

0067360111

VILLANOVA COLLEGE LIBRARY

Villanova, Pennsylvania

This book was donated

3-4-49

by

Rev. M. Sullivan, O.S.A.

ACTA
SANCTORUM

PARISIIS. — EX TYPIS V. GOUPY, VIA GARANCIÈRE, 5

ACTA SANCTORVM
IVLII

ex Latinis & Græcis, aliarumque gentium monumentis.
Seruata primigenia veterum Scriptorum phrasi.

COLLECTA, DIGESTA
Commentariisque & Observationibus illustrata

A IOANNE BAPT. SOLLERIO

IOANNE PINIO

GVILIELMO CVPERO

E SOCIETATE IESV PRESBYTERIS THEOLOGIS

TOMVS III

quo dies decimus, undecimus, duodecimus,
decimus tertius & decimus quartus continentur.

EDITIO NOVISSIMA

curante

IOANNE CARNANDET

ERVDITIO

VERITAS

ANTIQVA REDVCO

OBSCVRA REVELO

Digitized by the Internet Archive
in 2012 with funding from
Lyrasis Members and Sloan Foundation

<http://www.archive.org/details/actasanctorum30unse>

ACTA SANCTORUM

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur

EX LATINIS ET GRÆCIS, ALIARUMQUE GENTIUM ANTIQUIS MONUMENTIS

COLLECTA, DIGESTA, ILLUSTRATA A

JOANNE BAPT. SOLLERIO, JOANNE PINIO

GULIELMO CUPERO

E SOCIETATE JESU

EDITIO NOVISSIMA, CURANTE JOANNE CARNANDET

JULII TOMUS TERTIUS

QUO DIES DECIMUS, UNDECIMUS, DUODECIMUS, DECIMUS TERTIUS ET DECIMUS QUARTUS CONTINENTUR

PARISIIS ET ROMÆ

APUD VICTOREM PALME, BIBLIOPOLAM

1867

3-4-49 High spot in the sea.

AUGUSTISSIMO, POTENTISSIMO, INVICTISSIMO,

Germaniæ, Hispaniarum, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ,
Croatia, Sclavoniæ, etc.

DUCI

Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, etc., etc.

MARCHIONI MORAVIÆ.

COMITI

Hasburgii, Tyrolis, Goritiæ, etc.

TURCARUM DOMITORI

DOMINO, DOMINO NOSTRO CLEMENTISSIMO.

Tuis iterum felicibus auspiciis, Tuaque Cæsarea munificentia prodit hic tertius de Actis Sanctorum Julii tomus, AUGUSTISSIME IMPERATOR, REX CATHOLICE CLEMENTISSIME, non solum Augustissimo Sanguini jure debitus, sed peculiari titulo non alteri quam Tuæ sacræ Cæsareæ et Catholicæ Majestati consecrandus. Nimirum varios inter non infimæ notæ Sanctos, ex toto Catholico orbe, quinis, quot volumen complectitur, diebus celebratos, eum præ ceteris ostentat, qui ut inter Imperatores Romano-Germanicos præstantissimus, sanctissimus, gloriosissimus merito prædicatur, sic Tibi, ex pientissima Austriaca progenie imperanti, occasione non prensata sed oblata, non quæsita sed data; sic, inquam, soli nomini Tuo inscribendus est; et in Patronum, cujus præsidio fortunate regnes, et in ductorem, cujus auxilio hostes conteras, et in Christianarum omnium virtutum, quod imitere, exemplar perfectissimum. Henricum loquor, CÆSAR AUGUSTISSIME, Henricum illum nomino, pium, victorem, clementem, Cæsarem omnium Germanicorum immortale decus, quem satis laudasse sit, quod inter omnes solus hactenus *similis factus gloriæ Sanctorum ea corona universos præcellat*. Henricum (non semel appellare liceat) Longobardorum, Græcorum, Sclavorum aliarumque gentium barbararum, Imperio immincentium, domitorem, cui Josuanum illud rectissime quis olim accinuit, *Fortis in bello... qui fuit magnus secundu[m] nomen suum... expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur hereditatem* Imperio debitam : dum ea quæ a Magno Carolo cœpta erant, a proavo synonymo Aucepe feliciter promota, a cognatis Ottonibus necdum perfectæ, ingenti ipse robore ac fortitudine, *per arma justitiæ omnia bella consummavit imperialemque dignitatem*, necdum per ea tempora summum potestatis apicem adeptam, *gloria et honore*, teste Biographo, *amplificavit et ornavit* : Henricum fidei Catholicæ columnen, propagatorem et apostolum; *maximum utique in salutem electorum Dei* : Henricum Ecclesiæ propugnatorem acerrimum, ordinisque omnis ecclesiastici patrem, patronum, fautorem; *virum vere gloriosum in generatione sua, hominem divitem in virtute, pulcritudinis studium habentem, pacificantem in domibus suis*; sacris videlicet supremo Numini templis, quæ sua ipse omnia incredibili munificentia fecisse videbatur : idque adeo ut ejus ætatis poëta satis celebris prodigio simile canere non dubitaverit : *Catholicas dedit ecclesias numero quasi mille*; possitque adeo de tanto Christiano heroë vere pronuntiari, quod de Josia dictum accepimus : *In omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria, et ut musica in convivio vini*. Talem porro in tota, quam late

patet,

patet, per orbem Catholica Ecclesia, ab annis jam septingentis Viri sanctissimi memoriam perseverasse, omnium studiis, omnium ore, omnium calamis celebratissimam, omnium Principum admirationi ac imitationi propositam; indeque novis continuo accessionibus illustriorem redditam ejus venerationem, id vero est quod longiori de eo tractatione in hoc volumine deductum, probatum, demonstratum porrigimus. Talis autem Imperatoris imaginem, non levi multorum penicillo adumbratam, Tibi præcipue deberi, CÆSAR AUGUSTISSIME, nemo diffitebitur, qui virtutes Tuas, Imperatore Catholico dignissimas, cum Henricianis collatas, memoria repetierit, oculis ipse suis perspexerit, attentiori animo perpendere non detrectaverit. Age vero : Te in Henrico, IMPERATOR AUGUSTISSIME, Henricum in Te contueri non formidemus; dabit Sanctus, ut si quæ lineamenta ad omnimodam similitudinem necdum plene efformata sint, suo munere, suo patrocínio adæquantur. Veram Christianam heroicamque sanctitatem qui in solis anachoretarum tuguriis aut monachorum claustris sedem fixisse existimet, næ is profecto a rectis rerum perceptionibus longissime aberraverit. Sanctos omnes sequaces suos voluisse falli nesciam increatam, tametsi carne nostra obductam Veritatem, Evangelica docent eloquia, ut proinde hominum qualiumcumque ullam ab eo gradu conditionem excludi, vel cogitare nefas sit. Verum enim vero, ut suas singulis naturæ dotes, non omnes omnibus quadrare novimus; eo ferme pacto censendum, variam variis statibus definitam esse mensuram Sanctitatis, ut Regia et Cæsarea, a viliorum hominum scitis repetenda non sit : Magnos Constantinos, Magnos Carolos, magnos alios Reges ac Principes sanctos agnoscimus, quorum heroicis vestigiis insistere, minoris sortis homines frustra conentur. Quæ cum in confesso sint omnia, veniam dabit æqualis Tibi cum Henriciana modestia, AUGUSTISSIME IMPERATOR, si paralleli dimensiones singulas pressius conferre aggrediar. Eas equidem in Henrico germanas Cæsareæ sanctitatis notas potissimum suscipere soleo: summam illam videlicet in Deum pietatem, ceteris omnibus virtutibus (quocumque demum nomine appellentur) stipatam quodammodo coronatamque. Tum quæ ad pietatem consequitur, eximiam religionem, Catholico cultu inviolabiliter commonstratam. Quibus qui indefessam juste ac paterne Imperium administrandi tutandique sollicitudinem adjecerit, nihil opinor, ad Cæsareæ sanctitatis veram genuinamque imaginem desiderari patietur. Atque ut a prima exordiar, Te in Henrico depingi velim existimes, CÆSAR AUGUSTISSIME; quot ipsum lineis, tot Te coloribus repræsentō. Nihil spirat, nihil loquitur Henrici Vita, nisi flagrantissimam illam pietatem, qua, me quidem iudice, Imperio majorem se fecit Imperator integerrimus. De Te hæc verbis totidem dicta intellige. Plenæ sunt historiæ, pleni annales, plena chronica omnia iis argumentis, quæ Henricum ubique piissimum demonstrant, ubique fidei anchora inconcussum, spe firmum, caritate fervidum, ubique fortem, prudentem, justum, temperantem, ubique victorem sui, supra quam ferre soleat humana imbecillitas : continentia inimitabilem dicerem, nisi Te, castissima fide conjugali, imitorem sui proximum, vel ipse attonitus demiraretur. Et harum quidem occultarum animi dotium, quæ Tecum communes ipsi fuere, Deum ferme solum testem et consciū habuit, verum quoties publicis Christianæ vitæ argumentis locus fuit, ea propalam exhibere mini-

me erubuit, quibus religionis suæ apertissima documenta orbi patefaceret; dum per omnes Ecclesiæ festivitates et Christi Servatoris, et augustissimæ Matris, aliorumque Sanctorum solennia, quacumque Imperii parte degeret, ingenti apparatu ac celebritate, ad extremum usque spiritum constantissime recoluit. In orbis theatro loquor, AUGUSTISSIME IMPERATOR, testarique etiam audeo, æmulatorem Te in hac re Sancto haud inferiorem existere, dum pari zelo, studio, fervore Tuis omnibus, avita Austriacâ pietate, adeo Te prælucentem conspexi, ut annuis quibusque celebritatibus ea sacellum Tuum Cæsareum religionis exempla exhibeat, quæ etiam piissimi quique imitentur : ut jam taceam Tuam illam in Deiparam Virginem singularem venerationem, qua Majorum Tuorum vestigia superans, unam illam, quam ipsi reliquam fecerant, Præsentatæ festivitatem non minori quam ceteras cultu et celebritate multo illustriorem reddidisti. Neque vero intactam præterierim principem illam religionis Tuæ palmaremque sollicitudinem, qua redivivum Henricum, dictum Hungariæ apostolum, quotidie refers, insigni illo Catholicæ doctrinæ puritatem conservandi propagandique studio, dum veteres in Imperio hæreses comprimere, novis succrescentibus adversari non desinis, laudatissima ista et vere Henriciana in Romanæ Ecclesiæ supremum Caput veneratione, cujus oraculis dum obsequeris, Tuos quoque omnes obtemperare compellis; pulchra enimvero Sacerdotii et Imperii concordia, qua sola stante, hæreses omnes pullulantesque inde errores conteri, rescindi, eradicari necesse est. Viceris, CÆSAR CATHOLICISSIME, si Romanos ignes subsidario ferro armisque istius sancti Regis, cujus diademate nuperrime redimitus es, potenter juvare perrexeris. Eadem religiosa pietas Henrico stimulos addidit, ut Christianæ fidei hostes, Imperium sæpissime infestantes, invictis armis retunderet, in Poloniam usque et in Bohemiam (Sclavorum ferme nomen ea ætas indiderat) victrices aquilas expandens; quod quam gloriose a Te præstitum sit, non est quod hic repetam, cum multiplices Tuas de nominis Christiani infensissimo hoste victorias alibi recensuerim. Nec vero minor Henrico gloria accessit, quod regni interiora componere, inquieta ingenia compescere, districtæ justitiæ clementiam adjungere noverit, quam quod externos hostes a finibus suis averterit. Te Te, IMPERATOR CLEMENTISSIME, in sancti Cæsaris gemina prærogativa præ oculis habuisse videtur Chronographus Saxo, id Henrico proprium faciens, ut *subditos lenitate permulcere prædulci, districtione reos terrere, totaque industria patriam munire incomparabili sedulitate nunquam destiterit*. Equis autem, lenem juxta ac severam, in regnorum provinciarumque administratione industriam, ipsissimam illam Tuam esse non agnoscit? Jam quo commiserationis sensu miseros persecutus sit, clamant tabulæ omnes, Burgundi meminere hactenus, Mosellani loquuntur, testati sunt gregarii milites ipsi, quos lue afflatos solatus est; nec Troianos unquam deficit memoria teneritudinis, qua ipsos vel rebelles in gratiam admisit. Procul remota non accersam, ut alterum rursus in Te Henricum exprimam, ubi hoc ipso anno paterna Tua viscera experti sunt Budenses flammis prope absumpti, ubi tot alii, eodem flagello attriti, Te consolatorem sensere, ubi recentissime in Bohemos Cæsarci Tui affectus, tamquam benefici solis tot radios circumtulisti, ut regiam S. Wenceslai coronam suscepisse non alia gratia videre, quam ut misericor-

diam in afflictos, beneficentiam in pauperes, paterna in milites Tuos viscera, Tuam, ut verbo dicam, in omnes largitatem munifice profunderes; usque adeo ut æternum Tui desiderium Bohemis Tuis Te reliquisse, perspectissimum habeam, utpote a quibus avelli non potueris, nisi istic magnificentiæ juxta ac in emeritos milites pietatis Tuæ Cæsareæ perpetuum Tibi monumentum erigeres. Liceat postremum adjungere, non minimam Henrici laudum materiam, ab ea in subditos pietate repetendam, quod eorum bono, utilitati, opibus, fortunis vigilantissimam curam attulerit, favores illos in eos derivando, quibus humani commercii vinculo, vitæ commodis, ditionum nervo unaque securitati consuleretur. Diceres viam stravisse qua et Tu, PROVIDENTISSIME CÆSAR, ad benigni, propitii, munificique Principis lauream pertingeres, nempe qui Cæsaream illam subditis paterne favendi sollicitudinem in postrema felicissimi regiminis Tui parte minime reponendam censueris, erectis jam nunc confirmatisque Societatibus, ut mercimonia quaquaversum exerceantur, quo dominationem Tuam leviolem sentiant subditi, dum ditiores gazas, tum Asiaticas tum Indicas Austriaci Tui, et Germani Mediterraneo, et Belgæ Oceano in terras Tuas, vicinis nequidquam obstrepentibus, accersunt invehuntque, Tua auctoritate, Tua potentia, Tuo muniti præsidio, quæ perpetua sibi fore confidenter augurantur. Nil modo reliquum est, nisi ut Tibi et Catholicis Principibus omnibus a sanctissimo Imperatore dictum existimes, quod ejus animo altissime semper insitum fuisse, docet tota Viri vitæ gestorumque series; quantum nempe discriminis æternitatem inter et modicum vitæ tempus intersit, ut a terrenis sordidus sursum evecta Christiana cogitatio, ad cœlestes thesauros nonnumquam ascendat. At enim Sancti ipsius quam nostris verbis ea referri malumus, quæ pag. 759 num. 49 disertius exposita commemorantur. Sic Henricum propitiatorem eximium Tibi devinxeris, sic Henricum in Te totum expresseris, sic Henricum in Tua sacra Majestate perfectissime redditum contemplabimur; eo etiam optatissimo cœlesti influxu cumulatam, qui noster magis quam Tuus dicendus erit, ut quem Belgæ nobiscum omnes ardentissimis modo votis et precibus postulant, Archiducem, paternarum virtutum æque ac ditionum heredem e cœlo impetremus; Tibi vero, MÆCENAS MUNIFICENTISSIME, prosperam, felicem diuturnamque incolumitatem. Sic demississime vovent

SACRÆ CÆSAREÆ AC CATHOLICÆ MAJESTATIS TUÆ

Devotissimi Clientes :

JOANNES BAPTISTA SOLERIUS

JOANNES PINIUS

GUILELMUS CUPERUS

Societatis Jesu.

SYNOPSIS

TOMI TERTII

DE ACTIS SANCTORUM

JULII

Paulo tardius, ob varia interjecta impedimenta susceptamque nuper Hispanicam profectionem, prodit tomus hic de Actis Sanctorum Julii tertius, ab Operis principio vigesimus octavus, dies quinque, post novem jam editos, complexus, a decimo nempe ac decimum quartum, in quibus præter varias anonymorum Martyrum classes, ducenti et undeseptuaginta Sancti propriis nominibus exprimuntur. Ex his vero, recepta jam pridem a Majoribus methodo, juxta triplicem in Ecclesia statum, *Ecclesiasticum* nempe, *Monasticum* et *Secularem*, viris primum compendio hic in pares classes, ordine regionum, distributis, feminas, cujuscumque status sint, in quartam classem collegimus. Has autem classes non ingrediuntur antiqui Fœderis Patres, tametsi Latinis Fastis alicubi inscripti, ut alias satis monuimus. In hoc volumine, ad diem XIII, soli duo prophetæ recurrunt *Jocël* et *Esdras*, quorum elogia propriis locis subjiciuntur.

EX STATU ECCLESIASTICO.

In hac principe classe debetur primus locus *Mnasoni Cyprio*, antiquo Christi discipulo, et *Silæ* seu *Silvano*, Pauli Apostoli socio, cui et *Apostoli* appellatio tributa legitur. Neuter scitur fuisse episcopus; neuter in plures dividendus est. *Mnason Cyprius*, cum *Jasone* male confusus, in optimæ notæ Martyrologiis sub *Nasonis* nomine perperam anuuntiat. Non minor, imo magis ambigua de *Phoca* disputatio, ut *Sinopensis episcopus*, quem laudavit Asterius, ab aliis distinguatur; cujus gesta cum aliorum, forte synonymorum, commixta videntur; Acta vero Græca tam imperite coagmentata, ut nec ad rerum, nec temporum rationem exigi queant. De *Heracla* patriarcha Alexandrino non multa adjici potuere iis quæ de ipso dicta sunt in Tractatu chronologico ante tomum V Junii. *Petri* Cretensis et *Joseph* Thessalonicensis episcoporum clara quidem apud Græcos fama est, at de ipsorum gestis non nisi breviter compendia supersunt.

In Italia sanctissimi duo Romani Pontifices *Anacletus* et *Pius I* vix aliam materiam præbuerunt, quam quæ de eorum temporibus gestisque et pridem et sæpe agitata est, verosimiliter numquam exhaurienda, nedum concilianda. Latius campum expandisset *Seraphicus Ecclesiæ Doctor Bonaventura*, ex Ordine Minorum S. R. E. Cardinalis, si, quemadmodum ipse sanctissimi Patris sui Francisci, sic socii gesta ejus,

paulo post obitum, in ordinem digessissent. Actorum vices suppleant orationes nonnullæ, cum aliquo Galesinii opusculo, quæ omnia binis aut ternis seculis antiquiora cuperemus. Aliunde collecta sunt quæ ad aliqualem vitæ seriem, meritiſsimamque tanti Sancti gloriam conducere poterant. *Hermagoræ* episcopo Aquileiensi, S. Marci Evangelistæ discipulo, socioque ejus *Fortunato* etiam defuit, qui gesta et martyrium describeret. De reliquiis disceptatur potissimum, uti et de sacris exuviis Martyrum Lucensium, duce *Paulino* episcopo, qui utrum a S. Petro primus isti ecclesiæ antistes destinatus fuerit, satis exploratum reddere non potuit Florentinius. Episcopos alios suggerit Italia, imprimisque *Paternianum* Fani et Bononiæ, cujus identitas vel diversitas discutienda fuit. Bergomatibus datur suus *Joannes* episcopus, Brixiensibus *Optatianus*, Frequentinis demum *Marcianus*, ætatis incertæ.

Gallis eo solo titulo tribui potest gloriosissimus martyr, episcopus Carthaginensis *Eugenius*, innumeras ærumnas a Wandalis peressus, cum aliis ei adjungi solitis; eo, inquam, solo titulo, quod Albigæ in Occitania præcipuum cultum consecutus sit. Utrum gentes aliæ aut urbes eum Sanctum sibi recte vindicent, disquiritur. Acta æstimatissima sunt, utpote a Victore Vitensi accuratissime descripta. *Hildulfus*, ex episcopo Trevirensi Medii monasterii in Vosago abbas, ex hac classe excludendus non videtur. Egregia ejus gesta, insigni Commentario, operose illustravit Humbertus Bonhommius, ejusdem cœnobii aliquando abbas; quem ad nos transmissum, atque ad normam nostram subinde reductum, nostrum fecimus. Præter hos e Gallia sunt *Pascharius* seu *Paschasius* Nannetensis, *Viventiolus* Lugdunensis, *Turianus* seu *Turiavus* Dolensis in Armorica, et *Menulfus* in finibus Biturigum episcopi.

Nullos pro hoc tomo Sanctos præsules suppeditavit Germania, nisi si *Hildulfum* ipsis adscripseris, Trevirensē aliquando, ut diximus, antistitem. Ex inferiori ordine tribui ipse potest *S. Ketillus* Wiburgensis in Dania ecclesiæ præpositus aut saltem canonicus; regularis, ut aiunt, sed ea opinor regula, quæ Canonicis omnibus, eo tempore adhucdum communis fuisse perhibetur.

In Belgio episcopus regionarius fuit *Etto*, Lætiis modo depositus, cujus Acta seculum sapiunt quo compilata sunt, variis difficultatibus intricata, quas satis promptum non sit dissolvere, nisi illorum pars maxima repudietur. *Marchelmus* sive *Marcellinus* presbyter, non ille supposititius, sed verus S. Gregorii Ultra-

jectensis

jectensis discipulus, S. Lebuini socius, Daven triæ in Transisalaniam honorari solitus, huc etiam spectat, quemadmodum et S. Rumoldi discipulus *Libertus* martyr, ecclesiæ Mechliniensis præpositus seu abbas, ut tum vocabant, cujus Acta Rumoldianis immixta sunt ad primam diem Julii; hic de prisco ejus cultu, atque de componenda ætate sola investigatio.

EX STATU MONASTICO.

Status hujus speculum et exemplar, luctuoso licet seculo, Orienti effulsit *Stephanus*, in celebri S. Sabæ Laura monachus, cognomento *thaumaturgus*, communius *Sabaïta* dictus; cujus Acta, tametsi acephala, pretiosa sunt, numquam antehac aut Latine aut Græce edita, a discipulo Leontio sincera fide composita, quæ bibliothecæ Seguierianæ accepta referimus. An inter ceteros Græcos, seu martyres seu confessores, monachi aliqui fuerint, non usque adeo nobis perspicuum est. Neque vero Occidenti lumen suum monasticum deest *Joannes Gualbertus*, Ordinis Valumbrosani conditor, orbi Catholico adeo notus, ut eum appellasse sufficiat. Acta nobis edere licuit, quæ Majores nostri, Mabillonius et alii frustra quæsierant: nimirum a B. Andrea, Sancti ipsius discipulo scripta; quibus accessere ingenti numero miracula, ab Hieronymo Radiolensi, opere bene magno collecta, quæ omnia satis fuse deducta invenies. Sunt et alii abbates duo non ignobiles *Petrus Perusinus* et *Leo Cavensis*. Ex Gallia solus prodit *Generosus* apud Pictones: nam *Hildulfum* ad alium ordinem retulimus. *Ansbaldus* abbas Prumiensis Germaniæ debetur, uti et *Udalricus* in Brisgoia monachus. *Hrosnata* Bohemiæ et Ordini Præmonstratensi non modicum decorem addidit. Ad eandem classem spectare videntur *Placidus* et *Sigisbertus* in Rhætia, utpote e S. Columbani familia; forte et *Abundius* martyr Cordubensis in Hispania, atque *Drostanus* in Scotia: Belgium certe vitæ sanctitate mirifice ornavit *Vincentius Madelgarius*, uxoris itidem Sanctæ conjux, et quadruplicis Sanctæ prolis eximius pater, fundatis duobus cœnobiis Altimontensi et Sonégiensi inclutus; quorum postremum, seculo decimo exeunte ad canonicos seculares transiit. Nec prætereundus fuit *Pacificus* Minorita, primus a S. Francisco totius Galliæ Provincialis destinatus, et Lensii in Artesia pridem honoratus.

EX STATU SECULARI.

Inter Græcos eminent *Martyres* xlv *Nicopolitani*, quorum dantur Acta Græco-Latiua. Hisce adde *Bianorem* et *Silvanum* in Pisidia, *Apollo-nium* in Cappadocia; tum *Martyroclum*, *Marcianum*, *Michaëlem Malinum*, *Mamantem*, *Serapionem*, *Onesimum thaumaturgum*, *Heraclium* et alios, quorum Acta desiderantur. In Italia Romæ illustrissimi sunt *septem Fratres martyres* cum heroidæ matre *Felicitate*, laudati a S. Gregorio magno. Hæc a S. Symphorosa distinguitur; de reliquiis porro non una quæstio examinatur. *Nabor* et *Felix*, quo apud Mediolanenses clariores

fuere, eo spinosioris inter ipsos et Colonienses controversiæ capita dici possunt: nos odiosæ litis decisionem, argumentis ultro citroque propositis, aliorum arbitrio dirimendam reliquimus. Parem ferme difficultatem adstruunt *Savinus* et *Cyprianus*, Brixie in Italia, an potius in Francia martyrio coronati? *Justus martyr* nescitur quo pertineat; ast *Uguzo* ad Vallem Caverniæ in Insu-bribus, *Rufinus* et *Avenantius* ad Sarzanenses, *Lithardus* ad Cornuetanos spectant, *Sabinus* in agro Pictaviensi, *Justus* apud Bituricenses, *Justus* alter cum *Amico*, multarum discussionum occasio. Splendidissimum Germaniæ sidus *Henricus* Imperator scriptorem Vitæ nactus est *Adelboldum* Ultrajectensem episcopum, at cujus solum fragmentum habetur; thesauri instar futurum est reliquum, si alicunde refodiatur. Tam dolendam jacturam non resarcivit vulgatus *Anonymus*; ceterum conjugii immaculati integritas, aliæque præstantissimæ dotes Sancto vindicatæ, et quæ præterea ad vitæ ejus seriem et posthumam gloriam spectant, non levi conatu eruderanda et digerenda fuerunt. Insignem Sanctum porrigit Dania, regem suum *Canutum* martyrem, quem satis est nominasse. *Justus* confessor Trevirensis et *Juvenianus magnus*, Eystadii cultus, solo nomine noti sunt: de *Andrea* puero, a Judæis prope Ænipontum dire necato, plura monumenta reperta et elucidata. Belgium honestarunt *Sidronius* martyr, apud Messenienses, *Basinus* Trunchinien-sis prope Gandavum; notiores longe cultu, quam veræ sint gestorum historiæ. *Dentlinus* infans, S. Madelgarii filius, cur Resæ in Clivia colatur, nullus satis certo hactenus tradidit.

EX SEXU FEMINEO.

In Oriente paulo notiores sunt *Hæmorrhôissa* Evangelica, *Myrope*, *Sara* et *Cholinduch*. Apud Italos *Tuscanus* vidua Veronensis, Ordinis S. Joannis Hierosolymitani; cujus Vitam mirum est, accuratius descriptam non esse. Celebrior est *Mildreda* Anglicana, Tanetensis parthenonis antistita, e cujus Actis pars non minima melius rescinderetur; tolerabiliora, ferme de translatione narrantur. In Belgio autem celebratissimæ sunt binæ *Amalbergæ*, altera *vidua*, Emeberti Cameracensis episcopi, ac Reineldis et Gudilæ, sed non plurium Sanctorum fœcunda parens; altera *virgo*, in variis Belgii locis sollemniter culta, verum non confundenda cum alia synonyma virgine, apud Susterenses in Geldria, paulo minus celebri. *Ragenulfæ* Ailcuriensis in Gallo-Brabantia veneratio, constanti cultu in nobilium parentum sede hodiedum perseverat.

Atque hi sunt præcipui Sancti, quorum Acta in hoc tomo illustrantur; quo autem die quibusve paginis reperienda sint singula, docet Index alphabeticus eorundem toti volumini præfixus. Cetera in subjunctis aliis Indicibus quærenda sunt.

Præmittitur nostri Conradi Janningi elogium, auctore Petro Boschio S. J. T., cujus Tractatus de Patriarchis Antiochenis, jam prælo paratus, occuparet frontem voluminis, nisi major hujus moles præscriptos terminos excessisset.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS

SOCIETATIS JESU FLANDROBELGICÆ

ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

Cum Edictis Philippi II Hispaniarum Regis, deinde Sereuissimorum Archiducum Alberti et Isabellæ Belgii Principum, rursunque Philippi III, ac novissime Caroli II Regum, confirmatis 2 Decembris 1692, et 19 Junii 1694, Provincialibus Societatis Jesu, per Flandrobelgicam pro tempore futuris, potestas facta sit eligendi Typographos et Bibliopolas, qui, ad quorumcumque exclusionem, sibi imprimere ac reimprimere possint libros et opera quælibet, rite approbata, curantibusque ejusdem Societatis Patribus edita aut porro edenda, sub consueto suæ Majestatis Privilegio, non aliter impetrando, quam in scriptis obtenta et præexhibita licentia prædicti Provincialis; idque sub gravibus pœnis, in contraventores aut aliter impressa importantes statutis, ut latius in ipsis patentibus litteris apparet. Cum etiam sua Cæsarea Majestas idem valere voluerit in ditionibus, S. R. Imperio subjectis;

Ego infrascriptus, Societatis Jesu per Flandrobelgicam Præpositus Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab Adm. R. P. N. Præposito Generali Michaële Angelo Tamburino, concedo Jacobo du Moulin facultatem sic imprimendi, et per se aliosque vendendi infrascriptum opus, ex more nostræ Societatis (quod hisce attestor) recognitum et approbatum; videlicet, Tomum tertium de Actis sanctorum Julii, collectis et illustratis per Joannem Baptistam Sollerium, Joannem Pinium, Guilielmum Cuperum, Societatis nostræ Presbyteros Theologos. In quorum fidem hasce, manu propria subscriptas, consuetoque nostri officii sigillo munitas, dedi Antverpiæ xxx Decembris MDCCXXIII.

ALOYSIUS SPAEN.

SUMMA

PRIVILEGII REGII.

Cæsareæ et Regiæ Catholicæ Majestatis diplomate sancitum est, ne quis, præter voluntatem Joannis Baptistæ Sollerii e Societate Jesu, ejusve ad illustranda Sanctorum Acta Adjutorum et Successorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, Tomos eorundem, de argumento illo, vel jam editos vel porro edendos; aut alibi excusos excudendosve invehat, venalesve habeat: qui secus faxit, confiscatione exemplarium, et aliis gravibus pœnis mulctabitur, ut latius patet ex litteris, Bruxellæ datis.

Signat

LOYENS.

Et ego Joannes Baptista Sollerius Societatis Jesu, permitto Jacobo du Moulin, ut Tomum Tertium de Actis Sanctorum Julii, meo permissu ab ipso impressum, publicet.

Datum Antverpiæ pridie Kal. Januarii MDCCXXIII.

APPROBATIO

ORDINARI.

*T*omus hic tertius de Actis Sanctorum Julii, totius Operis octavus et vigesimus, a PP. Joanne Baptista Sollerio, Joanne Pinio et Guilielmo Cupero, Societatis JESU presbyteris Theologis, solitis studio et diligentia, ad Dei ejusque Coelitum gloriam, elaboratus est, nihil continens quod fidei aut bonis moribus repugnet; ut proinde utiliter in lucem proditurus sit. Ita censeo. Antverpiæ III Kalendas Januarii MDCCXXIII.

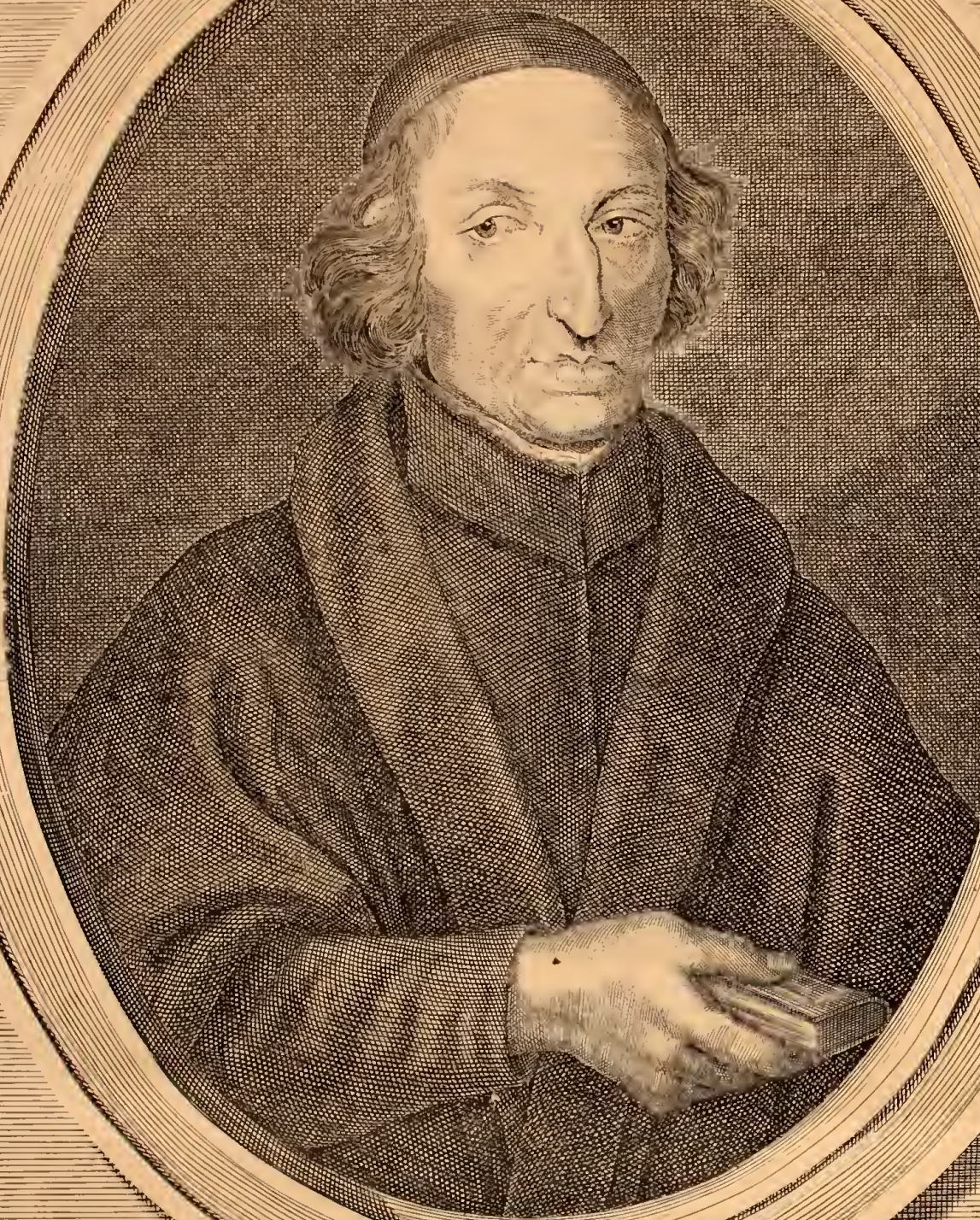
F. G. ULLENS

Can. Schol. Offic. et Lib. Censor Antverpiæ.

PROTESTATIO

AUCTORUM.

*Q*uod identidem protestati sunt decessores nostri, in hoc de Actis Sanctorum Opere, se servatas velle Urbani Papæ VIII Constitutiones; neque suis, aliorumve huc relatis Commentariis aliud pondus tribui, quam sit historiæ, ab hominibus errori obnoxiiis scriptæ: idem ante hunc Tertium Tomum Julii denno protestamur.

P. B. Bourdats. scul. A. 1723.

P. CONRADUS IANNINGUS
OBIIIT XIII AUGUSTI MDCCXXIII, ÆT. LXXIII.
*Præcipiti damnata crisi, meliore soluta,
Vindice Ianningo, pulcrius Acta nitent.*

ELOGIUM

R. P. CONRADI JANNINGI

HAGIOGRAPHI SOCIETATIS JESU TOU MAKAPITOU

§ I. P. Janningi natales, educatio, studium in seculo, tum in Societate, accessus ad Museum Hagiographicum.

Annus hic Museo nostro fatalis fuit, dum nobis eripuit P. Conradum Janningum; virum de Sanctis omnibus, quorum Acta per annos facile quadraginta vel ipse magnam partem edidit, vel a majoribus edita defendit, vel a posteris edenda comparavit, optime meritum: ut gratissimum, credo, facturum sim non illis modo, sed et tibi, Lector hagiophilo, si quidquid in hac parte gessit, atque adeo vitam ejus omnem, aut summa potius vitæ capita, pro instituto ab Hagiographis hactenus more, quam fieri poterit brevissime, delibavero. Palam certe hinc fiet, et quantum diuturnis ejus laboribus tribuamus ipsi, et quantum illis ab universa republica litteraria debeatur.

2 Natus erat P. Conradus Groningæ, urbe nobili, quæ uni de septem fœderati Belgii provinciis, cujus ipsa caput est, nomen dedit, parentibus inter mercatores spectatis Arnoldo Janninck ac Balduina Tinga, anno superioris seculi quinquagesimo, decimo sexto Kalendas Decembres. Quam vero pie educatus fuerit, nihil opus est dicere; quando utrumque parentem habuit Romano-Catholicum, quod quidem nomen in provinciis illis vix usquam sine integerrima vita consistit. Et vero quidni domus illa religiosissime fuerit instituta, e qua liberi quinque prodierint, quorum tres peculiaribus votis divino cultui se manciparunt? Conradi enim exemplum, sorores duæ secutæ sunt. Accedebat huc etiam cura singularis et affectio, quam ad nepotis hujus sui rectam educationem afferebat avunculus, ecclesiæ, nescio cujus, Catholicorum Groningæ Pastor.

3 Is porro cum jam id ætatis esse adolescentem videret, ut humanioribus litteris dare posset operam, eo animum ejus cœpit impellere, quo sponte inclinatum pridem adverterat. Destinatur ergo ad studia litteraria Conradus summa cum sua tum parentum voluntate; qui tamen, ut erant avitæ religionis ac virtutis in paucis tenaces, committere noluerunt, ut academiam domesticam frequentaret, ne quid forte de utraque in filio suo vel magistrorum hæresis, vel nota sodalium heterodoxorum licentia societasque detererent. Tandem de Meppa cogitatum, oppido non obscuro Westphaliæ ac ditionis Monasteriensis, ubi sub disciplina Societatis Jesu studiorum illorum fundamenta jaceret, quibus postmodum Antverpiæ in numerosiori gymnasio nostro gloriosam coronidem imposuit, primas ibi fere inter plurimos, non secus ac Meppæ, sibi solitus vindicare. Ordinis interea nostri desiderium nna cum litte-

ris ac pietate non hauserat modo, sed etiam prodiderat aliquoties; nec vero ulla in Præposito Provinciali mora fuit, quin candidatum ad Institutum nostri rationem tum naturæ quodammodo, tum industria factum, admitteret continuo; modo ut parentes annuerent. Et faciles illos quidem Janningus noster offendit; at non item avunculum illum, de quo jam facta est mentio, quique nullum non movit lapidem, ut clero seculari nepotem adjungeret. Restitit hic tamen et pervicit; atque in Societatem receptus, Mechliniam ad Tirolinum ceteris aliquanto serius advolavit, octavo Kalendas Decembres anno Christi MDCLXX.

4 Ibi demum quanto studio ad virtutes viro religioso dignas Conradus incubuerit, id argumento esse potest, quod etiam minutiora quædam, istic fere tantum præscribi ac servari solita, ad ultimam usque ætatem constantissime retinuerit. Biennio inter hæc elapso, nuncupatisque reliquiosis de more votis, Antverpiam mittitur, philosophorum placitis imbuendus, quæ altero post anno solenni publicoque certamine propugnavit. Inde porro Mechliniam redire jussus, lectissimam ac frequentem ibi tum temporis juventutem pietatis simul et grammaticæ præceptis informandam accepit. Quartum jam annum id agebat, cum sub autumnum anni MDCLXXVIII vapores pestiferi dira contagione Belgium afflarent, atque imprimis Antverpiam: ubi tum egregie sese prodidit probavitque civibus per domos pene singulas misere morientibus nostrorum caritas; quam frequentia sacerdotum fratrumque ad ægros comitantium funera decorarunt. Neque vero Hagiographi nostri suam hic desiderari passi sunt operam, ne ipse quidem, quamquam octogenario jam proximus. Henschenius. Hic tamen de se minus, quam de Papebrochio suo, in quo spem omnem continuandi tam vasti Operis nostri habebat repositam, sollicitus, id effecit ut ex hac acie Lovanium secedere juberetur; sapienti quidem, at sero tamen consilio: jam enim contractum intra viscera morbum gerebat, cum discederet. Lovanium vix attigerat, quando eum tristis nuntius consecutus est, mortem immaturam afferens P. Danielis Cardoni, de quo legi plura possunt ante tomum secundum Maii pag. xxxiii. Redegerat hæc victima caritatis labores iterum nostros, ad quos a biennio sublevandos accesserat, ad solos Henschenium ac Papebrochium, quorum hic etiam Lovanii jam vix medicis spem vitæ ullam faciebat; convalescit tamen aliquanto post, ope, ut pie creditum est. S. Francisci Xaverii; ut adeo sub anni sequentis Februarium incolumis rediret Antverpiam. Tum vero Henschenius et acceptæ in Cardono cladis, et vix satis depulsi a Papebrochio periculi, et suæ demum senectutis memor, prospicere voluit in posterum, sociosque Operi suo promovendo asserendoque conquirere. Eos inter primus occur-

AUCTORE PETRO BOSCHIO
EJUSDEM SOCIETATIS PRÆBYTERO.

quid in ea gesserit, ante Hagiographicam.

B
P. Conradi Janningi obitus anno 1725.

Natales ejus, et educatio;

C
humaniora studia, ingressus in Societatem Jesu;

AUCTORE
P. B.

rit Janningus noster, Græcis tum litteris Mechliniæ tradendis occupatus, quem ob egregias doctes potissimum delegit ex omnibus, tametsi nec sacerdos adhuc esset, nec Theologiam edoctus.

§ II. *Janningi labores Antverpiæ; Theologia Romæ audita; Sacerdotium; itinera per Italiam, eorumque emolumenta; reditus in Belgium.*

Fit Hagiographus anno 1679;

B

Antverpiam ut accessit anno MDCLXXIX, mense circiter Martio, statim Operi accinctus est; et principio quidem, tetrico in pulvere nec admodum decoro versatus, corrigendis typis, maxime græcis, concinnandis indicibus, rebusque ejusmodi obscuris aliis et fastidio plevis tam multam operam ac facilem dedit, ut anno sequenti dimidius Maius tria in volumina sectus prodiret in lucem; quem deinde Papebrochius, una cum Janningo (nam Henschenius ætatem gravem obtenderat) accitus Paderbornam detulit, Reverendissimo ac Celsissimo Principi Ferdinando Furstenbergio, Episcopo Paderborneusi ac Monasteriensi, mæcenati suo, repræsentandum. Reversus e Germania Conradus in Actis græcis S. Symeonis Stylitæ Junioris, ac matris ejus S. Marthæ, itemque S. Andreæ Sali, latine vertendis, atque eruditione, quanta tum quidem poterat, illustrandis totus fuit. Occupant illa in mense Maio tomi quinti ac sexti partem satis notabilem; habebat vero ea jam prælo parata priusquam ad studia Theologica mitteretur, tametsi priora anno MDCLXXXV, eo procul agente; postrema vero anno demum MDCLXXXVIII, sint edita.

mittitur Romam ad audiendam Theologiam 1681.

C

6 Cum jam annos duos propemodum cum dimidio in Hagiographiæ, ut ita dicam, tirocinio, sub magistrorum in ea versatissimorum, Henschenii ac Papebrochii, disciplina posuisset, essetque in eo (ut Papebrochii verbis utar) *insigniter probatus*, ac Musei nostri statum omnem et rationes ita perspectas haberet, ut intelligeret facile, quidquid ad suppellectilem ejus litterariam vel utilibus, vel necessariis monumentis augendam quoquo pacto facere posset; visum est Henschenio exorare superiores, ut ne in Belgio Janningus, sed Romæ potius Theologiam audiret; aliusque interea sibi ac Papebrochio e junioribus sacerdotibus moderatorum arbitrio idoneus legeretur adjutor. Utrumque concessum est: Romam Janningus Antverpia discessit anno MDCLXXXI, v Kalend. Septembres; sub idemque tempus Lovanio Antverpiam Hagiographis suppetias venit Franciscus Baertius.

magno Musei nostri bono.

7 Multa sibi quidem Henschenius ac Papebrochius jam tum, cum de mittendo Romam juniore illo socio cogitarent, itineris ejus et commorationis in Italia in rem suam ac Sanctorum emolumenta sponponderant; sed multo tamen inferiora, quam postea perceperunt; imo quam percepit Papebrochius et qui cum secuti sunt ac porro consequentur: nam Henschenius ante diem extremum obiit, quam e Belgicis finibus ille propemodum in Gallicos pedem extulisset. Enimvero minime otiosa erat Janningi Romam adeuntis peregrinatio; etenim ne fortuito, ut in urbem quamque ventum esset, ad visenda quælibet vagari posset, descripta gerebat secum ac designata omnia, quæ ex itinere sive in Gallia, sive in Italia examinare, requirere, transcribere ac

Museo nostro submittere jussus erat. Hanc ego instructionem inter schedas ejus adhuc reperi, Papebrochii manu exaratam; quam et aliæ subinde atque aliæ secutæ sunt, cum jam Romæ consisteret, quo advenerat xviii Kalend. Decembres, paucis post diebus, quam exercitationibus istis Theologicis initium dari solet.

D

8 Fovebat interim Janningus conceptum in Belgio desiderium vitam omnem ac studia Sanctorum obsequio devovendi; quod quidem ut bene verteret, sacerdotio initiatus v Kal. Novembris anno MDCLXXXIV, diem illum ad celebrandas primitias optatissimum nactus est, qui Kalendas ipsis Novembribus Sanctorum omnium cultui sacer instabat. Anno deinde, qui supererat, Theologiæ quarto feliciter decurso, Florentiam destinatus est, ut ex instituto Societatis nostræ, primos illos vitæ religiosæ spiritus, qui per assidua studia, crebraque negotia debilitari non raro solent, Deo ac sibi unice vacando instauraret. Itaque jucundissima hæc ei sors accidebat, tum quod ad sancta ejusmodi exercitia suoapte ingenio propendebat plurimum, tum quod ea Florentiæ potissimum jubebatur obire: ubi bibliothecæ essent vetustis codicibus locupletes, in quas excurrere non numquam per otium liceret, atque ingentem inde messem in horreum nostrum Antverpiense congerere. Et vero ne spes illum sua in loco falleret, fecit imprimis, clarum carumque eruditis omnibus nomen, Antonius Magliabechius, quo viro nemo laboribus Hagiographicis commodare magis poterat, nemo commodabat libentius, ut adeo Janningum humanitate sua utilissima, officiisque propemodum obrueret; scribit hoc ipse ad Papebrochium die Natali Domini anno MDCLXXXV his verbis: *D. Magliabechius septimana superiori tota se mihi totum impendit, conducendo ad præcipuas quasque bibliothecas, ac reducendo domum confusissimum ob nimiam ipsius humanitatem.* Quanto autem id operæ pretio factum sit, longum est dicere; satis erit ipsum, qui maxime sensit, testem infra Papebrochium adducere.

Sacerdotium ejus ac tertium Probatur,

E

9 Solent nostri in sacro illo recessu, qui studia absoluta consequitur, annum fere integrum collocare; sed perspectam nimis habebant Superiores Conradi nostri in solida quaque virtute constantiam, animique assiduam cum Deo conjunctionem, quam oris habitusque prodebat serenitas ac modestia sui semper ac per omnia similis; quam ut ei totum illud tertiæ probationis (sic enim dicitur) spatium indulgendum putarent. Romam igitur quinto circiter post mense quam inde Florentiam abierat, revocatus, facultatem obtinet, quam pridem exoptaverat Papebrochius, excurrendi in regnum Neapolitanum, indeque porro, quacumque visum esset, in Belgium redeundi. Ea ipse, ut liberaliter erat concessa, haud minus sane liberaliter usus est, ut Neapolim usque totam pene lustrarit Italiam, numquam vestigia relegens, sed alio semper, quam quo venerat, itinere revertens; atque id cavens unice ne quidquam præteriret, quod ad Sanctorum Acta posset aliquid, quantum id cumque decum esset, conferre; quæ cura illum Venetis toto fere mense detinuit. Atque hujus quidem rei testis est libellus, quem sibi scribebat in via, centum facile paginas complexus, in quem congesta habemus ea tantum, quorum alia monumenta non invenerat; ne memoria penitus excidrent. Ita Domum tandem rediit affecto admodum anno MDCLXXXVI ad Papebrochium suum et tot ante submissis identidem Sanctorum thesauris, et tot

excursio in regnum Neapolitanum et reditus in Belgium.

F

A modo secum allatis, et ipsius latoris conspectu, et suo atque Henschenii tam salubri consilio, quo socium illum in Italiam mittendum ante curassent, mirifice exultantem. Quin etiam continere se deinde non potuit, quin hæc Janningi merita posterorum memoriæ, Tomo VIII Maii in Vita R. P. Godefridi Henschenii num. 33, hoc elogio commendaret : *Sane vix possim explicare verbis, quantæ per hos annos quatuor (imo fere quinque, quibus in Italia Janningus egerat) utilitates ex illo consilio nobis emeruerint, et quantæ porro exituræ prævideantur.*

§ III. Iter in Bohemiam et Austriam, ejusque fructus.

Destinatur
in Austriam;

B

Opportunus hoc etiam ex capite Janningi adventus fuit, quod jam exercere præla cœperant tomus sextus ac septimus Maii; qui cum simul ambo vulgandi essent, Papebrochium et Baertium oppido fatigabant; donec utrumque novus hospes oneris parte magna levavit. Tenuit hic labor, annum totum MDCLXXXVII, cum sequentis mensibus aliquot. Tomum septimum dedicatum volebant Serenissimo ac Reverendissimo Principi *Maximiliano Henrico*, Archiepiscopo Coloniensi, S. R. I. Electori, etc.; cui proinde æquam judicabant, ut ab aliquo ex Hagiographis coram offerretur in manus. Illud porro consilium alterius occasio fuit: nam ut mercatorum avaritiam lucro jam percepta non satiant, sed ad majora tentanda proritant; ita Papebrochii nostri insatiabilem sacrarum divitiarum aviditatem allatæ nuper tam feliciter ex Italia gazæ acuerant potius, quam restinxerant. Quid ni, inquit, si Coloniam vel Bonnam eundum est, eadem opera procedatur ulterius, atque adeo Germania, tot antiquis instructa bibliothecis, spectetur universa? Dictum factum. Janningo hæc sparta committitur, et comes additur Baertius: nam licet hic ætate tantillum et suscepto religionis instituto præcederet; ille tamen erat in Opere prior, Italice Germaniceque peritior, et itineribus pridem sacrisque spoliis conquirendis assuetus.

C
Iustrat Ger-
manicæ bi-
bliothecas,

II Discessum est exeunte Aprili anno MDCLXXXVIII. Vix Coloniam advenerant, cum intelligunt Serenissimum Principem Archiepiscopum, Bonnæ periculose decumbere: eo igitur sese cum inscripto illi opere sine mora proripiunt; quod quam gratum ægrotanti etiam gravissime Principi acciderit, et præsentī munificentia, et amplis, si convalesceret, promissis testatum esse voluit. Ita feliciter ea itineris parte, quæ totius expeditionis occasio fuerat, perfuncti, ulteriorem in Germaniam penetrant; sed tam sedula ad rem suam attentione, ut si quam ad urbem accederent, non id notarent modo, quod ibi de Sanctorum Actis, reliquiis, cultu, translationibus, inscriptionibus ceterisque monumentis nancisci poterant; sed in vicinos etiam pagos nonnumquam atque abbatias excurrerent, cum vel minima promovendæ Sanctorum gloriæ spes invitabat. Volupe mihi sane fuit ea omnia cum in litteris, tum in libello, seu, ut vocant, itinerario a Janningo per loca diesque singulos consignata percurrere; tanta in iis cruditio, tanta accuratio est. Divitiæ longe maximæ Aschaffenburgi repertæ, scriptorum, inquam, R. P. Joannis Gamans, immensa congeries: unde seligere non pauca per superiores licuit, quæ ad Sanctos, undecumque

collecta, pertinebant; sed ea (proh dolor!) cum Aschaffenburgo Francofurtum aliquanto post nostrorum discessum veherentur, invidus Mœnus lethæis undis æternaque, uti subinde renuntiatum est, oblivione demersit.

AUCTORE
P. B.

uti et Bohemiz,

12 Pari sagacitate pervestigata Pragam usque Bohemia est. Et Pragam quidem tenuere VIII Kal. Julias; ibique diebus aliquot substitere, emolumento suo minime pœnitendo. Nam præter Martyrologium membranaceum Danico-Franciscanum, de quo videri potest Usuardinum nostrum, et quo Janningum donavit R. P. Cristellus Præpositus Domus Professæ, olim illi Romæ cognitus; itemque præter ingentia volumina de rebus Bohemicis ab ipso Auctore R. P. Bohuslao Balbino Hagiographis dono data, cum in usum eorum quovis pretio digna sint: præter hæc, inquam, aliaque domestica beneficia, alia illis oblata sunt ab externis: quarto enim die ex quo in urbem advenerant, non modo faciles ad Celsissimum Principem Archiepiscopum aditus, sed et facultatem ab illo obtinere ipsius manuscripta quædam examinandi, et commendationem apud RR. Admodum DD. Ecclesiæ metropolitanae Canonicos, ad eorum et tabularium, seu, ut dici solet, archivum, et bibliothecam, quæ ne Balbino quidem umquam patuerat, non ingrediendam dumtaxat, verum etiam perscrutandam. Itaque dum alia istic annotant, alia describunt, dies, ut modo dicebam, aliquot abierunt. Non nihil etiam temporis sibi nobilis Abbatia Strahoviensis ac S. Norberti monumenta, non nihil alia per urbem amplissimam templa, sacris ditata pignoribus, vindicarunt. Sed hæc mihi cum Janningo persequi singula non licet.

E

13 Minora hæc tamen fuerunt omnia præ iis quæ Viennæ resecta sunt. Venerant eo itinere sex dierum continuo, fracti admodum et insomnes; nam et via difficilis, et perincommoda fuerant hospitia, in quibus pro lecto pavementum esset, raro stramine sparsum. Ubi primum in augustissimam bibliothecam Cæsaream medio circiter Julio intromissi volvere cœperunt codices, attoniti hærebant ambo, nec satis certi quid agerent. Statuebant enim, si quæ e re sua essent, describere omnia in loco vellent, menses bene multos exactum iri. Ac de latinis quidem instrumentis minor erat sollicitudo, quam de græcis: cum adjutrices ad illa manus conducere facile possent; non item ad hæc. Simul ergo tum iuter se, tum per epistolam cum Papebrochio de autumno atque hieme istic transigenda deliberant; simul ita scriptioni se totos impendunt, ut Baertius tentatam aliquoties in itinere valetudinem, indefesso labore non parum affecerit; donec misertus utriusque Augustissimus Imperator post menses circiter duos copiam fecit, Codices græcos, qui, ut erant præcipui, ita plurimum operæ ac temporis exigebant, secum asportandi, describendos in Belgio, ac subinde Viennam, uti factum est, remittendos. Ita factum, ut non modo redditum maturare, verum etiam excutere ante illum varia per Austriam non sine magno rerum incremento monasteria licuerit: fuerant enim pleraque, ut notat Janningus, a bello Suevico immunia; passa quidem expilationes Turcarum, sed qui ditiori inhiantes prædæ, obsoletos altoque obsitos pulvere codices facile contempserant.

et maximo
fructu Cæsaream
Vindobonensem,

F

14 Confectis ex sententia negotiis litterariis, aliud sibi Janningus, priusquam Vienna discederet, audendum putavit. Sumptuosa nimirum operum nostrorum moles ut munificentia nasci at-

benigne ab
Imperatore
suscepit

que

AUCTORE
P. B.

que adolescere coeperat aliena; sic nostris porro viribus sustentari non poterat; neque ea jam erant Belgii tempora, quae spem ullam facerent cujuscumque subsidii. Obierant quoque mortem non subditorum bono magis, quam nostro praematuram Serenissimi ac Reverendissimi Principes, qui dum viverent, et non nulla contulerant, et sperare jusserant omnia. Erat quidem qui securos nos esse juberet; modo solum vertere, et Christianissimi Regis auspiciis continuare in Gallia Sanctorum Acta vellemus: sed ab eo consilio rationes tum temporis absterrebant gravissimae. Maluit ergo Papebrochius ad aulam Hispanicam sese vertere, ac benignissimum Regis Catholici explorare animum: et sane rem brevi tam opportune promoverat, ut jam de prospero successu dubitari non posset, cum Janningus, probe eonscius, quo loco apud Augustissimum Imperatorem haberentur Acta Sanctorum, antevertendum sibi Papebrochii conatum putavit; et vero antevertit. Tam promptam enim offendit Augustissimae piissimaeque Majestatis voluntatem, ad suscipiendam Operis nostri clientelam; ut Viennae etiamnum consistens ad Papebrochium scriberet, ne apud aulam Hispanieam porro quidquam urgeret. Praesagisse jam tum Janningum Sanctorum instinctu diceret, quae futura deinceps erant: nam Catholici quidem Regis larga, ut assolet, esse poterat gratia, diuturna esse non poterat, sive ob insecutam brevi, ut mox dicturi sumus, Sacrae Inquisitionis Toletanae procellam; sive ob mutatam in Belgio dominationem; qua id demum factum est, ut in uno Principe et Regem naeti simus Catholicum, et Magni Leopoldi aemulum erga susceptos olim clientes Imperatorem semper Augustum. Atque haec expeditionis Austriacae ac brevissimi temporis emolumenta fuisse praecipua; quae dum hisce laboribus insudabimus, nec Augustissimi Maecenatis, nec Janningi, qui eum nobis paravit, immemores nos unquam arguent.

§ IV. Quid egerit Janningus ex Austria redux; et nova ejus expeditio Romana; tum quis eam consecutus eventus.

C
Reditus ex
Austria in
Belgium;

Vienna excesserat cum suo Baertio Janningus x Kal. Octobris; suadebatque adeo caeli autumnalis intemperies iter accelerare in Belgium; sed nihil hoc illos ab instituta peregrinandi ratione dimovit. Itaque per Austriam et Bavariam ac deinde per Sueviam et Lotharingiam redeuntes, quidquid celebriorum abbatiarum non longe aberat, discutere; et si quid in promptu erat, abstulere secum; sin autem longiores exigebat moras, id viros religiosos per Sanctorum gloriam flagitabant, ut ne postea descriptum mittere ad se Antverpiam negligenter; quod revera non nulli pro singulari sua humanitate emulatissime praestiterunt. Atque hoc pacto melius propemodum December abierat, cum durissima quaeque tum ab aeris injuria, tum a viarum asperitate periculisque perpessi quidem, sed ineolomes tamen, atque opinis tot sacrarum bibliothecarum onusti spoliis, in laetissimos uterque Papebrochii amplexus venerunt, optata deinde cum eo, uti sperabant, Musei nostri tranquillitate partisque commodis ad elaborandum Junium gavisuri.

scripta apo-
logetica pro
Actis San-
ctorum.

16 Sed enim quietis esse per adversarios, imo amicos nostros, non diu licuit. Nam eos quidem jam per annos viginti patienter ferre tacendo di-

dicant; dum obscuris illi nominibus libellisque pugnabant, sibi magis suoque nomini infesti, quam nostro; verum anno demum MDXCIII, cum bellum acrius, aperto serioque Marte, moveri coeptum est, praesentissimam, nisi occursum esset in tempore, laboribus nostris universis perniciem allaturum, tum vero Conradi ardor, quantus in conquirendis hactenus Sanctorum Actis, tantus porro in defendendis eluxit. Primus ille arma, quae ne tum quidem Papebrochius, vir pacis amantissimus, stringenda sibi putabat, eduxit; non ante reconditurus, quam pristinam suis ac majorum studiis gloriam, utilitatemque vindicasset. Scripsit ergo Apologiam triplicem, quam tomo primo Junii praefixam videre est; et ita scripsit, ut propulsare adversarium vellet, non laedere; et ita scripsit, ut edendo proxime Junio operam non subduceret; ac proinde strenuos illos Hierosolymorum instauratore simitatus: *Una manu sua faciebat opus, et altera tenebat gladium.*

2 Esdrae 4
v. 16.

Censura To-
letana est
novi itineris
Romani oc-
casio,
E

17 Tantillis opusculis immanes aliorum conatus contusos abunde testabantur, qui legerant, eruditi; auctoresque erant, ne quid sacris nostris lucubrationibus detractum temporis ulteriori ac minime necessaria velitatione absumeremus; quando, ecce, dissipatam pridem ab Exeellentissimo D. Didaco Sarmiento Valladares, Inquisitore tunc Generali, in Hispania procellam intempestivus fortissimi ejusdem integerrimique judicis obitus excitavit, quae quam praecipiti, tam horrendo fragore detonans, in grandia quatuordecim operum nostrorum volumina, incogitantibus nobis, dirum fulmen intorsit, ipso illo, quo primum Junii tomum emisseramus in lucem, anno MDXCV. Enimvero mirari hic licuit constantem ac mitem animum Papebrochii: percussis enim omnibus infortunio alieno, solus ipse, cum primum inauduit, placide subrisit suo, promptus, ut aiebat, quae ut homo peccasse ostenderetur, pro ea, quam germanis Societatis Jesu filiis propriam esse voluisset S. Ignatius, submissione atque obedientia corrigere: sin ostenderetur nihil, non eam videri causam suam, cujus aequitatem facile probare, attonito licet orbi, non posset. Quod quidem postremum superiorum hortatu, tam prompte, tam accurate, tam erudite, tantaque modestia praestitit, ut nullo unquam alio faciliore laudem ampliore sit consecutus. Interea qui Hispana procerderant fulmina, moliri etiam Romana sunt ausi. Ea res, ut intellecta primum est, Janningum denuo in Italiam compulit, motus accusatorum omnes observaturum; quod utinam in Hispania fieri potuisset!

F

18 Ut Romam duobus fere mensibus attigit v Kal. Nov. anno MDXCVII, sensit illico, quam necessarius istis esset; adeo jam apud plurimos adversa nobis praedicia invaluerant; quippe quae et multi suggererent, et refelleret nemo. Quare ipse circumcursare ad omnes continuo coepit, quos ad res nostras, tot oneratas calumniis, conferre aliquid sive secundum illas, sive contra pronuntiando suadendove, posse existimabat. Purpuratorum inter eos Patrum (nam ceteros praetereo) nemo unus, opinor, tum Romae fuit, apud quem causam nostram tum voce, tum scripto, tum utroque non egerit solertissime; apud ipsum imprimis, qui tunc Ecclesiae praerat, Sanctissimum Dominum Nostrum Innocentium XII, a quo perbenigne acceptus est. Tantum vero hac sua tam sedula industria mense uno profecit, ut eodem anno, xvii Kal. Januarii Eminentiss. Cardinalis Norisius, in labores nostros (quod et in

tam utiliter
quam neces-
sario susce-
pti;

AUCTORE
P. B.

A libris suis dudum, et datis ad Papebrochium mdcxcm litteris prolixè testatus erat) mirifice semper propensus, asserere Janningo non dubitaverit, ne apicem quidem unum, qui quidem ad Acta Sanctorum eorumque illustrationem pertineret, umquam prohibitum iri Romæ: id se jam collegisse statutum esse in ultima Congregatione, ubi tertius tomus Maii tertium relatus fuisset. Similia innuebant eodem die Eminentissimus Barberinus, ac biduo post Eminentissimi itidem Cardinales Petruccius atque Albanus, postea Clemens XI Pontifex re ac nomine Maximus; qui idem illi ineunte proxime Januario repetebat, hortatus eum, ne porro sollicitus esset; sibi modo curam de Actis Sanctorum omnem relinqueret. Nihilo de se aliisque pluribus inferiora deinde asseverabant Cardinales, Acciaolus, Carpegna, etc. Et vero quod addixerant, præstiterunt; quando ad hunc usque diem in tam vasta tot voluminum mole, post tot tamque potentium delatorum conamina, post tam assiduas tot annorum discussiones, post Hispanicum denique præjudicium, omnino nihil, quod Acta proprie Sanctorum spectet, Romana censura notaverit.

B
sicet Romæ
abrogata
Censura His-
panica posi-
tive non fue-
rit.

B 19 Gaudebat merito tam prompta rerum suarum conversione Janningus; sed in ea nequaquam sibi acquiescendum ducebat; parum id esse ratus, quod sua libris nostris Romæ, totoque adeo orbe Christiano, fama constaret; dum vel in uno regno Catholico infamia quam quæ maxime, puta hæreseos aliaque ejusmodi, stigmata circumferrent. Id ergo operam dedit, ut ea quacumque demum ratione inducerentur. Quam in rem urgere S. Officium non destitit, ut si quam in operibus nostris hæresim comperisset, eam notare ne gravaretur; sin offendisset nullam, id aliquo saltem indicio positivo, ut aiunt, orbi patefaceret. Saxum hoc volvit ad annum usque mdcx; quando tandem persuasit Cardinalis Norisius, id nec Romæ sperandum umquam, nec in Hispania necessarium esse, imo vero, inquebat, inutile: *Cum enim constet* (verba sunt Eminentissimi) *libros post censuram Hispanicam Romæ examinatos fuisse, et nihil simile contra illos statutum fuisse; quivis judicare poterit, illis non contineri, quæ Hispanica Inquisitio tam graviter damnat. Atque hæc ipsa causa est, cur sancitura non sit Roma positivi quidpiam ad justificationem vestram.*

C Imo si quid etiam tale statueretur..... Tum illa subdit, quæ pro ea, qua Janningum dignabatur familiaritate ac fiducia, dissimulanda non putabat; sed quæ ego, ne quid offendam uspiam, libenter omitto. Permovit hæc tam candida denuntiatio, ut coëptis desistere, ac proficisci tandem Roma statueret, ubi nec timore jam amplius nullo, nec spe detineretur. Cum discederet incunte Junio, anno mdcx, tum vero apparebat, quantam sui existimationem in omnium, Eminentissimorum præsertim Ecclesiæ Catholicæ Principum, animis spectatus toto fere triennio Conradus excitavisset: adeo singulari valedicentem honore tamque profusa benevolentia atque officiorum suorum testificatione persecuti sunt, quod et pluribus deinde datis ad eum epistolis, quarum hic integrum adhuc fascem reperio, comprobarunt.

Janningus
Roma per
Austriam re-
ductus Mæce-
nalem obti-
net impera-
torem.

20 Erit fortassis, cui jejuna hæc narratio, nimisque contracta videatur. At ego me talem hic fateor affectasse ex industria; tamen nusquam potuerim esse prolixior; cum accuratissime suis quæque diebus ab ipso Janningo notata invenerim omnia, quæ toto hoc tempore qua voce qua

stylo gesta ab eo sunt; eaque tanta mole et copia; ut, si enarrare opus esset singula, res et in volumen ingens aliret, et iis placeret parum, quos ego quia diligo imprimis ac venerator, usque adeo merito nolim offendi; ut etiam ab hac qualicumque rerum illarum memoria abstinuissem; nisi religio esset, præcipua Viri merita, dum ejus elogium adornare jubeor, ingrato silentio præterire. Sed redeo ad institutum. Conradus ab Urbe non sine nova Actorum codicumque veterum sarcinadigressus, iter inde denuo in Austriam direxit; sed more peregrinandi suo, ut in eam scilicet curam semper intenderet, ne quid negligeret uspiam, unde aliqua ad Bibliothecam nostram fieri posset accessio. Viennæ id maximo Hagiographorum cum honore, tum emolumento confecit, quod ante decennium feliciter inchoaverat; Sacram, inquam, ac Cæsaream Majestatem eo adduxit, ut non jam præteritis dumtaxat, sed etiam stabilitis in posterum ac perpetuis beneficiis Augustissimæ Familiæ nos habere vellet æternum obstrictissimos. Tot rebus tam præclare gestis, Antverpiam demum elabente propemodum anno seculari advenit.

E

§ V. Janningus, abrogata Sacræ Inquisitionis Toletanæ censura veteri, novum ejusdem decretum obtinet, Operi nostro perhonorificum.

Vix domum redierat P. Conradus, cum defuncto nuper Pontifici Maximo suffectum intelligit SS. D. N. Clementem XI, antea Joannem Franciscum S. R. E. Cardinalem Albanum, quo neminem Romæ aut privatim faciliorem aut acriorem publice causæ nostræ patronum expertus erat. Gratulatus id nobis est continuo Eminentissimus Coloredus datis ad Janningum, vii Idus Januarii mdcxi, humanissimis litteris; nam *Vestris quoque studiis, inquit, magnum profecto accessurum lumen confido; et qui olim pars fuit in translatione e græco in latinum, nunc iudex opportunissimus evadet.* Menologium præter alia quædam intelligit Basilianum, cujus mensem Aprilem ac Maium elegantissime versum dudum acceperamus hoc titulo: *Acta Sanctorum ex Græco Menologio Cryptæ Ferratæ, Interprete Joanne Francisco Albano Urbinate Philosophiæ ac juris utriusque consulto, ætatis suæ anno decimo octavo.* Plura vide in Actis nostris Commentario Prævio in S. Marcum Evangelistam die 25 Aprilis § 1. num. 5 et alibi. Hæc de *Judice opportunissimo*, mirum in modum placebant, præsertim Papebrochio, certum jam sibi Romæ iudicium pollicenti, quod frustra non semel invocasset; quando, ecce, pendentem ea spe optimum Senem tam violenta febris invasit, ut mortem in horas pene singulas certissimam intentaret. Quid ageret eo rerum articulo Vir Catholicus? Ejuraret hæresim, qua damnatus erat? At eam nec ipse in scriptis suis assequi potuerat, nec interpellati toties ab eo iudices exhibebat. Instrumentum ergo novum conficit, quod habes tom. 6 Junii, ubi de Vita et Virtutibus ejus, cap. 10, quo concipi fortius non poterat ad maturandam non quidem jam vivo, ut augurabatur, sibi, sed vel mortuo sententiam Pontificiam, qua vel propositiones in libris nostris hæreticas indicaret ipse, vel per Inquisitionem Hispaniæ indicandas mandaret.

Electo novo
Pontifice,
operi nostro
favente,

F

ALCTORE
P. B.
tertio ire Ro-
mam cogitat;
sed sistitur.

B

Eventus exa-
minis ope-
rum nostro-
rum Romæ.

C

Agit cum
ipsa Inquisi-
tione per pro-
curatorem
P. Josephum
Cassani,

22 Sed ne hæc quidem morientis, ut tum pu-
tabatur, Viri vox exandita. Itaque Janningus,
urgente fiducia, quam de Summo Pontifice, suo
nuper in omnibus Achille, conceperat, iter in Ur-
bem jam tertio meditatur, quo de negotio Hispani-
ensi supremi in Ecclesia Indieis auctoritate
decerni tandem aliquid aperte euret. Consulere
tamen ante per litteras visum est Eminentissimum
Cardinalem Coloredum, qui hæc inter alia
rescripsit pridie Kalendas Februarias MDCCV:
*Examen Tomorum vestrorum, quod præpropere
quadam urgebatur sollicitudine, modo tantisper sub-
sistit, ac tardiori deinceps perget itinere. Ceterum,
quæ olim ab Inquisitione Hispanica prodierunt cen-
suræ, non ab aliis, quam ipsius regionis auspiciis
poterunt revocari; nec multum, quantum ad hoc,
adventus vester prodesset; sed magis inuitendum,
ut ipsamet (S. illa Inquisitio) rationum vestrarum
momenta perpendat, factumque honestiori quo pot-
erit modo, aut retractet, aut declaret.* Sensit inde
P. Conradus, quam etiam sub hoc Pontifice vera
essent, quæ sub ejus olim decessore Cardinalis
Norisius, ut modo narravimus, futura prædixe-
rat; quod et aliis subinde litteris confirmatum
est. Quare anno MDCCV ommissa demum spe Ro-
mana, de modo agendi eum ipsa iterum Sacra
Inquisitione Hispanica deliberari cœptum. Nee
mora in Januino fuit, quin continuo in Hispani-
am ipse contenderet; inhibuit tamen aliquamdiu
justissimis de causis, quas Matrilo rescripserat
consultus hæc de re, R. P. Balthazar Rubius.

23 Lubet hic tamen, priusquam negotia Tole-
tana prosequar, paucis attexere, quem tandem
finem sortita sint Romæ apud Congregationem
Indicis tam diuturna tomorum nostrorum, ut
Acta Sanctorum continent, examina. Hæc sunt,
quæ certissimo Auctore, sed qui se nominari ve-
luit, ex Urbe accepimus VII Kal. Julii MDCCVII:
1. Ad eum usque diem deeretum in eos omnino
nihil quidquam esse in illa Indicis Congregatio-
ne. 2. Jam remissos ab illa esse Tomos nostros ac
restitutos accusatoribus..., ad quos pertinebant,
et a quibus eos Congregatio commodatos habue-
rat. Ac proinde finitam esse causam. 3. Si quan-
do contingeret eam denuo suscitari, ne rem qui-
dem minimam statutum iri, nisi cum singulari ac
magna benignitate et eautela in favorem (sic
verba sonant Italica) ejusdem Operis. Hæc ille.
Neque ulterius Romæ res illa agitata; nisi quod
anno hujus seculi octavo et nono primum se San-
etissimus Dominus ostenderit, ad causam nostram
per se in Hispania promovendam, non decreto
quidem ullo suo, at commendatione apud supre-
mum Inquisitorem; sed voluntatem illam opti-
mam suborta inter utramque curiam dissidia ad
propria negotia distraxerunt.

24 Interea (ut redeam, unde digressus sum)
dum maturum expeditioni Hispanicæ tempus ex-
pectatur, commodum accidit, ut Romæ tunc es-
sent, qui ad Generalem Societatis Jesu Præpo-
situm deligendum convenerant ex provinciis,
atque inter eos R. P. Isaacus de Bruyn, Provin-
ciæ Flandro-Belgiæ tum Præpositus; is enim
ad P. Papebrochium, XVII Kal. Aprilis MDCCVI,
in hunc modum scribebat: *Quo tempore hic Ro-
mæ sum, deliberavi multis... an nihil possem efficere
apud Romanum Pontificem contra Censuram Tole-
tanam circa libros R. V., quando in eidi in P. Jo-
annem Marin, electorem provinciæ Toletanæ et
Professorem primum; (editis operibus Theolo-
gicis jam tum clarum, nunc Serenissimo Astu-
riarum Principi, a sacris Confessionibus) qui di-*

*cit, esse Matrilo in Collegio Imperiali P. Josephum
Cassani, Professore et Qualificatore Supremæ
Inquisitionis..., qui defensionem librorum R. V.,
libenter susciperet; et putat, se exemptionem a Cen-
sura procuraturum, modo loqui posset, quod non
potest, quamdiu debita auctoritate, seu procuratore
instructus non est. Quare rogo R. V. ut instru-
mentum procurationis, quo ipsum suum Agentem
instituat, statim Matrilo mittat, eique negotium
commendet.... In mora periculum est; quia supre-
mus Inquisitor curam demandavit Patri Cassani,
conficiendi Catalogum omnium librorum a Suprema
Inquisitione damnatorum, in quem convenit non re-
ferri libros R. V. Nimis enim aperte divinam
hic providentiam agnoscebat, qui Papebrochii
causam æque ac suam sustinebat unice Janningus,
quam ut imperata differret. Confectum ergo
instrumentum procurationis authenticum, et ad
P. Josephum Cassani destinatum est, Idibus
Aprilis ejusdem anni.*

25 Arduum erat sane, si quod umquam fuit
negotium; imo vero multorum judicio temera-
rium: is enim defendendus erat, quem tota exe-
crabatur Hispania; defendendus, inquam, hic
erat in ipsa Hispania contra adversarios et plu-
rimos et potentes, contra gravissimi Tribunalis
severissimam, eamque incredibili solennitate pro-
mulgatam quaqua vastissima S. Inquisitionis au-
toritas per orbem utrumque porrigitur, senten-
tiam; apud ipsam denique et per ipsam contra
se Inquisitionem. Sed nimirum quanta res hæc
erat, tantum ad eam Pater Cassani alacritatis,
laboris, industriæ, constantiæ attulit; quibus
equidem virtutibus dubitem, an parem huic Viro
reperire sit uspiam; sive cognatas illas habeat,
sive Cœlitum ope in hac sua causa collatas. Ego
me obstupuisse fateor identidem, cum eas episto-
las relegerem, quibus ipse rerum a se gestarum
gerendarumque rationem Janningo reddere con-
sueverat; quasque ad Viri tanti memoriam ac-
curate collectas servamus.

26 Vix causam susceperat, cum a S. Fidei
Tribunali exemplar obtinuit authenticum propo-
sitionum Danielis Papebrochii, quas censura no-
taverat; tum Operis nostri vindicias tam in Hi-
spania pridem a pluribus eonscriptas, quam ab
Auctoribus ipsis excusas in Belgio corrasit: un-
de suum ipse, ut appellat, defensorium verbis ac
stylo curiæ, quem probe callebat, accomodatum,
tanta sedulitate elaboravit, ut noctes diesque
meditando committeret, gravesque capiti dolores,
ae, robusto licet, pectori debilitatem accerseret.
Deproperandum enim omnino hoc negotium fuit,
aut in Indicem proscriptorum operum, cujus edi-
tionem vehementer urgebat supremus eum suo
senatu Inquisitor, libri nostri referendi. Cum
parata tandem haberet omnia, implorato RR.
PP. Præpositi Provincialis, Rectoris, et qui tum
Regi ac Reginæ eonscientiam moderabantur pa-
trocinio, itum ab omnibus una ad Illustrissimum
S. Inquisitionis Præsidentem, postulatumque sup-
pliciter, ut ne judicem in hac re, sed patronum
agere vellet. *Reuuebat initio; verum ego, inquit
P. Cassani, ab ipso solum petii, ut meum libellum
supplicem audiret. Consensit ipse; auditoque in tan-
tam raptus est admirationem, ut exemplo in alium
virum mutatus, non jus dicere vellet; sed causam
dirigere optaret, ut felici progressu felicem conse-
quatur exitum.* Fortissima sane libellus ille ar-
gumenta continebat, quibus hoc unum Papebro-
chio concedi flagitabat Auctor, *quod ipsi ex stri-
ctissima (verba sunt ipsa) rigidissimaque justi-*

qui causam
nostram li-
bente susce-
perat,

E

et ursit ita
per libellum
supplicem,
et apologiam
S. Inquisitio-
ni oblatam;

F

ALCOTON
P. B.

A *lia distributiva competit : nam Gratiam, inquit, benignitatem aut indulgentiam petere meum non est ; justitiam eamque strictam expostulo. Idem subinde libellus una cum Defensorio Saero Tribunali juridice oblati, xi Kal. Febr. MDCCVII, tantum valuit, quantum P. Cassani aut suæ authorum quorumvis industriæ tribui posse negat.*

ut brevi no-
vum decre-
tum parare-
tur :

27 Erant libri nostri atque eorum quod jam diximus Defensorium apud Qualificatores septemdecim, Theologos omnes, et in historia ecclesiastica magnam partem versatos : quorum tam assidua fuit in disentiendis, quæ proposita fuerant, capitibus opera, ut minime dubitaret P. Josephus, quin causam essemus ante mensem Augustum proximum obtenturi. Et vero ante elapsam ejusdem anni Novembrem hæc ad Papebrochium scribebat idem Pater : *Sciat R. V., nos nullam in Theologis Qualificatoribus, nullamque in iudiciis difficultatem invenire. Ne apex quidem nobis objicitur. Quæ salvanda sunt, salva diu exstant ; quæ expurganda videntur, expurgari debent, et in hoc concordēs sumus : hæc enim extra Propylæum duo aut tria loca sunt, et quæ nullam merentur Theologicam censuram... In Propylæo... tantum corrigentur quædam Conclavium historiæ. Jam tum ergo absolutioni matura erant omnia, et quidem ea solennitate gravitateque perpensa, ut parem in S. Tribunali unquam alias vel vidisse se, vel audivisse senex quidam ejus minister, Cassano teste, negaverit.*

B

quod anno
demum 1713
prodiit ab
Eminentissi-
mo Cardinale
Giudice :

28 Sed nostra nimirum Aetorumque Sanctorum intererat, ut quæ uno paucorum mensium iudicio damnata essent, non nisi post iterata per annos multos examina absolverentur. Nam quæcumque demum tam lentæ sententiæ causa fuerit (quod silere consulo hic volui) eadem et innocentiae nostræ, et ampliori gloriæ mirum in modum consuluit. Quamquam utrique cautum abunde fuisset, si uno saltem anno citius lata sententia superstitem adhuc Papebrochium recreare potuisset ; sed et hic ante mortem habuit, unde sentiret haud dubiam appropinquare in Hispania redemptionem suam, tametsi obitum ejus toto amplius anno secuta est. Nam illustre Decretum, quod nonnulli probro sibi futurum timebant, gloriæ sibi merito vertendum putavit, qui edidit exeunte anno MDCCXV Eminentissimus S. R. E. Cardinalis, idemque supremus per Hispaniarum regna Inquisitor, D. Franeiscus Giudice. Neque edidit solum ; verum etiam toto mense Januario affixum templorum valvis hæere toto regno voluit, ac promulgari palam in omnibus cathedralibus aliisque majoris notæ ecclesiis, tam inusitato haecenus exemplo, ut exclamaret in suis ad Janningum litteris P. Cassani : *Video ego, et dum video, vix credo. Quam vero libenter id fecerit Eminentissimus Præsul, neminem nostrum, ne ipsum quidem Janningum tam procul positum latere voluit ; dum non unas ad eum litteras dare dignatus est. Habe illas, Leetor, quibus ornare præsidem studiorum nostrorum debita per epistolam gratiarum actione perfungetur vir tantus voluit ; neque enim indigne feret, opinor, nos eas tanti facere, ut legi ab omnibus eupiamus. Sic habent, quantum quidem lepores Italicos latino rudique calamo adumbrare mihi licuit :*

qui illud, ut-
pote justissi-
mum, liben-
ter condidit,
urgente Jan-
ningo,

29 Admodum Reverende Pater : sua illa tam grati animi significatione eam in me voluptatem renovat R. V., quam tum perecepi, cum licuit mihi tam præstantibus P. Papebrochii operibus jus illud tribuere, quod merito suo exigebant. Gaudeo equidem, cum quod restituere illa potui publicæ omnium

utilitati ; tum quod factum istud meum R. V. tam jucundum accidit. Neque vero immerito recreavit eam, ut quæ tantopere laboraverit ad sustinendam eorum dignitatem. Atque utinam novæ mihi sese occasiones offerrent, in quibus testificari R. V. queam, et quanta sit ejus apud me existimatio, et quantum desiderium illi commodandi meum, quo et felicitatem ei perpetuum apprecatus, sum ac maneo obsequiis ejus ex animo addictissimus, etc. *Matriti 9 Martii 1716.*

30 Habet hic Janningus suorum in eausa Toletana laborum testem ac præconem nimis illustrem, quam ut alios requirat : nec enim vaecat gesta mihi minutatim omnia recensere, quæ possum. De Patre autem Cassani quid dicam, qui novem et amplius annos continuos eælum, ut diei solet, ac terram commovere non destitit, quo rem hanc ad optatum aliquando finem perduceret ? Certe si multa narravero, non feret ejus, etiamnum superstitis, modestia ; sin aliqua tantum delibavero, vereor, ut justitiæ faciam satis : quare ne quam ego in partem delinquam, alios pro me testes appello, atque in primis R. P. Petrum Blazquezium, Provinciæ Toletanæ Præpositum, qui in litteris, ad Janningum MDCCXI de Patre Josepho scribens : *Qui in hoc negotio, inquit, promovendo insudavit, et, ut ita dicam, ad effusionem usque sanguinis sese fatigavit. R. P. Gabriel Bermudez, tum Collegii Imperialis Rector, deinde Provincialis, ac nuper ad aures confitenti Regi Catholico præbendas adhibitus. hæc Janningo scribebat MDCCXV statim ab evulgato Decreto : Hic (Eminentissimus Præses) fecit ; P. Josephus Cassani promovit ; multi quidem optarunt, laboraverunt multi ; sed P. Cassani plus omnibus, incredibile, quo studio, quo ardore, quibus laboribus, passibus, patientia, sudore. Deessem mihi et meo muneri, si hæc ad Rev. Vestram non deferrem. Quid plura ? Paucis omnia complectitur aliorum elogia epistola ejusdem, quem dixi, R. P. Petri Blazquezii super eadem re data MDCCXV exeunte, ubi asserit, P. Josephum Cassani superiorem esse laude omni, dignissimumque, ut illius nomen vel ab universa Societate celebretur. Celebrabimus certe nos, tametsi alia nulla ejus essent tum privata, tum publica apud Societatem Jesu merita ; quæ tamen alia sunt et multa et maxima. Dum enim stabit Opus hoc nostrum, legetur in eo memorabile illud S. Inquisitionis Decretum (tomo VII Junii pag. 34) non modo ut palam fiat, quantum ei deferendum putemus : sed etiam ad Eminentissimi Judicis, qui condidit, eorumque qui promoverunt, Cassani imprimis ac Janningi, majorum denique nostrorum, in quorum gratiam prodiit, gloriam gratique animi nostri memoriam sempiternam.*

et omnium
maxime P.
Josepho Cas-
sani.

E

F

§ VI. P. Janningi labores Apostolici et litterarii.

Quis non miretur animum Janningi nostri tot curis, tamque edacibus occupatum, tot interdicationes, tot inter itinera longasque peregre moras atque intricatissima semper negotia potuisse ad scribendum appellere ? At enim id multo etiam magis obstupescas, si labores ejus insuper Apostolicos noveris. Erant in augustissimo olim hoc templo nostro stupenda non pauca, quæ attonitos in sui admiratione hospites defigere consueverant ; at illud longe maximum, et post flam-

Multos pro
confessione
penitentes
habuit.

AUCTORE
P. B.

mas, quæ cetera sustulere, residuum, incredibilis hominum ad sacra Exomologeseos tribunalia festis profestisque diebus identidem recurrentium confluxus. Hôrum unum P. Conradus sub annum Christi MDCLXXXVII occupare jussus, ita brevi obsideri cœpit, ut nemo magis. Neque vero id mirum videri debet; quando in ipso vultu gestuque corporis modestiam, nescio quam, simplicissimam certe constantissimamque et gravi quadam dulcedine dulceque gravitate mirifice temperatam præ se ferebat; qua vel intuentes ad sese alliceret; ut autem quisque accesserat, maxime si perfectioris vitæ desiderio gustuque ducebatur, ita porro divelli a Janningo non poterat, tantam in eo consiliorum luminumque cœlestium copiam repererat. Jam vero ejusmodi hominum tantum est Autverpiæ (absit verbo invidia) quantum alibi nuspiam; itaque familias ad se facile pertraxit integras.

uti et pueros
instruendos
cum studio-
rum detri-
mento;

B

32 Notum vero iis esse puto; quibus Antverpiensium pietas utcumque perspecta est, quantum res hæc una per se facessere negotii debeat; cum opportune importune officii, consilii, solatii causa accedentes arcere non liceat; et ad ægros excurrendum sit sæpissime, nec raro apud moribundos pervigilandæ noctes, et plures quidem aliquando apud eosdem continuæ. Mitto alia id genus plurima, quæ non minus ab illo munere secerni difficile est, quam cum nostris hisce studiis componi. Senserat per annos jam multos Papebrochius, non sine ingenti Operis nostri detrimento adiutorem tam sedulum iis obrui curis, quæ in alium quemvis exonerari facile possent: quod adeo ut deinde fieret, ipse apud Præpositum Generalem accurasse creditus est, solatio quidem et suo et Janningi magno; at longe majori civium plurimorum mœrore; plurimorum, inquam: nam omnes ne sic quidem amoliri potuerat. Accedebat ad hæc juventutis erudiendæ studium singulare, quod tradendis publice per annos facile viginti quinque Christianæ doctrinæ elementis hac in urbe constanter exercuit, donec, moriente Papebrochio, gravioribus, quam ante, curis implicitus, abstinere tandem hoc etiam caritatis officio cogeretur.

scripsit ta-
m accurata-
multa,

C

33 Scripsit interea tamen, et multa scripsit Janningus: quemadmodum a tomo quinto Maii usque ad secundum Julii videre est. Quæ de Græcis latina fecit plurima, mihi quidem nihilo minus exacta quam elegantia videntur. In ceteris ita versatus est, ut quancumque materiam tractandam suscepisset, eam non ante dimitteret, quam exhausta funditus esset. Quin imo tanta rerum non numquam monumentorumque copia undequaque pctita delectatus est, ut eorum ordinem ac symmetriam sus deque habuisse videatur, et est certe, ubi aliquid hac in parte desideres; verum id aliunde rerum, ut dixi, multitudine ac varietate abunde compensat. Prolixus tamen haudquaquam fuit, nedum in scribendo præceps; sed lente, si quisquam, festinus; imo in meditandis versandisque argumentis suis quorundam judicio nimius, ut merito mireris tam multa tam lente tot inter negotia conscribi ab illo potuisse: sed nempe tarditatem, ut pene dixerim, sedulitas compensabat, et quæ in historiis pendere ab hæc utraque solet, eruditio atque accuratio singularis.

et apud eru-
ditos in pre-
tium fuit.

34 Hanc in hoc viro suspexere, quotquot aliquam pridem inter eruditos laudem adepti sunt, Mabillonius, Magliabechius, Eminentissimus Norisius, Schelstratius, Muratorius, Saxius, Lucen-

tius, Galeardus, alique permulti, quorum hic non modo officiosissimæ litteræ, sed non nullorum etiam pretiosa Museo nostro dona servantur. Et de Eminentissimo Norisio quidem jam satis meminimus superius. Mabillonius ut primum hominem vidit agnovitque Parisiis, continere se non potuit, quin suavissimo eum complexu stringeret. Quanti illum fecerit Magliabechius, modo etiam insinuatum est, operæ pretium tamen est audire, quibus eum verbis compellare sit solitus, si quando ad eum, quod sæpe factum, scriberet. Sic orditur epistolam suam die VI Decembris MDCXCVIII: *Reverendissime et Doctissime Pater, Domine, Domine mi, ac Patrone colendissime; Litteræ omnes Reverendissimæ P. V. gratiores mihi semper accidunt, quam sit datæ ad me essent a Principe quantumvis illustri, etc.* Schelstratius ac Saxius tanti ejus litteras faciebant, ut operibus suis non sine elogio inscendas duxerint; hic in Appendice ad Dissert. Apol. pro vindic. Mediol. SS. Corp. Gervasii et Protasii antiq. possess. Addit. I; ille Antiq. Eccles. Chron. Diss. 3, cap. 2. Plus aliquid faciendum sibi putavit doctissimus Ludovicus Antonius Muratorius: is enim cum lucubrationes suas illustribus passim viris inscribat, *Disquisitionem suam in Indicem Sanctorum Martyrum, quorum corpora S. Gregorii Magni temporibus Romæ quiescebant*, jam tum ab anno Christi MDCXCVIII dicatam esse voluit *Clarissimo P. Conrado Janningo e Soc. Jesu*; Adisis, lector, tomum ejus secundum Anecdotorum pag. 193; ubi alia invenies, quæ mihi longum est, huc afferre præconia. Mitto alios, etiam (quod mirere) Heterodoxos complures: malim enim suis hominem virtutibus, quam alienis laudibus ornatum videri.

D

E

§ VII. Privatæ ejusdem virtutes ac pia exercitia.

Quicumque ea perpenderit animo, quæ de P. Conrado narrata sunt hactenus, is virum sibi finget, opinor, ita laboribus curisque publicis immersum, ut privatis ac suis attendere vix potuerit. Verum tantum abest, ut partes Instituti nostri longe præcipuas ipse in postremis duxerit; ut sibi potius unice vacasse totus, ac subcisivam dumtaxat rebus extra se positis commodasse operam videatur. Et quamquam ceterarum artium rudis, eam tamen et calluerit optime, et præ omnibus, quos ego quidem noverim, solertissime semper exercuerit, qua virtutes illas atque opera aliorum oculis caute subduceret, quibus ad eximiam vitæ integritatem; intimamque cum Deo conjunctionem viam sibi muniebat; dissimulare tamen ita non potuit, quin ea saltem assecuti simus, quæ facilem ac certam de reliquis omnibus conjecturam offerant.

Cura salutis
ac perfectio-
nis propriæ;

F

36 Ac primo quidem, quantum universe ad vitam quam religiosissime ducendam afficeretur, inde palam fecit, quod selecta pleraque de hoc argumento opuscula sibi compararet; præsertim, quæ paucis multa proponerent, eaque ad accendendam potius voluntatem, quam ad pascendum curiose intellectum elaborata. Libellos etiam illos et multos habebat et magno in pretio, qui virtutes omnes earumque exercitia ita per annum universum tribuunt, ut suis quæque mensibus, hebdomadis, diebus, horisque, quantum quidem stata quædam, quam præ oculis habent Auctores, vivendi ratio patitur, assignata sint. Lucubratio-

studium et
usus lectio-
nis spiritua-
lis;

A nes porro istas non modo, ut solent alii fere,olvebat sedulo; sed ita, ut faceret suas: nam quæ sibi ac muneri suo congruere arbitrabatur maxime, ea scripto inde excerpebat, sibi deinceps pro legibus futura, ad quas vitam suam atque actiones omnes exigeret.

et qua sibi
normam vi-
vendi con-
cinnat,

37 Hæc scripta ut accuratam vitæ ejus ætio-
numque singularum, atque adeo cogitationum,
affectuumque rationem exhibent; ita ad insignem
ejus pietatem ac religionem commendandam ni-
hil illis uberius afferri posset aut luculentius,
nisi tantæ molis essent, ut ea hic inserere mihi
nequaquam liceat. Miraretur in iis lector ordina-
tissimam operum ejus omnium seriem ab uno ve-
spere ductam ad alterum; tum quid in singulis,
ut sint numeris omnibus absoluta, servandum
sibi, quid cavendum præseribat. Huic ordini
junetus est alius, diebus septem distinctus; dies
autem singuli in quinque capita divisi: quorum
primum Sanctos exhibet, quos sibi die illo patro-
nos deligit; alterum beneficia quædam divina
complectitur, quorum sibi imperat memoriam;
tertium stimulos quosdam sacros ad ea, quæ sibi
præstituerat, alacri animo peragenda suppeditat;
B quartum virtutem suggerit præcipue exercen-
dam; quintum denique proponit fines, quo ce-
tera omnia dirigantur: eos porro quoque die in
quaternos fere aut quinos partitur, additis toti-
dem ardentissimorum affectuum formulis, quibus
per horas minimum singulas indulgendum sibi
esset statuerat.

eamque, dum
vivit, servat
constantissi-
me.

38 Accedit horum omnium examen, bis quo-
tidie juxta morem Societatis obeundum; sed a
Janningo non divinis tantum et Religionis no-
stræ communibus, sed et suis illis privatis, ut
ita dicam, legibus ac statutis aecommodatum.
Ne quid vero aciem ejus aut memoriam fugeret,
universa rationum a sese exigendarum capita in
sexaginta circiter interrogationes, totidem versi-
bus, quos rhythmicos vocant, expressas, digesse-
rat: erat enim hoc genus metri non minus illi
jucundum, quam facile, ut alia, quæ sibi pepigit,
istiusmodi sacra carmina bene multa testantur.
Quam vero propositorum illorum omnium tenax
fuerit optimus Pater, mirantur omnes, qui per
annos plures cum eo convixerunt: nam quæ hic
scripta jam legunt, quatenus quidem aliorum
oculis objici poterant, notata olim in eo fuisse
constanter omnia fatentur. Mihi vero id adeo
mirum non est, ut qui ex ipsis schedis colligam,
illam quotidianis diu manibus versatas fuisse:
sunt enim obsoletæ penitus, et usu assiduo prope
obliteratæ; cum in libris chartisque tractandis
nemo quisquam esset Janningo nitidior. Mitto de
alio insuper examine, quod quia ad singularia vel
vitia insectanda, vel virtutes acquirendas perti-
net, particulare dici solet; mitto, inquam, de illo
multa narrare, quod non nisi unum ejus libellum
forte sim asseutus, sed et illum ad dies singulos
exactissime pertusum; unde de reliquis, quos ipse
forsitan flammis commiserit, prona est conje-
ctura.

Præcipue
ejus virtutes:

39 Quis vero in tanto virtutum omnium stu-
dio, virtutem ullam definisse P. Janningo credat?
Eminebant ante alias fides, spes, charitas, justi-
tia, temperantia, fortitudo in adversis, amor,
cultus et imitatio B. Virginis Mariæ Matris Dei,
ut ipse scribit, et sur; sunt enim septem illæ,
quas in singulos hebdomadæ dies sibi præcipue
excolendas distribuit. Eas muniebat augebatque
sacrificiis, precibus, meditatione, lectione sacra,
quibus stas ex more Societatis horas impende-

bat; quamquam et reliqua diei tempora toties,
ut jam monui, piissimis affectibus consueverit in-
terrumpere, ut merito, dici potuerit *orare semper
et non deficere*. Lieet vero præsentem ubique se
Deo sisteret, majorem tamen expromebat ardo-
rem, si quando ad eum sub Eucharistica specie
salutandum accederet; quod utrumque quam fa-
miliare ei fuerit, ex schedis conjicio, quibus ad
eam rem usus est; cum et laceræ sint et digito-
rum sudore præ ceteris obsitæ. Divinum vero
sacrificium tanto apparatu celebrabat quotidie,
ut libellum ad opus illud augustissimum pro di-
gnitate tractandum peculiarem sibi scripserit et
satis prolixum, sed spiritu divino plenum.

40 Jam cum aseendere ad Deum animus non
possit, nisi quantum se ab hujus vitæ illecebris
commodisque sejuxerit, quod mortificationis, ut
vulgo dicitur, officium est; facile quisque statuet,
quam insigniter exercitum eum fuisse in hac
parte necesse sit, qui tam assiduus, ne dicam
continuis, supplicantis fidei, spei, charitatis mo-
tibus, tamquam pennis columbæ Davidicæ subni-
xus, volabat et requiescebat in cælo. Duæ sunt
virtutis hujus partes: alteræ in macerando cor-
pore, alteræ in pravis cupiditatibus compescen-
dis versantur. Quod ad primas attinet, non est
mihi, fateor, usquequaque exploratum, quid Jan-
ningus egerit; hoc unum constat, reperta esse
in scriniis ejus arma plurima vexando corpori
destinata. At paullo mihi aliisque notius est,
quam absolutum in effrænes mentis corporisque
motus imperium exercuerit. Hominem dixisses
prorsus *ἡρώδης*; ita constanter et dicta sua et ope-
rationes omnes rationi subdebat, rationem vero
ipsam divinis humanisque legibus. Memini certe
ego, cum recens ad hæc studia vocatus, ipsum
de recta in iis servanda ratione consulere, ex
ejus ipsius ore hæc inter alia audire me; *Conscius
mihi non sum equidem, ex quo ad Museum accessi,
umquam a pluteo pedem unum dimovisse me, nisi ju-
sta id ratio exigeret*. Mirabar sane tum rem ipsam,
tum quod eam ipse prædicaret, qui de se alioqui
meminisse unquam quidquam assueverat.

41 Hinc tam rara ejus ac brevis ad externos,
etiam quorum confessiones excipiebat, excursio,
ut si quando eum videre contingeret, id maximi
beneficii loco reponerent: et vero magnum erat,
quando ad neminem umquam accedebat, quin
eum sanctissimis moribus et colloquiis ad omnem
virtutem inflammaret: fuit enim modestia morum
per omnem vitam plane singulari, nihil in eis
fractum, nihil leve, dissolutum nihil. Vultus idem
semper, serenus quidem, ut erat animus; at
numquam effuse lætus. Verborum usque adeo
parcus fuit, ut vitio sibi daret; utpote cujus
emendationem non semel a sese in schedis exi-
git. Iræ ac tristitiæ dominabatur imprimis: et
quidem si justa erat causa, silebat in loco; donec
de re cum Deo vel per meditationem vel ad aras
contulisset; tum vero quod agendum sibi arbitra-
batur, id agebat ita, ut nemo quidem moderatius,
nemo tamen fortius. Sed næ ego finem nunquam
fecero, si persequi voluero singula: sufficiunt
sane, quæ dicta sunt, ut cetera conjectentur.

AUCTORE
P. B.

LUC. 18, v. 1.

mortificatio;

E

et conversatio.

F

§ VIII. Postremus Janningi morbus, patientia, obitus.

Manebat ea tandem sors patrem Couradum,
quæ emeritis fere hactenus Hagiographis
nostris

Empleura
conscriptur
anno 1749;

ACTORE
P. B.

nostris obtigerat, qui fatiseente laboribus assiduis corpore, extrema vitæ tempora in valetudinario exegere; ut sint, qui hoc eis pro igne piaculari destinatum esse velint; ne quid hinc migrantes eorum animas a Sanctorum consortio remoretur, quorum mæce obsequio vitam omnem insumpserint. Quod ego quidem de Janningo minime dubitarim asserere; tanta in eo tamque diuturna, quæ sane opus perfectum habet, patientia fuit. Delatus eo est ipso illo die, quo loco simul ac vita cessit P. Franciscus Baertius, vi Kalend. Novembris mðccxix, hemiplexiæ morbo, dum in prandio mensæ accumberet, repente correptus; nec membrorum tantummodo captus usu, verum etiam rationis; idque per hebdomadas omnino tres continuas. Cumque interea nihil de morum ejus habitusque gravitate decederet, opportuna pictori fuit occasio, ejus effigiem quam simillimam otiose exprimendi; id quod ille sui compos fieri ægre permisisset.

et convalescit; sed impar officio, sibi deinceps ac Deo vacat;

B

43 Restitutis exinde tum animi tum corporis utcumque viribus, fidere cœpit baculo, ac per domum repere potius quam incedere; paulatim etiam ad aras atque ad Museum redire; sed hebescente brevi memoria, nec jam amplius calammum regentibus digitis, labore tandem pluteoque abstinuit; solo imposterum valetudinario, sacrisque, quos sibi, ut dixi, elaboraverat libellis schedisque ac Rosario, ut vocant, Mariano contentus: nam cetera suis hactenus usibus concessa prorsus abdicabat. In iis porro volvendis meditandisque quod reliquum fuit vitæ totum abiit. Atque hoc quidem ne sine ordine aut temere faceret, exercitia illa sua pietatis in stata tempora ita tribuebat; ut si eadem diei hora accederem, eadem semper lectitantem offenderem; sin alia venirem, alia meditaretur. Ita conjunctissime cum Deo vivebat, Eucharistico per dies pene singulos epulo refectus; imo quia nulla, dum hic vivitur, satis arcta cum illo conjunctio est, dissolvi cupiebat identidem et esse cum Christo; donec anno demum mðccxxii, tamquam imminentis jam proxime mortis, nescio quo argumento, præagus, me, qui plane aliter sentirem, non semel monuit; et hoc, inquit, mihi crede, et me dixisse memineris, cum videbis; prope abest cum hinc migrabo. Cum hæc diceret, mirificam vultu consolationem, qua delibutus erat animus, præferbat: ut satis proderet, eam demum esse summam votorum suorum.

C

iterum et sæpius eodem morbo corripitur anno 1722;

44 Et quamquam tum quidem nihil esset, unde aliquid sinistri portendi posse videretur, non omnino tamen sua Senem optimum fefellit opinio: neque enim diu post, ineunte circiter Novembri, quæ totum jam triennium intermiserant symptomata convulsionesque apoplecticæ, ingruere tam frequentia cœperunt, ut aliis vix secta vena depulsis, rursum alia succederent; ac tandem post mensem unum ita virum obruerent, ut mox ad æternitatem consuetis Ecclesiæ præsidii rite munitus, prope jam medicorum judicio pro deposito haberetur. Accessere singultus lethales ceteraque præsentissimæ mortis indicia, in quibus ad momenta singula credebatur a circumfusus patribus sine ullo dubio aut mora expiraturus. Suspensos ita nos omnes habuit a sero vespere ad mediam usque noctem; ut negarent Sacerdotes e nostris qui aderant seniores, visum

numquam a se quemquam fuisse, qui vel robusto corpore tam cruda eertamina sustinere tam diu potuisset. Sed magis obstupuimus, cum sub horam noctis duodecimam ea paulatim interquiescere, atque in placidum, ut apparebat, somnum resolveri animadvertimus. Postridie sorbere aliquid cœpit ac deinde leviculos cibos admittere, convalescere denique, saltem ad medium usque Januarium anni mðccxxiii, quando iterum similes angustias non absimili miraculo clusit.

45 Ceterum non sic eripi potuit e mortis faucibus, quin convulsi tam atrociter nervi fractæque vires officium deinceps suum negarent. Itaque si moveri loco necesse erat, alieno adminiculo utendum fuit: sed oneri levi par erat bajulus unicus: tametsi etenim justam viri staturam corpus æquabat, habitus tamen illud et numquam fuerat, et modo tot malis exhaustum vix ossibus hærebat: ut adeo frater unns, nec admodum validus, vestibus onustum impeditumque facile de lectulo aut sella quocumque circumferret, non sublatum in humeros, aut medium complexus; sed, quod mirantes quotidie vidimus, instar pueri sedentem in ulnis. Et vel sic affectus gaudebat solita, quæ diximus, statis temporibus persolvere se posse Deo, Virgini matri, Sanctis omnibus pietatis officia; quod præstare non desiit usque ad Nonas Julias ejusdem anni mðccxxiii; tum enim supremam luctam sustinuit potius, quam sensit: primo enim impetu voce simul ac mente privatus, hoc tantum distabat a mortuo, quod spiraret; atque illo in statu, quod incredibile videri potest, usque ad sequentis Augusti Idus perseveravit, vix umquam interea satis certis præsentis animi datis indicis; tum demum sub horam septimam vespertinam, innocentissimum alioqui, ac tot insuper purgatum incommodis spiritum, commendantibus rite nobis, in manus Creatoris placidissime reddidit, anno ætatis 73, ab ingressu in Societatem Jesu 53, a solenni quatuor votorum Professione 36, ab accessu ad Hagiographiam, subducto quinquennio quod studiis Theologicis ac tertiæ Probationi cessit, 40.

46 Jam quanto nostrorum luctu sublatus sit P. Conradus, assistentium morienti lacrymæ testatæ; illius in primis qui illi constantem per tot annos operam in valetudinario commodaverat, sibi quidem, ut aiebat, semper jucundissimam; quod nihil ægroto illo suo aut facilius vidisset umquam aut patientius. Nec vero illæ tantum virtutes, sed et ceteræ per omnem retro vitam spectatæ has fere accedentibus identidem ad moribundi lectulum exprimebant voces: *Moriatur anima mea morte justæ hujus*. Haud minor externorum qui virum noverant, luctus emicuit et æstimatio; quippe qui satis nequaquam facturos sese piis adeo manibus putaverunt, si privatis eos tantummodo juvarcut meritis, nisi illis etiam publica, uti in templo nostro fieri curarunt, accinentibus musicis justa persolverent. Hæc sunt fere quæ de optimo studiorum nostrorum Præsidi dicenda habui; quibus et illud addo, quod de viris vitæ sanctimonia conspicuis vulgo ac vere pronuntiatur: minima eorum esse merita, quæ patent hominibus; majorum enim Deum solum Superesque testes admittunt, quibus placere unice student.

D

moritur 45
Augusti 1725

E

domesticis
externisque
luctantibus.

F

INDEX

ALPHABETICUS

SANCTORUM

AD TOMUM TERTIUM JULII.

A

- 11 **A**bundius martyr, Cordubæ in Hispania. *Ex Martyrologiis et S. Eulogii Memoriali* 229.
- 10 **A**melberga vidua, Laubiis et Binchii in Belgio. COMMENTARIUS PRÆVIUS § 1. Sanctæ nomen varie inflexum; natales illustrissimi 61. § 2. Amalbergæ conjugium, ætas et liberi 62. § 3. Amalbergæ cultus, professio et Acta 64. § 4. Witgerus S. Amalbergæ maritus quis fuerit, et an Sanctis annumerandus 65. — VITA, quæ legitur aLaubiensibus et Binchiansibus, *desumpta ex Ms. Binchensi* 67
- 10 **A**malberga virgo, Tamisiæ et alibi in Belgio. COMMENTARIUS PRÆVIUS § 1. Synonymarum sanctarum Belgicarum diversitas 70. § 2. Vetus S. Amalbergæ cultus ex B. Radbodi episcopi Ultrajectini elogio et Martyrologiis 71. § 3. Recentiora S. Amalbergæ elogia 73. § 4. Peculiaris Sanctæ cultus Gandavi in monte Blandinio 74. § 5. Cultus Tamisiæ et Maternæ in Flandria 75 § 6. Historia translati sacri corporis; ejus apud Gandenses veneratio, et per Calvinianos interitus 78. § 7. Sanctæ Acta eorumque scriptores 80. § 8. Mabillonii et Cointii contra Legendam argumenta 82. § 9. Qua potissimum ratione explicari posse videantur 83. — TOMELLUS seu sermo D. Radbodi sanctæ Trajectensis ecclesiæ episcopi, de vita et meritis paradoxæ virginis Christi Amalbergæ. *Ex codice S. Pauli in Sonia collato cum Mabillonii editione* 85. — VITA auctore fortasse Theodorico abbate Trudopolitano. *Ex dicto codice Soniensi S. Pauli*. PRÆFATIO 87. ORDO capitulorum in Ms. 87. CAPUT 1. S. Amalbergæ illustris origo, pia infantia miraculis clara; S. Willibrordj monitu ad B. Landradam Belisiam deducta, a Pippino agnoscitur et ad filii sui Caroli nuptias postulatur 88. CAPUT 2. Inutiles Caroli conatus in prosequenda Virgine; saniora Pippini consilia; Hunrodi proditio; post Pippini obitum in amorem S. Amalbergæ per suos magis, sed frustra incenditur Carolus 90. CAPUT 3. Fuga Virginis

cum fratre Rodino; Paschæ festivitas cum pastoribus celebrata; furis per lupum punitio; panis et vini miraculosa ubertas; abigitur turba dæmonum, variaque alia prodigia perpetrantur 92. CAPUT 4. Carolus Virginem denuo insequens, brachium ei luxat, sed a Domino sanatur. Secessus Rodini in montem Cassinum. Sanctorum visitatio; Carolo restituta sanitas, alia Virginis miracula, virtutes et felicissimus obitus 95. — INVENTIO, elevatio et translatio sacri corporis Tamisia Gandavum, etc. *Ex eodem codice Ms. cum aliis collato* 98. — MIRACULA. *Ex codice Tamisiensi*. PARS prima, 100. PARS altera 103. PARS tertia 105

- 13 **A**nacletus Papa et Martyr, Romæ. COMMENTARIUS. De Anacleti a Cleto diversitate, antiquo cultu, gestis et reliquiis 445
- 12 **A**ndreas miles et socii martyres. NOTITIA *ex Menæis Græcis* 289
- 12 **A**ndreas puer a Judæis trucidatus, prope Cenipontum in Comitatu Tirolensi. COMMENTARIUS HISTORICUS § 1. Notitiæ ad hunc Beatum ejusque cultum spectantes unde acceptæ. 438. § 2. Andreæ martyrium illustrationibus interspersum 440. § 3. Andreæ cultus ad nostra usque tempora successive continuatus; supplicationes; status reliquiarum modernus, miraculum; anathemata 443. — APPENDIX. Recentiora quædam miracula, *ex Ms. ab abbate Wilthinensi huc misso* 444
- 12 **A**nsbaldus confessor abbas Prumiensis. SYLLOGE HISTORICA. De cultu, ætate et gestis 294
- 14 **A**ntiochus et septem socii martyres Alexandriæ. *Ex Hieronymianis* 621
- 10 **A**pollonius martyr, in Cappadocia. NOTITIA *ex Menæis Græcis* 34
- 14 **A**quila et Hilarius martyres. NOTITIA *ex Synaxariis Græcis* 622

B

- 14 **B**asinus martyr, Trunchinii in Flandria. COMMENTARIUS PRÆVIUS. De cultu, reliquiis, adventu et Actis 699. — ACTA. *Ex Ms. monasterii Trunchiniensis* 671

- 10 Bianor et Silvanus martyres, in Pisidia. *NOTITIA ex Fastis Græcis* 33
- 14 Bonaventura S. R. E. Cardinalis, episcopus Albanensis, Ecclesiæ Doctor, ex Ordine S. Francisci. Lugduni in Gallia. *COMMENTARIUS PRÆVIUS*. § 1. Sancti nomen, cultus, reliquiæ, ætas, annus et dies obitus 776. § 1. Judicia variorum Scriptorum de S. Bonaventuræ doctrina 77S. § 3. Gestorum Sancti chronotaxis usque ad susceptum totius Ordinis generale ministerium 7S0. § 4. Vitæ sequela a suscepto generalatu ad obitum 784. § 5. Gesta post obitum S. Bonaventuræ usque ad canonizationem et hæc tempora 786. § 6. Scriptores qui de S. Bonaventura egerunt, et quænam hic edantur 822. — *OCTAVIANA MARTINIS Sinuesani U. J. Doctoris, de vita et miraculis S. Bonaventuræ ORATIO*, qua postulatur a Sixto IV summo Pontifice, in Divorum referri numerum 7S8. — S. D. N. SIXTI PP. IV *DIPLOMA*, quo S. Bonaventura episcopus Cardinalis Albanensis in Divorum refertur numerum 794. — S. D. N. SIXTI PP. V *DECRETALES LITTERÆ*, quibus S. Bonaventura Cardinalis, Episcopus Albanensis, inter Doctores Ecclesiæ annumeratur, festum xiv Julii, sub ritu duplici celebrari mandatur, cum indulgentiarum elargitione 797. — *VITA*, auctore Petro Galesiano, Protonotario apostolico ad Sixtum V Pontificem Maximum. *Ex editione Henrici Sedulii. PRÆLOQUIUM* auctoris 801. *CAPUT 1.* Nomen, patria, parentes, annus nativitatis, ordo Seraphicus, et res seculi; corporis habitus et animi virtutes 803. *CAPUT 2.* Ingressus in Ordinem ex voto matris, vitæ innocentia et aliæ virtutes, orationis et contemplationis studium 806. *CAPUT 3.* Eruditio et doctrina mirabilis, ejusque et in aliis progressus in studio Parisiensi 808. *CAPUT 4.* Sancti gesta tempore quo fuit Ordinis Minister generalis 811. *CAPUT 5.* Præstans doctrina in expositionibus utriusque Testamenti, et multiplex exponendi ratio 813. *CAPUT 6.* Dotes eximii Ecclesiæ Doctoris, præclaris actionibus non parum illustratæ 816. *CAPUT 7.* Gesta in Concilio Lugdunensi, obitus et miracula 817. *CAPUT 8.* Doctrinæ post obitum commendatio. Canonizatio, et quæ Canonizationem consecuta sunt 819. *CAPUT 9.* De iis quæ ob ejus sanctitatem, et doctrinam eximiam Sixtus V Pontifex egit 820

C

- 10 Canutus Rex et martyr, Ottoniæ in Fionia Daniæ. *COMMENTARIUS PRÆVIUS* § 1. Sancti genus, præclara indoles, pietas, cultus, elogia in Fastis recentioribus et in Breviario Sleswicensi, ac novissime in Romano 111. § 2. Singulare Sancti elogium scriptum, uti apparet, ab aliquo qui primæ sacri corporis elevationi interfuit 115. § 3. Acta ab aliis postmodum scripta, quo hic ordine recenseantur 117. § 4. S. Canuti et fratrum regum Daniæ chronologia 119. — *HISTORIA VITÆ ET PASSIONIS* auctore Ælnotho monacho Cantuariensi. *Ex Ms. Thosano collato cum editione Meursii. PROLOGUS* ad Nicolaum regem 121. *CAPUT 1.* Præmittuntur varia de recepta serius a gentibus Aquilonaribus fide Christiana, de victoriis et gestis Sucnonis, S. Canuti parentis et Haraldi fra-

tris 123. *CAPUT 2.* S. Canuti præclaræ virtutes, misericordia in pauperes, cura justitiæ et cultus divini, rigida pœnitentia, etc. *Expositio* in Angliam, fratris Olavi prodicione interversa 125. *CAPUT 3.* Multa in Ecclesiæ bonum sancta, ministrorum nimius rigor, improborum seditio, sancti Regis secessus, direpta ac spoliata curia, tumultuantium varia scelera 128. *CAPUT 4.* Fuga S. Canuti in Fioniam, Piperonis aulici nefanda proditio, furentium impetus in basilicam S. Albani, in qua Rex lancea perfossus pro justitia martyr occumbit 130. *CAPUT 5.* Parricidarum in Benedictum, Sancti fratrem crudelitas, Dania divinitus multis plagis afflicta, Adela absterrita ab auferendo sacro corpore, quod pluribus signis clarescens, solenniter elevatur, et in theca venerationi exponitur 133. — *VITA ALIA* auctore Saxone Grammatico 136

- 13 Cholinduch martyr Hierapoli, ut videtur, in Syria. *SYLLOGE HISTORICA* § 1. Cultus, sexus, distinctio, cognatio; elogia ex Synaxariis Græcis 483. § 2. Alia quædam ejus elogia: Acta Sanctæ ex purioribus fontibus 485
- 11 Cindeus presbyter et martyr Sidæ in Pamphilia. *Ex Martyrologio Romano et Græcis Synaxariis* 177
- 14 Cyrus Carthaginensis episcopus. *Ex Martyrologio Romano* 620

D

- 14 **D**entlinus puer confessor, Resæ in Clivia. *SYLLOGE* de cultu 659
- 12 Divus, seu Dios, Cornius sive Cornensius et Laventius martyres, Cæsareæ in Cappadocia. *Ex Martyrologiis* 281
- 12 Dostranus confessor in Scotia. *Ex Monumentis Scoticis* 190

E

- 10 **E**tto episcopus confessor, Lætiis in Belgio. *COMMENTARIUS PRÆVIUS* § 1. Cultus ex Martyrologiis, elogia, lectiones 47. § 2. Officium proprium, Sancti invocatio; confraternitas 49. § 3. Festivitas annua, tumba, miracula, locus ubi quievit olim corpus, abbatie Lætiens subjectus, ac possessionibus ditatus; corpus inde absorptari vetitum 51. § 4. Corpus Sancti primo Montes Hannoniæ, inde Lætiæ translatum et honorifice reconditum 53 § 5. Reliquiæ; tempus mortis, episcopatus; manuscriptum quod hic damus 55. — *VITA. Ex perveusto, Ms. monasterii Marchianensis, collato cum duobus aliis Mss. PROLOGUS* Auctoris. 57. *CAPUT 1.* Qua occasione et quibuscum S. Etto in Franciam ex Hibernia profectus sit; iter Romanum; reditus in Galliam 57. *CAPUT 2.* S. Etto loco solitario moliendo intentus, non impune contemnitur; familiaritas cum aliis Sanctis; muto loquela reddita; virtutes; obitus 59
- 13 Eugenius episcopus Carthaginensis, Albigiæ in Occitania; item socii ejus in persecutione Wandolica plurimum passi. *COMMENTARIUS PRÆVIUS* § 1. S. Eugenii cultus et elogia 463. § 2. Acta, eorumque scriptores 464 § 3. Eugenii episcopatus et exsilium 465. § 4. Ejus mors et scripta 467. § 5. Adventus in Galliam

- et sepultura 468. — ACTA, auctore Victore Vitensi. *Ex Surio cum Chiffletii et Ruinartii editionibus collato*. CAPUT 1. Hunerici simulata conniventia et barbara in suos crudelitas 471. CAPUT 2. Variæ visiones et dira in Catholicos persecutio 473. CAPUT 3. Hunericus per epistolam Catholicos episcopos ad disputandum de fide convocat. S. Eugenii responsum et miraculum. Disputatio cum Arianis 475. CAPUT 4. Arianorum calumniæ et fraudes 477. CAPUT 5. Immania tyranni tormenta et Catholicorum constantia 478. CAPUT 6. Libertas Muritæ diaconi; multorum exsilium; puerorum in fide constantia, et Ariani episcopi impia sævities 479. CAPUT 7. Violentia Arianorum episcoporum; feminæ Catholicæ zelus, et patheticus auctoris epilógus 481
- 11 Euty chius martyr Alexandrinus. *Ex Hieronymianis* 179

F

- 10 **F**elicitas cum septem filiis, Romæ 5. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Antiquissima SS. Martyrum in sacris tabulis memoria; cultus; S. Felicitas distincta a S. Symphorosa. Versiculi trium ex his Martyribus nomen præferentes 5. § 2. SS. Petrus Chrysologus et Gregorius magnus SS. Martyrum præcones; eorum reliquiæ 7. § 3. Tempus mortis, locus sepulturæ; Acta sincera et spuria, quæ hic dantur 9. — PASSIO, auctore anonymo. *Ex codice Ms. pergameneo, majoris formæ abbatiæ Valcellensis collato cum tribus aliis impressis* 12. — ACTA APOCRYPHA collata cum alio Ms. CAPUT 1. S. Felicitas spreto decreto, ab Antonino contra Christianos edito, accusatur una cum filiis, et frustra ad idolorum cultum alligitur 13. CAPUT 2. Publius consul S. Felicitati ac filiis ejus frustra conatur persuadere cultum deorum 15. CAPUT 3. Vario mortis genere septem filii Martyres occiduntur; S. Felicitas capite plectitur; corpora a volucris intacta eorum sepultura ac translatio 16. — ANALECTA de septem Martyribus. CAPUT 1. Translatio S. Alexandri martyris, unius, ut volunt, e VII S. Felicitatis filiis, in abbatiam Ottenburanam, Ordinis S. Benedicti in Suevia, desumpta ex codicibus nostris Mss. 18. CAPUT 2. De pallio S. Alexandri martyris ex Mss. 20. CAPUT 3. Alia S. Alexandri translatio; unius e septem fratribus, an alterius, in Westfaliam 21. CAPUT 4. Oratio in laudem septem fratrum, auctore anonymo, forte monacho Ottenburano, collata cum alio Ms. 24

G

- 10 **G**enerosus abbas confessor, Enixione apud Pictones in Gallia. NOTITIA *ex Actis S. Paterni episcopi Abrincensis* 46

H

- 12 **H**æmorrhøissa Evangelica, Cæsareæ Philippi in Phœnicia. COMMENTARIUS HISTO-

RICUS. § 1. Cæsareæ Philippi notitia; Sanctæ cultus ac nomen; elogium; confusio; statua Christo erecta 260. § 2. Alia ejus elogia; veritas statuæ ab Hæmorrhøissa erectæ stabilita 262. § 3. Præcipua statuæ adjuncta; quo sit delata; a quo sublata 264

- 14 Henricus Imperator Bambergæ in Germania. COMMENTARIUS PRÆVIUS § 1. Sancti genus, nomen et agnomen 682. § 2. Sancti ætas, annus et dies obitus, cultus, elogia 684. § 3. Canonizatio, elevatio sacri corporis, et translationes 686. § 4. Reliquiæ Bambergenses, sacra cimelia, mausoleum Henricianum, Officia ecclesiastica et antiqua Missa 688. § 5. Reliquiæ alio translatae, præsertim Romam, ad templum Domus professæ Societatis Jesu 691. § 6. Scriptores Vitæ, aliique de S. Henrico agentes 693. § 7. Vita S. Henrici Dilingæ vulgata MDCXLVIII 695. § 8. S. Henrici cum S. Virgine Cunegunde servata in conjugio castimonia 697. § 9. Ex Litaniis Bambergensibus incassum sugillatur S. Henrici castimonia 700. § 10. Præcipua S. Henrici gesta ad temporum ordinem revocata: a regni principio ad fundatam ecclesiam Bambergensem 702. § 11. Episcopatus Bambergensis a SS. Henrico et Cunegunde fundatus 704. § 12. Prosecutio a constabilita ecclesia Bambergensi, ad susceptam Romæ imperii coronam a Benedicto PP. VIII 706. § 13. S. Henrici Romæ coronatio, et quæ eam secuta sunt, usque ad adventum Benedicti PP. VIII in Germaniam 708. § 14. Reliquum vitæ S. Henrici, usque ad felicem exitum MXXIV 711. — ADELBOLDI episcopi Ultrajectensis de rebus gestis Henrici Imperatoris fragmentum. *Ex editione Jacobi Gretseri*. PROŒMIUM auctoris 714. Annus Christi MII, Henrici primus 714. Annus MIII, Henrici secundus 718. Annus MIV, Henrici tertius 720. — VITA auctore anonymo edita in Surio. *Ex Jacobi Gretseri Divis Bambergensibus*. PRÆMONITIO 723. CAPUT 1. Henrici in Imperium successio, S. Wolfgangi apparitio, munificentia in ecclesias, victoria de Slavis, et restauratio episcopatus Merseburgensis 723. CAPUT 2. Fundatio ecclesiæ Bambergensis, synodi ad eam spectantes, ejusque a summo Pontifice approbatio 725. CAPUT 3. Brunonis in sanctum fratrem odium, S. Cunegundis innocentia, Sancti sanatio in monte Casino, et causa claudicationis 728. CAPUT 4. Adventus Benedicti PP. VIII in Germaniam, Sancti peregrinatio Cluniacum, ejus pro Ecclesia et imperio gesta, obitus, et de eodem mira visio 730. MIRACULA S. Henrici. OBSERVATIO prævia 732. PARS prima 732. PARS altera 734. — APPENDIX eorum quæ ad superiorem Vitam, ad recentiora Sancti beneficia, Mantum, Crucem aliaque cimelia, ad hodiernam solennitatem, ad renovata Officia, ad templa et sacella erecta spectant. CAPUT 1. De diplomatibus ex data Vita huc rejectis 736. Diploma Benedicti Papæ VIII, ad S. Henricum 738. Aliud ejusdem ad Eberardum episcopum 738. Diploma Clementis II Papæ 739. Diploma duo Leonis IX 740. Diploma Henrici III Imperatoris 742. CAPUT 2. De recentiori per Sanctum ecclesiæ Bambergensis patrocinio 742. CAPUT 3. De Manto, in ecclesia Imperiali asservato 749. CAPUT 4. De celeberrima Cruce aliisque cimeliis 750. CAPUT 5. De hodierna

dierna Sancti gloria in solennitate octiduana festive celebrari solita, in Officio pietatis, templisque et sacellis Sancto erectis, per quinque paragraphos a pag. 753 usque ad pag. 760

14 Heraclas Patriarcha Alexandrinus. SYLLOGE. De gestis et cultu 617

14 Heraclius martyr. *Cultus apud Græcos* 621

12 Hermagoras episcopus et Fortunatus martyres, Aquileiæ in Italia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. Cultus, hymnus, elogium; unusne an duo Fortunati Aquileiæ? Acta; translatio Martyrum 238. — ACTA, ab auctore incerto conscripta. *Ex Ms. S. Maximini Treviris cum aliis collata*, CAPUT 1. A S. Hermagora Aquileiensium episcopo fides propagata; pœnarum contemptus 240. CAPUT 2. Sanctus immaniter cruciatur; Pontianum ad fidem convertit, uti et Gregorium, liberato a dæmone ejus filio; successor S. Fortunatus: cæca illuminata; Sanctorum martyrium 242. — TRANSLATIO. *Ex Petro Calo, Ordinis Prædicatorum* 244

11 Hildulfus confessor primum Archiepiscopus Trevirensis, deinde abbas Mediani monasterii in Vosago; item discipuli ejus Spinulus, Joannes et Benignus. COMMENTARIUS PRÆVIUS R. A. P. D. Humberti Belhommei ejusdem monasterii abbatis. PRÆFATIO editoris 196. § 1. De triplici S. Hildulfi Vita 198. § 2. De nomine, genere et patria S. Hildulfi 209. § 3. De ætate S. Hildulfi in tres partes divisus a pag. 201. § 4. De archiepiscopatu S. Hildulfi 206. § 5. De monasterio S. Hildulfi 208. § 6. De cultu S. Hildulfi 209. — VITA PRIMA. *Ex primigeniis Actis deprompta, cujus principium est: Incipiunt quædam de vita viri Dei Hildulfi Treverensis Archiepiscopi* 211. — VITA SECUNDA. *Descripta ex Ms. Ultrajectino cura Heriberti Rosweydi, cum titulo: Vita S. Hildulfi Trevirensis Archiepiscopi* 216. — VITA TERTIA. *Ex Ms. Medianensi, cum Epternacensi et Paderbornensi Mss. collato, descripta per breviam xxiv capita, a pag. 217 usque ad pag. 226*

14 Hrosnata martyr Ordinis Præmonstatensis, in cœnobio Teplensi in Bohemia. COMMENTARIUS PRÆVIUS § 1. Cœnobii Teplensis conspectus; Beati nomen, cognatio, cultus, testamentum 760. § 2. Testamentum confirmatum, privilegium impetratum; munus in Ordine; foundationes; parentes ac sorores; Hrosnata hic ab alio distinguendus; an Ottocari frater? 762. § 3. Vitæ scriptores; in nostram, quam damus, observationes; ejusdem auctor; B. Hrosnatæ interfectores 765. § 4. Vita ad calculos chronologicos exacta; dedicatio ecclesiæ Teplensis: rex Premislaus 767. — VITA, ab auctore synchrono religioso, ut videtur, Teplensi scripta. A *Sigismundo Kohel, deinde ab Auberto Miræo edita ad Chronicon Præmonstratense a pag. 270, collata cum ea, quam vulgavit Balbinus in Syntagmate historico a pag. 66. PROLOGUS* 770. CAPUT 1. Genus; propositum perfectioris vitæ; votum adeundi Hierosolymam; iter Romanum; fundatio monasterii Teplensis; templi dedicatio 770. CAPUT 2. Fundat monasterium Chotiessowiense: Romam redit, ubi privilegia impetrat; institutum Præmonstratense; Regis Bohemiæ favores; miraculose a Deo servatur 772. CAPUT 3. Mortis præsagium, captivitatis ærumnæ; mors, sepultura, apparitio, miraculum, annua memoria 774

J

10 Januarius et tres socii martyres, in Africa. *Ex Martyrologiis* 29

11 Januarius et Pelagia, Nicopoli in Armenia. *Ex Martyrologiis* 180

11 Joannes martyr episcopus Bergomensis, in Italia. SYLLOGE HISTORICA. § 1. S. Joannis cultus; elogia; labores apostolici 191. § 2. Vitæ compendium virtutes, ac martyrium 193. § 3. Inventio ac translatio corporis; duratio episcopatus: tempus martyrii 194

12 Joannes Gualbertus abbas, Ordinis Vallumbrosani fundator, Passiniani in Etruria. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Sancti patria, nomen et stemma 297. § 2. Clementia Sancti erga hostem; prodigiosa Crucifixi inclinatio, et ejus descriptio 299. § 3. Quinam auctores S. Joannis Gualberti Vitam scripserint, et quorumnam scripta a nobis sint edenda 301. § 4. De monasterio S. Miniatis, quod S. Joannes Gualbertus ingressus est, et quare illud deseruerit 303. § 5. Ordinis Vallumbrosani institutio, incrementum, privilegia et laudes 305. § 6. S. Joannis Gualberti scripta et preces 307. § 7. Gesta S. Joannis contra Simoniacos 312. § 8. Quid sentiendum sit de miraculo, quod Gregorio VII, S. Joannem Gualbertum reprehendere volenti, contigisse narratur 314. § 9. De serie chronologica vitæ S. Joannis Gualberti referuntur variæ opiniones, et manifesti errores refelluntur 316. § 10. An admissa Mabilioniana aliorumque sententia, circa seriem chronologicam S. Joannis Gualberti, potuerit idem Sanctus cum Romualdo agere in eremo Camaldulensi 319. § 11. Canonizatio S. Joannis Gualberti 321. § 12. Cultus, reliquiæ et gloria posthuma 324. — VITA. Auctore B. Andrea abbate Strumensi. *Ex Ms. Vallumbrosano nuper eruto. CAPUT* 1. Natales, ingressus in monasterium; Simoniaci abbatis derelictio, et in Vallem Umbrosam adventus 327. CAPUT 2. Varios discipulos pietate illustres adsciscit, novosque rigide exercet, a quibus ob eximiam virtutem, abbatis officium acceptare cogitur 330. CAPUT 3. Factus abbas exacte regulas observari jubet, et discipulorum numero auctus, varia monasteria ædificat, et pia opera exercet 331. CAPUT 4. Varia miracula quæ in vita patravit 334. CAPUT 5. Alia ejusdem miracula 335. CAPUT 6. Cordis arcana cognoscit, aliaque præbet sanctitatis argumenta 338. CAPUT 7. Alios excitat ad extirpandam Simoniacam hæresim 339. CAPUT 8. Epistola cleri et populi Florentini ad Alexandrum PP. data, qua prodigiosa ignis probatio contra Simoniacos facta exponitur 341. CAPUT 9. Zelus ejus pro Catholica fide ac fraterna caritate; pia mors et sepultura; varia monasteria post obitum ejus ædificata 344. CAPUT 10. Varia miracula maxime post obitum ejus patrata 346. — VITA ALTERA. Auctore B. Atone abbate Vallumbrosano postea episcopo Pistoriensi. *Ex editis apud Joannem Mabilionium. PROLOGUS* 348. CAPUT 1. Sancti patria, condonatio offensæ, conversio, monastica vita 348. CAPUT 2. Recusata abbatis dignitate, Simoniacos persequitur, ob quam causam deserto monasterio, socios novi instituti congregat

- gat 349. CAPUT 3. Ab Itha Abbatissa prædiis donatus, et a suis abbas electus, rigide disciplinam monasticam observari curat 351. CAPUT 4. Leoni Papæ et suis mirabiliter cibum obtinet, et multa alia patrat miracula 352. CAPUT 5. Caritas erga ægrotos et pauperes et varia ejus miracula 354. CAPUT 6. Arcana cognoscit, ægros sanat, multos instruit 356. CAPUT 7. Simoniaci varias contra eum persecutiones et turbas concitant 357. CAPUT 8. Epistola cleri et populi Florentini, qua Simoniacorum clades narratur 358. CAPUT 9. S. Joannes post spiritale auxilium Mediolanensibus præstitum, et dictatam de fraterna caritate epistolam, pie moritur 360. CAPUT 10. Exsequiæ, successores, et quædam miracula 362. — MIRACULA, auctore Hieronymo Radolensi, monacho Vallumbrosano. *Ex bibliotheca Medicæa*. PROLOGUS 363. LIBER I, in decem septemque partes divisus a pag. 364 usque ad pag. 402. LIBER II. Proœmium ad Laurentium Mediceum 402. In quatuor partes dividitur a pag. 403 usque ad pag. 417. LIBER III, in tres partes divisus a pag. 417 usque ad pag. 429. — APPENDIX de translatione Crucifixi, qui Sancto Joanni Gualberto caput inclinavit. *Ex libro Ms. actorum Congregationis Vallis Umbrosæ* 429
- 13 Joel et Esdras Veteris Testamenti prophetæ, in Palestina. SYLLOGE. De cultu ex Martyrologiis; elogia ex Equilino 451
- 14 Joseph episcopus et confessor. *Ex tabulis Græcis et historia ecclesiastica* 680
- 13 Justina et Zeno martyres, Tergesti in Istria. *Ex Ferrario* 458
- 14 Justus confessor, Cambone in Biturigibus. SYLLOGE. De synonymis et cultu 618. ELOGIUM HISTORICUM. Ex Vitis Sanctorum Bituricensium, in *Bibliotheca Ms. Labbei* 619
- 14 Justus confessor Trevirensis. *Ex Molano et Officiis ipsius ecclesiæ* 622
- 14 Justus martyr, Constantinopoli. *Ex Synaxariis Græcis et Romano Martyrologio* 623
- 13 Juvenianus magnus confessor, Eystadii. NOTITIA de cultu 460

K

- 11 **K**etillus confessor, Wirburgi in Dania. SYLLOGE. De cultu, gestis, ætate et professione 229

L

- 12 **L**eo confessor abbas monasterii Cavensis, in Italia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. Sancti cultus, elogia, tempus regiminis, Vita ejusque auctor; monasterium Cavense 434. — VITA auctore Anonymo subæquali. *Ex editionibus Surii et Mabillonii, cum aliis collatis* 435
- 11 Leo confessor. NOTITIA ex tabulis Græcis 180
- 10 Leontius martyr cum xxxiv aliis, Alexandria. *Ex Hieronymianis* 31
- 14 Libertus martyr, Trudonopoli et Mechliniæ in Belgio. COMMENTARIUS HISTORICUS § I. De

- cultu S. Liberto pridem exhibito 675. § 2. Martyrii S. Liberti verosimilior epocha 678
- 12 Lithardus confessor, Cornueti ad mare Tyrrenum. *Ex Ferrario* 296

M

- 12 **M**amas martyr, Constantinopoli. *Ex Menæis Græcis* 289
- 14 Marchelmus hodie Marcellinus presbyter confessor, Daventriæ in Transisalaniam Belgii. SYLLOGE HISTORICA. De cultu, ætate et gestis 673
- 14 Marcianus episcopus, Frequenti in Samnio. COMMENTARIUS PRÆVIUS. De cultu, veteri Officio et Actis incertis 625. — VITA. *Desumpta est ex vetustissimo manuscripto codice ecclesiæ Frequentinæ* 626
- 11 Marcianus martyr, Iconii in Cappadocia. Cultus ex Martyrologio Romano atque Synaxariis Græcis 177
- 10 Marcianus, Domnus et plures socii martyres Tomi in Ponto. *Ex Hieronymianis* 31
- 11 Marianus et Januarius, in Africa. *Ex Hieronymianis* 179
- 10 Martyres duodecim milites. *Ex Hieronymianis* 33
- 10 Martyres xlv, Nicopoli in Armenia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. Cultus, elogia, Acta, reliquiæ 34. — ACTA Græco-latina, ex codice Vaticano. CAPUT I. Vulgato a Licinio edicto contra Christianos, sistuntur coram Duce Lysia sancti Martyres 36. CAPUT 2. Sancti lapidibus percussi et in carcerem coniecti variis exemplis a Leontio confirmantur 38. CAPUT 3. Sancti frustra ad cultum deorum incitantur; in deos et tyrannum invehitur S. Leontius; clam a muliere potantur 40. CAPUT 4. Orantibus apparet angelus; convertuntur duo carceris custodes; damnantur sancti Martyres ad ignem; aqua e rupe elicitæ; translatio et cultus reliquiarum 42
- 11 Martyrocles martyr. *Ex Fastis Græcis* 180
- 10 Maximus et alii novem martyres, Autiochiæ. *Ex Hieronymianis* 32
- 11 Menulfus episcopus in finibus Bituricensium, in Gallia. COMMENTARIUS PRÆVIUS de cultu, episcopatu, ætate et Actis 202. — ACTA. *Ex Labbei Bibliotheca Mss.* 293. Item ex *Breviario Bituricensi* 294
- 12 Michael Malinus confessor. NOTITIA ex *Menæis Græcis* 289
- 13 Mildreda virgo abbatissa, Cantuariæ in Anglia. COMMENTARIUS PRÆVIUS § 1. Sanctæ cœnobiū in Taneti insula, ejusque fundationis occasio 488. § 2. Sanctæ cultus ex Martyrologiis, elogia et reliquiæ 488. § 3. Natalis, ætas, Acta, lectiones, translatio et miracula 489. — VITA. *Ex Legenda Joannis Capgravi* 491. — HISTORIA TRANSLATIONIS a Guilielmo Thorn monacho Cantuariensi. *Ex editione anni MDCLII* 493. — MIRACULA. *Ex Sanctæ Officio et Thornio* 496
- 10 Milio et decem alii martyres Nicopoli in Armenia. *Ex Hieronymianis* 32
- 12 Mnason Cyprius antiquus Christi discipulus. SYLLOGE HISTORICO-CRITICA 237
- 13 Myrope martyr in Insula Chio. NOTITIA ex *Synaxariis Græcis* 458

N

- 12 **N**abor et Felix martyres, Mediolani et Coloniae. COMMENTARIUS PRÆVIUS § 1. Horum Martyrum ab aliis synonymis diversitas et vetustissima in Martyrologiis memoria 267. § 2. Antiquus Mediolani SS. Naboris et Felicis cultus 268. § 3. De cultu eorundem Sanctorum Coloniae Agrippinae 270. § 4. Referuntur testimonia scriptorum Mediolanensium pro possessione Coloniensi 272. § 5. Alia pro eadem possessione argumenta 273. § 6. Auctoritates pro possessione Mediolanensium 274. § 7. Acta passionis apud Mombritium et in Mss. nostris non omnino conformia, nec satis sincera 276. — PASSIO. *Ex codice Ms. cænobii Bodcensis, collata cum alio apographo in paucis mutilo* 277. — ACTA paulo ampliora, ex editione Mombritii 279

O

- 14 **O**nesimus thaumaturgus. *Ex Synaxariis Græcis* 619
14 Optatianus episcopus Brixienis 624

P

- 10 **P**acificus Confessor Ordinis Minorum, Lenisii in Artesia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. De loco sepulturae, obscuriori Beati cultu, memoria in Martyrologiis recentioribus, et incerto mortis anno 162. — ELOGIUM. *Ex Vita S. Francisci cap. 4 apud Surium* 164. — ELOGIUM aliud. *Ex Francisco Gonzaga* 165
14 Papias et Donatus martyres Afri. *Ex Martyrologiis* 620
10 Pascharius episcopus Nannetensis, in Britannia Armorica. SYLLOGE. De cultu, ætate, gestis et Officio ecclesiastico 68
12 Paternianus episcopus Confessor, Fani in Italia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. Cultus, elogium, notitia locorum, Vita Ms. quæ hic datur 282. — VITA, auctore incerto. *Ex Ms. S. Maximini cum aliis collato*. CAPUT 1. Præmonstratus Sancto locus solitarius; dæmonis technæ; discipulorum diffidentia; Sancti in Deum fiducia miraculo insigni comprobata 283. CAPUT 2. Episcopus; miracula; virtutes; mors præscita et sancte obita 285. — FAMA POSTHUMA. *Ex Vita Italica Nolfii et variis aliis* 287
12 Paternianus episcopus Confessor, alius an idem cum Fanensi? Bononiæ in Italia. SYLLOGE HISTORICA. Sancti cultus, episcopatus; an idem hic Sanctus sit cum Paterniano Fanensi 288
12 Paulinus episcopus et socii varii martyres, Lucae in Etruria. COMMENTARIUS PRÆVIUS § 1. Sanctorum cultus; Paulini patria, ætas, elogium; an S. Petri discipulus? 246. § 2. Sancti elogium; inventio corporis; præsens status reliquiarum 248. § 3. Erecta a Lucensibus in honorem Sancti ecclesia; reclusa arca; constructa nova basilica; sarcophagus; fama posthuma 250. § 4. Fama Sancti post-

huma novis accessionibus amplificata; Officium proprium; postrema sepulturae inspectio anno MDCLXXX 252. § 5. Acta; auctor translationis, ætas Legendæ 254. — ACTA. *Ex codice Ms. collato cum impressis*. CAPUT 1. Labores apostolici S. Paulini a sancto Petro Apostolo Lucam missi; fustibus cæditur cum sociis propter Christum 256. CAPUT 2. Bestiæ, ad quas damnatur Sanctus, mansuefactæ; mors ab angelo prædicta et constanter obita 257. — MIRACULA. *Ex Ms. et editis Florentinii* 259

- 10 Petrus abbas, in monte Caprario prope Perusiam. COMMENTARIUS PRÆVIUS. Publicus Sancti cultus; Vita quæ hic datur; ætas qua vixit; qua occasione ad perfectiorem vitam conversus; monasterium cui præfuit 107. — VITA. *Ex archivio monasterii S. Petri de Perusia, cum Mss. aliis et editis collata*. CAPUT 1. Natales; ecclesiæ restauratio miraculo approbata; iter Romanum; dignitas abbatialis, suis subditis ac popularibus utilis 110. CAPUT 2. Miracula a Sancto patrata, sanctus obitus 111
14 Petrus episcopus Cretensis. *Cultus ipsius apud Græcos* 621
14 Phocas martyr et episcopus, Sinope in Ponto. COMMENTARIUS PRÆVIUS § 1. Intricatæ quæstioni enodandæ præmittuntur varii Sancti, nomine Phocæ appellati 600. § 2. Triplex Phocas verosimillime distinguendus 602. § 3. Cultus, reliquiæ et miracula Phocæ Sinopensis episcopi 604. § 4. Gesta S. Phocæ ante episcopatum; martyrii genus et tempus 606. § 5. Examinatis Latinis apographis, de Græcis S. Phocæ Actis fertur iudicium 608. — MARTYRIUM, auctore Anonymo. *Ex Ms. Græco Bibliothecæ Vaticanæ cum variis Mss. Latinis collata*. PROLOGUS 610. CAPUT 1. Disputatio Phocæ cum Africano præfecto 611. CAPUT 2. Phocæ colloquium cum Trajano imperatore, miracula, tormenta et mors 614
11 Pius PP. I, Romæ. SYLLOGE de cultu, ætate et gestis 170
11 Placidus martyr et Sigisbertus confessor, in territorio Curiensi in Rhætia. SYLLOGE. *Ex Breviario Curiensi et Ferrario* 227
12 Primitivus martyr, Romæ. *Ex Hieronymianis* 281
12 Proclus vel Proculus et Hilarion martyres. NOTITIA *ex Synaxariis Græcis et Martyrologio Romano* 266
11 Prodicia, Veronica et Speciosa virgines, Antiochiæ. *Ex Hieronymianis* 179

R

- 14 **R**agenufla virgo, Alicuriæ in Gallo-Brabantia Belgii. COMMENTARIUS PRÆVIUS § 1. Sanctæ natales, genus, ætas, cultus 661. § 2. Reliquiæ S. Ragenuflæ, miracula, fons ejus, collegium canonicorum inde Lovanium translatum, Acta quæ hic dantur 663. — VITA. *Desumpta et Rosweydi cura descripta ex Hagiologio Brabantino Ms. Rubex-Vallis, a Bollando collata cum Ms. Corsendoncano Cononicorum Regularium justa Turnholtum*. PROLOGUS 666. CAPUT 1. Ragenuflæ illustre genus, singulares a teneris virtutes, aversio a nuptiis, et inde gravis cum parentibus lucta 667. CAPUT 2. Fuga in silvas, sancta istic exercitia, angelica

- consolatio, piissimus obitus, procurata a parentibus sepultura, templi exstructio et miracula 668
- 10 Rufina et Secunda virgines et martyres. COMMENTARIUS PRÆVIUS. Memoria in sacris tabulis, publica veneratio, Acta 27. PASSIO. *Ex Ms. S. Maximini Treviris, collata cum aliis* 28
- 14 Rufinus et Avenantius confessores, Sarzani in Italia. *Ex Ferrario* 622

S

- 11 **S**abinus Confessor, in territorio Pictaviensi. NOTITIA *ex Usuardi Martyrologio* 181
- 13 Sara Virgo abbatissa, Sceti in Libya. NOTITIA *ex tabulis Græcis et Vitis Patrum* 459
- 11 Savinus et Cyprianus, Brixiae in Italia, an Antiniaci in Gallia? COMMENTARIUS PRÆVIUS. Cultus; Acta suspecta; an Brixiae an Antiniaco asserendi 181. — ACTA SUSPECTA *ex lectionibus Mss. ad S. Catharinæ Brixiae*. PROLOGUS 184. CAPUT 1. Sanctorum in fide constantia ac tormenta 184. CAPUT 2. Idolum prostratum; frustra tentata novis tormentis Martyrum constantia 186. CAPUT 3. Liberatio e carcere; profectio in Galliam; mortuus vitæ redditus; cæci illuminati; plurimorum conversio; martyrium 187
- 10 Septem fratres martyres filii S. Felicitatis. (*Vide Felicitas.*)
- 13 Serapion, Trophimus et octo alii martyres Alexandrini. *Ex Hieronymianis* 457
- 13 Serapion martyr. *Ex Synaxariis Græcis et Martyrologio Romano* 456
- 11 Sidronius martyr, Messeniaci in Belgio. COMMENTARIUS PRÆVIUS. Cultus Sancti; Sidronius Messeniensis ac Senonensis, idemne an diversus? Passio ad trutinam revocata; apographum ejus quod hic datur; brevis notitia monasterii Messeniensis 172. — PASSIO. *Ex Ms. Messeniensi, collato cum alio Trecenti*. S. Sidronius plures ad Christum convertit; immaniter cruciatus, capite truncatur; mulier ad ejus sepulcrum illuminatur 174
- 13 Silvas sive Silvanus apostolus, S. Pauli socius, in Macedonia. SYLLOGE HISTORICA. De cultu, gestis et obitu 452
- 11 Stephanus, Leontius et alii quadraginta martyres Romani. *Ex Hieronymianis* 178
- 13 Stephanus Sabaita thaumaturgus monachus; in Laura S. Sabæ prope Hierosolymam. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Brevis Lauræ notitia; Sancti cultus; distinctio 497. § 2. Consanguineus S. Joannis Damasceni; ingressus in Lauram; annus ac dies mortis 499. § 3. Vitæ chronotaxis; Acta quæ hic dantur, eorum auctor; annotata; versio 502. — VITA ACEPHALA, auctore Leontio Sancti discipulo. *Ex veteri Ms. Græco Petri Seguerii Cancellarii Franciæ*, interprete Petro Boschio. CAPUT 1. Moritur abbas Martyrius, S. Stephani sanctitas miraculis declaratur 504. CAPUT 2. Benedictione sola ostium reserat; inter latrones inconspicuus ambulat. Heliæ Patriarchæ reditum ad suam sedem, Christophoro mortem in Perside prædicit 508. CAPUT 3. Energumenum et infirmam sanat; in eremo cognoscit quid agatur in Laura 513. CAPUT 4. Succurrit periclitantibus discipulis, et cum invisibili aua-

choreta colloquitur 518. CAPUT 5. Theodoro et Basilio episcopatum ambientibus, arcanum desiderium, ejusque eventum manifestat 522. CAPUT 6. Absentia videt; futura prædicit, secreta cordium cognoscit 527. CAPUT 7. Varia S. Stephani miracula 533. CAPUT 8. Monachum fornicarium corrigit, sanctimoniali periclitanti succurrit 538. CAPUT 9. Variis corporum aut animarum necessitatibus opitulatur; abditas pecunias sibi divinitus revelatas ostendit; absentis peccatum intelligit ex cælesti visione, ejusque pœnam deprecatur, et auctorem hortatur ad pœnitentiam 543. CAPUT 10. Leontius Vitæ auctor, fit discipulus S. Stephani, ab eoque liberatur animi morbis et corporis 549. CAPUT 11. Absentia, occulta, futura exponit, et cum secreto anachoreta colloquitur; ejus deinde formam et vitam breviter explicat 555. CAPUT 12. Absenti apparet, discipulorum tentationes occultas et errata recenset et corripit 561. CAPUT 13. Spiritu sancto afflatus discipulos hortatur ad compunctionem atque ad attentionem ac fervorem in oratione et psalmodia 568. CAPUT 14. Officia in proximum; summa exhortationum ejus, et commiseratio maxima, etiam erga bruta animalia, atque adeo insecta vilissima 573. CAPUT 15. Visio S. Stephani de gloria S. Theoctisto parata; curatio infirmi; visio discipuli de gloria S. Stephano destinata; apparitio angelorum; prædictio mortis; atque ipsa denique piissima S. Stephani mors, et vitæ periocha chronologica 577. EPILOGUS 583.

T

- 13 **T**urianus seu Turiavus episcopus Dolensis, in Britannia Armorica. COMMENTARIUS PRÆVIUS. Nomen, cultus, ætas, tempus translationis et Acta 585. — VITA. *Ex Ms. Vallis Lucentis et Cartusiæ Divionensis; a Chiffletio eruta ex cum Pontiniacensi collata* 588. — VITA EADEM, a monacho Pratensi verbosius extensa, quæ ex Vincentio Barrali Surio inserta est 590. — MIRACULA Parisiis patrata 595
- 14 Tuscanæ vidua, Ordinis S. Joannis Hierosolymitani, Veronæ in Italia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. Cultus in Fastis recentior, ætas incerta, Acta serius scripta, hymni et alia venerationis argumenta 822. — VITA, auctore Celso Maphæo Veronensi, Canonico regulari Lateranensis Congregationis. *Ex editione Augustini Valerii* 824

U

- 10 **U**dalricus Confessor Ordinis S. Benedicti, in monasterio Cellensi Brisgoiæ in Germania. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Monasterii Cellensis conspectus, vicissitudo, primordia 142. § 2. Sancti obitus, cultus, ætas, consanguinitas; præclare gesta, miraculum 144 § 3. S. Udalrici scripta, auctor Vitæ, tempus quo ea fuit conscripta; exemplar Vitæ quod hic datur 145. — VITA, auctore Anonymo monacho Cellensi. *Ex editis a Mabillonio ad aliud Ms. collatis*. PROLOGUS auctoris 146. CAPUT 1. Natalibus Sancti conjuncta educatio integer-

INDEX ALPHABETICUS SANCTORUM IN TERTIUM TOMUM JULII.

rima, et vel in ipsa aula incorrupta 147. CAPUT 2. Mulierem a calumnia liberat, visit loca sacra; gentilium furorem evadit; Romam proficiscitur; monasticum amplectitur institutum 148. CAPUT 3. Vita monastica, sacerdotium; patientia stimulis carnis et calumniis probata 151. CAPUT 4. Patientia in infirmitate oculi; secessus in locum solitarium; hydropica et dæmoniacus sospitati; calumniator ad frugem reductus 153. CAPUT 5. Obloquia quia satagebat Burchardum episcopum corrigere; constructum utriusque sexus monasterium; sanatio puellæ a cancro 154. CAPUT 6. Præclaræ viri Sancti virtutes 157. CAPUT 7. Patrata a Sancto miracula 159. CAPUT 8. Infanti impetrat gressum; cæcitate affligitur; obitus; apparitio et miracula istum consecuta 160
12 Uguzo martyr, in valle Cavarnia apud Insu-
bres. *Ex Ferrario* 296

V

14 **V**incentius Confessor *alias* Madelgarius Con-
fessor, Sonégiis in Hannonia Belgii.

COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Sancti nomen, ortus, patria, conversatio, ætas et obitus 628. § 2. Sancti cultus in sacris Fastis, elogia, reliquiæ 631. § 3. Idem cultus magis propagatus ab Episcopis Cameracensibus; reliquiæ solenniter circumferri solitæ; festivitas ad totam diœcesim extensa, et Officium Sonégiis proprium 635. § 4. Legendæ de S. Vincentio scriptæ crassioribus mendis expurgatæ, et ejus miracula Sonégiis accepta 637. — VITA, auctore anonymo. *Ex duobus veteribus Mss.* PRÆFATIO 639. CAPUT 1. Vincentii ortus, militiæ, conjugium 640. CAPUT 2. Provincia ei a Rege commissa; Sancti filii et filiæ 641. CAPUT 3. Altimontensis monasterii admiranda initia, et Sancti ad meliorem vitam conversio 643. CAPUT 4. Singulares virtutes in cœnobio, secessus Sonégias et pius obitus 646. — MIRACULA ANTIQUIORA. *Ex codice Ms. Valcellensi seu Moreliano.* Præfatiuncula 648. Miraculorum series 648. — MIRACULA RECENTIORA. *Ex Ms. Sonégiensi, collato cum editione Gallica Fortii* 653

12 Viventiolus episcopus Confessor, Lugduni in Gallia. SYLLOGE. De cultu, gestis et ætate 290

INDEX

CHRONOLOGICUS

SANCTORUM

AD TOMUM TERTIUM JULII.

ANTE CHRISTUM NATUM.

Joel et Esdras Prophetæ Veteris Testa-
menti 451

SECULO I.

Seculo I. Huc certo spectat Hemorrhoida Evan-
gelica 260
Eodem seculo S. Paulo Apostolo fidus socius fuit
Silas sive Silvanus 452
Item Illustris fuit Mnason Cyprius Christi disci-
pulus 237
Eodem seculo Spectat Hermagoras cum socio For-
tunato 238
Item Paulinus Lucensis cum variis sociis 246
Anno xcv *verosimilius* Martyrium subiit Ana-
cletus PP. 455

SECULO II.

Sub initium hujus seculi Martyrio affectus videtur
S. Phocas Sinopensis episcopus 600 et 607
Seculo II Martyrium fecisse videntur Proclus et
Hilarion 266
Item Septem fratres Martyres cum Felicitate eo-
rum matre 5
Anno clvii Ad cælum migrasse videtur Pius
PP. I 170

SECULO III.

Anno ccv Videtur S. Serapion martyrium con-
summasse 456
Forte anno ccxliii Passus est Marcianus martyr
Iconii in Cappadocia 177
Anno ccxlvii Mortuus est Heraclas Patriarcha
Alexandrinus 617
Anno cclvii Passæ Romæ Rufina et Secunda 27
Forte anno cclxx Passus est Sidronius mar-
tyr 172

Tomus III Julii.

Seculo III Venit Justus in Galliam cum S. Ur-
sino 618 et 619

SECULO IV.

Anno ccciii vel ccciv Martyres Mediolani Nabor
et Felix 267
Anno circiter cccxix Passi xlv Martyres Nico-
poli in Armenia 34
Seculo IV Adscribendus videtur Paternianus Fa-
nensis 282

SECULO V.

Anno cdxxxvi Consignanda Eugenii Carthagi-
nensis ordinatio 465

SECULO VI.

Anno dv Exsul esse desiit illustris Confessor Eu-
genius episcopus Carthaginensis cum sociis
multa passus 463
Seculo VI Floruisse videtur Sabinus Pictaviensis
confessor 181
Item S. Generosus abbas 46
Anno dc vel circiter Celebris fuisse dicitur in
Scotia S. Drostanus 190

SECULO VII.

Anno dcl Floruit S. Ragenuffa Ailicuriensis in
Gallo-Brabantia 661
Anno dcliii *verosimiliter* Seculo renuntiavit Ma-
delgarius alias Vincentius 630
Anno dclxi Utrum velum suscepit S. Alde-
gundis, et quæ ad ejus et S. Waldetrudis.
ætatem spectant 631
Anno dclxxvii, *non serius* Vitam finit S. Madel-
garius 630
Anno dclxxxiii Obiisse videtur Joannes Bergo-
mensis Episcopus martyr 191
Seculo VII Floruit in Belgio Etto Episcopus 47

INDEX CHRONOLOGICUS SANCTORUM

Item S. Amalberga vidua 61
Anno dcc Celebris fuit in Anglia Mildreda Men-
 strei parthenonis in Taneteusi insula abba-
 tissa 489

SEculo VIII.

Anno dccvii Figenda epocha mortis S. Hil-
 dulf 205
Anno dccxlii *verosimillime* Mortuus est S. Wil-
 librordus 84
Anno eodem, non dccxlvii, Natus est Carolus
 Magnus 85
Anno dccclxxii Obiisse creditur Amalberga virgo
 Tamisiensis 70
Anno dccxciv Extinctus est Sabaitarum Thau-
 maturgus Stephanus 501
Seculo VIII Verosimiliter translatum corpus S.
 Alexandri Martyris Uttenburram in Sue-
 viam 18 *et seqq.*
Idem seculum Attigisse videtur Pascharius episco-
 pus Nannetensis 68
Atque eodem verosimiliter Obiit episcopus Tu-
 rianus 585
Sub finem hujus seculi Translatum et trauspositum
 corpus S. Hildulf 209

SEculo IX.

Anno dcccxxxv *non serius* Martyrium passus
 est S. Libertus 678
Anno dcccliv Cordubæ martyrium subiit Abun-
 dius 229
Anno dcccclxx A Carolo Calvo Imperatore expe-
 ditum diploma de Temseca monachis Blandi-
 niensibus concessa 71 *et* 78
Eodem anno Translatum Gandavum S. Amalber-
 gæ Virginis corpus 78
Anno dccclxxviii *aut circiter* Translatum corpus
 S. Turiani 587
Anno dccclxxxvi Vivere desiit S. Ansbaldus ab-
 bas Prumiensis 295
Annum circiter cm attigisse videtur S. Amalber-
 ga virgo Susterenensis 70

SEculo X.

Anno cmxvii *vel* cmxviii Mortuus B. Radbodus
 Ultrajectinus episcopus 72
Mediante hoc seculo Translatum est denuo corpus
 S. Hildulf 210
Anno cmlxxii Natus est S. Henricus Impe-
 rator 684
Anno cmleccv Natum aliqui volunt Joannem
 Gualbertum, alii serius 316 *et seqq.*

SEculo XI.

Anno mii Ottoni III successit S. Henricus impe-
 rator 702
Anno miii Conversionem Joannis Gualberti ad-
 scribunt, alii differunt 317 *et seqq.*
Anno eodem Inventæ reliquiæ S. Hermagoræ et
 sociorum martyrum 245

Anno mvi Munifice conditus est a S. Henrico epi-
 scopatus Bambergensis 704
Anno mvii Mortuus est, in monte Caprario, Pe-
 trus abbas Perusinus 107
Anno mxiv Imperii coronam Romæ suscepit S.
 Henricus 708
Anno mxix In Germaniam venit Benedictus PP.
 VIII 711
Anno mxxiv Vitam sanctissime finivit Imperator
 Henricus 684
Anno mxxvii Obiit Adelboldus, episcopus Ultra-
 jectensis scriptor Vitæ S. Henrici 694
Anno mxxx Transfertur Cantuariam corpus S.
 Mildredæ 495
Anno mlxii Fundatum cœnobium Messeniacense
 cum sacerdotum collegio; quorum privilegia
 postmodum confirmata 172
Anno mlxx Corpora Sanctorum xxv Hasnonium
 deportata 636
Anno mlxxiii Vivendi finem fecit Joannes Gual-
 bertus 318
Anno mlxxiv Obiit Sueno S. Canuti pater 120
Anno mlxxx Obiit Leo abbas Cavensis in agro
 Salernitano 434
Anno mlxxxvi A subditis martyrio affectus est
 S. Canutus 113
Anno mxcm Moritur S. Udalricus Cellensis in
 Brisgoia monachus Cluniacensis 144

SEculo XII.

Anno mcii Solennis corporis S. Canuti elevatio
 et fratrum ejus in regnum successio 121
Anno mcvii Obiit Theodoricus abbas Trudonopo-
 litanus, variarum Legendarum compiler 81
Anno mxxxix In scrinio novo depositæ S. Hil-
 dulf reliquiæ 210
Anno mcxlv Henricum Imperatorem Sanctis ad-
 scripsit Eugenius PP. III 686
Anno mcxlvii Sacrum S. Henrici corpus publico
 cultui solenniter expositum 687
Anno mcli Obiisse videtur S. Ketillus Wiburgen-
 sis præpositus 229
Anno mclxiv Censentur Coloniam advecta sacra
 corpora SS. Martyrum Naboris et Felicis 272
Anno mclxxxviii Canonizatur S. Ketillus Wibur-
 gensis præpositus 231 *et* 232
Anno mcxciii Sacris Fastis adscriptus Joannes
 Gualbertus a Cœlestino PP. III 322
Anno mcxcvii Moritur Henricus Pragensium epi-
 scopus B. Hrosnatæ eximius fautor 763
Anno eodem Fundatur a B. Hrosnata cœnobium
 Teplense 763 *et* 768

SEculo XIII.

Anno mccxvii Accidit B. Hrosnatæ Ordinis Præ-
 monstratensis martyrium 769
Anno mccxxi Natus supponitur S. Bonaventura,
 778, cujus vitæ totam chronotaxim habes a
 pagina 780
Anno mccxxx *aut circiter* mortuus est Pacificus
 Ordinis Minoritarum primus Franciæ Provin-
 cialis a S. Francisco statutus 162
Anno mcll Concessæ sunt Viennensibus in Gal-
 lia indulgentiæ ratione corporis S. Phocæ epi-
 scopi Sinopensis 604

Anno

IN TERTIUM TOMUM JULII.

<i>Anno</i> MCCLXI Inventæ reliquiæ S. Paulini et sociorum Lucæ	249
<i>Eodem anno</i> Cultus Vincentii Sonégiensis solenior redditus	635
<i>Anno</i> MCCLXII In feretro novo depositum corpus S. Mildredæ	493
<i>Anno</i> MCCLXXIV Vivendi finem Lugduni fecit S. Bonaventura	778 et 784
<i>Anno</i> MCCXC Inventum corpus S. Joannis episcopi Bergomensis et martyris, ac sequenti translatum	194 et 195

SECCLO XIV.

<i>Anno</i> MCCCXXI Instituitur apud Gandenses solennius S. Amalbergæ virginis Tamisiensis festum	80
<i>Anno</i> MCCCXLIII Translatæ dicuntur reliquiæ S. Tuscanæ Veronensis	823
<i>Anno</i> MCCCLXIX Reclusa est Lucæ arca Pauliniana	251 et 252
<i>Anno</i> MCCCLXXX Facta inspectio reliquiarum S. Henrici Imperatoris	687

SECCLO XV.

<i>Anno</i> MCDIV Translatum S. Eugenii corpus in Cathedralem Albiensem	469
<i>Anno</i> MCDXXXIV Transfertur corpus S. Bonaventuræ, et nonnullæ ipsius partes integræ reperiuntur	784 et 785
<i>Anno</i> MCDLIV Aiicuriense Canonicorum collegium Lovanium translatum	666
<i>Anno</i> MCDLXII Crudeliter a Judæis in comitatu Tyrolensis necatur Andreas puer	441
<i>Anno</i> MCDLXXIV Scripta primum a Celso Maphæo Vita S. Tuscanæ Veronensis	823
<i>Anno</i> MCDLXXV Cœptum agi de Canonizatione S. Bonaventuræ	785
<i>Anno</i> MCDLXXXII In numerum Sanctorum relatus est S. Bonaventura	797

SECCLO XVI.

<i>Anno</i> MDXIII In monumentum novum translatae reliquiæ S. Henrici	687
<i>Anno</i> MDXXIX S. Turiani reliquiæ Parisiis Lerinum translatae	587
<i>Anno</i> MDLV A Paulo PP. IV concessa facultas transferendi reliquias S. Ettonis, et quæ ad eam secuta sunt	53 et seqq.
<i>Anno</i> MDLXII Dispersæ sunt ab Iconomachis Calvinianis S. Bonaventuræ reliquiæ, in Ararim projectæ	776 et 786
<i>Anno</i> MDLXXI Dicuntur a S. Carolo Borromæo repertæ Mediolani Naboris et Felicis Martyrum corpora	275
<i>Anno</i> MDLXXVI Vulgata est Vita S. Tuscanæ ab Augustino Valerio	823
<i>Anno</i> MDLXXVIII Fœda Calvinianorum in Blandinio monasterio S. Petri Gandavi reliquiarum violatio et dispersio	80
<i>Anno</i> MDLXXXVII S. Bonaventura SS. Ecclesiæ Doctoribus adscriptus	797 et seqq.

SECCLO XVII.

<i>Anno</i> MDCIV Abrogata per diœcesim Cameracensem S. Vincentii festivitas	636
<i>Anno</i> MDCXII Translatæ reliquiæ aliquæ S. Tuscanæ Jebetum in patriam	824
<i>Anno</i> MDCXXIII Inventæ sunt plurimæ reliquiæ in templo Hertfeldensi	461
<i>Anno</i> MDCXXXI Exaltatæ Mechliniæ S. Liberti martyris reliquiæ	677
<i>Anno</i> MDCXXXVII Vallumbrosanum cœnobium magnifice exstructum	305
<i>Anno</i> MDCLVIII Restauratum ornatumque S. Henrici monumentum	690
<i>Anno</i> MDCLXXI Sollemnissime Florentiam translatus est celebris Crucifixus S. Joannis Gualberti	429 et seqq.

NOTITIA FIGURARUM

ORNANTIUM HUNC TOMUM.

Effigies P. Conradi Janningi.

S. Ettonis repræsentatio. <i>Ex recentiori imagine.</i>	pag. 51
Item S. Amalbergæ virginis Tamisiensis. <i>Etiam recentior.</i>	77
Syngrapha S. Joannis Gualberti. <i>Accepta ex Valle Umbrosa.</i>	312
S. Joannis Guaberti ectypon. <i>Etiam inde missum.</i>	326
Insula Tanetensis cum monasterio S. Mildredæ. <i>Ex Monastico Anglicano.</i> ...	489
Corona triumphalis et martyrium sancti et innocentis pueri Andreae. <i>Juxta exemplar editum OEniponti apud Michaëlem Wagnerum MDCLVIII</i>	440
Binæ lipsanothecæ S. Vincentii Sonengiensis. <i>Inde acceptæ</i>	634 et 635
Reliquiarium S. Ragenuffæ. <i>Ex recentiori delineatione.</i>	664
Puteus ejusdem S. Ragenuffæ miraculis clarus. <i>Etiam recentior.</i>	665
Corona S. Henrici. <i>Ex delineatione Bambergensi</i>	688
Mausoleum SS. Henrici et Cunegundis	690
S. Henrici lipsanotheca Romana. <i>Ex delineatione inde missa.</i>	692
Duo S. Henrici sigilla. <i>Ex diplomatibus</i>	737
Mantum S. Henrici duplici imagine	749
Crux S. Henrici cum aliis sacris cimeliis in folio expanso	750
Sigillum Pontificium Sixti V. <i>Ex Bulla apud Sedulium</i>	801

ACTA SANCTORUM

JULII

TOMUS TERTIUS

DECIMA DIES

SANCTI QUI SEXTO IDUS JULII COLUNTUR.

S. Januarius	}	Martyres Romæ.	S. Faustasius	}	Martyres Alexandriæ.
S. Felix			S. Aurelius		
S. Philippus			S. Gorgodianus		
S. Silvanus			S. Cyrion		
S. Alexander			S. Corolus		
S. Vitalis	}	Virgines Martyres Romæ.	S. Nostinus	}	Martyres Antiochiæ.
S. Martialis			S. Sisinnius		
S. Felicitas eorum mater			S. Castricius		
S. Ruffina	}	Martyres in Africa.	S. Apollonius		
S. Secunda			S. Maximus		
S. Januarius	}	Martyres Tomis in Ponto.	S. Rodigus	}	Martyres Nicomediæ.
S. Marinus			S. Veronia		
S. Nabor			S. Domnina		
S. Felix			S. Maxima		
S. Marcianus			S. Diogenes		
S. Domnus	}	Martyres Nicopoli in Armenia.	S. Macarius	}	Martyres Antiochiæ.
S. Diomedes			S. Timotheus		
S. Joannes			S. Zachæus		
S. Sisinnius			S. Isicius		
S. Aurelianus			S. Milion		
S. Emilianus	}	Martyres in Africa.	S. Decomedes	}	Martyres Antiochiæ.
et alii xxxviii			S. Antonius		
S. Leontius			S. Theolus		
S. Mauricius			S. Cessus		
S. Mellitus			S. Cagianus		
S. Achilleus	}	Martyres Tomis in Ponto.	S. Cliricus	}	Martyres Nicopoli in Armenia.
S. Daniel			S. Susanna		
S. Corionus			S. Necdonus		
S. Attonus			S. Theotus		
S. Zesonus			S. Cyrillus		
S. Eustasius	}	Martyres Tomis in Ponto.	SS. xii milites Martyres.	}	Martyres Antiochiæ.
S. Octavius			S. Bianor		
S. Anicetus			S. Silvanus		
S. Theodorus			S. Apollonius Mart. Iconii in Cappadocia.		
S. Cristus			SS. xlv Martyres Nicopoli, in Armenia.		
S. Candius	}	Martyres Alexandriæ.	S. Generosus Abbas Confessor, apud Pi- ctones in Gallia.	}	Martyres Antiochiæ.
S. Gorgonius			S. Etto Episcopus Lætiis, in Belgio.		
S. Arcelaus			S. Amelberga vidua Binchii, in Belgio.		
S. Cyrinus			S. Pascharius Episcopus Confessor Nan- netis, in Britannia Armorica.		
S. Euphrodisius			S. Amelberga virgo, Tamisiæ et Gandavi in Belgio.		
S. Gilanus	}	Martyres Alexandriæ.	S. Petrus Abbas Conf. Perusii in Italia.	}	Martyres Antiochiæ.
S. Anticius			S. Canutus Rex Martyr in Dania.		
S. Azelus			S. Udalricus monachus Confessor, in Brisgoia Germaniæ.		
S. Attenus			B. Pacificus Ordinis S. Francisci Lensii, in Belgio.		
S. Gagijs					
S. Sision	}	Martyres Alexandriæ.		}	Martyres Antiochiæ.
S. Auxentius					
S. Valentinus					
S. Droditius	}	Martyres Alexandriæ.		}	Martyres Antiochiæ.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

S Albericus Cisterciensis abbas secundus, qui primus sui Ordinis confirmationem impetravit, eundemque mira virtutum gratia et sancti regiminis laude plurimum illustravit, nescio cur hoc die signetur a Saussayo, qui de eodem, sed absque Sancti titulo meminerat xxvi Januarii, quo ejus Acta illustrata sunt, ut de eo nihil dicendum supersit. Vide igitur ad prædictum diem

xxvi Januarii

S. Gildasius confessor absque ullo addito refertur in Additionibus Mss. Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum; sed male hoc die: nam Gildasius alius notus non est præter eum de quo actum 29 Januarii, sub nomine Gildæ Sapientis, abbate in Britannia Armorica. Vide igitur xxix Januarii.

S. Bertulphus hoc die a Saussayo refertur occasione venerationis, ei cum S. Amalberga Virgine communis; sed is colitur, quo die Acta ejus illustrata sunt

v Februarii.

S. Eulaliæ V. et M. translatio Barcinone in Hispania habetur in Ferrarii Catalogo generali: Omnia quæ ad ipsam spectant, in ejus festivitate illustrata sunt

xii Februarii.

S. Tusca virgo Veronensis hoc die posita est in Ferrarii Catalogo generali seorsim a S. Teutertia, utpote eum illa obiisse dicatur vi Idus Julii; at cum utriusque gesta æque ac sacra corpora conjuncta sint apud Augustinum Valerium, de utraque jam pridem actum est ad diem

v Maii.

SS. Gildardi et Medardi translatio annuntiatur in Additionibus Mss. Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Coluntur, et de omnibus ad eos spectantibus actum est

viii Junii.

S. Rumoldum episcopum Dublinensem et martyrem hoc die in Hibernia memorat Ferrarius in Catalogo generali. Colitur ut Patronus Meelthinæ in Belgio, et de ipso egimus

i Julii.

Donatus martyr et apostolus Franconiæ signatur a Camerario in Menologio Scotico, ubi monet videndum Anonymum Aichstadianum tom. 4 Antiq. Lect. pag. 643, nempe ut inde intelligamus Donatum aliquem fuisse inter socios sancti Kiliani, dum esset in Hibernia; sed ubi, obsecro, legit Camerarius, eum in Franconia fuisse, aut ibidem martyrio coronatum? Vide quæ de his dicta sunt ad diem

viii Julii.

S. Natbaliæ seu Anathaliæ in Samnio collocant Additiones Mss. Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Puto indicari S. Anatholiæ V. M., quæ in Hieronymianis hoc die repetitur, sed de ea egimus

ix Julii.

S. Januarius M. seorsim annuntiatur ante tres socios Marinum, Naborem et Felicem in Adone S. Laurentii Leodii, ubi additur, tres istos Mediolanum translatos, de qua confusione hoc die suo loco agitur.

Sancti Pelagiæ martyris, absque ulla loci designatione aut alio quovis ehaetere distinctivo meminit Maurolycus hoc die, sic ut adjectivum in utraque editione non mulierem sed virum indicare videatur. Pelagios novi non unum, sed qui huc non spectent; quis Pelagias indicari possit, fateor, me ignorare.

S. Waldaricus hoc die ponitur, tamquam monachus Cluniacensis et S. Hugonis Æteriarchæ capellanus ac discipulus in Gallicano Saussayi Martyrologio; at nomen ibi corruptum est: non enim Waldaricus sed Udalricus fuit, quemadmodum appellatur in Actis ipsius S. Hugonis ad xxix Aprilis. Porro Udalrici istius gesta hoc die suo loco illustrata invenientur.

Ven. Mariæ virginis, apud Herentals oppidum Brabantiae in Beghinasio depositio, quæ obiit anno salutis 1452, ætatis suæ 55: verba sunt Florarii Sanctorum Ms., cujus ætas non ultra finem sæculi xv differenda est, ut si de cultu testaretur, posset de ea ut beata agi hoc die; at de eo prorsus non constat. Raissius in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii, non alio etiam titulo utitur, quam venerabilis Christi ancillæ. Nomen ei erat Maria van Lille, quæ in oppido Diestemio parentibus honestis et divitibus orta, mundana omnia respuens, in ipsa tenera adhuc ætate virginittatis votum emittens, cœlesti connubio sese Christo sponso copulavit. Vita apud nos bene longa exstat, descripta ex 2 parte Novalis Sanctorum Rubæ Vallis, ex qua desumpsisse sufficiet, quæ Raissius contraxit: Illius porro fides et animi constantia, vel maxime in superandis tolerandisque tentationibus enituit, quas tam ingentes, tamque continuas interius in animo sustinuit, ut tota illius vita vere aliud nihil fuisse quam certamen perpetuum, et militia super terram videatur. Etenim hostis ille humani generis diabolus ipsius sanctum Virginitatis propositum omni conatu evertere studens, ipsam inter alias molestias gravissimis et horribilibus carnis tentationibus afflixit, immissis etiam non numquam ad eam lascivis adolescentulis, qui procacibus verbis castam Virginis mentem sauciarent. Verum invicta Christi virgo, tam de his quam de aliis diaboli insidiis, cœlesti fulta gratia feliciter triumphavit, donec fide, spe et caritate, animi demissione, obedientia, Christianaque, tum in pauperes tum in animas purgatorii ignibus detentas, caritate plane insignis, meritisque et bonis operibus prorsus onusta, ad Christum sponsum gloriosa evolavit.... Et sicuti in vita sua Christi passionem, per tentationes et dolores innumeros, jugiter in corpore suo portaverat; ita etiam septem totos ante mortem dies, maximis exantlatis morbi molestiis, et continua veluti agonia constituta, eidem passioni plane conformis ad ultimum usque spiritum perstitit.

Guido martyr, in pago Bituricensi ab hæreticis varie tortus et ad ultimum gladiis jugulatus, refertur ab Arturo, sed non ostendit, decretos ei hactenus Sanctorum aut Beatorum honores.

Bernardo de Quintavalle ut socio Seraphici Patris divi Francisci longum hoc die elogium texit idem Arturus, et apud nos extracta aliqua exstant ad ejus vitam spectantia: verum neque ista, neque Arturus satis nos docent, ubi, quando et a quo tempore vel ab ipsis Minoritis pro Sancto aut Beato cultus fuerit.

Ferdi-

- A Ferdinandus a Secura quarto loco ponitur, ut confessor, cognomento pauper, apud Xaliscos Indiæ occidentalis populos.
- Antonius Paganus sequitur, pro ejus canonizatione actum fuisse Romæ anno 1616 probat libellus supplex à Vicentinis oblatus, cujus apographum apud nos exstat. Quid deinde actum, et quousque res promota sit, nobis perspectum non est; proinde ipsum prætermittimus.
- Catharina à S. Clara Beatæ in Hispania ultimum locum occupat, de qua etiam in Gynæceo.
- Cuanus Arbrensis, in regione Kennselach, inter varios alios Cuannas et Cuanos pro hoc die ponitur a Colgano iv Februarii, pag. 251, col. 2, nota 2, et eum ceteris pro Sancto habetur. Sirinus in sæpe citatis Mss. Lovaniensibus, sic ferre observat: Cuanus de Airbhre in Kenselachia regione Lageniæ, quem Gormanus et Martyrol. Dngat. eundem esse dicunt cum Cuano de Maothail-Broccain inter Desios Momoniæ, quemque Ængussius virum ait magnæ gloriæ. De ea identitate nonnulla ibi quærit Sirinus addens: Cuanum de Airbhre et Broganium, de quo supra viii hujus, esse tutelares abbatiae de Machtail Bragain in decanatu de Killbarrimedin, diocesis Lismorensis, exstareque in eodem decanatu ecclesiam et vicinum fontem a S. Cuano appellationem et reverentiam sortitos. Fideliter refero, quæ notavit vir doctissimus; at facile crediderim, sub alio nomine, alio die in Fastis aliis recoli: certe cum nihil aliud de ipso noverimus, hæc annotasse sit satis.
- B Sie Aidus diaconus de Crioich-maine, vel ut alii, de Cuil-maine hoc ipso die signatur, quem Martyrologium Tamlaetense et Gormanus coli asserunt xxxi Augusti. Erit igitur idem qui in tabulis nostris Aidanus appellatur, eo die illustrandus. Alium Aidum sive Ædum habes inter Prætermisissos xxviii Februarii, qui ad x Novembris remittitur.
- De Senano semper virgine idem dixeris, qui facile ad Servanum seu Sernanum reducetur.
- Ultanus jam etiam alibi positus est.
- Isidorus aliquis, tamquam martyr Heliopoli in Ægypto, signatur hoc die in Martyrologio universali Castellani, nulla apposita nota, unde is acceptus sit, aut cur hic colloceatur. Suspicio, virum Hagiophilum, pro eo quo ferebatur studio Sanctos omnes ad proprios dies reducendi, hunc Martyrem ex aliqua classe exceperisse, ubi reperit, variis diebus martyrium passos, et istum hoc fortasse die, quod postea alicunde verosimiliter cruetur.
- C Oratio historica de iis quæ Nicææ gesta sunt a Synodo propter Arii depositionem hoc die a Surio et aliis refertur, nulla ejus rei apposita ratione. Neque certe hujusmodi historiae ad Acta nostra pertinent; quæ enim de variis istius Concilii Patribus ibi cursim memorata sunt, ea hic singulorum festa illustrantur. Habent Græci commemorationem sex Conciliorum ad xvi hujus mensis, et aliam Concilii septimi, seu Nicæni II ad diem xi Octobris, de quibus videri possunt ea quæ ad Ephemerides Græco-Moscas observavit Papebrochius.
- Antonius Peschiuricus hoc die signatur in Menologio Slavo-Russico, his verbis: Beatissimi P. N. Antonii Peschiurici, Chiovici, primi institutoris omnium Russiæ monachorum. Cœpit vitam vivere monasticam Kioviæ anno mxiii, sub Romano II Imperatore, Russiæ vero Principe Wlademiro. Mortuus est anno mlxx, sub Romano Diogene III. In cryptis vixit et laboravit annis 56, vixit autem annis 90. Hæc ibi, quæ hand dubio referenda sunt ad Antonium Pezerskic, de quo in Ephemeridibus Græco-Moscis hoc ipso die, ubi imaginem ejus describit Papebrochius, putatque auctorem esse, eum socio Theodosio, sacrorum hymnorum in Deiparæ laudem cantandorum à Moscis, optans, de vita, miraculis et scriptis plenius edoceri. Id etiam addimus, constare debere, in unione Catholica Antonium istum decessisse; eum Mosci plerumque secuti sint Græcos, de quorum schismate, eo quo vixit seculo, non videtur dubitari posse. Crediderim, Castellani, qui ipsum hoc die inter Sanctos connumeravit, secutum esse præfatas Ephemerides; nos paulo certiora et securiora desideramus, quamquam de cetero hic dieta sint omnia quæ de ipso sciuntur.
- D Decem millium Patrum Martyrum memoriam immerita solennitate hoc die agunt Menæa impressa, Maximus Cythærorum episcopus, Menæa Ambrosiana, aliaque Synaxaria, quos, nimirum, acerbæ morti per fumum atque ignem tradidit Theophilus episcopus Alexandrinus, propter Isidorum presbyterum. Longiora elogia non describimus, quod idem non nisi pluribus verbis et fœdus memorent; incredibili sane audacia, dum historia aliunde notissima in ipsis sacris Fastis turpiter depravatur. Quotquot scriptores, Origeni faventes, adversus Theophilum bilem suam evomere, nihil tam atrox aut ferum ei affricare ausi sunt. Consule quæ paulo pluribus diximus in Tractatu Chronico-historico de Patriarchis Alexandrinis, aut tomum v Junii pag. 52. Enormis in Theophilum calumnia vel ex eo patet, quod tametsi ut vera admitteremus quæcumque habent Socrates, Sozomenus, auctor vitæ S. Joannis Chrysostomi, et alii professi Theophili insectatores, a nostro Ludovico Dulcino enumerati, id solum constaret, ejectos ex Ægypto solitarios aliquot cum Isidoro et Longis Fratribus, de Origenismo meritissime suspectis; cellulas porro nonnullas expilatas et combustas; sic tamen ut nec de unius monachi cæde meminerint; ut proinde decem illa Patrum martyrum millia admitti hic inter Sanctos prorsus non possint. Facile intelligitur, Origenistarum commenta sic sensim excrevisse, ut in apertam fabulam evanuerint. Videatur laudatus Donein in Historia Origenismi, galliæ edita, anno 1700.
- E Philippus Povelus Ordinis S. Benedicti, Congregationis Anglicanæ, Loudini ob fidem Catholicam anno 1646 strangulatus, hoc die refertur a Bueelino, sed absque ullo titulo.
- F Amator d'Espi et Dominicus de Monte-majore memorantur hoc die in Diario sacro Dominicano Marchesii, quorum epitaphium exhibet his verbis: In hoc tumultu simul conservantur venerabilia ossa beatorum Christi martyrum Fratris Dominici de Monte-majore, ex illustri familia de Corduba, sanctissimi reformatoris, qui auctoritate Clementis PP. VII effecit, ut exacte observarentur nostræ sanctæ constitutiones: et Fratris Amatoris d'Espi, vigilantissimi hujus conventus (Valentinensis) Prioris, quorum animæ solutæ vinculis corporis gladiis iniquorum hominum, fortunatissime ad patriam cœlestem evolarunt anno hujus seculi (sexti decimi) tricesimo, qui est ipsi 1534.
- Horatius Spacca, ut servus Dei hoc ipso etiam die refertur ab eodem Marchesio, qui satis longam de eo historiam texit.

- A Quadraginta quinque monachi peste simul sub-
tracti in Grandisilva ipsis illis verbis hoc die
memorantur in *Kalendario Ordinis Cisterciensis*
Divione edito anno 1617: de iisdem agunt *Hen-*
riquez et Chalemotus, verum non ostendunt, cul-
tam ecclesiasticam ipsis umquam fuisse delatum;
ipsos proinde prætermittimus.
- Robertus ejusdem Ordinis conversus *Fontis-Mau-*
riniaci, in Bituria Galliae provincia ab *Henri-*
quez etiam et Chalemoto cum titulo Beati nota-
tur, ut qui vitæ sanctimonia et admirandis si-
gnis effulserit. Hæc et alia vera esse possunt, sic
tamen ut non probetur cultus.
- SS. Savini et Cypriani fratrum martyrum et
Albini et Luciani confessorum nomina sub una
annuntiatione hoc die connectit *Florarium San-*
ctorum Ms., uti alibi alios sæpe confundit; ast
apud alios melius referuntur, quando illustrandi
et distinguendi erunt xii Julii.
- SS. Nabor et Felix MM. huc remissi sunt ex
8 Maii, sed spectant ad xii Julii.
- B S. Paternianus episcopus Fanensis hoc die me-
moratur à *Ferrario* in utroque Catalogo, verum
quia cum *Martyrologio Romano* agendum nobis
est, die duodecima hujus, de S. Paterniano epi-
scopo Bononiensi, diverso an eodem cum præ-
dicto, visum est utrumque differre in eundem
diem xii Julii.
- S. Phocas episcopus Sinopensis, pro mero, ni fal-
lor, arbitrio hodie relatus est a *Galesinio*; melius
a *Romano Martyrologio*, annuntiatur, die quo de-
ipso agemus xiv Julii.
- Panacii seu Pavacii diaconi meminerunt *Addi-*
tiones Mss. Cartusiae Bruzcellensis ad Greve-
num, modo tam vago ut quid collector iste volue-
rit, prorsus non intelligas. Ego Panacium nul-
lum reperi hecenus. Si Pavatius indicetur, is
non diaconus tantum, sed episcopus fuit Ceno-
manensis, de quo in *Additionibus ad Usuardum*
23 et 24 Julii. Nos de eo agemus cum sociis
episcopis xxiv Julii.
- S. Antoninus M. huc remissus est ex 22 Aprilis;
sed spectat haud dubie ad xxix Julii.
- Kunegundem Virginem hoc die signat *Camera-*
rius in Menologio Scotico, remittens ad histo-
riam Ursulanam, quo et nos ipsam remittimus,
die scilicet xxi Octobris.
- uFelix Monachus, ex aliquo *Benedictino Ka-*
alendario hoc die a *Bollando* alicubi notatur, solo
nomine indigitatus, utpote cujus vita et res gestæ
hactenus latent. Si quid subinde ad *Acta ejus*
spectans, reperiatur, conjungi poterit historiae
translationis pro anno 1090, quæ exstat in *A-*
ctis Sanctorum Ordinis S. Benedicti seculo vi
part. 2 a pag. 670, ad diem quo ea celebrari
dicitur vi Novembris.
- Sanctorum Willehadi et Theodoræ Alexandri-
næ electæ conjunctim hoc die memoriam facit
Florarium Sanctorum Ms., copulatione sane im-
perita, cum Sancti ætate et gente diversissimi
sint, neque ad hunc diem prorsus pertineant. S.
Villehadus primus *Bremensis* episcopus recte in
Martyrologio Romano refertur die, quo de ipso
agemus viii Novembris.
- E Porro Theodora non videtur alia esse posse, ab ea
quæ in *Romano* ponitur xi Septembris.
- S. Victoria in *Hieronymianis* conjungi videtur hoc
die cum S. Anatholia, ex die præcedenti ibi
repetita, quando de ea egimus, diximusque
S. Victoriam coli xxiii Decembris,
- S. Joannes Theologus, idem apud Græcos cum
Evangelista, hodie in eorum *Menæis* signatur
coli in loco, Beati dicto, de quo *Cangius in Con-*
stantinopoli Christiana lib. 4, pag. 113. Idem re-
currit alibi hoc die apud Græcos. Sed omnia, quæ
ad hunc Sanctum spectant, plenissime illustranda
erunt ad diem in *Martyrologio Romano* ipsi assi-
gnatum, scilicet xxvii Decembris.

A

D

DE SANCTIS SEPTEM FRATRIBUS MARTYRIBUS

JANUARIO, FELICE, PHILIPPO,

SILVANO, ALEXANDRO, VITALE ET MARTIALE;

ET S. FELICITATE EORUM MATRE,

ROMÆ.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B

§ I. Antiquissima sanctorum Martyrum in sacris tabulis memoria; cultus; S. Felicitas distincta a S. Symphorosa. Versiculi trium ex his Martyribus nomen præferentes.

SEculo II.

Martyrologi

C

quomodo sanctam Felicitatem

Vix ulla inter Martyres celebrior, vix ulla in Martyrologiis classicis pervulgatior, quam sancta Christi ancilla, Christianorum matrum exemplar, martyr sexum supergressa, re et nomine Felicitas cum filiis suis septem Martyribus, quos, uti vita conjunxerat, ita mors non separavit. Fortissima hæc Mater, daplici titulo mater extitit, quæ, quas mundo ediderat proles, Christo deinde meliori partu per martyrium peperit; iterum et sæpius, imo octies martyr, præter suam mortem tot neces passa, quot Filios pro Christo mortem patientes vidit, omnes volens ad cælum præmittere ne quemquam amitteret in terra; triumphans in suis, triumphans in se, quando, omnium postrema martyrio est coronata. De hac in tabulis sacris agitur die xxiii Novembris; de illis hac die. Verum, quia omnium triumphus indivulsa est connexus, de Matre simul ac septem filiis ejus eadem occasione tractabimus.

2 Longum foret antiquorum simul et recentiorum Martyrologorum de his Sanctis annuntiationes commemorare. Suffecerit Martyrologos classicos retulisse, e quibus in posteriores derivata eorum memoria est. Sanctam matrem habent Hieronymiana: Et S. Felicitatis. Beda, prout a Majoribus nostris editus est tomo 2 Martii: Eodem die (xxiii Novembris) S. Felicitatis, matris septem filiorum Martyrum, quæ jubente Antonino, decollata est pro Christo. Romanum parvum sic eam refert: Et S. Felicitatis, matris vii Filiorum. Notatur etiam in antiquo Calendario Frontoniano, e quo inferius plura, ubi de cultu. Ado ejus annuntiationi subnectit Acta, paulo contractiora, quam ea, quæ nos daturi sumus. Accedunt Wandelbertus et Usuardus. Ille sanctis Martyribus sic accinit:

Tum quoque septena Genitrix cum prole,
beato
Præcellens radiat Felicitas alma triumpho.

Hic vero iisdem verbis illam dat, quibus Beda, modo citatus.

AUCTORE
J. P.E
et septem
ejus filios an-
nuntient.

3 De septem Fratribus, S. Felicitatis filiis, agitur in Hieronymianis; at non sine confusione eorum nomina exprimuntur, prout notatur in observationibus ad Usuardum, haud ita pridem illustratum; alienis auxiliis uso Florentinio, ut ea a cæmeteriis aliisque immixtis secerneret. Ut nomina distincte ac debite exprimantur, tantum oportet recurrere ad Martyrum Acta, in quibus diserte omnia enumerantur; unde ad Martyrologos gradum fecerunt. Romanum parvum annuntiat: Romæ vii Fratres. Ado post Bedam, clare, tametsi non eodem ordine ipsos consignat, addito singulis martyrii genere, quo mactati sunt: Romæ vii Fratrum, filiorum sanctæ Felicitatis, id est, Januarii, Felicis, Philippi, Sylvani, Alexandri, Vitalis et Martialis, sub Præfecto urbis Publio, tempore Antonini Principis. Primum auditi, deinde per varios judices, ut variis suppliciis laniarentur, missi: e quibus Januarius post verbera virgarum et carcerem, ad plumbatas occisus est. Felix et Philippus fastibus mactati. Sylvanus præcipitio interemptus est. Alexander, Vitalis et Martialis capitali sententia puniti. Notkerus annuntiationi Adonianæ brevem clausulam adjunxit: Quod a charitate Christi et unitate fidei non sunt vel in morte divisi. Usuardus pauculis omissis Adonem descripsit, quorum primo consonat Romanum. Confuse loquitur Kalendarium Frontonis: Septem Fratri Apii et Salarie; de quibus postremis vocabulis recurret paulo post sermo, alia opportunitate. Atque hinc certa et facilis redditur correctio sive Hieronymiani Epternacensis, sive aliorum codicum, septem filios S. Felicitatis, teste Florentinio, cum Rufina et Secunda sociantium. Epternacense apud eundem Auctorem ita habet: vii Idus Julii, Romæ natalis vii Germanorum, id est Philippi, Felicis, Maximi, Silani, Januarii, Rufinæ, Secundæ et filiorum ejus.

F

4 Cultus Martyrum quam sit antiquus, quam late propagatus ac celebris, liquet ex sequentibus. S. Gregorius Magnus homiliam pro concione habuit in laudem S. Felicitatis, idque, ut ejusdem homilia titulus præfert, in basilica sub nomine ejus dedicata, et in ejus festo, quam paragrapho proximo maxima ex parte proferemus. Antiquissimum Kalendarium Bucherianum ita septem Fratres commemorat, ut singulis loca singula sacri cultus assignet: Sexto Idus Julii celebratur festum Felicis et Philippi in Priscillæ cæmeterio; et in Jordani, Martia-

Cultus san-
ctorum Mar-
tyrum

lis,

AUCTORE
J. P.
* forte Novatiani.

lis, Vitalis, Alexandri : et in Maximi cœmeterio, Silani; (hunc Silanum martyrem Novati furati sunt) et in Prætextati cœmeterio, Januarii. Quid? quod *Kalendarium antiquum Frontonianum recenset tres Missas, antiquitus in honorem sanctorum Martyrum celebratas, pro vario, ut conjicio, corporum situ: quarum prima Missa ad Aquilonem ponitur; secunda ad S. Alexandrum, addens secundum Luc. cap. cxxxiii: Dixit Jesus discipulis suis: Nemo accendit lucernam et in abscondito ponit; usque, sicut lucerna fulgoris illuminabit. Sequitur Missa secunda. Item ad S. Felicitatem, secundum Matth. caput cxxx: Loquente Jesu ad turbas, ecce mater ejus et fratres; usque, ipse meus frater et soror et mater est. Observa obiter, aliam tum temporis capitum sancti Evangelii divisionem fuisse, quam nunc sit, uti etiam librorum, ut notavimus in annotatis ad cap. 1 Actorum SS. Epicteti et Astionis, littera b.*

quam sit antiquus,

B

* Silvani.

5 Nec vero modice S. Felicitatis venerationem commendant ea, quæ memoriæ prodidit Anastasius Bibliothecarius locis variis, quæ huc transcribo. Libro de Romanis Pontificibus, impressionis regiæ Parisinæ, pag. 24 sic loquitur: Hic Bonifacius fecit oratorium in cœmeterio S. Felicitatis juxta corpus ejus, et ornavit sepulchrum sanctæ martyris Felicitatis et S. Livanii*, ubi et posuit hæc: patenam argenteam, pensantem libras viginti, scyphum argenteum, pensantem libras decem; amam argenteam, pensantem libras xiii; calices minores argenteos duos, pensantes libras iv; coronas argenteas tres, pensantes libras xv..... Qui etiam sepultus est in cœmeterio S. Felicitatis martyris via Salaria, viii Kal. Novembris. Quia etiam basilicam gloriosæ Martyri quondam consecratam fuisse, iterum constat ex Anastasio pag. 33: Hic Symmachus reparavit basilicam S. Felicitatis, quæ jam in ruinam imminabat. Et rursum: Hic fecit cœmeterium Jordanorum in melius propter corpus S. Alexandri. Adde, quod idem Auctor narrat de S. Adriano I, pag. 117: Qui cœmeterium S. Felicitatis via Salaria una cum ecclesiis S. Silvani Martyris et S. Bonifacii Confessoris atque Pontificis, uno cohærentes solo, miræ restauravit magnitudinis. Agi autem hic de nostra S. Felicitate, et non de alia, suadent primo, nomen Livanii, id est Silvani, ibidem adjunctum, qui fuit unus e septem filiis. Secundo, basilica S. Felicitati nostræ dicata fuit Romæ, in qua S. Gregorius homiliam dixit, de qua mox paragra-pho 2. Tertio, Alexander unus e septem extitit filiis. Quarto denique, concursus ecclesiæ S. Felicitatis cum ecclesia S. Silvani martyris.

C

probatur ex antiquis monumentis.

6 In Sacramentario S. Gregorii Magni, a Menardo edito, vi Idus Julii celebratur memoria septem Fratrum cum sequenti COLLECTA, quæ coincidit cum ea, quæ habetur in Missali Romano: Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut qui gloriosos Martyres fortes in sua confessione cognovimus, pios apud te in nostra intercessionem sentiamus. Per Dominum nostrum.

SUPER OBLATA: Sacrificiis præsentibus, Domine, quæsumus, intende placatus et intercedentibus Sanctis tuis, devotioni nostræ proficiant et salutem. Per, etc.

PRÆFATIO: Vere dignum et justum est, æquum et salutare, nos tibi semper et ubique gratias agere, Domine sancte, Pater omnipotens æternus: donari nobis suppliciter exorantes, ut sicut Sancti tui mundum in tua virtute vicerunt, ita nos a mundanis erroribus postulent expediri. Per Christum Dominum.

AD COMPLENDUM: Quæsumus, omnipotens Deus, ut illius salutaris capiamus effectum, cujus per hæc mysteria pignus accepimus. Per Dominum nostrum. In Missali Romano additur, ut intercedentibus Sanctis tuis.

Præter Collectas proprias de S. Felicitate, Missali Romano insertas die xxiii Novembris, alias lego in Sacramentario apud Thomasium pag. 117 in natali S. Felicitatis viii Kal. Decembris, ubi habentur sequentes: Intercessio nos, quæsumus Domine, sanctæ Felicitatis Martyris tuæ votiva confoveat, ut ejus sacrata natalitia et temporaliter frequentemus, et conspiciamus æterna. Per Dominum nostrum.

SECRETA: Munera tibi, Domine, pro S. Felicitatis gloriosa commemoratione deferimus, quæ nobis hujus solemnitas effectu et confessione dedicavit et sanguine. Per, etc.

POSTCOMMUNIO. Præsta, Domine, quæsumus, ut Sacramenti tui participatione vegetati, S. Felicitatis quoque martyris precibus adjuvemur. Per, etc.

7 Breviarium ecclesiæ ac diocesis Osnabrugensis anni 1516 habet Officium S. Felicitatis et septem Filiorum ejus, et quidem uno eodemque die x hujus mensis Augusti.

ANTIPHONA AD MAGNIFICAT: Conversa S. Felicitas ad filios suos dixit: Videte, filii, cœlum, et sursum aspiciate, ubi vos exspectat Christus cum Sanctis suis. Pugnate pro animabus vestris et fideles vos exhibete in amorem Domini. Additur duplex Collecta: prima quidem de vii Fratribus, quæ singulorum exprimit nomina; cetera non differt a collecta Missalis Romani, cui ea quæ sequitur de illorum Matre conformis est. Apponuntur lectiones sex propriæ, ex Actis desumptæ.

8 In apographo, in quo recensentur reliquiæ monasterii Ottenburani, Ordinis S. Benedicti, Augustensis diocesis, notantur septem Fratres, filii S. Felicitatis esse ejusdem monasterii speciales patroni. Dabitur inter analecta brevis panegyris in laudem septem Fratrum adornata, post quam subnectitur hæc Sequentia, ut vocant, ad usum, ni fallor, ejusdem monasterii Ottenburani, in hæc verba: Hunc læti diem cuncti venerantur populi, quem fore felicem sancta fecit Felicitas, pignorum septeno martyrizata numero: nam septem præmissis, octava fuit cruciata, filiis, maternos perpassa dolores singulorum martyrio. Primus Januarius, plumbatis plagatus obiit. Felix atrocissimis cum Philippo maetatur fustibus. Sylvanus per præcipitium occumbit. Alexander cum Vitale, simul addito Martiale, decollati sunt. Constanter illorum sanctissima Genitrix, tot passa dolores, novissima corporaliter occiditur. Ex his Alexandrum, florem nitidum, gemmamque pretiosissimam, dulcem margaritam, dignis laudibus tota Germania celebrat, divina quem benignitas de Romana sede nostræ salvationi transmiserat his Alemanniæ partibus. Hic multis fulgens miraculorum signis, salutifera solet clarus solemnia suis ostendere civibus. O Decus, o nostra salus, o Martyrum tu venustissime floscule, cum fratribus et cum matre Felicitate perennem implorato beatitudinem, qui tibi servimus in terris, tuis precibus in cœlis fuis sis fausta nobis. Amen.

Ἄγιε Ἀλέξανδρε πρόσδευε ὑπὲρ ἡμῶν. Γένοιτο, γένοιτο.

Sancte Alexander, intercede pro nobis. Fiat, fiat.

D

E

Breviarium Osnabrugense agit de S. Felicitate ac filiis hoc eodem die 10 Augusti.

Cultus septem fratrum apud Ottenburanos.

F

A
S. Symphro-
sa et S. Feli-
citas etsi in
multis, simi-
les,

9 *Tametsi inter S. Felicitatem et Symphoro-
sam, de qua postrema agendum erit cum Martyro-
logio Romano, die XVIII hujus, utramque Marty-
rem, utramque septem filiorum parentem, aliqua
intercedat similitudo; tanta tamen aliunde inter
utramque matrem est discrepantia, ut mirum videat-
ur, incidere cuiquam potuisse dubitationem, an una
non esset altera. Occasionem dubitationis et solutio-
nem profero ex Baronio, tom. 2 Annal. 193 sic lo-
quente: Ob magnam quamdam similitudinem,
quæ inter S. Felicitatem et S. Symphorosam in-
tercedit, dubitasse scio virum cruditum, familia-
rem meum, num una eademque esset femina,
quod eorumdem nominum eadem ferme significa-
tio esset: nempe, quod interdum $\varphi\omicron\rho\delta\alpha$ idem sit,
quod bonus eventus seu fortuna prospera; sicque
pro bono eventu vel fortuna, Felicitas esset La-
tine redditum: quod nomen magis conveniat fe-
minæ. Ceterum ejus vocis ambiguae diversa repe-
ritur interpretatio. Verum $\sigma\acute{\upsilon}\mu\varphi\omicron\rho\rho\varsigma$ a $\sigma\upsilon\mu\varphi\acute{\epsilon}\rho\omega$,
quod est prodesse, idem est, quod utilis vel com-
modus: $\sigma\acute{\upsilon}\mu\varphi\omicron\rho\rho\varsigma$ item, qui simul versatur, asse-
cla vel comes, dictus reperitur. Quamobrem
æquius est, ut existimemus Symphorosæ nomen
deductum a $\sigma\acute{\upsilon}\mu\varphi\omicron\rho\rho\varsigma$, quod est utilis vel commo-
dus; quam a $\sigma\upsilon\mu\varphi\omicron\rho\rho\alpha$, voce ambigua, quæ inter-
dum bonum eventum, interdum vero infortunium
adversamque fortunam significat. Quamobrem ut
in bonam partem ea vox acciperetur, majores
aliquid aliud addere consueverunt, ut habet Sui-
das ex Simonide, quod ille dicat:*

..... Πῖνε, πῖν' ἐπὶ σὺμφοραῖσιν ἀγαθαῖς;
Quod est: Bibe, bibe in bonum eventum.

sunt tamen
personæ di-
stinctæ.

10 Sed quæ nomine discrepant, longius rebus
esse distinctas ac plane diversas, res cujusque
ipsarum evidentius manifestant: nam illa Tibur-
tina sub Hadriano, Tibureque martyrio coronata
est. Hæc Romana sub M. Antonino passa est, et
Romæ. Nomina quoque septem filiorum cujusli-
bet ipsarum diversa prorsus esse reperiuntur. In-
super et martyriorum genera hos ab illis omnino
discriminant et distinguunt. Exstant enim tum
illorum, quorum superius facta est mentio, Acta;
tum horum, quæ ex antiquioribus monumentis
ecclesiasticis edita habentur ac sane fidelia.

An quinque
carmina di-
sticha de
Martyribus
composuerit
S. Damasus?

11 *Martius Milesius Sarazanius in Notis ad car-
mina S. Damasi, in lucem a se datis, pag. 182 re-
citat quinque carmina disticha, cum isto eis titulo
præfixo: de sanctis Martyribus Vitali, Martiali et
Alexandro; quod sive epigramma, sive alio nomine
voce, fatetur idem auctor, non esse Damasi, sed
inter Damasi carmina se posuisse affirmat, quia
de Damaso et illius carminibus a Vigilio PP. po-
situm. At sive Damasum hi versiculi auctorem ha-
beant sive alium, parum refert; nihil sane habent sin-
gulare, quamobrem huc transcribi mereantur. Quare
abunde nobis est, verbulo saltem de iis meminisse.*

§ II. SS. Petrus Chrysologus et Gregorius Magnus sanctorum Martyrum Præco- nes; eorum reliquiæ.

Præclare ad-
modum S.
Petrus Chry-
sologus præ-
dicat

Sanctorum Martyrum nostrorum agmen duos ha-
bet potissimum Præcones, Petrum Chrysologum
et Gregorium Magnum (quales quantosque viros;
sen integritatem vitæ, seu eloquiî dotes consideres?)
qui egregie ambo fortissimam hanc Matrem, etiam-

que in Matre septem Filios prædicant. Primus sic
loquitur serm. 134. Quoniam varios Martyres,
multiplicesve triumphos, quos persecutoris cru-
delitas toties illusa cumulavit, tempus nos dinu-
merare non patitur, ad aliam (de S. Felicitate lo-
quitur) tota nostri sermonis confugit oratio, quæ
meruit filios tot habere, quot dies mundus acce-
pit. Vere mater luminum, fons dierum, quæ se-
ptenario coruseo germinis sui toto orbe splendet.
Beata, quæ non solum pro lege patitur, sed ipsius
legis heptalismum * meruit Mater sancta ge-
nerare; heptalismum, fratres, qui non unius, et
temporalis tabernaculi illustraret arcanum, sed
Ecclesiam sempiternam sacro illuminaret incen-
so. Felix, quæ meruit portare tot virtutum pigno-
ra, quot illa arca præceptorum volumina sacrata
gestavit; et ut illa verbo, ita hæc doceret exem-
plo. Jam tunc eos fratres Martyres genuit, quan-
do eos partus septenario numero consecravit et
mystico.

AUCTORÆ
J. P.

* id est nu-
merus septe-
narius
Exod. 25 a
Græco ἐπτα,
septem.

13 Huc huc S. Paulus veniat, qui adhuc par-
turit, donec Christus formetur in homine. Ecce
mulier iterum atque iterum paturit, donec in
virtutem mutetur infirmitas, caro transcendat in
spiritum, terra transferatur in cælum. Ardebat,
anhelabat, ut eos uno die sacros Martyres pare-
ret, quos vix parvulos per annorum curricula
generaverat. Ecce mulier, ecce mater, quam vita
filiorum fecit anxiam, mors securam. Beata, cui
in futura gloria tot adstant candelabra, quot ger-
mina! Beata, quæ tot præmisit ad regnum! Bea-
tior, quæ suum in seculo nihil amisit! Discurre-
bat lætior inter confossa cadavera, quam inter
cunabula chara filiorum; quia internis oculis tot
cernebat bravia, quot vulnera: quot tormenta,
tot præmia: quot victimas, tot coronas. Et
quid plura, fratres? Non est vera mater, quæ
uescit filios sic amare. Ita S. Petrus Chrysologus,
sermone usus aureo, nomini consono.

de sancto Fe-
licitatis
Triumpho;

E

14 S. Gregorius Magnus in homilia tertia super
lectione Evangelica capitis 12 S. Matthæi copiose
ac diserte laudes magnæ Heroidis nostræ adornat
hoc titulo homiliæ præfixo: Homilia lectionis ejus-
dem, quam modo diximus, habita ad populum in
Basilica S. Felicitatis, die natali ejus. Pauca igi-
tur præfatus, quinam frater Christi et soror ac ma-
ter dici possit; hunc nimirum fieri prædicando;
illas, credendo; hunc mysticum sensum comprobat
ab exemplo S. Felicitatis, sic loquens: Ad quam
rem nobis idonee confirmandam, adest beata Fe-
licitas, cujus hodie natalia celebramus, quæ cre-
dendo extitit ancilla Christi, et prædicando facta
est mater Christi. Septem quippe filios, sicut in
gestis ejus emendationibus legitur, sic post se vi-
vos timuit in carne relinquere, sicut caruales
parentes solent metuere, ne mortuos præmit-
tant. In persecutiouis enim labore deprehensa,
filiorum corda in amore supernæ patriæ prædi-
cando roboravit, et parturivit spiritum, quos carne
pepererat, ut prædicatione pareret Deo, quos
carne pepererat mundo. Considerate, fratres
charissimi, in femineo corpore virile pectus. Ad
mortem stetit imperterrita. Amittere se in filiis
lumen veritatis timuit, si non fuisset orbata.
Numquid ergo hanc feminam martyrem dixerim?
sed plus quam martyrem. Certe Dominus, cum de
Joanne loqueretur, dixit: Quid existis in deser-
tum videre. Prophetam? Utique dico vobis, et
plus quam prophetam. Et Joannes ipse requis-
tus, respondit, dicens: Non sum propheta; qui
enim se plus quam prophetam noverat, esse se
prophetam negabat. Qui ergo plus quam prophe-

uti pariter
S. Gregorius
Magnus;

F

AUCTORE
J. P.

et tollens ejus
patnam,

B

et auditores
provocans ad
parem con-
stantiam in
exereenda
virtute.

C

Reliquiae
Martyrum

ta dicitur? Quia prophetæ est officium futura prænuntiare, non etiam ostendere. Joannes vero plus quam propheta est, quia, quem verbo dixit, digito ostendit.

15 Non ergo hanc feminam martyrem, sed plus quam martyrem dixerim, quæ, septem pignoribus ad regnum præmissis, tot ante se mortuos transmisit. Ad pœnam prima venit, sed pervenit octava. Aspexit mater et cruciata et imperterrita filiorum mortem, spei gaudio adhibuit dolorem naturæ. Timuit viventibus, gavisæ est morientibus. Optavit nullum post se relinquere, si, quem haberet superstitem, non posset habere consortem... Amavit ergo juxta carnem Felicitas filios suos, sed pro amore cœlestis patriæ mori etiam coram se voluit, quos amavit. Ipsa eorum vulnera accepit; sed ipsa in eisdem ad regnum prævenientibus excrevit. Fertur apud veteres mos fuisse, ut, quisquis consul existeret, juxta ordinem temporum honoris sui locum teneret. Et, si quis posterius ad consulatum veniens, consul non semel, sed bis fortasse aut tertio fieret, etiam illos laude et honore transcenderet, qui non plus quam semel consules extitissent. Vicit ergo beata Felicitas Martyres, quæ tot ante se morientibus filiis, pro Christo frequenter occubuit: quia ad illius amorem sola sua mors ei minime sufficit.

16 Consideremus, fratres, hanc feminam; consideremus nos, qui membris corporeis viri sumus, in ejus comparatione quid existimabimur? Sæpe namque agenda aliqua bona proponimus, sed si unicus contra nos vel levissimus sermo ab ore irridentis erupit, ab intentione actionis nostræ fracti protinus et confusi resiliimus. Ecce nos plerumque a bono opere verba revocant. Felicitatem vero a sancta intentione frangere nec tormenta potuerunt. Nos injuriam maledictionis in aurem maledictionis impingimus; hæc ad regnum etiam per ferrum exiit, nihilque esse, quod obsistebat, existimavit. Nos ad præcepta Dominica largiri nostra saltem superflua nolumus; hæc non solum Deo suam substantiam contulit, sed pro illo etiam propriam carnem dedit. Nos, cum ex divina jussione filios amittimus, sine consolatione lugemus; hæc eos velut mortuos plauget, si non obtulisset. Cum ergo ad illud terribile examen districtus Judex venerit, quid nos viri dicemus, cum hujus feminæ gloriam viderimus? De debilitate mentis suæ, quæ tunc erit viris excusatio, quando hæc ostendetur, quæ cum seculo et sexum vicit?

17 Sequitur, ut de sacris Martyrum exuviis disseramus. S. Meinwercus, Episcopus Paderbornensis, de quo actum die v Junii, inter alias reliquias, quibus a Benedicto PP. ditatus fuit, etiam reliquias septem Fratrum ab eodem obtinuit. Id quod in vita ejusdem Sancti, num. 23 narratur his verbis: Denique Benedictus Pontifex desiderium Meinwerci de reliquiis Sanctorum ad constructionem monasteriorum audiens, tertium dimidium corpus vii Fratrum, filiorum S. Felicitatis, qui sub Imperatore Antonino passi sunt, Philippi videlicet, Juvenalis et Felicis... tribuit. Obiter nota, nomen proprium Juvenalis vel hic esse intrusum, vel, quod malim in simili casu suspicari, pro Martiale aut Vitale hic irrepsisse; cum nullus inter septem Fratres Juvenalis fuisse reperiatur; quod tamen nomen perperam etiam legitur in Vita prædicti Antistitis Paderbornensis tom. 1 de rebus Brunswic. apud Leibnitium, pag. 526. In Chronico Mindensi apud Henricum Meibomium tomo 1 rerum Germanica-

rum pag. 555, dicitur corpus Alexandri, filii S. Felicitatis, integrum de Roma in oppidum Westphaliæ Wildeshusen a Walberto, filio filii Wedekindi, Regis Angarorum, translatum. In eodem Chronico pag. 563, ubi agitur de reliquiis ecclesiæ Mindensis, de Sanctis istis, de quolibet magna pars habetur, inter quos ponitur nomen S. Felicitatis, an hujus nostræ, an vero alterius, non dicitur.

18 Duorum e sanctis Fratribus Martyribus corpora, Brixia reperta sunt, si Ughello credimus, tomo 4 Italiæ sacræ, columna 754 sic loquenti: Francisci Episcopi Brixienensis tempore fratres Servitæ Regularesque canonici Brixia diu exoptatum domicilium acceperunt, et duorum S. Felicitatis filiorum corpora in abbazia Leonensi inventa sunt, quæ olim Desiderius Longobardorum Rex Benevento transportarat anno DCCLIX. Masinus in Bononia perlustrata pag. 376 refert in Basilica S. Stephani reliquias septem Fratrum Martyrum conservari; corpus vero S. Philippi Tamayus in Hispaniam trahit, asserens in conventu S. Mariæ Saliciensi in Carpetania, Ordinis S. Francisci honorifice custodiri. Sed quis facile in hoc statim ipsi fidem habeat? Eam haberet, si loco Illustrissimi D. D. Petri Gonzalez de Mendoza, dicti conventus Minorum auctoris et Archiepiscopi Granatensis, quem citat in Historia Saliciensi lib. 4, cap. 6, fol. 790, et cap. 3, fol. 760, rem potius stabiliret antiquis monumentis, atque adeo fide dignis. In Ms., quod habemus de reliquiis monasterii Ottenburani, de quo supra, sic lego: SS. septem Fratrum, filiorum S. Felicitatis reliquiae, qui sunt nostri speciales patroni. Et postea inter reliquias sanctarum Virginum et Viduarum, ibidem ita proditur: Felicitatis Martyris, matris vii Filiorum. In Actis proximioribus, quæ ad apocrypha relegamus, in fine narratur, jussu eximii ac veri Catholici Longobardorum Principis Sigehardi, Ursus Beneventanæ sedis electus, eadem Sanctorum corpora elevasse de Alisis, cum magno honore Beneventum perduxisse. Res gesta pluribus quoque exponitur apud Ughellum tom. 8, col. 57, adjecta ad Acta nostrorum Martyrum gemina, quæ habet, clausula, quæ fere coincidit cum iis, quæ leguntur in Actis Sanctorum apocryphis, quæ Actis sinceris postea subnectemus.

19 Verum, quomodo corpora Sanctorum humaverunt haud procul a mœnibus urbis, quam Veteres vocaverunt Aliphas? Ut scribit Ughellus, vel ut in Ms. nostro, hic dando, Alisas, vitiose, ut puto, pro Alifas, quod alibi lego ad Lymphas; quomodo, inquam, corpora Sanctorum ibidem humaverunt, et quidem, ut habetur e rei serie ibi narrata, proxime post eorum mortem? Cum per urbem Allipha, nunc Alife, non videatur intelligi alia, quam urbs Terræ laboris in regno Neapolitano; quæ nunc pene deserta jacet. Enimvero sancti Martyres Romæ passi, Romæ mortui, Romæ vel saltem in loco Romæ vicino, sepulti, quomodo intelligi possunt humati in regno Neapolitano? Quomodo jussu Sichardi, Longobardorum Principis, Ursus Beneventanus Episcopus ea, de Alisis, Aliphis vel Alifis elevata, cum magno honore Beneventum perduxit?

20 Gelenius de Colonia Agrippinæ magnitudine pag. 266 aliis reliquiis, quas illic recenset annumerat reliquias S. Felicitatis; an vero sub nomine Matris septem Martyrum, an alterius, non exprimit. Scio etiam ex litteris, quas habemus, procurante Eminentissimo Domino Cardinale Julio Spinola, dum defungeretur nunciatura Apostolica Viennensi apud Cæsarem Leopoldum, transmissum fuisse ad Augustissimam Viduam Eleonoram cor-

D

variis locis

E

haberi referuntur;

F

an vere ibidem sint,

A pus S. Felicitatis, et filii MM. ; an autem corpus istud sit hujus S. Felicitatis, de qua agimus, nondum hactenus discere licuit, quamvis ea super re ultro citroque scriptum fuerit a Papebrochio et ipsi rescriptum. Quoniam vero, sicut in approbatione dictarum reliquiarum, ab eodem Eminētissimo data, refertur, corpus illud de cœmeterio S. Cyriacæ Urbis extractum fuit, nequeo intelligere, quomodo extiterit corpus hujus nostræ S. Felicitatis, procul a cœmeterio S. Cyriacæ sepultæ, ut mox dicetur. Hinc patet, plurima, quæ de sacris exuviis S. Felicitatis relata sunt supra, prorsus incerta esse, an sint hujus nostræ an alterius Felicitatis. Nec mirum, si hic fieret unius Sanctæ cum altera confusio; cum plures sub isto nomine reperiantur,

inquiritur:

21 Atque eadem ratio obtineret in translatione corporis S. Alexandri in cœnobium Ottenburranum, quod volunt esse illius Alexandri, qui fuit unus e septem filiis S. Felicitatis; cum nihil sit magis primum, quam ut unus Alexander cum altero hic confundi potuerit, in tanta Sanctorum cognominum multitudine. Sed in Translatione S. Augustini, Episcopi Cantuariensis, de qua tom. 6 Maii pag. 424, auctore Gocelino monacho conscripta, ubi ex tribus apostatis monachis regressus unus narrat, quomodo ob latronem a furca raptum sepultumque periclitatus; deinde ad hostes exploratum missus ac deprehensus, incenso, ubi latebat, hospitio, sociisque extinctis, S. Augustinum invocaverit, et per ipsas flammæ erumpens, agnitusque esse clericus, servatus sit; in translatione, inquam, illa narrator iste sic ait: Coloniam migravi; indeque progressus apud inclitum Canonicatum B. Martyris Alexandri, qui unus ex septem fratribus esse dignoscitur, archidiacono hujus loci acceptissime adhæsi. Per locum hunc, dictum inclitum canonicatum B. martyris Alexandri, intelligi debere monasterium Ottenburranum in Suevia, jam pridem observant Majores nostri in notis ad istam translationem pag. 425, littera c. Sed quid si diversus locus ab Ottenburra intelligatur; de quo in Officiis propriis ecclesiæ et diocesis Osnabrugensis die x hujus; ubi post verba illa Martyrologii Romani, capitali sententia puniti sunt, subjunguntur hæc: Ex horum Sanctorum reliquiis corpus S. Alexandri, sub Leone IV Pontifice, in Saxoniam per Walbertum, nobilem virum, delatum est Wilshusium, in diocesim Osnabrugensem, ubi insignis ecclesia ac canonicorum Collegium fundatum fuit,...

quarum nonnullæ videntur esse alterius Felicitatis,

22 Blasius Ortizius lib. 3 Miscellan. apud Balusium pag. 451, expositis rebus Adriani PP. VI, subjiciens suum ab Urbe in Hispaniam reditum: Perreximus, inquit, in urbem nomine montis Flascon, alias Falisco; quæ licet parva inhabitantium numero, fulget tamen Cathedrali Ecclesia, [in] qua corporum beatorum Margaritæ et Felicitatis et vii Filiorum magna devotione coluntur. Sed, sive ex populari traditione, sive ex idea propria adjectitia, dictus auctor accepisse videtur S. Felicitatem virginem pro S. Felicitate septem filiorum matre. Ughellus tom. 1 Italiæ sacræ col. 1056, agens de Monteflasconensibus et Cornetanis episcopis, ac de ecclesia S. Margaritæ Cathedrali, refert; corpora ejusdem S. Margaritæ sanctæque Felicitatis VIRGINUM et martyrum requiescunt, huc translata Urbano III sedente, anno 1185; atque extare in antiquo codice illius ecclesiæ de eorumdem translatione fidelissimam narrationem, cujus exemplar habetur in bibliotheca Vallicellana. In dictæ translationis narratione, quam ex eodem codice ibidem prolixè exponit a col. 1057, quod mox de S. Felicitate Virgine dixerat, ante-

quam instrumentum produceret pluries dictæ translationis, in contextu instrumenti istius plane aliud dicitur, et sermo est de S. Felicitate nostra. Transcribo verba: Erat castrum quoddam quod Rovillianum appellabant, ubi Genitricis Dei Mariæ constructum stabat parvum templum, in quo dictæ Felicitatis, matris septem filiorum, sub bona religione reliquiæ asservabantur, cujus dies festus ix Kal. Decembris agitur. Clerici igitur ejusdem templi cum habitatoribus dicti castri, Margaritæ virgini sacratissimum corpus S. Felicitatis collocarunt, ubi cæci illuminati sunt, et variis languoribus laborantes, meritis et intercessionem invocata virginis, bonam recuperarunt valetudinem.

23 Deinde nonnullis interjectis de dictarum Martyrum corporibus, divinitus ostensis anno 1185, subnectit idem instrumentum, fossores invenisse tabulas marmoreas, accuratissime clausas, in quibus eæ litteræ sculptæ patebant: Hic requiescit corpus beatæ Margheritæ et Felicitatis. Apertis autem tabulis locus ipse redoluit suavitatem odoris et sacræ reliquiæ inventæ sunt. Denique commemoratis miraculis sic narratio tota absolvitur: Quarum sanctarum Martyrum Margaritæ et Felicitatis corpora ad montem Faliscum translata sunt xviii Kal. Decembris. Sed non fit mihi verosimile, corpus istud, in Castro Rovilliano inventum, fuisse S. Felicitatis, de qua hic quæritur, sed alterius; inscriptione, de qua modo, non determinante ejus Felicitatis corpus esset detectum, an virginis, an martyris. Quibus positis, facile potuit contingere, ut ex privato affectu ereditum fuerit, refossum ibi fuisse corpus S. Felicitatis martyris ac matris septem filiorum, inter Sanctas, isto nomine nuncupatas, celebritatis gloria non postremæ; quo inventi sacri thesauri et ad Monteflasconenses translati dignitas altius eveheretur.

potius quam illius, de qua nos hic agimus.

24 Jacobus Guala in Sanctuario Papiæ, lib. 4, cap. 2, a pag. 62, agens de Æde S. Joannis in Burgo, ejusque templi reliquiis, refert veneranda sanctorum Martyrum corpora, Felicitatis et Filiorum in eminenti arca suum in S. Archangeli Raphaëlis capella habere domicilium. Et rursus de sanctis hisce Martyribus agens, cap. 8, eos elogio prosequitur, addens horum reliquias in angelica capella, præcipua veneratione coli. Demum sacras septem Fratrum exuvias in Galliam translatas fuisse, docet Saussayus in Martyrologio Gallicano hæc die: Agendici Senonum susceptio sacrorum pignorum septem filiorum S. Felicitatis, qui hodie sub Antonino glorioso triumpho fidem Christi propugnantes, immarcessibiles coronas, pro constanti pietatis assertionem reportaverunt.

F

§ III. Tempus mortis; locus sepulturæ; Acta sincera et spuria, quæ hic dantur.

Acta horum sanctorum Martyrum, aliique Auctores, qui eorum agonem litteris celebrarunt, eos sub Antonino passos commemorant. At nomen illud pluribus convenit, et ab antiquis, ut recte observat Tillemontius, indiscriminatim inditum fuit T. Antonino et M. Aurelio Antonino, successori ejus. Præcesserat Baronius, duobus hisce tertium Antoninum adjungens: nam, ut loquitur ad annum 163, num. 2, Antonino Pio defuncto Marcus Aurelius Antoninus, cognomento Philosophus, et Lucius

Quo tempore sancti Martyres

AUCTORE
J. P.

Ælius Verus Antoninus succedunt imperio. Placuit Baronio Martyrum passionem annectere anno 175, quo regnabant duo postrenni Antouiani, id est, Marcus Aurelius et Lucius Verus; fortasse quia sub horum, quam sub decessoris imperio, multo gravius ferbuerit persecutio. Calculo Baronii subscribit Tillemontius, eo, inquit, libentius quod Acta loquuntur de pluribus Augustis; quæ locutio non concordat cum regno Titi Antonii, sed bene admodum quadrat tempori, quo Aurelius regnabat cum L. Vero. Sed mera hæc conjectura est: nam dum dicit Acta loqui de pluribus Augustis, oculos coniecit in locum Actorum, qui est apud nos num. 4, ubi dicitur: Sacrifica diis, ut possis amicus Augustorum fieri. Et paulo post exprobratur Martiali: Crudelitatis vestræ fautores effecti, Augustorum instituta contemnitis. Sed quam indubitatum est, in hoc ultimo loco respici a dicente potuisse ad Augustos superiorum temporum, qui ab Ecclesiæ incunabulis egerant idolorum vindices et Christianorum tyrannos; vel, si hoc non vis, quam vulgo notum est, non raro apud Grammaticos usurpari numerum pluralem pro singulari, inoffensa constructione; tam videtur certum e numero plurali Augustorum, bis tantum in Actis adhibito, confici ne quidem verosimiliter, nedum probabiliter posse, duos intelligendos esse Augustos, qui simul regnarunt, alibi semper recurrente solo Antonino.

B

agonem consummarint.

26 Jam vero, quia solius Antouini nomen alibi semper in Actis exprimitur, coniecit idem Tillemontius, sæpe nominatum martyrium accidisce, quo tempore L. Verus versabatur in Oriente, bellum gerens cum Parthis, adeoque versus annum 164; quandoquidem L. Verus profectus fuerit Roma anno 162, eoque reversus 166. Sic ille opiatur ex conjectura non improbabili. A quo dissentit Ruinartius, assignans annum circiter 150. Cum itaque nihil suppetat præter meras conjecturas ad determinate figendum annum obitus sauctorum Martyrum, affigamus eum medio circiter seculo secundo, aut aliquanto serius. Hiuc argue calculum Petri de Natalibus, agonem Martyrum conjicientis in annum Domini 110.

Queritur, an S. Felicitas eodem tempore cum filiis martyrium passam sit.

C

27 Altera temporis nota, hic etiam non negligenda, occurrit quoad mortem S. Felicitatis, quaeriturque an ea simul cum suis filiis eodem die et mense, an vero alio tempore e vita sit sublata. Tillemontius, referens statui, sive, ut expressione ejus utar, prætendi sanctam Felicitatem longo tempore in carcere coactam fuisse languere, antequam caput ei amputaretur, citat ad marginem Petrum de Natalibus, lib. 6, cap. 77, ubi narrat, exposito septem Fratrum martyrio, Matrem Felicitatem post menses quatuor passam esse; quam et libro 10, cap. 89 in carcere per menses quatuor et dimidium jussu Præfecti maceratam; quam fecit decollari 1x Kal. Decembris. At quid monenti habere potest Petrus de Natalibus, tot seculorum interjectu distans a sauctis Martyribus, ad recte decidendam hæc rem; cum de illa nihil memorent Acta sive antiqua, sive interpolata et apocrypha; his ultimis tam diuturnæ moræ repugnantibus, ut vide num. 27; ubi dicitur Mater prostridie martyrii filiorum occisa: tametsi acta spuria nihil hic plus, quam alibi, fidei mereantur. Nihil igitur certi habetur, unde mors Matris, mensium aliquot, puta quatuor pene eum dimidio, a morte filiorum ejus distincta asseratur. Concors Martyrologorum antiquissimorum consensio, natalem S. Felicitatis referentium die xxiii Novembris, videtur suadere posse conjecturam, illam isto die colli, quia eo die obiit. An Filii septem eodem omnes loco Romæ interempti? Non opinor,

cum Acta testentur, eos ad diversos judices missos fuisse, et diversis pœnis interfectos.

D

Dissecitur de cœmeterio

28 Nunc offert se locus sepulturæ sanctorum Martyrum paucis illustrandus, nusquam in sinceris Actis vel in antiquis Martyrologiis expressus. Antiquum Frontonis Kalendarium lucem nobis præfert, cujus verba dedimus num. 3. Ariagus in Roma subterranea lib. 5, cap. 29 agens de cœmeterio S. Felicitatis, censet nullius menti dubitandum suppetere, celeberrimum ejusdem ac filiorum cœmeterium via quondam Salaria extitisse; idque conficit e verbis Anastasii Bibliothecarii in S. Bonifacio PP. I., asserentis, eum habitasse in cœmeterio S. Felicitatis Martyris in via Salaria, ubi idem quoque Pontifex conditus dicitur a Bibliothecario: Qui etiam sepultus est in cœmeterio S. Felicitatis Martyris via Salaria viii Kal. Novembris. Huc spectant loci alii, quos retulimus ex eodem Auctore, num. 5. Addit Ariagus, idem plane probatissimos scriptores Adonem et Bedam disertis verbis affirmare, qui itidem eundem juxta ipsiusmet S. Felicitatis sepulchrum illatum fuisse asserunt. Ude colligas, S. Felicitatis cœmeterium in via Salaria fuisse; quod vero illa saucta Martyr Felicitas extiterit septem filiorum Mater, ulterius probabitur ex dicendis. Sed prius observa, cœmeterium istud aliter ab aliis vocatum fuisse cœmeterium Jordanorum, sicut ex Anastasio Bibliothecario jam diximus eodem num. 5; quibus addi potest locus alter ejusdem Auctoris in S. Adriano PP. I, ab Aringo productus: Immo et cœmeterium Jordanorum, videlicet SS. Alexandri, Vitalis et Martialis Martyrum, seu sanctarum vii Virginum a novo restauravit.

E

29 Deinde expositis iis, quæ spectant ad cœmeterium sanctarum vii Virginalium, recte observat, cetera frequenter, quæ hac via Salaria existunt, cœmeteria recenseri, cum reliqua ejusdem sint partes, in quas illud subdividitur, uti de hoc præsertim Jordanorum pronuntiandum censet; et aliud ejus designaturus nomen, ita prosequitur: Porro hæc ipsa nobilissima cœmeterii Priscillæ pars, Alexandri quoque titulum sortita est, ob veneranda nimirum beati ejusdem Alexandri, Felicitatis filii pignora ibidem condita, iisdem Bibliothecario, Adone ac Beda testibus. Systema Aringi, supra expositum, de Matre cum septem filiis sepulta eodem quidem cœmeterio via Salaria, sed diversis tamen cœmeterii ejusdem locis, anplectitur Fronton in annotationibus ad hæc verba Kalendarii sui antiqui, de quibus superius diximus: Die x mensis Julii natalis septem Fratrum Apii et Salariae. Pro quo haud dubie scribendum affirmat: Via Appia et Salaria; aut tantum: via Salaria. Nempe, inquit, S. Felicitas cum Sylvano in uno loco viæ Salariae; SS. Alexander, Vitalis et Martialis in altero ejusdem viæ; et SS. Januarius, Felix et Philippus in altero etiam hujus viæ; atque ita existimare dicit Severanum Romæ subterraneæ lib. 3, cap. 53; quamvis, ut addit, hoc certum non demonstrat. Quæ omnia confirmatur ex iis, quæ supra, num. 4 commemoravimus de tribus Missis. Ac de ea quidem ad Aquilonem, sic recte observat: Si via Appia Aquilonaris esset et vicina Salariae, non dubitarem dicere, hos via Appia jacuisse; sed via Salaria multum distat ab Appia, et ei potius Aquilonaris est: unde cum Severano dicendum, ea via sepultos, sed non eadem parte; et hinc distincta fuere illis cœmeteria, nec mirum cum a diversis judicibus passi sint.

uno, an diversis,

F

30 Ita ille quidem, et recte; non ita tamen, ut

omnem

A
in quo Mar-
tyressepulti?

omnem exhauserit difficultatem. Scrupulus enim restat quoad voculam Apii, id est, via Appia, ut opinor, quem ipse non exemit. Arbitror partieulam Apii non frustra additam, aut otiose, quia unus e septem Filiis ibidem, id est via Appia sepultus fuit, et forte martyrium passus. Opinio mea de hac unius e septem Filiis sepultura stabilitur ex verbis Bucheriani Kalendarii antiqui, quæ dedi num. 4, sanctorum Martyrum sepulturæ assignantibus loca quatuor, nimirum: Priscillæ, Jordanorum, Maximi et Prætextati. Duo prima ejusdem cæmeterii seu viæ Salarie diversas partes diximus. Maximi autem cæmeterium est in via Salaria antiqua ad Clivum cucumeris, ut videsis apud Aringum tomo 2, pag. 236. At cæmeterium Prætextati situm est via Appia, de quo Aringus tom. 2, a pag. 476. Atque hoc pacto videtur solvi posse nodus in vocola Apii, a Frontone non solutus, si dicamus, et multum fallor, si non eum aliqua verisimilitudine, Januarium, per quem, spectatis adjunctis fratribus, non videtur hic posse commode intelligi alius, quam unus e septem fratribus, hoc nomine nuncupatus; si dicamus, inquam, Januarium in cæmeterio Prætextati via Appia, reliquos autem in diversis cæmeterii ejusdem locis via Salaria interfectos et sepultos esse; et passim a Scriptoribus dici indiscriminatim sanctos Martyres via Salaria sepultos, quia omnes, uno dumtaxat excepto, ibidem sepulti fuerunt, desumpta denominatione a longe maxima parte. Quæ mox dicebamus de cæmeterio S. Maximi in via Salaria antiqua, non conveniunt cum iis, quæ hic observat Florentinius: Cæmeterium, inquit, Prætextati et Maximi parum inter se distabant via Appia, et utrumque erat portio cæmeterii Majoris, quod Callisti dicebatur: nisi dicas duo cæmeteria, diversis quamvis locis sita, idem S. Maximi nomen habuisse.

Expenditur
locus Ciaconii.

31 Iis, quæ de Martyrum sepultura hactenus a nobis disputata sunt, refragatur Ciaconius in Vitis Pontificum, tomo 1, col. 289, ubi Anastasium Bibliothecarium, in Gestis Bonifacii cæmeterium S. Felicitatis collocantem via Salaria, corrigit asserens, perperam poni hic cæmeterium S. Felicitatis via Salaria; cum constet, inquit, cæmeterium S. Felicitatis fuisse proximum Callisti, via Appia, ubi sacellum extat hodie S. Felicitatis martyris; et ibi inscriptio legitur Bonifacii PP. I confessoris, et locus ejus conspicitur, ubi quondam depositum fuit ejus corpus. Hæc aperte repugnant communi scriptorum opinioni, cum Anastasio Bibliothecario statuentium cæmeterium sanctæ Felicitatis, de qua hic agimus, non via Appia, sed via Salaria; a qua opinione judico non esse recedendum, antiquitate venerabili, et recentioris auctoris placito longe præferenda. Quæ si vis conciliare, dic, Felicitatem Martyrem, de qua Ciacconius, a nostra diversam esse; die aliquam fortasse corporis partem e via Salaria in viam Appiam fuisse translata; vel fortasse Martyrem nostram etiam via Appia habuisse cultum, exstructo etiam in ejus honorem sacello, satis celebrem, non quia ipsa primitus ibi sit sepulta, sed propter Januarium, via,

ut diximus, Appia sepultum. Quod spectat ad inscriptionem Bonifacii PP. I, et loculum ejus, de quibus Ciacconius, in sacello isto existentia; respondeo, clara esse verba Anastasii Bibliothecarii, qui diserte affirmat, S. Bonifacium sepultum in cæmeterio S. Felicitatis via Salaria; cui præ aliis adhærendum censeo, relinquens in medio, an et quomodo ea, quæ apponit Ciacconius, cum eo combinari queant.

32 Restat, ut de Actis Mss., quæ hic dantur, nonnulla subjiciamus. Duo Acta typis committimus: quorum breviora, perquam genuina sunt atque sincera; quæ autem proluxiora, apocryphis jure merito accensemus. De prioribus juvat observare sequentia. Habemus ea pluries in codicibus pergamenis descripta. Exemplar unum ex illis abbatiae Vallicensis, Ordinis Cisterciensis, ad impressionem selegimus, prævie collatum eum tribus aliis codicibus pergamenis, nec non cum editis apud Ruinartium, uti etiam eum Adone Martyrologo, qui contractius ea habet ad diem xxiii Novembris. Latet Actorum auctor. Non mediocriter illorum est pretium, non modicus valor, candida sinceritate brevitate compensante. Veritas autem non obscure se prodit, sponte se ubique passim in legentium animos insinuans. Enimvero Baronius ad annum 175, num. 6, judicat ea fidelia. Videtur aliquid in eisdem desiderare Tillemontius, dicens, nihil ea continere nisi quod bonum; verum non omnes in illis relucere characteres Actorum originalium, non edisserens eum ita sentiat. Sane pro genuinis illa suspexit Ruinartius, quando Actis sinceris et selectis, a se vulgatis, inseruit. Optandum foret, ut plura ejusdem generis ad posterum pervenissent! Ceterum cum pluribus locis variant lectiones, de iis ratio habebitur in annotatis. An ex Græco in Latinum sermonem conversa? Verosimile hoc facit nomen Regis, loco Imperatoris, quod in iis legitur, præter morem Romanorum, non Reges, sed Imperatores tunc habentium; et vero vox Græca Βασιλεύς, universe Regem æque ac Imperatorem significat Latine.

33 Porro Acta longiora, interpolata, corrupta, apocrypha duximus etiam prælo subjicienda, ut dispiciat lector, immane quantum utraque inter se discrepent; et non miretur tantopere, si alias pluries videat a nobis reprobari Acta, tamquam suspecta, fabulosa et apocrypha. Et vero inter utraque Acta, tam patens intercedit discrimen, ut, pene dixerim, manibus palpari possit, ut euilibet observatu perfacile erit, illa conferenti. Fortasse proluxiora hæc, aut certe iis similia erunt Acta, quæ Baronius in notationibus ad Martyrologium Romanum hac die x Julii dicit, se habere fusi in sua bibliotheca. Præter dicta Acta, alia quædam habemus Mss., quæ, tametsi non undequaque a nobis probentur, placuit tamen ea, tamquam analecta, non negligere, ne vel tantillum omittatur ex iis, quæ ad Martyres celebratissimos pertinent, vel pertinere putantur; quæ nimium parvæ sunt suppellectilis ad propagandam eorum gloriam, meritissimorum, ut plura de ipsis antiqua monumenta ad posterum transmitterentur. Nunc sequitur:

AUCTORZ
J. P.

Actorum,
quæ hic dan-
tur, alia ge-
nuina.

E

alia sunt
apocrypha.

F

EX MS.

PASSIO

Auctore Anonymo.

Ex codice Ms. pergameno, majoris forme, abbatiae Vallieellensis, Ordinis Cisterciensis, collato cum tribus antiquis eodicebus Ms. pergamenis, uinivrum: hospitalis S. Nicolai prope Cusam, Passionali, olim Collegii Fuldensis S. J., et alio anonymo; nec non eum impressis apud Ruinartium ex eodiebus eompluribus Mss. et editis inter Acta Martyrum sineera a pag. 26, secundae editionis.

B

Felicitas a Pontificibus delata,
a

b

c

** alias minatur*

C

d

coram Praefecto filios hortatur;
e

f

qui Christum confitentur,
g

h

k

Temporibus Antonini Imperatoris orta est seditio Pontificum, et Felicitas, illustris femina, cum septem filiis *a* Christianissimis tenta est. Quae in viduitate permanens, Deo suam voverat castitatem, et die noctuque orationibus vacans, magnam de se aedificationem castis mentibus dabat. Videntes autem Pontifices praekoniam per hanc Christiani nominis proficere *b*, suggererunt de ea Antonino Imperatori *c*, dicentes: Contra salutem vestram mulier haec vidua cum filiis suis, diis nostris insu'tat; quae si non venerata fuerit deos, sciat pietas vestra, deos nostros sic irasci, ut penitus placari non possint. Tunc Imperator Antoninus injunxit Praefecto Urbis Publio, ut eam compelleret cum filiis suis deorum suorum iras sacrificiis mitigare. Publius itaque, Praefectus Urbis, jussit eam privatim adduci; et blando colloquio ad sacrificium eam provocans, minabatur ** poenarum interitum*. Cui Felicitas dixit: Nec blandimentis tuis resolvi potero, nec terroribus tuis frangi. Habeo enim Spiritum sanctum, qui me non permittit vinci a diabolo; et ideo segura sum, quia viva te superabo *d*, et si interfecta fuero, melius te vincam occisa. Publius dixit; Misera, si tibi suave est mori, vel filios tuos fac vivere. Cui Felicitas respondit: Vivent filii mei, si non sacrificaverint idolis; si vero hoc tantum scelus admiserint, in aeternum ibunt interitum.

2 Postera namque *e* die Publius sedit in foro Martis, et jussit eam adduci cum filiis suis, cui et dixit: Miscrere filiis tuis, juvenibus bonis et flore primae juventutis florentibus. Respondens Felicitas, dixit: Misericordia tua, impietas est; et exhortatio tua, crudelitas est. Et conversa ad filios suos, dixit: Videte, filii, coelum, et sursum aspice, ibi vos expectat Christus cum Sanctis suis. Pugnate pro animabus vestris, et fideles vos exhibete in amorem Domini *f*. Audiens haec Publius, jussit eam alapis caedi, dicens: Ausa es, me praesente, ista monita dare, ut dominorum nostrorum jussa contemnunt?

3 Tum vocat *g* primum filium ejus, nomine Januarium; et infinita illi promittens bona praesentia, et mala verberum *h* comminatus est, si sacrificare idolis contempsisset. Januarius respondit: Stulta persuades *i*; sed *k* sapientia Do-

mini *l* me conservat *m*, et faciet me haec omnia superare. Judex ergo *n* jussit eum virgis caedi, et in carcerem recipi. Secundum vero Felicem ejus filium, adduci praecipit *o*. Quem cum hortaretur Publius ad immolandum idolis, constanter dixit: Unus est Deus, quem colimus, cui sacrificium pie devotionis offerimus. Vide, ne tu credas ***, me, aut aliquem fratrum meorum, a Domini Jesu Christi amore recedere. Etsi imminant verbera, et injusta consilia *p*, fides nostra nec vinci potest, nec mutari. Et isto amoto, jussit tertium filium, nomine Philippum, applicari. Cui cum diceret: Dominus noster Imperator Antoninus jussit, ut diis omnipotentibus immoletis, respondit Philippus et dixit: Isti nec dii, nec omnipotentes sunt; sed sunt simulacra vana, misera et insensibilia: et qui eis sacrificare voluerint, in aeterno periculo erunt ***. Et amoto Philippo, jussit adesse *q* quartum, Silvanum *r*; cui sic ait: Ut video, convenit vobis cum pessima matre vestra hoc consilium, ut pracepta Principum contemnentes, omnes simul intereat *s*. Respondit Silvanus: Nos, si transitorium timuerimus interitum, aeternum incurremus supplicium. Et quoniam *t* vere novimus, quae praemia sint parata justis, et quae poena sit constituta peccatoribus, idcirco securi contemnimus legem Romanam *u*, ut jussa divina servemus, idola contemnentes, ut Deo omnipotenti famulantes, vitam aeternam inveniamus *x*. Adorantes autem daemones, cum ipsis in interitu erunt, in sempiternum incendium *y*.

4 Et Amoto Silvano, jussit quintum praesto esse, Alexandrum, cui dixit: Misereberis *z* vitae tuae *aa* in infantia positae, si non fueris rebellis, et secutus fueris ea, quae sunt Regi nostro Antonino gratissima. Sacrifica diis *bb*, ut possis amicus Augustorum fieri, et vitam habere et gratiam. Respondit Alexander: Ego Christi servus sum. Hunc ore confiteor, corde tenco, incessanter adoro. Infirma aetas, quam vides, canam habet prudentiam, et unum Deum colit *cc*. Dii autem tui cum cultoribus suis erunt in interitum sempiternum *dd*. Et isto amoto, jussit sextum Vitalem applicari, cui sic ait: Forte vel tu optas vivere, et non in interitum devenire. Respondit Vitalis: Quis est, qui melius optat vivere? Ipse, qui Deum *ee*, an qui daemones optat habere propitium **? Publius dixit: Quis est daemon? Respondit Vitalis: Omnes dii gentium, daemones sunt, et omnis qui colit eos ff*. Et hoc amoto, jussit septimum Martialem adesse *gg*, cui dixit: Crudelitatis vestrae fautores *hh* effecti, Augustorum instituta contemnitis, et in vestra perniciem permanetis. Respondit Martialis: O si nosse poteras *ii*, quae poenae cultoribus idolorum paratae sunt! Et adhuc tardat Deus iram suam vobis et idolis vestris *kk* demonstrare. Omnes enim, qui non confitentur Christum, verum esse Deum, in aeterno incendio erunt *ll*. Tunc jussit et hunc septimum amoveri, et gestis *mm*, omnia scripta Regi Antonino ingessit *nn*.

5 Tunc Antoninus misit cos per varios iudices *oo*, ut variis supplicis laniarentur *pp*. Ex quibus unus judex fratrem primum plumbatis occidit; alter secundum et tertium fustibus mactavit; alius quartum per praecipitium interemit; alius quintum *qq*, et sextum et septimum fecit subire sententiam capitalem; alius *rr* matrem eorum detruncavit. Sic variis suppliciis in hoc seculo interemit eos *ss*. Facti sunt autem universi *tt* victores et Martyres Christi, qui

cum

D

i m

n

o

** Ado: Unde tu ne credas.*

p

** Ado: voluerit, in aeternum peribit.*

q r

s

E

t

u

x

y

nec minis nec promissis terri.

z

aa

bb

cc

dd

l'

ee

** Ado: qui daemones optat habere propitia.*

ff

gg

hh

i

kk

ll

mm

nn

Ideo variis supplicis mactantur.

oo

pp

qq

rr

ss

tt

A cum matre triumphantes, ad æterna præmia convolarunt in cœlis; qui pro Dei amore minas hominum, pœnas et verbera contemnentes, Christi amici effecti sunt in regno cœlorum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

- a *Codices hospitalis S. Nicolai, Passionale olim Collegii Fuldensis et codex alius anonymus, cum Ruinart addunt suis.*
 b *Ruinart legit profecisse.*
 c *Ruinart legit Augusto.*
 d *Codex Colbertinus apud Ruinart: vivens non superabor. Nobiscum legit Ado, die 23 Novembris.*
 e *Sic Codices 2 Colbertini cum Ughello; ceteri, alia die, inquit Ruinart; et sic habet Ado.*
 f *In amore Christi apud Ruinart et in Passionali Ms. A, olim Collegii Fuldensis cum Adone.*
 g. *Ruinart. vocavit; Ado, convocans.*
 h. *Cum nostro Codice legunt Passionale Ms. A, olim Collegii Fuldensis, codex hospitalis S. Nicolai, codex anonymus et Mombritius. Ruinart legit, simul etiam verbera.*
 i *Melius Suades, apud Adonem et alibi, et apud Ruinart.*
 k *Alias, nam cum Adone.*
 l *Sic Ado: Domini mei.*
 m *Ughellus confortat.*
 n *Ado, statim iudex cum Ruinart.*
 o *Ita tres supradicti codices; sed Ruinart habet: Secundum vero ejus filium, Felicem nomine, ad moveri præcepit.*
 p *Conveniunt tres dicti codices. Hunc locum in aliis Mss. et editis mendosum, sic ex 1 codice Colbert, restituisse se dicit Ruinart: Immineant verbera, stent cruenta concilia; altero Colbertino; ut observat, nobiscum legente: Etsi immineant verbera et injusta consilia. Sed Ado omisit injusta consilia.*
 q *Ruinart: Jussit ad se adduci.*
 r *Est apud Ruinart: Silvanum nomine; de quo notat, hunc à Surio cum Ughello et 1 codice Colbertino Silanum appellari, a codice Fossat. Silianum, a ceteris vero Silvanum. Sæpe dictum Passionale etiam habet Silanum; Ado vero Sylvanum.*
 s *Curratis in interitum Ruinart cum codice Fuliensi et uno Colbertino, et 1 Germano. Alii habent incurrat in interitum. Surius nobiscum intereatis.*
 t *Ita Ado; sed quia Ruinart.*
 u *Consentiunt tres codices; Ruinart cum 1 codice Colbertino humanam; Ado legit Romanas leges.*
 x *Ruinart: Idola enim contemnentes, Deo omnipotenti famulantes, vitam æternam invenient. Colbertinus unus apud eundem Ruinart legit ut nos.*
 y *Cum ipsis in interitu erunt et in incendio sempiterno, Ruinart.*
 z *Codex vetustissimus, miserere.*
 aa *Tres nostri codices cum Ruinart, ætati tuæ et vitæ.*
 bb *Unde sacrificia diis, Ruinart.*
 cc *Sic codex hospitalis S. Nicolai. Forte melius Ruinart: si unum Deum colat; quæ verba Ado non habet.*
 dd *Ruinart, in interitu sempiterno.*
 ee *Ado, Qui verum Deum colit, cum Ruinart.*
 ff *Ruinart, et quicumque eos colunt notans in 1 Colbertino hoc deesse.*
 gg *Ruinart legit ingredi; et ita codices nostri tres.*
 hh *Sic legit codex hospitalis S. Nicolai. Sed codices Collegii Fuldensis et anonymus, Factores cum Ruinart; apud quem etiam legit Colbertinus 1, fautores.*
 ii *Ita Passionale Collegii Fuldensis cum codice*

hospitalis S. Nicolai; sed anonymus: O si nosse poteratis; Ruinart autem: O si nosset.

kk *Codices Colbertini quinque, Conclens. et 1 Germanus legunt ita apud Ruinart; qui tamen ponit: in vos et idola vestra.*

ll *Consonat codex hospitalis S. Nicolai; alii duo, in æternum incendium. Sic et Ado. Ruinart, in ignem æternum mittentur.*

mm *Ita habent codices nostri duo cum anonymo. in quo tamen superius aliquis adscripsit his; unde alios corrigas, ut sit: His gestis. Ruinart scribit, gesta omnia.*

nn *Ruinart, gesta omnia scripta per ordinem Imperatori suggestit; Passionale Collegii Fuldensis etiam habet per ordinem; sed cum nostro, quod damus, legit Regi Antonino ingessit; quibus consonant codex hospitalis S. Nicolai et anonymus. Ado: Iudex gesta omnia scriptis Antonino innotuit.*

oo *Consonant tres codices nostri, uti etiam Mombritius. Ruinart, ad diversos iudices.*

pp *Rursum conveniunt tres codices nostri. Ruinart, afficerentur.*

qq *Non recte Ruinart: alius in quintum.*

rr *Ruinart: alius matrem illorum capite truncari jussit. Et posita nota post alius, observat, sic esse in 1 Germano cui Ughelli lectio consentit: Et paullo post ab alio jussa est decollari; idque etiam habere dicit codicem S. Mariani Autisiodorensis; præterea in uno codice Colbertino referri primam ab uno iudice occisam, deinde primum filium ab alio, etc. At in aliis editis et Mss. jungi cum tribus ultimis filiis, sicut jungitur in 3 codices nostris. Ado sic breviter: Quos ille jussit diversis suppliciis interire, matre novissime consummata.*

ss *In hoc seculo, exprimunt tres codices nostri; quod non habet Ruinart.*

tt *Variat in fine quoad paucula minutiora lectio Ruinart a nostra; quæ, ne longior sim, negligo.*

ACTA APOCRYPHA

Collata cum alio Ms.

CAPUT I.

S. Felicitas, spreto decreto ab Antonino contra Christianos edito, accusatur una cum filiis et frustra ad idolorum cultum allicitur.

Sciendum est, dilectissimi fratres, quoniam de eximio Felicitatis martyrio, septemque pignorum ejus nimium quosdam invaserat error, an ejus reliquiis exhiberemus honorem, quam pandit Machabæorum liber ab Antiocho interemptam, cum nolisset, prævaricando legem, suillam comedere carnem, simulque cum ea septem punitos filios, stabiles persistentes in fide: an post Christi Jesu, Salvatoris omnium, passionem evenerit, quamdam fuisse, velut priscam, soboles septem genuisse, et pro Christi nomine simul cum filiis genitricem martyrium pertulisse. Omnipotentis autem juveni confidentes, evidenter satagimus, hanc habetudinem in lucis perducere claritatem.

2 A Cæsare Augusto, cujus in tempore Christus, humanum redempturus genus, veram ex virgine

EX MS.

E

F

Præfatur Auctor S. Felicitatem a matre Machabæorum distinguendam.

EX MS.
Imperator
Antoninus
edit decre-
tum contra
Christianos;

virgine Maria carnem assumpsit, septimus decimus fuit Romani regni Antoninus successor. Hic etenim sævissimus Antoninus cum fallaciter regni habenas inciperet moderari, quasi sibi suæque genti præsidium facere putans, innumera templa ex nomine Jovis per orbem instruxit, prædiis muneribusque ditavit, atque decretum per mundi jugera dedit, ut sponte hujus in Templo summis omnes colla reflectant, ejus tuitioni fidentes, ipsum venerentur divum patrem ac defensorem patriæ, et ab ipso contra hostes auxilium petant. Hunc eorum ignavia fatebatur deorum principem, pariter et reliquis diis consuetos honores exhibere præcepit. Hic, quia regno cælestis vitæ extinctus erat, non Deum viventem cognoscere poterat, omnium creatorem, qui etiam et ingratos illos sibi rebelles misericorditer ferebat; sed Jovem deorum principem fatebatur, quem impium et sceleratum vetusta carmina prædicant.

quod S. Felicitas sper-
nans,

B

3 Fertur quidem virgines corrupisse, violasse conjugatas, polluisse germanam et mares impuberes, verum etiam et ex filia genuisse monstrum volatile. Merito eum gravi cruciatu tenet infernus; et cum digne non homo vocatur, qualiter Deus poterit appellari? Hoc etiam decreto instituit, ut nolentes diis libamina ferre, vel Christi se confidentes esse ministros, diversis cruciatibus crucientur. Hoc in tempore quædam piissima mulier, nomine et mente Felicitas, illustris genere, a juvenilibus annis destituta a viro, casta corpore et impolluta mente manebat. Quæ septem habebat filios, quos ab infantia recto tramite Deum colere docuit. Cumque ministri scelerum, Cæsare imperante, nantes per æquora, currentesque per cuncta climata mundi, multos a Christi charitate vi repellendo, perducerent ad idoli cultum, hæc beata Felicitas inconcussa manens, fidei subnixa loricam tenens, irrisit Regis jussa nefanda, et ad suos conversa filios, ait:

ad ejusdem
contemptum
filios hortata,

C

4 Assumite, charissimi filii, galeam super capita vestra, cujus splendore radii solis obtenebrescent, et pro clypeis corpora vestra tegite signo Crucis, et in Patris, ejusque Geniti et sancti Spiritus nomine armati, in cuneo matris consistite, ne valeant venenosa spicula cordis vestri arcana percutere, ne cum sanguine pereatis et vita, pariterque ruamus per bella, et signa sonent; e contra nihil hæsitantes, quia fortis Israël cœlitus prosternit has acies. Peto, monitis meis assensum præbete, et illum manifeste prædicare, qui potest vos ad regna cœlorum per auras assumere, ubi præfulgent gaudia perpetuæ vitæ, et per virentia prata fluunt nitoris et claritatis flumina multa, in quibus patent æthereæ sedes et alæ beatæ. Hæc itaque requies, si hoc egeritis, erit vobis sine fine tenenda. Respicite, dilectissimi, hanc vitam, quæ gestat acutos stimulos, et statim post tribulos sata semina gignit. Hæc mater ait, et pueri intentis auribus ad præcepta parentis, acies parant contra bella dirigere, mente stabiles velut firmissima saxa, sui certaminis disponebant effectum; velut nauta doctus, qui undique quassatus procellis, imperterritus, ne in profundum mergatur, laborare non cessat.

simul cum
filiis apud
Cæsarem ac-
cusatur;

5 His auditis, nimio furore vates accensi, prædictam matrem cum septem pignoribus apprehenderunt, et per nuncii manus Cæsari direxerunt. Properante autem regio nuncio, ut crudelissimum Cæsarem vidit, curvato vertice pronus, ejus vestigia osculans, vatum litteras tradidit,

et in verbis talia promit: O triumphator, pietatis amator, cui universæ nationes terrarum obediunt, pontus et tellus opes ferunt, tibi Jupiter cuncta subegit, et tuis præceptis omnia obnixè parent, volatilia et animantia terræ, vel quidquid æquore natat: suum namque decretum mundus implevit, ut omnes invictissimo Jovi colla subjicerent, et nefandum nomen Christi abnumeretur. Tuis enim præceptis totus mundus obaudivit. Sola mulier cum septem natis tua præcepta contempsit: etiam Jovem irridet, cui tu compsisisti plurima templa per orbem, qui super æthera tonat et ejus obtutibus cuncta stabiliuntur. Nisi pietas vestra jusserit mactare rebellem, mox iratus Jupiter, despiciet consortia nostræ vitæ, recondet se in æthereis arcibus silens, nec ab alto axe reddet responsa. Unde jam erit responsum? Aut quis supplicator? Et dum tu posueris thura, a quo audieris?

D

6 Hoc audito, ira repletus Cæsar, indignans abibat, et inquit: Cogit me femina parare cruenta tormenta. Ecce nunc mollia temnunt regalia jussa. Certe meum dolorem hac ratione sanabo. Nisi relicto hoc nomine, ad diis sacrificandum accesserit, sævio prius, illa præsentem, in natos ejus, et ultimo eam, occisis filiis, a luce evellam. Hæc dicens, Publio consuli dolosa voce præcepit: Cito propera [perge ad locum, qui dicitur] Martyrolorum, ubi a centum columnis templum Saturni sustentatur, qui torquet numine bella; ubi totidem fulgentia simulacra consistunt, et micant atria longa, et compelle libamina rebellem offerre diis cum prole. Sin autem, diversis cruciatibus sciat se vita privari. His dictis, diei jam fuerat cursus expletus. Postera namque die, surgente primum Eoo, Consul properans, petit ardua teeta, atque in medium jussit deduci Sanctam.

qui dira omnia eis minatus, a Consule quæri jubet, ut idolis litent:

E

7 Illa vero perducta, cœpit assistere mente valeus, ore jocunda, vultuque nitescens. Quam Consul aspiciens, blandis eam sermonibus alloquens, ait: Magnis estis ex stemmatibus orti [et] decet, ut vos amici Cæsaris effecti, ejus jussa compleutes, magnas divitias obtineatis. Cur deos non pavetis, ac deorum ac Cæsaris jussa contemnitis? Quid fœdantes vestram progeniem, turpiter seculum vernans perditis? Hæc audiens beata Felicitas, dixit: Verba, quæ dixisti, aures nostras tetigerunt, sed nequaquam in intima cordis nostri pertingere possunt. Unus enim immensus, quem colimus, mundi conditor, lux sine fine, Deus et sapientia totus, cui succedunt tempora, quoniam ipse condidit illa; qui dat temporaneas pluvias, ut promat gramina terræ et lignis pomiferis immittit dulcia mella, dulcesque saporos atque nidores, diversisque pectoribus fœcundam copiam donat; cujus imperio sol igneus arva illuminat, et luna cum stellis nocturnas temperat horas, et ruptis nubibus ardentia fulgura jactat, ac mutat menses æstusque rigores. Hic homines castos diligit et vera loquentes, in quorum cordibus non est dolus, sed omnia pura simplicitas, pietas, pax et sapientia vera.

at mater heroïce se opponit, unum colendum Deum prædicans;

F

8 Veraciter sacrilegus est, qui hunc Jovem credit regnare per orbem. Vos quidem falso crimine plures damnatis, [ignis] certe sine fine ferventis pœnis damnabimini, sempiterna mancipati gehenna. Certus credito, quia nostrum virtute nulla retro vertimus cursum, quoniam nec aspera verba corda nostra perterrent, nec prospera mulcent. Sancta itaque spes, nostra corpora vegetat, digneque tuetur, quæ semel Deo offerimus. Quamquam verba sæva mineris, non vales nostram

sacrilegum deorum cultum damnans.

spem

A spem et fidem mutare: quia Christi nomine securi superamus insidias hostis.

*Duci, qui
cam monet,
ut consulat
vitæ filiorum*

9 Tunc Consul contumaci vultu clara voce respondit: O miseranda nimis, cui nulla est spes salutis, saltem permitte natis vernantis seculi gaudia frui, ut gliscat ætas per annos, et vernet senecta. Mox illa oculos palmasque tetendit ad cælum, dicens: Hi digne cupiunt vivere post funera mortis, si supra omnia, observent præcepta nostra, ut colant Regem cœli et terræ, cuius imperio cuncta formantur. Hujus etenim sinus omnia cingit, et nulla regio vel ambitus eum claudit. Omnium elementorum creator est et auctor. Si vero Deum abnuerint, qui super omnia regnat, et invocaverint deos cæcos surdosque, palma hominis factos, et sculptos de robore, et lapide, vel alios aurigeros, quos arte periti finxerunt, et in hac fuerint devoluti stultitia, ut credant Deum habitare per lignum vel quodcumque metallum, quod nullo ordine fieri potest, indubitanter in stygiam paludem mittuntur, ubi dirus coluber potestatem accepit sacrilegos innarrabili cruciatu tenere.

B 10 Pomposa illusio est, cum videtur larva dare responsa sub specie Jovis aut Veneris, vel aliorum, quorum ossa sepulcra tenent; at eos crudeliter sæva tartara contorquent, quorum imagines post debita mortis illorum, miseri homines facientes, deos finxerunt. Hoc perpende Consul. Quod illis impia vita non potuit dare, ut essent dii, mors qualiter dedit? His dicentibus, ortus est vesper, et paulatim noctis opaca crescentia finem imposuerunt fesso labori. Sequenti vero die, iterum Consul repedavit ad propositum opus, et hoc modo exorsus est: Infelix mulier, quid tibi manet tanta cupido, quia mavis e terra perdere natos tuos? Sine eos vivere, atque moneto, salutiferis monitis ut præbeant aures.

*atque iterum;
quibus
verbis filios
ad constantium
hortata
sit.*

C 11 At illa nimio commonita dolore, ter et quater percutiens pectus, magnum præmisit gemitum, dicens: Miseratio tua clemens est, impietas pestifera est, labiis blanditiem lambis, sed fers in mente venenum. Quisquis enim talibus dictis sua pectora munit, depressus tenebris, caret gaudio perpetuæ vitæ. Statimque conversa ad filios, ait: Vos estis arma manus meæ, germina fœcuudi partus, attentius hæc mea dicta cordi vestro affigite, et altius ad speculandum subite: quia ecce veniet dies, in quo dirus et audax prædo instigamenta callidiora patris sui revolvat, qui invidus olim protoplastum parentem de florigera sede ejecit, dum illi mandere pomum vetiti ligni suasit. Ille autem superbus, alta ruens de luce, æterno lumine primos expoliavit. Nuuc mea dicta brachiis cordis vestri affigite, et a mente vestra omnia contagia fallacis mundi deijcite, ne vos pulsando pellat a culmine recto; simulque ad cœlos oculos et manus levate, ne cessent organa nostra pulsare precibus tonantem, Christum redemptorem nostrum, per quem lucis aperta est via Christicolis, qui dat vitam sine fine beatam, quam non gravat fessa juvena, nec curva senectus, neque clades, mœrores, nec sudor, sed semper pubertas illic sine fine pollet, et purpurei flores per æquora vernant, lilia permixta rosis, crocæque violæ; illic inhabitantes ambrosiis odoribus satiantur, in quo non apparet noctis imago, sed semper fulgida nox. Non ibi dolus, non ullus metus, nec ulla potestas; non alior vel æstus, aut tetra cupido, sed divino tantum satiati respectu, incessabili lætitia gaudent hi, qui digne eum coram hominibus confitentur.

CAPUT II.

*Publius Consul S. Felicitati ac Filiis
ejus frustra conatur persuadere cultum
deorum.*

Hoc audito, Consul frendens, ministris præcepit, ut mulieri ora cautibus contunderent fortiter, et ait: Tune es, o miseranda, ut possis vincere ferreas pœnas, quas tibi et natis jussi parari? Cur audes talia depromere verba, ut Cæsaris sacratissima jussa contemnatis? Testor superos et micantia sidera cœli, et per numina juro, tonantia terra et mari, per magnas Nymphas et Naiadas, Dryadesque Napæas, et senem Silvanum, Satyrosque et Faunos, si ultra abnueris deos, quorum numen spirituale est, te tuasque soboles diversis cruciatibus faciam interire. Hæc et alia plurima dirus ille terrendo repetit, ut eos minis possit a culmine fidei præcipitare. Sed beata Felicitas inconcussa manens, nec minis territa, nec blanditiis decepta, ex imo cordis deprecabatur Deum, ne callidus ille humani generis invidus seductor puerorum martyrium impediret. Quos enim mundo pepererat, in cœlis parere conabatur. In illorum autem cruciatu martyrium et ipsa sustinuit. Sed venenum Chelydri pavendo, ne illorum fidem necaret, se manente in corpore, cupiebat eos post funera videre ad cœlorum regna properare securos.

Consul Publius matrem frustra leret;

E

13 Sævissimus ille Publius erexit vultum, quo astabat primus illorum, cujus jocunda lanugine pubes vestiebatur. Tu es, inquit, omne decus tuorum, et prima progenies parentum; movere piis precibus, et favens nostris laboribus adsis et saluti, dictis monitisque complectere nostris. Cave juvenis plectra matris, de falsa luce loquentis, quæ maluit e terra perdere soboles; et certius scito, quia post munera lucis, quæ sideribus mundum illustrant, volventia dies et noctes, numquam in requiem intrant, sed statim ut fuerint animæ a pondere carnis solutæ, est via declivis et funesta nubila, per quæ descendunt ad stygiam paludem, teterrimam nebulam exhalantem, et per muta silentia ad sedes infernales ferentem. Illic pallor et hyems tenet, punita simulacra sepulcris, et exanguis umbra ibi sine ossibus et corpore errat. Urbs autem loci illius capax est, mille aditus habens, et undique portas apertas. Sic autem locus ille animas accipit velut flumina cuncta de terra [absorbet mare] et nulli animæ locus ille exiguus est. Illic animarum pars forum et tecta celebrant, pars ima tyranni, pars vero artes et imitantia [quondam] vitæ antiquæ [opes exercent].

primum filiorum inanimibus promissis seducere conatus,

F

14 Hæc est lar' hominis, qui perdit siderum lucas: nam vitæ locus non erit alter, nisi tartaraditis. Siste juvenis gradum, ne pergas ad regna silentium, et ne ignifera luce occuperis in puerilibus annis. Nunc ergo pandam tibi iter, quod ducit ad vitam. Tu scaudito callem et omnigeni Deo Jovi colla reflecte, qui salutifera secula cuncta, festa et gaudia præbet. Peto, accede huc libare Deo maris, ut clareas omnibus amicior Regis, et cum magnis opibus præclaras accipies domos Cæsaris præ cunctis, ut non amplius ventosa verba loquaris. Deinde, jubente tyranno,

*et tertium;
alias sors*

EX MS.

attrahitur tertius, quem blande allocutus, ait: Decora puerilitas, si ob jussa Cæsaris Jovi colla submiseris, erit tibi segura quies atque innumera gaudia per tempora longa. Præbe consensum salubri consilio nostro, ut seculi hujus delitiis quiete fruaris, ac Cæsaris vociteris amicus.

fortiter rejicitur;

15 Hæc puer audiens, ait: Infelix Consul, cur mihi hæc dicere tentas? ut delubra dæmoniorum adeam, et litatis sacrificiis pacem a lege feracem repetam, vel a Phœbo et a miseranda Junone, quam dicitis libere jugalia vincula tenere, aut a Venere, cujus jure libidinem tenetis, vel a miniculatrice aliena? Hæc numina non sunt, sed vos mente tyrannica verendo vana, vani estis effecti [ac] vecordes. Quare vos cæcitas mentis fatigat, obcæcata gens Romanorum! Quid negatis factorem omnium, et indigne jugulatis justos? Pro his autem prospera secula vobis consurgunt, in quibus panduntur fortia bella, et quos nunc jure tenetis, potestatem in nobis exercent.

nihil etiam agens apud quartum,

B

16 Hoc amoto, in medium deductus est quartus. Cui consul hoc ordine exitialia verba locutus: Dic, iuquit, puer nate de orbata parente, cur tenetis monita crudelissimæ matris, ut magni Cæsaris jussa temnatis? Non jam vos vivere patiar, sed puniam ante oculos matris, et tunc veniat ille Deus ignotus, quem colitis, si potest, eruens vos de manibus nostris. Ad hæc puer respondit: Nihil agis, consul, sed tantum dentem fatigas in dente. Ego verba tua intrepidus decrevi contemnere: nam pro Christi nomine munus est mihi mori. Est meæ necis auctor, quoniam libenter hæc suscipere cupio. Cui consul: Quam felicior, inquit, juvenis esses, si numquam hujus vitæ lumina tetigisses! Venit enim dies, quo si deorum templa non frequentaris, turpiter moriendo fœdabis matrem matrisque parentes.

quintum,

C

17 Hæc ait, et quintum deducere jussit. Quem aspiciens, dulcia fatus est ei verba: Da dextram, fili, et magno fœdere junctus, non nobis contemptum porrigas, sicut fecere priores, sed pacifice sicut olivæ porrige ramum, ut digne nobiscum celebrare possis munera digna. Ille vero tacitis precibus hæc audiens, pulsabat mundi conditorem, et, inquit: Væ tibi animarum raptor, et tu mihi displices, et consilium tuum, quod pandit limina mortis. Quæ tibi fuit fiducia ludere nostri, qui templa Christi vocamur? Cui communem celebramus honorem, illius et vultum hilari laude anticipamus, et quis alter, quem nos implorare valeamus?

sextum,

18 Protinus et sextus jussu Consulis deducitur. Quo viso, ait: O juvenis, habeto nostrum solamen. Hinc etenim secreto loqui tecum volui, ut evidenter tibi viam salutis demonstrarem. Sed ne spernas consilium meum, sed imple invictissimi Cæsaris jussa, qui tibi salutem præbet, ut Deorum misericordiam consequaris. Si vero diis modo cervicem [et] corda reflectas, hæc tua probitas te defendet, et cunctas hostis insidias carcere tundes, simulque in amplexu et osculis fixus ac dapibus florebis in ævo. Talia dicente Consule, sanctus puer respondit: Crudelis bestia, cur velis evertere nostras placidas vitas, ut demus thura Jovi et precantia verba, et in marmoreas aras illi vina fundamus, quem priores veridici vates scelere damnaverunt? Ille modo equus vel ales, modo bos aut cervus abibat, et multimodis in spurca contagia versus agebat, et postremo in suam redibat formam. Interdum Deus, interdum videbatur raptor atque adulter. Si verum nefas, et si falso nomine pius; qualiter

esse potest, ut reus et Deus misceantur in unum? Qui in talibus actibus pullulat, Deus non est.

D

19 Quandocumque tu mihi pœnas inferes, vel clausum me carcere ferreis catenis vincieris, incessanter deorum vestrorum facta clara voce canebo, ut hoc audiat æther, et qui regnat in illo, qui corruptores sunt, victi cupidine Veneris, raptores, bilingues et fraudatores, asperi moribus et mendaces, fures atque perjuri, manibus impuri, humano sanguine fuso. Nunc isti, clausi tartaro, gravi cruciatu persistunt. Nam verus est Deus, quem nos colimus, qui solo verbo cœlum et terram, pelagus et sidera fecit. Ille opifex rerum et summi olympi regnator primum hominem condidit de pulvere terræ, qui easto corpore servaret jussa tonantis. Huic dedit sensum, rationem et beatam animam, et donavit in suo jure, ut omnium dominaretur. Ast ubi peccando florigera est de sede repulsus, impia committentes (homines) se seculo miscuerunt, et perperam totum mundum replebant. Quæ omnipotens intuens: Delebo, inquit, hominem a terra. Ipso autem imperante, ventorum agmina ruunt, et concusso cardine totus extremuit mundus. Fit fragor et densi imbres funduntur ab æthere, nec non et imo profundi inundatio facta, rabidi diluvii moles cuncta inhabitantia terræ peremit, divinoque nutu, uno remanente justo, cum natis natorumque uxoribus, totum orbem hominibus repleverunt, iterumque facinoribus repletus est mundus.

fortiter in deos invectum,

E

20 Tum pius ille sator atque Redemptor, miseratus, ex alto respexit humanum perire genus; non dedignatus, semetipsum exinanivit, ex virgine formam servi accipiens, mundo illuxit, per populos mandata dedit præcepta parentis. Cum subito patres cunctos populos accersiri viderent, invidia ducti, eo capto, non sunt veriti omnium Redemptorem suspendere in ligno. Interea incipit magno murmure cœlum turbari, et oriens sol obscuratus est, teterrimam caliginem præbens mundo, et magno pondere concutitur tellus. Tunc ille per se tartara adiit, sedes reseravit inferni, tenebrasque resolvit. Jam referens pedem, veniebat ad superas auras. Tertia enim aurora sepulcro surrexit, in cœlum ascendens, suisque sub pedibus omnia evertit. Nisi enim per illum, nemo salvabitur umquam. Inde iudex venturus, fulmine cuncta terrendo, tunc ante ejus conspectum superæ atque inferæ movebuntur virtutes, cœlum et terra, mare et montes ardebunt, ruent astra, et atris tenebris obscurabitur Phœbus. Fit languor et gemitus, luctus tristisque boatus. Qualis error erit tibi illic, Consul, qui simulacra colis et larvis dona frequentas? Hæc puero dicente, cœpit ille pallescere, et frigidus horror hujus artus invasit.

proposito mysterio redemptionis humanæ.

F

CAPUT III.

Vario mortis genere septem Filii Martyres occiduntur; S. Felicitas capite plectitur; corpora a volueribus intacta; eorum sepultura ac translatio.

Dum uterque per longum sermocinarentur, expleto dici cursu, vesper jam apparuerat mundo. Sequentique aurora, minimum sibi præ-

Frustra quæque filio natu minimo tentato,

sentari

A sentari jussit, et ait: Dic, parve puer, quiteneris annis pullulas, quæ insania vos traxit, ut abnegatis Regum præcepta, et estis effecti hostes propriæ vitæ vestræ ac salutis? Certe vos ipsi properatis ad vestram perniciem; et, insensati, videte, quia jam per opaca silentum tartara properatis. Elige, quod vis, lucem an tenebras. Tu potes et tui vitam servare et introducere mortem. Protinus insinua nunc, quid eligit animus tuus? At vero ultimus puer, iutentos oculos et brachia attolens, inquit: Plura dicta salutis, Consul, tibi poteram loqui; sed jam cares mente, jam ad infernalium regna pergis, et horrendus tuus pater et socius non te salutifera verba sinit audire; jam et tartara ipsa te rapiunt. Hoc tibi superest, ut sævi colubri perficias machinamenta. Eia age perface, ne diu laniare [perge] quos cœli gaudia expectant.

rem omnem
ad Cæsarem
defert;

B 22 His auditis, infelix horruit, totoque ore pallescens, furibundus regia tecta pervenit. Ut Cæsaris obtutibus [se] offert, supplicans, intimavit sub ordine rei congesta, [et] eum conabatur dictis excitare ad iram, et ait: Regnator inclyte, cui est rerum summa potestas, ecce superba gens irrita tua jussa fecit. Non tantum tibi extat inimica, sed et deorum numinibus nimias injurias inferunt. Ego enim eis nunc sæva verbera, nunc divitias blandis sermonibus minitavi, et prius interitum, deinceps munera pollicebar; sed nulla attentione valui perituros revocare saluti. Velocius etenim molliuntur robora saxi, vel fortissima ferri, quam queas revocare illorum fortissima corda.

qui ira per-
citus,

23 Hoc audiens Rex, acri dolore congemuit, nullum tamen eodem est locutus de hac causa sermonem. Noctu tamen instigante diabolo, per cordis arcaua Sanctorum necem volvere cœpit, qualiter sequenti luce, quasi deorum rebelles, crudeliter punirentur. Et orto die theatrum adiit, stipatus maximis turbis, medio cœtu excelso consedit solio, ac furiis accensus, hæc populo depromere cœpit: Heu mihi, quam duriter me cogitationes meæ angustant de invisa stirpe, deorum adversatrice, quæ vocibus æthera pulsant, et nomen ignoti Dei ferunt in astra, quem olim mundus in ligno crucians, interemit, atque in multis sepulcrum conclusit! Certe non ultra perituros vivere sinam.

C

sententiam
mortis in eos
fert. Janua-
rius plumbatis
eceditur;
Felix capite
minuitur,

24 Et hæc dicens, statim sententiam mortis dedit: Mactate, inquit, deorum rebelles, et truncos relinquit belluis ad devorandum. Tunc illo præcipiente, primus e natis, Januarius nomine, senatui proponitur. Cujus viscera Cæsar crudelis plumbatis cedere jussit, liquefacta pice ceraque et plumbo tamdiu membra ejus perfundere jussit, donec sanctus vir moriens, polorum ineffabilia regna adiret. Deinde sanctus, nomine Felix, attrahitur; cujus colla spiculator percussus, uno ictu caput ejus aufertur. Sic ille carne solutus, penetravit æthera cœli.

uti etiam
Philippus;
Silanus præ-
cipitatur;
Alexandro
cerebrum
transfoditur;

25 Eodem martyrio et tertius est, nomine Philippus, coronatus, et devicta morte ineffabilia gaudia sine fine percepit. Præterea nefandus Rex præcepit apparitoribus, ut quartum, Silanum nomine, ex summo vertice rupis præcipitarent. Quo facto, elapsus martyr vitam exhalans, atque inter Sanctarum agmina coruscus, non peritura gaudia cepit. Cæsare quoque imperante, minister scelerum, quintum Alexandrum, per medium cerebri mucrone percussit, ita ut pars dextro, pars lævo humero superjaceret, et jam exanimatum corruit venerabile corpus. Quo ca-

dente, ita concussa est terra, tamquam si onus tanti corporis non valisset portare.

EX MS.

26 Protinus spiculator attolens animum, sextum, nomine Vitalem, ferire jussit. Cumque vidisset eum tenera pube sua crescere, misericorditer quasi hæsitare cœpit, qualiter eum velocius vita posset sine gravi cruciatu privare. Illi co reperto consilio, arripiens lanceam, transfodit pueri pectus. Cumque extemplo præcordia [gladius] perforasset, humi prostratus, mortis debita solvens, Christo comitante, super æthera poli lætabundus ascendit. Tandem scelerator ille, reflectens lumina, quo ultimus adstabat frater, nomine Martialis, dentes infrendens, in ensem alte consurgens, media inter tempora pueri fixit, et ait: Nunc morere, demens, deorum rebellis, et celeri cursu vestigia fratrum sequendo, illis jungere, et dicito, quia cras genitricem mittam ad vos. Vix hæc verba spiculator ediderat, tanta nubium tempestas exorta est, ut tonitruo terrarum ardua tremarent, et effusis imbribus sine mora et obscuritas esset. Hoc viso, omnes turbati, suum interitum advenisse timebant, dicentes: Quoniam injuste fuerant hi puniti. Hac tempestate hujus diei cursus finitur.

Vitalis et
Martialis
gladio trans-
fodiuntur;

E

27 Postero autem die nequissimus Cæsar beatissimam matrem accersiri jussit. Quam ut vidit, concusso capite, dixit: Eia, sæva parens, si tua visendi proles te movet alta cupido, vel prope rare cupis silentum latebras, de quibus non credendi tibi satis fuerat, aut contemptores deorum cupis videre, qua sint pœna damnati, quibus et tu citius efficiaris consors; noli diu superstes esse filiorum, sed statim a nobis tuorum scelestorum judicium sume, ut perditis hujus gaudiis vitæ, ad stygiam paludem funebriis manibus deducaris. Tunc, eo præcipiente, furens minister candida colla beatissimæ Felicitatis fortiter ense percussit, evulsoque capite, exanime corpus pretiosum tellure cœpit inhumatum jacere. Præcepit enim heros, ut nulli eorum corpora humare liceret; sed volucris ac bestiis relinquerentur edenda.

demum post
illos mater
Felicitas ca-
pite plectitur
alias tanta.

28 Omnipotens tamen, qui verbo cuncta creavit, cujus potentiæ nihil difficile esse videtur, qui sæpius patitur in Sanctis suis, miram curam corporum eorum gessit; dum sub sideribus inhumata jacerent, non volatilia vel quadrupedia terræque reptilia illis propius accedere potuerunt, divinitus quoque prohibebantur, ne illos attingere possent. Tanta autem ex beatis corporibus odoris fragrantia emanabat, ut cuncta loci vicina adinstar universorum odoriferorum florum nidore suavissimo replerentur. Denique Christianorum phalanx collecta, per opaca noctis venerunt ad locum, ubi sanctæ matris sanctorumque pignorum corpora cruenta jacebant, tacite Domino psalmodiam concinentes; ex humo sauctorum membra levarunt, imponentesque feretris silenti cursu, relictum callem repedaverunt.

Corpora Mar-
tyrum volu-
cribus reli-
cta, sed in-
tacta, sua-
remque odo-
rem spiran-
tia

F

29 Postquam vero ad locum perveuerunt, ubi terrore fugato, pariter illis dignas reliquias celebrare possent, mirificis aromatibus sauctorum corpora condiderunt, pretiosissimis tegmiuibus involventes, et in psalmis et hymnis palam Deo gratias referentes, honorifice humaverunt, haud procul a mœnibus urbis, quam veteres vocaverunt Alisas. Juxta quorum sepulchra Christus, omnium reparator et auctor, ad confirmandam viventium mentem, eorum intercessionibus innumera beneficia præstabat. Nam ex obsessis corporibus dæmonia illic ejiciebantur, claudi in pri-

a Christianis
humantur et
a Deo mira-
culis hono-
rantur.

* alias ad
lymphas. Al-
phas

EX MS.

stinum restituebantur gradum, diu lumen amis-
sum reddebatur, multæ variæque illic hominum
depellebantur infirmitates.

*Alio deinde
translata
sunt.*

** atias Sicar-
di.*

30 Cumque multa post annorum curricula, di-
versis potentatibus diversarum gentium in Italia
immutatis, locus ille, quo Sancti quiescebant, vi-
lisset, et absque honore debito tam præcipua
Sanctorum corpora essent, ex jussu eximii ac
veri Catholici Longobardorum principis Sige-
hardi*, Ursus, Beneventanæ sedis electus, ead-
em Sanctorum corpora elevans de Alisis, cum
magno honore Beneventum perduxit, et magni-
fice in beatæ [Mariæ semper Virginis] ecclesiam
cum aliorum plurimis consanctorum corporibus
collocavit. Horum autem martyrium colitur ix
Kalend. mensis Decembris. Dedicatio vero eo-
rum ecclesiæ Beneventi vi Idus Julii. Quorum
festivitate diversis ex partibus orbis conveniunt
plures, Christo Jesu omnium redemptori gratias
referentes, qui cum Patre sanctoque Spiritu vivit,
et per immensa secula regnat. Amen.

B

ANALECTA

DE VII MARTYRIBUS.

CAPUT I.

Translatio S. Alexandri Martyris, unius,
ut volunt, e VII S. Felicitatis Filiis, in
abbatiam Ordinis S. Benedicti in Sue-
via, desumpta ex codicibus nostris Mss.

*Auctor hujus
Translationis
habet fabu-
losa et non
cohærentia,*

C

Translationem hanc obiter attigimus in *Commen-
tario prævio* § 2, num. 21, ubi de sanctorum
Martyrum reliquiis, plenior rei gestæ norrothione
huc remissa. Tantum abest, ut illum quoad omnes
sui partes veram censeamus, ut non pouco etiom in
ea displiceant. Primo enim historia, quæ refertur
ab ipso principio, et exponit tonitruum, Pilati cau-
sa, juxta urbem Viennensem sepulti, excitatum, etc.,
commentum merum et fabula est, ad aniles nani-
as relegando. Secundo Gozpertus nullus occurrit inter
Episcopos Viennenses, quolis tamen ibi extitisse
asseritur. Tertio, nullum lego inter Episcopos Au-
gustanos Nidgerum, Carolo Magno ejusque conjugi
Hiltigardi synchro-num, quem habes num. 8. Nihil
tamen vetat, quin historiæ translationis substantia
possit esse vera; sed ambulet Auctor in falsis od-
junctis, quæ historiam, si ipsi credimus, circum-
stant, non cohærentia perperam combinans. Adde,
quod non satis constet, an S. Alexandri reliquiæ,
eo translatæ, sint istius Alexandri, qui fuit unus e
VII Filiis S. Felicitatis. Mabilio sone in *Annol.*
Bened. tom. 2, pag. 205 hanc controversiam inde-
cisam reliquit, de monasterio Ottemburano sic lo-
quens: Hujus, inquit, loci basilica nuncupata est
sanctis Martyribus Alexandro et Theodoro, quo-
rum reliquias eo transtulit Toto abbas primus,
cujus parentes Silachus et Ermiswinta cœnobium
illud fundasse perhibentur in *Kalendario dome-
stico*, cujus hæc verba sic citat: xiii Kal. Decem-
bris obiit Toto noster abbas, qui corpus S. Alex-
andri huc attulit, et cujus parentes locum istum
fundaverunt.

2 Pergamus cum Mabilione : Conditum a Si-
lacho tradunt cum consensu Ermiswintæ conju-
gis, filiorumque Gozperti Episcopi, Totonis cle-
rici et Tageberti comitis; e quibus Toto, clericali
toga monastica permutata, primus eidem
monasterio præfectus est, illudque rexit per an-
nos xlviii, mortuus anno supra octingentesimum
decimo septimo, xiii Kalend. Septembris... To-
toni suffectus Milo abbas... Nitkarius, ejus suc-
cessor, Augustanæ urbis Episcopatum adeptus est.
*Unde colligas, Gozpertum Episcopum, Totonem,
Nitkarium, seu, ut vocatur hic, Nidgerum, vel, ut
scribit Bruschi in Episcopis Augustanis, con-
signans ejus obitum anno 869, Neodegarium, sup-
ponere quidem, ut cum Dialecticis loquar, pro veris
personis, sed male hic a nostro Scriptore Trausla-
tionis connexos esse, locisque ac temporibus non suis
aptotos. Hisce prænotatis, subdo nunc instrumentum
ipsum Translationis, quod sic sonat :*

3 Temporibus itaque bonæ memoriæ digni et
venerabilis serenissimi Augusti Caroli, gloriosis-
simi Imperatoris, fuit quidam Præsul in sancta
Viennensi ecclesia, nomine Gozpertus, bonus et
justus, atque in omnibus sanctus, ecclesias sibi
commissas libentissime construens; sed, resi-
stente adversario, minime, sicut nitebatur, hoc
peragere valebat; quoniam per diversa sua mem-
bra diabolus ei resistebat, maxime per Pontium
Pilatum, qui olim in eadem civitate ab Impera-
tore Claudio custodiæ traditus fuit, ob hoc quia
Dominum nostrum Jesum Christum absque illius
jussione crucifigi permisit; ibique mortuus, se-
pultus est in quodam monte juxta civitatem,
anima vero ejus procul dubio in inferno. Quadam
autem die manifestata ira Dei super eum, accidit
tonitruum magnum super ipsam civitatem, et
fulgur coruscans simul cum tornitruo percussit
montem, in quo corpus ejus jacebat, et nimia
percussione tonitruum et fulguris, longe lateque
dispersa sunt ossa ejus. Jubente ergo præfato
Venerabili Episcopo Gozperto, congregata sunt
iterum ossa ejus; initoque consilio cum sacerdo-
tibus et canonicis suis, invenit, ut eum in flumen
Rhodanum projicere juberet, quod ita factum
est; antiquus enim hostis sicut cœpit multa et
innumerabilia mala in tempestatibus, et in pesti-
lentiis, et cladibus, quæ ipsi civitati opposuit cum
provincia sibi subjecta; naves etiam, quæ per
ipsum locum pergebant, ubi ipse projectus est,
in profundum demergebat.

4 His itaque accidentibus, Episcopus dolens
et mœrens, quia nullum patronum habebat, qui
ipsi adversario ibi resisteret, consilio inito cum
congregatione sibi subjecta, venit ad Dominum
Carolus serenissimum Augustum, petens, ut ei
licentiam daret visitare limina Apostolorum Pe-
tri et Pauli, et epistolam suam daret ad Domi-
num Papam Leonem, in qua eum deprecaretur,
ut aliqua suffragia Sanctorum ipsi Episcopo da-
ret, qui, Domino favente, aliquod municulum po-
pulo illi præberent, ne diabolus per membra sua
tantam potestatem adversandi illi loco haberet.
Imperator autem hæc audiens, libenti animo fe-
cit, ut ille precatus est, et misit epistolam suam
per legatum suum simul cum prædicto Episcopo
ad Dominum Papam, flagitans et petens ob amo-
rem Domini nostri Jesu Christi, et petitionem
ejus ita ageret, sicut ipse Episcopus deposcebat.
Denique Gozpertus Episcopus, et legatus Impe-
ratoris Romam venientes, obtulerunt epistolam
Domino Papæ Leoni: quam ipse perlegens, affa-
tus est, libenti animo exaudire deprecationem

D
*quibus histo-
riam suam
infarsit.*

** An non De-
cembris, ut
supra?*

*Qua occasio-
ne*

E

F

*corpus S.
Alexandri*

Impe-

A Imperatoris, et petitionem ipsius Episcopi; statimque interrogavit ipsum Episcopum cujus Sancti corpus impetrare vellet. Ille vero non audens ullum Sanctum nominare, posuit hoc in arbitrio Papæ, ut qui suæ Sanctitati placeret, ei eum tribuere dignaretur. Venerabilis vero Papa perseveravit interrogando, jubens, ut eligeret unum, quem sibi dari vellet præter Petrum et Paulum, reliquosque Apostolos, et primates Sanctorum, quos non audebat tangere, quemcumque ipse eligeret, ob amorem et petitionem Imperatoris libenti animo se daturum.

*impetratum
apud Leo-
nem Papam,
et miraculis
claruerit.*

5 Tunc elegit ipse ei dari sanctum Alexandrum; atque in crastina die ipse venerabilis Papa proficiscens ad locum, ubi Sanctorum corpora septem Fratrum recondita erant, facta oratione et jejuniis cum psalmodiis et letania, ceterisque orationibus multis, tulit corpus S. Alexandri et dedit illud venerabili Episcopo Gozperto, atque in ipso loco, feretro imponens, et epistolam præfata venerabili Episcopo fieri jubens, permisit eum remeare ad propria, præcipiensque per epistolam suam, ut, ubicumque præfatus Episcopus simul cum sancto corpore veniret, ab hominibus ipsius loci honorifice susciperetur. Sed pauca de virtutibus, quæ ibi acciderunt, narrare oportet. Profectus est autem Episcopus a Roma, et concepto itinere cum magna reverentia et dignitate, sicut decebat, portabat corpus beati Alexandri; occurrentes vero cæci nonnulli, videntes effecti sunt, multi claudi curati, dæmones plurimi in adventu illius fugati, et alia innumerabilia signa.

*Mulier fluxu
sanguinis la-
borans sa-
natur, pallio,
feretro su-
perposito,
prodigiose
aucto.*

6 Ut autem venerunt ad quamdam civitatem, quæ vocatur Luca, obviavit illi mulier, a fluxu sanguinis ita debilitata, ut vix ad feretrum beati Alexandri pervenire posset; sed cum ad sanctum corpus pervenit, et feretrum tetigit, tunc sana facta est, ut etiam de loco, in quo jacebat, exiliret; et elevato feretro, illud sana et incolumis portabat. Illico posuit unum pallium super feretrum ipsum, sed non erat tantæ magnitudinis, ut feretrum per omnia cooperire posset, ipsa vero nocte illa jacuit prostrata ante feretrum B. Alexandri, gratias Deo referens, quod eam per merita Sancti sui pristinae sanitati reddere dignatus est. Mane vero illucescente et orto sole, ut proficisci deberent, subito illud pallium super feretrum crevit, et ita ipsum cooperuit, acsi juxta ipsum feretrum contextum esset. Sic cœpto itinere, cum summo honore et reverentia pervenit Episcopus cum ipso thesauro optimo ad Augustam civitatem.

*Corpus San-
cti*

7 Habebat autem idem Episcopus Gozpertus quemdam clericum ex Alemannia, nomine Totonem, valde sibi familiarem in omnibus, qui etiam suam cameram providebat, ipsique commendabat illud sacrum corpus, ut illud custodiret in omnibus mirifice, usque dum ad suum episcopatum veniret. Et ut Episcopus pervenit ad Augustam civitatem, ægrotare cœpit, et partim equum ascendens, partim in feretro jacens, pervenit usque in medium montem Gotar..., ibique ab ipsa ægrotatione defunctus est, et sic deportatus est ad S. Mauritium. Tum Toto, camerarius ejus, qui etiam corpus beati Alexandri custodiebat, credo Dei nutu, cœpit tractare in corde suo, ut corpus B. Alexandri ad monasterium suum deferret in Alemanniam, quod constructum habebat in pago Hilargawe ex sua proprietate, parentumque suorum, cujus monasterii vocabulum est Uttenburra. Latenter igitur hoc facere

cogitans, ne præfati Episcopi clerici aliquo modo hoc diseerent, nocte surgens Dei nutu, aliis custodibus dormientibus, accepit cum summa reverentia corpus beati Alexandri, recondidit illud in duobus scriniis, et pallium, quod super feretrum ipsius crevit, posuit supra. Quoniam postquam illa virtus de eo facta est, minime tam sæpe supra feretrum jacuit, aliud ibi supra ponentes.

8 Facto autem mane, direxit suos homines cum scriniis suis et cum sancto corpore, videntibus cunctis partibus Alemanniæ, nullo ex illis hoc sciente, quid inde factum esset, præter homines ipsius. Moratus est autem cum eis postea tres dies, ferentes feretrum, et putantes, quod ibidem sanctum corpus esset. Dicebat autem ipse Toto, se velle ad propria proficisci, et visitare parentes suos, atque cum illorum adjutorio celeriter reverti; postulans ut dum ad Wiennam venirent, eum exspectarent, et sine illo nullo modo ad curtem proficiscerentur, impetrare Episcopum. Quarta autem die, mane illucescente, tradidit clavem feretri aliis custodibus, suis discipulis, et valefaciens omnibus clericis illis, profectus est cum magna lætitia ad Alemanniam sub omni festinatione; et ut ad episcopatum Constantiensem venit, ultra Rhenum fluvium transiens cum licentia Episcopi ipsius parochiæ iterum imposuit beatum corpus in feretrum, et sic cum magna reverentia et honore, virtutes multas Dominus per eum ostendens, allatus est ad monasterium, quod vocatur Uttenburra, et omnem proprietatem, quam habuit, tradidit beato Alexandro per manus suas et parentum suorum.

9 Igitur sub omni festinatione loquens cum suis propinquis, iterum celeriter profectus est ad Aquisgrani palatium ad Dominum Carolum, serenissimum Augustum, et prius per legatum suum, et suam epistolam innotuit hoc factum Hiltigardæ, serenissimæ Reginæ, flagitans ut ipsa, ob amorem Domini nostri, suadere studeret Domino Imperatori, ut corpus sanctum ibi in suo monasterio persistere permetteret, et illud nullo modo reddi juberet. Quæ se ita facturam promisit, si præfatus Toto omnem suam proprietatem simul cum corpore sancto illi traderet. Hiltigardis vero serenissima Augusta jussit venire præfatum Totonem ad præsentiam suam, et diligenter scrutata est ab eo istius rei veritatem. Ille vero nihil de hac re celatus est, sed per omnia rei veritatem retulit, qualiter tam sacrum corpus acquisivit. Tunc ipsa præcepit ei, ut suam proprietatem statim sibi traderet, si ullo modo vellet, quod ipsa inde adjuvaret. Ipse ergo libentissimo animo omnem suam proprietatem, quam habuit, simul cum corpore sancto tradidit in manibus præfatae Hiltigardæ, quatenus perpetualiter in sua potestate persisteret, et post ejus discessum in potestate Regum perpetuo esset. Ipsa iterum tunc concessit in beneficium ipsam proprietatem præfato Totonem. Tunc ergo ipsa veniens ad Dominum Imperatorem, prostrata ad pedes mansuetudinis suæ, retulit ei omnia, qualiter Gozpertus venerabilis Episcopus egit, et qualiter præfatus Toto istud sacrum corpus acquisivit, humiliter misericordiam suam deposcens, ut ob amorem Domini nostri Jesu Christi, et petitionem ejus, illud sacrum corpus nullomodo reddere juberet.

10 Credo autem, divina dispensante misericordia, mitigatum est cor Regis, et dixit, se statim

EX MS.

*a Totonem cle-
rico Utten-
burram de-
latum,*

E

*Hildegardæ
Augusta rei
veritatem
audiente,*

F

inde

EA MS.
et ab Imperatore Caro-
lo impetran-
te, ne corpus
cuiquam red-
di deberet.

inde adjuvare velle per reetum iudiciu et re-
ctam rationem. In erastino vero cum magno dolo-
re et tremore venerunt Canouici ex Vienna civi-
tate ad præfatum palatium, referentes in magno
fletu gementesque et dicentes; quod Toto illo-
rum sacrum thesaurum et patronum furtim
haberet, postulantes omnes primates et proceres
Imperatoris, qui ibi erant, ut hoc eum Domino
Imperatore facerent, ut ipse juberet præfato To-
toui, quatenus, sicut ipsum sanetum corpus inde
furtim abstulit, ita iterum ipse illuc reportaret.
Et sic pergente Domino Imperatore ad Missam,
obviaverunt illi iidem Canonici, prostrantes* se
ad pedes illius. Ut ergo Dominus Imperator illo-
rum audit rationem, petiit sibi inducias dari
usque mane; quatenus eum fidelibus suis ei lice-
ret tractare suum responsum. Mane autem facto,
venientes iterum ad præsentiam suam, dixit hanc
rationem nullo modo aetam fore potuisse, nisi
Dei nutu et divina dispensatione. Tunc præcepit
eis, ut cum omni clero, in ipso episcopatu con-
sistente, proficiscerentur ad ipsum monasterium,
ubi ipsum sacrum corpus reconditum erat, et si
Dei voluntas esset ut inde illud auferrent, iterum
feretro impouentes, reportarent illud ad illorum
civitatem. Ipsi vero Canonici, audientes illius
responsum, timuerunt in illas partes proficisci,
quoniam nee linguam noverant, nec etiam pasto-
rem habebat, qui eos in tali itinere custodiret.
Tunc vero, divina dispensante clementia, verum
est cor illorum in aliam partem, flagitantes sibi
dari Episcopum, relinquentes per omnia istam
rationem, rogante Hiltigarde illustrissima Re-
gina.

Aperto sar-
cophago, cor-
poris odor
spargitur,

11 Tunc quippe supradictus Toto cum licentia
Domini Imperatoris et Reginae, et eum epistola
illorum profeetus est lætus ad Alemanniam, fe-
rens epistolam Domini Imperatoris et Hiltigardis
ad Venerabilem Episcopum Sanctæ Augustensis
ecclesiæ, nomine Nidgerum, per quem præcepit
Dominus Imperator, ut ipse proficisceretur ad
monasterium præfati Totonis, et videret ipsum
pretiosum corpus, et illud mirifice et honorifice
in sepulchro recondere studeret, atque per om-
nem comitatum Hilaraugensem, festivitatem
illius eum fratribus suis celebrari juberet. Deni-
que præfatus venerabilis Episcopus, complens
jussionem Imperatoris, venit ad supradictum
monasterium simul cum abbate Totone, et facto
triduo jejunio, aperuit sarcophagum ligneum,
ubi ipse Toto eum reconditum habebat. Et ut
apertum est illud vas, tantæ magnitudinis odor
replevit ipsam ecclesiam et populum circumstan-
tem, acsi unusquisque haberet in manu sua mo-
dium thymiamatis et thuris. Videns autem vene-
rabilis Episcopus, illieo omnibus pagensibus ip-
sius loci virtutem ejus innotuit, et adventum il-
lius, præcepitque, ut per omnem comitatum ip-
sum festivitas ejus celebraretur.

et sacrum
corpus sepul-
cro conditur.

12 Tum vero tractare cœpit, quomodo, secun-
dum honorem recondi posset, quoniam nec locus
ibi pretiosus, nec etiam ullo modo talem petram
invenire valebant, in qua eum recondere pos-
sent. Tunc huc illucque pergentes homines loci
illius, invenit quemdam juxta ipsum locum iutus
in sylva sarcophagum optimum de petra, et cu-
eurrat cum magno gaudio ad Episcopum et Abba-
tem, referens eis hoc. Ipsi vero cum magno gau-
dio perrexerunt ad ipsum locum, et inde levave-
runt sarcophagum, et detulerunt eum ad mona-
sterium ipsius, posueruntque in psalmis, et hym-
nis, ceterisque orationibus corpus beati Alexan-

dri in ipso sepulchro, quod permanet usque in
præsentem diem, et virtutes plurimæ postea ibi
effectæ sunt, et adhuc innumerabiles efficiuntur,
adjuvante et cooperante Domino nostro Jesu
Christo, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et
regnat Deus in secula seculorum. Amen.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς εἰς αἰῶνας.

CAPUT II.

De Pallio S. Alexandri Martyris ex Mss.

Verissime legimus in psalteriis nostris latinis,
juxta Græcam interpretationem, quæ est :
Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν ἁγίοις αὐτοῦ, Mirabilis Deus
in sanctis suis. Nee otiose dixerim juxta Græ-
cam interpretationem. Nam Hebraica veritas non
idem sonat; sunt enim hæc Davidis verba...,
quæ ad verbum ita interpretari possunt: Terri-
bilis Deus de sanetuario suo. Porro quam sit mi-
rabilis Deus in Sanctis suis, et Sanctorum histo-
riæ resonant omnes, et quotidiana miracula, quæ
Deus per eos operari dignatur, non tacent. Fe-
cerunt miracula Apostoli, fecerunt et ceteri San-
cti. Dicebat Petrus claudo sedenti ad Portam
speciosam: Aurum et argentum non est mihi, sed,
quod habeo, do tibi: In nomine Jesu crueifixi
surge et ambula. Et continuo surrexit, et sanus
factus est. Tantus etiam miraculorum operator
fuit Petrus, ut etiam ad umbram ejus infirmi sa-
narentur. Quid referam de S. Laurentio, qui per
signum crueis cæcos illuminavit. Quid memorem
divum Nicolaum, trium mortuorum resuscitato-
rem mirificum? Non charta, non tempus quod-
libet etiam longum sufficeret, ad referenda sin-
gula miracula per Dei electos operata. Tanta,
enim miraculorum faciendorum efficacia nonnulli
Sancti pollebant, ut etiam de vestimentis eo-
rum mirifica vis egrederetur. Fuit Helias Thes-
bites tantæ sanetitatis, ut pallio suo Jordanem
pereuteret, et aquam divideret, ut Regnorum
historia docet.

Mirabilis
Deus in San-
ctis suis,

14 Rapto vero Helia igneo eurru, discipulus
ejus Heliseus cum partieula ejusdem pallii, quam
forte sibi acquisierat, eundem Jordanem pereu-
tiens, idem effecit, et sic Jordanem transvadavit.
Quia itaque Deus per Heliae pallium miracula
operari dignatus est, non mirum si Christi fim-
bria remorissam* illam mulierem, quæ omnem
substantiam suam in medicos nequidquam ero-
gaverat, sanavit. Illud autem admiratione di-
gnum, quomodo etiam vestes, quæ ad protomartyris
Stephani sepulchrum delatæ fuerunt, tantam
inde virtutem contraxerint, ut etiam mortuos
resuscitaverint. Nam B. Augustinus in vigesimo
secundo De civitate Dei libro, ita de hoc Martyre
seribit: Sanctimonialis, inquit, quædam in vicina
possessione, quæ Caspaliana dicitur, cum ægri-
tudine laboraret, ac desperaretur, ad eandem
memoriam tunica ejus allata est, quæ antequam
revocaretur, illa defuncta est.

F
miraculo-
rum multi-
tudine

* hæmor-
rhoissam.

15 Hæc tamen tunica cooperuerunt cadaver
ejus parentes, et recepto spiritu, salva facta est;
et rursum aliud miraculum subneetens: Apud
Hipponem, inquit, Bassus quidam Syrus ad me-
moriam ejusdem Martyris orabat pro ægrotante,
et periclitante filia, eo quod seeum vestem ejus

fulgentibus;

tulerat;

A tulerat; cum ecce pueri de domo cucurrerunt, qui ei mortuam nunciarent; sed cum, orante illo, ab amicis suis exciperentur, prohibuerunt eos illi dicere, ne per publicum plangeret. Qui cum domum redisset, jam suorum ejulatibus personantem, et vestem filiae, quam ferebat, super eam projecisset, rursus reddita vita est. Legimus præterea de sancto Jacobo Majore quod liberavit Phileum, mittens ei sudarium suum, ab incantationis vinculo, quo eum Hermogenes magus constrinxerat, ne moveri posset. Sanctissimæ quin etiam virginis Agathæ velum ignis prohibuisse impetum, manifestius est, quam ut narrari debeat. Sunt et alia multa miracula, quæ etiam per vestes Sanctorum facta noscuntur, quæ brevitati studens, silentio transeo.

mirabilis
quoque in
pallio S.
Alexandri

B

16 Hoc unum operæ pretium duco, nonnihil dicere de miraculis, quæ Dominus operari dignatur per pallium divi Alexandri. Nec etiam minor in eo virtus refulget, quam in aliorum Sanctorum vestimentis. Fuit primum miraculum circa hoc pallium ostensum, quod crevit super feretrum, ita ut feretro per omnia coaptaretur, plene illud cooperiendo, ut in translatione glorissimi martyris Alexandri clare narratur. Et hodie quoque fiunt magna miracula circa mulieres, nimio profluvio menstruali laborantes, quæ pallio hoc tectæ, sanitatem recuperant. Nimis longum esset si singula miracula hic inserere vellem, quæ circa mulieres sanctus Martyr per pallium suum operatur. Compertum enim habemus, nonnullas mulieres duodecim, nonnullas paucioribus annis fluxum menstruum plus æquo passas, et frustra substantias suas in medicos erogasse, quam primum autem sancto Alexandro votum voverant et cum munere sub ejus pallium venerant, mox incolumes, sanæque redditæ sunt.

quod præsen-
tissimum est
remedium
contra flu-
xum mulie-
brem, et alia
mala,

C

17 Fiunt autem quotidie ejusmodi miracula multa, quæ ad lucem non veniunt, eo quod mulieres natura verecundæ sint, et has infirmitates, quibus possunt modis, occultant. Verecundia itaque superatæ Dei magnalia celant. Virilis insuper sexus, hæmorrhoidarum fluxu molestatus, sæpius pallii hujus beneficio liberatus est. Ceterum qui prægravi ac diuturno capitis dolore tentantur, si in bona devotione ad mirificum hoc pallium confugerint, illico precibus et intercessionem sancti Alexandri liberantur. Prægnantibus etiam et in partu laborantibus S. martyr Alexander præsentissimus patronus adesse dignoscitur. Contra denique tempestates et aeris intemperiem gloriosissimus hic Martyr specialis patronus invocatur. Hinc est quod municipes oppidorum Biberach, et Mindelhaim singulis quibusque annis S. Alexandro taurum deferre solent, ut intercessionem ejus aliorumque Sanctorum, quorum reliquæ in laudabili monasterio nostro Ottingpurano habentur, fruges eorum a grandine et aeris intemperie custodiantur. Cum itaque Dominus per hunc Martyrem magna miracula vel hodie operari dignetur, non abs re nomen ei impositum videtur Alexander; nam Alexander allevians angustias interpretatur.

ad Martyris
invocatio-
nem teniri
solita,

18 In quacumque autem necessitate Martyrem hunc quis invocaverit de corde puro et devotione vera, sublevamen atque auxilium absque dubio ab eo sentiet. Quisquis ergo es, qui sancti Alexandri virtutes mirificas aut legis, aut audis, a laudibus ejus ne sileas, precor; sed fiat sicut scriptum est: Laudate Dominum in Sanctis ejus; honor enim qui Sanctis defertur, Deo exhibetur, qui mirabilis in Sanctis suis existit. Ergo sancti

gloriosissimique martyris Alexandri laudes et merita amplificemus in terris, quemadmodum et nos volumus ab eo commendari in cælo Deo omnipotenti; dignis hic eum obsequiis promereamur, ut et ipse æternam nobis vitam impetrare dignetur in patria. In hac vero miseriarum valle omnia incommoda et adversa clementer avertat, sublevet paupertatem nostram et miseriam, et in omnibus ita nos regat, foveat et protegat, ut post vitæ hujus cursum ad gaudia venire valeamus æterna, cum ipso perpetuo gavisuri. Amen.

CAPUT III.

*Alia S. Alexandri translatio, unius e
VII Fratribus an alterius, in Westfa-
liam.*

Paragrapho secundo hujus Commentarii prævii, num. 17, retulimus ex Chronico Mindensi corpus Alexandri filii S. Felicitatis, integrum de Roma in oppidum Westphaliæ Wildeshusen, a Walberto, filio filii Wedekindi, Regis Angarorum, translatum. Vide etiam num. 21. Atque huc spectat unum e Mss. nostris, quæ habemus, hunc titulum præferens, de miraculis S. Alexandri, S. Felicitatis filii. Tum sequitur allocutio prosphouetica, dilectissimo atque omni charitatis officio præcipue colendo Sundrolto presbytero, Meginhart, vilissimus servorum Dei servus, in Domino Jesu Christo perpetuam optat salutem. Post dictam allocutionem totus est Auctor, per tria parva capita excurrens, in narratione rerum, huc minime pertinentium, quas idcirco prætermittimus. Capite autem quarto referuntur tres epistolæ commendatiæ, a Lothario scriptæ in favorem Walberti unius e proceribus suis et Saxonum ex genere, ut ibidem dicitur, et de quo supra, proficiscentis ad linina Apostolorum; una quidem ad Ludovicum, Lotharii filium, Italiæ Regem; altera autem Principibus post Regem et Prævatis Italiæ provinciæ; tertia vero inscribitur Domino Apostolicæ Sedis beatæ memoriæ Leoni Episcopo, hujus nominis V. Caput vero quintum propius attingit præsens argumentum de translatione S. Alexandri martyris, ejusque miraculis, ubi sic lego:

De qua trans-
latione hic
agatur.

E

20 His itaque epistolis apud dictum Regem susceptis, propositum [iter] pergere cœpit.

21 Transcensisque Alpium jugis, Italiæ fines... pervenit, atque Hludovicum ejusdem provinciæ regnatorem, ut jusserat, appetiit, nuntium quidem, quod portaverat, denudavit. Quo audito, Rex principibus suis intimavit, et patris imperium patefecit; illum autem prædictum nuntium honorifice susceptum, muneribus ditatum, aliisque suffragiis sustentatum, tam præsentibus suis fidelibus, quam absentibus dictis vel scriptis commendatum, dimisit in pace. Ille autem cum jam longa itinerum spatia pene peregerat, cœpit ægrotare; sed Christo Domino auxiliante, levius habens, Romam usque pervenit, ibique a Priore digne in hospitium susceptus, mansit illic xiv dies, nuntiumque, quod portaverat, in præsentiam Domini Leonis Papæ attulit, eique omnem rei ordinem aperuit; quod prædictus Dominus servus bene suscipiens, ac principibus civitatis, ad se accersitis, nuntium, quod audierat, enarravit, et quid faciendum esset, seiscitavit. Cum-

Alexandri,
filii Felicitatis
obtentum
corpus

F

EX MS.

que omnes Domini nitum faciendum esse iudicaverunt, ad sensum præbuit petitioni, congregataque multitudine civitatis, sanctæ Dei Genitricis reliquias et aliorum Sanctorum quamplurium, nec non etiam S. Alexandri martyris, beatæ Felicitatis filii corpus integrum, præsentem omni populo condonavit; mandans videlicet Regi Hludario, missoque præsentem præcipiens, ut illas ita honorifice in Missarum celebrationibus, et canonicarum horarum solemnibus, candelarum quoque et lucernarum luminibus, omnibusque divinis exequiis procurarent, sicuti in die iudicii securi esse voluissent.

accensus ultro et extinctis candelis translatur.

B

22 Postea vero Apostolico more benedictione data, multa civitatis turba comitante, ire permisit. Cumque jam in via lassus prope frequentiam populi constitissent, ut paululum requiescerent et orarent, et adhuc populo civitatis præsentem, candelæ quæ pariter portabantur incensæ, extinctæ fuerunt. Sed cito per merita sancti Alexandri martyris incensæ, et relictis luminis munere honoratæ, splendidiore, quam antea fuissent, exstiterunt. Hoc etiam in eadem via secundo ac tertio juxta fontem, qui dicitur fons S. Martini, factum fuerat. Quod vero videntes Romani Domino gratias egerunt, et cum magno tripudio revertentes, domino Apostolico signa, quæ facta fuerunt, narraverunt.

Mulier osculo capitis S. Alexandri prohibita,

C

23 Prædictus igitur vir, nomine Waltbraht, cum suo comitatu honorifice portans Sanctorum reliquias, magnis undique multitudinibus, viro- rum scilicet ac mulierum diversarum regionum occurrentibus, atque venerationem præbentibus, signisque quampluribus coruscantibus, fine tenus Francorum sospes pervenit. Cumque venissent in castellum, quod vocatur Bodbardo, et ibi Sanctorum reliquias deposuerunt, adveniente magna multitudine populi ad loculum, ut oraret, et Domini misericordiam imploraret, sanctique Alexandri caput pallis involutum osculando salutarer, sicut dominus Apostolicus imperaverat. Præcepit namque eis, aliis reliquiis sigillatis, ut caput ejus ad ostendendum et salutandum populis occurrentibus præbuissent; quod vero cum fecissent, adfuit inter eos quædam mulier, quæ cum aliis viris ac feminis cupiens caput sancti Martyris osculando tangere, ac suorum peccaminum veniam postulare; sed mirum in modum accidit, aliis omnibus appropinquantibus, et sanctum caput osculantibus, illa minime, nescio quam ob causam, accedere quiverat, sed longe remota et sequestrata non adipiscens... quod cupierat, reliquo populo hoc admirante, turbulenta et anxiosa moriens recessit. Inde profecti usque Saxonie fines cum magno gaudio pervenerunt.

claudus an- norum decem sanat;

24 Cumque venissent in regionem Dreni, in villam quæ dicitur Stenvord, quidam vir, discipulus prædicti Waltberti, nomine Uverniger, qui jam x annis curvus et claudicans fustibus sustentabatur. Hic itaque veniens ante feretrum S. Alexandri martyris, ceterarumque reliquiarum, eorum suffragia quæreus, ut membrorum integritatem recipere mereretur. Reptans itaque manibus et genibus, ad loculum venit multis adstantibus populorum turbis; integram, quam poterat membrorum sanitatem recepit, acsi nullam antea læsionem pertulisset.

uti muta et surda,

25 In eadem vero villa fuit quædam mulier, discipula viri nobis notissimi Theothardi scilicet, quæ aurium et linguæ officiis a nativitate penitus privata fuit, quam etiam amici et propinqui illius ad reliquias Sanctorum ducentes, Dei om-

nipotentis et sancti Alexandri martyris clementiam implorabant, ut illius mulieris et illorum infirmitati consulerent. Quæ Dei omnipotentis clementia et sancti Martyris orationibus celeriter sanitati restituta est, ita ut loqueretur et audiret, multis illic, qui eam bene cognoscebant, adstantibus, gratiasque Domino et laudes referentibus, qui semper in Sanctis suis triumphat in ævum.

cæcus unus et item alter;

26 Igitur quidam vir de pago Tuguviti propter invidiam inimicorum suorum, qui sedem legislatorum possidebant, oculorum lumine jam xx annis aut eo amplius privatus, cum cognovisset quod prædictus martyr ad Monasterium, quod dicitur Osnabrugga advenisset, et miracula, quæ in via ob diversas infirmitates acciderant, audisset, festinus ad loculum, quo sancti Martyris ossa vehebantur, perrexit. Jam autem eo appropinquante, et loculum volente tangere; Dei omnipotentis misericordia, et sancti Martyris precibus adjutus, visum quem propter invidiam et injustum iudicium amiserat, pleniter recepit. Alter vero vir, nomine Wetrich, oculorum lumine privatus, in eodem itinere in villa Wallenharst, sancto martyri Alexandro occurrit, meritisque ejus adjuvantibus, visum recepit.

E

27 Eodem vero tempore mulier quoque quædam, prædicti Walperti famula, aurium auditu privata, venit ad prædictum Dei Sanctum in pago Dersaburg, in villa scilicet, quæ dicitur Bochora, illius auxilium ob detrimentum prædictæ infirmitatis quod patiebatur, quæreus, ut Dominus omnipotens et memoratus ejus electus suæ infirmitati subveniret. Quod cum mente et firma fide speque certa fieri posse credebat, per Dei omnipotentis misericordiam ac sancti Martyris merita auditu recepto, læta reversa est. Altera vero veniens de pago Leri, de villa scilicet Hoozdorf, uncis manibus, occurrit feretro, quo prædicti Martyris corpus portabatur, manuumque rectitudine recepta, propriam gaudens [repetiit] dominum. In eadem autem villa virgo quædam unco pede claudicans advenit, sanctique Martyris ossa petivit, et sanitate recepta, magnificans Dominum rediit in sua.

item surda, et uncis manibus laborans;

28 Fuit ergo eodem pene tempore quidam vir, nomine Waldmann, qui in tantum claudus exstiterat, ut etiam ambulandi officium implere minime potuerat. Hic enim cum venisset ad locum Wigaldinghus, ubi S. Alexander pretiosi corporis elegerat requiem, provolutus coram sepulchro illius, Domini suffragia prædictique Martyris intercessionem postulavit, quem Dominus quoque omnipotens, more solito, ab imminente infirmitate per merita prædicti Martyris liberavit, sanitateque restituit. Postea vero quidam puer, alias de regione Wilhote, ita curvatus corpore fuerat, ut locum, in quo jacebat, omnino relinquere nequiverat, quem itaque etiam tunc amici et propinqui ejus, audita fama virtutum, quæ per merita memorati Domini famuli fiebant, feretro imponentes, ad eundem Dei servum asportabant, nihil hæsitantes, quin salutem infirmi, quam desiderabant, impetrarent. Qui cum adhuc longe positi essent in via, antequam ad ecclesiam sancti Martyris advenirent, is qui portabatur feretro, sanitatem recepit; simulque cum aliis ambulando, Dominumque laudando, ad prædictum Martyrem usque pervenit, ibique celebrata oratione, et gratiarum actione peracta, tandem viam, quam antea ab aliis portatus advenerat, nullis hominum adminiculis indigens, regressus est cum gaudio.

claudi,

F

A
surdus et
mutus,

29 His ergo ita peractis, erat quidam vir in monasterio, quod dicitur Davenport, a nativitate sua surdus et mutus, nec non etiam cæcus, cui certe loci illius incolæ eleemosynarum largitionem aliarumque rerum necessitatem sufficienter propter nomen Christi administrabant; qui etiam cum cogitabant, et causa et gratia orationis memoratam Martyris ecclesiam peterent, ejusque misericordiam implorarent, occurrit eis animo, ut illum infirmum, quem antea prædiximus, secum portare deberent. Quod cum omnes una voce laudabant, ut facerent, ponentes in feretro, usque prædictum deportabant ad Martyrem, basilicamque ingressi, semivivum, quem portabant, deposuerunt. Illi videlicet manentes illic, vigiliis et orationibus nocte illa vacantes. Jamque post mediam noctem nolæ sonabant, et clerici vigiliam nocturnam canebant. Hac quidem finita, vigiliaque matutina inchoata, illucescente cum die, multis coram populorum turbis adstantibus, solutum est vinculum linguæ ejus, oculisque apertis auditus aurium pariter venit, sanusque effectus est.

B
cæcus;

an trapezi-
tarum?

30 Libet me quoque adhuc aliquod miraculum, quod a dicentibus audiui, narrare de quodam viro nomine Genhard, qui Hludarii Imperatoris jussu obcæcatus, eo quod artem trapacetarum cum fraude exercebat. Qui cum multorum annorum curricula detrimentum adepti luminis patiebatur, tandem iter arripiens, S. Alexandri clementiam petivit, et coram ejus sepulchro adorando oculorum lumen integre recepit. In hoc igitur signo aliisque quampluribus superius scriptis, clarissime ostenditur, cujus meriti fuit Sanctus iste vir, adhuc in corpore vivens, ante cujus ossa et cineres tam diversa miracula virtutum in tantum coruscant, ut claudi curantur, surdi auditum accipiunt, cæci visum capiunt, et diversis infirmitatibus obtenti, ejus precibus liberantur.

brachio pu-
trido affectus

31 Cum ergo rumor iste longe lateque percrebuerat, et de diversis locis undique infirmi et ægroti ad auxilium sancti Martyris confluerant, adfuit interea quidam magno dolore in brachio detentus sinistro, ita ut vermes in eo crescerent, et putredo miserrimum foetorem emiserat, in tantum sane, ut nullus circumadstantium unius horæ spatium penitus sufferre potuisset. Erat enim totum brachium ei ita maceratum, ut nihil in eo omnino carnis visum fuerat, excepta cute et nervis, nisi in illo loco quo superius diximus, in quo magnum pondus fœdidæ carnis, tuberis in modum pendere videbatur. Ille autem indubius quin Dei clementia et sancti Martyris precibus sanaretur, cumque appropinquasset loco, in quo sancti Martyris membra quiescebant, protinus omnis tumor et dolor vulneris, quasi accutissimo ferro abscissus, multis hoc miraculum cernentibus, in terram ceciderat, ac sic sanus effectus abiit in pace.

debilis alius-
que cæcus

32 Postea vero Abbonis cujusdam viri libertus, nomine Walotag, valde debilis in uno crure, ita ut limen januæ domus suæ sua sponte transire non poterat: quippe crus, in quo debilis fuerat, mirum in modum lumbos retro ut ungula circuibat, et ambulandi ordinem, quem jus naturæ expostulat, denegavit. Qui cum venisset ad ecclesiam sancti Martyris, et ejus beneficia firma fide et spe certa quæsierat, sanitatem, quam quæsivit, impetravit; ita sane, ut rectis cruribus et pedibus ambulavit, quasi nullam antea pertulisset læsionem. Igitur non post multos

dies, dum hæc agerentur, quidam homo, nomine Adiuger de villa, quæ dicitur Wilsheim, quæ sita est in pago Divebenti, oculorum visu privatus, venit, ut prædicti Martyris membra causa orationis ac intercessionis expeteret, suæque necessitudinis aliquod adminiculum impetraret. Cumque advenisset seseque ante tumbam ejus flendo et peccata sua confitendo, humiliter inclinasset, visum recepit, statimque cum multitudine adstantis plebis, Domino et sancto Martyri ejus gratiarum actiones et laudes referens, pro acta sanitate lætus recessit.

EX MS.

33 Eodem pene tempore audiens hæc quidam vir, nomine Meginger, cui filius erat juvenis, a nativitate sua surdus et mutus, quem cum cogitabat ut ad ecclesiam sancti Martyris perduceret et ejus clementiam propter instantem in filio infirmitatem imploraret, tandem viam, quæ illuc tenderet, una cum filio festino cursu pergere cœpit: cumque jam appropinquassent loco, quo tetenderunt, et adhuc duorum milliarium spatio aberant, per intercessionem sancti Alexandri et illorum fidei firmitatem, auditus aurium rediit, solutoque vinculo linguæ ejus, audiebat et loquebatur, magnificans Dominum; sicque pariter cum patre aliisque comitibus Dominum laudando et glorificando usque ad ecclesiam, quo tendebat, ibique oratione celebrata, cum magno tripudio domum reversus est. Interea mulier quædam, nomine Reinbrunn, tortis membris atque curvatis, de dicta regione venit, ut clementiam sancti Martyris, quam multis concessam audierat, expeteret et impetraret, quod quia procul dubio fieri posse crediderat, factum fuerat: nam sanitatem, quam cupiebat, membrorum pleniter accepit, ita sane ut vix illius postea aliquod vestigium debilitatis in ea potuit cognoscere. Cæca quoque quædam mulier, nomine Bna, quæ per x annos visus oculorum expers erat, per meritum et intercessionem memorati Martyris visum recepit, sanaque effecta est.

juvenis sur-
dus et mutus,
mulier cur-
vata aliaque
cæca.

E

34 Fuit ergo quædam, mulier nomine Werica, de pago Haverun ex villa Heribedd, quæ ex tempore nativitatis suæ cæca remansit, quam etiam ut parentes et propinqui ejus ad prædictum perduxerunt Martyrem, visum oculorum accepit, et serenis obtutibus, eandem viam, quam antea mœrens et anxia advenerat, læta et jucunda regressa est.

curantur,

35 Eodem vero tempore homo quidam, nomine Reginar, de villa Holttorp, in tantum [curvus] fuit, ut omnino oculis cælum aspicere non potuerat; cumque venisset ad Basilicam sancti Alexandri martyris, et ejus auxilia invocasset, per Dei clementiam et merita præfati Martyris, sanus effectus est. Factum est autem cum natalitius memorati Martyris celebraretur dies, et multi ægroti et imbecilles ad hanc confluerant festivitatem, quidam vero cæci et claudi, quidam quidem surdi et muti fuere. Sed ex hic omnibus qui convenerant, masculum auxilium et feminum Domino operante, et meritis prædicti Martyris intervenientibus, decem sanitatem receperunt.

F

Alius male
affectus, et
alii decem
ægroti;

36 In tempore vero illo quædam mulier, nomine Femburg, quæ nata fuit in Fresia, mansit exul in vicinitate loci illius, ubi jam præfatus Martyr sacro quiescit corpore, cum muliere cujus nomen nobis modo ad memoriam non occurrit, quæ cum cogitasset, quomodo peregrinam illam vendidisset, eo quod peregrina esset et patronum non habuisset; Dei omnipotentis nutu,

uti etiam
mulier mi-
sere con-
tracta,

qui

EX MS.

qui omnia occulta cordium aperit, intellexit illa paupercula, quæ ei cum dolo machinabantur, et fugit ad quemdam virum viribus potentem, ut quia Dei timorem non habebant, qui illi insidiabantur, per hominis formidinem saltem a malo, quod concinnabant, cessasset; et in domo ejus mansisset. Non post multos dies cœpit iufirmari, scilicet hoc modo: fiebant quippe ei subito membra contracta et in tantum trementia, ut omnes, qui viderant habitum illius, obstupefacti mirabantur. Tunc ergo mulieres, quæ ad auxiliandum ei aderant, miserunt illam semivivam in aquam frigidam pene ad horam plenam, eo modo quærentes medicinam cum qua hoc perfecerunt, et eam iterum de aqua extraxerunt: statim ex hoc tempore brachium ei remansit immobile, et digiti in modum pugni contracti ad palmam. Pes quoque ei ferme retrorsum usque ad nates reortus erat. Cum hoc membrorum stipendium jam multos pertulisset dies, tandem ad Dei omnipotentis clementiam, et sancti martyris Alexandri misericordiam confugit, coramque sepulchro ejus sana effecta est.

B

cæca, et plures alii sospitati restituntur.

37 Ad festivitatem etiam, quando purificatio sanctæ Mariæ virguis, matrisque Domini nostri Jesu Christi celebraretur, quædam mulier, oculorum lumine carens, venit ad illum sanctum locum, ubi Alexander martyr Christi quiescit corpore, visuque recepto, sana recessit. Similiter quidam vir, ad Missam sancti Joannis Baptistæ, in eodem loco, præstante Domino, visum recepit. Postea vero ad festivitatem jam præscripti Martyris in utroque sexu, virorum scilicet ac mulierum, variis infirmitatibus deteuti quinque sanitati restituti sunt. Derhebergi quidem quemdam virum, nomine Eilo, iuimici sui atrociter puniebant, eruentes omnino oculos suos, ambasque manus pariter cum pede procidentes, semivivum reliquerunt. Cumque amici et propinqui ejus hoc audierunt, venerunt usque ad locum, in quo eum hostes ejus quasi mortuum reliquerunt, lugentesque, [et] eum velut quasi extinctum apprehendentes, domum reportaverunt. Cumque viderent illum adhuc vivum, medicos inquirebant, qui foverent eum, et sanarent. Tandem per magnam difficultatem ulcera recentia mediocriter sanabantur. Interea quoque idem vir audiens, quanta miracula prædictus Martyr per Dei virtutem fecerat, allocutus est proximos suos, ut eum illuc veherent, quo sancti Martyris misericordiam et auxilium expeteret; illi etiam consentientes petitioni ejus, ita ut poposcerat, impetrabat. Cum illuc ad prædictum Martyrem pervenerant, ponebant eum cum vehiculo, quo portabatur, antetumbam Sancti Dei. Ille vero, ut solitus erat, visu eum oculorum remunrabat, ceteris, ut erant, membris debilibus permissis.

C

Conclusio scriptoris.

38 Explicatis ergo breviter, prout potuimus, signis et miraculis sancti Alexandri martyris, ex illo tempore, quo Roma profectus est, finem statuimus facere narrationis nostræ, quia quæ ad nostram notitiam pervenerunt hic scripta esse videntur. Quæ si quis scire voluerit, ad principia scriptionis istius recurrat, et inveniet quamplurima. Sed tam multipliciora sunt illa, quæ ad nostram non pervenerunt notitiam, quam ea, quæ hic nostris manibus in ordine arata videntur. Tum summa illorum signorum, quæ hic scripta sunt, est pariter xxviii, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

39 *Ex verbis num. 25*: Discipula viri, nobis notissimi; *item ex iis, quæ habes num. 30*: Libet me quoque adhuc aliquod miraculum, quod a dicentibus audiui, narrare; *ex hisce, inquam, verbis patet, auctorem vel synchronum fuisse rebus, quas narrat, vel saltem ex synchro ea huc transcripta esse. Postremum est, ut lectorem moneam, quoniam unum idemque corpus communi naturæ lege non potest esse duobus locis: atque S. Alexandri corpus vendicant sibi Ottemburani; quod et Wildhusiani in Westfalia suam esse dicunt, et quidem integrum, ut patet ex supra dictis: superest, inquam, ut lectorem moneam, vel neutro loco idem esse integrum corpus; vel tantum esse in alterutro. Quod si utroque loco sit unum idemque corpus; dicendum, laud esse integrum, sed sumi partem corporis pro toto, uti non raro fieri assolet, quando de Sanctorum reliquiis agitur. Dabo itaque libens partem sæpe dicti corporis Ottemburanis; neque tantumdem recusabo Wildhusianis; si quidem corpus, quod hi et illi sibi attribuant, sit corpus S. Alexandri, qui fuit unus e septem filiis S. Felicitatis, et non potius S. Alexandri martyr; de quo præter dicta nihil habeo, quod adjungam, ut certius aliquid statuam, malens eos in sua possessione, quam habere se putant, relinquere, quam temere aliquid de non possessione affirmare.*

D
Quædam observationes quoad dictam translationem.

E

CAPUT IV.

Oratio in laudem septem Fratrum, Auctore anonymo, forte monacho Ottemburano, collata cum alio Ms.

Prospera lux oritur, linguisque animisque favete; nunc dicenda bono sunt bona verba die. Illuxit etenim hodie, fratres dilectissimi, dies festus gloriosissimorum Martyrum beatissimæ Felicitatis ejusque natorum septem, qui Christum passionis constantia clarissime confessi, amore ejus terrena quæque parvi facere, mortemque oppetere non dubitarunt. Non fortissimos eorum animos tyranni blanditiæ, plurifariæque pollicitationes enervare emollireve, aut quoquo modo e statione dimovere poterant. Nec rursum minæ terculamenta que metum incutere valebant, sed constanti fortique animo in passione manebant; fundati enim erant supra firmam petram. Turpe ducebant fortissimi Dei milites, se non posse mori pro Duce suo, qui prior pro eis sanguinem fuderat, ne ipsi miserrimam, eamque perpetuam servitutem sub hoste illo gravissimo dirissimoque servirent. Quidni autem legitime certaverint tanti Ducis freti auxilio, qui in se sperantes sua ope numquam destituit, quique suos interpellans milites: Confidite (inquit) quia ego vici mundum. Verum martyrium eorum nunc missum faciens, ad alia transire lubet, puta oppido, quam rectissime Felicitatis filii dicantur, quamque numerus beatitudini respondeat ac prorsus quadret. Ad quod ostendendum, rem altius ordiamur necesse est.

Orator, pauca præfatus de fortitudine 7 Fratrum vult eos pari spiritualiter,

F

41 In primis itaque animadvertere est, quam beatissima hæc femina Felicitas cum suis filiis septem veræ æternæque felicitatis beatitudinisque typum ac umbram gerat: oportereque, nos, si etiam felices fieri velimus, septem hos filios spiritualiter parere, et tamquam ante-ambulones

alludens ad eorum nomina: Januarii imprimis,

illac

A illac præmittere, quo tantopere anhelamus. Non enim religiosissima hæc Femina ante beatitudinem intravit, quam septem filios per martyrii palmam præmitteret; quibus et ipsa superaddita est octava, ut veræ beatitudinis numerum compleret. Octonario quippe numero beatitudinem Salvator, discipulis in monte loquens, conclusit. Primus itaque filius ac natu major Januarius appellatur, a janua nimirum nomen trahens, cui si recte (sed recte est) nomen impositum est, sacramentum magnum præ se fert; si enim Platoni in Cratilo de vera nominum impositione fidem habemus, affirmabimus, rebus singulis natura inesse rectam nominis rationem. Porro itaque, si propriæ salutis cura nos tenet, primus filius Januarius a Janua, ut diximus, nomen habens, nobis generetur, qui haud dubie eam nobis januam figurat, de qua Salvator ait: Ego sum ostium; per me si quis introierit, salvabitur.

quod nomen
designat januam
veræ fidei;

B janua hæc est, credere Trinitatem personarum in unitate essentiæ; et alia, quæ orthodoxa fides habet. Hanc januam, qui non transierit, ad felicitatem numquam perveniet, dicente Veritate: Qui non crediderit, condemnabitur. Fides enim porta est salutis, ducens nos ad aliam portam baptismi videlicet. Baptismus enim ore omnium janua Sacramentorum esse perhibetur. Quæ porta non nisi per Trinitatis confessionem patet, dicente Domino: Ite, baptizantes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Per has portas Christiano homini transeundum est, si veram consecuturus sit felicitatem. Hanc quia Pagani et Judææ aspides non attingunt, in perpetuo errore manent, et per devia ad æterna supplicia trahuntur. Apertam ergo teneamus hanc portam fidei, nec vecte infidelitatis aut peccatorum nostrorum eam ocludamus, ne cum fatuis virginibus, janua clausa, ab æterna felicitate excludamur. Nobis autem rite baptizatis et in vera fide manentibus, porta hæc aperitur salutis. Atque ita primum filium, Januarium nomine, parturire et præmittere dicimur.

C
Felicis, quia
in fide vera
Felicitas;

43 Post Januarium Felix nascitur; quod quam concinne fiat, quis est qui non videat? Quis enim felix esse poterit, nisi baptizatus et Christo credens? Fides enim est, quæ nos salvat, dicente Domino: Fides tua te salvam fecit. Et item in alio loco scriptum legimus: Beata, quæ credidisti. Nato itaque in nobis Januario, id est aqua baptismi nobis renatis, et in vera fide radicatis, Felix in nobis concipitur: tunc etenim, vere felices, quantum viæ conditio permittit, nos existimare debemus, in fide nihil hæsitantes et exspectantes beatam vitam, quam reddet nobis Deus non mendax. Nec ægre molesteve feramus præmii dilationem: non enim nisi legitime certans, coronatur. Scimus enim, Apostolo doctore, quia tribulatio patientiam operatur; patientia autem probationem; probatio vero spem; spes autem non confundit. Non ergo certaminis laborem, sed potius præmii magnitudinem attendamus: illud enim temporaneum ac momentaneum; hoc diuturnum et æternum est. Adde quod non sunt condignæ passionibus hujus seculi ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Verum, ut verius dicam, bono ac felici viro nihil mali accidere potest, neque viventi neque defuncto: neque enim res illius a Deo negliguntur. Platonis hæc est, sed

vera, sed Catholica sententia: etsi enim nonnulli eorum [ab] hominibus tormenta patiantur, Deus probat eos quasi aurum in fornace. Felicem itaque natum tibi existimo, si recte in fide initiatus fueris; et quidquid adversi sustinueris, ad gloriam tibi cecidurum, ne dubites. Hunc igitur filium secundum præmittas, ut eam, quæ est vera felicitas, tandem consequi possis.

44 Huic mox tertius succedit, Philippus nomine, qui ut superioribus ætate minor, sic reliquis quatuor natu major existit; cujus nomenclaturam si attendamus, os lampadis a interpretatum videmus. Quod si his credimus, qui curiosius vocabula rimantur, lampas non tam lychnum pensilem, quam et facem aut certe omne illud, quod accensum lucet, significat. Per os itaque lampadis, partem illam superiorem facis accipiamus, quæ ardet. Nunc videamus, quam nomina rebus respondeant. Januarium Felicemque Philippum nascendo succedit, et fidem quoque charitatem. Quomodo enim amabunt, qui non crediderunt? Quid autem congruentius per ignem, quam charitatem accipimus? Deus enim, qui charitas est, in ignis specie descendens, non tam capita quam corda Apostolorum illustravit. Adde, quod sicut ignis sua levitate semper sursum ascendit, ita charitas semper ad superna tendit, et ad cælestia viam molitur, terrenis et transitoriis spreto omnibus. Numquid non ardebat ille, qui dicebat: Cupio dissolvi et esse cum Christo? Ardebat sane, et quidem in tantum, ut etiam totus ignesceret in ignemque verteretur, ipso dicente: Vivo jam non ego, sed vivit in me Christus. Philippus itaque, quem amorem supernorum interpretati sumus, tertius filius sit, quem in nobis non tam parturiamus, quam sincera, charitate foveamus.

Philippi, per
quem designatur
charitas;

a

45 Ferventibus autem nobis absoluta consummataque (saltem hic nobis possibili) charitate; quid consequens est, nisi ut terrena quæque contemnentes, soli Deo vivamus, et mundum hunc imundum cum suis vanitatibus relinquentes, solitariam agamus vitam; solumque speculationi ac contemplationi supernorum dediti, ac cum Maria optimam partem eligentes, dicamus cum gloriosissimo Hieronymo: Mihi oppidum carcer est et solitudo paradisi? Ita autem agere, quid aliud est, quam Sylvanum parere? Sylvanum, inquam, a sylva dictum, quem non inepte eremitam interpretabimur. Fingunt et poetæ Sylvanum quemdam sylvarum Deum, qui Cyparissum eximie pulchritudinis juvenem amavit: quo extincto, et, ut fabulæ ferunt, in cupressum arborem transformato, arborem ipsam pro solatio Sylvanus portare solebat. Hic est illud nobile poetæ carmen:

Sylvani,
quod eremita-
tam seu soli-
tarium sonat;

F

Et teneram a radice tenens, Sylvane, cupressum.

46 Dicamne, quod sentio, an minus? Sed dicam: licet enim Herculi clavam de manu eripere. Eremitæ, quales in Ægypto quondam erant, dii sylvarum dici possunt; dii, quandoquidem de eis dictum est: Dii estis et filii Excelsi omnes, qui eremum desertaque ac nemorosa loca coleutes, illud Maronis astruunt:

facta aigres-
sione de ligno
Crucis olim
spreta, sed
morte Christi
nobilitata;

....Habitarunt dii quoque sylvas.

Dii formosissimum et præ filiis hominum speciosum juvenem casto amore et syncera fide amaverunt. Qui ob salutem omnium nostrum in arbore crucis mortuus est. Ideo arborem ipsampro

EX MS.

solamine in manibus portare solent gloriantes in Cruce Domini nostri Jesu Christi. Et signo sacratissimæ crucis sese munientes, contra tentamenta hostis antiqui vafrasque ejus injurias fortissime constantissimeque pugnarunt; verius dixerim, hostem expugnarunt. Ad signum enim crucis, ut fumus evanescit, alioquin callidissimus ille præliator diabolus, nec in acie stare valet; sed turpissime terga det, necesse est. Nec cuiquam violentum illud videatur, si crucem Domini cum cupresso conferamus. Quid enim cupresso procerius? Quid etiam cruce sublimius? Cujus utinam aliquando quæ sit latitudo et longitudo et sublimitas et profundum cum omnibus Sanctis comprehendamus! Adde quod cupressus Diti sacra est; et ideo funebri, Plinio teste, signo ad domos posita. Romanis enim consuetudo erat cupressi ramos ante fores domus, in qua esset cadaver, ponere, ne quis per imprudentiam ingrediens, pollueretur: unde illam inferis fuisse consecratam, dixerunt, hoc est, lacrymis et luctibus. Sic et crux quondam despecta ignominiosaque fuit, nec nisi perditis, planeque flagitiosi homines, proindeque Diti mittendi, eo afficiebantur supplicio. Nunc autem Salvatore nostro Jesu Christo in cruce mortuo, eam ab hac nota vindicavit et membris suis tamquam margaritis ornavit; et quæ prius supplicium fuit latronum et perditissimorum hominum, nunc facta est insigne et ornamentum Principum ac Regum; et in quo olim pendebat rei, nunc ipsa pendet ex collo Regum.

B

exprimente
Alexandrum
quintum fi-
lium, si quis
certet spiri-
tuali hac ar-
matura con-
tra diabo-
lum.

47 Qui igitur vere sylvanus eremitave futurus est, crucem hanc jugiter manibus operum suorum portare debet, et sumere quotidie crucem suam et sequi Dominum, nec in alio gloriatur, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. Quidquid etiam adversi acciderit, totum ad passionem Christi referat, ponatque sibi ante oculos quanta ille pro nobis passus sit, ne nos æterna pœua damnaremur; qui cum dives esset, factus est pauper, ut sua nos paupertate ditaret. Puto autem, si ista cordi nostro altius insederint, omnia nobis, alioquin aspera et difficilia, levia factuque facillima videbuntur. Et tunc demum nos Alexandrum, quintum filium peperisse credamus: qui, Levans angustias tenebrarum, gloriosissimo Hieronymo in libro de hebraicis nominibus interpretatur. Quam recte autem immissiones, per Angelos malos factæ, angustiae tenebrarum appellentur, videamus. Apostolus Ephesiis scribens: Induite, inquit, vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus diaboli insidias, quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, et spiritualia officia in cœlestibus. Quibus verbis luce clarius est, tentationes diaboli, seu immissiones factas per Angelos malos, quos rectores tenebrarum Apostolus vocat, angustias esse tenebrarum. Hæ insidiæ diaboli tenebrarum Ducis studiosius homini religioso cavendæ sunt, qui jam per tot gradus bonorum operum, quos filiorum nomine μεταφορικῶς significavimus, profectus, jamjam felicitatem sit comprehensurus. Solet enim criminator ille (hoc enim διάβολος interpretatur) vehementius eos impetere, quos sibi fortius contraire viderit, et quo quis altius in virtutibus conscenderit, eo majorem minatur ruinam. Scriptum

C

* nequitiae.

est enim de eo: Esca ejus electa. Minus eos molestat, quos quieto jure possidet.

D

48 Verum quia admodum paucos, nec nisi quos æquus amavit Deus, hujusmodi perfectionis fastigium conscendisse videmus, ut numquam vincatur, numquam succumbat, et a callidissimo hoste, vario stratagemate contra nos pugnante, numquam superetur, reliquum est, ut si quando in bello ceciderimus, quamprimum resurgamus, nec longiorem in peccatis moram ducentes, hosti manum demus. Cecidit claviger ille æthereus, et Ducem suum negavit; sed numquid non adjecit, ut resurgeret? Ceciderunt innumeri alii, sed fortiores semper surrexere, Antheo in hoc haud dissimiles, qui, ut fabulæ ferunt, ab Alcide in terram projectus, semper fortior resiliit. Idem nobis faciendum est, ut cum fraude hostis circumventi fuerimus, et in peccatum quodpiam ceciderimus, proindeque gratiæ, quæ spiritualis est vita, privati fuerimus, ocius per pœnitentiam resurgamus, et Deum, qui non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat, invocemus, in fide nihil hæsitantes, et mox aderit, morteque destructa, vitam nobis restituet. Dixit enim Deus per prophetam: Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua. Et post pauca: Si autem dixero impio, morte morieris, et egerit pœnitentiam a peccato suo; feceritque judicium et justitiam, in mandatis vitæ ambulaverit, nec fecerit quidquam injustum, vita vivet et non morietur. Quod ubi in nobis impletum fuerit, Vitalis, filius sextus, in lucem eductus dicatur.

Hinc digres-
sus ad Vita-
lem

E

49 Cavendum autem est nobis studiosius, ne iterato cadamus, ne deterius quiddam contingat, fiantque novissima pejora prioribus. Ad hoc nobis maxime necessarius est animi vigor, quem Martialem appellaverim, filiorum ultimum. Nisi enim magno fortique animo in fluem usque certaverimus, ad veram felicitatem pervenire non meremur: non enim initium, seu primus aggressus in milite, sed finalis victoria coronatur. Plures strenue laudabiliterque inceperunt, sed quia in fine turpiter desierunt, mercede frustrati sunt. Martiales igitur bellicosissimosque athletas exhibeamus nos, fratres dilectissimi, et certemus diu noctuque contra Leviathan illum serpentem; et septem hos filios, quos spiritualiter jam parturivimus, per martyrii palmam præmittamus, sumentes quotidie crucem nostram, sequendo Dominum, et dicta factaque nostra omnia in Deum ordinemus.

et Martialem

F

50 Superaddetur enim ita nobis facientibus mater octava Felicitas ipsa, ubi non erit luctus, neque clamor, sed omnia læta et tranquilla. Videbimusque ea, quæ non licet homini loqui, quæ auris non audivit, et oculus non vidit, sed nec ullus umquam mortalium mente concepit. Ad quod gaudium perducere nos velit meritis et intercessione sanctorum septem Fratrum Deus, qui est in secula benedictus. Amen.

perorat.

ANNOTATA.

a Philippus, quod interpreteris Hebraice Peh Lappidh, id est, lampadis os.

DE SS. RUFINA ET SECUNDA VV. MM.

ROMÆ.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Memoria in sacris tabulis, publica
veneratio, Acta.

ANNO CCLVII.

B
Martyrologiorum antiquiorum congeries,

Sanctæ Rufina et Secunda, virgines et martyres, tam naturæ lege quam fidei constantia sorores germanæ, magna semper jam tum ab antiquissimis retro lapsæ ætatis temporibus in veneratione fuere, ut liquet ex Martyrologiorum testimoniis, ad posteros transmissis. Romanum parvum præter nudam illarum memoriam, nihil habet : Romæ. Rufinæ et Secundæ. Nec plura de iis memorant Hieronymiana, quæ perperam duas hasce sorores septem Fratribus, S. Felicitatis filiis, de quibus jam proxime egimus, accensent. Atque idem hoc fieri in Martyrologio Antverpiensi aliisque codicibus, tradit Florentinius in notis hic, asserente Menardo in Observationibus ad Sacramentarium S. Gregorii Papæ a pag. 169, in Missali Romano addi SS. Rufinam et Secundam sorores, quæ non habentur in excusis, neque apud Pamelium, neque in aliis nostris, ait, codicibus Mss. Ado sanctarum Martyrum annuntiationi: Romæ milliario decimo, natale SS. Rufinæ et Secundæ sororum, subnectit earum Acta, seu saltem Actorum compendium, quæ consonant Passioni, hic vulgata, si excipias dialogismos aliquos seu parerga, ad distinctionem uncis inclusa, quæ non male ab Adonis textu absunt. Rabanus : Eodem die (x hujus) natale est Rufinæ et Secundæ, duarum, quæ sub persecutione Valeriani et Gallieni Augustorum per sceleratissimum Præfectum, eo quod fidem Christi negare et virginitatem perdere noluerunt, post varia tormenta, quæ eis inflixit, ab ipso decollatæ sunt.

C
de sanctis hisce Martyribus tractantium.

2 Notherus sanctas sorores refert his verbis : Item Romæ milliario decimo, fundo Plautillæ, qui dicitur Buxo, sanctarum Rufinæ et Secundæ sororum, patre clarissimo Asterio et matre Aurelia genitarum, sub persecutione Valeriani et Gallieni, Judicibus Junio præfecto et Archesilao comite, in loco prædicto, pro eo, quod sponsos suos, a Christo apostatas, accipere noluerint, capite cæsæ sunt. Usuardus quoque sic breviter : Item Romæ, sanctarum Virginum Rufinæ et Secundæ, quæ sub persecutione Valeriani et Gallieni tormentis sublata, ad ultimum una, capiti illiso gladio ; altera cæsa cervice, migraverunt. Ex annuntiatione Romani moderni, quoad omnia fere coincidente cum Usnardina, disce, quod sacra Martyrum corpora in Basilica Lateranensi prope baptisterium debito honore conserventur. De qua re in codice Ms. Lateranensi Joannes quidam Diaconus sic enarrat apud Aringum Romæ Subterraneæ lib. 2 cap. 16, num. 5 : Retro Basilicam Salvatoris quatuor sunt oratoria ; unum, quod habet apsidem duas : sub una est altare sanctarum virgi-

num Rufinæ et Secundæ, sub quo reconditæ sunt pretiosa earundem Virginum corpora, quæ inventa sunt sub Anastasio Papa IV, felicitis memoriæ, antequam Apostolica dignitate sublimaretur, et post ipsarum inventionem fabricato altari ad honorem earundem, propriis manibus consecravit ipsum altare, astantibus nobis omnibus et præsentibus canonicis Basilicæ Salvatoris, et quam plurimis, tam de Urbe, quam extra Urbem.

3 Hoc vero sacellum, seu oratorium SS. Rufinæ et Secundæ Episcopo Portuensi et Sylvæ Candidæ a Gregorio IX concessum fuisse, constat, ut in ejus Bulla, edita, ut ibidem habetur, anno salutis 1236 in hæc verba : Item concedimus ecclesiam SS. Rufinæ et Secundæ, sitam Romæ juxta palatium nostrum, cum omnibus pertinentiis suis. Atque ut perspicias, celeberrimam sanctarum Martyrum jam a longo tempore memoriam fuisse, observa, precor, sanctum Athelmum, Episcopum Schireburnensem, oratione ligata earum elogium contexere, ut videsis libro de laude Virginum, a pag. 859, apud Canisium, Antiquarum lectionum tom. 5. Idem Auctor texuit earundem laudes stylo soluto. Unde colligas, Martyrum nostrarum Acta satis tum temporis communia ac pervulgata fuisse, ut, quin ea præ oculis habuerit, dubitari non posse videatur.

4 Ceterum publicam SS. Rufinæ et Secundæ venerationem late diffusam fuisse, id argumento est, quod hoc die aptata ipsis sit una eademque oratio in Breviario Romano, quæ legitur de septem Filiis S. Felicitatis. Ad celebritatem nominis earum etiam facit, quod recte observavit Baronius in notationibus ad Martyrologium Romanum ; videlicet locum, ubi sunt passæ, via Aurelia, decimo ab Urbe lapide, auctum esse sede episcopali, titulo Sylvæ Candidæ appellatum. Verum antiquissimus iste episcopatus, loco subverso, Portuensi unitus fuit a Callisto II, ut tradit Ughellus tom. 1, col. 104, anno 1120. Ibidem loci erecta fuit Basilica in honorem sanctarum Martyrum ; pro qua re Aringhus loco supra citato, num. 4, his verbis diploma producit Joannis XIX, datum anno tertio sui pontificatus, et Petro Episcopo Sylvæ candidæ inscriptum : Item concedimus et confirmamus vobis fundum in integrum, qui vocatur Buxus, in quo Basilica SS. Rufinæ et Secundæ constituta esse videtur. De quo insuper apud eundem Auctorem legitur fragmentum diplomatis, lati a Victore II anno pariter sui pontificatus tertio, ubi sic ait : Concedimus et confirmamus tibi, et pro te, atque propter te, in perpetuum reverendæ ecclesiæ sanctarum virginum et Martyrum Rufinæ et Secundæ, quæ nominatur Silva candida, in fundo, qui vocatur Buxus, quidquid auri, argenti, pallii seu ceræ, vel quarumcunque rerum omnino jactatum, vel positum fuerit vel oblatum in toto altari majori S. Petri, sive in ejus venerabili Confessione. Hæc etiam spectat, quod jam pridem observatum fuit in annotatione ad passionem SS. Marcellini, Petri ac sociorum MM. die 2 Junii, hodieque superstes, ut ibidem dicitur, vicus dictus Casale S. Rufinæ, civi-

J. P.

Earum publica veneratio propagata

E

ut colligitur e locis sacris

F

tas

EX MS.

tas olim episcopalis et cardinalitia, a Callisto II, ut mox retulimus, Portuensi conjuncta, utpote ab incolis deserta : unde dictum Casale, distat 7 p. m. Inter utrumque autem locum sita esse ibidem memoratur Silvula, Kircheri judicio eo loco sita, ubi veteres Silvam candidam nominarint. Tum mittitur lector ad ipsius Chorographicam tabulam, Latio illustrato præfixam.

earumdem
nomini dica-
tis.

5 Adde ex Aringho, venerabilem ecclesiæ memoriam in quodam hospitalis S. Spiritus prædio ad hanc usque diem perseverare, quod hactenus S. Rufinæ titulo nuncupatur. Sæpe dictam vero ecclesiam a Damaso PP. absolutam fuisse, refert ex ejusdem Actis Baronius ad annum 384. Pancirolus in Thesauris absconditis Romanæ Urbis meminit duplicis ædis sacræ, Sanctarum, de quibus hic agimus, nomine nuncupatæ. De quibus consuli potest pagg. 130 et 600. Atque hæc sunt, quæ de antiquo Sanctarum apud Martyrologos cultu ac publica veneratione corradere mihi licuit, deficientibus pluribus monumentis, quæ me faciant in pertractandis celeberrimarum Martyrum rebus prolixiorum.

Qualia earum
Acta;
quando mar-
tyrio coro-
natæ.

B

6 Acta, de quibus Baronius in Notationibus, fidelia esse affirmat in Annalibus ad annum 260, quo Sanctarum agonem consignat. Sed an non nimium multis dialogismis infarciuntur, quam ut eadem ubique pura ac sincera, ubique ab interpolatoris manu intacta, sine formidine asseveremus? Quot et quibus exemplaribus apographum nostrum contulerimus, docebit titulus illis præfixus; quæ breviter etiam edidit Petrus de Natalibus, ut etiam pluribus Italice Gallonius in Historia sanctarum Virginum Romanarum a pag. 138; et omnium recentissime ea ad brevem synopsis Gallice contraxit Tillemontius tomo 4, pag. 5, rejectis eorum notis ad pag. 585, observans ibidem in fine, videri colligi ex iis, quæ Usuardus dicit de Sanctarum morte (verba dedimus supra, num. 2) aliam de ipsis historiam extitisse. Libellus de Præfectis Urbis apud Bucherium pag. 236 refert anno cclvii Valeriano IV et Gallieno III Junium Donatum P. V. id est Præfectum Urbi, extitisse, sub quo passas esse Sanctas, memorant earum Acta; unde statuas earum martyrium innectendum temporis, quod id muneris ille administrabat; post quem ponitur anno sequenti ibidem : Cornelius Secularis P. V. Iste locus nos movit ad affigendam sanctarum Martyrum passionem anno 257 potius, quam cum Baronio anno 260; sed tantillum discrimen non debet nos multum morari. En tibi jam earum passionem :

C

PASSIO

Ex Ms. S. Maximi Treviris, collato cum duplici codice Ms. nostro pergameno, nec non cum editis apud Surium ac Mombritium.

Rufina et Secunda tem-
pore persecu-
tionis in fide
constantes,

Rufina et Secunda, duæ sorores virgines, erant cives Romanæ, patre clarissimo genitæ Asterio, matre clarissima Aurelia. Cum fervor persecutionis jussu Valeriani et Gallieni Augustorum, in urbe Roma sæviret, contigit, ut sponsi earum Virginum Armentarius et Verinus a fide Christianitatis recederent, [nec hoc conten-

ti, quod ipsi perierant : insuper etiam et has Dei famulas detestabili persuasionem, ut eos imitarentur, hortabantur a.] Pro qua re volentes declinare eorum persuasiones insanas, ad prædolum suum, quod in Tusciæ partibus videbantur habere, basternæ b pergebant vehiculo. Quod audientes Armentarius et Verinus, statim Comiti Archisilao suggererunt, [dicentes : Sponsæ nostræ nos repudiaverunt ad infamiam deorum, quæ Deum unum verum in cœlis colunt, Christum Jesum esse testantes ; et omnia templorum mysteria veluti contagionem perhorrescunt.] Qua de causa urbem hodie egressæ fugerunt.

D

a

b

2 Tum sceleratissimus Archisilao cum militibus suis equestribus, iter agentes sanctas Dei Virgines in via Flaminea milliario quarto decimo comprehendit; atque revocans eas ad urbem Romam, Junio Donato Præfecto obtulit [dicens : istas sacrilegas Virgines contra legem vivere, Deos negare, templa deserere, contra salutem Principum agere, sponsis earum accusantibus didici. Et quia hanc curam mihi Domini nostri invictissimi Principes commiserunt, fas fuit ut fugientes comprehendere, et vestræ magnificentie discutendas adducerem. Tum indignatus Præfectus] jussit eas in custodiam redigi, a se invicem separatas, et die tertia in secretario adduci. In quo Rufinam ingredi jubens, dixit ad eam : Cum sis nobilis nata, quid est, quod ad ignobilitatem devoluta es ; et cupis esse captiva in vinculis magis, quam libera cum marito gaudere ? Rufina respondit : Captivitas ista temporalis æternam captivitatem excludit, et vincula temporalia, perpetua vinculorum ligamenta dissolvunt.

ab Archisilao comprehenduntur,

E

3 Præfectus dixit : Istas vanas fabulas, et aniles abjice, et sacrificia diis immortalibus, ut possis sponsum tuum cum gaudio deliciarum attingere. Rufina respondit : Duo sunt inutilia, quæ persuades, et unum dubium, quod promittis. Nam dicis, me idolis sacrificare debere, ut in perpetuum peream ; et post hæc maritum accipere, ut gloriam meæ virginitatis amittam. Post ista duo tam aspera, tamque contraria promittis, quod usque ad senectutem cum gaudio deliciarum attingam, cum de te ipso incertus sis, si ad diem crastinum futurum attingas. [Præfectus dixit : Cessent ista verba ; quia parata sunt verbera : unde mihi videtur, ut consilio meliori corrigas cor tuum, et ab istis vanitatibus fugias ; et tempus, quod tibi superesse poterit, non amittas. Rufina respondit : Aliquantulum correxisti sermonem, cum dicis tempus, quod mihi superest, ostendis vitam hominis non esse certam, quia in incerto est posita ; sed ego vitam illam amplector, quæ in æternitate consistit, et nihil incertum suis amatoribus repromittit. Quam vitam Christus magister veritatis edocuit.

et sacrificare jubentur idolis,

F

4 Cui cum dura Judæorum pectora dubitationis suæ animos denegarent, mortuos illis de monumento excitans, hos jubebat suæ assertionis edicere testimonium, ut virtutibus crederent, qui verbis credere noluissent. Junius Præfectus Donatus dixit : Ista vaniloquia abjice, et nube viro tuo. Archisilao Comes dixit : Ista sacrilegii rea est, et non poterit in matrimonii sortem admitti. Rufina respondit : Sicut tu dicis, in matrimonii sortem admitti non possum, quia si ego hominis uxor esse desiderem, constat me virginitatem meam Christo Dei filio non vere vovisse. Unde audi, Comes Archisilae : Minæ tuæ, quære cui timorem incutiant ; me autem nec a virginitatis palma revocare poteris, nec ab amore et cultura

sed irritum conatu.

Christi,

A Christi, Dei filii, separare.] Tunc jussit adduci Secundam, ut Rufina soror ejus, in conspectu ipsius flagellis caderetur. [Sperabat enim sacri-legus, quod terrore ducta. Secunda, ejus persuasionibus consentiret.]

*Secunda, vi-
dens Ruffi-
nam flagellis
cædi, in Ju-
dicem inve-
hitur,*

5 Sed cum vidisset sororem suam flagellis cædi, clamare cœpit ad Judicem : Quid est, quod agis, sceleratissime, et regni cœlorum invisor ? Quid est, quod sororem meam glorificas, et me exhonoras ? Dicit ei Præfectus : Ut video, insanior sorore tua es. Secunda respondit : Nec soror mea insana est, nec ego insano ; sed ambæ Christianæ sumus. Et justum est, ut simul cædamur, quia simul Christum Dominum confitemur. [Gloria enim Christiani nominis verberum ictibus ampliabitur et tot computat coronas perpetuas, quot temporalia suscepit vulnera flagellorum. Dicit ei Præfectus : Hortare potius sororem tuam, ut vos ab hac injuria liberetis, et sponsis vestris cum gloria nobilitatis vestræ restitui possitis. Secunda respondit : Vanis terroribus angeris * et frivolis promissionibus agitaris. Nobis virginitatis ita est dignitas comprobata, ut magis optemus occidi, quam vinci. Dicit ei Præfectus : Et si ab invito ablata vobis fuerit virginitas, quid eritis facturæ cum Christo ? Secunda respondit : Virginitas in corde puro, Christo Dei filio, exhibetur. Non potest virgo integritatem suam perdere, si non consenserit a justitia declinare. Violentia enim passionem indicat, et passio præparat palmam.

*virginitatis
tenacissima ;*

6 En ad consensum nostrum arma sumpsisti, ut cogas nos, quod nolumus velle, et quod execrare jam cœpimus, delectari. Applica ignes, gladios, flagella, saxa, fustes et virgas. Quot tu pœnas intuleris, per tot ego gloriam martyrii nostri numerabo. Quot violentias irrogaveris, tot ego martyrii computem palmas. Omnis enim nobis gloria est pœna, quam pro Christi amore suscipimus. Nec corruptio dici poterit quæ pro integritate mentis non timet sui corporis subire jacturam. De consensu enim judicatur apud Deum, qui perfectam dilexerit voluntatem.] Tunc jussit eas Præfectus in tenebroso loco includi, et fumum stercorum fieri. Sed cum hoc fuisset factum, fumus ille, quasi thymiana exhalabat, [et non pene fœtorem, sed magis delectationem naribus ministrabat.] Illa autem obscuritas, quasi die media vincebatur, [nec poterant ibi dominari tenebræ, ubi tenebrarum auctor viso Dei lumine vincebatur.] Jussæ sunt inde tolli, et in suis balneis includi : atque in dolium fervens *c* ac non temperatum jactari ; ubi dum fuissent post duas

horas ingressi, qui earum corpora tollerent, inveniunt dolium frigidum, et vaporatum.

EX MS.

7 Quod audiens Præfectus obstupuit, et jussit eas duci, et in medio Tyberi mitti, et uno saxo ligato in collo ambarum, præcipitari. Cum quo saxo per mediam fere horam mersæ sunt. Et quæ missæ fuerant *d* in superiore parte fluminis, siccis vestibibus indutæ apparuerunt, prædicantes triumphum Domini, et Christi gloriam decantantes. Quod cum fuisset Judici nuntiatum, dixit Archisilao Comiti Præfectus : Istæ, quas mihi tradidisti, aut magica arte nos superant, aut vere in eis sanctitas regnat. Unde sicut mihi eas tradidisti, ita ego eas tibi reddam, ut tuo arbitrio, vel sententiam accipiant, vel evadant.

*a quo in Ti-
berim præci-
pitari jussæ,
sed non sub-
mersæ*

d

8 Tunc Archisilaus eas duci jussit in silvam in via Cornelia, ab urbe Roma milliario decimo, in fundo, qui vocatur Buxo *, et illic unam cædi capite, aliamque percuti, et sic earum inhumata corpora derelinqui, [luporum morsibus comedenda.] Sed Domini gratia non defuit credentibus in Christo, nec defunctis. Denique Plautilla matrona, in cujus prædio hoc factum est, vidit eas in visu sedentes gemmatas in thalamo, et dicentes sibi : Plautilla, desine a flagitiis idolorum, et ab incredulitate impia cessa ; et credens Christo, veni in prædium tuum, et corpora nostra invenies. Ibi eadem corpora, ubi invenire potueris, sepeles. Exurgens autem Plautilla, pervenit ad locum, et inveniens sanctarum Virginum corpora [sine fœtore et sine aliqua læsione, adoravit] et credidit, et fabricavit sepulchrum Virginum Christi. [In quo loco beneficia orationum earum fructum magnum virtutum ostendunt, in laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen. Passæ sunt autem sub die quinto Iduum Juliarum *e*.]

*altera ampu-
tato capite,
altera per-
cussione cur-
sum consum-
marunt.
* Busso*

E

ANNOTATA.

a Hæc atque alia, uncis inclusa, non habet Ado ; et fallor, si non redoleant interpolationem.

b Surius habet basternis vectæ. Est vero basterna vehiculum tectum et feminarum ; lectica, gestatoria sella.

c Ado legit solio ardente.

d Codex noster pergamenus duplex et Mombricitius : et quæ nudæ missæ fuerant. Ita etiam Ado.

e Mombricitius : passæ sunt autem die vi Idus Julias. Ms. nostrum pergamenum, die xi Idus Juliarum.

F

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

JANUARIO, MARINO, NABORE ET FELICE.

Ex Martyrologiis.

x JULII.

Martyrologiorum prope omnium unanimis consensus est in signandis hoc die et in Africa collocandis quatuor hisce Martyribus, ut mirum sit, eos a Beda, Floro et consequenter a Rabano præteritos, quemadmo-

dum et binos synonymos Mediolanenses, de quibus In antiquis-
simis Fastis
agendum erit ad diem XII hujus mensis. Vetustissima ipsorum annuntiatio exstat in codicibus Hieronymianis apud Florentinum hoc die, cum hac tamen diversitate, quod in nostro Antverpiensi seu

Epter-

AUCTORE
J. B. S.

Epternacensi legatur Januariæ pro Januarii, et in Corbecensi ac Blumiano, Marinæ pro Marini; de additione militum XII loquimur paulo inferius. En igitur constans commemoratio: In Africa, Januarii, Marini, Naboris et Felicis, qualem omnino etiam refert hoc ipso die Romanum parvum a Rosweydo editum. Notavi in Observationibus ad Usuardum, in serie jam dicti Romani parvi expunctos esse socios, qui in Hieronymianis adjungi videbantur; quod brevi recte factum ostendemus. Neque vero ea in re gravis difficultas; majorem suscitavit Ado, dum hodiernos Martyres Afros cum Mediolancensibus seu Laudensibus confudisse videtur.

hi quatuor
Martyres

2 Ita ipse primus, quod sciam, hoc die scripsit: Eodem die in Africa, natalis sanctorum Januarii, Marini, Naboris et Felicis decollatorum; quorum corpora Mediolanum translata sunt. Suspecta fuisse Usuardo ultima ista verba, translationem innuentia, pridem etiam monui; sistit enim ejus annuntiatio in voce decollatorum, ex quo ad verbum sumpta est hodierni Romani commemoratio, ubi recte, ni fallor, observavit Baronius, Martyres hos Afros, a binis synonymis Mediolancensibus, qui, ut jam diximus, coluntur XII Julii, distinguendos esse, quæ etiam videtur fuisse Henschenii opinio, satis aperte indicata in Commentario prævio ad Acta S. Victoris Mauri die VIII Maii num. 7 pag. 288, dum ex Tristano Calcho admittit SS. Naborem et Felicem Laude Pompeia occisos, et rursum in Annotatis pag. 290 ad litteram P, idipsum confirmat his verbis: SS. Nabor et Felix, sub eodem Maximiano Imperatore et Anolino consiliario passi sunt Laude Pompeia; at corpora eorum Mediolani deposita. Coluntur XII Julii.

B

a duobus
synonymis
distinguntur,

3 Neque ignorabat Henschenius hodiernos nostros Martyres Africanos, nam in ejusdem diei elencho Prætermisorum accurate notavit, SS. Naborem et Felicem, cum SS. Januario et Marino in Africa decollatos, perperam VIII Maii signari ab Usardis auctoribus Florentinis, Stroziano, Mediceo et ibidem excuso 1486, utpote qui in Martyrologiis Usuardi, Adonis, Notkeri et aliis referrentur hoc x Julii, ad quem diem eos remittit; ut manifeste pateat, eum Africanos a Mediolanensibus plane diversos existimasse, tametsi opposita legisset apud Adonem et Notkerum; quorum sententiam posthabendam putavit apertissimæ auctoritati vetustiorum Martyrologiorum, quæ ad XII Julii fusius enarrabimus. Fateor equidem, durum esse, binos hosce seculi noni Martyrologos rejicere; ast in aliorum vetustiorum concursu, horum potior habenda est ratio. Facile acciderit, ut nominum synonymia utrumque in errorem induxerit, quæ ne multiplicare cogerentur, huic diei Sanctorum martyrium, alteri (XII) translationem adscripserint; id quod apertius præstitit Notkerus, sic scribens x Julii:

C

qui Laude
Pompeia
passi, colun-
tur XII Julii;

4 In Africa, sanctorum Januarii, Marini, Naboris et Felicis, ob constantiam Christianæ fidei decollatorum; quorum corpora postea Mediola-

num sunt translata. Tum vero ad XII Julii seu IV Idus, ita proseguitur: Mediolani translatio sanctorum Martyrum Naboris et Felicis, qui VI Idus Julii cum Januario et Marino in Africa decollati, hac die Mediolanum sunt deportati. De quibus beatum Victorem in passione sua credo supplicasse: Ne separe me, Domine, a civibus meis Martyribus tuis Nabore et Felice. Inde colligere voluit Notkerus, et collegerunt alii, Africanos esse oportere, quos cives appellaverit S. Victor, genere Maurus, quasi Afri omnes Mauri dici debuerint, et ex eadem patria cives compellari. Verum unde Notkerus constitit, aut unde aliis constare potest, S. Victorem, tametsi Maurum genere (siquidem in hac parte satis indubitata fidei sint ejus Acta) Mediolani natum non esse, atque adeo SS. Naborem et Felicem cives suos nuncupare? Certe ex Actis quilibet cumque educet nemo, S. Victorem in Africa natum, aut ex Africa in Insubriam profectum esse.

5 Illud præterea displicet in Adone et iis qui ipsum secuti sunt, quod Martyres nostri Africani decollati dicantur, cum nusquam passionis ipsorum aut Actorum exstet vestigium, unde id Ado desumere potuerit; qui procul dubio alia gesta non prætermisisset, in describendis longioribus elogiis minime parcus: unde facile subnasci potest opinio, notitiam eum aliquam habuisse, sanctos Mediolanenses Martyres capite plexos fuisse, quod supplicii genus ad alios transtulerit, quos cum hisce confundendos existimabat. Nobis hactenus longe verosimilius est, distinguendas prorsus istorum Martyrum classes: aliam, de qua hic agimus, Africæ incerto loco; aliam Mediolanensibus vindicando, de qua proprio loco plura disputabuntur. De hodiernis præter martyrii lauream, ex Martyrologiorum auctoritate, nihil uspiamprehendimus.

6 Atque hæc quidem hactenus disputata, nemo est qui non tolerabilia et plane verosimilia censeat; neque mihi in mentem venisset dubitare, utrum quatuor isti sancti Martyres et Africani fuerint, et passi in persecutione, seu Valeriani seu Diocletiani aut alterius ante Constantini magni tempora; nisi nova denno et ante inaudita protulisset Tamagus in suo Martyrologio Hispanico ad hunc diem, magnifica hujusmodi annuntiatione: Apud Cæsaream Mauritanicæ in Africa, S. Marini, natione Hispani, qui cum aliis sociis advenis, pro Christi nomine comprehensus, et variis tormentorum agonibus dilaniatus, tandem succiso capite, ad præmium Martyr properavit æternum. Neque hic sistit; sed in Notis Julianum apostatam appellat, sub quo hos Martyres passos contendit; Acta propria comminiscitur, variaque alia huc contorquet, ex decantato fabulatore, quæ recensere, nedum refutare est animus. Fontem consulant, qui discere cupiunt, quantæ nobilitatis fuerit S. Marinus, civis Ulyssiponensis, cui priscas inscriptiones, gentilitia insignia, et nescio quæ alia aptavit Tamagus, a nemine qui Dextrinis non delectetur, admittenda.

D

contra quam
censeant Ado
et Notkerus.

E

An Marinus
dici possit
Hispanus?

F

A

D

DE SANCTIS MARTYRIBUS TOMITANIS

MARCIANO, DOMNO, DIOMEDE, JOANNE, SISINNIO,
AURELIANO, ET ALIIS XXXVIII.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

x JULII.

Septem hi Martyres nominibus suis sic recte exprimuntur in vetustissimo codice nostro Antverpiensi, quem nuncupamus Epternacensem; sed in aliis nonnihil deformata sunt. Pro Diomedis enim, in Lucensi est Fromedi, in Corbeiensi Tromedi; in utroque pro Sisinnii, legitur Sesini, quod fortasse geminum nomen fuerit. Turpius in Corbeiensi versum est Aureliani nomen in Aurelianidis. Iterum ambo illi codices differunt

ab Epternacensi in eo quod socios anonymos addant dumtaxat xxxvi, sed in eo præferendam putavimus Epternacensis lectionem; in quo tamen Diomedi positum est pro Diomedis. Præter nomina in hisce codicibus notata, nihil usquam de istis sanctis Martyribus legimus. Vide quæ de frequentia Martyrum Tomitanorum, satis opportune hic annotavit codicum Hieronymianorum editor Florentinius.

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS ALEXANDRINIS

LEONCIO, MAURICIO, MELLITO, ACHILLEO, DANIELE,
CORIONO, ATTONO, ZESONO,
EUSTASIO, OCTAVIO, ANICETO, THEODORO,
CRISTO, CANDIDO, GORGONIO, ARCELAO, EUPHRODISIO,
CYRINO, GELANO, AUTICIO, AZELO, ATTENEO,
GAGIO, SISIONE, AUXENTIO, VALENTINO,
DRODITIO, FAUSTASIO, AURELIO, GORGODIANO,
CYRIONE, COROLO,
NOSTINO, SISINNIO, CASTRICIO ET APOLLONIO.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

x JULII.

Ex hac Martyrum classe et tot aliis Alexandriæ æque ac Tomis in hoc vetusto Martyrologio sæpe consignatis, recte colligit laudatus Florentinius ingentem Christianorum iis locis carnificinam. Ceterum enormis ferme est hoc die discrepantia inter Epternacensem et codices alios Lucenses et Corbeiensem; in illo enim ex tota illa sex et triginta pugilum cohorte nuntiati octo enumerantur, ut nullum hic esse facile perspicias. Itaque non ex eo codice, sed ex Corbeiensi ferme desumpta sunt omnia nomina, potius quam ex Florentinii textu, ubi postrema duo nomina sic distracta sunt, ut ex Castricio et Apollonio facta sint nomina tria, nempe Castri, Creta, Pollani. Interim

tamen ex Lucensi malui legere Euphrodisio, quam ex Corbeiensi Eofrodisio: item Sisione, et Sisinnio pro Sisinna, tametsi in Lucensi habeatur Sissenne. Crediderim et alia nomina corrupta esse, sed nolui pro arbitrio ea corrigere aut restituere, præter nomen Daniel pro Danelus.

2 Hic paucis monendum censui, quod ante me observavit Florentinius, nomina aliqua in proposita turma recurrere, quæ propria videri possint Martyrum Nicopolitanorum, qui numero xlv sub Liciuio passi dicuntur, ducibus Leontio, Mauritio et Daniele, quos ex Græcorum Menologio in modernum Romanum transtulit Baronius, et quorum Acta hoc die suo loco referentur. Quid hic lateat, non est sa-

AUCTORE
J. B. S.

tis obviū discernere; confusionem quidem aduertimus, at nobis non licet Hieronymianorum textus aut eorum positiones temere immutare. Si quis id attentari posse existimet, jungat ipse hanc cohortem pugilum sex et triginta, eum paulo post secutura classe, undecim Nicopolitanorum, inueniet non so-

lum XLV, sed socios binos supra numerum, in quo facile Græcorum Fasti æque ac codices Hieronymiani aberraverint. Si vere Martyres isti XXXVI qui hic Alexandriæ tribuuntur, ad Nicopolim pertineant, Acta quæ inferius illustrantur, omnibus aptari poterunt.

D

DE SANCTIS MARTYRIBUS ANTIOCHENIS

MAXIMO, RODIGO, VERONIA, DOMNINA, MAXIMA, DIOGENE,
MACARIO, TIMOTHEO, ZACCHÆO ET ISICIO.

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

B
x JULII.

Sub Maximo antesignano, inquit Florentinius, libri nostri decem utriusque sexus sacros pugiles proferunt, parum in nominibus a vetustissimo deflectentes. Undecim exprimit Corbeiense, quod post Isicium addat Moenim, quam nos ex aliorum consensu ommitten-

dam putauimus; si quis adiuuetam velit, per nos quidem id ipsi liceat. In nominibus ea est notabilior differentia, quod Veronia in Luceusi transformetur in Nironicum, quem Corbeiensis Vironicum nominat; in reliquis tanti momenti diversitas non est, ut observari mereatur.

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS NICOPOLITANIS IN ARMENIA

MILLIONE, DECOMEDE, ANTONIO, THEOLO, CESSO, CAGIANO,
CLIRICO; ITEM SUSANNA,
NECIONO, THEOTO SEU THEODOTO ET CYRILLO.

J. B. S.
C

Ex Hieronymianis.

F

JULII.

Omniū codicum diserta positio est, seu expressio loci martyrii: in Armenia civitate Nicopoli, ubi vetustissimum expressius ponit, in Armenia minore; ad quæ ita hoc loco Florentinius: Cum plures sint urbes Nicopolis nuncupatæ, recte additur, in Armenia minore; est enim ibi civitas episcopalis sub archiepiscopatu Sebastensi, a Pompeio condita, ut refert Dio. Undecim apud eam Martyres recoluntur in altero ex codicibus nostris, dum alter septem tantum indicat librarii incuria. Consentit in undenario numero, nonnihil in nominibus varium Vetustissimum. Corbeiense vero addit Aniticium, ut duodenarium numerum impleat, qui martyr etiam deficit in Vetustissimo illo, accuratius sacros athletas in duos choros dividente, quorum primum ducit Milion, secundum vero Susanna. Menologium Græcorum ad Nicopolim Armeniæ pertinere docet sub Licinio rege, Lysia præside, Leontium, Mauritium, Daniele et An-

tonium, quos potius cum aliis Alexandriæ tribuunt codices nostri cum aliis adductis. An iidem sint, non decerno.

2 Neque mihi lubet arenam illam ingredi: de quadraginta quinque Nicopolitanis Martyribus hoc die agitur; classes non conveniunt, situe forte olim facta aliqua confusio, quis modo satis prudenter definiat, eum nudæ plerumque sint Hieronymianorum annuntiationes. Præstat igitur, rem in medio relinqui, neque de nominum varietate multa inutiliter disquirere? Textus fere descriptus est ex vetustissimo Epternaënsi, in quo Decomedis ponitur, pro eo quod Lucense habet, Infomodis; melius fortasse Corbeiense Diomedis. Autoroni Lucensis, melius ab aliis redditur per Antonii. An recte divinaverit Florentinius Sisannæ legi pro Susannæ, parum interest. Perstat manipulus integer, nec de Martyrum numero, prout in codicibus exprimitur, dubitandum videtur, quod nobis satis est.

A

D

DE DUODECIM MARTYRIBUS MILITIBUS.

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

x JULII.

Bollandus, qui olim ex codicibus Hieronymianis solum Epternacensem, tunc nobis commodatum, noverat, putavit, se ibi reperisse duodecim Martyrum millia; utpote cum in eo corrupte legatur, via Penistri millia XII. Satis patet corrupta constructio, pro qua codices alii legunt et militum duodecim, ut Lucensis, qui ipsos quatuor Africanis, de quibus jam egimus, adjungit;

sed magis mihi placet distinctior Corbeiensis annuntiatio: Et alibi militum duodecim, qui forte via Prænestina, non procul ab Urbe passi sint, quod videtur insinuare vetustissimum exemplar Epternacense, per via Penistri, milites mutando in millia; nisi indicetur distantia per tot passuum millia, quæ sensum non faciunt.

B

DE SANCTIS MARTYRIBUS

E

BIANORE ET SILVANO

IN PISIDIA.

J. P.

Notitia ex Fastis Græcis.

x JULII.

Sacrum illud Martyrum par non mediocri apud Græcos in veneratione habitum fuisse, abunde liquet vel ex solo Menologio, a Sirleto Latine reddito, quod sic de ipsis prædicat: Eodem die (x Julii) beatorum Martyrum Bianoris et Silvani, quorum S. Bianor ex provincia Pisidiæ propter Christi confessionem a Severiano Præside Isaurorum civitatis Euphratesiæ [comprehensus], cum cogeretur Christum abnegare, nec persuasus esset, graviter cæsus et suspensus, globis igneis adustus est; quin etiam dentes avulsi et aures abscissæ sunt. Silvanus vero quidam, videns Bianoris tolerantiam, Christo credidit, et statim lingua illi abscissa est; postea et caput humeris avulsum est. Sanctus vero Bianor, perforatis talis, dextro effosso oculo, et capitis pelle detracta, cervicem gladio supposuit, et sic martyrio coronatus est. Atque hinc in Romanum transiere, in quo sic annuntiantur hæc die: In Pisidia sanctorum Martyrum Bianoris et Silvani, qui sævissima pro Christi nomine passi, demum cervicibus abscissis coronantur.

2 Menologio Sirleti pene verbatim consonant Menæa impressa hac etiam die, referente præterea eosdem dictorum Menæorum Indice. Supplementum ad Menæa excusa ex Synaxario Sirmondi et Ms. Chiffletii notat sanctos hosce Martyres die IX hujus cum elogio, quod ad verbum fere coincidit cur Sir-

letiano; notaturque ad dicti elogii finem, eadem habere Sirmondum, sed ad diem hanc x. Qui elogio præmittuntur versiculi, sic habent:

Ὁὐκ ἠδυνήθησαν ἐλεῖν στερῆράν φύσιν,
Μάρτυς Βιάνωρ, οὐδὲ τοῦ ξίφους βίη.
Ὁφθῆ πατακθεὶς Σιλουάνος τῷ ξίφει
Ἄλλος Σιλωάμ, ἐξιλόμενος πάθῃ.

Non potuere animos fortes, generose Bianor,
Tollere, vi magna licet in te sæviit ensis.
Silvane, gladio quando percussus cadis
Siloë videris altera, expurgans mala.

Vox βίη alludit ad nomen proprium Bianor; ad Silvanum vero Σιλωάμ; quo significatur fons Hierosolymitanus, juxta quem piscina, Joan. cap. 9, v. 7 nuncupata ἡ κολυμβήτρα τοῦ Σιλωάμ, id est natatoria Siloë, cujus aquis cæcus a nativitate lotus, visum recepit. Porro suus quoque Martyribus datur locus in Menæis Mss. Bibliothecæ Ambrosianæ et apud Maximum Cythærorum Episcopum; quibus adde Synaxarium Basilianum, ejus mensis Julius habetur Græce ad calcem tomi I prædicti mensis. Sed cum elogium ibi positum fere coïncidat cur Sirletiano, supra dato, nihil necesse fuit illud hic latine reddere et typis mandare, non magis quam alia superius a nobis suppressa.

SS. Bianoris
et Silvani
cultus

Menol. Basilis Isauriæ.

C

ex tabulis
Græcis ac
Latinis.

F

A

D

DE S. APOLLONIO MARTYRE

ICONII IN CAPPADOCIA.

J. P.

Notitia ex Menæis Græcis.

X JULII.

Memoria hujus Sancti, et
elogia.

Menæa impressa breviter de hoc Martyre referunt, quod ad Perinium, Iconii præsidem adductus, Christum professus, idolis explosis, cruci clavis affigatur, et martyrium absolverit. Habet ipsum insuper Supplementum ad dicta Menæa ex Synaxario Sirmondi et Ms. Chiffletii ubi ejus elogio duo sequentes versiculi præmittuntur :

B

Ἀπολλωνίῳ σταυρὸς ἡ τιμωρία,
Εἰπεῖν δ' ἀληθῶς, σταυρὸς ἡ σωτηρία.
Apollonio pœna crux,
Ut vere dicam, crux salus.

Subdo ejus elogium, quod ibidem sic adornatur : Οὗτος ἦν ἐκ τῆς πόλεως Σαρδέων τῆς ἐν Λυδίᾳ, καὶ προσαχθεὶς Περινίῳ τῷ Ἀρχόντι, ἐν τῷ Ἰκονίῳ ἐνδημοῦντι, ὁμολόγησεν ἑαυτὸν Χριστιανόν. Εἰς τὴν τύχην δὲ τοῦ Βασιλέως ἀναγκασθεὶς ὁμῶσαι, εἶπε, μὴ εἶναι θεμιτὸν εἰς Βασιλέα θνητὸν ὁμῶσαι, καὶ μάλιστα τὸν ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τοῦ παντός μὴ ἐπιγινώσκοντα. Ἐπὶ τούτοις σταυρῷ ἀναστῆθεις τῷ Θεῷ τὸ πνεῦμα παρέθετο. Oriundus ille erat e civitate Sardiensium, quæ est in Lydia, et adductus ad Perinium Præsidentem, Iconii degentem, Christianum se professus est. Cum autem coactus fuisset jurare per fortunam Imperatoris, dixit, non esse fas jurare per Imperatorem mortalem, et ma-

xime eum, qui factorem et opificem rerum omnium non cognoscebat. Propterea in cruce suspensus, spiritum Deo tradidit. Quibus consonat Menologium Sirleti.

2 Nec vero in Menæis Mss. bibliothecæ Ambrosianæ, Menæo Chiffletii, Indice in Menæa excusa, nec non Maximo Cythærorum Episcopo prætermissa ejus memoria est. Romanum Martyrologium sic ipsum annuntiat : Iconii S. Apollonii Martyris, qui per crucem insigne martyrium consummavit. Elogium aliquantulum superiore prolixius contexit synaxarium Basilianum, quod hic reddo Latine : Apollonius Christi Martyr oriundus erat e regione Lydiæ, civitate Sardensium. Circuibat autem omnem civitatem et regionem, docens sermonem veritatis, multosque infidelium ab Dominum convertens. Delatus itaque ab idololatriis urbis Iconii Præfecto, comprehensus est, et in vinculis ad ipsum ductus, adstitit coram eo, et interrogatus, se Christi servum confessus est. Unde coactus jurare per fortunam Imperatoris. dixit, non esse fas jurare per Imperatorem mortalem, et maxime, qui factorem mundi Deum non cognoscebat. Hæc fatus, jussu Præsidis, vehementer cæsus est, et in ligno suspensus, ac clavis ferreis eidem affixus, spiritum Deo tradidit; et sic consummato martyrii cursu, regnum cælorum accepit.

ex variis tabulis Græcis eruta.

E

C

DE SS. XLV MARTYRIBUS

F

J. P.

NICOPOLI IN ARMENIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

CIRCA ANNUM
CCCXIX.

Nicopolis
alias laudata,
rursum
laudanda,
quia Martyrum
palæstra.

Nicopolis in Armenia, ab aliis pluribus ejusdem nominis civitatibus additione hujus provinciæ distincta, a Pompeio Magno condita ob Mithridatem ibi debellatum, Auctore Dione Cassio, lib. 36 Historiarum Romanarum, extitit clarissimorum Martyrum XLV palæstra constantiæ eorum testis et spectatrix, ac gloriæ theatrum; civitas sane tum insigni hoc triumpho nobilis, tum mirifice prædicari merita, quod temporibus Valentis Imperatoris inconcussa steterit adversus Arianorum procellas, ut pluribus meminit S. Basilii in epistol. addit.; sicut signat Baronius in

Notationibus hic 6, 9, 10, 11 et 12 edit. Nut. Celebratissimam vero sanctorum Martyrum memoriam fuisse in sacris tabulis, abunde constabit ex iis, quæ de eorum cultu subnectimus.

2 Menologium Basilianum, ad calcem tomi primi hujus mensis ex parte editum Græce, post annuntiationem : Eodem mense (Julio) die x, passio sanctorum XLV Martyrum, qui in Nicopoli martyrio affecti sunt, ita de illis prædicat : Quadraginta quinque Christi Martyres vixerunt sub regno Licinii et præfectura Lysiæ, quorum principes fuere Leontius, Mauritius, Daniel et Antonius. Comprehensi itaque adstiterunt Duci Lysiæ in Nicopoli Armeniæ, Christumque confessi et idola execrati, cæsique ac lapidibus ora et faciem contriti, in carcerem conclusi sunt, per dies plures absque cibo permanentes. Milites, eorum con-

Elogium ex Menologio Basiliano; memoria ex tabulis Græcorum;

stantiam

A stantiam conspicati, Christo crediderunt. Deinde e carcere ejecti, et crura securibus abscissi, hi quidem jam mortui, illi autem adhuc spirantes, in caminum ignis injecti, cursum consummarunt, accipientes immortale regnum, quod paratum ipsis fuit a Christo ante mundi constitutionem. Alibi sæpius horum Martyrum recurrit memoria in Græcis fastis, ac plerumque cum parvo elogio, videlicet: in Menæis impressis eorumque Indice et Horologio Græcorum; item in Supplemto ad Menæa ex Synaxario Sirmondi et Ms. Chiffletii; in Menæis bibliothecæ Ambrosianæ, Menæo Chiffletii, Menologio Slavo-Russico, quod pro Leontio scribit Leonis; Maximo Cythærorum Episcopo; quibus addi potest Ms. ex libro linguæ Arabicæ de vita nonnullorum Sanctorum, Typicum S. Sabæ, nec non epitome excusa Menologii; denique Menologium Sirlcti, e quo postea eorum memoria transit ad Martyrologium Romanum, sic illos refert: Nicopoli in Armenia, sanctorum Martyrum Leontii, Mauritii, Daniëlis et sociorum, qui sub Licinio Imperatore et Lysia Præside varie excruciat, tandem in ignem coniecti, martyrii cursum confecerunt. Molanus illos etiam habet, et Galesinius.

B
versicuti;

3 Menæa impressa, uti etiam dictum eorum Supplementum, sacro Martyrum agmini ita acciunt:

Παρεμβολή τις ἐνρήθη τῷ Θεῷ νέα
Τολμῇ παρεμβάλοῦσα καὶ πυρὸς μέσον.
Κτείνεν ἀρισθενέας δεκάτη πῦρ Νικοπολίτας.
Nova castra Numen, militem invenit novum
Audacter ausum tendere in medios rogos.
Flamma necat decima generosos Nicopolitas.

Idem Supplementum habet hoc singulare de eorum cultu: Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν σύναξις ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Ακυλίνης πλησίον τοῦ φόρου. Celebratur autem eorum solennitas in templo S. Aquilinæ prope forum. De Templo S. Aquilinæ agit Cangius lib. 4 Constantinopolis Christianæ pag. 144.

ratio tempo-
ris.

4 Baronius tom. 3, pag. 162, num. 46, agens de hisce Martyribus, agonem eorum affigit anno 316. In Menologio Slavo-Russico ponuntur passi anno 307. Liber linguæ Arabicæ, de quo supra, videtur ipsos alligare temporibus Diocletiani, eum post anauntiationem ibidem addatur, Actorum vitæ aut elogii, ut autumno, principium: in diebus Diocletiani; et adscribitur, fol. 13. Tomo 5 Maii, pag. 151, in annotatis ad cap. 3 Actorum S. Donati et sociorum Martyrum littera f, ponitur Licinius cæpisse persequi Christianos anno 316. Secus opinatur Pagius in Critica hist. Chronol. tom. 1, pag. 381, censens, nullos Martyres in persecutione Licinia fuisse passos ante annum 319, neque ante illud tempus Liciniæ persecutionem Ecclesiæ intulisse. Tillemontius tom. 5, pag. 512 obiter ex Græcis tabulis sanctos Christi pugiles, commemorans, annum martyrii non determinat. Et vero ea temporis ratio, quam figit Pagius, non videtur improbabilis: neque enim apparet, quem potissimum martyrio sæpe dicto assignes annum, quam illum, quo Licinius varia in Christianos machinatus est, eos e palatio suo pellens, concilia celebrare eos vetans, aliaque quam plurima contra eos statuens ac gerens in odium Constantini, de quibus Eusebius lib. 1 de vita Constantini capite 51, 52 et seqq. agit; quæ Petavius alligat anno Christi 319, ut videre est in parte altera de Doctrina temporum, pag. 718: addens, passos esse in ea persecutione xl Martyres in Cappadocia, frigore enectos, et Basilium, Amasiæ Ponticæ Episcopum, martyrio affectum, citatque Eusebii Chro-

nicon. Actum de illo est tomo 3 Aprilis, pag. 416, apposita epocha circa annum 322; de iis autem die x Martii. Ad hæc, Eusebii Chronicon Latine versum apud Josephum Scaligerum pag. 180, ad annum cccxxi habet; Licinius Christianos de palatio suo pellit. Dicamus ergo, Martyres obiisse circa annum 319.

AUCTORE
J. P.

5 Quid sentiam de Actis, e Græco in Latinum sermonem a me conversis, paucis intellige. Non siu-
Acta non
sincera,
cera illa esse, sed episodii plus uno adornata, dramaticæque composita, indubitatum mihi videtur. Spirat enimvero in illis ingenium Metaphrastis vel saltem alterius cujusdam ei non absimilis, tragediæ sacri potius, quam sinceri historici uomen promeriti. Argumento sunt sequentes observationes. Primo, preces, e verbis psalmorum nimis compositæ concinnatæ, ut videsis num. 8 et 12. Secundo, inductio Martyrum utriusque sexus, nec non exemplum S. Potamienæ, temporibus Maximiani pro tuenda pudicitia in lebetem, pice instructum, a suo Domino injectæ, uonne theatrum spirant? S. Leontius, ea narrans ut animos excitet ad fortiter pro Christo dimicandum, dicit se ea accepisse a magistro suo qui, veniebat ex Ægypto, et audisse se aiebat a S. Antonio Asceta. Quæro quis hic Antonius Asceta? Antonius Magnus, ut opinor, celeberrimus plurimum monachorum abbas: si ille est, quem conjicio, satis disparata connectere videtur scriptor; cum is tamdiu obierit post L. Leontium, anno utique 356. Res illæ narrantur, a num. 8 in fine. Tertio, diabolus, Æsculapium mentitus, Ducemque Lysiam contra Martyres concitans, quidnam est nisi scena dramatica, num. 12?

sed dramati-
ce adornata.

6 Quarto, mors Martyrum, hoc modo accelerata, qui refertur num. 16, fallor, si plenam fidem inveniat. Quinto, prodit in sceam mulier, Sanctis aquam sub vestibus clam in carcere deferens, num. 11; quæ denuo redit num. 19. Eruunt, ut opinor, quibus preces et aqua e rupe elicitæ non omnino arridebunt, num. 22. Denique Actorum sinceritati non mediocriter officit sequens clausula, a geminis Actis abesse consuetæ, quæ habetur num. 23, in qua Sisiianus ita Deum orat jamjam moriturus. Opis tuæ indigos, teque nostro interventu invocantes, statim exaudi, Domine, in quacumque necessitate et indigentia; quamvis in paupertate quisquam existat; quamvis in viduitate et orbitate; quamvis in peregrinatione; quamvis in infirmitate corporis et animæ; quamvis in ære alieno et calumniis; quamvis in acerba servitute; quamvis in hominum ac pecudum contagione; quamvis in mari quispiam sit naufragus, etc. Tu illi, Rex, per nos solatio sis, et statim exaudi, ut cognoscant mundi hujus incolæ, multum nos diligi abs te, et exaudiri; ac malo cuilibet fiat aqua hæc in medelam, nam ad invocationem tui ebullit et innovatum est vetus miraculum in gloriam Patris, et Filii, et Spiritus sancti in laudem et memoriam Martyrum tuorum quinque et quadraginta.

F

7 Inter Martyres xxxvi Alexandriæ passos, de quibus hoc itidem die agitur superius, duo primi Leontius et Mauritius, et quintus Daniel, tribus nostris Martyribus Nicopolitanis, quorum expressum vidimus nomen, prorsus homonymi sunt. Quæ homonymia suspicionem fortasse nonnulli præbere poterit, hic æque, ac alibi plus semel, inductæ aliqujus confusionis, una fortasse Martyrum turba in duas distracta, vel, si hoc non vis, alterius in alteram nominibus derivatis. Verum quoniam quid hic lateat mysterii, nobis assequi non est promptum, in duas eos classes distinguens, secuti Martyrologia Hieronymiana, uti indicavimus supra, ubi de dictis

An præsentēs
Martyres
jusi cum A-
lexandrinis?

AUCTORE
J. P.
*Reliquia S.
Leontii in
Hispaniam
delata?*

triginta sex Martyribus egimus, et difficultatem hanc non pratermisimus.

S Tamayus solius S. Leontii nomen exprimit, et socios Martyres confuse : Nicopoli in Armenia, S. Leontii Martyris, qui cum aliis sociis agonem admirabilem complevit. Hoc recte; sed clausulam sequentem : cujus exuviae sacrae in oppido Alcaudete, diocesis Giennensis in coenobio monialium B. Clarae debita cultus honorificentia servantur, quorsum adjunxit? Cum in notis ad hunc locum candide profiteatur suspicari se, errasse amicum eruditum, nimirum P. Martinum Xemena Jurado, ex cujus relatione praedictis Sancti reliquiis istum

locum assignarat, et haec pignora esse alterius Leontii martyris Romae passi; de quo agunt Maurolycus, Galesinius, et Philippus Ferrarius in Generali Catalogo Sanctorum die xi Julii fol. 284, et suademur ex eo, quod Comiti Beneventano ejus exuvias obtulit Paulus V Pontifex Maximus extractas ex Romanis coemeteriis; nec huc usque sciatur Nicopolitani Romae advectas fuisse. Recte, ut opinor, hic se et alium suum ducem corrigit Tamayus. Utinam in pluribus aliis eadem felicitate et facilitate se correxisset! Sic plures fierent ejus merces apud eruditos Hagiophilos, vel Hispanos, indignatione potius ac risu saepe digniores, quam pretio.

ACTA

Ex codice Ms. pervetusto Vaticano 866 fol. 343.

INTERPRETE J. P.

B

E

CAPUT I.

Vulgato a Licinio edicto contra Christianos, sistuntur coram Duce Lysia sancti Martyres.

Λικίνιος ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλεν διατάγματα κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ὥς εἰ τινες εὐρεθεῖν Χριστιανοί, τούτους παντὶ τρόπῳ κολάζεσθαι. Ὁ δὲ τύπος τοῦ διατάγματος τοῦτον εἶχεν τὸν χαρακτῆρα· Λικίνιος αὐτοκράτωρ, μέγιστος, σεβαστὸς τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἄρχουσιν χαίρειν· ἐπειδὴ ἐδιδάχθη ἡ ἡμετέρα θεότης, ὅτι τινὲς τῶν λεγομένων Χριστιανῶν οὐ μόνον οὐ θύουσιν τοῖς εὐεργέταις θεοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐνυδρίζουσιν τὴν εὐσεβὴ τῶν θεῶν θρησκείαν, πλείστους δὲ θεοὺς καὶ ἐν νυξὶν συνέτριψαν προφάσει τοῦ θύειν αὐτοῖς, καὶ πολλάκις κολασθέντες οὐ μετετέθησαν, οὐ τιμαῖς εἰζάντες, οὐ φόβῳ μεταπεισθέντες, διὰ τοῦτο κελεύει τὸ ἡμέτερον κράτος ὅπου δ' ἂν εὐρεθεῖν Χριστιανοί, τούτους θῆσαι τοῖς θεοῖς, καὶ τιμῶν μεγίστων καὶ δωρεῶν ἀπολαύειν, τοὺς δὲ μὴ πεισθέντας, σὺν γυναῖξιν καὶ τέκνοις πυρὶ καὶ μαχαίρᾳ παραδιδόσθαι, τὴν δέγε ὑπαρξὶν αὐτῶν πᾶσαν δημοσιευθῆναι εἰς ἐπιμέλειαν ναῶν, τῶν ὑπ' αὐτῶν κλοπῇ καθαιρεθέντων, καὶ τειχῶν καὶ λουτρῶν δημοσίων. Εἰδότες οὖν τὸ ἀπαράβατον τῆς ἡμετέρας κελεύσεως παντὶ σθένει τὸ προσταχθῆναι εἰς ἔργον ἐνέγκατε, ὥς μὴ καὶ ὑμᾶς συνκινδυνεύσαι τοῖς ἀθεοτάτοις. Τούτων τῶν προσταγμάτων προτεθέντων ἐν ταῖς πλατείαις τῶν πόλεων, οἱ ἄγιοι δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ ἔχαιρον, τὸν καιρὸν τοῦ μαρτυρίου σκοποῦντες.

2 Καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ Νικοπολιτῶν προτεθέντος τοῦ διατάγματος, καὶ τῶν φόβων ἐπισειομένων, καὶ τῶν κολαστηρίων εὐτρεπισθέντων, ξύλων ὀρθίων εἰς ἀνάρθησιν, οὐρύγων τε σιδηρῶν ἀκμαίων εἰς εἰσζέσιν, καὶ κασσίδων πεφυρακτομένων, τηγάνων καὶ τροχῶν, καὶ ἧλων, καὶ βουλεύρων ζηρῶν, καὶ ἐτέρων χαλεπωτέρων κολαστηρίων· καὶ παραγενομένου τοῦ δοκῶς Λυσία, ὅπερ ἦν ἀποκειληρωμένη ἡ λεγὼν πᾶσα ἡ Ἀρμενίας, συνελήφθησαν τινες, ἑαυτοὺς καταδήλους ποιήσαντες, ὅτι Χριστιανὸί εἰσιν, Λεόντιος καὶ Μαυρίτιος, καὶ Δανιὴλ, ἄνδρες ἐπίσημοι τῶν ἐν τῇ πόλει γένει τε, καὶ παιδεύσει λόγων καὶ βίῳ κατὰ Χριστὸν διαπρέπουσες, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ ἑτεροῖτε μ' λέγοντες ἑαυτοὺς

Licinius Imperator quaquaversum edicta vulgavit, ut, si qui reperirentur Christiani, omnimodis plecterentur. Edicti vero exemplar expressum erat sic : Licinius Imperator, maximus, augustus, his, qui per orbem terrarum praesunt, salutem : Postquam divinitas a nostra facta est certior, quosdam eorum, qui Christiani appellantur, non solum beneficis diis non sacrificare, sed etiam pio deorum cultui injurias irrogare; quin imo praetextu eis sacrificandi, plurimos deos vel ipso nocturno tempore contrivisse; punitosque saepius non resipuisse, aut honoribus affectos, aut metu absterritos. Ideo potestas nostra jubet, ut ubicumque invenientur Christiani, diis hi sacrificent, magnisque honoribus ac donis fruuntur; reluctantes autem, una cum uxoribus ac liberis, igni ac ferro tradantur; facultates insuper illorum omnes publicentur, in templorum, furtim ab ipsis eversorum, nec non murorum, et publicorum balneorum utilitatem. Inviolabile itaque imperium nostrum edocti, quantum conniti potestis, id quod mandatum est, exequamini, ne una vos cum impiissimis periclitemini. Hisce itaque vulgatis in plateis urbium edictis, sancti Dei Famuli gavisii sunt, oblatam martyrii opportunitatem considerantes.

2 Inter haec publicato Nicopolitarum in civitate edicto, quando timores ingruerent, et instructae essent carnificinae, erecta ligna ad suspensionem, ungulae ferreae acutae ad abrasionem, cassides ignitae, ollae ferventes, rotae, clavi, nervi bubuli indurati, alique cruciatus atrociores; et dum advenisset Dux Lysias, ubi universa Armenia legio sortito erat distributa, comprehensi sunt nonnulli, qui Christianos se declarabant, Leontius et Mauritius et Daniel, viri natalium splendore conspicui, et doctrinarum eruditione, vitaeque ad Christi leges conformatione illustres; et una cum ipsis quadraginta alii, Christianos se

*Vulgato a
Licinio Im-
peratore ad-
versus Chri-
stianos edi-
cto,*

a

F

*sancti nostri
Martyres si-
stuntur Duci
Lysiae;*

dicti-

A dictitantes ultro ad Lysiam accesserunt. Qui talem in viris contemplatus animi celsitudinem, percontatus illos est, dicens : Cujates estis, et quis auctor vobis est, ne cultum aut sacrificium deferatis diis cœlestibus ? Cui sanctus Leontius : Omnes nos Christiani sumus, et nos quidem urbem hanc incolimus, illi vero e regione, quæ urbi subest, advenerunt. Et patria quidem terrestris nobis eadem est, pater vero cœlestis Christus ; atque hic est, qui nos docuit, et persuasit deos mutos ac cæcos non colere, nec opera manuum hominum adorare.

*cui dum fidei
sux ratio-
nem reddit
S. Leontius,*

3 Dixit Lysias : Ubinam est Christus ? Numquid cruci affixus et mortuus est ? Cui S. Leontius : Non solum audi mortuum esse, sed resurrexisse considera, et vivere in cœlis ; sed enim mortuus est lubens propter nos, et iterum resurrexit, tamquam existens filius Dei. Dixit Lysias : Nempe etiam nunc vivit ? Cui S. Leontius : O Lysia, dii vestri, postquam mortui sunt, non vivunt ; at vero Dominus noster ac Deus, qui dextera sua gubernat omnia, cœlum, terram, mare et homines omnes, pro nobis mortuus est, ut nos ex idolorum cultu extraheret. Vivit is, et docuit nos pro se mori, ut mortui, cum illo vivamus. Dixit Lysias : Nonne duodecim dii cœlestes sunt ? Qualem ergo tu alium dicis Deum, qui fecit cœlum et terram et mare ? S. Leontius dixit : Quinam dii vestri sunt ? Lysias dixit : Jupiter et Apollo et Æsculapius, alique, quos orbis colit universus. S. Leontius dixit : Jupiter ergo Deus est ? Lysias dixit : Vah ! insanis, homo blasphemus ; ipse est, qui cœlos tenet, hominumque pater et deorum. S. Leontius dixit : Si igitur deus est Jupiter, quia omnino fortis est, vobis defensoribus, quando injuria læditur, non indiget ; omnino justus est et mali osor, osor fornicationis, osor adulterii, osor obscœnitatis nefandæ, osor incestus, osor bellorum, et amans pacis. Etenim Deus perfectus sit oportet, egestatisque ac peccati expers : nam si peccat Deus vester, peccator est, et Deo eget altero peccare nescio, ad emendationem suam.

*in idola in-
vectus*

4 Lysias dixit : Tu causam dicis eorum, quæ ad deos attinent, malum caput ? Per deorum et meam salutem, male vos perdam. S. Leontius dicit : Ne indigne feras audire veritatem. Homi-
C nibus omnibus tam ratio, quam natura præscripsit leges, non esse par, ut homo alienam habeat uxorem, utque committat incestum, aut bella diligat, aut hominibus perniciem inferat. Si eos vocas sospitatores, deberent potius ex pace servare et de cultoribus suis bene mereri. Si deus vester ista facit, suadeat hominibus solvere leges ; vel sicut homo, deus vester agat, et homines imitetur. Nam si illi, qui faciunt ea, quæ lex non jubet, prævaricatores dicuntur, summoque supplicio et morte ipsa digni sunt ; dii vestri prævaricatores quali tandem mortis genere sunt digni ? Homines novimus, qui ab istis se spurciitiis continuerunt ; et justi appellantur, libidinem aversantes. Ergo homines continentes diis incontinentibus præstantiores sunt. Si non ita res se habet, sed male dixi, testimonium mihi perhibe. Neque enim male dixi ; nam dii non sunt, qui servant, sed pessimi dæmones, animis perniciem afferentes.

*Christique
honorem tu-
tatus*

5 S. Daniel dicit S. Leontio : belle dixisti, Pater, et nobis omnibus animos addidisti. Dux dixit : Malum caput, et omni dementia plenum ; nunc Deus vester, tamquam maleficus, cruci affixus est ? Ecquis autem deorum nostrorum affi-

εἶναι Χριστιανούς, καὶ αὐτοπροαιρέτως προελθόντες τῷ Λυσίᾳ. Ὁς θεασάμενος τὴν τοσαύτην τῶν ἀνδρῶν προθυμίαν, ἠρώτα αὐτοὺς, λέγων · Πόθεν ἐστέ ; Καὶ τίς ἐστιν ὁ πείσας ὑμᾶς, μὴ εὐσεβεῖν, μὴ τε θύειν τοῖς θεοῖς τοῖς οὐρανίοις ; Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει · ἡμεῖς πάντες Χριστιανοὶ ἐσμεν. Καὶ οἱ μὲν τὴν πόλιν ταύτην οἰκοῦμεν, οἱ δὲ καὶ ἐκ τῆς χώρας τῆς ὑπὸ τὴν πόλιν ὥρμηγται. Καὶ πατὴρ μὲν ἡμῶν αὕτη ἡ ἐπίγειος, πατὴρ δὲ Χριστὸς ὁ ἐπουράνιος ; καὶ αὐτός ἐστιν, ὁ διδάξας ἡμᾶς καὶ πείσας, θεοῖς κούφοις καὶ τυφλοῖς μὴ λατρεύειν, μὴ τε ἔργοις χειρῶν ἀνθρώπων προσκυνεῖν.

3 Λυσίας εἶπεν · Καὶ ποῦ ἐστὶν ὁ Χριστός ; οὐχὶ ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανεν ; Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει · Μὴ μόνον ρὸ ἀπέθανεν ἀκούσεις, ἀλλ' ἐννοήθητι ὅτι καὶ ἠγέρθη καὶ ζῶν ἐστὶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς · ἐκὼν γὰρ ἀπέθανεν δι' ἡμᾶς, καὶ πάλιν ἠγέρθη, ὡς υἱὸς ὧν τοῦ Θεοῦ. Λυσίας εἶπεν · οὐκ οὖν ζῇ νῦν ; Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει · ὦ Λυσία, οἱ ὑμέτεροι θεοὶ ἀποθανόντες οὐ ζῶσιν · ὁ δὲ ἡμέτερος δεσπότης καὶ Θεὸς, ὁ τὰ πάντα τῇ ἰδίᾳ δεξιᾷ καταρτίσας, οὐρανὸν, γῆν, θάλασσαν, καὶ πάντας ἀνθρώπους, ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν, ἵνα ἡμᾶς ἀποσπάσῃ τῆς εἰδωλολατρείας · ἐκεῖνος ζῇ, καὶ ἡμᾶς ἐδίδασκεν ὑπεραποθνήσκειν αὐτοῦ, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀποθανόντες συνζήσωμεν αὐτῷ. Λυσίας εἶπεν · Οὐχὶ δώδεκά εἰσιν θεοὶ οὐράνιοι ; ποῖον οὖν σὺ λέγεις ἕτερον Θεόν, ἔς ἐποίησεν οὐρανὸν, καὶ γῆν, καὶ θάλασσαν ; Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει · Ποῖοι εἰσιν οἱ θεοὶ ὑμῶν ; Καὶ Λυσίας λέγει · Ζεὺς, καὶ Ἀπόλλων, καὶ Ἀσκληπιός, καὶ οἱ ἄλλοι, οὓς σέβει ἡ σύμπασα · Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει · Ζεὺς οὖν Θεός ἐστιν ; Λυσίας εἶπεν · Οὐαὶ, ἐμάνεις, ἀνθρώπε βλασφημῶν, αὐτός ἐστιν, ὁ κρατῶν τοὺς οὐρανοὺς, πατὴρ ἀνδρῶν τε καὶ θεῶν. Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει · εἰ οὖν θεός ἐστιν ὁ Ζεὺς πάντως, ὅτι καὶ ἰσχυρός ἐστιν, καὶ ὑμῶν τῶν ἐκδίκων οὐ χρήζει ἀσεβοῦμενος · πάντως δὲ καὶ δίκαιός ἐστιν, καὶ μισοπόνηρος, μισῶν μοιχίαν, μισῶν πορνείαν, μισῶν ἀρρήτοποιάν, μισῶν ἀδελφογαμίαν, μισῶν πολέμους, καὶ φιλῶν εἰρήνην. Ὁ γὰρ Θεὸς ὀφείλει τέλειος εἶναι, καὶ ἀπροσδεής, καὶ ἀναμάρτητος · ἐὰν γὰρ ἀμάρτη ὁ θεὸς ὑμῶν, ἐστὶν ἀμαρτωλὸς καὶ ἄλλου θεοῦ χρεῖαν ἔχει ἀναμαρτήτου εἰς διόρθωσιν ἑαυτοῦ.

4 Λυσίας εἶπεν · Σὺ εἰ ὁ δικάζων τὰ τῶν θεῶν κακὴ κεφαλὴ ; μὰ τὴν σωτηρίαν τῶν θεῶν, καὶ τὴν ἐμὴν, κακῶς ἀπολέσω ὑμᾶς. Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει · Μὴ ἀγανάκτει τὴν ἀλήθειαν ἀκούων · τοῖς ἀνθρώποις πᾶσιν νόμοι τέθηται, οἱ μὴν λογικοὶ, οἱ δὲ φυσικοὶ, ὡς οὐ χρὴ ἀνθρώπον ἀλλοτρίαν ἔχειν γυναῖκα, οὔτε ἀδελφογαμεῖν, οὔτε πολέμους ἀγαπᾶν, καὶ προξενεῖν ὀλεθρον τοῖς ἀνθρώποις · εἴπερ σωτήρας αὐτοὺς καλεῖς, ὧφειλον μάλλον ἐκ τῆς εἰρήνης σῶζειν, καὶ περιποιεῖσθαι τοὺς σεβομένους. Εἰ δὲ ὁ θεὸς ὑμῶν τοιαῦτα διαπράττεται, καὶ τοὺς ἀνθρώπους πεισάτω λῦσαι τοὺς νομούς · ἢ καὶ ὡς ἀνθρώπος πραττέτω ὁ θεὸς ὑμῶν, καὶ μιμησάσθω τοὺς ἀνθρώπους · εἰ γὰρ οἱ πράττοντες ἂ μὴ ὁ νόμος κελεύει, παράνομοι λέγονται, καὶ τιμωρίας μεγίστης, καὶ θανάτου ἄξιόι εἰσιν, οἱ θεοὶ ὑμῶν παρανομοῦντες, πόσων θανάτων ἄξιόι εἰσιν ; Οἶδαμεν ἀνθρώπους ἐγκρατενομένους ἀπὸ τῶν ἀκαταρσιῶν τούτων, καὶ λέγονται δίκαιοι, φυλασσόμενοι ἀπὸ ἀσελγίας · οὐκ οὖν οἱ ἐγκρατεῖς ἀνθρώποι τῶν θεῶν ἀκρατῶν κρείττονται · εἰ δὲ οὐκ ἔχει οὕτως, ἀλλὰ κακῶς εἶπον, μαρτύρησόν μοι, οὐκ εἶπον γὰρ κακῶς, ὅτι οὐκ εἰσιν θεοὶ σῶζοντες ἀλλὰ θαίμονες κίκιστοι, ὀλοθεύοντες ψυχάς.

5 Ὁ ἅγιος Δανιὴλ λέγει τῷ ἁγίῳ Λεοντίῳ · Καλῶς εἶπας, πάτερ, καὶ πάντας ἡμᾶς παρεθέρουντας. Ὁ Δοῦξ εἶπεν · κακὴ κεφαλὴ, καὶ πάσης ἀπονοίας πεπληρωμένη, οὐχὶ ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐσταυρώθη ὡς κακοῦργος ; τίς δὲ τῶν θεῶν ἡμῶν ἐσταυρώθη ; Ὁ ἅγιος

Λεόντιος

E

F

EX MS.

Λεόντιος λέγει · Ὁ μὲν ἡμέτερος Θεὸς ἐσταυρώθη, καὶ ἐγκαυχόμεθα ἐν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ, δι' οὗ οἱ θεοὶ ὑμῶν οὐκ ἔτι ἰσχύουσιν · ὁ γὰρ Χριστὸς βουλόμενος σῶσαι τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν ἐπικρατήσασαν ταύτην ἀθεότητά, ἐκουσίως ἑαυτὸν παρέδωκεν τοῖς Ἰουδαίοις, προκηρύξας ταῦτα διὰ τῶν προφητῶν, ἵνα διὰ τοῦ σταυροῦ παραβασιν ἀρχαίαν τοῦ προτοπλάστου λύση, καὶ κατέλθῃ εἰς τὸν ᾗδην, καὶ ἀνόιξῃ τοῦτον καὶ ἀπολύσῃ ψυχὰς, καὶ ἀνάστασιν ἡμῖν δωρήσῃται. Οἱ δὲ ὑμέτεροι θεοί, Ζεὺς μὲν δι' ἀσωτίαν, κύκνος, καὶ ταῦρος, καὶ ἑρπετὸν ἐγένετο · τί οὖν ἐστὶν ἐραστώτερον, Θεὸν τὸν ποιήσαντα ἄνθρωπον, καὶ ἀπολωλότα διὰ ἰδίαν αὐτοῦ κακὴν προαίρεσιν, ἀποθανεῖν τὸν Θεὸν δι' αὐτόν, καὶ ἀναστῆναι καὶ συναναστῆσαι τοῦτον ἡλεθέντα, ἢ δι' ἀσωτίαν γενέσθαι πελαργόν, καὶ ἔρπειν διὰ πορνίαν; Ὁμοίως δὲ καὶ Ἀπόλλων, ὁ Θεὸς ὑμῶν, ἐκεραυνώθη, ὡς ἐν τοῖς μύθοις ἡμῶν τραγωδεῖται. Ἀσκληπίος δὲ καὶ Ἡράκλῆς ἐκεραυνώθησαν καὶ αὐτοὶ, καὶ κατεδαπανήθησαν πυρὶ οὐρανίῳ· οὐ γὰρ ἦσαν θεοὶ, ἀλλ' ἀπατηλοί.

xus est Cruci? S. Leontius dicit: Deus noster Cruci affixus est; quin imo in Cruce ejus gloriamur, contra quam dii vestri nihil quidquam valent. Christus enim volens hominem, servare a tali, quæ invaluerat, impietate, voluntarie se tradidit Judæis, hæc per Prophetas vaticinatus, ut antiquam primi hominis prævaricationem per crucem solveret, ad infernum descenderet, eum aperiret, animos liberaret, et resurrectionem nobis donaret. Dii autem vestri, Jupiter quidem propter luxuriam factus est cygnus, taurus ac serpens. Quidnam ergo amabilius est, Deumne, postquam homo, quem fecerat, mala sua voluntate perierat, Deumne, inquam, pro ipso mori et resurgere, atque hunc ipsum simul resurgere, misericordiam consecutum; an ob luxuriam fieri ciconiam et repere ob libidinem? Similiter quoque Apollo, deus vester, fulmine periit, ut in fabulis vestris in scenam datur. Æsculapius vero et Hercules fulmine itidem icti et igne cœlesti consumpti fuerunt: non enim dii erant, sed impostores.

D

B

ANNOTATA.

E

a Isto quondam titulo Imperatores fuisse nuncupatos, colligitur ex epistola Valentiniani ad Theodosium Imperatorem data, quæ est numero vigesima quinta, et habetur parte I Concilii Chalcedonensis a col. 512.

CAPUT II.

*Sancti lapidibus percussi et in carcerem conjecti, variis exemplis
a S. Leontio confirmantur.*

Καὶ χολώσας ὁ Δοῦξ, ἐκέλευσεν λίθοις τὰς ὄψεις αὐτῶν ὀρέσθαι, καὶ λέγει · Τύπτετε τὰ στόματα αὐτῶν, ὅθεν ἐξῆλθεν βλασφημία εἰς τοὺς θεοὺς. Οἱ δὲ Ἅγιοι τυπτόμενοι, λέγουσιν τῷ τυράννῳ · Τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεός, ὑπηρετὰ τοῦ σατανᾶ, ὅτι τὴν ἀλήθειαν ἀκούων, μεθύεις τῇ ἀσεβείᾳ. Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει · Ἀδελφοί, μὴ καταράσθε τοὺς αὐτοκαταράστους, ἀλλὰ μάλλον εὐλογεῖτε, ἐπειδὴ οὕτως ἐπιγέγραπται · εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντάς ὑμᾶς, εὐλογεῖτε, καὶ μὴ καταράσθε. Ὁ Δοῦξ εἶπεν · Λεόντιε, μὰ τοὺς θεοὺς, ἐὰν πισθῇτέ μοι καὶ θύετε, ὁ, ἐὰν βούλεσθε, παρέξω ὑμῖν· ἕως γὰρ τοῦ παρόντος ἡνεσχόμην ὑμῶν, σκοπῶν τὴν μεταβολήν. Ἐὰν οὖν παρακούσετε τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ μὴ προσελθόντες, θύσητε τοῖς θεοῖς, τὰ μέλη ὑμῶν τοῖς κόραξιν καὶ τοῖς κυσὶν βορὰν παραθήσω, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς ὠφελήσει ἢ ματαῖα ἐνστάσις. Ὁ ἅγιος Ἀντωνίος λέγει · Ποίοις θεοῖς κελεύεις θύσαι ἡμᾶς; Λυσίας λέγει · Θύσατε τῷ Διὶ, καὶ τῷ Ἀπόλλωνι. Ὁ ἅγιος Λεόντιος εἶπεν · Ὁ Θεὸς ὑμῶν, ἑαυτὸν σῶσαι μὴ θυνάμενος, Ἀπόλλων λέγεται · τοῦτο ὑμεῖς μαρτυρεῖτε.

7 Ἀγανακτήσας οὖν ὁ Λυσίας, καὶ ἐκ τοῦ θυμοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς διαπύρους ποιήσας, καὶ τρήσας τοὺς ὀδόνθας, ἐκέλευσεν σιδήρῳ θῆναι αὐτῶν τὰς χεῖρας, καὶ τοὺς πόδας, καὶ κλοῖσις βαρυτάτοις κατασφυγχθέντας ἀποτεθῆναι εἰς τὸ δεσμοκτήριον εἰς τὸν πύργον τῆς πόλεως τῆς βλεπούσης κατὰ βορέαν, ἔνθα καὶ πηγὴ ὑπεκτρέχει, ῥέουσα ἐξωθεν τῆς πύλης τῆς πόλεως. Παραγγεῖλας τοῖς φυλάσσουσιν αὐτοὺς στρατιώταις, Μεναΐα καὶ Βηληράδῃ, λέγων αὐτοῖς· Βλέπετε, ὦ Μεναΐα καὶ Βηληράδῃ, πῶς αὐτοὺς φυλάττετε· μὰ τὸν γὰρ Ἀσκληπίου, ὅτι ἐὰν μάθω, ὅτι ἄρτος, ἢ ὕδωρ ἐδόθη αὐτοῖς παρὰ τινος, τὴν ἐκείνων τιμωρίαν ὑμῖν ἐπιθήσω, καὶ πυρὶ σὺν ἐκείνοις ὑμᾶς ἀναλώσω. Οἱ δὲ στρατιῶται τὰ δεσμὰ περιθέντες τοῖς ἁγίοις, ἐνέδχλον

Tum Dux iratus lapidibus vultus eorum cædi jussit. Et dixit: Ora eorum percutite, ex quibus blasphemia erupit contra deos. Percussi Sancti dicunt Tyranno: Deus te percussurus est, minister satanæ, quia audiens veritatem, ebrius es impietate. S. Leontius dicit: Fratres, ne maledicite his, qui ex se ipsis maledicti sunt, sed benedicite potius. Quoniam ita scriptum est: Benedicite persequentibus vos; benedicite et non maledicite. Dux dixit: Leonti, per Deos juro, si obtemperetis mihi, et sacrificetis, quidquid voveritis, dabo vobis: nam huc usque vos sustinui, considerans futurum, ut mutaremini. Si itaque Imperatoribus refragamini, et si non veneritis diis sacrificaturi, membra vestra corvis et canibus cibum proponam, et nihil vobis proderit stulta pervicacia. S. Antonius dixit: Cujusmodi diis sacrificare nos jubes? Lysias dicit: Sacrificate Jovi et Apollini. S. Leontius dixit: Deus vester, qui semetipsum servare non potest, Apollo dicitur. Id confitemini vos ipsi.

simul cum aliis ora percutitur lapidibus,

F

7 Indignatus ergo Lysias, oculis inflammatis præ furore, ac dentibus frendens, manus eorum ac pedes catenis vinciri jussit, et catenis gravissimis excarnificatos, in carcerem compingi in turri civitatis, qua Boream respicit. Unde etiam fons excurrit, fluens extra portam civitatis. Militibus, qui eos custodiebant, Menææ et Beleradæ id mandati dedit, dicens: Videte, Menæa et Belerade, quomodo ipsos custodiat. Nam per Æsculapium, si rescivero, aut panem aut aquam eis a quopiam data esse, pœna illorum vos mulctabo, et igne simul cum illis vos perdam. Milites autem, vincula Sanctis circumponentes, in turrim conjecerunt. Sancti ex uno quasi ore dicebant:

vinculis constricti carceri mancipantur, et orant,

Bene-

A Benedicimus te, Domine, regem gloriæ, qui propter peccata nostra coram Pontio Pilato adstitisti judicandus. Tu enim vera es vita, qui pro nobis peccatoribus, in hostiam datus, veri Dei verus filius, patrisque tui Pontifex; ne separa nos a misericordia tua, neque ab hac fraterna conjunctione; qui omnes nos unis tui confessione, et unius efficit voluntatis, mortem quoque nostram uni, nec permitte ut alter ab altero in aliquo separemur, ut videntes egregiam nostram alacritatem impii ministri exemplo nostro moveantur. Ecce enim in tenebras detrusi sumus, esurientes ac sitientes, et animus noster in vinculis tabescit; sed tu, Domine, patientiam nobis da, cursumque nostrum perfice, ut nullum e nobis satanas capiat.

recitantes
verba psal-
morum,

B 8 Et flexis genibus orabant; et postquam surrexissent, consederunt, eo quod recto corpore stare non poterant (erant quippe in vinculis incurvati) et una voce canebant, dicentes: Expectans expectavi Dominum et intendit mihi, et exaudivit orationem meam, et eduxit me de lacu miseriæ et de luto fecis. Atque expleto psalmo, ceciderunt in faciem, et surgentes rursum ceciderunt, dicentes: Exaudi Deus orationem meam, cum deprecor ad te, a timore inimici eripe animam meam: protexisti me a conventu malignantium, a multitudine operantium iniquitatem. Atque expleto psalmo et tertia facta oratione consedere, alter alterius vincula osculantes, et se mutuo stringentes exultabant. Sanctus vero Leontius hortari ipsos cœpit et dicere: Fratres venerandi, famulique ac servi Christi, generoso animo omnia toleremus: nostis enim esacris Litteris, quanta sustinuerit Job (sed enim vos non latet finis Domini) memores estote, quod Joannes Baptista capite truncatus sit, Stephanus autem lapidatus, Petrus Apostolus Romæ crucifixus, Paulus capite minutus, Thomas spiculis confosus. Quot vero sancti temporibus Maximiani Imperatoris, Decii et Adriani, aliorumque impiorum imperatorum, martyrio sint affecti et gloriose coronas consecuti, et fortunati ab omnibus prædicentur, et nostis omnino et audistis.

hortante il-
los S. Leon-
tio exemplis
mulierum

C 9 Quorsum autem viros pugiles commemorare attinet? Ubi mulieres quoque, religione et virili animo præstantes, imbecillitate sexus deposita, in Christo posuerunt spem, ob repositam in cœlis gloriam. Dicit enim Dominus in Evangeliiis: Qui me confitebitur coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est; et qui negaverit me coram hominibus, negabitur et ipse coram Angelis Dei. Itaque si mulieres, quarum natura infirma est, viriliter decertarunt; quanto magis nos tales ac tantos pro Christo martyrio perfungi oportet? Audistis de S. Euphemia, Capitolina et Julitta, aliisque sanctis mulieribus, quarum nomina scripta sunt in libris cœlorum, quam strenue dimicarint, et diabolus debellarint. E quibus dilectioni vestræ recensebo dignum sermonem, commemorans ea quæ accepi a viro, magistro nostro, qui veniebat ex Ægypto, et audisse se aiebat a S. Antonio asceta.

et S. Pota-
miena,

a

10 Temporibus Maximiani persecutoris fuit puella quædam Alexandria, alicujus e divitibus, istic degentibus, ancilla. Nomen ipsi erat Potamiena a. Cogebatur a suo Domino ad concubitum. Illa dixit: Ancilla Christi sum, non scortor, Dominus vero ad tempus aliquod ipsi insultat. Ipsa autem non gessit morem. Is itaque si-

eis τὸν πύργον. Οἱ δὲ Ἅγιοι ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος ἔλεγον· εὐλογοῦμέν σε, Κύριε, τὸν βασιλέα τῆς δόξης, τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου παραστάντα εἰς κριτήριον διὰ τὰς ὑμετέρας ἁμαρτίας· σὺ γὰρ εἶ ἡ ἀληθινὴ ζωὴ, ὁ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν θυσιὰ δοθείς, ὁ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ υἱὸς ἀληθινός, καὶ τοῦ σοῦ πατρὸς ἀρχιερεὺς, μὴ χωρήσης ἡμᾶς τοῦ ἐλέου σου, μήτε ταύτης τῆς ἀδελφότητος, ἐνόσας ἡμᾶς πάντας τῇ σῇ ὁμολογίᾳ, καὶ ποιήσας ἡμᾶς ὁμοψύχους, ἕνοσον ἡμῶν καὶ τὴν τελείωσιν, καὶ μὴ ποιήσης ἡμᾶς ἐν μηδενὶ χωρισθῆναι ἀπ' ἀλλήλων, ὅπως ἰδόντες ἡμῶν τὴν καλὴν προθυμίαν οἱ ἀσεβεῖς ἐργάται ἐπιθυμήσουσιν τὴν καλὴν ἡμῶν πράξιν. Ἰδοὺ γὰρ ἐν σιότι κατεβλήθημεν πεινῶντες καὶ διψῶντες, καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐν δεσμοῖς ἐκτίνεται· ἀλλὰ σὺ, Κύριε, χάρισαι ἡμῖν τὴν ὑπομονὴν καὶ τελείωσον ἡμῶν τὸν δρόμον, ἵνα μηθέντα ἐξ ἡμῶν ὁ σατανὰς χειρώσῃται.

8 Καὶ κλίναντες τὰ γόνατα προσηύξαντο, καὶ ἀναστάντες ἐκαθήσθησαν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ὀρθοῦς στήναι· ἦσαν γὰρ ἐν τοῖς δεσμοῖς κατακαμπτόμενοι, καὶ ἑψαλλον συμφόνως λέγοντες· Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχεν μοι, καὶ εἰσήκουσε τῆς δεησιῶς μου, καὶ ἀνήγαγεν με ἐκ λάκκου ταλαιπορίας καὶ ἀπὸ πηλοῦ ὕλης. Καὶ πληρώσαντες τὸν ψαλμὸν, ἔπisan ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἀναστάντες πάλιν ἑψαλλον, λέγοντες· Ἐιστάκουσον ὁ Θεὸς προσευχῆς μου, ἐν τῷ θέσθαι με πρὸς σε, ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελὼ τὴν ψυχὴν μου· ἐσκέπασάς με ἀπὸ συστροφῆς πονηρευομένων, ἀπὸ πλήθους ἐργαζομένων ἀδικίαν· Καὶ πληρώσαντες τὸν ψαλμὸν, καὶ ποιήσαντες τρίτην εὐχὴν, ἐκαθέζοντο, ἀλλήλων τὰ δεσμὰ καταφιλοῦντες, καὶ προσέχοντες ἀλλήλοις ἡγαλλιώντο. Ὁ δὲ ἅγιος Λεόντιος ἤρξατο παρακαλεῖν αὐτοὺς καὶ λέγειν· Ἀδελφοί τίμιοι καὶ θεράποντες καὶ δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, γενναίως, ἅπαντα ὑπομείνουμεν· διδάτε γὰρ ἐκ τῶν θείων γραφῶν, ὅσα ὑπέμεινεν Ἰώδ, ἀλλὰ καὶ τὸ τέλος Κυρίου ἐγνωται· Μνησθε πάντως ὅτι Ἰωάννης μὲν ὁ βαπτιστὴς ἀπεκεφαλίσθη, Στέφανος δὲ ἐλιθοβολήθη, Πέτρος ὁ ἀπόστολος ἐν Ῥώμῃ ἐσταυρώθη, Παῦλος ἀπεκεφαλίσθη, Θωμᾶς ἐκεντήθη· ὅσοι δὲ ἅγιοι ἐν τοῖς χρόνοις Μαξιμιανοῦ τοῦ βασιλέως, καὶ Δεκίου, καὶ Ἀδριανοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀσεβῶν βασιλέων, ἐμαρτύρησαν, ἐπιδόξως καὶ τοὺς στεφάνους ἀπέλαβον, καὶ μακαρίζονται παρὰ πάντων, καὶ ἐγνωτε πάντως καὶ ἀκούετε.

9 Καὶ τί δεῖ περὶ ἀνδρῶν ἀθλησάντων λέγειν; ὅπουγε καὶ γυναῖκες θεοσεβεῖς καὶ ἀνδρεῖαι ἀποθήμεναι τὸ τῆς φύσεως ἄτονον καὶ ἀσθενές, ἐνίσχυσαν τὴν εἰς Χριστὸν ἐλπίδα, διὰ τὴν ἀποχειμένην ἐν οὐρανοῖς δόξαν. Ὁ γὰρ Κύριος εἶπεν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις· Ὅς ἂν ὁμολογήσῃ με ἔμπροσθεν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω αὐτὸν καὶ ἐμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· καὶ ὅς ἂν ἀπαρνήθῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρνήσεται καὶ αὐτὸς ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ· εἰ οὖν γυναῖκες, ὧν ἡ φύσις ἀσθενεία, ἀνδρικῶς ἀγωνίσαντο, πόσω μάλλον ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ τοιοῦτοι καὶ τοσοῦτοι ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρῆσαι; Αἰκούετε περὶ τῆς ἀγίας Εὐφημίας, καὶ Καπιτουλίνης καὶ Ἰουλίττης, καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων γυναικῶν, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλοις τῶν οὐρανῶν εἰσιν ἀναγραφτά, πῶς λαμπρῶς ἠγωνίσαντο, καὶ ἐνίκησαν τὸν διάβολον· ἐν οἷς διηγῆσθαι τῇ ἀγάπῃ ὑμῶν λόγον ἄξιον, μνημονεύων, ἃ ἀκήκοα παρὰ ἀνδρῶν, διδασκάλου ἡμῶν, ἐλθόντος ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, καὶ αὐτὸς ἔλεγεν ἀκηκοῖναι παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀυτονίου τοῦ ἀσκητοῦ.

10 Ὅτι ἐν τοῖς καιροῖς Μαξιμιανοῦ τοῦ διωκτοῦ κόρη τις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, δοῦλη τινὸς ὑπάρχουσα τῶν ἐκεῖσε πλουσιῶν, αὕτη δὲ ἐλεγετο Ποταμίνα. Πυγμάχῃ παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότης συνκαθεύδειν αὐτῇ. Ἦ δὲ εἶπεν· Ὅτι Χριστοῦ εἰμι δοῦλη, καὶ οὐ προνεύω. Ὁ δὲ δεσπότης ἐφῆδετο αὐτῆς ἕως τινὸς· ἡ δὲ οὐκ ἐπέσθη· αὐτὸς μὲν ἄμα ἀγαπῶν, ἄμα δὲ καὶ ἐλεῶν,

E

F

EX MS.

ἐλεῶν, οὐκ ἐτύπτεν, ἀλλὰ παρέδωκεν αὐτὴν τῷ ἡγεμόνι, λέγων· Ἐὰν συνθῇτε τῷ σκοπῷ μου, φῆσαι αὐτοῖς, εἰ δὲ μὴ, κόλασον αὐτὴν ὡς Χριστιανὴν. Παρὰδοθεῖσα δὲ τῷ ἡγεμόνι, καὶ πολλὰ παρ' αὐτοῦ κολακευθεῖσα τοῦ πεισθῆναι τοῖς τοῦ δεσπότητος κελεύμασι, ἀποκριθεῖσα εἶπεν· Μὴ γένοιτο τοιοῦτο ποτε δικαστῆς, ὃς κελεύει ἀσωτίᾳ δεσπότητος δοῦλην ὑποτάσσεσθαι· τοῦ δὲ ἡγεμόνος φοβήσαντος, ὅτι ἐν τῷ λέβητι σε ἐμβάλω, συγκαίεσθαι τῇ πίσσῃ ὡς Χριστιανὴν οὖσαν· ἡ δὲ εἶπεν αὐτῷ· τὴν κεφαλὴν σοι τοῦ βασιλέως, ἐπειδὴ πολὺ φοβῇ αὐτόν, μὴ κελεύσεις ἀπὸ ἀπαξ ριφῆναι με ἐν τῷ λέβητι, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν χαλασθῆναι, ἵνα γνῶς, πόσῃ μοι ὑπομονὴν ὁ Χριστὸς χαρίζεται.

11 Καὶ βληθῆσης αὐτῆς ἐν τῷ λέβητι, ὡς ἦλθεν περὶ τὸν τράχηνον ἡ πίσσα, ἀπέδωκεν τὴν ψυχὴν αὐτῆς. Ὅρατε, ὅτι γυνὴ μόνη καὶ δοῦλη ὑπάρχουσα, καὶ μὴ ἔχουσα ἑαυτῆς ἑξουσίαν, οὕτως τῇ μεγάλῃ ὑπομονῇ κατήσχυεν τὸν τύραννον. Τί ἂν εἵποιμεν ἡμεῖς; ἡ ποῖα ὑπέρθεσις ἐστίν, τοῦ μὴ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; Μετὰ γὰρ τὴν τελείωσιν ἡμῶν, αἱ μὲν ψυχαὶ ἡμῶν ἀπὸ ἀγίων Ἀγγέλων δορυφοροῦνται, καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν στέφανοι, καὶ τιμαὶ ἔσονται· τὰ δὲ λείψανα ἡμῶν μετὰ χαρᾶς καὶ δόξης κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκπέμπονται. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, πάντας παρεθάρρυνεν, ὥστε καὶ αὐτοὺς εἰπεῖν· τοῦ Κυρίου τὸ θέλημα γένησθω. Καύσωνος δὲ ὄντος ἀφορήτου, ἡνίκα ταῦτα τοῖς ἀγίοις ἐσυνέμβαινον, καὶ ἐκκασιμένων αὐτῶν τῇ δίψῃ, καὶ κολυμένων τῶν οἰκείων ἐπιδοῦναι αὐτοῖς ἄρτον, ἢ ὕδωρ, γυνὴ τις θεοσεβὴς ὀνόματι Βασισανῇ, εὐσχημένως ἐνδυσαμένη τὴν γυναῖκίον στολὴν, καὶ μαφόριον πλατύτερον τῆς συνηθείας περιβαλλομένη, κοθῶνας ὕδατος πλήρεις διαζωσαμένη, καὶ ὡς ἐπισκέψεως χάριν ἀνυπόπτως πρὸς αὐτοὺς εἰσπορευομένη, ἐπότιζεν αὐτοὺς λανθάνοντως.

mul diligens, simul miserans, non cecidit, sed Praefecto eam tradidit dicens : Si proposito meo obsecundet, annuntia; sin minus, puni illam, ut Christianam. Praefecto itaque tradita, multisque adulationibus ab ipso tentata, ut heri jussis obtemperaret, respondens dixit : Ne talis umquam fiat judex, qui jubet ancillam obedire libidini domini. Cumque Praefectus timorem incuteret : In lebetem te conjiciam, ut pice comburaris, cum Christiana sis; haec dixit illi : Per caput imperatoris (multum enim hunc revereris) ne jubeas simul et semel me projici in lebetem, sed paulatim demitti, ut noris quantum patientiae Christus mihi donet.

11 Ipsa itaque in lebetem injecta, simul atque pix ad collum pervenit, spiritum suum tradidit. Videtis, quod mulier, quae erat sola et ancilla, et quae non habebat potestatem sui ipsius, tam magna patientia tyrannum confuderit. Quid ergo nos dicemus? Aut qualis dilatio erit non mori pro Domino nostro Jesu Christo? Nam post mortem nostram, animae nostrae Sanctorum Angelorum satellitio stipabuntur, et in regno caelorum coronae et honores erunt; reliquiae autem nostrae cum gaudio et honore per universum orbem transmittentur. Haec fatus, omnibus animos addidit, adeo ut ipsi quoque dicerent: Domini voluntas fiat. Cum autem, quo tempore haec eveniebant Sanctis, aestus esset intolerabilis, et prae siti exurerentur; cumque insuper interdictum domesticis esset praebere eis panem aut aquam; mulier quaedam pia, nomine Basiana, muliebri amictu decore induta, maforio *b* latiore, quam solebat, circumdata, poculis aquae plenis cincta et tamquam visendi gratia sine suspicione ad eos profecta, clam ipsis potum dedit.

pro pudicitia in lebetem injecta.

ANNOTATA.

a De hac S. Potamiēna juniore actum tomo 2 Junii pag. 6.

b Vox ista significat operimentum captis, maxime feminarum, de qua Cangius.

CAPUT III.

C

Sancti frustra ad cultum deorum incitantur; in deos et Tyrannum invehitur S. Leontius; clam a muliere potantur.

Διανυκτερεύσαντες δὲ ἐν τῷ σκότει ἦσαν ἀγαλλιόμενοι, ὡς ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ἑψάλλον ὅμου πάντες λέγοντες· Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου ὁ Θεὸς, καὶ ἐκ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμὲ λύτρωσαί με· ῥύσαι με ἐκ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν, καὶ ἐξ ἀνδρῶν αἰμάτων σῶσόν με, καὶ τὰ ἑξῆς. Οἱ γὰρ πλείστοι αὐτῶν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἦσαν ἐκμεμαθηκότες τοῦς ψαλμοῦς. Καὶ τελέσαντες τὴν νυκτερινὴν εὐχὴν, ἐκάθηντο ἐκδεχόμενοι τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ βοήθειαν. Ὁ δὲ Δοῦξ ἐν φροντίδι γενόμενος, ποῖα τιμωρίᾳ κολάσει τοὺς Ἀγίους, αὐπνός διετέλει τὴν νύκτα. Περὶ δὲ τὸν ὀρθρὸν ἀφυπνίσαντος αὐτοῦ, παρέστη αὐτῷ ὁ σατανᾶς, λέγων· Ἀνδρέϊον, ὦ Λυσία· ἐγὼ γὰρ εἰμι ὁ Ἀσκληπιοῦς, εἰς ὃν γῶδες ὠμνυες, ἀλλὰ ἀναστὰς τιμώρισον τοὺς ἀνθρώπους τούτους· ἀπαξ γὰρ βλασφημήσαντες, καὶ ἐνυβρίσαντες οὐκ εἰσιν ἄξιοι τῆς ἡμετέρας θεότητος· ξέσου οὖν αὐτοὺς· οἶδα γὰρ τὴν ἐνστασιν αὐτῶν, ὅτι οὔτε θύουσιν ἡμῖν, οὔτε προσκυνοῦσιν· πολλὰ γὰρ ἔλεγον κατ' ἐμοῦ ἐν τῇ φυλακῇ. Εὐθύς οὖν κλάσας αὐτῶν τὰ ὀστά, καύσου αὐτὰ πυρὶ,

Dum vero pernoctarent, in tenebris tam exultabant, quam in luce, cantabantque una omnes : Eripe me de inimicis, Deus meus, et ab insurgentibus in me redime me; libera me ab operantibus iniquitatem, et de viris sanguinum salva me, etc. Quippe plurimi illorum ab ineunte aetate psalmos perdiderant. Nocturnis precibus absolutis sedebant, expectantes a Deo auxilium. At Dux cura confectus, quoniam supplicio Sanctos afficeret, noctem transigebat insomnis. Sed ubi sub auroram obdormivisset, adstitit ipsi satanas, ac dixit : Macte animis, Lysia. Ego namque Aesculapius sum, per quem hesterno die jurasti, at strato te proripe, et illos homines plecte : nam semel blasphemii et injuriis usi divinitate nostra indigni sunt. Proin caede illos : scio quippe pervicaciam ipsorum, quod nec nobis sint sacrificaturi, nec cultum delaturi : nam multa adversum me dixerunt in carcere. Mox ergo confracta ipsorum ossa, flammis combure, et flu-

Dum Sancti in psalmis persistunt, Dux a Diabolo, Aesculapium mentito, moneatur,

vium

A vium Lycum inquire, et ibi hæc disperde. At enim vercor, ne, si Christiani inveniant, qui domos magnas ædificaverunt et illustres, ibidem eos defodiant, illosque reverentia et honore prosequentes me pessumdent: perde itaque ipsos sine ulla mora.

qui Sanctos, accersi jussos, qua promissis, quaminis ad sacrificandum urget;

B 13 Dux itaque cum mane surrexisset multa eum festinatione, visionis imagine ac militum multitudine, atque egressus esset extra civitatem quasi ad spatium passuum centum et quinquaginta, locumque sublimiorem invenisset, sedens in tribunali, Sanctos accersi jussit. Nec mora; milites ejecerunt ipsos, ac victos stiterunt. Dux autem fixo obtutu illos pererrans, sic fatur: Scitis pepercissem vobis heri, ne tormentis cruciaremur, et in hodiernum usque diem convivisse, ut hodie diis sacrificantes, Imperatoribus fiatis amici, et nobis; et postquam vestrum quilibet sacrificaverit ad ducentos aureos accipiat, vestesque et dona alia imperatoria. Ecce enim, plerosque vestrum sacrificare velle video; si ergo morem mihi geratis, mox tauros huc adduci mandavi, ut diis immoletis, prandium vobis paretur, et inter cpulas splendida quoque accipiat dona; sin obedire recusatis, ad aliud tormentorum genus, procedere oportet. Proin vos hortor ne dulcissimæ lucis usura privari, neu ab uxoribus, liberis et amicis separari vos patiamini; sed sacrificetis et, cui lubuerit deo, thus adoleatis.

at frustra, S. Leontio contra deos arguente,

C 14 Tunc uno quasi ex ore Sancti dixerunt: Anathema tibi, Tyranne, congruum furori tuo cognomentum sortite: jubes enim nos a Deo vivente deficere, et impuris et abominandis dæmonibus sacrificare. Enimvero et indumentum, et cibus et potus, et thesaurus, et pater, et amicus, et frater nobis est Dominus noster Jesus Christus, qui nos vocavit. Dux dicit: Etiamnum vobis parco vel injuria lacesitus: nam et amicorum ferre defectus, æquum est. Relictisque omnibus, S. Leontio dixit: Præ reliquis mysteria gentilium probe callere te video, plane a puero iisdem institutum. Quid ergo? Quandoquidem Jupiter, Apollo et Æsculapius dii tibi esse non videntur; Neptuno aut Dianæ hostiam litate. S. Leontius dicit: Erratis, dum eos dicitis esse Deos. At enim immortales hominum mentes diis mortalibus præstant. Etenim si e cælo et terra deorum vestrorum esse generationem dicunt, cælumque ac terra obnoxia sunt corruptioni elementa; prorsus, quoniam genitores suos imitantur filii, corrumpuntur ipsi, ut genitores. Jam vero si corruptioni obnoxii sunt, quomodo dii appellantur? Et si mentes hominum, vinculis corporeis solutæ, non sustinent permanere, cum corpus non existit, at divinum quemdam locum occupant; diine erant hi, qui quærent ea, quæ hominum mentes oderunt, et venereæ libidinis pruritu gaudent? Si quis ergo audeat dicere: Deus ego sum, præter unum Dominum nostrum Jesum Christum; alium mundum condit, dicatque: Hunc ego mundum condidi, ac tum Deus vocetur: is enim Domini ac Regis nostri Jesu Christi ars et opificium est.

et tyrannum increpante;

15 S. Leontius iratum ac perturbatum conspiciatus ducem sic infit: O Dux, audi æquo animo: quia me dixisti rebus gentilium initiatum, audi, quæ dicam contra tuos deos. Quemadmodum tu si Cæsar nominareris, et Imperatori bilem moveres, supplicio dignus fores; sic dei quoque vestri, dæmones, deos scse nuncupare ausi, maximæ pœnæ rei sunt. Quin imo alteram quoque rem incredibilem vide, Cur vos, deorum vestrorum vindices, in dies deficitis? Nos contra servi pro

καὶ ἐπιζήτησον τὸν Λύκον ποταμὸν, καὶ ἐκεῖ αὐτὰ ἀπόλεσον· φοβοῦμαι γὰρ μήπως, ἔάν εὕρωσιν αὐτὰ οἱ Χριστιανοί, οἰκοδομήσαντες οἴκους μεγάλους καὶ περιφανεῖς, ἐκεῖ αὐτοὺς κατορύξουσιν, κηκείνους σέβοντες καὶ τιμόντες, ἐμὰ ἐξουθενίσουσιν· σπουδῇ οὖν ἀπόλεσον αὐτούς.

EC MS.

13 Ἀναστὰς οὖν ὁ Δοῦξ τῷ πρωτῇ μετὰ σπουδῆς πολλῆς καὶ φαντασίας, καὶ πλήθους στρατιωτῶν, καὶ ἐξελθὼν ἔξω τῆς πόλεως ὡς ἀπὸ βρυάτων ρυ', καὶ εὐρὼν τόπον ὑψηλότερον, καθήσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσεν ἀρχθῆναι τοὺς Ἁγίους· καὶ οἱ στρατιῶται τὸ τάχος ἐκβαλόντες αὐτοὺς παρέστησαν διεδιμένους. Καὶ ἀτενίσας εἰς αὐτούς ὁ Δοῦξ, εἶπεν· Οἴδατέ, ὅτι γοῖς φεισάμενος ἡμῶν τοῦ μὴ προσάγειν ὑμῖν βασάνους, εἰς τὴν σήμερον ἐταμειυσάμην, ἵνα τὴν σήμερον θύσαντες τοῖς θεοῖς, φίλοι γενέσθαι τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ ἡμῶν· καὶ θύσας ἕκαστος ὑμῶν λάβῃ πρὸς σ' χρυσοῦς, καὶ αἰσθητάς, καὶ ἄλλας δωρεὰς βασιλικὰς· ἰδοὺ γὰρ, ὁρῶ τοὺς πλείστους ὑμῶν θέλοντας θύσαι, ἔάν οὖν πεισθῇτέ μοι, ἐντεῦθεν ἤδη ἐκέλευσα ἀρχθῆναι ταύρους, ἵνα θύσητε τοῖς θεοῖς, καὶ γένηται ὑμῖν ἄριστον, καὶ ἔν τῇ εὐχαρίᾳ λήψησθε καὶ τὰς δωρεὰς λαμπράς. Ἐάν δὲ μὴ πεισθῇτέ μοι, ἀνάγκη ἐπὶ τὸ ἔτερον εἶδος τῶν βασάνων ἐλθεῖν. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς μὴ στερηθῆναι τοῦ γλυκυτάτου φωτὸς, μήδε χωρισθῆναι γυναικῶν καὶ παιδίων καὶ φίλων, ἀλλὰ θύσαι, καὶ θυμιάσαι λίβανον ὅω βούλησθε θεῶ.

E

14 Τότε πάντες οἱ Ἅγιοι ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος εἶπον· ἀνάθεμά σοι, τύραννε, τῆς οἰκείας λύσσης ἐπόνουμε· κελεύεις ἡμᾶς ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζώντος, καὶ θύσαι δαίμοσιν ἀκαθάρτοις καὶ βδελυκτοῖς· ἡμῖν γὰρ καὶ ἔνδυμα, καὶ βρώσις καὶ πόσις, καὶ θησαυρὸς, καὶ πατήρ, καὶ φίλος, καὶ ἀδελφὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐστίν, ὁ καλῶν ἡμᾶς. Ὁ Δοῦξ λέγει· Ἐπεὶ ὑμῶν φείδομαι καὶ ὑπεριζόμενος· δίκαιον γὰρ ἐστίν καὶ τὰ τῶν φίλων ἐλαττώματα βαστάζειν. Καὶ καταλιπὼν πάντας, λέγει τῷ ἁγίῳ Λεοντίῳ· Ὁρῶ σὲ μᾶλλον εὐεϊδόμενα τὰ τῶν Ἑλλήνων μυστήρια, πάντως ὅτι ἐκ παιδὸς ἐμυθήης. Τί οὖν; Ἐπειδὴ οὐ δοκοῦσίν σοι εἶναι θεοὶ Ζεὺς καὶ Ἀπόλλων καὶ Ἀσκληπιοῦς, καθήσαστε τῷ Ποσειδῶνι, ἦτι Ἀρτέμιδι. Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει· Περλάνησθε, θεοὺς τούτους λέγοντες· ὁπότε αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων ἀθάνατοι οὔσαι, κρείττους εἰσὶν τῶν θεῶν τῶν θνητῶν. Εἰ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς λέγουσιν εἶναι τὴν γέννησιν τῶν θεῶν ὑμῶν, οὐρανὸς δὲ καὶ γῆ φθαρτὰ στοιχεῖά εἰσιν· πάντως ὅτι καὶ τὰ τέκνα μιμοῦνται τοὺς γεννήτορας, καὶ φθίρουνται καὶ αὐτοί, ὡς οἱ γονεῖς· εἰ δὲ εἰσιν φθαρτοί, πῶς ὀνομάζονται θεοὶ; καὶ εἰ αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων ἀποσπόμεναι τῶν σωμάτων, οὐκ ἐπανέχονται ὡς μὴ σώματος παραμένειν, ἀλλὰ τινα θεῖον τόπον καταλαμβάνουσιν, εἰ θεοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι, οἱ ζητοῦσιν αἱ αἱ ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων μισοῦσιν, καὶ χαίρουσιν πορνείαις καὶ κηλαίαις; Εἰ οὖν τολμᾷ τις εἰπεῖν· Ὅτι θεός εἰμι, παρὲξ ἑνὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποιήσῃ καὶ οὗτος ἕτερον κόσμον, καὶ εἶπῃ· ὅτι τοῦτον τὸν κόσμον ἐγὼ ἐποίησα, καὶ τότε λεγέσθω Θεός· οὗτος γὰρ τοῦ κυρίου καὶ βασιλείως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐστίν τέχνη καὶ δημιουργημα.

F

15 Καὶ θεασάμενος ὁ ἅγιος Λεόντιος τὸν Δοῦκα θυμωθέντα καὶ στρεβλούμενον, λέγει αὐτῷ· ὦ Δοῦξ, ἀνεξικάνκως ἄκουσον· ἐπειδὴ γὰρ εἰπὼς με μύστην εἶναι τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων, ἄκουε τὰ κατὰ τῶν θεῶν σου· ὅν τρόπον γὰρ σὺ ἔάν Καῖσαρ κληθεῖς, καὶ παροργήσας τὸν βασιλέα τιμωρίαις ἄξιός εἴ, οὕτως καὶ οἱ θεοὶ ὑμῶν οἱ δαίμονες τολμήσαντες ἑαυτοὺς θεοὺς καλεῖν, ἑνοχοὶ εἰσιν μεγίστης κολάσεως· ὅρα δὲ καὶ ἕτερον παράδοξον. Διατί ὑμεῖς οἱ ἐκδικτοὶ τῶν θεῶν ὑμῶν καθεκάστην ἐλαττώσθε; ἡμεῖς δὲ οἱ ὑπὲρ

EX MS.

Χριστοῦ δοῦλοι διωκόμενοι, καὶ ἀποθνήσκοντες πληθύνομεν; καὶ τοῦτο πεισάτω σε, τύραννε, ὅτι δοῦλοί ἐσμεν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἡγαπημένου. Καὶ θυμωθεὶς ὁ Δοῦξ λέγει· Ὑσάπε τοῖς θεοῖς, ἐπεὶ μὰ τὸν Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸν Ἥλιον, οὐχ ὑπερβήσεσθε τὴν ἄνριον. Οἱ δὲ Ἅγιοι πάντες ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος εἶπον· Ἡμεῖς Κυρίῳ Ἰησοῦ προσφέρομεν λογικὴν λατρείαν, καρπὸν χειλῶν ἡμῶν, καὶ ἑαυτοὺς ὀλοκλήρως τῶν βυμένων ἡμᾶς τῆς μελλούσης κρίσεως· σὲ δὲ, Λυσία, ἅμα τοῖς θεοῖς σου κολάζοντα ἐν γέννη πυρὸς ἀσδέστου.

16 Καὶ χολάσας ὁ Δοῦξ ἐκέλευσεν πάντας γυνω-
θῆναι εἰς ξύλα μακρὰ, καὶ ξέσθαι ὄνυξιν σιδηραῖς, καὶ ὑστράκοις ὀξέειν· καὶ ἐκέλευσεν βοᾶν τὸν κήρυκα· οἱ τοῖς θεοῖς μὴ θύοντες, ἀλλὰ καὶ ἐνυβρίζοντες, ταῦτα πάσχουσιν. Οἱ δὲ ἅγιοι ξεόμενοι, ἔλεγον· ὦ τύραννε, εἰ ἔχεις δεινότερα κολαστήρια, προσάγαγε· ταῦτα γὰρ ἡμῖν ἐστὶν εὐκαταφρόνητα. Καὶ ἤδη ὥρας ἑκτῆς καταλαβούσης, καὶ τοῦ ἡλίου καταφλέξαντος τὴν γῆν πᾶσαν, ἦσαν οἱ ἅγιοι ξεόμενοι. Ὁ δὲ Δοῦξ πεινάσας, ἐκέλευσεν αὐτοὺς κατενεχθῆναι καὶ ἀποτε-
θῆναι ἐν τῇ φυλακῇ, ἐντειλάμενος μηδένα θεᾶσαι αὐ-
τοὺς, μήτε ὕδωρ αὐτοῖς ἀποδοθῆναι· ἦν δὲ τις πολι-
τευτῆς ἐν τῇ πόλει τοῦνομα Ἡρώδης Χριστιανός, ὑποκρινόμενος δὲ τὸν ἐλληνισμὸν, παρ' ᾧ ἔμενεν ὁ Δοῦξ. Ἔσχεν δὲ νοτάριον Φίλινον ὀνόματι, οὗτος ἦν ἀγαπώμενος παρὰ τοῦ ἁγίου Λεοντίου, καὶ μεταστε-
λάμενος αὐτὸν ὁ ἅγιος Λεόντιος, λέγει· Ἀδελφε Φί-
λινε, ἀπελθὼν εἰπὲ Ἡρώδῃ, ἵνα, εἰ ἔχει τινα εἰς τὸν Δοῦκα παρρησίαν, ἄνριον ἡμᾶς τελειώσῃ, ἡυλαθεῖτο γὰρ μή τις τῶν ἁγίων δηλιάσας ἀπαγορεύσει. Ὁ δὲ ἀπελθὼν ἀπήγγειλεν πάντα τῷ πολιτευομένῳ. Ὁ δὲ Δοῦξ ἦν καλέσας αὐτὸν ἐπ' ἄριστον, καὶ περιέμενεν αὐτόν. Ἡρώδης δὲ παρητεῖτο λέγων· Ὅτι, ἐπειδὴ χθὲς ἴδον τῶν καταδίκων ἐκείνων τὰς πλευράς ξεο-
μένας, σιανθεὶς ἀνετράπην τοῦ στομάχου, καὶ οὐ δύναμαι ἀριστῆσαι· καὶ ὁ Δοῦξ ἐπερώτησεν αὐτόν λέγων· Τί οὖν βούλει ἵνα ποιήσω; Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐχὶ ὡς ἀνθεστηκότες τοῖς τῶν αὐτοκρατόρων θεσπίσμασιν ἄξιοι εἰσὶν θανάτου; Τί οὖν οὐκ ἀποθνήσκουσιν συν-
τόμως; Ὁ δὲ ὑπέσχετο, τὴν ἄνριον πυρὶ παραδοῦναι αὐτοὺς κατὰ τὰ διατάγματα τοῦ βασιλέως.

17 Καὶ ὁ Φίλινος ἀκούσας ταῦτα, δραμὼν ἀπήγ-
γειλεν τοῖς Ἅγίοις· οἱ δὲ φαιδρύνθεις τὰς ψυχάς, ἐξεδέχοντο τὸ πέρας μετὰ καλῆς προθυμίας, καὶ εὐ-
λόγησαν παντες τὸν Φίλινον διὰ τὴν ὑπακοήν, καὶ Ἡρώδην διὰ τὴν σπουδὴν. Ἡ δὲ συνήθως ἀποφέρουσα αὐτοῖς τὸ ὕδωρ ἐλευθέρα, εἶχεν μὲν τὸ ὕδωρ, ὡς τὸ σύνηθες, ἐπὶ τὸ διάζωσμά· κωλυθεῖσα δὲ εἰσελθεῖν, ἠρωᾶτο παρὰ τῶν ἁγίων, εἰ ἔχει ὕδωρ. Ἡ δὲ διὰ τοὺς παρεστῶτας ἠρνήσατο· καὶ λέγει αὐτὸ ὁ ἅγιος Λεόντιος τῇ Ἀρμενίῳ φωνῇ Βασιανῇ· Εἰ μὴ ἦνεγκας ἄρτι τὸ ὕδωρ ἐν ταύτῃ τῇ ἀνάγκῃ, ὅτι καταφλεγό-
μεθα καὶ αἱ καρδίαι ἡμῶν σθένουνται, καὶ ὁ ἐποίησας ἡμῖν καλὸν, ὡς οὐδὲν κατεφάνη, καὶ ὡς οὔτε ὅλως γεγονός. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν προτρεπόμενος αὐτῇ ἐν-
εῖναι τὸ ὕδωρ. Ἡ δὲ ἐξελθοῦσα τῆς πύλης, καὶ εὐροῦσα μικρὰν καὶ στενὴν θυρίδα, διὰ ταύτης ὑ-
πέδωκεν αὐτοῖς τὸ ὕδωρ. Καὶ πίνοντες καὶ ἀναψύ-
ξαντες ἐπλήξαντο αὐτῇ τοὺς υἱοὺς, καὶ υἱοὺς τῶν υἱῶν αὐτῆς εἰς ἱερέας γενέσθαι διαμοιῆν τῆς τοιαύ-
της θεραπείας.

Christo persecutionem patientes, et morientes, crescimus? Vel illud tibi persuadeat, Tyranne, dilecti nos Dei servos esse. Dux furore accensus dicit: Diis immolate: quia per Æsculapium et solem, non ultra crastinum vivetis. Sancti autem ex uno quasi ore dixerunt: Nos Domino Jesu offerimus rationabile obsequium, fructum labiorum nostrorum, quæ nos ipsos integre liberabunt a futuro judicio; te vero, Lysia, una cum diis tuis, ignibus gehennæ addicent inextinguibilibus.

16 Dux iratus ad ligna oblonga nudari omnes jussit et ungulis ferreis ac acutis testis radi, præconemque clamare: Qui diis non sacrificant; sed potius injuriam inferunt, hæc patiuntur. Dum Sancti excarnificarentur, dixerunt: O tyranne, si acerbiora tibi sint tormenta, profer: hæc enim contemnis. Cum jam esset hora sexta et sol accenderet omnem terram, Sancti radebantur. Inter hæc Dux, consilii inops, jussit eos abduci et carceri mancipari, præcipiens ne quis eos viseret, neu aquam præberet. Erat quidam reipublicæ administrator in civitate, nomine Herodes, Christianus, sed gentilium sacra simulabat; apud quem Dux habitabat. Habebat is notarium, nomine Philinum, qui a S. Leontio diligebatur. Postquam illum accersivisset, S. Leontius dixit: Philine frater, vade, Herodi dic, ut, si quid apud Ducem valet, impetret, ut nos cras morte afficiat: timebat enim, ne quis Sanctorum præ timore defecisset. Ille autem abiens renuntiavit omnia reipublicæ administratori. Dux vero invitabat ipsum ad prandium et jam expectabat. Herodes excusabat se, dicens: Quia, postquam heri vidi istorum reorum latera radi, male afflecto stomacho reversus sum, et nequeo prandere. Dux interrogavit eum, dicens: Quid igitur vis, ut faciam? Ille autem dixit: Nonne hi, qui edictis Imperatorum obsistunt, morte digni sunt? Cur ergo non moriuntur propere? Ille vero promisit, cras eos igni addicturum juxta Imperatoris mandata.

17 His auditis, cucurrit Philinus, et Sanctis renuntiavit; qui animis hilares, expectabant finem cum egregia alacritate, et omnes bene precabantur Philino, quod gessisset morem, et Herodi, quod festinaret. At generosa ista mulier, quæ aquam ad Sanctos deferre consueverat, aquam de more sub cinctura condebat; verum ingressu prohibita, interrogabatur a Sanctis, an aquam haberet. Negavit ipsa propter adstantes. S. Leontius hoc dixit sermone Armeno Basianæ: Si non attulisti aquam in hac necessitate (nam comburimur, et corda nostra extinguuntur) sane quod nobis fecisti bonum, tamquam nihil apparuit et tamquam prorsus non factum. Hoc autem dixit, hortans eam, ut aquam afferret. Illa vero porta egressa, parvamque et angustam nacta fenestram, aquam eis per illam tradidit. Et postquam bibissent et refocillati essent, precabantur, ut filii ejus et filii filiorum ejus sacerdotes fierent, in tanti servitii compensationem.

D

qui novis pa-
nis illos ju-
bet cruciari.

E

Potum acci-
piunt a mu-
liere;

F

CAPUT IV.

Orantibus apparet Angelus; convertuntur duo carceris custodes; damnantur sancti Martyres ad ignem; aqua e rupe elicita; translatio et cultus reliquiarum.

Ἐσπέρας δὲ καταλαβούσης, ἔφαλλον λέγοντες· Κύριε εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, καὶ ἡ κραυγὴ

Vespere facto, cantabant dicentes: Domine exaudi orationem meam, et clamor meus ad

Deum orant;

te

A te veniat, etc. Et expleto psalmo, corroborabantur in vinculis, gratias agentes Deo, orantes et dicentes : Domine Jesu, qui portas mala omnis creaturæ, nihil absconditum est coram te, qui scrutaris corda, et probas renes : tu scis, quo flagremus tui desiderio, cernis tormenta, animabus nostris medere : nam corpora nostra tradidimus propter te : dele iniquitates nostras in corruptibili nostra vita : parva quippe hæc nobis sunt, et minime molesta, q̄b multam in te, Domine, caritatem : te desideramus, te timemus. Aspice e cœlo, et nos erige ; tu etenim consolaris nos in omni tribulatione nostra, ut possimus sustinere. Nihil loci habeat satanas. Ne nos a fraterno hoc amore separa : omnium enim nostrum mater est fides in te. Et Tu, Domine, Pater noster, glorifica nomen tuum in membris nostris, et tamquam in holocaustis arietum et taurorum et in myriadibus pinguum ovium admittamur. Sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo Domine, et perficiatur coram te ; quia benedictus es et glorificatus in omnia secula. Et cum omnes dixissent, amen, noctem traduxerunt insomnes. Ad noctis medium, magnum psalmum sibi funebrem cecinerunt.

19 Hunc postquam implevissent et orassent, ecce Angelus Domini adstitit et luce implevit habitaculum, et dicit ipsis : Gaudete ; prope adest vester finis, et nomina vestra in libro viventium scripta sunt : Confidite, Dominus vobiscum. Hæc fatus discessit ab eis Angelus. Adoraverunt Sancti, et gratias egerunt Deo. At vero milites, qui custodiebant fores carceris, Meneas et Belerades spectarunt quidem lumen, et vocem Angeli audierunt ; sed vultum ejus non viderunt. Dicit Beleradi Meneas Ægyptiorum lingua (erant quippe genere Ægyptii) : Viden' et audin', Frater Belerade, qualis regis milites sint isti ? Ego sane ab initio Christianis amicus fui : neque enim student quemquam lædere ; sed potius attendunt sibi ipsis, jejunia vacantes, et Deum suum precantes, maxime in aurora, et nullo non tempore illum adorantes. Nihil injusti, iniqui nihil faciunt ; hospitales sunt, omnes diligunt. Et sicut tu præ me nosti, quot solitarii in Ægypto miracula faciunt ? Cur ergo moramur, aut tardamus ? Nunc certaminis tempus est. Una cum ipsis in carcerem introire mihi placet, ipsosque obtestari, ut me in suum accipiant consortium. Quid autem tibi videtur, frater ? Et Belerades dixit : Si mortem illi non timent, sed propter Deum suum moriuntur cum gaudio, et tale lumen aspiciunt, quali nos quoque dignatus est ille, qui his apparuit ; quippe ni gaudii ipsorum participes flamus etiam nos ? Vellem, ut quis ducem cogeret ad moriendum pro deo suo Æsculapio aut Apolline, eumque apprehenderet ; sed enim ille amat valde vitam ; nostras vero annonas et alia beneficia succidit, ac viros justos occidit. Accedamus itaque.

20 Et accurrentes acciderunt Sanctis, dicentes : Domini nostri, et servi Christi, nos quoque in numerum vestrum admittite : credidimus enim nos in Dominum nostrum Jesum Christum, qui dilexit nos. Orate itaque pro nobis, ne tamquam tarde venientes excludamur. Sancti omnes illos amplexi osculum dederunt cum lætitiâ, dicentes : Fratres nostri estis : nam Dominus noster Jesus Christus horæ undecimæ operarios admisit in vineam : nolite ergo timere ; nam Dominus, cui credidistis, qui nobis apparuit, et nobiscum locutus est, ipse vos vocavit, tamquam dignos. Orta

μου πρὸς σε ἐλθέτω, καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ πληρώσαντες τὸν ψαλμὸν, ἦσαν ἐρρήμενοι ἐν τοῖς δεσμοῖς, εὐχαριστοῦντες τῷ Κυρίῳ, διόμενοι καὶ λέγοντες · Κύριε Ἰησοῦ, ὁ βασιτάζων τὰ κακὰ πάσης τῆς κτίσεως, οὐδὲν κρυπτὸν παρὰ σοί, ὁ ἐρευνῶν καρδίας καὶ δοκιμάζων νεφρούς · σὺ ἐπίστασαι τὴν ἡμετέραν εἰς σὲ προθυμίαν, ὁρᾷς τὰς βασάνους, ἴασαι ἡμῶν τὰς ψυχὰς · τὰ γὰρ σῶματα ἡμῶν διὰ σε παρεδόκαμεν · συναπλάψον ἡμῶν τὰ ἀνομήματα ἐν τῷ φθορῷ ἡμῶν βίῳ · μικρὰ γὰρ ἡμῖν ἐστὶν ταῦτα, καὶ ἀνάλγητα, διὰ τὴν πολλὴν περὶ σε, Δέσποτα, ἀγάπην · σὲ φοβοῦμεν. Κάτιδε οὐρανόθεν καὶ παραθάρβουν ἡμᾶς · σὺ γὰρ εἰ ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς ἐπενεγκεῖν · καὶ μὴ ἐχέτω τόπον ὁ σατανᾶς · μὴ χωρήσῃς ἡμᾶς τῆς ἀδείλφότητος ταύτης · μήτηρ γὰρ πάντων ἡμῶν ἡ εἰς σὲ πίστις. Καὶ σὺ, Κύριε, πατὴρ ἡμῶν, δόξασόν σου τὸ ὄνομα ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, καὶ προσδεχέσθαι ὡς ἐν ὀλοκαυτώμασιν κριῶν καὶ ταυρῶν, καὶ ὡς ἐν μυριάσιν ἀρνῶν πίωνων. Οὗτο γενέσθω ἡ θυσία ἡμῶν ἐνοπιὸν σοῦ, Κύριε, καὶ ἐκτελέσθω ὀπισθὲν σου, ὅτι εὐλογητός εἰ καὶ δεδοξασμένος εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. Καὶ πάντων εἰπόντων, ἀμήν, διετίλεσαν αὐτοὶ. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἔψαλλον τὸν μέγαν ψαλμὸν, ἐπιτάφιον ἑαυτοῖς.

19 Καὶ πληρωσάντων αὐτῶν καὶ εὐχαμένων, ἰδοὺ, Ἄγγελος Κυρίου ἐπιστὰς ἐπλήρωσεν φωτὸς τὸ οἶκημα, καὶ λέγει αὐτοῖς · χαίρετε · ἐγγὺς ὑμῶν ἡ τελείωσις, καὶ τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐν βίβλῳ τῶν ζώντων ἀνεγράφησαν · θαρσεῖτε, ὁ Κύριος μετ' ὑμῶν. Καὶ ταῦτα εἰπόν ὁ ἄγγελος ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῶν. Οἱ δὲ ἄριοι προσεκύνησαν, καὶ ἠνχαρίστησαν τῷ Κυρίῳ. Οἱ δὲ στρατιῶται, οἱ φυλάσσοντες τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, Μινέας καὶ Βηληράδης ἐθεάσαντο μὲν τὸ φῶς, καὶ τὴν φωνὴν τοῦ Ἀγγέλου ἤκουσαν, τὸ δὲ πρόσωπον αὐτοῦ οὐκ εἶδον. Καὶ λέγει Μινέας τῷ Βηληράδῃ τῇ τῶν Αἰγυπτίων φωνῇ, ἥσαν γὰρ Αἰγύπτιοι τὸ γένος · Ὅρας καὶ ἀκούεις, ἀδελφε Βηληράδη, οἷου βασιλείας εἰσὶν οὗτοι στρατιῶται ; καὶ γὰρ ἐξ ἀρχῆς φίλος τῶν Χριστιανῶν τυγχάνω · οὐ γὰρ σπουδάζουσιν ἀδικεῖν τινα, ἀλλ' ἑαυτοῖς προσέχουσιν νηστεύοντες, καὶ δεόμενοι τοῦ θεοῦ αὐτῶν, μάλιστα ἐν τοῖς ὄρθοις, καὶ ἐν πάσῃ δὲ ὥρᾳ προσκυνοῦντες αὐτὸν, μηδὲν ἄδικον, ἢ παράνομον διαπραττόμενοι, φιλόξενοι, πάντας ἀγαπῶντες. Καὶ, ὡς καὶ αὐτὸς οἶδας πρὸ ἐμοῦ, τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ἐρεμίτας, ὅποσα θαυματοουργοῦσιν. Τί οὖν μέλλομεν, ἢ βραδύνομεν ; Νῦν καιρὸς ἀγωνοῦ. Ἐμοὶ δοκεῖ εἰσελθεῖν σὺν αὐτοῖς ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ παρακαλέσαι αὐτοὺς δέξασθαι με σὺν αὐτοῖς. Σοὶ δὲ τί δοκεῖ, ἀδελφε ; Καὶ ὁ Βηληράδης ἔφη · Εἰ οὗτοι οὐκ ἐφοβήθησαν τὸν θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ θεοῦ αὐτῶν μετὰ χαρᾶς ἀποθνήσκουσιν, καὶ τοιοῦτον φῶς βλέπουσιν, οἷον καὶ ἡμεῖς ἰδεῖν κατηξιώθημεν τῷ ἐπ' αὐτοῖς φανέντι, διατί καὶ ἡμεῖς μέτοχοι τῆς χαρᾶς αὐτῶν οὐ γινόμεθα ; ἤθελον δὲ εἰ τις τὸν Δοῦκα, ἵνα ἠνάγκασεν ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ Ἀσκληπίου, ἢ Ἀπόλλωνος, καὶ ὃν καθέξατο · ἀλλ' ἐκείνος μὲν φιλοζωεῖ, ἡμῶν δὲ καὶ τὰς ἀνώνων α, καὶ τὰς ἄλλας εὐεργεσίας ὑπέτεμεν, καὶ ἄνδρας δικαίους ἀποκτενεῖ · προσέλθωμεν οὖν.

20 Καὶ εἰσδραμόντες προσέπεσον τοῖς Ἀγίοις, λέγοντες · κύριοι ἡμῶν, καὶ δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, δέξασθε καὶ ἡμᾶς ἐν τῷ ἀριθμῷ ὑμῶν · ἐπιστεύσαμεν γὰρ ἡμεῖς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἀγαπήσαντα ἡμᾶς · εὐξασθε οὖν καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα μὴ ὡς βραδύναντες ἐκκλειθῶμεν, καὶ πάντες ὁμοῦ περιπλανήντες αὐτοῖς οἱ ἄριοι κατεφίλησαν αὐτοὺς μετὰ χαρᾶς, λέγοντες · Ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐστε · ὁ γὰρ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ τοὺς τῆς ἐνδεκτικῆς ὥρας ἐργάτας ἐδέξατο εἰς τὸν ἀμπέλωνα · μὴ οὖν δειλιάσητε · ὃ γὰρ ἐπιστεύσατε Κυρίῳ, τῷ ὀφθέντι ἡμῖν καὶ λαλήσαντι, αὐτὸς ὑμᾶς ἐκάλεσεν ὡς ἁγίους ὄντας.

quare omnes a Duce ad ignem damnantur,

F

a

EX MS.

δυνάτας. Προΐας δὲ γεναμένους, ἡκούσθη ταῦτα τῷ Δουλί, ὅτι καὶ οἱ φύλακες παρέβησαν, καὶ εἰσιν σὺν τοῖς δεσμοταῖς· ὁ δὲ Δοῦξ βλασφημήσας τοὺς θεοὺς αὐτοῦ, εἶπεν, ὅτι ἕνα κατ' ἕνα ἀπώλεσεν, μὴ δυνάμενοι ἑαυτοῖς βοηθῆσαι, ἀλλ' ἐνδέχονται τὴν διὰ τῶν ἀνθρώπων ἐνδίκησιν. Καὶ ἐξελθὼν τῆς πόλεως, ἐκάθισεν ἐν τῷ συνήθει τόπῳ, καὶ θεδωκῶς πρόσθεν κατὰ τῶν ἁγίων, ἐκέλευσεν αὐτοὺς προαχθῆναι, καὶ θεασάμενος τὸν Μενέα, καὶ Βηληράδην, ἑαυτοὺς συνδέσαντας τοῖς Ἀγίοις ἐμειδίασεν, καὶ λέγει Ἀππιανῶ τῷ πρίγκιπι b· Θεωρεῖς, Ἀππιανέ, ὅτι ἐστὶν τίς καὶ ἐν τοῖς χεῖροσιν ἡδονὴ ἢ θάνατον φέρουσα· ἰδοὺ γὰρ οἱ στρατιῶται τὸν θάνατον μᾶλλον ἡγάπησαν, ἢ τὴν ζωὴν. Ἀππιανὸς εἶπεν, δέσποτα, κόλασον αὐτοὺς ξένη τιμωρία. Ὁ δὲ Δοῦξ λέγει· Οὐ, μὰ τοὺς θεοὺς, οὐ κολάζω αὐτοὺς, μήπως, κολαζόμενοι καὶ ὁμολογῶντες τοὺς θεοὺς ζήσωσιν, ἀλλ' ἀποφαίνομαι κατ' αὐτῶν ὅπως σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ σὺν, ὃ ἐπεθύμησαν, λάθωσιν.

21 Ἀπεφύνατο οὖν κατ' αὐτῶν, λέγων· Οὗτοι οἱ ἐστῶτες πρὸ τοῦ βήματός μου οἱ πένθε καὶ τεσσαράκοντα τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας θρησκείοντες τυγχάνοντες, καὶ παρακούσαντες τῶν αὐτοκρατόρων βασιλέων, καὶ μὴ θύσαντες τοῖς θεαῖς, πρότερον μὲν πέλικεσιν τεμνέσθωσαν χεῖρας καὶ πόδας, ἐπειτα πυρὶ παραδοθήτωσαν, καὶ ἀπωλεία τοῦ Λύκου ποταμοῦ. Οἱ δὲ ὑπηρετοὶ ποιήσαντες καθισθῆναι τοὺς ἁγίους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, κατέτενον καὶ ἐμελίζον ἐν σπουδῇ· καὶ οἱ μὲν τῶν ἁγίων ἐν τῇ πυρρᾷ τοῦ καύσωνος ἐξάματωθέντες, ἀπέδωκαν τὰς ψυχὰς· οἱ δὲ ἐπιμπνέοντες ἦσαν· ἐν οἷς καὶ ὁ ἅγιος Ἀνίκητος θεασάμενος τὸν μυρὸν αὐτοῦ κλασθέντα, οὐ παντὶ δὲ τμηθέντα, ἀλλὰ στρεβλῶς κείμενον, καταγελῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἔλεγεν· Δεῦτε, ἴδετε, ἀδελφοί, θρεπάτην καρπικὴν· καὶ αὐτοὶ δὲ αὐτῷ συνεφαιδρύνοντο. Ὁ δὲ ἅγιος Σισίννιος κατεαγείε τὰ σκεῦη, καὶ σφόδρα καταφλεχθεὶς τὰ ἔγκατα ἐκ τῆς διψῆς κατεσύρη, κυλισθεὶς εἰς τὴν υποκειμένην πέτραν οὐ μακρὰν τῶν ἄλλων ἁγίων, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, ἐδεήθη τοῦ Κυρίου, λέγων·

22 Κύριε μεγαλόδοξε, ὁ ἐκ πέτρας ἀκροτόμου δῆμον μέγαν, καὶ λαὸν διψῶντα ποτίσας, ὁ θεὸς τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν τμήματα δύο, ἵνα ὁ σὸς λαὸς ἀπὸ χειρῶν ἀνόμου ῥυσθῇ, ὁ ἀνοίξας τοὺς καταράκτας τοῦ οὐρανοῦ, ὁ προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς, ὁ εὐλογήσας τὰ ὕδατα ἐν τῷ Ἰορδάνῃ διὰ τοῦ ἁγίου σου βαπτίσματος, ὁ εἰπὼν· Ἐγὼ εἰμι τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, διάνοιζον τὴν πέτραν ταύτην, καὶ ἐκχεον ὕδωρ, καὶ πότισόν με μικρὸν, καὶ ἐν τούτῳ γινώσκω εἰ ἡγάπησας ἡμᾶς, καὶ εἰ ἀξιοὶ ἐσμεν τῆς σῆς ἐπικλήσεως, Δέσποτα· ὁρᾷς γὰρ ὅτι πᾶσα πηγάς τοῦ σώματος ἡμῶν ἐξεδαπανήθη, καὶ ξηροὶ γεγόναμεν ὡς ὄστρακον· ἐτι δὲ τούτου εὐχομένου ἐν τῇ πέτρᾳ ἀθρόον, ταραχὴ τις γέγονεν ἐκ τῆς πέτρας, καὶ βόμβος ὕδατος· καὶ ῥαγεῖσα ἡ πέτρα ἐξέβλυσεν ὕδωρ διεϊδές τε καὶ καλόν, ὅπερ θεωρεῖται μέχρι τῆς σήμερον· καὶ πῶν ὁ ἅγιος Σισίννιος ἠυλόγησεν τὸν Θεόν, λέγων· Ὑμῶ σε, Κύριε, ὅτι ἐχόρτασας ψυχὴν κενὴν. Αἰνῶ σε, βασιλεῦ, καὶ δοξολογῶ τὸν προαιώνιον τεχθέντα ἐκ τῆς θεοτόκου Μαρίας, ὅτι ἐκορέσθην τοῦ σοῦ κτίσματος, καθάπερ παιδίον γάλα μητρὸς.

23 Καταξιώσόν με καὶ τοὺς ἡγιασμένους ἀδελφούς μου τελειωθῆναι τῇ σῇ χάριτι, καὶ ἐλπίδι· καὶ ὡς περ ἠγώθημεν ταῖς ψυχαῖς ἀδιστακτως, ἐνωθῶμεν καὶ τοῖς ὁστέοις· καὶ τῶν χρεῖαν ἔχόντων τῆς σῆς βοηθείας, καὶ παρακαλούντων σε δι' ἡμῶν ταχέως ἐπάκουσον, Κύριε, ἐν ἐκάστη ἀνάγκῃ καὶ χρεῖᾳ· ἢ ἐν πενίᾳ τῆς ὑπάρχει, ἢ ἐν χρεῖᾳ, καὶ ὀρφανίᾳ, ἢ ἐν ὑποδημίᾳ, ἢ ἐν ἀσθενείᾳ σώματος καὶ ψυχῆς, καὶ ἐν χρεῖσιν, καὶ συκοφαντίαις, ἢ ἐν πικρᾷ δουλείᾳ, ἢ ἐν φθορᾷ ἀνθρώπων ἢ

autem luce, Dux accepit, custodes esse prævaricatos, et a victorum partibus stare; et deos suos conviciatus dixit, eos unum post alterum periisse, qui non possent sibi ipsis auxiliari, sed ab hominibus pœnas pati. Civitate egressus consueto consedit loco, et misso ad Sanctos qui in via præiret, adduci eos jussit: Exin Mencam et Beleradem contemplatus, cum Sanctis victos, subrisit et Appiano principi dicit: Cernis, Appiane, quod vel in inferioris notæ hominibus voluptas quædam sit, perferre mortem. Ecce enim milites mortem dilexerunt potius, quam vitam. Appianus dixit: Domine, inusitato cruciatu eos plecte. Dux vero dixit: Non, per deos, non crucio ipsos, ne cruciati, et deos confessi vivant; sed pronuntio sententiam contra illos, ut una cum aliis comburantur, et, sic festinanter quod optarunt, accipiant.

21 Sententiam itaque adversus eos tulit, dicens: His, qui ante tribunal meum adstant quinque et quadraginta Christianæ superstitionis cultoribus, Imperatoribus Augustis reluctati, diis non immolarunt, primo quidem bipennibus amputentur manus ac pedes, dein igni tradantur, et Lyci fluvii undis pereant. Ministri autem Sanctos humi collocantes, sine mora membris truncarunt: quorum alii in pyra ardente sanguinolenti animam exhalabant: alii vero adhuc spirabant. Inter quos Anicetus, contemplatus fractum esse erus suum, non prorsus abscissum, sed deformiter tortum, corporis sui mala ridens, dixit: Adeste, fratres, videte falcem frugiferam; atque illi simul cum ipso gaudebant. At unus ex illis sanctus scilicet Sisinnius, fractis orgauis et magno præcordia inflammatus æstu, præ siti dis-cruciabatur, ac volutatus in subjectam petram haud procul ab aliis Sauctis, aperto ore, Dominum oravit, dicens:

22 Domine, donorum magnorum dator, qui multitudinem plebis ac populi sitientem prærupta e rupe potasti, qui rubrum mare bifariam secuisti, ut populus e manibus iniqui eriperetur; qui eataractas cœli aperuisti, qui evocasti aquas maris, et effudisti illas in faciem universæ terræ, qui benedixisti aquas, quæ sunt in Jordane, per sanctum baptismum tuum, qui dixisti: Ego sum aqua viva; petram hanc aperi, aquam effunde, pauxillum potus mihi præbe: et ex hoc cognoscam si nos diligas, et si digni simus, Domine, qui invocemus te. Cernis enim, et compagem corporis nostri omnem consumptam et aridos nos esse tamquam testam. Illo hæc orante in petra, ingens e petra murmur insonuit, et strepitus aquarum; ruptaque petra effudit aquam limpidam ac nitidam, quæ in hodiernum usque diem spectatur. Et postquam sanctus Sisinnius bibisset benedixit Deum, dicens: Benedico te, Domine, quod animam satiasti inanem. Laudo te, Rex, et glorifico, qui existens ante secula, natus es e Deipara Maria, quia, tamquam puer per lac matris, per opus, quod condidisti saturatus sum.

23 Largire mihi et Sanctis fratribus consummare cursum in tua gratia et spe; et sicuti inter nos uniti auimis fuimus constanter, ita uniamur ossibus. Opis tuæ indigos, teque nostro interuentu invocantes, statim exaudi, Domine, in quacumque necessitate et indigentia: quamvis in paupertate quisquam existat: quamvis in viduitate et orbitate: quamvis in peregrinatione: quamvis in infirmitate corporis et animæ; quamvis in ære alieno et calumniis: quamvis in acerba

D

et membris
truncati
combun-
tur, excepto
Sisinnio;

E

qui precibus
aqua e rupe
elicit,

F

et sanctos
Martyres in-
vocaluris be-
ne precatus,

servi-

A servitute: quamvis in hominum aut pecudum contagione: quamvis in mari quispiam sit naufragus: quamvis denique in aliis rerum temporum, ac locorum adjunctis; tu illum, Rex, per nos interpellatus statim exaudi, ut cognoscant omnes mundi hujus incolæ, multum nos diligere a te, et exaudiri: ac malo cuilibet fiat aqua hæc in medelam: nam ad invocationem tui ebullit, et innovatum est vetus miraculum in gloriam Patris, et Filii, et Spiritus sancti, in laudem et memoriam Martyrum tuorum quinque et quadraginta.

etiam cum
iisdem in
ignem injici-
tur.

24 Atque hoc orante in petra, milites, qui accenderant pyram in campo prope civitatem, ignem lignis in sublime nutrientes in similitudinem fornacis Babylonicæ, venerunt, ut ipsos tollerent; numerum ineunt, et unus desiderabatur. Sanctus autem Sisinnius clamavit, dicens: Hic sum, hic sum. Venientes vero hunc quoque sustulerunt, et adduxerunt in ignem. Et dicunt Sancti unanimiter: In manus tuas Domine tradimus animas nostras; et: Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum; et cantantes in ignem injecti sunt. Porro lictores accenderunt pyram, imitantes Chaldæos. Eodem, quo obierant die, quæ est, in decima Julii, jussit Dux colligi eorum ossa, ac projici in fluvium, cognomento Lycum, milliaribus sex a civitate distantem. Quo ubi detulissent, quæsiverunt aptum locum ad perdendas sanctas reliquias. Profundus est vortex prope pontem, in quo evacuarunt sacculos.

Translatio et
cultus reli-
quiarum.

25 At fluvius depositi instar Sanctorum reliquias accipit, utque pro eo, ac debebat, salvas atque incolumes redderet, eas unum in locum collectas conservavit. Lictoribus vero inde digressis, viri religione insignes, servi Dei, et Sanctorum moribus consimiles, assumptis quibusdam, fluvii profunda explorare peritis, integras sustulerunt, cum sanctificata ipsis [terra] ut impleretur Scriptura: Custodit Dominus omnia ossa eorum. Et postquam in civitatem invexissent, in oratoriis ea reposuerunt, cum profunda esset pax, dante Dei benignitate, piissimo Constantino regnante, et turris ipsi sunt fidei inconcussa, stellæ ratione præditæ Christianis lucentes, flores ecclesiarum, quæ per orbem terrarum sunt, intercessores peccatorum, piorum custodes, civitatis suæ et orbis universi præsides, benefactores eorum, qui se possident in Christo Jesu Domino nostro, quem decet gloria simul cum Patre, et S. Spiritu, nunc et semper, et in secula seculorum. Amen.

C

ζώων, καὶ ἐν θαλάσῃ χειμαζόμενος τις εἴη, καὶ ἐν ἄλλῃ περιστάσει προσαχθῇ, συ, βασιλεῦ, δι' ἡμῶν παράκλησιν ταχὺ ἐπάκουσον, ἵνα γινώσκιν πάντες οἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην, ὅτι πολὺ ἡγάπησας ἡμᾶς, καὶ ἀκούεις ἡμῶν· καὶ τὸ ὕδωρ τοῦτο γενέσθω εἰς ἱάσιν ἐν παντὶ παθεῖ· σὴ γὰρ ἐπικλήσει ἐξόμβρισην, καὶ παλαιὸν θαῦμα ἀνεκαινίσθη εἰς δόξαν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἔπαινον δὲ καὶ μνηεῖαν τῶν Μαρτύρων σου τῶν πέντε καὶ τεσσαράκοντα.

EX MS.

24 Καὶ τοῦτου εὐχομένου ἐν τῇ πέτρᾳ, οἱ στρατιῶται καύσαντες κάρμινον, ἐν τῇ χώρᾳ πλησίον τῆς πόλεως, καὶ εἰς ὕψος θρέψαντες ξύλοις τὸ πῦρ, καὶ ποιήσαντες ὁμοίαν τῆς Βαβυλωνίας, ἤλθον ἐπάραι αὐτούς, καὶ ζητοῦσι τὸν ἀριθμὸν, καὶ ὁ εἰς ἔλειπεν. Ὁ δὲ ἅγιος Σισίνιος ἐβόησεν λέγων· Ὡδὲ εἰμι, ὧδὲ εἰμι. Ἐλθόντες δὲ καὶ ἐπάραντες καὶ τοῦτον, ἤγαγον ἐπὶ τὸ πῦρ. Καὶ λέγουσιν οἱ Ἄγιοι ὁμοψύχως· Εἰς χεῖράς σου, Κύριε, παραθησόμεθα τὰς ψυχὰς ἡμῶν· καὶ, εὐλογητὸς Κύριος, ὅς οὐκ ἔδωκεν ἡμᾶς εἰς θήραν τοῖς ὀδοῦσιν αὐτῶν· καὶ ψάλλοντες ἐβλήθησαν εἰς τὸ πῦρ. Οἱ δὲ δῆμιοι ἐξῆπτον τὴν κάρμινον, μιμούμενοι τοὺς Χαλδαίους. Καὶ τελειωθέντων αὐτῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἥτις ἐστὶν τοῦ Ἰουλίου δεκάτης, ἐκέλευσεν ὁ Δοῦξ συλλεγῆναι αὐτῶν τὰ ὀστᾶ, καὶ ῥιφῆναι ἐν τῷ ποταμῷ, τῷ λεγομένῳ Λύκῳ, τῷ ὄντι ἀποσημεῖα ἐξ τῆς πόλεως, καὶ κομίσαντες ἐξήρουν τόπον ἐπιτήδειον πρὸς ἀπόλειαν τῶν ἁγίων λειψάνων. Εὐλίζ δὲ ἐστὶν πρὸς τῇ γεφύρῃ βαθυὺς, καὶ ἐν αὐτῷ κατεκένωσαν τοὺς μαρσίπους c.

E

c

25 Ὁ δὲ ποταμὸς καθάπερ παρακαταθήκην λαβὼν τῶν ἁγίων τὰ λείψανα, καὶ ὡς ὀφείλων, σῶα καὶ ἀκέραια ἀποδοῦναι αὐτὰ συναγαγὼν ἐν ἐνὶ τόπῳ παρεφύλαττεν. Ἀναχωρησάντων δὲ τῶν δημίων, ἄνδρες θεοσεβεῖς, δοῦλοι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁμότροποι τῶν ἁγίων, λαβόντες τινὰς ἐμπείρους εἰδότας πολυπραγμονῆσαι τὰ βάλθη τοῦ ποταμοῦ, ἀνῆραντο ὅλα μετὰ τῆς [γῆς] συνηγιασμένης αὐτοῖς, ὡς πληρωθῆναι τὴν γραφὴν· φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὀστᾶ αὐτῶν. Καὶ ἐνεργάντες ἐν τῇ πόλει ἀνέθεντο ἐν τοῖς ἐκκληρίοις οἰκοῖς, εἰρήνης δὲ βαθείας, τῆς τοῦ Χριστοῦ φιλευθροπείας, καὶ τῇ βασιλείᾳ τοῦ εὐσεβεστάτου Κωνσταντίνου, καὶ εἰσιν πύργοι τῆς πίστεως ἄσειστοι, ἀστέρεις λογικοὶ λάμποντες Χριστιανοῖς, ἄνθη τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν, πρεσβευταὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, φύλακες τῶν εὐσεβῶν, προστάται τῆς τε ἰδίας πύλης καὶ τῆς οἰκουμένης, ἐνεργεῖται τῶν κεκτημένων αὐτοὺς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὃ πρόπει δόξα ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

F

ANNOTATA.

a Notata est Latinis vox annona; hic forte sumitur pro salario.

b Latine Princeps, de quo Cangius in utroque Glossario.

c Vox barbara, quæ hic saccus significat.

DE S. GENEROSO ABBATE ET CONF.

ENIXIONE APUD PICTONES IN GALLIA.

J. B. S.

Notitia ex Actis S. Paterni episcopi Abrincensis.

SEculo VI.

Vix aliunde
notus,

B

quam ex A-
ctis S. Pa-
terni;

C

probatu-
r vi-
xisse seculo
VI,

De S. Paterno episcopo Abrincensi seu Abrincatensi actum fuerat in Actis Sanctorum Ord. Benedict. seculo primo, pag. 152; ibique nonnulla stabilita, quæ postmodum a Mabillonio melius retractata sunt in Suplemento seculi 2, a pag. 1100; postquam a Cl. D. d'Herouval communicatam habuit Vitam, a Fortunato Pictaviensi scriptam. Proprio die, xvi Aprilis, Acta ejus ex variis aliis Mss. etiam illustrarunt Majores nostri, adjuncto fido socio S. Scribitione, qui uti nec in vita, nec in morte, sic nec in cultu a S. Paterno avelli debuit. Ex horum Sanctorum Vita potissimum innotescit is, de quo hic agimus, S. Generosus (Gallice Generoux) sub cujus disciplina in monasterio Enesione, aliis Enestione, Enexione, Enixione, Hensione (quod nunc creditur monasterium S. Jovini de Marnis, S. Jouin de Marnes, diæcesis Pictaviensis, de quo videndus dies primus Junii pag. 73) religiosam vitam instituerit laudatus S. Paternus, postea episcopus, ut habes in Actis nostris, citata die xvi Aprilis cap. 2, num. 6, ex quo hic subjiciam quæ de sancto nostro Generoso præcipue memorari possunt. Sic ibi legitur :

2 Cujus rei crescente fama, vir venerabilis abbas eorum Generosus, post triennium, ad requirendos monachos, tam bene ad Christum fugitivos, perrexit. Quibus inventis, agnoscit S. Paternum in valde arduam vitam conscendisse, ita quod præter panem et aquam, vel olera sale condita, nulla sumebat edulia. Aspectum vero non solum a feminarum, sed etiam ab amicorum removebat præsentia, ut ab omnibus remotus, melius exspectaret adventus angelicos, et cresceret in divinitate, quod deesset in homine : lectulo numquam utens.... Quod abbas suus conspiciens, esse ultra propositum regulæ, velut impatientem fræni equum, ad moderata revocavit jejunia; imperans, ne reclusus esset tam ardue, ut virorum conspectu vel colloquio se fraudaret. Insuper ut cellulas, quas ipse construxerat, vicariis vicibus visitaret. De quo, quia de bonis parentibus esset, tam a Pontifice Leontiano, quam civibus testificatum est. Quem in loco commendans, B. Scubilionem revocans ad monasterium secum, parvo intervallo ad fratrem redire permisit.

3 Ad nomen Gencrosi sic observavit Henschenius : Fuit S. Generosus abbas Ausionensis; sed qui sequenti (adeoque seculo vii) dicitur vixisse in veteri Lectionario, nisi sit error, quod ad x Julii crit examinandum, quo die colitur in monasterio Ausionensi, et in ecclesia prioratus S. Generosi,

vulgo S. Generone, in quo ejus reliquæ servantur. Quæ omnia confirmat Mabillonius in citato Suplemento seculi 2 Benedict. ubi ad idem nomen S. Generosi hæc annotatio apponitur : Hinc manifestum est, Generosum abbatem, non ad seculum vii (ut alias diximus) sed ad seculum vi pertinere. Corrigendum proinde vetus Lectionarium Ausionense, in quo S. Generosus floruisse dicitur eo tempore quo Romanum imperium Constantinus Augustus, tertius ab Heraclio gubernabat, et Childebertus filius Theodorici regis, Dagoberti primi nepotis, Francorum reipublicæ præsidebat. Generosus monasticum habitum in monasterio Ausionensi sub S. Launegisilo suscepisse legitur. Anno mclix textor quidam apud Toarcium oppidum, ob violatum S. Generosi festum diem, membrorum stupore punitus, in ecclesia S. Generosi facta pœnitentia, sanatus est. Item Aimericus quidam, cognomento de Villia, Toarcii senescallus, ob rapta ejusdem ecclesiæ ornamenta, pœnas dēdisse fertur. S. Generosus vi Idus Julii colitur in monasterio Ausionensi, seu S. Jovini de Marnis, et in ecclesia prioratus S. Generosi, vulgo S. Generoux, quæ una leuca distat ab ipso monasterio, ejusque reliquias adservat.

4 Lectionarium, de quo jam dictum est, numquam vidimus; neque alia, ad S. Generosum spectantia, reperiri potuere, cum nulla ejus Vita aut Legenda scripta sciatur : certe ea nec ad Mabillonium, nec ad nos pervenit hactenus. In sacris Fastis nusquam notus est, ne quidem in magno Gallicano Saussayi, qui demum in postrema operis appendice pag. 1251 producit excerptum e sacris Pictaviensis ecclesiæ monumentis, nuper, post hoc opus ferme editum, ex Rev. Domini Episcopi munere acceptis, mense Septembri anni mdcxxxvi, in quo ad xvi Julii sic haberi testatur : Generosus Romanus, cum ad occiduas partes transiens, in pagum Pictaviensem devenisset, monasteriique Heulionensis celebritatem oculis percepisset, ibidem a S. Lemiegisilo abbate habitum religiosum suscepit. Post cujus obitum Generosus (licet reluctans admodum) eidem cœnobio præfectus est; migravitque deinceps ad Dominum, ut fertur, reparatæ salutis anno sexcentesimo vicesimo primo. Quanam in hisce paucis lineis corrigenda sint, ex supradictis abunde patet : natalis, saltem festivitatis dies certo videtur esse hic dies, non xvi Julii, quo a Castellano consignatus est in Martyrologio Universali, addita epocha anni 682. Sed hæc circa cultus diem dissensio et postremus error chronologicus ex modo adductis facile etiam corriguntur.

E

et colit hac
die x Julii.

F

A

D

DE S. ETTONE EPISCOPO ET CONF.

LÆTIIS IN BELGIO.

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cultus e Martyrologiis, elogia,
Lectiones.ANNO CIRCI-
TER DCL AUT
DCLXX.

B

Abbatia Læ-
tiensis habet
corpus S.
Ettonis.

Lætiæ seu Lætia, Nerviorum vel Hainoen-
sium oppidum haud ignobile in diœcesi Ca-
meracensi, vulgo Liessies aut Liessy, ce-
leberrimæ abbatix Ordinis S. Benedicti,
pluribus titulis in hoc Opere de Actis Sanctorum
promovendo meritissimæ, nomen indidit; quæ sita
est ad flumen Helpram, secundo lapide, ut scribit
Hadrianns Valesius, ab Avesnis, ejusdem Hanno-
niæ oppido; de qua plura idem Valesius in Notitia
Galliarnum, pag. 260. Egregie hallucinatur Ferra-
rins in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio
Romano non sunt, dum ad annuntiationem S. Etto-
nis, ita loquitur in notis: LÆTIE oppidum est
Hannoniæ cum cœnobio, quod LEUZE vulgo ap-
pellari videtur, Condato et Tornaco urbi Flan-
driæ proximum, a Tornaco 3, a Valencenis 5
M. Belg. distans: vel, ut alii aliqui scribunt, est
oppidum ejusdem regionis, quod LESSEN vo-
cant, ad Teneram fluv. non longe a Brabantia
limitibus, a Tornaco 5, a Montibus 7, a M. S.
Gerardi, op. Brabantia, 4 M. Belg. recedens,
cum cœnobio Virg., a S. Lamberto dicato. Flo-
rentissima Lætiensis abbatia inter alia sacra cime-
lia, quæ recenset Raissius in Hierogazophilacio Bel-
gico, a pag. 267, thesanrum non infimum possidet
corpus S. Ettonis, Etthonis seu Ethonis, Gallice
S. Zé. A Balderico Tornacensium et Noviomen-
sium Episcopo lib. 2, cap. 34, vocatur sanctus vir
Domini Hetto, natione Scotus.

C

ejus annun-
tiationes e
Martyrolo-
giis;

2 Molanus in Additionibus ita illum annuntiat
hoc die: Lætiis ex Fisciaco, natale S. Ettonis,
Episcopi et Confessoris; quem etiam habet in Na-
talibus Sanctorum Belgii. His accedit Miræus, in
Fastis pag. 392 sic de S. Ettone memorans: S.
Etto sive Hetto Episcopus et Confessor, natione
Hibernus seu Scotus quiescit in Lætiensi Hanno-
niæ cœnobio. Obiit in Fisciaco, olim monasterio,
nunc prioratu, dependente a Lætiensi abbatia,
juxta Avesnas, Hannoniæ oppidum. Ferrarius
ita ipsum refert: Lætiis in Hannonia S. Ettonis
Ep. Hiberni. Martyrologi Benedictini Wion, Dor-
ganus et Menardus eum signant cum dicto titulo
Episcopi et Confessoris; quos sequitur Saussayus
in Martyrologio Gallicano. Castellanus Sancti nostri
memoriam attexuit Martyrologio Universali, ita lo-
quens: Fisciaci (a Fescan) in confiniis Artesiæ et
Picardiæ, S. Etto Hibernus, cujus reliquiæ ex-
sistunt Lætiis in Hannonia, ubi honoratur tam-
quam Episcopus.

Elogia ex
Balderico et
Saussayo,

3 Elogium breve quidem, sed sua antiquitate
venerabile, profero ex laudato Balderico, loco supra
citato: In villa etiam, inquit, Fescan monaste-

rium est, ubi sane sanctus Vir Domini Hetto vi-
delicet Scotus, divina providentia dirigente, deve-
niens, aliquanto tempore conversatus est; tandem-
que cursum suæ peregrinationis finiens, migravit
ad Christum. Ad cujus meritum declarandum,
divina pietas multa dignata est operari docu-
menta virtutum. Unde quidam ex religiosis viris
sancto Viro tantorum emolumenta bonorum tra-
diderunt, ut aliquot canonicos admitterent. Au-
diatur insuper Saussayus, post hanc annuntiationem,
Fisciacy prope Avesnas Hannoniæ, depositio S.
Ettonis Episcopi et Confessoris, ita excurrrens in
ejus landes; qui cum S. Furseo ex Hibernia in
Galliam Belgicam profectus, magna ibi religionis
incrementa edidit; postque innumera animarum
lucra, ad supernæ remunerationis perrexit gau-
dium. Cujus præclara merita divinæ virtutis,
quæ ad ejus tumulum in prioratu Fisciaci, abba-
tiæ Lætiensi subjacenti micavit, documenta uber-
tim declararunt. Fallor, si non nugas venditet Bu-
celinus, dum in Menologio Benedictino hæc profert:
Is (S. Etto) Philtani, Hiberniæ Regis filius, con-
tempta regia, humilis monachus, ex monacho Epi-
scopus, rursumque, relicto pontificatu, ex Episco-
po monachus et peregrinus, etc. Citat quidem di-
ctus Auctor monumenta Lætiensia, Joannem Mo-
lanum, et reliquos rerum Belgicarum scripto-
res, tom. 2 SS., etc. At nihil simile in monumen-
tis Lætiensibus, huc missis; nec plus speret in Molano
aut rerum Belgicarum scriptoribus (recentiores haud
dubie intelligit, qui fidem non faciunt, si aliqui ea
asserant) tacente Balderico et Auctore vitæ; uti
planum fiet ex iis, quæ per decursum hujus argu-
menti dicuntur. Molanus in Natalibus nonnulla col-
legit, ex historia, ut ibidem notatur, Lætiis, Lova-
nii et alibi manuscripta; sed nihil producit singu-
lare, huc referri dignum, quod aliunde a nobis non
proferatur. Elogium etiam sancto Attoni (evidenter
pro S. Ettone) contexit Ghinius, ac Vernulæus
libro de propagatione fidei per Belgium per sanctos
ex Hibernia viros cap. 5.

E

F

* 4 Loens alter, e quo sancti Confessoris elogia peti
possunt, sunt proxime hic secuturæ de S. Ettone,
Episcopo, ut præfert titulus, Ybernienſi, Lectiones
in ejus solemnitatis Octava, excerptæ ex an-
tiquo Ms. codice monasterii S. Lamberti Lætien-
sis, ad Rosweydam missæ anno 1620 a F. Petro
Lorignairt, monacho et bibliothecario Lætiensi, sunt-
que sequentis tenoris: LECTIO I. Est in confinio
urbis Atrebatensis villa quædam Buyun-villare nun-
cupata, B. Ettoni mira quadam et præcipua ve-
neratione ideo quam maxime devota, quod ipse
eam divina sui corporis, adhuc vivens, dignatus
sit præsentia; seu etiam, quod ejusdem villæ ec-
clesia, in memoriam nominis Viri Dei exstructa,
ejus in se clarescentibus meritis, incolis loci ha-
beatur venerabilis. LECTIO II. Verum, quoniam
ipsa solius sacerdotis domui contigua, remotior
est villa, visum est viro illustri Hellino, ipsius
villæ domino, aliam domui suæ viciniorem ec-
clesiam intra villam construere, quo tam ipse,

item ex Le-
ctionibus
propriis.

quam

AUCTORE
J. P.

quam omnes loci incolæ, divina celebraturi, facilius valerent concurrere. LECTIO III. Cumque, quod mente conceperat, exequeretur opere, jactisque fundamentis ecclesiæ structura cœpisset eminare, apposuit etiam terram, quam B. Etthoni fidelis quidam moriens reliquerat possideudam, ad sumptus ædificii vendere, affirmantibus nonnullis, hæc, quia non recte fiebant, Viro Dei displicere.

in quibus
eruto lapide
e priori S.
Ettonis eccle-
sia.

5 LECTIO IV. Jam parietes templi in immensum excreverant, cum die quadam latomis lapis prægrandis cuilibet loco aptandus defuit, a quibus in omni circa regione diu quæsitus inveniri non potuit. LECTIO V. Designatus est autem eis in interiori cancello prioris ecclesiæ lapis unus, qui squera circumducta*, ita loco, cui insereudus quærebatur, inventus est congruus, ac si peritis-
simi cæsoris studio ad id operis esset excisus; ad quem ut illæsus muro abstraheretur, cum quidam latomus accessisset, ferrum toto nisu vibratum injiciens, aliquantulum cæmenti ejecit, introrsusque feriens, plumbeum vas inter duos lateres cæmento signatum, produxit; nec tamen ipse, operi attentius insistens, quid egisset, depreheudit. Puer vero parvulus prope eum stans, visis lateribus, cum se aliquid invenisse, gratulabunda voce sæpius exclamasset, omnes, qui aderant, sibi intentos reddidit.

* An radio,
vel funiculo,
ad metien-
dum?

B

mira nar-
rantur de
Sancto in-
venta fuisse,
vix credibi-
lia,

LECTIO VI. Amisardus quoque presbyter, quem nuper ab urbe Roma redeuntem B. Etto invisibili quadam potentia a ferreis compedibus eduxerat, advenit; dissolutoque cæmento, stupentibus eis, sacratissimum vas aperuit. Eo igitur aperto, inventi sunt duo breves, vetustissimis litteris inscripti; portio quoque cujusdam pallii, repositum servans humanum dentem, juncturamque quasi digiti. LECTIO VII. Continentia autem unius brevis, quem ipse, multis coram positus, legi, in quantum meminisse datur, hæc fuit. In hoc loco clarissimus Ybernensium Episcopus Ettho mansionem habuit, qui propter equum, quem aliquando concupivit, oculos, per quos concupiscentia irruerat, mancipii sui officio, severus vindex eruit, et in hoc sacro vase reponens, cæcus Romam, Apostolorum suffragia petiturus, perrexit. Peregrinatione autem feliciter peracta, ad locum istum denuo rediit, oculosque suos propriis manibus suis reassignans oculis. Deo misericorditer opitulante, lumen recepit. LECTIO VIII. In alio autem brevi hoc tantummodo scriptum legisse me memini: Hic reposuit Ettho, Ybernensis Episcopus de corpore S. Clementis Papæ et Martyris. Attendat prudens lector hujus Viri tam affectuosam erga Deum devotionem, et pro momentanea concupiscentia tam severam correctionem. Atteudat, inquam, et miretur omnis muudus Etthonis, spontanee excæcati tam perfectam justitiam, oculosque recondentis tam sagacem prudentiam, Apostolos requirentis mirabilem constantiam, et oculos resumentis spem atque temperantiam. Absurdum est itaque præsulatus honore eum negare sublimatum, quem et hic legimus Episcopum et in gestis ejus sacerdotem novimus appellari; cum in sacra pagina nomen sacerdotii, non nisi solis Pontificibus soleat assignari.

ut hic ob-
servatur:

6 Male credulus sit, ut arbitror, qui mox sine idoneo teste aut vade admittat tamquam vera, quæ narrantur lectione 6, 7, et 8. Eumvero prudenter ea omissa sunt in alio Ms., quod habemus, cetera cum jam prolato conveniente. Fides itaque sit penes Auctorem, qui ut supra dicitur, horum continentiam asserit se legisse; adjungens deinde quidam in alio

brevi legerit. Id si verum est; utinam id legerit in documento fide digno, et non apocrypho! Displicet præterea clausula, qua probat S. Ettonem fuisse Episcopum, quia in gestis ejus sacerdotem novisse se dicit appellatum. Lectiones aliæ, in promptu sunt ex Ms. Breviario monasterii Lætiensis. Verum cum illæ non contineant nisi fragmentum vitæ, quam hic damus, parco eas transcribere. Aliud præterea Ms. habemus ejusdem farinae; circa quod nihil vetat novare observationem, Lectioni 8 subnexam: Hæc suprascriptæ Lectiones leguntur in die natalis ipsius Sancti; quatuor in primo Nocturno; reliquæ quatuor in secundo. Per Octavam ipsius nullæ leguntur Lectiones, sed fit tantum commemoratio de eo in fine Laudum ac Vesperarum per Antiphonam aliquam et Collectam. Unde colligas, non fuisse unam eandemque ubique locorum Officii canonici in honorem S. Confessoris nostri recitandi rationem.

7 In manibus versantur Lectiones, de quibus in earum egrapho adscribitur, quod sint Lectiones 8 Octavæ solennitatis S. Patris Ettonis, quæ nusquam reperiri dicuntur in antiquis Breviariis; nonnullis autumantibus, Abbatem Blossium easdem composuisse et immiscuisse aliqua miracula, meritis Sancti patrata, in 5 et 6 Lectione. Et recte ibidem observatur, videri aliquibus absurdum, id quod legitur in 6 Lectione, quod propter equum concupitum eruerit sibi oculos, et cæcus Romam ierit, conclusis oculis in vasculo, et quod postmodum naturalibus orbibus reposuerit iucorruptos, et viderit; de quibus nos modo. Quare, rescissis iis; quæ agunt de prætenso hoc miraculo, subjicio reliqua: LECTIO I. Justum et dignum est, Fratres charissimi, ut congratulemur sanctissimo Patri nostro Ettoni, quem Dominus eductum ex hoc exilio, honorificavit æternæ beatitudinis præmio. Nimirum gloriose modo fulget in cœlis, qui Christum ardentissime dilexit in terris. Pervenit feliciter ad beatum locum permanentis jocunditatis, cujus amœnitati et suavitati, omne, quod oculus vidit, vel auris audivit, vel in cor hominis ascendit, comparari non potest. Deus occulta pulchritudinis suæ ei jam manifestans, incomprehensibili consolatione cum lætificat, torrenteque divinæ voluptatis inebriat; pium ejus laborem merces subsecuta est.

8 Subditur ibidem LECTIO II. Ipse pro Dei amore Hyberniam, in qua natus fuerat, relinquens, egressus de terra et cognatione sua, ut peregrinus veniret Romam ad visitandum limina beatissimorum Apostolorum; et sancta peregrinatione peracta, habitaret in hac Galliarum regione, quam monstraverat illi Dominus; reliquit honores, contempsit mundum, et omnia transitoria arbitratus est ut stercora, ut Christum lucrifaceret. Verbo vitæ seminando et sanctæ charitatis opera solícite perficiendo, æternum Regem sibi promereri summa diligentia studuit. O beatum Virum! qui pro Dei honore animarumque salute fatigari, dulce habebat.

LECTIO III. Beati gressus ejus et speciosi pedes evangelizantis pacem, annunciantis bona! qui toties pro pietate et sincera erga proximum dilectione lassati fuerunt. Beatæ manus ejus! quæ humilibus operibus exerceri semper amaverunt; quæ Dominici corporis hostiam salutarem in odorem suavitatis Deo toties obtulerunt; quæ sine ira et disceptatione in oratione toties in cœlum levatæ sunt; quæ indigentibus et infirmis tam multiplicia beneficia benignissime præstiterunt. Beata labia ejus! quæ custodiebant scientiam.

D

quæ notatio-
ne aliarum
Lectionum,

E

F

quas hic
damus, refe-
luntur.

A Beata lingua ejus! quæ judicium et misericordiam loquens, tam multipliciter et opportune vulneribus animarum mederi solebat. Beati oculi ipsius! qui sanctissimis fletibus Deum et peccatoribus placabilem, et sibi familiarem ac suavem reddere consueverant.

LECTIO IV. Cordis puritatem a prima ætate studiosissime sectatus est. Proposuit apud se iter immaculatum tenere, præcavens sancta animi vigilantia, ne vel mundo vel diabolo se subiceret. Viriliter egit, et Deum mente gerens, mundum ac diabolum superavit. Ipse per arduum vitæ tenorem, per secularium curarum abjectionem, per spiritualium exercitiorum assiduitatem, oculos cordis seculo mundavit, ut eos ad veram et æternam lucem aperire posset. Vivifico splendori, se menti ejus offerenti, occurrere non neglexit. Abstraxit cor suum a rerum visibilium et suis amoribus inordinato, non cessans inhiare creatori suo: unde et suffultus vigore contemplationis, impletus est lumine deifico. Quietem et humilitatem eligens, etiam Angelis (quantum fragilitas humana patiebatur) conformare se studuit in præsentis exilio. Pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, requievit super eum; et ipse delectatus est in multitudine suavitatis ejus, Sabbatum Domini delicatum agens in corde suo.

LECTIO V. Sed cum nos ad conversationis ejus excellentiam digne exponendam, nullo modo sufficiamus, melius esse judicavimus, ut silendo eam humiliter veneremur, quam balbutiendo, de ea plura dicamus. Quamvis, si meritorum ejus sublimitatem lingua taceat, eam miracula, ab illo per gratiam Dei edita, nequaquam permittent esse occulta: nam quod cuidam Jovino manum in momento sanam reddidit, quæ ob temeritatem in se patratam inaudito modo præpedita erat, et intolerabili dolore cruciabatur; quid nisi singularem ejus sanctitatem loquitur? Rursum, quod quemdam bonum pastorem, qui a nativitate mutus fuerat, in agro dormientem reperiens, et baculo suo leniter excitans, ad loquendi facultatem revocavit; quid nisi vitæ ejus perfectionem demonstrat?

Omittitur
lectio sexta,
tamquam fa-
bulosa.

C

9 *Prætermissa Lectione sexta ob rationes supra allegatas, transilio ad alias.* LECTIO VII: Quamdiu fuit in hoc seculo, vitam sanctam et Deo placentem egit, quam etiam sancta et pretiosa in conspectu Domini morte consummavit: nam ubi jam ex revelatione divina cognovisset obitum suum esse proximum, gaudens et exultans in spiritu, gratias egit benignissimo Deo, quo auxiliante, bonum certamen certaverat, fidem servaverat; unde et finitis laboribus coronam justitiæ, de ipsius Domini confidens pietate, expectabat. Munivit diligenter exitum suum divinis Sacramentis, et sacram Eucharistiam summa devotione suscepit; sicque adstantibus et psallentibus discipulis, soluto carnis ergastulo, inter orationes expirans, felicissime migravit ad Dominum; cujus sacrum corpus cum ingenti luctu et piissimis lacrymis ab eisdem discipulis ac aliis fidelibus terræ commendatum, expectat in pace diem resurrectionis novissimum, perpetua tunc immortalitate vestiendum.

LECTIO VIII. Ecce, Fratres charissimi, habemus beatissimum Patrem nostrum Ettonem nobis propositum, tamquam ductorem quem sequamur, et velut doctorem, quem audiamus. Ipse nobis est protector et susceptor fidelissimus, ad quem securi confugiamus, et cui nos ac nostra fiducialiter commendemus. Aperiamus ergo ad

tantæ sanctitatis jubar oculos, tamquam pii lucis filii, et ejus exemplis instructi, in proposito vitæ spiritualis proficiamus. Postulemus devote auxilium illius inter multiplicia hujus vitæ discrimina, ut post resolutionem corporis nostri, sanctis ejus intercessionibus ac meritis perveniamus et nos ad Dominum Deum nostrum; qui vivit et regnat benedictus per omnia secula seculorum. Amen. *Proxime huc spectat Officium Sancti proprium, de quo paragrapho subsequente.*

AUCTORE
J. P.

§ II. Officium proprium; Sancti invocatio; confraternitas.

Quantopere S. Ettonis cultus fuerit cordi incolis locorum, in quibus vel hominem exuit, vel inter homines vixit, intelligi datur ex apographo Officii, magnam partem metricum, complexo, recitari et decantari solitum in ecclesia pagi, dicti Buyn-Villare, quod est in Artesia, medio fere inter Bapalmas et Atrebatum itinere. Officium prædictum, sicut et plura alia instrumenta, de quibus illico, ex diversis, ut apponitur scriptis olim a se collecta misit ad P. Bollandum R. D. Luytens, mense Novembri anno 1637, tum temporis Lætiensis superior et magister Juniorum, et postmodum laudati monasterii Abbas longe dignissimus, eodem anno, mense Decembri Antonio de Winghe suffectus, ut dicitur in annotationibus de calcem vitæ V. Ludovici Blossii, littera a; cui Antonio, ejusdemque religiosissimo Cætui quantum debeamus, palam professus est jam pridem prædictus Bollandus in Præfatione ad Acta Sanctorum, tomo 1 Januarii præfixa, et laudato Abbati dedicata; et Rosweyda antea ostenderat, quantæ venerationi sibi esset Antonius de Winghe in præmio secundæ editionis ad Vitas Patrum. Ne longius abeam a proposito, Officium, de quo hic agimus, ita habet:

Officium
proprium ubi
recitari so-
litum, et a
quo huc mis-
sum.

E

11 Ad Vesperas super psalmos Antiphonæ. Antiphona 1: Ave pie pater Etho, ave sancte sacerdos, ave dulcis consolator mœrentium, ora patrem pro filiis; roga Regem pro devotis tibi famulis. Antiphona 2. Justum deduxit Dominus per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei, et dedit illi scientiam Sanctorum, honestavit illum in laboribus et complevit labores illius. Antiphona 3. Iste est, qui ante Deum magnas virtutes operatus est, et omnis terra doctrina ejus repleta est, ipse intercedat pro peccatis omnium populorum Antiph. 4. Iste cognovit justitiam et vidit mirabilia magna, et exoravit Altissimum et inventus est in numero sanctorum. Antiph. 5. S. Etho, tu dulcedo pauperum; tu pius consolator miserorum; ora pro nobis. Capitulum. Justus cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecabitur; aperiet os suum in oratione et pro delictis suis deprecabitur, et ipse tamquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, et in oratione confitebitur Domino. Deo gratias. Responsorium. S. Etho, Christi confessor, audi rogantes servulos, et impetratam nobis cœlitus tu defer indulgentiam. Versus. O S. Etho, sidus aureum Domini gratia, servorum gemitus solita suscipe clementia. Et impetratam. Gloria Patri, etc. Et impetratam.

Antiphonæ,
etc., ad 1 Ve-
speras,

F

12 Hymnus. Præsulis èximii meritis emicat ecce dies celebris, Qua Deus, orbis ab illecebris hunc removens, sociat Superis. Etho decus specimenque Patrum, terrea calcat, amau-

Hymnus:

AUCTORE
J. P.

do Jesum, Moribus exsuperat vitium, dum puer est, agit ipse virum. Traditur ergo sacris studiis, scire Deum satis esse piis, Prædicat ore fideque magis, aut quibus est caro nexa dolis. Etho flagrans in amore Dei, barbara regna, throuumque Petri Pauper adit, sed in arce spei fixus, amat probra cuncta pati. Limina sacra Petri subiens, stratus humi rogat ora gemens, Ac prece castra Dei feriens, audit acroama polo veniens. Gallia pangat, ait, Domino, teque patrem foveat gremio; Corbrioli locus ipse tuo clareat Etho patrocinio. Doxa Deo sit et imperium, cui jubilant simul astra, solum, Quique perenne poli solum det famulis Patris ob meritum. Amen. *Antiphona ad Magnificat.* Ad te Christe, fili Dei, ad te clamant omnes rei, ut in hoc vitæ stadio fessos idem paracletus refoveat divinitus, Etho, cujus imperio cœlestem sumpsit vitam, mentem jacentem visitet, consuscitet sopitam. O quam felix Dei donum, quod perenne confert bonum! *Collecta.* Deus, qui animæ famuli tui Ethonis, Confessoris atque Pontificis æternæ beatitudinis præmia contulisti; concede propitius, ut qui peccatorum nostrorum pondere premimur, ejus apud te precibus sublevemur. Per Dominum, etc. Benedicamus Domino. *Ad Completorium, ut in psalterio, vel ut in die dedicationis ecclesiæ, ut infra, ratione Octavarum Ecclesiæ Atrebatensis.*

Ad Matutinum Invitatorium metricum sic sonat:

Invitatorium metricum Responsoria, etc. ad Matutinum.

Etho Deum laudet, per quem super æthera gaudet;
Nos igitur psalmis illi jubilemus et hymnis.
Venite exultemus.

Sequuntur Antiphonæ in 1 Nocturno.

Germine foeta sacro lætetur Hybernia, fructu
Quod tam multiplici regna superna replet.
Hæc septem radiis tenebras illuminat orbis,
Sideribusque novis latius emicuit.
Septem namque viros, meritorum lumine claros
Edidit, et claris condecoravit avis.

Vers. Amavit eum Dominus et ornavit eum.

Resp. Stola gloriæ induite eum.

Lectiones tum luc, tum alibi supprimo: quia sunt fragmentum vitæ.

Resp. 1. Ad laudem Domini produxit Hybernia septem

C Fratres, insignes cœli quos gloria fecit.

Vers. Par spes, par animus erat illis, et Deus unus. Iusignes.

Sequitur 2 lectio; et post hanc Resp. 2.

Hos decoravit honor mundi, fulgens et origo,
Sed magis ingenuos dedit actio mensque beata.

Vers. Dignos laude viros, tibi, sacrum Flamen, alumnos Dedit actio.

Sequitur Lectio 3, et post hanc Resp. 3.

Horum de numero venerandus claruit Etho,
Cum pia progenies mores sacravit heriles.

Vers. Unctio sancta Dei, quæ doctrix affuit illi
Mores sacravit. Gloria Patri. Mores.

In 2 Nocturno Antiphonæ sic sonant:

Voti concordēs effecit gratia Fratres,
Quos spes atque fides fecerat esse pares.

Hi natale solum liquerunt, æquora, Christo
Remige sulcantes, extera regna petunt.

Fluctibus emensis nebuloſi post juga montis
Sacra Petri subeunt cum prece, cum lacrymis.

Vers. Justum deduxit Dominus per vias rectas.

Resp. Et ostendit illi regnum Dei.

Sequitur Lectio 4.

Resp. Traditus Etho sacris animo vigili documentis,

Prædicat esse pium, super omnia quærere Christum.

Vers. Mundum cum flore, divino spreuit amore. Prædicat.

Lectio 5; et post hanc:

Resp. Etho domum, patriam, mundum cum flore relinquens,

Verna bonus, Domini gremio meruit refoveri.

Terrea cuncta terens, cœloque potenter inhærens. Verna.

Sequitur Lectio 6, et deinde:

Resp. Plenus amore pio mare transiit, ac duce Christo,

Solvit Apostolicis Romæ sua vota trophæis.

Solvit. Gloria Patri. Solvit.

In 3 Nocturno Antiphonæ:

Cœlitus implorant, quibus hæc mortalia condant

Membra sub hospitibus, ossa quibus tumulis.

Christus servorum miserens, ubi quisquis eorum

Jus caperet sedis, innuit a superis.

Sedit ab his unus Etho, qua fonte refusos

Manat Corbriolus, cœlitus exhibitus.

Vers. Justus ut palma florebit.

Resp. Sicut cedrus Libani multiplicabitur.

Sequitur lectio 7, et mox:

Resp. Etho sacris precibus lacrymisque peramplius instans

Mente polum penetrat, dignis affatibus adstans.

Vers. Extera transgressus, ad spiritualia raptus

Mente polum. *Lectio 8.*

Resp. Summus apex celsi solii moderator et arvi
Orantem famulum recreavit acroamate tali.

Vers. Gallia lætetur, et te pastore regatur.

Orantem famulum. *Lectio 9.*

Resp. Etho divinæ per secla ferax medicinæ

Clade piat populum, fugat impia, gentis asylum

Subvenit afflictis, miseris solatia præstat.

Clade. Te Deum laudamus.

Vers. Os justi meditabitur sapientiam.

Resp. Et lingua ejus loquetur judicium.

ad Laudes

Ad Laudes Antiphonæ:

Felix Confessor, trinæ Deitatis amator.

Audit de cœlis semel et bis oroma salutis.

Mansio signatur primum, post tumba jubetur

Quæri, cumque dies vitæ postrema vocatur,

Posthuma facta Patris, dando suffragia multis,

Lucis eum sedem testantur habere perennem.

Vota sacerdotis acceptans, carcere vinclis

Ereptum recreat, spondensque salubria firmat.

Æger abit sanus, mœrens solamen adeptus,

Nullus incxpertus opis est, Pater omnibus

aptus.

Capitulum. Collaudabunt multi sapientiam justī, et usque in seculum non delebitur; non recedet memoria ejus, et nomen ejus requiretur a generatione in generationem. Deo Gratias. *Hymnus.*

Præsulis eximii, ut supra. *Vers.* Justus germinabit sicut flos. *Resp.* Et florebit in æternum ante Dominum.

Antiphona ad Benedictus. Exultemus hodie simul, et cantemus, Patris nostri gloriæ pia vota demus, qui de mundi voragine feliciter sublevatus, gaudet cœli lumine divinitus illustratus, nullam timens jacturam. Pro nobis Deo supplica, sancte Pater, et vendica lætitiā futuram.

O quam felix Dei donum, quod perenne confert bonum! *Cantium Benedictus. Oratio ut supra.*

Ad 2 Vesperas antiphonæ de laudibus super psalmos feriales. Capitulum. Dedit Dominus confessionem S. Ethoni, et excelso in verbo gloriæ; de omni corde suo laudavit Dominum, et dilexit

Deum

Deum

et ad 2 vespas;

A Deum, qui fecit illum. Deo gratias. *Hymnus*: Præsulis, ut supra. *Ad Magnificat Antiphona*. O Jesu Christi bonitas, o gratia! dirige nostras semitas ad præmia, quæ servas Fidelibus ob meritum virtutis; da tuis supplicibus Ethonem refugium ad gaudium salutis. O quam felix Dei donum, quod perenne confert bonum! *Oratio ut supra*.

Missæ.

13 *Huc spectat, quod in Missis particularibus Ordinis S. Benedicti et ecclesiæ S. Lamberti Lætiensis ex Missali Ms., impressis Montibus anno 1640, xvii Maii in festo commemorationis S. Ettonis Ep. et Conf. dicatur Missa Protexisti. Epistola*: Dilectus Deo et hominibus. *Evangelium*: Homo quidam peregre, ut notatum reliquit Papebrochius, addens præterea, quod x Julii in die natali ejusdem dicatur Missa Statuit. *Utrouque oratio*: Majestati tuæ nos, quæsumus Domine, B. Ettonis Confessoris tui atque Pontificis intercessio sancta conciliet, ut a vitiis et impedimentis hujus seculi absoluti, te solum vere diligamus, et libero corde ad æterna festinemus.

14 *Idem Ms. a laudato Domino Abbate huc missum, docet, in quorum morborum aut necessitatum remedium soleat hic Sanctus invocari, materiam hanc explanans verbis sequentibus*: Sicut plerique Sanctorum in cælo regnantium particularem habent ex divini dispensatione decreti gratiam, meritis suis et intercessione juvandi in hoc exilii carcere degentes, atque e variis morborum molestiis relevandi (si tamen debita cum invocatione ex toto corde eorum patrocinia requirantur) ita noster hic Sanctus obtinuit a liberali dispensatore Deo virtutem prolongandi iis vitam (si tamen expediat) qui in extremis agunt. Solet etiam ad cum peregrinatio institui a Fidelibus ad dictum Prioratus locum pro conservatione ac sospitate boum, vaccarum et animalium caballini generis, ac ereptione ab iis, quibus interdum detinentur malis ac languoribus. *Id quod videre est in subjecta tabella; partim ex dictis intelligenda, partim ex dicendis in vita a num. 12, ubi narratur Sanctus bubulco, muto a nativitate, loquelæ usum dedisse percussione baculi sui; quod miraculum hic expressum cernis*:

B
Pro quorum
malorum so-
spitate invo-
cari soleat
S. Etto.

S. ETTO HYBERNVS EPISCOPVS.

15 Istud etiam, inquit laudatum Ms., maxime prodit cultum et venerationem eximiam fidelium erga dictum Sanctum, quod in parochiali ecclesia loci Doni-Petri, erecta sit confraternitas sub patrocinio nominis illius, cui multi inscribunt nomina sua, estque de ejus institutione, ut primo in illam ingressu 12 stuferi in oblationem erogentur; ac demum quotannis tres semisses pro augustissima unius Missæ hebdomadatim celebrandæ actione. *Quo anno dicta confraternitas fuerit erecta, ibidem non lego. Constat Confraternitatem aliam in pago Bienvillers, Illustrissimo Atrebatensi subjecto, nondum erectam fuisse die xvi Junii anno 1630, quamvis tum temporis ordinatum esset ab eodem Illustrissimo Atrebatensi, ut erigeretur, sicut fidem facit in suis litteris Guilielmus Wallet, pastor dicti pagi Bienvillers; causam dilationis esse scribens, magnam divisionem, quæ est inter parochianos, (duæ enim existunt ecclesiæ in eodem pago) qualibet parte contendente, suam esse ecclesiam parochialem. Atque ex his manifestum est, non vulgarem S. Ettoni in partibus Hannoniæ impendi venerationem; quæ præterea solidissime probatur ex iis, quæ mox ad idem propositum prosequemur.*

D
De ejus con-
fraternitate.

§ III. Festivitas annua; tumba; miracula; locus, ubi quievit olim corpus, Abbatiae Lætiensi subjectus, ac possessionibus ditatus; corpus inde abspoliari vetitum.

Idem, quod supra, Ms. præterea quotannis, inquit, redeunte solenni die Ascensionis Dominicæ, celebratur dedicatio capellæ Prioratus, Missarumque solenniis peractis, fit celebris processio, ad quam tam ex Belgii nostri, quam vicinarum provinciarum propinquis et remotis locis congregatur ingens populorum agmen, votorum Sancto persolvendorum gratia. Decima autem Julii, qua ejus natalis recurrit, incolis loci admodum celebris habetur. Ab omni servili opere abstinent, tantusque tamque extensus est processionis circuitus (sub qua lipsanoteca quadriga transvehitur, plurimorumque comitatus equitum subsequitur) ut facile trium leucarum spatio producat. Officium natalis in parœcia loci idem prorsus est cum eo, quod canitur in monasterio Lætiensi, omnesque Octavæ dies celebres inibi habentur.

Annua Sancti veneratio,
solenni supplicatione
frequentata

17 *Tum nullo verborum interjectu ita disseritur ibidem de sancti Confessoris tumba: Quomodo autem et quando corpus e terra elevatum fuerit, non est litteris proditum. Hoc tamen silentio non est prætereundum, quod in navi ecclesiæ parochialis Doni-Petri, videre sit e regione summi altaris antiquam tumbam lapideam, crectam in memoriam ejus, super qua visitur jacens sculptus in candido lapide picto, forma pontificali cum mitra et pedo. Et de miraculis quidem sequuntur hæc pauca: Quod spectat ad signorum et miraculorum virtutem; non dubitamus hactenus in illis efficiendis cum mirabiliter excelluisse utroque locorum (intelligo tam Lætiis, quam in capella Prioratus) ac etiamnum in iis continuandis mirabilem esse; quod satis patet ex frequentibus invocationibus ac etiam crebris peregrinationibus fidelium, quibus illum venerantur et ad sua devo-*

F

in tumba anti-
qua sculptus exhi-
betur tamquam
Episcopus; miracula
scripto non
consignata.

cant

AUCTORE
J. P.

Diploma, datum a Nicolao Ep. Cameracensi, tria potissimum capita complexum, hic exhibetur;

cant auxilia. Verum hactenus in neutro fuit loco consuetudo, ea in scripta redigendi.

18 *Nicolaus, episcopus Cameracensis, numero apud Sammarthanos inter istos Præsules XLIX, diploma edidit in favorem loci, ubi corpus Sancti nostri olim requievit, tria potissimum capita complexum, nimirum: donationes, a loci illius Domino abbatiæ Lætiensi factas; tum locum ipsum, Domum Petri, vulgo Don-Pierre, prædictæ abbatiæ subiectum, cum privilegio ibidem constituendi monachos tot, quot ex assignatis ibidem donationibus sustentari poterunt; denique prohibitionem severam, qua interdicitur, ne quis Sancti corpus alio transferre præsumat. Habeto ipsum diploma, in quo singula tute videas expressa: In nomine Domini. Ego Nicolaus, Dei gratia Cameracensis Episcopus, generationi huic, et ei, quæ ventura est in perpetuum. Quia ea, quæ legitime et ordine canonico ab Episcopis et Principibus, et ceteris Christi fidelibus, ecclesiis contraduntur, tempore, interveniente longævitate, frequenter a memoria elabuntur, ea, quæ a nobis pie et canouice acta sunt, scripto notare et posterorum memoriæ commendare, utile duximus. Sciant igitur tam præsentibus, quam futuri, quod Willelmus de Dono-Petri ob salutem animæ suæ et prædecessorum et successorum suorum altare de Fissau cum appenditio suo, Dono-Petri, cum omnibus, quæ posidebat, tam in allodiis, quam in maibus firmis et allodio de Florbech in servis et ancillis, in terris censualibus, in campis, pratis, nemoribus, aquis et omnibus usibus, ad ipsum et ecclesiam B. Ettonis jure pertinentibus; duo etiam altaria Scarbes et Florsies, cum omnibus ad eam pertinentibus in nostras manus libere et absolute ad opus ecclesiæ de Leties resignavit.*

19 Nos vero ob nostram nostrorumque salutem et remedium animarum, hæc omnia supradicta libere et absolute ecclesiæ de Leties (salvo synodali et Episcopi, ministrorumque ejus jure) tradidimus, eo tamen tenore, et conventionem, ut ecclesia de Lætiis in ecclesia de Dono-Petri monachos tot, quibus supradicta ad victum et vestitum sufficere queant, collocabit. Dominus vero Abbas ipsum locum ad honorem Dei et corporis sacri, ibidem requiescentis in acquisitis et acquirendis honorare et manu tenere, servitiumque ibidem ordinare debet. Quoscumque apponere vel deponere voluerit, in ejus voluntate et dispositione erit. Illud etiam non credimus prætermittendum, quod sacrum S. Ettonis corpus nullus abbatum, nullus monachorum, nulla omnino persona a loco suo, ut alibi translatus remaneat, remove debet. Quod si totius hujus conditionis pactio minus caute vel negligenter ab ecclesia de Lætiis vel Abbate observata fuerit, qualiter corrigi debeat, in Domni Episcopi et ecclesiæ Cameracensis consilio permanebit. Ut autem hæc rata et inconvulsa perpetuo perseverent, præsentem paginam conscribi, et sigilli nostri impressione muniri fecimus, data conservatoribus benedictione et pace, in violatores sententiam excommunicationis promulgamus. Acta sunt hæc publice in conspectu ecclesiæ nostræ anno Domini MCLXII, Episcopatus nostri XXVI. S. Theodoricus Præpositus et Archidiaconi, S. Joannis Alardi, S. Eurardi Archidiaconi, S. Hugonis Decani, S. Gualteri Cantoris, S. Joannis Gualteri Sacerdotum, S. Bartholomæi Gualteri Levitarum, S. Roberti, Anselmi sublevarum.

20 *Huic diplomati subneetitur phories memoratum Ms., hic obiter declarandum, quid de præ-*

dicto Guilielmo de Dono-Petri liber obituum domus nostræ Lætiensis; ubi sic legi, *ibidem perhibetur*: Pridie Nonas Octobris piæ memoriæ Guilielmus sancte obiit; cujus beneficium est ecclesia de Dono-Petri, corpus B. Ettonis, altare de Ficiaco, altare Sclarbis, de Floresies, allodium de Florbec, totaque villa cum appendiciis suis, cum classico et XII pauperibus. In cujus anniversario Prior de Dono-Petri Conventui XX solidos procuravit. *Chronicon Lætiense sic breviter in eodem Ms.*: Guilielmus de Dono-Petri dedit Lætiensi cœnobio ecclesiam Doni-Petri, corpusque B. Ettonis, simul conferens multas possessiones. Scribitur hic Guilielmus fuisse monachus et acolythus. Obiit Octobris die, VI anno MCLX. Porro ad pleniorē notitiā istius Guilielmi, apponuntur in Ms. ea, quæ Ludovicus Blosius ad prædictum locum in *Chroniceis Lætiensibus* observavit. Quæ cum contineant seriem genealogicam, aliquos e familia Dono-Petri descendentes complexam, tacitus prætereo, tamquam a nostro instituto aliena.

21 *Pergit Ms. ad munificas donationes, immunitates ac privilegia, quibus ecclesia Doni-Petri cumulatissime ornata fuit. Neque vero solum Willelmus de Dono-Petri ecclesiam B. Ettonis largiflua patrimonii sui donatione locupletavit, sed et aliæ devotæ personæ hanc eandem ecclesiam studuerunt dotare et augere temporalibus bonis ad animarum suarum salutem; inter quas elucet etiam Juinus de Dono-Petri, prout patet ex binis litteris confirmationis Petri Electi Cameracensis, quarum priores in hunc modum se habent*: In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Petrus Dei gratia Cameracensis Electus, tam præsentibus, quam futuris in perpetuum. Diligenter sibi cavit in inventiōe litterarum humana industria: nam per earum monumenta, quæcumque in præsentia secularium seu ecclesiasticorum Judicum facta vel recognita sunt, posteritatis memoriæ retinenda traduntur. Ea propter tam præsentibus quam posteris scire volumus, quoniam Juinus de Dono-Petri pro salute animæ suæ et Prædecessorum suorum, quidquid in eadem villa omnimodis possidebat cum cespite et ramo in ecclesia S. Ettonis, cujus personatus est ecclesiæ Lætiensis, solemniiter super altare posuit, et coram omnibus parochianis in eleemosynam eidem ecclesiæ donavit et concessit, uxore sua et filiis præsentibus et ratum habentibus. Ea tamen in hac donatione interposita est conditio, quod prædicti Juinus et uxor ejus et filii in vita sua ejus possessionis usum fructum perciperent, ecclesia retinente rei dominium et proprietatem.

22 *Testes: Helgotus Abbas Lætiensis, Willelmus clericus de Dono-Petri, Gonterus clericus, Bernardus et Ingobranus presbyteri, Symon et Emelinus milites; duo villici Joannes de Condet, Joannes de Lessuel. Postmodum autem in obitum filii sui Philippi sæpe dictus Juinus, et filii ejus, quod prius fecerant, secundo recognoverunt, Emelino fratre ejusdem Philippi præsentem et concedente, qui priori non interfuerant donationi. Quidquid etiam citra Haiam Avesnensem aut in vicinia Doni-Petri possidebant cum cespite et ramo, super altare S. Lamberti Lætiensis, nomine eleemosynæ, Deo et ecclesiæ obtulerunt. Testes: Arnulphus villicus Avesnensis, Symon et Willelmus juvenis, totusque Conventus Lætiensis. Tertio autem Robertus filius Juini, astante patre suo jam monacho Lætiensi in præsentia nostra apud Lætias, quod bino firmaverat concessu, tertio complevit his sub testibus: Willelmo*

D
Donator ecclesiæ de Dono-Petri factus monachus Lætiensis.

Recensentur instrumenta authentica
E

F

donationum,

A de Dono-Petri, Rogero de Vaurin, Ægidio de Contricort, Magistro Gerardo et aliis plurimis. Ut igitur hæc donatio firma permaneat, eam confirmamus et sigillo nostro corroboramus. Actum anno Domini MCLXXII.

ecclesiæ de
Dono-Petri
concessa-
rum,

B 23 *Posterioribus litteræ Petri Electi Cameracensis de eadem donatione Juini de Dono-Petri, facta ecclesiæ sancti Etthonis, et de recognitione filiorum Juini his verbis coniunctæ fuerunt* : In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Ego Petrus Dei gratia Cameracensis Electus, universis ecclesiæ filiis, tam præsentibus, quam futuris in perpetuum. Non parum quibuslibet in negotiis emolumenti confertur, dum id, quod amicitiae opera et impensis collectum et adunatum fuerit, matris concordiae studio et tranquillitate conservatur. Ideo ecclesiasticis in pactionibus ne discordiae tenebris obscurantur, quæ luce claritatis gaudere debent, omnimodis est elaborandum. Agamus igitur, quod posterorum illuminationi, ignorantiae discussis involucris, proficiat, cui quodlibet sinistrae partis occurrere metuat. Notum tam præsentibus, quam eorum posteris, fieri volumus, Juinum de Dono-Petri ad animæ suæ salutem sibi vigilanter prospexisse, et quidquid in parochia villæ prædictæ omnimode possidebat cum cespite et ramo, sollemniter in ecclesiæ S. Etthonis, ad ecclesiam Lætiensem pertinentis, annuente uxore sua et filiis, in conspectu totius ecclesiæ, post suum et filiorum suorum decessum et Uxoris suæ, Deo obtulisse, usufructuario, dum adviverent, sibi eisque reservato.

in præsentia
testium.

C 24 Huic donationi testes adfuerunt: Domnus Abbas Helgotus, Guillelmus clericus de Dono-Petri, Gonterns clericus, Bernardus et Ingolerandus presbyteri, Symon et Emelinus milites, duo villici Joannes de Cuyndet, Joannes de Lessuel. Postmodum autem in obitu filii sui Philippi, quod prius fecerant, secunda recognitione allegaverunt, et Emmelinus frater ipsius Philippi, qui priori donationi abfuerat, huic secundæ interfuit, et quidquid citra Haiam Avesnensem, aut in vicinia villæ, quæ Donum-Petri vocatur, aut Fisciaci omnimodis possidebant cum cespite et ramo super altare S. Lamberti in ecclesia Lætiensi, Deo obtulerunt. Hujus donationis testes sunt: Arnulphus villicus Avesnensis, Symon Guillelmus juvenis, atque omnis conventus Lætiensis. Tertio autem Robertus, filius ipsius Juini, astante patre suo, jam monacho Lætiensi, in præsentia Domni Petri, Cameracensis Electi, apud Lætias, quod bino firmaverat concessu, tertio complevit. Hujus concessionis testes sunt: Willelmus de Dono-Petri; Rogerus Waurin, Gilio de Gondricort, Magister Gerardus, et alii quam plurimi. Actum anno incarnati Verbi MCLXXII.

Alia dona-
tio;

nummos. 25 *Theodoricus quidam, Dominus de Wallecuria suum quoque affectum erga ecclesiam Doni-Petri sæpe dictam, testatum esse voluit annua solutione; de qua exstat instrumentum sequens*: Universis, præsens scriptum inspecturis, Theodoricus, Dominus de Wallecuria, veritatem agnoscere. Noveritis, quod nos divina inspirante gratia ecclesiæ B. Etthonis de Dompiere, ut ipsius apud Christum adjuvemur meritis, duodecim Namurcenses * in die beati Andreæ Apostoli de redditu meo eidem ecclesiæ vel nuntiis suis apud Wallecuriam persolvendos in perpetuum contulimus. Ut autem hoc ratum et inviolatum permaneat, præsens scriptum sigilli mei munimine dictæ ecclesiæ tradidi. Actum anno Domini MCCXXXIV.

26 *Quod vero privilegia et immunitates loci in Prioratu Doni-Petri quondam extiterint, colligi videtur vel ex solo rescripto Illustrissimi Cameracensis, Guidonis de Laon, hac verborum forma exarato*: G. (id est Guiardus de Lauduno, alias Guido, uti est apud Sammarthanos) Dei gratia Cameracensis Episcopus, omnibus, præsentibus litteras visuris, salutem in Domino. Cum ad prioratum S. Etthonis de Dono-Petri, quæ est domus ecclesiæ Lætiensis, nostram visitantes diocesim, divertissemus, ibidemque, nostris urgentibus negotiis, pernoctassemus; notum esse volumus universis, quod pro aliquo jure nostro vice illa non divertimus ibidem, nec quod per hoc nobis vel dictæ domui præjudicium generetur. Datum anno Domini MCCXLII. Feria v ante Dominicam, quæ cantatur: Esto mihi. *Observat horum documentorum collector, laudatum Antistitem operam non segnem attulisse cum aliis quibusdam ad institutionem festi Venerabilis Sacramenti, revelatam S. Corneliæ, dictæ de monte de Corvillon; atque etiam corpus S. Gaugerici in ea, qua nunc requiescit, capsâ collocasse anno MCCXLV; quem Sammarthani ponunt naturæ debitum persolvisse in Affligemiensi cœnobio, Ordinis S. Benedicti in Belgio, anno MCCXLVII.*

AUCTORE
J. P.
privilegia et
immuni-
tates.

E

§ IV. Corpus Sancti primo Montes Hannoniæ, inde Lætias translatum et honorifice reconditum.

Utraque hæc translatio asseritur in copia scripti, ab illustrissimo Domino Roberto de Croy, Episcopo Cameracensi, super hac re exarati, cujus egraphum hic exhibeo, a manuscriptorum collectore aliis rebus, huc pertinentibus, insertum: Universis et singulis, præsentibus litteras inspecturis, visuris, lecturis pariter et audituris, Robertus de Croy, Dei gratia Episcopus et Dux Cameracensis, Princeps sacri imperii, Comes Cameracensis, etc. Judex et executor ad infrascripta, auctoritate Apostolica specialiter commissus et deputatus, salutem in Domino, et nostris hujusmodi imo verius Apostolicis firmiter obedire mandatis. Litteris sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri, D. Pauli, divina providentia Papæ IV in forma Brevis sub annulo Piscatoris, chordula pergaminea circumdato, expeditas, sanas quidem et integras, non vitiatas, non cancellatas, nec aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspitione carentes, nobis pro parte Reverendi Patris, Domini Ludovici de Blois, moderni Abbatis, et Conventus monasterii Liessiensis, Ordinis S. Benedicti, Cameracensis diocesis, principalium in eisdem litteris principaliter nominatorum, coram notario et testibus infrascriptis præsentatas, Nos, cum ea, qua decuit, reverentia recepimus hujusmodi sub tenore:

Episcopus
Cameracensis

F

28 A tergo videlicet: Venerabili Fratri, Episcopo Cameracensi; iutus vero in superiori margine: Paulus Papa IV, et deinde post. [Venerabilis Frater, salutem et Apostolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecerunt dilecti filii, Ludovicus de Blois, modernus Abbas et Conventus monasterii Liessiensis, Ordinis S. Benedicti, tuæ dioceseos, quod dictum eorum monasterium habet in capsâ lignea reconditum corpus S. Etthonis Confessoris, quod in oratorio seu capella cujusdam dicti monasterii regularis seu ab eo

exhibet lit-
teras,

depen-

AUCTORE
J. P.

dependentis loci, Prioratus nuncupati, siti in pago seu villa, qui vel quæ Donum-Petri dicitur, etiam tuæ diœcesis, ab uno monacho ejusdem monasterii, de illius pro tempore existentis Abbatis licentia, in dicto loco habitante, custodiri solet, etiam nunc propter bellum, eo quod pagus sive villa hujusmodi in finibus Comitatus Haunoniæ juxta Franciam situs est, ad quamdam ipsius monasterii domum in oppido Moutensi, similiter tuæ diœcesis, sitam, prout semper tempore belli transportari consuevit, transportatum existit. Et, sicut eadem expositio subjungebat, ipsi, ut dictum Corpus in majori habeatur veneratione, ipsisque inde major proveniat consolatio spiritalis, cupiunt illud ad locum diguiorem, ipsum videlicet eorum monasterium, in quo divina Officia quotidie religiose et devote celebrantur, et disciplina religionis debite et honeste servatur, transferri seu transportari facere; id tamen absque nostra licentia sibi licere dubitaut.

a Paulo IV
PP. ad se
datas,

B

29 Quare nobis humiliter supplicari fecerunt, quatenus eis dictum Corpus (ut præfertur) transferendi seu transportari faciendi licentiam concedere, aliasque in præmissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur, qui religioni deditarum personarum votis, per quæ eorum spiritali consolationi consulitur, quantum cum Deo possumus, libenter annuimus, hujusmodi supplicationibus inclinati, de præmissis certam notitiam non habentes, Fraternitati tuæ per præsentem committimus et mandamus, quatenus, si est ita, eisdem Ludovico Abbati et Conventui, ut dictum corpus de Oratorio seu capella aut domo hujusmodi, ad dictum eorum monasterium reverenter et cum debita pompa sive reverentia transferre seu transportari facere, ac in aliquo ecclesiæ ipsius monasterii condecienti loco reponere et ibidem perpetuo retinere, cuiusvis licentia super hoc minime requisita; ita tamen, quod ipsi in oratorio seu capella hujusmodi, aliquod os seu particulam ejusdem corporis, ad consolationem populi dicti sive villæ relinquere seu illuc transmittere teneantur, libere et licite valeant, licentiam auctoritate nostra concedas; contradictores quoslibet per censuras ecclesiasticas et alia opportuna juris remedia, appellatione postposita, compescendo, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis.

C

quibus indulget corpus S. Ettonis Lætiæ deferri;

30 Non obstantibus quibusvis Apostolicis, nec non bonæ memoriæ Nicolai, olim Episcopi Cameracensis, ac in provincialibus et synodalibus conciliis editis generalibus vel specialibus constitutionibus et ordinationibus, ipsiusque regularis loci fundatione ac monasterii et Ordinis prædictorum etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus, privilegiis quoque indultis ac litteris Apostolicis etiam monasterio, Ordini et loco prædictis sub quibuscumque tenoribus et formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriis derogatoriis clausulis, irritantibusque et aliis decretis, etiam iteratis vicibus quomodolibet concessis, approbatis et innovatis; etiamsi in illis inter alia caveatur expresse, quod nullus Abbatum, nullus monachorum, nullave alia persona dictum corpus a loco suo, ut alibi translatum remaneat, amovere possit. Quodque si id ab Abbate minus caute et negligenter observetur, qualiter corrigi debeat, in Episcopi pro tempore existentis et ecclesiæ Cameracensis consilio permaneat. Quibus omnibus tenoris illorum ac si de verbo ad

verbum, nihil penitus omissio, insererentur præsentibus, pro expressis habentes, quoad præmissa specialiter et expresse derogamus, contrariis quibuscumque, aut si aliquibus communiter vel divisim ab Apostolica sit Sede indultum, quod interdicti, suspendi vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Datum Romæ apud S. Marcum sub annulo Piscatoris, die xxii Julii MDLV, pontificatus nostri anno primo. Hieronym. Gadicen. V. Macharanus.]

31 Post quarum quidem litterarum Apostolicarum præsentationem et receptionem, nobis, et per nos (ut præmittitur) factas, fuimus pro parte eorumdem Dominorum Abbatis et Conventus principalium, in eisdem litteris principaliter nominatorum, debita cum instantia requisiti, quatenus ad executionem præinsertarum litterarum Apostolicarum et contentorum in eisdem procedere, eisque corpus S. Etthonis confessoris, reconditum in quadam capsâ lignea, quod in oratorio seu capella cujusdam dicti monasterii regularis, seu ab eo dependentis loci, Prioratus nuncupati, siti in pago seu villa, qui vel quæ Donum-Petri dicitur, nostræ Cameracensis diœcesis, ab uno monacho ejusdem monasterii custodiri solet, et quod pro nunc occasione guerrarum proxime præteritarum ad domum dicti monasterii, sitam in oppido Montensi dictæ nostræ diœcesis, prout hactenus consuevit, occurrentibus guerris transportatum reperitur, ad dictum monasterium Liessienſe transferendi ac in ecclesia dicti monasterii in aliquo loco condecienti honorifice reponendi, licentiam concedere dignaremur juxta traditam seu directam per eos a Sede Apostolica nobis formam.

32 Nos igitur Robertus Episcopus, judex et executor præfatus, attendentes requisitionem hujusmodi fore justam, et rationi consonam, volentesque mandatum Apostolicum, nobis in hac parte directum, reverenter exequi, ut tenemur, quia informationi feudæ super verificatione contentorum in eisdem litteris ob nostram gravem infirmitatem interesse non valemus, reverendum patrem, Dominum Martinum Cuperum, Episcopum Chalcedonensem, Abbatem de Crispinio, suffraganeum nostrum, ac venerabilem Dominum Magistrum Gabriclem Caillé, Officialem nostrum, qui una cum provido viro, Adriano Loir, notario publico et audientiario nostræ curiæ spiritualis Cameracensis, hujusmodi informationem, nobis postea reportandam, debite facere habeant, viva voce deputandos duximus et deputavimus. Qui quidem Domini Suffraganeus et Officialis, onere deputationis hujusmodi in se suscepto, informationem super contentis in eisdem litteris fecerunt, ac illam nobis reportarunt. Et quia tam ex productione diversorum jurum et munimentorum pro parte eorumdem Dominorum Abbatis et Conventus, coram eisdem Dominis suffraganeo et Officiali facta, quam testium etiam productorum et per eos diligenter auditorum et examinatorum, dictis et depositionibus exposita, deducta et narrata in præinsertis litteris Apostolicis fore vera reperimus; idcirco auctoritate Apostolica, nobis commissa, et qua fungimur in hac parte, præfatis Dominis Abbati et Conventui, ut dictum corpus B. Etthonis Confessoris a dicta domo ad præfatum eorum monasterium Liessienſe reverenter et cum debita pompa sive reverentia transferre seu transportari facere, ac in aliquo ecclesiæ

D

quarum vigore dictus Episcopus

E

commisso suffraganeo suo, aliisque, debita rei informatione,

F

ipsius

A ipsius monasterii condecienti loco reponere, et ibidem perpetuo retinere, cujusvis licentia super hoc minime requisita; ita tamen, quod ipse Abbas et Conventus in dicto oratorio seu capella de Dono-Petri aliquod os seu particulam corporis ejusdem S. Etthonis ad consolationem dicti pagi seu villæ effectualiter transmittere teneantur, libere et licite valeant, auctoritate Apostolica præmissa, nobis in ea parte concessa, licentiam dedimus et concessimus, damusque et concedimus per præsentēs.

*facultatem
dat, corpus
ad dictum
locum trans-
ferendi.*

33 Quæ omnia et singula vobis omnibus et singulis supradictis vestrumque cuilibet in solidum intimamus, insinuamus et notificamus, ac ad vestram et cujuslibet vestrum notitiam deducimus et deduci volumus per præsentēs, nec de præmissis aut eorum aliquo ignorantiam aliquam prætereundum valeatis, seu etiam quomodolibet allegare. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium præmissorum, præsentēs litteras, manu nostra propria subscriptas, processum nostrum in se continentem fieri, et per eundem Adrianum Loir, notarium et audientiarium nostrum, supra et infrascriptum subscribi et publicari mandavimus, sigillique nostri fecimus et jussimus appensione communiri. Datum in civitate nostra Cameracensi anno Domini MDLVI, die xvii mensis Julii, pontificatus ejusdem Sanctissimi Domini nostri Papæ anno secundo, præsentibus ibidem discretis viris, Dominis: magistro Guillelmo Claix, canonico ecclesiæ Cameracensis et Joanne Ricquier, clerico Morinensis diocesis, familiari nostro, testibus ad præmissa vocatis atque rogatis. Paulo infra ex latere erat scriptum R. de Croy. Et parum inferius sub plica erant hæc verba: Et ego Adrianus Loir, clericus, Atrebatensis diocesis publicus Apostolica et Imperiali auctoritatibus, et in archivio Romanæ curiæ descriptus notarius, juxta Cæsareæ Majestatis sanctionem admissus, quia præmissis omnibus et singulis interfui, ideo hic me cum præfati Reverendissimi Domini, D. Episcopi Cameracensis manus propriæ subscriptione et sigilli appensione subscripsi, rogatus et requisitus, cum signo ejusdem notarii ex latere, cui subscriptum erat: Fides justitiæ fundamentum. Super plicam erat scriptum: Per Dominum Reverendissimum et Illustrissimum Lemanguier.

C
Ornatus reliquiarum

34 *Habes de sacris S. Ettonis exuviis, occasione bellorum primo Montes Hannoniæ, ut tutiore loco essent, deinde in abbatiam Lætiensem, majoris venerationis gratia translatis; nunc cognosce cas, quæ sæpe dictam translationem consecutæ sunt reliquiarum decorationes, Amplissimi Abbatis Blossii testimonio authentico confirmatas, quibus testatum facit de lipsanothecis, ad continendas dictas reliquias destinatis, quid actum fuerit. En tibi ejus verba:* Anno tertio, postquam corpus S. Etthonis in ecclesiam Lætiensem ex consensu et ordinatione tam summi Pontificis quam Episcopi Cameracensis translatum fuerat, hoc est, anno Domini MDLIX, ego Ludovicus de Blois, indignus Abbas monasterii Lætiensis, curavi fieri et deargentari, deaurarique ad honorem prædicti Sancti, tabernaculum quoddam, quatuor columnis fulcitum, ad reponendum in medio ejus parvum feretrum seu eapsellam, reliquiis ejusdem sancti Etthonis nobilitatam, quæ simul cum majori antiquoque feretro, corpus ipsius B. Etthonis continente, diu in oratorio prioratus nostri de Dono-Petri servata fuit. In cujus etiam tabernaculi parte superiore ac tecto reposui (antequam clauderetur)

maximum pulcherrimumque os præfati Sancti, cum sua veteri theca lignea, ad similitudinem brachii humani facta, cui erat insertum. Reposui item in eodem tecto venerandas particulas de sacro capite ejusdem Sancti anno supra memorato, xxii die mensis Junii, præsentibus religiosis et probis sacerdotibus: Domino Paschasio Sestrebech, Priore Lætiensi, Domino Ursmaro Dassonleuille, Procuratore Lætiensi, magistro Andrea Franquart, pastore Avesnensi, et magistro Remigio Jonnequen, capellano prioratus de Dono-Petri.

35 *Exstat aliud præterea testimonium laudati Abbatis de renovatione feretri in hæc verba:* Sub idem tempus ipsum parvum feretrum seu capsella S. Etthonis, quæ multum vetusta et deformis apparebat, fuit denuo exterius renovata, id est deaurata. In prædictarum rerum testimonium ac memoriam, ego Ludovicus de Blois, et alii prænominati sacerdotes huic syngraphæ propria manu nomina nostra ascripsimus anno et die supradictis. Subsignatum erat: Ludovicus de Blois, Abbas Lætiensis, Paschasius Destrebach, Prior Lætiensis, Ursmarus Dassonleuille, Procurator Lætiensis, Andreas Franquart, Remigius Jonnequen, capellanus in Prioratu de Dono-Petri.

36 *Alia sacri depositi ornamenta quid commemorare? dicente eodem collectore in Ms.:* Quæ vero Lætiæ translata sunt prædicti Sancti pignora, tali decentia et ornatu decorata visuntur, ut quidem sacrum corpus claudatur capsula lignea inaurata, cui superinducitur holoserica vestis, flammis stellulisque distincta. Caput vero a reliquo corpore separatum Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus, D. Franciscus vander Burch anno Domini MDLXVIII sacro omnium Sanctorum die, peractis a Conventu Missarum solemniis, imposuit nobili admodum thecæ argenteæ, similitudinem humanæ Pontificis figuræ referenti, quam piæ memoriæ Reverendus admodum Dominus Antonius de Winghe, Abbas Lætiensis meritissimus, manu aurificis quam accuratissime fabrefieri invigilavit. *Novam de sacrarum reliquiarum communicatione notitiam, de quarum ornatu jam egimus, suppeditabit paragra-phus sequens.*

AUCTORE
J. P.

*verbis abba-
tis Lætiensis
Blossii firma-
tus;*

E

*cui accedit
ornamentum
corporis, et
capitis a cor-
pore separa-
ti.*

F

§ V. Reliquiæ; tempus mortis; Episcopatus; Manuscriptum, quod hic damus.

Blosius, Abbas Lætiensis, cujus memoria in veneratione est, quem § proxime antegresso vidimus obtinuisse a Paulo IV, summo Pontifice, corpus S. Ettonis, non primus in Abbatiam suam cum eodem corpore sacro reliquias intulit, dudum ante illud tempus eisdem gavisam, sicut testatur memoratus collector in Ms., cujus recito verba: Hic iuterim dicendum, quod licet Reverendus admodum Dominus Ludovicus Blossius impetravit a Sede Apostolica ecclesiæ Lætiensi venerandum corpus S. Ettonis, nihilominus ab aliquot ante actis seculis gaudebat eadem quibusdam sacri corporis ejus exuviis, prout auctor Chronici nostri posteris scriptum reliquit in hæc verba: " Agnes Avesnensis ædificavit Lætiis basilicam " beatæ Mariæ in monasterio, et basilicam S. " Joannis Evangelistæ extra monasterium. Suis " etiam sumptibus jussit fabricari anno Domini

*Abbatia Læ-
tiensis diu
habuit reli-
quias Sancti,
antequam
corpus eo
translatum;*

AUCTORE
J. P.

„ MCXXVIII feretrum S. Hiltrudis, undique te-
 „ ctum laminis argenteis tenuissimis, in quo fe-
 „ retro positæ fuerunt reliquiæ ejusdem virginis
 „ intra cistellam eburneam inclusæ. Repositæ
 „ fuerunt etiam ibidem pulchræ reliquiæ S. Et-
 „ tonis, ad gloriam Dei omnipotentis et consola-
 „ tionem nostram. „

quibus reli-
quiis in
Dono-Petri

38 Quanta vero cum accurate et fide laudatus
 Abbas conditioni, in pontificio diplomate expressæ,
 quam vide supra num. 29, fecerit satis, liquet ex
 iis, quæ subdit Ms., cujus verba profero, cum no-
 vam de reliquiis Sancti notitiam suggerant: Nec
 hic prætereundum istud, quod cum in Bulla sum-
 mi Pontificis permissus fuerit Reverendus admo-
 dum Dominus Ludovicus Blossius tollere et trans-
 ferre de oratorio villæ Doni-Petri in oratorium
 S. Lamberti Lætiensis corpus sanctissimi Ettho-
 nis, sub ea tamen lege, quod teneretur in orato-
 rio seu capella dictæ villæ Doni-Petri relinquere
 seu illuc transmittere aliquod os seu particulam
 ejusdem corporis, ad consolationem populi dicti
 pagi seu villæ; ipse injuncto obediens fidelissi-
 me et promptissime os de corpore prædicto di-
 misit asservandum in eadem S. Etthonis capel-
 la; insuper et feretra seu capsellas, injuria tem-
 poris inveteratas, in quibus recondentur hu-
 jusmodi reliquiæ, innovavit, decoravit ac nitore
 restituerit; prout patet ex scriptis super hac re
 factis.

B

jussu Blossii
aliæ superad-
ditæ.

39 Et primo quidem de collatis reliquiis ita
 testatur ad posteritatis memoriam hoc Brevi Do-
 minus Nicolaus Murgaux, Decanus Christianita-
 tis Avesnensis, cujus verba proferuntur: [Anno
 Domini MDLIX, die XII vero Maii ad instantiam
 Reverendissimi Abbatis Lætiensis Ludovici de
 Blois, et ex permissione Dominorum Vicariorum
 ecclesiæ Cameracensis, ego Nicolaus Murgaux,
 Decanus Christianitatis Avesnensis, præsentibus
 infrascriptis testibus, cum honore, et majore,
 qua potui reverentia, aperui parvum feretrum
 S. Etthonis in prioratu de Dompierre, ubi inveni
 quoddam os dicti Sancti, et alterum os simul
 imposui et reclusi, exhibitum a præfato Reve-
 rendissimo Abbate, ad tollendam parochianorum
 et confratrum confraternitatis de Dompierre su-
 spicionem credentium nullam infuisse dignitatem;
 imo quæ inerat, sublatam a Francis, præsentibus:
 magistro Rolando Gilliart, curato de Marbaiy,
 magistro Remigio Jonnequen, capellano priora-
 tus de Dompierre, presbyteris, Joanne Baligand
 de S. Hilario, Joanne Lescohier Avesnensi, lai-
 cis; item Nicolao Lobbes Machoniensi, et Nico-
 lao de Marbaiy, clericis, testibus fide dignis, ad
 hoc vocatis. Subsignotum erat: Ita est, Nicolaus
 Murgaux, curatus ecclesiæ S. Ursuarii de Eppe-
 le Sauvage, nec non Decanus Christianitatis
 Avesnensis, omnia et singula, ut præmittitur,
 esse vera, hoc mea attestor et fateor syngrapha.

C

De reliquiis
in pago Bien-
villers,

40. Inter alios diæcesis Atrebatensis pagos, unus
 numeratur, nomine Bienvillers, cujus superius inci-
 dit mentio, Atrebato meridionalis, eumque eadem
 civitate et Bapalma triangulum conficiens, æquali
 fere distantia utrimque remotus. Pastor istius pagi,
 de quo supra num. 15, consultus de variis, quæ
 quæri possunt de S. Ettone, loci patrono, ab aliquo
 monacho Lætiensi, eodem fortasse supra laudato
 Thoma Luytens, datis XVI Junii 1630, de reliquiis
 ejusdem Sancti ita respondet Gallice, quæ sic verti
 possunt Latine: Quæris, num reliquias aliquas
 habeamus hujus Sancti? Respondeo, nos habere
 os quoddam brachii, ut fide bona credimus, alia-
 que plura singulatim, ut puta S. Clementis, un-

decim mille Virginum, et alia, quæ Dominus
 Reverendus Episcopus Atrebatensis visitavit an-
 no nuper elapso, visitationes suas instituens in
 nostra parochia.

D

41 Ut de tempore mortis, quo noster Sanctus ad
 Superos migravit, aliquid breviter addamus; scien-
 dum nihil in hoc puncto occurrere molestiæ, cum sa-
 tis conveniat inter Auctores, vita functum medio
 circiter seculo septimo, aut aliquanto serius. Eo
 conspirant notæ chronologicæ ab scriptore vitæ con-
 glomeratæ num. 7, ubi varios enumerando Sanctos,
 circa medium seculum septimum florentes, significat
 eos S. Ettoni coævos fuisse. Eadem epocha confir-
 tur ex vita tertia S. Aldegundis, de qua xxx Ja-
 nuarii, mortuæ, ut ibidem ponitur anno circiter
 673; nam in dicta vita num. 12, monasterio, a
 S. Auberto, episcopo Cameracensi in honore S.
 Dei Genitricis et perpetuæ virginis Mariæ, san-
 ctorumque Apostolorum dedicato, refertur inter
 alios adfuisse S. Ettho. Accedunt recentiores. Wion
 Sanctum nostrum signat ad annum circiter 650;
 Miræus in Fastis pag. 392, anno 651; Castellanus
 autem anno 652; Cointius longiuscule eum diffe-
 rens, innectit anno 674. Unde colligas, natales
 ejus affigendos esse circiter seculo sexto exeunti aut
 septimo inchoato, nullibi, quod sciam, certiore tra-
 dita natalium epocha, quam sequamur.

ac tempore
mortis, quo
Sanctus
obiit;

42 Qui Commentarium hunc prævium perlege-
 rit, abunde perspexerit Confessori nostro aptari locis
 plurimis titulum Episcopi, uti habes in annuntia-
 tionibus Martyrologiorum num. 2. In lectionibus
 propriis num. 5 audit non Episcopus tantum, sed
 iterato vocatur Episcopus Hibernus. Quin etiam,
 ut ibidem asseritur, absurdum est præsulatus ho-
 nore eum negare sublimatum, quem et hic legi-
 mus episcopum, et in gestis ejus sacerdotem no-
 vimus appellari; cum in sacra pagina nomen sa-
 cerdotii non nisi solis pontificibus soleat assigna-
 ri. Antiqua tumba ecclesiæ parochialis in Dono-
 Petri, S. Ettonem repræsentat in forma Pontificis
 cum mitra et pedo, ut habes num. 17. Quæ omnia,
 tametsi non ita multum urgeant, ut rem evincant,
 Balderico, antiquissimo scriptore, Scotum ipsum
 nominante, sed titulo Episcopi abstinente, facile pa-
 tior Sanctum nostrum episcopum haberi et Episco-
 pum vocari, ratus aliquid deferendum communi ap-
 pellationi, quæ videtur quodammodo abisse in tradi-
 tionem, quam veneror. Demus itaque, si episcopus
 fuerit, regionarium vel Apostolicum Episcopum
 fuisse, quales in Belgio antiquis temporibus pluri-
 mit extiterint, Scoti, Angli vel Hiberni; de quibus con-
 sule Commentarium prævium S. Rumoldi die 1 Ju-
 lii, § 7, a num. 78, ubi varia ad præsens institu-
 tum collecta reperies.

E

denique de
ejus Episco-
patu.

43 Vitam, quæ hic prælo committitur, misit D.
 Christianus le Roy Lætiis, anno 1636, hoc titulo
 notatam: Vita S. Ettonis, Confessoris Christi,
 prætermisso titulo Episcopi aut Pontificis. Quo Au-
 ctore, quando, quo loco fuerit conscripta, non prodi-
 tur. Parergis, priusquam perveniat Auctor ad San-
 cti gesta, ita immodice indulget, ut tertiam facile
 partem iis insumat. Num. 7 Pyrenæos montes et
 Alpes designat itineri Romano. Ibidem Algisus et
 Aldegisus dividitur in duas personas, quem Baer-
 tius, ex instituto de ipso tractans die secunda Junii
 pag. 223, num. 5, unicum ubique reperisse se scri-
 bit. Proinde interjectis auctoris verbis, distinctio-
 nem dictam designantibus, recte concludens Baer-
 tius: Ego vero, inquit, ubi de uno laboramus sa-
 tis, alterum quærendum non existimo, ut labore-
 mus magis; præsertim cum scriptor Vitæ S. Et-
 tonis non alia ratione ad divisionem illam motus

Observatio
in vitam,
quæ hic da-
tur,

F

A videatur, quam aliquali apud varios auctores non antiquos reperta nominis dissimilitudine. *Ita ille; qui ibidem præterea non multum hujus vitæ Auctori deferendum censuit. Præter hæc pauca, nihil habeo, de quo lectorem moneam, rationem habiturus in Annotatis eorum, quæ per decursum videbuntur indigere modica explanatione. Itaque ipsam nunc Vitam subicio.*

risius missus; sanctus Clemens *c* Metensibus destinatus; Valerius *d* Trevirensibus directus, et ipse cum plurimis discipulis et sodalibus; qui miraculis suis multos in multis locis Christo lucrantes, non usquequaque potuerunt pertingere prædicantes. Unde interlimitaneam Francorum gentem reliquerant Christo omnino incredibilem *. Post eorum vero ab hac luce discessum (qui quamdiu vixerunt orationibus suis quodammodo detinuerunt regnum Francorum) refrigerante paulatim charitate, matre omnium virtutum, abundare cœpit iniquitas multorum.

EX MS.

*e**d*

* id est incredulam.

VITA

ANNOTATA,

Ex pervetusto Ms. monasterii Marchianensis, collata cum duobus aliis Mss. D. Preudhomme, Canonici Camera-censis, et cum Alnensi.

B PROLOGUS AUCTORIS.

Ecclesia Catholica multis dotibus exornata

Sancta fidelium mater Ecclesia sacrosancti lateris dormientis in cruce Christi postquam est cruore a peccatorum fœcibus expiata, atque maritali jure vero jam Moysi fidei ornamento subarrhata, multiplici filiorum prole tanto potiora quotidie accipit incrementa, quauto plures generare videtur, qui tanti testimonii ferre possint insignia; et salutari baptismatis fonte, nigredine peccatorum evacuata, non est jam (cui jure invideatur) æthiopissa, sed [ea] cujus non mediocriter admiretur sapientia. Etenim cur sapientem æstimare non possis, quæ a finibus terræ venit audire sapientiam Salomonis? Venit igitur Regina Saba ad Salomonem, ut exquireret ab eo sapientiæ secreta. Venit Ecclesia dealbata super nivem, non ad Ægyptum ignorantiae tenebris caligantem; sed ad Jerusalem, ad videndam supernæ visionis claritatem. Venit non ad Moysen, vicinius cum Domino loquentem; sed ad Christum divinitatis suæ suis fidelibus arcana reserantem, captivis indulgentiam prædicantem, clausis apertionem. Ejus corporis et sanguinis medicamine recreata, ejus perunctione unguinis delibuta, ejus ligni est interpositione a fluctibus seculi segregata, et salutiferi baptismatis diluvio supervecta, novæ proles profert Christo quotidie germina. Invenit per Eunuchum in deserto fontem Ecclesia, quod in deaurato nou reperit templo Synagoga: in Apostolis crevit, cum in omnem terram sonus eorum exivit: eorum est super petram fidei firmitate fundata, cum illorum in fines terræ dilatata sunt verba.

signis et Sanctis mirifice propagatur.

** alias rubore.*

2 In martyribus est confirmata, cum illorum in conspectu, pretiosa multipliciter est morte decorata. Innumeris modis testificata, innumera accepit signorum miracula: cui contulerunt Martyres ornamenta, roseo sanguinis sui imbre * rubentia; Virgines, virginitatis suæ insignia candorem liliorum vincentia; quam Doctores egregii super verticem montium ædificaverunt; quam Confessores egregii simul et gloriosi super altitudinem collium extulcrunt; pro cujus statu contra occurrentes usque ad mortem decertaverunt: quales fuerunt, quos a Roma misit beatus Petrus, vel successores ejus, verbum fidei prædicare Francorum *a* gentibus, Sanctus Dionysius *b*, Pa-

a Intellige hoc nomen per prolepsim. Monarchiæ Francicæ initia referenda sunt ad seculum quintum, neque citius auditum in Gallia Francorum nomen.

b Notissima de apostolatu S. Dionysii controversia est; de qua agitur in Responsionibus ad Exhibitionem errorum parte 1, a pag. 230; ac plenius agi poterit mense Octobri.

c Ponitur ille apud Sammarthanos primus Metensium Episcopus; de quo vide inter Prætermisos die 16 Maii, pag. 559; ubi notatur de ejus veneratione Ecclesiastica nihil suggeri.

d Quæ ad S. Valerium spectant, habes die 29 Januarii, ejus cultui sacro.

E

CAPUT I.

Qua occasione et quibuscum S. Etto in Franciam ex Hibernia profectus sit; iter Romanum; reditus in Galliam.

Invalescente itaque enormitate peccaminum, post Incarnationis Dominicæ ferme quadringentorum annorum curriculum, de latibus suis egressa effera gens Hunnorum *a*, permittente Domino Deo ultionum, Galliam ingressa, ad solum usque deduxit regnum Francorum. Ecclesiæ ergo dirutæ, civitates sunt ad solum usque deductæ; monasterium nullum relictum, præter unum in Mediomatricensi urbe beati Stephani oratorio-lum, quo sanguinem ejus pullulare scimus venerandum. Interfectio hominum magna, Christianitas est omnis abolita; cujus abolitionem Montano *b* monacho ad orbitatem usque luminum deflenti, visum est supernorum Spirituum expetitione beatum Remigium pro Belgicæ ac Gallicanæ salute ecclesiæ nasci debere. Beatus itaque Remigius nominis sui officium expleturus, Regem Clodovæum *c* cum omni Francorum populo Christianitatis titulavit insignibus.

Hunnus in Francorum ditione grassetis,

a

F

*b**c*

4 Abhinc deinceps, paulatim crescente quotidie numero Christianorum redintegratum est in fide Christi regnum Francorum; douec surrexit Clotharius Magnus *d*, pater Dagoberti, amator et nutritor totius regni; qui postquam præfecit filium suum tam Austrasiis quam Saxonibus *e*; eisdem Saxonibus contra filium suum rebellantibus, spatia sua majorem nullum reliquit ex omnibus: et quantum tam ipse quam filius regna diversa tenuerunt potentius, tantum ecclesias fidelium in Christianitatis titulo roborare studuerunt attentius. Quorum tempore tam numerosi in Omnipotentis famulatu claruerunt Confesso-

et postea Rege Clodovæo a S. Remigio baptizato; dum floret religio Christiana sub Clotario,

*d**e*

EX MS.

res Christi, ut prope nullum in regno Francorum inveniatur cœnobium, quod non ejusdem temporis, etsi non plures, vel unum modo retineat humanam corpore Sanctum. Quod revera felicissimis felicius pronuntio tempus, eo quod tam pluribus et tam perfectissimis floruerit patribus.

venit Madelgarius in Franciam;
* alias Maldegarius.

f

g

h

5 Eodem igitur tempore quidam vir, nomine Madelgarius * f, venit in Franciam, nobilibus ortus in Hybernia insula g natalibus. Est autem Hybernia proxima Britanniae Insula, spatio terrarum angustior, sed situ fecundior. Hæc ab Africo in Boream porrigitur; cujus partes priores ab Hiberia et Cantabrico oceano includuntur. Unde jam dictus Madelgarius veniens, accepta uxore, Walberti nobilissimi filia, Waldetrude h nomine, sub Dagoberto Rege militavit multo tempore. Cognita vero beatæ Waldetrudis erga Christi servitium voluntate; dumque ab ea, ut Christum sequeretur instigaretur quotidie, coactus est, se ita facturum, simulare. Relicta ergo beata Waldetrude, reversus est Hyberniam, terram scilicet nativitatis suæ, cogitans illic aliam uxorem ducere.

B

qui ab uxore sua Waldetrude ad frugem reduci-
tur;

6 Comperto autem hoc, beata Waldetrudis abiit Hyberniam post virum suum, cum comitibus multis, cupiens Apostoli dictum adimplere exhortationibus suis: Salvabitur per mulierem fidelem vir infidelis. Ubi cum pervenisset et multis blanditiis et hortationibus eum adorsa fuisset, tandem optato adepta, in Franciam cum eodem Madelgario, cognomento Vincentio, reversa est gratulabunda. Eo quoque tempore non solum gens Britonum, sed et confines ejus (eo quod mari ambiuntur Britannico) Pictonum et Anglorum et Hyberniorum in Dei cultu florebant admodum. Nam licet antea variis ludificarentur superstitionibus dæmonum, tunc tamen fervebant in Christi fide non modicum, conversæ per beatum Augustinum i jam dudum, ut vere in eis illa impleretur sententia, ubi abundavit peccatum, superabundaret gratia.

z

quibuscum S. Etto et alii sex in Galliam perfecti sunt.

k

l m n

C

o

* al. Adelgisus.

7 Erant igitur tunc temporis septem fratres, uno spiritu et fide in Christo concordēs, licet de omnibus non simus certi, utrum fuerint carnali nativitate germani: Foillanus k Episcopus, et fratres ejus Ultanus l et Furseus m, Eloquius n et Algisus o, Etto et Aldegisus *. Hi ergo pari consensu et una voluntate, scientes raro quemquam in patria sua perfectum esse posse, cum jam dicto Madelgario et beata Waldetrude, navigio in Franciam venire, cupientes inde orationis gratia Romæ limina Apostolorum adire, Transcenso igitur jugo Pirenæi et Alpium altitudine, nivium semper congelata congerie, ut optaverant Romam meruerunt videre. Ubi Sanctorum cœclesiis perlustratis, eorum postulantes sibi suffragari suffragiis, ut unicuique eorum a Deo delegaretur locus habitationis, talium cœlitus sunt affaminum solati responsis, quibus unusquisque scire posset in Galliam reversuris, qui sibi locus esse deberet perpetuæ inhabitationis.

Deinde Roma lustrata, in Galliam reduces, in varia loca dispersi sunt.

p

* al. abest martyrio.

q

r

8 In Galliam igitur reversi, unusquisque abiit ad locum destinatum cœlitus sibi. Venerabilis Episcopus Foillanus cum germano suo Ultano, usque dum consummatus est in sylva Soneffia p martyrio *, moratus est in loco, Fossas q nuncupato, a beata Gertrude sibi r dato; ubi et corpore humatus requiescit modo. Beatus vero Furseus cum Adelgiso, locis pluribus peragratis, verbum vitæ seminando, pervenit Peronam in Vermandensi pago; ubi obitu defunctus est sanctissimo. Sanctus autem Eloquius cum beato Al-

giso in loco quodam habitaverunt, ab hominibus remoto intra Elpram * s fluvium, et Iseram * t in Theracensi * u pago, usquedum animabus suis lucratis Christo, excesserunt vita præsentī seculo.

* al. Helpram, vulgo Hespere.
s
* al. Isaram.
t
* al. Teoracensi.

u

ANNOTATA.

a Miræus in Chronico Belgico ad annum 407 agit de Galliarum vastatione; quam memorans S. Hieronymus innumerabiles, inquit, et ferocissimæ nationes universas Gallias occuparunt. Quidquid inter Alpes et Pireneum est, quod Oceano et Rhodano includitur, Quadus, Vandalus, Sarmata, Alaui, Gepides, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemanni et hostes Pannonii vastarunt. Nisi forte respiciat auctor vastationem ab Attila Hunnorum rege factam: de qua ibidem Miræus ad annum 451.

b De isto etiam in Vita S. Remigii, auctore Hincmaro, referri, observat Sirinus in notis Mss.

c Rex iste a S. Remigio baptizatus anno 494: de quo videri potest dies vi Februarii ad vitam S. Vedasti, pag. 783, num. 7.

d Ille ab anno 584 rex Neustriæ; a 613 monarcha; obiit 628. De quo Heuschenius in Indice Chronologico ad tres Dagobertos.

e Dagobertus rex Austrasiæ creatur 621; factus Monarcha anno 636, Chariberto Rege Aquitanix, ejusque filio mortuis, uti habes in mox dicto Indice: ubi mortuus ponitur 644, die 19 Januarii.

f De illo actum tomo 1 Aprilis in annotatis pag. 839; pluribus acturi sumus 14 hujus, ipsi sacro. Cetera male hic mixta vide ibidem.

g Hoc verius putamus, inquit Sirinus in notis Mss., quam quod in vita ipsius S. Madelgarii 14 hujus mensis, ab auctore sat fabuloso compilata dicitur Madelgarium ex Francorum et Vasconiorum gente ortum esse. Sed quam parum vere id putet, vide die prædicta.

h Agitur de ista Sancta tomo 1 Aprilis a pag. 829.

i Intellige potissimum hæc de Anglo-Saxonibus.

k De illo tractari poterit die 31 Octobris.

l Vide de illo diem 1 Maii a pag. 818, ubi signatur annus DCLXXX.

m Illum habes 16 Januarii a pag. 35.

n S. Eloquium habet Castellanus in additionibus ad Martyrologium Romanum die 6 Decembris.

o Male S. Adelgisum et Algisum in duas dividi personas, prævie monuimus a num. 43.

p Interpolator vitæ S. Gertrudis apud Mabilionem sec. 2 Bened. pag. 466 in annotatis littera a, agit de ejus situ; appellans silvam Sonesiam, Nivallæ contiguam.

q Oppidum non procul Namureo situm inter Mosam, et Sabim.

r Interpolator vitæ Gertrudianæ, de quo mox, postquam retulisset necem S. Foillani Martyris, ejus funus Gertrudis curavisse dicitur, ita narrat: Dedit beato Viro in vicino loco, quem Fossas appellant, ubi monasterio constructo et fratribus prodesset, et sibi propter propinquitatem loci non deesset. Accepit, monasterium construxit, collegit animas, quibus sanctitatis viam propositam noverat; eisque germanum suum Domnum Ultanum præficiens, rebus pro tempore ordinatis ad virginem remeavit. Ibat itaque frequenter ac redibat, modo fratres, modo sponsam Christi visitabat. Dum ergo quadam die iter arripuisset, contigit eum per silvam Sonesiam, Nivallæ contiguam errare, et in impias latronum manus incidere: a quibus cupiditate spoliis cum tribus discipulis peremptus, palmam martyrii est adeptus. Verum hæc et alia remittimus ad 31 Octobris.

s Fluvius Hannoniæ ad monasterium Latiense.

t Alias Hisa, vulgo Oyse.

u Vulgo la Tierache, tractus Gallix in Picardiu.

E

F

A

CAPUT II.

S. Etto loco solitario moliendo intentus, non impune contemnitur; familiaritas cum aliis Sanctis; muto loquela reddita; virtutes; obitus.

S. Etto loco parando intentus,

a

b

* *alias corporalis.*

B

a Jovino, loci Domino, impeditur, et contemnitur;

C

haud impune.

d

* *al. Domini.*

A Sanctis pluribus habita cum S. Etto familiaritas.

Gloriosus vero Domini sacerdos Etto, bonorum actuum dignus præconio, in delegatum sibi locum *a* a Domino, cœlitus advenit super fluvium, nomine Corbriolum *b*; ubi dumis excisis, vepribus eradicatis, et superfluis quibusque ex parte jam extirpatis, locellum extruere nitebatur corporis * post diuturnam peregrinationem repausationis, et liberæ in Dei cultum vacationis. Quo cum labori manuum insistens, diutius lassescendo defatigaretur, bonorum omnium invidus hoc tota intentione evertere moliebatur. Incitavit enim adversus Dei servum, quemdam virum, nomine Jovinum, ejusdem fundi, unde Vir Dei superflua evellebat, Dominum. Qui dictante ira, nimia accensus furia, crudeliora verbis Dei Homini cogitabat infligere facta. Sed Domino ejus efferos mentis conatus mitigante, qui Saulem, malo spiritu agitatum, spiritu prophetiæ induit, jam dictus vir Jovinus a beato, Etto simpliciter non aliud quam vadium *c* cœpit expetere.

10 Non licet, inquit, homo nostris hominibus ignote, silvam juris mei, me inconsulto, extirpare. Quapropter justum a te vadium licet mihi suscipere. Beatus vero Etto, moras nullas innectens dicto, securim suam pro vadio eidem obtulit viro. Sed Dominus, qui induravit cor Pharaonis, ut in eo ostenderet potentiam suæ virtutis, obdurari permisit ad tempus Jovinum, ut omnibus notum faceret beati Ettonis meritum. Sanctum quippe virum despiciens; ejus vadii parvitatem vilipendens, securim oblatam cum jurgio in vepribus abjecit, cappam ejus inibi jacentem contingere præsumpsit, et statim abire velle cœpit; quod Dominus inultum transire non sivit.

11 Protinus quippe ejus manui eadem cappa adhæsit. Ast ille tanti reatus poenam pro byrro *d*, [viro] Dei ablato, in semet retorqueri considerans, clamoribus nimis indulgentiam petebat exostulans, genua manusque illius indefatigabiliter exosculans. Tandem sancto Sacerdote miserante, pristina donatus est sospitate, omni tamen tradita Ettoni, quam ibidem habebat, possessione, pro hac prius fratre suo dato fidejussore, habendam illic Deo militantibus perpetuo jure. Abhinc deinceps cœpit fama virtutum ejus exuberare, omnesque affines orationibus ejus sese festinabant committere: verborum Dei ex ore illius reficiebantur semine; suorum reddituum illum suosque solabantur largiflua benedictione. Ipse vero Vir Dei jam dictum locum non retardabat extruere sub Domni * Petri honore, quo etiam usque in præsens eadem Ecclesia vocitatur nomine.

12 Circummanentes autem in hoc eum juvant opere, impendentes, quibus indigebat, ex propria possessione. Idem denique beatum Madalgarium non desinebat visitare quotidie, Deo apud sanctum Ansbertum servientem in Alto-

Monte *e*, quem secutus ex Hybernia cum ceteris jam dictis fratribus fuerat, arrepta peregrinatione. Ubi etiam confluebant quotidie, velut, ad alvearia apes assiduæ, insignes Christianæ ductores militiae: beatus Amandus *f*, veniens ex Elnone *g*, sanctus Ursmarus *h*, cum Coepiscopo sibi *i* Ermino ex monasterio Laubiace; sanctus Walnolphus *k* * ex loco Condatense; beatus Gislenus *l* ex monasterio Cellense; sancta Aldegundis *m* ex loco Malbodiense; beata Waldetrudis *n* a Castriloco *n* monte; mirabilis virgo Gertrudis *o* a villa Nivella; venerandus Sacerdos Foilanus cum Ultano fratre a monasterio Fossense, innumerabilesque sancti Patres totius Franciæ florentes eodem tempore *, colloquentes sibi de animarum utilitate * suarum.

13 Beatus sane Etto hanc frequentiam non suæ assumptioni, sed Christo conferbat, in Sanctis suis mirabili. Malebat enim humilia de se sentiri, quam falsis adulantium existimationibus decipi. Sicut etiam mutum quemdam eo tempore restituens sanitati, voluit omnimodis omnibus occultari. Sed Christus accensam lucernam noluit sub modio videri tectam, verum candelabro impositam, ingredientibus voluit fieri perspicuam. Nam quod sanctus sacerdos Etto omnino optavit occultum, Dominus (ut narrabitur) ad insinuandum beati Viri meritum, esse voluit in propatulum.

14 Dum quippe quodam die iter carperet, nescio quaversum, quemdam bubulcum invenit, in pastu gregis sui occupatum; (qui mutus, numquam cuiquam verbum dederat ullum) tunc forte sibi opportunum carpentem somnum. Qui bacello Sancti percussus, tale beato Viro verbum primum est locutus: Quid me Sancte cædis? Quid percussura sanctis tuis commiscetur meritis? Anne aliter me nequivisti mutum a nativitate sanum restituere, nisi me baculo tuo videreris percutere? O felix tua peregrinatio! Per quam loquelæ mihi facta est redintegratio! Ad cujus vocem B. Etto ultra, quam credi potest, miratus, stabat obstupefactus.

Mutus ad hæc cœptis instabat talia dictis: Quid mirando stupes? meritis quid vero perhorres,

Muta tuis tacitas si fudit lingua loquelas? Num ne recordaris Dominantis, Sancte, fidelis Angelicis tremefacta minis quia fatur asella Sessori per verba suo; linguaque rudenti Edidit humanas animal pecuale loquelas? Immemor es rerum, quoniam Sapientia mutum

Sæpius os reserare solet, puerisque disertas Efficiens linguas, cogit depromere laudes? Talia fante viro, gratulans venerabilis Etto, Congrua pro facto referebat munia Christo.

15 Inter hujusmodi miraculorum insignia, persistebat in oratione continua, quotidie existens Sacerdos et victima in odorem suavitatis, Domino Deo deorum accepta, crucifixus huic mundo, vivens Redemptori suo, pauperum receptor, orphanorum adjutor, viduarum susceptor, moerentium in tribulatione consolator, captivorum redemptor, omnibus in quacumque necessitate benignissimus suffragator. His et aliis quamplurimis pollens virtutibus, confirmatis in Christi fide discipulorum cordibus, videt in visione quanticus properare diem sui obitus. Vocatis itaque, quos Christo aggregaverat, fratribus, intimavit

tempus

EX MS.

e

f

g h

i

k

* *al. Wasnulfus, Basanulfus.*

l

m

n

o

* *al. sub eodem tempore.*

* *al. salute. Muto loquela reddita*

E

percussione baculi.

F

Varius virtutibus conspicuus, tandem suæ mortis præsciens, suos de ea monet;

EX MS.

tempus imminere sui sanctissimi obitus. At illi nimium turbati, nesciebant præ tristitia, quod vel quale solamen tantæ suorum posset cordium obviare mœstitudini. Tandem benignissima beati Patris consolatione relevati, petiverunt, se saltem ejus largiflua benedictione Christo Domino commendari. Quod postquam non renuit facere, cœpit plus solito sanctus Etto orationi incumbere, in vigiliis pernox, in jejuniis assiduus, in eleemosyna indigentibus largienda paratissimus.

ac præparato
sarcophago

16 Eadem vero nocte, qua in crastinum de hac vita erat transiturus, vidit visionem pro sepulcro, ubi erat tumulandus, a Domino sibi ostensam cœlitus. Mox autem a somno expergefactus, jussit quemdam compatrem suum ad curbam * stratam p ire quantocyus, ad alium compatrem suum (quorum filios ex sacris susceperat fontibus) adferri sibi sarcophagum, quod ille alter ex sylva suis in carpento adducebat bobus, nescius (sicut ipse est postea professus) quis in eo humi esset tumulandus. At ille statim egressus domum, iu curba strata sarcophagum ab alio compatre (sicut Vir Domini dixerat) invenit delatum; quod tamen Viro Dei non distulit deferre videndum.

B

et sacro via-
tico muni-
tus, ad Supe-
ros migrat.

17 Percipiens igitur Dominici corporis et sanguinis Sacramenta, percepturus digna meritis a Domino in cœlestibus præmia, sancta ejus, discipulis astantibus, anima inter orationes et psalmodiam, ergastulo carnis est soluta. Corpus ejus a discipulis et fidelibus terræ est humatum, post hujus seculi decursum a Domino resuscitandum, et perpetua immortalitate vestiendum; ostendens assidue virtutibus in seculum, cujus meriti anima sit apud Dominum. At vero anima Angelicis manibus evecta, inter consortia supernorum civium est collocata, exultans cum Angelis, gaudens cum Prophetis, tripudians cum Apostolorum choris, sociata Martyribus, coadunata Confessoribus, lætabunda cum sanctis Virginibus, revelata facie Sanctam conspiciens Trinitatem, veram et unam, sicuti est, confitens deitatem, postulans pro nostris excessibus Dominum Deum deorum, regnantem per omnia secula seculorum. Amen.

C

ANNOTATA.

a Jacet non procul Avesnis, Hannoniæ oppido.

b Fortasse hic designatur rivus, vulgo Crinchon, qui transiens Atrebato, Scarpæ se miscet; vel alius aliquis obscuri nominis.

c Vadium idem quod vadimonium, pignus, fidejussio.

d Vox ista significat quamvis vestem, tunicam aut chlamydem; hic cappam.

e Altus mons, monasterium in pago Hainoensi ad ripas Sabis, quo Ansbertum Rotomagensem Episcopum Pipinus Herstallus relegavit. Vide Hadrianum Valesium in notitia Galliarum pag. 14, Baldericum in Chron., pag. 255; Comm. prævium S. Ansberti die ix Februarii pag. 342, ubi de Alto monte agitur; et vitæ ejusdem Sancti cap. 8, ubi de ejus exilio. Utrum vero sancti Etto, Madalgarius et Ansbertus una in Alto monte agere potuerint, invenies ad 14 Julii.

f Vide tom. i Februarii a pag. 815; ubi apponitur annus 684.

g Id est Amandopoli, vulgo saut-Amand: de quo die vi Februarii ad vitam S. Amandi.

h Actum de ipso est 18 Aprilis a pag. 557. Ponitur 698 aut potius ut minimum 697 factus abbas; mortuus autem 713. Vide notam proxime sequentem.

i Sigebertus ad annum 713: S. Ursmarus Ep. et abbas Lobensis cœnobii obit; eique S. Erminus in regimine succedit; qui hic per prolepsin videtur vocari Ursuari coepiscopus: quia, ut dicitur in annotatis ad Ermini vitam die 25 Aprilis, S. Erminus in locum S. Ursuari subrogatum fuisse anno dccxii, aliqui tradunt; atque, ut ibidem observatum littera g, neque verosimile est, prius episcopum consecratum, quam abbas eligeretur; ergo stante hac supputatione non erat episcopus dum viveret S. Etto, anno 660 aut 670 mortuus. Nec porro familiaritas ipsius cum S. Ettone intelligi potest, nisi des Ermino annoscirciter centum: cum, ut in vita dicitur proventus quidem ætate, et plenus dierum in senectute bona; sed anno septingentesimo et trigesimo septimo, ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, septimo Kalendas Maias, perrexerit ad Dominum. Quod fere tam incredibile est, quam quod S. Erminus in vita tertia S. Aldegundis cap. 3, narretur interfuisse dedicationi manasterii Malbodiensis, tamquam tum episcopus, æque ac alii, qui ibi nominantur. Vide, quæ ad hunc locum notata sunt ibi.

E

k Castellanus eum signat Kal. Octobris, apposita nota chronologica versus annum 700.

l Gesta ejus erunt illustranda die 9 Octobris, quo colitur. Hunc Castellanus consignat versus annum 680.

m Consuli possunt, quæ de illa dicta sunt die 30 Januarii, ubi notatur annus dclxxiii.

n Castri locus olim, nunc Mons Hannoniæ dicitur.

F

o Actis inserta est die 17 Martii, quo colitur; mortua anno 664. Atque hinc collige, pleraque omnia, de Sanctis hic inserta, posse combinari, tam quoad locum, quam quoad tempus.

p Forte nomen alicujus vici aut pagi.

A

D

DE S. AMALBERGA VIDUA

LOBIIS ET BINCHII IN BELGIO.

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sanctæ nomen variæ inflexum ;
natales illustrissimi.

SEculo VII.

B
Sanctis tri-
bus feminis
commune no-
men

Lobiensis seu Laubiensis cænobii situs, vetustas, et a monachorum sanctimonia claritudo non semel in Actis describenda fuerunt; uti et sacrorum corporum ex eo in Binchianum oppidum translatio, cujus non ita pridem meminimus in Prætermissis secunda Julii, ubi dies notatos invenies, quibus de singulis Sanctis eo spectantibus suo tempore actum est et porro agetur. Eos inter octava ordine est ipsa, qua de hic loquimur, S. Amalberga vidua, virtutibus non minus quam origine illustris, accurate distinguenda ab alia synonyma nobili virgine, quæ alterius, ut perperam aliqui volunt, occasione, ipso hoc die etiam colitur, toto sæculo vidua posterior. Ab utriusque et forte etiam ab alterius cognominis abbatissæ Susterensis ad Mosam (quæ XXI Novembris colitur) celeberrima vitæ sanctimonia, venerabile et sacrosanctum Amalbergæ, Amalabergæ, seu Amelbergæ nomen ad posterum transmissum est, apud Belgas et Germanos pervulgatum, e quorum lingua profluxisse manifestum est: sive ex Amal, voce Saxonica, quam aliqui cælum interpretantur, et berg, quæ montem indicat, quasi quis diceret cœlestem montem; sive ex alia Aventini nomenclatura, qui per Amalperg seu Amelperg intelligit nutritionis montem. Utram autem etymologiam præferas aut sequaris, mihi susdeque est.

C
non ex duabus
linguis,
sed ex Saxo-
nica pro-
fluit:

2. Ast eam penitus respiciendam censeo, quam infra invenies ultimo numero Actorum S. Amalbergæ virginis Tamisiensis, ubi imperitus scriptor hanc nobis fingit ex gemina lingua venerandi nominis balbuticm: Sed nunc de nobilissimo ejus nomine, divino quodam vaticinio eidem imposito, pauca dicturi, finem sermonis sic faciemus. Nomen quippe sanctissimæ istius virginis ex duabus linguis, latina videlicet atque thiudisca compositum esse, gemina verba declarant: prior enim pars A MALO, posterior BERGA, meritum ejus felicissimum fuisse, alterna voce proclamant. AMALBERGA namque à malo custodia, sive a malo cautela exprimitur; quod utrumque ipsius sancto proposito convenire, nemo est qui ambigat. Nam quod corpus et animam suam perpetua Christo castitate dicaverit a malo se custodisse dubium non est. Quoniam vero dæmonum insidias semper suspectas habuerit, pedesque suos a laqueis iniquitatis retraxerit, mala jugiter cavisse, bonaque semper egisse, perspicua ratione probatur. Alioquin ut aliter, nescio quo docendi genere, nomen ejus quilibet interpretabitur, an eam aliter, quam supra dictum est, fecisse mentietur? Minime vero: jam datum est medium, ut Scholæ loquantur. Sed parum ad rem nostram hujusmodi notitiæ.

3. Plusculum interesset perspicue dignoscere, sitne id nomen Amalberga cum eo quod modo molliori inflexione Amala seu Amalia seu etiam Amelia dicitur, in Germania frequentius usitatum, et ab ejus nominis Augustissima Imperatrice, Opt. Mem. Josephi I Cæsaris relicta, ejusdemque Sere-nissima Archiduce filia augustius redditum; quod mihi quidem plane fit verosimile. Sic enim accidere existimo, ut dum in sacro Baptismate imponitur nomen Amalbergæ, patrio more id exprimitur aut per Amalberg et Amelberg, aut forte frequentius per Amel, Amal, Amale et diminutive Amaltie; quod idem in sexcentis Belgarum nominibus propriis, quæ dempto fine, per apocopen frequentissime decurtantur, observare licet: unde nova inflexione vulgus hodie etiam Latine scientium, atque exterius, forte apocopen istiusmodi ignorantes, eum inde vocem latinam exprimere volunt, quemadmodum pri-sei, addita terminatione Latina, ex Amalberg formarunt Amalberga, sic isti ex Amale Amal adeo ut feminis omnibus, eo nomine insignitis, patrona sit S. Amalberga, seu vidua, seu virgo, pro cuiusque erga alterutram convenienti studio et veneratione. Hæc de nomine.

molliori in-
flexione
hodie Ama-
lia.

E

4. Porro Sanctæ natales mira genesi a Pharamundo deducunt scripturientes neoterici aliqui, plurima miscentes, quæ nulla prorsus veterum auctoritate fulciuntur. Haud temere fortasse dixerò, viam iis præstravisse Petrum Divæum, dum lib. I Rerum Brabanticarum cap. 3, satis liberali calamo nonnulla expressit, quæ paulo solidiori fundamento subnixæ cuperem. Ita habet pag. 7: Ejus (S. Arnulfi Metensis episcopi) tempore, Pipinus Carolomanni filius, Austrasianorum nobilissimus, in Hasbanio ac Brachbanto potenter dominabatur. De Carolomanno nihil fide dignum veteres prodidere, quam quod Pipinum et Amalabergam liberos habuerit: quorum Amalabergam Valbertum peperisse aiunt; Valberto et Bertilia genitas Amalabergam. Aldegondim et Valdetrudim. Amalabergam ex his Vitigerio viro nobili, Condati et Verginiaci Domino nuptam, Emibertum Cameracensem episcopum, Pharaïldim, Ermelindam, Gudulam ac Reinildem sustulisse. Ita Divæus paucis multa asserens, quæ difficillimum sit ad veritatis limam exigere.

Mira Sanctæ
nostræ apud
Divæum ge-
nealogia,

F

5. Unde tam mira acceperit, nec notat ipse, nec mihi vacat inquirere, id rectissime ad marginem apponi curavit, alios aliter sentire; addere poterat, aliter omnino, si quid cerebri habeant, sentire debere. Nam Amalaberga illa, Pippini soror, mater Walberti, mihi nota non est, non magis quam Amalaberga altera, sanctorum Walberti et Bertiliæ filia, soror autem sanctarum Aldegundis et Walde-trudis, quæ eadem fuerit mater S. Emeberti Cameracensis episcopi et quatuor illarum sanctarum Virginum quæ omnes Sanctæ nostræ hodiernæ attribuantur. Et postrema quidem quo ex fonte hauserit, facile intelligo, quamquam et ipsa inferius refutanda sint. Verum qui S. Amalbergam Witgeri, quem Divæus Vitigerium appellat conjugem, soro-

quæ a multis
aliis

rem

AUCTORE
J. B. S.

rem faciat sanctarum Aldegundis et Waldetrudis, hactenus, quod sciam, inventus est nemo, saltem qui fidem aliquam mereatur. Ne his refellendis diutius inhæream, videatur S. Aldegundis Acta xxx Januarii, S. Waldetrudis ix Aprilis, utriusque parentis xi Maii; in quibus nec iota apparet, unde quis colligat, S. Amalbergam tanta propinquitate eos attigisse, utut consanguineam aliquo in gradu fuisse, inficiari non ausim.

immensum
aucta est.

6 Ceterum illustria Divæ in aliis progenitoribus vestigia premere, imo altius extendere ausus est Ægidius Waulde, Binchiensis ecclesiæ Canonicus et Pastor in opere de S. Ursmaro et aliis septem Lobiensibus Sanctis gallice edito 1628; ubi capite 2 longam S. Amalbergæ genealogiam exhibet, ita concinnatam, ut avos ejus, abavos, tritavos ad Pharamandum usque protensos, memoriter recitet, cum ego, post operam non sequiter positam, candide fateri cogar, me verum S. Amalbergæ parentis nomen necdum certo deprehendere potuisse. Crevit sensim oratio, auctaque immensum S. Amalbergæ genealogica series, sic ut alii scriptores libellorum de vita S. Reineldis consanguineos ei accenseant

B

Duces et Archiduces plane innumeros, Reges, sed anonymos, plusquam septuaginta, Imperatores Occidentis omnino viginti, quorum octo Franci fuerint, duodecim vero ex augustissimo sanguine Austriaco. Vides quam brevi tempore immensi prope tituli Divæ elogio accesserint.

7 At enim fumum homines illi accersere videntur, quo S. Amalbergæ gloriam inficiant potius quam illustrent; neque enim a majorum aut posteriorum serie emendicari ea debuit, quæ a virtutum et miraculorum fama longe splendidius coruscavit. B. Pippini Landensis soror germana, an ex sorore neptis fuerit, cum id vetera monumenta aut ambigne explicent aut involvant, quis audeat certo definire? Pippini proximam fuisse consanguineam ejusque curæ commissam, non tam scrupulose negaverim. De cetero, in variis densisque tenebris, vix est ubi pedem figas. Obscura sunt alia, tum ad unum an duplex conjugium, tum ad liberos spectantia. Nec illud quis satis explicuerit, qua ratione hæc nostra S. Amalberga dici possit fuisse mater S. Pharaildis, quæ patre Theoderico genita, ut in ejus Actis dicitur, non videtur sorores habuisse Sanctas virgines Reineldem et Gudilam, multo minus S. Ermelendem, quidquid, diversa confundens Aetorum collector, id disertissime asserat, et post ipsum Baldericus, Divæns, Cointius et alii. Sed de hac re paulo uberius paragrapho sequenti.

C

sed cujus pa-
rentes nec-
dum certo
noti sint;

8 Ad veram Sanctæ originem quod attinet, seclussis hic Divæ, Wauldei et variorum libellorum genealogiis, id tuto admittendum est, illustrissimis exortam natalibus, ut testatur Legenda, quantumvis in multis parum accurata. Ait eadem, sororem fuisse Pippini, patris S. Gertrudis, a quo nempe nuptui tradita sit Witgero. Aliqui autem, inquit Molanus in Natalibus, sororis filiam asserunt, et utramque Amalbergam nuncupant. Sed cum, pergit Molanus, Nordmannorum gravissima persecutio multas Sanctorum scriptas historias, justo Dei judicio deleverit; mirum non est, si in minutioribus discrepent, qui eas post dictam persecutionem undequaque colligere sunt conati. Verum hæc latius prosequi, non est præsentis loci; satis sit igitur lectorem admonuisse, ut hujusmodi benigne legat, et pari humanitate, pro ut poterit, dijudicet. Hæc ille prudenter sane et sapienter, nihil fingens, quo res obscuræ magis intricentur. Perinde ambigne loquitur Miræus in Fastis, nosque eadem in Actis Sanctorum Belgii et

in plurimis aliis quotidie experimur. Verum, ut jam diximus, scriptori Vitæ S. Amalbergæ fides haberi potest, quod illustri sanguine genita et B. Pippino genere proxima fuerit; si non soror, saltem neptis ex sorore.

D

9 Fallor vehementer si hactenus disputatis subscribant Belgæ universi; non ita forte consensum extorquebo in aliis, quæ supersunt, difficultatibus, circa unicum S. Amalbergæ an duplex conjugium, ac proinde circa liberos ex uno an ex gemino viro susceptos. Rem ita proponit laudatus Molanus: Sunt qui eam asserant bis fuisse maritatam; ex posteriore conjugio Witgero suscepisse tres jam dictas proles sanctas (Emebertum, Reineldem et Gudilam); ex priore vero marito similiter tres: Gengulfum martyrem, Venantium martyrem et sanctam Pharaildem. Verum hujus conjugii nullum apparet vestigium in historiis Gengulfi, Venantii et Amalbergæ: imo Binchiensis ecclesiæ historia, cujus compendium posui, plane contrarium habet; eam nempe, parentum orbatam solatio, adhuc teneram ætate, nec puellares jocos, nec quælibet lubrica curasse. Hinc inimicum castitatis diabolum puellarem admiratum continentiam, ad ejus matrimonium parentes, hoc est consanguineos, instigasse; cui renitenti maritum nominarunt Witgerum. Alii unicum agnoscunt cum Witgero conjugium, et ex eo sanctas proles quinque: Ablebertum, Reineldem, Pharaildem, Ermelendem et Gudilam. Sed ut de tribus omnes consentiunt, sic de sanctis Pharailde et Ermelende a multis contradicuntur, et nominatim ab iis ecclesiis, in quibus hæc Virgines requiescunt. His discutiendis serviet.

nec minus
ambigua,
quæ ad libe-
ros spectant.

E

§ II. S. Amalbergæ conjugium, ætas et liberi.

Quod de duplici S. Amalbergæ conjugio scripsisse aliquos jam aiebat Molanus, idem ipse asseruerat in Indiculo, ubi diserte legit, S. Amalbergam viduam, matrem fuisse S. Pharaildis, et ex secundo, S. Emeberti episcopi, Reineldis, et Gudilæ virginum; idem in Pharailde et alibi tradiderat, aliisque post ipsam in libellis gallicis de S. Reinelde, ut dicemus ad xvi Julii. Potuit fortasse hæc sola consuluisse vuperis Legendista gallicus, quousque Acta nostra ei præluxerunt, non adeo extra oleas vagatus, ubi vero ad has aliasque angustias progressus est, audacter multa definiens. Alibi alia deglutiit; hic vero rotunde admisit bina S. Amalbergæ conjugia: alterum quidem eam Theoderico quem gratis viduum facit, ex quo solam Pharaildem suscepit, præteritis Gengulfo et Venantio, de quorum priore jam satis dictum est ad xi Maii, de postremo non minus adynata suo tempore ostenduntur. Cum Witgero matrimonium alterum unde geniti sint Emebertus seu Ablebertus, qui in prope ætate Atrebatensis et Cameracensis episcopus fuerit; Reineldis porro et Gudila.

Bina S.
Amalbergæ
conjugia

F

11 His alia temere admiscet, quæ ex nullis Fastis Belgicis aut Clivensibus depromere potuit: nempe R. Reineldis festivitatem in Clivia celebrari; forte quod alieubi legerit, Sanctas oppidum in ea regione situm esse: ignoraverit autem Sanctas, ubi Reineldis virgo et martyr colitur, in nostra Hannonia quarrendas esse, Hallis Deiparæ proximas, quas a S. Reinelde et sanctis martyrii sociis nomen traxisse memoriæ proditum est: ut cetera mittam non minus crude digesta, in quæ, ductore destitutus, pro-

a multis cer-
tatim adstru-
untur,

A labi necesse habuit. Duces ipsi fuerunt aliqui in adstruendo duplici S. Amalbergæ conjugio, sed quos scire poterat, pridem refutatos fuisse a laudato supra *Ægidio Wauldeo operis sui cap. 8, pag. 292. Eos hic sigillatim enumerare nec vacat, nec operæ pretium est; nec prorsus curari debet longior uoterici alicujus additio ad vitam S. Reinildis, XVI Julii repudianda, in qua etiam sancti Geugulfus et Venantius S. Amalbergæ filii perperam nuncupantur. Diceret, in id certatim studia contulisse, ut quæ perplexa conciliare non poterant, accitis aliunde nebulis magis involverent. Sed his, quoad poterit, illustrandis modo pressius insistendum est.*

sed unieum
admittendum est.

12 Bona igitur scriptorum istorum omnium venia, non verebor asserere, viros illos bonos, qui post Normannicas grassationes *Legendas Belgicorum Sanctorum* ex superstite rudis vulgi traditione compilarunt, ut erant plerique ordinaudorum recte temporum ignari, plurima temerasse et confudisse, quæ nobis post tot secula elucidare longe difficillimum est ut toties fassi sunt *Molanus, Miræus* et nos alibi cum Majoribus nostris. Ut rem semel dicam, censeo eum auctore Vitæ S. Reinildis et aliis a *Molano* supra citatis, sanctam Amalbergam non nisi semel maritatum fuisse, nec alios liberos ex unico suo conjugè *Witgero* suscepisse præter S. Ablebertum seu *Erembertum* Cameracensem antistitem, de cujus ætate proxime agemus, et sacras duas virgines *Reineldem* et *Gudilam*, quarum illa Sanctis martyrio coronata fuerit. Aliter loquitur S. Amalbergæ *Legenda*, hic a nobis danda et discutienda, verum post operosiores disquisitionem deprehendisse videor, non una in re lapsum istius Vitæ scriptorem, cujus periocham, omnis offensionis lapidem, primum subjicio: Dedit autem Deus eis sobolem sanctissimam, *Aldebertum* sanctæ Cameracensis ecclesiæ pastorem beatissimum.... quatuorque dicatas Deo sorores, quarum una *Reyneldis*, altera *Pharaildis*, tertia *Ermelendis*, quarta *Gudila* fuit.

Ex sanctæ-
tate ostenditur,

13 Ad difficultates omnes utcumque enodandas (cum ambigua sint ferme omnia) aliquousque exploranda est S. Amalbergæ ætas, quæ inde colligi posse videtur, quod proles ejus natu minima et postrema fuerit S. *Gudila*, de qua angelus ei prædixerit, quod paritura esset filiam Deo dilectam summæque continentiae et castitatis flore perornatam, quodque post ipsam, alteram non conciperet filiam; demum quod natam filiam traderet S. *Gertrudi*, lavacro salutari suscipiendam, et in Christo verbi divini lacte (ut *Apostolus* monet fieri debere) enutriendam. Notant hæc cærtissime tempus quo S. *Gertrudis* fama jam per *Belgium* vulgata erat, adeoque dum *Nivellæ* sanctimoniam ageret. Atqui S. *Gertrudis* nata anno 632, velata est a S. *Autberto* 650; consequens est, ut autem eum annum nata non sit S. *Gudila*, quandoquidem eam ætatem ut minimum attingisse debuerit sancta institutrix, priusquam ad suscipiendam puellulæ curam idonea fuerit. Verosimillime igitur quis conjiciat, natam esse S. *Gudilam* circa annum istum 650 aut paulo serius. Cum vero ultima fuerit S. Amalbergæ proles, eadem prope verosimilitudine deducetur, matrem ad eos circiter annos pervenisse, quibus concipere desinunt mulieres, quod est dicere, ab anno ætatis quinquagesimo non procul abfuisse, ut proinde nata sit seculo septimo ineunte, seu circa annum Domini sexcentessimum. Nunc ad Anonymi biographi textum redeamus.

solos tres li-
beros pepe-
risse

14 Admitto imprimis cum Majoribus ad xv Januarii, S. Amalbergæ filium fuisse, item Sanctum et Cameracensem episcopum *Aldebertum*, seu *Ablebertum*, aut *Hildebertum*, vel quocumque alio simili appelles nomine; verum qui non *Bertoaldo*,

sed SS. *Autberto* et *Vindiciano* successerit, ut in *Commentario de ejus gestis* paragrapho 4 pag. 1078, et in *Commentario de S. Gudila* VIII Januarii pag. 513, contra *Baldericum* et alios probatum existimo. Et quis, obsecro, satis intellegat, S. *Ablebertum* ab anno 630 vel citius fuisse episcopum, adeoque natum ut minimum anno 600, et tamen matrem ejus S. Amalbergam filiam peperisse S. *Gudilam* circa annum 650, quam S. *Gertrudis* lavacro salutari susceperit et in Christo divini verbi lacte enutriverit? Cui rei vix eo tempore apta fuerit S. *Gertrudis* non ante annum 632 in lucem edita. Est itaque multo verisimilius, eum esse *Hildebertum* S. Amalbergæ filium, qui et *Ablebertus* et *Aldebertus* et *Emebertus* dicitur, quemque non solum S. *Autberto* sed etiam S. *Vindiciano* successisse oportet circa annum 695, utpote qui sorori S. *Gudilæ*, circa annum defunctæ, teste ipso *Balderico*, supervixerit.

15 Gravior lapsus auctoris Vitæ, *Balderici* et aliorum est, quod contra constantem, ut ferme aiebat *Molanus*, propriarum ecclesiarum opinionem, quatuor virgines sorores faciant, quarum ætates non magis componi possunt, quam S. *Emeberti* seu *Ableberti* episcopatus Cameracensis ante S. *Autberti* tempora collocari; qua in re id etiam observatum dignum est, auctorem Vitæ S. Amalbergæ tradere, ipsam ab eodem S. *Autberto* sacrum velamen suscepisse. Manifesta est, ni fallor, contradictio in sancta *Ermelende*, quæ a *Cointio* et aliis inconsequenter rejicitur, quæque certe ex eadem cum S. *Gudila* matre gigni omnino non potuit, nisi miraculum fingamus, quod in *Sara*, *Abrahami* uxore, admittere nos cogit sola sacrarum Litterarum divina auctoritas. De S. *Ermelende*, iisdem prope verbis meminit *Molanus* in *Indiculo* et in *Natalibus Sanctorum Belgii* ad diem xxix Octobris, sic de ea scribens: Post mortem vero per quadraginta octo annos a cultu seculi latuit, donec miraculorum gloriam eam magnificante, permotus *Dux Pippinus*, pater S. *Gertrudis*, sacrum corpus levavit e tumulo.

AUCTORE
J.B. S.

SS. Emebertum,
Reineldem et
Gudilam,

E

16 Plura de hac re ex ipsa S. *Ermelendis* Vita referuntur *Commentario* ad *Acta B. Pippini* paragrapho 4, præsertim num. 45, pag. 258, ubi dicitur, quod prædictus Princeps.... prædiorum permaxima multitudine locum ditavit, jaciens fundamenta monasterii ubi Christum recoleret plebs Dei. Vide ibidem alia, ad eam rem spectantia, paulo fusius explicata. Jam vero diem ultimum obiit beatus iste *Pippinus*, pater B. *Gertrudis*, per eam appositionem clarissime ab omni alio synonymo distinctus, anno Domini 646, quo ipso tantisper, sed gratis concedam, omnia jam relata peragi ab eo potuisse: si jam annis totis octo et quadraginta sepulta fuerat S. *Ermelendis*, vel in ea hypothesis plane admittendum est, ipsam ut minimum vita functam anno 598. Dentur ipsi anni vitæ dumtaxat viginti, natam oportet rursus ut minimum anno 578. Et erit qui nobis persuadeat, sanctam nostram Amalbergam, quæ S. *Gudilam* enixa est circa annum 650, ejusdem istius virginis *Ermelendis* genitricem fuisse, totis autem annis duobus et septuaginta? Hæc qui apte conciliaverit, poterit una flammam inter et aquam, ventos et mare concordiam inducere.

exclusa S.
Ermelende

F

17 Sed neque S. *Pharaildem* video fuisse S. Amalbergæ filiam, neque potuit ea opinio aliunde oriri, quam ex *Aetis* SS. *Emeberti*, *Gudilæ*, et hujus Amalbergæ, quorum errores emendare conamur. S. *Pharaildis* certam ætatem nemo est qui determinaverit hactenus, nec id explorare potuit *Operis* nostri conditor *Bollandus* iv Januarii; ad S. *Gudilam* notans, bis nuptam fuisse S. Amalbergam, si S.

et S. Pharailde.

Pha-

AUCTORE
J. B. S.

Pharaildis mater exstitit; quod nobis nullo modo probatur. Sed neque id exprimunt S. Pharaildis Acta, dum præterito matris nomine, solum innuunt, patrem ei fuisse Theodoricum, intra fines Lotharingiæ et Galliæ imperantem, cui natorum etiam gemina fuerit soboles, sed innominata; quibus femineæ sortis tertia accesserit Pharaildis nomine, ubi rotunde sorores excluduntur. Adde his Vitam B. Reineldis, ad XVI Julii illustrandam, in qua sicut purior exstat in nostro codice Ms. Signato ✠ Ms. 50, sic leges: Ex hac ergo (S. Amalberga) dedit ei (Witgero) Dominus sobolem sanctissimam, Emebertum, postea sanctæ Cameracensis ecclesiæ pastorem beatissimum... duasque filias, quarum una Gudila, altera Reineldis vocabatur. Nihil hic de Ermelende aut Pharailde, quæ etiam exclusæ sunt in Vita S. Berlendis ad III Februarii; sed quarum sanctitati nec hilum subtractum cupimus, tametsi eas aliarum sorores fuisse, prorsus existimare non possimus. Sed de liberis satis dictum sit, ad S. Amalbergæ cultum et Acta procedamus.

B

§ III. S. Amalbergæ cultus, professio et Acta.

Recentior
hujus quam
Virginis cul-
tus

Inter varios Legendarii gallici errores, de quibus supra locuti sumus a principio paragraphi præcedentis, et hic computandus est, quod satis confidenter enuntiet, S. Amalbergam Virginem hoc die recoli, occasione synonymæ sanctæ viduæ, cujus hic gesta illustramus; cum utraque Acta eundem transitus diem æqualiter signent, aliunde vero plane oppositum dicendum videatur: patebit enim iuxta, multis ante seculis notam fuisse in Martyrologiis jam dictam S. Amalbergam virginem, ut in Rosweyldino seu Trajectensi codice seculi XII et pluribus aliis; multis, inquam, ante seculis, quam hodiernam sanctam Viduam additionibus suis ad Usuardum insereret Molanus, in Indiculo, forte per mendum typographicum, signans x diem Junii, unde factum est ut Baronius, in suis ad Martyrologium notationibus, occasione Virginis, quæ sola Fastis vetustioribus et in hodierno Romano locum habet, scripserit, fuisse præterea et aliam ejusdem nominis Amalbergam viduam, et ipsam sanctitate celebrem, cujus Acta describit Surius tomo 4 hac die: porro festa dies ejus non VI Idus Julii, sed Junii agitur, ut testatur Molanus, de ipsa agens in Indiculo Sanctorum Belgii. Verum hic in Natalibus optime restituit eorum editor Lowius, ad hunc diem omnia reducens, quæ de nostra sancta Vidua dicenda erant aut retractanda.

C

in recentio-
ribus Fastis
satis celebris
est.

19 In dictis ad Usuardum additionibus sic posuerat laudatus Molanus ad hunc diem in prima editione: Binchii, Amalbergæ electæ viduæ, quæ cum in pace quievisset, condita est in Laubias, in basilica B. Ursuarii; et signis clara, mira veneratione fidelium colitur. In posterioribus paulo aliter et brevius: Eodem die Laubaco cœnobio, depositio S. Amalbergæ electæ, quæ signis clara, etc. Adjecta est Sancta recentiori manu Adoni Lobienensi manuscripto. Ejusdem meminere: Kalendarium Leodiense, Martyrologium Germanicum, atque item Belgicum, Galesiubus, Ghiniis, Ferrariis et recentiores alii. Fallor, si Saussayus Molani dicta conciliare voluerit, dum elevationem a natali perperam distinxit: Eodem die elevatio sanctæ Amalbergæ viduæ sanctimonialis, cujus transitus Laubiis et Binchii quotannis festivatur IV Idus Junii. At Binchii præcipuo cultu pollet, ubi delata pridem

ex ecclesia Laubiensi, cum aliis septem Beatis, quiescit sacra ejus gleba in theca argentea. Tabulas non satis sinceris consuluit Saussayus, si aliam S. Amalbergæ transitus festivitatem, reperit, præter, eam quam hoc die signant monumenta omnia Belgica.

D

20 Varia inter elogia unum subnectere liceat a Constantino Ghinio satis recte conceptum, si solam epocham eximas, ut infra dicam: In Laubaco cœnobio, depositio S. Amalbergæ viduæ, quæ illustrissimo genere nata, patre orbata, etsi reluctans, Witgero Lotharingiæ Principi in matrimonium data, ex eo prolem sanctam in lucem edidit, nempe Ablebertum Cameracensem episcopum, et Deo dicatas virgines Reyneldem martyrem et Gudilam. Postea cum viro seculum deserens, velamen accepit a B. Autherto Cameracensi antistite, et se totam Deo dicavit in Malbodio. Cumque in dies magis ac magis jejuniis et precibus carnem domaret, [et] spiritum roboraret, febre correpta, sentiens diem vocationis adesse, sæpe repetens verba illa: Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ; ad eandem gloriam vocata, quievit in Domino. Corpus Lobium delatum, inde Binchium translatum, miraculis illustratur. Claruit tempore Pippini, circa annum Domini 790. Excusandus error in syfris 790, typographi, opinor culpa, quemadmodum de Molani Indiculo diximus; mutandusque character primus 7 in 6: quis enim ille Pippinus in Brabantia, Carolo Magno jam pridem imperante?

Ejus etogia,

E

21 Vulgati monastici omnes Martyrologi Benedictini S. Amalbergam sibi certatim vendicant, Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus, quos nihilominus Mabilio minime secutus est, de ipsa nec in Actis suis, ne quidem inter Prætermisos, nec in Annalibus ullam faciens mentionem. Bucelini encomium, jam dato haud multum absimile, Actorum synopsis est, qualem dedit Molanus in Indiculo et in Natalibus. Wion nonnulla perperam explicuit, quæ superioribus paragraphis satis refutata sunt: in eo erroris socios habuit, seu potius ipse in errorem induxit Dorganium et Menardum, utpote qui omnes S. Amalbergam ABBATISSAM nuncupent. Wionis verba sunt: Eodem die Laubaco cœnobio, depositio S. Amalbergæ viduæ, et abbatissæ Malbodiensis, quæ signis clara, mira veneratione fidelium colitur. Dorganius paulo brevius: Eodem die, S. Amalbergæ viduæ et abbatissæ, quæ signis clara, magna veneratione colitur. Symmistas sequitur Menardus, qui sic habet: Eodem die Laubaco cœnobio, depositio sanctæ Amalbergæ viduæ et abbatissæ Malbodiensis. Ita ipsi, mutua placita adoptantes et deseribentes.

item apud
Benedicti-
nos,

F

22 At enim tota ista S. Amalbergæ abbatialis dignitas, tam speciose obtrusa, nulla omnino probabilitate nititur, nec ulla Malbodii ejus exstat memoria. Certe abbatissa prima sancta Aldegundis, ut xxx Januarii dictum est satis, videtur obiisse anno 675; cui successit in monasterii regimine S. Alde-trudis, de qua egimus xxv Februarii, quæ duodecim annis præfuisse dicitur. Hanc abbatissa tertia subsecuta est S. Madalberta, ut patebit ad diem VII Septembris; hæc vero usque ad annum 696 supervixit. Non est autem verosimile, sanctam Amalbergam, quæ circa annum 650 S. Gudilam ultimam prolem enixa est, aut tamdiu vixisse, aut saltem fuisse tum regendo monasterio aptam. Ipse Wion (qui forte nominis similitudine deceptus, Amalbergam pro Madalberta abbatissam facit) illam circa annum 690 obiisse scribit; satis probabili conjectura: nam quod noster Andreas Boyus in Vitis sanctorum

qui per-
peram ipsam
abbatissam
faciunt;

A conjugatorum, Surium laud dubie secutus, scribit circa annum 650 obiisse, id dici non potest, cum post S. Aldegundem decessisse, ex Vita ipsius, quam mox dabimus, manifeste constet. Constantini Ghinii, vel ejus typographi errorem jam supra excusavimus.

satis est
sanctimonia-
tem appella-
re.

23 Sed a proposito nostro ferme deflectimus. Abbatissam numquam fuisse S. Amalbergam, extra controversiam positum censemus, attamen sanctimonialis habitum induisse, a S. Autberto, Cameracensi episcopo, sacro velamine amictam, et sub S. Aldegundis aliarumque jam dictarum abbatissarum suavi gubernatione sanctissimam vitam exegisse, minime dubium videtur; nam et id angelus ei discrete prænuntiaverat num. 3, cum viro tuo, mutatis vestibus, acceptoque monachali habitu, vosmetipsos gratas inmolabitis Deo hostias, atque in sancta conversatione ad finem usque perdurabitis. Sic porro perdurasse Sanctam, id enimvero probant Acta a num. 5. De ejus habitu hæc notata invenio ad eorundem Actorum calcem, eadem manu, qua ipsa olim descripta sunt, et a zelosissimis Operis nostri, tunc necdum inchoati, promotoribus monachis Lætiensibus ad Rosweydam transmissa. Pingitur hic (Binchii opinor) sancta Amalberga moniali indumento vel soutana coloris nivei, pallio atri; albo super caput velamine, uti Canonica; et manu sinistra novaculam gestans (dextra librum) qua opus in angustia partus divæ Gudilæ traditur fuisse. Satis de cultu.

B

Actorum
satis impe-
rite compila-
torum

24 Acta primus, quod sciam, edidit Surius, præfixo hoc titulo: Vita S. Amalbergæ viduæ, matris S. Gudilæ virginis, ut in Mss. codicibus habetur. Stylum mutavit F. Laur. Surius. Hic Surii in omnibus ferme Legendis mos fuit, de quo sæpe alibi conquesti sumus; nos genuinam ipsius et primigeniam phrosim, integra fide, restituendam censuimus, notaturi hinc inde graviore variationes, quæ ad rem facere videbuntur. Auctorem suspicari quis possit, fuisse monachum Lobiensem, verum ipse nullum ejus rei vestigium prodidit, ut satius sit, nihil idcirco definire. Nec facilis est conjectura, quo primum tempore scripta fuerint, quamvis indubitatum videatur, pluribus post Sanctæ obitum seculis compilata fuisse (certe post seculum x, dum notissimus esset in Belgio Lotharingæ ducatus) ab homine historiæ Belgicæ et chronologicæ non satis perito, qui res et tempora male confuderit, paucissima memorans, quæ ad rectam gestorum seriem pertineant; signa autem jejune etiam et brevissime complexus, hac formula: Quanti cujusque meriti fuerit beatissima Christi famula, testantur ad tumalum ejusdem, orationibus ejus, diversorum signorum multiplicibus curationibus, per gratiam Dei facta miracula; ne uno quidem aut altero e tanta copia sigillatim enarrato.

C

compendia-
ria analysis.

25 Ex istiusmodi spiciminibus de Actorum merito et estimatione facile statuet harum rerum non imperitus arbiter. En modo brevem eorundem analysim. Numerus primus virginibus instituendis aptus est, ubi in tenera ætate parentum solatio orbata dicitur Sancta; et tamen numero 2 iidem inducuntur, tamquam a diabolo ad matrimonium ejus instigati. Dum ait scriptor, a Pippino fratre suo nuptui datam, contradicit Vitis SS. Reineldis et Gudilæ, in quibus sancta earum mater Amalberga, Majoris-Domus incluta Pippini sorore progenita asseritur, ut tradunt etiam alii. Quod autem de Witgero memorat, totius Lotharingæ ducatus officium gessisse, cum num. 4 appellans regem prudentissimum, refutatum est in Commentario prævio ad Vitam B. Pippini, ut dicemus paragrapho sequenti;

qua saltem in re non tantopere vituperanda est Surii mutatio, dum Lotharingæ Ducis nomini substituit, Witgero homini præpotenti conjugem traditam fuisse S. Amalbergam. De liberorum numero supra abunde disputavimus. Cetera, tametsi non satis historica, tolerari possunt. Superest, ut Majorum fidem liberemus, cæ etiam annectendo, quæ de Witgero, S. Amalbergæ, marito, et postea monacho dici merentur.

AUCTORE
J. B. S.

§ IV. Witgerus S. Amalbergæ maritus quis fuerit, et an Sanctis annume- randus?

Pridem pollicitus est Joannes Bollandus in citato non semel Commentario ad Acta B. Pippini et alibi, acturos nos etiam hoc die de S. Amalbergæ beato, ut ipse vocavit, Witgero, sanctissimæ uxoris conjugem; cujus nulla seorsim Acta exstant; nec vero alia de ipso produci possunt præter ea quæ leguntur in Vitis jam datis S. Emeberti seu Ableberti xv Januarii, S. Gudilæ viii Januarii, S. Amalbergæ quæ datur hoc die, et S. Reineldis, de qua agendum diximus hujus mensis xvi, quando potebit clarius, aut unum eundemque fuisse plurium Actorum scriptorem, aut certe alia aliis præluxisse, sic ut eorum genesis ferme deprehendi possit. Ne autem Bollando hic in nonnullis videar contradixisse, id accurate notandum, in citato jam Commentario de B. Pippino ad xxi Februarii, circa jam dictæ S. Reineldis Legendam, secutum ipsum manuscriptum paulo recentius, cui nomen tertiæ sororis S. Pharaïldis insertum reperit, quod plane abest ab antiquiori codice, a nobis supra laudato, ut ex relatis ibi verbis perspicuum est; sed id pluribus et ex professo, ad dictum diem xvi Julii discutietur. Hæc cursim observata volui, ut quis hæreat, dum diversas S. Reineldis Vitas a nobis adferri intelligit.

Quæ de Wit-
gero pollici-
tus est
Bollandus,

E

27 Porro quæ ad Witgeri, seu Ducis, seu Comitæ, certe viri præpotentis originem, titulos ac possessiones in Brabantia, seu ejus temporis Brabantia (de cujus vocis etymo et significatione fustius disserui in Actis S. Rumoldi, seorsim editis anno 1718) multa curiose et erudite disputavit laudatus Bollandus in prædicto Commentario de B. Pippino, paragrapho 1, numeris 4 et 5, quos hic denuo pro majori parte exhibere visum est, in eorum gratiam, qui, cum Februarius Actorum nostrorum mensis rarissimus factus sit, iis carerent, quibus tota hæc res paulo clarius illustranda est, simulque refellenda non una Cointii assertio in suis Francorum ecclesiasticis Annalibus ad annum 653 num. 22, ubi de Witgero, ejusque possessionibus loquens, opposita Bollando sensisse visus est, præsertim circa castrum varie expressum Condacum, seu Condatum, quod alter pro Condato Hannoniæ, alter pro Condaco Brabantia, medio itinere Antverpiam inter et Mechliniam sito, vulgo Contiek, accepit, quod certe ad Lobienenses propius pertinuisse, indubitatum est. Sed Bollandum ipsum audiamus.

hic rebus
sanctæ Uxo-
ris subjun-
guntur.

F

28 Et in Brabantia quidem (Bollandi verba sunt) ejusdem Pippini sororis maritus aut gener Witgerus opimas habuit fortunas, de quibus ita loquitur Vita S. Reineldis virginis et martyris. xvi Julii a nobis edenda: Igitur beatissima virgo Reyneldis nobilissimis natalibus, Condacensi castro, quod super Scelt fluvium situm est, exstitit oriunda. Nam regnante Pippino duce, patre sanctissimæ virginis Gertrudis.... pater illius Comes

Origo ejus et
potentia.

AUCTORE
J. B. S.

Wigerus nomine, totius Lotharingiæ ducatus officium gerebat, et inter palatinos Principes primatum tenebat.... Fuit autem possessio ejus supradictum castrum, nomine Condacum, et Amniacum, Uguiniacumque, cum aliis prædiis multis, quorum nomina non expedit hic recitari. Coniunxit ergo sibi in matrimonio puellam regiam, supradicti Ducis sororis filiam, nomine Amelbergam.... Ex hac ergo dedit ei Deus sobolem sanctissimam Emebertum, etc. Notat deinde Bollandus S. Reineldis vitam recentiore esse, unde nec mirum, si mendis respersa sit; quale illud, quod Witgerus Comes dicatur totius Lotharingiæ ducatus officium gessisse, quod idem etiam habes infra in vita S. Amalbergæ: ut facile pateat, Vitarum istarum scriptores nonnulla affinitate conjunctos fuisse.

uti et tituli
examinati;

B

29 Probat deinde Bollandus, Lotharingiæ seu regni Lothariensis nomen, non nisi annis ducentis et amplius post B. Pippini Witgerique obitum, cognitum fuisse, quando Lothario, Lotharii Imperatoris filio, Ludovici Pii nepote, anno DCCCLXIX sine liberis defuncto, ditionem ejus inter se patrum ejus Ludovicus Germanicus et Carolus Calvus, ac deinde hic idem Calvus, et Ludoviens, Germanici filius, partiti sunt, non sine bellis. Nec in eo solum Bollandus videtur Vitæ illius scriptor hallucinatus, sed perperam quoque Condacum castrum super fluvium Scelt collocare, ratus Condatum esse Hannoniæ oppidum, ad Hainæ Scaldisque confluentes: cum Contacum esse videatur, pagus insignis, medio inter Mechliniam et Antverpiam spatio, aliquot millibus passuum a Scaldi. Nam cum patrimonium suum S. Reineldis, Witgeri Comitis filia, Lobienensi monasterio tradiderit, fatentur Lobienenses, se amplissima bona Contaci (quod vulgo nunc Contick dicitur) possedisse, et jura etiamnum quædam retinere, ceteris Cardinali Granvellano venditis: Condati vero negant, se quidquam possidere, aut meminisse a majoribus suis possessum. Atque hoc præcipuum est in quo Cointium a Bollandus perperam recessisse existimamus.

ubi etiam de
possessioni-
bus.

C

30 Idem Lobienenses Sanctas pagum veteris Brabantii, ubi corpus asservatur S. Reineldis, etiamnum tenent ex ejus donatione, licet parte jurisdictionis alienata. Et in Brabantio fuisse Witgeri possessiones, sive avitas sive dotales uxoris, conjicere est ex S. Gudilæ Vita, in qua cap. 1, num. 3 ista leguntur: Beata igitur Gudila virgo dignissimum habuit ortum in Brabantensi pago... parentibus secundum seculi dignitatem excellenti insignitis prosapia, et in administrationem reipublicæ adeptis honorum fastigia. Pater siquidem ejus exstitit Witgerus, quem in fascibus comitatus egisse accepimus. In altera ejusdem Gudilæ Vita cap. 1, num. 1 ista habentur: Igitur Sigeberti Regis temporibus, qui fuit Dagoberti Regis filius, exstitit quidam Comes Witgerus nomine, in pago Brabantensi, probabilis moribus, etc. Laudatus supra Baldericus in Chronico suo Cameracensi de S. Emeberto sic scribit: Hic ex Brabantensi pago oriundus, parentibus siquidem et vitæ et generis dignitate clarissimis, patre videlicet Witgero Comite, sancto viro, atque Amalberga matre editus est. Hactenus ferme ex Bollandus.

De monachu-
tu non dubi-
tatur,

31. Atque hæc quidem sunt quæ cum aliqua verisimilitudine de Witgeri præclarissimis natalibus et possessionibus disputari possunt. De ejus cum S. Amalberga conjugio iterum agitur in Vita proxime subnectenda; ubi et pios conjuges, mutuo consensu a se invicem recessisse et monasticam toto reliqua vita

professos, habes num. 4: Placuit denique etiam patri et matri seculum deserere, quo Christo possent liberius militare. Nam Witgerus rex prudentissimus, sicut ab angelo prænuntiatum fuerat, monasticæ regulæ disciplinæ se subdidit; uxor vero illius Amalberga, sacro velamine suscepto ab Autherto Cameracensi episcopo, se Domino dedicavit. Expressis verbis hic non asseritur, Witgerum ad Lobienenses se contulisse, ast ea receptissima est scriptorum prope omnium opinio, pronius inde et facilius admittenda, quod ambæ sanctorum parentum sanctæ heredes Reineldis et Gudila, potissimam bonorum suorum partem monachis Lobiensibus subinde obtulerint, ut ex Vita S. Reineldis constat, et jam a Bollandus satis dictum est.

D

32 Quo primum anno vitam monasticam amplexus sit Witgerus, quamdiu in cænobio vixerit, quo tempore e vita excesserit, tacentibus sanctæ uxoris et liberorum Legendis, nemo, nisi temere divinaverit; nec mihi lubet in rebus tam obscuris pro arbitrio quidquam statuere, quod fecit Cointius, dum annum 666 assignavit, quo cum uxore seculo renuntiaverit. Haud equidem dubitaverim, felicissimo exitu comparem vitam coronasse, unde eum Baldericus sanctum virum merito appellaverit. Ceterum exstat apud nos responsum monachi alicujus Lobienensis ad Bollandi quæsitam, huc missum ab Operis nostri patrono D. Thoma Luytens, Lætiensi postmodum abbate, in quo articulo ultimo sic scriptum invenio: Baldericus in Chronico suo Cameracensi lib. 1, cap. 16, dicit, S. Ablebertum parentibus siquidem et vitæ et generis dignitate clarissimis, patre videlicet Witgero Comite, sancto viro atque Amalberga matre editum. In quibusdam tabulis Sanctus dicitur, sed nulla apud nos ejus habetur memoria. Gazæus in sua historia pag. 73 ponit eum obiisse ultima Decembris, quo anno vero ignoratur. Satis ingenua confessio est, Witgerum apud Lobienenses et Binchienses numquam pro Sancto habitum fuisse.

lice, tempus
definiri
nequeat:

E

33 Vellem addidisset, quibus in tabulis Sancti appellatio ei adscribatur, quam ego hactenus non reperi. Citat Bollandus Kalendarium Sanctorum ditionis Leodiensis, cujus auctoritatem non magnam esse oportet, cum noster Fisen inter Flores suos, ne venerabilis quidem nomen Witgero tribuere ausus sit; in elogio S. Amalbergæ id solum tradens, quod uti beatissima uxor, et ipse sanctissimam vitam instituerit, non minori laude, priorque defunctus sit; hoc autem postremum, nescio unde hauserit. Molano etiam plane præteritus est, nec Miræus, ut in titulo Beatum vocet, de eo aliud asserit, quam quod jam diximus; nempe a Balderico sanctum virum et Comitem nuncupari, qui seculi curis valere jussis, demum factus sit monachus Laubiis ad Sabim fluvium. Verum hæc nondum demonstrant, vel incohatum aliquem cultum Witgero umquam delatum. Id vero peremptorium videtur argumentum, quo vetamur Sanctos aut Beatos cænobio nullam prorsus venerationem habuisse sciat, quo circa nos omni titulo abstinendum censuimus, hæc de ipso in sanctæ conjugis gratiam collegisse contenti. Reliquum modo est, ut qualemcumque, ex Ms. Binchiensi, S. Amalbergæ Legendam subjiciamus.

neque scitur
cultum us-
quam
habuisse.

F

A

VITA

Quæ legitur a Laubiensibus et Binchiensibus. Desumpta ex Ms. Binchiensi.

Illustri genere nata
a

B

Vuitgero nupti traditur.

b

C

De ultima prote angeli vaticinium,

et de conjugum voluntario secessu.

Beaata Amalberga illustrissimis exorta natalibus, sed moribus elegantioribus adornata, Sanctas a oppidum excoluit : cujus ductrix et Domina usque ad assumptam religionis beatitudinem jure hereditario extitit. Quæ parentum orbata solatio, tenera licet ætate, familiam, quæ successione hereditaria sibi inhæserat, pervigili cura, suaviterque tractabat, non quia servorum aut ancillarum numerosa turba, quod inter mortales primum putatur, delectaretur, sed quia injustum esse putabat, si paternum censum avidè retinens, fame et inedia quemlibet eorum pateretur perire. Non ipsa puellares jocos, non amatoria carmina, non ludicra quælibet, ac frivola audire, vel videre curabat, sed quasi Maria secus pedes Domini residens, quod actura fuerat, actu et habitu præmonstrabat.

2 At vero inimicus castitatis diabolus puellam admiratus continentiam, spe tamen fraudatus inani, ad ejusdem puellæ matrimonium instigat parentes; denominatur renitenti maritus, et tandem a fratre suo Pipino, patre sanctæ Gertrudis, Vuitgero, totius Lotharingæ Ducatus officium b gerenti marito traditur, æquali genere, nec dispari meritis. Dedit autem Deus eis sobolem sanctissimam Aldebertum, sanctæ Cameracensis ecclesiæ pastorem beatissimum, cujus gesta plena miraculis atque virtutibus in eadem ecclesia usque in hodiernum florent; quatuorque dicatas Deo sorores, quarum una Reyneldis, altera Pharaildis, tertia Ermelindis, quarta Gudila fuit.

3 Cumque oppressione junioris, sanctæ videlicet Gudilæ, ante paucos dies uterini partus materno ritu angustaretur, indictum est ei ab angelo hujusmodi solatium : Paries filiam Deo siquidem dilectam, summæque continentiæ et castitatis flore præornatam; hæc omni diebus vitæ snæ Deo gratum exhibebit obsequium; tu vero post ipsam, alteram non concipies filiam, sed ex eo die in castitate manens, cum viro tuo, mutatis vestibus, acceptoque monachali habitu, vosmetipsos gratas immolabitis Deo hostias, atque in sancta conversatione in finem usque perdurabitis : natam vero filiam trades sanctæ Gertrudi, lavacro salutari suscipiendam, et in Christo verbi divini lacte (ut Apostolus monet fieri debere) enutriendam.

4 Tunc illa : Gratias, inquit, ago tibi, Domine Jesu Christe, qui ad consolationem angelum tuum de cœlis mittere dignatus es. His et aliis vocibus hujusmodi cœlum pulsans, se Domino precibus commendabat. At vero ceteræ ipsius filiæ cum ab infantia sua vitam castissimam ducere proposuissent, multique illas regni primores (ob nobilitatem et divitias) copulari sibi in conjugio euperent, placuit eis in virginitate permanentibus, sponso cœlesti magis adhærere toto desiderio

animi, quam mortalium conjugii copulari; placuit denique etiam patri et matri seculum deserre, quo Christo possent liberius militare. Nam Vuitgerus rex prudentissimus, sicut ab angelo prænuntiatum fuerat, monasticæ regulæ disciplinæ se subdidit; uxor vero illius Amalberga, sacro velamine suscepto ab Autherto Cameracensi Episcopo, se Domino dedicavit.

5 Igitur sanctissima Amalberga, sicut ab inunte ætatis suæ teneræ primævo flore moribus bonis composita, divinis operibus attentius in reliquo desudare decrevit; moxque ad hæc totis viribus conversa, incredibile dictu est quantæ se abstinentiæ dederit, quam assidue jejuniis et orationibus corpus suum affligerit. Cumque in dies magis ac magis carnem domando, spiritum roboraret, disponente Deo tanto ejus labori finem imponere, febre correpta est, et incidens in gravissimam invaletudinem, id quod desiderabat adeptæ est, scilicet ut Domino copiosius uniretur. Sentiens itaque prudentissima feminarum diem suæ vocationis adesse, quasi quæ humana despiceret et ad suos jam invitaretur, usque ad expirationem animæ istos versiculos susurrabat : Domine, dilexi decorem domus tuæ et locum habitationis gloriæ tuæ. Adsunt denique sanctorum spiritus, ejus animam ad cœlum usque deferentes.

6 Tota ad funus ejus Malbodiensis turba convenit; omnis inopum multitudo matrem et nutriculam d se perdidisse clamabat. Tanta vero dignitas ejus ora compleverat, ut cunctis liquido claresceret, quia ærumnas beatitudine, labores requie commutaverat. Verum quia tunc temporis Malbodii nulla spectabilium personarum sepulturæ tradita fuerat, sed neque beata Aldegundis e, quæ eundem locum a fundamento extruxerat, majores natu ecclesiæ quid facto opus sit consulunt, et quonam loco sanctum corpus sepulturæ tradi oporteat, alternatim colloquentes, nihil certi statuunt. Tandem salutari reperto consilio Laubiense monasterium sepulturæ corporis Dei famulæ constituitur, quod quia divinæ considerationis ordinatione gestum fuit, ab omnibus unanimiter conceditur.

7 In eodem autem tum temporis cœnobio non minima monachorum, Deo sub jugo regulæ beati Benedicti militantium, continebatur congregatio, et in divini cultus profectibus sanctitatis florebat religio, et quamplurima beatorum Christi Confessorum inibi quiescentium corpora non minimam venerationem conferebant eidem monasterio : accepto itaque ab omnibus consilio, beatissimum corpus condigna sui veneratione, sanctimonialibus cum canticis et hymnis prosequentibus, effertur, laudibusque delatum, quanta debuit cum devotione ab Abbate loci, fratribusque decenter suscipitur, et in ecclesia sanctæ Dei Genitricis Mariæ, beatorumque Confessorum Christi Ursuarii et Ermini, cum ceteris plurimorum Sanctorum pignoribus sepulturæ traditur. In conspectu vero summæ pietatis quanti cujusque meriti fuerit beatissima Christi famula, testantur ad tumulum ejusdem, orationibus ejus, diversorum languorum multiplicibus curationibus, per gratiam Dei facta miracula. Requievit autem Christi famula beata Amalberga sexto Idus Julii in pace, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor, etc.

EX MS.

Ipsa sanctimonialis facta sancte moritur;

E

ejusque corpus Malbodio
c
d

e

Lobium sepeliendum defertur.
F

EX MS.

ANNOTATA.

a Jam supra monuimus, non hic Sanctas Cliviæ indicari, sed pagum, Hallis Deiparæ in Haunonia vicinum, ubi celebris est sanctæ Reineldis et sociorum martyrum cultus.

b De hoc officio et de S. Amalbergæ liberis, in

Commentario satis etiam disputatum est; ubi et reliqua expensa sunt, quæ hic explicationem aliquam mererentur.

c Religiosas intelligo, quæ funus comitata sint.

d Potuit inopum nutricula esse etiam sauctimonialis; ut cui a sanctis filiabus eleemosynæ suppeditarentur, in pauperes erogandæ.

e Hinc Bollandi et nostra, superius in Commentario expressa, confirmatur assertio; quod S. Amalberga post S. Alde gundem superstes fuerit.

D

DE S. PASCHARIO EPISCOPO ET CONF.

J. B. S.

APUD NANNETES IN BRITANNIA ARMORICA.

B

SYLLOGE

De cultu, ætate, gestis et officio ecclesiastico.

CIRCA
SECVLUM VIIIIn solis
recentioribus
Fastis
notus est.

C

Qui hic Pascharius communiori appellatione nuncupatur, is alibi Pasquarius, Paschasius, et alio ferme nomine indigitatus est a Claudio Roberto, nempe Poscarius seu Pascarius; a quo tamen Sanctus vocatur, addito festo hoc x Julii. In Episcoporum Nannetensium serie, multis locis haud parum implexa, eum ipse, per nescio quam conjecturam, facit ordine vicesimum qui apud Sanmarthanos est xxii, non ante Taurinum et Hairconem, sed post ipsos, ante Salappium; cujus postremi ætas colligenda proponitur ex eo, quod Chaddo archidiaconus, ejus vice, signum apposuerit concilio Cabilonensi anno 650, ut consequenter dicendum sit, S. Pascharium, si Salappium præcesserit, ante eum annum e vivis excessisse; quam opinionem amplexus est Castellanus, in Martyrologio Universali, obitum ejus consignans circiter annum 677, idque breve ipsi elogium apponens, quod universum patrimonium suum pauperibus distribuerit. Antiquis omnibus præteritus est, sed inter recentiores de ipso meminit Saussayus in Supplemto ad Martyrologium Gallicanum pag. 1144: Nannetis in Armorica, depositio S. Paschasii episcopi, viri apostolicis virtutibus clari; qui divina simul virtute et eloquentia præstans, multos, dum in ecclesia prædicaret, Dei amore inflammavit, et seculo abductos, Christum sequi, crucemque post eum ferre ad consequendum ejus regnum edocuit. Brevius Ferrarius in Catalogo generali, his verbis: Nannete, S. Pascharii, ejusdem urbis. Ubi satis patet, typographi vitio intercidisse titulum episcopi, et forte confessoris.

Ejus ætatem
docent Acta
S. Ansberti
Rotomagensis
episcopi

2 De ipso in Vita S. Ansberti Rotomagensis archiepiscopi ad ix Februarii cap. 3, num. 16, ita legitur: Sub cujus (nempe sancti Lanthberti) etiam regimine B. Hermelandus ex prædicto monasterio Fontanella, rogante venerabili pontifice Paschario Nannetensis urbis, in eandem regionem Nannetensem ab ipso Patre Lanthberto directus, in quadam insula alvei Ligeris, quæ vocabatur Antrum, juxta nominis ejusdem proprietatem,

monachorum venerabile ædificavit cœnobium. In cujus largitione prædictus antistes Pascharius statuit, ut post decessum ejusdem venerandi Patris Hermelandi, ex monasterio Fontanella, per cuncta succedentia tempora sibi instituant rectores; veluti largitiones ejusdem loci, quæ adhuc in præfato monasterio Fontanella servantur, apertissime declarant. Ad quæ recte observavit Henschenius in citati capitis annotatis, S. Pascharium Nannetensem episcopum a recentioribus statui sub Dagoberto Francorum rege, qui ex connexione S. Hermelandi, cum nostro Præsule corrigendi sint; magisque id adeo patebit ex Vita S. Hermelandi serie, ab eodem Henschenio ordinata, ad xxv Martii in Commentario prævio, num. 7, quem ad totius rei illustrationem hic describendum censui:

3 De ætate S. Hermelandi aliqua ex Vita certo constant; e quibus id primo statuendum, S. Landbertum fuisse abbatem Fontanellensem anno dclxxiii, usque ad annum dclxxxiv, atque ab eo fuisse S. Hermelandum in monasterio illo susceptum, ac sacro habitu vestitum; peractaque novitiorum probatione, ad professionem admissum, et cum in virtutibus excelleret, ejus mandato sacerdotem consecratum, ac tandem ad S. Pascharium, episcopum Nannetensem, ut novo monasterio erigendo præesset, cum aliis duodecim monachis ablegatum. Hinc colligimus, cum sub S. Landberto abbate, si non fere toto tempore, saltem pluribus annis Fontanellæ vixisse. Secundo constat, cum maturam ætatem attigisse, cum Fontanellam veniret, scilicet qui ante, cum esset studiis præclare instructus, vixerat in aula regia, et cor Regis omniumque optimatum, gratia suæ venustatis, in amorem sui converterat. Rex autem Francorum, cum S. Landbertus fieret abbas Fontanellensis, erat Chlotharius III, qui Chlodoveo II patri suo, anno dclxii vita functo subrogatus, rexit annos fere xiv, mortuus an. dclxxv aut initio sequentis.... Clothario successerunt fratres: Childericus, et hoc anno dclxxxix interempto, Theodoricus, cujus tempore constructum est monasterium Antrense.

et S. Hermelandi, cui monasterium construxit:

4 Pergit Henschenius definire tempora quibus floruerit S. Hermelandus; cumque in Vita dicatur longævo confectus senio, sic ea ordinat, ut Sanctum existimet vixisse ut minimum usque ad annum 715. Porro Autrensis monasterii initia, ejus constructionem et dotationem explicant lectiones Officii proprii Nannetensis, in quibus res tota satis accurate,

ex quibus ostenditur,

si

AUCTORE
J. B. S.

A *si temporum confusionem excipias, narratur his verbis : Sed timens (S. Pascharius) ne ad prædicationis Euangelicæ munus obeundum, solus ipse sufficere non posset, Lambertum abbatem monasterii Fontanellensis, diœcesis Baiocensis, rogavit, ut quosdam e suis monachis religiosissimos et doctissimos ad se transmitteret, ad erudiendum in fide Catholica et bonis moribus populum sibi commissum. Venerabilis autem Lambertus, ut sancti Pontificis cognovit desiderium, Hermelandum monachum summæ integritatis virum, una cum aliis quibusdam, itidem probatæ vitæ sociis, ad eum transmisit. Quos Pascharius summo cum honore et gaudio excepit : eisque monasterium erexit in loco, qui vulgo dicitur Antrum, ad litus fluvii Ligeris, distans ab urbe per quatuor milliaria ; quod decimis, censibus, prædiis et redditibus, multisque ecclesiasticis ornamentis dotavit. Hactenus* Officium, personas recte appellans, sed, ut mox patebit, tempora nimium præcipitans, quæ ad chronologicam normam melius exigenda sunt, atque ex iis refutanda quæcumque Albertus le Grand, in suis Britannicæ Armoricæ Sanctis, turbatos Lectionum calculos secutus, perperam digessit : de cetero non nisi verbosius deducens, quæ tutius ex præfato officio infra subjicientur.*

B *5 Ut igitur certo quidquam de S. Pascharii ætate statuatur, ea ex Actis jam editis omnino conferenda et connectenda est cum temporibus sanctorum Lambertii et Hermelandi, quæ extra controversiam posita sunt. Atqui hi duo floruerunt sub finem sæculi VII, ut citatis locis ab Henschenio demonstratum est ; neque Antrense monasterium ante annum 679 ædificari ceptum est, nec ante id tempus a S. Paschario decimis, censibus, prædiis et redditibus dotari potuit ; fallit itaque Sancti epocha in prima lectione Officii Nannetensis tam diserte expressa : Pascharius civis Nannetensis, miris virtutibus et bonis operibus clarus, floruit circa annum sexcentiesimum quadragesimum, Heraclio Imperatore, et Dagoberto primo Rege Francorum. Aberrant præterea etiam omnia quæ de anno obitus, a laudatis nuper scriptoribus, determinata sunt ; ea enim prorsus subsistere non posse, ex Antrensis monasterii exordiis manifestum existimo. Ut paucis dicam, siquid ex supra allegatis recte colligendum ; id demum est : circa annum sexcentiesimum quadragesimum, Heraclio Imperatore et Dagoberto I Rege, Francorum, natum esse S. Pascharium, qui, procul dubio, ad sæculum usque octavum cum S. Hermelando, quem singulari pietate et favore coluisse certum est, vitam protraxerit : unde et corrigendi omnino sunt Episcoporum Nannetensium Catalogi, et S. Pascharius Salappio saltem et Agatheo verosimillime postponendus, quidquid de anno, quo mortalitatem exiit, nihil certi hactenus deprehendi poterit.*

De ejus gestis
nihil aliud
superest,

C *6 Non minus obscura sunt reliqua, ad S. Pascharii res gestas spectantia, frustra a nobis disquisita, præter ea dumtaxat, quæ in præfatis ecclesiæ Nannetensis lectionibus recitantur ; veriora, opinor, et sinceriora, quom temporum ratio, ex sanctorum Lambertii et Hermelandi ætate sufficienter convulsa. Non semel alias adducendæ fuerunt lectiones ex prædicto Nannetensi proprio, cujus editio aliquousque colligitur ex apposito regio privilegio anni 1622, de quo iterum in altero tomo dictum est, ubi de S. Felice ejus urbis episcopo ad VII hujus mensis pag. 471. Officium ponitur ritu duplici cum hac oratione : Deus*

qui beatum Pascharium, urbis Nanneticæ antistitem, in confessione veræ fidei mundum relinquere voluisti : adesto piis supplicationibus nostris, et præsta, ut ejus meritis et intercessione, tecum sine fine lætemur. Per Dominum. Cetera sumuntur de communi Pontificis Confessoris, verum cum homilia in Evangelium : Sint lumbi vestri præcincti. Omnino propriæ sunt tres secundi Nocturni lectiones, quas hic ad verbum describendas censuimus, ut magis pateant ea quæ ex ipsis desumpsimus. Ita habent :

7 LECTIO IV. Pascharius civis Nannetensis, miris virtutibus et bonis operibus clarus, floruit circa annum sexcentiesimum quadragesimum, Heraclio Imperatore, et Dagoberto primo Rege Francorum. Fide erat robustus, spe patiens, caritate fervidus, eleemosynis proflus, castitate, abstinentia, et lenitate conspicuus ; mundum et omnia quæ illius sunt fugiens, nihil cum eo proprium habere voluit. Cum autem ejus virtutes cunctis hominibus lucerent, mortuo Nanneticæ urbis Episcopo, ab omnibus Dei nutu, unanimi consensu Pontificem postulatus, eligitur. Qui licet multum renitens, divinam tamen non potuit effugere voluntatem. Utrum hæc ex vetustiori aliquo Nannetensi Breviario accepta sint, an ex aliis monumentis præterito primum sæculo collecta, mihi quidem perspectum non est. Ceterum præter epocham jam abunde refutam, nihil magno opere habetur, quod non aliis sanctis Episcopis Nannetensibus aptari commodè valeat : in sequentibus duabus lectionibus pluscula sunt ad peculiarem S. Pascharii historiam spectantia, quæ supra decerpimus.

præterquam
in lectionibus

8 LECTIO V. Eo tandem episcopatus munere cum humilitate suscepto, ne torpescentis servi crimine notaretur, super gregem sibi commissum vigilare cœpit, et talentum sibi creditum, Domino duplicatum reportare curavit ; terrenas vero, quas a Deo acceperat, facultates, pauperum inopiam, et viduarum ac pupillorum oppressiones sublevando, eidem tradenti reddebat. Constitutos in carcere visitabat, ac infirmos sua consolatione recreabat. Ante sibi commissas oves, bonorum operum exemplo gradiebatur, easque verbi veritatis prædicatione vocabat. Sed timens ne ad prædicationis Euangelicæ munus obeundum, solus ipse sufficere non posset, Lambertum abbatem monasterii Fontanellensis, diœcesis Baiocensis, rogavit, ut quosdam e suis monachis religiosissimos et doctissimos ad se transmitteret, ad erudiendum in fide Catholica et bonis moribus populum sibi commissum.

Officii proprii

9 LECTIO VI. Venerabilis autem Lambertus, ut sancti Pontificis cognovit desiderium, Hermelandum monachum, summæ integritatis virum, una cum aliis quibusdam, itidem probatæ vitæ sociis, ad eum transmisit ; quos Pascharius summo cum honore et gaudio excepit, eisque monasterium erexit in loco, qui vulgo dicitur Antrum, ad litus fluvii Ligeris, distans ab urbe per quatuor milliaria ; quod decimis, censibus, prædiis et redditibus, multisque ecclesiasticis ornamentis dotavit. At vero infideles Normanni, a cæde Nannetica revertentes, anno Domini octingentesimo quadragesimo tertio, illud etiam cœnobium incenderunt et vastarunt, cujus adhuc vestigia intuentibus patent. His tandem et aliis bonis operibus plenus, ad Dominum migravit sexto Idus Julii. Atque hæc sunt quæ de S. Paschario dici potuerunt.

F

Nannetensis.

DE S. AMALBERGA VIRGINE

J. B. S.

GANDAVI TAMISIÆ ET MATERNÆ IN BELGIO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Synonymarum sanctarum Belgarum diversitas.

ANNO
DCCLXXII.

B

Distinguenda S. vidua a virgine Tamisiensi;

Quam notum est et toto præsertim Belgio pervulgatum S. Amalbergæ venerabile nomen, tam persuasum habeo, paucissimas esse feminas, eo nomine insignes, quæ satis noverint, quæ demum Sancta ut Patrona sibi præfigenda et proponenda sit; quin et viros non omnino indoctos inveniri, quibus non satis explorata sit utriusque Sanctæ virginis a vidua distinctio. Jam superius a pag. 61 nominis ipsius Saxonice etymon, et hodiernam modificationem dicam, an lævigationem, insuaviorem Amaliæ inflexionem, abunde, ni fallor, exposui. Tum vero discutere et illustrare conatus sum quæ de Sancta vidua ejusque veris sanctis liberis Emeberberto, Reinelde et Gudila, a suppositis distinguendis, satis ambigue et implexè ab imperitis Legendariis post Normannicas grassationes compilata fuerunt. Ex iis igitur quæ ibi disputata sunt, quam manifestissime patet, non nisi a rudibus et rusticis hominibus ad sanctam virginem Tamisiensem, de qua hoc loco nobis agendum est, ea transferri posse, quæ de conjugata et vidua ibi disseruimus, ut plane confidere audeamus, non superfuturos impostorum, qui nullam inter utramque Sanctam distinctionem inveniunt, nec Virginis cultores reperturi, qui Binchii in Hanuonia sacras sanctæ suæ Patronæ exuvias depositas esse affirmare non dubitent.

C

et maxime virgines inter se

2 Atque hæc quidem historiæ Belgicæ mediocriter peritis satis obvia esse existimo. Ignotior pluribus est virgo alia ejusdem nominis, et ipsa Sanctorum honoribus donata, in finibus Geldricæ et Juliacensis ditionis satis celebris, a loco ubi sepulta est et religiose colitur, oppido nempe Susteren, in pago Mosano, non procul Ruræmunda sito, Susterena, Sustria, Susteriensis et Susterenensis dicta; quam noster Bartholomæus Fisen in historia Leodiensi lib. 6 num. 2, ad annum 900 Amalbertam, in Floribus ad XXI Novembris rectius Amalbergam appellat. Hanc a Virgine Tamisiensi et vidua Lobiensi seu Binchiensi operosius distinxit F. Arnoldus Hertsworm, Prior sanctæ Crucis Ventlonæ, qui in opusculo Belgico, non ita pridem sua manu descripto, historiam complecti voluit illustris capituli S. Salvatoris virginum nobilium canonicarum in prædicto jam oppido Sustereno, idque dedicavit perillustri D. Wilhelminæ Elizabethæ, Baronissæ de Houpesch, capituli istius abbatissæ, dum hæc scribo (anno 1721) adhuc dum superstiti, cujus exemplar nactus sum opera nostri P. Ludovici Toebast, Serenissimæ Henricæ Christinæ, natæ Principi Brunswicensi et Lunenburgensi, a sacris confessionibus, unde nonnulla excerpsti, quæ hic prævie examinanda veniunt.

3 Supervacanea videri potest laudati Arnoldi

cura in præmonitione, quam posuit libelli sui parte 2 § 9, dum magna solitudine sanctam viduam a duabus synonymis virginibus distinguit, ipsam appellans S. Amalbergam primam; nostram hanc hodiernam S. Amalbergam secundam; et tertiam demum Amalbergam, quam contendit fuisse, non primam cænobii seu capituli Susterenensis fundatricem, utpote cum illud a S. Willibrordo conditum existerit temporibus sanctorum Gregorii et Alberici episcoporum Trajectensium, sed magis proprie restauratricem, ope parentis sui Zwentiboldi Lotharingæ regis. post vastitatem a Normannis toti fere Belgio illatam: de quibus ex professo agendum erit ad diem XXI Novembris, quo sancta ista Amalberga Susterenicolitur cum tribus, ut ipsas vocat Arnoldus, sororibus Benedicta, Cæcilia et Relinde, quas etiam Sanctis adscriptas volunt, sed quæ huc non pertinent. Tanta, inquam, cura viduam a Virginibus discriminandi superflua videri potest; jam enim abunde ostendimus, historiæ Belgicæ non prorsus imperitis satis notam esse viduam inter Binchiensem et virginem Tamisiensem distinctionem.

Tamisiensis et Susterenensis,

E

4 Utiliorem operam posuit in tollenda ea confusione, quæ paragraphi hujus, ad ceteros prævii, argumentum est; in tollenda, inquam, confusione inter sanctas duas virgines, Tamisiensem nimirum et Susterenensem, quæ quod ambæ virgines et synonymæ essent, a non paucis pro eadem habitæ sunt, sic ut utriusque historiæ facile commisceri potuerint. Et id nobis pernecessarium visum est, ne latius serpat temere prætensa identitas, quæ usque adeo pridem invaluit, ut Tamisienses ipsi, apud quos hodierna sancta sepulcrum habuit, et a tot seculis religiose honorata est, reliquias Sustereno acceperint, quas tamquam S. Amalbergæ, peculiaris Patronæ suæ pignora venerentur; saltem si alias non habeant. præter eas quæ in ipsa approbatione, Tamisiæ asserta, explicantur; ex illa enim, mihi exhibita, constat acceptas esse reliquias ex ecclesia Susterenensi, et per nostros Patres ad R. D. Pastorem Tamisiensem transivisse anno 1643. Crediderim ego laud in verisimile. exstare etiamnum Tamisiæ veteres Sanctæ reliquias, quas ibi olim expositas fuisse, testantur miracula, ad calcem Legendæ subjungenda, aliasque istas, Sustereno acceptas, priscis superadditas esse, ne dicere cogamur, alterius Sanctæ reliquias, sanctæ Amalbergæ Tamisiensis exuviis suppositas, adeoque religiosum cultum non satis sincere, saltem ad ipsas reliquias dirigi. Sed utriusque Amalbergæ diversitatem paulo distinctius elucidemus.

quarum confusæ sunt reliquiæ.

F

5 Ex iis quæ toto hoc commentario discutientur, patebit clarissime, S. Amalbergam Tamisiensem ultra secum octavum vitam producere nequaquam potuisse, florisseque adeo ante Normannicas grassationes, a cælesti suo sponso evocata anno 772. Constat autem, Zwentiboldum, Arnulfi Cæsaris filium, capituli Susterenensis fundatorem, et ibidem sepultum, vixisse circa finem seculi IX; sic ut ejus filia S. Amalberga, sive vere filia fuerit, sive, ut alii volunt, filiarum Zwentiboldi solummodo institutrix, ad annum circiter 900 pertingere potuerit; unde

Amalbergæ Tamisiensi toto seculo seniori,

A consequens est, toto minimu seculo disjunctas esse prædictas duas sanctas Virgines, origine etiam, gestis et habitatione diversissimas : ut mirum sit, monachos quoque Blandinienses S. Petri apud Gandavum Susterenum recurrisse anno, ut inquit laudatus Arnoldus, 1688, ut et ipsi inde reliquias obtinerent, iis substitucas, quas hæreticorum Calvinianorum furor sæde contaminaverat et disperserat, ut pluribus infra demonstrabitur. Equidem haud diffitebor, reliquias etiam S. Amalbergæ Susterensis a multis seculis Catholicam venerationem consecutas; at sacra diversorum Sanctorum lipsana confundere vetitum esse, quis ignorat? Ceterum ne hic diutius in hæream, ex dictis satis liquere existimo, diversam plane esse sanctam virginem Amalbergam, quæ Tamisiæ in Flandria colitur, ab altera Susterensi, cujus sanctitatis fama longe magis restricta est; audeo dicere, aliarum duarum celebriorem cultum, istius in hac Belgii parte memoriam quodammodo oblitterasse.

male adscribuntur non nulla,

B At cum utriusque confusio locum dare potuit historia, mihi nudequaque suspecta, quam prædictus Arnoldus scriptionis suæ § 10 inseruit, de S. Amalberga nostra Tamisiensi, tamquam confundatrice cœnobii Susterensis, unde et ibi cum alia cultum obtinuisse, frustra, ut mitissime dicam, comminiscitur. Memorat ibi Arnoldus ex Tamisiensi Legenda, qua ratione S. Willibrordus, ad ejus parentes Christianum et Evam deflectens, tenellam virginem S. Landradæ commendandam curavit, ubi Carolus Martellus vi ipsi brachium laxaverit: nam, ut infra ostendam, tota scena illa amatoria, si vera est, non ad Carolum Magnum, sed ad ejus avum Martellum haud dubie referenda est, atque adeo non in villa Materna, ut in Legenda traditur, sed potius Belisiæ contigisse censenda est. Ex hoc capite scriptorem non redarguo; id quæritur, quo vade, quo teste asserat, post acceptum anno 690 a sanctis Willibrordo et Landrada velum, Belisiæ egisse S. Amalbergam, Tamisiensem totis viginti et amplius annis; tum vero Spiritu sancto plenam, anno 714 Susterenum ab eodem S. Willibrordo evocatam, ut novellæ plantationi invigilaret, non quidem ut abbatisa, sed ut superior et magistra erecti istic qualiscumque cœnobii; quo munere fidelissime perfuncta sit, inde vero in Flandriam secedens, felicem mortem obierit anno ætatis suæ centesimo.

C cogitata potius quam probata.

7 Hæc ego tantum non somnia appello otiosorum hominum, quibus ad corruptam ingenii pruriginem quidlibet ornare lubet, et dubiis dubia sic cumulare, ut nusquam pateat exitus, visi ipsorum figmenta, ut veritates cæce amplectamur. Legendæ ipsius narrationem talem qualem admittendam supponamus; ut quid ex nominum affinitate nova comminisci, quæ nusquam tradita sunt? Affatim profecto laboris et molestiarum suppeditat Legenda ipsa, necumque salvanda, et ab enormibus parachronismis expurganda; ut facile erit perspicere ex paragraghis sequentibus. Intelligant porro istiusmodi scriptores, non argui impossibilitatem eorum, quæ ipsi venditant; nihil enim implicat, quo minus S. Amalberga, utpote S. Willibrordi discipula, ab ipso præponi potuerit cœnobio suo Susterensi primum condito, quin et ipsum Ultrajectum usque et etiam Epternacum prosequi, et, cum ita vis, ad centenariam ætatem pervenire; verum quis visi temere et ridicule id genus commenta, nullo præeunte, hodie proculdere audeat? De factis gestisque hic unice quæritur, iisque sufficienti fide et auctoritate subnixis, quæ utinam in ipsis S. Amalbergæ Actis paulo uberius elucerent! Sed de his obiter; ad propositam in titulo disquisitionem satis est demonstrata Sanctorum synonymarum distin-

ctio; nunc ad Virgineam Tamisiensem proprius accedamus.

AUCTORE
J. B. S.

§ II. Vetustus S. Amalbergæ cultus ex B. Radbodi episcopi Ultrajectini elogio et Martyrologiis.

Temsecā, nobis Tamisia, vulgo Temsche seu Temst in Flandriæ nostræ regione, quæ Wasia dicitur, inter Antverpiam et Teneræmondam, ad sinistram Scaldis fluminis sita, a Sandero in Flandria sua illustrata describitur tom. 2 pag. 546, tamquam municipium elegantia et amœno prospectu nulli secundum. Peculium olim fuit beatæ Amelbergæ virginis, quæ illic sepulta, post ad cœnobium Blandiniense translata est ad annum DCCCLXX, ut in Annalibus Belgicis notavit Miræus, quo etiam anno Carolus Calvus, diplomate Compendii in palatio regio dato, donavit Blandiniensibus in pago Wasia, ut vocat, villam quæ vocatur TEMSECA, cum ecclesia bene ornata, ad honorem S. Mariæ et S. Petri consecrata, ubi S. Amelberga, virgo gloriosa, a seculo migravit ad Christum. Lucis non parum dabit ad illustrandam translationis historiam diploma ipsum integrum inferius exhibendum; hic suffecerit Temsecam descripsisse, dominium olim Abbatum Blandiniensium, nunc Principum Bornovilliorum, ut item Miræus accurate notavit.

Tamisiæ sepulta et Gandavum translata,

9 Habes locum postremæ habitationis et sepulture S. Amalbergæ virginis, a qua sacrum ejus corpus transiit ad celeberrimum et Sanctorum reliquiis locuples olim sacrarium, cœnobium Blandiniense, seu S. Petri juxta Gandavum, de quo, occasione translationis sancti Bertulfi ad eundem locum, jam pridem actum est die v Februarii; rursus ubi de sancto Ausberto ix ejusdem mensis Februarii; distinctius vero ad vitam S. Gudmali vi Junii, ut de præcipuo venerationis S. Amalbergæ loco nihil observandum supersit. Hæc prænotanda fuerunt ad notitiam locorum ubi præcipue Sancta colitur, quibus addendus est pagus alius Materen seu Materne, in Actis villa Materna dictus, non procul Aldenarda etiam in Flandria, in cujus ecclesia, teste Sandero pag. 527, est etiamnum capellania castralis S. Amelbergæ, in memoriam ejus habitationis munificentissime dotata, in patronatu Domini Schornacensis. Quid Mabillonius moverit, ut eam Merbecæ collocaret, hactenus non perspicio; ibi coluntur iii Februarii Berlendis, Nona et Celsa; at peculiarem ibi aliquam esse S. Amalbergæ venerationem, necdum intellexi: voluit procul dubio Temsecam scribere is qui indices composuit.

E

Maternæ etiam, loco habitationis,

10 De S. Amalbergæ nominis origine et inflexionibus jam supra nos egisse diximus ad vitam synonymæ sanctæ Viduæ, ubi et verbo correptus est, qui ab istius hoc die x Julii cultu, hanc alteram eadem die consignatam, perperam asseruit. Longe antiquiorem esse, eumque celeberrimum, saltem toto Belgio, istius sanctæ Virginis cultum, clamant monumenta omnia, hic ordine recitanda, dum interim Vidua illa seculo primum XVI sacris Fastis a Molano inserta est. Et primum quidem vetustissimi cultus argumentum nobis porrigit vir sui seculi et prosa et carmine eruditissimus, idemque Sanctorum honores xxix Novembris promeritus, Radbodus Episcopus Ultrajectensis, ordine XIV, vel, ut alii scribunt, XIII; quem Mabillonius ait anno uno ante initium seculi x mortuum, melius dicturus, si eo

F

antiquissimo cultu celebrata est,

circiter

AUCTORE
J. B. S.

circa anno sacras infulas consecutum asseruisset; nam ex communiore calculo ad seculum decimum vitam protrahit, non ante annum 917 vel 918 ad Superos evocatus, multis titulis apud Bekam et Hedam, aliosque scriptores Belgas laudatissimus.

laudata a B.
Radbodo
Ultrajectensi
episcopo

11 Scripsit is, non Vitam et translationem S. Amalbergæ, ut Valerius Andreas et alii perperam tradidere, sed homiliam seu librum unum, quo præclarissimarum Virginis virtutum laudes prosequitur; qui quod brevissimus sermo sit, Tomelli nomine in codicibus Mss. nuncupari consuevit, quem verosimiliter pro concione ad suos recitaverit; forte, ut alicubi notatum inveni, quod S. Amalberga, cum S. Willibrordo, Ultrajectensium patrono, affinitatem aliquam spirituales contraxisse sciretur, quo titulo, æque ac S. Bonifacius, singulare encomium promerita fuerit. Id certe indubitatum videtur, jam seculo ipso nono, a Virginis obitu proximo, clarissimam fuisse, toto Belgio S. Amalbergæ Virginis virtutum et miraculorum famam, adeo ut sanctus Antistes, modo quodam antonomastico, eam Virginem paradoxam appellare non dubitaverit, nota satis voce, rocisque etymologia, quæ hic accipitur pro stupendæ sanctitatis atque incredibilibus signis a Deo exornata virgine, qualem eam censuisse S. Radbodum, omnino existimandum est.

B

ut virgo pa-
radoxa, uno
post obitum
seculo.

12 Hoc argumento nixum crediderim eum, qui diu post S. Radbodi tempora Legendam de integro compilavit, plurimis sane refertam S. Amalbergæ mirabilibus signis et prodigiis, per capita novem omnino et viginti distributis, quæ utinam eadem fide subsisterent qua sancti Antistitis oratio! Id vero dolendum maxime, tot mendis et parachronismis fœdatam esse, ut eam eruditissimus Mabillonius dignam non censuerit, quæ in Ordinis sui Actis locum occuparet; de qua re pluribus infra disputabitur. Hæc eo solum dicta sunt, ut pateat, quam celebrem fuisse oporteat S. Amalbergam, quæ vel sub seculi noni finem et decimi principium jam tum Virgo paradoxa, a tam illustri Præsule, vero sanctitatis ejus æstimatore, appellari mereretur. Certe satis rara sunt de Sanctis nostris Belgicis tam insignia monumenta, quæ ad eam ætatem pertingant; raræ istius temporis Legendæ; rarissima tantæ auctoritatis elogia ad posterum transmissa, utpote quæ rapacissimas grassantium Normannorum aliorumque barbarorum manus effugere debuerint. S. Radbodi verba hic non transcribo, cum totum ipsum opusculum inferius ante Acta ipsa exhibendum sit.

C

Nota in Mar-
tyrologiis a
seculo XII.

13 Vidit procul dubio sanctissimi Antistitis de B. Amalberga orationem is qui pro ecclesia Ultrajectensi Martyrologium Usuardinum, alicubi in Anglia auctum, et eo deportatum descripsit, et Sanctis popularibus ampliavit circa annum 1132, ut habes in nupera præfatione ad nostram Usuardi editionem pag. LVII, ubi codex iste Rosweydinus, a Rosweydi patria et prima monumentorum, ad Opus nostrum conducentium, collectione appellatur. Primus ille est, quod sciam, qui sanctæ Virginis nomen Usuardo suo hoc die adjunxerit, his verbis: Item sanctæ Amalbergæ virginis. Eum certatim secuti sunt Antverpiensis maximus, Ultrajectensis, Leydensis, Lovaniensis, Albergensis et Danicus, plursi paulo longiori: In portu Gandavo, monasterio Blandinio, sanctæ Amelbergæ virginis. Quin et Centulensis, vetustus etiam codex in Gallia scriptus, ejusdem Sanctæ meminit: Cœnobio Blandinio, natale S. Amalbergæ virginis. Æque simplices sunt annuntiationes codicum Haguenoyensis, Aquicinctini, Matriculæ Cartusiæ Ultrajectinæ, editionis Lubeco-Col. Greveni et ipsius Molani in Additionibus: ut ferme suspicer, primos istorum codicum scri-

ptores nulla Sanctæ Acta vidisse præter laudatum jam S. Radbodi panegyrim.

D

14 Aliam viam iniiit, aut alia secutus est vestigia, plusculum memorans, sed et aberrans auctor Usuardi Bruxellensis, gloriosum sibi, opinor, ducens, si sanctam suam Patronam Gudilam sanguinis propinquitate B. Amalbergæ conjungeret; quod qua ratione fieri potuerit, nec quæsit ipse, nec explicare potuit, præsertim, ut non solum consanguineam, sed neptem diceret. Etenim utut verum admittamus, S. Gudilam filiam fuisse alterius S. Amalbergæ viduæ, neptem eam habuisse Sanctam hanc nostram, cum frater ejus Episcopus fuerit, soror autem Reineldis virginitatem æque coluerit, ut suis locis ostensum est, non nisi inepte asseritur. Auge si ita libet, sororum S. Gudilæ numerum, iisque adijunge sanctas Pharaïdem et Ermelendem; neque sic tamen neptis ulla ei unquam nata fuerit, cum et hæc duæ intactam pudicitiam ad mortem usque servaverint. Neque ex prædicto S. Radbodi elogio, neque ex longiori Vita accipere usquam potuit scenas illas amatorias, a Carolo Martello perpetratas; quamvis si ad ullum Carolum referri possint, ei certe longe potius, quam Carolo Magno adscribendæ sint, ut infra discutietur. Nunc Bruxellensis annuntiationem audiamus.

non fuit ne-
ptis S. Gudi-
læ

15 Sic scribit: Apud Temsecam secus Scaldam, depositio sanctæ Christi virginis Amelbergæ, neptis beatæ Gudilæ, nostræ Patronæ; cujus brachii os fregit Karolus Martellus Princeps, cum ipse junior esset, ut eam sibi raperet sponsam: quam et ipse plane cepisset, si non virginalis pudicitia penitus obstitisset. Hujus sacræ virginis reliquiæ postea Gandavi in monte Blandinio sunt translatae. Eandem venam sapiunt, quæ habet Arnoldus Wion in Ligno vitæ ad hunc diem, in notis varia admiscens, quæ nulla prorsus fide nituntur. En ejus textum: In portu Gandavo, in monte Blandinium dicto, sanctissimæ virginis Christi Amelbergæ; cujus brachium confregit Carolus Martellus Princeps, dum eam sibi sponsam rapere volebat: quam plane cepisset, nisi pudicitia virginalis, de eo triumphans, obstitisset. Dorganius Principis nomen reticuit; Menardus paucioribus verbis rem eandem complexus est, quam deinde more suo ampliandam suscepit Bucelinus. Mitto Trithemium, Cratopolium, Galesinium, Maurolycum, Felicium, Ghiuium et alios, eadem fere sentientes. Pro omnibus sit hodiernum Romanum: Apud Gandavum, sanctæ Amelbergæ virginis.

ut male tegi-
tur in Usuar-
do Bruxet-
lensi.

E

F

§ III. Recentiora S. Amalbergæ elogia.

De prisco et constanti S. Amalbergæ virginis in Ecclesia cultu, atque adeo de longe antiquiori et celebriori, quam qui S. Amalbergæ viduæ delatus est, ex jam dictis dubitari non potest. Neque hic diversam facimus vetustam a recentiori religiosam venerationem, verum id unice ostendendum suscipimus, singulari officio et ritu nonnullis Belgii partibus in hodiernum usque diem ejus festivitatem x Julii, et aliis diebus translationum memoriam celebrari, præsertim Gandavi in monte Blandinio, Tamsiæ et Maternæ, ut jam ordine prosequemur, postquam Molani, Miræi et Sanderi aliaque ex Mss. codicibus elogia præmiserimus; tum quæ Saussayns habet, tametsi, de suo errorem adjecerit, dum Sanctæ virginis depositionem non Temsecæ aut Gandavi, sed Laubiis collocavit, qui locus sepultura

In Molani
elogio

A *est synonymæ sanctæ Viduæ, ut supra diximus. Sic de virgine loquitur Molanus in Indiculo et in suis Natalibus* : In portu Gandavo, in monte Blandinio, sanctissimæ virginis Christi Amalbergæ. Hæc virgo ex Arduenna, consilio S. Willibrordi, Belisiam venit instruenda, ubi sanctissima Landrada præerat monasterio, quod exstruxerat. Brachii ejus os confregisse putatur Carolus Martellus Princeps, ut eam sibi raperet sponsam : quam etiam plane cepisset uxorem, nisi pudicitia virginalis, de eo triumphans, penitus obstitisset.

observanda
sunt aliqua

17 Migravit ad Dominum anno septingentesimo secundo aut circiter, sexto Idus Julii, sepulta in Temseca, sui juris villa ad Scaldim, ubi ostenditur ejus sepulcrum ; sed corpus virgineum Balduinus ferreus Gandavum transtulit ad Blandiniense S. Petri monasterium ; ubi conjunctum est reliquiis S. Bertulfi. Maffæus scribit, cives Gandavenses una cum Wilhelmo episcopo Tornacensi diem festum sibi instituisse anno millesimo trecentesimo primo. Sed Blandinii frequentior est ejus memoria, unde in Martyrologio legitur, sexto Kalendas Novembris : In Blandinio, adventus corporis sanctissimæ Virginis Christi Amalbergæ. Kalendis Maii : In Blandinio monasterio, translatio corporis sanctissimæ Amalbergæ. Decimo tertio Kalendas Junii : In Blandinio, translatio corporum sanctorum Gudwali, Bertulfi, cum reliquiis sanctæ virginis Amalbergæ. In picturis manu gestat pedum instar abbatis, vel palmam ceu virgo. Sub pedibus piscem habet, vulgo sturionem, quem alii acipenserem vocant. His enim piscibus navem comitantibus, fertur corpus ejus divino nutu, adverso flumine vectum esse. *Hactenus Molanus.*

quæ Miræus
præterit.

18 Quod de pisce Sanctæ appicto tradit, nescio unde hauserit ; neque enim in tota translationis historia vel verbum habetur, quod comitatum illum insinuet, præterquam in Legenda majori Belgica, quam non satis sinceram postea ostendemus. Forte melius quis censuerit, indicari piscem alterutrum de quibus in Legenda agitur num. 27 et num. 43. Breviora sunt quæ Miræus subtimide tradidisse videtur ; solerter advertens, nonnulla in his narrari, quæ connecti omnino nequeant, nisi S. Amalberga ad decrepitam ætatem vitam produxerit ; utpote quæ sub S. Landradæ disciplina prima posuerit religiosæ vitæ rudimenta, a Carolo Martello adamata fuerit, vixeritque interim usque ad annum 772. Sed erant hæc alterius paragraphi argumentum, quod chronologicam vitæ rationem, quoquo modo fieri poterit, si non conciliare, saltem ab absurdis eximere conabimur. Hæc Miræi verba sunt de S. Amalberga : Belisæ a S. Landrada piis moribus institutam fuisse tradunt. Diu vixit, ac demum anno DCCCLXXII obiit in sui juris villa Tamisia seu Tempseca ad Scaldim in diœcesi Gandensi ; ubi hodieque tumulus ejus ostenditur, et vitæ historia Ms. asservatur. Corpus virgineum Balduinus Ferreus, Flandriæ Comes, anno DCCCLXX ad Blandiniense monasterium transtulit.

Plura colligit
Sanderus.

19 Ex binis jam adductis elogiis suum paulo longius concinnavit laudatus etiam supra Flandriæ illustrator Sanderus in Hagiologio pag. 6, annum translationis male signans 890 : mendo, opinor, typographico, cum Miræi ipsius verba recitet, rectissime cum eo observans Sanctam diuvixisse. Sed prioribus adjungit, S. Amalbergæ Vitam scripsisse S. Radbodum Ultrajectinum episcopum XIV, ex regia Frisorum et Francorum stirpe, virum spiritu prophetico clarum. Scripsisse item eamdem Theodoricum abbatem ad S. Trudonem Ordi-

nis S. Benedicti, in diœcesi Leodiensi, ex monasterio Blandiniensi, uti recte notavit Valerius Andreas in bibliotheca Belgarum. *Sed hæc paulo post examinanda erunt, ubi et prolixiorum aliam Vitam Flandrice scriptam discutiemus ; ad hunc articulum modo spectat de sancta Amalberga elogium, jam citatis paulo antiquius, quod nobis suggerunt citati non semel alibi codices Adonis manuscripti cænobii S. Laurentii apud Leodios, de ejus ætate certo statui nil potest, et Florarium Sanctorum, item manuscriptum, in quibus eadem exhibetur oratio, præterquam quod positionem distinctius determinat Florarium sic annuntiationem exordiens* : Apud Temsecam, depositio Amalbergæ virginis, de stirpe Karolidarum, cujus corpus Gandavi apud sanctum Petrum in monasterio Blandinio quiescit. *Cetera plane conveniunt cum iis, quæ ex jam dicto Adone Leodiensi describo, accepta ex ipsa Legenda, sic tamen ut Caroli nomen ferme æque ad Martellum, atque ad Magnum referri possit. Ita habet* :

20 In Gandavo, sanctæ Amalbergæ virginis, quæ nobilibus orta natalibus, nimio corporis decore omnibus erat amabilis ; sed vilis et despiciabilis humanis desiderabat apparere oculis. Quæ cum omnes illius temporis Virgines superaret, propter honestatem corporis pene incurrit pudicitie detrimentum. Nam cum ejus opinio ad regem Carolum pervenisset ; continuo ipsius amore captus, cœpit cum illa indesinenter de nuptiis per internuntios agere. Postquam autem sensit voluntatem suam a beata Virgine, quæ se meliori sponso, id est Christo devoverat, omnimodis reprobari ; quod blandimentis et potestate regia non potuit, per insidias et quædam latrocinia clanculo nisus est tentare. At illa contra hæc omnia orationum clypeos obtendebat. Quadam vero die, cum ipsa intra domum sola resideret, orationi incumbens, puer familiaris repente per posticum irrumpit, proclamans et nuntians Regem cum satellitibus suis adesse pro foribus. Tunc ipsa nihil sui oblita, oratorium, quod domui adhærebat, celeri cursu ingressa est ; ubi se illico cum gemitu et lacrymis ad orationem prostravit, flebili voce obsecrans, ut eam Dominus de imminente periculo liberaret.

21 Tum vero Rex nimium temerarius post eam in oratorium instans, cœpit illi multis adulationibus blandiri, honoresque promittere temporales, quo sic illam suis persuasiouibus acquiescere faceret. Verum ipsa sponsum, quem elegerat, nullo modo derelinquere volens, jacebat immobilis, et ita solo defixa, ac si quibuslibet radicibus implicita teneretur. Postquam autem Rex cuncta vaniloquia adhibuit, nihilque se proficere vidit, regiam auctoritatem vertit in sævissimam tyrannidem, arreptaque ejus manu, violenter eam foras trahere conabatur. Sed cum etiam ita nullus eum sequeretur effectus, tandem puellæ brachium fortiter excutens, summaque vi contorquens, fracto humeri ejus osse, quasi qui se vindicasset, abscessit. Tunc illa, ut erat tenerrima, vulneris dolore gravata, coram Domino aliquantulum flevit. Tandem autem oravit, donec Christus, qui eam sibi desponsaverat, eam sanitate integra restauraret. Ex illa die nullum secularem passa amatorem, solius cœlestis amatoris dilectione flagravit, donec carne soluta, post quem desiderio suspiraverat, ad Christum cum virginitatis et sanctæ vitæ remuneratione pervenit.

22 Superest encomium Saussayi, cujus errorem jam palam fecimus, in eo quod Laubiis sanctam no-

Ado S. Lau-
rentii Leodi-

E

cum Flora-
rio Ms. satis
concordat.

F

AUCTORE
J. B. S.
Quænam in
Saussayi en-
comio

* lege *Belisæ*

stram Virginem collocet, ubi non ipsa sed senior synonyma Vidua deposita olim fuit, nunc Binchium translata, ut suo loco ostendimus. Sic tersiori paulo phrasi loquitur in suo Martyrologio Gallicano ad hunc diem: Laubiis, sanctæ Amalbergæ virginis, quæ sanctissimæ Landradæ in Besiliæ * cœnobio se ad instituendum committens, ejus disciplina, ad tantam castitatis et religiosæ vitæ gloriam evasit, ut veluti totius sanctimoniam portentum a cunctis suspiceretur. Tanta autem præstabat pulchritudine, ut Carolus Martellus eam sibi in uxorem adsciscere cum ardentius percuperet, rapereque niteretur, reluctantis os brachii confrugerit. Qua de re suppudectus, pudicitiam virginali, Christi amore seculum aspernanti, de se triumphum agere permisit. In Christi igitur famulatu quiete Amalberga perstitit, magna gratiæ fenora accumulans, donec tandem cœlesti suo sponso ad optatissimum consortium invitata, carnem exuens purissimum spiritum in ejus manus lætabunda efflavit. Obiit autem in sui juris villa Tamisia ad Scaldim prope Gandavum, ubi hodieque in ejus nominis basilica sepulcrum ejus ostenditur.

B
corrigenda
sint.

23 Errat hic denuo Saussayus, uescio quem ductorem secutus; ostenditur quidem Tamisiam vacuum S. Amalbergæ sepulcrum, ubi capella et altare ipsi dedicata sunt; at basilica nulla ejus nomini inscripta; nam templum parviale, quod ibi unicum, beatissimæ virgini Deiparæ sacrum novimus. Satis accurata sunt, quæ deinde subjungit: Sed virgineum corpus, amplioris venerationis affectu, Balduinus Ferreus, Flandriæ comes, ad Blandiniense S. Petri cœnobium transvexit, ubi una cum reliquiis S. Bertulphi ab incolis condigno frequentatur honore, hoc ipso die, quo jam multis abhinc retro seculis, sibi festa ejus exequenda a Wilhelmo episcopo Tornacensi, tum diocæsano indici postularunt. Ex hisce suismet verbis colligere poterat Saussayus, non Laubiis depositam esse aut peculiari veneratione coli sanctam Amalbergam virginem, sed istic maxime ubi basilicam ei exstructam, etsi non recte, memorat. Quod magis etiam mirere, cum verbis proxime sequentibus referrat, elevationem sanctæ Amalbergæ viduæ et sanctimonialis; cujus transitus, inquit, Laubiis et Binchii quotannis festivatur iv Idus Junii; male iterum pro vi Idus seu x Julii. Nunc ad singularem ejus cultum Gandavi, Tamisiam et Maternam progredimur.

C

§ IV. Peculiaris Sanctæ cultus Gandavi in monte Blandinio.

Breviarii
Blandinien-
sis Ms. felici-
ter reperti

De eo hic cultu solummodo agimus, qui Blandiniensibus monachis, post sacrum corpus eo translatum, proprius fuit in Officiis ecclesiasticis: nam quæ ad ipsam translationem, et S. Amalbergæ generaliore apud Gandavenses venerationem spectant, suum inferius locum opportunius invenient. Mihi quidem dubium non fuit, quin singulari olim Officio gavisâ fuisset hodierna Saucta in cœnobio Blandiniensi, tametsi nullam ejus memoriam hodie superesse intelligerem apud cœnobitas illos, cansantes, reliquiarum omnium, et sacrorum suorum tum cimeliorum, tum monumentorum supellectilem, irreparabili jactura, a furentibus seculo xvi Calvinianis iconomachis aut igne absumptam, aut aliter destructam fuisse. Id vero mihi satis perspectum erat; ve-

rum non ita periisse omnia existimabam, ut saltem prædicti Officii exemplum aliquod impiorum istorum manus non effugisset. Feliciter evenit, ut quod ibi non reperi, aliunde in manus meas opportune inciderit; nempe codex Ms. in forma, ut aiunt, quarta, paginarum ferme quadringentarum, rudi eharactere Belgico cum suis rubricis, haud dubie ex vetustiori aliquo descriptus, sub finem seculi xvi, vel principium seculi xvii: ipsa enim illa narrat, quæ in cœnobii excidio anno 1578 ab impiis hæreticis perpetrata fuerunt.

25 Prædicti codicis titulus est, Officia de Sanctis nostris; et paulo inferius nomen suum distincte exprimit is, qui totum codicem propria sua manu descripsit, in hunc modum: Ad usum fratris Andree vander Meere, monachi sancti Benedicti Ordinis, sancti Petri in monte Blandinio. Sequitur Kalendarium, ex quo, primo statim intuitu, perspicias quæ et quot Officia propria in eo Breviario Ms. contineantur, licet in decursu mensium ordinem disposita non sint, cum S. Amalbergæ memoria primum in corpore locum occupet: remittit itaque ad varia folia, ubi singula officia inveniunda sint. In Kalendario prima est depositio S. Bertulphi ad v Februarii. Die sequenti, vi Februarii Amandi et Vedasti; et ejusdem mensis ix Ansberti episcopi et confessoris. Pro Martio, ad iii diem Winwaloëi abbatis; ad xx S. Wulframni episcopi; ad xxxi, translatio SS. Wandregisili, Ansberti et Wulframni. Mense Aprili sola habetur elevatio S. Florberti ad xix. Die i Maii, Commemoratio S. Amalbergæ virginis in utrisque Vesperis; tum vero ad diem xx translatio sanctorum Gudwali et Bertulphi.

Officia propria

E

26 Recte hæc omnia an perperam ordinata sint, non est hujus loci disquirere; Sanctorum seriem prosequimur. Junii die vi Gudwali Episcopi; xiii octava S. Gudwali. Ad x Julii, Amalbergæ virginis; ad xvii, octava Amalbergæ. Ejusdem mensis xxii, depositio S. Waudregisili abbatis. Notabile est festum S. Annæ, matris B. Mariæ hic insertum, tamquam cœnobii istius proprium; unde colligas, prius ibi in usu fuisse xxvi Julii, quam ab universa Ecclesia celebraretur. Die xxix est Octava S. Wandregisili. Mense Augusto sola habetur commemoratio Winwaloëi in utrisque vespere, i die. Pro mense Septembri signatur adventus SS. Wandregisili, Ansberti et Wulframni die iii, et octava ejusdem adventus die x. Octobrem ornant elevatio S. Wulframni die xv, translatio S. Amandi xxvi, atque adventus S. Amalbergæ xxvii. Mense Novembri celebratur festivitas Florberti abbatis, die iii; tum vero die x octava S. Florberti. Denum pro iii Decembris adventus SS. Gudwali et Bertulphi. Hæc sigillatim enumerare visum est, ut brevi in schemate totius operis, hodie varioris, æconomia repræsentetur.

ordini enumerantur,

F

27 Habes igitur uotitiam codicis, in quo, uti dicebam, primo loco ponitur Officium de S. Amalberga, per paginas plusquam quinquaginta sic dispositum, ut principio occurrant capitulum et hymnus ad Vesperas; tum invitatorium, hymnus aliæque pro singulis Nocturnis propria, cum octo Lectionibus ex Vita excerptis, non servato ordine; nam tres priores Legendæ, infra exhibendæ, ex num. 1 et 2 acceptæ sunt; quarta vero et ceteræ ex num. 33 et sequentibus profluunt; octava vero finem Vitæ complectitur. Evangelium, simile est regnum cœlorum decem virginibus; et S. Gregorii in illud homilia, nihil præter commune continent. Ad Landes et per horas propriæ sunt Antiphonæ, quæ et Vesperis conveniunt, de quibus pluseculum infra. Sequitur totius

præsertim S. Amalbergæ,

Vita

A *Vitæ reliquum, in varias Lectiones intra octavam distributum totis paginis quatuor et viginti; quibus omnibus demum subjungitur: Officium in adventu S. Amalbergæ pro xxvii Octobris, ut ex Kalendario patuit, in quo omnia sunt sicut in officio prædicto, exceptis paucis, quæ illic extenduntur. Lectiones porro ad eam solennitatem acceptæ sunt ex historia inventionis sacri corporis et translationis, infra a nobis paulo accuratius examinanda. Liceat modo nonnulla ex illis specimina seligere, ex quibus de ceteris facilis sit conjectura.*

de qua hymnus ad Vesperas,

B *28 Primum occurrit Vesperarum capitulum (nam antiphonas easdem esse diximus, quæ sunt ad Laudes) Sapientia vincit malitiam, attingit ergo a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter. Hymnus dein non satis terse digestus est in hunc modum: Agnum sponsum virgineum rogemus unanimes, ut nostra roret pectora superno spiramine, in explicandis laudibus Amalbergæ virginis. « A magnis traxit regibus venam clari sanguinis, sed clariorem reddidit virtutum insignibus, quod claret in miraculo restituti brachii. » Phalanx fugatur dæmonum ad occursum virginis, piscis in sicco palpitat, hoc ingens miraculum, rorante mundo, pluvia sudo sedet aeris. » Hinc contemptis sponsalibus Caroli clarissimi, ipsius ob tyrannidem passa est martyrium, quam Christus sponsus virginum fovens sanat sauciam. » Ægros saluti reddidit vocis medicamine, nam cæcus ad lumen redit, claudus jam rectus salit; largam medelam sentiunt, qui salute indigent. » Multis claram virtutibus cæli cives visitant, ut Deo chara filia poli petat gaudia, quo nos tecum fac scandere, Virgo felicissima. » Gloria et honor Deo usquequo altissimo, una Patri Filioque, inclyto Paraclito, cui laus est et potestas per æterna secula. Amen. Hæc et sequentia pleraque omnia non nisi ex ipsa vita satis intelligi possunt. Antiphona ad Magnificat sic habet: Euge Amalberga pulchra Christo, splendida Dei filio, Angelis et Archangelis omnibus grata, cum quibus castitate nites, pudicitia gaudes; o imperii cœlestis augusta, Agni comitatibus hærens, exaudi supplices tuos de cœlis, et interpella sponsum tuum pro nobis. Oratio: Deus qui nos annua beatæ Amalbergæ virginis solennitate lætificas, da ut quam veneramur officio, piæ conversationis sequamur exemplo.*

item ad Matutinum, C

29 Ad Matutinum, Invitatorium: Adoremus Dominum regem cunctorum pie viventium, qui beatam Amalbergam coronavit in cœlestibus. Hymnus: Claris psallendo vocibus, hymnum canamus Domino; in Amalbergæ beatæ gaudentes solennitate. » Regio alta pabulo, nobili lacte potata, pullulans in infantia, sanctitate gloriosa. » dilecta mundali regi, plus polorum clara regi; juste vivens feliciter, triumphat in cœlo semper. » O benigna Amalberga, audire nostrum dignare in tuo melos honore, ac pro nobis intercede. » Inventa choris angelicis, nostris miserere culpis, jugi prece nos conserva, ac te colentes adjuva. » Gloriam Patri psallamus, ejusque soli Filio, atque Spiritui sancto, nunc et omne per seculum. Amen. Tunc sequuntur sex Antiphonæ pro primo Nocturno, sed quas describere opus non est, cum eundem prorsus stylum sonent, quem ex præcedentibus hymnis satis degustavimus. Ejusmodi sunt Responsoria post singulas lectiones, sic pergendo per totum Officium, bis quodammodo referens, quæ satis erit semel in Actis percurrere.

Antiphonæ, orationes, etc.,

30 Sublimiores non sunt antiphonæ quas Laudibus et Vesperis tam primis quam secundis aptatas dixi-

mus. Ex antiphona ad Benedictus statue de ceteris: Laudemus Dominum Deum nostrum in beatæ virginis Amalbergæ gloriosa solennitate, quæ in hac peregrinatione nuptias seculares contemnens, Christum sibi sponsum elegit. Alleluya. Ad Laudes et ad Tertiam eadem est oratio, quam supra dedimus; ad Sextam autem hæc subjicitur: Da, quæsumus, omnipotens Deus, ut qui beatæ Amalbergæ virginis tuæ natalitia colimus, et annua solennitate lætemur, et tantæ fidei proficiamus exemplo. Tum demum ad Nonam: Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut beatæ Amalbergæ virginis tuæ natalitia recensentes, meritis ipsius protegamur et precibus. In secundis Vesperis nihil notandum occurrit præter antiphonam ad Magnificat, quæ precationem redolet, primæ non multum absimilem; oratio vero eadem cum ea, quæ primo loco relata est.

31 Et hæc quidem hactenus de proprio Officio, a monachis Blandiniensibus decantari solito, dicta sufficiant, qua id ratione hodie observetur, vel inde satis patet quod nec illud ipsum sese hoc tempore habere, nec novisse fateantur; adeoque omnia ex communi sanctarum Virginum desumenda sint, quemadmodum de S. Rumoldo, sancta Godeleva aliisque factum ostendimus; quos cum variæ ecclesiæ propriis Officiis olim celebrassent, ea sensim in consuetudinem abierunt: sive quod Ordinarii ad normam Concilii Tridentini ea omnia exigenda censuerint, sive quod forte per grassationes Calvinianas codices ipsi consumpti sint, sive quod aliunde interruptus Officiorum istorum cursus, demum omnino neglectus fuerit. Quænam præterea apud Blandinienses olim eluxerint in S. Amalbergam pietas et fiducia, quo tunc in honore habitæ reliquæ, quæ miracula ipsi adscripta, nusquam scriptum aut traditum reperi. De generali apud Gandavenses solennitate jam verbo diximus, et porro in sequentibus plura dicentur. Hanc etiam plane spectat singularis et constans veneratio, quæ in locis Flandriæ, ipsius Sanctæ commoratione quodammodo consecratis, a multis retro seculis perseverat, Tamisiæ præsertim in Wasia, ut principio dicebamus, et Maternæ, seu Materenæ, non procul Aldenarda; quæ erit paragraphi sequentis argumentum.

AUCTORE
J. B. S.

quorum omnium nullus hodie usus est.

E

§ V. S. Amalbergæ cultus Tamisiæ et Maternæ in Flandria.

F

De horum locorum situ abunde dictum est sub hujus Commentarii initium, et de utroque meminit Legenda ipsa, ut, licet ibi plura incerta sint, minime dubium videri possit, quin utriusque Domina temporalis fuerit S. Amalberga, et utrobique non modicam sanctissimæ vitæ partem exegerit. A primo ut exordiamur, fama istic est ac multorum seculorum traditio, rudera quædam, adhuc exstantia, non procul a celebri puteo, ruinas esse prisæ domus seu castri in quo Sancta habitaverit, ubi modo spectatur horreum, vel eo titulo venerabile. Putens autem, medio circiter horæ quadrante a Tamisiensi municipio dissitus, in sacelli cujusdam formam decenter hodie coopertus est, ad quem non solum incolæ, sed ex tota ferme Wasia concurrunt populi, salubrem adversus febres aliosque morbos aquam hausturi, non sine certo levamine, et tota sæpius sanitatis recuperatione, ut publica istic fama contestatur. Audiamus adm. R. D. Joannem Baptistam Buyst, Oratorii D. J. presbyterum, modernum Tamisien-

Celebris puteus adversus febres,

AUCTORE
J. B. S.

sem pastorem, ita ad me scribentem : Quæsitis de-
mum superaddo, puteum exstare lapideum, qui
viventis Virgini fuit in usu, et jam populo locus
est sacer, atque in formam sacelli devotissime
ornatur, ad quem turmatim quam internus quam
externus populus eximia devotione accurrit, qui
aqua dicti putei seu fontis refectus, non infre-
quenter a morbis, præsertim febribus liberatur.

Sanctæ pa-
trocinium in
naufragiis.

33 Neque ibi sistit sanctæ Virginis in suos exte-
rosque superna protectio; cum enim et de aliis ejus
prædiis favoribusque interrogassem, discrete re-
spondet laudatus Pastor : Peculiare omnino est
Sanctæ patrocinium, soletque in omnibus maxi-
me naufragorum periculis, et pro felici segete
etiam invocari. Ad particularia autem descendens
petieram, an non exstaret memoria recentiorum
miraculorum, aut saltem beneficiorum, quæ Sanctæ
meritis adscriberentur; quæ vero fierent piorum ad
ipsam vota, tum in ipsa festivitate, tum aliis anni
temporibus? Ad utrumque quæsitum : Tanta est
inquit, erga Virginem devotio, concursus tantus,
ut de beneficiorum seu miraculorum approbatio-
ne prædecessores nostri parum fuerint solliciti.
Verum hæc inter innumera declaro, me sæpius a
viro amplissimo, Congregationis Oratorii Præposi-
to, ac per XLIV annos hujus parochiæ rectore, ac
divæ Amalbergæ cultore devotissimo audivisse,
ad se venisse nautas, qui, ni impedisset, juramento
affirmassent, se in naufragii periculo Divam in-
vocasse, eodemque quo in ecclesia nostra habitu
imago exponitur, in navi auxiliatricem spectasse.
Hæc paulo distinctius litteris mandata non esse, fru-
stra conquevimur.

item in aliis
morbis et æ-
ris tempesta-
tibus.

34 Subdit Buystius miraculum aliud paulo ma-
gis expressum : Hinc adjungatur, ait, venisse ad
præfatum Amplissimum, Patrem quemdam Ca-
pucinum, quondam collegii nostri Tamisiensis
alumnum, (docent enim istic litteras humaniores
Oratoristæ) qui ex maligna febre morti proximus,
Divæ auxilium implorans, et aliquot sacrorum in
sacello ejusdem celebrandorum voto se obstrin-
gens, fatebatur, se illo habitu, ut supra, sibi, vix
spiritum trahenti, sanctam Virginem adstantem
vidisse, et brevi sanitatem pristinam obtinuisse.
Præfata vota hic persolvens, prædecessori meo
rem candide aperuit. Quod iste Pater sincerius et
apertius explicuit, alii tacite profiteuntur, nam teste
eodem Buystio, frequentiora etiam fiunt sacra vo-
tiva, quæ a personis et locis dissitis, prout nu-
per Amstelodamo, hic persolvuntur, ut debitas
gratias pro sanitate, quam divæ Virginis hujus
auxilio adscribunt, referant. Atque hæc non solis
Tamisiensibus, sed etiam remotissimis quibusque
clientibus communia sunt; non item quod sequitur :
Omnibus profecto patriæ hujus incolis apprime
est notum, omni vicinarum parochiarum segete
grandine sæpius devastata, hanc unam fuisse in-
columem, quam incolumitatem Virginis patroci-
nio, quæ ad fructuum terræ conservationem spe-
cialissime invocatur, indubitanter adscribunt.

Solennis sup-
plicatio feria
IV Penteco-
stes

35 Sic deinde prosequitur : Merito etiam no-
tanda devotio, quæ quotannis feria IV post Pen-
tecosten divæ Amalbergæ ab immemorabili tem-
pore exhibetur, quæ solennitas vulgo intitulatur :
CIRCUITUS LIPSANTHICÆ RELIQUIARUM S. AMAL-
BERGÆ. Hæc series dictæ solennitatis. Inter se-
cundam et tertiam matutinam fit sacrum, quo
finito, processionaliter ad puteum prædictum
proceditur, ibidemque cantata illius diei antipho-
phona, propter nimium concursum, se in turmas
dividunt, abeuntque per totam viam, quæ ad
quatuor horarum spatium extenditur, rhythmum

de S. Amalberga indesinenter canendo : an tono
Litaniarum, an proprio alio, parum interest. Car-
men ipsum seu ode panegyrica Flandrica, in tres et
quingenta articulos, patriarum cantilenarum mo-
re divisa, totam Vitæ seriem ex ordine decurrit,
Virginis laudes ex Legenda ipsa potissimum excer-
ptas, rudiori quidem minerva, sed intus pietatis
sensu, et grandi in sanctissimam Patronam fiducia
exprimit, post singula cantionis segmenta recurrente
metro precatorio intercalari : ADJUVA NOS DEUS
PER SANCTAM TUAM VIRGINEM, ADJUVA NOS DEUS
PER EAM QUÆ TIBI PLACUIT.

36 Testati mihi sunt, qui supplicationi interfue-
runt, ad eam confluere innumerabilem prope homi-
num ex tota Wasia turbam, inter quos, ut iterum
habet Buystii epistola, ingens nudipedum multitu-
do, quæ vix numerari possit. Quod autem in hac
supplicatione stupendum, multi senes et infirmi
hoc magnum horarum quatuor spatium sine ullo
labore perficiunt; et pro certo hic habemus, mul-
tos, quibus iter illud præ febribus aut tibiis pedi-
busve caducis videbatur impossibile, sanos ab iti-
nere rediisse. In hac supplicatione etiam plurimi
videntur, qui, præ nimia infirmitate, curribus
circumvehuntur; atque ad majorem dictæ solen-
nitatis pompam, aliquot centeni equitatem suppli-
cationem comitantur. Hocque quam maxime mi-
randum, quod ob nullam aeris injuriam, vel via-
rum difficultatem hæc supplicatio umquam in-
termittatur. Hisce (prosequitur) innumera pos-
sent addi, quæ clarius et plenius ore quam calamo
possint exponi. Ceterum jam data narratio Tami-
siensium ceterorumque accolarum constantem in S.
Amalbergæ patrocinium fiduciam tam abunde de-
monstrant, ut pluribus inquirendis supersedendum
existimaverim. Quam vero penam olim tulerint ob
prædictæ supplicationis neglectum, docebunt mira-
cula, ex codice Tamisiensi Legendæ subjuncta, ubi
sub ipsum principium funesta historia describitur.

magno popu-
li concursu
frequenter
solita.

37 Ad cetera cultus Tamisiensis argumenta pro-
gressus, quæsi veram num ibi recitaretur Officium
proprium, per totam octavam distributum, quali usos
noveram monachos Blandinienses. Reposuit Bu-
ystius : Ex prædecessoribus nostris traditum habe-
mus, proprium Officium ibidem finisse decanta-
tum, et ad probam facit, quod et hactenus illud
Officium Ms. in archivis nostris asservetur, licet
a multo tempore Officium de communi Virginum
solum sit in usu. Quod nisi x Julii incidat in ip-
sam Dominicam, festum Virginis Amalbergæ
trausfertur in Dominicam subsequentem, quo ca-
su solum festum a confraternitate solenniter co-
latur, et cum octava finitur; et illa ipsa Dominica
sunt parochiæ encænia, quia universalis est Pa-
trona. Ad sequentem quæstionem; utrum quemad-
modum Blandinienses etiam Tamisienses celebrarent
translationes, quibus diebus et quo ritu? Responsum
est : Inventionem reliquiarum (quæ Blandiniensi-
bus adventus est) incidere in xxvii Octobris; trans-
lationem earumdem in Dominicam ante festum
S. Michaëlis, utrumque ritu duplici celebrari. Ex
quibus facile intelligitur in quo cum monachis conve-
niant, in quibus vero, ob nescio quas rationes, de-
flexerint.

Officium ho-
diernum est
de communi
Virginum.

38 Sequebatur quæstio; an S. Amalbergæ reli-
quias haberent, quæ in templo exponerentur? Solu-
tio fuit : Reliquias haberi, quæ festis solennioribus,
et omnibus Sacris, in sanctæ Virginis honorem
cantatis, exponi soleant. Sintne illæ solummodo
S. Amalbergæ Susterenensis, an forte adjunctæ ali-
quæ propriæ, quas olim ibi fuisse constat, non habeo
unde certo explore. Satis modica videtur particula,

Sacrarum
reliquiarum
veneratio;

theca

A thecæ argenteæ orbiculari inserta, et lapillis pretiosis circum exornata; quæ in majori duplicata quodammodo capsâ, et ipsa affabre facta reponi consuevit; dum populi venerationi representatur. Quanta porro confluentium undequaque hominum multitudine, et reliquæ ipsæ, et locus primæ sepulturæ, qui hodiedum ibi monstratur, quotidiana ferme supplicatione, et longioribus sæpe peregrinationibus frequententur, non est qui paucis explicare valeat. Diceret, Flandros orientales pro sanctæ Virginis suæ gloria pia æmulatione certare, ut de sancta Godeleva, singulari occidentalium Patrona, alibi me indicare memini. Sacrum in honorem ejusdem sanctæ Virginis (verba iterum sunt D. Pastoris) perpetuum singulis feriis quartis, magno populi concursu cantatur, præter innumera votiva, quæ fere indies ibidem celebrantur.

locus sepulcri et alii cultus indicio.

B 39 Jam dictus veteris sepulcri locus ad dextram intrantibus ostenditur, sub altari Sanctæ dicato, in cujus summitate eminet Carolus, Virginem brachio apprehendens; statua S. Willibrordi partem unam, alia S. Ludegradæ partem alteram eleganter decorant. Ut verbo dicam, eximie erga sanctam Patronam reverentiæ ubique occurrant indicia in picturis, vexillis, cathedra concionatoria, aliisque exterioribus signis, quæ omnia eximiam prorsus erga S. Amalbergam Tamisiensium clientelam apertissime demonstrant. Sacellum ab ipsa olim exstructum templi partem facere censetur, unde ipso ejus frontispicio Flandrica inscriptione significatur, S. Amalbergam sanctissimæ Dei genitrici Mariæ sacellum istud erexisse anno DCCCLXX. In ejus effigie referenda variant pictores et sculptores, apud quos ferme sanctimonialis habitu exprimitur; sic tamen ut R. D. Pastor Merlebecanus Jacobus Heyndricx, magnæ vitæ Belgicæ auctor, diversam vestium rationem se reperisse fateatur; de quibus hic non lubet contendere. Tamisiæ et per Wasiam sic passim exhibetur, ut sanctimonialem quin et abbatissam fuisse existimes, apposito grandi pisce, quem sturionem seu acipenserem volunt; de quo superius mentem satis expressi numero 18; quidquid et alia de sturionibus Tamisiensibus circumferantur, quæ vulgi opinionibus facilius concesseris, quam hic a me referenda contendas.

Imaginis explicatio,

C 40 Imaginem, quam potuit accommodatissimam, ex variis aliis contractam effingi curavit citatus proxime Henricius, prototypa sua enumerans a pag. 396; quæ etsi Tamisiensibus, propria non sit, neque satis omnino constet, S. Amalbergam virginem religioso unquam habitu indutam fuisse, quæ simpliciter in Vita narratur velum sibi imposuisse, ut violentas proci manus effugeret; locum hic tamen mereri videtur, tum ob singularem præ ceteris elegantiam, tum quod plura sub unam aspectum exhibeat, quæ sparsim divulgantur; quorum pleraque ex Vita, et ex jam dictis satis obvia sunt. Notandum dumtaxat stamineum textum seu cribrum puteo appensum, quo memorant, diceret aliquis comminiscuntur, Sanctam ex altero puteo, multorum inter vicinos litigiorum causa, aquam hausisse, atque alio detulisse, ubi in arido fundo aquam eliceret, unde modo putens exuberet, sub S. Amalbergæ nomine, sive is sit, qui hodie Tamisiæ, ut censet Henricius, sive qui Maternæ sanationum fama celebris habetur. Ita pie opinatur ipse, satis feliciter, si æque solide, productis alicunde vetustis tabulis, probaretur. Substratum pedibus caput, me tacente satis loquitur, quisquis denum Carolus eo denotari præsumatur. Ex adjecta lamella collata cum Actis, quid anseres et reliqua significant, ultro perspicies; dum interim ad alteram paragraphi partem procedimus.

ALGOBE
J. B. S.

S. Virgo AMELBERGA Rodini Ardenna nata. Betisia instituta. Temseca in juris sui villa ad Scaldim anno 772, mortua et sepulta, a Roberto Blandiniensis Monasterii Abbate inuenta, ibidemque auspice Balduino Ferreo Primo Flandriæ Comite anno 870 translata, et reliquiis S. Bertulphi coniuncta; his ultimis turbulentis temporibus periit. Haic Guilielmus Episcopus Tornacensis anno 1531, die 9. Octob. per totam Christianitatem Gandensem festum cum indulgentiis 40, dierum die sua consueta indixit.
Hic ure Hic seca.

E

41 Tamisiensibus S. Amalbergæ eximiis cultoribus, laudanda æmulatione proximi accedunt Materniani seu Materenses, a pago, hodie Materen dicto, quem in territorio Alostano Aldenarda non procul situm, ex Sanderro supra descripsimus. Rogatus a me modernus loci pastor R. D. Pieraers paucis clare exposuit, tum superstites ibi de sancta sua Patrona traditiones, tum vero, quæ maxime postulaveram, cultus et venerationis erga ipsam vestigia et monumenta. Ex ejus responsis interrogata mea intelligentur. Ita scribit: Est in prædicta parochia sacellum castrale S. Amalbergæ virginis, amplum et valde vetustum, ab illa, ut traditur, seculo septimo (ex decursu patet, ab ipso intelligi see. VIII) dum in Materen habitaret, ædificari jussum, ad jactum lapidis ab ecclesia parochiali, S. Martino dedicata; in quo illa (dum viveret, ex parte matris parochiæ domina) nunc ut Patrona, ritu et officio primæ classis, cum festo solenni x Julii colitur; quo die fit etiam solennis supplicatio, eam omnibus circumvicinis DD. Pastoribus sua præsentia honorantibus; uti quoque in dedicatione ejusdem sacelli Dominica post festum Visitationis B. Mariæ Virginis, cum summa devotione, magnoque concursu. Subjungit alia de Carolo Magno Sanctam in Materen ad nuptias sollicitante, quæ fusius in Legenda recitantur: hic ea solum tradimus, quæ ad cultum, a Maternensibus exliberi solitum, pertinent.

Maternæ vetus sacellum castrale.

F

42 In Officiis ecclesiasticis nulla ratio translationis ejus hic habetur, sed Tamisiis prope Scaldim, non procul Teneramunda haberi credo; cum tradatur et legatur, illam ex Materen ad illud municipium, cujus etiam domina erat, demigrasse, ibidemque anno DCCCLXXII obiisse, et tempore Roberti abbatis S. Petri in monte Blandinio juxta Gandavum, atque Balduini Ferrei, primi Comitis Flandriæ, sacrum ejus corpus, per integrum fere seculum deperditum, tandem post multos labores, a monachis S. Petri quasi miraculose inventum, Tamisiis ad dictam abbatiam esse translatum. Citat in hanc rem solum auctorem,

in quo constans Sanctæ cultus,

quem

AUCTORE
J. B. S.

quem de S. Amalberga legerit, laudatum supra Merlebecannum Pastorem R. D. Henricum; tum vero remittit ad abbatiam Blandiniensem, in qua plura alia particularia inveniri posse existimat. Sed neque Henricius multum contulit ad Sanctæ vitæ salide elucidandam; qui grandes parachronismos intrepide deglutiit, neque ex cænobio Blandiniensi vel hilum licuit impetrare. Quæ de sacri Sanctæ corporis inventione et translatione memorat, paulo diligentius a nobis explorabuntur paragrapho sequenti. Audiamus modo rescripti partem alteram:

et in variis
morbis me-
dela,

B

43 Monumenta istius Sanctæ nulla hic sunt præter dictum sacellum, ab infidelibus sæpius devastatum, ab aliis restauratum, et modo in bono et honesto statu; item vestigia illius castri, fontemque solennem, qui a S. Amalberga denominatur. Nullæ hic sunt reliquæ, quod summopere deplorandum; Tamisiis esse dicuntur, atque in prædicta abbatia, in quam totum corpus Tamisiis translatum dicitur. Plurics desuper locutus sum religiosus id ipsum affirmantibus. Sed dum seculo xv (patet, indicari sec. xvi) hæretici Gandavum occuparent, atque etiam ipsorum abbatiam arcis loco tenerent, omnes thecas argenteas, (plurima enim sancta corpora habebant) abjectis reliquiis, rapuerunt, quæ inter scæ mixtæ et congregatæ, modo in una theca indistinctim conservantur. Invocatur Sancta in omni specie febrium, contusionum, aliorumque dolorum in scapulis et brachiis, atque etiam in morbo, vulgo **den langgen eucl.** quem latine dixeris volvulum, seu morbum ilium, alias miserere. In ipsius festo, et per totam octavam, aliisque anni temporibus, pro ratione voti aut prædictarum afflictionum grassantium, fit frequens peregrinatio et concursus populi, cum magna devotione offerentis panem unum aut alterum, in protestationem beneficii, a Domino Deo, per intercessionem illius Sanctæ prius collati, uni infirmo ad mortem, de quo vide Legendam infra num. 28, unde panes offerendi consuetudinem ortum habere existimat. Atque hæc de cultu hactenus.

§ VI. Historia translati sacri corporis, ejus apud Gandenses veneratio, et per Calvinianos interitus.

C

Quæ ad
translationem
prodigia
sunt,

Solennitati isti præcipuæ, de qua superius egimus, apud Blandinienses occasionem dedit adventus sacri corporis, ex loco sepulturæ Tamisia ad istud cænobium translato anno 870, imperante Flandris Balduino Ferreo, genero Francorum Regis et Imperatoris Caroli Calvi, ejus munificentia non modicum cænobio accesserat fortunarum incrementum. Translationis historia Actis ipsis subjuncta est; non eodem, uti videtur, auctore scripta, sed qui æque ac aliis prodigiis mirum in modum delectetur; nam tota inventio et translatio ut miraculosa depingitur. Dixerat Legendista num. 47, S. Amalbergam sepultam fuisse in ecclesia, quam ipsa, cœlestis oraculi jussu, in honorem Dei Genitricis semperque Virginis construxit apud sui juris villam Temsecam, positamque ad dexteram altaris, anno nimirum 772, in magno fidelium ad tam celebres exequias concursu; qui procul dubio tam venerabiles reliquias frequentare non desierint, earundemque cultum filiis suis ac nepotibus commendare, ut rei gestæ memoria facillime manarit ad posterum, necdum toto seculo ab ea remotos. Interim

translationis narrator, quasi de re obscurissima acturus, satis frigide historiam suam orditur num. 49. Transcursis enim post felicissimum ejus obitum multis dierum curriculis, locus ille, omnibus Christianis honorabilis, in quo sacrum ejus jacebat corpus, cunctis mortalibus, excepto uno solo eodemque ipsius beatissimæ Virginis vernaculo, erat incognitus.

45 Hinc illæ multorum, nescio an satis recte cogitatæ, et magno ambitu exaggeratæ pervestigationes, nimirum monachorum Trunchiniensium et S. Bavonis, quibus omnibus in Tamisiam juris omnino nihil; hinc pertinax silentium illius vernaculi, vel ut alibi legitur, sacellani ipsius Virginis, acsi hic centenario major fuisset; tum vero singulare Blandiniensium studium, jejunia, preces, ac demum facta cœlitus revelatio, et furtiva quodam modo sacri corporis subductio: quæ omnia non multo sensatius disposita sunt, quam totius Legendæ contextus. Equidem non diffitebor, potuisse occultari sacrum corpus metu grassantium et sacra profanaque diripientium Normannorum; at nulli fidelium, præterquam prætenso illi vernaculo, notum fuisse locum, figmentum puto, poeticis non absimile, quasi e latebris educi debuerit. Potuisset sane scriptor ille rem simplicius narrare et sincerius, si dixisset, Caroli Calvi liberalitate Temsecam ad monachos Blandinienses eodem ipso anno 870 transcriptam, ut docebit diploma mox producendum; unde factum sit, ut illi ex villa, tunc sui juris, S. Amalbergæ corpus transferendum censuerint, ne barbaris fortasse in prædam cederet, quemadmodum tot alia Sanctorum corpora Blandinium, tamquam ad securum refugium, circa ea tempora translata videmus, ut SS. Winwaloci, Wulframni, Wandrigisili, Gudwari, Ansberti, Bertulfi et aliorum, quorum festivitates in prædicto cænobio annue celebrari solitas ex vetusto Calendario Ms. ostendimus.

46 Sic rem contigisse, equidem plane existimo, ad quam tot circuitionibus et ambagibus minime opus fuerit; brevius etiam quis dixerit cum Christiano Maffæo, ejus verba inferius referemus, jussu Balduini Ferrei peracta esse omnia. Caroli Calvi donationis diploma eruit Cl. Miræus in Donationibus Belgicis cap. 9, unde ipsum non uno loco descripsit Sandæus. Titulus est: Temseca, Wasia villa ad Scaldim fluvium, datur monachis S. Petri Blandiniensis juxta Gandavum, a Carolo Calvo Francorum Rege, anno DCCCLXX. En modo diploma ipsum: In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Carolus Dei gratia Rex. Notum esse volumus omnibus sanctæ Ecclesiæ fidelibus, ac nostris, præsentibus scilicet et futuris; quia venerabilis vir Balduinus, abbas monasterii, quod vocatur Blandinius, a S. Amando in vico Gandensi constructus, in honore Apostolorum SS. Petri et Pauli consecratus, et ubi modo corpus B. Amalbergæ virginis quiescere dignoscitur... qualiter pro remedio animæ nostræ, fratribus, in eadem ecclesia digne Deo militantibus, ut aliquas res per auctoritatem præcepti nostri daremus: quod et fecimus.

47 Ad perfectam constructionem videtur ad puncta deesse verbum rogavit, supplicavit, vel aliud simile. Observa item, Abbatem hic vocari Balduinum, qui in historia translationis Robertus appellatur. Pergit præceptum: Dedimus præfatis Deo servientibus, in pago Wasia super fluvium Scaldæ, villam quæ vocatur Temseca, cum ecclesia bene ornata, et in honore S. Mariæ, et S. Petri Apostolorum principis consecrata, ubi S. Amalberga virgo gloriosa migravit a seculo ad Chri-

stum...

D

commode ex-
plicari pos-
sunt,

E

ex Caroli
Calvi diplo-
mate.

F

Temsecam
Blandinien-
sibus tra-
dente;

A stum... Quæ ut plenior in Dei nomine obtineant vigorem, et a fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, ac nostris verius credantur, et diligentius conserventur, de annulo nostro subter jussimus sigillari. Signum Caroli gloriosissimi Regis. Ildeboldus Notarius, ab vicem Gosleni, recognovi. Data Idibus Aprilis, Indictione tertia, anno trigesimo, regnante Carolo gloriosissimo Rege. Actum Compendio palatio Regis, in Dei nomine feliciter. Amen. *Signati characteres plane denotant annum Christi 870, quo mense isto Aprili adhuc fluebat annus tricesimus regni Caroli, utpote qui in Neustria regnare cœperat anno 840 a xx die Junii vel paulo post, ut in sna Chronologia ostendit Labbens.*

unde et Sanctæ corpus sibi vindicaverint.

B 48 Ex dicto diplomate, quod anno illo 870 dedit Carolus, quo et translationem ipsam contigisse indubitatum credimus; perspicue, ni fallor, colligitur, quod supra dicebamus, fingendas omnino non fuisse tot sacri corporis disquisitiones, præsertim a monachis cœnobiorum Trunchiniensis et S. Bavonis, qui absque patenti injuria in aliorum opes involare non poterant; nec vero ab ipsis Blandinianis, qui villæ Tamisiensis possessionem a Rege consecuti, poterant pro suo arbitrio, præsertim grassantibus per Belgium barbaris, sacrum sanctæ Virginis corpus in tutiorem locum transferre: in quo moram non longam positam fuisse, manifestum putamus. Idibus Aprilis donationem firmavit Carolus; prima porro inventio et translatio facta memoratur mense Octobri proxime secuto; quid igitur ad obvium plane negotium tam mira adferuntur? Posset quispiam non improbabili obijcere, motivum aliud Tamisiensibus esse potuisse, sacri corporis abscondendi; nempe pretiosarum exuviarum retinendarum cupidos, ad talem occultationem recurrisse, ne a novis dominis tanto thesauro privarentur. Sit ita, per me licet; neque sic causam adornandæ id genus narrationis sufficientem invenio. Miracula adinvenienda non fuisse, ut snbdi ad revelandum Dominis suis Sanctæ corpus compellerentur; nec verosimile est, ita conspirasse omnes, ut ansam inde snmeret translationis scriptor asserendi, loculum, in quo sacrum corpus jacebat, cunctis mortalibus, excepto uno vernaculo, fuisse incognitum; quod cui prudenti suaderi possit, equidem doceri cupio.

Sanctæ cum aliis festa Blandinii,

C

49. Ut ut ea tamen gesta sint, de rei substantiæ veritate nemo est qui dubitet. Adi, si placet, Meyerum in Annalibus ad dictum annum 870, ubi præterea notatum invenies, confirmasse Balduinum omnia bona ac privilegia ejus cœnobii. Celebrantur in monte Blandinio, præter dictum paragrapho tertio hoc die cum solenni octava festivitatem, primum commemoratio S. Amalbergæ 1 Maii in utriusque Vesperis, quæ cur ei dici affixa sit, expositum non invenio, nisi quod ibi translationem aliquam collocet Molanus in recitato supra elogio. Proprium Blandiniense nostrum de sola Sanctæ commemoratione eo die meminit. Scheda, infra citanda, ait commemorationem fieri de translatione; sed de qua agatur, prorsus non indicat. Magis patet, unde laudatus Molanus acceperit translationem aliam reliquiarum S. Amalbergæ pro xiii Kalendas Junii, quam et ipse et post eum alii annuntiant in hæc verba: In Blandinio, translatio corporum SS. Gudwali, Bertulphi, cum reliquiis sanctæ virginis Amalbergæ (tametsi in Officio solum agatur de SS. Gudwalo et Bertulfo); nam istam S. Amalbergæ reliquiarum inventionem, et cum Bertulfianis translationem et repositionem apertissime insinuat ipsa S. Bertulfi Vita ad v Februarii cap. 10 num. 40 pag. 686, cujus textus, ob mensis istius Actorum raritatem describi meretur. Sic habet:

50 In transferendis S. Bertulphi reliquiis, gloriæ ejus gloriam hanc Christus adjunxit, ut sicut gaudii Sanctorum consors est in cœlis, ita etiam reliquiarum eorumdem secum transferendarum consors fieret in terris. Cui hoc speciale mox transferendo decus fuit, quod sacratissimam Christi virginem Amalbergam hac sui translatione sociam habere meruit. Quod ut factum sit, lectori paucis indicare non pigebit. Erat in orientali sanctæ Blandiniensis ecclesiæ apside scrinium, immensa ætate in abdito repositum, quod a quibusdam Fratribus, devote eo admisis, est apertum, et in eo quiddam divini horroris repertum. Nam erat in eo cernere omnem pene virginei corporis Virginis Christi Amalbergæ pulverem, et plures castissimorum ossium ipsius particulas, una cum vestimentis ejus et peplo, pera quoque et baculo, cilicio etiam, et sacro pretiosi operis colorisque velo; velo, inquam, quo divinitus per B. Willibrordum sanctamque Gertrudem legitur velata, Deoque consecrata. Fratres ad tam sacrum spectaculum secretius admissi, reperto tam pretioso thesauro, non parum gaudebant, eumque cum corpore S. Bertulphi collocare dignum ducebant. Quod et factum est.

AUCTORE J. B. S. et alia cum S. Bertulfo translatio,

E

51 Narratur deinde insigne miraculum, quo inundationis incommoda quibus universa regio laborabat, quæque laborantibus agricolis omnem futuram messis spem ademerant, subito cessaverint; ita ut unum idemque esset, Fratres loculum aperuisse, cataractasque cœli pluvias retraxisse. Plura ibi videri possunt, quæ jam dictis luce mafferunt, nempe quod in crastino Pentecostes, quæ incidebat in xix mensis Maii placuerit Fratribus sacrosanctum corpus B. Bertulphi cum S. Amalbergæ reliquiis, de locello vetusto in novum transferre. Totum reliquum caput impenditur describendæ insolitæ istius diei solennitati, quod hic pro inserto haberi cupimus. Quod de sacro peplo a SS. Willibrordo et Gertrude accepto arrosarat Fisenus, a Bollando explicatum invenies: non quod a Sanctis vivis id ipsi datum fuerit, cum totis seculis ætate distent; sed ab iis jam felici æternitate donatis, uti ad Vitam annotabimus. Certissima est etiam alia in Blandinio festivitas, eaque satis explorata, xxvii Octobris, videlicet, Adventus Sanctæ Amalbergæ, sub ritu duplici minori, quod procul dubio ea anni tempestate sacrum corpus eo advenitum fuerit, postquam monachi, præcurso mense Aprili, Tamisiana ditione donati fuissent.

in qua singulare miraculum.

F

52 Et hæc quidem cultus ratio hodie dum perseverat in eodem monasterio, ut fidem facit scheda Gandavo transmissa a nostro P. Francisco Cocquyt: qui a me rogatus, dignaretur a Blandiniensibus exquirere quidquid ad illustranda Sanctæ suæ Acta conducere posset: causati ipsi, ut supra dicebam, suorum omnium sacrorum cimeliorum interitum, id solum suppeditare potuerunt, quod recepta ibi consuetudine supererat; nempe tribus jam dictis diebus S. Amalbergæ in choro memoriam fieri. Datam notitiam ad verbum describo: S. Amalbergæ festivitas x Julii celebratur a Blandiniensibus solenniter cum octava. Ejus adventus apud Blandinienses celebratur xxvii Octobris. Duplex. Et prima Maii de ejus translatione fit commemoratio. Quoad lectiones proprias, quæ pertinent ad Officium, non habemus. Non recitari, facile crediderim; at non haberi nec reperiri in eo cœnobio, mirum profecto videri debet; cum scripta primum sint sub finem seculi xvi, posteaquam jam plena tranquillitas ei cœnobio restituta esset, ut ex

Quæ festa in Blandinio supersint:

scriptoris

AUCTORE
J. B. S.

peculiare pro
Gandavensi-
bus,

B

a Guilielmo
episcopo in-
stitutum
1551

C
lege implo-
raverint

Multorum
SS. Sacra
ipsa ab
haereticis vio-
lata.

scriptoris ipsius verbis, infra recitandis, manifestum erit. Sed de iis lectionibus, quæ apud nos Mss. exstant, ad propositum satis diximus.

53 Superest modo, et illud etiam narrabit Molanus ex Maffæo, nempe Gandavenses S. Amalbergæ festum sibi instituisse. Chronographi istius, anno 1540 Antverpiæ apud Joannem Crinitum editi, verba sunt pag. 204: Balduinus Ferreus transtulit ossa (S. Amalbergæ) Blandinium Gandavi; cujus cives, una cum Wilhelmo episcopo Tornacensi, diem festum ejus instituerunt sibi anno MCCCXXXI. Iudict. XIV. Institutionis istius instrumentum opportune nobis suggessit, Vitæ Flandricæ scriptor, paulo post conveniendus, cui titulum fecit: Qualiter dies S. Amelbergæ sollemniter celebranda est per totam Christianitatem Gandensem, cum Indulgentiis quadraginta dierum. Addere debuerat, ordinata omnia et concessa esse auctoritate prædicti Guilielmi Episcopi. Ita habet descriptum programma: Gloriosus Deus in Sanctis suis, et in maiestate mirabilis, cujus ineffabilis prudentiæ celsitudo cunctos ejus ministros magnificat, altis decorat honoribus, et cœlestis efficit beatitudinis possessores; cujus alma mater Ecclesia, sacra sequens vestigia studiis honorat sollicitis, ac honores laudibus efferre non desinit incessanter. Ideoque per ministros et prælatos ipsius Ecclesiæ ad jugem ac devotam Sactorum venerationem, in quorum veneratione Deus ipse laudatur, monitis inducere salubribus, ac muneribus spiritualibus invitare, et animare devotionem fidelium consuevit.

54 Hæc igitur iutenta meditatione pensantes, ac cupientes clerum et populum Gandensem, oppidi ac decanatus Christianitatis ipsius, nostræ Torn. diœcesis, ad venerationem debitam beatæ et gloriosæ virginis Amelbergæ, cujus corpus in S. Petri Gandensis cœnobii monasterio venerabiliter quiescit, piæ devotionis studiis incitare, ac donis spiritualibus animare ad honorem Dei, et devotionem Sanctæ prædictæ, pie et rationabiliter duximus ordinandum, ut deinceps festum ipsius S. Amalbergæ, die sua consueta, et dictis oppido et decanatu Gandensibus, a clero et populo ipsorum sollemniter celebretur, ut quanto celebrius et devotius illuc confluentes, devoti clerus et populus memorati, assiduis et devotis precibus et orationibus, Salvatoris gratiam implorando, tanto celerius delictorum suorum veniam ac gratiam in præsentem, et æternam gloriam in futuro, a honorum omnium largitore consequi mereantur. Ut autem ad devotum concursus et venerationem solennem præfatæ virginis Amelbergæ facilius inclinentur, ac devotius animentur clerus et populus memorati: Nos, præfatus Episcopus, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui in dicto festo, causa devotionis, orationis, sive peregrinationis, dicti cœnobii monasterium visitaverint; de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, quadraginta dies, de injunctis sibi pœnitentiis, in remissionem suorum peccatorum, misericorditer in Domino relaxamus. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus litteris duximus apponendum. Datum apud Gandavum MCCCXXXI, ix die mensis Octobris.

55 Quousque Gandavensium in S. Amalbergam pietas tam solennem cultum protraxerit, cum illi, quorum interest, quærere supersedeant, nec mihi promptum est explorare; quod novimus, inquit Apostolus, testamur. Gratum erit, opinor, postremum id intelligere, quo loco et S. Amalbergæ et tot alio-

rum Sanctorum corpora in templo Blandiniensi reposita olim fuerint; tum vero quam fœde et sacrilege a furentibus iconomachis Calvinianis temerata, dispersa et forte combusta fuerint. Primum docuit is qui a Bollando citatur in Commentario de S. Bertulfo num. 11. In choro ecclesiæ S. Petri ferreum tabulatum visitur post summum altare, tam affabre efformatum, ut quasi crescere e pavimento videatur: ita ad omnem modernorum symmetriam proportionemque flexum, curvatum implexumque, ut ferrum ceræ instar, ductile fuisse videri possit. Ita hoc pretiosæ illæ capsæ asservantur, quibus Divorum corpora condita sunt, videlicet: S. Bertulphi... S. Godewali, S. Ansberti, S. Wandregiseli, S. Wulfranni, S. Amelbergæ et aliorum quatuor. De horum omnium interitu meminit Henschenius in Commentario ad S. Ansbertum IX Februarii. Rem omnem ex Proprio Blandiniensium describo: Quorum prohi dolor! reliquiæ et sacratissimorum corporum sacratissima pignora, quæ Deo favente et propitio, nobis, non sine magno ejus beneficio fuerant concessa, eodem non immerito nobis irato, fuere ab hostibus fidei violenter erepta anno MDLXXVIII, persequente Ecclesiam Catholicam in Belgio Principe Auriaco Calviniano, non sine inæstimabili damno quod supra septennale exilium passi sumus in hoc nostro monasterio, quod tunc fœdis admodum ruinis horribiliter defœdatum fuit. Ubi advertas velim, scriptorem istum seculi XVI exitu antiquiorem esse non posse.

§ VII. Sanctæ Acta eorumque scriptores.

Jam abunde egisse videmur de iis quæ ad vetustissimum et celeberrimum, præsertim in monte Blandinio, Tamisiæ, Maternæ et tota Gandavensi christianitate S. Amalbergæ virginis cultum pertinent, ut satis pateat meritissima ejus virtutum et miraeulorum apud populares memoria, quæ omnia plane subsistunt et perpetua patrum nostrorum recordatione receptissima sunt, quidquid demum statuatur de vitæ ejus Legenda, non omnino accurata, nec tanta fide digna, ut non magnam in ipsa auctoritatem desideremus. De auctoribus vitæ, Sanderi ex Valerio Andrea aliisque judicium jam supra exposuimus. Censent illi nimirum, et S. Radbodum eam scripsisse, et Theodoricum abbatem Trudonopolitanum; non satis designantes, quid ambo ad rem contulerint. Primus enim, ut supra ostensum est, non Acta Sanctæ, sed encomium ejus seu orationem ad populum dixit; alter, quisquis is fuerit, Legendam adornavit; tum nempe cum sola populari traditione nonnulla memorarentur, quæ, per varia secula transiendo, sic a veritate degeneraverant, ut scriptor, chronologiæ non satis peritus, et res quandoque et tempora certo confuderit, recepta satis consuetudine, dum Sanctorum Vitæ ad ædificationis magis, quam ad veritatis libram exigebantur. Miror interim, nullum hactenus fuisse, qui dictam Legendam, æque ac tot alias, Latine ederet, cum tamen toties apud varios scriptores citata inveniatur, et sæpius aut refutata, aut eum stomacho rejecta.

57 Sic de Vita ista locuti sunt Mabillonius, Cointius, et nuperus Legendista Gallicus, laciniæ ex ea hinc inde recitantes, quas facile refellerent; eas præsertim, quæ ad temporum rationem, pessime a scriptore ordinatam, pertinent; sed ita, ut quasi dato studio, historiam ipsam, tamquam typis indignam, lectorum oculis subtraxerint. De ea sic lo-

quitur

Certior est
cultus quam
vitæ historia

rejecta hac-
tenus et a
nullo latine
edita.

A quitur *Mabillonius Actorum Benedict. sec. 3, parte 2, pag. 240*: Librum de gestis S. Amalbergæ virginis, novem et viginti capitulis a quodam Anonymo descriptam, exhibuit nobis Ms. codex bibliothecæ Bigotianæ, sed eum tot fabulis respersum, incertisque narrationibus, ut satius visum sit, quædam ex eo decerpere, quam librum integrum exhibere. Quanti porro a nobis fiat prædictus liber, jam satis insinuare cepimus, et manifestius deinceps ostendemus. Ceterum de re incognita temere iudicium proferre nolumus, sed ipsammet Vitam omnem sincere proponere, ut quilibet, eam evolvendo, de nostris aliorumque argumentis statuere queat. Prima modo sit in auctorem, altera vero in Legendæ ipsius pretium disquisitio.

Scriptor Bel-
ga Radbodo
Legendam
tribuit;

B 58 Non unum ejus apographum Ms. reperit Laudatus supra R. D. Jacobus Heyndrix, presbyter theologiæ baccalaureus et pistor Merlebecanus prope Gandavum (*Henricum appellavimus*), qui anno 1625 sanctæ nostræ Virginis vitam Belgice edidit, volumine bene magno, ad paginam 434 in forma duodecima extenso, utpote quem innumeri observationibus piis ac moralibus, in virginum Deo devotarum aliorumque gratiam interpolavit, ut in præfatione sua candide confitetur. Quæ omnia ei fucilius condonavero, quam ea quæ textui suo Flandrico inseruit a Latino aliena, ut editionem hanc nostram cum ipsius Belgica conferenti ultro patebit. Agnoscit Pastor ille Henricius, præfatam Vitam Theodorico abbati Trudonensi pridem adscriptam; addere poterat Belgarum prope omnium eam esse sententiam, at multum ipse auctorem fucere Dominum B. Radbodum XIV Ultrajectensium episcopum, deceptus, opinor, Tomello, ei Vitæ subnexo, de quo superius locuti sumus. Non crediderim, opinionis suæ sequaces multos reperisse Henricium; nam quicum ipso senserint, fateantur necesse est, se nec ipsam scriptoris præfationem vel a limine salutasse, ubi sic plane loquitur, ut non Episcopum se esse, sed monacham satis manifeste demonstret, quod ex ejus verbis perspicue datur intelligi. Sic prologum suum contexit:

sed satis pa-
tet monachi
opus esse,

C 59 Gloria et honor Dei viventis est, merita virtutesque Sanctorum narrare, easque scriptis commendare, quatenus æmula virtus incitetur bonorum studiis et pia imitatio proroget memoriam in æterna secula. Quod licet perfectorum, imo sapientissimorum sit, qui, quod mente concipiunt, verborum significationibus explere queunt, tamen juvenes cum virginibus, seu cum junioribus laudare nomen Domini per Psalmistam jubemur. Sed ego, cujus aret ingenium, accingi jubeor in vita sanctissimæ virginis Christi Amalbergæ, atque æterni sponsam Regis laudare... Sed quid agam? cogor contra torrentem niti, dum videor imperari posse, quod non possum, et puer, qui necdum cymbam impulsi, clavum onerariæ navis, inter amfractus Euboici littoris regere compellor. Nihil ego in tali oratione invenio quod Episcopum scribentem sapiat; nihil quod non aptissime ad monachum aliquem in Blandinio morantem referri possit, qui inter ceteros latini sermonis paulo peritior, a superioribus suis jussus sit S. Amalbergæ, in eo cænobio tam illustris, vitam et gesta, prout tum temporis monachorum ore ferebantur, litteris mandare; quæ cum Theodorico adscribi non possint, hactenus non video.

forte Theodo-
rici abbatis
Trudonopo-
litani

60 Sic enim depingit Valerius supra acsi ex monacho Blandiniensi factus esset abbas ad S. Trudonem; at varios ejus casus melius explicatos invenies in Commentario ad Acta S. Rumoldi 1 Julii § 2, a pag. 171; ubi etiam ostendimus, otium ei fuisse, dum in Blandinio moraretur, ad scribendas

plurimum Sanctorum Legendas, quæ ipsi constantissime tribuuntur, quales sunt: S. Bavonis, S. Rumoldi, S. Landradæ et sancti Trudonis; de quorum singulis verum est dicere, Theodoricum sane non indoctum, nec Latini sermonis imperitum ea collegisse, quæ a senioribus per traditiones audiverat, magis sollicitum bonum dicere, et quæ ad ædificationem auditorum ac lectorum conferrent, quam quæ ad historicam et chronologicam crism expendi possent, ut jam satis patuit in Actis S. Rumoldi et S. Landradæ; patebitque porro, ubi ad 1 Octobris de S. Bavone agendum erit, cujus Legendæ non unum errorem jam in Opere nostro reiectum invenies. Scitum est, ex hujusmodi scriptis ea prudenter seligere, quæ apud cordatos fidem reperire queant; ea porro moderate repudiare, in quibus ignorantiam suam, sive Theodoricus, sive alius quislibet nimis manifeste prodidit.

61 Asserit quidem, citato superius loco Mabillonius, auctoris Anonymi ætatem nullo indicio colligere licuisse, adeoque nec nomen eruere; at si omnia perpendere potuisset, quæ de Theodorico et in Commentaria ad S. Rumoldum et hic jam diximus, forte non abhorruisset ab hac etiam Legendæ ei tribuenda, unde ætatem plane collegisset, cum vita functus dicatur anno 1107: satis multis post S. Amalbergam seculis, ut ex confusis rumoribus multa perperam connecteret. Ceterum aut ego vehementer fallor, aut Theodoricus, sive alius Legendæ istius compilator, Encomium Radbodianum, præ oculis habuit; in quo Carolidas et Carolum legens, haudquaquam dubitaverit, quin tota illa proci S. Amalbergæ historia, ad eum transferenda esset, qui in ea progenie omnium celeberrimus fuit. Quo argumento semel assumpto, non adeo inepte fluere Caroli Magni amores, si supponere potuisset, ipsum ante parentis Pipini mortem nuptias non contraxisse, quod ei otium non fuit ad examen revocare, nec tempora S. Willibrordi et S. Landradæ dispicere, utpote eo solum collimanti, ut Legendam suam redderet quam ornatissimam.

plurimum Le-
gendarum
compilatoris.

62 Quidquid interim sit de vero Legendæ auctore, quem nos certo explorare non posse, ultro fateamur; habemus ipsam in tribus diversis codicibus Mss. Musei nostri; at non in omnibus adjecta est homilia seu Tomellus Radbodi et translationis historia, quæ omnia integre referuntur in codice notato ✕ Ms. 50, qui olim fuit S. Pantli in Sonia. In magno Moretiano seu Valcellensi signato P. 157 deest sola Radbodi homilia; in tertio ✕ Ms. 11 nonnulla contractiora exhibentur. Jam dixi superius, eandem historiam, in varias lectiones distributam, haberi in Officiis propriis cænobii Blandiniensis, ubi narratio translationis cum Tomello Radbodi confundi videtur. Dubium non est quin prior noster codex cum Bigotiano ut plurimum conveniat, atque adeo cum eo libro de gestis S. Amalbergæ virginis, quem se expendisse testatur Mabillonius, sed dignum non censuisse, qui in Ordinis sui Actis locum inveniret. Habuit ipse, cum ita senserit; alia est nostra Actorum colligendorum ratio, qui nec apocrypha omittimus, præmunitis tamen lectoribus, ne in errorem inducantur.

Dantur Acta
ex codicibus
Mss.

63 His postmodum accessit Vita manuscripta Tamisiensis, quam cum sæpius ab Henricio et aliis citatam invenissem, tamquam monumentum vetustate sua venerandum, ipsam demum obtinui favore laudati superius Adm. Reverendi Domini Joannis Baptistæ Bugst, presbyteri Oratorii Domini Jesu, et in ipso loco Pastoris, cui plures alias notitias, ad Sanctæ cultam præcipue spectantes, acceptas retuli. Est is codex membraneus paginarum quinquaginta,

collatus cum
Tamisiensi
membraneo,

AUCTORE
J. B. S.

in folio minoris formæ; quarum duæ et triginta priores vulgatas Legendam et translationis historiam continent, eodem modo et ordine quo ex codicibus nostris descripta sunt omnia. Constat enim prædicta Vita capitulis illis suis viginti novem, quam sequitur præfatio ad translationem, et hujus descriptio, cum additiuncula temporis, in qua auctorem pluseulum sapere voluisse, notatum infra invenies num. 56. Ea occurrit a nostris codicibus discrepantia, quod ubi in his legitur, solum vernaculum beatæ Virginis conscium fuisse sepulturæ, istum codex Tamisiensis vocet sacellanum; intellige illum, cui fortasse sacelli aut altaris custodia commendata fuerat. Quod autem mirere potissimum, abest omnino Radbodi Tomellus, quem præcipuum et vetustissimum monumentum esse, jam satis ostendimus.

in quo ad-
ciuntur mi-
racula.

64 Sequuntur in eo codice paginæ aliæ duodeviginti, miracula nonnulla complexa ab anno 1311 ad 1327, alibi nusquam reperta, quibus ad calcem subjungitur programma Guilielmi Episcopi Tornacensis datum anno 1331, die 1x Octobris, de S. Amalbergæ festo pro Christianitate Gandensi; cui decernendo occasionem fortasse dederint præfata miracula, tanto numero, tam brevi temporis spatio patrata. Decretum ex Henricio supra exposuimus: an ipse inde acceperit, scire parum interest. Id maxime in miraculorum scriptore desidero, quod nullum in eorum serie annorum ordinem servaverit; in quo corrigi potuisset, ni maluissem genuinum ejus textum repræsentare, potius quam in eo quidpiam transponere. Fidelem ipsum in Sanctæ beneficiis referendis fuisse existimo, eaque adeo tutius admitti posse, quod ita nonnumquam loqui videatur, acsi præseus interfuisset; ut a vero minime aberraturus sit, qui scripta omnia asserat circa annum 1340. Optandum plane esset, et aliarum gratiarum S. Amalbergæ intercessu secutis postea seculis impetratarum, tam accurata ratio a Tamisiensibus habita fuisset; innumera miracula confuse memorant, quorum nulla litteris debite mandata exhibere queunt. Nunc tempus est ea expendendi, quæ contra Legendam opponuntur.

§ VIII. Mabillonii et Cointii contra Legendam argumenta.

C

Ex Pippino-
rum confu-
sione

Præmonere hic verbo liceat, vitium esse apud medii ævi scriptores Belgas, ad Pippini celebrioris tempora Sanctos nonnumquam revocare, quorum ætas cum aliquo Pippino connecti poterat. Sic habes ad viii diem hujus mensis Julii, tomo 2 pag. 625 confusam S. Landradæ ætatem, quæ, teste Sanderò aliisque, Cœnobium sacrarum virginum Belisiæ construxisse dicitur temporibus Pippini et Carolomanni, eum interim ipsa multis prius annis mortua sit, quam duo illi fratres rerum in Francia potirentur: ut mirum adeo nemini videri debeat, si Legendæ nostræ auctor, eruderandis temporum calculis minime assuetus, eadem male confuderit, dum S. Amalbergæ virginis ortum ad illam ipsam ætatem retulit, cæcus ipse prægressos cæcos secutus; qui nimirum rotunde S. Landradam, et hanc S. Amalbergam sub iis principibus æquales fecerunt. Hinc primum et gravissimum offendiculum eur Mabillonius Sanctæ Acta prorsus contemnenda putaverit, ut quæ S. Landradam, S. Willibrordum, Pippinum, Carolomannum, Carolum Mugnum aliosque cum S. Amalbergæ conjunxerint, quos vera temporum ratio disparatissimos demonstrat, præsertim ubi

Sanctæ anni dumtaxat unus et triginta attribuantur, ejus morte anno 772 innexa.

D

66 Ut rem propositam exequamur, expendenda veniunt Mabillonii adversus Anonymi, seu forte Theodorici Legendam argumenta. Præmonitionis ejus exordium ex seculo 3 Benedictino, parte 2, pag. 240 jam dedimus, qua nempe ait, satius sibi visum, quædam ex eo codice decerpere, quam librum integrum exhibere. Sic pergit ibi num. 2. In capite 1. Anonymus agit de nativitate et infantia beatæ Virginis, quæ vitæ sumpsit exordia in pago Ardenna, in patrimonio, villa Rodingi nuncupato, tempore quo divæ memoriæ Pippinus ima cum fratre Carlomanno honeste agebat in sceptris. Ejus pater Christianus, mater vero Eva nuncupati dicuntur, a sanguine magnorum regum regnique principibus originem ducentes. Fabulosa videntur ea quæ refert auctor iste de consanguineis Amalbergæ, quæ beatissimis Gertrudi, Aldegundi atque Walde-trudi, propinquitatis agnatione proxima fuisse, et Beggam amitam habuisse fertur capite primo. Fuit quidem Amalberga, filia sororis Pippini Majoris-domus, cognomento Landinensis, consobrina beatæ Gertrudis, abbatissæ Nivialensis et sanctæ Beggæ, mater vero S. Gudilæ; at Amalberga illa, quæ forsitan huic fabulæ dedit locum, annis centum vixit ante Pippini et Carolomanni principatum. Videri possunt ea quæ nos paulo superius de ea disputavimus. Pergit Mabillonius:

plurima ma-
le connexa
sunt,

67 In capite 2 Amalberga nostra, adhuc puella, propriis manibus oratoriolum in viridario parentum construxisse perhibetur; et capite insequenti, puero, ob furtum contracto, sanitatem restituisse. Dein sanctus Willibrordus, dum Asternacum monasterium, a se conditum, visitatum iret, per Ardennam iter agens, ad illustris Christiani domum divertisse, et Amalbergam optimis monitis instruxisse memoratur capite 4; quibus accensa Virgo tradita est beatæ Landradæ, quatenus eam sacris erudiret litteris, virtutumque informaret exemplis. Præerat autem Landrada cœnobio virginum quod ipsa in Beila, regio saltu, construxerat, in loco Belisia dicto, unde nomen cœnobio Bilisiensi, ex capite 5. Landrada virgo et abbatissa Belisiensis prima et auctor ea est, cujus res gestas Theodoricus abbas Trudonianus amplificavit apud Surium, et ipsa annis amplius quinquaginta Caroli ætate superior. Capitis sexti argumentum est, quod ab inclyto Rege Pippino, in conjugium filio suo sit adoptata Amalberga, in cœnobio licet Belisiensi degens, quam renitentem Carolus ipse, assumpto secum Rodino fratre beatæ Virginis, inviserit, et ad conjugii copulam frustra pellexerit.

E

quæ in his
Actis merito
exagitantur;

F

68 Sed ille, cum immanem bestiam in contigua villa Gersbellia, prætereuntibus infestam interemisset, Virginem ad consensum sui pertrahere tanto molimine aggressus est, ut ea in oratorium Dei genitricis confugerit, Carolo fores ecclesiæ confringere volente. Carolo in patris aulam reverso, Amalberga sibi consulere volens, cœpit Andanam pergere, ad beatam Beggam, potius ad monasterium B. Beggæ, quæ falso ejus amita dicitur hic capite 10. Sed parentibus almæ Virginis e medio factis, Hunrodus quidam, in aula Regis inter nobilissimos primus, hoc prænosceus, eam interceptit, et relictam orphanam, quasi ex jure propinquitatis in substitutione pupillari suscipiens in sua, in domum genitricis suæ, nomine Riqueræ, invitam atque reluctantem traduxit, ut opportune filio Regis eam tra-

præsertim
Caroti Ma-
gni

deret.

A deret. Pippino mortuo, Francorum principes de nuptiis Caroli cum Amalberga consilium iniisse dicuntur capite 12. Sed ipsa a Rodino fratre submonita, venit ad locum, cui Achoïus vocabulum est, ubi venerabilis soror ejus tunc morabatur; et velo capiti suo imposito, fugam capessivit.

cum Virgine
S. Landrada
synchrona

69 Miraculis variis in itinere patrat, quæ auctor a capite 14 ad caput 21 describit, Carolus capite insequenti, ex Aquitanico adversus Hunoldum prælio reversus, Tornacum castrum contendisse, et Amalbergam trans mare fugere meditantem, in villa Materna pagi Brabantensis delitescentem convenisse fertur. Verum illa a Waldufo presbytero, qui in ejus comitatu erat, præmonita, in loci oratorium, S. Martino ab se positum, confugisse, quo Carolus temere irruerit, eique martyrium, hoc est brachii luxationem, intulerit; sed mox a Domino sanata. His gestis, Carolus Valentianis castrum profecto, in facti pœnam inflicta febris: qui per Fulradum abbatem, virgini in villa Tempseca degenti cum muneribus missum, sanitatem impetravit. Denique Amalberga e vita migravit anno incarnati Verbi DCCLXXII Indictione decima, vi Idus Julii, anno ætatis xxxi: sepulta in ecclesia, quam ipsa in honore Dei genitricis construxit, apud sui juris villam Tempsecam, positaque ad dexteram altaris.

B

capitæ nu-
ptiæ, etc.

70 Quæ hactenus de Caroli cupitis cum Amalberga nuptiis relata sunt, nullo scriptorum veterum nituntur testimonio. Ratbodus quidem, Trajecti ad Rhenum Episcopus, anno uno ante initium seculi decimi mortuus, consimilia refert de Amalberga, sed Regem ejus procum haud nominat in homilia de hac Virgine composita, quæ sic habet paucis resecatis. *Sequitur apud ipsum prædicta homilia, quam cur mutilaverit, non video; quæ resecta sunt, relinqui poterant, tametsi ad historiam non tantopere conducere. Errorem in S. Ratbodi ætate supra correximus. Quod vero ait, procum ab eo non nominari, verum esse potest de exemplari Bigotiano; nam in nostro codice nomen Caroli diserte exprimitur, sed absque distinctivo agnomine, ut non adeo incongrue referri possit ad synonymum Carolum Martellum, ut mox dicemus in propositorum argumentorum, si non solutione, saltem explicatione, ubi paucis Cointium audiverimus.*

C

Tum cognatio cum SS. Begga, Gertrude et aliis;

71 Hic in suis ecclesiasticis Francorum Annalibus ad annum 772 a num. 12 Lucam Acherium et Joannem Mabillonium citat, eorumque verba hinc inde nonnihil amplificat, aut pressius vertit in argumenta, quibus Legendam, qua de agimus, omnino enervet. Primum itaque impugnat propinquitatem S. Amalbergæ Virginis cum SS. Gertrude, Aldegonde, Waldegrude et Begga, quarum fixis recte temporibus, ætate vero S. Amalbergæ contracta ad annos triginta et unum, sic ut nasci non potuerit ante annum 742 aut 743, consequenter infert, fabulosum esse agnationem illam proximam, quæ in Vita asseritur. Rursus, obitu S. Willibrordi jam dicto anno 742 innexo, recte ostendit, in ea hypothesis nec a Sancto illo Amalbergam nostram institui potuisse, nec ad B. Landradam Belisiam destinari. Fabulosa quoque sunt, inquit, quæ de Carolo, Pippini regis filio subjiciuntur, nempe quod Amalbergam, licet in canobio Belisiensi degentem, Carolo filio rex Pippinus in uxorem expetierit, renitentem vero Carolus ad conjugii copulam frustra conatus sit allicere. Interemptam deinde bestiam, secessum S. Amalbergæ Andanam ad S. Beggam omitam, aliæque hujusmodi ad mera figmenta amandare non dubitat.

72 Num. 17 prioribus fabulis alias subnecti ait, etiam post Pippini obitum, cum Carolus, cognomento post Magnus, regno Francorum jam potiretur. Quo maxime adducit Hunrodi prædationem, qua orphanam Carolo adducere conatus sit, tum optatum Franciæ consilium de S. Amalbergæ cum eo nuptiis, Sanctæ fugam cum fratre Rodino, postrema Caroli tentamina in villa Materna, illatumque martyrium, denique inflictam Valencenis Carolo pœnam, a qua nonnisi per Virginis merita liberatus fuerit. Ad quæ subjicit: Totam hanc fabellam destruunt nuptiæ Caroli et Himiltrudis; celebrata sunt enim regnante Pippino, et Himiltrudis post ejusdem Pippini mortem superstes aliquot annos vixit. Supererat anno Christi septingentesimo sexagesimo nono, cum Carolus de Hunoldo sive Hunaldo in Aquitania triumphavit. Supererat et anno Christi septingentesimo septuagesimo primo, cum idem Carolus generalem Francorum conventum ad Scaldim fluvium in villa Valentianis peregit. Ergo Rodinus iram Caroli Regis haud incurrit, eo quod Amalbergam sororem ex ædibus Hunrodi clam subduxisset.

AUCTORE
J. B. S.
quæ omnia
recte hic im-
pugnantur.

E

§ IX. Qua potissimum ratione explicari posse videantur.

Agnoscent mecum eruditi omnes, talia esse doctorum istorum virorum argumenta, præcedenti paragrapho proposita, ut Legendæ textui inhærendo, nullatenus dissolvi possint. Neque vero mihi animus est, scriptoris enormes lapsus et porachronismos omnimode excusare; id enim meditor et conor, quod muneris nostri est, ut salva rei ipsius substantia, auctoris imperitiâ, quousque fieri poterit restituam, exclusis crassioribus falsitatibus, temporum ordinem aliter distribuendo: qui si tantisper supponatur, possint pleraque cum historica veritate consistere. Memorem itaque lectorem volo eorum, quæ articuli prioris principio paucis insinavi, et sæpius alibi insuveniunt, nempe Belgas scriptores, post Normannicas grassationes, superstites rerum ante gestarum spicas colligentes, ita res et tempora confudisse, ut plures Pippinos, Carolos et Carolomannos aliquando pro uno eodemque acceperint, eorum vero consanguineos, licet gradibus multis remotos, fratres, sorores, neptes aut nepotes continuo appellaverint, sicuti de S. Amalberga vidua, Pharailde, Ermelende, Landrada, Itisberga aliisque ostendi potest. Id autem facilius in sancta hac Amalberga, acciderit, quod alteri seniori synonyma, talibus ornata fuerit cum iis Principibus propinquitatis titulis, qui ad sanctissimam viduam potius pertinerent.

Sed coaptatis
non nihil
temporibus,

F

74 Ne ad singula argumenta eudem non sine nausea repetantur, semel dicam, Acta Amalbergiana, maxime in ratione temporum, male consuta esse et imperite digesta, sic tamen ut cum aliis, æque male consarcinatis, in Opere nostro, præsertim cum hactenus, quod sciam, latine edita non fuerint, locum habere possint; tum potissimum, si scriptoris ignorantiam corrigendo, aliqua liceat restituere, ad eum modum quem hic exposuimus sumus. Dabimus, si ita necesse fuerit, I, Anonymum, S. Amalbergæ virginis illustrem originem cum alterius senioris natalibus confudisse, quamquam non videamus, cur id uliter salvari prorsus nequeat. Dabimus II, Nativitatem ejus ad Pippini et Carolomanni tempora

videntur ali-
qua explica-
ri posse.

pessime

AUCTORE
J. B. S.

peissime revocatam. III, Non minus errasse, dum annos vitæ ad unum dumtaxat et triginta contraxit; siquidem id ipsi vere imputari debeat. IV Demum, Caroli Magni amores, et prætersum cum S. Amalberga conjugium, æque fictitium esse; quamvis hujusmodi amatoria exempla de Belgicis virginibus aliisque satis frequenter tradita sint. Hisce tantisper erasis, postulo, concedi mihi facultatem, ut Virginis et aliorum gesta cum ejus ætate paulo aliter conciliem, sicque et tempora et res distribuam, ut a veritate non adeo aberrant, sed, qua ratione fieri poterit, tolerabilia reddantur.

Nata fuerit
Sancta adu-
to seculo VII,

B

75 Cum satis appareat exigua scriptoris in digerendis historiis peritia, haud adeo mirum, si multa commiscens, quemadmodum senioris S. Amalbergæ prosapiam et parentelam huic nostræ fortasse attribuit, sic ætatem variarum Sanctarum cum ejus temporibus perperam copulaverit; et cum verosimilime octogenaria fuerit Sancta, divinaverit ipse eam obiisse anno ætatis tricesimo primo; si, ut supra dicebam, ex ejus verbis id vere conficiatur. Concedam ipsi, quod sub Pippino et Carolomanno floruerit, vitamque protraxerit ad tempora Caroli Magni, mortua utpote demum anno, ut tam expresse definit, 772; ad quam epocham admittendam, aliam plane rerum hypothesein constituere necesse erit. Sic igitur disponatur vitæ series, ut nata dicatur sancta Virgo circa annum 680 vel paulo post, perveneritque adeo ad grandævam ætatem, qua in re nihil paradoxi adstruitur. Nativitas eo removenda erit in ea suppositione quod sanctæ Landrada, cujus ætatem certo determinare ausi non fuimus, obierit anno 690.

sic commode
sub Landra-
da vixerit,

C

76 In ea, inquam, suppositione, nam ut minimum octennis fuisse dicenda est S. Amalberga, dum sanctæ illius Abbatissæ institutione committeretur. At quid si modo cum aliis supponamus, S. Lambertum Leodiensem Episcopum, a cujus martyrii epocha cetera pendent, non ante annum 708 istud subiisse; poterit sane S. Landrada seculum octavum fuisse ingressa, et usque ad annum 704 supervivisse, quod cur fieri non potuerit, nemo facile evincet. Hoc autem posito, nihil magnopere occurrit, quod obstat, quo minus S. Amalberga nata primum sit circa annum 690, ut proinde vix octogesimum vitæ annum attigerit, dum ad meritum coronam a sponso evocaretur, quod in virginibus tam rarum non esse quotidiana exempla demonstrant. Atque hac rerum gestarum basi admissa, solventur, aut saltem explicabuntur argumenta pleraque, quæ a male ordiata chronologia potissimum repetuntur, illudque imprimis, quo sub S. Landradæ disciplina institui non potuerit S. Amalberga, quoniam medio et amplius seculo illa hanc antecesserit.

et a Martello
adamari po-
tuerit.

77 Rursus, quid dici poterit obfuisse, quo minus cum S. Willibrordo agere potuerit, et in domo paterna Rodingi-villa, quod memorat Actorum scriptor, et sæpius alibi; quidni etiam in ipsa Temseca seu Tamisia, dum Antverpiensibus prædicaret Sanctus? Demum et istud aliquatenus conciliabitur, quod a Pippino, non quidem Brevi seu Caroli Magni parente, sed a Crasso seu Heristallensi, filio suo Carolo Martello in conjugem postulari potuerit, atque ab hoc petulantius inaccessi, procari et brachii luxatione affici; quæ est Molani aliorumque ad hunc scopulum ex hac et Landradiana Legenda evellendum receptissima solutio. Ad recurrentia identidem prodigia, id reponendum est, quod frequentissime in Actis nostris dicendum fuit, in eo probabilitatis et verisimilitudinis gradu talia consistere, quo ascendit scriptoris ipsius auctoritas, quæ tametsi non maxima sit, inde ponderis multum accipiunt varia illic nar-

rata miracula, quod Virgo tum ob eximias plane virtutes, tum ob signa quibus coruscavit, a S. Radbodo, non nisi unico ab ea seculo distante, singulari prorsus titulo PARADOXA nuncupetur. Jam ad Mabillonii et Cointii argumenta paucis respondeo.

D

78 Primum ab utroque urgetur, quod S. Amalberga agnatione propinquitatis proxima extitisse dicatur beatissimis Gertrudi, Aldegondi atque Waldetrudi; tum vero confngisse Andanam, ad S. Beggam amitam, quæ postrema verba in aliquo nostro codice melius absunt. Sed scriptoris sententiæ inhæreamus. Ad explanandam eam difficultatem faciunt, quæ jam a nobis præstrincta sunt: spectant Sanctæ istæ ad seculum VII, a quo usque adeo remotior censenda est S. Amalberga virgo, quo junior fuisse supponitur quando obiit mortem. Jam tantisper admisimus, Anonymum forte confudisse binas Sanctas synonymas Virginem cum Vidua; quæ posterior cum Pippini Landensis neptis ex sorore fuisse supponatur, id fortasse indicare voluerit, in similibus expendendis non satis accuratus. Verum quemadmodum ob Legendam S. Amalbergæ viduæ inducere oportuit Pippini sororem aliquam anonymam, cujus ipsa filia fuerit, quid tantum piaculi in historiam intrudetur, si ex qualicumque scriptoris hujus fide admittatur, patrem aut avum S. Amalbergæ virginis Pippinum propinquo aliquo consanguinitatis gradu contigisse, unde et ipsa dici possit ex ea agnatione progenita, quamquam certus gradus determinari a nobis nequeat.

Quin et cog-
natio aliqua

E

79 At S. Begga ejus amita nuncupatur, adeoque Christianum, Sanctæ nostræ patrem, fingere oportebit Pippini filium, S. Beggæ fratrem, quod veterum nemo somniavit lacteus. Nec mihi profecto somnare id lubet; quamvis nemo negaverit, S. Beggam fratrem habere potuisse, nobis lacteus incognitum, qui Christiani pater fuerit, sicque commode salvaretur titulus amitæ seu potius abamitæ. id quod Legendista non satis distinxerit; imo, quod facilius crediderim, amitam appellaverit, quæ cognata dumtaxat dicenda erat. Hæc vel simili ratione intelligi dabitur S. Amalbergæ cum tot insignibus Christi Virginibus et viduis consanguinitas, pro qua mihi certare haudquaquam lubet. Actum est tomo præcedenti ad diem VIII Julii de illustri S. Landradæ origine, quæ etsi accuratius explicari nequiverit, certe negari non debuit, eam etiam B. Pippino propinquam fuisse. Utut interim dicta omnia accipienda censueris, jam satis insinnavi, neutiquam mihi propositum esse, Mabillonii et Cointii argumenta udæquate dissolvere, quod fieri prorsus non posse, ultro fassus sum; sed ea dumtaxat sic explicare, ut ad tolerabilem sensum Legenda reducatur.

cum Pippi-
nis supponi
potest.

F

80 Chronologicos scopulos potissimum explanandos esse, satis patet. En alterum undecumque insuperabilem, nisi ad modos nuperrime præscriptos accessus pateat. S. Amalberga nata dum Pippinus et Carolomanus honeste agebant in sceptris (vixerunt hi simul in summa auctoritate ab anno 741, ad 747): Willibrordus Sanctæ instructor, dum Epternacum pergeret, aut inde rediret, qui mortuus est anno 742: Landrada, de cujus ætate etiam egimus, per id tempus abbatissa Belisiensis, cui commissæ fuerit S. Amalberga, e vivis erepta anno 772, ætatis suæ anno tricesimo primo: totidem monstra sunt in ratione temporum. At enim apertissimos lapsus jam agnovimus, ad quos corrigendos, substituendus est Pippinus Crassus, seu Heristallensis, Caroli Martelli pater, qui rerum in Francia potitus est ut minimum usque ad annum 714, cujus tempore natam omnino supponimus S. Amalbergam, ut paulo superius, qua potuit verisimilitudine disputatum est.

Restituuntur
errores atq;
chronologici

A *Ætas Martelli apprime concordat cum annis Sanctæ, nisi quod junior fuisse videatur, ut ei aptentur omnia, quæ de amoribus memorantur, si ea acciderint vivente adhuc S. Landrada. Verum nævi isti minutiores Legendistæ condonandi sunt, modo intacta servetur rerum substantia.*

ad S. Willibrordum spectantes.

81 Ad S. Willibrordum quod attinet, et eam difficultatem perviam fecimus in hac nostra hypothesisi. Rem omnem non discussit Willibrordus Bosschaert in sua de Frisix apostolis dissertatione 141; ceterum controversum illum Sancti ad Virginis parentum villam accessum componere pridem conatus est. Sic loquitur pag. 544: Si quæras, quo anno quove tempore S. Amalberga directa sit Belisiam ad S. Landradam? Respondeo, hoc debuisse accidere ante annum dxcvii, quo alii, sive ante annum dxcviii, quo alii S. Lambertum martyrizatum asserunt; nam ante S. Lambertum terras deseruisse, et per eundem sepulturæ traditam fuisse, affirmant omnes historiæ Landradinæ. At ut quid propinquius calculemus, juxta Molanum Landrada obiit anno circiter dxcxi: quo posito, Amalberga missa est ad eam a S. Willebrordo in primo ipsius ingressu in Austrasiam, dum vel Romam pergens, vel Roma rediens, apud Pippinum Austrasiæ Principem de negotiis ad Frisiorum conversionem pertinentibus tractaret. *Elige, quod magis placet; satis mihi est, utcumque composuisse quiquid adynati occurrebat in conciliandis ætatibus Sanctorum Willibrordi, Landradæ et nostræ Amalbergæ.*

Male autem ex Vita arguitur,

82 Ne quid intactum maneat, supersunt cupitæ a Pippino pro Carolo filio Sanctæ nuptiæ, hand aliter intelligendæ, quam quod Pippinus jam dictus Heristallensis eas expetere potuerit, Carolus vero Martellus, ejus filius, ea ferme omnia perpetrare quæ Carolo Magno in Legenda perperam tribuuntur: nam S. Amalberga decrepita, parum apta fuerit, ut Principem illum ad sui amorem alliceret. Mitto controversiam, Cointium inter et Pagium derimendam, fueritne Hilmintrudis Caroli Magni conjux an concubina; nam quidquid ejus sit, satis exploratum puto, Carolum Magnum conjugatum fuisse, ante parentis Pippini obitum: quod licet daremus falsum esse, in jam proposito vitæ S. Amalbergæ systemate, ut iterum dicam, nemo sic desipuerit, qui Caroli Magni amoribus vetulam dignam existimet. Porro ætate grandævam fuisse S. Amalbergam, dum in æterni sponsi complexum evolavit, viderunt ante me Molanus, Sanderus, Fissens, Bosschartius, et quotquot alii vel minimam operam posuere, ut quæ in Legenda turbate narrantur, ad aliquem chronologiæ ordinem reducerentur. Has vero crassiores maculas si abstergeris, nihil tautopere reliquum erit, cur a producendis B. Amalbergæ Actis, Mabillonii, Cointii aut aliorum auctoritate absterreamur.

C

Sanctam obiisse anno ætatis 51.

83 Id demum adducitur, tamquam Legendæ totius eversivum, quod Sancta supponatur ex Actis mortua anno ætatis tricesimo primo, quod equidem fateor, admittendum esse, si obierit anno 772 in ea adhuc ætate, ut paulo ante a Carolo Magno tantis conatibus in conjugem postulata sit, quemadmodum vita tota perpetuo inculcat. Verumtamen Anonymi verba non adeo expresse rem faciunt, ut aliter et verius accipi non possint. Sic habet num. 47: Migravit autem beatissima . . . in pontificatu sanctæ Romanæ Ecclesiæ agente Papa Adriano, anno ejus primo; Karoli quoque Imperatoris anno quinto, ætatis vero ipsius tricesimo primo. Postrema ea verba in rigore accepta, non magis ad S. Amalbergam referuntur, quam

ad Carolum; est autem tam certum, huic apprime quadrare, quam supra ostenderimus, impossibilem esse tot personarum connexionem, si Sancta tam juvenis e vita migraverit. Carolum vero, non anno 747 (ut Labbeus et alii pridem tenuere) sed anno 742 natum esse, hodie exploratum est: rectissime igitur prædicari potest, mortuam esse S. Amalbergam, dum Carolus ageret regni annum quintum, ætatis vero ipsius tricesimum primum. Si id a mente scriptoris alienum dixeris, at certe non diffitebere, vel incogitantem, rimam aliquam reliquisse, per quam paradoxa ejus ad congruam veritatis speciem componerentur. Quæ ulteriori explicatione opus habere videbuntur, in annotationibus observata invenies. En modo S. Radbodi Tomellum, de quo superius ita actum est, ut hic præterea nihil dicendum supersit.

xx mss.

TOMELLUS

E

Seu Sermo Domini Radbodi, sanctæ Trajectensis ecclesiæ Episcopi, de vita et meritis paradoxæ Virginis Christi Amelbergæ.

Ex codice Ms. S. Pauli in Sonia, collato cum editione Mabillonii.

Quotiescumque, dilectissimi fratres, Sanctorum Dei memoriam, ad laudem et gloriam nominis ipsius agimus, toties a peccatorum nostrorum sepulcris resurgimus. Reviviscit enim tunc quodammodo fides nostra et rediviva innovatur dulcedine vox nostra per officia labiorum nostrorum a, ac per hoc fit in nobis quod dicit Apostolus: Renovamini spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem. Quid namque est aliud male mori in sepulcro ac jacendo fœtere, nisi peccatorum sordibus inquinari? Et quid aliud est ab hoc tumultu resurgere, nisi per confessionem et pœnitentiam ad vitam, qui Christus est, redire? Habemus sane hujusmodi mortis plurima in Scripturis exempla, quæ illos solet mortuos appellare, qui nunquam voluit a peccatis resipiscere; sicut est illud in Evangelio: Sinite mortuos sepelire mortuos suos. Neque enim ii qui corpora sepeliebant, corporaliter mortui erant; sed cum essent scelerati, ac propterea mortui, sepeliebant eos, quos mors corporis a vita subtraxit. Quocirca nos quoque mortis hujus detrimenta caveamus; quiuimo de sepulcris vitiorum cito per gratiam Christi resurgere festinemus, ut cum ipso in æterna beatitudine vivere mereamur.

Ad spiritua-
lem resurre-
ctionem suos
adhortans

a

F

2 Itaque laudemus Dominum Deum nostrum in Sanctis suis, eosdemque vicissim collaudemus et honoremus in ipso; quandoquidem Deo et Sanctis ejus servire, vere est vivere; atque in hoc omni tempore permanere, prudenter est laqueos delictorum devitare. Ecce autem occurrit nobis hodierna die hujus rei aptissimum tempus, in quo PARADOXÆ Virginis Amalbergæ memorabilem vitam annua festivitate recolimus; quæ in hac peregrinatione Deo et hominibus gratissima exstitit, tum splendore geminæ pulcritudinis,

laudat Vir-
ginem san-
ctus Præsul

tum

EX MSS.

tum etiam merito pudicitiae virginalis. Hæc cum esset primis orta natalibus, et propter nimium corporis decorem omnibus amabilis, elegit se ornare virtutum gemmis, potius quam vestibis pretiosis; vilemque se et despicabilem statuit humanis ostendere oculis, quo pretiosa atque honestissima conspectibus appareret divinis. Non auro utebatur aut margaritis, quia sciebat Christum sponsum suum non iis fuisse usum in terris; non purpuram diligebat aut byssum, quoniam non ignorabat propter hujusmodi multos demergi in abyssum. Non delectabatur rumusculis frequentiae popularis, quia secretum locum noverat esse opportunum * mœroris.

* alias amicum
ab omni genere virtutum;

B

3 Porro autem, iis contemptis, longe aliter factitabat. Nam pro cognatis et amicis seculi, diligebat pauperes Christi: pro auro atque margaritis, ornabatur sententiis doctrinae spiritualis: pro byssinis purpureisque vestibis, cinere et cilicio utebatur: pro frequentia populari, quam penitus respuebat, in excubiis templorum Domini, circa sacra altaria, orando et vigilando jugiter morabatur. Verum quomodo et quali ordine ad tantam disciplinae cœlestis pervenerit summam, non est silentio transeundum, propter exemplum bonum, et propter meritorum ejus dignum narratione præconium. Erat quippe hæc pudicissima puella in hereditate patrum suorum temporibus Francorum Principum, quos quidem a Karolo Magno Karolidas possumus appellare, qui ob multiplices victorias, et admiranda in Christiana religione studia hic solus inter ceteros vocabulum promeruit, ut merito magnus et optimus diceretur.

sed præsertim
a custodia
virginitatis,

C

b

4 Horum, ut dictum est, in diebus sancta et Deo placita Virgo Amalberga, defunctis jam parentibus in possessione, quæ ei secus Scaldam fluvium latissima ex progenitorum successione provenerat, cum unico fratre suo religiosissime commanebat, jejuniis et orationibus serviens die ac nocte, eleemosynasque plurimas et largissimas faciens cum maxima hilaritate; habens semper in memoria illud Apostolicum: Hilarem datorem diligit Deus. Cumque esset speciosissima, usque adeo ut reliquas omnes sua pulcritudine superaret, propter honestissimi corporis prærogativam pene incurrit pudicitiae detrimentum. Nam cum ejus opinio ad regem provinciae, Karolum b videlicet tunc temporis pervenisset, is ejus amore continuo captus, cœpit cum illa indesinenter de nuptiis per internuntios agere. Postquam vero sensit, voluntatem suam a beata Virgine, quæ se meliori sponso, id est Christo devoverat, omnimodis reprobari, quod blandimentis et potestate regia non valuit, per insidias et quædam latrocinia clanculo nisus est attentare. At illa contra hæc omnia orationum clypeos et cœlestis armaturæ frameas obtendebat.

reputis Caroli blanditiis;

5 Quadam vero die cum beatissima puella inter domesticos parietes sola resideret, psalmosque more solito caneret, puer familiaris repente per posticum irruit, proclamans et nuntians Regem cum satellitibus suis adesse præ foribus. Tunc ipsa, nihil sui oblita, oratorium, quod domui adhærebat, celeri cursu ingressa est, ubi se illico cum gemitu et lacrymis ad orationem prostravit, flebili voce obsecrans, ut eam Dominus de imminente periculo liberaret. Tum vero Rex nimium temerarius, post eam in oratorium intrans, cœpit illi multis adulationibus blandiri, honoresque promittere temporales, quo vel sic eam suis persuasionibus adquiescere faceret. Ve-

rum illa sponsum, quem elegerat, nullo modo derelinquere volens, jacebat immobilis et ita solo defixa acsi quibuslibet radicibus implicita teneretur. Postquam autem Rex cuncta blandimenta * adhibuit, nihilque se proficere vidit, regiam auctoritatem vertit in sævissimam tyrannidem, arreptaque ejus manu, violenter illam foras trahere conabatur. Sed cum etiam ita nullus eum sequeretur effectus, tandem puellæ brachium fortiter excutens, summaque vi torquens, fracto virginalis humeri osse, quasi qui se vindicasset, abscessit.

D

* alias vaniloquia

6 Tunc illa, ut erat tenerrima, ob vulneris sui gravissimum dolorem, coram Domino aliquantulum quidem flevit; tamdiu autem oravit, donec sponsus suus Christus adesset, eamque sanitate integra restauraret. Ex illa autem die nullum secularem passa est amplius amatorem, sed libere in sponsi sui Domini nostri Jesu Christi dilectione permansit. O felix commercium! o nimium prudens electio! ubi rex terræ, pro creatore cœli et terræ contemnitur, ubi Deus pro homine adamatur, ubi pro luto isto cœlestes divitiæ conquiruntur. O! beatissima Virgo, si multum tibi sublimitas generis obfuit, at multo magis tua spontanea dejectio, et carnis propter Deum contritio profuit. Si splendor tuæ pulcritudinis periculum incurrit, at contemptus regiae majestatis perenni te gloria coronavit. Si ad horam passio contristavit, at tibi inde contubernium Martyrum et requies sempiterna provenit. Ecce nunc omnibus, quæ in hac vita desiderasti, perfrueris, quoniam Rex regum, et Dominus dominantium concupivit speciem tuam, tuque, o augustissima regina, assistis a dextris ejus in vestitu deaurato circumdata varietate c.

a quo os ipsi confringitur

E

7 Nunc igitur in te fides, spes, caritas fulgent, humilitas regnat, patientia triumphat, virginitas candet, pudicitia nitet, prudentia discernit, temperantia moderatur, fortitudo superat, justitia judicat; atque ut epilogum faciamus, virtutum omnium in te et a te militia continetur. Quamobrem in æterna beatitudine bona ineffabilia, non solum beatissimis oculis vides, et felicissimis manibus tenes, verum etiam reliqui sensus eadem felicitate fruuntur. Nam et beatis auribus cœleste organum audis, et læto ore novum canticum canis, et venerandis naribus perennes modo delicias odoras. Itaque non erit ulterius quod tibi solitudinem pariat, vel quod anxietatem importet. Habes quippe gaudium absque tristitia, delectationem absque fastidio, securitatem absque formidine, pacem absque dissensione, dulcedinem absque amaritudine, satietatem absque defectione. Lux tibi sine tenebris lucet, munditia sine inquinamento resplendet: totam habes requiem, totam possides vitam, quæ nec lassitudinem pateris, nec morti succumbis.

c

Illustris triumphus ejus gloria,

F

8 Quid ergo melius? Quid jucundius? Opes terrenas aut fortunæ rota subtrahit, aut conditio mortalitatis extorquet; thesauros vero cœlestes ipsa sui perpetuitas oppido concupiscibiles facit. Hos tu, o beatissima Virgo, cum angelis, propter cœlibem tuam vitam; cum Apostolis, propter fidem Catholicam; cum Martyribus, propter passionis constantiam; cum Confessoribus, propter innocentiam sanctam; cum Virginibus propter specialem corporis et animæ pudicitiam, vere nunc, patriam tuam post limina repetens, hereditario jure participas, et gloriaris in sponso tuo Jesu Christo Domino nostro: per quem te oramus ac suppliciter petimus, ut pro nobis apud

et multiplex in cœlis remuneratio.

ipsum

A ipsum intercedere non desistas, qui te in hac mortalitate ita roboravit, ut regem terrenum castitatis gloria vinceret, et infernorum principem diabolum sanctitate præcipua superares, auxiliante ipso, qui cum Patre et Spiritu sancto gloriatur Deus per omnia secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Quæ sequuntur usque ad proximi numeri hæc verba, ecce autem occurrit, in editione Mabillonii prætermissa sunt, substitutis punctulis, quosiod rem non spectent.

b Hic clare exprimitur nomen Caroli quod plane aberot a codice illo quo usus est Mabillonius; at vero, quod supra dicebamus, non minus ad Martellum referri potest, quam ad Carolum Magnum, nam et ille æque ac alius fuit de stirpe Carolidarum, alias Carovingiorum, qui a B. Pippino originem ducunt. Neque obest quod dicatur Rex provinciae, nam et alibi Rex appellatus est Carolus Martellus. Henricus Carolum Magnum in versione sua Flandræ exprimit, quem ego in nullo codice latino reperire me memini.

c Hic sistit Mabillonii editio, suppressis duobus sequentibus numeris, forte, quod ad historiam nihil conferre visi sint; nos nihil subtrahendum putavimus.

VITA

Auctore fortasse Theodorico Abbate
Trudonopolitano.

Ex Ms. codice S. Pauli in Sonia, cum
aliis, item Mss. collato.

PRÆFATIO.

C Gloria et honor Dei viventis est, merita virtutesque Sanctorum narrare, easque scriptis commendare, quatenus æmula virtus incitetur bonorum studiis, et pia imitatio proroget memoriam in æterna secula. Quod licet perfectorum, imo sapientissimorum sit, qui quod mente concipiunt, verborum significationibus explere queunt, tamen juvenes cum virginibus, senes cum junioribus laudare nomen Domini per Psalmistam jubemur. Sed ego, cujus aet ingenium, accingi jubeor in vita sanctissimæ virginis Christi Amelbergæ, atque æterni sponsam Regis laudare. Non quod ipsa humana laude egeat, cujus laus ipse Christus est; quæ etiam, cum adhuc hominem ageret, terrena velut inania calcavit; sed quo vita ejus gloriosa, semper angelicæ puritatis æmula, exemplum commendat piæ conversationis. Sed quid agam? Cogor contra torrentem niti, dum video imperari posse, quod non possum; et puer a, qui necdum cymbam impulsi, clavum onerariæ navis, inter amfractus Euboici littoris, regere compellor. Et quis me tanto oneri parem faciet? Meritum scilicet piissimæ Virginis, cujus interest, ne tam videar, hanc tantæ laudis materiam qualibet temeritate præsumpsisse, quam de-

bitæ venerationi, velut devotus minister inservisse. Quæ nunc pendulum per tabulata titubantis gressum regat, tum sensum et articulos scribentis, sui Deo commendat precibus et meritis, quatenus officium laudis suæ, quod devota mente gerimus, efficaciter impleamus. Neque hoc dixerim, quod omnia ejus gesta hic perstringere cupiam, quod nequaquam vel omnes valemus, etiamsi velimus; sed sicut qui immensam totius orbis sphaeram in arcto situ depingunt, ita hic non omnia ejus facta videas comprehensa, sed ea tantum, quæ fidelibus propterea contingit esse nota, quia fuere publica. Explicit prologus.

Ordo Capitulorum in Ms.

- i De nativitate et infantia beatæ Virginis.
- ii Quod adhuc puella propriis manibus oratorium in viridario parentum construxit.
- iii De puero, furtum aggresso, mirabiliter contracto, sed meritis beatæ Virginis sanato.
- iv De B. Willibrordo et ejus admonitione divina.
- v Ubi ad cœnobium, Belisia vocatum, deducitur, et famulæ Dei Landradæ, educanda committitur.
- vi Quod ab inclyto rege Pippino in conjugium filio suo Karolo sit adoptata.
- vii Qualiter ad orationem Virginis Dei Karolus stare non potuerit, sed divino nutu loco cessit.
- viii Quod in oratorium Genitricis Dei confugerit, Karolo fores ecclesiæ perfringere volente.
- ix Quod Karolus patrem suum Pippinum pro Virgine multimoda interpellaverit prece.
- x De Hunrodo iter et votum beatæ Virginis impediante.
- xi De obitu gloriosi regis Pippini, atque successionem filii ejus Karoli.
- xii De consilio a Francie principibus habito super desponsatione Virginis Dei.
- xiii De oraculo divino, per beatam Gertrudem Virgini revelato.
- xiv Quod fugam iniens, diem festum Paschæ in pastoralibus solennizabat.
- xv De latrone a lupo suffocato.
- xvi Quod ad benedictionem Virginis Dei panis et vini ubertas excreverit.
- xvii Quod obviam turbam dæmonum signo crucis conternnerit.
- xviii De pisce ab alveo fluminis egresso.
- xix De quadam muliere languente, meritis beatæ Virginis sanitati reddita.
- xx Quod inundationem imbrium a proprio suspenderit agro.
- xxi De grege avium divino nutu imperato.
- xxii Quod a facie Regis in oratorium confugerit, crinesque capitis sui ipsa abscederit.
- xxiii Quod post Virginem Dei ecclesiam Karolus temere irrupit, eique martyrium intulit, sed mox a Domino sanata et visitata fuit.
- xxiv De illustri Rodino, fratre Virginis, sanctæ conversationis habitum assumente.
- xxv De Sanctorum visitatione et allocutione, et sanctissimi obitus sui revelatione.
- xxvi De Karolo rege, divina animadversione percusso, sed interventu beatæ Virginis sanato.
- xxvii De aqua in sanguinem mutata, et miraculo piscis, sibi divinitus collati.

EX MSS.

xxviii De commemoratione virtutum ejus, ipsiusque laude digna.

xxix De felici ejus in Christo dormitione.

CAPUT I.

S. Amalbergæ illustris origo, pia infantia, miraculis clara; sancti Willibrordi monitu ad B. Landradam Belisiam deducta, a Pippino agnoscitur et ad filii sui Caroli nuptias postulatur.

*A Regibus
ducens origi-
nem,*

b

B

d

Gloriosa Christi virgo Amalberga hujus vitæ sumpsit exordium in pago Ardenna, in patrimonio, Rodingi-villa *b* nuncupato, tempore quo divæ memoriæ Pippinus una cum fratre suo Karolomanno honeste agebat in sceptris *c*. Hujus pater Christianus, mater vero Eva est nuncupata, a sanguine magnorum regum, regumque principibus originem ducentes. Quod ut clarius promam: exstitit quippe hæc sacratissima Virgo agnatione proxima propinquitatis beatissimis Christi virginibus Gertrudi *d*, necnon Aldegundi et Waldetrudi. Et illud quidem egregium fuit, quod tam a clarissimis quam religiosis parentibus alti sanguinis venam traxit; verum plus gloriosum, quod eandem vita et virtutibus illustravit. Deinde sacro ergo fonte regenerata, postquam est ablactata, per singula ætatis incrementa, virtutum germinavit augmenta. Quam parentes divino magisterio informantes, fovebant sicut unicam, sicut Dei sponsam. Ipsa nimirum divinis sic semper intenta erat, sic ecclesiarum limina frequentans, ut Annam de Euangelio crederes, quæ non discedebat de templo, jejuniis et obsecrationibus assidue vacans; unde conspicuum mortalibus dedit, quod eam jam tunc cœlestis sponsus elegit.

*e
adhuc tenella
oratorium
construit.*

C

2 Pomerium *e* spatiosum et jucundum erat domui parentum beatissimæ Virginis contiguum. Illic lilia vernantia rosis sanguineis decertantia, illic cinnamomi et balsami odor aromatisans, paradisiacæ suavitati contendens; fontes irrigui amœna virentia commendabant. Tum distincta florum varietas, atque frondium proceritas invitabat; ut non magis oblectareris cedris Libani, aut cypressis Sion montis jucundissimi. Cumque adhuc almæ indolis puella, sub tutela parentum detenta, in schola virtutum proficeret, solebat illuc ingredi, ibique cum cœtaneis virginibus jam tunc superna contemplari. In quo ædificio instar oratorioli propriis manibus constructo, atque altari in honorem Domini ibidem erecto, ecclesiæ nomen ei indidit, quod et ita sibi hæsit. Deinde optima quæque fructuum poma cum nucibus, mala punica cum castaneis, thymiana cum aromate supponens, sacrificium laudis cum tacita prece Domino libavit. Et ut cum admiratione dictum sit, cum ob infantiam teneræ indolis, pendere necdum posset, quid in ea ætate ipsa tunc egisset, tamen adimplevit officia perfectorum Patrum, imo sanctissimorum virorum, quorum unum est sacris altaribus adstare, alterum votis et precibus Deum compellare. Quapropter in ipsis annorum crepundiis, pro sui merito ho-

minibus celebris habita, ab auditoribus conjectari cœpit, clariora per ipsam futura, cujus tam gloriosa essent principia.

D

3 Cernens igitur hostis humani generis quod venerabilis puellæ infantia tanta adolesceret gratia, extimuit damna suæ nequitiae, sic ut Dei Virginem tentaret impedire. Et parans congregi, corrumpit unum, qui in comportanda ligni et lapidis materia, adjutor et cooperatore exstitit beatissimæ Virgini, quatenus de oblationum fructibus furtum faceret. Qui impudice dexteram ad altare extendit, atque de sacra oblatione aliquid surripuit. Sed peracto scelere, brachium nequaquam ad se ultra valuit retrahere; nam sicut ipsum extendere ad iniquitatem præsumpsit, ita stupens repente dirigit. Stabat adhuc contractus pusio coram altari attonitus, et præter solum lacrymari, ignoravit penitus quid ageret. Ad manum autem eum trahentes socii, sunt etiam et ipsi illacrymati, intenti oculos in solam Dei Virginem, utpote tanti languoris medelam. Sed et parentes ejusdem contracti illustrem Christianum, ejusque Deo devotam conjugem adeuntes, preces offerunt, si quo modo, per interventum almæ Virginis, obtineant filio salutis gaudium. Invitatur proinde pia Virgo suorum precibus parentum, tum lacrymis omnium, pro hoc signo confluentium, ut si quam in cœlo habet gratiam, inde contracto eximat pietatis medelam. Tum oratum est; et ecce ferreus ille rigor cœpit paulatim lentescere, et pristini usus statum resumere, ut videres uno eodemque momento, et precem virginis ante conspectum agni et sponsi sui evolasse, et dolorem abscessisse; sicque ab universis conclamatum: Gloria Deo, gloria Christo suo; ita ut a quibus prius dolor gemitum effuderat, postmodum affectus lacrymas extorqueret.

*Puer ob fur-
tum punitus
et sanitati
restitutus.*

E

4 Sanctus igitur Willibrordus, merito et officio divæ memoriæ antistes, iis diebus sanctæ ecclesiæ Trajectensium honeste aurigabat currum; qui tunc temporis construebat cœnobium, cui antiquum Aternacus *f* hæsit vocabulum; hoc tunc denique visitatum adiit. Sed dum per Ardennam iter agit, ut ad illustris Christiani domum diverteret, divino nutu accidit; futurum quippe erat, ut ipse meritum Virginis declararet, et rumoris magnam partem ampliaret. Nam inter exhibita humanitatis officia interque colloqui divini suspiria, quibus sese mutuo vicaria relatione reficiebant, ad Dei Virginem pervenitur, atque de vita et moribus ejus sermo protenditur. Tum miraculum nuper factum, de restitutione arefacti brachii infantis celebre memoratur. Tunc ait Antistes: Nos qui portavimus pondus diei et æstus, nil tale adhuc consecuti sumus, et tibi, beatissima Virgo, ad sublimandum virginalis gloriæ fastigium, divina pietas sic contulit gratiam sanctitatis: virginitate, qua immortalis sponsi thalamum ascendere meruisti, laudem et gloriam in æternis seculis peperisti. Hostis antiquus per puerum, amicum sibi mancipium, te illudere gestiebat, sed fractis viribus defecit, unde et Christus sponsus honorem tibi præstitit et splendorem. Floreas igitur cum Tecla, valeas cum Agnete, et cum Maria optima sit pars tua. Qui tanti meriti elogio et virginali meritum sublimavit, et sacri Chrismatis unctione Dei sponsam confirmavit.

S. Willibrordi hortatu

f

F

5 Beyla regius saltus est, et in eo locus Belisia *g* dictus. Ibi per id tempestatis beata Landrada, virtutum dote coruscans, cœnobium construxit, quod sanctæ Dei Genitricis honori et

*Belisiam ad
S. Landra-
dam dirigitur;*

g

nomini

EX MSS.
sed constantiam
ejus in
sancto propo-
sito laudat.

A nomini intitulavit; ad quam monitis atque hortatu
beati Willibrordi antistitis dirigitur almæ indolis
virgo Amelberga *b*, quatenus eam sacris erudiret
litteris, virtutumque informaret exemplis. Qua
suscepta, atque choro Virginum, pro vitæ bra-
vio ibidem decertantium, adunata, agnoscunt
virgines in Virgine angelicæ vitæ insignia, quam
tam stupent quam amant. Tenerum vero corpu-
sculum sericis adopertum vident, sed lactea
membra ita elicio attrita pavent: admirantur,
quasi eam quotidie novam de virtute in virtutem
[ascendentem] cernerent, nec tamen invident.
Itaque in singulis virtutibus egregia eminebat,
quasi ceteras non haberet; sed instantia oratio-
num, atque frequentia Scripturarum templum
cordis sui domicilium constituit Spiritus sancti.

i
ubi a Pippi-
no agnita

6 Interea Karlomannus *i*, cingulo militiæ de-
posito, atque sanctæ conversationis habitu as-
sumpto, monachus efficitur in monte Sarepti, la-
tibulo scilicet sancti Silvestri. Frater autem ejus
Pippinus, ex jure successionis, et generali Fran-
corum conventu sollemniter habito, sublimatur in
regno; qui et bella quidem multa gloriose pere-
git, et in causis civilibus serenissimus exstitit.
Qui eo tempore Beylam desertum, cum Franco-
rum inelytis venatum devenit. Cui cum interim
memoriæ occurrisset, venerabile templum Dei
Genitricis in vicino positum, præterire noluit in-
salutatam; atque in eo, inclinata jam die, descen-
dens, a beata Landrada ejusque sacra congrega-
tione magnifice susceptus, atque ad hospitandum
ibidem est invitatus. Rex autem attolens oculos,
præclaræ indolis puellam in choro virginum per-
spicit, simul elegantiae prærogativam morumque
generositatem in ea tacite contemplans; inter
prandendum de ea sciscitatur, cujusnam esset
filia, quibusve majoribus orta. At ubi eam claris-
simis procreata natalibus agnovit, ad se accer-
sitam, osculis et complexibus virginis aliquamdiu
hæsit. Jam enim deliberaverat secum, eam in
matrimonii commercio copulare suo filio Karolo.

ad filii sui
Caroli nu-
ptias invita-
tur:

7 Unde super. hoc consilio cum Francorum
principibus tunc præsentibus habito, invenitur
nil tam generosum in magnorum familiis regum,
cui non contendat nobilitas Amelbergæ virginis.
Hoc ipse Rex fatetur, idemque Regis principes
confitentur. Sic inquit: Cum claritudo gene-
ris, elegantia corporis, tum amplitudo patrimo-
nii, et cetera id genus Virginem faciant appeti-
bilem, merito, Domine Pippine, regum victorio-
sissime, Amelberga tui, imo nostri Karoli voca-
bitur sponsa. Hoc autem ad honorem Regis, ad
munimen regni, hoc ad proventum gloriæ, no-
stro adoptamus Karolo. Rex autem desiderii sui
spem talibus optimatum suorum dictis erigens,
assensumque præbens, Dei Virginem de nuptiis
filii sui interpellat, quasi qui uberius pro eo pe-
teret, et regia auctoritate facilius impetraret.
Sed Virgo Domini, Spiritus sancti vigore ar-
mata, totaque facie in ipsum Regem conversa,
hujusmodi responsum dedit: Amo Christum
sponsum, cujus speciem intendo, cujus castissi-
mis amplexibus solvi nequeo; et quomodo tui
filii nuptias eligam, qui Regis æterni filio inse-
parabiliter hæreo? Jam ejus sponsalia suscepi,
jam ejus thalamum introvi; et qualiter amore
hominis mortalis, excludere possum amorem Dei
viventis et sponsi immortalis? Illi virginalis pu-
dicitiae privilegium devovi, illi candidæ meæ vir-
ginitatis lilium reservavi.

8 Iis Rex auditis, o! Virgo, inquit, et virgi-
num decus, responsum divinum, et numquam

nisi ore divino prolatum. Ter et amplius beata,
ex cujus pectoris domicilio talia Spiritus sancti
personant organa! Potuit, o! inelyti mei, hæc
ætas tam teneræ indolis, talia numquam mente
conceipere, nisi afflata divino munere. Vere ad-
mirabilis et gloriosus Deus in Sanctis suis! Sic
Rex et cum Rege omnis illa curia hymnum Deo
dixit et alleluya resonuit. Discedens autem, ve-
nerabili Landradæ Dei Virginem commendat,
atque alta reverentia, velut Dei sponsam colat,
et virtutum disciplinis instituat, item repetens,
monet; Rex, inquam, sapientia et pietate miri-
ficus, qui non solum in sponsa sua Deo honorem
dedit, verum ipsam postmodum, acsi filiam, in
sua suscepit. Posthæc palatio receptus, Bartradæ
reginæ exponit sui itineris casus, itemque fit ce-
lebre nomen Virginis in aula Regis. Et Regina:
Ita, inquit, et frater ejus Rodinus ab ipsis pri-
mordiorum crepundiis, virtutum inolevit augmen-
tis; et nunc quidem, licet in aula administratio-
nem rerum publicarum, inter primos ut nobilis-
simus gerat, tamen, sub obtentu militiæ, devote
inservit Christianæ religioni. Nutriantur ergo
ambo, ait Rex, alta reverentia, hic in palatio,
atque illa in cœnobio; atque in omnibus famu-
landi Domino, libero utantur arbitrio: fortassis
olim ipsorum meritum nobis et regno nostro pro-
videbit patrocinium.

E

ANNOTATA.

a *Ex modis id genus loquendi ostendimus supra, Vitam istam non a sancto Radbodo, Ultrajectensi episcopo, cujus est præmissus Tomellus, sed ab aliquo monacho, verosimillime in monte Blandinio scriptam esse; an a Theodorico, an ab alio non definitur.*

b *Villa Rodingi, sive vicus aut pagus olim fuerit, sive forte arx aut castrum familiæ; non facile quis hodie vestigia ejus inveniet, saltem sub eo aut satis affini nomine. Ardennæ seu Arduennæ silvæ satis notus est tractus, modo ditioni Luxemburgensi pro majori parte subjectus.*

c *Implexa hæc temporum confusio aliquo usque, et quantum fieri potuit, explicata est Commentarii prævii § 9, quemadmodum ad Acta S. Landradæ ad vii Julii polliciti fueramus.*

d *De qualicumque cognatione cum bisce Sanctis, licet antiquioribus, etiam egimus in Commentario prævio § 8.*

e *Tersior oratio hic exigenda non est; dum scripsit pomerium, voluit dicere pomarium, imo hortum, non solum arboribus fructiferis, sed et floribus varie consitum, siquidem recte quadrat inflata ejus descriptio. Aliud plane est pomærium, ad urbem mentia extensum, ut vulgo notum existimo. Sed hujusmodi minutias in talibus Legendis observare, operæ pretium non judico, modo constructiones satis intelligantur.*

f *Hodie Epternacum, abbatia Treviris et Luxemburgo non adeo procul dissita, quam sacris deum exuviis suis ditavit Sanctus, anno 741, ant 742, ut loco suo examinabitur ad vii Novembris. Interim S. Willibrordi, S. Landradæ, et S. Amalbergæ nostræ tempora superius etiam composita sunt.*

g *Vide Commentarium prævium ad Acta præfatæ S. Landradæ vii Julii num. 1 et 30.*

h *Vide iterum prædictum Commentarium num. 36.*

i *Carolomanni et Pippini fratris, cognomento Brevis, postea Franciæ regis, nomina hoc loco perperam intrusa, in Commentario abunde diximus. Si cni Carolidarum, alias Carovingiorum, adscribi possit tota procacis adolescentis comœdia, ad Vitam S.*

F

EX MSS.

Landradæ, ex mente Mabillonii tantisper rejecta, soli Carolo Martello eam convenire necesse est, ut jam satis demonstratum putamus. Admixta subinde consequentia parerga, ex auctoris ingenio composita intellige. Non quod ea negemus alicubi accidisse, cum Paradoxæ virgini apprime competant; sed quod rerum series male ordinata sit. Idem etiam de sequentibus censendum.

CAPUT II.

Imutiles Caroli conatus in prosequenda Virgine; saniora Pippini consilia; Hunrodi proditio; post Pippini obitum in amorem S. Amalbergæ per suos magis, sed frustra incenditur Carolus.

a

B
*Virginis au-
dita fama Ca-
rolus*

Igitur Karolus a, forma et dote virtutis digna regia proles, ut persensit famam beatæ Virginis, anhela trahens suspiria, totum se transfudit in amorem Virginis, nec prius desistere credidit, quam quid robur et impetus juvenilis animi posset, experiretur. Et primo quidem palatio egressus, assumptoque secum Rodino, fratre beatissimæ Virginis, sub obtentu venationis, Beylam desertum advelitur; expositisque circa venationem militibus, perpaucis sibi junctis tironibus, ipse cum Rodino usque in Belisiam iter protraxit, quatenus per eum sororis suæ animum sibi citius inclinaret, atque optati connubii copulam facilius obtineret. Ubi vero eo perventum est, Karolus eminus prospiciens, in medio virginum, ex prærogativa singularis elegantiae, ut id facile erat cernere, Dei sponsam agnovit, ipsamque propriis manibus cæmentum vertentem, sive aliud quidpiam operis, pro exstruendis monasterii muris, cum reliquis virginibus exercentem offendit. Mox denique ut oculos in ipsam jecit, uno obtutu hæsit, acsi secum diceret: Ecce, Karole, quæ complacuit animæ tuæ.

*eam blandi-
tis frustra
petlicere co-
natur;*

C

10 Et post horam ab equo descendit, et non est passus quidem ultra teneras Virginis manus asperitate ligni et lapidis attrectari [ac] indignum fore dixit, regiae nobilitatis puellam operi manuum debere admitti; et rogans Virginem continere dexteram: Surgite, ait suis, atque hujus puellæ vicem præbentes, in cæmento et lapidibus manus vestras exercete. Deinde vero, inter oscula et amplexus, desiderium animi sui juvenilis, cum Virgine tunc exultantis, aperuit, atque ut sponsa sua nominari, ac matrimonio sibi copulari debeat, in omni prece descendit. Quam neque blanditiis illectam, vel terroribus concussam flectere valuit, quatenus suo amori communicaret, quia fundata supra murum fidei, ut turris inexpugnabilis mansit. Virgo autem Domini, erectis in cælum luminibus, in silentio labiorum implorat suffragia angelorum, invitat præsentiam Apostolorum, ipsisque mediantibus, hanc Deo gratam immurmurat orationis hostiam: Jesu benigne, unigenite Dei Patris, et unice Virginis matris, ad tui sancti nominis invocationem, respice ancillæ tuæ contritionem. Tibi, sponso immortalis virginalia pudicitiae meæ devovi, et fidei arrham huc usque reservavi. Auctor castitatis, conserva tibi dicatum florem meæ virginitatis. Descende, Domine, ad precem meam, atque hujus tyranni

compesce furorcm, nequando corporis mei commercium suæ libidini contingat fieri ludibrium.

D

11 Dixit, et oratio pura, ut auribus Domini insonuit, præsentiam cœlestis sponsi adesse patefecit. Nam videre erat uno eodemque articulo, et adhuc Virginem ab oratione labia non relaxasse, et Dominum Jesum caræ suæ beneficium præstitisse. Cum ecce quædam mulier, Bartina nomine, de contigua villa Gesbellia, miseram se clamitans, advenit, et cursu rapido usque ad pedes beatæ abbatissæ Landradæ ejulando sese dedit; et sciscitata super causa tantæ querimoniae: Heu me, inquit, Domina, vix immanissimum ursum b, e saltu prorumpentem, semiviva evasi. Nam et alvearia mea comminuit, apesque cum melle comedit, et jam nunc circa ipsa pecora frendendo et laniando grassatur. Et nunc mihi liberatorem mitte, qui eum ab instanti deterreat depopulatione. Quibus auditis, Karolus juvenis præstantissimus, et mox victor futurus, posthabito ludo, atque velociter admissis equo, cum suis festinus, quo bestiam esse sciebat, viam tendebat. Atque eo sub festinatione migrante, maritus prædictæ mulieris, nomine Theudo, nam forte adstabat, et arti scenofactoriæ intentus, temonem plaustrum lævigabat, post tergum juvenis sic clamavit: Quorsum tendis, Domine mi, quorsum vadis, fili Regis? Noli, quæso, tanto pignore orbare regem Pippium serenissimum; nam et belua immanissima est, et tibi pro ætate, deest robur hominis, et inermis etiam abis?

*qui intelli-
gens ursum
illuc grassa-
ri,*

b

12 Qui non eduxit gladium, sed tantum subitus spata accinctus erat, quod tunc moris erat Francigenis juvenibus. Cui Karolus, ut semper erat impatiens morarum: Fac, inquit, finem verborum, atque celerius, quem tenes, mihi porrigere temonem. Quo arrepto, cunctos pernix antevo-lans, ubi ad locum perventum est, suis cedere præcipit, atque singulariter congregi deliberat, non inter spem et metum anceps, sed virtutis constantia impavidus. Sed et belua contra rugiens, patulo ore frendebat, et brachia ad dilaniandum extendebat. At magnanimus juvenis, vibrato in altum temone, inter gemina tempora ictum dedit, ipsumque cerebrum dimidiavit. Itaque ursus ante pedes victoris occubuit, cujus carnes, in usus operariorum, venerabili abbatissæ Landradæ donavit; pellem quoque, ob insigne peracti triumpho, patri ad palatia transmisit. Supradicta autem mulier, velut illa de Evangelio, extollens vocem de turba, ob gestæ militiæ præconium, iis verbis magnificavit victorem Karolum: O! juvenis, clarissima regum proles, reverentiam majestatis in vultu geris, in brachiis fortis, egregii prænominis titulo coronaberis, et Karolus Magnus in æternis seculis cognominaberis. Quod agnomen ex tunc cœpit, atque ex illo ei tempore hæsit, in quo et postmodum magnifice claruit. Nam post Imperator augustus factus, non solum ante alios dilatavit gloriam et regnum Francorum, verum pene ipsum contudit et subjugavit orbem terrarum.

*arrepto te-
mone eum
interfecit.*

F

13 Insignis ergo et claræ victoriæ compos regius tiro, qua venerat via redibat, ut complaciti sibi connubii copulam conciliaret. Virgo autem Domini oratorium Dei Genitricis semperque Virginis intraverat, et emunitis deintus januis, tenebat interim portum post naufragium. Arrepta autem sacrorum pignorum capsula, imponit capiti pro galea; fletibus terra humectatur, precibus cælum pulsatur, piis questibus divinum auxilium imploratur, et angelis mediantibus, Deo

*Victor re-
dicens novos
conatus ad-
hibet,*

caræ

A caræ suæ preces nuntiantur ; illa humi anhelabat et sic auctorem suæ integritatis compellebat : Domine Rex angelorum et susceptor peccatorum, annue pro honore tui nominis, ne in me prævaleat imperium terrenæ tyrannidis. Dulcedo animæ meæ, non transeant in me carnalis copulæ venena. Gloria mea, non sic confundar famula tua, ut denuder castitatis stola. Te sponsum elegi, pulcritudinem tuam concupivi, et nil mihi, quod amarem, præter te reservavi. Tuis ut complaceam in nuptiis, pudicitiae annulis, et aureæ virginitatis monilibus ne spolier, deponco. Respice, piissime, de cœlis, et salva me ex ore leonis. Dilectæ ergo sibi Virginis oratio Christo sedit ad gratiam et non dehabuit efficaciam.

sed a Virgine constanter rejicitur.
c

B 14 Igitur claræ militiæ juvenis initam fugam Virginis comperiens, quia persuadere non potuit, vim palam inferre non erubuit c ; et impudentius contra regiam pietatem agere molitus, virginalis quidem meriti gloriam auxit, suam vero tyrannidem palam detexit. Nam jusserat templum beatæ Dei Genitricis semperque Virginis, ipsisque venerabile angelis pollui, et januas ejus infringi ; et ni Virgo Dei spontanee in thalamos ejus eat, ipsam per vim foras trahi. Percipiens hoc Landrada meritis gloriosa, et veluti quoddam propugnaculum immiuenti jaculo resistens, nunc suadendo, quatenus Deo et sanctæ ejus Genitrici honorem tribuat, nunc supplicando ac pedes ejus deosculando, ne tanta blasphemia in ipsum auctorem vitæ impingat, vix impetum juvenilis animi lacrymosa prece fregit, promittendo, se Virginis animum suæcupidini reconciliari, ipsamque assistricem sui thalami futuram fore. Hac spe tranquillior factus juvenis, præteriit ; et Virgo Domini, aliquamdiu potita pace, in sponsi sui amore quievit.

Pippinus laudat Virginem :

C Interea ad regem Pippinum, celebri et omnium ore, præconium peracti triumphi de nece ursi pervenit, et ab universis Francorum optimatibus claro prænomine Karolus Magnus cognominatur. Sed et ipse ad palatium reversus cœpit apud patrem omni prece anhelare, et per internuntios agere, quatenus Dei virgo Amelberga sibi assumeretur sponsa ; asserens, hanc solam esse, cujus nobilitas ei competat, forma complaceat. Cui cum pater interdicens blandiretur, ne amplius Virginem Dei pro re hujusmodi contristaret, atque ut ab ejus intentione animum declinaret, filiam Desiderii, regis Longobardorum, nomine Hildegardam, promisit, sibi in matrimonio copulandam.

hæc mox Andanam profugit ;

d

15 Virgo autem Domini, temporis malitiam redimere volens, memor dicti Euangelici, dicentis : Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam ; deliberavit locum mutare, et Andanam pergere ad beatam Beggam, amitam d suam, sororem videlicet beatissimæ Gertrudis, cujus et superius mentionem fecimus : quæ eo tempore illo in loco cœnobium construxit, in quo et chorum virginum, cœnobiali militia agonizantem, Deo adunavit. Sed Hunrodus quidam, in aula regis iuter nobilissimos primus, et consobrinus beatissimæ virginis, hoc prænoscens, iter pariter et votum ejus, anticipando abscidit. Nam parentibus almæ Virginis de medio factis, præfatus Hunrodus relictam orphanam, quasi ex jure propinquitatis, in substitutione populari in sua suscipiens, ad domum genitricis suæ, nomine Riqueram, invitam atque reluctantem traduxit ; sed revera, sicut demonstrabunt sequentia, magis ut opportune eam filio Regis traderet.

16 Pippinus igitur, justitia ac pietate rex magnificus, cum per annos quindecim regnum Francorum strenue administrasset, finito Aquitanico bello, quod contra Waifarum ducem susceperat, victor Parisius rediit, et morbo aquæ intercutis viii Kalendas Octobris obiit ; sepultusque est in basilica inclyti martyris Dionysii. Post quem Franci, generali consensu, filium ejus Karolum regem constituentes, infula imperii illi imponunt. Porro mater ejus Bertrada sæpius monita patris sui, quibus eum adhuc vivus instruxit, quatenus ab insecutione Virginis Dei suspenderet animum, ad memoriam revocavit ; reputans, ne forte pro injusta præsumptione pœna mulctaretur divina. Et volens penitus morbi ejus occasionem abscindere, Desiderium Longobardorum regem adiit, et ut filiam suam, Hildegardam nomine, filio suo Karolo in conjugium assumeret, expetiit.

EX MSS.
ille vero paulo post mortuus est.

17 Ergo Carolus rex iis diebus solennia Paschalis gaudii apud Herstallum, tunc temporis palatium, celebrare disposuit. Quo solenni conventu suorum procerum habito, ubi iterum de statu regni, de pace gentis consulunt, ad nuptias quoque regales sermo pertrahitur, et quæ virgo regali thoro forte sit digna, inter alia tractatur. Ubi vero diversarum provinciarum virgines explorantur, beata Amelberga cunctis familia clarior, moribus generosior, forma invenitur elegantior ; ut quanto plura sunt quæ virginitatem impugnant, tanto cumulatior foret gloria pro pudicitia decertantis. Unde clara et una omniū sancivit sententia, Amelbergam Regis sponsam appellari, regnique consortem fieri. Et Rex quidem has principum suorum voces libenter audiebat, et quasi pro omine accipiebat ; cum desiderium suum, quod dilatione crevit, etiam senatoria dignitas fieri summopere postulasset. Sed præfatus Hunrodus, cujus consilio Rex apprime incumbebat, incentor juvenilis et lubrici animi erga Virginem Dei, tum regaliū quoque nuptiarum præ aliis magnus auctor exstitit. Nam, mi Domine, inquit, inclyte victor atque semper triumphator, rex noster Karole, te æquum est, quod tua majestas, quod tuorum sententia principum ad salutem reipublicæ, ad honorem regni dignum fore ordinaverit, summocum studio et pietate exequi.

Caroli amor incenditur ab Hunrodo,

E

18 Ecce, ni fallor, non alia virgo ad fastigium regni invenietur magis idonea, quæ tecum regina regnet et domina imperet ; atque hanc exoptat omnium tuorum cum benevolentia consensus, præcipue cum placeat oculis tuis, et ipse amplexibus ejus ardeuter inhies. Cur utili et honestæ rei moras innectis ? Et nisi gloriosæ matris tuæ, nunc [in] Longobardia demorantis, consilium repente prævenias, forsitan et quod ipsa nunc struere pergit, olim tibi impedimento erit, et egregii voti tui incompetem dabit. Dixit, et regias aures inflammans, juvenis animum cum vultu immutatum reddidit, ita ut Dei Virginem, quam prius tenere diligebat, postmodum ardenter sitiret ; atque in amorem ejus perurgens animum, in maturandis nuptiis, prævertere iter matris constanter invigilat. Unde sub celeritate directis legatis, mandavit illustri Riqueræ, quatenus peractis Paschalis solennii diebus, sibi occurrat, et consobrinam suam Amelbergam, solenni apparatu secum ducat, ut eam sibi sponsam accipiat. Succurre, succurre, o bone Jesu ! En ob gratiam tui, tot laquei tuæ obtenduntur Virgini, quam ut tibi eripiant, etiam ipsi dæmones, tum dæmonum satellites undique impugnant. Et mirum in modum, cum Hunrodus, propinquus sanguis, qui et mul-

F
qui Virginem prodere statuerat.

tum

EX MSS.

tum juvare potuit, eam prodendo persecutus est; nullus Virgini, ad præsidium fugæ, tutus relictus est locus. Sed mira Dei sapientia hujus concilii machinam, velut telam araneæ reddidit frivolum.

ANNOTATA.

a *Ex fundamento perperam posito, quid sequi potest nisi congeries Actorum incongrue digestorum?*

b *Venam pro eo tempore poeticam sapit mactati a Carolo ursi episodium.*

c *Hic, opinor, laxatum fuit a Carolo Martello S. Amalbergæ brachium, quamvis secus Scaldam seu in Tamisia id contigisse, S. Radbodus indicare videatur.*

d *Dixi superius, in aliquo codice melius abesse amitæ appellationem; præterquam quod S. Begga jam pridem e vivis excesserat. Addidi porro, quo ferme sensu amita S. Amalbergæ dici potuerit. Reliqua expositi principii filo deducuntur; uti et proditio Hunrodi, custodia Riqueræ, evasio Sanctæ in capite sequenti narrata, etc.*

B

CAPUT III.

Fuga Virginis cum fratre Rodino; Paschæ festivitas cum pastoribus celebrata; furis per lupum punitio; panis et vini miraculosa ubertas; abigitur turba dæmonum, variaque alia prodigia perpetrantur.

Rodinus in somnis a S. Gertrude monitus,

C

a

Interea Dominus Jesus rite memor caræ suæ, pie disposuit adhuc eam pro privilegio virginalis gloriæ, altius mirificare, et sui nominis sponsam, sub ala protectionis suæ fovere. Et quia placuit consilio Altissimi, ut virginei pudoris gloria coronaretur palma martyrii, insigne passionis trophæum taliter præcurrit procella persecutionis. Rege tunc perurgente de nuptiis, ecce Deo amabilis Gertrudis, felici et ipsa nuper transitu migrans, velut angelus illi beato Joseph, in somnis apparuit venerabili Rodino a, dicens: Surge, et accepta gloriosa sorore tua, vade et fuge, atque præsidium cape. Præmisit enim Rex nuntios, qui eam investigent, atque ut eam sibi sponsam accipiat, ad se deducant. Rodinus itaque, tantæ visionis oraculo monitus, moras rupit, et e vestigio de nocte consurgens, ad locum, cui Achaius vocabulum est, provehitur, ubi venerabilis soror ejus tunc morabatur. Deinde mandat, ut per opaca silentia noctis, sibi ad colloquium venire debeat. Virgo autem Domini, comperto adventu fratris, silentio per occultos pomerii aditus, quod forte domui adjacens erat, ad eum descendit, auditisque sui itineris causis, oculos et palmas ad cælum tetendit, et pro collatione tanti beneficii, omnipotenti Deo grates rependit; atque in singultu et prece suam Deo pudicitiam commendavit.

cum sancta sorore fugam arripit,

20 Et concite domum remeans, velum quod capiti suo ad imponendum sibi paraverat, secum tantum tulit, et post cum fratre fugam inivit; sicque Virgo Dei, virgo nobilis, virgo dives, et quod iis gloriosus est, constantia mentis nobilitatem

divitiasque respuens, memor verbi Dominici, dicentis: Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus; posthabitis omnibus hujus seculi, nuda cum cruce sua secuta est Christum. Famuli autem domus, absentiam ejus comperientes, eousque murmur eorum increbuit, quod ad anres clarissimæ Riqueræ insonuit; statimque directis ad palatium nuntiis, filio suo Hunrodo, ut res gesta erat, mandare curavit. Qui aliis item destinatis legatis, ubi nepotem suum Rodinum tunc esse sciebat; ubi cum præsentem non invenit, quod sororem suam deducendo subtraheret, satis animadvertit. Unde continuo edictum in palatio a Rege pependit, ut viarum exitus obsiderent, atque omne iter concluderent, quatenus Virgo Dei facultatem dehaberet ulterius progrediendi. Sed juxta illud præconium Euangelicum, oculos habentes et non videntes iniqui persecutores, eam invenire non valebant, cui Christus dux et via exstiterat. Virgo autem Dei, ut cœperat, faciem Regis declinavit, atque in remotioribus ad tempus delituit.

21 Et jam die festo Paschalis gaudii mediante, Rodinus iter quod inchoaverat, cum augusta cœlestis agni sponsa ad perficiendum instabat; atque inter agendum, cœpit Virgo Dei tædere et mœsta suspirare, quia cum Dominicæ resurrectionis gloria esset, a sacro et immortalis mysterio longe posita eo die fuisset. Nam declinantes viam compendii, et per loca solitudinis iter invium repetentes, forte accidit, ut ecclesiæ eo die occurrere minime potuissent. Cujus mœstitudinem pietas divina condescendit, atque æstuanti ejus mœrori refrigerium beneficii præstitit. Cum ecce procul levantes oculos aspiciunt per crepidinem montis, villæ Golminas contigui, concursus et occursum multitudinis. Erant enim pastores, super gregis sui custodia illic excubantes, habentes et ipsi eo die presbyterum suum; descensus vero equis, in montem subeunt, et Sacramentis agni Paschalis participati sunt.

et cum rusticis Paschæ festivitatem celebrat:

E

22 Adhuc autem Virgo Domini sacra Missarum solennia solennizabat, et ecce corruptor spirituum impurus sese ingerebat, si forte per iniqua fraudis suæ molimina, saltem vel leviter in eam posset impingere. Et illaqueans unum e pueris, in præcipitium suæ damnationis immersit, et ut ad furti scelera descenderet, coëgit: nam furatus est scriniolum beatissimæ Virginis. Sed mox digno sua nequitia mulctatur judicio. Qui enim furtum sub vestimento suo indutus erat, abscondens, longius asportavit, atque clam cunctis, quasi impunitus egisset, longius ire cœpit. Sed terra nutui divino patens (nam mira dicturus sum) foveam, illic ante invisam, sub oculis omnium ostendit, atque immanem inde lupum evomuit, qui vindex peracti sceleris existens, insilievitque in furti reum, primo quidem vestem, quo furtum occultavit, scidit, postque scriniolum manibus excussit. Cumque anxiano et palpitando, locum evadendi quæreretur, quocumque se vertit, lupus ei in faciem, vastis rictibus et dentibus minacibus, ne aufugeret, fronte opposita stetit, tantum in carnem ejus dentem aut unguem minime extendens. Pastores vero cernentes socium in vicino mortis urgeri, in lamentis pietatem beatissimæ Virginis inclamaverunt, ut saltem, vel sero, post pœnarum exactionem, quod supererat de vita lucraretur. Rodinus autem, militia clarus, velociter cum suis equo admissio, feram a præda interdixit; itaque reus ille, pia succursione, pericula mortis declinavit. Res nova! lupus furem,

ex quibus fur aliquis pene a lupo devoratur;

F

A ne evaderet, tenuit, atque quem facile harpagare potuit, non læsit.

*ipsa omnibus
panem et vi-
num mira-
culose sup-
peditat.*

23 Memoratus autem presbyter ceterique comitum præsentiam virtutis Dei cernentes, meritum beatissimæ Virginis eognoverunt. et clare præconizaverunt. Virgo autem Domini atque venerabilis ejus frater, invitante Paschalis diei reverentia, precibus postulantium locum dederunt, et ad epulandum discubuerunt. Satiatis itaque, atque sublati fragmentorum reliquiis, agnoverunt, ad benedictionem Virginis Dei, cibos inter ora comedentium incrementum dedisse; ita ut ex quo vix bidui aut tridui victus eis haberi potuerit, ex ipsis quæ collegerunt fragmentis, altera die satis abundanter cderent, sicut reficientibus per dies octo cibus non deficeret. Sed et vini Dominus novam gratiam præstitit, quod cum exhauriendo minui debuit, versa vice, contra naturam exuberando redundavit. O! Virgo dives meritis, et inclyta signis, cujus sacris virtutibus illustravit etiam Dominus loca solitudinis.

*Iter per Has-
baniam pro-
sequentes*

B

b

24 Igitur beata Amelberga inde progrediens, et per Hasbaniam iter habens, vergente die ad vesperum, devenit ad fluvium, cui Jetta *b* est vocabulum. Et ecce phalanx dæmonum, horribili quadam nigredine vultus et armorum terribiliter apparentium, ei obviam venit, habentes quidem vultus humanos, sed nigerrimos; tum equos, clypeos, et cetera armorum furva caligine nigrantia, facile corda intuentium pavore prostraverant. Sed et apparatus equorum et armorum plurimus atque nigerrimus Rodino æstimationem induxit, Mauros homines, a Rege transmissos, ad persequendum eos. Qui celeriter socium agmen antevolat, præscire cupiens, utrum esset satis tutus tam insolitus occursus. Ubi virgo Domini primo ingenti pavore concutitur, sed post pusillum intra placitum suæ mentis statum recipitur; et ad nota orationum auxilia confugiens, velut ex quibusdam orationis et psalmodiæ pharetris, diviua jacula contra principes iracundiæ dirigit. Tunc denique apostaticæ phantasiæ, non ferentes vim cœlestis jaculi, confossi atque confusi, velut ad vulnera gementes, dederunt sine mente sonum.

*in turbam
dæmonum
incidunt,*

C

25 Nam fuit audire mirum rugitum leonum, strepitum ursorum atque pardorum, ululatum quoque luporum, necnon varios horrescentes serpentum sibilos, ceteraque id genus vocem incognitam stridentia. Atque unus seductorum, princeps quidem blasphemiae, minas seductioni contemperans, in hæc prorupit verba: Cur, inquit, Rodine, frustra contra torrentem niteris, et glorioso regi Karolo adversaris, sibi dilectam tuam sororem subtrahens? Nisi quidem sententiam tuam mutata reddideris, regiæ majestatis offensam tibi ereabis. Utique sapientia Dei dixit: Omnis qui potestati resistit, damnum sibi facit; nunc autem ad salutem regni, ad gloriam gentis tuæ, eam regalis triclinii perduc assistricem. Rodinus autem sciens, dæmones semper solitos esse farcire mendacia, non quod seductor garriret attendit, magis vero, ut fluvium transiret, concite ad pontem tendit. Porro idem nigerrimus malignorum spirituum turbo, iter ipsius anticipantes, ejus spem absciderunt, destruentes pontem. Videntes autem, germanos pro transitu anxios, rursus quidam de turba nefandorum, sub schemate veritatis, sic dedit verba falsitatis: Noli turbari pro transitu, sponsa Regis æterni; sed veni ad me, et inoffenso pede, ultra hoc flumen dextera mea deducet te. Cum ergo versutus ille hostis ipsum in carne Dominum Deum Sabahot

tentare non pertimuit, quid mirum, si in membris suis, dico in Sanctis, hoc idem agere præsumit?

26 Sed quid multa? Virgo autem Domini, Dominicis non præferens malignorum insidias, contra seductores crucis signaculum edidit; qui videntes figuram Dominici trophæi, et suæ olim devictionis recordati, simul exclamantes potentiam Virginis, omnimodis disparuerunt, sicque fallacia seductionis, et tumor minarum præterit in vanum. Evanescentes autem cum agitatione ipsius terræ, quam sentiendo simul etiam tremere videres, ingentem sonitum dederunt, qualis solet esse sonitus castrorum tumultuantium atque exhortantium sese ad pugnam. Quam audientes in contigua villa, Tienas vocabulo, commorantes, non sine magna quadam admiratione, apertis proruperunt portis, cognitisque mirabilibus, quæ virtus divina per beatissimam Amelbergam operata est, pontem quidem ad obsequium Virginis restruxerunt, et Dominum in magnaliis suis prædicaverunt. Quotquot autem interfuerunt, nam erat turba non modica, testes se hujus miraculi præbuerunt. Vere ter et amplius gloriosa Virgo, quæ veluti stella matutina in dextera Domini, signis et virtutibus coruscans, sicut ubique ab inimicis non destitit impugnari, ita ab omnipotente Deo amplius meruit mirificari!

*quos signo
crucis San-
ta fugavit.*

E

27 Vilfordia *c* nomen est fundi, ubi ecclesia, et in ea Dei Genitricis semperque Virginis habetur memoria, ubi Virgo Domini, adhuc minas regiæ tyrannidis declinans, una cum venerabili ejus fratre, die sequenti hospitandi gratia divertit. Quæ, quia sicut vigiliis et oratione, ita etiam jejuniis erat insignis, simplicem tantum panem, cum fasciculo herbarum, sæpius in cibum sumere solebat. Die autem eodem, ex more continuans jejunium, et advocans Abram suam, jussit, ut herbam, quam vulgo crisonium *d* vocant, circa

*c
Vilfordia
immanem
piscem con-
ficit,*

d

28 Manebat itaque in eadem villa presbyter quidam, Benignus gratia et nomine. Hic ad Dei Virginem descendit, eique benedictionum eulogia obtulit. Cui erat mater Christianæ fidei valde favula, sed gravi morbo ita morti jam proxima, ut sibi articuli jam diriguissent, et per dies xi. nullum omnino sumens cibum, ea tantum, quæ soli sepulturæ congruebant officia tractabant.

*et ægram
mulierem sa-
nitati resti-
tuit.*

F

Ubi

EX MSS.

Ubi ad inclementiam morbi spes jam deficere cœpit, mulier sibi consilium invenit. Denique eos qui sese jam migrantem tristius plangebant, rogat, ut de cibo, quem beatissima virgo propriis manibus contrectat, sibi dari debeat. Cujus desiderii nuntium cum memoratus presbyter, qui tunc forte unus de discumbentibus erat, accepisset, beatæ Virgini cœnanti suggessit verba matris postulautia. Quæ primo quidem iu secreto laborum precem fudit. Deinde quod de ciborum fragmentis occurrit, tulit, benedixit, atque ægrotanti ad lectum direxit. Nuntiatur iuterim, venisse benedictionis munus, salutis plenum, cœlestique medela copiosum; et quasi quæ jam levius ægrotaret mulier, velle surgere lecto, conamine tentavit, ut Virgini Dei in suo munere venienti, honoris et gratiæ reverentiam exhiberet. Necdum quoque primam et exiguam ciborum partem, non tamen sine alta reverentia ori apposuit, cum ecce repente omni morbi pestem effugam *e* dedit. Sic languor ille fortissimus, in quo plurima medicorum auxilia defecerant, discessit, et auro fidei, atque opitulatione piissimæ Virginis, mulierem memoratam dimisit.

B

Maternæ in
villa propria
residens

f

g

h

C

inundatio-
nem im-
brium ab u-
gro avertit;

29 Interea rex Karolus *f* contra Hunoldum Aquitaniorum priucipem direxit exercitum; quod quidem omnium bellorum, patri superstes primo suscepit, honestoque fine conclusit. Cujus protectionem audiens beatissima virgo Amelberga, atque pro dato sibi pacis intervallo, congruum tempus existimans, quo anima liberiori Domino vacare potuisset, illico suæ servitutis pensum Domino augere deliberavit. Itaque in sui juris villa Materna *g*, in territorio Brabantensi sita, ecclesiam coudere atque dedicare statuit. Quodque egregio concepit desiderio, non distulit perfecto dare operi; in quo etiam posuit memoriam S. Martini *h* Confessoris. Qua tempestate in prædicto fundo, tempore messis, Virgo etiam descendit ad messoros suos in agrum. Interim lucebat cœlum ita screnum, ut nec parvæ quidem uubeculæ appareret vestigium. Cum subito aëris turbine, mirum in modum omnis illa tranquillitas cœpit involvi, nubes conglomerari, cœlum mugire, crebrisque coruscationibus fulminare. Messoros autem *e* diverso, ut imminemtem et jamjamque minantem declinarent imbrem, instantia qua poterant, manipulos ad aream concervare maturabant. Demum autem videntes, impendentem pluviam necessitatem evitare non posse, dato uno omnium simul impetu, ad Virginem Dei, ubi psalmodiæ et orationibus vacabat, curritur; et ne spes totius anni, quam erat prope extinctam cernere, deperiret, ipsa, cui possibile esset, precibus et meritis redimere imploratur.

30 Tum Virgo Domini preces quidem supplicantium benigne suscepit, sed ut ad opera sua quantocius redirent, imperatum est. Quid multa? Ubi in motu laborum aliquamdiu lacrymata est, ut tamen cum novitate stuporis dictum sit, videas cœlum vim pati, ac aëris elementa, quasi quodam jure refrenari. Itaque ab universis cœli cataractis, ruente prævalida nimborum grandine, cœlum in parte serenum illuxit, atque solis radios, super agros gloriosæ Virginis largius infudit. Mirum dictu! Ipsa ergo densa nimborum congeries, in gyro agrum beatissimæ Virginis cingens, acsi pro muro fixa pependit, ut nec vestigium nubis vel modicum eam cœli partem obfuscare potuisset. Ecce Virgo Dei, sponsa agni, quomodo cum Elia cœlum clausit, nubes abegit, itemque, ubi voluit, pluviam contraxit. Iuclytus

ille meator campi et archos militiæ Domini Josue, soli dixit, et stetit; hæc oravit, et sol lucis defectum ignoravit. In eo autem quod vastus mundus inundatione pluviam maduit, sed in solo illius agro nec stillicidium stillavit, fortissimi Gedeonis virtuti communicavit, qui, rorante omni area, in solo vellere siccitatem impetravit. Patet quippe, quod quibus Virgo Domini, in sublimitate signorum æqualis enituit, eorum nimium spiritu plena fuit.

31 Residente igitur, non longo post tempore, sauctissima Virgine in oratorio, quod in supradicta villa, ob orationum vigiliarumque frequentiam, domui suæ contiguum sibi ædificaverat; atque quod ei moris erat, divinis animo intenta, puer familiaris, et ipse quoque officium procuratoris gerens, venit ad eam dicens; multa millia avium depascere sementem agri sui. Et rursum: Interdum, inquit, domina, territæ et fugatæ cedunt, sed post horam redeunt. Fatigari quidem queunt, sed nimis importunæ ab iis sedibus eliminari nequeunt. Et beata Amelberga: Ite, ait, atque eas in custodia publica recludite. Famuli vero imperata perficere maturabant; sed rursus dissimulavit, veluti qui imperata explere quidem cupiant, sed impossibilia esse videant. Quos hæsitantes videns quædam monialium, nomine Genevefa, et ipsa laudabilis memoriæ, redarguens eos, inquit: O! ignavi et tardi, si rem grandem vobis dixisset Domina, certe faciendum erat, quanto magis, quod nunc dixit? Ite et volucres illas minate; nam femina præcedam viros, vos autem sequimini, atque actus meos imitamini. Et ne longius protrahant, itur in campum; et ecce late omnia albicant pennatis volucris, quos communi vocabulo gances *i* appellari solet; quibus etsi cum jumento Balaam communia verba non erant, tamen ut animadverteres, quodam simulacro eas humane sentire atque discernere, depositis iu terra capitibus ac submissis alis, ita dum eas minarent, cum mansuetudine præbant, ut, ne una ex eis quidem moveret penam, et aperiret os et ganuaret: unde denique erat perspicuum, eas peracti sceleris esse conscias atque confusas.

32 Subsequenti autem nocte, dum expletis matutinarum hymnis Virgo Domini cata *k* mane domum rediret, miserata voces perstreptentium, jussit eis aperiri, ut, quo velleut, abirent. Sed ex omni illa avium multitudine puer officialis unam subtraxit, et in abscondito occultavit. Reliquæ autem omnes jam longius de claustris exibant; cum repente, sese omnibus circumspectis, dato impetu redibant, et Virginis Dei præsentiam requirebant. Tum præter solitum garrientes, subinde se circumspicientes, subinde in Virginem Dei, ut tum forte stabat per fenestram prospiciens, uno obtutu hærentes, fuit cernere, eas affectum postulantium quibusdam signis et nutibus prætendisse. Virgo autem Domini, quid quærerent vel quid peterent, virtute sibi Deoque nota, etiam absens agnovit, captivamque sociam educi, gregique jubet sociari. Qua recepta, ocius discedere jubens, præceptum eis posuit, ut jam amplius fines agri illius non contingerent, et hoc in omni generatione sua nunquam præterirent. Ita grege facto, omnis illa avium multitudo avolavit, ut sicut ab incolis loci illius testatur, nulla generis earum in memorato agro fertur postmodum resedissee. Hic ergo libet exclamare: O! magni meriti Virgo, cujus in digito Dei, etiam circa aves virtus admirabilis fuit!

D

et magnam
anserum
multitudi-
nem

E

i

imperio suo
avolare com-
pellit.

F

k

A

ANNOTATA.

a Non videtur hæc apparitio, tali occasione, loco et tempore reposita, magis subsistere quam cetera, quibus, saltem hic, male adaptatur, quemadmodum et fuga Virginis cum fratre Rodino, ejus adjuncta, respectu paradoxæ Virginis, minus stupeunda videntur, si alia ratione et modo essent disposita.

b Vulgo Geete, Gallice Jette, qui Theuas præterfluens, supra Diestemiam in Demeram aquas exonerat. Recte procedit iter S. Virginis per Hasbaniam Theuas versus, ubi facilius erat transitus, quam per mira ista, quibus exornandis nimium delectatur historicus.

c Hodie Vilvordia, oppidum Brabantix, vetustissimo castro insigne, paulo plus quam medio itinere Mechliniam inter et Bruxellas.

d Vox barbara a Gallico Cresson (Latine nastursium) quod hic aquaticum indicatur. Ex hisporo aliisque vocibus Gallicis, facile colligitur, Vitæ auctorem Gallum fuisse, vel, ut modo loquuntur, Wallo-nem.

B e Patet quid velit scriptor, expulsam nempe vim morbi; ad similia passim hæere non lubet.

f Redit historia Caroli Magni, de qua satis jam pridem diximus.

g Et hanc villam, seu pagum aut paræciam alibi descripsimus.

h In hodiernum usque diem S. Martino dicata est ibi ecclesia; ut vide Commentarium § 5.

i Alias ganzæ vel gantæ, de qua vocc plura disquirunt Cangius, Menagius, et apud ipsos alii, contententes, non esse origine germanicam, licet etiam Belgice gans dicatur plur. gansen; ut ex hoc solo capite Flander Tentonicus dici non debeat anctor, quem Gallum fuisse merito suspicamus. Porro anseres imagini in Commentario appictos exhibuimus; quidquid sit de hujus aliorumque prodigiorum veritate, quæ in paradoxam Virginem non usque adco male quadrant.

k Inepta locutio pro usque maue, quasi græce balbutire noverit scriptor, uti supra in archos.

CAPUT IV.

C

Carolus Virginem denuo insequens, brachium ei luxat; sed a Domino sanatur. Secensus Rodini in montem Cassinum. Sanctorum visitatio; Carolo restituta sanitas; alia Virginis miracula; virtutes et felicissimus obitus.

a Carolus denuo Sanctæ imminens,

Eo igitur tempore Rex Karolus, Hunoldo a Aquitaniarum, Lupo quoque Vasconum Ducibus, quos bello expostulaverat, æque subjugatis, victor potitus Aquitania totaque Vasconia, laureatus rediit, ac triumphales aquilas nobili Franciæ reportavit. Interea fama ad aures Regis promulgavit, quod beatissima virgo Amelberga, cum venerabili ejus fratre, fugam maturaret transmarinam. Porro Rex, audito verbo, mœrore deiecit, atque ad amorem Virginis totus reaccenditur, perveniendique ad eam toto nisu raptatur. Et licet rogatu et precibus Adriani, Romani Pontificis, tunc moliretur bellum contra Desiderium regem Longobardorum filiumque ejus Adalgisum, quod et nobiliter postea administra-

vit, tamen susceptum tale tantumque negotium, iterum protrahendo suspendit; et causa Virginis Dei, usque ad Tornacum castrum festinato provehitur. Denique arbitrabatur, si quam tunc in agendo moram pateretur, omnem sibi spem adipiscendæ Virginis abscindendam. Quoniam quidem hactenus apud eam de conciliandis nuptiis in vacuum labor ejus cucurrit, et sermo incassum peroravit, cum acquiescere placito noluit, de improvviso eam clanculo circumvenire tentavit. Et facta inquisitione ipsius, didicit, quod fugam, quam olim a facie ejus fugiens, inierat, usque ad villam Maternam protraxerit, atque inibi tunc temporis delituerit. Rex autem existimans, beneficio noctis sese posse suffragari, circa ipsa somni primordia, iter quod ducebat ad villam Maternam arripit, ut si sponte consentire noluisset, saltem renitenti atque reluctanti vi quadam matrimonii thoro communicasset; quod ad effectum pervenire potuisset, nisi evidens Dei providentia tam præsens adfuisset, et salubris quædam visio apparuisset.

34 Habebat itaque sanctissima Virgo in comitatu suo presbyterum, nomine Waldulphum, virum industrium, et per omnia virtutis virum, cui per somnium visum fuit, quasi cuneum armorum prætereuntem aspiceret; et sciscitans, quinam essent, vel quid sibi vellent, responsum accepit, quod Rex Karolus, ad deducendam sponsam Christi, virginem Amelbergam iter haberet. Expergefactus autem, et divinæ visioni credens, ascenso equo, per eam descendit viam, ubi paulo ante transire Regem in somnis sibi visum fuit. Qui longiuscule progressus est; et ecce strepitus equorum et armorum clarius cœpit audiri. Sustinens autem, eventumque rei contemplans, ubi causas itineris eorum didicit, Regem cum suis de via avertit, dicens, eos devia secutos, cœptoque itiuere, minime posse adire, quo ipsi vellent pervenire. Sed cum milites maximam itineris partem jam conficerent, et loco, quo ibant, minime appropinquarent, animadvertentes, se ab homine illusos, et per quæque eremi viam rumpere, callem, quem pridem relinquebant, rursus repetebant. Presbyter vero, opportunitate loci, et beneficio noctis adjutus, sensim se subtrahendo, declinavit a turba, atque per viam compendii eos pertransiit; perveniensque domum, Virgini Dei insperatum Regis nuntiat adventum. Quem adhuc loquentem, e vestigio puer familiaris subsecutus, anhelo et ipse incesso irrupit: Adest, inquit, mi Domina, rex potentissimus Karolus cum multis optimatibus, jamque primi tironum, ut irrum-pant, atria domus uudique circumvallaut.

35 Virgo autem Domini ad nota orationum confugit præsidia, atque oratorium domui vicinum intravit; sicque divinitus actum est, ut dum memoratus presbyter sacræ visioni credidit, imminetia pericula Virgo Domini declinarit. Quæ ubi oratorium intravit, coram venerabili altari, expansis manibus stetit, atque hoc modo sponsum suum Christum invitavit: Jesu benignissime amator castitatis, et custos meæ integritatis, ne derelinquas me in die tribulationis. Te sponsum elegi, te amatorem totis viribus concupivi; et præter te nil dulce unquam habui; quod tibi fidem servavi, regiæ tyrannidis minas incurri: et ecce leo, ut me devoret, undique persequitur, atque ut uspiam latibulum refugii ullum profuga habeam, non patitur. Et nunc, Domine, tibi commendo pudicitiam meam, ne unquam per-

a sacerdote tantisper se-ducitur,
E

F

dum Virgo ad templum confugeret;

dam

EX MSS.

b

dam virginitatis coronam. Inclina, Domine, aurem tuam precibus meis, et mitte mihi auxilium de cœlis. Completaque oratione, arrepto ferro sisinnos *b* capitis sui totondit, atque sacro velamine adoperuit; non degenerem ab inclytis Christi tironibus, dico Martyribus, gerens animum, qui ferro et igne per Decios triumpharunt et Neronas. Præclarum facti genus! et quidem omnia rara præclara: quod tamen in Euangelicum clerum transivit a beato Petro Principe Apostolorum, cujus Virgo beatissima fidem et actus imitata, novum et præclarum quoddam etiam pro Domino ipsa egit, quod sacris virginibus in exempli monumentum postmodum reliquit.

ubi cum in-
secutus Ca-
rolus, dum
nil proficeret

B

36 Videns interim Rex, non aspirare secunda votis suis, et detecta secreta consilii sui, eo quod Virginem Dei, quam silentio domi offendere parabat, ad ecclesiam confugisse didicerat, usus est audacia pro sapientia. Denique, quod non licebat, post eam impudentius ecclesiam irrupit; quia quod ardentem desideravit, modeste simulare non valuit; sacroque velamine eam adoperatam videns, ait cum stomacho: Cum nullus sacri Ordinis minister, postquam a patre meo Pippino sponsa mihi nominata es, te velare præsumperit, tu qualiter, sub schemate religionis, hoc velamine uteris? Rursumque minas contemperans blanditiis, regalia offert patrimonia, quatenus sua eligat matrimonia. Sed constantissimæ fidei Virgo, neque blandimentis illecta, neque terroribus concussa, clarum fecit Regi, quod omnes mortis species pro Deo devota amplectitur. Rex autem, ut frustrari precem suam vidit, dato impetu juvenilis animi, tenerum Virginis brachiolum summa vi arripuit, atque deloco, quo ad basim altaris jacebat prostrata, eam per violentiam ad se trahere atque de terra levare conatus est; verumtamen a desiderio suo fraudatus est.

humerum
Virgini
luxavit.

C

37 Itaque Virgo Domini penitus moveri non potuit, quippe quam sui præsentia Spiritus sanctus immobilem fixit. At Rex fortissimus, brachiis dum adhuc secundo et tertio valide concussit, quia nullatenus vel ad momentum palpebræ mutari non valuit, admiratione et ipse deficere cœpit. Qui nec ita ab incepto animum compe-scens, verum luctando eam amplius perurgens, sacrum velamen de capite ejus in terram ruit, sicque aliquantulum egregie deformis apparuit. Unde sublatus in ira, magnificentiam regis pietatis polluit crudelitate sævissimæ tyrannidis. Itaque totis viribus humerum contorquens, fracto virginalis humeri osse, vere Dei sponsam agnovit, Christique Martyrem perfecit. Verumtamen non prius de loco, quo incubuit Virgo Domini surrexit, donec caræ suæ flenti et oranti apparuit Dominus Jesus, et electam sibi integerrimæ restituit sanitati. Sic denique beatissima Virgo, angelici pudoris æmula, ex seminibus castitatis præclarum vindemiavit fructum passionis; vere, inquam, ter et amplius beata, cui Dominus, ut duplicis bravii coronam præstaret, candidæ eam induit virginitatis lilio, cum rubra martyrii palma!

c

Rodinus ad
montem Cas-
sinum se re-
cipit.

38 Iis ita gestis, Rodinus *c* sciens se in terrores tribuicinos incidisse, simulque metuens, ne forte Rex iram furoris sui in eum effunderet, pro eo quod nullus de sorore sua eum sequeretur effectus, parabat imminetia sibi declinare pericula, atque remedia temporum quærere. Et abiens ad Karlomannum, fratrem videlicet regis Karoli, qui tunc temporis morabatur Remis ci-

vitare, magnifice ab eo susceptus, atque aliquamdiu ab eo est detentus. Evolutis autem paucis diebus, cum consilio atque consensu ipsius excellentissimi Principis Karlomanni ac benedictione Wulfarii, Remensis ecclesiæ Archipræsulis, inclytus Christi miles Rodinus Romam se contulit, ibique in monte Soracte, cingulo militiæ deposito, clericatusque habitu assumpto, abiit in Samnium provinciam, ad monasterium S. Benedicti, situm in castro Cassino, ad Karlomannum, fratrem regis Pippini, qui olim Tudites appellatus est, ob id quod diversas nationum gentes, debellando et subjugando contuderit; ibique monachus effectus, cursum vitæ præsentis, cœnobiali tramite religiosissime consummavit. Nam et patrimonia sua, quibus in regno Francorum clarissimus atque ditissimus, utpote Regum sanguis pollebat, sacris locis per testamenti seriem partim prius contradidit, partim pro commutandis pauperum refrigeriis distribuit. Hæc vero de venerabili Rodino dicta sufficiant.

D

39 Igitur post visitationem, qua Dominus beatam Amelbergam, dilectam sibi sponsam, imo Martyrem inclytam per semetipsum visitare, atque sanitati restituere dignatus est, rursus per Sanctos suos ei consolationis præstare beneficium pie sibi visum est. Denique cum ex more post vigiliarum orationumque prolixitatem, paululum quieti indulgeret fatigata membra, apparuit illi in visu sanctus Willibrordus Antistes, cum beatissima virgine Christi Gertrude, hujusmodi cœlitus deferentes oraculum: O! Virgo gloriosa, o! Virgo beata, cujus speciem cœlestis sponsus adamavit et pretioso sui annuli sigillo subarravit, dimicasti viriliter, persevera constanter, et accipies coronam a Domino cum angelis. Misit nos ad te Dominus Jesus, dulcia tibi per nos curæ suæ præstans alloquia, atque gloriosi certaminis tui repromittens præmia. Deinde S. Gertrudis, accipiens velum beatissimæ Virginis, quod ipsa, ob signaculum cœlestis desponsationis, capiti suo imposuerat, sancto illud obtulit Willibrordo Antistiti.

Virgo a San-
ctis visitata

E

40 Quod sacræ benedictionis consecratione insignitum, remisit iterum super caput beatissimæ Virginis, dicens: Hæc signa pudoris sint tibi monumenta casti amatoris, sponsique immortalis, ut nullum præter Dei filium amatorem admittas. Adjectumque est: Finito triennii spatio, cursum vitæ præsentis consummabis, ac velut regina in vestitu deaurato, sponsi tui thalamum introibis, sicque desiderati tui in æternum facie frueris. Cumque beatissima Virgo percunctaretur ab eis, quod interim pii exercitii, Domino suo gratissimum foret insudandum, responderunt; ut sui juris possessionem villam Tempsecam, secus Scaldam fluvium sitam, adiret, atque in honorem Dei genitricis semperque Virginis Mariæ ecclesiam construeret, ubi et quod reliquum sibi vitæ præsentis superesse videretur, expleret; quod ex responso cœlestis oraculi instrui atque commoneri promeruit. Sanctis itaque ad cœlestia remeantibus, Virgo Domini, protanti beneficii collatione hymnum Deo dixit; atque alleluja jubilavit. Facto autem mane, ex conducto divini alloqui, imperatum sibi locum adit visitatum, atque secundum omnia, quæ a Sanctis didicit, effectui mancipavit.

Tempsecam
migrare ju-
betur.

F

41 Rex itaque Karolus, cum Dei Virginem Amelbergam, contumeliis affectam, injuriisque macratam reliquisset, quia a desiderio suo fraudatus est, cum indignatione regressus est, et

Carolus mor-
bo correptus,

festinato

A festinato perveniens Valentianas castrum, subita febrium vexatione, inclementius cœpit perur-geri, et circa ipsa extrema perducī. Frater au-tem ejus rex Karlomannus atque totius regni optimates, qui eum visitatum advenerant, pro destitutione tanti monarchi senatum mœstitia de-jiciunt, acsi ipsam curiam penitus extinctam vi-deant : erat enim languor fortissimus ac propter-ea dolor confusionis mœstissimus. Stupentibus siquidem cuuctis atque mirantibus, unde tam re-pentinus atque dirus cruciatus, ob calumniam, quam Virgini Dei crudeliter irrogavit, flagellum divinæ animadversionis imminere perpendunt. Suadent proinde Regi, ut ad Virginem Dei mitti debeat, quatenus suarum injuriarum immemor, pio interventu, flagellum divini judicii ab eo sus-pendat, atque de interitu vitam ejus reducat *. Rex autem salutaribus monitis assensum præ-bens, quod in salutem sui universus senatus con-sulit, ut quantocius fiat, et ipse flagitare cœpit. Falradus * quidam eo tempore fuit in palatio no-minatissimus, vir per omnia religionis et virtu-tis, cujus Rex consiliis a secreto apprime incum-bebat, merito et officio abbas.

* *alias redi-mat*

* *alias Folra-dus*

B *missa ad Sanctam ce-gatione, sa-natur.*

42 Is enim salutaris nuntii bajulus, cum im-mensis auri atque argenti muneribus, ac varia vestium pretiosarum supellectile ad Dei Virgi-nem tunc mittitur, quæ illis diebus apud Tem-psecam degens, pia conversatione bonorum ope-rum exercebat vitam angelorum. Quam, uti rei poscebat necessitas, sub celeritate adiens, ubi demum sermonis cardinem ingreditur, munera offert, ac preces proinde replicat, quatenus pia intercessione Regi ægrotanti locum pœnitentiæ obtineat, et non pro suis malis ei vicem reddat. At Virgo benignissima, sicut erat in omni vita sua piissima, preces quidem supplicantis susci-piens, sed munera offerentis respuens; neque enim sibi integrum fore credidit, si jam juncta cœlesti sponso, post caduca animum inclinaret: Jam, inquit, gloriam et divitias hujus seculi cal-cavi, atque iis impedimentis nunc necesse non habui. Quapropter sint Domino tuo munera sua, sibi tantum hoc salutis verbum ei ex me defer, ut in usus pauperum ea distribuat, et elemosy-nis peccata sua redimat. Ego autem non tantum pro restitutione sanitatis ejus, verum pro inco-lumitate status regni sui, gratis effundam oratio-nem meam in conspectu Domini; ipse vero suf-fragium beatæ Gertrudis virginis imploret, quæ mihi contra tela suæ persecutionis semper sen-tum inexpugnabile existit defensionis, atque sibi hoc intulit flagellum divinæ animadversionis. Rediit itaque nuntius, et sicut fide pia poposcit, Domino suo salutem obtinuit; atque ut Enange-licus ille centurio, quem languentem dimisit, sa-num invenit.

C

Tempore fa-mis varia edit mira-cula.

43 Quo denique tempore diræ famis flagellum universum opprimebat regnum. Videntes autem famuli, Dei Virginem oblatam sibi a Rege spre-visse pecuniam; nam ut querulum esse solet ser-vorum genus, immurmurantes dicebant, Domi-nam suam inconsulte egisse, quod ad redimen-dam famis inopiam, non sibi aliquam pecuniarum reservasset partem. Nec destitit Virgo benignis-sima piæ consolationis suis monita dare, sua-dens, nunquam de Dei misericordia desperare, qui semper, et maxime quidem in tentationibus snorum præsens est exauditor. Die vero altera dum Beata mane, expletis Matutinorum hymnis, domum rediret, ad hauriendam aquam puer fa-miliaris perrexit. Sed cum domi eam refunderet

in sanguinem mutatam, expalluit, tantique stu-poris causa Virginem Dei minime latuit: uni-versi etenim auditorum, novitate rei perculti, non alienum a præsagio autumant, quod tam in-solitum accidisse perspiciunt. Virgo autem Do-mini, facientem prodigia Dominum invocare at-que orationum vota paululum jubet continuare, et denuo ad flumen redire. Itur, et miraculum in littore conspicitur: nam piscis immanissimus e, divino munere collatus, invenitur in secco expo-situs. Intelligens autem Virgo beatissima, Chri-stum sponsum suæ necessitati compati, atque propriis usibus victum, famulante unda sibi pro-videri; hostiam jubilationis Deo Patri rependit. Piscis siquidem enormitas tanta fuit, ut salvo respectu pauperum, omni etiam ejus familiæ sa-tis superque victus sufficientia esset, atque quod magis stupeas, quotidie manducantibus non de-esset, donec advenit tempus messis. Itaque fa-ctum est, ut eibus comedendo cresceret, atque per dies minuendo non deficeret. Hic ergo sermo vincitur rei magnitudine, atque minus est omne quod dicimus. Sed licet hæc magna sint atque stupenda, tamen quia facta sunt in digito Dei, fides per omnia est adhibenda.

EX MSS.

e

E

44 Pauca siquidem diximus de signis et vir-tutibus hujus gloriosissimæ Virginis, quæ, teste Deo, plura peregit, sed sanctitate plena, cum virtutibus proderetur, notitiam earum silentii secreto adumbravit, atque laudis humanæ favo-rem declinavit. Hæc autem tantum ideo nota, quia fuere publica. Ceterum quis in ea castitatis privilegium egregie prædicet? Quis solennem jejunii ejus morem? Vel quis dexteram ejus, semper pauperibus largam, idonee explicet? quæ in tantum, ut ita dixerim, egenis solatia commo-davit, ut sani sæpe pauperum inviderent refri-geriis. Instantiam vero vigiliarum atque conti-nuationem orationum prætereo. Libet etiam præ-terire communia, sed vere hoc fatear, itemque repetens dicam, quod virgo casta, virgo pudica, in carne vere angelice vixit, quoniam quod ange-lus habet per naturam, ipsa obtinuit per gra-tiam. Sed quid? Etsi de fonte Ciceroniano ser-monis rivulum deducam, numquidnam universa operum ejus insignia digne memorem? Nequa-quam. Si lacteam Titi Livii eloquentiam addam? Sed necdum. Postremo, ut quod satis sit con-cludam, quicumque, inquam, per cuncta vitæ ipsius insignia, cupit incedere, jubeo illi linguam magni Hieronymi, et cor P. Augustini*; ut ore quo Christus videlicet declaratur, sponsa ejus laudetur.

Insigniores ejus virtutes,

F

* *alias Gre-gorii*

45 Iis ita finem datis f, gloriosum ejus trans-
itum ministerio aggrediamur articulorum. Sed
ecce dum felicem ipsius in Christo dormitionem
perscribere nitimur, quasi recrudescente dolore,
ipsi toti iu fuere sumus. Nam quis, rogo, nu-
per nascentem rosam, aut adhuc vernans lilium
immature revulsum, nisi mœrentibus aspexerit
oculis? Verumtamen si propterea dolendum est,
quia quod carum habuimus, cum dolore amisi-
mus; magis quidem gratulandum, quia ut pius
Dominus filiis provideret, uatrem ipsorum ad
cœlestia præmisit, unde non eam quasi nobis
ablatam lugeamus, sed potius immortalī sponso
sociatam gaudeamus. Igitur beatissima Christi
virgo Amelberga sanctæ vocationis suæ diem im-
minere prævidens, apud sui juris villam Tempse-
cam, sicut a Sanctis per visum didicit, mansit;
in qua et sanctæ dormitionis suæ pausam g ele-
git. Itaque ubi derepente mors venarum fontes

f
felix obitus,

g

EX MSS.

haurire cœpit, licet eam viribus destituit, tamen ab oratione anhelans spiritus non defecit. Oculis ergo ac manibus in cœlum indesinenter expansis, impendente jam vicinius mortis articulo, Domino dulcius cecinit : Sitivit, inquam, in te, Domine, anima mea, quam multipliciter tibi et caro mea, ut videam virtutem tuam et gloriam tuam in Sion : ut facile animadverteres, eam potius migrare velle, nec a Christo sponso diutius abesse. Quem ut vocantem audivit : Surge amica mea, columba mea, et veni ; e vestigio divinis Sacramentis munita, animam in manus angelorum efflavit, quorum in ejus sacro transitu, merito credi decet affuisse frequentiam, qui in illa sibi cognatam semper venerabantur virgininitatem.

sepultura

46 Deinde fidelium turba non modica ad venerandas pii funeris exequias hinc inde devota cucurrit ; nam inelyta vitæ ipsius merita, tum ampla atque clarissima persona, excessum tantæ Virginis illustrabat, atque ad obsequium illud angelicum devota undique agmina contraxit. Quis enim religiosorum, dico sacerdotum vel seculi optimatum, in translatione sacri corporis, non se gaudebat pio oneri insudasse, aut saltem manibus contrectasse : qui etsi tantæ beatæ Virginis gloriæ congaudebant, verumtamen dolorem, quem dissimulare volebant, lacrymis erumpentibus interdum continere non poterant, ut inter spem et resurrectionis gloriam, fletum pietas non coerceret. Erat enim et hoc speciale videre pro gloria, scilicet chorum virginum et turbam pauperum ipsum sacri funeris pignus lacrymis rigasse : illæ utpote amissum insigne virginittatis decus gementes, quod dolebant, pia confusione non tacebant : isti, ostendentes tunicas et vestes, quas faciebat illis altera Dorcas *h*, pro extincto tantæ matris solatio, uberius in lamentum descendebant. O ! Virgo magni præconii, cui inter gratiarum munera collatum est, ut gloriosior, imo felicior tunc fieret pauperum lacrymis, quam quisquam Principum gaudiis suis.

et tempus migrationis.

47 Migravit autem beatissima virgo Amalberga anno Verbi incarnati septingentesimo septuagesimo secundo, Indictione decima, sexto Idus Julii, in pontificatu sanctæ Ecclesiæ Romanæ agente Papa Adriano, anno ejus primo, Karoli quoque Imperatoris anno quinto, ætatis vero ipsius *i* tricesimo primo. Sepulta est igitur in ecclesia, quam ipsa cœlestis oraculi jussu, in honorem Dei Genitricis semperque Virginis construxit apud sui juris Villam Tempsecam, positaque est ad dexteram altaris, undique in hymnis et psalmis personantibus fidelium choris : ad laudem Domini nostri Jesu Christi, cui cum Deo Patre et Spiritu sancto est honor, virtus et gloria in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Alio spectant admixtæ hic historiæ et importune intrusæ ; neque de ceteris plura notanda occurrunt.

b Intellige cincinnos ; vult dicere, sanctam Virginem forfice sibi crines abscidisse, quo se Christo desponsatam evidentius demonstraret, velo præterea religioso capiti imposito.

c Quæ hic de Rodino attexuntur frustra explicare conatus est Mabillonius : mihi non lubet in re adeo incerta longiorem operam ponere.

d Hæc SS. Willibrordi et Gertrudis apparitio ac vaticinium de morte post triennium obeunda, vera esse potest in aliis circumstantiis : sic cetera ad Carolum Magnum spectantia, præ ut hic narratur, cum vera historia conciliari omnino nequeunt. Sanctam Virginem Tamisiæ commorantem, ibique mortem feliciter obiisse non dubitamus ; sed tum ætatis adeo provectæ, ut scenis illis apta non fuerit.

e Sitne hic piscis qui Virgini appingi solet, an alius iste qui prope Vilvordiam supra captus est, non definitio : forte uterque in imagine locum suum occupat. De sturionibus vero nusquam verbum.

f Quid velit Anonymus, haud obscure datur intelligi ; at melius scripsisset, iis ad finem perductis, vel saltem, iis ita fine dato.

g Pausa (Gallice pause) requies, quæ in Musicam transit ; vide glossaria.

h Ex Actuum cap. 9, x. 39 satis nota est Dorcæ historia, uti et aliæ supra ex sacro textu allegatæ et sufficienter explicatæ.

i Refero ipsius ad Caroli, ne alias tota prorsus historia evertenda sit : et vero ad quem magis proxime et proprie referri possit, non video ; quidquid auctor sibi non cohæreat, ut in Commentario prævio expositum est.

INVENTIO,

Elevatio et translatio sacri corporis Tamisia ad cœnobium Blandiniense juxta Gandavum, tempore Balduini Ferrei.

Ex eodem codice Ms. cum aliis collato.

Postquam sancta Deo amabilis Amalberga pro conservando pudicitiae titulo imitabilem, similia passis virginibus, fugam init, terreno Rege non solum spreto, verum etiam superato, protinus se ad Regem contulit cœlestem, qui omnia cum Patre et Spiritu sancto perenniter regit, quique eam intra secretarium suæ ineffabilis pietatis excipiens, cœlestis alimonie deliciis benignissime et misericordissime deinceps enutrivit, acsi filiam, quam antea clementissime sanaverat, sauciatam. Nimirum quia illa pro conditione carnis infirma erat et timida, confugium fecit ad petram, quæ est refugium herinacis. Spiritus autem, qui omni, ad se confugienti, petra solidissima est atque felicissima, intra se receptam tanta benignitate protexit, ut postea, tam visibilis quam invisibilis hostis nullas pati posset insidias. Denique a loco, qui more gentilitio Materna dicebatur, in quo contumeliam fuerat passa discedens, ad quamdam sui juris possessiunculam, quæ Tempseca vocabatur, illico festinavit : ubi in operatione virtutum, et spiritualis contemplatione Theologiæ sine cessatione persistens, postremo quam sanctum ac memorabilem vitæ finem habuerit, superius aliquantulum jam expressum est. Verum scriptor hujus opusculi, pollutis labiis enarrare non præsumens, purioris linguæ auctori id emendatius supplicavit explicandum : a quo etiam et utinam de translatione sanctissimi corporis ejus, Christo propitiante, narratio digna proveniat, quam veraciter a probatissimis viris compertam, tali modo certum est contigisse *a*.

Narrationis hujus scriptor

F

A
a variis sa-
crum corpus
quæsitum
testatur;

b

49 Transcursis enim post felicissimum ejus obitum multis dierum curriculis, locus ille, omnibus Christianis honorabilis, in quo sacrum ejus jacebat corpus, cunctis mortalibus, excepto uno solo eodemque ipsius beatissimæ Virginis vernaculo, erat incognitus b. Qui cum diutius ob sanctitatis illius meritum latere non posset, sollicita satis et officiosa fidelium inquisitione repertus est. Ac primum fratres Truncinensis monasterii, aliquanto quam oportebat ambitiosius, se ad hoc opus ingerentes, sedulis inquisitionibus fatigati, aliis locum dederunt, qui id religiosius explorarent. Post hos similiter fratres de cœnobio S. Bavonis, multum in ejusdem inquisitionis exercitio laborantes, tandem intellexerunt, non sibi thesaurum illum esse ostensibilem, sed potius iis, quos beatissima Virgo sui præsentia veris divitiis donatura erat. Qua in re illud necessario consideratur, quod sibi injustam reperiendi facultatem facit, quicumque facta Sanctorum temere irreligiouseque querere contendit. Quanto enim quisque indignius accedit ad cœleste officium, tanto se hoc ipsum altius extollit, ne habeat arrogans et temeraria quæsitio inveniendæ rei spiritualis effectum, unde Apostolus: Noli altum sapere, sed time.

B

sed non nisi
post preces et
jejunia

50 Denique hinc legimus, Ozam divina animadversione esse punitum, quoniam arcam Dei Israel, non ea, qua dignum erat, humilitatis manu palpaverat. Quocirca nemo sibi aduleatur, nemo sui immemor fiat; postremo, nemo sibi, quod non meretur, omnino præsumat, quandoquidem inde sequitur unumquemque tanto gravior pœna quanto amplior præcesserit facta sanctæ religioni injuria. Itaque ex hujusmodi exemplis facile colligitur, non meruisse fratres supra memoratos invenire tam pretiosum sanctissimi corporis thesaurum, quoniam hunc et negligenter quæsierant, et fortasse postmodum aliter quam se devotionis ratio habeat, tracturi erant. Non longe igitur ab iis inventus est quidam fidelis servus et prudens, qui se ad tantum opus longe alia ratione mancipavit. Is cum esset in monasterio B. Petri Apostolorum Principis, intra villam Gandensem situato, proprio nomine Robertus, ecclesiasticis autem studiis vitæque honestate omnibus notus, sapienter admodum intellexit, a divina pietate esse quærendum, quod humanis argumentationibus nequaquam poterat inveniri. Ac primum se jejuniis multis et assidua oratione purificans, ab Episcopo ejusdem diœcesis, ut exquirendi licentiam mereretur, petiit commentum, qui continuo ejus precibus annuens, et benedictione ipsum insignivit et consilio roboravit, rebusque tam sacro operi convenientibus fulcivit, dicens: Vade in nomine Domini, et sicut fuerit voluntas in cœlo, ita fiat.

C

a Blandi-
niensibus
monachis,

51 Et ille statim, secum paucis adhibitis fratribus, cum summa humilitate sanctoque timore, plenus tamen fide in spem bonam, ob divinæ pietatis larga beneficia, sese fiducialiter erigens, ad locum, in quo gazas illas venerabiles repositas esse audierat, sine mora perrexit. Verum ubi illuc perventum est, quantis se ibidem lacrymis perfuderit, quantaque se cordis contritione coram Domino mactaverit, quis explicare sufficet? Noverat sane vir cœlestis ingenii, non sibi esse facile, quod aliis fuerat impossibile; atque ideo se carnis inaceratione vehementer angebat, quo pia Virgo, ejus mœstitudini condescendens, tandem se aperiret vel sic pulsanti, quæ numquam in vita sua januam miserationis alicui clauserat pie

postulanti. Per totum igitur triduum margarita illa pretiosissima cum ingenti humilitate multaque supplicatione quæsitæ est, sed minime reperiata. Cumque vernaculum sanctissimæ Virginis, de quo superius diximus, subinde interrogasset, ubi id, quod quærebat, repositum esset, nequaquam ab illo, uti hoc revelaret, aut blandimentis propositis, aut præmiis pollicitis, extorquere valuerunt.

EX MSS.

52 Itaque jam super eos miserabilis ceciderat desperatio, jamque se frustra laborasse, cum gemitu et lacrymis deplorabant; cum subito unus de fratribus, Thietwala nomine, locum sepulcri sibi ostensum esse, mira exultans revelatione proclamavit. Ad cujus vocem cum omnes stupefacti converterentur, factus est cunctis qui ibi aderant, locus cum sepulcro illo venerabili perspicuus, quem tamen antea in propatulo omnium oculis expositum minime viderant. Tum vero summo repleti gaudio, et quodammodo in viros alios permutati, præcelsis Deo vocibus gloriam canentes, templum illud angelicum hymnis et laudibus compleverunt. Sed quoniam crebra piratarum incursio regionem illam vehementissime infestabat, salubri admodum consilio utentes, membra beatissimæ Virginis pallio decenter involuta atque in locellum posita celeriter efferentes, ad navim, qua illuc vecti fuerant, cum festinatione regressi sunt. Tunc illis de basilica egredientibus, multitudo volatilium c cœli apparuit, quæ pennulis applaudentia, tremulisque vocibus officio quod agebatur conjubilantia, affectu, quo poterant, in obsequium venerandi corporis exultabant.

accepta re-
velatione,
reperitum.

E

c

53 Robertus autem, dignæ memoriæ abbas, posito intra navim thesauro omnium gazarum pretiosissimo, cum sese remis primus applicuisset, commonuit fratres, ut fugæ quantocius consulere non differrent. At illis jussionem patris alacriter exequi cupientibus, senserunt sese repente, divino nutu, contra vim fluminis ferri; ideoque tantam Dei gratiam meritumque sanctissimæ Amelbergæ virginis admirati, laborare semet, ubi virtus Christi operabatur, non oportere censes, ad monasterium beati Petri Apostolorum Principis, de quo supra diximus, cum incredibili velocitate reversi sunt. Hunc, ut credimus, Virgo beatissima locum elegerat, uti in eo usque hodie habitaret; ad quem cum pervenisset, factus est ei obviis innumerabilis populus utriusque sexus et diversæ ætatis ac conditionis: cujus multitudo cum omnes campos omnesque saltus repleret, dulces in laudem Christi melodias expendere audiebatur.

adverso flu-
mine Ganda-
rum perdu-
ctum,

F

54 Primus autem omnium, uti decebat, venerabilis Episcopus Reynelmus *, ingenti gaudio affectus, adesse non distulit, adorans Dominum et collaudans, quoniam tunc videbat, quod multoties se visurum esse ante desperaverat. Post hunc Balduinus Comes, gener Karoli, potentissimi regis, se præsentem cum summa devotione exhibuit, omnique populo in vigiliis et oratione feliciter communicavit. Præcipue autem clerici monachique quamplurimi catervatim undique accurrentes, non potest dici quam devote quamque solenniter noctis illius excubias frequentaverunt. Mane igitur facto, sanctissimum beatæ Virginis corpus in locellum, cum magna Episcopi et clericorum humilitate, atque cautela totius populi, in cœlum clamore sublato, qui tantum bonum nobis concessit, quo hujusmodi exemplis, hominum præcipientes impetus virtutis constantiæ

ibique ab
Episcopo
Tornacensi
depositum.
* alias Reyn-
gelmus

EX MSS.

triumphemus, et dæmones superare possimus. Hæc de translatione corporis sanctæ ac Deo amabilis Amalbergæ fideliter enarrata, si quis male interpretatus fuerit, ipse se infidelem esse fatebitur, quandoquidem illum mala diligere, qui bona credere contemnit, aperto satis indicio demonstratur.

Inepta sacri
nominis ety-
mologia.

d

55 Sed nunc de nobilissimo ejus nomine, divino quodam vaticinio eidem imposito, pauca dicturi, finem sermonis sic faciemus. Nomen quippe sanctissimæ istius Virginis ex duabus linguis *d*, Latina videlicet atque Thiudisca compositum esse, gemina verba declarant. Prior enim pars a malo, posterior berga, meritum ejus felicissimum fuisse, alterna voce proclamant. Amalberga namque, a malo custodia, sive a malo cautela exprimitur, quod utrumque ipsius sancto proposito aptissime convenire, nemo est qui ambigat. Namque quia corpus et animam sua perpetua Christo castitate dicaverat, a malo se custodisse, dubium non est. Quantum vero dæmonum insidias semper suspectas habuerit, pedesque suos a laqueis iniquitatis retraxerit, mala jugiter cavissee bonaque semper egisse, perspicua ratione probatur. Alioquin, aut aliter, nescio quo docendi genere, nomen ejus quilibet interpretabitur, an eam aliter, quam supra dictum est, fecisse mentietur? quod tamen de tam sancta et Deo amabili virgine, nefas est quempiam fari, quæ in tantum pudicitiae ejus thalamum sublimavit, uti nunc imperii cœlestis augusta, desideratis amplexibus perfruatur sponsi sui Domini nostri Jesu Christi, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

B

Clausula er-
ronca a pri-
mo transla-
tionis aucto-
re hic inser-
ta.

56 In codice Tamisiensi additur clausula, quæ primo translationis auctori tribuenda laud quaquam videtur, accepta procul dubio ex vetusta aliqua inscriptione, quam amanuensius, ne periret, subjungendam censuerit, de suo adjiciens ineptam correctionem, quæ melius omissa fuisset. En ejus verba: Corpus paradoxæ Virginis Christi Amalbergæ, ad præfatam basilicam delatum est a Balduino, cognomento Ferrco, avo scilicet Arnulphi magni, sexto Kalendas Novembris, anno incarnati Verbi octingentesimo septuagesimo, Indictione tertia, sed ego dicerem Indictione quinta. Male utique, nam Indictio tertia plane coincidit cum anno octingentesimo septuagesimo, non item quinta, ut correctio plane superracanea sit. Quod vero meminerit Arnulfi magni, ne inde quis inferat, Comitibus istius tempore adjectam esse eam clausulam seu additionem: nam licet ejus seculo componi potnerit, satis certum videtur, recentiorum esse translationis historiam. Malim existimare, Arnulfi memoriam illic insertam, quod ea semper in cœnobio Blandiniensi recentior fuerit, ob innumera beneficia quibus ipsum Comes ille locupletaverat.

C

ANNOTATA.

a Necdum mihi persuasit scriptor iste, certum esse, sic contigisse inventionem sacri corporis, ut ipse narrat; sive idem sit, qui Vitam compilavit, sive alius purioris linguae auctor, quod satis ambigue explicat.

b Vide quæ de operosis his circuitionibus disputavimus supra in Commentario prævio.

c Hic ego invenio aves, nescio quas, translationi corporis S. Amalbergæ applaudentes, verum

de sturionibus, ut iterum dicam, altum ubique silentium. D

d Hoc commentum supra refutavimus in Commentario prævio, ad Acta S. Amalbergæ Viduæ.

MIRACULA

Ex codice membraneo Ms. ecclesiæ
Tamisiensis.

Anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo tertio, feria tertia post vincula sancti Petri, quidam pauper piscator in Scaldam mittens rete ad capiendum rhumbos *a*, non post longi temporis moram trahens rete suum, invenit in reti suo captum rhumbum magnum; et attrahens in naviculam ejus rhumbum, gavisus est ex captione piscis: quod gaudium statim versum est in mœrorem, quia dum rhumbus sensit siccitatem, palpitans et percutiens cum cauda navim, et piscatoris rete rumpens, per foramen retis salivit in Scaldam. Invocans piscator corde mœsto beatam Amalbergam, ut succurreret sibi pro rhumbo capiando [promisit] ipse [quod] grossum Turonum super altare ipsius jejunos immolaret. Et, hoc dicto, idem rete projiciens in Scaldam, rhumbus intrans rete piscatoris, tractus est pacifice tamquam parvus pisciculus ad littus Scaldæ; et deinceps manus piscatoris evadere numquam conabatur: unde piscator laudans beatam Amalbergam, mane facto, sicut voverat, Turonum immolavit.

Piscator a
Sancta exau-
ditus.

a

E

2 Consuetum est a temporis antiquitate, feretrum beatæ virginis Amalbergæ, cum reliquiis ejus et etiam aliorum Sanctorum deferre circa metas villæ *b* Tamisiensis quolibet anno, semper in feria quarta sanctæ Pentecostes; et omnis clerus nobilesque prædictæ villæ, necnon populus communis ejusdem villæ et circumstantium villarum, cum reverentia et maxima devotione, jejunii cives Tamisiachi nudipedes, unanimiter circumeundo villam, sanctum feretrum supportantes assequuntur. Adsunt etiam ibidem mini et alii joculatores, histriones, organistæ, buccinistæ, tympanistæ, viellatores et citharistæ, et complures alii, quorum interest, in laudem et gloriam beatæ virginis Amalbergæ, laudabiliter exercere multimodum genus organorum. Et eligitur quidam locus, qui dicitur *Gnuc*, juxta villam quæ dicitur *de Avestonc*; et congregatur ibi populus universus, moram faciens, milites, equites, armigeri, militissæ *c* domicellæque nobiles, cum curribus earumdem coopertis: et prædicatur ibidem, et multa miracula beatæ virginis Amalbergæ recitantur. Et supponitur feretrum honorifice curribus, donec sermo sit completus, et ab omnibus multifarie honoratur; deinde sublevatur feretrum et refertur in basilicam beatæ virginis Amalbergæ.

Obneglectam
solenem
supplicationem

b

F

c

3 Anno Domini mcccxxi, quod prædictum feretrum pauperrime ferebatur circa villam, non multis personis etiam minimis [comitantibus] sed major multitudo non curavit in hoc anno, quod consuetum fuerat ab antiquo, et sic feretrum ab illis qui tunc aderant ad fanum ejus debiliter reportatur. Posthinc *d* in solennitate beatæ virgi-

Tamisiensis
anno 1522

d

nis

A nis Amelbergæ tanta serenitas erat, quod quasi generaliter omnes qui dicto festo Tamisiæ tune interfuerunt, mirabantur super hujusmodi festi diei claritate, quæ subito conversa est circa horam Vesperarum in tam immensam umbram et validam tempestatem tonitruum, fulminum et grandinum, cum vento valido et densa pluvia; et quasi generaliter omnes qui videbant illam horribilem auram, interire crediderunt, et diem iudicii veraciter adfuisse. Et oriebatur infra Tamisiam, villam sanctæ Virginis Amelbergæ, sicque fere medietas fructuum hujusmodi villæ quassata fuit et destructa per grandines qui tunc in die ceciderunt.

terribili tem-
pestate pu-
niti.
* lege limites

4 Et est hoc miraculose notatum, nam ultra limina * parochiæ sanctæ Virginis se [non] nisi modicum extendit, et aliquibus grandinibus, ad modum pomorum magnis, inveniebatur, ut impressa fuisset forma turpissimæ faciei, velut dæmonis aut alterius turpis animalis; et peritissimi viri asserebant, illam ingentem tempestatem specialiter a Deo Tamisiensibus esse destinatam in exemplar et castigamentum, memoriamque præfatæ tempestatis, ut beata virgo Amelberga a Tamisiensibus et ab omnibus Christianis diligentius imposterum honoraretur. Præsertim in anno Domini mcccxxiii exhibebatur [tantus cultus] et tanta reverentia beatæ virgini Amelbergæ, quod vix unus solus remansit in domo custodienda, quin ad feretrum beatæ Virginis ad supportandum omnes et singuli, senes cum juvenibus, in honorem et laudem ipsius concurrerunt, laudantes et exorantes sanctam Virginem, quatenus ad cœlestem Regem specialiter pro Tamisiensibus, ac etiam omnibus Christianis interpellaret, ut ipse per suam misericordiam remove dignaretur ab omnibus Christianis comminationem tempestatis.

Mulier in
partu peri-
citantis sana-
ta.

5 In anno Domini mcccxi, quædam mulier imprægnata a viro suo in villa Tamisiensi, oriunda et nutrita in eadem; dum tempus pariendi ejus adveniret, infans in utero mulieris illius moriebatur, et nullo modo potuit ab infante liberari, sed dolens et infirmata fere per medietatem unius anni, ultra terminum pariendi, sic permansit. Quæ tandem consilio quarundam matronarum freta, fideliter invocavit beatam Amelbergam, ut deprecaretur Dominum Jesum Christum, quod ab infante, quem mortuum in utero sensit, liberari posset. Ipsa quoad vitam suam singulis annis vovit, se basilicam sanctæ virginis Amelbergæ peregrinando visitaturam. Et voto facto, statim infans mortuus exiit per foramen juxta umbilicum ejus membratim. Primo caput et deinde caro per frusta cum cunctis ossibus infantis ejiciebatur, et mater precibus et auxiliis beatæ virginis Amelbergæ, non post longi temporis spatium, ab illius partus infirmitate reddita fuit pristinae sanitati.

Suscitatur
infans mor-
tuus.

e

6 Anno Domini mcccxxiii, sedens ultra Scaldam, in loco qui dicitur Weert e Theutonice, quædam mulier, habens in gremio suo quemdam infantulum ejus, sanum et hilarem existentem, qui continuo pallidus effectus exspiravit. Mater ejulans et exclamans voce magna vicinos convocavit, qui incitaverunt eam invocare beatissimam virginem Amelbergam super mortuo filio suo. Quæ statim dum promisit eundem offerre Virgini, cunctis ibidem vicinis videntibus, puer ille quasi expergiscens, sine mora revixit.

7 Anno Domini mcccxx, quidam vir oppidanus in Rupelmonda, in profesto beatæ virginis

Amelbergæ, circa horam primam parari cibaria sibi præcepit ad prandendum, et poni mensam. Cui respondit uxor ejus dicens: Jejunium est beatæ virginis Amelbergæ. At ille respondens, dietum uxoris suæ vilipendens, beatam Virginem [contemnebat] et increpabat uxorem suam et totam familiam domus suæ, dicens, jejunium esse fatuitatis; obloquensque beatæ Virgini frivolis verbis et inhonestis, ad mensam ejus sic resedit. Et dum cibum sumere cœpisset, primam buccellam panis, quam habebat in ore, glutire nec vomere potuit; sed contractis membris ejus, in extasi effectus est, et totus mutus et quasi mortuus ab omnibus putabatur. Videntes autem uxor ejus et filii filiæque attoniti, vicinos convocantes, flexis genibus, ad terras humiliter [se] prostraverunt, et voce lamentabili cœperunt invocare beatam virginem Amelbergam, ut ejus intercessionem sanaretur. Mater eorum et filii voverunt impransi nudique pedes, cum ipso sanctam basilicam Amelbergæ virginis, peregre, cum oblationibus eorum, in laudem Virginis visitare, omnibusque diebus vitæ suæ sanctam Virginem singulis annis in profesto suo promittendo adire peregrinando. Paulo post eorum pater sanatus est, et cœpit loqui, veniam petens incessanter a Virgine sancta, seque confessus est coram omnibus, in ipsam Virginem cogitatibus et verbis graviter deliquisse; surgensque sine temporis intermissione, templum beatæ Amelbergæ virginis devotissime cum oblationibus et amicis visitavit in illa die.

EX MSS.
Sanctæ con-
templor gra-
viter corre-
ptus.

8 Anno Domini mcccxx, quædam inatrone commorans in Erdenborch f, habens filiam, quæ caduco morbo feriebat, audivit mater miracula recitari, quæ fiebant Tempsecæ per beatæ virginis Amelbergæ gloriosas interpellationes ad Jesum Christum. Mater invocans sanctam Virginem, promisit ei, quod si filia sanaretur, nunquam ornato capite choreis aut nuptiis interesset, vel sponsalibus, donec sanctam ecclesiam beatæ virginis Amelbergæ in Tempseca, cum oblationibus personaliter visitasset; quæ sanata fuit ab infirmitate sua. At postmodum immemores mater et filia voti facti, fere per annos tres transactos; quædam sponsa, neptis filiæ mulieris hujus, in quodam die festo, dum deberet matrimonio copulari, rogavit neptem ejus, scilicet filiam hujus matronæ, quod eam præcederet, nuda caput, cum ceteris virginibus, sicut mos est in talibus oppidis, et in aliis civitatibus et in vilis magnis.

Puella cadu-
duco morbo
laborans
f

9 Mater nocte præcedente dum lavare cœperat caput filiæ suæ, ut in secunda die decentius incederet, et ornatius inter alias puellas cum indumentis suis nuda caput appareret; porro filia, sub matre lavante, caput percussa morbo terribiliter caduco, quem non senserat per tres annos, recordata est mater promissionis, quam nondum impleverat beatæ Amelbergæ Virgini. Cœpit iterum mater lacrymari, et altissima voce clamare: Miserere nobis, virgo sancta Amelberga, quia peccavimus tibi; sana filiam meam, et quoad vitam nostram, quolibet anno cum oblationibus nostris, in laudem et honorem nominis tui, visitabimus in Tempseca sanctum templum g tuum. Iis dictis, iterum filia convaluit, et laudare cœpit et benedicere beatam virginem Amelbergam. Quæ mane surgentes mater et filia, cum muneribus et oblationibus, in Tempseca beatæ Amelbergæ virginis sanctum templum visitantes, et qualiter eis hæc evenerunt, omnia coram sa-

emisso voto
sanatur:

g

cerdotibus

EX MSS. cerdotibus ibidem et omni populo verbotenus enarraverunt.

item inflatio gutturis, 10 Anno Domini mccccxxiii, quidam nauta, cujus guttur inflatum erat, circiter octo dies passus est angustiam magnam; et dum quodam die cibum sumere conaretur, in mensa solam buccellam panis imponere nequivit ori suo; nec anhelitus ejus per arterias intrare poterat vel exire. Statim, eo invocante beatam Amelbergam, sanatus erat ab inflammatione, cum oblationibus adiens ecclesiam, [et] benedicens beatam Amelbergam.

furiosus, h 11 Anno Domini mccccxxii, quidam vir oppidanus in Mechlinia h, furiosus et amens omnium sensuum ejus, ligatus erat ferrea compede, et fere duodecim funibus circa manus et pedes, et a pluribus in furiositate tenebatur. Sed tandem inter omnes ferrum cum omnibus cordis dirupit, et in eadem hora beatam Virginem invocavit, dicens: Adjuva me beata virgo Amelberga. Qui statim, annuente Deo precibus Amelbergæ virginis, recepit perfecte quinque sensus ejus; et in secunda die mane surgens, ferrum propriis manibus ejus, in exemplar omnium, ad templum sanctæ Virginis apportavit. Quod ab omnibus videri potest usque ad hodiernum diem.

B puella contracta, i 12 Anno Domini mccccxiii, quædam mulier vidua, in villa Tamisiensi, quamdam habuit puellam, circiter septem annos habentem, ponens illam ad custodiendum pullos aucarum i in plateis. Quadam die sedebat illa puella supra quamdam fossam, non procul a domo matris ejus, et ex voluntate Dei omnia membra ejus contracta permanserunt in illo loco, quod moveri per se ipsam nequivit. Mater ejus adveniens dixit: Filia, surge; et mater eam tetigit et traxit manibus ejus, sed remansit immobilis, quasi lapis. Mater vero tunc contristata nimium, sublevans filiam suam in humeris, in domum propriam cum corde gementi portavit. Tandem invocans beatam Amelbergam, in filiæ suæ subsidium et juvamen, [oravit] ut ejus membra sic contracta pristinae sanitati restauraret. Quæ per aliquot dies impotens in lecto jacuit, et mater confidenter oravit, quod per preces beatæ Virginis erexit se puella de lecto, et cum matre et aliis vicinis ejus venit ad templum beatæ Virginis hilaris et sana, relinquens oblationes super altare beatæ Virginis Amelbergæ.

C et mulier ex partu afflictata, k 13 Anno Domini mccccxii, quædam mulier in Hulft k commorans, laborans in partu, peperit infantem super caput habentem massam carnis in magnitudine fere capitis sui; quod videntes mater ejus et complures aliæ mulieres, ultra modum contristabantur. Et mater advocari jussit chirurgicos et incisores vulnerum peritissimos, qui remedium adhiberent abscindendo hoc frustum carnis, taliter innatum capiti infantis illius; sed nullus chirurgicorum, propter periculum mortis pueri, licet ad hoc a parentibus exhortaretur, apponere manus ejus audebat; sed puer ita remansit. Mater vero dolens multum, recordata est in eadem nocte miraculorum beatæ Amelbergæ virginis, corde lugubri jugiter invocans ipsam sanctam Virginem super filii sui sanitate; quod si convalesceret infans et annihilaretur illius carnis inflatio, veniret mater, quam cito surgeret a decubiis l, ut beatæ virginis Amelbergæ filium suum cum oblationibus immolaret. Quæ tunc inflata caro capiti penitus evanuit et annihilabatur; et precibus beatæ Virginis, effectus est infans sanus in capite. Et mater ejus in-

fantem, sicut promiserat, in templo Virginis Tamisiæ præsentavit.

14 Anno Domini mccccxviii quidam Jacobita, Ordinis sancti Dominici, nomen habens frater Joannes de Bonestele, bonæ memoriæ, prædicator ultra Scaldam in terra Wasia, prædicans in loco, qui dicitur **Ter banc**, ibidem congregata magna multitudine populorum, et recitans plura miracula beatæ virginis Amelbergæ, quæ repperat idem frater in Legenda beatæ Virginis de spatio longi temporis in templo suo Tamisiæ scripta, sermone suo completo, rediit Antverpiam ad Fratres ejus; eademque die sedens in cella sua solus, intra se recordatus est sermonis ejus facti in illa die, et miraculorum beatæ Amelbergæ, dubitans et hæsitans, ut in pluribus quæ prædicaverat populis veraciter, sine m possent esse vera, loquensque ad interiorem hominem sui [et] dicens: Talia non sunt, licet ab aliquibus ibi sunt annotata. Iis actis et dictis infra se, sine aliqua temporis intermissione, frigus eum invasisit acsi febrecitare cœpisset, et impotens factus est omnium membrorum ejus, nec solum verbum proferre potuit ore suo. Qui statim ingemiscens tota mentis intentione, cordeque firmissimo sanctam invocans Amelbergam, de commissis in ipsam, humiliter veniam postulavit; et post modicum temporis assecutus est sanitatem, laudans et benedicens ipsam Virginem; vovitque se fideliter quolibet anno in festo virginis Amelbergæ prædicaturum laudem Virginis in loco qui dicitur **Banc** n, quoad vitam suam. Et hoc ingens miraculum immediate fratribus ejus intimavit, et quamdiu vixit, semper interfuit festo Virginis sermocinans, et ibidem publicavit imprimis miraculum suum, qualiter acciderat sibi, cum aliis miraculis beatæ Amelbergæ.

ANNOTATA.

a Rhombus piscis planus est, a figura sic dictus, de quo etiam egimus ad Vitam S. Ottonis 2 Julii pag. 419: Belgice vocatur tarbot seu terbot; gallice turbot.

b Tritum hic et in Actis vocabulum, quod lexicographos exercet; hic et superius non solum pro pago, urbe aut oppido accipitur, sed pro tota porciæ aliqujus extensione.

c Vox rorior, pro nobili, opinor, femina, quemadmodum Viri nobiles olim milites dicebantur. Cetera quæ observari hic possent, satis intelliguntur.

d Hæc et similia barbara, tum in verbis tum in sensibus, quibus hæc miraculorum historia abundat, vix annotari mereantur. Hinc inde uncis conclusi, quæ ad claritatem juvare possunt.

e Una circiter leuca distat Tamisia in Occidentem, quemadmodum Rupelmouda inferius in Orientem.

f Ardenburgum oppidum novi in Flaudria, non procul Slusa situm: an hoc indicetur, nescio.

g Dum hic legis templum S. Amelbergæ, alibi ecclesiam vel basilicam, intellige eo sensu quo supra diximus; eam nempe in eo templo coli, at ipsius beatissimæ Virginis Mariæ dedicatum esse.

h Notissima civitas, Belgii ecclesiastici metropolis, Tamisia in Meridiem distat leucis minimum quatuor.

i Intellige hic rursus anseres, sed forte paulo magis cicures; qua ratione a silvestribus distinguere possunt, quos gances, seu ganzas in Vita appellatos vidimus cap. 3. Vide annotata ad litteram i.

k Oppidum Flaudriæ, satis notum, ultra Wasia

P. Dominica-
nus malo suo
miraculis
fidem habere
discit.

A *fines in Septemtrionem, Batavis acatholicis modo subditum.*

l *Intellige a puerperio.*

m *Gallicismus, ni fallor, quo vult dicere Prædicatorem istum, ut vera asseruisse miracula, quæ possent esse falsa.*

n *Banc, Ter banc locus est, de quo num. 2 supra, ubi congregabatur populus, ad supplicationem feria vi Pentecostes: unde docemur, concionem ad populum ibi etiam olim haberi solitam.*

Miraculorum continuatio.

a
b
Manus contrita restituitur:

B

Anno Domini mcccxi a quidam vir operarius, dum castrum de Beverne b altiorabatur, pro diurnis denariis ibidem laboravit portando lapides machinatoribus, et latomis ministrans. Accepit lapidem immensum et apposuit collo suo, qui præ nimio onere lapidis, lapsus est ad terram; et cecidit lapis ille super manum ejus, et conclusit eam inter duos lapides; et tantam recepit læsuram, quod nulli chirurgici manum illam curare poterant, licet plures magistri ad sanandum eam advenissent. Unde vir ille tantum sensit dolorem in illa manu, quod in fine magistri dicebant, manum infectam et accensam igne, et nullum aliud esse remedium, nisi manum amputari. Et die secunda convocati sunt amici ejus, qui cum magistris ibidem adessent; et magistro uno præparante instrumentum ad hoc aptum, supervenit in domum illam vir quidam antiquus, canus multum, et loquebatur uxori hujus infirmantis in hunc modum: Manus viri vestri sanabitur infra triduum, si beatam virginem Amelbergam puro corde visitaveris in Temseca cum decem peregrinis. Et extrahens quoddam viride folium cujusdam herbæ, posuit super manum illius, et jussit ut non amoveretur nisi tertia die transacta; et immediate recessit, incognitus ab omnibus illis; et dum aliqui eorum insequerentur eum per plateas ad interrogandum ab ipso plura bona, nullibi potuit inveniri. Et uxor illius surgens die tertia summo mane, votum peregrinationis, sicut præceperat ei ille bonus homo, fideliter adimplevit; et cum in sero domum redisset, invenit maritum ejus hilarem, sanum, laudantem et benedicentem Dominum et beatam Amelbergam, quod precibus et meritis ejus omnipotens Deus manum ejus ab omni læsione sanasset; et sanatus absque mora similiter ipsam Virginem peregrinando visitavit.

femina a periculo mortis liberatur.

C

16 Anno Domini mcccxxvii, quædam juvenula multum innocens, decepta a nobiliori viro, concepit puerum ab illo: qui dum percepisset, illam imprægnatam, repulit eam, impropereus ei sæpius et imputans, alios viros secum concubuisse. Ex quo illa plurimum contristata cœpit invocare omni die sanctam Amelbergam imis singultibus, ut eam consolaretur in hoc magno dolore, quoniam pura esset a consortio omnium aliorum virorum. Hæc tristis et mœsta manens, ob hoc quod eam amasia ita verbis suis diffamaverat, ix mensibus elapsis, peperit filium unum. Amasius ejus intrans thalamum, ubi tunc in decubiis illa jacebat, evaginato capulo accessit ad lectum amasiæ suæ, dicens: Nunc apparet quod tu cum alio concubuisti, et nunc te interficiam hæc cultro; manus meas non evades. Illa tunc flebili corde fideliter invocavit beatam Amelbergam, ut ipsam ab illo furibundo et inescusato liberaret. Et

statim cecidit ille directo dorso versus terram; surgens primo secundoque, sed tertio surgere non valuit. Jacebat impotens omnium membrorum ejus, quasi exspirasset, donec vicini thalamum intrassent, flentes et percussi nimium super illo, quasi mortuo, sic jacente. Venerunt visitare beatam Amelbergam, ut ille precibus ejus reciperet sanitatem. Qui statim surgens, confessus est coram omnibus, voluntatem habuisse illam interficiendi, diabolica suggestionem, nisi beata virgo Amelberga ipsum constrinxisset; veniam ibi postulans de commisso, ipse cum amasia sua et cum aliis pluribus personis, peregre limina capellæ beatæ virginis Amelbergæ, in honorem ejus et laudem visitaverunt; et voverunt, se quousque viverent, semel in quolibet anno visitaturos.

EX MSS.

17 Anno Domini mcccxxvii, feria quinta post Purificationem beatæ Mariæ Virginis, vir unus et duæ mulieres interfuerunt miraculis quæ fiebant in capella beatæ virginis Amelbergæ, videlicet quod duæ mulieres obsessæ liberabantur: una earum a duobus dæmonibus; altera ab tribus, in una hora simul et semel: quod miraculum raro visum est fieri in ecclesia aliqua. Iverunt a Tamisia ad ecclesiam de Rupelmonde, invenerunt ibidem congregatos scabinos, et alios probos viros ipsius villæ, loquentes de negotiis eorum. Narraverunt illis miracula facta in ecclesia Tamisiensi; quorum unus scabinorum, non credens, sed subridens, dixit: Hæc non sunt vera quæ narratis; et immediate, verbis illis ab ore suo prolatis, remansit immobilis et mutus, et impotens omnium membrorum ejus. Quem amici ejus posuerunt in curru, et transvectus [est] eadem die usque ad atrium beatæ Amelbergæ; et dum levaverunt eum de curru, ponentes super garras c atrii, statim auxilio beatæ Amelbergæ resumpsit ibidem omnium membrorum ejus sanitatem; et accedens ad sepulcrum et altare ejus, cum amicis et aliis bonis parochianis Tamisiensibus, laudans et benedicens beatam Amelbergam, reliquit ibi oblationem ejus, et rediit domum suam hilaris et sanus.

Incredulus respiscit.

E

18 Anno Domini mcccxxvii, mense Augusto, in vigilia Assumptionis, quædam domicella patiebatur cardiacum, id est morbum cordis gravem, ita quod amici ejus desperabant de vita ipsius. Inter cetera consuluit una matrona illi mulieri infirmanti, quod ipsa invocaret sanctam Amelbergam; et illa promisit, sanctam Amelbergam visitare nudis pedibus, et immolare ei cor unum factum de cera, continens unam libram. Et dum hoc votum fecerat intentione bona, in hac hora sanabatur ab infirmitate sua; quæ tertia die sequente, sicut voverat, beatam Amelbergam visitavit.

Curatur morbus cardiacus,

F

19 Anno Domini mcccxxvii, feria secunda post festum beati Laurentii, quædam mulier febribus graviter occupata, vovit peregrinari beatæ Amelbergæ; et voto facto, febres deinceps evanuerunt, et omnino sanabatur ab ipsis, precibus beatæ Virginis. Et simili modo sanati sunt multi a febribus, et ab infirmitatibus diversis in eodem anno.

febris,

20 Anno Domini mcccxxvii, quædam puella decem annorum vel circiter, obsessa a spiritibus immundis, introducta erat in capella beatæ virginis Amelbergæ; quam sacerdos unus conjurando conjurationibus magnis, et in balneo d ponendo conjuravit, et fortiter tentavit, ut ab immundis spiritibus liberaretur, absque corporis illius et aliorum læsione. Quæ in die nona, eadem nocte

et energumena.

d

sequente,

EX MISS.

sequente, dormiens coram altari liberabatur ab omnibus vexationibus dæmonum; et summo mane confessa est coram sacerdotibus et aliis viris probis se esse omnino sanata, precibus et meritis beatæ virginis Amelbergæ.

Violati festi
pæna,

e

21 Anno Domini mcccxxvii, quædam juven-
cula, cujusdam viduæ filia, præparavit se ad fil-
landum *e* in profesto Amelbergæ circa horam non-
nam, et involvit colo suo lanam. Mater ejus ait
illi: Filia mea, desine filare, quia festum est bea-
tæ Amelbergæ; tu vides peregrinos transeuntes
versus villam Tamisiensem, in honorem beatæ
virginis Amelbergæ. Cui filia respondit: Nulla
mihi est de hoc cura; ego lanam meam in colo
meo volutam omnino filabo priusquam advespe-
rasset. Et cum hæc verba protulisset, immediate
cecidit a scabello, supra quod sedebat, ingemi-
scens et clamans quasi lunatica, et graviter omnia
ejus membra torquebantur. Invocantes mater et
vicinæ mulieres beatam Amelbergam pro sanita-
te illius; et vovit illa, quousque viveret, in quolibet
anno circuire villam Tamisiensem cum feretro
beatæ Amelbergæ. Statim, voto facto, cessavit
in ipsa infirmitas; et in eadem die visitavit illa
juvencula sanctæ Amelbergæ capellam, in hono-
rem et laudem ejus.

B

et furti reve-
latio.

f

22 Anno Domini mcccxxvii, in profesto beatæ
virginis Amelbergæ, quædam mulier dives, dia-
bolica suggestionem, furata est xxi ulnas panni
linei optimi circa horam nonam: et dum illa,
cui sublatus erat pannus, percepit se perdidisse,
cogitabat huc illuc, quisnam abstulisset pannum
ejus. Et hæc mulier habebat quamdam juvenem
ancillam pectricem *f*, operantem in lanificio, quæ
fuit extranea; sicque illa, quæ perdiderat pannum,
et etiam maritus ejus imputabant illi pectrici,
pannum abstulisse, vel per consilium ipsius esse
sublatum. Ipsa tunc pectrix contristari cœpit et
negare, quod nihil penitus inde sciret, et inculpa-
bilis esset ab illo furto, flens et orans tota nocte
genibus flexibus et manibus plausis, beatam
Amelbergam lacrymis amarissimis interpellando
deprecabatur, ut ipsa Virgo Deum cœli exoraret,
quod ipse per suam misericordiam dignaretur
ostendere, quisnam hoc furtum fecisset; ipsa je-
juna, nuda pedes, in Temsecam, quam cito dies-
ceret, ipsam peregre visitaret, quod et fecit. Et
dum hæc pectrix ad domum illam, ex qua manc-
exierat, rediisset, inventa est fur illa super eam-
dem fossam, in qua furtum fecit, ibidem volens
occultare pannum in aquam, sed nullo modo ma-
nus ejus potuit abstrahi ab illo per se vel per
alium, qui libenter scandalum illius mulieris oc-
cultasset. Tunc confluerunt vicini, etiam ipse
Dominus temporalis, qui omnes unanimiter invo-
caverunt beatam Amelbergam, ut misereri digna-
retur illius mulieris. Oratione facta; mulier sur-
rexit, dicens omnibus, quod beata Amelberga
ipsam coegisset ad pannum reportandum. Et ipsa
tunc liberata est; et ob honorem beatæ Amel-
bergæ, Dominus temporalis dimisit omne factum,
et eadem die tres illæ mulieres cum multis aliis
visitaverunt ecclesiam beatæ Virginis.

C

cæcæ visus
restitutus,

23 Anno Domini mcccxxiii, mulier quædam
in villa Tamisiensi, carens visu, ducta est in ca-
pellam beatæ Virginis, et precibus ejusdem Vir-
ginis recepit visum.

et integrum
membra
contractæ.

24 Anno Domini eodem, filius mulieris habens
annos quinque cum dimidio, positus est ad cu-
stodiendum aucas, obdormivit in platea juxta do-
mum matris ejus: dum a somno surgere credi-
dit, impotens erat omnium membrorum. Ejus

mater apportans eum in ulnas suas in domum
ejus, invocans beatam Amelbergam ob salutem
filii sui graviter infirmantis, vovit offerre filium
ejus cum oblationibus, et peregrinis omnibus,
quos congregare posset, beatæ Amelbergæ in ca-
pella ejus. Voto facto, filius ejus sanus effectus
est, et peregre profecti sunt in honorem beatæ
Amelbergæ.

D

25 Anno Domini mcccxxvii, mense Junii, sab-
bato ante festum natalis sancti Joannis Baptistæ
quædam juvenis mulier, quæ per quatuor annos
vel circiter exercuerat vitam immundam, sæpius
interpellavit beatam Amelbergam, ut Christum
pro ea deprecaretur, ut ipse per suam misericor-
diam cor ipsius in melius converti *g* dignaretur,
et a vita meretricali ipsam liberaret. Hæc mulier
feria quarta in diebus Pentecostes, dum feretrum
beatæ Amelbergæ circa villam Tamisiensem por-
tabatur, vovit beatæ Amelbergæ, intima cordis
compunctione, se per annum se ab illis illicitis
peccatis abstinere. Exiens villam Tamisiensem
sabbato prædicto versus Gandavum ire propone-
bat. Venit ad puteum ex quo beata Amelberga
tempore vitæ suæ hausit aquas, et ingeniculavit
se juxta puteum coram cruce, et reliquit ibi obla-
tionem unam, in honorem beatæ Amelbergæ,
quod eam defenderet a peccatis, omnibus diebus
vitæ suæ. Et ipsa surgens, volens recedere,
omnia membra ipsius sunt contracta, quod reced-
ere nequivit ab illo loco.

Meretrix
Sanctam in-
vocans,

g

E

26 Et ipsa statim cecidit, juxta puteum ob-
dormiens, ab hora prima usque in horam nonam;
cui somniando apparuit albis indumentis vêtita
mulier quædam, et faciens in puteo tumultum
magnum; et mulier expergiscens, nil invenit. Et
iterum surgens, recedere putabat, et non potuit
transire metas illius loci, in quo Amelberga sole-
bat conversari. Convocatis ad hoc miraculum
omnibus presbyteris et clericis, et fere populo
totius villæ Tamisiensis, nullus hominum eam
abducere valebat, sed tota nocte in illo loco per-
mansit. Mane facto, exiit se omnibus vestimentis
suis, et beatæ Amelbergæ immolavit, et sic eam
capellam suam intrare et visitare permittit, et
divinis officiis interesse non defendit, sed in lo-
cum suum, divinis peractis, semper redit. Et si
aliis negotiis vacare vellet, pedes et manus ita
sunt contracti, et sic infirmatur, quod quasi sta-
tim moreretur.

ejus appari-
tione ad bo-
nam frugem
reducitur.

F

ANNOTATA.

a In Commentario prævio num. 64 monuimus,
in miraculorum ordine seriem chronologicam omnino
desiderari, qui sine ullo rerum dispendio observari
potuisset.

b Distat Tamisia leucis duabus. Castrum, de quo
ibi agitur, modo destructum est.

c Quæ sint istæ atrii garræ, fateor me non intel-
ligere. An fortasse quod in atrio scamna aut repo-
sitoria fuerint, quæ scriptor garras vel gerras potius
vocet, quæ vox nota est.

d Neque satis capio, quid hic sibi velint adhi-
bita in ecclesia Tamisiensi ad exorcismos mulierum
balnea.

e Filare a Gallica voce filer, pro nere:

f Ancilla pectrix, orans manibus plausis et si-
milia ex adjunctis intelliguntur.

g Idem dicendum de hac et pluribus constructio-
nibus, hic et in decursu satis distortis.

A

*Miraculorum pars tertia.**Obsessæ, a
Sancta adju-
tæ,*

a

B

*sed voti im-
memores
acrius tortæ,*

C

*Tamisiæ li-
berantur.*

Quodam tempore duæ mulieres in territorio de Brabantia juvenes, una maritata, altera Beghina, in villa, quæ dicitur Raemsdone, tunc commorantes, distantes tribus leucis aut paulo minus a villa Tamisiensi, gradiebantur et erradiabantur a in platea quadam. Una illarum, habens pomum in manu sua, evaginavit cultellum ejus et divisit pomum in duas partes, et tradidit unum frustum consociæ; quæ sic invicem loquentes de vanitatibus, una tunc tres spiritus malignos et altera duos cum frustis pomi comederunt, et ultra modum ab iis spiritibus malis vexabantur: unde parentes earum puellarum et amici nimis cœperunt contristari. Quæ mulieres obsessæ tunc transvectæ sunt prope Mechliniam, in quadam ecclesia S. Mariæ, quæ dicitur Hanswyc, ut ab adjurationibus sacerdotum a dæmonibus liberarentur. Quæ sic moram trahentes ibidem, sacerdotes adjurando per mensem unum, nihil penitus in illas obsessas proficiebant, et reversæ sunt ad villam propriam et ad domum. Et dicit mater unius mulieris obsessæ, interrogans unum dæmoniacum, qui filiam ejus ita vexavit: Cur, inquit, hanc innocentem creaturam sic torques, et cur tale vas innocuum intrasti? Dæmon ait matri: Filia tua hæc non promeruit; sed ad castigamentum omnium Christianorum. Cui mater: Quamdiu vexabitis ambas istas? Dæmon ait: Modicum temporis; una virgo ultra Scaldam, nigra monialis, nos a corporibus iis fugabit, et precibus illius illæsæ permanebunt et sanabuntur.

28 Iis auditis, mater illa et amici ambarum vovebant, sine ulla dilatione templum beatæ Amelbergæ, in honorem ipsius, cum viginti sex hominibus visitare peregrinando. Et statim, voto facto, mulieres illæ obsessæ, quasi nihil mali sentientes, propter sanitatem quam receperant, per aliquos dies moram trahentes, votum peregrinationis suæ, sicut voverant, non adimpleverunt. Quæ quadam nocte cœperunt graviter infirmari, et a dæmonibus vexari, quod quasi fierent amentes et tam furibundæ, quod vix amici earum secum ausi sunt conversari. Et mane facto iter arripientes, lacrymabili voce amici earum [perrexerunt] invocantes beatam Amelbergam super has offensas. Tunc dæmones in ipsis quieverunt, surgentesque mulieres obsessæ, cum amicis earum, iverunt pacifice versus Tamisiam, peregrinando, donec fanum Amelbergæ oculis conspexerunt. Quia tunc una illarum improperare cœpit aliquibus facta secreta; et altera mulier muta facta erat a secunda feria usque ad feriam quintam, quod non protulerat solum verbum, et per violentiam trahebatur in navim ad transeundum Scaldam. Et dum ad atrium appropinquassent, nullo modo intrare ecclesiam voluerunt, ita quod unam sex viri fortes, alteram quinque in capellam beatæ Amelbergæ ante altare ejus cum magna vi traxerunt et ad terram posuerunt.

29 Quæ cum omnibus membris palpitando, licet fortiter tenerentur, in presbyteros ibidem et in facies hominum stridentes et conspuentes, unum arripere, alterum percutere conabantur, et terribiles clamando sonos emiserunt. Et cum sa-

cerdotes illas obsessas circa horam sextam circumcinxissent, illa muta loqui cœpit, et dæmon unus respondit sacerdoti. Cui sacerdos ait: Te et consocios tuos exire vasa hæc oportet. Qui respondit: Adhuc non recedemus. Item interrogatus dæmon, dixit; quod essent tres mali in una illarum, et in altera duo, et quod circa nonam, vel paulo post, exirent corpora illarum illæsæ; quia beata Amelberga eos cogeret, quod neminem lædere possent. Et dum conjurarent illas sacerdotes, corpora earum ita inflata erant, quod colla earum grossiora capitibus videbantur. Et sacerdos circumcinxit collum unius obsessæ cum stola, et dixit dæmonibus: Jam exite ab hoc vase. Dæmones dixerunt: Via nobis est pro nunc nimis stricta ad exeundum. Tunc sacerdos abstraxit stolam, et immediate unus malus exivit, et semper uno exeunte alter remanens, exeuntem consocium suum proprio nomine nominavit, dicens: Iste jam exivit. Et in hora nona jacuerunt illæ creaturæ quasi immobiles, ore aperto tamquam in extasi. Et omnibus spiritibus malis ejectis, surrexerunt ambæ mulieres simul et semel una hora, junctis manibus et genibus flexis, et invocare cœperunt humiliter beatam Amelbergam, quod eam tam amicabiliter, precibus suis, ab illis malignis spiritibus plenarie liberasset. Hoc ingens miraculum visum est in capella beatæ Amelbergæ Anno Domini MCCCXXVII, mense Februarii, feria quinta post Purificationem.

30 Anno eodem, Dominica proxima sequente, introducta est quædam juvenis mulier obsessæ a dæmonibus duobus, quorum unus exiens, tintinnabulum campanellæ beatæ Amelbergæ, per medium, tamquam homo cum dentibus, sicut hodierna die in ferro patet, in duo frusta momordit, et ab alio maligno statim sit sanata. Et illa duo frusta tintinnabuli palam videri possunt in choro Tamisiensi. Ista sanata est a duobus dæmonibus; et dum reverti vellet ad partes suas, transactis quadraginta diebus, intravit capellam beatæ Amelbergæ, adorans eam cum sacerdotibus et aliis probis præsentibus ibidem. Et dum limen prædictæ capellæ transire credit, ad terras cecidit sicut lapis, et contrita sunt omnia membra ejus, et muta jacebat oculis clausis, acsi mortua fuisset. Tandem recepta pristina corporis sanitate, de consilio sacerdotum, vovit servire beatæ Amelbergæ quoad vitam suam, et quod numquam transferret se extra hereditatem beatæ Amelbergæ, et quod ibi vellet vivere et mori; et quod ad sepulcrum ipsius beatæ Amelbergæ in capella sua resideret ad oblationes peregrinorum recipiendas, et fideliter dispensandas, juxta posse suum, omni die cum tempus postularet.

31 Et hoc facto, datus est dei locus in domo Beghinarum. Et visum est a multis, dum hæc mulier in corde suo meditatur de repatriando b, statim ad terras cadit, et per longam moram, quasi exspirasset, jacet immobilis, et non sunt viri quatuor tam fortes in Temseca, qui illam in illa hora, totis viribus eorum de terra levare valerent. Tale miraculum apparuit in hac muliere sexagesies et ultra; et toties quoties cogitat de recedendo, castigatur et punitur in omnibus ejus membris, et quam cito pœnitet, tam cito sanatur. Et visum est, quod per duos dies et duas noctes capellam exire nequivit, quia cor ejus induratum erat et voluntas erat recedendi. Et mater ejus carnalis confessa est coram pluribus, istam filiam cum anima et corpore, præsentasse beatæ

E

*Alia item
votum vio-
lare cogitans*

F

*toties rela-
bitur.*

b

EX MSS.	Amelbergæ, ut quamdiu viveret, beatæ Amelbergæ ancilla maneret.	Domino Deo, in honorem beatæ Amelbergæ, sibi contigisse.	D
Sanatur infans a morbo caduco. c	32 Anno Domini mcccxxvi, die Martis post Matthiæ, quædam mulier ex quatuor officiis c habebat quemdam infantulum præoccupatum morbo caduco, quæ obtulit eum beatæ Amelbergæ, et sanatus est a morbo.	40 Anno Domini mcccxxvii, quidam sacerdos passus est in uno oculorum ejus immensum dolorem per plures dies, ita quod de nocte dormire nequivit. Habebat quamdam neptem servientem sibi, quæ sie ait : Domine, quare non vovetis visitare beatam Amelbergam? Vos auditis, quod ab omni morbo sanantur infirmi, qui confessi contritione cordis, adeunt ejus sepulcrum. Sacerdos renuens dictum et informationem neptis ejus, sequente nocte somniavit, se nudum caput et pedes esse in ecclesia sanctæ virginis Amelbergæ; et quod ex illa nuditate nimis verecundabatur erga sacerdotes et omnem clerum. Et dum expergefactus est a somno, sine mora profectus est ad sanctam Amelbergam peregre, sicut somniaverat in illa nocte, et rediens domum, infra triduum oculus ejus restitutus est pristinæ sanitati.	Sanatur dolor oculi,
tum mutus, deinde cæcus. d	33 Anno Domini eodem, quædam mulier habebat filium mutum septem annorum, qui peregre visitavit beatam Amelbergam eum ipsa matre sua: qui confessi sunt, quod postquam votum peregrinationis fecerunt, filius ille loqui cœpit. 34 Anno eodem, quidam dives homo in Adlemantias d cæcus factus est per multos annos: cui in visione intimatum est, quod beatæ Amelbergæ duos argenteos oculos destinaret; et sic visum reciperet: quod ita factum est precibus beatæ virginis Amelbergæ.		
Scruta domus ab incendio. B	35 Anno eodem, quædam vidua in Mechliuia visitavit beatam Amelbergam, quia domum ejus ab igne conservavit, ubi vicinæ domus ab utraque parte comburebantur, et domus ejus mansit incombusta. Ex quo miraculo quasi tota civitas mirabatur.	41 Anno Domini mcccxxvii, quædam matrona languens absque nullo victu fere per triginta dies, vovit peregrinationem beatæ Amelbergæ, quæ nocte sequente, post votum factum, sanabatur ab illa infirmitate precibus beatæ Amelbergæ.	et matrona languens. E
Mortuus suscitatus.	36 Anno eodem, quidam pauper in Wasia quinquennis, ab hora prima jacuit mortuus usque ad horam vesperarum. Parentes ejus invocaverunt beatam Amelbergam flentes et orantes, ut Deum pro filio submerso deprecaretur. Et statim palpitare cœpit, et revixit precibus ejusdem beatæ Amelbergæ.	42 Anno Domini eodem, mulier vidua peregre visitans basilicam beatæ virginis Amelbergæ in Temseca, portabat ova ad immolandum beatæ Amelbergæ, et invenit capellam clausam, quia totus populus erat in villa, exceptis decem vel undecim personis antiquis, qui in ecclesia remanserant. Conquerebatur flendo, quo ad altare beatæ virginis Amelbergæ appropinquare nequiret: immediate de capella januæ clausæ, omnibus illis videntibus, aperiebantur: et illa intrante k, immolavit ejus ova ad sepulcrum ejus; reversaque muliere, statim januæ per se ipsas claudebantur.	Ova mirabiliter oblata, januis ultro apertis; k
Curatus energumenus. e	37 Anno eodem, quidam fullo, purus laicus, qui numquam didicerat solam litteram, obsessus per quindenam, ita congrue latinebatur e, quod vix aliqui clericorum sibi respondere valuerunt; ductus erat in capella beatæ Amelbergæ; qui meritis ejus ab omni clade diabolica sanabatur: et numquam postea scivit latinum loqui.	43 Anno eodem, vidua quædam videns domos vicinas comburi, invocavit beatam Amelbergam: O! Virgo, conserva domum meam illæsam ab igne, precibus tuis fuis ad cœlestem Regem; ego templum tuum, ad honorem nominis tui, nuda pedes, incamisiata peregre visitabo. Et post votum factum, ex utraque parte domus ejus, plures domus comburebantur, et domus illius mulieris inusta permansit.	
Mira in homicidam gratia. f g C	38 Anno Domini mcccxxviii, quidam homicida, de Brugis oriundus, captus et incarcerationatus in villa Tamisiensi propter homicidium quod fecerat vovit feriari f, quamdiu viveret, beatæ Amelbergæ, et profestum ejus in pane et aqua quolibet anno jejungere, et camisiatus g cum feretro circuire villam ejus, ut eum ab hoc facto precibus suis, pro ipso ad Deum fuis, dignaretur liberare. Qui multoties eductus a carcere coram justitia laicali ad condemnandum pro illo facto et ad decapitandum; et stetit in medio scabinorum pluries, quasi traderetur in manus inimicorum ejus, videlicet fratrum illius quem interfecit, ut ipsi se de fratre eorum interfecto vindicarent. Sed tandem habebat fiduciam et consolationem in beatam Amelbergam, quod numquam pro illo facto esset moriturus, quocumque modo minarentur. Et sic detentus est in carcere per integrum annum. Et post annum sine custodia et indemnis liberatus est, adjutorio beatæ virginis Amelbergæ.	44 Anni ejusdem die Martis, mense Augusto post festum beati Laurentii, homo quidam habens avenam, filii quidem ejus in campo illius avenæ ludebant, quorum unus illorum cadens in fossam profundam plenam aqua, nescientibus aliis qui cum eo erant, per longam moram jacuit in unda submersus; videlicet quod pater ejus tanto tempore cum runcina l sua vellens avenam, gradiens et regrediens, tribus vicibus bonarium m terræ [decurreret] priusquam memor factus est filiorum ejus. Et festinatione currens ad fossam, invenit filium ejus in fundum illius fossæ jacentem. Extrahens eundem, nigerrimus apparuit puer ille, acsi exspirasset. Pater statim invocans beatam Amelbergam pro vita illius submersi, vidit tres venas moventes et percutientes in corpore illius; et ingemiscere cœpit, [et] Deo adjuvante, vitam resumpsit: et immolatus est beatæ virgini Amelbergæ, juxta sepulcrum ejus in capella Tamisiensi.	domus ab incendio illæsa, F puer submersus vitæ restitutus. l m
Vaccæ a morte conservatæ. h i	39 Anno Domini mcccxxvii, tanta plaga erat vaccarum et boum in villa, quæ dicitur Ossenesse, h, quod ibidem una domicella viginti quatuor vacceas [haberet] quæ moriebantur, exceptis sex, quæ tunc supervixerunt. Et intravit quidam domum illius domicellæ, consuluitque ei, quod pro qualibet vacca ibi vivente, unum denarium i Parisiensem beatæ Amelbergæ cum totidem peregrinis voveret immolare: quo facto, vaccæ postea nullum patiebantur nocumentum. Et hæc Domicella, dum peregrinationem ejus implevit, confessa est eorum pluribus, hoc miraculum a		

A

ANNOTATA.

- a *Intellige errabundas ambulasse animi gratia.*
 b *Repatriare, est patriam repetere.*
 e *Flandriæ regio, Wasie contermina, in quatuor partes, quæ Belgice ambachten dicuntur, divisa.*
 d *Ex partibus Germanicis.*
 e *Latinere seu latinare, quid aliud significare potest, quam Latine loqui?*
 f *Feriare, festum diem agere.*
 g *More pœnitentium vel reorum quibus multa honoraria imposita est; hos noster camisiatos et incamisiatos vocat, ab indusio, gallice chemise.*
 h *Pagus est ad Scaldim occidentalem, Zelandiæ vicinus.*
 i *Denarius Parisiensis non videtur hic aliter accipi posse, quam pro decima parte libræ Parisiensis, gallice livre paris, in Flandria usitatissimæ, quæ*

est media pars floreni nostratis, constatque adeo assibus seu stuferis decem, quales singulos pro singulis vaccis obtulit. Alii sunt denarii, quorum duodecim assem; alii grossi Turonenses, supra num. 1, qui faciunt assem medium.

k *Nihil mutatum est, quandoquidem sensus satis intelligatur.*

l *Indicat certo falcem messoriam, cum runcina potius serræ species sit; neque avena vellitur, sed potius abraditur.*

m *Gallice bonnier, Flandrice bunder, jugerum.*

Haecenus Tamisiensis codex de miraculis non totis viginti annis patris; ex quo specimine colligitur, ingentem messem exurgere oportuisse, si patrem Tamisienses præteritorum, et sequentium hucusque seculorum rationem habuissent. Narrant quidem, frequentissima esse et quotidiana in clientes suos sanctæ et paradoxæ Virginis beneficia et miracula, quemadmodum superius satis indicatum est in Commentario prævio, sed qui ea ordine enarraret, aut comprobata exhiberet, nemo repertus est.

EX MSS.

B

E

DE S. PETRO ABBATE

IN MONTE CAPRARIO PROPE PERUSIAM IN UMBRIA
ITALIÆ.

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Publicus Sancti cultus; Vita, quæ hic datur; ætas, qua vixit; qua occasione ad perfectiorem vitam conversus; monasterium, cui præfuit.

C

ANNO MVII.

S. Petrus colitur Perusii ab immemorable tempore;

Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ hac die x locum tribuit, inter Cælestes S. Petro, a loco, cui natales debet, vel a monasterio, cui præfuit, Perusino nuncupato; tametsi in Sanctos, inquit, solenni ritu, quod sciatur, relatus non est: quandoquidem Officio ecclesiastico ab ecclesia Perusina dudum colitur; atque adeo, teste isto auctore, de constanti ipsius cultu ac publica veneratione ab immemorable tempore satis constat. Et sane in involucri Vitæ ejus Ms., huc missæ adscribitur, ex Italico sic reditum a me Latine, celebrari festum ejus cum Octava in monasterio S. Petri Perusino monachorum Casinensium, ac diœcesi Perusina, die x mensis Julii; monachis dicti monasterii, teste Jacobillo tom. 1 Vit. Sanctorum Umbriæ, pag. 700, Officio cum Lectionibus propriis, Clero autem Perusino sub ritu duplici de communi Confessoris non Pontificis, annuam hodie sancti Abbatis memoriam venerantibus.

cujus nomen fastis Benedictinis adscriptum.

2 Martyrologi Benedictini nomen S. Petri fastis suis accensent. Doryanius sic ipsum commemorat: S. Petri Abbatis, miraculorum gloria et vitæ sanctitate clarissimi. *Iisdem pene verbis præcesse-*

rat Wion: Perusii in monte Calvario S. Petri, primi Abbatis ejus loci, miraculorum gloria et vitæ sanctitate clarissimi. Accedunt Menardus et Bancelinus; ejus postremi elogium, ex nescio quo Fortunat. Vincent. mutatum, vix meretur transcribi. Hoc etiam die præterquam quod Ferrarius enim refert in utroque Catalogo; in eo, qui est Sanctorum Italiæ, vitæ ac miraculorum compendium edidit, postmodum a Mabilione relatum inter Acta Benedictina, Seculo vi part. 1, a pag. 71. Idem præstitit Italice Jacobillus. Horum exemplum visum non est nobis sequi, daturis Vitam Ms., apud monachos Perusinos asservatam, e qua sua se accepisse, fatetur Ferrarius; et Mabilio defectum istius Vitæ, qua tunc carebat, compendio supplerit, addens, se, si ipsam Vitam posset aliquando integram obtinere, eam ad dicti voluminis calcem se daturum; quam deinde nactus, revera promisso loco vulgavit a pag. 761.

3 Quam hic damus Vitam, Roma misit die xiv Januarii anni 1651 P. Philippus Alegambe, Bibliothecæ scriptorum Societatis Jesu continuator. Conformitas apographi cum suo exemplari, e quo desumptum est, confirmatur publico ac juridico testimonio Notarii, ad finem ejusdem adscripto, ubi pariter, quo ex loco illud prodierit, asseritur; quod idcirco non abs re fuerit proferre: Ego Sinibaldus Tassius de Perusia, publicus Apostolica auctoritate Notarius, judexque ordinarius, prædicta omnia et singula, prout et sicut in nonnullis chartis adiunctis quarti folii chartæ bombaginæ asservatur in archivio venerabilis monasterii S. Petri de Perusia, Ordinis S. Benedicti, Congregationis Cassinensis, sito in dicto monasterio: in quo quidem archivio scripturæ et alia, ad dictum monasterium spectantia, asservantur, et as-

F

Vitam suo exemplari, e quo desumpta est, conformem esse, probatur juridico testimonio;

servari

AUCTORE
J. P.

servari solent sub clave, et diligenti ac fidei custodia detinentur, descripta inveni, ita ut singula fideliter de verbo ad verbum, per alium mihi fidum copianda, et exemplanda commisi; nil tamen addendo vel minuendo, nisi fortasse punctum vel syllabam, per errorem tantum; non autem, quod in aliquo possit mutare substantiam et vitare veritatem; factaque collatione cum dicto originali, et cum eo concordare inventa, salva mihi semper, etc., et non aliter, etc. In fide, etc., mea manu propria subscripsi et publicavi requisitus, sub anno Domini MDCI, Indictione III, ipsius pontificatus sanctissimi in Christo Patris et D. N. Innocentii X, divina providentia Pontificis Maximi, die vero xxv mensis Septembris.

circa quam
observanda
quædam pro-
ponuntur.

B

4 Porro rationem reddo eorum, quæ in perlustrando isto apographo præstiti. Expressiones vocum compendiaras, satis crebro recurrentes, seu abbreviationes, ut vocamus, integras reddidi; nonnulla seripcionis menda emendavi: alia uncis inclusa, e Mabilione vel ex alio nostro Ms. de quo statim, restitui. Denique paucula, in nostro, quod excudimus, Ms. prætermissa, ex utroque hoc exemplari huc transcribenda censui, quibus narratio tota vitæ, mortis ac miraculorum absolvitur: Videns itaque populus tale miraculum, quod habes in fine vitæ hic editæ de vento valido, arbores radicitus evellente, ob non servatum annum Sancti festum; statuerunt, ut anniversarius ejus dies (edita a Mabilione addunt quolibet anno) solemniter celebraretur, et sic usque in hodiernum diem ab omni populo ejus tumulus veneratur, atque beneficia spiritualia, operante gratia divina, devote poscentibus ministrantur. Clausula hæc suspicionem mihi movet, nostrum apographum sapere majorem antiquitatem, eo quod illa careat, quæ posterius videtur ab interpolatore fuisse adjecta. Et vero si ea a primo Auctore addita fuisset; posterior, ut arbitror, non omisisset, ad publicam Sancti venerationem et gloriam hand mediocriter conducenstem. Editi a Mabilione, tametsi in substantia cum utroque exemplari nostro satis convenient, videntur tamen redolere aliquantulum expolitionem, nonnullis loco plus una aliquanto concinnius ac nitidius expressis. Periodus ibidem in fine num. 4 posita, quæ pariter legitur in alio nostro Ms., et quæ proxime hanc ibidem subsequuntur, indicant scriptorem miraculis, a Sancto patratis, quæ recenset, atque adeo ipsi Sancto si non æqualem, saltem supparem fuisse, vel non magno temporis intervallo ab eodem remotum: Operatus est autem per illum Dominus miraculorum virtutes plurimas, quas, illis referentibus, qui ea oculis viderunt, novimus. Quæ verba nostrum Ms., quod typis subieimus, non habet.

C

De tempore,
quo vixit
Sanctus;

5 E variis characteribus chronologicis, vitæ hinc inde dispersis, colligi datur, quo tempore vixerit sanctus Abbas noster. Ibidem num. 2 significatur vixisse cum Honesto, Episcopo Perusino, qui apud Ughellum inter istos Præsules locum obtinet vigesimum; quemque refert anno CMLV ecclesiam S. Petri Perusie olim cathedralem, monachis Benedictinis attribuisse, novamque cathedralem a Rogerio suo antecessore erectam consecrasse, de qua re adis Vitam eodem num. 2. Quo, uti habes num. 5 in fine, peracto, auxilio Dei, opere, et ad calcem perducta ecclesia, advocatoque Præsule dictæ civitatis, xi Kal. Decembris in honorem Dei Deique Genitricis, sub nomine Principis Apostolorum ipsam dedicarunt circa annum Domini CMLXIX. Numero 6 ponitur S. Petrus cum præfato Episcopo Romam profectus ad Joannem XIII, ante finem utique anni 971, quo e vivis abiisse ponitur,

die xvi Septembris. Quæ alio numero habes de Ottone I et II, Berengario et Joanne XII, vide in Annotatis. Affirmat Mabilio ex aliis, Sanctum obiisse anno 1007, regiminis quadagesimo. Hinc argue, S. Petrum in lucem prodixisse circa seculum decimum aliquantulum adultum, utpote circa annum ejus quintum supra vigesimum; quamvis de anno determinato nihil certi definiendum habeam.

6 Jacobillus de Sancti ad perfectiorem vitam conversionis occasione narrat aliquid singulare, de quo nec apud Mabilionem, nec in utroque nostro Ms. fit mentio; nimirum, S. Petrum, die quadam in ecclesiam ingressum, audivisse legi ex Evangelio verba ista, a Christo discipulis suis dicta: Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde; eumque sic ista verba accepisse, quasi sibi soli dicta fuissent, motumque a Spiritu sancto, ac rebus omnibus nuntio remisso, secessisse ad monasterium quoddam Cluniacense; ubi monasticum professus institutum sit; at vulgata sanctitatis ejus fama, ab Honesto, Perusino Episcopo, ipsi concessam fuisse ecclesiam S. Petri, anno 966, ac condito abs se monasterio primum præfuisse abbatem. Ita ille; citans ad marginem Lectionarium antiquum Ms. in bibl. S. Petri Perusini et Cath. d. civitatis, quæ securius admitterem, si vel ab Auctore Vitæ, vel ab alio antiquo monumento forent consignata.

7 Prædicti monasterii exordia et progressum ita describit Mabilio pag. 70: Cathedralis, inquit, olim ecclesia fuit, a primis ejusdem Antistibus extructa, et S. Herculani Episcopi et Martyris, a Gregorio Magno laudati, sacris reliquiis ditata. Sed quod forte extra civitatem sita esset, Rogerius Episcopus novam in urbe Cathedralē excitavit, ineunte seculo decimo: cujus successor Honestus, veterem S. Petri ecclesiam, ne inculta maneret, Petro nostro dimisit, data ei licentia monasterium construendi. Idque ipse statim executioni mandavit. Atque hæc initia fuere celebris monasterii S. Petri in monte Caprario, quod diu a Cluniacensibus inhabitatum, Eugenius IV Pontifex, agente Johanne Andrea, Perusino Episcopo, anno MCDXXXV Casinensibus congregationis S. Justinæ recenter erectæ monachis attribuit; qui ibi hodieque perseverant. Non, opinor, ingratum erit intelligere, quantopere a priscis jam temporibus sæpe dictum illud cænobium sub tutela Sedis Apostolicæ extiterit, ab eadem contra aggressores fortissime defensum.

8 Duplex in hanc rem extat diploma apud Ughellum in Appendice ad tom. 9. Qua occasione primum latum fuerit, sic ibidem exponit eol. 918: Conon a Silvestro II Papa consecratus est Perusinus Episcopus anno CMXCIX, quo Concilio Romano interfuit; aliquaque item Synodo Romanæ, sub eodem Silvestro congregatæ adfuit anno MII, in qua accusatus, quod monasterio S. Petri de Perusio molestias inferret, veniam petiit, omneque ejus, quod habere prætendebat, libere Pontifici Maximo refutavit. Post hæc subnectit ipsum diploma, ex tabulario ejusdem monasterii, in capsula privilegiorum num. 3; quod sic habet: Quæcumque lites judiciali calculo definiuntur, optimum est, ut scriptoris officio commendentur, ne protractu temporum oblivioni succumbant, et recidivo ortu præteritum errorem incipiant. Præsidente itaque Domino Silvestro II, Romanæ Sedis Pontifice, in Synodo habita in palatio sacrosancto Lateranensi, anno quarto ordinationis suæ, mense Decembris die tertia, Indictione I, astitit Petrus Scriniarius ejusdem sacri Palatii,

D

uti et de modo,
quo ad
perfectiorem
vitam transiit.

E

Monasterii,
cui Sanctus
præfuit exordia
et progressus:

F

quod et Sedis
Apostolicæ
patrocinio
defensum,

aliquæ

et

A et coram universa Synodo hunc protulit sermonem, dicens : Domine Papa, hic Abbas tuus de Perusia queritur adversus Cononem, Perusinum Episcopum, qui armata manu suorum satellitum de sub altari monasterii tui, cujus ipse regimen tenet, abstractus fuerit et extractus de ecclesiæ januis et fratrum claustris, omnia, quæ ibi inventa sunt ad utilitatem fratrum, direptioni concesserint, de quibus partem habere noscitur Episcopus; quoniam eisdem sacrilegiis communicat Episcopus, ejusdemque criminis nequaquam creditur alienus.

sicut constat
e duplici diploma-
te,

B 9 Ad quem præsens respondit Episcopus : Paratus sum me expurgare secundum istorum meorum fratrum iudicium : quoniam neque mea præceptione, neque mea voluntate id factum fuerit; et si Abbas de aliquo mihi proclamaret, aut ad satisfactionem illum cogerem, aut si non possem, meam gratiam cum omni beneficio sibi defenderem. Sed, omnium Pontificum Pater, misericordiam tuam et totius Conventus præsentis exoro, ut nullum mihi hodie præjudicium fiat. Tu mihi ecclesiam Perusinam custodiendam commisisti, et ut ego neque illam imminuerem, neque imminui consentirem, me fecisti jurare. Monasterium illud, quod iste Abbas tenet, ad meum episcopatum proprie pertinet, et nulli alteri juri subiacebit; si lex inde fieret, vester Apostolatus nullam specialitatem in eo haberet. Cui Reverendus Papa subjunxit : Ego monasterium ecclesiæ tuæ neque subtraxi, neque subducere feci : sub jure et Dominio ecclesiæ nostræ illud inveni, et ita possessum usque nunc tenui. Veniant privilegia nostrorum Antecessorum Paparum, et his perlectis censeant fratres Coepiscopi, quæ sit æquitatis rectitudo.

contra duos

C 10 Prolatis ergo in medium privilegiis Joannis scilicet Papæ atque Gregorii, ejus Prædecessorum ac coram omni Synodo perlectis, ait Episcopus : Privilegia hæc non reprobo, sed sine consensu Antecessoris mei, cujus temporibus illud prius privilegium factum est, factum fuisse dico; si solum viderem consensum, haberem inde æternum silentium. Cui e contra omnis Clerus sanctæ Romanæ ecclesiæ ait : Vidimus omnes epistolam Antecessoris tui, in qua et consensus erat, et precibus, ut hoc fieret, obnixè postulat; cujus rei testes sumus, et secundum canonicam sanctionem verum fuisse comprobamus. Oblatis denique Evangeliiis, et clericis jurare paratis, Episcopi hanc dederunt sententiam, ut aut Episcopus testimonia illa reciperet, et poenam privilegii persolveret; aut monasterium illud refutaret. Episcopus autem Conon prædictus sanctæ Perusinæ ecclesiæ, monasterium illud prænominatum S. Petri, non longe a Perusina civitate constitutum, cum omnibus ad idem monasterium pertinentibus, et in præfatis privilegiis titulatis, Domino suo Silvestro Papæ refutavit, et præfato Abbati pacis osculum attribuit, atque cum se adiuturum, deinceps promisit. Post hæc autem idem Reverendissimus Papa, hoc cum Romanis Judicibus decrevit, ut quicumque Perusinæ ecclesiæ Episcopus hanc definitam litem removere contra hunc Abbatem vel suos successores tentaverit, decem libras purissimi auri Lateranensi Palatio componat. Hæc definitio in æternum valitura permaneat.

Perusinæ civitatis Episcopos, in favorem monasterii prædicti lato,

11 Diploma aliud in favorem cænobii S. Petri Perusini, latum occasione Andreæ Episcopi ejusdem civitatis, producit a laudato Ughello, a col. 920 : Ceterum cur illud diploma sit latum, et cetera, quæ

huc faciunt, colligi poterunt e textu ipsius diplomatis, quod integrum produco, datum, teste Ughello, anno MXXXVI, in Romana Synodo præside[n]te Benedicto IX : quod ex fragmento ejusdem Synodi desumptum, ait asservari in tabulario ejusdem monasterii, capsula privilegiorum num. 51. Tenor dicti Diplomatis est talis : Notum sit omnibus præsentibus ac futuris, qualiter Andreas Episcopus sanctæ Perusinæ Ecclesiæ refutavit Domino Benedicto Papæ consecratori suo monasterium videlicet S. Petri, quod situm foris murum supradictæ civitatis, et aliud monasterium scilicet S. Salvatoris, et monasterium S. Mariæ in valle de Ponte, nimirum cum omnibus proprietatibus atque pertinentiis eorum. Astantes ibidem Dominicus Episcopus Lavicanensis, Robertus Episcopus Signensis, Ugo Episcopus Assinensis, Ugo Abbas Farfensis, Bartholomæus Abbas Græcus, Joannes Abbas S. Montani, Ugo Diaconus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Crescentius Diaconus ejusdem Ecclesiæ, Leo subdiaconus, Benedictus presbyter Cardinalis, Sergius Scrinarius; quin etiam cuncta, quæ superius prælibata sunt, proprio ore per Sacramenta sanctorum Evangeliorum conservare professus est, adjudicante illi sacramentum Gregorio germano prædicti Papæ. Postea vero denominatus Episcopus se jactando atque injuriam faciendo in quodam archipresbytero S. Constantii supradicti monasterii S. Petri, ostendit se causare monasterium, atque ad suum jus intromittere.

12 Tunc venerabilis Abbas Bonizo venit ad synodale concilium, indicavit hoc jam prælibato Papæ. Ipse vero Benedictus summus Apostolicus seiscitavit eundem Andreæ Episcopum, si aliquo modo causaret supradictum monasterium : ipse enim nulla ratione eum causare professus est; atque iterum refutavit coram Domino B. Papa, nec non et eorum cunctis Episcopis, atque Abbatibus, quorum nomina inferius adnotare curavimus : Petrus Episcopus S. Ruffinæ, patronus ejusdem monasterii; Teudaldus Albanensis Episcopus; Petrus Ostiensis Episcopus; Joannes Portuensis Ep.; Joannes Ep. Prenestienensis; Leo Ep. Belletrensis; Munaldus Ariminensis; Petrus Castellensis; Teudaldus Ep. Ogubinensis; Adam Fosumbronensis; Tedericus Orbinensis; Arduinus Monfeltrensis; Onestus Forumpulonensis; Adalbertus Senensis; Ugo Farensis; Ugo Asiscnatensis; Azo Centumcellensis; Albertus Castranensis; Johannes Lucanensis; Atto Florentinus; Jacobus Fesulanus; Heinrichus Populoniensis; Johannes Suanensis; Leo Orbitensis; Gotifredus Volaterrensis; Wido Pistoriensis; Wido Clusinensis; Crescentius Rosellensis; Johannes Terracinensis; Stephanus Seccensis; Johannes Pipernensis; Girardus Berolensis; Landuinus Ortensis; Crescentius Fillarensis; Johannes Cardinalis; Benen. Archidiaconus, cum aliis equidem S. R. E. Diaconibus; Gregorius Abbas S. Sabæ; Titus Abbas S. Pauli; Franciscus Abbas S. Laurentii; Benedictus Abbas S. Petri a Vinculis; Crescentius S. Silvestri; Martinus Abbas de Farneto, et aliorum diversorum ordinum nomina, quæ perlonga sunt ad narrandum, etc.

13 Atque hæc quidem, non nisi remote et oblique ad S. Petrum, proxime vero ac directe ad monasterium pertinentia, cujus ipse primus Auctor ac moderator extitit, visum nobis est non negligere hoc loco, sed typis committere, ne vel in illis, in satis mediocri de rebus ejus gestis ad posteritatem trans-

missis

quod hic edimus.

EX MSS.

missis monumentis, minus recte meriti de ipso alicui videamur. Quibus omnibus huic Commentario finem imponimus, et Vitam subicimus, ad alia exemplaria collatam, et notis illustratam, ut videre erit per decursum. Meminerit lector in annotatis vocari Ms. e codice Gallenii illud nostrum apographum, in quo ad marginem adscriptum inveni, ex eod. O. P. Gallenii (fortasse Oratorii patris Gallonii) quem Baronius accepit a Cajetano.

VITA

Ex archivio monasterii S. Petri de Perugia, Ordinis S. Benedicti, congregationis Casinensis; collata cum Mss. ex codice O. P. Gallenii, nec non cum editis apud Mabilionem in appendice ad partem I, Seculi VI, Act. Bened. pag. 761.

CAPUT I.

Natales; ecclesiae restauratio miraculo approbata; iter Romanum; dignitas abbatialis suis subditis ac popularibus utilis.

a

Petrus, ex provincia Tusciae in Castro Agello a, qui a Perugia civitate fere sex millibus distat, ortus est b. Suos non ignobiles habuit parentes, qui puerum Petrum e prima in humanis studiis instruxerunt: sed ipse sacris insistens, thesaurum illum absconditum invenit, quapropter, venditis omnibus, emit agrum, ac sese in ministerio Ecclesiae mancipavit, atque per gradus ad sacerdotium pervenit. Hic itaque super omnia Deo placere desiderans, ad fortia mittens manus, contra principem tenebrarum dimicandum se praeparans, pervalidis armis lucis se munivit, scilicet castitate, innocentia, longanimitate, simplicitate, ac prudentia, et super omnia orationibus, ac lachrymis insistebat. Quapropter his armis valuit omnia tela ignea inimici rejicere: eleemosynarum quoque ac beneficentiae non obviscebatur, ut misericors ipse misericordiam a Deo consequeretur e.

c

2 Erat tunc temporis extra, et prope civitatem in loco, qui dicebatur Calvarius d, vel Caprarius, ecclesia quaedam, in honorem Principis Apostolorum dicata, multum temporis in ruinis jacens. Hanc vir Dei nimio desiderio restaurandi flagrabat, indigne ferens, quod tam nobile aedificium ad honorem Sancti Dei exstructum, in ruinis jaceret. Quapropter pietate, religioneque aestuans, Episcopum, qui tunc Perusiam regerebat ecclesiam, Honestus e nomine, convenit: spondit, se omnem curam, et vigilantiam habiturum, si jam praefatam ecclesiam sineret reparari; sed Episcopus concitatus invidia et invidia aliquorum, sibi suggerentium, qui ipse Petrus simulator esset, ac ejus calumniator; ea propter noluit eum audire: sed postea cognita veritate,

e

d
Ecclesiam
destruam
restaurare
cupiens, sed
prohibitus
primo, dein
permissus est
id facere,

et hominis sanctitate, eum accersitum rogavit, ut sicut in votis habebat, praefatam studeret reaedificare ecclesiam, quibus verbis credens nimioque repletus gaudio, omnipotenti Deo gratias retulit, et accinctus fortitudine sancti Spiritus, adjuvantibus plurimis religiosis viris, una cum Episcopo, in nomine Domini fundamenta jecit, atque in honorem B. Petri Apostoli praefatam reaedificavit Ecclesiam.

3 Interea dum praefatum perficeret opus, ut gratum sibi acceptum omnipotens Deus esse monstraret, multis miraculis patefecit: nam cum quadam die artificibus pio operi incumbentibus, panis deesset, Vir sanctus eos conquerentes alloquitur, ut Deo fiderent; quippe qui potens est eos consolari, ac reficere, ut multis viris sanctis fecit. His dictis, ad Deum in oratione genua flectens, multae suae misericordiae, ac beneficentiae se commendabat, quibus votis Deus annuens, de eibariis eis providit; nam in oratione stanti annuntiatur, praeforibus adesse viros, cum equis onustis frumento incognitos; quod audiens, gratias Deo pro accepto dono retulit f.

4 Dum vero opus protraheretur, unus ex camentariis incaute ambulans, a cacumine parietis in terram corruit; sed astante viro Dei, precibusque ejus suffultus, qui in sacculo confractus erat colligendus, nullam passus est laesionem.

5 Accidit etiam, ut quadam die, dum artifices unam ex columnis marmoreis mirae pulchritudinis, quae nimio pondere gravata, ruptis funibus, inter fragores hinc inde machinaret, terram nimio impetu peteret; jamque spes salutis illius columnae omnium artificum recesserat. At Vir Petrus coram astans, signum Crucis ei opponens, curvatam jam erexit. Peracto itaque auxilio Dei opere, et ad calcem perducta ecclesia, advocatoque Praesul, dictae civitatis, xi Kal. Decembris in honorem Dei, Deique Genitricis sub nomine Principis Apostolorum ipsam dedicarunt circa annum Domini CMLXIX.

6 Postea praefatus Episcopus una cum Petro Romam proficiscitur ad pedes summi Pontificis Joannis XIII, ut ipsum Petrum in Abbatem, ac perpetuum Rectorem cum suis successoribus consecraret. Quod ita factum est. At Petrus compos sui voti Perusiam revertitur cum magna laetitia, ac spirituali gaudio, et Abbas effectus, regimen hujus suscepit loci, cepitque, sicut antea ex mortuis lapidibus Deo construxerat ecclesiam, nunc vero ex vivis, ac electis lapidibus aliam, ubi Spiritus sanctus inhabitat, instruere: namque ex illius exemplo multi seculum relinquentes, sanctae conversationis habitum susceperunt: quos omnes caro affectu amplectens, ad supernam civitatem suis aptandos locis, verbo et exemplo caelabat.

7 Interea dum Petrus circa ea, quae Deo placere, insisteret, Otho g primus Alemanniae, et hujus nominis secundus, accitus ad Italiam, Urbemque a Romanis, et aliis Principibus propter multa mala gravia scandala, quae a Berengario, et Joanne Pontifice XII, qui deploratae vitae fuit, fiebant, magno exercitu venit; venit etiam sub Joanne XIII, cum filio suo Ottone, quo tempore videt iter accepisse per Tusciam post acceptam coronam h, commoratusque apud Perusiam cum suo exercitu, qui civibus, et habitatoribus civitatis multa mala faciebant, ut solet illud genus hominum, habens pro lege libertatem, et neque Deum, neque homines vereri. Quapropter lachrymis viduarum, ac pauperum permotus Pe-

D

Deo miraculis comprobante,

f

E
sibi gratum fuisse

illud opus.

Romam profectus abbas statuitur, et egregie, ad suos reversus, praest.

F

De militum grassationibus apud Perusiam conquerens

g

h

trus

A trus Abbas, Imperatorem adiit (quisquis ille fuerit sive II, sive III, hujus nominis, hoc parum refert *i*) ad cujus conspectum virili animo astans, sic eum alloquitur:

apud Ottonem Imperatorem.

8 Rex excelsus, o Imperator, terrenum tibi ad regendum non destruendum commisit regnum; tu vero non gubernator, sed potius es dissipator. O miser, non vides, quanta bona dissipari, et devastari facis? Nescis, quia redditurus es rationem in die iudicii? Quare iram ejus mereberis, cum ante illum districte judicandus veneris; et alia similia. Insuper adjecit, districtus iudex in iudicio non rapientibus, sed de suo nihil dantibus dicturus est: Esurivi [et non dedisti mihi manduare; sitivi] et non dedisti mihi bibere; hospes eram et non collegistis me; et reliqua. Pro qua culpa horribilis subintonat vox, dicens: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et Angelis ejus. Si ergo, o Rex, tanta poena muletatur, qui non de suo aliquid pauperibus dedit; qua pena inferendus eris, qui alienum, et maxime pauperum rapiendo quæris? Quibus verbis Imperator commotus, eum a se expellere fecit; sed cum postea audisset ejus vitæ sanctimoniam, eum accersiri fecit, indulgentiam ab eo petiit, quam et accepit. Erat enim optimus Imperator, ac catholicus, defensorque strenuus sanctæ Romanæ Ecclesiæ *k*. Quapropter cum viro Dei de multis, quæ ad coercendam petulantiam pravorum facerent, sermonem habens, per privilegium multa ei largitus est, ac corroboravit; et sic ad Germaniam tendit. Nam ad ea, quæ Dei sunt, intendens animum Petrus multis fulgebat miraculis. Deo operante in servo suo; quippe qui dixit: Sine me nihil potestis facere; signa autem sunt argumentum fidei eorum, qui in eum credunt: nam ascensurus ad Patrem ait: Signa eos, qui crediderint, hæc sequentur. Pro hac igitur fide laborans Petrus, merito hæc eum signa sequebantur, ut ei etiam inanimata, et sensu carentia obedirent.

ANNOTATA.

- C *a* *Mabilio* habet, ex Agelione videlicet pago.
b *Mabilio* ex nobili Vintiolorum familia.
c *Longior in Vitæ hujus exordio Mabilio et Ms. e codice Gallenii, locis Scripturæ hinc inde infartis. Quid si vel inde arguam majorem hujus, quod hic damus, apographi simplicitatem, atque adeo antiquitatem?*
d Ita etiam *Ms. Gallenii cum Mabilione*: qui tamen antea in compendio vitæ post *Ferrarium* posuerat *Calario*.
e Notus ille *Episcopus e Commentario prævio*, num. 5.
f *Longior hic denuo Mabilio et Ms. Gallenianum, re per inductiones aliquantulum amplificata.*
g Anno 963, quo vide *Baronium*.
h Coronatio illa contigit 967.
i Apographum Gallenii cum *Mabilione* ponit *Ottonem II*; et recte: nam hujus nominis tertius haud vixit tempore Joannis PP. XIII, natus 974.
k Nec apud *Mabilionem*; nec in *Ms. Gallenii* erat enim optimus Imperator ac Catholicus, defensorque strenuus sanctæ matris ecclesiæ.

CAPUT II.

Miracula a Sancto patrata; sanctus obitus.

Nam cum quadam die juxta flumen Tiberis, cujus unda radices montis præfatæ civitatis perficit*, esset cum aliquantis viris, molendinum constituentibus, trabs miræ magnitudinis adnata super aquas, molendino ruinam minabatur: tunc vir Dei, facto signo Crucis, ab incepto eam detorsit itinere, ne aliquam inferret molestiam, vel damnum. Pauci interfluxerunt dies, quod Vir Dei ad fluminis littus cum esset, et flumen undis valde excresceret, quidam viri trans Tiberim commorantes, ut ad sanctum Dei hominem devenire potuissent, naviculam ascenderunt; sed alta commotio fluctuum naviculam a recto itinere detorsit. Tunc viri illi ad Dei famulum vociferantes, ita inquirunt: Famule Dei Petre, nobis orando succurre, quia perimus misere. Tunc Vir sanctus Christum invocans, virgam, quam in manu tenebat, elevavit, et navicula, quæ antea in præcipitium mergebatur, beati Viri præcepto, ad optatum littus deducta, sospites et incolumes suos deposuit viros.

*Trabs, item navicula cum viris ope Sancti sospes servata. * perluit.*

10 Ab Episcopo etiam quodam die pyxidem, electuario *a* plenam, ad servandum habuit, sed Vir Dei, charitatis amore repletus, debilibus, et infirmis illud totum expenderat. Post multos vero dies Præsul illud requirens, ut cognovit, quod Vir Dei illud expenderat infirmis, iratus expostulat, ut commendatum redderet electuarium; sed Petrus, non habens, unde redderet, confisus in Domino, et ingressus oratorium, omnipotentem rogavit Deum, quatenus electuarium, quod suo pro amore afflictis erogaverat, divina dignaretur virtute reddere, quatenus Episcopi animum turbatum posset habere placatam.

Electuarium in pauperes expensum a

11 Cum post paululum, oratione completa, pyxidem aperuisset, invenit illam meliori plenam, quam antea fuisset, electuario. Confestim igitur sanctus Vir magno repletus gaudio, Deo gratias referens, Episcopo illud clam per nuncium misit; Episcopus vero ut illud vidit, satis miratus, ad Dei veniens Virum, diligenter investigat, unde præfatum electuarium, prius expensum, tunc tam reciperet perfectum. Vir autem occultare cupiens, sed minime valens, miraculum, ad pedes illius procidens, rogatus est*, ut nulli umquam palam faceret factum, quousque in hac viveret vita. Quoniam Rex, inquit, omnipotens, sicut Bonifacio *b* Ferentiniæ ecclesiæ Præsuli duodecim quondam, quos simile modo pauperibus expenderat, Byzantios *c*, ita et illi fecerat de electuariis.

calitus recuperat.

F

* rogavit.

b

c

12 Quadam autem die hospites ad monasterii portas venerunt, et eleemosynam quæsierunt. Tunc Vir Dei accersito cellerario præcepit, dicens: Frater, hospitibus eleemosynam ne tardes dare, sed vade, tribue illis vinum, et panem, si habes. Ille autem protinus fallaciter negans, dixit, se panes minime habere. Vir autem sanctus per spiritum, ejus mendacium agnoscens, cellarium ingressus quinque tantum panes in arca invenit; quos præ inobedientia illius canibus projici præcepit; quos canes, ut viderunt concurrentes, et odorantes eos, omni modo proculque fugientes,

Panibus, qui decant pauperibus distribui a canibus intactis, alii substituti

tes,

EX MSS.

tes, intactos reliquerunt; quod Vir Dei perpendens, panes collegit, frangensque pauperibus dedit, monachumque fallentem, et inobedientem vehementer increpavit, regularique disciplina flagellavit. Confestim igitur ante cœnobii fores quidam a quadam nobili femina missus, qui triginta panes, et alia *d* sancto Viro fratribusque detulit.

Duo rei supplicio afficiendi,

d

13 Sed et aliud miraculum, juridice referentibus viris, illum cognoscimus fecisse maximum, quod minime silendum arbitramur. Illis itaque temporibus quidam Teutonicus Comes a Rege fuerat missus, ut juste, et legaliter terram regeret judicansque constringeret, impiosque pœnis affligeret atque perimeret. Qui Regi parens, per omnia scelestos bene, et viriliter noverat corrigere, latronesque numquam patiebatur vivere; sed tali deprehensos crimine, furcarum supplicio faciebat affligere. Die autem quadam duo deprehensi sunt viri, tali facinore iniqui, quos præfatus Comes ligatos mox prædicto præcepit damnari supplicio; sed Vir sanctus valde pro eis Comitem interpellans, ut non eos pœnaliter perderet, sed potius illis vitam concederet, audivit hoc minime posse fieri.

B

summo cum Viri sancti periculo

14 Interea, oceano jam rapiente die, occasus incumbabat solis, ideo sententia illis mortis in sequenti est prolata mane. Sanctus autem Vir ad custodiendum illos usque mane quærit. Tunc Comes jussit, ut secundum illius velle illi darentur ad custodiendum; tali si quidem pacto, ut illos si perderet, mortem, quæ illis debebatur, suo subiret corpore. Quos Vir sanctus eo tenore suscipiens, suum illos ad hospitium usque duxit, satisque admonens *e*, ut a tanta cessarent nequitia, pavit, vestivit, liberosque noctu abire permisit. Mane autem facto, missum illi a prædicto Comite est, ut commissos repræsentaret, ac redderet, seu alias, eam dictam pœnam, quæ illis debebatur, ipse subiens expenderet. Omnes autem noti Viri Dei territi, atque pro tali flentes sententia, una cum illo ad curiam accesserunt, comitemque nimis turbatum adversus Dei Virum invenerunt.

e

a morte liberati; quod ipse evadit, viso, quod patrabat, miraculo.

C

aliassententiam.

15 Minabatur etenim mortem illi pro dimissis latronibus; sed cum multorum dictis comperisset, quod per illum Dominus virtutes plurimas egisset, ita ut inter cetera virtutum insignia, si sanctæ Crucis signo aliquando panem benediceret, nullatenus canes hunc possent contingere. Quod Comes audiens, dixit, illum mortis sententia non posse evadere, nisi hoc suis oculis, se vidente, ageret; sed cum Viro Dei hoc relatum esset, ait: Ego ob hoc minime Deum tentabo; quia scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum. In manibus ejus sum; qualiter illi placet, circa servum suum operetur. Tunc fideles, et amatores Viri Dei cum Comite simul illo nesciente, mensam parare fecerunt, Deique servum, ut benediceret, rogaverunt; data autem benedictione, paues illico canibus projecerunt, ut comprobarent, quantis virtutum meritis servum suum Dominus decoraret. Confestim igitur, ut canes projectos viderant panes, concurrerunt, et odorantes eos, intactos dimiserunt, longeque ululantes abierunt; quod factum Comes cum vidisset, maxima deinceps eum veneratus est admiratione.

Mulierem, partu laborantem liberat.

16 Accidit etiam ut die quadam causa monasterii, et obedientia fratrum, cum per quamdam incederet viam, mulier quædam juxta iter illud pauperculo degens hospitio, partus dolore periclitans, voces mittebat eximias; sed Vir Domini pietate commotus, sanctæ Crucis facto signo su-

per domum ejus, feminam a passione illius liberavit supplicii.

D

17 Alio quoque tempore Apostolorum Petri et Pauli ad limina cum pergeret, multi viri futriusque sexus, et ætatis pro nimia illius sanctitatis benignitate, et hospitalitate sanctum comitabantur Virum. Pluviarum tunc grandis immensitas, aere in nubibus collecto, eruperat; sed miro illius nutu, qui facit magna et inenarrabilia, per totam viam, unde Vir Domini cum se sequentibus ibat, usque ad supradicta Apostolorum limina, una quidem pluviae gutta, quamquam ex utroque latere procellosa valde inundatio incumberet, minime cecidit; sicut temporibus Gregorii Papæ Cerbonio Populoniensi Episcopo, et Fulgentio Utriculensi accidisse legimus *g*.

Romam tendens mirabiliter a pluvia non tangitur.
f

g

18 Hæc et alia plura et majora Vir sanctissimus Petrus Abbas præclarissimus faciens miracula, ante duodecimum obitus sui diem vigilia Apostolorum Petri et Pauli, febre correptus elanguit. Omnis autem populus una cum præfato Episcopo ad ejus concurrens obitum, hanc prædicationem ab ejus mernit audire ore: Audite filii, ex uno Patre editi, fratres dilectissimi, admonitionis verbum. In primis summum vestrum moneo sacerdotem; magni utens sacerdotii gloria, est subjectorum rectitudo. Unde egregius prædicator inquit: Spes nostra, gaudium et corona vos estis mihi ante Dominum. Debet itaque Sacerdos, et pastor factis implere, quæ verbis docet, sicut de Domino nostro Jesu Christo legitur: Cœpit Jesus facere, et docere: nam si non facit bona, [quæ loquitur] implebitur in illo, quod per Psalmistam dicitur. Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, et projecisti sermones meos post te.

Moriturus hortatur Episcopum

E

19 Vos autem subjecti, arca æterni testamenti, sponsa Regis superni: Vos membra corporis Christi, terrorem extremi judicii ante mentis oculos vestros locate, sicuti per sapientiam dicitur: In omni opere tuo memorare novissima tua, et in æternam non peccabis. Habete vinculum dilectionis, et pacis. Habete humilitatem, humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet, in tempore tribulationis: Habete charitatem continuam, et mutuam [in] vobismetipsis; quia charitas operit multitudinem peccatorum. Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, sperantes in Domino, et in potentia virtutis ejus, ut possitis resistere adversus insidias diaboli, et ut coronam vestri certaminis a Deo recipere mereamini.

et subditos ad virtutem.

F

20 His dictis, oculis ac manibus sursum erectis, commendabat se, et omnem populum Domino, et ad ultimum perceptis Dominicis sacramentis, fratribusque psallentibus, inter orationum verba, sexto Idus Julii, spiritum emisit, receptus in æterna paradisi requie, corpusque ejus juxta præfatam honorifice reconditum fuit ecclesiam ad æterni Regis, ac Redemptoris nostri Jesu Christi laudem, et gloriam: qui cum Patre, et Spiritu sancto vivit, et regnat Deus per immortalia seculorum secula. Recurso autem unius anni circulo, postquam Vir sanctus obiit; cum, quanti apud Deum meriti esset, homines lateret, Dei omnipotentis, cuncta cognoscentis, disponente clementia, plurimis virtutibus, diversisque miraculis illius declarata sunt merita; nam cum et anniversarius minime custodiretur dies, vehementissime repente ventus venit, qui plurimas radicatus arbores evellens, dejecit, segtemque multam devastavit.

Sancte moritur.

A

ANNOTATA.

a Electuarium sive etymon desumat ab electione rerum, e quibus componitur, sive aliunde; compositum est, ut puta medicum, quod sorbitione vel cochleari sumi potest. Consule Cangium. Mabilio legit pixidem Edriano electuario plenam. In Gallenii Ms. est Adriano.

b De S. Bonifacio, Episcopo Ferentino, actum 14

Maii, a pag. 371. Quod hic de ipso narratur, habes ibidem in elogio Vitæ ex lib. 1 Dial. S. Gregorii Papæ, pag. 372, num. 3.

EX MSS.

c Byzantius est nummus aureus ab Imperatoribus Constantinopolitanis eusus; quæ urbs dicta olim Byzantium. Byzantios pariter lego in Ms. Gallenii; Mabilio habet aureos.

d Mabilio alia fercula; Gallenii Ms. alia xenia.

e Ita etiam Gallenii Ms.; Mabilio admonentes.

f Id est homines utriusque sexus. In lectione nostri Ms. consonant Mabilio et Ms. Gallenianum.

g Adi Gregorium lib. 3 Dial. cap. 11 et 12.

DE S. CANUTO REGE ET MARTYRE

B

OTTONIÆ IN FIONIA DANIÆ.

J. B. S.
E

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Sancti genus, præclara indoles, pietas, cultus, elogia in Fastis recentioribus et in Breviario Sleswicensi, ac novissime in Romano.

ANNO
MLXXXVI.

Laudes Fioniae in qua martyrium passus est sanctus, Canutus,

C

Fionia Daniæ insula, Jutiam inter et Zelandiam media, ut formæ et situs amœnitate conspicua, pluribusque aliis titulis laudatur a Joanne Isacio Pontano in subjuncta historiae suæ Rerum Danicarum, Amstelodami 1631 editæ, chorographica descriptione pag. 721, ubi in Ottoniæ (vulgo Ottensehe) originem et conditorem inquit, quæ hic referre nil juverit: id ad rem nostram spectat potissimum, quod in ea urbe, inandito eatenus facinore, a propriis subditis propter justitiam crudeliter interemptus sit gloriosus Daniæ protomartyr; is quo de agimus, S. Canutus Rex, antea Cnuth seu Cnutho dictus, ut alibi clarius explicavit Ælnothus, Cantuariensis, divini Officii ministrorum infimus, ut se vocat, sed præcipuus et vetustissimus Actorum Sancti collector. Unum huc etiam proprie pertinens, recte notavit Pontanus; nempe hodiernam Ottoniam templis ornari duobus elegantis structuræ, quorum alterum Canuto, alterum Francisco sacrum est. Sitne porro templum, quod hodie S. Canuti dicitur, idem istud, in quo sacrum ejus corpus prima sepultura donatum est, olim B. V. Mariæ et S. Albano dicatum, non explicat; in historia lib. 5 pag. 199 diserte asserens, cum anno MDLXXXII die XXII Januarii chorus, ut vocant, ecclesiæ D. Canuti instauraretur, repertam esse tumbam cupream, auro obductam, gemisque atque aliis ornamentis pretiosis affabre elaboratam, in qua reconditum fuit Canuti Regis ac martyris sceleton cum epitaphio, ex Olai Wormii Fastis Danicis mox integre referendo.

cujus genus in Actis priusdem explicatum est.

2 Ottoniæ igitur et martyrio coronatus, et hodiernum depositus est sanctus Rex Canutus, ab alio Canuto, itidem Sancto, et istius ex fratre Erico

Bono nepote, plane distinguendus, ut accurate præstitit Bollandus ad diem VII Januarii pag. 390, utriusque genus et proavos sic explicans, ut hic plura superaddenda non censeam. Qui omnium postremus Vitam et miracula S. Canuti martyris, Regis Daniæ vel Danemarciæ, prius Italice, deinde Latine edidit Romæ anno 1667 P. M. Andreas Angelettus, Romanus Carmelita, Saxoniae Provincialis, paginas ut minimum 60 in 4 insumpsit, ad extollendas peculiares prærogativas et excellentias regni Daniæ, tum gratias et privilegia populorum Daniæ; deinde insignes triumphos ac mirabiles virtutes prosequitur Canuti Magni Regis Daniæ, S. Canuti avi. (Voluit dicere avunculi, utpote cujus soror Suenonis, S. Canuti parentis, mater fuerit, unde ei cognomentum Estrithius.) Hinc gradum facit ad victorias obtentas a Duce Suenone, S. Canuti, ut diximus, genitore, qui tandem evectus sit ad dominum trium regnorum; ejus matrimonium eum consobrina Jutha, urgente summo Pontifice, dissolutum fuerit. Sequantur Suenonis istius Regis præclare gesta cum Guilielmo Episcopo, pœnitentia, obitus, et prodigiosa Episcopi cum Suenone tumultatio. Sed ex dictis satis explicatam habes S. Canuti genealogiam.

F

3 Neque vero ea pluribus recensenda augendus hic Commentarius, quandoquidem Ælnothus, toto fere capite 1 Actorum in iis occupetur, quæ magis ad parentem Suenonem quam ad S. Canutum referenda sunt. Id vero prætereundum non est, inter varios Suenonis filios, naturales omnes, quorum undecim ex Meursio nominatim exprimuntur in annotatis ad num. 16 littera f. eum filia unica Syritha; inter tam numerosam, inquam, prolem illegitimam longe supra alios eminuisse octavo genitum, sed ordine secundum Suenonis successorem, nostrum S. Canutum, tum insigni in Deum pietate, in pauperes misericordia, zelo religionis ceterisque Christianis virtutibus, tum peritia, et fortitudine bellica, quam mirifice depingit Saxo Grammaticus historiae suæ libro XI, ex recensione Stephani pag. milii 212, ut qui Sembicis atque Esthonicis trophæis illustrem adolescentiam egerit, novisque virium gradibus paterni roboris fundamenta transcendit: quæ hic pluribus ex ipso describerem, nisi vitæ totius elegantem narrationem Actis Ælnothianis subjun-

Inter fratres eminuit, non solum fortitudine,

AUCTORE
J. B. S.

sed maxime
Christiana
pietate.

B

Insigne ejus
epitaphium,
uti et socio-
rum,

C

de quorum
tamen cultu
nihil certi
habetur.

gendam censerem, cujus principium in variis S. Canuti triumphis commemorandis unice versatur, ut infra manifestius declarabitur.

4 *Haraldi, secundo geniti, sed primi ad paternum regnum successio, et quæ eam consecuta sunt, tum vero egregia virtutum S. Canuti exempla, ex laudatis Ælnotho et Saxone suis locis dabimus, licet satis est, pauca prælibasse de Sancti genere, præclara indole et pietate, quæ ipsum Sanctorum honoribus dignissimum reddidere, fuso pro Christiana justitia regio sanguine, ut docet citatum modo ipsius epitaphium, apud Danicos scriptores aliosque pervulgatum, quodque vel ipsis Actis, ut a Meursio edita sunt, insertum habes toto capite 29; in nostris tamen merito prætermissum, cum ad rerum gestarum seriem nullo modo spectare videatur, quod erit annotatorum nostrorum ad caput 5 littera a argumentum. Est ea brevis martyrii S. Canuti et sociorum cædis narratio, quam in arca, in qua ejus sacrum corpus repositum erat, inventam diximus, cum pro reparanda æde, ipsi Sancto dicata, sacellum, in quo positus erat, immutaretur. Rem describo ex Fastis Danicis Olai Wormii, Hafniæ editis anno 1643, pag. 29, ex quo corrigenda sunt, quæ male, loco nuperrime citato, decerpit laudatus Pontanus, pro vi Idus Julii et vi feria, substituens vii Idus Junii. Sic habet insigne monumentum :*

5 Anno Incarnationis Dominicæ MLXXXVI, in civitate Otthensija gloriosus Rex et protomartyr Danorum Canutus, pro zelo Christianæ religionis et justitiæ operibus, in basilica S. Albani martyris, per eum paulo ante de Anglia in Daciam transvecti, post confessionem delictorum, Sacramento munitus Dominici corporis, ante aram, manibus solo tenus expansis in modum crucis, latere lanceatus vi Idus Julii et vi feria, mortem pro Christo passus, requievit in ipso. Occisi sunt et ibidem cum eo, scilicet ejus nomine et gratia martyrii, Benedictus ac decem et septem sui commilitones, videlicet: Asmundus, Blacca, Sonnen, Aga, Thurgo, D. Bernhardus, Gudmer, Æskill, Tochik, Palai, Ati, Suna, Rostenulo, Radulus, Altoi, Thurgotus, Vilgrip Arni; omnes sicut Dei gratia cum suo Rege ac Domino socii passionum martyrii fuerunt, ita consolationis et præmii cum eo consortes merito erunt. Sequitur epitaphium aliud metricum versuum omnino novem, quod mutilum exhibuit Meursius, integrum vero, prout etiam hic a Wormio et a Pontano repræsentatum est, invenies in Actis nostris num. 76.

6 De sociorum S. Canuti numero et nominibus disputat Meursius, in notis suis ad Ælnothum pag. 113, et post ipsum jam dictus Wormius; verum de iis hic non quæritur, et quamvis inscriptio indicare videatur, et ipsos martyrium passos esse, adeoque et præmii cum S. Canuto consortes, necdum uspiam reperi, Sanctorum honoribus eos cultos fuisse. Ut cumque sit, ex latiusmodi tabula, vel ex aliis Danicis historiis, verosimile est, sua accepisse in additionibus ad Usuardum recentiores Martyrologos, quos inter vetustior codicis Danici concinnator: In Dacia, civitate Otthoniensi, natale S. Canuti regis et martyris. Paulo brevius, editio Lubeco-Coloniensis: In Dacia, beati Canuti regis et martyris. Grevenus cum elogio: In Dacia, Kanuti regis et martyris, qui propter amorem justitiæ et religionis sanctæ, post multas persecutiones, in ecclesia S. Albani, protomartyris Anglorum, expansis manibus orans, ab impiis interfectus est. Hæc in prima sua editione descripsit Molanus, in aliis paulo nitidius rem complexus: Civitate Ot-

toniensi, sancti Canuti regis et protomartyris Danorum, qui anno millesimo octuagesimo sexto, in basilica S. Albani martyris, manibus in modum crucis solo tenus expansis, orans, mortem pro Christo passus est a suo familiari. Passi sunt eum eo Benedictus frater, et alii septemdecim.

7 Agitur etiam S. Canuti memoria in Florario Sanctorum Ms. sæpissime in Actis nostris citato, sed ubi martyrii epocha perperam refertur ad annum 1100. Quid? quod et in Natalibus Sanctorum Belgii locum habeat, quia, inquit editor, Ethlam, quam nos Adelam dicimus, filiam Roberti Frisii, Comitum Flandriæ, uxorem habuit, ex qua genuit Carolum, cognomento Danum et Bonum, Comitem et Martyrem Flandriæ. Sic autem ibi nonnulla recensentur ex Breviario Roschildensi: In civitate Ottoniensi, sancti Kanuti Regis et protomartyris Danorum, qui anno millesimo octuagesimo sexto, pro zelo Christianæ religionis, a Blacco, suo familiari, in basilica S. Albani martyris, ante altare, manibus solo tenus expansis in modum crucis, in latere est lanceatus, et feria sexta mortem pro Christo passus. Occisi sunt cum eo Benedictus frater et alii septemdecim commilitones. Porro regina nobilissima Ethlena corpus deliberavit ad nativos terminos secum deducere; sed ostensa indicia hoc non sinebant. Et hæc ex Officio ecclesiæ Roschildensis. Reliquum vero historiæ apud Saxonem legatur. Meminit etiam S. Canuti Miræus in Fastis, sed die vii Januarii, quo etiam die consignatus est in Martyrologio Romano, ex dicrum hand dubie confusione, ut eo die Bollandus explicuit. Porro festivitas translata est ad xix Januarii, quo primo loco annuntiatur, saltem in editione Plantiniana anni 1678, et sequenti anni 1701.

8 Sancti elogium paulo fusius extenditur in Lectionibus Breviarii Sleswicensis, alibi a nobis citati, cænsique Parisiis anno 1512, quas ex ipso hic subjungimus, præmissa oratione propria, quæ iisdem fere verbis refertur in Missali votivali Suecico pag. 52, in hunc modum: Deus qui hodierna die beatum Kanutum regem et martyrem, a subditis sibi plebibus injuste peremptum, glorioso martyrio coronasti; præsta, quæsumus, ut ipsum apud te sentiamus intercessorem, quem credimus in cœlis gratia tua gloriose regnare victorem. Lectionum hic ordo est: LECT. I. Kanutus rex Danorum, acutus ingenio, specie decorus, armis et animo strenuus, mentisque industria et oris facundia redolebat. Ad miseras personas viscera gerebat materna; divinum cultum ampliabat, carnemque propriam jejuniis affligebat: nam solennibus ac privatis jejuniorum diebus, necnon et sextis feriis panem solummodo cum sale et aqua comedebat, cum aliis ferculis regalibus, quæ ei apponebantur, uti credebatur. LECT. II. Considerans autem se Regem factum propter hoc ut justitia coleretur, incepit regni pravas consuetudines pro viribus extirpare. Et ut populus contra ignaviam virtuosum exercitium haberet, edixit ut classis pararetur pro Anglia subjuganda, quæ a dominio Danorum receserat, et tunc erat per extraneos occupata. Cumque naves pararentur, superveniente tempore autumnali, populus supplicabat Regi, ut propter culturam agrorum, et occupationem rei domesticæ, suspenderet expeditionem usque ad tempus vernale; quod et Rex annuebat.

9 LECT. III Omnibus igitur ad propria reversis, cœpit edicta proponere cum comminatione vindi-

D

Sancti me-
moriam in
Fastis recen-
tioribus.

E

Lectiones

F

in Breviario
Sleswicensi,

A etæ, ut decimas populus ecclesiis solveret, jejuniæque per Ecclesiam indicta reservaret. Plura etiam alia quæ secundum Deum statuenda videbantur; at populus vesanus, vitiis et injuriis assuetus, contra Regem, propter salubria edicta, odium concepit, ac destructionem ipsius, primo per occulta conventicula tractare cœpit; incentivum habens per Olavum Regis fratrem et quosdam proceres, qui Olavo adhærebant. LECT. IV. Est autem locus celeberrimus fere in medio Jutiæ, qui ob sui eminentiam sive ob antiquorum sacrificiorum frequentiam, vel ob idoli, quondam ibi nominatissimi, quod Wyg dicebatur, memoriam, Wybergis (veluti excelsum aut bellum mons, seu sacificationis) lingua Danica nuncupatur: ubi pro causis terminandis, sive pro legum veritate vel firmitate discutienda, populus, ex more, de omnibus partibus Jutiæ congregatur. Hunc locum nobilis Princeps adiit, ut vel ibi refugium inveniret. Sed dum illic insidias paratas videret, versus Fioniam properavit.

Vita compendium continent.

B 10 LECT. V. Cumque Fioniam intrasset, cœpit et ille populus, diabolico spiritu inflammatus, in mortem pii Principis conspirare. Confluit ergo malignus populus, ac de die in diem augmentatur. Aderat inter eos versutissimus proditor, dictus Pipirco, qui Regem adiit sub specie pacis faciendæ inter populum et ipsum. Suspicitur reverenter, et in mensa Regis honoratur. Sed cum Regis propositum cognovisset, rediens ad populum, omnia verba Regis pervertit, atque in necem pii Principis eorum animos malignus proditor concitavit. LECT. VI. Rex autem cum aliquibus sibi fidelibus, ad ecclesiam sancti Albani accessit pro Vesperis audiendis. Quod cum populus comperisset, subito eum insequitur; alique valvas basilicæ infringere, alii ignem admovere tentabant. Interea Rex devotissimus per confessionem et Dominici corporis communionem se munivit. Cumque obstinatus populus ipsum et socios ejus, jaculis et saxis, per fenestras aliasque aperturas nimium infestaret, Rex pius coram altari, in modum crucis procumbens, se et suos Domino commendabat. Dum autem sic orando jaceret, unus per fenestram immissa lancea, latus ejus transfixit, [et] Christo martyrem fecit. *Satis fideliter Sancti Acta contrahunt Lectiones; at quando aut a quo composita sint, non liquet; paulo vetustiora sunt, quæ dabit sequens paragraphus.*

De ipso etiam agitur in Martyrologio

C 11 Porro S. Canuti gloriam non solum in Dania aut aliis Septemtrionalibus partibus, sed etiam Romæ pervulgatam esse, docebit infra laudatus P. M. Andreas Angelettus ex celebri solennitate in ejus honorem habita anno 1641, ut est num. 35. Ceterum inchoatam ibi pridem venerationem sensim accrevisse, ex eo præ ceteris patet, quod in omnibus editionibus Martyrologii Romani apud Plantinianos ejus nomen referatur ad diem VII Januarii, qui cum impeditus sit octava Epiphaniæ, translata est festivitas, postquam anno 1670 Sanctus peculiari Officio donatus est, ad XIX Januarii; ubi anno 1675 annuntiatur primo loco in hunc modum: In Dania, S. Canuti Regis et martyris, cujus dies natalis agitur VII Idus Januarii, uti hæcenus in Martyrologio observatum invenies: sed in quo fateri cogimur, factam esse verosimillime confusionem aliquam inter Sanctos synonymos sub Canuti nomine, patrum nempe seniores, et nepotem ex fratre Erico Bono, hoc ad diem istum VII Januarii, illo ad hunc X Julii spectante, ut olim demonstravit Bollandus, atque ex hoc Commentario prævio manifestum esse, existimamus.

12 Neque vero uniformis semper fuit commemoratio; nam in Plantiniana prima anni 1586 legitur: In Dania, S. Canuti Regis et martyris, quem cum plebs furens occidisset, peste et fame a Deo percussa est; in sequentibus solum habetur: In Dania, S. Canuti Regis et martyris; in recentissimis additur festum translatum esse ad XIV Kal. Februarii. Interim quocumque modo ea accepta aut intellecta sint, aperte patet, et in Martyrologio et in Breviario Romano agi memoriam ejus S. Canuti de quo hic potissimum sermo est; nec alteri juniore applicari posse decretum sacræ Congregationis Rituum, datum die IX Augusti 1670, et postridie a Sanctissimo approbatum, quod ex ipso programme Romano describimus: Sacra Rituum Congregatio habita die IX Augusti MDCLXX censuit, si Sanctissimo visum fuerit, posse concedi, ut Officium S. Canuti martyris Regis Daniæ apponatur in Breviario Romano, sub ritu semiduplici ad libitum, cum oratione et lectionibus propriis, per eandem Congregationem sub dicta die approbatis; quas satis est legere, ut quis de dictorum veritate convincatur. Jam succedat vetus encomium, de quo dicere cœperamus.

AUCTORE J. B. S. et in Breviario Romano,

§ II. Singulare Sancti elogium scriptum, uti apparet, ab aliquo qui primæ sacri corporis elevationi interfuit.

Antiquum hoc et notæ optimæ monumentum descriptum olim curavit strenuus Majorum nostrorum adjutor P. Grotlusius, ex perquam vetusto Ms. exemplari Cartusiæ Coloniensis, sub hoc titulo: PASSIO S. CANUTI REGIS ET MARTYRIS. Seculi sui scabritiem redolet stylus hinc inde rudior; sed hoc et si quid præterea vitii occurrit, vetustatis pretio facile compensatur. Sic orationem suam orditur scriptor: Licet per totius orbis ecclesias conveniat omni populo Christiano, festa Sanctorum celebrare, victorias Martyrum laudare, vitamque istorum imitari: in singulis etiam locis propter familiaritatem cohabitantium, et propter sanctarum præsentiam reliquiarum, quæ in solatium istis vel illis habitatoribus condonatae sunt: Veneratione, inquam, speciali apud cives populosve suos digni habentur, atque honorantur. Omni ergo virtutum opifere Spiritu sancto aspirante, nunc de S. Kanuti Regis et Martyris tractaturi passione, ammonemus vel obsecramus vos, qui hæc audituri estis, ut intento corde consideretis, quanti sit apud Deum, justitiam ceterasque virtutes diligere, ac pro his atque cœlestibus animarum præmiis, hujus mundi vitam contemnere, et abnegando semetipsum felicia cruce Christi sequi vestigia.

Antiqui scriptoris exordium.

14 Stirpe igitur regali, et ultra istius gentis naturam vel consuetudinem, in Christiana religione præclare editus Kanutus, et inter ipsos pueritiæ flores pædagogis traditus, utpote ad regni hujus gubernacula erudiendus; incredibile dictu quantum subito profecerit, ni fallor, ob merita pii ac religiosi parentis et felicitis memorie Suenouis Regis, aut certe gratia Spiritus sancti, quemadmodum postea comprobatur, attractus. Nam crevit in eo morum prudentia cum juventutis gratia, adeo quod ipsis principalibus quatuor virtutibus, ad normam illustrium virorum quadratus, jam prope ruinam vitaret insaniæ vel stultitiæ, aut defectum contemneret ignaviæ. Totius ergo inventor vel auctor malitiæ diabolus,

Sanctus, ob virtutem nequidquam exosus.

quasi

AUCTORE
J. B. S.

quasi jam nunc expavescens, quod ei deberet multos tandem subtrahere, et hinc fraudes ac spurcicias vel immunditias hominum atque malignorum spirituum eliminare aut saltem compe- scere; Kanutus, dico, supervivens ac, ut cœpit, iu virtutibus sedulo accresceus, non tantum corda quorundam hujus terræ principum; verum etiam fratrum suorum, injusti ac mali timoris invidiæ- que jaculis perculit; in tantum, quod hinc dene- garent jura super se regnandi, ne propter ipsius probitatem judicarentur velut ignobiles aut re- probi.

regnum con-
secutus, illud
pie gubernat,

B

15 Quid igitur? Ut fratres Joseph, expulerunt hunc in exilium in partes Suithorum, quem præ- conio virtutum deberent extollere ad cœlum. Ipse autem prudens, velut Jacob consilio Rebec- cæ, id est rationabilis patientiæ, utiliter et inno- center fratribus cessit, usque dum virtus divina eum in pace reduxit. Itaque Dei suffragio Rex et gubernator huic populo electus atque constitu- tus, tamquam David in Domino confidens, et suæ spei anchoram in cœlestibus figens, per bo- na hujus labentis vitæ opera ad portum salutis, Deo gubernante, inter varias mundi procellas lata extendebat velamina: sustentabat inopes, ac refovebat flebiles, quatenus summæ dignitatis et gloriæ perennis aliquam sortem perciperet, inter supernos locatus procures; Pontifices autem et doctores vitæ hujus vitaliter, Episcopos videli- cet, et presbyteros divinitus intentos officiis, re- bus præ ceteris amabat; et consolationibus auxi- liisque ac donis erigebat, et quo liberius velliben- tius ad meliora proficerent, bonis eos promissis blande ac devotissime confortabat. Insuper etiam ecclesias vel congregationes Sanctorum frequen- tans, sedulo corde oreque reverenti, votis mune- ribusque pretiosis eas ditavit atque honoravit, sicut Roschelde, Dalboi, Lunde apud sanctum Laurentium præcipue apparet, cujus ecclesiæ constructor, pater ac cultor extitit, quatenus illic et istic bonitatis ac sanctæ religionis ejus memoria [recolatur] cum benedictione Sancto- rum in secula seculorum. Amen.

Ecclesiæ
jura fortiter
propugnans:

C

16 Interea quoque jam prorsus perversâ et inania quæque, sicuti hostis antiqui deliramenta, despiciens, Deumque per omnia salvatorem dili- gens, gentem istam, adhuc in moribus bonis ac Deo placitis parum eruditam, vel in sacris virtu- tibus exercitatam; proposuit imprimis amicali- ter paternæque rogare, ammonere, atque per se et Episcopos ac prælatos instruere, ut Deo suo- rum bonorum primitias vel decimas, secundum legem Dei, voverent necnon persolverent, Chri- stianorumque religionem utilius et honestius quam hactenus, ob salutem animarum suarum, servarent. At cum tali moderamine exiguum pro- ficeret, ac gens insipiens, nec tartara timens, nec cœlestia quærens, terrenis desideriis, quæ militant adversus animam, nimis adhæreret, aut in deterius animum reclinaret; Rex Dei zelo permotus, adjecit majoris ex eis regaliter ac po- tenter deterrere, atque de jure suo aliqua eis subtrahere; interdum etiam majorum vel San- ctorum auctoritate compellere, ut Deo et Sanctis obedirent, justa honestaque delectationibus trans- itoriis præponerent: nullos fideles Christianos, quasi advenas et peregrinos despicerent; sed tamquam cives Sanctorum et domesticos Dei, ut- pote in Christo fratres, haberent: ac sic glutine caritatis coalentes, seseque invicem supportantes vel adjuvantes, certius ad gloriam cœlestem per- venirent.

17 O, virum omni laude prosequendum! qui noluit solus hic valere, aut etiam in cœlo regna- re; sed multos ad Christi palatium secum tra- here. Sciebat quippe quod diligentibus Deum, et in Deo proximum, cuncta cooperantur ac prove- niunt in bonum, sicut testatur et ipse Dominus noster Jesu Christus. His vero dispositis, cum hujus regni melioribus fide ac virtute valentiori- bus tractare cœpit, quam rationali occasione hanc plebeiam multitudinem honestis laboribus crudire posset, ut tandem aliquando pia saperet, infernalique intelligeret, quo cautius novissima hominis provideret. Denique inventum ac cito consultum ex præcepto Regis et Principum dili- genter divulgandum, ad Anglos transmeandum, ut eorum generationem per militum virtutes de gravi jugo servitutis indignæ absolverent, aut saltem militum istorum animos vigiliis solitudi- nibus, fame, siti, gelu vel aliis laboribus redde- ret exercitatos et eruditos, ne, ut ad id tem- poris, leviter quasi ex lascivia et adipe iniqui- tas eorum prodiret, et in affectum cordis trans- irent.

D
sed gentem
ferocem fru-
stra emollire
cupiens,

18 Ast alii hæc longe aliter et multa Regis consilia vel beneficia animadvertentes, aut ejus hortationi et egregiæ virtuti livida et serpentina mente obstantes, et idcirco multos ne irent ad Anglos impedire cupientes, etiam fratrem ipsius Olavum adversus eum clanculum excitaverunt: qui si perfecte et vere saperet atque cognosceret, quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum, pro virtuoso germanoque principe po- tius animam poneret. Ne aliud proferam quod tali viro vel levi verbo umquam resisteret, aut sine ipso regnare hic desideraret. Rex autem prudens hæc sine mora comperiens, et non tam sibimet quam fratris errori consulere intendens, misit eum caute in Flandriam, ne incœpti mali consilii super se regnando incurreret infamiam. Spiritualis autem judicat omnia, et ipse a nemine judicatur, et in hoc est præstantior ceteris ani- malibus. Unde et David dicit: Homo cum in ho- nore esset non intellexit, comparatus est jumen- tis et similis factus est illis. Pro his itaque et hujusmodi gestis, ac maxime propter amorem ju- stitiæ et religionis sanctæ diu ab incolis terræ, elatis mente, persecutionis ac regni detrimenta patienter sustinuit.

E
fratrem Ola-
vum in vin-
cula conji-
cere cogitur.

19 Ad ultimum vero, pene omnibus contra Dominum et Christum ejus conspirantibus, a parte aquilonari, quæ appellatur Wendele, aper- ta est contradictio, manifesta que repugnatio vi- detur oriri, tamquam turbo involvens. Et sic per partes Jutensium sæviendo, et eos ad eundem furorem provocando, quotidie plura congregans arma, ad civitatem, quæ vocatur Slesuine, fre- mens ac frendens sancti Regis insequitur vesti- gia. Rex ergo tunc cernens quod eos sedare ne- quisset honesta ratione, immo de Jutensibus fu- gere compulsus, ad Vionenses transivit, in qui- bus magis auxilium speravit. Quo cum pervenis- set, hinc indeque a persecutoribus vel Regis in- sidiatoribus directi convenere legati, præcipiendo istis præcipientes, ut Regem tyrannum interfice- rent, si regionem suam incendi aut devastari noluissent. At illi plus homines quam Deum ti- mentes, vel attendentes, nec Regem, ut decuit, honorificantes, sed feroci animo cum gladiis, fu- stibus et armis ad curiam ejus convenerunt. De- nique ipsius fratre Benedicto et admodum paucis sanctæ fidei et caritatis constantia confortatis, secum remanentibus in tam crudelibus et inopi-

F
In Fioniam
fugiens,

natis

A natis suorum tribulationibus, Rex Kanutus valde pius, Sanctorum exemplis instructus, ad ecclesiam sanctissimæ Virginis Mariæ et beati Martyris Albani animum iterque direxit : frequenter quidem jejuniis orationibusque sacris convenienter ac tum præcipue intentus, sicuti cupiens jam jamque sibi præ ceteris dilecti Martyris Albani, et per ipsum de partibus Anglorum huc revecti consortium, aliorumque proprio vel sacro sanguine laureatorum, Christo principe martyrum favente, promereri.

ibi a subditis
fæde interi-
mitur.

20 Verumtamen adhuc volens plebem nimis temerariam et insipientem corrigere aut sedare, vades et fidejussores ad omnem Justitiam subjectis impendendam præbuit, necnon ne aliquis innocens propter ipsum periret, jusjurandum adhibuit. Ast vulgus ratione carens et insolens, nec humani generis calamitatem attendens, tunc cœpit magis mente insana furere, temptans omnimodis sacras ædes Sanctorum et ecclesiam Domini confringere, aut saltem per fomenta ignis corrumpere. Quid multa? Dux et gloria Danorum optans per martyrium mutuare certum ac stabile Regnum, gloriam hujus mundi transitoriam flocci pendens, arma secularia deponit, ne cum ipsis periret, si corpus corruptibile plus quam animam diligeret, confessionem etiam pro erratis ac delictis iteravit, fructus pœnitentiæ dignos adauxit, Dominici corporis Sacramentum ad æternæ salutis incrementum cum reverenti devotione accepit, et sese suosque cœlorum rectori gratia bonæ spei commisit. Nec mora : undique plebis agmina per fenestras aliasque aperturas lapides ad Regem projiciunt, et jacula ; donec unus de sacrilegis religiosum Regem perfodit lancea. Nam crucis in modum manibus expansis ad altare S. Albani Martyris transfixus est in latere cuspidis mucrone. Itaque VI [Idus] mensis Julii sic occubuit pie secus aram Christi fuso sanguine, Domino nostro, inquam Christo regnante et adjuvante, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

TRANSLATIO.

21 Sed quia nec in libris Ecclesiasticis legitur, neque vulgo refertur, quod aliquis Rex in ædibus sacris et a militibus suis tam crudeliter tamque miserabiliter interfectus sit ; arbitramur, vel experimento intelligimus, Deum omnipotentem, ob id valde commotum aut despectum, in cujus basilica, quasi principis summi aula, refugium ac tutamen quæsit ut decuit. Idcirco vindicta Dei correctionis gratia illico subsecuta, totam fere Daniam pluviali tempestate, ferali pestilentia, fame et alimentorum inopia tamdiu perturbavit, donec per multas visiones ac revelationes pluribus est ostensum, quod ejus corpusculum misere dejectum et hactenus jacens despectum, deberet inde levare et amplius inter Sanctos reverenter honorari. Quid multa? His mox divulgatis, Jutenses cum Episcopis et sacerdotibus admodum religiosi ad nos fide bona et devotione venerunt. Consilium nobiscum iniierunt, et in eo decreverunt, ut ossa Regis et Martyris cum digno honore elevari debuerunt.

Variis signis

22 Tum indicto triduo jejunio peracto cum orationibus, eleemosynis et hymnis et spiritualibus canticis, corpus Regis jam sacratum de pulvere terreno esset elevatum, Deus omnipotens et misericors tria in eo magna declarare dignatus est miracula, quatenus hebetes istorum mentes ad pœnitentiam revocaret, vel ad sanctam religionem incitaret. Nam ad suggestionem vel petitionem multorum, ne mens dubitando tabe-

sceret insipidorum, super sancta ejus ossa quatuor vicibus ignem nimis ardentem misimus, qui in momento quasi aqua infunderetur, extinctus, nihil molestiæ inferens, nec aliquid lædens, nusquam comparuit. Aliud quoque in Olavo fratre atque successore in hujus regni dignitate, notandum contigit : quia quando erat Regis et martyris Kanuti depositio, accidit Olavi tunc exulis ac positi in Flandria in vinculis liberatio, et hic ad regnum exaltatio. Et nunc, Deo disponente, dum facta est beati Kanuti martyris translatio exaltationis, evenit hujus Olavi depositio terrenæ dignitatis.

AUCTORE
J. B. S.

23 Tertium vero in sexta feria ante Kanuti translationem, omnibus apud nos bonis in oratione et jejunio persistentibus, magna tempestas pluviae fluit, adeo etiam in nocte sequenti, quod nos multum conturbavit. Et in sabbato quoque tenebræ vel obscuritates magnæ usque in horam tertiam sunt factæ. Sed postquam sepulcrum ejus discooperuimus, et reliquias sanctas reperimus, statim magna luce et aeris serenitate omnipotens Deus, ad laudem ipsius et meritis beati Kanuti regis et martyris, quibusdam signis nos lætificare, et ineffabilem misericordiam, qua et indignos vocat ad pœnitentiam, multis ostendit, quam ipse precibus ejus nobis præstare dignetur in perpetuum qui vivit et regnat cum Filio suo in unitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.

a Deo illu-
strata.

§ III. Acta ab aliis postmodum scripta quo hic ordine recenseantur.

Primum omnium qui S. Canuti gloriosum martyrium litteris consignavit, eum fuisse plane existimo, quem jam dedimus Anonymum, verosimillime in aliqua ecclesiastica dignitate positum, qui tamen breve potius encomium, seu orationem ad populum composuerit, quam ordinatam historiam, ut ex proposito contextu satis patere existimo. Vitam et passionem paulo post digessit, more istius seculi, longis parergis historicis, moralibus, poeticis, aliisque figuris, sæpe importune obtrusis, exornatam amplificatamque Ælnothus aliquis, sive Ailnothus, Alnothus aut Ælnothus Cantuariensis, qui se in præfatione ad Nicolaum Regem, Cantia, non Cantico, ut legit Meursius Anglorum metropolitana urbe editum, et Daciæ partibus quatuor quinquenniis et bis fere binis annis demoratum scribit ; in epilogo autem, sacerdotem infimum sese nominat, Anglorum orbe editum et Daciæ partibus annis numerosis peregrinatum. Nihil in eo auctore desideres præter debitos nervos et moderatam brevitatem ; cum narrationis, ad Sanctum spectantis, limites plerumque excedat, rem omnem modis potius concionatoriis, exclamationibus, apostrophis, invectivis, quam historico filo adaptans : eo nihilominus titulo vere commendandus, quod Sancto ætate proximus et prope aqualis fuerit.

Ælnothus
Anglus, præ-
cipuus Acto-
rum scri-
ptor,

25 Etenim Nicolaus Rex, cui Vitam S. Canuti fratris inscribit Ælnothus, quintus fuit filiorum Suenonis in paternum regnum successor ; obses primum in Flandria, seu potius in vincula, Olavi fratris loco sua voluntate conjectus, ut sublato a perduellibus subditis S. Canuto, totius rebellionis in Sanctum machinatori Olavo ad thronum viam sterneret ; deinde et sibi, sed post Ericum, fratrem alterum, cognomento Bonum, qui regno non sine laude ad-

Regi Nicolao
synchronus,

ministrato

AUCTORE
J. B. S.

ministrato, suscepta, cum pia conjuge Botilde, in Palæstinam peregrinatione, in Cypro insula diem extremum obiisse videtur anno circiter 1105; siquidem omnia quæ de fratrum successione apud Saxonem Grammaticum traduntur, ad rectam aliquam chronologicam seriem reduci possint. Cum vero mortis prædicti *Erici* nuntius nonnisi biennio post in Daniam pervenerit, non potuit *Nicolaus* regni habenas, excluso *S. Canuto* juniore, *Erici* Boni filio, capessere ante annum 1107. Hic autem regnum tenuisse dicitur annis octa supra viginti, a *Slesvicensibus* demum occisus in vindictam cædis *S. Canuti* junioris, a filio ejus *Magno* proditorie interempti; sic ut vitam suam protrahere non potuerit ultra annum 1135.

proximus
fuit ætati *S.*
Canuti.

B

26 *Ex* istius *Nicolai* regis ætate facile colligitur, *Ælnothum* ante annum jam dictum 1135 *Vitam S. Canuti* a se scriptam, edidisse; qui si tunc annis viginti quatuor in *Dania* commoratus fuerat, ut ipse testatur, in ipsa *Vita* num. 76 innuens, se interfuisse solennissimæ sacri corporis *S. Canuti* translationi, anno sexto regni *Erici*, non multis a *S. Canuti* martyrio annis in eas partes ipsum pervenisse necesse est; fuitque adeo proximus *Sancti* ætati, potuitque a probabilibus personis utriusque sexus et ordinis, et a religiosi habitus viris omnia certo et indubitate cognoscere, quæ posteriorum memoriæ apicibus reservanda contraderet. Sunt igitur ea *Acta*, quantumvis oratorie extensa, magnæ fidei, auctoritatis et ponderis, primum vulgata *Hafniæ* anno, ni fallor, 1603, annos circiter viginti octo, inquit *Joannes Meursius*, antequam ipse alteram suam editionem proferret, excusam ibidem anno 1631, ubi ad lectorem monet, priorem illam impressionem sibi antea ignotam fuisse: Verumtamen, verba ejus sunt, dum editionem illam *Hafniensem*, postmodum scilicet obtentam, oculis lustrò, video menda, quæ in codice manuscripto satis multa occurrebant, etiam hic repræsentari. Itaque persistendum mihi in incepto arbitratus, denuo descriptioni manum admovi, et corrupta passim loca, inter describendum obvia, emendavi, eaque in notis meis, quas adjicio, ostendi.

Meursii editio
imperfecta est,

C

27 Quousque manuscripti sui menda exterserit *Meursius*, quot vero altera editio alteram excedat, cum prior a Museo nostro absit, non est mihi promptum divinare; ast iis refertissimum esse oportuit *Meursii* apographum, imò et in nonnullis partibus mancum, defectivum et mutilum, cum ex accurata collatione alterius manuscripti, quod apud nos *Tosannum* vocatur, cum ejus editione, deprehenderim, multa ab eo perperam scripta, multa non satis perfecte reddita, alia prætermissa, quæ forte ipse in suo exemplari non reperit, sed quæ auctoris, in multis sæpe battologi, stylum omnimode sapiunt. Maxime notabilis est lacuna numero nostro 24, quam hic describere opus non est, cum inter annotationes satis explicata sit. Ceteras variantes sigillatim enumerare, præterquam quod tetricum et inutile censeam, hujus certe loci non est. Exstat jam sæpe dicta *Meursii* editio, quam cuilibet integrum erit cum hac nostra conferre, unde discrimina omnia colligi poterunt: iis vero quibus ipsa ad manum non est, licebit ad jam dicta annotata nostra recurrere, in quibus neglecta non sunt quæ observatione digna videbantur.

et postponenda
antiquiori
Hafniensi
s.

28 Non placuisse olim Majoribus nostris *Meursianam* illam *Ælnothi* editionem, argumento sunt non pauca; illudque imprimis, quod tametsi ipsa in Museo nostro exstaret, essetque *Bollando* notissima (nam priorem *Hafniensem* hactenus nobis ignotam existimo) tametsi, inquam, *Meursianam* recessivem præ oculis haberent, attamen manuscriptum nostrum

ab ipsis non oscitanter examinatum advertam, tamquam dignum quod suo tempore typis committeretur, *Meursiano* utique præferendum. Nec præproperum fuisse aut vanum ipsorum judicium, docuit non ita pridem vir clarissimus *Ericus Benzelius* anno 1715, post accuratam utriusque editionis collationem a se factam, *Upsalia* ad nos scribens, multis locis præstantiorem esse editionem priorem *Hafniensem*, posteriori illa, quam dedit *Joannes Meursius*. Mitto plura dicere; hæc suffecerunt, ut merito me compellerent ad recensendum de integro laudatum manuscriptum, a *Bollando* olim tantopere æstimatum, atque ex eo procurandam tertiam impressionem, cum *Meursiana* illa collata, sed ipsa etiam multo præstantiorem.

29 Non diffitebor equidem, exemplar nostrum nævis etiam suis non paucis respersum esse, sive auctoris ipsius, non satis Latine scribentis, vitio, sive amanuensium, quorum imperitiam et socordiam nunquam quis satis incusaverit. Auctori ipsi adscribendi sunt longiores et detorti quandoque ac scabrosi sensus, quos ad rectam syntaxim reducere, non semper usque adeo pervium est: Amanuensium sunt omissiones vocum, earundem transformationes, adeoque durior et inconcinnior orthographiæ ratio, sæpius a nobis, ubi omnino opus fuit, nonnihil emendata. Pro *Sueno*, seu *Sveno* semper expressum reperi *Swegno*, inflexum nunquam, plerumque indeclinatum; verum, præmissa hac monitione, putavi, communiori scribendi modo et loci et alia fortasse nomina aptari posse. In varias sectiones seu breviora capita divisum est manuscriptum nostrum, ex quibus triginta quinque distinxit *Meursius*, inæquali prorsus ratione; cujus vitandæ gratia, solitæ nostræ methoda inhærendo, ad eandem normam exegimus capita; titulos vero, numeros, et marginales notus convenienter addidimus.

30 Titulus, in manuscripto nostro præfixus, sic habebat: Passio gloriosissimi *Canuti* Regis. Tum: Epistola *Ælnothi* ad Regem *Daniæ* *Nicolaum*, de passione gloriosissimi *Canuti* Regis et martyris: sed ea rursus omnia ad nostram disponendi rationem contrahenda fuerunt. De cetero dubitari nequit quin hæc prima, vetustissima et potissima sit vitæ et passionis *S. Canuti* historia; quam utinam paulo pressius digressisset scripsissetque auctor, parergis illis, de quibus diximus, inutilibus digressionibus atque invectivis abstinens, quæ omnia pro concionibus dicenda potius, quam lectorum oculis exponenda sunt: in quo multis titulis, me quidem iudice, præferenda est *Saxonis Grammatici* elegans, nervosa et numerosa narratio a *Surio*, qui *Ælnothum* non noverat, ad VII *Januarii* male collocata; utpote quæ ad hunc X *Julii* referenda erat, cum dies illa VII *Januarii* alteri juniore *S. Canuto* propria sit, ut pridem rectissime monuit *Bollandus*, apud quem, dicto loco, non pauca ad utrumque sanctum *Canutum* spectantia reperiuntur, hic a nobis consulto præterita, ne frustra eadem repetantur. De *Saxone Grammatico* dicendum superest.

31 Sane præstantissima sunt quæ *Saxo*, litteratissimus sui temporis historicus, vere, graviter et nitide de sancto Rege *Canuto* tradidit libro XI, ex quo sua acceperunt, qui deinde secuti sunt rerum *Danicarum* et *Suecicarum* scriptores, quos inter etiam *Joannes Magnus* paucis multa contrahit lib. 18, cap. 12 et 13. Fugio hic referre, quam varia fuerint de *Saxone* isto *Grammatico* judicia, ad rem nostram nil facientia: id certissimum est, eam a nemine ei laudem præripi, quod stylo eleganti, florido ei terso, ad seculi sui miraculum historiam contextaerit, eruditissimis quibusque id testantibus

D

adeo ut tertiam
ex *Ms.*
adjicere com-
petamur;

E

quamvis nec
ea nævis im-
munis sit.

F

Multo nitidior
est *Saxonis* histo-
ria.

apud

AUCTOR
J. B. S.

A apud Stephanium, qui ipsam recognovit, notis illustravit et edidit anno 1644, in Prolegomenis a cap. 16 pag. 24. Saxomastyges ibidem operose et egregie refellens. Quæ de priscis Daniæ Regibus et populis collegit, hic expendenda non sunt; in iis certe quæ ejus ætati propinqua fuerunt, nemo tanti scriptoris fidem in dubium revocaverit. Vixit autem et floruit seculo XII, mortuus verosimiliter anno 1202 aut 1204, ut vide apud laudatum Stephanium cap. 15. Fuisse Roschildensem Canonicum et Præpositum, ibidemque sepultum, indubitata est omnium sententia. Cum autem Surius sua omnia ex Saxone desumpserit, ut ex utriusque collatione constat, ejus editionem hic sequi non piguit; iis solum additis, quæ de Olavi famelici interitu subjungenda putavimus, tamquam in vindictæ paricidarum complementum.

Quæ ab aliis traduntur,

32 Præter hos scriptores, fide dignissimos, quid alii de S. Canuto, sive ex professo, sive ex occasione tradiderint, quærere supersedeo; neque vero operæ pretium me inde relaturum, satis docuit Vita B. Caroli Boni, Flandriæ Comitis, quam reperi in prægrandi nostro manuscripto codice Theodorici Pauli Gorcomiensis, alibi a nobis non semel citati, ubi ipse historiæ martyrii B. Caroli brevem sancti parentis Vitæ epitomen præmittit, ex qua satis erit unum alterumve specimen exhibere. Inter alia sic refert: Cumque in timore Domini (S. Canutus) gubernacula regni nobilissime per aliquot annos rexisset, ivissetque de virtute in virtutem, Arnaf, sive Arnoldus frater suus, ambitione percipiendi regnum, insidiatus ei multum fuit. Audis hic perperam appellari Arnaf sive Arnoldum, qui Olavus seu Olaus dici debuit, cuique auctor, per insignem calumniam, sancti ipsius Canuti paricidium, tamquam propria manu commissum, infra adscribit, visionem S. Wenceslai Bohemici importune intrudens, qui Sancto nostro revelaverit, quod suo genere mortis deberet mori. Sed rem ordine prosequamur.

Spernenda potius quam æstimanda sunt.

33 Sic pergit: Igitur cum quadam nocte quiesceret, completis de nocte orationibus, quas legere consueverat, apparit ei sanctus Wenceslaus martyr Christi per visum, eique quod suo genere mortis deberet mori, revelavit; præcipiens ei, ut in honorem ipsius, qui Wenceslaus dicebatur, monasterium construeret. Rex vero a sompno consurgens, stupefactus de visione, convocato clero, cœpit de S. Wenzeslao, de quo numquam antea audierat, ab ipsis quis esset, diligenter perquirere: et certificatus, quod esset Princeps Bohemiæ, et a Boislao, fratre suo martyrizatus, cœpit ad honorem ejusdem Sancti in Kivallia Cisterciensis Ordinis monasterium magnarum possessionum exstruere. sed numquam consummavit. Ipse sanitate et justitia ac religione præclarus, dum in sua regali capella divina audiret, traditus a suis, a præfato fratre suo dire martyrizatus fuit xxv die mensis Junii. Undecumque hæc Theodoricus acceperit, fallunt omnia: nec a fratre casus est S. Canutus, nec Cistercienses novisse umquam potuit; nec proinde subsistit talibus commentis innixa S. Wenceslai apparitio. Sed hujusmodi fictiones non moramur; reliquum est ut Sancti nostri et decessorum aliquot successorumque tempora explorare conemur.

Novissimus scriptor Angeletti

34 Non excidat tamen, laudati superius P. M. Andreæ Angeletti, Romani Carmelitæ Saxoniz Provincialis, ultimi, quod sciam, historiæ S. Canuti Collectoris, verba hic etiam meminisse. Ex dato superius, hujus Commentarii § 1, specimen, satis patere existimo, virum prolixitati stuluisse, dum agglomeratis undecumque parergis, collectionem

suam ita subfarcinavit, ut ad centum septuaginta octo paginas in quarto eam extenderit; non magno quoque opere pretio, quandoquidem additamenta ejus pleraque ad S. Canuti gesta, virtutes aut gloriam promodicum conferant. Candide fateamur, non majorem ejus, utpote scriptoris recentissimi, quam aliorum rationem hic a nobis habitam esse; ne eorum quidem, quæ de stabilito olim cultu pluribus verbis commemorat, cum ea ipsa non aliunde, quam ex assignatis a nobis genuinis fontibus desumenda fuerint. Unum est, cujus ipse testis oculatus esse potuit, quodque in ipso solo reperimus, de instituta seculo proxime elapso solennitate, quam cap. suo 49, pro totius operis coronide, describit in hunc modum:

35 Fuit denique, inquit, anno MDCXII, in ecclesia nostra S. Mariæ Transpontinæ, sacellum, in honorem ejusdem S. Canuti martyris, Regis Daniæ, virtute decreti S. Rituum Congregationis, instante humiliter D. Canonico Christiano Payngh Dano, auxilio et cura Joannis Baptistæ Pamphili, S. R. E. Cardinalis, et tunc temporis supra negotia, ad regnum Daniæ spectantia, constituti, qui postea ad pontificiam sedem assumptus, felicitis record. Innocentius X vocatus fuit; quod decretum etiam prompte confirmatum fuit ab Urbano VIII felicitis mem. et die VII Januarii ejusdem anni, juxta Martyrologium Romanum, in eademmet nostra ecclesia, prima festività pontificie celebrata fuit, assistente sacro Emin. Cardd. Collegio, cum universali applausu summaque urbis Romæ lætitia, quam innumera-bilis populorum frequentia, luminaria, machinæ curules, et ignes artificiales per duos continuos dies, necnon plurima alia veræ pietatis ac venerationis, tam glorioso Sancto debita obsequia, satis superque comprobant. Debemus igitur ibidem et nostras preces supplices nos effundere votaue nostra offerre, præcipue in die festivitatis, quæ singulis annis, eadem die VII Januarii celebratur, certissimi, nos non solum inferiores antiquis Daniæ populis, sed certe æquales ac superabundantiores etiam gratias, meritis sanctissimi Regis et martyris Canuti, efficacissima intercessione recepturos. Translatam hodie Sancti festivitatem, notissimum est; ad ejus fratrumque temporum scriem digerendam accedamus.

testari potuit de solennitate Romana.

E

§ IV. S. Canuti et fratrum Regum Daniæ chronologia.

F

De Dania, ejus conversione, Regumque genealogia egit olim Henschenius in Commentario ad vitam S. Anscharii Hamburgensis III Februarii: S. Canuti genus, proavos, filios et nepotes antea explicuerat, ut supra diximus, Bollandus ad VII Januarii; a quibus recedere non debuerat laudatus Angeletti, cum ea locis istis ita eruderata sint, ut nec ipse solidiora proferre potuerit, nec mihi hic quidquam addendum supersit. Solam eam partem illustrandam suscipio, quæ patris et fratrum Sancti nostri annos, in regni administratione exactos, paulo accuratius determinet, quam hactenus factum deprehendere potuerim. Dolendum imprimis, Saxo-nem Grammaticum, scriptorem hic alias diligentissimum, minorem, quam par erat, designandorum temporum rationem habuisse, ut difficillimum sit, annorum seriem ex ipsa distinguere. Unde vero lucem speraveram, inde majores tenebræ obortæ sunt; nam qui ad chronologiæ calculos sua exigere conatus

Propositam chronologiæ Daniæ partem

est

AUCTORE
J. B. S.

est Johannes Isacius Pontanus, satis aliunde notus Danicæ historiographus, supra etiam laudatus, is ple-
raque huc spectantia sic involvit, ut mirum sit, tam
inconsequenter procedere potuisse.

non uno loco
involvit hi-
storiogra-
phus

37 A Suenonis magni obitu ordinandæ omnino
sunt filiorum in regnum successiones deficiendæque
eiusque administrationis tempora. Illum autem
Pontanus, pag. 191 in fine, recte in fata cecisse
asserit anno 1074 : Apud suos Sueno, inquit, æ-
tate jam propemodum confectus, levi primum
valetudine tentatus, atque inde gravius gravius-
que eadem invalescente, sub annum septuagesi-
mum quartum, vitam cum morte commutavit in
oppido Cimbricæ Chersonesi, quod Slutorpium
domestici scriptores vocant. Atque hæc indubitata
videtur epocha, asserta item a Stephano in notis ad
Saxonem pag. 219 : In fata concessit Sueno
Estrithæ filius, ob res præclare gestas, magni
cognomentum sortitus, anno Christi ciorlxxiv, iv
Kal. Maii, posteaquam in pago quodam Jutiæ,
Suttadorp dicto, lenta febre correptus, aliquam-
diu decubisset. At nemo rem istam certius definire
potuit quam Ælnothus, ætate proximus, cujus sen-
tentiam, paulo fusius deductam, habes num. 17, ubi
descriptis morbi, loci et exequiarum adjunctis, sub-
dit : Actum anno Incarnationis Dominicæ mille-
simo lxxiv, qui erat annus regni ejus xxviii, iv
Kalend. Maii.

B

Joannes Isa-
cius Ponta-
nus

38 Audiamus modo Pontanum pag. 195 : Nunc
ad Haraldum, qui sceptrum regium post paren-
tem Suenonem, utpote filiorum natu maximus,
proxime suscepit, stylum vertamus. Haraldus,
inter fratres natu maximus, parenti suo Suenoni
sub annum MLXXXIII, vel, ut aliis placet, octavum
successor declaratus. Si recte filiorum Suenonis
ætatem ordinavit Stephanus, male inter varios fra-
tres, ex diversis concubinis susceptos, natu maxi-
mus dicitur Haraldus, eum ipsum præcesserit Gor-
mon, ut pag. 193 expresse statuerat Pontanus ipse,
errans etiam in altera filia Ingertha ceteris adjun-
genda, quæ non Suenone, sed S. Canuto genita est,
ut reliqua mittam, ibidem nonnihil ad assentandum
composita : hic temporum dumtaxat sit ratio. Jam
dixit Pontanus, regem Haraldum vel anno 1083,
vel 1088 demortui parentis Suenonis successorem
declaratum, absorpto integri novennii, vel forte an-
norum quatuordecim interregno. Combinemus Ha-
raldi tempora de cujus obitu et extremis ita loqui-
tur pag. 196 : Regnando biennium emensus Ha-
raldus defungitur, ut necesse sit, obiisse anno 1085
vel 1090. Hæc ibi.

C

non satis ad-
vertens ad
eas epochas,

39 Verum non satis eorum memorem fuisse oportet
Pontanum, dum ad S. Canutum progressus, pag.
297 de eo ita scribit : Canutus itaque postquam
integrum fere quinquennium ordinandis domi re-
bus operam impendisset, annum circiter millesi-
mum octuagesimum quintum, assumptis in cli-
entelam, etc., fratribus.... Angliam, infelicitate
amissam, hereditario jure repetendam existima-
vit. Hæc tam prope consequentia, nec Pontanus
ipse, nec quisquam alius facile conciliaverit. Anno
1083 parentis successor declaratus est Haraldus,
biennium regnando emensus; et tamen S. Canu-
tus, postquam quinquennium ordinandis domi
rebus operam impendisset, anno ipso 1085 An-
gliam jure hereditario repetere meditatur. Æque
infelix est apud hunc historiographum chronologiæ
ratio, dum pag. 199 ait, præfuisse regno S. Ca-
nutum circiter septennium, defunctum cum an-
nus ageretur MLXXXVII. Cetera non minus turbata
sunt, audetque tamen Pontanus Molanum accusare,
quod toto sexennio aberraverit, ubi hic clarissime

expressit annum millesimum octogesimum sextum,
qui verus annus est quo martyrii coronam accepit S.
Canutus, ut jam dictum est, et ex infra dicendis
elarius patebit.

D

40 Sola et unica observatione opus erat, ut fixis
duabus epochis, nempe mortis Suenonis et martyrii
S. Canuti, hujus et Haraldii tempora aptissime de-
terminarentur, admissio etiam aliquanto interregui
spatio, de quo jam dicta pag. 195 sic loquitur Pon-
tanus : Sed annorum utcumque accipiatur calcu-
lus, certum, aliquamdiu interregnum fuisse, ac
disceptasse inter se, ac dubios hæsisse regni pro-
ceres, utrum Canutum an Haraldum ad regni
clavum essent admoturi. Deius ipsi annum, si
ita velit, integrum, demus plures : quo sua longius
extenderit, eo magis necesse erit, everti penitus opi-
nionem ejus, uce Haraldii biennium umquam inven-
turi, nec S. Canuti septennium; ut mirari liceat
talem historiographum toties cespitare potuisse, in
paginis tam parum dissitis, dum fatetur Ælnothum
sese præ oculis habuisse, ex quo et Saxone res
paulo accuratius ordinanda erat, positus præsertim
expressissimis obitus Suenonis et martyrii S. Ca-
nuti epochis, quarum primam diserte ipse signave-
rat, in altera unico dumtaxat anno a vero calculo
dissidebat.

ex quibus res
tota pende-
bat.

E

41 Notabilis est Ælnothi aut librarii error dum
num. 19 ait, anno sexto regni patria via egres-
sum Haraldum, qui pertingerent ad annum 1080
vel 1081. Cum autem bina fere lustra, teste Saxone,
regnando exegerit S. Canutus, nequaquam anno
1086, sed 1090 martyrium subisse dicendus esset,
id quod Pontanus Ælnotho tribuit pag. 199. At
vero Ælnothi lapsum restituit Saxo et post eum alii,
non uisi ad biennium Haraldii regimen extendentes,
idque chronologiæ aptatur longe commodius; servan-
turque S. Canuto bina fere lustra administrationis
dum initia ejus figuntur anno 1076, martyrium
autem anno 1086, quemadmodum epitaphium, pa-
ragrapho 1 superius relatum, clarissime exprimit,
eum characterem adjiciens, qui rem indubitatis-
simam reddit, nimirum sexto Idus Julii et sexta
feria, quæ eo anno 1086 aptissime coincidunt sub
littera Dominicali D, non item aliis annis proximis,
ut prohibe hæc in eo genere sit demonstratio chrono-
logica. Nescio ubi Labbeus notatum invenerit diem
sabbati; sed is character eum consequenter deduxit
ad annum 1087. Ceterum fixa nobis manet epitaphii
epocha, ex qua ceteras non paucas, a Stephano in no-
tis ad Saxonem recitatas pag. 222, omnino rejicien-
das ceusemus. Habe modo trium subsequentium fra-
trum seriem.

In Haraldii
annis erravit
Ælnothus;

F

42 Narrat Ælnothus num. 68, quo pacto facta
fuerit prima sacri corporis elevatio, postquam re-
quievisset Rex Deo dilectus Canutus et martyr
egregius eodem in loco annis bis quaternis et
mensibus fere ter trinis (quæ paulo scrupulosius
accepta videntur) Olavo regni ejus successore im-
perante : usque dum crebrescentibus virtutum
miraculis, communi consilio et pari voto cleri
totius et populi, singulis Pontificibus cum multi-
tudine cleri aggregatis, sacrisque ossibus igne
examinatis, ex humili mole sustollitur, et ad ba-
silicam australem, insigni lapideo tabulatu a fun-
damentis erectam.... sollemniter advehitur, ibi-
que saxeo sarcophago impositus, in crypta re-
conditur. Sensim colligimus tempora quibus regna-
vit S. Canuti successor; nam illo, ut Ælnothus
prosequitur, e terra levato.... Rex Olavus, quem
ejus regni successorem prædiximus, quo etiam
regnante fames et pestilentia, morbus, et ho-
stium metus Daciæ terminos occupaverat, ægri-

ex quo tamen

tudine

A tudine tactus... vita simul et regno excessit. Si recte scriptoris mentem percipio; vult dicere, tamdiu, varias inter calamitates regnasse Olavum fratrem, quamdiu S. Canuti corpus in prima sepultura depositum fuit.

et citato supra Anonymo

43 In eandem sententiam loquitur Anonymus, quem dedimus paragrapho 2, num. 22. Aliud quoque in Olavo fratre successore in hujus regni dignitate notandum contigit: quia quando erat regis et martyris Kanuti depositio, accidit Olavi tunc exulis ac positi in Flandria in vinculis, liberatio, et hie ad regnum exaltatio. Et nunc, Deo disponente, dum facta est beati Kanuti martyris translatio exaltationis, evenit hujus Olavi depositio terrenæ dignitatis. Sed hæc aliquam saltem latitudinem pati necesse est, ipsam præsertim in Flandria e vinculis liberationem, quæ tunc evenire non potuit, quando erat regis et martyris Canuti depositio, nisi admittamus, aliam omnino fuisse solenniore illam depositionem, a prima sacri corporis sepultura, quæ furentibus adhuc perducllibus, tumultuarie facta, tempus magis opportunum expectare debuerit, ut vera depositio dici posset. Rem sic componendam existimo, ut priusquam Olavo fratri obses in Flandria successerit Nicolaus, adeoque et liberatio acciderit, et ad regnum exaltatio, annus facile intercurreret, sic ut anno primum 1087 et exaltatio facta sit et sacri corporis depositio.

ordinanda est.

44 Ad hunc modum facilius conciliaveris, quæ aliter explicari nequeunt; nempe tot annis regnasse Olavum, seu potius durasse morbos, pestilentiam, calamitates, ob immane parricidium Daniæ inflictas, quot antea S. Canutus imperaverat, nempe per duo circiter lustra, ut non uno loco satis aperte memorat Saxo Grammaticus: sic tamen ut etiam verum maneat, quod ex Ælnotho jam retulimus, requievisse regem Deo dilectum Canutum eodem in loco annis dimittat bis quaternis et mensibus fere ter trinis; nempe novennio non integro ab Olavi exaltatione, et paulo solenniori sacri corporis depositione; sic ut Olavi obitus referendus videatur ad annum 1096, quo ea omnia contigerint, quæ ex laudatis Anonymo et Ælnotho supra memoravimus; quando etiam Ericus bonus, frater regnandi ordine quartus, habenas regni moderandas suscepit, uti narrat Ælnothus num. 69: Protinusque, totius exercitus elevatione et populi acclamatione, præstantissimus Ericus, Deo provehente, elementisque faventibus, ad regni jura conscendit.

C reliquorum S. Canuti fratrum series.

45 Commentarium hunc nostrum cum Ælnotho absolvimus, ita scribente num. 76: Anno autem sexto imperii magnifici regis Erii, congregatis universis Daciæ Pontificibus, cum multitudine cleri, et terræ populo innumerabili, pretiosas beati Martyris reliquias, ex saxeo sarcophago exsumptas, atque ex crypta, ubi hactenus servabantur, erectas, solennibus laudibus universis comitantibus, ab eodem, quem præfati sumus, pontifice Humbaldo, xiii Kalend. Maii, eadem, qua prædiximus, arca, oculis peccatores nos inspeximus impositas, et ad instar nivis candidas et serico decenti involutas. Hæc itaque facta fuerint sub initium seculi xii, verosimillime anno 1102, quando Ericus, cognomento Bonus, ab illicitis amoribus a Botilde conjugæ avulsus, pia omnia et sancta meditabatur, etiam peregrinationem in Palæstinam, cui demum immortalis est, anno, uti credimus, 1105, fratre ejus Nicolao, non ante obitus munitum, excluso Canuto juniore, Erii filio, succedente anno 1107, quemadmodum paragrapho 3 satis expendimus. Atque hæc de fratrum Regum serie satis dicta sint; nunc tertiam Ælnothianæ historiæ editionem subijcimus.

Tomus III Julii.

HISTORIA

VITÆ ET PASSIONIS

Auctore Ælnotho monacho Cantuariensi.

Ex Ms. Thosano, collato cum editione Meursii.

PROLOGUS.

Ad Nicolaum Regem.

Principum Duci præcipuo, nobilium Primicerio, patriæ Patricio a, pio, invicto, magnifico, Daciæ b provisorio serenissimo, tam specie quam et nominis dignitate Illustrissimo Regi Nicolao c, divini officii ministrorum infimus Ælnothus, Cantia d Anglorum metropolitana urbe editus, jam vero Daciæ partibus quatuor quinquenniis et bis fere binis e annis demoratus, hostium vires virtute divina subvertere, contumacium colla potentiae pede proterere, regni jura decenter disponere, pacis securitate perfrui, et post decursum temporalis imperii, sempiternæ felicitatis beatitudine ditari.

E

a

b

c

Nicolao Regi, S. Canuti fratri hanc narrationem dedicat auctor.

d

e

2 Clementiam magnitudinis gloriæ vestræ sicut protervus quilibet et imprudens seu vecors detestatur, sic providus quisque et probitatis executor, tam præsentia quam et exsequentia simul moderationis dispiciendo f discretionem, non modo laudibus, verum digno venerationis affectu extollendo prosequitur. Judicem enim universorum, quem Rex propheticus et opilionum fortissimus, justum et fortem denuntiat, eundem etiam patientem et longanimum esse declarat. Et cujus honorem judicium diligere insinuat; ei se misericordiam cum judicio decantare manifestat. Cujus vestra excellentia pietatis modum, pro modulo mortalibus concessio exequens, et justitiæ severitati mansuetudinis lenitatem præferens, ejus ob hoc, ipso opitulante, gloriæ compos efficietis; cujus hic vicem tam dignitate quam et nominis participatione exequeris. Ipse quippe potentes de sede dejiciens, humiles et in præsentem exaltat et in perpetuum sempiternæ beatitudinis honore magnificat. Illius, ut credi potissimum est, gratia, pretiosus frater tuus germanus Canutus, jam indubitanter beatus cognominandus, ex apice temporalis imperii gloriam nactus decoris perpetui, sicut inter mortales regni gloriosus excellebat potentia, sic jam beatis spiritibus associatus, gloriosior virtutum effulget magnificentia.

Regis severitas clementia condienda.

f

F

3 Cujus ego præsumptuose gestorum simul et certaminum insignia explicare aggressus, imperitæ linguæ infacundiæ ignosci deponco; ut si quid inane seu veritatis vacuum pondere, visus aspectantium offenderit, non superducto protinus supercilio Pharisæica condemnetur invidia, sed sinceræ discretionis articulo exterminandis sublati, inserantur probabilia. Siquidem mordacis invidiæ morbum, qui versus g exiguitatem

S. Canuti gesta a se descripta

g

EX MSS.

imbecillitatis vestrae interdum solet assurgere, haud modo extinguendum, immo expergiscendum autumo, cum ventilatum cineribus ignem frustulis apposis, fumivoma licet flamma obfusante, incendiis aptare contendo. Sed soricem in situla salientem, gallus atria perlustrans, et sub tecti culmine anhelitu raucisono aera verberans pertranscat, et cum comparibus adacutis calcaribus bellum certaminis ineat. Neque enim ego Danaum classes Dardanis excidium inferentes edissero : non acies Hectoreas, Myrmidonum armis, umbonibus objectis, insigniter obviantes commemoro ; sed quæ de gestis religiosi principis, et Deo dilecti Martyris, probabilibus personis utriusque sexus, et ordinis referentibus, agnovi ; religiosi habitus viris Jesu Christo ibidem insignique triumphatori deservientibus obnixè suffragantibus, posterum memoriæ reservanda, apicibus contradidi : ea pietati majestatis vestrae repræsentans, ut et de tanti germani glorificatione plenius exhilaretur, et ad ejusdem virtutis insignia æmulanda, superuo provisoro aspirante, ardentius incitetur.

B
petit regia
auctoritate
defendi.

h

4 Meis igitur coeptis, pacis simul et patriæ provisor, solita pietate faveto, et qui de opinatissimo h progenitore vestro, gloriosorumque germanorum tuorum temporibus, ad hæc usque præsentia magnificentia vestrae tempora colligendo perstrinxi, regio dignare confirmare decreto ; ut habeat dignitas regia, tam proprii quam et præcedentium exercitii monumenta posteris deferenda. Ambiguitatis vero scrupulum de pretiositate sanctitatis hujus, de quo operis nostri summa est, Dei hominis a pectoris sui secreto fidelis quisque removeat, qui Dominum omnia posse, et antequam efficiantur prænosse ac prænuntiasse, non hæsitat. Qui enim Angelum superbiæ ob extollentiæ contumaciam de excelssimis i dejecit ; ipse humiles et quietos, ejusque judicia metuentes de infimis ad superna perducit : et qui de silice durissima, Aaron virga percutiente, laticem produxit ; ipse sibi de Rege Martyrem, de Principe terreno, regni cœlestis consortem elegit. Hæc autem qui omnipotentem peregissee dissimulat, ne et a divinæ repromissionis solo exterminetur, pertimescat. Petro quippe attestante, in omni gente qui timet Deum et operatur justitiam, acceptus est illi : et quia potens est Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ, cur ex gente licet durissima k, Catholica tamen fide insignita, Principem religiosum, veritatis et justitiæ executorem, Sanctorum in supernis collegam non dignaretur efficere ?

i

C

k

Gratulatur
Regi frater-
nam gloriam

5 Sed cum universa possibilia sint credenti, et Deus in illo potentia suæ clementiam peregissee credatur, et patrocínio terrigenis proviso debitæ venerationis obsequio ab universis magnificetur : lætare ergo Rex insignissime, tanta fratris adornatus glorificatione : exulta, confidens, apud Deum advocatum habere, in cujus hic regni solio, eo concedente, meruisti residere. Gratulare illum cœlis evectum, Abrahæ sinu reconditum, Angelorum socium, Martyrum concivem effectum, Beatorum choris interesse, Dei vultum præsentem cernere, gloriam majestatis inspicere, et hoc jam interventus l, ope divina peragere, quod hic regia quondam functus potentia non valebat perpetrare. Visu namque orbatis lucis respectum condonat, cutem Lazarica tabe putrescentem expurgat.

m

Obstructas m aperit aures, et famina reddit,

Dum linguæ nervos, gressusque resolvit habenas :

D

Effugat et febres, cunctos pellitque dolores :
In Sanctis quoniam Deus est mirabilis ipsis,
Virtutes, signa faciens post inclyta gesta,
Ut cœlo clari fiant, seculo manifesti.

6 Tanti igitur germani pignora, regia condignis adornet donis potentia, ædis sacræ decus amplifcet, spiritualis normæ viros cultui ibidem divino jugiter insistentes solidando corroboret, ut pro temporalis suffragii adminiculo supernæ remunerationis in æternum potiaris præmio. Ejus quoque intercessionis obtentu hostium tibi vires subjiciantur, inimicorum cuneus attenuetur, regni vis consolidetur, pacis securitas confirmetur, sospitatis integritas tribuatur, morbus ac pestilentia pellantur, commoda quæque convalescant, incommoda decrescant, et desidui n longæva imperii meta decursa, ad superna transmissus, in regia glorieris æterna. Vigeat et valeat in æternum pietas vestra, et divinæ miserationis respectu regiæque sublevationis opitulatione sustentetur imbecillitas nostra o.

suadetque ut
sepulcrum
ejus ornet.

n

o
E

ANNOTATA.

a Deest hic titulus in editione Meursii, a qua, ut in Commentario diximus, multa alia absunt : non putavi tamen singulas minutias scrupulosius observandas. Ms. nostrum Thosanum dicitur, a veteri monasterio Doest, quod Brugis Flandriæ non procul situm fuit.

b Daciam pro Dania accipi vulgo notissimum est, id tamen a scriptoribus posterioris ævi inductum testatur Meursius, pro eo in notis varios scriptores allegans, quibus enumerandis hic supersedeo. Ægrius id ferre videtur Stephanus in notis ad Saxonem pag. 27 : Nam quod ad illam attinet appellationem, inquit, qua plerique scriptorum veterum, imprimis seculi sequioris, nos DACOS indigent ; in ea semper persisto sententia, longe fuisse alios, quam nos DANOS, et Dacorum nomen in media barbarie ab hominum imperitia genti Danorum impositum. Sed de his hic nobis disputandum non est : fuerit eadem aut diversa gens, certum est, Ælnothum per Daciæ provisorum intelligere Regem Danorum.

F

c De Nicolao aliisque S. Canuti fratribus, satis dictum est supra, uti et de Ælnotho, horum Actorum scriptore.

d Sic recte legit noster, pro hodierna Cantuaria, de qua pluribus Meursius, explicans suum Canticum, quod in suo Ms. male expressum reppererat.

e Satis mira Ælnothi locutio, sed quæ interpretatione non indiget. Vide Commentarium prævium a num. 24.

f Ita omnino legendum puto, melius quam apud Meursium dispicientia, discretionem. Ceteræ phrasæ, satis contortæ, auctori condonandæ sunt.

g Finis non sit, si duriora quæque læviganda suscipiam ; satis mihi erit modo constructiones intelligi possint. Hic pro versus, malim legere adversus. Habes et illic expergiscendum active, et in sequentibus pomposiores dictiones profanis eruditunculis non satis apte respersas.

h Ea voce utuntur mediæ istius ætatis scriptores, pro inclyto aut celebri.

i Sic plane legendum est, non excellentissimis, ut Meursius, cujus plures alias variantes sigillatim non prosequar.

k Ita etiam Danos depingit Sefridus in Vita S. Ottonis, quam dedimus die 2 Julii, pag. 419 A : Nam et homines terræ illius tales sunt, ut in

maxima

A maxima ubertate atque divitiis, generali quadam durtia, omnes inculti videantur et agrestes.

I Vult dicere, opinor, interveniens, seu sua apud Deum interventione.

m Palam est, legendum, ut hic, obstructas, neque intelligitur, quid sibi velit Meursii exemplar per obstructas.

n Haud dubie pro residui. Verum, ut semel dicam, sexcentæ sunt huiusmodi minutæ, imposterum negligendæ, ubi necessarium non fuerit eas explanare ad rei intelligentiam.

o Ex huiusmodi prologo facile intelligis, quod supra dicebam, scriptorem, diffusiori orationi assuetum, multis pauca dicturum.

CAPUT I.

Præmittuntur varia de reepta serius a gentibus Aquilonaribus fide Christiana, de victoriis et gestis Suenonis, S. Canuti parentis, et Haraldi fratris.

B

Aquilo sero fidem recipit; quare?

R egna Aquilonis in remotis mundi partibus abdita, longe diuque pagani tenebantur ritibus dedita; quousque ea de profundo erroris et infidelitatis divina extraxit clementia. Nam postquam fere omnia occidentis regna, quæ Julius Caius, magni quondam Pompeii gener, Ausonio subjecerat imperio, Christianis colla subdere legibus; nationes illæ, quæ ex adverso latere Francorum seu Gallorum Saxonum, qui Aquilonaribus consistunt partibus, Suechi videlicet et Gothi, Normanni atque Isonii a, tanto serius signa fidei susceperunt, quanto illuc fidei doctores, tam pro victus rerumque penuria, quam et pro barbarorum feritate et innata durtia, magni pendebant b divertere.

Dani priores ceteris conversi, manent constantes in fide.

b

8 Dani vero, qui Gallis Saxonibusque viciniores existere videntur, idcirco gentibus prænominatis potiores habentur; quod et ipsi solum necessariis utilius usibus incolunt, fidemque Trinitatis ante quam illi cognoverunt, isti susceperint; finesque suos Regum nobilium vi et consilio, tam Præsulibus quam et divini officii ministris, ecclesiis Dei ibidem indies circumquaque adauctis, nobilitaverunt: fidemque hactenus susceptam, huc usque fideliter venerando servaverunt. Ut enim quiddam ex antiquorum relatu contingam, ex quo venerabilis memoriæ Pontifex Poppo c, candentis ferri ardorem inusta deferens dextra, et ignitas ferri laminas incombustis pertransiens plantis, Christum Dei filium verum, et solum Deum fore evidenti indicio declaravit; fidem, quam gens Danica suscepit, in hodiernum illibatam conservare et custodire, Jesu Christo faveute contendit.

C

c

Sueci in fide inconstantes dicuntur, qui S. Eskillum occiderint.

9 Suechi vero et Gothi, rebus ad votum faventibus, prosperisque succedentibus Christianitatis fidem nomine tenus venerari videntur. At ubi adversitatis aura, sive terræ infertilitate, aerisve siccitate, aut procellarum densitate, seu hostium incursione, vel ignis adustione inflaverit; fidei religionem, quam verbotenus venerari videbantur, non modo verbis, verum rebus, Christianorumque fidelium persecutionibus insequuntur, atque suis finibus omnino expellere conantur. Unde piæ memoriæ Eskillus d Episcopus, ex nobilissimo Anglorum orbe deveniens, ibique Euangelium fidei feris et indomitis gentibus denuntians, pro veritatis testimonio barbarorum

d

feritate et vesania transitorio sequestratus seculo, Angelis collætantibus superna adiit victurus perpetuo.

EX MSS.

10 Aquilonales autem qui ob situm regionum Normanni dicuntur et Isonii, qui etiam ob hiemis ibidem vehementiam et longævioris glaciei seriem, Glaciales tam patria quam et Danica et Normannica lingua nuncupantur, ritum quidem Christianæ religionis observant, sed pro terræ infertilitate victusque exiguitate, eandem fidei religionem tam solennibus jejuniorum diebus, quam et quadragesimali tempore illicitorum esu ciborum commaculant. Ab Aquilone enim, ut per Prophetam Dominus commemorat, pandetur, malum super faciem universæ terræ. Idcirco nationes istæ, quas commemoravimus, antiquæ infidelitatis obstrictæ frigoribus, vix umquam ita fervore succensæ fidei stabilitate solidantur, ut infidelitatis nexibus penitus absolvantur: dum et fidei Sacramenta, quod mortalibus inconcessum est, humanis conantur rationibus perstringere, legesque suas Dei justitiæ præponere, et ab antiquis sese ritibus, sive religiosis, sive irreligiosis, divini respectu timoris, pudori deputent abstrahere.

Norwegi et Islandi ab antiquis ritibus difficulter recedunt.

E

11 Verum ne his diutius immorer, quidquid seu illis sive cunctis in divinis perficiendis deest mandatis fidelibus, exurgente Aquilone, id est frigore corporis et iniquitatis effugato, veniat Auster et perflet hortum Ecclesiæ fidelium, ut fluant aromata illius: veniat scilicet calor gratiæ spiritualis, et influat in corda credentium, ut veræ fidei professione operumque fragrantia redundante, luceat lux nostra coram hominibus, id est mundi amatoribus, et non superna sed caduca sapientibus, et glorificent patrem nostrum qui in cœlis est. Et ut proposita congruenter prosequamur, favore nos ut essemus creantis, et ut reformaremur recreantis, adjuvemur.

Votum scriptoris.

12 Post multos igitur bellorum incursus certaminumque conflictus, inter Magnum Aquilonalem et occidentalium et Suenonem, Magnum etiam nuncupatum, orientalium et Australium Ducem, acerrimos utrosque, commissos; postque memorabile initum prælium inter Heraldum Coma pulchrum et eundem Suenonem de principatu Daciæ habitum; Magno quidem via universitatis egresso, et Heraldus Daciæ terminis exturbato Sueno Magnus nativi soli principatum obtinuit: et quoad vixit tempore, nobilissime rexit: qui veluti famosus ille Trojanorum quondam heros inclytus Priamus, speciem dignam præferens imperio; cum secundum divinum interpretem, sapiens corde esset et fortis robore, gentem suam tam divinitatis auxilio, quam et robore et prudentia consilii sui ab extraearum incursione gentium strenue protexit; et pace circumquaque reddita, armis eam et viribus pluribus per circuitum gentibus terribilem effecit.

Sueno magnus Rex Daniæ, victis regni æmulis,

F

13 Sed et quia liberalium non expers erat studiorum, et divinarum non inscius lectionum, religionis cultum evehere non neglexit: immo Sanctorum ecclesias, in quibus erant locis, regali auctoritate provexit, et in quibus hactenus non fuerant, erexit: clerumque ac pontifices tam adaugere quam et venerari operam duxit. Orphanis et viduis egenis et advenis, et maxime pauperibus clericis, regalibus succurrebat stipendiis: et ex iniquo mammona hos sibi amicos efficere satagebat, a quibus se æternis iatromittendum tabernaculis præsumebat. Etne omnibus immorer: mitis erat parvis, atrox asperque superbis

cultum divinum promovet.

perbis

EX MSS.

perbis; illos mulcebat clementia istos premebat potentia. Pauperibusque dapces, nudis dat tegmina vestes: hos favebat ne in via deficerent, illos tegebat ne aut frigoris rigore aut caloris ardore, deperirent. Sed quid in humanis est omni parte beatum. Deus enim Dominus noster solus vere bonus et solus vere beatus, æqualis et coæternus Deo Patri existens, et homo in fine seculorum deveniens, sicut immaculato et intemerato utero exivit virgineo, ita sine molestia et gravedine peccati nostri conversatus est, egressus e seculo, nostro dico, per humanitatem, pro nobis, in nobis, ex nobis assumptam, egressus est seculo; qui per Deitatis essentiam suis fidelibus æternam promisit præsentiam.

Ad excusanda ejus peccata,

B

14 Nos vero qui in iniquitatibus concipimur, et in delictis ac uoloribus parturimur, quamvis salutare lavacro originali absolvamur commisso, fragilitate corporeæ infirmitatis et onere superadditæ mortalitatis aggravati, in peccati cœnum relatinur; et nisi supernus relevaret spiritus, omnes æternæ damnationis absorberet interitus. Sed qui protoplasto post mali gustum et divini præcepti transgressum, morte morieris, dixit, in se credentibus, ejusque jussis obtemperantibus, vitam æternam promittit: et qui legalis censuræ severitatem, per præmissos intulit, ipse misericordiam veniens attulit, ut legalis duritia Euangelica mitigaretur clementia, dum quos illa puniendos dijudicet, ista ad veniam quærendam invitet: nam cum illa ob hoc vel illud commissum hunc a populis delendum, illum lapidibus obruendum, alium morti condemnandum denuntiet; hæc poenitentiam agentibus regnum cœlorum aperiendum declamat, et omnem reatum, excepta Spiritus blasphemia, id est æternæ salutis desperatione, remittendum insinuat.

ostenditur remitti omnia præter desperationem.

C

15 Quo enim modo reatibus absolvendus creditur, a quo ejusdem remissionis gratia desperando contemnitur? Et qui enormitatem scelerum suorum divini lateris sanguine diffudit præponderandam, et multitudinem reatum spiritualis gratia remissionis non æstimat exsuperandam, atque in ipsam incrudelitatis seu desperationis obstinam in finem usque perseverando defece-rit; idcirco pietate privatus, omnibus exit criminibus implicatus; et ab ea, quam desperando contempserat, ac per hoc semet indignum ipsa judicaverat salute, a Christo condemnatus, æternæ damnationis barathro, sempiternis exurendus incendiis detruditur deputatus. Qui autem voce Dominica audita veræ remissionis gratiam petit, ut accipiat; commissorumque indulgentiam quærit, ut inveniat; atque ad pietatis æternæ januam precibus importunis non deficiendo depulsat, portas indeficientis clementiæ, veræ confessioni apertas inveiuet; per quas ad atria curiæ cœlestis devenitur, ubi Deus deorum in Sion, id est æternæ pacis præmissa conspicitur.

Sueno ex concubinis multos suscepit filios

16 Inter igitur præmissa pietatis studia, Sueno Magnus, veluti Regum quondam fortissimus, ut et vatum facundissimus David; qui in similitudine veri pastoris, bestiarum fauces manu forti conterens, gregem Dominicum a voratu insidiantium a Christo liberandum insinuarat; et Goliath alienigena, veluti Antichristo, divinis castris insultanti, atque singularis occursum certaminis offerenti, sescque contra et supra Deum extollenti, lapide angulari sive petra qui Christus est, de monte sine manibus excisa, percusso, ac dejecto, ac proprii mucronis acie perempto; ipsum Antichristum divini oris et illu-

stratione magnifici adventus interimendum insinuarat; hostibus circumquaque devictis ac inimicis insidiantibus solo stratis, regni felicitate nacta, et quiete e, pacis securitate, potita, luxui illecebrosi appetitus admodum cedens, numerosæ prolis sobolem f, in regni sibi jura successuram emisit; quosdamque divinæ scientiæ studiis apposuit, quosdam suis in locis singulis educando nobilibus delegavit.

17 Ipso autem in loco qui Suddadorp *, id est villa cœuosa, dicitur, via desperandi reditus egresso, regii glebam, cadaveris regalibus procurantes exequiis, in insulam maritimam, quæ pro eo quod mari circumcingitur, lingua Danica Seland nuncupatur, ad locum præcipuum, qui Rooskild g, id est fons Roe, antiquitus vocabatur, inferunt, ibique in ecclesia sanctæ et individue Triunitatis, et sancti Lucii martyris, insigni lapideo tabulatu, a Suenone ejusdem tunc Sedis Pontifice constructa, debitis honorificantes exequiis recondunt. Actum anno Incarnationis Dominicæ millesimo LXXIV h, qui erat annus regni ejus XXVIII, IV Kalend. Maii regnante in perpetuum omnium dominatore Jesu Christo Domino.

18 Inclytus ergo Sueno Magnus Rex, nationibus circumquaque versus regni sui gentes pacificatis; Dominicisque ædibus tum proprio religiositatis industria in locis præcipuis quamplurimis eminenter extructis, tum ab aliis pridem perfectis ac per semet regalibus donis decenter adornatis, et tam Pontificibus quam et religiosi cultus ministris amplificatis; ipse tandem humanæ conversationis usum deserens, atque secretum longævæ pausationis ingrediens, regni sui heredibus non tam regaliū opulentiam gazarum, quam et regnandi securitatem, pace undique effecta, reliquit: eisque paternarum virtutum prudentiam gnaviter imitandam, operum monumentis deseruit. Sed regis inter se tironibus, Haraldo scilicet et Cnutone, jam jamque Canuto nominando, de principatus jure dissidentibus; Haraldus, quia et natu anterior et gestu videbatur modestior, totius gentis electione in regnum adsciscitur, et ut felix diu vivat Daciæ princeps proclamatur. Quod acerrimus Cnuto, licet moleste ferret, fraternæ tamen potius duxit iræ cedere, quam, secundum Thebaeos quondam regios pueros, sempiterni rogi incendiis ob regnandi libidinem sese fratremque concertando admittere. Divinitatis enim sibi affuturum inscius exspectabat auxilium, per quod se postmodum tam eminenti gloria ignorabat sublimandum.

19 Ipse autem Dominus Deus noster, qui in altis habitans, humilia respicit et alta a longe cognoscit, tempora exaltationis electi sui posterum reservabat: quem non solum temporali, verum sempiterno honorandum imperio delegerat. Ut vero proposita persequamur, Haraldus patrium nactus imperium, populi votis admodum favere, eisque leges et jura, non tam quæ vellent eligere, imo quæ vel quales elegissent posteris servandas regali studebat auctoritate decernere. Unde leges ab eo sancitas Dani usque in hodiernum diem ab electis et eligendis sibi Regibus expetunt; eumque, veluti pacis ac libertatis publicæ provisorem, pro concessis ab eo legibus, laude et favoribus extollunt. Sed et ipso regni sui anno sexto i patria via egresso, locus eum celebris, qui Vallis villa, id est Dalbui Danica lingua dicitur, futuræ resurrectioni reservandum excepit, et exceptum terræ matri religiosis proscutum exequiis commendavit.

D

e

f

g

h

E

Excluso S. Canuto, eligitur successor Haraldus,

F

qui mites et gratas populo leges condit.

i

A

ANNOTATA.

a *Novas hic eruditiones non satis apposite congerit Ælnothus : ad Isonios adverto potissimum, quos in suo exemplari Ms. Meursius quoque reperit, observans, in prima editione Hafniensi, pro Isonii haberi Islandi; quæ lectio longe præplacet. Isonios non novit Saxo, ut vide in Stephani ad ipsius notis pag. 22 et 23.*

b *Intelligo verebantur, seu periculosum ipsis videbatur ad feras eas gentes divertere.*

c *Popponis istius non uno prodigio celebris, nemo scriptores varii Danici, Suecici aliique citati a Joanne Vastovio in Vite Aquilonia pag. 28 editionis anni 1623, et in altera Benzeli aani 1708 pag. 21, atque etiam in annotationibus a pag. 14, quorum textus aliquos hic allegavit Meursius. Neque is in Actis nostris incognitus est; de eo enim agitur tomo I Junii pag. 107 D, et rursus pag. 536 D, E, ubi dies obitus assignatur XIV Kal. Augusti seu 19 Julii, quando, inquit Papebrochius, licebit de eo agere, saltem ut beato. Ita ipse quamvis fortasse majora requiri possint cultus saltem aliqujus, utcumque inchoati vestigia; quandoquidem in Breviario Sleswicensi anni 1512, cujus urbis Episcopus fuisse dicitur, nulla usquam Popponis occurrat memoria. Sed hæc ibi discutatur, ubi et de inusta, pro non usta dextera, de ignitis ferri laminis, et chirotheca ferrea.*

B

d *S. Eskilli seu Eschilli Acta illustrata sunt 12 Junii; de S. Sigfrido autem, cum quo ex Anglia devenerat, vide 15 Februarii. Cetera parerga satis patent, uti et orationes concioni magis quam historiæ convenientes.*

e *Notat Meursius ita etiam legere editionem primam Hafniensem, sed restituisse se, et quietæ pacis. Nimis religiose, nam recta est syntaxis; non ita placent nacta et potita, verum licentius in his et aliis versatus est Ælnothus.*

f *Satis innuit numerosæ proles sobolem fuisse illegitimam. Undecim filios numerat Meursius, nempe: Goriaonem, Haraldum, Suenonem, Omundum, Ubbonem, Biornonem, Benedictum, Canutum, Olaum, Ericum, Nicolaum, et filiam Syritham; ex quibus quinque, ut in Coamentario diximus, patri in regnum ordine successerunt.*

C

g *De Roskilde, ejusque a fonte denominatione plura adducit Meursius, quæ huc magnopere non spectant: sufficiat observasse, Roskildim eo tempore fuisse Zelandiæ metropolim et Regum sedem, Hafnia necdum, condita.*

h *Ex ea epocha ferme pendet temporum ratio pro sequenti filiorum dominatione, ut supra ostendimus.*

i *De Haraldo ejusque regimine aliter loquitur Saxo, ut infra patebit: neque ei sex annos, sed solum regni biennium concedit, quod ex aliis scriptoribus confirmat Meursius. Vide etiam Stephani notas pag. 220 D.*

CAPUT II.

S. Canuti præclaræ virtutes, misericordia in pauperes, cura justitiæ et cultus divini, rigida pœnitentia, etc. Expeditio in Angliam, fratris Olavi prodicione interversa.

Transcursis littoreis remigiis et adjacentium regionum intuitu jam satiatis obtutibus, ad

altum pelagus tendentes, ratis nostræ rimas solerti industria obstruamus, ne qua vena insidiantis æquoris navigantes intercipiat; et erecto Crucis Dominicæ ligno, vela virtutum in altum resurgant, quo sirenarum cantus auribus obtusis, veloci Euro perflante, discurrentes, Herois nostri meritis ad sinum optati portus delatis, anchoram spei nostræ divinæ affigamus clementiæ ne spiritualium mercium navim scopulorum adversitas intercludat, et littorea gaudia, gazis porro vœtis jam sparsim unda nantibus, fletum planetibus admisceat. Sed qui dixit: Aperi os tuum et ego adimplebo illud, sensus nostri labia, et oris dirigat eloquia, ut sic militis ejus efferaamus præconia, quatenus majestati illius tractemus complacita.

21 Gloriosi igitur Suenonis magni Regis inclyta soboles, licet omnis paternæ virtutis industriam innata sibi æmularetur prudentia, insignissimus noster Cnuto, (quem sedes postmodum Apostolica, summo Pontifice præsidente, quam plurimisque tam Præsulibus quam et religiosi ordinis viris assistentibus, seu propter sensus caniciem vel vitæ sinceritatem, seu pro hoc quod eum in canone Sanctorum connumerandum decernebat, Canutum censi instituit) veluti inter gemmas pretiosas effulgens carbunculus, non tam patria imitari studia, quam et propriis monumentis gesta posteris conabatur tradere celebraria: crescebat enim in eo morum honestorum prudentia cum venustæ juventutis gratia. Unde superna tandem providente clementia, in regni processit fastigia. Acer quippe erat ingenio, specie dignus imperio, oculis vivacibus, armis et animo strenuus, mentisque industria sermonis prodebatur facundia. Et quia neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei; et ab initio exorientis seculi electi mansionibus æternis in regia sempiterni Patris sunt locandi; Dominus in eo elegantem sibi satellitem formabat, quem ex regiæ dignitatis fascibus comitem supernorum et Martyrem faciebat.

22 Ipse vero post fratris excessum ex seculo, divinitus sibi proviso promotus imperio, Regum se Domino obsequiis mancipabat fidelibus; ut ejus protegente auxilio, tam a terrestrium quam et ab aeriorum hostium muniretur incursibus. Famelicos fovēbat, et pauperes nudos vestiebat et algentes, orphanis et viduis clementer succurrebat, peregrinos et egentes misericordiæ stipendiis sustentabat. Ordinis religiosi viros quosdam ut Dominos, quosdam ut Patres honorabat: ministeriorumque spiritualium sacraria regaliū munerum donis adornabat. Sanctas Sanctorum Dei ecclesias, diurni cursus sacratum ordinem auditurus, assiduus frequentabat: et quæ ibi capaci percepisset auditu pretiosi pectoris armario recondebatur: ad quæ eum divinus incitabat spiritus, ut in seculum seculi permaneret memoria ejus.

23 Regum quamplurium, sed et ipsius Salomonis devitans lasciviam, ob quam ejus quondam posteris bis quinque regni partibus ablatis, vix duabus irato Domino principari a merebantur; imperatorii generis, nobilissimam sibi conjugem, sapientium consilio, elegit; quam insigni honorificentia ex occidentalibus oris adductam, secundum nominis ejus æstimationem, quæ Ethleta b id est nobilis dicebatur, nobilem nobiliter excipiens, impudicis concubinarum despectis amplexibus, solius ejus connubio, Jesu Christo teste, Angelisque ejus, contentus est. Sed et quemadmodum de

EX MSS.
Nova præfatio in vitam S. Canuti.

Cnuto, a Sede Apostolica Canutus dictus, multis splendet virtutibus.

misericors in pauperes, sacerdotum reverens, in sacris assiduus.

P

Ducta uxore Adela Flanara, intendit justitiæ et divini cultus propagationi,

a

b

beato

EX MSS.

beato Job dicitur, causas utiles, quas nesciebat, diligentissime investigabat; et cum prudentibus et religiosis sæpius pertractans, qualiter fidei Christianæ religionem in regno suo indies adaugeret, assidue revolvebat. Multa siquidem antiquitus tradita in præsens observari sagaci industria prospiciebat, quæ magis pro divina essent justitia corrigenda, quam ob vulgi favorem exequenda: quæ superni arbitri inspirante gratia coercere disponebat.

obloquentibus improbis
ejus saucto
zelo.

24 Sed indomitæ gentis feritas et innata duritia, voluntatis ejus effectum indies differebat. Et quia, ut veritas attestatur, omnis qui male agit odit lucem, et non vult venire ad lucem, ut non arguantur opera ejus; hi qui magis pravis usibus inhærere, et voluntarie cupiebant in peccatis jacere, quam injuste observata, justitiæ ratione audita, relinquere; vanitati eum insistere, et veluti novis et inauditis adinventionibus operam dare, in suis conventiculis querebantur: ac ob hoc, qualiter jugum dominationis ejus ab indomitis et hactenus inflexis duris contumaciæ suæ cervicibus excutere, haud divini Spiritus illustratione inflammati, se alieni spiritus suggestione inflati, consiliabantur. *c*. Homo enim carnalis non percipiebat, quæ regio pectori omnis scientiæ Spiritus infundebat. Nam *d* cum ipse eos a peccati servitute eripere, et ad justitiæ libertatem conaretur reducere; audiendo non intelligentes, et obcæcati videntes, veluti antiquæ pacis et quietis invasorem ac pristinae libertatis eum putabant ereptorem. Idcirco congregaverunt iniquitatem sibi, et egrediebantur foras. Foras egressi sunt, cum justitiæ divinæ sua statuta præferendo, Dei justitiæ subjecti non sunt: ac per hoc a justorum consortio sequestrati et a terminis eorum ejecti, iniquorum collegio sunt deputati, quia voluntarie servi peccati sunt effecti. Quapropter in laqueum, quem pedibus innocentis paraverunt, incidentes; et in foveam, quam foderunt, corruentes, Judæorum æmulatores extiterunt, quia vitia eorum increpantem ferre nequiverunt. Sed relatu perditionis eorum suo tempori reservato, ad virtutum nobilitatem magnifici Herois nostri explicandam, redeamus.

Peccata sua
confitetur,
proque iis
se flagellari
privatim
curat:

*c**e*

25 Crescente ergo in servo et vere Rege (quia Deo servire regnare et vitiis imperare dominari est) divini respectu timoris; actus et ignorantias pristinas ac delicta juventutis suæ solerti examinatione discutiens, sibi cohærentibus religiosis viris, tunc quidem regalis curiæ Capellanis *e*, nunc autem Pontificibus venerandis, Geroldo scilicet et Arnolde, veræ et sinceræ confessionis humilitate adaperiens, suæ devotionis affectum, ita divinæ subiciebat clementiæ, ut quod quibusdam incredibile videbitur, corporalis etiam vindictæ plagas ipsis solis, Deo teste, ejusque secretorum consciis, ab eis sibi inferri non renueret. Audierat enim et audiens intellexerat, quia quanto magis caro exterior attereretur, eo amplius spiritus interior relevaretur.

in Quadra-
gesima et
omnibus die-
bus Veneris,
in pane et
aqua jeju-
navit.

f

26 Et, ut qui Christi esse desiderant, carnem cum vitiis et concupiscentiis crucifigere non perhorrescunt *f*; solennibus etiam et privatis jejuniorum diebus sextaque sabbati mensæ regali assidens, cum a convivantibus vino seu melle mixtis uti putaretur liquoribus, ministris solum fidis cum occultorum inspectore scientibus, pura utebatur aqua; regaliumque deliciarum dapibus ori tantum appositis, delatisque partim circa se sedentibus, partim pauperibus distributis atque transmissis, ipse pane sicco, sale appposito, cor-

pus delitiis assuetum, non tam sustentabat, quam et his, non ad sufficientiam sumptis, cruciabat: opera enim sua non in platearum occursibus populari, sed ab investigatore cordium desiderabat approbari; ut nesciret sinistra quid faceret dextra: quia non inde laudis humanæ favorem, sed Patris, in abscondito videntis, præstolabatur remunerationem.

D

27 Sed quoniam, juxta veritatis dictum, civitas in excelso sita nequit abscondi; et lucernæ lumen magis in edito proferri, quam in abscondito debeat occultari; fama virtutum et constantiæ, prudentia nobilissimi Principis latius diffunditur: et tam apud Scottos, Orcadas, Irosque *g*, qui ultimos fere occidentis fines incolunt, quam et apud Anglos et Gallos Saxonesque celeberrimus habebatur. Italicis vero terminis incognitus non erat; et ipsius Francigenis, qui et Romani *h*, dicuntur, admodum bellicosus, non tam admirandus quam et metuendus insouabat.

Nominis ejus
celebritas.

*g**h*

28 Anglorum enim gens nobilissima, quæ ab antiquis Saxonibus originem ducere i Venerabili Bedæ Presbytero, ejusdem gentis historiographo describente, dignoscitur, Haraldo Rege fortissimo a Wilhelmo Australium Normannorum Duce, belli insidiis interempto, ipsoque Wilhelmo ita demum Anglorum imperium vi arripiente; eorumdem, quos supra commemoravimus, Romanorum seu Francigenarum dominatus jure diutius oppressa, eo tantummodo pristinae se restituendam libertati incipiebat præsumere, si insignissimum principem Canutum cum sui exercitus viribus ad ulciscendam consanguinei necem, Haraldis scilicet quondam Regis, ab eisdem Romanis interempti, Britanniae littoribus agnovisset applicare. Siquidem inelytis eorum Ducibus et Comitibus, Satrapis et nobilibus diversarumque dignitatum personis partim peremptis, aliis in ergastulis deputatis, quibusdam paternarum gazarum ac dignitatum honore simul et hereditate privatis, nonnullis nativo solo exterminatis, reliquis veluti publica servitute oppressis, ferocitatem tyrannidis eorum non ferentes, extraneorum attrahere decernunt auxilia, cum reparandæ seu recuperandæ libertatis ducem eis aut principem inimicorum provida non reliquisset astutia.

Evocatus ab
Anglis con-
tra Guiliel-
mum Nor-
mannum:

E

i

29 Unde legatis frequentius transmissis, præstantissimi Principis Canuti deposcunt auxilium, magis cupientes hostibus aggressis ad Anglorum obtinendum decertare imperium, quam inimicorum tyrannidem patiendo, ferocitatis eorum ferre dominium. Quorum angustiis et legationibus, piissimus Heros incitatus, incommoditati eorum succurrendum decrevit; ut et gentem nobilissimam pristinae libertati restitueret, et Romanorum seu Francigenarum insolentiam, consanguinei necem ulciscendo, puniret. Classem ergo quam plurimam parari instituit, suisque ad omnia paratos esse edicto proposito demandavit. Sed omnia disponens et cuncta dijudicans, cujus judicia abyssus multa, et cujus consilium nullus investigare potuit mortalium; sive pro illius adhuc gentis correptione protelanda, seu pro Martyrii gloria nobilissimi Principis suæ magis propriæ genti quam extraneis reservanda, iter humanæ voluntatis impediabat: qui Danis de Principe patronum, de Rege protomartyrem efficere disponebat: protomartyrem dico, quia nulla antiquorum relatione didicimus, aliquem ex eorum genere martyrio insignitum fuisse, nullum inter eos perseverandæ justitiæ constantia taliter occubuisse. Idcirco gloria et honore coronatus,

eis succur-
rere medita-
tur.

F

A in dextera sempiterni Regis permanet collocatus. Sed hæc Deo cognita.

classe eo fine parata,

30 Classis vero in dies parabatur, et ad nobilem tam frugibus quam et rerum opulentia terram, tam a nobilibus quam et a vulgo omni instantia festinabatur. Verumtamen rumore expeditionis eorum Britanniam usque vclificante, atque universum Anglorum orbem cursitando replente, Willelmus arte tuitionis, utpote bellicosus heros, non imperitus, castra et oppida munire, muris et fossatis propugnaculisque castella circumcingere, urbium muros renovare, vicis vigilantiam adhibere, diversosque ad portus nauticas custodias deputare; exercitu vero conducto tam a Gallis et Britonibus, quam et a Cenomanis aggregato, ita urbium ædes replebantur, ut vix suis domestici foci assidere, viderentur.

Guilielmo interim rebus suis prospiciente,

k

B

31 Anglis autem quibus non minimi desiderii Danici exercitus adventum esse didicerat, barbas radere k, arma et exuvias adinstar Romanorum coaptare, et ad deludendum adventantium visus, per omnia se Francigenis, quos et Romanos dici prætulimus, assimilare [præcepit]; quod per pauci fecere. Sed hæc ibi. Classe igitur parata, Danorum exercitus occidentalis portus littoribus, velis sinuatim distensis, advehitur, ibique regiæ classis adventus in dies præstolabatur, Rex vero in loco celeberrimo, ab ejusdem quodam loci Domina Ethe l Ethebi nomen accepit, quod Danica lingua, interpretatum Campi villa dicitur, demorabatur, cum prudentibus et sapientibus pertractans, qualiter res cœpta ob multorum profectum, Jesu Christo auxiliante, ad decentem perveniret effectum.

Olavi prodictione orto inter Danos tumultu,

m

C

32 Sed quemadmodum Israeliticus quondam populus, Moyse cum Deo confabulante demorante, ab Aaron deos sibi fieri, qui eremiticæ eis viæ ducatum m præberent, exposcunt; et ob hoc irato Deo desiderati soli tam visu quam et usu privantur; ita et vulgus hic impatiens moræ littoræ detentionis, præstolationes domesticis inutiles negotiis querebatur, et aut ad propria remeandi, sive principem eis alium expeditionis, Rege aliis intento, eligendi facultatem, seu Regi nuntios, cum sua quantocius classe acceleraret, consilio crebrius inito, transmitti vociferabatur: quorum strepitu frequenti diuturnisque clamoribus Principes moti, Regi nuntios transmittere, querclasque parati exercitus regis decerunt auribus insinuare. Cujus legationis Olavus, ejusdem gloriosi Regis frater germanus, haud felix executor effectus, Regem cum comitibus adiit, exercitus mandata depromit, causas questuum libere perorans ostendit.

iste in Flandriam captivus, exercitus domum dimittitur,

n

33 Porro Rex perspicacis industriæ, negotio diutius protracto, Rodberto occidentalium nobilissimo Duci, sibi per filiam, Reginam scilicet Ethelam, propinquo, fratrem suum eundem reservandum in Flandriam transmittit n; exercituique per internuntios quæ volebat remandavit. Verum autumnus imminente, remissis legatis, non minima instantia omnis multitudo interpellat, ut ob domesticorum usum negotia, exercitum ad propria remeare jubeat. Vernali tempore classem universam, quocumque delegisset, paratam habiturus. Quod Rege, nobilibus magnatibusque intervenientibus, annuente, anchoras læti sabulis eripiunt, tentoria super affixa jaciunt, et mali suprema erigentes, vela ventis admittunt, altumque pelagus petentes et Regi prospera imprecantes, Æquora puppe cavant, laribusque cupita reportant.

ANNOTATA.

a Quid auctor velit, satis intelligitur; dictio est posterioris ævi, sicut et aliæ plures, quibus hæc Acta non carent; sic bis quinis, ut superius bis binis, mire ipsi placeant.

b Vocatur alibi hæc S. Canuti conjux Adilia et Aleydis, sed receptiori usu Adela, filia Roberti Frisonis, Flandriæ Comitissæ, B. Caroli nostri Boni, ex S. Canuto mater, de qua etiam Saxo Grammaticus, et hic pluribus infra.

c Editio Meursii habet conciliabant; neutrum, ut nobis videtur, recte: voluit auctor dicere, consilia conferebant.

d Sequentia omnia usque ad Quapropter absunt ab editione Meursii; sintne in antiquiore Hafniensi, ignoro: certe a verbositate Ælnothi aliena dici non possunt.

e De Capella seu Cappella et Capellanis nonnulla dissevit Meursius, quæ ad rem, hodie notissimam, non multum conferunt. Videant curiosi etymologi Spelmannum in Glossario, et Cangium, capellæ originem paulo altius, utpote a S. Martini capæ repetentem. Quod hic obiter indicasse, sit satis.

F

f In scrupulo iterum laborat Meursius, dum ait in editione Hafniensi haberi perhorrescant, se autem edidisse perhorrescat. Utrumque respuo: non enim ut conjunctionis vice ibi fungitur, sed adverbii, sicut, quemadmodum.

g Paulo melius observavit supradictus Meursius, in Ms. suo etiam legi Irosque, pro qua voce editor Hafniensis substituerit Hibernosque. Satis indicat auctor se de Hibernis agere, qui etiam vulgato Belgico vocabulo Ieren, seu Iren appellantur, unde Ireland, Hibernia.

h Non placet Meursio, quod Francigenæ Romani unquam dicti fuerint: hinc adductis pluribus Abbatis Urspergensis locis, in quibus voces diserte confunduntur, Romani seu Francigenæ, Francigenæ seu Romani, existimare non veretur, Normanos istic intelligi, atque adeo ubique legendum Normani, litteris leviter transpositis. Satis libere profecto; quasi non etiam alibi ita appellati sint, non solum Francigenæ, seu qui per connubia a Gallis orti sunt, sed Galli ipsi et Franci, unde et eorum lingua sortita sit nomen Romanæ, ut contradistinctæ a Latina. Quis ignorat, famosas illas fabulosorum heroum historias inde Romans nuncupatas?

F

i Non est opus hic multum inhærere explicandæ Anglorum origini, et Guilielmi Normanni de Haraldto victoriæ, quæ apud Anglos historicos vulgatissima sunt, ut superfluas hic existimem longiores Meursii notas.

k Operose etiam hunc sensum versat et restituere conatur præfatus Meursius; at frustra, nisi inseratur verbum præcepit, a nobis uncis inclusum: patet enim infinitiva hic continuata intelligi non posse pro imperfectis, cum ea Angli non ultro fecerint, sed a Guilielmo coacti, ne habitu aut barbis a Normannis distinguerentur.

l Hanc eandem esse putat Meursius, de qua aliquoties meminit Saxo initio libri 8.

m Nimiam operam insumit Meursius, ut probe hanc vocem significare ductum, seu viæ præmonstrationem. Hanc cum reliquis auctori condonare poterat.

n Vide hæc in altera Vita, multo distinctius a Saxone explicata.

EX MSS.

CAPUT III.

Multa in Ecclesia bonum sancita, ministrorum nimius rigor, improborum seditio, sancti regis secessus, direpta ac spoliata curia, tumultuantium varia scelera.

Canutus morum disciplinam, festorum, jejuniorum, libertatis, et hospitalitatis iura sancit :

B

u

quore improbi populum adversum eum concitant.

C.

Regii ministri eos sua injustitia magis exacerbant.

b

Exercitu igitur ad propria reverso, religiosus Princeps, veluti hactenus, pietatis studiis inhærere, divini cultus reverentiam extollere, cleri jura provehere, dierum præcipuorum legittimorumque jejuniorum observantias vindicta proposita regali edicto, quemadmodum per universum Christianum orbem habentur, statuere, et omnia admodum Deo contraria pro posse suo coercere, studere; servos manu missos et proprii sudoris labore pretio acquisito redemptos, libertati publicæ adjudicare; advenasque et undecumque advenientes, nec alicui hactenus obnoxios, incolarum pares jure et æquitate decernere: (Quod licet Danis invisum et incommodum, Deo, ut arbitramur, haud admodum contrarium) rebellium, sive divinorum seu legalium institutorum, obstinamiam a opprimere, et regiae æquitatis virga indonitas eorum cervices edomare contendere.

35 His ergo pietatis inimicus et virtutis atque veritatis hostis irritatus, dum per hæc numerum sibi obsequentium jam jamque imminuendum pertimescit, diversarum insidiarum præstigia discurret, utque tantæ religionis tempora perturbet, et populum jam tandem, per devoti Ducis solertiam, Deo quam maxime subjiciendum, suæ potius malignitatis faucibus deglutiat, machinas astutiarum intendens, ut leo rugiens circuit; quem devoret, inquirat. Et jam veluti quondam Pontifices ac Pharisæos legisque magistros in ipsum veritatis auctorem veneno invidiæ incitarat, per quos vulgi simplicitas ad condemnandum vitæ opificem, instigaretur; sic et natu quosque majores et præeminentes facundia etiam, et audacia ad fas nefasque promptiores, adversum religiosum Principem iniquitatis antiquæ stimulis incitat, incitando inflammat, inflammando ad omne nefas pronos et promptos inclinat: atque ut justii viri memoriam solo exterminant, nobiles ignobilesque instigatione non insolita provocando, adarmat. Unde omnis pene terræ vulgus veneno iniquitatis ejus infectus, et laqueis malitiæ illius irretitus, ad omne scelus præparatur, et averso sensu vultuque in terram dimisso, summa inspicere devitant; ne a malitiæ semitis recte avertantur, quo eorum participes efficiantur, quos sapientia divina, Dominum a se recedere compellere protestatur.

36 Verumtamen, ut proposita prosequamur, regali negotiorum executores sive exactores plus justo in causis exaggerandis insistere, statutarum pondera adaugere, rerum quarumcumque pretia vilipendere, et, ut vulgariter edisseram, unciarum valentiam b, vix solidi pretio admittere; judicia, ut tradunt, pervertere, nobilesque quemadmodum et ignobiles vi et potentia opprimere contendere. Quorum insolentia quamplurimi exacerbati, majores natu ira simul et invidia accensi, omnes in regium Principem consilio et

armis irrumpere, et tam in eo quam et in illis, nuntiis circumquaque intermissis, publicas, ut arbitrantur, injurias vindicare. Discurrunt ergo impietatis et dementiæ intercursores, et non modo ad scelera promptos, verum etiam simplicium atque innocentium incitant animos, ut complices scelerum multiplicent, et veritatis ac justitiæ jus usquequaque perturbent.

37 Pro dolor! abundans exsurgit iniquitas, refrigescit et tepescit caritas: plebs ad omne scelus incitatur, fas substernitur, et nefas extollitur: et veluti belua ad deglutendum parata, sanguine sitibunda cupit saturari regio: armis lacertos, crudelitate exacuit animos. Et heu! heu! veretur, ne tempus adveniat sceleri, et ante succumbat, quam omne ministerium iniquitatis adimpleat.

Sed quid ad iste furor, vel quo violentia tendit? In Regem populus ut consurgat furibundus! Plebs insana, vide tibi quid super affluet inde: Adveniet pestis, cedent armenta morbis, Ut bos deficiat, et quod tibi vacca ministrat. Rus reddet tenuem sterilis maledictaque messem E Seminis et fructus persolvit vix ager ullus: Deficient silvis glandes et germina campis. Et copiam lactis et amittes dulcia mellis; Occumbent pecudes, morientur gurgite pisces: Dura fames homines prosternet deficientes. Et tu qui proprio Duci submittere colla Jam dedignaris, sub averni duce jacebis.

38 Rex igitur in locis Australibus ultra fluvium qui Lima * dicitur regalibus negotiis ex more peractis, ad regionem maritimam, quæ Wendel lingua Danica, quod convertibilis interpretatur, advehitur; ibique in villa regia, quæ a Domina quondam loci ipsius Burhlina d, jam mutata vocali Burhlanis nuncupatur, cum regio satellite spatiaturus, residere decrevit, regiis exactoribus de peragendis simul et inquirendis negotiis demandans. Cujus adventu tam nobiles quam et vulgus incitati, impiorum consiliorum conventicula aggregant, et ad invicem animos ad iniquitatem instigant pudori deputantes, regiis institutis cedere, et sese inferiores quam regiam potestatem existimare. Idecirco dum potestati insidiantur, Domino adversantur; quia juxta veridicum Apostolum: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. At per hoc in ejus deputantur consortio, qui dum Deo subditus esse contempsit, in profundissima inferni de excelsisimis cœlorum dejectus cecidit sedibus.

39 Pontus ergo Cornicus dicitur, ubi omnis multitudo iniquitatis, animo venenato et brachio armato, adunatur, et tam nocturnis quam et diurnis conciliabulis religioso principi insidiatur: unanimes instituentes, ut aut illum finibus suis exturbent, vel (quod dictu nefas est) a regione viventium exterminant. Statuto autem die Rex cum suis multitudinem conventus eorum spectaturus ingreditur, et cognita voluntatis eorum obstinatio, rem pertractaturus ad suos revertitur: sed ibidem perpauca, quæ proposuerat, ob insolentiam insanientium dispositis, furorem adunatæ et conspiratæ multitudinis mitigare cupiens, et de se suisque prospiciens secundum illud Dominicum præceptum: Si vos persecuti fuerint in civitate una, fugite in aliam; loco cedendum instituit, et ne major tumultus fieret quietus abire constituit.

40 Aquilonalibus igitur partibus derelictis,

D

c

Pathetica scriptoris exclamatio.

E

Aperta subditorum seditio, alias Lima

d

F

quam Canutus frustra placare conatus,

occi-

A
tantisper se-
cedit, conju-
ratis, curia
direpta, eum
insequentibus.

occidentalium terminos insequitur, et ad locum qui nunc usque secundum veteres Acresburch, id est urbs agri dicitur, obsequium turbis transmissis, ipse non longe cum revcrendissimo Antistite Henrico in villa episcopi ejus ibidem proxima spatiaturus cum numeroso comite resedit. Porro Regis Canuti discessu divulgato, turba diripientium catervarum regias curias invadere, rerumque provisores ibidem ædibus exturbare, omnia investigantibus oculis avaris inspicere, manibus quæque proxima diripere, universa porcorum more subvertere, regalium stipendiorum reliquias, quas vorando deglutire nequiverant, pedibus conculcando proterere. Et quid amplius? Ut in David legitur, confirmata malignitatis consilio universa multitudo iter aggreditur, regia vestigia alii propriis, quidam cornipedum pedibus insequuntur, edicto proposito statuentes, ut aut religiosi Principis memoriam solo eripiant, aut eum a regni jure depellant. Reverendissimus vero Pontifex, qui eo, ut prædiximus, tempore secum Regem gloriosum detinebat, non sperato adventu vesanæ legionis audito, seditiosos cuneos cum prudentibus adiit et sermone placido, ut ab insolentia haud sano admodum consilio cœpto compescant*, instigat, et ne ad infamiam universi orbis deveniant, fas nefasque proponens, facundissime perorat.

B
* pro abstineant.

Fædo, tumultu

41 Sed quia quos veritatis inimicus et pietatis hostis perturbatione inquietudinis repleverat, Spiritus divinus aufugerat, et super inquietos ac tumidos idem Dei spiritus requiescere non poterat; ut Judæi quondam Stephanum redarguentem non ferentes, duris dissecabantur cordibus et in eum stridebant dentibus; sic sanis Reverendi Antistitis consiliis infremescentes, insanis clamoribus insonant, et jam jamque in Reverendum Pontificem irruere, impetu facto festinant, hastis sabula littorea spargunt, æthera vocibus impetunt; et ne vera peroranti ac utilia persuadenti vulgus acquiescat, incommodis quibusque propositis dissuadendo insistunt. Verum ut confirmatio sermonis maligni perficeretur, Illustrissimi Viri spretis exhortationibus, et piis ejus persuasionibus postpositis, ferocitatis complicitibus viatim et multiplicatis, seditiosa legio ad omne facinus præceps, ad urbem prænominatam, ubi regalium gazarum ministri seu provisores assidebant, concite properat: et, ut exinde fama insolentiæ cœptæ in universum Jutiæ orbem divulgetur, decertat.

C
multis spoliatis, occisis et fugatis,

42 Et quid immoror? Stuperes insanientium irruptiones intuens: quidam namque nudi stratis extrahuntur, alii pro foribus suffocantur, nonnulli flumine præcipitantur; sed et ipsos Magnates undecumque investigantes persequuntur: dum et istis armis fugiendi recluditur exitus, et illis simul præ foribus hostis assistit et gladius. Decertat ergo cuneus uterque, illi deforis impugnant, isti deintus se suaque defendere cupientes. Sed multitudine irrumpentium continuatim accrescente, quidam ipsis etiam vestibus exoliati in arma nudi prosiliunt: alii saucii et veluti a beluis dilacerati procedunt. Nonnulli domibus quoque diffractis effugiunt. Dehinc latebras quique quam proximas requirunt, quidamque navibus admissis, furori irruentium cedunt; Rege cum suis hactenus ab his tumultibus ultra fluvium transposito. Omnibus igitur illinc tam regiis ministris quam et ipsis domesticis exturbatis, supellex cuncta subvertitur, lectisternia subvertuntur, singulorum mansiunculæ dispiciuntur,

hospitia investigantur, sed et ipsa effodiuntur atria; et quid quisque prædo avarus rapiat, seu famelicus diglutiat, ipsis adinvicem prædonibus altercantibus, avaritia proca decertat. Hinc ignobiles quique et rapaces locupletantur, dum et nobiles ab hostili cuneo propriis privantur, et aliis saucio quondam latere acquisitis exspoliantur.

EX MSS.

43 Talibus igitur furiis pertinacis obstinaciæ turba exagitata, ut omne suis jus terminis exturbet insistit, et ne Principi religioso refugii locus usquam relinquatur; ac ne quemquam sua vitia redarguentem superstitem deserat, vesania suæ simul et dementiæ intercursoribus circumquaque, dæmone comitante, ceu ventis transvolantibus decertat. Sed veluti pietatis magister Jerusalem cum filiis suis in ipsum perennis misericordiæ fontem Pharisæorum consilio et Scribarum instinctu sæpius conspirantem, ventura denuntians, utpote futurorum insciam, deflebat; sic jam te, Jutia, ob insolentiam te inhabitantium, et Dei hominem, probitatis inimici instigatione, persequentium, non ullus pietatis præco, ob hanc insolentiam superventura tibi incommoda, sed tuis interim visibus abscondita prospiciens, non immerito defferet, cum te præsentibus tantum credere et non visis; imo tantum adventuris fidem quam minime cerneret adhibere. Quapropter his te querelis aggredi non incongruum:

Canulum intercipere conantur.

E

44 Gens inimica bonis justo cur insidiaris?
Cur furiis actus firmas cum dæmone pactum?
Ut velut ille polo tumidus dimittitur alto;
Sic tu de proprio deturbes commoda solo,
Ut simul et rabidus et sis pietate privatus?
Sicque tuo tantum cur pellis ab orbe patronum?
Et quod tentabas cum perfecisse volebas,
Cur non implesti? quo te post gloria just
Et crescens tereret, et dejiciendo levaret:
Ut cum deveniens, ejus manifesta videres
Signa, decus, doxam; propriam cognoscere no-
xam

Invectiva in improbos, et maxime Jutas.

Posses, et titubans nudas admittere plantas:
Ingrediensque sacras contrito pectore valvas,
Ponens exuvias, sumpta probitate, veternas,
Et simul exertos sursum retinere lacertos,
Ora rigans lacrymis et tundeus pectora palmis;
Et genibus flexis veniam deposcere noxas;
Improperans sceleri proprio, grates sed honori
Martyris attribuens et facta facinora deflens.
Sed quod, tu Jutia contemnis habere superba,
Æmula facta tua capit ecce Fionia clara:
Et quamvis cœptum perfecit illa malignum,
Ipsa tamen gestis signis lætatur honestis,
Assidue spectans, vice conversa que frequentans;
Cum nunc exorat, quem expirando necarat,
Pectore concusso vultu soloque remisso,
Et visu madido pugnis et corde retunso,
Atque genu flexo tristis pro crimine facto,
Ut fore pacatus velit illis et miseratus,
Continuaque prece priscum scelus abluat omne.
Aureolis aula, douis ditatur et ipsa,
Hicque nitent fulvi nunc ornamenta metalli
Cum serico gemmis croceo pretiosa decoris.
Confluit huc populus, habet hic pia gaudia vul-
gus,

F

Exultatque sacrum se percepisse Patronum.
Organa cum tibiis resonant dulcisona pulchris.
Et cytharas plectro quatunt speciosa canendo.
Hæc tu cuncta tuis faribunda repellis ab oris:
Illa levatur habens, quæ tu minueris amittens.
Ista locis, verum servantur in ordine rerum
Queis nunc omissis dentur loca, tempora gestis.

EX MSS.
Canutus fu-
giens, venit
in Wybergh.

9

B

h

45 Locus igitur celeberrimus medio fere Jutiae orbe consistit, qui seu ob sui eminentiam, si-
ve ob antiquorum inibi sacrificiorum frequentiam,
vel ob idoli ibidem quondam opinatissimi, qui
Wyg dicebatur memoriae, Wybergis g veluti
Wygi excelsum aut belli mons, seu sacrificatio-
nis, lingua Danica nuncupatur: ubi ex totis Ju-
tiae partibus quam saepius non minima multitudo,
tam de causis communibus tractatura, quam et
de legum veritate sive firmitate discutienda, si-
mul et stabilienda convenit; et quod ibi commu-
ni sensu aggregatae multitudinis statutum fuerit,
non impune uspiam in Jutiae partibus irritum
fieri valebit. Huc ergo insignissimus Heros cum
satellite superstite deveniens, dum inibi, si
quempiam fidem retinentem inveniatur, inquit,
non modo non invenit; imo etiam ibi insidiarum
laqueos sibi appositos intendit. Aquilonale nam-
que vulgus, ut supra commemoravimus, furiis
infernalis actum, quod sceleris huius auctor et
exordium fuisse dignoscitur, jam vesaniae suae
signa circumquaque denuntiando efflaverat, et
Principi religioso effugii locum nusquam relin-
quebat. Et (heu!) cum vulpibus auxilii fovea pa-
teat, et aves consertos sibi nidos requirant, Filio
hominis, id est Jesu Christo famulantes ubi ca-
put reclinant, non habent. Ex hinc portum flu-
minis, qui Sleh h dicitur, cum suis absque tu-
multu adiit, nautico itiuere cum fesso jam per
terras comite Fioniam profecturus.

ANNOTATA.

a Obstinatio seu obstinacia, et hic et infra num.
43 pro obstinatione sumitur. Sic etiam praestigia
pro praestigiae.

b Valentia pro pretio seu valore, satis intelligi-
tur.

c Ad explicandos, complices, multae eruditioni
congerendae supersedere poterat Meursius, cum ea
vox in Glossariis obvia sit. Infra invenies compli-
cium pro societate sceleratorum, num. 63: quos
poterant ad complicitum sceleris invitabant, etc.

C d Meursius scripsit Burlina et Burlanis, et paulo
superius Wendle pro Wendel, sed neutrum locum
explicare curovit: uti nec infra ubi situs fuerit Pon-
tus Cornicus, ubi Acresburch vel Ackersburg,
Villa episcopi Henrici, etc., quae mihi modo reperi-
re, non adeo promptum est.

e Per viam, qua Regem insequabantur, facino-
rosis aliis accedentibus.

f Multus iterum est Meursius in enucleandis vo-
cibus deforis, deintus, lectisternia, pietatis ma-
gister, etc., quae satis intelliguntur; mallem ego
geographicam seriem fugae S. Canuti nobis exhi-
buisset.

g Hodie Wiborg, opinor, seu Wiburgum, in
Jutia septentrionali, urbs episcopalis sub Archiepi-
scopo Lundensi; unde colligendum est, qua via in
Fioniam se receperit sanctus Rex.

h Hunc ego fluvium in ea regione hodie non di-
stinguo, at satis certum est, ex iis unum fuisse, qui
plures numero ex Viburgensi tractu in sinum Coda-
nicum aquas suas exonerant.

CAPUT IV.

*Fuga S. Canuti in Fioniam, Piperonis
aulici nefanda proditio, furentium
impetus in basilicam S. Albani, in
qua Rex lancea perfossus pro justitia
Martyr occumbit.*

Puppibus ergo non segniter instructis et necc-
sariis advectis, magnificus Princeps Juticum
furorem simul et ipsam Jutiam penitus relicturus,
fluctivagos sinus cum domesticis satellitibus, et
novo jam certamine tironibus experiendis ingre-
diens, Fioniae partibus advehitur: ubi dum praes-
entis securitatem quietis requirens, non invenit;
sempiterna felicitatis palma et perpetua gloriosi
triumphi memoria insigniri promeruit. Tu ete-
nim, antiquissime seductor, haec omnia, Deo si-
nente et ad potiora disponente, malitiae tuae ar-
tibus et instigatione perficiens, qui quondam
decorus et magnificus, ob immensi tumoris con-
tumaciam, de summo caelorum dejectus, et post-
modum in serpente visus, proavos nostros Dei-
tatis promissu seduxeras; haud mirum si jam
per unius regni spatia, in hominem Dei insidia-
rum machinas distendas, cum quotidie per uni-
versum orbem fidelium iter impediens, ad dam-
nationis tuae cumulum multiplicatam complicitum
sempiterno tecum igne exurendorum coacervas.
Aggredere ergo impietatis tuae ministros et in
Dei servum exacue virus, instrue animos, incita
lacertos ad arma, insidias praepara, complices
sceleris accumula: ut quanto crudelior extiterit
insidiantium saevitia, eo gloriosior efficiatur reli-
giosi Principis victoriae memoria.

47 Regis ergo adventu divulgato, ut quod di-
vina disponebat providentia, non serius efficere-
tur, nocturnis simul et diurnis intercursoribus
circumquaque transmissis, multitudo vulgi coad-
unata, iniquitatis aggregat consilia, et ut suis
etiam Principem religiosum finibus exturbent;
seu, quod dictu scelus est, vitae exortem effi-
ciant, omni condicit instantia. Ipse autem ad lo-
cum praecipuum, utpote certaminis, triumphi, et
repausationis a suae, qui Othenswi dicitur, cum
Erico fratre suo, Rege postea gloriosissimo, et
Svenone inelyto, Benedicto quoque laboris atque
certaminis consorte, curialibus secum comitanti-
bus proficiscitur, rerum ibidem eventum praesto-
laturus, et quid suis consilii admitteret, tracta-
turus. Seditiosa vero multitudo indies adaugetur,
et non tam internuntios quam et exploratores
curiae regali intermittit, regiaque undecumque
sciscitatur consilia, et ad eam cum suo comitatu
dejiciendum, omni decernat instantia. Cujus se-
ditionis uti princeps et fraudis commentor, Pi-
pero b dictus, inter eos insignissimus, astutus
ingenio, facundus eloquio, Principem innocentem
fraudulenter adit, et ut fidem fraudibus praebat,
legionis insensatae furibunda non occultat edicta,
quae tamen per se quam plurima proponendo,
haud minime depromit attenuanda.

48 Mensae igitur regali et Regi proximus as-
sidens, secundum illud Davidicum: Qui edebat
panem meum, magnificavit super me supplantationem;
Regis tandem non modo dapibus farci-
tus et poculo debriatus, quam et muneribus ho-

Rex in Fio-
niam fugiens

E

Othoniam se
recipit,

F

a

b

ubi Pipero
aulicus eum
furenti po-
pulo prodit.

noratus,

A noratus, veluti magistro veritatis, Judæ proditori intinctum panem porrigendo, dicenti: Quod facis, fac citius; religioso Duci pacis osculo, ficto et venenato corde tradito, sicut ille lucis auctorem et pietatis eruditorem Pharisæis, sumptis argenteis vendidit; sic et iste luce derelicta, id est fidei probitate dejecta, infidelitatis tenebris illaqueatus, ut nox nocti non scientiam sed insipientiam indicaturus, hostilibus catervis occurrat: et quæ a Rege perceperat, non pandendo, sed pervertendo denuntiat; et qua eum fraude circumveniant, perorat.

Longiores
diræ

49 Et heu te miserum, infrunitum, vecordem, mente captivum! incassum impietatis aggregas exercitum, cum ad detestationis tuæ adaugendum opprobrium, quem cum consortibus tuis persequeris, latius jam per orbem efficies celeberrimum: cujus enim paulo ante conviva exstiteras, ejus nunc proditor vitæ fieri non erubescbas. Cur ergo, crudelissime, tetro, et invisio, tuis assistenti dextris inimico, Crucis signaculum non opponebas? Cur arma tuis jam humeris superimminentia non prævidebas? Et si te ab scelere nec convivii participati benignitas, nec muneris collati dignitas revocabat, cur perennis infamia et dedecus sempiternum, utpote industriæ sagaci c, ob ineffabile nefas, animo non occurrebat? Distensis etenim adhuc epulo visceribus, et veluti sanguinolentis obtutibus, necdum consumpta digesseras; et quibus jam convivam d pium persecutoribus traderes, advocabas. O! te impudicum, pietate et probitate privatum, orbis universi acclamatione detestandum et stygiis solum umbris ac Cerberi faucibus dignissime deputandum!

in impium
proditorem.

50 O! te infelicissimum! Factus es Anna peior, Caypha deterior, Pilato crudelior. Ille namque Judæis, ut Jesus crucifigeretur inclamantibus, accepta aqua, non tam manus a sorde abluere, quam simul et voce et officio ab Justi sanguine immunem sese cupiebat efficere; tu vero crudelitatis ferocitate actus, et veneno impietatis omnis, malitiæ spiritu administrante debriatus, non modo imperiti vulgi insolentiam non compescebas, verum ad malignitatis cœptum velocius perficiendum, exacuebas. Neque enim te ad hæc Cæsaris terror incitabat, sed antiqui seductoris suggestio provocabat, quem a scelere desuper residentis et ex alto cuncta prospicientis intuitus non e revocabat. Nam sicut quondam Domino Jesu impius Judas osculum præbendo, Judæis, quem comprehenderent, innotescebat f; non impari modo populorum impetum adversus Dei hominem attrahebas. Quapropter ut ille laqueo vita excessit, ita tu postmodum occupatus dæmone, lingua mordicus abscissa, spiritu scelestum cadaver deserente, ad inferos peue g consortem inquisiturus, non immerito immitteris.

Furentibus
seditiosis,
Rex in basilicam S. Albani secedit,

51 Seditiosa vero multitudine vesaniæ suæ principem jam præmemoratum prosecuta, ad locum regię sedis coacervatim conglomerata discurret, ad omne nefas præceps intendit, equorum fremitus et populorum fragor ac armorum collisio æthera tangit, cursus et impetus humum concutit; pulvis solo exurgens et iu aera altius latiusque diffusus, die adhuc superstite, nocturnas tenebras interserit, et caligine nebula, visus [atque] etiam animos obœcatorum obvolvitur. Porro vespertinali tempore imminente, devotus Heros vespertinalem synaxim auditurus, et jam se suosque universorum opifici commendaturus, in basilicam pretiosi martyris Albani, haud longe

sitam, cum fidis solum et laboris consortibus, et non tam certaminis quam et præmii, ut credi fas est, participibus expetit, reliquis latebras, quas poterant, inquirentibus et vitæ præsentis consulentibus.

EX MSS.

52 Hostilis vero cuneus circumquaque adveniando occurrit, et tam ædes regias, quam et atria irruendo occupat: quidam quoque sacraria, ubi Dux religiosus cum suis inerat, irrumpere tentant; alii valvas basilicæ infringere, nonnulli ignem admittere; ceteri, ut aut vivos comprehendere possint, vel ut occumbentibus superstent, insistere. Sed igne rore supernæ virtutis extincto, invictissimi tirones deintus, pro foribus hostibus assistunt, aditum armis non segniter recludentes, et pro suo Principe gloriosissime dimicantes. Rex interea devotissimus Regem sempiternum, non Herodiana inquirere fallacia, sed humilitate Davidica se criminibus reum, illum vero, verum vere confitendo Deum; et non solum veræ et sinceræ confessioni insistens, imo vitalis communionis sacramento se muniens, tam aureis quam et argenteis muneribus ditat altaria; sociis etiam hæc eadem perficientibus, et vicissim ne hosti aditus pateat, armis obsistentibus.

ubi perceptis
sacris mysticis,
oppugnatur.

53 Conspiratæ tandem legionis multitudine undecumque accurrente, et ecclesiæ parietibus circumquaque insistente, monstruosus Pipro deforis pro foribus assistit, regiarum gazarum fidelissimum hactenus provisorem, veluti ad singulare certamen advocat, et si quid cordis vel virium assit, ut occurrat, interpellat. Quo haud segniter deintus occurrente, duris alternatim ictibus admissis sauciantur; illo deintus gloriose occumbente, isto ad evidentioris ultionis indicium ad modicum supervivente. Nam domi dehinc delatus et acerrimo dæmone invasus, vicina quæque tam morsu quam manibus invadere, dirumpere, conterere, ore spumas ejicere, horribiliter vociferando acclamare, vana et inaudita proferre, scelus fraudulentum evidenter edicere, ad ultimum, lingua mordicus abscissa, vita miserabili terribiliter excedere. At vero hostis pertinax, obstinaci insolentia basilicæ parietibus insistit, et cum sagittis saxa per aperta immittit, Duceque præcipuo tam lapidibus, ut Stephano tunso, quam et telis, ut Sebastiano saucio, ædes sacra tam ejus quam et sociorum vulneratorum ac demum occisorum cruore perfunditur; et, ut ita fatear, pretiositate Martyrii eorum, iterato consecratur.

Piperons
saucii et a
dæmone ar-
repti inter-
itus;

F

54 Verum ut passionum Christi Rex devotus imitator efficeretur, veluti Dominus Jesus in Cruce in medio iniquorum positus, sic et iste inter cuneum adversæ multitudinis constitutus, aquam sibi sitiienti porrigendam, inter furentium tela expetiit: quam cum quidam, pietate motus, haustam deferens, ei per fenestram porrigeret; alius hasta intromissa, et vase de manibus utrorumque excusso, ac simul aqua effusa, Regi quidem sitim extinguendi otium ad modicum abstulit, illi vero pietatis præmium non ademit. Ille autem haud longo post tempore vesania actus, fonti superimminens, utpote sitim propriam extincturus, capite tandem in profunda demisso, genibusque desuper monstruose distensis, spiritu scelesto ad infima baratri extracto, cadaver ibidem exanime, veluti divinæ ultionis indicium, supervenientibus inspiciendum reliquit. Et hic quidem hoc modo deficiens in servum Dei se deliquisse, manifesta expertus est ultione.

item atterius
qui oblatam
Sancto
aquam hasta
everterat.

55 Sed quid amplius? Eloquar an sileam?

sceleris

EX MSS

*S. Regis ad
martyrium
se parantis
laudes.*

scleris enim cœpti malignitas perfecta exprimenda incumbit, et opus seculis detestandum ut depromatur, series deposcit. Hucusque namque gloriosum Principem cum insignissimis heroibus contra adversarios decertantem inspiciebamus, et veluti prope assistentibus arma pii affectus subministrabamus. Nunc vero, cum omnia præsentia ad occasum vergant, et floribus maturatis tempus sectionis adveniat; licet ob humanæ fragilitatis compassionem dolori deputetur, tam gloriosissimi viri præsentiam seculo sublatam edicere; ad potioris tamen lætitiæ accrescit incrementum, eum post laboriosi certaminis cursum, ad superna evectum, laudibus extollere. Sed quid de insensata plebis rabie et vesania edisseram? Cum enim terreno Principi adversatur, in ipsum virtutum Dominum furoris sui machinas invehere non veretur. Ignem namque sacris appositum ædibus, ne saucta comburerentur, desuper extinctum inspexerat: Ducem religiosissimum inter arma stridentia et saxa volantia positum, utilia quæque ac rationabilia persuadentem et pacifica pollicentem audierat; sed spiritu malignitatis impleti, et spiritu benignitatis evacuati, nec divinis moventur virtutibus, nec humanæ rationis mitigantur persuasionibus: superni quippe arbitris *h* consilium perficiendum imminabat, qui hoc modo athletam suum de ærumnis præsentibus sempiternæ quieti inserendum advocabat. Nam et illi perpetuæ parabatur gloriæ memoria, istis vero perennis detestationis infamia, cui veluti de Domini persecutoribus dictum est: Si cognovissent, in Principem gloriosum arma furoris sui non intulissent.

*Perfringunt
tandem basilicam
conjurati, Canuto
lancea per-
fosso.*

56 Fortissimis igitur heroibus hostiles acies a foribus basilicæ deturbantibus, ad orientem sanctuarii, ubi Principem devotissimum precibus insistentem introspexerant versi, gladiis et securibus, postibus secandis et diruendis insistunt, capsulasque reliquiarum pretiosorum Martyrum Albani scilicet, nec non et Oswaldi cum cruce sacra interposita, poste ad ima vergente, solo deiciunt. Inter hæc cœlesti sponso secretorum suorum jam proxime conscium futurum ad æternum advocante cubiculum, Rege insignissimo pectore simul ad aram et ore converso, quidam ex impiorum caterva, lancea per fenestram intronmissa, latus ejus perforat, et ædem sacram sanguine innocentis cruentat. At ipse Christi etiam post vulnus exitiabile non immemor, Benedicto fratre suo certaminum collega, vulneribus admodum saucio, assistente amplexato, et pacis osculo dato, brachiis in crucis modum extensis, membrisque solo ante aram sacram expositis, sanguinis vena ex vulnere lateris emanante, voce adhuc superstite Jesum interpellat: ac spiritum Creatori commendans, pretiosi glebam cadaveris sanguine consecratam reliquit, et secretum misericordiæ sempiternæ, ab his tumultibus perpetuo pausaturus, intravit.

*Comites ejus
strenue se
defendentes
occumbunt.*

i

57 Constantissimi vero commilitones, Duce interempto, non modo hostilibus non cedere, verum etiam ad invicem exhortando *i* animos incitare, vires exerere, per aperta irruentibus laud segniter occurrere, armis arma viriliter referre, cedentibus vicem rependere, gloriose magis occumbere, quam tanto Principe amisso eligentes supervivere; quibus, multitudine hostili catervatim accrescente, non tam stratis quam et vicissim opprimentibus adversariis suffocatis, ædes sacra cruore conspergitur, templi solum unda sanguinis irrigatur; et illud Propheticum adimpletur, quo

dicitur: Venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, effuderunt sanguinem Sanctorum in circuitu. Unde non immerito, ut in subsequentibus habetur, facti sunt opprobrium vicinis suis, subsannatio et derisus in circuitu consistentium, commotioque capitis in populis.

58 Quis enim Principem religiosum, a populo profano insidiis impetitur, et lacessitum non detestetur? Quis Regem a gente propria interemptum [fuisse] non excusetur? Ut enim quædam ex antiquis referam: Agamemnonem durissimum bis quinis annis et amplius, Argos bello pelagique a propriis retinentem, Græcia sustinuit: Hannibalem ferocissimum, nobilium cædibus cruentatum, Hispania pertulit: Herodem atrocissimum, lucis auctorem et universorum factorem persequentem, crimen parricidale parvi pendentem, nobiles ergastulis recludentem, lactentium turbam innocuam, maternis uberibus abstractam, impie jugulavit, Judæa toleravit: Neronem crudelissimum, materna viscera ense rimantem, fratrem interimentem, Urbem inflammantem, ejusdemque senatores urbis et Patres orbis exitialiter exterminantem, ipsa mundi caput Roma pati duxit *k*: Principem religiosum, divina exequentem, utilia et liberalia indicentem, a servilibus gestis vulgus coercere studentem, Dacia contumax sufferre non valuit.

59 O superbia execranda! o contumacia detestanda! o cervice rigida, quæ dum in præsenti flecti contemnis, sempiternis postmodum suppliciis coercenda et flectenda reservaris! Cum enim tua vitia redarguentem vita præsenti extorsisti, temetipsam beatitudinis vitæ perpetuæ exortem effecisti: et quæ te gentibus ceteris immerito, non juridice *l*, sed elatione præferebas, hujusmodi indicis cunctis te infideliorem et infeliciorem, nec non etiam detestabiliorem demonstrabas. Principis quippe a Deo præpositi dum juri subijci recusar; illius te ditioni, hunc deijciendo mancipas, de quo sacri eloqui protestatur veritas: Omne sublime videt, et ipse est rex super universos filios superbiæ. Qui autem in excelsis residens, humilia respicit et alta a longe cognoscit, falli non potest; qui etiam in Evangelio humiles confortans et superbis minitans, dixit: Omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur. Petro vero Apostolorum summo acclamante: Deum timete, Regem honorificate; quæ te fronte Deum timere contendis, quæ regiæ potestati honorem divinitus imperatum, impendere contemnis? Sed dubio procul posito, Isaïæ in populum antiquum exprobratio, quam Dominus Jesus Judæis impropere opponit, de te quoque expresse manifestatur: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum.

60 Quis autem te nesciat Christianæ religionis fidem verbis et ore quam facundissime extollere, sed divinis legibus propria tamen statuta præponere? Et cui incognitum est, ejusdem te fidei religionem, ipsiusque religionis denuntiatores non tantum vilipendere, imo dolis et versutia, fraudibus et invidia impugnare? Fides enim tua secundum Jacobi attestationem, sine operibus mortua est. Quia etsi facta quædam fidei congrua nonnumquam exercere videaris, non minus pro humanis ea favoribus, quam Patris in abscondito videntis remuneratione, efficere probaris. Quapropter cupito laudis humanæ favore exhibito, et

temporali

D

*Exaggeratio
crudelis parricidii.*

E

k

Canutus propter justitiam occisus.

l

F

Danorum in rebus fidei languor.

A temporali mercede recepta, remuneratione privaris æterna. Verum his de infidelitate et infelicitate impiorum haecenus exaratis, ad proposita persequenda redeamus.

ANNOTATA.

a Repausatio et hujusmodi alia vix indigent longioribus Meursii commentariis; notulam addere poterat ad Othenswi, Othensiam, seu Ottoniam, vulgo Odensee Floniæ metropolim, de qua in Commentario prævio dicendum fuit.

b Secutus sum exemplar nostrum, in quo constanter Piperio appellatur Sancti proditor, qui in editione Meursii Pipo dicitur; apud Saxonem Blacco; apud alios Blacco, Pibo, et Pibus, sic forte amanuensium vitio varie expressus.

c Industriæ sagaci sensum non reddit, ut hic Meursium recte correxisse censeam industri et sagaci, ubi induster sumitur pro industrius, ut infra num. 55, superui arbitris pro arbitri, etc.

d Malim legere invitorem, non conviva dicitur is qui invitatus est.

B e Contendit Meursius, particulam non hic abundare, adeoque ejiciendam: alii mecum censebunt, et recte, omnino servandam esse.

f De innotescere active, pro notum facere vel indicare, jam alibi non semel egimus.

g Fatetur Meursius in suo Ms. et in editione Hafniensi sic etiam legi pene, se vero restituisse pœnæ; non male quidem; sed correctio superflua videtur, si dicas scriptorem significare voluisse, Piperonem, qui Regem prodidit, non omnimode consortem fore Judæ, qui Dominum Jesum osculo tradiderat, sed fere consortem. Utrumlibet selige.

h Jam dixi supra ad litteram c, arbitris hic legi pro arbitri.

i In Ms. erat exorando, librarii, opinor, imperitia, restitui exhortando, ut sensus videtur exigere, hic paulo perfectior, quam sit apud Meursium, verum etiam animos incitando exhortare.

k Tota illa historiarum inductio male consuta est, neque ad Vitam S. Canuti quidquam confert.

l Meursius legit virtute; sed nihil corrigendum putavi. Neque vero hic omnia observari possunt, quæ intacta relinquimus, modo sensus intelligatur. Sic vita præsentis extorsisti, etc.

C

CAPUT V.

Parricidarum in Benedictum, Sancti fratrem crudelitas; Dania divinitus multis plagis afflicta; Adela absterrita ab auferendo saero corpore, quod pluribus signis elarescens, solemniter elevatur, et in theca venerationi exponitur.

a
Parricidæ basilicam diripiunt.

b

Ducc a igitur præstantissimo cum invictissimis athletis intra sacras ædes interempto, eodemque sacrario occisorum cruore non jam violato, imo iterato, ut credi fas est, consecrato; profanorum cuneus, non tam atria regalia, quam et ipsa angulatim perscrutatur sacraria, nuper imposita diripiens, et pridem admissa et habita, longiusque conservata non relinquens; ut quæ sacris detrahebant altaribus, ornandis inter se partirentur muribus b, atque illud propheticum etiam

litteraliter impleretur: Dispersi sunt lapides sanctuarii, in capite omnium platearum. Dehinc regiæ sedis locum circumquaque curiose perlustrantes, et ne quis regiæ stirpis, utpote sceleris ultor, superstes relinqueretur, provide præcavere cupientes, Benedictum jam pretiosi tam Martyris, quam et Regis fratrem germanum, collegamque certaminum ab investigantibus adhuc supervivere, et quam proximo servatum hospitio, cognoscunt adesse.

62 Quo præcipiti catervatim cursu irruentes et regium Juvenem inventum, vulneribus admodum saucium, quod dictu nefas est, pedibus extrahentes in medium impietatis suæ conventiculum admittunt, ut secundum Apostoli dictum, spectaculum mundo mundique Principis ministratoribus efficeretur, et per eos omne ministerium iniquitatis perficeretur. Cumque quo modo, vel quali eum morte perderent pertractarent, jam veluti venatoribus, de raptu dissidentibus, membratim distrahunt etiam semivivum, ut nihil crudelitatis imperfectum relinquerent. Lanceis alii nobile corpus terræ affigunt, quidam securibus, nonnulli gladiis impetunt; et ut nullus profani sceleris expers existeret, quod quisque manu proximum arripuerat, adducunt, et mille vulneribus vita exemptum, ac minutatim per membra secatum relinquunt; atrocitatis suæ infamiam cumulantes, et orbi universo sese detestabiles perpetuo efficientes. Ut enim Rex propheticus protestatur: Corrupti sunt et abominabiles facti sunt in studiis suis, quia non erat in eis bonum faciens, vel impie agentes coercere satagens; sed ob immanitatem avaritiæ, crudelitatis simul, et malitiæ, velut sepulcrum patens erat guttur eorum: linguis quippe suis dolose agebant, et venenum aspidum sub labiis eorum.

63 Et quomodo os eorum maledictione et amaritudine plenum non erat, qui quos poterant ad complicitum sceleris sui invitabant, et ipsi pessima quæque et nefaria proficiebant? Ad effundendum vero innocentem sanguinem non tam pedes veloces, quam et manus exhibent procaces, Deum quidem cognoscentes, sed nec ejus judicia metuentes, nec eum invocare curantes; sed quos venerari, illo jubente, ac metuere deberent, impiæ atrocitatis ingluvie, ut escam panis devorantes. Averterunt enim tam sensus quam et oculos, ne viderent cælum, et ne recordarentur judiciorum justorum. Illic quippe trepidaverunt timore, ubi non erat timor; timentes namque ne quempiam pravitatis suæ superstitem correctorem relinquendo, aut a Deo superimpositæ potestati obaudiendo, vel subjecti manendo, reliquis per circuitum nationibus æquarentur, ac per hoc quasi pristinae libertatis exortes efficerentur; dum nec divinis institutis cedere, nec regiæ potestati obtemperare, sed ceteris potiores et præstantiores audacia simul et contumacia conantur gentibus existere; Deo execrabiles, orbi detestabiles, hominibus odiles, omnibus viliores et contemptibiles, ob peracti sceleris immanitatem efficiuntur, et ipsis summæ Veritatis persecutoribus non impares adjudicantur. Idecirco contritio et infelicitas in viis eorum, quia a via pacis divertentes, et divini respectus intuitum post terga, non præ obtutibus, ponentes, in Euangelicum scandalum inciderunt; pro eo quod vitia humanæ pravitatis potius exequi quam relinquere maluerunt.

64 Quis etenim illum falli posse hæsitare præsumat, qui servum scientem voluntatem Domini sui, et digna non facientem, plagis vapulandum c

EX 1155.

Benedictum Canuti germanum pedibus raptatum, trucidant.

E

Nova in parricidas inventiva.

F

quam-

EX MSS.
Dania multis
plagis, ob
eandem inju-
stiam, divini-
tus affecta.

quamplurimis denuntiat? Ex quo namque furoris sui rabiem vesana multitudo in Principem religiosum evomuit, ager frugibus sterilis, prata attenuantur herbis, silva glandibus rara, unda piscibus infecunda permansit; pestis armenta consumpsit; homines morbus debilitat, fames aggravat, nobiles ac locupletes attenuans, imbeciles exanimans, secundum illud Jeremiae: Defecerunt in fame, in capite platearum. Et alibi: Devastata sunt horrea, dissipatae sunt apothecae. Regionem quoque universam hostium metu occupante, sexus uterque veluti jam jamque ingruentium adversariorum adventum indies suspicando, trepidabat; donec pretiositas interempti signis declarata divinis emicuit, et hostis virtutum deperiit; princepsque pacificus elementis, ut fateor, collatantibus, simulque faventibus, in regnum Deo provehente, surrexit. Sed haec suis in locis plenius explicanda.

Sancti Con-
jugis sepulti
corpus

B

65 Praememoratis ergo sedatis tumultibus, et impietatis executoribus a templo divino simul et Deo recedentibus, clerus ibidem devotus, fidelibus aggregatis, humanitatis officio iusistentes, caesorum corpora curant, regia quidem membra germanique ipsius, infra basilicam certaminis ipsorum in singulis loculis recondentes, gloriosum militum cadavera in atrio ejusdem basilicae angulo Occidentali simul et Aquilonali, in diem resurrectionis reservanda, terrae matri commendantes. Venerabilis vero Deo dilecti Regis et prudentissima conjux, inter pressuras imminentes, animi nobilitatem vultu praetendens, et de se, situque suo admodum prospiciens, carissimi conjugis jam pretiosa membra a strepitu incursantium haecenus persecutorum eripere, et secum ad nativos sibi terminos, Gandavos scilicet, Blandiniensi coenobio, Apostolorum Principi consecrato, advecta honore decenti disponebat recondere.

regina Gan-
darum ab-
sportare co-
nata,

C

66 Omnibus igitur dispositis et opportunis ad haec peragenda utensilibus acquisitis, basilicam, in qua jam nuper humatus servabatur; nocturna cum suis aggreditur, quae proposuerat, perficere, ad locum, ut autumabat, eminentiorem corpus nobile desiderans advehere. Liminibus itaque reseratis illisque introgressis ante mediam fere noctis horam; lux emissa coelitus omnes ecclesiae angulos replevit, ac veluti meridiani solis splendore tam atrium quam et vicina quaeque clarissime perlustravit. Metus quoque non minimus Reginam venerabilem, comitesque ipsius percussit, et ne propositis insisterent accrescentis splendoris admiratione simul ac pavore detinuit. Cuncta enim disponentis providentia, quae locum eundem pretiositate martyrii ejus insigniri decreverat, patrocinio illius orbari, talibus ostensis indiciis, non sinebat.

luce caelesti
deterretur.

67 Porro Regina prudentissima, sagaci industria divina perpendens magnalia, licet tanti conjugis moesta maneret dissidio; tam perspicui tamen prodigii gratulatur indicio, jam se confidens advocatum apud Deum habere, cujus hoc sanctitatis signum intelligebat existere. Divinis itaque virtutibus cedens, et misericordiae sempiternae debitas, vultu demisso grates jam cernua reddens, laeta simul et anxia.

Conjugis ad tumultum nobilis prosternitur ipsa,
Crebris profusis perfundens fletibus humum,
Commendans summo se precibus Domino,
Et sua cuncta pium poscens disponere Christum.

Tunc lacrymis quoque ibidem largiter profusis, et gaudio mœrore mixto perfusa, surrexit Regina prudentissima:

D

Ac cruce sacrata pariter sacrisque verendis

decliva d facie genibusque saepius flexis, resalutatis:

d

Multa diu secum prudenti corde revolvens;
Atque sui cari carissima pignora linquens,

praesentia tandem, non mente recessit.

68 Requievit autem Rex Deo dilectus Canutus et martyr egregius eodem in loco annis bis quartis et mensibus fere ter trinis, Olavo regni ejus successore imperante: usque dum crebrescentibus virtutum miraculis, communi consilio et pari voto cleri totius et populi, singulis Pontificibus cum multitudine cleri aggregatis, sacrisque ejus ossibus igne examinatis, ex humi mole sustollitur et ab basilicam Australem, insigni lapideo tabulatu a fundamentis erectam, sed nondum penitus constructam, nunc vero postmodum ejus nomini consecratam e solemniter advehitur: ibique saxeo sarcophago impositus, in crypta reconditur.

Sacri corpo-
ris, igne
prius exami-
nati, eleva-
tia.

e

E

69 Illo autem e terra levato, evidentibusque signis eum Dei sanctum fore, declarato, Rex Olavus, quem ejus regni successorem praediximus, quo etiam regnante fames f et pestilentia, morbus, et hostium metus Daciae terminos occupaverat, ægritudine tactus, veluti virtutum non electus inspector, vita simul et regno excessit: protinusque totius exercitus electione et populi acclamatione, praestantissimus Ericus, Deo provehente, elementisque faventibus, ad regni jura conscendit, et totius Daciae principatum pari omnium voluntate atque monarchiam obtinuit: moxque eo ad imperium evecto, utpote conversis temporibus, copia frugum arridebat, rerum opulentia exuberabat, pacis securitas, ut Salomonis quondam temporibus, universos exhilarabat; quia et ipse Regibus per circuitum ac potentibus prudentia strenuus et consilio providus apparebat.

Olavi fame-
lici obitus,
et Erici fel-
cioris succes-
sio.

f

70 His ergo temporibus pacis securitate, veluti opportunitate concessa, divina ad pretiosa Martyris pignora crebrescunt magnalia, et militis sui praecordia superni Regis indies adauget potentia. Caecis namque visus redditur, surdis auditus restituitur, mutis lingua resolvitur g, manus arefactae restituntur, debiliū gressus reparatur, Lazarica cutis emundatur, et omnibus, opem in nomine Jesu petentibus, sanitatis pariter et coelestis clementiae auxilia conferuntur. Fama autem virtutum latius diffusa, confluit undecumque multitudo fidelium ejus exorare suffragium: ut quem irritaverant persequendo, ejus patrociniō juvarentur, sceleris commissi veniam devotione fideli expetendo.

Plurimis ad
S. Canuti
corpus cre-
brescentibus
signis,

F

g

71 Rex vero prudentissimus, utilitati publicae providens, legatis ad Pontificem Romanum transmissis gestorum facta innotescit, et ut devotioni fidelium auctoritate Apostolica consulat, deposcit. Qui Episcopis per circuitum consistentibus aggregatis, religiosique ordinis viris venerandis quamplurimis, omnibus synodali more assidentibus, et quae Dei sunt tractantibus, silentio indicto, legatis ut jussa denuntient, ac simul legationis suae signa demonstrent, mandat. Rerum igitur gestarum apicibus in palam prolatis atque perlectis, regiisque mandatis ab internuntiis facunde pero-

Ericus Pon-
tifici suppli-
cat pro ca-
nonizatione
fratris,

ratis

A ratis, immensas Omnipotenti grates exsolvunt, qui in diversis mundi partibus electos suos glorificando manifestat.

qui in album
SS. Marty-
rum refer-
tur; et pro
Cnut Canu-
tus appella-
tur.

72 Ac ita demum communi consilio et pari omnium decreto, Regem quondam gloriosum beatorum in coelis jam Martyrum adscisci decernunt collegio, cum martyrii gloria nominis etiam dignitate adaucta, ut qui pridem veluti vocabulo imperfecto et ligamine insoluto, Cnut nuncupabatur, jam ob sensus caniciem et gestorum maturitatem, ac pro eo quam maxime, quod jam in canone Sanctorum connumerandus adjudicabatur Canutus diceretur. Sic enim quondam Abrahæ cum Deo fœdus ineuntis, cum divinæ familiaritatis participio vocabuli adaugetur edictio, ut qui hactenus Deo cognitus, fide probabilis habebatur, ex hoc etiam inter homines rerum gestarum exercitio et generis ac nominis amplificatione, gloriosior ac magnificentior haberetur. Et pulchre martyr pretiosus ac Deo dilectus Canutus, adinstar Abrahæ, vocabuli amplificatione insignitur, qui ejusdem Abrahæ sinu exceptus, æternæ quietis felicitate perfrui evidentibus signis approbatur.

Reducibus ex
Urbe Erici
legatis in
Danim,

B

h

73 Legati ergo Pontificali auctoritate roborati et tantorum ac tot illustrium virorum testimonio pariter confortati, beatissimi Petri Sanctorumque patroniciis, prout desideraverant adoratis h, atque a Pontifice mandatis glorioso Regi deferendis exceptis, Apostolica tandem benedictione condonata, Ausoniæ terminos lætabundi excedunt; beati jam indubitanter Canuti meritis prosequen- tibus, ac prosperum illis iter ubique cōservan- tibus. Desideratas autem Daciæ partes ingressi, et quousque ad propria devenirent, a singulis affectuose ubicumque suscepti, regiam majestatem vultibus honorantes et ore salutantes, Apostolicæ Benedictionis verba intimant, mandata denuntiant, et quæ de impositis responsa perceperint, lætabundi perorant. Super quæ magnificentissimus Heros abundantissime exhilaratus, magnates quique lætificati, Pontifices cum clero gratulati, plebs universa, veluti novæ pacis adnuntiatoribus advenientibus, summa exultatione congaudet, universorum opificem devotione extollens assidua, qui etiam in remotis orbis partibus talia suis fidelibus patrocinia divina providit clementia.

celebrior
redditur S.
Canuti cul-
tus, et ad
ejus sepul-
crum con-
cursus.

C

i

Adela Roge-
rio Apulie
mpta, mu-
nera mittit
ad sepul-
chrum S. Ca-
nuti, prioris
sui mariti.

k

74 Exhinc dejecta et confusa incredulitate infidelium, et erecta atque adducta religiositate fidelium, basilicæ ejus dicandæ martyrio construuntur, prædia condonantur, usibus apta sacris adhibentur: ut quemadmodum ad necem Principis religiosi, pari conspiraverant consilio; ita jam communi universorum locis in singulis devotionis frequentaretur obsequio. Relatu quoque virtutum ipsius ac Apostolicæ exinde confirmationis corroboratione latius pervolitante, non modo e vicino, verum ex regionibus circumjacentibus, nobilium sicut et populi annuatim i innumera multitudo, devotionis suæ quique signa deferentes, ejusque suffragia fideliter deposcentes.

75 Regina etiam Ethela prudentissima, ejus hactenus, ut prætulimus, conjux nobilissima, jam ultra Italiæ terminos Rogerii Apuliensis Ducis Illustrissimi thalami comes effecta, tantis, et adeo desideratis de carissimo quondam conjuge rumoribus auditis, superno k bonorum auctori debita referens, pretiosa dilecti sui pignora, pretiosis transmissis donis adornat; ut cui hic conjugii pudicis affectibus decenter inhæserat, eum jam a seculo sequestratum, ac superis asso-

ciatum, et mente recoleret; et quem præsentia non poterat, muneribus transmissis decentibus, honoraret l. Unde ex collatis et conservatis, Regis imperio, et Reverendi ejusdem Sedis Pontificis Humbaldi consilio simul et adminiculo,

EX MSS.

l

Ossibus arca sacris insigni schemate facta
Conficitur, puro nitidi fulvique metallo,
Cæruleis, croceis, pulchre decorata lapillis,
Quo possent Sancti jam pignora sancta recondi.

76 Anno autem sexto imperii magnifici Regis Erici, congregatis universis Daciæ Pontificibus, cum multitudine cleri et terræ populo innumera- bili, pretiosas beati Martyris reliquias ex saxeo sarcophago exsumptas, atque e crypta, ubi hac- tenus servabantur, evectas, solennibus laudibus et ingenti lætitia universis comitantibus, ab eodem, quem præfati sumus, Pontifice Hum- baldo xni Kalend. Maii, eadem qua prædiximus arca, oculis peccatores m nos inspeximus im- positas, et ad instar nivis candidas, et serico decenti involutas, epitaphio simul imposito, hoc modo composito:

Solennis re-
liquiarum in
novam ipsa-
nothecā
translatio, et
Sancti epi-
taphium.

m

E

Jam cœlo tutus summo cum Rege Canutus,
Martyr in aurata Rex atque reconditur arca,
Qui pro justitiæ factis occisus inique,
Ut Christum vita, sic morte fatetur in ipsa:
Traditus a proprio, sicut Deus ipse ministro,
Et petiens n potum telorum pertulit ictum:
Lancea necne latus ut Christi perforat ejus.
Ejus o et ante sacram sanguis sacer effluit aram.
Spiritusque sacris moriens satiatur in astris.

n

o

Ossibus itaque sacris ejusdemque apicibus decen- ter collocatis, cœlestis thesauri pretiosus locus recluditur, et omnibus ejus patrocinia requiren- tibus mensa p vitalis convivii spectanda super- ponitur: dehincque ibidem virtutum perficiuntur insignia, et præsentibus perspicua, et opem ex- quirendo, petentibus efficiuntur probabilia.

p

77 Hæc ego sacerdotum infimus Ailnothus, Anglorum orbe editus, et Daciæ partibus annis numerosis peregrinatus, tibi, Rex præclare et Martyr pretiose, tua exarando gesta dictavi, certaminum tuorum conflictus posterum memo- riæ tradendo q composui, et pulchrum, ut dici- tur, hominem pictor ego fœdus depinxi, monu- mentum ære perennius exegi, quod non fluctuum impetus absorbeat, non flamma vorax absumat, sed ad chaos ultimum usque permaneat, et tuæ laudis in seculum monumenta retineat.

Epitopus au-
ctoris,

q

F

78 Tu infelicitati meæ apud Jesum precibus succurre, calamitatibus miserere, angustiarum miseras releva, imbecillitatem sustenta, fragili- tatem alleva, crassa criminum caligine circumfu- sum, virtutum tuarum splendoribus illustra, sar- cina admissorum jam jamque sub onusta deci- dentem, molibus peccaminum aggravatum erige, ab Evangelicis latronibus saucio ac semivivo relicto, miserationis opem admitte, cicatricum plagas antidoto intercessionis tuæ infuso, obdu- cito; vitiorum putredines expurga, ad stabulum divinæ reconciliationis inducito, ut in tabernacula quantulumcumque intromissus æterna, te cum tuis concivibus conspicere, et ad januam regni vel ultimus merear assistere. Et quia de uitido fuscus, de mundo spurcus eloqui sum aggressus, linguæ procaci indulge, labiis audacibus ignosce, et Verbo, per quod omnia sunt condita, cunctos fideles reconcilia, cujus majestatis potentia non desistit in secula. Illi cum Patre et coæterno

quo præcipue
S. Canutum
invocat.

Pneumate

Pneumate benedictio, honor, laus, et gratiarum actio sempiterno maneat et accrescat tempore. Amen.

VITA ALIA

ANNOTATA.

Auctore Saxone Grammatico.

a Apud Meursium hic inseritur caput, in ejus editione 29, quod complectitur S. Canuti et sociorum, ejus causa interemptorum, seu brevem martyrii historiam, anno 1582 in Sancti ipsius lipsanotheca repertam, de qua egimus in Commentario prævio num. 5. Utrum in prima editione Hafniensi etiam habeatur, non indicavit Meursius; ceterum non satis opportune hoc loco intrusam existimo, cum narrationis filum plane interrumpat; ad rem, plusquam satis descriptam, parergon inutile. Satis hic sit, nec verbum in Ms. nostro de ea re inventum fuisse.

b Crediderim voluisse dicere, altarium ornamenta blattis, tincis et muribus deputanda. Sed auctoris hujus stylus severius discutiendus non est.

B c Active, pro verberandum, vel plagis afficiendum.

d Multa hic aliter legit Meursius, sed quæ sensu ab hisce non differunt. Pro decliva facie, habet declinata, utrumlibet selige.

e Non videtur aliter legi posse. Nihil significat Meursii constructio: nec vero ejus nomini consecratam.

f De fame aliisque Daniæ plagis sub Olavo rege, plura habes in altera Vita per Saxonem scripta, sub finem.

g Mutila hic denuo Meursii lectio, in qua desunt hæc verba: surdis auditus restituitur, mutis lingua resolvitur.

h Nemo observabit, deesse hic quidquam; adduntur tamen in editione Meursii hæc duo vocabula, honoratis et exoratis.

i Recta, opinor, lectio; nec satis intelligas, quid velit Meursius per annuntium occurrit multitudo.

k Neque hic apud Meursium sensus est, super bonorum auctori.

l Satis explicat auctor quæ ad Adclam spectant. Vide Acta B. Caroli Boni tomo I Martii pag. 162 et 204.

m Quid sibi vult Meursius, dum legit oculis peccatricibus?

C n Multa in hoc versu variatio. Meursius scribit: Atque petens polum; Olaus Wormius: Et petiens polum; Pontanus: Et patiens potum. Præferrem, si dici posset: Et patiens sitim; quod saltem æquivalere potest: Atque petens polum. Elige quod magis placet.

o Deest hic versus in editione Meursii, qua etiam Hafniensem carere asserit; nos servandum putamus, cum et hic et apud Pontanum et Wormium expresse repræsentetur.

p Corrigit pro suo arbitrio Meursius mensa, quem secuti sumus; sed forte errat, sensus enim exigere videtur ut pretiosus locus mensæ superponatur; verum tunc legendum erit spectandus.

q Sic denuo Meursius, licet in ejus et nostro exemplari legeretur tradenda, quod optime referretur ad gesta. Verum si respiciatur ad conflictus, legendum esset tradendos. Sed de his et ejusmodi minutiis satis dictum sit. Reliqua est ultima Meursii correctio, ni fallor, dum scribit in epilogo, sarcina admissorum jam jamque sub onusto fasce deidentem, ubi noster habet sub onusta, expuncto fasce. Neuter sensus admitti potest, nisi onustus sumatur pro gravi seu ponderoso.

Sequatur Vita altera Saxonis Grammatici, quæ jam dictis satis illustrata est:

Kanutus Suenonis filius, propitiæ fortunæ beneficio, summis naturæ dotibus cumulatus, magno cum experimento ætatem animo præcurrit. Quippe contracta juventute, Myoparonum piratica monstra perdomuit, Sembicis atque Estonicis illustrem trophæis adolescentiam egit, novisque virium gradibus, paterni roboris fundamenta transcendit: quæ victoria futurum ejus dominium ominata est. Pro amplificanda tuendaque patria juges excubias gessit, rerumque, quarum ob infirmam ætatem vix spectator esse potuit, auctor haberi præsumpsit. Quin etiam juvenile corpus continuo usu ad bella impigre conficienda, armaque viriliter sustinenda firmabat, famaue ejus bellica vi in tantum claritatis excessit, ut redivivum magni Kanuti spiritum fortunamque simul cum nominis videretur communionem sortitus; adeo ut nullus eum paterni regni successione potiturum ambigeret. Neque enim virtute jam maturus, honori intempestivus videbatur. Sed nec liberalitatis species ejus adolescentiæ defuit. Cujus fratrem Haraldum natu majorem, obtusi admodum cordis, inter juventæ initia perpetuus inertiae sopor oppressum tenebat.

S. Kanutus adhuc adolescens, piratas domat.

2 Suenone autem defuncto, regiæ successionis delectum anceps popularium sententia pertractabat. Major namque Danorum pars, memor quantis per Kanutum privatae adhuc fortunæ periculis objecta fuerit, graviora, si regnum indueret, verita, maligna virtutis interpretes, quod gloriæ ejus accrescere debuerat, iniquissima meritorum æstimatione damnabat, elevatis virtutum præmiis, clarissima ejus opera repulsæ turpitudine rependendo. Igitur ut hunc negotiorum metu perosa; ita Haraldum otii cupiditate complexa, audaciæ hebetudinem prætulit, ignavumque sibi Regem maluit imperare, quam fortem. Quamobrem egregiæ indolis claritate contempta, negatum virtuti culmen vitio tribuere non erubuit, repulsa fortitudine, inertiam honoribus insecuta. Verum hunc ingratiæ mentis habitum fucosa rationis specie colorabat; Haraldum perinde ac natu majorem, ipso naturæ jure regno debitum certans. Genus affectionis inusitatum: hunc virtus invisum, illum vitium probabilem fecerat. Soli Scanienses, justa animi inclinatione propecti, Kanuti probitate culta, Haraldus desidiam respuebant. Porro Haraldus plerosque fraternæ partis fautores, legum emendatione, liberiorisque vitæ jucunditate promissa, per subornatos in gratiam suam solicitandos curavit. Ita a Kanuto vulgi animos partim spes, partim metus avertit. Ipse, deficientibus a se copiis, tribus dumtaxat rostratis navibus in angustissimas Scanici maris fauces elabatur, regno carere jussus, ejus ipse incolumitatem protexerat, terminos auxerat. Ubi fraterna legatione, regni communionem spondente, reverti monitus, spretis mandatorum blanditiis, Suediam fugibundus intravit, perquam stultum ratus, ejus se promissis in fracta fortuna credere, ejus cadem adhuc vigente minas acceperit.

E

Haraldus Rex Daniæ creatur;

F

3 Mox perinde atque injuriarum oblitus, in-

tactis

A
cur mortuo
succedit Ka-
nutus

tactis patriæ rebus, bellum adversum Orientales, vivente patre cœptum, enixe prosequitur. Interim Haraldus regnando biennium emensus, defungitur. Quo mortuo, Kanutus fraternis suffragiis in regni fastigium revocatus, Orientale bellum, quod in adoleseentia orsus, in exilio auspicatus fuerat, accepto solio, potius amplifieandæ religionis, quam explendæ cupiditatis gratia, totis viribus innovandum curabat, eum incrementis fortunæ etiam claritatis augmentum apprehendere cupiens. Nee ante manum ab incepto retraxit, quam Curorum, Sembonumque ac Estonum regna funditus delesset. Deinde, sublato hoste, nuptias circumspiciens, finitimaque conjugia obscura ac dignitate sua minora reputans, Præfecti Flandriæ Roberti filiam Ethlam in matrimonium advocavit, ex qua filius ei Carolus obvenit. Cumque Magnatum insolentia solutos hebetatosque prisei juris nervos adspiceret, omnibus ingenii modis ad reparandam patrii moris disciplinam conatus, probatoris justitiæ cultum severissimis edidit institutis, contusumque et labentem æquitatis tenorem in pristinum habitum revocavit. Non sanguini, non necessitudini, quo minus juste se gereret, indulgentiam habuit: nullius amicitiae aut familiaritati impunitatem injuriæ tribuit; sed omnia antiquæ consuetudinis momenta præeurens, labefactatum juris vinculum tenacissimo nexu adstrinxit, ac paternæ severitatis vestigia sollicitus usurpavit, eoque studio gravissimas Majorum offensas contraxit.

Episcopis et
toti Clero
plurimum
favens,

4 Saeris deus suum reddebat; sacerdotia gerentes gratiæ nutrimentis prosequeretur; eumque ab inerti et rudi populo parum justam Pontificibus venerationem haberi conspiceret, ne tanti nominis potiores inter privatos relinqueret, decreti circumspectioris industria, Principum eis consortionem indulsit, ipsisque primum inter Proceres locum, perinde ac Ducibus, assignavit, auctoritatem honore concilians. Providit etiam, ne tanti officii pondus æquo minor veneratio eaperet, inque summa religionis arce positi, infima cultus conditione vilescerent. Nee solum Pontificibus dignitatis incrementa donavit, sed etiam privatorum Clericorum ordinem benignissimis decretis adornare studebat. Nam quo cumulationem eis honorem redderet, litteratorum controversias, vulgaris fori conditione exemptas, ad ejusdem professionis iudicium relegabat. Iisdem religionis reos, objecta repellere nequeunt, pecuniaria muleta puniendos permisit. Quibus etiam in omnia, quæ adversum divina committerentur, animadversionis arbitrium tradidit, eunetasque hujusce generis actiones, Sacerdotali iudicio destinatas, a publico foro secrevit, ne honore impares conditio æquaret. Quamobrem dignitati pondus adjecit, decusque privato fastigio excelcius eorum respectui inesse voluit. Quo effectum est, ut Danorum nemini, nisi Regi aut Pontificibus, eique, qui potissimus regni successor advertitur, domesticis quemquam liceat actionibus postulare. Idem populares, adhuc sacrorum rudes, decimarum religioni assuefacere conabatur. Sed propositi irrita persuasio fuit: quippe maturitatem rerum capere novelli cultus rudimenta nequibant.

atque in ec-
clesias egre-
gie liberalis.

5. Ne autem Sueno Episcopus promissam templi refectionem negligentius exequi videretur, cœptam Roschildensis saerarii fabricam ad finem usque perduxit. Cujus excolendi gratia coronam, arte impensa operosissime elaboratam, in ejus ornamentum appendit, existimans, regias opes

potius sacrorum splendori, quam humanæ avaritiæ servire oportere. Egynus quoque iisdem ferme temporibus, opitulante Rege, Laurentianæ ædis inchoatum a se opus explieuit. Quibus Rex dedicari jussis, mirificam dotis nomine munificentiam erogavit. Nam in æde Laurentiana annua cantorum stipendia, Pontificis subsidio fultus, instituit. Ipse enim partim ex fisco suo Regisque latifundiis, partim Antistes ex ante collatis templo beneficiis quotidianos eorum sumptus exhibuit; tantaque inter ipsos religiosi certaminis alacritas fuit, ut uter in Deum venerabilior fuerit, incertum extiterit. Prima itaque dedicationis die Rex solenniter altaria veneratus, quartam regii numismatis, quartam suæ in eives exactionis, quartam æstivi census portionem ei, qui pro tempore loci Antistes extiterit, muneris loco perpetuo jure possidendam concessit. Nec pareius privata Clericorum jura tutatus, ab eis, qui saerarii rus excolunt, universum pene regni pensionis jus adscriptis chori ministris deferendum curavit. Ceterum detractæ * expeditionis pœnas, ac violatæ pacis vindictam, eorumque, qui propinquis vacui decessissent, hereditates regii dumtaxat juris esse voluit. Itaque non minorem in edendis templorum privilegiis, quam præstandis beneficiis, auctorem egit. Et, ut legibus suis æternitatem conciliaret, eas convellere conatos Antistitem execrationi subiecit. Cujus edicti, postmodum a multis temere pertentati, vetus adhuc ratio perseverat.

EX MSS.

* An non de-
rectatæ?

E

6 Rex vero eum in omnibus sancte se industrie gessisset, præcipue religionis caritate conspicuum præbuit, nec umquam remotos ab exactissimo ejus cultu oculos habuit. Qui cum fratrum suorum turbam juveniliter intemperantem patriæ admodum onustam videret, largis uberibusque stipendiis alitam, uno dumtaxat Olavo, Slesvici partibus præsidente, in clientelam assumpit, ac publicum pondus privato levavit impendio. Tandem Danorum nomen, armis in desidia eadentibus, a paterni avunculi temporibus obrutum animadvertenti, novandarum rerum eupido subrepsit. Utque ejus animum certius repræsentaret, non contentus studia sua Orientalibus decorasce victoriis, Angliam, infelicitate amissam, hereditatis duxit nomine repetendam. Recolebat enim bellicam Majorum gloriam, eumque opibus imperii fines nullo magis, quam Anglie crevisse titulis, majoremque eis ex unius insulæ, quam totius Orientis spoliis incesse splendorem. A quorum imitatione deficere, stolidi atque degeneris animi esse, satiusque regno earere, quam inter parvulæ telluris angustias inclusum majestatis usum habere. Ut ergo negotiorum conformitate, Majorum fortitudini responderet, operamque eorum studiis consentaneam ederet, atque aviti nominis gloriam æquaret, omnium, quæ paterna corrupisset inertia, refectionem suæ commendabat industriæ, parentemque perosus, avum æmulatus est.

Fult An-
gliam armis
repetere;

F

7 Primum igitur occultum Olavo consilium prodit, eoque id ipsum hortante, rem deinde popularibus aperit. Alacris omnium assensio fuit. Sed quem Rex sibi fraterna caritatis vicissitudine respondere crediderat, latenter æmulum habebat, insidiosæque ejus adumbrationis ignarus, affectum referri sibi, quem ipse impenderet, æstimabat. Quem etsi prudentia secus monuit, sanctitas tamen malignam de fratre suspicionem referre prohibuit: ne consanguineam fidem temere damnare, inque fraudis metu hostes ac necessarios

sed fratris
Olavi perfidia
turbatur
expeditio.

KN MSS.

rios juxta ponere videretur. Verum Olavus affectione regni, pietatis erga germanum oblitus, perfidissimi pectoris habitum summa fidei simulatione tegebat, vulgatumque Regis propositum non solum adulationibus fovit, sed etiam hortamentis instruxit: non quod potentissimum regnum ab eo recuperari posse speraret, sed ut imperatae rei difficultatem in odium imperantis converteret. Enimvero fratris animum fastidiose aestimans, piissimum ejus amorem parricidali fraude pensabat. Nam cum eum, quod neglectam ante severitatem novis legibus restituisset, civibus invisum animadverteret, quo odium ejus cumulatius redderet, quod publice displiceret, privatim exequi stimulabat. Et ne solus insidias volveret, lecta societate clandestinae conjurationis cœtum instruxit. Nec frustra ingenium fuit: quippe primores, quorum violentia regiis sanctionibus retusa fuerat, parricidalis cum Olavo propositi consortium habuerunt; Kanutus vero omnium animos gloriæ magis, quam scelerei intentos existimans, imperata classe, Lymici maris oris advehitur, a quo brevissimus in oceanum transitus patet, quondam navigiis pervius, nunc vero interjecta arenarum mole perclusus. Hic Rex fratrem diu præstolatus adventum, navigandi euntatione exercitus alacritate est excussus. Nam Olavus, reddita tarditatis ratione, veniendi moram in dies extraxit, commentumque cassandæ expeditionis exagitans, alimenta perfidiæ mendaci impedimentorum simulatione quærebat, eo moram trahere cupiens, donec aut Regem sine eo proficiscentem, interim ipse regno privaret, vel tarditate suspensum, exercitu destitueret; Rexque vel desertorum impunitate despiciabilis, vel pœna cunctis invisus evaderet. Ita et fratrem et dominum adventus sui cunctatione ludificans, tam vafra, tamque insidiosæ rationis commento, generosi ac fortis propositi molitionem subruere conabatur.

Mittitur captivus in Flandriam Olavus, diffuitque exercitus.

C

8 Nec eum callida consilii ratio fefellit. Nam tota a Rege classis, fastidita ejus expectatione, defecit. Rerum enim, quæ a fratre gerebantur, ignarus, morantis adventum sæpenumero mandatis exegerat: cum tandem de ejus perfidia certior factus, classe præstolari jussa, Slesvicum lectissima manu festinato contendit: ibique fratrem inopinatum et attonitum interceptit. Deinde productum accusatumque, nec objecta valide propulsantem, perinde ac convictum, impotentemque defensionis, compediri a militibus jubet. Qui indebitam regio sanguini contumeliam suis manibus administrandam negabant: cujus tanta apud ipsos veneratio fuit, ut ex eo ortos, morte quam vinculis mulctare mallent, tolerabilius rati, quod communis conditio admittit, quam quod servile supplicium exigit. Sed et gentis nostræ verecundia summam in vinculorum pœna turpitudinem reponere consuevit, hisque affici omni fato tristius ducit; ingenuas mentes probroso, quam cruento supplicio punitiores existimans, tantoque alterum altero speciosius censens, quantum naturæ habitus a fortunæ vitio distare creditur. Mandatam militibus operam communis frater Ericus exequitur, plus justi imperii, quam iniqui germani respectui tribuendum, nec sanguini pareendum, dum vitia puniuntur, existimans: quippe quem virtus defecerit, nullam stirpis reverentiam obtinere, animique labe fœdum, omnem generis infuscasse splendorem. Igitur non tam fratris nomen, quam parricidæ propositum intuebatur. Adeo sanguinis pretium vilescit, cum se

moribus ignobilem fecerit. Post hæc rex Olavum catenis coercitum. navigioque in Flandriam relegatum, carcerali custodiæ mandandum curavit. Cujus captionem conjurati parum fama aut nuntio experti, quo callidius exercitum solverent, inertem regis moram absentiamque causati, classem clandestino monitu circumventam, domos abire jusserunt. Quam rem si quis palam exhortatus fuisset, publicatis bonis, aut in exilium agi, aut capitali supplicio affici lege merebatur. Quam ob rem defectionis incentoribus tutissimum visum, ut siue ullo auctore ipse sibi populus defectionis licentiam vindicaret, ne tam privatum discessionis crimen, quam publicum haberetur. Tantum autem apud improvidam multitudinis temeritatem insidiosa Magnatum ratio valuit, quod plebs non minus eorum auctoritate, quam moræ tædio adducta, fidentissimam revertendi libertatem acciperet.

9 Cujus facti Rex cognitione suscepta, dolorem prius, deinde lætitiā egit. Siquidem injuriam in religionis habitum formavit, mulctæque nomine primam exigendarum decimarum occasionem corripuit, lætatus quod ei utilissimam propositi rationem opportunitas conciliasset, suoque dedecore sacrorum decus instruere liceret. Cumque Magnates Olavum, quem sibi factionis ducem futurum speraverant, a fratre interceptum audissent, proposita fraude defecti, summam ejus dissimulationem egerunt. Itaque Rex, accersita postmodum concione, docet quantum Danicis armis militaris semper disciplina profuerit: Majorum imperiis a minoribus semper optemperatum fuisse, Regum auctoritatem popularibus inniti suffragiis: Principum famam nullo magis, quam militum fide crevisse: eorumque nullius momenti imperium esse, si non plebeiis subsistat auxiliis. Sibi vero nuper ignotam Regibus contumeliam obvenisse, inusitatae defectionis auctores hebetudinem audaciæ prætulisse, aviditate otii speciosissimæ rei negotium subruisse. Adjecit quoque, quanta pecuniæ summa ob impium defectionis crimen damnari meruerint, gubernatorum singulis quadragena nummum talenta, terna remigum unicuique mulctæ loco numeranda proponens. Nemine collationem abnuente, promissa æris solutio est. Quo cognito, remittere se Kanutus illam exactionem, si Sacerdotibus decimas erogare voluissent, edixit. Tunc concio, petita consulendi licentia, paulisper a Rege deliberatura secedit, an propositis satisfieri conditionibus oporteret. Utraque exhibitu difficilis aestimata. In solvendo namque ære, complures inopia afficiendos credebant; decimarum vero pensionem omni ævo celebrandam, æternam debitoribus infligere servitutem. Igitur quasi in tristium rerum contextu minus asper delectum facturis, acerbior visa, cui comes diuturnitas affuisset. Nam cum altera se tantum, altera posteros quoque puniendos adverterent, præsentem inopiam perpetuo muneri prætulerunt. Itaque temporum æstimatione facta, quo sibi tantum, quam quo posteris pœnam crearent, culpam redimere præoptantes, semel ære, quam semper libertate, defici maluerunt, jure elicito, dedecore vacuum: persuasione extortum, probro obnoxium rati. Quin etiam annuam alienis frugem dependere, ignominia, non religioni, attinere censebant. A quibus cum Rex deteriore conditionis partem approbati videret, simulata pecuniæ exactione, Septemtrionales Jutiæ partes ingressus, Tostonem, cognomine Peculatorem, ejusque col-

legam

D

Rex pecuniaria exactione desertores mulctat, quam in decimarum solutionem mutare studet:

E

F

A legam Hortam, colligendæ pensionis quæstores instituit, multæ metu decimarum religionem disseerere cupiens. Iisdem defectorum res, æstimationis possessionum pretiis, intactas dimittere jussum. Qui mandatum immitius, ac jussi fuerant, executi, iniqua plebem exactione pulsabant. Quam rem æmuli Regis in popularium concilio deplorantes, calumniam mendaciis exaggerabant. Veris quoque majora fringentes, invisos cunctis reddidere quæstores. Quippe militum opus, non Regis imperium, judicabant: nec jubentis, sed jussi studium intuebantur.

*hinc turbæ
in exactores
et in Regem,
qui in Fio-
niam fugit,
ubi a Blacco
ne proditur.*

B 10 Quorum instinctu multitudo Quæstores adorta, communem injuriam publica consternatione cohibuit, magis, quid fieret, quam quid fieri jussum esset, inspiciens. Nec eorum cædibus satiata, in Regem quoque vesana prorupit. Qui impetum ejus opportune sua ratus absentia declinandum, Slesviçum concessit: ibique conjugem cum filio constitutam, si res sinistre cessissent, perfergere in patriam jussit nullum inter perfidos præsidium habituram. Siquidem intempestivum regno heredem domesticorum arbitrio relinquere verebatur. Igitur Vuandali, solam sibi in armis libertatem restare credentes, fugæ ejus, perinde ac victores, insultare cœperunt. Qui cum imminentibus Jutis, et vetera auxilia deficere cerneret, nec nova temporis angustiae contrahi sinerent, quo tutior secessu foret, Fioniam petit, salutem insulæ præsidio quæsiturus: ubi nihilominus indignam religiosissimo spiritu suo violentiam expertus est. Hinc enim Jutis aucta sæviendi fiducia, concitatam multitudinis temeritatem exacuit: hinc grassandi præsumpta libertas, tristem Regi Kanuto procellam inflixit. Sane populares, pænæ metu in cœptum omittente veriti, perseverantiam magis sceleri exhibendam duxerunt. Neque enim bis læsum pœnam noxiis remissurum credebant. Ideoque ejus exitium sitientes, ardentissimo odio sanctissimi viri necem petebant: ac veluti veniæ desperatione compulsi, hostem tollere, quam ultorem experiri maluerunt. Nec suis eum finibus exegisse contenti, Fionia quoque propellendum decernunt. Jamque Rex accepto trajectionis nuntio, Sialandiam emigrare statuerat, cum Blacco quidam, primam ipsius familiaritatem adeptus, sed nihilo minus eum occulte perosus, simulatæ fidei consilio hortatur, fugæ parcat, Othoniensis pagi præsidia expetat, nec femineo more latebram circumspiciat: se interim plebis acta speculaturum, blanditiasque iræ ejus oppositum promittit. Quod si plebis animum mitigare nequisset, tanto ante id Regi pronunciaturum, quantum fugæ occupandæ sat esset. Consilio obtemperatum est. Tunc Blacco, omissa legatione, sinistris plebem monitis palpitans, conciliandæ gratiæ loco, odium Regi impensius struit. Hortatur, quam celerrime calumniæ auctorem occupent, nec fugacem elabi permittant: oppressionum vindices tyrannum, non Regem, fastidire commemorat: carere culpa, quod honestatis æmulatione committitur: patriæ tutores, perinde ac pietatis ministros, parricidio exui: privatum abesse crimen, ubi publicæ libertatis vindicta peragitur. Præterea miserrimos, cœpti irritos; compotes, felicissimos fore. His atque consentaneis modis sollicitato in Regis necem populo, adversum immerentis caput funestos omnium conatus erexit, eaque actione consternatam amentia plebem, veluti furiali quadam face succendit. Statimque impetus crevit, ubi hortatorem habere cœpit. Neque enim temeritati ejus con-

stantiam suam objecit, sed publicæ sese dementiae auctorem adscripsit. Igitur incitator seditionis procella, pestifera ejus concione deferbuit, graviorque tempestatis incentorem nactis tumultus erupit. Inde reversus, pacatiorem populi animum nuntiat: facile consternationis procellam acquiescere, si Rex iram mutuo deponere, reisque pœnam remittere voluisset. Quem Rex fidum legationis ministrum ratus, regalis magnificentiae convivio excipit, malignumque suæ pietatis interpretem donis prosequitur. Utrobique gratia perfidiæ habita est. Nam Blacco alterna partes vice subiens, corrupto legationis officio, pro mediatore proditorem agere cœpit, atque ex speculatore sceleris hortator evasit sinistre Regis, falso plebis animum interpretatus. Ita pellacis viri mendacium, legationis titulo involutum, Regem pariter ac populum fefellit: hunc, ne imminetentem vitaret; illum, ne parceret expectanti.

11 Eundem die postera Rex prioribus paria pollicentem, ad speculanda seditionis acta dimittit, communemque hostem, inter se et vulgum creandæ pacis auctorem assumpsit. Nec solita legato perfidia defuit: cujus pestiferis monitis instincta plebs, vehementius adversum Regis caput consternationem destrinxit. Kanutus interim quotidianis sacrorum solennibus assuetus, ne quid religioni præponeret, Albani ædem sacram, pro se deprecaturus, accedit. Quippe precibus Deum, quam hostem armis, ne quid charitati detraheret, aggredi præoptavit: ubi dum religioni vacando officia sanctitatis exequitur, consternatæ multitudinis corona armis sacrarium clausit. Quotquot ergo ex militibus hostem præcurrere poterant, periculi consortium affectantes, Regem petebant, ejus in seipsos discrimen transfundere cupientes: cumque salutem secessu consequi possent, periculum præsentia quæsierunt, morteque clari, quam fuga tuti fieri maluerunt. Quanta porro humanitate clientelam hanc abundasse credemus, quæ ne infelicem domini fortunam desereret, periculo sese, quo vitare licebat, opposuit, inque magna fugiendi copia salutem Regis, quam suam, tueri satius duxit! Benedictus quoque fraternitatis nexum fide imitatus, in templo cum fratre commori destinaverat; Ericus vero seorsum ab hoste conclusus, cum solus multitudinem sustinere nequiret, per medios hostium globos, ferro secessum molitus, erupit. Tunc nemine religiosæ pacis domicilium violenter irrumpere præsumente, primus Blacco, cunctantibus ceteris, ferro valvas petivit, ductuque suo eandem cunctis licentiam tribuit. Ita se non sacrilegii modo, sed etiam publici parricidii ducem auctoremque exhibuit. Quod videns plebs, concitato seditionis motu, templum aggreditur, eoque irruptione facta, divinos lares ac sanctissima penetralia sacrilega tempestate fœdavit. Verum Blacco in ipso, quem irruerat, aditu trucidatus, datis parricidii piaculis, violati sacrarii pœnas pepeudit: mors ejus, interfectoris exitu vindicata est. Itaque alterius fato scelus, alterius pietas causam præbuit. Crediderim tunc pium cruorem parricidali permixtum, separatis fluxisse meatibus, atque sine ulla rivulorum communione hinc sacrum, inde scelestum sanguinem, dividuis alveis incessisse. Benedictus liminibus irruptorem excipiens, dum foribus acrius propugnat, occiditur.

12 Rex ipse inter cruentos imminentis violentiæ strepitus, fiducia conscientiae, eundem mentis habitum tenuit, neque religioni parcus,

quam

*Concitus
populus Sanctum in templo aggredi
audet*

E

F

EX MSS.
et primo fra-
trem deinde
ipsum, pec-
cata confes-
sum interi-
mit.

B

quam si periculum abesset, vacavit, ne plus ab eo timoris quam constantiæ viribus indulgeretur. Sed ne extrema quidem ejus hora sanctitatis studio vacua fuit. Nam cum parietem undique a popularibus perfringi, (quippe ligneus erat) ideoque propinquam sibi necem instare animadverteret, accersito Sacerdoti factorum arcana confessus, per summam mœroris acerbitem præteritæ vitæ culpas absolvit, præmiumque sibi pœnitentiæ salubritate concivit. Tantum enim in innocentia sua fiducia reposuerat, ut mortem non periculo oppressus refugere, sed metu vacuus appetere videretur. Quin etiam propassis utrinque brachiis ante aram, sati securus occubuit. Ubi dum victimæ more prostratus percussorem expectat, immissæ per fenestram lanceæ mortifico jactu confossus, pium mortis sacrificium edidit, profusoque militum sanguine, suum ad ultimum erogavit. Enimvero crebris undique telis petitus, corpus immobile tenuit, nec ante loco, quo cubabat, excessit, quam feretro mandaretur extinctus. Ex cujus sanctissimis vulneribus plus gloriæ, quam cruoris effluxit: quippe præsentis vitæ exitu initium melioris accepit, hostili judicio punitus, divino servatus. Felix eorum parricidium, qui quem terrestrium virtutum orbe exemerant, cœlestium usibus applicabant, caducaque et fragili potentia spoliatum, solidæ atque æternæ felicitatis compotem statuerunt. Sed et clandestina ejus virtus perlucidis postmodum experimentis enituit. Hæc autem audiens Regina, patriam cum filio impubere repetit, geminis post se relictis filiabus: ex quibus Ingertha Folconi Suedicæ gentis uobilissimo nupta, Benedictum, Kanutumque filios habuit: iisdemque mediantibus, Birgerum, qui et nunc extat, Suediæ Ducem cum fratribus suis nepotem accepit. Verum ex Cæciliæ matrimonio Ericus Gotthorum Præfectus, Kanutum cum Carolo procreavit. Ex quibus generosissimarum imagium numerosa posteritas, clara propinquitatis serie colhærens emersit.

Miracula S.
Kanuti impij
obscurare co-
nantur.

C

13 At populus, perempto Rege exultans, quod scelus deflare debuerat, iusultatione prosequi, voluptatis loco reputabat. Qui cum parricidio pietatis causam prætexeret, idque tyrannicidii nomine coloraret, militem suum Deus mercede fraudari non passus, arcanam sanctissimi viri innocentiam manifestis publicavit iudiciis, eximioque vitæ ejus splendori etiam clara mortis ornamenta concessit. Sane ad coarguendam parricidarum malitiam, puniti merita miraculosis prodidit argumentis, ignotamque vulgo virtutem mirifico rerum fulgore detexit. Quorum plebs admiratione percussa, virtutis invidiam egit, concupiamque signorum experientiam diu nequidquam infuscare tentavit. Veteris namque invidiæ fremitu, ac pristinis odii viribus pertinacius exandescens, adduci non poterat, ut divinis honoribus coleret, quem ob scelus a se interfectum putaret; rem cœlitus declaratam, humanis argumentis abnegare conando. Quamquam enim damnatos a se mores, cœlesti judicio comprobatos videret, ad dissimulandam tamen occultandamque miraculorum fidem, justam cædis causam fingeat, firmamque facti tuitionem retinens, sententiæ suæ perseverantissima propugnatrix existere non erubuit. Nec vita Regem spoliasset contenta, etiam sati laudibus exuere conabatur; cujus lucem extinxerat, famam quoque sepelire connisa. Sed humanis tenebris divinus splendor involvi non poterat: quippe miraculorum nitor,

dubietatis caliginem clara rerum luce pellebat. Nam sanctitatis ejus medela, varias imbecillitatum affectiones, remediorum salubritate prosecuta est. Cumque obtrectantium livor crebrescentibus signis virtuti cedere cogeretur, nec fidem ulterius frustrari quivisset, in facti tamen defensione persistens, sanctitati quidem assensit, sed eam non tam ex præteritæ vitæ meritis, quam ultimi temporis pœnitentia profectam adstruxit. Ita et justam facto causam prætexnit, et vita cassum honore donavit. Siquidem digne Regem perisse, sed pium lacrymis evasisse dicebat, intentionem ejus avaritiæ, quam religioni, propiorem existimans. Cujus erroris non parvas postmodum pœnas pependit. Sed et posteri, paternam redolentes invidiam, sanctitatis ejus famam non moribus, sed lachrymis imputant, præsentique incredulitate præterito se errori implicant, neque adduci possunt, ut ipsius beatitudinem, deposito odio, sincere æstiment. Verum sacra ejus oppidulo orta, toto pene terrarum orbe fulserunt, cultusque ipsius primum a civibus exceptus, paulatim in commune prorepsit. Cujus tam vitæ, quam miraculorum virtutem privatim Othoniensibus venerandam, publica etiam religio consecravat. Sed et cœlestem ejus spiritum ad hoc usque tempus felix signorum fortuna prosequitur. Hiuc est, quod Kanutus divini jam animi immortalitate potitus, ut terrestribus patriam patrociniis attollere studuit, ita cœlestibus protegere non desistit. Ideoque sanctitas ejus, gloriæ et celebritatis fructu opulentissima, splendidum in Fastis locum obtinet. Quin etiam salutares effectus suos quotidianis administrat iudiciis, malitiamque patriæ beneficiis pensat. Nam virtutum ejus insignibus omnis ætas Danica gloriabitur. Talibus illustrationis radiis Sanctorum fati claritas erogatur, cum cœlesti beneficio mortalis livor opponitur.

14 Interfecto Kanuto, Juti iniquæ societatis pertinacia singularem Olavi gratiam amplectentes, creari eum Regem alacerrimis petivere suffragiis: hunc sibi plurimum gratiæ relaturum sperantes, cui tanto regnum discrimine quæsisissent; neque ejus fratribus hunc honorem eximio Kanuti amore suspectis erogandum duxerunt. Igitur pecunia pacta, Nicolaum communem tam præteriti quam futuri Regis germanum, vadem pro ejus redemptione dederunt, receptoque regnum imponunt. Nec parvum Nicolaus fraternæ charitatis specimen edidit: siquidem fraternas induere catenas, suisque vinculis germano regnum emere non dubitavit. Quod audiens Ericus, contumeliæ memor, quam ei communis fratris jussu inflixerat, ultionis metu cum conjuge Bofilda, quæ Ulvoni Gallitano ex filio Trugoto neptis obvenerat, Suediam petivit. Dani vero, collato certatim ære pro sponsoris reditu, pactam creditori pecuniam numerarunt. Quem Flandreusi custodia liberatum, infesta parricidis fortuna veluti cladem aliquam nostrorum abundantia ac fertilitati injecit. Nam cum Dani novi Regis initiis applaudentes, pristinae ruinæ procacius insultarent, criminosis semper infensa divinitas, ne diu scelus impunitate floreret, petulantiam penuria rependere voluit, communique inopia, publici parricidii vieta exegit piacula. Ut enim non in singulos modo, sed universos animadverteret, summa acris intemperantia annorum, quibus Kanutus regnum gesserat, numerum adæquavit, cœlestique robore humana vi majorem edidit ultionem. Quippe verni æstivique temporis

fervore

Nicolaus pro
Olavo fratre
catenas in-
duit, ut hic
Canuto suc-
cedat.

F

A fervore satum omne coaruit : autumnale vero adeo pluvium fuit, ut si quid locorum humiditate palustrive madore alitum succrevisset, perseveranti imbrium inundatione decideret, quamquam contrarium cœli habitum humanæ commoditatis ratio flagitasset. Igitur opportuno solstitium humore caruit, eundemque sine modo profusum, siccum amans Sextilis excepit. Tunc plane camporum facies cœlestibus imbribus inundata, late patentis stagni speciem præbere conspecta est; ita quod æstas ægre genuit, autumnus oppressit : tantaque temporum intemperies exitit, ut nec imber æstum leniret, nec æstus imbris illuviem temperaret. Quin etiam agrestes, aquis campos tegentibus, supernantia spicarum capita demetentes, naviculis excipiebant, ac deinde putres aristarum reliquias fornacibus igni percalefactis exsiccandas mandabant : sicque eas molæ subjicientes, quia panem præstare non poterant, in usum pultis vertebant. Quamobrem tanta ciborum penuria incessit, ut maxima populi pars, alimentorum inops, inedia consumeretur.

*summa aëris
intemperies,
et fames in
Dania pluri-
bus annis.*

B

15 Ea res locupletes inopia, pauperes morte mulctavit : majoresque ære, minores spiritu spoliavit. Nam divitum populus, non suppetentibus alimentis, auro argentoque salutarem comparavit impensam : pauperum vero gregem, tam census quam dapis inopem, horrida passim fames absumpsit. Rex ipse ad ultimam tabem adactus, plurima fruge latifundia permutabat, agrisque venire jussis, alimenta possessionum pretiis comparabat. Nobilibus in eundem usum ingenuitatis insignia erogare, rubori non fuit. Enimvero abunde seges finitimis erat, ut privata gentis, non publica terrarum ultio videretur. Quæ tam dira clades convictum populi animum, sanctitatem, quam antea detrectaverat, fateri coegit, deque celsitudinis ejus contemptoribus veneratores effecit. Sane tam evidens pœna, aliis fruge abundantibus, Danis privatim ingruens, et parricidarum noxam, et perempti innocentiam liquido argumentata est. Hanc pestem Sueno Pontifex, cujus summa apud Danos auctoritas erat, populo parricidii pœnitere præmonito, incessuram prædixit. Quippe in plebem pius, in Deum venerabilis habebatur, religionemque attentiore cura, conciones præstantiore facundia celebrabat : ita favore omnium occupato, arcem in nostros auctoritatis atque eloquentiæ fastigium possidebat. Subjectorum mores non solum dictis, sed etiam serenissimis operum informabat exemplis : nec voce, quam mente, concinnior fuit. Idem perfecta Trinitatis æde, in exædificando ejus ambitu Kanutum religiosi operis socium habuit. Nec minorem in exstruendis Mariæ sacrariis operam gessit. Quippe unum in urbe, alterum Ryngstia-

C

dis enixe molitus, tertium Michaeli Slagosie condidit : adeo se sanctorum penetralium singulari cultu flagrare monstravit. Nec domestica sanctitate contentus, augmentum ejus foris pectere, arrepto peregrinandi labore, constituit. Cumque Hierosolymam proficiscens, Byzantium pervenisset, contracta varii generis ornamenta, cum sacrorum cinerum reliquiis in necessarios usus domestici templi remittenda curavit. Sed cujus Græcia pietatem vidit, mortem Rhodos aspexit. Iisdem fere temporibus, absumpto Richaldo, Asccrus, morum generisque splendore eximius, Lundensi potitur sacerdotio. Olavus cum his pene lustrum regnando condidisset, inter continuas rei familiaris angustias, nihil regali magnificentia dignum exequi poterat.

16 Sed et finitimi, facto paupertatis ejus contemptu, famelicum ferro incessere ruboris locoduxerunt, rati inediam armis obrui non oportere, neque divinitus afflictum, humanitus premi, aut cœlestium vindictam mortalium viribus exaggerari ; cui enim invidiosum existeret regnum, contemptissima tot annis inopia profligatum ! Cum Rex divinum Natalem celebrans, pane in domo non suppetente, jejunos circumquaque penates aspiceret, erubescenda mensarum inopia magnopere confusus, obducto manibus capite, suffusoque lacrymis vultu, per summam animi ægritudinem temporis difficultatem gemitu persecutus est. Sane tantulam dapem tot convivis apponi deflevit, contemptissimam famem honoratissimæ lucis ignominiam judicans. Qui mihi alienam specie, suam re vera deplorasse videtur inopiam. Deinde supplicatione habita, superna contuitus, auctorem omnium Deum, ut si quid iræ adversus populum concepisset, suo, non ejus periculo satiaret, oravit, infelicissimum patriæ statum, difficillimum temporis habitum æstimans. Quippe tam inops epularum convivium, quo famem instruere potius, quam pellere videretur, principum oculis subicere erubescerebat. Nec difficiles numinis aures habuit ; siquidem celerem fati viam obtinuit, sibi que mortem, salutem patriæ (siqua modo paricidis virtus inest) pia prece conscivit, ingenuoque vivendi pudore, maximæ cladis pœnam avertit. Itaque memoriæ ejus speciosius deposita vita, quam gesta adscribi potest, qui fatum patriæ finiendi spiritus causam habuit. Porro quantum caritatis erga suos cordi insitum haberet, aperuit, cum et eorum mala proprio capite luere vellet, et commune periculum ad se solum redundare deposceret. Nempe quia suam pro civium salute devovit, pii animi titulo fraudandus non est. Fortuna siquidem cum auctore suo pari funere extulit, inedianque satietate mutavit.

Olavi pœnitentia et obitus.

E

F

DE S. UDALRICO CONFESSORE

ORDINIS S. BENEDICTI

IN MONASTERIO CELLENSI BRISGOIÆ IN GERMANIA.

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Monasterii Cellensis conspectus,
vicissitudo, primordia.B
CIRCA ANNUM
MXCIII.Monasterii
Cellensis,
non procul a
monasterio
Trudpertino
in Brisgoia
sitistatus recen-
tior ac vicis-
situdo;

C

horrorem.

a Bucelino,
oculato teste,
descripta.

Tomo tertio Aprilis, die xxvi, a pag. 424, actum fuit de S. Trudperto Martyre, cremita in Brisgoia; ejusque occasione Commentarius prævius in ipso sui exordio supeditat brevem descriptionem monasterii Trudpertini quod jacet in dicta Brisgoia, inter illustres magnæ Germaniæ regiones ad dexterum Rheni latus usque Herciniam seu Nigram Silvam extensa, sub Austriacorum antiquissima possessione Alsatiæ superiori contermina, ac Constantiensis diocesis jurisdictioni subjecta. Haud procul a laudato monasterio abest locus, in quo cœnobium Ordinis S. Benedicti, a S. Uldarico, suo quondam fundatore, habitatore ac præside, cujus hic illustramus Acta, Cella S. Udalrici appellatum, ejusdemque, dum viveret, virtutum ac miraculorum splendoribus; dum autem vivere desierat, sanctimoniam odore ad ingentem nominis celebritatem evectum. Sive vero mutata nominis efformatione modica, eum dixeris Vuldaricum, Wldaricum, Ulricum; unum eundemque sanctum expresseris.

2 Franciscus Petrus, canonicus regularis Ordinis S. Augustini in recentiore opere, cui nomen Suevia ecclesiastica, nonnulla collegit a pag. 801, quæ ad majorem loci prædicti explanationem protulisse, non abs re fuerit. Et quod ad loci situm ac statum vel recentiorem vel modernum attinet, memoratus auctor graphice illos exhibet ex Bucelino, oculato ejusdem inspectore, qui in sua Constantia Benedictina, Ms., ut vocat, tom. 3, part. 1, ita loquens inducitur: Situm loci adhuc memoriæ teuemus, cum ex divi Trudperti aliquando ipsa divi Udalrici ejusdem annua memoria eo peregrinaremur, impressum. Dignum revera cœnobium majori frequentia, quod hodie vix unicus, summum duo ex divi Petri Herciniae patres incolunt, Prioratus etiamnum titulo insigne et sanctitatis reverentiam præ se ferens, et vel sacrorum negligentioribus (experti loquimur) sacrum quemdam honorem incutiens. Verum uti in aliis rebus humanis usuvenire solet, suam vicissitudinem hoc cœnobium subivit. Etenim, ut prosequitur idem scriptor, non multis ante eum, quo inspexeramus, annis, incendio vastatum, dignitatis gloriam perdiderat. Quod eo, inquit, dolumus magis, quo plura ejusdem vestigia et rudera spectabamus.

3 Sacer ambitus, brevi ambitione per quadrum clusus, ignibus superfuit, pulchellulis secto lapide columellis; et intercepta area, exigua licet, fon-

tem tamen ingentem habet, seu fontis potius exceptorium, superstite jam multos annos aqua, nec, quam oportuit, promota aut curata. Grandi mole unico excisus lapide, ad æternitatem duro, amplissima peripheria, sed modice cavata, aquam excipit. Circumambiunt extimam rotunditatem quatuordecim statuæ, prisco artificio, profundo labore lapidi commissæ. Harum duodecim Apostolos, binæ ceteræ, ni fallimur, hominis Dei Parentisque Virginis effigies referunt. Contiguum xysto templum, nulla re pretioque nobilius, quam divi Ulrici, Cluniacensis monachi, corpore fuit; hodie sepulcro solo et viduo editur: quod Cluniacenses, cum loco cederent, sacras furati exuvias credantur. Quidquid ita sit, et divo Udalrico sit dives templum, quod alio [loco] fuerit conditus, quam ejus extaret tumba, ne direptioni tantam per solitudinem pateret; multis tamen divum corporibus, eorum præcipue, qui Uldarico convivere, felicem esse, nemo dubitaverit: quorum nos etiam per absentiam modo nostram, adfectu tamen terræ tam beatæ adfixi, sacra pignora veneramus, etc.

4 At præsentem loci istius statum breviter exhibet Amplissimus Georgius Geisserus, cœnobio suo Villingensi scribens, in litteris, de quibus in fine hujus Commentarii, ita loquens: Olim sanctiorem vitæ portionem transegit S. Uldaricus in Prioratu, nunc ejus nomine insignito, et duabus circiter leucis Friburgo Brisgoiæ, qua meridionalem Herciniae in plana subsidentis plagam spectat, abjuncto. Is prioratus, sub exitum fere seculi superioris a Cluniacensibus derelictus, nostro cesserat monasterio: sed a nostris Majoribus ob magnas vexationes et exactiones, ejus nomine monasterio nostro indictas, sponte dimissus, cœnobio S. Petri Herciniae Silvæ, itidem nostri Ordinis unitus est. Porro S. Udalrici sepulcrum visitur etiamnum et honoratur a circumjectis locis: nec pauci salutem inde reportant.

5 Primordia sæpe dicti loci idem Franciscus Petrus altius repetens, tradit sequentia a dicta pag. 801, quæ alibi verbatim non invenio: Nuspiam fida divo Ulrico statio, nuspiam diuturna; quam cum tandem in Brisgovia consideret, quamvis nec ibi principio esset; donec mutato secundum loco, aptiorem reperisset. Geraldum, condito in Rimsingen cœnobio, ab divo Hugone præfectum superius dictum est; sed negligentis sive [non] curantis, et fructu nullo, excipere vices Udalricus destinatur. Accepit provinciam, inspectoque curatius loco, divinis ineptum servitiis et commodis monachorum necessariisque adversum deprehendit. Ergo bona Hessonis, qui condiderat, venia, Groningam, nobilem tum temporis vicum, concessere. Sed uberem cetera et aptum omnino locum inquires palatina et frequentia procerum turbavit, ut denuo adito Hessone licentiam Udal-

E

videtur

Præsens loci
status:

F

loci prædicti
primordia,

ricus

A

ricus mutandi rogaret, et qua aptius videretur, immigrandi. Annuit pientissimus dynasta, perque se licere, quidquid liceret, Udalrico spondit. Lætus promisit ille vicina circum obire nemora, lustrare oculis omnia, quidquid cœnobio condendo deligeret, sollicitus dispicere, quid aversaretur ponderare. In montana denique penetrans haud procul divi Trudperti Martyris asceterio, in locum incidit, ex animi voto ac sententia opportunum, densis undique silvis tutum, nullis adversantium aut propius advolantium turbis inquietum; grata tamen rivulorum inundatione fecundum, ipsaque sui facie et compositione nec non situ pulchrum et salutarem: quo illico cum suis immigrare decrevit, immigravit. *Sequentia fere in Vita Mabilionis et nostra.*

et structura

B

6. Assensere ægrius principio collegæ, loci tædio et solitudine absterriti. Evicit tandem optimi amor Patris, et qua præcederet, sunt consecuti. Constructurus autem monasterium cum religiosis fratribus, prælato sanctæ crucis signaculo, locum structuræ fabrilis perlustrans, ac præcum vota suppliciter persolvens, ipsum aqua sanctificationis consecrat. Ipse quoque ad fundamentum ponendum primus terram sarculo aperit; deinde exemplum magistri discipulorum devotio subsecuta, terram certatim egerit. Hæc idcirco commemoravimus, ut præsentis et subsequentes semper habeant in memoria, in quanta sanctitate et religione præfati loci surrexerint primordia. Cum tandem sub magna rerum penuria ejusdem ecclesiæ ædificium esset consummatum, in honore Apostolorum Petri et Pauli constat esse dedicatum. *Ex ultimis hisce verbis liquet, verum esse, id quod asserit laudatus Sueviæ ecclesiasticæ auctor, monasterium hoc, de quo loquimur, primum SS. Petri et Pauli nuncupatum, quod hodie S. Udalrici nomine appellatur.*

quo anno
facta:

C

7. Prædictam vero prioris scdis mutationem anno MLXXXVII illigandam esse, discimus ex chartario Cluniacensi apud Mabilionem in Observationibus, vitæ Sancti præviti, sec. VI Bened. pag. 780, num. 3, ubi refert, legi in charta, num. 716 signata, Ulricum, Priorem de Grunningen, acquisivisse a Burcardo Episcopo Basileensi, data recompensatione, locum, qui Cella dicitur, in Silva Nigra, in comitatu Herimanni Comitis, in pago Brisgowiæ; ubi solent nives per declivia montium in vallem, ubi situs est, delabi. Data anno MLXXXVII, Indictione x, Nonis Junii; appositis testibus Bertholdo Duce, Comite Herimanno et aliis.

quanta monachorum
inducta paucitas,

8. Cœnobium pluries memoratum non æquali semper nominis fama claruit, sed abbatiæ Hercinianæ subditum, atque in ejusdem corpus adscitum fuit, cœtu monachorum ad exiguam paucitatem diminuto. Certe ad obscuritatem redactum fuisse locum, memoriæ proditum legitur in citata Bibliotheca Cluniacensi fol. 1742, quæ idem etiam supra dictus Sueviæ ecclesiasticæ auctor operi suo inseruit, quibus sic inscribitur iste locus: Prioratus de Sella, alias S. Ulrici in Nigra Silva, diœcesis Constantiensis, ubi debent esse, Priore computato, septem monachi, et debent ibi celebrari quotidie duæ Missæ, et debet fieri elemosyna bis in hebdomada, et quotidie transeuntibus. Visum est Prioratus istius ampliorem notitiam hic pertexere non tam ex merito argumenti, quam ut locus obscurior illustretur, aliunde fortasse vel nullo modo vel saltem non æque facili illustrandus.

Alia cœnobia

9. Præter hoc cœnobium, a Sancto nostro conditum, alia duo constructa fuisse, docet Vita; unum quidem in monte Rotgeri seu Lotgeri, traditur

ibidem num. 40; quo, post devoratas plurimas difficultates et superatas æmulorum calumnias, ad finem perducto, rediit Cluniacum. De altero nos instruit eadem Vita a num. 53: cujus relatio explanari poterit ex Francisco Petro, qui primævam istius loci fundationem alicubi taliter annotam testatur, quam transcribo ex ipsius fide, cum alibi reperire non potuerim: Sub hoc (circa annum, ut signat, 1072) tempore, Hesso vir nobilis (non ille de Usinberg, qui Ottonem Habsburgicum Uttenhemii interfecit, quadraginta pene post annis, quod nonnemo suspicatur; neque filius ejus, cum nostrum improlem ex eo conjiciamus, quod possessiones suas et prædia Cluniacensibus delegavit) et per Brisgoiam potens in ditione sua et sedibus avitis loco Rimesingen, hodie Rimsingen (hic enim contra Adelbertum inclusum sentimus, qui primum cœnobium, locum Groningam, cum secundum Anonymum, synchronon divi Udalrici, et ab familiaribus ejus rem plenius edoctum, alterum designare debuisset) molitur, evocatis Cluniaco, qui incoherent, monachis. Neque abnuat divus Hugo, supremus Cluniacensium dictator, viri religione et pientia illectus, tum propagandi sacri Ordinis, et disciplinæ studio, quo præcipue æstuabat.

E

10. Missa monachorum colonia, Geraldum (aliud item ab illo, qui divo Ulrico huic nostro antedicto Comes in Galliam et a singulari vitæ pietate tam laudatus fuit) præesse jussit, qui accepto in potestatem loco, possessione adita, non diu tamen præfuit. Ratam Hessonis donationem Henricus Cæsar id temporis habuit publicis litteris, quarum exemplar subjicit dictus auctor ex Bibl. Cluniac. desumptum fol. 526, ad ejus finem appositæ sequenti clausula: Signum Domini Henrici IV, Regis invictissimi. Datæ (litteræ) WORMATIÆ IV Kalend. Augusti, anno Dominicæ Incarnationis MLXXII, Ind. x, anno autem ordinationis Domini Henrici IV Regis XVII, regni vero XVI*. Liqueat ex dictis num. 4, per monasterium, munificentia Hessonis monachis Cluniacensibus in Brisgoiam accitis, fundatum ac dotatum, non aliud intelligi debere, quam istum locum, quem S. Udalricus cum sociis suis priusquam Grunningense monasterium construeret, inhabitavit, conformiter ad Vitam, numero 52 sic narrantem: Qualiter vero beatum Virum, S. Udalricum, ad Alamannorum Brisgaviæ videlicet partes, ad multorum salutem, per divinam providentiam contigerit pervenisse, cum omni gaudio et exultatione mentis, libet commemorare. Et injecta mentione Hessonis num. 53, ita pergit: Locus igitur quidam, in eadem regione situs, qui etymologiam sui nominis ex adjacentium camporum silvarumque virenti amœnitate ostendens, Grunningen dicitur, legitimo concambio facto cum Duce Bertholdo, cujus ditioni subiacebat, studio et industria clarissimi viri Hessonis, monachorum juris efficitur: qui quomodo regulari custodiæ aliquantulum aptior videbatur, constructis mansionibus, monachi illuc sunt translati; nec ibi, ut postea clarebit, stabiliter mansuri. Hesso certe, ut præmiserat Vita auctor dicto num. 53, cum habitatio, prius ab eodem monachis Cluniacensibus assignata, monastico proposito minus idonea videretur, aliorum vertit religiosam intensionem mentis, comparato, ut vidimus, pro fundo Rumesingensi, alio, vitæ monasticæ institutioni aptiore, Grunningensi: ubi Sanctus aliquantis moratus, deinde migravit ad Nigram silvam, in cœnobio Cellensi, ibidem a se edificato, vitæ, quod habebat, reliquum peracturus.

a S. Udalrico
ædificata* alii XIX,
XVII.

F

AUCTORE
J. P.
recensentur.

11 *Nec procul hinc aliud asceterium Vir sanctus crexit, non minus sollicitus, ut femineo quoque sexui ad perfectionem religiosam aditum patefaceret. Quod ita tradit Vitæ auctor a num. 61: Sollicitus fuit, ut etiam muliebrem sexum faucibus antiqui hostis subriperet; unde in villa, quæ Boleswiler dicitur, distans a monasterio Cellensi fere milliario uno, non solum eas collegit, quæ maritales delicias postponerent; verum etiam, quæ virginali decore candentes, cœlestis Regis sponsæ vocarentur et essent. Hæ sub utraque conditione seculo renuntiantes, cum nitore castitatis accensisque lampadibus in adventum sponsi sui sese satabant præparare; quatenus cum eo cœlestis aulae thalamum ererentur intrare. Quam vero præclare et solerter monasteriis, a se conditis S. Udalricus præfuerit, videri potest in contextu Vitæ. Quare haud mediocriter comprobatur, quanta sancti Hugonis, abbatis Cluniacensis, cui suberat, de ipso esset existimatio, quanta ejus in rebus asceticis pertractandis peritia, summo spiritus, quo flagrabat, ardore roborata. Adi sis num. 63 et 64.*

B

§ II. Sancti obitus, cultus, ætas, consanguinitas; præclare gesta et quoddam miraculum.

Sanctus alio
die obiit, alio
a Martyrolo-
gis refertur,
et celebra-
tur;

Verbis hisce, ad calcem vitæ positis num. 92: *mi-
gravit autem venerabilis Pater in Idus Julii,
nec voluisse, nec potuisse auctorem designare alium
dicm, quam XIV Julii, usitata phrasi pridie Idus
Julii nunc dici consuetum, puto esse indubitatum.
Porro observat Mabilio, Sancti celebritatem agi a
Cluniacensibus die x hujus, quo cum damns et nos,
et quo pariter illum referunt Martyrologi Benedicti-
ni. Dorganius ita enim annuntiat: S. Vuldarici mo-
nachi, qui in confessionibus audiendis, et morbis
animi curandis mirabiliter enituit. Wion verbis
consonans, præmiserat: in cœnobio Cluniacensi,
post nomen Sancti, adjungens, discipuli S. Hugonis
abbatis; addensque, tabulas Cluniacenses nec non
chronicon Ms. eodem die sancti Viri meminisse;
quo Menardus quoque ipsum signat. Adde Ferrar-
inum, qui in Catalogo Sanctorum, in Martyrologio
Romano desideratorum, brevissime scribit: Cluniaci,
S. Vuldarici monachi. Apud Mabilionem in titulo
Vitæ scribitur, in Nigra sylva Constantiensis dioc-
esis corporaliter quiescere: unde translatus vidimus
num. 3. Nos in titulo, huic Commentario præfixo,
eum consignavimus in monasterio Cellensi, loco
pluribus titulis ipsi debito.*

C

cujus cultus
stabilitur ex
benedictione
aquæ S. U-
dalrici.

13 *Ad cultum Sancti stabiliendum facit collecta
cum psalmis ac versiculis, quam subnexuit Mabilio
Vitæ, a se editæ cum hoc titulo: Ad aquam beati
Udalrici benedicendam. Tum subditur psalmus:
Deus misereatur nostri; et psalmus: Domine, ne
in furore tuo arguas me; et v. Adjutorium nostrum
in nomine Domini. OREMUS. Deus, cujus potentia
beatus Udalricus, confessor tuus, aquam bene-
dixit, infirma ægrotantismembra humiliter lavit,
et incolumem abire permisit, bene t dicere, mu-
t nire et sancti t ficare dignare hanc creaturam
aquæ, et omnes ex ea loti, vel humiliter sumen-
tes, expulso omni morbo contagioso, infusoque
tuæ benedictionis ministerio, mereantur in cor-
pore et anima plenam accipere sanitatem. Per
Dominum nostrum, Jesum Christum, etc. Bene-
t dictio Dei Patris t, et Filii t, et Spiritus San-
cti t descendat super hanc creaturam aquæ.
Amen.*

14 *Laudatus Wion in Annotatis ad Martyrolo-
gium suum Benedictinum censet, S. Udalricum
floruisse anno MC. Mabilia in Observationibus sub-
scribit Bucelino, cum scriptoribus Germanis ejus
mortem signanti paullo post annum MXCH: Id enim,
inquit Mabilio, ex ejus vita et antiquis chartis
Cluniacensibus colligi posse videtur. Etenim Udal-
ricus anno MLXXXVII dimissa Gruninga, ubi ali-
quot annis cum suis sociis consederat, Cellam
adiit, et ibi monasterio pro sese suisque monachis
exstructo, aliud pro mulieribus excitavit, ac de-
mum post duos cæcitatis annos abiit in cœlum.
Quæ sanè omnia intra sex annorum spatium vix
complere potuit. Quare mortem ejus ad annum
circiter MXCH potius revocandam esse censemus.
Atque ut de natali ipsius anno statuas, alligari enim
posse seculo XI aliquantulum inchoato; id argumen-
to est, quod in senectute bona plenusque dierum vi-
tam cluserit, uti liquet e Vita num 76; ubi iter
faciens, frigoris asperitate adeo traditur obriguisse,
quod vix vel vocem edere, vel labia movere po-
tuerit, donec SENIOR, uno cliente se comitante, sub-
sequitur, ac domum intrans, ab obsequentibus si-
bi juxta loci incendia collocatur; alibi dicitur, bien-
nio ante mortem cæcutisse; isto malo viros ætate flo-
rentes ac viribus integros rarius corripere consueto.*

D
De ejus anno
mortis et na-
talis

E

15 *Accedit eo, quod in monasterium Cluniacense
secesserit, postquam annis aliquot in aula Impera-
toris exactis, vita et admonitione Imperatrici recte
vivendi formam tribuisset; id quod non cadit nisi
in virum, ætate et moribus maturum; præsertim
cum vitæ monasticæ institutum non fuerit aggressus,
nisi post abdicatam ecclesiæ Frisingensis præposi-
turam, institutum iter Hierosolymitanum, in pro-
prio fundo nequidquam tentatam monasterii ædifica-
tionem, ac salutata sanctorum Apostolorum limina.
Et sic habes plurimum annorum seriem et sancti Viri
senectutem, ut ex ea de exordio ejus vitæ ac pueri-
tia aliquo usque statuas. Quin et in proœmio, quod
opusculo suo de Consuetudinibus Cluniacensibus præ-
fixit, fatetur ipse, de se loquens, pene ad trigesim-
um ætatis suæ annum non nisi de rebus seculi
magnopere se curasse. Imo vero a Wilhelmo Hir-
saugiensi, ejus synchrono (de quo die v hujus) in
Prologo de Consuetudinibus Hirsaugiensibus apud
Mabilionem inter vetera Analecta tom. 4, pag. 466,
dicitur; circa idem tempus Udalricus senior qui-
dam Cluniacensis, nutu Dei pro causa monasterii
in Alemanniam missus, aliquamdiu, secum man-
sisse, et communicasse duos libellos de consuetudi-
nibus Cluniacensibus, a se conscriptos.*

nec non de
senectute
ipsius;

F

16 *Obiter de S. Udalrici consanguineis insti-
tuendi sermonis occasionem præbet scriptor Vitæ,
his verbis initio cap. 2 sic loquens: Post hæc au-
tem patruus præcellentissimi Viri nostri, Nilo no-
mine, qui pontificatum Frisingensis rexit eccle-
siæ, hunc beatum ad suæ dioceseos urbem invita-
vit, ad Diaconatum eum promovens. Tomo I Metrop.
Salisburgensis apud Hundium, mihi Catalogum
Episcoporum Frisingensium lustranti, nullus occur-
rit inter illos Nilo. Ponitur illic Nicernus seu Nit-
gerus, qui sederit annos 13 ad usque annum 1052.
An idem fortasse iste, qui Nilo? Ibidem Nicernus
seu Nitgerus fertur fuisse frater Bernulphi ac Mach-
tuni, ob violatam fidem jussu Imperatoris Hen-
rici III cruci affixorum, ipseque, id indigne fe-
rens, Ravennam relegatus anno MXLIV; quæ an
competant patruo S. Udalrici, malim ab alio decidi.
Certe cum eo non concordat, quod legitur in Anna-
libus Boicis Aventini lib. 5, pag. 524, ubi dicti
Bernulphus et Machtunus obscuris crepundiis
apud Boios Occidentales Reginoburgii orti nar-*

An Nilo ali-
quis fuerit
Episcopus
Frisingensis,

rantur,

A rantar, auctore Vitæ num. 5 dicente, quod Udalricus ex illustri prosapia Bavariorum Ratisponæ civitatis fuerit procreatus. Quid si Nilo iste absentis Nitgeri locum suppleverit, exercens functiones episcopales, quæ characterem episcopalem non requirant uti hodieque usuvenire videmus in vicariis Episcoporum? Secus tamen videntur suadere sequentia ibidem paulo post : Suscepit itaque FRISINGARUM PONTIFEX, COEPISCOPI SUI LITTERAS. Et alia : Perpendens itaque Antistes Frisingensis sapientia et spiritus discretione suum pollere nepotem curam illi commisit præposituræ. Deinde num 19 : Patruum suum, Frisingensem Pontificem, defunctum reperisse, memoratur Sanctus. Certe in Ms. nostro, Villinga ad nos misso, ponitur nomen Nitgeri, et supra paululum ad unam partem eadem, ut videtur, manu ponitur Nilo.

S. Udalrici
patruus?

B 17 Huc facit observatio Mabilionis, asserentis in altero codice Ms. haberi Notgerus Nilo; de cujus lectionis authenticia genuina, tamquam e primævo antiquæ Vitæ scriptoris calamo profecta, si constaret, tum demum aliquid concludi posset, quod Notgerus et Nilo sint eadem persona, idemque Frisingensis Episcopus. At quoniam incertum, quæ cui lectioni tamquam magis sincera et ab interpolatione immanis sit anteponenda, an illa, quæ habet Nilo tantum, an quæ Notgerus Nilo, consequens etiam est, nihil certi concludi posse, sintne duo ejusdem Antistitis nomina, nec ne. Sed fac duos per duo ista nomina Episcopos significari; quid vetat, quo minus illo temporis intervallo, quod fluxit ab anno 1044, quo Nitgerum modo dicebamus Ravennam amandatum, cathedræ Frisingensi Episcopus præfuerit Nilo? Et vero cum illa temporis intercapidine optime conciliari potest collata S. Udalrico, nepoti ejus, præpositura, eum, ut est apud Hündium, non nisi anno 1053 Ellenhardus electus ponatur, ut dictæ cathedræ præsideret Episcopus. At memoratus Catalogus nomen Nilonis non exprimit : esto. Nomen illud diserte exprimit auctor vitæ, illis temporibus proximus, optimæ fidei, de cujus merito videsis dicta num. 22. Enimvero quam facile nomen aliquod in hujusmodi Catalogis potest omitti? Ad hæc, cum isti Catalogi concinnari soleant ex antiquis Aetis; quis vitio det, si stemus pro Nilone, tam clare ibidem nominato? tamdiu saltem, donec aliunde lux aliqua affulgeat, quæ certo suadeat in numero Præsulum ibi ordinato non esse ipsum reponendum. Sic optime cohærent omnia, consanguinitas proxima S. Udalrici cum Nilone, ipsius patruo, tempus ac præpositura Sancti, à patruo eodem accepta; nec non absentia Nitgeri, Ravennam profecti; et sarta tecta servatur auctoritas antiqui scriptoris.

Præclara
Sancti gesta

C 18 Sancti elogio, in Vita expresso, num. 28, consonant ea, quæ data sunt in Commentario prævio Vitæ S. Hugonis, tom. 3 Aprilis, pag. 629, num. 2, e Chronico Cluniacensi; nec non apud Wion ex eodem Chronico; adeo ut supervacaneum prorsus foret, illa denuo pluribus hic transcribere. Præclara S. Udalrici gesta locis variis Annalium Benedictinorum inseruit Mabilio : anno 1052, num. 18 de monasticæ vitæ primordiis, quæ Sanctus posuit; anno 1061, num. 89 de regimine Mareiniacensium sororum post Renchonem suscepto; 1072, num. 9, de prioratu Grunwingensi; 1085, num. 103 et 105 de scriptis ab ipso consuetudinibus Cluniacensibus rogatu Wilhelmi abbatis Hirsangiensis; ibid. num. 107 de acquisitione Cellæ, nec non de iniqua vexatione, ipsi illata; anno denique 1093, num. 82 de ejus obitu ac miraculis. Insigni etiam et satis longo elogio S. Udalricum prosequitur Bucelinus in meno-

logio Benedictino, ex variis Mss., ut asserit, Trudpertinis, S. Petri, et vita ejusdem, quam pence se retineri dicit, Constantiæ suæ Bened. tom. 3 Annal. etc. Longum foret elogium prædictum hic referre : suffecerit inde delibare miraculum, ab auctore Vitæ prætermisum, atque adeo non abs re hic proferendum, cujus fides sit penes scriptorem. Itaque ibi memoratur Vir sanctus per dejectam violentia ventorum proceram arborem, inque verticem duorum ex adverso jacentium scopulorum procubam, immensæ profunditatis vallem seu voraginem cum equo, velut pontem superasse, ac non prius, quam superato periculo, monitus advertisse, et miraculum agnovisse. Quod miror ab auctore Vitæ, si vere subsistat, fuisse prætermisum.

§ III. S. Udalrici scripta; auctor Vitæ; tempus, quo ea fuit conscripta; exemplar Vitæ, quod hic datur.

NON sola morum integritate vitæque sanctitate claruit Udalricus, sed cum virtute conjungens sapientiam, scriptis etiam excelluit. Id probat opus insigne de antiquioribus consuetudinibus Cluniacensibus, per interrogationes et responsiones ab ipso concinnatum, in quo, teste Vitæ scriptore, num. 65 studium, ingenium quoque sapientiamque viri inibi manifeste poteris cognoscere. Lucas Dacherius prædictum opus, in tres libros distributum, typis vulgavit tomo 4 Spicilegii a pag. 21. Quo scriptor collimet, habes ex ejus verbis in epistola nuncupatoria, ubi illud ita dividit : Pars prima est, inquit, de opere divino, et quod maxime fit in ecclesia per annum universum. Secunda de eruditione novitiorum. Tertia de obedientiis, quibus et ultima obedientia est subjuncta, qua quisque fratrum ab hoc seculo migraturus, vocatur ad Christum. Porro qua occasione animum ad scribendum appulerit, præfatur ipse in præmio in hæc verba pag. 31 :

20 Ante hos dies senior uoster domnus Abbas humilitatem meam in Germaniam direxit : propter quid, non multum interest modo referre : quod ad rem pertinet, per hanc occasionem divertit ad virum venerabilem, domnum Willelmum abbatem, cujus monasterium situm est in pago Spirensi et in insula, cognomento Nigra. Isdeum autem pater, ut erat a puero notus et amicissimus, me videns, lætabundus collegit, et alter mihi Cleophas alio tendentem, tamen aliquantos dies secum manere coegit. Interim erat ei mecum serino assiduus, imo, quantum fieri potuit, penè continuus, de consuetudinibus ecclesiæ nostræ, de quibus nimirum sic orsus est loqui : Ecclesia vestra, dilectissime, per misericordiam Dei non parvam in nostris partibus opinionem religionis obtinuit, nec aliud æstimatur a nobis, quam quod in his locis, quæ ad nostram notitiam pertingere potuerunt, non sit ei similis in vita et disciplina regulari.

21 Unde non parum facis ad votum nostrum, si qua, te referente, meremur audire de usibus et institutis majorum vestrorum, quæ etiamsi non geruntur a nobis, tamen hoc ipsum ad humilitatem ædificat, si nos non latet, ita vos vivere, et conversari, ut nostra infirmitas aut noluerit aut nequiverit. Ad quod ego : Panem, inquam, vestrum sum comesturus, dignum est interim, ut voluntati vestræ obedire non sim impa-

E
Tres libros
de antiquis
consuetudi-
nibus Clu-
niacensibus

qua occa-
sione

F
Silva.

S. Udalricus
conscripte-
rit.

AUCTORE
J. P.

ratus. Sed qui est in loco tali, pro diversitate linguae quasi barbarus, nec a pueritia nutritus, non facile fieri potest, ut ita sciat omnia, sicut ille, qui est indigena, et qui ab infantia inter talia crevit; ideoque non est mirum, si et ego non multum scio de huiusmodi, qui pene ad tricesimum aetatis nostrae annum non uisi de rebus seculi magnopere curavi. Tamen quantum est quod scio, id ipsum referam non invitus. Ergo vide, de quo volueris primum interrogare. *Videri praeterea potest Prologus Wilhelmi ad Consuetudines Hirsaugienses tom. 4 Analectorum praedictorum editus a pag. 465; quae neutiquam confundendae sunt cum Consuetudinibus Cluniacensibus, a S. Udalrico elaboratis; a quibus etiam distinguendae Consuetudines Cluniacenses Bernardi, istius monasterii monachi: de quibus visum est lectorem monere, ne haec diversa opuseula ob argumenti similitudinem et temporum vicinitatem, confundat.*

Quaedam ob-
servaciones

B

22 Ad auctorem Vitae, quam vulgamus, quod spectat, pro conveniente ipsius notitia, cupio observari sequentia. In prologo num. 4 sic edisserit: Ante nos quidem vitam beati Patris quidam ex discipulis ipsius pro suo ingenio scriptam edidit. Atque hanc vitam quibus adminiculis cumulationem quam primam, ipse reddiderit, palam facit ibidem his verbis: Sed multas et praeclaras virtutes, quas apud nos vivens egisse cognoscitur, sibi fortasse non notas, praeteriit, quae postea a studiosis fratribus scriptae, sparsimque paginis insertae, proprio loco nequaquam sunt innexae. Sed et suo tempore quam plurima signorum praekoniam ad tumulum ipsius cognovimus patrata fore, quae nondum scribentis studio recondita sunt in sinum memoriae. *Indidem discimus, eum super antiquiore vita, tamquam basi, suam, quam composuit, superstruxisse. At ego, inquit, ut iussus sum, per antiquioris libri campum passim gradiens, pulchioresque actus, quasi quosdam flores caute decerpens, minus necessaria succidere, ommissa supplere, brevitateque quam lucidius potero, conabor insistere.*

de Vitae au-
ctore anony-
mo; item de
ejus aetate,
vitae institu-
to, fide,

C

23 Auctoris dicti nomen latet; aetas, vitae institutum, locus habitationis magis in promptu sunt. *Aetate supparem vixisse Sancto, de quo scribit, haud obscure detegitur ex num. 56, narratum ibidem opera S. Udalrici miraculum ita concludens: Hoc miraculum praedicto ibi paulo ante fratre Warinhero referente, cognovimus qui adhuc superstes vivit in domo Dei, sanctae simplicitatis et innocentiae monachus. Rursum num. 86, ubi de gressu Sancti precibus infanti restituto narratur, is nunc esse robustae vir aetatis, perpetrati in se miraculi causa testisque existere: in quo homine pulchra manus Omnipotentis pulchrae excellentisque staturae plasma confinxit. Ac demum num. 90 S. Udalrico post duos caecitatis annos, in postremam, ex qua obiit, infirmitatem lapsus, ad cantandas regulares horas vir vitae venerabilis Wido est deputatus, qui adhuc in carne degens, ejusdem Patris vestigia sanctis operibus sequitur. Vitae instituto et habitatione fuisse monachum Cellensem, extra dubium videtur positum, attentis vel solis loci superioris verbis num. 21 prolatis. Jam vero fidem suam commendat num. 31. Hoc autem, ait, lectorem nostrum volumus cognoscere, nulla nos huic operi inserere velle, nisi quae veritatis radice subnixae, ejus sanctitatis praecouio specialiter sint attribuenda. Cum enim praecclaris gestis ejus personae singulariter adscribendis abundemus, cur sanctum virum velut alienis phaleramentis exornare attentemus?*

24 Quærens, quo circiter anno vitae auctor scripserit, hoc sibi responsi habeat, quod etiam dederat Mabilio; scriptam fuisse vitam illo temporis intervallo, quod a Sancti Hugonis morte ad ejus usque canonizationem, id est ab anno 1109 ad 1120, fluxit, illud indicio est, quod scriptor honorifice loquens loco non uno de S. Hugone, semper a beati aut sancti titulo absteineat, sed felicitis memoriae patrem Hugonem, vel reverendum patrem ac venerabilem abbatem nuncupet; quod quidem a monacho Cluniacensis instituti factum haud fuisset post indultos sancto Hugoni honores sacros.

D
ac tempore,
quo scripsit:

25 Postremo, quoad vitae exemplar, desumptum ex editis apud Mabilionem, observandum, duo cum prae manibus habuisse exemplaria: unum quidem ab annis circiter CL exaratum in ipso, ut sibi videri ait, monasterio Cellensi; alterum ad se transmissum refert anno 1680 ab Amplissimo Georgio Geisero, abbate S. Georgii Villingae supra laudato. Proinde sive Vitae auctorem, sive aetatem ipsius, sive fidem consideremus, adde etiam modum scribendi, expressiones ac stylum, plurimum habet unde commendetur, tamquam de sancto Udalrico optime meritis, conscribendo ejus gesta Vitamque, quam subjicimus, modicis hinc inde notationibus illustratam, ubi occasio id tulit.

deum de
Vitae exem-
plari quod
damus;

E

26 Hanc Vitam non omnino puram et a manu interpolatoris intactam, salva tamen historiae substantia, ad manus editoris Mabilionis pervenisse, non obscure colligo ex eo, quod pluribus locis sit inspersa digressionibus amplificationibusque, in altera vita Ms., quacum nostram, quam damus, contulimus, non expressis. Atque hanc Vitam, quae collationi nostrae inservivit, judico plane eandem esse cum ea, ad quam pariter contulit Mabilio suam, quam typis subjecit: tum quia illam una cum officiosissimis litteris, ad Papebrochium anno 1687, die IX Julii, quas et pluries alias dedit, misit idem Amplissimus Georgius Abbas, e Monasterio Villingano scribens; tum quia id aperte indicant notae marginales aliquae, quas non legimus in nostro apographo, et Mabilio in suo. Cetera satis conveniunt ambae vitae, si minutias quasdam excipias, vix observatione dignas. Prologus vero, qui in Mabilione est, a nostro apographo abest. Interpolationes autem, quae in editione Mabilionis et nostra non inveniuntur, distinctionis gratia uneis includemus []; adjectis ad marginem variis lectionibus; ut per decursum observari videbis.

et alio apo-
grapho ad
quod eam
contulimus.

F

VITA

Auctore Anonymo monasterii de Cella
in Sylva nigra monacho suppare.

PROLOGUS. AUCTORIS.

Ex editis apud Mabilionem Act. Bened.
Sec. VI, part. 2, a pag. 781, ad aliud
Ms. collatis.

Qui Sanctorum gesta nudo et imperito sermone scribere praesumpserit, non solum disertioris lectoris mentem inpolluta locutione offendit, sed

Auctor, te-
nuitatis suae
consciens,

et

A et gloriam electorum Dei apud humanam opinionem quodammodo imminuit. Quanto enim excellentiori verborum ornatu Sanctorum merita per scriptorum facundiam pronuntiantur, tanto siquidem avidius audientium auditu creduntur, credita venerantur, venerata, ad piæ imitationis usum ab auditoribus suis assumuntur. Unde ego peccator, qui sanctissimi patris nostri Udalrici gloriosam vitam, sancti Spiritus gratia suffragante, posterorum memoriæ styli officio signatam, institui commendare; fateor, multum timeo, ne pulcram materiam minus delectabilem reddat incomptus sermo. Sicut enim homini, naturali pulcritudinis elegantia præfulgenti, multum decoris sui adimitur, si sordidis incultisque vestibus induatur; sic nimirum splendida Sanctorum vita magna obumbratur caligine, si prolata fuerit incomposita verborum rusticitate, quo profecto minus ædificationis in se gestat, cum dignitatem illius styli humilitas attenuat.

præfatur, se
pro rerum
gestarum
S. Udalrici
dignitate,
B

2 Cum ingenii quoque mei parvitatem cum tantæ rei magnitudine confero, tam excellentissimi viri actibus describendis me omnino impar esse video. Talis nempe tantæque sanctitatis ille beatissimus fuisse cognoscitur, ut etiamsi facundissimus ille rhetor Cicero modo viveret, si vitam, mores, actusque illius novisset, in eis pro rei veritate explicandis cum tanta eloquentia sua vix sufficere posset. Quid ergo agemus? Penitus de illo silebimus? Nihilne ad normam nostræ institutionis de imitabili ejus conversatione dicemus? Certe licet congrua verborum dignitate almi Confessoris Christi vitam non valeamus exprimere, ad nostram tamen instructionem aliqua ex illa pro posse nostro attentabimus disserere. Taciturnitatis utique nimisæque desidie a nostris successoribus non immerito argui poterimus, si multorum ædificationi profutura silentii torpore memoriæ subtrahi siverimus. Itaque, si non, ut volo, loquar tamen de sanctissimo Viro, prout possum et sentio. Nam ad hoc opus assumendum non aliqua propria prosilio temeritate, sed venerabilium virorum sancta et auctorabili ad hoc provocor petitione, quorum siquidem id, quod maxime intendit postulatio, ut litteris inserta humilem lectorem tanti Patris ædificet conversatio.

C
iis quæ ad
ipsum perti-
nent, con-
scribendis

3 Quapropter moneo curiosos hujus operis inspectores, ne dulces simplicium animorum dapes, licet vili descriptionis testa sibi appositas, a palato cordis sui fastidiendo velint rejicere, utpote nullo sapore conditas. Liquet enim quod et de parva mensa delectabilia sumuntur cibaria, et de rusticano vasculo nectarei poculi plerumque hauritur dulcedo. Sed et hoc inferimus, quod prudens lector nequaquam verborum folia in descriptis sanctorum Patrum gestis perquirere soleat; verum multo magis fructum salutiferæ eruditionis attendat. Ad profectum igitur omnium monachorum, immo cunctorum fidelium, hujus fidelissimi monachi vitam a primæva ætate, pro meo describens modulo, miracula quoque, quæ per eum superna potestas operata est, partim intinabo. Cum certe tot sanitates, in hac vita manens, et post mortem cum Christo vivens, petentium necessitati exhibuisse probatur; ut magnum volumen complerem, si omnes conscriberentur.

impari es-
se.

4 Ante nos quidem vitam beati Patris quidam ex discipulis ipsius pro suo ingenio scriptam edidit, sed multas et præclaras virtutes, quas apud nos vivens egisse cognoscitur, sibi fortasse non

notas, præterit, quæ postea a studiosis fratribus scriptæ, sparsimque paginis insertæ, proprio loco nequaquam sunt innexæ. Sed et nostro tempore quamplurima signorum præconia ad tumulum ipsius cognovimus patrata fore, quæ nondum scribentis studio recondita sunt in sinum memoriæ. At ego, ut jussus sum, per antiquioris libri campum passim gradiens, pulcioresque actus quasi quosdam flores caute decerpens, minus necessaria succidere, omissa supplere, brevitatique, quam lucidius potero, conabor insistere.

CAPUT I.

Natalibus Sancti conjuncta educatio integerrima, et vel in ipsa aula incorrupta.

Venerabilis vir Udalricus ex illustri prosapia Bavariorum Ratisponæ civitatis procreatus, velut lucifer inter cetera poli sidera, sic inter totius cognationis suæ relucebat nobile stemma. Pater siquidem illius, Bernoldus nomine, Ratisponensium civium non infimus fuit in genere. Nam et Henrico tertio a, Romanorum Imperatori augusto valde carus et acceptus fuerat; inter cujus regni præpotentes divitiis, fama et gloria potenter eminebat. Hic itaque filium suum egregiæ indolis flore adornatum, peritis doctoribus commendavit, litterarum studiis imbuendum; et quia Spiritus sanctus, ubi vult, non cessat spirare, bonæ spei puer, ejus gratia inspirante, mellifluos Scripturarum flores, velut apis prudentissima, in sui pectoris alveum studiose memoriterque cœpit congregare. Jam vero licet ætate parvus esset, studebat tamen, ut infantiles annos mentis senectute transcenderet, cœvulorum suorum vanitates et ludorum ineptias prudenter declinans, legendi vel dictandi studio animum suum sæpius occupabat, sicut subsequentis testimonii veritas patenter demonstrat.

E
Sancti nata-
les ac edu-
catio

a

6 Quadam enim die Deo dicatus puer, sodalibus suis ludo operam dantibus, solus in conclavi sedebat, et arte dictandi ingenium suum intente exercebat. Quo superveniens senior quidam sapiens ac religiosus, viso eo, in limine substitit, et adstantibus sibi præago spiritu dixit: Divinæ pietatis providentiam magna quædam suæ voluntatis opera in hoc puero completuram esse cognoscite, quem in puerili ævo tam maturis exercitiis non dedignatur implicare. Ex hoc actum est, ut tanto ille ad discendum fieret promptior, quanto ob ardorem sui studii cunctis jam cœperat esse carior. Erat quippe ingenio disertus; erat morum qualitate decenter compositus, erat et lingua a vanis otiosisque verbis honeste temperatus. Nullam, ut talis ætas solet, carnalem amplectabatur lasciviam, perpetuam B. Virginis Filio mentis et corporis sui fovens ac conservans castimoniam. Divinæ legis præcepta, docente eum intrinsecus Spiritu sancto, intentissime legebat, legendo intelligebat, intelligendo conservabat, conservando summa mentis alacritate, quantum in ipso fuerat, operibus adimplere satagebat.

F
omnibus
scientiæ ac
virtutis doti-
bus

7 In templo Domini crebro aderat, ac laudes superuæ Majestati pro modulo suo devote cele-

egregie or-
nata.

brans

EX MSS.

braus, in conspectu Domini Sabaoth, velut alter Samuël, simplici mente ministrabat. Operabatur hæc in illo ineffabilis Christi bonitas, qui et linguas infantium facit disertas, et cujus gratiæ nulla est expers ætas. Tali morum habitudine Christi tirunculus florem perdulcis suæ pueritiæ nobiliter adornabat, et jam in teneris annis fructum futuræ probitatis evidenter præsignabat. Quis ergo cœlestis magisterii gratiam in eo non veneraretur? Quis, inquam, tam docilem et tam bonæ mentis puerum ulnis carissimi amoris non amplecteretur? Crescebat itaque Udalricus, amborum parentum lætitia, decus et ornamentum, generisque sui insigne quoddam margaritum.

Decurso philosophiæ studio,

* alias aulicis.

B

8 Puerilibus igitur annis simpliciter et innocenter transcurris, posteaquam divino fonte philosophiæ satis abunde potatus videbatur, in tereno terreni Imperatoris palatio ille summi Regis miles manere jubetur. Ipse vero, licet secundum regiæ voluntatis arbitrium palatinis hominibus esset associatus, nequaquam tamen vel illic, ab illo cordis sui inhabitatore, videlicet Spiritu sancto, est derelictus; qui suæ disciplinæ vernaçulum, tametsi cum habitantibus Cedar comorantem, ab omni pollutionis fece, qua id genus hominum contaminari consuevit, misericorditer custodivit; quia in ipso æternaliter habitare decrevit. Actus quippe sui alumui, et aspirando præveniens, et adjuvando subsequens, gressus illius in viam salutis direxit; eumque infra recti itineris tramitem ambulare perdocuit.

in aula degens, sed ab aulæ illecebris integer

C

9 Nam, quod revera spirituali gubernatione ab illicitis actibus custodiretur per bonos mores, quos in palatio positus ostendit, facile perpenditur. Avaritiæ etenim pestis, et honoris ambitio, quæ aulicorum mentes suæ pestilentiae tabe graviter solet corrumpere, illius animo propriæ perditionis virus nequaquam valuit infundere. Non illum congregandarum divitiarum sollicitavit cura, quas per plures in magna possident penuria. Quid mirum, si terrenarum rerum facultates non laboravit conquirere, qui per illarum largitatem nullius dignitatis apicem conabatur ascendere? Mundi namque gloriam virtutis pede calcavit: sed et auram favoris humani spernens, ejus delectamentis inflari omnimodo refugit. Nulli umquam se prætulit; nullum despexit; nullius prosperitati invidit: propter quod bonis omnibus non immerito complacuit.

destinatur ad servitium Imperatricis;

b

* alias Agnetem.

10 Regia quoque sublimitas suas venerabili Viro non negabat amicitias; et quoniam eum honestius ceteris conspexit vivere, sua dilectione digniorem judicavit fore. Honorabat in eo religiosi habitus compositionem, et innocentis vitæ laudabilem puritatem. Quid vero de gloriosæ Reginæ dicam devotione, quæ famulum Christi speciali dilexit affectione? Illius etenim delectabilem morum conventa suavitate, suis cum obsequiis voluit adhærere, felicem se credens fieri, si talis personæ aspectu, auditu et servitio mereretur perfrui. Nec dubium est, nobilissimam imperii consortem, videlicet Agnem *b**, multum ex assidua illius familiaritate profecisse, in cujus vita et admonitione recte vivendi formam poterat invenire. Nam Vir Deo carus, officio Reginæ instans devotus, solitam animi sui servabat constantiam, curialis incontinentiæ omnino fugiens et execrans lasciviam. Studebat magis religiosæ gravitati, quam vanæ curiositati; plus volens humiliari, quam aliquo superbiæ vento inflari.

11 Curabat et amplius mentem suam sancta-

rum virtutum ornamentis decorare, quam corporis sui marcescibilem florem immoderato pretiosarum vestium luxu foris dealbare. Cum vero, ut solebat, in regio comitatu iter agebat, psalmis et orationi frequenter vacabat, quoties opportunitas loci se ullatenus obtulit. Die noctuque ecclesiæ limina infatigabiliter frequentavit; nec corporis lassitudini voluit aliquando parcere, dummodo cœlesti suo Imperatori debitæ servitutis pensum vigilando, psallendo et orando non tardaret reddere. Multa præterea in palatio consistens puræ innocentiae et sanctæ simplicitatis demonstravit exempla, quibus cunctos tam ad suæ venerationis amorem, quam ad melioris vitæ provocavit instituta.

D
nihil de solidâ pietate remittens.

ANNOTATA.

a Fuit is Henricus Niger, anno 1046 exeunte, festo natalis Domini Romæ coronatus cum Agnete, uxore sua.

b Observa hic, Agnetem istam fuisse sororem Willelmi VII et VIII, Comitum Pictaviensium et Ducum Aquitaniæ: atque ex gestis piæ hujus Principis satis patuisse, quantum profecerit ex monitis S. Udalrici. Sane magnam laudem paucis isti Principi tribuit Bertholdus Constantiensis, continuator Hermannii Contracti, sic loquens: Agnes religiosissima Imperatrix, jam xx annis in viduitate Deo devotissime serviens, nec filio suo Heinrico contra Apostolicam Sedem in aliquo consentiens, Romæ requievit in pace, sepulta Romæ in ecclesia S. Petronellæ.

E

CAPUT II.

Mulierem a calumnia liberat; visit loca sacra; gentilium furorem evadit; Romam proficitur; monasticum amplectitur institutum.

Post hæc autem patruus præcellentissimi Viri, Nilo a nomine, qui pontificatum Frisingensis rexit ecclesiæ, hunc Beatum ad suæ diœceseos urbem invitavit, ac in diaconatus gradum solenniter eum promovens, fidelem Christo ministrum constituit. Quo in loco positus, quæ sapientiæ suæ quæve piæ miserationis ostenderit indicia, subsequens aperiet pagina. Quædam femina Ratisponensium partibus oriunda, detestabili quodam crinine, licet falso, est accusata, quæ dum se de impositi facinoris noxa deberet expurgare, peccatis suis impredientibus invenitur tamquam rea in judicii probatione. Tantam igitur confusionem non ferens, patrios fines clam deseruit, et Frisingarum partes fugæ suæ latibula delegit. Sed nec ibi diu latere poterat, quam fama vulgante, suus Ratisponensium scilicet Præsul, illic abscondi cognoverat. Suscepit itaque Frisingarum Pontifex coepiscopi sui litteras, pro infamata et adhuc negante muliere examinanda sibi directas, qui quomodo de incognitis sibi causis præsumptuosum erat definitam proferre sententiam, culpam vel innocentiam illius judicio statuit esse manifestandam.

F
Ad diaconatum promotus,

a

13 Rursus ergo miserabilis femina examina-

tionem

A
mulierem
falso acensa-
tum liberat.

tioni subieitur, subjecta labitur, lapsa pallet, trepidat et angustiat. Verum quia propria conscientia eam exexcusabat, iterum negationibus perseveranti animo instat. Quid enim faceret, quidve consilli caperet, penitus ignorabat. Cujus discussioni cum noster Udalricus interesset, videretque infelieem illam fluctuantem gravi metu anxietatis, tenerrime compatiebatur ejus miseriis, motusque est super illam, ut Salvator quondam super mulierem pro stupri reatu lapidandam, vel ut Daniel super Susannam. Quapropter evocans eam seorsum a ceteris, hortatur, ut Domino puram confessionem faciat de peccatis suis, ne qua apud eam culpa indiscussa lateat, quæ ad comprobendam innocentiam ipsius obsistat. Cui confitenti quædam commissa, quæ nondum alicui detexerat, minister Christi, licet minime adhuc functus presbyterii officio, remedium pœnitentiæ indixit, et sic ad iudicium remisit. Illa vero secura intrepidaque accedens, libere se expiavit; ac sic consilio et auxilio Viri Dei, patriam, domum, maritumque læta revisit. In hoc facto beati illius consilii pietas collaudatur, meritum extollitur, fama magis ac magis augetur.

B
Præposituræ
admotus, re-
cte illo officio
fungitur.

14 Perpendens itaque Antistes sapientia et spiritus discretione suum pollere nepotem, curam illi commisit præposituræ, ut qui se ipsum sapienter et honeste videbatur regere, aliis jam digne posset et sciret præesse. Sed ille Beatus, cuius honor fuerat Christus, hujusmodi prælationis regimine suscepto, tantum in se est humiliatus, quantum super alios exaltatus. Scriptum namque scivit: Quanto major es, humilia te in omnibus. Et ut certius demonstraret, non proprium honorem, sed commissi sibi gregis utilitatem sollicite se per omnia quærere, canonicam disciplinam, prout melius potuit, firmare, sapienterque cœpit disponere. Fratribus suis necessaria vitæ providebat, et sicut corporis fragilitati carnalem, ita spiritalem cibum languori animarum eorum, bene vivendo, et recte docendo administrabat. Quodam etiam tempore cum, acerrimæ famis incumbente periculo, multarum habitantes regionum gravissime premerentur, Augusto Longobardiam indeque Italiam, hoc eomite proficiscente, fratres ipsius, communibus rebus pro relevanda penuria distractis, non modice tribulabantur. Quo cognito, vix post multas preces impetrata ab Imperatore licentia, festinanter redit; et prædiis suis in pignore positis, non solum sui gregis, sed et aliorum necessitates prompto animo relevavit. O virum benignissimum! o patrem familias liberalissimum! qui ideirco terrenas divitias membris Christi sine cunctatione hilariter erogabat, quia æternorum copias thesaurorum sitienter affectabat.

C
Proficiscitur
Hierosoly-
mam;

15 Tandem aliquando, propulsa famis inelementia, famulus Dei, qui quotidie bonorum operum gressibus cœlestis Jerusalem euriam festinabat intrare, collecta non modica pecunia, terrestrem Jerusalem, Dominicæ passionis triumpho insignitam, disponebat adire. Auxietates ac labores, quos in eadem via pertulit, videlicet in procellis fluminum compendiose prætereo, ne prolixitas narrationis lectori fiat fastidio. Verum hoc minime tacere debeo, quod omni die, priusquam equi dorsum sederit, Davidici earninis duleedinem ex ordine recitaverit. Confecto igitur itinere, ubi sanetæ Civitatis portam attingit, tamquam sibi, velut alteri Moysi, Dominum dicentem audiret: Solve calceamentum tuum; locus in quo stas, sanctus est; Dominicæ dormitionis

sepulcrum humiliter discalceatus adiit. Quæ ibi lacrymarum flumina, quas preces, quæ suspiria dilectissima Deo anima ex intimo profuderit eorde, cuius facundia valeret edicere? Num se a fletus continere posset effusione, cum loca, Christi vestigiis consecrata, signis ac virtutibus illustrata, passione glorificata, oculis conspiceret, pedibus calcaret, mente delectabiliter consideraret?

EX MSS.

16 Ibi quippe sincerissimo lacrymarum fonte maculas suæ mentis satagebat abluere; de præteritis ac præsentibus delictis veniam, de futuris poscens cautelam; ibi, inquam, orationum suarum aromatibus vulnera Salvatoris nostri flebiliter inunxit, non dissimili devotione sanctarum Mulierum, quarum fides, comparatis unguentis, corpus Domini Jesu in sepulcro requisivit. Inde verus noster Israëlita, corpore quidem non animo deserens civitatem gloriosam, Bethleem petiit, Christi nativitate dedicatam. Illic ad præsepe Domini, thesauris ditissimi sui pectoris apertis, tria Magorum mystica munera, etsi non re obtulit, tamen typice, Dei filium, Regem regum, verum sacerdotem, ex assumpta carne confitens mortalem, summo Patri cœternum, per ineffabilem Deitatis majestatem.

locu sacra ve-
nerabilindus
visitat;

17 Deinde ad Jordanis fluentia, in quibus Salvator mundi delictorum nostrorum lavit crimina, exutus vestem, purum descendit in amnem. Cumque pro sui desiderio ablutus, litoris teneret soliditatem, vix jam vestitus, videt eminus profanam quamdam gentilium turmam, ad se suosque volautem, armis, vultu et clamore truculenter minitantem. Quibus super se ruentibus, servus Christi, licet palmam martyrii desideraret in mente, fugæ tamen se cum sociis credidit, earnis fragilitate impellente. Unus autem ex hostibus violentius imminens fugientibus*, Udalricum nostrum magni molem lapidis in dorsum projecit, et in cujusdam foveæ profunditatem, quæ forte inibi fuerat, simul cum equo præcipientem dedit. Quid tum Dei Athletâ faceret? Solus remanserat; nullus ei ex suis comitibus aderat, quippe quos hostilis furor longius abegerat. Verum ille totam spem suam divinæ protectioni committens, illis jamjam appropinquantibus, timorem passionis, quam sibi imminere non dubitavit, abjecit, [et ad toleranda mortis supplicia viriliter se accinxit.

Jordane
abluatur,

* Supple in.

18 In tali discrimine posito, tu, fortissime Deus, mature subvenisti famulo tuo: tu qui Judæos, ad te capiendum venientes, unius vocis terrore retro cadere fecisti, istos nunc potentia tuæ fortitudinis ab amici tui perditione prohibuisti.] Subito enim perterriti redire, et tuo imperio ab ejus persecutione cessare. [Servasti Domine militem tuum adhuc altioris vitæ gradum aseensurum; servasti eum, legem mandatorum tuorum adhuc perfectius completurum; servasti, inquam, illum ad multorum salutem, qui postea doctrina ejus, exemplo ejus, moribus ejus ad tuam fuerant convertendi servitutem. Gentilibus igitur redeuntibus,] conviatores reverendi Viri celerius repedantes, de fovea eum extraxerunt, cœptumque iter perrexerunt. Verum quia castus amor Sanctorum Deo satiari nescit, Beatus iste religiosæ mentis desiderio nondum satisfactum existimans, Ascensionis Christi montem adiit, ibique in convalle plorationis ascendens, venturo Judici se totum commendavit.

Gentilium
furorem eva-
dens.

19 Peragratiss itaque quamplurimis locis, quæ corporalis Redemptoris nostri præsentia conse-

Inde Germa-
niam repe-
tens,

eraverat,

EX MSS.

craverat, ad suæ habitationis solum remeat : quo perveniens, patrum suum, Frisingensem Pontificem, defunctum reperit, et non solum episcopali curæ, verum etiam suæ Præposituræ alium præesse cognovit. De morte Episcopi, etsi secundum spiritum contristari nollet, secundum carnem tamen se imperare non potuit, quin doleret. De munere autem dignitatis, quo absens est privatus, ideo non est conturbatus, quia quod habitum non magnopere dilexit, id sibi ablatum fuisse æquanimitè tulit. In magno siquidem mentis vertice stabat, qui, ut præfati sumus, sui juris prædia in illorum fratrum necessitatibus dispensando, sibimet inopiam cognoscitur induxisse; nec subtractam sibi Præposituræ utilitatem, vel ob id maxime nisus est repetere. Quam ejus patientiam superna pietas respiciens, solita benignitatis suæ gratia suum fidelem consolari citius voluit, quem in adversitate justum invenit. Nam quidam beati viri consanguineus in Ratisponensi ecclesia officio præposituræ functus, benigne eum in sua suscepit, et quoad usque prædia sua redimeret, secum detinuit.

B

facultates suas pauperibus distribuit,

* alias aperte.

20 Interea animo ejus insedit consilium, in sua possessione construere monasterium, ubi monachorum coetu adunato, divinæ laudis quotidie resonaret celebratio. Sed cum tam pium desiderium statu temporis, necnon Episcoporum irreligiositate, qui tunc ecclesiæ præerant, impediendo, ad effectum non ita apte, ut vellet, posset perducere, se ipsum cum suis decrevit Domino vovere et reddere. Considerans siquidem, inter fluctuantes seculi procellas vix quemquam vitæ suæ cursum ad tutæ stationis sinum posse dirigere; quodque inter varios ejus strepitus, quantumlibet quietæ mentis sæpius concuteretur status, a Domino penas columbæ optavit accipere, cupiens advolando in solitudine requiescere. Quapropter res suas pauperibus Christi cœpit erogare, volens euangelicum præceptum complere, quo dicitur : Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me.

ac moniales rerum indigas subleval.

C

21 In eisdem vero Ratisponensium partibus quædam femina Deo consecratæ sub monasteriali cohabitabant disciplina, quas grandis rerum oppresserat inopia. Nam, ut fertur utriusque panis, candidi videlicet et nigri, dimidiam mensuram paupertate cogente, singulæ accipiebant. Quarum miserans penuriam tam largi dispensatoris benignitas, tantum illis contulit arabilis terræ, ut albi panis plenam libram sumerent, ac insuper pro ipsius largitoris salute septem pauperes exinde, sicut ipse constituerat, annuatim nutrent. Facultatibus itaque suis partim egenis, partim eognatis suis large distributis, partim etiam suo desiderio commodius perficiendo reservatis; ubi mundialium rerum impedimenta a se projecit, de hujus mundi naufragio liber evasit. Sed quia totus Dei ac proximi dilectione intus fuerat accensus, alios secum de fluctibus seculi eripere affectabat; quoniam solus ad Deum venire nolebat.

Adjuncto sibi socio, status monastici desiderio flagrat,

b

22 Quapropter ejusdem civitatis scholasticum, nomine Geraldum b, adiit, suam ei voluntatem pandit, et ut mundi incerta secum pariter relinqueret, monuit, suasit et obtinuit. Venerabiles ergo viri, sancti Spiritus gratia cooperante, in una eademque voluntate coadunati, cœnobarum quidem vitæ sociari quam maxime eligebant; sed quo in loco suave jugum Christi, et onus ejus leve suis humeris securius imponere possent, an-

xie inter se conferebant. Salubri tandem consilio invento, in Cluniacensi cœnobio, cujus religionem longe lateque prædicari audierant, sanctæ conversationis schema suscipere decernebant. De hujus igitur mundi labyrintho per sacræ Scripturæ ducatum egressuri, primitus adeunt limina sanctorum Apostolorum Petri et Pauli; quibus quoniam Redemptoris nostri clementia ligandi atque solvendi tradidit potestatem, ipsorum meritis et intercessione peccatorum suorum a Domino sibi condonari flagitabant absolutionem.

D

23 Ipsis etiam votum suum intentissime commendabant, deprecantes ut arduum regularis vitæ tramitem, per quem ad cœlestem patriam desiderabant pervenire, eorum patronicio, beato fine mererentur consummare. Votiva vero oratione completa, de Apostolica Sede redeunt, et ad desideratum Cluniacensis ecclesiæ locum e vestigio veniunt; ubi voluntatis suæ secretum ejusdem monasterii reverendissimo Abbati, videlicet domno Hugoni c, aperientes, devotissime ab eo suscipiuntur; et firmata, ut moris est, stabilitate sua, corpori congregationis tamquam pulcherrima membra inseruntur. O quam delectabile erat oves Christi, exutas vellere pristinae conversationis aspicere, ultimas quidem in ordine, sed non paucis superiores in ordinata morum qualitate! O quam imitabile virtutis exemplum viros, omni peritia imbutos, humilem Christi philosophiam humiliter discere, alienæ voluntati se obedientissime subdere, seipsos sibi per omnia fideliter abnegare! Vere enim, quæ retro fuerant, obliviscentes, et in anteriora toto nisu mentis sese extendentes, velut bonæ arbores in altum crescebant, dulcesque virtutum fructus proferebant.

quod, postquam Romæ sanctis Apostolis commendasset, Cluniaci expleat.

c

E

24 Verum nos de prudentissimo viro Geraldo tractare minime proposuimus, sed vitam beati Udalrici enarrandam suscepimus. Ut tamen de illo aliquid succincte loquamur: sapientia, consilio, ac morum gravitate insigniter præpollens, non post multos annos major Prior constituitur, ac postmodum, jubente Apostolicæ Sedis Præsule Gregorio VII d, Ostiensis ecclesiæ pontificatu sublimatur. Cujus sedis curam cum summa rexit solitudine, creditæque sibi negotiationis talentum Domino suo cum duplicata reportans usura, meruit audire: Euge serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui. His ita de illo summam explicitis, qualis patroni nostri conversatio fuerit, adjuvante Domino pro posse nostro dicamus.

Quædam digressiuncula de dicto socio, nomine Geraldo, dein Ostiensi Episcopo.

d

F

ANNOTATA.

a Consule, quæ de nomine isto prænotavimus in Commentario prævio.

b Parvum elogium de illo habes die 29 Aprilis in Commentario prævio Vitæ S. Hugonis, pag. 629, num. 2; quod et hic insertum infra num. 24.

c Agitur de illo die 29 Aprilis a pag. 628.

d Geraldum, Gerardum, Geyoldum seu Giral-dum Petro Damiani in episcopatu Ostiensi successorum, non sub Gregorio VII, sed sub Alexandro II, ejus decessore, promotum fuisse anno 1072 discas ex Ughello tomo I Italix sacræ col. 74: qui præter dignum viro elogium signat auctores, de ipso tractantes. Paucis multa complectitur Bertholdus, qui supra, ejus obitum signans anno 1077, his verbis: Geraldus venerabilis Ostiensis Episcopus, jam dudum seculo vivus, mundo crucifixus, de hujus vitæ ergastulo liberatus est ix Idus Decembris. Apud Ciaconium et Ughellum ex dicto auctore citatur VIII

Idus

A Idus Decembris. *Baronius corrigendus, quando legit nono Idus. Monetur lector apud laudatum Ciaconium, a multis confundi Gerardum hunc cum Girardo, Engolismensi Episcopo.*

CAPUT III.

Vita monastica; sacerdotium; patientia, stimulis carnis et calumniis probata.

Vitam monasticam auspicatus,

Igitur dilectus et electus Dei famulus Udalricus, divinæ pietatis gratia præventus, carne mortificabatur, ut spiritu vivificaretur. Christo quoque conresurgebat; quæ sursum sunt tota mentis aviditate perquirens, ea, quæ in mundo sunt, funditus despiciens. Incedebat demisso vultu inter monachorum cœtus, velut agnus mitissimus; ut et habitu demonstraret, quia huic seculo fuerat mortuus. Erat jam vere nomine et opere monachus, erat in obediendo promptissimus, et in Dei servitio studiosissimus. Mores ejus et vita præbuere omnibus virtutis exempla. Habitabat enim in illo Christus, velut in templo suo, dignumque fuerat, ut sanctæ opinionis fragrantia redoleret ex eo. Nullum illi in bonis actibus cerneret esse superiorem, vix quisquam ejus adæquare posset laborem. Orationibus crebro instabat, vigiliarum excubias solcite observabat, corpus suum districtis jejuniis macerabat. Prophetiæ quoque admonitionis documenta vigilanter observans, omnes vias suas diligentissime custodiebat, linguamque suam a loquacitate refrœnabat. Otiosa verba omnino devitabat proferre, sed nec ab aliis curabat audire.

plurimarum virtutum exercitio

26 Aures suas ab audiendis detractionibus firmissime sæpiebat, quas sanæ doctrinæ et sermonibus ædificationum libentissime aperiebat: nam quia continuæ contemplationis penna ad alta volabat, columba etiam fuerat ad fenestras suas, quando resplendebat in eo prudens et discreta simplicitas. [Sed ecce dum supernæ pietatis munera, in sanctum Virum abunde collata, verbis exprimere cupimus, ea pro rei veritate digne explicare nequaquam valemus:] nam quæ lingua congrue disserere poterit, quam mansuetus, quam pius et quietus fuerit, quamque compositus in omni sua actione exstiterit? Cujus, inquam, facundia eloqui valeret, qualiter in sancti Ordinis observatione arserit, quam studiosum, quam benevolum in omnibus se exhibuerit? Tanta siquidem sollicitudine, tantoque fervore per sanctorum Patrum vestigia decertabat ambulare, ut veraciter ejus vitam antiquorum monachorum, sive Patrum studiis posset adæquare.

eam exornat.

27 Per hæc et hujusmodi admirabilis vitæ merita, velut cœleste sidus radiabat inter monachorum collegia. Et licet his aliisque divinæ pietatis charismatibus super omnes esset ditatus, nihil tamen suis meritis pro his attribuebat, sed omnium bonorum largitorem in se glorificabat, dicens cum Apostolo: Gratia Dei sum id quod sum. Renitebat quippe in illo eximium decus humilitatis, quæ est summa virtus vitæ monachilis; hæc ei semper inseparabilis comes adhærebat, cunctaque illius studia, quasi quodam salis sapore, dulcissime condiebat. Nihil in eo fucatum cerneret, nihil religioni contrarium, ut in plerisque fieri solet, obumbrante sanctitatis forma, sub ipso tectum simplici oculo, deprehendere posses. Quid-

quid enim foris relucebat in opere, ex intima cordis humilitate processit. Nam quod revera apud se parvus fuerit, ex hoc quam maxime possumus intelligere, quia inferiores etiam sibi non dedignatus est anteferre.

28 Talibus magnificum excercitiis, sanctus Abbas ad sacerdotale promoveri fecit officium, sibi que constituit capellanum et consiliarium. Et quia sciebat, eum virtute ac sapientia totum esse compositum, suo etiam gregi apud illum confessionis præparavit aditum. Unde accedebant ad eum tam senes quam juvenes, diversis passionibus laborantes, tanto sincerius, quanto securius conscientias suas illi aperientes. Ipse vero cum summa caritate omnes suscipiebat, et more sapientissimi medici, congruis quosque pœnitentiæ remediis curabat. Diligebat autem omnes, et diligebatur ab omnibus. Sed maxime circa novos Christi milites ejus animi fervebat affectus. Hos nimirum tamquam rudes et majoris consolationis indigos, frequenter ad se accersitos, mira benignitate docuit, monuit, et instruxit: illosque adeo in paternæ caritatis sinu fovit, ut ex hoc pater et dux novitiorum specialiter appellari meruerit.

Sacerdotio initiatus, medici ac patris spiritualis officio fungitur;

E

29 Quantæ compassionis et misericordiæ circa lapsos sanctus homo fuerit, ex subjecto exemplo liquidius patebit. Frater quidam fuerat in eadem congregatione, qui, suadente veteroso inimico, jugum disciplinæ per fugam conabatur abjicere: qui peccato peccatum addidit, et aureum vas, in quo corporis et sanguinis Christi sacrosancta mysteria consecrari solebant, secum portandum furtim abstulit. Facta est ergo inquisitio de calice; quo non invento, fuis primus ad Dominum orationibus, ut, ipso revelante, tanti pretii vas non amitteretur; claustrales etiam aditus diligenter custodiri jubentur, ne auctor furti fugæ præsidio elaboretur. Sed miser ille, quem propriæ conscientia reatus graviter torquebat, videns se evadere non posse, sicut desideraverat, ingenti metu concutitur, variisque intra se cogitationum fluctibus confunditur.

edito erga sacrilegum fratrem

30 Confugiens itaque ad misericordissimum virum Udalricum, velut ad tutissimi portus solatium, culpam suam cum gemitu pandit, pœnitentiæ medelam suscipit, ipsique jussus calicem dedit: quem acceptum vir misericordiæ sub terra fossum abscondit, et in crastino petita humiliter in capitulo venia de amissa re, revelatum sibi fore innotuit. Revera enim, ejus pietate promerente, Dei nostri clementia, et damnum ecclesiæ restitui, et fratris crimen occulta pœnitentia purgandum voluit celari. Assumptis itaque quibusdam fratribus, ad locum perrexit, ac primo per industriam circumquaque fodiens tandem exerta fossa, sacratum vas eductum ecclesiastico thesauro reddi fecit. Sic homo Dei pie callidus, dum humanæ naturæ fragilitatem facile labi posse considerat, proximi lapsum clementi compassione dissimulat.

pie callidæ mansuetudinis exemplo.

F

31 Hoc autem lectorem nostrum a volumus cognoscere, nulla nos huic operi inserere velle, nisi quæ veritatis subnixa, radice ejus sanctitatis præconio specialiter sint attribuenda. [Cum enim præclaris gestis ejus personæ singulariter adscribendis abundemus, cur sanctum Virum, velut alienis phaleramentis exornare attentemus? Namque, ut verum fateamur, non eget noster Udalricus, ut vel falsis, vel extrinsecus assumptis laudum favoribus extollatur, qui suis adeo præcellere cognoscitur, ut pro sui numero et excellentia, vix vel a diserta scriptoris comprehendendi possint eloquentia.

a Auctor hujus vitæ, fidem suam testatur,

EX MSS.

quentia. Verum priusquam ad describenda miraculorum ejus insignia procedamus,] animi ejus constantiam, tentationumque certamina, [ad salubre imitationis exemplum proferamus. Quia enim nullius virtutis manifestatio fit sine tentatione, magna profecto legenti erit utilitas, beati Viri pugnās et victorias cognovisse: nam et fortia Christi membra teutantur, ne in suis tentationibus desperent infirmiora.

deinde narrat
stimulis
carnis Sanctum
misere
exagitatum
fuisse.

32 Hoc itaque eximium Christi membrum,] licet corpus suum vigiliis edomaret, et jejuniis; acriter tamen stimulari cœpit ex libidinum incentivis; in tenui et exhausto corpore contrariæ delectationis voluptas pullulabat; [quia, ut Apostolus ait, caro adversus spiritum concupiscebat. Quis miretur, si antiquo hosti hujusmodi impugnationis vento hanc pulcherrimam cedrum impingere Dei judicio conceditur, cum et Paulus, altissimorum montium vertex, ab angelo satanæ colaphizatus legatur, ut magnitudine revelationum extolleretur. Vide etiam Antonium, vide Hilarionem et Hilarionis laudatorem Hieronymum, monastici Ordinis patres ac prævios, carnis suæ stimulo fuisse vexatos. Qui cum tentationibus non cessare, sed viriliter eas, favente Deo, superavere, idcirco in exemplum infirmioribus proponuntur, ut non desperent nec cedant cum tentantur. Poterat hic homo Dei sublimitate cœlestis gratiæ in se collatæ ad modicum elevari, si sese tam infirma passione non sentiret humiliari.

B

cisque adhibuisse
remedium, non
imitandum.

33 Tali igitur molestia laborans,] cum arctissima corporis afflictione et abstinentia ardorem carnis mitigare non posset; iratus sibi, quod tam infirma tentatione diutius fatigari deberet, genitalibus locis candente ferro perforatis, et fune immisso, vulnus vulnere sanavit, et voluptatem in dolorem traxit. [An hic perfectum non vides monachum, vere beati patris Benedicti sequacem et discipulum? Ille impugnante inimico conceptum carnis stimulum, inter veprium spinarumque aculeos reptans, refrænavit; iste immane vulnus corpori infligens, noxium calorem extinxit.] Quid doloris; quid miseriæ hoc vulnere intumescente pertulerit, lingua carnis pavet dicere. Nullum tamen hoc scire volens, animo forti se contra se erexit, solito more laborans, Abbatisque sui obsequio incessanter instans.

C

Sancti viri
patientia

34 In hoc congressu cernens invidus tentator suam astutiam superatam fore, ad alia calliditatis suæ argumenta conversus, in amicum caritatis fraterna odia non cessavit excitare. Nam quidam fratres, Abbatis obsequio inhærentes, simplicitatem et innocentis vitæ puritatem, quam in se non habebant, in beato Viro invidiose carpebant; cum magis, si saperent, bono virtutum ejus odore ad morum suorum condimentum delectabiliter uti deberent: [nec mirum in monachos quoque invidiam cadere posse, cum nec astra in conspectu Dei munda sunt.] Præcipue tamen exarsit, et alios contra eum inflammavit monachus quidam, Hunaldus * nomine, [velut ex subsequenti narratione liquido possumus advertere.]

* alias Hunaldus.

adversis tentata

35 Venerabilis Pater Hugo, iter agens, cum ad quamdam basilicam venisset, et hunc, quem propter sanctitatem ac morum gravitatem in comitatu suo frequenter habebat, Missarum solennia celebrare jussisset, extraneum quemdam Abbatem suscepit, qui colloctionis gratia ad eum divertit; cumque mutux confabulationi diutius inhærerent, et horarum spatia defluerent, reverendus Pater præfatum Hunaldum ad suum sacerdotem misit, quatenus celebrationem mysterii

differre deberet, quoadusque peracto colloquio ipse adesse potuisset. Qui veniens ad hominem sanctum, amari cordis asperitatem, qua intus contra eum tumuit, foris ostendit; illi durum ac turbulentum signum, quod discerni non poterat, cum nimia indignatione faciens. Vir autem Dei, ut erat simplicis naturæ, quia signum non intellexit, indutus veste sacerdotali Missam exorsus est celebrare, existimans videlicet, quod Abbas aliis occupatus negotiis non posset interesse. Quo viso, reversus nuntius, eum coram extraneis, quasi paternæ jussionis contemptorem accusat, verba multiplicat, causam nimis exaggerat, patremque spiritalem, si possit, ad gravem indignationem commovere laborat. Sed prudens magister discipulū innocentiam secum considerans, animo lenis, vultu tamquam iratus apparuit: et qualiter et ignotos, qui aderant, in illo ædificaret, et suis patientiæ ejus exemplum proponeret, solerter intra se tractare cœpit.

D

36 Veniens itaque ad subjectum suum, jam divinis obsequiis instantem, ab altari eum repulit, ac casulam ei abstraxit; et sic Missam, quam usque ad consecrandam oblationem perduxerat, finire coegit. At ille, quoniam signum monachi in tentationibus apparet, qualis semper fuerit in tranquillitate, palam ostendit imminente tentatione: nam reliquis indumentis cum tanta mansuetudinis lenitate seipsum spoliavit, ut nec vulnū quidem pro illata sibi contumelia mutaverit, [Ascensis igitur equis cœptum iter accelerant.] Tunc prudens Pater, ut demonstraret, quod tam severa discipuli correptio non irascentis furor, sed amantis esset probatio, rursus eum mysteria jussit celebrare; quod et ille cum omni mentis explevit devotione. O magnæ humilitatis indicium! o invictæ patientiæ salutare documentum! Talis tantaque tolerantia discipuli, gloria est magistri, aliorum ædificatio, delatoris confusio, et ipsius meritorum non parva augmentatio.

satis dure,

E

37 Addatur et aliud patientiæ ejus exemplum, [quod audienti virtutis præbeat incitamentum.] Solebat Vir Deo carus dulces ac salubres litterarum suarum admonitiones notis suis tam Abbatibus quam monachis privatim dirigere; religiosos et honestos confortans, deviantes vero ad viam veritatis revocans: quam piam et caritativam sancti Viri præsumptionem prædicti ejus æmuli moleste nimis tulere, dolentes, illi amplius, quam ipsis, aut concedi aut licere. Quibus crebra clamationum importunitate aures spiritualis Patris aliorumque seniorum ob id pulsantibus monachis, [de his gravioris culpæ distractioni addicitur, et] pro lege talis correptionis in conspectu conventus præsentatur. [Nec ibi, Domine, famulum tuum deseruisti,] cui per Sancti Spiritus gratiam, tantam æquanimittatis constantiam subministrati, ut cunctis exemplo fuerit et admirationi. Sed et Abbas discretissimus, qui magis aliorum improbitate, quam propria voluntate ad hæc fuerat perductus, facile culpam ignovit, quam non elationi, sed caritati deputavit.

at non superata.

F

ANNOTATA.

a Consule, quæ de Auctore præmonuimus in Commentario num. 21 et sequentibus.

A

CAPUT IV.

Patientia in infirmitate oculi; secessus in locum solitarium; hydropica et dæmoniacus sospitati, calumniator ad frugem reductus.

Oculo Sancti guttatim fluente,

a

B

miram ipse præfert patientiam.

C

*Discedit cum socio in locum solitarium; * alias Limlingen.*

Cumque his, aliisque tribulationum aculeis, superno Opifice ordinante, diligenter examinatus, fidelisque fuisset inventus, cœlestis agricola, qui suos palmites, ut fructum plus afferant, paterno verbere purgat, hunc electum suum palmitem, jam virentem, jamque fructificantem artificiosius purgare disponebat.] Missus etenim ad locum, qui dicitur Marcigniacus a, ut ibi præesset sacris Christi virginibus, quas felicitis memoriæ pater Hugo in eodem cœnobio sub jugum Domini coadunaverat, per longas vigilias noctium, per scribendi laborem continuum, gravissimum capitis dolorem incurrebat. Ipse autem non hoc divinitus pro sua examinatione, sed casu existimans sibi accidisse, aliquoties caput lavit absinthio, ut a tali liberaretur incommodo. Contigit itaque, ut aiunt, festucam absinthii ejus oculo infigi, quæ exinde quia nullo consilio erui potuit, oculus sancti Viri per sex mensium spatia guttatim effluxit.

39 Sed monachus Dei tam exemplo fortium virorum, quam etiam divinarum consolationibus Scripturarum roboratus, ut Job vel Tobias, virtutem patientiæ est assequutus. Et quia scriptum scivit: Beatus homo, qui corripitur a Domino, non est contristatus pro exterioris luminis detrimento: [quia quanto carnalis visus obscurior, tanto mentis acies ad contemplandum superni luminis claritatem fuerat perspicacior.] Infirmitate igitur compellente, Cluniacum revertitur, et misericordiam petens a commisso sanctionialium regimine absolvitur. Cui clementissimus pater Hugo quam benignus exstiterit, qua caritate eum fovērit, quam pie, quam prudenter ejus infirmitatem consolatus fuerit, cujus sermo explicare poterit? Præcipuo etenim illius congregationis membro infirmante, merito compatiēbatur ipse pater, qui quasi caput omnium cognoscebatur esse.

40 Eodem tempore præpotens quidam, nomine Lutoldus, de castello, quod dicitur Rumelingen *, lata quidem prædiorum aliarumque divitiarum locupletatus possessione, sed dulci filiorum carens successione, ex consensu suæ conjugis ad Cluniacense cœnobium perrexit, et prædiis suis ad altare beatorum Apostolorum Petri et Pauli liberaliter traditis, Filium Virginis pro æterna hereditate adipiscenda suum heredem constituit. Quo petente monachos secum dirigi, beatus Udalricus, incolumitate jam recepta, et vir venerabilis, nomine Cuno, a Patre monasterii cum eo mittuntur, quatenus per eorum industriam congrua monachis habitacula construerentur. Postquam perventum est, considerato locorum situ, elegerunt Montem-Rotgeri, in quo ædificia cœnobarum mansioni idonea perspexerunt aptius posse fieri. Sed quoniam hicmalis inclementia ædificationem impediēbat, reverendi seniores, secularium hominum cohabitationem declinantes, in speluncam quamdam, a

prædicto monte duobus milliariibus distantem, sese contraxere; ibique instantis Quadragesimæ dies, pane et aqua solummodo contenti, cum spirituali gaudio deduxere.

EX MSS.

41 Ibi ergo dum vellent secretius latitare, ut divinæ contemplationi arctius possent inhærere, in abdita solitudine turbam patiuntur, dum a multis frequentantur. Nam primo quidem paucis, magis novos homines videndi admiratione, quam suæ salutis causa ad se venientibus, beatus Udalricus prædicavit verbum vitæ; et exinde innumerales hominum turbæ ad eos certatim confluerent. Sed prudentissimus Vir Udalricus sibi solerter prospexit, Missarum solemniam, psalmos, et hymnos ex monastica traditione constitutos, necnon psalterium ex ordine decantans. Post hæc, tamquam sibi animæ suæ Sponsum dicentem audiret: Surge, sonet vox tua in auribus meis; de dulcissimo quietis suæ thalamo foras processit, et erroneo populo, adhuc rudi, adhuc animali, et solo nomine Christum confitenti, viam salutis ostendit. Sic acuto prædicationis suæ vomere agrestium hominum corda scindens, ac peccatorum spinas, audita eorum confessione, eruens, remedia pœnitentiæ illis indixit; sicque per ejus eruditionem plebi, eatenus in umbra mortis habitanti, lumen veritatis oriri cœpit.

sed latere non valens, a pluribus frequentatur ac rudēs instruit.

E

42 Cumque ex diversis partibus, utriusque sexus et ætatis copiosa multitudo, tam pro corporum quam et animarum salute recuperanda, catervatim ad eos concurreret; venit inter reliquos mulier quædam miserabilis, a parte cinguli usque ad ima pedum inflata morbo hydropis et commaculata lepræ contagiis, quæ infirmitatis suæ miseriam servo Dei apertens, consilium simul et auxilium illius flicbiliter expetiit, ita inquam: O serve Dei venerande, o infirmantium fidelis medice, infelici mihi, quia potes, celeriter succurre. Omnia, quæ habere potui, in medicos erogavi; amisi rerum substantiam, nec adhuc evasi infirmitatis molestiam. Tu ergo calamitatis meæ misertus, fer opem, quam exspecto; quia desiderii mei votum per tuæ sanctitatis meritum impleri posse non diffido. Hæc et his similia quæ doloris acerbitas suggessit, illa cum gemitu proclamante, vir Dei, misericordia motus, lacrymis ora rigantibus, aquam benedixit, infirma ægrotantis membra humiliter lavit, ac Domini clementiam pro illa suppliciter deprecans, a se in pace dimisit. Hanc per ejus orationem, integerrimam post paucos dies recepissee sanitatem, narravit prædictus venerabilis vir Cuno, veridicus videlicet testis, qui eam vidit post adeptionem optatæ incolumitatis.

Mulier hydropica

F

43 Hujus igitur miraculi fama longe lateque se per populares aures diffundente, tanto amplius cœpit homo Dei frequentari, quo * prædicationis ejus verba signorum splendore videbantur illustrari: cum interea quidam immundo spiritu possessus adduceretur; ut pro ejus ereptione ad januam divinæ misericordiæ pulsaret, Jesu Christi famulus, exoratur. Victus itaque tam supplicantium prece, quam miseri hominis vexatione, Salvatori nostro, vivificatricem passionis suæ hostiam pro illo immolaturus, ad altare accessit; perceptaque sacrosancta communione, arreptitium, ut et ipse salutare sacrificium sumeret, adduci præcepit. Sed sævissimus inimicus, dolens se suæ habitationis subsellium sub celeritate relictum * fore, tam variis, tamque horrendis vocibus non cessabat intonare, ut multarum bestiarum greges coadunatos crederes; tantaque

ac dæmoniacus

** supple magis.*

** alias relictum.*

EX MSS.

fortitudine, ne adduceretur, remitti cœpit, ut illum tam viri Dei præsentiam, quam sacram hostiam exhorre, patenter intelligeres.

sospitantur.

44 Jamque ductorum manu deficiente, præfatus Cuno accedens, lassis auxilium tulit, rebellem ante altare statuit, et ore illius vi aperto, dandi Eucharistiam locum dedit. Qua data, totis collectis viribus, quasi leo ferox concepto furore, ruptisque vinculis prosilit de cavea; ita de manibus se tenentium erupit infelix homo cum terribili insania, qui nisi a prænominato monacho, perneciter post eum currente, retineretur, de ipso prærupti montis præcipitio, impulsu dæmonis elidendus corruisset, utpote qui totus in præceps ferebatur. In eodem loco, dum coactus subsisteret, superna gratia largiente, et beati Udalrici oratione suffragante, inimicus fugatur, et sui sensus compos effectus homo sibi redditur. Hujus miraculi prædictus Cuno exstitit relator, vir sanæ theoricus, justitiæ et veritatis amator. Nam Sanctus Domini cetera quidem vitæ suæ instituta, quæ huc usque pro nostro posse digessimus, quibusdam familiaribus suis rogantibus, immo compellentibus, simpliciter est locutus. Miracula vero quæ per eum Dominus operatus est, non ipsius relatione, sed probabili discipulorum ejus comperta sunt assertione: dum enim laudes hominum fugit, suorum gestorum prædicator esse noluit.

B

Sacerdotem,

45 Ut ergo ad id, unde paululum digressi sumus, manum reducamus, ubi jam tristi algoris asperitate discedente, læta vernalis temporis amœnitas blande cœpit arridere, venerandi patres ad propositum opus redierunt, et officinas, monasticæ quieti competentes, pro loco ac rerum facultate, construere curarunt. Quorum operi perficiendo, dum prompto animo circumpositarum plebium devotio auxilium præberet, eosque cum magno venerationis amore coleret; duo presbyteri, in vicinitate positi, sui quæstus jacturam metuentes fieri, contra famulos Dei gravissimis invidiæ facibus sunt accensi. Quorum unus dum in cujusdam diei solemnitate ad populum sibi commissum, sermonem faceret, quasi in ænigmate loquens, ait inter alia, herbam quamdam pestiferam in illis regionibus germinare, quæ suæ perditionis veneno omnem illam terram infunderet, si contigisset eam fructum proferre.

C

pessime S. Udalrici, ejusque sociorum famæ detrahentem,

46 Cuncta plebs, quæ aderat, his auditis, pavore et admiratione vehementi concutitur, et si tam periculosi germinis herba ostendi vel eradicari posset, solícite sciscitatur. Rursus perversus prædicator, virulenta suæ malitiæ seminaria cordibus illorum infundens: Monachi, inquit, isti a Cluniacensi cœnobio in has partes venientes, simulatione, avaritia et invidia pleni, vestræ salutis omnino sunt contrarii; qui si inter vos coaluerint, suæque prædicationis nociva semina in cordibus vestris crescere fecerint, quidquid boni operis mea sollicitudo in vobis plantavit, citius perdetis, nec ullarum virtutum fructus proferre poteritis. Fusis ergo ad Deum precibus, ut eos divina bonita a vobis alienare dignetur, supplicate attentius, ne eorum subdola doctrina et ficta sanctitas vestrum sensum decipiat, et, quod absit, vestræ salutis statum pervertat.

ad se hospitii gratia digressum,

47 Hæc et his similia cum dixisset, quibusdam minus peritis abominabiles preces pro illorum alienatione fundentibus; prudentioribus vero rem tacite secum considerantibus, præcurrens fama, servos Dei edocuit, quæ et quanta malignus

presbyter adversus eos rabido ore protulerit. Contigit exinde, ut idem sacerdos iter per prædictum montem ageret, et, diei circulo terminante, superveniens caligo noctis reditum ad sua prohiberet; unde nimis anxius, quid agere posset, quia cæcitas noctis tenebræ, viæque dispendium reversionem ejus impediunt, animo inter spem et metum posito, ad monachos Dei, quibus invidiose detraxerat, coactus divertit. Beatus vero Udalricus, cum æmuli sui adventum cognovisset, ne malum pro malo redderet, obviam ei processit, hilari vultu eum suscepit, susceptum, ut monasticæ religionis consuetudo deponeret, primum ad orationem duxit. Cum post impensa orationis suffragia, ut filius pacis pacem obtulit in amplexu et osculo caritatis, dulci illum demulcens alloquio, omnique humanitatis refovens obsequio. In crastinum vero caritative dimissus, divina compunctus inspiratione, pertractare secum presbyter cœpit, quam benigne, quamque officiose ab his susceptus fuerat, quos ipse gravissimis verborum jaculis impugnare non timuerat.

D

48 Pro tanto igitur reatu pœnitentiam intra se agens, odium dilectione, detractiones laude, inimicitias pace commutavit. Ad propria etenim reversus, cum in proximo Dominicæ diei festo Missarum solemniam in conventu plebis celebraret, monachos Christi, quos publica voce prius diffamaverat, magnis laudum præconiis extollebat; sese in eorum detractione reum protestans, culpæque suæ vinculum populi oratione relaxari sibi a Domino humiliter deprecans. Deinceps itaque firma ac sincera dilectione, benignissimo suo susceptori, ipsiusque fratribus connexus, patientiæ caritatisque eorum constantiam suis omnibus commendavit; ipseque cum parochianis suis ad Cellæ opus consummandum prompto animo illis auxilium præbere studuit. Sic hominis Dei pietas, sic patientia ejus et humilitas meruit remunerari, qui inimicum propter Domini diligens, melius illum amando, quam adversando superavit: cui etiam, cum oportunitas se obtulit, benefacere non distulit.

E benigna hospitalitate sibi devincit et ad frugem reducit.

ANNOTATA.

F

a Non procul ab oppido Semuro ac Ligeri amne, in episcopatu Augustodunensi situm esse, jam pridem notatur in Commentario prævio Vitæ S. Hugonis, tom. 3 Aprilis, § 3, pag. 632; ubi de fundatione hujus loci agitur, allato ejus fragmento e Bibliotheca Cluniacensi, aliisque huc spectantibus.

CAPUT V.

Obloquia, quia satagebat Burchardum Episcopum corrigere; constructum utriusque sexus monasterium; sanatio puellæ a cancro.

Constructo igitur cœnobio, cunctisque rite dispositis, sanctus Pater, relinquens cum fratribus, qui jam illic coadunati fuerant, sæpe nominatum Cunonem, Cluniacum revertitur, ibique in grata mentis suæ solitudine aliquandiu-

Constructo cœnobio Paterniacum tendit;

quie-

A quiescens, secum commorabatur. Sed quia fluvius iste magnus, qui jam plurimorum arentia corda irrigaverat, virtutumque fructus proferre fecerat, intra ripam sui alvei diu non fuerat includendus, ad alia rursus terrarum spatia infundenda est emissus. Nam Paterniacensium *a* monachorum curam, jubente suo Abbate, suscepit, quos suæ eruditionis fonte perfusos; perfectæque vitæ exemplo informatos, in bonis operibus florere fecit. Et quia non solum illos, sed et cunctos homines, quantum in ipso erat, salvos fieri cupiebat, Burchardum *b* Lausannensem præsulem, in cujus diocesi præfatus locus est situs, Salvatori suo laborabat lucrifacere, quem omnem viam carnis ingressum, nec ad Jesu Christi, sed ad sua lucra cognovit prona mente intendere. Cujus opera dulci ac salubri litterarum suarum admonitione sæpius conveniens, adhortabatur eum, ut religiosæ vitæ instituto demonstraret, quid saluti, quid officio, quidve dignitati suæ congrueret: cujus correctioni tanto instantius imminebat, quanto in personarum acceptione minime judicabat.

ubi, dum
Burchardum
Episcopum
meliori frugi
reddere sata-
git,

B 50 Sed Episcopus, suæ saluti inimicus, admonitiones pii Patris non attendit, auditum a veritate avertendo, et spatiosas mundi vias ambulando. Susceptum interea in eodem cœnobio Clericum quemdam Pontifici notum beatus Udalricus convenit, eumque si suus Antistes resipiscere vellet, sciscitatus, multa super illius aversione est conquestus. Clericus vero pie simpliciterque loquentem patienter quidem, sed non simpliciter audivit, reversusque ad Episcopum, dulcia viri Dei verba pervertens, ac aspera quæque de suis commentis adjiciens, graviter illum accusavit. Dumque homini per pravam adulationem studuit placere, Deum in suo famulo, non veritus est offendere. Nam ad majorem suæ iniquitatis cumulum, animum Pontificis ad tam immanem commovit furorem, ut milites, suos præmiorum pollicitatione ad servi Dei accenderet persecutionem: qui pecuniæ cupiditatem innocentiae præferentes, diu innocentiae justitiæque amatori insidias moliuntur, domnum Cunonem, cujus sæpe meminimus, Cluniacum pergentem comprehenderunt, hunc Episcopi sui reprehensorem existimantes, in quo ob satiandam crudelem Domini sui voluntatem, nimiam impietatis suæ sævitiam exercere, rebusque omnibus denudatum reliquere.

nihil promo-
vet.

* alias accen-
dens.

C 51 Ille vero, ut vir timens Deum, flagellantis Domini judicium patienter sustinuit, ipsiusque provinciae defensorem expetens*, quis sit, quid pertulerit, quoque pergere velit innotuit. Cujus adjutorio recepit sua, suisque persecutoribus pro scelere sui erratu veniam postulantibus, prompta affuit indulgentia. Videns itaque memorabilis pater Antistitem ad tam apertas tamque crudeles inimicitias erupisse, cessit, locumque dedit iræ ne injuriæ, siquæ sibi accessuræ erant ad gloriam meritorum, persecutori suo fierent ad perpetuæ confusionis opprobrium. Reversus etenim ad Cluniacensis cœnobii arcem, diversis munitam virtutibus, protegente Deo, insidiatorum suorum evasit manus. [Quid illi eo tempore ad suæ sanctitatis indicium, et Abbatis sui tutelam divinitus sit concessum, breviter puto intimandum].

Visionem ha-
bei S. Hugo
de sancto
Udalrico.

52 Illis etenim diebus beatus Hugo pro monasterii sui utilitate, communi fratrum decreto, exterarum nationes decreverat expetere, quod ne fieret, Beatus iste sancto Spiritu edoctus, beato magistro humiliter suasit; nec illum, licet aliorum votis contrarium esset, ad consentiendum

sibi difficilem habuit. Ea nocte cum dormitum esset*, vidit in somnis sanctus Abbas, rejectis vestibus, totum se denudari, et, hoc superveniente, nuditatem ipsius honeste cooperiri. Mane itaque facto, consiliarium suum accersiri jussit, illique visionem ex ordine narravit, gaudens, se per ejus prudentiæ consilium, periculum evasisse, quod se incursum non dubitabat, si aliorum suasionibus voluisset acquiescere. Qualiter vero beatum virum ad Alamannorum Brisgaugiæ videlicet partes, ad multorum salutem, per divinam providentiam contigerit pervenisse, cum omni gaudio et exultatione mentis libet commemorare.

EX MSS.

* alias iisset.

53 Degebat in Brisacensi provincia miles quidam gloriosus, Hesso* nomine, genere nobilis, sed nobilior fide, moribus animique devotione. Hic, divina gratia inspirante, veræ religionis amator effectus, prædia sua sanctæ Cluniacensis ecclesiæ delegavit, atque in ipsis divinæ servitutis scholam ad congregandos inibi theoricæ vitæ sectatores construi postulavit. Susceptis itaque in sua possessione monachis, cum habitatio monastico proposito minus idonea videretur, aliorum vertit religiosam intentionem mentis. Locus igitur quidam, in eadem regione situs, qui etymologiam sui nominis ex adjacentium camporum silvarumque virenti amœnitate ostendens, Gruningen *c* dicitur, legitimo concambio facto cum duce Bertholdo, cujus ditioni subiacebat, studio et industria clarissimi viri Hessonis, monachorum juris efficitur, [qui quomodo regulari custodiæ aliquantulum aptior videbatur, constructis mansionibus, monachi illuc sunt translati; nec ibi, ut postea clarebit, stabiliter mansuri.

Construitur
monasterium
in Brisgoia,
* alias Hasso.

E

c

54 Sed fit plerumque ut sacrorum locorum stabilitas et religio, quæ in sui primordio paulisper retardari videtur, procedente tempore, per Dei gratiam, et prudentium virorum industriam, in suo statu stabilius perfectiusque solidetur. Quod manifestius probabimus, cum sequentium rerum effectus descriperimus.] Nam tandem post aliquot annorum curricula, venerationis pater, Udalricus, in omni norma cœnobialis vitæ ad unguem edoctus, a sancto Hugone ad præfatum locum dirigitur, quatenus per ejus studium atque laborem vinea cœlestis Agricola inibi plantaretur. Qui commissi gregis curam sollicite cœpit agere, monitis et exemplis oves Christi instruens qualiter se ab invisibilis lupi rabie possent defendere.

cui præfici-
tur S. Udal-
ricus.

F

55 Non post multos itaque dies felicissimi adventus ejus, bono virtutum illius odore jam se per regionem diffundente, offertur ei inter filiorum suorum manus matrona quædam nobilis vexata furore sævissimi dæmonis, qua sub ipsis vinculorum nexibus, quibus ob immauitatem furoris stringebatur, in conspectu viri Dei pavendo fremitu variisque conatibus perstrepente, ut patenter intelligeres inimicum ejus præsentiam expavescere; frater quidam, Warinherus nomine, de meritis sancti Patris pie præsumens, suas preces adstantium votis simpliciter adjunxit ita inquit: O Pater sancte, qui omnibus iu afflictione positis auxilium orationis tuæ clementi compassione impendis, cur super gravissima hujus miserrimæ mulieris vexatione solita pietate non moveris? Huic vel benedictionis tuæ munus largire, quatenus ab infestantis inimici liberari valeat invasione.

Oblatam sibi
energumene-
nam,

56 Quibus auditis, vir humillimus vehementer obstupuit, fratremque quasi simpliciter locutum,

quod

A
*præ animi
modestia a se
non curan-
dam refe-
rens, Deum
precatus li-
beravit.*

quod talia de ipso præsumeret, gravi indignatione coarguit, dicens; se hominem peccatorem, nullius meriti dignum esse, per quem divina miseratio sospitatem illi dignaretur conferre. Salutem tamen illi a vero medico Jesu Christo, sed non in sua præsentia adipiscendam, imprecatus abscessit: ac secreto ingressus ecclesiam, corde contrito, spiritu humiliato, lacrymis uberrimis Domino pro illa supplicavit. Nec diu distulit superna clementia vota supplicantis amici, quem ob suæ humilitatis custodiam, declinare vidit laudem favoris humani. Comitibus etenim miserandæ mulieris cum mœrore eam reducentibus, ipsa subito de manibus eorum in terram corruit, ac quasi per unius horæ spatium, usu loquendi subtracto, moribunda jacuit. Ibi itaque superbo hoste, per humilitatem servi Dei adhuc precibus incumbentis, de vase, quod possederat, ejecto, matrona surrexit incolumis, ac reversa cum suis, gratias egit Deo, ejusque fideli famulo, per cujus meritum receperat gaudia optatæ sanitatis. Hoc miraculum, prædicto fratre Warinhero referente, cognovimus, qui adhuc superstes vivit in domo Dei, sanctæ simplicitatis et innocentiae monachus.

B
*Judicans Vir
sanctus*

57 Cum ergo in præfato loco servus Dei aliquo tempore mansisset, anxiam cœpit, quod ovium suarum eaulas nequaquam in tuta mansione, sed quasi in mediis luporum faucibus, vidit constitutas. Idem etenim locus, licet sui amœnitate spectantium oculis grate arrideret, licet ubertate fructuum labori cultoris respondeat, patet tamen undique accessibus viarum, circumfunditur frequentia secularium hominum, arctatur penuria multarum rerum monasticæ quieti necessariarum. Quæ omnia Vir altioris ingenii solícite perpendens, plurimum obsistere spirituali professioni; filios adoptionis, quos a carnalium hominum vita et moribus alienos voluit existere, etiam loco ab illorum visu et auditu satagebat segregare. Cujus rei cura, diversos anfraetus eremi, Brisacensi pago adjacentis, perlustrans, invenit tandem locum ex antiquorum traditione, Cella nuncupatum, a secularium turbine longe remotum, nemorosa arborum densitate eonsertum, irriguum aquarum fluentis, florigeris amœnum pratis, et per omnia opportunum eautelæ vitæ monachilis.

C
*locum prio-
rem handsa-
tis a secula-
ribus remo-
tum, ad
alium per-
git:*

d

58 Hunc igitur omni desiderio amplexatur, Burchardum d Basileensem antistitem, ad cujus jus spectabat, cum nobilibus viris convenit, et sub multorum testimonio probabili recompensatione faeta, fratribus suis eorumque successoribus perpetuo jure habitandum acquisivit. Transfrens igitur athleta Christi vincam de Ægypto, et velut alter Moyses dueatum præbens Dei populo, introduxit eum in eandem solitudinem, ut per duos et asperos labores patienter exercitatus, intraret tandem terram lacte et melle manantem. Constructurus autem monasterium cum religiosiis fratribus, prælato sanctæ Crucis signa-ulo, locum futuræ fabricæ perlustrat, ad precum vota suppliciter persolvens, ipsum aqua sanctificationis consecrat. Ipse quoque ad fundamentum ponendum primus sareulo terram aperit; deinde exemplum magistri discipulorum devotio subsecuta, terram certatim egerit. [Hæc ideireo commemoravimus, ut præsentis et subsequentes semper habeant in memoria, a quanta sanctitate et religione præfati loci surrexerint primordia.] Cum tandem sub magna rerum penuria ejusdem ecclesiæ ædificium esset consummatum, in honore

summorum Apostolorum Petri et Pauli constat esse dedicatum.

EX MSS.

59 Hujus igitur sanctissimi Patris studio atque meritis post Deum præcipue est adscribendum, quod primum in ea eremo militiæ cœlestis Regis quoddam gymnasium noscitur esse constructum, vel quod inibi Deo serviens fidelium populus merito et numero est adauctus. Accensa etenim hac splendidissima lucerna, et bonorum operum exercitiis super candelabrum eminenter posita, multi in tenebrarum caligine constituti gaudebant se illius claritate illustrari. Nonnulli etenim de magno et spatioso hoc mari cupientes emergere, ejus sanctitatis consilium non dubitabant expetere.

*ubi condit
monaste-
rium,*

60 Sed vir beatus, licet ad fratrum suorum sustentationem terrenarum rerum valde indigeret supplemento, nullum tamen sibi attraxit sermone composito. Nam magnis quoque viris, divitiarum gloria fultis, gratia conversionis eum adeuntibus, proposuit loci paupertatem distractionem Regulæ, propositi laborem; suadens, ut alia expeterent monasteria, ubi non constringerentur tam grandi rerum inopia. Quia Deum non fecte sed veraciter quæsierunt, [sponte] se dura quæque et aspera propter spem vitæ æternæ patienter subituros [promittentes], sub tali magistro jugum Christi susceperunt. Hi non solum rebus, quas reliquerant, loci indigentiam plurimum supplere, verum etiam seipsos relinquere, per religiosæ vitæ conversationem, nominis sui professionem ornavere. Venerandi etenim Patris monitis instructi, moribus ædificati, meritis adjuti; de peccatoribus justi, de carnalibus spirituales, [de terrenis cœlestes] sunt effecti.

*magnis in il-
lud viris ad-
scitis.*

E

61 Cum itaque totius religionis amator lucrandis animabus propensius invigilaret, sollicitus fuit, ut etiam muliebrem sexum faucibus antiqui hostis subriperet. Unde in villa, quæ Boleswiler* dicitur, distans a monasterio fere milliaro uno, non solum eas collegit, quæ maritales delicias postponerent; verum etiam, quæ virginali decore candentes, cœlestis Regis sponsæ vocarentur, et essent. Hæc sub utraque conditione seculo renuntiantes, cum nitore castitatis, accensisque lampadibus in adventum Sponsi sui sese satagebant præparare, quatenus eum eo cœlestis aulæ thalamum mererentur intrare. [Ad quas, quia secundum narrationis seriem pervenimus, miraculum quoddam, quod apud illas Vir Dei, dum in eadem villa consisterent, perpetravit, silere non debemus.]

*In monaste-
rio puella-
rum a se con-
dito*

** alias Bolps-
weiler vide-
tur scribi.*

F

62 Quadam etenim vice spiritualis Pater easdem filias suas, quas Christo genuerat, more suo exhortationis gratia visitabat. Cui una ex ancillis Dei, Vinnecha* nomine, filiam suam virginem sacram, quam secum de mundi naufragio ad monastiæ quietis portum adduxerat, benedicendam offerbat. Nam invaserat faciem illius cancer, morbus letalis, jamque miserando modo nares corroserat usque ad confinium labii superioris, super cujus plagam cum ea vice, secundaque adveniens, medicinalem Omnipotentis misericordiam suppliciter invocasset; ut in tertio adventu suo malum morbi latius crevisse conspexit, solita pietate commotus, erumpentibus lacrymis, puellæ inquit: Quid est, filia, quod antiqui hostis invidiam adeo tibi prævalere video, ut orationibus servorum Dei non valeas liberari de hujus passionis incommodo: nam in virtute Jesu Christi confidebam, te jam incolumitati esse restitu-

*quamdam fi-
liam cancro
laborantem,
sanitati re-
stituit.
* alias Wau-
cha.*

tam.

EX MSS.
quanto disciplinam monasticam studio promoverit,

A tam. Hæc dicens, locum vulneris ex omni parte sanctis manibus ambiendo, apposito simul orationis antidoto contrectat, ac sic eam dimittens, in nomine sanctæ et individuæ Trinitatis imperat, ne amplius ex illa infirmitate ullam molestiam sustineat. Quod Viri Dei præceptum celer effectus subsequitur. Nam eadem hora puella cum naris purgatione vermem adinstar parvissimæ testudinis projecit, cunctisque, qui aderant, gaudentibus, sanata * Dei magnalia ac beati Viri merita non tacuit. Hoc gestum ejusdem venerabilis feminæ, matris videlicet sanatæ virginis, aliorumque testimonio ad nos constat esse perlatum, quorum fides et devotio virtutis præbet incitamentum.

* alias sancta.

ANNOTATA.

a *Situm esse in diœcesi Lausannensi liquet e verbis proxime sequentibus. Notat Mabilio ibidem ex decreto capituli generalis anno 1326, debuisse esse 30 monachos.*

B b *Percussum jam pridem anathemate a Gregorio VII, quia contra hunc Pontificem adhærebat Henrico Imperatori, narrat Baronius ad annum 1076: alii, teste Mabilione, ad annum præcedentem.*

c *Germanice grun, Belgice groen, Latine viridis.*

d *Burchardus ab Hasenburg ponitur in Basilea sacra, anno 1658, a Collegio S. J. Bruntrutano edita, inter Basileenses Antistes vigesimus novus, signato anno 1072: ubi plura.*

CAPUT VI.

Præclaræ Viri sancti virtutes.

Quam magno variarum virtutum ornamento enituerit;

C Operæ pretium esse existimo, præconiis signorum illius paulisper intermissis, laudabilem vitæ ejus conversationem texere, [ut posito fundamento, miraculorum ædificationem aptius postmodum videamur exigere. In primordio quidem conversationis ejus pauca de morum illius qualitate perstrinximus; hic vero qualiter suscepto hujus loci regimine vixerit, qualiter docuerit, ob multorum utilitatem pro nostris viribus breviter evolendum putamus. Nam in hujus nostræ fragilis, jamque ad occasum vergentis ætatis tempore, deficiente jam Sancto, ut ita dicam, mirabilius est sancte et innocenter vivere, quam exteriora miracula, quæ cum electis, et reprobis communia sunt, perpetrare.] Erat igitur Beatus iste fide firmus, spe certus, gemina caritate refertus, mundus corde, pius voluntate, discretus in simplicitate. Erat etiam in consilio circumspectus, in sermone disertus, in omni actione sua compositus; constans in adversis, humilis in prosperis, nec nimis in severitate rigidus, nec in hilaritate remissus: sed honesta gravitate temperatus, justitiam dilexit, iniquitatem odio habuit, supernique Arbitri voluntatem in omnibus sectari studuit. Misericordiæ pietatisque visceribus plenus, mira mansuetudine et invicta patientia præditus, [egregiis quoque studiis floruit, velut sequentis series narrationis declarabit.]

64 Nam circa salutem fratrum, suæ providentia commissorum, valde fuerat sollicitus, om-

nimodis ad hoc invigilans, ut sub ipsius magisterio nullus vel religionis vel animarum utilitatis subreperet defectus. Unde ipse primus ordinem regularis disciplinæ in eodem cœnobio servandum statuit, qui ipso auctore ac doctore in augmentum religionis excrecens, hodie quoque, Dei gratia, meritisque ipsius opitulantibus, salvus consistit. Nam cum adhuc pauci numero essent fratres, qui sub ipsius regimine Domino serviebant, tam exemplo ejus et admonitione, quam propria voluntate perfectionisque vitæ desiderio, traditiones Cluniacensium Patrum Ordinisque districtiorem observare satagebant: in tali namque tantoque magistro sese quasi in lucidissimo speculo considerantes, formamque, cui imprimerentur, ante oculos habentes, de virtute in virtutem studebant proficere, ut tandem Deum deorum in Sion mererentur videre. Ipse quoque secundum Apostolicæ institutionis regulam, prout cuique competeat, in omni patientia et doctrina arguebat et obsecrabat, non piger in solitudine, ne remisso ullum in propositi fervore negligentia torporem posset generare.

65 Ipse primum, petente Willelmo a Hirsau-giensi cœnobii reverendissimo abbate, Alemanniæ monasteriis consuetudines Cluniacensis ecclesiæ invexit: quas plerique monasticæ religionis amatores, tanto studio tantaque veneratione observant et amplectuntur, ac si opes regias se habere gratulentur. De quibus duos libellos luculento sermone composuit; quorum conscriptio tam per Alemanniæ, quam et aliarum regionum monasteria longe pervolavit: quos si forte leges, quasdam divinæ servitutis aliorumque officiorum, nec non obedientiæ, humilitatis, fraternæque caritatis leges conscriptas in eis reperire, studium, ingenium quoque, sapientiamque viri inibi manifeste poteris cognoscere. Erat enim homo iste doctus paterfamilias in regno cœlorum, proferens de thesauro suo nova et vetera, nude multos ad scientiam erudit: ideoque sicut stella in perpetuas æternitates fulgebit.

66 Quoties ad circumpositorum Abbatum, sive monachorum cœnobio visitationis gratia veniebat, non ut hominem, sed ut re vera magni consilii Angelum, cunctorum devotio cum omni eum reverentia et alacritate suscipiebat. Cujus dilectio illorum cordibus adeo insedit, ut eum Ordinis sui Patrem ac doctorem appellarent, hodieque nomen et sanctitatis ejus merita in benedictione commemorent. Qua vero austeritate Athleta Christi corpus suum castigaverit, ne aliis prædicans, ipse reprobis efficeretur, fragilitas nostra vix referre valet. Primo anno quo divina dispositione populum Dei regendum suscepit, quadragesimales ipsius anni dies in panis et potus, [qui ex aquæ hordei sive avenæ permixtione confectus,] vulgo cervisia dicitur, perparco sumptu exegit: sicque suam devotionem familiarique Christi salutem, cui speculator positus fuerat, summo rerum Speculatori commendavit. Alioque tempore, cum naturalis necessitas poposcisset, tam tenuiter ab eo cibus sumebatur, ut potius cogi quam velle * videretur. Plerumque ad principalem mensam sedens, circumvallante se fratrum corona, prægustatis paulisper escis, refrænans edendi appetitum, spiritualibus epulis animam suam delectabiliter pascebat; psalmis orationibusque vacans, cœlo totus intendebat.

67 Nonnumquam etiam præ nimia lassitudine somno superveniente correptus, communi refectioe completa, ab aliquo fratrum facto signo

E a
iunctis ab ipso primum in Alemanniæ Consuetudinibus Cluniacensibus.

Ejus fama ad circumfectos monachos propagata; austeritas vitæ in victu

* tibi velle relici.

lautiores epulas averrantis; vigiliæ;

EX MSS.

surgere est admonitus. Quid dicam? Quod numquam lautiores epulas, nisi summa infirmitate cogente, quæsiuit. Quid? Quod nec saporem quidem, vel in simplici cibo attendit. Quod apponebatur ei non in concupiscentia, sed ad necessitatem corporis simpliciter et cum gratiarum actione sumebat; nec dulcia avidius, nec minus sapida gustans despectius. Vigiliæ ejus, vigiliæ longæ et laboriosæ, et quæ pene ipsam naturam debitæ obsequiis viderentur defraudare. Nam cum fessos artus respausandi gratia lectulo collocasset, ubi parum somni prægustavit, excussis membris de somno, ecclesiam intravit, crebrisque suspiriis psallendo et orando seipsum holocaustum medullatum Domino in ara cordis mactavit. Nonnumquam etiam in stratu suo jacens vel residens, animam suam in conspectu Domini effudit, et secundum Psalmographi sententiam, laborans in gemitu suo, lavansque per singulas noctes lectum suum, lacrymis suis stratum suum rigavit.

* alias strato.

domum lacrymarum;

B

68 Cumque vero ad magnam illam cœlestis Agni mensam accessisset, ut sacrosancta passionis ipsius mysteria celebraret, mox totus lacrymarum undis fluctabat, totus in Deum, fontem vivum, sitiebat. Tantam siquidem compunctionis gratiam habebat, ut aliquoties cum nec vocem ederet, nec labia moveret; quasi divino examini assistens copiosa fletum effusione totam faciem rigaret. Anima quippe ejus, omniaque ejus interiora nomen sanctum Domini benedicebant. Quem cum quidam discipulorum ejus pane lacrymarum die ac nocte pasci perpenderet, admiratus super jugi illius afflictione, cur se tam inconsolabili luctu attereret, præsumpsit inquirere. Cui servus Dei humiliter respondens: Primo, inquit, delictorum meorum maculas ablucere cupio. Secundo exilii mei ærumnas et labores defleo. Tertio, nos qui monachi censemur, multos numero, paucos esse merito, lacrymando perdoleo. O beatum virum! o beatas lacrymas! quas et rationabilis causa produxit, et humilitatis commendatio in audientiam superni Arbitri admisit. Vere, inquam, felicem! qui cum beatis in hoc seculo languentibus*, divinæ consolationis expectavit re-promissionem.

* alias lugentibus.

arcta taciturnitas;

C

69 Silentii quoque tam diligens custos fuerat, ut a mane usque ad signum primæ horæ precibus et contemplationi sæpissime incumberet, et sic demum oris claustra ad doctrinæ ædificationisque verba reseraret. Sed et omni tempore, aut utiliter tacere, aut fructuose loqui studebat; sicque cum Psalmista orabat: Pone, Domine, custodiam ori meo; et ostium circumstantiæ labiis meis. Nam ut fratribus quoque suis certas silendi vel loquendi metas poneret, mystico sacroque jejunii tempore, tertiæ horæ laudem horologio constituit significandam, ut determinatam taciturnitatis seu necessariæ locutionis regulam observantes, sacris diebus debitam impenderent reverentiam. Jam vero, ut brevi locutionis cingulo* specialia ejus comprehendam studia, orationi lectio, lectioni salutaris doctrinæ admonitio, admonitioni scribendi vel dictandi crebra successit exercitatio.

* alias summatim.

vitæ contemplativæ cum activa consuetudine; hospitalitas;

70 Si quid autem pro monasterii vel fratrum utilitate tractandum erat, id cum moderata gravitate fiebat. Sæpius tamen altius ingemiscebat, sese ex suscepti officii cura temporalibus vitæ negotiis vel ad modicum implicari: cum Maria potius pedes Domini incessanter cupiens exoculari, quam eum Martha exterioris ministerii so-

licitudine occupari. Utriusque tamen vitæ typum rebus expressit, quia spiritualem quietem dulciter amplectens, activæ etiam vitæ administrationem non deservit. Operibus enim misericordiæ cum omni studio et hilaritate insistens, omnes supervenientes hospites, ut Christum suscipere, illisque humanitatis* officia summa cum devotione curabat impendere: quos non solum carnalibus beneficiis fovit, verum etiam dulcissimo exhortationis sermone veluti saluberrimis quibusdam ferculis, animas æque refecit.

* alias humilitatis

71 Illius quoque membris, qui propter nos egenus factus est, cum dives esset, Christi videlicet pauperibus, hic pauper Christi maxima cura, sanctaque intentione, ut revera ipsorum capiti servivit: quos etiam patronos suos, suosque dominos appellavit. Hos ipse jejunos pavit, horum in sinum eleemosynam abscondit; his pedes lavit, capillis extersit, sancto ore osculari non despexit; quorum ut nuditatem contegeret, se plerumque non erubuit denudare, ne carnem proximi sui videretur despicere. Aliquoties in itinere constitutus, si pauperem nudum obviam habuit, a via secretius divertens, lumbare indumentum, quo inferiora corporis tegebantur, latenter eductum, nudo tradidit induendum; repntans secum, laneum vestimentum, quo utebatur propter suam asperitatem, pauperi minus esse acceptum.

misericordia erga pauperes mirifica;

E

72 Venit aliquando ad eum quædam paupercula, veste religionis induta, cupiens tam largitate ipsius perfrui, quam verbo consolationis recreari. Hæc ut in pedibus sancti hominis soccos pilosos contra algoris violentiam valde commodos conspexit, dari sibi eos supplici voce rogavit. Nec mora, sanctus Pater exutos soccos petenti libens tribuit, quia Christum in paupere et attendit et honoravit. Parva quidem hæc et relatu indigna viderentur, si muneris quantitas potius, quam caritas et affectus dantis a superno cordis inspectore pensaretur. Nec illud prætereundum est, quod fidelium oblationes ad aliorum necessitates sæpius transmisit sublevandas, amplius in hoc diligens proximum quam seipsum, cujus indigentia magis quam suæ voluit esse consultum: his bonorum operum exercitiis præcurrentibus, dilectus Deo et hominibus est effectus.

ex qua dantur mulieri socci ipsius Sancti eos petenti.

73. Honorabant illum Principes, diligebant cum multi nobiles ac divites, et ut patrem colebant illum pauperes. Quanti prægravati mole peccatorum ejus prudentiæ quæsierunt consilium, et sanctæ intercessionis auxilium! Quanti salutari illius compuncti exhortatione, correctionis vitæ instituta assumptes, de tenebris ad lucem, de vitiis ad virtutes transire! Erat enim Vir iste omnibus conformis*, omnibus affabilis, nullius personam despiciens; secundum Apostolum, omnibus omnia seipsum faciens. Hæc de imitabili illius conversatione succincte transcurrisse sufficiat.

F
Omnibus omnia factus, multos Christo lucratur.

* alias accommodatus

ANNOTATA.

a De hoc Willelmo agit Commentarius prævius §§ 19 et 20.

A

CAPUT VII.

Patrata a Sancto miracula.

Quidam ex
prægrandi
osse, gutture
laborans.

Nunc ad describenda miraculorum ejus insignia sermo recurrat. In vico, qui Amparingen dicitur, plebeius quidam carniū utens edulio, infixo gutturi suo osse prægrandi, intolerabili addictus est supplicio. Cumque dolor adeo vehemens esset, ut sibi hujus vitæ spiraculum intercipi putaret; remedium, quod medicinali arte consequi non potuit, per beati Udalrici orationes sibi a Domino conferri posse non dubitans, ejus consilium simul et auxilium expetiit. Cui cum calamitatis suæ miseriam lamentabiliter aperuisset, vir misericordiæ afflictioni ejus ex intimis visceribus compassus, dulcibus eum verbis consolans, monet, ut habeat patientiam, et flagellum corripientis Domini peccatis suis attribuat. Deinde locum doloris consignat Sanctorum reliquiis, potatque eum aqua sanctificationis. Consilium quoque dedit infirmo Romanæ urbis mœnia, summorum Apostolorum gloriosissimo triumpho insignita, cum primum opportunitas accidisset, adire, ipsorumque patrocinia pro corporis et animæ incolumitate devote expetere.

annitente S.
Udalrico li-
beratur.

75 Cujus consilio voluntarie acquiescens, recedit ad propria, injunctum sibi negotium exsequi cupiens prompta obedientia. Ea nocte cum sese miserabilis homo sopori dedisset, prorumpente sanguine, sæviissimus ille gutturis aculeus quadam vi evellitur; quia dolor ibi locum diu habere non potuit, super quem homo Dei Sanctorum pignora, adjuncto pariter suæ orationis medicamento, tetendit *. Ereptus igitur de faucibus mortis, inopinata sua sanitate amicos et affines suos lætificat; remeansque ad beatum Udalricum, suæ salutis patronum, gratiarum actiones pro adepta sospitate referre non cessat. Vir autem Domini, ob suæ humilitatis custodiam, non suis meritis, sed sanctorum Apostolorum potestati sanitatem ipsius docens adscribendam fore, ad quorum limina eum destinabat dirigere, monet illum sollicite, ne injuncti itineris laborem negligat assumere.

* alius collo-
cavit.

Brunali fri-
gore atqueus,
* alius Egeno.

76 Beatus pater egressus est aliquando pro monasterii utilitate, quodam fratre viro nobili, cui nomen erat Egeno *, qui ejus ductu mundum vicerat, quique hæc, quæ subscribenda sunt, retulit, seum pariter comitante. Erat tunc frigoris asperitas nimia, solitoque gravius inhorruerat hiemalis inclementia. Sanctus autem Domini psalmis et canticis spiritualibus, quoties erat in itinere, semper intendebat, nec umquam gravitatem silentii, nisi magna urgente necessitate, solvebat. Dum ergo psalmis et orationi more suo vacaret, intusque in amore Dei totus flagraret, frigore foris contra se invalescente, in corpore adeo obriguit, quod vix vel vocem edere, vel labia movere potuit. Quod videntes, qui in comitatu ejus aderant, illico mente consternati, qui, ne id fieret, prævidere inertes fuerant et incauti, festinato cursu quamdam villam intrabant, ejusque necessitati copiosum ignem præparabant: quos præeuntes, senior, uno cliente secum comitante, subsequitur, ac domum intrans, ab obsequentibus sibi juxta fori incendia collocatur.

77 Cumque tacitus sedens, psalmos secum

ruminaret, et seniles artus ad igneum calorem refoveret; flamma sursum evolans ligni fasciculos supra ignem ad siccandum positos raptim invasit, altiusque consurgens, tecti altitudinem apprehendit. Hinc familiæ clamor attollitur, a vicinis ad extinguendum ignem undique concurritur; domus substantia certatim ejicitur; jamque acrius sæviante flamma, venerabilis pater domum exire rogatus, ne ab ignis violentia læderetur; immobilis perstitit, expansisque ad cælum manibus, hujusmodi precem ad Dominum fudit: Domine, inquit, Jesu, Domine Jesu, adjuva nos. Quo dicto, signum sanctæ crucis flammis opposuit, manus intra vestem reduxit, ipsamque supra focum, cui adstabat, expandit. Dum ergo orat, dum Sanctos Dei suppliciter invocat, non solum ignis, quem veste cooperuerat, in carbones redigitur, verum etiam flamma, totam domum jam devastans, ac si valida imbriū abundantia perfusa, subito exstinguitur.

EX MSS.
exorto dum
se calefacit,
incendio,

78 Ipse ab incendio nec corpore nec vestimento læsus liberatur. [Quis, Deus æterne, omnipotentatus tui magnalia dignis laudum præconiis valet extollere? Ecce iterum antiqua magnitudinis tuæ miracula non dedignaris renovare: sicut quondam tres Hebræos juvenes, Chaldæis incendiis pro tui nominis confessione deputatos, illæsos eripuisti; ita nunc famulum tuum velut in æstuanti fornace stantem, teque invocantem in mediis flammis ita intactum conservasti, ut nee fimbria vestimenti ejus ulli pateret læsioni. Sicut tunc medium fornacis quasi * roris flantem, Angelo in eam descendente, fecisti; ita nunc per merita fidelis tui, voracem flammam, omne illud ædificium destruentem, cœlesti virtute compressisti.] His ita gestis, sanctus Pater populares, qui ad extinguendum ignem convenerant, dulci sanctaque prædicatione recreat; monens, ut omnem spem suam in summo rerum Ordinatore constituentes, sic vivere studerent, quatenus ab æternis gehennæ incendiis, Deo propitio, liberari valerent. Qui omnes læti et alacres, Deumque in mirabilibus, quæ viderant, glorificantes, ad propria sunt reversi.

vestis super-
positione
extinguit.

E

* adde ven-
tum

79 Inter hæc tacendum non est, quantam Deus tentationem famulo suo, ipsiusque discipulis immiserit, et quam mira clementia eum cum suis de imminente angustia liberaverit. Enimvero cum quidam in Brisgaugiæ finibus stuprum cum noverca sua illicite commisisset, et scelere diffamato, oculos civium suorum præ contumelia ferre non potuisset; adiit venerabilem Constantiensis ecclesiæ pontificem Gebaldum a *, ab illo pro commissio erimine pœnitentiæ accepturus remedium. Qui misit eum ad cognitam sibi beati Patris sanctitatem, petens, ut in numero fratrum, qui vulgo Barbatum b dicuntur, susciperetur: quatenus sub ejus regimine per duos obedientiæ labores, delicti sui veniam adipisci mereretur. Suscepta legatione Pontificis, Vir Dei ad fratres detulit; sed quia locus in proximo erat, ubi idem vir tam nefandam rem commiserat, voluntati ejus minus annuendum putabant: verentes, ne aut culpam ex loci propinquitate iteraret, aut opprobria hominum sustinere non posset. Qua propter miserabilis ille, incertus, quo se vertere posset, invento tandem consilio, suis ignorantibus, Hirsaugiense cœnobium expetiit, seculo renunciavit, correctionis vitæ disciplinam assumpsit.

Ob incestuo-
sum

F

a
* alius Geb-
hardum

b

80 Hinc igitur callidus omnium bonorum ad-
versarius, materiam sæviendi in Dei famulum

ejusque

EX MSS.
Sancti opera
in monaste-
rium Hir-
saugien-
se admissum,

ejusque discipulos se invenisse gavisus, qui proprios conatus in eosdem diu frustra exercuerat, novos hostes in eorum persecutionem excitabat. Ipsius etenim, ut putatur, instinctu, mira-que Dei permissione, hujusmodi fama totam subito pervolat regionem, [cunctis dicentibus,] hominem illum suis oculis subtractum, ad illius loci monachos conversionis gratia pervenisse, et arundine ori ejus imposita, subterraneo specu, quasi pro poenitentia obrutum fuisse, arundine vero casu remota, inventum post triduum mortis subisse supplicia. Hinc furor totius populi contra eos accenditur, hinc servi Dei spectaculum et opprobrium cunctis habentur. Erat tunc tempus messis triticeae, quando haec infortunia Viro Dei sociisque ipsius obviavere. Adduntur suspitionibus suspiciones, blasphemias blasphemiae, maledictiones maledictionibus. Nam ea tempestate ex occultis terrae finibus, imbrifera nubes circa coenobium ascendens, paulatimque sese per totam regionem spargens, pluviarum inundationes comprovincialibus ingerebat; unde nec meti nec foenum colligi poterat.

B

exortæ turbæ
a maledictis;

* alias sedu-
ctores.

sed miro
modo sedate

C

* alias Ber-
tholdum cum
addito, ut vi-
detur, de Za-
ringen.

81 Tum vero filii tenebrarum filios lucis multo acrius maledictis et blasphemias insectantes, aiebant: Ecce quanta mala, quantas calamitates a pestiferis illis patimur! Ecce enim, ecce nubium densitas et imbrium tempestas de execrabili illo consurgit loco, ubi defuncti cadaveris obruta jacet corruptio. Istos non monachos, sed simulatores homicidas et perversores*, cur sinimus inter nos vivere, quorum nefas nec coelestis indignatio sustinet inultum esse? Istos de nostris finibus studeamus expellere, ut vos cum nostris salvi possimus consistere. Inter hos turbines spiritualis Pater, super quem praecipue totum pondus tribulationis incumbabat, oves suas, quas a luporum dentibus lacerari vidit, fortissima patientiae arma assumere monebat, dicens: Omnes in Christo Jesu pie volentes vivere, oportere persecutionem ab iniquis sustinere.

82 Singulos quoque nunc publice, nunc privatim monebat, obnixius insistere orationi; quatenus per summi Patris consolationem, ab imminetibus anxietatum fluctibus citius mererentur liberari. Hinc ergo preces multiplicant, psalmos cum gemitu cordis decantant, pauperes reficiunt, Dominumque, quasi in navi dormientem, ut imperet ventis, et tranquillitatem faciat, excitare contendunt. Cum vero inter haec nullatenus sedari posset tumultuantis populi fremitus, nec ulli monachorum liber e cella concederetur egressus, beatus Pater legatum suum misit ad Ducem Bertulfum*, statuens, ut si ipsius judicio placeret, monachum suum per exstructi ignis rogam, ad comprobendam ipsorum innocentiam, transire juberet. Constituitur itaque dies; et examinis sententia adhuc suspensa, ille, pro quo tota tempestatis procella fervebat, Dei nutu ex insperato supervenit, et viva adventus sui praesentia monachos de impositi criminis opprobrio exemit. Sic omnipotens Deus, qui est adiutor in opportunitatibus, in tribulatione, famulos suos, quos utiliter ad tempus probavit, probatos misericorditer liberavit, et apud omnes, apud quos disflamati fuerant, magnifice glorificavit. [Adhuc aliqua de miraculis beati Viri paginis sunt inserenda, quae sanctitatis ejus praecleara quaedam sunt indicia.]

ANNOTATA.

a Gebhardus, vel, ut scribit Bruschius, Gebhardus, hujus nominis tertius, dux Zeriugensis et monachus Hirsaugiensis, creatur Episcopus anno 1082; et sedem suam tenuit difficillimis temporibus usque ad annum 1116. Haec et plura dictus Bruschius in Catalogo Episcoporum Constantiensium.

b De fratribus Barbatis seu Conversis egimus in S. Wilhelmi Hirsaugiensis Commentario praevio, die 4 hujus, pag. 152, a num. 19.

CAPUT VIII.

Infanti impetrat gressum; caecitate affligitur; ejus obitus; apparitio et miracula istunc consecuta.

E

* alias Swal-
diers.
Comitem
suum infir-
mum,

Quodam tempore contigit beatum Udalicum ad villam, quae Walthirethia* dicitur, devenire, uno monachorum secum pariter comitante. Ubi dum ob sanctae opinionis reverentiam a quorundam devotione in hospitium honorifice fuisset susceptus, monachus ejus valida infirmitate subito est praegravatus. Mane itaque discēsurus, cum infirmus ejus comitatu nulla virtute posset adjungi, sequestratus ab aliis, cum gemitu, et lacrymis Dominum pro fratris incolumitate precabatur; ac venerandam virginem Margaretam, cujus in eadem villa memoria est, inter alias sic affatur:

84 Num, inquit, tibi placet, Margaretam, quod monachus meus, quem ad tuae ditioris locum incolumem adduxi, tanta debeat infirmitate detineri? Redde eum, redde sospitati, quem sanum in tuo loco suscepisti. His dictis, ad infirmum fratrem festinanter regreditur, sciensque omnia possible credenti: Surge, ait, in nomine Domini, ut quemadmodum simul huc venimus, ita pariter hinc discedamus. Nec mora, ad vocem jubentis, monachus, acsi divinitus imperatus, nulla debilitatis vestigia in se ostendens, sanus surrexit, iter senis comitatur, Deus in his glorificatur.

opem implo-
rans S. Mar-
garetæ, sani-
tati restituit;

85 [Cum passim fama sancti Patris percrebuisset; Basilea quoque, civitas populosa, a miraculorum ejus gloria nequaquam exstitit aliena:] quam vice quadam ingressus, a praedivite quodam, cui nomen erat Anno, devotissime est susceptus. Cui, posteaquam idem paterfamilias hospitalitatis jura cum omni caritatis officio impenderat, filium suum egregiae indolis flore adornatum, benedicendum sanandumque illi offerebat. Qui cum jam id aetatis esset, ut naturali pedum officio, firmis gressibus uti deberet, sine incessu tamen remanserat, omnemque spem ambulandi parentibus suis abstulerat. Quod eum Pater ipsius servo Dei mæsto sermone retulisset, nihil diffidens de meritorum ejus dignitate, dulce pignus gremio reverendi senis imponens, una cum matre iufantis affatur eum supplicii voce:

F
uti pariter
infanti

86 Rogamus pietatem tuam, Pater venerande, quatenus pro hoc infante divinam misericordiam digneris exorare, ut omnipotens Deus, qui nobis eum concedere dignatus est, ipse ei naturale gradiendi munus largiendo, corda nostra lætificet. Quorum precibus vir Dei commotus, ut erat mi-

gressum im-
petrat;

sericordiae

A sericordiæ visceribus plenus, ad infautem adhuc in gremio suo sedentem mitissimos dirigens oblatatus : Almæ, inquit, Mariæ virginis Filius clementer annuere dignetur, ut in tuo profectu * parentum tuorum animus lætificetur. His dictis, parvulum in terram statuit, statimque ille longiuscule deambulans, post paucos dies firmis vestigiis innitendo, quo voluntas tulit, incedens, nullius egebat adminiculo. Is nunc robustæ virætatis, perpetrati in se miraculi causa testisque existit, in quo homine pulchra manus Omnipotentis pulchræ excellentisque staturæ plasma confinxit.

* alias processu.

cæcitatem patientissime fert;

B

87 Hæc de beati Viri vita, sive gestis multis, (quæ scribi possent, brevitatis studio omissis) fidelium memoriæ tradidimus. Hinc qualiter ad æterni Regis palatium, velut miles emeritus immarcescibilis gloriæ diademate coronandus intraverit, commemoremus. Cum ergo Dominus Electum suum, post decursa hujus vitæ stadia, bravo æternæ beatitudinis remunerare decerneret, ad labores et tentationes ejus labores addidit et tentationes, ut et gloriam meritorum ejus copiosius augeret, patientiæque ejus exemplum posteris proponeret. Nam ademit illi usum alterius luminis, quo solo utebatur per spatium longi temporis. Ipse vero viriliter agens, ac Dominum patienter sustinens, cum Apostolo dicebat : Spectaculum facti sumus mundo, et Angelis, et hominibus. Tunc ergo orationi, psalmodumque decantationi, nec non auditioni sacrarum lectionum, tanto studiosius ac liberior adhærebat, quanto nullius alterius administrationis cura occupari poterat, talibus studiis facile consolans damna ablatis luminis.

S. Hugone ex commiserationis affectu

88 Taceri hic non debet, quam dilectionem, quamque compassionem beatus abbas Hugo beato discipulo exhibuerit, ubi illum tali flagello a Domino visitatum cognovit. [Quem enim sibi eadem sanctitatis conscientia, eodem spiritus amore indissolubiliter conjunctum vidit, num illum non diligere? Num illi non compati debuit?] Prosequente etenim fratrum suorum pio voto, misit venerabilem virum Cunonem ad eum revocandum : quatenus et misericordiam et caritatem, quam apud eum sancte vivendo promeruerat, illi impenderet, suamque ecclesiam tanti meriti viro, ac defuncti corporis pretio adornaret.

C

ipsum evocante Cluniacum; id quod Sanctus recusat.

89 Sed quia Dei nostri clementia, pie disponens omnia, idem cœnobium tali patrocinio privare noluit, Vir sanctus locum, quem regendum susceperat, quem vivens diligebat, quem et miraculorum gloria post mortem illustraturus erat, deserere humiliter recusavit. Reverso ad se nuntio, cum cognovisset venerabilis Abbas votum suum circa sanctum Virum impleri non posse, indulgens illi, si quid in eum, ut humana fragilitas, deliquisset, veniam coram præfato Cunone prostratus humiliter accepit, pro se apud beatum Udalricum accipiendam, si vel ipse eum quoquo modo offendisset, quod et ita factum est.

Sanctam Udalrici vitam

90 Beatus itaque Udalricus in loci regimine succedi sibi postulans, cum per bina annorum curricula et amplius, flagello cæcitatis probatus fuisset, tactus est infirmitate valida, qua et hujus

vitæ couclisit extrema. Cui ad cantandas regulares horas Vir vitæ venerabilis Wido est deputatus, qui adhuc in carne degens, ejusdem Patris vestigia sanctis operibus sequitur, utile vas in domo Domini positus, consummatæque religionis monachus. Hunc aliquando Vir Dei rogaverat, ut cum ad extrema veniens, in agone laboraret, lectionem Apostolicam : Sancti per fidem vicerunt regna, in excessu ejus legi faceret. Laborante itaque in agone sancto Patre, vir prudentiæ totiusque religionis dote adornatus Eberhardus, qui tunc super ejusdem Congregationis custodias solcite vigilabat, ad eum accessit, et an se cognosceret, vel audiret interrogans, tale ab eo responsum accepit : Audior*, audiris.

EX MSS.

* Sic etiam alibi. Forte Audio, sancta morte coronatam * alias enodavit.

91 Quæ verba Spiritus sancti instinctu prolata, et amborum sanctitati testimonium reddentia, sapientium virorum notavit* intelligentia; dumque se pro carnis solutione, pro æternorum gaudiorum perceptione, ut semper optaverat, in proximo audiri [a Domino] lætabatur, et illius opera summo Judici accepta esse in spiritu contemplabatur. Præfatus ergo venerabilis monachus Wido, sancto Patri per tres dies in infirmitate posito, custos assistens diligentissimus, quarto die post Primæ horæ celebrationem ad eum more suo intravit, illumque extremum spiritum trahentem reperit. Recitatur itaque super eum præfata Apostoli lectio, inter cujus verba, Sanctus Dei, qui fide regnum mundi vicerat, qui, dum vixit, justitiam est operatus, fratribus cum lacrymis et oratione adstantibus, cælo spiritum reddens, æternæ beatitudinis repromissionem est adeptus.

E

92 Migravit autem venerabilis Pater 11 Idus a Julii, plenus senectute, plenus et sanctitate, relinquens filiis suis dolorem de morte, exemplum de conversatione, spem de interventione. Celebrantes itaque ejus exsequias, peractis his, quæ rite pro defunctorum requie agi consueverant, sanctissimi corporis glebam in claustris septis tumulavere, incongruum ducentes, tanti Patris* membra inter aliorum fratrum cadavera collocare. Infra tricesimum vero obitus sui diem domno Cunoni, cujus ante meminimus, probatæ conversationis monacho, Vir Dei apparuit, ipsoque requirente, an quietis gaudio frueretur, respondit : Summæ et inestimabilis vitæ gaudia optime possedi, donante Dei clementia. Quidquid vero de hac visione judicetur, indutum illum a Christo æternæ claritatis stola tam præteritæ vitæ conversatio, quam miracula, quæ ad tumulum ejus creberrime fiunt, diffidere nequaquam patiuntur. [Tuam ergo pietatem obnixè petimus, Pater beatissime, quatenus tuis suffragantibus meritis, post terras cælum, post exilii nostri labores et ærumnas, supernæ patriæ quietem mereamur possidere.]

a testantur apparitio et miracula.

* alias pretii

F

ANNOTATA.

a Id est pridie Idus, seu die 14, ut prævie monuimus num. 10.

DE B. PACIFICO CONFESSORE

ORDINIS MINORUM

J. B. S.

LENSII IN ARTESIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De loco sepulturæ, obscuriori Beati cultu, memoria in Martyrologiis recentioribus, et incerto mortis anno.

B

CHRG. ANNUM
MCCXXXBeatus hic
Lensii depo-
situs

Quam celebris est in omnibus PP. Franciscanorum historiis B. Pacificus, tam est ab aliquo tempore neglectus ejus cultus, eo ipso loco in quo vivere desiit, nempe Lensii, alias Lendii, Castellano Elenæ seu Elenis, in Artesia Belgii provincia, diœcesis Atrebatensis, oppido variis expugnationibus, inoersionibus ac excidiis, præterito et prioribus seculis valde famoso. Situm est in Artesia parte Flaudriæ finitima, Atrebatu et Duaco distans pari quatuor leucarum intervallo, paulo majori ab urbe Insulensi, utpote leucis sex inde dissitum. Ut antiquiora bella non memorem, quibus misere afflictum novimus, a Francis captum et flammis prope absumptum est anno 1553. Annis post novem et viginti, scilicet 1582, a populabundo Cameracensi præsidio expilatum dicitur, et octo ab hinc diebus a principe d'Espuoy, provinciæ gubernatore receptum. Recentiora sunt quæ patrum nostrorum memoria gesta audivimus de Marescalli Gassionis anno 1647 obsidione, in qua læsus, Atrebatu extinctus est; uti et de insigni victoria, ibidem anno proxime sequenti a Gallis reportata ductore Condæo; a quo tempore, saltem a pace Pirenæa anni 1658, ipsorum dominio subditum reuansit. Collegiata istic dicata est S. Vulgavio, de quo agitur ad 11 Novembris, exstatque PP. Minorum cœnobium, quod primum toto Belgio exstructum fuerit, ab eo, quo de agimus, B. Pacifico, sub annum, ut volunt, 1219.

C

diversus est
ab aliis syn-
onymis,

2 Eo loci sepultum fuisse præfatum Beatum testantur scriptores omnes, tum Minoritæ, tum exterrui Belgæ, exceptis paucis, ab Arturo citatis, qui nescio unde decepti, B. Pacificum volunt Venetiis aut Ripæ sepultum, quod Arturus aliique refellunt. Rem propono uticam Waddingus expressit ad annum 1212, unum. XL, ubi præmisso Beati elogio, sic prosequitur: Ubi autem sepultus sit, se nescire fatetur Marianus. Monet Rodolphus, Venetiis in æde Minorum Conventualium superesse adhuc sarcophagum, in quo repositum fuit corpus ejus cum subjectis verbis: IN HOC SEPULCRO DEPOSITUM FUIT CORPUS B. PACIFICI, ORDINIS FRATRUM MINORUM, ANNO DOMINI MCCCCXXXII, DIE XXI JULII. Idem etiam Rodolphus in custodia Veronensi, in loco Ripæ eundem conditum fuisse asseverat, ejusque opera non longe a Fratrum cœnobio emanare fontem aquarum. At Franciscus

Gonzaga tumultatum ait in conventu Lensensi in Belgio in saxo marmoreo.... Rem confirmant Ferreolus Locrius in suis Chronicis Belgicis, et Joannes Molanus in Natalibus Belgicis, qui et monumenti exscripserunt epitaphium hujusmodi: SUB HOC LAPIDE RECONDITA SERVANTUR OSSA SACRA B. PACIFICI, ORDINIS MINORUM, QUI IPSE PRIMUS FUIT PROVINCIE FRANCIE MINISTER.

3 Anceps hic hæret Waddingus, unumne an geminum admittat Pacificum; an potius censeat partem reliquiarum ex Belgio Venetiam aut Ripam translata; quasi ignorasset alium B. Pacificum Ceredanensem in Insubria ex suo Ordine, de quo in Actis ad IV et VI Junii. Verum quidquid sit de inscriptione illa Veneta, satis manifestum existimo, eam B. Pacifico nostro, totis duobus seculis seniori, aptari haudquaquam posse; ut proinde extra controversiam sit, illum qui a S. Francisco in Galliam missus est, Lensii mortalitatem exuisse, cujus sepulcro olim jam dicta epigraphie inscripta fuerit, ex qua pro antiquo ejus cultu certant quotquot ferme hactenus de hoc Beato locuti sunt. Id vero accurate notandum, non eodem loco, quo hodie visitur exstitisse olim Patrum Minoritarum Lensii cœnobium, sed eo, ubi circa suburbia monstratur fons, ab eo cognominatus fons B. Pacifici, quem adversus febres aliaque incommoda salutarem memorant, adeo ut etiam hoc tempore a piis fidelibus frequentetur, quemadmodum me docuere litteræ nuper inde acceptæ; quamvis de singularibus beneficiis non tam diserte testentur. Modo prout sunt, ubi olim cœnobium fuit, translatus præterito seculo in oppidum: illud vero adversis casibus jactatum, memoria loci, ubi Beatus depositus fuerit, hodie penitus amisit.

E
quiquid pau-
ca de eo su-
persint,

F

4 Ita equidem sentire cogor, uam rogati non semel illius loci Patres, candide responderunt, de loco sepulturæ B. Pacifici nullam prorsus superesse notitiam; ut sæpe miratus fuerim, scripsisse Gonzagam (cujus opus editum est 1587) corpus B. Pacifici in saxo marmoreo prope majus templi altare reconditum esse; quod cum de hodierno templo asseri nequeat, consequens est, ut verba illa intelligenda sint de ecclesia veteris cœnobii extra oppidum cujus nunc rudera modo apparere dicuntur. Petieram quoque inter alia, nihilne in ipsorum archivio reliquum esset, quo probari posset, factam aliquando fuisse legitimam auctoritate sacri corporis elevationem aut translationem. Verum et ad hoc responsum est, nullam ejus rei exstare memoriam; ut plane in animum inducam, magna incuria servatum fuisse thesaurum, qui Patribus illis majori in pretio habendus erat. Lubeus tamen fatebor, in adversos casus, quibus non semel fortasse dirutum fuit vetus cœnobium, ea facile refundi posse, ut recte observavit laudatus Gonzaga his verbis: Multa et gravissima damna et injurias sustinuit hic conventus ex bellorum incommodis, et Gallorum hostium ex-

monumentis
omnibus pri-
dem amissis.

cursionibus

AUCTORE
J. B. S.

A cursionibus, qui bis hunc conventum incenderunt et spoliarunt: semel adhuc vivente Imperatore Carolo V; iterum anno MDLXXXII, cum per insidias oppidum invaderent. Quibus incendiis fere tota supellex cum omnibus litteris Pontificiis et vetustatis monumentis, et reliquiis absumpta fuit.

*Dubium fuit
an Beatis an-
numerari
posset;*

5 Scio etiam, varias mutationes eo loci inductas, quod modo Gallis subfuerint prædicti Patres, modo Hispanis, in diversas proinde provincias translatis, sic ut monumenta distracta fuerint, Duacum et Insulas comportata, quæ laud dubie neglecta jacuerint, fortasse hoc tempore plane deperdita. Atque hæc causa fuit, cur diu dubitaverim, satisne tutum esset, Pacificum, et vere Beatum, et pro tali habitum, Actis hisce nostris inserere, de cujus rebus gestis, obitu, elevatione, translatione et cultu tam pauca litteris consignata essent, ut ad solum ferme Beati nomen et sepulturam, Lensii olim magis quam hodie celebrem, res tota recideret; quidquid catalogum bene longum texuerit Arturus scriptorum, qui de ipso ut Beato mentionem fecerint. Accedebat et illud, quo ipso in loco (Lensii) tam exigua ipsius ratio haberetur, ut vix ulla hodie exstarent Catholicæ venerationis vestigia, sive in aris ibi erectis, picturis, reliquiis aut aliis id genus exterioris cultus decoramentis; usque adeo, ut nec ipsa festa ejus luce ulla in Officiis ecclesiasticis fieret commemoratio, uti ingenue fassus est R. P. Felix de Sailly Lensiensis cœnobii Guardianus, in suo ad me responso, dato xx Decembris 1720.

B

*sed vicit po-
puli venerationis,*

6 Verumtamen, rite perpensis omnibus, vicit vox populi et constans ejus a tot seculis in Beatum reverentia, quam ea regione vulgatissimam mihi testati sunt ii, de quorum fide dubitare non potui. Notabilis quoque visa est tabula, aliquousque sculpta et Lensii servata, cui jam dicta epigraphe inscripta est; addito quidem anno 1591, sed accepta laud dubie ex multo antiquiori, quæ verosimillime monumento ipsi olim insculpta fuerit. Confirmat cultum, saltem olim Beato exhibitum, dimidiata statua lignea, Minoritam referens, cujus pectori inserta est maxilla inferior integra, cum calvariei partibus, quæ in supplicatione circumferri solebat, nemine ferme dubitante, quin ea statua B. Pacificus representaretur. Testis mihi est laudatus proxime R. P. Lensiensis Guardianus, fratrem laicum populum ibidem supervivere, qui priusquam religiosus fieret, sæpe a sacrarii præfecto, et ipso Lensiensi origine, ostensa sibi viderit ossa aliqua, seu notabiles reliquias capitis, quibus adscripta schedula, fidem faceret, eas esse B. Pacifici sacras exuvias, quam rem paratus est juramento firmare. Utrum vero per dictas vicissitudines et migrationes, reliquæ aliquæ non perierint, nullus modo est, qui explorare certo possit, uti nec a quo tempore statua illa per urbem deferri, et publicæ venerationi exponi desierit. Arculam ibi etiamnum exstare novi, qua pleraque ossa continentur, eademque esse existimo, de quibus frater iste locutus est.

C

*et quamvis
recens in
Martyrologiis
memoria;*

7 Præter hæc pro Beati cultu stant Martyrologia, tametsi paulo recentiora, quorum auctoritas sufficiens visa est, ut suus hic Pacifico locus daretur. Molanus abstinet quidem Beati titulo, tum in additionibus ad Usuardum, tum in Natalibus Sanctorum Belgii; at non frustra ipsum, ex antiquioribus monumentis acceptum, inter Sanctos collocavit. Sic habet in prima sua editione anni 1568: Galliis oppido Lens, obiit Pacificus, primus Minister Fratrum Minorum in Francia. In aliis editionibus, pro Galliis legitur: In Artesia, additurque, cujus meminit Bonaventura. Encomium in Natalibus rem magis explicat, præmisso compendio elogii, quod

inferius ex ipsa S. Francisci vita dabimus. Ait igitur multos conventus a Beato erectos, inter quos Lensensis, Atrebatensis, cujus postremi initium multa virorum nobilitate fuit decoratum. Fuit vero inter eos nobilissimus Judocus de Maternes, ante conversionem gubernator Montensis, qui cognatum suum ad eundem Ordinem trahens, fundatorem vidit cœnobii Gandensis. Obiit autem Pacificus Lensii sive Lendii, ubi in suburbio tenuis est sed pervetustum, atque primum harum regionum cœnobium Franciscanorum, in cujus ecclesia extra chorum vetustissimum cernitur monumentum, cum hujusmodi inscriptione: SUB HOC LAPIDE RECONDITA SERVANTUR OSSA SACRA BEATI PACIFICI, ORDINIS MINORUM, QUI IPSE PRIMUS FUIT PROVINCIAE FRANCIE MINISTER.

8 Ex hac Molani observatione intelligitur, ejus ætate adhuc monstratum fuisse vetustissimum istud monumentum cum prædicta inscriptione sepulchrali, non prope majus templi altare, ut aiebat Gonzaga, sed extra chorum, procul dubio in ambitu, vel in anteriori templi parte, sic ut inde conjici possit, Beati corpus, saltem integrum, e terra levatum non fuisse. Colliges etiam, per id tempus adhuc exstitisse in suburbio tenue illud et pervetustum cœnobium, cujus destructio et excidium referri debeat ad oppidi spoliationem, et, nisi fallar, cœnobii incendium anno 1582. Turbati quidem ea calamitate Fratres, at monasterium non plane deseruere, sed ad locum suum reduces, procul dubio in sepulchralis prioris istius inscriptionis memoriam, tabulam illam, hodie superstitem, sibi efformari curarunt anno 1591, reliqua omni supellectile, litteris Pontificiis, vetustatis monumentis et reliquiis igne pridem absumptis. Accessit notabilis mutatio PP. Recollectorum qui aliis successerunt, et anno 1609 conventu funditus everso, novum conventum et templum in oppido extruxerunt, ubi vetustiorum omnium memoria facile perierit; ut mirum adeo videri non debeat, si hoc tempore plurima, ad B. Pacificum spectantia, longa ferme sesquiseculi oblivione sepulta sint.

*item asser-
tum epita-
phium*

E

9 De cetero antiquior est B. Pacifici commemoratio in Martyrologio Germanico sub nomine Canisii, siquidem ea inserta fuerit editioni anni 1562, cujus Molanus in præfatione meminit, sed quæ nobis visa non est. In posterioribus annuntiatur ipsius fere Molani verbis, ex prima ejus Usuardi editione nuperrime adductis. Brevior est Ferrarii annuntiatio in Catalogo generali: Lensii in Artesia, beati Pacifici, Ordinis Minorum. Miræus in Fastis Belgicis habet: B. Pacificus ex Ordine Minorum, ubi sic pergit: Inter Belgica Franciscanorum monasteria, quæ plurima sunt, ceteris antiquiora censentur Lendiense, Atrebatense et Valentianense, quæ constructa fuere temporibus B. Pacifici, primi in Francia ministri Provincialis. Fuerat is per S. Franciscum mundi fluctibus extractus, et post præclaram Ecclesiæ et Ordini Scraphico navatam operam, obiit in monasterio Lendiensi in Artesia, ubi monumentum ejus visitur cum hac inscriptione, etc., ut satis manifeste perspicias, istos non dubitasse, quin Beati titulus Pacifico in tam recepto scriptorum consensu,tribuendus esset, tametsi nihil in medium adducant, quo constans ejus cultus magnopere probetur.

*et plurimo-
rum scripto-
rum*

F

10 Interim usque adeo in Gallicana etiam Flan-
dria invaluit Beati gloria et sanctitatis ac miracu-
lorum fama, ut Guilielmus Gazetus in historia sua
ecclesiastica non sit veritus Pacifico addere titulum
Sancti, cum elogio Gallico, quod infra melius ex
ipso fonte referemus. Ferreolus Locrius in Chronico

*satis unani-
mis consen-
sus;*

Belgico

AUCTORE
J. B. S.

Belgico Molanum imitatus est. Liccat adjungere nostrum Balduinum Willot, in Belgico Martyrologio Gallice scripto, ex quo verosimiliter transit in additiones Flandricas ad Martyrologium Romanum. Ut Kalendaria præteream et recentiora alia, sufficiat Saussayi in Gallicano suo Martyrologio breve hujusmodi elogium : Item in monasterio Lendiensi in Artesia, pio fine decessit beatus Pacificus, primus Provincialis minister Fratrum Minorum in Francia, qui per S. Franciscum seculi fluctibus extractus, post præclaram Ecclesiæ et Ordini Seraphico navatam operam, sitiens æterni fontis pocula, Christique Regis gloriæ ardens conspectum, votis feliciter tandem pro meritis potitus est. Cujus ossa in dicto cœnobio, magna cum sanctitatis opinione condita servantur : elogia vero præclara sanctus Bonaventura celebravit in historia S. Francisci, quam perscripsit. Atque hæc sunt, quæ pro aliquali Beati cultu adduci potuere.

tametsi de gestis in Belgio et obitu nihil sciatur.

B

11 *De ætate, obitu, rerum ab eo gestarum serie aut tempore, frustra quæritur. Ex ejus conversione a S. Bonaventura vitæ S. Francisci cap. 4 descripta, id solum patet, celebrem poetam tum fuisse, dum se Seraphico Patri socium adjunxit circa annum 1212, aut paulo citius, in ætate procul dubio jam virili et forte satis provecta. Paucis annis post missum esse in Franciam, ac deinde in Belgium, tradunt omnes, ubi primum Ordinis sui monasterium exstruxerit Lensii anno 1219 vel 1220, annisque proxime sequentibus Atrebat et Valeucenis, adjutus a Belgis nobilibus, quorum aliqui sacræ familiæ adscripti fuerint, ut ex Waddingo fusius narrat R. P. Benignus Fremant in sua Sanctorum Ordinis Legenda Belgica ad hunc diem. Quid porro hæc inter gesserit B. Pacificus, quo præcise anno ad laborum præmium evocatus fuerit, nusquam traditum reperi. Quod superius more nostro apposuerim annum obitus circiter 1230, id inde conficere visum, quod paucis post sanctissimum Patrem annis vixisse dicatur. Cum vero is ad cælestem gloriam evolverit anno 1226, alios vero S. Francisci socios in Belgium a potentibus Bertholdis adductos docuerim in Corollario ad Acta S. Ramoldi seorsim edito, cap. 5 pag. 118, tum verosimiliter cum jam priores aliqui e vita migrassent, non videtur B. Pacificus diu ultra annum 1230 suam produxisse. En modo elogia ad ipsum spectantia :*

C

ELOGIUM

Ex vita S. Francisci cap. 4 apud Surium.

Mira Pacifici conversio ex visione :

Crescentibus quoque virtutum meritis ; in parvulis Christi odor opinionis bonæ circumquaque diffusus, ad præsentiam S. Patris videntam plurimos e diversis mundi partibus attrahebat. Inter quos quidam secularium cantionum curiosus inventor, qui ab Imperatore fuerat coronatus, et inde rex versuum dictus, virum Dei contemptorem mundialium adire proposuit. Cumque ad castrum sancti Severini cum prædicantem reperisset in monasterio quodam, facta manu Domini super se, vidit eundem Crucis Christi prædicatorem Franciscum, duobus transversis ensibus, valde fulgentibus, in modum crucis si-

gnatum, quorum unus a capite ad pedes, alius a manu in manum per pectus transversaliter tendebatur. Non noverat facie servum Christi ; sed tanto monstratum miraculo, mox agnovit. Subito stupefactus ad visum, incipit meliora proponere : tandemque verborum ipsius compunctus virtute, tamquam si esset gladio spiritus ex ore procedente tranfixus, secularibus pompis omnino contemptis, beato Patri professione cohæsit. Propter quod videns ipsum vir Sanctus, ab inquietudine seculi ad Christi pacem perfecte conversum, fratrem Pacificum appellavit. Hic postmodum in omni sanctitate proficiens, antequam fieret Minister in Francia (siquidem primus ibidem ministerii gessit officium) meruit iterato magnum Thau in fronte Francisci videre : quod colorum varietate distinctum, faciem ipsius miro venustabat ornatu. Hoc quippe signum vir Sanctus magno venerabatur affectu, frequenti commendabat eloquio, et in eis, quas dirigebat litterulis, manu propria subcribebat, tamquam si omne ipsius studium foret signare Thau a, juxta dictum propheticum, super frontes virorum gementium et dolentium, ad Christum Jesum veraciter conversorum.

D

2 *Et hunc quidem articulum de B. Pacifico intelligendum esse, patet quam manifestissime, at non ita constat, referenda ad ipsum quæ de visione alia prædicantur capite 6, quamvis id aliqui asserant. Utut sit, et cum paragraphum hic describendum censui. Ita habet : Et quoniam humilitatem, tam in se quam in subditis, cunctis præferebat honoribus, amator hominum Deus altioribus ipsum judicabat fastigiis, secundum quod uni fratri, viro virtutis et devotionis præcipuæ, visio cœlitus ostensa monstravit. Cum enim esset in comitatu viri Dei, et una cum ipso in quadam ecclesia deserta ferventi oraret affectu, in ecstasi factus, vidit inter multas in cœlo sedes, unam præ ceteris digniorem, pretiosis ornatam lapidibus, et omni gloria refulgentem. Miratus intra se præcelsi refulgentiam throni, anxia cœpit cogitatione perquirere, quis ad illum deberet assumi. Audivit inter hæc vocem dicentem sibi : Sedes ista unius de ruentibus fuit, et nunc humili servatur Francisco. Reversus demum frater ad se ab orationis excessu, virum beatum exterius prodeuntem solito fuit more secutus. Cumque incedentes per viam de Deo invicem loquerentur, frater ille, visionis suæ non immemor, solerter ab eo quæsit, quid de seipso sentiret. Ad quem humiliter Christi servus : Videor, ait, mihi maximus peccatorum. Cui cum frater diceret ex adverso, quod non posset sana conscientia dicere, nec sentire, subjunxit : Si quantumcumque scelera tum hominem tanta fuisset Christus misericordia persecutus, arbitror sane, quod multo, quam ego, Deo gratior esset. Confirmatus fuit frater, ex tam admirabilis humilitatis auditu, de veritate visionis ostensæ, Euangelio sacro testante cognoscens, quod ad excellentiam gloriæ, de qua superbus ejicitur, vere humilis exaltetur.*

Hæc ex vita S. Francisci, auctore, ut diximus, S. Bonaventura.

"

E

utrum altera ad ipsum spectet.

F

ANNOTATA.

a *Vide prophetam Ezechielem, cap. 9, vers. 4 et 6.*

A

ALIUD ELOGIUM.

Ex Francisco Gonzaga.

*De origine Seraphicæ religionis part. 3,
in provincia S. Andreæ, conventu IX,
pag. 4071.*

B

Conventus B. Francisci in suburbiis oppidi Lensensis, loco peramœno et saluberrimo, fontibus irriguo, constructus fuit circa annum Domini MCCXX, a beato Pacifico, socio beatissimi Patris nostri Francisci, primi Franciæ Ministri, opera et largissimis eleemosynis generosi Domini a Novavilla, equestris ordinis viri. Multa et gravissima damna et injurias sustinuit hic conventus ex bellorum incommodis, et Gallorum hostium excursionibus, qui bis hunc conventum incenderunt et spoliarunt: semel adhuc vivente Imperatore Carolo V; iterum anno MDLXXXII, cum per insidias oppidum invaderent. Quibus incendiis fere tota supellex cum omnibus litteris Pontificiis et vetustatis monumentis, et reliquiis absumpta fuit. Nisi quod remansit ex tam crudeli fortuna corpus beati Pacifici, in saxo marmoreo

prope majus templi altare reconditum. Claruit Sanctus hic multis miraculis, et adhuc claret; nam ex ejus tumulo suavissimus odor procedens, fratres hic commorantes non raro recreat, tametsi nondum sit canonizatus. Vita autem ejus sicut et alia hujus conventus scripta omnia perierunt. Fons in hoc loco scaturit beati Pacifici nomine et miraculis clarus, qui a multis religionis et sanitatis recuperandæ causa visitur. Nam aqua ejus epota febricitantibus præsentissimum affert remedium. Fuerunt etiam olim in hoc conventu litteræ obedientiales ejusdem Pacifici, consignatæ a fratre Helia, generali Ministro: sed Franciæ Ministri provinciales eas hinc transtulerunt Peronam Picardorum. Morantur communiter in hoc conventu quindecim Fratres, e quibus prædicatores sunt quinque, lector unus, ceteri sacerdotes, juvenes et laici. Incredibile, quantum fructus Fratres hujus domus, his temporibus periculosissimis et pessimis, frequentissimis suis concionibus, in pagis fere centum circumjacentibus in vinea Domini protulerunt; ita ut ne unus quidem e tanto numero hæresi fuerit infectus. Singulis enim Dominicis diebus et festivis, quilibet hujus conventus prædicator tres aut quatuor pagos visitat, et Christi fidelibus divini Verbi annonam fideliter distribuit; quamobrem ab omnibus honorantur et amantur, et liberaliter excipiuntur, atque elcemosynas largas propter Dei amorem reportant.

Hæc Franciscus Gonzaga, quibus quod addamus, nihil superest.

AUCTORE
J. B. S.

E

DIES UNDECIMA JULII.

SANCTI QUI V IDUS JULII COLUNTUR.

S. Pius PP. I martyr, Romæ.		S. Flavius	
S. Sidronius martyr Senonensis, Miseniaci in Belgio.		S. Nicaon	
S. Marcianus martyr, Iconii in Cappadocia.		S. Theodotus	
S. Cindeus presbyter martyr, Sidæ in Pamphilia.		S. Faustasius	
S. Stephanus		S. Aurelius	
S. Leontius		S. Gordianus	
S. Mauricius		S. Cirion	Martyres,
S. Domnus		S. Cyrillus	Romæ.
S. Milito		S. Castricius	
S. Achilleus		S. Sanctus	
S. Danihel		S. Eutychius	
S. Diomedes		<i>et forte</i>	
S. Cyricus		S. Majolus <i>et</i>	
S. Antonius		S. Silvius	
S. Jason		S. Eutychius martyr, Alexandriæ.	
S. Joannes		S. Prodocia	Virgines
S. Sisinnius		S. Veronica	Antiochenæ.
S. Eustasius		S. Speciosa	
S. Octavius		S. Marianus	Martyres,
S. Emilianus		S. Januarius	in Africa.
S. Avitetus		S. Januarius	Martyres, Nicopoli
S. Theodotus		S. Pelagia	in Armenia.
S. Cessius		S. Martyrocles martyr, apud Græcos.	
S. Candidus		S. Leo confessor, apud Græcos.	
S. Gorgonius		S. Sabinus confessor in territorio Pictaviensi.	
S. Archelaus		S. Savinus	Brixia in Italia, <i>an</i>
S. Cirinus		S. Cyprianus	Antinaci in Gallia.
S. Aphrodisus		S. Drostanus confessor in Scotia.	
S. Gogianus		S. Joannes ep. mart. Bergomi, in Italia.	
S. Clericus		S. Hildulphus ex episcopo abbas Mediani monasterii in Vosago Lotharingia.	
S. Antonius		S. Placidus martyr	In Rhætia
S. Gagius		S. Sigebertus conf.	territorio Curiensi.
S. Auxentius		S. Abundius martyr Cordubæ in Hispania.	
S. Valentinus		S. Ketillus confessor Wiburgi in Dania.	

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

S Marciani seu Martiani nomen in omnibus codicibus Hieronymianis apud Florentinium hoc die bis positum est : primum, In Syria Marciani ; tum vero, In Mauritania, civitate Cæsarea, Marciani. Sitne idem cum Marciano Iconiensi, de quo hoc die agimus, mihi quidem compertum non est : at sive idem sive diversus sit, cum nihil aliud de ipso sciatur præter solum nomen, satis sit, ejus hic meminisse. Major circa alterum difficultas, cum plane videatur esse transformatum nomen, et pro Martiani, scribendum Martianæ, de qua hoc die loquitur Usuardus, qui ipsam ex IX Januarii huc transtulit, ut videre est utroque die in nostris Observationibus, quas juveniliter hinc inde vellicavit nuperus Usuardi ad S. Germanum de Pratis editor; hoc loco Usuardiani transpositionem admittere coactus. Ast ibi feminæ est, hic viri nomen, fateor ; ast utrobique eundem Martyrem indicari existimo. Quod si malis diversam personam esse, haud multum refragabor ; sed hujus nudum nomen notum erit, de altera jam actum est, et denuo agendum erit in Supplemento ad IX Januarii

S. Scholasticæ translatio in variis codicibus Usuardinis conjungitur cum translatione S. Benedicti fratris, sed quæ ad ipsam spectant illustrata sunt ad diem X Februarii

S. Benedicti translatio relata hoc die ab Usuardo et tot aliis Martyrologiis, satis illustrata est in Actis ad diem natalem : videri etiam potest nostra ad Usuardum observatio, ut nihil hic dicendum supersit XXI Martii

B. Gregorii primi Papæ translatio apud urbem Suessionis celebratur in Florario Ms. Vide proprium ejus festum XII Martii

S. Macarii Patriarchæ Antiocheni translatio pluribus ornatur a Florario Ms., utpote qui populum Gandensem ab inguinaria peste liberaverit, etc.; sed Acta ejus pridem illustrata sunt ad X Aprilis

C S. Norberti depositio hoc die inscripta est Martyrologio Gallicano Saussayi, qui et aliis diebus de sancto Patriarcha Ordinis Præmonstratensis locutus est. Eandem festivitatem, utpote in Ordine celebrem, pluribus hoc die prosequitur Chrysostomus vander Sterre; ast omnia ad sanctum istum Magdeburgensem Archiepiscopum spectantia, diligenter erudrata sunt tomo I et 6 Junii ad diem VI Junii

S. Theobaldus presbyter et confessor, huc perperam a Florario Ms. intrusus, is est, opinor, de quo egimus XXX Junii

S. Dathi Ravennatis episcopi meminit hoc die Galesinius, ex tabulis istius ecclesiæ, sed quas haud dubie non satis consuluit. Colitur Sanctus iste Ravennæ, eo die quo refertur in Martyrologio Romano, quando et nos de eo egimus III Julii

S. Amalberga virgo hoc die alicubi male signata est ; de ea egimus die præcedenti X Julii

Sabinum nobis hodie annuntiat Saussayus in Supplemento pag. 1144, in Vasconia apud Convenas, ut martyrem ibi coronatum : a quo alius est, inquit, ille cujus sacrum corpus in sui nominis monasterio apud montes Pyrenæos omni

religione servatur, et depositio celebratur die IX Octobris : ut quid igitur, postremi hujus adventum in territorium Pictaviense commentus est hoc die in suo Martyrologio ? Sed condonetur ei confusio : quæro unde nobis Sabinum illum martyrem protruserit, omnibus aliis ignotum, etiam Claudio Castellano, Gallicorum Sanctorum diligentissimo refossori ? Hic tantisper erit Sancti istius qualiscumque memoria, donec aliunde certiores notitiæ accesserint. Sufficiat Sabinus, sive Senonensis sive Pictaviensis, de quo hoc die agitur.

E Speciosa virgo in civitate Mantuæ, primum mihi innotuit ex codice Usuardino Regiæ Succiæ qui fuit Ursini a Rosemberg, in nullo alio Martyrologio, quod sciam, usquam signata. Refugium itaque fuit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, apud quem eam reperi notatam in indice, Speciosa virgo Mantuæ XI Julii ; verum nec loco proprio nec in appendice vel verbum occurrit, quod ad Speciosam Mantuanam pertineat. Reliquum erat ut historicum Mantuanum consulere Hippolytum Donesmundum, cujus etiam indicem primi tomi evolventi exhibet se Speciosa virgo Mantuana magnæ sanctitatis, quærenda pag. 62, ubi de ipsa æque altum silentium : percurri additiones omnes marginales totius voluminis, sed nec ibi Speciosa comparet, neque in ipso Ferrarii generali catalogo. Restat igitur, ut suspicer, eandem esse S. Speciosam quæ Mantuæ colitur, cum Papiensi, de qua actum est XVIII Junii : si fallor, velim nos doceant Mantuani, quæ et qualis sit ipsorum Speciosa, quæ in citato codice Usuardino coli dicitur sub ritu duplici 2 classis.

Stephanus et Leontius Romani martyres, sive soli ipsi, sive aliis juncti in auctariis Usuardinis, ad eam classem pertinent, de qua hoc die ex Hieronymianis suo loco agitur.

F Joannes monachus Cisterciensis, discipulus sancti Roberti abbatis, non minus virtutum gratia clarus quam miraculorum gloria, inter Pios etiam locum habet apud Saussayum, ab Henriquez et Chalemoto longiori elogio ornatus, et quidem in Calendario recensitus, sed absque Sancti aut Beati titulo, quem ei sufficienti auctoritate assertum necdum novimus.

Albericus Saviniacensis inter venerabiles hoc die collocatus est a Saussayo his verbis : Hodie ad Christum migravit beatæ memoriæ Albericus, primus Saviniaci in Normannia abbas, vir Charismatibus divinis ornatus, omnique testimonio sanctitatis illustris. Plura de eodem Alberico suggerit Henriquez, in vanum laborans, ut salvet titulum primi abbatis Saviniacensis ; ast hæc melius a Chalemoto omissa sunt, qui solum Albericum novit, de quo majores nostri egerunt XXVI Januarii, ut die præcedenti inter Prætermisos satis dictum est. Et certe Albericum istum non reperiri inter abbates Saviniacenses, docent egregia monumenta, ad historiam istius cœnobii et vitam S. Vitalis spectantia, quæ magno numero nobis non ita pridem procuravit, Operis nostri studiosissimus et rerum antiquarum dili-

gentissimus

A

gentissimus scrutator Stephanus Chamillart Societatis nostræ, cui præclarorum anecdotorum thesaurum acceptum refero, cum vita S. Vitalis ad diem xvi Septembris illustrandum.

Albini et Lysiæ memoriam Martyrologii sui Supplemento pag. 1144 inseruit Saussayus his verbis : Item in Pictavensi territorio, depositio sanctorum Confessorum Albani et Lisiæ, seu Lysiani, sacris Catholicæ Ecclesiæ tabulis inscriptorum; nempe auctariis quibusdam Usuardinis, quæ videri possunt in nostra editione, ubi non uno modo expressa sunt nomina. Codex Aquicinctinus legit : Et S. Albani confessoris et Lisiani. Attempsonianus tres conjungit : Item Lisiani, Savini et Cyprini Martyrum. In editione Lubeco-Coloniensi habes : In territorio Pictaviensi, sanctorum Albini, Luciani et Seviani confessorum : In Greveno : Luciani et Savini. Molanus solius Lisiani meminit ; Codex Reginae Sueciæ sub nota num. 428, solius Albini, quem Parisius collocat. Vides sola nomina tabulis istis inscripta, sed et ea valde confusa. De veris Sabinis hoc die suo loco agitur : Albinum et Lisianum, fateor mihi non magis notos, quam fuerint Castellano. Si conjectari liceat, dicam ambo nomina alio reducenda, et quidem Albinum hic accipi debere vel pro Albino Andegavensi, de quo i Martii, vel pro aliquo alio synonymo ; Lysiam autem seu Lysianum fictum nomen esse ex Luciano aliquo, forte Bellovacensi, qui viii Januarii colitur. Ut sit, sola ista tabularum tam imperfectarum inscriptio non faciet ut Sanctos istos a Saussayo adoptemus, donec major aliunde notitia accesserit, quam frustra hactenus quæсивimus.

B

Ulrici gloriosi confessoris festivitatem refert hoc die Senonis Martyrologium Gallicanum Saussayi, nullo alio adjuncto ostendens, quem Sanctum hic insinuet. Accepta hæc opinor ex Breviario Senonensi, in quo vere hoc die ponitur Ulrici confessoris memoria, sed æque obscure, cum in Calendario et in ipso corpore eadem dumtaxat verba reperiantur. Vix dubito quin ibi indicetur memoria alterutrius sancti Udahrici (gallice Ulric unde fluxerit Ulricus) vel Augustani de quo egimus ad iv Julii, vel monachi Cluniacensis, in Brisgoia depositi, de quo die præcedenti. Si tertium aliquem, tamquam suum, vindicare sibi velint Senonenses, documenta exhibeant e quibus de distinctione constare possit.

C

Hugo abbas Marchianensis Ordinis S. Benedicti Beati titulo donatur ab Arnolfo Raissio in Auctario ad Nobiles Sanctorum Belgii, ad diem xi Junii ex manuscripto quodam Anonymo, qui exstat apud Marchianenses. Eundem ipsum Anonymum reperi inter manuscripta a Majoribus nostris collecta pro hoc die xi Julii, qui expressissime in titulo appositus est manu Heriberti Rosweydi, tametsi sub finem disertis verbis notetur, tertio Idus Junii de seculo migrasse ad Dominum. Fatendum est, id non observasse Henschenium, qui procul dubio de venerabili Hugone ad eum diem meminisset, saltem in elenchio Prætermisorum, in quo ipsum collocandum hic censeo. Quamquam enim vita a synchrono scripta multas easque præclaras Hugonis virtutes enumeret, quas paucioribus complexus est Raissius, attamen neque apud hunc, neque apud Anonymum ulla occurrunt vestigia, ex quibus confici possit, aut olim aut modo Marchianenses monachos Hugonem ut Sanctum veneratos fuisse. Scribit Anonymus, in dextera parte templi, quod ibidem ipse incepit, et majori ex parte vivens

complevit, honestissime tumulatum anno Domini MCLVIII; verum de elevatione corporis, cultu aut miraculis altum ubique silentium.

D

Andream monachum monasterii Debralibanos in Æthiopia Martyrologio suo universali inscripsit Castellanus, acceptum, procul dubio, ex Fastis sacris ecclesiæ Æthiopice apud Ludolphum : nobis tutum non videtur ex talibus tabulis Sanctos adoptare, qui alibi noti non sint.

Januarii Augustodinensis episcopi meminit Florarium Ms., verum nec nomen alibi reperio, nec sanctitatis titulum.

Jacinctus martyr ibidem signatur, sed quid iste sit, memo facile divinaverit.

Bertinus martyr ; Marcialis in Syria ; Maria virgo apud Cæsaream Mauritanicæ, nomina a Greveno hoc die notata, vel nulla sunt, vel corrupta. Unde Bertinus profluxerit, vix divino ; Marcialis pro Marciano ponitur, de quo vide quæ hoc die dicuntur. Maria est Marciana de qua agitur ix Januarii et etiam hoc die.

Eulogius ita hoc die a Greveno signatus est, ut quid velit, aut quem Eulogium indicet, prorsus nescias. Ferrarius in Catalogo generali lucem affundere voluit scribendo : Alexandria, S. Eulogii monachi presbyteri, citans Petrum de Natalibus lib. 6, cap. 84. Recta est citatio, nam eo loco et Eulogium istum refert Equilinus, asseritque festum ejus agi hoc die v Idus Julii. Quæro, ex quibus ecclesiasticis tabulis hoc usquam haurire potuerit ? Et suspicari audeo, diem pro arbitrio selectum, et eadem auctoritate decretos Eulogio isti Sanctorum honores, quos nullus alius ipsi, quod sciam, tribuit hactenus : quod si ei debeantur, per me licet, eos habeat. Quidquid de eo narrari potest, jam satis traditum est in vita S. Antonii cap. 7, pag. 146 et 147. Cur autem in hac parte Equilino non fidam, facit alter Eulogius citato libro cap. 83 ab eodem præmissus his verbis : Eulogius cum aliis tribus, martyres apud Cpolim passi sunt, quorum dies triumphi recolitur v Idus Julii, ut ex Martyrologio Adonis scriptum habetur. Nec verbum habet citatus Ado, quod Eulogium hoc die redeat. Aliquem posuit iii Julii de quo paucis eo die egimus, tamquam patria Constantinopolitano ; qualem alterum Xenodochum habes xxvii Aprilis : at Equilianum illum, cum tribus sociis Constantinopoli martyrem necdum novimus ; quemadmodum nec Alexandrinum inter Sanctos collocandum hactenus censemus, nisi eodem jure gaudeant quicumque in Vitis Patrum cum aliqua sanctitatis commendatione memorantur. Siquid alibi certius occurrat, poterit de ipso agi, die quo debite signatus invenietur.

E

Demetriad virginem Romanam et martyrem sub Galieno Imperatore, nobis hoc die protulit Felicius, verum alia auctoritate opus est, ut Demetria illa Sanctorum Fastis adscribatur.

F

Benedicta Tamayi, priori non multum absimilis est, de qua ipse ex Luitprando et aliis multa congerit facilius neganda, quam ab eo umquam probari aut verisimilia reddi queant. Ut paucis ex ungue leonem agnoscas, audi præclarum elogium : Romæ, natalis S. Benedictæ virginis et martyris, quæ cum e patribus Hispanis ex Cæsaraugusta oriundis, nomen et votum Christo dedisset strenua ; a Nerone propter hoc comprehensa, et varie cæsa, ita ut nudo corpore per urbem adduceretur invicta, etiamsi a nullo visa, quousque supplicii cedens, victrix coronam, quam optaverat, agonista promeruit.

Turketulum abbatem Crulandensis cœnobii, de

cujus

A cujus origine in Actis sancti Guthlaci, initio seculi tertii egimus, hoc loco præterire religio est, utpote præcipuum sui seculi ornamentum. Ejus gesta descripsit Ingulfus abbas Crulandensis, ex quo sequentia carptim delibavimus. Verba sunt Mabilionis seculo 5 Sanctorum Ordinis Benedictini pag. 502. Elogium admittimus, ut viri venerabilis et seculo x celebris; at quamdiu de Catholico cultu ei legitime exhibito non constat, locus ei inter Sanctos non competit.

Colmanus filius Cronani } solo nomine
Gablithena virgo } referuntur a
Lonanus de Ard-cruinn } Sirino.

Berranus patronus dicitur apud eundem Sirinum ecclesiæ Kill-Berrain in diœcesi Laonensi et Ormoma inferiori, ubi annua feriatione et vigilia colitur, sed v Maii, ut notant tabulæ ejusdem diœcesis. Cur igitur hoc die adducitur? Aliis catalogis ignotus est; si res magis pateat, facile alio die locum in Actis invenire poterit.

B. Olgæ, principis Russiæ, dictæ in baptismo Helenæ, memoria signatur in Menologio Russico, in quo refertur avia fuisse S. magni principis Wlademiri, et uxor Igoris, ducis totius Russiæ, quæ genere nata Pokovitico, baptizata est anno 952 sub Constantino viii: mortua autem anno 978 sub Basilio et Constantino tyranno. Verum cum eam nusquam alibi in sacris tabulis Græcis aut Latinis reperiamus, hac die locum ipsi non damus in Actis Sanctorum, illum daturi, si certiora proferantur documenta de ejus catholico cultu.

Angelica Cademosti Veneta, Ordinis S. Dominici sanctimonialis, multis virtutibus emicuisse dicitur in Diario Marchesii, atque hoc die in Domino obdormivisse anno 1541.

Randisius Casinensis monachus venerabilis titulo donatur a Bucelino in Menologio Benedictino, ut qui cælesti musica recreatus emisit spiritum.

Fidelis martyr in Germania } Memorantur
Bonitius, tertiarius in Tuscia } ab Arturo in
Nicolaus confessor Bevanix in Umbria } Martyrologio
Petrus a Carnota conf. in Lusitania } Franciscano;
Joannes Munnus in territorio Civi- } et ultima
tateni } etiam in Gy-
Maria a Jesu in territorio Cordubensi } næcco.

C Beatricem Atestinam Andreæ Hungariæ, regis viduam, et postmodum Gemmule apud Atestinum monasterio, diœcesis Patavinæ sanctimoniam cum titulo beatæ refert idem Arturus in suo Gynæceo, citans inter alios Arnoldum Wion libro 4 Ligni vitæ cap. 14, ex quo mirum est Sanctæ appellationem non eduxisse Arturum, quam ibi Wion diserte expresserat. Id magis miror, nempe Lucam Castellinum Catalogo Sanctorum canonizatorum Beatricem inseruisse, nulla alia auctoritate adducta præter locum Scardeonii lib. 3, classe 14, de claris mulieribus Patavinis, ubi ipsam quidem prædicat Scardeonius ab humilitate, et castitate, et sanctitate vitæ, at nusquam sanctam, nedum canonizatam scribit, non magis quam claras alias feminas ibidem laudatas; ut merito suspicer, omnem prætensæ canonizationis rationem ex solo Wione profluxisse: certe ab omni hujusmodi titulo recte abstinuit Odoricus Raynaldus Annal. eccl. tomo 13, ad annum 1235 num. 27, ubi de Beatricis conjugio, et secessu in virginum cœnobia loquitur. Binas alias Sanctas synonymas, Estensis itidem sanguinis, seu Atestinas in Actis illustrant Moiores nostri: alteram tomo 11 Januarii pag. 1136, nonnihil subtimide; alteram vero x Maii, tomo 11, pag.

598 ambas quoque sanctimoniales quibus hanc tertiam accedere cupimus, modo de religiosa veneratione ei umquam exhibita, aut hodie exhiberi solita probe edoccamur: necdum quæo conjicere, cur hic potius quam alibi eam Arturus collocarit, cujus Ferrarius in nostro Catalogo meminit, nec Wion ipse aut alius quisquam certum obitus diem hactenus designavit.

Joel et Esdras Prophetæ habentur hoc die in Matricula Cartusie Ultrajectinæ; sed in Usuardo et Romano signati sunt

xiii Julii

Basini abbatis depositio Pictavis civitate adjecta est laterculo Hieronymiano Lucensi; at recte observavit Florentinius, procul dubio legendum esse Sabini, quem a Saussayo hoc die positum existimat; qui natalem recolit vii Idus Octobris; hic autem adventum ejus in territorium Pictaviense. De S. Sabino, ut ab Usuardo positus est, paucis hodie et quantum licet agitur, remisso totius rei examine ad ix Octobris. Si Basini nomen accipiendum censueris, non alius reperitur, quam qui ut Martyr celebratur Trunchinii non procul Gandavo, die

xiv Julii

Argius episcopus Nivernensis, inter varias alias confusiones ponitur hoc die in Florario Ms. nescio unde acceptus; verum ipsius nomen Arigius vel Aridius, qui juxta Castellam remittendus est ad diem

xvi Augusti

S. Euphemie, virginis et Martyris celeberrimæ, sub Diocletiano Imperatore et Prisco Proconsule passæ memoria hodie agitur apud Græcos in Menologiis et Synaxariis; sed cum in Martyrologio Romano differatur ad diem xvi Septembris, quo die Græci quoque eam repetunt, eam et nos differimus ad dictum diem

xvi Septembris

S. Marcus cum sociis Cordubæ in Hispania sub Arabibus passus refertur primo loco in Ferrarii Catalogo generali; quæ explicationis gratia, adducit Tabulas ecclesiæ Cordubensis. Passi sunt, inquit, cum Abundio, de quo hac die in Martyrologio Romano. Sed hic fallitur et fallit Ferrarius: S. Abundius, de quo hoc die agitur, nullum martyrii socium habuisse legitur, ut ex S. Eulogii Memoriali discere poterat. Noster Martinus de Roa, de Martyribus Cordubensibus Habundum aliquem cum Marco et sociis conjungit, non hoc die: sed sub finem mensis Septembris, ut ibi dicitur. Itaque remittendus est S. Marcens et socii ad diem

xxix vel xxx Septembris.

Failbeus seu Failveus, filius Conlaci de deserto, ut lucerna ardens et lucens celebratur hoc die apud Sirinum ex Ængussio, Kalend. Cassel. Gormano, Magair, et Martyrologio Dungallensi; at de ejus gestis nec verbum. In Menologio Scotico Dempsteri, synonymus reperitur 25 Januarii, 3 Junii et 6 Octobris. Primo die in Prætermisssis est ex Ferrario 13 Junii ex Dempstero, ubi remittitur ad 9 ejusdem mensis, tamquam qui scripserit Acta S. Columbæ, ast ibi de eo nihil: si quid interim de eo certi inveniatur, poterit referri ad diem

vi Octobris.

Maturianus Galesinii non magis probatus est: fictionem non obscure fatetur in notis; alias, inquit, Mariani: hunc probe novimus ex Hieronymianis. Sed Martiniani reperimus (verba sunt ejusdem Galesinii) ex lib. 1. Victoris, qui illius et Maximæ conjugis egregia pro fide Catholica certamina perscribit. Quid est nugari, si hoc non est? Et ea tamen transierunt ad Ferrarium in Catalogo generali. Memor esse debebat Galesinius eorum quæ scripsit xvi Octobris; ubi rursus nomen corrumpit: illic Maxima non conjux sed

A

virgo est. Videatur historia Wandalica et Martyrologium Romanum, ex quo ille ipsis agemus, jam dicto die xvi Octobris.

S. Quintiani episcopi Claromontani translationem hoc die exornat Saussayus; addere poterat quo die recolatur natalis. Est hic qui primum Ruthenensis, post fratrem S. Amantium, deinde Claromontanus episcopus, non xiv Junii, ut recte observavit Heuschenius, sed eo die signandus est, quo et Saussayus ipse eum posuit xiii Novembris.

S. Maclovii episcopi et confessoris in Britannia Armorica memoriam hoc die annuntiavit Grevenus, de qua etiam meminit Saussayus, et alii; sed hæc omnia referenda sunt ad diem quo cultus ei exhibetur xv Novembris.

Richardi, cognomento sacristæ, commemoratio hoc die adstruitur a Joanne Wilsono in Anglicano Martyrologio secundæ editionis anni 1640, tamquam sancti confessoris, Angli origine, monachi Ordinis Cisterciensis, qui in Frisia prope Groningam magna sanctitate claruerit. Citat vero Joannem Pitseum in appendice de scriptoribus Illy-

str. Angliæ Centuria 3. Addere poterat numerum 93, ubi scriptor ille ex Lelando nonnulla valde confuse colligit de sancto isto Richardo, ut ipsum vocat, cujus ætatem ignorat, multo magis diem obitus aut cultus, quem Wilsonus fingere debuerit. Ex adjunctis colligitur, indicari hic Richardum monachum in cænobio B. Mariæ de Aldwert prope Groningam, de quo Molanus in Natalibus, Henriquez et Chalcotus agunt 30 Decembris, cum titulo beati, qui ei fortasse suo tempore dabitur, si vere cultum olim habuisse satis probetur. Notandum vero, confusa hic nonnulla a Wilsono, dum Anglum huic genere et cognomento sacristam appellat, cum nec de patria nec de officio alii meminerint. Facile crediderim, vel nomina ipsa a Wilsono et aliis confusa, nam eodem die 30 Decembris alium Richardum refert Molanus, qui patria Anglus, monachus fuerit Ordinis Præmonstratensis in Arinsberg, qui libros multos sua manu conscripsit, et forte sacrista fuit. Hæc obiter hic dicta sufficiant, pluribus discutienda ad dictum diem xxx Decembris.

D

B

E

DE SANCTO PIO PAPA I

J. B. S.

ROMÆ.

SYLLOGE

De cultu, ætate et gestis.

ANNO CIVI.

C

Ab Adone
signatus est,

Illustrem S. Pii I Papæ memoriam, mirum est in antiquioribus Fastis neglectam et præteritam fuisse, a solo Adone ejusque descriptore Nothero signatam, et quidem diverso die; nam in illo hoc xi habetur, in isto die sequenti, nisi forte amanuensium negligentia ea transpositio in Nothernum irrepsit. Codices Hieronymiani saltem majores, Beda, Romanum parvum, Wandelbertus, Rabanus et Usuardus de S. Pio altum silent; in postremi nonnulla auctaria transiit ex Adone, cujus verba hic primum describo: Romæ in Vaticano, S. Pii Papæ, qui sedit in episcopatu annos octodecim. Sub hujus tempore Hermes librum scripsit, qui appellatur Pastor, quia in habitu pastoris ei angelus apparuit. Accepta hæc sunt ex Pontificali seu Catalogi Romanorum Pontificum, sub nomine Damasi, cap. 12, apud Anastasium, Heuschenium et alios paulo longiori elogio, in quo vix quidquam reperias, quod non pridem in controversiam vocatum sit, ut infra patebit. Usuardi auctaria consulere potest, qui voluerit; mihi non videtur operæ pretium ea omnia hic transcribere, uti nec longius elogium Hagenoyensis codicis; nec illud, quod ex plerisque non satis indubitata fidei scriptis concinnarunt Galesini, Ghini et alii. In Hieronymiano parvo Augustano sic simpliciter legitur: Pii martyris. Sacrum corpus in Vaticano sepultum, ibidem remansisse videtur, cujus pars aliqua ad S.

Pudentianæ translata fuerit, uti et aliqua Bononiam, si Masinio credimus. Sed hæc de cultu satis dicta sunt: quo ritu hodie in Ecclesia festum ejus celebretur, docet Breviarium.

2 Quæri potest, an pro confessione fidei violenta morte sublatus, atque adeo vera et stricta martyrii laurea donatus sit S. Pius? In Adone abest omnino titulus Martyris; aberat et a prima Molani editione, atque ab aliis Usuardiis codicibus auctis, sed in aliquibus Sancto tribuitur: verum recentioris notæ ii sunt, quam ut ex ipsis certi quidquam deduci possit, in veterum omnium silentio. Simplex est Belini auctoritas: Romæ B. Pii Papæ et martyris, cui Baronius superaddidit, qui in persecutione Marci Aurelii Antonini martyrio coronatus est. De hac epocha mox videbitur; pro martyrio certat Baronium in Annualibus, tum in Notis ad Martyrologium; sed quod cum bona Eminentissimi viri venia dictum sit, vetera ecclesiastica monumenta, Missales, Breviaria et Martyrologia cuncta, quæ ibi rotundius appellat, alii ante me frustra quæsierunt. Jam dixi, nullum Martyrologum Adone antiquiorem de S. Pio meminisse, et eum quidem a Martyris titulo abstinuisse. Breviaria et Missalia, quam antiquitatem sapiant, vulgo notum est; vellem Kalendaria aliqua vetera aut Sacramentaria determinate allegasset, ex quibus certius quiddam statueremus, pro vera martyrii palma, quam mirum esset, ignorasse S. Irenæum; ut eo demum recurrendum sit, quo sæpe alias, nonnullos scilicet e primis summis Pontificibus ideo martyres appellari, quod si non sanguinis effusione, certe alia multa passi sint sub ethnicis Imperatoribus, etiam piis et pacificis. Ceterum non hoc solum dubium est, quod circa S. Pium occurrit; nam ætus, tempus Sedis, gesta, scripta, et quidquid

sed absque
titulo mar-
tyris.

F

ferme

A ferme ad ipsum spectat, jam pridem controversum est, ut sequentibus numeris videbitur.

Controversa
est successio,

3 Catalogi Romanorum Pontificum ita implexi aut potius corrupti sunt, ut ex ipsis haberi plane nequeat certa hujus sancti Pontificis ætas aut successio. Irenæus, Hegisippus, et alii auctores vetustissimi ipsum Hygini successorem faciunt, sive ascendendo sive descendendo cum decessoribus aut successoribus componatur; ut Anicetum præcessisse debeat. Contra vero Optatus, Augustinus, et qui ipsos sequuntur, cum jam dictis Catalogis S. Pium Aniceto postponunt, ut videre est in Diatriba præliminari Henschenii ante tomum 1 Aprilis, pag. 23; ubi nodos varios, eosque intricatissimos solvere conatur, quos etiam expedire, seu quodammodo scindere voluit Papebrochius, eo successu, ut candidè dicam, quo ferme solent ἀσώματα inter se connecti. Ego me fateor necdum plane perspicere, quo pacto ea omnia, sæpe hypothetica, cum veritate historica, tam diserte a priscis scriptoribus asserta, conciliari satis queant. Recte videtur sentire Baronius ad annum 158 num. 3, dum adductis antiquis illis scriptoribus Eusebio, Epiphanio et aliis, sic subdit: Ut jam plane pro stultitia habeatur, iis non acquiescere, qui eodem tempore, quo iidem Pontifices (Hyginus, Pius, Anicetus, etc.) in Ecclesia claruere, ut Hegisippus, Irenæus, quique his proxime accedit, Tertullianus: qui omnes, ut dicere cæperam, S. Pium Aniceto postponendum testantur: quorum auctoritate fulti, erroneos putamus Consulares Catalogorum calculos, quoties ab his historiæ patribus discrepare deprehenduntur.

nec minus
incertum
tempus quo
sedit et obiit.

4 At quis S. Pii pontificatus annos nobis definiat? Laudatus jam non semel Baronius, ut Pium ad Marci Aurelii tempora perducatur, faciatque adeo verosimilius, Sanctum martyrio coronatum fuisse, initia ejus figit prædicto anno 158, exitum vero anno 167, quo pacto non inveniuntur anni x completi, quos neque Labbeus reperit, orsus ab anno 156 ad 165, in quo ei subscribit Brietius. Ciaconius, Henschenius, Oldoinus, Papebrochius aliique ita discrepant, ut vere hic dici possit, quot capita, tot esse sententias, quas omnes de integro discutere, seu cranben recoquere mihi non lubet. Post devorata in vanum tædia, et horas bonas frustra insumptas, deum cum Pagio ad annum 165 (Baronio 167) fateri compellor, quoto Pius Papa anno ad cælum migrarit, prorsus esse incertum. Hic vero, ut Aniceti pontificatum temporibus Antonini Pii totum innectat, cogitur S. Pii exordia retrahere ad annum 141, obitum vero innectere anno 151, post Sedis annos x et menses aliquot, Catalogis contra cum Eusebio communius asserentibus, ad annos xv pontificatum protraxisse; idque mihi adeo magis placet, quod ubi ductorem Eusebium nanciscor, ab eo non tam facile dimovear, ut toties testatum feci in Tractatu de Patriarchis Alexandrinis ante tomum v Junii. Male quidem in Chronico notatur annus ordinationis Aniceti cliv; sed id plane corrigendum est ex annis xv, quos ei diserte adscribit Eusebius, tum in ipsomet Chronico, tum in Historia ecclesiastica libro 4, cap. 11 sic scribeus: Romæ cum Pius, anno episcopatus ejus quinto decimo, vitam cum morte commutasset. Chronicon non semel depravatum esse, jam alias sæpe monuimus. Id nobis itaque verosimilius apparet, S. Pium in S. Petri Cathedrali Hygino successum anno 142, eamque tenuisse usque ad annum 157.

Dubia item
sunt, quæ de
ipso narran-
tur

5 Primorum plurimum Pontificum res gestas in obscuro mansisse a Baronio variis locis observatum est; quod S. Pio æque ac ceteris convenit. Catalogi ab Henschenio recensiti hæc summam memorant:

Pius annis xv, mensibus iv, diebus xx. Fuit temporibus Antonini Pii, a consulatu Clari et Severi, usque duobus Augustis. Sub hujus episcopatu frater ejus Hermes librum scripsit, in quo mandatur contineturque, quod ei præcepit angelus, cum venit ad eum in habitu Pastoris. Hæc vero apud Anastasium paulo fusius: Pius, natione Italus, ex patre Rufino, frater Pastoris, de civitate Aquileia, sedit annos xix, menses quatuor, dies tres. Fuit autem temporibus Antonini Pii, a consulatu Clari et Severi. Sub hujus episcopatu Hermes librum scripsit, in quo mandatum continetur, quod ei præcepit Angelus Domini, cum veniret ad eum in habitu Pastoris; et præcepit ei, ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur. Hic constituit, hæreticum venientem ex Judæorum hæresi suscipi et baptizari; et constitutum de Ecclesia fecit. Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros xix, diaconos xxi, episcopos per diversa loca numero xii: qui etiam sepultus est juxta corpus B. Petri in Vaticano v Idus Julias, et cessavit episcopatus dies xii. Hic ex rogatu B. Praxedis dedicavit ecclesiam Thermas Novati in

E

6 In lectione Breviarii Romani S. Pio aptata, tum gesta, id singulariter observatur; pœnam nempe statuisset in sacerdotem, cujus negligentia de sanguine Domini aliquid stillaverit. Pœnitentiam enim, inquit, agant quadraginta diebus, si in terram aliquid deciderit; si super altare, tribus diebus; si super linteum superius, quatuor; si in inferius defluerit, novem diebus; si usque ad quartum, viginti diebus. Ubi cumque ceciderit, si recipi potest, lambatur; sin aliter, aut lavetur, aut radatur: quidquid lotum aut rasum est, comburatur, et cinis in sacrarium reponatur. Atque hæc quidem hactenus de S. Pii gestis scripta novimus, a Ciaconio et Oldoino paulo ordinatius digesta, quæ pluribus locis antea explicuerat Baronius, præsertim ad annum 167, nihil quidem de sacerdotum pœnitentia memorans, sed alia addens, quæ ab eruditis non magis admittuntur, sive ex Decretalibus, sive ex Catalogis seu Pontificalibus accepta sint. Et horum quidem censuram habes in ipsa ad Anastasium præfatione; de Decretalibus vero ante Siricii Papæ tempora toties disputatum est, ut ea quæstio exhausta hodie videatur. De S. Pii scriptis scorsim sic habet Pagi-
us, loco et anno supra citatis: Pii circumferuntur duæ Decretales, quæ viris doctis supposititiæ creduntur. Neque magis, inquit Labbeus, probantur duæ epistolæ Pii Papæ ad Justum Viennensem episcopum, quos ex archivio Viennensi desumptas Baronius Annalibus inseruit.

F

7 Qui scripta illa qualiacumque distinctius nosset, tum scripta. cupit, adeat Labbeum ipsum tomo 1 Conciliorum a columna 579, ubi etiam de libro Hermetis sub nomine Pastoris, quem examinat Baronius anno 159 a num. 5; et nobis fortasse de eo rursus agendum erit ad xxvi Julii. Ceterum S. Pii meminervnt Acta S. Concordii die 1 Januarii pag. 9; et xix Maii Acta S. Pudentianæ pag. 300, in quibus videri possunt, quæ huc pertinent. Sermo iterum recurret ad xxi hujus mensis, quando colitur S. Præxedes, ubi et nonnulla S. Pii gesta inmiscuntur. Certiora sunt quæ tradit Eusebius, citato superius libro et capite hæreticos enumerans eum quibus pro-

AUCTORE
J. B. S.

cul dubio sancto Pontifici colluctandum fuerit ad
tucndam catholicorum dogmatum integritatem : quæ-
nam vero adversus eas pestes ab eo gesta aut vere
definita fuerint, Eusebium ignorasse oportet, nec ab
ullo veterum scriptorum memoratum novimus. At
enim inter tot pessimorum hominum machinationes

S. Pio consolationi fuisse credendus est egregius
Christianæ fidei vindex et martyr fortissimus S. Ju-
stinus, de quo consule Acta ad XIII Aprilis et ad I
Junii. Atque hic brevi Syllogæ finem imponimus,
cum nihil aliud magnopere addendum aut illustran-
dum supersit.

D

DE S. SIDRONIO MARTYRE

J. P.

MISSENIACI IN BELGIO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B

Cultus Sancti; Sidronius Misseniensis,
ac Senonensis, idemne an diversus?
Passio ad trutinam revocata; apogra-
phum ejus, quod hic datur; brevis
notitia monasterii Misseniensis.

FORTE ANNO
CCLXX.Misseniaci in
Flandria.

Misseniacum, Flandriæ oppidum, Flandris
Messene, Gallis Messines, latino no-
mine non uno scriptum exhibet Sande-
rus in Flandria Illustrata, pag. 401 :
Sive enim ex Roberti, inquit, Frisonis rescripto
vocas villam Misenis; ex Meyero Mescinas; ex
Marchantio Moessenam, ex Oliverio Mercano
Meschinam, sive, ut, alibi lego, Mesinas; adde
etiam, ut in Codice Donationum scribitur apud Mi-
ræum, Mescinas; unum eundemque locum expres-
seris; quem præplacet nobis Misseniacum appellare
cum Sanctologo Moricensi apud laudatum Sande-
rum; ibidem paucis agentem de loci etymo. Jacet
medio fere itinere Ipras inter et Armenterium;
huic, quam isti civitati aliquanto proximior. Ad rem
ita memorat Meyerus lib. 3 Annalium Flandriæ in
Balduino Pio: MLXII Athela, Pii uxor, Mescinis
collegium instituit duodecim sacerdotum, ac par-
thenonem triginta Benedictinarum virginum; eo-
que attulisse traditur ex urbe Roma corpus beati
Martyris Christi Sidronii. Atque hæc translatio so-
lenni apud Missenienses cultui ansam præbuit.

C

et Senonis in
Gallia

2 Ceterum non eodem in Martyrologiis S. Si-
dronius annuntiat loco, ac die; antiquioribus cum
Romano moderno non de Misseniensi, at de Se-
nonensi mentionem facientibus. Usuardus habet hæc
die: In territorio Senonico beati Sidronii Mar-
tyris. Editio Lubeco-Coloniensis illum recenset die
xv Maii; prout etiam facit Grevenus. Codex Usa-
rdinus Luxoviensis ipsum refert die III hujus cum
addito: In pago Senonico S. Sidronii Martyris,
fratris S. Beatæ virginis, Menrora quiescentis
vico. Quibus adde e Breviario Senonensi comme-
morationem cum oratione de communi unius Mar-
tyris, die eadem tertia positum, qua eum pariter,
non quidem Senonensem, sed Misseniensem com-
memorat Molanus, sic loquens: Natalis S. Sidro-
nii Martyris, sub Aureliano Principe, cujus cor-
pus e Roma Messenas transtulit Adela, uxor
Balduini Pii, Comitissæ Flandriæ. Fastis Belgicis et

Burgundicis etiam ipsum intexuit Miræus. Roma-
num vero modernum annuntiat S. Sidronium hac die
XI; quæ ratio vel sola sufficit, ut eum, die III hujus
inter Prætermisos positum, huc transferremus.

E

colitur S. Si-
dronius;

3 Neque abs re erit, audire, quid de sancto Mar-
tyre dicat Saussayus, palæstram passionis Romam,
cultus autem locum, Misseniacum asserens: Ipso
die (tertio Julii) natalis S. Sidronii Martyris, cu-
jus Romæ hodie sub Aureliano Cæsare laureati,
sacra ossa, Adela, Balduini Pii, Flandriæ Comi-
tis uxor, ex Urbe ipsa, orbis principe, Messenas
attulit: quo loco canonicorum collegio instituto, in
Benedictinarum monialium cœnobio, quod condi-
dit, post mariti obitum velamen sacrum suscepit,
vitæque religiosæ egregie decursa palæstra, tan-
dem fine pio quievit. Raissius in Hierogazophyla-
cio Belgico pag. 353 de S. Sidronio Misseniensi
etiam meminit, recte observans, de nullo Sidronio
Martyre agi in Martyrologio Romano, nisi de
Senonensi, xi Julii.

4 E loco diverso annuntiationis, quo Martyr re-
fertur, dubites, sicut notatum hic III hujus inter
Prætermisos, an duo statuendi sint Sidronii. Con-
troversia hæc, ibi tacta, sed huc remissa monet, nos
in proprium locum incidisse, ut, quoad fieri poterit,
hanc difficultatem explanemus. S. Sidronius Seno-
nensis, in quo apud Martyrologos classicos fundetur,
præter Usuardum, novi neminem: qui fortasse ex
Actis antiquioribus eum acceperit; cum hic a suo
ductore Adonc destitutus sit, nullam hujus Sancti
memoriam faciente. Dixi ex antiquioribus Actis:
nam ea, quæ supersunt, et quæ hic dantur, nomen
tale non merentur, saltem quoad maximam sui par-
tem; multis utique rebus infarta, quæ videntur
prorsus a genuina veritate et sinceritate alienæ, uti
pluribus ostendetur paulo post; proinde vel nullius
vel exiguæ auctoritatis censeri debent. Misseniensis
autem non alia, quod sciam, nititur auctoritate, quam
quod Adela, ut modo retulimus, Balduini Pii con-
jux, Romam profecta, dono Alexandri II PP.,
ipsius corpus acceperit, illudque in Belgium redux,
Misseniacum detulerit anno, ut signat Malbrancus
lib. 8, cap. 56, pag. 782, post Christum natum
MLXIX.

idemne sit,
an diversus,

F

5 Quod si corpus istud vere fuerit corpus S. Si-
dronii, et non aliud, e catacumbis desumptum sub
nomine Sidronii; quis statim combinet, quomodo
ille Martyr sub Aureliano in territorio Senonensi
interemptus, deinde Romæ sepultus, postea ab Alex-
andro II PP. e sepulcro erutus, Adela dono datus,
atque ex Italia Misseniacum in Belgio delatus fue-
rit? Stante igitur annuntiatione Usuardi cum Marty-

non prom-
ptum defi-
nere.

ris

A ris palæstra, territorio Senonensi, ibidem expressa, et admissis eo usque ejus Actis, quamquam, ut superius innuebam, cetera pleraque perquam suspectis, dicendum videtur, e duobus Martyribus, eodem Sidronii nomine appellatis (si quidem ambo isti vere extiterint in rerum natura) Misseniacensem aut non fuisse Sidronium, sub Aureliano passum, sed Sidronii tantum nomine baptizatum, ut vocant, postquam e catacumbis exceptus est; vel, si vere Sidronius fuerit, tunc conveniet ipsius martyrii palæstram affigere non territorio Senonensi, sed urbi Romæ, in qua mortuus, sepultus, e sepulcro erutus ac demum in Belgium delatus sit. Certe ad duplicandum S. Sidronium non facile adducar ego, donec præter sæpe dictam translationem, ubi Adela factam, aliud aliquod monumentum videro (quod, si recte suspicor, visurum me despero) e quo talis duplicatio aliqua ratione suadeatur; Senonensi Sidronio, ab Usuardo asserto, manente in sua possessione præ Misseniacensi, donec melius aliquid discere licuerit.

Certe ex
Actis

B Jam vero quam vel nullius vel certe perexigui sint valoris Acta sancti hujus Martyris, exploratum fiet e pauculis punctis, quæ subjicio; nam omnia proferre, non necessarium. Itaque ne attingam auctoris hallucinationem, in ipso Passionis exordio perperam combinantis annum Christi CCLII cum imperio Aureliani, qui tantum juxta saniozem chronologiam ponitur sceptro initium possuisse anno CCLXX; parum credibile apparet id, quod habet num. 7, de missis 190 militibus ab Aureliano ad S. Sidronium, quem conspicati orare, mox cum eo simul orasse dicuntur. Et num. 8 habes judices septuaginta in consistorio; num. 10 repentinam militum decem et octo conversionem, arma projicientium, et Aureliano, aurum et honores pollicito, si deos colere voluissent, respondentium: Pecunia tua tecum sit in perditione. Nec minus credibile videri possit, quod occurrit num. 13, ubi Aureliano diris tormentis affici jubenti sanctum Pugilem nostrum, oggerunt tres e consulibus: Beatus fueras, Aureliane, si natus non fuisses, qui talia tormenta jussisti fieri famulo Dei. Et iratus Rex jussit eorum capita amputari. Quid multis moror? Cui non displicebit Imperator, viso Martyre a flammis illæso, decidens in faciem suam a timore magno ab hora prima usque ad horam nonam, sicut refertur num. 15. Rursum num. 18 fabulosæ sunt sagittæ, quibus impetitur sanctus Martyr, suspensæ a vento, a dextris, et a sinistris, a quibus nec una quidem corpus ejus tetigit; quarum una, ut sequitur num. 19, exilivit, et ingressa est in oculum Aureliani, excæcavitque eum.

perquam
suspectis ni-
hil statui
solide potest.

C 7 Adde num. 20 obcæcatos milites, et fractas catenas; num. 21 revelationem, quam rogat Sanctus, ut perveniat ad locum, in quo baptizatus fuerat; factum fluvium, velut lapidem; num. 22, sanguinem Martyris, jussu suo collectum, et ad Aurelianum Imperatorem deferri jussum, qui, ut habetur num. 23, oculo ejus applicitus, ipsum sanavit u vulnere, a sagitta illato, voce magna exclamantem: Quam magnus et gloriosus est Dominus Deus Christianorum, qui non deserit sperantes in se; sed gubernat eos inter truces persecutores, et facit voluntatem suam in his, qui custodiunt mandata ejus! Clamor vero carnificum: Sancte Sidroni, intercede pro nobis, parcendo peccatis nostris; quoniam baptizati sumus de sanguine tuo sancto, cui non appurebit suspectus? Quibus accedit gestatio sui capitis, jam gladio amputati, ad pedes unde quinquaginta. Quæ omnia spirant venam Metaphrasteum, vel certe alterius, quisquis ille fuerit, magis affectuntis ex farragine rerum mira-

biliū exhibere pium drama, quam sincera Martyris Acta: de quo itaque vix aliud certo constat, quam solus cultus.

AUCTORE
J. P.

8 Apographum, quod hic damus, desumptum fuit e Ms. Misseniacensi, et eodem quidem, quantum e nonnullis characteribus, utrimque inter se convenientibus, colligere licuit, quod, Misseniacum transiens anno 1686, mense Julio, notavit Castellanus, exaratum fuisse e pergamento, jam tum ab anno 1000, conscripto; utinam satis digno illa ætate ac sancti Martyris gestis! At qualequale illud apographum contulimus cum alio, transcripto e Ms. codice Trecenti; et ambo deprehendimus convenire, si paucula excipias, quæ omissa aut mutata, fortasse fuerint exscribendo.

Quædam no-
tantur de
apographo.

9 Quandoquidem hoc cænobium monialium, S. Benedicti regulum profitentium, inter alios Flandriæ parthenones non postremum nominis celebritate locum tenet; atque hic commode sese offert opportunitas, forte numquam alias æque commode offerenda, de eo in Actis nostris agendi, visum est lectori exhibere brevem ipsius notitiam, qua plus, quam nomine tenus, dignoscere queat statum florentissimæ hujus abbatiæ. Ad quam personam, et ad quod tempus referenda sit loci origo, dedimus num. 1. Ceterum immunitatibus, privilegiis ac donationibus non parce dotatum fuisse, liquet e Codice Donationum piarum, apud Miræum. Ibi etenim cap. 56 Drogo Teruanensis Episcopus, anno 1065, talem dat libertatem ecclesiæ Misseniacensi, qualem Bertefridus, Episcopus Ambianensis circa annum, ut ibidem dicitur, 662 dederat ecclesiæ Corbeiensi; quæ, in quo consistat, ibidem exponitur; nec est hujus instituti pluribus describere.

Brevis datur
notitia

10 Ibidem cap. 57 Philippus, Franciæ Rex, parthenonis prædia per Balduinum Insulanum seu Pium, ejusque conjugem Adelam Misseniacensi monasterio attributa, anno 1066 confirmat. Denique Robertus Frisius, Flandriæ Comes, sæpe dicti monasterii, ab Adela matre sua conditi, possessiones, anno 1080 confirmat; tum, inquiens, quia ossa matris meæ sepeliuntur in eadem ecclesia... tum quia visis tot miraculorum signis in eodem loco, placere evidentissime refert, se comperisse aliquid ibidem omnipotenti Deo. Atque hinc conficitur, locum hunc jam tum ab ipsis incunabulis non obscura nominis fama claruisse. Quid memorem, quod, ut legitur apud Sanderum pag. 402, dominatus oppidi et parvo circuitu terreni, donatione Adelæ Comitissæ spectet ad virginum Vestalium, ut ipse nuncupat, ibi Antistitem, quæ ex more Iprensium, et Guidonis Comitissæ decreto, rem publicam et justitiam administrat per magnum puta Balivum (quo tum munere fungebatur D. d'Authin, toparchus de Baillon) porti Balivum, et Scultetum perpetuos, scabinos septem annales, archangeli Michaëlis festo recurrente solitos innovari.

E

F

11 Laudatus etiam auctor sæpe memorati parthenonis abbatisarum elenchum attexuit, ducto exordio a Frisilde, quæ mortua ponitur anno 1075, usque ad Annam d'Anthin, eodem etiamnum anno 1640, quo Auctor scribebat, ejusdem monasterii regimini præfectam, in quod, sicut tradit idem Sanderus, virgines, nisi claris ortæ natalibus, vix recipiuntur. Prætereo tacitus tragicas ejus vicissitudines, quibus, uti in rebus humanis lætis tristitia succedere solent, alternantis sortis casus varios sensit; ut videri ibidem potest. Sed de his modo satis. Restat, ut ad sanctum Martyrem redeuntes, nunc ipsum Passionis exemplar exhibeamus.

Misseniacen-
sis.

EX MSS.

PASSIO

Ex Ms. Misseniensi, collato cum alio
Trecensi.

S. Sidronius plures ad Christum convertit; immaniter cruciatus, capite truncatur; mulier ad ejus sepulcrum illuminatur.

S. Sidronius salutis animarum intentus,

a

b

B

frustra Christianis exitium machinante Aureliano Imperatore,

martyrii cupidus, alio peregrinatur.

C

** alius locetur.*

Senonas venit, unde digressus

** alias Ur-
anus.*

** alias lacus.*

Anno Dominicæ Incarnationis ducentesimo quinquagesimo secundo, regnante impiissimo Aureliano a, cum esset beatissimus Sydronius in Samon b civitate natus ex patre Serenio, et matre Beatia, et esset in oratione sollicitus, in jejuniis promptus, in eleemosynis largus; enarraretque omni volenti gloriam, quæ est in fine præparata Sanctis, videlicet retributionem æternæ mercedis: exiit ejus sonus in universum orbem, nuntiatumque est Aureliano Imperatori quod beatus Sydronius in Angelica revelatione perduraret, et gloriosissimis vocibus prædicaret populum incredulum, ut converteretur ad eum qui habitat in cœlis; hoc est in Dominum Jesum Christum.

2 Hæc audiens Imperator Aurelianus commotus in ira magna, dixit Crispino præsidi: Exeat currus in furore suo, et milites veredarii per omnes fines diffluant, et ubi invenerint Christianos, destruant eos. Præcepitque eis dicens: Ubicumque eos inveneritis, et non sacrificaverint diis nostris, has pœnas consternite super eos, quæ sunt rotæ aereæ, et uncini ferrei, et capita amputate. Cum hanc relationem, audissent multi, qui se olim profitebantur fore Christianos, abierunt retro, Dominumque abnegare cœperunt.

3 Sanctus vero Sydronius non desperabat patrociniū clementiæ Dei, sed jejunabat et orabat jugiter, et dabat eseam, esurientibus. Tunc exiit homo, nomine Julianus, et dixit ei: Sacratissime Sidroni, numquid ad bellum præparare vis animam tuam, aut non audisti quod est Christianis præparatum? Desere hos inimicos nostros, ut in laudem Christi, Filii Dei, laus tua loquatur. Tunc beatus Sydronius humili corde et absoluto animo, pedibus cupiditatem calcavit, et visitavit regiones, multis precibus deprecans justum Dominum, quatenus mereretur invenire sibi locum, quo eoronom posset suscipere martyrii.

4 Post paucum vero temporis, orando, jejunandoque provocatus, venit Senonis civitatem, lustravitque eam aliquamdiu; et cogitans in corde suo, quod illic non esset ei congruum habitare, recessit inde, circuiens provinciam. Cumque pervenisset ad vicum, qui vocatur Hebrola, super fluviolum, qui dicitur Orbanus c, invenit sibi locum præparatum pretiosissimum habilemque. Et gratias egit Deo. Prostravitque se super faciem terræ, et hanc orationem fudit, dicens: Domine Jesu Christe, qui multa genera posuisti in Arca Noë et constituisti eos in laqueos aquarum, lavastique mundum sordibus inquinatum: Da mihi servo tuo baptismi gratiam, ut abluantur peccata mea. Et cum orasset, nubes de cœlo

descendens, illuxit super eum, pariterque vox de cœlo venit, dicens ad eum:

5 Sydroni, serve Dei excelsi, invenisti gratiam Domini tui, et ab eo diligeris, eo quod voluisti in mandatis ipsius permanere: nam et baptizatus es in nomine Domini et sanctæ Trinitatis, et per te multi baptizandi erunt in nomine sanctæ Trinitatis. Sanctus autem Sydronius hæc audiens, repletus gaudio magno dixit: Gloria tibi, Christe, qui cunctos convertis ignorantes, et ad viam veritatis eos adducis. Cum ergo baptizatus fuisset, apprehendens aruudiuem manu, fixit eam in terram, et hanc orationem fudit ad Dominum dicens: Domine Deus, in quem credo, fac virgam istam florere, et ramos producere, foliaque pulcherrima generare, ita ut credat populi istius multitudo per nomen sancti filii tui in te.

6 Et statim virga ipsa floruit, ramosque produxit et folia. Multi autem videntes virgam illam floruisse et ramos produxisse et folia, crediderunt in nomine Domini Jesu Christi, exorante beato Sidronio: et fuit numerus eorum decem et octo millia, et credentes baptizati sunt in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, de manu ipsius Sancti. Erat autem Aurelianus Imperator illo in tempore in Vienna civitate; et audiens, quod magna pars populi per prædicationem sanctissimi Sydronii veniret ad fidem Christi, jussit Crispino Præsidi cum nonaginta militibus ad illum ire, et eum vinctum ad se exhibere. At ubi venerunt Hebrola vico ad S. Sydronium, invenerunt eum orantem; videntes autem eum orantem, timuerunt appropinquare ad eum.

7 Audiens denique Aurelianus Imperator, quod nihil prævaluerunt nocere famulo Dei Sydronio, iterum misit alios centum nonaginta milites ad eum, et venientes ad ipsum, viderunt stantem et orantem eum, cum quo et ipsi orare cœperunt; complens autem ipse sanctus orationem suam, surrexit et locutus est ad eos. Crispinus Præses dixit: Sydroni, numquid ejectus es, de patria tua, ut quid in hoc loco versaris? Respondens S. Sydronius, dixit: Non sum ejectus de patria mea, sed Dominum quæsivi, cujus virtutem aguovi, et gratiam inveni. Milites vero dicebant ad eum: Sydroni, Dominus noster Aurelianus desiderat te videre. Respondit eis S. Sydronius: Si Dominus voluerit, ibo; sin autem, non venio; tamen vobiscum vadam. Commendavit autem Deo petitionem suam; et ad Imperatorem perrexit.

8 Cumque veuisset in civitatem Viennam, ingressus est palatium. At ubi vidit eum Aurelianus Imperator, quoniam magnus et Christianus esset, timuit et statim corruit de consistorio, ubi sedebant septuaginta duo Judices, ad quorum consilia recurrebat, et quorum flagitiis mala hæc perpetrabat. Et post paululum surgens, sedit pro tribunali. Tum interrogavit eum Rex, dicens: Quis es, aut unde es, aut quod est nomen tuum? Respondit ei S. Sydronius: Ego sum de civitate Samon, ex patre Serenio genitus, et matre Beatia, suaviter educatus, et ex nativitate mea Sydronius vocor. Ait autem Imperator ad eum: Fera mala, et facies turpis, non sacrificas diis meis in quocumque loco versaris? Respondit S. Sydronius: Bene locutus fuisti, Aureliane, quia tu es pars mortis, et conjunx patris tui diaboli; dii autem tui, quibus me sacrificare dicis, vani sunt: oculos habent et non vident, aures habent, et non audiunt; nec ipsos, qui adorant, eos adjuvare possunt: quoniam aurei, argenteique et

D

vocem e cœlo audit:

miraculo plures convertit ad Christum:

E

frustra a Præsidi absterretur: qui misit milites 190, deinde Sanctum interrogat.

F

Ducitur Viennam ad imperatorem Aurelianum

lignei

EX MSS.

lignei sunt : dii vero, qui non fecerunt cœlum et terram peribunt. Tu autem tamquam stultus adoras eos. Utinam audires me, et adorares Deum, qui fecit cœlum et terram, qui habet potestatem liberare te de igne, et dimittere omnia peccata tua!

*ejus jussu
mittitur in
carcerem.*

9 Ipse autem tamquam stultus Rex cogitans intra se dicebat : Quomodo possum istum, qui inter feras nutritus est, vincere, si non inveniam ei plus, quam arena sit maris, inexquisita tormenta. Tunc jussit Imperator S. Sydronium in carcerem mitti, et decem et octo militibus custodire eum. Milites autem fecerunt, quemadmodum eis imperatum fuerat.

*Milites visa
Sancti con-
stantia con-
versi*

10 Et ecce, ubi viderunt S. Sydronium constanti animo esse, venerunt ante consistorium Aureliani, et projecerunt arma sua in terram, dicentes : Et nos credimus in Deum S. Sydronii, et adoramus eum. Dixit vero Imperator ad eos : Numquid et vos malefici estis, quod ipsum vultis sequi? Venite et adorete Deos meos, et dabo vobis aurum argentumque, et in honore magno constituam vos.

B

*de martyrio
affecti.*

11 Milites autem dicebant ad eum : Pecunia tua tecum sit in perditione ; nos enim simul baptizati sumus, et credimus in sanctam Trinitatem. Ipsi vero gaudentes propter gratiam Dei, quam erant consecuti, et beati Sydronii, magistri eorum, compleverunt martyrium: Iratus denique Rex dicebat in corde suo : Si non perdidero maleficum istum a facie terræ, in maleficiis suis totum seculum ad se trahere habet, ut omnes in illum credant.

*Rursum
Martyr sisti-
tur tribu-
nati;*

12 Tunc jussit Rex S. Sydronium ante conspectum suum venire, et ait ad eum : Fera mala, facies turpis, usquequo in hac pertinacia fidei perseveras, et quamdiu quivero te sustinere? Sacrifica diis meis. Ad hæc respondit S. Sydronius : Ego te volo adducere in fide bona, ut derelinquas dæmonia, adoresque Christum meum, qui in potestate habet vitam et mortem tuam. Et dixit Rex ad eum : Adhuc in hac stultitia stas? Respondensque S. Sydronius ait : Ego non sum stultus, sed servus Domini mei Jesu Christi; tu autem stultus et insipiens es; qui non confiteris Deo meo, sed confiteris satanæ patri tuo.

*ac cruciati-
bus afficitur,*

C

13 Iratus vero Imperator jussit ligari manus ejus et pedes, et cædi eum virgis ferreis, et mitti in caput ejus cassidem igneam. Tunc dixerunt tres ex consulibus ad eum : Beatus fueras, Aureliane, si natus non fuisses, qui talia tormenta jussisti fieri in famulo Dei. Et iratus Rex jussit eorum capita amputari : ipsi quippe propter gratiam S. Sydronii, et miserationes Christi sublevati, ad cœlestia regna sunt perducti.

*quos contem-
nit*

14 Tunc dixit S. Sydronius ad eum : Si amplius mihi tormenta poteris facere, fac ; quia mihi vita sunt, et dulciora super mel et favum. Tunc jussit Imperator fieri scamnum ferreum, et caminum secundum staturam ejus. Venerunt denique artifices, et tulerunt mensuram corporis ejus, et fecerunt secundum jussionem Imperatoris, et posuerunt eos in medio civitatis, et jussit ibi, S. Sydronium ligari, et venire multa ligna, et cooperire eum, ignemque supponi. Et jussit exhiberi quadraginta horcas *d* olei, et mitti super flammam ignis.

*inter flam-
mas trium-
phans ;*

15 S. autem Sydronius jactavit se in medio flammæ dicens : Hæc tormenta, quæ mihi iufers, non timeo : sed tu in tua turpitudine, et in insidiis tuis consummaberis. Ego tam tibi dixi, quoniam non timeo tormenta, nec iram tuam. Et

cum hæc dixisset, præ magnitudine flammæ, scamnum illud factum est tamquam cera liquecens. Veniens quippe Rex vidit S. Sydronium in medio flammæ stantem et orantem, et erat facies ejus tamquam lilium, vel sicut rosa de cœlo descendens. Cumque intendisset in eum Imperator et vidisset eum, decidit in faciem suam a timore magno, ab hora prima usque in horam nonam.

EX MSS.

16 Postquam vero surrexit, dixit ad Sanctum Dei : Mala fera, non tibi sufficiunt peccata animarum, quas errare fecisti ; et non permisisti sacrificare diis meis magnis, sed et omnem populum traxisti post te. Respondit S. Sydronius, dicens : Adhuc multæ animæ credere habent in Dominum, per meam prædicationem, et tu ipse. Et blasphemavit eum tamquam stultus Imperator, dicens : Numquid et me in tuis maleficiis perducere vis? Sic mihi sufficiant dii mei, et sic addant, si non crastino die, ea, quæ nunc est, hora perdidero animam tuam, ut ad exemplum omnium faciam te perire. Altero vero die jussit eum adstare ante tribunal suum. Cumque adductus fuisset ante conspectum ejus, dixit ad eum : Jam sacrificare diis meis, et intellige verba mea, ut non tibi ampliora addam supplicia.

*a tyranno
increpatur*

E

17 Respondens homo Dei : Ego, inquit, tibi dixi, quia non timeo tormenta nec minas tuas, quoniam fidem meam habeo in Christo, per quam baptismatis gratiam adsecutus sum. Tunc jussit lignum magnum exhiberi Imperator secundum staturam ejus, et poni ante palatium. Et vocati sunt milites, præcepitque famulum Dei Sydronium ibidem ligari. Jussit etiam ternas sagittas jactare super eum, quatenus lacerato corpore ejus, citius animam exhalaret.

*sed irritò
conatu.*

18 Dixitque Rex : Videamus si potest Deus ejus liberare eum de manibus nostris. Et sagittaverunt eum ab hora prima usque ad horam duodenam. Et putabat Imperator, quod omnes sagittæ in corpore ejus figerentur. Sagittæ autem suspendebantur a vento a dextris et a sinistris, ex quibus nec una quidem corpus ejus tetigit. Et post solis occasum jussit eum a militibus custodiri, ne subito a Christianis nocte solveretur, quoniam quidem multi, expectabant Christiani tollere corpus ipsius, videreque virtutem Dei. Alia autem die ait Rex : Eamus et videamus maleficum illum. Veniens autem Imperator, vocavit eum et dixit : Sydroni, ubi est Deus tuus? Veniat et liberet te de manibus meis et de sagittis his.

*Sagittis im-
petitur etiam
frustra.*

F

19 Et dum hoc dixisset Rex, statim exilivit una de sagittis ipsis, et ingressa est in oculum ejus, excæcavitque eum. Tunc dixit ei sanctus Sydronius : O stulte et tyranne Imperator, qui deseris Creatorem et adoras idola, tamen si credis in Deum, videbis lucem Domini. Iratus denique Rex jussit milites nonaginta, quatenus eum in carcerem mitterent, catenisque ferreis adstringerent corpus ejus, et diligenter observarent, ut in crastinum caput illius abscinderetur. Dum quippe S. Sydronius ad carcerem duceretur, hanc orationem fudit, dicens : Domine Jesu Christe, qui eduxisti populum tuum de mari rubro, liberastique eum de ergastulo Pharaonis : erue me servum tuum de compedibus istis, et ad ipsum locum fac me pervenire, quo gratiam baptismi consequi merui.

*Datur custo-
diendus mi-
litiibus 90.*

20 Dum hæc orasset, obcæcati sunt milites confractæque catenæ ferreæ, et ocus iter carpens, pervenit ad locum, qui dicitur Calosenagus

*Quæritur ad
mortem*

super

EX MSS.

e

super fluvium Igone *e* milliario octavo de Hebrola; quo baptismi gratiam perceperat. Audiens hæc Imperator, jussit multitudinem, ut persequeretur eum, et dixit: Quocumque inveneritis magnum ipsum, decollate eum. Et exeuntes milites obviaverunt homini seni, sed non Christiano, cui talia fantur: O homo, numquid tibi aliquis Christianorum exstitit obuius? At ille dixit ad eos: Hesterno die hora quarta visus est homo Orientem versus instar ventorum currere eallem. Milites autem non desistebant persequi eum.

*et cum Deo
annuente
pervenisset
ad locum,
ubi fuerat
baptizatus,*

B

21 Sanetus itaque Sydrionius cum venisset ad fluvium Igone, quemadmodum supra diximus, et vellet transfrctare illum, respexit retro et ecce inimicorum multitudo appropinquabat ei. At S. Sydrionius in orationem se prosternens ait: Domine Jesu Christe, quia [video] eongregationem malignantium, quibus enarravi virtutem tuam, eonsurgere in me: præsta mihi famulo tuo seeretam revelationem, quatenus ad illum loeum pervenire merear, ubi gratiam baptismatis, te largiente, pereipere merui. Dum hæc orasset, factus est fluvius velut lapis, et pedibus superambulans venit ipse Sanctus ad loeum sibi demonstratum. Videntes autem milites pelagum magnum eum transire, timuerunt et conturbati sunt. Videns autem hæc S. Sydrionius prostravit se in orationem dicens: Domine Jesu Christe, qui me gubernare dignatus es, ab adolescentia mea usque ad præsens, ostende virtutem tuam, et nunc me celerius jube, quemadmodum libet, eoronari, et eoneede mihi servo tuo, ut quicumque in loco, quo me ad eoronam tradideris, orationem fuderit, invocaveritque nomen meum, pro reverentia nominis tui in suis orationibus exaudiri, et salvus esse mereatur.

*obtruncatur,
et fert caput
amputatum:*

C

22 Cum hæc orasset, levavit oculos suos, viditque quosdam milites citius extractis gladiis currentes decollare eum; sed timebant appropinquare ad eum. Tunc beatus Sydrionius sic eos alloeutus est dicens: Veuite, et ut vobis est imperatum, facite. Colligite ergo de sanguine meo et ligate in linteis, et portate Aureliano Imperatori, ut videat virtutem Dei. Cumque decollatus fuisset, guttæ sanguinis eeciderunt super earnifices, et ipsi eonversi sunt, clamaveruntque voce magna dicentes: Sanete Sydrioni, intercede pro nobis, parendo pceatis nostris, quoniam baptizati sumus de sanguine tuo sancto. Sydrionius denique sanetus apprehendens caput suum, Christo gubernante, gestavit pedes quadraginta novem. Milites itaque videntes hæc mirabilia, stupefacti sunt. Collegeruntque de sanguine beatissimi Sydronii, et attulerunt Aureliano Imperatori.

23 Et misit Rex de sanguine illo, qua sagitta

fixa fuerat, meruitque intercessionem illius lucem recipere pristinam, et exclamavit voce magna dicens: Quam magnus et gloriosus est Dominus Deus Christianorum, qui non deserit sperantes in se, sed gubernat eos inter truees persecutores, et facit voluntatem suam in his, qui eustodiunt mandata ejus! Audiens autem hoc miraculum mulier quædam, vocabulo Syria, quæ septuaginta transactis annis sine oculis sedebat, vocavit propinquos suos, et dixit illis: Ducite me ad inæstimabile miraculum gaudiumque, ubi meruit sacratissimus Sydrionius ecelestem gratiam acquirere. Propinqui vero illius dimiserant illam, et noluerunt pergere eum illa: dum ipsa quippe in mœrore persisteret, exiit quidam parvulus de genere ejus, et introivit ad eam, apprehendensque manum illius ait: Surge, ego venio tecum, et ducam te, quo desiderat eor tuum.

24 Exierunt autem in viam, sed non sciebant, ubi prædiebatur passio ipsius Sancti. At ubi venerunt ad loeum, in quo S. Sydronii corpus humatum jacebat, affixi pedes eorum non valebant longius iter earpere; quoniam in loeo sancto pervenerant. Illa verò hæc intelligens, prono humilique eorde fixis genibus in eodem loeo, hanc orationem fudit, dicens: Domine Deus Christianorum, qui dedisti sancto tuo Sydronio eoronam pretiosam, ex lapidibus ornatam, ostende virtutem tuam per ejus intercessionem in me. Cum hæc itaque orasset, eadem hora aperti sunt oculi ejus, viditque lucem Domini et sepulcrum S. Sydronii. Multus autem populus confluebat, quatenus videret virtutem Dei. Tunc Syria sic locuta est ad eos: Diligamus sepulcrum beatissimi Sydronii, qui vitam non deposuit, sed mutavit; et fabriceemus ibi cellulam. Aeta sunt hæc sub Aureliano Imperatore, die quinto Nonas Julias, regnante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu Sancto Deus per infinita secula seculorum. Amen.

D
*Aureliani
vultus sanatus
applicito
Martyris
sanguine:*

*Cæca mulier
ad sepulcrum
S. Sydronii illu-
minata.*

E

ANNOTATA.

a *Regnare capit Aurelianus Imperator anno 270, de quo Commentarius prævius, num. 6.*

b *Puto hic designari Samum (quæ Same vulgo dicitur) metropolim insulæ Sami vel Cephaleniæ.*

c *Quid hoc fluvii sit, vagum quærere, nisi fortasse velit auctor indicare fluvium, qui Narbonem interfuit, vulgo dictum Ourbion.*

d *Est vas olei vel species amphoræ. Plura de hac voce Cangius.*

e *Alibi est Iconæ. Forte mendose pro Jonna vel Youna, vulgo Yonne, alluente Senonas.*

F

A

D

DE S. MARCIANO MARTYRE

ICONII IN CAPPADOCIA.

J. P.

Cultus ex Martyrologio Romano et Synaxariis Græcis.

FORTE ANNO
CCXIIII.

Annuntia-
tiones S.
Martyris

B

Ὑπῆρχε θήκη, Μαρκιανέ, σός φάρυγξ,
Χωροῦσα τὴν μαχαίραν ἣν κατεκρίθης.

O Marciane, theca guttur extitit
Tuum machæræ, qua necem punctus subis.

in Menæis et
Martyrolo-
giis

2 Subsequitur brevis narratio martyrii in hæc verba; quam ex præfixo nomine Sirmondi colligo ex ejus Synaxario desumptam esse: Οὗτος νέος ὢν προσήχθη Περινίῳ τῷ ἄρχοντι ἐν τῇ Ἰκονιέων πόλει· καὶ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν ξέεται, καὶ ἐπὶ ἐσχάρας πεφυρακτομένης τίθεται, καὶ μαχαίραις τὴν γλῶσσαν κατακεντεῖται, καὶ τὸ τελευταῖον τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται. Hic, cum juvenis esset, ad præsidem Perinium ductus est in civitate Iconii, et ob Christi confessionem raditur, ardenti foco superimponitur, gladiis linguam compungitur, ac tandem capite truncatur. Hisce consonant excerpta ex Menæis bibliothecæ Ambrosianæ. Eadem fere habet Sirletus, e quo in Romanum adscitus est san-

ctus Martyr, ita illum annuntians: Iconii, S. Marciani Martyris, qui sub Perennio præside per multa tormenta pervenit ad palmam.

3 Prolixius elogium habet Synaxarium Basilianum, cujus mensis Julius ad calcem tomi primi ejusdem mensis editus; quod sic verto Latine: Marcianus, Christi Martyr, e civitate Iconii extitit. Cum autem juvenis esset, Christique fidem edoctus ac baptizatus, veram fidem prædicavit, et idolorum falsitatem et imbecillitatem redarguit, atque idolatris os obturavit. A quibus comprehensus, traditus Præsidi, et ad quæstionem ductus, nunc quidem promissis caduci et falsi honoris, nunc vero minis Christum abnegare, et idolis sacrificare cogebatur. Ad quod cum Præsidis sermonibus adduci non posset, sed potius coram populo Christum confiteretur, postquam cæsus esset, in carcerem concluditur. Et post hæc vinctus, et e carcere egressus, cum ante Præsidem staret, et eidem confessioni inhæreret, vultum ferro rarus, nervos præcisus, cultro linguam excisus, et in foco ardente positus est. Et tandem ense caput obtruncatus, martyrii cursum complevit.

4 Observa obiter, hic suppressi nomen Præsidis Perennii: qui idem fortassis est, qui apud Baronium ad annum 243, num 4; quo posito, habes unde de tempore agonis S. Marciani judicium*feras. Atque hæc de sancto Martyre dicenda occurrunt; plura nos latent.

cum elogio;

E

et observa-
tione de tem-
pore marty-
rii.

C

F

DE S. CINDEO PRESB. ET MARTYRE

SIDÆ IN PAMPHILIA.

Ex Martyrologio Romano et Græcis Synaxariis.

J. P.

SUB DIOCLE-
TIANO.

Quid de hoc
Sancto Mar-
tyrologium
Romanum;

Annua S. Cindei, Cindæi aut etiam Syndeï memoria inscribitur Martyrologio Romano, sic ipsum annuntiante: Sidæ in Pamphilia, S. Cindei presbyteri, qui sub Diocletiano Imperatore, et Stratonico Præsidente per multa tormenta pervenit ad palmam. Præiverat Sirletus, paulo longior: Eodem die (undecimo Julii) Cindei presbyteri. Hic ex oppido Telmedia Sidæ Pamphiliæ sub Imperatore Diocletiano ductus ad Stratonicum præsidem, Christum confessus est. Quamobrem ferreos calceos, clavis defixis munitos, indutus, ad portam cucurrit. Postea in ignem injectus, evasit incolumis,

et Deum precatus tradidit spiritum. Cujus pretiosas reliquias Orestes quidam, Umanadensis genere, Christi diaconus, in patriam suam translatus, per manus sacerdotum more majorum reponendas curavit.

2 Sancti hujus Martyris elogium aliter concinnat Synaxarium Basilianum: Martyr Christi Cindæus presbyter erat in ecclesia, quæ est in civitate Sida, regnante Diocletiano. Cum autem delatus esset ad Stratonicum, quod Christum co-leret, comprehensus, et ferreos calceos indutus, acutis clavis infixos, coactus fuit currere per viam, quæ ducit ad portam, quæ sacra dicebatur, ver-

Synaxarium
Basilianum,

AUCTORE
J. P.

beratus a lictoribus. Mandato accepto, ut ipsum comburerent, lictores occurrerunt cuidam pauperi, onus lignorum bajulanti, ut illa venderet, et inde vitam sustentaret. Cumque vellent ea rapere, non persoluto pretio, et Sanctum comburere, pretium ipse extraxit, deditque pauperi; et lignis super proprios humeros impositis, pervenit ad locum martyrii. Et postquam accensa esset fornax, in eandem ingressus est : cumque inde egrederetur illæsus, sacerdotem idolorum simul cum sua uxore ad fidem Christi perduxit. Tandem ubi orasset, spiritum tradidit. Corpus autem ejus honorifice sepultum fuit.

et Supple-
mentum ad
Menæa Græ-
ca impressa;

3 Partim conveniunt, partim discrepant ea, quæ refert Supplementum ad Menæa Græca excusa ex Synaxario Sirmondi et Ms. Chiffletii : in quo Martyr ponitur τὸ γένος Οὐμαναδεύς, genere Umanadensis : quo patronymico fortasse indigitatur oriundus fuisse Umana, quem locum Cellarius Geographiæ antiquæ tom. 2, lib. 3, cap. 23, pag. 295 collocat in Galilæa. Nisi malis designari Omanam (Græce Ομάνα dicitur) Arabiæ felicitis emporium Stephano et Plinio; Arriano emporium Persidis, ut tradit Ortelius in Thesouro geographico. Elige utrumvis locum; aut si neutrum vis, tertium, duobus prioribus convenientiorem edissere, frustra a me quæsitum. At pergamus in dicto Supplemento. Ibidem pretium exprimitur, a sancto Martyre pro lignis datum, φόλεις τριάκοντα, triginta nummi; de quorum valore Cangius. Adde, Martyre ab igne illæso, αἶρος μετὰ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν κλονουμένου, αἰθρίαν πολλὴν καὶ εὐδίαν γενέσθαι, acie turbato per fulgura et tonitrua, magnam screnitatem et tranquillitatem factam esse.

B

ubi quedam
singularia
narrantur.

4 Sacerdos idolorum, et ipsius uxor, ad Christum conversi ibidem narrantur, quod ἀποστείλασαν τὴν θεράπαινάν αὐτῆς κηδεῦσαι τὸ τοῦ Μάρτυρος λείψανον μύροις καὶ σινδόσι, καὶ οὕτως ἔτυχον ἀμφοτέρω τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Quod, inquam, miscrint ancillam ipsius (uxoris) ut saucti Martyris

corpus honoraret aromatibus et linteaminibus mundis : et quod sic ambo sanctum baptisma consecuti sint. Singularis pariter est historiola, quæ ibidem sequitur : Ὁρέστης δὲ τις, τὸ γένος Οὐμαναδεύς, διάκονος τοῦ Χριστοῦ, λαβὼν τὰ λείψανα μετὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ κεφαλῆς τοῦ Ἁγίου, καὶ ἀρθεὶς κατὰ τὸν Ἀβακούμ διὰ μίας ἡμέρας ἀπὸ τῆς Παμφιλίας ἦκεν ἐν Οὐμανάδοις εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, καὶ στήσας τὸν σορὸν, κατέθετο τὰ ἅγια λείψανα διὰ χειρῶν Τερέων, καθὼς τόπος ἐστὶ τοῖς Ἀγίοις κατατιθεσθαι. Quidam vero Orestes, genere Umanadensis, Christi diaconus, cum accepisset corpus cum capite ipsius Sancti, et sublatus esset, una die, quasi alter Abacuc, e Pamphilia venit in partes Umanadensium, patriam ejus, et constructo sepulcro, sepelivit corpus ipsius per manus sacerdotum, ut decet Sanctos sepeliri. Hæc ibi; quorum fides sit penes scriptorem, qui ea tradit.

5 Interea non omittemus versiculos, dicti Supplementi elogio præfixos :

Οὐκ ἄξιόν τι καύσεως ὅλως ἔχων,
Σωθεὶς πυρὸς τέθυγκας οὕτω Κινδαῖε.
Nihil ustione quod foret dignum tenens,
Ab igne sospes, morte, Cindæe, occidis.

In Ms. nostro scribitur καυχίσεως, mendose sine dubio; eum καύχης significet gloriationem; adeoque tum sensus esset : Nihil gloriatione quod foret dignum habens, etc., quod saue in subjecta materia ἀπόσκοπον est, ne dicam ἄτοπον; et, si leges carminis iambici spectes, ὑπέρμετρον, uti versum metienti patebit, redundante una syllaba. Substitui itaque καύσεως; καῦσις enim ustionem significat. Et vero quam facile in exseribendo apographo καυχίσεως pro καύσεως intrndi potuit? Eidem Supplemento fere verbatim consonant ea, quæ excerpta habemus ex Menæis bibliothecæ Ambrosianæ, in quibus tamen nulla fit mentio de occursu pauperis, de quo supra.

D

Dantur de co
versiculi
cum nostra
correctione.

E

C

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

F

STEPHANO, LEONTIO, MAURICIO, DOMNO, MILITONE, ACHILLEO,
DANIHELE, DIOMEDE, CYRICO, ANTONIO, JASONE, JOANNE,
SISINNIO, EUSTASIO, OCTAVIO, EMILIANO, AVITETO, THEODOTO, CÆSSIO,
CANDIDO, GORGONIO, ARCHELAO,
ITEM ARCHELAO, CIRINO, APIRODISIO, GOGIANO, CLERICO, ANTONIO,
GAGIO, AUXENTIO, VALENTINO, FLAVIO, NICAONE,
THEODOTO, FAUSTASIO, AURELIO, GORDIANO, CIRIONE,
CYRILLO, CASTRICIO, SANCTO, EUTYCHIO, ET FORTE MAJOLO ET SILVIO.

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

XI JULII.

Hand facile fuit, hoc die laterculum construere, quo Romani hodierni Martyres recto numero et ordine disponerentur, cum codices omnes inter se differant, atque excedant aut contra excedantur, aut interpolati sint.

Corbeiense in fine adiecit Majulum seu Majolum et Silvium, qui in aliis noti non sunt. Lucensia in media Martyrum serie intrusam exhibent annuntiationem adventus et exceptionis corporis S. Benedicti abbatis; Epternacensi vero inepte insuta sunt aliqua,

quæ

A quæ forte antiquarius in margine perperam adscripta invenerat; sic ibi legitur: Romæ Stefani, Leonti, Pelagiæ, Maurici, Domni, Militonis. Depositio Idonei cum filiis. Augustoduni depositio Achellei, Danihel. Romæ Diomedis, etc. Verum vel modice in hisce attento statim apparet, Idoneum cum filiis huc minime spectare, utpote de quo idem codex expresse egit ad diem 1 Julii; unde etiam accepta verba Augustoduni depositio; nam Achilles et Daniel ad classem Romanorum certissime pertinent.

2 His itaque, et male reposito Pelagiæ nomine e laterculo illo sublatis, exurgit textus a nobis dispositus, qui, exceptis aliquot minutiis in nominum di-

versitate aut varia eorum efformatione, convenit cum Lucensibus et Corbeiensi, in quibus nomina magis distorta sunt, et præterea omittitur repetitio nominis Archelai, quæ per particulam item satis aperte indicatur. Numerum autem Martyrum recte hic a nobis subductum, probat codex Hieronymianus parvus Reginæ Sueciæ, in quo ad IV Idus Julii sic habetur: Romæ, natalis sanctorum Martyrum Stephani, Leontii, Mauriti cum aliis numero XXXIX: ut proinde tota cohors constiterit pugilibus XLII, quot superius enumerati sunt; pro quibus Notkerus posuit: Romæ, passio Sanctorum Stephani, Leontii, Mauriti et aliorum multorum.

DE SANCTO EUTYCHIO

MARTYRE ALEXANDRINO.

B
J. B. S.

Ex Hieronymianis.

E

XI JULII.

Hunc Martyrem iisdem terminis hodie memorant codices Lucenses et Corbeiensis: In Alexandria, Eutici; differt ab aliis codicibus Epternacen-

sis, quod adjiciat Eufemiæ. Verum quo hæc celeberrima virgo et martyr Chalcedonensis spectet, jam diximus in Prætermis.

DE TRIBUS VIRGINIBUS ANTIOCHENIS

PRODOCIA, VERONICA ET SPECIOSA

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

XI JULII.

Virgines fuisse suppono, tametsi id in codicibus non exprimatur. In Lucensibus lego: In Antiochia, Perdicæ, Veronicæ et Speciosæ. Epternacense solam Prodociam exhibet, pro qua Cor-

beiense scribit Prodiæ. Ex Hieronymiano parvo Reginæ Sueciæ, olim Senonensi sanetæ Columbæ, confirmatur nostra lectio, tametsi ibi referantur IV Idus Julii: forte ex mera librarii transpositione.

F

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRICANIS

MARIANO ET JANUARIO

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

XI JULII.

Hi duo Martyres primo loco annuntiantur in textu Florentinii: In Africa, Mariani et Januarii; quibus in Corbeiensi codice adjungitur, Julianus, ab omnibus aliis præteritus. Confusior est Epternacensis laterculus, sic ineipiens: In Africa, Mariani. In Alexandria, Eutici, Eufemiæ; et in Africa Januarii: quod hic adeo mirandum non est, cum et sequentia distorta ostenderimus. Dubitaveram primum, an ii

duo repetiti non essent ex classe hesterna Martyrum quatuor Africanorum Januarii, Marii, Naboris et Felicis; eeterum cum et loco alio positi sint, et alio ordine, et nomen alterum non conveniat, in sua ipsos possessione relinquendos putavi; idque adeo pronius, quod in plerisque Hieronymianis parvis, a nobis tomo VI Junii editis, eadem ferme nomina, licet quandoque inverso ordine exprimantur.

DE

A

DE SANCTIS MARTYRIBUS

JANUARIO ET PELAGIA

NICOPOLI IN ARMENIA.

J. B. S.

Notitia ex Martyrologiis.

SUB LIGNIO.

B

De pluribus sanctis Martyribus Nicopolitanis actum est die præcedenti non semel, cum dubium videretur, utrum iidem essent, qui a diversis diversimode annuntiabantur: neque modo mihi satis perspectum est, an hodierni duo ad eandem sociorum quadraginta quinque classem non pertineant. In observationibus ad Usuardum notavimus, eorum nomina in aliquibus Hieronymianis non nihil deformata esse, quæ clarius exprimuntur in Lucensi, et in parvo codice Reginae Sueciæ, omisso Turmoris, qui, nescio unde in Epternacensi accesserit. In Romano parvo solus Januarius appellatur, sed conjuncti sunt ab Adone, cujus hæc est annuntiatio ab Usuardo et tota ejus progenie adoptata: Eodem die in Armenia minore, civitate Nicopoli, natalis sanctorum martyrum Januarii et Pelagiæ, qui in equulco, ungulis et testarum fragmentis diebus quatuor cruciati, martyrium im-

pleverunt. Verbis, non sensu differt phrasis Rabani, qui præmisso seorsim aliquo Januario, in Epternacensi a socio suo Mariano divulso, sic pergit: In Armenia, civitate Nicopoli, item Januarii et Pelagiæ, qui tormentis subditi, non solum ungulis, sed et testa corpora eorum usque in diem iv Idus eandem passionem habuerunt; quæ ferme codicis Blumiani verba sunt, in hac parte ab Hieronymianorum stylo deflectentis. Neque ab his differunt, quæ retulit Petrus in Catalogo lib. 6 cap. 85; neque alibi reperi, quæ distinctius eorum gesta aut passionem explicant. Inter sacras Pragenses reliquias, quorum elenchus datur tomo 1 Januarii pag. 1084, numeratur S. Januarii martyris Armeni corpus. Wandelbertus utrique Martyri versiculum attribuit:

Martyrio quintum sancit Januarius, atque
Consimili decorat Pelagia sancta nitore.

E

DE S. MARTYROCLE MARTYRE

J. P.

Notitia ex Fastis Græcis.

XI JULII.

C

Notatur hic Martyr in Supplemento ad Menæa excusa ex Synaxario Sirmondi et Ms. Chiffletii, nusquam fortasse, quantum suspicor, alibi reperiendus: nisi forte Τυροκλής, quem Martyris pariter titulo insignitum lego in Menæo Chiffletii, coincadat cum nostro Martyrocle, expuncta, ut satis pronum est, prima syllaba. In dicto itaque Supplemento ita annuntiatur:

Ὁ ἅγιος Μαρτυροκλής τοξευθεὶς τελ. S. Martyrocles sagittis ictus agonem consummat. Habe duo hexametra, quibus ibidem honoratur:

Ὁ Μαρτυροκλής μαρτύρων εὖρε κλέος
Μάρτυρ φανείς ἄριστος ἐκ τοξευμάτων.
Bene Martyrocles martyrum invenit decus,
Se per sagittas martyrem summum probans.

F

DE S. LEONE CONFESSORE

J. P.

Notitia ex tabulis Græcis.

XI JULII.

S Leonem nobis exhibent Menæum Chiffletii ac Supplementum ad Menæa impressa ex Synaxario Sirmondi ac Ms. Chiffletii, apposita sequenti annuntiatione: Ὁ ὁσιος Λέων ἐν τῇ Μάνδρᾳ ἐν εἰρήνῃ τελ. S. Leo in Mandra in pace obiit. Applauditur ipsi duobus hisce versiculis:

Ἐκ γῆς ἀπελθὼν ἐντροφᾷ τερπνοῖς Λέων,
Ὦν εἶχεν ἐν γῇ τὰς ἀπορροίας πάλαι.
Terram relinquens affluit lætis Leo,
Quorum fluentia biberat in terris agens.

Mandra, quod hic occurrit, duplex habet signi-

ficatum, alterum appellativum, alterum proprium. Primo enim significat monasterium quodlibet, metaphorè sumpta a caulis ovium seu caprarum, quæ mandræ appellantur; secundo templum S. Symeoni Stylitæ juxta Antiochiam dicatum, de quo Evagrius lib. 1, cap. 14, et pluribus agit Cangius in Glossario mediæ et infimæ Græcitat. Atque ego hic per Mandram intelligo monasterium seu locum, dicto templo proximum aut vicinum: sicut Mandram peculiari vocabulo appellari voluit Rogerius Siciliæ Rex archimonasterium S. Salvatoris Messanense, ut est in illius diplomate apud Rocchum Pirrum, in Notitia prima Archimandritatus Messanæ pag. 4.

DE

A

D

DE S. SABINO CONFESSORE

IN TERRITORIO PICTAVIENSI IN GALLIA.

J. P.

Notitia ex Martyrologio Usuardino.

SECCULO VI.

Certa quidem, sed satis obscura est

B

hujus Sancti notitia

C

DE SANCTIS MARTYRIBUS

SAVINO ET CYPRIANO

J. P.

BRIXIÆ IN ITALIA, AN ANTINIACI IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus; Acta suspecta; an Brixiae,
an Antiniaco asserendi.DIE XI JULII.
Cultus no-
rum sancto-
rum Marty-
rum Anti-
niaci in Gal-
lia;

Quam certus et antiquus est jam inde a multis retro lapsis seculis hujus Sancti cultus, tam sunt ignota omnia, quæ ad ipsum spectant. Enimvero nihil hactenus de illo reperire mihi apud Martyrologos classicos licuit præter hæc paucula, quæ subdo. Novit ipsum Usuardus, ita annuntians eum hac die: In territorio Pictavensi, natale S. Sabini Confessoris. In genuini Adonis textu, accurante nostro Rosweydo vulgati, nulla uspiam Sancti istius fit mentio. Additur tamen ignota manu sequens annuntiatio, desumpta e codice Morinorum: In territorio Pictavensi natale S. Savini confessoris. Hic fuit ex discipulis magni patris S. Germani Episcopi: tradunt enim hunc eundem fuisse Savinum, quem Mamertinus obvium se habuisse commemorat, quando cultui dæmonum frequentius insistebat: cujus prædicatione viam veritatis agnoscens, relinquens iter, quod ceperat, beatissimum Germanum expetiit, atque ab eo, secundum quod ei S. Sabinus promiserat, non solum animæ, sed et corporis sospitatem percipere meruit.

2 Inter Usuardina Auctaria codex Burdegalis habet: In territorio Burdegalensi S. Sabini confessoris; ast hic haud dubie designatur Sabinus iste, cujus elogium refert Saussayus ad VII Idus Octobris, hoc die ejus adventum in territorium Pictaviense memorans, quod ad dictum diem IX Octobris accuratius erit examinandum, dum eum Sabinum Lavitanicum vocat Castellanus, ab altero ipsum non obscure distinguens. Codex Usuardinus Centulensis annuntiationi, quam ex Usuardo genuino supra dedimus, adjungit cum codice Morinorum:

hic fuit ex discipulis magni patris Germani: unde satis ostendit, iis verbis hodiernum Sabinum indicari. E recentioribus Martyrologis S. Sabinum commemorat Galesinius, Usuardinam annuntiationem secutus.

3 Obscurioribus hisce tantillum lucis addidit vir in rebus Autissiodorensibus versatissimus, alibi a nobis laudatus, R. D. Joannes le Beuf, ecclesiæ istius canonicus et succentor, litteris suis ad nos datis XXV Aprilis anno 1721, in quibus S. Sabinum, ut S. Germani discipulum, sibi, seu diocesi Autissiodorensi vindicandum existimat, quamvis fateatur se ignorare, quæ causa Sanctum in agrum Pictaviensem deduxerit. Huc nimirum adducit verba vetusti ecclesiæ istius Martyrologii, quod ex adjuncta tabula Paschali scriptum censet circa annum 1007, cujus hæc est annuntiatio: In territorio Pictavensi, natalis S. Savini confessoris. Hic fuit discipulus S. Germani Autissiodorensis episcopi. Asserit prætera, in Martyrologio Nivelonis, in cenobio Corbeiensi asservato, reperiri textum prorsus similem ei, quem ex Adone Morinorum jam dedimus. Quinimo observat, sanctum eundem Sabinum, non incongrue dici posse discipulum fuisse S. Amatoris Autissiodorensis episcopi, dum in Orientem profectus est, id quod negavit Papebrochius XVI Junii pag. 21, num. 19; et successive S. Germani. Certe annorum septingentorum traditio abunde confirmat, Autissiodorenses, vel saltem S. Germani Autissiodorensis episcopi discipulum fuisse S. Sabinum, quidquid apud Pictones sepultus dicatur et cultus. Utinam de gestis ejus et miraculis paulo uberior exstaret memoria!

Autissiodoro non nihil explicata.

E

F

mus, teste Castellano in Vocabulario Hagiologico, solo Cypriani nomine in civitate Pictaviensi gaudet) uterque fratris, uterque martyr titulo donatus. Illos sibi vindicant Brixenses in Italia: quis cui præstet jure in præsentia materia, pluribus discutietur per decursum.

2 Nulla, quod sciam, apud Martyrologos antiquiores horum Sanctorum memoria: quin imo quod mireris, ne ullum quidem apud Maurolycum et Galesinium, Martyrologos Italos, de illis exstat vestigium. Signatos reperio in Auctariis Usuardinis. Codex Aquicinctinus simplicissime illos memorat: SS. Savini et Cypriani; sequente eum codice D.

eorum notitia ex Martyrologiis

du

A

du Cheval, signato c. Codex autem Lubeco-Coloniensis plusculum addit, dicens eos martyres et fratres extitisse: Beatorum martyrum Sabini et Cypriani fratrum. Nulla hic mentio palæstræ aut territorii, in quo colantur. Unde mireris eos a Romano moderno Brixia asserti. Saussayus in Suplemento ita Sanctos annuntiat: In finibus Pictorum, passio sanctorum martyrum Savini et Cypriani, qui apud oppidum Confluentium sub Maximo præside fidem Christi asseverantes gloriosum pro ejus confessione martyrium compleverunt. Fuit alius Savinus, alias Sabinus, confessor eodem in tractu, meritis gratiæ conspicuus, in cujus honorem conditum est antiquum cœnobium ad Garempam amnem, novem leucis ab Augustorito Pictorum, ubi colitur proprio natali vii Idus Octobris. Eodem die Octobris S. Sabinum exhibet laudatus Castellanus Levitanicum (de Lavedan) in Bigerritanis (en Bigorre). Item die secunda hujus mensis Julii habet SS. Sabinum ac Cyprianum martyres; tribuens illos Brixia. Præfatus Saussayus die xii hujus duos præterea martyres Savinum et Cyprianum annuntiat his verbis:

B

non sine magna confusione.

3 In monasterio Casæ Dei festivitas sanctorum Martyrum Savini et Cypriani, qui Brixia nati, et in Christo renati, cum doctrinam ejus salutarem disseminarent, a Lodicio præfecto cruciati, quod abduci a Servatoris præconio non possent, patria sua expulsi sunt, a qua excedentes, in Gallias monente Angelo pervenerunt; ubi cum divinæ veritatis semen spargere non cessarent, jussu Maximi Proconsulis, qui nullis tormentis constantiam illorum flectere potuit, capite plexi, coronam immarcescibilem ex tam nobili agone reportarunt. Quanta hic Sanctorum confusio, varie a variis asserta, de qua ex instituto dicemus paulo post; postquam præmiserimus prius disquisitionem criticam de Actis, SS. Savinum et Cyprianum ex urbe Brixensi accersentibus, tamquam hæc eorum patria extiterit, tam gloriosis natalibus condecorata.

Acta Sanctorum Savini et Cypriani

C

In apographo nostro præmittitur sequens inscriptio: In antiquo Ms. cœnobii S. Catharinæ habetur totum extensum Officium eorundem Sanctorum, quod Petrus de Monte, Episcopus Brixienensis, ex Gallia huc existimatur attulisse; cum exinde, peracta apud illos Reges sua Apostolica legatione, ad suam remeavit ecclesiam; in qua Officium et festum horum instituit, plaudente civitate: unde hic rescripsimus tantum lectiones, in ternis Nocturnis partitas, prætermisissis psalmis, et propriis antiphonis, ne nimia et supervacanea prolixitate damnemur. Hæc ibidem præmittuntur; quorum deinde ad finem hujus Commentarii juverit meminisse. In prologo dictorum Actorum significantur eorum auctores esse Asclepius et Valerius presbyteri, salutem dicentes sanctissimo præsulum Domino, eaque conscribentes, quibus ad calcem usque interfuisse se memorant, Deo teste verissima scribentes: quæ vestræ, ut aiunt, Sanctitati offerre dignum putavimus. Sed prologus iste, auctorum synchronorum, et historiæ, quam vulgant, testium oculatorum, fidem mentitus, gravem suspicionem movet falsitatis. Fallit enim, quando sanctissimo Præsulum Domino dicta Acta inscribit, non expresso ipsius nomine: illud sane ab

Asclepio et Valerio non diu erat quærendum; eidem sanctissimo Præsulum Domino contemporaneis, ut aperte indicant, dum addunt, Pontificem, cui dedicant sua Acta, Sanctos, de quibus scribere instituant, sua benedictione formasse, atque adeo par esse, ut eorum certamina sua nunc iterum auctoritate vulget. Itaque si Asclepius et Valerius, prætensi Actorum auctores, Pontificis nomen ignorare non poterant, quomodo illud suppresserunt? Etenim si locus uspiam accommodatus occurrit exprimendi nominis proprii, is certe occurrit in inscriptionibus istiusmodi, quibus alicui personæ libros aut scripta dedicantur; ut per se liquet. Jam vero an Deo teste verissima scribant prætensi auctores, seu potius fabulator aliquis, eorum nomina mentitus, discutiamus.

5 Initio capitis primi Amphipolim civitatem Italiae occurrentem, studiose quæsi apud Cosmographos; sed non reperi urbem, hoc nomine dictam, præterquam in Syria et Macedonia. Dicere, pro ut notatur in margine nostri Ms.: hæc civitas erat hic in Longobardia, sed fuit multis jam seculis bellorum desolata ruinis; est gratis aliquid fingere: nam mirum foret, nullam usquam apud antiquos scriptores hujus civitatis, si quidem umquam fuisset in rerum natura, mentionem fieri; præsertim cum, juxta dicta sæpius Acta, debuisset extitisse medio circiter seculo quinto, aut aliquanto citius, ut patebit quam mox ex num. 7. Ad hæc, non pauca martyrii adjuncta fidem Actorum infirmant: qualia sunt conglobata pene supra modum, ne dicam supra fidem, tormentorum congeries, ut habes num. 14; Laodicius proconsul, igne Sanctos torquere volens, una cum sexaginta aliis eodem igne non sine miraculo combustus, Sanctis intactis, ut dicitur num. 15; egressus e carcere ab Angelo patefactus, quo Sanctis esset integrum, in Galliam proficisci, num. 22; quo pergunt adscitis duobus presbyteris Asclepio et Valerio, Actorum, si Superis placet, conscriptoribus, de quibus supra, uti habes num. 23.

6 Quid? quod nulli homini, vel tantillum perito in rebus istiusmodi, verisimile, nedum probabile apparere possit, quod Proconsul gentilis, nomine Maximus, ducentis comitatus militibus, relicta Italia, Martyres in Galliam profugos, per quæcumque loca perquirens, ubi hospitii gratia devenere, eos persecutus est, sicut exponitur num. 27, apparente illis, dum orarent, navi in littore: unde Deo gratias referebant, ipsamque intrepide ingredienti, intuentibus Italis, sine nauta et remige incolumes in alteram ripam pervenerunt. Adde, quod Maximus Proconsul, et qui cum ipso erant, natabundi de periculo emersisse scribantur, et Sanctos Dei velocius persequentes, apprehendisse eos super fluvium Gartimpe, ut refertur num. 29; addito die, loco, etc. Ne singula consector, unum pro multis sufficiat ad elevandam dictorum Actorum fidem. Narrantur num. 31 sancti Pugiles nostri cursum martyrii consummasse sub Imperatore Martiano, qui Maximum Proconsulem direxerat ad occiduas partes in Christianorum persecutionem: qui ultione divina etiam subsequente, ut par erat, amisit vitam cum spiritu. Ubi adstruuntur duæ apertæ et absurdæ falsitates. Altera, quod religiosissimum Imperatorem faciat idololatram aut gentilem, Christianorumque persecutorem, plane ignarus de egregiis optimi Imperatoris in administratione imperii dotibus ac immortalibus in Sedem Apostolicam, universamquæ, qua latissime patet, rempublicam Christianam meritis nihil satis dignum dici posse; ut qui a Patribus Synodi Chalcodonensis nuncupatus fuerit novus Constantinus;

tamquam suspecta

E

et rebus falsis infarta

F

vide

A vide Baronum anno 451. Proin secunda falsitas, quæ de ultione divina adjungitur, sponte corruiat necesse est. Atque hinc liquet, quam parum fidei habendum sit Actis, tam palpabiles falsitates obtrudentibus. Martyrologium Ms. ecclesiæ Brixien-
s, quod habemus, perperam quoque Martyres passos ponit sub Marciano Imperatore.

et non credi-
bilibus

7 Deinde, qua veri specie fit credibile, Italiam medio seculo quinto idolorum cultui subjectam fuisse, ut idololatrias Præfectos haberet, Brixiamque nec non Amphipolim, civitatem, ut volunt, quondam ei vicinam, eo superstitionis processisse, ut Baccho sacra perageret? Adi num. 3, 4 et 5. Nec difficultatem solvis dicendo cum Ferrario in Annotatione: Videndum esse, ne pro Maximiano Martiano scriptum fuerit. Fac enim aliud pro alio scriptum, orto sphalmate ex similitudine vocum: quæro tunc, quo pacto Maximianus combinari queat cum S. Germano, Autissiodorensi Episcopo, vita functo anno 448 aut proxime sequenti? ad quem referuntur sancti Martyres accessisse, prout habes num. 25: qui cum B. Lupo, Trecassinorum Episcopo, de Hibernia trans oceanum, mare Scotorum vel Britonum ulteriore insula, ubi sd reprimendum Pelagianorum hæreticorum perfidiam a summo Romanæ Sedis Apostolico directus fuerat, eodem tempore revertebatur. Non enim vero tempora Maximiani et Pelagianorum satis prope conjuncta sunt, ut simul componi possint.

B

discutiuntur.

8 Longum foret, commemorare dialogismos identidem recurrentes, preces ad Deum continuas, ac locos Scripturæ, quibus Acta infarciri et amplificari assolent, in quibus pro primæva, sincera ac genuina veritate, relucet character oratorius et vena Metaphrastis. His itaque matura judicii trutina expensis, considerandum linquo lectori hagiophilo, an non inepte dicant prætensi horum Actorum scriptores, seu, ut verius dicam, mendax aliquis eorum compilator, ac nugivendus, Asclepium et Valerium rebus gestis, quas describunt, interfuisse, Deoque teste vera scribere, non sine aninadvertenda impudentia. Restat igitur ut asseramus Scriptorem præsentium Actorum sua, quæ scripsit, aliunde non sine plagio mutuatum fuisse, eaque, quæ convenire judicabat sanctis Martyribus, applicuisse subjectæ materiæ vel omnia, vel pleraque saltem, adjectis fortasse etiam nonnullis rerum adjunctis, prout suggererat particularis affectus, hisce Sanctis Brixia asserendis accommodatus. Et vero quam facundus suasor potensque orator sit amor patriæ, ut Sanctos ad se trahat, sibi non debitos, notius est, et experientia magistra, compertius, quam ut probari necesse sit. In memoriam revoca, quot machinis et ambagibus actum sit in Sanctis duodecim Umbriæ asserendis, de quibus in Tractatu præliminari, mensis hujus tomo primo præfixo.

C

Non videntur sancti Martyres

9 Enimvero vix adducor, ut credam, sanctos Savinum et Cyprianum ad Brixien-
ses pertinere, cum nemo ex antiquis Martyrologis, quod sciam, eos Brixia tribuat. Annuntiationes Martyrologiorum dedimus num. 1, in quibus Sancti simpliciter referuntur, celato loco patriæ aut palæstræ. Unde vero Romanum modernum annuntiet eos Brixia, non obscure, nisi fallor, colligitur e Baronii Notationibus ad idem Romanum Martyrologium: ubi citat quidem Tabulas ecclesiæ Brixien-
s, dicens eis adstipulari vetera Mss.; verum quam sæpe soleant fallere Tabulæ ecclesiæ particularis, quam annosam non raro mentiantur antiquitatem, non antiquiores videlicet quam uno alterove seculo, puta decimo quinto aut decimo sexto, argumento erunt ea, quæ contra prætensam vetustatem Actorum de

Sanctis Umbriæ tractantium, in dicto tractatu discutiuntur. Similis responsio quadrat Ferrario, qui post breve, quod habet, de Sanctis nostris compendium, asserit illud esse desumptum ex monumentis ecclesiæ S. Afræ, et Martyrologiis antiquis ecclesiæ Brixien-
s.

10 Proinde non est, quod hic Brixien-
ses jure nobis succenseant: cum satis clare vel ipsi Brixien-
ses scriptores mentem hic suam indicent. Patritius Spini Brixianus, Canonicus regularis S. Salvatoris lib. 4 Historiæ Brixien-
s Italice editæ, non ausus eos Brixia attribuire, sic fatur: Petrus de Monte, tum temporis noster Episcopus, credens illos fuisse nostros cives, jussit eorum festum ab incolis nostris celebrari. Alii nihilominus contendunt, hosce Martyres cives nostros non fuisse. Tum decisione hujus controversiæ in medio relicta, dicit se allaturum rationes eorum, qui illos Brixia abjudicant; quod sic exequitur: Dicunt itaque hosce Sauctos e nostra civitate oriundos non esse, sed e castro Transalpino, dicto Bresse, haud procul a fluvio Rhodano: id quod clare habetur et ex historia eorum et ex nova tabula Franciæ, Tolomæo adjuncta. Quia clarum est in ipsa historia Martyrum fieri mentionem Rhodani, fluvii Transalpini, aliorumque locorum, ipsi contiguum, et nullam fieri nostrorum; tametsi in dicta historia vocentur Brixien-
ses: id quo porro evenire dicunt non a Brixia civitate nostra, sed a Bresse, castro, ut dictum, Transalpino: sicut etiam demonstrant Tabulæ supradictæ. Et vero noster iste Episcopus affirmavit hosce Martyres fuisse cives nostros. Sed discernat prudens judicium vestrum, quid in tali facto debeat teneri. Hactenus ille, satis indicans nihil certi se habere de præseuti controversia, fortassis etiam rotundius suam expressurus sententiam contra Brixien-
ses, si, salva eorum offensione, ausus fuisset.

Brixien-
ses
appellandi
patria

E

11 Itaque si sancti Savinus et Cyprianus non
sint Brixien-
ses patria, unde ergo Brixien-
ses pote-
runt nominari? Non utique quod Brixia ipsis præ-
buerit locum palæstræ: id quod asserere non aude-
bunt Brixien-
ses ipsi, reclamantibus Actis, nec non Fayno in libro, qui inscribitur Cælum Brixianæ ecclesiæ, ubi in Catalogo quarto, qui habetur pag. 337, ponit illos quidem in S. Aphra Martyres Brixia, in Gallia apud Treviros; sed id postea in additionibus ad Martyrologium Brixianum anno 1665 edito correxit, corripiens Ferrarium in Vitis Sanctorum Italiæ, tamquam perperam Brixia apud S. Aphram eorum corpora jacere tradat ex Indiculo forsitan Sanctorum ad calcem Brixiani Calendarii posito, qui postea in hac parte correctus est; cum apud Andreæ Saussayi Martyrologium Gallicum legatur, coli apud monasterium Domus Dei in eodem oppido Confluento. Quisnam primus Sanctos hosce Brixia adscripserit, non habeo in promptu, unde determinem. Quid si tota confusionis ratio orta fuerit ex cognomento castrî, vulgo Bresse nuncupati, de quo supra ex Patricio Spini? Cujus nomen cum fere coincidat cum Brixia, Italiæ civitate, imo prorsus coincidat cum nomine Bresse, quo a Gallis vocari solet; non mirum foret, hinc ortam fuisse primam causam sanctos Martyres trahendi ad hanc urbem, castro, unde juxta opinionem prædictam dicuntur oriundi, prorsus cognominatione consimilem. Sive igitur illam confusionem primus induxerit Petrus de Monte, Episcopus Brixien-
s, quem Ughellus ponit vita functum anno 1457, ab Eugenio IV PP. in Brixieusum Episcopum adlectum anno 1442, et deinde in Gallias, legatum de quo vide laudatum Ughel-

aut loco palæstræ.

F

AUCTORE
J. P.

lun tomo 4 *Italiae sacræ* col. 554 et 755 ; sive inquam, illam confusionem primus induxerit prædictus *Episcopus*, sive alius aliquis ; cum tota *Martyrum historia* videatur nunc niti *Actis apocryphis* ac fabulosis, restat, ut nihil certi nobis relictum esse videatur præter solum ipsorum cultum *Brixie* in Italia, et *Antiniaci* in Gallia : de quo postremo loco constat ex *Castellano*, eos commemorante in *Additionibus* ad suum *Martyrologium Romanum* die XIV Junii in hæc verba :

Eorum cultus :

12 *Antiniaci* (à *Antigny*) ad *Vartimpam* (*Gar-tempe*) in agro *Pictaviensi* S. *Cyvranus* (S. *Cyvrav*) confessor, *Titularis ecclesiæ* unius *abbatialis Pictavii*, ubi vocatur S. *Cyprianus* et ubi honoratur tamquam martyr et tamquam frater S. *Savini*. Apud *Labbe* loco infra citando pag. 666 mentio fit *translati corporis* S. *Cypriani* ad urbem *Pictaviensem*, [ad] quam juxta monasterium *Ordinis S. Benedicti* in honorem S. *Cypriani* a *Froterio Pictavorum Episcopo* positum est anno Domini CMXXXVI : qui eidem monasterio donavit castellum suum, nomine *Ludriacum*, vulgo *Lurray* cum ecclesia in honorem S. *Fercintæ* dicata, villam S. *Maxentii* prope *Betinas*, nec non alodium suum, et ecclesiam S. *Severini* de *Millé*. Nec plura de ipsis dicenda suppetunt. Expectavimus quidem, prout dicitur in *Supplemento* tomi secundi mensis Junii, ad diem XIV ejusdem mensis, ut laudatus *Castellanus* nos doceret, quidquid de S. *Cypriani* seu *Cyvrani* vita, ætate ac cultu sciri per scripturam vel traditionem posset, pollicitos in *Supplemento* totius mensis Junii dignum ei locum tribuere : quod cum ibidem factum non legum, nec postea factum resciam, signum est, novas notitias non superesse : quæ si exstarent, haud dubie submissæ fuissent a diligentissimo et indefesso *Sanctorum Gallix præsertim indagatore et refossore*, sexcentis locis a nobis laudato *Claudio Castellano*. Suspicionem movimus superius, quando agebamus de S. *Sabino* quem habet *Usuardus*, an non ex uno solo conflatus esset duplex, addito eorum alteri titulo *Martyris* : cum sit idem nomen (*Savinusenim* et *Sabinus* satis coincidunt) ; idem et territorium *Pictaviense*, in quo honorantur. Verum cum *Savinus* unus colatur *Pictavii* tamquam *Martyr*, et *Sabinus Usuardius* ibidem coli asseratur tamquam confessor, neque aliquid solidi occurrat, e quo probari possit, confusionem hic intervenisse ; ceaseo relinquendum tam *Martyrem* quam *Confessorem* in sua possessione, atque adeo alterum *Sanctum* ab altero distinguendum esse.

Acta Latina et Italica, et quæ eo spectant.

13 Præter *Acta Latina*, proxime subnectenda, habemus alia *Mss.*, idiomate *Italico* expressa, non melioris farinae, quam *Latina*, quæ per se patet, e prioribus esse transcripta vel ex hoc solo, quod preces ad Deum a Sanctis directæ, et variis locis in *Actis Latinis* insertæ, ne mutato quidem idiomate *Latino*, *Actis Italicis* inserantur. Alia nonnulla, quæ huc pertinent, jam dedimus in antecessum num. 2. Ejusdem furfuris sunt *Acta Mss.*, quæ ad nos misit P. *Chifflet*, accepta e parochia S. *Savini* prope *Dantesien*. In *Thesaurio novo Anecdotorum*, non ita pridem edito ab *Edmundo Martene*, tomo I, col. 151, datur *Gausberti Abbatis præfatio* ad *Vitam SS. Cypriani et Sabini Martyrum*, ex *Ms.*, sicut notatur in margine, S. *Cypriani Pictaviensis* : ubi nihil reperio, quod huc transcribi mereatur, quam forte unicum, quod dicit Auctor : Rogatu immo impulsu fratrum cœnobii laureati *Martyris Cypriani Pictavorum*, propter mœnia siti, ejusdem agonistæ præclarissimi ac ejus ipsius germani certaminum gesta *Savini*, protensioris quasi

narrationis, apimum duximus colligere scriptis.

16 *Labbe* tomo 2 novæ *Bibliothecæ manuscriptorum* librorum pag. 665 exhibet breve compendium *Passionis* ex veteribus, uti adscribit, *Legendariis Lemovicensibus* ; sed quam non sit optimæ notæ, observat laudatus Auctor, ad calcem ita scribens : Atque hinc patet, ab imperitis temporum scriptoribus aut conficta aut saltem vitiata in plerisque fuisse *Martyrum Acta*. Ibidem subsequitur *Passionis* alterum compendium, nihilo etiam melioris notæ, sed ejusdem fere argumenti. Observat idem Auctor, horum etiam *Sanctorum* meminisse *chronicon Ms. Julii Flori* anno 450 his verbis : Claruit eo tempore *Germanus, Savinus, Cyprianus* fratres, *Asclepius, Valerius*, cum aliis, quorum nomina ibidem videri possunt. His animadversis, nunc *Acta ipsa* accipe.

ACTA SUSPECTA

Ex Lectionibus *Mss.* Officii proprii, in cœnobio S. *Catharinæ Brixie* asservati.

PROLOGUS.

Sanctissimo Præsulum Domino *Asclepius*, et *Valerius* presbyteri Salutem. Sancte Pater, quæ digna sunt imitari, et alteri quoque seculo prodesse, *Sanctorum trophæa*, stylo vel rustico qui digesserit, sibi mercedem a Deo mereri volentibus, salubrem conferet medicinam. *Victorias* igitur pretiosorum *Martyrum Savini*, et *Cypriani*, fratris sui, quibus ad calcem usque interfuimus, nos loqui par est ; quia memoria dignæ sunt, licet plebeo nos uti calamo ; ut vulgaribus prosit. De pluribus pauca ; sed tamen, Deo teste, verissima scripsimus. Quæ vestræ Sanctitati offerre, diguum putavimus : ut qui illos vestra benedictione firmastis, eorum certamina vestra nunc iterum auctoritate vulgetis a.

LECTIO I.

Auctorum fides in conscribendis horum Martyrum gestis :

a
F

CAPUT I.

Sanctorum in fide constantia ac tormenta.

Anno *Incarnationis Dominicæ* CCCCLVIII *Laditio* *, et *Maximo* in *Amphipoli* civitate *Italiae* consulibus anno sexto, tumultus gentilium in eadem provinciâ in idolorum cultus repentinus exoritur. Nam cum pene omnes simulacris sacrificarent idolorum, tamen in *Amphipoli* b urbe *Dionysii* simulacro immolabant, credentes, se ab ipso vitam, et adjutorium accepisse, dæmouiaco errore seducti. Erant igitur duo fratres, stemmate nobilitatis insignes, sapientia, sanctitate, fide, ac pudicitia præcipui, de *Brixia* oriundi c, quæ vicina erat *Amphipoli*, *Savinus* videlicet, et *Cyprianus* ; qui quotidie pro defendenda sanctæ *Trinitatis* fide, quam in idolis annullabant ; se

* Laodicio. in quos,

b

c

ipsos

A

ipsos murum, quamvis laicali militia cingerentur, omnibus opponebant; salutare Trinitatisramitem prædicando, dicentes: Videte, et intelligite, quia non sunt dii, qui manibus fiunt: dimittite idolorum insanias, dæmonumque seductionem, et revertimini ad Deum vivum, Jesum Christum, Dominum nostrum, qui omnia ex nihilo cum Patre condidit, sicut Psalmista testatur, dicens: Quia verbo Domini cœli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

idolorum
cultui sese
opponentes

3 Qui in fine temporum per semetipsum hominem apprehendens, nos misericorditer redemit. Nam idola surda, et muta, et vana sunt: quæ sibi prodesse non possunt, sed cultores suos surdos, mutos ac vanos reddunt, et ad inferni claustra perducunt. Christus enim unigenitus et primogenitus æterni Patris Filius consubstantialis, et coæternus, lux inaccessibilis nostras tenebras illuminat ignorantiae, et infidelitatis. Talibus ergo, et tam salutiferis admonitionibus non cessabant monere populum, tam in Brixia civitate domestica, quam in Amphipoli, quæ ipsi, ut diximus, erat vicina Brixiae. Sed populus his admonitionibus invidus, et contrarius anniversaria jam præfati execrandi idoli *d* Dionysii festa, more consueto, sacrificare studebant laudabantque ipsum tripudiantes, et bacchantes ante idolum.

B
d

insurgunt
Gentiles.

4 Quinto autem mense ab execrabili præscripti Dionysii festivitate, Laditius Proconsul venit Amphipolim Dionysio sacrificaturus. Sequenti vero die nunciatum est illi, quod Savinus, et Cyprianus fratres, [qui] venientes de civitate Brixia, dicunt se Christi milites fore, exturbabant, et seducunt populum, afferentes novas doctrinas, et asserentes Christum Jesum mortuum hominem, et crucifixum, esse filium Dei verum, verum hominem, et verum Deum; et ob id plurimi ab idolorum culturis exturbantur. Insuper etiam adamantes Proconsulem deprecabantur: Si hoc illis indulseris, ut multi peragant, quod cœperunt, Domine Proconsul, omnes credent in Christum, et nostra vana reputabunt sacrificia, omnisque religio Dionysii nostri peribit.

LECTIO II.
Proconsulis
interrogata,

C

5 Nimis autem accensus furore Proconsul, sedens pro tribunali in eminentiori loco urbis, jussit milites Christi sanctum videlicet Savinum, et Cyprianum adduci ad se, et dixit ad eos: Dicite mihi: Unde estis, et quibus vocamini nominibus? ut vestra prius cogita generositate, facilius magicæ artis vestrae secreta pandantur. Non solum enim non sacrificatis Dionysio, verum etiam, qui illi sacrificare volunt, seducentes illos, avertitis, et nescimus in qua fide, potestateve hoc facitis. S. Savinus respondit: Tu expers veritatis, virtutisque divinæ, cur interrogas nos, cum omnem veritatem execrare contendis? Sed compone prius mentis tuæ cognitionem, et recogita, quis composuit te ex anima, et corpore, et intelliges veritatem: nam ego, et frater meus didicimus sacras litteras, in quibus invenimus, quia simulacra gentium, opera sunt manuum hominum, et nec sibi prodesse possunt, nec alios adjuvare; et quod patrociniæ, quæ in ipsis manere videtis, cum ipsis semper vana peribunt.

et Martyrum

6 Laditius dixit: Video, quia in multiloquio vestro quid didicistis: sed tamen mendacio fiditis. Cui sanctus Savinus respondit: Multiloquium nostrum verum est, et ut veritatem agnoveris, attentius audi, quæ dicimus. Re vera fidelibus suis per semetipsum Domini promittit, dicens: Cum veneritis ante reges et præses, nolite co-

gitare, quomodo, aut quid loquamini. Ego enim dabo vobis os, et sapientiam, cui non poterunt resistere omnes adversarii vestri: ideoque quia de Deo loquimur, multiloquium nostrum non ex nobis, sed ex Deo est. Deos quos colitis, sunt metalla, idola dæmonibus consecrata, surda, ut diximus, muta, et vana. Laditius dixit: Lucra-bitis vobis vitam vestram, si sacrificaveritis. S. Savinus respondit: Lucrum nostrum est mori in Christo. Tunc converus Laditius ad B. Cyprianum, dixit illi: Et tu, o juvenis, quare non sacrificas diis meis? Respondit S. Cyprianus: Ego tibi ex toto corde confiteor, quia non sacrificabo diis tuis, sed adoro Deum meum, Jesum Christum, qui sedet in cœlis ad dexteram Patris.

7 Dixit Laditius: Suspendantur, et exungulentur, et vapulentur * a capite usque ad talos, quousque denudentur eorum ossa, et sic doceant ex se omnes non blasphemare deos, sed ut sacrificetur illis humiliter. Milites vero Proconsulis Laditii, impiis parentes jussionibus, exungulant eos; at illi, dum exungularentur, referebant gratias Christo, clamantes voce magna, ac dicentes: Domine Jesu Christe, qui regnas cum Patre sine fine, et radix justitiæ emicas ubique, ostende nobis servis tuis misericordiam tuam, et affer tolerantiam passionis, et animi constantiam da nobis in certamine præsentis in tuis sanctis præceptis. Hæc autem illis dicentibus, et jam pedibus exungulatis, et graviter tortis, ita ut lictoribus eorum carnes fere usque ad ossa pessumdarentur, intereant ad hoc spectaculum duo Presbyteri, Asclepius scilicet, et Valerius, qui immania cernentes Sanctorum supplicia, non audentes palam, qui essent, ostendere, diu latuerunt.

ad eum re-
sponsa; ac
tormenta,
* Vapulent.

E

8 Inter hoc autem, quamquam minime velent a suppliciis cessare carnifices, jussit tamen execrabilis Laditius, etiam nolentibus Sanctis, eos a tormentis laxari. Post vero alacri vultu glorificando Deum adducti sunt ante conspectum Laditii; quibus Laditius dixit: Jam nunc sacrificate Dionysio, ut liberemini a multis tormentis. Dixit ei B. Savinus: O stulle! Sculptile æneum, arte hominum fabricatum, deum putas esse factum, sine sensu immobile? Patrator sceleris, non poteris nos a via veritatis avertere. Nonne jam vides, quia immutatum est corpus meum de pœnis tuis; et non sentimus dolores tuos durissimos? quippe inanis est virtus tua. Deus namque optimus, a nemine factus, omnia fecit; deus vero tuus æneus, quem colis, ab homine factus, nihil facere potest, nec fecit. Tunc dixit Laditius ad B. Cyprianum: O tu juvenis Cypriane, quare non habes misericordiam de te ipso? Sanctus Cyprianus respondit: O Laditie, impudicissime hominum, quare non credis, et recognoscis deum tuum?

e quibus
laxati

F

9 Audiens hæc Laditius, jussit foruacem accendi stuppa, et adipe, ita ut videretur flamma ascendere usque ad cubitos sexaginta; sicut quondam apud Babyloniam ad comburendos Dei pueros, Sidrac, Misac, et Abdenago, fecere Chaldæi. Videns itaque Laditius validam fornacis flammam, jussit Sanctos Dei ad se adduci, et dixit ad B. Savinum: Sacrifica Deo Dionysio. Iterum autem dixit ei: Saviue, in ea cœpisti pertinacia mentis tuæ, et duritia cordis, in ea perduras. Adest tibi parata pœna, ut videas, et in te ipso experiaris, in ea magnam Dei nostri Dionysii ultionem.

frustra ad
idolorum
cultum soli-
citantur.

EX MS.

ANNOTATA.

a *Quid de hoc prologo sentiamus, docet Commentarius prævius num. 4.*

b *De hoc loco nonnulla præfati suus num. 5 dicti Commentarii prævii.*

c *Quam debili ratione dicantur Brixia oriundi, prævius monuimus a num. 9 Commentarii.*

d *Nulla veri specie asseritur, Italiam tum temporis, puta medio seculo quinto post Christum natum, idolatria infectam fuisse : de qua re vide sis Commentarium prævium.*

CAPUT II.

Idolum prostratum ; frustra tentata novis tormentis Martyrum constantia.

B

LECTIO III.

Sancti ad idolum ducti,

Deinde conversus Proconsul dixit : Acquiesce, o juvenis, consiliis meis, et eris secundus in regno meo. S. Cyprianus respondit : Jam enim tibi diximus, nos nullatenus diis tuis surdis, et mutis sacrificaturos. Si diis tuis sacrificaverimus, animas quæ nobis ex divino collatæ sunt præcepto, cum quibus in cælis regnare debemus, penitus amittimus ; nam regno tuo omnimode devotius carere optamus ; quia mortale quod est, cum diis tuis pariter interibit ; nam quidquid æternaliter moritur, pro certo perit, et transit. Sanctus vero Savinus prosecutus fratris sui orationem, dixit ad Proconsulem : Vis scire certissimo, Proconsul, quia, quem dicis Deum esse, Deus non est, sed sculptile, manu factum. Laditius dixit : Maledictum non est sculptile, et idolum, quod non manu hominis, sed virtute Dei compositum est ; virtus enim, quæ in isto habitat, et sacrificia nostra suscipit, et duo confert : nam nobis adjutorium tribuit, et salvationem.

oratione facta

C

II Sanctus Savinus respondit : Vis ergo ut accedamus, et sacrificemus, ut per nostrum sacrificium omnis virtus Dionysii dei tui coram manifestetur ? Laditius respondit : Volo ego, ut adoretis, et sacrificetis et agnoscatis magnam ejus virtutem. Ingredients igitur Sancti Dei templum, in quo erat idolum, muniti, et armati signo sanctæ crucis, quo diabolus vincitur, dixerunt : Deus omnipotens, qui omnia tenendo implet, et implendo tenes, et omnia gubernas, nec loco containeris : qui diabolum a tua veritate alienum, in abyssum ignis æterni religasti, et Angelos sanctos, timentes tuæ potentie magnitudinem, ne ullo modo usquam labi possent, in perpetua tui luminis claritate solidasti ; qui apud Babyloniam clandestinum Beli idolum per Danielis prudentiam, vanitatem patefaciens, revelasti : qui somnium Regis per eundem Danielem typice propalasti ; qui obcæcatum Pharaonis furor in profundum maris demersisti ; qui Moysen servum tuum orantem exaudisti, et per virginem, tuæque jussionis signum, fontem aquarum de petra produxisti.

illud increpant

12 Tu qui es, qui eras, et qui venturus ad judicium crederis extremum, Rex æternus, te deprecamur, veni invocatus in adjutorium nostrum, et ostende eis lumen justitiæ, qui veritatem tuam mendacium autumant, ut veritatem tuam agno-

scant, sciantque quia tu es, qui in æternum vivis, et sempiternus ubique ades ; per Filium tuum, Dominum nostrum Jesum Christum exerge caliginis errorem, quem homines in hoc idolo patiuntur, et absterge.

D

13 Hæc autem cum dixissent, convertentes se contra idolum, voce magna clamabant : Infructuose, cæce, inanis, mute, surde Dionysi, adjuramus te per magnum, et gloriosum Christi nomen, qui in altis habitat, ubique regnans, ut corruas de solio, in quo constitutus apparces, et ad terram prosternaris : quatenus per hoc homines agnoscant, qualis, et quantus in te error occultus inhabitat. Statimque factus est terræ motus, et cecidit idolum, quod erat sculptum in honorem Liberi patris Bacchi, id est Dionysii ; et versum est in pulverem, ita ut omnes, qui aderant, infideles fugerent, ac territi, quod factum fuerat, mirarentur. Tunc dixit B. Savinus ad Laditium : Ecce idolum tuum, quod homines in sinceritate mentis suæ (qui a Deo conditi sunt) vivere naturaliter cupientes, incredulitatis errore demergebat ; quia terrenum est ad terram corruit. Descende nunc, et collige pulverem ejus, qui vel modo cognoscens in quantis ignorantie demersi eratis antea tenebris.

et prosternunt ;

E

14 Contristatus vero Laditius propter statuam Dionysii erutam, jussit eos in fornacem ignis ardentis, quam paraverat, introire. Cum vero ingressi fuissent SS. Savinus, et Cyprianus fratres caminum ignis ardentis, in medio eorum visus est tertiûs, cujus vultus candorem solis exsuperans, fulgore proprio fulgorem flammarum omnium offuscabat. In medio vero fornacis quasi vernanti in gramine constituti, uno ore dicebant : Gratias tibi agimus, Domine Deus patrum nostrorum, qui nostri reminisci dignaris, ut eognoscat Proconsul, quia non sunt dii, qui manibus fiunt, et quia tu potens es de camino ignis ardentis nos eripere, sciantque, qui astant, quia tu es Deus verus in cælis habitans, et per secula regnans.

ideo in fornacem immittuntur,

15 Dum autem hæc perorassent, statim exundans flamma fornacis arripuit Laditium Proconsulem, cosque, qui cum eo astabant, infideles viros circiter sexaginta *, et ita penitus exussit, ut corpora eorum nullatenus recolligerentur, quoniam ira Dei consumpserat eos. Cumque hoc factum fuisset, omnes exterriti sunt per circuitum ; et videntes Sanctos Dei illesos de fornace exisse, in tantum, ut nec indumenta eorum odor ignis attingeret, laudabant, magnificabantque Dominum in commune, dicentes : Nunc cognoscimus, quia magnus est Deus, quem Sancti prædicant Savinus, et frater suus Cyprianus ; qui eripuit eos de camino ignis ardentis. Thelarius vero quidam princeps, furoris ardore succensus, jussit eos retrudi in carcerem.

*flamma tyrannum cum suis comburentem, et Martyres non tangente. * Alibi centum sexaginta.*

F

16 Post igitur dies viginti sex venit Proconsul, nomine Maximus, audiensque a militibus Laditii, qui evaserant de flamma, quæ per orationes beatorum Virorum gesta fuerant, atque cognoscens perditionem Laditii Proconsulis, valde indignatus est. Altera die consilium cum suis egit militibus, ut eos perderet. Erant enim Sancti magnificantes, et glorificantes Deum intrusi in carcerem. Deinde post dies tres adventus sui accessit Maximus Proconsul ad perdendos eos, sedensque in throno judiciario in loco, qui dicitur, Forus, jussit sibi Sanctos Dei exhiberi, et ait ad B. Savinum Proconsul : Dic mihi, qui et ætatis tempore, et prolixior es corporis quantitate, quo censeris nomine ? (erat nempe B. Savi-

Proconsuli Maximo sistuntur :

A nus statura procerus, terribilis visu, venusta et acerrima facie, decenti corpore, et mente benignissimus).

a quo interrogati, minis frustra ter-
riti:

17 Sanctus Savinus respondit : Si nomen meum meque ipsum volueris agnoscere ; prius [cognosce] quia pater, nomine Magnus, et mater mea Tacia, me habentes, vocaverunt Savinum, sicque ab ipsis educatus crevi, nutritus sic, et ab ipsis cunabulis, sacris litteris, utpote carissimus filius eruditus. Deinde dicit Maximus ad B. Cyprianum : Et tu, quo nomine diceris ? Qui respondit : Cyprianus vocor ; sumus namque fratres de uno patre, et de una matre geniti. Audiens hæc Proconsul, ait : Quali vos de genere dixistis esse in vita ? S. Cyprianus dixit : Jam tibi dictum est ; quia pater noster Magnus ter consul, de sacrata, et magnifica civitate Brixia peragens præfectoria dignitate consulatum. Mater autem nostra æque consulari de matre sua Logadia orta est. Ad hæc Maximus dixit : Animadvertite enim, quia de insigni propagine fratres estis : verumtamen si non adoraveritis deum Apollinem, ambo estis diversis poenis, et cruciatibus puniendi : exhibeam namque vos ad devorandum feralibus bestiis.

B

LECTIO IV.
idolum con-
temnunt.

18 Tunc dixit ei B. Savinus : Non timemus minas tuas. Rursum ad eos inquit Proconsul : Quare non timuistis comminuere magnum deum Dionysium ? Nam simulacrum dei Dionysii comminuistis ; et insuper consuetudinem sacrificiorum evacuastis. Sanctus Savinus respondit : Nos non idolum Dionysii comminuimus, neque amicum Imperatoris Proconsulem igne consumpsimus ; neque etiam idolorum sacrificia evacuavimus. Sed Christus suis triumphans in Sanctis, qui nos de camino ignis illæsos eripuit, per orationes servorum suorum inimicos veritatis ad nihilum reduxit. Iterum blanda cœpit proconsul Savinum voce mulcere, inquiens : Savine, quare non adoras Apollinem, qui omnia nutrit ? Ut vivas, te hortor. S. Savinus respondit : Et tu, o Maxime, quare non credis, et adoras Dominum tuum, qui quarto die creavit solem, et lunam, et fecit te ? Tunc Maximus inquit ad Cyprianum : Obliviscere vel tu stultitiam, o Juvenis, et accede, ut sacrifices Deo Apollini, ne pessime crucieris, et pereas. S. Cyprianus respondit : Male enim excessero, si oblitus fuero benignitatis, et protectionis Dei mei, et adhæsero illis, qui non sunt dii. Deinde dixit B. Savinus : O incredule, putasne illum idcirco seducere ; quia vides in junioribus annis ? Ego tibi pro illo assero, quia frater meus non adorabit dominum tuum, nisi prior adoravero ego. Noli insanire, Maxime, et noli reminisci priscorum malitiam consulum.

C

Tyrannum
ad frugem
reducere vo-
lunt ;

19 Proconsul dixit : Et tu, noli confidere in tuis magicis artibus, sed age more antiquorum prudentum, et sacrificia patienter deo Apollini. S. Savinus dixit : Non tu potius insanis, Proconsul, per artem diaboli, quando illud nos adorare jubes, quod nec se movere potest, nec sentit ? Ne memineris incircumcisæ mentis Ladii, perditum per exacerbationem suæ atrocissimæ mentis. Attende autem ad perfectionem Dei, quam super nos factam abunde recognoscis, et effugies poenas illorum, quos perditos in igne novisti, et deinceps cave, ne male puniaris, cum de hac vita exieris, in tormentis. Maximus vero audiens hæc, in furore rursum invectus, jussit eos super rotas extendi, et vinciri, ut dum rotæ volverentur, eorum corpora dissecarentur. Sanctus autem Savinus in rota extensus, dicebat : Quam dulcis est dilectio tua, Domine, qui etiam malignas ho-

minum mentes non respuis ; sed ad plenitudinem protinus admittis ! Faciat immensa pietas tua, ut per rotarum, quæ perferimus, in carne supplicia, pervenire mereamur ad animarum remedia nostrarum, sitque merces nostra ante te in cœlo reposita.

20 Tunc ait ad Proconsulem : Festina, Proconsul, perduc nos per hunc semper desiderabilem nobis martyrii triumphum ad supernorum consortium Angelorum. Perage voluntatem patris tui diaboli : nam nobis vivere Christus est, lucrum vero est mori in confessione ejus. Volventes autem rotas carnifices, membra eorum se dividere posse putabant ; sed dolores in Sanctorum membris, ut cogitabant, minime prævaluerant. Sanctus vero Savinus, in certamine adhuc constitutus, conversus ad Dominum, dixit : Omnipotens Christe, pudicæ mentis largitor, adjutor, et liberator, ac Redemptor noster, gratias tibi agimus, et ut obstrictos in ligno, de ligno nos recipere digneris oramus. Da nobis constantiam certandi contra diabolum ; quia tu es Deus, qui mentes sanas solus agnoscis, ne prævaleat in nos mens Proconsulis impudica ; quoniam magnum est nomen tuum timentibus te. Hæc cum dixisset, illico solutæ sunt rotæ, Sanctique Dei incolumes pariter evaserunt.

sed is, in ra-
biem actus,
novis suppli-
ciis eos ad-
dicit.

E

CAPUT III.

Liberatio e carcere ; profectio in Galliam ; mortuus vitæ redditus ; cæci illuminati ; plurimorumque conversio ; martyrium.

Mirantibus autem pluribus tantæ illorum passionis tolerantiam, Christumque laudantibus, Maximus Proconsul acerrime tristabatur, eo quod illos vincere non posset, se victum ab illis considerans, jussit eos recludi in carcerem. Post dies denique tres jussit sibi eos de carcere exhiberi, præcepitque, ut ante amphitheatrum, ubi bestię decubabant, apponerentur. Erat autem læna miræ magnitudinis in parte amphitheatriclausæ cubiculo, et in parte altera duo leones, qui jussi sunt per tres dies, et noctes sine pabulo custodiri, ut Sanctos Dei fame rabidi celerius devorarent. Adducti autem ante amphitheatrum, sedente Maximo pro tribunali, in porta civitatis Amphipoli coram omni populo ejusdem civitatis jussi sunt, ut ingrederentur amphitheatrum, qui tranquilla mente, et alacri vultu summa celeritate, utpote incolumes, ultro euntes ad palmam ingressi sunt amphitheatrum.

22 Tunc dixit Proconsul : Nonne videtis, quam hilari vultu viri illi currunt ad mortem ? quod etiam omnes alii, qui aderant mirabantur. Duo itaque venatores magistri bestiarum, facto silentio, ad devorandos Dei Sanctos, dimiserunt primo lænam ; quæ dimissa vehementer rugiens, nimia fame turbata, quasi prædam, quam desiderabat, captura, magno impetu e cubiculo egressa est, intuensque Sanctos Dei, omni amissa ferocitate, cecidit ad vestigia Sanctorum et blandimento caudæ omnem se famis furorem deposuisse gaudebat. Accedensque per unam fere horam non cessavit sudores pedum Sanctorum

LECTIO V.
Sancti Mar-
tyres

F

feris obji-
ciuntur, quæ
pedes San-
ctorum lam-
bant ;

per-

EX MS.

similiter e
carcere divi-
nitus libe-
rantur;

perlingere. Videntes autem magistri leonum, quod nullatenus illos invadere præsunit, post læenam dimiserunt duos similiter jejunos leones per tres dies famemaceratos, qui ovibus etiam mitiores prostrati solo, Sanctorum pedum sudores eodem modo, sicut læna, lingere non cessabant.

23 Intelligentes ergo magistri bestiarum, quod nequaquam a læna, neque a leonibus læderentur, ipsos leones revocare cœperunt, utque intra caveas suas sese reciperent hortati sunt. At illi, adoratis Sanctis, pariterque conquiescentes, ad voces venatorum adhuc jejuni, cubicula sua repetierunt. Quod vigilantibus intuitu conspicientes astantium catervæ, more vulgarium insanientes, confusis vocibus clamabant, dicentes: Si isti malefici, et magi, bestiarum incantatores interfecti non fuerint, non solum dii, quos orbis terrarum colit, sed etiam omnis nostra provincia peribit. Et dicebant ad Proconsulem: Jube iterum in carcerem illos recludi, qui tamdiu ibi servantur, quousque fame deficiant. Itaque jussit eos rursus in carcerem mitti, præcipiens cæmentariis, ut calce insolubili carceris ostium obserarent. Qui jussa percipientes, inclusis in carcere, maceria ostium obstruxerunt. Igitur cum per tres dies, et noctes temporali pabulo jejuni, sed Spiritus sancti cibo refecti essent, Deum in carcere deprecantibus exemplo illis Angelus apparuit, et exhortans eos dixit: Egredimini securi de carcere, et pergit pariter in partes Galliæ, ubi æternæ quietis gaudium, quod meruisti, a Domino accipietis. Moxque divisus paries in dexteram scilicet et lævam exeuntibus aditum patefecit.

et in Galliam
pergit;

24 Egressi sunt ergo S. Savinus, et S. Cyprianus in initio Kalendarum Junii ad præceptum, et votum Angeli, de carcere; accersitis duobus presbyteris Asclepio, veluti et Valerio, in partes Galliæ perrexerunt. Secuti sunt eos autem prænominati duo presbyteri; ut non tam longa itinera, quam etiam passionibus illorum imitarentur. Venientes itaque ad Cisalpes Penninos, super Rodanum fluvium rapidum, refectionis causa, more itinerantium consederunt. Tanta denique virtutum, et miraculorum fama Sanctos Dei præcellebat, ut ex vicis, et oppidis, urbibus, et pagis ad requirendos, et visendos eos, undique semper ingens hominum multitudo concurreret. Unde accidit, ut mulier quædam, Emixenia nomine, adhuc gentilis, cujus filius unicus paulo ante defecerat, arrepto mortuo, permixta turbis ad ripam Rodani, ubi indultu corporum Sancti consederant, convenerit: et provoluta illorum pedibus, immensis ploratibus clamare cœpit, et dicere: Scimus et vos excelsi Dei amicos fore, et precibus vestris apud ipsum multa impetrasse. Deprecemur, obsecro, pro totius meæ spei unico meo filio. Si mihi ipsum precibus vestris restitueritis; Deo vero ipsum, meque dicabo. Prostravitque se solo cetera hominum multitudo, et ut fletuum mulieris misererentur, expectabant.

ubi Savinus
Deum pre-
catas, filium
unicum mor-
tuum, matri
vivum resti-
tuit.

25 Beatissimus igitur Savinus, tenerrimis mulieris, ac turbarum fletibus motus, verbum faciens ad populum, ut Dominum Jesum toto cordo perquirerent, prostratus in terra, aliquantisper oravit dicens: Tu Deus optimus, qui cælum et terram omnipotentia tua solidasti, et singulariter cælum syderibus decorasti, terramque ad gloriam nominis tui hominibus adornasti, tuam immensam clementiam deprecor, resuscita, hunc mortuum, et per hoc tuum miraculum in hac provincia tibi populus, qui per divina errorum currit, cumuletur multus. Hæc dicens erexit se,

devia.

et in defuncti ora conversus, apprehensa ejus manu dextera, allevavit eum, vivificatumque unicuique matri suæ puerum reddidit: quæ statim cum puero baptismum consecuta, Dominum Jesum felici devotione sicut promiserat, majorique affectu sequebatur. Tantam enim gratiam Dominus contulit servis suis, ut per eorum orationes in conspectu omnium, qui aderant, tres ibi illuminarentur cæci a nativitate, et duo claudi erigerentur.

26 His ita, tribuente Domino, peractis, ne diu de imperata, et annunciata Domini jussione per Angelum tardarent, cœptum exequentes iter, transientes apud Lugdunos, tandem Burgundiæ ulteriorem pereurrentes, ad civitatem Antisiodorum pervenerunt, admodum beatissimum Germanum a Episcopum visere cupientes. Erat autem tunc temporis eadem in urbe gloriosissimus Antistes Germanus, qui cum B. Lupo b Trecassinorum Episcopo de Ibernica trans oceanum mare Scotorum, vel Britonum ulteriore insula, ubi ad reprimendum Pelagianorum Hæreticorum perfidiam, a summo Romanæ Sedis Apostolico directus fuerat, eodem tempore revertebatur. Dei igitur providentia, dum eundem quærebant, in itinere obviantes, retulerunt omnem sui certaminis agonem, quem a Laditio pertulerant. Qui eos confortatos, ut in proposito, quod Domino promiserant, permanerent voto, beatissimum Savinum secum retinere volebat; quem cum ad id flectere non valeret, fratrem ejus exorabat Cyprianum, quatenus secum perseveraret.

27 Sed B. Savinus potius Domini, quam solius hominis parere jussionibus felicius fore reputans, quemadmodum, ut in partes Galliæ tenderet, a Domino admonitus esset per Angelum, B. Germano familiaris enodavit. Tunc B. Germanus eorum acquiescens voluntatibus, per tria fere miliaria cum eis est profectus, et eis sanctificatis suis felicibus benedictionibus, regressus fuit. At illi undique per beatissimum Germanum solidati, benedictionibusque firmati, ac Spiritu sancto repleti, viam, quam cœperant, peragebant. Et transito Ligeris fluvio in partem ulteriorem pagi Turonici pervenere.

28 Comperiens igitur infelicissimus Proconsul Maximus, mirabiliter illos exisse de carcere, et quod, fama vulgante, partes Galliæ expeterent, nec non reminiscens diminutionem Dionysii dei sui, ac intrinseco dolore tactus, videlicet pro extinctione agnati sui Laditii Proconsulis, per execrabilia deorum suorum nomina testatus est, se eos judicaturum; et quod nunquam Amphipoli in partes rediret, nisi prius Sancti Dei ab ipso capitibus plecterentur. Cum ducentis igitur armatis viris, per quæcumque loca perquirens, ubi hospitii gratia devenire, eos persecutus est. Jam enim prædicti duo fratres cum duobus illis Presbyteris in pagum Pictonum pervenerant, ad locum videlicet, qui dicebatur Confluentum c, ubi fluvius Gartimpe in fluvium definit Chorosæ *, nunc vero ipse locus nuncupatur Exuentium, qua longa fatigatione lassi, resederant haud longe ab eodem confluentium fluminum loco, uno videlicet tantum milliaro.

29 Tertius fluvius, dictus Ingla d, influit superius in Gartimpam, ad quem ex supradicto loco, in quo quieti indulerant, venientem viderunt Proconsulem Maximum cum ducentis satellitibus Italicis sese prosequentibus e. Beatus autem Savinus, et Cyprianus, frater suus, suis recognitis hostibus, per quod transire flumina

D

LECTIO VI.
Proficiscun-
tur ad S.
Germanum,
Episcopum
Antisiodo-
rensem,

a

b

E

inde Turonos
versus:

inde rursus
alio;
F

c

* Crosæ,
vulgo Creuse.

d

Proconsule
Maximo in
Gallias eos
insequente:

e

valerent

A
nexus geni-
bus.

valerent, ingeniti * extemplo terræ, Dominum deprecabantur dicentes : Domine Jesu Christe, qui liberasti filios Israel de manu Pharaonis, et adduxisti illos per medium maris sicci, da nobis auxilium hæc flumina transeundi, ut eripi mereamur ab his hostibus, et ad loca, quo nos pervenire jussisti, perveniamus. Cum hæc autem fortius perorassent, surgentes ab oratione, nova contra illos navis in littore apparuit, unde Deo gratias referebant, ipsamque intrepidi ingredientes, intuentibus Italis sine nauta et remige incolunes in alteram ripam pervenerunt.

a quo com-
prehensi,
cruciantur :
Savinus ve-
ro, dum en-
ergumenum
liberat,

f
Labbe Cer-
cheus.

g

h

B

30 Maximus vero Proconsul, et qui cum ipso erant, natabundi de periculo emergerunt, Sanctos Dei velocius persequentes, apprehenderunt eos super fluvium Gartimpe f VIII Kalend. Junii, in loco, vel villa, cui prisca vetustas indiderat nomen Cireseus *, ab Antiniaco villa videlicet vel vico, uno milliario g. Comprehenso vero perduxerunt in unam ipsius fluminis insulam contra prædium, quod dicitur Psellis h, ubi eos diversis affecere tormentis. Accidit autem dum torquerentur, ut quidam energumenus, quem Spiritus nequam invaserat, insaniens affuisset. Dixit ergo Maximus ad sanctum Savinum : Savine, quare non operaris virtutes, quas in Ausonia operaberis, ut ejicias in nomine tui Jesu Christi dæmonem, qui hunc hominem inhabitat, ipsumque crudeliter sauciat? Tunc S. Savinus elevatis parum oculis ad cælum dixit : In nomine Christi crucifixi, quem prædico, et prædicavi, et quem fideliter adoro, semperque adoravi, quem desidero, et pro ejus nomine mori exopto, tibi præcipio immunde Spiritus, exi ab hoc homine, qui ad similitudinem Dei factus est, et amplius ne præsumas invadere illum. Moxquespiritus nequam egrediens, sanum hominem, locum vero spurcissimum fœtore reliquit; qui statim baptismum consequens, sanus abscessit.

comites Pro-
consulis Ma-
ximi bapti-
zantur; ipse
autem S. Sa-
vinus capite
truncatur
una cum di-
ctis comiti-
bus.

C

31 Videntes vero comites Maximi, statim promptissima devotione venerunt ad fidem, et ut in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti baptizarentur, B. Savinum humiliter coram omnibus flagitabant. Cum ergo B. Savinus in his baptizandis intenderetur, a Maximo Præside quinto Idus Julii capite plexus est; ipsique, qui baptizari deprecabantur, decem viri a suis commilitonibus pariter decollati sunt : nec dubium, quin sanguine proprio baptizati sint, qui redemptionis baptismum in nomine sanctæ Trinitatis fideliter exquirebant. Reliqui igitur tenentes beatum Cyprianum, et duos Presbyteros Asclepium, et Valerium, perduxerunt illos trans fluvium in vicum, qui dicitur Antiniacus. Sed duo Presbyteri, nocte eadem erepti de manibus eorum, Asclepius videlicet et Valerius, venerunt nocte ad corpus B. Savini Martyris, et transportaverunt illud ab insula, ubi jacebat, quæ erat contra villam Prosellis *, in montem, qui nuncupabatur ad tres Cypressos i, ubi fuerat olim ecclesia, in tempore pacis constructa, in honorem S. Vincentii martyris; sed jam tunc Wandolica persecutione deserta apparebat. Ibi ergo sepeliverunt gloriosissimum corpus S. Savini.

* Psellis.

i

32 Beatissimus vero Cyprianus Martyr diversis pœnis, et exquisitis cruciatibus tentus, in prælibata Antiniaci villa, et vico, capitali sententia pridie Idus Julii hominem exuit; sicque victor, et Martyr ad Christum migravit, et felicem pervenit ad palmam sub imperatore Martiano k, qui hunc Proconsulem direxerat ad occiduas partes in Christianorum persecutionem, qui ultione divina etiam subsequente, ut par erat, amisit vitam cum spiritu. Cui Leo successit in regimine major, ipse vero Maximus Proconsul, et quicumque cum ipso remanserant, de exercitu suo, arrepti a dæmonibus, quidam fluminibus, quidam lucis, ac saltibus se ipsos insanientes dederunt, alii se ipsos propriis mucronibus confoderunt; sicque factum est, ut nec ipse Maximus, nec de ejus comitatu remanserit vel unus, qui in parte Hesperiae regrederetur. Loca vero, quæ S. Savinus, et frater suus Cyprianus, Domino jubente, expetierunt, et quæ de propriis corporibus, Domino tribuente sacrificaverunt, creberrimis nunc usque ad gloriam nominis sui Dominus, per intercessionem eorumdem Martyrum exornat miraculis, in quibus recipiunt cæci visum, claudi et paralytici gressum, munditiam energumeni, diversisque immorbat infirmitatibus, salutem excipiunt. Ægrî enim corde, ægroti vero corpore mundantur, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui semper suis glorificatur in Sanctis, et vivit cum Patre, et Spiritu sancto per infinita secula seculorum. Amen.

EX MS.
Martyrium
S. Cypriani;
ejus adver-
sariorum
pœna.

k

E

ANNOTATA.

a Obiit sanctus Autissiodorensis præsul Germanus anno 448 aut 449; de quo Martyrologium Romanum die 31 Julii.

b Agi de illo poterit die 19 hujus cum Martyrologio Romano.

c Confluentes vulgo Confoulens, Conflans, oppidum Gallie in Marchia provincia ad Vigennam fluvium in limite Pictaviensi, sive ut est apud Labbe tomo 2 Bibliothecæ Mss. pag. 665, viculus est prope oppidum de la Rochepozay, quod Brosæ fluvio adjacet.

d Vulgo l'Anglin.

e Non esse hoc credibile prævie monimus num. 6 Commentarii.

f Quam iterum hæc omnia : et apparitio navis in qua sine remige et nauta transfretant Martyres; et prosecutio Maximi eos comprehendentis, parum sint verisimilia, monimus dicto num. 6 Commentarii prævii.

g Vartimpam scriptum habes in Commentario prævio, num. 11 et 12.

h Hodie Seaux, inter oppidum S. Savini et Antiniacum, ut dicitur apud Labbe.

i Tres-cypressi, hodie Mont Saint-Savin, ut legitur apud Labbe, parum distat ab oppido S. Savini.

k Ea procul amovimus a religiosissimo Imperatore supra num. 6 Commentarii prævii.

F

DE S. DROSTANO CONFESSORE

J. B. S.

IN SCOTIA.

Ex monumentis Scoticis.

CIRCA ANNUM
DC.Ex Menolo-
giis Scotticis

B

aliisque mo-
numentis,
cultum ha-
buisset osten-
ditur.

B

Majoris et
Lestæi de
ipso testimo-
nia.

Thomas Dempsterus, alibi in hoc Opere nativis suis coloribus depictus, de S. Drostano meminit in Menologio Scotico ad diem ix Novembris his verbis : Drostani monachi, regis Eugenii avunculi ; et rursus xiv Decembris : In Scotia ad S. Andreæ, Drostani monachi, nulla usquam reddita ratione, cur diversis illis diebus et diversa phrasi Sanctum ita annuntiet ; sitne unus, an gemini synonymi. Crediderim ego, virum multarum rerum consarcinatore, hæc omnia pro suo sermone arbitrio disposuisse ; et ea tamen Ferrario digna visa sunt, quæ Catalogo generali iisdem prope verbis insererentur, quod et alibi parcius ab ipso factum optaremus. Aliter censuit Camerarius, nescio an majori fultus auctoritate, quam hic sequimur, dum S. Drostanum hoc die collocavit, male eum vocans Drastanum. Ejus verba sunt : Sanctus Drastanus, abbas et confessor : de quo plerique, præsertim Lestæus lib. 4 historiæ, et Major lib. 2 ; sed qui constanter Drostanum seu Drostannum, non Drastanum legunt ; quemadmodum et ceteri qui de ipso loquuntur, tamquam de vero Sancto, qualem non videtur agnovisse Wion, ipsum inter filios regum monachos connumerans, quorum locus professionis ignoratur, Ligni vitæ lib. 4, cap. 26, quamvis de cetero in profundendis Sanctorum titulis satis munificus.

2 Hæc dubium ingessere, tutumne esset, Sancto non usquequaque indubitato, locum hic tribuere ; verum cum, Sirino teste, memoria ejus habeatur in sæpe alias citato Breviario Aberdonensi, ex quo brevem historiam ipse refert, infra subnectendam ; Dempsterus vero in historia ecclesiastica gentis Scotorum num. 375 consensum ecclesiarum Scotticarum appellet ; postremo cum in utraque editione Martyrologii Anglicani, auctore Wilsono, ad hunc ipsum diem consignetur ; putavi hæc ad cultum S. Drostano asserendum utcumque sufficere. Sic habet Wilsonus, per Sirinum latine redditus : In Scotia, commemoratio S. Drostani confessoris, qui in eodem regno natus e regio sanguine, et Aidani regis avunculus existens, in juvenili ætate sprexit mundi vanitates, ibidem monasterium ingressus, S. Benedicti habitum suscepit ; in quo statu adeo in humilitate et perfectione excelluit, ut in Scotia Albiensi et Hibernia celeberrimæ famæ fuerit, donec plenus sanctitate et miraculis, diem elausit circa annum Christi DC ; ubi multa fuere antiquitus altaria et sacella in ejus honorem dicata. Mirum est, postrema hæc verba abesse in posteriori Wilsoni editione anni 1640.

3 Ridet Sirinus Ordinem Benedictinum hic a Wilsono seculo vi in Scotia repertum, ubi eoque recte ait, maxime floruisse regulam sancti Columbæ Hibernensis ; et certe inter Benedictinos S. Drostanum non agnovit Mabillonius. Ceterum ad sanctitatis commendationem accedunt popularium scriptorum testimonia. Ac primum Joannis Majoris lib. 2 de gestis Scotorum cap. 7, sic loquentis : Aidanus

Scotorum rex sic de morte S. Columbæ doluit, quod parum supervixit ; cui Eugenius in regno successit. Hujus temporibus S. Drostanus, regis avunculus, monasticam vitam ducens, miraculis elaruit. Dubium relinquit Major, fueritne S. Drostanus Aidani, an Eugenii avunculus, in quo superius Dempsterum cespitantem vidimus. Verum id clarius explicat Lestæus pag. 152 : Drostanus quoque, Aidani regis avunculus, rebus hujus mundi fluxis nuntium hoc tempore remittens, monasterii se terminis inclusit, multosque suæ sanctitatis exemplo ad bonam frugem traduxit. Hisce non inferiora ex Hectore Boethio recitat laudatus Sirinus, titulum porro Breviarii Aberdonensis, jam dictis lectionibus præfixum, ex eo redarguens, quod S. Drostanum velit, Achaii regis ex matre avunculus fuisse, ubi tamen clare exprimit, claruisse Sanctum anno DLXXXVII, eum Achaius iste, ex Buchananano Scotis primum imperaverit ad annum DCCCIX.

4 In eo consentiunt scriptores Scoti jam enumerati, floruisse S. Drostanum sub finem seculi sexti, et initium septimi, Dempstero felicem ejus exitum innectente anno DCVI ; Wilsono, ut jam vidimus, rotundius signante annum sexcentesimo. Et hæc quidem Scoti unanimi plane consensu ; ut principio miratus sim, cur Sirinus, de solis popularibus suis agere solitus, hujusmodi Sanctum Hibernis aggregasset. Facti rationem ex ipso intellige : Non est, inquit, hic prætereundus (nempe S. Drostanus) quia ortus et educatus in Hibernia, uti et ejus soror Fedhelmia, Aidani regis mater, filia vero Fethelmii viri nobilis e regio Connaciensium genere descendentis, ut habetur tum in libro de matribus regum et virorum illustrium Hiberniæ, tum in vita S. Cornaci abbatis, ad xxvi Martii videnda. Unde verosimile est, hunc Drostanum in Hibernia potissimum degisse, et esse eni dicata censetur parochialis ecclesia diocesis Elfinensis in Connacia, vocabulo Kill-Drostin, seu cella Drostani.

5 Non habeo unde hæc in dubium revocem, aut aliunde magis confirmem, quamquam dissimulare non possim in Hibernicis, qui apud nos sunt, Sanctorum Catalogis, per nostros Henricum Fitzsimon et Stephanum Vitum satis diligenter collectis, nullam S. Drostani memoriam occurrere. Valeat tamen Sirini argumentum, modo Scoti non reclamant ; gloriaturque gens utraque S. Drostano pro variis titulis, jam a laudato scriptore adductis. Neque de ætate aut rebus gestis in tanta Actorum penuria scrupulosius quidquam investigare est animus : id paulo accuratius edoceri voluissem, quo loco aut qua in ecclesia sepultus olim, aut peculiari veneratione cultus fuerit Sanctus noster ; cum generalior ille consensus, a Dempstero assertus, permodicæ apud me sit auctoritatis, non magis quam recitata superius ejus annuntiatio : In Scotia ad S. Andreæ. Recte an perperam S. Drostanum celebret ecclesia

E

A Sirino Hi-
bernis asse-
ritur, et quo
titulo.

F

Conditus di-
citur apud
Aberdonen-
ses,

Aber-

A

Aberdonensis XIV Decembris, frustra investigaveris, id disertissime in ejus Breviario (quod sat mendum ait Sirinus) sub finem dicitur : Ossa vero sanctissimi confessoris Drostan apud Aberdon in tumba reconduntur lapidea ; ubi multi diversis morborum languoribus prægravati, ejus meritis restituuntur sanitati. Habe modo reliqua, quæ ex præfato Breviario descripsit Sirinus.

qui breve vitæ compendium in Breviario recitant.

* Dal-Cont-gaile

B

6 Beatus Drostanus, regali progenie Scotorum ortus, cum ad maturam pervenisset ætatem audito Dominicæ Incarnationis et passionis mysterio, in ipsis puerilibus annis repletus Spiritu sancto, omnipotenti Deo, toto mentis affectu, servire studuit. Agnoscentes ergo parentes, puerum Drostanum summo desiderio Deo deditum, ipsum tradiderunt beato Columbæ avunculo suo, in Hibernia conversanti, liberalibus studiis imbuendum. Cumque postea apud Dal-quongale habitum religionis suscepisset, defuncto ejus abbate, ejusdem loci beatus Drostanus electus est in abbatem ; ubi aliquamdiu commorans, monachis, quibus tum præfuit, exemplo vitæ et doctrinæ multum prodesse studuit. Aliquanto tempore

elapso, commissi sibi gregis curam non deserens, sed summo pastori Christo committens, ad secreta eremi in partibus Scotiæ se transtulit ; ubi vitam eremiticam ducens, in loco, qui dicitur Glenu-Eske, ecclesiam construxit. Omnia pro Christo, secundum Evangelium reliquit, qui de dignitate terrena, sive honore regio, quibus jure hereditario potiri potuit, non curavit [et] terreno renuntians regno, humanum renuit principatum, ut ad Christi fugeret famulatum. Sacerdos quidam, nomine Sion, visu privatus, meritis Drostan illuminatus est. Factus est hic spreter seculi, assecla Christi, cultor eremi, triumphator hostis antiqui ; adversus inimici latentis insidias divinum semper invocavit auxilium ; cui tamen ad alta tendenti callidus hostis laqueos tentationum tetendit. Durum in corpore et corde pertulit compunctionis et macerationis martyrium, ne umquam diabolo præberet assensum. Et quia per viam vitæ præsentis, æternæ vitæ secutus est præmia largientem, ad vitam ingredi meruit permanentem, qui in omni sanctitate et puritate, cursu consummato, migravit ad Dominum.

AUCTORE
J. B. S.

E

DE S. JOANNE EPISCOPO MARTYRE

BERGOMI IN ITALIA.

J. P.

SYLLOGE HISTORICA.

§ I. S. Joannis cultus, elogia ; labores apostolici.

CIRCA ANNUM
DCLXXXIII.

C

S. Joannes
Bergomi colitur,

Bergomum, antiqua Italiæ urbs, uti jam pridem ad diem IX Junii dictum est, occasione sanctorum conjugum Lupi et Adleidæ, ibidem loci cultorum, in Gallia olim Transpadana, tunc temporis Longobardorum Regibus subdita, nunc Reipublicæ Venetæ adjuncta, subjectaque, præter alios Sanctos complures, quorum huic nostro Operi inseritur memoria, publico cultu prosequitur S. Joannem, dignissimum olim suum episcopum, hujus nominis secundum ; nec minus apostolicis laboribus, quam martyrii laurea, fuso pro tuenda fide orthodoxa contra perviciam Arianam sanguine, spectabilem.

ab antiquis
Martyrologis
præteritus,
a recentioribus
annuntiatus.

2 Nomen ejus frustra quæras apud Martyrologos classicos seu antiquos. Inter recentiores, Galesinius ipsum sic refert : Bergomi S. Joannis, Episcopi et Martyris, qui ob doctrinam et sanctitatem a Regibus et Principibus, singulari honore affectus, pro fide et religione ab Arianis injuriosius tractatus, denique occisus, in ecclesia cathedrali a piis honorifice sepultus, divina miraculorum virtute elucescit. Ferrarius ipsum intexnit Catalogo Sanctorum Italiæ cum compendio Vitæ ; ac Martyrologium Romanum modernum, hæc die XI ita cum annuntiat : Bergomi S. Joannis Episcopi, qui ob tuendam catholicam fidem, ab Arianis occisus est. In Officiis propriis ecclesiæ Bergomensis, typo

editis, celebrandum præscribitur ejus festum ritu duplici cum hac oratione propria : Dens, qui per beatum Joannem, Martyrem tuum atque Pontificem, multorum animas ab hæresum errore ad catholicæ fidei lumen revocasti ; præsta populis tuis, ut ejus suffragantibus meritis, et in eadem fide semper inveniantur stabiles, et in opere efficaces. Per Dominum. Reliqua de communi, exceptis lectionibus secundi Nocturni, quæ sunt propriæ. In tertio autem Nocturno homilia in Evangelium : Ego sum pastor bonus, etc., de communi unius Martyris. Lectiones hasce proprias hic prætermitto ; quæ dandæ paulo post ex manuscripto.

3 Martinus Antonius Guerrini, sacræ theologiæ et juris utriusque doctor, Canonicus Cathedralis ecclesiæ Bergomensis, de S. Joanne æque ac de nobis non sine eruditionis atque officii laude optime meritus est, quando spicilegium collegit, quod huc transmisit, scribens in litteris, datis Bergamo Kal. Januarii anni 1711 ad Janningum nostrum, Addere se aliis documentis, ad Sanctos Bergomenses pertinentibus, antiqua Acta ejusdem S. Joannis cum sylloge auctorum, de tanto Præsule agentium, vel saltem honorificentissime memorantium. Proinde pleraque, quæ hic damus, laudato spicilego tamquam præmonstratori, in acceptis referre volentes, ipsius opera adjutrice non semel hic utemur, qui profitetur, opportunum se duxisse, hic colligere, quæ post tot patriæ clades, archiviorum incendia, barbarorum incursiones supersunt veluti rudera et fragmenta ; et sunt de eodem sanctissimo isto Antislite et Martyre plurima patria, et plura externa testimonia.

4 Non vacat laude, pia, modesta atque orthodoxa subscriptio, qua S. Joannes ratam habuit epistolam Agathonis PP., et Romanæ Synodi centum ac quatuor

Bene meritis
de rebus, ad
S. Joannem
pertinentibus,
Martinus Antonius
Guerrini.

F

Subscribit
Sanctus synodo Romanæ
sub Agathone

tuor

AUCTORE
J. P.

tuor supra viginti Episcoporum, anno 680 convocata pro debita instructione legatorum, in Orientem, ad celebrandam synodum vi contra Monothelitas: in qua Romana synodo, seu potius apparatu Constantinopolitani Concilii III œcumenici, loco quinquagesimo quarto post prædictum Pontificem ita subscribit: Joannes, indignus Episcopus sanctæ ecclesiæ Bergomatis in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi. Hæc subscriptio habetur Græce et Latine Actione 4, post epistolam 2 dicti Concilii Constantinopolitani III, apud Labbe, tom. 6, col. 700.

Elogium ex
Paulo Diacono;

5 Honorificum pariter et sua antiquitate venerandum testimonium producimus ex Paulo Diacono, lib. 6 de Gestis Longobardorum, cap. 8; quod in Bibliotheca Patrum impressionis Coloniensis, tomo 8, pag. 187 lego sequentibus verbis: Per idem quoque tempus Johannes, Episcopus Bergomatis ecclesiæ, vir miræ sanctitatis extitit; qui cum Regem Cunibertum in convivio, dum sermocinarentur, offendisset; Rex ei, ad hospitium revertenti, equum ferocem et indomitum, qui immenso fremitu super se sedentes terræ allidere solebat, præparari fecit. Cui cum Episcopus supersedisset, ita mansuetus extitit, ut eum blando incessu usque ad domum propriam deportaret. Quod Rex audiens, et Episcopum ex eo die honore debito coluit, et ei ipsum equum, quem sua sessione dedicaverat, dono largitus est.

et ex recentioribus,
Bartholomæo de Peregrinis,

6 Quod si ad auctores recentiores gradum faciamus, non illiberalem in laudes Sancti symbolam contulit Bartholomæus de Peregrinis in Vineâ Bergomensis, anno 1553 typis excusa; ubi parte I pag. 3 versa sic edisserit: Post ipsos, vineæ Bergomensis Episcopos, Dominatorem, Stephanum, Claudiannum, Simplicianum, Babianum, et Quintianum, de quibus proxime egerat, cœperunt plerique latrones, id est Ariani, hanc vineam lacerare, sed anno Christi DELIV surrexit in vinea ipsa magnus ille colonus, et beatus pastor, Joannes Episcopus noster, qui sanctissime hanc per annos viginti novem gubernavit, hæreticosque Arianos eiecit. Tanta nempe erat ejus sanctitas et doctrina, ut ei Reges et Principes honoris gratia assurgere consueverint. Præter cetera Faram oppidum, Ariana hæresi infectum, ad fidem convertit, sacellumque ibidem divo Martyri Alexandro construxit; et hoc ut memoret auspiciū illud dicti Martyris, cum deficientibus navigiis Bergomum Mediolano fugiens, siccis pedibus flumen Abduæ transivisset, ubi aliquando rem sacram peragebat; Insubriam quoque percurrens, Arianos utroque gladio acriter insequabatur.

in Vineâ
Bergomensi

7 Cujus rei auxilio, ubi res postularet, Joannes Bonus, Mediolanensis Præsul trigesimus octavus, ei militum turmas mittebat. Hic sanctissimus Pastor numerum canonicorum ac proventus mirum in modum auxit, et quicquid ex victu honesto ac vestitu supererat, in ecclesiæ suæ beneficium dabat. Una denique eademque mensa communis omnibus, unus habitus, una regula, atque unus ordo apostolicus in canonica divi Martyris Alexandri jugiter servabatur. Tandem vero ab Arianis crudeliter occisus est, anno salutis DELXXXIII, quinto Idus Julii, et in dicta ecclesia Cathedrali divi Alexandri tumulatus est. Deinde fontes allegat, unde sua hant, scilicet: Pauli Diaconi historiam, privilegia trium Imperatorum Caroli III, Arnulfi, ac Berengarii, Chronicon Bartholomæi de Ossa, etc.

8 Non angusta præterea in laudes S. Joannis

area panditur in Actis S. Joannis Camilli Boni, nostro synchroni, de quo facta est mentio die x Januarii: quo etiam data fuit ejus Vita ex historia Mediolanensi Josephi Ripamontii; unde nonnulla delibo, omissis aliis, de quibus in superioribus elogiis egimus. Itaque ibidem num. 3 sic habes: Joannes erat alter Bergomensium antistes, altitudine animi et studio religionis incorruptæ, recte cum Joannis Boni moribus et sanctitate compositus: acer idem ac vehemens ingenio, et quamcumque in partem incubisset, ad finem usque destinatis insistens.

9 Cum hoc Joanne, quia præclaris illius adjumentis ad rem gerendam animosque persanandos indigebat, amicitiam familiaritatemque contraxit Joannes Bonus. Neque ille partem laboris abnuit; præbuitque se comitem ad confutanda Monothelitarum dogmata, quæ quotidie magis invalescebant. Tam num. 4 exponit miraculum de calcato pedibus Abduæ flumine, de quo supra, num. 6. Et num. 7 commemoratur Grimoaldus Rex, sancti Præsulis opera ab Arianismo ad veram Christi fidem conversus. De quo cum alias sit dicendum, hoc loco agere supersedeo. Plures alii auctores recentiores vel in commemorando vel in laudando S. Joanne operam posuere; quos videsis apud Ughellum tomo 4 Italiæ sacræ, col. 590. Quibus adde laudatum Guerinum in Synopsi rerum ac temporum ecclesiæ Bergomensis, edita anno 1696, a pag. 31; et Baronium in Notationibus ad Martyrologium Romanum, uti etiam in Annalibus; hujus posterioris loci verba proferemus, quando habebitur sermo de laboribus apostolicis S. Joannis.

10 Tametsi vero de illis abunde constet ex dictis, non tamen supervacaneum fuerit, hæc adjungere ex diplomatibus (verbis Spicilegi pluries laudati utor) adhuc vigentibus in membranarum archivii sui capitularis, inter quæ præcipuum illud Caroli III Imperatoris, signatum Bergomi apud Murgulam monogrammate cæsareo, III Kal. Augusti ab Incarnatione DECECLXXXIII. Idem illud diploma legitur apud Ughellum, dicto tomo 4, a col. 592, ubi cum præmissum fuisset, ecclesiam in honorem Alexandri dedicatam in loco nuncupato Fara, juris Bergomatis Episcopi fuisse a tempore Grimoaldi, Regis Longobardorum, qui eandem ecclesiam cum omnibus possessionibus ditioni prædicti episcopiatus B. Alexandri stabilivit; subditur: Et merito; eo quod quidam ipsius loci episcopus, nomine Joannes, a schismate Ariano eandem ecclesiam ad fidem catholicam quondam converterit; ideoque ecclesiæ suæ ecclesiasticis sanctionibus deberetur.

11 Non minus magnifice, quam vere de studio apostolico, quo in propugnanda propagandaque fide orthodoxa egregie contra luem Arianam excelluit sanctus noster Episcopus, prædicavit Baronius, ad annum 659, num. 6 ita loquens: Porro adhuc Longobardorum Reges Ariana peste affecti cum essent, catholicis Episcopis haud parum negotii faciesebant; qui sese pro muro Israël domus opponerant. Inter quos præcipue enituerunt Joannes, cognomento Bonus Mediolanensis, et Joannes Bergomatis ecclesiæ Episcopi. Hi enim, ut olim Paulus et Barnabas, ad fidem catholicam tuendam ac propagandam, manus simul junxere; verum eorum alter, Bergomensis scilicet, eo gloriæ progressus est, ut ea pugna sibi martyrium lucraretur. De quo recurret mentio paragrapho sequente, ubi de compendio vitæ, inventionem ac translationem corporis.

D
Item ex Josepho Ripamontio in historia Mediolanensi

ubi de ejus magnitudine animi in confutandis Monothetis;

E

denique ex diplomate Caroli 5 Imperatoris.

F

Quid de laboribus apostolicis scripserit Baronius.

A

§ II. Vitæ compendium, virtutes ac martyrium.

Vita compendium quando scriptum;

Spicilegus sæpe memoratus misit huc Acta sancti Martyris, prout ea vocat, sed quæ verius vitæ compendium dixeris, desumpta, ex Passionali Sanctorum Bergomi antiqui characteris, in codice in folio Ms. in membranis, cui titulus: Amalthea Canepariæ Cathedralis Bergomi, in quo leguntur ex folio 14 hic extracta fideliter Acta. *Ætas scriptoris clare liquet e notis characteristicis, in fine appositis occasione alobostri, martyris capiti suppositi, et post elopsa quinque secula suavissimo odore fragrantis; cujus rei testes proferuntur: Dominus Alexander de Clementis, ecclesiæ S. Alexandri Præpositus, ejusque canonici ac religiosi, et multi religiosorum Prælati, et ego, qui scripsi: quæ translatio contigit onno 1291, ut videbitur paulo post.*

ejus cum originali consonantia jurisdice comprobata.

B

13 Ceterum ne cui dubitare contingat de apographi, quod typis mandamus, cum suo originali, unde desumptum est, conformitate, infroscripto testimonio illud munitum reperi: Ego Quintilianus q. D. Gasparis de Cucchiis, civis et V. A. notarius publicus Bergomi, præsens exemplum cum præmisso antiquo codice, ut supra descripto, concordatum et consonans pro fide subscripsi et tabellionatus mei solito signo roboravi. *Apponit testimonium, quod dictus Quintilianus sit notarius publicus, Petrus S. Adriani miseratione divina S. R. E. Diaconus Cardinalis Priolus, Episcopus Bergomensis Comes. Et additur ejus sigillum. Infra subscribunt Vicarius et Cancellarius Generales: quæ juridica eorum testificatio annectitur etiam duobus proxime secuturis opographis, lectiones proprias, et translationem Martyris complectentibus. His animodversis, sequitur ipsum monumentum.*

S. Joannes mundo mortuus

C

14 Joannes martyr, et Pergamensis Episcopus, cujus nomen interpretatur: in quo est Dei gratia, recto præsagio futuræ sanctitatis tali nomine prænotatum: quia vere fuit Spiritus sancti gratia præditus, et in ipso per effectum patuit amor divinus, qui, teste Gregorio, operatur magna, si est; si autem operari desinit, amor non est. Non enim propter Episcopalem dignitatem in gloriam est elatus humanam: ut in sella et fræno, vel in veste propria fulgeret aurum, nec sibi grandia fuere palatia, vel delicata cibaria, vel servorum multa copia, sed communibus, et vilibus contentus, magistrum sequebatur Christum; qui non venit ministrari, sed ministrare: nec fuit sibi locus corpori vel inertiae deditus, sed in prædicatione discursus, et semper custodiens propter alios vias duras, ut prædicaret, ac ad Christum perduceret dura Paganorum corda, sua austera vita et eleganti doctrina.

omnes sæculi pastores pariter implet.

15 Quia magister suus prius facere cœperat, et postea docere; quia longum iter est per verbum, breve et efficax per exemplum. Ipse nempe pavit populum suum verbo, exemplo, temporali subsidio, et supererogationis præsidio, suo glorioso martyrio: nam talis pastor fuit iste, qui non curavit tondere oves, sed bene regere, et pascere. Non lanam, sed animam quærebat sibi creditam; non quærebat mulsum, sed spiritualem gratiam, animæ fructum; non pinguiam, sed implere animas divina gratia procurabat. Iste mori non timuit, ut Deo lucraretur animas, quas Christus sua passione redemit: nec etiam vivere recusavit, cujus vita tota non gaudium, sed potius martyrium

fuisse describitur: Quia, ut ait Gregorius, si secundum Euangelium vivere volumus, tota vita nostra crux, et martyrium est.

AUCTORE
J. P.

16 De isto etiam sancto Joanne martyre, cive Pergamensi, in historia Lombarda per idem quoque tempus scilicet Cuniberti, regis Lombardorum dicitur: Joannes episcopus Pergamensis ecclesiæ, vir miræ sanctitatis extitit, qui regem Cunibertum in convivio, dum sermonizaretur, offendit. Rex vero indignatus, ei, ad hospitium revertenti, equum ferocem, et indomitum, qui immenso fremitu supersedentes terræ allidere solebat, Episcopo præparari fecit. Cui cum Episcopus insedisset, ita mansuetus extitit, ut cum blando incessu usque ad propriam domum deportaretur. Quod rex audiens, tantam in equo mansuetudinem exstupuit, et ex eo die Episcopum honore debito, et maxima reverentia coluit, et ei ipsum equum, quem suæ sessioni ad malum dedicaverat, dono largitus est.

Equum in domum mansuefecit;

17 Ipse vero Joannes Episcopus habitatores cujusdam terræ infideles, quæ Fara nuncupatur, juxta fluvium Abduæ in sui Episcopatus diœcesi adjacentis, tempore Grimoaldi regis ab infidelitate, et Ariana hæresi ad fidem Christi convertit, suique Episcopatus ditioni munificentia et dono ejusdem regis per Christianæ militiæ dignitatem acquisivit.

Arianos convertit;

E

18 Fertur etiam de eodem sancto Episcopo venerabili insigne miraculum, qui devotus Missarum solemniam, si quando ei licitum erat, celebrare consueverat. Quadam vero die, dum agere in ecclesia beati martyris Alexandri destinasset, [et] aliquibus impeditus curis, tardius solito, jam hora diei nona pene transacta procederet, in ipso urbis ingressu, erectis in cælum oculis, attentisque auribus subsistit, ac sic demum suis conviatoribus, dixit: Revertamur, fratres, quia jam tanti mysterii hora præteriit celebrandi; sicque tota die jejuniis, et orationibus vacans, et deputans suæ negligentiae, quod tam tardus in Dei laudibus extitisset, a tanti celebratione mysterii abstinuit. Tandem admirantibus suis clericis, et admodum percentantibus intonuit, se in cælo voces audivisse dicentium Angelorum: Ite missa est; et respondentium: Deo gratias. Et in fide credendum, [quod] dum in hae vita mansisset, non omisit.

omissio Missæ ex necessitate divinitus approbatur;

19 Commendatur ex prædictis vita activa in eo, quam habuit, prædicando, et contemplativa in hoc, quod tales voces Angelorum in cælo audivit. Ostensa sunt etiam nobis de ipso istis diebus novissimis quædam signa suæ reverendæ et admirabilis sanctitatis: quia in translatione de sanctis ossibus facta, inventum est [quod] caput ejus super lapide alabastri reverendissime conditum erat, quod quidem alabastrum cum suppositum capiti dicti martyris per quingentos annos et ultra stetisset, in nullo fœtebat, sed fragrantem, et aromatico odore lapis ille fragrabat, et ita aromatico, quod infinitarum specierum compositio nem redolentissimam odorantibus præsentabat, ut experientia pluries, ac pluries probaverunt, qui testimonium perhibuerunt fide digni, Dominus Alexander de Clementis ecclesiæ S. Alexandri Præpositus, ejusque Canonici, ac religiosi, et multi Religiosorum Prælati, et ego, qui scripsi. Omnia enim ossa præfati martyris tanto tempore inhumata, inventa sunt incorrupta, sed solida, et relucetia, veluti argento comixta: et cum simili prædicti lapidis alabastri odore fragrantia: sic etiam testimonium perhibent omnes suprascripti. Passus est autem, et capite trunca-

F odor lapidis per multa secula continuatus, super quo caput ejus positum fuerat.

AUCTORE
J. P.
Lectiones
proprie

tus propter Christum beatus Joannes martyr, et Episcopus Pergamensis.

20 *Sed suus quoque lectionibus propriis locus datur, depromptis, sicut ibidem præmittitur, ex antiquo codice archivi cathedralis Bergomensis in folio characteris Gotici, cooperto corio obscuro cum filis auri: in quo habentur Legendæ sive lectiones antiquorum Officiorum Sanctorum plurimorum ecclesiæ Bergomensis. Lectiones hæc non esse adeo antiquas, indicio est vox divus pro sanctus vel beatus, plus semel recurrens; id quod in rebus ecclesiasticis olim inusitatum, et in Breviario Romano non legitur, nisi forte in recentissimis lectionibus. Atque hæc prius observata volui: nunc eas subnecto.* LECTIO I. Beatissimus Joannes, Bergomensis Episcopus, et martyr sanctissimus, auctoritate, doctrina, et sanctitate floruit, non obscuris parentibus natus. Is ab ineunte ætate Jesu Christum vestigia totis præordiis imitatus, viam sanctitatis tenuit, et in ipsis teneris annis perfectionis gradum aggredi studuit; sicque totus in religionis operibus se continens, quamquam hominis naturam excedens, in cœlestem et angelicum, mirum in modo evadere videbatur. Quantum ipsa patiebatur ætas, et ingenium, et memoriam mirifice excoluit: adeo sedulus operam dabat, ut brevi ab ipsa incunte ætate liberalium artium elegantissime doctus evaserit.

LECTIO II. Nec mirum, si tanta adhuc in puero præsentia coruscabant; nam cum a scholis eum sociis reverteretur, et illi, ut assolent, consocii jocis, vanisque dissensionibus intenderent, solus ipse ad ecclesiam martyris Alexandri furtim rapido cursu convolabat, et sic orationi, piisque ad Deum precibus mirabiliter vacabat. Ita puerilia, ac lubrica spernens, veluti Spiritus sancti gratia penitus afflatus, sub annis teneris Joannes sanctus (in quo propria sui nominis interpretatio Dei gratia elucebat) vitam celibem sanctamque actitabat, et quia Jesum interno susceperat domicilio, maximis delectamentis honestarum pasciebatur voluptatum.

21 LECTIO III. Præterea ex parentum diligentia non mediocriter eruditus ac moribus educatus, non lascivis aut obsenibus, sed sacris litteris intentus, divinis contemplationibus inhærebat. Nam ut primum ex pueris excessit divus Joannes, atque aliter artibus, quibus ætas puerilis ad humanitatem informari solet, se ad eorum studium repente contulit, quæ animi corporisque integritatem ab omni labe præservarent. Eo aspirans nova plantatio cœlesti irrigata doctrina, quo ad rectam, et perfectam religionem facillime tenditur, primum clericus, invitis parentibus, (qui per eum posteritatem propagari existimabant) in æde divi Alexandri est ordinatus.

e codice Bergomensi,

LECTIO IV. Quantæ humilitatis, et obedientiæ fuerit, non est facile dictu; ut magnum aliquid atque mirabile de eo sperandum fore, uno omnium ore diceretur, talemque evasurum, qualem post acta vita mox comprobavit. Porro in his, quæ ad Deum pertinent, puro et sincero famulatu, despectis calcatisque terrenis illecebris, forti animo ad desideratam divini amoris ubertatem elevari procurabat. Erat postremo illi cura optima, studiumque cunctis prodesse, nemini nocere, ut fidem, religionem, pietatem eandem, vel multo meliorem alii quoque consequerentur, ad quam ipse pariter properabat.

LECTIO V. Admirantes Canonici Bergomenses de Joannis sanctitate, inter Canonicos [eum] as-

sumpserunt, ubi quale sanctitatis specimen, qualis ei religionis cumulus inerat, cunctis ostensum est. Ornamentum patriæ, ac decus, tam Canonicis, et prælatis, quam aliis concivibus exemplum perpetuum; ut illud merito de eo dici posset: Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes. Felix in apostolica religione principium assecutus est, feliciori jam medio subsequenti, felicissimum denique meruit exitum obtinere. Procedente demum tempore, gradatim sacris ordinibus, ab Episcopo pientissime recipitur, et, quamvis adhuc ætate juvenis, seniles tamen annis mores præferebat.

22 LECTIO VI. Non propterea vir ille se a divinis solemnibus [aut] ceremoniis, quam die noctuve subtrahebat, quin eis (nisi arduo detineretur impedimento) semper interesset. Qua quidem virtutum mole, et gestorum congerie totius sacrosanctæ Bergomensis ecclesiæ viri permoti, eo quod pastore carerent, ipsum potissimum unanimiter in Episcopum omnes elegerunt. Is tanto indignum honore sese arbitrans, rogabat omnes excusationem suam uti honestam admittere, addens oneri tanto suos humeros haud subire posse. Contra vehementius illi instabant: quibus tandem aquiescens beatus Joannes, munus illud piissime, ac reverenter suscepit.

LECTIO VII. Ordinatur Bergomensis ecclesiæ episcopus tempore Vitaliani Pontificis Maximi, quam sanctissime per annos sexdecim rexit. Vir utique ille semper eruditione, fide, conversationeque, ac moribus omnibus ornatus, cui propter egregias ejus virtutes etiam principes euncti honoris gratia assurgere consueverunt. *Ea, quæ hic sequebantur: de indomito equo, a sessore Joanne mansuefacto, eique a Rege Chuniberto dono dato; de Farra restituta, omissoque sacrificio Missæ ob impedimentum, divinitus quasi approbato per voces Angelorum; satis intelliguntur ex præcedentibus. Quare pergo ad lectionem nonam.*

LECTIO IX. Tandem beatus Joannes ab Arianis post multos labores crudeliter interemptus est. Nam Alachis dux ex improvviso fines Bergomi occupat, manu magna invadit, ædificia incendit, et execrandum consilium in religionem convertit. Pharrense cœnobium a Christiano dogmate in Arianum attrahit. Sacerdotes Dei quocumque persequitur. In qua perturbatione etiam divus Joannes episcopus interfectus est, qui martyrii palmam accipere meruit, et in ecclesia majori divi Alexandri Bergomi a Clericis suis devote tumulatus est. *Ita Lectiones: in quibus videtur corrigendum sphalma chronologicum quoad determinationem durationis episcopatus, quod fiet paragrafo proximo; ubi prius expedita fuerint ea, quæ inventionem et translationem S. Joannis spectant.*

§ III. Inventio ac translatio corporis; duratio episcopatus; tempus martyrii.

Codex idem Bergomensis, e quo erutæ sunt lectiones propriæ, modo datæ, subministrat nobis præterea lectiones proprias translationis S. Joannis, nec non SS. Projectitii, Jacobi, et Hesteriæ. Hujus argumenti pars a decessoribus nostris impressa legitur tomo 7 Maii, pag. 578, occasione S. Jacobi martyris Bergomensis, ex Italico Mutii translata. Inventio autem prædictorum corporum hic contigisse fertur anno 1290, translatio vero anno sequenti;

D

valde antiquo;

E

in quibus quoad durationem episcopatus;

error esse deprehenditur.

F

Datur hic

pro

A

pro quo, tomo Maii eodem et pagina citata, scribitur 1290, sed annum 1291 indicant notæ hic sub finem translationis signata, nimirum dies Jovis, xxvi Aprilis, Pascha tum iucidente in xxii. Diem quidem eundem mensis expressit Mutius, sed nullum hebdomadis. Porro multum fallor, si historia pluribus visionibus adornata, fidem mox apud omnes iuveniat absque ulla formidulæ falsitatis: quarum approbationem vel reprobationem nos in medio celiqueantes, satis habemus hic typis subicere, quæ accepimus.

inventionis
historia,

LECTIO I. Translatio Sanctorum martyrum Hesteriæ, Projectitii, Jacobi, et Joannis celebrata fuit hoc ordine. Permanserant autem præscriptorum martyrum corpora in Cathedrali ecclesia sancti Alexandri Bergomi, per multos annos minus decenter latentia, ita ut Bergomeus populus Sanctos illos vix sciret, locum vero penitus ignoraret, qui tamen Canonicis illius ecclesiæ ex quadam lapidis vetusta inscriptione manifestus erat.

B

LECTIO II. Cumque ibi longo temporis decursu sine debito cultu, aut reverentia stetissent, anno tandem MCCXC, cum multi Deum timentes, devotique homines tam nocturnis, quam diurnis horis intenti essent divinis officiis in æde sacra divi Alexandri, placuit Deo devotis suis spirituales thesaurum revelare.

24 LECTIO III. Eo itaque in loco, ubi quatuor Beatorum istorum corpora quiescebant, viderunt homines illi noctu splendorem magnum, ac si cæcorum adfuisset multitudo ardentium. Viderunt et Sanctos illos ex eo loco exire, ubi sepulta erant sua corpora, duos quidem clericali habitu, unum vero pontificali indutum, et mulierem albis vestimentis, qui palmarum ramulos manibus tenebant, transeuntes per confessionis locum magna cum reverentia.

LECTIO IV. Cernebant insuper eos totum templum circumdantes, magno splendore fulgentes, qui tandem ad locum pristinum redeuntes, ab eorum oculis se abstraherant. Hanc visionem cum homines illi sæpius vidissent, iniere invicem consilium, ut rem hanc illius sacræ ædis Præposito, et Canonicis notam facerent. Ille vero Præpositus, Alexander nuncupatus, istud manifestavit Bergomi Episcopo Roberto de Bongis.

C

ali et trans-
lationis

LECTIO V. Hic autem reverendus Episcopus una cum Alexandro Præposito simul et fratribus suis Canonicis, accensi omnes venerandorum Sanctorum desiderio, volentesque summum Deum in Sanctis suis glorificari, nullo pacto passi sunt Sanctorum illorum corpora in abscondito amplius morari.

LECTIO VI. Invocata igitur Spiritus sancti gratia, maxima cum reverentia et gaudio, ad inveniendâ corpora fideliter laborarunt. Reperta autem sunt quasi sub spectaculo, seu pulpito, olim a prædicto sancto Projectitio ibi constructo, ubi ordinatim erant eorum capita in alabastricis odoriferisque vasibus posita, ossa quoque integra, velut argentum lucida viderunt, e quibus emanabat optimi odoris fragrantia. Has reliquias omni cum diligentia, debitaque reverentia sublatis in ejusdem sacræ ædis sacrario reposuerunt, quoad usque locus aptus construeretur, ubi honorabilius collocari possent.

25 LECTIO VII. Delecto itaque loco, statutoque die transferendis Sanctorum corporibus, Episcopus prædictus cum Præposito, omnibusque Bergomensis ecclesiæ Canonicis sanctorum Alexandri, et Vincentii, et aliorum clericorum multitu-

dine, nec non Joanne XII Abbate sancti sepulchri de Astino, cum monachis suis, aliisque religiosis viris, dictas reliquias ex sacrario ad dexteram ædis prædictæ alam transtulerunt; ibique in altari, ad eorundem honorem noviter fabricato, in eodem et lapideo sarcophago, ubi olim divi Alexandri corpus longo tempore quieverat, decenter, et cum maxima prædicationis, officiorumque solemnitate collocarunt, numerosa virorum, mulierumque astante caterva.

LECTIO VIII. Illud denique Altare in eorum Sanctorum honorem consecratum est: atque ita, quæ longissimis temporibus corpora Bergomeis incognita penitus et subterraneis occultata fuerant, nunc ad fidelium devotionem sublata, veneranterque collocata sunt. His mediantibus, summus Deus aliquando potentiæ suæ signa ostendit. Celebrata fuit hæc translatio die Jovis, xxvi die Aprilis, anno a partu Virginis MCCXCI, sedente in Romana Ecclesia Nicolao IV, summo pontifice, et in Mediolanensi ecclesia Othone xciv Archiepiscopo, imperante Rodolpho, annoque a restauratione Bergomi CCCLV. *De hoc Othone agit Ughellus tomo 4 Italiæ sacræ, a col. 282; apponens ei non numerum 94, sed 98, quo Mediolanensem cathedram rexerit.*

LECTIO IX. Dum in nocte ejusdem anni Parasceve pernoctarent tres mulieres in eodem divi Alexandri templo, una ex iis sopita, aliæ duæ viderunt splendorem magnum circa locum, ubi sancta corpora fuerant antea posita; earum mulierum altera cum ad videndum ivisset, vidit circa locum illum cereos multos accensos. Nocte fortassis eadem, dum quamplures innocentes juvenes essent in eodem templo, viderunt puero- rum multitudinem, albis vestibus indutam, qui cereis accensis sacrarium versus proficiscebantur, ubi deposita erant illa Sanctorum corpora, donec alibi commodius transferrentur.

26 *In determinanda duratione episcopatus sancti Martyris haud convenit inter auctores recentiores: novum illis eam ad plures annos extendentibus; aliis vero contra aliquantulum contrahentibus. Marinus Mutius in Sanctis Bergomensibus pag. 166 versa ei assignat 29 annos; totidem ei attribuit Synopsis ecclesiæ Bergomensis supra memorata; totidem Guarnerius, præsens argumentum ita deducens: Joannem anno DCLXXXIII, v Idus Julii cæsum esse, inter omnes scriptores convenit. Sed cum Platina Joannis V summi Pontificis Acta, Joannis Episcopi Bergomatis dignitate honestata referat, in temporum ratione erratum esse puto: nam Joannem V anno DCLXXXV Pontificem renuntiatum, scriptores produnt. Quare si huic pontificatui is Episcopus decori et ornamento fuit, Episcopi vitam longius productam esse necesse fuit: quod si opinio mea interponenda est, non eo anno, sed aliquanto post interfectum esse crediderim; atque eo magis, quod Alahis, a quo Cunipertus est pulsus, Joannes Episcopus circumventus, et Antonino, Joannis successori Fara adempta et ad Arianos aversa, non anno DCLXXXIII, sed DCXCVI teterrimum hunc superbissimumque dominatum orsus est.*

27 *Lectiones propriæ, supra datæ, tempus episcopatus contrahunt ad annos dumtaxat sedecim; contra ac faciunt lectiones aliæ impressæ, Romæ in typographia reveceudæ Camera Apostolicæ anno 1614, quæ communiori auctorum memoratorum calculo conformes, eidem tribunt annos novem supra viginti. Ughellus plures annos ipsius episcopatui concedit; S. Joannem successisse scribens Quin-*

AUCTORE
J. P.

e codice Ber-
gomensis.

E

Duratio epi-
scopatus

F

varia a variis
statuitur.

AUCTORE
J. P.

ctiano in cathedra Bergomensi, auno 640, et quidem juxta veriore tempore calculum; cumque idem auctor adjungat, quod et nos supra diximus, et negari non potest, eundem Sanctum interfuisse sub Agathone Pontifice, Romano concilio, anno DCLXXX, sequitur, ipsum sedisse annis circiter ut minus quadraginta, secundum epocham inchoati episcopatus, modo ab Ughello determinatam; pro qua, tamquam veriori temporis calculo, utinam aliunde solide spondere queam!

uti et tempus
martyrii.

28 Habemus itaque ex dictis hoc unum certi, S. Joannem vixisse anno 680; quamdiu autem vitæ tempus ultra produxerit, vellem solide posset determinari, auctoribus hic rursum aliis aliud tempus assignantibus. Mutius in dicta historia anno 1610 edita, ponit annum circiter 683: sed idem auctor in Historia sacra Bergomensi, excusa anno 1621, pag. 209 martyrium innectit anno circiter 691. Si Guerrinum audiamus, martyrium ejus incidit in

annum DCLXXXIII; alii supputant in annum DCCXII ex variis patriæ memoriis. Denique Ughellus, citatis variis auctoribus, ita concludit: Quibus omnibus haud una sententia est de tempore cædis hujus Sancti, quam alii volunt incidisse in annum DCLXXXIII, alii DCCXI, alii in annum DCCXII. Mihi sane conjectura Cœlestini arridet. Consului Cœlestinum; sed quænam ejus sit conjectura, hactenus haud reperi: nec vero tanti est, operosius eam indagare: cum æque semper incerta maneat, quæ conjecturis nituntur. Adde Sigonium libro 2, de Regno Italiæ, editionis Francofurtensis, qui anno 683 occisum refert. Verum modica adeo temporis differentia, ut moretur nos diutius, non est operæ pretium; sufficiat nobis, martyrium contigisse versus finem seculi septimi seu circiter 681; quo determinate anno, discam lubeus, si quis e documentis fide dignis illud definierit; id quod nobis præstare ob eorum defectum non licuit.

D

R

DE S. HILDULFO CONFESSORE.

PRIMUM ARCHIEPISCOPO TREVIRENSI,

DEINDE ABBATE MEDIANI MONASTERII IN VOSAGO.

E

J. B. S.

Item de sancto ejus discipulo Spinulo, et duobus aliis germanis fratribus
Joanne et Benigno.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

*Auctore reverendo admodum Patre Domino Humberto Belhommeo, ejusdem
monasterii abbate.*

C

PRÆFATIO EDITORIS.

Difficultates
in Actis S.
Hildulfi ag-
novit Bollandus,

Jam ab annis ferme octoginta sollicitum fuisse reperio Operis nostri parentem Bollandum, ut ea tempestive colligeret, quæ ad celeberrimum Archiepiscopum Trevirenssem, deinde Mediani monasterii (Moyen-montier) conditorem S. Hildulfum spectarent; idque adeo majori studio, quod facile advertisset, ejus Acta seu Legendas, ex variis locis acceptas, et a se perlustratas, tot chronologicis tricis implexas, ut jam tum cum nostris Francisco Laherio, Joanne Gamansio, Alexandro Wilthemio aliisque cruditis amicis suis consilia contulerit, ut ea sensim tollerentur, quæ Vitas illas, aut Sanctorum aliorum cum ipsis connexas, suspectæ fidei redderent. Præstitit id non segniter laudatus Wilthemius, isque jam ab anno 1648 ad Bollandum scribere non dubitavit in hæc verba: *Ex Vita S. Deodati facile concedet Rev. V. duos admittendos esse Hildulfos Trevirenses archiepiscopos, quod ego jam antea pro indubitato habebam.* Hanc Wilthemii opinionem non facile quis hodie admiserit, postquam pleraque eruderata sunt, quæ S. Hildulfi

historiam inexplicabilem reddere videbantur. Variorum scriptorum in hanc rem collatam operam exponet Commentarius eruditissimi hodierni abbat Mediani monasterii, cujus occasionem et quodammodo genesim hic præmittendam censi.

2 Bollandi curam ac solitudinem non intermisit Henschenius, rem ipsam pro argumenti sui scopo aggressus in Diatriba de tribus Dagobertis lib. 4, cap. 5 a pag. 224, ibi fundamenta jaciens, quæ ad præcipuum nodum dissolvendum, circa S. Hildulfi ætatem potissimum collimabant, quæque rursus confirmat in annotatis ad Vitam S. Maximini xxix Maii pag. 24, et ad Vitam S. Deodati xix Junii; ut candide fatetur eruditissimus Commentarii, quo de agimus, auctor, verba non recitans, quæ ad indicata ab ipso loca in Opere nostro facile reperiuntur. Satis primum est cogitare, vigentibus sensim in reformata congregatione sanctorum Vatoni et Hildulfi, Ordinis S. Benedicti, vigentibus, inquam, in ea congregatione, quemadmodum et in altera S. Mauri bonarum litterarum studiis, animum ab annis aliquot adjecisse Medianenses, ut sanctissimi patroni sui Hildulfi gesta illustrarent, occurrentesque in iis graviores difficultates dissolverent, viam monstrante Mabillonio in Actis Sanctorum Ordinis sui seculo 3, parte 2, a pag. 468 edito anno 1672, ubi cum Vita S. Gundeberti plures alias compendiose commiscet, quæ aliarum desiderium non plane sustollunt.

3 Quandonam serio res agitari cœpta sit, mihi non constat; at jam dictum Mabillonii exemplum animos addidisse, ut per abrupta et invia ad veritatis adyta penetraretur, haud obscure me docent non minus officiosæ quam eruditæ litteræ

præcipuam
dissolvit
Hensche-
nius:

F

Medianenses
postmodum
ad ceteras
explanandas
se accinaerunt.

R.

A R. A. P. Domni Hyacinthi Alliot, Medianensis abbatis, Bellhommei decessoris, datæ ad Papebrochium pridie Nonas Martii anno 1697, e quibus fragmenta aliqua huc spectantia non pigebit describere. Agens ibi de Vosagi monasteriis, sic loquitur : *Qui ad hunc usque diem illas tractarunt historias, in chronologia sanctorum Hildulfi, Deodati, Gundeberti putidissimos penc ubique novos sparsere, quos ex Mss. Sandeodatis, et nostris exortos non diffiteor. Sandeodatis chronographus (quem labente x, incipiente xi seculo scripsisse compertum est) S. Deodatum in Valle Galilææ anno DCLXIX, S. Hildulfum DCLXX, hoc in loco monasteriorum fundamenta posuisse : illum anno DCLXXIX, hunc DCCVII mortem obiisse, disertis verbis profitetur; ac S. Deodatum sedente Gisbaldo, Hildulfum Jacobo Tullenſium episcopis, in nostras usque regiones penetrasse; Milouique Trevirensium episcopo successisse docet S. Hildulfi Vitæ, in seculo XI scriptor anonymus; sed quam falso, noverunt qui quantum librum Diatribæ de tribus Dagobertis vestri, numquam satis laudandi Henscheui delibavit. Ille enim et erroris hujus fundamenta inibi perspicue rexit, et viam quam tuto sequerentur, qui ea de re post ipsum scriberent, demonstravit. Eo ipso fundamento usus sum, ut intricatæ adeo historiæ momenta pleraque revolverem; et ut novis quibusdam argumentis jam recantata confirmarem, et obseura quæque illustrarem, neque curis neque impensis peperei.*

præcipue abbas Hyacinthus Alliot,

C 4 Pergit vir eruditus varia monumenta undequaque collecta enumerare, unde enormes isti parachronismi emendandi sint, inter quæ ea plane reperio, quibus diligentissime usum se satis ostendit Bellhommeus. Deerat illi libellus Ms. de successoribus S. Hildulfi in Vosago, in laudata Diatriba ab Henschenio citatus, qui eodiei nostro Paderbornensi Sancti Vitæ subjungitur, quemque adeo sumptibus suis describi, et ad se transmitti impensissime flagitat, pollicitus in antidorum ad nos dirigere Joannis sui de Bayou apographum, et quæcumque ad illustrandam historiam in manus ejus devenirent. Amicis postulatis promptissime obsecutus est Papebrochius: non item Abbas amplissimus, a quo nihil acceptum est. Unde non semel postea conquerentem audivimus, nihil eorum, quæ promissa erant, ad nos devenisse; ut merito ex tunc suspicatus sit, Abbatem ipsum Dom. Hyacinthum, de dubiis istis et intricatissimis nodis perse suosque explanandis, serio cogitasse, quod sibi gratissimum fore, non semel testatus est. Defuncto subinde Dom. Allio successit noster hic S. Hildulfi strenuus illustrator Bellhommeus, in eruderanda antiquitate decessore haudquaquam inferior, idemque quod ille meditans; sic ut sensim apparuerit, conceptam spem Papebrochium non fefellisse.

tum vero Abbas modernus,

5 Si recte conjicio, quamdiu mense Junio nos occupatos scivit Bellhommeus, donec ad Julium perveniremus, nihil properandum putavit, intentus fortasse in occasionem, qua mentem nostram certius exploraret. Evocato interea ad laborum præmium, uti confidimus, magistro nostro Papebrochio, in sanctorum Apostolorum Petri et Pauli pervigilio anni 1714, paulo clariora rei indicia mihi perspicere lieuit. Etenim, eum triennio post cruditiſſimus sacrarum Litterarum interpres, Commentariis suis Gallicis, non ita pridem editis notissimus R. P. Dom. Augustinus Calmet, ejusdem Ordinis sancti Benedicti et jam prædictæ congregationis sanctorum Vatonis et Hildulfi, Antverpiam anno 1717 ad nos excurrisset, et Mu-

seum nostrum perhumaniter inviseret, inter alias quæstiones mox ad S. Hildulfum sermo delapsus est, ostensisque, quæ apud nos exstarent, monumentis ad ipsum spectantibus, eum ea evolveret, nihil tergiversatus, omnia in ipsorum obsequium obtuli; rogatusque, seorsim describi curarem secundam, quam vocant, Sancti Vitæ, eandem ipsam paulo post ad R. A. P. Dom. Humbertum Bellhommeum abbatem, hujus Commentarii auctorem, destinare non prætermisi, ut ipse sub operis sui principium gratanter agnoscat.

AUCTORE J. B. S.

6 In amico eo congressu facile intelliſſi, paratam esse dispositamque nonnilil apud Medianenses materiam illustrandis S. Hildulfi Actis opportunam, ipsumque jam laudatum abbatem, ad ejus digerendæ provinciam satis propendere. Non potui non opere maximo zelum pro sancti Patroni sui gloria diligentiamque laudare, utpote qui ex Majorum nostrorum mente, nihil ardentius me considerare sæpius professus sim, quam ut communitates omnes Catholicæ, tum seculares tum aliæ, Sanctorum suorum tantam curam suseipiant, ut ipsimet auxiliatrices nobis manus conferant, ultro et libentissime suscepturis quidquid ad vastissimi Operis complementum producere dignati fuerint. Hujusmodi responsis, sincerissime expressis, exhilaratus Calmetus, rem omnem eruditissimo abbati Bellhommeo significare non distulit; isque tali invitatione magis etiam incitatus, manum continuo operi admovit, et biennio post, nempe xv Octobris 1719, absolutum a se Commentarium ad me direxit, qui post menses aliquot huc demum pervenit. Ultimæ auctoris litteræ eum paucis correctionibus ad me datæ sunt xii Februarii anni 1721, cum designatione majoris operis, a se elaborati, de historia Mediani monasterii, cujus partem primam constituit jam sæpius dictum de S. Hildulfo commentarium.

auctor sequentis Commentarii,

E

7 Datam fidem libero, opusque totum, quale mihi commissum est, integerrime reddo: et quamvis non semel protestatus sit modestissimus auctor, sese laborem omnem arbitrari meo reliquisse, ut porro mutarem et corrigerem, quæ mutatione aut correctione opus habere censerem; intacta servavi omnia, tam operose et erudite diseussa, ut nec addendum quidquam nec demendum existimaverim; præsertim cum monumenta ab Allio collecta, omnesque auctores ipse in fonte consuluerit, quibus ego mihi utendum statueram, si forte operam suam desiderari passus fuisset. Ad lueubrationis ejus commendationem accedit, quod vir jam septuagenarius et in cœnobii sui historia, tum sacra tum profana, versatissimus, rerum plurimarum, scriptorum domesticorum, aliorumque adjunctorum compertissimam habuerit notitiam, quæ non nisi difficillime a nobis acquiri potuisset; unde multa, præsertim quæ ad ipsum cœnobium ejusque situm, et ad Sancti cultum pertinent, distinctius explicata sint. Non diffitebor, aliter in nonnullis sentire auctorem, quam scripsit olim Bollandus, et notanter de S. Hildulfi patria; ast idem ego pridem observaveram, et S. Hildulfum, æque ac fratrem S. Erardum, de quo ad viii Januarii, Hibernis aut Scotis acceusendum non esse, persuasum habui.

quem integrum et immutatum tradimus,

F

8 Hæc intelliſſi velim de tota substantia historiæ, quam etsi ut meam non adoptem, tam verosimiliter dispositam existimo, ut nihil magnopere haecenus invenerim, quod reprehendi mereatur. Aliqua occurrere, quæ aliter ad modum nostrum ordinata voluissem; idque imprimis, ut sub ipsum

tametsi hic inde aliter ordinari potuisset.

Com-

AUCTORE
J. B. S.

Commentarii principium data fuisset lectoribus loci totius, in quo ipsos tantisper divagari oportet, aliqualis descriptio, quæ hic ad paragraphum 5 dilata est; tum vero de Sancti cultu antiquo et moderno actum esset, ac successive de nomine, patria, genere, ætate, muneribus; de Vitis ipsis eorumque auctoribus secuta fuisset discussio, quæ opportunius Legendis ipsis præmittitur, nisi alia quandoque cogant de ipsarum pondere et pretio disserere, quod mihi semel atque iterum alibi necesse fuit; sed hic paulo aliter ordinari poterat. Qui rebus nostris assueti sunt, forte libentius primo loco legent § 5, tum § 6, deinde §§ 1, 2, 3 et quartum; primumque de novo evolvent priusquam ad Vitas ipsas accedant. Moris etiam nobis est scriptorum testimonia non negligere, quæ hic frequentius solum indicantur, in ipsis fontibus quærenda; verum cum auctores plerique satis noti sint, hodieque eruditibusque ad manum, satius mihi visum est, operis seriem integram ex auctoris sensu exhibere; uti ad oculum patebit, dum laudata jam Medianensium historia, publici juris aliquando facta, in omnium manibus versabitur.

B

Quid a nobis
præstitum
sit,

9 Id non ægre feret Belhommeus, quod operis sui nec fidei nec auctoritati detrudere quidquam potest; id, inquam, patienter feret, quod paragraphos ejus, contra Operis nostri methodum, nimis inæquales, ad aliquam uniformitatem reduxerim, tertium præcipue in partes secando, quod is præ ceteris triplo longius extensus sit. Addidi numerorum ordinem, qui Commentarii paragraphos omnes apud nos decurrit, quæ ferme eadem est Vitarum sectio. Notulæ marginales totius tractatus compendium paucis repræsentant, quas proinde non putavi negligendas. Ab usu nostro alienum est, ut margines citationibus onerentur, aut additamentis, sive ea textui consona sint, sive contraria; exceptis dumtaxat pauculis quandoque variantibus, quæ asterisco designantur; alia quæ hic paulo longiora erant, suis ego locis opportune inserui. Statueram etiam Vitæ tertiæ, ceteris longe prolixioris, capita more nostro ita dividere, ut ex quatuor et viginti ad tria aut quatuor reducta fuissent, signato ad marginem priorum capitum numero; at cum postmodum plerisque istis adjecta annotata perspicerem, ne perturbanda essent omnia, consulto nihil immutatum est, quod suis quoque locis cursum submonui.

C

et quid ab iis
fieri cupia-
mus, qui
exemplum
imitari vo-
luerint.

10 Hæc igitur omnia ad normam nostram, quantum fieri potuit, exacta sunt, servatis interrim et sensu et verbis auctoris, ea fido et integritate, qua major requiri omnino nequeat; quod in omni alia id genus occasione a nobis persancte servatum iri polliceor, modo nihil admisceatur, quod fabulam aut exotica placita redoleat. Habebunt hic Hagiophili exemplum patentissimum sinceri, quo flagramus, desiderii, ut singuli religiosi Ordines, abbatiae, monasteria, capitula, pastores, communitates et quævis sodalitia symbolam studiose conferant, quo immensa Operis nostri moles facilius promoveri, et ipsi Sanctos suos tanto citius in eo contemplari possint. Id monitos velim, quos forte voluntas incesset, nos in hac parte juvandi, sedulo observent, in ipso Commentario prævio disutiendas esse enodandasque difficultates omnes, quæ ad historiæ Sancti substantiam attinent, et lectorem alicubi remorari possent; ceteris, quæ mere occasionaliter quandoque adstruuntur, variantibus item, grammaticalibus, onomasticis aliisque in annota-

ta rejectis; id quod a Belhommeo etiam observatum vellem, cujus annotata in Vitam primam, textum ipsum prolixitate adæquant aut excedunt, ubi pleraque omnia ad ipsum Commentarium reduci commode poterant.

D

11 Id solum hic reliquum est, ut verbo insinuem in titulo nostro modicam a Belhommeano occurrere diversitatem, quod S. Hildulfo superaddiderim dilectum ejus alumnum S. Spinulum, quem Majores nostri ex XI Maii et XI Junii huc remissum voluerunt, ut sancto institutori jungeretur; ea potissimum, opinor, gratia, quod de ipso nil scriptum supersit, præter id quod S. Hildulfi Legendis insertum legitur; neque certus alius dies nobis innotuerit, quo potius quam hoc ipso colatur, quidquid in nonnullis auctariis Usuardinis relatus sit ad dictum XI Junii sub nomine *Spinali*, alibi autem coli dicatur Kalendis Augusti. Eadem quoque ratio me movit, ut alios binos discipulos, germanos fratres Joannem et Benignum attexerem, cum ipsorum gesta, pius obitus et miracula in prædicta S. Hildulfi Legenda, præsertim tertia, paulo fusius et distinctius memorentur; neque dubitem, quin et ipsi apud Medianenses venerationem consecuti sint, tametsi de ipsa nihil notarit Belhommeus. Ne interim plus ipsis tribuam quam forte mereantur, a Sancti aut Beati titulo abstinui, quemadmodum Mabillo-nium fecisse memineram. Hæc a me prænotanda fuerant: qui modo subsequetur jam sæpe laudatus Commentarius, non ex nostra, sed ex sola auctoris fide et auctoritate æstimandus est.

Cur S. ma-
gistro ad-
juncti sint
in titulo di-
scipuli.

E

§ I. De triplici S. Hildulfi Vita.

Tres reperiuntur S. Hildulfi Vitæ. Prima hæc-
nus inedita, incipit ab his verbis: Quicumque baptizati. Illius varii reperiuntur manuscripti co-
dices, quorum duos tresve possident eruditissimi Socii Bollandiani, et unum servant Sammaximiani Trevirenses. Exstat insuper unus in Mediano nostro monasterio, sed in fine mutilus. Hic teste R. P. Edmundo Martene, studiosissimo antiquitatis indagatore, in Thesaurò Anecdotorum tom. 3, annos septingentos attingit. Secunda S. Hildulfi Vita ea est quæ habetur apud Surium ad diem XI Julii. Hanc non esse nisi epitomen longioris et copiosioris ejusdem Sancti Vitæ merito suspicatus est Jacobus Mosander, qui stylum illius modice elimavit. Duos brevioris hujusce Vitæ manuscriptos codices penes se habent præfati Socii Bollandiani, et apographum alterius ex illis ad me humanissime transmisit R. P. Joannes Baptista du Sollier Societatis Jesu Theologus, iisdem Bollandianis aggregatus. Solo stylo tum a se invicem tum a Suriana editione discrepant hi duo codices.

ANNO DCCVII.
Tres diversæ
S. Hildulfi
Vitæ

F

2 Tertia denique S. Hildulfi Vita nihil aliud est quam ipsamet prima Vita crebris ac prolixis aucta interpolationibus, ut attentè legenti utramque perspicuum sit. Plures quoque reperiuntur hujus tertiæ Vitæ manuscripti codices, quorum tres dumtaxat mihi noti sunt. Primus est Paterborneus; ejus apographum anno 1697 Reverendus admodum Pater Domnus Hyacinthus Alliot prædecessor meus a doctissimo simul et humanissimo P. Daniele Papebrochio accepit. Secundus est Epternacensis, ejus variantes lectiones ego ipse excepi. Tertius vero Medianensis noster, qui seculo duodecimo desinente, aut certe decimo tertio incipiente conscriptus et in plures lectiones divisus est pro Officio Matuti-

unde potissi-
mum acce-
pta,

A uorum dici festi et Octavarum S. Hildulfi. Paterbornensi et Epternacensi codicibus subnectitur libellus de successoribus ejusdem Sancti in Vosago, qui in nostro Medianensi desideratur.

et quales sint.

3 Tertiā hanc Vitā, autē hac inceditā, ex apographo nostro Paterbornensi descripsit ac publici juris fecit idem laudatus R. P. Dominus Edmundus Martenius in Thesaurō anecdotorum Parisiis impresso 1717 tom. 3; et existimavit eam esse primā et antiquā S. Hildulfi Vitā, a Mabillonio multum exquisitā et desideratā, nec obtentā. Verum fallitur vir cruditissimus. Nam primo, Mabillonium latere non potuit codex Paterbornensis, cujus exemplar jam inde ab anno 1697 obtinuerat præfatus R. P. Dominus Hyacinthus Alliot, Mabillonii usque ad mortem amicissimus, et quem honoris causa nominans ipse Mabillonius ait: Cujus in nos benevolentiam et in historiam nostram studium indefessum satis pro merito commendare non possumus. Secundo, eandem omnino S. Hildulfi Vitā Mabillonius anno 1696 (*Annal. Bened.* tom. 1 lib. 15, num. 15, et tom. 2 lib. 19, num. 37) cum Medianum monasterium secunda vice inuideret, jam viderat, legeratque in manuscripta illo codice qui nostris olim pro *Lectionario* erat; nullum enim, si variantes lectiones perpaucas excipias, inter utrumque hunc codicem discrimen aliud intercedit, nisi quod Paterbornensi adjunctus sit libellus de successoribus sancti Hildulfi in Vosago; Medianensem vero nostrum subsequatur inductio in depravatos seculi mores, et exhortatio ad beatissimi Patris nostri Hildulfi ac sanctorum discipulorum ejus imitationem. Codicem hunc Medianensem non tantum vidit Mabillonius, sed etiam citavit sub nomine Anonymi cœnobitæ Mediani monasterii et pleraque ex illo desumpta retulit *Annal. Benedict.* tom. 2, pag. 17.

Antiquissima mutato cœnobio perit,

4 Quod autem tertia hæc S. Hildulfi Vita non sit prima illa et antiqua quam Mabillonius multum exquisivit ac desideravit, nec tamen obtinere potuit, duæ sequentes rationes aperte demonstrant. Prima est, quod eadem tertia Vita tempore posterior sit illa, quam primo loco reposuimus; auctor enim hujus tertiæ Vitæ primam illam non tantum interpolavit, ut supra dictum est; sed etiam emendavit, et explicavit, ut patet ex cap. 3; ubi quod in prima Vita dicitur de Pipino Caroli magni genitore, intelligendum esse asserit de Pipino Heristallo Caroli Martelli genitore. Secunda est, quod Mabillonius aliam procul dubio S. Hildulfi Vitam non exquisivit ac desideravit, nisi primam illam et omnium antiquissimam, de qua Joannes a Bayono sic loquitur in prologo historię Mediani nostri Monasterii: Prædictum cœnobium Medianum cuidam Comiti, Hillino nomine, jure beneficii traditur possidendum, qui Pipino abbate expulso, Canonicorum ordinem inibi instituit, sub quorum regimine codex Vitæ beati Hildulfi, qui pro sui magnitudine proprio continebatur corpore, amittitur. Post temporum autem multos decursus rursus reperitur, sed quia pro sua quantitatē maguitudine legentibus tædium ministrabat, adhibitis scholasticis brevatur, sed ob fratrum negligentiam rursus a Medio cœnobio, factione quorundam elabatur; atqui ut idem auctor postea narrat, historię nimirum libro 2, cap. 16, 25 et 27, Canonici ab Hillino comite in Mediano monasterio constituti sunt circa 897, et amissa sub illorum regimine Vita S. Hildulfi, circa annum 964 reperta est; consequens igitur est, ut cadem Vita non tantum decimo sed etiam nono jam seculo extiterit.

5 At certum est, Vitam illam, quam Paterbornensis codex exhibet, undecimo dumtaxat seculo conscriptam ac compositam fuisse; idem enim est auctor illius ac subsequentis Libelli de successoribus S. Hildulfi in Vosago, ut constat ex ejusdem Vitæ cap. 21, ubi sic loquitur: Restant sane quam plurima Deo dignissimi Patris nostri Hildulfi successorumque ejus acta, meritis illius condita, quæ pro fastidio lectoris interim differenda, ac alio opusculo judicavimus deleganda. Et in fine ejusdem Vitæ subditur: Explicit vita S. Hildulfi Trevirorum Archiepiscopi. Incipit libellus alius de successoribus ejus in Vosago. Quod autem hic auctor undecimo dumtaxat seculo scripserit, inde patet, quod gesta sequentium Mediani monasterii abbatum ad idem medium ferme seculum undecimum prosequatur, ut Martenius ipse observare non omisit.

6 Adhuc superesse illam S. Hildulfi Vitam, quam circa annum 964 Medianenses nostri adhibitis scholasticis, id est litteratis viris, brevare studuerunt, et hanc esse illam ipsam cui primum hic locum dedi, non tam verisimile, quam verum ac certum mihi videtur. Nam primo, hæc Vita non est nisi compendium quoddam primæ illius S. Hildulfi Vitæ, quæ in volumine non parvæ molis continebatur, ut constat ex ejus tum initio quod tale est: Incipiunt quædam de vita viri Dei Hildulfi Trevirensis Archiepiscopi; tum etiam ex fine, qui talis est: Hæc paucis dicta sunt de gestis Deo digni antistitis, quibus admirabilis huic mundo et acceptabilis superno Regi exstitit, dum humanis rebus interfuit. Ceterum ab his, quibus contigit ejus sedulitate tunc temporis perfrui, veraci stylo digesta sunt ipsius acta in volumine non parvæ quantitatis, quod præ incuria adeo vetustas consumpsit, ut vix hæc minima, quæ promisimus, excerpti exinde potuerint.

7 Secundo, hæc eadem prima Vita non est simplex ac nuda narratio præcipuorum gestorum S. Hildulfi, sed opusculum a Scholasticis, hoc est, ut dixi, litteratis viris, quales rude et indoctum illud seculum ferre potuit, diligenter elaboratum. Tertio, quo tempore Joannes a Bayono primum breviam fuisse asserit antiquam S. Hildulfi Vitam, eodem prorsus, hoc est sub fine seculi decimi, primam hanc Vitam adornatam fuisse necesse est, cum manuscriptum illius codicem habeamus, qui septingentos annos attingit ac forte superat, neque tamen primigenium ejus exemplar esse videtur, quandoquidem aliis quibusdam Sanctorum Vitis in uno eodemque codice permistum reperitur; et in fine vius paginæ post absolutam S. Hieronymi vitam subjungitur hoc modo: Explicit vita beati Hieronymi presbyteri. Incipiunt de vita viri Dei Hildulfi Trevirensis archiepiscopi.

8 Ceterum dicere vix queo, quam proclive mihi sit credere, illos decimi seculi Scholasticos, qui priscum Vitæ S. Hildulfi volumen breviant, in chronologia Regum, Archiepiscoporum, et Episcoporum minus, quam par erat, eruditos fuisse; et nihilominus, ut eruditionem aliquam ostentarent, nominibus communibus et appellativis Regis, Archiepiscopi, et Episcopi, quæ sola (quantum conjicio) in antiquo reperiuntur codice, nomina propria Pipini, Milonis et Jacobi adjecisse, ex quibus insuperabilis illa orta est difficultas, Vitam et gesta S. Hildulfi cum adjectis hujusmodi notis chronologicis conciliandi, quæ posteriores tantopere torsit auctores.

AUCTORE
H. B.
ex qua primam, quæ hodie exstat,

contraxisse dicuntur

E

Scholastici, seu viri litterati,

F

chronologiæ imperiti.

AUCTORE
H. B.

§ II. De nomine, genere, et patria S. Hildulfi.

Non multum
de nomine,
sed de gene-
re et patria
disceptatur.

B

S. Hildulfus, alias Hidulfus, Idulfus, Hildulphus, Idolfus, Ildolfus, et Hildolfus nominatur, sed in antiquioribus Vitæ ejus manuscriptis codicibus constanter Hildulfus legitur; a Vosagigenis autem patria æe vulgari lingua vocari consuevit Saint Idou. Ex claro genere S. Hildulfum ortum fuisse, omnes scriptores perhibent, verum quænam fuerit illius patria non omnes pariter conveniunt. Quidam enim illum Hibernum cum Brunnero *Annal. Boicor.* part. 1, lib. 5 ad annum Christi 749. Alii Scotum, cum Velsero *Rerum Boiar.* lib. 5 ad annum Christi 743, et Hundio in *Metropoli Salisburg.* tom. 1, fuisse tradunt; sed levi potius conjectura, quam gravi aliqua auctoritate ducti. Neque horum illorumve sententia stare potest cum manuscriptis Vitæ illius codicibus; licet enim in secunda Vita, utpote compendiosiore, nulla Sancto assignetur patria, attamen in prima, quæ amplior est, disertis verbis dicitur, claro ex Nerviorum genere ortus; in tertia vero, quæ interpolatoris alicujus manu aucta et identidem emendata fuit, legitur quidem claro Nerviorum genere ortus, sed mox ab eodem interpolatore subjungitur: Circa illius temporis ætatem Garibaldus regebat eandem Noricorum hoc est Baioariorum gentem: ex quibus ultimis verbis evidenter apparet vocem Nerviorum, primo loco positam, ex ipsius interpolatoris mente, non nisi pro mendo habendam esse, neque Nerviorum sed Noricorum legi debere. Fuit igitur S. Hildulfus patria vel Nervius vel Noricus; sed uter fuerit, restat inquirendum, nec res caret difficultate: nam primo cum maxima sit inter Nervios et Noricos discrepantia, certe non potuit, quasi parum aut nihil interesset, B. Hildulfus indiscriminatim modo Nervius modo Noricus appellari.

Ex Nervio-
rum descri-
ptione,

C

10 Nervii ex Strabone lib. 4, et Cæsare Commentario 6 Treviris jungebantur: illorum autem fines Cluverius *Germaniæ antiquæ* lib. 2, cap. 22 sic describit: Terminus Nervii a Septentrionibus idem qui Atvaticis a meridie; ab ortu Mosa flumine primum a quinque illis populis, qui uno nomine antea Germani, mox Tungri dicti fuere, deinde a Treviris separabantur. A meridie Rhemos attigisse inde colligo, quod Cæsar Commentario 5 Arduennam silvam per medios fines Trevirorum, a flumine Rheno ad initium Rhemorum pertinere asseverat; Commentario autem 6, eandem ab ripis Rhevi finibusque Trevirorum ad Nervios pertinere ait; ab occasu ipso Scalde ad Camaracum usque Ambianis; hinc vero ad Scarpæ confluentes ab Attrebatibus dirimebantur. Continentur hodie regiones his finibus istæ: Namurcensis comitatus pars inter Mosam et Sabim, deinde Hannoniæ maxima pars, nec non e Picardia Tirassiensis ducatus portio; item Cameracensis agri pars. Hæc Cluverius, a quibus non recedit Jacobus Carolus Spener in *Notitia Germaniæ antiquæ* lib. 7, cap. 5, num. 32 et 33, quamvis num. 34, hos Nerviorum limites seriore ævo plurimum turbatos atque confusos fuisse asserat, cum in maris littore notitia imperii Romani et passim auctores Nervios nobis ostendant; Nervium littus et Nervicanum tractum cum Armoricano conjungentes, atque ad oceanum ponentes.

11 Noricos vero veteris Illirici partem occupasse, certissimum est; sed quam et quotam, ut clare

definiatur, distinguendum est inter priscum et recens, hoc est medii ævi Noricum. Priscum sic describit Ptolomæus *Geographiæ* lib. 2, cap. 14: Noricum terminatur ab occasu Ceno fluvio ad Cetium montem; ab ortu solis ipso monte Cetio; a meridie vero parte Pannoniæ superioris, quæ sub dicto est monte; quam descriptionem variis auctoribus confirmant et illustrent tum Philippus Cluverius, tractatu singulari de Vindelicis et Norico; tum Jacobus Carolus Spener in *Notitia Germaniæ antiquæ* lib. 6, cap. 11, ubi ait, quod continetur hodie veteris Norici tractu magna pars Austriæ et Archiepiscopatus Saltzburgicus cum omni Styria et Carinthia ducatibus. Recens vero seu medii ævi Noricum longius versus occasum protendebatur, et præter priscum Noricum; Vindeliæ sive Rhetiæ partem, Lyco fluvio tenus; hoc est omnem Boicam ad dextram Danubii sitam complectebatur, ut expresse asserit Marcus Velserus *Rerum Boicarum* lib. 3, ubi addit quod cum Boii partem veteris Norici, reccus vero totum ad ipsum Lycum tenerent, plerique auctores Boicorum Noricorumque appellationes habuere promiscuas. Vide eundem Velserum *Rerum August. Vindel.* lib. 3.

12 At si priscum sive recens Noricum attendamus, Nervios a Noricis longe dissitos fuisse, manifestum est. Minime igitur confundi aut pro iisdem haberi unquam potuerunt, quemadmodum Noricis et Boicis seu Boiariis contigisse videmus. Quapropter si beatus Hildulfus fuit patria Nervius, nullatenus potuit patria Noricus esse aut dici. Hunc uodum ut solvant aliqui, sanctum Hildulfum genere quidem, non autem patria, et forte etiam tam genere quam patria Nervium fuisse, sed aut parentes ejus, priusquam nasceretur, e Nervii ad Noricos transmigrasse, aut ipsum jam natum eo deportasse, seu deportandum dedisse; aut denique ipsummet, adhuc puerum seu adolescentulum, eodem profectum esse et Ratisponæ litterarum studiis operam dedisse, ibidemque clericali militia adscriptum fuisse opinantur. Verum hæc omnia gratis sibi fingunt, cum in nulla ex tribus Vitis S. Hildulfi vel minimum extet vestigium migrationis, deportationis aut profectionis hujusmodi. Deinde quamvis in omnibus manuscriptis codicibus primæ Vitæ mihi notis, legatur beatus Hildulfus claro ex Nerviorum genere ortus, tamen vix dubitari potest, quin exemplar quo interpolator illius Vitæ usus est, Noricorum non Nerviorum habuerit: hoc enim manifeste supponit mox subdens: Circa illius temporis ætatem Garibaldus regebat eandem Noricorum, hoc est Baioariorum gentem.

13 Consimilibus exemplaribus uti videntur, tum Richerius Senoniensis, tum Joannes a Bayono Medianenses historiarum scriptores, quorum ille circa annum 1260, hic vero anno 1326 historiam suam adornavit. Nam Richerius lib. 1, cap. 11. Sic loquitur: In Bavariarum Territorio, in civitate quæ Renesborch dicitur, duo viri fratres exstiterunt ex nobilibus illius terræ genitoribus procreati, quorum unus Erardus, alter vero Hildulfus vocabatur. Joannes vero de Bayono lib. 1, cap. 18, de S. Hildulfo agere incipiens: Qui claro Noricorum, id est Bavariarum processit stemmate. His accedunt complures graves Auctores: et imprimis Aventinus *Annal. Boiorum* lib. 3, cap. 7, ubi de S. Emeranni monasterio scribens, testatur, divum Arionardum et S. Hildulfum fratrem ejus Noricos fuisse; Adlsreiter *Annal. Boicor.* parte 1 libro 7, num. 34, ubi hæc habet: Per id temporis D. Erardus, qui et Eberhardus vel Arionardus, Episcopus Ratisponensis, ejusque germanus, no-

D
uti etiam
Noricorum,
ostenditur
Sanctus

E
postremis,
seu Baioariis
recensendus,

F

rejectis, quæ
in contra-
rium pro
Scotis et Hi-
bernis ad-
ducuntur.

A mine Albertus, Boicam magnis virtutibus exornarunt. Habuere tertium fratrem Hildulfum, quem Trevirensis ecclesia coluit antistitem. Fuerunt illi claro Boicorum sanguine, non Scotico aut Nervio, uti visum est recentioribus. *Et Christophorus Browerus Annal. Trevirens. lib. 7, num. 157, sic dicens* : Fuit Hildolphus claro ortus Noricorum seu Boiorum genere, non Scotivo vel Nervio, ut visum est recentioribus, fratremque habuit Erhardum, quem alii Eberhardum dicunt et Arionardum.

§ III. De ætate sancti Hildulfi.

Exponitur gravissima difficultas ex prioribus Vitæ S. Hildulfi et ex Vita S. Othiliæ.

Capitalem
difficultatem
creant

B

Circa ætatem S. Hildulfi maxima est difficultas; non enim de paucis annis, sed de integro ferme seculo inter Auctores disceptatur: aliis ipsum ejusque gesta ad septimum; aliis ad octavum seculum referentibus. Utriusque sententiæ fundamenta desumuntur ex triplici ejusdem Sancti Vita; nam in qualibet illarum legitur ipsum Miloni in archiepiscopatu successisse, et abdicata postmodum dignitate, locum secessui aptum, a Jacobo Leuchorum Episcopo sibi designatum, petiisse. Certum est autem, neque Milonem ante medium seculum octavum interuisse, ac sedem Trevirensis reliquisse, neque Jacobum, ejusdem nominis unicum illorum temporum Tullensem Episcopum, ante idem tempus ecclesiæ Tullensi præfuisse. Præterea tam in prima quam in secunda S. Hildulfi Vita legitur, Pipinum rempublicam Galliarum tunc gubernasse; cum clerus et populus Trevirensis eundem Sanctum in Antistitem unanimiter postularunt.

Scholastici
illi Vitæ pri-
mæ ex vetu-
stiori compi-
latores,

C

14 Nec quemquam morari debet, quod idem Pipinus, qui in secunda Vita expresse dicitur Rex et pater Caroli Magni, in prima Vita, omisso Regis titulo, dicatur dumtaxat genitor Caroli Magni; sive enim id evenit cum Pipinus adhuc Major-domus erat, sive cum Rex jam evasisset, parum interest, cum paucorum annorum inter utrumque sit discrimen, maxime quoad Austrasiam, in qua Pipinus etiam tamquam Major-domus principatum non tenuit, nisi postquam Carolomannus ejus frater rebus secularibus munitum remisit, hoc est post annum 746. Contra vero in prædictarum vitarum qualibet duo narrantur præclava S. Hildulfi opera, quorum alterum Archiepiscopus Trevirensis jam factus, alterum autem, dimisso jam archiepiscopatu et Vosagi solitudinem inhabitans gessit.

quorum er-
rores pro-
bant

15 Primum est quod corpus S. Maximini, præsulis olim Trevirensis, a loco quo eum sanctus Paulinus Aquitanus sepelierat, in alium transtulit. Secundum vero est quod Ethiconis alias Ethici seu Athici Ducis filiam, a nativitate cæcam baptizavit, quam sanctus Erardus carne quidem beato Hildulfo germanus, ordine vero coepiscopus, mente simul et corpore illuminatam de sacro fonte excipiens nominavit Othiliam. Atqui hæc translatio corporis S. Maximini multo ante obitum Milonis Archiepiscopi Trevirensis, qui Pipino regnante, apri dente percussus interiit, peracta est, ut ex ordine relationis Servati Lupi, qui res divi Maximini anno 839 scripsit: rectè colligi censuerunt, tum Godofridus Heuschenius in annotatis ad vitam S. Maximini die XXIX Maii cap. 2, tum Alexander Wil-

themius in manuscriptis annalibus celeberrimi cænobii ejusdem S. Maximini, tum denique Mabillonius in *Annalibus Benedictinis tom. 3, lib. 15, num. 57*. Postquam enim Servatus Lupus elevatas a beato Hildulfo S. Maximini reliquias narravit, miracula deinde consecuta sic recenset, ut temporis ordine incedat.

16 Exorsus igitur a nobili quadam Franca, Rodara vocabulo, quæ diu desideratam salutem ad S. Maximini memoriam recuperavit, progreditur ad Carolum principem (quod de Carolo Martello interpretandum, rerum series et consequentia demonstrat) qui longa februm molestia gravique cibi ac potus fastidio, quo laborabat, ibidem sanatus est. Tum subdit recepta a duabus feminis et quodam Albone, ejusdem Sancti interventu beneficia. Et tandem Regis Pipini, magni Caroli genitoris, quemdam clericum, nec non ejusdem Pipini ex filia nepotem Cunibertum a dæmone liberatos narrat. Cum igitur ætate S. Maximini loco motæ fuerint priusquam Carolus Martellus ope ejusdem Sancti convalesceret, consequens est, B. Hildulfum, qui illas factus jam Episcopus movit, esse regno Pipini, qui Caroli Martelli filius fuit, longe anteriorem, fierique minime posse, ut eodem Pipino jam regnante Trevirensis cathedralis adeptus fuerit.

AUCTORE
H. B.

S. Maximini
translatio et
S. Othiliæ
baptismus,

E

17 Confirmatur hoc argumentum ex antiquiore S. Maximini Vita, quam ex pervetusto S. Victoris Parisiensis codice depromptam edidit Socii Bollandiani, ad XXIX diem Maii; in hac quippe Vita translatio S. Maximini S. Hildulfo non tantum adscribitur, sed etiam subsequuta miracula eodem prorsus ordine recensentur ab anonymo Sammaximiano, qui ut auctor prævii ad eandem Vitam Commentarii ait, Pipini Regis ætate vixisse et scripsisse videtur, cum ultra eam haud quidquam referat, adeoque integro ferme seculo senior Lupo fuit. Similiter baptismus S. Othiliæ non modo præcessit obitum Milonis regnumque Pipini, sed ab utroque tantopere dissitus est, ut ad seculum septimum omnino referri debeat. Probat id antiqua ejusdem S. Othiliæ Vita, tom. 2, Actorum SS. Ordinis S. Benedicti edita, pag. 486, ejus auctor Anonymus diserte asserit, non solum sanctam Othiliam esse filiam Illustris Ducis Adalrici, qui alio nomine Ethichin dicebatur, et Berehsindæ uxoris ejus, quæ, sicuti assertionem plurimorum didicerat, affinitate S. Leodegarii redimita, soror beatissimæ Sigrandæ, matris ipsius sanctissimi Leodegarii erat, verum etiam Ducem Adalricum seu Ethichiu, qui et Ethico et ex voce Adalricus contracta, Aticus dictus est; temporibus Hilderici Imperatoris seu Regis; (quod de solo Childerico, Chlodovei secundi filio intelligi potest) eidem Berehsindæ, quæ etiam Bereswinda dicebatur, matrimonio jam conjunctum fuisse, ex illisque natam esse filiam, a nativitate cæcam, quæ paucos post annos baptizata visum recepit.

ex quibus
manifeste
evincitur,

F

18 Idem confirmat fragmentum historicum quod Alberti Argentinensis chronico præfixum, et ab Andrea Chesnio recusum est tom. 1. Scriptorum historiæ Francicæ, pagina 782. Ait quippe hujus fragmenti auctor pariter anonymus, Athicum seu Adalricum, patre adhuc superstite et Hilderico regnante, uxorem duxisse Bereswindam nomine, filiam sororis S. Leodegarii, et genuisse Othiliam, quæ ab sancto Erardo Ratisponensi Episcopo et Hildulfo Trevirensi baptizata, in sacro fonte visum recepit. Dissentit quidem, ut patet, hic anonymus a superiore circa Bereswindam Athici ducis uxorem, quam ille sororem beatissimæ Sigradæ matris sanctissimi Leodegarii, hic vero filiam sororis S. Leodegarii fuisse tradit. Verum hæc dissensio in præsentibus

S. Hildulfum
non seculo
octavo,

AUCTORE
H. B.

quæstione parvi pendenda videtur, maxime cum non repugnet, neptem et amitam simul eodemque tempore vitam ducere. Potiorem tamen fidem anonymo scriptori Vitæ S. Othiliæ, quam anonymo auctori fragmenti Urstitioni habendam esse arbitratur Mabillonius, qui in observationibus ad Vitam S. Othiliæ, postremum hunc auctorem deceptum fuisse ait, loco male intellecto Vitæ S. Leodegarii, in qua idem Sanctus Childericum regem arguisse perhibetur, quod Reginam, quam habebat conjugem, filia sui esset avunculi, id est avunculi Childerici, quod tamen auctor fragmenti de S. Leodegarii avunculo perperam interpretatus est.

*Urgetur res eadem ex diplomatibus
et ex tertia S. Hildulfi Vita.*

sed septimo
maxime flo-
ruisse.

B

Ipsium evincunt pleraque vetera diplomata. Primum est ipsius Childerici II Regis, qui Valedio abbati S. Gregorii Monasteriensis in Alsatia quædam ad fiscum pertinentia concessit, et confectum ea de re præceptum inscripsit Athico Duci. Meminit hujus diplomatis Mabillonius Annal. Bened. lib. 15, num. 6, et integrum illud suo loco dare proposuerat, sed cum id ab eo præstitum non inveniam, idem ex veteri, et eodem ferme tempore quo autographum ipsum confecto exemplo, quod in archivio ejusdem monasterii asservatur, summa fide descriptum hic attestare non gravabor, ubi lectores præmonero, de mira veterum inscribendis nominibus propriis varietate, deque litteris c et h quibusdam vocabulis ab eis præter communem usum apposis, nec non de illorum styli barbarie, vitiosa orthographia et litteras permutandi licentia; videndum Mabillonium de re diplomatica lib. 2, cap. 1 et Supplement. capitibus 3 et 12. Sic habet diploma:

Diploma
Childerici,
Regis

C

20 Childericus Rex Franeorum vir illuster, Chadieo Duee Rodeberto comete. Illud nobis ad stabilitate regni nostri procul dubium credimus pertinere, si petitionibus sacerdotum in quo nostris fuerit auribus prolatae perducemus ad effectum. Ideo cognoscat magnitudo sedulitas vestra, quia nos homines illos qui commanunt in Monifensishaim et Onenhaim quantumeumque ipsi ad partifiseo nostro retebant, tam freda quam reliquas functiones Valedio Abbate ad monasteriolo confluentis, hoc plena et integra voluntate visi fuimus concessisse. Quapropter jubemus, ut neque vos, neque juniores, seu successoresque vestris idem ex hoc contrarie non existetis, nisi sicut diximus quantumeumque homines qui in ipsas dequas villas commanere videntur, totum et ad integrum ipsius Valedio abbate omnes functiones reddere debeant. Et ut hæc præceptio plenior obtineat vicorem, manus nostras subter scriptionibus subter decrevimus roborare. Childericus Rex reeognovit. Subsequitur signum variis calami ductibus impletum. Datum sub die quarto quod fecit mensis Martius anno decimo tertio regni nostri.

dem Theo-
derici regis,

21 Secundum est Theoderici Regis, fratris videlicet et successoris præfati Childerici, in favorem Ebersheimensis seu Novientensis monasterii datum inscriptumque Athico Duci et Adalberto comiti ceterisque fisei exactoribus. Hoc diploma refert Wolfgangus Lazius lib. 8 de Suevis, sed prætermissa illius data, quam supplevit Mabillonius Annal. Bened. tom. 1 pag. 488, ex veteri ejusdem monasterii Chronico, ubi legitur datum mense Februario, die nona anno decimo regni ipsius Theoderici. Ter-

tium est Lotharii Imperatoris, quo prima monasterii S. Stephani Argentoratensis fundatio ac donatio, ab Adalberto Duce Athici Ducis filio facta, confirmatur augeturque. Nam in hoc diplomate, quod integrum edidit Franciscus Guillimannus in suo de Episcopis Argentinensibus commentario, idem Imperator sic loquitur:

D

22 Omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ, et nostrorum præsentium videlicet et futurorum comperiat industria, quod dilecta eognata nostra venerabilis sanetimonialis et abbatissa sancti protomartyris Stephani Ruadrut majestatem nostram adiit, offerens obtutibus nostris auctoritates et munimenta chartarum illustris parentelæ nostræ progenitoris Ducis Adalberti, qui fundavit jam dictum locum in parte suæ hereditatis, quæ sibi pertinuit inter ruinas veteris Argentorati, et dotavit eum prædiis suis large, pro remedio animæ suæ et parentum suorum, ibidem attributis, atque Attalam sanctissimam virginem Abbatissam præsidere ordinavit. Et quemadmodum in eisdem insertum continebatur auctoritatibus, eundem locum per pragmatieam regis Childerici constitutionem prærogativa emunitatis libertate communiri impetravit. Data Idus Maii anno Christo propitio imperii Domini Hlotarii in Italia xxvi, et in Franeia vi, Indictione viii. Actum publicæ in palatio regio Argentoraco eum iremus in Italiam felieiter. Amen.

Lotharii im-
peratoris,

E

23 Childerici nomen Chilperici loco in hoc diploma irrepsisse, contendit Cointius Annal. Eccles. Francor. tom. 4, ad annum 712, quod inficiari nolum; at ex infra dicendis manifestum fiet, errasse Ulricum Obrechtum qui in Prodomo rerum Alsaticarum cap. 9, pragmaticam constitutionem, de qua hic est mentio, ad alium quam Childericum tertium referri debere negat. Quantum diploma est Theoderici Calensis Regis Liutfrido Duei et Eberhardo domestico, ac venerabili in Christo Domino Benedicto Abbati inscriptum, quo idem Rex monasterii Honaugiensis, recens constructi, regimen prædicto committit Benedicto, quem etiam Tubanum vocat. Hoc diploma refertur a Jodoco Coccio in Dagoberto pag. 132. Sed in eo desideratur annus, quem ex charta sequente facile erit colligere. His diplomatibus adstipulatur charta, a Mabillonio edita, donationis factæ per Liutfridum Ducem et Eberhardum Comitem, Adalberti ducis filios, monasterio Honaugiensi in hunc modum:

et Theodo-
rici Calen-
sis regis
idem confir-
mant;

F

24 Sacrosancto monasterio quod dicitur Hohe-naugia, in honore sancti Michaelis super fluvium Rhenum constructo, ubi Dominus Benedictus Abbas præesse videtur, Liutfridus et Eberhardus cogitantes pro animabus nostris, vel pro æternæ retributionis venia, propterea complacuit nobis animus, ut de ipsa insula quæ dicitur Hohe-naug et Rhenus eireuit, de parte nostra quantumeumque genitor noster Adalbertus Dux nobis moriens dereliquit, ad ipsum monasterium condonare deberemus. Ideoque hæc omnia supra jam dicto monasterio vel agentibus vestris, a die præsentis, in vestram tradimus dominationem ad possidendum. Datum tertio Idus Decembris anno iii regni Domini nostri Theoderici Regis. Signum Liutfridi Ducis qui consensit. S. Eberhardus domesticus hanc epistolam testamenti a me factam relegi et reeognovi. S. Ego Eugenia æsi indigna abbatissa quæ consensi. Erat hæc Eugenia abbatissa neptis B. Othiliæ ejusque in Hohemburgensi Parthenone immediata successrix.

tum charta
a Mabillonio
adducta.

25 Ex quibus omnibus momentis certum fit et evidens, primo, Athicum Alsatiæ seu Allemanniæ

unde perso-
næ

ducatum

A ducatum tenuisse Childerici II Regis tempore. Secundo, eundem Athicum adhuc in vivis extitisse, Adalbertumque comitem, ejus filium ac B. Othiliæ fratrem, perfectæ jam ætatis virum fuisse, cum ambobus, hoc est Athico Duci et Adalberto comiti ceterisque fisci exactoribus præceptum suum inscripsit Rex Theodericus frater ac successor Childerici secundi, anno decimo regni sui, id est anno Christi 683 vel 684. Tertio in Alsatiæ seu Allemanniæ ducatu Athico successisse Adalbertum, qui monasterium sancti Stephani Argentoratensis condidit, eique præfecit sanctissimam virginem Attalam (quam omnes auctores filiam ejus, et neptem D. Othiliæ fuisse tradunt) ac insuper eundem locum, impetrata a Rege Childerico pragmatica constitutione communivit; qui profecto Rex Childericus nullatenus esse potuit Childericus III, ad cujus regnum non pervenit præfatus Dux Adalbertus, qui anno tertio Regni Theoderici Calensis, hoc est anno Christi 724 jam obierat, ut ex præallata charta pro monasterio Honaugiensi liquido constat. Unde vel Childericum II, vel saltem Chilpericum II, ut Cointio placet, fuisse necesse est.

B 26 Quarto, Adalberto Duci successisse Luitfridum, alias Leutfredum, vel Leudofredum, filium ejus, procul dubio natu majorem, qui ducatu jam potiebatur ante prædictum annum 724, ut ex eadem charta, ultimo loco a nobis relata patet: sanctam vero Othiliam eodem anno 724 jam vivere desiisse, ejusque locum in Hohemburgensi parthenone tunc obtinuisse Eugeniæ ejus neptem, quæ donationi a Luitfrido Duce et Eberhardo comite fratribus suis Honaugiensi monasterio factæ, anno III regni Theoderici Calensis subscripsit et consensit sub hac forma: S. Ego Eugenia acsi indigna abbatissa quæ consensi. Unde apparet, B. Othiliam vitæ suæ partem maximam seculo septimo traduxisse, et baptismum, eo durante accepisse, nec non a vero longe aberrasse Guebwillerum, Cointium Annal. Eccles. Franc. ad annum Christi 690, num. 52, Peltreum in Vita S. Othiliæ et alios, qui hanc Sanctam annis non minus centum tribus vixisse et anno dumtaxat 760 vel 765, sub Pipino rege e vivis excessisse tradunt. Cum igitur translatio S. Maximini et baptismus S. Othiliæ, quæ inter præclara S. Hildulfi, jam facti Archiepiscopi Trevirensis, gesta memorantur, ad septimum seculum referri omnino necesse sit, contra vero obitus Milonis Archiepiscopi Trevirensis, cui successisse B. Hildulfus dicitur, et præsulatus Jacobi Episcopi Tullensis, a quo secretum habitationis locum, dimissa dignitate, petiisse fertur, non nisi seculo octavo saltem mediante contigerint, et nihilominus in omnibus S. Hildulfi Vitæ hæc et illa simul connectantur, mirum videri minime debet, si circa ejusdem Sancti ætatem auctores tantopere discrepent.

C 27 Verum in tertia Vita, quæ ut prolixior ita etiam explicatior est, plura insuper reperiuntur, quæ B. Hildulfi ortum, præsulatum, et secessum in Vosagum seculo septimo adscribi debere comprobant. Primo enim tempus illius ortus sic ejusdem Vitæ auctor designat: Circa illius temporis ætatem Garibaldus regebat eandem Noricorum hoc est Baioariorum gentem... Ea quoque tempestate Austrasiis imperabat Theudebertus. Atqui Garibaldus, quisquis ille fuerit, sive pater Theodelindæ, quem hic auctor cum nonnullis rerum Boicarum scriptoribus in regnum quasi postliminio rediisse forsitan existimavit, sive Thassilonis filius, quem Paulus Diaconus lib. 4, cap. 4, Velserus Rerum Boicar. lib. 3, Brunnerus, Annal. Boicæ gentis part. I, lib. 6, Adlzreitter Annal. Boicor. part. I,

lib. 4, et alii patri successisse asserunt, constans est eorundem omnium auctorum opinio, hunc Garibaldum (seu primus seu secundus fuerit) non regnasse ultra duodecimum seculi septimi annum, in quo ipse etiam Theodebertus Austrasiorum Rex regnum ac vitam amisit. Consequens igitur est, ut B. Hildulfus eodem saltem anno hoc est Christi sexcentesimo duodecimo natus sit.

28 Secundo, narrat hic auctor ejusdem Vitæ capitulis 2 et 3, qualiter B. Hildulfus post expleta litterarum studia, moribus ecclesiasticis jam assuefactus, Reginoburgi clericatus honore donatus est, ac tandem exemplo fidelis Abrahæ, terra, cognatione, domoque parentum egressus, iter arripuit Sicambriam versus, subiitque civitatem Treviricam, quam tunc incolebat copiosus monachorum numerus... quibus, spem seculi irridens, imperterritus Agonoteta Christi sociatus, monasticam normam professione explevit et actibus... Eratque (inquit) in illis diebus in regio palatio Angisus, Arnulfi filius, administrans principatum sub nomine Majoris-domus, cujus quoque ætatem attigit Heraclius Romanæ reipublicæ Augustus, qui revexit sanctissimæ Crucis lignum a Chosroæ tyranni partibus... Pipinus post-multum temporis patri Angiso decedenti succedens, rempublicam Galliarum gubernavit florentissime... Hic et alios filios habuit, sed ex his præcipuus Carolus extitit, qui ei in principatu successit. Quod idcirco fortassis plus justo visum est prosequi, ne similitudo hominum decursioque temporum in sequentibus injiciat scrupulum lectori: nempe præfatus Dux Carolus, primi ex Francis magni Imperatoris Caroli extitit avus. Tum subdit: Publicis igitur utilitatibus invigilante Angiso jam dicto, et Milone Archiepiscopo rebus humanis exuto... tunc subito Hildulphi nomen per ora omnium sonuit, quod vir esset nobilis, scientia eruditus, lingua urbanus, vita Deo hominibusque placita, ac moribus clero et plebi proficuis congruisque compositus. Mox sermo in aula Regis percrebuit, atque exiit edictum ut vir talis ac tantus pastorale subiret ministerium. Atqui tum Heraclius Imperator, tum Angisus, S. Arnulfi filius, ad seculum septimum omnino pertinent: obiit enim Heraclius anno 641; floruit vero Angisus potissimum sub Regibus Sigeberto et Childerico, nec excessit annum 687, immo necem ejus longe citius contigisse plerique arbitrantur: restat igitur, ut perperam huc intrusam et demortuo tunc temporis Trevirensi Archiepiscopo male afflictum fuerit Milonis nomen.

29 Tertio, idem Auctor expresse asserit cap. 20 quod emicuit ab ærumnabili incolatu hujus nostri exilii piissimus pastor S. Hildulfus quinto Idus Julii, cum ageretur annus ab Incarnatione Jesu Christi septingentesimus septimus consulatu Justiniani junioris Augusti, a Leone seu Leontio, contra eum rebellante, narium detruncatione deformati, iterumque imperantis, quinta Indictione, anno trigesimo sexto habitationis suæ in hujus terribilis eremi vastitate, quadragesimo vero a gloriosa Domini pontificis Maximini translatione. Errat tamen hic auctor dum subdit hanc mortem contigisse sub Sergio venerabili Papa qui sex annis prius e vivis excesserat. Quarto denique adjungit ipsemet auctor ejusdem Vitæ cap. 21, quod post gloriosi pontificis Hildulfi transitum, Reimburtus vir spectabilium ornamentis decenter præditus morum, concordii voto fratrum, regiminis subiit officium, quodque illius tempora et opuscula sub Regibus Theoderico atque Childerico

juniore

tocis variis

D

E

non parum
lucis acci-
piunt.

quæ ex tertia
Vita

AUCTORE
H. B.

juniore Pipinoque filio Dueis Caroli sunt deersa.
*Præfuit enim ut inferius dicitur idem Reimbertus
Mediano monasterio non minus quinquaginta annis.*

*Aliis argumentis evincitur, in Vita
S. Hildulfi tempora confusa fuissē.*

Accedit Vita
S. Deodati

Variis præterea hæc de sancti Hildulfi ætate
sententia confirmatur argumentis, aliunde pe-
titis. Primum petitur ex Vita S. Deodati Niver-
nensis Episcopi, quæ, cum anno 1049 ad summum
Pontificem Leonem IX delata, et in provinciali
synodo sanctæ Romanæ Ecclesiæ recitata fuisset,
ab eodem Pontifice decretum fuit, ut in Ecclesia
legeretur, unde in lectiones verbotenus digesta fuit,
et in choro ad Officium per multos annos a Canoni-
cis Sandeodatusibus deinceps recitata, ut constat ex
Legendario in illorum Archivio etiamnum servato,
de quo vide Commentarium prævium in eandem Vi-
tam die XIX Junii. In hac quippe Vita dicitur pri-
mo, quod beatissimus Hildulfus dignissimos sancti
Maximini artus transtulit quando ab incarnato
Domino sexagesimus sexagesimus septimus an-
nusolvebatur. Secundo, quod decurrente sex-
eentesimo septuagesimo primo anno, semper imi-
tandus pater Hildulfus, archipræsulatu Treviro-
rum abrenunciato, semet ad commoriendum
Christo addieens, huic aridæ eremo duleissimus
vieinus, et pacatissimus affinis accessit suo Deo-
dato. Tertio, quod eum divina miseratio emeritum
militem suum Hildulfum a nimio labore de-
erevisset in æternum requiescere, per dilectissi-
mum sibi Deodatum dignatus est eidem transitus
sui diem denunciare, et ut satageret ambas eo-
rum cellas (sicut res poscebat) disponere. Itaque
fratribus suæ cellæ designato abbate domno
Reimberto, valli autem Galilææ domno Marein-
nanno, emienit ab hoc exilio ab Incarnatione Jesu
Christi anno septingentesimo septimo.

ejusque cum
S. Hildulfo
societas,

C

31 Secundum petitur ex mutua inter B. Hildul-
fum et S. Deodatum in Vosago jam commorantes
amicitia et societate. Exinde enim necessario con-
sequitur, B. Hildulfum fuisse S. Deodato cœvum;
at certum est, seculo septimo S. Deodatum floruisse
et monasterium Vallis Galilææ construxisse; nec
non eandem vallem cum omni integritate a rege
Childerico II, et privilegium, pro monachorum ibi-
dem existentium quiete, a Nemoriano Archiepiscopo
Trevirensi impetrasse, ut videre est in ejus Vita ad
prædictam diem XIX Junii. Constat autem hæc am-
borum Sanctorum amicitia et societas non solum ex
eadem S. Deodati Vita, in qua graphice describi-
tur, sed etiam ex ea quæ inter illorum discipulos,
Sandeodatusenses nimirum et Medianenses monachos
continuavit, societate ac necessitudine; maxime vero
ex pia, et usque ad medium circiter seculum deci-
mum septimum servata consuetudine, ad se invicem
singulo quoque anno deferendi primum tunicas,
deinde corpora sanctissimorum suorum patronorum.

quæ tanta
fuit,

32 Charissimi Pontifices, inquit anonymus au-
ctor vite S. Deodati cap. 3, statuerunt semel in
anno, dum in hac vita manserint, alter alterius
cellam invisere, atque ibi sub noctem commanere,
quam insomnes totam in sanctis colloquiis et di-
vinis laudibus solebant expendere, dilueulo au-
tem ad suam redire... Et Dominus quidem Hil-
dulfus non procul a cella eum suis discipulis oc-
currebat venienti ad se Domino Deodato et suis,
quem data manu ducebat ad orationem, seun-

dum antiquorum patrum consuetudinem et insti-
tutionem S. Benedicti abbatis; sieque pariter,
oratione fusa, salutabant se invicem eum spiri-
tuali gaudio, et tum demum sociabantur sibi in
Saneto illibatae pacis osculo et in reliquo caritosa
affectionis officio. Idem piissimus pater Deodatus
faciebat carissimo suo Hildulfo, cui eum suis oc-
currebat, Mortha flumine transito; nam quoad
vixit, cellam priorem apud S. Martini oratorio-
rum non deseruit.

D

33 Post obitum vero sanctissimorum amicorum
a devotissimis discipulis, pergit auctor, observa-
tum fuit, quod a piissimis magistris recolebant
traditum, videlicet ut semel in anno et isti invi-
serent cellas eorum, et illi istorum, tamquam
præcipua pignora præferendo tunicas magistro-
rum; quibus eum tanta devotione occurreretur,
et tanta veneratio exhibebatur, ut duleissimi pa-
tres ad filios rediisse post longa seculorum volu-
mina eredrentur... Ergo hæc consuetudo tam-
pia et religiosa integerrime conservata est inter
hæc duo cœnobîa, donec sancta corpora, pluri-
mis miraeulis declarata, sublevarentur de terræ
gremio, divina disponente gratia. Tunc, quod
consueverant facere in tunicis Sanctorum usque
ad nostra tempora, conservarunt in corporibus
eorum eum eis invicem se visitando, aut sibi
complacito loco duleiter occurrendo, ubi inter se
pias commutando sarcinas, aliquamdiu velut pro-
prios Dominos gestare amant.

ut multis
post seculis

E

34 Perseveravit hæc eadem consuetudo ad me-
dium circiter (ut dixi) seculum XVII, convenientibus
huius rei gratia singulo quoque anno, feria V post
Pentecosten ex una parte Canonicis S. Deodati, et
ex altera parte monachis Mediani monasterii, ad sa-
cellum media inter utrumque cœnobium via erectum,
in loco satis amœno, qui Bellus campus dicitur, et
grandævis ac præaltis fagis consitus est; verum
anno 1635, grassante in Lotharingia sævissimo
bello, et capsâ S. Deodati cum magna parte sacra-
rum ejus Reliquiarum luctuoso concremata incendio,
intermitti cœpit, nec deinceps restituta fuit, quam-
vis illam renovare Lotharingica pace facta, hoc est
post annum 1661, Medianenses nostri non semel
tentaverint, eoque consilio ad prædictum sacellum,
die solita, invitatisque prius Sandeodatusibus Ca-
nonicis cum capsâ S. Hildulfi aliquoties accesserint;
præfati enim Sandeodatusenses hanc provinciam sibi
rursus imponere detrectarunt.

in filiis per-
severaverit;

F

35 Ritus in hac mutua Sanctorum pignorum de-
latione et commutatione servari solitus, sic describi-
tur ad calcem Officii proprii S. Hildulphi, Tulli
Lencorum anno 1668 recus: Feria quinta post
Pentecosten. Hæc die sie persolvi debet Offi-
cium, ut hora saltem sexta mediata discedi pos-
sit. Dieta prius antiphona, *Exurge Domine*, et
reliqua de more, ut in processionali habentur,
statim a choro per navim disceditur, cantando
Responsorium de Jerusalem. Tunc quatuor Laici
eapsam S. Hildulfi, in sacello ejusdem Sancti
præparatam, accipiunt deferendam post Religio-
sos. Finito Responsorio supradieto, dicitur hym-
nus *Veni Creator*. Deinde cantantur Responsoria
sequentia, etc. Cum autem perventum fuerit ad
erueem proximam capellæ, eapsa deponitur su-
per lapidem ad id deputatum, ibique omnes re-
manent, si necdum venerabiles Canonici S. Deo-
dati advenerint; si vero jam adfuerint omnes, eis
statim occurrunt hoc ordine. Primo Cantores
intonant Responsorium *Cum discipulis*; tum eru-
ees nostræ præcedunt, quas subsequuntur vicarii
nostri; deinde fratres per ordinem, duorum vel

institutis
utrinque
supplicatio-
nibus,

trium

A trium ad minus passuum inter unumquemque eorum interjecto spatio. Tunc capsam ipsam sequitur Religiosos, quousque a venerabilibus Canonicis assumatur deferenda, quam intortiva nostra tam in exitu quam in reditu hinc inde comitari debent; post hanc vero populus incedit.

in quibus
utriusque
Sancti cor-
pora

36 Cum autem tantillum progressi fuerint fratres, quatuor ex illis deputati paulisper a latere ceteros Religiosos cum modestia et gravitate bini incedentes præcedunt, capsamque S. Deodati adcurrent, quam cum reverentia suis humeris imponunt; ibique remanent usque dum ceteri religiosi ad prædictam sancti Deodati capsam, cum cantu deducendam, ad sacellum itidem accurrentes, ad illos pervenerint, quos subsequenter. Transeuntes autem fratres e regione Canonicorum, capitibus nudatis, mediocri cum reverentia illos salutant: ubi vero perventum fuerit ad locum, depositis utrimque capsis ante sacellum, propter nimiam sacelli angustiam, universo populo foris remanente, fratres post Canonicos illud ingrediuntur, ipsius partem dexteram occupantes, genibusque flexis e regione altaris toto Missæ tempore permanent. Dicitur Missa; post offertorium celebrans exhibet brachium sancti Hildulfi deosculandum Canonicis et nobis. Antiquior canonicorum primus deosculatur (licet honestatis causa invitet antiquiorem ex nostris), quem sequitur præfatus antiquior ex nostris, sicque alium Canonicum alius frater pro numero Canonicorum ibi existentium... Finita Missa post Canonicos egredimur.

soleni ritu
adversum
deferrentur.

37 Tum duo ex nostris intonant Responsorium *Ex locorum*, ut infra; illi autem quatuor fratres nostri, qui capsam sancti Deodati detulerunt, iterum eam accipiunt ac per eandem viam, qua venerant, in locum in quo acceperant, eam referunt, præcedentibus itidem Religiosis, dantque hominibus ad id deputatis, seseque fratribus statim conjungunt. Responsorium. *Ex locorum* vicina et antiqua notitia Deodato charissimus Hildulphus erat inclitus, alleluia. * Qui Primas Trevirensium nuper intrarat Thalamum * Deodato charissimus. Gloria Patri et Filio. Deodato charissimus. Quæ omnia paulo fusiùs hic enarrare operæ pretium esse duxi, quia constans et perpetua hæc consuetudo statim ab obitu sanctorum Deodati et Hildulfi exorta, ad ætatem scriptoris Vitæ S. Deodati integerrime conservata, et ad hæc nostra ferme tempora religiose continuata locupletissimum mihi videtur præbere testimonium de amicitia et coætaneitate utriusque Sancti.

Abbatum
Medianen-
sium

38 Tertium petitur ex Libello de successoribus S. Hildulfi in Vosago; hoc est in Mediano, quod condidit monasterio; si enim obitus ejus ad finem seculi octavi differatur, ut differri necesse est ab auctoribus oppositæ sententiæ, non relinquetur locus qui tribus primis ejusdem Sancti successoribus tribuatur. Certum quippe est, Fortunatum, qui quartus a dicto obitu Mediani monasterii extitit abbas, administrationem suscepisse a Carolo Magno initio seculi noni, dissidentibus de eligendo abbate Medianensibus Monachis. Contra vero cum sancti Hildulfi obitus ad initium seculi octavi revocatur et anno Christi 707 constituitur, assignati primis illis ejusdem Sancti successoribus anni integrum seculum octavum perficiunt, et usque ad imperium Caroli Magni perveniunt ut ex sequenti serie patebit.

successio or-
dinari non
potest

39 S. Hildulfus obiit anno Christi 707. Regimburtus alias Reimburtus S. Hildulphi immediatus successor, præfuit annis non minus quinquaginta, ut est in Vita, illiusque tempora et opuscula sub

Regibus Theodorico atque Childerico juniore, Pipinoque filio Ducis Caroli sunt decursa 50. Sindrabertus, Regimburti successor, post vincti et eo amplius annos vel potius post triginta et eo amplius annos ut testatur Joannes de Bayono, qui posteriorem numerum legisse videtur in eo præfati libelli de successoribus sancti Hildulfi codice, quo in conscribenda historia Medianensi usus est, quique hos triginta et eo amplius annos conjici ait ex chirographis illius temporis, quo Sindrabertus vixit; hist. Median. lib. 2, cap. 10. Dentur ergo Sindraberto regiminis anni 32. Madaluinus, Sindraberti germanus et successor, rexit annis 12. Qui omnes anni simul juncti efficiunt 801.

40 Non equidem diffiteor, Fortunatum illum, qui Madaluino successit, Gradensem potius quam Hierosolymitanum fuisse Patriarcham, neque in Franciam venisse, aut ad Carolum Magnum accessisse ante annum Christi 803 ut ex Ughello, Italia sacra tom. 5, Cointio, Annal. Eccles. Franc. tom. 6, et Mabillonio Annal. Bened. tom. 2 lib. 26, colligitur. Quo posito, consequens est, illum non fuisse prius institutum Mediani monasterii abbatem. Sed primo, nihil obstat quin Sindraberto qui triginta et eo amplius annos vixisse dicitur, triginta tres quatuorve regiminis annos concedamus. Secundo, facile, altercantibus inter sese de eligendo abbate Medianensibus monachis, electio ad id tempus protrahi potuit, inquit Mabillonius.

si ultra an-
num 707 S.
Hildulfus
vixit;

41 Quartum petitur ex eo quod opposita sententia funditus evertit ac destruit totam sancti Hildulfi historiam. Nam si hic Sanctus Miloni in archiepiscopatu Trevirensi, Pipino jam regnante transactoque jam medio seculo octavo successit, certe nec S. Maximini reliquias transtulit, nec sanctam Othiliam baptizavit, nec B. Deodato. cœnobii Vallis Galilææ conditori, amicus fuit, nec denique Medianum construxit monasterium, in quo jam inde ab initio ejusdem seculi florebat Reimburtus abbas, quem secuti sunt Sindrabertus, Madaluinus et Fortunatus, qui tempore Caroli Magni eidem monasterio præfuit. Longe autem credibilis est, Auctores Vitæ sanctorum Hildulfi et Deodati, qui hæc omnia accurate recensent, exactam principum et Episcoporum chronologiam ignorasse, quam veram præcipuarum rerum ab his Sanctis gestarum historiam nescivisse. Unde ex hujusmodi rebus ab eis gestis, certoque tempore alligatis, emendanda potius venit hand satis comperta prædictis auctoribus chronologia, quam ex ejusdem chronologiæ repugnantia rerum ab ipsis relatarum veritas deneganda.

nec in oppo-
sita opinione

42 Quam vero ignota fuerit illorum temporum scriptoribus prædicta chronologia, evidenter patet exemplo interpolatoris tertiæ S. Hildulfi Vitæ, qui licet obitum ejusdem Sancti expresse assignet v Idus Julii anni 707, et Pipinum qui in prima Vita Galliarum rempublicam florentissime gubernasse dicitur, non fuisse Pipinum Caroli Magni genitorem multis ostendat, attamen tanta laboravit incertitia chronologiæ Archiepiscoporum Trevirensium et Episcoporum Tullensium, ut B. Hildulfum et Miloni Archiepiscopo Trevirensi successisse, et paucos post annos, relicta Trevirensi Cathedra, Jacobum Episcopum Tullensem de secreto habitationis loco consuisse asserat; sicque obitum Milonis et præsulatum Jacobi, quos non nisi post medium seculum octavum contigisse certum est, ad medium circiter seculum septimum necessario revocet.

constare sibi
potest totius
vitæ historia,

43 Quintum denique petitur ab auctoritate gravissimorum ac doctissimorum virorum qui quæstione de ætate S. Hildulfi superiore seculo accuratissime discussa, hanc sententiam tamquam veriore ac

quam tamen
vindictat eru-
ditorum con-
sensus,

AUCTORE
H. B.

certiorem sequuti sunt, ac præsertim : Godefridi Henschenii in sua de tribus Dagobertis Francorum Regibus Diatriba lib. 4 § 5, et in annotatis ad Vitam sancti Maximini Trevirensis die xxix Maii cap. 2 ; Caroli Cointii in Annalibus Ecclesiasticis Francorum ad annum Christi 667 num. 34, et ad annum 676, num. 23 ; Joannis Mabillonii in Annalibus Benedictinis lib. 15, num. 58, et lib. 16, num. 87 ; Francisci Riquetii insignis ecclesiæ collegiæ S. Deodati præpositi, in suis memorialibus historicis et chronologicis ad Vitam ejusdem sancti Deodati, nec non in suo systemate historico et chronologico Episcoporum Tullensium cap. 15 et 17. Quibus jure merito accensendus R. P. Alexander Wilthemius Societatis Jesu presbyter in manuscriptis Annalibus Samuælianis ab eo adornatis. Quamvis enim hic auctor pro conciliandis oppositis de ætate sancti Hildulfi sententiis, duos Hildulfos statuendos esse opinatus sit, unum scilicet qui Numeriano, alterum qui Miloni in Archiepiscopatu Trevirensi successerit, nihilominus late, probat Hildulfum, Numeriani successorem pariter fuisse sancti Maximini translatoem, sanctæ Othiliæ baptistam, B. Deodati amicum, et Mediani cænobii auctorem : quæ omnia seculo septimo contigisse indubitanter affirmat.

B

explosa S.
Ludgeri ad
Rixfridum
epistola.

44 Opponi quidem hic nobis potest epistola sancti Ludgeri ad Rixfridum Trajectensem Episcopum, a Surio Vitæ sancti Switberti adjuncta ad primam diem mensis Martii, in qua legitur, sanctum Stephanum Papam ad petitionem Christianissimi Regis Pipini anno 755, commisisse vices suas ad experiendum actus, virtutes et gesta ac miracula sancti Switberti, ad canonizandum ipsum sanctum vice ipsius, venerabilibus patribus et Pontificibus sancto scilicet Hildolfo Trevirorum et Bonifacio Moguntinorum Archiepiscopis, etc., verum supposititiam esse hanc sancti Ludgeri Epistolam, et contentam in ea de Canonizatione sancti Switberti narrationem merum esse figmentum, jam pridem viri docti quamplures ostenderunt, omnium vero eruditissime (inquit Mabillonius Ord. S. Benedict. seculo 3, part. 1, in elogio historico sancti Switberti) Socii Bollandiani in Commentario prævio ad Vitam sancti Ludgeri die 26 Martii.

C

§ IV. De Archiepiscopatu S. Hildulfi.

Catalogi Epi-
scoporum

Non est hic quæstio de nomine sed de re, hoc est de pontificatu Trevirensi ; fueritne S. Hildulfus illo decoratus vel non. Cum enim Archiepiscopi nomen serius usurpari caperit, prædictum pontificatum nisi sub Episcopi nomine procul dubio obtinere non potuit. Episcopis Trevirensibus B. Hildulfum omnes auctores accensent ; sed duo sunt quæ recentioribus nonnullis aliquem dubitandi locum dederunt, utrum verus ac proprius ecclesiæ Trevirensis Episcopus fuerit, an vero Chorepiscopus tantum, hoc est Episcopus vicariam dumtaxat habens in civitate vel in diocesi Trevirensi administrationem. Primum est quod in uno aut altero veteri Episcoporum Trevirensium catalogo nulla Hildulfi mentio facta reperitur. Secundum vero est, quod ab omnibus Vitæ ejus aliisque posterioris ævi scriptoribus Miloni in episcopatu Trevirensi substitutus fuisse dicatur, quod nullatenus fieri potuisse ex mox dictis liquido apparet. Verum hæc tanti non sunt momenti ut nos ab antiqua et communi de episcopatu S. Hildulfi sententia dimoveant. Nam primo certum est, plures in diversis ecclesiis reperiri imperfectos Epi-

scoporum catalogos, in quibus non pauci desiderantur, quos aliunde constat earumdem ecclesiarum episcopatum gessisse.

D

46 Secundo, B. Hildulfus sedem episcopalem Trevirorum longe ante mortem dimisit et in Mediano, quod condiderat, monasterio diem clausit extremam. At frequens occurrit in veteribus Episcoporum Catalogis omissio illorum, qui in sua sede defuncti non sunt, uti se observasse per litteras ad me datas testatus est, in hoc genere versatissimus R. P. D. Edmundus Martenius, qui et sequentia suppeditavit exempla. In veteri Archiepiscoporum Remensium Catalogo consignati non reperiuntur, nisi manu recentiore, quatuor Archiepiscopi, videlicet : Abel, Hugo Viromandensis, Gerbertus et Manasses, qui omnes sede sua pulsati aut sponte cedentes alio recesserunt. In nullo etiam ex antiquis Ebredanensium Archiepiscoporum catalogis reperitur Chramlinus, qui Theodorici regis tempore in conventu Episcoporum Marlaci (ut ex ejusdem regis diplomate Mabillonius conjicit Annal. Benedict. tom 1, lib. 16, n. 79) habitu destitutus fuit.

sæpe imper-
fecti sunt,

47 Consultone au casu fieret hæc talium Episcoporum omissio, judicent eruditi antiquitatis investigatores. Crediderim, ex diptychis et necrologiis ecclesiarum cathedralium plerumque conflatos fuisse catalogos Episcoporum, in hisce vero diptychis et necrologiis ut plurimum inscripta non fuisse nomina Episcoporum, qui e sede sua vel dejecti fuerant, vel alia ex ratione, etiam pia, recesserant. Certe supra nominatus Abel Rhemorum Archiepiscopus fuit, vir Sanctus, deque ecclesia Remensi bene meritus, nec tamen in ejusdem ecclesiæ diptychis nomen illius extabat. Nam de illo hæc habet Fulcuinus abbas Laubiensis : De Abel quoque tale quid comperimus. Remis nuper cum fuisset et cum viro venerabili et illarum partium eruditissimo Adalberone archiepiscopo confabularemur, inquirentibus nobis originem ejusdem urbis et in ea Episcoporum successiones ; prolatis ejusdem civitatis pontificalibus gestis, in eis inventum est, quod in eadem civitate Abel quidam fuerit Episcopus, qui in ea plura acquisierit vel ordinaverit : finis vero ejus quis fuerit scriptor gestorum ejus aut nescivit, aut omnino tacere voluit. Nos collatis undecumque temporum numeris, hunc eundem Abel et nostrum fuisse et Scottum, et Episcopum facili ratione probavimus ; sed quia scriptori ejus incertus extitit finis, longinquitas forte fecit itineris, et viri religiosi voluntaria privatio et amor patriæ cœlestis. Dixit etiam Episcopus supra nominatus, prædecessorum suorum ductam usque ad se consuetudinem, ut inter Missarum solennia, in ea speciali commemoratione defunctorum, quæ supra diptychia dicitur, quotidie in aurem presbyteri recitante silenter subdiacono, omnium ipsius sedis nomina viritim recitentur Episcoporum ; satisque mirari se, quod in ea commemoratione iste non inveniatur. Hæc Fulcuinus in libro de gestis abbatum Lobiensium cap. 7, apud Dacherium Spicilegii tom. 7 (voluit dicere vi, pag. 251).

E

præsertim in
omittendis
iis, qui se-
dem deserue-
runt,

F

48 Tertio ex veteribus Episcoporum Catalogis nonnulli eo insuper vitio laborant, quod inscripti in illis Antistites perturbato interdum successionis ordine recenseantur. Nec certe mirum id videri debet, quantum ad illos spectat Episcopos, qui amisso dimissove episcopatu, a suis ecclesiis recesserunt, et extra sedem defuncti sunt. Cum enim post illorum obitum, qui sæpe etiam iisdem ecclesiis ignotus erat, in diptychis mortuorum et necrologiis non inscriberentur, facile accidit, ut in Ca-

quod exem-
plis proba-
tur.

talogis

AUCTORE
H. B.

A catalogis ex hujusmodi diptychis et necrologiis forte depromptis omitterentur; deinde vero a posterioribus illorum Catalogorum conditoribus sen correctoribus adjicerentur quidem ejusdem sedis Episcopis, sed male interdum servato successionis ordine, quem nesciebant.

Postea quandoque addita nomina,

49 Hac (ui fallor) ratione factum est, ut et in veteri illo Trevirensium Episcoporum Catalogo, qui, teste Mabillonio *Annal. Bened.* tom. 1, lib. 15 num. 57, exstat in Bibliotheca monasterii sancti Gislei in Hannonia, Trevirenses pontifices illorum temporum, de quibus hic agitur, nudis nominibus (ut in diptychis fieri solebat) recenserentur hoc ordine: Modoaldus, Numerianus, Basinus, Liutwinus, Milo, Wiomadus (omisso nempe S. Hildulfo) et postmodum a recentiore aliquo chronologia ac successionis Episcoporum Trevirensium haud satis gnaro, eidem Catalogo sanctus pontifex jure quidem merito inditus, sed Miloni perperam substitutus fuerit. Inciderunt fortasse in hujusmodi catalogum Scholastici illi, qui vitam et gesta sancti Hildulfi seculo decimo breviter studuerunt; cumque in eadem Episcoporum Trevirensium chronologia nihilo peritiores essent, Sanctum hunc pontificem Miloni successisse facillime crediderunt, et in breviori quam adornabant illius vita tradiderunt, unde ceteri postea scriptores in errorem inducti.

sed locis non suis restituta

50 Ut ut sit, fatendum quidem est, Miloni in sede Trevirensi succedere minime potuisse B. Hildulfum, qui longe ante Milonem, abdicatione priorem Episcopatu, obiit; sed inde consequens non est, ipsum nulli alii successisse, atque Episcopum Trevirensium nunquam extitisse; contrarium enim probant innumera diversi generis monumenta. Et primo quidem, illum ad episcopalem Trevirensis ecclesiae dignitatem evehctum fuisse, docet tam vetus quam nova Antistitum Trevirensium historia. Secundo, Lupus Servatus id ipsum aperte innuit in Vita sancti Maximini cap. 11, dum translationem sancti Maximini narrans ait: Igitur venerabiles Episcopi Hildulfus, Clemens atque Gotbertus convenientes in unum, et quod venerat diligenter examinantes, transferenda B. viri ossa ex memorata crypta et in loco, ubi nunc sunt sita, judicare ponenda. Primus inter hos Episcopos nominatur Hildulfus, haud dubie quod praecipuam in ecclesia Trevirensi dignitatem et auctoritatem obtineret; nec certe decebat aut licebat ad examen et iudicium illud procedere absque consortio Episcopi Trevirensis, ad quem maxime ea res spectabat. Tertio, sanctus Petrus Damiani opusculo 19, disertis verbis testatur, S. Hildulfum Trevirensium Archiepiscopum extitisse. Porro, inquit, Hildulfus Trevirensis Archiepiscopus quantae sanctitatis quamque mirificae vitae vir fuit, spatiosus occidens non ignorat.

Pro episcopatu Trevirensi sunt vitae omnes,

51 Quarto, idem produnt omnes S. Hildulfi Vitae, quarum prima ad illius aetatem quodammodo pertingit, cum circa annum 964 excerpta sit ex Actis veraci stylo digestis, volumine non parvae quantitatis, ab his quibus contigit ejus sedulitate tunc temporis perfrui; ut conceptis verbis profitentur adhibiti ad haec S. Hildulfi Acta brevianda Scholastici. Quinto, accedit antiqua S. Deodati Vita, in qua non tantum asseritur, B. Hildulfum Trevirensium Archiepiscopum extitisse, relictoque postea episcopatu in Vosagum secessisse; se diu super annotatur, ipsum sanctum Pontificem S. Deodato concessisse privilegium, quod a duodecim Episcopis subscriptum fuisse dicitur. Qui vero tale privilegium concedere potuisset, si vere Trevirensis episcopus non fuisset? Sexto denique, idem confirmant omnia Kalendaria, Breviaria, Missalia, tam antiqua quam nova, ec-

clesiae Trevirensis, Mediani monasterii omniumque aliarum ecclesiarum S. Hildulfi memoriam colentium, in quibus omnibus constanter Trevirensis Episcopus vel Archiepiscopus nominatur.

52 Restat igitur investigandum, quo tandem ordine ac loco inter Episcopos Trevirenses B. Hildulfus sit reponendus. Illum Modoaldi successorem, Numeriani vero decessorem aestimavit Mabillonius, *Annal. Bened.* tom. 1, lib. 15, n. 58 et lib. 16, num. 16; sed ab hac ejus sententia discedere cogimur. Nam Numerianus unus est ex Episcopis pro quorum consilio sanctus Sigebertus Rex privilegium concessit pro Stabulensi et Malmundariensi monasteriis, ut constat ex Childerici II Regis, idem Privilegium confirmantis, diplomate, quod integrum exhibent Socii Bollandiani in *Analectis ad Vitam ejusdem S. Sigeberti* 1 die Februarii. Praerat igitur Numerianus Ecclesiae Trevirensi jam a tempore S. Sigeberti regis, qui anno 656 vita defunctus est. Nec obstat quod in dicto S. Sigeberti regis privilegio, Nemoriani loco legatur Attalenus. Quamvis enim Childericiani diplomatis perscriptor seu Notarius in hoc forte nomine erraverit, fieri tamen minime potuit, ut Episcopis, quorum consilio S. Sigebertus usus fuerat, Nemorianum annumeraret, nisi initia episcopatus ejusdem Numeriani, aetatem sancti Sigeberti attigisse aut datam hujusce diplomatis quibusdam saltem annis praecessisse constitisset, quod ad praesentem quaestionem sufficit.

sed non facile disponitur

53 Pervenit procul dubio Numeriani episcopatus ad inchoatum Childerici II, regnum. Id probat privilegium ab ipso datum, pro monasterio sancti Deodati, quod integrum vulgavit Mabillonius in appendice altera tomi primi *Annalium Benedictinorum* num. 25. Licet enim in hoc privilegio annus non exprimatur, indultum tamen dicitur: quatenus monachi, qui solitarii nuncupantur, de percepta quiete valeant juvante Domino per tempore exultare et sub ipsa sancta Regula viventes, beatorumque vitam Patrum sectantes, pro statu ecclesiae Catholicae et pro desiderabili salute Childerici gloriosi principis plenius Dominum valeant exorare. Datum fuisse hoc Numeriani privilegium anno 664 putavit Riquetius.

ordo successionis,

54 Sed si (ut annotarunt Socii Bollandiani in annotationibus ad Vitam S. Deodati ab ipsis datum die XIX Junii, tota ratio ipsum huic anno describendi Riquetio fuit quod Gisloaldo Episcopo Virdunensi, sicut et Childulfo Metensi et Eborino Tullensi comprovincialibus Episcopis inscriptum est, item vero Gisloaldus juxta Vasseburgium obiit anno 665, inde solummodo probatur, serius quidem concessum non fuisse istud privilegium, sed nihil obstat, quin prius concedi potuerit, cum et Childericus regnare coeperit anno saltem 660 et tres illi comprovinciales Episcopi jam pridem ecclesiis suis praesiderent. At sive anno 664, sive aliquo priore datum sit hoc privilegium, certum est, Numerianum in sede Trevirensi non excessisse annum 666; siquidem anno 667, quo S. Maximini reliquias B. Hildulfus transtulit, eandem ipse sedem jam conscenderat, qua deinde relicta anno 671 in nostram solitudinem se se recepit, ut constat tam ex tertia ejusdem Sancti quam ex antiqua S. Deodati Vita. Modoaldo itaque non S. Hildulfus, sed Numerianus, Numeriano vero S. Hildulfus successit, cujus sententiae primus Auctor fuisse videtur Godefridus Henschenius, in *Diatriba de tribus Dagobertis Francorum regibus* lib. 4, num. 5, quem secutus est Franciscus Riquetius in *systemate Chronologico historico Episcoporum Tullensium* cap. 27, sect. 3.

variis variis adstruentibus

F

55 Nec quemquam morari debet, quod multo lon-

AUCTORE
H. B.
quæ utcum-
que compo-
nuntur.

longiorem Numeriano Pontificatum tribuat Mase-
nius, in epitome Annalium Trevirensium lib. 7 ad
annum Christi 657, ubi narrato Modoaldi exitu, sic
ait : Ad Numerianum deinde, ut sanctimonia
excellebat, quæ tunc dabat præcipuum in ele-
ctione suffragium, pontificalis cura translata est,
cujus licet regendi tempora Browerus metiri se
posse neget, constat tamen anno Childerici Re-
gis octavo, quem Christi 670 facimus, etiamnum
superfuisse ex diplomate ejusdem Stabulensibus
concesso. Unde mirari desinet, qui me ultra
Browerum ejus vitæ tempora extendere videbit.
Evidens enim est, Masenium in eo deceptum fuisse,
quod integrum non viderit Childerici Regis diplo-
ma, in quo quamvis Numeriani mentio fiat, non
tamen ait Childericus, se per consilium Numeriani
illud concessisse, sed solummodo, B. Remaclum ab
ipso confirmationem petiisse præcepti quod bonæ re-
cordationis patruus ejus Sigebertus, quondam Rex,
pro Stabulensi et Malmundariensi Monasteriis, per
consilium pontificum ipsius temporis, id est Hum-
berti, Numeriani, Gisloldi,.... dederat. Ex qui-
bus verbis tantum abest ut sequatur, Numerianum
anno Childerici Regis 8, superfuisse, ut contrarium
potius inferendum videatur.

B

§ V. De monasterio S. Hildulfi.

Describan-
tur Vosagi
montes

Relicto itaque episcopatu Trevirensi B. Hildulfus
secessit in Vogesum seu Vosagum montem,
qui juga sua longe expandens, Lotharingiam ab Al-
satia dirimit, et in occidentali ejusdem montis late-
re (quod hodie Lotharingiæ ditioris est) substitit,
juxta fluvium a rapido cursu corrupte Rabodonem
(Rabodeau) dictum, ad radicem asperrimi montis,
e cujus cacumine præcelsa rupes eminet, quæ, teste
Joanne de Bayono olim Balma dicebatur. Exstat
hic locus media fere via, ab urbe Nanceiana Lotha-
ringiæ metropoli, ad urbem Colmariensem in Alsatia
superiore percelebrem, inter Sandeodatense (saint
Diez) et Ravonense (Ravon), eidem viæ superstrata
oppida, ab hoc quatuor, ab illo sex, a Morta (la
Meurte) vero amue, in quem prædictus fluvius Ra-
bodo influit, duobus duntaxat milliaribus distans.

et condita in
iis monaste-
ria,

C

57 Perpetua tunc monti Vosago superfusa erat
silva, feris quidem abundans, sed hominibus plane
deserta. Hanc tamen intercidere, subjectamque ter-
ram sparsim colere in ejusdem loci confiniis jam
cœperant : tum S. Gundebertus, Senonum Episco-
pus, Senoniensisque cœnobii ab oriente conditor ;
tum beatus Deodatus, Nivernensis Episcopus, et mo-
nasterii Juncturarum, alias dicti Vallis Galilææ, a
meridie Auctor ; tum denique primus ecclesiæ Sty-
vagiensis ab occasu institutor, quisquis ille fuerit.
At sive ob nimiam convallis angustiam, sive ob cir-
cumsistentium montium asperitatem, inculta ac de-
serta eo usque remanserat media illa regio, quam
B. Hildulfus, occultioris solitudinis amore captus,
elegit.

quorum me-
dium fuerit
id quod ex-
struxit San-
ctus,

58 Neque tamen in hac latebra vir sanctus diu
latere potuit, sed mox plerisque ad ejus magisterium
concurrentibus discipulis, illorum piis desideriis ac
deprecationibus permotus, de ædificando ibidem mo-
nasterio cœpit cogitare. Et quia congruens huic ope-
ri perficiendo spatium non habebat, eo quod, ut
Richerius Chronici Senoniensis lib. 1, cap. 11 as-
serit, confinia Senoniensis Ecclesiæ et monasterii
Styvagiensis ibidem jungebantur, impetrata ab
utraque ecclesia aliquanta terræ portione, sus-
ceptum consilium prosecutus est, et ad optatum finem

perduxit. Satis amplam ac spatiosam fuisse portio-
nem illam, quam B. Hildulfus ab ecclesia Senoniensi
impetravit, colligitur ex vulgato a Mabillonio,
Annal. Bened. tom. 5, in appendice altera num. 22,
Childerici II Regis præcepto pro eadem Senoniensi
ecclesia, in quo concessi ab eodem Rege territorii
Marchiæ termini et confinia describuntur ; sed longe
minorem et angustiore esse portionem illam, quam
a Monasterio Styvagiensi idem Sanctus obtinuit, inde
patet, quod « ex eodem latere locum, qui nunc san-
ctus Blasius dicitur cum nemoribus, et montem, qui
« Fulcodi rupes appellatur, cum multo terræ spatio
« adjacente Beggo, vir nobilis et locuples, B. Hil-
« dulfus ad monasterium suum ampliandum contu-
« lit, » ut idem Richerius expresse testatur, Chro-
nici Senoniensis lib. 1, cap. 12 ; et in omnibus ejus-
dem Sancti Vitis legitur.

59 Extructo monasterio, quia (inquit ipsemet
Richerius) de nomine loci, qui antea nomen non
habebat, B. Hildulfus anxius erat, considerata
ejus positione, quia ab oriente Senoniense Mo-
nasterium, ab occidente Styvadium, a meridie
Juncturas, quæ nunc sanctus Deodatus vocatur,
a septentrione autem Bodonis monasterium ha-
bebat, illum suæ habitationis locum Medianum
monasterium appellavit ; quod nomen usque ho-
die perdurat. Crescente autem multitudine tam
Clericorum quam Laicorum ad B. Hildulfum con-
fluentium, quia tot monachi in tam arcto et angusto
loco simul habitare nequibant, diversas cellas in con-
cessis sibi circumjacentibus locis idem Sanctus (teste
eodem Richerio ibidem) extruxit « nempe ad septem
« abietes, ad sanctum Joannem de Hurimonte,
« apud Orbacum, apud sanctum Projectum, apud
« Visivallum, ad Altam petram, quæ monasterio
« supereminet, et ad locum in summitate montis,
« qui Roberti fons dicitur, denique ad Begonis
« cellam, quæ nunc sanctus Blasius vocatur. Fra-
« tres vero, qui in prædictis cellis sub regimine
« S. Hildulfi habitabant, æstimantur quasi numero
« trecenti. »

60 Quam in easdem cellas illarumque mona-
chos tum clericos, tum laicos potestatem et auctori-
tatem B. Hildulfus vivens exercuerat, eandem, ipso
defuncto, retinuerunt posteriores Mediani monasterii
abbates ; cumque extricatis et subactis silvestribus
agris, illuc villici aliique sensim accolæ concessis-
sent, factum est ut monachorum cellæ in parochias,
illorumque oratoria in ecclesias parochiales conver-
terentur, et in illas abbatum Mediani monasterii
jurisdictio simul extenderetur. Quo pacto concretum
et coalitum esse crediderim, proprium et separatum
earundem parochiarum districtum, in quo prædicti
abbates omnimodam in clerum et populum jurisdi-
ctionem hactenus exercuerunt. Præter has in Me-
diani monasterii districtu conclusas cellas, extiterunt
aliæ alibi, eidem monasterio postea addictæ subje-
ctæque cellæ, sed ab eo successu temporis detractæ,
inter quas primum locum obtinet Cella Bellæ vallis,
quæ a Gerardo Comite Vadcmontano, Theodorici
Ducis Lotharingiæ fratre, desinente seculo XI fun-
data, et Nanceium auctoritate Apostolica ineunte
seculo XVII translata, quibusdam factis bonorum
accessionibus, initio hujus XVIII seculi, in præcipuum
et abbatiale monasterium erecta et commutata est.

61 De primævo monachorum Mediano-monaste-
riensium vivendi modo nullus hic mihi videtur du-
bitandi locus ; nam cum seculo septimo omnia fere
monasteria sub sanctorum Patrum Benedicti et Co-
lumbani regula condita et ad eam ordinata sint, ut
probat Mabillonius in præfatione ad Acta Sanctorum
Ordinis nostri seculo 1, eandem, procul dubio, B.

additis sub-
inde cellis
aliis

quæ postmo-
dum in pa-
rochias ere-
ctæ sint.

Quam olim
regulam præ-
fessi fuerint
Medianen-
ses :

Hildu-

A Hildulfus suscepit, et discipulis suis servandam tradidit. Sed maximum hujus rei argumentum est tum arctissima, quæ inter eundem Sanctum et B. Deodatum illorumque discipulos semper intercessit animorum conjunctio, tum susceptum a sancto Hildulfo, post B. Deodati mortem, regimen monasterii Vallis Galilææ. Qui enim hoc regimen illi convenire potuisset, si idem institutum eandemque vivendi regulam cum sancto Deodato et Vallis Galilææ monachis non tenuisset? At ex privilegio Numeriani Archiepiscopi Trevirensis, pro monasterio Vallis Galilææ, constat, hoc idem monasterium a sancto Deodato constructum fuisse sub Regula B. Benedicti et sancti Columbani abbatis. Eandem igitur B. Hildulfus sibi suisque Medianensibus monachis præstituerat. Crescente autem deinceps Regulæ sancti Benedicti existimatione et auctoritate, hanc solam Medianenses in hodiernam usque diem retinuerunt ac professi sunt.

anno 1604
nunti Vato-
nensibus.

B sancti Vitoni (vulgo S. Vanne) Virduensis monasterio sancta societate, Reformatæ congregationi sanctorum Vitoni et Hildulfi, nomen et initium dedit, ex qua deinceps congregatione, quasi ex scaturiente solo, omnis monasteriorum Lotharingiæ, Franciæ et Belgii Reformatio prodiiit.

Quis sit ho-
die monaste-
rii status.

63 Non admodum ampla, sed satis venusta et ad pietatem excitandam congruenter instructa est ecclesia Mediani monasterii, quæ a B. Hildulfo primitus constructa, et sub invocatione Beatissimæ Virginis Mariæ dedicata, a posterioribus deinde abbatibus augustior est reddita, et nunc ipsiusmet S. Hildulfi titulo decorata. In ea plures asservantur insignes Sanctorum reliquiæ, nempe sacrum ejusdem S. Hildulfi corpus, nec non veneranda sanctorum discipulorum ejus Joannis et Benigni confessorum, sanctique Bouifacii Martyris ex Thebæa Legione corpora. Item corpus (capite ac paucis aliis ossibus exceptis) S. Maximini Trevirensis Episcopi, quod Sammarimianis ablatum et ad hanc ecclesiam translatum olim fuisse, antiqua fert ejusdem Mediani monasterii traditio. Præterea S. Spinuli-confessoris S. Hildulfi discipuli, maxilla, reliquo corpore ad cellam Bellæ vallis olim translato. Claustrum, dormitorium, officinæ ceteraque Mediani monasterii ædificia sunt egregia et monasticis exercitiis commodissima. Selecta est illius bibliotheca, nec tamen voluminum numero cuiquam ex illis quæ in Lotharingiæ partibus existunt, inferior. Eidem monasterio ampla olim fuerunt dominia et prædia, quorum magnam partem variis causis et modis amisit; sed hodieque supersunt illi facultates triginta monachis juxta Regulam alendis sufficientes, illiusque conventus hoc anno salutis 1718, totidem constat, quibus ego, licet indignus, præsum, utinam et proxim!

C

§ VI. De Cultu sancti Hildulfi.

Crescentibus
ad Sancti
tumulum
miraculis,

Ut certum est, Medianenses ac Sandeodateses B. Hildulfi discipulos, de illius sanctitate ac beatitudine nunquam dubitasse, ita etiam constat, peculiarem ab iis aliquem cultum ei statim ab obitu impensum fuisse. Hinc summa illa veneratio tuicæ ejus adhibita, quam Medianenses singulo quoque anno cum Sandeodateses inviserent, tamquam sacrum pignus præferebant, et cui cum tanta devo-

tionem a Sandeodatesibus occurrebatur, ut superius annotatum est. Verum cultus B. Hildulfi non diu stetit amborum, quibus vivens præfuerat, cœnobiorum terminis circumscriptus, sed brevi clarescentibus ejus miraculis, longe lateque diffundi cœpit. Quamobrem sacrum ejus corpus ex oratorio sancti Gregorii, in quo ab initio humatum fuerat, in majorem Mediani monasterii basilicam, beatissimæ semper Virgini Mariæ dicatam, illatum est. Rem sic narrat tertiæ ejus Vitæ Auctor cap. 20: Tandem officiose curato cadavere semper reminiscendi Patris, humaverunt illud in basilica B. Papæ Gregorii, a dextris altaris... verumtamen cum lux meritorum B. Hildulfi crebris claresceret miraculis, relatum ab ecclesia sepulturæ suæ mirabile corpus, devotione ac studio fratrum, templo B. Mariæ Virginis est illatum, in quo dextrorsum eleganti curvato fornice, aliquanto delituit tempore.

65 Quo Christi anno, quoque sub abbate facta sit hæc sacri corporis illatio, hic non tradit tertiæ illius Vitæ auctor; sed id ipsum in adjecto libello de sancti Hildulfi successoribus non obscure indicat, cum de Madaluno, tertio post transitum beatissimi Viri abbate hæc ait: Decedenti Sundraberto successit Germanus ejus Maldaunus, qui... arcam super beatos patroni nostri artus fabricari instituit, quam etiam honorifice auri argentique metallis adornavit. Nihil enim aliud, procul dubio, his arce super beatos S. Hildulfi artus fabricatæ verbis, quam quod superius elegantis curvati fornices vocibus idem Auctor significare voluit. Arcam autem istam Mabillonius (Annal. Bened. tom. 3, lib. 25, num. 60) interpretatur ædiculam, pro more illius temporis, super B. Hildulfi corpus exstructam, Peracta igitur fuit hæc sacri corporis illatio tempore Madaluni abbatis, qui cum Sandraberto fratri suo circa annum ab obitu S. Hildulfi octogesimum, a Christo autem nato 787 successerit, et duodecim dumtaxat annis Medianum monasterium rexit, ut superius ostensum est, restat, ut hæc eadem illatio extremis seculi octavi annis adscribatur.

66 Sub eadem arca seu eodem curvato fornice sacra pignora in lapideo tumulo recondita manserunt usque ad tempora Adelberti abbatis, qui restituta in Mediano cœnobio monastica religione, de elevando et ex hoc lapideo tumulo transferendo B. Hildulfi corpore cogitare cœpit, transacto jam medio seculo decimo. Hujus translationis occasionem et historiam sic tradit Auctor libelli de successoribus B. Viri in Vosago cap. 8: Post hæc oratorium gloriosæ Virginis et Matris Dominæ Mariæ, crebro fragore ruinam sui minitans, idem abbas cupiebat diruere, alterumque illo augustius restaurare; sed quia conatibus ejus plurimum obviabat quod venerabile S. Hildulfi corpus usque ad illud tempus ibidem arca saxeâ servabat, coacto abbatum et vicinorum clericorum religiosorumque concilio, decrevit levare tumulo, ac apparato locare in scrinio. Quod cum omnibus placuisset, consilii fuit, ut si sacros artus, seu velle habebant, recondere quissent, monasterio devotionis gratia circumferrent. At quoniam minaci nubilo pendente, solis ac siderum facies denegabatur, terris jam mensurni imbris vehementia resolutis, nec valebant cum ecclesiasticis ornamentis secedere tectis, annuit abbas ut solis circumferrentur claustris. Ubi tamen ad tumbam Sancti cum cereis et thimiamateriis ventum est, et operculum illi subductum est, pariter quoque gravis madidi aeris palla discinditur ridente sereno, et terrigenis lux diu suspirata redditur continuo,

creditor
translatum
corpus sub
finem seculi
octavi

E

et rursus
transposi-
tum medio
seculo deci-
mo

F

AUCTORE
H. B.

quatenus cunctis liqueret, quanta meritorum claritate in vivorum regione fulgeret, cujus exuviis arridebant in terris aera... quantum lachrymarum gemitumque dulciter ex intimi animi medullis prorumpentium ibi fusum sit, digne proloqui carnis lingula nequit. Tandem sacras reliquias nitido involventes palliolo, ligneo recondidere scrinio, quod imponentes scapulis, intulere in oratorio B. Apri (*paracialis est Ecclesia Mediani loci*) Confessoris Christi, indeque mox efferentes, altera regressi via, invexere monasterii claustris septimo Idus Novembris, tanto funeri insperatum obsequium aere præbente et post ejus collocationem non nullis diebus idem conservante. Qua de re communi cunctorum voto hunc diem celebrem haberi placuit annuo recurrere.

(cujus memoria agitur
vii Idus Novembris)

B

67 Annum hujus translationis non assignat hic Auctor. In antiquo ecclesiae nostrae Lectionario, quod decimo quarto seculo conscriptum videtur, annus notatur ab Incarnato Verbo nongentesimus quinquagesimus quartus. Eundem assignat Mabillonius (*Annal. Bened. tomo 3, lib. 45, num. 74*) hujus Lectionarii haud dubie fidem secutus; ex quo pariter hausisse videtur, translatum tunc esse sacrum corpus ex oratorio S. Gregorii, ubi primitus humatum fuerat, in majorem B. Petri (*dicere voluit B. Mariæ*) basilicam; quod minime verum esse constat ex antedictis. Eandem translationem Richerius, lib. 2, cap. 10 et 11, differt usque annum 956. Illius vero non meminit Joannes a Bayono, nisi forte in illa historiae suae parte quæ excidit, aut saltem desideratur in nostro Ms. codice, qui solus, ni fallor, jam superest. Non omisit tamen hic chronographus factam ab Adalberto abbate templi beatissimæ semper Virginis Mariæ instaurationem, quam anno dumtaxat 964 inceptam fuisse tradit his verbis: Anno Domini cmlxiv Kalendis Aprilis, Adelbertus Mediani cœnobii abbas, vir per omnia perspicuus et venerabilis, diruto oratorio sanctæ Mariæ matris Domini, alterum augustius ædificare studuit. Quod si verum est, verisimillimum quoque sit, non nisi vii Idus Novembris, superioris anni 963, translatum fuisse corpus beatissimi Hildulfi.

quando facta
fuerit istius
temporis
canonizatio.

C

68 Post hanc sacrorum ejus artuum ex arca saxea elevationem, et in scrinium ligneum translationem (quo simplici ritu Sanctorum tunc temporis canonizatio fieri solebat) certum est, tam ejusdem translationis quam et depositionis sanctissimi Viri festum diem singulo quoque anno celebratum fuisse. Id aperte probant tum præallatus ex libello de successoribus sancti Hildulfi locus, tum edita sub initium seculi xi miracula, sive in gratiam illorum, qui festos hos dies religiose observabant, sive in animadversionem quorundam, qui servilia in eis opera exercere præsumebant: ut legere est in eodem sæpe citato libello cap. 13, 14, 15 et 16. Circa annum 1028, teste Joanne a Bayono, lib. 11, cap. 48, beati Hildulfi corpus Valli Galilææ, quæ nunc est sancti Deodati (ut moris erat) inquit, pro gravi acre illatum est; quod causa litigii fuit, quia eadem Vallis violenter conata est reverendos artus sibi vindicare, et ideo deinceps curatum est, nullatenus illas in partes illos exponere.

Rhythmi et
metrica re-
sponsoria
seculo xi
composita:

69 Anno 1044, Humbertus, tunc Mediani monasterii monachus, postmodum vero rebus gestis et cardinalitia dignitate insignis, B. Hildulfi et quorundam aliorum Sanctorum laudes, quæ responsoria vocantur, rhythmicæ ac metricæ composuit, et Brunoni, tunc Leuchorum Episcopo, musicæ artis peritissimo, qui postea factus est Leo Papa, hujus nominis nonus, decantanda seu modulanda obtulit.

Id ex æquo asserunt, tum Joannes a Bayono, lib. 11, cap. 50, tum Richerius, lib. 11, cap. 18; qui tamen fallitur, cum eundem Humbertum Mediani monasterii abbatem vocat. Extant adhuc in proprio S. Hildulfi Officio illa responsoria, et in omnibus ejusdem Sancti festivitibus hodieque decantantur. Anno 1139, B. Hildulfus, inquit Joannes a Bayono, lib. 11, cap. 96, positus fuit in scrinio novo; quod scrinium dubitari vix potest, quin simul eodemque tempore illis fuerit contextum tabulis argenteis, quibus nunc ornata conspicitur ejusdem S. Hildulfi theca. Sunt enim hæ tabulæ, teste Mabillonio (*Annal. Bened. tom. 1, lib. 16, num. 15, et tom. 3, lib. 35, num. 74*) antiqui operis, et duodecimi saltem seculi ætatem referunt.

70 In his expressæ sunt imagines tum Athici ducis filiam suam sanctam Othiliam B. Hildulfo sistentis, tum ipsiusmet Hildulfi et Erardi Episcoporum eandem baptizantium; tum amborum mutuo sese complexu et osculo excipientium, nec non quamdam ecclesiam dedicantium. Ad hæc Regis, haud dubie Childerici, Hildulfo Episcopale vel abbatiale pedum offerentis. Denique ejusdem Hildulfi non Erardum, ut mendose scripsit idem Mabillonius, (*Annal. Bened. tom. 2, lib. 19, num. 35*), cujus hic verba refero, sed Deodatum, extremo morbo decumbentem, invisentis, et funeris ipsius S. Hildulfi, vel quod magis placet, Deodati, quæ omnia, eodem teste Mabillonio, Hildulfi et Erardi, addere possum et Deodati, historiam non parum confirmant. Anno 1618 renovata fuit B. Hildulfi theca, et iisdem rursus contexta tabulis argenteis, sed (quod non nisi ægre ferri ac dici potest) resectis, et ad novi hujus operis formam decurtatis, unde factum est, ut perierint nonnullæ superioribus olim adjectæ imagines.

Vetustæ the-
cæ descriptio,

E

71 Ex Mediano monasterio ad Trevirensē aliasque successive ecclesias cultum sancti Hildulfi sese paulatim extendisse haud dubium est. In perantiquo Ms. Missali, quod in S. Simeonis Trevirensis templo asservatur, festum S. Hildulfi Episcopi Trevirensis notatur v Idus Julii. Idem habes consimile Ms. Missale monasterii Epternacensis, quod duodecimo saltem seculo conscriptum fuisse perhibent; in hoc tamen postremo Missarum codice B. Hildulfus non simpliciter Episcopus, sed Archiepiscopus Trevirensis nominatur. Illius depositionis mentionem faciunt v Idus Julii sequentia Martyrologia Usuardi, Luxoviense: Depositio S. Hildulfi Archipræsulis, Mediano monasterio quiescentis, gloriosæ sanctitatis viri. Lubeco-Coloniense: Treviris B. Hildulfi episcopi et confessoris. Grevenianum: Hildulfi Archiepiscopi Trevirensis et confessoris, fratris S. Erardi episcopi Ratisponensis. Hic pondus curæ pastoralis, quod ægerrime ferebat, deponens, in saltu Vosago eremiticam vitam duxit, conversatione pariter et miraculis præclarus; multos in eodem proposito magnæ sanctitatis viros imitatores habere meruit. Molaninum: Treviris, S. Hildulfi episcopi et confessoris egregii. Adonis a Mosandro editum: Treviris, S. Hildulfi, ejus urbis episcopi et confessoris. Arnoldi Wion monasticum Benedictum: Treviris, S. Hildulfi episcopi et confessoris, cui cum gregem sibi commissum sanctitate vitæ et sapientiæ doctrina rexisset, tedio hujus vitæ episcopatum abdicans, in saltu Vosagi multorum pater effectus monachorum, clarus miraculis, quievit in pace. Denique Saussayi Gallicanum: Treviris S. Hildulfi episcopi et confessoris, etc. Meminerunt etiam translationis ejus vii Idus Novembris, tum Luxoviense, tum Grevenianum, tum denique Molaninum, ut videre est in auctariis Martyrologii Usuardi, a Joanne

et Sancti me-
moriam in
Missalibus ac
Martyrolo-
giis.

F

A *Baptista Sollerio Societatis Jesu Theologo nuper tomo 6 mensis Junii editi.*

Hic jam diversæ Vitæ subsequantur, de quibus supra egit admodum reverendus abbas H. Belhommeus § 1 Commentarii.

VITA PRIMA

Ex primigeniis ejus Actis circa annum Christi CMLXIV deprompta, et ex manuscripto codice Mediani monasterii, septingentis abhinc annis exarato, descripta, hoc principio :

Incipiunt quædam de vita viri Dei Hildulfi Trevirensis Archiepiscopi.

B **Q**uicumque baptizati Christum induti sunt, et hereditatem animo suspirarunt æternæ salutis, ut aliquando illam valerent consequi, usi sunt lumine charitatis, per quam unicus Dei Filius, cum solus esset in regno Patris æterni, ut coheredes haberet, homines sibi fratres adoptavit, quos in domo patris sui mansionem collocaret. Ad hanc ergo festinantes viros Dei, solos venire pudit, cum scirent eos, qui secum alios traherent, certam manere mercedem, adeo ut quo plures veherent, eo majori præmio cumlarentur; fisci illa attestazione, qua servus ille Evangelicus, talentum sibi creditum cum lucro referens, gaudio Domini sui donatus est. Ad hujus itaque gaudii ineffabilem dulcedinem ille summe bonus pater-familias omnes volens introducere, missis in mundum servis suis, cunctos præcepit invitare, et ne in via deficerent aut errarent, tritico vitæ et lampade charitatis geminæ sustentare. Cumque hoc Omnipotentis divinitati diu agere placuisset, ut servis suis suo in tempore cibi mensuram erogaret, ad laborem præsentis vitæ, futurum pastorem populis, Hildulfum nomine, jussit prodire.

2 Qui claro Nerviorum genere ortus, inter scolares alas sacræ militiæ alitus fuit, et mox futurus Christianæ Religionis defensor ac doctor, studiis litterarum traditus, divina gratia cooperante, in brevi efficacissime claruit, atque unde multi per abrupta vitiorum defluunt, et in cæno superbæ devolvuntur, videlicet si de mundi scientia quidpiam attigerint, inde iste, adhuc bonæ indolis puer, omnibus excellentior factus, indies proficiebat, integer ab iis vitiis, quibus juvenilis ætas implicatur. Dum enim multi talium controversiis forensibus, alii ludis multiplicibus, aliqui, licet admodum rari, in investigandis secularium nodis disciplinarum intenti obstupescant, hic pervigil in orationibus, assiduus lectioni erat, atque ultra vires operibus misericordiæ intentus, succurrere laborantibus, opem ferre egenis, miseris assistere diligebat. Talium ergo virtutum incrementis quid futurus pastor Ecclesiæ faceret præmonstrabat. Interea moribus ecclesiasticis assuefactus apud urbem vulgo Regenesbuorch dictam clericatus honore donatus est.

3 Pipinus a itaque tunc temporis, vir magnæ pietatis, genitor videlicet magni Caroli, repubblicam Galliarum florentissimè gubernabat, et

Milone b Archiepiscopo Trevirensium rebus humanis exuto, Trevirenses præsule indigebant. Grex itaque Domini pastore destitutus, conversus ad Dominum, totis precibus incumbit, et ut Ecclesiæ suæ, turbine seculi fluctuanti, rectorem tribuat, exposcit. Tunc subito Hildulfi nomen per ora omnium sonuit, quod vir esset nobilis, scientia eruditus, lingua urbanus, vita moribusque compositus. Mox sermo in aula Regis percrebuit, atque exiit edictum, ut vir talis ac tantus pastorale subiret ministerium. Quo comperto, vir Dei in diversa nitens, fugam parasset, nam heremum concupierat, nisi populi devotio præcavens obstitisset. Ab Histria c igitur raptus, Galliam Belgicam usque deductus est. Fit conventus totius regni, accurrunt principes cum Episcopis, cœtus clericorum monachorumque cum populorum turbis; una omnium acclamatio, Hildulfum esse honore episcopali dignissimum, cum vir Dei e diverso se omnino reclamaret indignum. Nam propriæ fragilitatis robustus perspector, semetipsum in se metiendo, sibi timebat: quia quæ et qualis sit ratio animarum reddenda cogitabat. Quod si nunc homines perpendere vellent, dum liberi et quieti vivere possunt, regimen ecclesiasticum, ad quod viri Sancti vix cogebantur, nequaquam tam prompte pecuniis mercatum irent. Sed tandem vicit fidelis populi acclamatio, atque communi omnium voluntate Treverorum confirmatur Antistes.

4 Qualis vero jam fuerit, et qualem cunctis se præbuerit, quia difficile explicabitur, attemptare veremur. Igitur beatus Vir non modo aliquo de boni operis proposito semel arrepto aliquid imminuit, sed velut centuplicatum augmentavit. Enimvero, quasi puer aut adolescens, quidquid ubique jacet scelerum perpetrasset, sic in pœnitudinem conversus se contra se erexit. Videres hominem exesum jejuniis, vix ossibus hæerere, ad Sanctorum memorias indefessum jacere, inundantia lacrymarum sedulo madere, noctes insomnes ducere. Quid enim dicemus eum pauperes, mediocres et divites summo studio omnique diligentia curare? Quidquid sibi erat, omnibus commune faciebat, divitibus et egenis mediocribusque idem semper erat. His præcipiebat, non superbe sapere, neque in incerto sperare divitiarum; sed in Domino, qui dat omnibus omnia affluenter, et ut eorum abundantia pauperum inopiam suppleret, quatenus in futuro pauperum abundantia divitum inopiæ fieret supplementum. Pauperiores autem rebus ammonerat, ut scirent spiritu pauperes esse et in humilitate gratias Domino agere, dicente ipso Domino: *Beati pauperes*, etc.

5 Perquirebat quotidie, quem Sanctorum in aliquo bono imitari valeret. Eum diem se perdisse querebatur, quo parum aliquid non proficisset in actibus seu mandatis Domini. Sacrificium pro salute totius mundi et requie defunctorum nullo offerre Domino prætermittebat die, sciens scilicet Deo dicere: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in corde meo*; et: *Voluntarie sacrificabo nomini tuo Domine, quoniam bonum est*. Quidquid igitur vir Beatus sibi fieri volebat, juxta præceptum Evangelicum, nulli negabat, sed omni petenti se libentissime tribuebat, portum scilicet laborantibus, consolatorem mœstis, nudis cooperatorem, susceptorem viantibus. Quis eum umquam expetiit, et ejus bonitatem expertus non est? Cotidiana illum sollicitudo omnium animarum, aliquo pereunte, compellebat

gemere,

EX MSS.

b
ob quas ad
Cathedram
Trevirensis
evectus sit:

c

E

ubi singularem
sanctitate
elucens,

* in Ms. legitur
crepto.

* deest hæc
copulativa,
sed eam legisse
videtur
interpolator
in manuscripto
quo usus est.

F

subditos egregie
instituit,

* in Ms. habetur
se.

* hic additur
tibi, sed
mendose.

A zelo salutis
proximi dñco
exordio,

* alias quibus
domo Patris
sui mansiones
collocaret. Sic
legisse videtur
interpolator
tertiam Vitæ
in manuscripto
quo utebatur.

* alias tritici
ut habet
interpolator
tertiam Vitæ.

C
Sancti genus
et virtutes
describuntur

* Reginoburgum
nups
Bucaria, sæpius
Batisbona

a

EX MSS.

gemere, quamquam tantæ esset pietatis, ut, quovis scandalizante, se crederet offendisse. Et quoniam incolam et peregrinum se hic noverat, ubi non habere se manentem civitatem sciebat, ostium suum viatori numquam clausit, neque buccellam suam solus comedit. Ceterum omnibus omnia se faciebat, ut omnes salvos faceret, et ut bonus pastor, quidquid gregi dicebat agendum, operum exhibitione monstrabat.

sed post
translatum
S. Maximini
corpus, se-
cessum nec-
ditatur,

6 Cumque plurimis virtutum generibus Episcopi impleret dignitatem, omnium mira colebatur veneratione. Vir enim erat nobilitate generosus, Religione præcipuus, consilio cautus, operibus famosus. Inter magnifica namque opera quæ multiplicia gessit, corpus beatissimi Maximini ex cripta, ubi illud beatus Paulinus præsul magni meriti, ex Aquitania revectum tumulaverat, in domum, qua nunc veneratur, transtulit. Et post tam multiplices pro Christi grege labores, licet in omni vita sua nil possidere voluerit, quidquid illud erat, quod habere videbatur, relinquens, ut olim animo concupierat, heremum petere destinavit. Siquidem reputabat actus suos sibi minus posse sufficere ad salutem, cum Dominus dixerit: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.*

B

populo ne-
quidquam
obsistente.

7 Quod cum primum rumor ad aures vulgi detulit, quasi barbaris insequentibus, omnis ætas, omnisque sexus in urbem ruit, visoque viro Dei, clamor in cælum tollitur, et quasi omni provincie exitium immineret, unus omnium ferebatur luctus. Cui, Pater, gregis tibi commissi custodiam derelinquis? Quare tantarum animarum futurum discrimen non metuis? Putas qui erunt hujus ecclesie sævissimi vastatores? namque dilaniabunt gregem tuum lupi rapaces. Talibus itaque Vir sanctus lamentationibus commotus (ut erat pietate plenus) in lacrymas resolvitur; conversusque ad plebem, hoc tantum profatur: Vos populus Dei, et oves pascuæ ejus; ipse [vos] custodiet, qui vobis promittit dicens: *Ecce ego vobiscum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Nam custodia mea hactenus nulli profuit, qui meipsum minus caute circumspexi; si quid autem mihi deinceps superest temporis, sinite ut expleam, quo mihi et vobis prosit.

* tegebatur
dereliquit

Deest hæc
vox quam le-
git aut sup-
plevit inter-
polator ter-
tiæ vite.

C

d
Locum in
Vosago a Ja-
cobo Tullesii
episcopo
obtinuit,

8 Jacob d itaque, vir conversatione moribusque ammirabilis, Leuchiam regebat urbem; qui cum pro sui sanctitate in ora omnium penderet, Regibus quoque stupendus erat; ad quem cum vir Dei Hildulfus misisset, ut caritate mediante, secretum illi provideret locum, libentissime collaboravit. Siquidem a prædecessore ejus quondam pontifice, Garibaldo e nomine, viro æque sanctissimo, Deodatus, vir summe sanctitatis, olim Nervenensis Episcopus, renuntians seculo, in saltu Vosagolocom obtinuerat, ubi sanctissime conversatus, monasteria statuit, atque post diutinam in Christi agone militiam, vitæ senatum laureatus intravit. In quo etiam saltu virorum sanctorum cellulae inerant, inter quos Athleta Dei Hildulfus, prædicti viri Dei Jacob consultu amminiculante, locum habitationis elegit, quem videlicet locum, montibus undique septum fluviolus quidam, ob validum cursum Rapido nomine, præterfluit, super quem, Spiritu sancto dictante, ecclesias fundavit.

e

ubi costru-
ctis ecclesiis,
monasticam
exercet,

9 Primam videlicet nomini Beatæ Dei Genitricis et semper Virginis Mariæ, quam et dedicavit, eamque Medium monasterium appellavit. Aliam vero ex nomine B. Petri Apostolorum principis omniumque Apostolorum honore consecravit. His ita statutis, Deo sibi vivere

cœpit: cumque præconium sancti nominis ejus fama multorum longe lateque deferret, viri potentes et nobiles, visitationis gratia, ad eum sæpius confluebant. Cumque e diversis partibus multi accederent, aliquanti ad vitæ iter accensi, cum viro Dei manere decreverunt: unde non satis post in militia Christi accreverunt. Quod cum vir Deo plenus videret, a Domino id fieri arbitratus est, et quoniam ipse olim professus monachum fuerat, habitationes monachis utiles cœpit ædificare. Id vero populus cum comperisset, devotione crescens, plus solito confluebat; nam per merita Viri sancti sibi que subjectorum, cæci illuminabantur, claudi convalescebant, dæmones fugabantur. Unde turbas confluentium ferre vix valens, extra claustra ecclesiam S. Joannis Baptistæ ædificans dedicavit, atque domos in quibus supervenientes recipere constituit.

10 At vero cum numerus fratrum ibi accresceret, inter reliquos vitæ cœlestis amatores, tres advenerunt: quorum primus Spinulus, reliqui vero duo, qui carne et spiritu germani erant, prior Joannes, alter Benignus vocati sunt. Qui a viro Dei benigne suscepti, paterne instructi, ipsique devote conversantes, ad viam vitæ cotidie anhelabant, et quamquam omnium virtutum negotiis se vicissim præcedere vellent, humilitate tamen et obedientia se alterutrum vincere festinabant. Assidue in ore illorum Christus, jugiter vitæ æternæ præconia resonabant, utque monachos decet, juxta præceptum patris omnia exercebant. Et quoniam invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum, sciens athleta Dei Hildulfus, se suosque quandoque Adæ debitum reddituros, sepulturæ locum quærere destinavit; sed quia, ut in convallibus solet, circa monasterium aquarum erat habundantia, minime aptum cimiterio locum judicavit. Ad austrum vero collis monasterio imminet, super quem vir sanctus ecclesiam construens, ex nomine sancti Gregorii Papæ consecravit, atque circum hanc cimiterium benedixit.

et Sanctos
socios aggre-
gat.

E

11 Fama interea preconii ejus circumpositas terras transvolans, remotiores quoque penetraverat, cumque e diversis partibus multi ad virum Dei venirent, Hairardus, vita æque sanctissimus, carne quidem beato Hildulfo germanus, ordine vero coepiscopus f, nomine hujus excitatus accurrit. Diu itaque quæsitum cum invenisset, labori ejus congratulans: Ecce, inquit, frater, desiderium cordis tui tribuit tibi Deus, et voluntate tua non te fraudavit; quem enim diu concupisti, locum tuæ conversationis habilem invenisti. Tu ergo sta viriliter in fide et confortare in Domino, et in potentia virtutis ejus; certus quia qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit. Per dies igitur aliquot secum manentes æternæ vitæ vicissim monitis resonabant. Ad amborum vero merita ostendenda, renovantur a Domino stupenda miracula. Heticonis enim ducis filia, cæca nata, ad viros Dei defertur, utque ejus misereantur a mestis parentibus humili prece poscuntur g, Quam cum adhuc gentilem esse rescissent, more Ecclesiastico catechizaverunt, atque ad orationem prostrati pro salute puellæ clementiæ Domini precabantur. Monitis itaque catholicæ fidei edoctam sanctus Hildulfus baptizavit, eamque de sacro fonte, mente et carne illuminatam, beatum Hairardus excepit, et dato nomine Othiliam vocavit.

Baptizata
cum fratre
Erardo S.
Othilia,

F

f

g

12 Quæ res in tantum valuit ut non modo mediocres, verum etiam potentes personæ virum

crescit fama
et facultates
augentur.

Dei

A Dei Hildulfum venerarentur ac diligerent, eique ad augmentum loci auxilia præberent. Unde quidam vir, Bego dictus nomine, sancti viri necessitati communicans, rerum suarum aliquid usibus fratrum tum sub beato viro Dei militantium, delegare statuit, atque locum qui hodieque Begonis cella dicitur, et partem Vosagi, quæ Folcholdi rupes appellatur, destinavit. Denique vir Dei Hildulfus in cella jam dicta, honori scilicet sanctæ Crucis dicata, virum summæ humilitatis et obedientiæ Spinulum nomine, constituit; in qua idem homo Dei, fideliter Deo serviens, post multiplices in Christi agone labores ac numerosa miraculorum insignia, vitæ æternæ consecutus est præmia, quem omnipotens Trinitas apud se glorificatum in terris, gloriosum ostendere volens [in * cœlis] per ministerium angelicum beato Hildulfo notificat, ut glebam Sancti ad monasterii tumulum revehat. Nec mora senex imperanti obediens, cinere quo fatigatos artus collocaverat, excutitur, convocatisque fratribus hominis Dei nuntiat obitum; qui licet tanto fratris auxilio destituti mœrerent, tamen gloriæ ejus congaudebant, accensisque cereis ad beati exequias properant.

* hic desunt
duæ illæ vo-
ces, sed le-
gantur in
tertia Vita.

Exorta post
obitum S.
Spinuli tem-
pestas

* omissum
est hoc ver-
bum, quod in
tertia Vita
legitur.

C Deo agimus, quod te in pacis regione quiescere credimus, et apud omnipotentem Dominum posse plurimum confidimus, nosse te etiam scimus, quomodo et quare nos, relicto tumultu populo-
rum, in hanc solitudinem devenimus.

mire a S.
Hildulfo se-
datur.

* deest hoc
verbum quod
ex tertia Vi-
ta suppletum
est.

* legitur in-
de, sed men-
dum est, ex
tertia Vita
hic emenda-
tum.

14 [Tu igitur] hic terminatur et mutilus est co-
dex Mediani monasterii. Quæ sequuntur desumpta
sunt ex pervertusto ejusdem vitæ manuscripto codice
qui in monasterio Sammaximiano Trevirensi asser-
vatur: Tu ergo in tranquillitate positus, nostri,
qui in via mortis adhuc fluctuamus, miserere
oramus. Si enim hac populorum confluentia
pressi fuerimus, non parum a proposito declina-
bimus. Licet enim Domino cooperante, subsidia
nostro conferantur loco, tamen animarum time-
mus pericula, unde concurrentium comprime
turbas et hilarem [datorem *] Dominum pro
nobis implora, ut benedictionis ejus sentiamus
gratiam, quatenus, necessitatibus expulsis, im-
pleamus vota nostræ professionis. Tunc ergo
videres spiritum carne solutum et vita potitum
obedire mortali, acsi idem * teneretur adhuc vin-
culo mortis; nam signis cessantibus, frequentia
quoque desivit; et precibus beati Spinuli mox
subsecuta est benedictio Domini; multi nempe

nobilium juris sui prædia præfato loco contule-
runt.

LA MSS.

15 Jam vero beatus Erardus, constructa Ec-
clesia ex nomine sancti confessoris Christi Apri,
non procul a monasterio, fratri suo viro Dei Hil-
dulfo valedicens, et in Christi militia exhortans
recesserat. Sanctus autem Hildulfus ab opere
Dei non deficiebat, sed jejuniis et laboribus fati-
gatos artus spiritui servire cogeat, fratribus
sibi subjectis et maxime Joanni et Benigno, quos
cotidie ad meliora tendere gaudebat, pro statu
ecclesiarum Dei, pro pace Regum et salute po-
puli orare suadebat, viam vero vitæ æternæ,
quam semel arripuerant, fidenter currere et bra-
vium supernæ remunerationis scienter anhelare.
Aiebat enim: Fidelis Deus et mentiri nescit.
Cumque jam effeto laboribus corpore, spiritu
fervientior esset, pius Dominus eum vocare voluit
ad coronam justitiæ.

Discedente
S. Erardo,

16 In vigiliis itaque constitutus, febre est
eorreptus, qua per dies ingravescente, fratres
turbati, ad lectum senis accurrunt, qui namque
utcumque poterat, semper Christum annuntia-
bat; qui cum mœsti flerent et se desolari dole-
rent, una erat omnium vox plangentium precan-
tiumque, ne pastor oves desereret. His querimo-
niis lacrymisque commotus, ut erat ex tertia
parte corporis præmortuus, in extrema lectuli
parte resedit, et circumspectis fratribus: Pax,
inquit, vobis; deinde manu elevata his eos ver-
bis benedixit: O Deus omnipotens, humiles bene-
dico clemens, præsentibusque tuos conserva in
secula servos. His ita finitis, cœli capitolum
coronandus intravit quinto Idus Julii.

febre corre-
ptus, sancte
moritur.

E

17 Hæc paucis dicta sunt de gestis Deo digni
Antistitis, quibus admirabilis huic mundo et
acceptabilis superno Regi extitit, dum humanis
rebus interfuit. Ceterum ab his, quibus contigit
ejus sedulitate tunc temporis perfrui, veraci stylo
digesta sunt ipsius acta in volumine non parvæ
quantitatis, quod præ incuria adeo vetustas con-
sumpsit, ut vix hæc minima, quæ præmisimus,
excerpi exinde potuerunt h. Verum his quisquis
pie pensaverit * ejus conversationem; mundo
crucifixum pleniter animadvertere quibit, auxi-
liante gratia sanctæ Trinitatis. Translationis ejus
festum sexto Idus Novembris celebratur. Explicit
vita S. Hildulphi.

Unde hæc ac-
cepta sint.

h

* Ms. codex
habet pulsa-
verit, sed
mendose.

F

ANNOTATA.

a et b De intrusis huc nomiibus propriis Pipini
genitoris Caroli magni, et Milonis Archiepiscopi
Trevirensis satis superque dictum est in Commen-
tario prævio § 1, num. 8; et § 3, per totum.

e Godefridus Henscheuius et Daniel Papebro-
chius, in suis annotatis ad vitam S. Deodati 19
Junii nulla verosimilitudine dici putant ab Histria
raptum fuisse B. Hildulfum, qui natus in Bava-
ria, a Ratisponensibus scholis, inquit, imme-
diate Treviros transierat. De hoc transitu quamvis
nulla mentio fiat in hac prima S. Hildulfi Vita,
dubitari quidem nequit; alioquin quo pacto præclaræ
illius dotes Trevirensibus perspectæ fuissent, quare
ratione apud illos tanta existimatione florisset, ut
illum ex æquo clerus et populus in Episcopum expe-
teret? Verum nihil obstat, quin S. Hildulfus, com-
perto Regis edicto, quo Trevirensium electio confir-
mabatur, mox sese civitati subducens, in patriam
remeaverit, exploraturus num tali recessu Trevi-
reuses a sententia dimoveret, et ad alium sibi præsu-
lem deligendum adigeret. Rem sic gestam indicat

Histria vel
potius Istria

inter-

EX MSS.

interpolator tertiæ Vitæ cap. 3, ubi ait : Quo (Regis edicto) comperto, vir Dei in diversa nitens, versus nativitatis suæ solum fugam arripuit, siquidem anxiabundus suspecto honore sublimari in peregrinis, quasi ignobilem se posse indelitescere suspiciebatur in propriis. Et cap. 16, ubi de sancto Viro sic loquitur : Honorari verens in propriis, commisit se peregrinis, in quibus se glorificari postquam intellexit, fugæ consuluit; sed tandem insecutum gloria flentem et reluctantem violentè sibi retinuit. Idem confirmat Cardinalis Humbertus in primo Responsorio Officii proprii S. Hildulfi, quod sic habet : Præsulatum Trevirorum fugiens elabatur, sed reductus, velit nolit, antistes efficitur. Plebs devota fugientem ardentèr insequitur. Sed reductus, velit nolit, etc. Cum igitur in hac prima Vita dicitur, quod vir Dei in diversa nitens fugam parasset (nam heremum concupierat) nisi populi devotio præcavens obstitisset; id intelligendum videtur de fuga in exoticas et longinquas regiones, seu in vastam aliquam eremum, quæ virum Dei Trevirensium desideriis et conatibus omnino subtraxisset.

quomodo ab Istro vel Danubio

B

Verum quidem est Histriam inter exoticas et longinquas illas Regiones computari posse, si sumatur pro illa Italiæ provincia quæ Reipublicæ Venetæ dominio nunc subest; sed longe aliter hic sumi debere, colligitur ex præallatis ejusdem Interpolatoris verbis et expresse traditur tum ab Adalbreithero Annal. Boicæ gentis part. 1, lib. 7, num. 34. Tum a Bravero, Annal. Trevir. lib. 8, num. 158, qui Histriam hic interpretantur Traetum Danubii, alio nomine Ister seu Hister dicti. Quamvis enim, ut annotavit Jacobus Carolus Spener in nuper edita Germaniæ antiquæ notitia, lib. 11, cap. 2, "incipi illi fluvio antiquum constanter a Græcis Romanisque servatum sit nomen Danubius, quousque a Germaniæ partibus et ultra currit; ex quo vero diversas provincias perlustrare incipit, tunc vocabulo mutato, Ister consueverit antiquitus appellari; tamen finis terminique nominis utriusque semper manserunt inter eruditos disputabiles, et succedente ætate, promiscuus utriusque nominis usus fere obtinuit." Per Histriam igitur hic intelligi debet tractus Istri seu Histri continens illam Baviaræ partem, quæ huic fluvio adjacet, ac civitatem Ratisponensem complectitur; quem Istri tractum auctoribus hujus primæ S. Hildulfi Vitæ Histriam ab alluente Istro placuit appellare.

denominari potuerit.

C

d De Jacobo Episcopo Tullensi hic perperam intruso, vide Commentarium prævium § 1, num. 8; et § 3, per totum.

e Garibaldum Ecclesiæ Tullensi præfectum non fuisse nisi multis post obitum S. Deodati annis late probat Riguetius in systemate Chronologico-Historico Episcoporum Tullensium. Episcopatus ejus initium ad annum 707, refert R. P. Benedictus Capucinus in sua historia Ecclesiastica et politica civitatis et diocesis Tullensis.

Qualis episcopus fuerit S. Erardus.

f Beatum Alvardum seu Erardum B. Hildulfi fratrem et in Episcopali ordine socium fuisse, omnes utriusque Sancti Vitæ ceterique scriptores communiter tradunt: sed in assignanda illius episcopali sede neutiquam consentiunt. Illum Reginoburgensem seu Ratisponensem episcopum fuisse auctor tertiæ S. Hildulfi Vitæ, Richerius et Aventinus fidenter affirmant, quibus suffragantur pleraque in Actis Sanctorum Bollandianis citata Martyrologia (in vita S. Erardi 8 Januarii). Verum, ut annotavit Mabillonius, Annal. Bened. tom. 1, lib. 15, num. 62, apud Ratisponam scrius instituta fuit sedes episcopalis, quæ S. Bonifacium Moguntinum antistitem fundatorem agnoscit. Accedit quod, eodem teste Mabillonio, in Actis SS. Ordinis S. B. seculo 3, part. 2, pag. 470, nema veterum Erardum adnumerat Episcopos ejusdem Ecclesiæ. Id constat, inquit Browerus, illum, Episcopatus Ardahadensis (Ardahg urbs Hiberniæ Episcopalis) onere sponte posito, peregrinari instituisse. At unde id

constet non aperit, neque hæc sententia conciliari potest cum iis quæ superius de patria sancti Erardi dicta sunt in Commentario prævio § 2. Ipsum enim in Baiaria prædicationis munus obiisse, remque Christianam procurasse, ac demum Reginoburgi obiisse narrant illius vitæ Acta ad diem 8 Januarii relata a Sociis Bollandianis, cum quibus et Mabillonio nostro ibidem crediderim, beatum Erardum non proprium alicujus sedis antistitem sed Regionarium potius Episcopum extitisse, atque hoc titulo in Bavaria ipsaque Ratisponensi civitate Episcopalia munia exercuisse.

g Hæc de beatæ Othiliæ baptismate ac mirabili illuminatione brevis ac simplex narratio multis nonnibus anteponenda videtur illi quam Anonymus scriptor Vitæ ejusdem Sanctæ tradit. Et primo quidem hæc S. Hildulfi Vita antiquiores et graviore habet auctores, illos nimirum Scholasticos qui circa annum 964, illam ex antiquissimis ejusdem Sancti Actis, ab iis quibus contigit ejus sedulitate tunc temporis perfrui veræ stylo digestis excerpserunt. Anonymum autem illum Vitæ sanctæ Othiliæ scriptorem ante medium quidem seculum 12, ut observavit Mabillonius, Act. SS. Ordinis S. Ben. in observat. ad Vitam S. Othiliæ, scripsisse apparet; at quot annis prius, quove ex fonte quæcumque hac de re narrat, hauscrit, prorsus incertum est. Secundo, nihil continet hæc eadem narratio rectæ rationi non apprimè consentaneum: nam vix unius diei itinere a Mediano monasterio distant tum Hohemburgum Castrum tum suppositum oppidum Ehenheim, hodie Obernhenheim, in quibus commemorabatur Dux Athicus cum uxore sua Bereswinda. Quæ vicinitate mediante, religiosissimi conjuges haud dubie ex primis fuerunt ad quos pervenit fama sanctitatis B. Hildulfi, et adventus fratris ejus Erardi, viri æque sanctissimi, in eundem locum. Quid igitur mirum si talem nacti occasionem, Othiliam filiam suam, exeam natam, ad viros Dei deferri curaverint, ipsique ad eosdem simul accesserint, illorum opem in acerbissimo, quo versabantur mœnore, imploraturi? Anonymus autem vitæ S. Othiliæ auctor pleraque narrat omni verisimilitudine carentia, et inter se pugnantia, quibus adstruendis dum incumbit, non parum fidei suæ detrahit.

Narratio I. tæ S. Hildulfi de baptismo S. Othiliæ

E

Talia sunt quæ de Athico Duce Othiliæ parente tradit, quem nobis exhibet "hinc tamquam virum justum in laicali habitu vitam religiosam ducere cupientem, inspirante Dei gratia monasterium ædificare satagentem; illinc vero tamquam impium et crudelem patrem, qui filiam suam Othiliam, exeam natam, occidi jubet, et post religiosissimæ conjugis Bereswindæ piissimam admonitionem, in tam atroci proposito pertinaciter perseverat."

præfertur Actis ipsius Sanctæ,

F

Præterea, si huic Anonymo credamus, idem Athicus, quem virum Dei nominat, beatam Othiliam filiam suam quam naturali cæcitate liberatam, tam per cæleste monitum quam per certum nuntium, sibi a sancto Erardo missum acceperat, non tantum cum summo gaudio (ut par erat) complexus est, sed ne videre quidem voluit, et sprete ejusdem S. Erardo intercessionem, qui illum obtestabatur, ut dissensionem quæ inter se et filiam ejus, diabolo ineitante erat, Deo opitulante disrumperet, illum paternam domo ut prius exulare jussit.

Denique juxta hunc Anonymum, cum B. Othilia ab invidis quibusdam Balmensis cænobi sanctimonialibus odio haberi capisset, et ad fratrem scripsisset, ut sui recordari dignaretur, ipseque patrem fleetere frustra tentasset, et nihilominus Othiliam misso curru accersisset, mox ut eam venientem Athicus pater prospexit et a filio accersitam fuisse cognovit, ipsummet filium suum, quem valde, inquit, diligebat, baculo, quem manu gerebat, tam violentè percussit, ut ex eodem ietu interierit.

in quibus multa incongruentèr digesta

Athicum pœnituit quidem tam immanis facinoris, et deinceps (ait Anonymus) usque ad obitum suum in monasterio perseverans, Deum sibi placare nitentur dignis pœnitentiæ fructibus. At quæ ejus

animi

A animi erga Othiliam immutatio? Tunc inquit idem Anonymus, superna disponente clementia, recordatus est abjectionis filiae suae, et aliquid mitius erga eam agere volens, constituit ei dare quotidie stipendium unius ancillae. Ipsa autem cum gratiarum actione hoc ipsum accipiens, in ipso monasterio multo permansit tempore, nihil aliud habens quam quod una ancillarum habere consuevit.

refelluntur:

Quae omnia quam incongruenter et inepte dicantur, nemo non videt, unde mirum non est, si a Lazio, de Suevis lib. 8, Rayrio Antiquit. Vosag. part. 2, lib. 4, cap. 2, Mabillonio Act. SS. Ordinis S. Benedicti seculo 3, in notis ad Vitam sanctae Othiliae, et aliis viris doctis communiter rejiciantur, nonnullis tamen ea conciliare ingrato ac vano labore tentantibus.

Tertio, huius narrationi suffragatur perpetua et conflans Mediani monasterii traditio, optimis suffulta monumentis. Primum habetur in Responsoriis ac laudibus ab Humberto Cardinale anno 1044 compositis, de quibus actum est in Commentario praevia § 6. In his enim legitur haec Antiphona:

Amborum meritis meruit proles Eticonis
Baptismum et lumen, genitrix quam fuderat
orbam.

B

Item hoc Responsorium: O Hildulfe, tuum tibi germanum associa, et catervae famulanti conferte praesidia; huc beata, quam curastis, occurrat Othilia.

Secundum extat in antiquo Lectionario quo seculis praeteritis Medianenses nostri utebantur, tam in festo S. Hildulfi quam per octavas illius: nam hoc Lectionarium, ut in Commentario praevio § 1 dictum est, non differt a tertia S. Hildulfi Vita quae sub initium seculi II adornata, in Lectiones ad usum Chori divisa est. In hac autem tertia Vita inferius exhibenda, tota baptismatis beatae Othiliae ejusque miraculosa illuminationis historia eodem plane modo refertur quo in hac prima.

Tertium conspicitur in argenteis illis tabulis quibus, initio seculi II, contecta fuit theca S. Hildulfi; in his enim expressae sunt imagines tum Athici Ducis et Bereswindiae conjugis Othiliam, filiam suam S. Hildulfo sistentium, tum ipsiusmet S. Hildulfi et fratris ejus Erardi eandem in episcopali habitu baptizantium. Fatendum tamen est, quantum ad Bereswindam attinet, solam illius manicam ac manum dexteram, versus S. Hildulfum in modum deprecantis extensam, hodie superesse, ob decurtatam anno 1618, tabulam, ut in Commentario praevio § 6 observatum fuit.

C

Quartum denique manifestatur in festo S. Othiliae, quod in Mediano nostro monasterio a pluribus retro seculis celebratum est et etiamnum celebratur sub ritu duplici; nulla enim alia hujus festi ratio reddi potest, quam patratum a sancto Hildulfo in persona ejusdem Sanctae miraculum.

Non dissimulandum est, hic nobis adversari celebrem Annalium Ecclesiasticorum Francorum Auctorem Carolum Cointium ad annum 690, a num. 52, ad finem, qui in iis quae spectant ad baptismum S. Othiliae standum existimat ab Anonymo Vitae ejusdem Auctore, qui hunc baptismum B. Erardo tribuit, nulla S. Hildulfi facta mentione. Verum praeterquam quod non viderat vir eruditus hanc primam S. Hildulfi Vitam, mirum sane quam levibus hic ducatur argumentis.

uti et multa
Cointii argu-
menta

Esto enim (quod in primis observat) Paulo sen Paululo, Vitae sancti Erardi scriptori ita visum fuerit; tantane auctoritatis est ille seculi undecimi desinentis scriptor, ut nulla sententiae suae adducta ratione, antiquiorum et graviorum Auctorum testimonium elevet?

At, inquit Cointius, stare debemus potius ab auctore, qui totus in conscribenda sanctae Othiliae Vita fuit, quam ab eo qui semel tantum in S. Hildulfi Vita mentionem ejusdem sanctae Othiliae fecit. Quasi vero Auctores Vitae S. Hildulfi in ea conscribenda

toti pariter non fuerint, aut ad illorum institutum ex aequo non pertimerit, baptismum ab eodem Sancto divae Othiliae collatum, et patratum simul miraculum recensere! Ideoque illis minus credendum sit, quod nullam exinde habuerint occasionem ejusdem Sanctae mentionem faciendi!

Addit Cointius, privata non deesse argumenta, quibus opposita nobis sententia fulciatur. Primo, inquit, locus ubi Othilia baptizata est, in Vita S. Hildulfi perperam dicitur fuisse Medianum monasterium. Quare perperam? Nimirum, quia in Vita S. Othiliae et in Vita S. Erardi monasterium, in quo baptizatur Othilia, non Medianum vocatur sed Balma. At potiorne fides adhibenda est Anonymo Vitae S. Othiliae scriptori, qui non nisi popularem et male digestam secutus videtur opinionem, quique tot a ratione aliena et inter se pugnantia loquitur, quam veteribus illis Scholasticis qui Vitam S. Hildulfi, ex antiquissimis ejus Aetis adornarunt et nihil non recte rationi congruens tradiderunt?

Quod autem spectat ad Vitam S. Erardi, observandum est, eam esse triplicem. Primam conscripsit supra nominatus Paulus sen Paululus sub finem seculi II; secundam edidit Conradus a Monte Puel-larum medio circiter seculo 14; tertiam vero, ex prima contractam, suppeditavit Anonymus quidam, de cujus aetate nihil aliud determinari potest, nisi quod paulo posterior, Conrado autem anterior fuerit. At neque in prima neque in secunda vita certus assignatur baptismi S. Othiliae locus. In prima namque dicitur dumtaxat quod in partibus, Bavariae coelestibus intento B. Erardo revelatum est ut ad Rheni fluminis partem repedaret, puellam baptizaret, ac caecam illuminaret, qui jubentis vocem obedientiae pede secutus ad destinata pervenit loca. In secunda vero, pars illa Rheni fluminis Alsatia quidem nominatur, sed nullus ejusdem provinciae determinatur locus. In sola igitur tertia Vita vocabulum Palmæ reperitur: quod eum Anonymus in Pauli Vita quam contraxit, non legerit, ex Vita S. Othiliae procul dubio desumpsit.

Ex hac triplici S. Erardi Vita colligit Cointius, quibus eadem B. Othiliam baptizatam fuisse eis Rhenum, in Alsatia, intra fines diocesis Argentinensis, ubi tunc, inquit, situm puellarum monasterium, cui nomen Palma. Sed hoc ultimum illi probandum incumbabat, videlicet, extitisse olim intra fines diocesis Argentinensis aliquod hujus nominis monasterium, quod cum nullatenus praestiterit, inanis est ejus ratiocinatio.

Verumtamen fatendum est, Cointium ad verum baptismi beatae Othiliae locum, Medianum scilicet monasterium, proprius accessisse omnibus illis qui Balneuse virginum monasterium diocesis Vesontionensis, eidem baptismo assignant. Medianum quippe monasterium et cis Rhenum situm est, a quo duodecim circiter Leucis distat, et Alsatiæ vicinum, et diocesi Argentinensi finitimum, vixque dubitari potest, quin tunc temporis a pluribus et potissimum a popularibus Palma sen Balma vocitatum fuerit, ob ingentem videlicet ipsi supereminentem rupem, qua nunc quidem Alta petra, olim vero, teste Joanne a Bayono, lib. 2, capitibus 30, 67 et 74, Balma dicebatur. Neque id cuiquam mirum videri debet, cum Balmæ vocabulum veteri lingua Gallica editam rupem significet, ut observat Mabillonius agens de Balmensi apud Sequanos virginum monasterio, quod redactum esse ait in prioratum sancti Romani De Rupe appellatum.

Secundo (pergit Cointius) « in Vita S. Hildulfi « Othilia a natiuitate caeca defertur a parentibus « qui sanctos patres Hildulfum, et Erardum, ut « ejus misereantur rogant. At si filiam umbo pa- « rentes Athicus et Bereswinda supradictis Episco- « pis curandam obtulerunt, cur illam baptizatam « et sanatum pater domum secum non reduxit? » Recte quidem. Sed unde probatur illam non reduxisse, nisi ex Anonymo Vitae ejusdem S. Othiliae auctore, ejusque sequacibus Vitae B. Erardi scriptoribus? Quam vero fidem meretur Anonymus ille

Vitæ

E

F

tueri cona-
tur.

EX MSS.

Vita sanctæ Othiliæ auctor, qui, ut ex antedictis patet, historiam nativitatæ et baptismi ejusdem Sanctæ tot ridiculis commentis deturpavit, ut anilibus fabulis quam simillima videatur. Sensit hic Cointius ipse difficultatem conciliandi res oppositas ac repugnantes, quas conjungunt scriptores Vitæ sancti Erardi, dum eandem narrant historiam et quod illi de Athico B. Othiliæ patre certissime dicunt, hoc ipse de Erardo Episcopo perperam interpretari coactus est.

Tertio denique (ait Cointius) « in Vita S. Hildulfi « Othilia dicitur gentilis, illiusque parentes mæsti « sanctos Episcopos Hildulfum et Erardum non « rogant ut eam baptizent, sed ut ejus misereantur, « id est, ut cæcitatæ misereantur qua laborat. In « vita autem S. Othiliæ parentes ejus ob Christianos « mores plurimum commendantur. » Respondeo, Othiliam non ideo dici gentilem, quod ex parentibus gentilibus nata esset, sed quod baptismum nondum suscepisset; unde non simpliciter gentilis, sed adhuc gentilis, hoc est nondum baptizata dicitur. Evidens est autem, Christianæ eorundem parentum pietati minime repugnare, quod sanctos Episcopos non rogant, ut filiam suam baptizent, id enim promptum illis erat a quocumque sacerdote impetrare, sed ut ejus misereantur, hoc est cum a cæcitate libereut, quod per sanctorum Virorum merita fieri posse animo speque confidebant. Quibus omnibus Cointii argumentis ita dilutis et eversis, cum intacta remaneat tradita vobis in hac prima sancti Hildulfi Vita narratio de baptismo sanctæ Othiliæ, certo credendum videtur, nobilissimam puellam a piissimis parentibus ad Medianum monasterium adductam fuisse, ibique a sanctissimis Episcopis Hildulfo et Erardo baptizatam et sanctam, statimque domum ab ipsismet parentibus maximo cum gaudio reductam fuisse. An vero ad Balnense virginum Monasterium postea deducta et in eodem educata fuerit, ut quibusdam placet (Gebuciller cap. 4) non est hujus loci disquirere.

Quo loco S. Othilia verosimiliter baptizata fuerit.

Unum duntaxat hic adjiciam, nempe verisimillimum esse, sanctam Othiliam in Ecclesiæ beatissimæ Virginis Mariæ, quæ fratrum erat oratorium, et juxta impositum sibi a S. Hildulfo nomen, medium monasterium proprie appellabatur, baptizatam non fuisse, sed in Ecclesia S. Joannis Baptistæ, quam idem S. Pater, turbas confluentium ferre non valens, extra claustra monasterii ad radicem montis Balmæ, hodie Altæ petræ, edificaverat, et juxta quam domos, in quibus supervenientes reciperentur, constituerat; hincque exortam esse singularem illam devotionem, qua prudens et grata virgo erga hunc sanctum Domini Præcursorem usque ad obitum affectare mansit; nam ecclesiam in suo Hohemburgensi monasterio, sub ejus invocatione construxit, in quam orationis gratia frequenter secedebat, et cum mortem sibi imminere persensit, mox ad eandem perrexit, sacraque communione præsumpta, ibidem et animam exhalavit, et corpus ejus sepulturæ traditum est.

In hoc loco plurimum commendatur hæc prima sancti Hildulfi Vita.

VITA SECUNDA

Descripta ex Manuscripto Ultrajectino
cura Heriberti Rosweydi cum titulo:

a *Vita sancti Hildulfi Trevirensis
Archiepiscopi.*

Hildulphus claro genere ortus, a juventute literarum studiis traditus, in brevi efficacis-

sime claruit, de die in diem in virtute proficiens: et integer ab his vitiis, quibus talis ætas solet implicari, persistens. Interea moribus ecclesiasticis assuefactus, apud urbem Regeneburg * clericus ordinatus est. Tunc Milone Trevirensi Archiepiscopo defuncto, Trevirenses Hildulfum eo quod vir esset nobilis, scientia eruditus, lingua urbanus, vita et moribus compositus, in Episcopum unanimiter postularunt. Mox sermo in aula Regis Pipini, patris Caroli Magni, percrebuit, atque ex ejus edicto vir tantus ac talis Archiepiscopus fieri definitur. Tunc vir Dei, qui heremum semper concupierat, fugam paravit, sed raptus a devoto populo Galliam Belgicam usque deductus est, atque Treverorum consecratus Episcopus. Igitur in tali honore quam sancte vixit, non est facile recitare; quasi enim quidquid est scelerum perpetrasset, sic pœnitentiæ vitam ducebat, prædicationibus et misericordiæ operibus insistens. Pro salute mundi et requie defunctorum Missam celebrare nullo die prætermittebat, et ut bonus pastor quidquid gregi docebat agendum, ipse operum exhibitione monstrabat.

2 Inter etiam opera magnifica quæ gessit, corpus B. Maximini, ex crypta ubi illud B. Paulinus, ex Aquitannia reductum, tumulaverat, in domum qua nunc veneratur transtulit. Postquam igitur multiplices pro Christi grege labores sustinisset, quidquid habere videbatur relinquens, heremum (ut olim concupierat) petere destinavit, et ad Jacobum Leuchorum Antistitem misit, ut sibi secretum præderet locum. Qui Jacobus in saltu Vosagi, ubi Sanctorum virorum cellulæ inerant, siquidem Deodatus Nevernensis Episcopus, quodam seculo renunciens, ibidem habitaverat, viro Dei Hildulpho locum habitationis instituit. Quem videlicet locum, montibus undique septum, fluviolus quidam, Rapido nomine, præterfluit, super quem vir Dei Hildulfus, heremum ingressus, ecclesias fundavit, primam videlicet in honorem Dei genitricis Mariæ, quam Medium monasterium appellavit, aliam in honore B. Petri et omnium Apostolorum consecravit. Hiis igitur statutis, soli Deo vivere cœpit. Cumque fama sancti nominis ejus longe lateque discurreret, viri potentes et nobiles ad eum sæpius confluebant, quorum aliquanti, desiderio vitæ cœlestis accensi, cum eo remanebant.

3 Cumque numerus ex diversis partibus accurrens cresceret, Sanctus Dei, qui olim monachum professus fuerat, cœpit habitationes ædificare monachis competentes. Tunc per merita ejus sibi subjectorum ibidem cæci illuminabantur, claudi convalescebant, dæmones fugabantur, et ob hoc turbas confluentium ferre vix valens, extra claustra ecclesiam S. Joannis Baptistæ ædificans, dedicavit, atque domos, in quibus supervenientes reciperentur, constituit. Cum itaque sic de remotis partibus ad virum Dei fieret concursus, Eraudus * vita æque sanctissimus, carne quidem beato Hildulfo germanus, ordine coepiscopus, nomine ejus excitatus occurrit, a quo gratanter susceptus, per aliquot dies simul manentes, æternæ vitæ vicissim monitis resonabant. Ad amborum vero merita ostendenda defertur eis Hectinonis Ducis filia, cæca nata, utque ejus misereantur, a mæstis parentibus humiliter requiruntur; quam cum adhuc gentilem esse cognovissent, catechizaverunt, et prostrati pro ipsa oraverunt. Tunc B. Hildulphus eam baptizavit, quam de sacro fonte, mente et carne illuminatam, beatus Eraudus excepit et Odiliam

D
*Ob magnam sanctitatis famam Episcopus postulat, * Reginoburgum alias Ratispona.*

E
S. Maximini corpus transfert; sed relicta cathedra,

F
in Vosago multos socios aggregat, et S. Othiliam baptizat.

* alias Erardus.

nomi-

A nominavit. Quæ res in tautum valuit, ut potentes personæ sanctum Hildulphum maxime venerarentur, eique ad augmenta loci auxilia præberent.

S. Spinuli discipuli virtutes et beatus utriusque obitus.

4 Unde quidam nomine Begho, locum qui usque hodie Beghonis cella dicitur, et partem Vosagi, quæ Falcodi rupes appellatur, Sancto tradidit. In qua Beghonis cella, in honore sanctæ Crucis dicata, virum summæ humilitatis, Spinulum nomine, constituit, ubi idem homo Dei post multiplices labores ac numerosa miraculorum insignia, transivit ad requiem; cujus meritum Deus declarare volens, per angelum nunciavit B. Hildulfo, ut glebam Sancti ad monasterium referret. Nec mora Sanctus cinere, quo jacebat, excutitur, et fratribus convocatis, obitum viri Dei eis denunciat. Accensis itaque cereis, ad exequias viri Dei properant. Vis itaque ventorum plus solito inhorruerat, adeo ut annosas quercus et abietes eradicaret. In tali igitur turbine, ante corpus Sancti ardentes cerei usque ad locum sepulchri delati sunt. Omnes autem infirmi venientes ad sepulchrum illud sanati sunt a quacumque infirmitate detinerentur. Unde populi concurrentes, comperta habilitate loci, forum ibi statuere temptaverunt. Sed beatus Hildulfus ad tumultum S. Spinuli accedens, dixit ei quasi viventi: Frater Spinule, propter animarum pericula, concurrentium comprime turbas. Tunc signis cessantibus, frequentia quoque cessavit. Tandem beatus Hildulfus plenus sanctitate, correptus febre, cœli capitolium coronandus intravit quinto Idus Julii.

* in Ms. legitur Junii, sed mendose.

ANNOTATA.

a Brevis hæc sancti Hildulfi Vita non differt ab ea quam edidit Surius ad diem XI Julii, nisi in terminis. Ejus abbreviator primam ejusdem Sancti vitam superius traditam contraxit, non vero tertiam mox subjiendam. Id constat ex multis. Primum est quod eosdem prorsus chronologiæ naves contineat quam prima illa vita, et de Pipino Rege ac patre Caroli Magni indubitanter affirmet, quod de Pipino Heristallo intelligendum esse tertia vita monet. Secundum est quod annum mortis B. Hildulfi non assignet, qui tamen in tertia vita disertis verbis dicitur annus ab Incarnatione Jesu Christi septingentesimus septimus. Tertium denique quod ex multis et prolixis interpolationibus in tertia vita contentis nullam perstringat. A quo et qua ætate confecta fuerit hæc primæ sancti Hildulfi vitæ epitome, incertum. Veruntamen Anonymus illius auctor, quisquis ille fuerit, ante editam aut certe vulgatam tertiam vitam scripsisse videtur, cum ex ea nihil depromperit.

C

VITA TERTIA

Ex Ms. Medianensi, cum Epternacensi et Paderbornensi Mss. collato, descripta.

a

CAPUT I a.

* Paderbornense Ms. habet: Quoniam quicumque.

Quicumque * baptizati Christum induti sunt et hereditatem animo suspirarunt æternæ salutis, ut aliquando illam valerent consequi, usi

Tomus III Julii.

sunt lumine caritatis, per quam unicus Dei Filius, cum solus esset in regno Patris æterni, ut coheredes haberet homines, fratres sibi adoptavit, quibus in domo Patris sui mansiones collocaret. Ad hanc ergo festinantes viros Dei, solos venire puduit, cum scirent, eos, qui secum alios traherent, certam manere mercedem; adeo ut quo plures veherent, eo majori præmio cumlarentur; fisci illa attestatione, qua servus ille Evangelicus, talentum cum lucro referens, gaudio Domini sui donatus est. Ad hujus itaque gaudii ineffabilem dulcedinem ille bonus Pater-familias omnes volens introducere, missis in mundum servis suis, cunctos præcepit invitari, et ne in via deficerent aut errarent, tritico vitæ et lampade caritatis geminæ sustentari.

EX MSS.
Ad apostolici
xeli imitationem

2 Cumque hoc Omnipotentis divinitati diu agere placuisset, ut conservis suis suo in tempore tritici mensuram erogaret, ad laborem præsentis vitæ, futurum pastorem populis, Hildulfum nomine, jussit prodire. Qui claro Nerviorum genere ortus, inter scolares alas sacræ militiæ alitus est. [Circa illius temporis ætatem Garibaldus regebat eandem Noricorum, id est Baioariorum gentem, cujus filiam, nomine Teudelindam, Agilulfus Rex Longobardorum sortitus fuerat uxorem. Hujus etiam Agilulfi, ad obsidionem Urbis festinantis, præcellentissimus Dominus Papa Gregorius in Commentario Ezechielis mentionem facit. Ea quoque tempestate Anstrasiis imperabat Theudebertus, ex Childeberto Brunchildis filio procreatus, cujus in aula educabatur beatus Arnulfus Buotgisi illustri viri filius, ex Majore-domus postmodum Mediomaticæ urbi pontifex destinatus, quique ad extremum renunciâs apici tanti pontificatus, anachoreticæ vitæ sectator effectus est devotus.

electus a Deo
S. Hildulfus.

E

* [His ausulis clauduntur quæcumque hujus Vitæ interpolator adjecit ad primam sancti Hildulfi Vitam.

b

3 Verum puer Dei ab ipso conditore præelectus misericorditer Hildulfus] mox futurus Christianæ defensor religionis ac Doctor, studiis literarum traditus, divina gratia cooperante, in brevi efficacissime claruit, atque unde multi per abrupta vitiorum defluunt et in cœno superbiæ devolvuntur, videlicet si de mundi scientia quidpiam attigerint, inde iste adhuc bonæ indolis puer, omnibus excellentior factus, in dies proficiebat, integer ab his vitiis quibus juvenilis ætas implicatur. Dum enim multi talium controversiis forensibus, alii ludis multiplicibus, aliqui, licet admodum rari, in investigandis secularium nodis disciplinarum intenti obstupescant, hic pervigil in orationibus, assiduus lectioni erat, atque ultra vires operibus misericordiæ intentus; succurrere laborantibus, opem ferre egenis, miseris assistere diligebat. Talium ergo virtutum incrementis quid futurus pastor Ecclesiæ faceret, præmonstrabat.

adolescens in
tutis et
pietate mire
profecit.

F

ANNOTATA.

a Non extat in Medianensi codice, quem sequimur, hæc capitulum divisio, sed illam usurpamus ut et facilius evadat ejusdem codicis cum Epternacensi et Paderbornensi codicebus super capita divisio collatio, et annotatis nostris commodior ubique tribuatur locus. J. B. S. Hanc jam in principio dixi causam fuisse, quò minus hanc totam Vitam ad solitam capitulum nostrorum normam non reduxerim, quæ mihi magis placuisset. Notavit præterea Belhommeus, in Medianensi codice nullum Vitæ præmitti titulum; in Epternacensi legi: Incipit Vita

EX MSS.

S. Hildulfi Archiepiscopi Trevirorum, miræ sanctitatis viri; In Paderbornensi vero: Incipit prologus in Vitam, etc.; quæ dissecutiæ ad rei substantiam nihil magnopere conscrunt.

b Buotgisus qui et Boggus dictus est, vacabatur alio nomine Arnoaldus seu Aruoldus. Unde nihil mirum si in Paderbornensi codice sic appellatus reperiatur.

CAPUT II.

Relictis
deinde facultatibus et patria,
* In Epternacensi Ms. legitur Regensburch In Paderbornensi Regensburch.

B

* In Paderbornensi Ms. legitur quæ

factus Treviris monachus, ab Episcopo in socium adlegitur:

a

b

C

c

* in Ms. Paderbornensi legitur Luitwini.

Interca moribus ecclesiasticis assuefactus, apud urbem, vulgo Renesborch* dictam, clericatus honore donatus est. [Quia vero semen rectæ intentionis semel jecerat omnipotens agricola in bono arvo pectoris illius, paulatim assurgebat in eo robustæ operationis culmus. Attonitus nempe et avidus, nec surdus auditor existens Euangelii, non remissus obauditor ardebat fieri, illud Dominicum sine intermissione ingerens sibi: Qui reliquerit domum, aut patrem, aut matrem, aut fratres, aut sorores, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam æternam possidebit. Talia enim quia* videbat sibi adesse, plurimum suæ arbitrabatur perfectioni obesse. Uxoris vero filiorumque causa non ejus animum stimulabat, quibus hactenus carebat. Non denique per illud tempus tam indifferenter distribuebantur Ordines ecclesiastici, sicut cernimus hac nostra ætate distribui, sed perpetuæ professoribus castimoniam aut virginitatis. Sed vir iste beatus, Spiritus sancti gratia præventus, a cunabulis illibatum a corruptione carnis servavit pectus, in cujus latebris mentem suam informabat et alebat.

5 Præmissis et aliis Euangelicæ institutionis verbis prudenter advertens, non solum Sanctis hæc dicta ac donata Apostolis, verum etiam cunctis in unitate fidei Apostolica suggestione fundatis; tandem exemplo fidelis Abrahæ, terra, cognatione domoque parentum egressus, iter arripuit Sicambriam versus, subiitque civitatem Treverim a; quam tunc copiosus incolebat populus, monachorum etiam bonæ opinionis odorem circumcirca spargentium decorabat conventus, quibus spem seculi irridens, imperterritus agnotheta Christi sociatus, monasticam normam professione explevit et actibus b; adeoque fixura sancti zeli circa monasticam perfectionem exussit cor ejus, ut terrori et exemplo minoribus, venerationi vero et amori fuerit majoribus. Itaque Milo c, Reverendi Luitwini* filius, tunc archiepiscopus, perpendens hunc sanctum virum scientia fultum, discretionem maturum, conversatione angelicum, diversarumque virtutum tendere gradibus ad perfectionis cumulum, cœnobio abstractum, secum retinere voluit, atque secundum a se eodem ei indulsit, quatenus vice ipsius pastorale subministraret officium, sarcinam perferendo sibi creditarum ovium, sanis et debilibus eousulendo, secundum quod senserat congruum. Quod quam pie, quam strenue excutus fuerit, sequentis series lectionis declarabit.

ANNOTATA.

a Hinc patet, beatum Hildulfum Trevirim venisse ibidemque constituisse, ac monachum induisse pluribus annis priusquam ad pontificalem ejusdem civitatis cathedram eveheretur. In prima et secunda

Vita dicitur quidem olim monachum professus; sed locus in quo hoc vitæ genus amplexus fuerit, non notatur.

b Haud dubie apud sanctum Maximum.

e Obiit sanctus Hildulfus etiam juxta hanc Vitæ ejus Interpolatorem anno 707, et pluribus diutaxat annis post, præsulatum Trevirensium civitatis usurpavit Milo. Non potuit igitur hic pseudo-Archiepiscopus beato Hildulfo vices suas committere. Auctores primæ hujus Sancti Vitæ bona fide secutus est hic Anonymus illorum interpolator, et cum in chronologia Episcoporum Trevirensium haud vagis versatus esset, in nomine antistitis qui B. Hildulfum in partem suæ sollicitudinis advocavit, pariter lapsus est. Expungendus erat Milo et in ejus locum substituebatur Numerianus, ut ostensum est in Commentario prævio § IV.

CAPUT III.

Sub hoc tempore apud Gallias, Francorum regibus a solita fortitudine et scientia degenerantibus, hi qui Majores domus regalis esse videbantur, administrare regni potentiam, et quidquid regibus agere mos est, cœperunt; quippe cum cœlitus esset dispositum, ad horum progeniem Francorum transvehi regnum. Eratque illis in diebus in regio palatio Angisus, Arnulfi filius, de nomine Anchise, quondam Trojani, ut putatur, appellatus, administrans principatum sub nomine Majoris-domus; cujus quoque ætatem attigit Heraclius Romanæ reipublicæ Augustus, qui revexit sanctissimæ Crucis lignum a Chosroæ tyranni arcibus. Pipinus post multum temporis patri* Angiso decedenti succedens, rempublicam Galliarum gubernavit florentissime, vir magnæ potentiæ miræque pietatis et audaciæ, qui hostes suos statim aggrediendo contrivit sæpissime. Nam super quemdam suum adversarium Rhenum transgressus, cum uno tantum satellite suo irruit, eum in suo cubiculo residentem cum suis trucidavit; bella quoque multa cum Saxonibus et maxime cum Rathbodo Fresonum rege fortiter gessit. Hic et alios filios habuit, sed ex his præcipuus Carolus extitit, qui ei post in principatu successit.

7 Quod idcirco fortassis plus justo visum est prosequi, ne similitudo nominum decursioque temporum in sequentibus injiciat scrupulum lectori. Nempe præfatus Dux Carolus primi ex Francis magni Imperatoris Caroli extitit avus. Publicis igitur utilitatibus invigilante Angiso jam dicto a] et Milone Archiepiscopo Trevirensium rebus humanis exuto, Trevirenses præsule indigebant. Grex itaque Domini pastore destitutus, conversus ad Dominum, totis precibus ineumbit, et ut ecclesiæ suæ, turbine seculi fluctuanti, rectorem tribuat, exposcit. Tunc subito Hildulfi nomen per ora omnium sonuit, quod vir esset nobilis, scientia eruditus, lingua urbanus, vita [Deo placita, hominibus approbata, ac moribus clero et plebi proficuis congruisque compositus.] Mox sermo in aula Regis b percrebuit, atque exiit edictum, ut vir talis ac tantus pastorale subiret ministerium. Quo comperto, vir Dei in diversa nitens [versus nativitatis suæ solum c fugam arripuit, siquidem anxiabuudus, suspecto honore sublimari refugiens in peregrinis, quasi ignobilem se posse delitescere suspicabatur in propriis.]

8 Nam heremum concupierat, nisi populi de-

votio

quo, tempore
Pipini Heristalli e vivis
crepto,
E

* in Paderbornensi Ms. legitur: prædicti

E
postulante
universo populo, Sanctus
in Cathedrali sufficitur

a

b

c

EX MSS.

A
e fuga in pa-
triam retra-
ctus.

* In Pader-
bornensi Ms.
legitur: per-
sæpe.

d

B

votio precavens obstitisset. Ab Histria igitur raptus, Galliam Belgicam usque deductus est [cujus sanctum desiderium licet fuerit dilatum, non tamen est ablatum.] Fit conventus totius regni, accurrunt Principes cum Episcopis, cœtus clericorum monachorumque cum populorum turbis, una omnium acclamatio, Hildulfum esse honore episcopali dignissimum; cum vir Dei e diverso se omnino reclamaret indignum. Nam propriæ fragilitatis robustus prospector, semetipsum in se metiendo, sibi timebat, quia quæ et qualis sit ratio animarum reddenda cogitabat. Quod si nunc homines perpendere vellent, dum liberi et quieti vivere possunt, regimen ecclesiasticum, ad quod viri sancti vix cogebantur, nequaquam tam prompte pecuniis mercatum irent. Sed tandem vicit fidelis populi devota acclamatio, atque [Apostolicæ per omnia conformatus vitæ, post beatum Eucharium, Petri Apostoli discipulum, tricesimus tertius d] communi omnium voluntate Trevirorum confirmatur Antistes. Qualis vero jam fuerit et qualem se cunctis præbuerit, quia difficile explicabitur, attentare veremur.

ANNOTATA.

a Animadverterat interpolator, præsulatum sancti Hildulfi cum regno Pipini conjungi non posse; ideoque quod in prima ejusdem Sancti vita de prædicto Pipino rege dicitur, id præmissa ad majorem intelligentiam ejusdem regis genealogia, expresse asserit de Angiso illius atavo; verum, relicto semper Milone, parum aut nihil profieit interpolator, cum inter Angisi ætatem et Milonis obitum non minor sit discrepantia, quam inter sancti Hildulfi præsulatum et Pipini regnum.

b Haud dubie Childerici II.

c Cum hic B. Hildulfus versus nativitatis suæ solum fugam arripuisse, inferius vero ab Histria, id est Danubii seu Istri tractu, raptus et reductus fuisse dicatur, consequens est, illum patria Noricum, non Nervium fuisse.

d Supponit interpolator, B. Hildulfum Miloni successisse, et hinc est quod infra cap. 4 ait, eundem sanctum S. Maximini successorem fuisse vigesimum nonum. Cum itaque tricesimus tertius post beatum Eucharium hic numeretur, restat ut ante Maximinum plures non fuerint Episcopi Trevirenses quam quatuor.

CAPUT IV.

Quam præ-
claris virtu-
tibus
* Mallem
legere nihil

* In Pader-
bornensi Ms.
legitur sæpe.

Igitur beatus Vir non modo de boni operis [seu monastici rigoris] proposito semel arrepto aliquid* imminuit, sed velut centuplicatum augmentavit. Enim vero quasi puer aut adolescens quidquid ubique jacet scelerum perpetrasset, sic in pœnitundinem conversus, se contra se erexit. Videres hominem exesum jejuniis vix ossibus hærare, ad Sanctorum memorias indefessum jacere, inundantia lacrymarum sedulo madere, noctes insomnes ducere. Quid enim dicemus, eum pauperes, mediocres et divites summo studio omnique diligentia curare. Quidquid sibi erat, omnibus commune faciebat, divitibus et egenis mediocribusque idem semper* erat. His præcipiebat non superbe sapere, neque sapere in incerto divitiarum, sed in Domino, qui dat omnibus omnia affluenter, et ut eorum abundantia divitum

inopiæ fieret supplementum. Omnino autem pauperes rebus admonebat, ut scirent spiritu pauperes esse, et in humilitate gratias agere Deo, dicente ipso Domino: *Beati pauperes spiritu, etc.* Perquirebat, quem Sanctorum in aliquo bono imitari valeret. Eum diem se perdidisse querebatur, quo parum aliquid non profecisset in actibus seu mandatis Dei. Sacrificium pro salute totius mundi et requie defunctorum nullo offerre Deo prætermittebat die, sciens scilicet* Domino dicere: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo.* Et: *Voluntarie sacrificabo nomini tuo, Domine, quoniam bonum est.* Quidquid igitur Vir beatus* sibi fieri volebat, juxta Evangelicum præceptum nulli negabat, sed omni petenti se libentissime tribuebat, portum scilicet laborantibus, consolatorem mœstis, nudis cooptorem, susceptorem viatoribus.

10 Quis eum umquam expetiit, et ejus bonitatem expertus non est? Quotidiana illum sollicitudo omnium animarum, aliquo perenunte, compellebat gemere, quamquam tantæ esset pietatis, ut quovis scandalizante, se crederet offendisse. Et quoniam incolam se et peregrinum hic noverat, ubi non habere se manentem civitatem sciebat, ostium suum viatori numquam clausit, neque buccellam suam solus comedit. [Ut dulcissimus pater, filios spirituales dulciter admonendo, quatenus cœlestis patriæ hereditati inhiarent, non desistebat. Divinæ legis gratiam in pectore gestabat, ex cujus sale sermonem sui oris condiebat. Vanitatem mundi sic horrescebat, ut crederet ac profiteretur, miseros esse amatores ejus. Eleemosynis maxime insudabat, hospitalitati largitissime, acsi hanc ipsi Christo exhiberet, insistebat. Quem videbat tristem et dolentem consolationis verbo, et subsidio necessario exhilarabat. Discordantes ad concordiam reducebat.] Ceterum omnibus omnia se faciebat ut omnes salvos faceret, et ut bonus pastor, quidquid gregi docebat agendum, operum exhibitione monstrabat.

CAPUT V.

Cum hujusmodi ceterarumque virtutum eminentia Antistitis* congrueret, omium mira colebatur veneratione. Vir enim erat nobilitate generosus, religione præcipuus, consilio cautus, operibus famosus. Inter magnifica namque opera, quæ multiplicia gessit, corpus beatissimi [atque gloriosissimi præsulis] Maximini [cujus ipse successor habebatur jam tum vicesimus nonus a.] ex crypta, ubi illud beatus Paulinus, præsul magni meriti, ex Aquitania revectum tumulaverat, in domum, qua nunc veneratur, transtulit. [Quia enim crypta insolitas evomebat aquas, quæ tribus altiores cubitis superficiem totius pavimenti ejus occupavebant, nec tamen mausoleum reverendorum artuum invadendi licentiam habebant, sed solide sicut murus hinc inde illud cingebant, perpendens vir beatus, tam signo hoc quam pluribus aliis revelationibus, se admoneri, quatenus ædificata basilica, corpus sanctum inde transferret, omni vigilantia perficiendum id censet. Ergo maximis impendiis constructo oratorio*, adest clerus cunctus cum populo. Nec mora, venerabilis Antistes cum duobus coepiscopis suis Domino scilicet Clemente et Chotberto, enormis magnitudinis coperculo manus admoveat, quod

* in Ms.
habetur sec.

* in Pader-
bornensi Ms.
legitur vir
Dei

in episcopatu
emicuerit.

E

F

Transfert, et
decentius
exornat reli-
quias S. Ma-
ximini.
* In Pader-
bornensi Ms.
legitur: An-
tistiti.

a

* In Pader-
bornensi Ms.
hic additur
vigilantique
studio ad
unguem per-
ducto.

tanta

EX MSS.

tanta celeritate sublatum est, ceu pondere caret. Ipsum tamen coperculum post a trecentis viris et quadraginta bonis paribus tentatum, mansit immotum. Tandem venerandis artibus honorifice, ut decebat, in arca reconditis cypressina, et sic in marmorea, quarto Kalendas Junii oratorio intulit, quod a fundamentis inceperat. In quo pariter imposita sunt trecentorum Martyrum Thebeæ legionis corpora; quem locum sic nobilitavit supellectile ac fundis *b*, replevit cœnobitis, ut ex tunc nullatenus inferior videatur episcopo ipsius urbis *c*.]

ANNOTATA.

a Vide notam d. cap. 3.

b Beatum Hildulfum erga sanctam Maximinum illiusque cœnobium insigniter propensum fuisse, fatentur Samuaximianenses; sed fundis ab eo auctum idem cœnobium negant. Vide Zyllesium in defensione abbatiæ sancti Maximini pag. 74 et 75. Edit. Colon.

c In fine hujus capituli tam in Epternacensi quam in Paderbornensi Mss. codicibus adduntur sequentia: Circa quem locum dum vir beatus de die in diem nimio insudasset pietatis affectu, providens futura sagaci spiritu, veritus superfluas tyrannides successorum, prædictum locum regio jure nobilitati tradidit, ut haberetur in præsentia. Quæ sicut et alia nonnulla inferius suo loco annotanda, cum non reperiuntur in Ms. nostro codice Medianensi, et Trevirense sancti Maximini monasterium fere spectent, a posteriore aliquo interpolatore, ejusdemque monasterii monacho adjecta esse videntur.

CAPUT VI.

Prioris instituti desiderio incensus,

Et post tam multiplices pro Christi grege labores, licet in pontificatu positus, nihil possidere voluit, quidquid tamen illud erat quod [occasione seu pretextu regiminis] habere [vel præsumpsisse sibi] videbatur, relinquens, ut olim animo conceperat, cremum petere destinavit, monastici siquidem non immemor voti, reputabat actus suos sibi minus posse sufficere ad salutem cum Dominus dixerit: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus* [oculati quippe cœlestisque animalis circumspeditionem retinens, non revertēbatur incedens, ac eorum quæ retro sunt oblitus, in anteriora ferebatur extensus. Equidem noverat, plurimos ante humana judicia interim stantes videri per bonorum operum executionem, sed ante omnipotentis Dei oculos corruisse per meliorem deliberationem, eoque* bonum opus talium minus Deo fore placitum, quo per mentis deliberationem in meliori gradu inconstanter est positum.

* Ita Ms. Epternacense ex quo hic supplentur nonnulla verba, quæ in Ms. Medianensi desiderantur,

nequidquam reclamante populo,

13 Ne ergo postmodum frustra quereretur hujusmodi detrimentum suæ menti subrepsisse, unicam deliberationem, quam sibi suspirabat adhuc deesse, accelerabat perficere.] Quod cum primum rumor ad aures vulgi detulit, quasi barbaris insequentibus, omnis ætas omnisque sexus in urbem ruit, visoque viro Dei, clamor in cœlum tollitur, et quasi omni provinciæ exitium immineret, unus omnium ferebatur luctus. Cur, Pater, gregis tibi commissi custodiam derelinquis? Quare tantarum animarum futurum discrimen non metuis? Putas, qui erunt hujus ecclesiæ sævissimi vastatores? Namque dilaniabunt gregem

tuum lupi rapaces. Talibus itaque Vir sanctus lamentationibus præcipue piarum supra dicti loci ovium commotus, ut erat pietate plenus, in lachrymas resolvitur, conversusque ad plebem hæc tandem profatur: Vos populus Dei et oves pascuæ ejus estis; ipse vos custodiet qui vobis promittit dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi*. Nam custodia mea hactenus nulli profuit, qui me ipsum minus circumspexi; si quid autem deinceps mihi superest temporis, sinite ut expleam, quo et mihi et vobis prosim.

14 [Obfirmatus igitur adversus lugubres querelas gregis se prosequens, quasi tenacioribus vinculis, quæ libertatem animi ejus sibi subigere tentabant, disruptis, Weomadum *a**, sibi successorem, ovibus vero suis designans pastorem, post ultimum vale, animum, oculos ac pedes cœpto itineri, restituit, per spiritum sanctum elevatus scientia, assumptus vita, in indignatione spiritus sui amarus abiens, pennas sibi dari columbæ gemebundus expetebat, quibus volando requiesceret, et quibus elongando fugiens in solitudinem maneret. Quemadmodum enim Deo dignus Papa Gregorius ait: Dulce est esse in rebus humanis, sed ei qui adhuc de cœlestibus gaudia nulla gustavit; at si quis jam cordis ore gustaverit, quæ sit illa dulcedo cœlestium præmiorum, huic quanto illud dulce fit quod intus videt, tanto in amaritudinem vertitur quidquid foris sustinet. Rixatur secum de rememoratis iniquitatibus, reprehendit se de cogitationibus, insequitur de verbis, et punit flendo de factis. Itaque nisi hoc modo Spiritus sanctus mentem viri hujus in amaritudinem temporalium et delectationem æternorum commovisset, terram desertam et inviam tanto æstu cordis non quæsisset.

D

in solitudinem secedere statuit.

a

* In Paderbornensi Ms. legitur Nicomadum

E

ANNOTATA.

a Error dimanans ex intruso supra nomine Milouis.

CAPUT VII.

Per illud tempus] Jacob *a* vir conversatione moribusque admirabilis, Leucham regebat* urbem, qui cum pro sui sanctitate in ora omnium penderet, Regibus quoque stupendus erat; ad quem cum vir Dei Hildulfus misisset, ut caritate mediante, secretum illi provideret locum, libentissime collaboravit, siquidem a prædecessore ejus quodam pontifice, Girbaldo *b* nomine, viro æque sauctissimo, Deodatus vir summæ sanctitatis, olim Nivernensis Episcopus, renunciens seculo, in saltu Vosagi locum obtinuerat, ubi sanctissime conversatus, monasteria statuit, atque post diutinam in Christi agone militiam, vitæ senatum laureatus intravit. [Denique Stivagium* jam tunc erat spirituali monachorum exercitio institutum. Porro Dompnus Gundelbertus, olim Senonum præclarissimus Archiepiscopus, circa tempus illud Senoniense cœnobium, in Grandiavio a se constructum, ex relictæ urbis vocabulo denominavit primus. Bodo etiam, jam dicti Jacob decessor, Leuchæ bonus pastor, virginis catervis, quibus locum, studio ad unguem perductum, repleverat, quemque suo de nomine nuncupatum iri censuerat, præesse voluit Christi famulam Tietbergam, quam ante pontificale de-

F

a Eam ipsi assignat Jacobus Tullensis episcopus.

* In Paderbornensi Ms. legitur ecclesiasticarum urbem.

b

* In Paderbornensi Ms. legitur, Santivagium.

A cus suscepit, ex debito conjugii, filiam.] Inter hos ergo Athleta Christi Hildulfus, prædicti viri Jacob consultu amminiculante, locum habitationis elegit.

ANNOTATA.

a et b Vide Annotata ad primam Vitam litteris d et e.

Domnum Leutbaldum venerabilem virum abbatem designavit, quem divinarum et humanarum rerum notitia haud parva præditum intellexit, quatenus fratribus pastoralis vigilantia præset, et adventantium sese negotiis impertiret. Qui quam devote, quamque strenue id officii administravit, auctoritas promoventis credulis mentibus satisfacit; quoniam sanctus Antistes hunc nequaquam tantæ catervæ monachorum præponeret, nisi præ ceteris ad hoc dignum judicasset.]

EX MSS.

* In Paderbornensi Ms. legitur præmoneret.

CAPUT VIII.

Vosagi eremum excolit;

Enimvero est locus in Vosago, montibus undique septus, quem fluvius quidam ob validum cursum, Rabado nomine, præterfluit. Super quem vir sanctus, Spiritu sancto dictante, ecclesias fundavit: primam videlicet nomine B. Dei Genitricis et semper Virginis Mariæ, quam et [VIII Kalendas Martii] dedicavit, eamque Medium monasterium appellavit. Aliam vero ex nomine beati Petri Apostolorum Principis omniumque Apostolorum honore* [XVII Kalendas Novembris] consecravit. His ita statutis, Deo sibi que vivere cœpit. Cumque præconium sancti uominis ejus, fama multorum longe lateque deferret, viri potentes et nobiles visitationis gratia ad eum sæpius confluebant. Cumque e diversis partibus multi accurrerent, aliquanti ad vitæ iter accensi, cum viro Dei manere decreverunt. Quod cum vir Deo plenus videret, a Domino id fieri arbitratus est, et quoniam ipse olim professus monachum fuerat, habitationes monachis utiles cœpit ædificare. Id vero populus cum comperisset, devotione crescens, plus solito confluebat. Nam per merita viri Sancti sibi que subjectorum, cæci ibi illuminabantur, claudi convalescebant, dæmones fugabantur. Unde turbas confluentium vix ferre valens, extra claustra ecclesiam sancti Joannis Baptistæ ædificans, dedicavit, atque domos in quibus supervenientes reciperentur instituit.

B
* In Paderbornensi Ms. legitur, B. Petri principis omnium Apostolorum honore

* In Paderbornensi Ms. deest verbum dedicavit.

Interea illo, inter reliquos vitæ cœlestis amatores, tres* advenerunt, quorum primus Spinulus, reliqui vero duo, qui carne et spiritu germani erant, prior Joannes, alter Benignus vocati sunt a; qui a viro Dei benigne suscepti, paterne instructi, ipsique devote conversantes, ad viam vitæ anhelabant. Et quamquam omnium virtutum negotiis se vicissim præcedere vellent, humilitate tamen et obedientia se alterutrum vincere festinabant. Assidue in ore illorum Christus, jugiter vitæ æternæ præconia resonabant, utque monachos decet, juxta præceptum patris omnia exercebant, [absque pusillanimitate, amaritudine vel rancore subjecti in timore et amore Christi, jejuniis et vigilis semet macerantes, orationibus contriti, humilitatique cordis indefesse instantes, malebant quidquid usquam putatur intolerabile perferre, quam Christum in aliquo offendere.] Et quoniam invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum, sciens Dei athleta Hildulfus, se suosque quandoque Adæ debitum reddituros, sepulturæ locum quærere destinavit. Sed quia, ut in convallibus solet, circa monasterium aquarum erat abundantia, minime aptum cimiterio locum judicavit. Ad Austrum vero collis monasterio imminet, super quem vir sanctus ecclesiam construens, ex nomine beati Gregorii Papæ consecravit, atque circum hanc cimiterium benedixit.

quos inter tres præcipui: Spinulus, Joannes et Benignus. * In Paderbornensi Ms. hoc verbum desideratur.

a

E

CAPUT IX.

ANNOTATA.

C

atque ibidem multos discipulos colligit;

Cernens interea fidelis Domini servus hujusmodi solitudinis partem non minimam, adventus sui occasione, paulatim excultam, ac velut novellis olivarum spiritualibus filiis in circuitu suo vestitam, anima ejus, super Domini salutaris sui præsentia, delectationem concipiebat maximam. Cum vero dudum deserta et impexa eremus aleret Christi pauperes, singulorum annorum proventibus, ne deficerent in via seculi istius, etiam juxta litteram compleri gaudebat, quod olim Propheta de veteris legis mysteriis et novi populi refectione prædixerat: *Deserta in ubertatem versa advenæ comedent*. Frequens quoque vulgus fidelium, sedulo virum Dei invisentium, numerosa construxerat habitacula circa cellas Sanctorum, propter vicinitatem eorum vel habilitatem locorum. Sed vir Dei, quoniam jam gustarat et viderat suavem esse Dominum, nil dulcius habebat, quam vacare et videre quam ineffabiliter esse Dei præcellit nostrum. Itaque accrescente ibi numero fratrum, Sanctus ille, ut semper circumspectus custos sui metuens erat, cura eorum aut frequentia secularium a dilecta quiete suæ contemplationis quomodo divelli. Quapropter

* In Paderbornensi Ms. legitur: numerum.

a Hic in Epternacensi et Paderbornensi codicibus a posteriore illo Interpolatore, quem Sammaximianum esse suspicamus, adjecta sunt sequentia quæ in Medianensi desiderantur: Qui ex cœnobio beati Maximini, quod prædictus pater fundaverat, advenisse referuntur, statueruntque penes virum Dei degere, quod ejus conversatione et charitate nimium delectarentur. Horum vero miracula in subsequentibus ex multiplicibus quædam explanabimus, ut quanti sint meriti apud Deum fiat luce clarius. Vide notam c ad cap. v supra, pag. præcedenti.

F

CAPUT XI.

Fama interea præconii ejus circum positas terras transvolans, remotiores quoque penetraverat. Cumque e diversis partibus multi ad virum Dei venirent, Erhardus vita æque sanctissimus, carne quidem beato Hildulfo germanus, ordine vero coepiscopus, nomine ejus excitatus accurrit. Diu itaque quæsitum cum invenisset, labori ejus congratulans, inquit: Ecce, frater, deside-

A S. Erardo fratre invisitur;

EX MSS.

desiderium cordis tui tribuit tibi Deus, et voluntate tua non te fraudavit; quem enim diu concupisti, locum tuæ conversationi habilem invenisti. Tu ergo sta viriliter in fide et confortare in Domino, et in potentia virtutis ejus, certus quod, qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Per annos *a* igitur aliquos continuos secum manentes æternæ vitæ vicissim monitis resonabant, [fratribusque congregatis utrique vitæ necessaria providebant et tabernacula erigebant.

a

ANNOTATA.

a In prima et secunda Vita legitur: per dies aliquos.

CAPUT XII.

cum quo S. Othiliam baptizavit et a cæcitate liberavit.

B

Ad amborum vero merita ostendenda, renovantur a Deo miracula stupenda [viris etenim Dei ibi adhuc pariter conversantibus] Eticonis Ducis Elisacii filia, cæca nata, defertur, utque ejus misereantur a mœstis parentibus humili prece poscuntur. Quam cum adhuc gentilem esse rescissent, more ecclesiastico catechizaverunt, atquo ad orationem prostrati, pro salute puellæ clementiam Domini precabantur. Monitis itaque catholicæ fidei edoctam sanctus Hildulfus baptizavit, eamque de sacro fonte, mente et carne illuminatam, beatus Erhardus excepit, et dato nomine, Othiliam vocavit *a*. Quæ res in tautum valuit, ut non mediocres, verum etiam potentes personæ virum Dei Hildulfum venerarentur ac diligerent, eique ad augmentum loci auxilia præberent, [erat enim totius honestatis decore compositus, æqualiter se affabilem exhibens omnibus.

a

ANNOTATA.

C

a Hoc in loco nova occurrit posterioris Interpolatoris additio in hæc verba: Quæ in sanctimonix sanctitate permanens, boni rectique imitatrix non mediocriter existens, nunc jam cum Christo regnans dat in terris innumera signorum miracula dietim.

CAPUT XIII.

In obitu S. Spinuli c, vs-que sepultura
* In Paderbornensi Ms. legitur: aliquam usibus formam.

Quidam enim vir, Bego dictus nomine, sancti Viri necessitati communicans, rerum suarum aliquid usibus fratrum*, sub beato viro Deo militantium, delcgare studuit, atque locum, qui hodie usque Begonis cella dicitur, et partem Vosagi, quæ Fulchodi rupes appellatur, destinavit. Denique vir Dei Hildulfus in cella jam dicta, honori sanctæ scilicet Crucis dicata, virum summæ humilitatis et obedientiæ, Spinulum nomine, constituit; in qua idem homo fideliter Deo serviens, post multiplices in Christi agone labores, ac numerosa miraculorum insignia, vitæ æternæ consecutus est præmia. Quem omnipotens Trinitas, apud se glorificatum in terris, gloriosum ostendere volens in cœlis, per ministerium angelicum beato Hildulfo notificat, ut glebam Sancti ad monasterium tumulandam revehat, [licet ipse

Beatus adhuc vivens fratribus cum multa prece mandaverat.] Nec mora, senex imperanti obediens, cinerem, quo fatigatos artus collocaverat, excutit, convocatisque fratribus, hominis Dei nuntiat obitum. Qui licet tanto fratris auxilio destituti mœrerent, tamen gloriæ ejus congaudebant, accensisque cereis ad beati Viri exequias properant.

D

CAPUT XIV.

Vis itaque ventorum plus solito inhorruerat, adeo ut non modo fructices, verum etiam annosas quercus excelsasque abietes eradicaret. In tali ergo turbine ante sancti Viri glebam ardentes cerei usque ad locum sepulcri delati sunt. Sepultum igitur terris, ut apud se vivere Deus demonstraret in cœlis, omnibus infirmantibus, ad sancti viri tumulum venientibus, voluit subvenire. Quanti ibi paralitici, venis redintegratis, solidati sunt, verbo aut scripto non facile explicabitur. Omnis cæcitas clarificata lumine*, diem micata obstupuit. Universa debilitas, ibi recuperatis usibus, robur amissum persensit. Unde turbis irrueutibus reperta est aqua salsissima.

quam miranda acciderint,

E

* In Paderbornensi Ms. legitur: clarificata est cum lumine.

CAPUT XV.

Cupiditate igitur salutis, habilitate loci, aquarum abundantia populi confluentes, forum ibi statuere tentaverunt. Quam inquietudinem vir Dei Hildulfus sentiens indoluit, et baculo artus regente, ecclesiam beati Gregorii, ut ei moris erat, oraturus intravit. Deinde oratione expleta, surrexit et ad tumulum S. Spinuli venit, atque ut erat piæ mentis, ora perfusus lachrymis, inquit: Gratias, frater Spinule, Deo agimus, quod te in pacis regione quiescere credimus, et apud omnipotentem Deum posse plurimum confidimus. Nosse te etiam scimus, quomodo et quare nos [scilicet desiderio liberius vacandi orationibus ac deservienti Deo] tumultu populorum relicto, in hanc solitudinem devenimus. Tu igitur tranquillitate potitus, nostri, qui in via mortis sumus et inter ejus pericula fluctuamus, miserere oramus, [quin etiam si fas est exigimus, illa ipsa virtute præclaræ maximæque obedientiæ, quæ in te refulsit dum temporaliter viveres, cujusque merito æternaliter, ut evidentibus et quotidianis signis liquet, gaudes, ne popularibus negotiis religioni monasticæ indicibilis periclitationis procellam susceites.]

et quomodo secularium frequentiam

F

24 Si enim hac populorum confluentia pressi fuerimus, non parum a proposito declinabimus, [quoniam* paulatim secularium jurgiis et causis, acsi nimio pulvere infecti atque fœdati, omnium mundissimo minime inhærebimus creatori; quodque absit, ordo monasticus, hic jam Deo propitio stabilitus, pessum dabitur funditus.] Licet enim, Deo cooperante, subsidia corporum nostro conferantur loco, tamen animarum timemus pericula. Unde concurrentium comprime turbas et hilarem [affluentemque] datorem Deum pro nobis implora, ut benedictionis ejus sentiamus gratiam; quatenus [penuria necessarii victus ac vestitus expulsa, occasioneque laqueos deceptionis aptandi invidissimo diabolo sublata] impleamus

prohibuerit S. Hildulfus.

* In Paderbornensi Ms. legitur: quin.

nostræ

D

A nostræ professionis vota. Tunc vero videres spiritum carne solutum et vita potitum, obedire mortali, acsi idem teneretur adhuc vinculo mortis. Nam signis cessantibus, venisque cohibitis salinarum, frequentia quoque desinit populorum. [ad confutandum tamen imprudentem garrulitatem invidorum et incredulorum, datur ibidem usque hodie prospici evidentissima indicia trium quondam puteorum. Denique Sanctus, finita prece ac querimonia, alacer ac fidens se jam consecutum optata, ad fratres regressus, sollicitos vigilesque orationi insistere hortatur, quo repressa concursante turba, ab Omnipotente consolatio voluntariæ paupertatis aliunde eorum dirigeretur.]

CAPUT XVI.

Auctis cano-
bii facultati-
bus,

B

* In Pader-
bornensi Ms.
legitur : be-
resini, sed
mendose.

Precibus namque beati Spinuli meritisque beati viri mox subsecuta est benedictio Domini. [Nam nondum septem diebus decursis, Hagio vir illustris, qui et Hariulfus solebat cognominari, affuit, ac cujusdam nobilis prædii, Bercheim * dicti, maximam partem contulit loco sancti Petri; cujus traditio solemniter acta exemplo est litteris innodata præfatoque Leuthbaldo, tunc temporis abbati, est credita, quibus convinceretur, si aliqua quandoque hinc machinaretur violentorum controversia.] Multi deinde nobilium juris sui prædia præfato loco contulerunt. [Nec multo post aliqua portio villæ, Hundinshheim nuncupatæ, eidem loco cessit jure possessoris. Perpendat digne qui valet, quam profunda vir iste mortificatione sui Deo vitæ suæ inhæsisset. Apostolo equidem, quodque est excellentius, ipsi Christo videtur crucifixus, potens dicere veris animi vocibus : *Mihi mundus crucifixus est et ego mundo*; et : *vivo jam non ego*; *vivit vero in me Christus*. Crucifixus quippe ipsi fuerat mundus in maligno positus, qui nec adversa pertimescebat, nec prospera appetebat; ipse deinde mundo, quem abominabatur mundus ex patre diabolo, ejus blandientis viscum vitavit, sævientis impetum non horruit. Honorari verens in propriis, commisit se peregrinis, in quibus se glorificari postquam intellexit, fuga consuluit; sed tandem insecutum gloria flentem et reluctantem violenter sibi retinuit.

C

in loca magis
ardua secedit
Sanctus ;

26 Qua tamen se non multo post excutens, hanc heremi habitatricem fore diffidens, invias exploravit sedes. Illuc etiam nec tunc quidem gloria ab insecutione tam laudabilis fugitivi fatigata, quasi saltem egentissimo totius opis facilius persuasura, et quod majus erat, subjectorum penuria, qui nequaquam movebatur sua : suo quoque non sat confisa paratu, subrepere illi quæsit sub divinorum signorum amictu, quatenus vereretur vir ille se culpatum iri, si repudiaret quasi divinitus procuratis interim fulciri. Quis, quæso, religiosorum hac nostra tempestate non ambiat negotiis seculi res suas augeri, adventantium concursibus extolli? Quis porro talia sibi suppetere videns, non credat se cœlitus honorari, enumerans sibi vel potius fingens de se quædam maxima, quæ jam apud Deum constant minima aut nulla? Verum Deicola iste, instar beati Abrahamæ, non casurus tentabatur a Domino, sciente vel quid ipse esset factururus, vel quid lateret in famulo suo, quatenus nobis aperiretur nimium intima ejus mortificatio. Sed jam calamus reddatur operi cœpto.

CAPUT XVII.

Dominus tandem Leuthbaldus, fideliter atque prudenter administrato dispensationis sibi creditæ officio, ex hujus vitæ subtractus lubrico, artus solo, spiritum reddidit cœlo, perenniter inhæsurum Domino, cui nihil prætulit in mundo. Mox monachorum anxia turba, idonei pastoris provisione temporali destituta, ad pietatis pontificem recursitat, et eum luctuosa flectere * prece quæritat, ne dedignaretur ovium resumere sarcinam, pro quibus pastorum pastor probrosæ mortis amplexus est injuriam. Verum vir docibilis Dei, cedere gnarus pietati, non autem emeritæ jam senectuti, haudquaquam judicavit refutandum, quod animadvertibat Christum jubere de suorum præcordiis pauperum *. Pastoralis itaque gratiæ onere denuo suscepto, tribus solummodo annis, quibus superstes fuit in seculo, instanter porrexit fratribus virgam correptionis cum sustentationis baculo. Eo siquidem ad emendandum curriculi pauxillum, quod restabat, reddebatur alacrior, quo correpto spatio cœperat bravo fieri vicinior.]

sed a filiis
redire com-
pellitur.

* In Pader-
bornensi Ms.
legitur : re-
flectere.

* In Pader-
bornensi Ms.
legitur : pau-
per.

E

CAPUT XVIII.

Inde beatus Erhardus constructa ecclesia ex nomine sancti confessoris Christi Apri, [non procul a monasterio, ad lævam scilicet jam dicti fluminis, fratri suo viro Dei, post exhortationem, in Creatoris militia dixit : Dominus providit tibi locum, affuturus omnibus quæ egeris; tamen moneo et peto, ut novissimorum jugiter nostrique memor sis. Me sane oportet separari a te, aspectu non corde, facie non mente; angelus autem Domini bonus, juxta beneplacitum ejus, comes fiat meæ peregrinationis sedem propriam revise disponens a. Tandem dulces in amplexus ruentes ac mutuis multisque fletibus se perfundentes, oratione pariter fusa, non sine maxima cordis contritione, mutua visione caruere. Beatus autem Erhardus, Rheno transvadato, Regensburg civitatem, suam videlicet sedem, tam sancto præsele celebrem futuram, subiit, in qua non post plurima temporum curricula sexto Idus Januarii de morte ad vitam transiit.] Sanctus vero Hildulfus ab opere Dei non deficiebat, sed jejuniis et laboribus fatigatos artus spiritui servire cogeabat.

Post sancti
fratris Erar-
di disces-
sum,

a

F

29 Fratribus sibi subjectis, ac maxime Joanni et Benigno, quos quotidie ad meliora tendere gaudebat, [quos etiam non solum publica exhortatione, sed interdum privata ac amicabili colloctione sui memores fore monebat.] pro statu Ecclesiarum Dei, pro pace Regum et salute populorum orare suadebat; viam vero vitæ, quam semel arripuerant, fideliter currere et bravo supernæ remunerationis scienter anhelare, [illud Dominicum sollicito corde assidue replicando : *Nemo mittens manum suam ad aratrum et respiciens retro, aptus est regno Dei*.] Aiebat enim : Fidelis est Deus, et mentiri nescit; [bonis moribus consuefieri studerent, victu ac vestitu mediocri contenti esse discerent; obedientiam humilem mutuo sibi ac solerter exhiberent; Christi vestigiis ante omnia insisterent; institutioni beati Be-

suos ad omne
virtutum ge-
nus sedulo
hortatur.

nediti

EX MSS.

nedicti alacriter insudarent. Discretionem per omnia docebat invigilare, quam sæpius inculcabat matrem virtutum esse; murmurationis, animositatis, verbositatis, detractationis, ociositatisque malum nec in plebe fidelium dicebat deprehendendum, quanto minus in claustris monachorum. Sic beatus Senex per ordinem cuncta disponens, plusque exemplo quam verbo fratres instruens, ad omne opus bonum promptos reddebat et alacres. Namque manuum suarum labore cibum suæ sanctæ senectuti erat conquirens, jugiter tam sibi quam aliis illam Apostolicam sententiam ingerens: *Qui non vult operari, nec manducet.*

ANNOTATA.

B

a *Ibi ab Interpolatore Sammaximiano in Paderbornensi et Epternacensi codicibus additur: Cui e contra frater beatus Antistes inter cætera secretorum cœlestium colloquia, fratres quos Deo venerabilique patrono Maximino aggregarat, attentius committit, ut eis pro posse intra et extra fidele jugeque præsidium sit; quod vir Deo plenus libentissime annuit.*

CAPUT XIX.

*Viri primarii et uxoris ejus conversio
* specular.
dicebatur lapidis viri modo pellucidus.*

C

Cumque luculentæ conversationis ejus specular^{*} evibraret, lucem virtutum ad arguendum noctem mortalium; nonnulli secularium fallaciter sibi aridentem deridentes mundum, ne ipsi veraciter a mundo irriderentur, post modicum facultates suas pauperibus juriq; sancti Petri tradidere, atque stultæ sapientiæ edomita cervicositate, sapientem stultitiam Christi, sub beato viro militaturi susceperunt. His diebus quidam vir, nomine Theudoaldus, inter regni proceres illustris habebatur, qui tenax glutinum mundi, molliter sed exitiabiliter pretiosas animas inescare quærentis, prudenti declinans oculo, consensu uxoris, jam initiatæ sanctimonie proposito, deposito militari cingulo, beati viri se subdidit magisterio, cum suo naturali filio nomine Abbo. Hic inter cetera collationis suæ xenia, contulit etiam huic cœnobio basilicam, honori perpetuæ Virginis Mariæ dicatam, in jam dicto prædio Bercheim sitam, multiplicitate reddituum primam.

CAPUT XX.

*Extremo senio febriliter correptus,
* In Paderbornensi Ms. legitur: existens.*

** In eodem Ms. legitur: executionem.*

Huic negotio eximius pater insistens^{*}, nec omnino annis proprioque corpori parcens, magnopere satagebat tam præsentium quam etiam futurorum ibidem cœnobarum necessitati et quieti providere, ne cujuscumque rei indigentia se minus regulari actioni posse inservire, excusationem^{*} quantulumcumque valeret ostendere, quod maxime desidiosis, et arctam viam remisissent tenentibus, est familiare.] Cumque jam laboribus effeto corpore, spiritu ferventior esset, pius Dominus eum vocare voluit ad coronam justitiæ. In vigiliis itaque constitutus, febre est correptus, qua per dies ingravescente, fratres turbati ad stratum senis accurrunt, qui namque, utcumque

poterat, semper Christum annunciabat. Qui cum mœsti flerent et se desolari dolerent, una erat omnium vox plangentium precantiumque, ne pastor oves desereret. His querimoniis lachrymisque commotus, ut erat jam ex tertia^{*} parte corporis præmortuus, in extrema lectuli parte resedit, et circumspectis fratribus: Pax, inquit, vobis. Deinde manu elevata, his eos verbis benedixit: O Deus omnipotens humiles benedicito clemens, præsentibusque tuos serva per secula servos.

32 His igitur finitis, [humillimus prece humillima fratres exoravit, continuatim ad altare Christi in omnique divino officio memoriam retinere sui nominis, ne contingeret, eum suosque quos hic temporaliter rexit, almi patris Benedicti abesse contuberniis. Atque supra dictis milleque solatiis aliis quieti ovicularum suarum hætenus impigre provisus, virtutum plenus atque dierum, mundo, qui jam talem habere non merebatur, subtrahitur Pater venerabilis, sessurus in porta regni cum senatoribus terræ, inter quos nobilis habebatur^{*} Christus vir sanctæ Ecclesiæ. Iste denique vir beatus Hildulfus quoniam exemplo Dominicæ parabolæ, in arvo contriti et humiliati cordis sparserat semen rectæ intentionis, quod ultro fructificans primum herbam tenere actionis, dein spicam profectionis, pervenerat ad frumentum perfectionis, falce divinæ sententiæ temporalis ejus vita deserta, ut granum a palearum recrementis selectum, inducitur in æternæ vitæ horrea. Emicuit autem ab ærumnabili incolatu hujus nostri exilii piissimus pastor ac nutritor noster sanctus Hildulfus quieto Idus Julii^{*} cum ageretur annus ab incarnatione Jesu Christi septingentesimus septimus, consulatu Justiniani junioris Augusti a, a Leone contra eum rebellante narium detruncatione deformati, quinta indictione; Sergio b venerabili Papa, cujus duo proximiores successores nomen Joannis possederunt, Romanam Ecclesiam regente, qui juvenit miram portionem Ligni salutaris in sacrario beati Petri (hujus diebus Thendoaldus Rex Anglorum, qui multa in sua patria bella gesserat, ad Christum conversus properavit Romam, qui per Cunincpertum Regem Longobardorum veniens mirifice susceptus est.

33 Is cum Romam pervenisset a prædicto Papa baptizatus Petrusque appellatus, adhuc in albis constitutus ad cœlestia regna migravit^{*} quin etiam hæc tempestate Dompnus Beda vir monasticæ religionis præcipuus in doctrina et arte calculatoria florebat magnificus, et floruit diu post obitum patris nostri hujus. Illico videres discipulorum examina hinc inde certatim confluisse, piique patris et magistri funus pio cum gemitu constipasse. Qui licet pie gauderent tam præclari institutoris sibi non defore cœlitus patrocinia, tamen pie deflebant humanitatis ejus consueta sibi subtracta solatia. Tandem officiose curato cadavere semper reminiscendi patris humaverunt illud in basilica B. Papæ Gregorii, a dextris altaris, adulta jam luce secundæ feriæ c, anno trigesimo sexto habitationis suæ in hujus terribilis Eremitæ vastitate, quadragesimo vero a gloriosa Domini Pontificis Maximini translatione, quæ extitit sub hoc nostro Archipræsule, Pipino d superius dicto, jam tunc Gallias gubernante. Verumtamen cum lux meritorum beati Hildulfi crebris claresceret miraculis, relatum ab Ecclesia sepulturæ suæ mirabile corpus, devotione ac studio fratrum templo beatæ Mariæ Virginis est illatum, in quo dextrorsum eleganti curvato for-

D

** In Paderbornensi Ms. legitur: extrema.*

post salutaria ad suos monita sancte moritur,

** In Paderbornensi Ms. legitur: habebitur.*

E

** Hic desinit prima S. Hildulfi Vita. Cetera quæ sequuntur ab Interpolatore adjecta sunt,*

a

b

F

et a mœstissimis discipulis sepelitur.

** hæc desunt in Mss. Paderbornensi saltem in ejus exemplo quo utimur.*

c

d

A nice aliquanto delituit tempore. Cujus in præsentī laudibus occupari, meritis sublevari, vestigiis informari et in futuro gaudiis valeamus copulari, præveniente ac subsequente efficacissima misericordia et misericordissima efficacia factoris rectorisque nostri potentissimi ac benignissimi qui crucis nudæ expeditos sequaces præ filiis hominum glorificat, cum eos securos non modo suorum meritorum actitat, sed Judices alienorum habendos denunciāt.

ANNOTATA.

a *Id est Justiniani secundi, post illatam sibi a Leone, alias Leontio, injuriam, iteram imprantis, ut jam superius dictum fuit.*

b *Hic fallitur Interpolator; nam anno 707, Romanam Ecclesiam regebat Joannes VII, non vero Sergius, qui jam ab anno 701, obierat.*

c *Anno 707, littera Dominicalis fuit B., et v Idus Julii incidit in feriam secundam. Humatum igitur fuisse oportet corpus S. Hildulfi eadem in die qui cflaverat animam, nec serius quam sub meridiem ut constat ex his verbis: adulta jam luce. Quod eum difficile sit credere, suspicari mihi liceat, loco secundæ feriæ, legendum esse tertiæ feriæ.*

d *Pipinum Heristellum intellige, qui tamen non nisi aliquot annis post translationem S. Maximini (quæ anno 667 peracta hic supponitur) dignitatem et auctoritatem Majoris-domus obtinuisse videtur.*

CAPUT XXI.

Sancti duo fratres Joannes et Benignus
In Paderbornensi Ms. legitur: Reymbertus.

a

b

C

Post beatum gloriosi pontificis Hildulfi transitum Reginbertus*, vir spectabilium ornamentis decenter præditus morum, concordi voto fratrum, regiminis subiit officium. Hujus tempora et opuscula sub regibus Theoderico atque Childerico juniore, Pipinoque, filio Ducis Caroli, sunt decursa a. Restant sane quamplurima Deo dignissimi patris nostri Hildulfi successorumque ejus acta meritis illius condita, quæ pro fastidio lectoris interim differenda et alii opusculo judicavimus deleganda b: præclarissimum vero invictæ charitatis, in vita, in morte ac post mortem inextinguibiliter conservatæ, experimentum non videtur in præsentiarum differendum, omnibus sui dilectoribus castis dulce omnino ac proficuum. Duo siquidem discipuli laudabilis magistri Joannes et Benignus, quos prædictum est germanos extitisse carne ac spiritu, quorum prior presbyteratu, alter vero fungebatur diaconatu, viciniis jugiter soliti assistere obsequio tanti sacerdotis, cotidianas Domino hostias redemptionis nostræ et mortificationis suæ mactantes, laudabili initio laudabiliorem jungentes finem, ad cœleste regnum secuti dilectum institutorem, 11 Kal. Augusti ad Christum pariter migravere; videlicet post migrationem Sancti vicesimo primo die; quod indultum fuisse nimis caritati trium, non vero extitisse fortuitum nemo refragabitur fidelium; cum legamus fratrem iter alios, non vocatum, precibus Reverendi Anastasii obitu suo prævenisse ejus diem septimum. Hinc jam calamum dum nimium inhiat mente, minime pigeat enucleatius percurrere seriem rei gestæ c.

35 Beato atque semper reminiscendo magistro Hildulfo mortali vitæ subtracto, præfati duo germani, parili languore depressi, mox decubue-

runt lectulo; quo per dies augmentum capiente, dissolutioni corporum se senserunt propinquare; cum repente sanctus Joannes, qui et major natus erat, unum e fratribus direxit, sciscitaturum, qualiter se haberet seorsum decumbens dilectissimus frater. Quantocius ergo perficiens imperata monachus, reperit Dei famulum, sacramentis Dominicis communitum, evasisse nexus mortalitatis hujus. Cucurrit, renunciavit. Beatus vero ille quem sollicitabat adhuc suspectus excessus junioris et dilecti fratris, si post obitum ejus contigisset aliquamdiu interesse rebus humanis, audito jam discessu illius, lætabundus inquit: Maximas tuæ pietati, piissime formator hominis ac reformator, gratias rependo, quod fratrem meum ad regnum tuum ante me mitto, et jam securus et gaudens hinc post eum ad te vado.

36 His expletis, interrogatus a fratribus, an singillatim essent tumultandi, adjecit: Absit, Domini mei, ut separemur ab invicem et in futuro et in præsentī; unius enim genitricis nos in hanc lucem effudit uterus; una et sub uno instructi sumus monasticis actibus; unus nos uni Deo commendat ab hac luce exitus; unus omnimodis peto recipiat et claudat terræ matris omnium nostrum sinus, quoadusque veniens nos excitet Dominus. Tandem ubi hunc finivit sermonem, pariter* etiam lucem temporalem, subsecutus sanctum suum fratrem, ut utrique dilecti dilectum præceptorem, olim cœlestibus inhiare momentem, nunc promissis majora exhibentem. Verum quid multis diu hic hærebimus? Uno decenter reconditi mausoleo, sepulturæ sunt mandati in beati Gregorii oratorio. Quod sociale decus adhuc nostris datur et dabitur futuris prospici diebus d.

EX MSS.

et in idem sepulcrum inferuntur.

E

* forte perdidit.

d

ANNOTATA.

a *Hinc innotescit vera S. Hildulfi ætas.*

b *Ex hoc loco liquet, Interpolatorem hujus Vitæ esse etiam auctorem libelli de successoribus S. Hildulfi in Vosago.*

c *Hic quædam intexuit Sammaximianus exscriptor seu Interpolator, quæ in Epternacensi et Paderbornensi codicibus mendose consignata, sic meo quidem judicio legi debent: Beatus ac semper reminiscendus magister Hildulfus ex lubrico hujus vitæ, senatum regni ingressurus, in commune charissimos filios præmonens fraternitatis societatisque sanctæ congregationis almi præsulis Maximini (ut decebat) tam spiritualiter quam corporaliter meminisse sub Christi Ecclesiæque testimonio, his duobus germanis se secuturos ad cœlestia gaudia innotuit spiritu prophetico. Qui exemplo utrique languore depressi, decubuerunt lectulo cum agno victuri.*

d *Hodieque sacræ amborum exuvie, in una et eadem theca reconditæ, asservantur in ecclesia Mediani monasterii.*

F

CAPUT XXII.

Innumeris post mortalitatis hujus evasionem Sanctos istos omnipotens majestas nobilitavit miraculis, quibus pateret quam bonus thesaurus in agro cordis eorum, dum advixerunt, latuit; sed sufficiant pauca subjecta de plurimis. Sub eodem tempore extitit sanctimonialis quædam, Himeldrudis nomine, tenuis quidem facultate, sed

Sanctorum miracula in sanatione manus aridæ,

e
eodem die moriuntur,

EX MSS.

opima fide, quæ sive peccatis exigentibus, sive ut merita horum amicorum suorum in ea manifestaret cœlica virtus, naturalis succi subductione destitutæ gestabat inutile et cruciabile pondus manus aridæ. Hæc sedulo excubans erat in præfato oratorio, ubi advoluta tumulto eorum, subveniri sibi ptebat prece, fletu, ac gemitu importuno. Igitur mulierculæ isti, nullatenus ab inceptis quiescenti, nocte quadam vir astitit fulgidus habitu monachili, inquiens ei : Hilmeldrudis, aderit tuæ incommoditati medicina cœlestis, verumtamen cave de cetero aliquibus implicari flagitiis, ne pereas cum eis. Et manu ejus contrectata, sanavit eam ope præstantissima. Isdem autem vir asseverabat se Johannem esse, penes quem alter junior illo videbatur pulcherrimus stare, qui una protestabatur, velle se inde exire.

CAPUT XXII.

item ulterius
mulieris cæ-
cæ,

B

Aliud autem miraculum inibi ostensum, ne alicui forte videatur onerosum, succincta narratione est aggrediendum. Non longe a monasterio quasi curriculo milliari vix dimidii, degebat nomine Agnes anicula, multorum decursione annorum visu multata, quæ gestatorio aselluli et ductu suorum adire ecclesiam illam erat solita. Die quadam igitur, de more adveniens, seque post expletionem Missæ tumbæ Sanctorum prosternens, orationi diutius erat insistens. Extædiatis tandem ejus comitibus precis prolixitate, aggressi sunt a loco eam dimovere, asserentes horam regressionis præterisse. Quæ surgens proficitur, se suos præsentisque cunctos optime perspicere. Gratulantibus igitur omnibus gratesque Deo referentibus, ipsa per se tunc et deinceps repetivit sua, magis magisque æstuans lætificatori suo placere actione recta.

CAPUT XXIV.

et miseri
cæci,

C

* gallice be-
neuvre.

Tertium nihilominus secundo subnectitur miraculo, poëta quo Dominum cecinit gaudere numero. Quaquaversum pervagante horum justorum fama, quos semper habebit æterna memoria ; ex prædio sancti Stephani, Danorum opus solito vocitari, quod corrupte nunc Danubrium vocitant cuncti, Mortæ fluvii adjacente littori, quidam cæcus se immiscens frequentiae populari huc properanti, excitus gravi incommodo sui, et spe beneficii, affuit cum munere manuali. Nocte igitur precibus impensa, nec sperata exhilaratus medela, facto mane, obnixè satagebat revisere propria. Sed quid ageret miserabilis? Quibusque festinantibus se reddere propriis, hic stupidus hærebat alienis, et duplici anxius modo, sive quod carebat sperato beneficio, vel quod familiari tugurio, vecordium objectus ludibrio. Quidam

tamen fratrum manum illi porrigens, secum Visivallem * usque deduxit, ubi tandem homo erumpens in querimoniam, miserabiliter destari infelicitatem suam his verbis cœpit : Heu pudet ac piget me miserum has attigisse partes, et adeo diffamatos adiisse patronos ac partes ! Divulgabitur cunctis, me infelicissimum et nequissimum mortalium esse, sicut nunc experior et fateor integre. O quot et quanti, parili vehementiorque infortunio detenti, per Sanctos illos optata sunt adepti ! Nunc me unum, uti perspicuum est infeliciorem infelicissimis, redire contingit absque effectu voti.

40 Hæc atque hujusmodi plura animosis cum prosequeretur querelis, obtinente præstantissima ubivis præsentia amicorum Dei, unum effectorum * cum illo et in illo, qui ubique præsens et potens existit, in loco, ex proventu genuino Coriletum vocitato, detera caligine cæcitatatis, se ibi liberum ducem itineris redditum ex insperato sensit ; ac oblitus querelæ jugis, verbis effectibusque mutatis, repente sic duci suo gratulabundus inquit : Video te silvasque hinc inde et in cunctis me sentio compotem viæ. Totis itaque animis ingentes gratiarum actiones divinæ omnipotentiae efficacibusque Sanctorum, quos miserrimus adii, meritis refero, quod nunc * mihi donatum agnosco. Lætus ergo frater lætum dimisit ad sua, ipse cœnobii repetens claustra, utrique lêtos efficientes, hic monachos, ille populos, ubi narrarunt gesta in via. His innumerisque aliis miraculis hactenus locus idem, divinæ dignationis opitulante munere, claruit, quæ pro sui copia, scriptorum quoque inopia ac lectorum socordia, prior ætas aut funditus attingere exhorruit, aut vix alicujus incultæ argumentationis exemplari, notificare saltem extrema posteris valuit vel voluit. Ipse vero manus dare inobedientiæ veritus, qualicumque lectione mihi comperta, latere futuros minime sum passus.

41 Hic desinit in Medianensi Ms. tertia sancti Hildulfi Vita, quam immediate consequitur sermo seu concio quædam Interpolatoris, in depravatos seculi sui mores invehentis, et Medianenses monachos, haud dubie confratres suos, ad beatissimi Patris Hildulfi et Sanctorum illius discipulorum imitationem exhortantis. In Epternacensi vero et Paderbornensi codicibus deest illa concio et breviter terminatur eadem tertia sancti Hildulfi Vita his verbis : Si quis vero librum miraculorum super hæc transcurrere studuerit, evidentissimis agnoscere indicibus poterit, quantus hic beatus Pater noster Hildulphus extiterit, qualesque viros, dictante Spiritu sancto, sanctæ Ecclesiæ educaverit. Tum subditur in Epternacensi Ms. : Explicit Vita sancti Hildulfi Trevirorum Archiepiscopi. Incipit liber miraculorum ejusdem. In Paderbornensi autem Ms. : Explicit Vita sancti Hildulfi Trevirorum Archiepiscopi. Incipit libellus alius de successoribus ejus in Vosago. Ceterum unus idemque est liber miraculorum et libellus de successoribus, ut ex iisdem manuscriptis liquido patet.

D

* In Paderbornensi Ms. legitur : ad locum qui dicitur Visio-vallis usque medium deduxit. Hic locus gallice dicitur : Veseval.

nimum qui-
ritantis.

* forte suum
effectum.

E

* In Paderbornensi et Epternacensi Ms. legitur : me mihi.

Varius eod-
cum Mss.
finitis.

F

DE SS. PLACIDO MARTYRE

ET SIGISBERTO CONFESSORE

IN TERRITORIO CURIENSI IN RHETIA.

J. B. S.

SYLLOGE

Ex Breviario Curiensi et Ferrario.

SECULO VII
VEL VIII.

B

A Ferrario
primum con-
signati sunt.

Martyrologis omnibus ignoti fuere Sancti illi duo, de quibus modo agimus, præterquam Ferrario in Catalogo generali, ad hunc diem ita scribenti : In territorio Curiensi, Placidi martyris et S. Sigisberti confessoris : citat autem tabulas ecclesiæ Curiensis, ut quæ illos solenniter hoc die celebret. Tabulæ istæ sunt ipsum Curiense Officium proprium, ex quo Lectiones olim desumpserat Colganus, a Keneto cum Bollandi communicatas, quas hic sua manu descriptas reliquit, Patricius vero Flemingus Commentario ad Vitam S. Columbani num. 81 inseruit. Sirinus, prædicti Commentarii editor, in sæpe a nobis laudatis Mss., quæ Lovanii in conventu PP. Minoritarum Hibernorum asservantur, citat veterem auctorem Vitæ S. Galli, in cænobio Selegenstadiensi ad Mænum in Germania, hæc memorantem : Columbanus cum beatis Gallo et Sigeberto tempore Gregorii Papæ patriam suam Scotiam propter Christum relinquens, venit in Ursariam (quæ urbs est in Helvetia, etiam Ursella et Urania dicta) et construxit ibi ecclesiam, quæ usque hodie S. Columbani dicitur. Ibi reliquit Sigebertum eremi amatorem ; Columbanus vero et Gallus propter prædicationem in Sueviam veniunt, adjunctis quibusdam sociis.

C

S. Sigisbertus an a S. Columbano relictus

2 Non videtur scriptor iste S. Columbani itinera apposite distribuisse, neque in reliquis satis accuratus ; unde recte subdit Sirinus : Quæ ut plene vera sint, accidisse oportet quando S. Columbanus, sedente S. Gregorio, istac Romam ibat, aut in Franciam redibat : nam longe ante pontificatum Gregorii ex Hibernia egressus fuerat ; et sex anni a morte S. Gregorii fluxerant, quando Luxovio pulsus, Italiam petebat. Hæc ille, rectissime observans professionem S. Columbani ex Hibernia S. Gregorii pontificatum diu præcessisse ; at nescio ubi legerit, eundem Sanctum sæpius ex Gallia Romam ivisse, aut inde in Franciam rediisse. Res tota commodius intelligitur, si eum communi opinione supponamus, relictum ab eo in Rhætia partibus discipulum S. Sigisbertum, quando ex Gallia profugus, et a S. Gallo sejunctus, in Italiam perrexit ad locum, quem favore Agilolfi Longobardorum regis obtinuit ad extruendum celeberrimum Bobiense monasterium circa annum Domini 612, ubi post annos circiter quatuor sanctissimæ vitæ curriculum absolvit, ut plenius dicetur in ejus Actis, ad XXI Novembris illustrandis.

in vico Disertino, qui describitur.

3 Ut ad S. Sigisbertum redeamus, non erit abs re, loci situm intelligere ubi monasterium suum

construxit, quem nobis exhibet Franciscus Guiliannus de rebus Helvetiæ lib. 4, cap. 2, ubi Rhætice federatas communitates recensens, sic loquitur pag. 425 : Prima et antiquissima est Disertini monasterii et vici, ampla et locuples, cujus parœciæ sunt quinque ; Disertinum ipsum, Tremisium (Trums) Bregallia (Brigell) Actuatium (Tavetsch) Medullum (Medels.) Sunt et vici plures, ut Camossum (Kemps) Summus vicus (Summitz.) Monasterii conditor S. Sigebertus, S. Columbani discipulus, opibus et auxilio Placidi, nobilis ea regione viri, cujus sedes Tremisii, eaque tenebat omnia, quæ nunc Disertinæ regionis nominantur ; cum interea Victor I, uti notavimus, toti Rhætiae imperaret. Is cum Disertini incrementa cerneret, illud sibi vindicare cœpit ; cui cum Placidus, tamquam fundator obluctaretur, ab eo captus, et XI Julii, tamquam rebellis, capitis damnatus est, multis postea claris miraculis. Monasterium situm sinistra Rheni, ubi prior mediusque conflunt.

4 Atque hæc locum abunde describunt, qui ex ipsis tabulis geographicis haud difficulter dignoscitur, circa Rheni scaturiginem 30 circiter p. m. Curia in Occidentem dissitus. Jam historiam ipsam, prout a Flemingo edita est, paucis expendamus ; ad quam idem observandum est, quod supra diximus, de tempore egressus S. Columbani ex Hibernia, ut taceam regem Longobardorum Arnolphum appellari, qui alius esse non potuit quam Agilolfus, S. Gregorio magno synechronus. Sic habet : Tempore Arnolphi regis Longobardorum, præside beato Papa Gregorio, Columbanus cum Gallo et Sigisberto, patriam suam Scoticam propter Christum relinquens, venit Ursariam, et construxit ibi ecclesiam, quæ Columbæ dicitur. Ibi reliquit Sigisbertum eremi amatorem ; Columbanus vero cum Gallo, propter prædicationem in Sueviam ivit, Sigisbertus vero in Alpibus vastæ solitudinis, quæ Desertina nuncupatur, B. Virginis oratorium construxit ; ubi ipse vitam eremiticam duxit, imitator Eliæ et Joannis Baptistæ ; ubi multi ad eum causa doctrinæ veniebant. Monet Flemingus, nonnulla hic interseri de crudelitate ac impietate ejusdem in ea provincia tyranni, nomine Victoris ; post quæ subjicit immane crudelitatis ejus exemplum, sancti videlicet Placidi, ipsius S. Sigisberti discipuli, gloriosum martyrium, in hunc modum :

5 Quadam die Victor Placidum fecit decollari : decollatus vero Placidus, sicut Felix et Regula, surgit, et suffragantibus angelis, in suis manibus proprium caput accepit, et ad locum ubi Sigisbertus erat, deportavit. Tunc mulier sibi occurrit, a qua velamen, quod fuit in ejus capite, ad involvendum suum caput petiit. Tunc illa nimio terrore perterrita, velamen sibi proiecit, et fugit. Igitur martyr Dei Placidus, glorioso sui triumpho signo refulgens, ad locum destinatum, et a Deo

Pluscule narrant lectiones Breviarii Curiensis ;

F

ubi de S. Placidi martyrio a Victore tyranno,

sibi

AUCTORE
J. B. S.

sibi præparatum, miro et inusitato gressu per-
venit; quem servus Domini Sigisbertus admirans,
deflexus gaudensque suscepit, et cum psalmis et
hymnis collaudans mirabilem Deum in Sanctis
suis, digno cum honore juxta oratorium S. Mar-
tini, quod ad latus basilicæ Dei Genitricis fuerat,
sepelivit; assidue super eum orans ad Deum.
Post paucos deinde dies tyrannus, non victor sed
victus, Rhenum fluvium cum transire vellet, de
alto ponte cecidit et mortuus est. Filius vero
ejus, nomine Tollus, cum esset Curiensis episco-
pus, tyrannidem patris arguens, exitum perti-
nescens, memoriam sancti Martyris diligenter
excoluit, et de suo patrimonio largiter hono-
ravit.

cujus filius
Curiensis
episcopus
Sanctis fave-
rit;

B

6 Quæ de abscisso et in quibus deportato capite
hic leguntur, valeant, quantum ex fide auctoris va-
lere possunt: pridem et sæpius explicuimus, quo
sensu exponenda sint hujusmodi prodigia, quæ de
pluribus martyribus capite plexis commemorantur.
Felix et Regula huc adducuntur, quod in iis parti-
bus notiores sint; ut vide apud Murcrum in *Helve-
tia sancta* pag. 55, ubi coli dicuntur, cum *Exupe-
rantio* xi Septembris. Aliam difficultatem non ita
facile est explanare, nisi fateamur, in latissima
acceptione intelligenda esse, quæ hic narrata vide-
mus de S. Sigisberto, quasi is S. Columbani disci-
pulus fuerit. Etenim si vere Victoris tyranni filius
sit Tollus, seu Thello vel Thellus, Curiensis epi-
scopus, cum hic apud Bruschiū dicatur vixisse
octavo seculo, et quidem anno 784 e vita migrasse;
quis nobis satis persuaserit, disparata adeo tempora
connecti posse, ut nempe S. Sigisbertus cum S.
Columbano in Rhetiam venerit circa annum 612,
jam propecta utcumque ætate, utpote qui cum S.
Magistro viginti et amplius annis Luxovii mona-
sticæ exercuerit; is vero supervixerit usque ad
seculum octavum ad finem vergens, quo tempore
Thellum ipsam episcopum fuisse disertissime tradit
laudatus Bruschius?

sed cujus
tempora cum
S. Sigisberti
ætate con-
necti nequeant.

C

7 Verba ejus sunt: Thello Victoris Rhetici
tyranni, qui S. Placidum apud Disertinam inter-
fici fecit, filius, vixit Pipini Galliarum regis
temporibus. Condidit et extruxit cathedralē
ecclesiam Churiensem, quæ ad hæc nostra usque
tempora illæsa mansit ac duravit. Dotavit Diser-
tinense monasterium; obiit autem anno Chri-
stianæ redemptionis DCCLXXXIV. At enim non
usque adeo rari sunt id genus parachronismi apud
imperitos Legendistas, ad eos minime advertentes,
quibus id familiare imprimis, Sanctos suos ad illu-
strissimam originem reducere, sic ut libenter pri-
morum patriarcharum seu fundatorum Ordinum
discipulos faciant, quod alibi me etiam observare
memini. Ad scopulos istos vitandos ea tabula unice
restat, ut S. Sigisbertum Columbani discipulum
fuisse eo sensu intelligamus, quo ii accipi solent,
qui etiam diu post Magistri obitum, ejus nomine
gloriantur. Vidit, opinor, nodum etiam haud facile
solubilem præfatus Murerus, agens de hodiernis
Sanctis in citata sua *Helvetia sancta* a pag. 175;
verum ne temporibus istis inter se connectendis fru-
stra sudaret, totam illam controversam circumstan-
tiam studiosè præterit, in toto suo elogio nec verbum
quidem faciens de episcopo Thello, aut ejus in Si-
gisbertinum cænobium munificentiæ. Audiamus modo
sequentia Officii Curiensis verba:

S. Sigisberti
obitus et loci
desolatio.

8 Post non multum vero temporis sanctus
confessor Domini Sigisbertus de terris ad cælum
migravit, sepultusque est in tumulo sancti Mar-
tyris, ut quorum una mens fuerat in Domino,
uno amborum corpora tegerentur et loculo.

Exinde sacer ille locus tantis a Domino signo-
rum miraculis est illustratus, ut ipsi reges et
principes summo honore eum dignum ducerent,
et de longinquis regionibus clarissimi viri et ma-
tronæ confluerent, et maximis muneribus atque
possessionibus ditarent. *Post pauca, inquit Flem-
ingus, subdit desolationem sacri loci ab Hungaris
factam*: Post hæc impia gens Hungarorum, de
vagina suæ crudelitatis educta, in servos Dei
sanctos, qui habitabant in Disertina, graviter est
grassata: nam omnes, quos in monasterio inve-
nerunt, gladio peremerunt; et ablatis rebus
omnibus, locum prius habitabilem, desertum fe-
cerunt. Exinde post annos aliquot Francorum
exercitus transiens, et locum desertum inveniens,
incaute equos infra muros ecclesiæ clausit, et in
mane mortuos invenit; quo signo perterriti, ve-
nientes ad regem, quæ passi fuerant, nuntiave-
runt, et regis animum, ad inquirendum de isto
loco, non mediocriter excitaverunt.

D

9 Quid porro rex ille, quicumque fuit, egerit; *Sanctorum
miracula,* quis eversum cænobium postea restituerit; an et
quomodo hodie substet, nusquam proditum invenio.
Addit Flemingus de suo, se jam descripta ex illo
Breviario accepisse ad xi Julii; quibus ait conso-
nare ea quæ de iisdem Sanctis leguntur in quodam
ejusdem monasterii Ms. codice. Miracula autem
ipsorum copiose signata dicuntur in appensis ad
sacrum sepulcrum tabulis; ex quibus quanti fuerint
Sancti illi apud Deum meriti, facile prudens lector
intelligat. Et hæc quidem generatim et confuse;
verum distincta duo miracula disertius expressit
laudatus supra Murerus: alterum in cæco aliquo
paupere, nomine Paulino, bonis terrenis plane de-
stituto, sed fide et virtutibus divite, qui precibus ad
Sanctorum sepulcrum fuis, visum recuperaverit;
alterum vero in duobus euerumenis, Fagino et
Murola, qui a malignis spiritibus diu et dure vexa-
ti, eorundem intercessione liberati sint. Huc usque
nos deduxere vulgata Rheticæ monumenta, e quibus
conjici poterat, perstare hactenus in valle Disertina
prædictum cænobium, atque adeo sanctorum Placidi
et Sigisberti in ejus ecclesia religiosum cultum, sed
quæ tamen aliunde magis confirmata voluissimus.

E

10 Opportune succurrit, remque distinctius elu-
cidavit Joannes Petrus Giussanus nobilis presbyter
Mediolanensis in *Vita S. Caroli Borromæi*, ab ipso
Italice edita anno 1615, qui lib. 6, cap. 12, descri-
bens laboriosam Sancti istius excursionem seu mis-
sionem, in valles Rheticas, vulgo Griseas, apostolice
institutam, memorat, animi ejus incessisse desi-
derium, in vallem Tisitim, ut ipse vocat, seu Di-
sentim, ad sanctorum Placidi et Sigisberti reliquias
in templo S. Martini istic frequentari solitas, pere-
grinandi; quam rem laudatus Giussanus fuisse expo-
nit, abbatis Christiani Castellbergi humanissimam
invitationem, et sanctissimi Cardinalis pedestrem
per ardua montium juga profectionem ordine recen-
sens. Id ad intentum nostrum pertinet; incredibili
monachorum et universi populi gaudio exceptum illic
S. Carolum, occurrente sollempnissima supplicatione,
in qua sacra pignora, pretiosis loculis inclusa, a
monachis deferebantur, summa pietate et profusis
lacrymis a Sancto honorata, ac denuo, inter suavis-
simos psalmorum hymnorumque concentus, ad tem-
plum reportata; ubi die proxime sequenti, celebrato
Missæ sacrificio, visitatæ a S. Carolo fuerint sacræ
reliquiæ, earumque partes aliquæ ipsi oblata, quas
alibi venerationi exponeret. Ut verbo dicam, ex tota
Giussani relatione perspicue constat, eo loci et fidei
Catholicæ, et sanctorum Placidi et Sigisberti
cultum constanter perseverare.

et perseve-
rans in re-
staurato cæ-
nobio cultus.

F

A

D

DE S. ABUNDIO MARTYRE

CORDUBÆ IN HISPANIA.

Ex Martyrologiis et S. Eulogii Memoriali.

J. B. S.

ANNO DCCCLIV

Diverso die
signatus in
Martyrolo-
giis,

B

pro hoc die
laudatur a
S. Eulogio.

De sanctorum Cordubensium pugilum gloriosis adversus fædos Mahumeti assecclas pro Christi nomine certaminibus et triumphis jam toties in hoc Opere actum est, ut persecutionis istius historia, alibi sæpius explicata, hic omnino repetenda non sit. Quot inde Martyrum nomina in Galliam reportaverit suoque Martyrologio inseruerit Usuardus, jam alibi etiam locis suis non semel monuimus. Cur autem a vero agonis die S. Abundium ad VIII Junii retraxerit, non divino; in observationibus ad istius diei laterculum mentem exposui, et ante me ibi notarat Henschenius in *Prætermis*s, signari etiam a Bellino, Maurolyco, Molano et Canisio; addere poterat codices alios, quotquot pro vero Usuardi textu ibidem adduxi: ceterum recte subjungit, a Martino de Roa, Tamayo aliisque cum Romano Martyrologio referri hoc die. Alios istos puta Galesinium et Ghinium, apud quos Sanctus noster elogiis ornatur; sed cum ea aliunde desunni non potuerint quam ex S. Eulogii Memoriali, purius ex ipso fonte haurientur. Sic ibi legitur lib. 3, cap. 12.

2 Ex hoc autem tempore (nempe a martyrio S. Pompæ seu Pomposæ, quod incidit in diem XIII

Kalendas Octobris anno 853) decem mensibus interjectis, quidam presbyter, Abundius nomine, de vico Ananellos, qui est in montana Cordubensi, exortus, ibidemque sacerdotium suum peragens, [fertur] quorundam commento, vel fraude gentilium, ad martyrium fuisse [pertractus.] Sed ille Dei famulus cum se quadam vocatione in sacrificium verum coelitus aptari conspiceret, quo nolens ducebatur, grato animo adiit. Ac sic interrogatus a iudice, intrepida responsione rationem fidei pandens, ultimo scelerosum dogmatistem ejusque cultores veridicis assertionum objectis inculcat; ideoque sub celeri indignatione peremptus, canibus et bestiis devorandus exponitur v Idus Julii, Era DCCCXCII; qui est annus Christi 854. Atque hæc sola de S. Abundio prædicari possunt, neque Tamayus hoc die plura invenit; quæ vero de diversitate inter Habundum cum socio Marco adducit, jam nos paucis inter *Prætermis*sos attigimus, pluribus ea de re suo loco acturi. Neque hic controversiam attingimus de loco martyrii aut habitationis S. Abundii, quam nec ipse laudatus Tamayus dirimere ausus est; ut proinde nihil hic adjungendum supersit.

E

DE S. KETILLO CONFESSORE

WIBURGI IN DANIA.

J. B. S.

F

SYLLOGE

De cultu, gestis, ætate et professione.

ANNO MCLII.

Cultum olim
ostendunt
Breviarium
Sleswicense,

Viburgum, alias Wiburgum civitas regni Daniæ episcopalis sub archiepiscopatu Lundensi, sita est in Julia septemtrionali, prope Limicum sinum, distans 70 p. m. Ripa in septemtrionem et 40 Arlusia in oceanum Germanicum et Codanum sinum, quam patulo pluribus describit Joannes Isaaci Pontanus in sua Daniæ Chorographia pag. 663, diæcesim ejus extendens ad duodecim milliaria germanica, in qua sint ecclesiæ parochiales ducentæ octodecim. In ea urbe fuisse oportet congregationem seu capitulum canonicorum regularium Ordinis sancti Augustini in quod adlectus S. Ketillus tanta virtutum ac sanctitatis fama excelluerit, ut non Wiburgi solum, sed et

Sleswici, quin et in metropolitana Lundensi ecclesia religiosam venerationem consecutus sit, quidquid de ejus vita et gestis nullam ad posteros transmissam historiam noverimus, præter solas lectiones, quas invenimus in Breviario Sleswicensi, ad Acta S. Canuti x hujus, et alibi a nobis citato, impressoque Parisiis I5I2, Cathedræ Sleswicensi præside Reverendo in Christo Patre ac Domino, D. Godschalco de Alevelde, præsule dignissimo. De Lundensi etiam loquemur infra, sed hic primum de sacris Fastis agendum.

2 Greveno in additionibus ad Usuardum acceptam referimus primam S. Ketilli memoriam, haud dubie ex aliquo Danico codice desumptam, quam ita hoc die annuntiat: In Dacia, translatio S. Ketilli presbyteri et confessoris. Molanus in auctariis suis, nulla translationis facta mentione, sic legit: Wiburgæ in Dacia, sancti Ketilli confessoris; unde sua verosimiliter accepit Galesinius. Grevenum in suo Germanico descripsit Canisius, addens, pluribus de Sancto agendum ad XXVII Septembris, quo die ipsum obiisse recte observat laudatus Gre-

et recentiora
Martyrologia.

venus,

AUCTORE
J. B. S.

venus, *cujus hæc sunt verba, a Canisio iterum translata* : In Dacia, Dormitio S. Ketilli confessoris, regularis Præpositi ecclesiæ Wiburgensis; *quæ eadem et eodem die apud Molanum leguntur. Hos citat et sequitur Ferrarius in Catalogo generali* : Viburgiæ in Dacia, S. Ketilli presbyteri. *Dierum obituum scrupulosus observator Castellanus Sanctum quoque retulit xxvii Septembris, sed in margine ix seculum, memoria lapsus, perperam adjecit. Atque hæc hactenus pro cultu satis indubitata. Id mirum videtur, in Vite Aquilonia Joannis Vastovii, cui tot Sancti ex Dania inserti sunt, S. Ketilli nomen omnino prætermissum, nec alibi de gestis ejus quidquam memoriæ traditum reperiri, præter lectiones, ut jam dicebam, Breviarii Sleswicensis, quas hic describimus.*

In Sleswicensi Breviario laudantur ejus virtutes

B

3 LECTIO I. Beatus vir Domini Ketillus, ex illustri prosapia ortus, cum adhuc esset in ætate tenera, cœpit Deo devotus existere, veraque innocentia, et simplicitate sancta Deo hominibusque placere. Parentes autem ejus in confinio Randuisiensis oppidi habitantes in villa Wynghe, cum essent divites, instinctu matris, quæ Deum plus timuit et dilexit, congruum duxerunt, filium studiis litterarum tradere, ac genuina instructum scientia, in ministerio Domini mancipare. *Tu autem.* LECTIO II. Traditus autem hujusmodi studiis, non solum in liberalibus disciplinis profecit, verum etiam, juxta Psalmistæ vocem, de virtute in virtutem processit; erat enim humilitate præditus, castitate præclarus, largitate conspicuus, blandus alloquio, firmus consilio, misericordia insignis, et charitate ineffabilis; qui et amicos in Deo, et inimicos dilexit propter Deum. *Tu autem.* LECTIO III. In his ergo virtutibus placens Deo factus est dilectus, et vivens adhuc inter peccatores, transferri ad meliorem vitam desideravit, ne forte malitia mutaret intellectum ejus, aut fictio deciperet animam illius; illud enim Domini cum diligebat attentius mandatum: Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Quo circa non tantum sua, sed seipsum disposuit pro Domino relinquere, nudusque crucem pro Christo bajulare. *Tu autem.*

et adscribitur ei martyrium,

C

4 LECTIO IV. Crebrescente igitur gloriosa ejus fama sanctitatis, quæ universo populo jam innotuit, ad aures venerabilis episcopi Wybergensis Eskilli pervenit; ejus sanctis exhortationibus, dilectus Deo amicus, quod prius mente conceperat, ad effectum citius perducere disponebat: placita enim erat Deo anima illius, propterea properabat de medio iniquitatum illum educere, atque inter religiosos et sanctos viros collocare. *Tu autem.* LECTIO V. Unde factum est ut idem venerabilis Pontifex, Spiritu sancto mediante, illum sibi alliceret, et in ecclesia majori fratribus sociaret, qui ibidem sub regula B. Augustini summa charitate congregati erant, et Regi regum Domino devoti ministrabant. Ubi primum magister puerorum constitutus, pueros commendabiliter iustruxit, et pretiosa volumina conscripsit. Attendens enim Apostolum dicentem: Qui non laborat, non manducat, otiosus nequaquam panem comedere voluit; sed miranda præditus gratia, duo simul quotidie opera implevit: pueros docuit, et a scribendo interim manum non retraxit. *Tu autem.* LECTIO VI. In his ergo atque ceteris operibus bonis sedulus Dei servus ac devotus, postquam ministerii sacerdotalis jugum, Spiritu sancto donante, suscepit; non solum donis spiritualibus multiformiter repleti meruit,

sed mirandæ sanctitatis gratia undique refulsit: episcopus vero Eskillus eum, Spiritu sancto cooperante, sacerdotem consecravit. Evolutis autem aliquibus annis, dum in Ecclesia B. Margaretæ horas canonicas psalleret, in eum irruentibus Christi inimicis, per martyrium occubuit. *Tu autem, etc.*

5 Si vera essent postrema ea verba, jam non ut confessor solum, in hodierna acceptione, sed ut martyr colendus esset S. Ketillus, a qua tamen laurea ipsi tribuenda prorsus abstinui, quod in nullis Martyrologiis eam expressam invenerim; ut suspicari liceat, mortem, si violenta fuit, certe fidei aut virtutis causa illatam non esse; nisi quis malit, et martyrium et alia huc aliunde accersita: neque enim de tali cæde vel verbum insinuat in toto Officio Lundensi, quod mihi ex impresso describi curavit, alias a me laudatus R. D. Præpositus (Provost) ad S. Genovesæ Parisiis regularis canonicus, accurate monens, easdem esse lectiones in Lundensi, quæ in Sleswicensi: illi primum insertas anno 1517, cum in antiquiori Missali anni 1514 plane absit S. Ketillus; Sleswicensis autem editio, ut jam patuit, pertinet ad annum 1512. Juverit et Lundensia ista hic adnectere, quandoquidem et ipsa non minus historica sint, quam præfatæ lectiones, multaque in Sancti laudem exhibeant, quæ in lectionibus non continentur. Mutua omnium collatio lucis aliquid addet, quo Sancti ætatem aliquosque explorare liceat. Notabis, in Lundensi Breviario Officium ritui Romano magis aptatum, eum antiphonas novem enumeret, et totidem responsoria, quæ in tria nocturna divisa existimo; ubi in Sleswicensi nudæ omnino Lectiones sex consequenter referuntur. Apographum reddo, prout ad me transmissum est; in quo notatur Officium, non hoc die, sed sequenti XII Julii.

quod ex aliis non satis probatur.

E

6 Ad Vesperas, Antiphonæ. I. Vir Domini prudens, meritorum luce refulgens, Præclarus genere morumque micans probitate, Tempore præclari fertur Nicolai regis In lucem sanctus mundi prodiisse Ketillus. II. Sic pius ac mundus ut ei quis in orbe secundus, Vir foret aut similis, in commissoque fidelis; Mnam meruit Domino multiplicare suo. III. Vir pius ac justus, verbique lucerna Ketillus, Munere multiplici meruit Domino famulari. IV. Clarus honestate, rutilans mira bonitate, Mitis, mansuetus, humilis, pius atque modestus, Induit argentes, satiavit et esurientes. V. O felix Christi confessor, qui meruisti, Sic de terrenis largiri rebus egenis, In permansura quo mutares peritura, Et felix fruere eis per secula futura. Hymnus. Alternatim sonent voces, et dulci concordia laudum melos, Regi regum concinat Ecclesia, qui Ketillum immortalis coronavit gloria. Cujus nutu et virtute gubernantur omnia, hunc electum sibi servum ante mundi tempora, præcognovit admiranda illustrandum gratia. A diebus juventutis pium, castum, humilem, præsciebat largum, mitem, charitate præditum, et virtute meritorum jam inæstimabilem. Qui per signa adhuc vivens renitebat varia, nunc subjectus ad superna operatur plurima, resplendensque cum electis in perenni gloria. Trino Deo in personis, uni in substantia, summus honor, summa virtus, summa sit et gloria, ejus regnum et potestas per æterna sæcula. Amen. Ad Magnificat, Antiphona. Magificet Dominum vocis et carmine laudum, Plebs lætabunda, clerus quoque voce jocunda, Athletæ Domini recolens sacra festa Ketilli. Collecta. Omnipotens sempiternus Deus, qui es Sanctorum tuorum splendor mira-

Breviarium metropolitane Lundensis

F

bilis

A bilis, quique hodierna die sanctum Ketillum, confessorem tuum æternæ beatitudinis gloria sublimasti, præsta; ut ejus merita veneramur in terris, intercessionis ejus auxilio, apud tuam misericordiam semper muniamur in cœlis.

sparsim at-
qua tradit

7 *Ad Matutinum, Invitatorium.* In Sanctis Dominum trinum laudemus et unum, Qui meritis rutilum transvexit ad astra Ketillum. *Hymnus.* Festiva dies colitur, in qua migrasse traditur Christi fidelis assecla Ketillus ad cœlestia. Sonent ergo nunc tinnuli harmoniarum moduli, et collaudemus consona voce Dei magnalia. Qui coruscantem meritis, et virtutum prodigiis, conscivit Sanctum hunc sacro Sanctorum contubernio. Deo Patri, etc.

quibus San-
cti gesta

8 *In primo Nocturno, Antiphonæ.* I. Edita nobilium proles de stirpe parentum, Ut radiis sidus, micuit virtute Ketillus. II. Simplex, innocuus, patiens et corpore castus, Igne calens Superum, spernit cum germine mundum. III. In donis crescens cœlestibus hic adolescens, Cognitus est vere Domino populoque placere. *Responsoria.* I. Beatus vir Domini Ketillus ex illustri prosapia ortus, vitam ornavit moribus. Disciplinam apprehendens, et Domino in timore serviens. Dilexit enim Christi mandatum super aurum et topazium. II. Contemptis igitur parentum opibus, divitiis intendebat cœlestibus. Ut derelinquens peritura, possideret permansura cum Sanctis in gloria. Ubi nec ærugo, nec tinea demoliuntur, et fures non effodiunt, nec furantur. III. Sub jugo religionis renitens virtutum donis sacerdos est consecratus, Christi grege sublimatus. Accipiens benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo Salutari suo.

B

paulo distin-
ctius

9 *In secundo Nocturno, Antiphonæ.* IV. Forma gregi factus per mores atque per actus, Quos informavit, hos verbi semine pavit. V. Christum suscipiens, Christum per membraque pascens, A Christo pasci meruit dape spirituali. VI. Vir sanctus tribuit, Dominusque magis superaddit: Succrescunt dona, succrescit et aucta corona. *Responsoria.* IV. Erat hic Dei dilectus humilitate præditus, castitate præolarus, largitate conspicuus, blandus alloquio, firmus consilio, misericordia insignis, et charitate inæstimabilis. Dilexit enim ex tota virtute Deum, et proximum sicut seipsum. V. Cum orasset vir beatus per Crucis signaculum muniendo civitatem, repressit incendium. Mirificavit Dominus Sanctum suum et exaudivit clamantem ad eum. VI. Tu vitæ speculum, mundi præclara lucerna, Nos exempla sequi tua fac per dona superna; Ut illuminemur per eum, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

C

sed liberi-
ori
metro,

10 *In tertio Nocturno, Antiphonæ.* VII. Qui populo Christi vivendi forma fuisti, Moribus ornari nos et tibi fac sociari. VIII. Ad te clamantes famulos, veniamque precantes, Alme pater Domino Ketille, reconciliato. IX. Qui dono Christi virtutibus emicuisti, Hanc defende tuam, pastor venerande, catervam. *Responsoria.* VII. Servus Dei nudulum obviam habens leprosum refovit et induit sed indutus ab ipsius conspectu evanuit. Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. VIII. Viro sancto nocte quadam recitante homiliam per lumen interius quod extinctum prius erat, accendi in ejus manu visum est a fratribus. Mirabilis Deus in Sanctis suis, et gloriosus in operibus suis. IX. Gemma clara Confessorum, norma gregis, forma morum pro salute devotorum funde

preces famulorum. Non recedet memoria tua, et nomen tuum requiretur a generatione in generationem.

D

11 *Ad Laudes, Antiphonæ.* I. Ad laudem Domini cantus promantur et hymni, Qui tribuit sancto virtutum dona Ketillo. II. Qui variis renitens donis signisque refulgens, Restituit visum cæcis, claudis quoque gressum. III. Surdos ac mutos et lepra commaculatos, Sanos reddebat et opem multis tribuebat. IV. Ergo Deum cœli benedicite corde fidei, Atque pium servum facientem signa per illum. V. Cujus erat vita morum radio redimita, Ejus nunc opera lucent virtute referta. *Hymnus.* Refulget dies annua, quæ ad festa continua, quorundam suspirantium movet corda fidelium. Unde perdulci Domino, canamus dulci jubilo, in hac sui sanctissimi solemnitate famuli; qui de verbi dulcedine gregem consuevit pascere, in collecto pauperum cœtu collegit Dominum. Nunc Marthæ vicem exequens, cum Maria residens, per utriusque meritum, vitæ nactus est præmium. Laus, honor, etc. *Ad Benedictus, Antiphona.* Exultans celebra melodum laude decora, Sacra patris nostri voti-vaque festa Ketilli, Hinc quem sublatum, felicius et sociatum Cœtibus angelicis veneratur turba fidelis. *Ad secundas Vesperas, Antiphona ad Magnificat.* Magni magnifice Regis bone fideque serve, Introgredi Christi qui gaudia promeruisti, Pro nobis ora, quo perveniamus ad illa. *Hactenus Lundense Officium.*

hinc inde ex-
plicantur;

12 *Facile observat lector, hæc satis libere, et hinc inde non satis metricè, pro illius temporis arbitrio disposita esse, cujus rei exempla non pauca in Opere nostro recurrunt; quando nimirum ecclesiæ particulares, pro mero suo arbitrio Officia disponebant et exornabant. Oratio Sleswicensis cum Lundensi non omnino convenit, sic enim habet: Omnipotens sempiterne Deus, qui es Sanctorum tuorum splendor mirabilis, quique hunc diem B. Ketilli Confessoris tui solennitate consecrasti: da Ecclesiæ tuæ de tanta festivitate lætari, ut apud misericordiam tuam exemplis ejus protegatur et precibus. Ad temporum rationem et S. Ketilli ætatem colligendam nonnihil confert prima ad Vesperas Antiphona superius recitata, in qua fertur Sanctus tempore Nicolai Regis in lucem prodixisse. Etenim Danicorum ejus ævi Regem, saltem S. Canuti fratrum, quorum ultimus fuit Nicolaus, chronologicam seriem haud inverisimiliter ordinare conati sumus ad x diem Julii in Commentario prævio § 3, ex qua patet, prædictum Nicolaum regem Erico fratri, in Palæstinam peregrinabundo, non successisse ante annum 1106 aut 1107, circa quod tempus supponi potest, vivere cepisse S. Ketillum, qui ad seculum ix cum Castellano reduci minime potest, serius in partes istas septentrionales Evangelii luce propagata.*

notata etiam
aliquosque
ætate.

F

13 *De Sancti obitu anno ex dictis Officiis nihil prorsus eruitur; at si recte sensum citati supra Pontani expendimus, dum Rerum Danicarum hist. lib. 6, pag. 281, ad annum 1188 ita scribit: Tum etiam KILIANUS, Præpositus olim ecclesiæ Viburgensis, natus apud Cimbros Bandershusii, defunctus anno mcl.i, v Kalendas Octobris, a Clemente III Pontifice Romana nova apotheosi inter Sanctos relatus est; dum Pontanus, inquam, ita loquitur, non videtur de alio intelligi posse, quem de nostro S. Ketillo. Unde ea ipse acceperit, hactenus me latet; non video tamen, fidem ei denegandam, nec canonizationem illam qualemcumque, ut iterum dicam, alio transferri ullo pacto posse exi-*

videtur obi-
isse anno
1131,

stimo,

AUCTORE
J. B. S.

stimo, cum adjuncta et circumstantiæ omnes colloqui videantur. Ex iisdem autem Pontani verbis abunde patet, recte scripsisse Martyrologos, qui Sancti obitum consignarunt v Kalendas Octobris seu xxvii Septembris, quos, teste laudato Præposito, secutus est Greuber Canonicus Regularis Augustanus, in opere cui titulus: Alimenta pietatis Augustinianæ edito 1677, ubi in Litaniis Canonic. Reg. jam dictæ diei adscribit S. Ketilli natalem; ut si recte omnia disponere velimus, dicendum sit, hac die xi Julii non natalem celebrari, sed elevationem, quæ ab ipso Wiburgensi episcopo, consentiente Clemente PP. III facta fuerit anno 1188, quæque exinde solennior evaserit, atque in Martyrologia transierit, quemadmodum supra satis ostensum est.

verosimiliter
canonicus
regularis
et præposi-
tus,

B

14 De Sancti canonica seu regulari et religiosa professione dubitari posse non videtur, lectionibus, ut cetera taceam, tam diserte asserentibus, prope- rasse Deum, de medio iniquitatum illum educere, atque inter religiosos et sanctos viros collocare; et rursus, Eskillum venerabilem Wiburgensem episcopum, ipsum in ecclesia majori fratribus sociasse, qui ibidem sub regula B. Augustini (ut in pluribus ibi ecclesiis factum existimo) summa charitate congregati erant, et Regi regum Domino devote ministrabant. Quod autem subjungitur, primum magistrum puerorum constitutum fuisse; per pueros recte, ni fallor, intelligit Præpositus, ex xvi istius loquendi modo, novitios seu Ordinis tirones, quos ipse commendabiliter instruxerit. Ad capituli istius regularis præposituram evectum fuisse, nec prædictæ lectiones memorant, nec totum Lundense Officium; verum id temere a Greveno et Pontano assertum, quis merito suspicetur, quidquid Sanctus junior adhuc fuisse videatur dum diem ex-

tremum, sive naturali morte, sive ab irruentibus Christi inimicis per martyrium clausit. Si enim natus est regnante Nicolao, etiamsi ad primum regni annum nativitas Sancti retrahatur, cum defunctus sit medio seculo XII, nempe anno MCLI, ætatis quadragesimum quartum vix superavit.

15 Paulo clarius hæc omnia patescerent, si quis justam seriem Episcoporum Wiburgensium in lucem produceret, quam frustra quærivimus hactenus. Ex ea enim haberetur Eskilli præsulis ætas, atque inde de S. Ketilli temporibus et gestis securius disputaretur. Iis disquirendis intentus, incidi in Adami Bremensis lib. 4, cap. 44. ubi inter alia quæ de Adalberto, mirabili in paucis antistite suo, fusius deducit, illud etiam notat, ordinatum ab eo fuisse primum Wiburgensem episcopum Heribertum; quod paulo distinctius explicat cap. 46, ubi ait, divisa Ripensi parochia in quatuor episcopatus, dono Suei regis, in Wiborg Heribertum constitutum esse, evecta verosimiliter in Cathedralem Canonicorum regularium ecclesia, hand dubie circa annum 1065 (pro quo Pontanus scribit 1056) sexennio circiter ante Adalberti Bremensis obitum, qui contigit anno 1072, ut proinde Eskillus iste, sub quo vixit S. Ketillus, non procul abfuerit a primo ejusdem Wiburgensis sedis Episcopo: quæ utinam ab aliquo, nobis felicior, paulo uberius elucidentur! forte et accedent nonnulla, quæ ad Sanctum propius pertineant. Ad Vitfeldium nos remittit Pontanus in citata Chorographia, verum recensio ejus vernacula episcopatum Danicæ, necdum ad manus nostras pervenit. Plura suggerant qui possunt, iis utemur vel in hujus mensis Supplemento, vel ad diem xxvii mensis Septembris, vel quo die magis opportunum videbitur.

D

quæ forte ali-
unde magis
elucescent.

E

DIES DUODECIMA JULII

SANCTI QUI IV IDUS JULII COLUNTUR.

B	S. Mnason Cyprius, Christi discipulus.		S. Paternianus episcopus confessor idem	
	S. Hermagoras epi-		an alius; Bononiæ in Italia.	
	scopus	{	S. Mamas martyr Constantinopoli.	
	S. Fortunatus archi-		S. Andreas miles	{ Martyres
	diaconus		S. Faustus	
	S. Paulinus episcopus		S. Menas et socii	
	S. Severus presbyter	{	S. Michaël Malinus conf. apud Græcos.	{ apud Græcos.
	S. Lucas diaconus		S. Viventiolus episcopus confessor Lug-	
	S. Theobaldus miles		duni in Gallia.	
	cum sociis		S. Menulfus episcopus in finibus Bitu-	
	S. Hæmorrhossa nomine, ut volunt,		ricensium in Gallia.	
	Veronica, Cæsareæ Philippi in Phœ-		S. Ansbaldus confessor, abbas Pru-	
	nicia.		miensis.	
	S. Proclus seu Proculus	{ Martyres.	S. Uguzo martyr, in Valle Cavernia,	
	S. Hilarion seu Hilarius		apud Insubres.	
	S. Nabor	{ Martyres Mediolani,	S. Joannes Gualbertus abbas confessor,	
	S. Felix		Ordinis Vallumbrosani fundator, Pas-	
		et Coloniae.	siniani in Etruria.	
	S. Divus seu Dius	{	S. Leo confessor abbas monasterii Ca-	
	S. Cornius sive		vensis in Italia.	
	Corninsius	{ Martyres Cæsareæ	B. Andreas puer a Judæis necatus, in	
		in Cappadocia.	Valle OEnana prope OEnipontum, in	
	S. Laventius		Tyroli.	
	S. Paternianus episcopus confessor, Fani			
	Fortunæ in Italia.			

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

S Marcianam seu Martianam eandem in Usuardinis codicibus nonnullis bis positam aut transpositam pridem ibi observavimus, ostendimusque, non ad hunc diem, sed ad IX Januarii pertinere, satente vel ipso codicis Pratensis vindice. Rem involvit Baronius eandem Marcianam semel in Mauritania Cæsariensi signando IX Januarii, tum vero iterum hoc die sub positione Toleti; in notationibus observans, agi de eadem Sancta utrobique, sed primo loco natalem, altero translationem indicari; idque vel ut pugnantes Usuardi codices componeret, vel forte ut Toletanis benigne faveret, qui Marcianam quidem aliquam colunt XII Julii ex antiquo Breviario Mozarabico, ast eam cum Afra confundi nolunt. Insurgit igitur Tamagus hoc die in Baronium, nervis omnibus contendens, aliam esse Africanam

a Toletana; sed levibus plaue et stramineis argumentis, quæ vix appellari, nedum refutati ne-reantur; quidquid ibi nubem testium adducat, quos in apocryphorum classem Lusitani pridem relegarunt, eruditos omnes prudenter secuti. Adjungit porro Acta, suo modo exornata, de Calsia, uxore C. Atilii, seu Catelli, ut ipsum vocant Acta nostra ad XXIII Maii, ubi de S. Quiteria, S. Martiane sorore, quæ ambæ cum septem aliis sororibus, uno partu editæ sint, a barbara matre necari jussæ, ab aliis nutricibus educatæ, quæ demum omnes vario martyrii genere coronatæ sint. Acta illa jam merito rejecerunt Majores nostri, cum nulla prorsus fide aut auctoritate nitantur, atque ita fabulam redoleant, ut non videam, quo pacto a viris vel minimum cordatis tolerari tandem potuerint. Acriter ipsa exagitat

- A** Nicolaus Antonius in tomo Ms. variarum observationum, a se relicto, ex quo Matrili multa descripsit socius noster Guillelmus Cuperus anno 1722, quæ usui esse poterunt in Supplemento Januarii. Ex brevi specimine, quo Acta Africana cum Toletanis confert, mentem ejus satis intelliges. Qui potis est, inquit, conspirasse omnino utriusque passionis momenta, ita ut inter se ne tantillum differrent? Credat id Bivarius, qui Dextro Julianoque omnia credit; Tamayusve, cui nusquam non Halus suus alexiacus, in desperata quaque causa, præsentis auxilio opitulatur; quemadmodum hic facit putido epigrammate, inter manus novorum fabulatorum avibus infaustis nato, ut præstigiis suis male cautos deciperet. Ad unam itaque eandemque Marcianam referenda esse omnia contra Rodericum de Cunha aliosque aliter sentientes, prudentissime censet Antonius; idque ex ipsis etiam Toletanis Breviariis seu Kalendaris, ad annum usque 1647 editis, in quibus de patria Toletana altum siletur, ut fusius demonstrabitur die, quo controversia tota de integro examinari poterit ix Januarii
- B** S. Præjecti episcopi et martyris translatio notatur hoc die in Supplemento Saussayi. Tu vide quæ de eo ejusque sociis dicta sunt xxv Januarii.
- S. Agatham virginem Siculam, hoc die in Hieronymianis, nescio qua causa, repetitam, non aliam esse a celeberrima Catanensium Patrona, quidquid dubitatum sit hactenus a Florentinio et aliis, mihi satis certum videtur: neque, si diversa esset, plus de ipsa dici posset, quam jam disputatum sit aliis locis, maxime a Majoribus nostris ad diem natalem v Februarii.
- S. Eleuchadium episcopum et confessorem, ut S. Apollinaris discipulum, hoc die, more suo transposuit Florarium sanctorum Ms. Colitur, et de eo actum est xiv Februarii.
- S. Honesti capitis ostensio Tolosæ in S. Saturnini hoc die fieri solita tanquam solennitas singularis notatur hoc die a Saussayo, ubi Sanctum facit presbyterum confessorem, cum potius Martyr fuerit, de quo actum est xvi Februarii.
- S. Cleti Papæ hoc die meminit Grevenus, nonnulla miscens quæ in Auctariis ad Usuardum explicuimus; sed quæ ad ipsum spectant discussa jam sunt die xxv Aprilis.
- C** S. Ratberti Paschasii, alias Paschasii Ratberti elevatio et translatio, ut Corbeix in Ambianis facta celebratur a Saussayo in Supplemento pag. 1144. Verum eas qualescumque solennitates rejicere solemus ad proprios natales. De hoc igitur vide ad diem xxvi Aprilis.
- S. Epiphaniæ, quæ apud Leontinos sub Diocletiano Imperatore et Tertyllo præside uberibus præcis reddidit spiritum hoc die meminit Martyrologium Romanum, nulla a Baronio indicata ratione cur ipsam hic signet. In Martyrologio Siculo nostri Cajetani refertur, quando apud Leontinos colitur 12 Maii, quo die in Actis nostris remissa ad 10 Maii, ubi cum Actis SS. Alphii, Philadephi, Cyrini, et plurimorum aliorum tota S. Epiphaniæ historia expenditur, ut nihil hic dicendum supersit. Vide igitur ad dictam diem x Maii.
- S. Acti, Attonis seu Atthonis episcopi Pistoriensis inventio, notata est hoc die a Wione, Menardo, Ferrario, et aliis; sed de ipso, iisque omnibus quæ ad ipsum spectant, actum est die natali xxi Maii.
- S. Theobaldus eremita nescio cur hoc die referatur in Breviario Lingonensi anni 1604; nisi quod
- coli non possit proprio natali die, S. Pauli Apostoli festivitate impedito. Nos ipsum ad proprium natalem diem signavimus xxx Junii.
- SS. Savini et Cypriani festivitatem hoc die recolimus in monasterio Casæ Dei a Saussayo in Supplemento, diximus die præcedenti, de quibus nihil hic dicendum superest. Vide xi Julii.
- S. Pius Papa male alicubi hoc die notatus est; vide pridie xi Julii.
- XLVI Martyres apud Antiochiam sub Juliano Cæsare a præside Alexandro capitali sententia perempti dicuntur in codicibus Usuardinis, quos Florentinos vocavimus, sicut legitur, inquit, in gestis sanctorum Martyrum Quirici et Julitæ. De his jam actum est ad xvi Junii, ubi vide quid de Actis illis censeandum sit Commentario prævio §. 1, ubi non solum XLVI, sed CCCXLIV Martyres annumerati sunt. Sed quidquid de illis sit, huc certe non spectant, nec in ullo alio Martyrologio hoc die consignatos invenimus.
- S. Maximi martyris Brixie in ecclesia S. Afræ, qui sub Aureliano præfecto pro Christi amore animam posuerit, meminit hoc die Martyrologium sanctæ Brixianæ ecclesiæ Bernardini Fayni, qui in annotatione addit, ex prisca et nobili Brixiana Ugoniorum familia ortum; et anno nescis SS. Faustini et Jovitæ sub Adriano Imperatore passum, anno 122. Ita ille citans solita sua monumenta et populares scriptores, ex quorum fide aut auctoritate necdum audemus Maximum illum in Sanctorum album recipere. Quid de tabulis S. Afræ censeamus, jam satis alibi dictum est.
- Bertam, alias Bertradam, Pipini brevis, primi ex Carolingicis Francorum Regis uxorem, Magni Caroli matrem, ut matronam illustrem, imo præclaris virtutibus præditam meritis enconis prædicari probe novimus; ad Sanctorum honores publico aut privato saltem alicubi cultu elevatam, doceri cupimus. Obiisse dicitur anno DCCCIII.
- S. Vincentii Martyris memoriam inter auctaria Usuardina retulit Grevenus, nullo prorsus addito caractere distinctivo; qua ratione plures confusiones inductas, sæpius observavimus, quæ in Florario Sanctorum Ms. aliisque id genus collectionibus non minus frequenter occurrunt. In isto hodie legitur, uti et in Germanico Canisii: In Pompeia civitate, S. Vincentii martyris, quæ æque quidquam significant. Accedit Molanus in suis additionibus, qui sive ex Adone Ms. S. Laurentii Leodii, sive aliunde, citatis jam Florarii verbis superaddidit: cujus passio habetur. Quæro civitatem Pompeiam, qualis præter Laudem (vulgo Lodi in Insubribus) nulla mihi nota est; sed talem Sanctum ibi non reperit Ferrarius: quæro alibi Vincentium Pompeianum; sed pari successu: quæro passionem; sed nulla usquam exstat, quæ tali martyri Vincentio, ut a pluribus aliis distincto, competere possit. Ad quem igitur S. Vincentium, inter tot, qui solo primo semestri nostro referuntur, aut postmodum referendi sunt, ea pertineant, fateor me ignorare hactenus: utrum quid lucis aliunde accessurum sit, tempus docebit.
- S. Dagilam, ut matronam illustrissimam et martyrem sub Hunnerico rege Ariano fustibus et flagellis crudeliter mactatam hoc die Gynæco suo inseruit Arturus. Plura addit in annotatis, quæ licet negare non ausim, at Sanctos sola ejus auctoritate declaratos necdum admitto.
- Bartholomæus Cartusianus, Prior Ruræmundensis, Coloniae vita functus anno 1444, longo elogio,

- A sed solo venerabilis titulo honoratur hoc die a Rayssio, ex Chronico Cartusianorum Dorlandi atque ex Cartusiana bibliotheca; quæ hic obiter indicasse sit satis.
- Magdunus nescio quis, ut Christi discipulus Mediolanensibus hoc die adscribitur a Greveno, et ipsum sequente Canisio. Ast quomodocumque primam syllabam flectas, etiam vocales quinque decurrendo, tale nomen apud Ferrarium non invenies, neque ego alibi reperire hactenus potui, nisi Magdunum oppidum in Sancti nomen transierit.
- Fortunati apud Treverim episcopi et martyris annuntiatio est Florarii Sanctorum Ms. in nullo alio Martyrologio hactenus reperta. An ex tali fonte in Catalogum Episcoporum Trevirensium transierit, nescio; certe decimum sextum locum in Masenii elencho occupat, sed absque ullo Sancti titulo, quem nos ei ex isto solo codice asserere non audemus.
- Hilarion martyr in Carmelo postremus notatur in Acie bene ordinata P. Philippi Visitantini typis edita; sed absque annotatione Ms., quales ferme aliis Sanctis addidit; ego istum Hilarionem, ut a reliquis synonymis distinctum, necdum novi.
- B S. Biabailum (Gallice Balley) monachum, S. Winwaloci discipulum apud Fagum (le Fou) diœcesis Corisopitensis in Britannia Armorica primus in lucem produxit curiosus Sanctorum investigator Castellanus in Martyrologio universali; cujus auctoritati, seu testimonio de cultu utut plurimum deferamus, cum tamen in nullis aliis tabulis Britannicis tale Sancti nomen invenerimus, nec apud Saussayum nec apud Albertum le Grand, neque de ipso, præter jam dicta, quidquam sciamus: sufficere censemus, ejus memoriam hic tantisper collocasse, donec lucis plusculum aliunde nobis accesserit.
- Athanasius Clysmæ in Ægypto episcopus ab eodem Castellano signatus est, haud dubie ex Fastis Copticis Jobi Ludolfi acceptus, quibus ipse æque ac bene meritis magister noster Papebrochius nimium tribuisse videntur; nobis non apparet hactenus, satis tutum ex corruptis ejusmodi fontibus haurire, nisi Græcorum saltem Menologiis, Menæis aut Synaxariis conformes inveniantur.
- C Maria in Anglia, soror Mechtildis invenitur in additionibus Mss. Cartusie Bruxellensis ad Grevenum, quibus magna fides habenda non est, nisi alia auctoritate fulciantur. Puto indicari celebriorem illam Mechtildem Scoticam, de qua in Prætermisssis actum est 12 Aprilis: utrum sororem ea habuerit, cui magis quam ipsi concessi sint Sanctorum honores, necdum mihi compertum est; certe id non evincunt citatæ additiones, quas modo habemus cum ipso Greveni exemplari, cui adscriptæ sunt.
- Lambertus ut sextus abbas Cisterciensis et beatus hoc die obiisse dicitur in Calendario Divione impresso. Elogium concinnavit Henriquez; sed longiori oratione ipsum ornat Chalemotus. Saussayus Joannem vocat; sic tamen ut adjuncta probent de Lamberto ipsum agere voluisse, cui non alium apposuit titulum, quam piæ memoriæ, tametsi in jam dicto Calendario inter Beatos consignetur. Negat Henriquez sextum abbatem Cistercii fuisse, citans versiculos non satis comptos ex Dunensi Ms.:
- Septimus successit toto venerandus in orbe,
Nomine Lambertus, redolenti plenus odore.
- Ut cumque ea sint, necdum nobis videtur Sanctis Beatissæ, publico cultu donatis annumerari posse.
- Desiderius conversus Clavævallensis, qui missus in Lusitaniam, ad erectionem cœnobii Alcobaciæ summa diligentia laboraverit, et non semel rapidissimum fluvium sicco vestigio, cappa sua pro navigio utens, transierit, aliisque virtutibus et miraculis claruerit, secundo loco refertur inter Ordinis Beatos ab Henriquez, sequente eum Chalemoto; verum et hic desiderantur certa cultus indicia.
- Abbas et monachi cœnobii Novævallis in Suecia, in aquas demersi et ab hostibus Ecclesiæ crudeliter interempti, referuntur ab eodem Henriquez, a Chalemoto, saltem hoc die prætermisssi.
- Joannem Charlierum, cognomento de Gerson, theologum suo ævo præcipuum, Parisiensisque ecclesiæ, ac Universitatis Cancellarium, venerabilis memoriæ hoc die appellat Saussayus, longius ei elogium texens, cum titulo, non Sancti aut beati, sed Doctoris Christianissimi. Alia necessaria novimus ut Sanctorum Catalogo adscribatur. Vide de eo Raynaudum in Mantissa ad Indiculum Sanctorum Lugdunensium a pag. 448. Obiit, teste eodem Raynaudo, hoc die XII Julii anno MCDXXIX.
- E Joannem abbatem Elnonensem et Blandiniensem, S. Amandi discipulum, ut Sanctorum familiaritate et imitatione, et præclaris sanctæ vitæ testimoniis conspicuum, in Martyrologii sui textu collocavit Saussayus; sed nullum vestigium adducit cultus ei unquam exhibiti, cujus defectu inter Prætermisssos a Majoribus nostris relatus est ex Sandero ad diem 7 Martii; neque ex eo tempore suggestum est aliquid, quo exhibita ei unquam veneratio probaretur.
- Translatio sollemnissima plurimarum sacrarum reliquiarum a diversissimis Sanctis Apostolis, Martyribus, confessoribus, et Virginibus hoc die ad templum Domus Professæ Societatis Jesu Genuæ facta notatur a Bollandi; qui octo chartæ facies implevit enumerandis solis Sanctorum istorum nominibus et reliquiarum partibus. Ipsam illam translationem seu in undecim altaribus, ad id præparatis depositionem insigni vernacula oratione celebravit honoravitque Illustrissimus Paulus Aresius Dertonensis episcopus, quam habemus typis editam, eo quo res contigit anno 1643 ad totas ferme quatuor et viginti paginas extensam. Longum istum Catalogum aut panegyrim hic attexere, non putavi operæ pretium, cum orationis argumentum facile intelligatur, singulæ vero reliquiæ ad proprios Sanctorum festos dies opportuni referri posse videantur.
- F Nazarius de Lieth, qui scandit ad angelorum consortium, in omni cœtu celebris, ut inquit Eugussius. Gormanus legit: Nasan alienus a crimine. Nomina patria Hibernica sic Latine reddita sunt, ut ex varia inflexione facile multiplicentur. Hæc ex Sirini compilatione, quæ nullum diem vacuum relinquit.
- Recurrit alter Colmanus cum addito de Brucais. Item Ultanus mundus de Coreagia.
- Joannes Neapolitanus Diaconus et martyr in Syria
- Anonymus confessor Nozoreti in Sequanis
- Barnabas a Pistorio confessor Romæ
- Bartholomæus de Aranda confessor Zamoræ
- Franciscus de Constantina Belvisii in territorio Placentino Hispaniæ
- Lucida virgo tertiaria, Fulgini in Umbria
- referuntur ab Arturo, cum titulo beati; et ultimum in Gynæceo.

- A **Matthæus Citrarius ejusdem Ordinis sacerdos e provincia Calabria aliunde nobis suggestus est, ut vir vitæ integerrimæ, qui sanus omnibus apparens, a Guardiano suo extremis Ecclesiæ Sacramentis muniri postulaverit, horam exitus sui prædicens, qua audita pie obierit anno 1300, hac vel sequenti die, ut notant diversæ litteræ; vellem æque constaret de religioso cultu ipsi exhiberi solito.**
- S. Silæ martyr is meminit hoc die *Felicius, tamquam discipuli S. Pauli, aut unius e 72: quem aliqui, inquit, in pace mortuum volunt sub Nerone, alii aliter sentiunt. Male hic Silam collocavit Felicius, qui nempe spectat ad diem sequentem* XIII Julii.
- S. Anacletum Papam hoc die mortuum volunt *Grevenus et Canisii Germanicum, die vero crastina sepultum. Nos cum Usuardo de ipso agemus die sequenti* XIII Julii.
- S. Bonaventura episcopus Cardinalis a *Florario Sanctorum Ms. male signatur hoc die, notissimus est ejus natalis, quo et de eo agemus* XIV Julii.
- B **Donevaldus, alias Donaldus cum novem filiabus ex Lestæo, Boetio et Regio Kalendario Sanctis hoc die adscribitur a Camerario in Menologio Scotico. Vitam, inquit, cum filiabus sanctissimam transegit in solitudine Ogiloy; ipso autem defuncto, Abernathi monasterium ingressæ sunt. Agit de iisdem Dempsterus ad diem 15 Julii, at vereor ut utriusque auctoritas horum omnium cultum evincat. Si quid lucis accedat, plura dicemus ad dictum diem** XV Julii.
- S. Euronæ virginis commemoratio in territorio Trecensi hoc die signatur ab Arturo Gynæceo, quam et Aproniam vocari ait, Gallice sainte Eure, vultque hoc ipso die coli in Breviario Trecensi. Quidquid ejus sit, alios potius sequemur, eamque a S. Apro fratre, Tullensi episcopo distinguemus XV Julii.
- S. Wilgefortis Virgo et Martyr variis diebus in Belgio et alibi colitur, atque in Ms. aliquo Ultrajectino Vitæ ejus qualiscumque, passa dicitur hoc die 12 mensis Julii propter fidem Domini nostri Jesu Christi; addens apud quosdam servari diem 20 mensis Julii: recte, cum ea sit receptissima ejus festivitas, signata etiam in Martyrologio Romano, cum quo de ea agemus XX Julii.
- C **S. Walthenum abbatem Mailrosiensem non novit Camerarius in Menologio Scotico; ast ejus vices abunde supplevit Dempsterus, annuntiationes ejus non semel repetens. Hoc die sic de eo loquitur: Mailrosiæ, elevatio sanctissimi abbatis Waltheni, cujus hortatu S. David rex frater monasteria fundarat, ut et frater alius Simon comes Albæmerlæ duo monasteria Northamptoniæ in Anglia erexerat, et nepos Henricus Comes Huntindoniensis, ad augendum divinum cultum animum adjecit. Hæc ibi; quibus denuo ad 3 Augusti additur: In Mailros, Waltheni abbatis elevatio: ut geminam fuisse intelligas. Eundem ante notaverat 22 Maii, quo die inter Prætermisos de eo egit Henschenius, ipsum remittens ad diem** III Augusti.
- Theodoræ virginis hoc die scribit auctor *Florarii Ms. sæpe solitus Sanctos confundere et geminare. Cum S. Willehado ad x hujus conjunxerat Theodoram electam Alexandrinam. Grevenus Theodoram religiosam feminam suggerit, quæ apud Canisium ipsissima est Alexandrina, remittenda omnino ad diem ad quem superius Electam remisimus, et modo etiam hanc virginem qualemcumque (donec melius doceamur) referendam censemus* XI Septembris.
- B. Haduigis regina, tamquam hoc die piissime defuncta anno 1399, refertur ab Arturo in Gynæceo; nos Kalendarium et Martyrologium Romanum sequimur, in quo obdormivisse dicitur Idibus; colitur autem XVII Octobris.
- Mononis Martyris, tamquam S. Remacii episcopi et confessoris discipuli memoria agitur in solo *Florario Sanctorum Ms. hoc die, quo verum quidem Sanctum producit, sed pro mero suo arbitrio ibi collocat; cum in pluribus auctariis Usuardinis, in Molani Indiculo et Castellano signetur eo die, quo de ipso, ex ordine, agemus* XVIII Octobris.
- Sponsa virgo et martyr e numero sociarum B. *Ursulæ signatur hoc die a solo Chalemoto in cœnobio sanctimonialium abbatiæ Liberæ in Gallia Belgica seu Picardia et diœcesi Noviomensi. At sive Sponsa proprium nomen sit sive genericum ad Virgines omnes Ursulanas spectans, de ea cum ceteris agetur ad earum natalem* XXI Octobris.
- S. Luanus abbas, de cujus sanctitate agitur in Vita S. Malachiæ episcopi: verba sunt *Arnoldi Wion in appendice ad Martyrologium monasticum Benedictinum, continente nonnullos Sanctos, quorum dies natalitii ignorantur aut nullos habent in Ecclesia natales. Hinc certatim ab Hibernis acceptus est, et Martyrologio Anglico etiam insertus hoc die XII Julii, atque item a Ferrario, his solis auctoritatibus fulto. Obiisse dicitur circa annum 1140; at quo die nusquam proditur, ut pro mero libitu hunc diem in Martyrologio citato et Hibernicis tabulis occupet. Cultum habeat nec ne hic non disputo, huc non spectare, certum est; cum vero res ejus gestæ ex Vita S. Malachiæ accipiendæ sint, multo opportunius de ipso agatur eo die quo S. Malachiæ Acta, ex professo, illustrabantur* III Novembris.
- S. Vulsinum (*Gallice Gouffin*), aliis hactenus incognitum, e tenebris eruit magnus *Sanctorum refossor, eo titulo sæpe a nobis laudatus Castellanus in Martyrologio suo universali; cujus corpus asservari ait Cellis S. Eusitii (Saint Ysis) in Biturigibus. Frustra alibi memoriam ejus aut notitiam quæsieris, cum vel ipsum Saussayum latuerit, æque ac Catharinum in Sanctuario Bituricensi. Nomen referunt S. Eusitii Acta, apud Labbeum tomo 2 Bibliothecæ Ms. a pag. 371, ad xxvii Novembris illustranda. Cum igitur præter paucula ibi relata nihil præterea de sancto isto Vulsino proditum sit, aliunde vero necdum constet, hunc potius quam alterum diem cultui ejus destinatum; possint autem alicunde alia de ipso erui, visum est eum remittere ad diem quo S. Eusitius colitur* xxvii Novembris.
- F

A

D

DE S. MNASONE CYPRIO

ANTIQUO CHRISTI DISCIPULO.

J. B. S.

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA.

SEculo I.

Quæ de Sancto-
rum dis-
tinctione et
qualitate

B

ab Hensche-
nio asserta
sunt,

C

contra Tille-
montium
propugnatur.

De Sanctis quatuor, in duos sæpe confusis ab Henschenio et Papebrochio actum est xxv Junii, ubi recte distinctos existimamus Sosipatrum a Sopatro, Jasonem a Mnasone; sic ut Sosipater et Jason dicendi sint discipuli et cognati S. Pauli Apostoli, Sopater vero Pyrrhi, Berœensis, saltem certo Mnason, discipuli Christi; quidquid demum turbaverint Martyrologia, Sopatrum cum Sosipatro, Jasonem cum Mnasone confundentia, ut pluribus jam dicto die explicatum est. Quod si Tillemontius tomum quintum Junii, ubi ista habentur, vidisset, procul dubio a nonnullis abstinuisset, quæ tomo 1, nota 24 in S. Paulum, pag. 553 non satis accurate disseruit; præterquam quod aliqua Henschenio tribuat, quæ ab ipso dicta non sunt, a quibus, propter argumenti affinitatem, brevem hanc syllogem inchoandam duximus. Sic ibi loquitur: Bollandus (ita passim Bollandianos omnes indigitat) asserit, Græcos Jasonem et Sosipatrum annumerare lxx discipulis, quod ego, inquit, non reperio in Menologio Græco Veneto, neque in Canisiano; Menæa vero eos aperte faciunt discipulos Pauli, atque ex Actis Apostolorum satis patet, recte hæc ibi definita esse. Citat porro ad marginem Opus nostrum xxviii Aprilis pag. 547, nempe in elencho Prætermisorum istius diei.

2 Dormitavit eo loco Tillemontius, nam quæ ibi ab Henschenio dicuntur, certa sunt, ut ex ejus verbis manifeste intelliges; nec est exacta citatio, sic enim habet: SS. Jason et Sosipater Apostoli ex lxx memorantur in Ms. Græco Synaxario Parisiensi Collegii Claromontani; item in Menæis Cardinalis Mazarini et aliis Mss., quorum apud nos major, quam usquam alibi copia. Satis patet orationis diversitas: frustra quæsit Tillemontius in Græcis Menologiis aut Menæis excusis, quæ Henschenius in Mss. se reperisse disertè ibi promittiat. Textus ipsos referrem, si esset operæ pretium, aut res ipsa jam non satis pateret ex iis quæ ipse postmodum ad jam dictum diem xxv Junii accuratius discessit. Neque vera sunt quæ sub articuli citati finem adjunxit idem Tillemontius, in hæc verba: Itaque dicendum est, Græcos non honorare nisi S. Jasonem et Latinos Mnasonem sub falso Jasonis nomine. Poterat etiam dicere, sub falso Nasonis nomine, quod hic paulo pluribus ostensurus sum; at falsum est, Græcos non honorare nisi S. Jasonem, cum in jam dictis Mss. nostris etiam expressus reperiatur S. Mnason. Id primum exequar, inde ad Latinos gradum facturum.

3 In Menæis Mss. bibliothecæ Ambrosianæ, non quidem ad xxviii aut xxix Aprilis, neque ad xxv Junii aut ad hunc diem, sed ad xix Octobris sic legitur: "Ἀθλητὴς τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Μνάσωνος ἐπισκόπου Κύπρου; et additur nomen Modesti καὶ Μοδέστου absque titulo, qui paulo distinctius explicatur in Synaxario Claromontano, ubi ad prædi-

ctum diem xix Octobris jam dictis verbis adjungitur S. Modesti dignitas ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων; qui iidem alibi quoque eodem die simul annuntiantur, licet festivitatis et conjunctionis causam hactenus ignorem, neque magis exploratum habeam, unde Græci isti Menæorum amplificatores Cypri episcopum fuisse S. Mnasonem usquam repperint, aut cur S. Modestum, Zachariæ captivi diu vicarium, anno 634 mortuum, qui a Latinis xvi Decembris colitur, eo die reponant. Utcumque id acciderit, ad rem nostram satis est, ostendisse, S. Mnasonem Græcis non fuisse plane incognitum. Sed hoc Tillemontio condonandum, qui nulla, uti opinor, Græca Menologia aut Menæa in fonte consuluit, præter ea quæ superius citavit, typis publicis Venetiis aut apud Canisium vulgata. Jam in Fastis Latinis S. Mnasonem nostrum deformatum investigemus, quem nullum Martyrologium, quod sciam, recte expressit.

4 In codicibus Hieronymianis frustra quæretur Mnasonis nomen; neque sanctos Jasonem et Sosipatrum, S. Pauli discipulos, ibidem signatos invenies. Nam qui ita istic appellantur, Martyres sunt solo nomine noti, et classibus majoribus immixti, qui cum prioribus illis nullam prorsus habere possunt affinitatem; qualis etiam Jason in Usuardo occurrit ad iii diem Decembris, frater Mauri, filius Claudii et Hilariæ, qui omnes ex Romano parvo per Adonem accepti sunt. Nec magis uotus est S. Mnason apud Bedam, Florum, Rabanum et Wandelbertum, quibus Romanum parvum videre numquam contigit. Quod tricis plurimis et implexis quæstionibus olim ansam frequentissime præbuit, satis feliciter explanatum credimus tota præfatione Usuardina, quodque huc proprie spectat, notanter cap. 2, art. 4, num. 144, ubi observatum et probatum est, nullum Latinum Martyrologium meminisse plerumque aut Christi Servatoris aut S. Pauli discipulorum ante auctorem jam laudati Romani parvi, a quo sua mutuatus est Ado, ab hoc Usuardus, et ex iis demum universa recentiorum progenies. Quod autem ad S. Mnasonem attinet, id infeliciter accidit, ut vel auctor ipse (quod vix in animum induco) aut potius amanuensis aliquis nomen ejus contorse- rit, sic ut Martyrologii istius descriptor Ado in Ms. suo Ravennensi pro Mnasone legerit Nasonem, atque ita annuntiatio formata fuerit: Apud Cyprum, Nasonis antiqui Christi discipuli.

5 Neque id dubium cuiquam videri potest, cum in omnibus Adonis, tum editis tum Mss. exemplaribus eadem constanter servetur lectio, ad quam notavit Rosweyds, substituendum esse Jasonis vel Mnasonis ex Actuum cap. 21. Verum, quod ejus venia dictum sit, advertere facile potuit Jasonem nusquam Cyprium, nusquam antiquum discipulum appellari, utpote qui diversus plane ab eo sit, civis Thessalonicensis, Pauli discipulus, et ut ipse scribit, cognatus; de quo rursus vide quæ dicta sunt ad xxv Junii. Advertere, inquam, potuit Rosweyds, Mnasonem Cyprium cum Jasone nequaquam confundendum, cum characteres omnes a Romano parvo expressi, ita Mnasoni ex Act. 21 proprii sint, ut nulli alteri prorsus convenient. Rotunde igitur scri-

bendum

E

Ex corrupta
lectione Ro-
mani parvi.

F

pro Mnasonis
in Martyro-
logiis est Na-
sonis,

AUCTORE
J. B. S.

bcndum erat, per Nasonem, male confictum nomen, Sanctum istum omnino intelligi, de quo hæc sunt loco citato Actorum verba : Venerunt autem et ex discipulis a Cæsarea nobiscum, adducentes secum, apud quem hospitaremur, Mnasonem quemdam Cyprium, antiquum discipulum. Ex hoc loco acceptos esse singulos Romani parvi apices, mihi quidem, ex diuturno libelli istius usu, indubitatum est, quod tantisper etiam indicavi in observatione Usuardina ad hunc diem. Neque mirandum, quod Mnaso in Cypro collocatus fuerit, quamvis verosimilius ibi mortuus non sit; nam satis fuit hujus Martyrologii auctori legisse, quod Cyprius genere fuerit, ut inde positionem cruerit; qui de cetero plerisque Sauctis suis dies pro arbitrio adaptavit.

quod per Jasonis male correctum est.

6 Ne hic longa serie Martyrologia enumcrem in quibus omnibus constantissime legitur Nasonis, sufficiat semel dixisse, per Adonem, Usuardum atque Notkerum in posteros omnes transfusum esse, apud quos restituendum saucti nostri Mnasonis nomen, non Jasonis, ut in Romano hodierno fecit Baronius,

multa in notis memorans, quæ, rebus jam melius explicatis, admitti omnino non possunt. Haud equidem existimaverim, Baronio in hac parte præluxisse Molanum, cujus, ni fallor, solam primam editionem vidit, optimam illam et probatissimam, in qua purior est Usuardi textus, in posterioribus sæpe corruptus. Sed alios habuit, qui eam viam sternrent, Maurolycum præsertim, Felicium et Galesinium, quem postremum tamen secutus non est in adjungendo Jasoui suo Cyprio titulo Episcopi, qui nescio unde a Galesinio acceptus sit, non magis quam unde Felicio constiterit, Sanctum ipsum in Cypro extremum diem clausisse. Neque vero curanda hic sunt quæ alii fortasse pro suo quique ingenio reppererunt, ut dubia dubiis aliis et æque incertis involverent, ubi rem nude consideranti evidens apparere debet proposita hic a nobis, de deformato S. Mnasonis nomine assertio. Id postremum fateri cogimur, de Sancti gestis aut virtutibus nihil memoriæ proditum esse, saltem quod fide dignum sit, præter paucula illa, quæ ex Actibus Apostolorum jam recitata sunt.

B

E

DE S. HERMAGORA EPISCOPO

ET FORTUNATO ARCHIDIACONO MARTYRIBUS.

AQUILEIÆ IN ITALIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus, hymnus, elogium; unusne an duo Fortunati Aquileiæ; Acta; translatio Martyrum.

C
SUB NERONE.

Cultus sanctorum Martyrum Aquileiæ

ex antiquis Martyrologiis

Aquileia, ad mare Adriaticum in provincia Forojuliensi inter fluvios Alsam et Natissonem cum Turro sita, antiqua olim Patriarcharum sedes, et nominis splendore nec non insigni emporio præ ceteris Italiæ urbibus memorabilis, alteraque Roma dicta; at varias deinde vastationum vicissitudines experta, tandemque ad ignobilitatem et solitudinem redacta, documento est, quam nihil sub sole e rebus humanis sit stabile ac perpetuum. Urbs hæc habet, quod merito accenseat pristino suo splendori duorum Christi Martyrum gloriosam memoriam, videlicet S. Hermagoræ, seu Hermachoræ, Hermacoræ, Hermacoris, Hermachoræ, Armagri, primi sui saltem post S. Marcum Episcopi, et Fortunati archidiaconi; ut proxime visuri sumus.

2 In antiquissimis Martyrologiis sub S. Hieronymi nomine vulgatis ita signantur: In Aquileia, SS. Fortunati et Armigeri. Quin ibidem agatur de sauctis Martyribus nostris, tametsi S. Fortunatus ponatur primo loco, et pro Hermagoræ scribatur Armigeri, evinci puto e characterismis adjectis, quales sunt: affinitas nominis, dies cultus, locus et socius; quamvis, ut notatur in Observationibus ad Usuardum, a paucis annis editum, in omnibus co-

dicibus nomen corruptum sit; aliis Armigeri, aliis Armigiri vel Armageri legentibus, præfixo ubique Fortunati nomine. Romanum vetus seu parvum sic habet: Aquileiæ, Hermagoræ Episcopi, discipuli S. Marci. Ado autem sic: Apud Aquileiam, natalis S. Hermagoræ, primi ejusdem civitatis Episcopi, discipuli B. Marci Evangelistæ. Usuardus paulo auctior est: In Aquileia, natalis S. Hermagoræ Episcopi, discipuli B. Marci Evangelistæ, qui inter miracula sanitatum et prædicationis instantiam ac populorum conversionem, plurima pœnarum genera expertus, ad ultimum cum Fortunato archidiacono suo, capitali supplicio perpetuum meruit triumphum.

3 Et rursum die XII Septembris agens de S. Hermagora occasione SS. Cyri et Juvntii, ait ipsos ad urbem Ticinensem ab eo directos, primo illic Christi Evangelium prædicantes, et magnis virtutibus ac miraculis coruscantes, etiam vicinas urbes divinis operibus illustrasse; sicque in pontificali honore, glorioso fine quievisse in pace. De qua missione agitur tomo 2 Februarii, pag. 153. Præcesserat Romanum parvum eadem die XII Septembris: Ticini, confessoris Syri, et Eventii, discipulorum Hermagoræ, Aquileiensis primi Episcopi. Wandelbertus S. Hermagoræ accinit sequens hexametrum:

Hermagoram quarto supplex Aquileia frequentat,

Antistes precibus populum qui fulsit et urbem.

Notkerus Sanctos annuntiat his verbis: Apud Aquileiam nativitas S. Hermagoræ, vel sicut in

antiquis

A antiquis codicibus invenitur, Hermecoræ, primi ejusdem civitatis Episcopi, discipuli S. Marci Euangelistæ; item Fortunati, de quo Fortunatus Episcopus lib. 8. *carminum*, cap. sive titulo 4, pag. 190 editionis Browerianæ :

Et Fortunatum fert Aquileia suum.

Idem Fortunatus Episcopus Pictaviensis in Vita S. Martini lib. 4, canit in hunc modum :

Hinc Venetum saltus campestria perge per arva
Sub montana quidem castella per ardua tendens :
Aut Aquileiensem si fortasse * accesseris urbem,
Cantianos Domini nimium venereris amicos
Ac Fortunati benedictam martyris urnam.

Scio equidem hosce versus die XI Junii applicari S. Fortunato martyri, fratri S. Felicis, non minus quam illum versum, mox a Notkero productum, præmisso alio hoc hexametro versu :

Felicem meritis Vicetia læta refundit.

De qua re statim tractabimus, ubi quæremus unicuique an duplex Fortunatus Aquileiæ admittendus sit.

4 Inter Martyrologos recentiores de sanctis Martyribus nostris mentionem faciunt : Ferrarius cum elogio, sicut etiam Maurolycus, Felicius, ac Galesinius, sed restrictiore ad modica verba elogio. Romanum denique modernum ambos commemorat verbis Usuardinæ annuntiationi consonis. Unde corrigi debet Florentinius, dum pcrperam notat, Martyrologium Romanum non nisi Hermagoræ meminisse. Eodem errore lapsus Tillemontius tom. 2, pag. 497. Observandum vero est ex Ferrario natalem horum sanctorum Martyrum, Aquileiensis diœcesis patronorum, in tota Aquileiensi provincia, ab omnibus Episcopis, Patriarchæ Aquileiensi subjectis celebrari ex synodali constitutione anno Domini MCCLXXXII, die XIV Decembris sub Raymundo Patriarcha. Addit corpora ipsorum Aquileia Gradum memorari translata ab Helia Patriarcha, citatque librum ejusdem de ritu sepeliendi mortuos cap. 15.

5 Post hæc sequitur ibidem hymnus in laudem Martyrum concinnatus hujus tenoris, ex Breviario, ut additur, Aquileiensi :

Æterne Deus, solio
Cœlorum sedens rutilo,
Nunc Hermacoræ precibus
Absolve nos sceleribus :

Fortunatique commodis
Nos omnes reple monitis,
Qui Hermacora prævio
Succurrit lapso populo.

Quos vinxit tui charitas
Merito colit civitas :
Quæ iisdem pastoribus
Erepta est dæmonibus.

Proinde festa gaudii
Omnes vicini populi
Undique proni cursitant
Lætæque mente jubulant.

Nunc Deo, Pastor inclyte,
Nosmet commenda seditæ,
Quem præcinisti inclytum,
Ut diluat flagitium.

Ex cujus nutu feminam
Salvasti Alexandriam :
Eo juvante populum
Ad cœli perduc solium.

Cujus amore capite
Truncatus es, ut hodie,
Sublimet Aquileiam,
Urbem fovendo Austriam. Amen.

6 Quoad elogia, a Ferrario et Ughello adornata, nihil opus est ea integra hic transcribere. Ex hoc postremo excerpto id unicum, quod Hermagoræ vexillum Venetis aliquando propitium fuisse, ibidem narret dictus auctor ex Dandolo, ejusque felicissimis auspiciis Parentum, Polam, multaque alia Istriæ oppida sub ipsorum imperium concessisse; cujus etiam Divi meritis Aquileiensis regio, instituto solenni pro infantibus sacrificio, quod et hodie servatur, a vexatione dæmonum liberata creditur. Nec aliena arbitror a præsentī instituto ea, quæ lego in Actis Mss. S. Syri Episcopi Papiensis, quæ habemus; de quo agi poterit die IX Decembris : Euangelium autem, quod S. Marcus rogatus a fratribus Romæ confecerat, secum deferens, beatum virum Hermagoram, quem ipse edocuit, et enutrivit ordine vicis suæ in Italia, prudentia et sanctitate reliquit insignem; hujus auditores atque ministri venerabiles viri Syrus fuerunt atque Iventius.

7 Ex eo, quod supra retulimus, S. Fortunatum in Hieronymianis ubique præponi S. Hermagoræ, non videtur præberi sufficiens ratio Tillemontio, dubitandi aut scrupulum movendi, num extiterit S. Hermagoras primus Aquileiensem Episcopum saltem post S. Marcum, et istius territorii Apostolus. Tam enim facile est mutari nominum ordinem, et quod prius ponebatur primo loco, postea poni loco secundo, quam nominum orthographiam corrumpi; quod factum fuisse in nomine S. Hermagoræ, supra significavimus. Pluris certe apud me valet antiquiorum Martyrologorum auctoritas, de quibus num. 2, expressissime annuntiantium S. Hermagoram primum Aquileiæ Episcopum fuisse, quam tantilla Tillemontii observatio, desumpta ex ordine nominum jam dicto. Accedit eo, quod Baronius ad annum 46, num. 2, agens de diversis discipulis ad diversas instituendas ecclesias a S. Petro missis, Aquileiæ post Marcum tribuat Hermagoram. Neque rursus hic moror Tillemontium, pag. 508 dicentem, non esse valde certum, quod S. Hermagoras vixerit tempore Apostolorum; neque sat constare, quod unquam Aquileiæ fuerit. Nam præter illa, quæ jam diximus, in Commentario prævio S. Marci die XXV Aprilis, num. 7 asseritur, S. Marcum duobus annis cum dimidio Aquileiæ fuisse. Adde, quod in Tractatu de Patriarchis Alexandrinis, qui præfigitur tomo 5 Junii, in dissertatione fundamentali dicatur, non esse inverisimile Marcum Aquileiæ fuisse. Quid? quod Aquileiensis ille Apostolatus asseratur ex duplici codice Ms. proxime post S. Marci Commentarium prævium, ad dictum diem, ubi sic lego : Porro sanctissimum virum Hermagoram, civem Aquileiensem, ad tantam excellentiæ perfectionem magisterii sui imbutum arte [S. Marcus] perduxit, quatenus dignum eum fore summi sacerdotii culmine, idque in virtute sancti Spiritus adepturum non dubitaret. Unde et socium eum itineris sui, cum Romam repeteret, idoneum adsciscere rectissime judicavit; ac deinde præsentia beati Apostoli Petri eum præsentandum, non est arbitratus indignum. A quo nimirum sancto Apostolo, primo scilicet pa-

cum fragmentis ad
elogium spectantibus.

E

Tillemontius non habet sufficientem rationem dubitandi an, fuerit S. Hermagoras primus Aquileiæ Episcopus.

F

AUCTORE
J. P.

store Ecclesiæ, idem B. Hermagoras pontificatus virga suscepta, et summi sacerdotii indepto officio, Aquileiensem, Domino favente, gubernandam suscepit ecclesiam; in qua nimirum urbe martyrii coronam adeptus, summi quoque sacerdotis Christi membrum effectus est. Dixi supra sanctum Hermagoram primum extitisse Aquileiæ episcopum saltem post S. Marcum: nam Ughellus inter patriarchas Aquileienses primo loco recenset S. Marcum, tribuens ei successorem Hermagoram; quod bene concordat cum ejus Actis. Et fortasse non plus volunt, qui dicunt ipsum fuisse primum Aquileiensem episcopum.

Duplex videtur statuendus Fortunatus Aquileiensis.

8 Nimis multi ac varii in hisce sanctis Martyribus nostris concurrunt characteres, quam ut Fortunatus, de quo hic, idem credi possit cum Fortunato, S. Felicis fratre ac martyrii socio; atque adeo duplex videtur statuendus hujus nominis Martyr. Etenim alius utrobique Imperator, alius præses, alia Acta, alia martyrii dies, quid aliud suadere queant, quam alterius sancti Martyris ab altero diversitatem; quamvis Aquileia martyrii palæstra diversa non sit? Unde non possum assentiri Tillemontio, assenti, satis sibi esse causæ, ut credat eum Fortunatum, qui colitur xi Junii, eundem esse cum illo, quem hodie exhibemus: quandoquidem, si S. Hermagoræ, ut arguit, martyrium conjungi debeat cum martyrio S. Fortunati, Martyrologia Adonis et Usuardi signant Fortunatum die xi Junii Aquileiæ passum sub Diocletiano una cum S. Felice; sed hoc adeo nihil obstat, ut potius præbeat ex parte fundamentum statuendi duos diversos Fortunatos propter Imperatorum diversitatem, sub quo martyrium consummarunt. Neque etiam obstat quod Fortunatus Pictaviensis duobus locis, quos produximus supra num. 3, loquens de S. Fortunato Aquileiensi, non dicat duos istius nominis Sanctos extitisse Aquileiæ. Quasi vero tot characteres positive diversi non debeant præponderare argumento mere negativo in præsentis quæstionis decisione. Quamobrem longe mihi verosimillimum est duos Fortunatos, Aquileiæ passos, admitti debere. Vide etiam annotata infra post translationem posita, littera k; ubi distinguitur duplex Fortunatus.

De Actis eorumque apographo,

C

9 Acta Sanctorum Martyrum traducit idem Tillemontius, tamquam non habentia illum characterem antiquitatis et auctoritatis. Ego vero hoc de iis pronuntio, plures genuinæ sinceritatis notas habitura, si absent nomina quædam propria, antiquitatem non redolentia; totque sermocinationes, precesque, ut nihil dicam de miraculis. Tempus vero scriptiōnis et auctor nos latent. Feruntur quidem conscripta, uti habes in notationibus ad Martyrologium Romanum, a Gregorio, ejus filia obsessa a dæmone, ab eodem Sancto fuit incolumitati restituta: (apud nos a num. 15, ponitur non filia, sed filius Gregorii a dæmonio liberatus.) At qua fide historica hæc opinio nitatur, non puto satis intelligi posse. Ceterum, quod ad Ms. attinet; damus hic apographum Trevirense sancti Maximini, cum aliis exemplaribus collatum, variis lectionibus præcipuis in annotata rejectis, aliisque minoris momenti prætermisissis, ne modum excedamus. Petrus de Natalibus succinctius ea commemorat lib. 6, cap. 86; meminitque S. Hermagoræ lib. 8, cap. 29 in Actis SS. Euphemie ac Dorotheæ. In dictis notationibus ad Martyrologium Romanum citantur alii scriptores recentiores: Vincentius, Antoninus, Sabellicus, Volaterranus, Hier. Rubeus, et historia Aquileiæ.

translatione ac tempore martyrii.

10 Nec tacitus præterierim quædam de S. Hermagoræ translatione, apud Grevenum signata die xii Septembris. Typis mandamus quæ de illa scri-

psit Petrus Calo parte 2, fol. 218, prout notatum reperi in superiore parte Ms. nostri, addito ad marginem ex codice 929. Partem illam secundam hactenus fortasse ineditam esse, et consistere in solis collectaneis Mss. videtur indicio esse, quod ex Mss. collectaneis ejusdem Auctoris datur historia elevati corporis et miraculorum S. Zenonis tomo 2 Aprilis, a pag. 74. Porro fuit dictus Petrus Ordinis Prædicatorum, floruitque, ut refertur ibidem, pag. 76, in annotatis littera k, circa annum 1300. Plura Præfatio generalis Bollandi pag. xx. Male vocatur a Possevino et Vossio Ordinis Minorum. Quæ super eadem translatione notamus, conjicimus ad ejusdem finem. Tomo 1 Januarii pag. 1084 inter varias reliquias Pragæ a Carolo iv allatus habetur S. Hermagoræ Episcopi et Martyris brachium. Hæc præfati, sanctorum Martyrum Acta exhibemus, quorum martyrii tempus, iisdem Actis insistendo, videtur determinandum circa annum Christi 66; cum contigisse post mortem S. Petri habeatur e num. 8.

D

E

ACTA

Ex Ms. S. Maximini Treviris, collata cum codice Ms. 13 Regiæ Sueciæ, et editis apud Mombrinium, Tomo 2, a fol. 1 verso.

Ab auctore incerto conscripta.

CAPUT I.

A S. Hermagora Aquileiensium Episcopo fides propagata; pœnarum contemptus.

Post resurrectionem Domini nostri Jesu Christi a omnes Apostoli miserunt sortes, quisquis in suam provinciam proficisceretur ad prædicandum verbum Domini. Apud urbem vero Romam profectus est beatus Petrus Apostolus, princeps Apostolorum una cum beato Paulo Apostolo, adducentes secum beatum Marcum, qui et ipse beati Petri primus fuit discipulus, et morabatur cum eis in urbe Roma. Tunc dicit ad eum B. Petrus: Quid hic moraris? Ecce [tu plenissime] eruditus es de omnibus, quæ fecit [Dominus noster] Jesus Nazarenus; surge [et] perge ad urbem, quæ dicitur Aquileia, Austriæ b provinciæ ad prædicandum verbum Domini. Tunc accipiens beatus Marcus primam sortem et baculum pontificatus, arripuit iter, et veniens pervenit apud prædictam urbem, quæ dicitur Aquileia c. Veniens autem apud prædictam civitatem, invenit ibi juvenem, nomine Athulphum *, filium Ulfi, illustris et primi civitatis, qui magna lepra detinebatur. Tunc interrogavit beatum Marcum de qua provincia iter faceret. Et ipse ei omnia enarravit, eo quod Christianus esset, et medicus ad omnes ægritudines seu infirmitates curandas.

2 Tunc juvenis audiens hujusmodi sermones, ad pedes ejus provolutus rogabat eum, ut

S. Marcus a S. Petro Apostolo Aquileiam misit.

F

a

b

c

* alias Ataulfum.

infir-

A
sanat Athul-
phi lepram
in manu et
brachio;

infirmi-
tatem ejus curaret. Tunc beatus Marcus,
apprehensa manu ejus et brachio, mox lepra ab
eo mundata est de manu et brachio ejus. Tunc
juvenis, videns hæc mirabilia, citius cucurrit ad
patrem suum Ulfum, et omnia ei indicavit, quæ
illi beatus Marcus fecisset. Celerius cum magna
turba veniens Ulfus, inveniens beatum Marcum
ad portam occidentalem residentem, rogare eum
cœpit, et dicere : Fac filium meum sanum, et
omnia, quæcumque postulaveris, faciam tibi.
Tunc dicit ad eum beatus Marcus : Si credideris
in Dominum Jesum Christum ex toto corde tuo,
videbis filium tuum [ex integro] sanum.

et postquam
eum bapti-
zasset sanat
illum in toto
corpore cum
incremento
fidelium.

3 Ulfus exclamavit, dicens : Credo Dominum
Jesum Christum [esse verum Domini.] Tunc bea-
tus Marcus, accepta aqua, baptizavit juvenem in
nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; et
omnis lepra ejus mundata est. Videns Ulfus
[hæc] mirabilia, baptizatus est ipse, et omnis
familia domus ejus, et multitudo populi baptizati
sunt in illo die. Cumque beatus Marcus prædica-
ret [ibidem] per aliquot annos, emicuit in cor
[ejus] desiderium, vultum S. Petri videre. Vo-
lens [autem] occulte dimittere populum, et ire
ad urbem Romam. Tunc Dei nutu audientes po-
puli, concurrentes diluculo, vociferabantur cla-
more magno, dicentes : Quid mali egimus, quid
peccavimus, quia tu nos derelinquere vis? Da no-
bis pastorem. Tunc Beatus edidit * populo, ut
eligerent sibi, quem voluissent virum christianis-
simum. Turba autem populi elegerunt sibi ele-
gantem personam [et condignam] nomine Her-
magoram.

* alias indi-
xit.

S. Hermago-
ras Romam
petit, cum S.
Marco; con-
secratusque
episcopus,
redit Aquile-
iam;

* alias sacer-
dotes

4 Tunc iter faciens cum beato Marco ad ur-
bem Romam, [ibique] a beato Petro accipiens
baculum pontificatus et velamen Sacramenti [cum
benedictione,] factus est proton Episcopus provin-
ciæ Italiæ, et regressus [est] ad urbem civi-
tatis Aquileiæ, [et] ecclesiæ suæ moderationem
composuit; et seniores * et levitas [inibi,] ordi-
navit. Et post hæc ad civitatem Tergestinam
presbyterum et diaconum direxit; et per alias
civitates similiter faciebat. Hæc agebat in urbe
civitatis Aquileiæ, quæ est ex civitatibus Italiæ
prima d. Si quis unanimi-
tatem sanctorum Mar-
tyrum contemplatur, non solum eos pro suis
passionibus contemplatur; verum etiam de fidei
infirmi-
tate * atque immobili et inconcussa eorum
charitate, qua semper invicem servaverunt, se
ædificat : se etiam commendare poterit, ita
quoque propter Deum convenienter custodire di-
lectionis fidem, ut in nullo se penitus lædere ar-
bitretur e.

d

C
* lege firmi-
tate

e
fidem propa-
gat;

5 Crescebat [denique] quotidie fides Christia-
norum; crescebat in verbo Domini; crescebat
etiam et in charitate f; conjunctos semperque
gubernatos, quos custodivit, ipse etiam et a pas-
sionis gloria non separavit. Qui beatissimus Her-
magoras cœpit ipse prædicare verbum Domini
nostri Jesu Christi, plenus Spiritu sancto, et per
orationem dæmonia ab obsessis corporibus ejice-
re, infirmos sanare, et cæcis, facto Christi signa-
culo, super oculos eorum, visum reddebat. Con-
currebant autem ad S. Hermagoram Episcopum
omnes Italiæ provinciæ populi, videntes ejus mi-
rabilia, quia et per eum sancta multiplicabatur
fides; paganorum autem insania confundebatur.

idololatriæ
moventibus
Præsidentem
contra eum,
g h
* alias Seba-
sum.

6 Eodem vero tempore, imperante Nerone,
in urbe Roma, et præfecturam g agente Agrippa
h, qui fuit filius fratris ipsius Herodis. Tunc in
Aquileiensem civitatem direxit Præsidentem, Seu-
strum * nomine, ut in eadem civitate, ut diximus

administraret. Qui cum ingressus fuisset civita-
tatem, universi populi occurrentes et vociferantes
clamabant; sicut est solitum quasi indicibus i.
Alia autem die, sedente eo pro tribunali, post-
quam immundas hostias obtulerunt dæmonibus
sacerdotes idolorum, ei suggererunt de beatis-
simo Hermagora, dicentes : Subveni, Domine
præsides, quoniam templa deorum destruuntur per
virum quemdam, qui per suam magicam artem,
et verborum seductionem, omnem populum a diis
immortalibus separavit, prædicando illum, qui a
Judæorum populo a Judæa * est interfectus :
quem si tu ita dimiseris, omnes separat a sacri-
ficio deorum; et si hoc notum fuerit Principi,
incipies te in magna culpa apud eum invenire.
Hæc autem audiens Seuastus præsides, fremuit
nimis, sicut leo, et præcepit, ut plurima turba
militum urbem ingrederetur, et eum cum magna
admiratione ad suum præsentari auditorium k.

EX MSS.

i

* lege in Ju-
dæa.

k

7 Hoc audito, S. Hermagoras Episcopus dixit
omni clero : Viri fratres, ingemiscamus ad Domi-
num, quoniam ecce appropinquat diabolus, qui,
sicut leo, circuit, quærens quem devoret; ut
elisus ac prostratus jaceat sub pedibus nostris.
Cumque universi orarent ad Dominum, beatissi-
mus Hermagoras hanc fudit orationem, ad Do-
minum, dicens : Domine Deus omnipotens, uni-
geniti Jesu Christi filii tui Pater misericors, qui
non memoras iniquitatem populi tui; qui vis
pœnitentiam peccatoris, ut convertatur a via sua
injusta, et vivat in tua voluntate; Christe Jesu,
qui duodecim Apostolos coronasti, et misisti eos
in seculum istud prædicare Euangelium, te pro-
visorem et salvatorem animarum nostrarum,
[te] deprecor, Patrem omnipotentem, et Filium
[tuum] Jesum Christum, qui potens es animabus
servorum tuorum, in te confidentium, opitulari;
libera nos a persequentibus nos, ut non dicant :
Ubi est Deus eorum? sed da Domine Jesu Christe,
misericordiam tuam servis tuis, ut confundantur
inimici nostri, et cognoscant, quoniam tu es, qui
confringis cervices peccatorum. Cumque orasset
ad Dominum, impetum facientes inimici, com-
prehenderunt sanctum Hermagoram Episcopum,
et ferro vinctum perduxerunt ad Seuastum præ-
sidem.

orantem.

E

8 Qui cum fuisset perductus, dixit ad eum
Præsides : Quæ est tua audacia, ut in injuriis
deorum et dearum, nescio per quam artem et
seductionem verborum omnem populum a diis
immortalibus separes, prædicans illis *, qui a
Pilato est crucifixus; propter quem et Petrus
similem accepit pœnam in urbe Roma? Aut ne-
scis, quia tale accepi præceptum, ut, si invenero
viros ac mulieres in hac perseverare vanitate,
diversis eos generibus tormentorum affligam?
Quod si et tu in hac perseveraveris insania, in te
correctionem omnium, quos ad te aggregasti,
faciam, ut per te discant omnes veneranda nu-
mina deorum venerari, sicut et omnes faciunt
provinciæ. Beatissimus Hermagoras Episcopus
elevans oculos suos in cœlum, facto signaculo
Christi in fronte sua, ita constanter respondit :

Interrogatur
a Præsidente
F

* alias illum.

9 Ego ex jussione Domini mei Jesu Christi in
fronte sum * Episcopus. Non quiesco prædicare,
quæ mihi præcepta sunt a Domino meo Jesu
Christo, ut omnes [a diabolo] detentos, per ver-
bum Domini ad Dei revocem agnitionem : quo-
niam Deus magnus est, qui est in cœlis; qui ju-
bet cœlo dare pluviam; qui solem suum oriri facit
super justos et injustos, ipsum ego prædico om-
nibus diebus vitæ meæ. Seuastus Præsides dixit :

cui intrepide
respondet,
* alias crea-
tus, alias or-
dinatus sum
Episcopus.

EX MSS.

Ut video, certum est, quod deorum sacerdotes dixerunt; quia per ista verba stulta populum seducis. Ego enim non puto, quia tu hæc loquaris mente. S. Hermagoras Episcopus dixit: Hoc certum est, quod dixisti; quia ego non mea loquor mente, sed per me Spiritus sanctus loquitur. Sic enim sancta continet Scriptura: Cum steteritis ante iudicem *l*, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini: quia Spiritus sanctus loquitur per os in Christo credentium. Seuastus Præses dixit: Ego non verbis tecum contendere quæro, sed ad tuam festino salutem, ut accedas, et sacrifices diis immortalibus. Quod si nolueris nunc sacrificare, dum tecum pacifice loquor, postea vero cum confusione incipies diis thura offerre. Multo enim melius est tua bona hoc facere voluntate.

frustra territus.

* alias volueris.

B

m

10 S. Hermagoras Episcopus dixit: De Domini mei Jesu Christi misericordia fido, si qua valueris * pœnarum genera exercere, corpus quidem meum poteris tormentis affligere, anima autem mea a Christo excepta, ab ejus Angelis in paradiso collocabitur *m*: nam diis tuis, qui sine anima sunt, sine auditu, et sine visu, sine gressu, numquam deditus ero. Hæc audiens Seuastus Præses, jussit eum extendi, et nervis crudis cædi. Cumque cederetur B. Hermagoras Episcopus, aspiciens in cœlum dixit: Gratias tibi ago, Deus altissime, pater Domini mei Jesu Christi, quia cum sim indignus, jubes me ad sanctam tuam deitatem pervenire et pietatem. Tunc Præses jussit clamare ad eum: Accede et sacrificare diis; nam incipies prioribus pœnis torqueri. Sanctus Episcopus respondit: Erubescere cum patre tuo diabolo, qui ab initio confusus, a servis Dei [semper] est superatus. Jam semel et sæpius tibi dixi, quia dæmonibus vestris numquam sacrifico *n*. Audiens hæc Seuastus præses, palluit ex nimio frigore *, et dixit ad eum: Per deos magnos, quia sic te interficiam, ut nec sepulturæ corpus tuum tradatur. Tunc S. Hermagoras subridens ait: Verum est, quod in sancta scriptum est lege: Quia in malevolam animam non introibit intellectus. Audiens hæc Præses, is jussit eum in eculeo suspendi, et pectus ejus ungulis [ferreis] radi. Postea præcepit laminas ferreas candentes ejus corpori imprimi, et lampades ardentes ejus lateribus applicari. Et cum hæc fierent, sanctus Dei Martyr, pendens in ligno, hymnum Domino canebat, dicens: Deus in adiutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina; et confundantur [omnes, qui ostendunt servis tuis mala, et conterantur] ab omnipotentia tua *, et virtus eorum conteratur. Videntes autem populi ejus magnam constantiam, exclamaverunt, dicentes: Magnus est Deus Christianorum; sine ulla causa tormentatur vir Dei: non quiescit die ac nocte confortare populum suis sanctis monitis; nihil inique gessit; pro qua hæc patitur causa?

* alias sua.

ANNOTATA.

a *Codex Ms. Reginæ Sueciæ legit*: Postquam Dominus noster Jesus Christus, hominum redemptione peracta, resurgens a mortuis ascendit in cœlum. *De divisione Apostolorum agitur die 15 hujus.*

b *Quid sibi vult Austriæ Provinciæ? Malim*

legere Istriæ provinciæ. *Tametsi enim a temporali potestate Patriarchæ, ad Archiduces Austriacos urbs hæc transierit; transitus tamen hic uimis recens videtur, quam ut in antiquis Actis fundamentum possit præbuisse jam dictæ nuncupationi. Et forte illa ab interpolatore textui interjecta est.*

c *Quo anno id contingere potuerit, ordinatum habes in Dissertatione fundamentali de tractatu Patriarcharum Alexandrinorum § 2, num. 20, ante tomum v Junii. Vide etiam quæ habet Commentarius prævius num. 7.*

d *Diruta nunc jacet, et pene ad solitudinem redacta; ut num. 1. Commentarii prævii.*

e *Si quis unanimitatem, usque ad crescebat exclusive, videtur esse parergon. Ea non habet codex Reginæ Sueciæ, nec Mombritijs, qui plura omittit, tantum pergens cum nostro exemplari ad illa verba: Et cum cœpisset prædicare verbum Domini nostri.*

f *Addit codex Reginæ Sueciæ: et dilectione Domini; exercentes se orationibus, jejuniis, religionisque cultibus operam dantes, semper quæ Domini erant meditabantur. Hæc agebant; siquidem prædicante assidue B. Hermagora verbum Domini. Cœpit interea B. Hermagoras; et tum pergit cum nostro, per orationes dæmonia ab obsessis corporibus, etc., modice tamen a nostro discrepans.*

g *Munus hoc a Judæo apud Romanos administratum quis credat?*

h *Designatur Agrippa junior, primi filius, nepos Herodis, regis Chalcidis.*

i *Codex Reginæ Sueciæ: sicut mos est iudicibus; quæ non habet Mombritijs.*

k *Codex Reginæ Sueciæ habet: magno tumultu S. Hermagoram, ad suam præsentiam adduci præcepit.*

l *Codex Reginæ Sueciæ habet: ante iudices et præsides.*

m *Codex Reginæ Sueciæ: De Domini mei Jesu Christi misericordia fidus, quæcumque in me pœnarum genera exercueris, pro Dei mei nomine patientissime perferam, et viriliter vincam. Corpus quidem meum poteris tormentis affligere, sed animam meam a Christo salvatam ejus angeli in paradiso gloriæ collocabunt. Quæ postrema verba ita habet Mombritijs: animam autem meam Dominus meus Jesus Christus habet in potestate.*

CAPUT II.

Sanctus immaniter cruciatur; Pontianum ad fidem convertit uti et Gregorium, liberato a dæmone ejus filio; successor S. Fortunatus; cæca illuminata; Sanctorum martyrium.

Tunc confusi sacerdotes deorum dixerunt Præsidi: Vel nunc manifestissime vides, quod ante diximus, quoniam per magicam artem, omnem seducit populum a diis immortalibus. Tunc iratus Præses jussit eum de eculeo submitti, et in carcerem recludi propter populi seditionem *. Cumque reduceretur iu carcerem, orationem fundebat ad Dominum dicens: Deus excelsæ et bene adorandæ, qui filium tuum, Dominum nostrum Jesum Christum, servili forma indutum, ad terram de cœlo sancto tuo venire jussisti, ut nos de servitutis jugo jubeas liberari; respice hunc agonem, et permitte mihi perseverare usque in finem [et] pro tuo nomine consummari: quoniam

In carcerem recluso

* alias seductionem.

A in te confidens, non timebo mala, quoniam tu mecum es [Domine Deus meus ;] qui regnas [nunc et semper] in secula seculorum. Amen.

lumen refulget;

** alias ipso quoque orante
* alias Dei tui.*

12 Et cum orasset hanc orationem, subito lumen nimium refulsit in carcere, et odor suavis replebat carcerem. Quo viso, custos carceris, nomine Pontianus, aperta interioris carceris janua, ipse quoque orans *, procidit ad pedes ejus, et provolutus deprecabatur eum, dicens : Deprecor te per nomen tuum *, qui tantam tibi claritatem concessit in tenebris, ut miserearis mihi misero, et ad Dei tui agnitionem me perducas, ut per te liberet Deus tuus animam meam perditam. Et dixit ad eum beatus Hermagoras Episcopus : Si credis ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, omnia possibilia sunt, quæ postulas. Pontianus vero exclamavit voce magna cum lacrymis dicens : Credo ex tota voluntate, per ipsum, qui tibi tam mirabile direxit auxilium.

converso ad Christum Pontiano,

B

** alias præconari.*

13 Tunc jussit eum S. Hermagoras triduo jejunium Deo reddere. Mediæ noctis tempore præcepit S. Hermagoras venire presbyterum cum diacone suo, qui et baptizavit eum in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Postquam vero baptizatus est Pontianus, irruit in eum Spiritus sanctus, et cœpit præconia voce clamare * per omnes plateas et vicos civitatis, dicens : Magnus est Deus, quem sanctus prædicat Hermagoras. Venite universi cives, et cognoscite, qualis est Deus Christianorum : nam dii, qui coluntur, obdurant corda humana, lumen hominum tollunt : nam lumen præstare non possunt sicut Christus sancto suo præstitit Hermagoræ. Ad hanc vocem cucurrit ad carcerem populus, et multi clarissimi viri, videntes in carcere [cum S. Hermagora jam dictum] tale lumen, Domino Deo gratias egerunt. Quotidie autem confundebatur paganorum insania, et sancta fides consequebatur victoriam a.

a

et multis aliis credentibus.

14 Tunc audientes hæc sacerdotes paganorum, cum magna insania clamaverunt, dicentes Seuasto Præsidi : Quoad usque parcis huic mago? Omnem subvertit populum. Ecce hic pejorem facit subversionem, quam [fecerit] Petrus in urbe Roma. Qualiter Petrum nosti punitum, tolle et interfice [istum] magum. Nam contra te incipimus relationem imperii * dirigere. Hæc audiens Præses, dixit : Triduo mihi iuducias date, donec ego recogitem, qualibus eum affligam pœnis. Hoc autem dicebat, timens populorum multitudinem, qui per eum in Christum crediderant ; quia frequenter magnifici viri ad eum concurrebant in carcerem, quos confortabat sanctis suis monitis. Aliquantum vero tale videntes immensum lumen [in carcere,] non recedebant ab eo, sed in carcere commorabantur : nam et omnis clerus ejus, ex quo Pontianus effectus est Christianus, ingrediebatur ad eum ; quia et ipse Pontianus, custos carceris præparaverat se, ut pro Christi nomine passionem pro eodem susceperet.

** alias Imperatori.*

C

Filius dæmoniacum a suo patre Gregorio oblatum,

15 Cuidam vero magnificus ipsius civitatis, Gregorius nomine, cujus filius a dæmonibus vexabatur, cum vidisset S. Hermagoram in nulla corporis parte læsum, qui tales coram omni sustinuerat populo pœnas, mittens se ad pedes ejus, et provolutus deprecabatur eum dicens : Miserece mihi, subveni Pater [quia filius meus a dæmonio vexatur, sed] per ipsum te peto, quem prædicas ; quia confido, quod per tuas orationes possit Christus [Deus tuus] filium meum a dæmoniis salvare. Dicit ei S. Hermagoras : Si credis in Christum, videbis filium tuum salvum.

Gregorius respondit : Credo Christum filium Dei, pro quo talia ista sustines ; quia poteris filium meum salvare.

16 Dicit ei S. Hermagoras : Non ego, sed Dominus meus Jesus ipse faciet, secundum suam deitatem : nam et ego peccator sum [sicut et tu.] Et jussit infantem adduci : erat enim annorum duodecim ; et interrogavit eum B. Hermagoras, dicens : Quantum tempus est, ex quo hæc causa ei evenit? Gregorius respondit : Hodie per triennium non est dies, neque nox, in quo poterit * modicum [quid a vexatione] quiescere. [Porro] multotiens eum in templa deorum attuli, et hostias pro eo obtuli, et nihil ei profuit ; sed credo in Christum, quem tu prædicas, quia poterit eum liberare. Audiens [hæc] Sanctus Dei, subridens ait : Modo tibi Christus ostendit, quanta credentibus præstat in eum.

atque ad se adduci iussum,

** alias potuerit,*

17 Tunc S. Hermagoras flexis genibus percutiens pectus suum exclamavit ad Dominum, coram omnibus dicens : Domine Deus omnipotens pater, qui in cœlis es ; qui ante constitutionem mundi es ; qui, seculo in tenebris posito, verbo sancto dixisti : Fiat lux, et facta est lux ; qui cœlum camerasti, et terram composuisti ; qui cœlum item stellis adornasti ; qui mare infrænasti et terminum ei posuisti, quem non transgrediatur ; qui omnia elementa propter nos peccatores constituisti ; qui Filium tuum erranti populo transmisisti, et nos ad veram libertatem hanc gloriæ credentes in eum constituisti : te deprecor Patrem omnipotentem, et Filium, et Spiritum sanctum, qui regnas in [deitatis] unitate, fac mirabilia, Domine Jesu Christe, propter nomen sanctum tuum præsta in te credentibus, ut liberes hujus innocentis animam ab immundo spiritu ; quia ad tuam deitatem refugium fecerunt ad confirmanda corda, qui in te crediderunt, et credituri sunt ; ut cognoscant, quia tu es Deus altissimus, qui regnas per cuncta infinita secula seculorum. Amen.

fusus ante precibus,

E

18 Et cum complevisset orationem, increpuit dæmonem dicens : Tibi dico, immunde spiritus, præcepit tibi Dominus Jesus Christus, ut recedas ab hac innocentis anima, quia ad ejus confugit fidem. Hæc audiens dæmon, omnibus videntibus, qui ibidem aderant in carcere, exivit ab eo. Videntem autem Gregorius hæc mirabilia, procidit ad pedes S. Episcopi et Martyris, deprecans eum, ut baptismum promereretur. Media autem nocte occulte abiit S. Hermagoras cum clero ad domum Gregorii et baptizavit eum cum conjuge sua, et duobus filiis suis, omnique familia domus ejus in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti. Postea vero dum reverteretur in custodiam [B. Hermagoras, tunc] universi presbyteri vel diaconi, omnesque cleri seu ordines ecclesiæ postulabant eum cum lacrymis dicentes :

liberat ; quo Gregorius ad Christum conversus.

F

19 Tu, o Pater noster, si a nobis fueris ablatum, quem faciemus universo gregi tuo pastorem? Aut quem doctorem vitæ inveniemus æternæ, sicut te ipsum? Numquid possumus, ubi pastor non est, pascua invenire? Sin autem, et nos omnes una tecum moramur *. Beatissimus autem Hermagoras confortans animas eorum, jussit eos ordinare nomine Fortunatum archidiaconum, discipulum suum, quem ipse ab infantia cum Dei timore enutrierat b.

Populo penitenti successorem, datur S. Fortunatus :

** alias moriamur.*

20 Quædam mulier vidua illustris, Alexandria nomine, timens Deum, audiens beatissimum Hermagoram sanctum Dei esse, et tantas in carcere [positum] fecisse virtutes, misit secrete ad

*mulier cæca a S. Hermagora illuminata, a S. Fortunato baptizatur. * alias Alexandra.*

Pon-

EX MSS.

Pontianum carcerarium, ut noctis silentio ad eum ingrederetur : erat enim oculis apertis nihil videns. Dicebat vero [apud se:] Quia si tetigerit oculos meos, invocato nomine Christi, salvabor. Quæ mulier perrexit nocte ad carcerem, procidensque ad pedes S. Hermagoræ Episcopi, [et] dixit ei: Sancte Dei, fac me sanam. S. Hermagoras respondit: Beata est fides [tua] quia priusquam verbum audisses veritatis, mentem tuam bene fundasti. Propterea illuminabit oculos corporis tui et cordis tui Dominus Jesus Christus. Et faciens signum Crucis super oculos ejus, continuo vidit lumen; et reversa est ad domum suam gaudens et dans gloriam Deo; et jejunavit tribus diebus. Et mittens beatissimus Hermagoras Fortunatum archidiaconum suum, qui baptizavit eam intra domum suam cum suis omnibus in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Contra hanc instigatus Præses, utrumque ad mortem condemnat:

B

21 Post aliquantos vero dies audiens Seuastus Præses de B. Alexandria, quia baptizata est a beato Fortunato archidiacono, jussit eum comprehendere, et ferro vinctum ad carcerem duci. Quem cum vidisset S. Hermagoras, Domino Deo egit gratias, quia dignatus est eum cum eodem martyrium suscipere. Per dies autem plurimos multa per eos mirabilia Dominus in carcere ostendit. Concurrentes enim ad eos omnes, varias infirmitates habentes, curabantur ab eis in nomine Jesu Christi Domini nostri. Videntes autem sacerdotes paganorum, colligentes populum incredulum, unanimiter venerunt ad Seuastum Præsidem cum fustibus et lapidibus clamantes et dicentes: Civitas tota perit per te, quia facis usque nunc vivere hominem, qui per magicas artes populum alienat, et evertit mentes eorum, ut separentur a diis. Tolle magum, occide veneficum; sin autem nolueris, te ipsum interficiemus. Tunc Seuastus præses, timens populum, quia per eum crediderant in nomine Christi, misit nocte spiculatorem, et in carcere decollavit beatissimum Hermagoram episcopum, et S. Fortunatum archidiaconum ejus, quorum corpora colligans Pontianus custos carceris, et omnem cruorem sanguinis eorum colligens, in unum collocavit locum.

qua obita decenter sepeliuntur.

C

c

22 Audiens autem hæc Gregorius, cujus filium a dæmonio liberavit sanctus Dei Hermagoras, et Alexandria, quæ ab eo illuminata fuerat, venerunt nocte occulte cum linteaminibus mundis et valde pretiosis, et aromatibus condientes c corpora sanctorum Martyrum, sepelierunt ea foras murum civitatis Aquilicæ in agello memoratæ Alexandriæ in pace. Universi autem venientes ad corpus beatissimi Episcopi et martyris Hermagoræ primi Aquilicensis civitatis, quacumque deventi fuissent infirmitate sanitatem recipiebant in nomine Domini nostri Jesu Christi. Martyrizatus est autem beatissimus Dei Hermagoras Episcopus una cum S. Fortunato archidiacono suo, iv Idus Julii, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria d in secula seculorum. Amen.

d

ANNOTATA.

a *Codex Regine Sueciæ*: et sancta multiplicabatur in Domino.

b *Codex Regine Sueciæ* jussit eis, ut Fortunatum Archidiaconum, suum discipulum, quem ipse cum Dei timore ab infantia enutrierat, eligerent sibi pastorem ordinandum.

c *Mombritius*: venerunt noctu occulte cum lin-

teaminibus mundis et valde pretiosis aromatibus, et condientes, etc. *Codex Regine Sueciæ*: cum aromatibus et linteaminibus mundis.

d *Mombritius* addit et postestas. *Codex autem Regine Sueciæ*: et postestas cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Amen.

D

TRANSLATIO

Ex Petri Calo Ordinis Prædicatorum part. 2 fol. 218.

Hermagoræ beatissimi Translatio hoc modo facta est. Ab Hunnorum gente, Duce Attila, devastatur Italia, et Aquilegia a, tunc Venetiæ metropolis, funditus dissipatur. Secundo eandem provinciam Gothorum rabies devastavit. b. Tertio quoque contra Longobardorum impetum videns se non posse subsistere Paulus*, Aquilegiensis tunc temporis Patriarcha, transtulit c se in Gradensem urbem vicinam, quorundam Sanctorum corporibus ac Thesauris ecclesiæ secum sublatis. Cui defuncto successit Probinus, et Probino Helias d. Hic in ejusdem sedit, quam ipse fundavit, ecclesia; consultuque Pelagii, Romani Pontificis, viginti Episcoporum synodum celebravit, quæ eam totius Venetiæ Istriæque caput instituit e de omnium prædictorum Episcoporum consensu, eo quod Aquilegia funditus destructa Longobardorum impetus sustinere non valeret. Post Heliam hujus institutionis auctorem, sextus Gradensi sedi præfuit Cyprianus; quo mortuo eandem invasit Cyprianus f hæreticus, qui apud Forumjulii usurpaverat sedem pontificatus, fultus Longobardorum audacia.

Italia a variis devastata,

b

E

* alias Paulinus.

c

d

e

f

2 Hic invasit metropolim, et spoliavit, eisque subjacentes ecclesias baptismales provinciæ Istriæ ac xenodochia, et remeavit ad castrum Blemanense g in Longobardorum confinio situm, ubi cathedram pestilentiae tenebat. Contra cujus nequitiam et hæresim Episcopi Venetiæ et Istriæ per Clericos Gradenses, id est Aquilegiensis ecclesiæ, Primogenium subdiaconum, et regionarium Apostolicæ Sedis, ad eandem metropolim regendam direxit h, dans ei et Apostolicæ Sedis epistolam innodantem prædicti Fortunati hæresim, et mandantem, eum sacerdotio exui, et suadentem, ut loco illius alius fidelis et idoneus subrogaretur, scilicet Primogenius memoratus, vita et moribus, et magistratus experientia approbatus, Gradensis Præsul consecratus, devote susciperetur ab eis, et ei, ut suo capiti, sinceram obedientiam exhiberent. Nuncios postea misit propere ad Regem Longobardorum, petens ut dictum Fortunatum hæreticum perfidum et rebellem, et res, quas abstulerat, expeteret sine mora.

et Fortunato hæretico Episcopalem sedem occupante,

g

F

h

3 Insulatus igitur Primogenius, et devote susceptus a populo, conversatione sancta suo congruebat officio, ideoque ejus tempore ecclesia tali beneficio aucta est. Nam est in somnis admonitus, ut BB. martyrum Hermagoræ et Fortunati corpora de Aquilegiensi confinio Gradum transferret, tumulata scilicet in agello sanctæ mulieris Alexandriæ. Tunc ille monuit populum, ut Deo jejunium, precesque offerrent, ut apti essent et digni tantis suscipiendis muneribus. Et hoc facto, agelli planiciem invenit, et in mausoleo saxeo

sufficitur Primogenius in Cathedra Gradensi, et monetur in somnis de translatione reliquiarum:

cele-

EX MSS.

* senex Græce
ἡρώων.quæ una cum
reliquiis S.
Fortunati
inventæ suntet solenniter
translatæ :F
* quæ unum-
quodque.monito in so-
mnis Episco-
pode eorum se-
pultura cu-
randa, signis
secutis.

ali-

A cœlestem thesaurum. Quorum corpora inde edu-
cta, non quibant movere; et admirantes, arbi-
trati sunt aliquid deesse de sacris reliquiis. Mox
ad arcam reversi, repperunt B. Hermagoræ
i calciam i relictam. Qua supplente, de ejus præ-
tiosarum reliquiarum movetur nimia celeritate
vehiculum. Ad ripam vero pervenientia sacra
ossa suscipiuntur scapha, decenti tegmine coop-
erta. Unde locus iste susceptionis navis usque
hodie Cessus, id est, recessus S. Hermagoræ vo-
catur; qui etiam virenti semper gramine deco-
ratur ad hoc indicium. Itaque in urbe Sancti ho-
noratissime sunt recepti.

quo SS. Her-
magoras et
Fortunatus
delati sunt;
a Venetis ca-
pta civitate

4 Anno Incarnationis Dominicæ millesimo
tertio excitata inter Veneticos seditione turbu-
lenta, Aquilegiensis Episcopus sumpta exinde
perficiendi sceleris confidentia, veteranosæ invi-
diæ satisfecit; ad capiendum Gradum castra
jussit pergere. Quam urbem cum firmissimus
murorum ambitus muniret, adeoque hostiliter
capi nequiret, castrorum Dux pugnare destitit et
minari, cives tamen juramento securitatis et
munificentiae vicit; et tali conditione ingressus
Episcopo nunciâ læta misit. Quibus auditis inef-
fabiliter gavisus, ad mœnia male cupita venit
gavisus et festinus; qui ingressus urbem, quasi
alter Antiochus est effectus.

et spoliata,

5 Altaria dirupit, veneranda pignora rapuit,
quorum tamen mediam partem trepida manus
reliquit; templum thesauris omnibus spoliavit,
palatium omnibus vacuavit, et relicto in urbe præ-
sidio remeavit. His apud Piranensem cohortem
compertis, Præsul Gradensis k urbis captæ nimio
dolore consternatus, cogitatum suum in Deum
transtulit, in quo firmam spem semper habuit. Et
asceudens navim petiit Rivoaltum, l ubi Otto
frater ejus, ducatum administrabat; exceptusque
ab eo honorifice, cœlitus expectabat solatium.
Interea Dux ad urbem exploratores delegat, si
forte ab eis modo aliquo capi queat. Post paucos
dies divulgante rumore captam esse ab explora-
toribus civitatem, exhilaratus cum duce Pontifex,
movet densissimam classem. Quibus freta sulcan-
tibus, obviant, qui rumorem fefellisse eos com-
probant; illusi de vano gaudio, ingemuerunt fra-
tres, sed confortati censuerunt progrediendum,
et pervenientes civitatis ambitum circum obse-
derunt.

C
dein ab ho-
stili invasio-
ne liberata.

6 Mane diei sequentis, Euangelio, In principio
erat Verbum, lecto a Diacono in ambone, perce-
ptaque a Præsule benedictione, cunctus simul
exercitus ter Trinitatem Dei clamorosus invocat,
et trina invocatione munitus, bellum inchoat. Et
excitatus est tamquam dormiens Dominus, tam-
quam potens crapulatus a vino. Nam hostes sta-
tim enervavit formido, deponunt pertinaciam,
fatentur invasionem temerariam, supplicant Præ-
suli et Duci, ut donent eis recedere cum salute;
et ille habeat urbem suam. Quid plura? Vellent
nollent, cedunt justis victoribus, valvæ patue-
runt; compotes voti sacra limina petunt, Deo
largitori victoriæ gratias agunt. Deinde hostilis
turba præcipitur custodire, donec de eis quid agi
oporteat diffiniatur. Congratulabantur autem ad
invicem Contarini m Primates [et] erant omnes
penitus collætantes.

m

Ea occasione
in reliquias
S. Hermago-
ræ inquisi-
tum;

7 Verum quia B. Hermagoræ corpore se pu-
tabant privatos, non poterant perfecte gaudere.
Cuncta, quæ prædo abstulerat, parvipendentes,
solum de hoc margaritæ dispendio condolebant.
Nocte sequenti Pontifex in strato suo cœpit anxie
mente revolvere, quosdam de clero vetulos sæpe

dixisse, corpus B. Hermagoræ non esse in al-
tari sibi dedicato, sed ignoto celari loco. Die se-
quenti ecclesiæ custos Monachus et Geronta*, fide
probus, et morum maturitate compositus, super
mœrore Præsulis est compassione commotus;
quem cupiens consolari, secundo allocutus est
dicens, Petrum jam defunctum Venetiæ ducem,
ipsius Præsulis genitorem pretiosas sanctarum
animarum exuvias occultasse, et tres tanti secreti
socios celandi sacramento constrinxisse, quorum
superstes erat ipse. Præsul rei causam conside-
rans, fidelem a jurisjurandi vinculo absolvit, et
eum ducit in criptam B. Marci, locum indicans
cupienti.

8 Et cum locus amplius esset perfossatus,
capsa una cernitur. Summota hac, secunda de-
tegitur, quæ, clam vocato duce cum quibusdam
optimatibus, aperta titulum habebat: Hic sunt
ossa vel membra sanctorum Hermagoræ et For-
tunati; in dextro arcæ Hermagoras, in sinistro
Fortunatus. Caro, quam natura in pulverem
redegerat, plene dimidium receptaculi occupabat.
Cernuntur Hermagoræ ossa majora ossibus alte-
rius; quoniam et legitur elegans fuisse persona.
Dissoluti artus ita compositi sunt inventi, ut nec
articuli invenirentur disjecti. Sericus pluvillus
mirtinis foliis surgens amborum capita fulciebat,
atque his frondibus tota superficies respersa erat,
quibus etsi viriditatem vetusta abstulit, integri-
tatem vetustas minime corrumpit. Talia contem-
plantes proruperunt in lacrymas, terramque de-
osculantes agunt Christo gratias.

9 Tunc cantantibus Clericis, cudentibus ce-
reis, fumantibus thuribulis, prævio vexillo crucis,
educitur de crypta sacer locus, nunc gravis
nunc levis portitoribus. Quo reclinato super tum-
bam S. Euphemie, congregati omnes refecti sunt
Pastoris et intercessoris visione, magnificantes
Christum pro ejus largitione. Hostes etiam capti
de custodia ad spectaculum tale ducti, usque ad
lacrymarum stillicidia sunt compuncti, fatentes
quod vere jocundetur Venetia, unde bene gloria-
tur Aquileia. Deinde ad cryptæ interiora reditur,
et ibidem capsæ tres reperiuntur. Secundam duo
præcipui faciebant insignem; tertiam Dionysius
decorabat et Largus; quartam cum Hermogene
Fortunatus; et erant in singulis monumenta,
quorum unumquemque* corpus conservaret; quæ
ad eorum Inventionis testimonium Præsul super
jam dictæ Virginis tumbam manere voluit, eisque
diurnæ magnificentie, et honorificentie ministros
adhibuit.

10 Octavi post hoc mensis labente curriculo,
quidam Episcopus, sopito apparens Antistiti, pe-
tebat sibi cœlitus reliquias demonstrari. Quas
illo demonstrante conspiciens, flere videbatur,
quoniam quasi sedis suæ latebris evulsas intue-
batur. Postera nocte in somnis videtur Pontifici,
eamdem visionem referre supradicto Monacho ac
Gerontæ, et illum sibi respondisse, S. Hermago-
ram cuidam civium dormienti apparuisse: Vade
et dic Patriarchæ istius loci, cur tamdiu inhu-
mata patitur ossa nostra? Quo respondeute: Ideo
differt eorum reconditionem, donec eis situm
provideat habilem; et quia præstolatur iuterim
aliquam virtutem vestræ ostensionis. Ait: Perge,
dic illi quam cito ejus sepulturam exhibeat artu-
bus inhumatis. Tunc potius nostra signa mon-
strabimus.

11 Nec fuit hoc somnium vanum; fit hoc
signis sequentibus clarum. Cum igitur sacra ossa
reconderentur, et postquam fuerunt recondita,

EX MSS.

aliquamdiu per totum templum templo contigua suavem odorem dederunt. Nocturno quoque tempore cum idem Aquilegiensis Antistes amissa mœnia obsideret, lumen ab urbe volans super fusam humi lanceam sedit; quod ejusdam vigiliis manu properante sumere, alia se posuit in cuspide; inde ad urbem rediens illa Dei illuminatione salvari eam indicat, de qua Psalmus: Brachium eorum non salvavit eos, sed illuminatio vultus tui. Et quidem obsessor sanctorum patrociniis illam tueri persentit, quando trigesimo obsidionis die frustra fatigatus discessit.

ANNOTATA.

a Anno 452 id contigit.

b Ingentes medio circiter seculo 6 a Totila Gothorum Rege excîtatas esse in Italia vastationes, pervulgatum.

c Historiam patriarchalis sedis Gradum translata texit Ughellus tomo 5, col. 1163; de qua etiam meminit col. 33.

d Hunc etiam ordinem tenet Ughellus col. 33 agens de patriarchis Aquileiensibus; at col. 1169, agens de patriarchis Gradensibus, primo loco ponit Heliam, secundo Severum, tertio Martiamum; et sic consequenter Candianum vel Candidianum, Epiphaniû, Cyprianum, Fortunatum, et Primo-genium.

e Ughellus ponit hoc factum esse anno 580.

f Loco Cypriani hic substitue Fortunatum cum Ughello, qui et adjicit annum 630; ubi plura.

g Castrum Cormones super civitatem Aquileiam milliario xv legitur apud Ughellum ex Chronica.

h Subrogatum fuisse in locum Fortunati anno 630, ut ecclesiæ Gradensi præset, tradit Baronius ad hunc annum; qui et Honorii PP. profert epistolam Episcopis per Venetiam et Istriam constitutis directam. Videri quoque potest Ughellus.

i Calcia idem est quod tibiale seu crurum tegmen; de quo Cangius.

k Episcopus iste Vitalis ponitur apud Ughellum inter patriarchas Gradenses ordine trigesimus, creatusque anno 963, mortuus circa annum 1012; quo etiam sub præsule Petrum Urseolum, ducem Venetiarum reparasse civitatem Gradensem et ecclesias tradit, et in crypta S. Marci corpora Sanctorum in quatuor incondita occultationibus cum inscriptis titulis collocasse: in prima, corpora extitisse Fortunati et Felicis; in secunda Hermacoræ et Fortunati; in tertia Dionysii et Lari; in quarta Hermogeni et Fortunati. Idem haud dubie Sancti hic repetiti. Ibidem narratur, quod idem Vitalis Joannem Ducem, præeunte plebe et clero, in Gradu solenni pompa receperit, et ejusdem quoque dexteram victrici S. Hermagoræ signo condecoraverit anno dcccxcvii.

l Ripa alta, ut puto, designatur, vulgo Rivolta, pagus Italiæ in agro Mediolanensi.

m Nobilis, antiqua, et litteris armisque inclita Contarenorum familia Veneta.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

PAULINO EPISCOPO, SEVERO PRESBYTERO, LUCA DIACONO, THEOBALDO MILITE, ET EORUM SOCIIS.

J. P.

LUCÆ IN ETRURIA.

C

F

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sanctorum cultus; S. Paulini patria, ætas, elogium; an S. Petri discipulus?

SUB NERONE.

Sancti Paulinus, Severus ac Theobaldus Lucæ culti,

Luca, urbs Etruriæ antiqua apud Anserem fluvium et Sarcolum, inter Lunam, urbem excisam, ac Volaterras media, propensissimæ venerationis studio caram habet S. Paulini memoriam; quem suspicit tamquam primum Etruriæ Apostolum, martyrum Etruscorum primitias, primum suum Antistitem, patronum ac sospitatorem, prout pluribus dabitur intelligi ex iis, quæ hic visum est præfari. Atque ut a sacro ejus ac Sociorum cultu incipiamus; quam satis certo de illo constat, tam manifestum est in antiquis Martyrologiis cum non exprimi, sed ubique tamquam incognitum tacite præteriri. Inter Auctaria Usuardina textui in codicibus Florentinis adjecta, sic legitur:

In partibus Tusciæ, civitate Lucana, natale S. Paulini Episcopi primi ejusdem civitatis et confessoris, atque Severi et Theobaldi: quorum corpora sepulta sunt in ecclesia Cathedrali dictæ civitatis. Codici Usuardino Belini sic additur: In Tuscia, civitate Lucana, B. Paulini, ejusdem civitatis primi Episcopi, qui sub Nerone in radice montis Pisani, post multos agones martyrium suum consummavit.

2 De illo etiam Sancto meminerant Grevenus et Maurolycus, quorum hic primus male eum pro Paulino Paulum nominat. Galesinius plusculum auctior est, ita ipsum amuntians: Lucæ in Etruria, S. Paulini, qui viri consularis filius, Thuseus, Apostolorum discipulus, ad Christi fidem conversus, primus illius civitatis Episcopus, in Neronis persecutione varie acriterque cruciatus, martyrii denique palmam assecutus est. Romanum denique modernum Belino consonans, sic S. Paulinum commemorat: Lucæ in Tuscia, S. Paulini, qui a S. Petro primus ejusdem civitatis Episcopus ordinatus, sub Nerone ad radices montis Pisani, post multos agones martyrium

antiquis Martyrologis incogniti, partim in auctariis, partim a recentioribus stignati.

suum

A suum cum aliis sociis consummavit. Socii S. Paulino in superiore titulo adjuncti, Severus presbyter, Lucas diaconus, Theobaldus miles et socii, commemorantur in Actis, quæ hic typis committimus. Vide num. 6, num. 9, et rursum a num. 17; ubi alii multi dicuntur decollati. Lucas Diaconus exprimitur infra per decursum.

De S. Pauli-
ni patria;

3 Sicut varia et antiqua de patria Homeri fer-
buit controversia inter plures Græciæ civitates, ita
hodieum de patria S. Paulini haud satis constat.
Marius Florentinus, nobilis Lucensis, Francisci
Mariæ filius, anno 1701 Lucæ edidit opus posthu-
mum Parentis sui, inscriptum: Hetruscæ pietatis
Origines, in quo inter alia, quæ de S. Paulino ha-
bet, cap. 12 de ipsius patria inquiri, ita edisserens:
Tuscum aliqui Paulinum constituunt; alii Antio-
chenum; Guilielmus Spirensis et Petrus Galesi-
nius non modo Hetruscum fuisse perhibent, sed
et consularis viri filium, ut in Galesinio vidimus
supra num. 2. Ita et recenter Coccinio placuisse
video. Vereor tamen, ne primus, ex quo reliqui,
Paulinum cum Paulo Sergio, qui, ut alibi monui,
Lunensibus non Lucensibus Evangelium nun-
tiasse perhibetur, unius litterulæ mutatione con-
fundat; et fortasse Galesinius ex his sancti
Episcopi antiquioribus Actis Thuscæ indigenam,
non inquilinum extorsit, his verbis Actorum num.
3 istius confusionis ansam præbentibus: Per idem
vero tempus (Neronis Imperatoris) erat quidam
vir Christianissimus in eadem provinciâ in civi-
tate Lucense, nomine Paulinus.

an Lucensis
an Antioche-
nus

4 Pergamus cum Florentinio: Dum autem Acta
commorantem Lucæ dicunt, et neque Hetruscum
neque Lucensem distinguunt, neutrum affirmant,
et patris consulatum nec per ambages comple-
ctuntur. Ita sancti Præsulis patrem ac patriam
sepulchralis infra ponendus titulus antiquissimus
omnino silet. Verum antiquus ejusdem basilicæ
codex pluries ex Antiochia et Antiochenum ap-
pellat; primumque in Actis ad ecclesiasticæ
lectionis usum distinctis habet ab Antiochia
Romam ductum. Deinde a fragmento, quod citat,
censet clarius rem confici his verbis: Beatum vero
Paulinum natione Antiochenum, virum utique
totius prudentiæ, in sermone veracem, in judicio
justum, in consilio providum, in commisso fide-
lem, in bonitate conspicuum, in universa morum
honestate præclarum, plenum fide ac Spiritu
sancto, ad hanc nostram Lucis * civitatem misit;
additque idem Auctor iterum repeti in hymnis aut
sacris cantionibus, quæ in divi Paulini solemn-
diæ præcini vel recitari consueverant, istis vide-
licet: Paulinus Antiochensis, Petri discipulus,
ipsum secutus obedivit sedulus.

C
Lucæ

censendus
sui?

5 His itaque præmissis, laudatus Auctor ita con-
cludit: Igitur quemadmodum ex his constare
arbitror, Lucensem ecclesiam Antiochenum san-
ctum Virum credidisse, ita omnes alios, quotquot
videre potui chronologos, et de S. Paulino scri-
ptores, Antiochenum statuissse invenio: tam enim
editi quam non editi, tam exteri, Razzius, Fer-
rarius, Bzovius, Coccinius, Caracciolus; quam
nostri, Franciottus, Civitalis, Trentius, Sami-
niatus, Tuccius, in idem consentiunt, ita ut, cum
sit trium ad minus seculorum traditio, non vulgi
rumor, ab hac sententia non esse temere rece-
dendum, et Paulinum Antiochenum omnino sta-
tuendum esse, constare videatur. Majore utique id
constaret credibilitate, si antiquioribus monumentis
opinio ista niteretur. Quid enim, amabo, trium se-
culorum traditio ad tam longam nascentis Ecclesiæ
plurimum, ut puta, tredecim aut quatuordecim seculo-

rum intercapedinem interjectam? Idem statue de
fragmento incerti temporis, loci, auctoris, sacrisque
cantionibus et hymnis, de quibus supra; quæ quidem
omnia tantum apud me habent auctoritatis, quantum
antiquitatis: deficit hæc; consequens est, ut et illa
deficiat, vel certe multum vacillet, sane non tam
liquido de Sancti patria constet.

AUCTORE
J. P.

6 Alia, sed minoris etiam momenti, hic se offert
controversia, ab eodem Florentinio proposita atque
discussa a pag. 155; utrum videlicet in teneriore
ætate sanctus Martyr ab Apostolorum Principe epi-
scopus fuerit consecratus, an potius in adultiore.
Opinioni, quæ factum hoc fuisse censet in juvenili
ætate, occasionem præbuerint pictores, qui, ut verbis
Florentinii utar, adolescentem Paulinum, ne di-
cam adolescentulum pingunt, et icones omnes,
quotquot in ejus basilica et alibi coluntur, im-
berbcm. At omnes etiam a decimo quinto seculo
non antiquiores existunt; nisi forte millesimum
quingentesimum superet lignea effigies, quæ a
dextro latere Paulinianæ ecclesiæ in absidis pe-
ristylio servatur. In hac, quæ ex episcopalis
habitus more ceteris vetustior convincitur, san-
ctus Martyr, urbis Lucensis parvulam effigiem
manu gestans, non modo imberbis apparet; sed
dum crinitum adolescentem præ se fert, novus
superinductus faciei color ætatem ita minuit, ut
pusionem minori quidem reverentia designet.
Quæ ætas in tabulis pictis expressa, quam parum
sit veritati consona aut verosimilis, satis vel ex eo
conficitur, quod, uti recte arguit prædictus auctor,
nullibi in ejus Actis, quorum jam præter dictas
syngraphas alia vetusta exemplaria in privatis
Lucensium bibliothecis videre contigit, de Pau-
lini ætate mussitatur.

An in tene-
riore ætate

7 Causam prætensæ junioris ætatis ad infulas
evectæ eam fuisse putat: aliquos sane a se auditos
esse asserit, qui dicerent primo quidem, quod San-
ctus sub forma juvenili fidelibus aliquando apparue-
rit; deinde quod sacra ipsius ossa teneriorem ætatem
arguant; sed utrumque, inquit, nihilominus a
veritate alienum puto. Labet totam rem breviter
cum ipso expendere ex instrumento, alibi hic a
nobis exhibendo de Inventione corporis S. Paulini,
de qua a num. 13: Paulini adolescentiam reli-
gioso cuidam fratri Jacobo ex divina visione re-
velatam aliqui putant, quia « apparuit ei quidam
» juvenis; » vel, ut infra additur « juvenis pul-
» cherrimus et decorus. » Hinc profecto Paulini
adolescentiam timui; quia sanctus Episcopus ju-
venili specie Jacobo apparuerit. At præterquam
quod nihil ibi de episcopali habitu additur, et per
angelos juvenili ætate mystice aliquando appa-
rentes, hujusmodi visiones immittere Deus con-
sueverit; ea, quæ sequuntur, cœlestem fuisse
nuntium, non Episcopum, ita Jacobum docentem,
apposita verba convincunt; quæ ita sonant: Erit
enim vobis ostensum ostensione divina, ubi jacet
corpus Paulini Martyris gloriosi: fuit enim bea-
tus Paulinus charissimus et devotus gloriosæ Re-
ginæ cœlorum. His dictis evanuit; quæ certe a
dicto Præsule pronuntiata esse nemo dixerit.

an potius in
adultiore
Episcopus
fuerit conse-
cratus?

8 Jam vero quæ ab eodem Pagano afferuntur, in
miraculo, in quo cuidam a grassatoribus detento, et
precibus a S. Paulino liberato, fertur apparuisse
quidam juvenis, qui absolvit eum a vinculis, ut
refertur inter miracula post Acta, num. 2; nihil
faciunt pro juvenili sancti Episcopi ætate. Nam, ut
recte subjungit Florentinus, hæc per angelos, qui
sunt administratorii Spiritus, peragi consuevisse,
frequenter legimus, et suspicari potius liceret in
alio miraculo, ibidem relato, ex viris religiosis,

Pro tenerio-
re ætate nihil
ex apparitio-
nibus;

qui

AUCTORE
J. P.

qui villico, minus religiose festivitatem D. Paulini veneranti, apparuerunt, alterum sanctum Episcopum fuisse, *dum sic dicitur* : In illa via apparuerunt duo religiosi cum vestimentis albis. Unus de istis dicit ei : Noli flere. *Et infra* : Et ille religiosus respondit : Noli flere, Dominus sanabit eum. Consulimus tibi, quod tu numquam habeas in contemptum festum gloriosum beati Paulini patris tui ; sed honora eum toto tempore vitæ tuæ. Et signavit eum, et statim sanatus est ; et disparuerunt. *Ex quibus auctor infert, quod hic, dum religiosus dicitur, non amplius juvenem, sed ætate venerabilem colligere liceat ; sed collectio hæc plauze incerta est et meris fulta conjecturis, fatente hoc ipsum Florentinio, se hæc conjectanea et incerta esse non dubitare. Hoc certius, quod ad stabiliendum episcopatum, a S. Petro collatum Paulino nostro in teneriori ætate, ex argumento, quod desumitur ex apparitionibus nihil concludi possit, quod fidem historicam mereatur ; qualem etiam non meretur alia ratio, a sacris Sancti lipsanis petita.*

nihil ex lipsanis conficitur.

B

9 Enimvero debilis ista ratio est, et vix refutatione digna. Namque, ut rursus recte Florentinius, etsi ex sacrorum ossium dimensione D. Paulinum non proceræ staturæ virum fuisse convinceretur, inde tamen adolescentiæ indicium sumere, puerile potius, quam juvenile esset argumentum, ultra vigesimum annum ossium desinentibus incrementis, ut vulgus etiam novit. Jam vero si Petrus Hierosolymis aut Antiochia cum Paulino solvit, anno Claudii secundo, Christi quadragesimo quarto, et sub Neronis gladio uterque palmam martyrii est assecutus ; id non ante annum sexagesimum septimum accidere potuisse scimus, et jam Paulinum ad viginti et amplius annos Italiam incoluisse dignoscimus. Nisi ergo Apostolorum Princeps discipulum in Episcopum Lucensibus præficiendum puerum adhuc advexerit, non modo vigesimum ætatis annum excessisse dicendum est, sed ad gloriam prævectiori omnino ætate properasse patet. Quis autem, orientalibus ecclesiis florentibus, ex multorum millium fidelium numero maturæ ætatis viros ad episcopalia munera promovendos, Italosque præ ceteris erudiendos. Petrum non selegisse dixerit? *Alia, quæ congerit idem Auctor, ex decreto, sicut ipse vocat, Apostolorum, canonibusque Græcorum, presbyteri voce, senem significante, quibus probat Sanctum in prævectiori ætate episcopaliibus infulis insignitum fuisse, volens prætermittit ; sicut etiam alias conjecturas, e sacris Martyris reliquiis, a se inspectis, petitas, de quibus paragrapho proximo : cum hæc pro præsentis instituto videri possint esse plus quam satis. Quæ superaddit de clericali tonsura contra pictores, S. Paulinum crinitum efformantes, longum esset referre, et vix operæ pretium. Lector ea inveniet a pag. 160. Aliqua ad majorem confirmationem pro episcopali ordinatione in adultiore ætate, a Florentinio producta, habes infra num. 21.*

C

Sancti missio per S. Petrum ad Lucenses, an et quomodo probetur?

10 Superest, ut dicamus de S. Paulini missione in Etruriam, an videlicet illa contigerit sub Apostolo Petro, Sanctum nostrum ad Lucenses mittente, et quomodo illa missio probetur. Contigisse eam mittente S. Petro affirmant recentiores : Cæsar Franciotti, Silvanus Razzi, Ughellus ; quibus e Florentinio adde : Bzovium, Caracciolum, Codinuum cum Baronio, id evenisse asserente anno Christi 46. Verum, ut proxime præmittit ibidem Baronius, quinam fuerint, qui diversis temporibus ad diversas instituendas ecclesias a Petro sunt missi

discipuli, et ordinati episcopi, licet scriptorum inopia obscurum pene remanserit : aliquot tamen, quos recensitos se invenisse asserit, hic enumerasse, *inquit*, voluimus ; non ambigue professus, obscura, dubia et incerta esse, quæ de primis hujusmodi missionibus traduntur. Vide ea, quæ damus in annotatis ad caput I Actorum littera d. At, ubi recensitam missionem ab Apostolorum Principe invenit Baronius? Nullum sane, si recte rem æstimo, monumentum antiquius proferri posse arbitror, quam Martyris Acta, inventionem et inscriptionem e codice monasterii Cavensis, cujus verba dabuntur num. 46. De Actorum antiquitate postea dicemus ; cum interim certum sit, sæpe consuevisse obtrudi Acta pro antiquioribus, quam revera sint. Inventio corporis est seculi 13. Florentinius cap. 21 a pag. 147, expendit epocham adventus S. Paulini in Etruriam, nimirum vivente ac mittente S. Petro. At, quid speres solide historici, ubi antiqua monumenta deficiunt? Parum quoque firmitatis habent, quæ congerit cap. 12, a pag. 162, an utique sanctus Antistes noster accensendus sit numero septuaginta duorum discipulorum. Tota argumentationis ejus vis eo demum redit, ut probet non pugnare, quod ex dicto discipulorum numero unus ipse extiterit ; at non quæritur, quid potuerit esse, sed quid sit : pro quo desidero antiquo monumenta.

D

E

§ II. Sancti elogium ; inventio corporis ; præsens status reliquiarum.

Ughellus tomo I Italix sacræ a col. 841 Sanctum honorifico adornat elogio hujus tenoris : S. Paulinum Antiochenum S. Petrus Apostolorum Princeps a se institutum eruditumque Romam perduxit nostræ salutis anno XLVI, eundemque primum Lucensem Præsulem consecravit. Quam civitatem cum anuo eodem fuisset ingressus, æmuloque cum magistro pietatis studio Evangelium disseminare statuisset, innumeram prope modum multitudinem convertit ad Christum ; sociisque ac adnitentibus Antonio, Valerio, Severo, Luca et Theobaldo, septem ædificavit ecclesias, quarum princeps S. Triadi dedicata est ; nempe illa, quam postea in honorem ipsius sancti Paulini, sanctique Martini honorifice consecrarunt. Paulinus igitur primus fuit, qui Lucæ tum episcopalem sedem, tum Christianam fidem plantavit ac mirifice excoluit, innumeris exantlatis laboribus atque periculis, quæ iterum per palmam martyrii suo sanguine nobilitavit. Siquidem post Principum Apostolorum gloriosum triumphum, persequente Nerone, accusatus Paulinus apud Etruriæ præsidem Anolinum, qui Pisis toti Etruriæ jus dicebat, quod Lucæ Christi doctrinam disseminaret, ab eodem cum Severo, Luca diacono, ac Theobaldo milite comprehendi jussus, ducitur Pisas, ubi variis sævissimisque tentatus tormentis, cum nihilominus constantissime Christum confiteretur, tandem in monte, qui inter Pisas ; Lucamque exurgit, hodieque vocatur S. Juliani, sævissime verberatus, cum Severo presbytero palmam martyrii promeruit ; quorum post obitum Lucas diaconus, milesque Theobaldus truncati capite occubuerunt, die XII mensis Julii anno Domini LXIX.

S. Paulini
elogium

F

12 Horum sacra corpora feris devoranda jussit tyrannus insepulta relinqui ; sed intempesta nocte secuta, Antoninus, Valerius, Victor, Lucianus, alique plures illorum discipuli illa Lucam

ex Ughello.

detra-

AUCTORE
J. P.

A detraxerunt ad sepulturam, ad id loci videlicet, qui olim Cellula Martyrum vocabatur; quod ibi, qui pro Christi fide fortiter occubuissent, condi solerent. Ubi postea corpus B. Paulini sepelierunt tempore Henrici, Episcopi Lucensis, anno mclxi; quod ex divino instinctu repererunt in capsula marmorea cum hac incisa inscriptione; *quam videsis num. 16. Tum pergit ad translationem, de qua num. 18. Denique recensitis auctoribus aliquot recentioribus, qui de S. Paulino tractant, movet extitisse plures in Italia ejusdem nominis Sanctos, diversarum ecclesiarum Episcopos, quales fuerunt: S. Paulinus Nolanus, doctrina ac sanctimonia vitæ longe clarissimus, quem habes in Actis die xxii Junii; Paulinus Brixianus, de quo die iv Martii; Paulinus Senogalliensis, iv Maii; Paulinus Aquileiensis, xi Januarii: alterque Paulinus Præsul Campanus; quibus omnibus hic Paulinus antiquior est, qui primus ab Apostolis haustum Lucam intulit Evangelium, ejusdemque liberæ civitatis protector habetur præcipuus.*

Authentico
instrumento

B 13 *Ab elogio S. Paulini delabimur ad corporis inventionem. Idem qui supra Franciscus Maria Florentinus in prædicto suo opere, Sancti sepulturam executus pag. 198, procedit ad narrandam inventionem sacri corporis ipsius, nec non Severi ac Theobaldi, sociorum ejus, ex Pagano, ecclesiæ SS. Georgii et Antonii rectore, qui rem litteris consignavit: et ex ejusdem ecclesiæ membranaceo codice historiam pertexit, impresso deinde ad calcem libri authentico Inventionis instrumento, omnem rei seriem complectente; quocum contulimus apographum, quod hic typis subjicimus, ab eodem Florentinio communicatum, quod ita habet: Cum veritas occultatur, omnino credimus Deo non placere, et specialiter verum illud, propter quod possent homines hujus mundi salutem consequi animarum: idcirco ad laudem et gloriam sanctissimæ Trinitatis et beatissimæ Virginis gloriosæ, et totius cœlestis curiæ de miraculis sanctissimi Paulini, primi Lucani Episcopi, quæ miracula sunt facta post Inventionem corporis gloriosi, volumus aliqua enarrare. Sed antequam ulterius procedamus, dignum est, ut de ejus inventionem aliquid nuncupetur. Iu anno Domini mclxi, xvii Kalend. Julii, erat quidam religiosus, cujus nomen frater Jacobus dicebatur, in civitate Lucana, homo maximæ sanctitatis et honestatis, magnæ conversationis et vitæ: cui Dominus voluit revelare corpus Episcopi infrascripti tali modo.*

describitur

C 14 Erat iste frater Jacobus homo maximæ abstinentiæ, et ab oratione diu noctuque minime cessabat. Contigit ei in quadam nocte, cum in oratione valde devotissime insistebat, oculos inclinavit, et a sopore fuit mirabiliter occupatus; in quo somno apparuit ei quidam juvenis et dixit ei: Frater Jacobe benedicte, surge velociter, et ad ecclesiam B. Antonii citius propera, quantum vales, et dicas ipsius ecclesiæ sacerdoti, ut devote et solemniter celebret unam Missam ad honorem beatæ Virginis gloriosæ, et tu esto ibi cum magna devotione et ad illam Missam: fuit enim B. Paulinus carissimus et devotus gloriosæ Reginæ cœlorum. His dictis exparuit. Frater vero Jacobus surrexit, et omnia secundum admonitionem sibi factam, presbytero Pagano, capellano dictæ ecclesiæ, nuntiavit; et ordinavit, ut Missa celebraretur. Cum Missa a dicto presbytero Pagano diceretur, et esset corpus Christi gloriosum elevatum, iste frater erat in choro, et in terram velociter se projecit; et cum in ter-

ram se prostravisset, fuit sibi ex dextro latere nuntiatum et dictum: Corpus B. Paulini est juxta humerum tuum dextrum; et ibi, quia duobus brachiis est propinquum, fodietis, et ibi eum invenietis.

15 Frater vocem audivit, sed neminem vidit. Missa solenniter celebrata, frater omnia dicto presbytero Pagano enarravit. Dictus vero sacerdos venerabili Henrico Episcopo cum fratre Jacobo omnia nuntiavit; et accepta licentia ab Episcopo, jejunaverunt tribus diebus cum abstinentia et devotione, et magna oratione. Postea vero foderunt secundum admonitionem sibi factam a Jacobo supra dicto in ecclesia S. Antonii, januis clausis; et fuerunt novem inter religiosos et laicos ad fodiendum. Et sic fodiendo erant quasi juxta Vesperas. Propter nimiam lassitudinem posuerunt se ad dormiendum. Iste frater Jacobus cum magno dolore ivit ad adorandum subter pilam, ubi erat corpus B. Antonii, et cum maxima angustia sic dicebat: Domine, non invenimus thesaurum promissum et desideratum; et sic orando aliquantulum obdormivit. Et in illa dormitione apparuit ei juvenis pulcherrimus et decorus, et dixit ei: Frater Jacobe, quare non foditis?

inventio corporis S. Paulini cum duobus sociis,

E

16 Et ille respondit: Domine, per totam diem laboravimus, et sumus fortiter fatigati, et nullo modo possumus invenire. Et ille juvenis dixit: Surge et fode in nomine Jesu Christi; quod quaeritis, cito invenietis. Surrexit frater Jacobus, et narravit iterum presbytero Pagano visionem. Et iterum coeperunt fodere, et sic fodiendo et laborando, omnes qui erant in ecclesia, de odore suavissimo sunt refecti, et ab omni fatigatione quasi totaliter remoti et liberati. Post Vesperas autem fodiendo invenerunt marmoreum monumentum et sic scriptum: Hic est corpus B. Paulini, primi Lucani Episcopi et discipuli Petri Apostoli, et Sanctorum Martyrum Severi presbyteri et Theobaldi militis. Et de tanta gloria eis concessa omnes mirabiliter sunt gavis; et juxta monumentum tangendo odor mirabilis per totam portam S. Donati exivit. Currebant omnes de civitate gaudentes et exultantes de tanta gloria eis concessa. Presbyter vero cum dicto fratre et cum vicinis dictæ contratæ*, et cum omnibus nobilibus portæ S. Donati ad Episcopum velociter cucurrerunt, et omnia, quæ facta erant, cum diligentia narraverunt. Episcopus vero, habito consilio cum canonicis suis et cum fratribus Prædicatoribus et Minoribus, personaliter ipse cum Archipresbytero Alamanno, et Aldibrando primicerio, Gualtrotto canonico et Paganello, et cum multis aliis de canonica S. Martini ecclesiæ majoris, et cum fratre Aldebrandino de Cavalcantis, Priore fratrum Prædicatorum S. Romani, et de suis fratribus, et cum multis aliis venerunt ad ecclesiam supradictam, et cum hymnis, canticis, cereis et incenso aperuerunt gloriosum monumentum; et invenerunt gloriosum et odoriferum corpus B. Paulini martyris cum sociis suis supradictis.

divinitus revelati

* vici,
F

17 Unde valde lætati sunt cum tota civitate Lucana, et lætari possunt de tanto et tali patrono, qui quotidie orat et supplicat Deum omnipotentem pro salvatione et augmentatione filiorum suorum, [et] ordinaverunt sollemnissimam processionem; ubi fuerunt plus quam quingenti inter religiosos et clericos seculares; et fuerunt ibi plusquam xl* vexilla, et præsentialiter fuit D. Guala, legatus D. Papæ, et Episcopus cum omni-

ac solenni pompa frequentati.

* alias xl.

AUCTORE
J. P.

bus supradictis. In veritate dicere possumus, quod fuerunt ibi cum D. Guiscardo de Petrasancta de Mediolano, Potestate Lucanæ civitatis. Erat enim Potestas Lucanæ civitatis illis diebus plus quam quinquaginta millia inter homines et mulieres. Audiverant enim, sicut continetur in Legenda ejus, quomodo iste venerabilis Paulinus fuit primus pater, primus Episcopus istius civitatis, discipulus B. Petri Apostoli, et a B. Petro Apostolo ad istam civitatem fuisse missum; et quomodo iste prædicavit, et fidem plantavit, et Lucanum populum fideliter baptizavit; et quomodo dulcissime istam civitatem direxit, et pro ipsa fortiter oravit, ut Dominus populum Lucanum augetet, et in unitate sine divisione [eum] conservaret, et de hæretica pravitate eum liberaret, et civitatem de manibus inimicorum in perpetuum defenderet. Unde venerandus est iste talis pater et propter infinita beneficia spiritualia et temporalia, quæ per ipsum habemus: est enim in cælo continuus Lucanæ civitatis defensor et advocatus, et animas, quæ de ista civitate salvantur, ipse Deo quotidie præsentat, sicut fructus suæ vineæ, quam plantavit. *Miracula, quæ in Ms. nostro ponuntur, et nō fallor ab eodem Auctore conscripta sunt, opportunius de more dabuntur post Acta Martyris.*

* alias dilexit.

B

Post hæc
Sancti cultus
valde auctus,

18 *His itaque tantisper intermissis, nos duce Florentinio, ad ea, quæ festivam sacri corporis inventionem sunt consecuta, progrediamur, et quidem ipsius verbis a pag. 201: Quapropter Dei, Martyrum merita prodigiis illustrantis imitatores, Apostolicæ Sedis legatus, de quo supra, et Henricus Episcopus, celebritatem diei anniversariam, quantum lieuit, indulgentes auxerunt: ecclesiam S. Antonii hætenus nuncupatam divi Paulini nomine insigniri deinceps mandarunt; festivitatem ejusdem quotannis iv Idus Julii renovandam statuerunt; nomen in sacris ecclesiarum diptychis reponendum, ac in litanis invocandum omnibus Lucensi diœcesi subiectis in posterum esse decreverunt. En tibi ex eodem auctore transcriptum diploma indulgentiarum cum hoc titulo: Hæ sunt indulgentiæ factæ per Dominum Gualam, Legatum Romanæ Curiae, et Dominum Henricum Episcopum Lucanum, cujus verba sunt hæc: Henricus, miseratione divina Lucanus Episcopus, dilectis in Christo filiis, universis ecclesiarum Prælatiis, exemptis et non exemptis, civitatis et diœcesis Lucanæ, salutem et benedictionem. De consilio venerabilis Patris magistri G., Legati Apostolicæ Sedis in Thusciam, et nostrorum fratrum, sicut nos credimus, non latere, translationem fieri fecimus venerabilium reliquiarum sanctorum Martyrum Paulini, Severi et Theobaldi apud ecclesiam, quæ ab antiquo S. Antonii consueverat nominari, et quam hodie, antiquo nomine commutato, S. Paulini fecimus nominari, ordinantes de prædictorum consilio et assensu, ut prædicti S. Paulini et sociorum festivitas iv Idus Julii debeat ab omnibus nostræ civitatis et diœcesis solemniter celebrari.*

C

* Guala.

* vos.

indicta publica solennitate quotannis die 4 Idus Julii,

19 Quare vos exemptos rogamus, ut ob Dei reverentiam et Martyrum prædictorum; et aliis prælatiis sub excommunicationis poena mandamus, quatenus ex parte nostra publice in vestris ecclesiis vestros populos moncatis, ut prædictorum sollemnitate in die prædicta debeant solemniter celebrare, visitaturi cum devotione ecclesiam antedictam, ut participes fiant beneficiorum et indulgentiarum a prædicto venerabili Patre et nobis concessarum in prædictorum Mar-

tyrum devotione, venerabili loco superius nominato, celebrando nihilominus officium solemniter prædictorum, prout vobis Dominus dederit, ipsorum natalem in vestris litanis et Kalendaris conscribendo. In ista enim die usque ad octavas ad laudem et gloriam Sanctæ Individuæ Trinitatis, et ad honorem gloriosæ Virginis Mariæ, et B. Paulini, Episcopi primi Lucani et Martyris, et aliorum Sanctorum multorum, qui sunt in Ecclesia ista, Dominus Guala, Legatus Domini Papæ in Thusciam, eo existente præsentem ad hoc, ut venerarentur et visitarentur gloriosi Martyres, per unum annum et quadraginta dies indulgentiam fecit.

20 Henricus vero, Lucanus Episcopus, quadraginta dies similiter concessit et fecit. De ista gloriosa Inventione Laborator notarius de mandato Domini Henrici, Lucani Episcopi, scripturas publicas fecit, et coram multis testibus et specialiter coram prædicto Episcopo, et Domino Alamanno, Archipresbytero Lucano, et Domino Paganello de Porcari canonico, et Domino Aldobrando primicerio, et Domino Gualtrocto, et fratre Ildebrandino de Cavalcantis, Priore Fratrum Prædicatorum S. Romani, et fratre Bencivenne, custode Fratrum Minorum Lucanæ civitatis, et presbytero Pagano, rectore ipsius ecclesiæ, cum omnibus convicinis suis ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

21 *De præsentis statu Reliquiarum nemo melius nos informare potest quam sæpe dictus Florentinus, oculatus earum inspector; qui a pag. 159 tradit sequentia: Venerari, inquit, mihi aliquando licuit sancti Præsulis [Paulini] lipsana, et in inferiore maxilla incisórios præcipue dentes ab omni seculorum injuria in suis adhuc alveolis fixos aspicere contigit; sed in suprema carundem aëie ita multorum annorum usu detritos, ut hominis jam ad senium vergentis exuvias esse negari non possit. Quia vero molares etiam aliquot dentes, non ita usu levigati, utpote solidiores, observari possunt in aurata theca, quæ ulnam sancti Præsulis scorsim a corpore continet, gravi quidem ætate, atque in senium præcipiti, non tamen decrepita, palmam martyrii accepisse conjicio. Consule paragraphum 4, ubi agitur de postrema sepulture inspectione. Atque hæc quidem hætenus. Reliquum est, ut studia religiosissimæ venerationis, qua Lucenses sanctum suum Præsulem ac Patronum non sine summa pietatis laude persecuti sunt, commemoremus.*

et concessis
indulgentiis.

E

Status præsens Reliquiarum.

F

§ III. Erecta a Lucensibus in honorem Sancti ecclesia; reclusa arca; constructa nova basilica; Sarcophagus; fama posthuma.

Florentinum, in illustrandis rebus S. Paulini cumulatissime meritum, hic denuo pedetentim subsequamur, ardentissima Lucensium in sanctum Patronum suum studia hoc modo referentem a pag. 203: Invalescebat interim quotidie Lucensium in Apostolum suum pietas, et ecclesia, dudum Martyrum cellula, et antiquitus cathedralis, et majus urbis templum, vel vetustate jam labens, vel populorum frequentia incongruum videbatur: donec in ampliorem formam redactum, anno tandem redempti orbis MCCCXLI a Guilielmo

Basilicæ, in honorem sancti Paulini et aliorum erectæ;

Episcopo

AUCTORE
J. P.

A Episcopo noviter cum quatuor altaribus extructum solemniter sacraretur. Extat et nunc in tabulario Paulinianæ Basilicæ vetustum consecrationis monumentum : in quo cum plura sanctorum corpora et lipsana ibidem quiescentia memorentur, sacraque omnis ceremonia describatur, lectoribus meis non ingrata fore censui, si ex autographo hic integrum exhiberem ; quod neque nos hic supprimendum putavimus :

sed Paulini
nomine nuncupatæ

23 In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Ameu. Ad futuram rei memoriam noverint universi, qualiter in præsentia mei notarii et testium subscriptorum, anno Nativitatis Domini MCCCXLI, Indictione IX, die Lucæ hebdomadæ sanctæ secunda mensis Aprilis, reverendus in Christo Pater et Dominus Frater Guilielmus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Lucanus, ad supplicationem et instantiam circumspecti viri presbyteri Donati Rectoris, et Francisci Vincegnerræ, civis Lucani, parochiani et operarii ecclesiæ infrascriptæ, pro se ipsis et dicta ecclesia, nec non aliis omnibus et singulis convicinis et parochianis ejusdem humiliter supplicantium, cum devotione gradiens ad parochialem ecclesiam sanctorum Antonii et Paulini, antiquitus cathedralem, et majorem ecclesiam Lucanam, noviter propter ejus antiquitatem novis ædificiis et altaribus necessario constructam ; et ibi pontificales vestes indutus cum diacono et subdiacono, indutis sua similiter paramenta, et venerabilium multitudine clericorum, assistentium eidem et glorificantium in psalmis, laudibus et præconiis nomen Dei juxta modum, formam et ordinem ecclesiæ consuetum, cœmeterium ejusdem ecclesiæ, ipsam ecclesiam, et altaria quatuor existentia in eadem ecclesia ad honorem Dei, et gloriosæ Virginis Mariæ, Matris ejusdem, ac SS. Antonii et Paulini, quorum titulo ipsa ecclesia decoratur ; atque beatorum Maximi præfecti, et Annæ, totiusque cœlestis curiæ, benedixit, sanctificavit et consecravat aquam sale mistam, et aquam sale, cinere et vino mistam, ipsis aqua, sale, vino et cinere prius consuetis sanctis orationibus benedictis et consecratis, per loca prædicta hyssopo aspergendo, et facto de dicto cinere signo crucis, tenentis unumquodque caput ad angulum super ipsius ecclesiæ pavimento cum baculo pastorali litteras et alia signa, juxta normam, quam tradunt canonicæ sanctiones, superscribendo murum quoque ipsius ecclesiæ tredecim figuris sanctorum XIII Apostolorum, signum Crucis in manu tenentium, interius pictum, et eadem altaria sacro chrismate liniendo et faciendo in eis cum dicto chrismate, suo pollice signa crucis, ac recludendo in eisdem altaribus :

instrumentum
authenticum

24 Videlicet in altari majore sub honore B. Paulini, primi Episcopi Lucani consecrato, pyxidem quamdam ligneam, ubi sunt de vestimentis beatæ Virginis gloriosæ, ac de Reliquiis beatorum sanctorum Petri et Bartholomæi Apostolorum ; Stephani, Theodori, Georgii, et Paulini Episcopi antedicti Martyrum, Antonii confessoris, et Cæciliæ virginis, ac de vestimentis B. Joannis Evangelistæ, quodque sarcophagum marmoreum plenum ossibus multorum Beatorum pro Christi nomine decollatorum, de quibus in Legenda B. Paulini episcopi præfati clarius enarratur ; quæ omnia prius erant, et reperta fuerunt in altari veteri : et in alio altari sito versus septemtrionem, super quo residet in quodam scrinio marmoreo corpus S. Antonii confessoris, ad ejus

honorem constructo, et per eundem Pontificem consecrato, pyxidem quamdam, ubi multorum Sanctorum Reliquiæ recluduntur ; et in quarto altari, quod est situm in angulo versus Septemtrionem, super quo est capsula marmorea sepulture corporis S. Maximi Cornicularis præfecti, sub ejus honore constructo, tunc per eundem Dominum Præsulem consecrato, reliquias S. Victoris, Dei Martyris gloriosi, cum sacrificio et solemnibus Missarum, et aliis solemnitatibus, consuetis juxta formam Ecclesiæ in hujusmodi consecrandis ecclesiis observari.

25 Insuper præfatus Pater Dominus Episcopus Lucanus, cum esset in Missarum solemnibus, sequens Dei consilium, quod est : Date, et dabitur vobis ; remittite et remittetur vobis ; et hujusmodi consecrationis tanto bono cupiens etiam addere bonum, ut fiat majus bonum, de misericordia et benignitate Dei, SS. Petri et Pauli, Apostolorum ejus, et B. Martini Patroni sui plene confusus, omnibus Christi fidelibus, vere poenitentibus et confessis, qui ad dictam ecclesiam accesserint, vel de suis bonis aliquid secundum suam facultatem ibidem Deo obtulerint, anni unius et dierum XL in die dictæ consecrationis et anniversario, ac dierum XL per Octavas eorundem veniam concessit, perpetuis temporibus duraturam. In quorum omnium testimonium præfatus Pater mandavit præsens instrumentum confici per me Joannem notarium infrascriptum. Actum Lucæ in dictis locis, præsentibus venerabilibus viris Dominis : Nicolao archipresbytero, Jacobo de Prato, et Joanne Martroris, Canonicis majoris ecclesiæ Lucanæ, Sinibaldo plebano plebis de Piscia Lucanæ diocesis, ipsius Domini Episcopi Vicario, et Soffredingo canonico ecclesiæ SS. Joannis et Reparatæ de Luca, et Bartholomæo magistro scholarum ecclesiæ Lucanæ, et dictis presbytero Donato Rectore, et Francisco Operariis ecclesiæ supradictæ, Ser Bernardo Bonosi, Ser Jacopo Morlani de Luca, et Ser Joanne Galandi, Cancellarii dicti Domini Episcopi, Notariis testibus ad hæc vocatis et rogatis ; et præsentibus nobilium cleri populique multitudine sexus utriusque ad hujusmodi consecrationis officium congregatis.

26 Ego Joannes Manni de Luca, Imperiali auctoritate judex ordinarius publicus, consecrationi et omnibus singulis supradictis una cum prænominatis testibus interfui, et de mandato ipsius Domini Episcopi, et rogatu dictorum Rectoris et Operarii subscripsi et publicavi. Ego Joannes Bernardi de Sarzana Lucensis diocesis publicus Imperiali auctoritate Notarius et Judex ordinarius, ac præfati Domini Episcopi scriba, prædictis omnibus et singulis factis, gestis et habitis per dictum Dominum Episcopum, dum ea per ipsum agerentur, interfui, et ea de ipsius mandato scribenda recepi, una cum præfato Joanne Notario et me subscripto ; ac signum meum apposui consuetum anno, mense, die, Indictione et coram testibus supradictis.

27 Nec præterierim reclusionem arcæ Paulinianæ octo post annis, id est MCCCXIX (verbis Florentini hic rursum utimur) quo Carolus IV Imperator, id Paulino precibus, ut credere par est, a Deo extorquente, Lucenses in pristinam libertatem asseruit, sanctissimi Præsulis arca recluditur, ipso adstante libertatis assertore Carolo, et hæc sub eodem marmore hœdina relicta epigraphe : Hoc est corpus S. Paulini, primi Lucani Episcopi, quod noviter provisum, et præsens monu-

cum indulgentiis

D

publica auctoritate munus :
E

arcæ Paulinianæ reclusio ;

mentiam

AUCTORE
J. P.

mentum apertum fuit tempore, et in præsentia serenissimi Principis et DD. Caroli IV, Dei gratia Romanorum Imperatoris et Bohemiæ Regis, et venerabilis Patris Domini Guilielmi Lucani Episcopi, et DD. Antianorum Lucani communis, et quamplurium vicinorum dictæ contratæ, tempore Rectoris presbyteri Lippi Johannis prædictæ ecclesiæ divi Paulini sub anno Domini MCCCXIX, Indictione VII, die XX Junii.

constructa in
Sancti hono-
rem nova ba-
silica anno
1511.

28 Jam vero propensissimam Lucensium erga sanctum Patronum suum voluntatem testatissimam facit erecta ejusque nomini dedicata ampla basilica, de qua sunt ista Florentinii pag. 208: Amplior deinde anteacto seculo basilica Senatus Lucensis pietate erigitur. Cum enim anno Christi MDXI Lucensis civitatis propugnacula ad recentioris oppugnationis modum aptanda essent, et ecclesia S. Donati tunc extra urbis mœnia Apostolicæ Sedis indulgentia foret removenda: placuit ex utraque augmentum Paulino templum erigere, eodemque a collegiæ ecclesiæ S. Donati clericos cum Prioris dignitate transferre. Hinc ex marmoribus, Baccio de Monte Lupo, insigni architecto, modulum exhibente, et operis præfecto excitari cœpit, quæ nunc extat, insignis basilica, in cujus majori ara sacræ D. Paulini et sociorum in lapidea arca quiescentes exuviae, hic in altaris abside signatis litteris, coluntur: " Sanctissimi " Martyris Paulini Episcopi Lucensis, et hujus " libertatis protectoris, Theobaldique, Severi " atque Lucæ corpora hic teguntur. "

Sarcophagus
seu tumba
marmorea
creditur non
esse mutata,
tametsi olim
fracta:

29 De sarcophago seu tumba iterum paucis docet nos Florentinius pag. eadem 208: Marmoreum in quo jacent sacra corpora, sarcophagum licet aliqua fragmenta a fidelibus, dum anno MCLXI inventa sunt, ad varias curandas infirmitates Paganus presbyter adhibita esse testetur, idem esse existimavi, in quo B. Antonius aliique prisce christicolæ sanctorum Martyrum lipsana condiderunt. Extat enim in eodem marmore pastoris in humero ovem portantis imago, antiquissimi moris symbolum, quo vetustiora Martyrum sepulera Romæ olim signata Baronius docuit, et novissime in subterranea Roma Aringhus exhibet.

fama publicæ
ex continuo
ad Sanctum
recursu illu-
strata.

30 Famam sancti Præsulis posthumam illustrat non interrupta, at per temporis successionem continuata populi Lucensis ad honores sacros ei deferendos conspirans studiorum consensio, firmissima de ipsius patrocinio fiducia, ac continuus in publicis necessitatibus ad ipsum recursus. Audiatur Florentinius pag. 209: Ad sanctissimum ergo Apostolicum Præsulem nil mirum si Lucenses in quacunque urbis trepidatione effusi preces augeant, et expositum sacrum pignus per urbem circumducant. Ita tumultuante adversus Patricios plebe, anno MDXXXI, die XXVI Novembris, publicis supplicationibus delatum refert Franciottus. Ita nostro tempore, pestilentia grassante, jejuniis ac tridua processione indicta anno MDCCXXXI, magna marmorea arca iterum recluditur, et sacrum corpus decenter aptatum solenni ritu circumfertur. Ordinem memorabilis pompæ subtexere minutius libet ex autographo, tunc manu Bernardini de Pieronis, episcopalis Cancellarii, confecto, ne deinceps ex obsoleta memoria, mutato stylo, aliquid inconcinne accadat, ut in alia simili pompa evenisse, non sine animorum indignatione meminimus, et omnia sine altercationibus, ut maxime decet, imo decenter et laudabili devoti populi tranquillitate percurrantur. Pompæ solennis narrationem pertextet paragraphus sequens.

D

§ IV. Fama Sancti posthuma novis accessionibus amplificata; Officium proprium; postrema sepulturæ inspectio anno 1680.

Igitur die xv Junii ejusdem anni, postquam mane summus reipublicæ Magistratus Senatusque universus in sacrario sanctissimi Vultus, Episcopi Alexandri manu sacram synaxim suscepisset, idem Episcopus in Vesperis, Primoribus ex Lucensi Clero comitantibus, ad D. Paulini ædem accessit infulatus, cupressinam arcam plumbeis laminis et coccineo holoserico intus aptatam benedixit: deinde lapideam in suprema ara urnam reserari jussit. Ea est altitudinis unius ulnæ mensuræ Lucensis, longitudinis vero trium ulnarum cum triente. Ablato operculo tabulisque binis marmoreis, quibus sacra ossa propius tegebantur, remotis, sacras inspexit reliquias. In dextera ejusdem sarcophagi parte sanctissimi Lucensium Apostoli Paulini ossa in plumbea capsula inventa cum hœdina, quam supra retulimus (et nos supra dedimus num. 27), epigraphe; deinde sejunctim posita S. Theobaldi ac Severi MM. propriis titulis notata corpora; et in sinistra parte plurimorum Martyrum simul posita ossa conspiciebantur. Quibus omnibus de more veneratis, Alexander Episcopus sanctissimi Præsulis tantum pignus e sepulcro in argentea parata vasa extraxit, et diligentius lipsana rimatus, inter cineres nimirum ossium portiones, dentes, cranii insignes partes in parata cupressina urna, auratis æneis vinculis in modum crucis undique fulta, cum clavibus et sigillo et sequenti hœdina inscriptione reposuit:

Inspectio reliquiarum tempore pestis

32 Anno a Christo nato MDCCXXXI per urbem Lucam, et ejus Dominium pestilentia grassante Alexander Guidiccionius Episcopus et Comes Imperialis, arca reclusa, reliquias S. Paulini, primi Episcopi Lucensis et Martyris, propter memoriam anni MCCCXIX, sub Carolo quarto Imperatore ibidem repertam, et rite agnitas, et in arcula cupresse collocatas, tres assiduos dies per urbem solenni ritu, Excellentissimo Senatu cum Vexillifero justitiæ pie concomitante, circumtulit; et deinde in hoc eodem loco, quam plurimis votis, ad pestem depellendam profusis, sanctissime reposuit die xv Junii. Hactenus inscriptio. Sequitur proxime narratio sollemnis pompæ; cultasque per triduum continuati.

anno 1651
publicæ venerationi expositarum,

33 Sequenti vero die, nempe ejusdem mensis xvi, Episcopi jussu, totius cleri secularis et regularis, in eadem Paulini basilica generali indicto conventu, Reipublicæ summo Magistratu, conscriptisque Patribus pie comitantibus, sanctissimi Præsulis corpore lustratur civitas, et super aram maximam templi D. Frigidiano dicati, quod diei superfuit, piorum venerationi relinquitur. Exacto noctis pervigilio, mane succedentis diei, iidem, ut supra, conveniunt, indeque pie sublatis lipsanis, iterum solenni supplicatione, per alias urbis vias, ad principem D. Martini ecclesiam deducuntur, ac Lucano capitulo consignata, per reliquum diei noctisque curriculum recoluntur. Tertia vero jam illucescente die, nempe xviii Junii, eadem pompa ex majori ecclesia ad propriam D. Paulini corpus sanctum reducit, permensis, quæ supererant, urbis viis; donec effusis iterum precibus, in propria sede, proxima succedente nocte recondideretur.

et per triduum in civitate Lucana

E

F

A
ejusdemque
ambitu cir-
cumlata-
rum.

34 Ne quid vero etiam villicis, contagione grassante, urbem ingredi interdictis, de sancti Patris veneratione deesset, singulis solemnibus supplicationibus per aliquam murorum partem, ubi congestitia humo militares firmantur viæ, efferebantur lipsana, et per urbis ambitum in fossæ labro mœnibus adverso circumfusi agrestes, sancti Pastoris dextero brachio per manus Episcopi ter benedictis ostenso, sublatis undique supplicantium vocibus, non mediocri solatio levabantur. Nec minori animorum motu in cujuscumque supplicationibus publicæ fine, dum cives terna ejusdem brachii veneratione Episcopus signaret, inter suspiria et lacrymas filiorum ad patrem clamantium voces extollebantur. Ut experirentur enim divi Tutelariorum in brachio, quam fecit Deus, potentiam, dextera S. Paulini ulna, quæ argentea theca sejunctim a corpore servatur, et quotannis festo die omnibus osculanda exhibetur a canonico, ante sacri corporis urnam in eadem pompa circumferebatur; in cujus obversa manu tres integri molares dentes etiam venerandi exhibentur, et in interiori cubiti parte hæc insculpta leguntur, *quæ ex Italico Latina facio*: Hoc est brachium Domini S. Paulini, primi Episcopi Lucensis, factum tempore presbyteri Lippi, dictæ ecclesiæ Rectoris, et Joannis Mingogi operarii dictæ ecclesiæ ✠ MCCCXIV.

Iteratus in
morborum
contagione
anno 1648 ad
Sancti lipsa-
na recursus.

35 Novissime vero dum populares morbi letaliter Lucæ, et in plurima ejus ditone grassarentur, anno nempe MDCLVIII, iterum ad sanctissimum Præsulem Lucana civitas in preces solvitur. Joannes Baptista Episcopus inter alia, quibus encyclica epistola gregem monuit, generali synaxi, jejuniis, aliisque salutaribus operibus indictis, solennem cum D. Paulini corpore pompam per urbem celebrat die XI Septembris. Tunc etiam eadem in lapidea S. Paulini arca mihi observare licuit in sinistra parte jacere, quæ supra diversorum Martyrum sine nomine ossa memorantur, quæ, ut plurimum corporum esse non dubito, ita Lucæ diaconi, et aliorum, qui cum Paulino pugna Socii geminata victoria triumpharunt, cum non alibi in eadem ecclesia ostendantur, sine hæsitacione esse crederem. *Pluries memoratus Florentinius cap. 17, tradit ex Paulini apostolatu Lucensis ecclesiæ consecutum decus, et ejusdem ecclesiæ Episcopi prærogativas; quas hic non transcribimus.*

C
Patens S.
Paulini pa-
trocinium in
tutandis
Lucensibus

36 Marius Florentinius, perductam ad finem impressionem dicti operis posthumi Francisci Mariæ patris sui, concludit brevi appendice, Sancti ad posterum cum veneratione transmissum nomen novis incrementis comprobante. Accipe ipsiusmet verba: Inexhausta a tot seculis D. Paulini beneficentia, novis semper miraculis comprobata, animum meum ad illud enarrandum, quod anno MDCLXIV evenit, atque [dicti] operis calci adjiciendum allexit. Id forsitan a patre meo adhuc vivente peractum esset, si hunc libellum publici juris facere decrevisset. Celebrabatur more solito et commemorato anno festus dies; dumque solempne perficeretur in propria ipsius basilica Sacrum, ac bombardarum explosione tantæ celebritati plauderetur, accidit, ut incautus librator bellicum tormentum plumbeis glandibus fœtum, et in proximum extra S. Donati versatilem pontem directum, fortuito explosit, cujus ictibus transeuntes agricolæ, et populares a divi Tutelariorum cultu redeuntes, interfecti fuissent, nisi admirabili portento dilaceratis tantum vestibus, et levissime contusis membris, absque ulla noxa, parati ad

neccem globuli ante ipsorum pedes concidissent in terram.

37 Hoc prodigium sacris prius probatum in tabulis, Serenissimi Senatus excitavit pietatem, ad testandam posteris non intermissam D. Paulini tutelam, et validissimum patrocinium. Quare publica inscriptione rem præclaram comprehendere et incidere jussit in marmore ejusdem sancti Antistitis templi valvis superponenda. Id munus tribus nobilibus viris: Leonello de Nobilibus, Petro Benassai, Francisco Mariæ Florentinio patri meo demandatum fuit; qui variis undique collectis inscriptionibus, eam, quæ nunc supra sacræ ædis portam insculpta legitur, partim a Jacobo Rossio, seminarii Lucensis rectore, et eloquentiæ professore eruditissimo, et partim a Francisco Maria Florentinio conflata, ponendam curarunt. Fuit quoque S. C. statutum, ut civitatis S. Donati porta deinceps S. Paulini quoque nuncuparetur; ac duo ex candido nitidoque marmore affabre facta sunt simulacra: D. Paulino unum, D. Donato alterum, supra eandem portam ad ornatum et custodiam locarentur.

38 *Inscriptio ad valvas ecclesiæ S. Paulini, ita sonat*: D. Paulinum laudent in portis opera ejus, qui suæ celebritatis die XII Julii anni MDCLXIV extra S. Donati portam frequenti populo tantum donavit, quantum improvida de murali tormento explosa grando eripere potuisset. Hæc prætereuntes percussit, vestes discidit; vita spoliasset, nisi sanctissimus pastor, excussis in terram tormentariis globulis, omnem vetuisset vulnerandi licentiam. Patritia pietas non tam prodigii memor, quam beneficii, Senatus consulto, potenti Patrono, patri amantissimo obsequentis animi monumentum P. *Inscriptio a Francisco Maria Florentinio jam delineata; sed alienis oculis non exposita, hujus est tenoris*: Agnosce, quisquis ades a Lucensium Apostolo paria semper officia origini defluere. Quarto Idus Julii MDCLXIV murale tormentum librator male cautus incendit; et multis oneratum telis in hostem, multos disposuit in suos: Sacratum sibi diem noluit funestari Paulinus, et turbis ad celebritatem effusus in porta festivos ignes prohibuit esse ferale: periclitantibus tutelariorum præ foribus astitit, et erumpentes globos coercens, discindi vestes permisit ad fidem, negavit ad vulnera. Refulgens in meridiano sole prodigium Hetruscæ primogenitæ lucis Lucenses Patres hoc voluerunt monumento clarescere S. C.

39 *His quæ dicta sunt hactenus, de S. Paulini fama posthuma et publica veneratione, adjungi potest Officium proprium, per totam diocesim Lucanam extensum; de quo sic meminit eadem appendix Marii Florentinii*: Addere etiam libet ad Lucensem episcopalem sedem elati Eminentissimi Cardinalis Hieronymi Bonvisii precibus pro divino Officio in tota diocesi recitando, S. Paulini proprias Lectiones, a sacra Rituum Congregatione approbatas, et ad eandem ecclesiam pariter electum Eminentissimum Julium Cardinalem Spinulam, humilibus Cleri Lucani petitionibus permotum, a Sanctissimo Innocentio XI impetrasse, ut quartæ lectioni, inspecta prius et perpensa membranacei codicis, in quo exarata erant, ideo Romam a P. Hieronymo Florentinio Congregationis Matris Dei presbytero, delati, integritate et vetustate, sequentia verba adjungerentur, *nimirum hæc*: Ac Virgini Deiparæ, cui summa pietate sinceroque affectu erat addictus, ut ex vetusto codice habetur, apprimè charus, etc.

AUCTORE
J. P.

insigni mi-
raculo com-
probatum:

E
exarata in
perpetuam
rei memo-
riam ad val-
vas ecclesiæ
S. Paulini
in inscriptione.

F

Officium
proprium
per totam
diocesim
Lucanam ex-
tensum;

AUCTORE
J. P.

Obiter hic observandum, Acta Sancti, prout dicetur paragrapho sequenti, adhibita fuisse pro lectionibus propriis; uti constat e numeris arithmeticis margini adjectis.

inspectio reliquiarum forte novissima

40 Nunc, quam mihi in titulo hujus paragraphi proposueram, inspectio alia forte novissima sepulchræ nos vocat ex pluries dieta appendice, in qua idem Marius ita loquitur: Neque silentio hic prætereundam duxi veterem D. Paulini et Sociorum Martyrum monumenti structuram, quam mihi sedulo perscrutari contigit, cum Eminen- tissimus Cardinalis Episcopus Julius Spinula anno MDCLXXX, die xv Aprilis ad ipsius basilicam accedens, præsentibus Flaminio Nobili, Vi- eario Generali, et Cathedralis Canonico pœni- tentiario, Jacobo Bernardinio, ecclesiæ S. Paulini Priore aliisque sacerdotibus et nobilibus viris Francisco Siuffarini, Carolo Parensi, Hieronymo Benassai, Hippolyto de Nobilibus, Francisco Bernardini, et me quoque Mario Florentini, eandem marmoream arcam reserari jussit. Pri- mo intuitu in conspectum venit magnæ molis lapideum operculum, in angularem superne figu- ram elevatum, in cujus dextera sublimiore parte, levi et rudi incisione sculpta cernitur regia co- rona cum his characteribus R X, subtus exara- tis; in sinistris vero crux. Eo ablato, marmorea tabula duorum circiter digitorum crassitudinis, Sanctorum ossa tegens comparuit; qua pariter remota, in quatuor inæqualibus spatiis per mar- moreos parietes distinctis, Sanctorum lipsana condita inspieiebantur. In primo dexteri lateris ut dicunt, a cornu Evangelii spatio, plurima S. Severi ossa satis procera servantur. In proximo vero et medio cupressiua includitur arcula, bra- chii dimidium circiter longa, et paulo minus lata et alta, quæ cineres et ossa divi Antistitis Paulini sanctissime eustodit.

a Mario Flo-
rentinio an-
no 1680 ocu-
lato teste de-
scripta.

41 Hanc æneis auratis vinculis munitam et junioris Episcopi Guidiecionii sigillo siguatam adaperiri noluit Julius Cardinalis Spinula Epi- scopus. Tertium S. Theobaldi ossa nec multa nec grandia continet. In ultimo sinistri lateris plu- rium sanctorum Martyrum D. Paulini Sociorum, ut credere par est, ossa servata existunt. Extra- cta ipsa eum sanctorum Severi et Theobaldi reli- quias, et in novis eupressinis arcis aptata, iterum in pristinum marmoreum monumentum suis locis recondita fuerunt, ac serieo cooperta velo, tela- que cera oblinita, sigillo Cardinalis Julii Spinulæ obsignata, ut debitum et consuetum populorum cultum obtineant. In extrema sarcophagi facie exseulpta visitur imago, ut a parente quoque meo jam prænotatum fuit, pastoris, humero agnum gestantis, ad cujus utrimque pedes agni similiter effigies eum arbusculæ icone aspicitur. Eadem observaverat etiam ipse Genitor meus in translatione illius marmoreæ arcæ ex vetere ad novum altare anno MDCXLII, die xxi Maii; sed tunc adaptata non fuit. Anterior hujus monumenti prospectus Scenissimæ Reipublicæ impensis ma- gnifice ornatus est. Duo, quæ jam in argenteo bra- chio asservabantur cum tribus dentibus D. Paulini ossa, in argenteam eximii opificii thecam repo- sita, festo ejusdem Sancti die, publicæ venera- tionis in ara templi maxima exponuntur. Atque hic tandem dietæ appendici finem imponit Marius Florentinius ad omnipotentis Dei, mirabilis in Sanctis suis gloriam, et D. Paulini, Lucensium Apostoli honorem.

B

C

§ V. Acta; Auctor Translationis, ætas Legendæ.

Vidimus per decursum hujus Commentarii tam Acta S. Pau-
lini
Acta Sanctorum Martyrum nostrorum, quam alia, quæ scripto de iis ad nos transmissa sunt, pas- sim antiquitatis nomine insigniri, atque adeo tam- quam pura et sincera exhiberi. Verene an falso, diseutiamus. Videant, qui omnia in Actis sincera et genuina prædicant, quantum eorum sinceritati dero- get Comes Anolinus, de quo in Annotatis ad cap. 2, littera d; et narratio exotica, fabulosa, ac plane incredibilis, cæli ænei, a Nerone Imperatore fabri- cari jussi, quod exhibetur num. 3, his verbis: Post multum vero tempore fecit (Nero) fieri cælum æreum super columnas marmoreas numero no- naginta; cælum autem jussit minutis foraminibus pertundi. Reliqua tædet percensere, præsertim cum ibidem totus contextus consuli possit.

43 De hoc cælo quid jam pridem senserint Ma- jores nostri, intelliges ex fragmento epistolæ Marii Florentinii ad Jauningum die secunda Januarii 1708: Non me latebat, inquit, neque olim patrem meum præterit, non omnino a vobis probari, quæ in Actis D. Paulini de mirabili cæli ænei structura ibi narrantur; sed expungere, et a reliquis secernere noluit, ne eorumdem robur infringeret, et antiquam in Tuscia traditionem nihili faceret; sed potius, quomodo roborari posset, excogitabat. Sed opus, aliis studiis deten- tus, imperfectum reliquit; neque quidquam im- mutare ego ausus fui. Et rursus in aliis litteris ad eundem datis secunda Februarii 1716: Jam Hetrusæ pietatis Origines, parentis mei opus posthumum, in lucem dedi, ut tibi alias notum feci, et doctissimo æternæ memoriæ Papebrochio misi; in quo D. Paulini, primi nostri præsulis, memorias congesserat. Verum quia illi non om- nino probabantur, in lucem proferre distulit.

an undequa-
que sincera
E

44 Nec refert, Neronem sæpe miranda machi- natum ac paradoxa; sicut probat exemplo plus uno Florentinius in notis ad Acta S. Paulini, quæ dicto operi posthumo adjectæ sunt. Suffecerit nobis inde unicum illud excerpere, quod refert ex Tacito Ann. 15 de mirandis per Neronem constructis, Magistris et machinatoribus Severo et Celere: quibus in- genium et audacia erat, etiam quæ natura dene- gasset, per artem tentare, et viribus Principis illudere. Et paucis interjectis dicitur Nero incre- dibillum cupitor. Quid miri itaque, dices, si Im- perator iste, qui ambulabat in magnis et mirabilibus supra se, hic etiam quædam tentaverit, quæ humanas vires, captum ac fidem excederent? At solve et re- solve totam machinam; expende et perpende omnia adjuncta; fallor, si non fassurus sis purum putum esse commentum, et indignum, quod a cordatis viris admittatur.

et genuina?

F

45 Florentinius pag. 217 relictis rivulis se fon- tes rimaturum affirmat, propositisque sibi potissimum duobus Mss. eodicibus, assignat locum, unde pro- dierint: Est primum magnum membranaceum volumen, quod Passionarium dicunt, et in Ca- thedralis Lucensis chartophylacio servatum, in quo cum aliis plurium Sanctorum historiis D. Paulini gesta continentur. Alter in Paulinianæ basilicæ sacrario hœdinus item eodex existit, qui præter ejusdem sancti Præsulis Acta, ad usum ecclesiasticæ psalmodiæ fortasse olim digesta, sacri ejusdem corporis inventionem, translatio- nem,

Unde acce-
pta:

nem,

AUCTORE
J. P.

A nem, miracula, et B. Antonii ejus discipuli historiam etiam cumulat. *Deinde de eorundem codicum ætate nos instruens, primum, inquit, ex forma characteris majorem redolet antiquitatem; secundum post annum sexagesimum supra millesimum ducentessimum exaratum fuisse existimarem, tum ex litterarum modulo, tum quia translationem, quæ circa hæc tempora accidit, non mutatis characteribus continet. Prioris codicis Acta, quamvis parum a secundo differant, puriora et sinceriora existimarem: nullum enim continent additamentum, ut in secundo licet animadvertere, in quo præter paucula ad marginem adjecta, aliqua etiam seorsim, ad D. Paulini historiam spectantia, nonnihil recentiori stylo conscripta præcedunt, et aliqua ex chronicis collecta continent, quæ ex variis conjecturis existimarem addita circa annum MCCC et XL.*

uno exemplari præ altero melioris notæ indicia præferente.

B 46 Multa etiam confuso ordine in eodem volumine congesta apparent cum aliis adhuc recentiori characterē appositis, quæ potius ad sancti Martyris sacra solemnia celebranda, quam historiam texendam pertinere patet: cum hymnos nimirum, et, ut vocant, antiphonas complectantur. Antiquiora ego tantum et ex antiquo cathedralis codice adducere malui, hoc nihilominus ordine, ut post eadem cum Pauliniano memorato codice differentias adjicerem, et notationes, quæ brevi stylo transigi possent, ibidem adderem, reliquis, quæ diffusiorem discussionem requirerent, ad propria capita reservatis, ut ea tamquam ad primam universim christianitatem spectantia, veluti cetera digererem.

Eorum ætas et auctor latent.

47 Sed præcipuum, quod hisce in Actis Mss. præter jam dicta, desiderari possit, videtur esse nomen et tempus auctoris. Utrumque se latere, fatetur Florentinius, dum prosequitur in hunc modum: Quo igitur auctore, quove ad amussim tempore hæc D. Paulini Acta scripta fuerint, adhuc me ignorare contingit. At quamquam post annum M apud nostros etiam D. Paulini memoria perditæ fuerit, non tamen ubique eandem sortem subierat. Equidem in membranaceo codice inscripto de Vitis sanctorum Patrum, Longobardis characteribus exarato, et in archivio monasterii Cavensis servato, de S. Leone Cavensi abbate ad ejus vitæ calcem hæc habentur: « Præfuit Abbas » in prædicto monasterio Cavensi annos XXIX; » obiit anno salutis MLXXIX, quarto Idus Julii, » qui dies memorabilis est morte divi Paulini, » qui fuit primus Lucensis Episcopus, illuc missus a divo Petro Apostolo. » Hæc ibidem; quibus subjungit idem Florentinius, ita haberi in ejusdem Leonis Vita, apud se authentica; sed utinam valde antiqua. Sane Vitam hæc aut a recentiore auctore interpolatam, aut saltem non adeo antiquam esse, evincit vox divus pro beatus vel sanctus, in tantillo verborum contextu bis quidem repetita; quod in rebus ecclesiasticis olim inusitatum fuisse, et non legi in Breviario Romano, nisi forte in recentissimis Lectionibus, alias observavi in Commentario prævio S. Joannis Episcopi Bergomensis ac Martyris, die XI Iulius.

Certiora dici possunt de tempore et auctore inventionis ac translationis,

48 De tempore et auctore historię inventionis ac translationis certius liquet; de qua Florentinius: Inventionis ac Translationis historiam a Pagano presbytero ejusdem Paulinianę basilicę rectore, ac omnium oculato teste fuisse compositam circa annum Domini MCLXI, eandem cuique legenti plane constare potest. Tum illico ad Acta regreditur: Sanctissimi Præsulis lipsana ante hoc tempus per plura secula latuisse certum est; an vero

ejus Acta quoque latuerint ad illud usque tempus non ita affirmaturum se refert; quod tantumdem est, atque in tenebris palpare. Paganus certe dum ejusdem anni MCLXI Translationis pompam prosequitur, sub barbaro Legendę nomine historiam D. Paulini non obscure designat, dum, quæ paucis ipse contrahit, ingenti fidelium multitudini in ipsa Translationis solemnitate innotuisse narrat. Est enim necesse vel ante Inventionem et Translationem fuisse cognita, vel eodem tempore cum sacro corpore inventa fuisse. Quod est aliquid dicere, ne nihil dicat. Idque arguit e verbis sequentibus: Illis diebus plus quam quinquaginta millia inter homines et mulieres audiverant, sicut continetur in Legenda ejus, quod iste Venerabilis Paulinus fuit Episcopus istius civitatis. Pro fide Legendę seu historię adfert vetustum et jam desuetum codicem pariter membranaceum in bibliotheca cathedralis Lucensis, in quo antiquus ordo illius ecclesię et sacrarum cærimoniarum pro quibusque festivis diebus elenchus continetur. Hinc enim patet antiquitas D. Paulini historiam, ut Catholicę ecclesię mos est, in divinis Officiis publice recitari consuevisse, et in novem, numericis in margine notis, lectiones fuisse divisam, quemadmodum in supra dicto codice Basilicę D. Paulini, quem Paulinianum vocari libuit, adhuc conspici potest. Verum quod seculum præfert ille codex? Hic iterum hæret aqua.

49 Actorum prædictorum antiquitatem idem scriptor confirmat, quod memorantur in novę ejusdem divi Tutelaris ecclesię consecratione sub anno MCCCXLI, de qua supra, ex veteri ecclesia translatum fuisse sarcophagum marmoreum, plenum ossibus multorum Beatorum, pro Christi nomine decollatorum, de quibus in LEGENDA B. Paulini Episcopi præfati clarius enarratur. Optat præterea, ut quas de sancti Præsulis gloriosa Inventionē Laborator notarius de mandato Domini Henrici, Lucani Episcopi, scripturas publicas fecit, ut dicitur supra num. 20, et quas se huc usque, tametsi eas sedulo perquirentem, latuisse fatetur, in lucem aliquando prodeant. Sane sicut in diplomate pro indulgentiis, translationis solemnitati annexis, expresse de illis fit mentio, ita sine hæsitatione dicturas, an historia vel antiquissimum monumentum, unde confecta sit, inventa eodem tempore cum sacro corpore fuerit. Hic rursum hæremus in ambiguo. Adde etiam quæ præcipue in Cathedralis magno volumine Acta extant, perantiqua esse, neminem qui inspexerit, negare ausurum; et ex hoc mutila saltem circa initium accepisse Baronium, dum in Notis ad Martyrologium ita incipere ait: Multi fuerunt Reges, etc., quæ verba alia subsequi patet. In nostro Ms. legitur: Plurimi Reges terrę, num. 1. Congessit Florentinius pro suis Actis quidquid potuit; utinam ad plenam fidem satis! Nonne omnibus Florentiniis argumentis fieret satis, si quis diceret codicem illum esse antiquitatis incertę; et recentiorem forte esse, quam ego velim, aut ipse probare possit, puta seculi decimi aut undecimi.

quamvis Florentinius Actorum antiquitatem commendat;

50 Porro, quemadmodum Legendam seu historiam, in codice Pauliniano contentam, in lectiones distributam fuisse vidimus, ita Ms., quod hic prælo committimus, dispescitur in novem Lectiones; quod indicio est, olim in Officio canonico adhibitum fuisse, quæ sicut et alia huc spectantia discas ex sequenti testimonio, ad calcem dicti Ms. nostri manu Florentini, a quo huc missum fuit, exarato: Hæc S. Paulini, primi Lucensis Episcopi historia extat totidem verbis in duobus hædinis Mss. codicibus

testimonio confirmans unde Ms. suum accepit.

ecclesię

AUCTORE
J. P.

ecclesiae Lucensis, ex quibus fideliter a me ipso excerptam iterum hic exscribi curavi ego Franciscus Maria Florentinius in gratiam Domini mei spectatissimi Patris Joannis Bollandi. Alter ex codicibus extat in tabulario Cathedralis Lucensis; alter in basilica, ejusdem sancti Episcopi nomine nuncupata, et ubi requiescit in corpore. In hoc per Lectiones ad usum Officii ecclesiastici dividitur, ut in notis marginalibus indicatur, et abundat supra codicem Cathedralis in his verbis, quae subtenta linea signantur. In hanc cum historia Inventionis et Translationis sancti corporis, notationes addo in opere inscripto: Hetruscae pietatis Origines; quod propediem, si Deus faxit, lucem videbit.

notationibus
a se illustra-
tum usui no-
stro servien-
tibus.

B

51 Atque haec quidem notationes subserviunt, ad illustranda Acta. Miracula, quae differo ad calcem Actorum, suum in decursu pandunt scriptorem per ista verba: Quaedam Domina de contrata S. Alexandri, cujus nomen dicitur domina Genovese, sub fide sanctae Christianitatis dixit Priori S. Alexandri, et mihi presbytero Pagano S. Paulini in illis diebus, quando fuit inventum corpus S. Paulini. Per quas ultimas particulas in notitiam facile venies temporis, quo dictus Auctor scripsit, videlicet circa medium circiter saeculi 13, secundum ea, quae protulimus a num. 13, et num. 47 de Inventionem corporis, ab eodem Pagano conscripta; sicut colligitur ex eo, quod de miraculis, post Sancti Inventionem patris, acturum se pollicetur, praemissis iis, quae in corporis Inventionem gesta fuerunt. Quod autem de miraculis hujusmodi agat, statim planum facit ab ipso narrationis exordio, ubi ita fatur: Si de miraculis suis dicere volumus, unum de mille minime scribere poterimus; sed aliqua dicemus ad confirmandam ipsius gloriosam Inventionem. Atque haec sunt, quae de S. Paulino praefari visum est. Cum autem nihil praeterca occurrat, quod utiliter nos hic moretur, superest ut ejus Acta proferamus.

ACTA

C

Ex Ms. nostro, misso a Francisco Maria Florentinio, collata cum impressis in opere ipsius posthumo, inscripto Hetruscae pietatis Origines, cap. 18, a pag. 222.

CAPUT I.

Labores apostolici S. Paulini, a S. Petro Apostolo Lucam missi; fustibus caeditur cum Sociis propter Christum.

LECTIO I.

a

Gliscente
persecutione

Misericors a et miserator Dominus de summa coeli arce in uterum Virginis descendens, sua praesentia et gloriosa Incarnatione mundum visitare atque illuminare dignatus est. Postmodum vero magnificus triumphator ab inferis resurgens, in coelum cum nostrae carnis substantia exaltatus est. Plurimi reges terrae et Principes fuerunt, qui Jesum Christum, filium Dei, verum

Deum et salvatorem mundi esse negantes, ejus Incarnationem, Crucis passionem et mortem, ejusdemque resurrectionem, et in coelis ascensionem subsannantes, fidem summam et individuae Trinitatis penitus annihilabant. Ex quorum impio et nefando collegio, Nero Imperator tamquam de pharetra satanae prodiens, variis poenis et cruciatibus universos Dei cultores cepit mirabiliter cruciare, ostendens eis diversissima genera tormentorum, ut, quos praemiis et suasionibus flectere non poterat, saltem poenarum terroribus superaret.

2 Eodem igitur Nerone regnante, in partibus Thusciae, in civitate Pisana, praecipit idem sibi templum fieri Dianae mirae magnitudinis in ingressum portae Latinae civitatis Pisanae, in capite pontis fluminis Auseris b, et illud cum omni pulcritudine adornavit; et jussit, ut artifices ex auro mundissimo et margaritis statuam Dianae facerent, quam per singulos dies adorarent. Tunc facta est statua Dianae mirae magnitudinis, vultum et oculos habens quasi vivens. Quam jussit Imperator cum magna veneratione in vultu templi configi.

tempore Ne-
ronis

b

E

LECTIO II.
construitur
templum
Dianae:

3 Post multum vero temporis fecit fieri coelum aereum super columnas marmoreas numero nonaginta. Coelum autem jussit minutis foraminibus pertundi. Et erat altitudo coeli pedes centum, et effundebatur desuper aqua, ut videretur quasi pluvia cadens in terram; et tunc jussit mane lampades fieri in modum solis, et per coelum trahi, ut lucerent in die ad populum, qui erat sub coelo aereo, et venientes ad occasum extinguiebantur. Et iterum hora undecima sero fecerunt similiter speculum subtilissimum cum gemmis refulgens, clarum nimis in modum lunae. Et ante horam constitutam cecidit et confractum est: ita ut nec ipsa fragmenta invenirentur. Et sic nocte jussit quadrigam per coelum trahi, quasi tonans c. Tunc misit Dominus ventum validum, et projecit quadrigam in flumine Auseris, et nusquam comparuit. Alia autem die sedens imperator pro tribunali et nesciens, quod factum fuerat, dixit ad populum: Cognoscant omnes, quia magna est Diana mater deorum, per quam et ego istas virtutes ostendi. Et misit edictum per universas provincias, ut quicumque Christum colerent, vel eum nominarent, nisi magnae deae Dianae thura ponerent, diversis poenarum terroribus et cruciatibus subjacerent.

c

F

4 Per idem vero tempus erat quidam vir Christianissimus in eadem provincia in civitate Lucense, nomine Paulinus, qui a B. Petro Apostolo fuerat Episcopus ordinatus [et ab Antiochia Romam ductus, et prout in quibusdam chronicis reperitur, ab ipso B. Petro Apostolo in eadem Urbe Romana cum aliis quatuor Episcopis consecratus, videlicet: B. Apollinari, B. Martiali, B. Frontone et B. Maximino. Quem venerabilem patrem nostrum Paulinum Episcopum gloriosus Christi Apostolus praefatus his verbis Lucam direxit, dicens: Pauline, serve Dei, vade Lucam, et annuntia verba Dei, ut praesses ibi omnibus Episcopis.] d Ipse vero diebus ac noctibus, vigiliis et orationibus vacans, Christo quotidie sedulum exhibebat officium.

LECTIO III.
a B. Petro
Apostolo

d

5 Hic despectis hujus aerumnosae vitae negotiis, in eadem civitate constantissime praedicans, multorum animos illustrabat, et quoscumque poterat, ab idolorum cultura ad agnitionem summi, veri et aeterni Dei, et Domini nostri Jesu Christi quotidie revocabat. Quid plura?

Lucam militatur S. Paulinus:

Tantam

A Tantam ei gratiam Dominus contulit, ut per prædicationem ejus multitudo maxima virorum et mulierum Lucani populi dæmonum squaloribus irretita, Jesu Christo Domino crederet, atque in nomine Domini baptismum salutis perciperet. In ipsa etiam civitate cum beatis presbyteris Severo et Antonio [quos quidem ipse beatus Episcopus sacerdotes consecraverat,] e septem ecclesias Domino dedicavit, et in eisdem presbyteros et clericos, ne grex fidelium noviter ad Christum conversus, cœlestis verbi pane fatiscerent, sanctissime ordinavit.

LECTIO IV.
ubi laboribus
Apostolicis
intentus,

B 6 Quod audiens Nero crudelissimus Imperator, misit apparitores ad Lucensem civitatem, ut invenirent B. Paulinum Episcopum. Qui cum venissent ad prædictam civitatem, invenerunt beatissimum Paulinum Episcopum cum commilitonibus suis, scilicet B. Severo presbytero, et Luca diacono atque Theobaldo milite, et multis aliis in Christo credentibus, in hymnis et laudibus insistentes in quadam cella Christianorum, quam idem sanctus Episcopus ad honorem sanctæ et individuae Trinitatis, et sanctæ et vivificæ crucis, atque ad honorem intemeratæ Virginis Mariæ, Genitricis Dei et Domini nostri Jesu Christi, et S. Stephani protomartyris dedicavit. Qui dum tenti fuissent, et ducerentur ante conspectum impiissimi Cæsaris, dixit B. Paulinus Episcopus: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, qui me dignatus es cum sanctis tuis martyribus annumerare. Et ait ad suos: Fratres et commilitones mei, jam vitæ æternæ participes, viriliter estote, et minas et impiorum terrores, qui ad tempus sunt, nolite expavescere; sed magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus, invicem; inquiramus Dominum, et ex omnibus hujus mundi tribulationibus eripiet nos.

LECTIO V.
deinde ad
Cæsarem Ne-
ronem du-
ctus, et ab eo
inreptus
frustra;

C 7 Qui cum ducti fuissent ante conspectum Neronis Cæsaris, ait ad eos: Quæ est ista insania et stultitia vestra, ut colatis hominem mortuum et crucifixum? Ut invictissimorum deorum culturam evacuetis, quibus Respublica nostra quotidie augmentatur, et crescit? Respondit sanctus Paulinus: Non est insania, sed sana doctrina idolis manufactis, surdis et mutis sine sensu et visu, qui nec se nec alios adjuvare possunt, abrenuntiare, et unum Deum vivum et verum, cœli et terræ factorem adorare: qui de cœlis ad terram in uterum Virginis misericorditer descendens, ex ea verus homo natus, pro nobis flagellari, crucifigi, ac mori dignatus est, ut sua morte nos ad vitam æternam et gloriam, quæ finem non habet, perduceret.

idolis sacrificare recusat,

8 Iratus autem crudelissimus Imperator, ait: Noli mihi jam plures ambages inferre; sed cito sacrificia magnæ Deæ Dianæ, ut illi, qui pro te tuo Christo crediderunt, grata offerant diis libamina. Cui sanctus Paulinus respondit: Ego non sacrificio dæmoni, qui te et snos cultores habet perdere in æternum interitum; sed sacrificio me ipsum hostiam immaculatam Domino Deo meo, Jesu Christo, cui servit in spiritu anima mea, qui vitam æternam in se credentibus præstat, et gloriam sempiternam.

LECTIO VI.
ideo fustibus
cæditur cum
sociis;

9 Tunc crudelissimus Imperator jussit eos tamdiu fustibus et verberibus affici, quamdiu idolis consentirent, aut spiritum exhalarent. Qui cum diu crudelissime cæderentur, defluebat sanguis eorum in terram. Et aspicientes in cœlum beati martyres Christi, Paulinus Episcopus, et Severus presbyter cum Luca diacono et Theobaldo milite, dixerunt: Domine Deus omnipo-

tens, pater Domini nostri Jesu Christi, qui nos ad agnitionem tui nominis venire fecisti, benedicimus te, Domine: quia dignos nos fecisti gloria tua, ut accipiamus partem cum sanctis tuis Martyribus in salvatore Christo in resurrectionem et vitam æternam [et] animæ et corporis incorruptionem. Tu enim est verus Dominus; ideoque laudamus te per Dominum nostrum, Jesum Christum, dilectum filium tuum; qui vivit et regnat in secula seculorum.

ANNOTATA.

a Edita a Florentinio in opere posthumo legunt: Postquam misericors.

b Tactus est hic fluvius nm. i Commentarii prævii.

c Quid sentiamus de hac cœli structura, habes in Commentario prævio.

d Uncis inclusa non legit Florentinius in codice Cathedralis ecclesiæ S. Martini, quæ puto huc intrusa ab interpolatore, non satis gnaro, quam male mereretur de hisce Actis, assuendo ea, quæ de primis Episcopis Galliarum, adde etiam Italiæ, a S. Petro ordinatis, circumferuntur. Consule quæ dicta sunt die 30 Junii de missione S. Martialis, et primis Galliarum Apostolis. De sanctis aliis, hic enumeratis statui poterit, quando de illis ex professo tractabitur. Joannes Villanus in Chronicis Florentinis lib. 1, cap. 49, refert a civitate Lucensi primo præ aliis Tusciæ civitatibus acceptum fuisse S. Frigidianum, alias Frigidianum Episcopum; at qua veri specie? Apud Ughellum ponitur ordine nonns, et mortuus anno 578.

e Habentur, quæ uncis inclusa sunt, in editis apud Florentinium; qui notavit ea desiderari in codice Pauliniano, sed adjecta esse in margine eodem fere characterc.

E

CAPUT II.

Bestiæ, ad quas damnatur Sanctus, mansuefactæ; mors ab Angelo prædicta, et constanter obita.

F

Tunc impiissimus Cæsar jussit beatos Martyres in ima carceris retrudi, nec cibi aliquid, vel potus ipsis exhiberi, nisi prius idolis consentirent. Beati ergo Martyres Christi in hymnis et orationibus persistentes, gaudentes et exultantes psallebant Domino et dicebant [ad invicem.] Propter hoc dilatatum est cor meum et exultavit lingua mea; insuper et caro mea requiescet in spe. Quia non derelinquet Dominus animas nostras in inferno, nec dabit sanctos suos videre corruptionem.

Gaudet pati
propter
Christum.

11 Post tertium autem diem sedens Imperator pro tribunali, jussit beatos Martyres Christi ante suum conspectum adstare, et dixit ad eos: Quid cogitastis circa salutem vestram? Respondit beatus Paulinus Episcopus, dicens: Salus nostra Christus est, qui nos de tenebris ad lucem, de morte revocavit ad vitam; quem tota mentis intentione diligimus, venerari et confiteri quotidie non cessamus. Audiens hæc crudelissimus Imperator, nimio furore repletus, dixit: Per salutem deorum, nisi statim magnæ deæ Dianæ sacrificaveritis, crudelissimis bestiis vos ad devorandum tradam.

LECTIO VII.
Damnatur
ad bestias,

EX MSS.

Cui sanctus Paulinus respondit : Stultissime rerum, cur credis nos a cultura veri Dei et salvatoris nostri Jesu Christi posse revocare? Jam noli inferre minas, quas non timemus; sed, quaecumque vis, exerce tormenta: nam corpus nostrum paratum est ad omne supplicium. Tunc jussit Imperator immanissimos ursos et pardos, valde fame cruciatos, mitti in sanctos Dei.

quæ deposita
feritate mi-
tescunt.

LECTIO VIII.

B

12 Quos cum vidissent sancti Martyres Christi, omni ferocitate et crudelitate repletos, facto signo Crucis, aspicientes in cœlum, dixerunt: Ne tradas bestiis, Domine, animas confitentes tibi, et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. Et statim prædictæ bestię, omni ferocitate deposita, et factæ mansuetæ, sicut agni, venerunt, et posuerunt se ad pedes Sanctorum, lingentes manus et plantas eorum. Tunc immanissimus Cæsar nimio furore repletus, ait ad Sanctos: Quæ sunt ista maleficia, ut tam crudelissimæ bestię, nescio quibus vestris carminibus conversæ sint in agnos? Cui B. Paulinus respondit: Ista, quæ tu vides, non sunt maleficia, sed sunt beneficia Dei omnipotentis, cui si recte credideris, et pœnitentiam de sanguine Sanctorum, quem effudisti, pure ipsi obtuleris, vitam adhuc poteris consequi sempiternam. Nam venti et mare obediunt ei. Bestię, ut vides, invocato Christi nomine, mansuefactæ sunt. Quanto magis, Imperator, decet [te] creatorem tuum cognoscere, et illum solum adorare.

Dum ad
mortem es-
sent damna-
ti, oranti S.
Paulino

13 Quod audiens Imperator, nimio dolore permotus, statim prosiliit e solio suo, mittens eos ad Anolinum Comitem, dicens: Istos maleficos et deorum nostrorum inimicos sine audientia facias diversis cruciatibus interire. Postquam Comes accepit imperiale præceptum, jubet eos in ferali carcere retrudi, donec excogitaret, quali pœna eos afficeret. Eadem nocte beatus Paulinus Episcopus dedit orationem Domino, dicens: Domine Deus omnipotens, qui dispersa congregas, et congregata conservas, auge fidem in te credentium, ut Lucanus populus, qui per me tuo sancto nomini credidit, augeatur, et crescat, et Ecclesiæ, quas ad tuam laudem et gloriam dedicavi, stabili robore et firmitate consistant; per te, Jesu Christe, Salvator mundi, qui cum patre et Spiritu sancto es coæternus, et vivis et regnas in secula seculorum. Amen a.

C

a

LECTIO IX.
apparet an-
gelus, et præ-
nuntiat ipsi
mortem.

14 Cumque hanc orationem complisset, apparuit ei angelus Domini, in ipso carcere, nimio splendore coruscans, et ait: Pauline, dilecte Dei, exaudita est oratio tua. Cras [enim] per martyrii palmam Regi nostro immortalis animam reddes. Corpus vero tuum in civitate Lucana in ecclesia sanctæ Trinitatis b, quam tuis manibus consecrasti, erit sepultum. Per te nimirum populus Lucanæ civitatis augebitur c, et te ibi existente Patrono, civitas illa manibus hostilibus nullo tempore destruetur. Et statim discessit Angelus ab eo. Tunc beatissimus Paulinus Episcopus egit gratias omnipotenti Domino, dicens: Gratias ago tibi Domine misericors, Jesu Christe, qui me per Angelum tuum visitare dignatus es, et exaudire, et certum reddere gloriæ tuæ.

b

c

Sistuntur
sancti Marty-
res Comiti
Anolino

15 Mane autem facto jussit iniquissimus Comes Anolinus beatos Martyres Christi ante suum conspectum adduci; et sedens pro tribunali dixit ad eos: Sacrificate diis immortalibus, ne male pereatis. Responderunt sancti Martyres Christi, dicentes: Non sunt dii, sed dæmones, qui te et principem tuum habent perdere in æternum interitum. Tunc Comes, hæc audiens nimio furore

repletus, jussit eos sine cessatione fustibus cædi. Sancti vero martyres Christi dixerunt ad Comitem: Miserrime, et sine sensu, et seductor animarum, quoniam credis nos per tormenta tua recedere a Dei nostri cultura! Habemus enim Jesum Christum Filium Dei, qui præstat nobis virtutem.

16 Tunc iniquissimus Comes fecit ei in triplum augere tormenta. Tunc beatissimus martyr Christi Paulinus Episcopus dedit orationem in ipsis tormentis [Christo] Domino dicens: Domine Deus omnipotens, creator omnium rerum visibilium et invisibilium, qui me ad cognitionem tuæ veritatis venire fecisti; deprecor te, pater sancte, suscipe spiritum meum modo; quia tempus est, ut jubeas me istud seculum derelinquere, et ad tuam misericordiam pervenire. Hæc cum diceret beatissimus Christi martyr Paulinus Episcopus simul cum beato Severo presbytero, reddiderunt spiritum Deo creatori suo. Videns hoc iniquissimus Comes Anolinus, dolore permotus, eadem hora jussit ibidem beatum martyrem Christi Theobaldum militem cum aliis multis capitalem subire sententiam et corpora eorum inhumata relinqui.

cujus jussu
cruciantur
et necantur.

E

17 Postmodum vero idem Anolinus missus Mediolanum gloriosos Christi martyres Nazarium et Celsum atque Gervasium et Protasium multis cruciatibus affectos decollari præcepit d. Locus autem, ubi decollati sunt gloriosi martyres Christi Lucas Diaconus et Theobaldus miles atque alii multi non multum distat a loco, qui vocatur latus Historiæ leonum e. Hoc audiens gloriosus Christi Confessor et presbyter senex Antonius, [qui tunc in montibus, qui sunt inter Lucam et Pisas, vitam agebat solitariam f] venit noctu cum beato Valerio et Victore, Luciano et multis aliis Christianis, et rapuerunt pretiosa corpora Sanctorum, et cum hymnis et laudibus sepelierunt ea noctu.

Mortem ubi
subierint SS.
Lucas Diaconus
et Theobaldus miles.
d

e

f

18 Corpora vero Sanctorum martyrum Paulini et Severi atque Theobaldi secrete mirifice sepulta sunt in sarcophagis mundis et novis in civitate Lucana in Ecclesia sanctæ Trinitatis a meridie in parte orientis. Alia vero sepulta sunt non multum longe ab eo loco, in quo decollati sunt. Sed non post multum temporis ad Ecclesiam sanctæ Trinitatis translata sunt, et ibidem mirifice sunt collocata. Martyrizati sunt gloriosissimi martyres Christi ad pedem montis Pisani ab Anolino Comite sub Imperatore Nerone, quarto Idus Julii. Translatio vero Sanctorum est die Kalendarum Aprilis. Regnante Domino nostro Jesu Christo, [cui est honor, et gloria, virtus et imperium in secula seculorum. Amen g.]

Locus sepul-
turæ.

F

g

ANNOTATA.

a In ecclesiæ S. Paulini codice rubris characteribus, teste Florentinio in notis hic interpolatur continuanda lectio, insertis his verbis: Oratio beati Paulini Episcopi; deinde interjecta, ut addit, magna littera D variis coloribus picta, sequentis initium orationis: Domine Deus omnipotens, etc.

b Codex Cathedralis habet: Corpus vero tuum in ecclesia sanctæ Trinitatis.

c In codice Cathedrali est: Populus illius civitatis augebitur.

d De Nazario et Celso agetur die 28 hujus; de Gervasio et Protasio actum 19 Junii, ubi in Commentario prævio § 5, num. 43 Anolino, verosimiliter hic personato, larva detrahitur.

e Codex

A

e *Codex Cathedralis non recte legit* : Latus Ystoria Leonum ; *rectius Pauliniamus* : Lacus Ystoriæ Leonum.

f *Codex Cathedralis* : Senex Antonius venit noctu cum beato Valerio. *In codicis Pauliniani margine, teste sapius laudato Florentinio, parum dissimili caractere post verba senex Antonius adduntur uncis inclusa.*

g *Ita habet codex ecclesiæ S. Paulini ; clausula uncis inclusa abest a codice Canoniconum ecclesiæ Cathedralis.*

MIRACULA

Ex Ms. D. Francisci Mariæ Florentinii, collato cum editis apud eundem in opere posthumo, inscripto Hetruscæ pietatis Origines.

B

Magna multitudo ope S. Paulini sanata.

De Auctore, qui hæc miracula scripsit, præfati sumus nonnulla in Commentario prævio, sicut etiam de tempore, quo scripta sunt. Superest igitur ut, quæ huc dilata sunt, subjiciamus : Si de miraculis suis (*id est S. Paulini*) dicere volumus, unum de mille minime scribere poterimus ; sed aliqua dicemus ad confirmandam ipsius gloriosam inventionem, in die processionis suæ, sicut ipsi retulerunt nobis, in virtute Dei plus quam LX* infirmi sanati sunt de diversis infirmitatibus : erant enim positi ad balchiones a, et statim cum videbant gloriosum corpus cum processione, sanabantur. Inter quos fuit quædam domina Maria, quæ habebat filium paralyticum per tres annos. Posuit eum ad balchionem ; et statim puer ipse sanatus surrexit. Quædam alia, revertente processione (erat enim cæca per tres annos) lavavit se de aqua, ubi erat missum brachium S. Paulini, et statim vidit. O quanti cæci, o quanti paralytici sanati sunt ! Dicendo veritatem, in virtute Dei, in anno illo plus quam quingenta corpora sanata sunt de omnibus infirmitatibus. Accipientes de marmore, ubi jacuit corpus B. Paulini, statim sanabantur.

* alias IX.

a

* alius per se

C

Duo captivi liberati.

2 Item duo fratres erant in Lombardia in uno carcere positi, et capti recommendaverunt se B. Paulino cum lacrymis et devotione. Nocte veniente, invenerunt carcerem apertum et exierunt. Item quidam alius de Garfagnana veniebat de Lombardia : fuit enim captus a vespillonibus ; ligaverunt manus et pedes ejus, et quærebant ab eo pecuniam. Ille vero recommedavit se B. Paulino cum devotione magna. Erant illi sex, qui custodiebant eum. Sicut placuit Deo, omnes obdormierunt. Et venit quidam juvenis, et absolvit eum a vinculis, et liberatus est.

Crus inflatum ;

3 Item quidam de plebe S. Stephani habebat crus suum fortiter inflatum. Medicus percussit eum cum ferro ; in percussione illa vovit se B. Paulino, et promisit implere omnes lampades ecclesiæ suæ de oleo suo. Medicus post percussionem fasciavit eum. Alia vero die voluit eum iterum curare, invenit eum sanum et nullum signum incisionis habentem, ubi incisus erat.

mulier laborans oculis ;

4 Quædam domina habebat maximam infirmitatem per multos dies in oculis suis. Venit cum devotione magna ad ecclesiam S. Paulini, et la-

vavit oculos cum aqua, ubi fuit missum brachium S. Paulini ; et statim sanata est. Benedictus Deus !

EX MS.

5 Fuit quidam homo, qui vocabatur Jacobus, de loco, qui dicitur Allemura. Contempta festivitate B. Paulini, in die S. Paulini junxit boves suos, et ibat ad laborandum. Dum iret per viam bonam et planam, unus illorum boum extorsit pedem suum dexterum, et quasi fracto, suspendit bos pedem a terra, et nullo modo valebat eum ponere in terra. Ille rusticus, ut vidit, vociferando plorabat et dicebat : O Deus ! et quare * et quomodo amisit bos * pedem suum ? Nescio quomodo. O Deus ! mortuus sum : quia nempe nihil aliud quasi habebat. Et cucurrerunt omnes de domo sua ad plangendum cum eo, et sic plangendo in illa via apparuerunt duo religiosi cum vestimentis albis. Unus de istis dixit ei : Frater, quare sic ploras ? Et ille respondit : Non videtis, quoniam ego amisi pedem bovis mei ? Et nescio quomodo. Et ille religiosus respondit : Noli flere. Dominus sanabit eum. Consulimus tibi, quod tu numquam habeas in contemptum festum gloriosum B. Paulini, patris tui ; sed honora eum toto tempore vitæ tuæ. Et signavit eum ; et statim sanatus est. Et disparuerunt, et amplius non viderunt eos.

pes bovis fractus curatur.

* alias et quando amisit.
* alias bos meus.

E

6 Quædam Domina de contrata b S. Alexandri, cujus nomen dicitur Genovese, sub fide sanctæ christianitatis dixit Priori S. Alexandri, et mihi c presbytero Pagano S. Paulini : In illis diebus, quando fuit inventum corpus B. Paulini, ego habebam filium unicum, qui carissimus erat mihi. Accidit, ut infirmaretur, et gravaretur ad mortem de pessima infirmitate. Custodivi eum plus quam per unum mensem. Quadam vero nocte ego tristis et timida expectabam, ut expiraret. Et ego subito inspirata a Deo ; post matutinum in aurora diei, ita fuit mihi dictum in spiritu : Accipe filium tuum, et porta illum ad corpus illud gloriosum B. Paulini ; Dominus reddet eum tibi. Et statim accepi eum nudum, et posui illum in gremio meo : eram enim ego sine sensu ; et sine chlamide portabam eum ad ecclesiam B. Paulini. Cum ego fui in curia B. Alexandri, ego vidi eum finitum, spiratum et mortuum. Et steti aliquantulum ibi ; et vere inveni eum mortuum et spiratum. Et dicebam infra me : Quid faciam ? Et quasi sine sensu accepi eum ; et subito spiratum portavi eum apud ecclesiam S. Paulini.

b
Filius unicus, primo æger, deinde mortuus,
c

F

7 Sacerdos non erat in ecclesia in illa hora. Erat in ecclesia unus puer ; et ego dixi ei : Ubi est corpus B. Paulini ? Et ille indicavit mihi ; et ego accepi filium meum nudum et mortuum. Et posui eum super illam pilam, ubi erat corpus B. Paulini ; et dimisi eum, et projeci me cum capillis extensis in terram prostratam ; et amarissime flebam. Percutiebam pectus meum et dicebam : O Deus ! tu bene potes reddere filium meum, si tu vis, propter amorem istius gloriosi Martyris. Numquam me hinc elevabo ; hic moriar, nisi eum mihi reddideris. Sic dicendo et flendo, stabam, et non recedebam, nec filium meum tangebam. Dum sic starem, ego accepi eum, et posui in gremio meo. Et iterum erat mortuus.

matri ad corpus S. Paulini pro ejusdem filii sospitate oranti

* alias in terra prostrata.

8 Ego autem amarissime flebam et posui me juxta altare ad sedendum, cum filio in gremio meo, et plorando dicebam : Numquam hinc me elevabo ; hic moriar, nisi reddideris mihi filium meum, o gloriose Martyr. Et sic stando et plorando, vidi faciem suam, quæ pallida erat, et rubeam venientem. Ego fortis * exclamavi : O

vivus redditur.

* alias fortiter.

B.

EX MSS.

B. Pauline, redde mihi filium meum. Ipse statim aperuit oculos et revixit. Ego autem misi mamillam in os ejus, et accepit; et glorificavi Deum et Martyrem gloriosum, qui talem fecit mihi gratiam: ipsa enim die ivit per contradam, erat enim sexta feria, ac si nullum malum habuisset. Et omnia ista pluries interrogata, sub fide S. Trinitatis affirmavit.

Alius, voto
facto,

9 Quædam nobilis Domini Philippa, de contrada S. Paulini, cum magna devotione ad prædictam ecclesiam venit, et presbyterum Paganum, ipsius ecclesiæ rectorem vocavit, et dixit ei: Promitto Deo atque beato Patrono nostro Paulino, et votum in manibus vestris facio; quod si Dominus meritis S. Paulini filium meum Lazarium, qui Senis tenetur in vinculis, reddiderit, quod ego toto tempore vitæ meæ festum faciam omni anno. Primo ejus festi vigiliam jejunabo; secundo diem festum celebrabo; ac quatuor sacerdotibus, eos solemniter reficiendo in ipsa festivitate beati Patris nostri Paulini; et similiter ardere faciam unam lampadem ante gloriosum suum sepulcrum: et sic cum lacrymis voto facto recessit. Ille autem, qui devotiones cordium nescit, desiderium suum adimplevit, et antequam

* cum.

B

festum B. Paulini veniret, miraculose dictum Lazarium ejus filium de carcere liberavit.

D

10 Cum enim in carcere esset cum multis, ipse solus per exportellum d' exivit; custodes carcerem custodientes, nullus eum vidit, nec impedimentum præstavit. Et cum lætitia reversus ad civitatem Lucanam, in ecclesia B. Paulini gratias multas cum dicta sua matre, et multis aliis suis parentibus Deo et B. Paulino reddidit. Et dicta Domina votum suum adimplevit ad laudem et gloriam Domini Jesu Christi, qui vivit et regnat in secula.

e carcere li-
beratur.
d

ANNOTATA.

a Balchiones, balcones sunt cædræ prominentes; Italis balconi, Gallis balcons.

b Contrata, quasi contrerrata, terræ tractus, vicus.

c Pandi hic horum miraculorum scriptorem notavimus prævie num. 50.

d An per hanc vocem intelligas portellam seu parvam portam exteriorcm; an foramen majus in modum fenestræ, per quod fortasse exportabantur ea, quæ captivorum usui inserviebant?

E

DE S. HÆMORRHOISSA EVANGELICA

NOMINE, UT VOLUNT, VERONICA.

J. P.

CÆSAREÆ PHILIPPI IN PHŒNICIA.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

C

§ I. Cæsareæ Philippi notitia; Sanctæ cultus ac nomen; elogium; confusio; statua Christo erecta.

SECULO I.

Cæsarea
Philippi, ad
Jordanis fontes
sita,

Cæsarea Philippi, Photio Codice 271, col. mihi 1508, urbs Palæstinæ, videlicet in finibus ejus versus regionem Chalcidis ad ortum Jordanis, et radices montis Libani; Sozomeno libro 5, cap. 21, urbs Phœnices, quam Paneadem nominant, nomen olim habuit Dan ab iis, qui erant ex ista tribu, quæ prius Lais dicebatur: sic quoque legitur Judicum cap. 18, v. 29. Hoc etiam observat Philostorgius Historiæ Ecclesiasticæ lib. 7: Paneas: inquit, antiquitus Dan vocabatur, appellationem a filio Jacobi Dan, phylarcho eorum, qui eam tunc incolebant, nacta. Dicta etiam fuit Pancas; sive antiquum nomen, cum gentiles simulacrum Panis, ut idem auctor censet, in ea posuissent, in Paneadis nomen transierit; sive quia jacet ad pedes Panii montis, ut loquitur Eusebius libro 7, cap. 17; sive, ut est apud Josephum libro 1, de Bello Jud. cap. 16, pag. 746, propter Jordanis fontem, qui locus vocatur Phanium. S.

Hieronymus de locis Hebraicis col. 1418 impressionis Pariensis anni 1609, distinguit Dan a Paneade his verbis: Dan viculus est in quarto a Paneade milliario euntibus Tyrum; qui usque hodie sic vocatur, terminus Judææ provinciæ contra septemtrionem. Qua vero occasione inditum ei fuerit Cæsareæ Philippi nomen, discimus ex Josepho lib. 18 Antiquit. cap. 3, pagina 618: Philippus quoque Tetrarcha Paneada, sitam ad Jordanis fontes, instruxit ædificiis, indito Cæsareæ nomine; factum innectit Labbeus anno 25 Æræ Christianæ. Eodem pariter Cæsareæ Philippi nomine nuncupatur a Philostorgio loco citato: sed corrigitur a Gothofredo in Dissertationibus pag. 282, quod novum hoc nomen ab Herode Magno ei inditum referat, ut videsis in Supplementis Philostorgianis, qui non hanc, sed Cæsaream Palæstinæ ædificavit.

2 Nomen illud non semper retinuit, sed, auctore Josepho libro 20, cap. 8, pag. 698, hoc tempore Agrippa junior Rex, Agrippæ I filius, prolatis pomœriis Cæsareæ, quæ Philippi dicitur, mutato nomine in Neronis, tum regnantis honorem, vocavit eam Neroniada. Notat Tillemontius tomo 7, pag. 363, credi haud multo post e Romanis reductam esse in coloniam, idque deduci a variis nummis Latinis; citatque Spanhemium lib. 9, pag. 913, 914 et 895; in quibus appelletur Cæsarea sub Panio, aut Cæsarea Paneas. Eusebius autem ubi supra, dicit, Phœnices Paneada nominare eam per-

aliis atque
aliis nomini-
bus appella-
ta.

rexisse,

A

rexisse. In Geographia sacra Caroli a S. Paulo pag. 304, sub alio nomine comparet: Paneas, inquit, Ptolomæo, Cæsarea Paniae, vulgo Belinas, Guilielmo Tyrio et Postello testibus; quam cognitionem hodieque perseverare, ex iisdem, quos citat, atque ex Brocardo refert Baudrand. Non procul hinc Apostolorum Princeps protulit illustrem illam confessionem divinitatis Jesu Christi, qui cam clavum, et primatus Ecclesiae prærogativa remuneratus est. Locum hunc cum Cæsarea Palæstinæ, quæ et Turris Stratonis olim dicta, imperite confusum fuisse in Actis S. Procopii Ducis ac Martyris, monimus in Commentario ejus prævio tomo 2 Julii, § 2, pag. 554, num. 18: hæc enim altero tanto spatio vicinior est Hierosolymæ, quam illa; jacetque ad mare Syriacum, bidui circiter aut etiam minus a sancta eadem Urbe remota. De qua re videsis Tillemontium Tomo 1 in notis, pag. 569. Observa denique medio seculo quinto sedem episcopalem Cæsareæ Philippi fuisse, uti liquet ex Concilio Chalcedonensi apud Labbeum tomo 4, col 588, ubi subscribitur Olympius episcopus Paneadis.

Cultus Sanctæ apud Græcos cum elogio.

B

3 S. Hæmorrhissam non scio alicubi notari in Fastis Latinis hoc die; quo apud Græcos signatur in Supplemento ex Synaxario Sirmondi, et Ms. Chiffletii eum nomine proprio, prout sequitur: Μνήμη τῆς ἁγίας Βερονίκης τῆς αἰμορρόου, τῆς ἰαθείσης παρὰ τοῦ Χριστοῦ. Id est: Memoria S. Veronices profluvio sanguinis laborantis, quæ a Christo sanata est. Subjunguntur sequentes duo versiculi:

Ὅλον νοητῶς δράττεται σοῦ νῦν, Λόγε,
Ἡ κρασπέδου σοι μόνου δραξαμένη,
Te nuncprehendit, Christe, totum spiritu;
Quæ prenderat tibi fimbriam solam prius.

Elogium ibidem sic sonat: Ἀντὶ ὧρμητο ἐκ πόλεως Πανήδος. Ἦτις παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἰαθεῖσα, τὸν τοῦτου ἀνδριάντα καλῶς τεχνουργήσασα, ἔστηκε πρὸ τοῦ ταύτης οἴκου, ὑπὸ πάντων προσκυνεῖσθαι. Καλῶς δὲ καὶ θεοφιλῶς πολιτευσάμενη, τὸ ἐπίλειπον τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἐν εἰρήνῃ πρὸς Κύριον ἀνεπαύσατο. Hæc e civitate Paneadis oriunda fuit. Quæ postquam a Christo sanata esset, statuam ipsius belle et affabre fieri curatam, ante domum suam posuit, ab omnibus adorandam. Reliquo autem vitæ tempore bene ac religiose traducto, in pace apud Dominum requievit. Sanctam cum nomine Βερονίκη hoc die etiam habet Menæum Chiffletii; quod nomen et Tillemontius tom. 1, pag. 20 memorat, ubi cum modica mutatione præterea scribitur Berenice.

C

Confusio ejusdem non una expenditur,

4 Observat idem Auctor, nescire se, unde Marcarius Magnesius auctor seculi tertii, aut quarti acceperit, quod dicit: nempe eam fuisse Principem Edessanam; neququam hanc esse ideam, quam de illa nobis dat Evangelista. Unde ille hoc asserat, sicut non divinamus, ita asserenti auctori tam antiquo non contradicimus; nec satis perspicimus qua ex parte ipsi contradicat idea Evangelistæ, non magis quam Baronio ad annum 31, num. 74, indigenti eam mulierem nobilissimam fuisse æque ac ditissimam; tacite quasi insinuante Evangelista magna fuisse in re, quando dicit: annis duodecim afflictam, et multa perpassam a compluribus medicis, erogavisse omnia sua. Adde erectam ab ea statuam, de qua mox. Plura de dicto Magnesio Tillemontius tomo 4, a pag. 307; ubi pag. 308 ex ipso refert, celebrem ad ea usque tempora in Mesopotamia Veronicæ seu Berenices memoriam fuisse. Fallarne, si conjiciam inde illud nomen in Græcos fastos transfusum esse? Nisi malis eidem nomini præluxisse pseudo-Evangelium Nicodemi, quod Hæ-

morrhissam hanc, teste nostro Cornelio a Lapide in cap. 5 Marci Evangelistæ, vocat Veronicam, occur-su et velo, ut volunt, Christo ad montem Calvariae tendente, notissimam: de qua die 14 Februarii; item xxv Martii inter Prætermisos, et in Responsionibus Papebrochii parte 1, pag. 19: ubi addubitare se significat auctor de matronæ Veronicæ istius existentia. Morbus, quo laborabat Sancta, Hæmorrhissæ ei nomen indidit, derivata radice a Græco αἷμα, sanguis, et ῥέω, fluo; quasi dicas sanguifluam. Ceterum non putamus cum a Lapide verosimile esse, eam fuisse Martham, sororem Magdalenzæ, vel alterius Mariæ; de qua controversia suo loco. S. Ambrosius tomo 2 Operum, libro de Salomone, cap. 5 tradit, Christum largum sanguinis fluxum sicasse in Martha; non ideo tamen minus ab Hæmorrhissa nostra distingui debet, quæ est Syro-Phœnissa, et Cæsarea Philippi oriunda, ut supra ex tabulis Græcorum retulimus, atque ex Eusebio mox referemus; et Baronius recte observavit anno 31, num. 74, aliam notam characteristicam indigens: Quamobrem cum non liceret ullo pacto Judæis simulacrum cujusvis quavis occasione formare, dici non potest, eam fuisse Judæam feminam, Martham, Mariæ et Lazari sororem. Ad hæc, Martha Bethaniæ habitabat juxta Jerusalem, non Cæsareæ in Phœnicia.

D

5 Huc faciunt, quæ ex nostro Salmerone tomo 10 Commentariorum in Historiam Evangelicam tractatu 33 de Nicomede in Evangelio suo Hæmorrhissam vocatam fuisse Veronicam, relata sunt tomo 1 Februarii pag. 454 occasione S. Veronicæ matronæ Hierosolymitanæ; ubi additur ex laudato Salmerone, sibi hactenus compertum non esse, an eadem hæc fuerit, quæ hoc officium oblatis veli Christo præstiterit. Eadem, ut dicta pag. 454 habes, asseritur in Vita Ms. S. Amatoris, in Ms. Florario, et in Chronicis sub nomine Juliani Petri, et Jacobi Philippi Bergomensis, qui citantur ibidem variis locis per decursum Commentarii Historici; ubi quoque exponitur ex eadem causa credi eandem, quæ a mulieribus potissimum invocatur in propriis huic sexui morbis, licet per syncopen appelletur S. Venica sen Venisa; quæ prope Rothomagum pro quocumque fluxu sanguinis colitur. In quod argumentum plura istic reperies; cum monito, eam cum Veronica matrona Hierosolymitana, ne confundas, aut cum S. Venisa, si hæc ab illa diversa sit, ut arbitrantur nonnulli, contra quos in re dubia nihil etiam hic statuitur. Æque incertum est, quid causæ fuerit, quod Veronicam Hierosolymitanam cum Hæmorrhissa nostra confuderint. Potuit forte illa a fluxu sanguinis similive morbo divina ope sanata fuisse, et ob similitudinem morbi et curationis ejus, confusionis cum Evangelica occasionem præbuisse; siquidem nunquam extiterit in rerum natura Veronica illa matrona Hierosolymitana; de qua controversia, a Papebrochio post alios mota, nihil decidimus, non invidentes, ut cum ipso loquamur loco supra citato sanctæ mulieri cultum suum sed gratissimum habituri, si Sedes Apostolica, ad eximendam omnibus qualemcumque dubitationem, nomen ejus Martyrologio Romano restitui curet, sanctitatemque illius suprema definiat auctoritate.

E

et explicatur.

F

6 Jam vero non erit alienum a præsentis instituto audire Ensebinum, de statua Servatoris supradicta sic memorantem libro 7, cap. 18 Ecclesiasticæ Historiæ, ex versione ac recensione Henrici Valesii. Sed quandoquidem hujus urbis mentionem fecimus (de Paneade seu Cæsarea Philippi loquitur) non incongruum fuerit rem quamdam memoria in

Historia statuae ab Hæmorrhissa erectæ ex Eusebio;

primis

EX MSS.

primis dignam posteris tradere. Etenim mulierem illam, sanguinis profluvio laborantem, quam ex sacris Euangelis discimus a Servatore nostro curatam fuisse, ex hac civitate originem traxisse ferunt; domumque ejus ibidem conspici, et collati in eam a Servatore nostro beneficii illustria extare monumenta. Quippe juxta januam domus illius, ænea mulieris effigies stare dicitur columnæ lapideæ imposita, genibus flexis, protensisque manibus instar supplicantis. Ex adverso autem effigies viri ex eodem metallo conflata, stantis, ac diploide decenter induti, manumque mulieri porrigentis. Ad cujus pedes in ipsa basi ignota quædam nasci dicitur planta, quæ ad fimbriam usque æneæ diploidis assurgens depellendis omnis generis morbis præsentissimum remedium est. Hanc statuam Jesu Christi speciem referre aiebant. Mansit porro ad nostra usque tempora; nosque adeo urbem illam ingressi, ipsam conspeximus. Nec vero mirandum est, gentiles a Servatore nostro beneficiis affectos hæc præstitisse; cum et Apostolorum Petri et Pauli, Christique ipsius pictas imagines, ad nostram usque memoriam servatas in tabulis viderimus. Quippe Prisci illi absque ullo discrimine cunctos de se bene meritos gentili quadam consuetudine tamquam servatores colere hujusmodi honoribus consueverunt. Ita ille, ac post eum Rufinus libro 7, cap. 14. Item Acta S. Artemii Martyris apud Surium xx Octobris, cap. 38. Rem gestam etiam recenset Philostorgius lib. 7, num. 3, de quo aliquoties recurret sermo, atque Cedrenus impressionis novæ Parisinæ Regiæ tomo 1, pag. 305. Porro historiæ hujus narrationem nimis graphice consonare iis, quæ recenset auctor prædictus Actorum S. Procopii in eodem tomo, pag. 564, quam ut hic ex ipso sua non descripserit, ibidem tomo citato observavimus pag. 554, num. 16.

B

cujus dejectione
in Juliani
apostatae statuam
punita:

C

quod confundere debet
antiquos ac
novos iconoclastas.

7 Quid vero de veneranda ista statua postea factum sit a Juliano, vel jam tum impiissimo secutorum Iconoclastarum prodromo, juvat audire ex Sozomeno libro 5, cap. 21, ubi sic loquitur: Ex iis porro, quæ regnante Juliano acciderunt, istud minime prætereundum est, quod et potentia Christi, et divinæ adversus Imperatorem iræ argumentum est maximum. Nam cum Imperator didicisset, Cæsareæ Philippi (urbs est Phœnices, quam Paneadem nominant) insignem esse statuam Christi, quam mulier sanguinis profluvio, quo jam dudum laborabat, liberata, ibi dedicavit, ea subversa, imaginem suam ejus loco posuit. Statim vero ignis summa vi e cœlo delapsus, pectus statuæ et vicinas pectori partes discidit; caputque una cum collo dejecit, et pronum humi infixit, quatenus pectoris pars dirupta erat. Atque ex eo tempore statua ad hunc usque diem ejusmodi specie perseverat, fuligine fulminis obsita. Christi vero statuam tunc quidem pagani trahentes per urbem confregerunt. Postea vero Christiani collectam in ecclesia reposuerunt ubi etiamnum servatur.

8 Ceterum ex basi, cui imposita erat hæc statua, commemorat post Eusebium exortam fuisse plantam ad omnes languores et morbos curandos potentissimam, cujus, ut addit, speciem nullus ex medicis aut empiricis noverat. Quibus omnibus, de admirabili virtute statuæ et imaginis Servatoris nostri expositis recte quadrat epiphonema, contra errores veterum ac recentiorum iconomachorum, quod habet a Lapide loco citato: Julianum imitantur nostri novantes, qui Sanctorum reliquias abjiciunt, mergunt et comburunt, cum suorum reliquias

servent et venerentur. Nam cor Zuingli combusti, inter cineres repertum, magno cultu servant ejus asseclæ Zuingliani, ait Capito in vita Zuinglii.

§ II. Alia ejus elogia; veritas statuæ ab Hæmorrhœissa erectæ stabilita.

Quod si de elogiis hujus sanctæ Mulieris quarri-
mus, tametsi nullus scriptorum de ea memi-
nisset, plus unum omnibus, debet nobis esse testimo-
nium vel unicum, inspirante Spiritu Sancto prolatum
ab Evangelista Marco cap. 5; ubi ad omnem retro
securæ posteritatis memoriam et annorum conse-
quentium imitationem, graphice et pathetice fidem
ipsius exhibet his verbis: Et Mulier, quæ erat in
profluvio sanguinis annis duodecim, et fuerat
multa perpessa a compluribus medicis, et eroga-
verat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed
magis, deterius habebat: cum audisset de Jesu,
venit in turba retro, et tetigit vestimentum ejus.
Dicebat enim, quia si vel vestimentum ejus teti-
gero, salva ero. Et confestim siccatus est fons
sanguinis ejus, et sensit corpore, quia sanata
esset a plaga. Et statim Jesus in semetipso cog-
noscens virtutem, quæ exierat de illo, conver-
sus ad turbam, aiebat: Quis tetigit vestimenta
mea? Et dicebant ei discipuli: Vides turbam
comprimentem te, et dicis: Quis me tetigit? Et
circumspiciebat videre eam, quæ hoc fecerat.
Mulier vero timens et tremens, sciens, quod fa-
ctum esset in se, venit et procidit ante eum, et
dixit ei omnem veritatem. Ille autem dixit ei:
Filia, fides tua te salvam fecit, vade in pace, et
esto sana a plaga tua. Res gesta etiam narratur
Matthæi cap. 9, et Lucæ cap. 8.

Elogium san-
ctæ hujus
mulieris ex
Evangelio.

E

10 Magna itaque Hæmorrhœissæ hujus concepta
de virtute Christi fiducia, nec minor ipsius fides,
fiduciæ fundamentum! Quia vero fides, ut docet
Tridentinum Sess. 6, cap. 8, est humanæ salutis
initium, fundamentum et radix omnis justifica-
tionis, sine qua impossibile est placere Deo, et ad
filiorum ejus consortium pervenire; ideo ad illam
fidem, quæ perfectissime in hac Sancta excelluit, et
super qua tamquam basi superstructa fuit ingens et
heroica illa fiducia de consequenda pristina sanitate,
quamvis jam tot annorum spatio frustrata, tentatis
omnibus humanis remediis; ideo, inquam, ad illam
tamquam ad primum principium, aliarum ipsius
virtutum exercitia referenda sunt; utpote ardentis-
simi amoris erga divinum suum hospitalem, gra-
tiarum actionis cum perpetua tanti beneficii memo-
ria, exacta mandatorum observatio, intima erga di-
vinum servitium affectio, etc., etc. Quibus virtutum
ornamentis instructa, vita msuam sancte transactam
sancto fine clausit.

Magna ejus
fides aliis
virtutibus
conjuncta.

F

11 Egregie sanctæ Mulieris, et erectæ ab illa
statuæ elogium contexit S. Asterius, qui vixit versus
annum cccc, fuitque Episcopus Amasæ in Ponto.
Ita loquitur de Hæmorrhœissa apud Photium eodem
Cod. 271: Ænea statua sanantem honoravit,
hoc donum beneficio non indignum putans; et
statua illa per multos annos duravit ad redar-
gutionem eorum, qui Euangelistis mendacium
adscribere audebant; et statua ad nostra usque
tempora servata fuisset, ut utrumque ostenderet
et Dei miraculum, et Mulieris gratum animum,
nisi Maximinus ille, qui ante Constantinum Ro-
manorum Imperator fuit, impius idolorum cultor,
et Christo in statua invidens, æneam statuam

Egregie eam
prædicat S.
Asterius.

sustu-

A sustulisset; etsi rei factæ memoriam auferre non potuit. Ecce igitur statua quidem non apparet, Euangelium vero miraculum illud ubique prædicat, et Hemorrhousa ab Oriente usque ad Occidentem celebratur. Et laboravit in vanum, qui materiam sensu comprehensibilem sustulit: statua enim erecta, et apparens tacebat inanime miraculi monumentum, sed fama opus cum verbo assumens, quotidie urbes et vicos percurrit, beneficium Domini deprædicans. *Ex elogiis inter se collatis oriuntur quædam difficultates, quas discutimus posthac; ut non supervacaneum fuerit plura verbatim hic transcripsisse.*

Gothofredus
statuæ veri-
tatem infir-
mare nitens

12 Statuæ hujus veritatem arrodit Jacobus Gothofredus in *Dissertationibus Philostorgianis* pag. 170; donec tandem ex leviuscula conjectura eam penitus evertat, propositis prius suis rationibus. At quænam illæ sunt? Eusebius, omnium antiquissimus, imaginis ipsius spectator, ex vulgi tantum ore seu traditione, at non et de narratione certus, habet ἔλεγον (id est, aiebant aut inquiebant.) Quomodo et Sozomenus, etsi credulus magis, et ex eo Nicephorus, miraculosam hanc historiam inter eas ponit, quæ solis indigenis per traditionem antiquam sunt cognitæ. Quasi vero ea tantum nitantur historica fide, quæ historici scribunt ex visu; quæ autem scribunt ex uuditu, et multo magis quæ scribunt ex traditione vulguri, a temporibus, quibus scribunt, non nimis remota, releganda sint ad apocrypha. Fateor equidem, non raro obstarè plurima, quo minus populi res traditiones admittantur. Quid vero hic obstat, edisserat nobis Gothofredus. In duobus libris, inquiet, ubi de Imaginibus agitur, quos fatetur ambulare sub nomine Caroli M., dubitatur de illa historia duobus locis per illa verba bis repetita: Si tamen factum esse credatur; sed futile hoc sophisma commiseratione potius quam responso dignum est. Quæro enim an possit prævalere auctor sæculi noni, seu nullius potius, quia incerti, sicut auctor incertus est ipsemet, adversus Eusebium, S. Asterium, Philostorgium, ac Sozomenum, ut omittam Cedrenum ac Nicephorum? At Eusebius hoc non vidit. Quid tum? Scribit, se audisse, famam ibi publicam et vulgarem traditionem increbuisse non obscure subinsinuans; quasi id proferens, quod erat in ore omni populo, et ex ore omnium loquens. Addit se ipsam statuam vidisse, de qua hæc memorabantur. Nonne hæc satis? Quid vis amplius?

sed frustra;

13 Stet itaque hæc statuæ veritas inconcussa: tum ex antiquissima traditione; tum ex Eusebio ineunte seculo quarto; ex S. Asterio, ineunte circiter quinto, apud Photium; ex Philostorgio et Sozomenu eodem circiter seculo medio, ut omittam Rufinum, aliosque plures, qui historiam istam Eusebii adnuerunt, aut qui sigillatim eam allegarunt. Meminerimus istius, quod narrationi hujus historiæ, de mirabilis hujus herbæ virtute, subnectit Sozomenus: Neque vero mirum mihi videtur, quod nova quædam et inusitata beneficia hominibus contigerint, postquam Deus in terras advenit: nam et alia plurima miracula per civitates et vicos edita, a solis, ut verisimile est, indigenis celebrantur, quæ earum rerum notitiam a majoribus suis traditam acceperunt. Idque verum esse illico ostendam; quæ describere supersedeo.

ut ostenditur
ex textu Eu-
sebi

14 At quoniam hujus historiæ, quatenus respicit hæc determinate loca, personas et adjuncta, præcipuum fundamentum petitur ex Eusebio, operæ pretium fuerit quosdam ex ipso periodos ad analysin reducere, interpretatione nostra magis stricte et pene ad verbum redditas; ut pateat verbum ἔλεγον,

bis in toto isto textu repetitum, at toto fere ejusdem decursu aut saltem pro magna ejus parte implicite subintellectum, neutiquam in historiæ, qua de agimus, veritatis præjudicium vergere, ei vel obesse. Nam quis mihi persuadeat τὸ αἰεῖν, et similia semper in rebus dubiis, numquam in certis adhiberi? quæ videlicet certæ quidem habeantur in substantia, incertæ autem in adjunctis seu circumstantiis; ita ut quando auctores dicunt αἰεῖν, non statim sit signum, eos loqui per modum dubitantis de substantia rei, sed tantum de ipsius circumstantiis. Idque hic locum habet in Eusebio. En textum: Hinc (Pancade) ΑΙΕΒΑΝΤ ὀρίουν; domumque ejus in civitate ostendi; et Salvatoris erga illam beneficentiæ mirabilia permanere tropæa. Facile hic admisero Eusebium loqui non quidem per modum dubitantis, per τὸ ἔλεγον, sed minus certo affirmantis non rem ipsam, sed congeriem adjunctorum, quæ rem circumstant. Stare, ἐστάναι (subaudi ἔλεγον) in alto lapide ad fores domus ejus æneam effigiem Mulicris, in genua inclinatam, extensis antrorsum manibus supplicanti similem. Loqui hic auctorem affirmatissime et eodem modo, ac si abesset ἔλεγον, hic subintellectum, planum mox fiet; si excipias substantivum ἐκτύπωμα, quatenus idem significat quod ὁμῶς, puta ἔκτυπον, quod πρωτότυπον referat; non autem quatenus significat effigiem Mulieris ut sic: quam effigiem ipsum vidisse probo.

15 Narrat enim fuisse ex adverso effigiem viri, ex eadem materia, quæ manum Mulieri porrigeret. Quæ quomodo intelligi possunt, nisi extiterit tum temporis utraque statua seu effigies? et una quidem ex adverso alterius, in eodem, ut videtur, moraliter loco; atque adeo ab Eusebio visa, ut patebit. Ad ejus pedes in basi ipsa ignotam quamdam plantam nasci; eam ad fimbriam usque æneæ diploidis assurgentem, omnium morborum medicamen existere; hanc statuam Jesu Christi imaginem referre ΑΙΕΒΑΝΤ. In ultimo hujus periodi membro per τὸ ἔλεγον minus affirmate loquitur Eusebius; et vero magis affirmate non poterat, an hæc esset imago, quæ similitudine Christum referret. In primo membro ac secundo habet τὸ ἔλεγον supra quæ minore cum rei affirmatione cadere possit, vimirum supra τὸ ignotam, et supra adjuncta ista valde mirabilia omnium morborum medicatricem; de substantia enim statuæ affirmatissime loquitur: Mansit autem ad nos usque; adeo ut ipsi ad eam urbem digressi ipsam conspectu deprehenderimus, ὅψαι παραλαβεῖν. Itaque vidit etiam statuam mulieris: erat enim ex adverso statuæ Salvatoris, adeoque et in proximo, cum manus ei porrigeret. Ergo nisi facias Eusebium battologum, ineptum et ridiculum, quando refert stare Mulieris effigiem, subintellecto verbo ἔλεγον, tantumdem dicit, ἐστάναι; ac si diceret absolute, et simpliciter eam stare, alioqui dicturus in præterito ἐστάναι, eam stetisse, et non amplius stare; si res dumtaxat accepta foret e vulgi fama, loco nimirum ac tempore sejuncta. Hic vero cum loquitur de re præsentis tam quoad tempus, quam quoad locum, non concipio quomodo utramque statuam non viderit. Salvatoris quidem expresse asserit se vidisse, Mulieris vero se vidisse non dicit, sed etiam non negat. Atque hæc dicta sint ad ostendendum verbum ἔλεγον, recte intellectum et distinctum, ne hilum quidem officere textui Eusebiano; et aliquando has et similes expressiones non magis infirmare textum auctoris, quam si non adessent.

16 Quid fide historica credibile est, si hoc non sit? Et tamen pro sua scilicet in sacrarum imaginum cultum propensione, mavult nobis nugas et

E

ad anatysim
reducto.

F

Obtrudit
conjecturas
fabulosas Go-
thofredus.

aniles

AUCTORE
J. P.

aniles nānias obtrudere Gothofredus. Quasi vero, utendum sit conjecturis inanibus, ubi antiquitas loquitur. Audi ejus ineptias : Certe si conjecturis locus, videatur potius statua hæc civitatis ipsius Paneadis simulacrum exhibuisse; quæ videlicet afflicta casu quodam, vel ab Imperatore vel a Magistratu aliquo erecta fuerit. Hoc enim habitu civitates provinciæque afflictæ, mox et erectæ olim repræsentatæ. Tum remittit lectorem ad veteres nummos; ad Gregorium Nazianzenum epist. 49 vel 40; et ad Basilium epistola 279. Quod in genere objicit Gothofredus de nummis veteribus, derogare non potest casui huic particulari, tam solide per veteres auctores, et veterem traditionem stabilito. Gregorius autem hic objectus in epistola assignata, Præfectum Olympium obtestatur, ne ob quorundam scelus civitas Diocæsariensis solo æquetur; inducta ad movendam in eo commiserationem per ethopiam et prosopopaiam, ipsa civitate, tragica oratione ipsum alloquente. Sequitur hinc: Ergo statua, de qua hic agimus, fabulosa est, et alias personas fictas, non Christum at Hæmorrhossam repræsentat? Enim vero si legit totam epistolam, videre ibi potuit statuas sacras apud Christianos antiquitas in usu fuisse; de quo ipsum conveniam paulo post. Basilus autem scribit ad Modestum prætorii Præfectum, rogans, ut presbyteri et diaconi immunes esse pergant a tributo aut censu, velitque manum exporrigere auxiliatricem patriæ, ut loquitur, nostræ in genua provolutæ. Quid hic vel per umbram officit, statuæ nostræ?

B

§ III. Præcipua statuæ adjuncta; quo sit delata; a quo sublata.

Fabulas etiam vendit Chronicon Maleleanum, dum asserit Sanctam facultatem petiisse erigendi statuam.

C

Impulsu fidei, reverentiæ et grati animi testificatione ab Hæmorrhossâ statuam istam fuisse erectam, satis colligitur ex Eusebio, S. Asterio Philostorgio, Sozomeno; ut Cedrenum et Nicephorum tacitus præteream. Quod autem ipsa ad hoc faciendum facultatem petierit per libellum supplicem seu litteras a Philippo Tetracha Trachonitidis regionis, prout dicitur Oratione 3 de Imaginibus, S. Joanni Damasceno tributa, et narratur in Chronico Joannis Malelæ, puto prorsus fabulosum; nec melioris furfuris mihi apparet epistola sive libellus supplex, verbatim transcriptus in dictis Oratione et Chronico, edito Oxonii 1691, a pag. 306, tacente Eusebio cum tota antiquitate. Neque multum nos debet movere Joannes Malela; de quo Henricus Valesius cur eum omiserit, cum ederet Excerpta Polybii, Diodori, Nicolai Damasceni, triumque aliorum, hanc rationem affert in Præfatione sua apud Vossium de Historicis Græcis pag. 380, et in Commentario de Scriptoribus Ecclesiasticis hoc anno, quo hæc scribo 1722 tribus tomis edito, tomo 2, col. 415. Locum ex Vossio transcribo, cum fontem ipsum videre non licuerit: Joannem Malelam (ne quis forte eum hic desideret) consulto missum feci; eo quod præter tres quatuorve fabulas de Minoe, Antiopa ac Bellerophonte, easque illepedo sermone textas, nihil bonæ frugis contineret. Qui Joannes non seculo sexto, aut septimo, ut nonnullis visum, sed seculo decimo affigitur in dicto Commentario. Unde parum refert, eum, ut asserit ibid. pag. 308, monumentum hoc invenisse in dicta urbe Paneade, apud Bassum quemdam, qui a Judaismo ad Christianismum transierat, qui in eodem etiam libro antiquorum Judææ Regum omnium res ge-

stas conscriptas habuit. Quare, ut Baronii ad annum 31, num. 75, contra dicti Joannis chronicon verbis utar, cum in multis ejus scripti fides vacillet, et compluribus scatere mendaciis cognoscatur, indignum putavimus his nostris chartis, (dico ego nostris Actis) intexere dictum libellum supplicem.

18 Neutiquam piis sacrarum imaginum cultoribus injicere debet scrupulum notatio frivola Gothofredi; qui verba Eusebii ἐθνικῇ συνήθειᾳ, perperam ita Latine reddit, ad similem, PRORSUS, OMNINO gentiliū morem; seu consuetudine PRORSUS ethnica; pro qua ultima interpretatione citat Rosweydam, non indicato loco, quo fit, ut consuli facile non possit. Sed affectata ista exaggeratio per adverbium omnino, prorsus non legitur in textu; neque enim aliud ille dicit, quam more seu consuetudine gentili; idque mitigavit Valesius gentili quadam consuetudine, quod duriuscule in speciem dixit Eusebii; qui tamen si legatur animo non iconomacho, benignius explicari possit, ita fortasse locutus, quia mos illi maxime gentilibus usitatus et pene quotidianus, qui absque ullo discrimine, ἀπαρχλάκτως, de qua voce vide Valesii notas, cunctos de se bene meritos gentili quadam consuetudine tamquam servatores colere hujusmodi honoribus consueverunt; eum apud neo-Christianos primis Ecclesiæ nascentis temporibus id rarius contingeret vel ob metum Gentilium, aut Judæorum perfidorum scandalum. Judæis enim Crux Christi, et Christiana sacra erant opprobrium, Gentilibus autem scandalum. Cum itaque, sicut retulimus ex Baronio, non liceret ullo pacto Judæis simulacrum cujusvis quavis occasione formare, idque Gentilibus esset adeo usitatum, quid mirum, si dicat Eusebius id Mulierem sanctam fecisse ex consuetudine Gentilium, eum ex more Judæorum non posset? Hinc ergo ne inferas, nullum fuisse imaginum sacrarum usum in exordio Ecclesiæ; testante Eusebio, ut vidimus, se Apostolorum Petri et Pauli, Christique ipsius pictas imagines, ad suam usque memoriam servatas in tabulis vidisse. Quo redarguas Gothofredum, contendentem, verba Eusebii clare ostendere nullam talem in Ecclesia non dicam adorandæ imaginis legem, imo nec figendæ quidem publice adhuc morem fuisse. Quasi vero quia Eusebius id non narrat factum, in casu Hæmorrhossæ, obtenta prius facultate a Tetracha, aut de more aut exemplo Ecclesiæ; recte hinc deducatur aliquod præjudicium contra antiquissimum cultum sacrarum imaginum. Sed ne falcem mittam in messem alienam, remitto ista ad scriptores controversiarum, in quibus refutatum invenies, quidquid spiritus novaturientes et morum Ecclesiæ reformationem debuccinantes, veteres iconoclastas imitati, contra cultores imaginum impie et blasphemæ evomere consueverunt.

19 Non abs re quædam pariter hic observabuntur de statuæ situ, cruta ex auctorum collatione. Eusebius hanc fuisse locatam refert juxta januam domus Hæmorrhossæ, absque aliis adjunctis magis in individuo locum determinantibus. S. Asterius ac Sozomenus nullam loci, in quo primum posita fuerit, mentionem faciunt. Acta S. Artemii narrant, in insigni civitatis loco positam fuisse. Philostorgius vero lib. 7, num. 3, et post eum Nicephorus, eam collocatam fuisse juxta fontem, qui est in urbe Pancade memorant. At quod unus affirmat, alius, dum de eo tacet, non negat; sed facile omnes conciliabis, si supponas juxta domum sanctæ Mulieris fontem fuisse, cui apposita vel imposita fuerit ista statua: prout hodie in aliquibus locis apud Catholicos usus obtinet, ut statuæ sacræ fontibus aut antliis publicis

Locus Eusebii in speciem duriusculus, in favorem imaginum explicatur.

E

F

Illustratur statuæ situs;

specta-

A spectabiles exponantur. Exemplo sit statua Deiparæ Virginis in foro piscario apud Antverpienses antliæ imposita: ut necesse non sit adire Suidam pro statuis gentiliū; aut auctorem Vitæ Constantini, diversum ab Eusebio Cæsariensi, quem allegat Gothofredus pro statuis seu symbolis ad fontes erectis. Addit Philostorgius statuam sæpe dictam, sub dio stetisse nudamque, pluviisque expositam, adeoque loco propatulo. Aliud, neque etiam brevi observatione indignum est, quod Asterius, Philostorgius atque Sozomenus solius Christi statuæ meminerint; Eusebius contra, his duodus ultimis uno seculo, et primo, paulo minus uno seculo antiquior, duas exprimit: alteram quidem æneam mulieris effigiem, genibus flexis protensisque manibus instar supplicantis; ex adverso autem effigies viri, etc., quas cum propriis oculis viderit, nihil est quod utraque plena fide non admittatur.

herba ei ad-
nata;

B Nec prætereunda sunt, quæ de herba, ad pedes Salvatoris adnata, veteres tradidere. Dicit Eusebius: In ipsa basi ejus ignota quædam nasci dicitur planta, quæ ad fimbriam usque æneæ diploidis assurgens, depellendis omnis generis morbis præsentissimum remedium est. Addit Sozomenus herbæ speciem nullum ex medicis aut empiricis novisse. Parum momenti habet auctor libri sub nomine Caroli Magni vulgati, de quo supra; qui hic rursus a Gothofredo dubitans obruditur. Singulare est, quod de hac herba notat Philostorgius, dicens eam non tantum adversus morbos omnes in genere, quod et alii prædicant; sed etiam præcipue adversus tabem efficacissimum fuisse remedium. Quid? quod discrete adjungat Rufinus lib. 7, cap. 14, herbam illam nihil omnino virium gerere, si, antequam æreæ fimbriæ summitatem crescendo contigerit, decerpatur. Idem auctor unus ex omnibus non tantum soli herbæ virtutem medicam tribuit, sed aquæ etiam potioni, cui prius herba hæc intincta fuisset, dum refert morbum depulsum haustu exiguo madefacti graminis. Verum non ea vis herbæ fuit perpetua; nam, teste Philostorgio, post erudertam statuæ inscriptionem, planta quidem ex eo tempore haud amplius visa est nec ibi, nec alibi in loco.

inscriptio;

C 21 Nunc etiam ipsa statuæ inscriptio nos vocat, soli Philostorgio, atque ex ipso Nicephoro peculiaris: Temporis lapsu memoria exciderat, et cujus ea effigies esset, et quam ob causam fuerat collocata. Quippe servator sub dio stans, nudusque, haud exigua corporis parte obrutus fuerat, terra continuo ex superioribus locis, maxime vero pluviarum tempore ad statuam aggesta; quæ litterarum, quibus singula narrabantur notitiam obliteraverat. Cum igitur diligens fieret inquisitio, pars quidem statuæ, quæ humo obruta erat, effossa est; litteræ vero repertæ sunt, quæ totam rei seriem indicabant. Addit Nicephorus, hunc ceteroquin locum exscribens, eos, qui ea herba curabantur, summa diligentia causam tantæ efficacis inquisivisse, quod paraphrastica, non verbatim e Græco reddidit interpretes. Et S. Artemii Acta habent, eam post tempus cognitam ex miraculo herbæ, quæ illic nascebatur. Nihil autem simile occurrit apud Eusebium, Asterium et Sozomenum; exaggerante id cum affectuta emphasi Gothofredo pag. 275: quasi vero hæc inscriptio si ibi fuisset, procul dubio mystagogo aliquo duce eam Eusebius lustrasset, neque suum illud ἔλεγον ingeminasset, ingessissetque pro omni fide, quando ex ipsomet ære id exploratum habere satis superque potuisset. Sed quorsum hæc objicit? quæ ipsemet conscientia ductus mox cogitur solvere: Nisi, inquit,

ita jam Eusebii, ævo literas illas oblimatas fuisse putemus, ut nec in mentem cuiquam venire potuisset, num aliqua inscriptio ibi foret, credamus. Quid autem vetat, quo minus ita evenerit? ut facile res explanari possit non adhibito ab Eusebio mystagogo.

22 Ad translationem statuæ quod attinet, silet de ea Eusebius; cui dixisse satis, ad sua usque tempora permansisse. Nihil Asterius. Ex Philostorgio transportatam habemus, et positam in Diaconico ecclesiæ; ita etiam Nicophorus. Acta S. Artemii aiunt, Christianos eam accepisse, et posuisse in diaconico. Sozomenus lib. 4, cap. 21, de translatis fragmentis agens, solius ecclesiæ meminit uti pariter Cedrenus loco citato: ubi tamen inter diaconicum et ecclesiam, si proprie et in rigore loqui velimus, tantum interest, quantum inter ecclesiam et sacrarium, seu, ut vulgo vocatur, sacristiam ejus. De quo videri potest Hieroglyphicon Macri verbo Aspaticon, et Gothofredus pag. 277. Statuæ translatio habet difficultatem, cur non immerito suspecta reddatur: nam vel ante tempora Constantini facta est, vel post, non tamen ultra tempora Juliani, a quo destructa narratum. Si primum: unde suum diaconicum acceperant alii, de quo nullum verbum facit Eusebius, qui tamen omnibus antiquior est, et omnium optime scire id potuit? Sin vero post Constantinum evenerit: quomodo credibile est, statuam tempore illo oblivioni traditam fuisse, ut tradit Philostorgius; postquam Eusebius versus annum 325 scribens, annis circiter 35 ante imperium Juliani, tam graphicam de ea memoriam ad synchronos ac posteros transmiserat?

23 Porro digressiuncula Philostorgii, qua, dum dixisset statuam in diaconico ecclesiæ collocasse, competentem ei curam atque observantiam deferentes; addit, nequaquam tamen eam colentes et adorantes: neque enim, ut ait, fas erat æneam, aut aliam quamlibet statuam adorare; digressiuncula, inquam, illa ne hilum quidem movere nos debet, tamquam cultui sacrarum imaginum contraria, cum prolata sit ab eo, qui hæretico toxico infectus, se fuit professus Eunomii sectatorem; qui Sanctorum Reliquias explodebat; cujusque discipuli omnes recusabant intrare in basilicas Apostolorum ac Martyrum. Vide S. Hieronymum adversus Vigilantium; et S. Asterium in Auctario primo apud Combefisium col. 195, et 208. Deinde displicet merito ipsius expressio: neque enim Catholici æneam aliamve quam materiam, ut hic vertit Gothofredus, adorant; sed in imaginibus aut statuis æneis aliave ex materia factis Christum et Sanctos, quos repræsentant, pio et antiquo a majoribus tradito more venerantur. Quod recte intelligi velim ab ἐκγονοῦσι nostrorum temporum, quo æquius de imaginibus, earumque cultoribus sentiant.

24 Nunc explananda difficultas est de tempore quo ista statua sublata aut subversa fuerit. Non video, qui adstrui possit, cum Asterio, ad sua usque tempora servandam fuisse statuam Servatoris... nisi Maximinus ille, qui ante Constantinum Romanorum Imperator fuit... æneam statuam sustulisset. Nam Eusebius, qui post Maximum scripsit, non modo facti hujus non meminit; sed magis discrete et expresse non posset affirmare contrarium: Mansit, inquit, ἔμεινεν, vel ut recte Rufinus lib. 7, cap. 14 permansit, ad nostra usque tempora, nosque adeo urbem (Peneadis) ingressi, ipsam conspeximus. Sozomenus clarissimis verbis dicit Julianum eam subvertisse, ut ex ipso narravimus; et ea subversa imaginem suam ejus loco posuisse non impune; Christi vero statuam, (quam) tunc

AUCTORE
J. P.

E

cum respon-
sione ad di-
gressiuncu-
lam Philo-
storgii.

F

Quando sta-
tua hæc sub-
lata fuerit

AUCTORE
J. P.

quidem pagani trahentes per urbem confregerunt; postea vero Christiani collectam in Ecclesia reposituerunt, ubi etiamnum servatur. *Dicere, quod Maximinus illam antea tolli jussit, et alicubi abscondi, ubi postea reperta fuerit, ac Pancada relata, est gratis aliquid fingere. Nec fundamentum habet, si dixeris visam ab Eusebio ante persecutionem istorum temporum, et nescivisse, quid Maximinus post de illa fecerit, aut neglexisse potius Eusebium de ea loqui, quia tum non inciderat de illa re sermo. At nunquam tam belle dixeris, ut persuadeas, S. Asterium conciliari posse cum Eusebio, Sozomeno, aliisque; juxta quos statua illa visa fuerit, et publico hominum conspectui exposita usque ad Juliani tempora; ubi contra liquet, Asterium credidisse post tempora Maximini non amplius apparuisse.*

non convenit
inter Anglo-
res.

25 Clare itaque pugnat cum Eusebio Asterius, clarius cum Sozomeno, atque Philostorgio; qui postremus rem sic enarrat: Hanc igitur statuum regnante Juliano Gentiles, qui Paneadem incolebant, ad impietatem incitati, a basi sua revulsam, funibus ad pedes circumligatis, per mediam plateam traxerunt: reliquum quidem corpus distra-

hentes confregerunt; caput vero inter trahendum a cervice disjunctum, nonnulli id quod fiebat, ægre ferentes, clanculo abriperunt, et, quoad fieri potuit, conservarunt; idque a se visum fuisset, testatur Philostorgius; ut est apud Photium in *Excerptis ex Historia ejus ecclesiastica*, cujus tum hic, tum supra interpretationem latinam ut plurimum dedimus ex Henrico Valesio, Gothofredi editione atque interpretatione Latina mendis prope innumeris referta, sicut habet laudatus Valesius in *Præfatione in dicta Excerpta*, aliosque auctores simul editos; ut qui Græcas litteras primoribus tantum labris degustaverat, nec in pervolvendis manuscriptis exemplaribus Græcis satis erat exercitatus. Ut rem cum Sozomeno concludamus, videtur ei, e Palæstina oriundo; et in Palæstina educato plusculum deferendum, quam S. Asterio, quantumvis aliquantulum antiquiori, qui vivebat Amasæ in Ponto, ab urbe Cæsarea Philippi multo remotiori, non recte fortassis instructo de statua. Herbæ supradictæ invidia Julianum eam deposuisse, ac suam posuisse, habemus ex Cedreno. Atque hæc ad præsens argumentum sint satis.

B

D

E

DE SS. PROCLO VEL PROCULO,

HILARIONE SEU HILARIO MARTYRIBUS.

J. P.

Notitia ex Synaxariis Græcis et Martyrologio Romano.

SUB TRAJANO.

Frequens ho-
rum Sancto-
rum apud
Græcos, me-
moriam;

C

Elogium ex
Synaxario
Basiliano,
cum versicu-
lis.* alias Maxi-
mo.

Frequentissima istorum Sanctorum Pugilum in Tabulis Græcis reperitur memoria, referentibus eos Typico S. Sabæ, Epitome excusa Menologii, Horologio, Menæis impressis, Maximo Cytherorum Episcopo, dictorum Menæorum Supplemento ex Synaxario Sirmondi et Ms. Chiffletii, ac Chiffletii Menæo, Menologio demum Slavo-Russico; quibus adde Menologium Sirleti, e quo in Martyrologium Romanum assumpti sunt, sic eos memorans: Eodem die (xii Julii) passio sanctorum Procli et Hilarionis, qui sub Trajano Imperatore, et Maximo præside, per acerbissima tormenta ad palmam martyrii pervenerunt.

2 Nec præterit illos Synaxarium Basilianum, cum insigni elogio agonem eorum recensens. Textum Græcum, editum ad calcem tomi primi mensis Julii, sic interpretor Latine: Proclus et Hilarius, Christi Martyres, regnante Trajano, e civitate Ancyra erant. Cum autem Christiani essent, Christum prædicabant et multos infidelium ad ipsum convertabant. Primus itaque Proclus ab idololatriis comprehensus adstitit coram Imperatore; interrogatusque, et Christum impensius confessus, Maximino* Præsidi traditus est; et suspensus, ferro rasmus, ac lampadibus ignis ventrem et latera combustus. Ac post hæc, accepta sententia, ut telis trajiceretur, nudus ad locum martyrii ducebatur; et per viam occurrens Hilario cognato suo, eumque amplexus, in causa fuit, cur etiam ipse comprehenderetur. Atque ipse quidem suspensus in ligno, sagittis ictus, tradidit spiritum; Hilarius vero, cæsus et rasmus, atque ad [tria] milliaria nudus raptatus, tandem

gladio caput obtruncatus est. Similia habent Menæa excusa. Vide etiam Galesinium, qui illos in Græcia annuntiat. Supplementum prædictum hosce pangit versiculos de S. Proclo.

Καὶ γυμνὸς ὡν ἤνεγκεν ὡς Πρόκλος βέλη,
Ἐνδὸν γὰρ εἶχε τὸν Θεὸν πανοπλίαν.
Quam bene tulisti tela vel nudus, Procle,
Armatus intus Numinis panoplia.

F

Sancto autem Hilario ita applaudit:

Ἰλάριος πάντιμον ἐκμηθεὶς κάραν
Ἀθλήσεως πάντιμον ἤρατο στέφος.
Non indecorum Hilarius abscissus caput,
Non indecorum Martyrum sertum tulit.

Coronidis loco addo cum Menæis impressis:

Δωδεκάτη βέλος εἶλε Πρόκλον, ξίφος Ἰλარიόν τε.
Bis sexta Proclus cadit sagitta, et Hilarius ense.

3 Nicolaus Antonius, in Mss. posthumis, officiose nobis ab Amplissimo ac Reverendo admodum Domino, Adriano de Coninck proximo ejus consanguineo Matrui communicatis anno 1721, egregie hic exagitat pseudo-Dextrum, martyrum, qui absque loco martyrii in Martyrologio Romano referuntur, Hispaniæ adjndicandorum male feriatum patronum. Horum certe Martyrum, ex sacris Fastis, ut vidimus, sub Trajano passorum memoriam innectit anno 308. Non divino an sciens prudens

Somniapseu-
do-Dextri

Æram

A *Æram illam signavit; an sui oblitus sit, duobus seculis extra justæ chronologiæ metas exerrans. In editione Bivarii pag. 358 ita loquitur: Serpæ in Bætica florent sancti Martyres Proculus et Hilarion, quos etiam Græci celebrant ob sanctitatis gloriam, qui sub Trajano imperatore, Marco Aurelio præside passi sunt. Non moror hic ridiculum effugium Tamayi, post Rodericum Caro, quem citat, notari jubentis, eo anno non passionem, sed cultum adesse, quem tantum eo tempore floruisse scribit, Sed subductam quis non videt, inquit supra laudatus auctor, tyranni præsentiae mentionem, quam cum Hispaniensi judicio male concordare haud ignorabat is forsan, qui pseudo-Dextro velificatus, Menologium non bona fide, interpretatione donatum Bivario subministravit. Cum planissimum sit ex Romanis historiis, præsertimque ex Dione, Trajanum, quamvis Hispanum, toto imperii tempore, a seculari anno centesimo usque ad cxi, quo Selinunte Ciliciæ obiit Romam rediens, ad Hispaniam numquam venisse. Nec juvat, commune esse multis Martyrum Actis, ut quæ sub aliquo Imperatore a præfectis sunt facta, coram ipso facta esse dicantur; sicut observavit Baronius in notis ad Martyrologium Romanum die xxii Junii. Nam qui tot falsitatem aliunde convincitur, id effugium hic non meretur; semper suspectus, quia fallere assuetus.*

ex Mss. Nicolai Antonii refelluntur.

B *4 Deinde collatis utrimque verbis pseudo-Dextri et Galesinii, satis inter se convenientibus, sic urget: Equis eorum transcripsit alterum? Galesinius Dextrum? Dextrum minime potuit sibi ignotum, invisum. Restat ergo ut pseudo-Dexter Ga-*

lesinio sit usus antiquiore, Tamaioque mentem et oculos desideremus, qui stupiditatem hanc furtivæ exscriptionis, velut conformitatem, quæ observari digna sit, utriusque auctoris celebrare videtur. Observat etiam pro Maximo hic M. Aurelium præsidem poni. Idemne homo est, vario nomine expressus? Minime, dicet Tamayus; sed Moximus M. Aurelii fuit vicarius. Verum id non concordat cum Actis ab ipso concinnatis: Bæticam, ait, lustrante M. Aurelio ulterioris Hispaniæ præside, Serpam illius ditionis urbem, Maximum præfectum dimisit, qui Imperatoris edicta adversus Christianos exequeretur ad unguem. Nugæ! Nimirum, ut subdit Nicolaus Antonius, ex Tamaii politia præsides præfectis tamquam vicariis aut legatis utebantur. Ne quid non castigatum relinquat, Serpæ, inquit, nomen retinent inscripti lapides, quos apud Resendium lib. 4 Antiq. Lusitanarum videre potuit; præterquam quod Antonini itinerarium meminit novitius Dexter; in qua viguisse Martyrum memoriam et cultum ex cerebro suo deprompsit, non ex vetusto aliquo rei monumento, aura et pluma levior Actorum nuperus deformator.

5 Porro studiosum plus æquo vindicem horum Martyrum Serpæ adscribendorum se exhibet Tamayus, cui, quæ ipse oggerit Galesinio, regeri fere possint: Petri, ait, Galesinii audaciam demiror, qui nullo duce, eos in Græcia passos scribit, ea sola raptus consideratione, quod sanctorum Martyrum agones a Græcis in Menologio adscriptos invenerit. Ita ille; quæ panculis mutatis in ipsum met retorquere possis.

AUCTORE
J. P.

E
Quid repomendum Tamayo, Galesinium increpanti?

DE SS. NABORE ET FELICE MARTYRIBUS

C MEDIOLANI ET COLONIÆ.

J. B. S.
F

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Horum Martyrum ab aliis synonymis diversitas et vetustissima in Martyrologiis memoria.

ANNO CCCIII
VEL CCCIV.

Horum Sanctorum cum Africanis confusio

Dictum est supra ad diem x Julii, varios recentiores post Adonem et Notkerum eo passim deflectere, ut hos binos Martyres Mediolanenses, et Mouros fuisse genere putent, et in Africa passos, indeque Mediolanum translato; quod licet subobscurè insinuare videatur Tillemontius tomo 5, a pag. 267, in notis tamen pag. 692 potius admittit, eos Mediolani vel Laude passos, diversosque proinde ab Africanis, cum eos S. Ambrosius Martyres nostros appellet. In oppositam partem inclinat Castellanus in suo Martyrologio universali, notula ad hanc Romani annuntia-

tionem apposita: Mediolani, sanctorum Martyrum Naboris et Felicis, qui in persecutione Maximiani passi sunt; idque alii tacite innuere videntur, dum de solis hisce duobus omnia referunt, quæ nos diversis classibus applicamus. Sed audiantur Castellani verba, ex Gallico Latine reddita: Suntne iidem qui x recoluntur? Non est hic nisi eorum translatio, juxta Adonem et Notkerum; qui duobus locis asserit, eorum corpora ex Africa fuisse allata, et eosdem ipsos esse credit, de quibus x actum est; idque confirmari videtur ex Actis S. Victoris Mediolanensis, genere Mauri, qui eos concives nuncupat. Interim Acta ipsorum apud Mombritium, quæ consequenter composita fuisse oportet, post Notkeri tempora, eorum martyrium Laude collocant, quod præcessisse debuit passionem S. Victoris, ex iis quæ hic dicere jubetur, mortuus anno ccciv, viii Maii. Et sane eorum nomina reperiuntur aliis immixta in Mss. Hieronymianis xii et xxiv Aprilis.

2 Scrupulus est, ut iterum dicam, ex nominum homonymia, quæ si rigidius accipi debeat, centies

in

AUCTORE
J. B. S.

in Actis nostris confundendi erunt Martyres, eadem donati appellatione. Etenim non nunc est Nabor in Hieronymianis relatus, ut celebriorem taceam cum Cyrino et Basilide, de quo ad XII Junii; Felices autem prope innumeri. Hodiernos non agnovit Heuschenius XIV Maii tomo 3, pag. 284 : illic enim in Hieronymianis nusquam Nabor sed Namor aut Nemor, aliis sociis junctus est, nempe Victori, Feliei, Rustico, et forte aliis, ut ibi explicatum invenies, rejecto iterum Notkero et additamento Adonis. Nec juvat ad dies citatos a Castellano recurrere, aut plures alios enumerare, ubi synonymi Martyres, sive conjuncti, sive majoribus classibus immixti memorantur; cum satis pateat, eos ab hodiernis Mediolanensibus seu Laudensibus esse quam remotissimos, ut etiam hic ostendit Florentinus, fusius agens de hisce Martyribus, eaque refutans quæ Ado et Notkerus de præteusa translatione attexuerant; tum vero etiam corrigens Hieronymianorum exemplarium inversos nonnullos textus, ad rectam normam vetustissimi Epternacensis, ut mox dicemus. Sic igitur habet laudatus Florentinus :

bene refutata
a Florentinio
B

3 At Nabor et Felix in Africa coronati, iidem esse non possunt cum ejus nominis Martyribus, qui in eorundem Actis apud Mombrinium et Petrum de Natalibus extra urbem Laudensem, prope fluvium Celeram, seu potius Silarum, post multa tormenta capite truncati, ibidem sepulti sunt IV Idus Julii; adhuc enim rudera pontis, et portæ veteris Laude Pompeia guttulis sanguinis illorum Martyrum, ut creditur, respersa testantur, et antiqua traditio, cum nova epigraphe renovata, docet septima dissert. Italica de civitate Laudensi Defendentis Lodii pag. 351, Naborem et Felicem milites, qui Mediolani eoluntur, eos non esse, qui in Africa agonem perfecerunt. Mediolani ab antiquo tempore Sanctorum eorundem corpora jacuisse docet Paulinus, in vita S. Ambrosii, et ante inventionem Gervasii et Protasii apprimè nota et venerata esse testatur. Mitto reliqua, quibus Florentinus expendit verba satis implexa Maurolyci, dubitantis utrum hodierni Martyres Mediolano an Africa tribuendi sint. Certe a Sicilia eos excludit Martyrologus iste, cum S. Agatha Cotanensi, quæ nescio qua causa in Hieronymianis aliquibus hoc die posita reperitur.

ex vetustissimo
codice
Hieronymiano,
C

4 In Bedæ, Floro et Rabano nullam SS. Naboris et Felicis Mediolanensium, nec Africanorum memoriam reperiri, jam satis diximus; tota Romani parvi progenies sistit in Africanis die X hujus mensis, nulla in genuinis Usuardi exemplaribus hodiernorum facta mentione : auctaria magno numero in nostra editione abnude descripta sunt, cum elogio ex Actis desumpto, unde proflavit brevior Baronii in moderno Romano expressio. Auctaria Bedæ, a Majoribus nostris editi accepta sunt ex Hieronymianis, quæ modo expendere aggredimur. In codice vetustissimo Epternacensi seu Antverpiensi distincte legitur : IV Idus Julii, Mediolano, Naboris et Felicis. Romæ Primitivi. Et hanc puto veram esse enuntiationem, quæ in aliis codicibus omnino turbata est. Corbeiensis legit : In Sicilia, natalis Naboris, Felicis, Primitivi, Julii. Pejus ferè Lucense : In Sicilia, natalis Agathæ virginis, Nabori et Felieis. In Mediolano, Namoris et Primitivi; neque melior est codicis Blnviani lectio, ut plane admittenda sit ea quam ex vetustissimo codice dedimus, quæque ex contractioribus exemplaribus egregie confirmatur.

cui conformes
sunt codices
minores,

5 Rarus est in minoribus istis codicibus tam unanims consensus : iisdem quippe terminis exprimitur annuntiatio in Rhinoviensi et Richenoviensi :

Mediolano, Naboris, Felicis. In Augustano ponuntur loco tertio : Mediolano, Naboris, Felicis, præcedentibus hisce verbis : In Sicilia, Agathæ virginis, de qua jam satis dictum est. Labbeannum tertio quoque loco : Mediolani, Naboris, Felicis. Codex Reginae Sueciæ male posuit III Idus, quod ad hunc diem spectat : Mediolano, natalis sanctorum Namoris, Felieis. Additamentum est in Barberianiano : Mediolano, Naboris, Felieis et Primitivi. Hactenus manuscripta nostra tomo VI Junii edita, quibus accedunt alia in novissima collectione Benedictina, seu Thesauri anecdotorum tomo 3, ubi Autissiodorensis et Morbacensis Labbeano plane conformia sunt : Mediolani, Naboris, Felicis. In alio ecclesiæ Turonensis præponitur Martyribus nostris Fortunatus, absque positione seu loco martyrii : Fortunati, Naboris, Felicis.

6 Atque hæc satis sint ad probandum, tum Sanctorum hodiernorum ex adductis Martyrologiis antiquissimum cultum, tum ab omnibus aliis synonymis apertissimam diversitatem. De ipsorum translatione facta, ut fertur, anno 310, ac duplici Officio XVIII Maii recolita, egerunt Majore vestri in vita S. Savinæ ad XXX Januarii pag. 1030, et rursus in syllabo Prætermisorum tomo IV Maii pag. 136; at quale hoc Officium sit, ignorare me fateor. In proprio Mediolanensi nullam sanctorum Naboris et Felicis memoriam reperio præterquam hac XII Julii, sub ritu duplici, cum duplici Lectione propria, proxime referenda, quarum hoc initium, Nabor et Felix Mauri, quæ posterioribus seculis excogitata oportet, cum de sanctorum Martyrum genere aut patria in ipsorum Actis nec verbum habeatur, contra vero S. Ambrosius supra laudatus, satis insinnet, populares fuisse et verosimiliter ortu Mediolanenses, apud quos, tamquam inquilinos, summo semper in pretio et veneratione fuisse, jam paulo fusius a nobis demonstrandum est.

ut Mediolani
passos, satis
constet.

§ II. Antiquus Mediolani SS. Naboris et Felicis cultus.

Magnum Patrem S. Ambrosium singularem sanctorum Martyrum cultorem exstitisse, clamat omnis retro antiquitas; Sanctos vero hosce nostros ab ipso laudari, jam ex Florentinio patuit. Epistolam ejus ad sororem Marcellinam referunt scriptores varii eosque inter Surium et Puricellum de Ambrosiana basilica pag. 2. Verba quæ ad Sanctos spectant, hæc sunt : Formidantibus etiam clericis, jussi eruderari terram eo loci qui est ante cancellos sanctorum Felicis et Naboris. Paulinus in ipsius S. Ambrosii vita apud Surium IV Aprilis num. 6 paulo copiosius rem memorat : Per idem tempus sancti Martyres Protasius et Gervasius se sacerdoti revelaverunt : erant enim in basilica positi, in qua sunt hodie corpora Naboris et Felicis martyrum. Sed sancti martyres Nabor et Felix celeberrime frequentabantur; Protasii vero et Gervasii martyrum, ut nomina, ita etiam sepulcra incognita erant; in tantum, ut supra ipsorum sepulcra ambularent omnes, qui vellent ad cancellos pervenire, quibus sanctorum Naboris et Felicis martyrum ab injuria sepulcra defendebantur. Quid manifestius dici potest, ut intelligamus, vel S. Ambrosii ævo in summa apud fideles veneratione fuisse sanctorum Naboris et Felieis pretiosas exuvias. Audi rursus Ambrosium ipsum in Lucæ cap. 13, ubi de grano sinapis agens : Gra-

A S. Ambrosio
ut populares
laudati
F

A num sinapis, inquit, Martyres nostri sunt : Felix, Nabor et Victor ; habebant odorem fidei sed latebat, venit persecutio, arma posuerunt, colla flexerunt, contusi gladio, per totius terminos mundi gratiam sui sparsere mysterii.

sensim pro Mauris, deinde pro Morigiis accepti sunt :

8 Similia passim memorant scriptores Mediolanenses, apud quos observare licet, crevisse paulatim insitam illam genti pruriginem, Sanctos quoslibet ad hodiernas familias retrahendi aut reducendi, quam non semel alibi impugnare coacti fuimus. Verbo superius monui, insertam proprio Mediolanensi mentionem, acsi sancti Nabor et Felix Mauri genere fuissent ; quod ex Actis depromi certe non potuit, neque ex Missali Ambrosiano, ubi in eorum Missæ præfatione solummodo (nescio qua fide) insinuat, ex aliis terrarum finibus exules Mediolani fuisse. Ripamontius Historiæ ecclesiasticæ Mediol. lib. 2, pag. 103, subobscurè scripsit : Nabor et Felix Mauri genus, indicans, opinor, sancto Victori Mauro, genere aut gente conjunctos fuisse, quod quæ ratione explicari possit, diximus supra, ubi de synonymis Africanis Martyribus actum est. Ceterum Mauri fuerint hodierni quoque Sancti, nec ne, mihi sus deque est ; at vero, quod cum bona venia dictum sit, hoc perridiculum videtur Paulum Morigiam in Sanctuario suo Mediolanensi scribere ausum, Sanctos nostros fuisse de casa Morigi, seu ex familia sua Morigiana ; idque in Diario sacro ejusdem urbis anno 1668 speciose appositum reperio hoc die XII Julii : SS. Nabore e Felice de Morigi.

Ripamontius Mauros appellat ;

9 Apage nugas. Pergit Ripamontius breve sanctorum Martyrum elogium ex Actis texere ; ubi enim plures alios, pro Christo coronatos præmisit : Sequuntur, inquit, hosce (Carpophorum et Felicem) Nabor et Felix, Mauri genus, instituto vitæ milites, nec exitu dispari. Quippe Mediolani cum iisdem in castris haberentur, accusantur eodem crimine, et postquam torti graviter equuleo ceterisque cruciamentis, invicta perseverabant fide, Laudem inde Pompeiam adportantur. Ibi securis impacta collo, martyriumque est expletum. Sacra corpora Mediolanum retulit Savina matrona nobilis, haud minus pietate in Deum, quam generis claritudine. Sita sunt in vetere Martyrum cœmeterio, qua postea dicatam ipsis ædem divi Francisci nomen et honos occupavit. Eadem in æde condita servantur Savinæ ipsius ossa, quæ mulier obiit per id tempus insigni fine. Namque tota in Martyres divinos obversa, sive periclitantes invisendo, et juvando, sive jam extinctos tumulando, cum id officium Nabori et Felici persolvisset, incubans forte die quodam ei sepulcro, sublatis in cœlum manibus exspiravit.

Ferrarius vero turpius confundit.

10 Plura id genus elogia aut prolixiora colligere nil opus est, cum ex eodem fonte, non satis limpido, profluxerint omnia. Recentissimum est, quod Sanctis suis Italicis inseruit Ferrarius, citans Acta apud Mombrinium, de quibus infra. Observari obiter meretur ejus annotatio, his scilicet verbis concepta : Horum corpora Coloniam Agrippinam, una cum corporibus trium Magorum translata fuisse circa annum salutis DCCLXIV, Sigebertus in Chronico ad eum annum auctor est, et Surius loco memorato. Sigebertum non consuluit Ferrarius dum hæc scriberet, eaque gratia a Mediolanensibus merito vapulat, Sigeberti chronographi ad eum annum verba sunt : Chrodegangus Episcopus corpora martyrum Gorgonii, Naboris et Nazarii Roma in Gallias transtulit, et Gorgonium quidem in Gortia, Naborem vero in Hilariaco cœnobio, Nazarium autem reposuit in cœnobio Lorisham : quæ omnia totis seculis et nominibus distant a trans-

latione trium Regum et SS. Naboris et Felicis Mediolano Coloniam ; de qua infra. Unde etiam restituas ea in quibus hoc die aberravit Saussayus in famoso suo Martyrologio Gallicano. Verum de illis hic loqui supersedeo, ne actum agam ; videatur Sigebertinæ translationis historia ab Henschenio explicata ad XII Junii pag. 514. De controversia super hodiernorum sacrorum corporum possessione inferius disputabitur. En modo quæ ad Mediolanensem cultum proprius pertinent.

11 Missale Ambrosianum, cujus exemplar perarum apud nos exstat, ritu sua ad hunc diem sic Sanctorum festivitatem recolit : In sanctorum martyrum Naboris et Felicis, INGRESSA. Salus autem justorum a Domino. Super populum. Benedic, quæsumus, Domine, plebem tuam, et beatissimorum martyrum tuorum Naboris et Felicis deprecationibus confidentem, (an non confidens ?) protectionis tuæ gratiam consequatur. Per, etc. Sequitur epistola ad Ephesios cap. 2 : Fratres, vos qui aliquando eratis longe, etc. x. Vos qui aliquando eratis longe, factis estis prope in sanguine Agni. Evangelium secundum Lucam cap. 6 : In illo tempore, assumpsit Dominus Jesus Petrum et Jacobum et Joannem, etc. Post Evangelium : Inæstimabilem fidem sævitia perfidorum superare non potuit, quia lætus in illis Christus, qui cum talibus servis pugnavit et vicit ; protector fidei dat vincentibus palmas. SUPER SINDONEM. Protegat Ecclesiam tuam, Deus, oratio veneranda beatissimorum martyrum tuorum Naboris et Felicis : et quorum frequentia devotionem impendit, perpetuæ poscat redemptionis effectum. OFFERTORIUM : Interrogavi angelum dicens : Quis est iste qui sanctis suis dedit coronam ? et dixit mihi : Filius Dei est, quem confessi sunt in secula. x. In conspectu Agni steterunt ante thronum, et palmæ in manibus eorum ; clamabant voce magna dicentes : Filius Dei est. SUPER OBLATA. Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et intercessionibus beatissimorum martyrum tuorum Naboris et Felicis confidenter tribue consequi, quod sperare donasti. Per Dominum, etc.

Quæ ipsis propria sint

12 PRÆFATIO. Per Christum Dominum nostrum : qui ita suorum fidelium corda ignifero amore succendit, ut et mundi caducam contemnant gloriam, et per tormenta adeant consortium civium supernorum. Ob hoc et doctissimi milites Christi Nabor et Felix a summis terrarum digressi finibus, huic terræ se exules tradiderunt ; non ut cruento Cæsaris subjacerent imperio, sed ut ad aulam Regis ætherei pergerent expediti facilius. Maluerunt sub chlamide terrenæ militiæ latere diutius, præstolantes desuper vocationem cœlestis imperii. Qui et accepto constanter spei clypeo, sumpta fidei lorica et galea, securi incedunt in hostis aciem. Vincunt pœnarum tormenta sævissima, carcerem et verbera, equuleum, ignem et ungulas ; stridoribus catenarum colla subjiunt ; trahuntur a noxiis manibus vinculati. Ad ultimum mucrone sanguine fuso, triumphali gloria decorati, ad cives superos cum palma victoriæ pervenerunt. POSTCOMMUNIO. Pignus vitæ æternæ capientes, majestatem tuam supplices deprecamur, omnipotens Deus, ut sanctorum Naboris et Felicis fulti patrociniiis, quod in imagine contigimus, manifesta perceptione sumamus. Per Dominum, etc.

in Officio Ambrosiano,

13. Ad Romanum ritum accommodata sunt binæ Lectiones, de quibus jam obiter meminimus, quæ in hodierno Mediolanensi proprio sic habent : LECTIO IV. Nabor et Felix Mauri, quo tempore Mediolani

et postea in Romano

Maxi-

AUCTORE
J. B. S.

Maximianus Imperator mansit, apud illum Christianæ religionis accusati, per aliquot dies in carcerem includuntur. Ubi cum ad idolorum cultum nullis suasionibus adigi possent, fustibus primum ambo simul cæduntur; deinde Nabor solus, spectante Felice, cqnuleo tortus, post laminis candentibus semiustulatus, tum ferreis est unguibus excarnificatus. Quo omni cruciatu fortiter superato, is et Felix item in ignem positi, inde divinitus erepti, incolumes evaserunt. LECTIO V. Rursus in carcerem detrusi, inde catenis vincti Laudem Pompeiam ducuntur, ubi tentata iterum eorum constantia, cum in fidei confessione constantissime perseverarent securi percussi, præclarum Christo Domino testimonium dederunt. Eorum corpora Mediolanum a Savina matrona Laudensi translata sunt. *Libellus excusus est Mediolani anno 1642, sub titulo: Lectiones propriæ et communes, a S. Sede Apostolica approbatæ, pro secundo et tertio Nocturno Sanctorum ecclesiæ Mediolanensis, ad illorum usum, qui in ea Romano ritu utuntur. Hactenus de cultu apud Mediolanenses, cum quo Coloniensis conferendus est.*

B

§ III. De cultu eorumdem Sanctorum Coloniæ Agrippinæ.

Coloniæ etiam
am Officio
proprio

In summa apud Colonicnses semper veneratione fuisse sacra Sanctorum suorum pignora, postquam eo allata fuisse consentur seculo XII, haud aliunde certius evinci potest quam ex celeberrimæ ecclesiæ Breviariis, quorum apud nos vetusta exstant exempla, atque unum imprimis excusum Venetiis, arte Joannis Herszog Alemanni, impressorum monarchæ, anno nativitatis Christi post millesimum quaterque centesimum nonagesimo octavo, pridie kal. Octobris. Ornantur ibi sancti Nabor et Felix proprio et singulari Officio ecclesiastico, quod in aliis etiam editionibus exstat; sed nobis hic suffecerit ex vetustiori ea desumere, quæ eximiam Coloniensium erga istos Sanctos venerationem abunde testentur. Sic habent ejusdem Officii principia: Felicis et Naboris, ad primas Vesperas, supra psalmi feriales. *Antiphona 1.* Sancti per fidem... *Antiphona 2.* Verbera carnificum... *ut in hodierno communi. Tertia differt:* Certamen magnum habuerunt sancti Dei; transierunt per ignem et aquam, et salvi facti sunt, et coronas acceperunt a Domino Deo. *Antiphona 4.* In circuitu tuo, Domine, lumen est quod numquam deficiet, ubi constituisti lucidissimas mansiones, ibi requiescunt animæ Sanctorum. *Antiphona 5.* Gaudent in coelis, etc.

C

a multis seculis
gavisi
sunt;

15 *Sequitur hymnus ad Vesperas in hunc modum:* Arcis æthereæ decus, o Christe, distinguens singulis pensum laboris, propitius nostris annue votis. Ecce purpurata sanguine turma, jam certa muneris, expers doloris, vernat perspicuo læta triumpho. Hoc de collegio ignescunt cælo, vere feliciam cives virorum, Nabor atque Felix, pignora lucis. Hi per horrificas acti pressuras, mutant præsentia cense, catasta; arens tandem humus excipit artus. Horum fer meritis, Rex Jesu, servis, ut pulsa supplicum labe suorum, tribuas felici sede beari. Trinitati decus, honor et virtus, inseparabili laus unitati, concors imperium omne per ævum. Amen. *Ad Magnificat Antiphona.* Istorum est enim, etc. *Collecta.* Quæsumus, omnipotens Deus, ut nos gemiuata lætitia hodiernæ

festivitatis excipiat, quæ de beatorum martyrum tuorum Felicis et Naboris glorificatione procedit, quos eadem fides et passio vere fecit esse germanos. *Ad Completorium, super Nunc dimittis, ponitur hæc Antiphona:* Omnipotens Deus, qui gloriosa bella certaminis, ad immortalitatis triumphum Martyribus contulisti; da cordibus nostris dignam pro eorum commemoratione lætitiā, ut quorum hic corpora pio amore complectimur, eorum precibus adjuvemur.

D

16 *Ad Matutinum, Invitatorium.* Christum Regem adoremus, cum sanctis, qui sub throno Dei clamant in albis. LECTIO I. Regnante impio Maximiano Imperatore, cum ejusdem edicto gravis in populum Christianum persecutio desævisset, erant in civitate Mediolanensi duo quidam viri, in re militari clari, apud ipsum Imperatorem notissimi, quorum unus dicebatur Nabor, alter Felix. *Responsorium.* Isti sunt duo viri misericordiæ, *ut de SS. Joanne et Paulo.* LECTIO II. Hi eum occulte in Christiana religione essent devoti, suggestum est Imperatori Maximiano ab executoribus suis, in jam dicta civitate demorantibus: Domine, inquiunt, clementissime Imperator, Nabor et Felix Christiani effecti sunt, et blasphemant Deos nostros, et dicunt, eos dæmonia. *Responsorium.* Exultabunt Sancti in gloria, etc., *ut in communi SS. Martyrum.* LECTIO III. Tunc Imperator jussit eos comprehendi et ad se perducī, quibus et dixit singulatim: Nabor, miles noster, quid tibi deesse æstimasti, ut te Christianum faceres? Nabor respondit: Non ego nuper Christianus effectus sum, sed ab ineunte ætate mea. *Responsorium.* Hæc est vera fraternitas, etc., *ut de sanctis supradictis Joanne et Paulo. Hactenus lectiones primi Nocturni.*

c quo propria
aliqua;

E

17 *Ad secundum Nocturnum.* LECTIO IV. Maximianus respondit: Ergo, ut asseris, manifeste Christianus es? Nabor respondit: Ego Christianus manifeste sum, et Christum Jesum, Dei vivi filium, de Maria virgine per Spiritum sanctum natum, adoro et corde credo, et ore non cesso laudare. *Responsorium.* Fulgebunt justi sicut liliū, et sicut rosæ in Hiericho florebut ante Dominum. *Cetera de Communi.* LECTIO V. Tunc Maximianus Imperator, ira repletus, jussit eum in carcerem mitti, et accersito Felice, dixit ei: Quid tibi videtur, Felix? Nonne vis stulte cum Nabore socio tuo perire? Sacrifica diis, et esto noster amicus: nam si non sacrificaveris, diversa tormenta te exspectant. *Responsorium.* Isti sunt Sancti, qui sequuntur Agnum, qui vicerunt diabolum propter sanguinem, et verbum testimonii ejus, et non dilexerunt animas suas usque ad mortem. Isti sunt qui venerunt, etc. LECTIO VI. Felix respondit: Nam tormenta tua nihil sunt; me ctenim scias, verum Dei filium Dominum Jesum Christum nulla ratione negare, sed magis meipsum sibi offerre in sacrificium. Maximianus Imperator iratus, jussit eum in ipsum carcerem mitti, ubi beatum Naborem reclusit, dicens eis: Certe diversis faciam vos tormentis spiritum exhalare. *Lectiones tertii Nocturni, et reliqua quæ superadduntur, nihil magnopere a communi deflectunt.*

et lectiones
describuntur

F

18 *Alia religiosi cultus et constantissimæ venerationis patentissima indicia sunt, quod sancti hi martyres Nabor et Felix eum tribus celeberrimis Magis conjuncti fuerint, ut testatur Fr. Erhardus Winheim Cartusianus in suo Agrippinæ Sacratio anno 1607 Coloniæ edito, ubi pag. 28 describens augustissimum sanctorum Magorum sepulcrum; Quod*

Elogium per
Erhardum
Winheim,

A si tibi una cum contentis reliquiis ad vivum adumbrari cupis, *inquit*, scias SS. tres Magos in inferiori tumba, cuprea quidem, sed musivo opere tam artificiose et sumptuose elaborata contineri, ut quoscumque aurifabros tam fulgens tamque inusitata industria, in stuporem non solum rapiat, verum potius divinum quam humanum quid ibi spectari, edicere cogat. Clauditur vero sarcophagus hic tumba altera, in qua intermedii sancti Felix et Nabor, cives Mediolanenses, sub Maximiano xii Julii martyrium passi, requiescunt. *Rursus pag. 38 postquam commemoravit sanctorum Mogorum corpora simul cum corporibus sanctorum Felicis et Naboris a Roynaldo Archiepiscopo Coloniæ translata, sic subdit*: Atque ut tribus Magis pari numero consociarentur et Martyres, duplicareturque triplex Sanctorum funiculus, opera Brunonis, ejus nominis primi, episcopi vero Coloniensis xxv, divinitus contigit, ut duobus illis tertius accederet Gregorius Spoletanus.

item per
Ægidium
Gelenium,
B 19 Ægidius Gelenius in Colonia Supplice, edita anno 1639, prædicta confirmat: Conduntur autem, *inquit*, plane sumptuosa hierotheca gemina: cujus superius fastigium continet corpora sanctorum Felicis, Naboris et Gregorii Spoletani martyrum, eodem tempore cum tribus Magis adductorum; inferior vero sarcophagus ipsos sanctos tres Reges, de quibus dicebam, concludit, spectabiles per minutissimorum cancellorum texturam, ope luminis perpetui. Porro vir idem Cl. in majori suo opere De magnitudine Coloniæ Agrippinensis, lib. 3. Syntagmate I, de ecclesia metropolitana, pag. 233 adjungit, non solum SS. Magorum corpora tumbæ pretiosissimæ esse inclusa, sed etiam ipsam tumbam includi magnificæ ædiculæ, inscriptione tali:

Corpora sanctorum locus tenet iste Mago-
rum,
Indeque sublatum nihil est alibive locatum,
Sunt juncti Felix, Nabor, Gregorius istis.

Quod secundo versu asseritur nihil inde sublatum esse, nihil alibi locatum, id de solis sanctorum Magorum corporibus intelligendum esse, ex ipsomet Gelenio manifeste patet.

quod expli-
catur.
C 20 Is enim postquam sanctorum Naboris et Felicis martyrium paucis descripsit, memorata etiam eorum cum sanctis Magis translatione per Reynoldum facta, donata ait duo Felicis et Naboris brachia B. Hildegundi Marensi comitissæ, et fundatrici ejusdem monasterii. Narrata deinde historia qua S. Gregorius Spoletanus duobus istis accessit, monet, horum trium martyrum Felicis et Naboris et Gregorii Spoletani singulos sacros vertices, a corporibus sejunctos, singulis argenteis hermis includi, ut seorsim ad cultum exponantur. Demum in piis hujus mensis Fastis sic ad iv Idus annuntiat laudatus Gelenius: In metropolitana Coloniensi basilica, sanctorum martyrum Felicis et Naboris. Notatur præterea ad xxiii Julii Translatio sanctorum Regum, SS. Machabæorum, Felicis, Naboris, Apollinaris, etc., ex Italia. Verum an aliqua celebritate ea recolatur, expressum non invenio; neque mihi satis constat, utrum alibi expositæ sint Sanctorum nostrorum reliquæ, præterquam in Masinii Bononia, quæ unde eo pervenerint, divinare non lubet; satis sit hic retulisse, qua in veneratione Coloniæ habeantur, ad cujus recentiora Officia progredimur.

Recentius
Breviarium
Coloniense

21 In novissima Proprii Coloniensis editione anni 1718 apud Heuricium Rommerskirchen obser-

vo, usitari etiam hodie quæ ex antiquioribus jam dedimus, præterquam quod in primo nocturno sumantur de Scriptura occurrente, servatis tamen vetustis responsoriis. Mutatio potissima occurrit in secundo Nocturno, in quo Lectiones hoc ordine et modo describuntur. LECTIO IV. Nabor et Felix, Mediolani rei militaris peritia celebres, apud Maximianum accusati sunt, quod Christum colebant, deosque detestarentur. Quos cum Imperator, ad se adductos, ac de fide interrogatos, Christianos esse certo cognovisset, deos venerari imperat; id si recusarent, cruciatus et dira supplicia miuitatur. Verum his illos nihil perterritos misit in carcerem, ac dies duodecim cibi potusque penuria fatigavit; decima tertia sisti sibi mandat, et, quid statuerint, rogat, optione data, num diis sacrificare malint et vivere, vel in sententia permanentes mori.

22 LECTIO V. At illi pari constantia, se pro Christi fide mori paratos, affirmant. Quin etiam Nabor: Mors ista, quam tu nobis minaris, vita nostra est. Quare variis tormentorum generibus, fustium, equulei, lampadum, ungarum, ignis, Christi virtute superatis, imperator ad Laudensem civitatem catenis vinctos, ad Christianorum terrorem, eos abducit. Illic rursus fustibus cæsi, extra portam ad flumen Schelere, quarto Idus Juliæ, gladio cervicem subjecerunt. LECTIO VI. Quorum corpora, noctu sublata, et aromatibus conspersa, matrona Christiana, Sabina nomine, primum in suo prædio sepelivit, deinde Mediolanum deferenda curavit: ubi magnus illis honor aliquamdiu delatus est, etiam tempore S. Ambrosii, ut in ejus vita Paulinus testatur. Tandem expugnato Friderici Imperatoris armis Mediolano, Reinoldus Coloniensis Archiepiscopus, loco muneris obtinuit ab Imperatore, simulque cum sanctorum trium Regum corporibus Mediolano transtulit Coloniæ, ubi etiamnum metropolitanæ basilicæ magnificum sacellum ea religiose servat, summa populi veneratione.

23 Atque hic se aperit spinosæ controversiæ palæstra inter binas illustres civitates, hanc nempe Coloniensem et Mediolanensem difficillime componenda, quamdiu pars utraque integra amborum Sanctorum corpora sibi zelosius vendicat; ubi planum est, fingi non posse inauditum prodigium, ut in ipsorum gratiam admittuntur reduplicata corpora SS. Naboris et Felicis. Norunt eruditi multiplices contentiones, quæ etiam in Actis nostris discussæ sunt, circa præsentiam hujusmodi sacrorum corporum, quas hic fusius commemorare operæ pretium non existimo. Recentior est memoria litis, hinc plane affinis, circa corpora SS. Gervasii et Protasii, de quibus mentem suam exposuerat Papebrochius ad xix Junii tom. 3, § 9, a pag. 837; postmodum vero visa et expensa Josephi Antonii Saxii dissertatione apologetica, ante obitum suum per nos retractari voluit in tom. 6 Junii a pag. 209, quæ pro Brisacensibus asseruerat. Ego hic candide fatebor, arbitrum me nolle esse, nec uovæ hujus controversiæ diremptorem. Utrique parti fecero satis, si argumenta omnia ultro citroque colligam, ex quibus lectores judicium ferre possint. Ordior a possessione Coloniensium per quatuor secula tam constanti, ut etiam Mediolanenses scriptores eam pro indubitata habuerint. Subjiciam deinde, quæ recentius, seu post inventionem, ut perhibent, a S. Carolo Borromæo factam, ab iisdem Mediolanensibus non ita pridem, et quasi postliminio opposita reperi.

alias tectio-
nes exhibet.

de sacrorum
pignorum
possessione
acris contro-
versia.

AUCTORE
J. P.

§ IV. Referuntur testimonia scriptorum
Mediolanensium pro possessione Co-
loniensi.

Possessio-
nem Coloni-
ensium

De antiqua sacrorum corporum apud Mediola-
nenses præsentia, de qua superius abunde
dictum est, hic non quærimus; totius controversiæ
cardo in eo vertitur, an Raynoldus, seu Raynaldus
Coloniensis Archiepiscopus, quemadmodum sancto-
rum trium Regum corpora, (quod apud omnes hodie
in confesso est) sic etiam Mediolano Coloniæ trans-
tulit corpora sanctorum Naboris et Felicis, anno
1162, quo contigit Mediolanense excidium a Fride-
rico Ænobarbo, vel ut alii notant 1164, aut proximo
aliquo, de qua differentia disceptare nolimus; con-
tentionis caput est, utrum eo seculo, privati sint
Mediolanenses sacro hoc thesauro, quem exinde
Colonienses constanter in hunc usque diem possede-
rint et possidere pergant, ut pluribus demonstrare
conatus est noster Hermannus Crombachius in histo-
ria trium Regum Magorum Evangelicorum, tomo
3, lib. 2, variis capitibus infra citandis. Nobis id
curæ erit potissimum ut breviter, succincte et qua
fieri poterit claritate rem totam complectamur, uten-
do potius argumentis ad hominem, ut aiunt, quam
multas externorum auctoritates coacervando.

B

agnovere
scriptores
Mediolanen-
ses,

25 Fatebor equidem, scriptores Mediolanenses,
qui Sanctorum suorum Naboris et Felicis jacturam
candide admittunt, quique apud ipsos merita aucto-
ritate pollent, seculo xv vetustiores non esse, nam
Galvani Flammæ, qui seculo xiv vixit, nullam hic
rationem habendam censui. Tam paucos fuisse, id
adeo minus mirabitur, qui ex Tristani Calchi præ-
fatione intelliget, perparce et imperitissime memo-
rata fuisse quæ ad res Mediolanenses spectabant, et
Georgium Merulam Calchi magistrum, monumen-
torum penuria, totis duodecim annis non magni mo-
menti commentarios elaborasse, quos ad incudem
discipulus revocare coactus sit. Primus historiam
patriæ ante Tristandum edidisse videtur Bernardinus
Corius, cui synchronus fuerit Donatus Bossius,
auctor Chronici ab initio mundi et tractatus alicujus
de Episcopis Mediolanensibus, uti testatur Vossius
de Historicis Latinis lib. 3, pag. 620, cujus scripta
ad manum non sunt, adeoque ex aliorum fide citan-
da. Hos sequitur laudatus modo Tristanus Calchus,
qui scribere debuit vel sub finem seculi xv, vel sub
sexti decimi principium, licet editio, quæ apud nos
exstat, facta demum sit anno 1628. En modo scrip-
torum verba:

C

Bernardinus
Corius

26 Bernardinus Corius historiæ Mediolanensis,
vulgari sermone editæ, parte I pag. præcipue 52, sic
narrat: Tandem infensissimus Imperator ipso
solemni die Olivæ (opinor Dominicæ Palmarum)
non imitando Servatorem nostrum (qui Hierosoly-
mis, dum cantaretur: Benedictus qui venit in
nomine Domini, gloriose receptus fuit) eversam
a se civitatem, inter infinitas execrationes dese-
ruit, rediitque Papiam, secum transferendo glo-
riosa corpora trium Magorum, quæ S. Eustor-
gius, miles et vicarius Constantii Imperatoris,
circa finem sui episcopatus Mediolanum adduci
curavit; sed prædictus Cæsar ea ipsi dono dede-
rat anno Christi undecimo supra trecentæsimum.
Mediolanenses metu sævissimi Imperatoris sacra
ea corpora absconderant in turri templi dedicati
S. Georgio, in palatio nuncupati. Præterea afferri
sibi etiam jussit corpora sanctorum Gervasii et

Protasii, Naboris et Felicis; atque inde ea in
Germaniam transportavit. Hactenus propria verba
Corii, qui Mediolanensis eques, Mediolani scribens,
orator excellentissimus, scire omnino debuit, quæ
esset suo tempore in patria de sacris illis corporibus
opinio.

27 Pergit porro, additque: In cujus rei fidem,
ponemus hic textum scripti authenticæ, ad me ex
Germania transmissi, qui sic habet: Federicus
Romanorum Imperator primus, filius Hermanii,
generosi Ducis Sueviæ, anno Dominicæ Incarna-
tionis millesimo centesimo quinquagesimo (alibi
addidit secundo) imperavit triginta sex annos.
Anno imperii sui decimo destruxit Mediolanum,
in qua destructione soror unius viccomitis, qui
erat in potestate Federici, propter liberationem
fratris, ivit ad Reverendum Patrem, nomine
Rodolphum, et Dominum Archiepiscopum Colo-
niensem, et ostendit corpora trium Magorum,
videlicet Gaspar, Melchior et Baldesar, corpora
sanctorum Gervasii et Protasii et corpora sancto-
rum Naboris et Felicis, unde Prædictus Rodul-
phus corpora sanctorum Gervasii et Protasii in
oppido Brisaco juxta Renum... collocavit, etc.,
quæ huc non pertinent, cum ad Coloniensium inten-
tum sufficiat, sanctos Naborem et Felicem cum
sanctis tribus Magis ad se delatos, et ex eo tempore
in sua Metropolitana ecclesia honoratos fuisse, ut
tam diserte testatur ipsius Reynoldi (Corio Rodul-
phi) epistola inferius recitanda. Hic solos populares
Mediolanenses historicos adducimus.

28 Quænam sint propria et genuina Donati Bos-
sii verba, ignorare me jam fassus sum, at cum a
Puricello et Saxio adducatur et impugnetur, satis
patet, eum fuisse possessioni Coloniensium. Nec
Crombachius ipsum vidit, citat enim cap. 43 Mel-
chiorum Inchofer Bossii auctoritate nitentem: Eo-
dem anno translata etiam esse in Germaniam
SS. Martyrum Naboris et Felicis corpora, quem-
admodum idem advertit Donatus Bossius. Neque
vero plura ex ipso quærere opus est, dum Puricellus
de basilica Ambrosiana pag. 812 clare fatetur sanctos
Naborem et Felicem æque ac tres Reges Coloni-
ensibus asseri, non solum a scriptoribus exteris, sed
et populares suos memorat: E nostratibus, inquit,
numeramus ante alios omnes, (quos quidem hac-
tenus nos legerimus) Donatum Bossium, anno
millesimo centesimo sexagesimo quinto, ac Tri-
stanum Calchum, cujus verba jam supra recita-
vimus; et nos hic ex ipso fonte exhibemus.

29 Laudatus auctor sub historiæ suæ patriæ libri
I finem, pag. 24 varios sanctos Martyres enume-
rans; Item, inquit, Nabor et Felix, milites Im-
peratori notissimi, Laudem Pompeiam, et Vero-
nam Firmus, Bergomensis ditissimus, Mediolano
deducti, obtruncantur. Tum libro suo xi, pag. 227,
sic loquitur: Auxit temporum calamitatem rei
sacræ, longe omnium eminentissimæ jactura.
Erant trium Magorum, qui Christum Deum re-
cens natum adoraverunt, corpora in suburbana
divi Eustorgii æde, prægrandi sepulcro, quod et
extat, clausa. Quorum excellentiæ admonitus
Rainaldus Præsul, ea, simul et ossa Naboris et
Felicis quarto Idus Junii sustulit, et in suæ dio-
cesis metropolim transtulit, ubi adhuc summa
populorum veneratione coluntur. Non potuit Tri-
stanus mentem suam distinctius exponere, unde dum
postremum hos Sanctos appellat lib. 13, pag. 282,
ædem quidem, eorum adhuc nominibus insignitam
refert, at de sacrorum corporum præsentia nequa-
quam meminuit. Hoc etiam tempore, inquit, in
urbem recepti sunt sectatores D. Francisci, quos

allegans scri-
ptum quod
vocatauthen-
ticum:

D

E

tum Donatus
Bossius,

F

Tristanus
Calchus,

A Fratres Minores vocamus, eisque non procul Ambrosiana, concessa ædes Naboris et Felicis.

et Philippus
Bergomen-
sis:

30 Non recusabunt, opinor, Mediolanenses testem alium satis propinquum, et gente popularem Jacobum Philippum Bergomatem, inter alios a Crombachio citatum cap. 25, ex Supplemento Chronicorum lib. 12, ad annum 1162. At dissimulandum non est, abesse ab editione Brixienti anni 1485, quæ postmodum inserta sunt, et habentur in aliis editionibus, saltem in Parisiensi anni 1535. Et quidem testimonium pro translatione Regum ubique apertissimum est: Mediolanum autem metropolis et regia totius Cisalpinæ Galliæ civitas, hoc anno post septem annorum obsidionis, a Federico Imperatore expugnata et capta... jam octava vice solo funditus æquatur... Rodulphus Coloniensis Archiepiscopus huic eversioni præsens assistens, et ipse trium Magorum corpora, quæ S. Eustorgius Mediolanensis Episcopus ex Constantinopoli jam diu Mediolanum transtulerat, quæ diu in campanili S. Georgii latuerant, undecimo Julii rapuit, et secum in Germaniam in civitatem suam cum gaudio transtulit. Tertio autem anno post, Germani etiam corpora sanctorum Naboris et Felicis ex Mediolano sustulerunt, et in Germaniam transtulerunt.

* annos

B quibus etiam, contra Novariensem episcopum,

31 Postrema hæc verba, quæ in vetustiori editione desiderari diximus, in dubium revocari possunt, etiam ut aliorum scriptorum sententiæ non omnia conformia: nam plerique, qui ablatos Naborem et Felicem scribunt, non id tertio anno post Reges, sed eodem tempore factum insinuant; quamvis non desint, qui non anno 1162, totam rem gestam, saltem translationem innectant; quod ita intelligi potest, ut in Mediolanensi excidio rapta sint omnia, sed nonnisi post biennium Coloniæ allata, de qua re vide disputantem Crombachium cap. 41. Verum quidquid hujus sit, satis constans apparet vetustiorum omnium scriptorum Mediolanensium opinio, de sacerdotum corporum certa jactura, priusquam Carolus (antea Joannes Franciscus) a basilica Petri, Novariensis Episcopus in brevi sua historia ecclesiæ Mediolanensis, ubi de S. Materno Episcopo agit, pag. 48, inventionem et translationem sanctorum Naboris et Felicis Mediolani anno 1571 a S. Carolo Borromæo factam cæpit producere, qua relatione potissimum nituntur Puricellus et Saxius. Sed hæc ad § 6 remittenda sunt, ubi eodem, quo hic candore, Mediolanensium pro sua possessione argumenta proponuntur.

accessit Ripamontius.

32 Ceterum ea qualiscumque prædictorum Sanctorum Mediolani inventio aut translatio, Ripamontium, seculi XVII laudatissimum scriptorem, haud absterruit, quo minus vetustiorum patriæ suæ historiographorum vestigiis insisteret, ut ostendunt ejus verba ex historiæ ecclesiæ Mediolanensis decade 2, quam mirum est in Museo nostro non reperiri. Sed et eum sibi adversum satis fatentur Puricellus et Saxius. Verba refert Crombachius jam dicto cap. 25: Corpora, inquit, trium Magorum, itemque corpora Gervasii et Protasii, Naboris et Felicis, extra communem injuriam fuere; sed ut auferret sibi, non ut relinqueret nobis ea subsidia barbarus, nempe Fridericus Imperator Mediolani eversor. Non agnovit itaque Ripamontius sufficientem identitatem inter corpora a S. Carolo Borromæo reperta et sanctorum Naboris et Felicis, ut a majorum suorum placitis recederet. Nec dissentire videtur Besutius, dum in historia Pontificali Mediolanensi pag. 164, non solum tres Magos a Reynaldo ablatos fatetur, sed et alias sanctas reliquias, eas utique, de quibus in epistola sua mox loquentem audiemus

prædictum coloniæ Antistitem. Atque hactenus scriptores ferme Mediolanenses, contra patriam suam pro Coloniensibus testimonium ferentes. Tot sunt testes exteri, ut si omnes conformes essent, de rei veritate dubitari haud posse videretur. Audiendi hic jam sunt saltem præcipui.

§ V. Alia pro eadem possessione argumenta.

Primum illud et tantum non decretorium censent Colonienses, quod ex ipsismet Reynoldi Episcopi sui, et pretiosissimi thesauri procuratoris litteris, re tum præsentissima et recentissima scriptis, quas in dubium revocare ausus non est Puricellus; Saxius vero ita approbare visus est, ut ex iis ipsis, num. 61 relatis, contra Brisacenses arguat, non esse apud ipsos deposita sanctorum Gervasii et Protasii corpora, cum in tota illa epistola nec verbo de iis Reynoldus meminerit. Qua vero ratione vim argumenti ex disertissima expressione sanctorum Naboris et Felicis eludere conetur laudatus Saxius, statim patebit. Ex hac porro Reynoldi epistola ingens pondus accedere necesse est Coloniensium firmata a tot seculis opinioni, nisi, vulgari effugio usi Mediolaneuses, Episcopum illum in eruendis sanctorum Magorum corporibus perspicacem fuisse fateantur, in aliis vero, de quibus hic agimus, omnino delusum contendunt, quæ ferme Saxii solutio est. Verum a partium studiis prorsus abstinentes, litem non dirimimus, sed monumenta utrimque producta, in medium afferre pergimus. Jam dictas Reynoldi litteras vulgavit Crombachius tomo 3, lib. 2, cap. 28, et post ipsum ex antiquissimo Ms. codice Sigeburgensis monasterii inter Alexandri Papæ III epistolas retulit noster Philippus Labbeus tomo 10 Conciliorum col. 1186. Habe hic textum ex Crombachio:

Pro Coloniensibus maxime facit

34 Reinoldus Dei gratia S. Coloniensis ecclesiæ Electus, et Italiæ Archicancellarius, Dilectissimis in Christo filiis et amicis, Hermannus Coloniensis ecclesiæ Præposito, Philippo Decano, cunctisque Prioribus et universo clero, omnibusque beneficiatis et ministerialibus B. Petri, ac sanctæ Coloniensis ecclesiæ; universis quoque burgensibus almæ urbis Coloniæ salutem et affectuosum obsequium, cum intimæ dilectionis plenitudine. Insinuamus dilectissimæ vestræ universitati, quod ex voto ardentissimi nostri desiderii, felix jam per Dei gratiam adepti sumus initium. Benigne enim Domini nostri serenissimi Imperatoris (Friderici) accepta licentia, cum gratiæ et dilectionis ejus plenitudine, ab ipso gaudenter dimissi, et egregiis ac tantis donis, quorum nulla in terris esse potest æstimatio excellentior, sumus honorati: inter cetera enim liberalitatis suæ beneficia, quæ in nos affluentissime contulit, nempe tria nobis munera donavit pretiosissima, videlicet: corpora insignia beatissimorum trium Magorum ac Regum, qui primitiæ gentium, in typum ac præsagium futuræ ex Gentibus Ecclesiæ, jacenti adhuc Christo in præsepi munera pretiosa obtulerunt; quorum videlicet nobilissima corpora, omnique veneratione dignissima Mediolani in ecclesia B. Eustorgii confessoris atque pontificis solenniter ac gloriose fuere recondita.

epistola Reynoldi Coloniensis episcopi

35 Insuper etiam, Deo præduce, ad vos perferimus corpora sanctorum martyrum Naboris et Felicis, ut inæstimabili et incomparabili hoc the-

sacra ea corpora se mittere testantur

AUCTORE
J. B. S.

sauro, super aurum omnemque lapidem pretiosum diligendo, sacratissima ecclesia civitasque Coloniensis felicissime ditetur ac perpetualiter decoretur. Nos siquidem, quia suspecta nobis est via per inimicos vestros et nostros, iter nostrum per Burgundiam ac Galliam usque ad vos disposuimus, praesentemque nuntium a Vercellensi civitate secundo Idus Junii praemisimus, eo die versus Taurinum et versus Alpes montis Cinisii, cum praedictis et venerabilibus reliquiis celerissime procedentes; ideoque sincerissimam vestram dilectionem intime rogamus, et commonemus in Domino, quatenus ad condignam tantorum munerum susceptionem, ea qua nostis, et qua de vobis confidimus, devotione ac solennitate praeparemini, Dominum Deum quoque quam affectuosissime pro nobis sine intermissione deprecemini, ut una cum ipsis, ad gloriam et honorem nominis sui, et ad perpetuam omnium vestrorum ac totius patriae salutem, salvos, incolumes et illaesos nos vobis dignetur remittere. *Hactenus Reynoldi epistola.*

Accedunt *Ægidius Aureavallis,*

B

36 Reynoldo ætate proximus scriptor, qui non solum de tribus Magis, sed et de sanctorum Naboris et Felicis sacris corporibus Coloniæ translatis expressis terminis meminit, est *Ægidius Aureavallis* monachus, qui floruit anno Domini 1230, in *Gestis Pontificum Leodiensium*, editionis Chapeauville cap. 45, pag. 116, ubi inter alia ad rem praesentem sic habet: Postmodum anno Domini 1164, cum Fredericus Romanorum Imperator Mediolanenses, sibi rebelles, subjugasset, et esset civitas in ejus potestate, mortuo in partibus illis, ut supra diximus, Henrico Leodiensium Episcopo, cui Imperator trium Magorum corpora contulerat, Raynaldus Coloniensis Archiepiscopus sæpe dictos beatos Reges sibi dari petiit et obtinuit. Sustulit etiam inde duos pretiosissimos Martyres Felicem et Naborium, qui in eadem urbe Mediolanensi passi fuerant pro Christo. *Pergit describere triumphum Coloniensium in tanti thesauri receptione; tum institutum ab eodem Reynoldo in diecesi Coloniensi translationis festum; item fabricatam capsam miræ pulchritudinis ex auro et gemmis pretiosis, in qua reposita sunt corpora eorum, inferius quidem Regum, superius supra dictorum Martyrum. Demum testatur, levata hæc sacra corpora miram reddidisse fragrantiam, ut merito dicere possent istud Apostolicum: Christi bonus odor sumus in omni loco.*

C

Monachus
Pantaleonia,

37 *Ægidio* synchronus fuit monachus alius ad S. Pantaleonis in ipsa urbe Coloniensi, nomine Godefridus, a canobio suo Pantaleonita dictus, qui diligentissimos annales contexuit ob anno Domini 1162, usque ad annum 1237, qui in collectione Freheri sic habent pag. 242, ad annum 1164: Interea Dominus Reinoldus Coloniensis Electus, cum Imperatore in Italia degens, super omnes, qui aderant, Principes fidelis ac devotus servivit... impetrata ab Imperatore licentia, cum integritate gratiæ ejus rediit, acceptis ab eo pretiosissimis muneribus trium scilicet Magorum corporibus, qui infantiam Domini mysticis muneribus venerati sunt, duobusque martyribus Felice et Nabore, qui cum praedictis Magis apud Mediolanum venerabiliter reconditi erant. Itaque cum praefatis et illustrissimis donis, in vigilia B. Jacobi Coloniæ ingressus, gloriose ac magnifice suscipitur, maxime pro reliquiis, quas ad perpetuam Germaniæ gloriam, Coloniæ intulit. *Hæc cum modo relata ipsius Reynoldi epistola mirifice congruunt: si enim secundo Idus, seu XII Junii Vercellis Cinisium mon-*

tem versus profectus est, directo per Burgundiam itinere, ad sedem suam Coloniensem facile pervenerit XXIV Julii, in S. Jacobi vigilia; quam non frustra tam diserte notavit Godefridus, tanto majori fide dignus, quod Coloniæ scripserit, recenti adhuc dum rerum gestarum memoria.

D

38 Pluribus aliis scriptorum textibus referendis supersedco, cum sexcenti alii auctores, priores hosce secuti, nihil magnopere auctoritatis adjungere possint: neque vero tam numerosis testibus moventur Mediolanenses, sola ferme S. Caroli Borromæi inventione satis tuto sese existimantes. Ultro admittit et citat Saxius Gothordum Hagcn in Rhithm. Germanico de bellis Coloniensibus pro anno 1260. Facile esset nubem aliorum testium recentiorum colligere post Chronicon Coloniense, Gesta abbotum sancti Laurentii, Chronicon magnum Belgicum, et manuscriptos libros de Episcopis Leodiensibus apud Crombachium tomo et libro supra citatis, cap. 46; verum neque hi momenti quidquam conferrent, utpote non plus probaturi, quam fontes unde sua hauserunt. De lectionibus Breviarii Coloniensis, jam superius abunde etiam dictum est. Ut rem omnem in pauca contraham; ex iis quæ duobus hisce parographis deducta sunt, rectissime sese concludere censent Colonienses, sacras sanctorum Naboris et Felicis exuvias, Mediolano cum sanctorum Magorum corporibus per Archiepiscopum suum Reynoldum acceptas, a seculo XII apud se depositas fuisse, summo semper in honore habitas, singulari omnium veneratione religiosissime cultas, et in hunc usque diem ibidem superstites, utpote quas constet loco suo semotas non esse.

et plurimi
alii.

E

§ VI. Auctoritates pro possessione Mediolanensium.

Laudatus non semel Josephus Antonius Soxius, ubi Dissertationis suæ Apologeticæ num. 38 auctores nonnullos supra citatos retulit, qui non solum de transvectis ab urbe Mediolanensi sanctorum Regum exuviis tristem mentionem fecerunt, sed novam apposuerunt jacturam, affirmantes, una cum illis Mediolano Coloniæ fuisse translata etiam sanctorum Naboris et Felicis corpora: id falso assertum, inquit, ex translatione eorundem, solenniter peracta Mediolani a sanctissimæ memoriæ Carolo Borromæo Archiepiscopo, valide probat Puricellus; citatque scriptoris hujus Monumenta basilicæ Ambrosianæ num. 461, unde mox dobimus, quæ pro constanti et non interrupta Mediolanensium possessione adducuntur, de quorum validitate lectorum erit arbitrium. In eo potissimum rem totam fundari nuper diximus, quod primus tradidit citatus etiam supra Carolus a basilica Petri Episcopus Novariensis, in brevi historia ecclesiæ Mediolanensis, Novariæ edita 1615, de eadem re eursim agens in ipsius S. Caroli Borromæi vita lib. 3, cap. 6, pag. 182. Ut ad fontem accedamus, præmisso in jam dicta historia, ad titulum S. Materni, septimi Mediolanensium Episcopi, martyrii sanctorum Naboris et Felicis compendio, ita scriptor ille pergit pag. 48:

Argumenta
Mediolanen-
sium

F

40 Eorum deinde sancta corpora, a pia sanctaque matrona Savina Mediolanum paulo post asportata traduntur. Eos certe tempore S. Ambrosii intra cancellos quosdam summa celebritate cultos fuisse, Ambrosius ipse in epistolis, et Paulinus in ejus vita commemorat; in basilica, quæ nunc Franciscana, prius autem horum Martyrum nomine appellata est, in qua hodie quoque

nituntur po-
tissimum au-
toritate

asser-

A asservantur. Sed non est silentio prætereundum, quod ea nobis ablata, ut de Gervasio et Protasio dictum est, Corius noster testificatur : qua in re, ut in aliis quibusdam, non satis considerate illum scripsisse, fateri necesse est. In additamentis quoque Martyrologii Usuardi de eorumdem translatione, una cum Magis facta, mentio est; sed apud illum Brisaci, in his vero Coloniae positæ dicuntur : ut vel ex hac varietate appareat, quæ fides illis habenda sit, præterquam quod de his quoque inquisivi, cum de S. Gervasio et Protasio Brisaci inquisivisse me, superius commemoravi. Sed neque Crantzius, cum de Magis ablati loquitur, hos nominat, neque horum festum in Germania celebrari aliquis dicit.

Episcopi
Novariensis,
asserentis,

41 *Displicent hic nonnulla, illadque imprimis, quod Corium inconsiderantiæ accuset, quasi is solus ex popularibus scripserit, quod tot seculis etiam Mediolani admissum fuit, ut diximus § 4. Id vero displicet maxime, quod falso eundem Corium arguat, quasi dixerit, corpora SS. Naboris et Felicis Brisaci fuisse deposita; quod ego in ipso non reperi, ut loco citato manifestum redditur. Crantzii silentium nil quidquam probat; addere poterat, Dodechinum, Neubrigensem, Siffridum et alios de translatis sanctorum Regum corporibus mentionem fecisse, omissis reliquiis aliis, quas tamen eodem tempore ablatas fuisse, satis evincit citatorum a nobis scriptorum disertis verbis expressa sententia. Norunt eruditi, quando, quo loco, et quousque se extendat vis argumenti negativi. Quod autem postremum ait, neminem dicere, horum (SS. Naboris et Felicis) festum in Germania celebrari; mirum sane a tali viro asseri potuisse, cum solennis cultus Sanctis hisce, æque ac tribus Magis, saltem Coloniae deferri solitus, a multis ante seculis vulgatissimus fuerit, in ipsismet vetustis Breviariis clarissime relatus. Ruerre profecto necesse esset totam hujus viri auctoritatem, si momentis firmioribus non subsisterent, quæ apud ipsum sequuntur, his verbis :*

inventa a
S. Carolo
corpora 1571;

42 Verum, quod caput est, cum ejus basilicæ (nempe Franciscanæ, antea SS. Naboris et Felicis) reliquias anno MDLXXI, XIV Septembris Carolus Archiepiscopus reconderet, horum quoque Martyrum corpora recognovit, et transtulit a loco, ubi prius erat altare majus antequam ii fratres chororum a gremio basilicæ, in posteriorem partem reducerent ad novum altare majus quod tunc constitutum est. Invenit autem ea in arca silicea in terram defossa, operimento laminis ferreis arcæ adstricto; et in ea præter corpora invenit vasa quædam vitrea, quæ visa sunt liquorem quemdam, tunc exsiccatum, continuisse. Inveni sunt etiam baculi et fragmenta chartæ viridis foliorum palmarum speciem exhibentis. Ex quibusdam baculis et charta Martyrum palmas veteres illos effingere voluisse, dubium non est. *Hactenus laudatus Episcopus Novariensis, alia addens, quæ huc non spectant, recte tamen supra advertens, inventionem illam et translationem, a S. Carolo Borromæo factam, CAPUT esse, quo ferme solo niti demum queat, ea, qua de hic loquimur, corporum SS. Naboris et Felicis apud Mediolanenses possessio, quam paulo firmiter constabilisset, si adscripta alicubi Sanctorum nomina, eaque a S. Carolo reperta commemorasset; ceterum tota gestorum relatio pridem a nobis edita est ad XI Junii, de S. Barnabæ reliquiis pag. 454 et 455. Utrum ad evidentiam quid desideretur, observent alii.*

quibus alia
adjecti Pu-
ricellus,

43 At enim, nostrum id dumtaxat esse volumus, utriusque partis argumenta fideliter referre. Citatis itaque, quæ hic ex ipso fonte retulimus, sic subdit

Puricellus jam dicto num. 461, pag. 817 : Et hæc quidem, inquit, Carolus a basilica Petri suo tempore gesta, et publicis consentanea documentis, quæ tunc confici prudentissimus Archiepiscopus jussit : quorum mentionem facit etiam Gaspar Trissinus cap. undecimo. Qui quidem Trissinus verissime ibidem talibus Caroli verbis, a semetipso pariter e vita S. Materni recitatis, hæc subdit : At vero Martyrum capita, seorsim posita, haud voluit in novum, quem sub ara maxima sanctus antistes Carolus tumulum paraverat, inferri, sed thecis oclusa argenteis (hoc est duobus argenteis capitibus, et antiquitatis quidem multum spirantibus) in larario asservari; eaque statis tantum diebus, in templo publicitus exponi videmus. Porro Trissimum refellit Puricellus, quod male Genebrardum pro Sigeberto citaverit, qui non SS. Naborem et Felicem in Gallias translatos dixit, sed alium S. Naborem, ut superius etiam suo loco notavimus. Vapulat deinde Ferrarius in eundem ferme errorem prolapsus, de quo hic plura dicenda non sunt.

44 Atque hæc hactenus de inventionem et translatione anni 1571. Aliud argumentum profert Puricellus, hic a nobis subjiciendum. Verum enimvero, inquit, illa (sanctorum Naboris et Felicis corpora) nec anno quidem duodecimi seculi sexagesimo quarto translata Coloniae fuisse; probemus id sane denuo quibusdam versibus, quos in eadem Franciscana basilica nobis offert marmorea tabula, sub organo parieti consita : in qua quidem illi jussu fratris Gabrielis de Barlessina insculpti fuerunt, ex altera longe vetustiori, quæ in claustralibus ejusdem basilicæ foribus collocata quondam fuerat; nec multo postquam Franciscani fratres hic habitare incepissent. Etenim nudis etiamnum pedibus, juxta primoris diciplinæ rigorem incedebant, ac NUDIPEDES propterea tunc vocabantur, qui nunc conventuales appellantur. Hic autem habitare inceperunt anno Domini MCCXXXIII, sicut etiam Tristanus Chalcus in eum annum affirmat. Per ejusmodi vero versus simul etiam ostendemus, quemadmodum, unaquaque feria secunda conveniret huc ad concionem populus frequens, posteaquam pias in æde Ambrosiana preces fudisset, sicuti nos num. 450 meminimus. Tabula porro illa hunc prorsus in modum se habet, excepto quod orthographiæ præcepta nos paulo accuratius servavimus.

translatio-
nem ipsam
impugnans
E

Versus, vetustissimis characteribus exarati præ foribus claustralibus ecclesiæ Fratrum minorum de Mediolano.

45 Alma nitet, renovata piis cultoribus, aula : Tempore quam modico Fratres statuere minores. Hortus erat quondam locus iste domusque Philippi, Corpora martyrium pro Christo passa recondens : Hortus fecundus dictis domus unde repletur Fructibus immensis totus generaliter orbis. Barnabam huc perhibent translatus scripta vetusta,

ex versibus
non adeo an-
tiquis

Fama refert, usti cineres et plumbea tumba. Hic NABOR, hic FELIX, hic Fortunatus habetur, Et cum Materno Caius, dictusque Philippus, Nec non Savinæ sanctæ venerabile corpus. Ambrosio Paulus cœlos hinc mente petenti, Protasium cum Gervasio pandendo revelat.

* An dictæ ?

Sanguine

AUCTORE
J. B. S.

Sanguine Sanctorum totus locus iste sacratus,
Multipotens factus delere piacula plebis :
Atque unum ex pueris Sanctis, quos dira necavit
Ambitio Herodis pro Christo, continet hujus
Sacristia ædis, quo tota hæc patria gaudet.
Quam bene nudipedes loca hæc sanctissima ser-
vant,
Cernere cum Moyse Josueque hierarchica digni.
Perpetuo ritu, feria redempte secunda,
Plebs prius Ambrosi meritum templumque re-
quirens,
Huc venit ; et Domini verbis impleta recedens,
Læta dum laudat, tantis dotata patronis.

Frater Gabriel de Barlassina Provincialis Terræ sanctæ Minister fieri fecit.

ANNO MILLESIMO QUADRINGENTESIMO SEXAGESIMO
QUARTO.

et Kalenda-
rio aliquo
Ambrosiano.

B

46 In his consistit totum alterum Puricelli pro
Mediolaneusium possessione argumentum, utpote,
quod eo tempore quo versus illi compositi sunt,
nempe anno 1464 perseveraret ibi apud Minoritas
traditio de existentia corporum SS. Naboris et Fe-
licis, eo loco, quo primum condita fuerant. Addit
postremum, exstare apud se Kalendarium Ambro-
sianum in pergameni charta Ms. anno Domini
MCCCLXXXI, in quo passim ecclesiæ nominantur,
in quibus festa Sanctorum celebrarentur, vel
etiam ipsorum corpora tumulata conquiescerent.
In eo autem sub XII Julii die sic legitur : SS.
MARTYRUM NABORIS ET FELICIS. JACENT AD S.
FRANCISCUM. Atque his fidem datam liberavimus,
de proponendis fideliter utrimque auctoritatibus, qui-
bus tum Colonieenses tum Mediolanenses pro deposi-
tis apud se sacris corporibus decertant. Utri potiori
jure non decernimus : possideant uti possident ; co-
lere Sanctos pergant, uti coluere ; quod de sanctis
Gervasio et Protasio, in pari controversia diximus
tomo VI Junii pag. 215, num. 136 et 137 hic pla-
ne locum suum habeat ; neque Sanctorum præsen-
tiam probari per miracula, neque inutiles esse inter
Catholicos, pias de his rebus contentiones, quemad-
modum ibi fusius demonstratum invenies, et hic dis-
putatis facile applicabis.

C

§ VII. Acta passionis apud Mombritionum et in Mss. nostris non omnino confor- mia, nec satis sincera.

Acta marty-
rii apud
Mombritionum

Hodiernorum sanctorum Martyrum Acta primus
vulgavit Mombritionus, quæ eadem testatur Ba-
ronius, se habuisse Mss., quæque paulo longiora
sunt, atque hinc inde verbosiora, quam ipsa repere-
rim in schedis nostris Mss. ; procurata olim a sæpe
in hoc Opere, ob egregie navatam operam, laudato
nostro P. Joanne Gamans, descripta ex pervetusto
Passionali cænobii Bodecensis Ordinis S. Augusti-
ni, diæcesis Paderbornensis, alias etiam sæpe citato.
Bina eorum hic exstant Mss. apographa, in tam
paucis differentia, ut ex eodem codice accepta pror-
sus non dubitem. Sintne porro hæc vere antiquiora,
quæ postmodum ab interpolatore aliquo, ut ea habet
Mombritionus, exornata fuerint, an non potius Mom-
britiana quis contraxerit, non est adeo promptum
definire : quamquam pro brevioribus stet præsum-
ptio, eo magis fundata, quod quæ in passione ista

longiori carpi merentur, de voce Jovis adhibita pro
Jupiter, id in Bodecensi Ms. locum non habeat ; cum
diserte Jupiter vocetur ab Anulino præside, qui
contemptim a subridente S. Felice martyre Jovis
nuncupatur, ut, si cetera abessent, Acta ista bre-
viora a genuina sinceritate non usque adeo defle-
cerent.

D

48 Opponitur præterea vox pagani, ubi SS. Martyres in Actis Mombritionianis num. 4 diserte ai-
unt : Nos diis paganorum non immolamus ; quem-
admodum etiam legitur in Actis sancti Victoris die
VIII Maii pag. 289 num. 3. Ad quæ verba recte
observavit Henschenius, in Commentario prævio
num. 10, pag. 288, similem loquendi modum Ma-
ximiani tempore usitatum non fuisse ; utpote cum
Jacobus Gothofredi ad codicis Theodosiani librum
16, titulo 10 De paganis, etc., antiquissimam talis
nominis mentionem, quam hactenus potuerit inve-
nire, referat ad initia Valentiani et Valentis, si-
ve annum Christi ccclxv : nullus dubitans, quin
ea phrasis originem habuerit a Christianis, ita con-
temptim appellare Idololatrias exorsis, postquam
eorum superstitio per Christianos Imperatores pro-
scripta, ex urbibus ad pagos abiit : quod ab illo eru-
dite discussum videre lector poterit. Mihi non vide-
tur multis opus ad id probandum, quod ipsum nomen
quasi per se loquitur ; et aliis ibidem exemplis, ad-
versus S. Victoris Acta ostendit Henschenius. Ve-
rum et hæc difficultas in Bodecensibus Actis evane-
scit, cum dii paganorum ibi nusquam nominantur ;
ut proinde paulo major dici possit horum sinceritas,
siquidem ita primitus scripta fuerint.

pluribus na-
vis respersa
sunt ;

E

49 Sed novos alios suggillat Tillemontius, citato
superius tomo 5, pag. 681. Et primo quidem, non
satis verosimile censet, quod etiam in Bodecensibus
habetur num. 7, ubi postquam S. Felix Jovis cri-
mina Anulino exprobrasset, dicitur minister ejus
tunicam suam scidisse. Aliud nec ipsi nec mihi
placet ; nempe longa illa oratio, qua Sanctus idem
totam Christi vitam, non satis exacte ad Evangelii
sensem, coram judice enarrat, quod patienter Anu-
linum tulisse, haud satis probabile redditur, tametsi
multo brevior sit sancti Martyris sermo in codice
Bodecensi quam in editione Mombritionii. Nec illud
facile patitur laudatus scriptor, cetera quæ ad pas-
sionem pertinent, satis fuse describi, summum autem
quod in ea contigisse debuit prodigium, adeo cursim
delibari, ac si res quotidiana esset et minime in-
solita : Et statim sancti Martyres in ignem pro-
jecti, incolumes permanserunt, et nullum ustionis
signum habentes, iterum in carcerem missi sunt.
Vellet nempe Tillemontius, hæc, ad fidem facien-
dam, paulo distinctius et nervosius expressa, ad nor-
mam vetustiorum Actorum, in quibus id genus mi-
randa non adeo siece et perfunctorie memorantur.

nec similibus
vacua Bode-
censia :

F

50 Putat itaque, neque ab eo multum dissentio,
totam illam martyrii historiam, posteriorum tempo-
rum barbarie respersam, non paucis post Sanctorum
passionem seculis compositam esse, ut in eorum fe-
stivitate prælegeretur, aut pro coniectione recitaretur,
dum celebriori veneratione solemniter a fidei populo
frequentabatur : quod non de hac solum Legenda,
sed de innumeris prope Sanctorum Martyrum pas-
sionibus admittendum esse, nemo ignorat, qui in
luisse versandis peregrinus non sit, ut superfluum
plane existimem, pluribus argumentis id hoc loco
demonstrare : ex ultimo numero non obscure intelli-
gitur, præconem aliquem fuisse, qui de sanctorum
Martyrum nostrorum laudibus alieubi disseruerit.
De cetero gravitatem aliquam et fuci expertem sim-
plicitatem in ipsis agnoscere oportet, quæ nihilomi-
nus ad Actorum consularium elegantiam, candorem

ut etiam hæc
serius scri-
pta sint,

AUCTORE
J. B. S

A et energiam non accedant. Ea vero passionis historia, quam ex laudato Bodecensi codice primo loco dabimus, aliam longiorem, ut jam dictum est, co titulo superare videtur, quod paucioribus navis obnoxia sit.

accepta forte
ex Legenda
S. Victoris,
aut contra;

51 Quæstio superest laud facile solubilis, utrum ex relatis ad VIII Maii S. Victoris Actis horum SS. Naboris et Felicis passio accepta, an potius contra, ex hac Legenda, Victoriana conflata sit. Alterutrum contigisse, satis patet; nam si accurate conferantur, manifeste apparebit, non solum exordium mutuo transumptum esse, sed in multis aliis tantam occurrere conformitatem, ut dubium non sit, quin altera alteri magna ex parte præluxerit. Ex paucis speciminibus collige cetera. Sic incipiunt Acta S. Victoris: Regnante impio Maximiano Imperatore, in civitate Mediolanensi erat persecutio ingens Christianorum. Erat autem ibi quidam miles, Maurus genere, nomine Victor, notissimus Imperatori. Tunc renuntiaverunt ministri Imperatori dicentes: Domine clementissime. Et sic porro toto numero 1. Sequenti autem: Tunc Maximianus Imperator, ira repletus, jussit fustes afferri, et in conspectu suo eum extendi et cædi, et tres terniones transire et clamare ei: Sacrifica diis, etc. Num. 3: Tunc iratus Maximianus Imperator jussit eum iterum in carcerem mitti ad portam quæ dicitur Romana; et ibi custodiri a militibus. Cumque ibi esset tribus diebus, jussit eum de carcere educi, et dixit ad eum Imperator: Victor, immola diis istis, quos deos esse vera divinitas comprobavit. S. Victor respondit: Ego diis paganorum non immolo. Ne hic diutius hæream, et hæc et reliqua a curiosis lectoribus conferri poterunt.

istius vetustas pridem eversa est.

52 Prædictæ S. Victoris Legendæ antiquitatem ex scriptoris, testem oculatum se mentientis, auctoritate falso creditam, pridem evertit Henschenius, loco supra citato, ut ex hujusmodi vetustatis nota nil quidquam momenti ipsis accedat. Porro sanctos Naborem et Felicem autem Victorem martyrio coronatos, id hujus Acta evincunt, si quid veri continent. Quid igitur miri si illorum gesta prius compendio litteris mandata sint, ex quibus Legendista aliquis S. Victoris historiam concinnarit, ad unum solum referens, quæ istic a duobus contra eundem Imperatorem et eundem judicem disputantur, aliis superadditis, quæ ex longa Mediolanensium traditione S. Victori propria acceperat, aut se accepisse confinxit. Utrum præferas, nihil magnopere interest. Notherum S. Victoris Legendam aliquam vidisse, satis ipse indicat; at sanctorum Naboris et Felicis gesta ignorasse, ex discussa superius confusione manifestum existimamus. S. Victoris Acta nec antiqua nec sincera censuit Henschenius, neque ego alia iis characteribus prædita, ausim asserere, præsertim ut a Mombritorio edita sunt; tolerabiliora videbuntur, quæ ex laudato codice Bodecensi primo loco dabimus, ubi de martyrii tempore pauca dixerimus.

Quo tempore
passi sint SS.
Martyres,

53 Difficultatem patiuntur S. Victoris passionis Acta ex inserta ab auctore clausula seu vaticinio, de secutura eodem anno Maximiani morte. Verba sunt num. 5 sub finem: Et cum duceretur S. Victor, dixit militibus qui eum ducebant: Dicite Imperatori Maximiano, quia hoc anno morietur; et cum mortuus fuerit, nulla cum capiet sepultura, nisi ei tibiæ frangantur: quod falsum ostendit Henschenius, atque ex aliis circumstantiis scriptorem arguit, quod ipso anno 310, quo tyrannus male periit, eo loco minime fuerit, ut de persequendis Christianis multum ei cogitare luberet; ut proinde S. Victoris martyrium non anno 310, sed potius

303 innectendum censeat. Quod si verum esset, ad præcedentem annum referri deberent, quæ de nostris Martyribus memorantur. At pro eo non tantopere pugnat Henschenius, facile concessurus, ut ad alterum annum removeantur; dicique adeo possit, SS. Naborem et Felicem, si vere XII Julii passi sunt, et S. Victor VIII Maii, anno 303 coronam consecutos, hunc sequenti 304 passionem consummasse. Si forte contendas, laïcorum martyria anno illo 303 rariora fuisse; respondebo, Sanctos nostros pati potuisse sub initium anni 304, vel saltem paulo ante S. Victorem, hoc autem die translationem aliquam recoli, quam facile admisero, modo ex Africa advecti non dicantur. En modo Acta ipsa, qualia jam satis descripsimus, ex Codice Bodecensi et Mombritorio: nam contractiora alia, quæ in nostro codice Ms. notato littera P. 19 exstant, et in quibus memoratur facta sacrorum corporum Colouiam translatio, tanti momenti non sunt, ut hic locum occupare mereantur.

54 Id lectores præmonitos velim, magis mihi placitura fuisse præfata Acta Bodecensia, si numero 8 desinerent ad hæc verba: et ibidem condigna veneratione sepelivit; omissa tota illa clausula: Hi sunt milites Christi, etc., quibus indicari videtur, totam eam passionem compilatam fuisse, ad celebrandam Sanctorum solennitatem, ut verbo supra insinuatam est: nisi fortasse solus iste epilodus recentior censeri debeat, a concionatore aliquo attextus, qui de cetero Acta recitaverit, prout ea in antiquioribus monumentis repererat. Neque vero quis satis intellexerit, quid sibi velint postrema fere verba: Passi sunt autem sancti Martyres Christi IV Idus Julii sub Maximiano Imperatore; sed commemoratio celebritatis eorum agitur secundo Idus Junii in Mediolanensi civitate. Vehementer fallor, si hæc a Mediolanensi scripta sunt, cum ibi alio die, quam hujus mensis, XII culti non sciuntur. Forte confusum aliquod Martyrologium repererit, qualia ad XII Junii, occasione alterius S. Naboris relata sunt, unde errandi ansam sumpserit. In Actis Mombritanis est et sua conclusio, ab hac non parum diversa, ast ibi de cultu pro XII Junii altum silentium. Sed nunc Acta ipsa accipe.

et quid a Bodecensi passione abesse vellemus.

E

PASSIO

Ex codice Ms. cœnobii Bodecensis,

Collata cum alio apographo, in paucis mutilo.

Regnante impio Maximiano Imperatore cum in civitate Mediolanensi esset persecutio ingens Christianorum, erant ibi quidam milites Nabor et Felix notissimi Imperatori. Tunc nuntiaverunt ministri Imperatori dicentes: Domine clementissime Imperator, ecce Nabor et Felix Christiani effecti sunt, et blasphemant Deos nostros, dicentes eos dæmonia esse. Quibus auditis, Imperator jussit eos sibi præsentari, et alloquens singillatim, dixit Nabori: Nabor, miles noster, quid tibi dederat, ut te Christianum faceres? Nabor respondit: Non ego nuper Christianus factus sum, sed pene ab ineunte ætate mea. Imperator dixit:

Apud Maximianum accusati,

F

EX MSS.

dixit; Ergo manifeste Christianus es? Nabor respondit: Ego manifeste Christum filium Dei adoro, et cum de Maria Virgine per Spiritum sanctum natum esse credo. Imperator igitur ira repletus, iussit eum in carcerem mitti, et accersito Felice, dixit ei? Quid tibi videtur? Num et tu desideras cum Nabore socio tuo perire? Sacrifica diis et esto amicus noster. Si vero non sacrificaveris, diversis te interficiam pœnis. Felix respondit: Tormenta tua nihil timco, sed credens verum Dei filium esse Dominum Jesum Christum, ipsi me sacrificium offero.

minas ac
blanditias
spernunt;

a

2 Tunc iussit eum Imperator ad socium suum Naborem in carcerem mitti, dicens: Ite, tractate vobiscum, qualiter tormenta possitis evadere, quæ vos fortiter habent a dilaniare. Cum itaque duodecim diebus mansissent in carcere, ita ut nec panis eis daretur nec aqua, tertia decima die iussit Imperator sibi tribunal in Hippodromo circi præparari, et adductis sanctis Dei Nabore et Felice, dixit eis: Quid tractastis circa salutem vestram, amici mei? Nabor respondit: Qui non timet Deum suum habere inimicum, ille te habere poterit, Imperator, amicum; cujus amicitia quanto mihi sunt amariore, tanto sunt inimicitia dulciores. Imperator dixit: Tu Felix b quid dicis? Felix respondit: Hoc quod Nabor dixit, et ego dico, una enim nobis vita et fides. Imperator dixit: Ergo hoc vobis placet, ut præcepta mea contemnentes, moriamini? Nabor respondit: Mors quam tu nobis minaris inferre, vita nostra est, et ideo non timemus iram tuam per quam nobis præparatur corona sempiterna.

uti et tor-
menta
e

C

3 Audiens hæc Imperator, præcepit Anulino consulari c suo, ut sequenti die diversis eos suppliciis in secretario suo vexaret, si sacrificare nollent; si vero consentirent, magnis eos donis et honoribus exaltaret. Cujus imperiis obediens Anulinus, cum et blanditias et tormenta diversa militibus Christi multis vicibus exhibuisset, nec eos ab intentione sua revocare posset, renuntiavit hoc Imperatori; qui iussit eos iterum in carcerem mitti, juxta portam quæ dicitur Romana et arctius a militibus custodiri. Post quinque vero dies iterum eductos eos his alloquitur verbis: Immolate Diis nostris, quos vera divinitas manifestos ostendit. Ad hæc sancti Martyres una voce dixerunt: Nos dæmoniis numquam immolabimus, nec ante hominem corruptibilem hoc quod in baptismatis sanctificatione percepimus, perdere incipiemus. Unde, quod facturus es, fac citius, nam ille qui pugnat pro nobis, dignam mercedem compensabit laboribus nostris.

quibus ab
Anulino ex-
cruciantur.
d

e

4 Imperator igitur et Anulinus consularis ejus jusserunt eos extendi, et quinque terniones d cum fustibus transire super eos et dicere: Sacrificate diis, quos Imperator adorat. Sed cum nec isto modo inclinari possent animi militum Christi, iussit Anulinus Naborem in eculeo suspendi et ungulis e radi. Dixit autem Nabor ad Imperatorem: Nonne tibi dixi, quoniam inimicitia tuæ exaltant me, et faciunt me in conspectu Regis mei ampliorem gratiam acquirere? Tu tantum excogita tormenta; carnem laniare potes, sed animam pro veritate luctantem vincere non prævalet. Ad hæc Anulinus: Quoniam, ait, video istum, tormenta potius optare quam timere, hunc amovete, et collegam ejus introducite.

S. Felicis
oratio

f

5 Cui statim introducto, dixit Anulinus: Dic mihi, Felix, quæ causa est duritiæ fratris tui, quod tantis flagitiis f attrectatus, nullo modo consentire vult præceptis Imperatoris nostri?

Felix respondit: Quoniam ista tormenta finem habent, illa autem quæ sacrificantibus idolis parata sunt, finem penitus non habent. Anulinus dixit: Unde hoc nosti? Felix respondit: Verus Magister docuit me. Et ille: Quo, inquit, ordine docuit te? Felix dixit: Christus Filius Dei, ut hominibus subveniret, hominem assumpsit, quem Beata Virgo concipiens, virgo in partu, et post partum permansit. Hunc in cunabulis positum, angeli descendentes de cælo pastoribus ovium ostenderunt, qui confestim adorantes eum, quod factum circa se viderant et audierant, notis suis simpliciter indicaverunt. Deinde Magi per indicium stellæ clarioris acciti, ab oriente venerunt, et ei in suis vasis aurum, thus, et mirram offerentes, suppliciter eum adoraverunt; quod ubi Rex Herodes audivit, omnes bimolos g infantes, qui erant in Bethleem et in omnibus finibus ejus, occidi præcepit, quia timuit cum sui regni successorem, cujus regnum et potestas non habet finem.

D

g

6 Post hæc cum per incrementa temporum crevisset Dominus et Magister noster, cœpit prædicare populo Judæorum quoniam exeuntes de corporibus animæ si fuerint Idolatræ h, aut sanguine humano pollutæ, æternis tradantur incendiis, si vero mundæ fuerint, delitiis perfruantur æternis. Cui talia prædicanti dixerunt Judæi: Unde hæc probare poteris? Et ille: Deferte, inquit, ad me cæcos vestros. Qui statim ut adducti sunt, illuminavit eos; similiter surdis auditum, claudis grëssum, paralyticis sanitatem restituit; ventis imperavit, super mare siccis pedibus ambulavit, et quod his omnibus majus est, mortuos suscitavit. Quamvis autem his et aliis inauditis virtutibus divinitatis suæ potentiam ostenderet, impia tamen Judæa non solum credere noluit in eum, verum etiam crucifigentes, morti eum addixerunt. Sed ille tertia die resurrexit, et per quadraginta dies prædicans eadem Discipulis, quæ ante passionem, videntibus illis ascendit in cælum; unde venturus est in fine seculi, ad judicandum vivos et mortuos et seculum per ignem. Hæc fides nostra, nec tormentis vincitur, nec flammis exurit, nec gladio sævientis inimici superatur.

de vita et
miraculis
Christi.

E

h

7 Anulinus igitur patienter audiens hæc omnia, dixit: Ut video Deus meus Jupiter verus Deus est: nam Deus tuus, teipso teste, crucifixus est; Jupiter vero numquam omnipotentiam suam deposuit, sed potius eam in imperiis ampliavit. Ad hæc subridens Felix dixit: Deus tuus Jovis i more vixit barbarico, adulter et parricida exstitit, insuper et germanam suam violavit: hunc si tu Deum esse credideris, perpetuis incendiis exureris. Tunc minister Anulini tunicam suam scindens, clamavit et dixit: Merito irascuntur nobis dii nostri, si isti non fuerint ignibus concremati; et statim sancti Martyres in igne projecti, incolumes permanserunt, et nullum ustionis signum habentes, iterum in carcerem missi sunt.

Inter flam-
mas innoxii,

F

i

8 Post aliquantulum k vero tempus pergens in civitatem Laudensem, iussit milites Christi vinctos catenis ad exemplum Christianorum secum duci; ubi cum triduo mansissent, tertio die præcepit sibi sessionem extra civitatem præparari, et adductis Martyribus Christi, dixit eis: Vel adhuc artem magicam vestram relinquit, et ne sitis exemplum omnium, diis nostris libamina ferte. Sancti Martyres responderunt: Nos artem magicam nescimus, sed Jesum Christum filium Dei vivi adoramus et colimus, minasque tuas omnino nihil pavescimus. Tunc vehementer ira-

k
demum ca-
pite plectun-
tur.

tus

A tus Imperator, jussit eos fustibus cædi, et ita demum in eodem loco decollari. Cumque decollati fuissent, juxta portam civitatis, et jacerent prope fluvium, qui dicitur Exelera *l*, quædam religiosa femina mater-familias ejusdem urbis, furtim sublatis et vehiculo superpositos, Mediolanum deduxit, et ibidem condigna veneratione sepelivit.

m Epilogus. 9 Hi sunt *m* milites Christi qui invincibilibus armis muniti, lorica fidei, et galea salutis induti, cœlesti protectione circumdati sunt, nec ullis minis persequentium expugnari potuerunt. Celebramus itaque diem illorum, quorum meritum per orbem terrarum sicut firmamenti splendor illuxit; et odor suavitatis in universum mundum per indicia miraculorum emanavit. Passi sunt autem sancti Martyres Christi iv Idus Julii sub Maximiano Imperatore, sed commemoratio celebritatis eorum agitur secundo Idus Junii in Mediolanensi civitate, ad gloriam et laudem Domini nostri Jesu Christi, regnantis in secula seculorum. Amen.

B

ANNOTATA.

a Hæc et id genus alia barbariem sonant, quæ Actorum antiquitatem non commendat.

b In altero apographo deerant hæc verba : Tu Felix, usque ad vita et fides.

c Alias consiliario, uti etiam in Actis S. Victoris; sed melior videtur hæc lectio. Sic et hic constanter ponitur Anulinus, alibi Anolinus.

d Terniones flagellorum reperit Cangius apud Julinum Africanum : sed hic indicantur terniones militum; qui flagris SS. Martyres contendant. Terniones etiam dicuntur in Actis S. Victoris. Vide ibi notam Hensehenii.

e Male in altero apographo, virgis radi.

f An non flagris?

g Leges bimulos, seu duorum annorum, a bimatu et infra.

h Vult dicere idololatræ.

i De hæc voce diximus supra § 7 Commentarii prævii.

k In alio apographo est aliquod.

l Varie ab aliis exprimitur : Scilera, Silara; sed indicatur hodiernus Silaro, seu Silarus, Landem veterem præterfluens, ab aliis synonymis distinguendus.

C

m De hoc toto numero supra quoque dictum est.

quid tibi desse existimasti, ut te Christianum faceres? Nabor respondit : Non ego nuper Christianus effectus sum : sed pene ab ineunte ætate mea. Maximianus Imperator dixit : Ergo, ut asseris, Christianus factus es? Nabor respondit : Ego Christianus manifeste sum, et Christum filium Dei vivi de Maria Virgine per Spiritum sanctum natum adoro et credo, et ore non cesso laudare. Tunc Maximianus Imperator ira repletus, jussit eum in carcerem mitti; et accersito Felice, dixit ad eum : Quid tibi videtur? An et tu, stulte, desideras cum Nabore socio tuo perire? Sacrifica diis, et esto noster amicus. Nam si nec tu sacrificaveris, diversa tormenta vos expectant.

2 Felix respondit : Tormenta tua nihil me terrent, me enim scias veri Dei filium Dominum Jesum Christum nulla ratione negare; sed maxime ipsum offerre Deo vero sacrificium. Maximianus Imperator iratus jussit eum in eundem carcerem mitti, ubi miserat beatum Naborem, dicens : Certe diversis vos faciam tormentis spiritum exhalare. Qui ductus est in ipsum carcerem juxta circum euntibus ad portam Ticinensem; et diligenter custodire eos jussit, dicens : Ite et tractate vobiscum, qualiter possitis evadere tormenta horrida, quæ vos fortiter laniabunt, si sacrificare nolueritis. Missi itaque in carcere, fecerunt dies duodecim; et jussit, ut neque panis neque aqua daretur eis. Tertia decima autem die jussit sibi Maximianus Imperator tribunal ex alto in hippodromo circi præparari et jussit adduci sanctos Naborem et Felicem, et ait ad eos : Quid tractastis, amici mei, circa salutem vestram? Sanctus Nabor dixit : Oportet eum tuum amicum fieri, qui non timet suum Dominum habere inimicum; nam quantum mihi amaræ sunt amicitie tuæ, tantum mihi sunt inimicitie tuæ dulciores.

3 Maximianus dixit : Tu Felix quid dicis? Felix dixit : Quod Nabor dixit, et ego dico; una enim nobis vita et fides est. Maximianus dixit : Ergo hoc vobis placet, ut præcepta mea contemnentes morte moriamini? Ad quem Nabor : Mors, quam tu nobis minaris inferre, vita nostra est; et ideo non timemus iram tuam, quia ex ipsa, nostra vita perpetua et corona et palma æterna. Tunc Maximianus iratus dixit Anolino consiliario suo : Cras mane in secretario tuo, diversis vexentur suppliciis, si sacrificare contempserint; si vero consenserint, et tuo eos amoris copula, et meis eos amicitiiis repræsentat. Anolinus igitur consiliarius dixit : Quare non sacrificatis diis, quos Imperator adoratur, et quibus cervicem suam flectit? At sancti Martyres responderunt : Nos præmia a vobis promissa non accipimus, nec poenas vestras timemus, sed a Domino nostro quotidie accipimus fortitudinem.

4 Tunc annuntiavit Anolinus Maximiano Imperatori; et jussit Imperator eos in carcerem mitti ad portam quæ dicitur Romana, et ibi custodiri a militibus. Cumque ibi fuissent diebus quinque reclusi, jussit quinta die de carcere educi, et dixit ad eos Imperator : Immolate diis istis, quos vera divinitas demonstravit. Sancti Martyres dixerunt : Nos diis Paganorum a non immolamus, et turpe est nobis, ut quod in baptismatis sanctificatione percepimus, homini corruptibili in omni necessitate constituto humiliemur : non facimus; fac quod facturum es, quia fortior te est, qui pugnat pro nobis. Tunc Maximianus Imperator et Anolinus consiliarius ejus jusserunt

fustes

EX MSS.

minis et promissis

E

frustra tentat Maximianus :

F

nec magis proficiunt tormenta.

a

ACTA

Paulo ampliora.

Ex editione Mombratii.

Sanctos ad se adductos

Regnante impio Maximiano Imperatore in civitate Mediolanensi, erat persecutio Christianorum. Erant autem ibi quidam milites Nabor et Felix notissimi Imperatori. Tunc renunciaverunt ministri Imperatori dicentes : Domine clementissime Imperator, Nabor et Felix Christiani effecti sunt, et blasphemant Deos nostros; et dicunt eos esse daemonia. Tunc indignatus Imperator, jussit eos comprehendere, et ad se perducere. Quibus dixit singillatim : Nabor, miles noster,

EX MSS.

fustes afferri, et extendi eos, et quinque terniones transire, et clamare eis: Sacrificate diis quos Imperator et omnes adorant. Nabor dixit: Dominus noster Rex æternus et verus dixit: Omnis qui idolis sacrificaverit eradicabitur.

ab Anolino
utrique seor-
sim illata.

5 Anolinus dixit: Appendatur eculeo. Cumque fuisset appensus beatus Nabor, et lampadibus ureretur, et ungulis raderetur, dixit: Num tibi dixi, quoniam inimicitiae tuæ me exaltant, et faciunt me gloriam ampliorem in conspectu Regis mei acquirere? Tu interim excogita duriora tormenta; carnem enim laniare potes, animam vero vincere non potes, in fide et veritate certantem. Anolinus consiliarius dixit: Quoniam video hæc rebelli animo verbera et tormenta deridere potius quam timere, amovete istum, et collegam ejus introducite. Introductus est itaque Felix; et Anolinus dixit: Dic mihi, Felix, quæ causa est duritiæ fratris tui, quod tantis verberibus et eculeo exsiccatus *b* et flammis adustus, et ungulis effossus, nullo modo consentire voluit, ut sacratissimi Imperatoris præcepta compleret? Felix dixit: Quoniam ista tormenta finem habent, illa autem tormenta quæ sacrificantibus idolis parata sunt, finem penitus non habent.

*b**B*

A S. Felice
Christi vita,

6 Anolinus dixit: Unde hæc nosti? Felix dixit: Christus filius Dei ut hominibus subveniret, hominem assumpsit, quem Virgo concepit, virgo peperit, et virgo post partum permansit. Hunc primo omnium natum et in cunabulis positum, angeli descendentes de cælo, laudantes et adorantes pastoribus ovium ostenderunt. Item pastores ovium adorantes eum, quod factum circa se viderant et audierant, notis suis simpliciter indicarunt. Item Magi per stellæ magnæ indicium acciti, ab Oriente venientes, aurum, thus et myrrham in suis vasis offerentes, adoraverunt eum. Hæc *c* rex Herodes dum inter infantes quæreret et non inveniret, omnes bimulos infantes, qui erant in Bethleem civitate, fecit occidi. Hunc pater suus, qui regnat in cælis, cælos aperiens, manifestavit dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Hic omnia temptationa diaboli superans, ascendit in montem, et advocans ad se discipulos suos, cœpit beatitudines æternas illis ostendere, et per quæ opera possint acquiri.

*c**C*

miracula,
passio,

7 Post hæc vero Judæorum populo dicere cœpit, quoniam exeuntes de corporibus animæ si idololatræ fuerint, aut sanguine humano pollutæ, æternis tradentur incendiis; quæ vero ab his criminibus vel aliis iniquis operibus mundæ fuerint, a pœnis liberæ, deliciis perfuerunt æternis. Tunc Judæi dixerunt: Unde hæc probare potes? Dicit eis Dominus: Deferte ad me cæcos; qui ad eum adducti cum essent, illuminavit eos. Similiter quoque surdis auditum reddidit, claudicantibus gressum, paralyticis sanitatem restituit, omnes infirmitates sanavit; dæmonia ab hominibus ejecit, tempestates jussu coercuit, imperavit ventis, super undas maris siccis pedibus ambulavit. Mortuos ita excitavit, ut etiam quatridentium foetentem in sepulchro revocaret ad vitam.

resurrectio
et in cælum
ascensio ex-
plicatur.

8 Qui cum hæc faceret, et hanc etiam possibilitatem suis discipulis traderet, dicebat Judæis: Si verbis non creditis, vel virtutibus credite. Illi autem non solum non crediderunt, verum etiam crucifixerunt eum, et per quadraginta dies cum discipulis suis conveniens, cibum eorum eis accepit; jussit etiam palpari se; sed et omnia quæ eis locutus fuerat ante passionem, eadem repe-

tiit. Post quadraginta vero dies, videntibus undecim discipulis suis, cælos ascendit. Quibus cælum aspicientibus angeli apparuerunt dicentes: Quid statis stupentes in cælum? Hic Jesus qui a vobis sublatus est, sicut videtis cum euntem ad cælos, ita venturus est. Hæc fides nostra, quæ est in Christo, non tormentis vincitur, non flammis uritur, non gladio superatur.

D

9 Tunc Anolinus consiliarius dixit, ut video, Deus meus Jovis *d*, Deus verus est. Nam Deus tuus, quem tu ipse dixisti, crucifixus est; Jovis vero omnipotentiam suam numquam deposuit, quin imo imperiis ampliavit. Tunc subridens Felix, dixit: Jovis tuus more vixit barbarico: adulter uxorum, puerorum stuprator, et parricida extitit; insuper etiam germanam suam uxorem usurpavit. Hunc si Deum credideris, cum ipso eris perpetuis incendiis exurendus. Tunc minister consilii tunicam suam scindens, clamabat: Dii nobis irati erunt, si isti non fuerint ignibus concremati. Tunc Anolinus consiliarius jussit eos ignibus consumi. Qui cum missi fuissent in ignem, incolumes permanserunt. Tunc iterum jussit eos mitti in carcerem.

Inter flam-
mas illasi,
d

E

10 Qui cum post aliquos dies perrexisset in civitatem Laudensem, Imperator jussit Sanctos ad exemplum Christianorum vinctos catenis secum duci, et post diem tertium jussit sibi sessionem parari extra civitatem. Quibus ad medium deductis, dixit Maximianus Imperator: Jam depomite superbiam vestram, et artem magicam relinquite; nam vos critis exemplum omnium. Responderunt beatissimi martyres Nabor et Felix: Nos artem magicam nescimus, sed habemus Dominum Jesum Christum filium Dei vivi, in quem credimus; nam minas tuas non pavescimus. Tunc iratus Maximianus jussit eos fustibus cædi, et capitalem subire sententiam; qui decollati sunt juxta portam civitatis Laudensis, circa fluvium nomine Scileram. Et illi, licet terræ *e* se dederunt, nostra tamen sinu suo suscipere et condere meruit terra reliquias: et sicut olim maternus eos in hac luce edidit uterus, ita et nostræ terræ venter resurrecturos perpetuam perducet ad palmam *f*. Hos pia ac religiosa femina quædam nomine Savina, mater-familias Laudensium, furto sublatis urbe, et impositos suo vehiculo deduxit Mediolanum pleno religionis affectu, nostræque civitati donavit. Hæc digna fuit consortio illius viduæ sanctæ Annæ, cui religione et pari similitudine comparatur.

decollatione
martyrium
complent.

*e**f**F*

11 Et *g* sicut stellæ in cælo positæ humanum visum latere non possunt, ita Sanctorum meritum per orbem terrarum eluxit, et odor suavitatis Dominicæ per Christi passionem in universum mundum diffusus est. Hî sunt boni milites Christi, qui propriis armis muniti sunt, qui fidei lorica, et salutis galea, et scuto cœlesti atque spiritali protecti sunt. Celebremus itaque diem illorum, ut sequamur exempla vel imitationem ipsorum, quasi agni incontaminati et immaculati Jesu Christi Domini nostri. Passi sunt Martyres Nabor et Felix, quarto Iduum Juliarum sub Maximiano Imperatore, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

g
Scriptoris
epilogus.

ANNOTATA.

Quæ ad priora Acta observata sunt, huc etiam referri debent.

a Jam

- A a Jam alibi notavi, num. 48 *Commentarii prævii* hæc verba : Nos diis paganorum non immolamus, etc. non exstare in *Actis Bodeccensibus*.
 b Hæc brevius in aliis; sed nec satis integre, ut ibi dictam est.
 c Melius legcretur hunc.
 d In *Bodeccensibus* Jupiter.
 e Absunt hæc a *Bodccensi* codice, nec aliter intelligi posse videntur, quam si addas isti, nempe terræ Laudensi.
 f Non opinor, hæc ita intellexisse scriptorem, ut ante resurrectionem ad palmam perducendi non fuerint SS. Martyres. Vulgo nota est hac de re controversia.
 g Differt hic epilogus a *Bodecensi*; ast neuter auctoritati Actorum multum suffragatur.

DE S. PRIMITIVO MARTYRE

ROMÆ.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

B
XII JULII.

Luxatos hoc die Hieronymianorum codicum laterculos agnoscere oportere, jam loco non nno dictum est : hic de S. Primitivo martyre quæritur, in *Blumiano* et *Lucensibus* male conjuncto *Martyribus Mediolanensibus Nabore et Felici*; pejns a *Corbeiensi* in *Siciliam* ablegatus, cum socio aliquo Julio, qui nescio unde ibi accesserint : In *Sicilia*, natalis Nabore, Felice, Primitivi, Julii. Omissis igitur variis istis codicum, seu

majorum seu minorum transpositionibus, rem clarius distinxit vetustissimum exemplar *Epternacense*, *Mediolano Naborem et Felicem* recte ascribens : *Mediolano, Nabore et Felice*. Tum vero : *Romæ, Primitivi*; pro quo *Blumianum* perperam legit *Privitivi*. Sola purioris codicis auctoritas nomen et positionem satis vindicat; neque ad *auctaria Bedæ* aut *Usuardi* recurrendum, in quibus aut eadem aut major invenietur totius laterculi confusio.

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS

DIVO SEU DIO, CORNIO SIVE CORNINSIO, ET LAVENTIO

CÆSAREÆ IN CAPPADOCIA.

C

Ex Martyrologiis.

F

XII JULII.

Horum trium Martyrum nomina, in codicibus Hieronymianis aliisque Martyrologiis varie efformata, et diverso numero expressa, sic visum est referre, ut nullum omitteretur, quamvis non omnia in singulis codicibus reperirentur. Satis insolitæ sunt annuntiationes *Lucensis* et *Corbeiensis* dum scribunt; In *Cæsarea* sancti Divi, ut ferme dubites, an Sancti non sit nomen proprium æque ac Divi, quandoquidem sancti appellatio in Hieronymianis rarior sit. In formatione secundi Martyris differunt : nam in *Lucensi* est *Cornilisi*, in *Corbeiensi* *Corninsi*, quo modo etiam scribit *Blumianum*, a quibus non magnopere dissident Hieronymiana contracta, *Angustanum* per *Cornenci* et *Labeannum* per *Corninse*; sic ut servaverim *Corninsii*, cum disjunctione a *Cornii*, quem retinet *Epternacensis* : In *Cæsarea Cappadociæ* Divi, Corni, Lavensi; sed rejecto *Cornelio*, ex co-

dice *Reginæ Sueciæ*, in quo tamen recte signatur positio, quemadmodum in *Epternacensi*, *Cæsarea Cappadociæ*. Porro in hoc solo codice reperitur is, qui tertio loco positus est *Laventius*. Hactenus vetustiora illa exemplaria, in quibus constanter lego nomen Divi, nusquam Dii, ut non facile divines, quem ducem habuerit *Ado* (nam *Beda*, *Florus* et *Romanum* parvum de *Dio altum* silent) ut primus inter Martyrologos seculi IX, omisso socio vel sociis, simpliciter scriberet : *Apud Cæsaream, sancti Dii, quem miror a Notkero neglectum fuisse; Usuardus certe diserte scripsit : In Cæsarea, sancti Dii. Cur in Romano locum non habeat, dixi in Observationibus ad Usuardum. Grevenus martyrii palmam S. Divo seu Dio eripuit, dum ita annuntiavit : Apud Cæsaream, beati Dii confessoris. Nec mirum nec novum est, librariorum incuria variationes in Martyrologia induci.*

DE S. PATERNIANO EPISC. ET CONF.

J. P.

FANI FORTUNÆ IN ITALIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sancti cultus; elogium; notitia topographica aliquorum locorum hic occurrentium; vita Ms., quæ hic datur, cum alia collata.

SEculo IV.

B

Fanum, paucis hic descriptum

Varia loca, Faninomine ab antiquis appellata, exhibet Cluverius, scribens de Sicilia antiqua: qualia sunt Fanum Adriani, Fanum Dianæ Facelinæ, Fanum Veneris; quibus accedit Fanum Fortunæ, seu Fanum absque addito, non admodum ampla, sed non ignobilis nec inamæna Italiæ civitas, prope littus Adriatici maris, Pisaurum inter et Senogalliam media, non procul a Metauro flumine ad Flaminiam viam sita, et Ecclesiasticæ ditioni subjecta. Varia de hac civitate ex antiquis collegit idem Cluverius Italiæ antiquæ lib. 2, pag. 606. Quæ de ejus origine dicuntur a Gothifredo in Annalibus, merito tamquam fabulosa traducit Ughellus tomo 1 Italiæ sacræ col. 703: Interim videtur satis verosimile, nomen traxisse a fano seu templo, quod olim deæ Fortunæ ibi erectum fuerit. Antiquitas ejus commendatur a Claudiano de sexto Consulatu Honorii, hoc versiculo:

Lætior hinc Fano recipit Fortuna vestusto.

insigni cultu
prosequitur
S. Paternianum.

C

2 Civitas hæc solenni cultu veneratur S. Paternianum, et quidem, teste Ughello, tamquam primum suum Episcopum et insignem patronum, Martyrologis quidem antiquis incognitum, sed a recentioribus aliquot celebratum. Quod primus Fanensium Episcopus extiterit, haud consentit cum vita, in qua num. 2 auctor non obscure indicat præcessisse ipsi alium, quando asserit, ecclesia illa suo desolata pastore, de eremo assumptum esse S. Paternianum. Agit de ipso Ferrarius die x hujus ex tabulis Fanensibus, quo tamquam Episcopus loci et patronus, uti etiam die xiii Novembris, ibidem celebratur cum Octava; citatque Tabulas ecclesiæ Foroliviensis, Senogalliæ, Cæsenatis et Cerviæ; a qua etiam ipsum refert tamquam Episcopum suum et patronum cum Octava celebrari. In Prætermisssis ad diem x Julii diximus, cur huc rejectus sit. Grevenus hac die signat Paternianum, Episcopum et confessorum, uti etiam die xiii Novembris.

Sancti elogium ex Ferrario,

3 Laudatus Ferrarius elogium habet ex Actis Mss., quæ in ecclesia Fanensi asservantur, in hæc verba: Paternianus in Diocletiani persecutione ab Angelo monitus, cum Avito, Maurontio et aliis discipulis in solitudinem haud procul a Fano se recepit; ubi varias diaboli, se suosque discipulos conantis decipere, insidias superavit. Cum vero is puellæ formosæ specie servum Dei ad libidinem sollicitaret, ad orationem confugiens, et manu igni ad libidinis ardorem extinguendum ap-

posita, hostem illico profligavit. Cum in ea solitudine cibus sibi suisque defuisset, Senogalliensis civis dives in somno admonitus camelos rebus ad victum necessariis onustos dimisit: qui ad locum ignotum, ubi erat Paternianus, divinitus pervenire. Pace autem Ecclesiæ data, famaue sanctitatis Paterniani pervulgata, a Fanensibus Episcopus postulatur; qui, Maurontio abbate monasterio præfecto, invitatus munus pastorale suscepit. In urbis ingressu feminae religiosæ jam pridem [visu] orbatae, signo crucis oculorum lumen restituit. In urbe vero claudum in totius populi conspectu sanavit, multisque præterea morbo insanabili laborantibus incolumitatem reddidit. Plurimos ex gentilibus, sublato inanum deorum cultu, ad fidem perduxit, multisque exstructis ecclesiis, plures ordinavit parochias. Senio tandem confectus, mortem sibi instantem prædixit; moxque febris correptus, cum annos XLIV ecclesiæ Fanensi præfuisset, clarus miraculis vi Idus Julii cessit e vita. Cui ob sanctitatis præstantiam multis in locis templa excitata fuere.

4 Ughellus ibidem col. 704, sic eum laudat, Ferrario pene consonans: S. Paternianus, Fanensium primus Episcopus, floruit sub Diocletiani persecutione anno conditæ salutis ccc; qui Angeli admonitu, cum Avito, Maurentioque candidissimis sociis, in solitudinem quamdam non procul a Fano secessit, eremiticam vitam, donec ejus persecutionis desæviret procella, culturus. Ibi quam plurimos diaboli hostiles incursus sustinuit, hosteque devicto, quam plurimis miraculis in ea solitudine coruscavit. Ecclesiasticis deinde cum Magni Constantini virtute tranquilla res foret, [et] fama longe lateque divulgasset Paterniani virtutes, Fanensibus civibus exorantibus, Silvester Pontifex agere Episcopum apud Fanenses Paternianum jussit; paucisque interjectis de Sancti ad capessendas infulas tergiversatione, episcopale tandem onus Paternianus subivit, tantoque animi ardore eam provinciam amplexatus est, ut brevi, idololatria strenue expugnata, Christi fidem felicissime quaquaversum protulerit, pluraque templa ad divinum numen colendum fundaverit. Ceterum Paternianus cum in bonis clarisque operibus consenuisset, ibidem fertur præcognita morte, post 42 vel 45 annorum regimen, obiisse x Julii, et esse in cathedrali sepultus, postea ejus nomini consecrata. Hic princeps Fanensium civium tutelaris est, cujus dies festus Fani quotannis solennis habetur.

5 Ægyptus, quæ est in Vita numero 3, ne quem inducat in errorem, dicitur paulo post, fuisse in Italia, haud longe ab urbe, qua degebat Sanctus, puta locum juxta Metaurum flumen, qui ob opacitatem Silvarum Ægypti sortitus est nomen. Vincentius Nolfi in Vita S. Paterniani pag. 10, hæc commentatur in hunc locum ex Italico versa: Erat Ægyptus Silva, proceris ubique ac densis arboribus vestita, hoc nomine appellata ob tenebras et opacitatem, quam rami ejus reddebant; de quo

Elucidatio
topographica

A

T. Etiam Victorem ita habere scribit: Qui tenuit loca, quæ Majores nostri appellarunt Ægyptum, silvis fusca et opaca prius. Plusculum difficultatis movet locus alter num. 2, ex alio Ms. hic ad marginem notatus, videlicet quædam Juris urbs, non Suris; de qua adie annotata in caput secundum Vitæ, littera b; cujus cathedræ episcopali admotus narratur S. Paternianus. Quid hoc loci est? Ubinam terrarum sita urbs Juris, pro quo nomine scribit de Natalibus oppidum Uris? Hanc lego de loco præsentis conjecturam; uimirum per civitatem Juris intelligi urbem Fanensem, ita nominatam quia in eadem, tamquam metropoli Pentapolis, de qua agit Vita in initio capitis secundi, supremus judex resideret ac juris administrationi vacaret. Sciendum quippe est præter urbes aut regiones, Pentapolis nomine appellatas, hanc appellationem inditam fuisse illi terræ tractui, qui est circa Anconam; ejusque urbes esse: Ariminum, Pisaurum, Fanum, Auximum et Anconam.

aliquorum
locorum, hic
occurrentium.

B

6 Porro voces Ægyptus et Pentapolis, de quibus egimus, haud dubie in errorem induxerint Maurolycum, et si qui sint alii ejus duces aut sequaces, perperam S. Paternianum annuntiandi in Palæstina: per quem nullus alius videtur posse intelligi, quam Paternianus noster, addito etiam titulo Episcopi. Itaque sicubi incidas in auctorem, qui scribat S. Paternianum fuisse Episcopum in civitate Juris in Palæstina, in Pentapoli, in Ægypto, collige quo error iste sit referendus, et quo pacto corrigendus. Quid si Fano nomen Juris aut Uris, aut certe huic offline impositum fuerit idiomate barbaro, a Gothis vel Longobardis, qui sine dubio non modicam nominum ac vocabulorum mutationem invexerunt in ea loca Italiæ, in quibus grassati sunt? Ex dictis facile corrigi potest Petrus de Natalibus lib. 6, cap. 79, ubi in compendio vitæ refert sanctum Paternianum extitisse abbatem in Palæstina.

Notantur
quædam de
Mss.

C

7 Manuscriptum hic damus monasterii S. Maximini Treviris, quod conferre placuit cum alio, ipsi satis consono, de quo in titulo vitæ hic dandæ; nisi quod in hoc postremo aliqua subjungantur de fama posthuma Sancti, de qua nobis quoque agere propositum est. Tertium Ms. desumptum ex legenda C Basilicæ S. Petri; cum utroque etiam convenit, sed caret appendice de fama Sancti posthuma. Quartum apographum, Vallicellense, ni fallor, nihil habet relatu dignum, quod in proxime prægressis non habeatur. Vitam Italicam, oratoriis flosculis adornatam potius, quam stylo historico conscriptam, vulgavit Vincentius Nolfius anno 1641; cujus narratio non est cur nos moretur. Quæ vero occurrunt versus finem de S. Paterniani fama posthuma, inde delibavimus. Præcesserat Franciscus Dionysius, qui de S. Paterniani rebus gestis historiam Italice conscripsit, et anno 1591 publici juris fecit: sed ejusdem argumenti res est, aliter adornata, ut non sit operæ pretium similibus immorari.

et Vita.

8 Porro non dissimulo indicare, magis mihi probandam Ægyptum, de qua supra; si scirem eam alicubi fundari certiore in auctoritate. Simile quid cum proportionem dici possit de Vita; quæ utinam referat omnes antiquitatis Sancto tam antiquo, qualis in ea exhibetur, congruos characteres. De ejus quidem cultu certo constat; de gestis non item: quæ illum stabiliant, jam dedimus; hæc prout accepimus daturi sumus.

D

VITA

Ex Ms. S. Maximini Treviris, collato eum alio Ms. e tabulis ecclesiæ Fanensis, a R. D. Galletto, ejusdem ecclesiæ canonico exaratis:

Auctore incerto conscripta.

CAPUT I.

Præmonstratus Sancto locus solitarius; dæmonis teehnæ; discipulorum diffidentia; Sancti in Deum fiducia miraculo insigni comprobata.

E

Cum perituro mundo divina clementia dignata est subvenire, ita ut Unigenitus summi Patris ad redemptionem humani generis veniens, pasci, pati, mori, devicta morte resurgere, regnumque diaboli destruens, cum triumpho ad Patris gloriam remearet, et pollicitum Spiritum sanctum ad corda misit fidelium, cujus accensi timore, variis linguis tonantibus Apostolis, totum per orbem suum dilatatur imperium: cumque omne humanum genus suum cognosceret creatorem, relictisque superstitionibus idolorum suo plasmatori humili subderetur cervice, diabolus, per quem mors intravit in orbem terrarum, videns suas deficere vires, et crucis tropheum in signo victoriæ in mundo fulgere, cœpit suos satellites excitare, ut Christicolæ ad sacrificia vana compellerent, et niterentur lumen veritatis obscurare. Ideo Judæos; paganos, hæreticos, schismaticos nec non et tyrannos principes contra sacros apices instigavit: ex quibus Diocletianum et Maximianum imperatores, et eorum similes persecutionis fautores instigavit: quorum temporibus persecutio exorta, multos martyrio coronavit. Alii vero per deserta celati sunt. Verumtamen ordo monachorum per athletas Christi claruerat.

Diabolo contra Christi Evangelium asseclas suos commovente,

F

2 Inter quos beatissimus Paternianus, velut lucifer inter astra, refulsit. Audiens autem edicta principum ubique palam contra Christianos sævire, et non statim mortem, cui auspicio quisque donaretur, in suos belligeratores signiferos per hostium cuneos irrumpere, inter ceteros, secus suos, victoriæ palmam obtinere non timuit, rudibus ac tenerioribus discipulis compatiens, in tristitiam incidit magnam. Quapropter Dei arbitrio, cui cuncta commiserat, etiam gregis sui commisit curam. Tuuc in conspectu ejus procidens, orabat, ut ipse, qui omnium scit virtutum tolerantiam, tribuere, sibi, quid agere optimum esset, consilium condonaret. Transacto itaque dierum atque noctium interstitio, ita erupit in precem: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, qui in his Patriarchis trinam invocationem suscepisti, et confiteri voluisti, in quorum semine omnibus Gentibus hereditatem promisisti, hoc est, in Jesu Christo Domino nostro; te invoco in

armat se per preces et jejunia S. Paternianus,

hac

EX MSS. hac tribulatione mea, ut mihi ostendere velis, qualiter me ipsum [tibi exhibeam] dignum, vel qualiter gregem mihi commissum disponam, ut inimicus, qui in nos sævit, nequaquam adversum nos prævaleat, et oves, quas pretioso sanguine [Filii tui] redemisti, intemerato auxilio custodias. Per Dominum nostrum, Jesum Christum, Filium tuum, qui tecum vivit et regnat in virtute Spiritus sancti Dei, per omnia secula seculorum. Amen.

cui apparetur
Angelus, in-
dicat locum
solitarium,
quo secedat;

* Ægypti.
a

* alias mona-
chos suos.

B

3 Cumque in hac tristitia soporatus esset, astitit ei angelus Domini dicens: Paterniane, exurge; exaudivit Dominus orationem tuam. Si vis te gregemque tuum reddere salvum, est locus haud longe ab urbe, qua degis, qui ob opacitatem silvarum Egi* a sortitus est nomen. In eum confuge, ibique salvaberis. Evigilans autem sauctus Paternianus convocavit greges suos*, nec non angelicam statim prodidit revelationem; sicut erat mysticis pollens eloquiis, et tamquam favum ore tenens, euangelicum dogma aperto guttore eructabat: Fratres et conservi mei audite me. Hæc est media nox, persecutionis tempus; unde præco item in Euangelico præcepto clamitat: Ecce sponsus venit; exite obviam ei. Si autem cum prudentibus virginum choris vultis habere portionem, surgite et vestras lampades ornate. Ideo vestræ fidei interna discutite, ne forte aliquem dubietas scrupulum pariat; ne aliqua subreptio vel fœditas nos ineptos reddat; sed [humili corde et] puro corpore constantes in Christi confessione maneamus. Hoc est lampadibus ornatis obviam sponso exire. Arma spei et scutum fidei sumite, ut possitis hostem invisibilem superare.

* alias mus-
silarient.
sequi sta-
tuunt S. Pa-
ternianum
subditi ejus;

C

4 Cumque omnes nutarent*, adjunctis viris religiosis, Avito et Urbano, Maurentius præpositus dixit: Audite fratres, quæ est vita nostra? Vapor ad modicum parens; sed si volumus carnem nostram in pinguedinem ferre, vereor ne animabus nostris exhibeat detrimentum. Sed utilius est locum dare quam per molliciem fidem abnegare. Tantum adhærentes patri nostro, quodcumque præceperit, vel ubi perrexerit, pariter obediamus. Cum autem omnes uniti dicerent: Fiat, fiat; Avitus et Urbanus dixerunt: Gratias tibi agimus, Domine Jesu Christe, qui nos non separas a congregatione justorum. Tunc beatissimus Paternianus cœpit exponere [qualiter] ei Dominus per angelum revelasset, seu qualiter eis locum in deserto præparasset Ægypti, et quod ipsum protectorem huc euntes, illic commorantes, inde remeantes, haberent. Tunc omnes gavis de Domini promissione, secesserunt in desertum, nihil secum ferentes nisi sarculos et hor- torum semina et tres palmites vitis.

quo post-
quam perve-
nissent, re-
creantur
suavi odore.

5 Venientes autem illuc, invenerunt locum præcipuum ad habitandum, et benedictione accepta pariter lætantes et psallentes, ita dixerunt: Benedixisti, Domine, terram tuam, avertisti captivitatem Jacob; remisisti iniquitatem plebis tuæ; operuisti omnia peccata eorum: mitigasti omnem iram tuam: avertisti ab ira indignationis tuæ. Couverte nos Deus salutaris noster, et averte iram tuam a nobis [et non in æternum iras- caris nobis]. His autem laborantibus et psallentibus, sanctoque Paterniano orante, tantas illic præcipuus locus producebat aromatum ubertates, ut non solum ad reficiendum sufficeret, sed etiam paradisi more indita in se suavitate redoleret. Veniens beatissimus Paternianus, gaudens et congratulans fratribus, Domino Deo nostro im-

ensas referebat gratias, et ita exorsus est, can- cns: Ecce quam bonum est, et quam jucundum habitare fratres in unum! Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron; sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion: quoniam his mandavit Dominus benedictionem et vitam usque in seculum. Cunque abbas et om- nes monachi tamquam in auctoris paradisi gau- diis delcetarentur, et quasi eruerentur de im- mensis seculi fluctibus, portumque jam posside- rent quietis, et nihil aliud nisi in Creatoris sui laudibus immorari cogitarent, Maurentio præpo- sito, cujus cura congregationis illius supererat, noctu super eos vigilanti, antiquus hostis appa- ruit: cui moris est in angelum lucis transferri, ita ut bona promittendo semper inferat mala.

6 Et in tali simulatione sermonem intulit ei: Maurenti, angelus missus sum a Domino meo: quoniam magnum malum in Paterniano et te re- pertum: quia expulisti homines de humanis habitationibus et dulci contubernio parentum seu deliciis vitæ, et eos more bestiarum habitare vul- tis in sylvis. Audiens et Maurentius, sagaci su- spectione motus, tale ei contra intulit responsum: Scimus, quia sæpe satauas transfigurat se in an- gelum lucis, et ideo tua annuntiatio suasionibus viget, ita ut manifestius cognoscaris, quis es tu, vel a quo Domino tuo mitti similis; sed sus- tine me, donec ipse annuntiem Abbati meo. Cumque omnia, quæ sibi diabolus suggererat, beatissimo Paterniano retulisset, et qualiter ei, Apostolica admonitus voce, obviasset, immensas ipse pater gratias obtulit Deo, qui contra omnia diabolicæ fraudis tela suo nos ubique protegit au- xilio. Et statim surgens, perrexit ad fratres, et cum eo ipse Maurentius.

7 Properantes autem illi, jam in loco ipsum simulatorem militiæ non invenerunt. Sed quia innumera sunt fraudis ejus ingenia, jam ad quo- rumdam monachorum corda migraverat. Cum- que, ut erat, vultu placido semper salutasset eos, quidam ex eis fomite diaboli instigati, in murmurio eruperunt conquerentes ita: Num- quid non nobis oratoria, imò basilicæ? Num- quid non domus, in diversis habitaculis claustra, horti, vineæ, prata, agri, panum abundantia, potionum diversitas? Cur omnibus his privati, vesci cogimur pastinaca more porcorum. Tunc Paternianus ita exorsus est, et primus contra diabolum erupit in voce: O numerosa antiqui serpentis astutia! O temeraria fraus perversi inimici! De sede gloriæ dejectus, de cœlo præci- pitatus, de paradiso expulsus, ab angelis sanctis ligatus, aërem pro carcere mœruisti, et quod est verius, jam ab hominibus per Christi victoriam conculcaris; et adhuc innocentium animas niteris instigationis tuæ morbo fœdare? His auditis dia- bolus ululans erubuit, et velut porcus inter eos exivit, tantamque recedens putredinem emisit, ut vere auctorem putredinum evasisse se mona- chi cognoscerent. Tunc omnes stupefacti mona- chi, ad vestigia sui patris certatim se mittentes, veniam postulabant, et se stulte egisse confite- bantur. Ille autem, ut erat propitius, culpæ pe- percit, et contra occultum raptorem eos esse so- licitos edocuit: unde et eis Domini mandata ite- rum [patefecit].

8 Clamat nobis Dominus in Euangelio, fra- tres, quia nemo potest duobus Dominis servire, id est, Deo et Mammonæ. Et subdens, [a nobis] omnem solitudinem auferebat, sive animæ, quod manducetis, sive corporis, quid induamini: ete-

D

Transfor-
mans se dia-
bolus in an-
gelum lucis,
apparet Mau-
rentio Præ-
posito,

E

et nonnullo-
rum corda
occupat,
murmura-
tionibus eo-
rum S. Pa-
terniano se
opponente,

F

adhortante,
ut spem in
Deo colloca-
rent.

nim

A nim anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum : unde et volatilia cœli, et lilia agri nobis in exemplo proposuit : quoniam pater vester hæc sine labore, illa sine vestibus ornat : simulque et Salomonis gloriam suis subdens : Quoniam nec ipse coopertus est sicut unum ex istis. Tantum, quod nobis imperat, faciamus : Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus, et omnia hæc adjicientur vobis. Hæc et his similia dicente beato Paterniano, monachi facie humo defixi, nihil aliud nisi veniam flagitabant. Tunc eis pœnitentiam indidit, ut psalmum : Beati immaculati, etc., memoriter meditarentur, et insuper eis futuram Domini pietatem prædixit : Nolite fratres contristari, quia pius Dominus nobis victui necessaria in proximo exhibebit. Hæc dicens, ad habitaculum immo ad locum orationis remeavit.

Apparet ei
diabolus sub
forma puel-
læ, de cujus
dolus trium-
phat.

B responsum accepit : Cogentibus patronis, ad hauriendam aquam egressa sum, et oberrans calce trito, huc properavi. Cum ei ille penitus denegasset introitum, cœpit illa quasi tremens sui devorationem ei impropere : quia si comedor a bestiis, a te me requirit Deus. Tunc ille, ut solitus erat, pietate motus, ostendit ei procul hospitium a cella, in quo sederet illa. Et tunc in suum cubiculum ingressus, cœpit quasi obrigescere mens ejus, [et caro ejus] ad libidinem inflammari. Sed ille, ut erat rationis capax, cognovit hæc diaboli esse spicula : [et] in verum iudicium convertit, [dicens] scio plane, quia omnes, qui fornicationis contagione fœdantur, per ignem judicantur, et non video, si valet caro mea ignem sufferre : et valebit deinceps suam voluntatem implere? Et accenso igne, super eum manum tendit. Tunc ignis velut fulgur exiliens, locum in quo diabolus erat, percussit. Ille autem ululans evanuit. Et omnium illa diversitas vocum conticuit. Vir autem sanctus dum erga se tanta Dei beneficia sentiret, infirmitatemque sentiret, in faciem procidit. Noctem vero insomnem duxit, et totam in Dei laudibus contulit ; cujus divino munere se suumque gregem liberatum vidit.

C
Per visionem
Angeli, viro
diviti appa-
rentis,

10 Angelus autem Domini, qui se dudum custodem promiserat, eadem nocte cuidam diviti Senogalliæ manenti, apparuit in somnis, dicens : Tu, hic in deliciis permanes, et servi Dei in deserto fame cruciantur? Quo viso, dissimulans, corpus ejus adiustar sanguinis in purpuram versum est : uude exterritus convocavit omnes urbis sapientes, visionem simulque exemplum suorum membrorum exposuit. Cum omnes mirarentur, unus ex eis senior intulit, dicens : Onera septuaginta* camelos ex omnibus cibis, quibus alendi usus est : et diversitate omnium potionum, signo ligato ei, qui primus est. Si ex divina providentia venit hæc visio, protinus consequetur effectus : qui recto itinere gradientes, usque ad locum, in quo servi Dei habitant, properabunt. Tantummodo camelarius conviator existat.

suppeditan-
tur ei omnia
ad victum
necessaria;

11 Ille autem non surdus auditor, omnia, quæ suggererat senior, implere curavit ; et quanto-
cius oneratis camelis, cuncta superimposuit victui necessaria ; et compellit camelarios exire, dicens : Ite, et Dei servos visitate quantocius. Statim vultus ejus rediit ad figuram priorem. Illi autem signum sequentes et devios calles de-

clinantes, in ipso auroræ crepusculo ad Dei homines pervenerunt. Monachi autem in Dei perseverantes laudibus, hymnoque matutino expleto, signum audientes, mirati sunt ; et cursim fugientes, ad suum patrem venerunt. Ille autem blande eos consolatus est, dicens : Fratres, gaudete et congratulamini in Domino, quia servis suis dulcedinem misit consolationis. Exeuntes autem obviam, invenerunt homines ignotos et camelos oneratos, referentes eis omnia, quæ acciderant ; et offerebant pro munere ea, quæ attulerant ; simulque narrabant, qualiter [Dominus] pacem Ecclesiæ reddidisset. O ineffabilia divinæ clementiæ beneficia ! inæstimabilis dilectio Christi caritatis ! quia sicut in personis trina Deitas subsistit in substantia unitatis, in trina tribulatione laborantibus ternas intulit gratias consolationis : nam antiqui hostis expulit insidias, humanam reprimens potestatem ; famis abstulit penuriam. Vere pius, vere misericors est Dominus Deus noster ! Tunc in commune gratias referentes Deo, depositis oneribus destraverunt camelos, et laverunt pedes eorum, hominemque hospitio receperunt. Die vero alia, benedictionem olerum camelis superimponentes remiserunt Domino cum gratiarum actione b.

E

ANNOTATA.

a Elucidationem topographicam quorundam locorum, in hac vita occurrentium dat Commentarius prævius num. 5 et 6.

b Non puto tunc in Occidente monachos vixisse in communi, quales in decursu designantur.

CAPUT II.

Episcopatus ; miracula ; virtutes ; mors præscita et sancte obita.

A b illo tempore diffamata est apud regionem Pentapolim a sacratissima conversatio beatissimi Paterniani. Tunc cœperunt ad eam undique populi concurrere, ejusque se precibus commendare, et dum ei cibos deferebant corporis, ab ejus ore in suis pectoribus alimentum reportabant vitæ. Cumque tam magnis moribus polleret, et opinio sanctitatis ejus usquequaque crebresceret, ita ut non solum monachorum vocaretur Abbas, sed universaliter totius populi pater profiteretur [et] esset ecclesia* suo desolata pastore, cœperunt sacerdotes et populus clamore magno repetere, ut Pateruianum sanctissimum episcopum habere debuissent. Ille autem se omnino negabat esse dignum ; principum autem egerant potestate, flagitantes Paternianum episcopatu esse dignissimum, a quibus decretis acceptis, abiit omne sacerdotum collegium simul et populi utriusque sexus vulgus innumerabile, et ei properiam facientes*, tulerunt de eremo illum cum letantiis et omnibus ecclesiasticis obsequiis, convocantes e regione episcopos, ut cum illis ordinarent sacerdotem. Quid plura ? A monachi proposito non recessit, sed semper vigilem, ut antea, curam exercevit. Maurentium præpositum eis superstitem reliquit. Ordinatus autem episcopus tantum gaudium tantamque populo intulit lætitiā, ut se

Ordinatur
Episcopus S.
Paternianus
a

F

* alias quæ-
dam Juris
urbs.

* exproban-
tes.

omnes

EX MSS.

omnes de tenebris ereptos crederent, et ad lumen ecclesiæ migrasse: illiusque tanta eloquentia prædicationis enituit, ut omnes, qui aderant, episcopi mirarentur. Deinceps vero more Apostolico disponens omnia, cœpit fana destruere, ecclesias ornare, schismaticos ab errore compe- scere, et sacerdotum ordinem moderari, omnes- que ad veram Catholicam fidei normam reducere. Initium autem episcopatus sui hoc dedit signum.

*et miraculis
illustratur,
cæcæ visu
reddito;
* alias Juris.
b*

13 Fuit quædam sanctimonialis femina in urbe Suris* b, nomine Salvia, quæ ob necem Christianorum plorando amiserat lumen, et per annos septem et menses duos, nihil aliunde a Domino, nisi pacem Ecclesiæ cum lacrimis deposcebat, dicens: Etsi oculis digna non sum videre, ut auribus audiam Christiani populi consolationem. Cumque audisset præfatam ordinationem, quasi de gravi somno evigilans, data manu puellæ, concito gradu licet offendens, ad Dei hominem properavit. At ubi eum invenit, immensas Deo gratias retulit, eique clamare cœpit: Sanctissime Paterniane, episcopatu digne, per cujus honorem Deus plebem suam visitavit, manum tuam super oculos meos impone, et signum imprime sanctæ crucis antequam moriar. At ille subridens, dixit ei: Credis omnia possible esse in Christo credentibus? At illa dixit: Ego ab infantia Christo credidi, et, usque dum vixero, Christum invocare non cesso. Erat autem quinta feria prope Pascha, quando chrisma conficitur. Verumtamen ille nihil aliud nisi signum sanctæ crucis de oleo sancto super oculos ejus fecit, dicens: Qui Tobiam illuminavit, et cæco [nato] oculos aperuit, ipse te illuminet. Et statim visum recepit; et glorificabat ipsa [et omnes, qui aderant] et omnes habitatores urbis conclamantes dicebant: Quia vere patrem et sacerdotem suscitavit nobis Deus.

B

*sanato
claudio*

14 Igitur dum in auribus vulgi hæc fama crebuisse, et claudus quidam in civitate esset, qui numquam ambulaverat, assumpto vehiculo illuc cucurrit clamans: Sancte Paterniane, miserere mei: At ille fidem percunctatur dicens: Paganus es an Christianus? Ipse vero respondit: Ego vere Christianus sum, et Christum adoro, et laudare non cesso. Audiens sanctus Paternianus, astantibus monachis et sacerdotibus, ait: Licet hæc nostra non sint, sed sanctorum Apostolorum, tamen, ut nomen Domini nostri Jesu Christi glorificetur, oremus pro eo. Et oratione expleta, nihil aliud nisi de oleo sancto tetigit viscera ejus, et apprehendens ejus manum, in proprium statum eum erexit; et exiliens stetit, et ambulabat, et laudabat Deum, et mirati dicebant ad invicem: Quia vidimus mirabilia hodie.

C

*Fama ejus
signis et vir-
tutibus hono-
rifica,*

15 Tunc cœperunt ad eum catervatim concurrere populi, undique sanctitatis ejus remedia postulantes, statim suæ necessitatis consequerentur opem. Quid dicam, vel quæ lingua enarrare valeat, quanti infirmi curati, quanti cæci illuminati, quanti diverso morbo ægri per eum in nomine Christi salvati sunt? Quæ et quanta Deus loco illi orationibus, meritis sive industriæ contulit ejus; nec non quam verax hic fuit in verbo, fidelis in promisso, firmus in spe, promptus in caritate, largus in eleemosynis, in sapientia perfectus, scientia plenus, prudentia temperatus, sanctitate præcipuus, justitia severus, humilitate mansuetus, castitate nitidus, fide Catholicus, et omnibus [bonis] ita plenus, ut nihil aliud nisi sancti Spiritus templum æstimaretur et esset.

16 Quid dicam quam rationabiliter omnibus

respondere paratus erat, sive gentilibus, sive Judæis, seu hæreticis, ita ut ante eloquentiæ illius fluentia, cuncta contrariæ oppositionis figmenta dissiparentur. Christianis vero atque conversis ita paterna dilectione ineffabili, ut sive peccati flagitio obnoxiiis, sive infirmitate detentis, sive necessitate addictis tanta pietate condescendebat, ut universis compati videretur. O quam hospitalis, quam benignus, quam misericors vir iste sanctus fuit! quia omnia hæc agens, nihil in eo superbiæ, nihil jactantiæ, nihil typi* repertum est: tantummodo, ut monachus consueverat, in humilitatis culmine persistebat. Igitur patria illa ab omni idolorum sorde purgata, Parochia ab omni hæretica pravitate mundata, ecclesia per sacerdotes ordinata, monasteria sub orthodoxis patribus vigili cura disposita, nihil aliud nisi divinæ legis et Catholicæ fidei gratiam redolebant.

D
*omnibus
omnia*

* fastus.

17 Prædictus ergo Paternianus propectæ ætatis, imbecilla membra baculo sustentans, nullatenus a prædicationis officio sive orationis studio recedebat. Cumque pervigilem duceret noctem, vidit super se lucem desuper fusam, et angelum, qui eum sæpius alloquebatur, dicentem sibi: Paterniane, veni; quia tempus est, ut laborum tuorum mercedem recipias. Ille autem attonitus intendebat, dicens: Domine si modo, fiat voluntas tua; sin autem, quod signum erit hora exitus mei? Cui responsum est: Locus, in quo fueris, tenebrosus erit, et fulgur et lux, venientes desuper, recipient te: sed triginta dies supersunt tibi, ut pacem reformes Ecclesiæ. Qui diluculo surgens, omnibus presbyteris et diaconibus seu diversis ordinibus clericis congregatis, sic eos affatus est, dicens:

*Horam mor-
tis divinitus
prænoscit,*

E

18 Fratres mei, et conservi mei, et comparticipes gratiæ Christi, mementote quanta charismata Deus operatus est in vobis, sicut audistis per me, et oculis vestris vidistis in me: in his estote: Deus omnipotens conteret satanam sub pedibus vestris velociter, et Dominus ac redemptor noster Jesus Christus filius Dei vivi, qui vos sancto suo sanguine redemit; ipse pascet et custodiet omnes in se credentes, et perducet ad præmia vitæ æternæ. Tantummodo estote fortes contra omnes insidias inimici: quia Dominus jam de hac vita me vocare dignatus est. Tunc omnes cœperunt pariter flere. Ille autem dixit ad eos: Nolite flere, sed congaudete mecum: quia laborum meorum consequor fructus. Protinus surrexit, et omnibus obsequiis* præparatis, ad reformandam pacem Ecclesiæ aggressus est. Multi autem ex religiosis viris, ei adhærentes, morore percussi sunt. Discordantibus autem pacem reformans, resolutionem sui corporis imminere prædixit. Omnis in circuitu regio illustrata: tricesimo die venit in suburbano Suris, quod dicitur vicus Thanarum.

*aliosque ad
virtutem
hortatus,
eam signifi-
cat;*

F

* alias exequiis.

19 Advesperascente die, cœpit aer in tenebras commutari, et lux et fulgur in eo loco surgere. Tunc corpus ejus cœpit obrigescere et modicis febriculis agitari. At ille sagax et præcius futurorum, ad consueta arma cucurrit. Oratorium ingressus, corpore humi dejecto, in modum crucis palmas ad cœlum tetendit, et in oratione usque ad horam sui exitus immobilis mansit. Hi vero, qui cum eo erant, quando in hymnis laudes pariter Deo offerebant, subito erga gallorum cantus lux cœlitus emicuit, quæ totam illam aeris obscuritatem extinxit. Tunc is in prece persistens, cœlo spiritum reddit. Tanta autem, illo recedente, illic odoris fragrantia est resper-

*quam sancte
obiit.*

A sa, ut omnes, qui aderant, inæstimabili odore replerentur, et in diversa infirmitate laborantes, qui eum secuti fuerant, ex ipsius odoris aspersione sanarentur. Unde cum Christianorum multitudine astante corpus ejus [quasi] aromatibus esset conditum, in vico Thanaritano sexto Idus Julii migravit ad Dominum. Rexit autem episcopatum Suris per annos quadraginta duos. Tamen quia longum est omnia beneficia Dei, quæ per eum operatus est, stylo percurrere, dignum est, ut scribendo finem imponam miraculis beneficiisque, quæ in eo exuberant per multa curricula annorum, præstante Domino nostro, Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a De Pentapoli agit Commentarius prævius num. 5 et 6.

B b Civitas Juris illustratur ex dictis in Commentario prævio num. 5. Perperam hic et supra scribitur Suris: nam Sure jacet ad Euphratem Ptolomæo et Plinio, teste Cellario Geographiæ antiquæ tomo 2, lib. 3, cap. 12, pag. 265; quod non cohæret cum Senogallia num. 5.

FAMA POSTHUMA

Ex Vita Italica Vincentii Nolfii, ex tabulis ecclesiæ Fanensis, a R. D. Galletto, ejusdem ecclesiæ Canonico exaratis.

Commendandus Sancti honor e monumentis sacris;

C Vincentius Nolfius, de quo in Commentario prævio recurrit mentio, Vitæ S. Paterniani, Italico idiomate a se editæ post Franciscum Dionysium (Dionigi) subtexuit narrationem rerum nonnullarum memorabilium; e quibus fama Sancti posthuma ad splendorem nominis illustrari atque ad posteros transmitti queat. Summa itaque rerum capita delibo: quarum fides sit penes auctorem. Atque imprimis S. Paternianum magna claruisse nominis celebritate, planum facit Auctor ex locis sacris et aris, ejus cultui consecratis. Et vero plures ecclesias refert ad sua usque tempora perseverasse; unamque esse Venetiis, in qua cum religionis cultu prorsus singulari sancti Episcopi nostri memoria recolitur; Justinianum, limina Apostolorum visentem et sanctorum celebriorum in Italia, ecclesiam S. Paterniani multis privilegiis ditasse, ejusdemque urnæ appendi jussisse anathema aureum, 45 uncias pendens; Zachariam I PP., pace cum Luitprando, Longobardorum rege composita, multis agris et singularibus indultis ac privilegiis honoravisse ecclesiam S. Paterniani; ubi perperam apponit auctor annum 560, cum constet tam dictum Pontificem, quam regem floruisse medio seculo octavo: Zacharia quidem e vivis sublato anno 752; Luitprando autem anno 744.

miraculis;

2 Accedit eo, quod civitatis Fanensis Episcopus ab immemorabili tempore comitante clero et frequente populo, consueverit instituere supplicationem feria tertia Paschæ versus Sancti ecclesiam, translata post ea solennitate in Dominicam Palmarum. Ita ille, proxime subdens duo miracula; quæ etiam lego in alio nostro Ms. latino collecto e tabulis ec-

clesiæ Fanensis ab R. D. Galletto, prædictæ ecclesiæ Canonico, paulo aliter expressa. Primum sic habet: Tercio itaque Paschalis die solennitatis, cum ad (sancti Præsulis) basilicam Episcopus et universus clerus ac omnis pene civitatis populus solito processionis more conflueret; quidam claudus, omnibus pene civibus notus, inter ceteros quasi elemosynam accepturus advenit; et dum accipere in elemosynam venerat panem, maximam consecutus est totius corporis sanitatem; et qui quadrupes prius accessit, bipes ut ita dicam, noviter factus abcessit. Sed ne posterius de hoc miraculo aliqua inhæreat dubitatio, utrum ante Missam, an post Missam, aut inter ipsa solennia Missæ claudus iste consecutus sit sanitatem; sciendum est, quia cum diacónus Evangelium legendi dare vellet initium, et omnium aures ad librum essent intentæ, is, qui claudus fuerat, in dolorem significantem vocem propter membrorum extensionem erupit. Quis, inquam, Fratres, populi laudes Deo illatas, quis exultantis populi catervas valuit numerare? Nullus enim inerat, qui in tanto prodigio omnipotenti Deo laudes non decantaret. Hoc factum est decurso Dominicæ Incarnationis anno millesimo quinquagesimo octavo, imperante Domino nostro Jesu Christo, qui per servum Paternianum tanta operatus est, una cum Patre et Spiritu sancto in secula seculorum. Amen.

3 Pergamus ex dicto Ms. ad miraculum secundum: In Fanensi suburbio, tertio videlicet a mœnibus lapide, vir quidam habitabat et ordine simul et facultate mediocris. Hic itaque canonicas Horas et ecclesiastica, cum poterat, non facile omisit officia. Consuevit per annorum jam plura curricula ad monasterium S. Paterniani, quod prope muros ejusdem urbis positum est, præcipuis festivitatis properare, et nocturnas illic audire vigilias: quod nimirum tam constanter [observabat] ut nec pluviarum hunc inundatio ventuosa compesceret, [nec] hiemalis posset asperitas retentare. Sæpe autem maligni spiritus eum in ipso itinere, ut terreretur, inclamabant, et strepitum quidem diræ vocis emittebant; sed cujuslibet corporeæ formæ speciem non ostendebant. Quadam vero nocte, dum ad prædictum monasterium properaret, ecce lupi simul et canes furentium animalium diversa portenta, facto agmine insurrexere in eum, ut ululantes undique et oblatrantes, rabidis eum morsibus tractarent. At ille vix taudem ex eorum dentibus, pallio simul et pileo nudatus evasit. Necdum autem ad vigilias signa sonuerunt; cumque perveniens, clausas adhuc fores monasterii reperisset, ante limen se protinus in oratione prostravit. Diutius autem in orationem pertractus, tandem surrexit, et quod amiserat pallium simul et pileum juxta se jacere projectum vehementer expavit. Quod nimirum per angelos factum sit, ac ipse trux prædo diabolus, quod abstulerat, compulsus restituere; atque confusionis [ac] ignominiae cumulum, ei, quem læserat, coactus sit ministrare. Alio quoque tempore idem, de quo loquimur, vir ad prædictum monasterium nocturno silentio properabat. Ad rivum, qui interfluebat perveniens, cui scilicet Argilla vocabulum est; qui, aquis tunc excrecentibus intamuerat, transvadare non poterat. Qui se protinus in orationem dedit, et oratione completa, mira res, in ulteriori ripa se transpositum reperit.

4 At nunc relecta priore semita, ad Nolfium revertamur, in quo sequuntur, ea quæ summam de-

libo,

EX MSS.

E

Sancti ope patris;

F

EX MSS.
supplicatio-
ne publica.
ecclesiis Pon-
tificum favo-
re ditatis,
etc.

libo, nimirum : civitas Fanensis Sancti patrocínio a præsenti periculo hostilis vastationis liberata, facta in grati animi memoriam solenni supplicatione, et statua mormorea publicæ venerationi exposita; deinde ponitur ecclesia variis gratiis ditata, et monasterium bonis temporalibus ab summis Pontificibus Adriano IV, anno 1156; Alexandro III, anno 1178; et a Martino V, anno 1417. Porro ecclesia sancti Episcopi nostri a monachis Benedictinis post varias bellorum vicissitudines refertur transisse primo ad sacerdotes seculares, deinde ad Canonicos regulares Ordinis S. Augustini anno 1482, per annos 69 ibidem, ut fertur, moratos; quo tempore periclitati fuerunt sanctissimi depositi possessores, ne illud amitterent, vicinæ cujusdam civitatis incolis illud subducere tentantibus, sed irritò conatu; mane re-
perto corpore Sancti eodem loco, unde frustra illud noctu amovere tentassent: quod miraculum narrat annua fuisse memoria condecoratum. Nee vero sæpe

dictæ cævitæ semper manserunt extra muros Fanenses; sed occasione tumultuum bellicorum in civitatem Fanensem scribuntur delatæ, atque anno denum 1551 publicæ venerationi expositæ die IX Julii; postridie vero, id est diē X ejusdem mensis ob templum ejusdem Sancti nomini dedicatum festivo, solenni pompa intra muros urbis delatæ, et religiosissimo cultu in dicti templi sacello repositæ.

5 Neque hic stat S. Paterniani gloria; sed ipsius patrocínio adscribitur liberata civitas Fanensis a Turcis, mare Adriaticum infestantibus. Adde, mulieri, nominè Lucie, risum restitutum post duorum annorum cæcitatem ad Sancti sepulcrum, quod miraculum contigisse refertur die X Julii anno 1580. Postremo totam narrationem concludit laudatus auctor reseratione et publica expositione reliquiarum anno 1636, XXIV mensis Julii, non sine frequenti populi concursu, facta. Atque ego pariter famam Sancti posthumam hic absolvo.

Eidem San-
cto adscribi-
tur liberatio
Fani; et mu-
lieris cæcitas
curata.

B

DE S. PATERNIANO EPISC. ET CONF.

ALIO AN EODEM CUM FANENSI?

J. P.

BONONIÆ IN ITALIA.

SYLLOGE HISTORICA.

Sancti cultus; Episcopatus; an idem hic
Sanctus cum S. Paterniano Fanensi.

FORTE ANNO
CIRCITER
CCCCLXX.

Sancti cultus
et elogium;
C

Martyrologium Romanum hac die Bononiæ S. Paterniani Episcopi memoriam con-
signat; de quo Ferrarius sequens elogi-
um contexuit ex Sigonio lib. 1 de Epi-
scopis Bononiensibus: Paternianus, patria, ut
creditur, Bononiensis, S. Petronio, a clero et
populo electus in Episcopum, circa annum sa-
lutis ccccl, Leone I Pontifice Maximo, successit.
Is monasterium S. Michaëlis nobilissimum in
paterno fundo extruxisse putatur. Vixit in epi-
scopatu ad annos xx circiter, quibus ecclesiam
Bononiensem ea pietatis laude gubernavit, ut
cum iv Idus Julias diem suam obiisset, ab ea-
dem ecclesia cum aliis Divis coli hac die merue-
rit. Illi S. Tertullianus anno Domini cccclxx
subrogatus est. Corpus in æde S. Felicis sepul-
tum est.

sola memo-
ria tantum
noti

2 In iis, quæ a recentioribus auctoribus de tem-
pore episcopatus S. Paterniani memorantur, plu-
rima vacillant ex summa antiquorum monumentorum
penuria. Sigonius pag. 26 scribit, ipsum, ut vidi-
mus, successisse S. Petronio; cui adstipulatur
Baranius in Notationibus, addens inter ecclesiarum
illius Episcopos ordine septimum fuisse. Undeci-
mum dumtaxat ei locum tribuit Ughellus tomo 2,
cal. 10. Paulus Masini in Bononia perlustrata
part. 2, pag. 42, Marcelli successorem ipsum ponit.
Gaspar Bombaci de Viris illustribus Bononiensibus

statuit successisse in episcopatu S. Petronio Adria-
num, ac deinde S. Paternianum. Incertum itaque
est, cuinam in episcopali munere successerit Sanctus
noster, atque adeo quo tempore illud fuerit auspi-
ceus; scriptoribus, quod doceant, nihil habentibus,
præter publicam venerationem, quam scriptis suis
inserunt, aliis, proximius ad res gestas Sancti per-
tinentibus, temporum oblivione sepultis. Quod si
ita sit, quis relictus est modus decidendi dubium, in
titulo propositum, utrum S. Paternianus Bononiensis
idem sit cum Fanensi, an diversus?

3 Castellanus, dum die XII Julii natat S. Pa-
ternianum, in Martyrologio Romano signatum, an-
tiquis quidem Martyrologis incognitum fuisse,
tametsi cultum Bononiæ in Italia et Fani; dum
ita, inquam, Castellanus notat, satis aperte insinuat
non discriminare se duos Episcopos Paternianos,
sed unum dumtaxat in duobus dictis locis fuisse ho-
noratum. Et vero, ut dicam id, quod sentio, non
pauca sunt in utroque Sancto, quæ possint movere
suspicionem, ne ex uno unico conflatus sit duplex:
nam uterque fuit Episcopus; uterque habitavit in
Italia, et quidem in eodem fere Italiæ tractu; uter-
que colitur eodem mense, quin imo eodem pene men-
sis die. Accedit eo, quod tam adjuncta temporis, quo
Bononiensis vixisse asseritur a Ferrario, anno cir-
citer 450, quam ejusdem patria, ut creditur,
civitas Bononiensis, aliaque, quæ fundare possent
distinctionem, de qua quærimus, destituta opparant
solido aliquo antiquo monumento, ut ex iis utriusque
Sancti discrimen probari haud possit. His tamen
nan obstantibus judico utrumque Sanctum in sua
antiqua possessione relinquendum; donec aliud sua-
deant certa documenta, quorum consecutionem vix
ausim sperare.

Duone san-
cti, Pater-
nianus Bo-
nionensis
ac Fanensis?

F

A

D

DE S. MAMANTE MARTYRE

CONSTANTINOPOLI.

Cultus ex Menæis Græcis.

J. P.

XII JULII.

Mamas signatus reperitur in Menæis impressis, eorumque Indice, nec non in Maximo Cytherorum Episcopo, adjecto loco culus ἐν τῷ Σίγματι, in Simate: pro quo mendose dictus Maximus habet πέρων ἐν τῷ στίγματι, vitio haud dubie typathetæ. Ceterum inter varias, Deiparæ Virgini Constantinopoli consecratas ecclesias, unam extitisse, cui nomen in Simate, a Constantino Magno ædificatam, ac postmodum a Justiniano renovatam, denique terræ motu colla-

psam, at longe elegantius restauratam a Basilio Macedone, legere est apud Cangium lib. 4 Constantinopolis Christianæ pag. 96; ubi observat contra Codinum, quem, dum dicit referre ab hac ædis ruina ex terræ motu, ædem ipsam σεισμα vel σῆμα, vulgo ante Σίγμα appellatam, addit nescire se, an in hac re fidem omnino mereatur. In Supplemento ad Menæa Græca ex Synaxario Sirmondi et Ms. Chiffletii habetur die proxime sequenti; uti etiam in Menæis bibliothecæ Ambrosianæ.

B

E

DE SS. ANDREA MILITE, FAUSTO, MENA, ET SOCIIS
MARTYRIBUS.

Notitia ex Menæis Græcis.

J. P.

XII JULII.

Porrigunt hosce nobis Martyres Menæa impressa, eorumque Index cum Maximo Cytherorum Episcopo. Eodem etiam die recenset Supplementum ad Menæa impressa e Synaxario Sirmondi et Ms. Chiffletii, Andream et Probum, reliquis rejectis in diem sequentem, XIII hujus, quo illos sic profert, addens socium novum:

Ἀθληταὶ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, τοῦ στρατιώτου, Ἡρακλέου, Φαύστου, Μήνα, καὶ τῆς συνοδίας αὐτῶν. Illo etiam die signantur in Menæis bibliothecæ Ambrosianæ: Passio S. Andreæ militis, Heraclei, Fausti, Menæ, et Sociorum ipsorum. In Menæo Chiffletii lego XII hac die: Ἀνδρέα στρατηλάτου, καὶ τῶν αὐτοῦ. Andreæ militiæ ducis, et Sociorum ejus.

C

F

DE S. MICHAELE MALINO CONFESSORE

Notitia ex Fastis Græcis.

XII JULII.

Sanctus iste, in fastis Græcis satis obscuri nominis, ignotus nobis futurus, nisi e paucis monumentis innotuisset, hac die celebratur in Horologio Græco, apposito cognomento τοῦ Μελείνου. Refertur præterea in Typico S. Sabæ cum cognomine Μαλείνου; ad quam normam et nos ipsum in titulo superiore expressimus. Menologium Russicum, Sanctis quoque suis ipsum annumerans, Malini cognomen ei indit. In Ephemeridibus Græco-Moscis annuntiatur Michael Malinus monachus. Molanus

inter Auctaria locum ipsi dedit, ita memorans: Sancti Patris Michaëlis Malæni. Unde vero hoc cognomen traxerit originem: an a Maleo, promontorio Laconico; an a Maliensibus, qui cur non etiam Malini nominari possint vel Maleni? Græce enim dicuntur Μαλειῆς seu Μαλειῆς; an, inquam, a Malien-sibus, populo Thessaliæ; an autem aliunde potius Sanctus noster Malinus appellatus fuerit, nihil in promptu est, unde definiam, quamdiu vito ejus nos latet.

DE S. VIVENTIOLO EPISC. ET CONF.

J. B. S.

LUGDUNI IN GALLIA.

SYLLOGE

De cultu, gestis et ætate.

CIRCA ANNUM
DXX.In pluribus
sacris Fastis
notus,

B

Citatur passim Beda, ut qui S. Viventioli, sub nomine Inventioli, meminerit hoc die; verum Beda iste nullus est præter supposititium sen Plantiniamum, cujus notæ sunt characteristicæ; ubi Adonis textui adjectus est, forte ex Notkero, qui tamen Viventium recte appellavit, æmque verosimillime a Rabano mutuatus est; utrobique enim eisdem verbis annuntiatur: Lugduno Galliæ, depositio Viventioli episcopi; alibi vero satis ostendi, Notkerum Adonis et Rabani Martyrologia potissimum transcripsisse. Rabano itaque debere videtur prima festivitatis notitia, quæ utrum recte ab illo an perperam posita sit, non definitio: fortasse quemadmodum annus, sic et dies incertus est, cujus apud Lugdunenses non alia certior habetur notitia quam ea quæ nobis a Severtio de istius urbis Episcopis suggeritur, ex inscriptione ecclesiæ Nicetianæ, in subterraneo ejus tumulo sculpta, quam hic sub finem ex ipso, subjiciemus, quæ si anno 1308 antiquior non est, de vero die obitus sufficientem fidem facere vix potest; sed vetustiore faciliè supponimus, atque ex eo tumulo ad alios pervenisse.

etiam Hieronymianis adjectus est.

C

2 Ceterum ad antiquos alios Martyrologos Bedam et Florum, Romanum parvum, Adonem aut Usuardum quod attinet, certum est, ab iis signatum non fuisse S. Viventium, quem mirum est tam multis Hieronymianis etiam minoribus adjectum legi, unde fortasse Rabanus ipse eum acceperit, plures Sanctos ex eo Martyrologio in suum transferre solitus. In Bedæ additamentis ex Tornacensi codice pro Viventioli, scribitur Vincentii, uti et apud scriptores a Severtio citatos, ubi etiam Viventii; melius in Barberiniano, servata ubique jam data annotationis formula, quæ ipsa est supposititii Bedæ; eademque ferme etiam transit in auctaria Usuardina, Vaticani sub num. 5449, Editionis Lubeco-Coloniensis, Greveni et Molini, in quorum nonnullis nomen, æque ac superius, distortum est. Florarium Ms., Galesiinum, Glivium aut recentiores alios non numero, cum eadem ubique soneant, brevia vero Galesinii et Ghinii elogia nihil contineant, quod fusius infra dicendum non sit. Sufficiat Romani moderni annuntiatio, non XII Junii, ut erravit imperitus Legendista Gallicus, sed hoc die: Lugduni, S. Viventioli episcopi.

Elogia Saussayi

3 Elogia Saussayi et Raynaudi adjungi merentur, quibus deinde addemus quæ paulo pluribus, Sammarthani de S. Viventio prosequi sunt. Sic loquitur laudatus Saussayus: Eodem die Lugduni, depositio S. Viventioli episcopi ejusdem metropolitice sedis et confessoris, qui post S. Lupicinum nobili huic ecclesiæ præfectus, ob doctrinæ et sanctimonie pereminentis decora, maxima pastoralis officii lumina exeruit; cumque etiam

sacræ vindicandæ disciplinæ, sarcindæque sinceræ pietatis causa, congregatis nonnullis ecclesiæ Gallicanæ comitiis, signanter vero synodo Epaunensi, necnon Meldensi clarum sanctitatis ac sapientiæ sidus interfuisset, Agaunensis cœnobii foundationem, quam edidit suo hortatu Sigismundus Rex pientissimus, promovisset, S. Ambrosium, insulæ Barbaræ abbatem, huic regendo præfecisset, gregique suo conversatione purissima et vigilantia procuracione, cœlestis patriæ viam indicasset [et] complanasset; ipse quietis æternæ appetens, feliciter in Christo, cui fideliter toto vitæ tramite servierat, obdormivit. Hactenus Saussayus.

4 Stylo potius quam rebus ab hoc elogio differunt, quæ de eodem Sancto memorat Raynaudus in suo Sauctorum Lugdunensium Indiculo, ipsum etiam asserens, cum laude allegari in Concilio Meldensi, atque adscriptum haberi Consilio Epaunensi, sive Agaunensi, vel ut Ivo allegat, Hipponensi, hoc est Coloniae equestris, non procul Bellicio. Celebratum porro est Concilium illud annitente sancto Sigismundo rege anno Christi DXX, ex quo liquet de ævo et tempore sedis hujus S. Præsulis; cujus nomen sacris tabulis Romanis ac Bedæ insertum habetur XII Julii. Fuisse virum doctissimum prodit Massanius, ex Agobardo affirmante; quantæ eruditionis fuerit S. Viventius, ipsa ejus et aliorum de eo scripta testatum fecere. Subscriptus habetur foundationi Agaunensis monasterii per Sigismundum regem factæ, ex quo colligitur, translatus a S. Viventio Agaunum fuisse S. Ambrosium, de quo Ado II Novembris. Utrum id recte colligatur, satis dubium video; neque fundatio ipsa, cujus instrumentum proferunt Sammarthani, satis indubitata est. Cetera in quibus aberrant Saussayus æque ac Raynaudus ex sequentibus fieri manifesta.

F

5 Audiantur modo Sammarthani, qui S. Viventium numerant Lugdunensem archiepiscopum ordine XXVI; serie ab aliis nonnihil diversa: nam a Claudio Roberto positus erat XXVII, a Severtio et aliis XXIX; sed ea operosius examinare aut restituere, hujus loci non est. Sic ipsi habent: S. Viventius Aviti Viennensis episcopi et Apollinaris Valentiniensis præsulis amicus fuit, cui, adhuc presbytero, episcopatum auguratus est Avitus ep. 17. Nam cum, ut de eo observat Sirmondus in præfatis notis, Lugdunum ex Jurensi eremo venisset, Apollinaremque, Aviti fratrem, novum episcopum ibi ægrotantem visitasset, Avitum quoque ipsum, destinato nuntio, consolari studuit. Quo nomine gratias illi agit, simulque pro transmissa sella, cujus vice cathedram ipsi, hoc est episcopatum imprecatur, quem postea Lugduni sortitus est. Suasit illi eadem epistola Avitus, ut rectore destitutam scholam Eugendi, quod nunc monasterium est S. Claudii, in Jura monte capesseret, ut in secundo gradu presbyteri probatus, ad majora gubernacula, hoc est ad primum gradum Episcoporum proveheretur.

paulo fusius
et nitidius

A
a Sammar-
thanis expli-
cata.

6 Itaque Lugdunensem episcopatum, quem ipsi auguratus fuerat, adeptus est tandem, ut ostendit epistola Aviti LII, Viventiolo episcopo. Hunc autem Cathedræ honorem adeptum fuisse, ostendunt et concilia quibus subscripsit: Epau-nense anno DXVII, et Lugdunense I sub Sigismundo rege, quod eodem, ut videtur, anno celebratum est, præside Viventiolo, contra Stephanum, qui cognatæ suæ nefario ausu se sociavit. Citatur et canone LXXXIII Concilii Meldensis; ac subscriptus reperitur foundationi monasterii Agau-nensis a Sigismundo factæ. Sed cum ab eo invitatus fuisset Avitus ad Lugdunensis ecclesiæ festivitatem, se excusat epistola LVIII, quod Vienna, propter adventum Principum abesse non possit. Nam S. Justi solennitas celeberrima erat, ut innuit Sidonius lib. 5, epist. 17. Conveneramus ad S. Justi sepulcrum; processio fuerat antelucana, sollemnitas anniversaria, populus ingens, quem capacissima basilica non caperet. Atque ut recte observat Sirmondus, in iisdem notis, ex quibus hic non pauca, solebant vicinarum sedium Episcopi ad urbium suarum celebritates invitare, cujus moris exemplum insigne est apud Basilium Magnum epistola 291, ubi ad Cæsariensium Martyrum diem anniversarium, non vicinis modo, sed totius Ponticæ diœcesis Episcopos invitat.

Neque major
geslorum
Sancti noti-
tia

7 Vere hæc ex Sirmondi notis, cujus etiam sunt sequentia Sammarthanorum verba: Quam exquisitæ autem doctrinæ vir fuerit Viventiolus, ex Agobardo discimus, in libro de Judaicis superstitionibus. Viventiolus, inquit, ecclesiæ Lugdunensis episcopus, cujus doctrinæ fuerit, non solum ipsius, sed et aliorum de eo scripta testantur. Verum nec de ipsius, nec de aliorum ad ipsum spectantibus scriptis alia supersunt, præter citatas modo Aviti epistolas, quibus addi possunt officiosæ aliæ 32, 60 et 64; ex quibus tamen nihil eruitur, quo sancti nostri Viventioi gesta magnopere illustrari possint. Ceterum quæ ex variis hactenus collecta sunt, non parum lucis accipiunt ab Actis S. Alcimi Aviti Vieunensis jam landati, ad v Februarii ab Henschenio diligenter expensis, ubi Avitus ipse S. Viventiolum de grege presbyterorum Dei electum Lugdunensibus episcopum designasse fertur; et paulo post subditur historia persecutionis, quam passi sunt sancti Episcopi ob inflictam Stephanæ meritam pœnitentiam, de qua videri potest Concilium ipsum Lugdunense in Collectione Labbei col. 1584. Verum ea sic omnibus communia sunt, ut nusquam de singularibus S. Viventioi Lugdunensis Actis quidquam occurrat; id quod a nobis hic maxime quæritur.

apud Sever-
tium reperta
est,

8 Speraveram rerum a S. Viventiolo gestarum ampliorem notitiam me reperiaturam apud Severtium, paginas non paucas bene longas sub ejus titulo

implentem; quas ubi attentius evolvi, id demum consecutus sum, ut Sancti sepulturam intelligerem: de cetero totus est, in versandis plurimis, quæ rursus omnibus Episcopis Synodi Epauensis aliarumque, æque ac S. Viventiolo conveniunt. Atque illud imprimis opacrose disquiri auctor, quo demum loco habitum sit prædictum Epauense, seu Epauense concilium, cui quatuor diversas epochas adscribit, cum unica sufficiat anni 517, ut in Commentario prævio ad citata S. Aviti Acta abunde demonstratum habes, ut hic actum agere non oporteat. Neque instituenda nova disquisitio de Epauo, seu potius Epauone parochia, quam a Chiffletio, Severtio et aliis frustra quæsitam, ibi verosimillime descriptam invenies, quidquid de eo loco etiam recentius disceptatum legerim. Utcunque vero ea se habeant, ut semel dicam, non minus ad ceteros Episcopos hæc spectant, quam ad S. Viventiolum, cujus utinam Acta superessent, aut certe monumenta aliqua ex quibus de ejus ætate, virtutibus, initio, duratione ac fine episcopatus, aut certo obitus anno statui aliquid posset; circa quæ nihil prorsus subministravit Severtius, nec mihi aliunde eruere quidquam licuit: annum circiter 520 a Castellano accepi, eum satis verosimiliter conjectante. Id modo unice superest, ut ex ultimo Severtii paragrapho S. Viventioi sepultura subucclatur.

9 Post hæc vero extranea, inquit, nos tandem ad Viventiolum archipræsulem nostrum merito gradum facimus; nempe ad sepulcrum, de cujus inscriptione superius dicere cœpinus, quamque hic se eruisse testatur a typo Ms., juxta metricos tractatus, ea de re inchoatos sub Rustico archiflamine; in quibus tamen rationes metricas non agnoscit. Post S. Rusticum et ante Priscum descriptos sic habebat epigraphe: Item in alio altari sequenti erat tomba B. Viventioi, prout apparebat per versus suppositos in lapide marmoreo. Vir potens meritis nosterque Sacerdos*, in hoc jacet Viventiolus tumulo. Vox organi, præco verbi, decus fratrum Ecclesiæ, et populis speculum fuit, nullum linquens Officii gradum divinum, quem non promeruerit, tulitque de mundo: et quædam linea quæ legi non potest. Lugduni inter Sanctorum festa, sit tibi et iste festus celeberrimusque dies. Probata duorum fratrum corpora requiescunt Antestes* summi pares meritis, cohæredesque Christi. Pater bone, omnium diadema Episcoporum, annue precibus nostris, invocatusque memento. Et in fine tumuli est scriptum iv Kalendas Julii, cui concordat Calendarius libri Primæ. Hic usque textus qualem refert landatus Severtius, turbatum sane et laxatum, cui litteris aliis subdit: Exscriptum anno D. MCCCXIII. Nihil amplius. Neque nobis suppetit quod his adjungamus. Conjecturas novas de Epauone vide in Ephemeridibus Trivortianis anno 1715 a pag. 232.

J. B. S.

E

qui ferme de
sola sepultura
meminit.

* Sacerdos

* Antistites

F

DE S. MENULFO EPISCOPO

J. B. S.

IN FINIBUS BITURICENSIVM IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De cultu, episcopatu, ætate et Actis.

XII JULII.

Martyrologiis antiquis præteritis,

B

Sanctum aliquem Meinulfum, Meginulfum seu Megenulfum diaconum, seculo potissimum nono celebrem, pridem noveram, in Bodecensi seu Budecensi Canonorum regularium Ordinis S. Augustini canobio diœcesis Paderbornensis in Westfalia debitis Sanctorum honoribus cultum, cujus gesta ad v Octobris illustrantur; at non ita mihi perspecta erant, quæ ad hodiernum, ferme synonymum spectant, Episcopum nempe in diœcesi Bituricensium, antiquis omnibus Martyrologiis præteritum, a Greveno in additionibus primum signatum, de cujus ætate aut rebus gestis ne schedula quidem inter manuscripta nostra occurrebat. Ut igitur de cultu certior fierem, excutienda fuerunt monumenta Bituricensia, e quibus id demum erui, S. Menulfi peculiarem festivitatem non procul Souvigny, in ditione Borbonica annue celebrari a sanctimonialibus cœnobii ab eo dicti Saint Menouil (alias Menou) en Bourbonnois, cujus rei primam notitiam acceptam refero Castellani Martyrologio Universali, paulo inferius citando. Sublato igitur de vero cultu omni prorsus dubio, ulterius investigando Labbeum consului, patriam suam illustrantem, ubi inter Vitas et elogia de S. Menulfo descripsit, quæ in tabulis ecclesiæ collegiatæ S. Austregisili, suburbii Bituricensis repperat, ut pluribus infra patebit. Hic præmittimus, quæ in recentioribus Martyrologiis tradita sunt.

a recentioribus memoratur hoc die,

C

2 Jam dixi, Grevenum primum fuisse qui S. Menulfi memoriam in Fastos sacros retulerit, ex quo ferme ceteros sua accepisse necesse est. Sic habet ad hunc diem : In territorio Bituricensi, sancti Menulphi episcopi et confessoris ; a quibus parum differunt Molani verba : In territorio Bituricensi, beati Menulphi præsulis ; et hæc prope eadem leguntur in Germanico Canisii. Consonat Maurolycus : In agro Biturico, sancti Menulphi præsulis. Item Ferrarius : In territorio Bituricensi, sancti Menulphi episcopi ; in annotatis recte observans, nomen S. Menulfi in tabulis Episcoporum Bituricensium apud Democharem (addo ego Chenu, Claudium Robertum et Sammarthanos) haud reperiri ; forte, inquit, quod alterius urbis episcopus fuerit, imo verosimiliter nullius sedis aut urbis, nisi tantisper admittatur traditio mere popularis, quam primus adjecit laudatus Castellanus, ex quo distinctiorem aliquam Sancti notitiam elicimus. Ejus verba sunt : Apud Souvigny, in Borbonio, S. Menulfi, sub cujus nomine istæ abbatia sanctimonialium exstat cum ejus reliquiis, ubi honoratur tamquam episcopus Corisopitensis post S. Corentinum.

quo inventionem retulit Saussayus.

3 Ita Castellanus, nullum tamen tempus (quod ipsi quodammodo proprium est) determinare ausus, quo Sanctus vixerit, de die cultus haud quaquam dubitans. Quæri interim et merito potest, unde Sancto isti, solo ferme nomine celebri, hoc potius die quam alio decreti sint honores sacri, quandoquidem

nec de ætate, nec de anno aut die obitus quidquam memoriæ traditum sit? Eam difficultatem præ oculis habuisse videtur Saussayus, dum in Martyrologio suo Gallicano hodiernæ festivitatis causam, non ad diem obitus vel depositionis, sed ad inventionem retulit ; de qua etiam meminuit Labbeus, mox adducendus, ad calcem Vitæ, a se editæ, ubi tamen prædictæ inventionis diem hunc expresse non addidit. An id alibi reppererit Saussayus, an potius supposuerit, pluribus non disquiram ; tali certe elogio Sanctum ornavit : In præsulatu Bituricensi, pago Maliaco, inventio S. Menulphi episcopi et confessoris, cujus ossa cœlesti nuntio revelata, a Dagoberto archipræsule Bituricensi, tempore Adalgasie abbatissæ, congruo honore decorata sunt, pagoque deinde ipsi, antea perobscurum, ob præstita divina beneficia, lumen plurimum addiderunt : indito etiam sancti ipsius Confessoris eodem loco (cujus jam tutelaris colitur) venerabili vocabulo. Hæc pro cultu satis constanti, nunc de dignitate quærendum.

4 Episcopum fuisse tradunt omnes, at certum videtur, cathedram Bituricensem nunquam conscendisse. An Corisopitensem, ut apud Castellandum fert recepta traditio? Neque id censeri posse videtur, cum in omnibus istius ecclesiæ tabulis, æque ac in Bituricensibus omnino exclusus sit. At Vita qualiscumque, a Labbeo edita tomo 2 Bibliothecæ Mss. pag. 433, 'haud obscure successorem declarat S. Corentini, primi Corisopitensis episcopi. Sic ibi tradit Vitæ scriptor anonymus num. 2 : Cum autem (S. Menulfus) per aliquod tempus, omnibus placens, prudenter sibi commissum fœnerat talentum, accidit ut jam dictus antistes (S. Corentinus) obiret. Plebs autem et clerus maxima dilectione S. Menulfum amplectens, non patiebatur eum a se sequestrari. Cuique vir Sanctus ordinem episcopatus adeptus fuisset, non cessavit sancta prædicatione gregem sibi commissum fideliter edocere. Verum qua fide hæc nitantur, haud difficulter colligere est ex immani confusione temporum, dum Rex Dagobertus conjungitur cum S. Menulfi ætate, qui S. Corentino synchronus vixisse supponitur eique in regimine Corisopitensis ecclesiæ successisse. Audi Legendæ exordium :

In Actis apud Labbeum perperam dicitur

E

F

5 Cum jam per orbem terrarum, caligine errorum depulsa, luceque veritatis exorta, fides sanctæ Ecclesiæ in omni regimine Dagoberti Regis Francorum, pace uteretur tranquilla, sancti per mundum, tamquam venales flores floruerunt. In insula maris Oceani, quæ barbara lingua Yrlanda nuncupatur, id est ferrea terra, vir sanctus et venerabilis Menulfus procreatus est, qui divina inspiratione permotus, relictis parentibus ac cognatione sua, majorem Britanniam relinquens, navigio delatus pervenit ad minorem in provinciam civitatis (vult dicere in civitatem provinciæ) quæ ab antiquis Oximorum nuncupatur, cujus sanctus Chorentinus Antistes erat. Hic vocavit Menulfum ad se, etc. Cespitat scriptor, geographiæ æque ac chronologiæ imperitus, nam Oximorum provincia seu pagus aut tractus Oximensis non in Britannia Armorica, multo minus in meridionali ejus parte, sed in Normannia situs

fuisse episcopus Corisopitensis post S. Corentinum,

an non vernalet?

est,

A *est, sic vocatus ab oppido Oximo, vulgo Hiesmes, distante Sagio in Septemtrionem leucis quatuor, inter Aquilam, Falesiam et Cadomum, ut notant geographi, qua in regione S. Corentinum numquam Episcopum fuisse, indubitatum existimo.*

*cum quo con-
nectuntur
tempora Da-
goberti.*

6 Ast alius hic animadvertendus, quem impugna-
mus potissimum, auctoris lapsus turpissimus, dum
seculum quartum cum septimo ineptissime connectit.
*Etenim si quæ certa est aut saltem verosimilis S.
Corentini epocha, sive is discipulus S. Martini Tu-
ronensis fuerit, sive alterius, id in confesso apud
omnes videtur, vixisse ipsum sub finem seculi quarti
et principium quinti, quemadmodum notant Coriso-
pitensis sedis Episcoporum catalogi, ad S. Coren-
tini natalem aut v Septembris aut xii Decembris
diligentius examinandi. Quis autem tantillum hi-
storiæ Franciæ peritus ignorat, Regem Dagobertum
seculo vii floruisse, anno ejus xliiv (alias xxxviii)
e vivis sublatum? Ut manifestum sit, disparatissima
tempora ab incerto homine in ea Legenda combinari;
forte quod ex aliis Vitis, in quibus florentem sanctis
viris Dagoberti ætatem legerat, suam compilarit,
parum sollicitus de disjunctarum epocharum con-
cordia. Et quid demum ex hujusmodi complexo
eduxeris, ex quo de S. Menulfi episcopatu aut ætate
certi aliquid statuatur, cum in toto decursu nec mi-
nimus character appareat, unde ea stabiliri possint?
Episcopum fuisse, non negaverim, at loci incerti
seu regionarium, uti vocant, quales Hibernos, Sco-
tos et Anglos plures fuisse, alibi non semel demon-
stravimus.*

B

*Cetera etiam
non sunt ma-
gni momen-
ti.*

7 Quid porro de reliqua Vitæ narratione censeri
debeat, ex ipsa facile quivis intelliget, quam a nostro
Labbea primum in lucem editam diximus, nihil in
ejus commendationem proferente; utpote qui satis,
opinor, perspexerit, historiam esse incompletam et
hiulcam per clausulas, etc., quasi ex longiari aliqua
historia pauca illa descripta essent, aut addi possent
loci communes, qui Sanctis omnibus conveniant. At
sive praxior ea fuerit, sive contracta ad modum
quo eam exhibet laudatus Labbeus, sic certe con-
cepta est, ut satis perspicias, adornatam esse a
nescio quo, neque quo seculo, in gratiam clientum
S. Menulfi, qui, ut toties alibi factum novimus,
Legendam Sancti sui patrani præ oculis habere va-
luerint: nam ut ex tota re clarissime conicies, aut
homines non novit scriptor de quibus loquitur, aut
si quos appellet, a justis rerum calculis enormiter
aberrat. Sic a nominandis Britannæ principe, qui
nobilem aliquem captivum detinuerit, a S. Menulfo
liberatum; atque Romano Pontifice, quem is Romæ
convenerit, multa prudentius abstinuit. Dabimus
igitur Acta ipsa qualiacumque, prout ea Labbeus
vulgavit, cum appendice ex Breviario Bituricensi,
ad cultum confirmandum, quem etiam ex ipsius diæ-
ceseos directoriis et Catherino compertum habemus.

C

Francorum pace uteretur tranquilla, Sancti per
mundum tamquam venales flores floruerunt,
etc. In insula maris oceani quæ barbara lingua
Yrlanda nuncupatur, id est ferrea terra, vir san-
ctus et venerabilis Menulfus procreatus est, qui
divina inspiratione permotus, relictis parentibus
ac cognatione sua, majorem Britanniam relin-
quens, navigio delatus pervenit ad minorem, in
provinciam civitatis, quæ ab antiquis Oximorum
nuncupatur: cujus sanctus Chorentinus Antistes
erat. Hic vocavit Menulfum ad se, et quæsit
unde esset, et qua de causa illuc devenisset. Qui
respondens Britannica lingua, fatetur se Yrlan-
dum esse genere, et in Dei servitio se exercere
velle, etc.

EX MSS.
* forte verna-
les

2 Ordinatus igitur et Ecclesiastico officio de-
votus, ita perfectione vigeat, ut cum deditus
Deo oblationem quotidie offerret, maceratione
sui corporis, ipse hostia viva Deo placens fieret.
Erat enim fide devotus, etc. Cum autem per ali-
quod tempus omnibus placens, prudenter sibi
commisum fœnerat talentum, accidit ut jam di-
ctus Antistes obiret. Plebs, autem et clerus ma-
xima dilectione S. Menulfum amplectens, non
patiebatur eum a se sequestrari. Cumque vir san-
ctus ordinem Episcopatus adeptus fuisset, non
cessavit sancta prædicatione gregem sibi com-
missum fideliter edocere, etc.

et S. Coren-
tino succes-
sor datus,

E

3 Quodam tempore cum disposuisset Romam
pergere, quidam vir nobilis regionis illius, qui
jam per multa tempora sub manu Britannæ
Principis arcta tenebatur custodia, audiens et
admirans illius sanctitatem, astitit ei in animo,
quia si sub carcerali custodia non premeretur, ad
tanti viri prædicationem vellet in Christo renasci
et ejus affatim benedictione perfrui. Quæ super-
næ pietatis visitatio citissime viro Dei innotuit;
qui misit ei annulum suum, dicens, ne de mise-
ricordia Dei desperaret, sed potius divinæ pie-
tati incessanter gratias ageret. Quem ille beni-
gne suscipiens, catenas, quibus obstrictus fuerat,
credula cordis intentione de eo tetigit, cunctis-
que, qui astabant, videntibus, ruptis nexibus,
libero pede ad jam dicti Pontificis mœnia prope-
ravit. Mox prostratus B. viri pedibus, de conces-
so munere gratias agens, renatus sacro fonte
baptismatis, et instructus allocutione divini ser-
monis, lætus ad propria remeavit.

captivum
mirabiliter
liberat:

F

qui Romam
progressus,

4 Venerandus igitur Pontifex, votis suis ni-
hil defraudans, religiosus quibusdam secum adhi-
bitis fratribus, iter, quod proposuerat, aggressus
est. Qui Romam veniens cum Domino Apostolico
de suo et populi commodo locuturus, a venera-
bili Papa honorabilis Pontifex digne susceptus
est. Sed ne fama sanctitatis illius populo Roma-
no occultaretur, ante ipsorum limina Apostolo-
rum quidam paralysis morbo per multa tempora
detentus, Dei viro obviis extitit, petens ab eo
inopiæ suæ aliquid necessarii administrari. At
vir Dei, de Domini confusus misericordia, quæ-
renti viro terrenam substantiam, impertivit mem-
brorum sospitatem signo crucis. Quo de facto
Dominus Papa hilaris effectus, videns sanctita-
tem religiosi Antistitis, cepit eum monere multis
sermonibus, ut secum amplius moraretur, etc.

5 Qui cum fratribus suis regrediens per pa-
gum Bituricensem, iu locum venit qui Mulliacus
appellatur; ibique prænuntiavit fratribus immi-
nere finem vitæ suæ, certumque diem et horam
prædixit obitus sui. Eo igitur die quo dissolu-
tionem sui indicaverat corporis, fratres et con-
sortes sui flentes in unum collecti, sanctitatem

inde rediens
Mulliaci san-
cte moritur.

ejus

ACTA

*Ex codice Ms. ecclesiæ S. Austregisili
de Castro, apud Labbeum in Biblio-
theca Mss.*

*Hibernus ori-
gine in Ar-
moricam ac-
latus,*

Cum jam per orbem terrarum caligine errorum
expulsa, luceque veritatis exorta, fides san-
ctæ Ecclesiæ in omni regimine Dagoberti Regis

EX MSS.

ejus exorare cœperunt, ut sicut eorum Magister justitiæ extiterat in terris, ita sibi dignaretur esse sua intercessione perennis patronus in cœlis. Qui cum ipsos ut in sancto perseverarent proposito moneret, Sacramento corporis sanguinisque Dominici semet muniens, membrorum compage protensa, et collocata veluti obdormiret, quarto Idus Julii ossa linquens humo, inter verba orationis spiritum reddidit, tam a dolore mortis illæsus, quam a contagione criminis extiterat alienus. Sic vir sanctus ac justus ad Dominum suum migravit, perpetua gloria coronatus exultat in sæcula sæculorum. Amen. Claudius Robertus in Dagoberto 56. * Bituricensi Archiepiscopo hæc habet. Præterea in vita S. Menulphi Episcopi dicuntur ossa ipsius revelata, præsentem Dagoberto Archiepiscopo Bituricensi, tempore Adalgasie Abbatis, in vico Malliaco, qui nunc de ejus nomine dicitur S. Menouil en Bourbonnois. Quod quidem Auctarium fateor nondum in meas incidisse manus.

(Sammarthani 35)

*Ex vetustissimo Breviario ecclesiæ
Bituricensis ad diem XII Julii.*

6 B. Menulphus Episcopus de Britannorum genere oriundus dicitur extitisse. Hic iter arripens Romam ad limina Apostolorum, Maliaco vico obiit: ubi se in ultimo loco cœmeterii B. Germani, causa humilitatis, petiit sepeliri. Postea vero quidam Princeps, Arcadius nomine, propter quendam suum militem, ibi per merita Sancti a contractionis infortunio liberatum, fecit super ipsius tumbam fabricari ecclesiam, quæ quam cito usque ter fuit ædificata, ter fuit ex semetipsa lapsa. Quod idem Princeps cernens, et cur hoc fieret ignorans, superni opificis clementiam exorando, splendorem inæstimabilis claritatis cœlitus lapsum vidit, super locum illum, in quo per eum erat ecclesia construenda et sacra ejus ossa transferenda. Quod ut agnovit, opere complevit.

Ejus memoria in Officiis Bituricensibus.

B

E

DE S. ANSBALDO CONFESSORE

ABBATE PRUMIENSI.

J. B. S.

SYLLOGE HISTORICA.

De cultu, ætate et gestis.

ANNO
DCCCLXXXVI.

*Solis ferme
Martyrologiis monasti-
cis notus,*

C

De celebri Prumiensi cœnobio, in Ardennæ vel Eiffliæ tractu triginta quinque circiter passuum millibus a metropoli Trevirorum in Septemtrionem sito, cui Pronea seu Prumia rivulus nomen indidisse fertur, non semel antea in prægressis mensibus agendum fuit, maxime ad diem VII Martii in Commentario de sancto Hunfrido, primum istic monacho, deinde episcopo Teruanensi, ubi inter cetera, cum eo, de quo hic agendum est, S. Ansbaldo in prædicto Prumiensi cœnobio convixisse dicitur sub Egilone seu Eigile abbate, quem et Lotharius Imperator, deposito fastu, raro exemplo monachum indutus, superiorem agnoverat. Monasterii istius primordia ejusque antistitum primorum seriem et res gestas prosequitur Mabilio seculo suo quarto Benedictino, cœnobium ipsum pluribus describens parte 1 a pag. 606, occasione venerabilis Marcwardi, ejus loci abbatis tertii, alterius decessoris; ipsum consulens, qui hæc ad notitiam sufficere non arbitrabuntur. Initia ferme et Normannicam devastationem vidit quintus, post ipsum Egilonem sese abdicantem, abbas S. Ansbaldus, Martyrologiis quidem incognitus, sed a monasticis Wione, Dorganio, Menardo, Bucelino, cum sancti appellatione hoc die disertissime consignatus, de quo etiam nostri Willotus et Fisenus, ut de Sancto egerunt ad x Martii; sed inde melius ad hunc diem a Majoribus nostris remissus est.

a Bartholomæo Fisen

2 Fiseni elogium, ex variis Broweri locis contractum, plura complectitur, quam apud monasticos illos omnes liceat reperire; est enim compendium eorum omnium quæ de S. Ansbaldi gestis scripta supersunt, ex Mabillione nonnihil tritaanda, ubi de Sancto istic agit citato seculo Benedictino parte 2, a pag. 467, nonnulla adjiciens de ipsius cum Lupo

Ferrariensi conjunctione, ex aliquibus litterarum fragmentis, eo fine ab ipso adductis; ex quibus et ætas ipsa facile colligetur. Audiamus primum Fiseni verba: Sancto Egilone abbatis dignitatem abdicante, Prumiæ simul et Andaini, anno Christianæ salutis DCCCLIX, utramque provinciam accipere jussus est Ansbaldus. Multa hic virtute generis sui nobilitatem illustrat: c. Luxemburgensibus enim comitibus esse procreatum, Prumienses prodiderunt. Sed docte Hancartius advertit, dicendum esse potius, e Guerrii toparchis descendisse; in quos genus referebat Sigifridus Luxemburgi primus comes, toto seculo posterior Ansbaldo. Diu jam illustri asceticæ disciplinæ gloria utramque familiam administrarat religiosus abbas, quando tristi populatione Germaniam inferiorem vastantes Normanni anno LXXXI, ipso die Epiphaniæ Prumiam ingressi, solidumque commorati triduum, et adjacentem longe lateque regionem populati, ipsum postremo monasterium flammis in favillas redegerunt.

3 At qui ne quidem in ira sua continet suas misericordias, graviter afflictum tanta hac calamitate Ansbaldum eodem hoc anno consolatus est. Vivebat in Picardia Nithardus quidam, vir opibus, sed virtute præstantior; qui amplissimarum facultatum herede destitutus, sua bonorum omnium largitori reddere constituerat. Eum igitur multis precibus rogat, ut cuicumque loco ipsi dicato placeret suas fortunas attribui, significare ipse dignaretur. Confectas itaque donationis tabulas sagittæ in incertum mittendæ colligat; excussamque arcu sagittam divinæ providentiæ committit, eo consilio, ut universæ hereditatis possessionem is locus adipisceretur, ad quem emissa sagitta deferretur. Res sane mira! Uno pene momento contortum telum ab urbe Guisiana milliaribus plus sexaginta, S. Ansbaldo Prumiæ sacris operante, in ipsam aram decedit. Tanti prodigii testis superest in Prumiensi tabulario donationis schedula; ipsa vero sagitta in sacra-

peculiari encomio laudatur:

F

A rio religioso asservatur. Postquam annos viginti sex Hubertenses cum Prumiensibus rexisset, scio omni virtute venerabilis obiit Ansbaldus anno LXXXVII et ab Ecclesia cœlitum honores consecutus est. *Hactenus Fisen ex receptis Prumiæ et Treviris traditionibus.*

in quo non-
nulla corri-
genda

4 Quæ vero in his corrigenda sint, docebit laudatus Mabilio, ita scribens num. 2 : Ansbaldi patria atque parentes nobis latent. Scio quid de hac re tradunt Prumienses; eum nempe ex Luccemburgensibus comitibus, seu potius ex Guerrii toparchis procreatum esse; sed hæc recentiorum figmenta sunt. Ansbaldum Prumiæ monachum fuisse ante initam abbatis dignitatem, constat ex Lupi abbatis epistolis 10 et 85 ad Marcwardum abbatem Prumiensem, quibus salutat fratres Prumienses, quos inter Ansbaldum nominat. Ejusdem Lupi ad eum exstant epistolæ tres, nempe 69, 117 et 124, quæ omnes Ansbaldo jam abbati scriptæ videntur, tametsi primam et tertiam carissimo suo Ansbaldo inscribit Lupus. *Familiariori, opinor, scribendi modo, quemadmodum pro Ansbaldo, solitum scribere Lupum, verso a in o, Ansbaldum, ibidem notavit Mabilio. Hæc de patria et genere. De prodigiosa donatione a Fisen dicta, ex Browero accepta sunt pag. 530 col. 2, quibus ipse stipulatorem adjecerat Cæsarium abbatem Prumiensem in libro censuum his verbis: Constat, inquit, quondam in loco isto sanctissimos viros mansisse. Ideo Dominus eos mirificavit gloria et honore, quando sagittam de Francia cum magno allodio et optimo, miraculose super altare S. Salvatoris fecit transvolare.*

ostendit Ma-
bilio.

5 Non magis placere videtur Mabilioni exornata ut minimum donationis historia, quam Luxemburgensis aut Guerriensis origo, S. Ansbaldo perperam afficta. Sic igitur observat : Cæsarius porro, quem ex Browero citavimus, Prumiensibus præfuit ab anno MCCXII in annos quatuor, si Bucelini tabulis credimus, postea Heisterbacensis monachus Ordinis Cisterciensis. Ut hæc narratio vera sit, certe constat id non accidisse Ansbaldo abbate : nam Nitardus Prumiæ jam monachus erat vivente Marcwardo, uti ex Lupi abbatis epistolis 55 et 72 ad Marcwardum scriptis intelligitur. Nisi si alius fuit Nitardus his in litteris memoratus, a Nithardo illo prænobili viro; qui an idem sit cum Nitardo, sancti Angilberti abbatis Centulensis filio, affirmare non ausim. Certe ut diversus fuerit, inclinatur animus : nam anno DCCCXLIV, quo Nithardus Angilberti filius historiam suam scribebat, adhuc secularis, Nithardus ille Prumiensis monachus, de quo Lupus in epistolis suis, jam monachus fuisse videtur; et Nithardus, si quis alius Ansbaldo abbate Prumiæ monachum induit, eo se contulit post annum DCCCLX, qui Ansbaldi abbatis primus fuit, quo anno Nithardus Centulensis jam mortuus erat.

C

Dicitur
etiam præ-
fuisse cœno-
bio Andagi-
nensi.

6 Ut ad Sanctum redeamus, sic ejus successionem notavit Regino, post Farabertum, S. Ansbaldi successorem, abbas septimus, vir pietate et doctrina clarus, qui ita scriptum reliquit : Anno Dominicæ Incarnationis DCCCLX Egil abbatiam Prumiensem sponte dimisit, et Anspaldus in regimine successit, vir omni sanctitate et bonitate conspicuus. *Hæc de suscepto Prumiæ abbatis munere satis certa sunt; quod autem superius tam rotunde asseruit Fisenus de gemina provincia a S. Ansbaldo suscepta, nempe in administratione utriusque cœnobii, tum Andaginensis S. Huberti, tum una Prumiensis, id quod etiam Egiloni decessori tribuit, non omnino persuasum habere videtur Mabilio, dum ita loquitur :*

Eumdem etiam Andaginensi S. Huberti monasterio præfectum fuisse tradunt. *Quæ porro gesserit Sanctus sive in unius sive in amborum cœnobiorum regimine ab anno 860 usque ad Normannorum in eas partes incursiones, nec a Reginone nec ab alio descripta invenimus. Paulo apertiora sunt quæ de calamitatibus funestissima ea tempestate per immanium barbarorum grassationes a S. Ansbaldo et Prumiensibus omnibus toleratis memorantur, sic ut loco cedere compulsi fuerint, non sine singulari Dei beneficio eorum cordibus aut saltem captivitati erepti.*

7 Eam cladem paucis describit Regino ad annum Dominicæ Incarnationis DCCCLXXXII in hunc modum : Nortmanni, inquit, Arduennam percurrentes, Prumiam monasterium ingrediuntur, ipso die Epiphaniæ Domini, ubi triduo commorantes, omnem in circuitu regionem depopulati sunt; in quo loco innumera multitudo peditum ex agris et villis in unum agmen conglobata, eos expugnatum aggreditur. Sed Nortmanni cernentes ignobile vulgus, non tantum innorme quantum militari disciplina nudatum, super eos cum clamore irruunt, tantaque cæde prosternunt, ut bruta animalia non homines mactari viderentur. His itaque patrat, onerati præda ad castra redeunt. Illis discedentibus, ignis qui in diversis habitaculis accensus remanserat, cum nullus esset qui eum exstingeret, monasterium consumpsit. *Atque huc referenda existimo, quæ Lupus Ferrariensis per generalem necessitatem exprimere voluit, quando epistola 123 respondet S. Ansbaldi litteris, quæ omnes, teste Mabilione, exciderunt, Nortmannorum utique procellam illam insinuans, quæ Prumienses a propriis sedibus exturberat. Quo fugerint et tantisper latuerint et sanctus præpositus et monachus, cum Regino tacuerit, nemo est qui facile divinet; certe hac jactatus tempestate S. Ansbaldus, habuit quo tolerantia virtutem in se, misericordiam in suos paterne exerceret.*

Post tolera-
tam cladem
Normanni-
cam

* lege iner-
me

E

8 Neque de ærumnarum diuturnitate, aut cœnobii restauratione meminisse laudatus Regino; ceterum ab exilio postliminio reversis gratulatus est Lupus, epist. 117 sic eos affatus : Reverentissimo Ansbaldo abbati et universis fratribus ejus, Lupus et omnis Ferrariensis cœnobii societas in Domino salutem. Asperrimis difficultatibus evictis, gaudemus vos tandem aliquando gratia divina loco proprio restitutos : nec illud non libenter accipimus, quod nostram in vos pronam voluntatem pro affectu jucundisque sermonibus prosequimini : quamquam longe plura vobis præstita cuperemus. Tribulationes nostras partim dolenter audistis, partim anxii aspexistis; sed eas temperante vel penitus auferente Domino nostro, cum vestro commodo vobis vestrisque qui nos adierint, desideramus usui esse ac sincerissimæ voluptati. Ut igitur familiaritas olim inita, uberiori proficiat incremento, in occidua plaga recuperatæ facultates fuerint adjumento : dum excursus et recursus per nos, quæ utrimque gerantur, aperiet. Cupimus vos nostri benigne memores semper valere feliciter. *Hæc tantum, neque amplius quidquam invenimus, quod ad S. Ansbaldum spectaret propius; felicem ejus exitum sic notavit Regino : DCCCLXXXVI Ansbaldus abbas Prumiensis cœnobii, summæ sanctitatis ac religionis vir, ad cœlestem patriam transiit IV Idus Julii; cui successit in regiminis loco Farabertus venerabilis Pater VII Idus Augusti. An et quo cultu ipsum aut ejus reliquias hodie venerentur Prumienses, neque Mabilio tradidit, neque mihi promptum est, alibi investigare; Sanctis annumerandum, jam ostendimus.*

ei gratulatur
Lupus Fer-
rariensis.

F

DE S. UGUZONE MARTYRE

IN VALLE CAVARNIA APUD INSUBRES.

J. B. S.

Ex Ferrario.

xii Julii.

A Ferrario
laudatus est

B

in utroque
Catalogo;

C

Obscuram hujus Sancti memoriam, ex antiqua, ut ait, traditione et multorum fide dignorum relatu, in suo Sanctorum Italiae Catalogo suscitavit Ferrarius, hoc die sic scribens: Uguzo, qui et Lucius ac Luguzonus dicitur, pastor et casearius vallis Caverniae (locus est Euganeo oppido et lacui proximus, Comensis diocesis) pascebat hic armenta cujusdam, a quo, quod ecclesiae et pauperibus aliqua dedisset, expulsus, cuidam alii adhæsit inserviens; cujus augeri in dies, alterius vero, qui eum expulerat minui mirum in modum cœperunt, quare ille invidia et odio stimulatus, virum Dei interfecit, moxque in loco occisionis fons ingens, instar parvi lacus, in monte, qui ad hæc usque tempora visitur, ortus traditur, cujus aqua die et hora, qua interfectus est, rubescere, et ad visus incolumitatem conferre narratur. Eo quotannis ad diem festum, et ad ecclesiam nomini suo dicatam, non modo finitimi populi, sed et ex remotioribus partibus confluunt, dona, præsertim caseum deferentes (illum enim casearii præcipue colunt.) Cum incolæ aut pluvia aut serenitate egent, ad ejus ecclesiam processione euntes, solent, quod ex his postulant inpetrare.

2 Notavit idem Ferrarius, S. Uguzonis natalem hoc die duplici ritu ab ecclesia Cathedrali Laudensi celebrari, licet alibi die sequenti recolatur. In Catalogo generali sic Sanctum annuntiat: In valle Cavernia, apud lacum Lurium, S. Uguzonis martyr; notatque ibi, se illum accepisse ex tabulis ecclesiae Laudensis, in qua venerationem habet. Dein, nomine varie expresso, coli asserit, in ecclesia suo nomine exstructa in valle Cavernia, quæ Euganeo lacui adjacet, a Comensi urbe, in cujus diocesi est, 25 m. p. distans. Demum con-

tractis iis quæ superius retulimus, multis persuasum ait, visum illis, qui hac diē oculos laverint aqua, in quam occisus, projectus traditur, in eodem statu conservari. Atque hæc quidem hactenus ex Ferrario desumpta sunt, quibus nihil addendum supererat, nisi incidissem in schedulam anno 1640 descriptam ex fragmento historiae ecclesiae Mediolanensis Caroli a Basilica Petri episcopi Novariensis, prout servatur in Bibliotheca Ambrosiana, ubi paulo aliter nonnulla narrat, quæ hic prætermittenda non censuimus, ut pateat quam facile varientur traditiones ex solo vulgi relatu acceptæ. Sic ipse memorat:

3 Uguzo Sanctus habetur in plebe Porletiae, ultra lacum Lurium, in vetusta ecclesia ipsius nominis, quæ est in monte prope vicum Caverniae, a quo vallis ipsa appellatur. Sepulcri locus vulgo ignoratur, notus tamen semper dicitur tribus ex senioribus. Traditur fuisse pastor, et quidem alieni peculii, cum esset admodum egenus; tanta autem bonitate et studio juvandorum pauperum, ut quidquid habere posset, iis daret. Dominus autem, qui suspicabatur sua ab Uguzone pauperibus dari, ita indignationis seu punitionis modum quandoque transivit, eoque furore commotus est, ut eum pugione occiderit. Ibi ecclesia memorata ædificata est, ejusque dies celebratur xii Julii. Pingitur habitu pastoris, caseum manu tenens quem pauperibus dividit, invocaturque ad visum conservandum, quam ad rem etiam aqua memorati lacus adhibetur, et offeruntur oculi cerei atque argentei. Feruntur ejus miracula, quæ etiam in ipsius ecclesia depicta sunt. Hujus et aliorum quorundam minus antiquorum cultus, non dubito quin archiepiscopali auctoritate sit approbatus: vel saltem tacite permissus, certe in possessione, post Urbani VIII decretum relictus.

E
et a Carolo
episcopo No-
variensi.

F

DE S. LITHARDO CONFESSORE

CORNUETI AD MARE TYRRHENUM IN ITALIA.

J. B. S.

Ex Ferrario.

xii Julii.

Tota etiam
hujus notitia

Cornuetum civitas olim episcopalis, nunc oppidum tenne, Italici Corneto dictum, ad oram maritimam Patrimonii S. Petri, in ipso ferme limine ducatus Castrensis, Patronum colit S. Lithardum seu Lituardum, de quo paucis egimus inter Prætermisos ix Julii, quo die eum posuit Castellanus, huc eum remittentes ex potiori

Ferrarii sententia, qui de ejus festivitate hoc die ibi recolī solita disertissime testatur; ea sola de ipso referens, quæ hic ex ipso ad verbum describimus: Lithardus, inquit, seu Lithuardus, natione Germanus, cum se totum divino servitio mancipasset, peregrinandi et sacra visendi cupidus, relicta patria, venit in Italiam, ac præcipuis ecclesiis

devote

A

devote visitatis, cum apud Cornuetanam civitatem constitisset, ibi vitæ sanctitudo et miraculis clarus migravit e vita IV Idus Julii. Corpus ibi honorifice asservatum præcipue a Cornuetanis colitur hoc die. Exstant insculpta de eo carmina :

Germaniæ laribus patriis, Lithuarde, relictis,
Ad Corithi quis te littora chara tulit?
Casu, vel potius nostras dignatus ad oras
Pergere, sancte pater, motus amore pio es?
Non casu, vestros Deus miseratus iniquos
Casus me ad Corithi littora chara tulit:
Remotis veniens nimium peregrinus ab oris,
Ut tuerer Corithi littora, prata, domos.

ex eodem
Ferrario ac-
cepta.

2 In annotatis suis observat Ferrarius, Acta et tempus quo vixit aut obiit, desiderari, ferri tamen miracula aliqua post mortem ab eo edita, sed quorum nullam specialem memoriam assequi potuerit.

Exterum fuisse et natione Germanum aut Francum ex nomine aliquantulum colligitur, estque receptissima indigenarum traditio; quibus et vicinum alium Sanctum peregrinantem Germanum, nomine Petrum, a Cruce dictum, Viterbii (septem circiter Lencis Cornueto distat) dedimus in tomo præcedenti VI Julii, ignotæ et ipsum originis, verum cujus diem et annum obitus signatos invenimus, ubi de Cornuetano S. Lithardo, præter constantem cultum, incerta sunt omnia. Jam ab annis quadraginta et amplius rogati sunt Majores nostri, suggerere dignarentur, si quæ haberent ad majorem notitiam condnctia: ceterum notavit Papbroclius responsum fuisse, Lietphardum quidem aliquem in Actis celebrari IV Februarii; agendum de Lithardo III Junii; ast hodiernum Lithardum ab iis plane diversum, de quo nihil nobis constaret, præter ea dumtaxat quæ ex Ferrario jam retulimus: neque ex eo tempore lucis quidquam, quod ad rem faciat, accessisse novimus.

ALCTORE
J. B. S.

B

DE S. JOANNE GUALBERTO ABBATE

ORDINIS VALLUMBROSANI FUNDATORE

IN MONASTERIO PASSINIANO IN HETRURIA

E

G. C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Sancti patria, nomen, et stemma.

ANNO MILXXIII.

C
S. Joannes
antiquitus
habuit Gual-
berti nomen
additum.

Sanctissimus Vallumbrosani Ordinis institutor, simulque acerrimus simoniace læreseos oppugnator juxta communissimam historicorum sententiam notus est Florentiæ celebri Italiæ civitate. Patrem habuit Gualbertum; matrem vero, ut quidam volunt, Willam seu Camillam, de qua tamen antiqui Vitæ scriptores non meminerunt. Nomini S. Joannis addidi in titulo Gualbertum, quamvis Didacus Franchius in Vita illius Italiæ edita lib. 1 pag. 9 dicat, ipsum tantummodo a modernis ita appellari. Nam antiquitus etiam ei Galberti sive Walberti nomen, quod pater illius gerebat, datum fuisse, patet ex num. 127 in Vita per B. Andream scripta, ubi Zenobius presbyter lampadem accendere volens sit exclamat: Si vera sunt, quæ de Walberte Johanne propriis oculis vidi et audiui, in ipsius nomine præcipio tibi, ut celeriter accensa, inextincta permaneas. Idem confirmatur ex capitulo celebrato anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi MCXXVII; in quo statutum est, ut nulli liceat cantare, nisi quod Majores nostri cantasse sciuntur, scilicet quod in Antiphonario Domini Joannis Gualperti invenitur. Hæc satis de Sancti nostri patria et nomina; nunc de natalium splendore paulo fusius agendum est.

Stemma il-
lius cum Pe-
tri Ignei et
Gregorii VII
familia con-
jungitur,

2 Satis constat, S. Joannem Gualbertum nobili stirpe progenitum esse; at in exornanda determinandaque ejus nobilitate, quidam nimium mihi solliciti fuisse videntur. Inter alios R. D. Tiberius Petrac-

cus arborem genealogicam erexit, in qua maternum illius genus deducit ex Carolingico Francorum stemmate, ac dein per ramum illud connectit cum illustri Ubertorum familia, quam ex augusta veterum Romanorum gente processisse cum Ricordano Malaspina aliisque existimat; paternam vero stirpem ex Longobardorum regibus oriri asserit. Unde varios consanguinitatis gradus ostendit inter S. Petrum Igneum ex Ordine Vallumbrosano S. R. E. Cardinalem, S. Bernardum Ubertum ex eodem Ordine episcopum Parmensem et Cardinalem, ac denique inter S. Gregorium VII Pontificem et S. Joannem Gualbertum; ita ut hi omnes non tantum professionis aut sanctitatis, sed etiam sanguinis vinculo fuerint conjuncti, ut fusius explicatur in Actis nostris tom. 6 Maii in vita S. Gregorii VII.

3 Quidquid sit de tam antiqua S. Joannis Gualberti origine, quam solide probari desideramus, de hujus arboris genealogicæ ramis aliorum sententias referemus, ut æquus rerum æstimator de tota arbore facilius possit judicare. Baronius in Annalibus Ecclesiasticis tom. XI ad annum Christi 1063 agens de Petro Igneo satis caute dicit, quod fuerit nobili ortus genere ex stemmate Dominorum Aldobrandinorum, ut in Vita ejus edita nuper asseritur. Sed hæc Vita nuper edita exiguum aut nullam habet auctoritatem, nisi proferat veterum documenta, quibus adeo antiquam nobilitatem Petro vindicet. Quæ cum Baronius prætermiserit indicare, talia defuisse suspicor. Si quis tamen solida in hanc rem instrumenta assignaverit, ea ambabus, ut aiunt, ulnis amplectemur.

S. Petri
Ignei nobili-
tas a Baro-
nio,

4 Historia Ciacconii de Pontificibus Romanis et aliisque. S. R. E. Cardinalibus ab Oldoino nostro edita auctaque hanc Petri Ignei nobilitatem et cum S. Joanne Gualberto conjunctionem sic ex aliorum opinione refert tom. 1 col. 862: Cum in sacra Vallis Um-

AUCTORE
G. C.

brosæ eremo S. Gualbertus novi Ordinis sub S. Benedicti regula fundamenta jecisset, miraculorum ejus ac sanctitatis fama non per Etruriam modo, sed per remotas dissitasque locorum regiones longe lateque spargebatur. Quare multi ad eum quotidie undequaque confluebant, ut sub tanti patris instituto mundi pompas et seculi blanditias relinquentes Deo sedulo, sinceroque corde deservirent. Ad quem Dominicæ Incarnationis anno MXXVIII (hunc annum postea examinabimus) inter discipulorum primos non segniter accurrit adolescentulus quidam Florentinus, Petrus nomine, clara, ut ferunt, Aldobrandinorum stirpe progenitus, ipsius sancti Patris conjunctus et affinis.

retuta, ab
Ughello ex-
ploditur.

5 Deinde post traditam Vitæ illius synopsis subnectit sequentia: Romæ in aula novarum ædium Vaticanarum Clementinæ, quam vocant, aulæ proxima B. Petrus Igneus et S. Bernardus Ubertus S. R. E. Cardinales, brevibus elogiis additis, coloribus expressi conspiciuntur; eos Clemens VIII pingi jussit. Petrum Joannes Matthæus Cariophilus Iconiensis Archiepiscopus hoc epigrammate celebravit

B

B. PETRO IGNEO CARD. ALDOBRANDINO.

Dixerat Elias: Hic ara, hic hostia duplex;
Vincat utri absumens cœlitus ignis eat.
Igneus at Petrus litem non terminat aris,
Sed rapidos ignes permeat innocuus.
Zelus utrique ardens, Petri est victoria major,
Ignibus ille, ignes vicit at iste suos.

Ferdinandus Ughellus hanc opinionem tamquam fabulam rotunde explodit, ita scribens tom. 1 Italix sacræ col. 291: Ceterum Baronius in tomo XI Eccles. Annalium deceptus a quodam moderno scriptore, qui hujus Sancti vitam temporibus octavi Clementis emisit in lucem, insinuare videtur, hunc Petrum Igneum e gente Aldobrandina traxisse originem; itaque favorabilis fabula placuit, ut Petrus ipse Cardinalis Aldobrandinus, alioquin princeps sapientissimus, Vallumbrosanum Petrum in nova Clementina aula cum Aldobrandinæ gentis insignibus, elegantique epigrammate a Joanne Matthæo Cariophilo Archiepiscopo Iconiensi confecto depingendum curaverit.

C
Oldoinus
probat Gre-
gorii VII no-
bilitatem ex
inscriptione
Senensi,

6 Nunc audiamus quomodo de altero ejusdem stipitis surculo, de nobilitate inquam Gregorii VII auctores dissentiant. Oldoinus noster in additionibus ad historiam Ciacconii tom. 1 col. 855, ita scribit: Hiltprandus natione Etruscus, patria Senensis vel melius Soanensis, quæ est urbs Etruriæ prope Senas, habuit parentem Bonicium, non fabrum lignarium, quod ignominia ergo adversarios ipsi objecisse scimus, sed ex nobili et antiqua familia Aldobrandescorum comitum Soanensium, ut scribunt Platina, Sansovinus, Tomasius, Maccabrunus alique ex ejus familiæ insignibus et sequenti inscriptione, quæ in ecclesia Metropolitana Senarum habetur.

HIC ANN. MLIX ILTPRANDO ILDE-
BRANDESCO ARCHID. CURANTE, QUI
POSTMODUM GREG. VII, ŒCUMENI-
CUM CONCILIUM CELEBRATUM, UBI
ANTIPAPA BENEDICTO ABROGATO,
GERARDUS ALLOBROX EPISCOPUS
FLORENTINUS ASSUMPTUS NICO-
LAUS SECUNDUS APPELLATUS.

7 Cujus ætatis vel auctoris sit hæc inscriptio,

ignoro; verum non satis exacta mihi videtur. Nam inter alia observo, tum temporis contra Benedictum antipapam non fuisse Senis celebratum concilium, multo minus œcumenicum. Invenio quidem Senis Pontificem electum esse Nicolaum II, sed post electionem Senis pacifice peractam, habitum fuisse anna MLIX concilium Sutrii, in quo pseudopapa Benedictus, cognomento Mincius, depositus omnique sacerdotali officio privatus est, sicuti tradunt conciliorum collectores post Baronium ex codice Vaticano, qui inscribitur Liber censuum. Idem in Labbeana conciliorum collectione tomo IX col. 1098 testantur vetera Romanorum Pontificum gesta, quæ collegit Nicolaus Aragonensis Cardinalis his verbis: Celebrata itaque in pace electione (ut dictum est) Senis, dictus Nicolaus Pontifex cum Archidiacono et Cardinalibus consilium habuit, ut pro causa jam dicti Velitrensis intrusi, apud Sutrium synodum celebraret, ad quam non solum episcopos Tusciæ et Lombardiæ, sed et magnum Godefridum et Guibertum cancellarium convocare deberet. Quod absque dilatione factum est. Prædictus autem Mincius, ubi Nicolaum Papam cum personis, quæ apud Sutrium convenerant, in synodo residere cognovit, sedem, quam invaserat, conscientia remordente, reliquit, et in domum propriam remeavit. Sentiatur lector de hac Senensi inscriptione, quod placuerit. Ego hactenus solummodo octodecim synodos œcumenicas agnosco, et ex iis nullam Senis celebratam novi.

8 At ne hic extra oleas saltemus, ad præfatam Gregorii VII nobilitatem revertamur. Præter Binium, Ricciolum, Labbeum aliosque, qui hunc patre fabro natum arbitrantur, Baronius egregius Romanorum Pontificum vindex tomo XI ad annum Christi 1073 ita S. Gregorii VII vitam describere incipit: De ipso dicturi, incipiamus ab ejus natalibus atque genere, quem alii Soanensem, Senensem alii fuisse tradunt. Constantior est sententia fuisse patria Soanensem e Tusciæ civitate, natum humili loco, parente fabro, quod ignominia causa adversarios ipsi objecisse reperimus, cum hac ex parte magis laudandus esset, quod evidentiora in eo ex his elucescerent signa veri apostolatus; siquidem Apostolus dicat: Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, et infirma mundi elegit Deus, ut confuudat fortia, et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret, ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus. Hæc Apostolus; cum alioquin superbe nimis respuat humanus fastus natalis titulum illum, quo Deus Filium suum hominem factum voluit insigniri, ut fabri filius diceretur. Addunt vero ista, de fabri filio; quod cum puer luderet ad pedes patris ligna dolantis, ex rejectaneis segmentis, cum nesciret litteras, casu elementa illa formarit, ex quibus simul conjunctis illud Davidicum exprimeretur oraculum: Dominabitur a mari usque ad mare; quo significaretur, manum pueri ductante numine, ejus fore amplissimam in mundo auctoritatem.

9 Scio hanc Baronii sententiam non esse tam certam, quin varia illi apponi possint, præsertim cum neminem pro ea citet. Saltem circa hujus sancti Pontificis patriam plerisque adversatur Huga Flaviniacensis in Chronico Virdunensi, quod edidit Labbeus noster tomo I Navæ Bibliothecæ manuscriptorum librorum, ubi fol. 206, antiquus ille scriptor de Gregorio VII hæc disertis verbis affirmat: Natus

D
quæ videtur
parum accu-
rata.

E

Baronius
atque Gre-
gorium VII
patri fabro
ortum pu-
tant.

F

Diversa scri-
ptorum opi-
nio

est

A

est igitur in urbe Roma, parentibus civibus Romanis, et quod maximum est, religiosis, adscribendus civis curiæ cœlestis. *Ex hæc opiionum varietate apparet, arborem illam genealogicam a R. D. Tiberio Petraccio inventam, non omnino firmis radicibus niti. Et sone novum non esset, indubitatos nobilitatis titulos Sanctis affungi, cum in Breviario Romano Antverpiæ anno MDCXXXVI, apud Plantinum impresso de S. Catharina Senensi legerentur sequentia: Catharina virgo Senensis, ex Benincasia una cum Burghesia familia ex eodem stipite proveniente, piis orta parentibus, beati Dominici habitum, quem sorores de Pœnitentia gestant, impetravit. Jam autem, onissis prudenter harum familiarum titulis ita legimus: Catharina virgo Senensis piis orta parentibus beati Dominici habitum, quem sorores de Pœnitentia gestant, impetravit.*

genealogiam
S. Joannis
Gualberti in-
certam red-
dit.

B

10 Nolim tamen, ut quis ex his aliisque antea dictis existimet, me velle nobili S. Joannis Gualberti aliorumque genealogiæ repugnare. Nam cum in antiquis monumentis nihil certi ad dirimendam hanc controversiam invenerim, prædictum stemma nec admitto nec rejicio. Itaque, cum genus et proavi, et quæ non fecimus ipsi, vix nostra dici possint, plurisque facienda sint virtutis, quom sanguinis decora, transeamus ad heroicam clementiam, qua S. Joannes Gualbertus dedit sanctiori vitæ exordium, et orbi Christiano imitationis exemplum.

§ II. Clementia sancti erga hostem, prodigiosa Crucifixi inclinatio, et ejus descriptio.

Quidam vo-
lunt, S. Jo-
annis Gual-
berti fra-
trem; alii
vero ejus pa-
trem fuisse
occisum.

C

Narrant Acta post hanc Commentarium danda, quemdam propinquum S. Joannis Gualberti ab altero fuisse occisum. Cum vero Sanctus postmodum in arcta via obviam haberet homicidam, quem armigeris stipatus facile interimere potuisset, clementer ei ob Christi crucifixi amorem pepercit. Post hunc generosum virtutis actum S. Miniatis templum oroturus ingreditur, in quo dum Crucifixi effigiem sibi coput inclinare videt, sanctioris vitæ desiderium concipit, atque etiam, inscio parente, in eodem S. Miniatis monasterio religiosum institutum amplectitur. Nunc quædam ad hanc historiam observanda occurrunt. Breviarium Romanum et posteriorum seculorum scriptores asserunt, unicum S. Joannis fratrem, nomine Ugonem, interfectum fuisse, ac Joannem Gualbertum sancto Parasceves die interfectori ejus ignovisse; quæ utraque assertio forsitan veteri traditione nititur. Nam antiquissimi Vitæ scriptores nec certum occursus diem, nec ullum consanguinitatis gradum exprimunt. At Actis omnibus aperte contradicunt, qui S. Joannis Gualberti patrem ab hoc inimico interemptum volunt, inter quos est Ludovicus Zacconius in compendio Vitarum omnium Sanctorum, quod ex variis hagiographis collectum ordine alphabetico Venetiis anno 1612 Italice edidit.

His postre-
mis forte er-
randi occa-
sionem præ-
buit S. Pe-
trus Damia-
nus,

12 Fortasse huic errori occasionem præbuit S. Petrus Damianus, qui historiam in substantia similem, sed in circumstantiis discrepantem sic exponit lib. 4, epist. 17: Unde non otiosum credimus, si his verbis inseritur, quod celebri a nonnullis relatione vulgatur. Vir quidam, ut dicitur, potentior se hominem interfecit, a cujus etiam filio more seculi, non legibus Evangelii, multas bellorum molestias pertulit. Paterni scilicet

ultor interitus, et strages anhelabat hominum, et frequentium reportabat manubias rapinarum. Inter has igitur homicida deprehensus angustias, imperiale decrevit adire fastigium, si quod forte tot calamitatibus posset reperire solatium. Quo comperto, paterni sanguinis ultor insequitur, eumque, sive ut tribunalium lege constringat, sive ut repente gladiis opprimat, impiger comitatur. In Teutonicis vero partibus tunc Imperator agebat.

13 Cum itaque procedens modesto, quasi securus incederet, subsequens autem celerius properaret, tandem contigit, ut sibimet invicem propinquantes, in mutuos uterque duceretur aspectus. Sed cum is, qui homicidii reus erat, vix quatuor vel quinque comitum fulciretur auxilio; interfecti vero filius triginta ferme cingeretur obsequiis armatorum, quaternionem suum cohortatur, ut fugiat. Ille se conspiciens de persequentium manibus avolare non posse, animæ patrociniū petiit, ad humilitatis umbraculum confugium fecit. Projectis igitur armis, brachiis etiam in modum crucis extensis, solo prosternitur, et vel miserentium veniam, vel ictus ferientium præstolatur. At ille jam victor ad reverentiam crucis manum reprimendo compescuit, ultro etiam, ne ab aliquo feriretur, inhibuit. Postremo pacem integram faciens, ad honorem sanctæ vivificæ Crucis non modo vitam, sed et paternæ necis donavit offensam.

14 Hac igitur insigni peracta victoria, qua scilicet non tam alterius, quam sui, et ut ita fatear, non tam hostis, quam proprii cordis victor extiterat, ad Regis curiam, quia non procul erat, accessit; sed mox ut ecclesiam oraturus ingreditur, res mira nimiumque stupenda! Salvatoris imago, quæ in Cruce videbatur expressa, tribus eum vicibus inclinato capite visa est salutare. O quam gloriosum et insigne præconium, ut ab auctore misericordiæ mereretur reverenter accipi, qui propter ejus reverentiam oniserat vindicari; et ab eo recipere salvationis honorem, pro quo saluti contrariam postposuit ultionem! Quod protinus Imperator audiens, honorifica eum et affectuosa, prout decebat, affabilitate suscepit, et copiosa munerum liberalitate ditavit.

15 Fieri potest, ut simile miraculum alteri paricidium condonanti contigerit. Quod si Petrus Damianus totam suam narrationem de S. Joanne Gualberto intellectam velit, certe errat, ut BB. Andreæ et Attonis Acta legenti manifestum fiet. Neque hic unicus esset ejus error, cum ille auctor quantumlibet sanctus, scripserit alia, teste Bellormino, Libro de Scriptoribus ecclesiasticis ad annum Christi 1060 observatione prima, quæ fabulis fortasse similia sunt, quam historiæ. Forsan Petrus Damianus, sicut narrationis initio innuere videtur, historiam hanc scripsit ex vulgari fama, quæ multum crescit et mutatur eundo, ut quotidiana nos docet experientia. Inde rem veram aliis circumstantiis vestitam tradidit.

16 Non diffitetur ipsemet S. Petrus Damianus, sese quædam in suis historiis ex aliorum qualicumque fide referre. Sic lib. 1, Epistola 9 ait: Ego quoque quod scripsi, procaciter non affirmo, sed utrum verum sit, necne legentium inquisitioni relinquendum esse decerno. Ejusdem libri Epist. 10, ita habet: Hæc eadem gesta, quæ scribimus, quia in transitu audire nos contigit, utrum inoffensam fidei lineam teneant, certum per omnia non habemus. Lib. 2, Epist. 14, ad Desiderium abbatem Casinensem, post narrato varia miracula,

AUCTORE
G. C.

qui narrat
quemdam
patris inter-
fectori igno-
scentem,

E

ter a Cruci-
fixi imagine
inclinato ca-
pite fuisse
solatium;

sed hic au-
ctor multa
scripsit ex
vulgi opinio-
ne,
F

ut ipsemet
jactetur.

sic

AUCTORE
G. C.

sic concludit : Hæc omnia, venerabilis Pater, non sine magno timore describimus, ne vel per oblivionem propriam vel per infidæ relationis audaciam a veritatis linea quantumlibet declinemus. Denique ad eundem *Desiderium* sic scribit lib. 2, *Epistola* 15. Hæc ego, venerabilis Pater, et alia quamplurima non sine magnæ formidinis angore conscribo, ne videlicet vel relatores mei meræ veritatis semitam non tenuerint, vel ipse quoque, relationum in quolibet immemor, oblivione deliquerim. Cum in tot aliis narrationibus id sibi contigisse fateatur *Petrus Damianus*, idem in hac *Crucifixi* historia ipsi evenisse non injuria suspicor. Ut ut est, ego *Crucifixi* sese inclinantis miraculum S. Joanni Gualberto accidisse historica fide credo, atque istud in dubium revocare, summæ pervicaciæ, ne dicam dementiæ, esse existimo : Quid etenim historice tandem certum erit, si omnibus historicis, atque etiam vetustissimis, synchronis aut subæqualibus factum aliquod narrantibus, de eo dubitare liceat? Intolerabilis sane est hæc mentis pertinacia, quam quidam nostri temporis *Aristarchi*, ac præsertim heterodoxi prudentiam aut constantiam vocare non erubescunt.

B

Quidam hypercriticus Gallus Crucifixi sese inclinantis miraculum dissimulat,

17 *Modernus* quidam *Legendarius Gallus*, qui omnia *Sanctorum Acta* etiam per leves conjecturas solet vellicare, hunc miram imaginis sese inclinantis historiam intactam reliquit; nempe, quam nulla ratione oppugnare poterat, silentio aut certe contorta explicatione obscurare nititur. Nam ubi minuta quæque S. Joannis Gualberti gesta enumerat, præcipuum hoc miraculum hunc ferme in modum Gallice transilit : Orabat coram Crucifixo, eumque contemplans mente revolvebat incompreheensibilem Christi amorem, quem erga homines ostenderat mortem subeundo, ut eos æternæ morti eriperet. Hæc morientis Dei repræsentatio ita cor ejus movit, ut decreverit imposterum illi soli vivere, qui pro se mori voluerat. Artificiosa sane transgressio, qua tegere conatur prodigium, quod non potuit non legisse apud *Surium*, quem ad marginem citat, et ex quo, ni fallor, vitam S. Joannis Gualberti texuit. Miror a viro Catholico adeo illustre miraculum dissimulari, quod ipse *Rodolphus Hospinianus*, infensissimus Catholicorum ac præsertim monachorum hostis in *Opere de Monachis*, aliocquin erroribus et calumniis referto lib. 5, cap. 4, suppressere non est ausus.

C

alii eandem historiam falsiscircumstantiis exornarunt.

18 Non ignoro, scriptores aliquos in vitium contrarium incurrisse, et in exornando hoc miraculo nimios fuisse, inter quos jure merito numerari potest memoratus ante *Ludovicus Zaeconius*, qui in *Compendio omnium Sanctorum* supra citato sine ullo veterum testimonio colloquium inter *Crucifixum* et S. Joannem Gualbertum ex suo, ut opinor, cerebro finxit. Hæc tamen additamenta miraculi veritatem non negant, sed potius confirmant, quamvis per hyperbolem maxime reprehendendam. Nos utrumque scopulum declinantes, nec augere rem, nec diminuire volumus; sed ea credimus, quæ de hoc miraculo viri, tum antiquitate tum sanctitate commendandi, posteris reliquerunt. B. *Andreas abbas Strumensis*, et B. *Atto abbas Vallumbrosanus* ac postea episcopus *Pistoriensis* hanc miraculosam *Crucifixi* effigiem suo tempore in S. *Miniatis* monasterio solite conservatam fuisse testantur. Jam vero tam pretiosum monumentum non ita pridem *Florentiam* translatum esse didici ex *Mabillonio* in observationibus, quas vitæ S. Joannis Gualberti a se edita immiscuit.

Petitum ex valle Umbrosa Crucifixi translationem,

19 Quare eum hujus translationis narratio nobis deesset, recurri ad *Vallem Umbrosam* sperans, fore ut *Religiosi* illi pro solita sua humanitate eam mihi

communicarent. *Spei* meæ quamprimum satisfecit D. *Angelus Maria Rivola*, ejusdem Congregationis *Vallumbrosanæ* sacerdos, qui desideratam *Crucifixi* translationem descripsit, et ad nos transmisit. Cum autem illa translationis solemnitas prolixior sit, quam ut hic commode interseri possit, eam ad appendicem, post S. Joannis Gualberti miracula secuturam, rejeci. Interim hic sufficiet exactam miraculosi *Crucifixi* dedisse descriptionem, quam laudatus D. *Angelus Maria Rivola* translationi a se descriptæ præmisit prænotans sequentia :

20 In Dei nomine. Amen. In libro manuscripto Actorum congregationis Vallis Umbrosæ Ordinis S. Benedicti signato ad extra littera N pag. 131 et sequentibus, refertur concessio sanctissimi *Crucifixi*, qui caput inclinavit sancto Patri Joanni Gualberto, præfatæ Congregationis institutori, facta eidem Congregationi a regia magni Etruriæ Ducis Celsitudine; et deinde exponitur sollemnis ejusdem sanctissimi *Crucifixi* translatio ab ecclesia arcis S. *Miniatis* prope *Florentiam* ad ecclesiam sanctissimæ Trinitatis ejusdem urbis, ejusdemque congregationis Vallis Umbrosæ. Quia vero non desideratur nisi relatio translationis, ideo hæc tantum referetur, omissa prolixiori concessionis narratione, ex qua tamen sileri non potest conditio et qualitas præfatæ sanctissimæ imaginis, quæ ex præfato libro pag. 136 sequentibus verbis exprimitur. Hactenus D. *Angelus Maria Rivola*, quibus sequentem *Crucifixi* descriptionem ex citato Actorum Vallumbrosanorum libro extractam ita subdit :

21 Lignum in primis, quod præ antiquitate cariosum ac pene corruptum timebatur, solidum, stabile, atque in nulla parte vitiatum repertum est. Tabula illa, supra quam in tela extensa imago *Crucifixi* est picta, profunda est, seu crassa est dimidio octavæ partis cubiti, ejus longitudo seu altitudo per directum est trium cubitorum cum duabus tertiis partibus; longitudo per transversum est trium cubitorum similium cum duabus octavis partibus; latitudo tabulæ est duarum tertiarum cubiti partium, sed a brachiis crucis usque ad genua latitudo est unius cubiti cum quarta parte. In summa cruce est tabula inscriptionis; in ima vero parte crux habet veluti montem, ut solent et sculpi et pingi cruces. Supra hujusmodi tabulam extenditur tela, supra quam depicta est in morem Græcorum Christi Jesu crucifixi imago ad naturalem altitudinem hominis, sed carnibus valde extenuatis et capillis cincinnatis, et usque ad collum protensis. Diadema est inauratum in eoque scripti conspiciuntur hi characteres LUX. Habet femoralia oblonga, quæ ab illis ad genua protenduntur et plicaturis tenuissimis depicta sunt. A dextris et sinistris crucis in parte illa tabulæ aliquanto latiore subtus brachia depicta est Virginis Matris et sancti Joannis imago, sed in figura admodum parva. Tela vero tota, potissimum autem a pectore *Crucifixi* ad reliquam usque infimam partem est adeo lacera, ut vix conspiciatur pictura. Hæc fideliter et authentice ex præfato libro descripta sunt. Decreveram prosequi filum historiæ *Gualbertinæ*, eamque ordine quodam notis illustrare; sed necessario interserenda hic est scriptorum notitia, ut facilius intelligentur, quæ in sequentibus paragraphis agitanda et elucidanda sunt.

D

misit D. Angelus Maria Rivola, ac simul

E

ejusdem Crucifixi descriptionem.

F

A

§ III. Quinam auctores S. Joannis Gualberti vitam scripserint, et quorumnam scripta a nobis sint edenda.

Plurimi vitam S. Joannis Gualberti conscripserunt,

B

atque inter eos præcipui: B. Andreas, B. Atto, et Benignus Cæsenas.

C

Item Andreas Januensis, quem cum B. Andrea crasse confudit Mabillonius.

Innumeri pene scriptores de rebus a S. Joanne Gualberto præclare gestis meminerunt. Didacus Franchius ante ejusdem Sancti vitam a se Italice editam alphabeticum posuit catalogum manuscriptorum, quibus in contexenda sua historia usus est. Habco præterea catalogum manuscriptum in quo præter viginti et duos auctores, qui ex professo, ut aiunt, vitam S. Joannis litteris mandarunt, enumerantur sedecim alii, qui ex occasione eamdem vitam obiter attigerunt. Præcipuos mihi notos hic temporis ordine recensebo. B. Theuzo, S. Joannis Gualberti discipulus, dicitur a quibusdam primus sancti Patris sui vitam scripsisse. Sed an genuinum sit B. Theuzonis scriptum dubitat D. Aurelius Casari in epistola anno 1691, ad Papebrochium data, ita sincece significans: Inveni in aliquibus archivis nostris... vitam S. Joannis Gualberti Etrusco sermone, ejus auctorem facit D. Didacus de Franchi B. Theuzonem, quod equidem haud facile concedo. Non dubito, quin vir ille candidus et eruditus solidas habuerit rationes ad id non facile concedendum. Cum tamen nobis hanc vitam in fonte videre non licuerit, de re ignota judicium non feremus.

23 Alter ejusdem S. Patris discipulus est B. Andreas patria Parmensis, cognominatus de Strumens, ab ea, quam postea gubernavit, abbatia Strumensi, cujus Vitam illustrarunt Majores nostri ad diem x Martii. Is circa finem seculi xi præter vitam S. Arialdi martyris, scripsit Acta S. Joannis Gualberti, quæ dudum latentia in lucem produxit mox laudatus Aurelius Casari et ad nos transmisit cum humanissimis litteris, quæ inventionis occasionem et characteristicas inventi thesauri notas explicant. Proximus huic, nempe medio circiter seculo xii, gesta S. Joannis Gualberti conscripsit B. Atto, ex abbate Vallumbrosano Pistoriensis episcopus, cujus vitam elucidavit Papebrochius ad diem xxii Maii. Seculo xiv ejusdem Sancti Acta a Benigno Cæsenate conscripta fuisse testatur Aurelius Casari in prædicta epistola, et enumerans varia bibliothecæ Laurentianæ manuscripta, inter alia dicit, se invenisse vitam S. Joannis Gualberti Etrusco sermone antecedenti simillimam (egerat de vita, quæ B. Theuzoni tribuitur) manu Beati P. N. Benigni Cæsenatis, eremitæ cellarum, quo in loco eam scripsit diem Januarii anno mcccclxxiv exaratam, in qua abbatum generalium Vallis - Umbrosæ Catalogum ponit usque ad annum mcccclxxiii.

24 Andreas de S. Ambrosio monachus Benedictinus, vulgo dictus Andreas Januensis anno 1419, ut ipsemet in proæmio indicat, ex antiquis Actis collegit vitam S. Joannis Gualberti, eamque, quod priores Vitæ scriptores prætermiserant, quibusdam Chronologicis notis, ac prolixioribus phrasibus auxit. Hunc Andreæ Januensem perperam cum B. Andrea Strumensi abbate confudit Mabillonius in observationibus præviis ad vitam S. Joannis Gualberti seculo vi Benedictino Parte 2, pag. 266, ita notans: Illic, nempe in Valle Umbrosa, sedem suam fixit Johannes Gualbertus, cujus res gestas primus litteris mandavit Andreas Januensis, cujus scriptionem nancisci nobis haud licuit. Crassus enim error cum unius seculo xi, alter xv scripserit. Si operæ pretium foret, errorem hunc

clare demonstrare possemus ex ipso Andreæ Januensis ecgrapho, quod D. Franciscus Redi Majoribus nostris ex Ms. Ripolensi describendum humanissime curavit, quodque in Museo nostro etiamnum sedulo servamus, quamvis hic non sit edendum, ne tam multa sancti Joannis Gualberti Acta lectorem tædio afficiant, et maximam hujus tomi partem occupent.

25 S. Antoninus archiepiscopus Florentinus parte 2 Historiarum tit. 15, cap. 17, Vitam S. Joannis Gualberti eodem seculo compendiosius exaravit. Hieronymus Radiolensis, qui teste Franchio floruit anno 1480, vitam ab Andrea Januensi latine scriptam, in linguam Italicam transtulit. Circa idem tempus, aut paulo etiam ante Xantes Perusinus abbas Marrathensis in componendis ejusdem Sancti Actis cultiore scribendi genere usus est, deditque operam, ut sancti Patris sui vitam rhetorico stylo exornaret. Habemus hic doctissimi hujus scriptoris ecgraphum, quod acceptum referimus industriæ et labori D. Aurelii Casari, qui illud propria manu fideliter descripsit. Thaddæus Adimari, Xantis Perusini successor, S. Joannis Gualberti vitam vulgari lingua imprimendam curavit Venetiis anno 1510 apud Lucantonium Di Giunta Florentinum.

26 Laurentius Surius ad diem xii Julii mutato stylo, eamdem vitam edidit. Verum quis illius fuerit auctor, nonnulla est inter eruditos controversia. Antonius Possevinus noster in Apparatu sacro tom. 1, ad litteram F, pag. 782, nihil hæsitans sic pronuntiat: Jacobus Fornerius sive Furnius Tolosanus Ordinis Cisterciensis, qui Benedictus X (vulgo vocatur xii) hujus nominis summus Pontifex fuit, scripsit vitam S. Joannis Gualberti, quæ extat apud Surium tom. 4 ad diem mensis Julii xii. Hanc Possevini assertionem dubiam reddit Gerardus Vossius lib. 2, de Historicis Latinis cap. 57, ita disserens: Vitam Gualberti apud Surium habemus tom. 4 ad diem xii Julii. Sed nomen auctoris in Ms. desiderabatur. Quare utrum Fornerii, an Blasii sit, haud facile dixerim. Sed magis eo inclinatur animus, ut monachi Vallis-Umbrosæ minus siverint perire vitam fundatoris sui Ordinis a monacho scriptam ejusce loci, quam ab abbate Montis Frigidi. Vitæ a se editæ nomen auctoris defuisse fatetur ipse Surius Actis Gualbertinis hunc titulum caute præfigens: Vita S. Johannis Gualberti auctore (ni fallor) Blasio Milanesio Generali Ordinis Vallis-Umbrosæ. Is enim scripsit hujus beati Viri vitam; sed codex Ms. ejus nomen non habebat. Nostra parum interest cujuscumque sit hæc vita, cum certe antiquiora Acta simus edituri.

27 Eudoxius Locatellus anno 1582 sancti Patris sui gesta et miracula primo operis sui libro Italice edito ad posteros transmisit. Post plurimos alios, qui tum soluta tum ligata oratione S. Joannis Gualberti Acta exornarunt, omnium copiosissime Didacus Franchius duodecim libris, Florentiæ anno 1640 Italica lingua impressis, eamdem historiam complexus est, ac plurimis notis illustravit. Denique Vincentius Simius in Catalogo Sanctorum et virorum illustrium Congregationis Vallis-Umbrosæ, anno 1693 Romæ typis vulgato, ad litteram I pag. 157 breve vitæ Gualbertinæ compendium tradidit. In eo juxta communem Vallumbrosanorum scriptorum sententiam tenet, sanctum Patrem suum natum esse anno Christi 985, ac pervenisse ad ætatem 88 annorum; adeoque consequenter dixisse debuisse cum receptissima opinione, eum mortuum esse anno 1073: miror itaque annum 1075 ab eo poni, nisi forte sit error typographicus, quem libenter

AUCTORE
G. C.

S. Antoninus
aliique eam-
dem vitam
litteris man-
dantur.

E

Quis sit au-
ctor vitæ a
Suriis editæ?

F

Locatellus,
Franchius,
aliique re-
centiores ea-
dem Acta
scripserunt.

ter

AUCTORE
G. C.

Nobis præ-
placent Acta
per B. An-
drea scri-
pta, quæ e
latebris eruit
Aurelius Ca-
sari,

ter ignoscimus. Nam hanc errandi veniam petimus-
que damusque vicissim.

28 Ex enumeratis scriptoribus, quos fere omnes
sive manuscriptos sive impressos in Museo nostro ser-
vamus, tantum priores duos, utpote ab antiquitate
maxime commendandos, hic edere visum est. Ac pri-
mo quidem loco Acta B. Andreae abbatis Strumen-
sis, quæ nobis eo sunt cariora, quo diutius fuerunt
in latebris perquisita ac tandem diligentia D. Au-
relii Casari detecta, ut patet ex ejus epistola anno
1691 ad Papebrochium data, cujus partem hic præ-
mitto, ut de beati scriptoris auctoritate et ecgraphi
sinceritate constet. Sic igitur post religiosam et ami-
cam salutationem scribit: Perdideramus nos Val-
lumbrosani Sanctorum nostrorum digna venera-
tione colendas memorias; præcipue autem san-
ctissimi Patris nostri institutoris Johannis Gual-
berti Vitam, quam luculento sermone descripsit
beatus P. N. Andreas 'abbas Strumensis, sancti
Patris discipulus, ex qua magna ex parte suam
composuit S. P. N. Attho Pistoriensis episcopus.
Sed Dei gratia illam ego iuter libros et Mss.
Rev. Abbatis Petracci, jam in cælo, ut pie spe-
ramus recepti.... inveni; cujus quidem veneran-
di codicis antiquitatem vel ipsum erubescens vel
potius pallescens atramentum demonstrat.

B

qui codicis
inventi for-
mam et anti-
quitatem de-
scribit,

29 Liber est pecudineus chirographicus in 4
minori, ab extra litteris deauratis sic inscribitur
"Sci Jo. Gualb. vita a B. And. Abb. Stru-
"mensi consc." Intus autem sic incipit: "San-
cti Johannis Gualberti Vallis-Umbrosæ primi
abbatis ac ejusd. Ord. Instit. vita a B. And. sei
fid. de Strumis abbate composita; cum supple-
mento ex aliis auctoribus in locis, ubi aliqua præ-
sentis perantiqui libelli folia desiderabantur, posi-
ta." Scriptio supplementi mihi semimoderna
videtur; illa vero codicis antiquissima, et ante
annum MCLIV, vel certe paulo post ipsum, ut
multis probare possem, exscripta. Utinam et
lyncei oculi vestri codicem hunc, vere aureum
inspicere possent! una mecum antiquitatem pro-
baretis. Utinam talem præ manibus habuissem,
quando eruditus P. Conradus Janningus (ni fal-
lor) huc ad Vallem-Umbrosam accessit, cui in
nostro hospitio inservisse gloriabundus etiam
nunc exulto, verum et ipse testimonium oculatus
testis perhiberet! Ecce vobis et nobis cæli beni-
gnitas favit. En præclarum (sic vos in Actis San-
ctorum die x Martii et xxv Maii decoratis) opus
beati Andreae, quod vos iisdem diebus nuspian
reperiri doletis, inventum. Hoc ergo quamprimum
fideliter exscribam, vobisque per illustrissimum
et eruditissimum virum et communem ami-
cum Dominum Antonium Magliabechium mittam.

C

ejusque ec-
graphum ad
nos misit,

30 Promissis stetit vir humanissimus et sequen-
ti anno vitam propria manu descriptam ad Pape-
brochium misit, quem in epistola scriptioni suæ
involuta sic alloquitur: Virum occupatissimum in-
super occupare meo non inesset animo, ni forte
quid Sanctorum honoris et gloriæ præmeditaretur
et Paternitati V. R. gratum foret. En vobis no-
va occupatio, dum hisce litteris me vobis præ-
sentem exhibeo, in manibus inventum thesau-
rum tenentem, et offerentem vitam S. P. N. Jo-
hannis Gualberti, auctore B. Andrea abbate Stru-
mensi, quam fideliter descripsi, ut testimonio
ibidem apposito evincere fas est. Hujus Beati
scriptoris auctoritas præ aliis æstimanda est,
utpote qui beatissimum Patriarcham et B. Disci-
pulum Teuzonem et aliquos qui in vita memo-
rantur, noverit. Ipso scribente, adhuc vivebat
B. Teuzo, uti testatur his verbis: "Venerat in-

ter ceteros Teuzo, qui adhuc superest, vene-
"randus pater et senex." Vivebat et ille Jo-
hannes antiquissimus frater, de quo sic: "Quod
"ille adhuc superstes sic actum fuisse, et illa,
"quæ superius diximus, viva voce testatur; et
"non solum illa, sed etiam, quæ inferius sub-
"jungemus." Occurrunt et de aliis exempla si-
milis, ut § Eo tempore, etc., prope finem; et
§ Quod scribimus a venerabili fratre didicimus
Johanne; et § Vere non solum, etc.

31 Demum Vitæ a se exscriptæ hoc annectit te-
stimonium: Ego Dominus Johannes Aurelius Ca-
sari hiero-monachus Ordinis et Congregationis
Vallis-Umbrosæ in veritate profiteor, me supra-
scriptam Vitam S. P. N. Johannis Gualberti,
auctore beato Andrea abbate, fideliter exscri-
psisse ac desumpsisse a pretioso quodam manu-
scripto pecudineo antiquissimo, quod nunc mea
quidem industria in Archivio Vallis-Umbrosæ
servatur. Liber est in octavo (vel ut ante dixerat
quarto minori) litteris bene formati, sed in fer-
rugineum colorem præ antiquitate vertentibus.
Habet folia 48. Primum et secundum continent
supplementum, sic et septimum et nonum, quod
in præsentis exscriptione his signis "obsignavi.
"Folia quædam desiderantur; ideo me mireris
"si sic finiat." Quod postea retractans "Ec-
graphum Aurelii Casari more nostro in numeros di-
tributum hic typis mandabimus, et supplementum,
quod ipse signis "distinguit, nos uncis [] include-
mus.

32 Hisce B. Andreae Actis subjungimus Vitam
S. Joannis Gualberti a B. Attone episcopo Pisto-
riensi conscriptam; quæ quamvis ut plurimum cum
præcedenti conveniat, tamen quia amplior est, et in
quibusdam paulum differt (hanc discrepantiam in
Annotatis observabimus) etiam lectoris oculis subji-
ciendum esse censuimus, prout eam edidit Mabillonius
sec. VI Benedictino parte 2 pag. 268, relicta
editione Romana Thesauri Velii, qui mendoso est,
ut jure merito conqueritur Aurelius Casari hac ex-
clamatione: Quam manca et mutila est vita S.
Joannis Gualberti auctore S. Atthone, typis ex-
cusa Romæ anno MDCXII! Ut etiam hujus beati
scriptoris auctoritas innotescat, placuit laudes ei ea
contemporaneis datos excerptare ex litteris, quæ le-
gantur apud Ughellum tomo 3. Italiae sacre col.
362, ubi Raynerius Canonicus inter alia sic ipsi
scribit: Tuæ virtus innocentiae a me laudanda fo-
ret, sed timui laudes diminuisse tuas. Romana
namque et Apostolica Sedes, dum studium tene-
rem Quintonio in Anglia, in tantam tuæ proru-
pit landem excellentiæ in curia præsulis Quinto-
niensium per Dominum Matthæum Diaconum et
Cardinalem sancti Georgii: Interrogatus a me
de nostræ et Romanæ statu ecclesiæ, dicens;
quod Romana et Apostolica sedes beata foret, si
tui duceretur moderamine gubernaculi, quod me
ultra quam dici possit, lætificavit. Honorificum
enimvero elogium. Si quis plura volet, legat ejus
Vitam in Actis nostris xxii Maii.

33 Papebrochius quidem in illius Vita ad dictam
diem illustrata suspicatus fuerat, B. Attonem patria
Pecensem esse, eo quod in instrumento quodam ita
notatum invenisset: Ego Fr. Atto Pecen. mo-
nachus et dictus Pistoriensis episcopus, huic
Brevi firmando subscripsi et illud fieri rogavi
cum omni bona voluntate. Eruditus D. Joannes
Aurelius Casari, lecta hac Papebrochii conjectura,
anno 1691 ad eum scripsit in hanc modum: Ex
hac peroratione S. Attonis (loquitur de epilogo
vitæ Gualbertinæ a se primum invento, quem postea

addito fidelis
sue descri-
ptionis testi-
monio.

Dein edetur
vita per B.
Attonem con-
cinnata,

F

de cujus
scriptoris
patria conje-
ctura Pape-
brochii cor-
rigitur.

A *dabimus)* et ipsius Memoriali jam vobis per P. D. Placidum Poltri transmissio, in quibus utrisque, vir sanctus ubi hoc titulo gloriatur PECCATOR MONACHUS, liquido apparet, verba illius instrumenti per vos ad diem xxii Maii recitata, scilicet Ego Frater Atto Pecen. monachus, non sic legenda, ut sonent Pecensis, vel ut aliis placet, Pacensis, sed PECCATOR, ut supra in peroratione et Memoriali. Sic sentio ego D. Jo. A. qui supra. salva tamen semper in omnibus auctoritate vestra. Cum ea legisset Papebrochius, statim vir candidissimus, et ad errores suos corrigendos semper promptissimus, scripta scheda et ad vitam B. Attonis affixa, opinionem D. Joannis Aurelii Casari tamquam probabiliorē amplexus est, et in dicta scheda præter alia sic caudide notat : Hunc sane non exiguum fructum existimo propositi dubii, etiamsi per hoc contingat, nostram quoque de Sancti patria conjecturam ruere. Nec enim tales diutius valere volumus, quam quoad aliunde refellantur, vel melius quidpiam substituatur. Hoc candidum Magistri nostri exemplum imitari volumus, sicubi a vero aberremus. Hæc, per transeunam ex et occasione dicta sunt; jam ad propositum nostrum redeamus.

Dantur etiam Sancti miracula collecta per Hieronymum Radiolensem, cujus elogium exhibetur.

B 34 Post utramque hanc Vitam prælo committimus S. Joannis Gualberti miracula, ab Hieronymo Radiolensi collecta, et Henschenii Papebrochiique manu descripta, de quibus in sæpe jam memorata epistola sic habet Aurelius Casari : Inveni duos codices Mss. pecudineos vere autographos D. Hieronymi Radiolensis, nempe miracula S. Joannis Gualberti et sermones ejusdem Hieronymi, in quibus breviter vita S. Joannis Gualberti inseritur, in ejus fine sic habetur : „ Iste liber est mei Domni Hieronymi Prioris. „ Ut autem lector hujus collectoris fidem pietatemque noverit, breviter addo partem elogii, quod Vincentius Sinuius in Catalogo virorum illustrium Congregationis Vallis-Umbrosæ ad litteram H pag. 134, sic concinnavit : Hieronymus Radiolensis Prior abbatialis sancti Donati in Vincla, inter scriptores Vallumbrosanos valde celebris, scripsit in primis vitam beatæ Mariæ Virginis, erga quam tenerrimæ devotionis affectu erat inflammatus; deinde miracula sancti Joannis Gualberti, et opus hoc dedicavit magnifico Laurentio Medices, cui extitit ipse singulariter acceptus; præterea tractatus edidit super gestis aliquorum beatorum, super tribus votis solemnibus, super gradibus humilitatis et super virtute patientiæ; epistolæ autem ab eo datæ, et aliæ sacræ elucubrationes fuerunt fere innumerabiles. Ne momento quidem temporis visus est umquam otiosi; quin imo semper actu fuit occupatus in aliquo laudabili exercitio vel legendo vel scribendo vel orando. Præter horas cononicas bis in die recitabat Officium Virginis Deiparæ, semel in die officium defunctorum, Psalmos Graduales et Pœnitentiales cum Litanis et precibus. Ultra consuetas religionis Quadragesimas et jejunia, etiam aliis superadditis abstinentiis carnem macerabat, sicut et ciliciis et frequentibus flagellationibus. Dein Simius piam dicti Hieronymi Radiolensis mortem enarrat. Hæc dicta sunt ad clariorem quæstionum secuturarum intelligentiam; nunc historię nostræ illustrandæ flum resumamus.

§ IV. De monasterio S. Miniatis, quod S. Joannes Gualbertus ingressus est, et quare illud deseruerit.

S Joannes Gualbertus prædicto Crucifixæ imaginis prodigio motus, seculo nuntium remittere statuit. Itaque, præmissis pia fraude famulis, ad S. Miniatis monasterium revertitur, et inscio patre, in monachorum numerum cooptatur, ut fusius narrant utraque Acta. Sed hac occasione occurrit quæstio de restauratione ecclesiæ S. Miniatis, quæ, cum non sit ab hoc nostro instituto omnino aliena, breviter tractanda est. Didacus Franchius in vita Italice edita lib. 2, contendit a S. Henrico imperatore ad preces Hildebrandi episcopi Florentini templum hoc restauratum esse. Contra Ughellus tomo 3 Italix sacræ col. 62, adductis authenticis instrumentis, ita sentit : Ildebrandus autem inter cetera pietatis officia, quibus inclaruit, collabentem S. Miniatis martyris basilicam restauravit, ac magnifice exornavit. Ceterum ut ejus piæ munificentie perennaret memoria, illorumque jugularetur error, qui ejus basilicæ magnificam restaurationem in Henricum Imperatorem ac Cunigundam ejus uxorem, insignis pietatis feminam retulerunt, hanc antiquam scripturam hic subjiciendam curavimus, in qua apertissime ejus ædificationis tota gloria in Ildebrandum redundat, qui ibi etiam a se monachorum collegium institutum a Florentinorum præsulorum arbitrio dependere decrevit. Tum subdit donationis instrumentum, quod hic brevitate causa omitto. Ughelli opinionem sequitur Mabillonius in Annalibus Benedictinis tom. 4, ad annum Christi 1013; quam etiam ego ut verosimiliorem amplector.

Templum S. Miniatis ab Hildebrando episcopo restauratum fuit.

36 Non possum, quin hic obiter corrigam erroneam Mabillonii conjecturam, quam in iisdem Annalibus ad annum Christi 1028, donationem quamdam Lamberti episcopi Florentini monasterio S. Miniatis factam commemorans, sic proponit : His litteris subscribunt, ut mox dicebam, Leo abbas de monasterio S. Miniatis, et post eum Theuzo presbyter et monachus, Ottriso presbyter et monachus, et Johannes presbyter et monachus. Forte is sit Johannes Gualbertus, qui hoc ipso tempore ad S. Miniatis monasterium se recepit. Miror, virum in antiquitatibus monasticis versatissimum hic ita hallucinatum esse, ut Johannem Gualbertum crediderit fuisse presbyterum, postquam in vita ipsius per B. Attonem scripta legit hæc verba : Eorum quoque magister omnes ecclesiasticos ordines plurimum honorabat, quos Catholicos esse sciebat, ita ut fores ecclesiæ non præsumeret aperire, nisi prius ordinatus aliquis aperiret. Clarius id etiam in Sancti vita num. 29 exprimit B. Andreas his verbis : Eorum Magister et Pater tantam circa omnes ecclesiasticos gradus reverentiam semper habuit, ut nullatenus aliquando potuerit cogi, nec etiam Ostiarius fieri : sed cum ecclesiam ingredi vellet, et fores essent clausæ, eas ingredi nullo modo præsumebat, donec Ostiarius, qui illas aperiret, vocaretur.

Mabillonii error corrigitur.

37 Nunc altera instituenda est quæstio, eaque difficilior, scilicet quam ab causam S. Joannes Gualbertus præfatum S. Miniatis monasterium deseruerit. Acta omnia, quæ mihi videre licuit, asserunt, quod simoniaci abbati, per Florentinum episcopum promote, noluerit subesse. Quomodo hanc

Traditur S. Joannes Gualbertus deseruisse monasterium S. Miniatis ob simoniacam abbatis promotionem.

simo-

AUCTORE
G. C.

simoniacam abbatis sui promotionem S. Joannes Gualbertus *cognoverit, longa narratione, nescio unde eruta, explicant recentiores Vitæ scriptores, atque inter illos primus, ut opinor, Andreas Januensis, qui in Vita, quam hic manuscriptam habemus, sic narrat cap. 8:* In eodem autem monasterio erat quidam monachus, nomine Ubertus, valde subdolos et transitorii honoris maxime cupidus, qui de rebus monasterii, pro dolor! furtive quanta poterat, rapere atque cujusdam alterius Johannis custodiæ, quem unanimem habebat, committere disponebat; nempe ut male conquistata prave dando, non ut custos et pastor ad regimen, sed sicut prædo et raptor ad dominium abbatiæ quandoque pertingere posset, quod efficere spiritu elationis magnopere studuit, postquam beatus Johannes abbatiæ dominium, usus consilio prædictorum duorum, humilitatis spiritu deseruit.

Andreas Januensis pluribus exponit,

B

38 Quapropter idem Ubertus Florentiam perrexit, et Vicedominis, ut se juvarent apud episcopum, centum solidos aureos, episcopo autem, Attoni nomine, multam pecuniam pro dicta abbatiæ sancti Miniatis dare promisit; et quam, diabolo suggerente, diu concupierat, eodem persuadente, jam invadere satagebat. Igitur pecuniæ pactione perpetrata, et abbatiæ potestate ita simoniace suscepta, idem Ubertus, id est abundans ad omne malum, et non ad bonum, quemdam hominem ad monasterium præfatum ejusdem sancti Miniatis misit, atque de Johanne consanguineo Vicedominorum interrogare monuit, et qualiter abbatiam prædictam acquisisset, quidve pro ea daturus esset nuntiaret; ideoque pecuniam, quam ille crediderat, illuc sibi mandaret.

quomodo simoniaca abbatis promotio

C

39 Ad monasterium igitur sancti Miniatis prædictum Uberti legatus seu nuntius veniens, et Johannem Vicedominorum consanguineum perquirens, Deo concedente, Johannes Gualberti, hoc modo propter eundem Gualbertum patrem suum est illi nuntio deductus, qui Gualbertus nihilominus Vicedominorum Florentiæ erat et consanguineus. Cui Johanni Gualberto, cum nuntius ex parte Uberti pecuniam sibi commodatam quæreretur, et qualiter ad abbatiæ dominium ipse pervenisset, exponeret, confidens quod ille esset, de quo Ubertus dixisset, mox Johannes beatus, simplex et rectus ac timens Deum, et velut alius Job recedens a malo, crimine confratris et monachi Uberti erubuit satisque doluit, et nimis admirans dixit, exemplo Salvatoris fingens se longius ire: Hoc, frater, quod quæris Uberto deferendum, et episcopo ac Vicedominis dandum, tibi convenienter præbere non valeo, si non id ipsum coram ceteris monachis et fratribus dixeris, ut mihi testes possint fieri, quod, quod quæris, Uberto mandaverim.

a S. Joanne Gualberto

40 Hoc igitur remedio contra morbum execrabilem dicti Uberti beatus Johannes est usus, more cauti medici, volens contraria contrariis curare, ut ipse Ubertus videns publicum, quod credebatur esse secretum, et sic nimio rubore confusus declinaret a dicto malo et faceret bonum, scilicet de eodem morbo pœnitentiam agendo; et etiam ut monachi, qui sunt tanquam oves, viderent quomodo caute viverent sub eodem, quia hic non erat pastor sed mercenarius, cujus non sunt oves propriæ, quique videns lupum venientem, dimittit oves et fugit, quia mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus, secundum Evangelicam veritatem. Atque etiam sciebat, prout audiverat, scriptum esse in sacris sancti-

onibus, ut sicut simoniaca pestis sui magnitudine alios morbos vincit secundum intellectum juris, ita sine dilatione, mox ut ejus signa per aliquam personam claruerint, de ecclesia Dei debeant eliminari atque propelli.

41 Ergo cum fratres et monachi hoc cognoscerent, Deo volente, atque Uberti legato cuncta referente, omnesque fere dolerent pariter et erubescerent, sanctus Johannes, zelo Dei succensus et fidei calore inflammatus armisque spiritualibus præcinctus dixit: Quid ergo dicemus, fratres, aut quid faciemus? Qualiter hic ultra stabimus, aut quo ibimus? Ecce venditi sumus. Monasterium emitur. Honor ecclesiasticus, qui, Christo instituente, gratis est dandus ac gratis accipiendus, pecunia emittitur, pecunia pariter acquiritur. Igitur, his dictis, quosdam ex monasticis et fratribus, hujusmodi simoniacam execrantes per diversa monasteria statim collocans, cum uno eorum, quem sanctiorem credebatur, et ideo eum plus ceteris diligebat, protinus ordinat, quomodo melioris vitæ legibus se posset submittere, ac simoniaci dominium abbatis evadere, cum ejus tyrannidi non valeret resistere. *Hæc ille; quæ quidem quoad substantiam vera esse arbitror, quia eandem discessus causam antiquissimi vitæ scriptores etiam memoriæ prodiderunt. At suspicor, quasdam circumstantias ab Andrea Januensi ingeniose esse excogitatas.*

fuert detecta.

E

42 Mabillonius negat, S. Joanni Gualberto hanc fuisse discedendi causam, et consequenter totam Andreæ Januensis historiam falsitatis arguit in *Annalibus Benedictinis* tom. 4, ad annum Christi 1032, ita disputans: Florentiæ in Italia Lambertus piissimus antistes, rerum humanarum pertæsus, pastoralis cura hoc anno abdicata, vitam monasticam amplexus est, quo in vitæ genere incomparabile probitatis exemplum præsentibus posterisque usque ad obitum præbuit. Hoc exemplo Petrus Damiani in sua ad Nicolaum Papam epistola abdicationem et ipse suam comprobavit. Non ergo veri simile est, Lambertum episcopum eum fuisse, qui ob simoniæ vitium Johanni Gualberto secedendi e monasterio sancti Miniatis occasionem præbuerit. Neque id tribui potest Athoni episcopo, Lamberti successori, qui præsul æterna memoria dignus fuisse dicitur; idque probant egregia ejus facta, quæ Ughellus refert, scilicet benefacta ejus tum in ecclesiam Florentinam, tum in Miniatense monasterium.

Contendit Mabillonius huic discessui causam non præbuisse simoniam;

F

43 Deinde, allato fragmento cujusdam instrumenti, quo laudatur Miniatense monasterium, sic pergit: Quæ omnia probant, longe aliam fuisse Johanni Gualberto recedendi ab illo monasterio occasionem, scilicet majoris perfectionis ac solitudinis studium, ut superius diximus. Extat ad Obertum ejus loci abbatem Benedicti IX epistola, qua omnes ejus possessiones ab Hildebrando, Lamberto, et Athone episcopis concessas confirmat. Lamberto successit Gerardus, natione Burgundio, qui ob præclaras animi dotes ad Florentinum episcopatum promotus est, creatus demum pontifex sub nomine Nicolai II; quo episcopo, celeberrimum monasterium, sancti Salvii nomine insignitum, duobus ab urbe Florentia millibus, a Johanne Gualberto Vallumbrosani Ordinis institutore conditum est. Nullus in his locus est simoniaco illi episcopo, qui Johanni secedenti occasionem præbuerit, qualis ab Athone in ejus Vita confingitur.

sed solitudinis amorem,

44 *Hæc non incongrua sunt, ut probent, nullum ex his nominatis episcopis simoniaca labe contami-*

natum

A
quamvis ve-
leres Vitæ
scriptores
priorem cau-
sam diserte
exprimant.

natum fuisse. At durum mihi videtur propterea B. Attoni fictionem objicere, et, quod durius est, B. Andreæ scriptori cœvo fidem nolle adhibere. Mālim ego credere hunc simoniacum episcopum (quisquis is demum fuerit : nam beati Vitæ scriptores nomen ejus non exprimunt) in catalogo Florentinorum præsulum esse omissum ; aut alios non recte collocatos ; aut denique aliquem ex prædictis episcopis, antea simoniæ reum, resipuisse, ac postea peccati maculam munificis donationibus eluisse. Hæc ultima conjectura non omnino improbabilis est. Sic enim legimus, Petrum simoniacum, Florentinum episcopum, de quo postea pluribus, penitentia ductum, religiosam vitam duxisse. Sic Gregorius VII Rodolpho simoniaco Sueviæ Duci scribit lib. 2, epist. 45 : Ad correctionem tuam tibi intimamus, ut quantumcumque pretii te pro disponendis in ecclesia clericis accepisse recordaris, aut in utilitates ejusdem ecclesiæ, si attinere ei videtur, aut in usus pauperum expendas, ut, nulla in te reprehensibilitatis macula remanente, inter electos regni cœlestis cives adscribi merearis.

Parum ur-
get, quod ex
litteris Ittæ
abbatissæ

B

45. Minus urget, quod ad confirmandam suam opinionem ex Ughello adducit Mabillonius in iisdem Annalibus tom. 4, ad annum Christi 1038. Ex iisdem litteris, scilicet Ittæ abbatissæ sancti Hillari, innotescit causa, ob quam Johannes cum sociis e suo monasterio recessit ; nempe solitudinis amor et studium vitandæ populi frequentiæ, qui ad sancti Miniatis monasterium confluebant. Sic enim Itta in prædictis litteris loquitur, ubi quædam præmisit de viris sanctis, qui ad pie sancteque vivendum omnia relinquunt ; « de quorum collegio » inquit « quosdam viros de sancti Miniatis monasterio, quos vobis bene notos esse credimus, in eremo, quæ Vallis Umbrosa vocatur, sicut vos scitis, suscepimus in loco, qui dicitur Aqua Bella, in proprietatem scilicet nostri monasterii, quod est in honore sancti Hillari sito Alfiano ; qui meliorandæ vitæ gratia, cœnobium, quod multa populositate frequentabatur, relinquentes, in loco solitario vitam sanctam acquirere maluerunt. » Ex quibus confirmatur id, quod superius diximus, Johannis causam secessus non fuisse, ut simoniacos vitaret.

ad confir-
mandam
suam opinio-
nem adducit
Mabillonius,

C

46 Verum, ut dixi, non multum hæc urgent. Nam Itta abbatissa unam causam memorans, alteram non excludit. Imo fieri potuit, ut maluerit S. Joannes in loco solitario vitam agere, quam sub simoniaco abbate, ab hominibus secularibus multum frequentato vivere. Certe monasterium S. Miniatis decem annis ante, ab omni seculari strepitu fuisse remotum probat ex verbis Lamberti episcopi Florentini ipse Mabillonius tomo citato ad annum Christi 1028 : Annus decimus quintus erat, inquit, ex quo Hildebrandus Florentinus antistes sancti Miniatis monasterium instauraverat, cum Lambertus ejus successor, non modo sui decessoris munificentiam probavit, sed etiam novis donationibus auxit, hac maxime adductus ratione, quod hic locus tanto esset salvandis animabus habiliior, quanto et a seculari tumultu remotior, et sanctorum ibi quiescentium religione sacratior. Adde quod ibi hæc solitudinis observantia etiamnum perseveraverit anno 1032, teste Attone episcopo Florentino, cujus hæc verba affert Mabillonius in prædicto Annalium Benedictinarum tom. 4 ad annum Christi 1032 : Fiunt ibi nempe landes assiduæ et obsecrationes juges et orationes continuæ pro salute viventium, seu etiam morientium fidelium, quæ in conspectu divinæ clementiæ tanto acceptabilius assumuntur, quan-

to et voluntate et opere, fratres ibi famulantes a secularibus curis constat fore remotiores.

47 Non video quomodo hæc cum secularium hominum frequentia in litteris Ittæ abbatissæ anno 1039 memorata cohæreant, nisi quis dicat regularem disciplinam, forte per abbatem simoniacum et secularibus placere cupientem, relaxatam ac pessumdatam fuisse. Ab hac sententia non abhorret Carolus Sigonius de Regno Italiæ lib. 8, ad annum Christi 1030 (chronologiam ejus non defendo) ita scribens : Joannes Gualbertus honesto loco Florentiæ natus, cum humanis despectis rebus, monasterium iniisset, nec satis monachorum, quibuscumque vivendum erat, solutam disciplinam probasset, egressus inde in jugum montis Apennini se contulit, atque in loco, qui Vallis-Umbrosa dicebatur, sedem novo monasterio collocavit, ibique se, sociosque suos legibus vitæ severioribus obligavit. Inde congregatio monachorum Vallis-Umbrosæ profecta. Jam de præclari hujus Ordinis institutione ac laude agendum est.

AUCTORE
G. C.
id est esse
cum una
causa alte-
ram non ex-
cludat.

§ V. Ordinis Vallumbrosani institutio, incrementum, privilegia ac laudes.

E

Vallumbrosa, inquit Mabilio, seu Vallimbrosa et Vallis-Umbrosa ab opacis, quæ montium dorso incumbunt, vallemque subjectam adumbrant, abietum silvis sic dicta, dimidii diei itinere ab urbe Florentia in Alpibus Appenninis, medio Florentiam inter et Camaldulensem eremum intervallo, sita est, tergo montis imposita, cujus vallem Vicanus amnis seu torrens præterfluit. In hac solitudine S. Joannes Gualbertus instituit religiosam Congregationem, ex qua prodierunt multi viri tum doctrina tum sanctimonia insignes, quorum D. Venantius Simius texuit catalogum, Romanis typis anno 1693 excusum. Primo S. Pater Joannes, more Camaldulensium separatas extruxit casas, quas pluribus describit Andreas Januensis et Xantes Pernsinus, quarumque figuram exhibet Didacus Franchius Historiæ suæ lib. 5, pag. 101. Ex his parvis initiis paulatim crevit monasterium, tandemque anno 1637 a R. D. abbate Averardo Nicolino magnifica exstructa est fabrica, quam æri incisam videre licet apud Didacum Franchium in Indicc, Mabillonium in Annalibus tom. 4, pag. 421 et in ejusdem itinere Italico tom 1, pag. 184.

49 Nascentem hunc Ordinem, præter Conradum Imperatorem aliosque, pia liberalitate fovit Itta S. Hillari abbatissa, ut constat ex litteris donationis, quas integras profert Ughellus tom. 3 Italiæ sacræ col. 299. Post mortem vero sancti Institutoris, viri ac feminæ principes eandem Congregationem plurimis donis auxerunt, ut videre est apud Mabillonium in observationibus ante Vitam S. Joannis Gualberti seculo vi Benedictino Part. 2, pag. 267, et apud Ughellum tom. 3 Italiæ sacræ col. 286. Nec minori benevolentia hanc sacram familiam præsecuti sunt summi Pontifices, quorum diplomata passim sunt obvia. Bulla Urbani II, quæ exstat apud Laertium Cherubinum tomo 1 Bullarii, pag. 14 et 15, eximias hujus Ordinis laudes et singulares plane prærogativas continet. Privilegia huic Ordini concessa varii posteriorum seculorum Pontifices confirmarunt, quorum Bullas auctores Vallumbrosani atque diplomatum collectores plerumque exhibent, ad quos curiosum lectorem remittimus.

50 Non possum tamen, quin ex iis quædam ad

Vallis-Um-
brosæ descri-
ptio et initia.

F

Varii Val-
lumbrosanæ
Congregatio-
nis fautores,

AUCTORE
G. C.
inter quos
Romani Pon-
tifices Urba-
nus II,

hujus Ordinis honorem maxime spectantia breviter excerpam. Urbanus II Bullam dilectissimis filiis universæ Vallis-Umbrosanæ Congregationis anno 1090, datam sic auspicatur : Cum universis sanctæ Ecclesiæ filiis ex Apostolicæ Sedis auctoritate ac benevolentia debitores existamus, illis præcipue locis atque personis, quæ specialius ac familiariter Romanæ adhærent Ecclesiæ, quique ampliori religionis gratia eminent, propensiori nos convenit caritatis studio imminere. Quia igitur, divina propositum vestrum præveniente ac subsequente clementia, Religionis vestræ simplicitas bonæ opinionis odorem in locis et prope et longe positis aspiravit : Nos vestro propectui, annuente Domino, proventus adjungere cupientes, cœnobium vestrum pro B. Mariæ semper Virginis reverentia, cui dicatum est, in Romanæ Ecclesiæ proprietatem et tutelam, atque protectionem Apostolicæ Sedis accipimus ; et Apostolicæ illud auctoritatis privilegio munientes, ab omnium personarum jugo liberum permanere discernimus.

Alexander IV et Julius II, qui hunc Ordinem variis privilegiis et laudibus exornarunt.

B

51 Alexander IV, teste Franchio lib. 7, pag. 198, etiam constantem hujus Congregationis anorem erga Apostolicam Sedem sic laudat : Pro speciali devotione, quam habetis ad Romanam Ecclesiam, matrem vestram, sustinuistis in personis injurias, et in possessionibus et in aliis bonis vestris non modicum detrimentum. Denique, ut plurimos alios præteream, Julius II anno 1507 privilegia a prædecessoribus suis huic Ordini concessa confirmans, et nova comunicans, hujus gratiæ conferendæ causam sic indicat : Nos igitur qui Ordinem et Congregationem Vallis Umbrosæ hujusmodi, propter uberes fructus, quos in militanti Ecclesia in divinis contemplandis et assiduis orationibus ac precibus ad Deum producere noscuntur, in visceribus charitatis et dilectionis nostræ complectimur. Bulla hæc integra legi potest apud Laertium Cherubinum tom. 1 Bullarii pag. 426. Cum hic nobis diutius hære non liceat, honorifica aliorum de hoc Ordine testimonia proferamus.

Auctor vitæ
S. Ayberti

C

52 Quantæ venerationis ob vitæ sanctimoniam fuerit hujus religionis inceptor, liquet inter alia ex eo, quod Bonizo episcopus Sutrinus, postea Placentinus, tandemque martyr, cujus Mss. servantur in Bibliotheca Cæsarea, teste Lambecio lib. 2, pag. 790, octo sententiarum libros ex S. Augustino excerptos viveuti S. Joanni Gualberto dedicaverit. Mortuo sancto Patre, idem sanctitatis odor in filiis perseveravit. Testantur quippe antiqui scriptores, quanta morum integritate ac pietatis laude hæc Congregatio suo tempore floruerit. Juvat hic quorundam testimonia audire. In vita S. Ayberti, ab auctore cœvo scripta, quam illustravit noster Henschenius tom. 1 Aprilis pag. 675, ita narratur : Qui cum Romam venissent, dictum est eis, sanctæ memoriæ Urbanum (is est hujus nominis II, electus anno 1088) quem petebant, esse Beneventi. Quod audientes Dominus Aybertus et frater Joannes, non ausi sunt arripere tam longum iter, tum quia diffidebant viribus corporis, tum quia frater Joannes infirmabatur ; ideoque consilio et benevolentia prædicti abbatis in Umbrosam Vallem secesserunt, ibi eum, dum rediret, præstolaturi.

monachorum Vallumbrosanorum pietatem miris laudibus extollit.

53 Ubi quidem monachos miræ continentiae et exquisitæ vitæ invenerunt, qui super eos viscera pietatis effundentes ac benigne suscipientes, perpetuo illos secum retinere studuerunt : Monachi enim isti, de quibus agimus, ut multorum sinceritas testatur, sunt firmiter et perfecte

regulam S. Benedicti observantes, de labore manuum viventes, multis et variis laboribus incessanter spe cœlestis vitæ corpora afficientes, in rigore disciplinæ severa caritate fervidi, in peregrinis et pauperibus suscipiendis benigni, in sepeliendis fratribus pii, insuper omni genere religionis præclari, et (ut duo prædicti viri fatebantur) omnibus monachis, quos hactenus viderant, sanctitate præferendi. Qui cum eis per aliquot temporis spatium demorantes, ab illis multa documenta recte vivendi, ut ipsi testabantur, susceperunt.

54 Comitissa Mathildis in litteris, anno 1100 Florentiæ datis, contra iniquos quorundam vexationes defendit eosdem monachos Vallumbrosanos, quorum vitam, inquit, nostro tempore præ ceteris excellentius fulgere cognovimus, eorumque laudabilem sanctitatis famam ubique redolere non surda aure persensimus. Anselmus episcopus Havelbergensis lib. 1, cap. 10 Dialogorum, quos edidit D. Lucas Acherius tom. 13 Spicilegii, ita loquitur : Nec diu est, quod in alio loco, qui vocatur Vallis-Umbrosa juxta Perusinos montes surrexit Congregatio monachorum valde religiosa, a ceteris, qui vocantur monachi novo Ordine et novo habitu differentes, et multos habent suæ formæ sequaces. Habitus, de quo hic scriptor agit, tum erat ferruginei coloris, quem R. D. Blasius de Milonesiis Generolis circa annum 1500 in nigrum commutavit, ut fusius ostendit Franchius lib. 7, pag. 186. Unde refelli non meretur duplex error cujusdam recentioris heterodoxi, qui imperite scribit, colorem Vallumbrosanorum monachorum olim fuisse cæruleum (in hoc primo errore ducem habet Polydorum Vergilium lib. 7, de Invent. rer. cap. 2) ac nostro tempore esse violaceum. Hic, si umquam, cæcus indicat de coloribus.

Comitissa
Mathildis,
Anselmus
episcopus
Havelbergen-
sis

55 De habitus mutatione ita canit Æmilius Acerbus in panegyri S. Joannis Gualberti :

et Ferdinandus Ughellus, abbas Cisterciensis

Mutavit Vallis veteres Umbrosa colores :
Felix si mores, et cœli servat amores !

At religiosam hanc Congregationem mores ac cœli amores conservasse, testatur Ughelli elogium, quod hic tamquam dictorum anacephaleosin, et omnium, quæ dici poterant, synopsis subijcio. Sic habet tom. 3 Italiæ sacræ col. 283 : Traxit is Ordo nomen suum a loco, in quo primum monasterium, nimirum in subjecta valle, densiore umbra obsita, projectaque ab insurgentibus hinc inde asperrimis montibus excitatum est in eo loco, cui Aqua Bella nomen est, quem ipsi nobilissima Itta Hilariæ domus in Fesulana diœcesi abbatissa, ex Guidonum Comitum familia procreata, liberaliter tradidit.

F

56 Distat tantummodo duodecim a Florentia milliaribus nobilissimum hoc monasterium, quod postea, cum Viri sanctissimi virtus late spargeret se, ac circumferret, ejusque probitate successores non desciscerent, maximis opibus, ut in eo divini cultus gloria effloresceret, amplificatum est, atque caput extitit nobilissimæ Congregationis Vallumbrosanæ ; quæ brevi non modo tota Hetruria, verum etiam tota Italia se diffudit, maximosque Ecclesiæ fructus attulit, novum D. Benedicti institutis monasticis splendorem peperit, Hetruriæque maximum decus affudit. Extulere enim sese ex ea familia innumeri viri sanctitate ac scientia conspicui, quos præclaræ virtutes ad summas ecclesiasticas dignitates evexere. Tument præclaris illorum gestis historicorum monumenta, quæ hic recensere su-

honorifica de eodem Ordine dederunt testimonia.

pervacaneum

AUCTORE
G. C.

A pervacaneum est. Servavit hactenus is Ordo suum splendorem. Serenissimi principis Caroli Medicei episcopi Cardinalis Tusculani clientelæ hodie commendatus est, et ab Ascanio Tamburino abbate Generali maxima laude administratur; quem virum insignis doctrina cum aliis naturæ dotibus et ornamentis, suavitate morum, prudentia singulari, conjuncta, non minus quam libri eruditissimi de abbatum abbatissarumque jure ab ipso typis cusi commendant. Exemere a Diœcesani jurisdictione hanc religiosam familiam a primis ejus incunabulis Romanorum Pontificum amor ac studium, qui postea celeberrima in eam privilegia contulere.

Quomodo Andreas monachus Vallumbrosanus Ordinem suum in Galliam translatum,

57 *Quomodo hic Ordo in Galliam propagatus sit, liquet ex Patriarchii Bituricensis capite LXI, quod a Labbeo nostro editum est initio tomi secundi in Nova Bibliotheca Manuscriptorum librorum, ubi traduntur sequentia: Quidam nobilissimus ac strenuissimus comes ab Hierusalem reversurus in Franciam, unde cum ceteris Christianis illuc fuerat profectus, Romam ingressus, facile obtinuit a summo Pontifice sibi donari reliquias sanctorum martyrum Cornelii et Cypriani. Tum vero impetratis etiam ex florentissima monachorum Congregatione Vallis Umbrosæ aliquot devotis fratribus, quorum Prior vocabatur frater Andreas, vir maxima conservandæ religionis constantia clarus, illustrissimus Comes voti compos, lætissimusque ad suos penates regressus, amplifica liberalitate prædictos religiosos viros curavit, dansque illis optionem eligendi locum idoneum pro ædificando monasterio infra suæ ditionis metas concessit, statuitque tanti operis impensas de suis facultatibus accipi. Quo quidem cœnobio in Aurelianensi territorio celeriter magnificeque constructo, non solum illud vir admodum nobilis sanctorum martyrum Cornelii et Cypriani sacris reliquiis insignivit, verum etiam de suis redditibus ipsum locum munifice ac nobiliter dotavit, instituens, ut deinceps idem monasterium appellaretur Corneliacum.*

variis
monasteriis

58 Jamque velut balsami fractum alabastrum admirabilis virorum Dei opinio mire fragans, brevi per totam Aquitaniam provinciam diffundebatur; quorum exemplo plurimi cujusvis conditionis homines attracti et illecti, contemptis ac spretis vani hujus mundi illecebris, se ultro suavi Christi jugo submittentes, ad bravium supernæ vocationis certatim contendebant. Venerabilis enim pater Andreas, in quo totius religionis forma, nec non totius moderationis gratia renitebat, facile inducebat singulos, qui ad se vertebantur, suimet notitiam recipere, psalmis et hymnis vacare, terram sui cordis jugi cultu et exercitiis indesinentibus excolere, cœlibem castamque vitam, omnibus mortalibus præcipue desiderabilem, æmulari atque sectari. Quid multa? Ita brevi abrenuntiantium seculo coaluit numerus, ut in arido et squallenti campo videretur seges fecunda, ac læta Domini Sabaoth vinea succrevisse, jam suas propagines longelateque dilatatura. Unde vir Domini Andreas plura diversis in locis monachorum conventicula, quæ nunc Prioratus vocantur, instituit, et erexit precibus quorundam nobilium virorum, ultro ei offerentium ea, quæ ad quietam religiosorum vitam pertinent.

et discipulis
auxerit.

59 Denique silvam quamdam quercubus et fagis densissimam intra Bituricensis diœceseos fines reperiens, facto primum ibidem tugurio, animo ejus incessit hanc suæ peregrinationis ultimam facere mansionem; ubi sane, quicumque

divinitus inspirati convertebantur, ab ipso secundum divi Patris Benedicti regulam instituendi, sibi met casas circa magistri tuguriolum compingentes, rei effectum locum ipsum deinceps Casale Benedictum appellandum censuerunt. Qui tandem adjuti ope quorundam principum, ac devotorum fidelium eleemosynis basilicam et universas monasterii officinas, Deo auxiliante, consummaverunt. Quo Dominus Leodegarius Bituricensis archiepiscopus venire dignatus, ecclesiam quidem in honorem intemeratæ Virginis Mariæ Dei Genitricis ac beatissimorum Apostolorum Petri et Pauli solemniter dedicavit; ipsum vero Reverendum Patrem Andream in abbatem primum Casalis-Benedicti confirmavit ac benedixit.

60 *Mirum est hunc Andream a Venantio Simio in Catalogo virorum illustrium Vallis-Umbrosæ prætermisum esse; præsertim cum in Epistola encyclica a monachis Casalis-Benedicti post ejus mortem scripta, et jam a Luca Dacherio edita tom. 2 Spicilegii pag. 518, egregium habeat elogium, ex quo hæc pauca excerpimus: Fratres carissimi, pro Domino Andrea, abbate nostro, fratre vero vestro, piissimas aures omnipotentis Dei nobiscum pulsare satagite, quatenus cui devota mente servivit, dum spiritus membra vegetavit, inhærere membris corporis a vita destitutis perpetualiter valeat. Hic etenim beatus vir, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo centesimo duodecimo, Indictione quinta, duodecimo Kalendas Februarii, explevit naturæ jura, mortis persolvens debita.... Primus quoque abbatiam nostram, quæ vocatur Casale-Benedictum construxit, pluresque cellulas sibi suppositas, scilicet: Corneliacum, Contras, Altaria, S. Benignum, Beescam, Polinas, S. Anianum, Cambonum, Salviniacum. Qui de hoc abbate, et ædificatis ab eo monasteriis, præsentique eorum statu magis distinctam desiderat notitiam, consulat Annales Benedictinos tom 5, pag. 254, 297, 316, 468, 577. Nobis enim non licet hic singula transcribere, ne in nimiam molem crescat Commentarius.*

Hujus Andree paucis
noti elogium.

61 *Si quis etiam de illustri Ordine Vallumbrosano, et orta ex eo post mortem sancti fundatoris religiosarum feminarum familia, plura nosse cupit, adeat Eudoxium Locatellum, qui primo Italici operis sui libro vitam et miracula S. Joannis Gualberti, secundo Generalium Vallumbrosanorum ac Beatorum gesta complexus est. Videri etiam potest Didacus Frauchius, qui Vitam sancti Patris sui duodecim libris Italicis vulgatam copiosis notis illustravit. De eodem Ordine egerunt: Ascanius Tamburinus de jure abbat. Disp. 24, quæst. 5, num. 20; Silvester Manrolens in Occano omnium Religionum lib. 2, pag. 120; Paulus Morigia in Historia Religionum cap. 26; Ignatius Guiducius in Vita S. Humilitatis; Gabriel Bucelinus in Menologio Benedictino; Silvannus Razzius in Vitis Sanctorum et Beatorum Hetruscorum; Philippus Bonaunius in Catalogo Ordinum religiosorum; ac post alios Anonymus Gallus, qui a paucis annis de omnibus Ordinibus Religiosis ac Militaribus octo tomos, æneis figuris decoratos, Gallice vulgavit.*

Assignantur
auctores qui
de ordine
Vallumbrosano scripserunt.

§ VI. S. Joannis Gualberti scripta et preces.

Sanctum vestrum varia scripsisse, quæ aut perierunt aut latent, colligo ex Andrea Jannensi in

Vita

AUCTORE
G. C.
S. Joannes
Gualbertus
varia scri-
psisse fertur.

Vita cap. 18, ubi sic habet: Collegit plurima sanctorum Patrum capitula, dicta, doctrinam et exhortationes, ex quibus adversus simoniam universos instruebat et armabat, quatenus illam non solum refugere, verum etiam possent impugnare. Idem testatur Hieronymus Radiolensis libro de vita solit. cap. 17, his verbis: Joannes noster tum scito et gravi sermone, tum epistolis per amplam Italiam conscriptis, schismaticos, infideles, et pecunia corruptos reprehendebat et acriter damnavat, et pari modo domi forisque insectabatur. Quin imo Eudoxius Locatellus, apud Franchium lib. 7, pag. 165 citatus, asserit, gloriosum Patrem S. Joannem divina virtute subito tantum acquisivisse scientiam, ut doctissimum sanctissimumque latinarum epistolarum librum composuerit. Nobis jam tantum duæ supersunt epistolæ. Prima ad Herimannum Volatrensem id est Volaterranum episcopum, quæ a B. Attone brevitatis ergo ommissa, refertur a B. Andrea in Vita num. 74. Altera, quam S. Pater jam morti propinquus de fraterna caritate dictavit, habetur apud eundem B. Andream num. 112. Hæc pauca de illius scriptis; nunc ad ejus preces pergimus.

B

Petitioni
Vallumbrosanorum sa-
tisfacturi,

63 Anno 1698 D. Germanus Ruini sacrista Vallumbrosanus dedit ad Papebrochium litteras, quas hic præmitto, rescissis laudibus, quibus nos immerentes cumulat. Itaque in earum parte, quæ ad rem præsentem spectat, ita loquitur: Quoniam mei muneris est, antiqua Sanctorum nostri Ordinis Vallis-Umbrosæ gesta inquirere, et diligenter investigare ad Dei laudem ejusque servorum, operæ pretium duxi, accedente insuper beneplacito Reverendissimi P. Generalis D. Venantii Simi Tomani, circa vetustissimum Manuale manuscriptum, quo usus est S. Joannes Gualbertus abbas institutor, ejusque beati discipuli, Paternitati tuæ admodum Reverendæ aliquid sincere scribere. Hoc igitur sacrum Manuale, quod asservatur inter alias reliquias in sanctuario Vallis-Umbrosæ, uti videre est, et etiam vidit R. P. Mabilio monachus S. Benedicti, ut apparet ex suo Itinere Italico fol. 183, continet plures ac pias orationes et documenta, quæ licet sint forsitan et aliorum sanctorum Patrum, tamen quia historice tenemus illas recitasse S. Joannem Gualbertum et dicta dedisse etiam documenta suis sociis, ut ex nostris Historicis apparet, ideo hæc sua eximia gesta, ne in umbris amplius delitescant, rogamus suppliciter, ut hoc breve spirituale exercitium orationum a me sincere collectum Theologi eximiæ Societatis tuæ iu lucem istie edant ac benigne ad Acta Sanctorum inserant sive in annotationibus ad diem xii Julii; de quo et gratias agemus singularissimas.

C

edimus hic
preces, qui-
bus S. Joan-
nes Gualber-
tus usus est.

64 Libenter humanissimi viri petitioni annuimus, et totius Ordinis, quem intime veneramur, desiderio satisfacturi hasce preces et documenta hic subjungimus. Igitur D. Germani Ruini ecgraphum sic habet: Imitemur sanctam Ecclesiam, cujus et membra sumus. Manuale pag. 1. Cum a somno evigilas, Crucis signum ✠ in labiis impinge. Manuale pag. 1. Ego te toto corde et ore confiteor et adoro Patrem et Filium et Spiritum sanctum, trinum in personis et unum in substantia. fol. 1. Oratio Dominicalis. Credo. fol. 1. Ego Joannes eredo et confiteor fidem, quam sancti Apostoli prædicaverunt, et sancti Patres in quatuor conciliis confirmaverunt. Ex Breviculo S. Joannis Gualberti Ms. Invoco Patrem et Filium et Spiritum sanctum, ut sit super me signum Crucis et defendat me a malis operibus. Signaculum san-

ctæ Crucis sit super me diebus ac noctibus. Ex Breviario S. Joannis Gualberti Ms.

D

65 Gratias tibi ago, infinita misericordia, Domine Deus omnipotens, qui me per aquam sacri Baptismatis et renovationem sancti Spiritus ab originalibus vinculis expedisti. Gratias tibi ago, qui me in te credere recte fecisti, et tuorum me fidelium numero sociare dignatus es. Ex Manuali fol. 2. Domine Deus omnipotens, æterne et ineffabilis sine fine atque initio, quem unum in Trinitate et trium in unitate confitemur, te solum adoro, te laudo, te benedico, teque glorifico, tibi que misericors et clemens gratias refero, qui me exutum nocte perfidiæ et erroris, participem fieri tribuisti gratiæ tuæ. Perfice, quæso, Domine, conceptum in me opus misericordiæ tuæ. Dona mihi tempus cogitare, loqui et agere, quæ placita sunt tibi, et gratuita me ubique pietate custodiens, fac me indignum et miserum ad tuam pervenire visionem. Amen. Ex Manuali fol. 2. Gratias tibi ago omnipotens Pater, qui me dignatus es in hac nocte custodire. Deprecor clementiam tuam, piissime Domine, ut concedas mihi diem venturum sic peragere in tuo sancto servitio, in humilitate et discretionem, qualiter tibi complacere servitus nostra; et præsta mihi hodie cum summa patientia tibi gratum exhibere servitium. Ex Manuali fol. 2.

Gratiarum
actio pro di-
vinis benefi-
ciis.

E

ORATIONES DIVERSÆ.

Pro sensuum custodia Oratio.

66 Mecum esto [Domine] Sabaoth mane eum surrexero; intende in me et gubernare actus meos et verba mea et cogitationes meas. Custodi pedes meos, ne circumeant domum otiosi, sed stent in oratione. Custodi manus meas; sint puræ, mundæ et elevatæ sine ira et disputatione. Custodi os meum, ne loquatur vana, ne fabuletur secularia, ne detraham proximo meo, ne invitem alios ad vanum eloquium; sed semper sim promptus ad laudem, tardus ad iram. Custodi aures meas, ne audiant detractionem, nec mendacium, nec verbum otiosum; sed aperiantur quotidie ad audiendum verbum Dei, ut tota die transeam in tua voluntate. Custodi oculos meos, ne videant vanitatem. Dona mihi timorem tuum, Domine, cordis compunctionem, mentis humilitatem, conscientie puritatem, ut cælum aspiciam, terram despiciam, peccata odiam, justitiamque diligam in secula seculorum. Amen. Ex Manuali fol. 2.

Oratio pro
sensuum cu-
stodia,

F

Oratio ad Jesum.

67 Pie exaudibilis Domine Jesu Christe, exaudi me indignissimum peccatorem per interventum et meritum beatæ et gloriosæ semper Virginis Mariæ Genitricis tuæ et omnium civium supernorum. Ecclesiæ tuæ Catholicæ fidem auge. Pacem tribue Papæ N. et omni huic Congregationi, consanguineis quoque nostris et principibus Christianis atque tua mihi charitate conjunctis; etiam sua nobis munera largientibus, persequentibus et calumniantibus nos, omnibus, qui pro nobis implorant nomen sanctum tuum, vel qui pro se nos miseros apud tuam clementiam supplicare voluerunt; nobis quoque peccatoribus remissionem et indulgentiam omnium tribue pec-

et pro vario
hominum
statu.

eatorum

A catorum. Infirmis salutem, lapsis reparationem, navigantibus et iter agentibus, iter prosperum et salutis portum; afflictis et tribulatis gaudium; oppressis relevationem; captivis, vinctis et peregrinis absolutionem et ad patriam reversionem propitius concede. *Ex Manuali fol. 12.*

Oratio.

*Orationes
pro diversis.*

68 Universis gradibus, qui in fide sanctissimæ Trinitatis in Ecclesia tua catholica communiter continentur, miserere, clementissime Deus. Propitiare omnibus in quibuscumque necessatibus atque miseriis constitutis, et universo populo tuo Christiano, quem pretioso sanguine redemisti. *Ex Manuali fol. 18.*

Oratio.

Reple corda nostra fide, spe et charitate, obedientia et humilitate atque patientia, et fac nostrum rectorem secundum cor tuum, ut faciat voluntatem tuam ad salutem suam et nostram. Amen. *Ex Manuali fol. 30.*

Alia Oratio.

Tribue, Domine, quæsumus, omni sexui et universæ ætati atque conditioni Ordinis Christiani mandatorum tuorum custodiam et suorum omnium veniam delictorum, et nobis miserere. Amen. *Ex Manuali fol. 18.*

ALIÆ QUÆDAM PLÆ ORATIONES.

Oratio pro contemplatione cælestis patriæ.

*Monitum pro
cælesti con-
templatione.*

69 Admonet nos B. Apostolus dicens: Si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Et iterum: Nostra autem conversatio in cælis est. Luceamus in hoc calamitoso itinere, quamdiu exulamus a patria. Transcendamus contemplationis pennulis euncta, quæ cœperunt ex tempore et cum tempore finiuntur, et ad illam totis desideriis patriam mente volitemus, ad quam in tempore pergitur, sed sine tempore vivitur. Ad accendenda igitur nostra desideria, hos quinque canamus spiritu et mente quotidie Psalmos: Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat, etc.; Judica me Deus et discerne causam, etc.; Te decet hymnus, etc.; Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum, etc.; Voce mea ad Dominum clamavi, etc. *Ex Manuali fol. 4.*

Post orationem Dominicam isti Psalmi sunt suppliciter decantandi. Hi etiam in tribulatione mentem consolantur et sublevant: Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem, etc.; Deus Deus meus aspice in me, etc.; Deus in nomine tuo salvum me fac, etc.; Miserere mei Deus, quoniam conculcavit me homo, etc.; Deus in adjutorium meum intende, etc.; Eripe me, Domine, ab homine malo, etc.; Domine Deus salutis meæ, etc. *Ex Manuali fol. 4.*

Post modulationem Psalmorum Oratio.

*Oratio post
psalmodiam*

70 Liberатор animarum et mundi redemptor Jesu Christe, Domine Deus æternæ, Rex immortalis, supplico ego peccator immensam clementiam tuam, ut per modulationem psalmorum, quos

ego miser indignus cantavi, liberes animam meam de peccato, et abstollas cor meum de malis et pravis et perfidis cogitationibus, et auferas corpus meum a servitute peccati, et repellas a me carnales concupiscentias, et eripias me de omni impedimento sathanæ et ministrorum ejus visibillum atque invisibillum et infidelium tuorum, qui quærunt impedire animam meam. *Ex Manuali fol. 32.*

Oratio pro defunctis.

Ne reputes, piissime Deus, peccata quiescentium fratrum meorum, vel eorum, qui mihi conjuncti tua charitate extiterunt, ut his, atque omnibus in tua fide defunctis digneris propitius æternam concedere requiem. Amen. *Ex Manuali fol. 20.*

AUCTORE
G. C.

*et pro defun-
ctis.*

In tentatione immundorum spirituum consolatio.

71 Consolatur nos in tentationibus dæmoniacis egregius Prædicator dicens: Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari supra quam potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustinere. Quo circa sciendum est, quia judicii occulti mensura est, et quando tentationis procella prosiliat, et quando quiescat. Certe, Evangelio attestante, diabolus nec manere in obsessio homine potuit, nec minus invadere bruta animalia non jussus præsumpsit. Quando ergo sua sponte nocere factis ad Dei imaginem hominibus auderet, cui si potestas summa licentiam non præberet grassari, nec in porcos valeret ire? Nullo modo ambigendum est permissu æquissimi Judicis in electos ad tempus diabolum tentandi accipere potestatem, sed misericorditer Judex concedit, quod crudeliter hostis cuperet. Hinc est, quod fideli famulo de eodem Dominus dicit: Non quasi crudelis suscitabo eum. Hinc Esaias tentationibus fatigatam fidem animam blandis consolationibus refovet dicens: Dixit Dominus Deus tuus; ad punctum in modico dereliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te. Item ibi: Abscondi faciem meam parumper a te, et in misericordia sempiterna misertus sum tui.

*Consolatio in
tentatione,*

E

72 Cum ergo in tentationem ad tempus incidimus, priusquam in delectationis aut pravi consensus labamur voraginem, clamemus medullitus, clamemus valenter hos decantando Psalmos: Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem. Ps. Deus Deus, respice in me, quare me dereliquisti. Ps. Deus, in nomine tuo salvum me fac. Ps. Miserere mei, Deus, quoniam conculcavit me homo. Ps. Domine Deus salutis meæ. Ps. Deus, in adjutorium meum intende. Ps. Eripe me, Domine, ab homine malo. *Ex Manuali fol. 7.*

F
*et quinam
psalmi in ea
recitandi,*

Ad S. Crucem Oratio.

Adesto familiæ tuæ, clemens et misericors Deus, ut in adversis et prosperis preces exaudias, et nefas adversariorum per auxilium S. Crucis, quia in te passus est Salvator mundi, digneris conterere, ut portum salutis valeant apprehendere. Per Dominum nostrum Jesum Christum, etc. *Ex Manuali fol. 47.* Invoco Patrem et Filium et Spiritum sanctum, ut sit super me signum Crucis et defendat me a malis operibus; signaculum S. Crucis sit super me diebus ac noctibus. *Ex Breviario Ms. S. Joanni Gual-*

*ac oratio ad
crucem.*

berti

AUCTORE
G C.

berti prope finem. Crucem tuam adoramus, Domine, et sauctau resurrectionem tuam laudamus et glorificamus. Ecce enim propter crucem venit gaudium in universo mundo. *Ex Manuali fol. 48.*

et perinde nullum libentius exaudit, quam te. Sub tuis ergo visceribus confugio. Amen. *Ex Manuali fol. 27.*

D

Ad S. Michaelcm Archangelum.

Oratio pro
Congregatione.

73 Ne des, clementissime Deus, hanc Congregationem in dispersionem, sed conserva eam propter nomen sanctum tuum. *Ex Manuali fol. 31.*

Oratio.

et benefactoribus

Exaudi me, clementis et benigne Deus, pro universis fidelibus tuis, qui nobis eleemosynas suas dederunt, uec aspicias, Domine, peccata mea, sed fidem illorum, qui nobis in fidem tui nominis largiti sunt bona temporalia; et tu, Deus, remunerator omnium bonorum, retribuere illis digneris pro parvis magna et pro terrenis promissa sempiterna, Salvator mundi, qui vivis et regnas in secula seculorum. Amen. *Ex Manuali fol. 3.*

B

Oratio.

ac vario hominum genere.

Miserere omnibus catholicis tam vivis quam defunctis, et aversos a via veritatis dignare ad te convertere, ut te toto corde requirant. Et æterna protectione omnes conserva, ut nullis tentationibus a te separentur. Et præsta ut mortuis prosit hæc oratio servi tui ad emundationem delictorum seu levigamentum pœnarum. Tu, Deus magne et terribilis, misericors et amator hominum; Tu scis quidquid singulis expediat, obsecramus clementiam tuam, Domine, ut juxta voluntatem tuam fiat nobis omnibus tam vivis quam et fidelibus defunctis, Salvator mundi, qui vivis et reguas, etc. *Ex Manuali fol. 31.*

Oratio pro Gratiarum actione.

Altera gratiarum actio.

C

74 Gratias tibi ago, infinita misericordia, Domine Deus omnipotens, teque laudo et glorifico, qui me de æternæ mortis interitu, de pœnis, et hujus carnis cruciatibus, in quo affligi dignus sum, hætenus liberasti. Tibi ago laudes et gratias, qui me de multis mortibus, de multis opprobriis, calamitatibus et miseriis, de immanissimis diaboli laqueis, de immundis desideriis exemptum disruptis vinculis, quibus tenebar adstrictus, perducere dignatus es ad servitium tuum. Tibi ago laudes et gratias, qui me eripiens a jurgiorum procellis, das mihi servorum tuorum perfrui charitate. Quæso, Domine Deus meus, qui mihi usque ad præsentem horam, tuam misericordiam impendere dignatus es, dona mihi, toto corde, tota anima, totis viribus meis exquirere faciem tuam semper, et perduc me misericors ad tam suavissimam visionem. Amen. *Ex Manuali fol. 2.*

Oratio ad B. Virginem Mariam.

Oratio ad
Deiparam,

75 Te supplico, Virgo sancta Maria, mater Christi immaculata, puerpera, stella maris splendida, regina cœlorum digna, aula Dei munda, porta Christi conclusa, in mulieribus benedicta, super cœlos exaltata. Genitrix Christi, apud Filium tuum Dominum pro peccatis meis intervenire digneris. Nullus est enim in creaturis dignior te, quia ipse, qui creavit te, ex te natus est,

Obsecro te, gloriosissime Michael princeps exercitus angelorum, quem Jesus Dominus noster ideo voluit mortalibus manifestum fieri, ut quos ille de sub jugo dæmoniacæ servitutis, sanguinem suum fundendo eripuit, Tu eos ab illius insidiis angelica potestate protegas et virtute orationis defendas. Funde pro me quotidie preces tuas, ut donet mihi Dominus contra vulneratum superbum humilitatis fortissima arma, quibus et illi fortiter resistere valeam, et Domino nostro suppliciter obedire, et societatem Angelicæ beatitudinis, quam ille superbiendo perdidit, dignis ego obediendo operibus apprehendere valeam. Amen. *Ex Manuali fol. 27.*

S. Michaelcm
archangelum,

Ad Sanctos Angelos custodes.

76 Adsit, quæso, mihi beatorum Angelorum tuorum pia custodia; et præsta, ut apud te pro me indignissimo Sanctorum tuorum agmina intercedant. *Ex Manuali fol. 13.*

Angelos
custodes
E

Alia oratio.

Angelum tuum sanctum nobis hic et ubique largire custodem et defensorem. Mutuam discordantibus charitatem, Infidelibus veram fidem, Defunctis parentibus et omnibus in fide quiescentibus indulgentiam tribue delictorum. *Ex Manuali fol. 13.*

et defensores,

Ad Apostolos Christique discipulos.

Omnes Apostoli cum omnibus discipulis discipulibusque Domini mei Jesu Christi, orate pro me, ut abstrahat me Dominus a mundo, sicut abstraxit vos, et donet mihi sequi vestigia sua vel in extremo agmine nostro. Amen. *Ex Manuali fol. 29.*

Apostolos
Christique
discipulos,

Ad Confessores.

Obsecro vos, beatissimi confessores Christi atque Doctores: Cypriane, Basili, Gregori, Athanasi, Eusebi, Ambrosi, Augustine, Hieronymi, Leo, Germane, Ysidore, dignamini intercedere pro me peccatore, ut concedat mihi Dominus servare, quæ docuistis, et in vestro me faciat consortio gratulari. *Ex Manuali fol. 30.*

F
et Confessores.

Ad S. Benedictum Abbatem.

77 Obsecro te, beatissime Benedicte, dilecte Dei, intercede pro me servo tuo, et omni sancta hac tua Congregatione et pro universis sub tuo magisterio militantibus, simul et pro omni populo Christiano, ut purget Dominus cor et actus a cunctis vitiis. Tribuat mihi servare cuncta, quæ præcepit et custodire sanctæ regulæ tramitem, quem me servaturum sponendi. *Ex Manuali fol. 29.*

Oratio ad S.
Benedictum,

*Pro benedictione cellarum monachorum
Orationes.*

Benedic, Domine, quæsumus, cellulam istam, ut qui in umbra alarum tuarum speramus, ab omnibus insidiis dæmonum virtutis tuæ potentia

et pro cellarum benedictione

tuea-

AUCTORE
G. C.

A tucamur. *Ex Manuali fol. 21.* Huic cellulae, quaesumus, Domine, praesens adesto, ut caterva demonum eonterrita effugatur. Per Dominum nostrum Jesum Christum, etc. *Ex Manuali fol. 21.* Deus, quem nec spatia dilatant, nec brevitudo locorum angustat, hanc cellulam, quaesumus, praesentiae tuae luce perfunde, ut tenebrarum auctor confusus abseedat. Per Dominum nostrum Jesum Christum, etc. *Ex Manuali fol. 21.*

Pro Silentio.

et admonitio
ad silentio.

Scriptum est, affirmante Apostolo, quia vita et mors in manu linguae. Et iterum: Linguam nullus hominum domare potest. Quod ergo domare non potest purus homo, rogemus ut domet Deus et homo. Ergo ad obtinendam virtutem discreti silentii, supplicii devotione hos canamus Domino psalmos: Verba mea auribus percipe, Domine. *Ps. Dixi custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Ps. Domine, clamavi ad te, exaudi me, etc. Ex Manuali fol. 12.*

B

Oratio ad Patrem.

Oratio ad SS.
Trinitatem:
ad Patrem,

78 Deus ineffabilis, institutor omnium rerum, et Domini nostri Jesu Christi Pater, qui eundem dilectum Filium de sinu tuo misisti ad publicum nostrum suscipere nostram vitam, ut nobis donaret suam, essetque perfectus Deus ex te Patre, et perfectus homo ex matre, totus Deus et totus homo; unus idemque Christus, pastor et ovis, temporaliter mortuus, tecum in aeternum vivens. Et nobis dixit: Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Obseero te, ut des mihi eum eodem Filio tuo te in omnibus benedicere et glorificare; quia quorum est una substantia, unum et datum. Des etiam mihi per illum et cum illo peccatorum omnium veniam, et mandatorum tuorum custodiam; dilectionem tuam et fraternum amorem; contra diabolum fortia arma, et erga fratres perfectam charitatem. Amen. *Ex Manuali fol. 3.*

Ad Filium.

C
ad Filium,

Miserere, Domine, miserere, Christe, ut sanctam voluntatem tuam doceas me, ut in charitate tua enutrias me. Tu misericordia mea, miserere mihi, ut bene rogem te. Miserere, Domine, miserere, Christe, ut dignum me facias exaudiri. Miserere, Domine, miserere, Christe, ut credam in te. Miserere, Domine, miserere, Christe, ut cognoscam te, ut sperem in te, et ut diligam te, ut anima mea vivat in te. Amen. *Ex Manuali fol. 34.*

Ad Spiritum sanctum.

ad Spiritum
sanctum.

Miserere, Spiritus paracletus, consolatio mea, illuminatio mea; miserere, Domine Deus. *Ex Manuali fol. 34.*

Oratio preparatoria ad S. Domini Pascha.

Oratio prae-
paratoria ad
Pascha

79 Donet mihi Dominus Deus timorem et patientiam, spem et amorem; auferat a me fermentum malitiae et nequitiae, et donet mihi continue celebrare Pascha suum in azymis sinceritatis et veritatis. *Ex Manuali fol. 2.*

Ad accipiendum Corpus et Sanguinem
Domini Oratio.

Domine sancte Pater, omnipotens aeternae Deus, da mihi Corpus et Sanguinem Filii tui Domini nostri Jesu Christi ita sumere, ut merear per hoc remissionem peccatorum accipere, et tuo sancto Spiritu replei: quia tu es Deus, et praeter te non est alius, ejus gloriosum nomen permanet in secula seculorum. Amen. *Ex Brevariario Ms. S. Joannis Gualberti fol. 1.*

Post S. Communionem Oratio.

Tibi, Domine, ago laudes et gratias. Custodi, Domine, in me immaculatam fidem. Tibi inclino eervicem. Tibi genua flecto. Te Dominum meum, eum sis unus in S. Trinitate, confiteor. Erue me de periculis. Tuere me in omnibus causis. Erige me jacentem, et ea, quae explere non possum, quasi sint postulata, concede. Amen. *Ex Manuali fol. 9.* Talem me perpetua defensione concede servare, qualem me fieri per aquam regenerationis, Creator altissime, praestitisti, quia tua gratia redemptus sum. *Ex Manuali fol., prope finem.*

ac post com-
munionem.

E

80 Post decursum vero totius diei spatium eum [ad] lectulos venimus dormitum, votis omnibus rogemus Dominum cum Propheta dicentes: Illumina oculos meos, ne umquam obdormiam in morte. Neque enim melius mortuo dormit, qui a vespere usque ab mane obturato ore in laudem Creatoris, non tam somno, quam lethargia depressus, resupinus stertit in lectulo. Verum quia contra naturam est, insomnem vivere hominem, illum rogemus dormituri, qui non dormitavit neque dormiet, ut satisfaciamus dormientes non voluntati sed necessitati. Canamus propterea coram lectulo *Psalmum vi*: Domine, ne in ira tua arguas me. Congruit enim et rei et temporis. Possunt tamen continuare, sicut placet et non cedit pigritiae, *Psalmum xii*: Usquequo Domine oblivisceris me in finem; et *Ps. Levavi oculos meos in montes. Ex Manuali fol. 20.* A facie impiorum, quaesumus Domine, sub umbra alarum tuarum nos protege, ut ad laudem tui nominis resurrecturi, te super nos vigilante, securi dormiamus. Per Dominum nostrum Jesum Christum, etc. *Ex Manuali fol. 21.*

Quoniam
preces reci-
tandae sint
ante som-
num

F

Oratio pro patre et matre et omni parentela,

Dominator Domine, Deus omnipotens, qui mirabiliter cuncta condidisti et tua dispositione creasti omnia; quia praecipisti dilectionem et honorem circa patrem et matrem exhibere, exaudi me misericors Deus clamantem ad te pro genitore meo et genitrice mea.

et oratio pro
consanguini-
is.

81 Optimum Domino quinque Psalmorum propter tribulationem de perecepto gaudio sacrificium. *Ps. Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me. Ps. Benedicam Dominum in omni tempore. Ps. Jubilate Deo omnis terra, psalmum dicite nomini ejus. Ps. Nisi quia Dominus erat in nobis, diceat nunc Israel. Ps. Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, quoniam exaudisti verba auris mei. Igitur eum pius Dominus dixisset: Invoca me in die tribulationis, et eripiam te; pro ipsa ereptione quaerens a nobis laudis debitum, subjunxit statim: Et honorificabis me. Ergo eum in tentationes va-*

Quoniam
psalmi canendi in tri-
bulatione, et
post libera-
tionem ex
illa.

rias

AUCTORE
G. C.

rias iuciderimus, vel falsorum fratrum, vel savi-
vientium daemonum, contra hostes illos divini
verbi jacula iutorquentes, cum illos defecisse et
nos convalescere viderimus, mox pura nostri cor-
dis intentione oculos manusque levantes ad cœ-
lum in voce laudis et confessionis benedicamus
illi, qui misit de cœlo et liberavit nos et dedit in
opprobrium conculcantes nos; dicamus illi con-
cordante corde et ore *Ps. Exaltabo te, Domine,*
quoniam suscepisti me, etc. *Ex Manuali fol. 9.*

Instructio
pro oratione
matutina.

82 Docent nos SS. Prophetæ suis imitabilibus
exemplis prævenire faciem Domini mane oratio-
nibus nostris. Et David quidem: Et mane ora-
tio mea præveniet te. Esaias autem sic: Anima
mea desideravit te in nocte, sed et spiritu meo
in præcordiis meis de mane vigilabo ad te. Cum
his ergo tribus congruentissimis Psalmis vigilet
ad Dominum maue et spiritus noster, oremusque
in ortu surgentis auroræ, ut a luce prima in ve-
sperum sint oculi ejus super nos, et aures ejus
in preces nostras, nostrosque dirigat gressus in

viam pacis, ut absque errorum scandalo gradien-
tes, non dominetur nostri omnis injustitia. Hos
ergo canamus in ipso diei initio Psalmos: *Ps.*
Verba mea auribus percipe, Domine. *Ps.* Clamavi
in toto corde meo, exaudi me, Domino. *Ps.* Do-
mine, exaudi orationem meam, auribus percipe
obsecrationem meam, etc. Oratio Dominica. Cre-
do. Symbolum S. Athanasii: Quienunque vult sal-
vus esse. Litanie, etc. Et quidam versiculi ex
Psalmis cum canticis, etc. Finit.

83 An prædictæ preces sint sancti Joannis
Gualberti autographæ, an ab eo collectæ ac ab alte-
ro descriptæ, aut ab illo tantum usurpatæ, hactenus
me latet. Saltem ob antiquitatem et sanctissimi Vi-
ri usum nobis sunt venerandæ. Si mihi Manuale is-
tud videre contigisset, facile potuissem discernere,
an sit Sancti nostri autographum, cum characterem,
propria ejus manu expressum, et instrumento anni
1072 subnotatum, invenerim apud Franchium lib.
12, pag. 489. Non ingratum fore arbitror, si pa-
leophilis hanc subscriptionem hic exhibeam.

Quid notan-
dum circa
has preces.

B

EG Johs abbt a mefactuff

E

§ VII. Gesta S. Joannis contra Simo- niacos.

Describunt
corruptos
seculi sui
mores S. Pe-
trus Damia-
nus, et Nico-
laus II;

Divina providentia videtur S. Joannem Gualber-
tum servasse luctuoso tempori, quod S. Pe-
trus Damiani pag. 1, epistola 15, ad Alexandrum
II Romanum Pontificem ita deplorat: Totus itaque
mundus hoc tempore nihil est aliud nisi gula,
avaritia, atque libido; et sicut olim trifariam di-
visus est orbis, ut tribus simul principibus sub-
jaceret, ita nunc genus humanum, heu pro dolor!
his tribus vitiis servilia colla substernit, eorumque
quasi totidem tyrannorum legibus obtemperanter
obedit. De simoniaca autem peste ita testatur Ni-
colaus II, in decreto contra simoniacos, quod a La-
beo nostro refertur tom. 9 Conciliorum col. 1010.
Quia igitur usque adeo hæc venenata pernicies
hactenus inolevit, ut vix quælibet ecclesia valeat
reperiri, quæ hoc morbo non sit aliqua ex parte
corrupta, eos qui usque modo gratis sunt a si-
moniacis consecrati, non tam censura justitiæ,
quam intuitu misericordiæ in acceptis ordinibus
manere permittimus; nisi forte alia culpa ex vita
eorum contra canones eis existat. Tanta quippe
talium multitudo est, ut dum rigorem canonici
rigoris super eos servare non possumus, necesse
sit ut dispensatorie ad pie condescensionis stu-
dium nostros animos ad præsens inclinemus. Ita
tamen auctoritate sanctorum Apostolorum Petri
et Pauli omnimodis interdiciamus, ne quando ali-
quis successorum nostrorum ex hac nostra per-
missione regulam sibi vel alicui assumat, vel
præfigat: quia hoc non auctoritas antiquorum
patrum jubendo aut concedendo promulgavit, sed
temporis nimia necessitas permittendum a nobis
extorsit. *Ex his facile eruditus lector colliget, qua-
lia tunc fuerint tempora.*

eosdem de-
plorat B.
Andreas in
vita S. Ari-
aldi.

85 Eorundem temporum calamitatem B. An-
dreas Sancti nostri discipulus in vita S. Arian-
di martyris ita graphice describit: Erat tunc ordo

ecclesiasticus in tot erroribus seductus, ut ex illo
vix quispiam existeret, qui in suo loco veraciter
reperiri posset. Nam alii cum canibus et accipi-
tribus huc illucque pervagantes, suum venationi
lubricæ famulatum tradebant; alii vero taberna-
rii et nequam villici, alii impii usurarii existe-
bant: cuncti fere cum publicis uxoribus sive
scortis suam ignominiose ducebant vitam, om-
nesque, quæ sua erant, non quæ Christi, quæ-
rebant. Nam, quod sine gemitu dici vel audiri
nec potest nec debet, universi sic sub simoniaca
hæresi tenebantur impliciti, quatenus a minimo
usque ad maximum nullus ordo vel gradus ha-
beri posset, nisi sic emeretur, quomodo emitur pe-
cus. Et quod est nequius, nemo tunc, qui tantæ
perversitati resisteret, apparebat; sed, cum lupi
essent rapaces, veri putabantur esse pastores.

86 Inter rapaces istos lupos erat episcopus Flo-
rentinus Petrus nomine, cujus sacrilegum simoniæ
crimen sic erupisse tradit Andreas Januensis in
vita S. Joannis Gualberti cap. 62: Circa hæc
tempora contigit, ut quidam nobilis vir nomine
Teuzo Mediabarba, pater videlicet Petri episcopi
Florentini venit de Papia Florentiam causa visi-
tandi dictum filium suum. Cui Florentini clam
insidiantes tentando dicere cœperunt: Domine
Teuzo, multum pretii pro filii tui dignitate Regi
contulisti? Quibus ille, utpote simplicissimus ho-
mo cœpit jurejurando dicere: Per corpus S. Sy-
ri nec unum molendinum potest homo in domo
Domini mei Regis habere sine magno pretio, ne-
dum talem consequi episcopatum. At illi hoc au-
dientes alacres et avidi rem sciscitari rursus
expostulant dicentes: Dic ergo, si placet tuæ no-
bilitati, quantum summæ pecuniæ potuit hæc
res constare tibi? At ille: Per sanctum Syrum
sic tria millia libras, potestis bene scire, me pro-
pter hunc episcopatum acquirendum dedisse, sic-
ut unum valetis credere nummum. Iis auditis,
certi redditi tali testimonio cœperunt hæc ubique
pandere verba.

F
Quomodo de-
fecta fuerit
simonia Pe-
tri episcopi
Florentini

87 Cum inter alios S. Joannes Gualbertus rem

hanc

A
Desiderius
abbas narrat,
quomodo
simoniacus
episcopus
Florentinus

hanc cognovisset, statuit cum suis sacrilegum episcopum omnibus viribus oppugnare et simoniacam hæresim ubique extirpare. Quæ quia fusius ac certius ab auctore cœvo narrantur, ejus narrationem hic inserendam esse censui. Is est Desiderius abbas Cassinensis, postea Victor III, qui litem suo tempore agitatam sic exponit lib. 3 *Dialogorum*: Quod Dominus in Evangelio dicit: Pater meus usque modo operatur et ego operor, quotidie cernimus adimpleri et antiqua novis temporibus miracula innovari. Hæc itaque, quæ dicturus sum, adeo clara sunt, ut non solum in Florentina diœcesi, in qua facta noscuntur, verum etiam in tota Tuscia ac in urbe, quæ caput mundi est, Roma constet esse notissima. Petrus quidam clericeus est qui occulte data pecunia regio adminiculo in prædicta Florentina civitate Cathedram episcopatus accepit. Cum denique a clericis et populo, ut episcopum decebat, benigne fuisset susceptus, post non multum spatium temporis fama per ejusdem episcopatus diœcesim increbuit, quod simoniacæ hæresis peste fœdatus, quod gratis Domino jubente accipere et dare statutum est, pecunia mercatus fuerit.

B
a S. Joanne
Gualberto,
ejusque disci-
pulis fuerit
oppugnatus

88 Cumque tam horrenda et tam execranda fama primitus ad religiosorum, dehinc ad aures vulgi pervenisset, cœperunt se plures ejus communione subtrahere; Romanoque Pontifici, quæcumque super hac re cognoverant, divino exardescente zelo studuerunt intimare; qui episcoporum concilio congregato, eundem episcopum, ut rem diligenter agnosceret, convocavit. Sed cum se synodo præsentasset, accusatoribus undique acclamantibus, Sacramento sese purgare nitebatur. Cumque coram præsentibus res aliquantulum agitata fuisset, datæ induciæ sunt, ut per easdem forsitan inductus divinum expavescens judicium, quod pertinaciter negabat, humiliter confiteretur, quatenus ab æterno non removeretur altari, si ab hoc præsentis, cui ministrare juste non poterat, se abstinuisset. Interim populus in duas dividitur partes, quarum altera, quæ amorem Dei muneribus præferebat, Clericos et Religiosos monachos, qui contra episcopum rem comprobendam susceperant: altera, quæ munera et favorem diligebat, episcopum est secuta.

C
et frustra
admonitus

89 Cum crebro igitur inter se altercaretur populus, et altera alteri obstaret parti, in tantum exorta augebatur contentio, ut inter se dimicantibus sæpe etiam usque ad effusionem sanguinis venirent. Cumque hæc diutius agerentur, et neutra pars parti cederet, Joannes Reverendissimus abbas Monasterii, quæ Umbrosa Vallis dicitur, sæpe ad hunc conflictum advocatus, zelo Dei ductus, suis cum monachis veniebat, qui exhortando, prædicando, divini examinationem judicii intentando, episcopum admonere non cessabat, quatenus ex perpetrata culpa poenitentiam ageret, et sacerdotio minime legaliter acquisito, humiliter cederet, nec sibi suisque subjectis, quibus incremento esse debuerat, detrimento foret. Illud de Evangelio ei sæpe proponens, quomodo Dominus Jesus vendentes et ementes columbas de templo projecit, cathedrasque subverterit, et æs nummulariorum effuderit, videlicet demonstrans, ut quicumque Spiritus sancti donum, quod per columbam significatur, ductus avaritia vel vana gloria elatus, pretio acquirere vel vendere tentaverit, ab illo cœlesti templo et æterno altari se procul dubio eliminandum noverit.

90 Sed ille nihilominus præsentis vitæ hono-

ris cupidus pro nihilo monita sancti Viri ducebat, imo potius pertinaciter et armis et verbis omnibusque modis, quibus poterat, se defendere nitebatur. Cumque idem venerabilis Abbas incassum procedere sua verba videret, utraque parte populi advocata: Quoniam, inquit, verba non prosunt, veniamus ad signa. Construatnr rogos et igne supposito accendatur, per quem unus e nostris ingrediatur, ut utrum vera an falsa sint, quæ de episcopo dicimus, Domino discernente, probetur. Placet utrique parti sententia. Rogus mox duodecim pedum mensura construitur, intra quem parva semita, qua unius tantum hominis persona transire posset, relinquitur; quæ etiam ex accensis lignis, ne ibi aliquis locus a flamma vacaret, consternitur. Interim autem dum hæc præparantur, præfatus abbas Joannes Petro suo discipulo reverendissimo videlicet viro, qui postmodum in Albanensi urbe episcopus ordinatus est, quique etiam adhuc superest eandem ecclesiam regens, præcepit, ut indutus sacris vestibus omnipotenti Deo sacrificium offerret, et sic demum confisus de misericordia Dei, per accensi rogi flammam indubitanter intraret. Qui jussis Patris obtemperans, postquam sacrificium Deo obtulit, casulam se expolians, ad ignem venit et magna voce: Oro, inquit, Deus omnipotens, si Petrus, qui episcopus dicitur, simoniaca est peste fœdatus, ne ecclesia tua amplius polluitur, iudicio sancti Spiritus tui ostende virtutem, illæsum me per hunc ignem transire concede, Quod si nos fallacia pleni, causa invidiæ ducti hanc contra eum tulimus quæstionem, ardor istius ignis me tua gratia derelictum consumat.

91 Hæc dicens, et sanctæ Crucis se signaculo muniens, per medias flammam constanter ingressus est. Cum igitur undique esset flammis circumdatus, ita ut a nemine prorsus videretur, et omnes eum jam consumptum putarent, subito ex alia parte, Christi comitante gratia, egrediens prosilivit; ita ut non modo vestimenta ejus, sed ne capillus quidem læsus ab igne in aliquo videretur. Sed, ut idem venerabilis vir postea referebat, cum per medias flammam graderetur, mappula de manu ejus cecidit; cumque jam pene egrederetur ex igne, vidit se mappulam in manibus non gestare, ac in ignem sibi eam cecidisse considerans, per medias iterum flammam revertitur et secum mappulam extrahens reportavit. Tunc omnes, qui aderant, viso tam maximo, tam obtupescendo miraculo, immensas Deo gratias agentes, mox diversa pars una effecta, præfatum episcopum de ecclesia pellunt; qui postea poenitentia ductus, mutata veste sub sanctæ conversationis regula religiosam agere vitam visus est.

92 *Congruunt hæc eum epistola cleri ac populi Florentini, quæ in Actis infra refertur cap. 8. Sed hic scrupulum movet P. Christianus Lupus in Decretis ac Canonibus synodorum Generalium ac Provincialium part. 5, pag. 26, ubi sic secum disputat: Quæstio est, an ista epistola (nempe cleri et populi Florentini) fuerit scripta ad Alexandrum secundum? Affirmant et laudatus Atto, et ipsa epistolæ inscriptio. Tum, allatis Actorum verbis, ita sibi respondet: Respondeo, ipsam epistolam clamare aliud. Etenim paratum intraturo monacho ignem exponit, et subjungit. « His visis, clamor » omnium in cœlum attolitur, Kyrie eleison fle- » bilissime pleno ore cantatur, Jesus Christus » celeberrime ut exurgat, causamque suam de- » fendat, oratur; Maria ejus mater, ut hoc sibi » suadeat, multum a viris, plurimumque a femi-*

AUCTORE
G. C.
ac tandem,
oblata ignis
probatione,

E

convictus et
ab episcopali
munere
depositus.

F

Opinio P.
Lupi circa
tempus hu-
jus ignis
probationis

AUCTORE
G. C.

nis supplicatur; Petri Apostoli nomen, quo Simonem perdendo damnet, millies ingeminatur; Gregorius Urbis præsul, ut ad suas verificandum properet sanctiones, ab omnibus oratur. Hic Gregorius est omnino noster Gregorius septimus, et ista ejus sanctio est omnino præsens decretum, quo vetuit audiri ac percipi divina Officia episcopi aut clerici palam Simoniaci. Quapropter hæc ignea probatio non sub Alexandro fuit facta, sed sub Gregorio septimo. Et ita affirmat accuratissimus scriptor Bertholdus presbyter Constantiensis ecclesiæ.

refutatur

93 Dum singula hæc ejus argumenta examino, infirma admodum esse sentio ad evertendam Florentinæ epistolæ inscriptionem, antiquitatis auctoritate atque potissimum B. Andreæ Strumensis abbatis testimonio suffultam. Imprimis in Bertholdo Constantiensis ecclesiæ presbytero nullum hactenus verbum reperire potui, quod P. Lupi opinioni fa-
veat. Dein non video tam solido fundamento niti, quod satis rotunde pronuntiat: Hic Gregorius est omnino noster Gregorius septimus, et ista ejus sanctio est omnino præsens decretum. Nam præter varia argumenta, quæ ex S. Joannis Gualberti obitu et Gregorii septimi electione contra hanc sententiam formare possem, unde, quæso, constat, Gregorium VII tunc viventem hic compellari? Cum hic Christi, B. Virginis ac S. Petri auxilium implore-
retur, nonne satis probabile est a Florentinis S. Gregorium Magnum, sanctissimum olim Urbis præsulem, et acerrimum simoniæ oppugnatorem invocari, ut defendat sua contra simoniacos decreta, quæ plurima edidit, ut videre est in ejus Vita ad diem XII Martii in Actis nostris illustrata, et apud Baronium, Labbeum aliosque? Omitto hic alia, quæ P. Lupus congerit, ut probet hoc miraculum sub Gregorio VII contigisse. Inter alia operose ostendit, Petrum Igneum non ab Alexandro, sed a Gregorio in Cardinalium numerum fuisse adscitum, quod nemo negat. Sed quid hoc ad rem? Nihil enim impedit, quo minus id sub Alexandro II contigerit, et postea Petrus Igneus a Gregorio VII Alexandri successore ad Cardinalitiam dignitatem sit evectus.

Respondetur
cuidam Gal-
lo, hanc
igneam proba-
tionem
temere car-
pent,

C

94 Pluribus opus esset, si hic locus postularet, discutere hanc igneam S. Petri probationem, quam modernus quidam hypercriticus in Legenda sua Gallica nimis audacter more suo libereque carpit, vocans audax facinus, quo monachus Deum tentare ausus est. Deinde acsi S. Joannem Gualbertum ab hac culpa eximere vellet, imperite addit: Nobis sufficit, Sanctum nostrum in hoc facto nullam partem habuisse, præter orationem, qua Deum precabatur, ut suam Ecclesiam a scandalo, quod patiebatur, liberaret. Imperite, inquam, hæc addit. Nam si hæc fuisset Dei tentatio, ut contendit, nonne eam S. Joannes utpote abbas et Petri superior prohibere debuisset? Tantum autem absuit, ut hanc igneam probationem prohibuerit, ut potius ejusdem primus auctor fuerit. Quippe, teste Desiderio Cassinensi supra citato, dixit Joannes Abbas: Construatur rogos et igne supposito accendatur, per quem unus e nostris ingrediatur. Ac præterea: Petro suo discipulo... præcepit, ut... confusus de misericordia Dei, per accensi rogi flammam indubitanterint raret. An hic nil præter preces, quas S. Joannes Gualbertus pro Ecclesia fundebat?

et ea peculia-
ri S. Spiritus
impulsu fa-
cta supponi-
tur.

95 Multis Sanctorum exemplis id factum defendi posset; sed cum potissimum ad Petrum Igneum spectet, fusius de eo disceptari poterit in Supplemento Februarii, ad diem ei sacram, ejus mensis VIII, quoniam jam de cultu illius sufficienter ex Officiis propriis Florentinis constat. Interim si quis

avillari velit, habeat responsum ex Suarezio nostro tom. 1, de Religione lib. 1, de Irreligiositate cap. 2, ubi agens de petitione miraculorum sic loquitur: Quod si aliquando Sancti hoc fecisse videntur, credendum est, id non fecisse sine speciali Spiritus sancti impulsu, ut de Abraham dixit D. Thomas, et de Elia mihi videtur esse indubitatum. Et idem credo, quoties lego aliquos sanctos viros petiisse a Deo signum aliquod publicum ad confundendum aliquem hæreticum, aut veritatem fidei confirmandam.

D

§ VIII. Quid sentiendum sit de miraculo, quod Gregorio VII, S. Joannem Gualbertum reprehendere volenti, contigisse narratur.

Nodus hic occurrit plus quam Gordius, quem solvere non valeo, scindere vix audeo. Ut autem nodi implicationem lector clare videat, breviter eam hic præmitto. Beatus Andreas num. 68, et B. Attonum. 49, narrant in Actis infra dandis, Gregorium VII, cum adhuc archidiaconus esset, venisse ad S. Joannem Gualbertum, ut eum præmeditatis ad injuriæ speciem verbis objurgaret, atque ita de illius virtute experimentum caperet; verum, cum ad eum accessisset, omnium dicendorum ita fuisse oblitum, ut ad ejus conspectum obmutuerit; quam insolitam obmutescentiam habuit pro miraculo, quo Deus Viri sanctitatem comprobare vellet. Contra vero ipse Gregorius VII (ita hic tantisper juxta communem opinionem loquor) in epistola ad Monachos Vallumbrosanos asserit, S. Joannem Gualbertum numquam corporeis oculis a se visum fuisse. En apertam contradictionem et nodum, ut mihi quidem hactenus videtur, insolubilem. Priusquam variorum, qui hæc duo pugnantia conciliare conati sunt, sententias exponam, juvat hanc epistolam hic inserere, quia non parum ad Sancti nostri gloriam confert. Exhibent eam Andreas Januensis in Vita apud nos manuscripta cap. 82; Baronius in Annalibus Ecclesiasticis ad annum Christi 1073; Mabillonius in Annalibus Benedictinis tom. 5, ad eundem annum 1073; Labbeus tom. x Conciliorum col. 307, aliique, qui concilia et Pontificum epistolas collegerunt.

Proponitur
difficultas

E

97 Præmissa consueta hac formula: Gregorius episcopus servus servorum Dei, clericis, Monachis (apud Baronium additur ac religiosi laici) disciplinam sanctæ recordationis Joannis Gualberti abbatis imitantibus, salutem et Apostolicam benedictionem; sic incipit: Licet venerandæ memoriæ eundem Joannem patrem vestrum corporeis oculis non viderimus, quia tamen fidei ejus puritas in Tusciæ partibus mirabiliter resplenduit, multum eum amore dileximus, ad cujus sanctæ conversationis studium, quamvis vos imitatores esse non ambigimus, ut vigor rectitudinis vestræ ad extirpandam de agro Dominico zizaniam sollicitius invigilet, attentiusque ferveat, paternæ vobis exhortationis verba impendimus. Vos itaque, dilectissimi, in quantum humana possibilitas permittit, vitam illius sequentes, et vere filios ejus heredes simili vos conversatione probantes, viriliter agite et confortamini in Domino, et in patientia virtutis ejus documenta sanctarum Scripturarum, quibus hæreticorum argumenta destruuntur, et fides sanctæ Ecclesiæ defenditur, contra membra diaboli, quæ diversis machinationibus Christianam religionem conan-

F
orta ex lit-
teris, quæ
Gregorio VII
adscribuntur

alias poten-
tia

tur

AUCTORE
G. C.

A tur evertere; mens vestra quotidie meditetur, et ea, qua solet, libertate in malorum confusione erigatur: cos vero, qui in vobis confidunt, et consilium religionis vestrae sequi disponunt, more praedicti Patris vestri suscipite, et de his, quæ ad salutem eorum pertinere videntur, sanctis exhortationibus instruite, ut non solum vestra, sed et vos sequentium circumpositi populi considerantes sancta opera, glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est. Nos autem ipsum amorem, quem patri vestro et vobis olim impendimus, donec nostros spiritus exerit artus, exhibere desideramus, et tanto quidem deinceps majori vos caritate fovebimus, quanto vos in divinis negotiis ferventiores esse probabimus, quibus non solum spirituale, sed et seculare, si necesse fuerit, auxilium, Deo adjuvante, ministrabimus. Vos igitur omnipotentem Dominum exorate, ut ipse vires et facultates Nobis tribuat, quatenus suscepti regiminis importabile pondus possimus tolerare, et sanctam Ecclesiam in statum antiquæ religionis reducere. Valet.

Didacus
Franchius
difficultatem
solvere

B

98 Jam referam conatus variorum, qui implexum hunc nodum solveere voluerunt; an satis feliciter, judicet æquus lector. Didacus Franchius, hujus contradictionis difficultatem cernens, omnem sese in partem torquet, et, ut hæc duo contraria aliquo saltem modo conciliare videatur, ait in historia Vitæ Gualbertinæ lib. II, pag. 428 et 429, præmeditatum objurgatorem in Sancti conspectum non venisse; sed cum præordinata verba privatim apud se recoleret, eorum penitus oblitum fuisse. Præterea gratis adstruit, Sancti conspectum et affatum postea Hildebrando negatum fuisse, eo quod Sanctus solitudinis ac humilitatis amans magnatum colloquia vitare, omniaque negotia per internuntios aut litteras conficeret. Asserit tamen, Hildebrandum hoc oblivioni prodigio motum, tantam concepisse de Viri sanctitate opinionem, ut maximus inter utrumque firmatus sit amor. Ut ostendat id fieri potuisse citat in margine ex S. Augustini epistola 105, hæc verba: Quamvis nos non videamus oculis carnis, animo tamen in fide Christi, in gratia Christi, in membris Christi tenemus, amplectimur, osculamur.

frustra nititur.

C

99 Hæc explicatio, quantumvis veterum testimonio destituta, utcumque toleranda esset, si sola B. Attonis verba attendamus, quibus non diserte exprimitur Hildebrandum, postea Gregorium VII, ad S. Gualberti conspectum aut colloquium pervenisse. Sic enim habet num. 49: Cum eum dure increpare disponderet, præordinata, quæ dicere putabat, oblitus est verba. Qua ipsius perfectione sic ab eo comperta, deinceps tantus inter utrumque firmatus est amor, quantus inter amicos carissimos, et uterinos solet esse germanos. At explanationem hanc qualemcumque non dedisset Franchius, ut existimo, si Vitam a B. Andrea scriptam legisset. Nam jam, detecto hoc thesauro, hæc opinio manifesti erroris convincitur, cum B. Andreas expresse affirmet, prædictum objurgatorem ad S. Viri intuitum mentem mutasse. Verba ejus hæc sunt num. 68: De Domino GG. VII Apostolicæ Sedis PP., qui cum archidiaconatus in eadem Apostolica Sede officium gereret, ob illius patientiam comprobendam, eum dure increpare curabat. Mox ad ejus intuitum mutavit mentem, ac præordinata, quæ se putabat dicere, oblitus est verba.

Papebrochius
nodum
eundem alio
modo

100 Papebrochius noster tom. VI Maii in Commentario prævio ad vitam S. Gregorii VII num. 32, ita rem intricatam expedire nititur: Egimus de B. Andrea, jam nominato, die X Martii et

num. 13 doluimus, præclarum ejus opus de S. Joannis vita modo nusquam reperiri. Sicut tamen S. Arialdi martyris Vita, ab eodem conscripta et a nobis data xxviii Junii, feliciter hoc seculo emersit in lucem, ita speramus illam quoque aliando prodituram e tenebris, priusquam sub manus nostras veniat Julius. Iste autem Andreas, vivente adhuc Sancto fundatore, florebat, in expugnandis Simoniacis B. Arialdi martyris apud Mediolanenses adjutor fidelis anno MLX. S. Atto, sicuti jam vidimus ad ejus natalem, xxii hujus mensis Maii, mortuus anno MCLV et circa MLXX primum natus, nulla ratione potuit viventis Sancti discipulis adnumerari; sed sua accepit ex illis, ac nominatim ex B. Theuzone, uno ex primis, qui usque ad annum Mxcv dicitur vitam propagasse, ac nonnulla de vita sancti Patris mandasse litteris.

101 Hic vero Theuzo, prout ejus verba allegantur ex veteri traductione Italica anni MCCLX, existente in Archivio Vallumbrosano, non Hildebrandum, sed Gregorium Cardinalem nominat, cui res superius narrata usu venerit; pro quo si Hildebrandum, S. Atto constituit, ratus per anticipationem vocari Gregorium, ex propria id fecit conjectura, eaque minime solida, cum Gregorius Papa profiteatur, quod sanctum corporeis oculis non viderit umquam. Alphonsus quidem Ciacconius in Vitis Pontificum et Cardinalium, ejusque recognitores amplificatoresque Victorellus, Ughellus, Oldoinus pro anno MLXIII, in quem incidisset congressus iste cum S. Joanne, nullum nobis exhibent Cardinalem Gregorium. Sed cum certum sit, multos ab iis medio isto ævo prætermisos, quorum notitiam non fuerunt assecuti, quod vel sola Supplementorum identidem adjunctorum copia probat, nihil obest, quo minus cogitemus, sub Alexandro Papa II, inter Cardinales revera fuisse Gregorium aliquem, necdum aliunde notum; quod centum post annis non discernens S. Atto, male supposuerit Hildebrandum Cardinalem, dictum in Pontificatu Gregorium. Quamvis hic error a B. Attonc post centum annos facile committi potuerit, eundem tamen B. Andrea scriptori coætaneo tribuere non ausim; quod etiam non facturum fuisse arbitror Papebrochium, maximum antiquitatis æstimatorem, si præclarum, ut ipse vocat, B. Andrea opus inventum fuisset, antequam S. Gregorii VII Vitam illustraret.

dissolvere
conatur,
nondum visa
Vita per B.
Andream
scripta.

E

102 Aurelius Casari monachus Vallumbrosanus, infra sæpe laudandus, difficultatem perrumpere alia tentat via in litteris ad Papebrochium datis 27 Februarii anno 1692. In iis ita suam proponit sententiam: Prævio hoc oculato scriptore (de B. Andrea loquitur) haud pauca corrigenda sunt in aliis, qui post ipsum de Vita sancti Johannis Gualberti scripserunt; et præcipue opinio illa, quæ mordicus tenet, Gregorium VII sanctissimum, et Pontificem maximum corporeis oculis sanctum P. Johannem Gualbertum non vidisse. Huuc, quæso, intueatur auctorem. Tenebras enim suas excutiet, et veritatis lumen apprehendet. Quid ad hæc Dominus Andreas Jannensis, qui primus (ut puto) epistolam illam Apostolicam: Licet venerandæ memoriæ, etc., ad Monachos Vallis Umbrosæ sub nomine Gregorii Septimi vulgavit? Non Gregorio VII, sed potius alicui summo Pontifici proxime subsequenti (quidni Victori III, potius Urbano secundo) est inscribenda; quia ex V. II facilius quidem efficitur septimus. In antiquis Mss. ponebatur tantummodo initialis, uti in Decretalibus sæpissime et in calce hujus lucubratiunculæ, uti

Aurelius Casari in expedienda eadem difficultate laborat;

F

T.

AUCTORE
G. C.

T. Razzolensis, hoc est Theuzzo abbas Razzolensis. Ipsemet Urbanus sic notatur in quadam sua epistola Rudolpho abbati Vallumbrosano directa : V Apostolicæ, etc. R. Vallumbrosano M. Camaldulensi. V. Urbauus R. Rustico. M. Martino Camaldulensi. Per simplicem ergo initialem, et numerum Pontificum V, et II, quid mirum si septimum collegerat Andreas a S. Ambrosio, sicque putarat Gregorii septimi fuisse epistolam illam : Licet venerandæ memoriæ ?

sed Andream
Januensi ad-
scribit frau-
dem,

103 *Exposita hac sua opinione sic pergit* : Miror Januensis calliditatem. Asserit, se sancti Patris collegisse vitam a BB. Andrea et Attonc. Isti, ut claret, de miraculoso amore, qui firmatus est, mediante sibi ad invicem intuitu et colloctione inter beatum Gregorium VII et B. Johannem Gualbertum, apertissime tractant ; ille vero ne verbum quidem. Inveuerat hic (suspicio) epistolam illam anonymam, aut saltem corroso pene nomine, suoque cupiebat inserere operi ; contradictionem videndo hæret ; sed titillatione quid novi ferendi ductus quid excogitat ? Miraculum penitus expugnit, et in apocrypham scripturam commutat. Tum circa hujus miraculi titulum, in opere B. Andream relatum, notat sequentia : Haud ignoret Eruditio Vestra verba hæc « Capitulum de Domino Gregorio VII Apostolicæ Sedis Papa » ut in Vita infrascripta patet, rubeo esse scripta colore, et hoc singulare esse unicum fere omnibus initialibus litteris paragraphorum in toto prædicto manuscripto et exarata eadem antiquissima manu.

B

quam non
satis probat.

104 *Non omnino displicet mihi curiosa viri eruditi observatio* : facile namque fieri potuit, ut Andreas Januensis, si non per fraudem, saltem per errorem, ex V. II, id est Urbano II, collegerit VII, ac per consequens putarit, hanc epistolam non posse esse nisi Gregorii VII, cum circa illa tempora non fuerit alius Romanus Pontifex numero nominis sui septimus. Idem dici potest de V. III id est Victore III, ex quo Andreas Januensis, omissa unitate effecerit VII, putans scriptoris negligentia, ut sæpe fit, I redundare, cum tum temporis etiam nullus fuerit Romanus Pontifex nominis sui numero octavus. Hæc non improbabiler dicuntur ; sed utinam D. Joannes Aurelius Casari solide ostenderet, Andream Januensem fuisse primum, qui hanc epistolam produxerit ! Quod de more scribendi nomina initialibus litteris addit, non nego ; at probatum cuperem, Romanos Pontifices solitos fuisse initialibus nominis sui litteris etiam numerum addere. Hæc duo si liquido demonstrata viderem, majori cum confidentia iudicium ferrem.

C

Nostrum de
ea re judi-
cium.

105 *Nunc tamen, ut dicam quod sentio, arbitror hanc epistolam* : Licet venerandæ memoriæ, etc., Gregorio VII abjudicandam esse, quamvis Baronius, Mabillonius, Binius, Labbeus alique Conciliorum collectores eam ipsi adscribant. Nam forte hi omnes ex eodem fonte, id est Andrea Januensi hauserunt, et alii alios secuti sine maturo examine eam Gregorii VII esse bona fide crediderunt. Ad ita opinandum me impellit auctoritas Beati Andream scriptoris synchroni, cujus hæc sunt disertissima verba : Cap. de Domino GG. VII Apostolicæ Sedis PP. qui cum archidiaconatus in eadem Apostolica Sede officium gereret, ob illius patientiam comprobendam, eum dure increpare curabat. Mox ad ejus intuitum mutavit mentem, ac præordinata, quæ se putabat dicere, oblitus est verba. Qua ejus perfectione ab eo ita comperta, tantus deinceps inter utrumque firmatus est amor, quautus inter carissimos atque uterinos solet esse germanos.

Hæc namque a venerabili viro abbate Rodulfo Passinianensis cœnobii, qui tunc ibi aderat, sæpius audivimus, atque de tali teste dubitare nihil debemus.

D

§ IX. De serie chronologica vitæ S. Joannis Gualberti referuntur opiniones, et manifesti errores refelluntur.

Nequaquam mirum est, auctores circa chronotaxim Vitæ Gualbertinæ in varias abiisse sententias, cum antiquissimi vitæ scriptores res ab illo gestas chronologice non digesserint. Hinc, ut opinor, recentiores maxime sibi probabilia fabricarunt systemata, quæ hic eruditis lectoribus expendenda proponemus. Vallumbrosani moderni asserunt, S. Patrem suum ad ætatem 88 annorum pervenisse, atque adeo, cum juxta communissimam historicorum sententiam mortuus sit anno 1073, natum esse anno 985. Hanc opinionem oppugnat Guido Grandus in Dissertationibus Camaldulensibus Lucæ anno 1707 impressis, et cum Breviario Romano facit S. Joannem Gualbertum decem annis juniorem, Dissert. 2, cap. 4, num. 14 ita scribens : Omitto aliud argumentum ex ætate ipsius S. Joannis Gualberti petitum, de quo vetusti omnes auctores memoriæ prodiderunt, quod et in Breviarii Lectionibus habetur, anno videlicet MLXXIII, ætatis suæ LXXVIII, Deum adiisse. Quinam sint illi vetusti omnes auctores, nescio. Ego saltem in antiquis Vitæ scriptoribus, de quibus supra, determinatam sancti Senis ætatem hactenus non reperi.

Disputatur
quot annis
S. Joannes
Gualbertus
vixerit,

E

107 *Idem Grandus, deducens ex eo incredibile consecrarium, sic prosequitur* : Frustra vero Didacus Franchus in præfatione suæ Historiæ contendit, S. Joannem Gualbertum LXXXVIII annis vixisse, ut recens unius seculi opinio invexit, et Chronici in Archiepiscopatu Florentino servati fidem elevare nititur, ubi legitur, Monasterium S. Miniatis anno MXIII sine abbate et sine ullo monachorum collegio velut derelictum jacuisse. Ex quo loco optime intulerunt prisci Vallis Umbrosæ scriptores ; non nisi longe post annum MXIII, potuisse Joannem in dicto monasterio ad monasticem admitti. Dolendum est, hic iterum non nominari priscos illos Vallis Umbrosæ scriptores, qui obscuræ huic quæstioni magnam lucem adferrent. Joannes Croisetus noster in Exercitiis Pictatis, nuper Lugduni editis, quibus inseruit quotidianas Sanctorum Vitas critice, ut ait in præfatione, examinatas, assignat S. Joanni Gualberto tantum 74 vitæ annos. Hanc ejus sententiam etiam alii quidam tuentur Galli. Nos, venerandæ antiquitatis auctoritate destituti, certum de hac re iudicium ferre non possumus ; sed in dubio opinioni Breviarii Romani adhærere malumus.

et inter va-
rias senten-
tias eligitur
opinio Bre-
viarii Roma-
ni.

F

108 *Recentior Gallus anonymus in Historia Ordinum Religiosorum et Militarium tom. 5, pag. 301, scriptores aliquot Vallumbrosanos proprio, ut aiunt, mucrone jugulare conatur. Si, inquit, Andreas Januensis, Eudoxius Locatellus, Didacus Franchius dicant S. Joannem Gualbertum octogenarium obiisse, consequenter concedere debent, eum natum esse anno 993. At fallitur bonus vir et cum umbris a se fictis pugnat. Auctores enim illi diserte asserunt, S. Joannem Gualbertum octogesimum octavum ætatis annum attigisse. Nec multo melius contra Franchium argumentatur Guido Grandus Dissert. 2, cap. 4, num. 14, sic inferens : Unde si*

Aliqui ex
falso suppo-
sito argu-
mentantur
contra Val-
umbrosanos
scriptores.

A

anno MIII (juxta Franchi hypothesim) Joannes monachus factus esset, octennis seculum reliquisset; quod perridiculum est, quia profecto arinis idoneus et militari disciplina instructus, post veniam hosti ob reverentiam S. Crucis indultam, se religioni addixit. Attende, obsecro, mi Grande. Id recte sequeretur, si Franchus tuam de ætate S. Gualberti sententiam admitteret. At ille eam pernegat; contenditque (an recte, non disputo, nec ad rem facit) S. Patrem suum 88 annis vixisse; adeoque, si anno 1003, Joannes monachus factus esset, sequitur in Franchi hypothesi, eum non octavo, sed decimo octavo ætatis anno seculum reliquisse, ut cuilibet annorum calculum subducenti patebit. Nunc ad alia Vitæ illius tempora procedamus.

Communem
Vallumbrosanorum
chronologiam impu-
gnat Guido
Grandus

109 Scribunt passim Vallumbrosani, S. Patrem suum, cum esset octodecim annorum, religiosam vitam in monasterio S. Miniatis amplexum esse, ac post quatuor annos inde discessisse ad eremum Camaldulensem, tandemque post aliquot annorum moram jecisse Ordinis sui fundamenta; nempe circa annum 1015, vel etiam 1012, ut alii volunt. Contra hoc eorum systema fusc et acriter insurgit laudatus Guido Grandus, monachus Camaldulensis, in opere jam aliquoties citato, ex quo nonnulla hic carptim dabimus. Sic disputat dissertatione 2, cap. 4, num. 4: Quod autem Didacus Franchus, et cum eo nonnulli ex Vallumbrosanis scriptoribus negotium Uberti abbatis et Athonis episcopi ad annum MVII referant, et consequenter Joannis conversionem quadriennio ante, nempe anno MIII, ejusdemque Joannis Gualberti ad Camaldulensem eremum adventum anno MVIII statuunt, et in Aquebellæ, seu Vallisumbrosæ eremum ingressum circa annum MX; id omnino commentitium est; æque ac fictitius ille, nescio quis Atho primus, ante illum, qui ab anno MXXXII Florentinam cathedram tenuit, arbitrarie positus ad ejusmodi hypothesim tuendam, majoremque vetustatem suæ familiæ initiis frustra conciliandam. Nam is alter Atho, qui anno MVII Ecclesiæ Florentinæ præsideret, aliunde prorsus ignotus est, atque nullis monumentis celebratur, sed, attentis sequentibus monumentis, omnino expungendus esse convincitur, totumque illud chronologicum systema vel ex eo refellitur, quod annis prædictis MIII et MVII ne quidem ullum monachorum collegium, nec abbas ullus apud S. Miniatis ecclesiam residebat, sed anno dumtaxat MXIII cura Lambertii (Ildebrandi voluit dicere) Florentini episcopi, restaurata fuit venerabilis illa basilica, et monachi, a quibus pridem deserta fuerat, illuc revocati.

C

validis argu-
mentis.

110 Postquam hanc suam assertionem variis authenticis instrumentis ex Ughello adductis, argumentisque inde formatis probavit, sic pergit num. 9: Denique cum solo Athone illo, qui ab anno MXXXII floruit, vivebat Ubertus simoniacus abbas, cui anno MXLIV, Athone sedente, privilegium quoddam largitus est Benedictus IX Papa apud Ughellum pag. 82, cujus initium est: « Dilecto filio Oberto venerabili abbati monasterii S. Miniatis Florentini suisque successoribus perpetuam in Domino salutem. Valde bonus videtur, etc. » Itaque non modo episcopi Athonis, sed abbatis etiam Uberti tempus conspirat, ut hanc Joannis Gualberti ad Camaldulensem eremum professionem ad annum MXXVII, imo circa MXXXVI, factam putemus. Deinde suam sententiam ex Itæ Abbatissæ donatione, oratorii Vallumbrosani consecratione ac Theuzonis eremitæ ætate confirmat. Quæ si omnia adferre velim, nimium excrescet hic paraplus. Quilibet curiosus ea legere poterit, apud

prædictum Guidonem Grandum tota dissertatione secunda. Ut autem de argumentis ejus dicam, quod sentio; iis expensis mihi videtur necesse, ut Vallumbrosani, aut Florentinorum episcoporum Catalogum corrigant, aut Attoni simoniacam labem aspergere desinant, aut denique ordinem suum serius institutum fateantur. Nam, quæ in hanc rem Didacus Franchius lib. 4, cap. 69, ad marginem ex corrupto Joannis Subdiaconi Aretini catalogo notat, nec nominibus nec temporibus conveniunt, ut cuius manifestum fiet legenti Vitam S. Zenobii editam apud Surium die 25 Maii. Interim ego hujus litis judex esse nolim.

111 Aliam Gualbertinæ Vitæ seriem texit Joannes Mabillonius in Annalibus Benedictinis tom. 4, ubi ad annum Christi 1028, sic scribit: Forte is sit Joannes Gualbertus, qui hoc ipso tempore ad S. Miniatis monasterium se recepit. Certe vix post hoc tempus, in quo nunc sumus, ejus conversio differri potest; quippe qui post annos decem abbas electus, in Vallis-Umbrosæ solitudinem secessit, ubi prima sui Ordinis jecit fundamenta. Postea ad annum Christi 1038, ita narrat: Paulo ante hunc annum Johannes Gualbertus e sancti Miniatis monasterio discessit, secessitque in Vallem-Umbrosam, ubi Congregationis suæ fundamenta jecit. Certe illic nullam dum habebat ecclesiam hoc anno, cum Imperator Conradus una cum uxore sua Gisla Augusta, et filio suo Henrico rege, ejusque conjuge Cunihilde Florentiam accessit. Quod ubi rescivit Imperator, id sibi honoris cœlitus reservatum existimans, ut sanctis illis Fratribus subveniret, vacante post mortem Jacobi diœcesani episcopi Fesulana ecclesia, Rodulfum Patherbrunnensem præsulem, quem alii Rothonem vocant, Vallumbrosam consecrandi oratorii causa misit. Hæc omnia ex litteris Itæ abbatissæ se didicisse affirmat.

112 Circa Oratorii hujus consecrationem Guido Grandus Dissert. 2, num. 12, observat sequentia: Frustra vero nonnulli Ordinis hujus Vallumbrosani scriptores post Didacum Franchum Hist. S. Joan. Gual. lib. 5, duplicem consecrationem Oratorii distinguunt, alteram anteriorem anno MXIII sub Henrico I Imperatore, alteram sub Conrado II. Unde totius instrumenti Itæ sensu corrupto, et Henricum Conrado substituunt, et pro Gisela ejus uxore Chunegundem legunt, et pro Rodolpho Pavivronensi episcopo, ad consecrationem misso, Menvercum ejus antecessorem subrogant, tam nullo penitus fundamento, quam casso prorsus labore; Franchus enim mutila citat in margine verba Itæ abbatissæ, subtracto Rudolphi nomine, hoc modo. « Imperator dirigit gens Pavivronensem dignum Deo præsulem » citatque instrumentum Itæ abbatissæ de anno MXXXIX, quod certe Rodolphum exprimit, eumque a Conrado missum, non ab Henrico fatetur, idque post Jacobi Fesulani episcopi mortem, adeoque anno MXXXVII, non MXIII; et quidem de prima, non de secunda consecratione. Nam ad illud usque tempus sine ecclesia moratos monachos docet.

113 Qui vero rem hanc ad Henricum referunt, ut B. Theuzo in vita S. Joannis cap. 10, Xantes Pernsinus in eadem vita pag. 43, et S. Atho pariter in vita cap. 22, intelligendi non sunt de Henrico I sed de II, qui Couradi ipsius filius erat, jamque regis titulum obtinuerat, et patrem in Italiam comitatus est, ut ex verbis Itæ supra relatis liquet, omnesque historici consentiunt. Unde a S. Athone loco citato REX, NON IMPERATOR di-

AUCTORE
G. C.

Chronotaxis
Mabillonii
circa vitam
S. Joannis
Gualberti.

E

Guido Gran-
dus disceptat
quo tempore,

F

et sub quo
Imperatore
consecratum
sit oratorium
Vallis Um-
brosæ.

citur,

AUCTORE
G. C.

citur, ejusque conjux non AUGUSTÆ sed REGINÆ titulo distinguitur. Erat vero hæc non CHUNEGUNDIS sed CHUNEILDIS regis Daniæ Chanuti filia, quæ paulo post peste consumpta obiit. Nullus autem vetustiorum auctorum duplicem Oratorii consecrationem distinxit: priorem sub Henrico per Menvercum, posteriorem sub Conrado per Rodolphum, ambos Paderbornenses episcopos; sed tantum præter primam Oratorii consecrationem ab eo episcopo, quem Imperator miserat (Rodolphum scilicet) factam, narrat S. Attho cap. 22 laudato, Oratorium ampliatum, consecratum rursus post aliquot annos fuisse ab Huberto S. R. E. Cardinali S. Ruffinæ; aliam certe consecrationem (si quæ ex hypothesi Didaci Franchi præcessisset) eodem loco non prætermisurus. Episcopum catholicum ad Vallis Umbrosæ monasterium, qui summum altare consecraret, ab Henrico II missum fuisse tenet etiam Baronius tom. XI Annalium, ad annum Christi 1055. Sed ab hac digressionem ad Mabillonii chronotaxim revertamur, nostrumque de ea judicium sincere exponamus.

Mabillonii
opinio de
tempore in-
stituti Ordinis
Vallumbrosani non
est certa;

B

114 Confirmat sententiam suam, supra memoratam, in observationibus præviis ad Vitam S. Joannis Gualberti seculo VI Benedictino parte 2, pag. 166, his verbis: Quo tempore in Vallumbrosanam solitudinem secesserit Joannes, colligimus ex litteris Ittæ, sancti Hillari abbatissæ, quæ locum, antea Bellam Aquam dictum, ipsi ad extruendum monasterium concessit anno MXXXIX. Ut mentem meam candide aperiā, judico omnino incerta esse, quæ superius de tempore Gualbertinæ conversionis, de decennali commoratione in monasterio S. Miniatis; et de anno causæ discessus tradidit. Quamvis autem ex litteris Ittæ abbatissæ anno 1039 datis non improbabiler Vallumbrosani Ordinis primordia colligat, tamen hæc ejus argumentatio tempus institutionis non satis evidenter determinat. Potuit namque S. Joannes Gualbertus ante Ittæ donationem et Oratorii sui dedicationem dudum in illa solitudine vixisse. Id quodammodo significare videtur B. Andreas, quando num. 16, dicit eos mansisse tempore multo, ligneum tantummodo habentes oratorium; ac dein num. 19, agit de monasterii loco ab Itta abbatisa tradito; tandemque num. 28, loci consecrationem seu dedicationem memorat. Quantum autem inter ea fuerit temporis intervallum, non est promptum divinare. Quapropter mihi non est animus ex indefinitis veterum terminis et incertis recentiorum conjecturis hanc inter Vallumbrosanos, Camaldulenses atque Benedictinos controversiam dirimere; sed quisque, quod volet, sentiat, donec ex certioribus monumentis, forsitan hac occasione eruendis, de rei veritate liquido constiterit. Nunc aliorum opiniones a præcedentibus discrepantes audiamus.

C

Baronio veri
est vaga et
obscura.

115 Baronius tom. XI Annalium, ad annum Christi 1051, agens de miraculo, quod occasione Leonis IX Papæ, in monasterio Passiniano hospitantis, a S. Joanne Gualberto patratum est, vagis admodum et obscuris terminis sententiam suam sic expressit: Ante decennium (ut ejus habent Acta) innotescere orbi cœpit egregia sanctitate ipse Joannes, dum parcens inimico veniam in nomine Christi Crucifixi petenti, sibi oranti Crucifixi imaginem inclinare caput in signum gratæ sibi admodum actionis aspexit. Cum tanta victus divina clementia monasticæ vitæ arripuit institutum; sed postea abbatem deserens simoniacum, novi Ordinis monachorum, dictorum Vallis-Umbrosæ, factus est institutor et auctor, virtutibus atque miraculis clarus. Quid ex his omnibus ante

decennium contigisse velit, nescio. Quare id alteri me peritiori decernendum relinquo. Ughellus agens de Regembaldo episcopo Fesulano, qui mortuus est ante annum 1028, Vallumbrosanam Congregationem facit antiquiorem; et ita indeterminate loquitur tom. 3 Italix sacræ col. 283: Hujus episcopi temporibus Fesulæ funditus excisæ sunt, una cathedrali excepta, anno MX. Illustravere Regembaldi optimi præsulis pontificatum data in ipsius diocesi Ordini Vallumbrosano a Joanne Gualberto nobilissimo Florentino cive, ac religiosæ sancti Miniatis domus Benedictinæ familiæ monachorum initia. Attendat hic lector ad monasterii S. Miniatis exordium, illudque eum supra dictis conferat.

116 Ad Ughelli opinionem proximæ accedunt: Onuphrius Panvinus in Chronico Ecclesiastico; Joannes Baptista Rieciolus in Chronologia Reformata tom. 3, pag. 150; Philippus Labbeus in Chronologia Historica tom. 2, part. 2; ac Alphonsus Ciacconius in Historia Pontificum Romanorum ac S. R. E. Cardinalium tom. 1, col. 771, qui omnes Ordinis Vallumbrosani institutionem ad annum Christi 1030 referunt. At non video, quomodo Ciacconii historia a Victorello et Oldoino aucta satis sibi constet. Legitur enim tom. 1, col. 1024, hæc assertio: Sub Joanne XIX, anno Domini MXXX, Congregatio tertia sancti Benedicti, quæ Vallis-Umbrosæ dicitur, originem habuit. Atque ejusdem tom. col. 862, dicitur ad S. Joannem Gualbertum accurrisse Dominicæ Incarnationis anno MXVIII, inter discipulorum primos, adolescentulus quidam Florentinus, Petrus nomine, clara, ut ferunt, Aldobrandinorum stirpe progenitus, ipsius sancti Patris conjunctus et affinis. Hæc duo conciliari non possunt, nisi quis dixerit, S. Joannem Gualbertum multis annis in solitudine Vallumbrosana discipulos habuisse, antequam Ordinem suum institueret. Hoc si quis solide ostenderit, has duas epochas non pugnare libenter fatebor.

117 Postremo hoc loco palpabiles quorundam circa hujus Ordinis institutionem parachronismos detegam, quos retulisse, refutasse erit. Legendarius Gallus, alibi hypercriticus, hic erisim suam perdidisse videtur. Nam tom. 2, in vita S. Joannis Gualberti dicit, hunc Ordinem anno 1051, institutum esse. Franciscus Longus a Coriolano in suo Breviario Chronologico putat, Congregationem Vallis-Umbrosæ initium habuisse anno Christi 1060. Idem sentit Joannes Gualterius in Chronico Chronicorum tom. 1, pag. 1634, sic scribens: Vallis-Umbrosæ Ordo, seu, ut malunt, Vallis-Umbrosensium, ut quidam etiam, Vallis Ambrosii, cœpit, auctore Gualberto Florentino, anno MX, sub Nicolao II, prope Florentiam. Utitur partim cineracei, partim cærulei coloris vestibus. Hi forte secuti sunt errantem Polydorum Vergilium, qui in opere suo de rerum inventoribus pag. 7, cap. 2, etiam annum 1060, primæ hujus Ordinis institutioni assignat. Crassius errarunt Volaterranus lib. 21, et Arnoldus Pontæus episcopus Vasatensis in Chronographia, qui tenent hanc Congregationem cœpisse anno 1070. Nec defuere etiam adeo historia ignari, ut anno 1400, hunc Ordinem primo exortum esse somniaverint. Sed tædet diutius his referendis inhære. De morte S. Joannis Gualberti, disputare non est necesse. Nam inter omnes ferme convenit, eum obiisse anno 1073. Quare nihil hic moramur paucos, qui ad unum alterumve annum ab hac communi sententia recedunt.

D

Ad indeter-
minatam
Ughelli chro-
notaxim pro-
ximæ acce-
dunt Panvi-
nius, Lab-
beus, atque.

E

Errores quo-
rundam
circa Ordinis
Vallumbrosani in-
stitutionem
referuntur.

F

A

§ X. An admissa Mabillonii aliorumque sententia circa seriem chronologicam S. Joannis Gualberti, potuerit idem Sanctus cum S. Romualdo agere in eremo Camaldulensi.

Admissa Mabillonii chronotaxi, ruit congressus S. Joannis Gualberti cum S. Romualdo,

B

Ex chronotaxi Mabillonii, Baronii, aliorumque paragrapho præcedenti relata videtur historice sequi, S. Romualdum a S. Joanne Gualberto in eremo Camaldulensi non fuisse inventum, utpote qui e vivis exccsserat ante annum 1027, sicuti ex authentico instrumento donationis, Petro Dagnino a Theobaldo episcopo Arctino factæ probat idem Mabillonius sæculo vi Benedictino, parte 1 in observationibus Romualdinæ Vitæ præmissis. Neque hanc chronotaxeos snæ sequelam dissimulat Mabillonius; sed in Annalibus Benedictinis tom. 4 ad annum Christi 1038, sic eam aperte ponit: Antequam Vallumbrosam se reciperet Johannes, Camaldulum profectus est, sanctam illic habitantium conversationem exploraturus. Erat adhuc ejus loci Prior Petrus, qui sanctos illos hospites in suam societatem adoptare tentavit. Verum cum eorum, de præferenda cœnobitica vita, propositum intellexisset, eos ad illud persequendum adhortatus est. Inde Johannes cum sociis Vallumbrosam accessit, quæ medio fere itinere Camaldulum inter et Florentiam posita est. Eamdem consequentiam admittere debet Baronius, cum in Annalibus tom. xi, ad annum Christi 1027, S. Romualdi obitum collocet.

quam tamen plurimi recentiores cum Breviario Romano tuerentur;

C

119 Scio hunc congressum S. Joannis Gualberti, cum S. Romualdo a plerisque scriptoribus, tum Vallumbrosanis tum Camaldulensibus, mordicus teneri, quamvis de tempore hujus facti aliqui plurimum inter se dissentiant, sicut mox clarius intelligitur. Horum auctorum opinioni aperte favet Breviarium Romanum, quod festo S. Joannis Gualberti ad xii Julii, in lectionibus propriis expressè tradit, sanctum Joannem ad Camaldulensis eremi incolam Romualdum profectum esse, ab eoque cœlicum sui instituti vaticinium accepisse. Utamque hanc auctoritatem proponit Guido Grandus Dissert. 2, cap. 4, num. 1, sententiæ suæ fundamentum jacere incipiens, his verbis: Id itaque jam persuadere conabimur ex D. Joannis Gualberti ad Camaldulensem eremum adventu, qui non ante annum mxxxiv vel mxxxvi contingere certissime potuit, cum tamen ibi sub Romualdo vixisse Joannem expresse tradant scriptores probatissimi Vallis-Umbrosæ (ut de nostris Fortunio, Ractio, Minio, deque exteris quam plurimis sileam): Andreas Januensis, qui circa annum mccccxix floruit, in vita S. Joannis Gualberti cap. 9; Hieronymus Radiolensis, qui anno circiter mccccclxxx eamdem vitam patrio sermone expressit; Xantes Perusinus, qui circa annum md, eadem Gualberti Acta collegit pag. 24; Joannes Joannalius, qui sub Clemente VIII Lectiones S. Joannis Gualberti, Breviario inscendas, composuit, ut re ipsa demum insertæ sunt, atque a S. R. C. approbatæ; ac demum novissime Ascanius Tamburinus de Jur. Abb. tom. 2, disp. 24, quæst. 5, num. 20; et Didacus Franchus in ejusdem S. Joannis Gualberti Historia lib. 4; nostrisque diebus Venantius Simius in suo Catalogo litt. 1 num. 9.

120 Hunc Romualdinum et Gualbertinum congres-

sum a citatis auctoribus ac Breviario Romano doceri non inficior; at vetustissimi Vitæ scriptores cum intactum reliquerunt, quod juverit intelligere ex verbis ipsiusmet Grandi Dissert. 2, cap. 8, num. 2, ita fatentis: Ex una parte, quæ ad asserendum Romualdum post annum mxxvii adhuc superstitem superius adducta sunt, invicte non probant intentum, cum nihil absolute et evidenter evincat, Joannem Gualbertum in Camaldulensi eremo potius Romualdo viventi, quam Petro Dagnino Priori, post Romualdi obitum auscultasse, ab eoque sui Ordinis instituendi vaticinium et auspiciis accepisse. Nam, ut cap. 4, num. 2, notavi, vetustiores ex his, qui rem gestam referunt, ad Camaldulensis eremi Priorem, nulla nominis designatione distinctum, devertisse Joannem Gualbertum tradunt; posteriores id de Romualdo diserte interpretantur, illum tunc Camalduli degentem supponentes, non probantes; itaque in ambiguo relicta res est. Ingenua sane ipsius adversarii confessio.

121 His jactis quasi fundamentis, statum quæstionis hic agendæ breviter explico, ut quisque clare intelligat, quid intendam. Sciant igitur omnes, mihi non esse litum cum auctoribus paulo ante citatis, qui S. Joannis Gualberti adventum in eremum Camaldulensem ante annum 1027 statuerunt. Dixi enim paragrapho præcedenti, hanc controversiam, spectato præcise veterum biographorum textu, a me indecisam relinqui, donec certiora utrimque afferantur monumenta, quæ rem plane conficiant. Non est, inquam, mihi lis cum iis, qui S. Joannis Gualberti cum S. Romualdo conversationem defendunt, et simul S. Romualdum ante annum 1027, mortuum esse concedunt; qualis inter alios est Augustinus Fortunius, qui lib. 1 Historiæ Camald. cap. 34, ita scribit: Itaque B. Joannes, sanctissimi patris Romualdi benedictione munitus, ex eremo Camalduli recedens in Vallis-Umbrosæ abditas obscurasque silvas sese recepit; ac deinde ejusdem libri cap. 40, affirmat, quod Deo plenus antistes Theobaldus anno mxxvii, post felicem S. Romualdi transitum.... primam donationem, primumque exemptionis ac libertatis privilegium sacræ eremo concesserit. Itaque tantummodo contendo, admissa sententia eorum, qui S. Joannis Gualberti ingressum in eremum Camaldulensem ultra annum 1027 differunt, probabilissime sequi, quod S. Romualdus ab eo tunc temporis ibi non potuerit vivus inveniri.

122 Huic consequentiæ manibus pedibusque obnititur sæpe jam laudatus Guido Grandus, vitamque S. Patris sui Romualdi usque ad annum Christi 1037 protrahit; in Appendice autem post dissertationem secundas duas Romualdinæ Vitæ exhibet tabulas chronologicas, in quarum prima ad annum Christi 1036, notat sequentia: Camaldulum S. Pater rediens Joannem Gualbertum ad se confugientem per sex menses (unde determinatum istud tempus hauerit, scire aveo) eremiticæ vitæ præceptis instruit, mox sua benedictione et vaticinio Ordinis ab illo instituendi ad Vallem-Umbrosam sive Aquam Bellam dimittit. Hoc systema summum, quod innumeris difficultatibus subjectum est, variis conjecturis et contortis explicationibus, artificiose tamen undique corrasis, stabilire conatur. Singula ejus argumenta excutere et refutare hic non vacat. Nam hoc justæ molis librum exigeret. Quod si quis circa hanc rem plura desideret, consulere poterit scriptores Venetos, quos libris editis contra ipsius chronologiam insurrexisse intelligo. Nos, omissis aliis non levibus argumentis, unicuique systemati ejus di-

AUCTORZ
G. C.
sed nulli veterum scriptorum, ut fatetur ipse adversarius.

Explicato quæstionis statu, deducitur consequentia,
E

F

cui repugnat Guido Grandus.

AUCTORE
G. C.

At ejus opi-
nioni

B

opponitur
unicum di-
ploma,

C

cujus ipse-
met vim
agnoscit;

ploma opponemus, et omnem effugiis aditum præcl-
dere conabimur.

123 Diploma illud est Theodaldi Aretini epi-
scopi, quod integrum videri potest apud Augusti-
num Fortunium lib. 1 Historiarum Camaldulensium
cap. 40. Quippe cum prolixum sit, multaque con-
tineat ad controversiam nostram non spectantia, no-
bis hic sufficiet, accuratum illius dedisse compen-
dium, ex propriis Theodaldi verbis hoc modo exce-
ptum: In nomine sanctæ et individue Trinitatis.
Theodaldus sancti Donati Vicarius; ita passim
Aretini episcopi sese vocant, ut notat Mabillonius
seculo vi Benedictino, parte 1 pag. 227. Omnium
fidelium Christianorum hoc dilectio noverit, quod
nos ob amorem piæ memoriæ spiritualis patris
nostri D. Romualdi, clarissimi eremitæ, commu-
ni consilio et consensu fratrum clericorum no-
strorum douamus, et concedimus pro remedio
animæ nostræ omniumque successorum nostro-
rum episcoporum D. Petro venerabili eremitæ
ad usum et sumptum confratrum, eremiticam vi-
tam sub eo dicentium, suisque successoribus
eremitis, quamdam ecclesiam in mediis Alpibus,
jura episcopii sancti Donati, quam nos rogatu
præfati D. Romualdi eremitæ consecravimus sub
honore et nomine Domini nostri Jesu Christi san-
cti Salvatoris, consistentem in territorio Aretino
ad radices Alpium, dividendum Thusciam et Ro-
maniam, in loco, qui dicitur Campo Malduli per
sua loca designata....

124 Hunc igitur locum D. Romualdus pius
eremitarum pater delegit, et providit aptissimum
contemplativæ vitæ Deo servientium. Constru-
ctaque inibi basilica sancti Salvatoris, quinque
cellulas cum suis tabernaculis ibidem distinxit,
atque ab invicem separavit. Sed et singulis cel-
lulis singulos deputavit fratres eremitas, qui se-
cularibus curis et sollicitudine remoti, soli divinæ
contemplationi insistant. Quibus etiam Petrum
venerabilem eremitam, tamquam fidelem mini-
strum et præceptorem dedit. Cui nos quoque cum
nostris posteris successoribus, ut cum denomi-
nato sancto viro Romualdo scilicet, partem in
æterna vita habeamus, donamus, largimur præ-
taxatum locum secundum præfixos terminos ad
usum et sumptum fratrum eremitarum, pro tem-
pore ibidem Deo famulantium, atque per paginam
hujus nostri privilegii eum investimus de his
omnibus, quæ infra designatos terminos nos ho-
die ad manum nostram donnicatam (id est in do-
minio nostro) habemus et detinemus.... Quia
ergo quod nos pro salute et remedio, animæ no-
stræ, nostrorumque successorum episcoporum
Deo contulimus, per æterna seculorum spatia
ratum, firmum atque inviolatum debet perma-
nere, a Deo Patre omnipotente et Domino nostro
Jesu Christo, sanctoque Spiritu interdiciamus, et
modis omnibus inhibemus, ut nullus noster suc-
cessor, episcopus Aretinæ Ecclesiæ, prædictum
fratrem Petrum eremitam, suosque posteros suc-
cessores eremitas de his, quæ S. Salvatori con-
cessimus ad usum et sumptum fratrum eremita-
rum, aut ipsi a nobis, sive ab aliis hominibus
acquisiverint, devestire, molestare, inquietare,
aut ullam diminorationem inferre præsumat....
Datum anno MXXVII, anno pontificatus Domini
Theodaldi V, mense Augusto, Indictione x.

125 Hujus diplomatis vim et auctoritatem agno-
scit ipsemet Grandus, cujus verba hic lubet tran-
scribere, quia in ore adversarii majus pondus solent
habere. Hæc itaque fatetur Dissert. 3, cap. 8,
num. 3: Ex alia vero parte difficultates huic sys-

temati oppositæ, non nisi probabiliter expedi-
untur, ultima præsertim ex privilegio Theodaldi
petita, quæ majus mihi semper negotium faces-
sere præ reliquis visa est, ac minus exactam,
quam ceteræ solutionem admittere, adeo ut ver-
ba, ex illo privilegio nobis opposita, quondam
addititia crediderim, quasi diploma illud, vel ab
aliquo interpolatum invenisset, vel ipsemet nobis
interpolatum exhibuisset Fortunius; quæ tamen
suspicio nunc cessat, postquam autographum,
ipsius Theodaldi manu subscriptum, et sigillo
munitum in Camaldulensi Archivio, armario 1,
num. 36, diligentissime lustravimus, neque sup-
positionis vel interpolationis notam ullam offen-
dimus, sed integrum, et undequaque sincerum
deprehendimus, ut propterea non nisi probabili
interpretamento superius adducto, exemplisque
cap. præced. num. 14 allatis confirmato, eludi
ejus auctoritas possit. At probabile illud interpre-
tamentum audiamus.

126 Peremptoria systematis sui verba in diplo-
mate posita sic interpretari incipit Dissertatione 2,
cap. 7, num. 13. Itaque difficultatem hanc elu-
dere utcumque tentabimus, observando clausu-
lam hanc PIÆ MEMORIÆ, fortasse non mortuum,
sed celebratissimum ac memorandæ pietatis vi-
rum designare, ut memoria pro fama, celebritate,
nomine, usurpetur. Ut enim hortari solemus
videntes, ut aliquod memoria dignum facinus
patrare velint, quo sui nominis immortalitati
prospiciant, ita viros ipsos egregiis operibus
claros, adhuc viventes immortalī memoria di-
gnos, vel immortalis aut gloriosæ memoriæ viros
appellare merito possumus, et sæpe consuevi-
mus. Præterquam quod hæc explicatio sit violenta,
et a communi hominum commercio abhorrens, ingens
est discrimen inter expressiones a Grandis contorte
excogitatas, et inter usitatas diplomatis nostri phra-
ses, ut cuius mature eas conferenti clarum fiet. Ju-
dices hic appello quoslibet lectores, a partium studio
alienos, et confidenter interrogo, an non judicave-
rint, S. Romualdum mortuum, ubi primum in di-
plomate legerant, hanc donationem Petro Dagnino
factam esse ob amorem piæ memoriæ D. Romu-
aldi, ut Theodaldus cum denominato sancto viro,
Romualdo scilicet, partem in æterna vita habe-
ret. Nisi enim Theodaldus Romualdum jam celo
receptum, et semper timendo humanæ fragilitatis
periculo ereptum credidisset, quomodo partem habere
cum illo in æterna vita desiderasset? Adde quod for-
mula piæ memoriæ in sexcentis diplomatibus mor-
tuum manifeste significet.

127 Jam examinanda sunt duo exempla, quæ ad
stabilendam suam qualemcumque interpretationem
adfert Grandus. Primum occurrit apud Ughellum
tom. 3 Italia sacra col. 297, ubi Jacobus Bava-
rus, Fesulanus episcopus, dicit, se quædam largiri
concreditæ sibi ecclesiæ pro remedio animæ suæ,
speque remunerationis futuræ, et pro animabus un-
tecessorum suorum præsulum, nec non pro salute
Conradi serenissimi Imperatoris felicis memoriæ,
suæque conjugis Gislæ Augustæ, etc. Ecce, ait
Grandus, Conradum Cæsarem felicis memoriæ
dictum anno MXXXII, cum obierit anno MXXXIX,
die iv Junii apud Trajectum. At Fesulanum donatio-
nem nihil aliud hic velle, quam ut hæc donatio
prosit animæ Conradi, felixque sit post mortem ejus
memoria, satis patet ex hac formula diplomati sub-
scripta: Actum est autem hoc, anno Dominicæ
Incarnationis MXXXII, Imperii D. Conradi Augu-
sti anno v, Indictione xv feliciter. Quando Gran-
dus in genuino diplomate ostenderit, Theodaldum

dedisse

D

illud tamen
irrito conatu
interpreta-
tur.

E

F

et ad stabi-
liendam
suam inter-
pretationem,
unum

A dedisse ecclesiam Petro Dagnino anno Dominicæ Incarnationis MXXVII, vitæ Romualdi CX, sicut in prima tabula sua chronologica statuit, facile ipsius explicationi acquiescemus. Quando, inquam, hoc parallelum invenerit, verba Theodulini diplomatis a communi significatione in peregrinum sensum detorquebimus; quod faciendum non est, nisi dum manifestata cogit necessitas.

alterumque adfert exemplum.

128 Transeo nunc ad alterum exemplum, quod adeo leviter ne perfunctorie attigit Guido Grandus, acsi male sibi conscius timuisset, ne argumenti fallacia detegeretur. Circa annum DCCCLXX, inquit loco proxime citato, Andreas episcopus Florentinus in abbatissam monasterii S. Andreae ordinat Idembertam apud Ughellum tom. 11 (frequens is ipsi error pro 111) pag. (id est col.) XXXV, ubi hæc formula legitur: "Secundum illa præcepta, quæ Dominus (forte hic nomen quoddam deest) et Bonæ Recordationis Dominus Ludovicus Imperator constituit." Qui tamen Ludovicus anno DCCCLXXV, Mediolani obiit mense Augusto. Unde, obsecro, novit Grandus, Idembertam anno 870, abbatissam fuisse ordinatam, cum diplomati nullus annus subscribatur? An forte id conficit ex eo, quod post finitum diploma sequantur hæc Ughelli verba: Hic Andreas, Florentinus episcopus, anno DCCCLXX interfuit iudicio quondam Lucensi ad favorem Gerardi episcopi Lucensis anno XV Ludovici II Imp. Ind. III. Sed hæc nil ad præcedens diploma pertinent. Eodem jure colligere potuisset, Idembertam nunc 876, post mortem Ludovici abbatissam esse creatam, quia eidem diplomati præcedunt hæc Ughelli verba: Andreas successor Rodingii. Ille fuit, qui, cum Carolus Calvus ab Asperio Mediolanensi archiepiscopo diademate regni insignetur, augustiorem speciem pompæ factururus, interfuit anno DCCCLXXVI.

B nulla annus subscribatur? An forte id conficit ex eo, quod post finitum diploma sequantur hæc Ughelli verba: Hic Andreas, Florentinus episcopus, anno DCCCLXX interfuit iudicio quondam Lucensi ad favorem Gerardi episcopi Lucensis anno XV Ludovici II Imp. Ind. III. Sed hæc nil ad præcedens diploma pertinent. Eodem jure colligere potuisset, Idembertam nunc 876, post mortem Ludovici abbatissam esse creatam, quia eidem diplomati præcedunt hæc Ughelli verba: Andreas successor Rodingii. Ille fuit, qui, cum Carolus Calvus ab Asperio Mediolanensi archiepiscopo diademate regni insignetur, augustiorem speciem pompæ factururus, interfuit anno DCCCLXXVI.

quæ rem minime conficiunt.

129 Cum itaque hæc præcedentia Ughelli verba nullo modo ad eam rem spectent, ex iis diplomatis annus determinari nequit. Unde miror, adeo rotunda a Grandis asseri, id circa annum DCCCLXX, datum fuisse. Quapropter possem meliorem Grandi fidem requirere in obijciendo hoc exemplo, aut certe majorem in eo examinando diligentiam. Interim adversarius fateri debet, Andreæ in eodem diplomate de Rodingo prædecessore suo bonæ memoriæ loquentem, negere de Rodingo jam mortuo. Idem ego de Ludovico bonæ recordationis existimo, adeoque diploma post illius mortem datum esse iudico, quia nulla me movet ratio, ut communem hujus formulæ significationem invertam. Piget his cavillationibus diutius immorari. Potius ad sacros cælitum honores, Sancto nostro a summis Pontificibus decretos, progrediamur.

§ XI. Canonizatio S. Joannis Gualberti.

A quo S. Joannes Gualbertus in Sanctorum numerum sit relatus.

Narrant utraque Acta, huic Commentario subnectenda, quomodo S. Joannis Gualberti corpus post felicem animæ ex hac vita transitum inter æstivos calores ab omni fœtore per triduum immune fuerit, ac dein maximo populi concursu sepulturæ traditum. Vallumbrosani scriptores volunt, S. Patrem suum paucis post mortem annis a Gregorio VII in Sanctorum numerum fuisse relatum. Sic Andreas Januensis in ejus Vita cap. 89 ait: Liquide patet ex Chronica Florentina, a Johanne Villani cive Florentino compilata, libro IV et capitulo XVI ejusdem Chronicæ, eundem beatum Johannem prius per centum quatuordecim annos vel circa

fuisse canonizatum et catalogo dictorum Sanctorum adscriptum per beatæ recordationis sanctissimum in Christo Patrem et Dominum Dominum Gregorium Papam septimum, ejusdem beati Joannis devotissimum, qui floruit et incepit anno Domini MLXXIII. Idem asserit Bernardus Del Sera in compendio Abb. Gen. cap. 1: Quamvis, inquit, pro certo habeatur, S. Joannem in catalogum Sanctorum a Gregorio VII fuisse canonice cooptatum, tamen nunc per litteras Cælestini III de hac re dubitandum non est. Hæc illi. Verrum cum ille Joannes Villanus, qui hic citatur, sit recentior, et prioris istius canonizationis authentica instrumenta non proferantur, ad certiora documenta properamus.

131 Cælestinus III, petente D. Gregorio abbate Passinianensi, S. Joannem Gualbertum Sanctorum Catalogo adseripsit, ut liquet ex ejusdem Abbatis epistola, quam hic ex Didaci Franchii lib. 12, excerpto, ut omnes canonizationis ordinem et modum, aliæque ad eam spectantia, clare intelligant. Sic itaque sonat epistola: Frater Gregorius, humilis abbas monasterii sancti Michaelis Archangeli de Passiniano, dilectis in Christo fratribus et Capitulo de Passiniano et aliis ejusdem amicis et devotis salutem in Domino et gaudere. Pro magnitudine gaudii et lætitiæ, quam nostris mentibus infudit abunde superni gratia largitoris, in exaltatione nominis beati et eximii Patris nostri Joannis Gualberti, a quo post almificum patrem beatissimum Benedictum, religionis et honestatis monasticæ cultum recepimus, antequam narrandi sumamus initium, hortamur vos voce non solum corporis, sed (quod est præstantius) affectione interioris hominis, ut pro ipsius honore Patris in Domino gaudeatis, geminæ substantiæ giganti gratias referentes, qui cum esset excisus de monte sine manibus, crevit in montem magnum, ut per ipsum, quod est ineffabile, regnum accipiat pusillus. Per vicarium namque suum, videlicet Dominum Papam Cælestinum III, Dominis episcopis Ostiensi et Portuensi assistentibus, et religiosis et reliquis presbyteris et Diaconibus similiter Cardinalibus in die Kalendarum Octobris, inspectis testimoniis et vita ejusdem Sancti, nomen ejusdem et memoriam, jam quasi negligentia suorum discipulorum sepultam, exaltavit, et ubique colendam censuit.

132 Cum (quibusdam enim nostris æmulis facientibus) pro aliis negotiis Urbs in ferventi nos calore Julii recepisset, super quo amici nostri non modicum tristabantur, timentes nobis propter vitæ dispendium, meritis, ut credimus, beati Joannis omnia sunt cooperata in bonum. Salutantes itaque devote et reverentes humiliter præfatum sanctissimum Dominum Papam, postulavimus, ut sancti Joannis nomen canonizatione suo tempore exaltaret. Quid plura? Receptis litteris testimonialibus Abbatis Vallisumbrosæ, et aliorum abbatum atque episcoporum et aliorum prælatorum, duobus elapsis mensibus post nostrum in Urbem ingressum, præfatus sanctissimus Apostolicus diem statuit, ut eo præsidente, Dominis Cardinalibus verbum proponeremus, quod voto gerebamus inclusum. Quarto igitur Kalendas Octobris, vocati coram eodem summo Pontifice et Dominis Cardinalibus, in hunc modum petitionem nostram exorsi sumus, Vitam S. Joannis tenentes præ manibus:

133 De vestri luminis plenitudine, tanquam de firmamento cæli nos modicæ scintillæ, lucis et scientiæ incrementa suscipientes, liquido no-

AUCTORE
G. C.

Epistola Gregorii abbatis Passinianensis,

E

* id est Christo.

F

quæ explicat,

quomodo petita.

AUCTORE
G. C.

vimus, quod qui discipulos honorat Veritatis, ipsum magnificat, qui eos tales fecit, ut suos faceret coheredes. Ecce, ut paucis utar verbis, Reverendissimi Patres et Domini, mandragora dedit odorem in portis nostris. Beatus siquidem et eximius Pater Joannes institutor et magister Vallumbrosanæ Congregationis et Ordinis, quem Dominus mirabiliter ad se traxit, dum ei per crucem caput iuclinavit, miraculis quoque et vitæ splendore enituit, sicut ex ipsius gestis apertius declaratur. Unde ego et fratres mei, vicini quoque episcopi et alii ecclesiarum prælati petimus a Sanctitate vestra, ut sicut eum firmiter credimus cum suo Rege regnare in cœlis, ita ipsum in catalogo Sanctorum jubeatis ascribi in terris; quatenus ejus meritis et intercessionibus de statu lippientis Liæ ad formosæ Rachelis perveniamus amplexus.

et impetrata
sit S. Joannis
Gualberti
canonizatio,

B

134 His decursis, genibus curvatis, Vitam S. Joannis Domino Papæ obtulimus; quam Dominus Cardinalis Ostiensis ejus mandato recipiens, diebus tenuit aliquantis. Die igitur prædicto Calendarum Octobris in pleno consistorio Dominus Papa, commendata plurimum vita S. Joannis prædicti, laudans Congregationem suam et specialius domum nostram, ut de cetero ejusdem S. Joannis nomen in Catalogo Sanctorum poneretur, et festivitas ejus eodem die, quo obiit, scilicet duodecim mensis Julii celebraretur, consensu suorum fratrum Dominorum Cardinalium, quorum nomina subsequenter adnotantur, Apostolica auctoritate decrevit, replicando, quod eadem petitio aliis summis Pontificibus, suis prædecessoribus, fuerat porrecta, et suis ad complendum temporibus reservata.

et quinam
Cardinales
presbyteri,

C

135 Huic Canonizationi interfuerunt hi presbyteri Cardinales, videlicet: Pandulphus, natione Lucensis, basilicæ duodecim Apostolorum presbyter Card. Petrus Placentinus, S. Cecilie presb. Card. Jordanus, quondam Abbas Fossæ novæ, S. Potentianæ presb. Card. Joannes Lombardus, olim Tuscanen. episcopus, S. Clementis presb. Card. Romanus, quondam Primicerius, S. Anastasiæ presb. Card. Hugucio S. Martini in monte presb. Card. Guido S. Mariæ trans Tiberim tit. S. Gallisti presb. Card. Joannes, olim Cassinen. monachus, S. Stephani in Cœlio monte presb. Card. Centius Romanus S. Laurentii in Lucina presb. Card. Sofredus, olim Pistorien. Canonicus, S. Praxedis presb. Card. Bernardus olim S. Frigidiani Canonicus, S. Petri ad vincula presb. Card. Atque Joannes, olim S. Pauli monachus, presb. Card.

diaconi, epi-
scopi, aliæ-
que personæ
honoratiores
eidem inter-
fuerint;

136 Diaconi Cardinales, qui interfuerunt, hi sunt: Gregorius S. Mariæ in Porticu Diac. Cardin. Gregorius Crescentii S. Mariæ in Aquiro Diac. Card. Romani. Lotharius SS. Sergii et Bacchi, natione Campanus, Diac. Card. Gregorius Carelli S. Georgii ad Velum aureum Diac. Card. Nicolaus S. Mariæ in Cosmedin. Diac. Card. Romani. Magister Ægidius Anagninus S. Nicolai in carcere Tulliano Diac. Cardin. Centius Camerarius S. Lucie Diac. Card., atque Magister Petrus Capuanus S. Mariæ in Via lata Diac. Card. Præterea interfuerunt etiam præfatæ Canonizationi ex multis et diversis provinciis in dicto consistorio tanti principis, imo tantorum principum, viri honorabiles: Archiepiscopus Amalphie, Episcopus Puteolanus, Episcopus Nolanus, Ariminensis tunc electus, et Electus famosi monasterii Fuldensis de Alemannia, qui eadem hora fuerat confirmatus. Nuntius vero N. Imperatoris

Constantinopolitani non defuit, atque N. nuntius regis Angliæ; et plures alii conclerici et laici, quorum nomina ille novit, qui eos finxit.

D

137 Cappellani vero prænominati Domini Papæ non defuerunt, qui nobis assistentes, TE DEUM LAUDAMUS, alta voce cantaverunt. Moxque in ipsa celebratione, præsentē eodem summo Pontifice ipsius S. Joannis oratio est a presbytero recitata. Unde pulvere excusso vitiorum, ad laudandum in Sancto ejus Dominum situs præparati; et quia hactenus flevistis, tamquam veri filii, de morte Patris, de ipsius quasi resurrectione spiritum gaudii induatis, et cum Psalmista veraciter decantetis: Mihi autem nimis honorati sunt amici tui, Deus. Præsens denique gloria, quæ de Sanctorum celebratione habetur, illius gloriæ et gaudii est imago, quam nullius sensus valet comprehendere, nec sermo quantumcumque disertus explicare. Ea igitur die, qua vos contigerit litteras tanti tripudii recipere, beati Joannis, Domini et Patris nostri, sicut in sui natalis die, nocturnis et diurnis laudibus studeatis memoriam celebrare, supernæ Majestatis clementiam attentius implorantes, quatenus sic nos faciat per hujus vitæ stadium currere, nostro duce et patrono præeunte S. Joanne, ut per unum et in uno, qui dicit: Ego et Pater unum sumus, perfecti cursus bravium capiamus. Valet.

denique fr
tres suos
gaudium
hortatur.

E

138 Huic epistolæ subnecto Bullam canonizationis anno 1193, a Cælestino III editam, quæ exstat apud D. Thesaurum Velium, S. Prædix abbatem, ante Vitam S. Joannis Gualberti, anno 1612, Romæ editam, apud Didacum Franchium lib. 12, pag. 516, et in Bullario Laertii Cherubini tom. 1, pag. 31. Franchius pag. 508 dicit, eam datam esse ad Abbatem et conventum Passinianensem; alii autem duo hunc habent titulum: Cælestinus episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis, Abbati et Conventui Vallis-Umbrosæ salutem et Apostolicam benedictionem. Tenor Bullæ apud Laertium Cherubinum loco citato est talis: Gloriosus Deus in Sanctis suis, et in majestate mirabilis, ministros suos, qui sibi veraciter et sincere ministrant, non solum immarcescibili bravio et æterno remunerat, verum etiam in præsentī vita, per exhibitionem plurium miraculorum, commendabiles reddit, et, secundum propheticum verbum, eos facit in æterna esse memoria, et ab omnibus celebriter venerari. Nec enim quisquam Catholicus ambigit, cum et hoc Scriptura sacra testetur, quod in Sanctis suis laudatur Dominus, et qui honorat eos, ipsum Dominum prorsus honorat; ipso attestante qui dicit: Qui vos honorat, me honorat, et qui vos recipit, me recipit. Et item: Quod uni ex meis minimis fecistis, mihi fecistis. Et quidem rationi consentaneum esse probatur, ut, quandoquidem omnipotens Pater Filii sui coheredes eo quo ipsum honore voluit insigniri, ipso orante et dicente: Volo, Pater, ut ubi ego sum, illic sit et minister meus; et rursum: Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus, qui in cœlis est; homines, qui ex lutea materia sunt, ipsius memoriam celebrent et venerationem in terris, cujus nomen creditur scriptum esse in cœlis.

Bulla Cæle-
stini III,

F

139 Hac nimirum consideratione inducti, cum preces dilectorum filiorum nostrorum Georgii * Abbatis et Conventus Passinianensis monasterii, vestrumque testimonium recepissemus et litteras, ut inclitæ recordationis Joannem quondam Abbatem, Vallis-Umbrosanæ Congregationis institutorem, qui Creatoris sui servus prudens extitit

qua Joannem
Gualbertum
Sanctorum
numero ad-
scribit,
* lege Grego-
rii.

A et fidelis, et familiæ sibi commissæ in tempore tritici mensuram impendit; et quem, quia fuit super pauca fidelis, post obitum suum super multa Dominus ipse constituit, et multis miraculorum privilegiis insignivit, istis etiam temporibus, ut dicitur, incessanter illustrat, Sanctorum Catalogo annumerare et consociare vellemus. Visum itaque est nobis, et communi consilio fratrum insedit, et vicinorum episcoporum et aliorum Prælatorum Ecclesiæ, deberemus de conversatione ejusdem boni Viri et miraculis testimonia præstolari. Demum vero cum Episcoporum, Abbatum, Priorum, Archidiaconorum, Plebanorum, Præpositorum, Ecclesiasticorum et Monasticorum Conventuum atque aliorum super ejusdem Ministri Jesu Christi vita et conversatione atque miraculis recepissemus testimonia et preces; super canonizando eodem, fratrum nostrorum convenientia requisita et habita, referentes gratias Creatori, qui Ecclesiam suam semper nova prole multiplicat, et tam rosarum quam liliorum flore decorat, prænominatum B. Joannem canonizavimus, et numero Confessorum Christi decrevimus adjungendum; Confessorum omnium Regem prece humili deposcentes, ut ejusdem Confessoris, qui sibi propter lucidas et conspicuas placuit actiones, precibus et meritis recolendis, ab instantibus periculis eruamur et in nostris necessitatibus ipsius patrocinium sentiamus.

ejusque virtutes laudat.

B 140 Vestræ itaque devotioni per Apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatenus de tanti Patroni suffragio, quem genuit et nutrit ipsa Italia, spiritualiter gratulemini, et ejus memoriam certo die inter alios Confessores veneratione celebri recolatis, ipsius festivitatem colere studeatis, in eo divinam omnipotentiam exaltantes. Si enim, attestante voce Dominica, Deum diligere comprobatur, qui mandata ejus observat, a fructibus prænominati sancti Viri cognoscitur, quod apud Deum possit et debeat pro peccatoribus efficaciter exaudiri; qui Evangelicæ prædicationis non surdus auditor mundi gaudia, tamquam stercora reputans, dereliquit, et sequens Christi vestigia, non solum in vestro monasterio monasticam religionem instituit, verum etiam septem monasteria fabricavit, et ad ultimum Passinianense monasterium reparans, in eo præsentem vitam laudabili decessu finivit. Illud tamen inter ejus miracula primum et præcipuum invenitur, quod pro quodam opere misericordiæ cuidam in se delinquenti, ante ipsum in modum crucis prostrato, provide et clementer exhibito, imago Crucifixi ei, adhuc in seculari militia existenti, caput dicitur inclinasse. Dat. Laterani, secundo Nonas Octobris Pontificatus nostri anno tertio.

Annotatur quædam discrepantia circa diei subsignationem,

C 141 Circa diem huic Bullæ subsignatum quamdam adverto in diversis editionibus discrepantiam. Didacus Franchius lib. 12, pag. 519, in fine ita subscriptum legit: Datum Laterani, I Nonas Octobris Pontificatus nostri anno tertio. Si per hoc intelligat pridie Nonas Octobris, in assignanda die sexta Octobris cum Laertio Cherubino conveniet. Thesaurus Velius supra citatus, omisso die, subscriptionem sic edidit: Datum in Laterancensi nostro palatio, anno Domini 1193 anno III Pontific. nostri. Alphonsus Ciacconius Historiæ suæ tom. 1, col. 1152, in assignando canonizationis die certo erravit ita scribens: Eodem anno 1193 Cælestinus Pontifex Joannem Gualbertum in Sanctorum numerum retulit, Kalendis Septembris. Error hic eodem tomo col. 1155, in additionibus Victorelli

aliorumque sic corrigitur: II Non. Octob. anno 3 Pontificatus id præstitit Cælestinus Constit. 2: Gloriosus Deus, etc. Forte Ciacconius unum mensu pro altero posuit, voluitque dicere, id factum esse Kalendis Octobris, quod de edita isto die Bulla intelligi non deberet, sed de canonizatione Romæ facta, uti testatur in litteris supra allatis Gregorius Passinianensis Abbas his verbis: Die igitur prædicto Kalendarum Octobris in pleno consistorio Dominus Papa... ut de cetero ejusdem S. Joannis nomen in Catalogo Sanctorum poneretur... Apostolica auctoritate decrevit.

142 Aliud præterea quidpiam circa hanc Bullam observavi, quod satis combinare nequeo. Franchius lib. 12 Historiæ suæ pag. 508 et 516, ait, tres ejusdem tenoris Bullas, variatis inscriptionibus, a Pontifice missas esse: primam quidem ad Episcopos Tusciæ, alteram ad Præsules Longobardiæ, tertiam denique ad Abbatem Passinianensem. Huic ultimæ, pagina 519, ad marginem dexterum subscribit: Datum Laterani I Nonas Octobris; ad sinistrum vero: Dat. Lateran. VIII Idus Octobris, Pontificatus, etc. Hæc duorum dierum differentia facile explicari posset, si Franchius unum Bullæ exemplar Abbati Passinianensi, alterum Abbati Vallumbrosano missum esse diceret. Verum cum tantummodo unum proferat exemplar, illudque directum esse contendat ad Abbatem Passinianensem, quomodo hæc dierum varietas in ipsius systemate componenda sit, discere cupio. Puto ego Bullam superius ex Laertio Cherubino transcriptam dirigi ad Abbatem Vallumbrosanum; id ipse clamat contextus, in quo præter alia, quæ attente legenti occurrent, hæc de S. Joanne Gualberto dicuntur: Sequens Christi vestigia non solum in vestro monasterio monasticam religionem instituit, verum etiam septem monasteria fabricavit, et ad ultimum Passinianense monasterium reparans, in eo præsentem vitam laudabili decessu finivit. Athæc verba in vestro monasterio apud Franchium et Thesaurum Velium non leguntur; quæ, utrum ab his, an ab aliis suppressa sint, nescio. Saltem, teste Franchio pag. 519, Purpurati Patres anno 1595, Bullam canonizationis omni vitio carere declararunt; quod nobis sufficit.

AUCTORE
G. C.

aliasque minutiones Bullæ circumstantias.

E

143 Anno 1194 idem Cælestinus, festum S. Joannis Gualberti solenni pompa celebrari volens, has dedit litteras, quas exhibet Thesaurus Velius ante vitam S. Joannis, et Didacus Franchius pag. 520: Cælestinus episcopus servus servorum Dei, venerabilibus Fratribus Aretino, Senensi, et Pistoriensi episcopis salutem et apostolicam benedictionem. Saluti nostræ plurimum credimus expedire, si eorum in terris celebrem habeamus memoriam, eorum merita solennibus recolendo præconiis, quorum in cælis speramus intercessionibus assiduis adjuvari. Hinc est igitur, quod, cum dilectus filius noster Gregorius abbas monasterii de Passiniano ad Sedem Apostolicam accessisset, et de sancta conversatione, vita et meritis B. Joannis confessoris, cujus venerabile corpus in ejus ecclesia requiescit, plurima certa indicia coram nobis et fratribus obtulisset; Nos, auditis virtutum ejus et miraculorum insigniis, et quod inter carnales spirituales, inter homines etiam conversationem angelicam habuisset, ipsum, qui corporaliter dissolutus cum Christo jam esse meruit, ne debito ipsius honori et gloriæ quodammodo detrudere videremur, si sanctificatum a Deo permitteremus ulterius devotionis humanæ carcere veneratione; de Fratrum nostrorum consilio Sanctorum Catalogo censuimus adscribendum.

Litteræ Cælestini III tribus episcopis missæ

F

AUCTORE
G. C.
ut corpus
Sancti solen-
niter elevetur,
cumque an-
nuo festo
venerentur.

144 Cum igitur lucerna ejus sic arserit hactenus in hoc mundo, quod per Dei gratiam jam non sub modio, sed super caudelabrum meruerit collocari, in se ardens per opera caritatis, aliis lucens per exemplum; Fraternitatem vestram monemus et hortamur in Domino, per Apostolica scripta mandantes, quatenus a prædicto Abbate et fratribus ejus fueritis requisiti, ad jam dictum monasterium pariter accedatis, et cum honore et reverentia, quam in talibus adhiberi oportet, corpus sancti Viri ab eo loco, in quo positum fuerat, sicut decet sanctum, solenniter erigentes, devotionem fidelium ad venerationem ipsius salubriter excitetis, ipsumque festivitate solenni pronuntietis constituto die annis singulis specialiter excolendum. Datum Lateran. x Kalend. Junii, Pontificatus nostri anno quarto. *Hæc cum editione Thesauri Velii conveniunt, præterquam quod in fine Thesauriæ ita ponatur: Datum Romæ, apud sanctum Petrum, x Kalendas Junii, Pontificatus nostri anno quarto. Scio quidem hæc cum prioribus non pugnare, sed hoc discrimen, licet exiguum, significo, ut omnes intelligant, nos more nostro etiam minuta quæque observare.*

B
Cum Cælestini III decretum non fuisset executioni mandatum,

145 Hoc Breve Cælestini III, nescio qua de causa, executioni mandatum non fuit; ita ut Innocentius III ejus successor post aliquot annos novas dederit litteras, quibus Episcopum Florentinum et Fesulanum ad celebrandam S. Joannis festivitatem hortatur. *Ex apud Franchium pag. 522, sic habent: Innocentius episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Florentino et Fesulano episcopis salutem et Apostolicam benedictionem. In litteris bonæ memoriæ Cælestini prædecessoris nostri perspeximus contineri, quod cum ipse de beati Joannis confessoris, cujus corpus in monasterio de Passiniano quiescit, vita et meritis et conversatione laudabili, et quod idem Sanctus post obitum suum miraculis plurimis et virtutibus coruscari per oblata indicia et probata, plenam notitiam habuisset, et eum cum Christo regnantem Christianorum deberet devotio venerari, de fratribus suorum consilio ipsum Sanctorum Catalogo censuit adscribendum, Aretino, Senensi et Pistoriensi episcopis, datis litteris Apostolicis in mandatis, ut cum ab Abbate et fratribus monasterii memorati requisiti fuissent, ad ipsum monasterium pariter accedentes et cum reverentia et honore, qui debet in talibus adhiberi, corpus Confessoris prædicti ab eo loco, in quo positum fuerat, sicut decet Sanctum, solenniter elevantes, devotionem fidelium ad venerationem ipsius salubriter excitarent, et solennitatem ejusdem annis singulis suo die statuerent excolendam; sed per eos mandatum Apostolicum non fuit mancipatum.*

C

Innocentius III ejus successor idem efficaciter renovavit.

146 Volentes igitur, ut tanti Viri memoria, de quo exultatio est Angelis Dei, apud homines celebris habeatur, Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ea, juxta quod idem prædecessor noster mandaverat, exequi procuretis tam libenti animo, quam devoto. Datum Lateran. vi Kalend. Aprilis Pontific. nostri anno tertiodécimo. *Hanc Innocentii epistolam brevi effectum suum consecutam esse, ita tradit Jacobus Mindria in Chronico: Anno MCCX, die decima Octobris, per Joannem episcopum Florentinum, et Raynerium episcopum Fesulanum, aliosque plures in dignitate constitutos, de consensu Domini Papæ magna cum devotione translatum fuit corpus S. P. N. Joannis. Ubi autem repositum fuerit, indicant hæc Breviarii Vallum-*

brosani verba apud Franchium lib. 12, pag. 524 citata: Magna cum veneratione et hymnis et canticis spiritualibus Reliquias sanctissimi Joannis ex eo loco, quo in die depositionis suæ locatæ fuerant, extraxerunt, et in altari ad sinistram intrantibus posito, recondiderunt in eodem Passiniani monasterio. At jam sensim sine sensu ad sacras exuvias delapsus sum, de quibus sigillatim disseram paragrapho sequenti, postquam aliqua de Sancti cultu præmisero.

§ XII. S. Joannis Gualberti cultus, reliquiæ et gloria posthuma.

Quamvis Sancti nostri cultum, summorum Pontificum decretis satis firmatum, pluribus stabilire non sit opus, tamen ut consuetam Majorum nostrorum in illustrandis Sanctorum Actis methodum sequar, paucas Martyrologiorum quorundam annuntiationes enumerabo. Auctaria Usuardi, non ita pridem illustrati, pari consensu cum celebrant. Florentini codices in quibusdam voculis discrepantes ita fere omnes enuntiant: In Tuscia, in territorio Florentino, apud monasterium sancti Michaëlis de Passignano Fesulanæ diocesis, transitus sancti Joannis abbatis, fundatoris Ordinis Vallis-Umbrosæ, qui vivus in seculo se totis viribus mortificavit pro Christo. Hujus venerabilis obitus existit anno Incarnati Verbi MLXXIII [aliis MLXXIV.] Tamen festivitas fit in Tuscia vi Idus Octobris. *Belinus sic habet brevius: Item sancti Joannis Gualberti. Eodem modo Molanus, nisi quod in ejus editione minoribus typis addatur: Cujus vitam edidit Blasius Milanensis; quæ additio videtur esse Molani, qui forte aliam S. Joannis Gualberti vitam non noverat.*

S. Joannem Gualbertum memorant auctaria Usuardi,

E

148 Memorant eundem Sanctum omnes Martyrologi recentiores, e quibus paucos selegisse suffecerit. Petrus Galesinius sic refert: Passiniani in finibus Florentinorum, sancti Joannis Gualberti confessoris, qui rerum humanarum despicientia et magnitudine pietatis excellens, Vallis-Umbrosæ Ordinem instituit; cujus Viri sanctitate, quæ et multis miraculis spectata est, et in religiose pieque factis mirifice eluxit, cognita, Cælestinus tertius, Pontifex Maximus, illum in Sanctos retulit. *Arnoldus Wion in Ligno vitæ lib. 3, quarto Idus Julii sic eum annuntiat: In monasterio Passiniano prope Florentiam, S. Joannis Gualberti abbatis, institutoris Ordinis Vallis-Umbrosæ, sanctitate et miraculorum gloria clarissimi. Denique Martyrologium Romanum xii Julii ita habet: In monasterio Passiniano prope Florentiam, S. Joannis Gualberti abbatis institutoris Ordinis Vallis-Umbrosæ. Fusioribus elogiis seu Vitæ epitomis eum exornarunt: Franciscus Haræus in Compendio Surii, Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, Gabriel Bucelinus in Menologio Benedictino, Hugo Menardus et Benedictus Dorganius in ejusdem Ordinis Calendario, aliique, quibus hic supersedeo.*

et omnes Martyrologi recentiores.

F

149 Possem præterea adferre quædam publicæ venerationis indicia, atque inter alia cantilenam Hetruscam, jam a tribus seculis in S. Joannis Gualberti honorem concinnatam, quæ plus quam sexaginta strophis ejus virtutes et miracula complectitur. Verum cum nimis prolixa sit, et ex antiqua lingua Italica magno labore in Latinam conversa rhythmi leporem et vernaculam simplicitatem perderet, facile locum ejus supplebit hymnus Sapphicus ex Breviario

Locum Hetruscæ cantilenæ supplet carmen Latinum, quod S. Gualberti virtutes et miracula continet.

Vallum-

A Vallumbrosano descriptus, qui est veluti quædam prædictæ cantilenæ synopsis. Is itaque sic habetur apud Philippum Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiae die XII Julii :

Dum Crucis signum videt hic in hoste,
Parcit, et constans odium remittit:
Orat in templum caput ecce Christi
Flectit in illum.

Postea seclum fugiens malignum,
Se suis vestes manibus Joannes
Induit sacras, monachusque servit
Religioni.

Hic Dei zelo jugiter perardens,
Utque vir fortis, vitium duorum
Præsulum pandens, populum ruentem
Terruit omnem.

In via pergens, inopi reperto
Unicum panem dedit, ac recepit
Ipse tunc ternos ; Deitas suprema
Misit ad illum.

Vallis-Umbrosæ struit inde sacra
Tecta Vir sanctus, simul atque secum
Edocet multos homines beatam
Ducere vitam.

Dum tegit culpas monachus pudore,
Detegit illas humili Joannes
Voce, ne frater pereat silendo
Propter omissa.

Fluctuat demens rapidis in undis :
Invocat Sanctum metuens aquarum
Impetus Arni, columis fit amens
Intus et extra.

Nubium plenus minitatur aer,
Dum suas fratres properant aristas
Ut terant ; orat, penitus refugit
Nubibus aër.

Dum tenet lætus monachus malignum
Spiritus, formam leporis gerentem
Nesciens, Sanctus metuens retexit,
Ne cadat ille.

Carne non audent monachi, carentes
Pane se vesci ; prece supplicantis
Angelus panes tulit, atque cunctis
Trusit orexim.

Mane consurgens onerat petentes
Pauperes multos, minuitque numquam
Triticum, dum dat ; gravior sed arca
Semper abundat.

Jussit occidi rapidum sequentem
Buculas ursum , properavit ultro
Ursus ad mortem patienter, æque
Si foret agnus.

Transit illæsus monachus per ignem,
Pontifex signo removet scelestum
Præsulem viso, metuens docentem
Dogmata falsa.

Cessit e vita meditans olympum
Corpus in terris veneratur hujus ;
Spiritus lætus superam petivit
Protinus arcem.

Ecce nunc fagus memor est Joannis :
Flore nam cunctis folioque fagis,
Singulis annis prior, et videtur
Omnibus ista.

Ante sacratum tumultum Joannis
Fit salus ægris, medecina fessis,
Lumen orbatis fugiuntque monstra
Tartaris atra.

Romani Pontifices ejusdem Sancti cultum magis magisque paulatim promoverunt. Nam Clemens VIII

decrevit, ut de eo fieret commemoratio in Officio Ecclesiæ Romanæ. Deinde Clemens X permisit de eo recitari Officium proprium ritu semi-duplici. Tandem Innocentius XI jussit, ut ritu duplici legeretur ipsius Officium, prout hodiedum est in Breviario Romano. Respublica Florentina jam ab anno 1500 publicum edidit decretum, quo sub multa pecuniaria jubentur claudi officinæ et tabernæ die sancto Gualberto sacra. Hoc publicæ venerationis testimonium, in archivis Vallumbrosanis conservatum hic indicasse sufficit. Hæc de cultu. Nunc de Reliquiis, aliisque monumentis ad Sanctum nostrum spectantibus, agamus.

150 Corpus S. Joannis Gualberti, paulo post ejus obitum, ut utraque narrant Acta, reconditum est in monasterio Passiniano ; quod ut majori cum splendore conservaretur, R. D. Aurelius vulgo Forolivicnsis anno 1580, sacellum eleganter exornavit, et magna cum pompa ac præsulum frequentia sacra ossa recognita ac visitata marmoreo tumulo condidit. Caput ibidem in prima translatione inclusum fuerat peculiari thecæ, quam R. D. Placidus Pavanellus Patavinus circa annum 1440 multo pretiosiore reddidit. R. D. Columbinus de Alphiano concessit ecclesiæ Florentinæ sanctissimæ Trinitatis maxillam S. Patris Gualberti, quæ anno 1586, in sacello ejusdem ecclesiæ collocata est. Brachium dexterum bis miraculose ad Vallem-Umbrosam delatum est, uti pluribus describit Thesaurus Velius inter miracula, post S. Joannis Vitam impressa, cap. 4, 5, 6, 7, 8, 9 et 10 ; Franchius lib. 10, pag. 370 et seqq. De eadem prodigiosa brachii translatione vidcri potest Hieronymus Radiolensis in miraculis, hic post utramque Vitam edendis, num. 7, 8, et seqq. In eodem Vallis Umbrosæ monasterio servatur crux, qua S. Joannes Gualbertus dæmones fugare solebat, de qua præter Thesaurum et Franchium, agit Hieronymus Radiolensis in Miraculis mox citatis num. 5 et 6. Franchius lib. 10 pag. 361, hanc putat esse eandem, quam S. Gualbertus Petro Igneo innoxie flammæ transeunti gestandam dedit. Quidquid sit de ea re, constat, crucem illam miræ virtutis esse contra dæmones, ita ut anno 1634, a R. D. Valentino Balduino abbate argenteis ornamentis fuerit condecorata. Denique ibidem olim ostendebatur imago Crucifixi, quæ S. Joanni caput inclinavit. Hanc vero nuper Florentiam translata esse dixi § 2 hujus Commentarii num. 18.

151 Hæc omnia Papebrochius noster, testis oculatus confirmat in schedis post mortem relictis, in quibus inter alias itineris sui Italici, anno 1660 cum Henschenio instituti, observationes hæc notavit : Ad corpus B. Joannis Gualberti celebravimus in monasterio Passiniano. Est istud in proprio sacello post altare intra murum reconditum, marmoreoque obtectum lapide, super quem ipsius Divi ex marmore elegans statua in cubitum innixa jacet, capite versus populum erecto, et manu dextra, quæ ad genu pertingit, crucem tenens. Sub ipso lapide hæc inscriptio legitur.

D. O. M.

D. Joanni Gualberto civi Florentino, Vallumbrosani Ordinis Fundatori, Italiae a Simonia atque hæresia miraculis liberatori, viro vitæ sanctissimæ ac ideo per Cælestinum III Pont. Max. Kal. Oct. MEXCIII Canonizato, Patri Opt. Abbas hujus monasterii Passin. humilis filius, ut eju. dem S. Viri corpus hac in arca, in qua illud nunc jacet, digne conderetur, hæc monumenta pietate erexit an. D. MDLXXX. Obiit IV [Idus] Julii MLXXIII. Vixit annis LXXXVII.

AUCTORE
G. C.
Romani PP.
et Respublica
Florentina
Sancti cultum auxerunt.

Corpus Sancti et variæ ejus Reliquiæ honorifice in Italia conservantur.

E

F

Sepulcrum S. Joannis Gualberti.

AUCTORE
G. C.
Fera ejus
effigies,

152 Dubito, an Papebrochius hæc festinanter describens non omiserit unum ætatis annum, ut facile contingit. Nam, ut superius dixi, recepta jam est apud Vallumbrosanos sententia, Sanctum Patrem suum LXXXVIII annis vixisse. Eundem annorum numerum subscriptum invenio effigiei ejus, quam juxta exemplor Musei serenissimi magni Ducis Etruriæ hic æri incisam exhibeo. Hanc acceptam referimus D. Germano Ruini, sacristæ Vallumbrosano, qui in epistola ad Papebrochium data ait, eam esse veram S. Joannis Gualberti effigiem. Nos eam exactissime delineari curavimus, ut omnibus illam cum Florentino exemplari conferentibus patebit. En ipsam :

Effigies S. Joannis Gualberti Ab. Florent. Instit. Ord. Vallisumbrosæ
Secundum exemplar Musei Sereniss. Mag. Ducis Etrur.
Obiit XII, Julii MLXVIII, ætatis suæ LXXXVIII Fast. SS. adscrip.
a Cælestino III, ann. MCXCIII.

et variz il-
lius reliquiæ

153 Reliquia sacra monumenta a se visa sic describere pergit Papebrochius : Caput ibidem est in herma argentea; Maxilla in monasterio S. Trinitatis de Florentia; Brachium in Vallumbrosa in antiquo et eleganti 4 pedum ciborio involutum pannis, ubi et cuspis Dominici clavi, in vicem manus ex hoc brachio missæ, per S. Ludovicum donata, pulchra in remonstrantia spectatur. Ibidem crux lignea vilis, alias magnæ adversus dæmones potestatis, argenteæ grandi inclusa. Crucifixi, qui eidem in templo S. Miniatis caput inclinavit, imago sub eleganti marmoreo tabernaculo ibidem ante chorum visitur, sed coloribus omnino jam exoletis. Ad pedem montis aretissima semita abscedit ad latus, ubi erectum tabernaculum pictura sua locum indicat, in quo inimico occurrens S. Joannes ipsum se vicit. In pariete sinistræ alæ Crucis insertus est lapis religiose tectus, qui corpus S. Joannis Gualberti per 300, et quod excurrit, annos textit. Imago altaris ejus miracula repræsentat.

154 Præter hæc sacra monumenta a Papebrochio memorata, aliæ in variis Italiæ locis reperiuntur ejusdem Sancti reliquiæ. Franchius lib. 12, pag. 526 ait, dentem aliasque ossium partes a D. Tiberio Corsellino Romam fuisse delatas, atque anno 1585, in ecclesia S. Præcedis collocatas; pagina vero sequenti scribit, partem digiti sinistræ manus in ecclesiam Forolivensem S. Mercurialis anno 1587, fuisse translata, ac ibidem in sacello, quod eidem Sancto dedicatum est, honorari. Idem scriptor lib. 7, pag. 187 asserit, eucullum S. Joannis Gualberti in monasterio S. Salvii a monachabus Vallumbrosanis conservari; lujus enuculli partem, articulo digiti majorem, a P. Janningo nostro mihi traditam, studiose conservo, una cum Italico testimonio, quo D. Bruno Tozzi Cancellarius Ordinis anno 1700, die IV Aprilis fidem facit, has veras esse S. Gualberti Reliquias. Paulus Masinius in sua Bononia perlustrata ad diem XII Julii, invenit in templo Religiosarum S. Catharinæ in platea majore ejusdem Sancti reliquias, additque illie esse pntem, jam a multo tempore exstructum, in quo est aqua e fonte S. Joannis Gualberti, ad quam devote hauriendam multi homines concurrunt. Non dubito quin etiam in alia ejusdem Ordinis monasteria dispersitæ sint aliquæ ejusdem Sancti reliquiæ. Sed hæc sunt præcipuæ, quas post operosam inquisitionem in Italia invenire potui. Nunc etiam de iis agemus, quæ in alias regiones dicuntur translata.

155 Non intra solos Italiæ fines sacra Joannis Gualberti lipsana continentur, sed a regibus expetita, in Galliam et Hispaniam fuerunt transmissa. De translatione Reliquiarum in Galliam præter Thesaurum Velium, Locatellum, Franchium, aliosque Vallumbrosanos, Michaël Pocciantius Ordinis Servorum B. Mariæ Virginis in Catalogo scriptorum Florentinorum pag. 30, agens de Benigno abbate Vallumbrosano, hæc scribit : Hic Pater Ludovico Francorum regi brachium S. Joannis Gualberti concessit, quod postmodum Parisiis delatum; [et] eidem S. Viro templum dedicatum est, Vallumbrosella dictum. Manum tantummodo pio Regi concessam fuisse tradit eum aliis Vallumbrosanis scriptoribus Bernardus Del Sera, ita apud Franchium lib. 12, pag. 526, ad marginem citatus : Ludovicus Franciæ rex, accepta ab abbate Benigno dextri brachii (sinistri partem fuisse vult Hieronymus Radiolensis, teste eodem Franchio lib. 8, pag. 277) manu S. P. N. Joannis quam efflagitaverat, pro ea monasterio Vallis-Umbrosæ crucem unius palmi auream, pretiosissimis gemmis distinctam, cum particula ligni Crucis Christi dono dedit.

156 Historici Vallumbrosani eum Pocciantio mox citato narrant, S. Ludovicum, præter veneranda Dominicæ Passionis instrumenta, ad Vallem Umbrosam in grati animi signum transmissa, S. Joannis Gualberti honori templum ac monasterium Parisiis ædificasse. Id inter alios Bernardus Del Sera, apud Franchium lib. 8 pag. 276 citatus, asserit his verbis : Rex Franciæ, accepta a B. Benigno S. Joannis dextri brachii manu, ad Dei et ipsius sancti honorem instituit Ordini magnum monasterium, quod Vallumbrosella appellavit, in quo multa divitiarum ornamenta collocavit. Addit Locatellus lib. 1 cap. 90 ex testimonio Hieronymi Radiolensis, quosdam monachos Gallos ex hoc monasterio Vallumbrosellensi anno 1450 venisse ad Vallem Umbrosam, qui testabantur, per hanc sanctam manum in Gallia plurima et maxima patrari miracula. Quidquid sit de lujus templi ac monasterii fundatione, de qua ne vel minimam dubii

D
Aliæ ejusdem
reliquiæ in
viris Italiæ
locis inven-
iuntur.

E

Manus Sancti
in Galliam
translata,

F

ob quam di-
citur S. Lu-
dovicus tem-
plum et mo-
nasterium
ædificasse.

suspi-

A suspicionem movere volo, saltem nulla hoc tempore utriusque memoria Parisiis cæstat, ut fatentur illi, qui antiquitates Parisienses sedulo examinarunt. Utrum autem hi monachi Vallumbrosellenses omnino desierint, an mutato nomine in aliam religionem Congregationem transierint, ignoro.

Articulus
manus in
Hispaniam
delatus ma-
gnam Sancto
gloriam attu-
lit.

157 In Hispaniam etiam ejusdem Sancti reliquiarum summa cum veneratione receptæ fuerunt; quæ de re Chrysostomus Taleutus in oratione panegyrica B. Attonis ita loquitur pag. 19: Vallimbrosana respublica inclytæ recordationis Philippo secundo jure innumeras debet gratias, quod, a serenissimo Francisco Mediceo Etruriæ magno duce sanctissimi Patris nostri sinistræ manus articulo quodam obtento, gloriosum illius nomen in tota Hispania celeberrimum fecit. Non dubito, quin per has aliasque S. Joannis Gualberti Reliquias multa recentiora facta sint miracula, quæ ad nostram notitiam non pervenerunt. Quis enim salutiferam virtutem sacris ossibus deneget, si aqua solo sancti Viri tactu sacrata tantam habeat vim ad pellendos morbos, ut ad eam hauriendam febricitantes certatim confluant, et sæpe sanitatem, diu frustra optatam, obtineant? Id testantur fontes et putei Bononiæ, Florentiæ et alibi, S. Joannis memoria et miraculis celebres, quorum efficaciam prodigiosis quibusdam exemplis probat Locatellus lib. 1 cap. 112. Nimis longum foret singulis hisce gloriæ posthumæ monumentis immorari; sufficiet de præcipuis pauca dixisse.

B

Fontes, Sancti
memoria
celebres et
miraculis
clari.

158 Fons est in Valle Umbrosa, in quem sanctus Joannes sæpe pedes et manus intinxisse fertur. Teste Hieronymo Radiolensi, abest a monasterio quingentis passibus; tanta autem religione olim conservabatur, ut per plura secula eodem topico et herba, quemadmodum tempore S. Joannis erat, cingeretur, nec vellent antiqui patres Vallumbrosani reverentiæ causa illum exsculptis exornare lapidibus. Idem auctor narrat, hujus fontis aqua varios morbos fuisse curatos; quæ de re suo loco postea agemus. Didici autem ex Franchio lib. 4 pag. 79, jam hunc fontem altari et Oratorio esse exornatum (eorum figuram æri incisam in suo indice exhibet) locumque, Sancti Reliquiis sacrum, a peregrinis et ægrotis pietatis causa plurimum frequentari. Alter fons est, testante Locatello lib. 1 cap. 112, vicinus monasterio Passiniano, etiam miraculis clarus, in quo miraculose dicuntur capti duo licii, uti narratur in Vita per B. Andream Strumensem et B. Attonem scripta.

C

Prodigiosa
fagus.

159 Aliud denique prodigiosum Gualbertinæ sanctitatis monumentum in Valle Umbrosa cernitur, de quo post B. Andream num. 13 sic scribit Andreas Januensis in Vita cap. 11: Quædam arbor, quæ fagus dicitur, quæ a loco, ubi beatus Joannes morabatur, parumper supereminendo sejungebatur, licet multas arbores circa se ejusdem generis haberet, ante omnes tamen per multos dies omni anno floribus rutilabat, frondibus vernabat, omnesque supergrediens, ceteris amplius flores, frondesque conservabat. Idem prodigium confirmat hic versus, ex hymno Vallumbrosano supra relato desumptus:

Ecce nunc fagus memor est Joannis:
Flore nam cunctis folioque fagis
Singulis annis prior, et videtur
Omnibus ista.

Quin imo annum hoc miraculum tempore suo perseverasse testatur Didacus Franchius lib. 4, pag. 89; additque fagam illam anno, quo scripsit ut

impressit S. Joannis Gualberti vitam, prudenter novo aggere fuisse firmatam, ne paulatim decurrerent aquarum impetu eradicaretur.

AUCTORE
G. C.

160 Joannes Mabillonius de prodigiosa hac fago aliisque monumentis anno 1686 a se visis, scribit sequentia in Itinere suo Italico tom. 1, pag. 183: Vallumbrosa situm habet maxime solitarium in clivo altissimi montis, qui monasterio ex parte Orientis incumbit. Prospectum habet versus septentrionem in subjectam vallem unius fere miliaris. In edito montis aggere sita est cella sancti Joannis Gualberti.... et non longe inde exstat fagus, sub qua per multos annos delituit S. Gualbertus, quæ hactenus, novis surculis subinde succrescentibus, ante omnes alias fagos virescit, et post omnes virorem suum conservat. Sancti Johannis corpus Passiniani, unum ejus brachium apud Vallumbrosam habetur cum ejusdem Psalterio et Manuali precum quotidianarum; item acies seu acumen clavi Dominici, in suum monasterium a sancto Ludovico Francorum rege (ut perhibent) dono transmissum; quod sane acumen in clavo illo, quem ad sanctum Dionysium prope Parisios asservamus, desideratur. In Psalterii litanis post sanctos Benedictum et Maurum sanctus Placidus invocatur. Multæ sunt ibidem aliæ beatorum domesticorum reliquiæ, quorum elogium Hieronymus de Raggiola ejusdem loci monachus scripsit ad Laurentium Medicum. Hæc de cultu, reliquiis et monumentis posthumis dicta sufficiant. Nunc ipsa Sancti Acta ab antiquis ac beatis auctoribus scripta; dein miracula, ac denique solennem Crucifixi translationem, eo, quo promissimus ordine, exhibeamus.

etiamnum in
Valle Um-
brosa cerni-
tur.

E

VITA

AUCTORE BEATO ANDREA ABBATE
STRUMENSI.

Ex Ms. Vallumbrosano, quod nuper e latebris eruit R. D. Joannes Aurelius Casari.

F

CAPUT I.

S. Joannis Gualberti natales, ingressus in monasterium, simouiaci abbatis derelictio, et in Vallem Umbrosam adventus.

Tempore quo Simouiaci a, et Nicolaïtarum b hæreses per Tusciam, et pene per totam Italiam, diebus Henrici c Imperatoris Ecclesiam Catholicam in locis plerisque fœdabant, erat quidam nobilis, Gualbertus nomine, vir militaris, patria Florentinus, habens duos filios, quorum unus Ugo, alter Johannes vocabatur. Qui secundum etymologiam sui nominis (gratia Dei d) variis virtutum operibus insignitus est, ut in hoc opusculo de ipsius sacra conversione, ac piis moribus, in sequenti elarebit. Iste dum satis

a b
S. Joannis
Gualberti
natales.
c

d

carus

APCTORE
B. ANDREA
EX MSS.

Clementia
erga inimi-
cum.

B

e

Viso Cruci-
fixi sese in-
clinantis mi-
raculo,

f

C

in scis pa-
rentibus,

carus parentibus ac vicinis, et qui cum noverant pro honestate uorum suorum vehementer existeret, accidit. ut quidam, maligno spiritu commotus, quemdam propinquum ejus occideret; unde occursum ejus, aliorumque parentum, qui de consanguinitate defuncti erant, præfatus homicida modis omnibus devitabat.

2 Sed jam propinquaverat tempus, quo gratia divina misericorditer declararet in Johanne, quis futurus esset; et qualis ac quantus in exemplum humilitatis et misericordiæ fidelibus multis esse deberet. Qui dum uno die, cum armigeris suis, Florentiam ire dispoueret, in eodem itinere præfatum homicidam, qui propinquum ejus interfecerat, ex improvviso obvium habuit, in loco, quem sic arcta semita comprimebat, ut neuter posset in partem aliam declinare. Quem dum homicida prædictus venientem eminus conspexisset, desperatus vita, protinus semetipsum equo projiciens, in terram vultu demisso, expansis manibus in modum Crucis, moribundus suum interitum expectabat. Juvenis autem benignus, videns eum taliter ex nimio timore solo procumbentem, misericordia motus in eum, pro sanctæ Crucis reverentia, quam brachiis et manibus signabat, indulgere sibi e disposuit, et, ut concite surgeret, nec timeret, admonuit.

3 Postquam autem inimicum in pace transire permisit, ac de cetero libere, quocumque vellet, abire concessit, progressus paululum, ad quamdam venit Ecclesiam; quam cum oraturus ingreditur, Crucem ejusdem ecclesiæ caput sibi flectere contuetur, quasi gratias eidem redderet, quia pro reverentia ipsius suo inimico misericorditer peperisset. Et quid mirum, si Omnipotens sibi hujusmodi reverentiam per imaginem suæ Crucis tunc voluit exhibere, quem suo timori subditum, obsequio deditum, et circa proximum visceribus caritatis undique plenum vidit? Ipse se amantes amat, servientes remunerat, seque glorificantes glorificat. Eadem vero Crux pro indicio tanti miraculi, in Monasterio sancti Miniatis nunc usque f sub multa cautela servatur. Famulus autem Domini hoc videns, admiratus et nimis pavidus factus, cœpit secum cogitare, quomodo melius posset Deo placere, credens, et in animo suo sæpe volvens, quanta foret præmia recepturus in cœlo, si Domino pro viribus deserviret, qui tantum tamque præclarum miraculum pro parvo obsequio, sicut ei videbatur, apparuisse cognoverat.

4 Disposuit itaque intra semetipsum odium mundi concipere, terrenos honores, falsasque divitias ejus prorsus abjicere, ac solícite cogitare, quanta gloria justis, quanta poena promittatur injustis; et quam vanum sit, spem in caducis rebus prius ponere, et post æternis suppliciis subjacere. Dum talia, progrediens itinere quo tendebat, anxius cogitaret, venit juxta civitatem, ubi suo armigero præcipiens ait: Vade ad hospitium ubi solemus descendere, et quæ nobis et equis sunt necessaria, concitus præpara. Socius autem, sicut ei dominus imperaverat, fideliter est executus. Recedente eo, servus Domini Johannes, afflatus divino spiritu, ab itinere, quod cœperat, divertit, et ad Monasterium sancti Miniatis absque mora pervenit. Et descendens equo, Monasterii Abbatem mox quæsitum humiliter postulat, audire desiderium suum, et ad effectum ex caritate Dei producere, aperiens sibi misericordiam, quam prædicto homicidæ clementer impenderat, et qualiter ecclesiam post ingressus,

Crucem sibi flectere caput aspexit, unde suæ conversionis initium concepisset.

5 Tuuc Abbas audito de Cruce, quod ei intimaverat, inauditum miraculum, et stupendum fore g perpendens, consulit ei, mundum, ejusque gloriam per omnia derelinquere. Verumtamen optans ejus velle plenius scire constantiam, et perseverantiam probare, cœpit ei dura et aspera prædicere, et quod homo, corpore validus, juventute floridus, non facile posset monasticam pauperiem tolerare. Cui Johannes: Non, inquit, appetenda est gloria temporalis, quæ cito transit, nec corporis fortitudo, quæ quotidie deficit. Cumque hæc et his similia loquerentur, nec Abbas ad plenum voluntati suæ responderet, famulus quem Florentiam miserat, Domium suum non venire considerans, domum rediit, et quæ facta fuerant, de eo genitoribus retulit.

6 Unde pater turbatus Florentiam venit, et totam civitatem per notos inquit, quid de filio suo factum esset scire desiderans; per ecclesias quoque discurrens, et ad Monasterium sancti Miniatis veniens idem inquit. Quid multa? Dum illic filium suum esse audit Gualbertus, rogat Abbatem ut filium suum ad se deducat. Deridet h, nunc tamen vocetur, et veniat. Ad quem accersendum Abbas per semetipsum accedens, eumque alloquitur sic: Pater tuus adest, et causa te videndi advenit huc. Tu autem vade, et cum eo, quid agendum est, age. Et ille: Desine, Pater mi, desine si placet, quia super hoc tuis precibus obsecundare non audeo, ne forte cum eum advero, vi me abstrahat de monasterio, secumque reducat. Cumque hæc Gualbertus ille paululum persensisset, ut mos est obstinatis animo hominibus magna minari, cum aliquando nec possint facere parva, cœpit magnis vocibus obstrepere, terribiliter minari, ac dicere: Nisi protinus redditus fuerit filius meus, in quibus prævaleo, fortiter hoc monasterium adversabor.

7 Tuuc magnanimis ille Johannes sancti Spiritus igne adustus, cum patrem audisset talia perstreptentem, ex Fratrum vestimentis unum secum assumit, concitusque ecclesiam petivit, eumque super Altare posuit, et comam capitis sibi semetipse totondit, apprehensoque e regione utraque manu vestimento, se induit, et in claustrum reversus arrepto libro legere cœpit. Nihilominus Abbas cum hæc, quæ erant gesta, perpendisset, blanditer leniterque sciscitari cœpit dicens: Filius tuus non ad te venire vult; tu autem si libet, veni ad eum. Et cum ad eum venisset Walbertus, et ut erat compositus, vidisset, tam ille quam omnes, qui cum eo venerant, cœperunt pectus tundere, capillos vellere, vestimenta scindere, et in terram semetipsos percutere, magnisque vocibus ejulare, ac dicere: O dulcissime, atque amantissime, quare nobis sic fecisti, ut clam, nobis dimissis, sic abires? Cumque hæc et alia, atque diu multumque replicassent, tandem Pater ad semetipsum reversus, eum benedixit, et ad propria recessit.

8 Post hæc igitur ille Deo fidelissimus Johannes, gratia Dei undique circumfusus, permansit in eodem monasterio in omni obedientia, et sancta conversatione, usque ad obitum Abbatis, qui eo tempore in eodem monasterio degebat. Tunc itaque in eodem monasterio erat quidam callidus et ingeniosus monachus, nomine Ubertus i, qui gloria cupiditatis captus et illectus, per pecuniam regimen ab episcopo Florentinæ civitatis, qui illi monasterio præerat accepit. Quod beatus Joan-

D

religiosæ
vitæ institu-
tum ample-
ctitur,
g

a quo pater
eum avertere

E

h

frustra cona-
tur,

F

Joannes ob
abbatem si-
monacum
monaste-
rium dese-
rit, etc.,

i

A nes comperiens, cum alio sibi favente clam
exinde discessit, et civitatem ingressi, ad quem-
dam magnum, et famosissimum senem, nomine
k Teuzonem k, venerunt, qui venerabilis vitæ tunc
intra Florentinæ urbis mœnia in quamdam parva
cellula juxta monasterium Beatæ Mariæ semper
l Virginis l præfatæ civitatis se concluderat, de
qua cunctis salubria dabat monita, et salutifera
nemini negabat consilia.

petito Teuzo-
nis consilio,
9 Hic publice Simoniacam [hæresim] damna-
bat, quæ totum Ecclesiasticum Ordinem tempore
multo penitus invaserat. Ad quem Vir Dei Johan-
nes accedens, his verbis alloquens: Obsecro, ait,
mi Pater, ut mihi in hæsitatione posito non mo-
dica, sancta tua ne deneges consilia. Sub simo-
niaco Patre vivere timeo valde, et qualiter id
declinem penitus ignoro. Cui respondit senex:
Quod dicis gratum satis habeo, sed quod consi-
lium tibi dem, penitus ignoro. Nam ut sub Simone
Mago milites, a me nullo modo consilium acci-
pies. Ad aliud si te in his partibus transferas
monasterium, cum te putas dentes fugere leonis,
morsum non evades serpentis. Cui Johannes:
B Ne Pater omittas, quin consilium præbeas; nam
paratus sum pro sequenda veritate, quidquid
jusseris facere.

abbatem et
episcopum
non sine vitæ
periculo pu-
blice simo-
niacos pro-
clamat.
10 Cernens igitur senex Viri fidem et con-
stantiam, gratulans dixit ad eum: Perge itaque
cum tuo sodale, et in foro publico civitatis, coram
omnibus Episcopum et Abbatem exclama esse
Simoniacos, et tunc demum cede locum. Qui ejus
monita complens, ad forum, die, quo sciebat
omnes adesse, veniens, Episcopum et Abbatem
appellavit Simoniacos. Quod factum, magnum
omnibus intulit pavendum errorem*, proclaman-
tibus multis: Nullatenus evadat, sed occidatur.
Tunc quidam propinquorum illius eruentes eum,
clam dimiserunt. Qui ad magnum senem reversi,
retulerunt, quid evenisset sibi. Et ille congratu-
lans præcepit in Romanæ m partibus pergere,
et aptum monasterium inquirere, ubi possent
Christo servire.

Exhibita
erga paupe-
rem miseri-
cordia,
11 Pergentibus itaque per diversa monasteria
per aliquantos dies, quidam pauper in una die se
illis obvium tulit, deprecans, ut sibi misericor-
diam tribuerent. Tunc Vir Dei Johannes ad
suum comitem: Mitte manum, inquit, in peram,
C Frater, et panem, quem habemus, divide, me-
dietatemque pauperi tribue. Renuente illo atque
dicente: Per diversa ostia hodie iste gradietur,
et abundanter ei tribuetur; nos autem, qui non
nisi unum panem habemus, unde sustentabimur?
Et ille: Ne cuncteris, Frater, tribuere. Accepto
itaque pane, pauper gratias agebat; et rursum
imperat sodali, aliam medietatem tribui. Quo
peracto, imperat castrum ingredi, et sumptus
sibi necessarios per domos inquire. Perlustrante
itaque eo per diversas domos, ad ultimum rever-
sus: En, inquit, qui panem jussisti tribuere, per
totum castrum circumiens non nisi tria ova ac-
quisivi. Tunc quidam pastorum hæc insipientes,
ad castrum pergentes, quæcumque viderant intro
nuntiaverunt. Et quidam misericordia motus,
illis occurrens, unum panem porrexit, necnon et
quædam femina nitenti linteo aliunde tulit, ter-
tium quoque alius condonavit. Tunc Johannes:
En Frater, accipe quod dedisti.

Camaldu-
lum, dein ad
Vallē Um-
brosam per-
venit.
12 Peragrans itaque diversa monasteria,
non admodum sibi apta inveniebant; ad Camal-
dulas n venire decrevit, ubi per multos dies de-
gens, abstinentiam et conversationem illorum
inspexit, necnon et injuriam pertulit. Tunc Prior,

qui illo tempore aderat, ad sacrum Ordinem eum
promovere volens, et ut stabilitatem daret, re-
nuit, quia ejus fervor nonnisi in cœnobitali vita
erat, ut beati Benedicti Regula indicat. Imperat
ille discedere, suumque desiderium adimplere.
Fertur namque, divino revelante Spiritu, dixisse:
Vade, et tuum Institutum incipe. Qui inde pro-
grediens, ad Vallis-Umbrosanum o perrexit videre
locum. Ubi cura pervenisset, susceptus est gra-
tanter a duobus Fratribus ibidem morantibus, li-
cet sejunctis. Cui cum placuisset locus, firmare
deliberavit gressum.

ANNOTATA.

a Hæretici sic dicti a Simone Mago, quia res sa-
cras vendebant et emebant. De qua re vide Petrum
Damiani lib. 2 Epist. 2.

b Clerici uxorati, inquit S. Petrus Damiani lib.
4, Epist. 3, Nicolaitæ vocantur, quoniam a quo-
dam Nicolao, qui hanc dogmatizavit hæresim,
hujusmodi vocabulum sortiuntur.

c Is verosimiliter est S. Henricus, qui anno 1002,
electus est rex Germaniæ; anno autem 1014 coro-
natus Imperator, post decem annorum imperium
obiit, ut vide in ejus Actis hoc tomo, 14 Julii.

d Alludit Auctor ad nomen hebraicum Johannis,
quod gratiosum significat.

e Sibi pro ipsi est phrasis isto seculo usitatissima,
et sæpe in his Actis recurrens, quod semel notasse
sufficiat.

f Crux illa, teste Mabillonio seculo vi Benedictino
Part. 2, pag. 269, nuper translata est in Floren-
tinam sanctæ Trinitatis ecclesiam, quæ Vallum-
brosani est Ordinis, suburbana sancti Miniatis
basilica monachorum cœtu destituta. De hac cruce
fusus egimus in Commentario prævio a num. 19, et
ejus translationem dabimus in Appendice post utra-
que Acta.

g Fore pro esse; quem loquendi modum isto se-
culo usitatum etiam alibi observavimus.

h Hic incipit textus B. Andreæ, qui cum præce-
dentibus aliunde suppletis non cohæret; ita ut hic
aliqua deesse satis appareat.

i Forte is Ubertus idem est, qui apud Ughellum
et Mabillonium vocatur Obertus, ad quem Benedi-
ctus IX scripsit epistolam, quam exhibet Ughellus
tom. 3 Italix sacræ col. 82.

k Qui de Teuzone distinctius instrui cupit, videat
Baronium ad annum Christi 1063, et Guidonem
Grandum Dissert. 2, cap. 4, num. 13.

l Juxta Mabillonium in notis ad vitam S. Joan-
nis Gualberti seculo vi, Part. 2, fol. 270, est ce-
lebre hactenus Ordinis Benedictini cœnobium in ipsa
urbe Florentina.

m Puto hic indicari Romandiolam Florentinam
vulgo la Romagua Fiorentina, quæ versus Apenni-
num montem subest magno Duci Etruriæ, estque
pars Romandiolæ majoris, cujus urbes et terminos
recenset Baudrand tom. 2 Geographiæ pag. 177.

n Id est ad eremum Camaldulensem, quæ tri-
giuta passuum millibus distat Florentia versus
Orientem æstivum. Exacte locus descriptus est ab
Augustino Florentino in Historia Camaldulensi lib.
1, cap. 30.

o Vallis-Umbrosa etiam antiquitus scribitur
Vallis Imbrosa; qua de re sic scribit Xantes Peru-
sinus in vita S. Joannis Gualberti: Ab iuibribus,
quos Vallis crebros gignit, sunt qui Imbrosam
vocant. Mihi magis placent, qui ab umbra Um-
brosam dictam volunt.

AUCTORE
R. ANDREA
EX MSS.

CAPUT II.

S. Joannes Gualbertus varios discipulos pietate illustres sibi adseiscit, novosque rigide exerceat, a quibus ob examinationem virtutem abbatis officium acceptare cogitur.

*Miraculosa
fago indica-
tur illius
sanctitas,*

B

*qua moti va-
rii ad eum
discipuli ac-
cedunt.*

a

b

** id est cella-
rius*

c

*Pia abbatissa
donis juvat
monachos,
qui injuria
afficiuntur.*

d

C

*Non obstante
paupertate,
crescit nu-
merus disci-
pulorum,*

e

f

Quo ibi morante, et iu. sancta conversatione proficiente, non est Deus passus diu lucernam latere, quam disposuerat ad multorum animas illuminandas super Ecclesiae ponere candelabrum. Ad comprobendam namque ejus vitam venerabilem, Creator omnium rerum Deus miraculum ibidem ab ipso sui adventus tempore, usque nunc demonstrare dignatur. Nam arbor quaedam, quæ vulgo fagus vocatur, supra non longe a loco eminens, per singulos annos ante omnes, flores producit, folisque vestitur.

14 Nam dum ejus paulatim fama per vicinitatem diffundi cœpisset, cœperunt ad eum venire laici, et clerici gratia visitationis et conversionis. Inter quos ille tunc venerabilis qualitatis, et in Religione ferventissimus Herizo a, qui custos Fratrum et Prior existens, supra triginta annos in eodem monte ita stabilis perseverans, ut in his nec semel [descenderit de] monte ad villas. Tunc ille summæ gravitatis et præcipuæ discretionis venerabilis Albertus b, qui supra quadraginta annos ejusdem cœnobii Cellarius fuit et coquus; nec umquam pro labore cellæ deseruit officium coquinæ, nec pro labore coquinæ, curam omisit cellæ. Tunc ille Teuzo c magnanimis venit, qui ita usque ad senectam caritate fervens extitit, ut non solum animas, sed etiam omnia vellet mederi corpora.

15 Exierant de præfato cœnobio Fratres plerique exemplo et amore Johannis, et ad eum venientes, novam cum eo apprehenderunt conversionem. Hi Magistri exemplo et exhortatione, dum in sancta fervere cœpissent conversione, tantorum virorum cœpit fama spargi undique. Hoc audiens Itta, sancti Ylatis d Abbatissa, cujus juri locus pertinebat, gavisam nimis, misit eis librorum et victuum quantumcumque subsidium. Sed, ut ait Apostolus: Omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patiuntur; tam gravem infestationem a quibusdam viris iniquis, instigantibus spiritibus malignis, tunc sunt passi, de loco volentibus expellere eos, ut eos etiam tæderet vivere. Qui inuocantiam et patientiam amplectentes, ejus verbis et actibus bona pro malis reddentes, post multa certamina adepti sunt gratiam et victoriam.

16 Manserunt tempore multo, ligneum tantummodo habentes Oratorium. Indigentiam victuum tantam perpessi sunt, ut plerumque tres per diem, unum dividerent panem. Quæcumque erant camerulæ et vestiarii unius capacitas continebat sacci e. In qua diu penuria ita erant exultantes et gaudentes, velut solent lætari homines ceteri deliciis multiplicibus ferculati, et opibus nimis ditati. Cœperunt confluere ad eum de diversis partibus etiam longinquis clerici, et laici gratia conversionis. Tunc venit ille magnus Rodulfus f, [qui tempore multo in eodem loco

curam hospitalitatis habuit, et post monasterii Muscetani g curam gressit in Abbatis officium. Petrus h quoque, qui diu procurator asinorum, post vaccarum fuit, deinde in Passiniano i Prioris gessit officium, exhinc Abbas in Ficiclo k, et in ultimo Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, et Episcopus Albanensis extitit. Tunc Lætus l vultu et nomine venit, qui fuit Abbas de Passiniano, et Rusticus m, qui, donec Johannes Peter vixit, curam exteriori gessit, et tertius ob obitum sancti viri Johannis, multo tempore totius Congregationis curam Prior obtinuit.

17 Cerneus igitur Pater Johannes tot talesque viros sibi cœlitus in auxilium missos, disposuit cum eisdem beati Benedicti Regulam in omnibus observare, cœpitque noviter venientes ea probatione suscipere, quam insinuat Regula. Advenientibus siquidem causa conversionis hospitibus, non facilis dabatur receptionis responsio, illorum perseverantiam volens cognoscere, an videlicet in ea devotione ac supplicatione persistenter, dura scilicet eis et aspera prædicando, et secundum Regulam eos in omnibus comprobando. Hi enim tales si diu recusati persistenter, seque non corde ficto seculum relinquere, ac monasticam vitam velle profiteri ostenderent, porcorum eis primitus jungebatur cura, multa iuferebantur opprobria, fame et siti, calore et frigore affligebantur, labore et nuditate, vilitate et extremitate, jejunio quoque ac silentio exercebantur.

18 His atque aliis modis sollicite aforis comprobati et in omnibus voluntariæ patientiæ et obedientiæ ac humilitatis cogniti, ducebantur iterum comprobandi regulariter in interiorem cellam, ubi multoties eis Regula legebatur; et sic anno completo examinati, recipiebant monasticas vestes, regularem inde professionem publice facientes in manibus et præsentia ejusdem patris Johannis. Quibus non licebat exinde aliquid sumere, vel quærere, sed a patre Priore] eis dabantur omnia, ut præcipit Regula. Habebat enim et hanc gratiam singularem Johannes Pater, ut in prima cum eo locutione et visione nosceret, si corde veniret quilibet recto, an ficto: Et hoc ei donum a Jesu Christo collatum est, ut personam potentis vel divitis non libentius sumeret, nec aliter tractaret, quam infimi et pauperis; et amabilius recipiebat pauperum cum mortificatione vera venientem, quam divitem cum tota sua substantia. Magnum aiebat, diviti esse impedimentum ad cor humiliandum, ipsam, quam defert pecuniam ad monasterium.

19 Videns denique Itta Abbatissa n locum crescere in nomine et religione, cœlitus inspirata tradidit eidem loco per scriptum diffinitas terminationes in ejus circuitu. Tradidit etiam tunc vineam Pitigianam o, quæ grata tunc, et est nunc usibus Fratrum. Similiter in diversis locis diversas mansas p. Per idem tempus dum Johannes Christi famulus, nomen et officium gerens Prioris, Fratrum animas et corpora sollicite procuraret, permaximam abstinenciam, et prævalidum laborem sibi imposuit. Nam quando tempus reficiendi erat, parvissimo cibo vel potu suæ necessitati subveniebat; ita ut non videretur se recreare, sed utcumque periculum famis et sitis temperare. Cum vero ante reficiendi tempus, utpote operi manuum anxie frequenter insudans, sitiebat, in frigidam aquam manus et pedes mittebat, ut ex nimio aquæ frigore, sitis utcumque periculum effugeret. In omnibus enim, prout possibilitas erat, observans Regulæ mandata,

nullo

*quos S. Joannes
rigide
probat,*

*et in exacta
regularum
observantia
exercet.*

*Accepta do-
natione Itta
abbatissæ,
tanta absti-
nencia se
maccrat,*

A nullo modo extra constitutam horam comedere vel bibere volebat.

ut ea mor-
bum contra-
xerit.

20 Sed debilitas corporis id ferre non valens, in illam syncopen fracto stomacho cecidit, quam pertulisse legimus beatum Gregorium. Nisi enim eum frequenter reficerent, emittere spiritum funditus videretur. Quam usque ad senectam, immo usque ad obitum pertulisse cunctis, qui cum noverunt, elaret. Unde secum solebat semper portare, quod inevitabili necessitate cogente posset sæpe manducare. Quando [autem famis violentiam frequenter se * deprimentis indiscrete superare, voluisset, aut refectionem differre conabatur, præ nimietate infirmitatis adeo dentes ejus constringebantur, quod, nisi eos aliquis cultellum intromittendo divideret, et aliquem liquorem in os poneret, expirare continuo crederetur.

* id est ipsum

Ob patien-
tiam alias-
que virtutes,

21 Verumtamen sic incredibili languore jugiter cruciatus, nullatenus murmurabat, sed suis hoc peccatis deputans, continuis laudibus divinam justitiam commendabat. Qui priusquam infirmabatur, tantæ fortitudinis sibi et ceteris, tantæque abstinentiæ fuerat, ut nisi ille, cui cantamus; Domine, inclina cœlos tuos; sub infirmitatis hujus occasione mentem ejus humiliasset, valde rarus existeret, qui posset ejus instituta servare. Cognita vero et experta propria infirmitate, tantæ misericordiæ tantæque discretionis effectus est, ut nemo misericordior eo crederetur. Qui lieet corpore foret infirmus, in omni tamen custodia et solitudine mente pervigil erat.

abbas eligi-
tur nequid-
quam relu-
ctans.

22 Quod videntes Fratres ejusdem loci, deereverunt ipsum eligere Abbatem, quem noverant sanum et infirmum, pervigilem Priorem et solieitum fuisse custodem. Itaque Florentini Teuzonis consilio, convenerunt de urbe et de castellis religiosi Clerici ac fideles Laici, sancti Hillari Abbatissa id maxime eupiente, et cum Fratribus ejusdem loci, ipsum prædictum Patrem elegerunt in Abbatis officium. Quem nolentem, et totis viribus resistentem, de lecto traxerunt, et ipsum, licet invitum, in majori sede constituerunt. Qui, dum ad id violenter cogeretur, dixisse fertur astantibus: Quid insanitis? Si pelicano nomen accipitris imposueritis, numquam erit nisi pelicanus q.

q
C

ANNOTATA.

a Hic Herizo, Erizzo, Erietus, Ericus (varia hæc nominis inflexio eandem personam significat) in Catalogo Venantii Simii dicitur obiisse 9 Februarii anno 1098, eumque Locatellus, Wion, Menardus, Dorganius, Ferrarius, alique Beati titulo exornant; sed Bollanius noster eo die tomo 2 Februarii fol. 278, illum inter prætermisos collocavit, eo quod decretam ei publicam ab ecclesia venerationem nondum comperisset.

b Hunc Albertum etiam Beati nomine compellant Didacus Franchius lib. 5 pag. 117, Eudoxius Locatellus lib. 2 cap. 5, et Venantius Simius in Catalogo pag. 2; qui videri possunt, si quis plura de hoc viro nosse desideret. Diversus est a B. Alberto ejusdem Ordinis abbate, de quo actum est 20 Maii, tom. 5, pag. 254.

c Alius videtur a Teuzone, de quo capite præcedenti actum est. Nam alter jam senex erat, quando S. Joannes Gualbertus eum consilii causa adiit; hic vero mortuus dicitur anno 1095, 6 Augusti, quo die annuntiatur a Martyrologio Benedictino. Nos isto die cultum ejus examinabimus. Vide ejus elogium apud Locatellum lib. 2 cap. 8 et in Catalogo Simii pag. 287 et 288.

d Alibi scribitur Hillari, etsi in instrumento donationis Itæ abbatissæ Hilarii legatur, ut est apud Ughellum tom. 3 Italiae Sacrae col. 299.

e Sensus hic nonnihil obscurus est. Vult significare, adeo curam fuisse monachis supellectilem, ut omnia, quæ ad cellam seu cubiculum et vestiarium spectabant, uni sacco possent imponi.

f Rodulfus hic post mortem S. Joannis Gualberti fuit totius Ordinis Generalis, et obiit 22 Novembris anno 1076, ut habent Tabulae Vallumbrosanae. Inter Beatos refertur a Martyrologio Benedictino et scriptoribus Vallumbrosanis; in Actis nostris suo tempore locum habebit, si de cultu constiterit. Interim vide ejus elogium apud Venantium Simium in Catalogo pag. 258, Eudoxium Locatellum lib. 2 cap. 1, aliosque.

g De hujus monasterii situ et constructione vide Didacum Franchium lib. 8, pag. 234. De titulo autem abbatissæ et immunitate videri potest Augustinus Lubinus in Brevi Notitia Abbatiarum Italiae pag. 244.

h Hic est famosus ille S. Petrus, cognomento Igneus, eo quod illæsus per ignem transierit; de quo multa habes apud scriptores Vallumbrosanos, aliosque passim obvios.

i Passivianum monasterium situm est in diœcesi Fesulana apud viam, quæ Florentia Senas ducit, distatque a Florentina civitate quatuordecim passuum millibus. De ejus antiquitate et prærogativa plura invenies apud Lubinum citatum pag. 284.

k Teste Lubino in Notitia abbatiarum Italiae pag. 151, hæc abbatia vulgo vocatur de Fucecchio, quæ forte nomen trahit a Fucecchio, vico ad lacum ejusdem nominis sito, et viginti tribus passuum millibus Florentia distante Occidentem hiemalem versus.

l De hoc Læto egerunt Majores nostri inter prætermisos tom. 2 Martii pag. 416, et eodem tomo ante Acta B. Torcelli pag. 500.

m Is Rusticus, qui etiam a scriptoribus Vallumbrosanis Beatus appellatur, fuit tertius Ordinis Generalis. Vitæ illius compendium reperies apud Locatellum lib. 2, cap. 2, et Simium in Catalogo pag. 264 et seqq.

n De hujus Abbatissæ donatione actum est in Commentario prævio num. 45 et 49.

o In instrumento donationis, quod habet Ughellus tom. 3 Italiae Sacrae col. 300, puto agi de hac vinea Pitigiana his verbis: Concedo in Pitiano mansum unum, quod detinet Gherardus et Martinus, et vineam unam.

p Mansa, mansus vel mansum Sirmondo est fundus cum certo agri modo; et scriptoribus Italiae quantitas terræ, quæ sufficit duobus bobus in anno ad laborandum.

q Franchius lib. 7, pag. 157, varios citans ornithologos, ait, per pelicanum intelligi avem ignavam et ingratham, quam Græci onocrotalum vocant, asseritque, pelicani nomen Germanis in usu fuisse ad significandum hominem amentem et imprudentem.

CAPUT III.

S. Joannes factus abbas exaete regulas observari jubet; et discipulorum numero auctus varia monasteria ædificat et pia opera exereet.

Itaque Vir Dei, sumpto officio, nullum Monachorum permittebat ad mercata, vel ad loca secularia ire, infirmos extra monasterium visitare; ac seorsum Regula diligenter iuspiciens, ejus

Monachorum
solitudinē.

obser-

AUCTORE R. ANDREA EX MSS. a b	operam dabat. Vetuit] defuncta <i>a</i> ad monasterium deferenda; prohibuit accipere Capellas <i>b</i> ad hoc, quod aliquando a monachis regi deberent; Canonorum, non monachorum hoc esse officium dicebat. Viderat enim, sub talibus occasionibus falsæ obedientiæ, multos monachorum ire per abrupta, et inrecuperandâ animarum incidere detrimenta. Nam id, quod duo vel tres monachi quolibet loco sub occasione obedientiæ, absque præsentis pastore morantur, detestabatur, et suis id facere omnino interdicebat.	nem cum ceteris Conversis communicare eis libere non erat licitum. Tales igitur probatos Conversos Pater ad mercatum, et ad omnia exteriora procuranda, mente mittebat securo. Si igitur aliquis horum, postquam esset receptus, inveniretur in aliqua reprehensione de supra scriptis rebus, peracta culpa, accerrima muletabatur poena. Nam si inveniretur, a Patre non acceptas res aliqua in aliquo, coram cunctis igne comburebatur, et prævaricator talis peculiaritatis publice disciplinabatur duris flagris.	D
regularum observantiæ,	24 In animarum enim fervens custodia, constituit, ut nullus monachorum [extra] limitem Claustræ <i>c</i> progredi præsumeret, nec etiam ad ipsa olera colligenda, nisi tres una progredierentur, exceptis his, quibus suscipiendorum hospitum cura erat iuncta, et obedientia exteriorum procuranda. Vestitos cucullis, aut scapularibus, et cinctos omnes dormire præcepit; hunc esse rectum sensum Regulæ, constanter affirmabat. Nec patiebatur esse Dormitorium nocte sine claro lumine. Dicebat enim levius ferendum sine lumine esse in nocte Oratorium, quam Dormitorium, si egestas id in loco fore * utroque non sinat. Fratres vero, absque omni controversia vel contentione aliqua, prompto animo observabant, quæcumque Pater præcipiebat. Nam ejus admonitione, pariterque exemplo in tantum amorem observandæ Regulæ venerunt, ut nec manuum opera, nec alia, quæ videtur Regula præcipere, gravia ommitterent, quin cuncta læto animo complerent. Vilitatem et extremitatem secundum consilium Regulæ ita apprehenderunt, ut nec ipsas panum incisiones, cum comederent, super mantilia ponerent, licet ea coram haberent, sed super mensam nudam. Cilicia vero tunc veste ita uti cœperunt, ut nec ad portandum quis, eam ferre non valens, cogeretur, nec ac ferendum volens prohiberetur.	28 Erat Joannes Pater tantæ austeritatis et increpationis contra delinquentes, ut cui irascebatur, sibi irasci terra et cœlum, immo ipse Deus videretur. Sed post paululum tanta benignitate, et tanta tranquillitate ad increpatum et correptum convertebatur, ut non nisi materna habere videretur viscera. Qua de re, qui eum pure amabant, nimis metuebant; et qui timebant, valde amabant. Fama itaque tantæ conversionis, et tanti fervoris, ita longe lateque cœpit crebrescere, ut Henricus <i>f</i> Rex Florentiæ tunc veniens, eam audiret. Cui audita sic placuerunt, ut Episcopum Catholicum <i>g</i> illuc ad consecrandum locum dirigeret; et Regina <i>h</i> etiam grata mitteret enxenia.	Ejus severitas et mansuetudo,
B id est esse	25 Procuraverant Fratres, pro sustentatione vestium, habere gregem ovium; quas cum providus Pater diversi coloris esse cerneret, nigredinis scilicet et albedinis, timuit, ne si seorsum faceret nigram, et seorsum albam, alter aliquando pannum vellet nigrum, alter album; et hac de causa inter Fratres oriretur diversitas mentium, sicut exterius esset diversitas vestium; qua de causa fieri præcepit pannum promiscuum <i>d</i> . Quod Dei actum est providentia, ut deinceps noscetur hujus designatione, omnia monastica persona, quæ de tanti Patris esset schola. Licet, pro dolor! tempore moderno appareant, qui se de hac schola esse vestibus, non moribus ostendant.	29 De virtute denique euntes in virtutem, Officium sacerdotale in tantam habere cœperunt venerationem, ut ministrare Altari eorum nullus præsumeret, si forte a Simoniaco Simoniace, vel etiam gratis esset ordinatus. Similiter si concubinam vel ante, vel post ordinationem habuerit, sive in aliquo crimine post Baptismum acceptum esset prolapsus, ministerio fungi Altaris nullo modo præsumebat. Et merito: nam eorum Magister et Pater tantam circa omnes Ecclesiasticos gradus revertentiam semper habuit, ut nullatenus aliquando potuerit cogi, nec etiam Ostiarius fieri; sed cum ecclesiam ingredi vellet, et fores essent clausæ, eas ingredi nullo modo præsumebat, donec Ostiarius, qui illas aperiret, vocaretur.	f E g h
ac vestium similitudini prospicit.	26 A diebus, quibus monachi cœperant ad eum venire, Deus qui est inspector puri cordis, et cujus dilectione ejus filius curabat monachos constringere sub distractione Regulæ, misit ei fideles laicos <i>e</i> diversi ordinis, tam puram conversionem ostendentes in omnibus modis exhortatione pii Patris, ut pene nihil differrent a monachis. Quibus nec proprium habere, nec carnem comedere, nec ad mensam loqui, nec a parentibus, vel amicis quidquam sumere licebat. Et nihil omnino a monachis distabant, præter quod mittebantur uti lineis vestibus in nimio fervore ætatis, et præter silentium, quod in exterioribus occupati observare nequibant.	30 Per idem tempus cœperunt ad tantum Patrem concurrere de diversis partibus Viri nobiles et fideles. Alii ei offerebant loca cum supplicatione nimia ad ædificanda noviter cœnobîa; alii vetusta, et dissoluta offerebant monasteria, et instabant precibus nimis et importunis, ut ea ipse in suo sumeret regimine, et ad suam normam studeret corrigere. Tunc sancti Salvii <i>i</i> famosum cœnobium noviter ædificavit. Tunc in Musceta alterum in honore sancti Petri Apostolorum Principis. Tunc in Razolum <i>k</i> in honore sancti Pauli. Tunc in suo regimine vetustum suscepit Passinianum, et alterum in Romania sub nomine et honore sanctæ Reparatæ <i>l</i> . Tunc ædificavit aliud in Scalario monte <i>m</i> .	ac sacrorum Ordinum re- verentia.
Laicos suscipit	27 Nam ea probatione recipiebantur noviter venientes ut eis per totum annum non daretur permanendi verbum certum, sed sequestrati comedebant, et ad Capitulum, vel ad Communio-	31 Directis itaque Fratribus, et ordinatis Præpositis per singula loca, Pater ea, cum ab infirmitate sublevaretur, visitare, et qualitatem cunctorum diligenter noscere studebat. Quæ vero corrigenda erant, sollicite corrigebat; et quæ ordinanda, caute et provide ordinabat. Nam si quilibet de Præpositis nova super vetera condere reperisset, si tamen tunc pauperes egestas opprimeret, duris increpationibus tenacem arguebat, et exhortabatur, ut potius in Deum, quam in horreis confiderent plenis.	Varia monasteria ædificata,
e		32 Quodam tempore, quibusdam monasteriis visitatis, cœpit ad Vallimbrosam reverti. In itinere vero positus, nimia stomachi infirmitate constrictus, dixit conviatori suo, ut aliquid ad comedendum	F i k l m eorumque disciplinam curat.
ad curanda temporalia.			Bis miraculose

AUCTORE
B. ANDREA
EX MSS.

A medendum sibi tribucet, antequam ex toto deficeret. Sed cum ille diceret, non nisi panem adesse, et sanctus Johannes responderet, se panem sine alia re convenienter edere non posse, nimietate languoris coactus, præcepit tandem, ut parvulum scyphum tolleret, ac in fluviolo, qui juxta influebat, ablueret. Cumque homo mitteret scyphum in parvam aquam fluvioli, piscis unius palmi repente supra scyphum prosilivit; quem ille mox apprehendit, et sancto Johanni detulit, quem ipse statim coquere fecit, comedit, et discessit. Nullus certe in illo fluviolo piscem umquam viderat, nec piscem vivere posse in tam parvissima aqua credi poterat.

pisces capi
jubeat.

n

33 Alio quoque tempore, cum apud Passinianum esset, Leo Papa n cum multo comitatu supervenit, atque juxta monasterium cum suis refectionem accepturus requievit. Tunc sanctus Johannes œconomum interrogavit, si pisces in cœnobio haberentur, ut Papæ suisque comitibus darentur. Cognoscens vero pisces minime haberi, quibusdam Conversis in lacum quemdam, monasterio proximum, piscatum ire præcepit. Omnibus autem dicentibus, numquam in lacu illo pisces fuisse, jussit tamen, ut pergerent, ac Domini patrociniū sine dubitatione affuturum crederent. Perrexerunt tandem, et cunctis admirantibus duos magnos lucios invenerunt, eosque statim comprehendentes beato Johanni attulerunt, quos ipse gaudens recepit, et Papæ continuo præseutari fecit.

Largus erga
pauperes,

B

C

varia pia
opera exer-
cet,

et sibi aliis-
que studens,

34 Venerat inter ceteros Teuzo, qui adhuc superest, venerandus pater et senex, quem Johannes Pater Fratribus in Razolo præfecit. Hunc semper multum ex corde dilexit, eo quod in caritate ferventem præ ceteris, et ejus manum ad porrigendum largam experimento invenit. Erat enim Johannes Pater multum misericors, ita ut pluviales, quos ecclesia Vallis Imbrosæ habebat, tempore egestatis venderet, et pretium pauperibus tribueret. Quæ enim lingua, etiamsi esset ferrea, ipsius cuncta posset referre bona? Ipso exhortante, et magnum auxilium impendente, super diversas aquas firmissimi ædificati sunt pontes. Quæ usque ad suum tempus per Tusciam erant hospitalia? Quæ clericorum congregatio vitam erat ducens communem? Quis clericorum propriis et paternis rebus solummodo non studebat? Quin potius perrarus inveniretur, prohi dolor! qui non esset uxoratus, vel concubinatus. De Simoniaca quid dicam? Omnes pene ecclesiasticos Ordines hæc mortifera belua devoraverat, ut, qui ejus morsum evaserit, rarus inveniretur.

35 Posita itaque a Jesu Christo omnium dispositore bonorum tam clara lucerna super Ecclesiæ candelabrum, et verbis et exemplis lucente coram cunctis, clerici spritis connubiis et concubinis, in unum cœperunt convenire, et Apostolicam Regulam sequentes exhinc vitam communem ducere. Hospitalia tot et tanta hujus exemplo et exhortatu jam videmus nunc per Tusciam ædificata, et ecclesias vetustissimas tot renovatas, ut nos cogant dicere: Ecce transierunt vetera, et facta sunt omnia nova. Indumentis semper vilissimis utebatur venerandus Pater; fulcrum in tot et tanta sua infirmitate sibi supponi nullo modo patiebatur, etiam plumeum capitale non ferebat sibi poni sub capite.

36 Antequam infirmaretur in sciis litterarum, et quasi idiota erat; sed cum decumberet ita die noctuque sanctos coram se faciebat libros legere, ut peritissimus divinæ legis et divinarum senten-

tiarum efficeretur. Cuculla decumbens et pergens ac equitans, semper utebatur. Erat enim tantæ largitatis, ut cum alicui aliquid dare deberet, sive hominem sive pecus, vel aliud aliquid, semper studebat dare melius, et tenere deterius. Erat tantæ religionis, ut quilibet suorum nullo modo auderet die Dominico cum asinis oneratis nec de domo egredi, nec domum reverti. Monachum equitare die Dominico omnimodo non sinebat, nisi inevitabilis cogeret necessitas.

37 Annuum et celebre Officium in nocte sanctæ Resurrectionis debite agendum, quis in Tusciam mutavit de die in nocte, nisi ipse? Nam negligentia subrepente, et cogente edacitate, ad Nonam id Officium in Sabbato agebatur o, quod nunc juste et digne, id Joanne Patre nostris temporibus instituente et incipiente, agitur in sancta nocte. Per idem tempus Comes Bulgar p sub Patris Johannis regimine deliberavit suum committere cœnobium Septimense q. Quod cum post multum laborem, post longam et obnixam precem, tandem impetrare promeruisset, valde gavisus est. Erat enim nimis inflexibilis ad sumenda vetera sub suo regimine monasteria, sed accepta constans nimis ad retinenda erat, etiamsi dura acciderent adversa.

abusus tollit.

o

p

q

E

ANNOTATA.

a *Suspicio*, S. Joannem noluisse, ut defuncta corpora in monasterio sepelirentur, ne per pompam funebrem monachorum quies turbaretur, quod etiam ex sequentibus aliquo modo colligi videtur.

b *Per Capellas hic intelliguntur sacella, quibus annexa sunt publica, vel, ut vulgo nunc dicimus, pastoralia officia.*

c *Claustræ pro claustris. Nam claustra feminini generis reperiri probat Cangius in Glossario.*

d *Per pannum promiscuum intelligitur pannus ferruginei coloris, quem vulgo griseum vocant; unde S. Antoninus Historiarum Parte 2, Tit. 15, cap. 23, § 2, Vallumbrosanos appellat monachos griseos. S. Franciscum Assisiatem eodem ferme cum Vallumbrosanis colore usum fuisse probat Franchius lib. 7, pag. 189, ex traditione quadam, qua fertur abbas Benignus circa annum 1224, dedisse suum cucullum S. Francisco Assisiati imbribus madido. De hujus coloris mutatione vide Commentarium prævium num. 55.*

F

e *De his laicis vide Franchium lib. 7, pag. 194, et seqq., et Anonymum Gallum tom. 5 De Ordinibus Militaribus et Religiosis pag. 304.*

f *Judico cum Baronio in Annalibus ad annum Christi 1055, hic agide Henrico II Imperatore tum rege, qui anno 1037, cum patre suo Conrado Imperatore Florentiam venerat. sicut pluribus ostendit Grandus Dissert. 2, cap. 4, num. 11.*

g *Fuit is juxta instrumentum authenticum Itæ abbatissæ, quod exstat apud Ughellum Tom. 3 Ital. Sac. col. 299, Rodolphus episcopus Paderbornensis id est Paderbornensis.*

h *Guido Grandus Dissert. 2, cap. 4, num. 12 dicit, hanc reginam Henrici II jam dicti uxorem, nominatam fuisse Chuneildim, regis Danicæ Clunuti filiam, quæ paulo post peste extincta est. Vallumbrosani, qui duplicem Oratorii consecrationem distinguunt, mutant hæc nomina; de quo vide Grandum citatum in Commentario prævio num. 112, et 113.*

i *Situm est S. Salvii cœnobium, teste Mabillonio in Notis ad Vitam a B. Attone scriptam, prope Florentiam, ubi etiam nunc subsistit.*

k *De hac abbatiâ agit Lubinus jam sæpe citatus pag. 323.*

AUCTORE
B. ANDREA
EX MSS.

l *Hæc abbatia diœcesis Faventinæ, teste Xante Perusino, est in faucibus Romandiolæ, nihil admodum amœnitatis habens. Plura vide apud Franchium lib. 8, pag. 239.*

m *Mons Scularius juxta Franchium lib. 8, pag. 237 sic dictus, quia ad eum per continuos montes, tamquam per scalas, ascenditur.*

n *Hoc miraculum Baronius in Annalibus ad annum Christi 1051, aliique Leoni IX accidisse narrant. Unde Andreas Jannensis perperam Leoni IX, Stephanum X substituit.*

o *Adi Franchium lib. 7, pag. 216, de hoc abusu sublato fusius disserentem.*

p *De Comitibus hujus donatione et familia vide Franchium lib. 8, pag. 255.*

q *De nomine hujus monasterii sic scribit Andreas Jannensis: Propterea dictum monasterium vocatur Septimense, quia septem milliariis distat a civitate Florentina.*

CAPUT IV.

B *Varia miracula, quæ S. Joannes Gualbertus in vita patravit.*

Abbati optatum mortis locum, et fratribus auram ad ventilandum impetrat.

a

Cœpit præterea ita in miraculis clarescere, ut uni profecto ex antiquis Patribus possit cœquari. Quippe Berizo a abbas votum moriendi habebat, non in suo, sed in Vallimbrosano cœnobio: unde et communem Patrem Johannem sæpe rogaverat, ut suis hoc impetraret precibus. Qui die quadam cum eum venisset invisere, prædicto Patri nuntiatum est, qui referenti ter asseruit dicens: Mihi credito; moriturus venit: mihi credito; moriturus venit. Deinde eum præsentem percontatus est dicens, utrum obedientiam cupe- ret adimplere? Cui ille: Juxta Dei, inquit, voluntatem et tuam, Pater, devotissime opto. Post hæc verba super cubilis pulvinar caput ponens, gravi se corripiente languore, die tertia defunctus atque sepultus est. Fratres itaque conquerentes inter se, quod ventilare non poterant, eo quod nulla traheret aura, mox ipse cum Fratribus accedens ad aream, in manibus accepit ventilabrum: Statim competens ventus perflare cœpit.

Fratribus famelicis
* id est cellario

C 39 Quodam tempore, dum nimia eum indigentia premeret, et quid secum commorantibus daret, præter tres panes solummodo non haberet, cellarario suo præcepit, ut tres illos panes divideret, et unicuique Fratri fragmen unum apponeret. Præcepit iterum, ut unum arietem mactaret, et edendum Fratribus illum miuistraret, atque de larga Dei misericordia in egestate securius speraret: Hodie, inquit, egemus, cras vero, Deo præstante, abundabimus. Quod cum dixisset, ad monasterium sancti Salvii, sicut disposuerat, cœpit pergere, confidens quod suos famelicos numquam Deus desereret. Fratres vero hora prandii ad mensam pergentes, carnem sibi appositam perexhorrentes, parvissima fragmenta panis cum gratiarum actione comederunt, carnem autem nullo modo tetigerunt. Alio vero die secundum beati Johannis prophetiam, multi homines venerunt cum asinis ouustis, panibus, frumento, farina, dicentes, quod nobiles homines Florentiæ Fratribus miserint; sed qui essent, qui illos mississent, numquam sciri potuit.

bis miraculose cibum obtinet.

40 Alio quoque tempore cum œconomus omnes cibos consumpsisse se diceret, et beatum Jo-

hannem quid Fratribus dare judicaret, inquire- ret; jussit, ut unus ex tribus bubus, quos tunc habebat, occideretur, et Fratribus edendus daretur. Cui œconomus: Quid, inquit, faciemus postquam istum manducaverimus? Ille vero: Uno, ait, comesto, occides alium; quo consumpto, dabis et tertium. Beatus enim Johannes nec de Dei largitate dubitabat, nec peccatum se incur- rere credebatur, si Fratribus carnes daret, cum nihil aliud haberet; justius credens carnibus re- ficere, quam fame illos interficere. Œconomus vero jussa complevit, carnes coxit, mensæ su- perposuit. Fratres autem hora constituta ad mensam perrexerunt, visisque carnibus obstu- pentes, easque nullatenus tangentes, silenter pa- tienterque steterunt. Qui cum sic starent, quidam cœpit monasterii portas pulsare. Cellarius vero hoc audiens, festinato ivit, quemdam hominem cum pulcro manutergio panibus pleno invenit, quos lætanter accipiens, Fratribus velociter ap- ponens, quis esset, qui eos duxisset, quisve eos misisset, interrogare neglexit. Sed cum ad homi- nem, gratias et manutergium redditurus, rediret, nequivit illum invenire, vel quis fuisset, unde ve- nisset ulterius scire; et quoscumque de illo inter- rogabat, nullum hominem eo die ibi cum panibus se vidisse dicebant.

41 Quando ex præcepto Comitissæ Beatricis b venerunt milites, ut eum raperent, ac de Tuscia Longobardis, sauctitatis causa, aut consentien- tem, aut invitum secum perducerent; hoc ille cognitio, cum Domino in ecclesia intentissime preces funderet, tanta pluviarum, tempestatum- que diffusio, tanta quoque extiterunt tonitrua, ut præfati milites vix redire in læsi valerent.

42 Alio quoque tempore vir quidam plenus in- sania in ejusdem Patris morabatur cœnobio, quem ille medendi gratia Passinianum trausmi- sit; qui ad fluvium, cui vocabulum est Arnus c, repertam intravit scapham, atque ab illa, ut sua eum compellebat insania, se in amnem projiciens dixit: Hic quis Johannes, et qualis ejus vita sit prorsus cunctis patebit. Quem cadentem mox aqua suscipiens super se, ne mergeretur susti- nuit, eumque sancti Viri comitatum meritis de ripa una ad alteram sanum saluumque, quasi leve lignum portavit. Hic luce clarius constat, quam carum, quamque mirabilem, atque dilectum Virum hunc apud se Deus habuerit, quando, ejus memorato solummodo nomine, tam velociter, tamque benigne miserum de morte eripuit.

43 Quodam namque tempore dum idem vene- rabilis Pater, aliis cœnobiis visitatis, de quibus illi magna inerat cura, ad proprium reverteretur, prospexit inesse pervalidam indigentiam per plurimos. Dum in monasterium introiret, dis- pensatorem familiæ, nomine Giosfredum d, et Rusticum e fratrem procuratorem monachum evocans ait: Inspiciamus nostrum horreum, quomodo se habeat; reperitque tunc illud abun- dantius repletum. Quibus ironice: Hem, inquit, quam plurimi ab instanti necessitate opprimun- tur, vos autem uberius abundatis! Præcepitque vasculum quemdam capientem quatuor, vel quin- que modios impleri, et sic per semetipsum ab ho- ra circiter tertia usque nonam, et eo amplius præoccupatus, inde nullatenus progressus, uni- cuique, qui convenerant, cui multum, cui parum distribuit; et semper plenus extitit.

44 Qui cum in beati Salvii extra Florentinam urbem demoraretur cœnobio, præfato jam viro f, qui in reclusionem degebat, per Azonem g, qui

Occulta no- vit.

postmo-

D

E

b

Sese abdu- ctionis,

et fatuum submersio- nis periculo eripit.

c

F

Pauperibus miraculose succurrit.

d

e

f

g

AUCTORE
B. ANDREA
EX MSS.

minutatim discerpens, in terram cuncta frusta, projecit, Deumque et Apostolum ejus invocans dixit : Deus Omnipotens, et Petre Apostolorum omnium Princeps, ulciscimini me de cœnobio isto. Et hæc dicens, confestim discessit iratus. Quo non longe digresso, repentinus inibi accensus est ignis, qui prædictum monasterium ex omni parte combussit. Quod incendium pedissequus ejus dum cerneret, eique nuntiaret, nec retro respexit, neque ad locum rediit, sed via, qua cœperat, ad Valimbrosanum cœnobium festinanter perrexit.

ANNOTATA.

a *Berizo erat abbas S. Salvii, ut patet ex Privilegio Henrici Imperatoris anno 1055 duto, quod refert Franchius lib. 8, pag. 294, ad marginem.*

b *Satis nota est piissima hæc Comitissu in Analibus Baronii aliisque historiis, quæ S. Joannem in Lombardiam duci cupiebat, ut collapsam pietatem, et monasticam disciplinam exemplo suo et exhortationibus erigeret.*

c *Fluvius Tusciz, qui oritur ex monte Apennino, et postea aliis fluviis auctus, Florentiam bifariam secat, ac tandem in mare Tyrrhenum se exonerat.*

d *Nescio an is Gioffredus idem sit cum Goffredo, quem Simius in Catalogo pag. 114 Beatum et individuum S. Joannis Gualberti comitem vocat.*

e *Existimo hunc Rusticum esse eundem, de quo supra cap. 2, actum est.*

f *Præfatus ille vir est Teuzo, qui juxta monasterium Florentinum B. Mariæ reclusus erat, uti clare exprimitur in Vita per B. Attonem scripta.*

g *De Azone vel Azzone meminit Franchius lib. 8, pag. 239.*

h *Exenia vel enxenia idem apud scriptores mediæ et infimæ latinitatis est, quod xeniu, dona, munera vel oblationes.*

i *Hic idem est Rodulfus, de quo cap. 2, et in Annotatis ad litteram f jam actum est.*

k *Arbitror, hoc nomen barbaro-latine deductum esse ab Italico rigagnolo, quod rivum significat.*

l *Seva forte latine factum est a Siena amne, qui in agro Florentino fluit, et aquis suis Arnun auget.*

CAPUT V.

Alia ejusdem Sancti miracula.

Alio quoque tempore, cum in prædicto Musceto adesset, et Papa Leo^a per illam viciniam pergeret, suos legatos ad eum misit, eumque ad se ire rogavit. Cumque infirmitate gravatus ad eum nec posset ire, nec vellet, legati ad Papam revertuntur, sibi que illum ad se venire non posse asserunt. Ille vero dixit : Ite, sibi que dicite, quod si aliter non potest venire, in lecto faciat se adducere. Qui mox ad ipsum revertentes, et voluntatem Papæ sibi nuntiantes, statim ecclesiam intravit, Deumque et Sauctos ejus exoravit, ut aliquod sibi impediementum daret, ne ad supradictum Papam ire valeret. Oratione completa, ad legatos Papæ exiens, lectoque se projiciens, aliquantos Conversos venire fecit, et se ad Papam portari præcepit. Cum quo a monasterio paululum abscessisset, mox se aër validissime turbavit, ventorum nimietas, plu-

Pontificis desiderium miraculo impedit.

* lege Stephanus

a

viæque

A postmodum beatæ Reparatæ rexit cœnobium, eorum pro benedictione transmisit exenia h. Qui cum prædicta munuscula detulisset, eodemque rediret itinere, via digrediens quoddam intravit tugurium, et Fratribus, quos ibi reperit, quæ et quanta voluit verba locutus est, atque ad Patrem rediit. Cui per se cunctanti : Unde venis ? Cum respondisset, quo missus fuerat, isse ac redisse, mox ab eo audivit : Ego quidem non te unde venis mandavi ; ac deinceps digressum de via, et ingressum tugurii, atque verba, quæ cum inventis habuit Fratribus per spiritum recognoscens, cuncta luce clarius patefecit per ordinem.

Nobilis Florentini filium morbo liberat.

45 Eo tempore, quo simouiacæ hæresis per Tusciam pullulaverat, cum prædictus Pater in eodem Florentino cœnobio moraretur, quidam religiosus vir, ex generosa Florentinorum progenie ortus, cujus filius gravi languore in lecto constrictus decubans vicinam operiebatur mortem, ad eum, ut sibi ægrum natum sanaret ac redderet, rogaturus accessit. Cui cum ille, hæc non sua, sed Apostolorum esse diceret, ille gemebundus ejus prostratus vestigiis, tamdiu precibus institit donec pius Pater, miseratione commotus, eum remittens ad propria, se pro eo Deum rogaturum promisit ; et, eo descendente, convocatis Fratribus, suppliciter orationi incubuit. Quibus humiliter in terram prostratis atque orantibus, ille, in cujus manibus cunctorum salus consistit, ægrotum per dilecti intercessionem integræ sauitati restituit. Hoc quoque miraculum ille, cui per Johannem beneficium sanitatis impensum est, ita evenisse, ut dicimus, usque hodie viva voce testatur.

Monasterium nimis magnifice edificatum,

46 Quodam itaque tempore cum monasteria, quæ sub suo erant regimine, solito more inviseret, venit ad cœnobium, cui vocabulum est Muscetum, ubi cum casas cerneret grandiores pulcioresque, quam vellet, accersito venerabili viro domno Rodulfo i, qui eas construxerat, et ab illo ibi ordinatus fuerat abbas, severissimo vultu dixit : Tu, in isto loco hæc tibi fabricasti palatia ? Et conversus ad parvissimum rivum, qui inibi juxta currebat, dixit : O Rigambule k, si me de Rodulfo, et istis ejus domibus vindicaveris, utrem, aqua Sevæ l fluminis plenum, undis tuis augebo. Et hæc dicens sine mora discessit. Cujus imperium, acsi rationabilis homo, rivus ille suscipiens, illo recedente intumescere cœpit, et uestio unde largissima aquarum fluentia congregans, relicto proprio alveo de monte præcipitauter ruit, gravissimos petrarum scopulos, atque arbores secum trahens, [in] prædictas domos illis teratenus eas dejecit. Qua ultione completa, quasi pro mercede, quod promiserat Pater recepit. Qua pro re Abbas ille turbatus cum Fratribus, de loco mutare disponebat cœnobium. Quibus ille hæc consolationis verba locutus est : Nolite, inquit, timere, ne habitetis, quia rivus ille nec quidquam mali vobis facturum est, nec ultra vobis nocebit. Quod ejus vaticinium verum firmumque usque hodie permanet. Denique ille sæpe dictus rivulus, quod tunc casu, immo plus imperio Patris acciderit, nec antea fecerat nec ulterius fecit.

et aliud pecunie avitum divinitus puniri curat.

47 Alia quoque vice, cum intimatum esset ei, quod vir quidam ad conversionem veniens, patrimonium suum totum sibi scripsit in cartula, secumque ad monasterium detulit ; mox festinus ad prædictum venit cœnobium, atque Abbati loci, qui cartam susceperat, imperavit, ut sine mora eam sibi deferret ; quam ab eo acceptam ungulis eam

AUCTORE
B. ANDREA
EX MSS.

viaeque immensitas proruit. Quod cum legati Papæ vidissent, illum vere Sanctum credentes, ad monasterium reverti fecerunt, et concito cursu ad Papam redierunt. Hoc autem cum cognosceret, ipsumque Sanctum esse dicerent, ait : Nolo illum ultra ad me venire ; sed in cœnobio cum Dei benedictione quiete manere.

Restituta
cuidam mi-
titi sanitate,
b
c

49 Alio quoque tempore quidam miles ex Cerlianensi *b* castello graviter fuerat ex quadam infirmitate detentus, qui ex amicitiae gratia beatæ recordationis *c* Johanni Abbati notus erat. Cum quidam ejus familiaris servus ad Muscetanum cœnobium, ubi tunc venerabilis vitæ Johannes manebat, venisset, ut eum conspexit, statim ad se vocavit, et de suo domino interrogare curavit. Qui respondens ait : Domine Pater, jam per duos, et eo amplius menses valde gravatur infirmitate. Quod cum venerabilis Johannes audivit, panem accepit, eique pro benedictione misit ; comedit, sanatus est. Post quartam diem per semetipsum ad eum venit, et pro sanitate, quam receperat, ei plenam gratiam rependit.

donum reci-
pere renuit.
B

50 Post multum vero temporis, cum idem vir iterum ægrotaret, et se jam jamque mori crederet, equum, cui sedere consueverat, sancto Johanni judicavit *d*, suoque filio, ut illum sibi deferret, postquam eum sepelisset, præcepit. Quo mortuo ac sepulto, filius ejus equum beato Johanni minavit, atque ut ipsum reciperet, et pro patre intercederet rogavit. Sed sanctus Johannes transitoria despiciens, paupertatem diligens, cœlestia concupiscens, equum homini reddidit, et ut cum eo ad propria rediret, præcepit. Cumque vehementer obsisteret, et se equum non reducturum assereret, coactus tandem præcepto sancti Johannis, cum equo ad propria repedavit *e*.

e
Fratrem
quemdam
mortuum
suffragiis
privat,

51 In eodem autem Muscetano cœnobio cuidam Fratri venerabilis Pater medicamen quoddam pro quadam sua infirmitate manu sua tradidit, et extemplo, urgente causa necessitatis, ad aliud monasterium secessit. Qui nihilominus, non se, ut decuit, cautius habuit, et intra paucos dies expiravit. Ad memoriam cujus retinendam jam dicti monasterii pater per Vallimbrosanam cunctam Congregationem, sicut ex eorum mortuis mos est, ejus obitum per apices *f* designavit. Et tunc non multum post prædictus pater, Abbatem Johannem visitandi gratia adiit, a quo continuo requisitus de illo Fratre qualiter defecisset, et ille ei cuncta ordinatim retulisset, inquires illi : Vade quantocius, et ex cuncta Congregatione ejus memoriam dele. Quod et factum est.

f
C

eorumque
denuq
participem
factum e
purgatorio
liberat.

52 Tunc demum evoluto aliquantum temporis, cuidam monacho ex eodem monasterio circa medium diem apparuit, Ad quem inquires : Numquid tu non es monachus talis ? Sum, inquit. Prorsus illi : Qualiter agis nunc ? Tum ille : Sum excommunicatus, et a consortio Sanctorum separatus. Et ille : Quare ? Quia Abbas Johannes dissociavit me a Congregationum cœtu. Inquires illi : Quomodo juvare te possumus ? Ait : Si dominus Johannes vult, reconciliari possum. Qui statim ad Abbatem Johannem adiit, et cuncta ei seriatim per ordinem retulit. Tunc ille, mente piissimus ut erat, prædictum abbatem accersiri præcepit, et pro excommunicati Fratris anima Officium et eleemosynam, nec non et per Congregationem totam, quasi eodem die obisset, instantanter agere præcepit. Qui omnia fideliter adimplevit. Et tunc iterum, defunctus post dies xxx cuidam monacho similiter apparuit, eique dixit :

Vade, et domno Johanni pro me gratias age, et inferens *, quia ego sum reconciliatus in Electorum cœtu.

D
* id est et re-
fer

53 Alio quoque tempore quidam ejus conversus suasionem diaboli, seculum dereliquisse, et ad monasterium se venisse pœnituit. Unde cum beatum Johannem importunis precibus frequenter rogaret, ut redeundi ei ad seculum licentiam daret, illeque prædicando cœlestia, denuntiando infernalialia, ne id faceret, admoneret, illoque in sua obstinatione, diabolo inobligante *g*, persistente, beatus Johannes præcepit ei tandem irato animo, ut discederet. Cumque paululum a monasterio Vallimbrosano esset, diabolo deducente, digressus, de alta rupe per quam ibat, ab eodem, quem sequebatur, præcipitatus animam continuo exhalans, præsentibus est subtractus. Unde patenter ostenditur, quam periculosum fuerit, vel beatum Johannem relinquere, aut ejus iram incurrere.

Quidam mc-
nasterium
deserens a
dæmone præ-
cipitatur.

g

54 Quodam autem tempore fuit vir quidam, videlicet Florentius *h* nomine, urbanæ quidem eloquentiæ, verum etiam et civis *i* omnimodo, tamen Simoniaca perfidia in cujusdam episcopi defensione erat valde maculatus. Qui cum quadam die gravissimam incidisset in ægritudinem, mori se funditus desperavit. Sed inter gravissimos suorum lacrymarum luctus, crebrosque singultus, e suis nobilibus amicis aliquantos ad se accersiri fecit, quos ad venerabilem Johannem quantocius ire rogavit, quatenus eorum supplicationibus in monachico habitu ei pœnitentiæ locum concederet. Qui euntes ad venerabilem Johannem ex votis amici, ceu rogaverat, retulerunt. Sed nobilis Johannes eorum precibus minime renuit, nec statim omnimodo concessit. Propter illud quod dicitur : Probate spiritus, si ex Deo sunt. Quo cum dilatione suscepto, monachicum habitum ei tradidit, et paucos dies sic factus est convalescens, ita sane ut claustra monasterii, bacillo se sustentante, circumquaque lustraret.

Virum
quemdam
conversum,
h
i
E

55 Sed non multum post, cum hæc eadem infirmitas eum repeteret, ad extrema deductus est. De quo cum relatum fuisset Abbati Johanni, adhibitis secum Fratribus, lectum ægroti festinus petivit. Interim Fratres, quibus poterant precibus Deo eum commendando juvabant, qui in proximo erat moriturus. Sed ille ex pallio, unde erat coopertus, sæpius replicando cœpit cum torvis oculis vultum operire. Ad quem Abbas Johannes : Quid est hoc, quod agis ? Tum ille pallens et tremens inquit : Terribilibus oculis diabolum prope assistentem video, ex cujus ore miræ magnitudinis flamma, et ex naribus sulphureus et immensus nimis fumus egreditur. Prorsus illi : Ubi est, inquit ? Ecce ibi est, Domine Pater. Tunc beatus Johannes raptim ex ejus manibus, qui eam tenebat, Crucem abstulit, et diabolum ex ea fortiter percussit, qui statim ex oculis mirantis velut fumus evanuit. At ille voce, qua poterat, clamare cœpit dicens : Deo gratias, Deo gratias ; ecce fugit, ecce recessit. Et ecce nunc adest beata Virgo Domini Mater, necnon et beatus Petrus simul cum sancto Benedicto. Vix necdum verba compleverat, mox spiritum exhalavit vitæ.

et in morte
dæmonis a-
spectu terri-
tum, recreat.

F

56 Quidam rusticus ad eum veniens, genibus ejus provolutus, strictimque exosculans, magnis vocibus cœpit obtestare, atque obnixè rogare pro unico nato suo, in agone constituto, ut suis sanctis precibus ab instanti periculo liberare dignaretur. Qui nimium compatiens, Fratres imperat

Rustici fi-
lium sanat.

adesse,

A

adesse, et pro illo Domini misericordiam jubet exorare. Quid multa? Fratres in Ecclesia, illeque solo, ubi decumbebat, prostratus, magnis gemitibus Christi misericordiam supplicans, panem transmisit, statimque sanitati reddidit.

Carnibus prodigiose obtentis

57 Quodam namque tempore prædictus Pater ante fores monasterii permanens, vaccarum pinguium gregem, in nemoroso jugo Alpium dum pascercntur, conspexit, atque unam ex illis beato Paulo petivit dicens: O sancte Paule, si pauperibus istis unam dares ex illis mihi. Hæc eo dicente, una ex illis deorsum ruit, statimque extincta est; cujus cadaver dispertiri jussit pauperibus. Qua consumpta, eodem ordine orando, secundam, et tertiam, et quartam accepit, tribuitque pauperibus semper. Qua de causa pastores tristes effecti, ex alio montis latere vaccarum gregem duxerunt. Sed iisdem Vir sanctus dum non haberet quid tribueret pauperibus, iterum beato Paulo pctivit dicens: Sancte Paule, isti locum mutando fugerunt, te tamen, qui loci Patronus es, effugere non possunt. Ergo tribue mihi, quid pauperibus tribuam, adhuc. Hæc eo dicente, confestim quinta corruit, et extincta similiter distributa est pauperibus. Hoc etiam de VI, VII, VIII, IX, eodem ordine accidit.

B

et lacte

58 Extrema vero consumpta, pro damno contristati pastores, venerunt ad eum, magnas inclamantes adversus eum querelas: Melius, aiunt, in tuo Valimbrosano cœnobio stares, quam huc tot animalia occisurus venires. Quibus ille placido vultu respondit: Scio vos de hoc, quod largitus sum, tristes; nec amplius vultis impendere. Nolite ergo timere, quia nulla earum hoc tempore amplius morietur. Quod et factum est. Et sic, eo orante, ruina vaccarum, et mors semper secuta est, et mox ut cessavit orare, juxta quod pollicitus est, incolumes permanserunt. Interea sanctissimus Pater Johannes, cujus cor flamma urebat caritatis, cernens adhuc famelicorum inopiam, et se animalium carnes sine gravissimo scandalo non posse largiri, totum earum lac distribuere jussit pauperibus; et sic diutius lactis præbendo liquorem, usque ad septem viros de famis morte eripuit.

pauperes pa-

scit.

C

k

l

m

59 In illis diebus etiam cum venerabilis Pater ad Valimbrosanum reverteretur cœnobium, ad quamdam curiam *k* devenit, cui vocabulum est Ronta *l*; accersitoque ejusdem curiæ villico, promisit ei herbicum *m* gregem mittere, in quo plurimi habebantur arietes. Simulque præcepit, ut de prædictarum ovium lacte, se suumque, quem habebat, nepotem, et quantos posset pauperes, quam competentius valeret, quotidie aleret; prædictos vero arietes, donec superesset ex illis, opportune largiretur pauperibus, cum illis etiam magnum hircum, quem inibi solum habebat. Sieque factum est.

Ursum occi-

di jubet.

n

Magna molis arborem removel.

60 Quidam ejus famulus ex Razolensi cœnobio Valimbrosæ ad illum pervenit nuntians, ursum depopulationem quam maximam facere vaccarum. Qui præcipiens dixit: Vade et amodo interfice eum. Qui regressus, vaccas in pascuis, prædictumque ursum in antro quodam arboris stantem invenit. Itaque securim manu tenens, arborem percussit, et nihil verens *n*, dicebat: Egrederi, quia dominus Abbas imperavit, ut te occidam. Egressus namque, ab illo est interceptus.

61 Quadam itaque die venerabilis Pater inde transiens, venit ad locum, vidensque obstaculum arboris, et se viam ullatenus declinare non posse,

modice turbatus queritando cœpit dicere: Heu quid faciemus! Cujus audita querela socius, qui eum præibat, Ugo nomine, sancti Johannis Majoris o plebanus, tentans si undecumque posset irrumpere, super equum, cui assidebat, se sub illa inclinans, arborem levavit in collo, cujus pondus multorum paria boum ullatenus movere non possent, eamque acsi leve virgultum, aliquamdiu, ut ipse testatus est, sustulit. Sieque venerandus pater Johannes, prædictusque plebanus transierunt inlæsi. Hocque actum est non longe a Razolensi cœnobio, in loco, qui dicitur, Ad cellas veteres.

62 De Johanne quodam jam antiquissimo Fratrem a prædicto Patre Johanne septennis suscepto. Qui dum graviter doleret oculum, mulierculam ad se curandum conduxerat. Cujus medicamina dum ergo nihil proficerent, ad monasterium prædicti Patris reversus est. Quem ille dure arguens, eo quod cum illa vel confabulationem, vel ab ea quæsisset medelam, ei tantummodo boum fimum calidum super oculis poni jussit, et mox sincerissimæ sanitati restituit. Quod ille adhuc superstes sic actum fuisse, et illa, quæ superius diximus, viva voce testatur. Et non solum illa, sed etiam, quæ inferius subjungemus.

63 Item prædictus Pater boum custodibus contra morem die tota necessitatis obtentu arare præcepit, et in nocte carpere pabula. Cumque illi responderent: Quomodo, inquiunt, Pater hoc perficere possumus, cum ursos ac lupos, nocturnosque timeamus latrones? Respondit: Sinite, inquit, sinite: Deus enim, ejusque Paulus Apostolus de illis possunt habere eustodiam, eosque conservare illæsos. Remanserunt itaque nocte illa contra morem sine custodia boves. Tunc duo latrones supervenerunt, qui unum ex bubus funiculo ligaverunt per cornua, eumque rapere, secumque usque mane nitebantur perducere. Sed bos immobilis permanens de loco ulla ratione moveri non potuit. Sed mane a custodibus inventus bos, ligatus lacrymasque more hominum fudisse repertus est. Hoc eum prædicto Patri nuntiatum fuisset, accessit, bovisque caput leniter demulcens, dixit: O bos, bos vade, tuumque officium imple: non enim te beatus Paulus adhuc perdere voluit.

AUCTORE
R. ANDREA
EX MSS.

o

Monachi
ophthal-
miam curat.

E

Boves a furi-
bus defendit.

F

ANNOTATA.

a S. Antoninus, Binius, Baronius, alique scriptores merito id Stephano Papæ attribuant. Quare hic amannensis oscitantia Leo Stephano substitutus est.

b De loco hoc vulgo Castello di cerliano vide Franchium Lib. 10, pag. 335.

c Hæc expressio non favet Guidoni Grando, quia B. Andreas illa post Sancti mortem scripsit. Plura de hac re in Commentario prævio § 10.

d Judicare hic accipitur pro adjudicare vel concedere; atque hoc sensu verbum illud sæpe est usurpatum in legibus Gothicis et Longobardicis.

e Repedavit id est rediit; quæ phrasis in Auctoribus mediæ latinitatis sæpissime occurrit.

f Per apices id est per litteras; quæ voce crebro usi sunt inferioris ævi scriptores.

g Id est instigante, sicut ex sensu satis colligitur.

h Florentius ille, juxta Locatellum Lib. 1, cap. 59, et Franchium Lib. 10, Pag. 358, aliosque scriptores Vallumbrosanos, faverat Petro Simonia-

AUCTORE
B. ANDREA.
EX MSS.

eo, de quo postea pluribus agetur; unde patet in his Actis nullum temporis ordinem servari, sed quædam citius narrari, quæ serius contigerunt.

i Puto, quod auctor significatum velit, illum Florentium non tantum rhetoricæ, sed etiam juris civilis fuisse peritum: sic enim reperimus Civilistam pro jurisconsulto, vel eo, qui juri civili dat operam.

k Curia sæpe significat prædium rusticum, ut constat ex innumeris donationum instrumentis.

l Locus, Ronta nomine, in mappis Geographicis collocatur inter colles montis Apennini, qui facile a Valle Umbrosa distat viginti passum millibus versus septentrionem. An sit idem, de quo hic agitur, nescio.

m Berbix detortum est ex Latino Vervex Italique dicitur Berbice. Est animal satis notum.

n Verens pro veritus. Plures solæismos alibi occurrentes, eosque et frequentes et crassos, annotare non semper lubet, modo sensus intelligatur.

o Hæc ecclesia S. Joannis, teste Franchio Lib. 10, pag. 343, sita est quinque passuum millibus infra monasterium Razolense.

B

CAPUT VI.

*Cordis arcana cognoscit, aliaque præbet
sanctitatis argumenta.*

Quidam re-
center con-
verso

Quidam vir ex Poniensi territorio, Gerardus scilicet nomine, renuntians seculo, Passiniano se ad prædictum Patrem contulit. Qui quasi respuens, et ut abiret, indignans jussit. Sed ille, ut sui misereretur supplicans, quatenus ei pro suorum omnium delictorum, quæ illi ex integro professus est per omnia confiteri a, in monasticæ vitæ regula locum pœnitentiæ tribueret. Nec immerito ille sane omnibus ad Deum confugientibus, ut erat mitissimus, ut sibi visum fuit, precibus pie petenti non renuit, sed quod rogavit concessit, et ejus animæ salutis curam habuit. Qui non assecutor voti, quod promisit, reatum suum ex parte prodidit, et erubescere conscientia, majora infra seipsum retinuit. Pauco tunc itaque interjecto tempore, ad susceptionem hospitum, et ministerium peregrinorum, ob salutem suæ animæ, eum exterius locavit.

occultatum
peccatum in-
dicat.

65 Et cum quadam die idem Gerardus, quibusdam supervenientibus hospitibus, victu alimenta ministraret, Abbas Johannes tum superveniens, eumque ex nomine vocans ait: Gerarde, Gerarde, quare mihi sic fallere voluisti? Qua de re, Domine mi, inquit? Et ille: Cum vacaveris, occurre quantocius, et dicito mihi, quod professus es. At ille præceptum Patris fideliter adimplens, cum opportunum tempus invenit, adiit ad Patrem. Inquiens illi: Numquid non dixisti, quia ex integro patefaceres secreta tui cordis mihi? Utique, dixit. Et ille: Et si ita dixisti, quare tam crudelissimum facinus, quod in die sanctæ Apparitionis Domini, et ejusdem diei Vigilia cum uxore illius talis hominis commisisti, mihi pate facere noluisti? Et addens: Insuper non sufficiebat tibi tam terribile malum, nisi nunc ad confusionem tui iterum disponis in mente, ut ad tam grande piaculum revertaris? Tunc ille mente confusus, videns se in captionis laqueo deprehensum, confestim ad terram corruit, et pœnitentiam sui criminis quæsivit, et ita omnia esse, ut sanctus Pater indicaverat, dixit.

66 Quodam itaque tempore quidam vir inter seculares valde nobilis, Ubaldus nomine, qui in Figlineusi b castro, et in aliis quam pluribus fuerat nimis gloriosus. Hic erat beatæ recordationis Johanni Abbati valde notissimus, et inter mundiales amicos familiarissimus. Qui cum quodam tempore in ægritudinem incidisset, ad extrema videbatur deduci; convocatisque suis militibus, et familia cuncta, de domo propria disponere curavit. Tunc uxor ejus unum ex suis nobilibus, Benzonem nomine, marito jam in agone constituto, ad se accersivit, et ad Passinianense cœnobium, unde prædictus erat compatronus, nuntiare sui funeris adventum quantocius ire præcepit. At ille, mœstus ut erat, sine cunctatione, festinanter pergere præcepit.

67 Jam eo in medio itinere appropinquante, quidam curialis e ei occurrens, requisivit, quo tenderet. Dixit eventum rei. Sed quamquam mœstus similiter illum requirit. Tum ille: A cœnobio sancti Cassiani d venio, ubi Domnum Abbatem Johannem Vallimbrosanum visitandi gratia perrexi. At ille, ut hoc audivit, ad præfatum cœnobium illico pervenit. Quem nescio de psalmis, aut quid aliud murmurantem ante fores monasterii invenit. Qui cum eum officiosissime salutasset, et satis ab eo hilariter resalutatus requisivit, qualiter illi esset. Respondit: Tristis et mœrens nimis me esse confiteor pro nobili viro, et vestro fideli amico, qui nunc videtur e seculo exire. Ad quem inquit: Quis ille est? Et ille: Illustris Ubaldus vester valde fidelissimus. Statim venerabilis Johannes versis ad Orientem luminibus, parumper subsistit, et oratione completa Benzonem respexit, eum ire præcepit, eique dixit: Quantocius ad propria revertere, quia infirmus ille, super quo mœstus eras, incolumem invenies. Quod ut dixit, ita actum est.

68 Cap. de Domno GG. VII Apostolicæ Sedis PP.; qui cum Archidiaconatus in eadem Apostolica Sede officium gereret, ob illius patientiam comprobendam, eum dure increpare curabat. Mox ad ejus intuitum mutavit mentem, ac præordinata, quæ se putabat dicere, oblitus est verba. Qua ejus perfectione ab eo ita comperta, tantus deinceps inter utrumque firmatus est amor, quantus inter carissimos, atque uterinos solet esse germanos. Hæc namque a venerabili viro abbate Rodulfo Passinianensis cœnobii, qui tuuc ibi aderat, sæpius audivimus, atque de tali teste dubitare nihil debemus e.

69 Qui dum quodam tempore nimis ægrotus pulmentum, quod ægroto convenit, ante se coctum teneret, quidam religiosus Frater, Gerardus nomine, visitationis gratia advenit, atque ante illum præsentatus est. Cui mox prædicti pulmenti particulam quamdam porrexit, qui nec recusare, nec nutu quolibet resistere [ausus], eam accepit, silenterque comedit, et inter edendo, se reum, se reprehensibilem atque lupum accusare cœpit, atque per cogitationem rixando multa dicere verba, quod vel semel hoc non refutasset, quod almus Pater porrexerat. Quem ille per spiritum recognoscens, et audiens, quasi lingua proferret, expleta refectio, dixit: Si plus vel minus ex hoc, quod per cogitationem dixisti narravero, te ipsum volo habere testem. Et mox arcanum sui pectoris patefaciens, quæque cogitaverat, quæque per cogitationem dixerat, lucide enarravit.

70 Cui discessuro; insanum quemdam Fratrem commendans, segregatim nocturnali expleto

D
Ægrotum
absentem
b

precibus suis
sanat.

c
d

E

Mirabilis ob-
mutescencia
Hildebrandi,
postea Gre-
gorii VII.

F

Monachi cu-
jusdam cogi-
tationes,

et occultam
necessitatem
cognoscit.

Officio,

ANNOTATA.

A Officio, ut secum duceret imperavit. Cujus jussio-
nem et libenter audivit, et dulciter se adimplere
promisit. Nocte vero surgens, nocturnali expleto
Officio, [dum] cum socio abire disponeret, siti
gravissima laborare cœpit. Hoc Johannes Pater
per cordis Illuminatorem recognoscens, mini-
strum suum, qui ei solbat assistere, nutu advo-
cans, non parvum scyphum vino aqua mixto
summatim implere fecit. Deinceps discessurum
Fratrem, si adesset, ad se venire signavit. Cui
ad se accedenti porrectum scyphum sumere, vi-
numque fecit bibere.

Cuidam san-
ctam reddit
venationem;

B 71 Vir quidam in vicinitate Valimbrosæ per-
manens, beato Johanni valde fidelis et devotus
existens, quodam die ad cum cum canibus venit,
seque in venatu diu frustra laborasse, nullam ve-
nandam bestiam videns, asserit. Beatus vero Jo-
hannes mox sibi præcepit, ut comederet, esum
lassis canibus tribueret, et postea ad venandum
rediret, quia captura, Deo præstante, statim per-
veniret. Quo facto, in agrum, qui est monasterio
contiguus, illico exivit, duosque mox lepores in
nive, qua tota tunc terra erat cooperta, vidit;
post quos canibus concitatis, ambos cum omni
festinatione comprehendit. Post hæc vero ad san-
ctum Johannem remeans et ei, quæ sibi, Deo
miserante, et ipso patrocicante, acciderant nun-
tians, salutaribus ab eo verbis instructus, gaudens
et exultans reversus est ad propria.

et leporem a
monacho ap-
prehensum
dimittit.

72 Alio quoque tempore cum nimia nix terram
tegeret, quidam lepus ex nive egressus, tugu-
rium, in quo beatus Johannes tunc cum quibus-
dam Fratribus stabat, est ingressus. Quem qui-
dam Fratrum mox apprehendit, et in gremio
brachiis circumplectens abscondit, cœpitque Fra-
tribus dicere, quod licenter illum, utpote divini-
tus datum, possent edere, maxime cum nihil fere
præter ipsum ad edendum haberent. Beatus vero
Johannes, quod acciderat, quod dictum fuerat,
Deo revelante, cognoscens, Fratrem quid in gre-
mio absconditum teneret requirens, manifesta-
tum leporem sibi dari imperavit, quem blanda
manu diu attrectavit. Dicendo sibi: Follis, follis
f cur huc venisti? Postea vero leporem g misera-
tus, portas cœnobii egressus, illum terræ suppo-
suit, ac liberum abire permisit. Sequenti autem
die quidam Rusticus asinum panibus oneravit,
sanctoquo Johanni in magna inedia cum suis Fra-
tribus portavit.

f g

C

Clerici pecu-
niam non
vult recipere

73 De Clerico, qui fama reverendi Patris au-
dita, et cum vita qualis esset ejus doctrina, cun-
cta, quæ possidebat in seculo, vendidit, et pluri-
ma numismata exinde sumens, eaque crumena
includens, ad cœnobium prædicti Patris venit.
Cumque inde Patri se placere credere, unde am-
plius erat odibilis, fiducialiter ad locum accedens,
se venisse significat. Quem cum ille, paupertatis
amicus, nummatum fore cognosceret, atque au-
diret, qua pro causa advenerat, sic eum alloqui-
tur: Quamdiu, inquit, unum ex his super te
nummum habueris, aut reservaveris apud te,
nec mecum participare poteris, nec me habebis
amicum. Hæc itaque clericus audiens recessit,
pretium sui patrimonii, quod Deicola spreverat,
illistotum distribuit, qui possessione carebant, li-
benterque manum porrigebant munificis. Deinde
remeavit ad illum, qui Deum anro, et seminudos
præponebat divitibus. Hoc Johannes Pater au-
diens, et quid egisset, discutiendo reperiens, qui
ante locupletem spreverat, factum pro Christo
pauperem, dilectum suscepit in filium.

a Confessio hæc non erat sacramentalis, sed mo-
nastica, quæ in usu erat apud veteres monachos, qui
abbati, etiam non sacerdoti, sua delicta pandebant.

b Locus ille, vulgo Figline, situs est inter plures
colles, quos ab utroque latere habet, distatque a
Valle Umbrosa duodecim fere passuum millibus ver-
sus meridiem.

c Hæc vox aliquando significat aulicum, qui cu-
rium frequentat; aliquando curionem seu parochum;
utrum ex duobus hic indicet, non est promptum di-
vinare.

d Indicat monasterium montis Scalarii, quod S.
Cassiano dedicatum fuit, cujus situm describit Fran-
chius lib. 8, pag. 237.

e Hoc miraculum fuse examinavimus in Com-
mentario prævio § 8.

f Follis pro stulto vel fatuo. Sic Joannes Dia-
conus lib. 4 vitæ S. Gregorii PP. cap. 96. At ille
more Gallico sanctum senem increpitans follem,
ab eo quidem virga leviter percussus est.

g Nescio, cur Breviarium Vallumbrosanum, et
recentiores hujus Ordinis scriptores asserant, dæmo-
nem sub hujus leporis forma latuisse, cum in B.
Andrea nulla sit vox, quæ hoc indicet. Frustra ita-
que Franchius lib. 10, pag. 355 et seqq., nititur
hoc probare, et rationem reddere, quare dæmon hu-
jus animalis formam assumpserit.

E

CAPUT VII.

S. Joannes Gualbertus alios excitat ad
extirpandam Simoniacam hæresim.

Contra Simoniacam autem hæresim ita Pater
sanctus zelo divini amoris exardescibat, ut
totis nisibus, in quibus valebat, circumquaque
exhortando et admonendo videretur repugnare.
Denique Episcopo Voluternensi a melliflua, at-
que salutifera scripta direxit, quæ hic pro magna
utilitate conscribi necessarium duximus. Heri-
manno b Voluternensi Dei nutu Episcopo, Jo-
hannes indignus servus servorum Dei, cum om-
nibus suis monachis et Fratribus quidquid me-
lius fuit apud Deum hominibus. Petitionibus ve-
stris consulere dignum duximus, maxime cum
non de secularibus et mundanis, sed de eccle-
siasticis et divinis, quæ in Dei cultu ad salutem
animarum fiunt, quæreretur. Requisistis enim
adjutorium in exhortatione pastoralis, ex his quæ
in vestra cura et studio sub Dei protectione per-
manere videntur. Quæ fructum bonis operis
tunc germinant boni, cum populi obedientia nec
in minimis contra pastorem rebellat. Sed sancti-
tas et sapientia pastoris talis debet semper ap-
parere et esse, ut delinquentes Dei judicio ter-
reat, et obedientes divinis præceptis digna remun-
eratione demulceat.

Epistolam
scribit epi-
scopo Vola-
terrano,

a
F

b

75 Unde oportet vestram vigilare sollicitudi-
nem, ut postquam omnia divina præcepta sine
reprehensione percurrerit, omnia quæ clero, et
populo imperaveris, de sanctarum Scripturarum
studeat proferre sententiis. Scilicet ut clerus
secundum statuta Apostolorum, et canonum
præcepta peruanear, et populus secundum man-
data Sanctorum in omnibus illis obediant. In

quarum ad
episcopalis
muneris per-
fectionem,

prius

AUCTORE
B. ANDREA.
EX MSS.

primis quia oportet Episcopum irreprehensibilem esse, quod etiam ad omnem pertinet clerum. Deinde ut omnem solitudinem Episcopus cum clero et populo impendant, ut innocentes in innocentia sua permaneant, et peccantes peccare desinant, et poenitentiam agentes de bono in melius crescant; certissime credentes, ut qui in malis dies suos finiunt, aeternam luant vindictam, et qui in bonis, aeternam suscipiant palmam. His promissionibus confortentur boni, et his minis terreantur mali.

hæresis, maxime Simoniaca, odium

76 Interea sollicite satagendum est, ne alicujus hæresis quamvis parvæ, aliquis eorum immunditia sordeat, quia quamdiu quis in ea permanserit, etiamsi pro Christi nomine sanguinem fundat, nihil ei proderit. Heu quam pessimum et grande peccatum, quod nec in præsentia etiam pro morte, nec in futuro pro multo tempore pene poterit solvi! Ergo tam pessimum nefas cito dimittere, et anathematizare debemus, et poenitendo delere, ut cum Christo in præsentia et in futura vita possimus manere. Quia quamdiu quis in aliqua hæresi manserit, nullum ejus bonum opus Deo placebit. Simoniaca igitur hæresis, quæ prima et pessima ante omnes alias hæreses jam diu ante nos usque ad nostra tempora vixit, quam Deus nostro tempore sua miseratione detegendo destruxit, omni solitudine a vobis abjiciatur. Et cum illa hæresis ante omnes hæreses in ipso initio Ecclesiæ a Principe Apostolorum percussa palluerit, miramur, quomodo a quibusdam, pessimis indumentis palliata, vivido colore, quasi Christianæ fidei cultrix operosa monstretur. Scimus enim quia, quod Christus odit, nullus, qui Christianus est, diligit. Si autem dilexerit, Christianus esse non potuit. Christus igitur Simoniacam hæresim odit. Ipse enim dixit: Qui in Spiritum sanctum peccaverit, neque in hoc seculo, neque in futuro dimittetur ei.

et exstirpationem,

77 Itaque dum tempus ordinandi clericos ad divinum cultum advenerit, non alicujus pretii datione palam vel occulte aliquis ad ecclesiasticum promoveatur Officium, non aliquis indignus, vel ignarus officii, non alicujus reatus vel infamia tactus, non nisi virgo, aut monogamus, et hic qui virginem secundum sacros canones duxerit; non superbus, non elatus, non alicujus honoris cupidus, sed humilis et mansuetus et timens Deum. A nullo clerico aliquid commodi pro sacro Officio requiratur, neque ab Archipresbyteris, neque ab illorum subjectis. Dum autem parochias per Ecclesias Baptismales, quas Plebes dicunt, Episcopus circuit, et ne forte aliquid mali, aut criminis, aut inimicitiarum causas inveniatur, investiget, nil quaestus, nil pecuniæ exinde requirat, nec eos qui ibi fuerint, pro suo suorumque cibo affligat, sed quasi pater filiis misereatur, et emendatis culpis, omnes in pace relinquat, ut omnes pro suo Episcopo et Sacerdote Dominum benedicant, et pro ejus salute tam corporis quam animæ, Dei misericordiam petant.

ac gregis sui curam hortatur.

78 Taliter enim Episcopo faciente, populus cum clero apud Deum salvabitur, et idem Episcopus a Deo remunerabitur. Si autem contra hæc fecerit, vel pecuniam requisierit, Simoniacus hæreticus judicabitur, atque damnabitur. Igitur ante omnia Simoniacam hæresim persequendo abjicite, sacerdotes cum omni Clero sanctæ Regulæ Ecclesiasticæ vivendo subjicite, populum tam majores, quam minores sanctis suasionibus ad bene agendum sollicite invitate, peccatores ut

resipiscant et poeniteant, prædicate; qui poenitere noluerint, excommunicate; qui ad poenitentiam reverti voluerint, sacris canonibus subjugate, viam salutis omnibus demonstrate, circa omnes benignitatem ostendite; et Deus judex justus omnia secundum justitiam vestram vobis restituet. Si enim omnia, quæ supra dicta sunt, in vestro episcopatu studueritis observari, dum tempus fuerit et facultas, ad vos veniemus si expedierit, et quidquid vobis necessarium et nobis licitum et possibile fuerit faciemus. Valete.

79 Post hæc cum longe lateque odor tantæ sanctitatis perflagrasset, coeperunt de diversis terris, et regnis ad eum certatim currere, monachi, et clerici, et fideles laici. Præcipue Mediolanenses, et Cremonenses, atque Placentini. Monachi vero sua monasteria relinquentes, et longam peregrinationem sumentes, ad eum veniebant. Alii siquidem pro apprehendenda sub eo audita laudabili conversione; alii vero ut a tanto instruerentur Patre qualiter Simoniacam hæresim deberent vitare. Audierant enim Johannem Patrem hanc cum suis Fratribus publice damnare, et contra hanc exardescere multos mortales.

80 Quis itaque ad eum umquam venerit, postquam viderit illum, et audierit, se dispendium pertulisse, vel laborem longi itineris sumpsisse poenituerit? Nam si cor dubium, vel fortasse tepidum, vel evacuatum marsupium aliquis veniens detulerit, alacer repedabat, et cor in fide confirmatum reportans, et marsupium profecto non vacuum. Acceperat enim a Jesu Christo dono et vultum omnibus gratum, et sermonem cunctis placidum, et ad largiendum amplissimam manum. Jam causa expetit ut referam, quam Johannes Pater cum suis contra Simoniacam toto coram mundo sumpserit pugnam.

81 Per idem tempus quidam Papiensis d Petrus sedem Florentinæ Ecclesiæ invaserat clam interventu pecuniæ, quod Johannem Patrem ejusque Fratres minime latuit. Elegerunt itaque vitam mortalem potius perdere, quam veritatem celare. Ideoque Papiensem Petrum esse publice Simoniacum et hæreticum coeperunt dicere. Facta est denique inter clerum et populum contentio pervalida. Alii quidem temporalia intuentes commoda, ipsum defendebant. Alii cum monachis jam illorum creduli verbis vehementer impugnabant.

82 Cum igitur contentio hæc inter clerum, et inter populum et populum per dies haberetur multos, et seditio inde frequenter oriretur, aestimavit hæreticus Petrus populum terrere et clerum, si faceret necare monachos, a quibus verba sibi adversa sumpsere principia. Qua de re missa multitudo equitum et peditum nocturno tempore, jussit sancti Salvii cœnobium igne comburi, et monachos, quos reperissent, interfici. Johannem vero Patrem ibi tunc existimavit inveniri, Ipse quidem die altero recesserat.

83 Ingressi igitur Ecclesiam, cum nocturnum Fratres celebrarent Officium, evaginatis ensibus coeperunt Christi mactare oves, ut immites carnifices. Alii siquidem in fronte tam grave infixerunt vulnus, ut perveniret acies ferri usque ad testudinem cerebri e. Alterum vero tam impie graviterque sub oculis percusserunt, ut nasus et dentes superiores cum superno labio a sua dividerentur compagine, et cuncta dependerent super barbam. Alii quidem infigentes aciem gladii vulnusque ad interiora perduxerunt. Hujuscemodi

igitur

D

Varii undique ad S. Joannem confluent,

* Forte conversatione.

E

ut spirituale vel corporale auxilium obtineant.

d

S. Joannes Simoniaco episcopo resistit,

F

cujus jussu missi milites

monachos S. Salvii

e

A igitur plagis multis in diversis perlatis, evertunt altaria, et deprædati sunt, quæ invenerunt omnia, et igne in domibus appposito, monachis tunc in ecclesia septem Psalmos cum Lætaniis decantantibus, in nullo reluctantibus, nec silentium frangentibus, ipsisque nudatis, et semivivis relictis, abierunt.

et illius cœnobii abbatem indigne tractant;

f

84 Nam ejusdem monasterii Abbatem, nomine Dominicum f, ætate vetustum, conversatione sanctissimum, omni nudaverunt amictu. Qui tantum sic nudus cœpit sollicite quærere, si quid invenire posset, quod se indueret. Tandem pelliceum indumentum, quod ob incuriam inter Fratrum lectos ceciderat, invenit, seque illud dissutum, et conscissum ac vetustate dilapsum induit. Sed unde inimicus acquirere putavit victoriam et exaltationem, inde invenit detrimentum et confusionem. Nam multi de populo et clero, qui hactenus ejus videbantur fautores, ipsius intuentes impietatem, facti sunt ipsi deinceps oranimodis adversi.

quæ injuria illis populi et clerici conciliat.

B

85 Altera quoque die tam homines, quam mulieres Florentiæ ad supradictum monasterium perrexerunt, et, quæcumque poterant, necessitatibus Fratrum necessaria fideliter detulerunt. Felicem se quisque credebat, si aliquem monachorum videre valebat, vel ex eorum sacro sanguine, ex terra, lapidibus, et lignis, suis pannis possent extergere, volentes illum pro magnis reliquiis habere.

S. Joannes suos ad constantiam hortatur,

86 Beatus autem Johannes, Valimbrosæ tunc positus, hoc quod acciderat audiens, martyrii flagrans amore, ad sanctum Salvium festinato veniens, Abbatem ceterosque flagellatos Fratres, cæsos, nudatosque considerans, dixit: Nunc vere monachi estis; sed cur sine me hæc perferre voluistis? Valde enim doluit, quod præfatæ persecutioni defuit, in qua tamen ipse martyrii obtinuit bravium, qui ad tolerandum martyrium suos tam strenue instituit discipulos. Ad hoc euim venit, quod se credebat teneri, flagellari, detruncari, quod etiam pro amore Dei, et defensione Catholicæ fidei cupiebat, si posset milies, occidi.

qui tanto acrius Simoniacos oppugnant;

C

87 Monachi vero tanto fortiores deinde sunt effecti, quanto securiores de corona, quam jam gustaverant, martyrii. Nam euntes Romam tempore synodi, constanter et publice proclamaverunt Petrum Simoniacum et hæreticum, se ignem proferentes intraturos ad id comprobandum. Alexander vero Papa qui tunc Sedi Apostolicæ præsidebat, nec tunc accusatum voluit deponere, nec igneam declarationem sumere. Favebat enim maxima pars Episcoporum parti Petri, et omnes pene erant monachis adversi. Sed Archidiaconus Ildeprandus g monachorum in omnibus est factus adjutor et defensor.

sed lis indecisa retinquitur.

g

h

88 Lite itaque tunc permanente, immo deinceps nimis crescente, facta est persecutio tanta adversus clerum Florentinum Catholicum, ut eam ferre non valentes Archipresbyter ceterique quam plures de civitate exeuntes, ad Septimense confugerent cœnobium. Quos Johannes Pater benigne suscipiens, omni benignitate et caritate præbebat eis pro posse subsidium. Favebat enim Dux Gotifredus h parti Simoniaci Petri, ita ut minaretur interimere monachos et clericos eidem adversarios. Qua de causa Petri pars tunc valde prævaluit. Quæ enim lingua fari potest persecutiones et angustias, quas tempestate illa Catholici perpassi sunt? Nam tempore illo, cum præfatus Papa Florentiam venit, præparata et coadunata

sunt ligna ad ignem accendendum, quem monachi inhiabant ingredi ad comprobandum, sæpe factum Petrum esse Simoniacum et hæreticum. Quod Papa tunc recipere renuit, sed clero et populo in lite relicto, recessit. Sed hanc omnipotenti Deo qualiter sedare placuerit, tempus et causa, ut id intimetur, inquirat. Ad hoc ergo noscendum hic Florentinæ ecclesiæ Epistola, Papæ præfato directa, per ordinem ponatur, et tunc quod omnipotens Deus ostendere est dignatus ad fidem corroborandam Petri, et ad detestandum errorem Simonis Magi, legenti liquido patebit, et audienti.

AUCTORE
ANDREA.
EX MSS.
An non sæpe fatum?

ANNOTATA.

a Id est Volaterrano. Volaterræ autem est urbs antiqua Hetruriæ, sita prope Eram fluviolum et Cecinam, distatque triginta quatuor miliaribus Florentia in meridiem.

b Herimannus vel Hermannus, episcopus Volaterranus, ab Ughello tom. 1 Italiæ sacræ col. 346 mortuus perhibetur anno 1077. Incertum tamen est, quo anno episcopatum inchoaverit.

c Plebes, Italici pieve, est ecclesia parochialis; unde extat hic versus Ebrardi:

Plebs hominum dicas, sed plebes ecclesiarum.

d Petrus Simoniacus vocatur Papiensis vel Ticinensis a patria sua Papia, quæ et Ticinum dicitur.

e Per testudinem cerebri auctor hic intelligit cranium, ut opinor.

f Hujus Dominici elogium vide apud Simium in Catalogo pag. 91 et seqq.

g Ildeprandus vel Hildebrandus fuit postea Gregorius VII, summus Pontifex.

h Gotifredus vel Godefredus dux Tusciæ, animi inconstantia in historiis satis notus.

CAPUT VIII.

Epistola cleri et populi Florentini ad Alexandrum Pontificem data, qua prodigiosa ignis probatio contra Simoniacos facta exponitur.

F

Alexandro Primæ Sedis Reverendissimo ac Universali Episcopo, clerus et populus Florentinus sinceræ devotivis obsequium. Jam diu tædium et laborem nostrum, necnon certamen monachorum contra Simoniacam hæresim, Paternitas Vestra bene novit. Et nunc quoque dignum est, ut, qualis Deus excelsus piæ ac misericorditer scrupulum hujus rei de cordibus nostris abraserit, pernoscatis. Signa enim et mirabilia Dominus voster in nobis fecit, et per ea cæcitatem ignorantie, et dubietatis caliginem, ac tenebras erroris de pectore hominum pepulit, et fidem nobis augendo et dilatando, et in se solidando, lux mentibus nostris suæ veritatis elementer infulsit. Pastor quidem bonus de cælo veuit, et ovibus assistentibus, atque ad se totis cordis medullis clamantibus, sententiam sereno clariorem, soleque lucidiorem, omnique dicto aptiorem, omnique visu certior, de medio ignis populo suo

Clerus et populus Florentinus per litteras

dedit

AUCTORE
R. ANDREA.
EX MSS.

dedit. Quid vero plebi Florentinae de Petro Papiensi, qui se nostrum episcopum haberi volebat, tenendum sit, in suo tremendo iudicio declaravit. Sed licet miraculorum narratio videatur aliquantulum protelari, causas tamen, unde ad hæc ventum est, nequaquam inutiliter putamus debere succiuncte præscribi.

Pontifici
exponunt.

90 Quadam etenim die omnes Florentinae civitatis clerici una congregati, cœpimus tam de clericis, de locis suis expulsis, quam etiam de nobis ipsis autē Papiensem Petrum conqueri. De abjectis enim, quia consilium et solatium eorum amiseramus, et quia etiam Prior, et Archipresbyter noster metu hæresis e civitate secesse- rant; de nobis autem, quia bona pars civium nostrorum nos hæreticos acclamabat. Nam videntes nos irē ad eum, dicebant: Ite, ite, hæretici, ad hæreticum. Ite, quia per vos hæc civitas voragini dabitur, qui Christum impietate vestra de ipsa expellitis, et beatum Petrum Apostolum expugnantes, Simonem Magum pro Deo inducendo colitis! Quid plura? Rogamus eum, ut tam nos, quam se ab infamia liberet, diceutes: Ecce nos, si te mundum senseris, si tu nobis jusseris, Dei pro te iudicium subire non dubitamus; aut si probationem, quam Monachi hic et Romæ facere voluerunt, recipere vis, ad eos inus, eosque obnixè rogamus.

quomodo post
varias verba-
tiones

91 Ad hæc ille, se inquit neutrum jubere, neu- trum velle, neutrum recipere; quin etiam edi- ctum a Præsidente per legatos suos impetravit, ut quicumque laïcorum, quicumque clericorum se, ut Episcopum, non coleret, suique imperio non obediret, ad Præsidentem vinctus non duceretur, sed traheretur; si autem quis nostrum his minis territus de civitate fugeret ad dominium Potesta- tis a assumeretur, quidquid possedisset. Clerici vero, qui sub tutelam beati Petri Apostoli agen- do contra Simoniacam hæresim in Oratorium ejus confugerant, aut sibi conciliarentur, aut sine spe audientiæ extra civitatem pellerentur. Hincque factum est, ut vesperascente sabbato in initu jejunii, cum apud prædictam ecclesiam be- ati Petri Apostoli, ipsi clerici lectionum, ac res- ponsoriorum sequentis Dominicæ recordarentur, municipalis Præsidis, eo quod se cum salva re- verentia Petri Apostoli Simoniaco hæretico non posse obedire responderint, illos extra emunitatem * Oratorii, beatum Petrum Apostolorum Principem parvipeudens, ejiceret.

* id est im-
munitatem

et turbas,

92 Fit denique pro hoc scelere concursus cat- holicorum virorum, et maxime feminarum, ve- lamina caput projicientium, et sparsis crinibus flebiliter incedentium, pectora pugnīs miserabi- les ad Deum voces mittendo, dure tundentium, et super virorum atque filiorum mortem triste lamentantium: Nam in plateas luto plenas se prosternentes, aiebant: Heu, Heu! O Christe, tu hinc ejiceris, et quomodo nos desolatas relin- quis? Tu nobiscum habitare non sineris, et quo- modo nos hic habitamus? Vidimus quia non pot- es nobiscum manere, sed vadis, quia Simon Ma- gus te non permittit. O sancte Petre, numquid a Simone Mago vinceris, quia ad te confugientes non defendis? Nos putavimus eum in infernali- bus penis esse vinctum et catenatum; sed ecce cernimus illum ad tuum dedecus hostiliter susci- tatum. Virorum quippe alii ad alios dicebant: Videtis, et aperte videtis, Christus hinc discedit. Abit, qui legem suam adimplens, se pellenti non resistit. Et nos, viri fratres, civitatem hanc, quo hæretica pars ea non gaudebat, incendamus at-

que cum parvulis, et uxoribus nostris, quocumque Christus icrit, secum eamus. Si Christiani sumus, Christum sequamur.

93 His ergo ejulatibus, hisque doloribus, nos quoque clerici, qui ipsi Papiensi videbamur fan- tores et asseclæ, et qui ab aliis hæretici accla- mabamur, eo quod ipsum sequebamur, permoti, seramus b ecclesias, et mœrore projectorum c non tangimus campanas, populis non psalmos, non denique canimus Missas. Nec mora; nobis con- gregatis, fit Domino inspirante consilium. Ad Dei monachos, qui Septimo in monasterio sancti Salvatoris degunt, communi voto quosdam no- strum mittimus petentes et orantes, dubietatem hujus rei velle perdere, et veritatem cognoscere, cognitamque firmiter promittentes tenere.

94 Responsum est autem nobis, quia si catho- licam fidem pro viribus vellemus tenere atque defendere, et Simoniacam hæresim impugnando destruere, virtus Salvatoris tam hujus negotii dubietatem, quam etiam cæcitatem de cordibus nostris eliminaret. Fatemur, promisimus de hac re hoc sequi quod et ipsi, si suis factum compen- sarent dictis. Quid plura? Statuitur dies omni voto quæsitæ, in qua et dubietatem perdidimus, et ex qua veritatem, quam monachi dicebant, pro posse defendendo tenemus. Quarta namque Feria, in prima hebdomada Quadragesimæ dies constituitur. Secunda et tertia Feria specialiter pro hoc Deum oramus, et ut Deus, qui unica est veritas, veritatis hujus reseraret ostium, obse- cramus.

95 Illuscente vero quarta Feria, a quodam no- strum itur ad virum Papiensem, qui rogans eum inquit: Fac, Domine, pro Dei tremore, proque remedio animæ tuæ, si est de te, quod monachi dicunt, noli clericos, noli populum in eundo la- boribus afficere, noli Deum experiendo tentare, sed hujus negotii veritatem ad Dominum te con- vertendo pande; aut si hoc te noscis immunem reatu, nobiscum venire dignare. Ad quem ille respondet: Nec ego venio illuc, neque te, si tu me diligis, ire volo. Ad hoc vero dictum est sibi: Profecto Dei iudicium, quia omnes vadunt, videre ibo, et quid ibi agatur, solerter curabo, et quod- cumque Deus iudex justus in iudicio suo recto monstraverit, secundum meum valere defensabo. Nec tibi molestum sit meum iter, quia te hodie, qualis sis, sententia Dei recte ostendet. Aut enim te hodie magis, quam umquam fueris, habebimus carum, aut viliorē et contemptum.

96 Nos interim, quasi cœlesti præmoniti ora- culo, non expectamus nuntius; curriturque a nobis clericis, et laïcis, et feminis ad Septimum, in quo est sancti Salvatoris monasterium. O mira Domini potentia, miraue clementia, qui volun- tates non solum expeditis, sed etiam prægnanti- bus vires ad eundum donavit! Numquid enim longitudo itineris matronas; numquid via cœnu- lenta multitudine aquarum delicatas terruit? Numquid pueros jejuniū exasperavit?

97 Congregatis denique omnibus clericis et laïcis promiscui sexus et ætatis, fere ad tria millia, ad prædictum monasterium, interroga- mur a servis Dei: Cur, Fratres, venistis? Respon- detur a nobis: Ut illuminemur, et errorem relinquentes, veritatem sequamur. Quomodo, inquiunt, illuminari vultis? Nos, inquam, respon- dentes: Ut copioso igne probetur, quod de Pa- piensi Petro dicitis. Quem, inquiunt, fructum hoc facto habebitis? Aut quem honorem inde Deo redditis? Respondemus omnes: Erimus vobis-

Cum

ignis proba-
tionem petie-
runt,

b c

quam obla-
tam

E

Petrus simo-
niacus re-
spicit.

F

Promiscua
hominum
multitudo ad
Septimense
monaste-
rium con-
fluit

et parata &
guorum
strues

A cum, rectam fidem defendentes, et Simoniacam hæresim abominando, Deo semper gratias agentes. Quid longius moramur? Fiunt statim a populo duæ strues lignorum altrinsecus juxta se in longitudine positæ. Singulatim vero longitudo utriusque fuit pedum decem, latitudo autem ambarum singillatim quinque pedum, et dimidium dimidii pedis. Altitudo denique utriusque separatim fuit quatuor pedum et dimidii. Inter utrasque vero pyras in longitudine semita unius brachii extitit, et ipsa strata siccis lignis, et ad arandum bene paratis.

accenditur.

98 Interea fiunt pro hac re Letaniæ, Psalmodiæ, supplicationes. Monachus intraturus ignem eligitur, jussuque abbatis Johannis celebraturus Missam ad altare procedit. Missa vero cantatur cum magna devotione et supplicatione omnium. Chorus monachorum, et clericorum, nec non et laicorum ex corde lacrymatur. Ut autem ventum est ad Agnus Dei, quatuor monachi, unus imaginem Crucifixi Domini, alter aquam sanctificatam, tertius duodecim cereos benedictos accensos, quartus thuribulum thure plenum bajulantes, procedunt ad succendendum lignorum præscriptas pyras.

B

Monachus celebrata Missa,

99 His igitur visis, clamor omnium in cælum attollitur, Kyrie eleison flebilissime pleno ore cantatur, Jesus Christus creberrime, ut exurgat, causamque suam defendat oratur. Maria ejus Mater, ut hoc sibi suadeat, multum a viris, plurimumque a feminis supplicatur. Petri Apostoli nomen, quod Simonem perdendo damnet, millies ingeminatur. Gregorius Urbis Præsul, ut ad suas verificandum properet sanctiones, suppliciter obsecratur. Interea dum pro ingenii capacitate ab omnibus Deus oratur, presbyter, pereceptis salutis mysteriis, et expleta Missa, exntaque casula, ceterisque sacerdotii indumentis, Crucem Christi portans, cum Abbatibus et monachis Letanias faciendo, ad strues lignorum, jam rogos fieri incipientes, appropinquat. Ibique, quam multipliciter ac uniformiter ab omnibus oratur, nulla lingua fari, nullus sensus colligendo valet meditari.

et causa igneæ probationis præsentibus indicata,

C

100 Tandem silentium cunctis imponitur. Et ut conditionem rei, pro qua hæc fiebant, intente audiamus, et bene intelligamus, monemur. Eligitur denique Abbatum unus, clamorosus in voce, apertus in lingua, qui aperte ad intelligendam orationem, in qua conditio petitionis ad Deum continebatur, populo legit. Collaudantibus autem cunctis conditionem, tunc iterum alius Abbatum silentium petit, elevansque [vocem] alloquitur omnes dicens: Viri fratres et sorores, pro salute animarum vestrarum, teste Deo, hoc facimus, ut deinceps a Simoniacâ lepra, quæ fere jam totum mundum [infecit] caveatis. Hujus autem lepræ contagium tam magnum esse sciatis, quod ipsius immanitati cetera criuina comparata, sunt quasi nihil.

post fusas ad Deum preces,

101 His ergo expletis, cum utrique rogi jam se ex majori parte in flammivomôs vertissent carbones, et cum media semita ignivomorum copia prunarum tanta æstuaret, ut usque ad talos pedis euntis, sicut post in probationem patuit, in prunas infigi possent, sacerdos et monachus jussu Abbatis hanc orationem cum magna voce, audientibus et flentibus fere tribus millibus, fudit ad Dominum: Domine Jesus Christe, vera lux omnium in te eredentium, tuam misericordiam peto, tuam elementiam exoro, ut si Petrus Papiensis, qui Florentinus episcopus dicitur, inventu pecuniæ, id est munere a manu, quod est

Simoniacâ hæresis, Florentinam arripuit sedem; nunc tu Fili æterni Patris, salus mea, in hoc tremendo judicio ad adjuvandum me festina, et me illæsum sine combustionis macula mirabiliter conserva, sicut quondam illæsos salvasti tres pueros in camino ignis ardentis. Qui cum cœterno Patre tuo, et Spiritu sancto omnia cooperaris, et vivis et regnas in secula seculorum.

AUCTORE
B. ANDREA.
EX MISS.

102 Cumque omnes, qui aderant, respondissent: Amen, pacis osculum Fratribus dedit et accepit. Interrogamur omnes: Quamdiu vultis ipsum in igne manere? Responsum est ab omnibus: At, at, quid dicitis? Sufficit, Domine, satis, eum solemnem gravitate pedetentim ignem flammæ transire. Jubetur quidem sacerdoti et monacho voluntati nostræ satisfacere. Tunc ipse sacerdos contra ignis ardorem salutare signum faciens, Crucemque Christi bajulans, ipsamque, non flammarum multitudinem attendens, intrepidus mente, hilaris vultu cum quadam celebritate gravitatis, illæsus in corpore, illæsus et in omnibus, quæ secum portabat, in virtute Jesu Christi mirabiliter ignem pertransiit.

ignem ingreditur,

103 Nam flammæ undique concurrentes, et circumquaque exsurgentes Albam quasi byssinam d intrabant, et implendo inflammabant, sed naturæ suæ immemores, nihil sibi ustionis inferre poterant. Manipulum denique et stolam, eorumque fimbrias more ventorum sustollendo huc illucque varie ferebant, sed calore perduto, ipsas in nullo comburere valebant. Pili quoque pedum ejus inter flammosos carbonem mittebantur, sed o mira Domini potentia! o Christi laudanda elementia! eorum nulli odore ignis lædebantur. Inter capillos nempe flammæ circumsurgentes intrabant, eosque flando levabant et relevabant, sed nec summitatem alicujus eorum, vires suas oblité, adurendo retorquere valebant. Erant quippe flammæ ex omni parte ipsum concludentes, ad Salvatoris miraculum, non ad ardoris incendium. Ardorem Catholicæ fidei sentiebant, ideoque non ardebant. Deus profecto noster ignis consumens aderat, ideoque, ipso nolente, corporeus ignis nihil nocere poterat. Procul dubio verum erat, quod a servis Dei dicebatur, quia illorum testis, veritate juvante, ab igne miraculose liberatur. Veritas enim semper liberat, quos falsitatis macula non coinquinat.

E
eumque illæsum transit;
d

104 Postquam autem egressus est de igne, dum iterum vellet focum repedare, capitur a populo; deosculantur pedes præ desiderio. Præ gaudio quidem beatum se quisque putabat, qui vestimentorum quamcumque particulam deosculari valebat. Gravi namque premebatur angustia populorum, sed cum magna difficultate liberatur viribus clericorum. Laus Deo ab omnibus una præ gaudio, etiam flendo cantatur, certi jam quia verbum Dei nunquam mutatur. Simou Petrus magnis laudibus sublimatur, Simou denique Magus ut stercus pedibus conculcatur. Nomen Petri Apostoli in ore omnium super uel et favum eum laudibus magis magisque duleescit; uomen impij Simonis super fel et sulphur cum vituperationibus magis magisque putrescit. Magnitudinem quippe horum Christi signorum, copiamque gaudij nostri, ac quotidianam gratiarum actionem, nec cordis sensus cogitare, nec linguæ plectrum exprimere, nec manus, sicut est, umquam suffieient scribere.

F
quo miraculo moti Florentini simoniacam hæresim execrantur,

105 Sed quia sapienti de multis pauca sufficiunt, demum ad Paternitatem Vestram supplicandum concurrimus. Per ipsum vero Beatitudi-

et ad eam extirpandam.

nem

AUCTORE
B. ANDREA.
EX MSS.

nem Vestram oramus, cuius Vicarium, tam in cœlis, quam in terris etiam vos esse desideramus : dignamini plebi, longa peste demolitæ, consilium pariter, et defensionis auxilium impendere : Dignamini nos miseros ab importunis luporum faucibus abstrahendo eripere : Dignamini, precamur, arma contra hostes Petri Apostoli movere, acies struere, sancta bella committere, et nos oves Christi, beato Petro, Tibique vice ejus commissas, contra Simoniacos præliando de captivitate liberare. Plerisque etenim nostrum beatus ipse Apostolus, ut olim a Nerone in cruce confixus, in visu noctis apparet, et passionem suam ostendendo, ut a Simoniacorum societate declinemus, pie suadet. Sicut, inquit, me Simoni Mago numquam conjunxi, sic quoque vos, si Christi esse vultis, si oves pascuæ ejus estis, si me clavigerum regni cœlestis creditis, si me vobis portas regni cœlorum aperire cupitis, Simoniacis nolite sociari, nolite conjungi, nolite communicari.

Pontificis
auxilium
implorant.

B

106 Nunc itaque, Domine saucte, quia fiducia recuperationis nostræ secundum Deum in sancta Sede Romana est posita, vos, qui ipsi præseditis, oramus, ut rapacibus lupis ex adverso ascendatis, atque auctoritatem sacerdotalis culminis, pro ovibus vobis vice Petri creditis, opponatis. Iterum, iterumque cernui solitudinem vestram oramus, Pater, ut quod Pastoris est, nobis dilaniatis ovibus ne pigritemini clementer impendere.

His cognitis, quantocius Papa curavit de omni Episcopali officio præfatum Petrum deponere.

ANNOTATA.

a Potestas apud Italos significat supremum civitatis magistratum; colligo ex sensu hic indicari Fiscum, cui fugientium bona addicerentur.

b Serare pro claudere vel obserare, ut habet Rodericus Toletanus in Historia Arabum cap. 45.

c Forte vult significare, quod propter mœrorem eorum, qui e civitate ejecti vel projecti erant, non tetigerint suas campanas. Vel etiam quod aliorum, qui ecclesias suas deseruerant, ac mœrore projecti et afflicti erant, campanas non tetigerint.

C

d Id est ex tenui lino confectam.

CAPUT IX.

Zelus ejus pro Catholica fide ac fraterna caritate; pia mors et sepultura; varia monasteria post obitum ejus ædificata.

S. Joannes
monasterio
Ficiensi
Petrum Igne-
um præfi-
cit.

a

Ostendimus itaque, quam ferventissimam Johannes Pater habuerit fidem, et quam indefessam contra Simoniacam hæresim sumpserit pugnam, immo quam obedientes, et in fide ferventes educaverit discipulos. Reliqua, quæ in senectute gessit, et qualiter de seculo migravit, prosequamur. Videns denique supradictus Comes Bulgar, qui Catholicus extiterat adjutor, etiam in omnibus defensor, tantam fidem, tantamque religionem, tam Johannis Patris, quam ejus discipulorum, deliberavit suum monasterium Ficiense a sub ejus committere regimine; quod

nimiis, et obnixis precibus tandem obtinuit. Ubi senex Pater in regimine Abbatis illum constituit Fratrem, qui obediens transierat per ignem.

D

108 Quodam die cum apud præfatum monasterium, quod est in Septimo, esset, et octo ex monachis cum uno tantum sarculo foras ire videret, interrogavit quo tenderent, et cur nonnisi unum sarculum deferrent. Illi vero mox, quod ibant, et quid facere deliberaverant, exponunt, seque ad id, quod disposuerant, perficiendum, non nisi uno indigere sarculo asserunt. Ad hæc ille : Nec ipsum, inquit, unum sarculum vobiscum reducetis, sed, illic quo pergitis, relinquetis. Quod ut dixit cœperunt ipsi valde mirari, et dicere : Magna nos negligentia et oblivio deprimet, si, cum octo simus, istud sarculum non reduxerimus. Adhortatique sunt scipsos, ut, pro sarculo unanimiter solliciti existerent, ut si sanctus Johannes illud verbum veraciter protulisset, cognoscerent. Cumque ad locum, quo decreverant, pervenerunt, et quid disposuerant perfecterunt, reversi [sunt] ad monasterium, ubi se cœperunt aspicere vicissim, et quis eorum sarculum reduxisset, inquirere. Sed cum nullus illorum inventus est, ipsum reportasse sarculum, cognoverunt nimirum sanctum Johannem prophetiæ habere spiritum.

Octo monachis oblivio-
nem prædicit.

E

109 Dilexerat enim a principio bonos clericos, quemadmodum monachos. Et ipse ab eis diligebatur, ceu esset eorum pater. Nam omnimodo studebat cum bonis clericis canonicas ordinare ecclesias, sicut cum monachis monasteria. Ad quod probandum, unum saltem de multis ponam exemplum. Venerunt clerici catholici per idem tempus, et fideles laici de civitate Mediolanensi ad senem Patrem, illius terræ referentes miseriam; scilicet quod per multos retro annos innumerabilis multitudo tam virorum quam mulierum illius civitatis, pro timore Simoniacæ hæresis, nec Pœnitentiam, nec Communionem ab aliqua sumpserat persona mortali. A quibus se profitebantur esse missos ad pietatem senis Patris, ut pro caritate, quam isdem in ceteris flagrabat, animabus eorum auxilium pro posse impenderet. Quibus misericordia motus ait : Et quod vobis consilium possum impendere? At illi : Pater, inquit, sancte, si tot miseris vis subvenire, fac clericos, qui ex nostra terra pro vitando hæreticorum consortio ad te confugerunt, catholice ordinari; illos illuc remitte, et Christianitatem, jam pene deletam, poterunt renovare.

Mediolanensi
ecclesiæ Si-
moniaca hæ-
resi afflictæ

F

110 Quid multa? Non solum illos, qui in civitate morabantur, nimia commotus pietate solito more, sed etiam quos jam in interiore cella Novitiorum habebat, et qui pro accipienda veste monastica venerant, inde abstraxit, et a Rudolfo Tudertino Episcopo b viro sanctissimo et catholico ordinari gradatim fecit, eosque Mediolano direxit. Hunc Episcopum Papa ad regendum episcopatum Florentinum direxerat post depositionem Simoniaci Petri, et quoniam majus his fecit, majus dicam; ipsum scilicet Episcopum postea cum viris eruditissimis præfato Mediolano misit, ut viris catholicis id omnimodo optantibus et petentibus, officio subveniret episcopali, qui fide-
lium consolaretur corda, catholico pastore diu destituta. Si enim voluero cuncta sancti Viri narrare bona, prius deficient dies et horæ, immo tempora, quam dicenda.

missis Ca-
tholicis cle-
ricis succur-
rit.

b

111 Post hæc igitur venit dies, ab eo din consideratus, scilicet ut dissolveretur et esset cum Christo, quod concupierat omnimodo. Ingrave-

S. Joannes
mortem sibi
instare vi-
dens

scente

AUCTORE
B. ANDREA
EX MSS.

A scente itaque infirmitate, quod vitæ terminus propinquaret, evidenter cœpit dicere. Missa igitur legatione, ad se discipulos, quos Fratribus præposuerat, fecit venire. Quos visos et benedictos, illico cogebat remeare ad commissi custodiam gregis. Qui licet mœrentes, et nimium flentes, Patris jussioni contradicere non audentes, revertebantur. Remanserunt cum eo tantummodo domnus Rusticus, et domnus Lætus abbas, pater cœnobii Passinianensis, in quo decumbebat Pater. Hi in eadem, qua obiit hebdomada, ad eum accedentes humili deposcerunt prece, ut aliquam exhortationem Fratribus relinqueret de unitate caritatis, et concordia pacis. Tunc dicta hæc dictari et scribi jussit :

scribi jubet
epistolam,

B 112 Johannes Abbas omnibus Fratribus in amorem fraternitatis secum junctis salutem et benedictionem. Me sub gravi infirmitate diu laborante, Deus ut animam recipiat, corporis mei terra quatenus ad pulverem revertatur, unde materiam sumpsit, quotidie expecto. Et hoc mirum non est, quia ætas etiam absque tantæ infirmitatis oppressione hoc me admonet quotidie expectare. Et hinc transire quasi sub silentio æstimabam, sed locum et nomen, quod in hac terra corruptibili, quamvis, non sicut decuit, tenui, pensans, utile duxi, vobis aliquid de vinculo caritatis loqui; in hoc non a nobis, nec noviter, sed, quæ quotidie auditis, transcurrendo replicare breviter. Certe hæc est illa virtus, quæ omnium rerum Creatorem effici compulit creaturam. Hæc est illa, quam ipse in vice suorum omnium mandatorum Apostolis commendans ait: Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem. De ista Jacobus Apostolus loquitur dicens: Qui totam legem observaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Ista est, de qua beatus Paulus Apostolus dicit: Caritas cooperit multitudinem peccatorum.

qua fraternæ
caritatis tan-
des comple-
ctitur,

C 113 Hinc vero colligere possumus, tenendo caritatem, omnia peccata operiri posse; ceteras vero virtutes æstimantibus se obtinere, sine hac nil valere. Sed hæc audiens quisque superbus et inobediens, hanc in veritate cogitat habere, si se corporaliter in communione fraterna viderit perdurare. A qua, ut ita dicam, opinione falsa, unumquemque beatus Gregorius, veræ caritatis finem indicando, excludit dicens: Ille perfecte Deum diligit, qui sibi de se nihil relinquit. Quid vero de carite singulariter loquar, ignoro; quoniam omnia mandata ab hac pullulare radice scio. Quia si multi sunt rami boni operis, una est tamen radix caritatis; in cujus calore reprobique nequaquam possunt diu perdurare, Domino Salvatore dicente: Refrigescet caritas multorum. Quos frigidos et ab unitate divisos Apostolus Johannes plangit dicens, et gemit: Ex nobis exierunt, sed non crant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.

subditosque
suos ad eam
conservan-
damhorta-
tur.

114 Et si ita est, immo quia ita est, debet unusquisque fidelis semper pensare, qualiter se tam summo bono possit copulare, secumque, quos habeat in via Dei socios, anxie quærere. Et sicut reprobi hanc relinquendo, a Christi corpore abscinduntur, sic electi eam in veritate amplectendo, eidem corpori Christi confirmantur. Ad hanc vero inviolabiliter custodiendam valde utilis est fraterna unitas, quæ se constringit sub unius personæ cura. Quoniam sicut flumen a suo alveo siccatur, si in multis rivulis dividatur, sic unitas fraterna minus valet ad singula, si fuerit sparsa per diversa. Ideirco, ut in longo ista caritas in-

violabilis permancat vobiscum, volo ut in domno Rodulfo vestra cura et consilium post meum obitum pendeat, saltem sicut in me pependit in mea vita. Valete.

115 Tertia denique antequam obiret die, vidit juvenem sibi assistentem, quem ejus Angelum fuisse æstimamus. Quem et cum solus et nullus alius cerneret, ait Fratribus: Quare Fratrem illum non vocastis vobiscum, cum comedistis? Cui Fratres: De quo, inquiunt, Fratre dicis Pater? Et ille: De illo pulcro, inquit, juvene, qui ad nos venit, et nobiscum moratur ingrediens et egrediens. Et subjunxit: Unde est, et quo nomine vocatur? Cui beatus Lætus, abbas de Passiniano, Deo revelante, dixit: Nescis quia de monte Domini est, et Benignus appellatur? Tunc ille, Spiritu sancto docente, Angelum esse intellexit, et vere de monte Domini, id est de cœlo, esse, talique nomine (id est Benignus) illum appellari dixit.

Angelus mori-
turo

116 Et recte beato Johanni Deus talis nominis Angelum deputaverat, qui tantam sibi benignitatem misericorditer plus quam ceteris fere mortalibus infuderat. Quo audito, ierunt, et supra mensam unius hominis victum posuerunt, supra victualia constituta Fratrum. Quo adimpleto, quievit. Denique cum ad exitum appropinquaret, fecit sibi in breviculo c scribi, et in manu poni hæc: Ego Johannes credo et confiteor fidem, quam sancti Apostoli prædicaverunt, et sancti Patres in quatuor Conciliis confirmaverunt; ut crederetur intimo eam corde tenuisse, quam videbatur verbis et operibus viriliter defendisse.

assistit.

E

c

117 Post hæc Christo tradidit spiritum, corporis et sanguinis ipsius perceptione munitum, in quem integra fide crediderat, quem pure dilexerat, cui pia intentione servierat; secum videlicet talentum sibi creditum reportaus centuplicatum. Obiit in ferventissimo æstatis ardore, quarto scilicet Idus Julii. Patres itaque præsentis, qui aderant, spe certa credentes posse Deum sine fœtore in æstatis fervore servare Magistrum, qui in igne sine combustione servaverat discipulum, deliberaverunt cadaver Patris insepultum retinere, donec Abbates ex utraque congregarentur parte.

Quarto Idus
Julii mori-
tur

118 Hac itaque de causa insepultum mansit per triduum. In quibus vero ad celebrandas commuais Patris exequias, clericorum et monachorum convenit multitudo pene innumerabilis. Per hos quippe dies et noctes Christo indefesse gratias agentes, debitum honorem Patri impendentes, sepulturæ post hæc sancti Viri corpus tradiderunt, ita immune ab omni fœtore, quemadmodum fidem ab omni erroris contagione servaverat immunem, et ceu discipuli transeuntis per ignem Christus incombustas vestes servaverat et carnem.

ejusque cor-
pus factoris
expers remanet.

F

119 Quo sepulto, sumpsit domnus Rodulfus d obedientiam sibi a Patre injectam; quam per triennium, præ oculis habens memoriam et timorem Patris, sancte et regulariter rexit. Sub cuius regimine se ceteris adhæserunt cœnobium Vagianum, et Toanis Fontana; nec non et Con-eum. Post cuius obitum, totius Congregationis regimen sumpsit Pater Rusticus, et eam per annos sedecim rexit fideliter, paterne, et discrete. Sub quo cœnobium sancti Angeli juxta Pistoriam est noviter ædificatum. Alterum ad honorem Christi, ejusque Genitricis Mariæ in Nerana. Porro illud, quod est in Sofena, ad honorem

d
Faria post
ejus obitum
acquiruntur
monasteria,

AUCTORE
S. ANDREA
EX MSS.

sancti ædificatum est Salvatoris, et alterum, quod in Strumis, ad honorem Dei, ejusque sancti Martyris Fidelis, nec non et illud Pisanum ad honorem Dei, sanctissimique Pauli, sub hujus regimine Patris, adjuncta et concorporata sunt Vallis Imbrosæ consuetudini et Congregationi. Similiter id quod in Monte Armato, et alterum, quod in Osellæ Castellanis in partibus, noviter sunt ædificata, sub hoc sunt instituta Patre *e*.

e
quorum ab-
bates S. Jo-
annis exem-
pto in summa
fuerunt con-
cordia.

120 Horum quippe rectores annuatim conveniunt, memoria retinentes bonitatem et sanctitatem, nec non instituta boni et primi Patris, sibi offerunt alteri alterutris quæcumque sub sua habent cura, personas videlicet et substantias secundum imperium Vallis Imbrosæ abbatis, quem super se electum habent in vice Johannis primi abbatis. Et sunt in fide una, unum cor et animam habentes, potius parati mori, quam ab alterutro dividi. In qua unitate Christus, omnipotens pastor, eos in perpetuum dignetur conservare, qui suos electos ante mundi constitutionem dignatus est eligere. Qui cum Deo Patre, sanctoque Spiritu ex utroque procedente vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

B

ANNOTATA.

a Id secundum est monasterium, quod Comes Bulgar S. Joanni Gualberto tradidit.

b De hoc Tudertino episcopo vide Ughellum tom. 3 Italix sacræ col. 100; tom. 2, col. 1081, et tom. 5, col. 1544.

c In Breviculo id est indiculo vel compendio. Vox hæc est diminutiva a Brevi.

d Id est, assumpsit munus Generalis abbatis, sibi a S. Joanne Gualberto impositum.

e De omnibus his monasteriis videri potest Locatellus lib. 2, cap. 1 et 2; Franchius lib. 8, pag. 254; Lubinus in Abbatiarum Italix brevi notitia ordine alphabetico concinnata.

CAPUT X.

C *Varia miracula maxime post obitum ejus patrata.*

Cibus miraculose multiplicatur S. Joannis meritis,

Quod scribimus a venerabili Fratre didicimus Johanne, qui in eodem Passinianensi cœnobio, ubi domnus archimandrita Johannes ad cœlestia migravit, per multos annos cellæ ministerium et vestiarii officium nobiliter gessit. Qui adhuc eo tempore in laicali habitu constitutus, dum persensisset venerandum Patrem morti proximare, æstquare cœpit, quid in tanta parandi copia ciborum ageret, præsertim cum cerneret tantam turbam monachorum, et clericorum, nec non et laicorum ex diversis partibus ad funus tanti Patris advenire? Quid multa? Tandem ad semetipsum reversus, in Deo confisus, meritisque tanti Patris præsumens, dixit: Qui ex quinque panibus quinque millia homines pavit, potest hodie multiplicare nostra olera, simulque et legumina. Tunc vascula, quæ more solito Fratribus suffecerant, assumpsit, et, sancti Patris Johannis invocato nomine, ad prunas composuit, et ad coquendum cibaria per eas ordinavit. Mirares! de quibus vasculis solitam annonam Fratri-

bus tribuit, et a mane usque ad expletum diem omnibus supervenientibus ibidem hospitibus sufficienter administravit.

D

122 De domno GG. VII Apostolicæ Sedis Papa, qui ad sacrosancta Missarum solemnia compunctive solebat accedere. Cui cum continuis tribus diebus consueta deesset compunctio, nomen et sanctitas prædicti Patris Johannis in memoriam venit, eumque in suum invitavit auxilium; et mox ejusdem sanctæ compunctionis gratiam, copiam multum largius, quam solebat, resumpsit, sicut domnus Petrus Albanensis Episcopus ipsius ore se testabatur audisse.

et Gregorius VII Papa compunctionis gratiam impetrat.

123 De domno Teuzo Razolensi abbate, de primis maximisque ejus discipulis, quod ei contigit, ipso sæpissime testificante. Qui dum quadam die cum Plebano sancti Johannis Majoris, nomine Ugo; Vallimbrosam iter ageret, gravissimo iliorum dolore intolerabiliter ac sæpius pulsatus est. Cumque inter has doloris angustias fluctuaret, prædictum Patrem Johannem attentius cœpit rogare, quatenus suis meritis, precibusque ei clementer succurreret. Statimque languor, qui eum cruciabat, prorsus deletus est. Item de prædicto domno Teuzo, cui cum obitus domni Rustici magni Prioris nuntiatus fuisset, et ipse tanto constringeretur languore, ut se movere non posset, calliculam *a* tanti prædicti Patris fiducialiter tetigit, mox sanissimus effectus, celeriter ad defunctum perrexit.

Teuzo abbas iliorum dolore et gravi languore liberatur.

E

124 De Fratre Girardo sæpius in vita ejus memorato. Qui dum quadam die equo sedens iter ageret, prædicti Patris pedulem *b* gestabat in sinu. Qui casu de equo descendens, manu frænum amisit. Equus vero ante illum fugiens, per longa terrarum spatia, eo nolente atque contristante, cucurrit. Qui cum equum nullatenus stare cerneret, nec eum posset ascendere, pedulem, quem gestabat, foras traxit de sinu, orationemque hujusmodi fudit ad Dominum, ut si venerandus Pater Johannes hoc erat, quod dicebatur, et ipse credebat, meritis ejus figeret equum. Hæc eo orante, equus quasi simulacrum stetit. Ad quem ipse accedens, tenuit et ascendit, et via, qua cœperat, lætus cum eo abiit.

S. Joannis invocatione monachus equum, b

125 In virtute similis miraculi, ejus nihilominus sanctitas claruit. Nam cum supradictus venerabilis Rusticus die quadam a Vallimbrosa veniret, et ad sanctum Salvium cum quodam venerabili presbytero iret, cum ad quoddam diversorium venerunt, de mulis, quibus insedebant, ob necessitatem corporis descenderunt. Interea mulus presbyteri repente diffugiit, concitoque gradu per diversa se contulit. Sed cum sacerdos post mulum pergeret cursim, ut eum, si fieri posset, apprehenderet, secumque reduceret, dixit ei Rusticus: Cur frustra laboras, cum illum velocius te currere videas, ipsumque taliter apprehendere nequeas? Veni ergo et domnum Johannem deprecemur, ut ipse nobis mulum reducere dignetur. Qui cum dixisset, et presbyter redisset, genua curvavit, ac beatum Johannem, ut mulum reduceret, rogavit. Mox ad prima orantis verba, tanta velocitate mulus rediit, quanta nec ante discessit, seque ad tenendum et sedendum, mansuetissimum reddidit.

et alter presbyteri mulum recuperat.

F

126 Matrona quædam nobilissima, nomine scilicet Adalascia, gravissimis per unum integrum annum febribus æstuans, ante sepulcrum ejus jacuit; illico sanitate recepta, incolumis remeavit ad propria. Vere non solum ipse magna et innumerabilia fecit miracula, verum etiam quam

Matrona febribus liberata;

AUCTORE
B. ANDREA
EX MSS.Monachus
quidam Passinianensis,invocato S.
Joanne, fratrem liberat.
EPauper Cardinalis per
S. Joannis intercessionem pecuniam
juvatur.
F

i

k

l

ANNOTATA.

a Callicula vel Gallicula est genus vestis, et etiam interdum significat tegumentum capitis.

b Pedules pedum indumenta seu tibialia, ab Italico Pedule, quod infimam tibialium partem significat.

c Plebs Brozensis Italice dicitur Pieve di Brozzi, a loco Florentiae vicino.

d Per celebrare Italicismus est pro ad celebrandam vespertinam synaxim.

e Obeditiuncula hic significat parvam villam rusticam

sticam

lampas miraculose accensa, aliaque ante ejus sepulchrum mirè conservata.

Viri cujusdam

e
f

ob S. Joannis Guntberti reverentiam,

simplex obedientia.

A quam plurimi in ipsius nomine mira valde fecerunt. Erat tunc temporis presbyter quidam, Zenobius scilicet nomine, qui Brozensem plebem c per XI annos, et eo amplius rexit. Qui cum quadam die sole ad occasum vergente, acceleraret d se per celebrare d vespertinam synaxim, ut mos est rusticorum, accensa candela ecclesiae lampadem festinabat ignire. Et cum olei liquorem in ea minime invenisset, et alio ex eo minime haberet, unde eam reficere posset, sæpius replicando eam ignivit, quam aqua, quæ in ea sola manebat, sine mora extinguebat.

127 Tunc furibundus animo ille ut erat dixit: Si vera sunt quæ de Walberte Johanne propriis oculis vidi et audivi, in ipsius nomine præcipio tibi, ut celeriter accensa, inextincta permaneat. Quæ cum tanta velocitate est accensa, acsi divinitus ei imperatum fuisset. Et tunc demum usque mane tam clare arsit, velut ex purissimo oleo repleta fuisset. Ille qui gessit, nobis scribens, hæc dictando mandavit. Ante sepulchrum quippe ejus tunc priori tempore lampas una constituta, et in nocturnis temporibus accendenda per multos annos permansit; quam sæpe in terram corruisse, et semper illæsam permansisse, me, qui scribo, vidisse profiteor.

128 Quidam magnæ simplicitatis et obedientiæ vir ad quamdam obeditiunculam e de præfato Passinianensi cœnobio ad conversionem f venit. Qui cum quadam die aliquantos mercenarios ex præcepto ejusdem obedientiæ Prioris ad excolendam agriculturam conduxisset, cum eis per totam diem in ruris exercitio devotus permansit; et cum sol ad occasum divertcret, et omnes, qui in vicino laborabant, propriam repedarent domum, ait ad suos: Eamus et nos similiter ad nostrum metatum g. Tunc, propriis superpositis sarculis, atque abeuntes, invenerunt oviculam vagantem per rura. Quid hic agis, inquit? Tetra nox jam appropinquat, et a luporum moribus eris devoranda. Tunc, qui superstabat, ait illis: Nobiscum eam deferte, ut ei, cujus est, illæsam valeamus reddere. Et apprehensam eam domi secum detulerunt.

129 Præterea invenientes ibidem de jam dicto cœnobio quemdam Vicarium, retenta secum ove, omnes salutandi gratia occurrunt. A quo resalutati cum omnes essent, ait illis: Quid sibi vult ovis, quam vobiscum defertis? Qui dixerunt: Invenimus ovem cujusdam errantem, et qui nobis præerat præcepit, ut nobiscum eam conducereamus. Ubi est ille, inquit? Qui mox vocatus advenit. Quid, inquit, tibi et ovi alterius? Præcipio tibi itaque ex parte domni Joannis abbatis majoris, ut statim abstracta ab ea pelle, et tibi ex integro tegumento cervici superposita, ad locum, unde tulistis, quantocius deferas.

130 At ille sine cunctatione mox omnia peregit. Et iter agressus, Episcopus Aretinæ civitatis cum multo sibi comitante equitatu, in itinere incurrit. Qui omnes in magna nimis admiratione conversi, interrogare cum cœperunt dicentes: Quid est hoc? Cur hoc agis? Tamen æstimaverunt cum esse amentem. Nimirum ipse nihil dixit, donec ad Episcopum ventum est. Ad quem Episcopus: Quare hoc agis? At ille seriatim ei per ordinem pandit. Et Episcopus: Ego te absolvo, inquit, ab hoc reatu. Et ille: Tu, inquit, non es meus Abbas abdictus h, sed tantummodo tuæ civitatis Episcopus. Ex cujus absolutione nihil curans, ut cœperat suam obedientiam festinus adimplere pertentans, ex eo, unde alii abstulerant,

loco eam devote reposuit, et continuo domum lætus remeavit. Hæc namque ideo posuimus, ut obedientiæ bonum, quam perfecte etiam in simplicioribus pro reverentia tanti Patris exercebatur, significaremus.

131 Sed et hoc quod subinfero a venerabili Fratre Teberto, qui in eodem Passinianensi cœnobio monasticæ religionis vitam optime conduxit, pro certo scimus. Qui ex nobili prosapia ortus, quemdam nepotem habuit, nomine Benzonem, virum in armis strenuum; et in bellicis actibus diligenter instructum; et ut ita dicam, quod majus est, quamquam in seculari habitu positus, in Domini præceptis erat devotus. Præterea quadam die quidam heroes ob invidiam nimis magnam ex longo tempore jam procreatam, ad invicem commiserunt, et ab alterutro superati, cum jam prædictus vir interesset, ab adversa parte est deprehensus. Itaque in arcta nimis custodia cum constrictus esset, desperavit se funditus, quocumque modo ex ea eripi posse.

132 Tunc prædictus Tebertus pro caritatis, sive consanguinitatis affectu in nepotis afflictione commotus, recurrit ad patrem Johannem, et petivit dicens: Gloriosissime pater et domine, deprecor tuam misericordissimam clementiam, ut me famulum tuum clementer audias, et de quo rogo propter tuam magnam pietatem cito subvenire digneris, ut famulum tuum illum Benzonem a tali et a tanto exitiabili periculo, sine pretio et aliqua conventionione abstrahas liberum. Et cum hoc feceris, tunc demum spondeo, eum ad tua vestigia perventurum, et, quoadusque vixerit tempore, devotum tibi servum adfuturum. Tunc venerabilis Johannes abbas se ex corde precantes semper juvare paratus, pie factæ orationi mox annuit, et pro quo rogaverat, cito de ejus oppressionem auxilium sensit. Mira res! Qui in miræ magnitudinis turris custodia positus cum esset, per semetipsum ex improvise depositus est ex ea cum parvo funiculo. Et sic per tegulas in tegulas; diu eum satellitibus perquirentibus, inimicorum manus evasit.

133 De domno Bernardo Parmensis urbis Episcopo i. Qui cum adhuc Cardinalis esset Presbyter, atque traus Tiberim apud sanctum Grisogonium positus, cum ei quadam die, vel quid in cibum sumeret, vel pretium, unde emeret, omnino deesset, prædictum Patrem Johannem adducens, suppliciter rogare cœpit, ut ei, quid sumeret, largiretur. Eadem vero hora ex improvise duo advenientes viri, unus sex solidos, alius.... cim k in panno ligatos devotissime obtulerunt. Deinceps ciborum grandis copia a quibusdam est oblata. De eodem domno Bernardo, qui epistolam transmisit Regi, in qua testimonium inseruit, quod postea retractans... l.

AUCTORE
S. ATTONE.

sticam a monasterio dependentem, quam antiqui vulgo vocant grangiam.

f Conversio aliquando monachismum, aliquando laicorum obsequium monachis oblatum significat.

g Metatus vel Metatum significat proprium domicilium et interdum hospitium. Opinor in hoc sensu ædes proprias significari.

h Abdictus hic idem significare debet, quod constitutus vel declaratus, ut ex sensu primum est intelligere.

i Hujus sancti viri vitam edidit Thesaurus Velius Romæ anno 1612. Videri etiam potest Locatellus, fusc de eo disserens, lib. 2, cap. 11; ac novissime Veuantius Simius in Catalogo pag. 62. De eo agemus cum Martyrologio Romano iv Decembris.

k Franchius lib. 10, pag. 368, et Thesaurus Velius dicunt, fuisse duodecim solidos. Malui ego fideliter ponere, prout inveni.

l Satis manifestum est, hic aliqua dcesse.

ANNOTATA.

a Prologus deest apud B. Andream, uti et initium Vitæ: quod aliunde suppletum, uncis inclusi. Cum autem in priori Vita pleraque grammaticalia topographica et chronologica annotaverim, ea hic non repetam; neque observabo prolixiorum B. Attonis styli, qui sese legentium oculis satis offert; sed tantummodo indicabo differentiam inter utrumque beatum Auctorem, quæ magis observatione digna videbitur.

CAPUT I.

S. Joannis Gualberti patria, condonatio
offensæ, conversio, monastica vita.

VITA ALTERA

B

Auctore beato Attone abbate Vallumbrosano, et postea episcopo Pistoriensi.

Ex editis apud Joannem Mabillonium
seculo vi Benedictino Part. 2, a Pag.
268.

PROLOGUS.

Auctor rationem reddit,
quare iterum
S. Joannis
Acta conscribat.

C

Plerumque rogatus a pluribus Congregationis Vallimbrosanæ Fratribus, satis honestis, congerere, quæ scripta reperiuntur de sancto viro Johanne, primo Congregationis ejusdem abbate, fateor multum expavi hujusmodi preces audire. Metuebam quippe, quæ a catholicis Fratribus, qui suo tempore fuerunt, et plurima de his, quæ scripserunt, propriis oculis perspexerunt, silentio præterire. Illa vero quæ ab aliis fidelibus post ejus transitum, quia plurimæ fuerunt et a viris boni testimonii scripta, quomodolibet subtrahere, vel suppressere formidabam, cogitans, ne legentium animos stilus prolixior oneraret. Etenim sæpe video quosdam, etiam prudentes, pro longinquitate sermonis, quæ valde sunt utilia, fastidire, et, quibus legere multa non vacat, sæpius gaudere compendio. Unde precibus plurimorum, ac plurimis eorundem exhortationibus Fratrum tandem acquiescens, non de peritia vel scientia mea confidens, sed de pietate et gratia conditoris præcipue sperans, et de meritis ejusdem venerabilis Viri seu fratrum orationibus, qui super hoc me multipliciter obsecrarunt, partem eorum, quæ multorum fidelium relatione facta cognovi, in hoc opusculo conscribere studui; nonnulla præteriens ex his, quæ scripta prius inveni, et de his, quæ multorum assertione vera fuisse frequenter audiveram. Itaque conversationis et vitæ sancti Johannis hoc fuit exordium a.

a

Tempore quo Symouiacæ et Nicolaïtarum hæreses per Tusciam, et pene per totam Italiam diebus Henrici Imperatoris Ecclesiam Catholicam in locis plerisque fœdabant, erat quidam nobilis, Gualbertus nomine, vir militaris, patria Florentinus, habens duos filios, quorum unus Ugo, alter Johannes vocabatur: qui secundum etymologiam sui nominis, gratia Dei, variis virtutum operibus insignitus est, ut in hoc opusculo de ipsius sacra conversione, ac piis moribus in sequenti clarebit. Iste dum satis carus parentibus et vicinis, et qui eum uoverant, pro honestate morum suorum vehementer existeret, accidit, ut quidam maligno spiritu commotus, quemdam propinquum ejus occideret, unde occursum ejus aliorumque prudentium a, qui de consanguinitate defuncti erant, præfatus homicida modis omnibus devitabat.

S. Joannis
natales,
E

2 Sed jam propinquaverat tempus, quo gratia divina misericorditer declararet in Johanne, quis futurus esset, et qualis ac quantus in exemplum humilitatis, et misericordiæ fidelibus multis esse deberet. Qui dum uno die cum armigeris suis Florentiam ire disponderet, in eodem itinere præfatum homicidam, qui propinquum ejus interfecerat, ex improvise obvium habuit in loco, quem sic arcta semita comprimebat, ut neuter posset in partem aliam declinare. Quem dum homicida prædictus venientem eminens conspexisset, desperatus vitæ, protinus semetipsum equo projiciens in terram vultu demisso, expansis manibus in modum crucis moribundus suum interitum expectabat. Juvenis autem benignus videns eum taliter ex nimio timore solo procumbentem, misericordia motus in eum, pro sanctæ crucis reverentia, quam brachiis et manibus lacrymando signabat, indulgere sibi disposuit, et ut concito surgeret nec timeret, admonuit.

condonatio
offensæ;

3 Postquam autem inimicum in pace transire permisit, ac de cetero libere, quocumque vellet, abire concessit, progressus paululum, ad sancti Miniatis b venit ecclesiam; quam cum oraturus ingreditur, crucem ejusdem ecclesiæ caput sibi flectere contuetur, quasi gratias ei redderet, quia pro reverentia ipsius, suo inimico misericorditer pepercisset. Et quid mirum, si Omnipotens sibi hujusmodi reverentiam per imaginem suæ crucis tunc voluit exhiberi, quem suo timori subditum, obsequio deditum, circa proximum visceribus caritatis undique plenum vidit? Ipse se amantes

crucis miraculum in eum.

b

amat,

A amat, servientes remunerat, seque glorificantes glorificat. Eadem vero Crux pro indicio tanti miraculi in monasterio sancti Miniatis nunc usque sub multa cautela servatur.

Conversio
ejusdem.

4 Famulus autem Domini hoc videns, admiratus, et nimis pavidus factus, cœpit secum cogitare, quomodo posset melius Deo servire, credens, et in animo suo sæpius evolvens, quanta foret præmia recepturus in cœlo, si Domino pro viribus deserviret, qui tantum, tamque præclarum miraculum pro parvo obsequio, sicut ei videbatur, apparuisse cognoverat. Disposuit itaque intra semetipsum, odium mundi concipere, terraneos honores, falsasque divitias ejus prorsus abjicere; ac solícite cogitare, quanta gloria justis, quanta poena promittatur injustis, quam vanum sit spem in caducis rebus ponere prius, et post æternis suppliciis subjacere. Dum talia progrediens itinere, quo tendebat, anxius cogitaret, venit juxta civitatem, ubi suis armigeris c præcipiens, ait: Pergite ad hospitium, ubi solemus desiderare, et quæ nobis, et equis sunt necessaria præparate. Socii autem, sicuti eis dominus imperaverat, fideliter sunt executi.

Monasticam
vitam expe-
lit.

5 Recedentibus eis, servus Domini Johannes, afflatus divino Spiritu, ab itinere, quod cœperat, divertit, et ad monasterium sancti Miniatis absque mora pervenit; et descendens equo, monasterii abbatem mox quæsitum humiliter postulavit audire desiderium suum, et ad effectum ex caritate Dei perducere; aperiens sibi misericordiam, quam supradicto homicidæ clementer impenderat, et qualiter ecclesiam post ingressus, crucem sibi flectere caput aspexit; unde suæ conversionis initium concepisset. Tunc abbas audito de cruce, quod ei intimaverat, inauditum miraculum, et stupendum fore perpendens, consuluit ei mundum ejusque gloriam per omnia derelinquere. Verumtamen optans ejus velle scire plenius constantiam et perseverantiam probare, cœpit ei dura, et aspera prædicere, et quod homo, corpore validus, juventute floridus, non facile posset monasticam pauperiem tolerare. Cui Johannes: Non, inquit, appetenda est gloria temporalis, quæ cito transit; nec corporis fortitudo, quæ quotidie deficit.

C a qua cum
pater retra-
here cona-
tur;

6 Cumque hæc et his similia colloquerentur, nec abbas ad plenum voluntati suæ responderet; famulus, quem Florentiam præmiserat, dominum suum non venire considerans, domum rediit, et quæ facta fuerant de eo, genitoribus suis innotuit d. Unde pater turbatur et anxius Florentiam venit, et totam civitatem per notos et amicos diligenter inquiri; quid de filio suo factum esset, scire desiderans. Per ecclesias quoque discurrens, ad monasterium sancti Miniatis veniens eundem inquiri. Quid multa? Dum illic esse filium suum audit, et ipsum monasticas vestes velle suscipere; Gualbertus rogat abbatem, ut filium suum ad se ducat. Abbas autem ad Johannem regrediens, admonet, ut ad patrem egrediatur. Cui Johannes inquit: Quid dicis, Domine? Carnalem patrem, cunctaque transitoria deserere disposui, et Deum, qui me creavit, per omnia sequi; patrem vero meum ad hoc venisse cognosco, ut me de monasterio eruat, si potuerit, et ad secularia sine mora reducat. Cum autem hæc pater, foris exspectans abbatem, audiret, cœpit turbatis vocibus clamitare, multa se monasterio illaturum adversa, nisi filius illico redderetur.

sed frustra.

7 Interca vir Domini Johannes salutem suam, et propositum accelerare desiderans, intelligens-

que minas ac furorem patris accrescere, secum cogitare cœpit: A quo dignius accipere valco sanctum habitum, quam ab altari, in quo Christi Sanguis immolatur et sumitur? Cernens ergo unius fratris cucullam tunc seorsum positam; tollens eam, ecclesiam festinanter ingreditur; comam sibi primo totondit, ac deinde cucullam altari reverenter superposuit, eamque lætanter induit, cunctis monachis de fidei ipsius integritate mirantibus et gaudentibus. Metuebat quidem non modice, ne fortassis abbas, minis aut illecebris motus genitoris, ipsum redderet. vel de monasterio pateretur exire. Post hæc abbas ingrediens, et ipsum inter reliquos fratres sedere conspiciens, redit ad patrem, ac monet eum, ut, si velit, ingrediatur, videre filium.

Ejus fervor
in vita reli-
giosa.

8 Quem cum Pater monastico indutum habitu cerneret; dolens, vociferans, et nimium lugens, vestes scindit, pectus percutit, genas lacerat, et quasi amens effectus, miserum se desolatumque congeminat. Postremo diutius ab abbate, monachisque, suisque sociis, ac filio commonitus, tandem saniori menti redditus, filium multipliciter benedicens, hortatur ad meliora conscendere; et sic consolatus in Domino, ad propria, non absque mœrore regreditur. Deinde servus Domini Johannes cœpit arctam et angustam viam pro virium quantitate servare. Satagebat peccata præterita quotidie plangere, jejuniis, abstinentiis, orationibus, nimiisque vigiliis carnem macerare; sicque humilitatis, patientiæ, obedientiæ, ceterarumque virtutum flore splendebat, ut cum se ceteris inferiorem crederet, ab omnibus sublimior haberetur.

E

ANNOTATA.

a *Melius Vita prima num. 1 habet parentum id est consanguineorum.*

b *Vita prima num. 3, hanc ecclesiam S. Miniatis non exprimit, quamvis hanc fuisse, satis colligatur ex iis, quæ apud ipsum sequuntur.*

c *In priori Vita tantum sic habetur in singulari: Suo armigero præcipiens ait.*

d *B. Atto habet innotuit pro indicavit, quod apud mediæ latinitatis scriptores sæpe occurrit; clarius autem in prima Vita num. 5 legitur: retulit.*

F

CAPUT II.

Recusata abbatis dignitate, Simoniacos persequitur, ob quam eausam deserto monasterio, socios novi instituti congregat.

Post aliquantum tempus abbas ejusdem loci, sæpe jam dictus, migravit a seculo. Post cujus obitum fratres omnes unanimes voluntate sanctum virum Johannem in abbatem elegerunt a. Quod officium vir Domini humiliter studuit declinare, subesse potius, quam præesse desiderans, frequenter iterans cum propheta: Ego sum vermis, et non homo, opprobrium hominum, et abjectio plebis. Quo in tempore quidam Ubertus erat in eodem monasterio, qui nefaria cupiditate captus, regimen abbatiae per pecuniam ab Epi-

Abbas electus
non acquie-
scit.

a

scopo

AUCTORE
B. ATTONE.

scopo Florentinæ civitatis accepit. Quod dum Vir Domini comperisset, cum alio sibi favente clam exinde discessit, et civitatem ingressi, ad quemdam magnum senem, Teuzonem nomine, venerunt, qui juxta monasterium sanctæ Mariæ semper Virginis præfatæ civitatis in quadam cellula se concluderat, de qua venientibus ad se fidelibus salutifera consilia ministrabat.

*Petito cu-
jusdam ere-
mitæ consi-
lio,*

10 Hic homo Dei publice Simoniacam hæresim damnabat, quæ pene totum Ecclesiasticum ordinem eo tempore prorsus invaserat. Ad quem vir Dei Johannes accedens, his verbis alloquitur: Obsecro, mi Pater, ne mihi, in hæsitatione non modica posito, subtrahas tua consilia. Sub Simoniaco patre vivere valde timeo, et qualiter id declinem, prorsus ignoro. Cui respondit senex: Quod dicis satis gratum habeo; sed quod tibi dem consilium, ignoro. Nam ut sub Simone Mago milites, a me nullo modo consilium habebis. Ad aliud monasterium si te in his partibus transferas, cum te putas dentes fugere leonis, morsum non evades serpentis. Cui Johannes: Ne, pater, omittas, quin consilium præbeas. Nam paratus sum pro veritate sequenda, quidquid jusseris, agere.

B

*Simoniacos
publice exa-
gitat et mo-
nasterium
deserit.*

11 Cernens igitur senex viri fidem atque constantiam, exultans ait ad eum: Perge cum tuo sodale, et coram omnibus in foro publico civitatis, Episcopum et abbatem exclama esse Simoniacos; et exinde cede locum. Qui ejus monita complens, ad forum veniens, die, quo sciebat majorem hominum esse multitudinem, Episcopum et abbatem manifeste Simoniacos appellavit. Quod dictum magnum multis pavendum horrorem *b* intulit; quibusdam fautoribus Episcopi clamantibus: Nullatenus evadat, sed occidatur. Tunc quidam propinquorum illius, eruentes eum de tumultu, clam dimiserunt. Qui ad magnum senem reversi, quod evenerat, per ordinem retulerunt; et ille congratulans eis, consuluit illis in Romanæ partes ire, et aptum monasterium inquirere, ubi possent libere Christo servire.

b

*Exhibita er-
ga pauperes
misericor-
dia,*

12 Illis abeuntibus per aliquantos dies ad loca diversa, dum in victu suo non haberent præter unum panem, obvium habuerunt inopem unum alimoniam postulantiem. Tunc vir Domini dixit ad comitem: Mitte manum, frater, in peram, et panem, qui nobis est, divide, medietatemque pauperi porrige. Cui respondit comes: Huic per diversa gradienti abundanter multa tribuentur; nos autem, qui præter unum panem non habemus, unde reficiemur? Et ille: Ne cuncteris ultra tribuere. Suscepto itaque pane, pauper gratias agebat. Cui rursum imperat: Medietatem alteram tribue. Quo facto, sodali jubet ingredi castrum, et aliquid victus per domos inquiri. Qui diversas domos exquirens, ad ultimum reversus: En, inquit, qui panem dare jussisti, totum castrum circuivi, et, præter tria ova, nihil inveni. Tunc quidam pastores hæc audientes, ad castrum pergunt, quæ audierant, intro nunciant; et ecce quidam misericordia motus, panem unum eis porrexit. Item mulier una nitenti liuteo alium obtulit; tertium quoque alius condonavit. Tunc Johannes: En, frater, accipe quod dedisti, nec ultra præbeas invitus, quod nobis abunde communis Conditor administrat.

C

*Camaldulo
venit ad Val-
tem Umbro-
sam,*

c

d

13 Peragrantes exinde loca diversa, nec sibi admodum apta reperientes, ad Camaldulum *c* venerunt: ubi per multos dies degentes, abstinentiam, et conversationem illic habitantium perspexerunt *d*. Tunc Prior ejusdem loci volens vi-

rum Dei ad sacros Ordines promovere, et stabilitatem loci promittere, renuit penitus, quia fervor ejus in cœnobitali vita tantum erat, et secundum sancti Benedicti Regulam vivere. Tunc præfatus Prior imperat eum abscedere, suumque desiderium adimplere. Fertur etiam (Spiritu revelante divino) dixisse: Vade, et tuum in nomine Trinitatis incipe institutum. Qui inde progrediens, ad Vallis Umbrosæ locum videre perrexit *e*: cui dum locus complacuisset, gressum in nomine Christi firmare decrevit. Quo morante, et in sancta conversatione proficiente, non est Deus diutius passus latere lucernam in tenebris, quam ad illuminandas multorum animas super Ecclesiæ candelabrum constituere disponebat.

14 Ad insinuandam igitur vitam ipsius, creator omnium Deus e diversis partibus servos suos, Spiritu sancto compunctos, ibidem ex sua largitate ad auxilium famuli sui mandavit. Nam dum ipsius fama paulatim per viciniora loca diffundi cœpisset, laici et clerici gratia visitationis et conversionis ad eum venire cœperunt: inter quos tunc venit in religione ferventissimus Erizo, qui custos Fratrum, et Prior existens, supra triginta annos in eodem loco sic stabilis perseveravit, ut in his nec semel ad villas a monte descenderit. Tunc summæ ille gravitatis et discretionis Albertus, qui supra quadraginta annos ejus cœnobii cellarius fuit et coquus, nec umquam pro labore cellæ deseruit officium coquinæ, nec pro labore coquinæ cellæ curam omisit. Tunc quoque magnanimus Teuzo venit, qui sic usque ad senectam caritate fervens existit, ut non solum animabus, sed etiam corporibus illic venientium vellet ex corde præbere pro posse medelam.

15 Exierant de præfato cœnobio plerique Fratres, cupientes sub eo nova conversione libenter institui. Hi magistri exemplo et exhortatione, dum in sancta cœpissent conversione fervere, cœpit eorum fama undique spargi. Quod audiens Itta sancti Hillari abbatissa, cujus juri locus ipse præcipue pertinebat, misit eis librorum et victuum subsidium aliquantulum. Quo in tempore tam gravem infestationem a quibusdam viris iniquis, maligno spiritu instigatis, passi sunt, cum de ipso loco vellent ipsos exterminare, ut tæderet illos etiam vivere. Sed memores Apostoli dicentis: Omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patiuntur; innocentiam, et patientiam amplectentes, persecutoribus suis sæpe pro malis bona reddentes, post multa cum eis certamina, demum adepti sunt pacem, gratiam et victoriam.

*et varios con-
gregat disci-
pulos.*

*Abbatissa
quædam ejus
paupertatem
sublevat,*

*et varii ad
eum quam-
vis pauper-
tate pressum
accedunt di-
scipuli.*

16 Manserunt ibi multo tempore, ligneum habentes tantummodo parvulum oratorium. Indigentiam victuum tantam tunc perpessi sunt, ut plerumque tres unum per diem dividerent panem. Quæcumque erant camerulæ, et vestiarii, unius sacci capacitas continebat. Quam penuriam diu cum omni gaudio et exultatione sine murmure sustinebant. Exinde de longinquis etiam partibus clerici et laici cœperunt ad eum confluere. Tunc venit ille magnus Rodulfus, qui tempore multo in eodem loco curam hospitalitatis habuit, et post monasterii Mascetani curam gessit in abbatis officio. Pétrus quoque, qui diu procurator asinorum, postea vaccarum fuit; deinde in Passiniano Prioris gessit officium, exhinc abbas in Ficiclo, et in ultimo Romanæ ecclesiæ Cardinalis et Episcopus Albanensis exstitit. Tunc Lætus vultu et nomine, qui Passiniano abbas fuit; et Rusticus, qui, donec Johannes pa-

A ter vixit, curam exteriorom gessit, et tertius post obitum sancti viri Johannis, multo tempore totius Congregationis curam Prior obtinuit.

ANNOTATA.

a De hac electione nullum verbum habet B. Andreas num. 8.

b B. Andreas num. 10 habet : errorem intulit. At hæc vox apud B. Attonem faciliorem sensum conficit.

c B. Andreas habet Camaldulas, quæ vox eundem locum significat.

d B. Andreas num. 12, post hæc verba addit, quod S. Joannes ibi injuriam pertulerit, de quo hic non meminit B. Atto.

e B. Andreas num. 12, asserit, S. Joannem a duobus Fratribus fuisse susceptum ; qua de re apud Attonem hic altum est silentium.

Gregorium pertulisse. Etenim nisi fratres sæpe eum reficerent, emittere spiritum videretur : quam usque ad obitum sustinuisse sciunt, qui eum forte noverunt.

19 Quando autem famis violentia frequenter se deprimens indiscrete superaret, aut refectio- nem differre conabatur ; præ nimietate infirmitatis adeo dentes ejus constringebantur, quod nisi eos aliquis cultellum intromittendo divideret, et aliquem liquorem in os ejus poneret, expirare continuo credebatur. Verumtamen sic incredibili languore jugiter cruciatus, nullatenus murmurabat ; sed suis hoc peccatis deputans, continuo laudibus divinam justitiam commendabat. Qui priusquam infirmaretur, tantæ fortitudinis sibi et ceteris, tantæque abstinentiæ fuerat, ut nisi ille, cui cantamus : Domine, inclina cælos tuos, sub infirmitatis hujus occasione mentem ejus humiliasset ; valde rarus existeret, qui posset ejus instituta servare. Cognita vero, et experta propria infirmitate, tantæ misericordiæ tantæque discretionis effectus est, ut nemo misericordior eo crederetur. Qui licet corpore foret infirmus, in omni tamen custodia et solitudine mente pervigil erat. Quod videntes fratres ejusdem loci decreverunt ipsum eligere abbatem, quem noverant sanum et infirmum pervigilem Priorem, et sollicitum fuisse custodem.

20 Itaque Florentini Teuzonis consilio conveniunt de urbe, et de castellis multi religiosi, et clerici, ac fideles laici, sancti Hillari confessoris abbatissa id maxime cupiente, et cum fratribus ejusdem loci ipsum prædictum Patrem elegerunt in abbatis officium. Quem nolentem et totis viribus resistentem, de lecto traxerunt, et ipsum, licet invitum, in majori sede constituerunt. Qui cum ad id violenter cogeretur, dixisse fertur adstantibus : Quid insanitis ? Si pellicano nomen accipitris imposueritis, numquam erit nisi pellicanus. Itaque vir Dei sumpto officio et abbatis nomine, cœpit seusum regulæ diligenter inspicere, et ad ejus observationem totis viribus operam dare. Prohibuit monachos numquam claustrilitem progredi, nisi exceptis his, quibus suscipiendorum hospitem cura erat injuncta, et exteriorum obediencia. Inter reliqua, quæ suos fratres observare docebat, non patiebatur nocte dormitorium esse sine lumine claro, dicens, levius esse ferendum oratorium sine lumine, quam dormitorium, si egestas utrumque non sineret.

21 Fratres vero, quæcumque Pater injungebat, ejus exemplo vel admonitione frequenter instructi, cum omni obedientia fideliter observabant ; vilitatem et extremitatem vestium adeo diligentes, ut cilicia tunc veste uterentur, quam nemo ferre cogeretur invitus, nec ad fereudum volens prohiberetur. Tunc idem Pater de suarum ovium varia lana jussit pannum promiscuum fieri, cujus designatione specialius nosceretur quicumque de schola tanti Patris existeret. Quamvis hoc tempore plerique (pro dolor !) videntur, qui se esse de hac schola vestibus, et non moribus ostendant. Diebus autem, quibus monachi ad ipsum frequentare cœperunt, Deus, cujus amore Vir Dei sibi subditos in via ipsius regere disponebat, misit ad eum etiam laicos viros timoratos, qui legem Domini per omnia custodire cupientes, in bonis moribus fere nihil a monachis distabant, extra vestium qualitatem, et silentium, quod in exterioribus occupati nequibant plenius observare. Tales igitur tam probatos conversos Pater ad mercatum et omnia exteriora

AUCTORE
B. ATTONI.

Miræ absti-
nentiæ dedi-
tus

E

abbas eligi-
tur.

F

Subditos
exemplo suo
ad virtutem
excitat ;

secure

B

CAPUT III.

Ab Itta abbatissa prædiis donatus, et a suis abbas electus, rigide disciplinam monasticam observari curat.

Regulam ex-
acte obser-
vans

Cernens igitur Pater Johannes, tot talesque viros sibi cœlitus in auxilium missos, disposuit cum eisdem beati Benedicti Regulam in omnibus observare, cœpitque noviter venientes ea probatione suscipere, quam insinuat Regula, qui variis ac multis probationibus prius in hospitio eruditi, postea in exteriori cella denuo probantur. Quibus, anno completo, vestes optatas dabat, facientibus manifeste regularem professionem ; quibus exinde non licebat aliquid sumere vel quærere, sed omnia a Priore dabantur. Habebat etiam hanc gratiam singularem pater Johannes, ut in prima visione seu colloquio nosset, si veniens quilibet recto, an ficto corde postularet introitum. Et hoc ei donum a Jesu Christo collatum est, ut personam potentis vel divitis non libentius sumeret, quam pauperis et abjecti. Dicebat quippe, diviti magnum esse impedimentum ad cor humiliandum, eam quam secum pecuniam ducit.

Ab Itta abba-
tissa prædiis
donatur.

18 Audiens interim Itta abbatissa locum in nomine et religione crevisse, per diffinitos terminos tradidit scripto in circuitu loci congruas possessiones, et in remotioribus aliis locis plures mansos eidem loco concessit. Et dum famulus Christi Johannes, adhuc Prioris Officium gerens, animas fratrum et corpora sollicite procuraret, sibi maximam abstinenciam et validum laborem imposuit. Nam quando tempus reficiendi erat, parvissimo cibo vel potu suæ necessitati subveniebat, in tantum, ut non videretur se recreare, sed utcumque famis et sitis arcere periculum. Cum vero ante tempus reficiendi sitiebat, utpote qui operi manuum frequentius insistebat, tunc in frigidam aquam manus pedesque mittebat, ut ex nimio frigore sitis periculum aliquantulum temperaret. Aliquid etiam sumere recusabat extra constitutas regulares horas. Unde debilitatem tantam carnis incurrit, ut in illam synopem, fracto stomacho, cecidit, quam legimus beatum

AUCTORE
R. ATTONE.

a
et oratorii
sui conse-
crationem
impetrat.

b

Sacros ordi-
nes venera-
tur et varia
monasteria
ædificat.

B

C

secure mittebat. Erat etiam multæ austeritatis, primo contra delinquentes; postea valde tranquillus ad increpandum et corripiendum, in tantum, ut materna viscera videretur habere. Quare qui ipsum amabant, nimis metuebant; et qui timebant, valde diligebant a.

22 In illis diebus prædictus rex Henricus, Florentiam venit, ibique dum a pluribus de ipso multa bona audisset, sic ei audita placuerunt, ut hortatu b sæpe dicti Teuzonis, Catholicum episcopum illuc dirigeret ad consecrandum locum, et regia etiam exenia grata mandaret. Qui veniens ad montem, altare majus in honorem sanctæ Mariæ tunc benedixit. Deinde post annos aliquot, dominus Ubertus c sanctæ Romanæ Ecclesiæ, qui unus erat de septem Cardinalibus, venerabilis vitæ veniens e partibus illis, totum oratorium cum duobus altaribus consecravit septimo Idum Juliarum, qui de titulo sanctæ Rufinæ episcopus exstitit, cujus memoria usque hodie Romæ celebris habetur, et in multis sanctis operibus hactenus viget.

23 Fratres assidue de bono in melius crescentes, officium altaris in omni veneratione servantes, neminem ministrare patiebantur, si forte Simoniacus, vel concubiniarius, vel alio mortali crimine corruptus ante fuisset. Eorum quoque magister omnes ecclesiasticos ordines plurimum honorabat, quos Catholicos esse sciebat; ita ut fores ecclesiæ non præsumeret aperire, nisi prius ordinatus aliquis aperiret. Per idem tempus plures viri nobiles et fideles offerebant loca ad ædificanda nova cœnobia. Alii rogabant eum monasteria dissoluta sub suo regimine sumere, et in normam, quam ipse cum suis servabat reformare. Tunc sancti Salvii cœnobium noviter construxit; in Musceta alterum in honorem sancti Petri; in Razolo tertium, in honorem sancti Pauli; aliud sancti Cassiani in Scalario monte. Tunc etiam in suo regimine vetustum accepit Passinianum, et alterum in Romania, sub honore sanctæ Reparatae, ubi per singula loca, sollicitus Pater præpositos ordinavit. Quos, dum ab infirmitate sublevaretur aliquatenus, per seipsum visitare curabat, et honeste corrigere, moresque fratrum ad meliora perducere. Inter cetera tenaces, qui temporalibus abundabant, durius increpabat, monens eos magis ex largitate divina confidere, quam de plenitudine horreorum.

ANNOTATA.

a Copiosius hanc rigidæ disciplinæ observantiam exponit B. Andreas num. 27.

b Hujus hortatoris non meminit B. Andreas num. 28, ubi de ea re agit.

c Is Cardinalis Ubertus vel Hubertus (de quo nullum verbum facit B. Andreas) fuit sub Leone IX episcopus Silvæ Candidæ, alias SS. Virginum Rufinæ et Secundæ. De egregiis ejus operibus vide Historiam Romanorum Pontificum et S. R. E. Cardinalium, ab Oldoido nostro editam tom. 1, col. 795 et seqq.

CAPUT IV.

Leoni Papæ et suis mirabiliter cibum obtinet et multa alia patrat miracula.

Quodam tempore, cum ad Passinianum esset, Leo Papa cum plurimo comitatu supervenit, et cum suis refectionem accepturus, juxta monasterium requievit. Tunc beatus Johannes interrogat œconomum, si pisces habrent. Ut cognovit nullum esse, conversos in lacum quemdam monasterio proximum, piscatum ire præcepit; omnibus autem asserentibus, numquam pisces in lacu illo fuisse, jussit tamen ut pergerent, ac Domini patrocinium absque dubio crederent adfuturum. Perrexerunt tandem, et cunctis admirantibus, duos magnos lucios inventos attulerunt beato Johanni, quos ipse gaudens accepit, et Domino Papæ continuo præsentari fecit.

25 Venerat inter ceteros ad eum Teuzo venerandus pater et Senex, quem fratribus in Razolo præfecit, quem præ ceteris ex corde dilexit, eo quod ipsum in caritate ferventorem invenit. Erat quippe pater Johannes valde misericors, ita ut pluviales, Valli Umbrosæ oblatos, egestatis tempore venderet, et omne pretium pauperibus daret. Berizo quoque sancti Salvii abbas, habens votum moriendi, non in suo, sed in monasterio Vallimbrosano, venit ad eum, rogans ipsum, ut hoc suis precibus impetraret. Cujus preces devote suscipiens, pro eo benignus pater oravit, et, ut diu cupierat, ibi die tertio defunctus est, et sepultus.

26 Sub eodem tempore, dum fratres nimis indigentia premerentur et in monasterio non esset, quid fratribus in cibum posset apponi præter tres panes, jussit eosdem frangi, et cuique fratri fragmen unum administrari. Præcepit iterum cellerario mactare unum arietem, et ipsum ad edendum fratribus ministrare. Hodie, inquit, egemus; cras vero, Deo parante, abundabimus. Et hæc dicens, perrexit ad sanctum Salvium sperans, quod familiam suam numquam Deus pateretur fame diutius laborare. Fratres vero hora prandii pergentes ad mensam carnem appositam exhorrentes, pauca tantum panis fragmenta comederunt, et a carne prorsus abstinerunt. Sed altera die secundum prophetiam sancti Joannis, quidam homines cum asinis onustis frumenti farina venerunt, dicentes, se directos a nobilibus viris; sed qui fuerint, hactenus sciri non potuit.

27 Item alio tempore, dum œconomus loci cibos omnes consumpsisse se diceret, et beatum virum inquireret, quid dare fratribus deberet; vir Dei jussit, ut unus ex tribus bobus, quos habebant, occideretur, et fratribus in frusta concisus apponeretur. Cui œconomus: Quid, inquit, faciemus postquam hunc manducaverimus? Et ille: Post hunc occides et alium, quo consumpto, si opus fuerit, dabis et tertium. Beatus autem Johannes justius fratres credens carnibus reficere, quam eos fame perire, sperabat Dei misericordiam adfuturam, qui servis suis in angustiis positus subvenire consuevit. Quid plura? Fratres hora statuta pergunt ad mensam, visisque solis carnibus obstupescunt, eosque nullo modo tan-

gentes

D

Leo IX ab eo excipitur.

E

Teuzonis caritas et Berizonis obitus.

Fratribus famelicis

F

bis miro modo cibum impetrat.

A gentes, silentes, patientes manserunt. Et cum servus Dei prolixius orasset, quidam cœpit januas monasterii pulsare. Cellerarius audiens signum, festinanter exivit, et illie hominem cum manu-tergio pleno panibus invenit. Quos lætanter accipiens, fratribus velociter apposuit, oblitus interrogare quis eos duxisset, quisve misisset. Qui cum post paulum gratias redditurus ad januas redisset, neminem reperit, et de illo conversos interrogans, eo die nullum hominem illic se vidisse dicebant.

Clericorum
mores,

28 Exemplo vero ipsius, et admonitionibus, delicati clerici, spretis connubiis et concubinis, cœperunt simul in ecclesiis stare, et communem ducere vitam; hospitalia quoque constructa et ecclesiæ vetustæ renovatæ ejus auxilio cognoscuntur, et in locis pluribus ad melius commutatæ. Nec mirum si homines, aut loca quælibet in melius ejus exemplo sunt immutata, cujus vita eupientibus ædificari non modicum præbebit exemplum. Erat quidem in cibo parcissimus, in orationibus sedulus, in vigiliis intentus, in silentio studiosus, in eleemosynis pro virium quantitate largissimus, et cum aliquid dare disponderet, hominem, sive pecus, vel aliquid aliud, studebat aliis melius dare, sibi vero deterius tenere. Indumentis vilissimis semper utebatur. Nec in tanta sua infirmitate patiebatur corpori supponi fulcrum, vel capiti plumeum capitale.

et monaste-
ria suo ex-
emplo emen-
dat.

29 Sed cum decumberet, die noctuque sanctos coram se libros legere faciebat, ut instructus assidua lectione, peritus divinæ legis et divinarum sententiarum competenter efficeretur. Cumque decumberet, aut pergeret, vel equitaret, cuculla jugiter utebatur. Ipsius etiam exemplo, celebre Officium in nocte sanctæ Resurrectionis per Tusciam, aliisque locis nunc agitur. Cujus fama religionis dum in locis pluribus celebris haberetur, Comes Bulgarus disposuit suum cœnobium Septimense sub ejusdem Patris regimine constituere. Quod cum ab eo vix impetrasset, valde gavisus est, sperans per ejus studium, locum ipsum in melius proventurum. Quod postea elaruit, dum lex ignea, ibidem facta, locum eundem mirabiliter exaltavit, et antea multis ignotum, postea plurimis reddit nominatum.

fratrem a
submersione
liberat.

C 30 Interca vir Domini diversis cœpit clarere miraculis. Quidam homo plenus insania in ejusdem Patris cœnobio morabatur; qui dum mendi gratia Passinianum mitteretur, ad flumen Arnun venit, repertam scapham intravit, et ex illa, sicut eum sua insania cogeabat, se in amnis medium projiciens ait : Hic, quis Johannes, et qualis sit ejus vita, patebit. Quem cadentem mox aqua suscipiens sustinuit, ne mergeretur, eumque sancti Viri meritis ad ripam exteriorem sanum salvumque, quasi lignum leve deduxit. Hic luce clarius constat, sanctum virum Johannem Creatori suo fuisse carissimum, ad cujus solius memoriam, tam velociter, tamque benigne præfatum miserum de mortis periculo liberavit.

Miraculose
cibum pau-
peribus dis-
tribuit,

31 Item dum idem venerabilis Pater a visitandis aliis cœnobiis regrederetur ad suum, memor plurimæ indigentiae, qua multos premi cognoverat, introiens monasterium, dispensatorem familiæ, nomine Goffredum, et fratrem Rusticum procuratorem monachum ad se vocans, ait : Inspiciamus horreum nostrum, quomodo se habeat. Quod tunc reperit abundanter esse repletum. Quibus, quasi ironice, dixit : Quam plurimi sub instanti necessitate famis opprimuntur, vos autem uberius abundatis! Statimque jussit quod-

dam vaseulum, eapiens quatuor vel quinque modios, impleri, et sic per semetipsum ab hora tertia usque ad nonam tam grandi largitate oneris occupatus, nullatenus inde recessit, sed unicuique venienti, cui multum, cui parum, distribuit, et semper plenum, Deo largiente, permansit.

AUCTORE
R. ATTONE.

32 Deinde dum in beati Salvii cœnobio moraretur, et per Azonem, qui postea sanctæ Reparatæ fuit abbas, exenia viro Dei Teuzoni incluso pro ciborum benedictione mandaret, præfatus Azo, dum rediret, via digrediens, tugurium quoddam intravit, et cum Fratribus, quos ibi reperit, multa locutus est. Qui ad Patrem rediens, dum ab eo quæreretur : Unde venis? Et ipse respondisset, se, quo missus fuerat, isse, ac redisse; mox ab eo audivit : Ego quidem non te illuc, unde venis, mandavi. Deinde digressum a via, et ingressum tugurii, ac verba, quæ eum inventis Fratribus habuit, per spiritum recognoscens, omnia per ordinem patefecit.

et fratris cu-
jusdam oc-
cultæ cognos-
cit.

33 Eodem tempore, quo Simoniaca hæresis per Tusciam pullulabat, dum prædictus Pater adhuc esset in eodem sancti Salvii cœnobio, quidam Florentinus, cujus filius languore constrictus, vicinam opperiebatur mortem, ut ægrum natum sanaret, ac redderet, rogaturus accessit. Cui cum diceret, non hæc sua, sed Apostolorum esse; pater gemebundus prostratus ejus vestigiis, tamdiu precibus institit, donec vir Dei, miseratione commotus, ipsum remittens ad propria, se pro eo Deum rogaturum promisit. Tunc statim, eo discedente, convocatisque Fratribus, suppliciter orationi incubuit. Quibus humiliter in terram prostratis, et orationibus pro eo ad Dominum fuis, ille, cui cantatur in psalmo : Domini est salus, per dilecti sui intercessionem ægrotum integræ sanitati restituit. Hoc miraculum idem ipse, cui beneficium sanitatis impensum est, sic contigisse, ut diximus, donec vixit, viva voce testatus est.

Ægro sanita-
tem restituit.

E

34 Alio quoque tempore, quidam miles ex opido Cerlianensi, gravi infirmitate tenebatur, et notissimus erat beato Johanni; et ecce servus ejusdem militis veniens ad illum; ac beatus Johannes, ubi eum conspexit, de suo domino ipsum interrogavit. Cui respondit : Domine Pater, jam per duos menses et eo amplius, multa tenetur infirmitate. Quod audiens venerandus Pater, panem accipit, eique pro benedictione misit. Post quartam diem per semetipsum ad eum venit, ac pro salute, quam receperat, Deo et sibi multas gratias egit. Deinde cum idem vir multo post tempore moreretur, præcepit filio, ut equum, cui sedere consueverat, sancto Johanni daret, et ut pro se intercederet, rogavit. Sanctus autem vir despiciens transitoria, paupertatem amans, cœlestia concupiscens, equum homini reddidit, et ad propria cum eo redire jussit. Cumque multum obsisteret, et equum se non reducturum assere- ret, tandem præcepto sancti Viri coactus, cum equo lætus ad sua rediit, benedicens Deum in tanti Patris admiratione. Quod factum est, dum adhuc esset in cœnobio Museetano.

Alterius,
quem sana-
verat, munus
accipere re-
nuit.

F

35 Quem locum dum alio tempore visitaret, cernens in eo casas grandiores, pulchrioresque fore, quam vellet, accersito domino Rodulfo ejusdem loci abbate, sibi vultu serenissimo dixit : Tu, in hoc loco magnis expensis, quibus pauperes plurimi refoveri potuissent, ex proprio voto palatia fabricasti. Et conversus ad quemdam rivulum parvulum, prope manantem, dixit : Deus

Sumptuosa
ædificia im-
probat,

a

AUCTORE
B. ATTONE.

omnipotens, qui de minimis majora facere consuevisti, videam per hujus rivuli paucitatem, hujus enormis ædificii cito vindictam. Et hæc dicens, absque mora discessit. O mira Dei potentia! Confestim rivulus, eo recedente, crescere cœpit, et congregans aquarum fluentia largissima, relicto proprio alveo, præceps de monte ruit; immensos petrarum scopulos et arbores secum trahens, prædictas domos funditus evertit. Unde abbas ejusdem loci cum Fratribus perturbatus. de eodem loco cœnobium mutare disponebat. Quos benignus Pater his verbis consolatus est: Nolite, inquit, timere, nec habitationem mutare; quia rivulus ille de cetero nullo modo vobis ultra nocebit. Quod ejus vaticinium, verum, firmumque hue usque permansit. Denique rivulus ille de cetero domos ibi nullatenus læsit, nec quod tunc accidit sancti Viri precibus, ulterius minime contigit.

et novitios
gratis reci-
piendos esse
docet.

B

36 Iterum cum audisset quemdam virum venientem ad conversionem, totum suum patrimonium scripsisse in cartula, et successoribus hereditate privatis, secum ad monasterium detulisse; mox ad prædictum cœnobium venit, et abbati, qui cartam acceperat, imperavit, ut absque mora eam sibi deferret. Quam dum acciperet, eam minutatim discerpens, ejus in terra frusta projecit. Justius quidem sibi videbatur cum exiguis vivere, quam multiplicatis opibus superbire. Deinde valde commotus, Deum, ejusque Apostolum invocans, inquit: Omnipotens Domine, et tu sancte Petre Apostolorum Princeps, ulciscimini me de isto cœnobio; et hæc dicens iratus confestim abscessit. Quo non longe digresso, repentinus ibi succensus est ignis, qui totum manasterium ex majori parte combussit. Quod incendium socius ejus, dum cerneret, eique nunciaret, nec retro respexit, nec ad locum rediit, sed via, qua cœperat, Vallimbrosanum cœnobium festinanter adivit.

Stephani Pa-
pæ collo-
quium vitat,
b

C

37 Alio tempore, cum in eodem esset monasterio, et Papa Stephanus b per viciniora loca transiret, suos legatos ad eum misit, et ad se venire rogavit. Cumque nimia gravatus ægritudine, nec posset ad eum ire, nec vellet, legati revertuntur ad Dominum Papam, asserentes, illum ad se venire non posse. Quibus ipse respondit: Ite, eique dicite, si aliter non valet, in lecto duci se faciat. Qui, mox ad ipsum regressi, jussu Domini Papæ nunciant. Quod sanctus pater audiens, statim ecclesiam intrat, Deum ejusque Sanctos exorat, ut aliquot sibi consilium absque scandalo daret, ne ad supradictum Papam ire debeat. Oratione completa, ad legatos Papæ exiens, lecto se projiciens, aliquantos Conversos venire fecit, et se ad Papam portari præcepit. Cumque paullulum a monasterio processisset, mox aer validissime conturbatus est, ut ventorum nimietas, et immensitas pluviarum pariter prorumperent. Quod cum legati cernerent, illum vere Dei hominem credentes, ad monasterium reverti fecerunt, et ipsi cursu concito ad pontificem redierunt. Hoc cum Dominus Papa cognosceret, ipsumque diceret esse sanctum: Nolo illum ad me ultra venire, sed in cœnobio suo quiete manere; ipsumque pro me, statuque Ecclesiæ Catholicæ, Dei clementiam exorare.

et fratri mor-
tuo preces
negat.

38 In eodem autem cœnobio fratri cuidam medicinam manu sua tradidit, et extemplo, causa alia emergente, alias festinus abiit. Prædictus vero ægrotus, non se caute custodiens, intra paucos dies exspiravit: pro cujus memoria per totam Congregationem, sicut mos est agi pro de-

functis, ejus obitum per apicem c destinavit. Nec multo post vir Dei rediens, abbatem loci de fratre illo, qualiter defecisset, inquit. Ille dum ei cuncta seriatim refert, dixit ad illum: Mitte quam ocus, et ex omni Congregatione memoriam ejus dele. Quod dum factum esset, evoluta aliquanto tempore, cuidam monacho ex eodem loco circa medium diem visibiliter defunctus apparuit. Ad quem inquit: Numquid tu es monachus talis? Respondit, prorsus ille. Qualiter nunc agis? Tum ille: Excommunicatus et a consortio fidelium d per patrem Johannem sum segregatus. Adjecit vivus inquit: Quomodo te juvare valeamus? Iterum ait: Si sanctus Johannes me reconciliaverit. Qui statim sanctum Virum adiit, et quæcumque de mortuo viderat et audierat, plangendo plurimum illi seriatim retulit. Tunc ipse, sicut erat mente piissimus, abbatem loci venire præcepit, et pro anima excommunicati Fratris Officium et eleemosynam in eodem cœnobio, ac per totam Congregationem, velut eodem die obiisset, instanter fieri mandavit. Quæ omnia dum fideliter completa fuissent, defunctus iterum post dies triginta eidem e monacho similiter apparuit, eique dixit: Vade, et sancto patri Johanni age pro me gratias, iuferens quia ego per eum reconciliatus in Electorum cœtu consisto.

D

c

d

E

e

ANNOTATA.

a B. Andreas num. 46, pro vultu serenissimo melius hobet severissimo.

b In priori Vita num. 48, id de Leone Papa narratur. Sed rectius Stephano attribuitur, ut observavi ibidem in Annotatis.

c Per apicem, vel, ut habet B. Andreas, per apices, id est per epistolam vel litteras.

d Pro consortio fidelium B. Andreas num. 52, habet sanctorum.

e Loco eidem B. Andreas posuit cuidam, quæ discrepantia sensum, seu potius personam mutat.

CAPUT V.

F

Caritas erga ægrotos et pauperes, et varia ejus miracula.

Alio tempore quidam conversus instinctu diaboli seculum dereliquisse, et ad monasterium se venisse pœnituit. Qui cum beatum Johannem nimis, ac importunis precibus sæpe rogasset a monasterio eum ejus licentia discedere, tandem Vir beatus non tranquillo animo passus est eum abire. Cumque paullulum a Valle Umbrosa fuisset, diabolo ducente, digressus, de alta rupe, per quam ibat, ab eodem, quem sequebatur, præcipitatus, confestim exspiravit. Unde patenter ostenditur, quam periculosum fuerit, sanctum Virum relinquere, aut ejus iudigationem incur-rere.

Vitam mo-
nasticam de-
serens puni-
tur.

40 Item alius homo, Florentius nomine, urbanæ eloquentiæ et civilis a, qui Simoniaca perfidia, pro defensione cujusdam Episcopi valde fuerat maculatus, dum gravissima teneretur infirmitate, morti se proximum penitus asserchat; sed inter graves luctus crebrosque suorum sin-

Moribundum
a dæmonis
infestatione
liberat,

a

gustus

A gultus, per amicos suos a sancto Viro monastici habitum postulavit. Cui sine multa dilatione probationis habitum minime tradidit, sciens esse scriptum : Probate spiritus, si ex Deo sunt. Qui suscepto monastico habitu, dum jam convalesceret, et claustra monasterii, baculo sustentante, lustraret, infirmitas prior eum repetiit, ita ut morti propinquus esse videbatur. Quod dum Vir sanctus audisset, adhibitis secum Fratribus festinus lectum ægroti petiit, ac multis precibus eum, qui in proximo moriturus erat, Domino commendabat. Infirmus vero cœpit vultum suum operiri pallio, quo fuerat coopertus. Ad quem abbas Johannes : Quid est quod agis ? Tum ille pallens, et tremens dixit : Terribilibus oculis cerno diabolum prope assistere, ex cujus ore miræ magnitudinis flamma, exque naribus sulfureus fumus egreditur. Ubi est, inquit ? En ibi est, Domine pater. Tunc beatus Johannes raptim abstulit crucem ex manibus tenentis eam, et diabolum ex ea fortiter percussit. Qui statim ex oculis mirantis, ut fumus evanuit. Tunc æger voce, qua poterat, clamabat dicens : Deo gratias, Deo gratias ; ecce fugit, ecce recessit. Ecce nunc adest beata Maria, sanctus Petrus cum sancto Benedicto. Vix verba compleverat, et statim spiritum exhalavit. Hinc liquido patet, quam præcelsi meriti fuerit iste sanctus Pater, cujus precibus ipse languidus, per Crucis obstaculum, ab infestatione dæmonum est liberatus.

et ægrum rusticum
sanat.

Pauperes
melicos

b

c

C

miro modo
pascit,

41 Non longe post venit ad eum quidam rusticus, et provolutus ejus genibus, magnis vocibus cœpit obnixè rogare eum pro unico suo, in agone constituto, quatenus illum suis precibus ab instanti mortis periculo liberaret. Cui multum compatiens, Fratribus imperat pro ægrotante Dei misericordiam exorare. Quid multa ? Fratribus in Ecclesia orantibus, ipse solo prostratus, magnis gemitibus Christi misericordiam postulans, paucam transmisit, et statim ægrotanti reddit sanitatem.

42 Deinde cum adhuc famis inopia vehementer instaret, et prædictus Pater tunc ante fores monasterii de Razolo esset, aspiciens vaccarum suarum gregem in jugo Alpium pascere, unam ex illis, dum nihil haberet, quod pauperibus alimoniam petentibus daret, a beato Paulo petivit, dicens : O sancte Paule, si pauperibus his unam dares ex illis. Hæc eo dicente, una deorsum ruit, statimque mortua est ; cujus carnes jussit continuo dari pauperibus. Qua consumpta, supplex orando secundam, tertiam et quartam, accepit. Quas omnes pauperibus tribuit. Qua de re pastores tristes effecti, duxerunt gregem vaccarum ex alio latere montis. Sed idem vir Dei, petitioni pauperum subvenire desiderans, cum non haberet, quid petentibus daret, iterum ad sanctum Paulum conversus ait : O Apostole sancte, isti locum mutando fugerunt ; te, qui hujus loci patronus existis, fugere nequeunt. Tu, qui multum misericordiam prædicasti ; tribue mihi, quid adhuc inopibus porrigere valeam. Sic eo cum lacrymis orante, denuo de vaccarum numero quinque corruerunt, quarum omnium carnes in cibum jussit pauperibus ministrari.

43 Tunc Pastores valde turbati pro novem animalium damno, venientes adversus eum, magnas querelas ingeminant, dicentes : Melius in tuo monasterio Vallimbrosano stares, quam huc venires. Quibus ille placide respondit : Scio vos super hoc esse tristes, nec amplius vultis impendere. Ne timeatis, quia nulla earum hoc tempore

plus morietur. Quod et factum est. Et sic ipso orante, ruina vaccarum et mors prius fuit, et mox, ut orare cessavit, incolumes permanserunt. Interea sanctus idem Pater, cujus mentem flamma caritatis urebat, cernens adhuc famelicorum inopiam, et se non habere, quod concite dare posset, totum lac animalium superstitum jussit distribui pauperibus ; et sic diu lactis præbendo liquorem, multos a famis periculo liberavit.

44 In eisdem diebus, cum ad Vallimbrosanum cœnobium regrederetur, accersito villico de Ponta d, promisit ei berbicum mittere gregem, in quo multi arietes habebantur ; jussitque illi de prædictarum ovium lacte se pascere, quantosque secum posset pauperes, atque de eodem quotidie sustentare ; prædictos vero arietes, donec superesset unus ex illis, inopibus largiretur. Sicque factum est. Quidam etiam famulus ejus de Razolo Vallumbrosam venit ad eum, nuncians, ursum maximum vaccarum damnum crebro facere. Cui dixit : Vade, et interfice eum. Qui regressus, prædictumque ursum in antro quodam arboris stantem inveniens, securi percutiens arborem, nihilque metuens, dixit : Egredere, quia Dominus abbas imperavit, ut te occidam. Egressus statim est interfectus ab illo.

45 Præterea venerabilis Pater transiens inde per Alpes, venit ad locum, in quo tantæ arboris obstaculum ruerat, quod multorum paria boum, et hominum multitudo leviter amovere non poterant ; alia quoque via, rupibus obsistentibus iter mutari non poterat. Ubi modice conturbatus, quasi queritando, socio dicere cœpit : Heu ! quid faciemus ? Et conversus in precibus, cum redire sibi grave videretur, nec procedere posset, divinum auxilium humiliter obsecrabat. Tunc Ugo plebanus sancti Johannis majoris, tentans, si quem transitum inveniret, tandem aggressus molem arboris levavit in collo, cujus pondus homines multi, nec multorum paria boum, ut prædictum est, ullatenus dimoverent ; eamque sicut leve virgultum diu sustinuit, ut ipsemet sæpius testabatur. Sicque transierunt illæsi venerandus Pater, prædictusque plebanus. Quod miraculum incolæ terræ nunc usque testantur, adjicientes, actum esse in locum, qui dicitur ad Cellas veteres, non longe a cœnobio Razolensi.

46 Item prædictus Pater custodibus boum de Razolo die toto arare præcepit, et in nocte pabula carpere. Illi vero respondentes ursos et lupos, nocturnosque timere latrones, ait eis : Beatus Paulus illæsos illos custodiat. Tunc noctu venientes latrones, unum e bobus per cornua ligaverunt ; sed de loco mutare non valuerunt. Quem mane custodes adhuc ligatum reppererunt, lacrymasque more hominum fundere cœperunt et hoc prædicto Patri nunciaverunt. Ad quem Pater accedens, dixit : O bos, vade, tuumque officium imple. Non enim te, servatum a noxiis feris latronumque rapina, sanctus Paulus perdere voluit.

ANNOTATA.

a Sensus hic apud utrumque beatum Auctorem non est satis clarus.

b Monasterii nomen apud B. Andream in hac historia non exprimitur.

c Pro vaccarum suarum B. Andreas habet vaccarum pinguium. Hæc differentia satis magna

est,

AUCTORE
B. ATTORE.

et ostensa
erga egenos
misericordia,

d

E

quædam
miracula

F
patrat.

AUCTORE
B. ATTONE.

est, in ordine ad theologiam hujus facti discussionem, ut attendenti patet.

d Hic locus a B. Andrea num. 59, vocatur Ronta, cujus situm ostendi ex mappis Geographicis, in Annotatis prioris Vitæ post caput 5, ad litteram l.

CAPUT VI.

Arcana cognoscit, ægros sanat, multos instruit.

Occultum
crimen ali-
cui indicat.

B

Post hæc, cum esset in Passiniano, vir quidam ex territorio Ponienſi venit ad eum, dicens seculum se velle relinquere. Quem quasi respuens, ut abiret, jussit; sed homo mirabiliter iustans, et, ut sui miseretur, suppliciter orans, demum, sicut erat mitissimus, ejus piæ petitioni annuit. Qui veniens reatus suos ex parte prodidit, et majores quosdam erubuit confiteri. Quem non post dies plures ad susceptionem hospitem, et peregrinorum obsequium exterius collocavit. Pius autem Pater agnoscens inspiratione divina, quæ nequiter occultaverat; una die, dum idem Gerardus alimenta venientibus hospitibus ministraret, illum seorsum vocans, dixit ei: Gerarde, quare me sic fallere præsumpsisti? At ille tremens respondit: Quomodo, Pater mi? Et Pater: Quando congrue poteris ad me venias, et, quod professus es, indicabis. At ille præceptum Patris adimplens, dum ei licuit, venit ad eum; cui vir Domini: Numquid non mihi dixisti, quia ex integro tuorum scelerum abscondita panderes? Et ille: Utique dixi. Et Pater ad eum: Si ita dixisti, quare tam crudelissimum facinus, quod in die sanctæ Apparitionis Domini et ejusdem diei vigilia cum uxore talis illius hominis commisisti mihi patefacere noluisti? Insuper non tibi sufficiebat tam gravis iniquitas, nisi ad tui confusionem iterum in mente disponereres ad tam grande piaculum reverti? Tunc ille mente confusus, videns se mendacii proprii laqueo deprehensum, confestim ad terram corruit, poenitentiam sui criminis lacrymis quærit, et omnia quæ sanctus Pater indicaverat, esse vera fatetur.

C

Ægro preci-
bus sanita-
tem impe-
trat.

48 Item dum in eodem monasterio esset, vir nobilis, Ubaldus nomine, de castro Figlini, notissimus, ac familiarissimus sancto Viro, prævalida ægritudine correptus, videbatur ad extrema deduci; qui vocatis militibus suis et cuncta familia, de propria domo, suisque rebus disponere procuravit. Tunc uxor unum e nobilibus suis, Benzoni nomine, marito in agone jam constituto, vocat, eumque ad Passinianum, unde maritus compatronus erat, ire quantocius mandat et adventum ejus funeris sancto Viro nunciare. Cumque festinus iret, obviavit cuidam, qui dixit ei, se redire a sancti Cassiani cœnobio, ubi sanctum Virum eo die dimiserat. Nuncius hoc audiens, montem Scalarium illico venit, et sanctum Hominem ante fores monasterii psalmos, aut aliud quid reperit meditantem. Quem cum salutasset, requirit ab eo qualiter esset illi. Respondit, tristis et nimis mœrens me fore confiteor pro nobili viro, vestroque fideli amico, qui nunc migrare videtur a seculo. Cui inquit: Quis est ille? Respondit Benzo: Vester valde fidelis illustris Ubaldus. Statim venerabilis Johannes, versis ad orientem luminibus, in multa compunctione parumper

substitit, ac deinde oratione completa Benzoniem aspexit, eumque præcepit abire, consolans ipsum et dicens: Quam ocie ad propria regredere; quoniam infirmus ille, super quo mœstus veneras, incolumem, Deo præstante, reperies. Et ut promisit, orationibus ejus per Dei gratiam actum est. Quod plurimi de domo præfati Ubaldi oculata fide cum uxore videntes, ac nonnulli de circumstantibus audientes misericordiam Creatoris in beneficio sui famuli collaudabant.

49 Hujus præclari Viri gravitatem et patientiam Gregorius, dum adhuc in Apostolica Sede Archidiaconi Officium gereret, qui postea septimus Gregorius Papa fuit, vir omnino Deum amans; cum eum dure increpare disponeret, præordinata, quæ dicere putabat, oblitus est verba. Qua ipsius perfectione sic ab eo comperita, deinceps tantus inter utrumque firmatus est amor, quantus inter amicos carissimos et uteriuos solet esse germanos. Hæc itaque vera fuisse, Rodulfus, olim abbas Passiniani, religiosus, et sanctæ conversationis, qui tunc intererat, frequentissime testabatur; de cujus testimonio veridici viri nullatenus est hæsitandum.

50 Alio quoque tempore Vir Domini, nimis ægrotus, pulmenti sibi appositi fratri cuidam, Gerardo nomine, particulam porrexit, quam obedienter antea sumpsit, sed postea cœpit intra se multa volvere verba, quomodo tam facile consensisset cibum accipere, quem sibi cogitabat, tunc necessarium non fuisse. Quod pater Johannes per Spiritum sanctum iutelligens, expleta refectioe, dixit ei cuncta, quæ cogitaverat, sibi per ordinem enarravit. Tunc prædictus frater arcanum sui pectoris diligenter exposuit, et omnia, quæ Vir Domini dixerat, esse vera confessus est. Et nocte sequenti abscessurus, matutinali celebrata synaxi cum eodem Patre, isdem siti gravissima clam laborabat. Quod Johannes pater per cordis illuminationem agnoscens, nutu ministrum suum advocat, ac scyphum vino aqua mixto repletum, discessuro fratri dari signavit. Qui porrectum scyphum cum vino sumpsit, et, extincta siti, cum licentia Patris gaudens, abscessit, agens gratias Deo pro tam eximii reverentia Patris, qui mentis suæ secreta tam patenter agnoverat, et omnibus exposuerat.

51 Unus exinde Clericus plurimum dives vendidit omnia sua, et multos ex rebus suis accipiens nummos, venit ad eum. Quem cum ille paupertatis amicus audiret, qua de causa venisset, sic eum alloquitur: Quamdiu nummum unum ex his tecum habueris vel apud te servaveris, nec mecum participare, nec amicus esse valebis. Hæc clericus audiens, abscessit, pretiumque venditi patrimonii, quod vir Domini speraverat, in pauperum sustentationem distribuit; ac deinde remeavit ad illum, qui Deum auro, et inopes divitibus præponebat. Hoc Johannes pater audito, et quid egisset, in veritate discutiens, qui ante locupletem spreverat, factum pro Christo pauperem post hæc dilectum suscipit in filium. Subinde divino Spiritu inflammatus, more solito non contentus tantum suos subjectos, sed etiam absentes instruere et corrigere satagebat, quibusdam Epistolas mandans; quarum unam Episcopo Viterrensi satis utilem pro correctione sui, suorumque mandavit, quam ob nimiam prolixitatem huic opusculo inserere recusavi a.

52 Post hæc, cum longe, lateque odor sanctitatis ejus ad multorum notitiam devenisset, ad eum de diversis terris et regnis veniebant mona-

D

Gregorium
VII miracu-
lo ad sui
amorem mo-
vet.

E

Fratriſ cu-
jusdam cogi-
tationes cog-
noscit.

F

Nummos a
Clerico obla-
tos rejicit.

a

et variis vir-
tutibus ful-
get.

chi,

A chi, clorici, fidelesque laici, præcipue Mediola-
 b nenses *b*; audiebant quippe Simoniacam hæresim
 Johannem patrem cum suis fratribus publice
 condemnare, et supra omnes mortales modis om-
 nibus expugnare. Propterea venientium ad eum
 neminem poenituit, ubi vidit illum et audivit;
 nec dolere poterat se dispendium pertulisse, vel
 itineris longioris sumpsisse laborem. Nam si cor
 dubium, aut fortasse tepidum aliquis visitantium
 eum haberet, alacer regrediebatur, et cor in fide
 firmatum reportans, et marsupium profecto non
 vacuum. Acceperat enim a Domino Jesu Christo
 vultum omnibus gratum, et sermonem placidum
 exhibere, manumque largam ad præbendum,
 dum facultas ei suppetere.

ANNOTATA.

a Hanc epistolam, *a* B. Attone omissam, exhibet
 B. Andreas num. 74, et sequentibus.

b Præter Mediolanenses, *a* B. Andrea num.
 B 79, enumerantur Cremonenses atque Placentini.

CAPUT VII.

*Simoniaci varias contra eum persecu-
 tiones et turbas concitant.*

*Petrus Simo-
 niacus,*

a **J**am omissis plurimis, quæ Deus per ejus me-
C rita declaraverat, tempus expetit referre,
 qualem, et quantam pugnam contra Simoniacam
 hæresim Johannes pater cum suis, teste maxima
 parte mundi, Deo propitio gessit. Sicut supradic-
 tum est, Johannes pater Petrum Florentinæ
 ecclesiæ Simoniacum invasorem aperte clamave-
 rat, adhuc etiam, eligens cum suis potius amit-
 tere mortalem vitam, quam celare veritatem, ip-
 sum Petrum non tantum Simoniacum, sed etiam,
b hæreticum sæpe dicebat *a*. Unde pervalida con-
 tentio in clerum et populum Florentinum orta
 est: alii quidem temporalia commoda diligentes,
 ipsum defendebant; alii cum monachis jam illo-
 rum crudelibus *b* verbis eidem vehementius ob-
 sistebant. Dum hæc igitur contentio per dies
 multos inter clerum et populum haberetur, et se-
 ditio inde frequenter oriretur, existimavit hære-
 ticus Petrus clericos et laicos hoc modo terrere,
 si monachos necaret, a quibus verba sibi contra-
 ria principia sumpserant.

*missis mili-
 tibus,*

54 Pro qua re missa multitudo peditum et
 equitum, nocturno tempore, jussit sancti Salvii
 cœnobium igne comburi, et monachos ibi reper-
 tos interfici; Johannem vero patrem illic existi-
 mavit tunc inveniri, sed ipse præterito die
 recesserat. Ingressi igitur Ecclesiam, dum fra-
 tres nocturnum Officium celebrarent, evaginatis
 ensibus, ut immites carnifices, oves Christi ma-
 ctare coeperunt. Alii siquidem in fronte tam gra-
 ve vulnus infixerunt, ut usque ad testitudinem
 cerebri acies ferri veniret; alterum vero tam
 impie tam graviter sub oculis percusserunt, ut
 nasus et dentes cum superiori labio a compagine
 solita divideretur, et super barbam in inferiori
 loco penderent; alii præterea gladiatorum vulnus
 in interiora fixerunt; dehinc super eos variis pla-

gis illatis, demum altaria penitus everterunt, et
 deprædati sunt omnia, quæ invenerant.

AUCTORE
 B. ATTONE.

55 Post hæc, igne domibus imposito, mona-
 chis in ecclesia septem psalmos cum litanis
 cantantibus, et in nullo reluctantibus, nec silen-
 tium frangentibus, ipsos nudatos et semivivos
 relinquentes abierunt. Nam etiam ejusdem mo-
 nasterii patrem, nomine Dominicum, conversa-
 tione sanctissimum omni nudaverunt amictu. Qui
 tamen sic nudus, cœpit sollicite quærere, si quid
 posset invenire, quod se indueret. Tandem pelli-
 ceum indumentum, quod ob incuriam inter Fra-
 trum lectos ceciderat, invenit, seque illum dissu-
 tum, conscissum ac vetustate dilapsum induit.
 Sed unde inimicus victoriam et exaltationem ac-
 quirere credidit, inde detrimentum et confusio-
 nem invenit. Nam multi de clero et populo, qui
 prius ejus videbantur esse fautores, ipsius intuen-
 tes impietatem, deinceps monachis facti sunt ad-
 jutores, ipsius condemnantes et blasphemantes
 omnimodam pravitatem. Sequenti vero die, tam
 homines, quam mulieres Florentiæ ad supradic-
 tum cœnobium venerunt, et quicumque poterant,
 necessitatibus fratrum necessaria fideliter obtu-
 lerunt. Felicem sese quisque credebat, si aliquem
 monachorum videre valebat, aut eorum sacrum
 sanguinem fusum ex terra, lapidibus et lignis,
 suis pannis posset extergere, cupientes illum pro
 magnis Reliquiis secum habere.

*monachos
 S. Salvii dire-
 vexat;*

56 Beatus autem Johannes Vallumbrosæ tunc
 positus, audiens quod acciderat, amore martyrii
 flagrans ad sanctum Salvium festinus venit. Ab-
 batem, ceterosque Fratres flagellatos, cæsos, nu-
 dos considerans, dixit: Nunc vere monachi estis;
 sed cur sine me hoc perferre voluistis? Valde
 enim doluit, quod præfatæ persecutioni minus
 interfuit; verumtamen in hoc ipse martyrii bra-
 vium obtinuit, qui discipulorum mentes ad om-
 nem tolerantiam incitavit. Ad hoc etiam venit,
 quod se teneri, flagellari, detruncari sperabat.
 et occidi pro defensione Catholicæ fidei. Monachi
 vero tanto fortiores exinde facti sunt, quanto se-
 curiores de corona martyrii, quam jam prægu-
 staverant. Nam tempore synodi euntes Romam
 constanter et publice Petrum Simoniacum et hæ-
 reticum proclamaverunt, ignem se profitentes
 intrare ad scelus ipsius probandum. Alexander
 autem Papa, qui tunc Apostolicæ Sedi præside-
 bat; nec tunc accusatum voluit deponere, nec i-
 gneam legem a monachis sumere: pars enim ma-
 xima episcoporum Petro favebat, et omnes pene
 monachis erant adversi; sed archidiaconus Ilde-
 prandus monachorum in omnibus auditor, et de-
 fensor factus est.

*quos S. Joan-
 nes ad con-
 stantiam ex-
 citat*

57 Deinde cum lis ipsa quotidie cresceret in
 immensum, tanta persecutio facta est, adversus
 Florentinum Clerum Catholicæ partis, ut eam
 non ferre valentes archipresbyter alique quam-
 plures, exeuntes de civitate confugerent Septi-
 mense cœnobium; quibus Johannes Pater beni-
 gne susceptis, omni caritate subsidium pro posse
 ferebat. Eo tempore Dux Gottifredus ita parti Pe-
 tri favebat, ut minaretur interimere monachos, et
 clericos eidem adversos. Qua de causa Petri pars
 tunc aliquanto prævaluit. Quæ autem lingua fari
 potest persecutiones et angustias, quas ea tem-
 pestate Catholici sunt perpessi? Eisdem quoque
 diebus præfatus Papa Florentiam venit; et ligna
 præparata, et coadunata sunt ad accendendum
 ignem, quem ingredi monachi cupiebant, ut com-
 probarent, sæpe fatum Petrum Simoniacum et
 hæreticum esse. Quod examen Papa tunc reci-

*nihil timens
 Simoniaco-
 rum poten-
 tiam.*

pere

AUCTORE
S. ATTONE.

pere renuit; sed, clero et populo sub eadem lite relicto, discessit. Sed qualiter omnipotenti Deo prædictam pestem tandem sedare, et prorsus extirpare placuerit, ut clarius possit intelligi, tota Epistola Florentinorum, præfata Papæ directæ, per ordinem in hoc loco scribitur, et quod tunc ostendere Dominus omnipotens dignatus est, ad beati Petri corroborandam fidem, et ad Simonis Magi detestandum errorem legentibus et audientibus liquido pateat :

ANNOTATA.

a *Hoc loquendi modo videtur B. Atto confundere Petrum Papiensem cum altero episcopo Simoniano, qui abbatem S. Miniatis simoniace promove- rat. B. Andreas num. 82, hæc alia prorsus phrasi explicat. Plura de hac re vide in Commentario prævio § 4 et 7.*

B b *B. Andreas num. 81, pro crudelibus habebat credulis. Sed obscuram expressionem correxi : nam hic videtur esse genuinus sensus. Alii cum monachis, jam illorum creduli, id est persuasi verbis, vehementer impugnabant.*

CAPUT VIII.

Epistola cleri et populi Florentini, qua Simoniacorum clades narratur.

Clerus et po-
pulus Flo-
rentinus

a **A**lexandro, primæ Sedis reverendissimo ac universali Episcopo, clerus et populus Florentinus, sinceræ devotionis obsequium. Jamdiu tædium et laborem nostrum, nec non certamen monachorum contra Simoniacam hæresim Paternitas vestra bene novit; et nunc quoque dignum est, ut qualiter a Deus excelsus pie, ac misericorditer scrupulum hujus rei de cordibus nostris abraserit prænoscat. Signa enim et mirabilia Dominus noster in nobis fecit, et per ea cæcitate ignorantia, et dubietatis caliginem, ac tenebras erroris de pectore hominum pepulit, et fidem nobis augendo et dilatando, et in se solidando, lux mentibus suæ veritatis elementer infulsit. Pastor quidem bonus de cælo venit, et ovibus assistentibus, atque ad se totis medullis clamantibus, sententiam sereno clariorem, soleque lucidiorem, omnique dicto apertiore, omnique visu certiore, de medio ignis, populo suo dedit. Quod vero plebi Florentinæ de Petro Papiensi, qui se nostrum Episcopum haberi volebat, tenendum sit, in suo tremendo judicio declaravit; sed licet miraculorum narratio videatur aliquantulum protelari, causas tamen, unde adhuc ventum est, nequaquam inutiliter putamus debere succincte præscribi.

Alexandro
Papæ nar-
rant,

59 Quadam etenim die, omnes Florentinæ civitatis clerici una congregati cœpimus tam de clericis de locis sui expulsi, quam etiam de nobis ipsis, ante Papiensem Petrum conqueri. De abjectis enim, quia consilium et solatium eorum amiseramus, et quia etiam Prior et archipresbyter noster, metu hæresis, e civitate scesserant; de nobis autem, quia bona pars civium nostrorum nos hæreticos acclamabat. Nam videns nos ire ad eum, dicebat: Ite, ite, hæretici ad hæreticum; ite, quia per vos hæc civitas voragini da-

bitur, qui Christum impietate vestra de ipsa expellitis, et beatum Petrum Apostolum expugnantem, Simonem Magum pro Deo inducendo colitis. Quid plura? Rogamus eum, ut tam nos quam se ab hac infamia libret, dicentes: Ecce nos, si te mundum senseris, si tu nobis jussis, Dei pro te judicium subire non dubitamus; aut si probationem, quam monachi hic, et Romæ facere voluerunt, recipere vis, ad eos imus, eosque obnixè rogamus. Ad hæc ille inquit, neutrum se jubere, neutrum velle, neutrum recipere. Quin etiam edictum a præside per legatos suos impetravit, ut quicumque laicorum, quicumque clericorum se ut episcopum non coleret, suique imperio non obediret, ad præsidem vinctus non duceretur, sed traheretur. Si autem quis nostrum, his minis territus, de civitate fugeret, ad dominium Potestatis adsumeretur, quidquid pos- sedisset.

60 Clerici vero, qui sub tutelam beati Petri Apostoli agendo contra Simoniacam hæresim in oratorium ejus confugerant, aut sibi conciliarentur, aut sine spe audientia extra civitatem pellerentur. Hinc factum est, ut vespescente Sabbato initii jejunii, cum apud prædictam Ecclesiam beati Petri Apostoli ipsi clerici lectionum ac responsoriorum sequentis Dominicæ recordarentur, municipales præsidis, eo quod se cum salva reverentia Petri Apostoli Simoniano hæretico non posse obedire responderint, illos extra emunitatem oratorii, beatum Petrum Apostolorum principem parvipendentes, ejicerent. Fitque denique pro hoc scelere concursus Catholicorum virorum, et maxime feminarum velamina capitum projicientium, et expansis crinibus flebiliter incedentium, pectora pugnis, miserabiles ad Deum voces mittendo, dure tundentium et super virorum ac filiorum morte triste lamentantium. Nam in plateas luto plenas se prosternentes, aiebant: Heu, heu! o Christe, tu, hinc ejiceris; et quomodo nos desolatas relinquis? Tu nobiscum habitare non sineris, et nos quomodo hic habitamus? Vidimus, quia nobiscum manere voluisti, sed vadis, quia Simon Magus te non permittit. O sancte Petre, numquid a Simone Mago vinceris, quia ad te confugientes non defendis? Nos putavimus ipsum in infernalibus pœnis esse vinctum et cateuatum; sed ecce cernimus illum ad tuum dedecus hostiliter suscitatum. Virorum quippe alii ad alios dicebant: Videtis, et aperte videtis, Christus hinc discedit, abit, quia legem suam adimplens, se pellenti non resistit. Et nos, viri fratres, civitatem hanc, quo hæretica pars ea non gaudeat, incendamus, atque cum parvulis et uxoribus nostris, quocumque Christus ierit, secum eamus, si Christiani sumus, Deum sequamur.

61 His ergo ejulatibus, hisque doloribus, nos quoque clerici, qui ipsi Papiensi videbamur fautores et asseclæ et qui ab aliis hæretici acclamabamur, eo quod ipsum sequebamur, permoti, seramus ecclesias, et more projectorum, non tangimus campanas, populis non psalmos, non denique canimus Missas. Nec mora, nobis congregatis, fit Domino inspirante consilium. Ad Dei monachos, qui Septimo in monasterio sancti Salvatoris degunt, communi voto quosdam nostrum mittimus, petentes, et orantes dubietatem hujus rei velle prodere et veritatem cognoscere, cognitamque firmiter promittentes tenere. Responsum autem est nobis, quia si Catholicam fidem pro viribus vellemus tenere atque defeu-

dere

D

quomodo post
varias turbas

E

F

igneam pro-
bationem ex-
petierint,

A dere, et Simoniacam hæresim impugnando destruere, virtus Salvatoris, tam hujus negotii dubietatem, quam etiam cæcitatem de cordibus nostris eliminaret.

quam Petrus
Simoniæ
respuil.

62 Fatemur, promissimus de hac re hoc sequi, quod et ipsi, si suis factum compensarent dictis. Quid plura? Statuitur dies omni voto quæsitæ, in qua et dubietatem perdidimus, et ex qua veritatem, quam monachi dicebant, pro posse defendendo tenemus. Quarta namque feria, in prima hebdomada Quadragesimæ constituitur dies. Secunda et tertia feria specialiter pro hoc Deum oramus, et ut Deus, qui unica est veritas, veritatis hujus reseraret ostium, obsecramus. Illucescente vero quarta feria, a quodam nostrum itur ad virum Papiensem, qui rogans eum, inquit: Fac, pro Dei tremore, proque remedio animæ tuæ, si est de te quod monachi dicunt; noli clericos, noli populum in eundo laboribus afficere, noli Deum experiendo tentare, sed hujus negotii veritatem, ad Dominum te convertendo, pande. Aut, si hoc te noscis immunem reatu, nobiscum venire dignare. Ad quæ ille: Nec ego illuc venio, neque te, si tu me diligis, ire volo. Ad hæc vero dictum est sibi: Profecto Dei iudicium, quia omnes vadunt, videre ibo, et quid ibi agatur, solerter scire curabo; et quodcumque Deus iudex justus in iudicio suo recto monstraverit, secundum meum valere, defensabo. Nec tibi meum molestum sit iter, quia te hodie, qualis sis, sententia Dei recte ostendet. Ant enim te hodie, magis quam umquam fueris, habebimus carum, aut viliorum et contemptum.

Magna hominum
multitudine ad
monasterium
Septimense
confluente,

63 Nos interim quasi cœlesti præmoniti oraculo, non exspectamus nuncium; curriturque a nobis clericis, atque laicis, et feminis ad Septimum, in quo est sancti Salvatoris monasterium. O mira Domini potentia miraue clementia, qui voluntates non solum expeditis, sed etiam prægnantibus vires ad eundem donavit! Numquid enim longitudo matronas, numquid via cœnolenta multitudo aquarum delicatas terruit? Numquid pueros jejuniæ exasperavit? Congregatis denique omnibus clericis et laicis promiscui sexus et ætatis fere ad tria millia ad prædictum monasterium, interrogamur a viris Dei: Cur, Fratres, venistis? Respondetur a nobis: Ut illuminemur, et errorem relinquentes, veritatem sequamur. Quomodo, inquirunt, illuminari vultis? Nos inquam respondentes: Ut copioso probetur igne, quod de Papiensi Petro dicitis. Quem, inquirunt, fructum hoc facto habebitis, aut quem honorem inde Deo reddetis? Respondemus omnes: Et crimus vobiscum rectam fidem defendentes, et Simoniacam hæresim abominando, Deo semper gratias agentes.

paratur ti-
gnorum stru-
es et accen-
ditur;

64 Quid longius moramur? Fiunt statim a populo duæ strues lignorum altrinsecus juxta se in longitudine positæ. Singillatim vero longitudo utriusque fuit pedum decem; latitudo autem ambarum singillatim quinque pedum, et dimidium dimidii pedis; altitudo denique utriusque separatim fuit quatuor pedum et dimidium. Inter utrasque vero pyras in longitudine semita unius brachii exstitit, et ipsa strata siccis lignis, et ad arandum bene paratis. Interea fiunt pro hac re psalmodiæ, letaniæ, supplicationes. Monachus intraturus ignem eligitur; jussu quo abbatis celebraturus Missam ad altare procedit. Missa vero cantatur cum magna devotione et supplicatione omnium. Chorus monachorum et clericorum, nec non laicorum ex corde lacrymatur. Ut autem

ventum est ad Agnus Dei, quatuor monachi, unus imaginem Domini Crucifixi, alter aquam sanctificatam, tertius XII cereos benedictos accensos, quartus thuribulum thure plenum, bajulantes, procedunt ad succendendum lignorum præscriptas pyras.

AUCTORE
B. ATTONE.

65 His igitur visis clamor omnium in cœlum attollitur, Kyrie eleison flebilissime pleno ore cantatur; Jesus Christus creberrime, ut exurgat, causamque suam defendat, oratur; Maria ejus Mater, ut hoc sibi suadeat, multum a viris, plurimum a feminis supplicatur; Petri Apostoli nomen, quo Simonem perdendo damnet, millies ingeminatur; Gregorius Urbis Præsul, ut ad suas verificandum properet sanctiones, suppliciter obsecratur. Interea dum pro ingenii capacitate ab omnibus Deus oratur, presbyter, perceptis salutis mysteriis, et expleta Missa, exutaque casula, ceterisque sacerdotii indumentis sibi retentis, crucem Christi portans, cum abbatibus, et monachis letanias faciendo, ad strues lignorum jam rogos fieri incipientes appropinquat; ibique Deus quam multipliciter ac uniformiter ab omnibus adoratur, nulla lingua fari, nullus sensus colligendo valet meditari. Tandem silentium cunctis imponitur, et ut conditionem rei, pro qua hæc fiebant, intente audiamus, et bene intelligamus, monemur. Eligitur denique abbatum unus, clamorosus voce, apertus lingua, qui aperte ad intelligendam orationem, in qua conditio petitionis ad Deum continebatur, populo legit.

quam post
celebratam
Missam

E

66 Collaudantibus autem cunctis conditionem, tunc iterum alius abbatum silentium petit, elevansque vocem, alloquitur omnes dicens: Viri Fratres, et sorores, pro salute animarum vestrarum, teste Deo, hoc facimus, ut deinceps a Simoniaca lepra, quæ fere jam totum sordidat mundum, caveatis. Hujus lepræ contagium tam magnum esse sciatis, quod istius immanitati cetera crimina comparata, sunt quasi nihil. His ergo expletis, cum utrique rogi jam se ex majori parte in flammivomos vertissent carbones, et cum media semita ignivomarum copia prunarum tacta æstualet, ut usque ad talos pedes euntis, sicut post in probatione patuit, in prunas infigi possent; sacerdos, et monachus, jussu abbatis, hanc orationem cum magna voce, audientibus et flentibus fere tribus millibus, fudit ad Dominum: Domine Jesu Christe, vera lux omnium in te credentium, tuam misericordiam peto, tuam clementiam exoro, ut si Petrus Papiensis, qui Florentinus Episcopus dicitur, interventu pecuniæ, id est munere a manu, quod est Simoniaca hæresis, Florentinam arripuit sedem, nunc tu, Fili æterni Patris, salus mea, in hoc tremendo iudicio, ad adjuvandum me festina, et me illæsum sine aliqua combustionis macula mirabiliter conserva; sicut quondam illæsos salvasti tres pueros in camino ignis ardentis. Qui cum æterno Patre tuo, et Spiritu sancto omnia cooperaris, et vivis, et regnas in secula seculorum.

et fusas ad
Deum preces

F

67 Cumque omnes, qui aderant, respondissent, Amen, pacis osculum Fratribus dedit, et accepit. Interrogamur omnes: Quamdiu vultis ipsum in igne manere? Responsum est ab omnibus: At, at quid dicitis? Sufficit, domini, satis cum solemnitate pedetentim ignem, flammamque transire. Jubetur quidem sacerdoti, et monacho, voluntati nostræ satisfacere. Tunc ipse sacerdos contra ignis ardorem salutare signum faciens, crucemque Christi bajulans, ipsamque, non flammarum multitudinem attendens,

monachus
ingreditur,
et illæsus
transit.

intre-

AUCTORE
B. ATTONE.

intrepidus mente, hilaris vultu, cum quadam celebritate gravitatis, illæsus in corpore, illæsus et in omnibus quæ secum portabat, in virtute Jesu Christi mirabiliter ignem pertransiit; nam flammæ undique concurrentes, et circumquaque exsurgentes, Albam quasi byssinam intrabant, et implendo inflabant; sed naturæ suæ immemores, nihil sibi ustionis inferre poterant. Manipulum denique et stolam, eorumque fimbrias more ventorum sustollendo, huc illucque varic ferebant, sed calore perduto, ipsas in nullo comburere valebant. Pili quoque pedum ejus inter flammosos carbonem immittebantur; sed, o mira Domini potentia! o Christi laudanda clementia! eorum nulli odore ignis lædebantur. Inter capillos nempe flammæ circumurgentes intrabant, eosque flando levabant et relevabant; sed nec summitatem alicujus eorum, vires suas oblitæ, adurendo retorquere valebant. Erant quippe flammæ ex omni parte ipsum concludentes ad Salvatoris miraeulum, non ad ardoris incendium. Ardorem Catholicæ fidei sentiebant, ideoque non ardebant. Deus profecto noster iguis consumens aderat, ideoque, ipso nolente, corporeus ignis nihil nocere poterat. Procul dubio verum erat quod a servis suis dicebatur, quia illorum testis, veritate juvante, ab igne miraculose liberatur. Veritas enim semper liberat, quos falsitatis macula non coinquinat.

Hoc prodigio
moti Floren-
tini

68 Postquam autem egressus est de igne, dum iterum vellet focum repedare; capitur a populo, deosculantur pedes præ desiderio. Præ gaudio quidem se quisque beatum putabat, qui vestimentorum quaecumque particulam deosculari valebat. Gravi namque premebatur angustia populorum, sed magna cum difficultate liberatur viribus clericorum. Laus Deo ab omnibus una præ gaudio, etiam flendo cantatur, certi jam quia verbum Dei numquam mutatur. Simon Petrus magnis laudibus sublimatur; Simon denique Magus, ut stercus pedibus conculcatur. Nomen Petri Apostoli in ore omnium super mel et favum cum laudibus magis magisque dulcescit; nomen impii Simonis super fel et sulphur cum vituperatione magis magisque putrescit. Magnitudinem quippe horum Christi signorum, copiamque gaudii nostri, ac quotidianam gratiarum actionem; nec cordis sensus cogitare, nec linguae plectrum exprimere, nec manus, sicut est, umquam sufficient scribere.

Simoniacam
hæresin ex-
crantur.

69 Sed quia sapienti de multis pauca sufficiunt, demum ad Paternitatem vestram supplicandum concurrimus. Per ipsum vero Beatitudinem vestram oramus, cujus Vicarium, tam in cœlis, quam etiam in terris vos esse desideramus; dignamini plebi, longa peste demolitæ, consilium pariter et defensionis auxilium impendere. Dignamini nos miseros ab importunis luporum faucibus abstrahendo eripere. Dignamini, precamur, arma contra hostes Petri Apostoli movere, acies struere, vires sumere, sancta bella committere, et nos oves Christi beato Petro, tibique vice ejus commissas, contra Simoniacos præliando, de captivitate liberare. Plerisque etenim nostrum beatus ipse Apostolus, ut olim a Nerone in Cruce confixus in visu noctis apparet, et passionem suam ostendendo, ut a societate Simoniacorum declinemus, pie suadet. Sicut inquit, me Simoni Mago numquam conjunxi, sic quoque vos, si Christi esse vultis, si oves pascuæ ejus estis, si me clavigerum regni cœlestis creditis, si me vobis portas regni cœlorum aperire

cupitis, Simoniacis nolite sociari, nolite conjungi, nolite communicare. Nunc itaque, Domine sancte, quia fiducia recuperationis nostræ, secundum Deum, in sancta Sede Romana est posita, vos, qui ipsi præsidetis, oramus, ut rapacibus lupis ex adverso ascendatis, atque auctoritatem sacerdotalis culmiuis pro ovibus vobis vice Petri creditis opponatis. Iterum, iterumque cernui solitudinem vestram oramus, Pater, ut quod pastoris est, nobis dilaniatis ovibus ne pigritemini elementer impendere.

ANNOTATA.

a Qualiter hic clariorem sensum efficit, quam apud B. Andreæ qualis.

CAPUT IX.

S. Joannes post spiritale auxilium Mediolanensibus præstitum, et dictatam de fraterna caritate epistolam pie moritur.

His autem cognitis Dominus Alexander Papa præfatum Petrum Simoniacum de omni episcopali officio deponere curavit. Eo tempore comes Bulgarus religionem et sanctitatem, injunctamque constantiam adversus hæreticos, beati Johannis, suorumque monachorum agnoscens, in monasterio Ficicleni venerabilem Petrum, qui per ignem mirifice transierat, rogavit sanctum Johannem in abbatis officio constituere. Cujus petitionibus annuens, eidem loco prædictum virum in abbatis officio præfecit. Qui postmodum inde abstractus, et Romam, Deo volente, deductus, post custodiam vaccarum, et asinorum, quam in Vallimbrosa, jussu beati Johannis, humiliter tenuit, post gradum præpositi penes Passinianum, et abbatis officium in prædicto Ficiclo, decenter existit Cardinalis et Episcopus Albauensis.

71 Interea quidam fideles clerici, et laici Mediolano petentes auxilium sancti Johannis, asserentes, quod per multos annos, tam ipsi, quam plures alii, zelo divinæ legis Pœnitentiam, et Communionem non acceperant, qui Simoniacos omnimodo devitantes, Catholicorum in sua terra nullum inveniebant. Quibus misericordia motus, ait: Quod vobis consilium possum impendere? At illi: Pater, inquit, sancte, si tot miseris vis subvenire, Clericos, qui ex nostra terra pro vitando consortio hæreticorum ad te confugerunt, a Catholicis fac ordinari, tales illuc remitte, et Christianitatem jam pene deletam poterunt renovare. Quid multa? Pater pius, more solito nimia pietate commotus, non solum illos, sed etiam, quos jam in interiori cella novitiorum habebat, et qui venerant induere monasticum habitum, inde abstraxit, et a Rodulfo episcopo Tudertino, sanctissimo et catholico viro, gradatim ordinari fecit, eosque Mediolanum direxit. Hunc Episcopum post Petri Simoniaci depositionem ad regendum Florentinum episcopatum Papa mandaverat; et, ut magis dicam, ipsum Dominum Rodulfum episcopum præfato Mediolano cum viris eruditissimis postea misit, ut cunctis Catholicis, id omnino pe-

tentibus,

Petro Simoniaci de-
posito, et Petro
Igneo abbate
constituto,

F
Mediolanen-
sibus succur-
ritur contra
Simoniacos.

A

tentibus, episcopali officio subveniret ad consolanda corda fidelium, diu pastore catholico destituta.

*S. Joannes
patrato mi-
raculo,*

72 In eisdem diebus una mulier cum tribus parvulis filiis, quorum unum a dextris, a sinistris alterum ducens, tertium in humeris ferens, filiis ac sibi vietum circumquaque pergendo quærebat. Quæ cum ad hospitalē sancti Salvii, eleemosynam quæsitura, venisset, camque beatus Johannes multiplicatam filiis, et depressam inopia eerneret, pietate motus custodem hospitalis, Andream nomine, vocat, et jubet, ut aliquid mulierculæ largiatur. Ille vero, quem egestatis copia valde premebat, respondet, se non nisi panem unum habere. Cui reverendus Pater de eodem jubet mulieri pro Dei caritate partem porrigere. Cujus jussioni minister obediens, ad furnum properat, in quo panem eundem reposuerat, et intuens vidit totum furnum plenum panibus. Qui valde lætus effectus, ad illum rediit, sibi quod acciderat, nunciavit, meritis ejus id evenisse non dubitans. Quod beatus vir audiens, dixit ei: Tace, et hoc memini dicas; panem autem, ut jussi, petenti tribuas.

B

*mortem
suam prædi-
cit,*

73 Post hæc ad Passinianum rediit, ubi diem ab eo longo tempore desideratum, scilicet, ut dissolveretur, et esset cum Christo, devotus, et supplex exspectare cœpit cum magna cordis exultatione; sæpius hunc versiculum repetens: Sitivit anima mea ad Deum vivum, quando veniam, et apparebo ante faciem Dei? Et subjungebat: Satiabor cum manifestabitur mihi gloria tua. Languore itaque gravescente, cœpit evidenter dicere, quod vitæ suæ terminus propinquabat. Mandat itaque discipulis, quos Fratribus præposuerat, et ad se facit absque mora venire. Quos de Ordinis observatione, commissi gregis custodia præmonens, et in multis eos exhortans, benedixit eis, et osculatus est eos, præcipiens unicuique continuo remeare ad propria monasteria. Qui licet mœrentes, et nimium flentes, nec Patris jussioni contradicere præsumentes, inviti revertebantur. Remanserunt tantum cum eo domnus Rusticus Prior, et Lætus Passinianensis abbas. Isti accedentes ad eum eadem hebdomada, qua obiit, humili prece rogaverunt ipsum, ut Fratribus exhortationem aliquam de concordia pacis, et caritatis unitate relinqueret. Tunc jussit hæc, quæ hic continentur, dictari, et scribi pro ædificatione fidelium in posterum conservanda.

C

*et dictata
epistola*

74 Johannes Abbas omniibus Fratribus in amorem fraternitatis secum junctis salutem et benedictionem. Me sub gravi infirmitate diu laborantem, Deus ut animam recipiat, corpus meum terra, quatenus ad pulverem revertatur, unde materiam sumpsit, quotidie exspecto. Et hoc mirum non est: quia ætas etiam absque tantæ infirmitatis oppressione, hoc me admonet quotidie exspectare. Et hinc transire quasi sub silentio æstimabam; sed locum et nomen, quod in hac corruptibili carne *a*, quamvis non sient decuit, tenui, pensans; esse utile duxi, vobis aliquid de vinculo caritatis loqui. Et hoc non a nobis et noviter, sed, quæ quotidie auditis, transcurrando replicare breviter. Certe hæc est illa virtus, quæ omnium rerum creatorem esse compulit creaturam. Hæc est illa, quam indicem *b* ipse suorum omnium mandatorum Apostolis commendans, ait: Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem. De ista Jacobus Apostolus loquitur, dicens: Qui totam legem observaverit, offendat au-

tem in uno, factus est omnium reus. Ista est, de qua beatus Apostolus Paulus dicit: Caritas cooperit multitudinem peccatorum.

75 Hinc ergo colligere possumus, quod tenendo caritatem omnia peccata operiri; ceteras vero virtutes æstimantibus se obtinere posse, sine hac nihil valere. Sed hæc audiens quisque superbus et inobediens, hanc in veritate cogitat habere, si se corporaliter in communionē Fraterna viderit perdurare. A qua, ut ita dicam, opinione falsa unumquemque beatus Gregorius, veræ caritatis finem indicando, excludit, dicens: Ille perfecte Deum diligit, qui sibi de se nihil relinquit. Quid vero de caritate singulariter loquar, ignoro: quoniam omnia Dominica mandata ab hac pullulare radice scio. Quia si multi sunt rami boni operis, una est tamen radix caritatis. In cujus calore nequaquam reprobi possunt diu perdurare, Domino Salvatore dicente: Refrigescet caritas multorum. Quos frigidus, et ab unitate divisos, Apostolus Joannes plangit, dicens: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Et si ita est, immo quia ita est, debet unusquisque fidelis semper pensare, qualiter se tam summo bono possit copulare, secumque, quos habeat in via Dei socios, anxius quærere. Et sicut reprobi hanc relinquendo, a Christi corpore abscinduntur, sic electi eam in veritatem amplectendo, eidem Christi corpori confirmantur. Ad hanc vero inviolabiliter custodiendam valde utilis est unitas fraterna, quæ se constringit sub unius personæ curam: quoniam sicut flumen a suo alveo siccatur, si in multis rivulis dividatur, sic fraterna unitas minus valet ad singula, si fuerit sparsa per diversa. Idcirco, ut in longo ista caritas inviolabilis permaneat vobiscum, volo ut in Domino Rodulfo vestra cura et consilium post meum obitum pendeat, saltem sicut in me pependit in mea vita. Valete.

76 Tertia postea die priusquam obiret, vidit sibi juvenem assistentem, quem fuisse ipsius Angelum æstimamus. Quem cum solus et nullus alius cerneret, ait Fratribus: Quare Fratrem illum non vocastis vobiscum, dum comedistis? Cui Fratres: De quo, inquit, Fratre dicis, Pater? Et ille: De illo, inquit, pulchro juvene, qui ad nos venit, et nobiscum moratur ingrediens et egrediens. At illi: Unde est, et quo nomine vocatur? Nescitis, inquit, quia de monte Domini est *c*, et Benignus vocatur? Tum ille, Spiritu sancto docente, intellexit angelum esse et vere de monte Domini, id est de cœlo fore, talique dixit illum nomine appellari, id est Benignus. De illo siquidem monte, Psalmista, ait: Quis ascendet in montem Domini? Et alibi: Quis requiescet in monte sancto tuo? Ad ipsum siquidem montem per gratiam Christi ascendere eupiebat, cui diutius ipse servierat. Et recte beato Johanni angelum talis nominis deputaverat, quem misericorditer immeusa benignitate præ multis mortalibus ditaverat. Quibus auditis, Fratres abierunt, et super mensam victum unius hominis posuerunt, extra Fratrum victualia constituta. Quo adimpleto, quievit.

77 Deinde eum ad exitum propinquaret, fecit hæc in breviculo scribi, et in manu poni, sibi quæ consepeliri præcepit: Ego Johannes credo, et confiteor fidem, quam sancti Apostoli prædicaverunt, et sancti Patres in quatuor Conciliis confirmaverunt. Ut crederetur intimo eam corde tenuisse, quam videbatur verbis et operibus eatenus

AUCTOR
B. ATTONE.

*suos ad fra-
ternam cari-
tatem horta-
tus,*

E

*angelum vi-
dit*

F

c

*ac pie mori-
tur.*

AUCTORE
S. ATTONE.

d

utiliter defendisse. Post hæc Christò tradidit spiritum, corporis et sanguinis ipsius perceptione munitum, in quem integra fide crediderat, quem pure dilexerat, cui pia intentione servierat, secum talentum sibi creditum multiplicatum reportans. Obiit autem feliciter anno MLXXIII d. Dominicæ Incarnationis, in ferventissimo ætatis ardore, quarto scilicet Iduum Juliarum.

ANNOTATA.

a Pro earne B. Andreas num. 112, habet terram; quæ utraque expressio commodam interpretationem patitur.

b Pro voce indicem B. Andreas posuit in vice. Hæc differentia etiam facile conciliari potest, ut attendenti patet.

c B. Andreas num. 115, hoc responsum Læto abbati Passinianensi attribuit.

B d Annum mortis non exprimit B. Andreas. Tantæ tamen auctoritatis in ea re est nobis B. Atto ut discrepantes paucorum recentiorum opiniones de mortis anno rejiciamus.

CAPUT X.

S. Joannis exsequiæ, successores, et quædam miracula.

S. Joannis
exsequiæ.

a

C

Ejus successores
in abbatiati munere.

Tunc abbates, qui præsentés erant, spe certa credentes Deum sine fœtore posse servare Magistrum in ætatis fervore, qui discipulum ejus in igne prius servaverat absque omni combustione; deliberaverunt funus Patris insepultum retinere, donec abbates ad ejus exsequias undique convenirent. Hæc itaque causa insepultum per triduum permausit: in quibus diebus ad celebranda tanti patris obsequia a pene innumerabilis clericorum ac monachorum multitudo convenit. Per hos autem dies, et noctes, qui convenerant, tanto Patri honore debitum impendentes, infatigabiliter gratias agentes Christo, qui eursum ejus in omni religione servaverat, benedicebant Deum in his, quæ de eo noverant et audierant. Post hæc sancti viri corpus in hymnis, et laudibus debitis sepulturæ tradiderunt, ita immune ab omni fœtore, quemadmodum illæsam fidem suam, donec vixit, ab omni contagionis errore servaverat; et velut Omnipotens discipuli transeuntis per ignem carnem et incombustas vestes omnimodo custodierat.

79 Quo sepulto eommuni fratrum electione Dominus Rodulfus obedientiam sibi a Patre injunctam accepit, et triennio rexit, et dum vixit, Vajanum, Fontem Faonis, et Coneum sub suo regimine sumpsit. Post ejus excessum, Prior Rusticus regimen totius Congregationis tenuit, quam sexdecim annis satis fideliter custodivit: sub quo cœnobium sancti angeli in Pistoria, sanctæ Mariæ in Nerana, sancti Fidelis Strumis, sancti Pauli Pisis, sancti Salvatoris in Sophena; unum in monte Armato, alterum Osellæ in partibus Castellanis noviter sunt instituta. Deinde post depositionem carnis et Patris eximii sepulturam, multa per ejus merita Deus ostendit; quorum aliquam partem subjungere mihi visum est

utile pro utilitate legentium, et multorum ædificatione fidelium.

80 Johannes, qui camerarius et cellerarius erat, videns immensam turbam monachorum, clericorum, ac laicorum ad exsequias sancti Patris undique convenire; dum non haberet, quod tantis posset apponere, cœpit vehementer æstare, nesciens omnino, quid ageret. Tandem ad se reversus, confidens in Domino, meritisque Patris sancti præsumens, ait: Qui de quinque panibus quinque millia satiavit, potest inventu nostri Patris olera, simulque legumina, cum aliis victualibus hodie multiplicare. Quo dicto, vaseula, quæ more solito fratribus parari solebant, quæ quotidianis eorum usibus vix sufficiebant, integra fide, spe certa, caritate perfecta, et ad coquendum cum cibariis statim præparavit, et ad ignem posuit. O mira res, et stupenda! de vasculis, quibus solitam annonam fratres loci illius tantum alere solebat, a mane usque ad noctem supervenientibus ibidem hospitibus administravit; nec in aliquo defecerunt, sancti Viri precibus mirabiliter aucta.

81 Dominus quoque Gregorius VII Papa, qui ad sacrosancta Missarum solènnia veniens, in multa compunctione solebat accedere, continuis tribus... eum compunctio consuetæ sibi deesset, in memoriam venit ei nomen, et sanctitas sancti Joannis, eum quo, dum vixerat, amicitiam et notitiam multam habuerat b. Quem, dum in suum auxilium humiliter invitasset, mox gratiam ejusdem sanctæ compunctionis multo largius, quam solebat habere, resumpsit. Quod Dominus Petrus Albanensis Episcopus ex ipsius ore Domini Papæ audisse, ipse quoque verum fuisse coram multis crebro dicebat. Item Dominus Teuzo Razolensis abbas, qui de primis maximisque discipulis ejus fuit, dum iter ageret, veniens Vallem Umbrosam, gravissimo iliorum dolore sæpius torquebatur. Cumque inter immensas doloris angustias fluctuaret, redire nolens, progredi non valens, Patrem Johannem anxius rogare cœpit, et dolor ab eo confestim abseessit.

82 Alia quoque vice, dum eidem abbati Teuzoni domini Prioris Rustici fuisset obitus nuntiatus, et ipse tanto languore teneretur, ut se nullo modo posset movere; calliculam benedicti c Patris reverenter tetigit, et mox sanissimus effectus, ad sepulturam defuncti perrexit. Item matrona quædam nobilissima, nomine Adalasia, gravissimis per unum integrum annum febribus magnis exæstuans ante sepulcrum ejus aliquantulum jacebat, et illico, sanitate recepta, meritis ejus incolumis facta, remeavit ad propria. Diebus eisdem una lampas ante sepulcrum ejus a Priori tunc tempore constituta, quæ nocturnis horis accendebatur, per multos annos ibidem mansit. Quam plerumque in terram corruisse, et semper illæsam mansisse, qui primum ista dicta, eum multis se vidisse profitebatur.

83 Sub eodem tempore, miraculum non dissimile per ejus merita dicitur contigisse. Quidam presbyter, nomine Zenobius, fuerat, qui plebem Brozensem per quadraginta annos et eo amplius rexit. Qui dum una die, sole vergente ad occasum, acceleraret se vespertinam celebrare synaxim, accensa candela, lampadem ecclesiæ festinabat ignire; et eum in ea minime liquorem olei reperisset, nec alias haberet, unde eam reficere posset, sæpius replicando ipsam ignivit; sed aqua, quæ in ea erat, absque mora lucentem velociter exstinguebat. Tunc animo furibundus,

fide-

D

Cibi in ejus
exsequiis
mirabiliter
multiplicati.

E

Gregorius
VII illius ope
devotionem
recuperat.

b

Varii ejus
intercessionem
sanati.

c

F

Lampas invocato ejus
nomine mirè accensa.

AUCTORE
B. ATTONE.

A

fideliter tamen orans, ait : Si vera sunt, quæ de Johanne Gualberto vidi et audiui propriis oculis, in ipsius nomine præcipio tibi, ut celeriter accensa inextincta permaneas. Quæ sub tanta velocitate subito est accensa, aesi divinitus imperatum ei fuisset. Idem ipse, qui vidit, et interfuit, hæc scripsit, et dietando mandavit.

Quidam spina gutturi infixa liberatur.

84 Deinde Frater quidam, Albertus nomine, qui in eodem Passiniani cœnobio, in quo beatus Johannes requiescit, dum piscem manducaret, una piscis spina repente gutturi ejus hæsit, quæ sibi gravem angustiam diutius intulit. Sed dum immensum periculum conaretur effugere, nec valeret, ad sancti Johannis patrocinium recurrit; quod efficaciter sibi mox præstitum sensit. Nam ejus nomen corde invocans, præsidiumque rogans, quod præ nimia angustia, voce non poterat, spinam repente glutivit, et affligentem se molestiam suffragio pii Patris evasit.

Duo fures, prodigiose detenti,

85 Idem Pater dum adhuc viveret in hac luce, et esset apud sanctum Salvium oconomus, duos artifices in cella ejusdem loci pro necessario opere posuit. Qui, maligno spiritu suadente, noctu venerunt ad eadem cellam, disponentes furtim auferre, quæ illis apta videbantur; non attendentes Apostoli scriptum : Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret manibus, quod bonum est. Ingressi itaque cellam, impleverunt saccos, quos portaverant, diversis bonis, et eos sibi superponentes, ut aufugerent, laborant. Sed peccatorum suorum irretiti vinculis, et beati Johannis impediti meritis sic immobiles stare cœperunt, quasi affixi terræ radicitus tenerentur, nec saccos dimittere, nec vacui recedere valebant.

ab eo reprehenduntur ac dimittuntur.

86 Cum vero prima hora diei cellam unus ex Fratribus introiret vinum haurire pro Missa celebranda, latrones admirans, ad Ecclesiam rediit. Finito autem Capitulo, retulit, quod in cella cognoverat, sed cellerarius se nescire respondit. Beatus autem Johannes hoc totum, sancto Spiritu revelante, cognoscens, ivit ad illos, ac vehementer corripuit, et ne talia de reliquo præsumerent, prius admonuit. Exinde partem furti pie concessit illis, partem nihilominus abstulit. Qui Patris ejusdem monitis edocti res pauperum ultra non rapere, sed, cum indigerent, humiliter postulare, demum absolvit, et licentia ejus illæsi, non sine verecundia discesserunt.

C

Præter alia quædam miracula,

87 Sunt præterea nonnulla alia de venerabili patre Johanne litteris tradita, quæ oculis aspexi, quædam alia, quæ fidelium narratione multorum audiui, quæ præsentis opusculo renui copulare, veritus excedere superius pollicitam brevitatem. Insuper ad tumultum ejus non solum illius terræ incolæ, verum etiam de remotioribus partibus multi crebro veniunt, plurimis anxietatibus pressi, ac variis infirmitatibus aggravati, qui, præstante divina clementia, sancti Johannis precibus læti et incolomes ad propria revertuntur.

d

monachus a mortis periculo liberatur.

88 Quidam monachus Pistoriensis monasterii sancti Angeli, interveniente necessitate, dum iter ageret, ad quemdam pontem perveniens, neglexit ex equo descendere, seque confidens equo ad salutem convenienter transvehi, nihil timebat incommodi. Dum autem per pontem transiret, equus ex improvise sub pede lapsus corruit, unde monachus, qui ei supersedebat, vi cadentis equi fortiter impulsus, extra pontem cecidit, et pavore mortis repentinæ perterritus, reverendum patrem Johannem fideliter invocans, semper paratum adjuvare, ut ei succurreret, va-

lido clamore cœpit invocare. Cui quædam imago fulgens protinus assistens, et ejus lateri utramque manum apponens, illum forti veloci impulsu super pontem reduxit, eique mox vestimenta caballus, de quo ceciderat, dum conaretur assurgere, genu premens, tamdiu tenuit, donec monachus manibus reductis, equum comprehenderet, ejusque ventrem subintrans, pontem illæsus ascenderet. Sicque factum est, dum monachus, qui morti videbatur esse vicinus, beati patris Johannis nomen congeminando fideliter repeteret, illius præsidio non solum meruit ab imminenti morte mirabiliter eripi, verum etiam pristinæ sanitati ex integro restitui.

89 Huc usque pertingunt Acta a Thesaurio Velio et Joanne Mabillonio edita, quorum epilogum hactenus inter manuscripta sacrarii et bibliothecæ Vallumbrosæ latentem solita sua diligentia detexit jam sæpe merito laudatus D. Aurelius Casari, qui testatur, epilogum istum concipi his verbis : Hæc ego Frater unus peccator monachus de Patris tanti Congregatione qualiscumque discipulus fideliter edidi ac velociter excepi * ad divinum honorem et reverentiam, præcipue Vallumbrosani Collegii, aliorumque instructionem fidelium eadem scire volentium; optans, studiolum meum in oculis gratum esse legentium. Ipsum vero sanctum Patrem humiliter obsecro pro meorum copia commissorum Christi exorare misericordiam, ut qui propriis culpis indignus existo, ipsius adjungi præmiis merear, et illius suffragiis, æternis carere suppliciis, præstante eodem Jesu Christo Salvatore nostro, cujus honor et gloria cum Patre et Spiritu sancto permanet in æternum. Amen.

Auctorum epilogus numquam antea editus.

* alias veraciter incipit, sed lege excerpseri.

E

ANNOTATA.

a Obsequia hic idem significat, quod exsequiæ; quam vocem B. Andreas num. 118 expressit.

b De hac amicitia et notitia, quam Gregorius VII cum S. Joanne Gualberto habuit, hic tacet B. Andreas num. 122.

c Loco benedicti patris B. Andreas num. 123 habet tanti vel sancti prædicti patris.

d B. Atto quædam miracula omisit, quæ habet B. Andreas; et contra quædam habet B. Atto, quæ omisit B. Andreas, ut curiosus lector, utrumque beatum Auctorem inter se conferens, facile deprehendet.

F

MIRACULA

Auctore Hieronymo Radiolensi monacho Vallumbrosano.

Ex Ms. Florentino Bibliothecæ Medicæ plut. XVIII.

PROLOGUS.

Cum non solum, quos vulgo dicimus seculares, magno et excellenti ingenio viri, verum etiam religiosi, doctrina et virtute præditi, quos

Auctor Laurentio Mediceo mechanicæ suæ

brevi-

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.
a

brevitatis causa prætermitto, Laurenti a magnifice, avo parentique suo et Tibi, ut magis in aperto, et vestris perquam magnifice rebus gestis illustriores essent, quæ magnifica de egregiis viris edidere, direxerint, non ab re visum est mihi pro tuis ac Majorum tuorum, non solum erga universum corpus Ecclesiæ, verum etiam erga Religionem nostram, singularibus meritis, quam et illustrasti et quotidie illustras, aliquid tua devotione dignum ad hanc tantam dignitatem pro viribus nostris afferre. Ceterum cum animadvertentem, quidam magis gratum, magisque congruum pro tempore magnificentiæ tuæ esset, nihil intellexi ita hac tempestate tuæ devotioni in hanc nostram Religionem congruere posse, quam si Joannis Gualberti sanctissimi Viri, civisque Florentini diguissimi, qui non solum Heturiam, verum etiam Christi Jesu religionem universam suis meritis prodigiisque reformavit, miracula, quæ legerim, viderim, a viris fide dignis acceperim, perscriberem.

scriptionis
suz causam
exponit,
B

2 Ad quod profecto aggrediendum multa ingenium meum incultum et inconcinnum appulere; primum quod nulli istarum rerum reperiantur veri, sed tantum simplices scriptores, qui quidem multa omisere, quæ erant scitu dignissima; et ea etiam, nescio qua incuria, perierant, nisi tantum in scriniis librarii quædam notata haberentur. Præterea videram propriis oculis audieramque a viris fide dignis multa memoria digna, quæ si perire sivilsem, et corpori et animæ meæ quandoque detrimentum fore existimassem. Accedebat ad hoc tua, quæ plurimum in me semper valuit, auctoritas; cum nullus antea hujusce religionis me ad hoc impulerit, cum plurimi orassent. Nam, ut verum fatear, non de ambitione illud agere [detractabam,] verum quia nec ingenio nec doctrina valebam, excusare [volebam.] Non potui ergo ob plurima in Religionem et in me benemerita non tuæ voluntati gerere morem, cum in mentem veniebat, Te nonnulla S. Joannis miracula in hortulo nostro audientem, ad ea describenda, ut possem, hortatum fuisse. Feci ergo quoad potui, ut votis satisfacerem tuis; cum ex his omnibus, quæ legerim, viderim, audiverim, ea tantum litteris mandavi, quæ et fide et memoria digna viderentur.

C
et tenuitati
suz veniam
dari postulat.

3 Verum prius quonam modo et Crux, qua in primis utimur, ad hoc instituta, et brachium illud sanctissimum huc per Angelos miraculose delatum sit, et modum viamque, quam majores nostri et nos ad id ostendendum observamus, aperiam, priusquam initium narrandi faciam, ut omnia magis magisque in aperto sint; in quo, si quid minus caute periteque dixerim, mihi facile veniam Tua singularis benignitas et humanitas dabit, cum, ut paulo ante dixi, et arte et ingenio parum valeam. Insuper cum hæc jam omiserim studia, et divinis incubuerim, quæ quidem de industria a viris doctissimis parum ornate ac eloquenter edita fuere; præsertim ea, quæ in jure Canonico a quibusdam inculte et inconcinne probata sunt, ita ut etiam Latinis litteris mediocriter eruditus eam scribendi ruditatem haud æquo animo ferre possit; quam tamen ferre oportet, cum illi ea in arte liberali plurimum sententia, quam ornatu valeant. Eo fit, Laurenti, ut sæpius in dicendo non Latini, sed barbari a viris eloquentissimis habeamur; quam barbariem æquo animo feras oro; lege ergo feliciter.

D

ANNOTATA.

a Laurentius is, doctorum virorum mæcenas juxta Odoricum Raynaldum in continuatione Annalium ecclesiasticorum tom XIX, obiit anno 1492, iv Idus Aprilis; unde hujus scripti ætas præter propter colligi potest.

LIBER PRIMUS

PARS I.

In ipsius sanctissimi Joannis Vita legitur, quemdam Florentium Florentinum, cum plurimum eloquentia et vulgari prudentia polleret, nonnumquam contra Joannem inter alios cives pro Petro Simoniaco Episcopo Florentino insurrexisse. Hic, cum in extremis, quadam detentus infirmitate, laboraret, salutare sibi visum est consilium, cum ipsemet sua conscientia ad inferos damnaretur, habitum a Joanne sanctissimo Religionis impetrare; et negotium hujusmodi suis necessariis committens, a Joanne pio et injuriarum immemori facillime veniam impetravit; ad habitum tamen dandum, quia sine probatione fieri non licet, immobilem repperunt. Ægrotum igitur affines non sine difficultate ad S. Joannem deferunt; et deique precibus et lacrymis parentum, vel revera magis ipsius fide flexus, habitum ad extremum illi consevit. Pro bone Jesu! tanta S. Joannis virtus et gratia fuit, ut qui jam moriens videretur, sumpto eo amictu, surgeret et ambularet.

Narratur,
quomodo S.
Joannes
ægrum juve-
rit,
E

5 Sed nonnullo interjecto tempore, cum gravior quædam ægrotatio eundem corripere, ita ut nullam evadendi jam spem haberet, P. Joannes, vocatis monachis, eum visere pergit, et ipso et ceteris orantibus, ille ægrotus caput totum, lecti arrecto panuo, cooperuit. Quid vereatur rogat S. Joannes. Ille faciem nudans inquit tremens: Diabolum toto ex ore flammam ignitam et naribus hiulcis pestiferum sulphureumque fumum edentem cominus me miserum intueor! Et B. Joannes, ubinam esset, interrogans, illico arripiens manibus crucem, umbram perquam strenue percussit; qui diabolus statim ejulans ac foetens ceu fumus evanuit; et infirmus acri voce exclamare: Deo gratias! Deo gratias! Abiit, discessit. Ecce adsunt Virgo, Dei gloriosa Mater, Petrus Apostolus et pater Benedictus. His dictis, aumam felicissime emisit.

et dæmonem
fugaverit
Cruce,

F

6 Quam crucem monachi in sacrario inter Sanctorum reliquias servant, sæpius etiam nostra ætate fide et virtutibus S. Joannis ducti, ubi aliquis a dæmonio captus huc accesserit, utrum captus sit a dæmone an non, eadem cruce tentant; in primis tamen aquam sale et verbis exorcizatam aspergentes, qua solum, me presente, quamplures discessere incolumes. Sed si fit penitus, ut præfata cruce, qui a dæmone torquetur, incolumis non evaserit, ad beatorum deducitur sepulcrum: Orlandi a scilicet viri et monachi sanctissimi, et Melioris b eremitæ gloriosissimi, et hujus monasterii Abbatum Benigni c et Michaelis d, et nonnullorum, qui etiam venera-

quam monachi
adhuc ad
eundem usum
servant.

a
b
c
d

biles

A biles exstiterē, Patrum, quorum vitas et egregia facta quia alias et prolixè et breviter litteris mandare curavimus, in præsentiārum de his secus scribere non fuit consilium; ad quorum sepulcrum innumerabiles tum viri tum mulieres, variis infirmitatibus detenti, Christi Jesu amplissima misericordia sensim morbo levati, sanitati denique redditi sunt.

Brachium S. Joannis, de quo lis erat orta,
e
B
7 Sed si hoc laud profuerit (utpote quia varia cum sunt genera dæmoniorum, variis etiam Sanctorum expelluntur meritis) ad S. Joannis brachium etiam res deveniens suis semper meritis ac precibus dæmones omnes etiam alio ire coguntur. De quo priusquam quo ordine quave devotione monasterium extra deferatur expediam, pauca supra repetens, scilicet quonam modo ab Angelis huc mirabiliter delatum, quo ad cognoscendum omnia illustra, magis magisque in aperto sint. Quidam igitur hujus nostri monasterii Conversi fide digni mihi sæpius retulere, se a patribus suis accepisse, post primi Bernardi de Uberti c hujus monasterii Generalis, et S. R. E. Cardinalis obitum, præfatum brachium per Angelos mire huc delatum fuisse, cum imprimis gratia hujus, lites non parvæ inter nostros et Passiniani monachos exstitisse ferantur. Verum demum, cum utraque pars in sua voluntate et sententia persisteret, fatigatis arbitris, lis hujusmodi ad Florentinum senatum devenit.

dæmoniaco quodam indicante,
C
8 Cognita itaque causa et rite ac diligenter examinata, judicatum est, ubi corpus, ibi membra. Quam rem nostri non æquo animo ferentes, quia id ulterius habendi spes omnis sublata erat, mœsti ad ædem nostram rediere; brachium autem istud fertur esse, quo, ut supra diximus, P. Joannes, dum in hac vita esset, diabolum cum cruce percussit, et ita esse res ipsa paulo post experimento indicavit. Nam eodem fere tempore, cum quidam a dæmone fatigatus S. Mariæ de Valle Umbrosa monasterium petisset, et dæmon S. Joannis virtutem non ferens per os ejusdem viri cogeretur exclamare: Quid me, o Joannes, torques? Quid detrimenti quidve molestiæ tibi attuli? Non satis visum est tibi in vita me jugiter insequi, cum etiam post eam necdum desinas quovis modo etiam in externis regionibus insectari? Desiste tandem, desine, si qua pietas in te est, nos variis afficere cruciatibus. Inde tartareis vocibus exclamare geminando sæpius: O cruces! o tormenta! Paulo post hominem miserimum ad terram detrudens, ut spiritum emittere videretur.

miraculose in sacrario Vallis Umbrosæ invenitur.
9 His igitur et aliis inique ab ipso peractis, monachi casum hominis, jam ad extrema deducti, miserantes ad Passiniani monasterium, quod ea tempestate sanctissimi Joannis reliquiis pollebat, socios, ut pergerent, hortabantur. Quibus dæmon divina virtute inquit: Quid hunc laborem incassum sumere festinatis, cum S. Joannis brachium in sacrarii vestri pluteo mire ac digne locetur? Cui, utpote mendacissimo, cum monachi parum fidei adhiberent, et ille tamen in sententia sua permaneret, tandem quæsitus est, et, ut dixerat, in sacrarii armario repertum est. Qua de re ingens gaudium inter monachos oboritur. Pulsatis igitur campanis, funalibus accensis, omnibus monachis et ministris, quod genus hominum vulgato nomine Conversos dicimus, et qui aderant agricolæ, una convenientibus, cantantibus et devote psallentibus Fratribus, dæmon tandem non sine miseri hominis detrimento discessit.

10 Ex eo itaque tempore templum hoc majori

in devotione ac reverentia, quam antea, a cunctis Hetruscis habitum est. Nec mirum, cum non tantum de Italiæ partibus, verum etiam ex Gallia Transalpina f. constat a dæmone et ab aliis infirmitatibus, precibus Joannis sanctissimi, incolumitati redditos esse quamplures. Dicam profecto, quid sentiam, et dicam verius, quam potero: hanc religionem, ne dicam domum, puto hujus sanctissimi brachii miraculis precibusque Joannis conservari. Quis enim hujus status Religionis ab Abbate Ricciardo g ad R. P. Franciscum h, qui modo ipsi religioni præest, fuerit, incertum habeo, pudeat an pigeat magis disse-rere. Verum ad inceptum redeo. Res ipsa hortari videtur, quoniam de S. Joannis brachio supra dictum est, etiam huic aliud inserere prodigium, quod tempore Abbatis Bernardi Florent. de Gianfiglazzis i multorum testimonio, qui nunc etiam supersunt, probatur exstitisse. Cum enim, ut mos est, accitu populi Florentini Abbas præfatus una cum monachis honorifice Joannis beatissimi brachium deferendo, ut Baptistæ Joannis festivitati decori ornamentoque essent, Florentiam concessissent; peracta S. Joannis Baptistæ pompa et processione solemniter adimpleta, hoc brachium tam egregium multisque miraculis insignitum, invitis monachis ac prælatis, in digniori gradu palatii domusque publicæ pro tempore Patres Priores statuere; hoc animo tamen, ut sibi auratum tabernaculum et egregium, ut fas erat, fieret.

11 Verum cum jam hunc sibi locum, ceteris posthabitis, delegisset beatissimus Joannes, et in vita etiam post ipsum decus mundi potentiorumque limina devitans postridie a sacrista in altari suo, quod hoc in monasterio situm est, quatuor cum luminaribus conspicitur; quæ, ut ipse referre solitus erat, propriis oculis cælum versus tendere luminaria vidit; hoc in primis stupori sibi et admirationi, deinde summæ lætitiæ exstitit. Curavit itaque illico iis paucis, qui domi remanserant, monachis referre; qua de re ingenti lætitia affecti, et lacrymis præ gaudio obortis, illuc mature euntes dicunt: O Pater, o decus ecclesiæ spesque nostræ! decrevisti hoc templum familiamque tuam non deserere. Deinde, pulsatis campanis, et funalibus accensis, devote suppliciterque psallentes ipsum inter ceteras Reliquias in sacrario locavere; rem vero omnem quam primum venerando Abbati per litteras significare studuerunt. Igitur repente pro metu ingens gaudium inter omnes exortum est.

12 Hoc itaque sacratissimum brachium tali ordine, quo inferius describetur, dum res exposcit, ad loca defertur necessaria sive iutus sive foris a dæmonio captus S. Joannis præstoletur opem: Pulsatis enim, ut fit in plevis solemnitatibus, campanis, monachi omnes uno in loco coudident. Interim ex monachis unus tantum sacerdos ornamento ecclesiastico, quod vulgo pluviale dicunt, adornatur, luminaria ab acolythis præparantur, quibus optime instructis et compositis, diligenter illico foras omnes pari ordine modeste compositeque incedentes, hymnosque devote psallentes prodeunt, nec ab hoc pio opere cessant, quoad, ubi dæmoniacus est, devenierint. Evenit interdum, ut nonnulli et cives etiamsi forte ut fit præsertim tempore æstivo supervenire, et omnis ordinis et ætatis immisti villicolæ et oppidani, qui regionem istam circum incolunt, et qui domi aliquo in negotio exercen-tur seculares, ad hoc mirum spectaculum summa

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS
Brachium
illud Floren-
tiæ detentum
f

g

h

i

E

miro modo
ad Vallem
Umbrosam
defertur,

F

et est magnæ
virtutis con-
tra dæmones.

cum

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

cum religione et timore, aliorum ducti exemplo, concurrant, et cantantibus et orantibus monachis, et idem interdum sæpius ac crebro repetentibus, Jesu, virginisque Mariæ et S. Joannis gratia efficitur, ut omnes modo a dæmonio vexatos huc se concessisse non pœniteat; immo, quod majus est, nonnulli alii, variis infirmitatibus dententi, in patriam suam læti et incolumes rediere, ut infra legentibus liquido patebit.

ANNOTATA.

a *Hic beatus Orlandus fuit Conversus Ordinis Vallumbrosani, obiitque anno 1242. Syllogen de eo historicam vide in Actis nostris ad diem 20 Maii, tomo ejusdem mensis v pag. 263. De ipso etiam agit Simius in Catalogo pag. 226.*

b *Is fuit eremita Cellarum. De eo agemus ad diem translationis; nempe primum Augusti, quem cum aliis monasterii Vallis Umbrosæ Beatis communem habet. Interim ejus elogium legi potest apud Simium in Catalogo pag. 215.*

c *De abbate Benigno vide Locatellum lib. 2, cap. 27 et Simium jam sæpe citatum pag. 51.*

d *Is mortuus est anno 1370 juxta Locatellum lib. 2, cap. 40. Vide Simium pag. 217, aliosque auctores apud eum citatos.*

e *De hoc S. Bernardo supra in Annotatis egimus, et auctores de eo agentes assignavimus.*

f *Verosimiliter intelligit eam solam Galliæ partem, quæ proxima est Alpibus, Italiam a Gallia dividitibus.*

g *Hic Ricciardus sive Riccardus ex abbate Generali factus est episcopus Massæ anno 1435, ut habet Ughellus tom. 3 Italiæ sacræ col. 799. Vide de eo Simium pag. 257, qui tamen errat in anno electionis ejus ad episcopatum.*

h *Is Franciscus circa annum 1450 electus est Generalis congregationis Vallumbrosanæ, et post vigilem 29 annorum gubernationem obiit anno 1479; unde liquet, hæc miracula ante hunc annum conscripta esse.*

i *Bernardus ille Gianfigliuzzi, teste Simio in Catalogo pag. 66, post 22 annorum generalatum obiit anno 1422.*

oculos, Virginis Mariæ opem imprimis, deinde S. Joannis implorantem aspicere.

14 Quid multa? Tandem [ea,] haud sine ingenti vi multorum, ad ecclesiam rapta, monachi ex more cum S. Joannis brachio, ut paulo supra retulimus, devote summissequ illuc usque, ubi mulier tormentis afficiebatur, multis circum orantibus, concessere. Acclamanti itaque sacerdoti, in rem suam concederet dæmon, crebris conjurationibus ipse Joannis sanctissimi virtute defensus, lignibribus vocibus paulo post se alio iturum profitebatur. Verum quia diabolus callidus ac mendax multis testibus comprobatur, quocirca non sibi satis fidei præstandum censerent: interrogatus a monacho sacerdote, quod signum, cum discederet, daret; inquit: Ictu fulminis a septentrionali regione impulsus [in] arborem illam, juxta ecclesiam positam, [eam] minutatim lacerando ac frustillatim passim fundendo, desiliam. Quod equidem re ipsa paulo post probavit: nam cum undique aer serenus esset, et hi, qui huic spectaculo aderant, exitum rei summo cum desiderio præstolarentur, præsertim quia dæmon sæpius interrogatus idem se facturum instanter affirmaret; demum sanctissimi Joannis meritis et monachorum orationibus sensim sibi vires deficere [coeperunt] ita jam etiam invito dæmone, quod fuerat pollicitus, suo in exitu demonstraretur.

15 O Jesu mira potentia in Sanctis præcipue! Eu subito e regione Boreæ ventus nubem condensam et atram ad has nostras efflavit regiones, et, uti dæmon dixerat, suo in discessu fulmine ex nube vibrato ac pulsu nimio contorto, rapido ingentique motu arborem (quæ vulgo acer dicitur) percutiens ipsamque frustulatim laniaus, hac illac ramos suos jactitans, fere ad nihilum redegit; cujus truncus, vel rectius dicam robur, ad nostra fere tempora in tanta rei memoriam diligentia patrum conservatum est, quod me vidisse memini. Idcirco omnes, qui aderant mortales, rigentes ac trepidi animadvertentes, quod præter aeris morem evenerat, Joannis sanctitatem extollentes, mulieris exitum expectare: sibi enim jam refugerat sanguis, et pallida effecta, interque manns parentum humi paulatim collapsa, membrorum calore extincto, veluti exanimis jacere, cui autem opera diaboli truces oculi, triste supercilium, turgidæ nares, os spumosum, vultus malignus, iracundus animus, lingua foetida animæque male olentes fuerant. Tandem ipsa huc illuc oculorum aciem dirigens, cunctosque, qui aderant, perlustrans, ab omnibus, ubinam gentium esset, perquirere; demum, re cognita, diligenter curvatis genibus Deo gratias referens in patriam cum suis hilaris et incolumis concessit. Quo prodigio Joannes beatissimus, paucis ante cognitus, clarus atque magnus prope longeque est habitus. Hoc miraculum a compluribus nostri Ordinis fide dignis accepi.

16 Sic e Perusina civitate b quemdam adolescentulum, non solum a dæmonio vexatum, verum linguæ auriumque officio, insuper et ceterorum membrorum privatum adeo, ut non imago hominis, sed monstrum quoddam videretur; caput etiam intra genua reflexum [habentem] ab affinis suis, viris inclytis, sanctissimi Joannis illectis prodigiis, ad hoc cœnobium ductum fuisse, luce clarius patet. Hic clarissimi Joannis, olim SS. Joannis et Pauli Cardineo titulo ornati, ac eadem tempestate Perusini legati exstitit nepos, quem cum Abbas Bernardus e hujus monasterii pater, ceterique, cum monachi tum Conversi, ita recur-

D

S. Joannis
invocatione
coactus,

E

dato disces-
sus sui signo
describit.

F

b
Adolescens
Perusinus
dicitur a dæmo-
ne vexatus;

c

vum

C

PARS II.

Dæmon mu-
lierem Ligu-
rem,

a

Primum igitur miraculorum memorabilium a sanctissimo Joanne feliciter mireque ostensum, et multis mortalibus celebratum, sic accepimus. Mulierem quamdam ex Liguriæ a provincia fatigatam a dæmonio ad hoc S. Mariæ monasterium in ejusdem S. Joannis festivitate vi a parentibus constat deductam fuisse; sed cum jam monasterium prope esset, S. Joannis virtutem diabolus amplius ferre non valens, per os mulieris maximas variasque voces cum spuma emitte-
re, seque miserum clamitare; ulterius nec posse nec velle progredi, et se adeo torqueri aiebat, ut nusquam gentium ejusmodi tormentis se affectum juramento affirmaret. His itaque clamoribus cœtus virorum ac mulierum, qui gratia devotionis religionisque monasterium hoc adiverant, attoniti et exterriti, illuc, ubi misera mulier torquebatur, sese undique tumultuario confluentes prorumpunt. Operæ pretium erat et dæmonis horribiles et truces variasque voces interdum audire; nonnumquam vero Jesu Christi gratia, dato spatio non parvo, miseram illam lacrymis suffusam

A

vum aspicerent, stupore misericordiaeque ducti, in fletum cum parentibus pariter dedere sese. Proh bone Jesu ! Quis tam durus, tam ferreus, qui nostram aspiciens figuram corporisque aspectum, suis officiis penitus privatum, a lacrymis fletuque sese abstinere potuisset? Abbas igitur parentibus aliisque praesentibus compatiens, premens alto corde dolorem, ita ad eos exorsus est: Solvite corde metum, dilectissimi, abeat tristitia, tantum fides integra pectoribus vestris insita sit, Jesum Dominum nostrum meritis Mariae matris sanctissimae et Joannis servi sui precibus hunc filium vestrum et posse et velle non solum incolumem reddere, verum etiam et conservare. Ita speramus, inquit pater, Jesu et vobis ipsum et nos summopere commendantes.

*S. Joannis
intercessione
sanitati re-
stitutus,*

17 Pulsatis igitur ex more campanis, et monachis in sacrario, funalibus accensis, simul cum Abbate una congregatis, praefatum adolescentem praemanibus servi gestantes, juxtaque reliquiarum tabernaculum sternentes juvenem: nam nec per se stare [poterat] et se detineri minime patiebatur. Ceterum omnes, cum monachi, tum saeculares, flexis genibus, quidam sursum ad Jesum amore quodam tracti divino suscipere, nonnulli vero, quibus mens non ita sanior esset, oculis demissis Jesu piissimi praesidium inter canendum maesti implorare; Conversi quoque et ceteri pro re quisque totis animi viribus preces ad Virginem piissimam Mariam fundere, orare, ut illi misero ferat opem. Dum haec pro cujusque ingenio et studio, dissimili ratione agerentur, elapso brevi temporis intervallo, puer S. Joannis meritis, recuperatis viribus, caput attollere, deinde suis se in pedibus sistens, more balbutientium voces tenuissimas emittere; praeterea suum auditum resumens, maxima cum omnium admiratione propriis pedibus, quo cupido animi ferebat, ire, voces insuper plenas et ordine suo deductas proferre.

*Deo gratias
agit,*

18 Cumque omnibus jam constaret, eum plene incolumem evasisse, pater suus alique affines ita praegaudio gestire, ut crebro S. Joannis brachium summa cum reverentia exoscularentur; filium insuper ex re monstruosa formosi juvenis imaginem praeseferentem conspicientes, intuendo non poterant expleri; petitoque adolescens silentio, hujusmodi orationem suppliciter emisit: O Pater, salusque fidelium, illustrator animarum Domine Jesu Christe, cui cuncta creata serviunt, te laudo, et benedico, tibi quoque posthac me totum commendo et trado, ut ad portum perpetuae salutis spiritum meum tua solita pietate velis deducere; tuque gloriosa Virgo, per quam cuncta bona ad nos mortales usque deveniunt; et tu Joannes sanctissime, cui tantam gratiam Deus tribuere dignatur, ut a quavis infirmitate miseros mortales tuis precibus, modo se humiliter commendent, incolumes reddas, vobis pro tali tantoque dono, mihi hoc in monasterio collato, toto corde totaque mente gratias ago, orans et obsecrans, ut imposterum tantam animi virtutem adversum diaboli vires mihi praebere velitis, ut ejus devotatis dolis, vobis sincere pureque valcam obsequi per virtutem et nomen Jesu Christi. Amen. Inde parentes intuens, inquit: P. Abbati ceterisque, qui adeo humiliter et modeste ad labores perferendos pro mei liberatione se Deo devoverunt, non tantum gratias agere, pater, sed tua solita benevolentia referre velis oro.

*et munera
offert,*

19 Cum igitur hic sermo omnibus, qui aderant et admirationi et jucunditati existeret, pater suavi complexu osculo haerens filii, et lacrymis

D

iterum praegaudio obortis, inquit: Filii, acerbissimus mihi olim, nunc luce jucundior, sume pecuniam tutemet, humillime Deo offer, etsi non, ut nostri esset officii, pro tali tantoque beneficio accepto, sed ut quimus, tribuamus. Demum P. Abbas, datis prius inter se dextris et gratulatoriis verbis devote ab utroque habitis, tanti beneficii ne immemores essent, monuit; et ita laeti discessere. Tantum igitur miraculum et prodigium, ne facile hominum memoria deleteretur, in tabula quadam pater ipsius, ut diligenter pingere, operam dedit. et desuper S. Joannis hujus nostrae ecclesiae altari cum filii vestibus, quibus in infirmitate positus utebatur, pendit voluit; verum nunc picturis pulvere et aqua humoribusque, quibus hic locus abundat, delinitis, tantum quorundam hujus ordinis Abbatum et Conversorum, qui adhuc supersunt, memoria retinetur, a quibus ego (nam interfui) accepi.

20 Petrus Bernardi de Arena civis Florentinus, tempore Bernardi de Gianfigliazzis Vallis Umbrosae Abbatis, huc veniens miris modis funibus undique septus horribilitatem quamdam praeseferens, ut multorum nasos et aures mordicus attentare praesumeret, et admirationem et terrorem non parvum cunctis aspicientibus se daret; fertur etiam tantas per ejus os, ubi primum has ingressus est regiones, emisisse voces, ut colles montesque omnes juxta monasterium in eminenti siti, undique resonare viderentur. Cum autem ex more in sacrarium, et viris et funibus undique circumdatus, traheretur, coactus tandem post multas in eum orationes conjurationesque habitas haec retulit; se cujusdam maligni viri carminibus et incantationibus illis ita adstrictum et ligatum teneri, ut nullo pacto, nulla etiam vi se inde abstrahi posse fateretur, ni prius fascinationes et incantationes illae de sub ostii limine domus suae amoverentur.

*Civis Floren-
tinus ob ma-
gicas incan-
tationes*

E

21 Ceterum cum monachi, et monitis Christi Jesu et B. Hilarionis exemplo ducti, parum vel nihil fidei adhiberent, eo quia in aliis saepe mentitus esset; instare orationibus, insuper sacerdos jugiter torquere, sibique ex virtute Dei exitium imminere dicebat; econtra ille vultu truci ardentibusque oculis in haec prorupit verba: O cruce! O tormenta! Quid patior? Quid opus est, o pessimi Fratres, ut hinc abeam [per] tot orationes? Cur incassum hos hymnos verbaque haec divina effunditis? Quid frustra tantum laboris perfertis? Sat est, hoc ex me potuisse audire, in ostii limine incantationes pati*, quod mihi plurimum nociturum non dubito. Optantibus nonnullis ex his, qui cum ipso venerant, ut quae daemon aiebat, lamina et linum et cetera inquirerentur, et a loco amoverentur; prohibuere monachi, ne aut solutus incantationibus recessisset daemon, aut ipsi suis sermonibus accommodasse fidem videri possent; asserentes, semper fallaces esse daemones et ad simulandum callidos. Orantibus itaque et Virginem Mariam sanctumque Joannem jugiter religiosi viris deprecantibus, e manibus tenentium sese (nam nudatus funibus erat) a daemone captus erumpens, ad sacrarii extremum usque summoque ingentique impetu proripuit, ibique a diabolo humi tartarea inhumanitate detrusus, tanta talique ibidem affici poena, quanta nec antea domi nec in itinere (ut qui cum eo iter fecerant affirmare) nec in sacrario, praesentibus monachis, fuerat affectus, ita ut omnibus miserabile de se spectaculum praerberet.

*dire a daemo-
ne afflictus*

F

** id est relin-
qui.*

22 Cum vero et S. Joannis virtute et monachorum

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.
sanatur; et
incantatio-
nis instru-
menta inve-
niantur.

chorum supplicationibus oppido fatigaretur diabolus, ulteriusque Jesu virtutem perferre non valeret, ipsum miserum prius diu discerpens et lanians, demum discessit. Sed operæ pretium erat audire, quas voces etiam post in ipso volitans sacrario emisit. Nam incredibilia mihi pene fuissent, quæ narrabantur, ni ab his, qui tali spectaculo aderant, accepissem. Tantus, pro boue Jesu! et strepitus et terræ motus factus est, dum alio tenderet dæmon, ut sacrarium ecclesiamque toto cum monasterio funditus erui putarent, qui aderant, omnes; cui vero hæc incredibilia existerent, alios legat libros et ecclesiasticos et gentiles, et quid potuerit diabolus, Deo annuente, liquido intelliget; et ad hujusce rei confirmationem aliqua in medium afferrem, ut ea res me longius ab incepto traheret. Redeam ergo unde digressus sum. Redeuntibus igitur sociis cum Bernardo incolumi Florentiam, monachorum monitis haud paruere. Dederunt enim hi in mandatis, ne incantationes perquirent illas. Ceterum uti curiosi et uova cognoscere affectantes ostique limen adeuntes, et, ut libido fert, omnia perscrutantes pannum lineum conglobatum filisque sericis circumligatum iuvenere, quo explicato, particulam ossis pueri defuncti, uel non et mulieris capillos, pellem insuper pulli asinini, ut ipsi quibusdam ex nostris postea retulerunt, intus quibusdam cum signis et characteribus conspexere; quæ omnia viri cujusdam religiosi monitu igni tradidere. Patet igitur incantationes carminibus fieri posse; hoc et uostri canones approbant, et res etiam indicat ipsa.

ANNOTATA.

a Liguria est Italiæ regio, quæ antiquitus duplex fuit; nempe littorea et mediterranea. De utra hic agatur, ignoro.

b Perusia urbs Italiæ sita in confinio Etruriæ, estque Umbriæ et agri Perusini caput.

c Puto hic intelligi Bernardum Gianfigliazzii, de quo supra actum est.

C

PARS III.

a
b
Item puella
a dæmone ob-
sessa

Relatu Abbatis Cultus-boni a, cui Paulo nomen fuit, ex S. Gaudentii oppido b puellam quamdam huc tempore Abbatis Bernardi de Gianfigliazzis venisse accepimus. Hanc talis tamque iniquus possederat dæmon, ut eam adire nisi caute, præsertim dum tormentis afficeretur, nemo auderet: complurium enim et uanus et nares dentibus mordaciter attrectare tentaverat sæpius, ita ut, dum cœnobium propter sui eam de jumento, quo insidebat, deponere curarent, ipsius cervicem dentibus apprehendens incumbere, adeo ut caput puellæ summis viribus inde amovere qui aderant, minime valerent; cui spectaculo, multis concurrentibus, etiam et Petrus vir religiosus, hujus cœnobia tunc decanus, interfuit, et signo Crucis in puellam edito, mox ipsa quasi de industria extulit caput.

liberatur.

24 Eam igitur ad capellam usque vi pertrahentes, cum cruce venerabili, qua S. Joannem dæmonem legimus percussisse, monachus quidam [attigisset], non multo tempore in eam conjurandam consumpto, puellam ipsam modis ter-

ribilibus et cruciatibus inauditis torquens ad terram detrusit diabolus. Sacerdos vero monens, ne quis ex iis, qui aderant, eam attingeret, leviter aquæ benedictæ roribus aspersit. Ceterum mulier, uti præsentī vita functa, per horæ intervallum jaceus nihil aliud vitæ ostendere, nisi quia tantum tenuis ore spiritus vicissitudinarios emittere quandoque paululum videretur. Tandem exurgens et undique circumspiciens non parca cum teneretur admiratione, interrogavit, ubi gentium esset et unde illuc applicuisset, et quid sibi tot religiosi vellent. Cognita denique a sacerdote et a suis, qua laborasset infirmitate, et ut incolumis S. Joannis meritis evaserit, Deo et sibi gratias agens, læta cum suis in propriam rediit patriam.

25 Etiam constat ad hoc S. Mariæ monasterium quemdam aromatarium c Florentinum eodem fere tempore funibus circumligatum, a suis deductum fuisse; qui quidem et in urbe et extra et quoquo traheretur, mirum de se spectaculum mortalibus omnibus præberet. Nam a tali torquebatur dæmone, ut varia de se et stupore plena demonstrare cogeretur; interdum jocosa, nonnumquam gravia, quandoque vero terribilia verba proferens. Ceterum ubi loca hæc silvasque monasterii adivit, hujusmodi clamitando cœpit ex ore hominis verba effundere: Ne illuc ire velitis, ne me trahatis oro. Nihil enim ex his, quæ optatis, fiet; imo et majori tristitia redibitis ad urbem, ac nunc monasterium versus pergatis. His dictis, conticuit. Hæc in itinere dixisse dæmonem a nonnullis, qui aderant, cum ventum est ad cœnobium, cognovere monachi. Cum igitur eum socii [non] nisi magna vi trahentes deducere possent, in hujusmodi certamine tantum consumpsere temporis, ut jam tertia noctis lapsa hora adierint monasterium.

26 Quiescentibus itaque in superiori parte monachis, qui in inferiori hospitalitati præerant Conversi, ut eos honorifice more solito haberent, operam dedere; verum cum dæmon miserabilem virum acriter vexare non desisteret, eumque suffocatum paulo post affirmaret, Conversi, qui aderant, pietate moti decanum illico accersire curaverunt. Veniens igitur S. Joannis crucem mox jussit afferri; ipse interim flexis genibus orationi instare. Ceterum antequam illuc cum cruce, quibus imperatum fuerat, concessissent, a dæmonio homo ille miserabiliter est suffocatus. Cumque omnes hujusmodi repentinus casus flebiles reddidisset et mæstos, decanus pater talia verba, ut eorum molliret dolorem, exorsus est: Dei judicia cum nobis incognita existant, sibi profecto, ut propheta ait, in omnibus et de omnibus gratias agere tenemur, obligamurque: nihil enim, ut Evangelia sancta referunt, nisi nutu divino etiam parvula evenire certum est. Quocirca et mæstitiæ finem detis, insuper et corpora cibo paululum recreetis oro; ne dum vultis, ut quorundam haud sapientum ingenium est, mortaliū casus sine modo deflere, et corporibus detrimentum adferre, et Deo rem non gratam facere pergatis.

27 His itaque et aliis verbis eos decanus exhortans, miserabiles illi, paululum viribus corporis recuperatis, non sine ingenti mæstitia sumpsere cibum; postridie vero psalmis ex Christiana traditione decantatis, cadaver ipsius in cœmeterio extra fores ecclesiæ sito terræ reddidit; cognito tamen a sociis, quod religiose et honeste vitam duxerat suam: annuatim enim, ut sacri vo-

D

Florentinus
quidam
c

E

occulto Dei
judicio,

F

a dæmone
suffocatur.

lunt

A lunt canones, de suis sceleribus humilem Deo et sacerdoti fecerat confessionem. Si enim secus vitam suam instituisset, in loco non sacro cadaver illud condidissent. Comites igitur, ut diabolus dixerat, tristiores, ac huc venerant, etsi omnes tum monachi tum Conversi cos solati fuerint, domum rediere suam.

d
Ridiculus
quidam dæ-
mon fugatur.

B 28 Anus quædam ex Milliario monte d, quam ridiculus invaserat dæmon, a suis ad hoc Virginis Mariæ cœnobium ducta est, jucundum de se et mirabile spectaculum præbens, ut etiam religiosi viris, gravitate ornat, risum nonnumquam concuteret. Dæmon enim et hymnum Angelicum et Kyrie eleison, quandoque etiam et Psalmos canens, ita ut sacerdotis alicujus animam putares, haud fieri poterat, quin præ insolita re risum præsentibus non daret; interdum vero sacerdotis jussu his silentium faciens, ut in rem suam iret conjurabatur. Cui ille cachinnans inquit: Concedam alio, si me paululum antiphonam seu psalmum canere jusseritis, nulli vestrum in psallendo et rite canendo cederem. Et his finitis nullum a sacerdote exspectans responsum, dulciter more solito divinum aliquid canendo dicere. Ceterum, monachis moram longam in hujusmodi nugis et ridiculis non valentibus perferre, sacerdoti a decano imperatum fuit, ut his cantilenis juberet finem imponi. Quid multis opus est; tandem dulciter canendo, absque ulla aniculæ læsione, ut fertur lætitiā quamdam ostendens, abiit. Sic illa incolumis S. Joanni gratias agens domum concessit suam.

B
Dæmon sacerdotem,
e

C 29 Ad nos usque fama perlatum est, ex Flaminiae e provincia quemdam ingentis corporis sacerdotem ad hoc S. Mariæ monasterium venisse; quem dæmon ita crudelibus torturis afficeret, ut necubi sisti, vel nocturno seu diurno tempore quiescere posset, nisi fatigatus et assiduus ingentique motu corporis defessus. Tum ubi vis locorum in aqua etiam, et quod dictu incredibile est, humi sese prosterneret, cibum interdum non nisi saltando caperet. Eo tot discriminibus semper a tergo manibus ligatis, vel columna aliqua fune circumsepta, vel viris fortissimis tenebatur; ut quo iter faceret, undique ad hoc tam mirum invisendi gratia spectaculum mortales cujuscumque sexus et generis concurrerent, ejus imprimis inauditum casum demirantes; deinde sibi vehementer commiserantes, alter alteri inquit: Heu! quis casus huic misero accidit sacerdoti? Pro fidem Dei atque hominum! Quid hoc est? Ut sacerdotes Dei in hujusmodi atrocissima devenerint tormenta; saltem alio quovis morbo laboraret, et justius et tolerabilius iudicio meo esset, ut febri, podagris, syncopi, ceterisque afficeretur infirmitatibus. Hoc tunc erat, murmur vulgi de sacerdote; quibus vero mens sanior erat, secus sentire, Jesumque in suis omnibus judiciis laudandum extollendumque censebant.

f
Frustra ad
Vallem Umbrosam ad-
ductum,

30 Demum, non sine magno comitum labore, ad cœnobium istud deductus est. Quis enim, quæ dixerit egeritve ipse dæmon, etiam summa eloquentia præditus enarrare posset? Dies insuper me deficeret, si, quæ de ipso accepi, litteris mandare curarem. Sed ne aliis tædio, mihi que labori sim, ad rei exitum festinabo. Cumquo a sacerdote interrogaretur, qua audacia Christi sacerdotem ingressus esset; tale, audientibus qui aderant omnibus, dedit responsum dæmon: Nutu diviuo et affeci hunc, et afficio, afficiamque tormentis, quoad, ut meritis est, habuerit exitum. Instante tamen sacerdote cum S. Joannis

Reliquiis, ut exiret, Spirituique sancto locum daret: Nec possum, nec volo, inquit dæmon. Hunc enim permissione divina suam fore, tartareis vocibus affirmabat. Qui, inquit sacerdos, istud dicere audes, maledicte? Nonne creatura Dei et Christi sacerdos hic est? Nescis enim quid futurum sit. Reipsa declarabitur sciam necne, respondit dæmon.

31 Pergebat tamen sacerdos suum, monachis aliis psallentibus, peragens officium; quam rem dæmon magis quam antea ægerrime ferens, utpote quia magnopere et sine exemplo S. Joannis virtute a Jesu torqueretur, in hæc tonans prorupit verba: Quid incassum, o fratres, orationes fundere, et me, ut hinc abeam, acriter torquere oportet? Nam hic periturus est, qui et hominem occidit et divina Sacramenta nefarie corde incontrito, nulla habita confessione, nulla requisita absolutione, pro nefas! et ipse aliis ministrare et sibi sumere nec erubuit nec dubitavit. Hæc enim, quæ diabolus ex ejus ore proferebat, non parvam omnibus et admirationem incussere et metum; verum cum monachi multum in eum curandum temporis et dies quamplures frustra consumpsissent, missum eum, invitis tamen comitibus, fecere. Nam Abbates nostri decreverunt, nos veteres observare mores et statuta et annalia, quæ a patribus nostris in concionibus et capitulis sancita sunt; quæ equidem triduanum diem hospitibus omnibus gratis permittunt, cum dicunt: Per triduum hospitibus jus esto nec ultra, nisi summa cogat necessitas. Verum ut ad incepta redeam.

32 His ita in patriam recedentibus, ubi primum ex nostris exiere finibus, sacerdotem (quod dictu pavendum ac metuendum est) summis viribus ad terram diabolus trahens, affectum torturis ingentibus imprimis tandem suffocavit. Hæc nostri a quibusdam, qui funebriis officiis defuncti sacerdotis interfuerant, cognovere. Hinc quivis sacerdos exemplum sumere et parti suæ consulere potest, quid iudicii quid exitus maneat illum, qui sine cordis contritione, si sacerdotis copia deest, et tantum tractare Sacramentum et sibi, suisque ausus fuerit administrare. Sed dicet forte aliquis: Pauci vel nulli nostra tempestate in ejusmodi formidolosa discrimina incurrunt. Malo si mihi optio daretur, hic pro tempore quam alibi æternæ cruciari; quod quidem nequam sacerdoti futurum fore, nisi hac in vita Jesu Christo reconciliatur, fidelis dubitat nemo. Sed nunc ad reliqua.

33 Ex Senarum f civitate adolescentem acrem et fortem, catena etiam ligatum et innexum (nam funium resta g lacerasset) cum affines, nobilissimi viri, multis comitantibus traherent, forte monasterium Cultus-boni propter iter habuere; quod quidem monasterium hujus Religionis esse probatur. Illic jam Joannis virtutem dæmon sentiens, eamque perferre amplius non valens, miris modis exclamare: Nec ulterius ire, inquit, si vellem valerem; date veniam, retro gradiamini oro. O cruce! o tormenta! quæ mihi immerito, tu S. Joannes, infers! me miserum! hæc nequeo amplius perferre; iu patriam ut redeatis oro: illuc profecto recedam quamprimum. Cum enim contra sententiam suam iter Vallem Umbrosam versus comites properarent, dæmon et gratia Joannis beatissimi, et juvenis fide amplius cum torqueretur, ingentes evittens voces, millies clamitare, sese miserabilem dicere. Addebat: Hic sistite equum, sistite rogo, discedam nempe, discedam: ulterius enim prodire nequeo.

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MSS.

ob sacrile-
gam vitam,

E

Deo permit-
tente, suffo-
cat.

F

f
Adolescens
Senensis,
g

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MSS.
*in via a dæ-
mone misere
afflictus,*

34 Firmantes igitur junentum, juvenem cate-
nis irretitum, et sudore toto corpore præ labore
madefactum, ac fere membris perfractum uni-
versis, pedibusque labeutem ac trementem depo-
suere ex equo. Concurrentibus itaque ad hoc
mirum spectaculum turmatim ex agris et villis
eujusvis conditionis mortalibus (eos enim tartar-
eis vocibus dæmon hinc inde accierat) alter
alteri dicere : Mi frater, quot miseri mortales,
hanc dum degunt vitam, intolerabiles perferunt
cruciatu; quocirca utilius dicerem in cunis post
baptismi Sacramentum eam abrumpere vitam,
quam ad has pervenire ætates. Cui e contra re-
spondebatur : Desiue posthac hæc et similia in-
considerate et insulse proferre verba : male enim
sentis. Sic placitum Deo, cui omnia parent, et
cui, quare sic fecisti, audet dicere nemo. Insuper,
ut aiunt : Quod difficilius, id præclarius : quo
enim majora hac iu fragili vita tormenta æquo
animo pertulerimus, eo in futura magis gloriosa
dabuntur pro laboribus præmia.

*liberatur, et
in grati ani-
mi signum
adit mona-
sterium Pat-
ris Umbrosæ,*

B

35 Dum hæc et alia, prout voluntas fert, ja-
ctarent, dæmon multo ferocius solito, ex circum-
stantibus orantibus nonnullis, in eum miserum
adolescentulum e vestigio debacchari ; tandem
eum vi ad terram detrudens, discerpens impri-
mis et dilanians, demum ingenti cum clamore
discessit ; ipse vero fere per horæ spatium non
sine magna omnium, qui aderant, admiratione,
veluti defunctus humi prostratus jacuit ; deinde
paululum excutitur, et, uti a somno excitus,
exurgens, sanus tamen et incolumis Deo impri-
mis et Virgini Mariæ sanctoque Joanni gratias
agens, deinde ceteris omnibus ; et in patriam
suam, nisi prius S. Joannis ædem visitasset,
redire noluit. Placuit omnibus, et huc sese con-
tulere una, et sanctissimi Joannis brachio vene-
rabiliter et devote osculato, hujus monasterii
beatorum sepulcrum, quod in infima parte turris
campanariæ situm est, festivi et læti devotionis
gratia visitarunt, et eremitarum insuper humiles
adiere casas, quæ in saxeo tumulo supra mona-
sterium edito sitæ sunt ; qui quidem tumulus ex
ea parte, quæ Meridiem spectat, confractus ab-
scissusque est horrendum in modum ; ex ea etiam
parte, quæ ab Oriente exoritur, perangusto tra-
ctu superiori monti conjunctus, cujus de nomine
et situ pauca disserere non alienum locus esse
monet, quoniam alibi de eo mentionem haud
facturi sumus ; et Abbas Sanctus *h* optime ac
diligentissime omnium, qui S. Joannis historiam
vitamque scripsere, hunc locum prosecutus, mihi
parum libero ore locutus videtur, qui situm Val-
lumbrosæ operi suo inserens, hunc Cellarum lo-
cum, mirum in modum a natura, magisque ho-
minum industria situm et ornatum, vix tetigit.

C

h

*et Cellas
eremitarum,*

36 Mons igitur est saxosus, asperrimus et
incultus, qui bina cingitur silva ; ex superiori
enim parte, quæ per declivum montis in flumen
ducitur, proceras habet abietes, quæ in vasta
solitudine loci religionem augent horroremque
introeuntibus non mediocrem incutiunt ; ex inter-
iori autem, quæ ad ima monasterii versus ten-
dit, natura veluti humano artificio, humillimis
hac tempestate circumdatur ilicibus. In hujus
medio montis amœnissimum cernitur pratum,
muris, de industria in brachium eremitarum ope-
ra elevatis, undique vestientibus, quod spatium
divisis cellulis anachoretæ quatuor incolebant.
Medium tenet ecclesia horrenda vetustate et reli-
gione dignissima, in qua inter ceteras, quæ tabu-
lis miro artificio ostenduntur, picturas, Virginis

Mariæ imago tam egregia tam insignis apparet,
ut [a] pictore ad plenum perfectum videatur,
quod ait Poeta noster :

D

Credo equidem vivos ducent de marmore vultus.

Proh bone Jesu ! quid Zeuxis ille insignis, quid
Polyclætus ? Huic cederent profecto ; cederet, et
Euphranorus et si quis alter fuerit umquam in-
signis pictor et sculptor *i*.

i
quorum au-
stera

37 Sed ad anachoretas redeo, qui quamquam
singuli privata habeant altaria, in quibus sacra
divina seorsim et per se quisque, qui funguntur
ordine sacerdotali, peragunt ; tamen ad ecclesiam
majorem statutis horis diei, noctuque ad psalmos
decantandos legendosque conveniunt. Cellulæ,
non, ut in cœnobiis consuevere, pariete inter-
jecto conjunctæ sunt ; sed sejuncti per se humiles
habitant casulas, quibus singulis singuli inter
annexi sunt hortuli. Cibus una tantum Domini-
cis et festivis diebus capiunt ; diebus vero aliis
quisque per se suum parce reficit corpusculum.
Præter Canonicas horas iutegrum singulis heb-
domadis feria sexta, qua pane tantum vescuntur
et aqua, psalterium peragunt ; et ut paucis eorum
vitam aperiā, hanc eremum certe incolunt, qui
paulo asperiores vitam in laudem divinam præ-
ter S. Benedicti instituta adamant. Sunt enim,
qui veterum SS. Patrum more, singulum per
diem compleant psalterium ; sunt etiam, qui di-
vino amore igniti, raro vel numquam degustant
vinum ; sunt hac in eremo, qui etiam, quando
deformis stridet hyems, nudis pedibus inter nives
et asperas glacies incedant, et eo tempore vili
veste et palliolo contenti, ad libidines insuper
demandas circulo ferreo supra nudum corpus ju-
giter utantur ; de quibus alias latius, Jesu fa-
vente, tractabimus. Nam tempus alio properare
nos monet.

E

38 Hi omnes veterum Patrum, Ægyptiorum
præsertim, mores imitantes opere manuum exer-
centur, vel in excolendis hortis, quos omnes iu-
terluunt ac rigant rivuli per ligneos meatus
deducti ; vel iu vimineis canistris fiscellisque
texendis. Nonnulli etiam minutiora ex ligno
utensilia manibus efficiunt, ut coquare, ut pati-
nam, ut catinum. Hæc, ne diabolus eos reperiat
otiosos, et ad vana evitanda desideria, post di-
vina officia adimpleta vel per se vel in unum
alacriter peragunt. A monasterio igitur ad hunc
eremitarum locum unus et perdifficilis, sed amœ-
nus divina meditati est aditus ; hinc iter abieti-
bus, inde monachorum hortulis circumdatur.
Quid ? Quod rupes illa asperrima contra naturam
loci varios ostentat flores, et olentes plurimi
generis herbas gignit. Sed hoc haud prætereun-
dum censeo, quod non in itinere modo, sed ex
rupe, in qua anachoretarum cellulæ constructæ
sunt, dum monachi inferiores psalmos in ecclesia
personant, dum organis canitur, concentus dul-
cissimos et modulationes varias ad ea intenti
percipiunt. Talem tamque religiosissimum post-
quam supradictus adolescens adivit locum, admi-
rans in loco horroris et vastæ solitudinis tot
ecclesiolas tuguriolis, seu rectius dicam cellulis
junctas ; contemplans insuper ordinem vitæ ere-
mitarum, morum etiam gravitatem asperitatem-
que loci, insuper rerum penuriam, quam volun-
tario alacrique animo perferant, nequibat Jesu
semper gratias agens expleri. Hos demum ere-
mitas, ut pro sua salute omniumque Christiano-
rum orarent, deprecans lætus in Domino descen-
dit ad monasterium.

vivendi ratio

F

A
simul cum
cenobitarum
h

39 Cum igitur anxie et cœnobitarum vitam, ex quo cremitarum cognoverat, inquireret, sibi Abbas Benedictus *h* vir religiosissimus, qui ea tempestate monasterio et Ordini universo præerat, paneis aperuit; inquit enim: Prima, ut olim Ægyptiacis monachis, apud omnes cœnobitas confœderatio est, obedire majoribus, in unum degere; et dividuntur per decurias seu, si major sit numerus, per centurias, ita ut novem hominibus unus decimus præsit, et rursus decem præpositos sub se centesimus habeat. Usque ad horam nonam, ut S. Benedicti præcipit institutum, est jejunium; et jejunium totius anni æquale est, præterquam in Quadragesima, in qua sola conceditur strictius vivere; et interim nemo pergit ad alium, nisi summa cogat necessitas, his exceptis, qui decani vel Priores dicuntur. Post nonam in communione conveniunt et missa a decano seu ab Abbate benedictione, aliam alii aggrediuntur viam. Psalmi illo illico resonant, alibi Scripturæ ex more recitantur, discuntur, quæ in ecclesia et alibi dicenda et tractanda sunt, ut ædificentur audientes. Nonnunquam ab abbate, vel cui fuerit imperatum, disputatio de Scripturis oritur, in qua silentium fit, ut nullus ad alium respicere, nullus audeat excreare. In ecclesia, in refectorio, in dormitorio et intra claustra æternum silentium.

sancta vita
describitur.

40 Vivitur pane, legumine et olere, quæ sale et oleo condiuntur; interdum ova, nonnunquam et pisciculi in mensa apponuntur parce; carnes tantum senes et pueri, raro tamen, accipiunt, ut aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens. Opera manuum ita, ut a decano statuitur, fiunt. Si infirmum quem viderint, consolantur; si in Dei amore ferventem, cohortantur ad studium: et quia nocte extra officia publica quisque in suo vigilat cubiculo, primi circumcunt cellulas singulorum, et aure apposita, quid faciant, diligenter explorant: quem negligentiores deprehenderint, non increpant, sed dissimulant, quod norunt, et sic ad orationem provocant; et secundum regulam ita universa moderantur, ut nemo quid postulet, nemo quæpiam re parva indigeat; et ne multis vos detineam, ita, omnibus hujusmodi rebus posthabitis, vivitur, ut cum de regno Christi, de futura beatitudinis gloria, de gloriosorum martyrum triumphis vel aliorum Sanctorum rebus bene gestis, seu in ecclesia sive alibi, mentio legendi vel recitandi fiat, videas cunctos moderato suspirio et oculis præ ingenti amore ad cœlum elevatis, intra se dicere: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo et requiescam? Et ea, quæ videntur acerba, quæ multa et varia in monachorum vita obedientiaque versantur, ita ferunt, ut nihil a statu veræ fidei discedant et læti jugiter illud Sapientis secum referant: In odorem unguentorum tuorum curremus. His dietis, conticuit Abbas. Tunc ille: O vere beati felicesque ipsi, qui ita sancte, ita recte suam instituere vitam! Et gratias Deo imprimis, Virginique Mariæ Matri ejus et S. Joanni agens, sese orationibus Abbatis et aliorum plurimum commendans, in patriam, optimis exemplis monachorum et monumentis instructus, sanus et incolumis recessit.

ANNOTATA.

a Monasterium illud, teste Lubino in Abbatia-
rum Italiæ brevi notitia pag. 115, situm est in agro

Florentino, estque diocesanos Fesulanæ. Quandonam Congregationi Vallumbrosanæ unitum sit, vide apud Ughellum Tom. 3 Italiæ sacræ col. 284.

b Hoc oppidum situm est in mediis montibus circa Apenninum inter Vallem Umbrosam et monasterium Marrathense vulgo Marradi.

c Significatur, ut opinor, qui vendit aromata.

d Est pagus in agro Casentino, qui est ditionis Florentinæ.

e Flaminia regio Æmilix, quæ nunc Romandiola dicitur, de qua egimus in Annotatis ad Acta priora.

f Senæ urbs Etruriæ intra colles sita, S. Catharinæ Senensis et trium summorum Pontificum natalibus illustris.

g Hanc vocem ita inflexam nullibi inveni. At satis patet ex sensu, quid auctor velit.

h Intelligit hic, ut fallor, Xantem de Valoribus Perusinum, abbatem Marrathensem. Unde patet Vitam S. Joannis Gualberti ab hoc Xante ante annum 1479 scriptam esse.

i Fuerunt hi magnæ artis pictores aut sculptores, apud viros, profanæ antiquitatis peritos, satis noti.

k Is Benedictus Generalatum administravit ab anno 1387 usque ad 1400, quo mortuus est, ut testatur Simius in Catalogo pag. 50.

PARS IV.

Præterea ex Liguriæ partibus his in temporibus quidam jam provectæ ætatis homo ad hoc S. Mariæ monasterium vi raptus et catenatus a parentibus, non obscuro loco natus, ductus fuit; qui quidem inter alia, quæ stupori et admirationi essent, hoc mirum ostendebat sæpius, quod per os ejus dæmones, plures emitterent voces, ita ut quivis affirmasset, non ab uno solum, sed a pluribus et variis dæmonibus ipsum tormentis affici. Operæ pretium erat, ut nobis a fide dignis relatum est, et actus suos et verba observare diligenter. Nam modo gravia, stulta etiam sæpius et levia, interdum urbana, nonnunquam rustica explicare optime et proferre; cum imprimis bonæ existens valetudinis, ut graves decet viros, nonnisi gravia et loco et tempore congrua effunderet verba: nec enim hoc ut solet interdum ex ingenii acumine, sed de insania fieri potius dicebatur.

42 His itaque et aliis rebus ab ipso inepte et insule peractis, facile non ab uno, sed a pluribus ut diximus, et variis dæmonibus possideri credebatur. Quocirca facile ostendebatur, plus et temporis et artis erga hujus sospitatem a monachis exhiberi oportere. Fiunt itaque preces more solito, et nihil, quod necessarium erga ejus bonam valetudinem reconperaudam existat, præmittitur. Mira res! inter orandum sæpius his agitabatur furiis, ut vix etiam funibus et catena ligatus et vinctus a quampluribus viris atrocissimis teneretur. Nonnunquam vero quamdam præ se ferre humanitatem et modestiam, ut, qui aderant, fere major pars affirmaret, eum nullo affici dolore, nullo torqueri morbo, nulla indigere curatione. Nam in dæmone tantus dolus, tanta calliditas et astutia erat, ut signum crucis in hominis fronte fieri permetteret, et, quod majus est, Dominicam orationem et Virginis Mariæ hymnum ipsum proferri sineret: ita ut ex monachis etiam nonnulli sanum et incolumen dicerent.

43 Ceterum quidam in ea re magis experti, multitudo

secus

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MSS.

E

Ex viro Li-
gure

F

ingens calli-
dorum dæ-
moniorum

ALCTORE
HIERONYMO
RADIOLANSI
EX MSS.

secus sentientes, multis variisque exemplis dæmones callidissimos et ambiguos approbantes (utpote quia aliud sunt, aliud simulant) non quamprimum eorum fallaciis rebusque fucatis credendum esse asserebant. Id ita esse, ut aiebant, paulo post re ipsa probatum est. Cum enim eum die quadam summo mane hoc animo, ut inde minimè abirent, nisi cum recuperata bona valetudine in sacrarium duxissent, et monachi ex more orationes et preces cum Reliquiis haberent, ut multitudo illa dæmonum in rem suam malam, quo digni essent, abirent; illi contra, se nec discedere velle nec posse, etsi summis et ingentibus, ut ipsi asserebant, afficerentur cruciatibus. Eloquar an sileam, quid in eorum exitu egerint ignoro. Vereor enim ob nonnullorum pertuaciam, qui ea, quæ sibi facilia factu putant, affirmant, super ea, veluti ficta, pro falsis ducunt. Dicam tamen his præsertim, qui Deum mirabilem in Sanctis et credunt et prædicant. Cum enim, ut diximus, religiosi viri a pio opere non desisterent, et idem se jugiter facturos, nisi dæmones abirent, statuissent, cœperunt ipsi varias et tartareas emittere voces, ita ut non unum hominem, sed populum loqui diceres. Et demum ingenti vi, funibus effractis, cursum foras arripiens, eum vix turba hominum in corona reducta ceperunt.

ejicitur.

44 Non parvo itaque tempore in pio opere consumpto, demum dæmones unus post alterum exeuntes, eum fere vita hac privatum reliquere. Eo in loco, ubi hoc prodigium S. Joannis virtute operatum est, cum plures tum religiosi tum seculares adessent, abnunte Abbate, eum adire, seu palpando tractare ausus est nemo. Cum igitur omnes rei exitum orando præstolarentur, expleta hora et dimidia, sensim se movens, demum, quasi de somno evigilaret, exsurrexit; et percunctans quid illic ageretur, re cognita, diligeuter ad altare majus se contulit, et viva, ut dicitur, voce orationem ad piissimam Virginem Mariam et ad S. Joannem habuit ita ornatam, verbis miserabilibus plenam, ut omnibus præsentibus concuteret lacrymas. Demum valedicens omnibus, una cum suis in patriam lætus et admiratione plenus concessit.

Quidam ex amore insanus factus

C

a

45 Quemdam ingenti amore exardescens, cum suam voluptatem explere non valisset, (nam quam amabat alteri nupsit) in insaniam hac potissimum causa accepimus devenisse, et inde ita agitaturn furiis, ut sese sæpenumero diabolo dederit; et hunc Puppiensem a fuisse cognovimus. Forte ea tempestate quidam nequam in cruce suspensus fuerat, qui ut de se ceteris terrorem incuteret, ita ut fit interdum, præsertim si damnatus multis et malis fuerit facinoribus coopertus, edicto prætoris nondum de ea, qua pendebat, cruce depositus [erat.] Hic equidem, ut palam dicebatur, nec sua voluit scelera sacerdoti confiteri, nec petere veniam; sed Jesu renuens caritatem, ingentemque, quam de se mortalibus miseris sponte exhibet misericordiam, ad crucis patibulum veluti desperatus concessit. Ad hæc mala hoc addidit etiam, blasphemias in Jesum scilicet et in piissimam Mariam matrem ejus; adeo ut quamplures viri religiosi, qui consolationis gratia una cum damnatis iter tale aggreduuntur, in ipsum spiritum malignum ingressum assererent. Heu, quoties se suamque vitam diabolo commendavit! Heu, quoties etiam Jesu Christi Domini picturam et imaginem torvis oculis respexit! Quibus imprecationibus, et eques et

qui aderant alii, casum miserabilem spectantes, sibi compati, interdum minari, ut finem bacchandi faceret. Verum cum nihil proficerent, exitum sibi suisque moribus dignum dedere.

46 Cum igitur, ut dixi, cadaver in cruce catena ligatum penderet, hic qui ex amore in insaniam devenerat, forte crucem juxta iter habuit et more ingenii humani elevatis oculis eadaver horrendum, atrum, semicorruptum, vermibus et aliis, quas putredo ex se gignit, musciculis corrosus et situ temporis albedine muscida pictum exhorruit. Insuper, ut ipse solitus erat referre, sonitum sibilum audivit, qui quidem, seu diaboli dolo ipsum perterrefaceret, seu vento, qui angusta ingressus tales sonitus reddere solet, evenerit, non satis compertum habemus. Hoc satis patet, illico in eum dæmonem ob ingentem ructum ingressum. Nam ut ipsum prædicantem audire nonnulli, nusquam gentium tanto talique pavore alias confectus est, ut mox viribus omnibus destitutus procubuerit humi. In eum itaque ita trepidantem dæmon, uti suam ingressus domum, sibi dominari cœpit, ita ut ex stulto insanum redderet, et, quod periculosius est, formidolosum.

intra occasione a dæmone invaditur.

E

47 Continuo itaque artus elevans suos, et iter Puppium versus faciens, summo cum impetu in homines cujusque generis ferebatur. Tandem vero a quibusdam viris fortissimis, agmine facto et in coronam deducto, captus et manibus a tergo devinctus, funibusque toto circumdatus corpore, maxima tum videntium tum audientium admiratione, ad compitum seu divorticulum, quod vulgares et plebei crucichium b dicunt, eo quod viæ quatuor in crucis formam ad loca tendant diversa, vi tractus est. Et cum clamores horrendos ad sidera tolleret, se etiam neque ulterius ire juramento affirmaret, illic ut defessa recrearent corpora, quievire omnes. Inter quiescendum igitur, necessitatem corporis simulans, missione accepta, cum paullulum a via divertisset, sociis idem minime verentibus, aufugiens, iter Puppium versus tendere properabat; et ni quidam de monte Milliario, qui his in rupibus varia pro necessitate tunc agere, clamoribus insequentium exciti, iter suum impedissent, profecto ea die vel Puppium vel alio longius sese contulisset. Nam concurrentibus undique pastoribus et montanis omne sibi clausere iter.

et post varias turbas

b

48 Stetit ille prospiciens cuncta, cumque conspiceret omnem sibi aditum denegari, parum moratus, inde, ut ursus fremens, maxima cum velocitate in minus potentes sese ferens, paullulum reluctantibus illis, e manibus eorum evasit. Itaque ille fugiendo, hi insectando multum diei per concava vallium, per abrupta montium frustra consumpsere. Operæ pretium erat cernere, quanta audacia quantaque animi vi, diaboli adjutus auxilio, sese miser ille tueretur. Non enim verbis tantum et clamoribus variis, sed lapidibus sudibusve res ab eo atrociter agebatur. Eo pacto eos longe repellere; interdum vero immite percutere; tandem vero pars optimum fore rati ipsum fallere, dum in alios acriter incurreret, alii eum dolo aggressi, quia nihil tale putaret, manibus a tergo revinctis, ad monasterium sudore madidum, et pulvere conspersum, invitum et torva sæpius exclamantem traxere. Res mira! quoties enim sanctissimi Joannis brachio vel eruce conjuraretur, exhibit; ubi a pio opere cessabant monachi, in eum rediret illico.

ad monasterium Vallumbrosanum attractus.

F

49 Cum igitur hac necessitudine res in longam

forte vicissitudine.

A
S. Joannis
meritis

gam deduceretur moram, nec diabolus dicta cum factis componeret (quippe qui verbis se non amplius eum ingressurum polliceri, ceterum re secus agere) statuit pater Abbas, ut publice privatimque orationes pro eo ab omnibus agerentur. Quibus devote et prolixè peractis, postridie fere per horas quatuor orationibus et precibus monachorum, et sacerdotis jugibus conjurationibus stomachatus dæmon, tandem omnibus audientibus, in hæc verba prorupit: Qui in inson-tem ita impie orationibus torquetis, o Fratres? In hunc tamquam in meam possessionem sæpius vocatus incessi, quocirca demum a tam nefario opere absistatis oro. Non enim nisi Dei voluntate hoc sum aggressus, cui velle resistere, nefas est profecto. Tu, inquit sacerdos, o pessime dæmon, Dei resistis voluntati; qui cum ipsius proberis hostis et inimicus, alios etiam ad hanc perniciem trahere niteris. Ea propter abi in rem tuam malam, et vade in tartareas regiones, quo meritis es; nihil tibi sit commune cum servis Dei, jam cœlestia cogitantibus.

tandem libe-
ratur.

B

50 Hæc et alia cum sæpius sacerdos, monachis orantibus et cantantibus, revolveret, tandem dæmon, Joannis sanctitatem amplius fere non valens, discessit. Miser ille humi prostratus, fere per horam, ut exanimis, jacuit: demum vero exurgens, et mente et corpore sanus, Deo imprimis et gloriosæ Virgini Mariæ et S. Joanni gratias egit. Voluit tamen P. Abbas, ut prius humiliter confiteretur Deo et sacerdoti, quam domum repedaret suam, ne deinceps dæmon in eum potestatem ingrediendi haberet. Facta igitur diligenter et humiliter confessione, summa cum lætitia Puppii redire omnes; nec ulterius a dæmone homo ille possessus est.

ANNOTATA.

a Puppiensis ita dictus a Puppio vulgo Poppi, quod est castrum Tusciæ, et caput Casentini tractus in agro Florentino.

b Ab Italica voce crocicchio, quæ, quadrivium significat.

C

PARS V.

Puella quæ-
dam

a

Puellam quamdam, cui nomen erat Francisca, ex civitate Castellana a, magis et incantationibus atrocissime vexatam, ad hoc S. Mariæ monasterium deductam accepimus. Hæc interdum adeo boni sensus et quietæ vitæ esse, ut eam a dæmonio torqueri vel aliqua in parte corporis laborare dicret nemo; quandoque vero se gladio necaro, alios invadere et dentibus laniare tentabat. Sed hoc ægerrime sacerdotes, et qui eam conjurabant monachi, perferre, quia dæmon, etiam ingentibus tormentis affectus, nullum daret responsum. Nam vel * de industria id ageret, vel quia forte natura mutum quoddam genus dæmoniorum sit, nobis parum constat. Cum autem diu torqueretur, et sæpius sacerdos, ut in virtute Dei saltem responderet, præcepisset, forte ut aliquid machinaretur mali, cujus gratia tentat omnia, tandem tale dedit responsum: Hic cujusdam maligni presbyteri incantationibus louge constrictus detineor, qui quidem improbo amore in puellam hanc flagrabat; verum [cum] ipsa

* id est an

haud sibi assentiretur, cum ceteræ malæ artes, quibus amantes utuntur, sibi deessent, omnia experiri maluit magis, quam ita impatienter uri.

52 Quo circa me, ut ipsam ad sui voluptatem cogerem, cantando excitavit. Sed ut verum fatear, nihil profeci. Nam ut a parentibus optime instructa peroptime monumentis bonis, a teneris annis sese orationibus dare, precibus et lacrymis Virginis Mariæ auxilium jugiter implorare. His itaque et aliis operibus bonis ab ea impeditus, cum ipsius nequam sacerdotis pessimam voluntatem executioni mandare nequirem, indignans eam invasi. Quam enim sibi contra morem nostrum humanus benignusve extiterim, ipsamet callet peroptime. Nam inter cetera, quotiescumque corde et mente majori studio incensa, veram Dei religionem sequi, vel orando in silentio, vel ecclesias visitando, vel prædicationes adire, studisset, numquam recusavi, quin una [ad] opera incessem pia. Cui sacerdos: Tu, o omnium seductor, mille ferens casus, discordias, iras, similitates, cædesque, pia opera agis? Ha! omnium dæmonum pessime, qui a supernis delapsi sunt regionibus, novi te intus et in cute. Quidquid sancte et juste ficebat, non tuis, sed Virginis Mariæ meritis agebatur, cui minime contradicere audetis.

53. Tunc dæmon risu soluto cachinnans, inquit: Ita est, mi pater, ut ais. Sciscitante etiam sacerdote, cur in talem puellam optimis moribus instructam ingredi sit ausus, inquit: Non absque numine factum divino; eapropter non esse mortalium perscrutari; sed et in his et in aliis omnibus, quæ ad eos non pertinent, æterno oportere silentio conticescere. In precibus igitur et orationibus jam [post] duos dies frustra consumptos, diabolus S. Joannis virtutem impatienter tolerans, hæc tandem intonuit verba: Eia, oro quid me insectamini? Cur tot et tam varia, ut hinc abeam, infertis tormenta? Non dixi, me hic alieno imperio detineri? Veniat ille, qui me devinxit, iniquus presbyter, et absolvat; et lubens discedam. Tum, qui aderant, seculares viri, cum de nomine presbyteri interrogare vellent: Apagite, inquit sacerdos: nam diaboli officium est et discordias serere, et quidquid potest mali mortalibus inferre. Quocirca nullam ei fidem adhibeatis, oro. His dæmon indignatus, clara voce, inquit: Re ipsa paullo post declarabitur, mentitus sim, an verum dixerim. O quantas, pessime presbyter, dabis pœnas, cujus gratia in tot cruces et tormenta deveni!

54 Ceterum Jesu gratia et S. Mariæ et S. Joannis precibus a dæmone liberata puella, nescio qua gratia eveuerit, ut e vestigio intolerabilis et fastidiosus eam talis invaderet morbus, ut ulceribus toto corpore referta, atram undique scaturiret bilem, et demum impatientia et morbo capillis capitis evulsis, spectaculum omnibus, sed præsertim afflinibus præberet. Transactis tamen nonnullis annis, in pristinam, Virginis Mariæ et S. Joannis gratia, quibus plurimum se commedaverat, reducitur sanitatem; tantum pallorem et maculas quasdam in vultu servans, de cetero valeus. Relatum est deinde his, qui tunc hanc servabant domum, presbyterum illum, de quo supra verbum feci, opera diaboli parentibus demonstratum, seu conjecturis, quod verius creditur, agnitum, in alias partes, judicium pro malefactis timens, sese contulisse, et miseram Dei judicio in ultionem puellæ degisse vitam. Fuenit, qui etiam affirmarent, a fratribus jam di-

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

per magicas
presbyteri
artes

E

a dæmone
obsessa

F

pristinæ sa-
nitati resti-
tuitur.

etæ

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

ctæ virginis extra patriam necatum. Sed is rumor tantum, ceterum rei veritas penes auctores sit. Nobis satis constat, pluribus annis præfatam virginem in sanctissimi Joannis festivitate nudis pedibus cum cereo hanc Virginis Mariæ domum adisse devote. His itaque et aliis, quæ retulimus et relaturi sumus, miraculis satis constat, incantationes a perversis hominibus fieri.

Dæmon mulierem.
b

55 Memoria mea mulierem quamdam, Tadeam nomine, ex Prati b oppido, quod Florentia ferme decem millia passuum abest, a parentibus suis ad hoc S. Mariæ monasterium vidimus deductam. Hanc talis invaserat dæmon, ut cruce solum facile liberaretur mulier. Ceterum ubi ipsa una cum comitibus iter domum hospitium versus faceret, et [prope] fontem, qui juxta capellam jugi labitur aqua, transitum haberet (nam ad eam domum alter nou est facilis aditus) ab eodem dæmone fatigata, ex manibus multorum prosiliens, fugam facere conabatur. Verum, hinc inde concurrentibus cum opificibus, qui hoc in monasterio, præcipue æstivo tempore, operibus indulgent, tum etiam bubuleis et agricolis quibusdam, capitur, trahitur, et, manibus a tergo devinctis, ad capellam defertur vi. Cum igitur illic ab exorcista interrogaretur, cur tam facilem ingressum ad eam et egressum haberet, respondit: Ego cum natura facilis sim et humanus, et hæc mulier his pariter et aliis virtutibus redimita probetur, nec cruces pati possum, nec eam volo torquere. Eapropter, orantibus vobis, discedo; absentibus vero, in hanc, veluti domum redeo meam.

*ad quam sæpe
revertebatur,*

56 Hæc igitur et alia ridicula cum referret diabolus, et idem sæpius faceret, cum eum lector amplius perpeti non potest, et itidem hujusmodi ludibria monachos fastidirent, statuerunt, ut eodem in loco cum cruce legeretur, ubi dæmon mulierem congredi solitus esset. Instante igitur sacerdote, et orationibus et minis adjurante dæmonem, ut concederet alio; inquit dæmon: Concedam. Te, o puella, domi præstolor; cum veneris, amicitiam antiquam, mihi que gratissimam tecum inibo. His dictis, alio concedens, non parvum timorem, et admirationem de se omnibus dedit. Mulierem vero illam fere exanimem suo in discessu reliquit; ita ut multi eam vita præsentifunctam dicerent. Ceterum cum, qui aderant, pars calidis brachia manibus fricarent, pars certatim vino aliisque rebus, cum madefacerent membra, sensusque parumper tepentes revocando [juvarent], mulier quasi a somno expergefata, in sese paullulum rediens, cum surgere vellet, illico decidit.

tandem semper deserere cogitur.

57 Durantibus itaque in orationibus et psalmis monachis, tandem Dei gratia sanctique Joannis meritis optime convaleuit. Cum enim adhuc ex verbis, quæ diabolus supra dixerat: Te domi præstolor, o puella, suspensi existerent, monitu sacerdotis monachi, qui eum conjuraverat dæmonem, et etiam suorum affinium habita scelestorum confessione, læti in patriam rediere. Vovit præterea mulier ob tantum taleque beneficium, S. Joannis meritis sibi allatum, annuatim, et in vigilia ipsius S. Joannis jejunium et festum, veluti ab Ecclesia indictum, celebraret, et quoties sibi facultas prodeundi daretur, non impedita partu scilicet vel alia re graviori, in ipsius festivitate hanc Virginis Mariæ domum adire. Mirares! et fide ipsius et gloriosæ Mariæ Virginis precibus et S. Joannis meritis factum est, ut deinceps nec diabolus ille, qui sibi superius, se

ad eam rediturum, domi dum esset, pollicitus fuerat, nec alter ex malignis spiritibus illam ulterius aggredi est ausus. Quapropter dum spiritus suos rexit artus, incolumem et beatam vixit vitam.

58 Ex oppido Lancisa c, quod in Arni superioris valle situm est, quemdam, non infimo loco natum, captum a dæmonio venisse ad hoc S. Mariæ monasterium, multis comitantibus, vidimus. Forte tunc quidam, cui Zanobio nomen erat, supervenit, germanus cujusdam monachi nostri Ordinis, qui adhuc vivit; qui quidem affinium hujus invasi a dæmone precibus compulsus, quemdam necromantem virum malignum et dolis pleuum, Nepum nomine, ob consilia inquirenda ab ipso, quid in hoc homine agendum esset, adiverat. Cui, quia ea, quæ nefaria sunt, agere tentaverat, diabolica videlicet potius quam divina inquirere auxilia, mirum stupendumque malum accidit in vesperi. Nam dum uno in loco in hospitali consederent ambo, ipse scilicet, et a dæmone invasus, illic brevi intervallo dato, fessus itinere et somno, sese paullulum dans quieti, caput intra genua posuit. At paullo post erectus, Deo gratias, Deo gratias, inquit, convalui.

59 E contra Zanobius ille, qui Nepum adiverat, ab eodem correptus dæmone, insanire, bacchari, furere, adco ut a quibusdam, qui ad hoc miserabile spectaculum concurrerant, compressus, vix eum sistere possent. Hoc enim quamprimum nuntiari monachis curaverunt, qui aderant, familiares et conversi; et cum nondum nox terram operuisset, et quamquam hora et Officium Completorii jam peractum esset, eum tamen in ecclesiam jusserunt duci. Res tam prodigiosa, et nostris inaudita seculis, mirum spectaculum fuit, ut dixi, non presentibus tantum monachis et conversis, ceterisque familiaribus, qui hanc tunc domum incolebant, verum omnibus hospitibus, qui supervenerant. Dæmon igitur cum a sacerdote interrogaretur, cur illum alium tam repente deseruerat hominem, et hunc, ubi primum advenerat, sit ingressus, respondit: Superno nutu actum est. Cum ille divinum tota mente et fide requireret auxilium, merito quamprimum his cruciatibus fuerat liberandus; hic vero miser, qui indecentia potius quam convenientia et justa percipere et intelligere curabat, non injuria ita debuit torqueri. Cum enim monachi in pio opere orando et conjurando pergerent, peracta jam fere noctis hora, non sine hominis maximo cruciatu, sed sui imprimis, diabolus eum liberum et incolumem relinquens, abiit.

60 Equidem hoc terribile Dei judicium, non presentibus tantum, sed absentibus extitit pavori. Nam fama tanti miraculi per omnes finitimas regiones brevi divulgata, et exemplo fuit et admirationi; et præcipue supradicto Zanobio, qui dum amore et caritate fraterna ductus, unde minime debuit et a quo non decuit, quærit alteri adferre medelam, sibi cruciatum invenit. Discant igitur omnes non [opem] humanam, vel, ut rectius loquar, diabolicam imprimis, sed divinam in hujusmodi discriminibus esse inquirendam; ita ut multi egere religiosi, cum viri tum mulieres, qui diuturnos cruciatus corporis, et, quod majus est, mortem maluerunt perpeti, quam alienum, præterquam Dei, vel unde haud honestum foret, inquirere auxilium. Memorare possem quamplures, qui memoria mea his præclaris flescere virtutibus, ni ea res [me] longius ab incepto traheret. Male igitur, ut ad propositum

redeam

*Dæmon
quemdam ultra
deserens*
c

E

*in alium
transmigrat
ob consultum
magum;*

F

Is tandem liberatus exemplo suo docet, non esse fidendum magicæ superstitioni.

A redcam, sibi consultit, qui ob sanitatem corporis recuperandam, animæ ruinam vitare non curat. His itaque bonæ valetudini et pristinæ sanitati redditis, non parvo gaudio cunctis, quos antea moeror et tristitia invaserat, extitere, et cum unus imprimis oppido obnoxius Virgini Mariæ sanetoque Joanni existeret, ambo deinde ex obligatis sese fecere obligatissimos, et læti concederunt Lancisam.

ANNOTATA.

a *Quam hic auctor civitatem Castellanam vocat, Didacus Franchius lib. 10, pag. 376, vulgari lingua nominat Città di Castello. Invenio autem vulgari hoc nomine appellari Tiferum Tiberinum, quæ est urbs Umbriæ in limite Hetruriæ et ducatus Urbinatis. Hunc haud dubie locum designare Auctor voluit per civitatem Castellanam.*

b *Est oppidum Hetruriæ in agro Florentino ad Bisentium amnem inter Florentiam et Pistoriam.*

B c *Franchius lib. 10, pag. 377, hoc oppidum vocat Aneisam; Locatellus autem lib. 1, cap. 98, cum Auctore nostro appellat Lancisam. Quidquid sit, puto esse locum illum, qui in mappis geographicis, sub nomine Ancisa, collocatur inter montes in agro Florentino inter Emam et Arnum.*

PARS VI.

Quatuor germani Aretini

C Ex civitate Aretina quatuor germani, multis aliis comitantibus, olim hoc S. Mariæ monasterium gratia bonæ valetudinis recuperandæ quæsiwere: quorum unus, ut re ipsa declarabatur, a dæmone fatigatus [erat;] ceteri vero, etsi ipsi clam vexarentur a diabolo, incolumes tamen apparebant. Inter legendum enim et orandum, hoc, quod prius erat occultum, cunctis, qui aderant, liquido patuit. Cum enim unus ex his ad purgandum ventrem egressus, haud procul a monasterio varia et stultitia et vanitate plena ageret, ita ut metui et admirationi quibusdam foris tunc existentibus esset, intra monasterium cursim irrumpentes illi, omnibus occurrentibus, quæ foris viderant, enarrabant. Ex his igitur, qui comites et socii fuerant, trepidatione rigidi foras prorumpentes nonnulli, et cum his alii rusticolæ immixti, eum huc illuc cursitantem, et se lapidibus et saxis pro viribus tutantem non sine maximo eorum discrimine tandem corripientes, innexum fune vi traxerunt intro. Illico ex fratribus alter tremere, signaque de se satis convenientia, quod ipse in dæmonis potestate esset, dare: itaque statim capitur. His et quartus additur frater, qui ferox et suapte ingenio et dæmonis violentia, cum ea, quæ ab antistite legabatur, haud pati posset, foras, cecidentibus omnibus, qui aderant, ingenti timore correptis, ni quidam eeteris sagacior ecclesiæ forces clausisset, proripisset sese.

a dæmone possidentur

62 Cum igitur in incipiti periculo horror ingens spectantes perstrinxisset, nec in tanta dæmonum turba quid agendum, quove se vertendum ad plenum noscerent: cum alii vehementioris ingenii viri ad eum irruendum censerent (nam parieti, quo una pars corporis tutior foret, inhæserat, [quoad] alteram nudato gladio ipse

sese tutare); alii vero, monachi præsertim, lenia remedia aptiora fore, concitatumque animum frangi [difficilius,] quam fleeti posse, dicerent, inquit pater abbas: Cum tutius tum facilius probo, hunc pro tempore adcat nemo; sed ut hi alii Virginis Mariæ, sanctique Joannis virtute, vestrisque orationibus liberi incolumesque evadant, quam primum operam date. Interim ille diuturnitate temporis et tædio affectus, locum, quem, nunc contra omnium voluntatem tenere videtur, invitatus vellet nollet descret. Fit igitur, ut pater abbas censuerat. Instant igitur, primo conjurant dæmonem et exorcizant, alio vero subeat. Omnes enim cum religiosi tum seculares flere (quisque equidem, proprio negotio relicto, ad hoc inauditum stupendumque miraculum sese contulerat) piissimam Virginem Mariam, sanctumque Joannem, ut his miseris opem ferant, orare.

63 Inter orandum itaque, cum sacerdos causam ingressus illorum dæmonum ab eo dæmone, qui primus erat, inquireret, inquit ille: Hos quatuor fratres scias volo, in alterius quamdam possessionem devenisse, eamque fraudibus quibusdam et cavillationibus sibi vendicasse, et jus denegasse alterius, suumque ratum et firmum ut rectum haberi voluisse; et ex tunc pro sua quisque vi certare, ne his, quibus jure hereditario fundus conveniret, redderetur. Quocirca in has miseras et ærumnas divino numine præcipitari. Qui ni prius supplices culpam fateantur suam, et agrum, quem fraude sibi vindicavere, propriis restituant dominis, et, ut jura divina et humana petunt, jurejurando confirmaverint, seu vades dederint, se vel male ablata ex tunc restituere, vel in concordia devenire, mihi credite, nos pro tempore, quia cruces tot, totque tormenta amplius tolerare non possumus, locum Deo duros; verum paullo post in eos, velut in nobis obligatissimos, iterum redituros, ut acrioribus eos afficiamus tormentis, dubitet nemo.

64 Verum, ut alias, cum dæmoni fides nulla daretur, divino Officio diligenter peraeto, sacerdos quam occulte potuit, dedit operam ab his, qui aderant, rem quam maxime manifestam habere. Qui, cum se quædam persensisse confiterentur, eos monuit, ne rem aliquo pacto palam facerent, imo vehementer simularent, et via quadam eos adirent, bene pollicerentur, et occultius, quam fieri possit, hoc explorarent diligenter. Causa itaque ab his, quos sacerdos monuerat peroptime, uti dæmou dixerat, ita esse, cognita, eos dure scorsum presbyter monachus severis verbis increpare, castigare imprimis, deinde blande monere, ut deinceps caverint, velleutque potius suis pauperrime et duriter, ac alienis otiose et laute festiveque vitam agere.

65 Rebus itaque diligenter, ut sacerdoti monacho placuerat, confirmatis; fide etiam, ne quid obscurum maneret, data, unus, inde alter, post tertius, demum quartus adeo facillime iu bonam valetudinem rediere, ut de se omnibus, qui aderant, admirationem non parvam exhiberent. Et Deo Virginique Mariæ matri ejus et S. Joanni, deinde patri abbati gratias agunt, liberaliter habiti in calamitate sua, demumque in patriam læti, ubique locorum Joannis sanctissimi nomen extollentes, redierunt; et, ut fuerant polliciti, quidquid injuste furtimve sibi vendicaverant, propriis dominis reddere, et fructus restituere curantes, ut in S. Joannis festivitate a quibusdam Aretinis nostris relatam fuit, melius vitam deinceps rectiusque instituere suam. Hæc igitur mor-

ob injustitiam;

E

qua detecta, reprehenduntur,

F

et meliora spondentes, salvi in patriam revertuntur.

talibus

VICTORE
HIERONIMO
RADIOLESSI
EX MSS.

tañibus cunctis exemplo sint, quid discriminis, quidve periculi his immineat, qui vel calliditatibus, vel vi vel alio quovis modo sibi aliena vendicant. Nam etsi hac in præsenti vita omnes, ut meriti sint, non animadvertantur, ne se impunitos putent in futura : etenim gravioribus flagris afficientur. Verum nunc ad reliqua.

*Puella a dæ-
mone iterum
occupata.*
a

66 Quamdā puellam, Liviam nomine, ex Fori Livii a civitate (quam et vidisse sæpius, postquam ea convaluit infirmitate, memini me) ad hoc S. Mariæ monasterium deductam, complures monachi et conversi, qui adhuc supersunt, videre. Hæc puella imprimis ad quamdam sanctissimæ Virginis Mariæ basilicam, noviter mirificeque constructam, deducta fuerat. Quæ quidem basilica per quatuor millia passuum a supradicta abest civitate, Cæsenam b vel Forum-Pompilii c versus. Eo in loco illico meritis gloriosissimæ Matris Jesu, ut omnes, qui ejus implorant auxilium, liberata est. Paulo post idem dæmon, eandem, quam dixi, Liviam ingressus est puellam ; quamobrem affines ejus non parvo timore correpti, ad hanc Mariæ Virginis ecclesiam, de qua nunc verbum feci, deducere cum vellent, per ejusdem os dæmon exclamare, et totam complere urbem : Non exibo, non alio concedam, nisi S. Mariæ de Valle Umbrosa monasterium quæsiveritis. Ceterum hoc affinibus et aliis quampluribus et ludibrio haberi, cum Virginis Mariæ patrocinium nulli unquam cum cordis fide petenti defuerit ; et odio etiam ob itineris difficultatem : distat enim fere per septuaginta millia passuum. Quamobrem summis viribus, dæmone plurimum renitente, eam ad S. Mariæ ecclesiam, de qua nunc dixi, duxere invitam.

*eremita con-
silio.*

67 At illie multis diebus et laboribus frustra consumptis, eremita eos miseratus inquit : Dicam quid sentio, dilectissimi, ex quo incassum hoc in loco tempus atteritur ; quoniam neque diabolus ab insidiis cavet, et nos suis pollicitando et promittendo lactat verbis ; neque enim alio concedere statuit. Vos [monasterium] S. Mariæ de Valle Umbrosa adire reor optimum, cum melius me calleatis, locum illum et S. Mariæ et S. Joannis Gualberti precibus, miraculis, pluribusque pollere prodigiis. Fit itaque, ut vir Dei censuerat. Arripientibus iter compluribus, simul dæmonem pœnitere cœpit incepti ; se miserum milles clamitare, urbem totam clamoribus tartareis et ululatibus femineis complere ; eos dicebat iter arduum absque puellæ salute agere. Ceterum et tergiversanti nulla datur fides, imo quamplures suis commoti calliditatibus et fallacem et versutum appellare, se numquam quieturos, nisi discederet, affirmare penitus. Per longa igitur et aspera et saltuosa itinera, die tertia, qua domo abierant, huc vesperi pervenere. Quid vero laboris in itinere pertulerit, quid admirationis de se cunctis, quibus occurrebant, diabolus dederit, ob prolixitatem vitandam prætermittere utile visum est.

*ad Vallum-
brosanum
monaste-
rium dedu-
citur.*

68 Ubi igitur venere, etsi noctis tempus jam adesset, tamen ab his, quibus curæ hospites sunt, liberaliter habiti, præsertim quia et hujus religionis monachus Forliviensis, cui nomen Marcello erat, pietate actus, eis optimus, ut ipsi retulerant, extiterat comes. Postridie igitur, his parum cautis, hac calliditate usus est dæmon : ad tempus enim discessum simulans, puellam humilem et quietam, dare signum crucis in fronte sinere, orationem Dominicam, Angelicamque Vir-

ginis Mariæ salutationem, ut rite et suo ordine diceret, permittere ; et denique nihil, quibus sanæ mentis utuntur homines, quin et ipsa uteretur, prætermittere. Hi igitur parum prudentes S. Joannem imprimis in cœlum attollere, deinde cavillationibus diaboli et insidiis detenti, eam liberam, quo cupido vellet, ire permittere.

69 Ipsa itaque quia et causa et locus opportunus sibi erat precibus muliebribus, a suis per pratum, quo monasterii pars cingitur, facile incessu impetrato, his aliis rebus intentis, extemplo fugam arripuit. Quod nisi undique nostri, qui foris tunc essent, propercrasset, et eam suis etiam auxilium ferentibus, vi cepissent, profecto ea die ad alienas se contulisset extraneasque regiones ; tales tantasque sibi vires diabolus inter fugiendum administrabat ! Quam captam, manibus a tergo revinctis, ad capellam, quæ juxta monasterium ædificata est, viribus ingentibus rapientes, omnes alii, qui domi et foris tunc aderant, ad eam visendam concurrere. Edicto insuper a Patre monasterii, ut pro ipsius salute pro se quisque Jesum, Virginem Mariam, sanctumque orarent Joannem ; foras monachi omnes ordine quodam cum S. Joannis brachio, uti mos est, cum res necessitasque expostulat, incedentes devote, et ad id loci, ubi dæmon ingentes clamores per os puellæ dare, ventum est.

70 Sciscitante sacerdote, unde sibi tanta petendi creaturam Christi iterum audacia, præsertim cum gloriosissimæ Virginis Mariæ meritis pristinae reddita fuerit sanitati, inquit dæmon : Cur a me ea requiris, quæ ad te non pertinent, o sacerdos ? Tuum perage, quam recte potes, officium, et ne ea inquiras, quæ ad te nil attinent. Cum enim ab omnibus psallendo et cantando in longum traheretur oratio, et dæmon, tametsi multis afficeretur tormentis, in sua tamen permaneret sententia, Spirituique sancto locum non daret, utile visum est in diem alteram, sui conjurationem et cruces, quia puellam vehementer concusserat, differre. Interim abbas pater Jesu Virginique Mariæ sanctoque Joanni privata supplicia d decernere ; id læto animo monachi pro se quisque agere, ab oratione non desistere, diabolo intus, foris, singuli simulque, quietem nullam dare.

71 Postridie vero orationibus omnes intenti, et sacerdos jugibus continuisque conjurationibus instare, ut in rem suam concederet dæmon. Tandem multo tempore in pio opere attrito, S. Joannis virtutem ferre amplius non valens, ingenti cum stridore et terrore tartarea loca petiit. Puella vero Livia fere per horam uti defuncta vita humi prostrata jacuit. Ubi surrexit non parva admiratione teneri, ubinam gentium essent, quid quidem ille monachorum aliorumve hominum globus inquireret, interrogans. Causa cognita, inquit : Grata mihi res est, o boni viri ; de me quidem ob consecutam sanitatem gratissima sancti Joannis annuatim, dum spiritus hos reget artus, memoria erit ; cui pro Virginis Mariæ caritate gratias ago, agamque semper, mihi que voluntarium pro tanto in me collato beneficio in ipsius vigilia jejunium indico ; addo insuper, o parentes affinesque mei dulcissimi, annuariam ipsius S. Joannis commemorationem celebrem in S. Antonii templo, ubi nostrorum cadavera jacent, fieri. Asserunt se facturos affines, et statim S. Joannis brachio devote osculato, valedicentibus Fratribus, domum discessero. Quam puellam postea humana omnia despexisse, parentes, pro-

*et retracta
ex fuga.*

*post varias
sacerdotis
conjurationes,*

*F
et monacho-
rum preces
ibidem libe-
ratur ;*

pinquos,

A pinquos, et cetera, quæ apud mortales prima habentur, et religionem monialium iniisse acceperimus. Non enim alibi melius et latius posse rebatur ea divina bona sumere et mereri, quæ paullo ante meritis Mariæ semper Virginis et Joannis sanctissimi degustarat.

qua occasione auctor facit quandam digressionem.

72 Ceterum non abs re visum est in calce miraculi contra contentiosos et perversos quosdam [agere,] qui asserere nituntur, ex quo præfata puella non ibi in S. Mariæ ecclesia, ubi prius, sed hic convaluerit, Sanctos Dei, non ubi volunt, sed ubi Deo libuerit, infirmitatum gratiam impetrare e. Quod equidem quam insulsum, nefariumque existat, aliorum sit judicium. Mihi sat erit, quid hac in re sentiam, disserere, si forte sic horum falsa refellatur opinio. Mariam itaque Virginem Sanctosque Christi Jesu omnes eadem velle, eadem nolle, dum sunt in patria æterna, quæ Jesu grata acceptaque sint, censeo; cum idem Jesus in sacris Euangeliiis sentire videatur, dum dicit: Volo Pater, ut quemadmodum ego et tu unum sumus, ita et isti in nobis unum sint. Eo fit, ut quidquid sancti viri operantur, Dei nutu, Virginisque Mariæ tantum precibus præmissis, id agant. Tuam igitur, o malevole et detractor, vitam, non Sanctorum merita culpes, oro; si non, ut tibi gratum esset et ubi velles, sed quando eis lubet, et quovis gentium prodigia divino nutu et auxilio inter mortales ostendunt. Sed nunc ad reliqua.

ANNOTATA.

a Forum Livii vulgo Forli urbs Romandiolæ sita in planitie prope montes, media inter Cæseam et Faventiam; et utrinque decem milliaribus distat.

b Civitas Romandiolæ sita juxta Sapium fluvium, mœnia radentem ad pedes montis, estque inter Ariminum ad ortum, et Faventiam ad occasum.

c Forum Popilii seu Pompilii, vulgo Forlimpopoli, est in Romandiola inter Forum Livii ad occasum, et Cæseam ad ortum.

d Puto hic per supplicia intelligi penitentias vel corporis castigationes, nisi forte hæc vox barbæ pro supplicationibus aut orationibus adhibeatur.

C e Nescio quos Auctor hic oppugnet adversarios, cum eorum assertio videatur catholica. Fieri tamen potuit, ut aliqui ea veritate abuterentur ad impediendas pias peregrinationes, dicendo frustraneum esse loca Sanctis consecrata adire, cum Deus, ubi vult, morbos curet.

PARS VII.

Anus quædam Aretina,

a

Ex civitate Aretina a, de qua supra verbum fecimus, mulier quædam jam in decrepita ætate constituta, tali dæmone vexabatur, ut vinetis etiam post terga manibus vix a duodecim viris acerrimis teneri sistique, nisi cum ingenti difficultate et labore posset. Quam rem amici una cum parentibus ægerrime ferentes, dubitare, quidnam in tenta re agendum esset; [an] eam scilicet, vi hominum conductâ, traherent, seu, atroci jumento invento, eam undique vinetam desuper sedere juberent. Tandem satius visum est, mulum seu caballum ad anum deferendum conducere ad tempus, quam tot viris et sibi oneri detrimentoque esso. Invento itaque mulo, qui

ejusdem agri ceteris omnibus viribus præstaret, ipsam funibus fortissimis irretitam ligavere desuper. Tum dæmon suis viribus usus, eam et mulum, tartareas emittens voces, adeo quaterere, ut nisi ex omni multitudine, quæ ad hoc miserandum spectaculum ex tota urbe præsto fuerant, fortissimi juvenes quidam, quam citius ad eam excipiendam prosiliissent, confractis ex omni parte nexibus, ipsam et mulum, non sine ingenti utriusque detrimento, ad terram detrusisset dæmon. Quamobrem, ut erat, atrox visum est id pessimum facinus diaboli.

74 Silentium itaque triste ac tacita mœstitia ob hoc ita defixit omnium, sed mulierum præsertim, animos (nam ad id spectaculum maximus confluerat numerus) ut præ metu oblitæ, quid agerent, quo se verterent, deficiente consilio, aliæ alias rogarent, si quid tale umquam audierint, viderintve. Cum interim magno metu quidam, huic anui non parva conjunctus affinitate, cum nonnullis primoribus civitatis se ad eum locum, ubi misera mulier prostrata jaceret, processit, moxque exclamans, inquit: O mea mater infelix, quid tantum de te meruisti? Ubi nunc illa, qua plurimum erga inopes nsa es, misericordia? Ubi nunc crebræ omnium ecclesiarum visitationes? Nonne, ut perspieio, Jesus te deseruit, diabolus vero te totam invasit? His itaque verbis omnibus lacrymæ obortæ; paullulum morati, inquirunt: Tempus in mœstitia inanibusque querelis ne teras, oramus. Cura, eura quamprimum, ut ad S. Mariæ de Valle Umbrosa monasterium, sin minus duci potest, multitudine juvenum coacta, trahatur vi.

75 Movit feroces juvenes ad opus subeundum, tum anus insolitus inauditusque casus, tum etiam viri dignitas. Quocirca, non multa oratione consumpta, anus illa catena innexa a circumfusa juvenum turba modo trahitur, modo subnixa in aërem per eorum manus defertur. His additur religiosus quidam sacerdos, qui Deo virginique Mariæ et crebras fluens orationes, diabolo demeret vires, ipsisque opem ferret. Inter trahendum itaque ingens clamor et stupor civitatem totam invasit. Advolant igitur undique, cum viri, tum mulieres, pueri etiam utriusque sexus et ætatis; ita ut se tumultus per vicus non sustineret, sed passim urbem totam pervaderet. Quibus civitate egressis ex agris et mapalibus iuguriolisque, quibus ager ille olim refertus esse [solebat], obviam veniunt ruricolæ bubulcique omnes, rem insolitam admirantes: idem fieri, quo ibant, quoad hoc S. Mariæ monasterium petiere. Hæc ab his, qui iter una fecerant, monachis relata sunt. Addebant insuper: Quacumque iter dirigeretur nostrum, ea specie, oris imprimis pallore ac macie perempta [apparebat.] Cui etiam arte diaboli fœdi oculi, terribilisque ac deformis aspectus esse; deinde tartareis vocibus, senilibusque ululatibus, quos crebrius emitteret, omnibus terrorem ac tumultum de se dare. Fidem, ita esse eadem, quæ hoc in monasterio eo vesperi, quo ventum huc est, ageret, faciebant.

76 Tunc quieti pro tempore fessis locus datus est. Postridie vero summa luce celebratis officiis, monachorum more capitulis laxatis, cum ex monachis unus, cui vicissitudinario ordine dæmones conjurare officium erat, ad capellam, quo mulier tracta fuerat, cum cruce et aqua sale verbisque divinis expurgata concederet; præstigiis arteque dæmonis ita factum est, ut penitus animi, cunctis liberam malis, qui aderant, crederent, asse-

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLÆNSI
EX MSS.

quam vehemens dæmon invaserat,

E

ad monasterium Vallis Umbrosæ vi pertrahitur,

F

ubi a monachis excepta

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MSS.

rerentque omnes. Quibus monachus : Cui nomina mille, mille artes nocendi ; perfacile est, harum inexpertos rerum fallere. Quocirca ita esse necne ut periculum faciamus, oro. Fiat, inquit illi. Conjuratur itaque a sacerdote diabolus, ceteris aliis orationi ac precibus devote humiliterque intentis. Quorum fide virtuteque Joannis beatissimi, mox illas dæmonis similitates et versutias, quibus in rebus parum cauti illaqueantur mortales, esse patuit.

post plurimas
conjuraciones,

77 Cum dæmon virtutem sanctitatemque beatissimi Joannis non ferens exclamaret : O cruces, o tormenta, me miserum, heu, heu ! atrociter torquor. Desine, o sacerdos, desine, si qua in te pietas ! Instare tamen sacerdos, nec a pio opere cessare. Commotus quandoque cruce vexare verbisque miuacibus dæmonem sic provocare : Istac facie, istis dolis, o pessime, miseros cæcosque ludificas mortales ? Abi, quo dignus es, non rediturus. Aliam te oportet, o dæmon, aggrediri viam, etsi nulla sit, qua non tuis fallaciis circumieris false. Tacet dæmon, ira, non pudore ductus. Hic tamen, ut alio versum tendat, instare ; minis, orationibus, conjurationibusque mixtis rem accelerare ; cui dæmon haud assentire, sed totis viribus resistere ; ac demum ingenti voce, cum eum amplius perferre non posset, inquit : Tuas, o sacerdos impie, conjurationes, orationes, minas, etiamsi ad vespas deduceres, floccifacio, quamobrem si tibi alia incumbunt negotia, ea, si sapis, perage, et ab his desine tandem.

allato S. Joannis
brachio,

78 His igitur vicissitudinariis controversiis jam diei hora quarta fere peracta, cum sacerdos monachus se nihil proficere, et diabolum re asperiores, atrocioresque fieri intelligeret, anui compatiens, quæ fessa corpore, ægra mente vix spiritus vitales dare, a pio opere desistens, introque rediens, rem omnem patri abbati curat enarrare quamprimum. Mox pater abbas, convocato monachorum consilio, imperat, in silentio pro se quisque orent. Deinde parvo dato intervallo, nti mos est, rebus omnibus diligenter instructis, foras eanendo et orando prodeunt monachi omnes, et, qui partem inferiorem habent, Conversi, eo, de quo supra verbum habui, sanctissimi Joannis brachium deferente ; quo diabolus vehementer percussus, plus solito furens, vix mulier illa misera a circumfuso juvenum globo ita teneri, ut flexis genibus esset.

C

tandem dæmonium
ex ea expellitur,

79 Sacerdoti igitur, in rem suam instanter iret, præeipienti, dæmon truces oculos, os spumosum, vultum anus ipsius ardentem iracundia ostentans, verbis minacibus, inquit : Non tuis, o omnium pessime, verbis, sed Dei nutu, etiam et Joannis virtute hinc paullo post invitum alio properare oportet. Nihil refert, inquit sacerdos, si dietis facta compenses ; vereor tamen, ne tua solita nefaria usus calliditate, et versutia, tergiversando, nosque verbis jaetando, in longam moram hanc tuam protrahas fugam. His diabolus subridens, paullulum moratus ait : Velim, nolim, abeundum est. Diutius enim hic esse, etiamsi sit voluntas et cupido, Dei virtus prohibet. Tui egressus signum des, ne amplius frustremur, te, inquit sacerdos, conjuro. Dabitur, dæmon ait, quamprimum. Illioque anus ipsius solea uno exuta pede, extra valles, qui eapellam una ex parte muniunt, diabolo volente, cum admirarentur quidnam actum esset de ipsa, qui aderant mortales, inventa est.

dato discensus
sui signo.

80 Exinde majus datum, Deo volente, signum. Dum enim in rem suam malam iret dæmon, ceu

fumus ex ore mulieris visus est diabolus paullatim superiora et aërea petere. Proh bone Jesu ! mirum quantum stuporis admirationisve hoc prodigium omnibus, qui aderant, dederit ; præsertim quia alias Aretini illi simile viderant nec audierant. Gratias itaque ingentes Deo, Virgini-que Mariæ et S. Joanni agentes, auxilium precibus exposcunt, nti volentes animum ipsam sequere et Christianam religionem sospitent universam. Demum valedicentes Abbati ceterisque læti ad Aretinam civitatem contendunt. Anus illa non immemor beneficii, sibi perpetuum in S. Joannis Gualberti vigilia indixit jejunium. Ad hoc addidit etiam, ut annuatim pedester b, sin minus ob ætatem id munus obire valeret, comparato sibi jumento, equester ad hoc S. Mariæ monasterium, comitantibus nonnullis cum viris tum mulieribus, sanctitate Joannis imprimis, deinde mulieris nobilitate compulsis, in ipsius festivitate contenderet ; eo ducta amore divino et Joannis sanctissimi beneficio, ut nullam molestiam, nullumque laborem, sed voluptatem potius, jejunium iterque asperum afferrent. Verum nunc ad reliqua. Nam Joannis sanctissimi miracula prodigiaque stupenda sese nobis catervatim offerunt.

81 Joannes quidam, non infimo loco natus, qui hospitium in loco, quod Malmantile c dicitur, ab urbe Florentina non multum distans, hereditario jure habebat, a pessimo dæmone, ut deinde ab re ipsa probatum est, captus, a suo germano, strictus undique funibus, in atroci etiam positus jumento, ad hoc S. Mariæ monasterium, comitantibus ex affinibus et clientibus nonnullis, nostra tempestate deductus est, cum antea Passinianum monasterium, ubi S. Joannis, hujus Religionis auctoris, corpus honorifice requiescit, adivisset, nec ea, quam optaverat, sospitate esset potitus. Cum vero in his, quæ diabolus suis hic dolis gesserit, quod sane faciendum esset, nolim immorari, nam tempus profecto maturius, quam res me deseret ; juvat tamen non præterire, quam callide astuteque monachos decipere tentaret, eum eum flexis genibus supinas ad Deum manus tendere, ac instantia frequentiaque orationum prolixarum Deum, Virginemque Mariam fatigare, Joannem præfatum in ecclesia, monachis Officium intente psallentibus, hisque eum admirantibus, permetteret.

82 Verum cum monachi, divino celebrato Officio, signum crucis in eum ederent, tum, qui esset, apparebat, eum probe ut amens consternatus a loco suo humique prostratus exclamaret. Ceterum eum hoc in loco etiam, nescio qua gratia, multis diebus, orantibus et conjurantibus monachis, pro sui valetudine recuperanda frustra consumptis, nihil proficeret ; ne inane trectetur tempus, hoc nobis ægerrime ferentibus, Romam, ne quid ob sui bonam valetudinem recuperandam prætermitteret, alter frater contendere statuit. Ubi igitur Romam venire, columnam, cui Jesus Christus hærens, dum prædicare solitus erat, ingressus [est] imprimis, si forte incolumis fieret. Verum ubi id parum procedere cognoscit, bonorum consilio omnia experiri malens, cunetas, quæ Romæ sunt, ecclesias Sanctorum reliquiis celebratas, devotissime perlustrans, non modo fratris sospitatem invenit, sed diabolus, ubi ex ecclesiis eedebatur, indices fieri ferocior.

83 His rebus asperis alter frater non perturbari, sed Deo gratias agens fortemque animum gerens, statuit quovis modo operari, ut ille pristinae redderetur sanitati. Ad Aquilensem d ergo urbem

et Sanctorum
reliquias vi-
sitatas,

d

D

b

E

Joannes qui-
dam, a dæ-
mone affli-
ctus,

c

F

post varias
ecclesias,

AUCTORE
HIEROSYMO
RADIOLensi
EX MSS.

A
c

urbem, ubi S. Bernardi et Minorum Fratrum corpus honorifico quiescit, quia, ut fertur, illic Jesu Christi gratia plurimis pollet miraculis, continent. Ibi etiam incassum cum tereretur tempus, divinis confidens beneficiis, alia, quæ per Italiam fama clarissima sunt loca templaque, adiens, fratrique sospitatem non dari intelligens, nullum ferox vel malum verbum edens, domum redire parat. Igitur cum redirent, ubi ad id loci ventum, quo olim Hannibal, ut memoriæ proditum est, suorum castra, cum Romam contenderet, posuit; qui locus nunc Laneisa, propter saxa tunc a suis ineisa ad paludem exsiccandam dicitur f, dixit ille, quem dæmon vexarat acriter: Mi frater, en iter, quod ad monasterium S. Mariæ de Valle Umbrosa dirigitur. Quid tum, alter frater: Quid tum? Ut eo contendamus. Satis, superque satis, inquit ille, aliis nobisque tædio, molestiæ onerique fuimus, quamobrem inceptum domum nostram versus iter peragamus oro. Non ita frater, non recte sentis profecto; persuadeo enim, me S. Joannis precibus, cui magnopere credo, incolumem evasurum. Jesu bone! quid vera sanetaque fides, humanis insita pectoribus ad varias gratias impetrandas valeat possitque, cum unaquaque in re bona vel sospitate obtinenda cognoscatur, tamen in hoc liquido patuit.

invocato S.
Joanne Gual-
berto,

84 Cum enim hic totam, ut incolumis esset, Italiam petierit sanetaque loca adierit universa, quodque optabat, haud impetravit; dum cum germano bona fide dat mutuo accepitque verba, ex jumento prolapsus, inter fratris aliorumque manus excipitur, humique sensim ponitur; ibique, veluti spiritibus vitalibus cunctis destitutus, prostratus jacens, non longam sic trahens moram, Deo gratias, bis iterata voce exclamat: Ecce convalui, quid timeo, quid jaceo, quid differo, beatus ego! His frater auditis, in fratris osculum gestiens prorupit. Clamor inde comitum præ gaudio, concursusque hominum illuc, mirantium quid rei sit. Surgunt ambo; lacrymis obortis inquit ille: Equidem hoc meo fratri constat satis, quantum ceteris in Beatorum vita præstet Joannes Gualberti sanctissimus, cum universam, ipso a dæmone capto, perlustrans Italiam, omnium loca Sanctorum, quæ nostra memoria fama ingenti et gloriosa perfulgent, adiverim devote, nihilque ulla in re profecerim; nunc, quod minime sperabam, eo tantum invocato, cœlitus nobis auxilium sua solita pietate mittere dignatus est.

suspens evadit,

85 Deinde ad fratrem conversus, ait: Ecce sospitatem tibi precibus Joannis sanctissimi redditam, mi frater; me dubiæ fidei et modicæ pœnitet, qui tibi parum fidei adhibendum esse [dixi.] g Desino, et Deo omnipotenti, qui nos creavit redemitque, et Virgini Mariæ matri ejus, sanctoque Joanni, quam maximas, quam ingentes, pro tanto talique beneficio in nos collato, ob tuam valetudinem ago gratias, agamque semper. Sæpius enim mihi, carissime frater, dum atrociter torquebaris, et quærentibus nobis, nullum de cœlo daretur auxilium, hæc mecum tacitus: Heu, heu! in hoc me vita infelix traxit, ut fratrem meum, non in ergastulo clausum, non exulem, non gladiis hostium peremptum, non atroci morbo aliquo confectum, sed in mœrore et luctu a dæmone inique possessum, morte graviolem vitam viventem video; et quod me male semper habuit, præsens periculum, quod animæ imminabat. Jamjam, frater animo meo carissime,

ex quo meritis Joannis sanctissimi ex tot ærumnis et miseriis evasisti incolumis, meque etiam, in tanta mala præcipitatus, tua sospitate fecisti beatum. Nunc profecto, Jesu bone! si tibi hoc animo sederet, mori liceret, ne iterum ægritudo aliqua rerum humanarum me spectaculum præbeat. Eumque deinde amplectens et exosculans, ab omni turba hominum comploratio ea miserabili oratione hisque gestibus orta est. Demum ad hospitium inclinati, summa cum lætitia sumpserunt cibum.

86 Cum igitur sumpto cibo, quam viam aggressuri essent, haud adhuc statuissent, ad Vallem Umbrosamne, an in patriam contenderent, præsertim, ut dixi, cum varie sentirent; Joannes sic adorsus est fratrem: Ex quo, mi frater, de itinere sumendo, longe aliena tibi mens est, saltem in hoc mecum sentias volo, ut gratuito libentique animo, ne ingrati erga S. Joannem simus, qui nobis in tempore opportuno opem tulit, quo ipse usus sum in hoc itinere, mulus Valimbrosano monasterio dono detur. Non mulus tantum, inquit alter frater, verum pro religione proque salute animarum nostrarum ducenti aurei ad illius monasterii sumptus augendos, ut de religione tam bene merentibus monachis penes Jesum gratiores acceptioresque simus, in Florentino monte ea lege, qua cives jus edi voluere, ponantur ex his bonis, quæ nobis paterno hereditarioque jure probantur esse. Hoc tuum consilium, tuamque sententiam probo et laudo, mi frater, ut vitam illam immortalem, gloriosam servis Dei eleemosynam Dei amore tribuendo, nobis vendicemus. Sicque rebus compositis, læti domum discedunt. Quos annuatim insuper S. Joannis festivitatem celebrasse, dum vita eis fuit mortalis, accepimus.

et in gratiarum actionem monasterio Valimbrosano dona largitur.

E

ANNOTATA:

a Aretium vulgo Arezzo urbs Etruriæ sita in monte, et vix tribus miliaribus distat a Clani palude, quæ paulo infra in Arnum fluvium se exonerat.

b Pedester de viro tantummodo disitur; sed hos aliosque solæcismos subinde occurrentes annotare non vacat, modo sensus intelligatur.

F

c Is locus in exactioribus mappis geographicis assignatur inclusus inter fluvium Arnum, ac civitatem Florentinam; et situs est ad montes, qui Florentiam inter meridiem et occasum cingunt.

d Urbs Italiæ, Aprutii ulterioris caput, quæ Roma distat 60 millibus passuum in ortum æstivum.

e Recens tam erat Bernardi seu potius Bernardini Senensis memoria, utpote qui obiit anno 1444, et a Nicolao V relatus est in Sanctorum numerum anno 1450.

f Quidquid sit de loci hujus etymologia, puto eundem designari, nempe Ancisam vel Lancisam, de cujus situ paulo ante egimus.

g Hic sensus nonnihil restituendus fuit; alioquin in nostro Ms. nullam habebat significationem. Idem alibi subinde facere coactus fui, ut ex ancis patet.

PARS VIII.

Procerum quemdam ingentique corpore, virum, cui obsita squalore vestis, promissa-

ut quidam captivus

que

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MSS.

que barba, insuper et capilli incompti efferaverant speciem oris, hinc, nullo comite, contendisse vidimus. Qui quidem prima facie, ut insanus a nonnullis, qui foris erant juvenes seculares et conversi, pro ludibrio habitus est; sed cum deum ipse verbis rebusque certis signa miseri, non insani hominis daret, se nutu divino hunc locum sanctissimum, ut incolumis a spiritu iniquo, qui eum vexarat diu, evaderet, petisse. Sciscitantibus illis, unde id sibi malum, unde ille habitus et corporis deformitas, inquit: Me miserum bello Brutio *a*, quod his proximis annis in Flaminia *b* crudeliter ac iuique gestum est, propter populationes agrorum non modo fructu carui, sed villa incensa est; insuper, direptis omnibus pecoribusque abactis, tributum etiam iniquum meo tempore imperatum res alienum fecit. Quamobrem a creditore non in servitium tantum, sed in ergastulum et carnificinam ductus [fui;] quo in loco clausus in teuebris cum mœrore et luctu annos exegi quamplures; inde hic habitus et hæc deformitas corporis. Ude vero iu diaboli devenerim possessionem, etsi pudet, dicam tamen.

B
ob blasphemias aliaque peccata a dæmone possessus,

88 His equidem circumventus, quæ dixi, malis, cum impatienter et ægerrime, magis quam Christianum deceat, varios acerbosque fortunæ casus haberem, neque aliquem jam per tot annos mei misereri perciperem, ira iu furorem versa, Christi religionem præter morem detestari, in alios cum servos tum socios, qui una nexi clausique tenebantur, combacchari; in me pestem perniciem superi atque inferi converterent, precabar; totus denique insanire, nil peius, nil moderati habere. Hanc insaniam et intemperiem, qui aderant, admirantes, meque a dæmone possessum, ita ut erat, sibi persuadentes, domino carceris nuntiant quam primum. Ille imprimis hæc vera pro fictis falsisque reputans, meque ea, ut egressui locus facilis daretur, fingere asserens, eis haud assensum præbuit. Tandem vero cum hi et alii, qui stupore percussi, illuc, ubi carcere detinebar, properando veniebant, hæc eadem sibi sæpius dicendo iterarent, flexit animum suum, et cum quibusdam lictoribus ferox carcerem adiens, atroci vultu verbisque minacibus inquit: Tu, his fictionibus, insaniis debacchationibusque, hoc carcere, his nexibus, nisi fœnore soluto, evasurum existimas? Ha! quam falsus animo es! His acriora, si perrexeris, mihi hercle dabis tormenta. Quamobrem, si sapis, his finem impone, æreque alieno te liberum redde. Cui ego: Cur, domine mi, in me voces, indecora, probrosa obijcis verba? Non enim, ut putatis, hæc, ne æs alienum reddatur, ago. Invitus in hanc interdum, meis sceleribus id exigentibus, devenio insaniam. Qua tamen insania sæpius gloriosissimæ Mariæ semper Virginis, [intercessione] cui magnopere animam corpusque meum commendo, ut nunc, liberor.

eo dissuadente,

89 His igitur verbis precibusque circumstantium, cum iræ ipsius resedissent, motus pietate, me, vadibus tamen datis, ergastulo liberavit. Hunc vero locum petere cum Virginis Mariæ pietas, tum rumor devotionis et sanctitatis ejus me, desertum ab notis et amicis, eo invito, qui me nunc premit diabolus coegere. Quocirca magnopere hortor vos, ut me intro ad ecclesiam ducere velitis: nihil enim usquam mihi tutum, uisi Sanctis in locis arbitror. Hæc igitur diabolus ægre ferens, omnibus audientibus, inquit: Quamdiu, o omnium pessime, abuteris patientia mea? Hactenus pius in te, posthac impius existam, in-

gratissime. Vos, qui adestis, cui mea præstiterim beneficia, animadvertatis, oro. Deinde usque adeo miserum agitabat, vexabatque hominem, ut non magis in eum prosilire, quam inde cedere omnes timor suadebat.

90 Tandem animi viribus recuperatis, globo juvenum facto, quam caute quamque velociter possunt, in eum, qui Virginis Mariæ auxilium subsidiumque assidue petebat, irrumpunt; eumque compressum, torveque clamantem, manus a tergo devincientes, trahunt celeriter intro. Quare insolita, cum utrinque oriretur clamor, concursus Conversorum aliorumque, qui tunc foris et domi variis incumbere rebus, fit in ecclesiam. Abbas vero alique monachi, qui tunc in stationibus dispositi ad orationes Jesu fundendas, seu aliquid aliud agendum erant, hoc clamore excitati, extemplo, quid hoc sit, pejora verentes, inquirunt. Ceterum, causa cognita, jubet Pater rem per monachum tentari, insanusne, an dæmonio captus esset homo ille. Tum diabolus, cruce conjurationibusque adhibitis, necessitate etiam ipsa cogente, tentare ultima; cum illi misero multo majores solito vires administraret, facto impetu, vir ille e manibus tenentium prosiliens, ceteris eum insequentibus et indesinenter Jesum Virginemque Mariam pro se orantibus, foras prorupit sese.

91 Cum vero ad quercum, rigidamque miræ magnitudinis et ingentis roboris [arborem, quæ] late umbram ramis diffusis undique præbet, nec a monasterio multum distat, anhelans cursim deveniret, fessus resedit solus, diabolo jugiter verbis supplicibus, orante ut domum, ex qua eo volente evaserat, repeteret suam, hæc inter alia disserens: Nosti peroptime, mi Juste (nam Justo ei nomen erat) quam domi forisque erga te in Christianis ritibus exercendis, in supplicibusve agendis benignus humanusve extiterim; nunc o! hæc facta abs te qua gratia sperner, cur his in locis tam atrociter tamque dure crucier, nescio. Carpe igitur iter, quam cursim vales, domum versus, et nihil vereare: nam te tutum securumque domi sistam. Miseret me tui, qui ultro cruciatus inquiras, dum in patria laute læteque, me volente, vivere possis. Ha! omnium hominum seductor, inquit Justus: Ego tua et non potius Virginis Mariæ immensa misericordia ritus exerceo Christianos, Jesuque legem servo? Eapropter tace, tuisque fucatis verbis ue me eneccs, oro.

92 His ille commotus, hunc Justum atrociter torquere; ille millies germinando Jesum Virginemque Mariam, ut sibi opem ferre dignarentur, exclamare. Hæc iniqua in miserum hominem illum a diabolo machinata: nam eum sæpius ad terram ingenti cum ipsius dolore trudere; et pia, quibus ipse Justus in Virginem Mariam utebatur, verba lacrymas omnibus qui aderant, (aderant enim complures) concutere, eique auxilium ferre, sed quisque parti suæ timebat optare. Demum Jesu Christi gratia, diabolo viribus demptis, miser ille sudore lacrymisque oppletus, humi consternatus jacere. Qui vero procul timentes aberant, ad eum tumultuario cursu erumpentes, ad hospitale subnixum detulere intro, eamque, quam poterant, Jesu amore misericordiam exhibentes. At paullo post miser ille, quasi a somno excitatus, suas secum ærumnas, utpote sanæ tunc mentis, reputans, ejulatus, complorationes, nullas tamen voces indecoras, edere; sed Jesum Virginemque Mariam laudans, se nocentissimum, atrocioribusque dignum dicebat.

Vallem Umbrosam adit,

et diabolo fugam suadenti resistit,

qui ob id eum misere torquet;

A
qua re motus
abbas, cum
in monaste-
rio occupat;

93 Quibus rebus abbas, ceterique omnes, cum monachii tum conversi, misericordia moti, quia parum conjurando vel orando procedebat; eum tam diu domi esse statuerunt, quamdiu convalesceret. Hac gratia tamen, ut quotidie prolixis orationibus et conjurationibus tum private tum una daemon ingentibus afficeretur tormentis. Inerat profecto huic Justo inter ceteras animi et corporis virtutes, ut quoties gloriosissimæ semper Virginis Mariæ sanctique Joannis precibus, quibus suam jugiter animæ et corporis sospitatem, ut dixi, commendabat, paullulum tali levaretur morbo, nullum sibi vacuum tempus permetteret, quin manibus aliquid operaretur, tum hortulos fodiendo, tum ligna incidendo, tum aliud, si imperaretur, operando. His itaque abbati ac ceteris non avaritiæ sed virtutis gratia brevi carus acceptusque fuit, ita ut fere tres menses, solus tamen in hoc S. Mariæ monasterio vitam deguerit suam; in quibus etsi multa digna memoria egerit, tum quia nos alio properare tempus monet, illustriora quædam paucis aperire ad aliorum exemplum visum est utile, ut intelligant omnes, quanti penes Jesum Sanctorum et præsertim Virginis Mariæ preces sint.

B
at vir ille
fraude dæ-
monis

94 Cum igitur, ut supra dictum est, eum diabolus ira commotus suffocare voluisset sæpius, nec tamen, quia ipse auxilium Virginis Mariæ sanctique Joannis impetrare, valuisset, statuit dolo arteve aliqua, quoquo modo inceptum suum perficere. Cui cum minus sui succederent doli (nam frequentes monachi eum adire, quibus viis præstigiis diaboli modosque nocendi vitaret, edocere) hac tamen tandem calliditate eum sub voluptatis specie fefellit: Fessus enim die quadam in hortis colendis, cum solus sub arbore, quæ cerasus dicitur, ad caloris ardorem vitandum sederet, tum omnium hostis diabolus, humani generis seductor præsto affuit, suum imprimis animum ad cerasa legenda inclinans: quod profecto non difficile fuit, præsertim quia matura solent ejusvis animum ad se allicere. Ea propter, quo voluit, miserum illum impulit. Nec hoc, quod naturale est, diabolicum dicere ausim, nisi merum mali exitus docuissent.

in vitæ di-
scrimen ad-
ductus

95 Ascensa arbore non tamen sine difficultate, ut qui viderant, retulere, blandis prius daemon verbis, ut se deorsum jactaret, hortari. Ille vero, præsens periculum verens, haud assentiri. Daemon iterum rem tentare; ille institutum suum servare. Intelligens itaque daemon ea se via nihil proficere, eum hæc cum exprobratione vehementer quateret: Modo peribis, pessime, te enim ingenti cum impetu ita deorsum trudam, ut te prope exsanguem ac semianimem, ut meritis es, istis tuis, quibus confidis, reddam. Justus autem ille exitium tum animæ tum corporis eo in discrimine timens, arboris truncum manibus apprehendens fortiter: Virgo Maria, feropem; S. Joannes, serva me! geminando sæpius exclamare. Diabolus contra voce majore intonare: Modo, modo peribis; una tartareas petemus regiones; ergo, monstrum hominis, tace. Ille exclamare, ut supra; hic autem: Periture, tace.

S. Joannis
Gualberti
ope juvatur:

96 Ad hoc tam miserabile inauditumque spectaculum, dum hi duo inter se ita dispares litigant, concurrere hinc inde multi, qui re inaudita, nec ab eis visa iniqua, ita rigidi, ita stupentes effecti [sunt,] ut vix dare vocem, vix Jesum, vix Virginem Mariam, miserorum omnium ultimum solamen, invocare possent. Demum diabolus, desuper Joannis sanctissimi gratia operanto, vi-

etus, confusus, despectus, miserum illum, jam-jam tum timore tum labore extrema petentem, alioversum tendens, in arbore miserabiliter pendentem reliquit. At nostri cursim scalas arbori hærentes eum sudore toto corpore manantem deposuere, sibi que naturales sensus parumper recipienti aiunt: Vide, infelix, quid agas! Post-hac noli te periculis, nisi incolumis fias, exponere, nec deinde etiam credere: ut tecum, in quo discrimine nos etiam essemus, animadvertas, oramus; si quid adversum tibi, quod Dominus Jesus avertat, eveniret.

97 Deinde patris abbatis præcepto dedere operam omnes, ut si quis eum procul a monasterio reperiret, blanditiis dulcibusque verbis reduceret domum. Ad hoc addidere et illud, quod multo salubrius fuit, necubi solus contenderet; et si monasterium juxta, hortulos [coleret,] vel aliud manuale ageret opus, semper socios adesse quamplures: unum enim vel solum tantum non sibi ob daemonis rabiem credere. Cum hæc gratia et amore Jesu, ut cetera, in Justum hunc, ea qua posset sagacitate et cautela, a nostris, ne miser ille funditus arte diaboli periret, fierent, forte accedit, ut non longe a rupe, quam nostri Ristonchiarum dixere, semper ipse una cum ceteris nescio quid in agris excoleret.

98 Verum ita, ut fit interdum, sociis alteri rei oppido intentis, præstigiis diaboli observato diligenter tempore, cursu quam rapidissimo hac gratia, ut deorsum se mox daret, rupem illam asperrimam petiit. Cui, diabolo frequenter orante, ut rupes una se dejiciendo peteret, Virginis Mariæ sanctique Joannis auxilium opportune non defuit, et ne lectorem prolixo sermone detineam, ut paullo supra in ceraso arbore, ita et hoc in loco [factum est,] longe majori tamen imminente periculo. Nam saxum valde præruptum etiam tempestate nostra aspicientibus terrorem incutit non parvum. Diabolus, ut ipsum perderet, precibus, minis, vi, qua via, qua arte potuit, nihil intentatum reliquit; adeo ut sæpenumero cuidam ex nostris conversis, cui nomen Antonio, qui tum his in locis saltuosus porcorum greges pascebat, visum sit, ipsum Justum versis pedum vestigiis a dæmone ad ima detrudi.

99 Exclamat præ timore conversus ille; huic et Justo et daemon horrendi etiam addebantur clamores. Operæ pretium erat modo una, modo separatim, illorum varias accipere voces. Fit subitus illuc nostrorum concursus: nam diu inter densissimas rupes et humillimas arbores, quibus passim hæc abundant loca, quærendo erraverant. Insuper et alii his clamoribus exciti, advolant quamplures; fit numerus non parvus. Cum ex tanto numero, diabolo minas et terrores incutiendo et minitendo frequenter, adire audet nemo. Ceterum eum daemon longius et acerbius, ac rati essent, certamen tam iniquum produceret, quamprimum patri abbati rem nuntiare curant. Cum ille in re tam atroci, tam ancepiti, quid agere, quo se vertere nesciret, divinum auxilium statuit inquirendum.

100 Convocatis igitur quamprimum in unum monachis, inquit: Quo loco res nostræ sint, dum rebus piis, Fratres, pro se quisque incumbit, ut Justus ille incolumis evadat, juxta mecum intelligitis. Dum enim ex alto Jesu Christi præsidia operimur, vel nostris vel suis hoc sceleribus exigentibus, ut in nostrum dedecus verteretur, eum sæpius daemon suffocare amixus est. Nec enim adhuc Virginis Mariæ et S. Joannis precibus

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

Denique post
sedulam ab-
batis curam,

E

et varias dæ-
monis tenta-
tiones

et concerta-
tiones,
F

monacho-
rum preci-
bus

tam

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MSS.

tam atrox tamque pessimum facinus, etsi etiam in praesentiarum simul, ut accepimus, eertent, diabolus perpetrare valuit. Quocirca pro tempore proque rei atrocis causa sanum hoc reor et utile consilium fore, ut, diaboli fractis viribus (quia eum rem cum daemone habentem adire audet nemo) per hos tres dies futuros preces singulares communesque, ea, qua possumus, devotione, corde humili et contrito agantur, ne nostra ignavia fiat, quin minus salvetur. Si evenerit, ut S. Joannis gratia pristinae reddatur sanitati, laetus et incolumis; sin minus talis, ut huc venit, ita in suam concedat patriam. Plaenit omnibus decretum hoc, sed praesertim senibus, quorum mentes, ac juvenum, saniores ac rectiores existunt semper. Fit igitur, ut abbas pater censuerat: quotus enim quisque in religione fervens esse, omni studio pectoreque toto suam orando, jejunando virtutem ostendere.

* an non
unusquis-
que?

ad S. Joan-
nem fuis li-
beratur;

B

101 Ceterum inter haec spes abbati, simulque cura major crescere, nuotio accepto, Justum illum adhuc cum daemone certare; nec tamen illi, suisque hac mora spem deesse. Sciebant enim plus miseri hominis fide, quam eorum meritis, sibi Christum Dominum elementissimum auxilium, etsi differret, quandoque laturum. Cum igitur domi forisque pro se quisque eum diabolo orando certaret, tandem Dominus Jesus pauperum deprecationem exaudiens, S. Joannis precibus factum est, ut a diabolo non ad tempus, ut alias semper, sed perpetuo Justus ille, monachis etiam absentibus, et orantibus, mundaretur. Hinc quam Domino Jesu carus acceptusque fuerit Joannes sanctissimus, admiratio omnium testabatur: eum inde [ad] monasterium contendeus Justus ille Joannis sanctitatem laudando ad sidera extolleret.

quem affines
diu frustra
quæsitum,

C

102 Vix monasterium, omnibus aliis favore ingentique gaudio passim comitantibus, petierat; cum quidam sui affines fessi lassique supervenire; qui benigne gratanterque habiti, nostris percunctantibus, unde, quive essent, quove tenderent (nondum enim Justum illum, quia alibi resederat, viderant) illi inquiunt: Regio Flaminia est; insanum quemdam, seu a diabolo male detentum virum, Justum nomine, ea insania æstuantem, domo nocturno tempore abeuntem, diversas regiones et loca anxie, diu inquirendo lustrantes, indicium veri tandem non procul hinc comperimus, eum (quia et alii eodem modo laborantes huc gratia sospitatis recuperandæ petunt) forte hoc monasterium, divina gratia præeunte, adivisse; eo, si quid indicii vos tenet, quia nos maximæ premunt curæ, eertiores reddatis, oramus. Respondetur a nostris: Abeat metus omnis, sedentur curæ; praesens est et incolumis, quem fatigati diversa loca petendo quæxivistis.

sospitem in-
venientes,

103 Repente itaque inter omnes ingens gaudium exoritur. Advocatur Justus, venit illico; adventu suorum lacrymæ obortæ, datis inter se acceptisque dextris. Non longo temporis facto intervallo, ne quid insidiarum, diabolo fallente, nisi cum S. Joannis brachio sacratissimo periculum fieret, remaneret, itur in ecclesia, fiunt preces, fraus nulla, nullum diaboli præstigium vel signum in eo intelligitur: inde monachi læti omnes. Justum paucis abbas hortatur: Tanti beneficii, Juste, vosque pariter omnes, si, ut puto, viri Christiani eritis, domi, foris, rebus publicis et privatis et quidquid casus evenerit, vos numquam fore immemores mihi persuadeo; ne sitis, oro. Nam, ut alia beneficia omittam, quæ Domi-

nus Jesus per Virginis Mariæ et S. Joannis merita in hunc operari dignatus est; hoc mihi et omnibus, qui sanum sapiunt intellectum, maximum videtur, et est profecto, cum solum tali tantoque diaboli morbo affectum, quo nihil pejus, tot tantas lustrasse regiones, tot per loca invia et incognita adiisse populos, demum hæc saltuosa et ardua petiisse incolumem et securum.

104 Multos daemoneis aliisque morbis pessime affectos huc contendisse memini; sed huic simile nec audiui umquam, nec vidi. Quocirca, ne e memoria vestra hæc exeidant, vehementer rogo. Tu vero, Juste, posthac, utcumque fortuna ceciderit, quis tibi easus atrox et malus, quem Jesus avertat, evenerit, nullas in Deum voces indecoras edas; sed te talem exhibe, ut labores, inedia, cruciatus omnes propter Jesum, qui te intolerabili cruciatu et turpissima Crucis morte redemit, tolerare velis. Cui ille: Mandata Dei omnipotentis, quantum in me erit, studio, labore tenebo observaboque; sancti vero Joannis beneficia in corde, in ore, in oculis, semper habeam, curabo. Vobis vero pro tanta, qua in me usi estis, benignitate et clementia, Dominus Jesus præmia digna ferat. Inde omnes, se benigne acceptos [fuisse, testati,] gratias agunt, et in patriam, virtutem Joannis sanctissimi ubique prædicantes et extollentes, concedunt.

actis gratis,
in patriam
reducunt.

E

ANNOTATA.

a Non invenio, quodnam fuerit istud bellum Brutium, nisi forte per illud intelligat bellum civile a plebe gestum. Nam nomen antiquum Brutiorum, in Romana historia notum, postea attributum est infimæ sortis hominibus, qui servilibus operibus addicebantur.

b Regio Galliæ Cisalpinæ sive Æmilix, quæ nunc Romandiola, vulgo la Romagna, dicitur. De ea etiam alibi egimus.

PARS IX.

Plebanum quemdam S. Joannis oppidi a, in superioris Arni Valle siti, captum a daemone, ad hoc S. Mariæ monasterium vinetum atque tractum accepimus. Seiscitante igitur sacerdote monacho, ceteris metu percussis: Unde hæc tibi audacia, o daemon, [ut] presbyterum, saceris imbutum, Deo præsentem offerentem sacrificium, ingredi sis ausus? Cui daemon [dixit,] satis illum diu per licentiam nutu divino, facinoribus omnibus coopertum pertulisse; se nunc ob furtum, paullo ante in S. Maria nova b ha! inique perpetratum, non ut sacerdotem, sed ut nequam tetrumque hominem possidere. Ille enim recte dicitur sacerdos, qui se ut sacerdotem decet, gerit: ubi enim a bono homine consuetudine mala in parvum abstrahitur, desinit esse sacerdos. Est enim sacerdotis sacrilegium agere, altarisque dona furtive, clamve, vel quovis modo diripere? Moxque male ablata in suum restituat locum, dcincepsque eaveat; nos vero sine strepitu absque rumore ullo alio contendemus. Si minus certamen in nos precesque funduntur ineassum. Ergo non unus, ait sacerdos, sed plures estis.

F

a
Sacerdos ob
furtum a da-
mone posses-
sus,

b

A
et confessus
crimen libe-
ratur.

106 Tum dæmon conticuit, nec ultra ab ipso sacerdos monachus precibus vel vi verbum ullum valuit exsculpere; eo rem diremit, conjurationem vero in diem posterum statuit differre. Interim ipse quam maxime occulte, ut religiosus talis negotii artifex, rem a plebano, ut diabolus dixerat, ita esse cognovit; quem his verbis castigans ait: Ha infelix! qua audacia hæc nefaria tentare voluisti, cum sis ipse sacerdos? Vide posthac caveas, ne aliis majus atrociusve de te exemplum detur. Additur verbis miraculum: qui enim captus, totoque corpore vinetus huc contenderat, data fide, quidquid indigne abstulerat, redditurum, honestumque [quod] foret posthac facturum, liber incolumisque cum suis domum concessit propriam; adhuc etiam illum, quem præ se ferebat, in vultu et facie servans pallorem.

Aretinus
quidam,

B

107 Ex Aretina civitate germanos tres, quorum unum a dæmonio captum constabat satis, hoc sanctæ Mariæ monasterium adiisse accepimus. Ceterum operæ pretium est, quibus artibus, quibusque fallaciis diabolus miseris mortales subducere tentet, diligenter advertere. Nam cum prima conjuratione discessum more suo simularet dæmon, etsi a monachis [ut] caverent, edocti [essent socii], tamen in re parum cauti, quo vellet, liberum ire permisit. Imprimis lassitudinem fingere, si quis tamen observaret, fallere, lentis gradibus ire. Demum ubi suos mente cum oculis deditos alio intelligeret, et jam tenebris paullulum exortis, ex composito dare in pedes, quantum quibat; frutetis vero arbustisque vel spinetis, quibus hæc loca passim abundant, minime impediri. Nam non recto tramite, sed per devia inculca saltuosaque loca cursum iter arripuerat.

diabolo im-
pellente, fu-
git a Valle
Umbrosa;

C

c

108 Cunctantibus suis, eumque nusquam gentium (exploraverant enim omnia diligenter) reperientibus; rem, uti erat, [nempe] ipsum quam raptim fugam parasse, persensere tandem. Eo expediti, arma celeriter arripere, etsi vox tenebrosior solito, id, quod lucis esse potest, cælo undique nubibus obscuro, negaret, tamen Jesu Virginique Mariæ matri ejus ex intimis cordis in re tam atroci se commendantes, alii alio, quo sibi persuaderent cum tenuisse, nocte tota palantes errantesque, nemus omne undique lustrare. Igitur primo mane (non sino numine divino actum) quidam ex iis S. Hillarum c, hujus S. Mariæ monasterii locum penes, errando vagantes, rusticum quemdam obvium habuere, qui necessitate urgente ante lucem iter pontem Arriagnani juxta, ubi miser ille iusania ductus volubatur arenis, habuit. Quos errantes armis ante diem admirans, horrore perfusus inquit: Eia, quo tenetis iter? Hic repentiùs, citus nocturnisque cursus quid velit, si menti est, declarate. Vix pauca hæc illi, nocturno labore diurnoque dolore affecti, dedere: Hei miseros iufelicesque supra omnes mortales! nos germanum, a dæmonio captum, qui incaute a nobis ex Vallis Umbrosæ monasterio abiit, somno itineribusque asperimis attriti, errando per loca invia sequimur; quo iverit, ignoramus penitus: ita enim variis curis anxietatibusque affieimur, ut prorsus nostri obliti simus.

quem germa-
ni diu qua-
rentes

109 At ille eundem esse existimans, quem in arena volutantem invenerat, inquit: Ne paveatis, fortem animum geratis, oro: sciatis Jesum, me superveniente, vos respexisse. Nam profecto is est, quem paullo ante in littore pontem prope

projectum reperi: cum enim cum adivissem, insani capitis quædam tum agere tum dicere. Is est profecto; quocirca si placet duc nos ad eum: loci enim et itineris penitus ignari, quo tendendum sit, nescimus. Ducam libenter, si prius corporis vires domi meæ, quæ non longe distat, redintegraveritis. Nil potus cibusve saperet, nisi germano invento; tibi tamen gratias agimus, orantes, cœptum properemus iter, ne moram agitando, interim aliquid oriatur mali.

110 His iter festinantibus, lætus fit obviam frater. Hi in admirationem prius, inde in lætitiā versi, datis acceptisque dextris, præ lætitiā neque lacrymas tenere poterant; ex quibus unus inquit: Dic, frater, cur a nobis abiisti? Quæ te huc dementia vexit? Unde hæc valetudo tua bona? Unde tam repente? Ex Jesu Virginisque Mariæ et S. Joannis meritis hæc bona sunt omnia, quibus me crebro commendans, et sæpius idem, diabolo nolente, faciens, etsi inimicus ille generis humani, seductor diabolus me suffocaret, in plura devexerit pericula, præsertim ubi littus Arni attigi, nil prætermiserit, orans, obsecrans, interdumque minitans, in profluentem aquam me mergerem. Ego e contra pro viribus in his difficultatibus fortem gerens animum, millies Jesum, Virginem Mariam, opem ferrent, invocare. Tulere tandem solita misericordia opem auxiliumque. Nam diabolus, Jesu Virginisque Mariæ gratia omnibus viribus se spoliatum considerans, nec malum opus inceptum, ut volebat, perficere posse advertens se, in iram versus, [ut] me suffocaret, in terram detrusit, lanians, discerpens erebro, corporis mortem æternamque damnationem, ni a precibus desisterem, minitans; demum victus, confusus in rem malam concessit suam. Ego hoc iter, [ut] S. Joannis domum iterum visitarem, illico arripui; eo, quia me sospitem fecit, una redire ne cunctemini.

111 Hi retro euntes, benigne a rustico, de quo paullo ante verbum feci, habiti [sunt.] Ejus itaque benignitatem admirantes, et se itidem acturos, si quando casus eveniret, pollicentes, ad Vallem Umbrosam regressi, gratanter a monachis, suisque (iidem enim fessi fatigatique redierant) sanctique Joannis virtutem admirantes, eumque ad sidera extollentes, recepti sunt. Itaque, more solito, S. Joannis brachio devote humiliterque osculato, Aretinam læti civitatem petentes. Joannis beatissimi obvio cuique narrare et prædicare miracula; quæ equidem, non ea, quæ accepi, sed quæ oculis vidi, tot tantaque sunt, ut si velim omnia diligenter perscribere, tempus quam res maturius me desereret; eo quædam illustriora memoriæ prodere curabo, et de his parcius, quam res ipsa exposceret. Verum nunc ad reliqua.

112 Alteram mulierem de Mugello d (pars quædam Etruriæ, quam populus Florentinus per magistratus administrat) vidimus ad hoc S. Mariæ monasterium vi ductam, quam plebeculæ illæ adulterino seu corrupto nomine Bellam appellabant; ceterum Antonia vero nomine dici [solebat.] Hanc ejusmodi speciei invaserat dæmou, [ut] facile, divino auxilio advocato, non multo certamine cederet; facile, monachis aliud curantibus, tum iniret iterum. His igitur dissensionibus creberrime ab eodem dæmone actis, reversionibus itidem sæpius tentatis, jam monachorum animi fatigati [erant:] aliud dæmoni durius, his vero difficilior monachi aggredi nituntur. Itaque ex voto et sententia omnium inter se inito

consilio,

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MSS.

incolumem
inveniunt.

E

et gratias
acturi ad
Vallem Um-
brosam red-
eunt.

F

d
Dæmon in
mulierem
sæpe rediit.

ALCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

ob occultatum in confessione peccatum.

tandem, sincera confessione facta, ejicitur.

B

consilio, singulares supplicationes domi forisque fiunt, ad hæc communi omnium singulo die, diuturno cum S. Joannis brachio adito certamine.

113 Denum diabolus, meritis Joannis imprimis, inde et monachorum intus forisque fessus fatigatusve orationibus, rem omnem, qua illic detinebatur, aperuit : antea enim illum sæpius dissimulantem coarguerant monachi. Nisi enim, ait ille, hæc Christiano more sua diligenter scelera fuerit Deo sacerdotique confessa, quod pudore nualo ducta hand egit umquam, si superi inferique precentur, si quidquam Sanctorum est reliquiarum, in me congerantur, contendam minime. Videat igitur quid velit, an hac in vita, ita ut cœpit, [peccata committere], an illa deserere. Nam facile cuivis malum facinus admittere; ceterum illud deponere difficile esse asserebat, quod sacerdos præsertim in dæmone [mirabatur] verum, Jesu cogente, illud dicebat. Quis enim alter dæmonem ad salubre opus impellere nisi nutu divino valeret?

114 Instat igitur sacerdos, agat hortatur : affirmare, nil salubrius, uil utilius animæ corporique a quovis Christiano fieri posse. Ad hæc addere, nihil virium in nos dæmonem habere, modo Jesu Christo bonis operibus inhæreamus. His itaque et aliis mulierem ad veram confessionem agendam impellit; quam corde bono, mente integra agere cum statuisset, illico eam toto corpore incolumem deserens dæmon, alio, strepitu nullo voceque nulla edita, indiguabundus contendit. Nec deinceps eam attrectare [vel] ingredi ausus, suorum scelerum digna confessione peracta. Res ipsa hortari videbatur, quia inde summam tum animæ tum corporis nobis vendicamus salutem, aliquod verbum in calce hujus miraculi de perfecta confessione, fecisse, opportunitate occurrente, nisi alibi ipsa latius cum latine tum vulgo litteris mandavissemus. Eo inceptum ad opus redeamus.

ANNOTATA.

a *Oppidum hoc situm est, ut ex mappis colligo, inter Arnun rivulosque ex eo ortos ex adverso Terræ Novæ.*

b *Suspicio hunc locum esse eundem, qui vulgo dicitur S. M. Novella, situsque est inter varios amnes, medio fere itinere inter Florentiam et Volaterras.*

c *Locus hic, inquit Lubinus in Brevis notitia Abbatiarum Italiæ pag. 170, situs est in diœcesi Fesulanæ prope antiquum Arignanum in appendice montis, qui ab Arno flumine alluitur.*

d *Mugellana vallis, vulgo il Mugello, est tractus Etruriæ in agro Florentino ad Sevam fluvium, inter Apenninum montem ad septentrionem, et Arnun fluvium ad meridiem.*

PARS X.

Pia puella

Sed eisdem fere temporibus puella quædam, parentibus solum comitantibus, templum S. Mariæ de Valle-Umbrosa, gratia bonæ valetudinis recuperandæ adivit. Quod profecto miraculum (quia pium miserabileque fuit) ut vel tunc videndo, pariter nunc litteris mandando, lacrymas haud tenere possum. Hanc unicam parentes

habebant; quæ, ut ab ipsis accepimus (qui revera boni fidelesque esse videbantur, ceterum, ut res ipsa paullo post declaravit, haud erant) in tenebris annis tanta animi virtute instructa fuit, ut adversus mundi lascivias, voluptates et illecebras, quæ quandoque, nisi quis caveat, corpus animamque miserabiliter obruunt, supplex humilis Virgini Mariæ penitus dedita esse, preces quamplures, variasque orationes, quas domi didicerat, in sui honorem decusque singulo die emitte, omnes ipsius vigilias indictas seu minime pane tantum lutosaque aqua contenta jejunare; neque salem, neque alia irritamenta gulæ quærere; nec virum ducere, nec eorum visere spectacula vel conventus, ceterum eos speruere aut fugere, si domum peterent, latebras inquirere et plura alia, quæ religiosam puellam decent.

116 Hanc igitur virtutibus omnibus redimitam diabolus Dei nutu invasit. Eam imprimis leviter torquere, nec a solitis orationibus jejuniisque facere alienam. Verum interdum oculorum aciem torvam, vultum faciemque exsanguem dare, ora fœtida præter solitum habere. Quibus parentes paullulum permoti, primo rati [sunt, esse] morbum naturalem; post ubi eam non semper eandem vident neque æqualem manere, sed sicuti a diabolo movebatur, magis magisque variam esse, neque interrogatam verum responsum dare, sed dissimulando variare; cognita re (nam antea sæpius audierant signa diabolica) sic imprimis conjecturari, properantes Passinianum monasterium hujus Ordinis, quod S. Michaëlis dicitur adeunt ex suis quidam. Quibus non procul a domo præfati monasterii œconomus occurrens, re cognita, ab instituto itinere domum eorum divertit. Eum imprimis, alios præsertim religiosos viros accurate religioseque habuerunt.

117 Deinde monachus in conjecturis sagacissimus (nam antea diabolicum genus sibi ob frequentiam expertum erat) conjurationibus aliisque, quibus utimur, modis ipsam dæmone captam cognovit. Eos itaque Passiniani monasterium, ubi S. Joannis corpus honorifice sepultum est, ire tum monet tum hortatur. Rebus igitur diligenter compositis, illa Florentiam, hi ad illud monasterium contendunt; qui quidem grati abbati præter infortunium casumque mirabilem fuere: ex monasterii enim colonis et agricolis semper boni fidelesque permanserant. Eo cupiente abbate illic divinum auxilium expectantes incassum, multis diebus et laboribus consumptis, de monachorum consilio, solo diabolo tunc quiescente, ad hoc S. Mariæ monasterium ætate itinereque fessi, tenebris jam, ubi venere, exortis, cum litteris, quæ abbatissæ Passiniani nomine mittebantur, contenderunt. In his litteris abbas non parentes tantum, ceterum eorum filiam summopere commendans, hæc inter reliqua [scribebat:] Hujus fama virtutis passim non agrum Passinianum tantum, sed et finitimos omnes complevit, adeo dum hoc in monasterio conjuraretur, multi ad hoc spectaculum mortales causa ipsius convenire, præsertim proximi quique; et multa alia, quæ aut benevola aut utilia esse credebatur, scripsit, ut animos nostros pietatis cupidos vehementer accenderet.

118 Postridie autem adventu monachorum his senibus obortæ lacrymæ se miscros, se desolatos, omni spe destitutos, ni filia curetur clamitantes. Consolantur ægros animi monachi his verbis: Patres, ne hoc impatienter feratis, oramus, cum

fit energumena,

et liberationis causa, monasterium Passinianum frustra adit;

dein, ea ad Vallem Umbrosam adducta,

Scri-

A Scriptura divina testetur, Jesum Redemptorem nostrum, eos, quos diligit, quosque ad vitam præordinavit, excruciare, variis intolerabilibusque cruciatibus afficere. Nec injuria; cum ipse solus non tantum bonus, sed perfectus (cujus bonitas non ex accidenti dono, sed essentialis et æterna ei inest) tamen frigus, famem, sitim, eodemque tempore inopiam et laborem tolerare, demum cruces tormentaue inmania ac turpissimam mortem ob scelera nostra delinienda constanter animove ingenti, etsi dolores intolerabiles corpori illi sanctissimo inferrent Judæi, perferre voluit. Quid de Joanne Baptista? Quid de Laurentio, qui, velut alienato a sensu animo, totum corpus pro nomine Jesu torrere passus est? Quid de ceteris inclytis beatissimisque viris dicemus? quibus regnum nunc cælorum ob eorum merita et præclara facta exornatur; quibus, ni patientiæ virtus extitisset, tum cruciatus illos, tum tartareos, multo duriores inclementioresque perferrent.

fatetur Dæmon, se in illam ingressum esse ob culpam parentum.

B 119 His et aliis animos eorum mæstos arretere paullulum. Inde ad capellam, extra monasterium sitam, prouident omnes, hinc seculares, inde devoti religiosi. Conjuratur dæmon, interrogatur; tacet ille. Demum S. Joannis virtutem, primo etiam increpationes crebrasque probationes sacerdotis amplius ferre non valens, circumferens hinc inde truces minaciter oculos, in hæc tandem prorupit verba, inde in parentes puellæ ipsos oculos ignivomos defigens inquit: Perditi miserique senes, qui vestris sceleribus filiam unicam, longe prius excruciatam, demum perdere curatis: scelesti, reddite, quæ furtim clamve monasterii surripuistis bona, inde discedam; secus autem preces incassum, etiamsi totum annum crucier, fient. Cunctati aliquamdiu sunt iniquissimi illi, alius alium circumspectantes: movit deinde pudor. Itaque tum vultu tum facie, colore aliisque corporis signis reos tanti sceleris patefecerent.

qui dum sacerdotis exhortatione moti

C 120 Rem sacerdos, quam caute sagaciterve potuit, exploravit, ne quod ante nemini, nisi per diabolum cognitum fuerat, per omnium ora deinceps versaretur. Ceterum operæ pretium fuit, eos senes, male urgente conscientia, ut vultu totoque corporis aspectu immutatos videre, cum etiam diabolus ipsos per puellæ os, ubi monachi intro ingressi [erant,] hujusmodi insectaretur verbis: Vos perversi senes, hujus puellæ machinatores mali; vos filiam vestram hoc discrimine vestris sceleribus induxistis; vos, cum aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum, hypocritæ, subdoli, varii, haberetis, pene filiam vestram perdidistis. Hoc ægerrime fero, quoniam insanabile vestrum cognosco ingenium, hanc in suo id corpore tolerare, quod meriti estis. Voluissem vos vestro supplicio docuisse humanum genus, ea scelesti, nefaria, sacrilega esse, quæ tam inique, nulla necessitate urgente, estis perpetrati. His aliisque eos silentes, mæstos, oculos humi præ pudore defixos tenentes, quid agerent, quidve dicerent penitus oblitos, nunc stantes, nunc per capellam errantes, insectare instanter diabolus.

scelera confidentur, malignus spiritus discedit.

121 Hinc luce clarins constat, unicam securamque vitam per virtutem esse, cum corrupti mores actorem instigent semper, et cum bonis bona, malis mala præsto sint. Nunc autem ad miseros senes, qui data fide se omnia male ablata paullatim propriis dominis restitutos firmare, si fœdum, inutileque, ut erat, censerent.

Habita prius suorum scelerum non sine lacrymis confessione, dæmon nullo strepitu, nulla voce emissa, alioversum contendit. Mira res! quamquam enim, ut dixi, summo cum silentio alio dæmon concesserit, tamen mox signum miserabile datum est, quod præsentium perterrefecit, præsertim parentum, animos: cum puella ad terram consternata, moribundæ similis, horam prostrata jacuerit. Tunc (aderam enim) mihi senes illi multo miserales visi sunt; qui eam defunctam existimantes, in fletum gemitumque sese prorumpentes, pugnis pectora tundere, vestes scindere, aliaque plura, quæ dolor fieri amat, uti insanirent, agere. Ægerrime tandem a nobis exemplis, aliorumque rationibus vix sedati, adeo perturbationibus vexabantur. Demum adjuratione omnium sensim anxie surrexit illa, inde, paulatim recuperatis viribus, ingenti stupore ducta (oculis enim omnia prius lustraverat) ubinam gentium sit, sciscitari.

122 Re itaque cognita, in parentum oscula amplexusque ruens, eorum mæstitiam lenivit; inde ad altare rediens oculis manibusque una cum mente in cælum jugiter intentis, has, nobis monachis audientibus, preces effudit devote nequaquam muliebris pectoris ingenique: Tibi, Jesu Christe Deus omnipotens, quo sine nihil superi, inferi, et quod usquam est creatum, agunt tractantque, gratias pro tanto in me collato beneficio uberrimas ago; tibi quoque me offero, dedo, obligo; tuamque immensam pietatem oro, ut, veluti me ægram morbo intolerabilique cruciatu, sospitam incolumemve tua solita benignitate fecisti, ita velis me posthac talem tamque sanctam instituere vitam, ut tetras inferni pœnas horrendosque cruciatus possim evadere. Tuque gloriosissima semper Virgo Maria, per quam post Deum totus vivit orbis terrarum, sine qua nihil gratiæ hac in valle lacrymarum nos heil miseri mortales a Jesu consequi possumus, me tibi in filiam adoptare velis, oro; mentem vero meam in sanam rectamque viam dirigas deprecor; nulla sorditate spurcitiave cum mentis tum corporis animus meus inquinetur. Tu quoque, o Joannes beatissime, cui tantum Deus tuisque recte factis præstitit, ut osse etiam arido a quovis morbo mortales omnes eripias, rogo, parentes meos meque ita adjuves et conserves, ut hac functi vita tecum una bonis perfruamur cœlestibus.

123 Inde se primo nostris commendantes orationibus, domum læti concessere propriam. Senem illum annuatim, dum illi vita comes fuit, nudis pedibus in S. Joannis festivitate hoc S. Mariæ monasterium cum cereo funali devote petiisse vidimus. Verum in fine hujus miraculi pro religione Christiana, proque salute nostra non absurdum visum est hæc addidisse: quod etsi, ut [in] sacris Scripturis memoriæ proditum est, filii ob scelera parentum pœnas non daturus, pari modo nec parentes; hoc tamen, multisque aliis miraculis constat secus esse. Ceterum in sacris Scripturis ita accipi potest, mortales scilicet iu futura vita non pœnas pro alienis sceleribus sumpturos, ubi mali juste animadvertuntur; boni vero præmium factis suis dignum inveniunt. Vel ita omnes, qui in præsentī vita torquentur, non alienis, sed suis, etsi nobis clam sint, sceleribus torqueri. Quamquam hic diligenter animadvertenti perspicuum erit, senes illos acrioribus filia supplicis affectos. Nunc ad reliqua.

124 Ex eodem Passiniani agro aliam ad hoc S. Mariæ monasterium vidimus vi tractam puellam,

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

Puella, actus
B. V. Mariæ,
ac S. Joannis
gratiis.

E

F

læta cum parentibus domum redit.

Malignus spiritus aliam puellam,

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MSS.
a

lam, quam antea parentes Florentiæ, num S. Zenobii a Reliquiis liberari posset an non, experiri voluerunt. Hic multis diebus, cruce, brachio, orationibus cum privatis tum publicis, incassum consumptis, eos missos monachi hac conditioe fecere, [nt] alias, cum tempus opportunum daretur, redirent. Ceterum illi precibus lacrymisque aliam diem a piis monachis impetravere, orantes, quidquid laboris operisve valerent [impendere,] in dæmone ejiciendo experirentur. Si vero aliter ac rati essent eveniret, sine mora postridie patriam petituros.

quam invaserat,

125 Jubet itaque decanus monachos quosque pro se orationes ad Jesum fieri, presbyteros in Missis, alios cum in Officiis publicis tum orationibus privatis : ab omnibus igitur summa devotione orabatur. Altera vero die, primo mane celebrato Officio more solito, monachi ordine quodam cantantes, et psallentes ea voluntate, eo, ubi dæmonem esse [noverant] contendunt, ne iude abeant, nisi perfectam sospitatem recuperarit puella.

post magnam
B

126 Cum igitur utrimque summa vi, his orando, illo resistendo certaretur, demum diabolus, S. Joanne sua virtute auuitente, die illa se concessurum fatebatur ; ad hoc addere : Conjurationibus et orationibus ha! tandem finem detis, oro ; vobis atrociores et certamini instantes magis nusquam gentium reperi. His monachi in eum crudeliores fieri, nullo labore, nullo certamine diuturno vinci. Tunc exitum suum dæmon paullo post, quia monachi nec cedere, futurum existimans ; inflammatus ira concitat summis viribus mulierem, extollitque. Defatigantur, labuuntur, cadunt interdum, qui eam amplexi a tergo mediamque arripuerunt, feroces juvenes. Terrorem aspicientibus non mediocrem de se dæmon dare, cum os foetidum, spumosum, oculos puellæ ardentes, labia ipsius quandoque tartarea vi ad occiput usque trahens, monstrum hominis faceret.

diuturnam-
que luctam,

127 Tali in certamine multum temporis cum incassum consumpsissent, qui aderant, religiosi (nam diabolus verbis fugam polliceri ; ceterum re ipsa acriter puellam vexare) ipsam potius quam se miserantes, ægre abiere intro. Quid? quod his decedentibus verbis procacibus insultare dæmon : Non me hinc dejicere vel Joannes vester potuit, vel vos ; quocirca aliud curantes, ab hoc opere desistite. Verum hæ insultationes et derisiones sibi plurimum obfuere. Meridie enim ex fratribus unus illuc cum cruce pergit ; nec ad eum expellendum minus animi erat, fretus virtute Joannis sanctissimi, ac paullo supra cunctis fuerat monachis. Instabat itaque, Deo gloriam daret. E contra ille magis sævire. Tum monachus : Quandoquidem apud te, o dæmon, nulla misericordia, nullus locus pietatis est, etsi singulis horis in capite dimicetur tuo, ita eam, mihi crede, pietatem nusquam invenies. Rem enim non cum peccatoribus, verum cum Sanctis agis, quam-obrem alio contendendum, velis nolis, tibi necessarium erit.

relinquere
cogitur.

128 Diuturniori itaque certamine dæmon fatigatus, verum discessum polliceri ; paullo post se alio concessurum, signo dato, fatebatur. Signum enim tum aliquod ob veræ discessionis indicium petierat sacerdos. Nec longa data mora, mulier unum exuta pedem solea, extra vallem quæ capellam munit, cum ingenti omnium admiratione ab inquiringibus reperitur. Hoc nisi arte dæmonis haud fieri potuit. Ex tunc puella humi prostrata, fere dimidium horæ jacuit : inde incolu-

mis domum rediit suam. Fertur diabolus inter conjurandum dixisse, se ob matris in filiam maledicta blasphemiasque, animo iniquo prolatas, ipsam obsedissee. Ceterum quia diabolus, ut sacræ testantur Scripturæ, in his suis primordiis mentitus est, ita fuisse au non, nobis non satis constat. Potuisse tamen Dei occulto judicio fieri, probabilis videtur. Nam blasphemias præsertim, quæ mente corrupta a parentibus in liberos dicuntur, sæpius plurimum his obfuisse relatu multorum, litterarumque monumentis cognovimus.

D

ANNOTATA.

a Is est S. Zenobius urbis Florentinæ episcopus et Patronus, qui 25 Maii solenni ritu illic colitur ; quo die de illo egit Papebrochius tomo VI Maii pag. 49.

PARS XI.

E

Ex Alvernæ partibus oppido videlicet, quod illi Montem-Fatum seu Fatucchium a a fatis dicunt (olim enim arte necromantiæ diabolique dolo mortales, quæ futura essent, vaticinabantur) ad hoc S. Mariæ monasterium puella, Lisa nomine, a parentibus ducta est. Hanc dæmon qui invaserat, plurima facinora diuturniori temporis [spatio [committere] fecit : quæ quia atrocia variaque fuere, ea, litteris mandare curavimus. Cum igitur cruce et sanctissimi Joannis brachio, orationibus cum publicis tum privatis dæmonem diu acriter infatigabiliterque vexassent, monachi, et ipse Domino Jesu haud gloriam daret, lassi fatigatique, hiemis insuper asperæ nivium copiam, quam nocte, quæ instabat, aër abunde effudit, verentes, his, discederent, mitiorique tempore existente, redirent alias, imperatum est. Hoc illi ægerrime, tum puella nondum incolumi, tum itineris aërisque difficultate, cum ferrent, mansionem in diem alterum orant : inde in patriam, quæcumque sors acciderit, se concessuros fatentur. Quod facile ab his impetratum.

Alia puella
energumena,
a

130 Ea die summa vi utrimque a diabolo et a monachis certatum est : Hi enim pro Dei honore ; ille vero solita crudelitate pugnare. Cum ergo diu monachi orassent, et diabolus adhuc præter spem resisteret, quia hora vespertina jam advenerat, dæmonem jamjam ad ultima deductum deserentes, introgressi sunt. In nocte autem sequenti, nives ingenti vento commixtæ, has Alpes regionesque circum adeo complevere, ut homines et jumenta torrida frigore, nec pedem domum extra ferre auderent, omnia inanimata etiam rigerent gelu. Quam temporis deformitatem miseri illi exacerbantes pavidi trepidique stare. Nam non modo redeundi in patriam spes omnis amota (etiam asperiora his Alpium loca incolebant) sed in dies pejora verebantur. Eo supplices gementes tantum victum orare ; se pro sumptibus, quam vellent pecuniam daturos, etsi iu extrema inopia versarentur, polliceri.

ad monasterium Fatucchium
lumbrosam ducitur
a parentibus.

131 Quos decanus pater, quassatos, fractos, pannosos cernens, eorum miseratus fortunam, [ad] eos ita benigne exorsus est : Nondum enim quantum conjecturari valeo, quantam apud ser-

quorum miseria commota monachi,

A vos Dei oporteat esse misericordiam spectastis; quod profecto si spectavissetis, nihil vos præter-
ruisset, neque pro victu pecuniam, neque aliud
offerre vobis ori cordique fuisset, cum penes nos
omnia in medium quærantur. Non diuturnum
tempus, non nives rigentes obstabunt libertati :
cum non a nobis, sed ab ipso Deo et ex vestris
sudoribus proveniant, quæ dantur. Tuta nobis
omnia. A nobis vero non tantum sumptus neces-
sarii, sed auxilium ad dæmonem expellendum,
Jesu favente, dabitur. Eo mittite tristem mœstia-
m, desuper divinum expectantes auxilium. His
arrecti animum dictis. Imperat, qui hospitio præ-
erat, necessaria omnia, dum moram hic trahe-
rent, dari; et sic ex voto omnibus rebus foris
compositis, monasterium ingreditur.

omnem ei
opem impen-
dunt;

B 132 Eam igitur diabolus cum sæpius suffocare,
et hoc summis viribus omnique arte tentavisset;
parentes humanis auxiliis destituti, Jesum modo,
modo Virginem Mariam, interdum sanctissimum
Joannem, ferrent opem, clamitare. His in difficul-
tatibus cum penitus, quid agerent, quo se verte-
rent, nescirent; hospitem Conversum, qui eis vi-
ctum præbebat, si qua via posset, eorum inopiæ et
calamitati subveniret, oravere. At illi simplici cum
omnes hujusmodi in negotio deessent artes; vix
enim Dominicam orationem cum Virginis Mariæ
salutatione scire, inquit : Fidem integram im-
primis erga Deum Sanctosque ejus habere fideles
omnes oportet; inde suum suppliciter exposcere
præsidium : idque longanimitate spe agere, si quan-
doque, quod petimus, differatur, cum animis cu-
pientibus nihil satis, ut dicitur, festinetur. Inde
intromens, quidquid dolo arteve diaboli acci-
deret puellæ, et ut vitam luctu mœroreque ple-
nam agerent alii, decano quamprimum studuit
enarrare.

Dæmon vero
monachum
ad facinor-
am libidinem ex-
citat.

C 133 Motus his decanus sacerdoti cuidam ex
monachis, singulis diebus cum cruce ad dæmo-
nem conjurandum anathematizandumque eo ire
præcepit. Quod cum decani præceptum reveren-
ter agerent sacerdos, diabolus interim non quie-
scere, verum per os puellæ, modo juvenes con-
versos, modo bubulcos benigne appellare, joca
cum eis agere, insidiis palliatis omnia tentare,
eorum animos ad rem turpem variis modis illi-
cere, nihil quod ad tetrum facinus utile putaret,
relinquere. Ei multa agitati, Jesu volente, nihil
cum procederet, statuit monachum, inde sæpius
transeuntem, cui gallinarum cura commissa fue-
rat, alloqui. Observato itaque diligenter tempore,
cum a pullis gallinæ pascendis rediret, [ad]
eum ita, suis parentibus opportune aliis negotiis
intentis, vel ut dicebatur, paullulum quiescenti-
bus, exorsus est : Antoni frater, (nam nomen
creberrime audiendo didicerat) fortuna, si vir
esse velis, præclari dulcisque facinoris casum
dedit. Postulat monachus casum. Hac scilicet
nocte ad puellam hanc ingrediari, et mihi credas
volo, me volente, nihil periculi imminere. Cum
monachus ille jam diaboli arte irretitus, et vir-
tute castitatis, ad libidinem illectus, portam mo-
nasterii singulo vespere claudi diceret, et id
minime executioni mandari posse, ait dæmon :
Fac periculum, de cetero nihil tibi sit curæ : mea
enim arte portam undique invenies patentem.

quam ille ex-
plere statuit,

134 His dictis, monachus celerrime prope-
rans, monasterium versus ire; moram enim ultra
solito fecerat. Domi igitur multa secum volvens
in incerto habere, quidnam e duobus, quæ seorsim
in mente certabant, eligeret. Nam, in una
parte mala voluptas puella potiri quovis modo

cupiebat; at in altera timor Dei, sui dedecus, si
in re caperetur, carceris asperitas, ne tam pessim-
um aggrediretur facinus, deterrebant : vicit
tamen in avido ingenio pessimum consilium. Eo
hujus rei participem faciens neminem, statuit id,
quod nefas erat, quoquo modo perpetrare. Casu
eo die coquinæ officium familiare munus, quod in
religione commune negotium omnibus, ut regula
dictitat, etiam sacerdotibus, his tantum qui ma-
jora curant amotis, ad ipsum ordine vicissitudi-
nario pertinere.

135 Quocirca optima via ad perpetrandum in-
venta, Gasparum monachum, virum religiosum,
qui monachorum tunc curam et præsertim juve-
num gerebat, his verbis adoritur : Si justum est,
pater, et si libet dormitorium extra, quia mihi
multa incumbunt negotia, quiescam. Cum ille
primo commotus insolita re, id nullo pacto, et
præcipue ob aliorum exemplum non decere asse-
reret, et caveret id petere, quod indecens esset;
et iratus monachus, nihil umquam ob sua in eum
plurima benefacta consecutum, diceret; demum
super hoc multis ultro citroque verbis consump-
tis, Gaspar ipsius importunitate victus, quia
nihil periculi, monasterio undique clauso et mu-
nito, immineret, eum missum, secum ut esset hac
conditione, fecit. Ille se omnia facturum, etiam
et majora pollicens, lætus ab ipso abiit.

136 Diligenter igitur omnibus, quæ coquinæ
erant, quam festive peractis, infelix, judicii Dei
semper præsentis, et professionis, quod majus
est, quam coram ipso et Sanctis ejus se observa-
turum juraverat, oblitus, rem, duce diabolo, ten-
tare est ausus. Ad portam igitur monasterii ve-
niens, eam, ut dæmon dixerat, patentem reperit.
Verum precibus Joannis sanctissimi, qui servos
suos decusque monasterii jugiter tutatur, factum
est, metus pavorque ingens eum invaderet. Eo
vehementer perterritus, sese quam raptim, ostio
patente, ut erat, relicto, in coquinam dedit,
ibique signo Crucis se muniens, flexis genibus
orando, trepidus adhuc divinum implorare au-
xilium.

137 Ipsum ergo postea, multis præsentibus,
prædicantem audivi, se numquam majori horrore
et tremore affectum : visum enim fuerat sibi,
quod horresco referens, umbram quamdam atram
horrendamque, oculos igitur præ se ferentem,
sulphureum pestiferumque fumum naribus huius-
modi edentem, ipsum insequi : quo totam noctem
ad matutinas horas usque formidolosum et tre-
mentem se etiam pernoctasse; hoc in animo
etiam sæpius volvisse, se dormitorium extra,
dum ceteri decumbunt, fore numquam. Ceterum
Domnus Gaspar Prior, de quo supra verbum fe-
cimus, ostium clausum invenit : nam monasterii
[claves] semper ad decanum seu ad Priorem de-
feruntur. Neque hoc silentio prætereundum puto,
quod cum forte alias monachus iste Antonius
iter, ubi dæmon erat, de majori præcepto habe-
ret; eum his verbis irrideret dæmon : Vah! om-
nium ignavissime, nulliusquæ pretii formidolose,
qui mulierem puellam adire non audes, quonam
pacto virum aggredieris armatum? Abi quo
dignus es cum istac tua timiditate muliebri, me-
amque opem posthac ne expectas, ne inquiras, ex
quo, ut voluissem, puella hac modo non es poti-
tus. Monachus vero signo crucis facto, imprimis
surda pertransiens aure ad peragendum ivit,
quod sibi imperatum fuerat, officium.

138 Est et aliud, quod, quæso, libenter au-
dite. Joannes quidam conversus, qui cellæ viua-
riæ

AUCTORE
HIERONYMO
RABIOLENSI
EX MSS.

captata ad
eam rem
quadam oc-
casione;

E

sed horrore
percutus,

a facinore
perpetrando
avertitur.

F

Frater Con-
versus

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

riæ pro exterioribus rebus curantis præerat, vir profecto simplex, cum quodam vesperi quamplures supervenissent hospites, et conversus alter Augustinus, de quo supra verbum fecimus, cui negotium his deferendo necessaria injectum fuerat, hospitibus aliis inserviret; Joannes iste illorum, qui cum puella capta a dæmone erant, curam cœpit. Deferens itaque eis necessaria, forte patrem senem, diabolo vires administrante, hoc animo [ut] ipsum suffocaret, filia aggressa fuerat incassum, matre insuper totis viribus annitente, oranteque semper filiam, ne tantum tamque tetrum facinus in parentem admitteret. Nam ceteri tunc aberant; quod admisisset profecto, ni conversus, invocato nomine Jesu, ac suis usus viribus eam, ægerrime tamen, a patris violentis complexibus abstraxisset.

sacerdotis
munere fun-
gi volens, a
diabolo re-
prehenditur,

B

139 Verum cum jam discessum parasset conversus, iterum puella nutu diaboli atrocius solito patrem, mortem crebro minitendo, aggreditur. Injecerat enim manus in gulam. Ille intro quamprimum, matre conclamante, rediens, dæmonem, ea vi amota, ut solent sacerdotes et Religiosi, vulgaribus tamen verbis (litterarum enim ignarus erat) conjurare cœpit. In quem dæmon vultu atroci terribilibusque oculis se, ut ipse solitus erat referre, convertens inquit: Asine, bubulce, nullius valoris homo, unde hæc tibi audacia, me, ut religiosi assolent, conjures? Abi hinc in crucem tuam, et tuum non aliorum peragas negotium; et si ulterius bellua, non homo, perrexeris, mihi crede, tuo supplicio docebis humanum genus, quid periculi immineat divina tractanti, nisi sacris prius initiatus fuerit.

et propterea
mox sacerdo-
tem advocat.

C

140 At Conversus et teterrimo dæmonis aspectu et minis ejus non parvo timore correptus, inde quam raptim abire. Quem senex parti suæ diffidens magnopere orare, illuc alium ex bubulcis seu subulcis per Jesu Christi clementiam mittat, et illico suum præsens periculum decano monachisque enuntiare studeat. Quod ille diligenter oratum peragens, Antonium quemdam ex bubulcis illuc ire jussit, remque omnem deinde patri decano aperuit. Mittitur statim sacerdos, qui, uti jussum fuerat, puellam stola sacerdotali circumligavit, et deinde parentes, ne ulterius formident, monens, insuper et bubulco imperans, ad suum solitum concedat locum; quia jam multum noctis peractum erat, quam cito in monasterium rediit. Hinc facile intelligi potest, cujus virtutis et potentiae sint stolæ sacræ, et cetera, quibus sacerdotes ornantur, dum suis funguntur officiis, fide tamen, ut fit in ceteris rebus, præmissa. Nam diabolus, qui antea ferox in senes illos miserabiles fuerat, in alios vero verba contumeliosa dixerat, stola circumligata, ut diximus, demissus, humilis, impotensve effectus, totam noctem duxit quietam.

Alius libidi-
nem explere
cupiens ter-
retur,

141 Additur huic et aliud miraculum. Nam Antonius ille bubulcus, quem paullo ante retulimus, cui boum cura cum aliis quibusdam injecta fuerat, turpi amore puellæ captus, secum in mente volvere cœpit, qua via posset clam parentibus ipsius puellæ potiri concubitu. Nam cum moribus tum natura rusticanus [erat], quid periculi ob diaboli sævitiam immineret, minime cogitans, verum voluptatem malam tantum explere cupiens. Sibi multa agitati hæc optima via visa est, aditum fenestræ, quæ partem respiciebat inferiorem, scalis positus tentare; quæ quidem fenestra pessulo, seu sera, nullo artificio inepte adeo claudabatur, ut quivis arte callidus de una

ad aliam partem [movere] valuisset per rimas ipsius fenestræ. Hac itaque via rem ille aggredi cum cœpisset, et jamjam ad id devenisset, ut fenestra aperiretur, diabolus circum scalarum gradus volitans, sic eum perterrefecit, ut tremens toto corpore, pedibus etiam et manibus suum officium non rite peragentibus, ad terram repente lapsus, uno crure pene fracto, scalis relictis, vix ad bovine usque, quod non multum distabat, repens pervenerit.

142 Quo repente subitoque casu stupentes alii, qui erant, bulbuci, unde hoc sibi, vel quæ tanta ipsum tenuerat mora, sciscitantes, pavens tremensque adhuc ipsis, qui hoc idem paullo ante, dum moram traheret, conjectaverant, rem omnem hac lege, dicerent nemini, aperuit. Verum non multo tempore post, cum de istac puella sermocinaretur, quasi pro miraculo hæc eadem Antonius præsentibus nonnullis prædicavit. Hoc S. Joannis precibus factum nulli nostrum dubium extitit, cui sui Ordinis, præcipue hujus monasterii, decus honosque curæ est: ut ipse et alii posthac ad hujusmodi turpissima essent tardiores vel caverent. Nam ausim dicere, talem rem ante vel post tentasse neminem, etsi multæ et vultu modesto et venusto venerint et ætate integra puellæ, cum a diabolo, tum aliis morbis oppressæ.

143 Sed ad diabolum, qui Lisam puellam invaserat, redeamus. Cum enim, ut supra diximus, jam omnibus suis viribus destitutus, etiam nec mutire amplius auderet, nivibus Austro flante liquefactis, die quadam, nec aura quidem spirante, sereno cœlo, ægre ad capellam, summis viribus diabolo, ne id fieret, annitente, trahitur, et de more cum S. Joannis brachio, præsentibus monachis devoteque psallentibus, et canentibus, in moram longam conjurando et anathematizando torquetur: cum enim jam discedendi tempus adesset, pristinis viribus resumptis exclamare repente, debacchari, convitia maledictaque dicere, solito pejus puellam sursum tollere cœpit.

144 Accedentibus igitur nonnullis, qui aderant familiares, montanis ferocissimis, eam maximo cum labore vix sistere valentibus, pro tempore quievit dæmon. Tandem S. Joannis virtutem amplius non ferens, alio ingenti cum stridore concessit. Puella vero e manibus tenentium paulatim prolapsa, diu, uti hac vita mortali functa, supra ecclesiæ pavementum jacuit. Demum surgens, Jesu imprimis, Virginiue Mariæ, et S. Joanni gratias agens, læta cum suis domum propriam contendit. Verum, nondum tribus mensibus expletis, iterum idem dæmon eam atrocius solito invasit.

145 Eo parentes nimium percussi, quid in hujusmodi re atroci agerent, quo se verterent, penitus ignorabant. Huc redire eos pudebat, alio se conferre, etsi necessitas cogeret, tamen, quia et vires et pecuniæ longis itineribus jam absumptæ fuerant, verebantur. Itaque in re dubia non defuere, qui et pecuniis et jumento ferrent opem. His ergo hoc monasterium iterum petentibus non cessavere comites, pars misericordia pietateque illecti, pars cupidine visendi tale et tantum monasterium in terra deserta in loco horroris et vastæ solitudinis situm: adventum quorum propter dæmonis reditum monachi ægerrime ferentes, statuerunt, intus, foris quoquo modo orando, supplicando, ipsum dæmonem acerrime impugnare.

146 Cum igitur hinc inde summa vi decerta-

D

et a seclere
complendo
abstinet.

E

Puella en-
de

a dæmone re-
lictæ ac ite-
rum occupa-
ta.

F

post multas
concertatio-
nes,

retur,

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSIS
EX MSS.

A
tandem a
matiguo spi-
ritu omnino
fit libera.

rectur, et Joannis sanctissimi virtutes crucesque tam asperas diabolus amplius perferre non posset, in senes illos, parentes puellæ, truces oculos convertens, nec mortale sonans, inquit: Iniqui perverse senes, cur me filiamque vestram, vita a vobis male et pessime instituta, in tot dovexistis tormenta? Redite, redite ad conscientiam; facinora illa mucida, quæ intus latent, jam expurgate, ut pœnitentiæ acrimonia, virtuteve Dei curentur. His dictis, contigit dæmon. Hi vero rubore perfusi, qua potuere contritione, sua peccata confessi sunt. Ex tunc diabolus veluti fumus visus est per puellæ os supera petere. Quæ quidem devotissimam et utilem suorum scelerum in hoc S. Mariæ monasterio, sicut parentes, habuit confessionem, et Domino Jesu deinde, qui eam sospitem fecerat, ut sponso, adhæsit.

ANNOTATA.

B a Quidquid sit de hujus cognominis etymologia, Montem Fatucchio invenio non procul ab eremo Camaldulensi versus Orientem. Unde existimo Auctorem per partes Alvernæ, Alvernum Tusciæ montem, S. Francisci stigmatibus notissimum intelligere.

PARS XII.

Anus ener-
gumena,

A nus quædam de S. Mariæ Prunetæ regionibus, multis comitantibus, quia non obscuro loco nata [erat], in jumento undique funibus circumsepta sedens, sic ad hoc S. Mariæ monasterium concessit; quam dæmon adeo ferox demensque invaserat, ut præsentibus monachis cum Reliquiis, a multis, etiam manibus a tergo revinctis, nec teneri nec flecti posset. Eo necesse fuit [ad] abietem quamdam, quæ in capella ob novum ædificium peragendum tum sita [erat], fune circumducto [eam] irretire; et ita vix sisti [poterat]. Operæ pretium erit advertere, quam a dæmone assidue quateretur, subinde subnixu extolleretur, exclamare ipsam, ululatus aniles edere, se miseram præ dolore clamitare, ita omnibus, qui aderant, et misericordiæ esse et terrori non parvo.

C
diu conjura-
ta

148 Verum cum dæmoni, etsi ingentibus S. Joannis virtute afficeretur cruciatibus, vires non imminuerentur, imo magis magisque augerentur, ita defessis omnibus, qui eam vinctam habebant, monachi cantando et orando, ita ut fit semper, anum ipsam natura et ætate squalidam et horrendam, cui etiam diabolus feram, deformemque reddiderat speciem oris, trepidi deserentes redire intro. Ceterum hoc miserabile spectaculum omnibus, qui aderant, extitit: ubi enim monachi cessare forte per horam, eam dæmon (nam soluta erat) in gyrum vertere, incomparabiliter movere, et ita tartareis vocibus exclamare, [ut] montes collesque supini et formidolosæ rupes vocem reciprocam, ut Poetæ nostri dicitat sententia, reddere viderentur.

incolumis
evadit.

149 Qui vero parentes et comites aderant, ingenti stupore percussi, cum, quid in tali re agerent, penitus ignorarent, tantum divinæ clementiæ imprimis, inde S. Joanni et nobis, [ut] eorum misereremur, se commendare. Cui miseriæ et torturis abbas compatiens, uni ex monachis præ-

cepit, ut, corporibus cibo recreatis, tamdiu orationibus et precibus instaret, quamdiu, aut diabolus aliovorsum tenderet, aut dies finiretur. Quem laborem monachus cum libenter obiret, oraretque incessanter, ambo (ille conjurando, hic vociferando) defessi sunt. Verum tandem Deus omnipotens ex alto prospectans, mulieri precibus Joannis sanctissimi opem tulit: nam inter conjurandum: Exibo, inquit; exibo, idem dira voce geminans; quia hic ulterius esse, etiamsi sit voluntas, potestas non datur. Quod nobis tui exitus signum dabis, inquit sacerdos? Cereum, ille [ait], ardentem exstinguam. Illico cereum accensum, solum non extinxit, sed quadam impatentia ductus, ad terram detrussit: hærebat enim parieti. Anus vero diu velut defuncta humi prostrata jacens, exurgens tandem Deo sanctoque Joanni, inde nobis gratias agens, domum suam læta una cum sociis concessit.

150 Vidimus in hoc S. Mariæ monasterio et aliam, in decrepita ætate constitutam, quæ nunc secus eam, de qua nunc verbum fecimus, a dæmone crudeliter torquebatur. Verum nonnumquam jocus et risum de se dare, cum presbyterorum more hymnum Angelicum, Apostolorumque symbolum, quod festis celebratisque diebus dicitur, caneret non absurde. Cum igitur longa conjuratione frangeretur, tandem rem, cur non alio concederet, nullo interrogante, aperuit. Aiebat enim: Nisi, quod intra vestes situm breve a latet, amoveatur; hinc, si vellem, nequeo discedere. Locis igitur abditis, sacerdote et id assentiente, scrutatis, dissutis etiam, anu illa, ne quid fieret, prohibente, inventum est. Quo amoto, mox dæmon clamans voce magna alio contendit.

151 Id breve conspeximus fere omnes hujus monasterii monachi. Erat enim signis variis, characteribusque quibusdam in angulis, nominibus mixtis, impressum cera alba filisque circumligatum: cujus non omnia sed quædam teneo nomina Og b videlicet et Magog, quæ in Joannis Evangelistæ Apocalypsi leguntur; Tetragammaton insuper, Adonai, Sabaoth, quæ quidem nomina, ut nostræ docent Scripturæ, Dei magni sunt. Hæc huic operi seu miraculo inserere non abs re visum est, ut quivis intelligat, dæmonem sæpius tum verbis tum rebus ipsis, sub facie specieiue boni, miseros mortales et genus fallere humanum; id vero, ut res diabolica, igni dari imperatum est. Eo liquido constat, breviter nec fieri, nec ferri licere, nisi quæ a sacris canonibus conceduntur; quæ quidem pertranseo, ne videar regulares constitutiones potius quam historias scribere. Incantationes vero et quas vulgatis verbis dixere magias, apud Christianos nusquam gentium probantur. Verum nunc ad reliqua.

152 Ex Galliæ Cisalpiæ partibus nobilem quemdam, qui se ad plures jusserat Sanctorum reliquias deferri, monitu quorundam nostrorum monachorum, qui eas in monasteriis incolunt regiones, ad istud S. Mariæ monasterium usque, gratia recuperandæ sanitatis, venisse tempore Abbatis Bernardi, a quodam nostro converso jam decrepito accepimus. Hic ubi primum ecclesiam ingressus est, nondum lata cruce, qua, ut supra dictum est, dæmones conjurantur; diabolus tum loci, tum Joannis beatissimi sanctitatem amplius perferro non valens, emissa ingenti voce, abiit. Quæ vox, ut ipse conversus referre solitus erat, adeo terribilis et tartarea extitit, ut omnes, qui tunc cultui divino inserviebant, reddiderit attonitos.

Item altera
anus

E

a

dæmonis pos-
sessione eri-
pitur.

b

F

Nobilis qui-
dam Ligur,

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

nitos. Vir ille beneficii accepti memor, non parvam pecuniæ quantitatem devote super altare ponens obtulit; qui inde liberaliter cum sociis habitus, postridie cunctis de more visitatis, quæ sancta sunt, locis, etiam anachoretarum humilibus cellulis, in Liguriam bene instructus et admiratione plenus tum loci devotione tum monachorum virtutibus concessit.

mercator
Hungarus,

c

153 Ad hoc, ne cui id mirabile seu incredibile existeret, et aliud multo majus prædictus conversus referre solitus erat. Aiebat enim, quemdam mercatorem prædivitem de Ungariæ partibus Venetias, inde Pisas, [ut] Romam tandem peteret, comitantibus multis, navigasse. Quem cum Pisis dæmon invasisset, eumque torqueret acriter, adeo [ut] ex sociis ipsum aggredi auderet nemo (multos enim morsibus graviter attraxerat) demum cujusdam Pisani fraude deceptus, fune catenæque ligatus et ad varias Italiæ partes, ubi Sanctorum loca [esse] audiverant, adductus, nec tamen convalens, intuitu quorundam bonorum, hoc S. Mariæ monasterium cum sociis adiit. Huic erat interpret, qui modo latina, modo materna lingua suos omnes aperiret sermones. Nec statim hic, ut supradictus, sospitatem recepit; sed quinque in atroci certamine consumptis diebus, dæmon, sese alio concessurum, nec posse Joannis sanctissimi virtutem amplius perferre, fatetur. Sciscitante sacerdote, quod signum, ubi discederet daret, ait: Audietur ab omnibus. Et illico capellæ tintinnabulum, nemine funem trahente, signum fecit. Quod signum omnibus, sed præsertim suis admirationi existens, qui forte numquam vel raro hujusmodi prodigia viderant. Deum ergo sanctumque Joannem beuedicentes, rediere Pisas, inde Romam, postremo in patriam propriam.

et miles He-
truscus
d

C

154 De Casentini partibus, [ex] oppido, quod Romæ dicitur, militem quemdam pro sospitate obtinenda vidimus concessisse ad hoc S. Mariæ monasterium; qui a tanto torquebatur dæmone, ut a multis etiam ferocissimis juvenibus vix, dum conjuraretur, detineri posset. Verum cum jam fere per triduum multis tormentis, tum cruce, tum S. Joannis brachio affectus esset, Jesu virtute, et S. Joannis precibus in hæc tandem furibundus prorupit verba: O hominum omnium iniquissime, cur me teque in has cruces horrendaque tormenta dedisti? Nosti enim, quæ Deo et Matri ejus vovisti; peroptime calles, sed dissimulas perjure. His dictis voluit, sed non valuit, ipsum ad terram tartarea vi detrusum suffocare.

S. Joannis
ope e dæmo-
nis captivi-
tate erum-
tur.

155 Miles ille ubi divina pietate paullulum naturales sensus revocavit, cum a monacho sacerdote, si quid voti Deo obligaretur, moneretur, [ut] per confessionem aperiret, habita suorum scelerum devota confessione, votum, quo Virgini Mariæ tenebatur, se, ubi primum sospes domum repedasset, executioni mandaturum pollicitus est. Qua ex corde promissione fideliter justequè data, dæmon absque miseri hominis tortura, nihil mussitans ad alias se contulit regiones. Hinc quivis Christianus plene intelligit, quid periculi sit vovisse, nec, si facultas data est, ignavia vel malitia, seu sæpius mentis perversitate, non reddidisse votum. Verum si partim de his votis quæ, viderim, quæve audiverim digna, litteris mandare statuissem, tempus, quam miracula, maturius me desereret. Eo ad reliqua, quæ, ni fallor, non minorem legentibus et admirationem et utilitatem prioribus allatura sunt.

156 Me in puerili ætate constituto, cum nonnullis, qui adhuc supersunt, monachis, de Senarum e partibus adolescens quidam non tantum a dæmone captus, verum etiam paralyticus, mutus et surdus, a parentibus, S. Joannis miraculis et prodigiis impulsis, ad istud S. Mariæ monasterium, non parva hominum turba inaudita re tracta, in cistis jumento superpositis deductus est. Proh Jesu bone! quid admirationis quidve amaritudinis mortalium mentibus dare nostram imaginem spirantem et vivam, omni membrorum officio privatam et dæmone repletam conspicerem! Quis usquam gentium hujusmodi audivit? Quis aspexit? Quis non ingenti admiratione, afficeretur, non tantum propriis oculis videndo, sed accipiendo auribus? Ubi primum in parvula ecclesia, quæ extra monasterium sita est, matris et aliarum mulierum gratia, quæ pietate coactæ, iter una aggressæ fuerant, in grabato toto corpore stratus esset (nam sedere, quia paralyticus, haud poterat) illico illuc re nova illecti [multi adveniunt, et] conversorum, monachorum, aliorumque opificum et montanorum, qui variis incumbabant negotiis, fit concursus.

D
Adolescens
Senensis va-
riis morbis,
e

157 Hic etsi opera diaboli, ut diximus, omnium corporis membrorum officio privaretur, tamen lingua ipsius, dæmonis virtute plurimum in eo vigere. Nam indecentia in Deum et S. Joannem (virtute enim ipsius torquebatur) edere. Cum igitur non parum laboris, ut sospitatem reciperet, dies noctesque orando, conjurando, instando singularibus (ita enim præceptum fuerat) suppliciis monachi pertulissent; demum Jesus Dominus noster, [ejus misertus est] precibus imprimis Joannis beatissimi, inde fide lacrymisque suorum, præsertim matris: nihil enim votorum prætermisit; paulatim adolescens, propriis corporis officiis et viribus recuperatis, et dæmone Jesu Christi virtute (monachi non parvam traxerant moram) fugato, Dominum per se laudabat, omnibusque admirationem sui faciebat.

E
a diabolo af-
fectus, inco-
munitatem
obtinuit,

158 Eo parentes præ gaudio toto corpore gestire, ipsum amplecti, osculari. Qui aderant tanti miraculi stupore percussi, S. Joannem miris laudibus ad cælum extollere. Tandem, silentio dato, talem pater, audientibus cunctis, habuit orationem: Piissime Jesu, a quo omne bonum, et sine quo nihil rectum, toto corde, tota mente, totis viribus te benedico, laudo, magnifico, qui per servum tuum Joannem beatissimum hujusmodi prodigia nobis, [ut] te magis magisque laudemus, ostendis; quod profecto in filio meo hactenus miscro, nunc felici ea felicitate, quæ vera felicitas dici et potest et debet, intelligo. Eo, bone Jesu, tuque Virgo Maria gloriosissima, etiam et tu Joannes beatissime, filium meum nosque omnes in rectam viam et ad patriam tandem deducere dignemini; vobisque, Pater Abbas et monachi, quos ad hujusmodi dignissimum officium elegit Deus, nos nostraque commendamus, ut nostrum memores in omnibus vestris esse velitis: insuper ipse Jesus pro tali tantoque beneficio in Beatorum patria pro nobis restituat. His finitis, osculato devote S. Joannis brachio, læti in patriam contendere. Quod prodigium antea toto seculo inauditum, non tantum civitati Senarum, sed finitimis cunctis, ubi narrabatur, summæ admirationi exitit.

enjus pater
suis benefa-
ctoribus gra-
tias agit.

F

159 Rem revera ridiculam, veris rebus verior-rem tamen, quæ nostra tempestate accidit, enarrare glisco. Seuex quidam de Scarpariæ f oppido,

Senex qui-
dam,

sito

PARS XIII.

A sito in Mugelli partibus, ad S. Cresci ecclesiam [ivit] imprimis, quæ ea in regione dedicata est; inde, cum haud sospes fieret, ad hoc S. Mariæ monasterium concessit. Hic brevi pristinae redditur sanitati, domum suam lætus abiens; [sed,] nescio qua causa vel quo vitio factum sit, in eum paulo post idem ipse dæmon iterum introivit. Quem ad præfatum S. Crescium, cum parentes longo itinere hicmisque asperitate, si huc concessissent, perterriti denuo deduxissent, petito signo a sacerdote, qui eum conjuraverat, inquit dæmon: Mox signum manifestum dabitur. Et illico asinum, super quem sederat, in arboris trunco suspendens, ipsis dolorem propter damnum illatum, et multis risum præbuit. Hoc ita fuisse a viris fide dignis, qui in S. Joannis festivitate, voti emissi gratia, hanc adiere ædem, relatum est.

et molendinarius a dæmonis potestate vindicatur.

B 160 Molendinarius quidam de valle Arni de oppido videlicet Lancisæ, die quadam cum molendinum extra sospes [in] ligno quodam decumberet; ubi surrexit, neque mens neque cetera corporis membra satis suum officium agere, imo huc illucque debacchando currere, et ut paucis absolvam, insani capitis et stulti hominis officia de se præbere. Quem, qui supervenerant, dolo vique comprehendentes, vinctis e tergo manibus, ad hoc S. Mariæ monasterium, vociferantem, et, quo ibant, omnes partes clamoribus replentem, traxere invitum. Cum enim quis esset, et cur tantopere miserum hominem torqueret, a sacerdote interrogaretur, tum, ait dæmon: Me hinc expellere minime ad vos pertinet, qui veram professi estis religionem, et quos nisi justum agere haud decet; furem enim aggressus sum crebro mentientem, Deumque etiam sæpenumero blasphemantem. Ita esse, audientibus nobis, affirmavere quamplures. Verum cum sacerdos clam aliis eum ab hujusmodi nefariis [ut] cavere vellet, moneret, demum post triduum, quo tempore dæmon eum acriter vexando torserat, de se non parvo dato signo (fenestræ enim partem fregit) abiit, quo meritis est. Eo molendinarius ille Jesu et S. Joanni gratias agens, et artes et mores domum rediens mutavit.

In vigilia S. Mariæ, quæ ob ingentem copiam nivis, quæ olim Aventinum montem a Romæ, ipsius Virginis prodigio, secundis Nonis Augusti complevit, de Nive dicitur. Is enim festus dies et celebratus per religionem Christianam quintus mensis Augusti a Christicolis notatur. Et ne cui admirationi sit, me hoc in miraculo tantum mensem diemque notasse, intelligat, res novumque prodigium, [ut] id agerem, coëgissem. Quod equidem horrendum, pectoribusque æterne servandum animadvertatis oro. Hoc enim ab alio non accepi, sed ut multum interfui, legi, dæmonem conjuravi. Ea igitur, quam diximus, die mulier quædam a dæmone capta, revera haud ignobilis de Calciæ b partibus, ut in tali re fieri sæpius solet, multis comitantibus ad istud S. Mariæ monasterium contendit. Cum enim a me in Sanctorum sepulcro, de quo alibi latius verbum fecimus, tunc prostrata conjuraretur, et mutus dæmon effectus, legendo, orando seu conjurando nullum daret responsum, forte Ordinis S. Francisci duo supervenere Fratres, qui a Fratre Marco tunc eremita S. Mariæ de Cascesa invitati, ad ipsius Virginis Mariæ festum ire properabant.

Dæmon mulierem possidens, a

b

E

162 Qui liberaliter a nostris habiti, dum more solito totum viserent monasterium, dictum fuit, venisse mulierem a dæmone possessam. Illico itaque nova re illecti concessere ad sepulchrum. Unus autem ex his forte necromantiæ arte instructus, me diu interrogando laborante, et dæmonem non respondentem haud æquo animo perferens inquit: Quæso, pater, pace fiat vestra. Huic mulieri quædam secreta in aures liceat dicere. Quid si dæmon etiam invitas respondere cogatur? Ego igitur in tali re parum expertus, putans verba aliqua divina, ut decet Fratres, dicturum, permisi libenter. Accedens itaque ad mulieris aures, nescio quid mussitans et labia movens secreta spiraverit. Cui statim dæmon indignans, eumque trucibus minaciter aspiciens oculis, in hæc demum verba stridens erupit: Hypocrita, simulator, non Frater, sed corruptor, o hominum pessime, qua tu audacia isthoc in loco sacro, Reliquiis servisque Dei præsentibus, ausus es tua pessima arte, quem Deus nondum coëgerat, cogere. Te, mihi crede, pœniteret, si, quæ in sinu defers, amoveres. Ferebat enim, ut mihi ipse deinde retulit, de ligno pretiosissimæ Crucis Christi Jesu.

Fratrem Franciscanum acriter increpat,

F

163 Cui cum statim intrepidus: Nec te nec tuas paveo minas, responderet, inquit dæmon: Da, oro te, huic, quod in sinu latet tuo: inde in Alpibus juga, vel quovis extra hæc loca sancta te confer, et illic mecum conflictando experire, quid tua, o bos, virtus in me possit; verum nec urbem adieris Perusinam, [quin] ego, quid mea in te valeat, periculum faciam. His dictis conticuit. Infelix vero Frater, de his, quæ in diabolum dixerat, pœnitentia ductus, ingenti pavore percussus, una cum comite, S. Joanni imprimis, inde nobis, plurimum se commendans, tristis abiit. Mulier vero eodem die virtute Joannis beatissimi pristinae sospitati reddita, qui non procul a monasterio [habitabat] gaudens domum propriam concessit.

ac e muliere ejectus,

ANNOTATA.

a Per breve hic intelligitur, ut opinor, character magicus in brevi vel breviculo descriptus, de quo plura habet Cangius in Glossario.

b Og est nomen regis Basan. Auctor certe voluit dicere Gog et Magog, de quibus agit S. Joannes in Apocalypsi cap. 20, v. 7.

c Urbs Hettruriæ olim virtute bellica memorabilis, ad Arnium fluvium interfluentem, a cujus ostio sex miliaribus in ortum distat. De reliquis locis, quæ hic memorantur agere non est opus, cum ita nota sint, ut explicatione non indigeant.

d Locus hic situs est in tractu Casentino circa Arnium fluvium, æquali fere intervallo a Valle Umbrosa et eremo Camaldulensi.

e Senæ vulgo Siena urbs Hettruriæ satis nota, de qua iterum antea egi.

f Scarparia sita est in agro Mugellano vulgo il Mugello, de quo et supra egimus.

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MSS.
*Fratrem il-
lum anxium
persequitur,*

c

164 Frater autem ille, de quo nunc verbum feci, ut suus postea nobis retulit comes, tales exitus habuit : sanctæ enim Mariæ festivitate ex voto et sententia eremitæ Marci acta diligenter, ad quemdam Conventum Fratrum, in colle quodam satis in immensum pertingenti inter S. Joannem de valle Arni et oppidum Montis-Varchi c situm, se Fratres illi conferentes, is qui pessimum facinus perpetrarat, sua lacrymans scelera, humiliter confessus imprimis, inde, quid sibi acciderit, compluribus enarravit. His itaque Fratribus res inaudita non parvam et admirationem incussit et metum ; tamen ut Fratrum mos est, ejus blandis verbis lenire dolorem, nihil esse, quod vereri deberet, tum quia confessus, tum quia diabolus nec valet, quod vult : frangitur enim Dei potentia, ejusque virtute debilitatur ; et quod majus est, mentitur sæpe. His igitur et aliis verbis ultro citroque datis et acceptis, in spem animum arrecti, se Fratrum orationibus commendantes, postridie iter perrexere suum.

*eique letife-
rum terro-
rem incutit.*

d

B

165 Verum cum intensissimo solis ardore et labore fessi, sub lata olea lacum Perusinum d prope, in itinere consedissent ; ecce (horresco referens) condensa nebula et nigerrima quodam cum stridore horrenti e lacu repente veniens, ubi consederant miseri, locum omnem conglobans, ita [ut] illic diem in noctem verteret, ingenti cum fetore eos circumdans, inde paullo post abiens, summum aëra petiit, in quo paullatim soluta nusquam comparuit. His illico obriaguere pili, et subitus cucurrit eis per ossa tremor, et humor undique et undique salsus guttatim scaturiens. Ubi paullulum morati sunt, longe trepidi pedibus labantibus surgentes, signoque crucis se munientes, inceptum non sine magno labore peregere iter. Ceterum ubi civitatem Perusinam ingressi sunt, miser ille, quem dæmon nostro in monasterio acriter castigarat, diem clausit extremum. Hæc omnia alter Frater, comes ipsius in reditu suo Florentiam, nobis referre curavit. Exemplo hoc patet satis, artem necromantiam, nec secularem quidem, quanto minus Religiosum exercere debere, præsertim, quia Christianos omnes, divina humanaque, non diabolica, requirere auxilia oportet. Verum nunc ad reliqua.

*Puella se-
ptennis*

C

166 Ea in hebdomada puella, septimum agens annum, a dæmone possessa, a parentibus ad hoc S. Mariæ monasterium vi rapta, omnibus ea in ætate puellari posita, admirationi extitit. Cui cum in Sanctorum sepulcro matris lacrymis aliorumque pietate motus, compaterer, dæmonem vero orationibus et precibus, in rem suam abiret, conjurarem ; tanta vis puellæ, dæmone annitente fuit, ut ingentia saxa capite amoveret, virosque omnes, qui super sepulcrum sedebant, ne forte exiret, in varias partes (quod dictu incredibile est) labi coegerit ; ipsa vero quamprimum prosiliit extra. Ego equidem tale oculis meis nec ante nec post meminisse me vidisse. Proh, bone Jesu ! parvula puella, in tantum arte dæmonis furorem versa, hoc tale solo capite ausa sit facinus. Ubi primum, ut dixi, a Sanctorum sepulcro prosiliit, circumferens hinc inde truces minaciter oculos, miserabile pavidumque de se omnibus spectaculum præbere : passos enim capillos, oculos ignivomos, os spumosum, lacerumque pectus et ora habens, modo singulos, modo universos ad certamen provocare ; et eo atrocius, quia intra valli septa clausa, et juvenum globus ostium obsidens nulla parte via, qua erumperet, dabatur.

167 Demum omnibus formidine arreptis, eam-

que aggredi cunctantibus, signum Crucis cum S. Joannis cruce in eam facieus, quievit paullulum. Quam lapsam et sudore madefactam misera mater in sinum recipiens, caput compsit, ceteras et deinde partes corporis adornando. Paulo post, quia diei extremum esset, nos intro petentes, eamque comites pedibus et toto corpore labantem trahentes secuti sunt. Ubi igitur ad capellam ventum est, ibi quievere paullulum. Forte fortuna fuit in Virginis Mariæ laudem, in vespers singulis per totam Christi religionem fieri mos est, pulsaretur ; vix primo dato signo, dæmon Virginis Mariæ sanctique Joannis virtutem amplius non perferens, me una cum acolythis, quorum unus aquam verbis et sale expurgatam, alter Crucem ferebat, audiente, dæmon ingenti cum stridore exclamans concessit. Postera vero die Jesu Virginique Mariæ matri ejus, ingentes gratias agentes, læti in patriam contendere. Eam deinde incolumem vidisse me meminisse : in Valle enim Arni superioris, non procul a Castri-Franchi e oppido distans, morabatur.

168 De patria mea, hoc est de Raggiolo f, etsi plures ad hoc S. Mariæ monasterium gratia sospitatis recuperandæ venere, tamen hoc uno in præsentiarum contenti erimus. Adolescens quidam, cui nomen Andreæ est (superest enim adhuc) cum maligni cujusdam perversique presbyteri, ut postea reipsa claruit, incantationibus magisque, ut vulgo aiunt, ita acriter vexaretur, [ut] vultus, ora, vestesque misere manibus propriis flendo tunderet laceraretque, et germanus ceterique affines, quid tanto in discrimine agerent penitus ignorarent ; forte quidam bonus vir, qui ad tantum cum ceteris multis concurrerat spectaculum, et compatiens inquit : Virgini Mariæ bono rectoque corde hunc commendatum si reddideritis, mihi credite, illico bonæ valetudini dabitur et sanitati. Germanus igitur suus, his auditis, nulla data mora, tale Virgini Mariæ emisit votum : Tales quales indutus est vestes, o Virgo Maria purissima, tuam una cum isto misero adiens ecclesiam, in foribus templi ad tui decus suspendam : modo per te, o omnium sanctissima, pristinae sanitati restituatur. Res mira ! mox suis votis favens Virgo Maria adstitit, et præfatum Andream ab eo intolerabili liberans dolore, mente et corpore sanum valentemque reddidit.

169 Eo, qui aderant, omnes se explere in gloriosam Virginem Mariam laudando, benedicendo et extollendo, haud poterant, lacrymis ob gaudia exortis. Ea itaque die, aliis rebus relictis, ecclesiam S. Mariæ de Bibiena, quæ de Saxo dicitur, adire quamprimum, oblatisque vestibus, et oratione in primis ad Mariam Virginem devote ex intimis præcordiis emissa, domum eo vespere prospere redire læti. Cum itaque Andreas iste arte diaboli membris omnibus captus, Virginisquæ Mariæ precibus liberatus esset, non longo deinde temporis intervallo dato, cum die quadam una cum quibusdam vineas excoleret, iterum dæmon herbis et verbis noxiis coactus, ut supra, eum ingrediens possedit. Inde debacchari, furere, alios marra, sudibus, saxisque petere ; illi fugere, secreta secretaque loco adire. Tandem alii quamplures ad eum de vineis, de agris, hinc inde concurrentes, fessum vi dolore capientes, ligatum et vinetum traxere domum. Quibus cunctantibus, quid agerent, quoque se verterent, penitus ignorantibus, optimum factum visum est, eum ad S. Mariæ de Valle Umbrosa monasterium

D
*a diaboli dæ-
monio libera-
ta.*

e

f

E
*Adolescens
Radiolensis
semel e dæ-
monis pote-
state ere-
ptus,*

F

*iterum in
eamdem re-
digitur,*

ducere.

A ducere. At alii maligno spiritu ducti, magos et incantatores super hoc consulendos, in re fore existimantes, inquit germanus ejus, Galganus nomine: Nisi in [monasterio] S. Mariæ de Valle Umbrosa sospitatem pristinam recuperet, alio ire in præsentiæ non sanum mihi videtur fore consilium. Confido enim, S. Joannem nobis, ut ceteris, opem cœlitus daturum, modo eam sincero corde integraque fide exigamus.

ac denuo pri-
stinæ valetu-
dini restitui-
tur.

170 Hic optimus adolescens divinum tantum censebat quærendum auxilium, ubi humanum deesset: quod equidem omnes, qui sanæ sunt mentis, sentiunt, Mox itaque jumento de more cum cistis parato, multis ex patria comitantibus, huc contendere. Ad quem visendum, cum quia de patria, tum etiam quia, ut puto, affinis esset, properans, re diligenter cognita, pro ipsius salute in hospitali ignem juxta, non cruce, non reliquiis aliis adhibitis, divina tantum misericordia fretus, oravi. Prohi bone Jesu! e vestigio meritis Joannis beatissimi, sua, comitumque fide miraculum secutum est, cum quosdam nigerimos carbonēs paulatim evomens: Deo gratias, Deo gratias, inquit, convalui! Ad hæc videnda sociorum aliorumque fit concursus. Nequibant satis mirari, unde isti carbonēs, præsertim cum se numquam comedisse fateretur. Sciscitantibus itaque me, unde hoc? cum nihil certi hac in re dare auderem: Conjecturor tamen, inquam, diaboli arte fieri posse, mixtos cibo potuque non apparere, et sic sumi. Verum ut Crispus *g* ait, vereor, ne quis, quæ sibi facta putet, æquo animo accipiat, supra ea veluti ficta pro falsis ducat. Ceterum, quod propriis oculis perspexi, manu tetigi, affirmare non dubito. Nam ad hujus confirmationem, puellam illam S. Gaudentii, de qua supra multa dixi, in testem affero; cum et alios quamplures, si res exigeret, afferre possem: a multis enim fide dignis religiosis accepi, eam dentes, capillos aliaque, dum in S. Salvio conjuraretur, spuisse. Verum hæc pro incredulis, nunc ad inceptum redeo.

Ex matrona
Florentina,

C

171 Matronam quamdam Florentinam, Vagiam nomine, haud obscuro loco natam, a dæmone captam, cum Florentiæ sospitatem non inveniret, clam quam potuit, nocturno scilicet tempore, hoc S. Mariæ monasterium petiisse vidimus. Hanc talis occupaverat dæmon: interdum miti ingenio adeo esse, joculari, facetias, risu dignas urbanitates de se dare, et præsentiis voluptati pariter et admirationi existere; nonnumquam vero, mutatis moribus, præsertim dum conjuraretur, alteram diceres, ita enim specie crudelis immitisque effici, [ut] nihil crudelius, qui aderant, se aliquando vidisse faterentur. Qua modo varia vicissitudine cum ex diaboli voluntate tempus incassum tereretur, statuerunt cum ea privato communique, cum foris, tum domi pugnare certamine. Fiunt igitur ad Jesum preces; pro se quisque modo Virginem Mariam, unicum ac singulare miserorum refugium, modo Joannem beatissimum appellare. Verum cum in hoc pio opere dies quam plures consumpsissent frustra; id Pater Abbas ægerrime ferens, voluit, [ut] ea die, (postridie enim fugam adornabant) diu orando canendoque monachi vel lassitudine nimia torquerentur, vel in rem suam malam concederet dæmon.

energumena,

172 His igitur devote ferventerque cantantibus, tantum virium præter solitum mulieri dæmon administrare, [ut] plantis pedum altaris scabello innixis feroces juvenes numero decem, qui eam a tergo vi sistere, procul esse cogeret:

retro modo modo [eos] in se trudebat. Opere pretium erat vultum horribilem, faciem turpem, truces oculos, motus ineptissimos et incompositos cum vultus tum totius corporis aspicere; turpia in Deum Sanctosque ejus edere, quæ dum accipio, exhorreo, non modo litteris dare ausim. Denique bonitate Jesu sanctique Joannis meritis alio, voce ingenti emissa, concessit, mulierem tantum illam humi postratam, vita fere extinctam deserens. Quæ paulo post surgens, cum, ubinam gentium esset, quid cerei accensi, quid Religiosi sibi vellent, admiraretur, re a suis diligenter cognita, Deo gratias agens conticuit; conjux vero suus, vir in Republica Florentina satis præstans, oblatione non parva S. Joanni pro tanto beneficio data, lætus Florentiam, se sancta, cum interrogaretur unde iret, peragrasse loca simulans, venit.

173 Alteram de Castro Bononiense *h* magno natu mulierem, Anastasiam nomine, eodem fere tempore ad istud S. Mariæ monasterium, cum esset a dæmone capta, contendisse accepimus. Quam maximis cruciatibus cruciasse dæmonem semper, sui asserebant; sed præcipue dum has finitimas regiones, huncve agrum primum sunt ingressi. Sæpe etenim numero mulieris suffocationem veriti, cum dæmon gulam peteret, tantum ceteris destituti auxiliis, Jesu Virginisque Mariæ præsidium lacrymis implorare. Verum cum hoc in loco idem tentare videretur dæmon, abbas optimum factu ratus, stola gulam mulieris circumnectere, ne dæmon acrioribus affectis tormentis, si spatium daretur, rem perageret, mox eam afferri jussit. Res mira! quoties gula stola cingebatur, toties dæmon inferiores partes vel intestina petere, nonnumquam pedum vel manuum extrema adire. Ubi ea amovebatur, mox gulam repetere. En quantæ [virtutis] sacræ vestes sint, facile perspicitur hoc uno miraculo a quovis potest.

h
aliaque mu-
liere

E

174 Cum igitur dæmon sacerdoti verbis fugam promitteret, ceterum re ipsa acrior ferociorque instaret, Spirituque sancto haud locum daret, mandat omniibus aliis monachis abbas, pro se quisque supplicationes orationesque habeat; quod si nec ita procederet, longam cum diabolo certando una omnes moram traherent. Quam rem cum strenue monachi agerent, demum dæmon rei exitum sentiens, ea, qua potuit, in miseram mulierem usus est virtute: cum enim plus solito gulam inflatam turgidamque redderet, adeo fatigabatur mulier, [ut] oculis sanguineis, anhelitu foetido, labiis exsiccatis et pallidis, toto denique vultu et facie extrema adesse ostenderet; ita ut de ea multi actum esse censerent. Eo, qui aderant, omnes Christum Jesum, piissimamque ejus Virginem Mariam, saltem animæ salutem darent, lacrymis effusis orare. Taudem post diuturnam, quam a dæmone in gula pertulerat, torturam, carbonēs nigerrimos, pilis conglobatos spuens, illico incolumis facta [est,] cunctis inauditum et ab eis numquam visum [prodigium] admirantibus. [Tunc illi,] Jesum sanctumque Joannem laudando, expleri nequibant: inde in patriam læti, virtutem Joannis sanctissimi omnibus occurrentibus prædicantes, rediere.

dæmon fuga-
tur.

F

ANNOTATA.

a Errat hic Auctor ponendo montem Aventinum pro colle Exquilino, qui multum ab invicem

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

distant, ut omnibus Romanis satis notum est. In colle autem Exquilino id prodigium factum esse ex Breviario Romano, aliisque monumentis constat.

b *Opinor esse eundem locum, qui sub nomine Cascia in mappis geographicis statuitur inter duos rivos ex fluvio Arno ortos non procul a montibus Prati magni.*

c *Ambo hæc loca inter duos rivulos ex fluvio Arno versus meridiem fluentes includuntur. De S. Joannis oppido supra actum est.*

d *Lacus Perusinus sic dictus ab urbe Perusia, a qua tantum 7 miliaribus distat; ab antiquis Trasimenus vocabatur. Situs est in ditone Ecclesiæ in Umbria; ejus circuitus est 22 miliarium, continetque tres parvas insulas.*

e *Locus ille includitur duobus Arni rivulis, et versus meridiem distat a Valle Umbrosa æquali fere spatio, quo Vallis Umbrosa inter septentrionem et orientem a civitate Florentina.*

f *Didacus Franchius in citatione Auctorum ante Vitam S. Joannis Gualberti hunc locum vocat Raggiuolo, atque situm esse in tractu Casentino. Ab hoc loco Hieronymus horum miraculorum collector cognominatus est Radiolensis*

B g *Forte Auctor hic intelligit Salustium historicum, qui habuit prænomen Crispi, ut patet ex Martiali poeta, a quo dicitur:*

Crispus Romana primus in historia.

h *Oppidum in ditone Bononiensi, in via Æmilia, inter Imolam ad occasum, et Faventiam ad ortum.*

PARS XIV.

Viginti octo
dæmones,
a

C

S. Joannis
virtute com-
pulsus,

Non multo post (nam ille annus prodigiis clarus extitit) quidam de Valialla a, cui nomen Bartholomæo fuerat, ad hoc S. Mariæ monasterium, haud parva hominum turba comitante, concessit. Hic etiam funibus undique septus, vix a compluribus juvenibus, qui sibi comites extiterant, et qui domi tunc erant, (utpote qui ab viginti et octo spiritibus malignis torqueretur) detineri [poterat.] Qui quidem pessimi spiritus, interdum jocum, quandoque terrorem præsentibus inferre. Quis enim tam gravis tam rigidus, [ut] de se risum non dedisset, cum ex ore unius varias voces vario motu verba edentes accepisset; ita ut populum non unum loquentem putares? Et etiam quis tam fatuus, tam sensu levis rem prodigiosam tantam, tamque horribilem non maxima cum formidine admiraretur? Mihi profecto incredibilia, commentitia fictaque essent, nisi Evangelistæ, qui nec mentiri volunt nec possunt, quemdam a Domino Jesu incolumem factum, eumque a legione dæmoniorum captum, litterarum indicio memoriæ tradidissent.

176 Nunc ad propositum rediens, [prosequor.] Cum jam de ejus sospitate a cunctis fere, (quia multos incassum dies in tali opere consumpserant) desperaretur; et hoc æstuans animo suo agigaret abbas, [an] omitteret inceptum, quoniam frustra erat, an S. Joannis virtutem expectaret, qua sæpe durando, in multis prospere usus fuerat; inquit senex provectæ ætatis monachus quidam, Petrus nomine: Pace omium dixerim, reverendissime Pater. Hunc, nisi incolumem, hinc abire si permitti censueritis, in totius monasterii dedecus esse, dubitet nemo; cum luce clarius constet, eum multis variisque spiritibus impugnari. Eo utile honestumque duco, (et idem vos spero ducere) [ut] nullo labore cum singulari

tum universali victi, rei exitum etiam diuturnitate temporis præstolemur. Senis sententiam laudant et probant omnes.

177 Illico uni ex monachis imperat abbas, sumpta cruce Joannis sanctissimi, diu legendo, orando, si forte alio concedant, experiatur. Ad hoc mirum spectaculum undique Religiosi et seculares cum confluerent, factus est numerus non exiguus. Cum igitur utrimque strenue pugnaretur, nec dæmones in rem suam concederent, fessus fatigatusque monachus [quievit.] Conflictum subit alter, inde et alter. Demum servos suos miseratus Joannes, a Jesu gratia impetrata, facillime, unus diabolus post alterum divino nutu, dato proprio nomine, alia adiere loca. Quorum nomina ex monachis quidam memoriæ mandare curavit diligenter; inde in tanti facinoris memoriam in sacrarii pluteo recondita, diu conservata sunt; orto deinde inter finitimos bello, cum monasterii optima quæque ad Pithiani arcem deportarentur, nescio qua gratia, una cum nonnullis aliis rebus amissa sunt. Igitur recuperata sanitate, Bartholomæus ille una cum ceteris virtutem Joannis sanctissimi ad cælum extollere; demum, sumpta a Patre monasterii benedictione, ad sua læti rediere.

178 Petrus quidam Dominici, de Prati Veteris agro b, qui dæmonem incognitum per duos fere annos, ut ipse demum autumabat, habuit, ad hoc S. Mariæ monasterium magna cum omnium admiratione, qua transibat, ob multa et varia, quæ inepte agebat et dicebat, vi a suis ductus tandem fuit. Huic tantas vires dæmon administrare, [ut] vinctus undique funibus, etiam a tribus viris fortissimis coram sanctissimi Joannis brachio haud sisti posset. Qui facile sospitatem omnium membrorum recipiens, tanti beneficii immemor, non solum suos pessimos mores, ut monachi monuerant, non mutavit; sed his et alios addidit multo nequiores. Eo divina justitia exigente, idem dæmon una cum septem et quadraginta spiritibus malignis miserum illum ingressus, adeo crudeliter eum torquere, [ut] frequens populus ad rem tantæ tamque inauditæ crudelitatis visendam, ex oppidis, villis, mapalibus, qua iter uti insanus habebat (aufugerat enim) concurreret.

179 Demum calliditate multorum captus, vinctisque pedibus et manibus, non parva mortalium turba comitante, eum ad hoc S. Mariæ monasterium traxere invitum; quod haud fecissent, ni bonus presbyter quidam, eorum infortuniis compatiens, precibus et orationibus tulisset opem. Hunc undique funibus septum, quidam ex nostris videntes, quem multo major, quam antea, turba hominum sequebantur, in admirationem et stuporem versi intro nuntiant quamprimum. Eo monachi sese in diabolum expedire, arma spiritualia parare, nil hujusmodi negotio necessarium relinquere: odio enim diaboli, pudoreque sui, quia tam cito redierat, vehementer agitati [erant.] Verum mirum erat varios in uno corpore audire spiritus non solum diversis linguis loquentes, verum etiam motus incompositos eodem in corpore dantes [videre.] Omnes enim, qui tanto talique spectaculo aderant, (aderant enim complures, etiam provectæ ætatis Religiosi) se simile numquam audivisse vel vidisse asserebant.

180 Dum igitur in sacrarium concursus omnium fieret, monachis cum S. Joannis brachio orantibus, princeps omnium dæmon, qui, ut supra diximus, miserum [hunc] hominem solus prius

D

Bartholomæum quemdam deserere coguntur.

E

Major etiam numerus b

ex Petro quodam F

expellitur.

inva-

A sanctoque Joanni commendans, salutem suam in eorum manu tradens, tantum mortem æternosque cruciatus evadat, orare.

*monachum
terruerat,*

192 Demum dæmon, cum neque, quod intenderat, efficere posset, quia Joannis sanctissimi virtute frangeretur (nam monachum illum se suffocare [voluisse,] ipse dæmon postea primo mane, ubi huc contendit, referre solitus erat) eo ægerrime id ferens, fulcrum lectuli ira concitatus, per pavementum prius trahens, in rem malam male olens concessit. In eo itaque tam aspero negotio monachus ille non minus animo demisso post dæmonis discessum, ac dum aderat, fuit : nam reliquam partem noctis insomnem, ut ipse narrare solitus erat, orans et tremens duxit; veritus semper, ne si etiam paullulum quoddam ab incepta oratione desisteret, communis omnium hostis dæmon pejor acriorque rediret. Quod haud fecit; precibus enim et meritis sanctissimæ Dei Genitricis et Virginis Mariæ et patris Joannis beatissimi, perfidus ille sathan procul abstinit.

*postea ex ob-
sessi viri cor-
pore ejicitur;*

B

193 Summo igitur mane, quidam a dæmone captus, de villa, quæ vulgato nomine Thosis dicitur (abest enim ab isto S. Mariæ monasterio fere per tria millia passuum) huc vi multorum comitantium ductus est. Cum igitur more solito monachi omnes ordine suo circumpositi canerent et orarent; ille, quem dæmon invaserat, omnibus prius monachis lustratis, in eum dæmon, qui præterita nocte visionem illam tam terribilem viderat, oculos defixit; inde, parva data mora, ingenti voce iuquit : O amice, quod in ista præterita nocte a me passus es, tibi merito accidit, quia, ut inobediens et perversus, foris, dum alii quiescunt, fuisti; cave posthac : nisi enim ex intimo corde orasses, alteris, mihi crede, de te exemplum dedisses. His dictis, conticuit. Monachus vero ille, inde quid sibi evenerat, compluribus enarravit. Pergentes igitur Religiosi viri numquam a pio opere destitire, quoad dæmon ille, S. Joannis virtutem amplius ferre non valens, in rem malam, tartaream emittens vocem, concessit.

*unde auctor
habet parre-
nes in ad Reli-
giosos.*

C

194 Videant igitur Religiosi omnes tum monachi tum fratres, discantque exemplo miseri istius, qui jugo obedientiæ colla præbentes ob Jesu Christi amorem animarumque suarum gratiam obsequendam, omnibus, quæ videbantur in seculo possidere, postpositis et abjectis, Patribus et Abbatibus voluntatem vovere suam, quid periculi discriminisque immineat eis, [qui audent] rebus in justis haud auscultare, tum interdum mala cupiditate illecti, a recto itinere diverteutes, devios sequi anfractus etiam, et, quod intollerabilius est, præcepta Benedicti Patris, aliorumque sanctorum Patrum spernere, et inculta quædam et devia sequi. Memorare possem nonnullos tum nostræ tum alterius Religionis Fratres, qui mentis oculis excæcati, ea, quæ coram Deo et Sanctis ejus polliciti sunt, non servantes, imo, quod pejus est, propriæ religioni mala inferentes, et, quod dictu nefas est, prætextam et habitum projicientes, et vitam non modo non religiosam, sed lenonibus turpiorem ducentes, demum judicio divino exitium dignum eorum moribus invenientes, imprimis plerumque magnis ordinibus pessumdatis, in barathrum inferni demersos, ni me ea res longius ab incepto traheret, et alio tempus maturare festinaret. His igitur dimissis, ad S. Joannis miracula deveniamus, quæ, ut alias dixi [plurima sunt.] Si sigillatim in singulis ejus felicissime actis miraculis

immorari vellem, tempus quam res maturius me descreret : catervatim enim se offerunt. Quamobrem quamplurimis prætermisissis, quædam signa magis celebrata, quo potero ordine, ostendam.

195 Ad hoc S. Mariæ monasterium de partibus Flaminiae anum quamdam, a dæmone captam [intellexi,] vi affinium aliorumque [fuisse] ductam, qui re insolita, ut mos est, excitati comites sese tanti tamque ardui itineris sponte præstiterant. Qui quidem dæmon, qui eam invaserat, tanta arte tantaque calliditate simulandi et dissimulandi, bone Jesu! instructus [erat,] ut ei vel nullus nequam spiritus, vel pauci similes, mea sententia inter homines, per aerem volitantes reperiantur. Qua arte, de more cum cruce a monacho quodam in Diaconatus officio constituto conjuraretur, ita usus est, ut quivis tali in re etiam longe expertus affirmasset, mulierem illam a nullo iniquo dæmone occupari : nam S. Mariæ Angelicam salutationem, orationem etiam Dominicam summa cum devotione, oculis demissis, voce supplici dicere; per se, (quod incredibile videtur) signum crucis edere; et, ne lectori fastidio sim, omnia devotionis signa, quæ a quovis catholico viro fieri possunt, in anu illa esse.

196 His itaque signis cum etiam monachi omnes fallerentur, eam veluti sospitem arbitantes, affines ad solitum hospitium, monachi intro rediere; cibo potuque corporibus paullulum refoecillatis, quia jam diei extremum erat, discessum in diem posteram paravere. Cum igitur jamjam tenebræ nostram cooperuissent regionem, opera et arte dæmonis mulier corporis necessitatem simulans, seorsum ivit. Quæ ubi intellexit, se a nullo videri posse, cursu quam rapido, dæmone vires administrante, ad flumen, quod Micanum dicitur, usque (distat enim a monasterio fere per duo millia passuum) nulla data requie appulit. Inde ripam fluminis ascendens in aquæ altissimæ pelagum sese præcipitaret, hortabatur dæmon; ceterum S. Mariæ et S. Joannis meritis, divina bonitas ei opem ferens, a tanto tamque nefario facinore prohibuit.

197 Cum interim sui per quemdam monasterii subulcum, qui sero domum repedarat, causa et itinere cognito, propere flumeu petere; et quo propius loco accedere illi, eo dæmon magis ingeminare, instare, [ut] sibi mortem conscisceret mulier. Demum capta, orabatur, suis iret pedibus; verum cum hoc frustra esset (se enim illic pernoctare velle affirmabat) hi ira ægritudineque permisti eam nec amplius, etsi mater [esset,] perferre valentes, ipsius manibus a tergo vinctis, dæmone silvam ululatibus clamoribusve implente, ad hoc S. Mariæ monasterium traxere invitam. Postridie vero monachis ex more cantantibus et orantibus, non multo consumpto tempore, dæmon amplius S. Joannis virtutem non ferens, veram paravit fugam; discerpeus euim imprimis ferociter mulicrem, inde torve terribiliterque exclamans, in rem concessit suam. Igitur mulier, recuperata sospitate, læta cum suis patriam revisit.

198 Memoria mea de Valle-Casentini de agro Ceticæ, tum viri tum mulieres capti a dæmone ad hoc S. Mariæ monasterium vi ducti fuere complures, qui quidem memorabiles extitissent; sed quia et tempori et volumini modum statuere volo, ceteris prætermisissis, hoc uno in præsentiarum conteuti erimus. Puella quædam, Catharina nomine (si rite audita recorder) per plures dies ante S. Joannis festum huc funibus vincta, (nam

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLIENSI
EX MSS.

*Dæmon piis
signis mona-
chos fallens,*

E

*clam mulieri
a se possessæ
fugam ac
mortem sua-
det;*

*at mulier re-
ducta, pristinæ
sanitati
redditur.*

F

*Præter multos
alios curatos,
puella quædam*

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

a pessimo dæmone torquebatur) deducta est. Quæ, etsi in itiuere, ut multi, propter loci sanctitatem, pristinæ reddita est sanitati, tamen comites diaboli calliditatem dolosque verentes, monasterium hoc imprimis [adierunt;] inde quamprimum domum repedare consilium fuit. Igitur ubi venire, per crucis experimentum eam tunc convaluisse, liquido patuit. Eo in patriam ipsa die redire quamprimum.

in quam dæ-
mon redie-
rat,

199 Verum nescio qua gratia factum sit, [ut,] non multis consumptis diebus, eam iterum dæmon ferocius solito torqueret. Eapropter, ne importuni et molesti, si quamprimum ad hoc S. Mariæ monasterium rediissent, habereutur, in sanctissimi Joannis festivitatem, quæ haud procul erat, sui distulere adventum. In ipsius igitur vigilia vix diabolo totis viribus annitente, huc eam traxere invitam. Verum cum ea ipsa die, qua venerat, haud liberaretur, postridie primo mane, ne tantæ festivitati esset impedimento, cum undique mortalium concursus ad tale spectaculum increbresceret, cuidam monacho presbytero parum caute seu devote legenti inquit dæmon: Abi hinc, quo dignus es, hypocrita; et pisces, quos furtim sustulisti, talique in angulo celasti, cura, quamprimum œconomus reddantur.

B

indicato ex-
orcistæ furto,

200 Forte fortuna fuit, dum hæc contumeliosa verba in miserum monachum illum diceret dæmon, [ut] œconomus, alium quærens socium, transitum illac haberet. Cognito igitur, diabolo volente, furto, lætus clam quamprimum iude ad angulum abiens, (quia in conjecturis sagacissimus erat) ubi dæmon dixerat, piscibus inventis, coquo reddere curavit. Hæc et mihi et nonnullis aliis monachis ille, cui tunc jussu abbatis et cellulæ vinariæ et coquinæ cura esset, sublato tamen nomine auctoris, omnia retulit jocando; demum fatigatus a nonnullis et auctoris nomen aperuit. Præfatus vero monachus, qui dæmonem conjurabat, etsi imprimis, his auditis, erubuit paullulum pavitque, tamen, ne fidem rei faceret præsentibus, si illico inde abiisset, perrexit humilior et supplicius, quam antea fecerat, legendo.

post alterius
monachi con-
jurationem,
a

C

201 Inde alter monachus, qui nunc monasterio S. Mariæ de Fonte Thaonis a præest, curam conjurandi dæmonis accipiens; multo opere frustra consumpto, demum indignabundus abiit. Meridie vero cum more solito catervatim cujusvis conditionis tum virorum tum mulierum turba non parva, admiratione et stupore percussa, undique confluerent, optimum factu credentes, qui tunc aderant, abbates (aderant enim complures) in conjuratione S. Joannis brachium adhibere; jussu Patris majoris convenientibus monachis, reliquisque cum Religiosis, tum sacerdotibus (is enim dies fere per universam Etruriam celebratur summa cum devotione et religione) effertur brachium.

maligni spi-
ritus domi-
nium evadit;

202 Cum igitur utriusque summa vi certaretur, ille pro suo commodo, hi pro Christi Jesu gloria, tandem dæmon discessum suum adesse sentiens (nam virtus Joannis sanctissimi eum urgere, compellere) mulicri puellæ infensus, [cam] humi quam crudeliter consternens, inde etiam discerpens, tartarea demum emissâ voce, in rem suam malam concessit. Ea igitur puella diu humi prolapsa, uti vita functa jacens, demum admirabunda surgens, oculosque circumferens, parentes, ubinam gentium essent, et quid turba hominum, quid sibi Religiosi illi vellent, inquisivit. Cui rem omnem aperientes, actis gratiis Deo et Virgini Mariæ ac S. Joanni, iter in pa-

triam parant; quam secuta est turba propria tum affinium tum propinquorum læti, quia eis prospere successerat.

D

203 Quo cognito miraculo, omnes alii etiam, qui tantæ interfuerant festivitati, Joannem sanctissimum ad sidera extollere, obviam venientibus omnibus rem tanti facinoris aperire; ita Joannes beatissimus clarior haberi. Sed libet in calce hujus prodigii eos appellare, qui etiam hac tempestate pluris corpus quam animum faciunt, [ut discant,] quid discriminis periculive his divina tractantibus immineat, nisi prius sua mala facinora per diligentem confessionem alteri ex sacerdotibus aperuerint; vel saltem corde contrito et humiliato ea retractare curarint; cum sacra carmina decantent: Cor contritum et humiliatum Deus non despiciet. Verum nunc ad reliqua.

quo exemplo
S. Joannis
gloria auge-
tur et exorci-
stæ moun-
tur.

204 Aliam de Vulterris b mulierem accepimus ad hoc S. Mariæ monasterium pro sospitate recuperanda venisse: nam eam tres pessimi invaserant dæmones. Cum diu ipsi dæmones non darent gloriam Deo, [et] frustra conjurarentur, desperatis illis [qui comitati fuerant, imperatum est, ut] postridie, ni curaretur, in patriam redire curarent. Visum est [interim] mulieri, monachum quemdam reverendum nocturna visione sibi cum cruce in manibus astitisse. Quæ indicia et sigua, sanctissimum Joannem fuisse, declarant. Qua visione insolita mulier perfusa horrore, inquit ille: Ne vereare, obsecro, mulier; mihi crede, postridie liberaberis, modo auxilium Dei, Virginis Mariæ matris ejus fide integra poposceris. His dictis, sublimis abiit.

b

Mulier in no-
cturna visio-
ne præmoni-
ta,

E

205 Ubi igitur summo mane surrexit, viro suo visionem illam studuit enarrare; ille illico Abbati. Ducatur iterum in ecclesiam, inquit Abbas: spero enim S. Joannem, qui in visione sibi apparere dignatus est, non defuturum in tempore opportuno. Quod equidem et reipsa probatum est. Nam, monachis cum S. Joannis brachio devote orantibus et canentibus, hi tres dæmones unus post alterum, dato non parvo temporis spatio, in rem suam malam concessere. Verum hoc memoria dignum, quia uno liberata dæmone, paullatim et corporis vires et sanæ mentis officium sumere [cœpit;] adeo tertio abeunte dæmone, ipsamet Deo gratias agens, orationem tam eleganter dicitur habuisse, ut omnibus et gaudio existeret et admirationi. Vir suus, locuples cum esset, viso tanto prodigio, multum pecuniæ offerens, humiliter ab abbate petiit in tantæ rei miraculum, ut id, et S. Joannis quædam in vita sua feliciter acta in parietibus ecclesiæ monasterium extra sita pingeretur. Quo benigne impetrato, læti in patriam redire. Quæ pictura etiam hac nostra tempestate ipsis in parietibus demonstratur.

e trium dæ-
moniorum
potestate cri-
pitur.

F

ANNOTATA.

a Lubinus in Brevi notitia abbatiarum Italiæ pag. 144 putat, monasterium fontis Thaonis idem esse cum monasterio S. Salvatoris de Fontana, quod situm est in diœcesi Pistoriensi. Dubito, an Auctor hoc monasterium hic velit, cum illud titulo S. Mariæ de fonte Thaonis nominet.

b Hujus urbis situm in Annotatis ad primam Vitam indicavimus.

PARS XVI.

*Figulus ob
malam vitam
a diabolo
possessus,*

Figulus quidam de Cancelli oppido, cum suam pessime vitam instituisset, [a dæmone obsessus est.] Nam, ut alia sua malefacta omittam, expertem etiam alicujus minimæ misericordiæ a viris fide dignis accepimus; adeo ut inopes domum suam pro alimonia petentes virgis, convitiisque [et contumeliosis] verbis insectans, procul esse cogeret. Si quis in petendo, ut eis mos est, importunior procaciorve exstisset, baculo petere, ita [ut] qui semel domum adierat suam, amplius non rediret. Hunc magis sibi quam aliis immitem et crudelem dæmon pessimus divino judicio invasit, et tot tantisque eum affecit tormentis, ut pene, dum ad nos delatus est, exanimis existeret. Aiebant et comites: Ubi primum monasterii prata adivimus, tum diabolus magis solito vexare, in varias partes torquendo trahere ita ferociter, ut sibi infensis de se compassionem misericordiamque præberet. Pro se etiam quisque nostrum pejora verentes, Jesum Virginemque Mariam matrem ejus orare; sancti etiam Joannis opem sæpius et sæpius efflagitare.

*paulo ante
mortem ab
ejus potestate
eruitur;*

207 Demum dæmon postquam sensit virtutem Joannis sanctissimi adesse, [cum] nec miserum illum, ut concupierat, suffocare, neque gratiæ Joannis beatissimi refragari posset, alio indignabundus contendit. Post dæmonis discessum, eum fessum corpore trahentes ad hoc S. Mariæ monasterium deduxere. Verum quia jam laborabat in extremis, Deo, animam ejus commendare, quam conjurare, optimum factum visum est: vix enim animæ ritu et ordine ecclesiastico commendatione facta, diem clausit extremum. Cujus cadaver tristes et mœsti jumento in patriam tulere. Proh bone Jesu! constat, dæmonem invitum ab eo abiisse, profuisseque illi misero Virginis Mariæ et S. Joannis merita et preces, quia in tanto corporis et animæ discrimine haud defunctus est.

*unde Auctor
exhortationem
instituit.*

208 Libet in calce hujus tam metuendi facinoris et stupendi eos castigare, qui diuturna Domini Jesu abutuntur patientia; qui malunt severum judicem, ac pium experiri patrem; qui hac brevi cruciatibusque plena frui vita potius optant, ea æterna omnibus referta voluptatibus: cum, etsi perperam flagitioseque vixerint, tamen veniæ via patet, si dum tempus datur, dum spiritus hos regit artus, ad ipsum Dominum Jesum, qui eos creavit, suo cruore redemit, sua ingenti patientia tolerat, benignitatis et misericordiæ plenissimum fontem, supplices et humiles redire voluerint. Sunt tamen, qui male sibi consulant, qui summum bonum in voluptate ponunt, qui, ut divinæ Scripturæ volunt, malis intolerabiles paratos cruciatus, bonos vero æterna præmia pro virtutum mercede habituros pro ridiculo habeant; qui errore seducti, mala voluptate capti, ad loca illa tetra inferiora et subterranea, inculta et formidolosa demum demerguntur.

*ad peccato-
res.*

209 Sunt qui parti suæ malum veriti, Deum unum, justum, misericordem, piumque ducant; tamen nimium freti bonitate divina haud emendantur; imo indies, quod pejus est, licentiæ quædam major ad vitia fenestra patet. Hi quidem, ut plurimum falsa spe decepti, apud iuferos variis cruciantur torturis. Suut etiam nonnulli, qui et

dicant et sentiant, Deum non omnes, sed quosdam hac in vita punire scelestos; eo sat esse in extremo vitæ Domini Jesu implorare clementiam. Hi profecto longe falluntur, vitæ suæ exitus, quos ignorant, securos ducentes. Cum etsi longam vixerint vitam, in fine ipsius nil securi est, cum hinc mundi hujus amor, inde malarum rerum conscientia, alia ex parte dæmonum truces aspectus, æterna mala minantur, vexent turbentque adeo, [ut] mens et animus nullo modo sedari, Jesuve reminisci possint. Hinc itaque excæcati perpetuis cruciatibus trudentur. O nos felices fortunatosque! si vel inviti, vel, quod securius esset, a Domino Jesu per varios casus, vel a nobis sponte pœnas nostrorum scelerum in præsentiarum daremus, ut eas æternas evadere possimus! Verum ego a tramite paullulum diverti, dum hujus nostræ ætatis ingratitude malorumque morum piget tædetque. Nunc ad reliqua.

210 Eodem fere modo, quem nunc supra diximus, alium de agro Aretino invaserat dæmon; quem ad hoc S. Mariæ monasterium super jumentum cum adduxissent affines, adeo corporis nimia, ob varios dæmonis, quos in itinere pertulerat, dum invitum huc contenderet, cruciatus, debilitate detinebatur, [ut] nullo in loco, nisi in lecto prostratus quiesceret. Eo optimum factum visum est, [ut] eodem in loco, ubi corpus stratum habebat, cum S. Joannis cruce conjuraretur. Quod cum ex sacerdotibus unus ex præcepto abbatis id agere curasset, mutus illico effectus dæmon, fere per horam, ut responsum daret, precibus, minis, conjurationibusve ullis haud flecti potuit. Demum in iram diuturnis conjurationibus versus inquit: Non hinc discedam, nisi pro anima talis viri defuncti, mortuorum Officium solenniter fuerit adimpletum. Polliciti sunt, qui aderant, affines, se id, ubi primum domum contendisset, executioni mandatueros, si alio iret. Ibo, Officio expleto: nam vos novi, o pessimi rustici, nulla vel pauca, beneficiis acceptis præstare promissa. Cras fiet, inquit sacerdos. Cras discedam, inquit ille. Quid multa? Solenniter devotique postridie defunctorum celebrato Officio, nihil hominem lædens, in rem suam malam abiit dæmon.

211 Verum rei exitum parum animadvertatis oro. Cum enim tunc his rusticis pecuniæ deessent, in S. Joannis, festivitate se ad hoc S. Mariæ monasterium venturos, tresque libras nummorum pro ipso Officio, sacrario oblato, promissere. Minime, inquit sacrista: sat enim est, si tantum pecuniæ, quantum in cera accendenda exposuimus, persolvatis. Papæ quid dicitis, Pater! non tres tantum, sed et quatuor ad minus dabuntur. His dictis, læti discedunt, licet aliter animo, ac verbis polliciti fuerant, cogitantes: et ita esse, re ipsa probatum est. Ceterum, o humana nobis atrox superbia! o præsumptio vana! o ambitio quam cæca semper! Dum Deum Sanctosque ejus irridere putamus, nos irridemus; nobis laqueum foveamque paramus; in nos nostræ reflectuntur sagittæ. Quod equidem multorum, sed præsertim horum exemplo patuit. His igitur non in ipsius S. Joannis festivitate solum, sed anno expleto, quod polliciti [fuerant,] minime servautibus, ille, quem captum a dæmone huc duxerant, obiit. Si tamen iterum dæmon eum invaserit, parum compertum habemus; vita vero functum a quampluribus ejusdem loci fide dignis accepimus. Inde aliud miraculum, quod fratres sui germani, totaque domus extremam miseramque vitam du-

AUCTORE
HIERONYMO
RABIOLENSI
EX MSS.

*Dæmon po-
stulans pro
animæ de-
functi fieri
Officium,*

E

*eo peracto, ex
energumeno
migrat;*

F

cunt,

AUCTORE
HERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.
item ex mu-
tiere,

cunt, cum eis sæpius etiam res familiaris ad necessaria desit.

212 Nec multo hinc procul mulier quædam, cujus pater et fratres nostram incolunt possessionem, a dæmone capta extitit, quam affines, multis ex finitimis comitantibus, non sine magno sui imprimis discrimine, aliorumque labore, deinde ad hoc S. Mariæ monasterium traxere invitam : cum enim dæmoni grave molestumque esset cum Joanne beatissimo habere conflictum, sæpenumero [ut] mulierem illam de mulo ad terram detruderet, dum huc irent, periculum facere conatus est ; nec valuit tamen, tum divina gratia id imprimis volente, tum et [iis,] qui aderant, eam [conantibus] observare diligenter.

postulatis
antea pra de-
functo Mis-
sis.

213 Cum igitur in Sanctorum sepulcro a monacho religioso cogeretur dare responsum (nam [dæmon nitebatur] mutum se simulare) in hæc tandem prorupit verba : Quid tu tibi vis? Quid a me quæris? Obtundis, tametsi audio. Nil aliud nisi exeas, abeas, inquit monachus. Lubens abibo, tunc [ait] dæmon : etenim cruciatus [ferre] amplius non valeo. Ceterum hoc non fiet, nisi pro anima avunculi sui missæ dicantur Gregorianæ. Se id acturos affirmant omnes, præsertim affines. Missæ hoc in monasterio dicentur, ait monachus. Tunc dæmon in affines suos truces oculos convertens, inquit : Nisi dictis facta compensaveritis, me iterum in hanc rediturum, persuadeatis volo. Missæ dictæ sunt. Mulier vero, quæ adhuc vivit, hactenus semper illæsa fuit, Ceterum hæc diabolus, quia ab initio mendax fuit, et in veritate non stetit, Domino Jesu volente, dicit facitque.

Mulier per
magicas ar-
tes male af-
fecta,

a
b

214 Etiam non hoc diximus prætereundum, quonam modo quædam mulier de monte Miliaro a, a dæmone et incantationibus, quas vulgo malias b appellant, S. Joannis precibus fuerit liberata. Hæc itaque nunc anus, tunc puella, cujusdam iniqui, ut fertur, presbyteri herbis quibusdam, diabolicis additis verbis, a dæmone ita torqueri, [ut] mente sanisque sensibus privata penitus videretur. Quid misera agat, quo se vertat, quæm Sanctorum in sui auxilium exposcat, cum sui juris non esset, ignorabat. Demum orantibus suis, S. Joannes, cujus devota a teneris annis extiterat, in mentem venit; cujus gratia illustrata hæc lacrymans effudit : O Joannes beatissime, Jesu familiaris et amice, tuam respicias ancillam, in tot tantisque ærumis et miseriis, suis peccatis positam : oro, non peccata consideres mea, non meorum etiam ; sed devotionem, quam tibi toto corde semper exhibui. Velis, Pater sanctissime, tuis apud Jesum Virginemque Mariam precibus impetrare, [ut] hac truci intolerabilique pœna liberata, valeam more solito et melius et devotius tibi sanctas orationes ac devotas mittere ; monachis conversisque omnibus tuæ Religionis solitum exhibere cum caritate hospitium. O mira et stupenda in Sanctis gratia ! o ineffabilis in eis dignitas et potestas ! o Domini Jesu verba verioribus vera, qui inquit Apostolis suis : Et majora horum facietis ; ita vos miremini.

invocata S.
Joannis ope,
sanatur;

215 Illico, ea parva oratione habita, adeo convaluit, adeo in pristinam rediit sospitatem et incolumitatem, ut melioris sensus ac antea, et majoris existeret pulcritudinis. Visum est tamen utilius et securius, etsi, ut diximus, ad plenum convaluisset, tum affinibus, tum omnibus, ad hoc S. Mariæ monasterium usque una cum ipsa ire. Huc igitur summa cum fide et reverentia venientes, eis Joannis brachium, audito tanto miracu-

lo, devote ostensum est. Eo igitur osculato, in patriam læti rediere.

D

216 Sed etiam hac nostra tempestate operæ pretium est eam advertere diligenter ; qua fide, qua caritate, quo vultu hilari, jocundaque fronte, quam opipare non hujus monasterii tantum, sed totius etiam Religionis excipiat tum monachos tum conversos. Ubi primum eos transeuntes domum juxta audit vel videt, ita annis obsita, ætate confecta, prosilit in viam, orat, vexat, trahit, [ut] suam ad quiescendum ingrediantur domum. Expertus loquor : hæc enim nisi de pietatis fonte fieri, et quia accepti beneficii memor [est,] dubitat nemo. Proh bone Jesu ! quantum interest inter hanc mulierem et eum, cujus gratia hoc in monasterio, ut paullo supra diximus, defunctorum celebratum est Officium. Hæc illam, quam non est pollicita, quotidie exhibet misericordiam ; illius vero affines nec quod monasterium exposuit, persolverunt. Quid mirum, cum de leprosis mundatis Jesus Christus dicat : Nonne decem mundati sunt, et novem ubi sunt ? Non est inventus, qui rediret et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. Nunc ad reliqua.

quæ se deinde
gratiam
ostendit.

E

ANNOTATA.

a *Didacus Franchius lib. 10, pag. 383, hunc montem vocat monte Mignajo; ejus situm frustra hactenus inquisivi.*

b *Vox Italica malia idem significat, quod Latine magia vel veneficium.*

PARS XVII.

Non dies, ut aiunt, sed annus me deficeret, si omnes homines, quos propriis oculis vidi, de agro Ceticæ aliisque finitimis locis, tum dæmone captos, tum ex aliis infirmitatibus laborantes, qui istud S. Mariæ adiere monasterium, connumerare vellem. Proh bone Jesu ! ausim dicere, ferme singulis [mensibus,] horrida tamen dempta hieme, non unam tantum mulierem, verum nonnumquam tres, quatuor ; interdum etiam et viros et cujusvis conditionis mortales, hoc S. Mariæ monasterium adiisse : ita ut nobis admirationi tædiove existerent sæpe. Nam una vel unus [vix erat] liberatus, ecce de improvviso alteram vel alterum, hæc et nemora rupesque omnes et concavas valles rusticis tartareisque vocibus complentem.

Multi in agro
Ceticæ,

F

218 Verum cum annuatim, dum in eam concederent, Salvatorem quemdam, nostræ religionis monachum presbyterum convenirem, (nam ipse omnibus, præsertim monachis aliisque Religiosis et vultu et rebus ipsis amicabilem se præbere) sæpius in hujusmodi verba inter alia cum ipso incidi : Unde, Salvator, tot ad nos de hac provincia magis, quam de aliis confluunt homines ? Nescio, inquit ille, nisi forte quia hujus villæ magis liberales et securiores ceteris existunt finitimis. Nam ut cetera omittam soliti sunt filias suas, tum puellas maritatas, tum nobiles, sine comite ad memora, ad pascua, ad prata, pro lignis, pro pascendis bobus, pro fœno, proque aliis necessariis, quavis hora [mittere ;] nil vereutes, non lupos, non ursos, non juvenes

antea variis
malis affi-
cti,

cereos

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

A cereos ad carnis aliarumque malarum rerum voluptates : eo fit sæpius [ut,] cum nonnumquam sero, interdum vero obscura nocte domum repedent, (nosti enim mulierum et præsertim puellarum virginum naturas adeo timidas esse) si arbores, foliumve, plantasve novellas motas vento, vel parva etiam aura flante, viderint, illico retro metu redeant. Cui ego : Multas tamen a dæmone captas huc venisse vidi et audiui. Ita est, inquit ille : fit enim nonnumquam arte diaboli, [ut] post metum sequatur eos, præcipue in mulierem. Verum quamplures semifatue vel alio morbo fatigatæ, illud nostrum S. Mariæ, ut tute ipse scis, quæsivere monasterium.

iam ab iisdem præservantur, quia S. Joannis diem festum colunt.

B 219 Ad hoc hæc etiam addidi : Mea sententia, [ut] se, te, nosque his oneribus levent, hoc optimum factu censeo : te persuadere illis [cupio, eos] facile posse his posthac liberari periculis, si devote et fideliter annuatim, S. Joannis agant commemorationem. Illico lætus ille hoc idem approbens, inquit : Numquam audiui melius ad hoc consilium dari ; quapropter accingar. Postridie autem ego patriam revisi meam ; ipse vero huic negotio intentus, quampluribus de primoribus populi rem enarravit. Assensere omnes. Demum, inter se consilio inito, decretum est, in S. Joannis vigilia hæc commemoratio annis singulis ageretur. Vide lector clementiam Jesu Christi ; vide Virginis Mariæ inauditam pietatem ; vide, quantum eis eorum fides, et S. Joannis profuerint preces. Quintum jam annum [agimus ex] tunc ; nec unus adhuc a dæmone captus, aliove morbo irretitus, incolumis [nisi] fuerit, hanc S. Mariæ quæsivit domum a. Forsan spiritibus iniquis omnibus nomine Jesu bonus Angelus imperavit, ne illam, cum S. Joannis peregerint commemorationem, ingrediantur provinciam. Hinc [patet] præcipue, quanta in Joanne beatissimo, divina præveniente gratia, insit virtus, [cum] omnes, qui devote suum implorant auxilium, quamprimum, quidquid velint, impetrent.

Asserit Auctor, aviam suam præstigiis deformatam,

C 220 Neque turpe, neque inhonestum duxi, in calce fere horum miraculorum matrem meam, tum etiam et matrem patris mei ponere ; ut ex hoc quivis intelligere valeat, me non tantum propter habitum religionis, verum etiam multis aliis de causis, sanctissimo Joanni longe obligari. Matrem igitur patris mei, Xantham nomine, adhuc puellam, quidam furcifer, et iniquissimæ vitæ presbyter magis et incantationibus ex formosa et corpore solido et succi pleno, adeo vietam et veterinosam et ægram et squalidam reddidit, ut effigiem corporis seu potius umbram, non corpus dixisses, et cum vix ossa ossibus hæerent, et suis se vestigiis etiam cum bacillo haud sisteret, lecto humi strato decumbere [cogeretur.] Ad quam visendam multi undique ex populo convolarunt : nam horrendum de se tristeque etiam sibi infensis spectaculum præbere ; verum cum, qui aderant, sibi opem tanto in discrimine haud ferre possent, forte quidam ex agro Cetice nova re ductus, huic tam miserabili spectaculo supervenit ; et cum ingens mulierum gemitus et ploratus omnibus lacrymas excuteret, his etiam, qui nulla secum affinitate tenentur, inquit ille : Absint lacrymæ, dolor omnis penitus e cordibus vestris solvatur ; et quæ dicam, silentio animadvertatis, oro.

Vallumbrosanum monasterium,

221 Est locus, qui Vallimbrosa dicitur ; abest enim hinc per decem fere et duo millia passuum sub ipsis radicibus montium nostræ Alpīs, tamen sub promontorio, quod montani Macenariam vo-

cant vergens in Occidentem, inter duos editos et ambos præcipientes dirutosque colles, qua nobis primo vere æstivoque tempore descensus est Florentiam petentibus ; ubi inter amplissima prata perpulcrum cernitur monasterium, quod bina cingitur silva : altera enim, quæ Occidentem spectat, quercus habet ingentes ; altera vero, quæ in Meridiem porrigitur, proceras habet abietes, quæ densissimæ et opacæ locum horrendum et venerabilem reddunt. Quod monasterium, ut fertur, in Virginis Mariæ matris Jesu nomen decusque vir quidam sanctissimus, cui nomen Joanni Gualberti est, construi voluit : cujus os aridum brachii dextri etiam hac nostra tempestate ingentibus pollet miraculis ; cujus mira et stupenda prodigia, quæ non solum audiui, sed vidi, si ex multis quædam narrare vellem, dies mihi non sufficeret ad dicendum.

222 Eo si sapitis, et si hujus miseræ puellæ saluti consulere vultis, eam quamprimum illuc ducere, ceteris posthabitis auxiliis, velitis, oro. Ne vos labor iterque deterreat : per amœna prata, tum amore Jesu, tum quia huic puellæ bene opto, ducam ; et vobis persuadeatis, volo, (modo integra fide locum exquiratis) Virginem Mariam una cum Joanne sanctissimo huic puellæ opem laturam. Eamus, inquiunt omnes uno ore, et Jesu Christi servum potius, ac humana auxilia in hoc quæramus. Iter igitur cum Jesu Virginisque Mariæ nomine, eo comite, aggressi [essent], demum ad hoc S. Mariæ devenere monasterium. Verum hoc mirabile dignumque memoria extitit, quod ! ubi loca monasterii et hujusce nostræ Alpīs attigere, illico diabolus mutus effectus [fuerit,] cum antea valles omnes ululatus tartareisque vocibus compleverit.

cujusdam suasionē ad- iisse,

223 Fuere tunc, qui dicerent, dæmones non tantum Joannis beatissimi, sed et suorum locorum, utpote sanctorum, virtutem ferre non valentes, alio, quo meriti erant, contendisse. Quod ita esse probo : tum quia tempestate nostra evenit compluribus, tum etiam, quia mulier ipsa per se Deum laudare, insuper orationem Dominicam, Virginisque Mariæ salutationem devote dicere, signum crucis, quod majus est, composite ornatæque, nomine Trinitatis invocato, id est Patris, et Filii, et Spiritus sancti, edere, et omnia, quæ [sunt] sani hominis, officia agere. Et quod palmarium prædicabileque duco, et Virginis Mariæ sanctique Joannis precibus, non corporis tantum, verum et animæ integram recuperavit sanitatem. Cum enim ante, ut omnes fere faciunt puellæ, ut animum ad aliquod vanum studium adjungant, sese ornare, comere, fucis, aliisque coloribus (quæ instrumenta sunt luxuriæ) uti [soleret,] hoc sibi miraculo experto, sanitateque recuperata, quamplures hoc prædicantes audiui, ipsam omnes vanitates posthabuisse, et oculis demissis, et capite semper velato ecclesias adiisse ; et ne quis hoc fecte potius ac vere factum existimet, textentem telam studiose ipsam sæpius domi offendere quamplures, mediocriter vestitam, capillos passos circum caput negligenter rejectos habentem. Hinc facile quivis percipere potest, optimum esse corporis cruciatus aliaque ad tempus pati (modolæto jucundoque animo tolerantur) cum ad bonos mores non solum nos instruant, verum etiam a Deum nos ire compellant.

ac S. Joannis meritis pristino statui restitutam fuisse.

224 Pari modo matrem meam, maliis et incantationibus confectam, accepi ; verum secus sospes effecta [est.] Ea tempestate in hoc S. Mariæ monasterio, quidam meus patruus, Bartho-

Auctoris mater,

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

lomæus uomine, morabatur, religiosus profecto bonusque vir, et monasterio, quia [erat] prudens, longe utilis; cujus plurima benefacta et memoria digna prætereo, ne illius vitam [potius], quam Joannis sanctissimi miracula prosequi videar. Hic forte tunc patriam nostram, ut germanos suos conveniret, adiverat. Cum igitur matris meæ miserabili spectaculo insperato et de improvviso interfuisset, eam, lætitiâ vultu simulans, propriis et bonis seusibus privatam ita alloquitur: Flora (nam sibi id nomen est) quid tibi est? Unde obsecro ita incomposite das modos, ita iusulse, inepte et stulte loqueris, quæ alias et bonis moribus excedeabas et sapientia? Eia! cur tuum non respicis fratrem, qui te, ut suam diligit vitam?

in honorem
S. Joannis
concepto vo-
to,

B

225 Cum igitur hæc et alia misericordia digua proferret verba; vix ipsa capite e sinu alterius, aliis juvantibus mulierculis, elevato, eumque aspiciens in fletum prorupit, et illico iterum in sinum caput declinans lacrymis implevit obortis. Ille itaque, quia huiusmodi rebus sæpenu-mero interfuerat peroptime calluit, illas esse incantationes, arte diaboli factas; ceterum non in eis diabolus admixtus. Eo pro ipsa interdum orare; sæpius eam habita oratione hortari, se gloriosissimæ Virgini Mariæ, et S. Joanni ex corde commendaret. Et hoc crebro et sæpius faciens, demum desivit mulier stulta et inepta et incomposita agere. Addidit tunc ipse: Fac votum S. Joanni, Flora soror, te per decennium S. Joannis domum annuatim, modo possis, devote visitaturam, suumque festum, dum spiritus tuos rexit artus, etiam lubenter sanctificaturam; et mihi crede, te brevi sospitatem consecuturam. Facio, inquit illa, totoque corde, tota mente, totisque viribus Virgini Mariæ gloriosæ, sauctoque Joanni, me his eruat malis, commendatam reddo.

a magicis
malefictis li-
beratur.

C

226 Mirabilis Deus, ait Propheta, in Sanctis suis! Vix votum emiserat, cum illico paullatim in pristinos rediit sensus. Hoc tantum sibi divino evenit iudicio: nam comam capitis, quam sibi diligenter nutrierat, nondum completo anno, sensim cadendo amisit. Quam rem haud ægre ferens, Virginem Mariam et S. Joannem miris laudibus extollere: tum quia eam ex intolerabili infirmitate incolumem reddiderant, cum etiam, quia multorum scelerum materiam sibi abstulerant. Eodem itaque anno in S. Joannis festivitate hanc S. Mariæ domum lubens visitavit, et non solum per decennium, ut voverat, verum inde annuatim in tanti Sancti festivitate brachium suum exosculavit devote. Jam enim septimus et trigesimus annus completus est, quod ei talis accidit casus. Hinc profecto meæ conversationis originem duco extitisse. Hanc enim religionem inaccessi puerulus, sextum videlicet et dimidium a nativitate agens annum.

Ante S. Jo-
annis sepul-
crum ex ado-
lescente sex
dæmones eji-
ciuntur.

227 In calce omnium miraculorum Joannis sanctissimi, quæ et ipsi vidimus et audivimus viventes divinitus e cælo precibus ejus impetrata, hoc, quod Gregorius vir religiosissimus, olim Passiniani monasterii procurator, in scripturis non inconcinne reliquit, ponemus. Ex Linari opido fuisse adolescentem quemdam memoriæ prodidit; qui quidem a sex spiritibus immundis acriter et immaniter torquebatur. Hunc itaque parentibus et affinibus, cum nullam aliam sui liberandi spem haberent, salutare visum est ad sanctissimi Joannis sepulcrum deferre. Comite itaque ipsius oppidi presbytero venerabili, eum ma-

nibus affectis [laborantem,] et loquelæ officio privatum ad Passiniani monasterium deducunt. Cum itaque ante S. Joannis sepulcrum conjureretur, dæmones ipsius sanctissimi virtutem haud ferentes, unus post alterum in rem suam malam etiam per aerem (mirabile dictu!) ejulantes recessere. Ille vero adolescens incolumis et lætus cum suis, S. Joannis virtutem ubique prædicans, domum propriam repetiit. Hujus tanti miraculi testes sunt omnes, qui illud tunc monasterium, sicut ipse refert, incolebant.

D

ANNOTATA.

a Vitiosus et obscurus sensus. Vult Auctor indicare, tempore quinque annorum neminem ex eo agro a dæmone possessum, aut alio morbo afflictum, Vallem Umbrosam adire debuisse. Plures habet sensus intricatos, præsertim cum plerumque omittat conjunctionem ut, quam tamen claritatis causa sæpius supplervi.

E

LIBER SECUNDUS

Proœmium ad eundem Laurentium Mediceum.

In superiori parte operis hujus, Laurenti magnifice, satis, quod pollicitus sum, explicatum arbitror. Nam non omnia, quæ de sanctissimo Joanne legeram, videram, et a viris fide dignis acceperam; sed carptim, ut quæque memoria digna videbantur, [volui] perscribere; ut facile quivis percipiat, quantum Jesu Christi virtus in dæmonibus evertendis ejiciendisque in eo valuerit, indesque valeat; et non ita esse, ut nonnulli falsissime opinantur, brachium ejus sanctissimum pene (quia super caput mulæ positum tempore Domini Placidi a hujus monasterii Abbatis aiunt) amisisse virtutem. Id fuisse falsissimum, quamplura, quæ post eum Placidum felicissime egerit miracula, longe lateque declarant. Quod si ita esset, ut malevoli quidam asserere nituntur, nec indignum ducerem, nec contra jus fasque factum alios ducere debere arbitrarer, præsertim cum dæmonia ingredi belluas et posse, jamque ingressa esse, et Christi Jesu Evangelia et sanctorum Patrum historiæ, præsertim Hilarionis eremitæ venerabilis, ostendant.

Exponit Au-
ctor, eidem
Laurentio
Mediceo quid
in libro pri-
mo scripse-
rit,

F
a

229 His igitur cum suis falsis commentitiis omissis, aliorum miraculorum genera prosequar, quæ non ad dæmonis intolerabiles cruces, ut superiora, verum ad alios morbos pertinent. Omit- tam tamen, quæ olim a S. Actone b, hujus sanctæ Mariæ monasterii abbate, et inde Pistoriensi Episcopo, diligenter perscripta sunt; quæ quidem extant adhuc. At ea tantum litteris et memoriæ tradere curabo, quæ nostra tempestate et propriis aspexi oculis, et a viris fide dignis accepi. Quæ ubi legeris, ex beatissimo Joanne facile perspicies, sanctissimos viros a Domino Jesu, quidquid velint, consequi posse, et morta-

et quid hor
secundo di-
cturus sit.

b

A les omnes, si recta et æqua æque recteque Sanctos petant, numquam seu frustra petere; et ille ingens amor, quem in Religionem istam re ostendis, si augeri potest (quod equidem haud scio) major indies fiet, cum intellexeris Joannem beatissimum, illum olim civem Florentinum, non solum ipsi patriæ, verum etiam universis fidelibus Christianis et profuisse et prodesse semper. Lege ergo feliciter.

ANNOTATA.

a *Puto, quod hic indicetur Placidus Pavanelli, qui anno 1448 insignitus est titulo Biblensis episcopatus, postquam Congregationem Vallumbrosanam quindecim annis rexerat.*

b *Hic est B. Acto vel Atto, de quo egimus in Commentario prævio num. 23 et 32, quique scripsit Vitam S. Joannis Gualberti, quam secundo loco edidimus.*

B

PARS I.

In summa
rei familia-
ris angustia,
a

Tempore sanctissimi in Christo Martini Papæ V a, cum Florentinis belli periculum, tum ex eo, tum ex quibusdam aliis finitimis, rebusque ea potestate pollentibus immineret; et ipsi libertatem, patriam, parentesque armis tegere concuperent (quia nisi ingenti ære hoc inter mortales agi non licet perfecte) omnibus tum suæ ditioni parentibus, nec religiosis amotis, onus non parvum in pecunia solvenda imposuere; et, [ut] quamprimum solveretur, quia periculum præsens et inevitabile esset, imperavere. Quapropter cum multi ex religiosis eo tempore haud pecuniosi existerent, nec etiam aliam pecuniam, aliis temporibus id exigentibus, sua aut amicorum fide sumptam, penuria rerum solvere possent, ut in tali discrimine fieri solet, beneficiorum suorum possessiones civibus, in Republica et auctoritate et divitiis tum florentibus, ingenti ære ab his sumpto, inviti ad eorum filiorumque vitam tradidere. In eo religiosorum numero et R. P. Ricciardus b hujus S. Mariæ monasterii Abbas probatur exstitisse; non quia imprudens aut prodigus [erat,] verum [ob] tributum iniquum, sua tempestate imperatum, æs alienum non parvum fecerat. Præterea [erat hic] ingens monachorum numerus; ad hæc et aliorum ministrorum, quos vulgato nomine conversos dicimus: ex quibus quidam [sunt] instituti ad cultum divinum peragendum; quidam autem ad forum rerum venalium, cum res ipsa necessitasve exposulat, mittuntur: nam domus magnæ numero viro- rum prudentium conservatur, illustrantur et augentur.

oppignera-
tam monaste-
rii silvam
quidam ex-
scindere vo-
lentes,
c

231 His igitur necessitudinibus abbas tunc circumventus, cum quibusdam prædiis nemus quoddam etiam contulit, cujus gratia S. Joannes tale dedit miraculum. Est locus his in Alpibus in orientem vergens, quod Metatum montani c etiam nostra tempestate vulgato nomine appellant. Abest enim ab isto S. Mariæ monasterio ferme duo millia passuum, iu quo nemus quoddam, diligenter cousitum, quercubus aliisque generibus arborum refertum, faciem intuentibus lætiores ostendit; quia juxta flumeu jugi aqua piscibusve

refertum labitur, æstivoque tempore pecore atque cultoribus et civibus interdum frequentatur piscandi gratia. Cum igitur cuidam civi Florentino, cui nomen Bernardo de Serzellis, ut fructus ex eo perciperet, daretur in possessionem; et ille contra jus et fœdus, inter monachos et se percussus, mox, possessione accepta, arbores omnes jussit incidi. Hoc inique fœdeque factum ex nostris conversis quidam, qui tunc prata tondebant, ægerrime ferentes, eos, qui incidebant, adeunt, monent, orant, ne tale facinus agant, [et] velint quandoque ab impio opere desistere.

232 Ceterum, cum illi tantum contumeliosa minarumque plena verba redderent, conversi veriti pejora, si pergereut, illico hanc exquirentes ædem, P. abbatem lacrymantes adeunt, remque omnem, uti erat, enarrant. Ille, etsi potens vim vi cum suis repellere, tamen quia in tali tempore vis civium magis lenienda, quam exagitanda erat, fretus virtute divina, S. Joannis præsidium statuit implorare. Igitur jussu suo collectis indique, qui foris domique erant, monachis et conversis, capitulum, ut mos est, flebiliter adeunt; hisque imprimis Abbas, cur accersisset, aperiens, inde præsentī fortique animo sint, hortatur; nec dubium foret, eis S. Joannem opem quandoque laturum, modo bono rectove corde humiliter et reverenter ab eis requiratur. His dictis signum cum campanis fieri, ut mos est, jubet; inde P. Abbatem omnes imitantes sacrarium subnixa ingrediuntur. Cereus accensus ab eo, qui sacrario præest, cuique datur; et pluteo seu armariolo aperto, quo S. Joannis brachium honorifice servatur, quibusdam ad Jesu Christi decus Virginisque Mariæ et S. Joannis cantatis prius genibus flexis antiphonis abbatis jussu.

233 Deinde ad suum quisque concessit negotium peragendum, ea tamen fide ac spe, ut crederet, Joannis beatissimi præsidium non defuturum in tempore opportuno; quod reipsa paulo post probatum est; nam qui incidebant, operi nefario cum instarent, [et] quosdam etiam pastores, bonos profecto viros, qui eos orare et monere [cœperant], ne tantum in nemore discidii agerent, spernerent et irriderent, nutu divino secures e manibus incidentium delapsæ cecidere. Quod cum ceteris hoc metum et horrorem insuper et non parvam incuteret admirationem, unus aliis nequior et improbius, eos hortari [ut] iterum secures ad reliquum nemus incidendum corripere. Renitentibus his et recusantibus, ille non futurum sibi prævidens casum, raptim securim capiens, eam perstrenue elevavit. Sed o verendum ab omnibus Christi Jesu judicium! nec manus nec securim deponere a tergo cum posset, in sua tamen malitia perseverans, dum spiritus suos pestiferos rexit artus, manns post numquam retraxit. Hoc quamprimum P. Abbati nuntiari curaverunt pastores; ac illum ingens gaudium atque dolor simul occupavere: nam lætabatur intelligens, silvam illam perpulcram S. Joannis precibus [conservatam esse, et] evenisse, ne malorum audacia [eam] stirpitis extirparet; porro anxius esse ob miseri illius inevitabile malum.

234 Eadem etiam die, et ea hora, qua monachi, ut diximus, S. Joannis imploravere auxilium, ipsius civis, cui jure illud devenerat nemus, tres rure domos non inutiles combustas [fuisse] manifestum est; quod ubi accepit, existimans, id quod erat, sibi merito id mali evenisse, nolens

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

invocato a
monachis S.
Joannis au-
xilium,

E

divinitus im-
pediuntur,

F

et hujus ex-
cisionis au-
ctor manife-
ste puniatur.

cum

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MSS.

cum sanctis et Jesu familiaribus rem agere, illico [petiit, ut] sibi suae redderentur pecuniae, et ipse, quidquid monasterii possidebat, restituere curavit. Hoc equidem tam vereudum stupendumque miraculum aliis, qui ea tempestate ecclesiarum bona, ea, quam dixi, conditione habuere, mentem consiliumque inique agendi, veritis pejora, ademit. Et ne quis istud falsum fictumque existimet, sciat me a nonnullis tum abbatibus tum conversis in decrepita aetate constitutis, qui his interfuerunt, accepisse. Silva quoque illa, si homines silerent, calamitatem suam etiam hac nostra tempestate ostendit, cum quercus, deinde plantatae, ceteris multo humiliores intuentibus appareant. At mihi profecto multa legenti, audientique plurima, constat S. Joannem etiam memoria nostra miraculis et prodigiis claruisse, et adhuc ita clarere (pace omnium dixerim) ut ei nullus Sanctorum hac in provincia inveniatur secundus.

Mulier quoti-
diana febrī,
d

B

235 A Faventia civitate Flaminiae oppidum, cui Berzighella d nomen est, non procul abesse dicitur; in quo quaedam mulier, non obscuro loco nata, cum ex quotidiana diu febre laborasset, nec medicorum, in quibus multum pecuniae consumpserat, aliquo posset remedio liberari, precibus cujusdam nostri monachi de Maratha, qui eam gratia visitationis adiverat, sauctissimi insuper Joannis miraculis ducta, votum sic vovit: Joannes beatissime, domum tuam, si tuis meritis sospitatem recuperavero, visitabo cum muneribus; mihi quæso, Pater sanctissime, etsi peccatrici opem feras tamen. Vix verba compleverat, et ecce e vestigio miraculum; quæ capta omnibus membris in lecto jacebat, functa officio totius corporis, suis pedibus iugenti omnium, qui eam noverant, admiratione hoc S. Mariæ monasterium adivit devote; ubi primum capellam cum duobus ingressa comitibus, geuibus flexis, coram adoravit; iude surgens, osculato altari, aliquantulum pecuniae obtulit; quam libenter ea die et liberaliter habuimus. Postridie vero, Missa celebrata, et S. Joannis brachio osculato, domum contendit suam.

et altera a
fluxu sanguinis

C

236 Aliud etiam miraculum præterire consilium non fuit, quod in eodem oppido nostra tempestate cuidam mulieri, quæ fluxu sanguinis diu fatigata [fuerat,] evenisse S. Joannis meritis probatur. Olim quidam civis Foroliviensis cum ex febre, lenta tamen, ceterum continua, laboraret, hoc S. Mariæ monasterium annuatim multæ devotionis gratia adivit; qui forte inter incedendum cum comitibus propter fontem, qui fons S. Joannis dicitur, iter habuit; qui quidem religione Patrum ad hæc nostra tempora usque eodem, ut fertur, tophe herbaque viridi circumdatus, quo ipsius S. Joannis tempore, præstanter clauditur. Abest enim ab ipso S. Mariæ monasterio fere per quingentos passus, qui quidem parvulis abietibus hinc inde perpulcre cingitur. Ille itaque cum a nostris rem omnem cognovisset, ut S. Joannis fons diceretur, et quandoque illuc solus iret, ut crebro oraret, ut majores nostri devotionis ipsius gratia noluissent secus lapidibus sculptis exornare, manibus eorum summa cum reverentia; quia fons altus est, aquam pronus libavit. Inde secutum miraculum: nam mox omni illa febre, qua prius jugiter afficiebatur, extincta, sospes efficitur.

liberatur.

237 Hic igitur cum lætus in patriam contenderet, domum jam dictæ mulieris vel affinitatis vel amicitiae gratia concessit, et quid ei de haustu

fontis ob virtutem Joannis sanctissimi evenerit, ipsa præseute, compluribus enarravit. Ea spe recuperandæ sanitatis ducta, duos ex filiis impigros diligens, eos ad hoc S. Mariæ monasterium cum mandatis hujusmodi misit: S. Joannis imprimis altare visitarent devote, et missa oratione ad Jesum, oblationem darent; dein aquam ex ipsius S. Joannis fonte haustam secum deferrent. Brevi itaque illi mandata efficientes cantharum aqua plenum secum tulere; quem ipsa fideliter sumens cyathum illico hausit. Quo hausto, mira Dei potentia! mira in Sanctis suis clementia! quæ diu morbo intolerabili confecta [fuerat,] illico incolumis evasit. Hoc stupori et admirationi non solum his, qui oppidum Berzighellæ habitabant, verum finitimis omnibus existit.

238 Vir quidam egregius, Joannes nomine, civis Spoletanus e, eruditus satis tum litteris Græcis tum Latinis, cum circa præcordia morbo quodam intolerabili afficeretur, ita ut nonnumquam, ut ipse referre solitus erat, cor sibi gladio videretur transfigi; et quod remedium ei morbo esset, qui doceret, medicorum invenit neminem. Eo divinum statuit implorare auxilium. Qui cum Jesum piamque Matrem ejus, [ut] ferrent opem, iuvocaret, crebro talis ei visio per somnum, ut ipse referre solitus erat, fuit [oblata.] Venerabilis vir quidam, monachali prætexta indutus, visus est dicere sibi: Vis hujusmodi morbo liberari? Volo, inquit ille, imo et percipio, modo Jesu Christo placitum sit. Cui vir venerabilis: Monasterium meum, quod in Etruriæ partibus situm est, devote adibis, quod S. Mariæ de Valle Umbrosa dicitur; inde aliud, ubi corpus meum jacet sepultum, visitabis; et tertium, ubi cucullus, quo, dum vita viverem mortali, circumdabar, a monachis adhuc conservatur devote. Qua via, Pater, hæc monasteria sine prævio et monstrante, quæ sint, intelligam; cum multa in Etruriæ partibus sita monachorum habitacula dicantur? Abbatem S. Mariæ de Eremita super hoc consule, inquit Pater ille, et quidquid dixerit, devote perficias.

239 Primo itaque mane sequentis diei vir ille devotus abbatem quamprimum adiens, ei, quidquid viderat, enarravit; abbas vero ex monachali prætexta et verbis, quibus usus fuerat, S. Joannem hujus religionis institutorem esse declarans, eum rite cuncta edocet; inde litteris, quas hujus monasterii abbati redderet, datis et fido comite, qui has omnes optime callebat regiones et monasteria, eum Jesu Christo commendans, dimisit. Voluit tamen in tanto itinere, quia corpore invalido, et inedia vigiliisque exeso et macilento [erat,] equum habere, quem fessus itinere pedestri quandoque ascenderet. Demum vero, duce famulo abbatis, die sexta, qua domo sua abierat, huc pervenit; vespere vero, accersito hujus monasterii abbate, cunctis, quæ iu somnis viderat et audierat, ei declaratis, postridie pro sua salute Missæ celebrentur, orat. Quo opere pio devote peracto, locis istis devotissimis, et eremitarum etiam cellulis intus forisque suppliciter visitatis, et inde non parvo munere oblato, et ipse ab abbate liberaliter habitus, concessit Passinianum; et itidem, ut in hoc S. Mariæ monasterio Missis pro sospitate ipsius celebratis, et S. Joannis sepulcro subnixæ visitato, perrexit ad S. Salvium; ubi pari modo et Missis auditis, et ipsius S. Joannis cucullo viso, iterum concessit ad nos. Postridie vero sospes et lætus ad urbem Spoletanam contendit; et,

ut

Civis Spoletanus, a S. Joanne in somno monitus,

E

sanitatem recuperat.

F

A ut nobis quidam de jam dicto monasterio S. Mariæ de Eremita monachus deinde retulit, dum civis ille vixit vitam hanc ærumnosam, nunquam amplius eo morbo intolerabili laboravit.

Matrona Florentina sterilis,

240 Florentiæ olim quidam nobilis exstitit civis, cui nomen Zanobio; vir equidem in Republica Florentina præstantissimus, insuper auri agrorumque ditissimus; cui uxor sterilis cum esset, ægerrime id ferre, quia multæ ei essent divitiæ, quarum heredem filium exacta jam sua ætate haud relinquere possent. Forte fortuna fuit, cum die quadam cum D. Bartholomæo, olim S. Trinitatis de Florentia [abbate] in colloquium venisset, et inter alia cum de infortunio suo quereretur, quod ei uxor sterilis esset, inquit abbas: Tibi profecto, clarissime Zanobi, bonum cum honore dignissimo et optavi et opto, cupiamque semper, et quid hac in re dicam, ignoro penitus. Tantum bono animo perferre nos duco oportere, quæ Jesus Dominus noster agit, cui curæ sumus; et si, ubi humana desunt auxilia, ut me melius nosti, nos commendatos recto corde redderemus, spero non abs re fore. Persæpe hoc ego [feci], inquit Zanobius. Experiamur iterum, inquit abbas, et cum multa prodigia de Joanne, sanctissimo Gualberti filio, narrentur, et per omnium ora quotidie nova et inaudita volent miracula, mihi quidem utile videretur Virgini Mariæ imprimis, et S. Joanni te et tuam ex corde commendares familiam; et videor videre tibi prolem, dignissimam futuram, Jesum daturum.

invocato S. Joanne, fecunda redditur.

241 Hæc in ecclesia S. Trinitatis Florentiæ cum nullo præsentem, ab his dicerentur, civis flexis genibus coram S. Joannis altari hujusmodi pectore ab imo fudit verba: Joannes beatissime, si hoc apud Jesum precibus tuis impetravero, saltem uxor mea unicum mihi pariat filium, Misæ quamplures hoc in altari ad tui decus celebrabuntur, ipsumque altare ornamento purpureo sericis et auro intexto, ornabo. Hac itaque oratione et voto emisso, abbati valedicens, spem bonam filium habendi secum portans, domum ingressus est, remque omnem uxori suæ, magno natu mulieri, enarrare curavit. Hoc itaque cum ei longe gratum existeret, sese etiam mulier Virgini Mariæ et S. Joanni commendans, sperabat, divinam gratiam adfuturam. Nec eos spes falsos habuit, cum nono mense post filium masculum eis bonitas concesserit divina. Eo non tantum, qui de familia erant, verum omnes vicini gestire, quia eis Jesus meritis Joannis beatissimi filium heredem dedisset. Zanobius igitur plura et meliora, ac voverat, reddens, dum vitam vixit, S. Joanni et religioni universæ bonus et devotus exstitit, et abbatem ex amico amicisum plurimis beneficiis datis et acceptis fecit. Hæc, multis præsentibus, ab ipso D. Bartholomæo abbate accepimus.

Gerardus quidam,

242 Memoria nostra cuidam Gerardo, qui prædium hujus S. Mariæ colebat et adhuc colit, casum quemdam accidisse accepimus, qui equidem talis exstitit. Cum enim jam dudum avi atavique sui et pareutes et ipse divi Bartholomæi festum annuatim ipsa die honorifice celebrare consueti essent, honorificentius solito eo anno, quo hoc accidit, gratia quorundam civium, qui eos adiverant (sunt enim satis locupletes) celebrare cum statuissent, hunc, quem diximus Gerardum, in Casentini partes pro vitula emenda ceteri misere fratres. Ea itaque emptâ, cum domum redirent, nondum Prati magni hujusce nostræ Alpium altiora juga attigerat, et jam in ecclesia S. Ro-

mulî de Prato, S. Fidelis de Strumis horrendoque Hospitali pro Virginis Mariæ salutatione signum campanæ pulsabatur.

243 Cum igitur comite uno contentus, tum obscuritate noctis aëre in tempestatem mutato, tum etiam tarditate et vitulæ et matris nequirent properare, vix ad fontem, qui supra eremitorium S. Mariæ de Casceca in itinere jugis manat, lumine quodam parvulo noctis non penitus obscuræ vel usu potius pervenere. Cum cito inexpectata et subita vis ventorum et immanis aquarum procella, obscurato cœlo, undique et undique oboritur. Miseri itaque illi in tanto talique discrimine positi quid agerent, quo se verterent, ignorabant penitus: nam nec progredi ulterius poterant ob nubium densarum obscuritatem, et illic esse diu locus sterilis et penuria rerum, sed præsertim futurum et instans festum non permittebat. Rati itaque hoc in rem suam fore, divinum videlicet implorare auxilium, Gerardus tota mente tale edidit votum: Maria Virgo spes unica salusque et tutissimum desolatorum [refugium,] miserorumque omnium portus, tuque Apostole Dei Bartholomææ, familiæ et domus nostræ defensor, vobis nos nostraque, quantum in me est, toto corde et tota mente commendo. Liceat saltem hac nocte S. Mariæ de Valle Umbrosa adire monasterium; quod si vestris precibus hoc apud Jesum impetravero, in honorem decusque vestri tabernaculum in triviis Malinariæ condendum instituam.

244 His dictis, socium, ne inde quoad redeat, discedat, monens et orans et signo crucis se muniens, S. Joannis virtute fretus, iter obscurum aggreditur. Eum ego sæpius hanc rem prædicantem, quam dicturus sum, audiui; quid videlicet sibi præter spem acciderit humanam. Mox enim [aiebat,] acsi a quodam rapido vento suspensus deferretur, hoc S. Mariæ monasterium adivi et concitis crebrisque clamoribus Jacobum quemdam conversum advocans, per Jesum ad me foras egredi cum torre optime adusto, nec causam tum vellet inquirere, oravi. Ille illico ad me egrediens lumine accenso cum testa undique clausa, meum comitatur iter ad socium, quem reliqueram, usque; inde si quid aliud vellem, inquirens; ego e contra: Sat habeo. Datis acceptisque dexteris et ex more dignis salutationibus habitis, ille illico ad monasterium, ego domum meam abii. Constat itaque Virginis Mariæ imprimis, inde precibus Joannis sanctissimi huic, in tanto discrimine posito, divinam misericordiam adfuisse, et ei, ut olim Danieli Prophetæ, per angelum tulisse opem. Inde ille, quod voverat, mox peregit.

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

voto edito,

E

ingens periculum evadit.

F

ANNOTATA.

a Is Martinus V, aliis III, electus est anno 1417, et obiit anno 1431.

b De hoc abbate Ricciardo actum est in annotatis post partem primam libri primi miraculorum.

c Metatum pro villa rustica sumi alibi diximus. Itaque metatum Moutani hic villam montanam significare existimo.

d Oppidum hac ab aliis vocatur Brisighella vel Bresegella, situmque est in Flaminia seu Roman-diola, septem circiter miliaribus Faventia inter meridicm et occidentem.

e Spoletum urbs Italiæ in Umbria ad montium radices partim in colle et partim in planitie et ad Tessinum amnem. Incolæ vocantur a Plinio Spoletui, a recentioribus Spoletani.

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

PARS II.

Abbas quidam S. Joannis ope,

B

D Matthæus olim abbas S. Trinitatis in Alpibus monasterii hujus Ordinis, vir profecto bonus, et haud mediocriter instructus, cum cujusdam parvuli et nullius fere reditus Prioratus, videlicet S. Donati in Aretino agro siti, qui vernacula lingua de Vinea dicitur, possessionem mihi præberet, ut sacri Canones censerent tradendam, [et] iter una aggressus esset; nescio quo pacto seu casu seu temeritate: cum enim ab ipso equitando paululum distarem, eum humi toto corpore porrectum reperi. Igitur cum tantæ rei, male actæ causam exquirerem, et ille dolore affectus ad plenum non posset dare responsum (fere enim crus fregerat unum) eum cœpi obsecrare et orare, se fideliter et ex corde Virgini Mariæ sanctoque Joanni commendatum in tanto discrimine reddere vellet omnino; quod et fecit, tale vovens votum: Crus cereum, Joannes Pater beatissime, altari tuo, quod in monasterio S. Mariæ de Valle Umbrosa situm honorifice habetur, desuper pendere jubebo, modo ope tua inceptum peragam iter. Jesu bone! illico servo suo Joannes beatissimus auxilium ferens, in meum, cui insidebam, prosilit mulum: nam suus aufugerat et nisi a quibusdam ruricolis et montanis qui suum esse ob loci frequentiam optime novebant, vi et calliditate fuisset captus, haud a cœpto itinere destitisset, quoad S. Trinitatis in Alpibus adiisset monasterium.

inceptum iter peragit.

C

monachus quidam in carcere positus,

246 Quid multis opus est, læti Aretium versus equitantes, eum, quia facillime sibi dabantur verba, ita exorsus sum [alloqui:] Mi Pater Abbas, unde vobis, vel quomodo tam gravis casus, si dici potest, exstitit? Ille imprimis pudore ductus fingere quædam; demum cum instarem, rem, uti erat, aperuit. Aiebat enim: Cum necessitate coactus de mulo descendissem, et deinde in ipsum iterum ascensum strenue pararem, oblivione et concito impetu ductus habenas more solito non attigi. Cupiens itaque in ipsum prosilire, quamprimum mulum [ascendit:] procul a me vero humi stratum ægerrime ferens intellexi esse. Demum Virginis Mariæ precibus re nostra fine optimo et felici conclusa properantes: ille Florentiam; ego vero ad istud monasterium contendi. Nec multo post, empto crure cereo, nos lætus revisere cupiens huc concessit, et suum devotissime complevit votum. Crus etiam illud cereum in testimonium tanti miraculi diu supra S. Joannis altari pendens conservatum est.

247 Hoc etiam silentio præterire non fuit consilium, quod nostra tempestate monacho cuidam Puppiensi cognovimus accidisse. D. Antonius Puppiensis, quem falso nomine vulgo quidam Gigarim dixere, cum in quibusdam facinoribus, ut erat tunc rumor, comprehensus a R. D. Placido ea tempestate hujus Ordinis Generale ea voluntate in tetro Pithiani carcere detineretur, nec cum inde nisi defunctum abstrahere vellet, modo in sua esset potestate, infelix monachus plurimum parti suæ timens humanisve auxiliis plurimum diffidens, statuit omnia, priusquam periret, experiri. Eo hac via, ut ab ipso acceperimus, divinum requisivit præsidium. Vesperis quodam cum infortunium suum et miscrias et egestatem et quo in loco vitam ærumnis plenam ducere oporteret,

utpote in carcere inculto tenebris et odore fœdo, et quod cum viro sibi infensissimo agendum esset, animo suo sæpius revolveret, tandem oculos mentis sursum ad cœlos elevans ex intimis præcordiis hujusmodi verba habuit:

248 Virgo Maria sanctissima omnium mortaliū et præsertim in ærumnis et mœrore et luctu existentium solatium, refugium, virtus, spes tutissima, me totum tibi dedo, et animam meam tuæ fidei, ut alias semper, ita nunc tota mente totisque viribus commendo. Insuper, si mereor, me ex his miseriis et ærumnis incolumem reddere velis, oro; sin minus, [ut] non ægre hos cruciatus perferam, vires saltem deprecor administras: nam sic vitam degere et intolerabile mihi et indecens est. Tuque Pater, fidelium dux atque lumen, Joannes sanctissime, cujus Ordinis tuendi defendendique gratia multa mala perpessus sum, ut peroptime nosti, qui omnia e cœlis vides, tuum fidelem tutari velis militem, eumque per Jesu Christi clementiam, perque illam tuam in alios solitam benignitatem emanibus impii crudelisque tyranni Placidi a liberes, oro. Hæc igitur et hujusmodi sæpius et sæpius geminando cum diceret, cum his etiam vota faciens, inter dicendum, ita ut fit, somno laboreque fessus caput super genua declinans, paulatim eum sopor invasit. Quiescens itaque talem, ut ipse referre solitus erat, in somniis visus est vidisse visionem: virum videlicet venerabilem ei assistere, et ipsum imprimis humaniter solari, et demum his hortari verbis: Ligaturam seu funem ex hoc tegmine lacerato et in plura frusta diviso, ut vales, confice; et his cratibus ferreæ fenestræ circumligato et per seipsum te sensim manibus alternatim suspensis descendere, et, quo te tua fortuna sinet, permittere ne cuncteris. Te haud deseram; mihi crede.

249 Evigilans itaque et ratus, quod erat, se Virgini Mariæ [et] S. Joanni curæ esse, quæ in somnis viderat, quovis modo tentare statuit. Missa igitur ad cœlos imprimis oratione, inquit: Te Jesum, divinum istud opus, si divinum est, ratum facere; sin minus, dissipare [velim:] et me ab hoc discrimine eripias, oro. Inde, signo crucis edito, coopertorium frustulatim scindens funi simile dedit et tremens ac pavens Christum Jesum, ipsum defendat, pluries ingeminans; insuper et matrem ejus piissimam Virginem Mariam [invocat.] O divina et clementissima Christi Jesu pietas! O Virginis Mariæ sanctique Joannis optimum præsidium! Cui hoc verissimum verisimile videbitur, nisi illi, qui per fidem omnia prodigia et miranda per Virginem Mariam Sanctosque Dei fieri posse crediderit? [Quod] monachus quadragenarium agens annum, vestibus et prætexta monachali indutus etiam cum compedibus ferreis per parvulum foramen, quod gratia pusilli luminis dandi in ergastulo tenebroso positus relictum erat, absque ulla læsione egrediatur. Et quid? deinde aliud non minus sequitur miraculum: fune enim, quem confecerat, a solo per quatuordecim ulnas distante, ipse in terram lapsus faciens ab excubantibus custodibus inter cadendum auditur quidem, videtur autem minime, etsi omnia diligenter etiam inter vepres hinc inde perlustrassent.

250 Illis itaque custodibus, omni spe invenienti eum prorsus deposita, concedentibus in rem suam, ille, lento gradu tamen, utpote qui a compedibus ferreis impediretur in nemus securum longeque positum divina præeunte gratia contulit

sese,

implorato D. Virginis et S. Joannis auxilio,

a
E

mirabiliter ex eo descendit.

F

ac, solutis compedibus,

AUCTORZ
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

A sese, eique quiescenti ac timido quidam ex Liguria partibus, qui Figlini fabrilia exercebat, cum armis suis occurrit. Nam ad Casentini partes luctu gratia iter faciebat; qui sentum, squalidum, ægrum admirans ita eum affatur: Quid, tu hic pater? Quid tibi isti compedes? Curve hæc loca incolis invia et deserta? Me miserum, inquit monachus lacrymans, sic est fatum meum! vitam infelicem extrema per omnia ducam! Me ad has ærumnas mea deduxere peccata. Verum te per Jesum omnipotentem, (quia omnia tibi sunt abunde) me his compedibus libera, oro; ut expeditus iter, quod incepi, peragere valeam. Ego vero id agam, inquit Ligurus; et illico eum a compedibus ferreis explicat.

fugiens postea
votum
persolvit.

251 Monachus gratias ei agens inquit: Hoc quam maxime potes occultum habeas deprecor, ne iterum ad pejora ac passus sum, revocer. Cui ille: Nihil est quod vereare, mi pater, tantum pro me ora. Inde uterque viam suam contendit. Hic itaque D. Antonius D. Placidi hujus monasterii Abbatis, de quo supra verbum fecimus, jus atque conspectum fugiens, et ad quemdam comitem Parthenopes *b* regiones incolentem, qui sibi olim Romæ amicissimus extiterat, se conferens et cum eo ad sanctissimi Nicolai *c* summi Pontificis V tempora usque vitam ducens, Eugenioque *d* pontifice defuncto, jam securus patriam revisens, votum suum peregit devote. Nam cereum non parvi ponderis Virgini Mariæ et S. Joanni offerens super ipsius altari, quod et in Cellarum eremo dicatum est, pendere voluit. Qui quidem adhuc in tanti prodigii memoriam eo in loco conservatur. Nec ille inde discessit vitam parce ac duriter pœnitentiæ gratia agens, quoad plures Missas ad honorem Virginis Mariæ sanctique Joannis celebravit.

Rusticus S.
Joannis festo
laborans,

252 Varia equidem sanctissimi viri Joannis et sunt jugiter et fuere prodigia: nam omnes, qui S. Hilari agrum incolunt, adhuc affirmant, quod modo scripturus sum. Quidam enim illius regionis rusticus, Antonius nomine, vir profecto, si virum dici fas est, ut ferebatur flagitiosus, cum in sanctissimi Joannis festivitatis die, avaritia potius et cupiditate quadam, quam necessitate urgente ductus, culmos tritici plenos ad aream cum bobus deferret, casu unus ex finitimis, qui ad hoc S. Mariæ monasterium ob S. Joannis festivitatem concedebat, pone eum iter habuit; quem primo demirans, quod tantam non observaret devote et reverenter festivitatem, blandis inde verbis eum obsecrans, inquit: Ha! amice, quid [agis?] Necessitasne vel rerum penuria, vel hostes imminentes, vel subitus et nimis imber te ad hoc impellunt, ut tanti nostri Patris Joannis, hujus loci tutoris et defensoris festivitatem non celebres? Velis oro ab hujusmodi opificio hodie desistere, et una mecum iter aggredi: adhuc enim saltem majori Missæ intererimus, cum tantum quinque millium passuum iter sit, et nunc solhis in regionibus primum appareat. Ille e contra, animo inquieto inquit: Tantumne est ab re tua tibi otii, ut aliena cures? I, tu, quovis, et sine me meo interea agere modo. Da veniam [inquit ille alter, et age, ut lubet. His dictis, quisque suum, quod cœperat, peregit iter.

morte puni-
tur;

253 Hic itaque Antonius infelix, cum parum salutis suæ consulere, neque, quod desuper periculum imminerebat, adverteret, dum suum illud negotium executioni mandare nititur, forte boves currum seu traham transverse agere, et a recta divertere semita; quos cum iratus crebro stimu-

lis instigaret, et hi jugiter tum cornibus tum dorso sese motarent, et se traha in rupem verteret, ad quam sustentandam concite cum curreret ille, boves ob hoc in formidinem versi cum nec alio propter jugum, quia eo jungebantur, ire possent, nutu divino plastrum atque miserum rusticum una ad rupis ima trahentes et illum resupinum calcantes; a quibusdam, qui juxta iter habere, inventus est mortuus. Hoc equidem, causa cognita, omnibus finitimis præsertim, et horrore exstitit et admirationi.

254 Eum igitur exanimum in carpento jacentem domum suam usque, ululantibus hinc inde affinis, traxere boves. Eo domus tota in mœrorem et luctum versa [est.] Ubi rediere, qui hoc S. Mariæ monasterium adierant, parentes, cadaver illud turgidum et, ut aiebant qui interfuerant, supra modum et morem humanum lividum et frigidum, humo tradidere. Memoriæ etiam datum est et diffuse scriptum, idem fere in agro Passiniani cuidam rustico in translatione istius sanctissimi Joannis, quæ celebratur vi Idus Octobris, accidisse: verum ille, cum præter consuetudinem regionis illius sereret, non vitam, sed boves amisit. Ceterum ipsius sanctissimi Joannis festività celebratur iv Idus Julii. Hinc discant omnes, quid discriminis tum animæ tum corporis imminet his, qui Domini Jesu Sanctos digno non celebrant honore, etsi hac in præsentī vita non eas, quas merentur, dent pœnas. Ceterum, ut supra dixi, o quam expediret hic, quam alibi, pro nostris sceleribus flagris torturisque affici! Verum ad S. Joannis miracula redeamus, quæ sese nobis catervatim offerunt.

ac alius
boum jactura.

255 Alteri ex nostris agricolis filia et paralytica, id est, omni membrorum officio privata cum esset, tale ad S. Joannem votum misit: O Pater et pastor noster, Joannes beatissime, si tuis precibus filiam meam incolumem videro, tibi de penuria mea tantum offeram frumenti, quantum ipsa filia mea in pondere et numero computabitur. Mira res! e vestigio sequitur miraculum. Mox enim voto emisso, filia quam raptim ad patrem se conferens, qui adhuc flexis genibus humi procumbebat, collum amplecti, faciem osculari; dein toto corpore gestire. Eo ipse, et qui de familia erant, præ gaudio lacrymis obortis, Jesu et Virgini Mariæ matri ejus gratias agebant et Joannem sanctissimum pro tanto prodigio extollebant ad sidera; et illico frumentum ponderatum, ut voverat ipse, cuidam nostro procuratori, qui tunc Paterno præerat, per germanum puellæ mittere curaverunt: qui, cum quamobrem hoc frumentum daretur, interrogaret, ei adolescens rem omnem aperuit. Ille itaque Jesu et S. Joanni gratias agens, accepto frumento, multis presentibus miraculum declaravit. Quod cum mater in S. Joannis festività prædicaret, ad nostras etiam aures tanti prodigii fama pervolavit.

Puella paralytica sanatur,

256 Nec etiam duco prætereundum [quomodo] duo ex finitimis fulmine interierint, qui huic S. Mariæ monasterio detrimentum inferebant. Montanus quidam de monte Migliario (qui quidem mons Migliarius ab isto S. Mariæ monasterio per quatuor millia passuum ferme abest inter orientalem et septentrionalem plagam) cum pascua hujus S. Mariæ monasterii ei finitima suis cum pecoribus annuatim, nec verbis nec minis territatus, utpote ferox, pasceret, nutu divino die quadam, cum oves coactas sub fago quadam lata et umbrosa ad æstus caloris evitandos, ut pastoribus æstivo tempore mos est, haberet, tempestate

Pastor monasterio calamitoso damnum inferens

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

una cum ovi-
bus fulmine
vercutitur.

B

Item rusti-
cus

ejusdem mo-
nasterii ar-
bores cadens

C

e

fulmine
interemptus
sepelitur.

et vi ventorum ingenti cum tonitruo subito exorta, fulmen ab aëre cum fœtore et splendore contortum, pastorem ipsum una cum pecudibus canibusque omnibus, qui parum ab arbore semoti erant, occidit.

257 Operæ pretium erat aspicere quod mortales cujusque conditionis et generis, qui ob varia tunc Alpem excolebant, ad hoc inauditum et stupendum miraculum, seu verius dicam, iudicium confluxere; cui horribili spectaculo et pavendo quidam ex nostris conversis interfuit, qui hæc nobis statim curavit referre. Ceterum cum nonnulli, ut in re maxima fieri solet, impossibile ducerent, uno ictu fulminis mille et eo amplius pecudes ad extrema vitæ usque deduci possé: Non recte sentitis, inquit; nam his oculis hausi. Sensim omnes, uti morbo contagioso fieri solet, et sulphureo fœtore et tonitruo ingenti utpote attonitæ et percussæ extingui [cœperunt:] imo, quod majus est, carnes illas ut putridas, nec alii canes nec volucres etiam attingere voluerunt; et coria insuper seu pelles, quia mox scindebantur nullius pretii extitere. Cadaver vero illius miseri pestiferive pastoris maximis clamoribus femineisve ululatibus, rusticorum more, affines sepulturae dederunt.

258 Sunt et villulæ quædam et etiam oppidula non multum distantia ab monasterii Alpibus, quæ quidem meridiem spectant; in quibus fuere nonnulli, qui soliti erant hujusce nostræ Alpibus arbores, cum quercus tum aceres nonnumquam et pommiferas arbores, ut castaneas, ut fagos sine modo et mensura, nulla habita super hoc permissione, incidere; minas insuper et accusationes (quia nostra tempestate Rectorum maxima pars muneribus corrumpuntur) parvi facere. Nostri igitur, quia jus negat, vim vi repellere; ad solita decurrere arma, ad preces videlicet, et orationes Jesu Christo et Virgini Mariæ matri ejus et S. Joanni fundentes, liceret saltem portiuncula hujus nemoris uti. Exaudivit Dominus servos suos, ut ait Propheta, de templo sancto suo, et nobis hoc modo tulit opem.

259 Cum unus ferocior ceteris etiam hic prope nostras dejiceret arbores, ecce repente vi ventorum aër clarus et lucidus atque serenus in gravedinem et tempestatem mutatur, adeo ut nobis in monasterio commorantibus dies in noctem videretur versa. Proh bone Jesu! [audivimus primo tonitru;] quod deinde tonitruum secutum est fulmen, quo equidem rusticus ille injuste agens obiit. Memoria mea numquam talem sonitum audisse me memini. Monachi omnes ad preces, currere. Quid multis opus est? Nescio, quid tum cum Abbate nostro, cui nomen Francisco Alto-vita e, venerabili longeque prudenti viro, et jam in decrepita ætate constituto, de monasterii gubernatione tractans [agerem.] Illico palatii tabulata tremere, et ruere omnia visa repente. Jesu! inquit Abbas. Ego etiam: Virgo Maria, esto nobis miseris præsidium!

260 Rusticus itaque ille, quia a fulmine extinctus, domum vesperi propriam cum non redisset, familia omnis imprimis in stuporem et admirationem versa [est:] inde alio se illa nocte contulisse putantes, quiescere, [incipiebant, cum subito malus superveniens nuntius, eum fulmine diem clausisse extremum, asserebat. Advolantibus itaque illuc, ubi cadaver jacebat, quampluribus adolescentibus, id in lignis funibus connexis tulere domum; quod quidem cadaver non parvo suorum fletu humo tectum est. Ceterum

hæc summæ admirationi esse, quia nec arbor aliquo in loco tacta, nec ipse (læsus) aspiciebatur. Tantum ligula soleæ lacerata, quam non multo longe a cadavere intra folia repererunt. Hæc igitur, quia inevitabilia, multis mortalibus prope longeque manentibus pro tempore incusere metum; verum ad solitum opus rediere quidam. Nam semper homines, quibus opes nullæ vel parvæ sunt (imo dicam, quod intolerabilius est) hi interdum, quibus secundæ res sunt et divitiæ multæ, furtis et fraudibus, modo possint, aluntur; sed ut alias sæpius retulimus conducibilius esset secus vitam instituisse. Nuuc ad reliqua.

261 Presbyter quidam, Jacobus nomine, olim hujus monasterii S. Mariæ monachus; verum nec expresse seu solenniter professus [erat,] bene [tamen] tacitus: nam octavum et decimum jam agebat annum, cum Pupii in S. Fidelis hujus religionis monasterio sub D. Antonio procuratore una vitam duceremus. Hic, nescio quo malo dæmone instigatus, habitum suæ religionis spernens, et ab se exuens, huc illuc, ut malus et apostata, nullius verecundiæ signum moribus vel vultu indicans, per Casentini ecclesiolas vagabatur; quem memini, jam præsentibus aliis presbyteris, cum non erubesceret, etiam Pupium sine S. Joannis prætexta venire et officiis et Missæ una cum ceteris religiosis, quod haud poterat, ipsis invitis, interesse [voluisse,] eo semel a præfato D. Antonio summo cum dedecore e S. Marci ecclesia, quæ Puppii est, populo præsentem convitiis pulso. Inde factum est, ut oppidum illud numquam postea adiverit, nisi dum sacerdotali officio fungeretur.

262 Hic itaque cum non multo post quamdam S. Mariæ ecclesiam in loco, qui Ama vernacula lingua dicitur (abest enim a monte Alvernæ ferme quatuor millia passuum) ab Episcopo Aretino jure sacerdotali impetrasset, in tantum suorum hominum odium et inimicitias capitales ob stuprum cuidam puellæ illatum brevi devenit, ut quidam ex his rusticis, puellæ affinitate [con-junctis] sibi magis infensi, sæpius undique armati convolarent, (talis enim eis mos est; non tantum verbis, verum etiam armata manu jus suum exquirere) [et] in eum interdum de improvviso prædonum more infestos impetus facerent, tum minis atrocibus, flagrisque hostilibus impeterent, ita ut cum manibus sese ultum ire, tum quia sacerdos, tum quia solus, in multos haud posset, cogeretur genibus flexis rem negare, [et, ut] sibi parcerent, orare. Ceterum cum rusticorum durum genus his haud flecteretur, imo atrocius fieret, alium loco sui ex ipsorum sententia relinquens, ad affines et propinquos, qui haud procul aberant, convolans, inde domum propriam adiens genitoribus suis rem omnem aperuit.

263 Verum cum vi ecclesiam suam recuperare vellet; quia res parum ei processerat, ignorans, quid in re tam atroci esset agendum, æstuabat. Cui mater, quia religiosa et [pia erat,] recte consulens inquit: Mi fili, mihi credas volo, nulla adeo ex re istuc tibi accidere, nisi quia S. Joannis habitum temerarie deposuisti. Quocirca tibi consule, meisque acquiesce consiliis, ne immaturum corpus terræ, animam vero æterno incendio tradas: aut habitum sume, quem mente proterva deseruisti; aut, si hoc non placet, istoc utitor; fac votum, et ego una tecum [faciam] annuatim in ipsius S. Joannis festivitate [ut] nonnullæ Missæ celebrentur in sui laudem et decus, et jam

D

Quidam mo-
nasterii de-
sertor,

E

postea paro-
chus factus,

F

S. Joannis
opē iratos
suorum sub-
ditorum ani-
mos placat.

esto

A esto securus : nam nihil est, quod amplius vere-
are, mi fili. Vovco, inquit ille, ac libens faciam,
nec illuc redibo, nisi prius hæc Missæ celebren-
tur. Res mira ! mox celebratis Missis, solus et
inermis se ad ecclesiam suam conferens, libenter
jucundoque animo ab omnibus, paulo ante infen-
sissimis, accipitur ; et hactenus, ut percepi, om-
nibus semper carus et gratus exstitit. Quis igitur
hunc sanctissimum Joannem suis in necessitati-
bus non advocatum et patronum suique defenso-
rem requisierit, cum hoc, et aliis miris prodigiis
luce clarius constet, eum non solum sibi religione
conjunctis, sed omnibus etiam extraneis præsto
ad auxilium et ad opem ferendam esse ?

ANNOTATA.

B a Is est, ni fallor, idem Placidus Pavanelli, de
quo supra in Annotatis memini. Hic quidem, ut
loquitur Simius in Catalogo pag. 253, in spiritu
Elizæ rexit Congregationem Vallumbrosanam ; sed
ob id ipsum, nempe austeritatem vitæ, et rigorem
monasticæ disciplinæ a Simio aliisque laudatur.
Quare miror, quod monachus, præsertim in oratione
ad Deum fusa audeat virum hunc, abbatem suum,
impii crudelisque tyranni nomine compellare, et
quod tamen divinum auxilium Sanctorumque opem
experiri mereatur.

b Ita olim vocabatur Neapolis, urbs in ora ma-
ris Tyrrheni celeberrima. Eodem nomine appella-
tur insula parva maris Tyrrheni vulgo Ventotiene
in regno Neapolitano. Suspicio Auctorem de Nea-
poli agere, cum vocet Parthenopes regiones, non
insulas.

c Is electus est summus Pontifex anno 1447.

d Eugenius IV post decimum sextum Pontifi-
catus sui annum, ut testatur S. Antoninus, obiit
anno 1447.

e Franciscus Altopia electus est Generalis Val-
lumbrosanus circa annum 1450, et obiit anno 1479
die 22 Aprilis, ut testatur Simius in Catalogo pag.
108.

PARS III.

C Describitur
locus,

L audabile visum est, [ut] his S. Joannis prodi-
giis aliud, quod [de] nostræ tempestatis
duobus finitimis eremitis, qui in dedecus hujus
monasterii plura et dixere et egere turpia, inse-
ram ; verum prius de situ loci paucis disseram.
In jugis hujusce nostræ Alpīs mons saxosus,
asperrimus, incultusque exstat, qui quidem ex ea
parte, quæ meridiem occasumve spectat, rupes
horribiles, con fractas, abscissasque habet mirum
in modum, quæ in vasta solitudine horrorem
aspicientibus non parvum incutiunt. Inter duas
igitur rupes vastas ingens saxum in orientem
porrigitur, in cujus eminentiori parte conspicitur
oratorium satis venerabiliter et pulcre constru-
ctum, quod ex una parte atra silice jamjam rui-
nam minante, ex altera vero casis humillimis
circumdatur ; quem locum, qui prius habuerit,
paucis aperire curabo, inde ad inceptum redibo.

in quo Mar-
cus quidam

265 Tempore itaque Eugenii summi Pontifi-
cis IV extitit molendinarius quidam, cui nomen
Marco, de valle, quam vulgares et plebei Chian-
tim vocant. Hic imprimis, etsi egenus rerum
temporalium, tamen vitam suam more priscorum
beatorum virorum instituit, parce ac duriter vi-

vens, ecclesias frequenter adiens, pauperibus, ut
poterat, alimoniam præbens. Is denique uxore
orbatus, filios duos Jesu Christi servitio obligat :
nam huic religioni unum, qui adhuc vitam hanc
vivit ; alterum Camaldulensi, qui præsentī vita
functus est, ut ipse expeditius Jesu inserviret,
emancipavit. Inde quidquid sibi supererat, pau-
peribus tribuens, nudus nudum Jesum statuit se-
qui. Tali itaque mente devota hoc S. Mariæ mo-
nasterium suppliciter adiens, a R. D. Placido
tunc Abbate, non habitum, verum temporis pro-
bationem facile impetravit.

266 In hoc itaque S. Mariæ monasterio per
annum integrum corpusculum suum jejuniis, vi-
giliis, aliis etiam flagris, quæ abstinētia amat,
oppido enervavit : nam, ut alia omittam, quæ
propriis aspexi oculis (aderam enim) hieme aspe-
ra, vili veste et palliolo contentus etiam nudis
pedibus inter nives et asperas glacies, nobis solo
visu rigentibus, incedebat ; quem morem fere,
dum vixit, servavit. Inter cetera, quæ spiritua-
liter non superstitione ageret, ad carnem edo-
mandam erat, quod creberrime intus et foris
nuda gēna nudæ humi flectebat. Insuper quoties
nos pueri gratia exercitii vel quietis ad Alpes
seu ad nemora concederemus, hic una semper
nobiscum iter aggrediebatur : monere, hortari
ad meliora, ad vitam æternam, numquam desi-
stere.

267 Idem igitur sæpius agens, nobiscum ascen-
dens et descendens, solitariam tandem vitam
cupiens, statuit secum esse, secumque, ut dici-
tur, vivere. Petita igitur missione et facile im-
petrata (nam nondum probationis habitum acce-
perat) illuc ad eum locum inaccessum, de quo
supra verbum fecimus, non sine maxima difficul-
tate, nobis pueris comitantibus, et arma, quibus
cædendum esset saxum, ferentibus, demum con-
cessit. Ceterum a jugo Alpium ad saxum iter
nullum erat : omnes enim in his locis, præter
recta itinera, semitæ præcipientes et amfractæ et
angustæ sunt ; ita ut, qui paululum titubaret,
lapsu pedum in præcipitium (quia nulla virgulta
et stirpes sunt) laberetur ; nec etiam sunt radi-
ces, ad quas pede aut manu quisquam eniti pos-
sit ; utpote quia loca arida herbis humillimis et
lapillulis cooperta fere semper sunt, nisi hieme,
qua nive geluque omnia rigent.

268 Tandem martis a et sarculis loco purgato
per declivum montis semitam instar sulci egressi-
mus. Quid multa ? demum ferro, incendio, ace-
toque rupes mollitur, frangitur, panditur. Trien-
nio itaque hoc in opere difficili consumpto, ora-
torium ad honorem Virginis Mariæ dedicatur ;
quod quidem omnibus finitimis et longinquis, qui
locum devotionis gratia adibant, lætitiæ esse et
admirationi. Lætabantur, hac ætate ferrea talem
eremitam his in locis reperiri ; admirabantur
abstinentiam viri, loci asperitatem, omnium in-
super rerum victui necessariorum difficultatem :
nam, ut dixi, nudo fere corpore, nudis pedibus,
fame, frigore, squallore, barba impexa membris
torridis, genibus, crebris orationibus quassatis,
fractis, inter rupes asperrimas, hieme nive gla-
cieve oppletas, Jesu Matrique ejus Virgini Mariæ
interdium et nocte deservire studebat.

269 Verum imprimis mirabile, unde tantus
talisque animus sibi [esset,] ut in rupibus asper-
rimis ædificium aggrediretur : nam, ut cetera in
corpusculum domandum admiratione digna omit-
tam, Jesum testor et SS. Angelos ejus (ut patris b
mei Hieronymi verbis utar) nos monachos omnes

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MISS

ex ferventi
monacho,

E

factus est
eremita,

F

a
ac in asperis
rupibus ha-
bilans,

cum omnium
admiratione.

b

AUCTORE
HIERONYMO
RADOLENSI
EX MSS.

sæpius eum in Nativitate Domini Jesu et in aliis præcipuis festivitatis gratia Communionis et Missæ audiendæ, quando deformis stridet hiems, fessum vento Boreæ, oppletum nive, cruribus sanguinolentis calcaneisque scissis, lætum tamen ipso festivumque in Domino, hoc S. Mariæ monasterium adisse; nos vero omnes admiratione ducti, undique visendi studio ad eum confluere. Alii palliolum tergere; alii aquam calidam pro fricandis pedibus ferre; quisque pro se certatim obsequium libenti animo præstare.

austeram vi-
tam,

270 Ceterum hoc summo opere admirabantur omnes, quomodo, cum brevi corporis statura esset, altam nivem molemque glaciei vitasset; præsertim cum interdum per meumscum toto aere ningeret. Est et aliud majus, quo insuperabile iter superare [vix] posset: nam novere omnes, super veterem nivem, intactam præsertim, nova modicæ altitudinis cum sit, non facile pedes ingredientium insistere: dilabitur enim pes per nudam glaciem, cum non recipit vestigium, et, pede fallente, nec manibus nec geuibus nec adminiculis quisquam periculum anceps vitare valet; ita in lævi glacie tabidaque volutatur corpus, secantur interdum pedes, nudi etiam quandoque in infimam ingrediuntur nivem et ibi luctatio fit; cum glacies lubrica, ut dixi, non recipiat vestigium, et plerumque velut pedica capti hærent, visu miserabile! iu dura et alta concretaque glacie.

B

et in externa
specie piam
instituit;

271 Cum enim interdum quidam ex nostris misericordia ducti eum, quomodo ex hujusmodi periculis evasisset, interrogarent, inquit voce tenui et demissa: Jesus est; Jesus est. Interfui enim sæpius cum ex patribus quidam his verbis eum castigabant: Pace vestra, frater Marce, dicemus; quia præter ætatem vestram, et præterquam [quod] religio et res adhortetur, dure et parciter vitam ducitis. Proh! fidem Dei atque hominum! Quid quæritis? Vultisne indiscrete vitam æternam arripere? Vultisne in morte acerbato ante tempus aliquo casu perire? Ille e contra, se ita vitam jam dudum instituisse, et se ita vivere velle, dum spiritus suos regeret artus, aiebat; et spem suam in Jesu Christi gratia sitam affirmare. Denique sæpius a nostris fatigatur; omnia in peiorem partem accipiens indignatur [et] veluti si pulsus hoc S. Mariæ monasterio fuisset, amplius non rediturus, eo animo discessit.

C

is vero postea
in monachos
Fallumbro-
sanos debac-
chari cœpit,

c

272 Exinde, nescio qua furia arreptus, cœpit contra monasterium animos hominum vehementer grassari c: nam nullo maledicto se abstinere; verum ubique debacchari in monachos, convitia in conversos turpia, et maledicta sæpius geminando addere, et, quod dictum quoque nefarium, abbatem monasterii virum egregium verbis lace-rare; demum nihil prætermittere, quod in nostri dedecus fore existimaret. Ceterum nos flocci pendere, tantum sui misereri, eo quia indiscreta pœnitentia in hanc devenisse insaniam censebamus. Res mira! hinc sibi prima mali labes: nam illico non nobis tantum, verum omnibus finitimis cœpit infensus existere: complures enim in forum judicum contra jus fasque ducere conatus est. Verum tempus quam res maturius me desereret, si de his, quæ in quodvis genus mortalium injuste egerit, singillatim aut [pro] magnitudine parum dissererem.

et forte fal-
laci visione,

273 His igitur et aliis multis insulse ineptique peractis, tantum sibi omnium hominum odium vindicavit, ut nec victum, etiam sibi soli

necessarium, ostiatim petendo inveniret. Fuerunt ea tempestate, qui dicerent, eum hac gratia, Jesu occulto iudicio id permittente, in illam devenisse insaniam, quia quadam visione delusus nimium sibi vindicaret, dum alios quosvis religiosos præ se parvi faceret. Quæ quidem visio seu dæmonis illusio, ut ipse referre solitus erat, talis fuit. Erat huic fratri Marco cum quodam, qui [incolit], domum hospitalariam S. Mariæ de Florentia, quæ in egenos infirmosque suscipiendos et tollendos nuper ædificata fuit, amicitiae vetus consuetudo; cui quia interdum quædam sibi munuscula rusticalia deferebat, gratissimum esse, et dum eum negotia vel religio Florentiæ in longum protraxisset, illuc pro necessariis corporis ire semper. Ibi fama est, in quiete visam ab eo Virginem Mariam cum pompa Angelorum, quæ se a Jesu diceret missam.

274 Verum visio, ut ab ipso æceperc quidam, fuit talis: matutinalibus Officiis expletis, hic more suo cum corpusculum quicti paululum dare vellet, Virgo Maria piissima (si Virgo Maria fuit) præeunte non parvo luminis globo, super saxo, ubi ædem ædificaverat frater ipse, gratia honoris spiritibus angelicis comitantibus, ut sibi in illa quiete visum est, præsto affuit. Cum igitur ille, insolita re horrore perfusus paululum moraretur, indeque etiam, quæ tam insignis, tum decora mulier esset, interrogaret, inquit illa: Illa sum equidem, cui tota mente, et toto corpore inservire statuisti, et gratia cujus, his in locis silvestribus, et fere inhabitabilibus oratorium ædificare voluisti.

quæ hic de-
scribitur,

E

275 His igitur in maximam spem, se quandoque aliquid magnum fore, adductus, flexis genibus, sospitatem animæ et corporis orabat. Cui Virgo Maria: Hac potissimum causa a Domino Jesu huc missa sum, ut pro tot cruciatibus, quibus corpusculum tuum exesum, et animæ obnoxium mea potissimum causa reddidisti, gratiam tibi tribuam abunde; eo enim magis [id faciam,] quia nusquam te tutum seu incolumem, nisi in meo præsidio putas. Inde cum omni pompa ceu fumus ex oculis intuentis evanuit. Hic ingens cupido eum, ut oratorium illud huic monasterio præponeretur, invasit. Itaque, hac cupidine atque insolentia, ut supra diximus, neque dicto neque facto aliquo abstinere, quod modo ambitiosum foret, quoad semet præcipitavit. Nam Romæ... d, dolore et tædio affectus, diem clausit extremum.

in superbiam
lapsus, mise-
re mortuus
est.

F

d

276 Post hunc longo tamen intervallo successit alter; de quo, (quia omnium rerum simulator et dissimulator fuit omnium, quos umquam gentium viderim, maximus) idoneum visum [est quædam præfari, et] de natura moribusque ejus paucis disserere. Huic igitur nomen Joannes erat, natione Hispanus, corpore procerus, satis eloquentiæ, parum sapientiæ habens, et ut κατὰ ἀντιφρασιν decet, hypocrita maximus. Omnia nempe, quæ ad illud officium pertinent, optime callens, quibus multos mortales variis modis decepit. Hic namque fuit unus ex his pseudo-religiosis, qui Florentinam urbem tempore Pontificis Pauli II e adivere, ex quibus unus crucem ligneam instar D. Andreæ Apostoli [gestabat] ultra omnes, quos umquam viderim, mortalis varius et mutabilis; qui quidem nisi suapte præter Christi Jesu poterat convenire aut colloqui f; cujus ineptias et deliramenta, quia longe inutilia et vana, prætermittenda duxi, et ad Joannem nostrum redire, de quo in initio verbum fecimus.

Alter hypo-
crita,

e

f

A
se S. Joannis
Baptistæ imi-
tatores ja-
cent.

277 Iste enim crucem ferream, ut pictura plus quam Prophetæ Joannis Baptistæ adspicientium occurrit oculis, præ se ferre. Proh Jesu bone! hic Joannes cilicinam vestem supra pannos habere, quam Joannes Baptista supra nudum corpus ferre solitus erat. Ille propheta, imo plus quam propheta, nudis pedibus; hic non solum soleis, sed ocreis circumdatus incedere. Ille ad deserta, ne levi saltem fame vitam maculare posset; hic ad populos et ad turbas sese crebro conferre. Ille solus et dure et parciter vitam agere; hic vero, multis comitantibus, et copiose et laute. Ille viua et carnes, ut venenum fugere; hic optima exquirere. Ille omni virtute; hic cunctis vitiis refertus: et quamquam talis et tantus nequam et pseudo-religiosus, quocumque in trivio, quacumque in turba, se novam religionem instituturum ad S. Joannis Baptistæ nomen, dicere.

ad eumque
fit magnus
populi con-
cursus.

278 Quid? quod his falsissimis multum fidei, multum devotionis a cunctis haberetur? Proh Jesu bone! ubi primum provinciam hanc ingressi sunt ex cunctis agris, oppidis, civitatibus, mortales cujusque conditionis et generis eis obviam ire, ipsis hæerere parati panem et alias necessaria sibi et suis dare, commeatum portare; postremo quæ imperarentur, facere. Hæc, non ut audita, sed ut visa refero: interfui, vidi, tetigi; et multa insulse et temerario ab his acta atram mihi bilem moverunt, præcipue hoc, cum eis sacerdotes senes, venerabilesque religiosi inservirent in rebus etiam infimis et vilissimis. Verum quid mirum? Cum beatum et felicem se fore quisque putaret, si vel fimbriam horum pannosorum tetigisset. Quippe ita res humanæ se habent, ut non solum imprudentes rerum, verum etiam interdum et prudentissimos nova omnia fucatis faciebibus fallant.

Is varia fin-
gens,

279 Ceterum alios prætermittentes (neque enim digni sunt, de quibus verba fiant) ad nostrum falsum Joannem Baptistam veniam. Hic imprimis codicillos falsos seu bullas, in quibus, unde hujusce religionis initium ostendebatur, in lucem proferre; quæ quidem omnibus in rebus adipiscendis hac nostra tempestate optima via est ad fallendum. Præterea anum quamdam, [habebat,] quæ sub habitu monialis Romæ cum aliis tribus in columnis templi D. Petri Apostoli, gratia pœnitentiæ agendæ, latens, fingere, sibi per visum S. Joannem Baptistam apparuisse, in ora hominum propalare et multa alia, quæ instrumenta fraudis sunt, dicere et facere; postremo quæcumque dici aut fingi possunt ad simulationem conducentia, nihil prætermittere. His itaque et aliis artibus instructus ad has se contulit regiones.

et dolos dolis
cumulans

280 Ceterum imprimis mulierculas quasdam, quæ Florentiæ domi propriæ, veluti in monasterio, se clausærant, socias sibi fore et consiliorum participes ostendens, diu noctuque suis simulationibus fatigando, denique omnia tentando ad eas aditum invenit. Inde discessit, ex utriusque voluntate rebus diligenter compositis. Erat ei frater quidam fugitivus, negotiorum curator fidus acceptusque, et omnium consiliorum, nisi novissimi, ut inferius dicetur, particeps; quem suarum artium antea ignarum quotidiano usu facile parem similemque sibi efficere curavit: nam supplicem, humilem, oculisque humi demissis, et contra morem Sabaraitorum *g* tacitum ad tempus reddere, ita ut his et aliis virtutibus fucatis, omnibus aliis vehementer admirationi, sibi vero

gaudio et utilitati esset. Proh nefas! etiam puerum adolescentulum, quem aiebant filium illius mulieris clausæ, de qua supra verbum fecimus, existere, ut se pilosa veste indutum cum alio comite equitando ducebat. Verum plurima prætermittens, quædam magis necessaria paucis aperiam.

281 Hujus igitur fama passim non agrum Tusciæ tantum, verum et finitimos omnes complevit; alterum videlicet Joannem Baptistam venisse, futurum Ecclesiæ Christi pene dirutæ novum compositorem. Ideo, dum verbum Domini hinc inde prædicaret (nam, ut dixi, satis eloquentiæ habebat) multi mortales, alii audiendi verbum Jesu, alii nova cupidine tanti viri (si virum dici fas est) visendi illecti, ad eum variis locis confluere: nam memini, me semel casu quodam, ita ut fit, dum negotiorum gratia varia loca lustrare necesse est, in D. Martini festivitæ prædicationi suæ interfuisse, in qua inter alia, quæ ab ipso satis ornate, copiose, distincteque prolata sunt, pollicitus est, ceu montem aureum, quam multa se monasteria etiam tum monachorum tum monialium constructurum, et eos pro nomine Christi Jesu frigus, famem, sitim, et eodem tempore inopiam et laborem, demum crucis et tormenta immania, turpissimam etiam mortem ingenti constantique animo perlaturus. Asserebat etiam, monasteria finitima et longinqua, imo et religiones ceteras huic suæ pedisse quas fore.

282 Quibus auditis, simulans necessitatem corporis, stomachatus foras quam raptim me contuli, demirans, non dico hominis dementiam, verum et insaniam, qua talia coram proferre auderet. Demum, confirmato animo, una cum aliis iter ad hoc, quid dixi, S. Mariæ oratorium, ut rei exitum perciperem, feci. Mirum! quanta illi equitanti auctoritas, quanta ab omnibus haberetur fides. Proh nefas! audebat, uti mos episcopis est, ubi jus eis datur, etiam omnibus occurrentibus benedictionem dare. En audacia, imo insolentia! Ceterum nos cæci mente, et novarum rerum cupidine illecti, prosequeremur; non ruri-colæ tantum, verum et nobiles, cives, et quod majus est, etiam et egregii presbyteri, qui sua portenta et prodigia in itinere pleno ore, adductoque supercilio, multo plura et majora, quam fecerit dixeritve, nobis enarrabant. Quid? quod nostræ temeritatis eadem die pœnas luimus: cum enim, casulis mapalibusque rusticorum relictis, iter rupis arduum jamjam aggredieremur, aere sereno in tempestatem mutato, cito inexpectata et subita vis ventorum et immanis aquarum procella, obscurato cælo, undique et undique oboritur. Nos miseri, qui iter pedibus aggressi, in tali tantoque discrimine [eramus] positi, quid agere, quo nos vertere deberemus, ignorabamus peuitus: nam ob ventorum immanitatem et copiam imbrium vix progredi ulterius poteramus, et retrogredi ducebamus turpe, et illic esse diu sub divo locus sterilis, et penuria rerum omnium non permittebat.

283 Ipse vero Joannes veritus pejora, ne vel solus vel cum paucis montani loci abrupta ei concava adire cogeretur, verbis fucatis et compositis, quæ sibi abunde erant, nos ad altiora hortari, non satis esse, id nos voluisse aggredi, nisi durando summum rei teneremus; ad hæc Virginem Mariam, unicum omnium mortalium refugium, in ærumnis præsertim non defuturam. His igitur aliisque rationibus probatissimis, ubi ani-

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

promittit, a
se varia mo-
nasteria ædi-
ficanda.

E

Cum multi
ad eum con-
currerent,

F

tandem post
fraudes,

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MSS.

et pietatis si-
mulationem,

B

scelera ejus
patefuit,

C

ob quæ infe-
licem vitæ
exitum sorti-
tur;

h

mos nostros erectos vidit, calcaribus stringens equum, festinare, nos miseri quam raptim sequi; demum fessi, et sudore et pulvere et imbre copioso pleni, Virginis Mariæ oratorium adivimus, quod tunc quidam alius, Franciscus nomine, juvenis eremita habebat, quem olim S. Joannes captum a dæmone liberaverat.

284 Illic itaque iste bonus vir, toto corpore humi prostratus, dum Virginis Mariæ hymnum vespertinum caneremus, jacuit semper. Cum ecce repente monachorum nostrorum non parva turba, ventos perpassi et imbrem, oratorium ingrediuntur. Inde surgens ille, oppletis oculis totaque facie lacrymis, constitit in medio, atque oculis nos omnes circumspiciens, demissa et lacrymali voce inquit: Vos omnes oro deprecorque, Jesum, Virgineinque ejus matrem Mariam precari velitis, [ut] me constantem et firmum invincibilemque contra insidias diaboli faciat: nam hoc oratorium, mihi æternam fore sepulturam, spero. Nec plura, ut fertur, per ipsam diem locutus [est,] nisi in remotioribus et abditis locis. Nos demum, quia jam sol declinaverat, inde, admirantes et varia in itinere de eo, ut fit, confabulantes, ad monasterium læti concessimus, exitum rei cum gaudio præstolantes.

285 Ceterum non multo post socius frater, de quo supra verbum fecimus, lite inter eos de cœremoniis observandis nata, palam multis sua mala fecinora fecit. Hinc sibi prima mali labe: hinc ab omnibus deinde observari, iniquus et perversus a cunctis haberi. Erant eo tempore, qui existimarent, hunc sub specie eremitica loca illa saxosa et fere inhabitabilia adisse, ut ibi, omni metu sublato, furtivas monetæ officinas cum paucis clientulis exerceret; sed ex aliis vitiis magis, quam quod cuiquam hoc compertum foret, hæc fama volabat: nam paulo post, quis qualisve existeret, sua multa nefanda facinora, quæ turpiter obscœneque egit, declarare: nam æs alienum imprimis variis dolis et astibus grande ex diversis locis conflavit, quo monasteria, quæ dixerat, exædificaret. Verum, more bilinguum, aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum habebat. Ducebat enim quosdam facinorosos secum, tum religiosos fugitivos, tum seculares, quos precibus de ergastulo extraxerat. Mutuas litteras et crebras a mulieribus, quas sub specie monialium clausas supra memoravi, dare sæpius et accipere; eas interdum, comite uno contentus, visitare.

286 Sed, ut verum fatear, huic pseudo-eremitæ non minor vanitas inerat, quam hypocrisis; neque reticere, quæ audierat, neque suamet scelera occultare. Me vidente et audiente, plura dixit et egit inepte et insulse, et quod levitatis potissimum est, scenobatæ h officia ridicula ludosque ambitiosos ore, oculis, manibus efficere; prorsus, nec quid diceret, nec quid faceret, quidquam pensi habere; postremo indicis magis insanire. Demum cum multa nefaria stupra fecisset, præsens periculum formidans, congesta mutuo et etiam ex vasis sacratis et planetis ipsius Virginis Mariæ oratorii non parva pecunia, clam cum quodam pestifero ad alias se contulit regiones. De ejus exitio varia apud nos dicuntur. Sunt qui affirmant, eum officium ganeonis [exercuisse,] et meretriculas conducentem, luxuria perditum, et lenociniis infamem, et omnibus flagitiis et facinoribus coopertum, a suis consimilibus, ita ut in tali re evenire solet, in frustra concisum. Alii ob furtum Romæ inique perpetra-

tum, deposito eremitali habitu, cum quibusdam nefariis cruce suspensum. Nobis, ea res etsi pro locorum absentia parum comperta sit, tamen satis constat, turpi morte poenas luisse. Ita ille novus Joannes Baptista, qui novam Christianæ fidei religionem professus fuerat, dignum moribus factisque suis finem vitæ invenit.

287 Huic successit alter Ariminensis i bonus profecto vir, cui nomen etiam in ipso sacro fonte baptismatis est Homo-Dei; qui quidem, veluti supradictus frater Marcus, plus hoc in monasterio S. Mariæ [quam] annum sub seculari et conversali habitu peregit. Inde optans paulo asperiores vitam, præterquam instituta P. Benedicti, adamare, diligere, illud S. Mariæ monasterium adivit. Qui, ut alia prætermittam, ad libidines et voluptates corporis domandas, numquam carnes, numquam vina, numquam lacticinia degustat; raro oluscula, raro poma [comedit], fere jugiter pane et aqua contentus. Quid? quod in hac eremo, quamvis ipse satis nobilis, et, quod magis est, delicatis rebus prius assuetus, quando etiam deformis stridet hiems, nudis pedibus inter nives et asperas glacies incedit, eo tempore etiam vili veste et palliolo circumdatus; et circulo ferreo instar Euangelistæ Lucæ supra nudum corpus assidue utitur. Orat frequenter, et corpus suum jugibus afficit maceratque disciplinis; lectione etiam Scripturarum, quæ vernacula lingua imprimuntur, instat semper; etiam Domini Jesu præcepta pro viribus adimplere conatur.

288 Domum hanc, ubi primum suam secundum Deum incepit instituere vitam, crebro visere cœpit, S. Joannem ubivis gentium extollit, sua egregia facta narrando ad cœlum ferre; de monachis ceterisque nostris omnia bona dicere. Sic ab omnibus bonis puro diligitur affectu; mali vero eum odio habent, quia perversam eorum vitam insectatur et crimina, et probatis verisque rationibus flagitia turpitudinesque eorum effulminat. Stupent omnes in eo et oris gratiam, et suavitatem sermonis, quia nec jejuniis nec aliis flagris quibus corpus afficit, morosus et anxius et iracundus et difficilis, ut quidam, imo perbenignus, suavis, dulcis, jocundus et affabilis efficitur. Cujus opera egregia in religione Christi Jesu, quæ vidi et accepi, si velim omnia diligenter litteris mandare, tempus quam materia citius me deseret.

289 Quocirca, quia vita adhuc superest ei, et, quem exitum sit habiturus, ignoramus penitus, et apud Christianos non initium, verum finis laudatur, de eo finem faciam dicendi, si prius monuero omnes, ut non se corde vel operibus extollant; verum cum Propheta dicant: Ego autem sum vermis et non homo. Et: Non nobis, Domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam. Et cum Jesu: Ego non quæro gloriam meam. Et ita agens quis, prospere ei succedent omnia; ubi autem secus vitam mortalis omnis instituerit suam, quamquam fortunatus videatur, ad tempus hoc erit; demum vero complebitur in illo id, quod idem Propheta dixit: Vidi impium superexaltatum et elevatum, sicut cedros Libani, et transivi, et ecce non erat; quæsi eum, et non est inventus locus ejus. Quod multis exemplis, sed præsertim his superioribus liquido patuit.

D

i
loco autem
illius succes-
sit eremita
pius,

E

et erga S. Jo-
annem Gual-
bertum devo-
tus,

F

qui, Auctore
hæc miracu-
la conscri-
bente, etiam-
num vivebat.

A

ANNOTATA.

a Martus usurpatur pro malleo apud Conradum de Fabaria de casibus S. Galli cap. 14. At dubito an hic non derivetur ab Italica voce, Martora, quæ, præter certum animalis genus, fusciam significat, quod est instrumentum locis expurgandis aptum.

b Auctor per Patrem suum, ut opinor, hic intelligit S. Hieronymum, suum patronum, cujus nomen gerebat.

c Grassari hic pro commovere vel concitare posuit Auctor, ut patet ex sensu.

d Omisi hic absurdam quamdam et scandalosam parenthesin, quæ ad rem non facit. An autem ea ab hoc Auctore per simplicitatem scripta, an ab alio per malam fidem inserta sit, ignoro.

e Paulus II creatus Pontifex anno 1464, obiit anno 1471.

f Iterum sensus mutilus, quo, quid Auctor significatum velit, non intelligo.

B

g Puto intelligi hæreticos Sabaitas, qui S. Joannis Baptistæ discipuli nuncupari volebant. De iis vide Labbeum nostrum. Tomo 2 Conciliorum col. 402.

h Vox Græca est a verbo *σκηνοδοτέω* id est in scenam prodeo, vel in theatrum produco. Inde *σκηνοδότης* histrio, qui privata flagitia omnium oculis in theatro exponit, uti explicat Budeus.

i Sic vocatur ab Arimino vulgo Rimini, quæ est urbs Romandiolæ sita in ora maris Adriatici ad ostia fluvii Arimini, estque inter Bononiam ad occasum, et Anconam ad ortum hibernum quasi media.

PARS IV.

Infans,

Quoniam beatissimus vir S. Joannes monasterium hoc in honorem Virginis Mariæ dedicari voluit, nos etiam ejus exemplo ducti, quædam ipsius Virginis Mariæ prodigiosa acta supra his miraculis inseruimus; non indignum etiam nunc visum est, egregium et memorabile facinus utriusque describere. Quidam Florentinus de Ughis, cui nomen Ugbo, nobili genere natus, filium unicum in cunis adhuc positum habens, cum æstivo tempore, quando frumenti tritura fervet, ut mos est nobilium, cum uxore totaque familia rus peteret, accidit die quadam, nutricem cum infante ad aream contendisse. Inde forte, vel casu vel alio negotio præpedita, infantem in paleis, jacentem seu sedentem deserens, abiit.

cujus pater in E. Virginiis et S. Joannis honorem votum ediderat,

291 Ceterum trituratores, hujus rei penitus ignari, infantem una cum paleis, ligneis furcis et aliis armis seu instrumentis, tali negotio necessariis, in tugurium, ubi palea reconditur, suffocantes intruserunt; inde nutrix rediens, et infantem, quo in loco posuerat, minime reperiens, in fletus muliebri more prorupit. Statim sciscitantes ruricolæ, quidnam esset, cognita causa, ut illico abiret, consuluere. Illa itaque, verita pejora, fugam Arizium a versus cursim arripuit. Ubi autem ad heri aures, nutricem cum filio abisse, pervenit, primum eam per suos sequi conatur; verum postquam id frustra fuit, divinum statuit auxilium implorare. Eo illico tale emisit votum: Virgo Maria dulcissima, nominis Christiani unica spes, miserorum refugium, desolato-

rum solatium, a qua cuncta proveniunt bona; et tu Joannes beatissime, decus et honor non solum urbis nostræ, verum et totius provinciæ, vobis duobus voveo, ecclesiam constructum ire, quam prædiis aliisque bonis ditabo, si filium meum invencro [vivum] vel defunctum.

292 Res mira! non longo dato intervallo, cum ex famulis quidam ad paleas deferendas oblecta sternenda iisset, visum est sibi, infantis vagitum andisse; verum in primis vel murium vel aliorum animalium sonum existimans, rem suam peragebat. Cum igitur iterum et iterum et sæpius vagitum auribus captaret, suspenso gradu, ut callidus explorator, tugurium introgressus; et paulatim progrediens, sæpiusque subsistens, melius semper sonum aure captare. Demum, ubi propius ventum est, vere infantis vagitum esse, percepit. Submotis itaque leviter paleis, eum illæsum; risibilem, et bonæ habitudinis, Virginis Mariæ, et S. Joannis gratia, non sine maxima admiratione, gaudens et lætus conspicit. Inde sublevans, osculansque crebro, ad parentes suos ovans, et Jesu gratias agens, detulit.

293 Quem ubi primum parentes conspexere, lætitia lacrymis obortis, in oscula ruunt; ille vero veluti ad notos alludens, [amorem reddidit.] Tantus vigor in illo, et dulcis blandientis infantis risus apparuit, ut pater ingenti repletus gaudio [fuerit; qui] inquit: Mi fili, quem vel sublatum, vel laniatum a feris putabam, talem [te] conspicio! Quis, mi fili, te mihi ad hanc horam deduxit? Unde datur mihi ora tueri, nate, tua? Te tantum Virgo Maria, et Joannes beatissimus in hunc servavere diem; sic equidem, mi fili, ducebam animo, rebarque futurum; nec me Jesu Christi gratia, mea cura, fefellit. Vix hæc verba ediderat, quod additum est verbis miraculum: nam infans, qui vix balbutiendo nomen patris prins exprimeret, clara voce, quidquid pater dixerat, affirmabat; quomodo Virgo Maria eum lactaverat, nutrierat, conservaverat. Deinde conticuit. Mox pater Jesu gratias agens, inclytam ædem ad Virginis Mariæ, sanctique Joannis decus dedicari jussit; prædia etiam nonnulla huic S. Mariæ monasterio dono dedit, quæ propriis aspexi oculis: nam hæc Virginis Mariæ ædes a S. Hilario abest fere per duo millia passuum Orientem versus; jus cujus ecclesiæ etiam hac nostra tempestate hujus S. Mariæ monasterii constat esse.

294 Quis, o bone Jesu! tam obtuso ingenio, tam impio [est] animo, qui non te, Domine Jesu, in Sanctis tuis extolleret, cum accipit, videt, experitur interdum, quot quantave prodigia per ipsos ubique terrarum opereis, bone Jesu, etiam tempestate nostra! Nam quidam, Joannes nomine, de villa, quam vulgares et plebei Fornacem appellant, exstitit. Hic equidem more pauperum et egenorum cum suam vitam parce ac duriter ageret, carbonisque, ad ferra igne edomanda, et in varia instrumenta conflanda, conficeret (horresco referens!) ut parum cautus, in ardentes ignivomosque rogos toto corpore prolapsus est. Qui cum esset, ut igni voraci voraretur, illico inquit: Virgo Maria, tuque Joannes beatissime, mihi misero, in tanto talique discrimine posito, oro, feratis opem; et ego utriusque ædem jejunos, nudisque pedibus visitare satagebo. Mirabilis Deus! Vix emiserat votum, ut ipse referre solitus erat, cum statim ardor ignis, oblitus naturæ suæ, quasi ros efficitur. Ille illico ex igne prosiliens, nullam passus combustionem

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MSS.

mortis periculo eripitur,

b

E
et loquela
sua miraculum confirmat.

* id est quin

F

Quidam miraculose ab igne servatus,

* lege satagam

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSIS
EX MSS.

ex voto auit
B. Virginis
templum,

c

B

cujus situs
describitur,

d

C

narraturque
quomodo B.
Virgo,

bustionem, nec pili quidem, Jesum, Virginem Mariam, sanctumque Joannem laudando expleri nequibat.

295 Inde, ut sibi eundi copia data est, utramque ædem, hanc scilicet, et illam aliam Virginis Mariæ, quæ intra Casentini montes et Alpes nostra memoria constructa est: de quâ (quoniam ad hoc per hunc ruricolam devenimus) non indignum visum est [quædam dicere, et] describere, unde, quo tempore incepta sit, ut ab his accepimus, qui aniculam illam super hoc convenere sæpius, cui Virgo Maria apparere dignata est. Illud idem indicant annalia c; indicant et picturæ, quæ memoria et religione patrum hactenus in dextero cornu altaris conspiciuntur. Præterea additur rei miraculum. Cum enim templum illud his superioribus annis conflagrasset, parietem illum ignis hactenus ausus attingere, ubi hujus templi origo in picturis, ut diximus, oculis aspicientium occurrit adhuc. Quid? Cum cetera saxa (nam illic saxorum ingens copia est) igne scissa, et in pulverem redacta sunt, illud tantum, in quo Virgo Maria sedere dignata est, illæsum ab igne pro miraculo conservatum est. De cujus loci situ pauca prius explananda sunt, quam initium narrandi faciam.

296 In Casentini partibus oppidum est, vel rectius dicam villam, quam loci incolæ dixere Stiam d, a qua Occidentem versus abest mons ferme octo millia passuum, a quo oritur flumen a septemtrionali plaga, nomine Arnus; sed ex eo medio, quasi collis oritur, satis in immensum pertingens; vestitur humillimis quercubus, seu ilicibus, aliisque generibus arborum, quas humus arida cingere solet. Locus profecto suavis et amœnus. In hujus collis rupe humano artificio potius, quam natura, planities cernitur, muris, in tribus vel quatuor brachiis elevatis, undique vestientibus. Medium tenet ecclesia horrenda, et religione dignissima, cujus talem constat fuisse originem. Tempore Martini Papæ V, cum quibusdam simultatibus et discordiis Florentinis, tum ex eo Pontifice, tum ex quibusdam aliis variis causis, ut tunc ferebatur, accitis bellum immineret (nam discordiis et simultatibus incendia urbium ruinæque paulatim aluntur) insuper et pestis inguinaria quibusdam in locis vigeret, etiam, peccatis id exigentibus, repentini largi subitive imbres e cœlo vi ventorum, qui omnia devastarent, eo anno dimitterentur, pro se quisque Jesum Virginemque ejus matrem Mariam, [ut liberarentur] a tanto periculo, et excidio, orationibus et processionibus et aliis, quæ religio fieri amat, orarent, Virgo Maria sic se voluit excellentissime ostendere, et patriam istam liberam reddere.

297 Ceterum pace omnium provinciarum ausim dicere, toto orbe terrarum haud esse locum, qui ita Virgini Mariæ curæ sit, et ubi plura beneficia ab ipsa Virgine conferantur mortalibus, et ipsa merito devote honorifice sancteque colatur, veluti in Etruria, et præsertim in ea parte, quæ a Florentinis habetur. Verum nunc ad propositum. Igitur hoc tempore anui cuidam devotissimæ feminae, Joannæ nomine, sarculo granum frumenti purganti, Virgo Maria, ubi nunc ecclesia ædificata est, apparuit, saxo desuper sedens, quod, ut supra diximus, æde flagrante, meritis ipsius Mariæ Virginis mire una cum quibusdam picturis illæsum servatum est. Verum apparitio talis fuit. Cum enim præter aëris morem, ut supra dictum est, copiosi subitque imbres vi ventorum omnia

late vastantium e cœlo dimitterentur, qui tunc in agris erant, alii antra, alii tuguria ad vim aquæ devitandam peterent, secumque, uti mos est, alter alteri diceret: Unde hoc infortunium isto anno nobis miseris mortalibus præter aëris morem et conditionem accidit? Proh fidem Dei atque hominum! quod si diu hic subitus et nimius imber perrexerit, peribimus funditus. Inde alii prosequi: Unde putas, nisi unde dici solet, propter peccata veniunt adversa? Nostrum est igitur, habita imprimis nostrorum scelerum vera confessione, Jesu Christi, Virginisque Mariæ matris ejus auxilium inquirere, si forte sua solita pietate opem tulerit.

298 Dum hæc et alia, ut voluntas fert, jactarent, accidit, ut anus, quam diximus, quoddam etiam tuguriolum adierit, ubi Virgo Maria tali habitu et specie, ut ipsa referre solita erat, apparere dignata est. Formam itaque, uti venerabilis matronæ velatæ, vestibus etiam candidissimis indutæ, galerum insuper capite sustinentis, et in manu libellum, quem assidue legebat, conspici; cujus adventu omnes cœli nebulae dissipatæ sunt, imber concidit, sol de more cuncta suis radiis illustravit. Cum igitur anus illa, perflusa horrore, venerabundaque astitisset nec contra ob splendorem intueri valeret, Virgo Maria inquit: Abi, nuntia plebano Stiæ, ceterisque finitimis, filium meum Jesum, Dominum nostrum, hoc in loco templum mihi dicari velle. Quapropter si tantam cladem, tantamque imbrum effusionem effugere et evadere optant, ædi futuræ initium muneribus et donis præbeant, et hoc tugurium cum cruce et populo devote lustrant.

299 Dubitanti itaque anui et rem prolatanti, ne, si nullum visionis daret signum, inter homines pro ludibrio haberetur, rursus Virgo Maria, inquit: Abi jam, et quod in tantæ rei confirmatione velis signum dari, jam datum est, mihi crede. His dictis, Virgo Maria anum illam hac oratione instruxit, quam nec indecens visum est huic miraculo inserere; est enim talis: O alto, o glorioso Iddio! illumina le tenebre del cor mio; dammi fede dritta, speranza certa, carità perfetta, senno è conoscenza di te, ch'io faccia il tuo verace è santo comandamento e. Inde Virgo Maria sublimis abiit. Additum est etiam huic et aliud mirum. Quidam enim Petrus Campedonici, ægem ovium pascens, super eundem locum mirum splendorem instar solis mirabundus præter morem conspexit. Inde felix Joanna, repleta et gratia et stupore, monitis Virginis obtemperare gestiens, ad quoddam molendinum, ubi cognata sua morabatur, iter cepit, quod quidem non multum ab Arno distans in alveo fluminis fere situm est. Referuntur visa cognatæ, quæ, etsi tunc pro ridiculis haberet, tamen deinde, causa diligenter cognita, summa devotione singulis pene diebus cum eleemosynis tugurium illud adibat.

300 Joanna igitur, sic a cognata delusa, domum, quæ non multum distabat, mœsta abiit, in cujus vestibulo cum clibani officio inserviret, o rem mirabilem! o sanctum prodigium! ecce illico Spiritus sanctus, in specie humilis columbæ domum mulieris ingressus, mulierem non solum gratia confirmatam, verum etiam et apud mortales beatam, et fide dignam fecit. Postridie itaque plebanum Stiæ adiens, rem omnem, multis presentibus, ordine aperuit. Mirum quantum illi nuntianti hæc, quia [erat] profecto bona mulier, fidei [datum] fuerit; verbis etiam illius Petri Campedonici, qui, ut supra diximus, splendorem

D

piæ anui ap-
parens,

E

* id est differ-
renti
datis etiam
publice suæ
voluntatis
signis,

c

F

illud tem-
plum ædifi-
cari jussit,

supra

A supra tugurium conspexerat, addita [est] miraculo fides. Illico fama tanti prodigii oppidum agrumque complevit. Fit itaque virorum et mulierum utriusque ætatis et conditionis numerus non parvus; et communi consilio ad Dominum Jesum, Virginemque piissimam Mariam supplicationes statuunt. Inde humiles orationes fundentes, et ex oppido devote abeuntes cum hymnis et canticis spiritualibus tugurium una cum Joanna femina devotissima circumeunt; cum repente eo in loco lumina visa, angelicæque vocēs auditæ [fuerunt.] Ex hoc enim cuncto populo lacrymis gaudio obortis, virginem Mariam, [ut] se, omnesque fideles defendat et tueatur, implorant; inde læti, quia Virgini Mariæ curæ essent, domum redeunt.

ut quod fit
ingens po-
puli confluentus.

B 301 Demum Virginis Mariæ precibus, bello, peste, imbre sedatis, causa tanti boni, unde esset, late cognita, non finitimi tantum monachi et clerici cum plebe sua, verum ex omnibus Etruriæ partibus, præcipue ex urbe Florentina turmatim et certatim votis muneribusque cumulati, illico advolant. Inde egregii templi origo, et in tantæ rei memoriam majus altare supra saxum, in quo Virgo Maria olim sedere dignata est, est dedicatum. Quid? quod annuatim XVIII Kal. Octobris in die Exaltationis sanctissimæ Crucis Christi Jesu, quando templum illud dedicatum est, manant tota Etruria ex Senarum civitate usque cattervatim frequentes homines, et undique viæ passim complentur; et hoc nos monachi, qui in hoc S. Mariæ monasterio degimus, conspicimus annuatim, quia eundo et redeundo infinitus mortalium numerus monasterium nostrum juxta iter habent. Meritis itaque gloriosæ Virginis Mariæ, plura miracula, et beneficia mortalibus collata, [in] imaginibus cereis aliisque donis et muneribus intuentur Christiani. Libet in fine miraculi interrogare eos, qui propter ingentes divitias, felices et beatos se fore existimant; quid beatius an ista, quæ cum pauperrime, bene, beateque ac simpliciter viveret, meruit Virginem Mariam, non solum aspicere, verum sæpius convenire et colloqui? O me beatum et felicem, si daretur ejus dumtaxat consortio frui, qui Virginem Mariam hisce mortalibus oculis conspexisset semel!

Pius quidam
conversus,

C 302 Quod nunc scripturus sum, a multis religiosiis, tum abbatibus tum monachis nostræ religionis fide dignis accepi. In monasterio S. Salvii prope Florentiam, quod sanctissimus Joannes post istud S. Mariæ ædificari voluit, quidam minister, seu, rectius dicam, conversus exstitit, cui nomen Bartholomæo; quem sæpius vidisse me memini; cujus opera, et quæ dæmon in eum inique egerit, quia præsertim hac tempestate magna et atrocia fuere, litteris mandare haud absurdum visum est, ut hinc quivis fideles intelligere possint, ut ait Apostolus, omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutiones pati; et hos solum tentationum expertes esse, qui suas voluptates explere satagunt. Hic itaque, cum vitam suam secundum Deum et S. Benedicti regulam multo labore, multâ cura, modestissime parendo, et sæpe jejunando, aliis etiam flagris corpusculum suum castigando sanctæ sapienterque instituisset, in tantam simplicitatem et puritatem brevi pervenit, ut omnibus vehementer carus existeret: nam, ut cetera omittam, quibus ad enervandum corpus utebatur, sæpe nocturno tempore, hieme etiam torrida, inter rivos et asperas glacies conspectus est nudus jacens; virtutibus cujus inimicus nominis Christiani diabolus invidens, cui mille nocendi artes,

multis variisque eum aggressus est fraudibus, tentans, si quo modo posset ipsum ab instituto tramite deviare. Ille e contra, Jesu favente, pro viribus resistere.

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

303 Verum cum diabolus videret, se semper ab eo repelli, statuit aliam viam aggredi ad ipsum perterrefaciendum: nam imprimis speciem Angelī lucis sibi assumens, blandis eum verbis alloqui, numquam denique quietus esse, sed semper instare, suadere, orare, ut eum, ad se adorandum, impelleret. Interdum etiam formosæ mulieris faciem sibi vindicans, se virginem Mariam esse prædicabat. Nec mirum, nec incredibile alicui videatur, dæmones varias species atque oratum hominum tum ferarum sumere: nam fit subito sus horridus, atraque tygris, squamosus draco, et fulva cervice læna; fit etiam Angelus lucis, fit juvenis pulcher, formosus, fit senex incurvus, venerabilis, tremulus, ut in Vitis sanctorum Patrum, præsertim D. Antonii legitur; denique, quam vult, sibi sumit speciem, et eam illico deponit.

a dæmone
tentatus,

304 Ceterum, cum nec precibus nec minis hunc Bartholomæum ad suam voluntatem flectere posset, majora et atrociora ausus est aggredi: nam umbras quasdam atras horrendasque, oculos ignitos præ se ferentes, sulphureum pestiferumque fumum naribus hiulcis edentes præstocoram adesse conspicit, quarum prima, inquit: Hunc nobis infensum, vobis tormentis afficiendum devorandumque, nisi sibi consulat, et nobis jamjam assentiatur, præbeo. Verum cum ipse, haud perterritus, eorum sperneret et flocci faceret minas, iterum illa: Monstrum hominis accedes! Nobisne ridendo insultas? Nec te pudet, o omnium hominum pessime? Inde ceteris: Efferratur foras, et demergatur in profluentem, et, ut meritis est, absorbeatur aqua intolerabili. Vix ipsa dixerat, cum statim spiritus illi horridi et diri eum, ad Jesum et ad Virginem Mariam et ad S. Joannem exclamantem, sæpius sublime tollunt; quam vocem tum noster ex monachis, forte quia aliis negotiis intenti [erant,] persensit, [et quia] etiam ipse aliquid operabatur foris, et nox jam adventaverat.

fortiter ei
resistit.
E

305 Dæmones itaque ipsum ad lacum quemdam in inferiore parte rupis stagnantem, a monasterio Passiniani ferme per trecentos passus distantem, cum hac exprobratione tulere: Modo modo peribis, pessime; te enim deorsum, ut meritis es, trudemus, nequam. Ille vero, exitum tum animæ tum corporis eo in discrimine timens, fortiter: Virgo Maria, fer opem! S. Joannes, serva me! geminando sæpius exclamare. Dæmones e contra tartareis vocibus intonare: Modo peribis, flagitiose; una una tartareas petemus regiones. Ergo tace: nam incassum fundis preces. Verum huic duello, ut ipse referre solitus erat, S. Joannes nunquam defuit; sed, ut Jesus Dominus noster certamen Antonii sanctissimi, ita et Joannes servi sui spectare. Tandem dæmones, D. Joannis gratia operante, victi, confusi, despecti miserum illum, tum rigore, tum labore, verberibus pugnisque concisum, jamjam extrema petentem, alioversum tendentes reliquere.

Quare dæmones eum
ad locum
quemdam
rapiunt;
F

306 Quid interim monachi, qui in monasterio Passiniani degebant, egerint, nec sentio prætermittendum. Cum enim præfatum Bartholomæum haud in hospitio more solito reperissent, veriti pejora (acceperant enim, diabolum eum sæpius et delusisse et minitatum esse) mæsti abbati referunt. Tum ille, diligenter eum explorent, intus

quem monachi diu explorant,
situm,

forisque

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MSS.

forisque, si forte reperiatur, imperat. Eo monachi expediti cum lumine, Jesu, Virgiui Mariæ, et S. Joanni imprimis se commendantes, alii alio, ubi sibi persuaderent, eum esse, ad multum noctis errantes, totum monasterium intus forisve lustravere. Demum consilio cujusdam boni viri, cui nomen Simon, qui tunc Prior eidem monasterio præerat, turmatim ecclesiam mature advenit. Illic devote psalmos, qui pœnitentiales intitulantur, cum Letauis decantant, sperantes, Dominum Jesum ei, sive extrema patienti, sive innocenti, opem suam solita pietate laturum.

demum ante
altare S. Jo-
annis semina-
nimem inven-
iunt,

307 Denique cum jam ad mediam noctem pernoctassent, fessi somno, Prioris mandato, quisque suum repetivit cubile. Vix cellas ingressi [erant,] cum repente trinum sonitum majoris campanæ accipiunt. His in admirationem prius, inde in lætitiā versi una iterum ecclesiam ingrediuntur, et fratrem istum madefactum, humore et limo oppletum, in scabello altaris, ubi sanctissimi Joannis corpus sacratissimum quiescit, exanimatum conspiciunt. His igitur fratribus eum interrogantibus, ubinam gentium ea nocte fuerit, unde limus ille, unde humor [esset,] nullum tunc dedit responsum; nec poterat, si voluisset: nam, ut diximus, jamjam extrema tenebat. Tunc ex monachis quidam de mandato Prioris ad hospitium subnixum detulere, eamque pro se quisque, ut in tali re fieri solet, quam poterant Jesu Christi amore, caritatem exhibentes et misericordiam; postridie vero, jam resumptis viribus, non tantum monachi, verum etiam et couversi, et, qui aderant, ruricolæ et opifices omnes (aderant enim multi propter novum monasterium ædificandum) ad eum tumultuario concursu irrumpentes, quidnam præterita sibi acciderit nocte, vel ubinam locorum fuerit inquirebant.

et consolantur.

308 Tum ille, voce humili et demissa, omnia ordine suo aperire, ut sæpius a diabolo variis imaginibus delusus sit, ut numquam, Jesu fauente sibi, [consenserit:] asserit, ut dæmon eum suffocare, ni S. Joannes opem tulisset, voluerit, ut nunc etiam non sibi quies dari potuerit, et multa alia, quæ, ne lectori fastidio sim, prætermittam. Hæc itaque nostra tempestate inaudita non admirationem tantum, verum et metum præsentibus incutere: nam quisque sibi pejora vereri; tamen, ut fratrum mos est, eum blandis verbis lenire; nihil esse, quod vereri deberet: tum quia imitari Jesum pro viribus studebat, tum, quod primum putandum est, quia S. Joanni curæ foret. Ad hæc addere: Nec diabolus valet, quod vult; frangitur enim Dei potentia, Sanctorumque virtute debilitatur.

Pius ille con-
versus ile-
rum a dæmo-
ne vexatus,

309 His igitur et aliis verbis in spem animum arrectus, se omnium orationibus commendans ad S. Salvii monasterium, ut securius viveret, consulentibus fratribus, perrexerit; quem et illic etiam diabolus insectari. Nam multis, quæ illic crudeliter iniqueque egerit, prætermittis, uno tantum contenti erimus, quod quidem a venerabili viro D. Francisco f, qui universæ Congregationi præest, accepimus. Verum et cicatrices in facie diu aspicientibus monstratæ sunt. Quod quidem sic sibi accidit. Cum Bartholomæus iste post Completorium æstivo tempore, ut religiosorum mos est, ad calorem intentissimum devitandum claustrum orando lustraret, et in hoc opere laudabili, jam multum noctis consumpsisset, dæmon bonitati illius invidens, sumpta facie hircina seu caprina, frontem cornibus exasperatam ostendendo cle-

vans, sulphureumque fumum ore putrido evomens, ipsum miserum in faciem pedibus ignitis prius percutiens, eumque in puteum aquarum, qui haud longe ab claustro aberat, conjicere voluit, sed non valuit: nam S. Joannis virtute debilitatus et fractus dæmon, alio in rem suam malam teterrimum et hircium fragrans fœtorem, concessit.

310 Abbas vero monasterii per nuntium servum, qui eum toto corpore humi prolapsus invenerat, quid sibi evenerat, et, quid periculi deiiceps sibi impenderet, intelligens postridie, convocatis quibusdam ex patribus, consilium habet, quidnam de hoc fratre Bartholomæo, quem diabolus tam atrociter insectabatur, agendum esset. Verum varii varia sentire: alii clausum eum habere, et opipare et delicate alere, si forte deficeret in sensu; alii necubi esset foris, neu contenderet; alii alia. Demum Abbas, ita [dixit:] Censeo, eum pro tempore abesse, et ad S. Cassiani monasterium in Scalario monte duci, sibi-que sub virtute salutaris obedientiæ imperari, ut vitam agat laxiorem, ne velit indiscrete et aut tempus aliquo casu perire; et etiam, si monasterium extra hortulos vel aliud opus ageret, socios adesse, ne forte diaboli arte aliquid siuistri ei eveniret. Probatur ab omnibus et salutare ducitur, quod P. Abbas censuerat.

311 Ei itaque accersito vix persuadere potuerunt, ut interdum aliquid cocti seu sorbitiunculæ cum pauxillulo vini degustaret, asserens, se nec secus posse et carnis titillationes et dæmonis varios laqueos evadere: nam antea tantum herbis agrestibus et quibusdam leguminibus et pomis vescebatur. Ubi igitur de mandato patris sui abbatis monasterium S. Cassiani adivit, omnia, quæ imperabantur, vilia et contemptibilia agere, neque in hujusmodi rebus priorem pati alium, imo semper antevenire; quibus rebus et artibus ita Jesu Christo carissimus exstitit, ut, ipso Jesu volente, quæ Congregationi evenere bona, quæ etiam contingere mala, longe ante non solum præ-sagierit, verum etiam prædixerit. Quid? quod hactenus dæmon in eum amplius haud ausus est debacchari, etsi asperitatem adhuc pristinam servet, et non nisi super nudo ligno, seu frondibus quiescens jaceat; de quo pro tempore satis dictum arbitror.

Hic aliqua sequuntur capita ad Sanctum nostrum non spectantia, quorum titulos, ut a Papebrochio descripti sunt, tradimus.

Cap. xx. Quid in die festivitatis S. Mariæ Magdalenæ et S. Jacobi Apostoli in monte Milliarîi acciderit, eorum festa servili opere violentibus.

Cap. xxi. Ut quidam nautæ meritis gloriosæ Virginis Mariæ e naufragio et peste evasere.

Cap. xxii. De quodam monacho hujus monasterii, quem Virgo Maria, jamjam extrema patientem, sua solita pietate liberavit.

ANNOTATA.

a Forte vult dicere Aretium vulgo Arezzo, de quo supra in annotatis actum est.

b Lectum in neutro genere pro masculino hic adhibet Auctor, quod nusquam reperi; quamvis apud scriptores mediæ et infimæ latinitatis lectumstratum pro lectisternio inveniatur.

A c Annalia hic idem significare videtur, quod communiter Annales.

d Est in tractu Casentino, ferme inter Vallem Umbrosam et Camaldulum, non procul a fluvio Arno.

e Est oratio Italica, qua petit fidem, spem et caritatem ad cognoscendum et implendum Dei mandatum.

f Cum Auctor hic in præsenti loquatur, haud dubie intelligit Franciscum Altovitam, quem anno 1479 obiisse diximus.

LIBER TERTIUS

Cap. I Unde et quomodo ædes S. Mariæ de Laureto initium sumpserit.

Cap. II Unde templum S. Mariæ Servorum initium habuerit.

B Cap. III De origine templi Virginis Mariæ, quod S. Mariæ de Gratia dicitur.

Cap. IV Templum Virginis Mariæ juxta portam Flaminiam.

Cap. V Templum Virginis Mariæ in agro Froliviensi noviter ædificatum.

Cap. VI Unde ecclesia S. Mariæ, quæ de Saxo dicitur, initium habuerit.

Papebrochius noster, qui magna ex parte hæc miracula exscripsit, testatur, post hos titulos ad S. Joannem Gualbertum proprie non pertinentes, in eodem codice subnecti sequentia.

PARS I.

Auctor par-
ca præfatus,

C Rem profecto mirabilem, longeque stupendam, rebusque veris veriore describo; cujus rei testes omnes hujus S. Mariæ monasterii monachos et conversos et alios, tum cives, tum religiosos viros in medium afferre possem, si hoc opus ad infidelium, et non fidelium manus putarem venturum. Ceterum quia apud Christianos nihil est tam incredibile, quod non credatur, a sanctis viris et Dei amicissimis fieri posse, eo hoc miraculum aggrediar, et tempus, personas etiam nonnullas nominibus propriis annotare curabo; quod superius feci in quibusdam, in aliis vero minime, cum tempus obscurum et anni indistincti essent; et conjecturare, aut dubia fingere, præsertim historiam seu miracula scribenti, non liceat.

adjert causi-
dici cujus-
dam narra-
tionem,

a

b

313 Anno ab Incarnatione D. Jesu MCCCCLXXV, tempore Xisti Pontificis *a*, hujus S. Mariæ monasterii Abbate D. Francisco Altovitha, venerabili jam propectæ ætatis viro, ex oppido S. Miniatis, quod vulgato nomine dicitur del Tedesco *b*, inter nobilissimam Urbem Florentinam et vetustissimas Pisas conditum, quidam D. Joannes de Bon-Romæis, causidicus haud contemnendus, cum filia, sextum et decimum agente annum, et cum quibusdam aliis comitibus et religiosi, hieme deformi stridente gelu, et concretis nivibus, ad hoc S. Mariæ monasterium exsanguis et moribundus accedit. Ceterum prius, quid domi suæ, quid Florentiæ diabolus dixerit

feceritque, dicendum puto, quam ad ipsius liberationem, et ad S. Joannis miraculum veniamus.

314 Itaque hic, quem diximus, Joannes, præsentibus fere omnibus hujus monasterii monachis, hæc lacrymis retulit obortis: Venerabiles Patres, quæso, æquo animo audite. A quinque præteritis mensibus, die quadam quædam novitiæ puellæ *c*, non obscuro loco natæ, domum meam juxta, ita ut fit, una lanam trahentes consederant, hac mea filia per fenestram deorsum respiciente: cum diabolus horam fallendi nactus, optans inter concordes jurgia serere, lapidem non parvum supra puellas, ea parte, qua filia mea respiciebat, deorsum jecit; qua de re ipsæ puellæ irasci, et convitia in filiam meam dicere, ei que mala minari. Quod ubi ad parentum aures devenit, quam raptim ex his quidam, quibus ne injuste agerent, obstiteram, convolvere ad me clamitantes, indignum facinus, filiam meam lapidibus suas velle obruere, ne posse vicinas pati; hæc, [inquiunt,] nisi te volente, haud fierent. Quibus ego: Ne velitis, oro, tam cito puellarum verbis fidem adhibere. Nostis mores earum, quomodo in maledicendo de parvis magna loquuntur: insuper mihi hæc conviciari, prudentium hominum non est; cum peroptime calleatis, me non eos solum, qui sunt de familia mea, ut recte vivant, quantum in me est, curare; verum et alios, modo facilem præbeant aurem, monere. Et illi: Satis dictum puta; vide ne posthac ad arma venire cogamur. Et ita discedunt a me acsi mecum bellum ineundum sit.

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.
qua exponit,
quomodo dæ-
mon primo
inter vicinos,

c

E

315 Ego illico domum petens meam, ceteris semotis, filiam his verbis aggredior: Cur, filia, inter nobis infensos litem et bellum recrudescere cupis? Mi pater, inquit illa, oro quorsum hæc? (Respondi:) Quia, ut fertur, lapidem in tales hodie injecisti puellas. Ha! mi pater, nec feci nec ausim facere: has profecto, ut sorores diligo. Tamen factum est, inquam ego. Posthac, mea filia, da operam, ut, ubi in via puellæ illæ consistunt, ne fenestris in partes illas vergentibus hæreas. Illa inquit: Faciam, mi pater. Postridie vero, quia ea via parum profecerat dæmon, iterum lapide acriter quamdam ex puellis jam dictis vulneravit, ita ut tonsore indiguerit ad vulnus præcidendum. Fit ob hoc concursus virorum, undique strictis gladiis decurrentium, atque, ubi estis perituri! declamantium. Mei statim media domus ostia clausere et ex amicis et propinquis quidam per posticum ad me armati convolant; et, ni vitassem, a meis ea die pessimum facinus perpetratum fuisset.

rixas concitaverit,

F

316 Dum hæc hinc inde agerentur, cohors prætoria armata illuc cum equite properans, rem omnem diremit, et viri boni populares, causa diligenter cognita, fœdus et pacem inter nos iniere. Ego itaque ancipiti malo permotus, quod, neque unde istud mihi evenisset, satis conjecturare possem, neque si pejus inde sequeretur, quid in ea re agendum foret, scirem penitus, divinum statui ab his, qui domi erant, auxilium inquirendum. Cum igitur pro cujusque ingenio et studio crebro ad Jesum et ad Virginem Mariam preces darentur, filia mea hæc forte tum in thalamum, ut secretius oraret, se conferre volens, anum quamdam lectulo accumbentem, manumque dexteram inter pulvinar et genas tenentem aspexit. Primo dubia, quidnam insolita facies ostenderet, vereri; inde, pulso timore, putans unam esse ex familiaribus, ulterius processit. Cum statim diabolus, qui in anilem formam

ac deinde sub
anti forma,

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

*filiam suam
infestaverit,*

*quæ, facta a
sacerdote
conjuratio-
ne,*

B

*a dæmone
percutitur,*

C

*et acrius
vexatur;*

sese transformarat, caput effereus, et eam tribus aspiciens oculis, tartarea voce inquit: Vide, quid agas, quove te conferas.

317 His igitur verbis, talique aspectu perterrita, Virginem Mariam exclamans, ad nos timida rediens, rem, timore gelida atque rigida, vix valuit aperire. Ego falsam, quibus sæpe deludimur, imaginem putans, ne hæc curaret, blande monui. Ipsa e contra verum esse affirmare. Demum sibi satisfaciens, et illuc me conferens. et imprimis lectum simulque omnia circumspiciens, anum illam haud videre quivi. Itaque mente suspensus, filias meas, ne quid vererentur, monens, aliis rebus, mihi magis necessariis, incumbens, in forum me contuli, cum paulo post ex filiabus meis alia, aliquanto junior, nescio qua causa, in thalamum iter habens, præfatam anum pari modo jacentem, ut hæc viderat, respiciens, non parvo timore correpta, ad alias prosilivit quamprimum.

318 Hæc igitur mihi de foro venienti dicentes, quid hoc esset, mirabar. Cogitanti itaque, et in animo sæpius volventi, diaboli opus existere, venit in mentem: eo quamprimum, sacerdote monacho accersito, qui ecclesiam prope domum gubernabat, rem omnem clam sibi aperui. Ille statim clerico serio imperat, aquam benedictam et conjurationum deferre librum. Quibus delatis, thalamum intrepidi, signo crucis prius edito, ingredimur: spargitur statim a sacerdote aqua, sale et orationibus expurgata; inde ordine quodam ad lectum accedentes: Conjuro te, inquit sacerdos, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti; si malus hanc habitas cameram spiritus, mihi quid velis, quidve inquiras, aperias. Vix hæc sacerdos expleverat, cum statim querulosam audivimus vocem: Hei! ferte opem miseræ! cruciatus tantos perferre nequeo! Quomodo te juvare possumus, inquit sacerdos? Si Missas [ait] Gregorianas cum defunctorum obsequiis pro me curaveritis celebrari. Fiet, ait sacerdos; tu tantum in rem concede tuam, ne tuis detrimentum metusve sit: aiebat enim, se patris mei matrem jam defunctam esse. Imperat ergo sacerdos devote omnia Christi Jesu nomine agi.

319 His itaque rite, ut sibi placuerat, peractis, nocte quadam nos sopori deditos hoc modo exterruit dæmon: imprimis enim filiam meam, quæ hic est, excitans, eamque se Virgini Mariæ devote commendantem immite in genis percutiens, inquit: Tu tuatim, non meatim ages? quousque abuteris patientia mea? Hem! tibi hæc diutius licere speras? Me volente, hæc amplius non facies. Quo sonitu, quibus verbis excussus somno, illico e lecto desiliens, lumine accenso, concessi ad eam partem lectuli, ubi filia accumbebat: Mea filia, inquam, quid agis? Unde oro hic gemitus? Lacrymabatur enim: nondum euim mihi dederat responsum, cum subito idem dæmon inferiorem partem petens, filium parvulum, qui eodem in loco quiescebat, suffocare nitebatur. Ego statim opem tuli puero vagienti: signo enim crucis me imprimis, et ipsum muniens, inde libera voce dæmoni aiebam: Cur his innocentissimis, pessime, hujusmodi cruces et tormenta inferis? I, quo meritis es, in barathrum inferni, perfide, inique, maledicte.

320 Necdum verba finieram, et hanc filiam meam querentem audio: Mi pater, si qua in te filiæ tuæ pietas est, fer opem, fer auxilium! Me etenim dæmon iterum suffocare conatur. Parvulo itaque relicto, accuro ad eam, eodemque modo, ut puerum, crebris Christi Jesu signis muniens, dæmoni minari, si forte Jesum Virginemque Ma-

riam vereretur, non desisto. Ille his crudelior effectus, puerum, ut torqueat, iterum repetiit. Ego illuc propero; ille ad filiam: ego ad eam; ille ad puerum; [ego quoque ad eum.] Quid vos multis moror? Cum in tanto talique discrimine quid agerem, quo me verterem, ignorarem penitus (quia, meis peccatis id exigentibus, neque Jesus, neque piissima Maria in tempore opportuno auxilium ferebant, et eorum mater etiam tunc domo aberat) mira voce, finitimi, vicini mihi succurratis, oro! ter quaterque exclamare cœpi; cum velocius dictis vicini advolant, præsertim monachus iste, qui præsens est: rem enim malam ob præteritas conjurationes præsagebat.

321 Ubi advenere, foribus clausis inventis (ego enim a pueris meis abire, ne majus oriretur malum, haud audebam) pars claustra portarum sudibus et cuneis, et vi multitudinis in id obui-tentis, si forte a cardinibus evellere possent, tentare; pars per scalas, et qua sors dabatur, ad fenestras scaudere. Ita brevi domus cujuscumque conditionis viris et mulieribus repletur, et causa cognita, omnes, unde hoc mihi malum esset, rogabant. Quibus ego: Hei! unde putatis, nisi ob scelera mea fieri? Miseremini mei omnes, miseremini mei, quia manus Domini super me facta est. Ædes igitur meæ, multitudinem non capientes, [cum repletæ essent], turba multa domum circa, voces varias volutans, fere totum commovet oppidum; quibus, ita ut fit iu re nova, brevi spatio dato, clerici cujuscumque ordinis et nobiles et clari viri et alii quamplures [præter] ignobile vulgus pro vallo domus meæ quingenti et amplius convenere.

322 Extemplo itaque sacerdotes, et, qui aderant, religiosi viri, mihi misero ubertim lacrymas emittenti, compatientes, flexis genibus subnixæ Virginem Mariam, suumque dilectum filium Jesum hymnis et psalmis aliisque orationibus imixtis, mei misererentur, orare cœperunt; idem et ceterum vulgus pro cujusque ingenio agere: et ita in oratione diu uua mecum pernoctantes, eosque somno fatigatos conspiciens, sic flebiliter alloquor: Deus bonus, justus, et pius, fratres, vobis præmia digna ferat, qui me, meosque miserati, tantum onus pertulistis. Ite omnes in rem bonam; isti religiosi pro rei necessitate modo sat erunt, dum paululum caput posuero: nam datur hora quieti: hi enim alternatim Jesum jugiter exorent. Inde discessere omnes. Dum itaque fessos oculos subtraho labori, religiosi, qui aderant, Jesum et Virginem ejus matrem Mariam exorabant: jam enim aurora diem produxerat alnum, cum adhuc dæmon, neque orationibus victus, neque religiosorum precibus fatigatus, aliovorsum [non] concesserat.

323 Ego itaque me divino auxilio penitus destitutum putans, magis curarum fluctuans æstu, atque animum, nunc huc celerem nunc dividens illuc, iu partes varias trahebam, perque omnia versabam, cum Deus ex alto prospectans, mihi, misera et iniqua animo volventi, succurrere per Mariam piissimam matrem suam sic voluit: nam filiam hanc ad me, summa animi consternatione moribundam, flagranter lacrymis perfusam genas direxit, atque his me alloquitur verbis: Mi pater, per has ego te lacrymas, per, si quis filiæ tuæ tangit honos animum, unum oro, quia unica spes tuarum filiarum, quia in te omnis domus inclinata recumbit, ne te crucies, ne te maceres, neque tuam propter me sollicitas senectam: imo, quod viri fortis et constantis est, animum revo-

ca,

D

*ad cuius au-
xilium,*

E

*concurrunt
vicini,*

F

*Filia ma-
strum patrem
consolatur*

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

A ca, mœstumque mitte dolorem, atque olim hæc meminisse juvabit: per varios casus, per tot discrimina rerum ad vitam tendimus beatam, sedes ubi Jesus, uti, te prædicante, accepi, quietas per Euangelistas suos ostendit; illic fas est perpetuo cum Jesu Matreque ejus gaudere ævo.

et animal;

324 His itaque filiæ meæ verbis, corporis animique viribus paululum recuperatis, quievi, existimans, me non penitus destitutum esse, cum filiam, puellam adhuc, ita me exhortantem audirem. Demum religiosi omnibus gratias agens, et quandoque reipsa ostensurum, modo vita superesset, pollicens, eos missos feci, uno hoc tantum monacho, qui nunc adest, contentus: hic enim semper præsens meis in necessitatibus et discriminibus adfuit. Ubi discessere, his Virginem Mariam [verbis implorare] orando exorsus sum: Mater misericordiæ, mater pietatis et gratiæ, desolatorum refugium, miserorum portus, me tibi, totamque meam commendo familiam; saltem his in periculis, nusquam gentium auditis, animæ ne pereant nostræ, tua solita pietate concede: nam nobis non cum mortalibus, sed cum diabolo res est, cui nomina mille, mille nocendi artes, et quocum nulla spes datur non solum vincendi, verum nec evadendi quidem.

B

atque iterum

325 His dictis, quem exitum res habitura esset, tristis expectabam, cum repente hanc meam filiam ter geminatis ictibus diabolus atrociter in genis percutiens, mihi matrique suæ (nam domi tunc erat) ultra quam credi possit, adauctus [est] dolor, eoque consternati humi procumbebamus; filia vero mea tales cruciatus nec amplius ferre valens, ad Virginis Mariæ picturam, quæ domi in quadam tabula conspiciebatur, confugiens suppliciter tunso pectore crinibusque passis talem ad eam orationem imo pectore effudit: Quo me vertam nescio, si me deserueris, Virgo beata; eo per Jesum filium tuum, ne me penitus abjicias, deprecor; quod si feceris, o omnium piissima, me totam tibi voveo tuis inservituram obsequiis. Mira res! Ex eo enim Virginis Mariæ precibus factum est, ut nihil metueret, nihil timeret, sese omnibus in torturis invincibilem impassibilemque redderet. Me, patres dilectissimi, tempus quam verba maturius desereret, si in omnibus, quæ diabolus in hanc meam filiam, in nosve fecerit, narrando immorari vellem. Quamobrem nonnulla magis memoria digna, quia intenti accipitis, referam.

C

iterumque

326 Instanti igitur nocte, ecce iterum dæmon ex improvise me fatigatum somno, atque id nec opinantem reperire sperans, ut meam filiam vexaret, more suo venit; verum ego, qui somnum fingebam, venientem intelligens, signo crucis filiam meam tunc securam reddidi. Id ille ægerrime ferens, fulcrum lecti ad se summis viribus trahebat; ego e contra ad me retrahere, Virginem Mariam, ut opem ferret, assidue invocans. Ita in miserabili duello maxima noctis parte consumpta, diabolus Virginis Mariæ precibus victus furibundusque in inferiorem domus partem sese proripuit; ibi vasa multa effringere, ostia arculasve aperire, strepitu et tumultu omnia miscere. Noctis igitur quod superfuerat, trepidi omnes duximus. Proh bone Jesu! hanc meam filiam deiude quoties ille in maxillis et in genis verberando [percussit!] et ego una cum ipsa orando ambo defessi sumus.

a dæmone
infestata,

327 Forte quinquies, nobis præsentibus, domum extra eam crudeli afficere morte, [voluit:] per aërem ipsam jugiter clamantem: Virgo Ma-

ria, fer opem, serva me obsecro! exportavit. O quam miserabile flebileque spectaculum omnibus oppidanis erat, eam in aëre suspensam deportari, nosque longe miseros post eam Jesum Virginemque Mariam invocantes, et uti insanos properantes aspicere! Mitto, quid mater in his infortuniis agebat, uti suis questibus plateas vicosque omnes implebat, matres et filias ad fletum gemitumque invitabat. Verum hoc tacendum non duco, uti, dum dæmon eam, Virginem Mariam invocantem, per scalarum gradus ulla vi contrudere non valeret, iratus et accensus eam mediam complectens, sicque per aërem deportans, aiebat: Pessima, nunc peribis, jamque exemplum te omnibus dabo. Quid, puella virgo, tamen ita acerrime, acsi vir esses, resistis? Mihi, crede non te tuæ preces, vel tuorum orationes tuentur. Cui illa: Non me tuæ deterrent minæ, o omnium dæmonum pessime; verte te omnes in facies, et contrahe quidquid sive animis sive arte tartarea vales, te tuasque ut dixi, minas, Jesu Virgineque Maria opem ferentibus, parvi facio.

328 Ita, secum verbis dissidentibus, dæmon se a puella separari ægerrime ferens, eam super quemdam puteum, qui domum extra erat, [ut] ad terram summa vi dejiceret, deportavit: Verum ipsa, divino freta auxilio, cum nihil vereretur, mutare sententiam dæmon statuit, et quam minis acribusque verberibus non vicerat, calliditatibus seu blanditiis vincere aggressus est. Igitur eam talibus verbis hortabatur: Jacta te deorsum, mi amicissima; nihil est, quod vereare; quod si feceris, posthac esto secura. Ne faciam, inquit illa, ne faciam. Noli, o omnium pessime, assentari. Inde Virginem Mariam in sui auxilium crebro invocare. Quis, o bone Jesu! tam obtuso ingenio, quis tam impio et efferato animo esset, quin obrigesceret et concuteretur simul videre tantam dæmonis in puellam Virginem crudelitatem, et e contra puellæ in eum audaciam animadvertere, et tot cujuscumque conditionis viros et mulieres, qui illuc confluerant, et jugiter confluebant, omnes suspensos, et ad rem nusquam auditam, nusquam visam, penitus intentos aspicere; videre insuper matrem una cum puellæ sororibus, multitudinemque matronarum cognatarum et affinium omnes crinibus solutis unguibus ora fœdare, et pectora pugnis tundere, ita ut lamentis et gemitu femineoque ululatu tecta fremerent, resonaret et magnis plangoribus æther?

fortiter ejus
minas et
blanditias
spernit.

E

F

329 Imprimis matris querulæ voces omnes, qui aderant, mortales ad gemitum compellere. Per medios enim veluti fatua crinibus passis ruens, vociferando aiebat: Hanc ego te filiam aspicio, te talem misera concepi, atque ad hanc alui diem, ut non a mortalibus, sed a dæmone hisce oculis crudeliter affici atque torqueri aspiciam? O me miseram! Quid tantum demerui, quidve criminis admisi, ut filiam meam ludibrio dæmoni esse, tam turpiter tam fœde videam? Heu! dæmon, qui filiam meam nullo jure insectari statuisti, me crucia potius, me tormenta d! si qua tibi est pietas, in me omnia, quæ potes, conjice mala; aut tu, bone Jesu, Pater Divum, miserere animi non digna ferentis, tuoque invisum hoc detrude caput sub tartara telo, quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam.

mater miseram

d

330 Inde paululum ad sanam rediens meutem, ad populum se convertens inquit: O vos, præsertim matres, audite, si qua piis animis gratia mei infelicis manet, seu filiæ meæ, in tanto talique discrimine positæ, cura remordet, flexis

filiæ suæ sortem deplorat,

genibus

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

genibus una mecum Jesum, piissimamque Mariam matrem ejus invocetis, si forte sua solita pietate opem ferat, oro. Quod mox fecere omnes. O Jesu bone! e vestigio filia ad matrem rueus, hilari jucundaque facie ita eam semivivam solatur: Mea mater pelle timorem, flere desine; hic adsum tua filia; nil dæmonis ludibria metuas, oro. Forsan me torqueri et cruciatibus affici putas? Minime, mea mater; imo suavi et inenarrabili afficior dulcedine. Semper enim, desolatorum refugium, Virgo Maria præsens est, hortatur, adjuvat: perseverem, monet: Sic, inquit, filia, itur ad astra. Ideo, tu mea mater, vosque omnes parcite metui, ponite modum dolori, et gratias Christo Jesu, Virginique Mariæ matri ejus, si plura et majora nobis adhuc mala supersunt, agite semper.

quæ iterum a
dæmone
vexatur,

B

331 Hæc itaque filiæ meæ verba, non solum jucunditati, verum et admirationi omnibus existere. Demum quisque suspensio animo domum suam concessit. Nos vix læti intro ingressi, aliquod novum a dæmone semper operiebamur malum. Nempe dum hæc lacrymis obortis nobis suo ordine, ut dixi, enarraret, omnes sui misereri, adeo ut quibusdam lacrymas moveret. Inde illud, quod superest adhuc, ni molestum est, paucis disseram. Cui omnes: Dicite, nam nihil in instanti tempore gratius fieri potest, et sumus otiosi. Dum enim, ut paulo ante retuli, in re dubia suspensos animos gereremus, ecce ex improviso dæmon atrocius solito filiam meam imprimis, deinde me aggrediens, pedes totumque corpus mordicatu cruciabat, non secus ac famuli prætoris ignitis forcipibus nudum damnati corpus variis in partibus, illo clamores horridos ad sidera tollente, exeruciant: nam modo crus, interdum genu, quandoque pectus, nonnumquam genas mihi crudeliter seu dentibus seu unguibus (nihil enim conspiciere poteramus) attrahere.

ut promittat,
se non futu-
ram monia-
tem,

C

332 Qui cum in his difficultatibus, quid agerem, nescirem, Jesu respiciente, ad solitum unicum Virginis Mariæ præsidium confugi, cujus Officium cum devote coram imagine sua peragerem, id ægerrime dæmon ferens, librum vi e manibus meis abstulit, lampades cereosque accensos exstinxit, arculas omnes, supellectilem etiam, vasaque subvertit, laceravit, fregit; et, ne multis, Paternitatibus vestris tædio sim, tantum detrimenti mihi in rebus mobilibus attulit, ut ultra centum aureos in his restaurandis recuperandisque exposuerim. Cum igitur diaboli gravis ira, nec exsaturabile pectus, me cogerent preces descendere in omnes, quia eum nec longa dies, pietas nec mitigaret ulla, eum demum amplius ferre non valens, in hæc gravi pectore verba prorupi: Ha! cur me in oppido ingenti solum insectari statuisti? A me et a filia mea, oro, quid vis; quidve inquiris? Si justum petieris, et in re potestateque nostra fuerit, fiet; tantum dic quid vis. Nihil aliud volo, nisi hanc tuam filiam, inquit ille. Cui ego: Creatura Dei cum sit, eam tibi tradere nec volo nec possum. Sat, inquit, habeo, si monialis non efficitur.

quam pro-
missionem
facere recu-
sat;

333 Ego itaque, cognita re, præ nimia cordis tristitia mente cæcus filiam seorsim advocans aio: Filia mea dulcissima, ut propriis oculis aspexisti, nihil ob gratiam tui inausum reliqui [ex iis,] quæ potui infelix. Qui memet in omnia verti, vincor a diabolo. Quod si meæ preces non sunt magnæ satis, dubitem haud equidem implorare, quod usquam est. Non vult te dæmon monialem effici. Assentiendum est, si saltem hac

causa, sibi potissima, nos insequi desisteret, si forte parceret, si finem his malis daret. Hoc enim tibi non votum, verum devotio existit; non obligatio integra, sed quædam bona voluntas; ideo hanc a te voluntatem penitus amoveas, oro, et tibi, nobisque demum quietem dari velis. Ad hæc filia mea: Si mihi non animo fixum immotumque sederet, ne cui me vinclo vellem sociare jugali, et si Virgo Maria pugnam cum diabolo pro me non iniret, huic uni forsitan potui succumbere culpæ; sed mihi vel tellus, optem, prius ima dehiscat, vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras, pallentes umbras erebi, noctemque profundam, ante pudor quam te violem, aut te deseram Christe Jesu; tu qui primus a me vanos seculi abstulisti amores, me conserves, meque liberes, oro precorque.

334 Sic effata ad Virginis Mariæ matris imaginem ruens, sinum lacrymis implevit obortis. His accensus, præsto affuit hominum ille seductor, et, quia discordiæ, simultates, et iræ, quas suggesserat, parum processerant, ut in Job olim virum justissimum, ita et in filiam meam sævire cœpit. Nam in primis lineam vestem, qua carnes teguntur, inde laneam; demum, quæ sericis desuper contexta erat, ut nobiles solent ferre puellæ, frustulatim fregit, laceravit, dissipavit, consumpsit; eamque fere nudam deserens, capitis comam vi evellere cœpit. Exclamat filia: Mi pater, fer tunicam, me nudam cooperi, tuque Virgo Maria dulcissima, fer opem, serva me obsecro! Ego in tanto discrimine cum vix essem apud me, et mortem [potius] quam vitam optarem, tamen illico tunicam afferri, inde tonsorem vicinum cursim advocari jussi. Ubi venit, capitis crines flavos, uti nunc etiam conspicitur, tondit et rasis,

quare dæmon
ejus vestes
lacerat,

E

335 His diligenter expletis, me cum lacrymis in orationem dedi: Jesu, inquam, omnipotens, aspice nos hoc [in periculo] tantum, et, si pietate meremur, da deinde auxilium; sin minus una nos interfice; oramus, des finem tandem tantis laboribus. Nam, patres, quod consilium mihi, aut quæ jam fortuna dabatur? Quo enim melius per me vel per alios fiebat, eo diabolus crudelior in nos miseros sævire. E contra filia mea solari, hortari, orare, ne tantopere irascerer. Hinc profecto, venerabiles patres, Domino Jesu, Virginique Mariæ matri ejus non parvas gratias agebam, qui mihi, in tot tantisque discriminibus posito, talem dedissent filiam, [in qua] haberem, quo confugerem, ubi conquiescerem, cujus in sermone et suavitate omnes curas doloremque deponerem. Mirabar præterea summopere incredibilem ejus virtutem, et fortitudinem, eamque neque animi neque corporis laboribus defatigari. Me miserum! etiam ægerrime tuli feroque, eam tali virtute, fide, humanitate, probitate præditam in tantos cruciatus propter mea scelera incidisse.

patre nequid-
quam opem
implorante.

F

336 Denique mihi, qui nunc huc ingentes nunc illuc pectore curas mutabam, amici, [ut] filiam monasterio monialium traderem, consuluerunt. Feci, putans, Jesum ob hoc his malis quandoque finem daturum. Verum longe aliter, ac ratus eram, res evenit. Diabolus enim, quia promissa non servaveram, valde sæviens, crebros et infestos impetus, etsi invisibilis in moniales faciebat, tum minis atrocibus flagisque hostilibus impetebat, tum, quidquid in usum inopis vitæ dabatur, perquam impie diripiebat, omniaque sacra violata relinquebat, voces tartareas, dum

Inter monia-
les collocata
ob dæmonis
ferociam re-
dire cogitur.

divina

A

divina ipsæ peragebant Officia, edebat; omnia mala tandem, quæ dici aut fingi possent, agebat; quibus moniales territæ trepidare, neque loco neque sibi invicem, præsertim noctu, satis credere; et interdum adeo mente consternabantur, ut vix ex tanto pavore reciperent animos: nam inter cetera, ut solitæ erant referre, sæpius pugnis alapisve cædebantur. His itaque coactæ, Virginem Mariam, ne eas desereret, pariter exclamabant. Demum ex monialibus quædam, quibus mens sanior esset, ne in pejus discrimen inciderent, quia orationes incassum ad Jesum pro ea fiebant, filiam meam ad me quamprimum remittendam censuere; quod, me tamen ægre ferente, factum est.

*Dein a dæ-
mone posses-
sa*

337 Tum idem dæmon, qui fere per menses quinque nos ad extrema deduxerat, in eam ingressus, debacchari, currere, insanire, domum totam pervolare, nos omnes hostiliter impetere; ego, uxorque mea, filiæ omnes, cum cetera nobis deessent auxilia, exclamare. Quibus clamoribus vicini perterriti, iterum ad nos convolantes, fraude et vi filiam meam capientes, et a tergomanus vincientes, ipsamque, præ rabie spumas emittentem, invitam tenuere. Animadvertatis, quæso, patres, quod cor, quis animus, quæ mens mihi tunc esset. Tum profecto mihi mortem conscivissem, ni prohibuissent, qui aderant, amici. Quid facerem miser, quo me verterem, quo confugerem, quem implorarem? O quam miserum, quam lacrymosum, suam aspicere matrem, suas præterea sorores, crinibus passis, pectoribus scissis, ora pugnis fœdatas?

matrem

338 Demum mater, cum talem non posset amplius perferre dolorem, in hæc prorupit verba: O Jesu omnipotens, tantone me crimine dignam duxisti, et tales me voluisti pendere pœnas? Numquamne quiescam? Semperne in his versabor malis? Sed tu, o Pater, precor me tuo fulmine interfice, vel permitte, ne quas genui filias, tam acriter, tam inique a dæmone torqueri videam. Inde in filiam hanc oculos convertens, hæc multo cum gemitu proferebat verba: Hei filia mea! heu! mea lux, meumque desiderium! unde enim omnes gaudium et lætitiâ sumere soliti eramus, te nunc, mea filia, sic vexari, sic jacere in lacrymis et sordibus aspicimus! idque fieri nostra culpa. Me miseram! talem te his video oculis, mea filia! O me perditam! o afflictam! Quem nunc pro te rogem, mea filia, cum superi et inferi nobis adversentur.

C

*vicinosque
ad commi-
serationem
movel.*

339 His dictis, medium sermonem abruptit, et auras ægra fugiens, seque in pavimentum consternens, terram capite tundere cœpit; quam, et corpore et animo confectam, susceperunt famulæ, collapsaque membra marmoreo referunt thalamo, stratisque reponunt. Inde filiæ aliæ, et, quæ aderant, mulieres, quia atrocior dæmon esset, et filia magis insaniret, mœstam implere clamoribus domum. Passim itaque per omnes vias ad tale spectaculum concurritur, quorum omnium crimina diabolus per os puellæ dicere, exprobrare; demum, cum parceret nemini, neminemque relinqueret intactum, omnes illico, mente suspensi, et pallore pudoreque confusi, abibant. Protinusque ad oppidi prætorem fama hujus rei convolat; inaudita re in stuporem versus horam statuit, qua summo cum honore, multis comitantibus, filiam viseret meam. Veuit tandem; nolisset venisse: multa enim convitia in prætorem et in comites diabolus protulit, quæ nunc prætermittenda existimo.

340 Consuluere deinde boni viri quidam, eam Florentiam ad Sanctorum reliquias duendam. Placuit. Omnibus itaque pro voluntate paratis, iter in Christi Jesu nomine aggredimur, quibusdam comitantibus, quibus profueram et prosum sæpe. Venimus Florentiam, omnia experti sumus, et Sanctorum ejusdem civitatis Reliquias devote visitantes, nihil profecimus. Mihi itaque anxio et animo consternato, existimantique, Jesum omnino nolle nobis opem ferre, quidam ex affinis et amicis Florentinis inquirunt: Vis filia ut salvetur tua? Volo, [inquam,] opto, et percipio. Eam igitur quamprimum, [aiunt,] ad S. Mariæ de Valle Umbrosa monasterium ducere ne cuncteris, etsi stridet deformis hiems. Accepimus, vidimus, experti sumus, incassum S. Joannis opem petiisse neminem, modo toto corde bonaque mente exposcat quivis. Ego, qui omnia aspera et ardua, levia dulciaque (modo filia liberaretur) ducebam, quidquid dixerant peragere statui.

*AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.
Florentiæ
frustra im-
plorato San-
ctorum au-
xilium,*

341 Abbatem itaque vestrum imprimis adeuntes [salutavimus, qui] nos liberaliter honorificeque habuit: Inde miserans casum nostrum, inquit: Ite in rem bonam, et ne quis vestrum dubitet, titubetque: spero enim, Dominum Jesum Virginis Mariæ et S. Joannis precibus tantum vobis lætitiæ, quantum mœroris ex ea sumpsistis, daturum. His arrecti animum dictis, iter in Jesu nomine aggressi [sumus.] Qua iter erat, et præsertim per pontem Sævum e multi mortales, re nova et inaudita impuls, ad nos etiam frigore rigentes de oppidis, de villis concurrere. Erat operæ pretium [videre] jumentum nou nisi orationibus et conjurationibus hujus, qui adest sacerdotis, iter, diabolo, id annitente, agere velle. Demum, quibusdam diebus consumptis, huc venimus hac spe, ut vestris orationibus fiat huic miseræ salus. Hæc ipso ad ignem narrante, aliisque, qui cum ipso aderant, ita esse asserentibus, accepimus.

*tandem ad
Vallumbro-
sanum mo-
nasterium
adducta,
E*

342 Nunc autem ea, quæ his propriis oculis aspeximus, studebimus enarrare. Ubi itaque primum has nostras adiere regiones, jumentum ita sisti a dæmone, [ut] nec ulterius passum unum fustibus baculisque tundentes, qui aderant, ire posse [crederent:] eam iusuper de jumento cum deposuissent, multi ab humo elatam ex nostris ferre nequibant. Quod ubi intus cognitum est, ex monachis unus cum S. Joannis cruce illuc pergens, demum eam, ipso jugiter conjurante, ad Sanctorum elatam detulere sepulcrum; quo in loco multis conjurationibus multisque precibus iucassum consumptis (nam dæmon iuterroganti nullum dabat responsum) eunt tristes monachi intro; illi vero domum hospitum concessere. Postridie vero, Missis ex more celebratis, cum monachi cum S. Joannis brachio extra monasterium devote irent, dæmon, S. Joannis virtutem non ferens, cantantibus monachis et psallentibus, in angulum ipsius capellæ, ubi erat puella se conferens, semper querulas, ut quidam audire, proferebat voces.

*per S. Joan-
nis brachi-
um,*

F

343 Posito itaque brachio super caput puellæ, nullum ipsa, quia dæmon aberat, nisi sanæ mentis dare signum. Eo omnes gaudere, uno ore omnes S. Joannem ad sidera extollere; et præcipue pater præ gaudio lacrymabatur. Inde nos intro, illi læti hospitium petunt. In meridie vero cum puella, quia præterita nocte haud quiescere poterat, paululum se sopori dedisset, illico adfuit illi efferatus dæmon. Exclamat puella: nam

*et monacho-
rum preces,*

eam

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

eam suffocare volebat. Accurrit pater, accurrunt et ceteri, eamque tristes de lectulo ad ignem deferunt. Illico rem omnem intro nuntiari curant. Mittitur a decano ex sacerdotibus unus, qui illic domi dæmonem conjuret. Conjurat itaque ille dæmonem; in rem suam abeat, imperat in nomine Jesu. E contra ille iustare. Cum igitur nihil [se] proficere intelligeret sacerdos, ne vereantur orat; credant Jesu gratiam precibus Joannis sanctissimi brevi affuturam. Iterum ceteri omnes Jesum Virginemque Mariam totius orbis refugium orent, imperat decanus; fit suppliciter ab omnibus.

ab omnibus
dæmonis in-
festationibus
liberatur.

344 Sequenti vero die dæmon eodem modo, quo supra, non exspectato S. Joannis brachio, nobis ordine itinerario psallentibus, invitus et murmurans in rem concessit suam. Inde puella vere incolumi effecta, decretum est, sua, ne iterum dæmon in eam vim haberet, confiteretur peccata. Eam itaque in confessione de Patris nostri mandatis audivi, singulosque actus ejus diligenter inspexi; et ut cetera, quæ etiam post confessionem licet fari, omittam, quam devota, quam humilis, quam subnixa Virgini Mariæ semper exstitit! quot orationes, quot preces in Christi Jesu nomine effudit! quoties præter jejunia indicta ab ecclesia jejunavit! ut mirum sit dæmonem eam ingredi facultatem habuisse, nisi Jesus Dominus noster, quos diligit, castigaret et corripere. Ad sospitatem comprobendam diem integrum, deinde et dimidium, postquam convaleuit, hunc locum habuere. Inde Jesu et Virgini Mariæ sanctoque Joanni gratias agentes, nobis omnibus tanto tamque repentino bono gaudentibus, læti in patriam rediere. Ceterum pater tanti beneficii haud ingratus, sacrarium hujus monasterii pulcherrimis cereis adornavit, quos Florentiæ de industria jusserat fieri.

B

ANNOTATA.

a Per errorem hic Sixtus vocatur II: est enim istius nominis IV, qui a Paulo II ex Ordine Franciscano ad Cardinalatum assumptus, ei successit in Pontificatu anno 1471.

C

b Miniatum Teutonis vulgo san Miniato al Tedesco est urbs Hetruriæ in colle sita ad Arnun fluvium inter Florentiam ad ortum, et Pisas ad occasum, utrimque 20 miliaribus distans.

c Per novitiam puellam intelligunt Latini ancillam, quæ nondum per annum ministravit. At puto per novitias hic significari juniores, cum dicat Auctor, fuisse puellas non obscuro loco natas.

d Tormentare pro cruciare apud medii ævi scriptores invenitur. Verosimiliter hic Auctor Italus ab Italico verbo tormentare desumpsit.

e Est pons constructus super fluvium Sævum vulgo Siene, per quem Florentia ad Vallem Umbrosam itur, ut apparct in mappis geographicis.

PARS II.

Dæmon puellam,

Quamquam incredibili fama et sanctitate Joannis, quæ non solum in Hetruriæ partibus, sed in Gallia etiam citeriore, et fere per totam Italiam percrebuit, undique, etiam de Gallia ulteriore, ad hoc S. Mariæ monasterium nobiles atque ignobiles homines affatim pro sospitate ha-

benda, et præsertim a dæmone capti affluent, et [miracula ejus] sint celeberrima, tamen perscribam quædam memoria digna magis, in quibus, quod modo scripturus sum, clarum et vulgatum, non solum in Florentino agro, verum et in urbe habetur. De S. Gaudentii oppido puella extitit, quæ nondum alicui nupserat, cui nomen Antonia, neptis D. Bartholomæi Abbatis Florentiæ. Hanc itaque puellam talis adortus fuerat dæmon, ut se nec ad hoc S. Mariæ monasterium duci, nec alio [pateretur,] ubi sui egressus periculum immineret: nam quoties Jesu vel Virginis Mariæ seu S. Joannis sive alterius Sancti, ita ut in conjurando fit, mentio ageretur, toties dæmon in eam debacchari, furere, crudelior fieri solito; hoc agere semper ille, quia bonorum invocatione, vel accessione sanctorum locorum crudeliores solito dat pœnas.

346 Forte fortuna fuit, ut germanus suus Nicolaus, Abbas S. Mariæ de Fontana, superveniens, cunctantibus suis et spem et consilium dederit. Illico enim suam lacrymantem adiciens sororem, signo crucis in diabolum prius edito, inquit: Ne lacrymeris obsecro, mea soror; nihil est, quod vereare; solum tota mente Virgini Mariæ, et S. Joanni fac [te] commendes jugiter. Non tulit has voces dæmon: mox enim eam vehementer agitare, concutere, ad terram dejicere, sternere; ille Nicolaus exorcizare dæmonem, conjurare; nihil, quod puellæ utile futurum speraret, intentatum relinquere. Jesu tandem pietate quiescens, demum ab hoc S. Mariæ monasterium iter, comite illo D. Nicolao, accelerant, totis viribus tamen, ne id fieret, dæmone annitente. E contra Abbas ille Nicolaus orationibus continuis nihil apud se remissum, neque apud diabolum tutum pati.

energumenum,

E

347 Ubi vero ad has regiones ventum est, diabolus in puellam magis insanire, præsentem, nisi retro irent, mortem ei minitari, denique nihil moderati habere; voces indecoras in Jesum Sanctosque ejus edere, neque puellam quiescere, neque iter inceptum agere pati. Oratur itaque ab omnibus; Virginis Mariæ, nec incassum, requiritur auxilium. Illico enim dæmoni iræ et minæ cecidere. Ceterum cum haud procul a monasterio fere per ducentos passus essent, tunc dæmon totis viribus niti, ne ulterius duceretur puella; cui summa ope se monachus opponere, orationibus instare, ne diaboli malus animus compleretur in sorore: et quo ferocius clamitabat dæmon, eo infestius monachus et ceteri in eum invehi; tentare si qua via vel trahere, vel elevatam ferre valerent. Quod ubi secus, ac voluissent, procedit, neque quod intenderant, efficere possent, quamprimum se in turbam confertissimam conversorum et aliorum, qui his clamoribus exciti globum fecerant, recepit. Qui clamores illi? Quisnam repentinas ille cursus? inquit Abbas. Aderat enim, aderamus et religiosi complures. Hei! [ait] monachus ille, soror mea, mi Pater, ita [a] dæmone pessime torquetur, ut jamjam laboret in extremis; et, quod atrocius est, dæmon ipse neque precibus neque vi flecti potest, ut iter institutum huc usque peragamus saltem, et deprecor, ut nostrum, mi Pater, opem ferendo misereamini.

ab itinere
Vallumbrosano deterre-
re nititur;

F

348 Mox Abbas monachos cum S. Joannis cruce præsto adesse jubet; deinde his, qui præsentibus erant seculares et conversi, [ait:] Adeste et vos; nihil est, quod expectetis; his in discriminibus sine cunctatione properandum est. Cum

sed S. Joannis invocazione,

itaque

A itaque inde juvenes ferocissimi eam amovere vel-
lent, facile diabolus docuit, vires humanas sine
Numine divino in cum vanas esse : nihil enim
nisi strepitus et vociferationes more suo agere.
Ceterum, ubi illuc cum S. Joannis cruce ventum
est, dæmonis vires, nulla adhuc emissa conjura-
tione, ita cecidere, ut nullam amplius dæmon,
nisi ubi in rem suam concessit, dederit vocem, et
exinde prorsus in facie vultuque puellæ pallor,
calor autem vitalis abesset omnis. Fertur itaque
sublimis iuter manus et ora parentum ad Sancto-
rum sepulcrum usque, et illic leniter humi elabi-
tur, sternitur. Fiunt more solito conjurationes,
interrogatur dæmon, interrogatur et ipsa ; tacet
uterque.

ex ea egredi
cogitur.

349 Tandem sacerdos, stomachatus fastiditus-
que diuturno silentio, jubet inde amoveri puel-
lam, et indignatus in diabolum hæc protulit :
Velis nolis, aut tibi aliorum concedendum est,
aut loquendum. Inde concedunt hi intro, illi vero
ad eis præparatum foris locum : intus enim mu-
lieribus neque accessus est, neque locus, et, ut a
majoribus nostris accepimus, nec fuit umquam.
B Sed, o bone Jesu, en miraculum ! Dum enim ad
hospitium puellam deferrent, ut ubivis gentium
in Christiana religione fit, Virginis Mariæ ve-
spertinam Angelicam salutationem de more in
monasterio campana pulsavit. Quo sonitu [cum]
mox puellam, [ut] leniter humi flexis genibus.
digitis insectis devote Virginem Mariam oraret,
deponerent, illico nullam puellæ inferens mole-
stiam diabolus in rem malam abiit.

At idem aut
alius postea
reversus,

350 Verbis equidem cujusdam nostri conversi
addita miraculo fides, qui domum rediens, jam
die peracta et tenebris exortis, insolitos ejulatus
adhuc perfusus horrore et tremebundus domi, se
in nemore audivisse, compluribus euarravit. Mi-
rum quanta illi converso nuntianti hæc (quia bo-
nus profecto [erat] vir) fides fuerit. Omnes igitur
Jesum, et Virginem Mariam, et S. Joannem lau-
dantes domum propriam discedunt. Ceterum non
multo post ([an] idem vel alter diabolus eam sit
ingressus, nobis non satis constat) sævior tamen
longe, longeque crudelior [eam invasit]. Eo om-
nis familia, in luctum versa, ægerrime casum
ferre, se miseros desertosque penitus clamare.
His et matris jam decrepitæ assidui questus et
ejulatus addebantur : nam interdiu, nec noctu
quiescere ; sed hæc inter alia : Mea filia, in hoc
me longa vita, et senectus infelix traxit, ut te
non morbo humano, non ærumnis miserorum
mortalium, non denique casu aliquo fatali, ve-
rum diabolo pessimo et iuclementi videam atro-
citer et inique torqueri ! Mea filia, nec ego hujus
mali expers sum : nam nisi te genuissem, ita in-
tolerabiliter non cruciareris. Inde cum in am-
plexum filiæ irruere vellet, vi diaboli filia ipsa
turpiter miserabiliterque, manibus celeriter in
eam versis, in terram consternuatam dejecit, fle-
tusque ab omni turba mulierum et comploratio
hominum orta horrendum omnibus præbebat spec-
taculum.

puella ad S.
Salvii mo-
nasterium
deducta,

a

351 Consolatur ægros animi Nicolaus mona-
chus ; inde postera die summa luce, omnibus
rebus compositis, ad S. Salvii monasterium, quod
ab urbe Florentina per mille passus abest, cou-
tendere statuit, quia istud S. Mariæ monasterium,
ea tempestate ob nives altas et concretas non
sine maximo sororis discrimine adire poterat. Ubi
itaque ad S. Salvii monasterium, ubi S. Joannis
venerabile caput a digne honorificeque habeba-
tur, pervenere, fit subito hac re nova illuc utri-

usque sexus et conditionis hominum concursus
non parvus. Hoc gaudere diabolus, hac de re
summopere lætare : sperabat enim, multitudine
hominum admiratione sui in unum collecta, fa-
cile aliquid discordiæ malive machinari. Equi-
dem si ea, quæ mihi perspicua et explorata sunt,
recensuerim, quæ diabolus dixerit egeritque stu-
penda, dum in sancto Salvio, ut sospes puella
fieret, moram traxere, profecto maturius me
tempus, quam res desereret : eo illustriora quæ-
dam, parce tamen ac modice, perscribam.

352 Igitur Kalend. Decembris, quibus Florentia
abiverant, quia jam diei extremum erat, dæmo-
nis conjurationem in aliam diem transtulere. Ce-
terum cum res in dæmonem acerrime a monachis
tum conjurationibus tum orationibus ageretur,
ex eo numero, qui operi pio instabant, paucos
reliquit intactos ; hunc helluonem, illum lascivum,
aliud hypocritam appellare. Præterea cum
plus solito dæmon urgeretur, in Jesum Sanctos-
que ejus verba indecora edere, et, ne lectorem
detineam, omnia probra, quæ dici et fingi que-
unt, ore diabolico proferre, et amplius alia, quæ
quidem non grata futura, si operi huic insererem,
cum forsitan necessaria [essent] exempli causa
eo absunt. Hæc cum monachi ægre ferrent, mul-
to ægrius abbas, optimum factu pro tempore ra-
ti, si secretius propter populum conjuraretur.
Eo in abditam templi partem, id est in sacrarium
secedentes, illic, nullo de vulgi multitudine intro-
misso, licentius conjurare : cachinnari quandoque
dæmon, interdum mite cum omnibus ingenium
de se dare, jocum movere, sermone uti modesto
molli vel procaci, monachorum manus tactu levi
attrectare, singulos benigne appellare, et multa
alia, quæ instrumenta luxuriæ et malæ libidinis
sunt, in adolescentes monachos agere ; denique
omnibus modis tentare, si eorum animos molles
et ætate ægros posset ad puellæ nefarios tactus et
incestuosos complexus maculare.

353 Verum ubi hac via intelligit, se nihil
proficere : difficile enim est, omnes mortales, et
præsertim monachos, a teneris annis bonis san-
ctisque monitis oppido instructos, his diaboli ca-
villationibus fraudibusque falli ; eo aliam, qui
mille nocendi sibi artes, [habet] aggressus est
viam. Statim enim turpissimas corporis partes,
pro pudor ! aperire : nulli enim, quæ dici aut
fingi potest, turpitudini parcere, sperans, ex quo
nequivit corpora, saltem animos voluptate cor-
rupta fœdare. Verum in his abbatem non minus,
quam iu monasterii regimine, magnum pruden-
temque religiosum fuisse, comperio. Igitur veri-
tus, ne, si diabolus his mollibus et procacibus
verbis diu uteretur, animi monachorum juvenum,
adhuc invicti, ætate tamen fluxi ad aliquod te-
trum facinus converterentur, jussit inde ad alta-
re majus omnes contendere, et illic res agi ; ma-
lens in rei discrimine a populo indecora audiri,
quam monachorum animas periclitari.

354 Dum igitur utrimque maxima vi decerta-
retur, et hinc inde utriusque sexus et conditionis
eo concurrerent mortales, iutactum diabolus,
præsertim si aliquis cupidine audieudi illectus
puellæ propius inhæreret, relinquere neminem ;
huuc improbum, illum furem, aliud adulterum,
eum ganeonem appellare, eorum flagitiosa scelera
more suo in propatulo aperire. Eo multi, pudore
victi, sua secum peccata et crimina ex mala con-
scientia reputantes, rubore vultum faciemque per-
fusi, domum eo animo, ne amplius illuc redirent,
discessere. Quibus rebus non solum ager Floren-

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MSS.

post multas
contumelias
obscæna
loquitur,

E

et agit, ut
adstantes
corrumpat.

F

Facto ingenti

tinus,

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MISS.

tinus, sed tota civitas permota est; quo frequens populus ad rem tantam visendam facile percurrit: nemo enim tam impurus animo credebatur, quin, his auditis seu visis, non aliquantulum flecti posset ad bonum; quo non jam in templo se hominum tumultus sustinere, sed passim monasterium totum invadere.

populi concursu,

355 Cum igitur hujus tantæ rei miraculum etiam et primores civitatis ad visendum impelleret, quacumque inter eundem incederent, ex omnibus locis urbis concursus plebis post eos fieri, ita multis passim agminibus per omnes vias ad sanctum Salvium curritur; diversis etiam itineribus, ne motus ex multitudine tumultuarii orirentur, alii urbem, alii monasterium petere. Fuere tamen nonnulli, quos, quia merito a diabolo castigati [erant], hujusmodi itineris piguerit pœnituerique: complures enim, qui nondum ædem adiverant sacram, propriis appellans nominibus, fœneratores, schismaticos, infideles dicere, eosque, ubi ad se venerant, reprehendere, tum in templo tum foris insectari acriter. Ceterum patruus suus S. Trinitatis Abbas, de quo supra verbum fecimus, vera pro fictis ducens, statuit rem tentare: illico enim R. P. Vallis Umbrosæ Abbatem Franciscum Altovitam, his rebus novis et inauditis anxium, secumque multa mente agitantem, ubi primum opportuum fuit, adiens, sic [alloqui] familiariter per amicitiam, jam a teneris inceptam, exorsus est:

B

abbas quidam mutato habitu dæmonem tentat fallere,

356 Reverende Pater, cum nuntius, hujus meæ neptis prodigia et portenta asserens, omnium, qui in urbe quique extra urbem sunt, implevit aures, quæ equidem mihi pro commentis habentur (itidem R. V. esse duco,) visum est non abs re fore, si, mutata prætexta, periculum, si vera sint necne, facere ausim. Quonam modo, inquit Vallis Umbrosæ abbas, hoc fiet periculum? Cucullum vestrum me induam, illuc modeste et humi defixis oculis pedetentim concedam. Hanc enim optimam viam ad fallendum duxerim, cum et habitu et corporis motu ac gestibus alium, quam sim, simulaverim falso; qui si diabolus est, hæc omnia, quorsum tendant, callet peroptime; sin minus, facile existimabimus, hæc omnia ostentui esse. Deus incepta nostra secundet, inquit abbas alter. Et ita, rebus una inter se compositis, rem tentare aggreditur ille. Mira res! nondum enim eo cucullo indutus ecclesiæ fores adierat, cum dæmon clara voce præsentibus inquit: Cedite, cedite; en quidam bonus vir, facie quidem et habitu religiosus apparet, moribus autem secus esse facile probatur; ecce, qui nos ultro derisum ac tentatum venit.

C

sed ab eo agnitus, corvitiis afficitur.

357 Vix hæc ediderat diabolus, et ecce abbas ille tristis, gravitate quadam et severitate compositus, capite deflexo per ecclesiam ire; quem dæmon agnoscens, eique insultans ait: Depone, pater, habitum, depone: non tuus, quem nunc fers, est cucullus. Hypocrita cur aspectum deforis potius, quam intus animum mutasti? Quid; cum puella, non mecum rem te acturum putabas? Nunc, ut meritis es, tuis cruciaberis dolis, qui rem manifestissimam non cognoscere, verum tentare voluisti. His Abbas ille, consternatus mente, in fletum prorupit: conscientia enim, ceterum neptis casu infelici, movebatur magis; exinde pœnitentia ductus, neptem suam abbati aliisque monachis longe commendans, ad suum monasterium diaboli verbis, et, quod indecentius, re ipsa castigatus, tristis ac lacrymans discessit.

358 Verum Dominico quodam die (qui dies

festus atque celeberrimus ubivis Christianorum habetur) cum multo plures solito ex tota urbe ex omnique parte agri ad S. Salvii monasterium advolarent cujuscumque conditionis et generis mortales, et diabolus plus solito in eos insauiret, et unumquemque nominans, tandem quo vitio circumventus esset, diceret, fere major pars hominum sibi diffidens, et ex conscientia Dei iudicium timens, alii alio concedere, pauci in templo esse. In hoc numero et primates urbis fuere complures, qui tunc in Republica Florentina satis pollentes potentesque videbantur, qui, ut solet plerumque nobilitas, ore soluto ac libero detestari, et quæ verissima sunt, pro fictis ducere, et quocumque modo spernere et irridere. Hi tamen, ubi hominum tumultus intellexerunt abesse, illuc contulere sese.

359 Tum dæmon fortius solito exclamare: Cedite, o monachi, ite his obviam, hos honorifice habeatis, qui ad unguem nostra instituta servant. Ad hæc maledicta alia cum dæmon strepens adderet, cives illi, pejora veriti, ultro prodire noluerunt; verum conscientia stimulis citati, alio tramite, quo venerant, et alia porta, qua urbe egressi fuerant, in civitatem rediere. Ex his vero quidam, habita suorum scelerum diligenti confessione, sperantes, se Jesu et Virgini Mariæ, gratia contritionis et confessionis, curæ fore, humiles et confusi uno tantum comite contenti, sancti Salvii monasterium adeuntes, demissis oculis pro ea orare; quos dæmon torvis aspectans oculis, tacere. Cui ex monachis unus: Hi sunt ex illorum numero, si nescis, quos heri contumeliosis tamdiu insectatus es verbis. Hos, inquit dæmon, neque injuriis lacerasse, neque vidisse me memini; quo, quanti vera humilisque confessio sit, demonstratur; cum hos antea facinorosos et sceleribus coopertos, nullis probris, maledictisque verbis parcens dæmon eo deduxit, ut indignabundi et furibundi domum proriperent sese; modo vero, quia per confessionem maleactæ vitæ tetra facinora laverant, horrens dæmon, suis in eos destitutus viribus, ipsos se haud nosse fatebatur. Hæc eadem alibi accidisse litteris et memoriæ datum est.

360 Igitur multis diebus in hoc opere pio incassum consumptis (nam diabolus verbis se discessurum aiebat; ceterum re ipsa indices asperior intolerabiliorque fieri) sanum pro tempore visum est consilium, eam ad S. Mariæ Servorum ecclesiam, si forte beatissimæ Virginis Mariæ precibus res prospere irent, duci vel trahi. Ex monasterio itaque, diabolo summa ope enitente, ne tale iter ei admodum contrarium fieret, discedentes, Florentiam versus, hinc inde concurrentibus utriusque sexus mortalibus, contendunt. Manat totis agris totaque urbe rumor, puellam illam urbem petere, quam visere optabant; id ita esse voces ejulatusque dæmonis tartarei affirmabant. Eo clerici, religiosi, viri clari, nobiles ignobilesque, quo ibat, irrumpere, ita ut jam omnes complerent vias, nec iter nisi cum difficultate occurrentibus daretur.

361 Tandem invito diabolo antiquissimum illud S. Mariæ Servorum ingrediuntur templum; de quo ausim dicere, toto orbe terrarum haud esse ædem sacram, in qua ejusdem Virginis Mariæ meritis majora ac plura miracula beneficiaque collata mortalibus, [in] imaginibus cereis intueantur Christiani. Sunt et nexus ferrei, et catenæ, et compedes, et manicæ in foribus templi parietibusque suspensæ, quæ omnia uou par-

D
Multis iterum confluentibus,

dæmon sua peccata exprobrat,

E

et puellam ad aliud B. Virginis templum,
F

miraculis celebre deductam deserit.

A vam introeuntibus religionem incutiunt et horrorem; est et aliis opimis spoliis exuviisque, tum regum, tum principum templum illud mirifice exornatum; de quo quia paulo supra latius scripsimus, in instanti tempore pro re satis dictum puto. Quo redeam, unde digressus sum, sequebatur illam turba; quidquid Virginis Mariæ in templo seu extra occurreret oculis, quidquid mente, orare, puellam miseram illam sospitem reddi. Nec preces incassum missæ, [fuerunt:] nam, ut semper, diabolus Virginis Mariæ virtutem ferre non valens, (necum templum ingressi fuerant) alio pro tempore, nullo dato signo, contulit sese. Ita esse, hoc potissimum signum fuit: nam, ut a germano suo accepimus, infecta dæmone, tristis, pallida, mœsta, oculis in terram defixis, nisi vi diabolica excitaretur, semper esse; at ubi Virginis Mariæ templum inivit, hilaris illico et læta effecta est, cunctos nitidis intuens oculis: Apagite, inquit, inde procul essent, orans. Ad Virginis Mariæ altare, marmore auroque et ingentibus columnis mirifice constructum, devote et suppliciter se conferens, hanc digitis insectis orationem habuit: Gratias tibi ago, gloriosissima semper Virgo Maria, cujus precibus a tanto tamque diabolico morbo me sospitem et incolumem esse cognosco; tibi que posthac, miserrorum refugium, me dedo, orans et obsecrans, animam corpusque meum e manibus diaboli liberum, securumque facias.

At actis gratiis, paulo post dæmon in eam redit,

B 362 His dictis, exosculato altari, devote in suorum turbam se gestiens contulit. Clamor inde hominum ortus Virginem Mariam pro se quisque certatim laudare, ad cælum suas virtutes extollere, et, ut in tali re plerumque a vulgo fieri solet, alter alteri [dicere:] Virgo Maria illa est ductrix cœlorum itineris; Virgo Maria omnium diaboli machinationum ruina; Virgo Maria omnium flagitiosorum et facinorosorum refugium, modo ad eam supplices proficiscantur. Hæc et alia multa de Virgine Maria tunc dici; inde igitur ingenti stupore percussi omnes, alii alio euntes discedere; puella vero læta cum suis in patriam contendere. Nondum ab urbe per ducentos aberant passus, cum subito idem dæmon, suis minime id sperantibus, atrocius solito irrumpit, humique eam cum hac exprobratione dejiciendo stravit: Quid, pessima, me teque, loca sancta petendo, his intolerabilibus torturis affici vis? Iniqua audeat deinde talia alius vel alia, nisi de te monumentum mortalibus omnibus dederō. Eam mox hinc inde movendo quater, ac nimium crudeliter torquendo discerpere.

quæ ad S. Salvii monasterium reditur,

C 363 Comploratio comitum illico exoritur; conveniunt illuc complures, tum muliones tum agasones; insuper et diversi generis mercatores, qui lucro vel egestate ducti, urbem crebro cum rebus venalibus adeunt, et, quid hoc sit, sciscitantur; tacere illi, dolore horroreque perfusi. Deficiente itaque his consilio, nunc Nicolaus frater in itinere, complorantibus aliis, crebra dans suspiria gemebundus, stando insectis digitis cælum aspicere, nunc errando viam pervagari. Tandem illi, multa secum cogitanti, Virginis Mariæ, quam plurimum nunc tacita mente, nunc ore libero invocabat, præsidium non defuit. Iterum sanctum Salvium [ut] petat, pectori sibi occurrit. Eo igitur cum venissent, et admirationi monachis exstitere et misericordiæ. Nam fama tanti miraculi non urbem tantum, verum agrum compleverat, puellam [nempe esse] Virginis Mariæ meritis liberatam, in qua antea dæmon existens

tantum de se terroris et admirationis dederat. Quocirca omnes, quid hoc sit, admirari, semper tamen Virginem Mariam laudare. Tanta devotio de Virgine Maria semper apud omnes mortales merito constat: nam ut alias veris rationibus asseruimus, quidquid miraculorum et virtutum hac in vita mortalibus fit, per Virginem Mariam fieri [censendum est]; nec nostrum esse Dei secreta vel consilia velle conjecturare, verum Jesum et Virginem Mariam, quæcumque sors acciderit mortalibus, semper extollere, [debemus, et] taciti mœstique rerum exitus exspectare.

364 Ceterum, quia jam multum diei processerat, conjurationem in diem posterum transtulere. Postridie vero cum dies festus S. Thomæ passim celebraretur, ex Officio clericatus Præpositus quidam, vir magno natu, primo mane, multis sacerdotibus comitantibus, seu misericordia ductus, seu potius tentandi gratia, eo cum nonnullis diversorum Sanctorum Reliquiis se contulit. Cum igitur ad altare, ubi dæmon tormentis afficiebatur, accederet, eum sagina plenum prius terribilibus oculis aspiciens dæmon, inde jocundus inquit: En hic magis vultum, quam ingenium curat. Ad hæc: O pater reve-rende, hæ, quas attulisti Reliquias, quid tibi volunt? Ut his forte me perterrefacias, meque hinc dejicias, venisti? Ha! quam falleris, si hanc tibi cepisti provinciam! Eo desine. Non ego, inquit ille, sed Dei virtus meritis Sanctorum, quorum Reliquiæ hic sunt, operabitur in servam Dei.

365 Inde singillatim cum dæmon alia probra diceret, Sanctorum Reliquiæ jussu illius Præpositi afferuntur. Instabat itaque ille cum Sanctorum Reliquiis, alio contenderet; e contra dæmon, etsi longe torqueretur, durando resistere. Utrunque per horam magna vi certatur; Præpositus autem, postquam videt frustra inceptum [esse,] neque diabolum alio contendere velle, et popularium animos et religiosorum non tam in admirationem, quam in derisionem jam venisse, statuit callidius, si vere dæmon esset, tentare velle. Mox enim stomachatus, unam atque alteram ex Sanctorum Reliquiis proferens, inquit: Conjuro te in Jesu Virginisque Mariæ matris ejus virtute, si dæmon es, veluti malis moribus te esse fatearis, quorum Reliquiæ hæ sint, nominatim aperias; et uam ostendens, [inquit:] Da nomen. Stephani, ait dæmon. Inde alteram: Laurentii, dæmon exclamare. Demum vere (nam quorundam tituli ita esse manifeste ostendebant) omnes suo nomine dicebat. Quibus illi, ingenti stupore percussi, urbem petentes hujusmodi rem mirabilem passim vulgarunt.

366 Hac tantæ rei fama nonnulli ex primis civitatis impulsu, quamprimum sanctum Salvium versus ea die iter arripuerunt, quibuscum dux Cebaliæ fuisse fertur, qui forte ea tempestate ob publica negotia Florentiam contenderat; quos secuta est et alia omnis ætatis et omnis ordinis turba: jam enim non solum sancti Salvii templum, sed passim omnes mortalibus complentur viæ. Inclytorum autem et eorum, qui non in obscuro vitam agebant, adventum more suo semper dæmon prædicere, insultare quibusdam, irridere alios. His igitur rebus admirationem de se omnibus non parvam dare. Eo illuc catervatim gentes passim irrumpere. Primoribus itaque civitatis ingredientibus templum, tantus tumultus hominum fuit, ut jam plus civium apud sanctum Salvium, quam Florentiæ esset. Circumveni igitur a ceteris dextra sinistraque, et jam turba

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLensi
EX MISS.

et a Præposito quodam,

E

allatis Sanctorum reliquiis, conjuratur:

F

ad quod spectaculum convenit magna hominum multitudo,

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

ob quorum
frequentiam

orientur
rixæ ;

B

et puella,

C

suadente
quodam ab-
bate,

ex omni parte cedente, locum, ubi dæmon erat, vix adiere. Tunc spectaculum horribile in ecclesia esse, cum illuc omnis turba vi intromitti vult.

367 Ex hoc dæmon toto corpore gestire; cives vero una cum monachis, circumferens truces oculos, [intueri;] turbæ, ni cederet, minari; modo universos terrere clamore, impetu, atque aliis omnibus, quæ ira fieri amat. Cunctantur paululum, qui in primo latere erant, dum alius exeat, alium circumspectat. Tandem [plurimi] civium minas terroresque pro nihilo ducentes, clamore sublato, undique cupidine visendi et audiendi, quæ a diabolo dicebantur, illuc, ubi conjurabatur dæmon, veluti globo facto, irrumpunt, sed cum primi tota vi resisterent, et, qui a tergo erant, pro se quisque alter alterum truderet, vel de loco, quem primum acceperat, amovere totis viribus conabatur, gradus scalarum et cancellos omnes turba hominum complevit.

368 In tanta igitur turba nec temperatum manibus foret, dum alter alterum vincere, trudere, insectari quovis modo curaret, ni bonorum quorundam monachorum consilio in sacrario, intromissis quibusdam ex primoribus, res ageretur. Tunc duo famuli inter se imprimis jurgia dare, inde pugnis, eo quod alter alteri impedimento esset, minari; demum, effervescente ira, arma capere, et jam nudatis gladiis sese hostiliter petere cœperunt; et fecissent profecto, ni, qui aderant, ictus venientium sustinuissent et exclamassent: O scelus! o nefas! quænam vos tam dira ira coegit, ne, ubi gentium sitis, ne quid agatis, consideretis? Miseri, nonne in æde sacrata estis? Nonne hic sacrum corpus Christi conficitur? Nonne hic Sanctorum adsunt Reliquiæ? Eo ab armis abstinete, date manus ad pacem.

369 Interim cum ad hæc spectacula omnium ora conversa, deditæque eo mentes cum oculis essent, mirum quam diabolus lætari, gestire, nec se ob lætitiā capere. Ægre tandem sedati illi a plebe, multo ægrius diabolus passus est, se amoveri inde. Eo amoto, plebs et populus, qui uovarum rerum avidi illuc venerant, brevi dilabuntur; nobiles vero et primi civitatis, jam magna parte diei exacta, rigentes et trepidi in itinere secum, quid præter morem puellæ accideret, conferentes, in civitatem redire. Abbas vero Vallumbrosæ intelligens, quantum periculum populo Florentino impenderet, quia catervatim frequentes ad hæc visenda advolarent mortales, propere convocato sancti Salvii abbate, aliisque monachis, quos idoneos ducebat, consilium habet, quid de hac puella agendum sit.

370 Verum cum varia sentirent, inquit Abbas: Quo tardius fit, quod de cælo operimur bonum, eo magis refert, mihi vobisque timere. Quare ita censeo, eam ad tempus abesse; et nisi hiemis asperitas retardet, ad Vallem Umbrosam equitando ducatur; sin minus alio, vel domum repetat suam. Probant omnes salutareque ducunt, quod P. abbas censuerat. Tantum diabolus, quia jam suum impendere exitium intelligebat, tum quia rem ex sententia in sancto Salvatore non gesserat, secus sentire. Inquit enim: Si pro tempore alioversum tetendero, tamen ne se absolutam putet, quæ me in tot torturas, dum melius sperat, detrusit. His puellæ abortæ lacrymæ. Consolantur ægram animi et corporis tum religiosi, tum affines, nullam penitus, nisi nutu divino diabolo virtutem fore, asseverantes.

371 Primo itaque sequentis diei mane diabo-

lus, ante pro ludibrio habitus, jumento et ceteris, quæ itiueri necessaria forent, ex sententia paratis, intelligens demum, sese ad majora tormenta ductum iri, ne quo modo, eo id annitente, fieret, precibus seu minis [impedire conabatur.] Puella jumentum ascendere; verum ad terram consternari capillis passis, manibus pectus flebiliter tundere, humi corpus crebro volutando spectaculum miserabile presentibus de se dare. Quod opus nefarium cum dæmonis non puellæ esse, abbas, ceterique optime callerent, de more ipsum dæmonem, conatusque ejus conjurationibus frangentes, vimque suam, quæ nulla, ubi favor Jesu adest, probatur esse, ad nihilum redigentes, eam demum super jumentum stravere, delectis etiam ex omni numero duobus religiosis, qui, si diabolus more suo iter impediret, præsto orationibus suppliciisque adessent; quos deinde Nicolaus frater, eis ingentes agens gratias, se satis pro ambobus, divina præeunte gratia, fore sperans, missos fecit.

372 Quid autem laboris in illo itinere asperimo opera diaboli pertulerint, quid admirationis per omnes villas, vicos, oppidaque, qua iter facerent, de se diabolus dederit, non facile dici posset: nam, ut cetera omittam, ipsum germanum suum Nicolaum prædicantem audiui, potum cibumve aliquem, nisi orationibus et conjurationibus præmissis, nequivisse sumere; tanta cupido, eo in corpore esse, vel potius suam sibi animam vindicare, dæmonem invascat. Multo enim plus temporis laborisque per mille passus monasterium juxta comites cum nonnullis familiaribus clientulisque nostris eam vi trahendo consumpsere, ut retulere quidam, ac prius in octo et decem millibus passuum consumpserant. Demum istud S. Mariæ monasterium adeuntes, dæmon, paratus ad dissimulanda omnia, talem fingeat puellam: supplicem, humilem, oculisque humi demissis; et ipse prorsus tacere, eamque, contra illorum morem, signo se S. Crucis munire, orationem Dominicam et Virginis Mariæ salutationem tali tantaque devotione edere permittebat, ut et nostris vehementer admirationi, suis vero et gaudio et admirationi pariter esset.

373 Ceterum, quia expertis in re, difficile est imponere, fuere, qui dicerent non oportere ita facile dæmonum calliditatibus credere, verum periculum cum cruce ceterisque Reliquiis faciendum. Idem omnes probant; qua, ubi ad certamen ventum est, quantæ astutiæ, quantique doli in dæmone insint, facile patuit: illico enim suis viribus usus, inde alio ire totis viribus conatus est, fecissetque satis, ni quidam penes monasterium palantes et affusi, puellam tentantem fugam cepissent. Globo igitur juvenum facto, ad eam irrumpunt, et vinctam vi ad constitutum locum sublimem deferunt. Illic cum more solito res cum S. Joannis brachio ageretur, diabolus acerrime certare; nusquam alibi ita atrocem se dedisse aiebant, qui aderant, comites. Puellam enim mirum in modum quatiendo excutere, vociferari, debacchari, in monachos convitia dicere, in alios maledicta sæpius geminando addere; nihil indignum, nihil insonum in Jesum Sanctosque ejus, quin ore maledico ederet, præmittere.

374 E contra monachi, religiosi viri acrius in eum instare; non frigoribus intensissimis, non diuturno labore frangi; virtus omnia vincere. Demum dæmon, suis diffidens viribus, se Deo daturum locum, sæpius exclamabat. Itaque S.

Joannis

D
ad monaste-
rium Val-
lumbrosa-
num,

summa cum
difficultate
pertrahitur;
E

ubi a dæmone
vexata,
F

et S. Joannis
in somno
apparentis
prædicatione
recreata,

A Joannis precibus ad nihilum redactus est malignus, et indignatione et ira mutus effectus : eo utile visum est, a conjuratione desistere. Inde igitur intro monachi, hi solitum hospitium petiere. Nocte igitur nativitatis Domini Jesu, ut ipsa referre nobis præsentibus solita erat, ei quiescenti talis visio fuit : Joannes sanctissimus ea hora, qua veritas de terra orta est, praeunte non parvo luminis globo, praesto adfuit. Cum igitur puella, insolitæ rei horrore perfusa, paululum morata esset ; inde, quisnam esset, interrogaret : Ille, sum, inquit, cui toto pectore, tota mente animam corpusque commendas. Fidem verbis et cucullus monachalis, et crux, cum qua pingitur, fecere : ipsam enim tunc præ manibus, ut aiebat, gestare.

tandem sospes evadit,

B 375 Ea igitur in maximam spem recuperandæ sanitatis adducta, ei sospitatem redderet, orabat. Cui Joannes beatissimus : Hac potissimum causa a Domino Jesu missus sum, cum nusquam te tutam seu incolumem, nisi in sua virtute existimes. His et signum crucis addidit, inde cum omni pompa sublimis abiit, jam illa a diabolo liberata. Hinc repente gaudium oritur, ubi, quidnam ei evenerit, cognovere omnes ; quod quidem, nescio qua gratia, quo fato, in mœrorem versum est : vix enim narrandi finem fecerat, cum illico, ut in ægroto corpore accidere solet, restricta oculorum acie, in terram prolapsa, paulatim, depulso sanguine, calor in ea exstinguebatur una cum spiritu, ita ut exanimatam dicerent quidam. Eo germanus aliive affines in lacrymas prorumpere ; quos Benignus, hujus monasterii monachus, his solabatur verbis : Sint lacrymæ metusque omnis procul. Hoc enim nec novum est, nec inauditum ; me vidente, mulieribus, a dæmone captis, accidit millies. Tum quid Jesu temporibus, ut Euangelistæ referunt, ei puero, quem dæmon consueverat in aquam et in ignem trudere, ut eum perderet, evenerit, animadvertatis oro. Nonne, Jesu præsente, cui omnia parent, dæmone tam atroce invito discedente, puer humistratus, veluti mortuus, jacebat, qui, Jesu volente, statim surrexit ? Idem paulo post isti puellæ S. Joannis precibus fore, dubitet nemo.

cum omnium admiratione et lætitia,

C 376 His paululum arrecti animi ; oculos in eam sæpius et ora vertentes, tristes reliquam partem noctis duxere insomnem ; hora autem, qua ad Missam auroræ campanæ pulsantur, mox puella illa, quasi a somno excussa, oculos aperieus imprimis, inde paulatim movere meubra. Surrexit tandem. Hi, qui aderant, primum horrore perfusi, inde in lætitiā versi, Deum laudare, Virginem Mariam, et S. Joannem ad sidera efferre. Huic spectaculo nostræ religionis monachi cum misericordia cum novitate rei interfuere quamplures. Interfui et ego, et hæc ita, ut in tali re fieri solet, mussitantes conferebamus : Unde tanta vis, tantave in diabolo potestas ? Quid iniquitatis, quid injustitiæ una virgo puella in Deum commiserit, ut de se tantum meruerit ? Nec tum nobis, quid omnium suo tempore justissimus Job suo in corpore, suis in filiis, in his omnibus, quæ possidere videbatur, pertulerit, haud occurrebat.

adversitatis-que utilitatem extolens, gratias agit,

377 Sed redeo ad puellam ipsam, quæ quidem, ubi data est sibi facultas, talem Jesu Virgini-que Mariæ orationem habuit, qualem numquam antea in muliere audiveram : domi, Florentiæ, hic beneficia, quæ sibi contulerat, referens, sese in tanto discrimine quod ei, ut erat, primum videbatur, numquam ab his desertam asserens. Ad

hæc profecto maluisse mala, quam mundi bona, perpessam esse : his enim in fide et clementia Dei majorem spem, ac antea, ei sitam : omnibus enim ad vitæ æternæ patriam cupientibus festinare, nihil eis assiduis tribulationibus opportunius dicere : nam hinc amor Dei, cognitio sui, animus ad patientiam ingens, libidinis malarumque cupiditatum, quæ ex insolentia fiunt, extirpatio. Hæc ubi dixit, oculos in nos benigne intendens, inde vultu demisso sic profatur : Jesus, a quo bona multa procedunt, vobis pro tot tantisque in me collatis beneficiis, in Sanctorum patria restituat ; vestrisque suppliciis et orationibus me commendatam habeatis, oro. His itaque verbis, fere omnibus præsentibus lacrymas concussit. Inde alii, sed præsertim Nicolaus monachus, quia liberaliter habiti, omnibus gratias agentes, domum propriam discedunt. Sunt qui dicant, ea nocte nativitatis Christi Jesu, qua dæmon in rem suam malam concessit, varios strepitus clamoresque horrendos in sancti Salvii monasterio auditos, lampades ecclesiæ fractas ; nobis tamen hoc parum compertum.

ANNOTATA.

a Diximus in Commentario prævio, caput S. Joannis in monasterio Passiniano conservatum fuisse, hodieque conservari. An autem per aliquod tempus in S. Salvii monasterio exstiterit, vel an auctor per caput quamdam capitis partem intelligat, docere nos poterunt Vallumbrosani.

PARS III.

Ex oppido, quæ Plebs S. Stephani dicitur, duos semifatuos, qui dæmoni crebro aperte se dederant, ad hoc S. Mariæ monasterium, non parva hominum comitante turba, contendere vidimus ; qui ut veram mentem, sanosque sensus recuperaverint, enarrare studebo, si prius, quomodo in illam devenerint insaniam, liquido patefecerim. De primo igitur a sociis sic accepimus. Cum enim amore miro quamdam virginem deperiret, eamque sibi nuptur dari, instanter peteret, alteri tandem, non parum sibi infenso, in matrimonium juncta est : quo supra bonum honestumque percussus longe, insanire, debacchari, exclamare, per vicos et compita miserum sese dicere, dæmoni vitam, suumque animum committere ; puellæ, adolescentulique viri [domum] explorans ; ut interficeret eos, [occasionem] quærere, et alia multa, quæ insanus amor fieri amat, tum dicere, tum agere.

Quidam ex amore factus insanus,

F

379 At illi, ubi intelligunt, eo processum, ut aut discedendum [foret,] aut furiosus ille in vincula conjiciendus esset (nam neque caveri anceps periculum, neque cum insanis rem agere nisi cum dedecore posse, cognoscebant) affines suosque omnes, malum vitent, orabant. Eo parentes vinctum domi clausum multis diebus prope regalibus dapibus, si forte his in via rediret, educatum habuere. Quibus nec ille curari, nec furor leniri, verum indies magis ac magis insaniam malove spiritu agitari ; dæmonem in sui auxilium, prohi nefas ! appellare ; [et] mihi mortem consciscam, exclamare, ni hinc extraxeritis ! de-

post variā media adhibita,

mum

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSIS
EX MSS.

ad Fallem
Umbrosam
ducitur ab
affinibus,

a
B

qui ab abbate
in spem ere-
cti,

C

et ad votum
emittendum
excitati, fa-
cto sanam
mentem im-
petrant,

mum nil nisi insani capitis prorsus dicere, aut facere. His aliisque rebus afflicti nimium perculsi, cum nec quid agere, quo se vertere, ad plenum intelligerent, insanusne esset, an a dæmone captus, omnia dubitationem afferre. Cunctantibus his multaque secum agitantibus, utile visum est, super hoc Jesu, Virginis Mariæ, et S. Joannis gratiam experiri.

380 Ipsum itaque vinctum in lucem prodire, antequam ora hominum spiritus plenum, torvis terribilibusque oculis spectantem trahi jubent. Quid? quod ferociam animi, quam habebat in vultu, numquam, nisi recuperata sanitate, deposuit. Igitur postridie, compositis ex voto rebus, proficiscentibus ex urbe, illo furente procaciterque exclamante, turba hominum, hinc inde dextra lævaque circumdantium eum, admirari, et, qua iter erat, ex agris, villis cujuscumque sexus ad eum concurrere mortales. Ægre denique, asperis itineribus, difficultateque rerum fessi, hoc S. Mariæ monasterium secunda vigesima fere hora a, tertia die, qua domo abierant, tenuere. Liberaliter itaque a monachis habiti, conjurationibus et orationibus perseuserunt, eum non morbo dæmoniaco, verum insania quadam laborare. Quod equidem cum non satis constanter affines ceterique socii perferrent, ut immodesti, verba indecora edere, se Deo Sanctisque rite fidere haud ulterius posse, asserebant.

381 Quæ cum abbati nuntiarentur, eorum ignorantia et immoderatione linguæ permotus, hospitium, monacho altero comitante, adire curavit quamprimum. Ibi imprimis eos castigare, quod tam imbecilles, tamque leves essent, [ut] neque id perpeti possent, unde magna spes, major etiam merces [proveniret.] Nonne, si constantes esse voluerimus, omnia bona a Jesu nobis abunde erunt, divitiæ sempiternæ, decus, gloria? Ad hæc benigne eos hortari, admonere, constanti animo perferrent egestatem, ærumnas, calamitates omnes, quæ multa et varia in hominum vita fortunaque versantur; inde ad S. Mariam Servorum Florentiæ consulit, suppliciter devoteque proficiscantur; nihil esse tam arduum, tamque incurabile, dicere, quod Virginis Mariæ precibus a Jesu non impetrent mortales, modo recto corde idinquirant; præterea ea mansuetudine, et misericordia Virginem Mariam semper fuisse affirmabat, ut nemo umquam ab ea frustra auxilium petiverit. Quod etiamsi aliud mentibus vestris agitaretis, [inquit,] esset tamen quandoque redeundum in viam, et corda vestra ad Jesum intendere, Matremque ejus toto corde, [ut] vobis miseroque huic opem ferat, ut dixi, invocare [oporteret.] Pia est, misericors est, desolatorum refugium, miserorum spes, portus tutus per hoc procellosum mare navigantium; et, ne multis vos detineam, ipsa est, quæ non solum in terris, sed quæ in cœlis sunt, pacata tranquillaque fecit; spesque nostræ omnes in ea sitæ sunt.

382 Postquam accepere ea, qui aderant, viri, etsi haud secus, ac abbas disseruerat, sentirent, tamen postulavere plerique, [ut] proponeret, qua via hoc aggredi deberent. Censeo, inquit abbas, aliorum more fieri votum pro eo: nam spolia opima regum, ducumque, aliorumque hominum, cereæ imagines, quæ oculis ingredientium ædem illam sacratam se offerunt occurruntque, quid aliud, quam in variis calamitatibus vota Virgini Mariæ obligata, ostendant, vehementissimeque ad id peragendum, si quis daretur casus, intuentium accendant animos? Hoc idem vos, si sapi-

tis, si vere viri estis, aggredi longe fore utile dico. Postquam autem animos eorum ad aliquod votum emittendum alacres videt, valedicens, eos dimisit. Illi igitur postero die summo mane festinantes, has spes et cogitationes secum portantes, urbem Florentinam ingressi sunt. Inde Virginis Mariæ templum adeuntes, eum Florentinis occurrentibus conspicuum, insania, novitasque vocum et ineptiæ, nusquam visæ, faciebant.

383 Mira res! ea die, qua Florentiam isti contenderant, ecce alter repente nostris, qui tunc foris essent, apparuit, qui ex eodem oppido Castellano, eodem etiam insanæ mentis morbo affectus, hoc S. Mariæ monasterium spe bonæ mentis recuperandæ peteret. Hic non parvum sibi occurrentibus, quia absque exemplo iusaniret, dolorem et admirationem incutere. Sciscitanti itaque abbati, unde sibi hæc insania [esset,] sic comites dedere responsum. In paternæ hereditatis divisione a germanis fraude deceptum, suisque bonis, commentis quibusdam ab his spoliatum, nullo jure, pecunia amicitiaque prohibentibus, recuperare valuisse. Unde prius dolorem ingentem, hanc deinde insaniam concepisce sibi ait: iuter dum enim ita vehementissime mens ejus insania occupatur, ut nudato gladio quosdam graviter atrociterque vulverasset, ni cauti quamprimum petiissent fugam. Nobis igitur his difficultatibus anxilis, rebusque humanis diffidentibus, fuere, qui ita consulerent, priusquam aliud novum oriretur malum, huc contenderemus. Ea spe igitur et fiducia carpsimus iter hoc arduum; S. Joannem, ut miseris ceteris, ita nobis his in ærumnis opem laturum, censemus.

384 His P. abbas cum aliis, qui aderant, ad pietatem motus, ut alios, liberaliter in hospitio habere curavit, et paulo post eo se conferens, cibo potuque recreatos non parum hac parvula oratione erexit: Jesu Christo, dilectissimi fratres, quicumque casus acciderit, merito gratias agere obligamur; eapropter revocate animos, forti atque pacato animo sitis, et memineritis, omnes viros, egregios virtute gloriosisque factis, per varios casus, per multa discrimina rerum supera petiisse: nam patienter tolerando non regna inania, non fluxas divitias, non potentiam mox perituram, verum veram patriam, libertatem, vitamque quærimus æternam, quæ omnia a Jesu, si duraverimus, dabuntur.

385 Ceterum, quia eo huc venistis, ut hic sospitatem integrumque recuperet sensum, paucis accipite. Mos nobis est, eos orationibus, Reliquisque conjurare, qui diabolo capti sui esse desierint, quique etiam devotione, vel dudum beneficiis a S. Joanne habitis, suis in adversitatibus languoribusque aliis quotidie, ita ut fit, devote hoc S. Mariæ monasterium petierint. Cum stultis autem nihil agitur: Sanctorum enim reliquias pollui putamus, si eas, quamvis egregias, si sit insanus, tangere oscularique sit ausus b; quocirca, ut aliis hesternæ die, ita vobis consulo, urbem Florentinam petere, templumque S. Mariæ Servorum suppliciter cum vobis adire: nam neque locus alter sanctior his in regionibus, miraculisque clarior; neque quisquam Sanctorum auxiliaretur, cui Virgo Maria non ferret opem.

386 Id omnes uno ore salubre utileque fore, asseverantes, nostrisque orationibus supplices commendantes, postera pie pariter cum ortu solis discedentes, Florentiam concessere. Eis vix civitatem ingressis alii, qui ab æde, Virgini Mariæ sacrata, domum redibant, fiunt obviam

D

Alteri ob
subtractedam
hereditatem
ad insaniam
reducto.

E

affines ab
abbate,

F

ad fiduciam
excitati,

h

sanam men-
tem obtinent.

ante

A ante portam, quærentesque : Res satin salvæ? Minime inquiunt; quid enim salvi est homini, vero sensu amisso? Quibus illi : In Deo spem ponere, et fideliter Virginem Mariam exorare, vestrum est. Et ut iste paulo ante insanus, jam nunc bona mente suum peragit officium, nec secus huic alteri Virginis Mariæ precibus censem eventurum. Cum ita utrimque res verbis solatoriis ageretur, conveniunt miraculo, ut fit, rei novæ, qui juxta portam intus forisque aderant, homines. Re itaque cognita, quisque Virginis Mariæ, sanctique Joannis præclarissima facta verbis ad cælum ferunt, qui tot celeberrima et egregia prodigia et operati essent, et operarentur quotidie; inde illi de Plebe S. Stephani, alii ad Virginis Mariæ templum, alii domum contendunt.

et gratias
agentes pari-
ter vota per-
solvunt.

387 Hi itaque, ut illi superiores, a Virgine Maria impetrare facile, quæ petebant. Mox læti, donis templo additis, ut sociis se jungerent, maturare iter. Primi de industria eos morantes tardius ire : eo facilius una pontem Sævum juxta convnere. Illic repente utrimque denuo gaudium exortum est; Virginem Mariam, sanctumque Joannem pro se quisque laudare, extollere, magnificare. Quippe res mortalium ita se habent; in prosperis vel malus lætatus Deo gratias agit, Sanctosque ejus laudat. Isti igitur cum alio itinere, [quam] advenerant, domum redire, [et] vota etiam, quæ sancto Joanni emiserant, persolvere vellent, ne sibi ceterisque oneri essent, inito inter se consilio, ex omni numero quatuor maxime impigros eligunt, et eos ad nos cum mandatis et donis mittunt, Illi itaque, ubi ad istud S. Mariæ monasterium venere, nos cupidos, reique exitum exspectantes, acta edocent : ut statim precibus Virginis Mariæ et S. Joannis in sensum bonum redierit ille; ut redeuntibus suis occurrerint; ut incolumis ille alter; ut sua venit vota persolvere. His auditis, Jesu et Virgini Mariæ matri ejus, quæ sua solita pietate deserit neminem, gratias egimus. Postera die, Missis ex voto eorum celebratis, in patriam contendunt suam.

Epilogus Au-
toris ad
Laurentium
Mediceum.

388 Sed mihi, Laurenti magnifice, multa legenti, multaque audienti, videnti etiam quamplura, quæ Jesus per Virginem Mariam et Sanctos suos mari terraque præclara facinora ac prodigia fecit, constat, non tantum Sanctorum meritis, quam mortalium fide hæc patrata esse : nam, ut sacra nos carmina edocent, credenti bonoque corde exigenti impossibile nihil; imo facile omnia impetrare quivis fidelis posset. Hæc a me in calce horum miraculorum breviter perstricta sunt, ut eorum infidelitatem, seu, rectius dicam, insolentiam perfringam, qui, ut Crispus ait, quæ sibi facilia factu putant, æquo animo accipiunt; super ea, veluti ficta pro falsis ducunt. Valc, vir magnanimis diu felix, nosque in tuis secundis rebus respice d.

ANNOTATA.

a Id est ferme circa vesperam.

b Certe erronea fuit illa persuasio, qua hi monachi putabant, Sanctorum Reliquias contaminari stultorum attactu : nam in variis mundi partibus Sanctorum Reliquiæ insanis applicantur, ut sanam mentem recuperent.

c Quem putamus hunc esse Crispum, antea indicavimus, in annotatis pag. 394, ad litteram g.

d Nota universim, in hoc Auctore plurimos esse sensus mutilos, oblongos, vitiosos, et obscuros, quos semper corrigere nec lubuit nec licuit. Inter alia obscuritatem pariunt quædam particulae, quas aut crebro omittit, aut in sensu vix usitato adhibet. Sic sæpe omittit conjunctionem ut, ubi plane est necessaria; quam tamen majoris claritatis causa plerumque supplevi. Etiam sæpissime utitur eo pro ideo, et ac pro quam. Præterea creberrime habet Infinitivi præsens, pro imperfecto Indicativi, aliæque multa in aliis scriptoribus raro occurrentia.

AUCTORE
HIERONYMO
RADIOLENSI
EX MSS.

APPENDIX

De translatione Crucifixi, qui S. Joanni Gualberto caput inclinavit.

Ex libro Ms. Actorum Congregationis Vallis Umbrosæ signato ad extra littera N, a pag. 137 usque ad 145.

E

In Commentario prævio num. 19 promisi, me hic daturum solennem miraculosi Crucifixi translationem, a D. Angelo Maria Rivola nobis submissam, qui ante eandem ita præfatur : Hisce præmissis (egerat antea de materia et forma crucifixæ imaginis, de qua ego § 2, Commentarii prævii) veniamus ad relationem translationis, quæ ex eodem libro (nempe qui in titulo hic citatur) facta est die xxv Novembris MDCLXXI, auctore, sicut concessionis, ita pariter hujus translationis, Reverendissimo Patre D. Theodoro Baldini a Castilione Florentino, qui tunc temporis erat Abbas Generalis Congregationis Vallis Umbrosæ. Verba autem, quibus in eodem libro a pag. 137, usque ad 145 refertur hujusmodi translatio, sunt sequentia. Hactenus sunt verba laudati D. Angeli, post quæ addit ea, quæ sequuntur, ex Actis Vallum-brosanis desumpta.

Crucifixi
translatio

2 Rebus hisce completis, plenaque partium satisfactione peractis, Serenissimus ac Reverendissimus princeps Cardinalis, protector noster, non contentus magnam pecuniarum vim pro solennitate peragenda erogasse, jussit insuper, ut suis sumptibus tota crux argentea tela, quam lamam vulgo appellant, convestiretur; vestem autem ad morem Græcorum, iustar scilicet dalmaticæ diaconalis aptavit D. Ferdinandus Tacca præfatus. Mane diei xxiv Novembris, pridie quam solennis translatio fieret, Pater Generalis una cum dicto D. Architecto Tacca, et aliquot ex nostris patribus ad ecclesiam S. Miniatis se contulit, ibique crucem, ad terram prostratam, et alteri tabulæ superpositam, veste illa vestivit, ibique eo modo aptatam reliquit, commodiori tempore asportandam ad ecclesiam S. Nicolai ultra Arnum intra Florentiam, cujus ecclesiæ rector jam a Serenissimo et Reverendissimo principe Cardinali protectore jussus fuerat, ut ad nostri Patris Generalis nutum imaginem dictam reciperet, nobisque, ubi necessitas postularet, manum præberet. Interea de mandato Serenissimi magni Ducis, et ex permissione supremi consiliariorum senatus, per publicos civitatis præcones pompa solennissima edictum est hujus-

præparatur,
F

EX MS.

ce solennis translationis festum in sequentem diem xxv, datis etiam pro eadem die induciis etiam debitoribus cameræ ducalis. Pridem etiam schedulis ad ecclesiarum valvas et reliqua publica urbis loca affixis populus invitatus erat, et omnes viri nobiles, datis ad eos litteris, ut ad translationis processionem dignarentur intervenire, etiam fuerant invitati.

quæ primo
fuit privata.

3 Vespere itaque ejusdem diei Martis xxiv, sub primam noctis horam, aperta de mandato Serenissimi porta ad S. Miniatem, præfatus Reverendissimus Pater, assumptis secum aliquot ex sacerdotibus nostris, ad ecclesiam S. Miniatis perrexit, atque inde, ad præsentiam Illustrissimi Domini Ugocconis prædicti, abstulit sacrosanctam imaginem sic vestitam, eamque omni majori veneratione, præcedentibus aliquot confratribus societatis S. Isidori de Planitie Ripulensi cum cereis facibus accensis et aliquot ballistariis, quos vulgo bombarderios vocant, patres prædicti, manum admovente eodem Reverendissimo, ad ecclesiam S. Nicolai prædictam asportarunt, unde mane diei sequentis facienda erat solennis translatio ejusdem imaginis ad nostram sanctæ Trinitatis ecclesiam.

B

et nocturna.

4 Dum hujusmodi privata translatio nocturno tempore fieret, Patres Minores S. Francisci de observantia, conventus S. Francisci ad montem, solenni campanarum pulsatione, et genuflexionibus extra conventum egressi, sacram imaginem sunt venerati. Sed id etiam silentio prætereundum non est, quod tametsi, concursus vitandi studio, tempus nocturnum pro hujusmodi translatione privata electum consultissime fuerit, fieri nihilominus non potuit, quo minus devotissimus populus ad Christum prætereuntem turmatim accurreret e vicinioribus vicis, et e fenestris etiam, quas lampadibus et lucernis illuminaverant, copiosissima tum virorum tum mulierum multitudo sacram imaginem veneraretur. Sed heu! quot lacrymæ, quot suspiria e devoti populi cordibus erumpebant! Quodvis vel durum durumque cor ejusmodi cordis contriti certissima testimonia in ferventissimas lacrymas resolvere valuissent. Imo etiam subauditum est, quamplurima monialium monasteria, apud quas hujusmodi translationis fama pervenerat, summa domus fastigia conscendisse, ut sic vel e longinquo ex intimis præcordiis sponso cœlesti devotionis obsequia exhiberent.

C

Deinde
omnia dispo-
nuntur,

5 Placet etiam hic litteris consignare specialissimum favorem, quem Illustrissimus et Reverendissimus Dominus D. Franciscus Nerlius, archiepiscopus Florentinus, ad instantiam Illustrissimi et Reverendissimi Domini D. Philippi Soldanii, Fesularum episcopi, et Serenissimi ac Reverendissimi Principis Cardinalis protectoris nostri, auditoris, ac de Congregatione nostra optime meriti, nobis impertitus est. Nam cum consideratum fuerit, in insignem solennitatis decorem cessurum, si abbates, qui processionem interessent, mitra uterentur, placueritque hujusmodi consideratio D. Cardinali protectori, et prædicto episcopo, Celsitudinis suæ Reverendissimæ auditori, scripsit hic ea de re Romam ad præfatum Illustrissimum archiepiscopum, qui ad ejus efficacissimas instantias inclinatus, permisit abbatibus, processionem prædictæ interfuturis, mitræ usum; atque hujusmodi permissionis litteræ, ab archiepiscopo ad episcopum datæ, Florentiam eadem die xxiv a tabellario Januensi delatæ sunt, et ab Illustrissimo episcopo statim

Generali nostro participatæ, qui summa animi exultatione ejusmodi nuntium excepit, atque Patribus omnibus publicavit.

D

ad publicam

6 Ubi sacrosancta imago in prædictam S. Nicolai ecclesiam delata fuit, est collocata super thensa ibidem parata, atque aptata in modum lecti portatilis, apposito desuper conopeo pretiosissimo circa latera, et in anteriori parte aperto, ut sacra crux, intus erecta, posset a populo conspici, dum sequenti mane solenniter deferretur. Totam autem noctem illam arserunt cerei circa imaginem, ad cujus item custodiam quatuor ibi relictæ fuerant sacerdotes ex nostris, cum totidem ballistariis. Jam autem ad solennem processionem devenimus.

7 Mane itaque diei xxv, hora xv, in quam statuta erat processio, serenissimo quidem præter spem cœlo, sed gelidissimo, Reverendissimus Pater Generalis cum aliquot senioribus Patribus ingressus est ecclesiam S. Nicolai prædictam, in qua erat sacrum depositum, eoque delata paramenta sacra pro abbatibus et ministris jubebat excipi, et in ecclesiam introduci a ballistariis, qui tunc temporis una cum multis Helvetiis militibus ecclesiæ portas custodiebant, ne frequentissimus populus, eo accurrens, irrueret. Placuit etiam Serenissimo D. Cardinali protectori, ut huic ecclesiæ, tum ecclesiæ S. Trinitatis (in quam nulli ante processionem patuit ingressus) assisterent Illustrissimi Domini Franciscus Maria et Carolus Ventura Del Nero, fratres germani ex baronibus Porciliani, et Celsitudinis suæ Reverendissimæ familiares, viri nobilissimi sane, et perquam humanissimi. Illustrissimus quidem D. Franciscus Maria adstitit ecclesiæ S. Nicolai; Illustrissimus vero D. Carolus Ventura ecclesiæ S. Trinitatis, cui etiam in subsidium fuerant assignati plures Helvetii milites, ut de ecclesia S. Nicolai superius est dictum.

translatio
nem,

E

8 Eadem hora xv S. Miniatis arx quamplurimis bombardarum ictibus novo Christi Redemptoris triumpho plausum fecit; ad quod signum tota civitas ad ecclesiam S. Nicolai, unde inchoanda erat processio, convenit. Nos autem cum PP. Cassinensibus, PP. Cisterciensibus, et PP. Cœlestinis congregati sumus in ecclesia S. Gregorii ad plateam Mozziorum. Ex nostris autem, tum abbatibus, tum monachis et conversis, quamplurimi ex vicinis monasteriis convenerunt, ut in longius quam fieri posset, extenderetur processio. Invitavimus vero prædictos monachos Cassinenses et alios, quia similem gestant nostræ cucullam: nec enim livræo varioque amictu faciendam duximus processionem, fore ut magis placeret et magis congrueret uniformitas, arbitrati.

quæ magno
Religioso-
rum comita-
tu,

F

9 Dato itaque processionis signo ad xvi horam, hoc ordine ceptum est. Primo ex ecclesia prædicta S. Gregorii, ubi adunatio facta fuerat, discessit vexillum S. Trinitatis, post quod incedebant omnes prædicti monachi cum face cerea Veneta accensa: media quidem via incedebant bini; eos autem a dextris et a sinistris comitabantur famuli virorum nobilium item cum cerea face accensa. Faces autem accensæ tum monachorum tum dictorum famulorum et aliorum secularium erant numero circiter bis mille.

et multo lu-
mine illu-
strata

10 Processio autem sic ordinata ex dicta ecclesia S. Gregorii transibat ante ecclesiam S. Nicolai; procedebat vero per viam, quam dicunt Fundacium S. Nicolai; inde autem per viam Bardorum pervenit ad Pontem veterem et ad co-

instituitur.

lunnam

A lunnam et plateam S. Felicitatis, ubi erant duodecim clerici dictæ ecclesiæ cum cereis facibus accensis, qui jussu dominæ abbatissæ ejusdem monasterii et ecclesiæ S. Felicitatis, expectata imagine sacra, eam sunt comitati usque intra ecclesiam nostram. A dicto loco S. Felicitatis per viam Guicciardinorum pervenit processio ad plateam et palatium Pittorum, residentiam Serenissimi magni Ducis et reliquorum Serenissimæ Medicæ familiæ principum, et inde ad ecclesiam et monasterium monialium S. Petri Martyris unde tandem per viam Maii pervenit ad pontem et intra ecclesiam S. Trinitatis.

Varii monachi,

11 Sed notandum, quod immediate post vexillum et ante monachos incedebat societas S. Isidori, superius nominata, quam componebant ducenti et triginta confratres omnes discalceati (ut mos est eorum processionibus interesse) et singuli cum cerea face accensa; ea vero devotione et modestia incedebant, ut admirationi, ædificationi et exemplo essent universo populo Florentino. Post monachos cucullatos et binos incedentes ordine superius descripto, incedebant turmatim quamplurimi viri nobiles cum facibus cereis accensis. Hos sequebantur bini, numero triginta septem Patres, paramentis albi coloris induti, qui hoc ordine incedebant: primo octo Patres Vallumbrosani, Camerarii, Lectores, Magistri et Priores cum dalmaticis et facibus cereis accensis; subsequerantur alii octo nostri Patres, Abbates titulares et Priores titulares cum planetis et facibus cereis item accensis; infra quos omnes, et a lateribus eorum incedebant plures viri nobiles cum cereis facibus accensis.

B

et abbates

12 Succedebant deinde duodecim abbates cum pluviali et mitra, decem quidem Vallumbrosani, id est: P. D. Cherubinus Orellius, abbas titularis; P. D. Petrus Meliorottus, Abbas titularis, et eremita cellarum Vallis Umbrosæ; P. D. Victorius Lapinius, Abbas S. Christinæ; P. D. Theophilus Coppa, Abbas Susinanæ; P. D. Maximus de Castro, abbas S. Reparatae de Marradio; P. D. Felix Floravantes, Abbas abbatiae Pistorii; P. D. Alamannus Borghius, Abbas S. Pancratii Florentiæ; P. D. Alexius Meliorius, Abbas S. Trinitatis Florentiæ; P. D. Placidus Jorius, Abbas Passiniani; P. D. Camillus della Torre, Abbas Vallis Umbrosæ: ultimi duo erant P. Abbas Cælestinorum, et P. D. Anselmus Campionius, Abbas abbatiae Florentinæ Patrum Cassinensium. Abbas Cisterciensium non intervenit. Ultimo tandem sequebatur Reverendissimus P. D. Theodorus Baldinus noster Abbas Generalis, medius inter duos Patres, cæremoniarum præfectos, superpelliceo supra cucullam indutos, eratque mitra et pluviali argentea tela confecto vestitus. Abbates autem et Generalis prædicti non deferebant manibus cereas faces, ut reliqui patres; sed eas ferebant DD. ephēbi Serenissimi magni Ducis, quos vulgo pagios vocant, qui hinc inde circa Abbates astabant.

precedunt Crucifixum,

13 Sequebatur deinde thesa seu machina, supra [quam] intra conopeum albi coloris collocabatur sacra imago; portabatur vero ab octo ex nostris sacerdotibus dalmatica albi coloris indutis: quæ cum ex ecclesia S. Nicolai educeretur, salutata fuit quampluribus ictibus ignitorum tormentorum; tunc autem jam pervenerat vexillum ad ecclesiam S. Trinitatis; excepta etiam fuit sub baldachino ecclesiæ Metropolitanae, cujus hastilia deferebant octo viri nobiles, quibus alternis vicibus per aliquantulum viæ spatium alii

octo viri nobiles succedebant usque ad clivum pontis S. Trinitatis prope ecclesiam, unde usque intra ecclesiam deportarunt baldachinum octo senatores; omnes autem viri nobiles, qui hujusmodi pietatis obsequium exhibuerunt, fuerunt numero centum et sexaginta, senatoribus prædictis non computatis.

14 Sacram imaginem circumdabant septuaginta musici de capella ejusdem ecclesiæ Metropolitanae, et tibicines, qui vicissim cum musicis ad egressum ecclesiæ S. Nicolai et per viam Christo Jesu triumphanti canebant. Octo item alii tibicines, equo insidentes, præcesserunt universam processionem tubis alternatim per totam viam canentes, et dulcisonis modulis populum ad lætitiā et devotiōem excitantes. Sacram imaginem hoc modo portatam sequebatur Illustrissimus D. eques De Ugoccionibus provisor, et magistratus artis mercatorum. Deinde vero sequebatur innumera populi et nobilium multitudo, quæ populabat omnes processionis vias, quæ etiam eo venustiores erant præ aulæorum ingentis pretii varietate, quibus tum fenestræ, tum exteriores domorum parietes ornabantur.

qui a musicis circumdatus

15 Passu lentissimo incedebat, tum quia rei majestas sic exigebat, tum quia grave machinæ pondus, ut sæpe sæpius consisterent Patres portitores, efficiebat; quæ etiam de causa populorum desiderio est satisfactum, cum hoc modo sacram imaginem pro libito inspicere potuerint et venerari. Ubi vero ante palatium Serenissimi magni Ducis perventum est, aliquanto amplius est pausatū, ut Serenissimis principum nostrorum Celsitudinibus ad palatii mœnia, pretiosissimis Holsericis rubeis apparata, genuflexis locus daretur sanctissimum Crucifixum venerandi, inspicendi-que, tibicinibus interim et cantoribus sacras et dulcisonas melodias concinentibus. Cum autem pervenimus ad columnam S. Felicis, in platea pausatū itidem est aliquanto, ut sacrae illæ virgines monasterii S. Petri Martyris genuflexæ intra monasterii portam commode possent cœlestem Sponsū triumphantem conspiciere et adorare.

E magna populi devotione

16 Tandem per viam Maii perventum est ad ecclesiam nostram S. Trinitatis, et dum pontis clivum descenderet imago, salutata est innumbris pene ignitorum tormentorum ictibus, et ante ecclesiam dulcissimis tibicinum et musicorum eantionibus. Campanæ autem ecclesiæ nostræ ab accessu vexilli semper pulsatae sunt, sicuti etiam campanæ aliarum ecclesiarum, ante quas sanctissimus Crucifixus transibat. Cum vero thesa in ecclesiæ vestibulo firmata est, cumque est sub organorum sonitu in ecclesiam importata, incredibile est, quam frequentia et quam ferventia fuerint monachorum tum ceterorum etiam suspiria et lacrymæ et precatoriæ voces, quæ præ immenso contriti cordis affectu, et præ summa inventi thesauri lætitia fundebantur.

et sollemnitate ubique excipitur.

F

17 Ecclesiæ frontispicium [quamvis], ut quod est opere Corinthio constructum, alioquin sit elegantissimum, elegantius et pulcrius apparebat præ tribus magnis pictis tabulis, claro obscuro elaboratis, ibidem appeusis, quæ repræsentabant tres historicos casus sancti nostri institutoris Joannis Gualberti: nam supra majorem et mediam portam ecclesiæ pendebat picta tabula duabus aliis aliquanto major, auctore D. Pallonio, perquam eleganti pictore, quæ exhibebat sacram crucem, se totam et caput inclinantem S. P. N. Joanni Gualberto, amictu militari induto, subtus

frontispicium ecclesiæ S. Trinitatis,

EX MS.	quam tabulam in alia quadam pendente ovalis figuræ tabula inspieiebatur sequens inscriptio, quam simul cum duabus aliis in animi erga Congregationem nostram propensi tesseram composuerat Illustrissimus et Reverendissimus Domi-	nus D. Opicius Pallavicinus, Genuensis patricius et Archiepiscopus Ephesinus, atque apud Sere-	D
		nissimum magnum Ducem Nuntius Apostolicus, et vir in omni scientia et varia eruditione sanc-	
		clarissimus et exercitatissimus.	

CRUCEM, CŒLESTIS MAGISTRI CATHEDRAM
EX QUA ITERUM DOCUIT INIMICOS DILIGERE,
QUOD NASCENS, VIVENS, MORIENS, PATRAVERAT,
CONGREGATIO VALLIS UMBROSÆ,
SUPER HUNC ANGULAREM LAPIDEM ÆDIFICATA,
COSMO III PRINCIPE OPTIMO FAVENTE,
FESTIVA POMPA FAUSTOQUE OMINE EXCIPIT,
PERPETUAM AUSPICATA FIRMITATEM
SUO JUNCTA FUNDAMENTO.

<i>Inscriptionibus et picturis exornatum erat,</i>	B	18 Aliæ duæ pictæ tabulæ, quæ erant ex manu D. Cæsaris Dandini, æqua proportionem dexteram et sinistram portas ecclesiæ pendebant. quarum illa, quæ pendebat supra dextram port-	tam ad sinistram intransibibus, exhibebat S. Joannem inimico veniam dantem, appositam in simili ovali figura inscriptione sequenti ejusdem auctoris.	E
--	---	--	--	---

NOVUM FORTITUDINIS EXEMPLAR
JOANNES GUALBERTUS
VICTORIAM RENUENS, QUA VINCAT INERMEM,
HOSTEM SIBI PAREM AGGREDITUR,
SCILICET SEIPSUM :
CONSTANTER VINCIT PARCENDO SUPPLICI,
GEMINOS SIBI PARANS TRIUMPHOS,
IN VENIA HOSTI DATA,
IN SUI VICTORIA.

<i>in quibus aliqua S. Joannis Gualberti gesta eleganter explicabatur.</i>	C	19 Sinistram ecclesiæ portam, quæ est ad dextram intransibibus, similis picta tabula exornabatur, quæ exhibebat S. Joannem, propriis sibi manibus ante altare comas tondentem, assumentemque monachalem amictum, quem patris metu	monasterii Abbas illi negaverat. Ad calcem autem ejusmodi pictæ tabulæ in alia figura ovali pendebat inscriptio sequens ejusdem Illustrissimi et eruditissimi, et nunquam satis laudati auctoris D. D. Opicii Pallavicini.	F
--	---	---	--	---

QUEM SE MAJOREM SUI VICTORIA FECERAT,
UT VERE REDDERETUR MAGNUS,
HUMILIS AMICTUS TEGIT,
CUJUS SUB UMBRA LATENS
VICTOR SUI, HUMILITATE VINCITUR.
GUALBERTUM IGITUR ADMIRARE,
DUM PARCIT, VINCIT, VINCITUR,
EX ÆQUO MAXIMUM.

<i>Imaginem in templo collocata,</i>	C	20 In intercapedinibus harum pictarum tabularum, atque reliquo, tota variis et pulcherrimis paramentis cooperta erat facies templi: in quod importata thensa atque ad scalas presbyterii deducta, inde per plures nostros praelatos sublata sanctissima crux, quæ tandem opere D. Ferdinandi Tacca, excellentis architecti prænominati elevata est ex parte interiori chori, et collocata intra tabernaculum inauratum et elegantissime elaboratum a D. Carolo Poccetto cælatore, et aptatum et immobiliter firmatum supra aræ maximæ epistylia; quod quidem dicto altari, tum toti ecclesiæ non modicam pulcritudinem affert.	spici a populo, qui nihil adeo anxie cupiebat, incepta sunt duobus exquisitissimorum musicorum choris Missarum solennia, quæ, diacono et subdiacono et ministro et clericis inservientibus. celebravit P. Abbas D. Petrus Meliorottus, eremita Cellarum Vallis Umbrosæ, in quem, ut eximie bonitatis virum, simul atque in crucem sanctissimam collineabant populi devotissimi obtutus. Missa autem fuit de Passione Domini, et cum usu mitræ. Terminavit autem in horam dici xx semper cum elegantissima musica, quæ item eodem modo fuit eadem die ad Vesperas, et ad Missam, et Vesperas duorum sequentium dierum. xxvi videlicet et xxvii; quibus item eadem Missa ab eodem Abbate eremita et eodem modo cantata est; sed hora magis competenti, quam die illa	F
<i>fit solenne Sacrum,</i>	C	21 Stabilita itaque cruce atque in eum modum aptata, ut bene posset ejus veneranda facies sola discooperta, et lucidissima crystallo oblecta, in-	prima,	F

A prima, in qua non ante potuit Missarum solennium functio terminari, quia in solennissima illa processione multum temporis insumptum est.

et in templo
pulchre or-
nato

22 Tota ecclesia paramentis nigris et albis obtegebatur, qui elegantissimus, et rei, quæ agebatur, maxime condecens apparatus pulcherrimo evasit aspectu. Ara maxima, super quam collocatus erat sanctissimus Crucifixus, ornamento sumptuosissimo aptata erat, atque argenteorum candelabrorum numerosissima supellectile ditata; super qua etiam, ut item circa ecclesiam candelæ numero trecentæ triginta ingentis ponderis tres dictos dies continuos a summo mane ad usque mediam noctis horam absque intermissione arserunt.

conciones

23 Statutum fuerat, ut omnibus hisce tribus diebus a viris doctissimis de S. P. N. Joanne Gualberto ad populum concio haberetur; sed cum consultissime fuerit animadversum, primam solennitatis diem fore impediendam præ longiore processione mora, ut rei probavit eventus, in reliquos duos dies dumtaxat concio decreta est; quarum quidem primam, die videlicet xxvi, mane ante Missam solennem eruditum tersique styli panegyricum [habuit] Pater de Paulicellis, clericus regularis Theatinus; qui etiam inter concionandum publicavit indulgentias, a summo Pontifice Clemente X concessas nostræ ecclesiæ sanctissimæ Trinitatis per tres dies a die xxvii, in quam prima vice statuta erat sacræ imaginis Crucifixi translatio; neque, facta nova ejusmodi translationis determinatione in diem xxv, rescribendi Romam sese obtulit occasio. Unde indulgentiæ prædictæ pro diebus xxvii, xxviii et xxix, quarum duabus ultimis fuere quidem indulgentiæ, non tamen publicæ adorationi exposita erat et discooperta sacra imago, quæ, cum tribus tantum diebus aperta et exposita fuerit, ad vespere diei xxvii cooperta et clausa est: quæ dies a die xxv prædicta, erat tertia et peremptoria.

habentur.

24 Die xxvii eruditissimum ac devotissimum panegyricum ad populum habuit P. Lector Cherubinus de Bibena, Ordinis Minorum S. Francisci de observantia; qui quidem panegyricus, licet stylo planiore compositus fuerit, quia tamen rei erat magis aptatus, majoremque habuit in sacro oratore, alioqui celeberrimo, energiam, auditoribus magis placuit, dignusque est iudicatus, qui paucis interjectis diebus in lucem publicam cderetur, insignitus nomine Reverendissimi P. D. Theodori Baldinii, Congregationis nostræ Abbatis Generalis dignissimi; cuius tandem studio et operæ referre debemus acceptum tam insigne beneficium concessionis nobis universæque nostræ Congregationi a Serenissimo magno Duce factæ de sacrosancto illo sanctissimi Crucifixi pignore.

Tandem ma-
gno populi
concursu,

25 Tribus prædictis diebus innumera populi, necum Florentini, sed e pagis etiam et locis vicinis ad ecclesiam nostram sanctæ Trinitatis con-

venit Christum Dominum crucifixum adoratura multitudo. Solennitatem etiam honoraverunt Illustrissimi DD. Nuntius, et Episcopus Fesulanus prænominati, qui Missam in ara maxima ad sanctissimum Crucifixum celebraverunt; ac tandem nostrorum principum et principissarum Scenissimæ Celsitudines, quibus ob insignes favores, Congregationi nostræ collatos, plurimum debemus; fusuri semper ad omnipotentem Deum pro ipsarum conservatione et prosperitate ferventissimas preces.

26 Clausum tandem est in tabernaculo, super aram maximam collocato, sacrum pignus, et ex duabus diversis clavibus una penes magistratum artis mercatorum residet, alteram retinente Abbate sanctissimæ Trinitatis. Verum cum ara maxima dicta sit familiæ nobilissimæ de Gianfigliazzis, hæc institit, ut aliqua fieret publica et authentica cautela, qua declararetur, monachos vel monasterium S. Trinitatis, aut alium quempiam, nullum omnino jus aut dominium acquirere in aram prædictam, et nullum præjudicium inferri dictæ illustrissimæ familiæ; quod quidem quia certe justissimum et congruentissimum, ita peractum est publico instrumento, ut exponebatur et petebatur a dictis Illustrissimis Dominis Gianfigliazzis. Quod instrumentum, sicuti et aliud celebratum cum Magistratu artis mercatorum, huic narrationi annexissem, si post mille instantissimas supplicationes tandem obtinuisssem. Videantur itaque in protocollis D. Caroli Novellii notarii, vel in libris monasterii sanctissimæ Trinitatis, ad quos lectorem remitto. Hæc sunt, quæ ad futuram rei memoriam potui litteris consecrare de tota serie concessionis, et etiam solennissimæ translationis sanctissimi Crucifixi, cui laus et honor et gloria et potestas et imperium in sempiterna seculorum secula.

solennitas
finitur.

E

27 Ut autem constet, hanc translationis narrationem ex citatis sæpe Actis Vallumbrosanis fideliter et authentice excerptam esse, addo testimonium D. Angeli Mariæ Rivola, qui post Crucifixi translationem, jam a nobis exhibitam, ita scribit: Superscripta omnia, quæ in libro manuscripto Actorum Congregationis Vallis Umbrosæ signato ad extra littera N, a pag. 137, usque ad 145 expressa asserentur, ego infrascriptus, pro Actis intra eandem Congregationem vigore Apostolicorum privilegiorum Cancellarius et Notarius publicus, ex eodem libro descripto per Patrem S. T. M. D. Valentinum Calzolavi, ejusdem Congregationis hieromonachum, et pro Actis intra eandem Congregationem pariter Cancellarium et Notarium publicum, de verbo ad verbum hic fideliter transcripsi... et in fidem propria manu scripsi et subscripsi ad laudem Dei. Ex Abbatia S. Bartholomæi de Ripulis prope Florentiam hac die xvi Augusti MDCCXXI.

Translatio-
nis hujus au-
thentica fi-
des.

F

D. Angelus Maria Rivola monachus sacerdos
Congregationis Vallis Umbrosæ.

DE S. LEONE CONFESSORE

ABBATE MONASTERII CAVENSIS IN ITALIA.

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sancti cultus, elogia; tempus regiminis;
Vita, ejusque Auctor; monasterium
Cavense.

ANNO MLXXIX.

B
Monasterium Cavense agri Salernitani S. Leonem habuit abbatem;

quem colit ecclesia Cavensis ritu duplici: colato ei cultu ab immemorabili tempore.

C

Indulgentia concessa visitantibus ecclesiam Cavensem.

Cava, insignis est civitas ac monasterium in agro Salernitano apud Picentinos in Principatu citeriore regni Neapolitani, ut jam pridem dictum ad diem XII Aprilis occasione S. Alferii, ejusdem monasterii fundatoris et primi abbatis, nec non S. Leouis, de quo hic agimus, in dignitate abbatiali antecessoris ac magistri. De quo loco consule etiam Ughellum tomo I Italix sacræ, col. 645, et col. 651. Quibus adde ejusdem etymologiam ex Baronio ad annum 1050: Est autem Cavense monasterium ita dictum a loco; nempe a Cava Metelliana, quæ quinto lapide a Salernitana distat civitate versus Amalphitanos. Videri etiam potest Mabillonius Act. Bened. sec. VI parte I, pag. 728, ubi agit de S. Alferio.

2 Coli autem S. Leonem in ecclesia Cavensi ritu Officii duplicis, jam pridem observatum reperies ad dictum diem XII Aprilis, pag. 97, in Annotatis littera a. Kalendarium, cujus fragmentum profert Mabillonius, quodque in Observationibus Vitæ a se editæ præviis, part. 2, Act. Bened. sec. 6, pag. 366, vocat pervetustum, sic S. Leonis obitum indicat: Anno MLXXIX depositio domni Leonis abbatis. Et in Chronico brevi ad Cyclos paschales, ibidem citato dicitur: Anno MLXXIX Leo abbas sanctæ Trinitatis obiit, et Petrus abbas statuitur; qui matrem habuit neptem domni Adelferii abbatis. Porro de Sancto hoc nostro meminere Dorganus, Menardus; adde Bucelinus, cum insigni elogio ex ejus Actis, et Ferrarius. Ad finem Vitæ, ex Ms. Francisci Mariæ Florentinii a Papebrochio descriptæ, de Sancti cultu ista adjiciuntur: A quo Pontifice fuerit in Sanctorum albo adscriptus, antiquitas non patitur, ut dignoscamus. Venerabiles tamen ejusdem Congregationis patres continuata serie ultra tercentum annorum spatium, in ejus honore Missarum solennia, et divina Officia cum propriis lectionibus celebrarunt: a quibus nostra hac tempestate non desistunt: qui ad Sixtum V Pontificem Maximum pro prædictæ celebrationis confirmatione referentes, librumque in quo sanctorum suorum Abbatum in pergamento litteris Longobardis Vitæ sunt descriptæ, et in lectiones distinctæ; illam hujus venerabilis abbatis demonstrare alia approbatione non indigere; et a Pontificio oraculo responsum habuere, ut constat ex decretis Capituli generalis, celebrati Mantuæ in monasterio S. Benedicti Congregationis Cassinensis die IX Maii MDLXXXVIII.

3 Et Clemens VIII omnibus Christi fidelibus concessit plenariam omnium peccatorum indulgentiam, et remissionem omnibus visitantibus utriusque sexus prædictam venerabilem Caven-

sem ecclesiam sanctissimæ Trinitatis ejusdem Congregationis in festivitibus S. Felicit... et S. Leonis abbatis, ut patet per Breve datum Romæ apud S. Marcum sub annulo Piscatoris anno salutis MDXCVII, pontificatus prædicti summi Pontificis anno sexto; quod servatur in archivio prædicti monasterii. Ejus venerabile corpus servatur maximo cum honore in capella seu potius sacrario patrum, sita in dicta ecclesia Cavensi.

4 Baronius ad prædictum annum 1050, dicit ipsum successisse in locum (S. Alferii): ejus discipulum et sanctitatem proximum; post quem ad multos annos non defecit propago Sanctorum eidem monasterio præfectorum. In Catalogo abbatum Cavensium apud Ughellum tomò 7, col. 520, brevi quoque elogio condecoratur: S. Leo Lucensis, S. Alferii discipulus, ac sanctitate et miraculorum gloria socius, secundus Abbas Cavensis, claruit ab anno Domini ML usque ad annum MLXXIX. Supra dicta de cultu confirmari hinc possunt: nam ibidem dicitur hac die ritu duplici in Cavensi ecclesia celebrari; ejusque corpus venerabiliter coli in crypta ecclesiæ. Ad Sancti laudem etiam pertinet, quod annos undetriginta morum probitate ac prudentia subditis suis sancte præluxerit. Quod colligitur e versibus, dicto apographo Vitæ adscriptis:

Abbas Alferius divina virtute coruscus
Cavensis domus primus fundator et abbas.
Hunc Leo subsequitur, vir providus atque benignus;
Qui minus uno ter denis præfuit annis.

laudatur etiam a Victore PP. III, libro 3 Dialogorum pag. 157.

5 Vitæ non unicum in promptu est exemplar. Unum habemus inter alia ex Ms. laudato Francisci Mariæ Florentinii cum sequenti testimonio: Sumpta est præsens Vita S. Leonis, secundi Abbatis sacri monasterii Cavensis, ab originali libro, inscripto de Vitis sanctorum Patrum, in pergamento characteribus Longobardis exarata; qui servatur in archivio supradicti sacri monasterii, nihil addito vel diminuto. Et in fidem ego Daniel Camillus a Capua, archivista et notarius Apostolicus, ex privilegio Apostolico in dicto archivio me subscripsi, signoque solito signavi requisitus. Datum ex eodem archivio, die XII Januarii MDCCXVI, Pontificatus Sanctissimi Domini nostri, D. Urbani D. P. Papæ VIII, anno III. Paulo infra apponitur ✠ locus sigilli. Vita hæc brevem præmittit prologum, ab eo, quem edidit Surinus, longe diversum. Ceterum, tametsi Vita quoad substantiam satis conveniat cum illis editis, atque etiam cum vulgatis a Mabillonio, videtur tamen a scriptore recentiore, quam sit primus ac genuinus Auctor, interpolata: idque indicio est, quod in fine habeatur sequens clausula post diem sancti Abbatis obitualem.

6 Obiit anno salutis XLXXIX, IV Idus Junii, qui dies memorabilis est morte D. Paulini; qui fuit primus Lucensis Episcopus, illuc missus a D. Petro Apostolo. Viden' per litteram majusculam D., bis ibi positam, designari titulum divus

Quædam fragmenta pro Sancti elogio.

E

Disserit de Vitis Mss. F

* Julii. non omnibus aque anti-

AUCTORE
J. P.

A pro rō sanctus vel beatus? Quod, uti notavimus die XI hujus in Commentario prævio S. Joannis, Episcopi Bergomensis ac Martyris, num. 20; quod, inquam, in rebus Ecclesiasticis olim inusitatum; et in Breviario Romano non legitur, nisi forte in recentissimis lectionibus. Adde, quod prædicta clausula nec apud Surium, nec apud Mabillonium inveniatur; atque adeo censenda sit huc postea adjecta. Caret præterea illa brevitate et simplicitate, quibus exaratum exemplar aliud, quod daturi sumus. Quin tamen illud idem alteri isti præluxerit, puto indubitatum esse, attenta utrobique sermonis ac materiæ convenientia. Et sane antiquius esse, quod damus, quam id, quod accepimus a Florentinio, patet ex ejusdem verbis num. 1: Nam, ut discipuli ejusdem, qui usque ad nostra tempora in monasterio fuerunt, referre soliti sunt. Quæ recentior interpolator sic effert: Nam ejus discipuli, ejusdem monasterii monachi, referre soliti fuerunt.

et ab interpolatione intactis.

B 7 At ex sequenti fragmento maxime confirmatur, Vitam Ms. Florentinii interpolatam fuisse: in qua, quæ hic simplicissime narrantur, oratorie ibi sic adornantur: Spelunca etiam non valde erat longe a monasterio, quam miræ magnitudinis draco obtinebat: qui terribili aspectu, cruento ore, dente venenato, infectis oculis, halituque pestifero omnia perdebat, lateque vastabat. Cumque terrore illius bestię locum adire incolæ metuerent, hoc venerando abbati Leoni intimare curarunt: qui re cognita, incredibili animi constantia, præstantique fide locum adiit: draconem circumspersum sanie, atroque cruento foedatum, in spelunca latentem, cladem pestemque non solum halitu et ore, sed etiam flammiferis oculis minitantem invisit; et veluti in particulari certamine descenderet, ante ostium antri intrepidus accessit inermis; sed innocentia undique armatus, se totum orationi addicavit. Immanis ergo draco trifulca * armatus squamma, horribili cauda immensa sinuans volumina, triplicique sibilans lingua, gelido timore omnium pectora afficiebat. Leo vero elevatos habebat oculos, fide præditus, complicata brachia, haud propriis fissus viribus, flexa genua, humilitate conspicuus, accensum pectus, charitate fervidus, nudum denique retinebat corpus. Undique tamen divino munitus præsidio cœlum precibus fatigabat. Sed quid non potest justorum oratio? Statim illico immanis bestia pestiferis demissis alis, cristaque dejecta ante ipsius pedes, precum suarum verbis, veluti jaculorum ictibus esset confossa, extincta est. Hactenus interpolator loquaculus, multis pauca dicens, et non tam veritatis, quam eloquentiæ dotes affectaus.

* an trifulca?

Quæ hic datur,

C 8 Ceterum quod Mabillonius aliam viderit Vitam præter eam, quam typis edidit, liquet ex notis Vitæ impressæ adjectis. Unde etiam colligo, illam discrepare a Ms., quod misit Florentinius. Vita, quæ hic datur, edita est apud Surium, et Mabillonium; eaque visa est præ reliquis prælo digna, tamquam magis antiqua et genuina. Editio utriusque istius Auctoris consonat, si excipias prologum satis longum, a Surio præmissum Vitæ; quod mireris, cum sit prologus Vitæ S. Alferii, die XII Aprilis a nobis editæ; adeoque hic rursus non repetendus; ab eodem Auctore compositus; nam in eodem prologo legitur, quod venerabilium Patrum Alferii, Leonis, Petri atque Constabilis, abbatum Cavensium Vitas atque miracula scribere proposuit. Jam vero ejusmodi professionis fuerit, non obscure indicat, dum ait, se de claustro illo (Ca-

vensi) velut terra promissionis egressum, in longinqua regione pascendos atque multiplicandos suscepisse greges.

9 Demum se illis, quorum Vitas conscribit, coætaneum aut certe supparem fuisse, indicat his verbis, quibus dictum prologum concludit: Quia item nova scribendi tempora contemni solent, fidem dictorum relatoribus, non scriptis lector adscribat: quia etsi isto tempore scribimus; ea, quæ ab antiquis monasterii senibus sunt nobis dicta, narramus. Enimvero in Vita S. Petri a se scripta, et a nobis edita die IV Martii, clarius se explicat, dum B. Simeonem, abbatem quintum monasterii Cavensis, num. 27, suum abbatem agnoscit; inter quem et S. Petrum ab hujus obitu vixit Constabilis solum menses XI et dies XIII, ut observat Henschenius ibid. in Commentario prævio, num. 2; addens, eundem Auctorem num. 31 asserere, se ex Cavensi ad Venusinum monasterium venisse, ubi eum abbatem seu patrem exstitisse monachorum cœnobii sanctæ Trinitatis, quod Cavensi congregationi tunc suberat, tradi asserit in Ms. Chronico Cavensi, dicique eruditione illustrem has vitas graphice luculenterque descripsisse. Cum vero ante memoratus B. Simeon, teste Ughello, tom. 7, col. 521, claruerit ab anno Domini MCXXIV, usque ad annum MCXLI, quo feliciter in Christo requievit, XVI Kal. Decembris; abunde iustruimur de ætate scriptoris Vitæ S. Leonis, B. Simeonis subditi; quem recte Mabillonius in Observationibus præviis Vitæ S. Alferii loco supra citato, num. 1, procedente seculo duodecimo scripsisse refert.

ab Auctore coætaneo vel saltem suppari scripta; ubi et de ejus professione.

10 Qui notitias desiderat de monasterii Cavensis situ, exordio, consecratione, indulgentia perpetua, idem monasterium visitantibus concessa; episcopali jurisdictione ac dignitate abbatis Cavensis, nec non de origine Congregationis Cavensis; adeat Chronicon Anonymi apud Ughellum eodem tom. 7, a col. 511; ubi etiam a col. 517, inveniet titulum et Ordinem episcopalem ejusdem monasterii; basilicam ipsius in cathedralem erectam; monasterium traditum in commendam; unitum cum Congregatione S. Justiniæ, florentissimo Ordinis S. Benedicti monasterio, et a commenda liberatum; denique secundam erectionem episcopatus Cavensis, et avulsionem ipsius a monasterio; tandem nomina ac locos Pontificum Romanorum, qui de illo meminerunt. Post quæ subtextitur catalogus Abbatum. Vide, quæ compendio refert Mabillonius num. 3. Bullam Urbani II PP. in ipsius favorem, privilegiis, prærogativis ac gratiis locupletissimam impressit Ughellus tom. 1, a col. 646; Bonifacii autem IX de Cavensis episcopatus institutione, a col. 652; quas longum foret referre.

E

Plenior datur notitia monasterii Cavensis.

F

VITA

Edita apud Surium et Mabillonium, cum aliis Vitis collata, Auctore abbate Venusino anonymo subæquali.

Sancti magister; virtutes; miracula.

Secundus a Cavensis monasterii pater Leo, vir valde venerabilis fuit, viri reverendissimi Alferii

a

EX SURIO ET
MABILLONIO.
Leo S. Al-
ferii disci-
pulus, et in
resuscitando
mortuo so-
cius;

Alferii discipulus institutione, sed socius spiritu et virtute; quia fructum ejusdem magisterii in perfectione protulit summæ et sanctissimæ conversationis. Hic namque Tuscus genere, civis Lucensis, in Salerni partes veniens, ubi ejusdem patris celebrem famam comperit, ei se protinus in sanctissima conversatione erudiendum dedit. In qua nimirum ita brevi profecisse cognoscitur, ut non solum æmulator laborum magistri sui, sed etiam mirabilium operum cooperatore existere videretur. Siquidem cum pro resuscitando mortuo vir venerandus Alferius orare proposuit, hunc solum ex omnibus discipulis secum retinuit, cum quo pariter se in orationem dedit: quod utique vir Sauctus non faceret, nisi ex vitæ ejusdem perfectione colligeret, quia ad obtinenda tam gaudia adjutorium sibi præstare potuisset. Qui licet magistri sui tempore magnus haberetur, tamen post ejusdem mortem magis claruit. Nam ut discipuli ejusdem, qui usque ad nostra tempora in monasterio fuerunt, referre soliti sunt, in tantam cordis puritatem profecit, ut venerabilem Domini nostri Genitricem orationis tempore videre mereretur.

B
quanta fuerit
humilitate;

2 Præterea tantæ humilitatis atque misericordiæ vir extitisse dicitur, ut ab adjacenti cellæ suæ eremo lignorum sarcinas propriis humeris Salernum ferret, easque distrahens, panes emeret, quos pauperibus erogaret. Haud secus utique se Matris Domini adspectum promereri noverat, quam si magnis virtutibus polleret, et se magna humilitate dejiceret: ut despectus foris, intus nequaquam intumesceret, sed virtutum tenerum ædificium in summæ humilitatis petra solidaret. Et fortasse vir sanctus se illi ministerio conjunxit, quia ad æternam vitam per labores temporales ire disposuit. Opus ergo misericordiæ illud probavit, quod cum corporei laboris sacrificio convenire cognovit, ut ex utroque velut piugue omnipotentis Dei holocaustum fieret, amoris videlicet flamma sic totus affluens, ut corpus omne laboribus, et totam mentem dedicaret pietati.

misericiordiæ
erga paupe-
res, divinitus
honorata;

b

C

3 Ferunt etiam, quia quadam die cum a prædicta civitate veniret, et lignorum suorum pretium in pane pauperibus divideret, Gisulfo quoque Salerni principi sudoris sui panem porrexit; qui cum primo oblatum sibi panem despiceret, reprehensus a militibus, quod non panem, sed in pane Dei hominem sperneret, confestim reversus est; de viri Dei manibus panem accepit et comedit, atque ex illa jam die tanto patri familiaris fuit. Ex qua nimirum gratiæ ubertate accidit, ut in multam donorum messem panis ille frustra, ut putabatur, diviti oblatu cresceret, et quasi bonum semen fructus sui copiam abundanter effunderet c. Nam cum idem Princeps, seculari potentia tumidus, plura crudelia sævaque proponeret, hic solus audebat obsistere, solus pravis ejusdem dispositionibus libera auctoritate contraire, quem nimirum sæpe humilibus precibus leniens, sæpe comminationibus impetens, nonnumquam sibi subjectum et obedientem ita reddidit, ut obtineret quandoque, quæ peteret; quandoque, quæ impendere nollet, ab invito auctoritate non precibus extorqueret; nam scriptum de hujusmodi sanctæ Ecclesiæ potentibus est: Justus ut leo confidit. Et iterum sacra Scriptura loquitur, dicens: Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum.

constantia in
adversis;

4 Vir ergo Domini significatum sui nominis virtute magnæ constantiæ exhibebat: pauper

siquidem rebus, cœlestis patrimonii desiderii dives, hujus mundi divitibus tanto liberius obsistere poterat, quanto in mundo, quem non amabat, perdere nil metuebat: eodem namque tempore memoratus princeps contra Amalfitanos bellum moverat, in quos ita sævire visus est, ut quoscumque ex eis caperet, magnis tormentorum cruciatibus deputaret. Quis vero explicare sufficiat, pater venerabilis Leo quanta tunc capitis auctoritate, quanta liberalitate succurrerit? Quam largiter carceratos paverit, spoliatos induerit, vinctos absolverit, tortos eruerit, atque a vicina membrorum amputatione liberaverit? Nam tanta libertate pro eis, qui ad pœnas ducebantur, eidem principi obstitit, ut eos ab ipsis cruciatibus violenter auferret atque non jussus absolveret.

5 Quadam namque die, dum ad mensam cum fratribus sederet, tristis nuntius affuit, qui venerando viro tres homines privari lumine jussos a principe indicavit, et ejulans atque exclamans subjunxit, diceus: Curre, pater, curre, quia jam miseri producuntur. Tunc pater venerabilis a mensa surgens, et velut alter Tobias prandium deserens, Salernum concito gradu perrexit; et jam viros illos extra civitatem perductos inveniens, tenuit et absolvit, atque abire liberos jussit. Cumque carnifices vehementer timerent, ipse pro eis se principi reddere rationem promisit: quam profecto, ut promisit, exhibuit: quia se, ut dixit, vadem pro eis obtulit; sed de crudelitate, quam in Christi fideles exercebat, non ut vas pœnarum, sed ut tutor justitiæ vehementer increpavit. Cui etiam aliquando indignanti, et superbiæ tumore salutis monita contemnenti, crudelitatis suæ meritum per prophetiæ spiritum pronuntiavit, dicens: Pro crudelitate tua post parum temporis, hujus terræ dominus non eris. Quod cum princeps audisset, timuit; sed tamen feritatem suam non reliquit: unde non immerito viri Dei minas expertus est. Post non multum denique temporis Salernitana civitate a Roberto Duce obsessa et capta, ut vir Sanctus prædixerat, regimen, quod pie moderari princeps noluit, amisit d. Quo jure trium patrum gratia floruisse venerandus pater agnoscitur: Tobiae scilicet, qui, ut mortuos recondere, reliquit prandium; S. Nicolai, qui, ut insontes eriperet, tenuit spiculatoris manum; S. Benedicti, qui regi Totilæ futuram mortem nuntiavit, et ejusdem feritatem, quam ex toto auferre nequivit, terredo minuit. Justorum quippe fulgore enituit, qui more Sanctorum paracleti Spiritus gratia plenus fuit.

6 Neque e illud silendum arbitror, quod Gisulfus Princeps, cum Amalfitani cujusdam opes depositas Salerni apud obedientiam monasterii, videlicet S. Nicolai de palma, cognovisset, ad locum accessit, et depositum erueri tentavit: quod cum beato viro innotesceret, prævenire principem studuit, ut videlicet arcæ illi insideret, ne depositum, quod intus latebat, sine sui injuria educi potuisset. Tunc princeps, qui tanto patri injurias inferre metuebat, quasi per jocum manus ad arcam tendere, et, ut surgeret de eadem arca, rogare coepit. Sed vir Dei exterioris calliditatis arte blandienti eadem voluit arte illudere, ut prave callentis intentio effectum habere minime potuisset: nam quoties ad arcam princeps per jocum manum tendebat, vir Domini quasi sancte ludendo manum principis baculo ferire minabatur: cunque hoc sæpius fieret, et

D

misericiordiæ
erga capti-
vos, increpi-
ta principis
crudelitate,
et prædicto
ei exilio;

E

d

F

e
auctoritas et
justitia in
servando al-
terius depo-
sito.

idem

A idem princeps jam non joco sed serio et importune res arcæ latentes exigeret, vir Dei irato principi non solum non acquievit, sed etiam facti temeritatem vehementer increpavit. Tunc princeps tam constantia quam solertia Sancti viri superatus recessit, et depositum hominis intactum reliquit. Sed de tanti viri auctoritate ista tetigisse sufficiat : nam si quis per singula cuncta describeret, quoties scilicet se pro solvendis vinctis objecerit ; quoties, ut alios eriperet, semetipsum obtulerit ; quibus aut quantis blandimentis et precibus, quibus minis et terroribus, quot item vicibus et artibus eundem principem aggressus fuerit ; non paginam, sed enormem codicem imple-ret. Quod profecto Beati viri propositum quantum Domino placeret, apertis rebus ostensum est.

*Vestimenta
ejus a pluvia
intacta ; pre-
cibus occisus
serpens :*

7 Festum quippe beatæ virginis et martyris Cæciliæ, pro affectu, quem erga ejusdem meritum habebat, solenniter celebrare consueverat. Die autem illo, qui festum ejusdem prædicandæ virginis præibat, ita apud jam sæpeditum principem pro absolutione victorum fuit occupatus, ut ad cellam, nisi incumbentibus jam noctis tenebris, redire nullatenus valeret. Peractis ergo negotiis, et more suo carceribus deprædatis, cum extra cellam manere nolisset, ad lumen cerei sequentibus fratribus iter arripuit, et rever-ti ad monasterium cœpit. Tunc orta tempestate, inter immensa ventorum flamina atque ingentis pluvie inundationem, ardentem cereum detulisse fertur, et ita sicca vestimenta, ac si sereno et tranquillo aere, aut operta porticu venisset. Spelunca * etiam non erat longe a monasterio, quam miræ magnitudinis serpens obtinuerat : cumque terrore illius bestię locum adire incolæ vehementer metuerent, venerando patri Leoni hoc intimare curaverunt : quod ut cognovit, se homo Dei in orationem dedit, atque in loco illo in quo erat, ita draco extinctus illius oratione est, ac si non hunc verbis impeteret, sed trabali telo viscerum ejusdem secreta perculisset.

* Mabillonius
speluncula.

f
*feretrum
post Sancti
mortem a ce-
reo illæsum.*

8 His f ergo et hujusmodi virtutibus clarus, cum jam plena dierum senectute gravaretur, æternæ quietis levamine, pondere carnis deposito, susceptus est. Cujus utique meritum, ut ipsa etiam ejusdem morte claresceret, sævioris ele-menti virtute subtracta, non sine ingenti omnium mentium stupore monstratum est. Venerabile namque Sancti viri corpus a flentibus et oranti-bus discipulis in oratorio servabatur, cum unus ex cereis super feretrum cecidisset, et super pal-lium, quo operiebatur, ut erat ardens, incubuit ; sed ut tanti viri meritum panderet, vim luminis habuit sine ardore combustionis. Nam cum ad eundem lectum * quidam fratres oculos levarent, [et] ardentem in pannis ignem adspicerent ; com-bustionis damnum accidisse crediderunt ; cum-que festinanter eundem cereum levarent, ita operimentum sancti corporis illæsum apparuit, ac si ignis in eo nullus cecidisset. Tunc fratres

* id est lero-
trum.

omnes ingenti miraculo mirabilique lætitia stu-perc atque simul exultare cœperunt, dum sancti Patris merita naturæ suæ cessatione elementa muta prædicarent. Quod fortasse idco foris os-tensum est, ut spiritualis etiam viri dignitas convenienti miraculo spiritualiter signaretur. Aperte quidem recolimus, quia rubus, in quo Dominus in igne apparuit, illuminatus est, et non arsit ; habuit lumen, ardore caruit ; sed ut sedes Dei meritum habeat lucis, non habeat defectum diminutionis. Pater ergo venerabilis insignibus et convenientibus miraculis ostensus est : quia hunc, ut locum proprium, divina lux semper incoluit, quem ut emeritum illustravit ; et quæ in eo per ardorem punirentur, nequaquam invenit. Cujus etiam meritum si quis aliter velit hac os-tensione cognoscere, facile potest : nam perfe-ctioribus electis per semetipsum Veritas repro-mittit dicens : Capillus de capite vestro non pe-ribit. Illius ergo operimentum corrumpi igne non potuit, cujus nullus labor periit, sed fructum o-ptimum meruit æternæ mercedis.

ANNOTATA.

E

a *De Prologo, apud Surium impresso, a Mabil-lonio, et a nobis hic prætermisso, diximus in Com-mentario prævio, num. 7.*

b *In Vita S. Petri, abbatis Cavensis die 4 Mar-tii, pag. 330 scribitur Gilsulfus, de quo pag. se-quenti in Annotatis : Gisulfus II, et princeps xv Salernitanus et ultimus e Longobardis, mortuo patre Guiamario anno 1052, cum quo aliquamdiu regnarat, præfuit solus usque ad annum 1075 ; quo a Guiscardo Apuliæ Duce est principatu de-jectus.*

c *Observat Mabillonius, in altera Vita addi : Præfatus siquidem princeps beato viro ejusque monasterio donationes plurimas et privilegia multa concessit. Quæ non lego in Ms. Florentini.*

d *Citat Mabillonius in Annotatis, tradi ab ano-nymo Casinensi id contigisse 1075 : additque in altera Vita sic haberi : Etenim non multo post, in anno scilicet Domini MLXXVI Rupertus Guis-cardus dux Salernitanam civitatem obsidione op-pugnavit, et Gisulfum a principatu ejecit, etc. ; quæ ita non legit Ms. Florentinii.*

e *Observat Mabillonius totum hunc numerum deesse in Altera Vita ; qui paucis mutatis habetur in Ms. Florentinii.*

f *Monet Mabillonius, loco eorum, quæ sequun-tur, hæc legi in altera Vita : His ergo et aliis multis virtutibus et miraculis clarus, cum jam plena dierum senectute gravaretur, onusque re-giminis jam ferre non posset ; successorem in monasterio sibi constituit beatissimum Petrum, ejusdem monasterii monachum. Ipse vero ad ec-clesiam S. Leonis de Veteri, quam paucos ante annos ipse construxerat, secessit, divinarum il-lie rerum contemplationi vacans ; nec paulo post glorioso fine quievit iv Idus Julii MLXXIX.*

F

A

D

DE B. ANDREA PUERO A JUDÆIS TRUCIDATO

J. P.

IN VALLE ÆNANA PROPE ÆNIPONTUM
IN COMITATU TYROLENSI.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. Notitiæ ad hunc Beatum, ejusque cultum spectantes, unde acceptæ.

B
ANNO MCDLXII

De B. And-
rea Judæo-
rum victi-
ma, deficien-
tibus docu-
mentis,

C

recursum
OEnipontum;
unde novæ
notitiæ sub-
missæ ad va-
ria quæsitæ,

Notissima est perfidorum Judæorum ex inve-
terato in Messiam odio, in tenella puero-
rum ætate expleto, plus quam ferina bar-
baries, ut necesse non sit alias hujusmodi
tragædias hic exhibere: præsertim cum plures in
hoc genere innocentes victimæ jam enumeratæ sint
in Actis nostris ad diem XIX Aprilis, pag. 697, oc-
casione pueri Wernheri, similem crudelitatis ra-
biem experti; quibus addi possunt ex tomo 3 Bava-
riæ sanctæ Raderi nostri pag. 172, alii sex Ratis-
bonæ; et pag. 176, Michael nondum quadrimulus
in Palatinatu Baviaræ novo. Eandem sortem subiit
B. Andreas noster hac die; ad cujus Acta illustran-
da cum accederemus, nihil in promptu erat præter
eorum epitomen brevissimam manuscriptam, quam
P. Ernestus Bidermann, Societatis nostræ sacerdos,
olim in Provincia Germaniæ superioris apud Ar-
chiducem Sigismundum in aula Ænipontana concio-
nator, et post ejus mortem Collegii Neuburgensis ad
Danubium Rector, ibique demortuus ad Majores no-
stros misit. Ex dicta epitome docebamur quidem de
martyrio, deque ejus loco, tempore, ac reliquis, quæ
ad historiam spectabant, adjunctis; uti pariter ut-
cumque de cultu; sed dubitatum, an is, quod primum
hic erat examinandum, satis ab immemorabili tem-
pore esset stabilitus.

2 In tanta itaque sufficientium documentorum
penuria, recursus est Ænipontum, quo plenius cer-
tiusque de tota re instrui possemus. Nec frustra:
nam varia quæsitæ a R. P. Joanne Evangelista
Rassler, Collegii nostri Ænipontani tunc Rectore,
et ab eodem responsa; sedulam imprimis operam na-
vante Illustrissimo Abbate Wilthinensi Martino, ut
votis nostris fieret satis, subministrando uberiora
monumenta, quæ in decursu sub notitiarum Wilthi-
nensium nomine citabimus. Quid vero inde fuerit
petitum, quid acceptum, docebunt sequentia. Quæsi-
tum primo, an Andreas pro sancto habeatur ab im-
memorabili tempore, sic ut post decreta Urbani VIII
cultus ille perseverarit, et perseveret etiamnum.
2 Utrum extet sacellum a Maximiliano I Cæsare
extrui jussum, in quo religiosa veneratio ei exhibea-
tur. 3 De tumulo ac Reliquiis. 4 Quis fidelium con-
cursus in ejus festo vel per annum? 5 An et in qui-
bus morbis invocetur? 6 An miracula? 7 An deni-
que nulla de eo peculiaris Legenda, etc.? Spem
itaque plenioris instructionis Raslerus facere nobis
ceperat die XIII Januarii anni MDCCXXII; signifi-

cans se pridie istius diei iterum convenisse Illustris-
simum Wilthinensem; rogantem inducias pluri-
mum per trimestre: tum enim e prælo emersu-
rum opus, quod concinnaret Collegii sui profes-
sor emeritus theologiæ, quodque plene satisfacere-
ret quæsitis. Et denuo die 2 Junii ejusdem anni
scribit, laudatum Illustrissimum isto tempore ma-
tutino ad se misisse epitomen Latinam operis il-
lius Germanici, sua manu subscriptam, ut de ejus-
dem fide constet, ad manus nostras feliciter delatam;
unde vero descriptio ista prodierit, sic indicat:

3 Fontes, ex quibus hujus descriptionis omnia
et singula desumpta fuerunt, sunt potissimum
quinque. Primum et præcipuum aperiunt Anna-
les ecclesiæ nostræ Wilthinensis, in quibus tota
historia cum omnibus pene ejusdem circumstan-
tiis, licet succinctiori calamo in Vita Ingenuini,
xv Præpositi, et primi infulati Abbatis descripta
habetur. Alter, et æque præcipuus consistit in
pictura vivis coloribus in muro ecclesiæ S. Apo-
stoli Andreae in Rinn tunc expressa, quando cir-
ca annum MDCLXXV sacrum innocentis parvuli
corpusculum ex prima sua sepultura fuit erutum
Pictura vivificabatur subjuncta epigraphe, Ger-
manico idiomate seu lineis bene longis contenta;
quæ tamen anno MDCXX hinc et inde ita invenie-
batur corrasa, ut singula ejus verba haud am-
plius potuerint legi; licet colligi quoad substan-
tiam satis potuerint ex contextu. Crescente suc-
cessive populo, cum prædicta S. Andreae ecclesia
ampliorem in formam redigeretur, pictura pari-
ter et scriptura auferri debuit: mox tamen sub-
stituta est alia recentior. Fons tertius habetur ex
manuscriptis Hyppolyti Guarinonii, qui justo ab-
hinc seculo hanc martyrii historiam cum omnibus
suis circumstantiis laboriosissime conquisivit, et
scripsit: ob immixta tamen quædam impertin-
entia ita fuse, ut liber R. D. Parocho in Am-
pass quidem consignatus, huc usque tamen ad
typum datus non sit. Fuit hic Guarinonius na-
tione Tridentinus, professione medicinæ doctor,
ac Ferdinandi II Imperatoris Augustissimi titulo;
ejus autem Serenissimarum sororum Chri-
stiernæ et Eleonoræ actualis personarum, et tum
etiam totius Regii parthenonis Halæ medicus;
vir [tam] doctrina quam pietate preclarissimus,
insigni etiam volumine *Dem Grul der verwie-
stung** celebris: qui anno Christi MDCLIV, ulti-
ma Maii, vitam hanc fugitivam cum perenni mu-
tavit, anno ætatis suæ LXXXIII.

4 Quartum fontem facit constans traditio, ea-
que universalis et uniformis: cui majus adhuc
robur daturus prælaudatus Guarinonius una cum
R. D. Andrea Mayr, sacræ theologiæ Doctore,
tunc temporis parocho in Ampass, postea Abbate
in Wiltbau vigilantissimo, testes plurimos vitæ
inculpatæ, et ætatis ita provectæ, ut alii LX, alii

E

e quinque
fontibus hau-
stæ;

F

* Abominatio
desolationis.

qui hic pro-
ducuntur,
cum authen-
tico testimo-
nio.

A

LXX, alii etiam LXXX, et plurimum annorum fuerint, examinavit: quorum testimonia reperiabantur inter se ita convenientia, ut si quis eorum totius historię testis de visu fuisset. Ultimum denique fontem nobis exhibet triumphus martyrii rhythmicè compositus, ac de superiorum licentia jam tertia vice impressus; hicque locorum ita celebris, ut non modo ad privatam spiritus exhilarationem serviat multis, sed in solennibus etiam communitatum processionibus non sine pietatis sensu publice decantetur. *Utque constet dicta excerpta cum laudatis fontibus concordare, apponitur hoc testimonium: Nos Martinus, Dei providentia Abbas Wilthinensis, in robur veritatis testamur, descriptionem martyrii innocentis pueri Andreae in Rinn suprapositam (in exemplari huc misso) in omnibus, conformem esse quinque illis fontibus, qui ad finem illius apponuntur. In quorum fidem sigillum nostrum subjungimus. Dat. in abbacia nostra Wilthinensi 2 Junii MDCCXXII. Inferius apponcbatur sigillum in cera rubra Hispanica. Hinc itaque plurima delibabimus ad concupiscendam nimiam brevitate epitomes Bidermannianę; cujus tamen contextus ita quoad substantiam convenit cum apographo Wilthinensi, ut dubium mihi non sit, quin ambo prodierint ex iisdem primigeniis fontibus.*

B

Quid de Beato Germanice editum.

5 Idem statue de libro Germanice conscripto extensionis amplioris, appositis ad capita fere singula imaginibus, facti speciem repręsentantibus, luci quidem publicę tunc destinato, atque in hoc a notiis laudatis dumtaxat diverso, quod diffusior sit, et non paucis hinc inde digressionibus moralibus infartus; qui haud dubie alterum sit exemplar, e quo desumptę sunt eadem notię, historiam describentes. Jam vero alius quidam; ut refert Raslerus in litteris, narrationem eandem typis paraverat, sed intercessit Abbas Wilthinensis: sugillaverat enim Auctor socordiam Magistratum illius temporis cum ecclesiasticorum tum secularium, qui non illico promoverint cultum beati pueruli: in qua accnsatione diluenda multus est compilator istarum notitiarum, ut patebit.

Cultus publicus

C

6 De cultu publico beati Martyris nonnulla pręmittemus, antequam perveniamus ad ejus Acta, nonnulla etiam reservabimus post illa, pręsertim ea, quę ad ejusdem incrementum ac propagationem pertinent. Sciendum autem est, non statim a morte Beatum sacris honoribus gavisum fuisse apud Rinnenses: nam, sicut tradunt notię Wilthinenses, de ipsis Rinnensis pagi incolis quidam seu nimium simplices, seu nescio qua hic locorum inolita plebis apprehensione pati noluerunt, ut cadaver ex arbore suspensum (quale fuit nostri Martyris) sepultura sacra donaretur; formidantes ne non hac ratione parentum majorumque suorum corpora in sua quiete turbentur ac temerentur, illo fortassis inducti textu S. Pauli ad Gal. 3: Maledictus omnis, qui pendet in ligno. Alii, quibus postmodum accessit Hippolytus Guarinonius, inde offensionis sumebant ansam, quod arbitrati sint reliquias Martyris in odium Christi occisi non in terram debere defodi, sed asservari loco honoratori: quemadmodum id probe observatum fuisse audierant a Tridentinis in suo Simone. Hic committit compilator parachronismum, combinans ea, quę annis 13 inter se distant, Andrea nimirum occiso anno MCCCCLXII, Simone autem anno MCCCCLXXV, uti habes XXIV Martii. At metum hunc amovere non fuit difficile; quod inter pendere nocentem et pendere innocentem ex arbore, plurimum intersit, proposito exemplo SS. Apostolorum Petri et Andreae, imo et ipsius Christi Domini.

Aliis ibidem respondetur, plurimos Martyres in cœmeterio communi sepultos; et tum temporis Andream nondum fuisse martyrem declaratum, imo quo minus tum declarari tamquam talis commode potuerit, obstitisse turbas Tyrolenses ecclesiasticas æque ac civiles, ab anno MCCCCL, usque ad annum MCCCCLXIV agitata; errare laudatum Guarinonium, quando neglectum honoratioris sepulturę uni istius temporis ignorantię adscribit, cum ibidem florent viri virtute ac doctrina pręstantes, videlicet: Eminentissimus Cusanus, loci Ordinarius, Ingenuinus Wilthinensium Prępositus, atque Oswaldus tunc parochus Ampassensis, postea vero in istius monasterii Abbatem adlectus.

7 Mirum non refertur Joannem III, Abbatem Wilthinensem II: quia et Reliquias Sanctorum excoluit ex argentifodinis cœnobii, et pręfuit quinque annis, defunctus anno MCDLXIX, teste Bucelino; ubi dictus Oswaldus... non integris duobus mensibus sedit; extinctus XXVI Februarii anno MCDLXX: qui etiam indicat, Ingenuinum Mosl ex vicino pago Aldras oriundum, administratorem sub Erhardo egisse; a morte successisse; Concilio Basileensi interfuisse, in quo infulam et Abbatis titulum meruit; mortuum XXI Octobris MCDLXIV. Nec vero penes Wilthinenses stetisse, quo minus statim a morte parvulus cultus fuerit, videtur suaderi ex eo, quod ista ætate religiosę disciplinę exactissima observantia florent; atque adeo in hoc casu socordes et oscitantes pręsumi non debeant: nam Albertus III, Baviarę Dux, cognomento Pius, qui apud Rittershusium natus ponitur anno MCCCXCVI, mortuus MCDLX, apud Apostolicam Sedem litteris instituit, ut omnia suę ditionis monasteria per modo nominatum Cusanum ad normam Wilthinensis reformarentur; ut affirmant sæpe dictę notię, mentionem facientes Bullę commissionis, XII Januarii, anni MCDLIX Roma ad ipsum datę, ex Mathia Burglechner, excelsi regiminis superioris Austrię olim Vicecancellario. Memorant eadem notię, de rebus occasione hujus martyrii tunc gestis nihil memorię proditum esse in archivio dynastię Sunneburgensis, domesticisve annonationibus parochię Ampassensis, Wilthinensisve collegii; tametsi annisu Serenissimę Marię Christiernę, Ferdinandi II Imperatoris sororis, et tum temporis Regii parthenonis Halensis Antistitis, diligenter fuisse investigatum. Sed tametsi talia documenta intercidere potuerint aut perire, observat notitiarum compilator verisimile esse, nihil calamo fuisse exceptum; atque ad iuridicum processum deveniri vix potuisse, quia patrinus B. Andreae idem et traditor, in furias actus fuit, ut narrat martyrium; sicarii vero Judęi sese subduxerint. Obiter nota, dictum parthenonem exordia sua referre ad annum MDLXIX, uti liquet ex libello Germanico eodem anno MDCLXIX, a primarva institutione jubilæo, eidem oblato a Collegio nostro Halensi.

8 Atque hæc ita erant; quando visis pluribus mirabilibus, prout notię Wilthinenses memorant, quibus honorari videbatur Martyr, Rinnenses sacram ipsius Reliquiarum translationem e priore loco minus nobili in digniorem ardentissime desiderarunt; ast iterum interjectę morę propter exortum post mortem Cardinalis dissidium circa ipsius in cathedram Brixinensem successorem; quod narrat Hundius de Episcopis Brixinensibus pag. 453 tom. 1 Metrop. Salisb. Quo demum post annos septem cum dimidio composito, de B. Andreae corpore transferendo serio laborari cępit. Notię his verbis rem gestam exponunt: Reliquiæ ex anteriore suo tumulto diligentissimo conquisitę, et ad unam omnines repertę, in

AUCTORE
J. P.

post mortem
ejus ad tem-
pus dilatus,

E

F

postea in-
choatus, so-
lemniter
translato
corpore in
decentiorem
locum;

pul-

AUCTORE
J. P.

pulcherrima arcula bono ordine sunt collocatæ, atque Sabbato ante Dominicam, SS. Trinitatis specialiter sacram, in medio ecclesiæ sub baldachino, accensis undique candelis et lampadibus, sunt positæ: donec ipso die festo Missa de solennitate festivitatis per Reverendissimum ac Amplissimum Dominum, Alexium Abbatem Wilthinensem in pontificalibus fuisset decantata: tunc quippe populosissima processione per sex RR. DD. Canonicos deportatæ sunt ad lapidem martyrii, ubi hymno S. Ambrosii sollemnissime decantato, et ingenti Crucifixi Salvatoris imagine per eundem Wilthinensis ecclesiæ Præsulem sollemniter benedicta, atque prope lapidem martyrii collocata, reportatus rursus est thesaurus ad ecclesiam sancti Apostoli Andreæ in Rinn, non amplius in communi cœmeterio, sed in repositorio, quod in templi pariete huic in finem studio fuerat excavatum, recludendus; ubi etiam sacra lipsana non sine ingenti omnium devotionis sensu ita sunt reclusa, ut tamen concurrenti populo ex vitreis fenestellis satis apparerent, atque ad venerationem prostarent. *Nam antea, sicut*

B

ibidem præmittitur, licet diœcesis duo haberet capita; neutrum quidquam solidi præstare poterat... Donec tandem Leone (*competitorum uno*) ad aliam infulam, quæ Viennæ ipsi postmodum obtigit, reservato, solus Georgius (*competitorum alter*) diœcesim administravit. Sub hujus proinde regimine... negotium fervide non minus quam constanter urgebatur.

et apud vicinos populos amplius.

9 Atque hæc publicæ venerationis exordia mox ingens apud vicinos incrementum accepere; nam illius viciniae incolæ, visa tenerrima populi devotione, unanimi consensu statuerunt eandem processionem cum sacris Reliquiis quotannis Dominica SS. Trinitatis repetere. Quod etiam integro duorum seculorum spatio fideliter præstiterunt: tum ad agendas divinæ Majestati gratias, quod ex eorum gremio innocentem parvulum purpurato Martyrum collegio associare dignatus sit; tum ad (*eum*) invocandum. *Huc maxime spectat* hoc ipso tempore in ecclesia sancti Apostoli Andreæ in Rinn ad parietem hæc peracti infanticidii historia pictoris penicillo cum præcipuis suis circumstantiis efformata, ac hoc modo posterorum notitiæ transcripta. *Pictura ista sive antiquior, de qua hic agunt notitiæ Wilthienses; sive recentior, de qua supra, absque ullo dubio prototypum fuerit tabellæ in æs incisæ atque vulgatæ* Eniponti apud Michaellem Wagnerum anno MDCLVIII, quæ icunculis omnino viginti, in folio expanso successive conjunctis, seralis tragædiæ schema repræsentat: quas præcedit imago alia majoris formæ, caput Martyris radiis coronatum, ejusque victoriæ tropæum exhibens. Superscriptionem totius tabellæ, nec non inscriptiones metricas Germanicas, icunculis singulis subjunctas, prætermittimus, substitutis earum loco aliis, prout in hac tabella, alterius ectypo, cernis; quæ videnda oculis pathetice subjicit ea, quæ in sequenti martyrio Bidermanniano legenda proponuntur.

C

§ II. B. Andreæ martyrium illustrationibus interspersum.

Nundinæ Bozenenses, quæ occasionem dedere Judæis suis sceleris.

Quando, et a quo martyrium istud fuerit conscriptum, hactenus me latet. Sic autem habet: Natus Andreas in vicinia pagi Rinntoparchiæ Sonnenburgensis, diœcesis Brixinensis anno MCDLIX,

xvi Novembris. Parentes habuit Simonem Oxner, et Mariam, humilis quidem conditionis, sed inculpatæ vitæ homines. Mortuo post annum et semestre patre, vidua mater Andreæ filiolum unicum in ædibus patrini seu compatris, Mayer vocati, educavit. Frequens ea tempestate transitus mercatorum ad nundinas Bolsanenses, singulis angariis celebres, propter has ædes fuerat. Inter multos alios negotiatores, plurimi etiam Hebræi cum forte hac iter facerent, parvulum nostrum Andreæ ad viam cum sodalibus ludentem conspexerunt. Placuit eis præ reliquis ob singularem oris venustatem; et, nisi matris præsentia obstitisset, jam tum innocentem prædam ad lanienam suam paschalem rapuissent. Subeunt itaque proximam tabernam, in qua patrinus ille inter pocula agebat. Hunc de parvulo varia interrogavit Hebræi, asseruntque dignum omnino esse meliori sorte et educatione. Cumque homo se infantis patrinum et tutorem fateretur; multis verbis instant, sibi ut hoc pignus crederetur; se loco parentum ei futuros, curaturosque, ut in omnem vitam ei commodissime sit prospectum. Ingens insuper promissum, nempe pileum aureis plenum annuente patrino adjiciunt. *Pagus Rinn jacet inter Enipontum et Halam: hinc distans paulo ultra horam; illinc duabus cum dimidia, in spatiosa supra montem planitie meridiem versus; extra quem pagum spatio quadrantis horæ in loco Hochstrass habitasse matrem Andreæ asserant notitiæ Wilthinenses, in quibus male dicitur, peram numerasse tres annos cum dimidio, vitio illius qui eas e Germanico in Latinum transtulit, uti postea nobis indicatum est: nondum enim tertium ætatis annum expleverat, quando occubuit.*

D

11 Bocenum, Bozzenum, vulgo Posen et Pozzen incolis, Bolsano Italici (unde hic in textu Bolsanensis) urbs est in tractu Athesiaco ad fluvium Eysacum, Tridentum inter ad Meridiem, et Brixinonem ad Septentrionem media, æquali sex milliarium Germanicorum intervallo. Habet quotannis nundinas quatuor: et primas quidem die proximo Lænæ post Dominicam Oculi; secundas proximo die feriatis post festum Venerabilis Sacramenti, quod anno MCDLXII, incidit in xvii Junii, Pascha vero in xviii Aprilis; atque adeo hæ nundinæ recte coherent cum martyrio, cui occasionem Judæis præbuerunt. Quamvis enim singulis angariis, id est, statis temporibus nundinarum, quibus merces aut vecturæ ibant aut redibant, frequens hac esset transitus; hæ tamen, et non aliæ Andreæ fuerint fatales: tertiæ enim nundinæ celebrantur viii Septembris; quartæ postridie S. Andreæ. De quibus videri potest Topographia Meriani. Ceterum in iis, quæ promissa a Judæis patrino facta spectant, longiorem narrationem pertexunt notitiæ Wilthinenses; præplacet nostra, quia brevior et simplicior. Pergamus in martyrio.

E

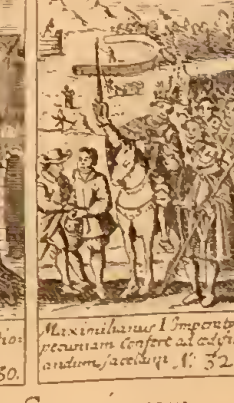
hic explanatur.

F

12 Luculento hoc pretio captus homo, statim assensit, recepitque, se, ubi post septimanas quatuor a nundinis Bolzano reverterentur, infantem in manus Hebræorum commissurum. Dictum, factum. Redeunt Judæi decem circiter cum Rabino suo, diē quadam Veneris ante S. Margaritæ, subsistuntque diē altera, sabbatum celebraturi: quod idem inter pocula prædictus patrinus cum Hebræis coluit. *Designatur hic dies nona Julii, quæ dicto anno MCDLXII fuit feria vi; quos dies, mensis atque hebdomadis recte exprimunt notitiæ supradictæ convenienter ad feriam 2, hic paulo post signatam, quæ fuit duodecima; et ad Sanctam modo notatam, quæ in Romano quidem colitur diē xx hujus;*

Quo die Martyr Judæis traditus, et clam matre abductus.

CORONA TRIUMPHALIS ET MARTYRIUM SANCTI ET INNOCENTIS PUERI ANDREÆ
in Rinn. OEnantæ vallis inferioris Parochiæ Ampassensis, qui Anno MCDLXII;
XII juliū ab Judæis crudeliter occisus est, ei pro Christo Sanguinem
Suum copiosè profudit, in æs historice incisa, atque hic oculis Subjecta.

Iuxta exemplar, editum OEnipontī apud Michaëlem Wagnerum, Cum Licentia Superiorum,
Anno M D C L V I I I.

A *jus; alibi vero XIII: de quo consule Usnardum illustratum. In notitiis Wilthinensibus dicitur ibidem coli XII hujus. Interea mater innocentis Andreae proximo die Lunae, quæ fuit XII Julii anni a Christo nato MCDLXII, ad messem in campos Ombrasanos abiit; prius tamen filiolum suum fidei compatriis sui commendans. Fuit tum circa sextam matutinam, cum impius nundinator, absente jam matre, Judæos per posticum in ædes et conclave induxit. Illi sine mora promissis aureis pileum hominis implent; in vicem ille infantem inter sicariorum brachia deposuit. Sed ecce, vix illi innocentem prædam strinxerant, cum repente cælum nubibus obduci, et tantum inter fulgura et fulmina nimbum excutere cœpit, ut messorum turba certatim ex agris domum properarit. Veriti itaque Judæi ne a supervenientibus domesticis vel etiam ipsa matre deprehenderentur, in cauponam proximam iterum per posticum sese conjecerant. Puto superius scribendum Ombrasanos, vel Ombrassanos. In notitiis est Ombrass; alibi lego Ambrass, Umbrass; estque castrum media circiter leuca Cæniponto distans, a*

B *pago vero Rinn duabus circiter horis juxta eandem notitias. Inter Abbates Wilthinenses apud Bucelinum habetur Simon Cammerlander natus in Ombras.*

Barbara sanguinariorum laniena, in excarnificando parvulo;

13 Porro mater ipsissima hora insolitum animi deliquium passa, in agro sub arbore remansit. Inde jam jam sibi restituta, sereno iterum cœlo, cum reliquis operis ad messem perrexit. Hebræi vero ad latrocinium innocentis filioli, rapuerunt hunc præpropere ex patrini ædibus in vicinam betularum silvulam; in cujus medio ingens saxum, quod hodieque lapis Judæorum dicitur. (Factum lapidi nomen indidit: *Juden* quippe *Judæos*; *stein* vero lapidem significat Germanice.) Ad hanc aram ubi innocens victima deportata fuit, manibus Rabbini excipiebatur. Is denudatum vestibus infantem saxo imposuit; et ne ploratu facinus proderetur, fascia os obligavit. Tum enimvero inter horrendas in Christum blasphemias ritu Judaico circumciditur; luculento vulnere ambæ ejus sauciantur genæ; brachii utriusque secantur venæ, et defluens sanguis vasculo ab astante Hebræo excipitur. Porro ut singuli quoque suam in innocentem Martyrem rabiem exercerent, mutatis vicibus in coxendice et suris vulnera inflixerunt. Cumque exhaustum sanguine Martyrem animam agere animadverterent, eundem supra saxum in modum cruci affixi extenderunt; sicque extenso guttur a sanguinario Rabbino haustum fuit; quin et in defuncti corpusculum ab infandis latronibus sævitum fuit. Suspenderunt illud ex proxima betula, indeque celeri fuga per vallem Cœni in tutiora se subdixerunt. *Barbaries ista pluribus narratur in notitiis Wilthinensibus; quæ hic sufficienter tametsi breviter exponitur.*

cum discussione aliquorum adjunctorum.

14 Raslerus in litteris XXIII Januarii MDCCXX refert, rogatum se fuisse ab Illustrissimo Wilthinensi, ut Tridentinum scriberet: in parochia enim Ampassensi quamdam traditionem esse, Judæos qui Andream Rinnensem occiderant, fuisse eosdem, qui tredecim post annis in B. Simeonis Tridentini martyrio fuerint comprehensi; *ejus veritas aut falsitas ex processu criminali ibidem actitato intelligi possit. In processu criminali, dato ad XXV Martii consignantur nomina sicariorum; in nostro autem martyrio nullum exprimitur. Unde ergo rem decides? Deinde nulli ex istis Judæis Tridentinis objicitur simile facinus alio loco aut*

tempore patratum, sed altum silent de hac re accusatores, judices, testes ac rei, uti constat ex tabulis ibidem productis. Quid itaque moverit Ampassenses ad hoc credendum aut suspicandum, non divinamus; experientia docente hujusmodi popularibus traditionibus parum fidei habendum. Lapidem martyrii tradunt istæ notitiæ ex superiori parte mensæ planitiem referre; habere insuper ex latere, quo Septemtrionem respicit, formam sediculæ cum scabello recipiendi parvuli... artubus peraccommodam. Figuram hanc miraculose lapidi inductam fuisse, et Martyri inservivisse pro sedili, multis fieri credibile, ibidem legitur; non tamen admittitur in notitiis aliter, quam sient res aliquatenus dubia; pro qua et nos desideramus testimonia: eum, ut est in sæpe dictis notitiis, annotationes archivii Wilthinensis specialem de ea mentionem non faciant. Rursus nos ad martyrium.

15 Dum hæc in parvulum innocentem a crudelibus Hebræis exercerentur, piæ matri cum aliis in agro Ombrasano metenti triticum, ex improvviso gutta sanguinis primo, secundo et tertio in dexteram ex alto decedit. Spectarunt hoc ipsius sociæ feminæ cum attonita matre: quæ cum nihil boni exinde præ sagiret, continuo domum properat. Filiolum in cunis quærit; absentem per viciniam inter coæquales investigat: rogat compatrem, quo Andreas suus excurrisset. Proditor omnia dissimulat. Verum cum anxia mater etiam cum ejulatu instaret, et commissum ab homine filiolum requireret; subjecit ille, sine cura esset: optime provisum filio. Simul manu prehensam matrem in conclave duxit, pileum auro plenum ei exhibens. De hoc ut mater in solatium deperditi filii, partem acciperet, cum urgeret; ecce subito omne aurum in folia salicis mutatur. Hoc spectaculo attonitum convictumque proditorem innocentis filii mater vehementer urget, diceret, quo infans devenisset. Fatetur ille a Judæis abductum, et quidem per posticum in proximum nemus. *Hæc agebat mater eum patrino in Hochstrass prope Rinn, ex agro Ombrassensi redux.*

16 Extemplo mater eo properat; cumque multum plorans Andream suum per silvulam in clamaret, ad fatale saxum pervenit. Hic cum circumspiceret, vidit ex vicina betula lamentabile spectaculum, filiolum suum nudum ac cruentum pendere; mox in vociferationes effusa, plures ex accolis spectatores ad tristem scenam excivit. Hanc spectabant illi, condolentes quidem afflictissimæ matri; sed, quæ temporum illorum ruditas fuit, sine sensu et æstimatione insignis martyrii. Perinde sacrum Martyris corpus sine ullo cultu de arbore in sinum matris deposuerunt, nempe ut communi sepulturæ illud committi curaret. Nec ipsa parens, tota in luctu, sublimius quid de filiolo suo Martyre apprehendit; sed tenui involutum linteum ad tumulum in pagum vicinum Ambos deportavit. Hic aperto in cœmeterio inter alios a parochio sacrum Andreae corpus terræ mandatum fuit. Longa horum rursus narratio in notitiis Wilthinensibus in hæc verba: Primo quidem omnium cogitare cœpit (*parvuli mater*) de Christiana ejus sepultura: unde e re fore judicabat, si ipsamet ad R. D. Parochum suum iret, totamque rei seriem fideliter eidem exponeret. Quod et præstitit: sive quia intolerabile ipsi accidebat occisi filioli corpus contiuuo aspicere; sive quia domum redire, perfidoque patrino sub oculos venire nolebat; sive quia a zeloso animæ suæ pastore in extreua hac deso-

AUCTORE
J. P.

de quo ejus mater cœlitus monetur; videns aliud in pecunia a Judæis pro ipso data miraculum.

E

Inventus ab ea filius,

F

AUCTORE
J. P.

latione solatium haurire posse sperabat. Vadit igitur itineris austeritate ac longitudine (distat enim minimum integræ horæ spatio) non obstantibus, celeri gressu in Ampass: ubi tunc temporis erat domus canonica totius parochiæ; cujus ecclesia S. Apostoli Andreæ in Rinu una cum quatuor aliis erat filia. Tota vero parochia Ampassensis ex dono Brunonis Episcopi Brixinensis pertinebat, et de facto adhuc pertinet ad collegium Wilthinense sacri et exempti Ordinis Canonorum Præmonstratensium; e quorum proinde numero erat tam R. D. Parochus ipse, quam religiosus ejus socius, hic locorum communiter cooperator dietus.

ubi sepultus;
qua occasio-
ne dantur
varia de Wil-
thinensibus.

17 Hinc solvo dubium de Martyris sepultura suboriri natum: cui in martyrio, quod damns, assignatur, ut modo vidimus, pagus vicinus Ambos (Ampass;) et rursum paulo post dicitur hic divina bonitas tantum thesaurum in Ambosano cœmeterio latere noluisse; ac paulo post memorantur ejus ossa de cœmeterio Ambosano levata. Quæ quomodo concordant cum iis, quæ habent notitiæ Wilthinenses? Itum recto itinere ad ecclesiam D. Andreæ Apostoli in Rinn; ibique funus terræ mandatum in cœnotaphio Silleriano, quod extra ecclesiam quidem in cœmeterio, attamen ita pone laterale altare jacet, ut solus templi paries sive murus intermediat, prout hodie adhuc videre est. Idem locus crui potest ex pluribus aliis verbis eandem notitiarum. Sed ista duo vere non pugnant: nam Ampass et Rinn, physice diversa loca, moraliter eadem sunt ob alterius ab altero dependentiam et subordinationem; ut deducitur ex verbis notitiarum inferius alia occasione proferendis num. 24. Sive itaque cum martyrio nostro sepulturam statuas in pago Rinn, sive cum notitiis in Ampass, eodem redit: cum idem utriusque sit pastor, eadem ecclesia, paræcia eadem. De donatione Ampassensis ecclesiæ cænobio Wilthinensi agit Hundius Metrop. Salisb. pag. 488, factum innectens anno 1256. Quibus adde ex eodem alios favores eidem cænobio anno 1260 concessos, annoque sequenti eos, qui præcesserant, confirmatos. Pro majore notitia adjungi his possunt, quæ scribit Bucelinus Monasteriologiæ Germanicæ parte altera, pag. 325, asserens Brunonem, Episcopum Brixinensem incorporasse Witmaro, nono Wilthinensium Præposito, parochiales ecclesias Ampass et Patsch: Wilthinense cænobium olim ad Benedictinos spectasse: sed postea spectare desuisse, ecclesia ad clericos seu canonicos regulares devoluta, tandemque per Reginbertum, ex monacho Admontensi et Abbate S. Petri Salsburgi Episcopum Brixinensem, ad Præmonstratenses translata. Idem Hundius pag. 244 ait extare diploma, in quo laudatus Præsul ponit Wilthinensem ecclesiam a se utrumque plantatam; tradens ei quidquid juris ecclesia Brixinensis ante hoc inter illos præfinitos terminos in decimis majoribus ac minoribus, in silvis, campis, villis et vicis habuit. etc., ad monasterii perpetuos usus, etc. Actum anno MCXLI. Nunc ad martyrium redeamus.

Pueri vendi-
tor punitus,
uti et teme-
rator floris
supra Marty-
ris sepul-
crum enati.

18 Interea perfidus compater subito tantis agitari furiis cœpit, ut validis funibus et catenis ipsissimo in conclavi, in quo innocentem parvulum Judæis vendiderat, vinciri debuerit. Tenebatur in hoc carcere per solidum biennium eum indomita bestia; cumque jam a pedibus ad caput vivus computresceret, ob intolerabilem foetorem domo ejectus, in stabuli angulum compactus fuit. Hic infelicem animam post alterum biennium inter furias egit. Porro cum divina bonitas tantum thesaurum in Ambosano cœmeterio latere

nollet, suique Martyris gloriam orbi contestatam facere vellet, candidissimum lilium sub autumnni proximi initium de tumulo Martyris progerminavit. Cumque floris calix se latius explicaret, animadversæ sunt literarum notæ, a pluribus quidem observatæ, sed non explicatæ. Floruit miraculosum hoc germen per plures dies: verum quia sepiendi cura incolis non fuerat, ab insolenti quodam puero decerptus fuit; at non impune. Nam et ipse, et posteritas ejus in hæc usque tempora hanc luit proterviam: siquidem rarus ex ea progenie, qui non vel immatura, vel violenta morte obeat. Notitiæ Wilthinenses id factum memorant a petulantibus quibusdam pueris ex Pegleriana familia; testante Gnarinonio, sicut loco ibidem, sibi ipsi præter feminam ex eadem familia, insania correptam, probe etiam fuisse notum quemdam Franciscum Pegler, qui duos litigantes reconciliaturus, cultro tam infelicitate fuit vulneratus, ut intra paucos dies vitæ suæ finem fecerit; in hoc aliis felicius, quod sanetis Ecclesiæ Sacramentis more Christiano adhuc provideri potuerit.

19 Martyrium sic prosequitur: Ad hæc betula illa, de qua innoeens martyr pependit, persequentem hiemem, nudis omnibus aliis in ambitu arboribus, sola revirescebat; mansitque miraculosus hic viror per integrum septennium. Nec hic tamen rudibus incolis cura fuit arborem hanc ad areendam injuriam sepe munire: perinde etiam a protervo quodam caprario securi dejecta fuit. Cumque arboris stipitem ad focum domesticum trahere moliretur, erus fregit, ex eoque vulnere deinceps instar exsuccæ plantæ exaruit, et mortuus est. Quid moverit caprarium ad excisionem betulæ, tradunt notitiæ Wilthinenses: cum enim capræ ad eandem, præsertim dum alia pabula paulatim defecere, magno frequenter pruritu accurrerent, ramusculos inde perpetuo videntes depasturæ; idque sæpe non sine ingenti tædio caprarii, qui pœudes suas longo sæpe spatio nolens volens sequi debuit, ad hanc betulam; (hic) tandem hæc sese molestia exempturus, securim adhibuit, et arborem succidit.

20 Martyrium ita absolvitur: Suffecerant ejusmodi prodigia plebi rusticana, ut digniores de cultu Martyris sui cogitationes conciperent. Verum non nisi post tredecim annos, eum per Judæorum crudelitas in innocentem parvulum Simonem Tridenti desæviit, sapere didicerunt: nam ubi sacra Simonis lipsana a Tridentinis impense eoli, tumbaque argentea inclusa fuisse perceperunt, ad parem excitati cultum, eam operam dederunt, ut anno salutis MCDLXXV, Dominica SS. Trinitatis, sacra Andreæ ossa de cœmeterio Ambrosano levarentur; indeque per solemnem supplicationem (quæ quotannis eo festo repetitur) ad saxum Martyris, dein ad templum deportarentur. Ab eo tempore multis innoeens Martyr miraculis elarere cœpit. Moverunt ea Maximilianum Cæsarem, hac forte post XL annos iter facientem, ut templum honori et nomini sancti innocentis Andreæ poneret. Fuit is Maximilianus I, Frederici Imperatoris filius, ovus Caroli V, Rex Romanorum electus 1486, die Jovis, XVI Februarii; coronatus Aquisgrani IX Aprilis; patris in imperio successor 1493; obiit XII Januarii 1519. Quæ de templo hic brevissime, paulo latius deducunt notitiæ Wilthinenses, adduntque Augustissimum Principem rem, quæ ibi erat gesto, probe edoctum, mox notabilem pecuniarum summam pro ædificando ibidem... sacello contulisse:

addito

D

E
Caprarius ob
excisam ar-
borem, e qua
Martyr pe-
penderat, pu-
nitus.

Miracula pa-
trata; pro-
positum tem-
pli in B. An-
dræ hono-
rem ædifi-
candi.

F

A addito gratiosissimo mandato, ut ipsi quoque illius vicinitatis accolæ aliquid eum ipsum in finem contribuant; quod et fideliter factum; sed dilapidata pecunia a Jacobo Haan, et rem non satis efficaciter ac nonnisi post annos 20 accolis serio urgentibus, tandem in jus vocatur dissipator; coactusque fabricam iuchoare, languide primo eam promovisse, et post ejus mortem heredes etiam penitus eam neglexisse ibidem perhibentur; at non impune: nam, ut addunt dictæ notitiæ, tempore Hippolyti Guarinonii etiamnum in vivis agebat Vitus Haan, infidelis architecti nepos, homo sexaginta annorum; qui interroganti eidem Guarinonio ingenue fassus est, omnem totius eorum familiæ interitum provenisse ab infelici avo. At ædis sacræ ædificatio has tum difficultates passa, comodiora postea tempora invenit, quibus conderetur, prout patebit ex paragrapho sequenti de cultus Beati augmento, propagatione ac Reliquiis ejus.

B § III. Beati Andreæ cultus ad nostra usque tempora successive continuatus; supplicationes; erectum templum; status Reliquiarum modernus; miraculum; anathemata.

Supplicationes, novum templum,

C Corrado, quæ ad illustrandum cultum publicum Beati, ad hæc usque tempora successive continuatum, et in fine martyrii parcissime tactum conducunt, insistens notitiis Wilthinensibus pluries laudatis. Inter alios, qui ad ecclesiam Rinnensem, atque ad lapidem sacrum, venerationis causa confluerent, præcipue in iisdem celebrantur incolæ pagorum Tulfes et Rinn, peracta quotannis communiione Paschali illuc concurrentes. Quin etiam integræ sæpe communitates eo versus solennes supplicationes instituire: quarum dignior præ aliis memoriæ commendatur Haleusis die XII hujus anno MDCLXXI ad obtinendam aeris serenitatem: quam ornavit studiosa juvenus, ac panegyris a P. Joanne Eyselin nostro ibidem tunc habita. Sub finem vero dicti anni in Gymnasio Halensi dramaticè exhibitum fuit martyrium coram Serenissimo Archiduce Austriæ, ac Comite Tyrolensi Leopoldo. Præcesserat sedula aliquorum cura in suppeditandis sumptibus ad exædificandum novum templum in Rinn: inter quos primus fuisse fertur memoratus Guarinonius; non obstante, quod paulo ante suis impensis a fundamentis erexisset ecclesiam in honorem S. Caroli Borromæi in pago Volders ad Enum, Hala distante spatio minus horæ: cui ecclesiæ ante annos circiter viginti adjunctum Servorum B. V. Mariæ monasterium. Templi fabrica anno MDCLXX ad finem perducta.

altaribus ornatum; Reliquiæ publicæ venerationi expositæ,

22 Postea accessit altare summu munificentia cænobii Wilthinensis; atque aliud ad istius cornu Evangelii dono Regii parthenonis Haleusis, illi respondente ad cornu epistolæ lapide martyrii, ut rursum nos docent notitiæ Wilthinenses; e quibus habemus, luc pariter translatis fuisse Beati Reliquias, publicæ venerationi exponendas ex indulto Episcopi Brixinensis Paulini, anno MDCLXXI, die XX Septembris, quæ fuit Dominica tertia dicti mensis; confluite innumera populi multitudine, institutamque supplicationem subsequente cum vestibus pontificalibus Amplissimo Wilthinensi Dominico Lor; qui tum vivebat: natus videlicet XXVIII Decembris MDC; professus VIII Februarii MDCLXXIV;

electus Abbas IX Januarii MDCLI; mortuus X Maii MDCLXXXVII, prout notatur in additamentis Wilthinensibus, de quibus in Appendice proxima.

23 Die XXII Octobris MDCCXXII inter alia rogavi sæpe nominatum Raslerum, quando sedere cœpisset, ac desiisset supra dictus Paulinus Brixinensis Episcopus. Re itaque cum Abbate Wilthineusi communicata, dicti Rasleri interea vita functi in rectoratu Collegii Enipontani successor R. P. Franciscus Mossu, responsum scripto accepit ab eodem Illustrissimo, ad hoc atque ad alia quæsitæ ad nos dirigendum: in quo signatur Paulinus electus die XXIX Aprilis MDCLXXVII, vita autem functus die XXIX Septembris MDCLXXXV; citaturque R. D. Andreas Ziegler in concione funebri. Itaque juxta hoc documentum Paulinus nondum erat Episcopus Brixinensis anno MDCLXXI. Quomodo ergo scribi potest in notitiis Wilthinensibus dedisse facultatem exponendi Reliquias publicæ venerationi isto anno? Verum, ut ad templum novum redcamus, frequentissimo concursu adiri cœpisse, testantur eadem his verbis: Ingens mox peregrinantium multitudo, non de propinquis tantum, ut fere hactenus, sed et de remotioribus locis convenire cœpit, suis quisque necessitatibus ex hoc novo gratiarum fonte medelam quæsiturus: quam etiam claudi, cæci, surdi, muti mirabiliter sæpe invenere, et etiamnum inveniunt; prout appensa magno numero per ecclesiam anathemata satis demonstrant. Indidem discimus, templum illud a prædicto Episcopo Brixinensi annis a translatione septem, die 2 Decembris, una cum binis altaribus in honorem omnium Sanctorum Innocentium consecratum fuisse.

24 Nec vero in Beati cultu promovendo segniter se gesserunt Wilthinenses; nam a tempore consecratæ novæ ecclesiæ, ut peregrinantium devotioni plenius posset satisfieri, non modo singulis per annum festivis diebus divina ibi, Missæ nimirum sacrificium cum concione celebrabantur a R. D. Parocho in Ampass, et ejus capellanis, sed et augustissimum altaris Sacramentum de sublimioris potestatis licentia instituebatur perpetuo ibi asservandum. Ultimis hisce temporibus legenda etiam est Missa in singulis anni hebdomades fundata. Ude cum labores indies notabiliter excrescant, et via ex Ampass sit perquam incommoda et difficilis, modernus Abbas Martinus ex Wilthinensi collegio duos suorum canonicorum viciuo in loco ipsius potissimum monasterii impensis exposuit, ut simul et oviculas utriusque pagi Tulfes et Rinn zelo Norbertino pascant, et peregrinantium ad ecclesiam innocentis parvuli Andreæ curam gerant: quod etiam præstant emolumento spiritualis lucri non modico, et devotione erga beatum Martyrem indies crescente. Quam vero late diffusa, et quanto incremento ad nostra usque tempora propagata ac continuata ea fuerit, non levi argumento esse potest numerosa illa processio, quæ ad implorandam ejus intercessionem ex quindecim populosis communitatibus instituta fuit anno Christi MDCCIII, dum provincia Tyroleusis ex bina hostium invasione extremo jamjam in agoue jaceret. Atque hæc omnia totidem argumenta sunt, quibus solide ac certo ab immemorabili tempore B. Andreæ cultus stabilitur, et successive huc usque continuatus probatur, antiqua pariter ac moderna veneratione stabiliter perseverante.

25 Adde quæ ad nos scribebat Raslerus die XXIII Januarii MDCCXXII, suum erga Beatum studium significans: Ego per me nihil mavelim, quam

AUCTORE
J. P.

an Paulini
Episcopi
Brixinensis
indultu?
Anathemata

E

Pro ampli-
cando Beati
cultu allabo-
ratum a Wil-
thinensibus:

F

idem fre-
quentatus a
nostris OEni-
pontanis.

pro-

AUCTORE
J. P.

promovere cultum beati pueri; ad quem et puer ego ante annos triginta aliquot peregrinabar. Et jam in feriis autumnalibus Professores nostri pene quotidie peregrinantur ex Tusculo, horam breviculam inde dissito. *Exin litteris II Julii ejusdem anni indicat, in Judenstein, seu ad lapidem Judæorum, (ita vocatur templum novum et elegans, in quo beati pueruli ossa requiescunt) peculiarem Missam hactenus lectam non fuisse, sed tantum votivas de SS. Innocentibus; id nunc agere pro suo in ipsum studio Illustrissimum Wilthinensem, ut impetret propriam: ita eum sibi retulisse pridie quam ista scriberet.*

Status præ-
sens Reli-
quiarum.

26 *De statu præsentis Reliquiarum hæc subdo ex notitiis Wilthinensibus: Corpus reclusum fuit, (condito jam novo templo) anno ut supra signavimus MDCLXXI, sub triplici sera pone lapidem martyrii, in tabernaculo ad id specialiter facto: ita tamen ut per fenestellas vitreas probe videri potuerit. Quo in statu usque in hodiernum diem perseverat; ita quidem integre conservatum, ut omnibus suis partibus constet, excepto extremo digiti articulo, quem in notitiis narratur petiisse atque obtinuisse Episcopus Brixinensis, postquam consecravit novum templum cum duobus altaribus; eumque argenteæ thecæ inclusum, magno, quoadusque vixit, in honore habuisse. Aliæ particulæ de sacro corpusculo quam ardentem sæpe expetuntur, tam constanter denegantur; adeo ut in hodiernum diem præter memoratum digiti articulum nihil desideretur. Ex quibus præsens status sacri hujus depositi, impensissima Rinnensium in eo possidendo æstimatio, et plane singularis in conservando sollicitudo abunde intelliguntur.*

Miraculum
cur hic da-
tum extra
Appendicem.

27 *Miracula quædam recentiora, Beati ope patrata, rejecimus in proximam appendicem, cum adjunctis locorum, personarum, ac notis chronologicis satis accurate descripta. Aliud, quoniam absque nota temporis inter notitias Wilthinenses recensitum, ad nos pervenit, epimetri loco hic subnecto: quod ibidem exponitur factum devotæ virginis Barbaræ Sillerin, quæ et ipsa ex ea descendebat familia, quæ innocentis parvuli corpusculo sepulchralem indulsit quietem. Hæc venerationi beati Martyris adeo erat addicta, ut diebus singulis minimum semel martyrii arenam frequentaret, ardentes ibi ad Deum preces fusura. Dominicis autem diebus atque festivis a prandio tempus fere omne in oratione ibidem insumebat, idque aeris intemperiei nulla habita ratione. Contigit semel æstivo tempore, ut devotionis causa peregrinaretur in Seelfeld, locum octo horis dissitum (nunc ibi est monasterium Eremitarum S. Augustini) adoratura Deum eucharisticum, qui jam ab anno MCCCXXXIV ibi asservatur. Quo anno illum sub formula majori nobilis dynasta Oswaldus Chilser pro sua communionem paschali petiit et obtinuit: sed dum sacerdos consecratam hostiam porrigebat, tellus sub fastuoso nobili instar mollis ceræ cessit; et cum ipse manibus se retinere vellet in tabula altaris, hæc quoque fulcramento esse recusavit, prout hodie adhuc impressis genuum ac digitorum vestigiis videre est.*

28 *Ex hoc igitur loco sub noctis crepusculum, etiamnum jejuna, redux cibum capere distulit, donec consuetum innocentis parvuli pensum persolvisset. Quare in genua ibi prostrata cum aliquamdiu orasset, cepit viribus ita destitui, ut elumbe corpus lapidi sese inclinare cogeretur. Sed, ecce, dum sic inclinata vix amplius respiceret, primum ex odore, mox etiam ex tactu, frustum panis recenter cocti advertit: quod dum*

apprehendens comedisset, fassa est, se nil umquam sapidius tota vita sua gustasse hoc pane, per intercessionem beati martyris Andreæ cœlitus sibi demisso. *En tibi nunc alia miracula in Appendice: quorum occasione mentio fit anathematum, in ejus honorem appensorum ab iis, qui pio ad ipsum recursu divinam opem implorant; et jam num. 23, mentio de iis injecta est.*

APPENDIX

Recentiora quædam miracula.

Ex Ms., ab Illustrissimo Abbate Wilthinensi huc misso.

Post responsa altera ad altera quæsitæ mea, secundis curis proposita, et ab Illustrissimo Wilthinensi Martino diligenter huc transmissa, invenio additamentum miraculorum, feliciter nactus eadem ista opportunitate plus quam determinate rogaeram; ad quæ ita præfatur eorundem collector vel transcriptor: Ceterum quædam pauca hic beneficia subungere placuit, per intercessionem B. Andreæ ultimis his temporibus obtenta; non quod hæc prioribus, et hactenus, prout anathemata per ecclesiam appensa exhibent, consuetis majora sint; sed quod viva etiamnum voce probari, et juramento firmari possint, et ut plurimum firmata sint: quin et missa ad Officium Ecclesiasticum Celsissimi DD. Ordinarii, indeque remissa una cum approbatione permissiva et licentia, ut per typum in publicum edantur. Quibus præmissis sic ea exponit collector.

30 *Serenissima Poloniæ Regina, Augustissimi Imperatoris Leopoldi soror, quatuor ex secundo cum Carolo V^o Lotharingæ Duce, ac Tyroleos gubernatore suscepit filios: quos inter primogenitus Leopoldus Josephus (ea ipsa nimirum Regia Celsitudo, quæ ex Serenissimis fratribus sola superstes, de facto adhuc felicissime regnat in Lotharingia) cum quinto ætatis anno pedes in gressum solvere nondum posset, licet perfecte solverent duo juniores fratres, Carolus Josephus, et Ferdinandus Josephus, Serenissima Parens anno MDCLXXXIV votum fecit B. Andreæ in Rinn. Et ecce, Princeps mox itare, paulatim etiam perfecte incedere poterat. Anathematis loco Regia Majestas duos calceos ex argento confectos, qui hodie adhuc ibidem visuntur, obtulit; ipse vero Serenissimus Princeps, cum ad majorem venisset ætatem, ad Reliquias innocentis parvuli itinere satis difficili venit; pro accepto beneficio gratias acturus. Serenissima supra dicta est Eleonora Maria, anno 1653 nata; 1670 Michaeli Wisniowickio Poloniæ Regi, deinde eo tribus post annis, et quod excurret, mortuo, Carolo Leopoldo Duci Lotharingæ 1678 nupta; cujus morte anno 1690 vidua facta, obiit 1697. Vide Imhofii notitiam R. S. I. Germ. pag. 11. Eadem Leopoldi I Imperatoris fuit soror germana, non uterina: is enim ex Maria Anna, Philippi III, Hispaniarum Regis, et Margaritæ Austriacæ filia, prima Ferdinandi III Conjugis natus; illa vero ex Eleonora Gonzaga, tertia ejusdem conjugis.*

D

E
Miracula se-
quentia ab
Ordinario ty-
pis vulgari
permissa.

Gressus Lo-
tharingæ
Duci reddi-
tus:
* alias IV

F

AUCTORE
J. P.A
cæco visus;

31 Martinus Jabinger, modernus ad B. Andreæ ædituus, homo, quinquaginta annorum, dum in infantia variolis laboraret, oculis ita læsus est, ut non solum nihil amplius viderit, sed et palpebris reclusis aliud non apparuerit nisi cruda caro. Ubi vero ad monitionem matris in honorem B. Andreæ aliquamdiu orasset, somno correptus est: ex quo post horam cum dimidia exiguus, oculos sibi eorumque usum esse restitutum animadvertit, quibus adhuc hodie tam perfecte gaudet, ut non modo ædituus, sed et ludimagistrum agat, ac juventutem Rinnensem in legendo et scribendo instruat. *Ex characterismo temporis, qui hic apponitur, factum id fuerit circa annum 1678.*

alteri gressus;

32 Michael Pichler ex Rinn ante annos XI, manibus pedibusque ita obriguit, ut adhibito duplicis baculi adminiculo vix misere incedere potuerit. Hic cum media omnia videret esse frustranea, contulit se ad ecclesiam beati et innocentis patriotæ sui: ubi in preces ardentius effusus, mox advertit priorem sibi agilitatem redire; et rediit ita perfecte, ut non solum eodem adhuc die arborem conscenderit, cerasa lecturus; sed et nuperrime vocatus trium horarum itinere Wilthinam, et inde Cēnipontum venerit venerabilis LXXXIII annorum senex, de accepto hoc suo beneficio testimonium perhibiturus. *Quæsitæ nostra acuerint laudatissimam diligentiam Reverendissimi et Illustrissimi Wilthinensis, ut ex toto vel ex parte miracula hæc suo jussu recentissime colligerentur, ad nos transmittenda. Id videtur plane colligi ex characterismo temporis hujus loci, et alterius infra num. 34.*

nti et puella
quadrinulæ:

33 Anno a partu Virginis MDCCV D. Nicolaus Jochamb, civis Halensis, privignam suam, quatuor annorum parvulam, omni adhuc gressu carentem, ad Reliquias beati martyris Andreæ portari curabat. Dum ipse cum uterina infantis matre, Susanna Oberpergerin, devotioni ibidem aliquamdiu insistit, parvula per ecclesiam cursitare cœpit, et ex illo tempore usque in hodiernum diem sine defectu incedit.

linguæ usus
alteri;

34 R. P. Simon Trostberger, Ordinis Servorum B. V. Mariæ, nunc temporis in celebri con-

ventu Cēnipontano ad S. Josephum sacrarii custos, sub fide sacerdotali die XXIII Octobris anni MDCCXXII in scriptis de se ipso testatus est, se, dum sextum agebat ætatis annum, linguæ usu adhuc ita fuisse destitutum, ut non solum verbum proferre potuerit nullum, sed et matrem dubiam valde reddiderit, an non mutus perpetuo sit mansurus; quæ huic malo obviatura, peregrinationem ad B. Andreæ instituit, ibique SS. Missæ sacrificium pro filii salute offerri fecit. Et ecce! sub elevatione hostiæ, puer alta voce ad matrem dixit: En mater, Christus Dominus elevatur. *Ordo Servitarum sub regula S. Augustini institutus est versus annum 1232, concurrentibus septem mercatoribus Florentinis, ac præsertim annuntiente S. Philippo Benitio: de qua re ex professo agi poterit die XXIII Augusti, et distingui Ordo Servitarum plus unus; nomen sortitus a peculiari servitio erga B. V. Mariam: confirmatus a Benedicto PP. XI apud Raynaldum ad annum 1304.*

item puero
trimulo re-
stitutus.

E

35 Simile beneficium obtigit Francisco Antonio Isser, civis Cēnipontani filio, qui cum completo tertio ætatis anno nondum balbutiret, dominam aviam suam Annam Trautshonin, apud quam morabatur, timidam reddidit, ne loqui penitus non discat. Unde hæc ad innocentem Andreæ peregrinationem instituit die XXX Aprilis MDCCXIII; ubi precibus pro nepote suo absolutis, cochlearium, quorum magnus ibi numerus in signum obtentæ loquendi facultatis appensus est, secum tulit; ex quo dum parvulus cibos sumpsit, infantium more non sine lacrymis præ gaudio dominæ aviæ suæ mox garrere cœpit, et deinceps loqui. *Atque hæc omnia confirmantur authentico et autographo testimonio Reverendissimi et Illustrissimi Abbatis Wilthinensis Martini, submissis, sicut ex decursu patuit, pluribus imo pene omnibus, quæ produximus, documentis, de beato puerulo Andrea ac de nobis quam cumulatissime meriti: quod ita sonat: Hæc additamenta eandem fidem habere, quam habet historia (martyrii) transmissa, manu propria et sigillo abbatiali attestari volui. Et addebatur alia manu XXIII Januarii MDCCXXIII. His B. Andreæ martyrium, et hunc diem duodecimum Julii concludimus.*

DIES DECIMA TERTIA JULII.

SANCTI QUI III IDUS JULII COLUNTUR.

B	S. Joël	} prophetæ veteris Testamenti	S. Justina	} martyres Tergesti, in Istria.	E	
	S. Esdras		S. Zeno			
	S. Silas <i>sive</i> Silvanus, S. Pauli Apostoli	} in Palæstina.				S. Sara Virgo abbatissa, in Sceti Libyæ.
	socius in Macedonia.					S. Juvenianus magnus confessor, Eystadii in Germania.
	S. Anacletus PP. et martyr, Romæ.	} Martyres Alexandriæ.				S. Eugenius episcopus Carthaginensis, Albigæ in Occitania Galliæ, et socii ejus a Wandalis passi.
	S. Serapion martyr, apud Græcos.					S. Cholinduch martyr apud Græcos, Hierapoli, ut videtur, in Syria.
	S. Serapion					S. Mildreda Virgo abbatissa Tanetensis, Cantuariæ in Anglia.
	S. Trophimus					S. Stephanus Sabaïta, Thaumaturgus, monachus in Laura S. Sabæ prope Hierosolymam.
	S. Meleus					S. Turianus <i>seu</i> Turiavus episcopus Dolensis in Britannia Armorica.
	S. Euangelus					
	S. Propolus					
	S. Attalus					
	S. Zeno					
	S. Mineus presbyter					
	S. Trophima virgo					
	S. Macrobius					
	S. Myrope martyr, in Insula Chio.					

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Maura et Britta sive Brigida, prout variis locis coluntur, sic diversis diebus consignatæ sunt. Inter Prætermisos die v Maii ipsas ad hunc diem XIII Julii remisit Henschenius, ut quæ tunc Nongenti colî dicantur, subdubitans, utrum eadem sint de quibus actum fuit xv Januarii. Ad hunc, inquam, diem ipsas remisit, sperans eruenda alicunde monumenta, a fabellis Hibernicis aliisque repurgata, quæ nimirum hoc die illustrari possent. At licet schedas nonnullas reperiam, ad illas spectantes, quas easdem prorsus et a Turonensibus, et a Bellocensibus, Nongentinisque celebrari non dubito; nihil adhucdum occurrit, quod dictis præfata die xv Januarii superaddi hodie mereatur. Eadem igitur spe, qua Henschenius involutas eatenus historias licet evolvere existimavit, confidere ego ausim, quæ hactenus reperta non sunt, aliquando inventum iri, eaque proinde ad diem qua de ipsis agi captum est, ad supplementum istius mensis censui remittenda xv Januarii.

B. Joannis episcopi et confessoris, Ordinis Carmelitarum est singularis annuntiatio additionum Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum; qua non video indicari alium posse præter S. Joannem Eleemosynarium, de quo hoc die agunt codices Usuardini Centulensis, Bruxellensis, et plures alii in Auctariis nostris citati. De celebri Sancto actum est die natali xxiii Januarii.

S. Margarita virgo, filia Belæ regis Hungariæ, Posonii in Pannonia, Ordinis Prædicatorum, ad hanc diem, loco non suo, refertur a Ferrario in Catalogo generali, forte immemore, se eandem melius signasse ipso die quo colitur et quo de ipsa egimus xxviii Januarii.

S. Gildam alicubi hoc die legit Bollandus, sed de eo jam actum est xxix Januarii.

S. Gabriëlis Archangeli festivitatem hoc die certatim celebrant sacræ Græcorum tabulæ, Menæa impressa, Horologium, Maximus Cytherorum episcopus, Epitome excusa Menologii, Index in Typicum Sabæ, Menologium Slavo-Russicum,

aliud

- A aliud Sirloti et *Ephemerides Græco-Moscæ*. Quibus adde *Kalendarium Syriacum* seu *Chaldaicum Romæ impressum anno 1624*, quod Majoribus nostris Latine dictavit D. Josephus Maronita anno 1661, atque item *Arabo-Egyptium*, versum a Gratia Simouio, ut satis pateat, receptum in Oriente fuisse hoc die sancti Gabriëlis festum; de cujus institutione hic nobis agendum non est, cum apud Latinos commune non sit, neque hoc die celebretur in Officiis Hispanicis, in quibus ponitur XVIII Martii.
- S. Cleti Papæ et martyris; S. Marcellini Papæ et martyris in *Matricula Cartusiæ Ultrajectinæ* male hoc die referuntur: spectant autem et de iis actum est ad diem XXVI Aprilis.
- S. Petronilla (Gallice Perrenelle) uxor S. Gilberti fundatoris et primi abbatis Novemfontium, ipsa fundatrix et prima item abbatisa (Castellanus Priorissam vocat) monasterii SS. Gervasii et Protasii de Albaterra Claromontensis diocesis a nonnullis refertur hoc die, ab aliis III Octobris, quod pluribus explicatum habes tomo I Junii pag. 762, ut hic dicta repetere opus non sit; at cum de ea nihil sciatur præter ea quæ in Sancti conjugis Actis continentur, ipsam remittimus ad diem quo de illo actum est VI Junii.
- B S. Pontia Sanctorum conjugum meritisissima filia, ejusdem cœnobii post matrem præposita, non uno etiam die reperitur commemorata, nominatim XX Maii, ut etiam signavit Cl. Castellanus; sed cum ejus æque ac matris gesta, cum jam citotis connexa sint, actum non cogimus; sed videatur et de ipsa VI Junii.
- Artisii, de antiquis Christi discipulis memoria agitur in *Codicibus Usuardianis Florentinis*, qualis mihi necdum notus est. Corruptum opinor nomen ex *Artema S. Pauli discipulo*, de quo meminit ad Titum scribens, ut vide, XXI Junii.
- Trophima virgo et martyr, ex mera nominali synonymia, nisi vehementer fallor, hoc die Minorensibus adscribitur a Ferrario, quæ alibi aliis sociis jungitur. Ne sæpius idem dicendum sit, vide S. Serapionem cum turba sua, loco proprio. Ceterum Trophimæ virginis Siculæ translatio notatur in *Martyrologio Siculo nostri Cajetani*. Vide dicta, V Junii.
- C S. Petrum abbatem Perusianum hoc rursus die memorat Bucelinus, nulla indicata repetitionis causa; colitur is natali die, quo superius a nobis de eo abunde actum est X Julii.
- B. Petrus de Lutzenburgo Cardinalis hoc die male collocatur a Grevaio; notior est dies ejus natalis, quam ut inde erui debeat. Vide II Julii.
- S. Cyprianus martyr Pictavis perperam hoc die refertur in *Editioe Lubeco-Coloniensi* et Greveno; satis sæpe confusus est, et cum Savino conjunctus XI Julii.
- Uguzonem martyrem in Valle Cavaia apud Insubres in hunc diem transtulit Castellanus in suo *Martyrologio universali*, natalem ejus die præcedenti in *Catalogo generali* retulit Ferrarius, cum quo de ipso egimus XII Julii.
- S. Menulfi confessoris commemoratio fit in *codicibus Usuardianis Victoriano et Regina Succæ*; die non proprio, neque recte efformato nomine. S. Menulfum dedimus die præterito XII Julii.
- Neemiæ, Zorobabel, filii Salathiel, et Jesu filii Josedeck, qui Ecclesiastici 49 Sanctis Patribus veteris Testamenti commemorantur: verba sunt a Canisio adoptata ex Grevaio Additionibus ad Usardum, qui Sanctos istos, ab Ecclesiastico recensitos, non aliunde accepit quam ex Petro de
- Natalibus, a nobis hoc ipso die laudato in prophetis Joële et Esdra, quos Actis inseruimus ex antiquis classicis Martyrologiis, quorum verba in hodiernum Romanum translata sunt; at plures e veteribus illis Patribus Fastis nostris sacris inserere, ex sola Equilii aut Grevaio auctoritate, nobis licitum non putamus. Elogia ipsorum apud Petrum habes, iis conjuncta, quæ de Joële et Esdra suis locis describimus. Atque ea eursim notasse, hoc loco sit satis.
- Joannes PP. III, nescio ex quibus aut cujus ecclesiæ tabulis a Maurolyco signatus sit inter Sanctos XII Januarii, et alieno die, cum satis constet, ipsum hoc die obiisse, ad quem eum in *Catalogo Prætermisorum* huc remisit Bollaudo; non quod vere Sanctum existimaverit, sed ut res hic examinaretur: nam diserte ait, haud dum exploratum sibi esse, an colatur, licet Henricus Spondanus, hic supra Baronium sapiens, in *Epitome Annalium* ad annum 572 num. I ita scribat: S. Joannes Papa obiit III Idus Julii. Neque vero mihi exploratum est hactenus, illum Sanctorum honoribus uspiam donatum, quidquid in novissimis tabellis Cavollerianis obductum capituli circulum et præfixum habeat S. seu Sancti titulum; quem certe apud Ciaconium non repererat imaginum istarum effigiator. Est hæc igitur auctoritas aut exigua aut nulla, quemadmodum et Maurolyci, qui eadem die XII Januarii etiam Joannem PP. II retulit; de quo uti et de nostro III, fassus est iterum Bollaudo, se necdum comperisse an publice colatur: id disquiremus, inquires, quo die a pluribus, licet alio videatur obiisse, occasione S. Joannis Papæ et martyris refertur XXVII Maii. Ast illo die de Joanne II nec verbum supradictis adjecit Papebrochius, de Joanne I satis fuse agens: neque ego aut Romæ aut alibi ulla veri cultus indicia reperire memini, quæ donec accedant, Joannem istum Papam III inter Sanctos collocare, mihi integrum non putavi.
- S. Margarita aliqua, ut virgo ipsa et martyr, tanquam urbis patrona colitur hoc die Telezii in Moravia, diocesis Olomucensis, ad limites Bohemiæ, ubi collegium est nostræ Societatis et domus tertiæ Probationis adjaceus templo parochiali S. Jacobi, cujus usum Patres habent. Sacra ea lipsana ex Urbe in Bohemiam detulit vir notæ virtutis R. P. Nicolaus Laucicius; quæ anno 1636 debite approbata, isti collegio demum transcripta sunt anno 1655, mox singulari religione frequentata et pluribus beneficiis celeberrima: præsertim adversus inimicos istius regionis cæli et aëris montani injurias. Solemnissimo apparatu et populi concursu ibi annue recolitur S. Margaritæ festivitas ritu duplici secundæ classis cum octava, processionibus, etc., quæ paulo fusius descripta habeo a nostro P. Georgio David, alibi in hisce Actis laudato. Verum cum sanctæ istius Margaritæ alia notitia inveniri non possit, hæc pro more nostro hic annotasse sufficiat.
- Margareta alia Doxanensis in Bohemia parthenonis prælata tertia, filia fundatorum, regum nempe, ut beatæ memoriæ prædicatur a nostro Bohuslao Balbino in *Epitome historica rerum Bohemicarum* pag. 355, ubi et alia multæ virgines sanctitatis laude insignes enumerantur, adeo ut Doxancensium cœnobium, pantheon quoddam dici posse existimet seu domicilium sanctitatis, utpote in quo præclara ad posterum innocentie et omnium virtutum gloria ætate illa vixerint et obierint. Plura ibi, quæ ut omnia lubeus admittam, necdum vi-

- A deo, aut huic Margaretae pro hoc die, aut aliis permisos esse honores ecclesiasticos, nec forte tam facile concedendos. Sufficiat hic obiter de iis meminisse.
- Fortunatam virginem et martyrem Catalogo generali hoc die inseruit Ferrarius, ut quæ Sutrii in diocesi Nepesina, p. m. 24 ab urbe Roma colatur. An ibi passa sit, inquit, et quando, uedum [scire] potuimus, cum Acta videre non licuerit. De ea inter Sanctos Italiae non meminit, ut suspicari merito liceat, Sanctam esse, quæ ex cryptis Romanis eo delata sit, nomine isto satis communi insignita. Si quid distinctius suggeratur, alibi de ea agi poterit. Sufficiat hic indicasse confusam notitiam a Ferrario acceptam.
- Festivitas corporis Christi, miraculis clarissimi, quod anno 1369 Judæi transfoderunt, pro ut adhuc hodie cernere licet, sic annuntiat a Molano ut celebranda sit Bruxellis Dominiica die post festum B. Margaretae, nempe quod hoc die idem Molanus consignat, ex proprio Officio S. Gudilæ, quod habemus excusum Parisiis anno 1516. Hodie prædicta festivitas solennis haberi consuevit Dominica III Julii, cujus ultimi Jubilæi festivissimos triumphos recenter vidimus, exhibitos anno 1721. Quæ satis est hic verbo annotasse.
- B Serapionis, Agathous et Arsenii, qui in Deciana persecutione, ob egregiam in fidei confessione constantiam, insigniter corona donati sint memorantur hoc die a Galesinio, ex Martyrologio scripto, quod passim fallit, æque ac illud quod subsequitur: Eorum martyrium pluribus exponit Artimanus mouachus. Quid hic velit scriptor ille, non intellexit Florentinus; neque ego assequor: Serapionem cum veris sociis infra dabimus ex Hieronymianis. Jam sæpius dictum est, manuscriptum istud Galesinii quaecumque Martyrologium rebus sacris tenebras affundere solitum.
- Serapion, Meleus, Trophonius, Martialis, Alexander apud Maurolycum, paulo propius accedunt ad genuinum textum Hieronymianorum; sed et ibi confusio est, a nobis suo loco sublata: sic ut Agathonem et Arsenium Galesinii, Martialem item et Alexandrum Maurolyci, ut martyres Alexandrinos pro hoc die non agnoscamus.
- C S. Attalus martyr in nonnullis Hieronymianis parvis a majori classe perperam se junctus, inde in alios codices transiit, præsertim in Rosweydinum; sed de eo hoc die agitur cum Serapione et sociis, ut ibi iterum monemus.
- SS. Mennæ, Serapionis, Zenonis et Nasei presbyterorum, est annuntiatio Usuardo Bruxellensis inserta, et ex hoc additionibus Mss. Cartusiae Bruxellensis ad Grevenum; ast et ipsi ex eadem Hieronymiana turma procedunt, corrupto primo et ultimo nomine, ut vide loco suo.
- S. Trophimus etiam solus ab aliquibus ponitur.
- SS. Zeon et Nasæus.
- SS. Euangelus et Trophima virgo. Sed ut iterum dicam, omnes isti simul conjuncti suo loco referuntur.
- S. Castulus martyr in Bavariam translatus dicitur in codice Usuardino Hagenoyensi; nescio hactenus quis hic Castulus sit inter tam varios de quibus jam actum est prioribus mensibus, ut ex indice nostro colligere est.
- Leonardus presbyter et martyr Brixia in ecclesia S. Afræ, sub Aureliano præfecto, ut plures alii, et pridie etiam S. Maximus ob Christianam fidem capite truncatus memoratur in Martyrologio Brixiano Bernardini Fayni, et in notatione adscribitur nobili vetustæque familiæ de Griphis ex Valle Camunica. Alia veri martyrii argumenta desiderantur, priusquam hujusmodi Sanctos admittere tuto possimus.
- D Arno sive Artno Herbipolensis episcopus apud Democharem de divino Missæ sacrificio pag. 69 ponitur ordine nonus his verbis: S. Aruo sive Artno præfuit annis xxxvi, mensibus vi, diebus xii. Instauravit ecclesiam Cathedralem fulmine collapsam, obiit xiii Julii dcccxcxi, qui inter Missarum solennia occiditur cum multis millibus ab ipsis infidelibus; honorifice sepelitur in ecclesia Herbipolensi. Plurimum suggerunt icones virtuosæ Sanctorum, Beatorum et aliorum episcoporum Herbipolensium anno 1712 excusæ, ubi etiam Sancti appellatio præfigitur. De eodem meminit Ferrarius in Catalogo generali, et Castellanus in Martyrologio universali. Citantur et alii pro ipsius cultu; at ferme eodem recidunt omnia, paucis et sotis obscure expressa, altero alterum absque examine describente, vel cum Sausayo in Martyrologio Gallicano alia comminiscente, dum interim in Officiis propriis Herbipolensibus seu antiquis seu novis nec verbum exstat de S. Arnone. Hæc priusquam typis committerem, de re tota certior fieri volui a nostro P. Joanne Seyfrid, in Academia Herbipolensi Historiarum professore, qui mihi respondit in hæc verba: Testatur Reverendissimus D. Suffraganeus, cum pluribus consiliariis ecclesiasticis, quod nullum cultum publicum hic habeat (Arno) nulla ejus fiat in sacris commemoratio, nullibi exposita habeatur ejusdem imago. Illa autem quæ thesibus philosophicis anno mcccxi; et postea historiæ Herbipolensi a D. Ludwig Hallensi inserta ceruitur, inventum est pictoris, qui in delineandis primorum episcoporum Herbipolensium iconibus, vultus vestesque affixit, ut voluit, permittente sic D. Suffraganeo, tuuc sacellano aulico, et imaginum curatore. Nescitur quoque hujus tumulus: verbo, nullum exstat de S. Arnone vestigium, præter nomen, quod Calendario, et pauca alia quæ Chronicis Mss. Herbipolensibus inscripta, et a me in schediasmate notata sunt. Hæc Seyfridus, recitans verba Kalendarii perpetui F. Wilhelmi Rottingensis, cœnobitæ Brantheusis ad Joannem Godefridum episcopum Bambergensem et Herbipoleusem Ms. Ætatem collige ex eo quod Joannes Godefridus obierit anno 1622. Chronica uniformia non sunt: alia enim in Saxonia, alia in Misnia, alia in Moravia confossum volunt Arnorem episcopum, certe non in Cathedrali sua, ut erravit Castellanus. Ab Arnulfo rege privilegia multa et libertates ecclesiæ Herbipolensi intrasse haud diffitemur; verum hæc omnia neque martyrium probant, neque Sanctorum honores Arnoni unquam fuisse delatos, ut proinde alia cultus argumenta expectanda sint, priusquam inter Cœlites connumerari possit.
- E Olbertum sive Albertum in cœnobio S. Jacobi Leodii, ut magnæ sanctitatis et doctrinæ virum beati appellatione hoc die ornat Menardus, citans in notis Sigeberti Chronicon; satis recte, si pro Sancto haberetur, qualem non agnovit Fisenus, elogium ejus referens die sequenti, quidquid eum hoc quoque die Sanctum prædicet Saussayus, divinæ approbationis testimoniis illustrem.
- F Commemorationem Sanctorum suæ ecclesiæ a Cisioniensibus hoc die celebrari notavit Molanus in Iudiculo Sanctorum Belgii, agens de S. Arnulfo

A *mulso ibidem martyre, ut vide in Actis ad diem
xxix Januarii, ubi de prædicto S. Arnulfo.*
Henricus laicus Villariensis, ut vir summæ de-
missionis, ac maxime pauperibus in xenodochio
addictus, laudatur hoc die a Raissio in Auctario
ad Natales Sanctorum Belgii, sed omni sanctita-
tis titulo abstinet; Henriquez et Chalemotus bea-
tum appellant, de cultu probando parum solliciti;
Beatæ memoriæ virum nominavit Saussayus.
Maria regii sanguinis virgo Lusitana, in monaste-
rio S. Dionysii de Odivelas Cisterciense institu-
tum professa, beatæ titulo donatur ab Henriquez;
a Chalemoto venerabilis duntaxat, quem ei li-
benter concedimus.
Ægidius de Roya Cistercii monachus a Chalemoto,
ut piæ memoriæ, duobus superioribus interponi-
tur, qui laboribus et persecutionibus in Regali
monte exagitatus, ad Dunenses in Flandriam
profugus, Brugis in Dunensi hospitio pia morte
extinctus dicitur, et apud Sanctimoniales novæ
Jerusalem sepultus.
Henricus Dionysius et Societate Jesu hoc ipso die
a Raissio insigni elogio exornatur. Obiit is, ex
Necrologio Provinciæ, Trajecti ad Mosam viii
Novembris MDLXXI.
B Joannes Patriarcha Hierosolymitanus, S. Angeli
frater, surdos, claudos, dæmoniacos, et cæcos
curando fuit mirabilis, obiit anno 1222. Ita
lego in Acie bene ordinato et in annotationibus
Mss.; sed talem pro eo tempore Hierosolymis Pa-
triarcham necdum reperi.
Commemoratio plurium Sanctorum, quorum re-
liquiæ hac die cum corpore S. Justi pueri, et
parte Crucis boni Latronis, illuc solenniter
translatæ, nempe ad ecclesiam S. Thomæ Me-
diolani, jugi fidelium cultu adorantur; est an-
nuntiatio Petri Pauli Boscæ in recenti Marty-
rologio Mediolanensis ecclesiæ, cui subjuncta est
longior notatio. Sed nobis satis est istius rei hic
meminisse.
Henricum a loco natali Herpium Ordinis S. Fran-
cisci Meehliniæ defunctum anno 1477, venera-
bilem prædicat Raissius; sed more suo beatum
vocat Arturus, hoc etiam die eodem titulo donatus:
Joannem a Gandia Avriæ in Hispania,
Matthæum Citrarium in Calabria,
C Et Mariam a plagis Santareni in territorio Ulys-
siponensi, virginem nobilissimam, de qua rursus
meminit in Gynæceo, variis Sanctis feminis re-
fert; de quarum præcipuis hoc die meminimus
sive in Actis sive in Prætermiſsis, præter quas
addidit ipse:
Margaretam Clitheroam Eboraci in Anglia mar-
tyrem,
Maxentiam martyrem in Japonia,
Elevationem S. Reginæ virginis martyris, in Æ-
dus prope Alexiam,
Translationem B. Margaretæ, Posenii in Pan-
nonia,
Susceptionem reliquiarum S. Margaretæ virginis
martyris, Leodii.
Winnianus episcopus Sanctis Scotis adscriptus
est a Thoma Dempstero, quem secutus est Fer-
rarius in Catalogo generali; verum quamdiu
certiora sanctitatis et cultus indicia non repe-
rio, haud tutum eredo, ex sola Dempsteri aucto-
ritate quemquam inter Sanctos collocare; quod
nec sunt ausi facere Majores nostri vi Junii in
Prætermiſsis.
Joannes episcopus Dumkeldensis et S. Andreæ
archiepiscopus, Dempstero ignotus, a Davide
Camerario inventus est, qui Vinianum, de quo

supra, retulerat vi Junii. Ut verbo dicam, neque
hic, neque Dempsterus, homines sunt quibus sine
vade et teste fides tuto haberi possit.

Taidocus apud Colganum in SS. Hibernicis mense
Martio pag. 449, notatione 5, coli hoc die dicitur
auctoritate Marian. Gorman et Maguir; sed nos
hunc et alios id genus Sanctos iis adscribimus,
quos ex Sirino jam subjecimus.

Mosilocus cum his heroibus (aliis scilicet Sanctis
exteris quos hoc die memorat) adit perpetuæ pa-
cis regiam, ut ex Ængussio explicat Sirinus;
apud quem Kal. Cassel. Silogum vocat. Sola ad-
jungitur patria, necdum inventa. Jam dixi supra
cum Bollando, magis nobis constare debere de Fe-
stilogorum et Martyrologorum Hibernorum anti-
quitate, puritate et fide.

Fintanus sacerdos de Kill-air-
thir
Finnus seu Finnius, filius Ara-
thi
Ultanus filius Aradii
Ercus sacerdos et
Erninus de Inis-châoin
Taidocus de Teach-Taod-hoc.
memorantur a-
pud Sirinum,
absque ulteriori
notitia, quæ
saltem de cultu
eis umquam ex-
hibito prorsus
necessaria est.

Sequitur octavo loco Grelloca Oeblech de Tam-
lacht-Charna in Hi-bressalia orientali. Videtur
hæc Grelloca, inquit Sirinus, esse quæ Grelia
dicitur Ængussio; verum unam dixeris, vel di-
versas, plus aliquid requiritur ut Operi nostro in-
scribantur.

S. Terentiani et plurium aliorum Sanctorum a
Patribus nostræ Societatis in diversis collegiorum
Belgii ecclesiis depositorum (quæ e cryptis Ro-
manis accepta sunt) translationem hoc die, pro
proxima Dominica festo S. Bonaventuræ, fu-
sius commemorat Raissius in Auctario ad Nata-
les Sanctorum Belgii; quos inter præcipui sunt:
S. Victor, Insulis; Florentius, Atrebat; Seve-
rinus, Valentianæ; Henricus, Montibus Hanno-
niæ; Prosper martyr Romanus, Antverpiæ in
Domo Professa; et locis aliis alii, quos sigillatim
non enumero, cum apud ipsum videri possint. Plu-
ra vero Sanctorum istiusmodi corpora omittuntur,
quæ in templo hoc nostro Domus Professæ perpe-
tua veneratione et annua solennitate celebrantur;
de quibus aut in ipso hoc Opere aut saltem inter
Prætermiſsos assignatis diebus actum est, et porro
agetur imposterum, uti et de aliis, quorum noti-
tia ad nos pervenerit, ut de S. Margarita Te-
lezensi hoc ipso die notamus. Verbo dictum
sit, errasse Raissium, dum ait S. Prosperum in
Domo Professa depositam; is etenim in templo
Collegii venerationem pridem obtinuit, habetque
hactenus.

S. Fortunati episcopi, qui episcopalem infulam
martyrii corona redimivit, Mediolani in basi-
lica Portiana nobis hoc die annuntiat Petrus
Paulus Bosca in Martyrologio Mediolanensis
ecclesiæ anno 1695 edito; ubi hanc annotationem
apponit: Ex Ughello tomo 4 Italiæ sacræ, uua
cum pluribus aliis scriptoribus Mediolanensi-
bus, qui libellos de basilicis Mediolanensibus
ediderunt, item ex Visitatione S. Caroli, et
consuetudine hujusce templi, ubi hodie reci-
tatur Officium ritu duplici de S. Fortunato.
Vaga cumprimis est ista Ughelli citatio; neque
quis, aut ejus, aut ejus ecclesiæ episcopus sne-
rit docere potuit Bosca. Miror, Ferrarium aut
alios de tali Sancto non meminisse; ut persua-
sum hactenus habeam, cum aliquo alio e pluribus
Sanctis Fortunatis Portianum istum confunden-
dum esse, ejus fortasse reliquiæ ad istam eccle-

- A *siam translata sint, aut, si mavis, sacrum corpus esse ex cryptis Romanis eo deportatum: certe sola Boscæ auctoritas me non movebit ut Sanctum, alibi prorsus incognitum, continuo amplectar.*
- Batalanum nobis hodie ex confiniis Æthiopix et Ægypti accersit Castellanus in Martyrologio suo universali, in quo fortasse gentium omnium qualescumque Sanctos locum habere voluit. Aliis diebus alios notavimus ex Fastis Copticis Jobi Ludolfi acceptos; verum ego hujusmodi Sanctos non admisero, nisi probe Catholicos fuisse, ex melioribus tabulis abunde probetur.
- Memoria beatissimi patris nostri Josephi Thesalonicensis Confessoris, passi exilium ob icones anno DCCCXVI sub Leone Armeno, inscripta legitur Menologio Slavo-Russico. Hoc etiam die nomen ejusexprimit Horologium Græcum ex quo, de more, Molanus. Nos ipsum cum Sirleto aliisque Synaxariis differimus in diem proxime sequentem XIV Julii.
- S. Bonaventura S. R. E. Cardinalis episcopus Albanensis ex Ordine Minoritarum hoc die in multis codicibus Usuardinis signatur: utpote quem scriptores aliqui hoc die obiisse asserunt. Res tota, de integro discutienda, spectat ad diem sequentem, quo hodie colitur, et quo de eo agendum erit XIV Julii.
- S. Henricus Imperator recurrit etiam in Editione Lubeco-Coloniensi et in Greveno cum longiori elogio; sed pridem monuimus, spectare ad diem sequentem, in Romano autem Martyrologio differri ad XV Julii.
- S. Jacobi episcopi et confessoris legitur in additionibus Mss. Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum; verum hic, ni fallor, est Jacobus Nisibensis de quo ad diem XV Julii.
- S. Reginswindis, seu Reginswindæ translationem in ipsius Vita reperit Bollandus; sed ea ab Actis sejungenda non est: de iis agetur XV Julii.
- S. Margarita seu Margareta Virgo et Martyr ex Rabano, ni fallor, hoc die signata legitur in pluribus codicibus Usuardinis inter Auctaria in nostra editione recensitis, quos opus non est hic sigillatim enumerare, ut nec recentiores alios, cum satis constet diem ejus natalem esse XX Julii.
- B. Franciscum Solanum Ordinis Minorum Limæ in regno Peruano, aliis suis, quos titulo Beati illustrat, hoc die admiscuit Arturus, quod jam a Majoribus nostris merito vituperatum est. De hujus cultu satis constat, et de beatificatione facta anno 1675. Diem obitus alii hunc, alii diem sequentem statuunt, verum festivitas ob intercurrentia alia festa, auctoritate Apostolica dilata est in diem, quo de eo agemus XXIV Julii.
- S. Mauri episcopi, Pantaleëmonis et Sergii martyrum translatio hoc die, Vigiliis in Apulia, vulgo Bisegli, annuntiatur in Catalogo generali Ferrarii; nos eam cum Actis ipsis illustrabimus ad diem quo in Romano Martyrologio positi sunt ipsi Sancti XXVII Julii.
- S. Dominici canonizatio hoc die a Balinghem relata, illustrabitur die IV Augusti.
- S. Wigbertum seu Wicbertum vocat Castellanus Vicobertum, in Hassia Germaniæ abbatem Fritislariensem, eumque hoc die signat, nulla ejus ætate reperta, nullo indicato duce, quem in eo sequatur. Ne hic in nominibus varie efformatis ludamus, non alius hic nobis videtur ab eo, qui in Usuardinis Auctariis notatur XIII vel forte etiam XII Augusti, quo die alium habent Molani Nates. Res necdum liquet, de integro et accuratius discutienda ad dictum diem XIII Augusti.
- S. Verani, in Italia Venciensis episcopi, viri admirabili sanctitate illustrissimi, nescio cur hodie memoriam agat Bucelinus, observans alios de ipso agere XI, alios XIII Novembris, scque de eo acturum suo loco. Cur ad proprium locum non remisit, qui potius IX Septembris dicendus est, quam ullus ex ibi notatis? Neque Venciam seu Vintias in Italiam ablegare debuit, licet ei satis finitima sit. Remittendus interim sanctus iste Veranus S. Eucherii Lugdunensis filius, ad dictum diem IX Septembris.
- SS. Neon, Nicon et Heliodorus martyres Moromilli in Phrygia ad hunc diem a Castellano retracti sunt contra Menologium et Menæa Græcorum, in quibus cum aliis sociis constanter referuntur XXVIII Septembris. Facile crediderim, virum in Sanctis ad proprios dies reducendis scrupulose diligentem, rationem alicubi reperisse, cur tali potius die collocandos censeret; at nobis licitum non putamus dies natales in tabulis seu Græcis seu Latinis passim admissis, pro arbitrio mutare. Itaque Sanctos istos ad eum diem reducemus, quo eos signatos in Menologiis et Menæis Græcorum jam diximus XXVIII Septembris.
- S. Chelidonix virginis Sublacensis translatio hoc die facta cum Actis ipsis illustrabitur XIII Octobris.
- S. Quintini translationem aliquam nescio quo in codice pro hoc die invenerit Bollandus; at qualiscumque ea sit, pertinet et ipsa ad diem quo Sanctus colitur XXXI Octobris.
- S. Wilehadi episcopi ordinatio hoc die refertur a Ferrario ex Crantzio, Stadensi et aliis, sed recte observat natalem ejus recolit die, quo de illo agemus, nempe VIII Novembris.
- S. Stephani protomartyris commemorationem habet Chiffletius in sua Vesontione part. 2, pag. 134, haud dubie occasione brachii, eo translatis, cujus rei historiam bene longam ad nos transmisit, quæ opportunius examinabitur vel III Augusti, vel cum ipsis Sancti Actis XXVI Decembris.
- D
- E
- F

A

D

DE SS. PROPHETIS JOELE ET ESDRA

IN PALÆSTINA.

J. B. S.

SYLLOGE

De cultu ex Martyrologiis ; elogia ex Equilino.

XIII JULII.

B
In Fastos sacros a Romano parvo primum relati sunt.

Notavi pridem in Observationibus ad Usuardum, fontem ipsum, Romanum parvum, ex quo multi e veteri Fœdere ad Fastos nostros Sancti accessere, prophetam Joëlem diversis duobus locis signasse : primo quidem vi hujus, Esaiæ et Johel prophetarum ; hoc vero, Esdræ et Johel prophetarum ; quod etiam ab Adone factitatum, melius Usuardum correxisse indicavi ; sic ut Joel hoc solummodo die compareat, Esdræ conjunctus in tota Usuardi prognic, et recentioribus pluribus, quos sigillatim recensere, plane superfluum judico. Neque magnopere curandum, si forte diversimode ab aliquibus collocentur, cum ad diem 1 Julii in Aaronæ sacerdote, Maria sorore aliisque satis ostenderim, qua occasione aut genesi plures aboliti Testamenti patres in nostra Martyrologia, diebus ferme pro arbitrio selectis, successive transierint. De Osea et Aggæo actum est iv hujus. Hic ca iterum ratio a me servabitur, ut præmisso qualicumque in Ecclesiæ catholicæ Fastis cultu, elogium aliquod deinde subjungam, qualia hic mihi denno suggerit laudatus locus citatis Equilinus Episcopus. Nec quærendum a Græcis aut aliis Orientalibus subsidium, cum ex dicto die 1 Julii satis pateat, nihil prorsus lucis ex ipsorum Menæis aut Menologiis sperandum. Et de Esdra quidem ubique silentium ; Joëlis commemoratio fit in Menologio XIX Octobris, quo die in Ephemeridibus Græco-Moscis tali ornatur versiculo :

Ἐννεα καὶ δεκάτῃ μόρος ἀμφοτέρωθεν ΙΩΗΛ.
Mors decima nona Joëlem sustulit orbi.

Joëlis elogium ex Equilino :

2 Ut igitur iis quæ ad historiam ecclesiasticam nihil omnino conferunt, paucis me expediam, habere primum ex Equilino Joëlis elogium, quod an ipse satis accurate ex citatis a se Auctoribus desumpserit, scrupulosius non examino. Est autem hujusmodi lib. 6, cap. 89 : Johel propheta de tribu Ruben, filius Fatuel, natus in agro Bethoren, eodem tempore et sub iisdem regibus, quibus et Osee, prophetavit, videlicet in diebus Ozîæ, Joathan, Achaz et Ezechiæ regum Juda. Et sicut ille, sub nomine Effraim, ad x tribus dirigit vaticinium suum, qui vel Samariam vel Israël sæpe memorat ; sic in hoc propheta omne quod dicitur, ad tribum Juda directum esse, intelligere debemus : descripsit enim terram duarum tribuum eruca, brucho, locusta, rubigineque vastandam. Et post eversionem prioris populi, prædixit Spiritus sancti effusionem futuram super servos Dei et ancillas ; quod factum est in die Pentecostes in coenaculo Sion. Et hic in Bethoren in pace mortuus est, et

sepultus iii Idus Julii. Hic propheta ex numero duodecim prophetarum colligitur, qui minores appellati, in sanctorum Patrum catalogo Ecclesiastici 49 capitulo conscribuntur. Hæc Josephus et Hieronymus ; et ex historia Scholastica. De Joële hactenus ; cujus Jaderæ (Veneti Zaram vocant) Dalmatiæ metropoli, in ecclesia cathedrali sub ara maxima corpus conditum esse, tradit Joannes Cotovicus Ultrajectinus, in Itinerario suo Hierosolymitano, Antverpiæ edito anno 1619 pag. 13.

3 De Esdra paulo pluribus agit Equilinus cap. 92, his verbis : Esdras sacerdos Aaromin, de tribu Levi, tam a Josepho quam a beato Hieronymo in sanctorum Patrum prisca temporis numero colligitur ; cujus insignia opera in ejus libris recolluntur. Hic sub Artaxerxe rege Persarum claruit ; qui in Chaldæa Legem Moysi a Chaldæis succensam, quam memoriter didicerat, reparavit. Novos quoque apices litterarum, qui faciliores ad scribendum et pronuntiandum fierent, excogitavit ; et propter hoc Scriba velox dictus est. Addidit etiam quædam in veteri Testamento de suo, sicut titulos Psalmorum, et plura quæ in Pentateucho leguntur. Sic quoque intelligendum est, ipsum quædam superflua subtraxisse. Tradunt etiam, quemdam modum scribendi a dextra in sinistram eum Judæis tradidisse, cum prius ad modum aratum scriptitarent, unde et scriptura exaratio solet dici. Scribebant enim a sinistro cornu in dextrum, et a dextro redeundo scribebant in sinistram. Esdras autem invenit gratiam in oculis Artaxerxis regis Persarum et impetravit ab eo licentiam ascendendi in Hierusalem, ut in Lege, quam reparaverat, populum suum erudiret. Tradidit ergo ei rex epistolam ad suos principes trans flumen, ut traderent Esdræ necessaria ; ministros vero templi ab omni vectigali et tributo absolvit. Dedit autem Esdræ potestatem amovendi et constituendi judices trans flumeum secundum sapientiam suam, et puniendi contumaces et fuerunt cum eo mille viri, et venerunt in Hierusalem mense quinto ; et siluerunt tribus diebus ; quarto vero die obtulerunt quæ secum attulerant in domo Domini.

4 Tuuc adjuravit Esdras sacerdotes, principes et levitas, ut projicerent universas mulieres alienigenas, et eos qui de eis nati erant, nam plures filiabus alienigenarum se copulaverant. Fuit autem Esdras eruditissimus Legis divinæ et clarus magister omnium Judæorum, qui de captivitate regressi fuerant, ut dicit Josephus. Primo autem die Scenopegiarum, quæ celebrantur mense septimo, legit Esdras coram omni populo librum Legis Domini juxta portam aquarum, de mane usque ad mediam diem. Secunda vero die, juxta præceptum Legis, tollentes arborum frondes celebrarunt festum Tabernaculorum vii diebus. Die vero octava fecerunt collectam, quoad oleum et panes propositos, et ligna ad sacrificia. Post hæc juxta Legem separaverunt alienigenas ab Ecclesia, et in crastinum in emundationem jejunaverunt, juxta quod Esdras illis iuaudivit. Con-

item Esdræ,

E

F

præcipua
ejus gesta
complectens ;

venerunt

AUCTORE
J. B. S.

venerunt octies ad audiendam Legem, quater videlicet de die, et quater in nocte : et lectione terminata, populus sternebatur ad orandum, et fiebant preces super eum, et tandem benedictio sacerdotis. Correxerat autem Esdras populum, et erudit in Lege Domini omnibus diebus quoad vixit, et officium sacerdotale strenue ministravit, eique populus in cunctis obediens fuit : et mortuus est Esdras in senectute veneranda, et sepultus in Hierusalem III Idus Julii. Hunc quidam Judæorum autumant fuisse Malachiam, sed male : nam Malachias post regressum captivitatis natus est in Judæa, ut dicit Hieronymus. Hæc ex libro Esdræ, et ex dictis Josephi, Hieronymi et historiæ Scholasticæ, nec non ex chronica Guilielmi.

quæ in scriptura sacra plenius explicantur.

5 Hæc more nostro paucis, sed abunde, opiuor, ad ea intelligenda quæ seu ad prophetarum, seu ad aliorum e veteri Fœdere Sanctorum in Ecclesia Catholica cultum attinent. Rerum ab Esdra gestarum,

quarum summam qualemcunque dedimus, plenior notitia repctenda est ex ipsis libris, qui inter Canonicos sub ejus nomine recepti sunt. Primi scriptor est ipse, alterius Nehemias, quem cum Zorobabele et Jcsu seu Josue, filio Josedceh, eodem etiam libro annumeravit laudatus Equilinus. Ad grandem ætatem pertigisse, ostendit longa annorum series ab interpretibus, et potissimum a nostro Saliano ordinata, ad quos lectorem remittimus, ut de favoribus, ei ab Artaxerxe concessis, de exterminatione mulierum alienigenarum, de Lege ab eo inter suos magno zelo restituta aliisque rectæ Chronologiæ conformandis, de tota demum præclaræ vitæ serie edoceantur : nobis, ut iterum dicam, ea potissimum præfixa sunt, quæ faciunt ad res ecclesiasticas eruderandas illustrandasque, cum quibus nihil commune habet veteris Testamenti historia, nisi qua parte Sanctorum inde acceptorum cultus origo et incrementa nobis explicanda sunt ; id quod hic satis præstitum existimamus.

D

B

E

DE S. SILA SIVE SILVANO APOSTOLO S. PAULI SOCIO

J. B. S.

IN MACEDONIA.

SYLLOGE HISTORICA.

De cultu, gestis et obitu.

SECULO I.

C
Ab Adone recte appellatus apostolus,

Apostolum appellamus S. Silam seu Silvanum, a Græcis perperam in duos distractum, ea latiori acceptione, qua Apostoli Pauli collaboratores : Barnabas, Lucas, Timotheus et alii apostoli nuncupari consueverunt ; quem titulum non video cur Molanus in secunda sua Ussardi editione mutaverit in alterum episcopi, contra quem recte in priore editione cum Ussardo scripserat apostoli. Neque enim dubium est, quin is qui inter Martyrologos cum primus signavit Ado, duobus quibus de ipso agit locis, sic utrobique diserte scripserit, in Martyrologio quidem : Item natalis S. Sileæ apostoli, ubi satis certum est, per Sileam intelligi Silam nostrum sive Silvanum, ut clarius exprimunt adjuncta omnia in Festivitatibus Apostolorum his verbis : Natalis S. Sileæ apostoli, qui cum esset unus de primis fratribus, et ab Apostolis ad ecclesias gentium destinatus cum Barnaba et Juda, postea ab Apostolo Paulo assumptus, prædicationis officium, gratia Domini plenus, instantanter consummavit, atque apud Macedoniam passionibus suis Christum clarificans, postmodum requievit. Ex quibus manifeste patet, unde sua Ussardus acceperit, atque inde in Romanum transierint, uti ad ipsum Ussardum observavimus ; expuncto tamen apostoli titulo, de quo pluribus disceptare non lubet. Id forte mirum videbitur, a nullis aliis Martyrologis Latinis tam celebrem Sanctum

signatum fuisse, ne quidem a Notkero, Adonem de cetero tam accurate describere solito.

2 Recte notavit Baronius, de S. Sila meminisse Actus Apostolorum capitibus 15, 16, 17 et 18, ex quibus aliqualem gestorum ejus seriem texere conabimur ; S. Hieronymum porro epistola 143 ad Damasum scribere, eundem esse Silam cum Silvano, qui ponitur in inscriptione Pauli epistolæ ad Thessalonicenses. Sunt hæc, inquit, verba Hieronymi, etiam a nostro Thoma Massutio in S. Pauli Vita recitata : Sciendum, Silam collegam Pauli Apostoli, lingua Hebræa Apostolum dici, qui cum eo nonnullas epistolas scribit, et vitiose Silvanus legitur pro Sila, cum Silvanum in Apostolorum Actis non legamus ; ut apposite eum laudato Massutio lib. 5, cap. 5 sentire videantur, qui Hebræum Silæ nomen ad Græcam seu Latinam inflexionem limatum esse existimant, tamquam notius ipsis vocabulum. Observat rursus Baronius, Græcos Silam, et Silvanum, non unam sed duos putare, et de ambobus agere simul in Menologio III Kalendas Augusti. Diversos item inter se constituere Dorotheum, dum Silam episcopum Corinthiorum ; Silvanum vere Thessalonicensium tradit. Sed nos hunc aut alios ejusdem pretii scriptores non moramur ; neque magni facienda Menologii jam dicti divisio, neque adjuncta alia nullo fundamento subnixa. Audi ejus verba : Natalis sanctorum apostolorum Silæ et Silvani ac sociorum, qui urbe Chalcedone et Gallia, atque in orbe terrarum Christianæ fidei verbum prædicantes, multos ab impietate ad veri Dei notitiam conversos baptizarunt, et in pace animas ipsi Deo reddiderunt.

a Græcis perperam in duos dividitur,

F

3 In Ephemeridibus Græco-Moscis ante tomum 1 Maii notantur iidem quoque ut distincti, cum Crescente, Epæneto et Andronico, ipso illo die xxx

in eorum Officio aliis conjunctus.

Julii,

AUCTORE
J. B. S.

A *Julii, quo in Officiis solennior sit eorum commemoratio, quemadmodum et multa referuntur in Menæis de quinque iis apostolis, qui ex Dorothei Synopsi ordiue desumpti sunt, atque in Menologio et Maximo Cythereo tam confuse laudati, ut quæ apud Dorotheum ad unum spectant, ibi omnibus tribuantur. Verum lutosus fons est, et tum prædicationes istæ per orbem terrarum, tum singularia Silæ et Silvani patrocinia, atque id genus varia ab ipsis Actorum verbis abhorrentia, omnino prætermittenda censui, præsertim cum videatur festivitas esse, in earum apud Græcos numero, quas arbitrarias plures habent de Sanctis variis conjunctis, quorum pleræque commemorationes apud Latinos seorsim aguntur, ut de Andronico XVII Maii; de Crescente XXVII Junii; Epænctus, inter septuaginta connumerabitur ad XV Julii, quo Divisio Apostolorum in pluribus ecclesiis celebratur, quando Petrus de Natalibus Dorothei catalogum cum Galesiui et aliis secutus videtur. Ad Silam nostram propius pertinet magisque placeat is, qui ipsi in nonnullis Galliæ ecclesiis redditur, cultus præsertim Andegavis, in cuius Officiis de S. Sila habetur propria lectio. Item Baioci et Bellovaci, teste Tillemoutio tomo 1, pag. 243. Est penes nos Kalendarium Bellovacense ex Breviario anni 1554, ubi ad XIV Julii ponitur Silæ Apostoli 3 lectio. Ut patronum coli in Epinay prope S. Dionysii, in diœcesi Parisiensi, apud Castellam annotatum invenio.*

quos seculus
est Petrus de
Natalibus.

4 *Vix operæ pretium esset Equilini antistitis verba huc adducere, nisi aliqua diserte assereret, a Græcis, procul dubio hausta, quæ receptissimæ Ecclesiæ Latinx opinioni adversantur. Sic habet libro 6, capite 94: Silas discipulus de septuaginta duobus unus, ut plurimi asseverant; unus fuit ex primis fratribus, et ut dicitur Actuum 15, ab Apostolis Domini cum Barnaba et Juda ad ecclesias gentium destinatus. Cum autem Paulus a Barnaba divisus esset, idem Silas ab Apostolo in ministerium assumptus, prædicationis officium gratia Domini plenus, instanter consummavit, atque in passionibus suis Christum glorificans, postmodum apud Macedoniam requievit III Idus Julii. Hic enim episcopus Corinthiorum ab Apostolo constitutus fuit, qui et Silvanus fuisse a quibusdam fertur; sed falsum est, quia ille Thessalonice, hic Macedoniæ quiescit. Ex his admitto S. Adonis elogium, sed quæ ei subjunguntur, ut male consuta, ita plane rejicienda sunt; quandoquidem nulla certa antiquorum fide subsistant; frustra vero alibi quærantur adminicula, sive apud pseudo-Dorotheum sive apud alios; cum de Sancto nihil omnino constet, præter ea quæ ex Actorum Apostolicorum historia aut ex Canonicis SS. Petri et Pauli epistolis breviter et nitide collegit Ado, nosque paulo distinctius explicata subjiciemus, ex quibus de episcopatu Corinthiorum, de obitus tempore, aut sepulturæ loco, nec verbum erui potuit, ut mox patebit manifestius.*

Epistole Petri
Roma in
Asiam lator;

5 *Præcipua S. Silæ gesta, saltem quæ ad nos perveuerunt, iis Actorum capitibus recitantur, quæ superius cum Baronio notavimus; at satis communis Interpretum opinio est, Silvanum illum fidelem fratrem, per quem scripsisse se ait S. Petrus Apostolus primam epistolam ad electos advenas dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ et Bithyniæ, eundem ipsum Silam nostrum fuisse, eumque ipsum prædictam epistolam Roma, inde scripta est, in Asiam tulisse circumeunum Christi 44 vel 45: inde rursus colligunt, ipsum S. Petro primum adhæsisse, eundemque Romam secutum, unde tali occasione per Asiam Jerosolymam redux, a prima*

Apostolarum concilio Antiochiam ablegatus sit, ut statim docebit ipsa rerum series. Neque desunt, qui ex præclaris elogiis, quibus in Actis oruatur, tamquam senior inter fratres et propheta, plane existiment, haud inverisimiliter argui posse, e septuaginta Christi discipulis unum fuisse, atque adeo S. Pauli Apostoli in prædicando gentibus Evangelio collegam. Civeitem item Romanum, æque ac sanctum Paulum, satis indicare videntur verba paulo post citanda ex Actorum cap. 16, dum Philippis in Macedonia cum ipso Apostolo turpiter virgis cæsus est, quo supplicio vetitum erat afficere quoscumque, etiam externos, Romana civitate donatos.

6 *Utrumque ea habeant, et Paulus, fortasse de se solo loquens, multitudinis numero usus sit, ut ad rerum seriem accedam, nulla mihi securior et certior visa est, quam ipsa S. Lucæ narratio, ex qua suam Baronius aliique concinnarunt, quamque et hic cursim, ipsius ferme sacri Historici verbis contexam. Quemadmodum autem rerum a S. Petro extra Syriam gestarum ordinem is non prosequitur, ita nec de S. Sila, ejus in peregrinatione Romana comite, meminit: verum præmissis cap. 14, sanctorum Pauli et Barnabæ in Asiatica missione laboribus ac passionibus, mox capite sequenti, describit ortam Antiochiæ seditionem propter Judæos, quod ipsi gentes ad Christum conversas circumcidi vellent; quorum causa habitum fuit Jerosolymis primum Apostolorum concilium, cui et S. Silas interfuerit; ubi decisa in gentium favorem controversia. Tunc, inquit sacer textus, placuit Apostolis et senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, et mittere Antiochiam cum Paulo et Barnaba, Judam, qui cognominabatur Barsabas, et Silam, viros primos in Fratribus, scribentes per manus eorum. Atque hic demum in virorum Apostolicorum numero innotescit Silas, ut vir primus in Fratribus. In ipsa decretali epistola repetitur: Misimus ergo Judam et Silam, qui et ipsi verbis referent eadem; quod a synodo cautum videtur, ne forte Paulo et Barnabæ, cum quibus ante contenderant, minus fidei haberent Judaizantes Antiocheni.*

a primo Con-
cilio Aposto-
lorum,

E

7 *Illi ergo dimissi, pergit textus, descenderunt Antiochiam; et congregata multitudo tradiderunt epistolam: quam cum legissent, gavisus sunt super consolatione. Judas autem et Silas, et ipsi cum essent prophetae, verbo plurimo consolati sunt Fratres et confirmaverunt. Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace a Fratribus ad eos qui miserant illos. Visum est autem Silæ ibi remanere. Quamdiu istic manserit, quidve gesserit, sigillatim non exprimitur; sed ad ipsum quod attinet, suborta Paulum inter et Barnabam dissensione, cujus causa separati sunt, nihil antiquius habuit Paulus, quam ut virum Petro antea probatissimum, missionis sibi socium assumeret; Paulus vero, electo Sila, profectus est. Perambulata autem Syria et Cilicia, pervenerunt Derben et Lystram, ubi adscitus est a Paulo Timotheus discipulus. Transeuntes autem Phrygiam et Galatiæ regionem... cum pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem. Ostensa vero ibi Macedonis visione, junctoque verosimiliter S. Luca ipso, exinde prima plurali persona uti solito: navigantes a Troade recto cursu venimus Samothraciam, et sequenti die Neapolim, et inde Philippos. Hic aperitur ostium Macedoniæ, palæstræ nempe istius in qua Apostolus et socii, præsertim Silas egregie desudarunt, ad carcerem usque et compedes, et effusionem sanguinis decertautes.*

cum synodali
decreto An-
tiochiam di-
rigitur;

F

8 *Sequitur itaque apud sacrum Historicum conversio Lydiæ purpurariæ, et expulsio maligni spiri-*

tus

AUCTORE
J. B. S.
inde Paulum
secutus, cum
eo virgis ex-
ditur,

tus a Pythonissa ; quod videntes Domini ejus, quia exivit spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum et Silam, perduxerunt in forum ad principes, et offerentes eos magistratibus dixerunt : Hi homines conturbant civitatem nostram, cum sint Judæi : et annuntiant morem, quem non licet nobis suspicere, neque facere cum simus Romani. Et cucurrit plebs adversus eos : et magistratus, scissis tunicis eorum, jusserunt eos virgis cædi. Et cum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi, ut diligenter custodiret eos. Qui cum tale præceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, et pedes eorum strinxit ligno. Quid id ligni fuerit, quo Apostolorum pedes constrictos ait S. Lucas, non satis liquet ; rem examinat Tillemontius nota 22 in Paulum pag, 552. Mihi verosimile est quod sentit Gallonius, compedes fuisse, vel nervum ; quocumque demum modo ea carnificinæ instrumenta explicanda censeas. Id constat, durum quidem fuisse sed breve Apostolis martyrium : Media namque nocte, Paulus et Silas orantes laudabant Deum, et audiebant eos, qui in custodia erant. Subito vero terræ motus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia, et universorum vincula soluta sunt.

et cum eo-
dem in Ma-
cedonia,

9 Hinc tremefactus carceris custos, procidens Paulo et Silæ ad pedes, audivit verbum Domini cum omnibus qui erant in domo ejus ; et tollens eos in illa hora noctis lavit plagas eorum, et baptizatus est ipse, et omnis domus ejus continuo. Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam et lætatus est cum omni domo sua credens Deo. Et cum dies factus esset, data a magistratibus abeundi licentia, expostulavit Paulus illatam Romanis civibus injuriam ; sicque incusso timore, ab ipsismet honorifice dimissi sunt. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam, et visis fratribus, consolati sunt eos et profecti sunt. Cum autem perambulassent Amphipolim et Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga Judæorum ; in qua disputante Paulo, quidam ex iis crediderunt, et adjuncti sunt Paulo et Silæ, et de colentibus gentilibusque multitudo magna, et mulieres nobiles non paucæ. Exorto inde zelantium Judæorum tumultu, Fratres confestim per noctem dimiserunt Paulum et Silam in Berœam. Qui cum veissent, in Synagogam Judæorum introierunt. Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicæ, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent. Instantibus vero Paulo et Sila prædicationibus suis, multi crediderunt ex eis, et mulierum gentilium honestarum, et viri non pauci.

et Corinthi
strenue la-
borat :

10 Pergit textus : Cum autem cognovissent in Thessalonica Judæi, quia et Berœæ prædicatum est a Paulo verbum Dei, venerunt et illuc, commoventes et turbantes multitudinem. Statinque tunc Paulum dimiserunt Fratres, ut iret usque ad mare : Silas autem et Timotheus remanserunt ibi. Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas, et accepto mandato ab eo ad Silam et Timotheum, ut quam celeriter venirent ad eum, profecti sunt. Mora tamen, opinor, non modica interposita, quam prædicando Berœæ et per reliquam Macedoniam impenderint, dum interim Paulus Athenis celeberrimam illam

habuit in Areopago concionem, qua etsi pauci tunc quidem conversi fuerint, semina certe jacerit ad fundandam ibi aliquando illustrem ecclesiam. Post hæc egressus de Athenis venit Corinthum, forte et ibi aliquamdiu apud Aquilam et Priscillam hospitatus, priusquam redirent, quos e Macedonia evocaverat. Cum venissent autem Silas et Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Judæis esse Christum Jesum ; allaborante procul dubio collega Sila, fidei et constanti prædicationis quæ ac passionum socio, per annum et sex menses, quibus ibi sedit Apostolus, docens apud Corinthios verbum Dei.

11 Hactenus de S. Sila sacer Actorum historicus, nullum deinceps verbum de eo faciens, ut nemo divinare, nedum colligere alicunde possit, quid ipsi postmodum acciderit ; martyrne, ut ferme Ado insinuare videtur, an confessor obierit, ut Græci distinctius audent asserere. Meminit ejus sub Silvani nomine, de vivo loquens, S. Paulus in utraque ad Thessalonicenses epistola, quas per id tempus verosimile est Corintho (ex communi) datas circa annum 52 et 53. Cum in posterioribus (nam hæc primæ fuerit) de Silvano saltem ut adhuc superstite, altum sileat Apostolus, laud improbabilius existimant prudentiores, ipsum paulo post vel Corinthi vel in Macedonia e vivis excessisse ; ut non facile intelligam, quod ait Massutius lib. 10, cap. 5, inter anonymos Pauli comites Act. 20, v. 4 enumeratos, etiam censi potuisse Silam, quem non magis ibi quam aliis locis siluisset Lucas, qui alia persona utens, et se tum non adfuisse, satis ostendit. Neque magis verosimile est, indicari ab Apostolo Silam II Cor. 7, loquente de fratre, cujus laus est in Evangelio, aut alibi : neque mihi plura occurrunt, quæ de Sancto satis tuto commemorari possint. Id sæpe miratus sum, inventos esse hac nostra ætate, qui infecta prorsus allusione, venerandum Silæ nomen audaculo uni alterique homini imponere non exhorruerint, quod ii Silvestres potius quam Silvani pseudo-Paulo alicui, erroribus suis notissimo, pertinacius adhærescerent.

neque plura
de eo sciun-
tur.

12 De Sancti reliquiis nihil magnopere traditum invenio ; nonnulla opportune suggerit tomus noster quartus Junii ubi pag. 26 et 27 agitur de S. Banno Morinorum episcopo, quem memorant, circa annum 691 a Sergio PP. S. Silæ reliquias impetrasse, magnaque solennitate easdem in S. Mariæ Teruanensem ædem Cathedralē intulisse, ut paulo fusius istic ex Malbranco describitur, hicque adeo repetendum non est. Notatur ibidem, in Breviario Morinensis ecclesiæ hac die XIII Julii præscribi Officium de S. Sila in editione anni 1542 ; at cum Breviarii istius solam partem hiemalem habeamus, lectiones quærendæ fuerunt in antiquiore anni 1518, quibus sola historia continetur, quam hic dedimus supra num. 8, cum oratione : Da nobis, quæsumus, Domine, beati apostoli tui Silæ solennitatibus gloriari, etc. Perseveravit haud dubie cultus iste, et sacrarum reliquiarum veneratio, donec anno 1553, urbem expugnatam Carolus V Cæsar totam a fundamentis, una cum celeberrimo beatæ Virginis templo, exscindi, everti, cremari atque solo æquari imperavit, unde vetus illa inscriptio chronica DeLetI MorInI ; quando et S. Silæ memoriam intercidisse existimo : certe neque in proprio hodierno Audomarensi, neque in Iprensi, quas ecclesias vetustiori Morinensi successisse novimus, ulla modo superest S. Silæ commemoratio.

Reliquiæ et
cultus apud
Morinos.

A

D

DE S. ANACLETO

PONTIFICE ROMANO MARTYRE.

J. B. S.

COMMENTARIUS

De S. Anacleti a S. Cleto diversitate,
antiquo cultu, gestis et reliquiis.

ANNO XCV.

B
Distinctio ab
Henschenio
asserta,

Quod in observatione ad *Usuardi Martyrologium* xxvi Aprilis polliciti sumus, de discutienda rursus controversia super identitate vel distinctione duorum fere synonymorum Pontificum; id modo, quantum per densas tenebras fieri poterit, exequi conabimur, breviter tamen et succincte, majorum nostrorum vestigiis insistentes, a quibus cur recedamus, nihil, post operosioris disquisitionem, occurrit hactenus quod tan-topere compellat. *Henschenius* ad dictum diem xxvi Aprilis hunc *Commentarii* sui primo capiti titulum præfigit: Sancti Cletus et Anacletus diversi Pontifices, idque argumentum erudite versat, urgentes auctoritates adducens, quibus demonstret, Romanæ Ecclesiæ monumenta omnia pro asserta distinctione evidenter pugnare; unde ex prudentissima *Baronii* regula, a nobis etiam recitata, nempe in his quæ sunt Romanæ Ecclesiæ, majorem esse adhibendam fidem ejus alumnis, quam exteris, tantum non evincit, male a ceteris illis, sive Græcis sive Africanis, ob nominum affinitatem, conflatos esse in unum, qui vere duo fuerint, Pontifices Romanos Cletum et Anacletum, quemadmodum et aliis id accidisse ibidem probat, nominatimque ex Pontificum *Marcelli* et *Marcellini* confusione, quam viri non pauci doctissimi tuendam susceperunt, sed a qua *Clar.* *Castellanum* ante obitum ita absterrui, ut tandem fassus sit, se eam opinionem plane retractasse; id quod indicare non prætermisi in jam dictis *Observationibus* ad xvi Januarii et xxvi Aprilis.

C
ab aliis
etiam pro-
pugnata,

2 Porro sanctorum Cleti et Anacleti sincere factor, non tam evidentia mihi hucusque apparere discrimina, præterquam quod antiquiorum, licet exterorum, seu non Romanorum scriptorum suffragia, a nostro *Petro Halloix* ad S. Irenæum erudite expensa, et ab *Henschenio* non undequaque refutata, ita animum suspendant, ut omnibus multum diuque sedulo perpensis, Antonio *Pagio* subscribendum videam, qui in *Critica Baroniana* ad annum 101, relato S. Anacleti, tamquam a S. Cleto diversi obitu, tactaque obiter eruditorum, præsertim Gallorum, contraria sententia, rotunde enuntiat, se rem incertam agnoscere, sed a communi opinione non discessurum. Idemque denuo profitetur nepos ejus *Franciscus* in *Breviario Romanorum Pontificum* tom. 1, pag. 15. Neque mihi in ea incertitudine ab *Henschenii* placitis lubet discedere, quidquid *Papebrochius* aliam viam sternere visus sit, qua et unus Cletus et duplex quodammodo supponi posset, scilicet eum S. Clementi anteposendo, rursus vero S. Clementi successorem faciendo: quæ ut satis feliciter excogitata non inficer, talia tamen ab eruditis consentur, ut nec uni nec alteri contenden-

tium parti faciant satis. Nobis semper tutius visum est, ab antiquis Ecclesiæ Romanæ monumentis non recedere, quamdiu evidentior in contrarium auctoritas non appareat, præsertim in iis quæ ad Pontificum seriem ordinandam conducunt.

3 Veteres eorum Catalogos quam diligenter evoluit et discussit, tam non oscitanter eruderavit laudatus *Henschenius* ante idem 1 Aprilis, singulorum Pontificum ætates, characteres et gesta discernens, illorum vero Catalogorum a seculo quarto auctoritate, pro Cleto ab Anacleto distinguendo, potissimum certat num. 2, 3 et 4, quos hic pro insertis haberi cupimus, ubi utriusque Pontificis diversissima origo, diversa acta et tempora referuntur, quæ non commode ad unum eundemque hominem quis reduxerit. Adde his veteres alios Catalogos, a laudato *Pagio Criticæ Baronianæ* præfixos, quos nemo nisi temere contemnendos dixerit. Hæc porro magis etiam confirmantur ex *Missalibus* et *Breviariis* Romanis, in quibus a tot seculis Cletus et Anacletus ut Sancti duo diversis diebus et Officiis per orbem Catholicum celebrati sunt, hodieque celebrantur. Accedunt scriptores omnes, quotquot hactenus egisse sciuntur de Vitis Romanorum Pontificum, ibi ab *Henschenio* enumerati, apud quos una est et concors assertio, alium esse Cletum ab Anacleto, quidquid forte in eorum disponendo ordine tantillum dissentiant. Atque in his quidem nihil magnopere occurrit, in quo ab *Henschenio* recedendum persuadeamur.

ex receptiori
opinione te-
nenda vide-
tur;

4 Non ita stringunt quæ ex *Martyrologiis* pro tucunda communiori opinione ab ipso allegata sunt; neque certe *Bedæ* et *Florum*, etiam ut ab ipso et *Papebrochio* editi sunt, in favorem suum pertrahere potuit; quamvis enim S. Cletum hi ambo referant xxvi Aprilis, at de S. Anacleto altum silent, atque adeo auctoritas ista contra ipsum potius quam contra adversarios inflectitur. Non minus ipsi obest verus *Usuardi* textus ad dictum diem xxvi Aprilis, ubi non Cletus sed Anacletus seu Anencretus disertissime signatus est, hoc vero die xiii Julii nec verbum exstat de alterutro. Tantumdem confert adductus ab *Henschenio Wandelbertus*, apud quem solus Cletus memoratur. Si itaque, ut candide fateamur, ex plerisque *Martyrologiis* ab ipso relatis dirimenda sit controversia, Gallorum eruditorum opinioni magis quam nostræ ea omnia robur adjiciunt, ut in hac parte *Henschenii* argumentum cogar deserere, postquam non minimam operam posui in expendendis singulorum *Martyrologiorum* momentis, pertexendaque eorum genealogia in ipsa ad *Usuardum* præfatione, quam nemo, quod sciam, vellicavit hactenus præter anonymum aliquem *Pratensem* monachum, in eo totum, ut quo potest conatu, cænobii istius verum seu prætensum autographum propugnet, in quo contentionis funem ducere, haudquaquam operæ pretium existimo.

cui si non
favcant
Martyrologia
omnia,

5 Neque tamen *Martyrologia* omnia communiori opinioni ita adversantur, ut in ipsis pro ea nihil subsidii supersit. *Rabanus* imprimis Cletum et Anacletum ut diversos agnovit, tametsi a statutis die-

F

multa identi-
tati opposita
sunt;

bus

AUCTORE
J. B. S.

bus recedens, illum XXIX Aprilis, hunc XI Junii consignarit. Neque Ado plane contrarius est, licet enim Anacletum referat XXVI Aprilis, Cletum vero XII Julii; id certum manet, eum ambos Pontifices minime confudisse; uti neque Notkerus, qui et ipse festa quidem transposuit, sic tamen ut Cletum hoc die annuntiet, quo a recentioribus omnibus Anacletus constanter signatus est, quemadmodum ex Auctariis plurimis ad Usuardum facile intelliges. Ex his porro perspicuum est, seculi IX Martyrologos istos veteres Romanorum Pontificum Catalogos habuisse præ oculis, a quibus cur recesserit Usuardus, Adonis descriptor perpetuus, fateor me divinare non posse, nisi fortasse de amborum identitate aut distinctione alicunde dubitaverit. Non adeo mirum, quod a Romani parvi auctore prætermittitur sit Cletus: etenim in concinnando Martyrologio suo Rufinum is præcipue secutus est Eusebii interpretem, cum vero in tota ea historia unicus Anacletus sen Anencletus compareat, solum istum ipse retulit, quem in fonte suo repperat. Patet igitur, Martyrologia non desse ex quibus firmetur communis sententia, quibus accedunt recentiores universi, excepto Castellano, non æque facili ad hanc, quemadmodum ad alteram de Marcello et Marcellino identitatem retractandam.

B
sic tamen ut
res dubia
maneant.

6 At enim, ut supra dicebam, neque mihi adeo evidens est duorum horum Pontificum diversitas, ut non potius cum Pagio plane sentiam, rem hactenus ita intricatam, sive personas spectes, sive ipsarum gesta, ætatem et successionem, ut velim, nolim, fateri cogar, omnino incertam esse: neque Pontificum Catalogos, Missalia, Breviaria aut Martyrologia tanti ponderis censerem, ut prorsus elidant tot Sanctorum Patrum auctoritatem, tot scriptorum antiquorum testimonia, ab Halloixio et aliis studiose expensa, quæ nec undecumque nec undequaque satis refellit Henschenius: ut jam taceam recentiorum nubem, id certatim contendendum, sub duplici nomine unum eundemque latere, qui Græce Ἀνάκλητος, a Latinis passim contractius Cletus appellatus sit. Quantacumque diligentiam, ad datam fidem liberandam abhibuerim, ut sive ex Pontificum successionem, sive ex diversis gestis, sive ex diversa patria, aut aliunde quid novi eruerem, unde certior redderetur utriusque distinctio, cum nihil sit ubi tuto pedem figas; neque ex adversa parte satis claræ sint antiquorum istorum auctoritates, quibus explicandis, et ad sensum suum torquendis insudat Tillemontius tomo 2, pag. 555, id reliquum est, ut dubiam et incertam hactenus fateamur utranvis opinionem; interim tamen, quamdiu incerta est, a communi non discedemus, quæ tamdiu in sua possessione persistet, donec urgentiora producant, qui eam tanto conatu convellere nituntur.

C

7 S. Anacleti ætatem, sedis ingressum et exitum nullus satis tuto fixerit, qui non decessorum una et successorum tempora apta ordinarit, id vero tentare, æque fere arduum est ac tactam jam superius controversiam dirimere. Sequar igitur et hic receptiorem opinionem, licet ea hodierno Romano Breviario contraria sit, quam sic breviter expressit laudatus Franciscus Pagius: S. Anacletus, natione Græcus, patria Atheniensis, S. Cletum eodem auuo LXXXIII excepit. Ecclesiam, quam super corpus S. Petri Apostoli presbyter inchoarat, Pontifex creatus perfecit, ex libro Pontificali. Duabus ordinationibus, mense Decembri habitis, creavit diaconos tres, presbyteros quinque, episcopos diversis in locis sex. Pontificatum tenuit usque ad annum Christi XCV, quo Martyr occubuit sub Domitiano, post sedem annorum XII, mensium decem et trium dierum, pro quibus mavult Henschenius substituere menses duntaxat duos; sed cos scrupulos hic non discutimus. Gesta ejus alia, in prædicti Breviarii lectione relata, sive ex Decretalibus, ejus nomine circumferri solitis, sive aliunde accepta, non pari verisimilitudine, quæ cetera, jam ex Pagio data, narrantur. Quæ vero de eo comminiscitur Saussayus XI Octobris, et I Junii in Supplemento pag. 1124, nec citari nec refutari merentur. Decretales autem ipsi abjudicandas, hodie satis probat eruditorum omnium receptissimus consensus, cui Galesinium aut alios frustra opposueris.

8 De sacris ejus exuviis id solum dici potest, quod in laudatis Catalogis etiam satis clare exprimitur; corpus ejus depositum fuisse apud S. Petrum, cui ipse vivus in Vaticano tumulum paraverat, ab abbate Bartholomæo Piazza in Hemerologio ad hunc diem pluribus exornatum. Inde reliquias alio absportatas, satis certo non novimus; cum totum corpus ibidem superesse asserant Pancirolii et alii sacrorum Romæ locorum et pignorum descriprores, ut videre etiam est in tractatu de Basilica Vaticana tomo VII Junii pag. 41 et 83. In ordine Officii divini, juxta consuetudinem dictæ Basilicæ, a Josepho de Fide digesto pro anno 1665, hoc die legitur: S. Anacleti Papæ dup. habemus ejus corpus. Memini me alicubi legere, S. Anacleti reliquias Neapoli asservari, aliasque Bononiæ reperisse Masinium; at quales hæ sint, aut quo cultu honorentur, an vero et alibi aliæ expositæ sint, distinctius explicatum non reperi. Atque hic sistendam censeo promissam disquisitionem, ne plura cumulando, ingratam eramben recoquam, nullo alio laboris fructu, quam quod actum acturus sim, ea repetendo quæ jam ad nauseam disputata esse ii probe norunt, qui similibus tricis enodandis assueti sunt; aliis id genus disceptationes nec placere nec prodesse consueverunt.

D
Quid de gestis verosimilius censendum,

E

quid item de reliquiis.

F

DE S. SERAPIONE MARTYRE.

J. P.

Ex Synaxariis Græcis, et Martyrologio Romano.

SUB SEVERO
IMPERATORE.

Notissima in Græcis Tabulis S. Serapionis memoria est; tametsi non eodem ubique die celebrati. Menza impressa, eorumque Index cum Maximo Cytherorum episcopo,

præter solam Sancti annuntiationem die XII hujus nihil habent. Nos eum differimus in hunc diem, cum Martyrologio Romano, sic ipsum signante: S. Serapionis martyris, qui sub Severo Imperatore, et

Notitia Sancti;

Aquila

A Aquila præside per ignem pervenit ad coronam martyrii. *Præsentī etiam die Sanctūm referunt Synaxarium Basilianum, Menæa bibliothecæ Ambrosianæ, Supplementum ad Menæa impressa ex Synaxario Sirmondi una cum Sirloto, ita ejus gesta breviter prosecuto* : Natalis sancti martyris Serapionis, qui fuit sub Severo imperatore divinæ pietatis studiosus, et probitate morum insignis : qui detentus ab Aquila præside, interrogatus cujusnam esset religionis, libera et clara voce respondit, se Christum Dominum colere. Quamobrem igni traditus, martyrii coronam reportavit. *Conveniunt Excerpta e Menæis bibliothecæ Ambrosianæ. Reperio etiam S. Serapionis memoriam in Calendario Syriaco seu Chaldaico, de quo in Prætermissis ad hunc diem ; et in Arabico-Ægyptio, a Gratia Simonio Maronita ex Arabico verso.*

elogium ex
Synaxario
Basiliano ;

2 Plura in sancti Martyris laudem protulit dictum Basilianum Synaxarium : Serapion Christi martyr erat sub regno Severi, vir divini cultus studiosus ac bene moratus. Ab idololatriis autem

ob Christi confessionem comprehensus, Aquilæ, regionis istius præfecto, traditus fuit. Cumque coram illo adstaret, et interrogaretur, cujusnam religionis esset, libere Christum confessus est. Ideo itaque vehementer cæsus, ferroque acuto totum corpus rarus, ad carcerem remissus est, fame et siti eum vexante. Post plurium vero dierum decursum e carcere extractus, Præfecto vinctus adstitit. Cumque nullam plagam aut vulneris cicatricem ferret in corpore ; quia statim a Christo erat sanatus, omnes in stuporem rapuit, multosque ad Christi fidem adduxit. Præfectus autem, veritus ne plures ad Christum adduceret, igni ipsum tradidit ; et sic, decurso immortalitatis agone, martyrium consummavit.

3 Baronius, de S. Serapione agens in *Annalibus*, triumphos ejus affigit anno 205 ; nimis interim indeterminate visus asserere, celebrari ejus natalem diem XIII Julii, tam apud Græcos, quam apud Latinos, ut illorum Menologium et Romanum Martyrologium significant.

AUCTORE
J. B. S.

tempus mar-
tyrii.

B

E

DE SS. MARTYRIBUS ALEXANDRINIS

SERAPIONE, TROPHIMO, MELEO, EUANGELO, PROPOLO,
ATTALO, ZENONE, MENEOPRESBYTERO,
TROPHIMA VIRGINE, ET FORTE MACROBIO.

J. P.

Ex Hieronymianis.

XIII JULII.

synonymo-
rum confusio
vel repetitio

C

Ex variis tabulis Græcis, non undequaque exactis, Serapionem aliquem sub Imperatore Severo, Aquila præside martyrem, ignota prorsus martyrii palæstra, hoc die proxime retulimus, quem ex Menologio Sirloti Baronius cum multis aliis Martyrologio Romano inseruit, nusquam in Fastis Latinis sic expressum. Unde et ex id genus pluribus Græcorum textibus ad Latinos comparatis, tanta confusio Serapionum orta est, ut in Observationibus ad Usuardum XXI Martii, item IX Julii, et ipso hoc die in Prætermissis dixerim, difficile esse, inter synonymos Sanctos distinguere, præsertim cum adjuncta tam varie transposita aut translata sint, ut cui propria aptes, omnino discerni nequeat. Hic Græcum istum, incerti loci Martyrem, Græcis reliqui, cujus elogium proxime datum est. Quid velit hoc die Grevenus per S. Serapionem confessorem, non magis obvium est divinare. Paulo facilius intelligo, unde in codicem Usuardinum Rosweydi irrepserint Attalus martyr, et : In Ægypto, Serapion monachus, nempe ex Wandelberti metrico, cujus versiculos ad Usuardum retulimus :

Tertius Ægyptum præsentat Serapioni,
Attalus et martyr cœlesti flore nitescit.

videtur hac-
tenus inco-
gnitabilis.

2 Sed et hinc nova altera rerum confusio, dum soli isti duo sic ex majori pugilum turma decerpti sunt, ut fontem nescias unde processerint, quæ Notkero primum, deinde Maurolyco, Galesinio et aliis

ansam præbuisse videtur, ad novas classes novosque Martyres confingendos, vel ex minoribus Hieronymianis arripiendos, qui ad certam normam reduci prorsus non possent, nisi succurrerent Hieronymiani codices, ex quibus tot nuda ferme nomina in auctaria Bedæ, Flori et Usuardi profuixerunt. Id porro dolendum maxime, amanuensium oscitantia, et pro variarum ecclesiarum arbitrio, et præterita in iis codicibus aliqua, et sic luxata esse nomina, ut certum numerum et rationem inire nequeas. Adde quod et istic Serapion non unus occurrat, nullo prorsus caractere distinctus ; jam ut classis antesignanus, jam aliis immixtus, quemadmodum ex solo indice apud Florentinum cognosces. Notabilis est laterculus XXI Martii, ubi Serapion Alexandriæ signatur, cum novem aliis sociis, ferme ut hoc die, quo paulo major est in codicibus nominum diversitas. Alius denno Alexandriæ Serapion XXVIII Augusti, alii ibidem VIII, XI et XV Septembris. Verum hæc de Serapionibus satis hic dicta sint ; nunc quærendum est, quot et quales socii hodierno nostro adjungendi sint.

3 Sic textum suum refert Florentinus : In Alexandria, Serapionis, Tropime, Melei, Evangelii, Propoli, Actali, Zenonis, Propili, Meneo presbyteri, Trophimæ virginis. Id potissimum in eo laterculo displicet, quod Propoli et Propili pro duobus supponant, qui in aliis codicibus unus est et idem martyr Propolus, sive præpositus Attalo, sive ei postpositus. Secundum nomen formavimus Trophimi qui in vetustissimo Epternacensi codice in

Quot hodie-
ni Serapio-
nis socii fue-
runt.

F

AUCTORE
J. B. S.

feminam mutatus est; sic enim aptius legi puto, quam Tropimeî supra, vel Tropomeî, ut Corbeiensis, apud quem pro Zenonis, habetur Gelenis. In Epternacensi pro Melei, est Mellei; sed in eo melius exprimitur in fine Trophima quam apud alios Trofina vel Tropimia, quæ ansam non nemini dederit, hic inveniendi Trophimenam Minoreusem, vel Triphinam Siculam, de quibus egimus v hujus.

In solo Corbeiensi occurrit Macrobins, quem idcirco ut dubium duntaxat adjicimus. Nomina a Manrolyco et Galesinio male efformata in Prætermismissis rejecta sunt. Vides, ut supra dicebamus, non adeo pervium esse, vera nomina a deformatis, verum ordinem a turbato discernere. Putamus, hic verosimillimè ordinata esse omnia, saltem quoad licuit per codices, amanuensium socordia sæpe corruptos.

D

DE S. MYROPE MARTYRE

J. P.

IN INSULA CHIO.

Notitia ex Synaxariis Græcis.

SUB DECIO.
B

Annuntiationes ex variis Synaxariis;

S Myrope, ab unguento, Græce μύρον dicto, quod e corporibus Sanctorum profluens hauriebat, infirmis in medicinam adhibendum, nomen sortita, ut habetur inferius in ejus elogio, in variis Synaxariis notatur. Nomen ipsius reperio in Menæo Chiffletii, in excerptis, quæ asservamus, e Menæis bibliothecæ Ambrosianæ cum elogio; Sirleto ac Synaxario Basiliano, quod hoc modo elogium ipsius recenset: Ἡ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Μυρώπη ὑπῆρχε μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Δεκίου ἐν τῇ νήσῳ Χίου. Περιήρχετο δὲ τὴν Ἐφεσίῳ πόλιν, τὰ ἐν τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων Μαρτύρων καὶ Ἀποστόλων προχέμενα μύρα συνάγουσα, καὶ ἰωμένη τοὺς ἀσθενούντας. Ὅθεν καὶ φερωνύμως ἐκλήθη Μυρώπη. Καταλαβοῦσα δὲ τὴν νήσον Χίον, καὶ εὐροῦσα τὸν ἅγιον Ἰσίδωρον, διὰ Χριστὸν μαρτύρησαντα καὶ τελειωθέντα, ἀνείλετο τὸ λείψανον αὐτοῦ, καὶ ἔκρυψε παρ' εαυτῇ. Καὶ πολλῶν κρατουμένων, διὰ τὴν τοῦ λειψάνου ἀφαίρεσιν, καὶ τιμωρουμένων, ἐφανέρωσεν ἑαυτήν, λέγουσα λαβεῖν καὶ κρύψαι τὸ λείψανον. Κρατηθεῖσα οὖν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος Νουμεριανοῦ, τοῦ καὶ τὸν ἅγιον Ἰσίδωρον βασανίσαντος, ἐτύφθη σφοδρῶς, καὶ ἀπεκρίσθη εἰς φυλακὴν, καὶ δι' ὀπασίας τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου τῶν ἀποκειμένων αὐτῇ ἀγαθῶν τὴν ἐπαγγελίαν λαβοῦσα, τῷ Θεῷ τὸ πνεῦμα παρέδωκεν.

C
elogium
Græco-Latinum,

2 Myrope, Christi martyr sub regno Decii extitit, ex insula Chio. Circuibat autem Ephe-

sum, unguenta ex Martyrum et Apostolorum corporibus profluentia secum adducens, et sanans infirmos. Ex quo nomen Myrope sortita fuit. Postquam in insulam Chium reversa esset, et invenisset S. Isidorum, martyrio functum propter Christum ac mortuum, sustulit corpus ejus, et apud se recondidit. Cumque multi comprehensi et cruciatibus essent affecti propter ablatum corpus, se ipsam manifestavit, dicens, se abstulisse et abscondisse corpus. Comprehensa itaque a Numeriano præfecto, qui sanctum quoque Isidorum cruciaverat, graviter cæsa, et in carcerem conclusa est. Et. ab apparente ipsi S. Isidoro, de bonis, quæ ipsam manebant, certior facta, Deo spiritum tradidit.

E

3 Consonant excerpta ex Menæis bibliothecæ Ambrosianæ. Sirletus hæc paulo aliter, rem brevius referens: Eodem die (nempe decima tertia Julii) sanctæ Martyris Myropis, temporibus Decii Imperatoris, quæ primum habitavit in insula Chio; postea vero ad Ephesiorum urbem profecta, religiose admodum hauriebat unguenta, ex sanctorum Martyrum corporibus profluentia, ex quo et cognomen sortita est. Postea in insulam Chium reversa, et se Christianam esse confessa, a præside Numeriano vectibus vehementer verberata, Deo spiritum reddidit.

a Sirleto abbreviatum.

F

DE SANCTIS JUSTINA ET ZENONE MARTYRIBUS

J. B. S.

TERGESTI IN ISTRIA.

Ex Ferrario.

FORTE
SECCULO III.

In sacris Fastis ignoti,

Cum in Sanctos hosce, alibi prorsus ignotos, aliud agens incidisset Papebrochius, a quadraginta et amplius annis Tergestum non semel scripsit ad nostrum P. Carolum Vitellium, quo distinctiores notitias impetrare conare-

tur, unde de eorum gestis, ætate et cultu paulo certior fieret. Respondit Vitellius 1x Aprilis 1679, nihil istic reperiri præter narrationem, veteri alicui Breviario ecclesiæ Cathedralis ejusdem civitatis insertam, quam Papebrochius vix inspecerat, quin

conti-

A continuo adverterit, ex Actis S. Dorotheæ et Theophili plane contractam esse, servato ipsomet nomine Sapritii præsidis, sed mutatis nominibus Dorotheæ in Justinæ, ac Theophili in Zenonis, manente utrobique præcipua totius passionis substantia; quod mirum est, effugisse oculos Ferrarii, adeo ut in sua annotatione non dubitarit asserere, Acta horum Martyrum accurate scripta legi, neque aliquid controversum aut inverisimile in illis se deprehendisse. Mirum, inquam, ubi vel pueris nota est S. Dorotheæ Legenda, notissimaque historia de floribus et pomis cælestibus per angelum ad Theophilum transmissis, quæ, ut non diffiteamur, semel ac iterum prodigiose accidere potuisse, sic non tam leviter, tamquam sincera et genuina admittenda sunt, quæ apertissime ex aliis Actis mutuata deprehenduntur.

Legenda S. Dorotheæ ornati sunt,

B 2 Quid? Quod et ipsa S. Dorotheæ Legenda, tum propter exemplarium varietatem, tum propter alia, a multis hodie non tanti fiat, quanti eam Bollandus æstimasse videtur. Adde vero Sanctos istos Justinam et Zenonem in nullis prorsus sacris Fastis umquam consignatos, neque Ferrarii distincti quidquam de eorum cultu docere potuisse. Non esse autem omnino conformia Acta ad nos missa et Ferrarii compendium, ex eo patet, quod apud ipsum alius dicatur præses, forte ab aliquo amanuensi caute mutatus, ne nimium in oculos incurreret commissum plagium. Laudati scriptoris Catalogus generalis, ex quo sua procul dubio hic accepit Castellanus, sic annuntiat: Tergesti in Istria, S. Justinæ virginis et martyris sub Diocletiano cum Zenone; alleganturque in notis tabulæ ecclesiæ Tergestinae, ex quibus Legendam Italice vulgaverit Nicolaus Manzolus J. C. in historia Istriæ, edita 1611, quam dum consulo, ipsissimam esse comperio, quam huc misit Vitellius, hoc solo excepto, quod apud Manzolum, casu an studio nescio, pro Sapritio, non Fabianus substituitur, ut legerat Ferrarius, sed Fabricius: quod sufficiet, hic verbo indicasse. Cum igitur alia nota non sint præter prædictam histo-

riam, ut verbis superfluis parcamus, Ferrarii compendium describere satis habebimus. Sic legit:

3 Justina virgo Tergestina, Christianis parentibus orta, annorum XIV, cum ob formæ pulchritudinem a multis in matrimonium postulata, se Christo, cui virginitatem voverat, desponsatam diceret, apud Fabianum præsidem accusata et ad eum perducta, diis sacrificare jubetur. Cumque illa deos dæmones appellaret, Fabianus optionem Virgini dat aut colendi deos, aut tormenta subeundi. Ac primum illam alapis cæsam, quod libere deos contemneret, extendi, et virgis cædi, deinde in equuleo suspensam circa mammillas unguis excarnificari jussit. Ipsa vero Christo gratias agens, virtutem, et animi constantiam petebat, quo ad paradysum de hoste triumphans perveniret. Damната autem a præside, ut gladio feriretur, cum quidam ex primis apud præsidem, nomine Zeno, per jocum Virgini diceret: Sponsa Christi, trans mitte mihi mala de sponsi tui paradiso; dum ad supplicium duceretur, infantulo sudariolum dedit, Zenoni deferendum, dicens: Dicito illi: Justina virgo Christi mittit tibi mala, quæ de paradiso sponsi sui postulasti. Decollata itaque Virgine, corpus a Christianis sepulturæ traditum est, in Idus Julii, Diocletiano, et Maximiano Imperatoribus anno salutis CCLXXXIX. Zeno autem, ubi a puero sudariolum accepisset, diceretque: Bonum erit ad faciem tergendam; dum illo coram præsidis familiaribus faciem tergit, se repente mutatum tanto sensit Christi amore captum, ut nomen illius publice extollere non dubitaret. Quare delatus Præsidis, ab illoque accersitus et dementiæ objurgatus, cum respondisset: Quid mali facio, si Christi veri, et solius Dei, qui Justinam virginem ad se suscepit, meque in servum accipere dignatus est, nomen collaudo? tamdiu plumbatis cædi jussus est, donec animam exhalaret. Cumque nomen Domini Jesu Christi extollere non cessaret, lingua illi præciditur, et tandem caput amputatur die prædicta.

AUCTORE J. B. S.

cujus hic aliquod compendium datur.

E

DE S. SARA VIRGINE ABBATISSA

SCETI IN LIBYA.

Notitia ex tabulis Græcis, et Vitis Patrum.

CIRCA FINEM SEculi IV.

Sanctæ Saræ memoria apud Græcos;

S Sanctæ Saræ memoriam, in aliis Synaxariis hoc die ignotam, reperio in Menæo Chiffletii; quæ etiam inscribitur in Supplemento ad Menæa impressa ex Synaxario Sirmondi et Ms. Chiffletii his verbis: Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἣ ὁσία Σάρρα ἐν εἰρήνῃ τελ. Eadem die (nempe decima tertia Julii) S. Sarra in pace obiit; appositis hisce versiculis:

Κόλπους ὑποσχὼν, τὴν νέαν Σάρραν δέχου
Ὁ τῆς παλαιᾶς Ἀβραὰμ Σάρρης ἄνερ.
Saram novam tu recipe promisso sinu
Pater Abraham; cui Sarra vetus uxor fuit.

2 S. Saram ab Arturo in Gynæceo sacro die xxx Maii collocatam esse pro consueta sibi licen-

tia, nullo antiquiori exemplo, monuimus in Prætermisssis ad istum diem; a quo huc retracta est a nobis, Græcorum duo supramemorata Synaxaria secutis. Porro non erit alienum a proposito, transcribere annuntiationem, quam dictus Arturus ibidem habet: Sceti in Ægypto, S. Saræ virginis abbatissæ, quæ Theodosii senioris tempore, virtute castimonie, sapientiæ, et monasticæ observantia insigniter refulsit. Sed antiquiora non desunt, quæ sanctæ Abbatisæ nomen illustrent.

3 Etenim excelsa ipsius mens et virtutibus exag- geratissima, vivis lineamentis exprimitur apud Rosweydam in Vitis Patrum; unde pauca quæ huc spectant, delibo. Atque imprimis quam fuerit S. Sara virginis propositi tenax, quam invicto pectore prædicta adversus machinationes impuri spiritus, a

quam Arturus annuntiat die non suo.

E vitis Patrum ostenditur ejus castimonia;

quo

F

J. P.

AUCTORE
J. P.

quo diu multumque et acriter vexabatur, planum fit ex lib. 5, pag. 574, ubi lego: Narraverunt de abbatisa Sara, quia manserit tredecim annis fortiter a fornicationibus dæmonum impugnata; et numquam oravit, ut recederet ab ea hujusmodi pugna, sed solum hoc dicebat: Domine, da mihi fortitudinem. Eadem habet Cotelarius inter Apophthegmata Patrum tomo 1 Monumentorum Ecclesiæ Græcæ pag. 651.

odiam vanæ
gloriæ,* Cotelarius
tectum,
Græce ὁ
πατήρ.mirabilis
oculorum cu-
stodia,

B

4 Quam vero aliena fuerit a vana gloria; quam certo persuasum habuerit, omnem sufficientiam suam esse ex Deo ibidem probatur: Dixerunt iterum de ea, quia infestior ei fuerat aliquando imminens fortius idem fornicationis dæmon, mittens in cogitationem ejus seculi vanitates. Illa autem non relaxans animum a timore Dei, et a proposito abstinentiæ suæ, ascendit semel super lectum sumum orare; et apparuit ei corporaliter spiritus fornicationis, et dixit ei: Tu me viciisti, Sara. Illa autem respondit: Ego non te vici, sed Dominus meus Christus. Quæ et Cotelarius loco citato.

5 Oculorum custodia pene supra fidem mirabili excelluit, uti fidem faciunt verba ibidem pag. 587: ubi hæc narrantur: Dicebant de abbatisa beatæ memoriæ virgine Sara, quod supra alveum fluminis sexaginta annos habitaverit, et numquam inclinata est, ut flumen ipsum aspiceret. Quæ etiam recenset Cotelarius, uti duo sequentia paginis 691 et 692.

viridis forti-
tudo,

6 Jam vero in muliebri sexu viriles eam animos gestasse, cum pœnitentiæ virtute conjunctos, nemo dubitarit, qui in dietis Vitis pag. 603 sequens ipsius effatum legerit: Venerunt aliquando duo senes de partibus Pelusii ad abbatisam Saram. Et cum ambularent, dicebant ad invicem: Humilimus vetulam istam. Et dicunt ei: Vide, ne extollatur animus tuus, et dicas: Quia ecce solitarii viri veniunt ad me, quæ mulier sum. Et dixit eis abbatisa Sara: Sexu quidem mulier sum, sed non animo.

et cordis in-
tegritas.

7 Puri et integri cordis habuit Sancta nostra impensissimam curam. Audi ipsam loquentem ibidem pag. 609: Iterum dixit abbatisa Sara: Si poposcero a Deo, ut omnes homines ædificentur in me,

invenior ante januas singulorum pœnitentiam agens; sed magis oro, ut cor meum cum omnibus purum sit. Atque hæc sunt, quæ de S. Sara ibidem reperire licuit; et quæ postea materiem præbuerint: Petro de Natalibus lib. 11, cap. 46; S. Antonino part. 2 Historiarum titulo 15, § 2, pag. 144 versa; ac Vincentio Bellovacensi in speculo Historiali lib. 17, cap. 9. Superaddo paucula ex Cotelario pag. 692. Dixit iterum: Mitto pedem meum super scalam, ascensura; et mortem ob oculos pono, antequam conscensionem faciam. Hoc etiam protulit: Bonum est etiam propter homines facere eleemosynam; licet enim studio placendi hominibus fiat, postea tamen procedit ad studium placendi Deo. Aliquando Scetiotæ convenerunt matrem Saram, quæ apposuit eis canistrum. Illi vero bona poma relinquentes, vitiosa comedebant. Et dixit eis: Revera Scetiotæ estis. Petrus Thomas Saracenus de Bononia Carmelita, S. Saram perperam inscripsit Catalogo plurium Sanctorum et Beatorum utriusque sexus eremitarum B. Mariæ virginis de monte Carmeli, subnexo notis Menologii Carmelitani, a se editi, et festis resumendis.

8 Ceterum claruisse sanctam Abbatissam hanc in Scythi, solitudine Libyæ, tempore Theodosii senioris, auctor est Petrus de Natalibus; cujus sententiam secuti, S. Saram Secti in Libya assignavimus in titulo; et vitam ipsius alligavimus seculo quarto exeunti, quam, an et quamdiu ultra produxerit, nos latet; nullo apud Græcos Hagiologos loci, in quo vixit, vel temporis, quo floruit, indicio a nobis reperto. Quod mirum fortasse cuiquam videri possit: quia apud Græcos non fuit prorsus ignobilis, ut colligitur ex Triodio Græcorum, in cujus canone, solito recitari ad Parasceven ante Dominicam Tyrophagi seu Quinquagesimæ, et ubi sigillatim commemorantur deiferi Patres, qui in monastica exercitatione excelluerunt; in ejus, inquam, Triodii canone, ode septima, quæ est de sanctis Mulieribus, ipsius fit mentio: Marina, cœlestia sapiens, nunc honoretur cum magna Matrona. Syncletica vero et Sarra, simul cum Justa, cantibus, ut sapientes virgines, celebrentur.

D

E

De loco et
tempore, qui-
bus floruit.

C

F

DE S. JUVENIANO MAGNO CONF.

J. B. S.

EYSTADII IN GERMANIA.

Notitia de cultu.

XIII JULII.

Sacris omni-
bus Fastis
præteritis

In schedis nostris seu aliquot Sanctorum indicibus a Bollandio relictis, notatum hoc die invenio S. Juvenianum Magnum confessorem, ut qui colatur in templo nostro Eystettensi, nulla prorsus addita notitia, unde in Sancti cognitionem aliquo usque deveniri possit. Seio equidem istie, æque ac in templo nostro Antverpiensi, et in aliis per orbem ecclesiis plures coli reliquias Sanctorum Martyrum ex cryptis Romanis acceptas; quin et tales Martyres in eodem templo Eystettensi referuntur, propriis suis nominibus expressi: Venerius, Leontia, Castus et Livenius in Actis nostris

1 die Martii pag. 22; neque mirarer, si id genus plures ibidem reperirentur. Verum de Confessoribus non eamdem esse rationem, vulgo notum est. Quapropter sedulo inquirere cœpi, nullane in Musco nostro Juveniani illius Magni confessoris exstarent posterius submissa indicia: antiquusne iste Sanctus, an novus esset; an Eystettensis patria, an aliunde eo allatus; quo seculo vixisset; a quo tempore ibi coleretur. Ast evolutis nostris Tabulis, Fastis, Martyrologiis, et quibuscumque Sanctorum Catalogis, cum nihil uspiam occurreret alia subsidia conquirenda putavi.

A
ex litteris
Eystettensi-
bus innuitur.

2 Confugi itaque ad amicum nostrum P. Joannem Seyfrid, in Academia Herbipolensi Historiæ Professore, ex cujus responso id demum colligere potui, vere Sanctum esse, sacris aris olim admotum, et in templo nostro Eystettensi, jam a seculo, publica veneratione cultum. Ita ille ad quæstiones meas, xxii Februarii anni 1722 missas, xviii Martii proxime insequentes scripsit: Dum responsorias Eystadio exspecto, de iis quæ circa S. Juvenianum Magnum confessorem interrogavit Reverentia vestra, per otium lustravi Necrologia et Martyrologia, quæ pauca habeo; et inter illa inveni Kalendarium Breviarii ecclesiæ Hersfeldensis Ordinis S. Benedicti Ms. cum hoc titulo: INCIPIT BREVIARIUM, etc. In hoc, iii Idus Julii, præter S. Margaretam virginem et Martyrem, ponitur S. JUVENIANUS CONFESSOR. Dubitavi utrum hoc nomen Sancti esset, in quem inquit Reverentia Vestra et cui additum est cognomen vel elogium MAGNI. Dubium sustulit epistola R. P. Edmundi Sickingen Rectoris Eystadiani, quam heri cum acclusis accepi. Unus idemque est S. Juvenianus Eystettensis cum Hersfeldensi, et in dicto Kalendario reliquorum Sanctorum festa, quorum reliquiæ Hersfeldæ olim servabantur, iisdem diebus consignata sunt, quibus in epistola P. Agricolæ notantur.

B
præsertim
ex epistola
P. Agricolæ
1625.

3 Atque hæc est epistola, cui tota cultus hodierni ratio innititur, lectu sane digna, utpote instrumentum emeriti missionarii Castrensis P. Joannis Agricolæ Societatis nostræ; epistola, inquam, data ad Celsiss. et Reverendiss. Dominum Joannem Christophorum Eystettensem episcopum, qua de re visa testatur, quaque totius casualis inventionis, et subsecutæ transmissionis ordo perspicuus redditur. Faxit Deus ut, ea lecta, curiosi Germani, sive Hersfeldenses sive alii excitentur ut de sancto isto Juveniano, aliisque nonnullis, eodem tempore repertis, plura suggerant, quæ, si non hic, saltem alibi, pro Sanctorum meritis et gloria illustrari queant: ut de Cyrillo Alexandrino, Wigberto, socio aliquo S. Mauriti, Lullo Archiepiscopo Moguntino, aut aliis taceam, quorum gesta aliunde satis jam nunc erudrata sunt. Ambagibus quidem nonnullis utitur laudatus Agricola, quæ erga munificum Collegii fundatorem mera urbanitatis Officia recte dici possunt, verum ut instrumentum integrum, hactenus, saltem quod sciam ineditum, cunctis pateat, visum est, totum hoc loco inserere, prout illud a R. P. Edmundo Sickingen per Seyfridum accepimus. Autographum epistolæ scriptum est in folio pergamenæ, et appenso Illustrissimi D. Generalis de Tilly sigillo munitum; habeturque in tabulario Collegii Societatis Jesu Eystadii. Sic incipit P. Agricola:

DEUS OPT. MAX.

Illustrissimo ac Reverendissimo Principi ac
D. D. Joanni Christophoro, Episcopo Eystadiano, omnem salutem tribuat.

C
qua episcopo
Eystettensi
significat

4 Bellum alios perdit, alios servat, Illustrissime ac Reverendissime Princeps, prout favet aut irascitur cælum, cui soli peccamus, et resipiscimus. Me certe, præter spem et meritum, benevole bellum habuit, qua vitam in periculis, qua valetudinem bonam, licet morti sæpius caput quam manum objecerim. Quin cum paupertas mihi semper in voto, ad divitias evectus sum, easque tantas, ut munera mihi supersint pro Regibus, nisi mallet destinare Pontifici, Reveren-

dissimæ Celsitudini vestræ. Quærat quis, utrum spoliis, an furto rapinisque opes accreverint: utroque modo quidem in bello contingunt, et hoc altero fere solent, sed illæ tantum quas pauperes amant. Longe aliæ divitiæ summi regni hereditas in pretio sunt; quæ cum ferant titulum pietatis, non refert quo acquirantur modo. Illustrissima Celsitudo vestra sentiet mecum, scio; si rem simpliciter audiet. Huc usque P. Agricolæ non inficela præfatio, qua satis nitide et ingeniose. Celsissimi et Reverendissimi Principis benevolentiam captat. Sequitur modo rei totius gestæ occasio, et accurata descriptio.

5 Hoc vertente anno Christi mdcxxiii, in mense Junio, Catholicorum exercitus ille, nuper Palatinatus et Bohemiæ victor, contra unimanum Ducem Brunswicensem (quem deinde vi Augusti fortissime fudit) nomine Christianum, movetur a suo illustrissimo et invictissimo heroe Duce, D. Joanne Comite Tserclaes de Tilly, etc., cum quo ego castra sequor, an pacem? Pervenitur Hersfeldam, quod prope flumen Fuldæ, oppidum est in Hassia, olim abbatia Germaniæ splendida. Subsistitur ibidem aliquot diebus, et spectatur amplum templum, in eoque novem Sanctorum ordine pictæ imagines, quarum inscriptio præter nomina (quæ commutata dolo malo videntur) habet, ipsos corpore adesse et quiescere. Nemo non doluit, tot Sanctorum Mausolæum a centum annis tam negligenter habitum, et nudos ad lapides a Calvinistis, ante quinque, plus minus, annos redactum, ut scilicet jusserat princeps Mauritius Hassiæ Landgravius, antiquorum monachorum bona, non antiqua fide invadens. At Illustrissimus et Excellentissimus D. Comes de Tilly, etc., a me jubet inquiri, si quid de Sanctorum ossibus superesset.

6 Dum hoc ago, et diu frustra sum, tandem præit digito quidam civis: Hic, inquit, juxta sinistrum latus templi, scruta sunt antiquæ cærimonie: quippe qui paucis ante annis sacra vastaverant, in locum bene clausum nil poterant, clavibus jam diu amissis; ideo satis erat ipsis, lapidem prope januæ cardines fregisse, quantum erat opus ad inspectum. Viderunt, contempserunt, et in relictis reliquerunt. Ego vero serarium accerso, qui primam intra templum januam facile patefecit. Inde aliquot gradibus, imus ad alteram; sed ferreum pessulum immisum lapidi, validoque insuper ferro, contra tales insidias tectum, movere non poterat, nisi lapidem una cum ferro decideret; quo facto, et repaguli et Sanctorum latibulum patuit. Ingredior locum a fornice munitissimum, et fenestris parvis parum illustrem, quas ipsas ocluserat vitrum situ araneisque obductum. Inter reculas video novem fercula reliquiarum, id est pictas arcas, ut solent in festo Corporis Christi circumferri, quas tamen a seculo hic in publicum non prodixisse, constat. Ut quamvis aperuit serarius, per ostiolum infra clandestinum tento thesauri tenebras, et ipsum teneo.

7 Extemplo ego ad Illustrissimam Excellentiam rem nuntio, gaudet, spectatum properat, lustramus omnia, reperimus nomina Sanctorum foris in ferculis intus cum reliquiis; videmus etiam altare integrum, quod unum atque unicum hæreticorum vim evasit. Ergo ex conclavi Illustrissimæ Excellentiae sacrum Missæ Officium quotidianum, ad sacrum hunc locum ego sociusque Pater transferimus. Insequentibus diebus, Sanctorum reliquias otiosius inspexi, collegi,

AUCTORE
J. B. S.

modum quo
in templo
Hersfeldensi

E

detectæ sint
variæ reli-
quiæ,

F

quarum par-
tem templo
Eystettensi
S. J. desti-
nat,

AUCTORE
J. B. S.

composui, ut Monachum ad Serenissimum Bavariae Ducem Maximilianum S. R. J. Archidapiferum et Electorem mitterentur, qui eas amanter amplexus est. Ceterum ut redivivorum Sanctorum celebrationes obirent multi, singulis reliquiis decerpsi aliquid, altari temploque dignum, partim annuente, partim dissimulante Illustriss. Excellentia. Hæc mea sunt opima spolia, unde tantum ditari possunt regna et provinciæ, quantum augeri pietas. Non circumveniar, si repetundarum reus conveniar ad Superum tribunal. Placuit autem Eystadium his Sanctorum monumentis donari pro novo nostro templo, quod ab Illustrissima Celsitudine vestra, omnium SS. Angelorum nomine Deo dicatum est. Videbantur enim respicere vestram Celsitudinem S. Lullus Archiepiscopus Moguntinus et S. Wigbertus quorum adsunt reliquiæ. Nam ille monasterium excitavit Hersfeldense, impetrans eidem a summo Pontifice, et Imperatore Carolo magno omnes immunitates; ad instar Illustrissima Celsitudo vestra, nobis aliisque fecit, facit: alter ex Anglia, et a S. Bonifacio venit in has terras cum Evangelio, sicut Eystadium sanctus Wilibaldus ipsius æqualis, et siue dubio magnus amicus.

B

etque inter
hujus S. Ju-
veniani Ma-
gni;

8 Honorate o! Eystadiani sanctos Auglos cum SS. Angelis. Plura de his Sanctorum reliquiis ad R. P. Rectorem nostri Collegii Eystadiani Gebhardum Razenriedt. Hic tantum recensebo nomina, festis diebus eorum adnotatis ex registro Chori Hersfeldensis, quod hic iuveui Ms. auno MCCCLIX. Afferentur ergo ad Illustrissimam Celsitudinem vestram de sacris ossibus: S. Constantii episcopi et martyris, III Kal. Februarii; S. Justini martyris, X Kal. Aprilis; S. Decentii episcopi et martyris, VII Idus Maii; S. Cyrilli episcopi Alexandrini et martyris, VI Idus Julii. S. Juveniani Magni confessoris, III Idus Julii; S. Wigberti confessoris, Idibus Augusti; unius ex sociis S. Mauritii, X Kal. Octobris; S. Laurentii episcopi et confessoris, IV Kal. Octobris; S. Lulli archiepiscopi confessoris, XVII Kal. Novembris. His addidi caput ignotum, nisi forte schedula intus lateat, ut ex vetusto involucri intelligatur, reliquias repertas esse veras. Ut autem hæc sacra novi templi munera splendorem et ab offerente habeant, Illustrissima Celsitudo Vestra accipiet ab ipso Illustrissimo D. D. Joanne Comite Tserclaes de Tilly, Barone de Marbeis, Domino de Balastre et Montigni, etc. Ferdinandi II Romani Imperatoris, nec non Serenissimi Maximiliani Bavarie Ducis et S. R. J. Archidapiferi

C

Electoris, et Catholicorum confœderatorum imperii principum et statuum copiarum locum tenente generali, nisi aliunde impedimentum itineris enascatur. Idem Illustrissimus heros, meis exoratus precibus, etiam has præsentis, postquam de verbo ad verbum me recitante audivit, suo fecit sigillo insignes, ad earum fidem in posteros, qui precor, ut semper gratulentur, quod nostra jam ætas semper exoptat, Illustrissimæ Celsitudini Vestræ in episcopatu annos S. Wilibaldi. In hibernis nostris Hersfeldæ Idibus Decembris anno MDCXXIII. Subscribit Joannes Agricola Societatis Jesu presbyter.

9 Non habeo in his omnibus quo P. Agricola aut Comitissæ Tillii fidem in dubium revocem; at fateor ingenuè, Juveniani Magni, præsertim ut confessoris, nomen mihi nequaquam arridere; quod in nullis usquam tabulis, quas nec paucas nec oscitanter consului, extra Hersfeldam notum sit. Neque satis hactenus capio, quis sit ille Cyrillus Alexandrinus episcopus et martyr, VI Idus Julii; multo minus quid sibi velit Laurentius episcopus confessor, IV Kal. Octobris. De reliquis Martyribus Constantio, Justino et Decentio non tantopere laboro, cum Sancti isti ex cryptis Romanis Hersfeldam facile transferri potuerunt, addito subinde etiam Episcopi titulo, ut tot aliis locis contigisse, vulgo ferme notum est. Si conjicere liceat, non verebor suspicari, Juveniani Magni nomen coaluisse ex SS. Januario et Magno Sixti PP. Diaconis, quorum reliquias et forte sacra corpora, cum aliis prope innumeris, ad B. Rabanum Maurum delata fuisse, habes in ejus Actis IV Februarii. Porro jam dictorum Januarii et Magni sacra ipsa ab Humberto episcopo Herbipolensi, rogatu Rabani, in ecclesia partheuonis Holckerichæ deposita, invenies in citatis Actis cap. 6, num. 34, pag. 519. Quam facile prædictæ reliquæ, aut saltem earum pars aliqua communicari potuerit cum cœnobio Hersfeldensi, non adeo procul dissito; vel synonymi alii, sic forte baptizati, eo adduci, quemadmodum Magnus aliquis Herbipoli a S. Burchardo reconditus dicitur in ejus Vita lib. 2, cap. 8, apud Mabillonium seculi 3 Benedictini parte 1, pag. 709. Tum vero ex Januarii et Magni nominibus, non clare expressis, succedentium seculorum barbaries efformaverit Juvenianum Magnum, eique confessoris titulum adjecerit. Ut mera est mea hæc conjectura, sic S. Juveniani Magni qualiscumque cultui fraudi esse nolim aut detrimento; verissimas Sancti vel Sanctorum reliquias existimo, sub cujuscumque demum nomine Eystadii honoratæ sint, et modo honorentur.

D

de quibus
quid censi
posse viden-
tur.

E

F

A

D

DE S. EUGENIO EP. CARTHAGINENSI

ALBIGÆ IN OCCITANIA.

Item de illius sociis in persecutione Vandalica plurimum passis.

G. C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. S. Eugenii cultus et elogia.

et ex Venantio Fortunato lib. 2 ubi inter alia habet hoc carmen :

Pontificis monitis, clerus, plebs, psallit et infans.

Itaque Victoris Vitensis aliorumque sine inter-
punctione scribentium lectio commodam satis expli-
cationem recipiet, si per lectores intelligantur can-
tores. Non tamen id ita stricte accipiendum est,
quasi illi pueruli eo Ordine ecclesiastico fuerint ini-
tiati, qui inter minores Ordines Acolythatum præce-
dit. Lectoratus enim in ecclesia Africana non nisi
viris eruditione claris et ætate provectis confere-
batur, ut ex Cypriani epistolis et Concilio IV Car-
thaginensi eruditè probat Baronius in notis ad Mar-
tyrologium Romanum. Omitto recentiores Marty-
rologos, qui hac die de S. Eugenio sociisque memi-
nerunt. Non possum tamen, quin hic verbo præ-
muniam lectorem contra errorem Galesinii, qui eum
perperam vocat Eusebium.

4 Quamvis, ut dixi, in assignanda festivitatis die
plerique conveniant, nonnulli tamen dissentiunt :
Albienses enim sexta Septembris eum celebrant Of-
ficio duplici; quo die in Breviario suo sic legunt :
Eugenius... in Galliam pulsus in Albigensi pago
ad Veram amnem, juxta sepulcrum Amaranthi
martyris consedit, ubi ædificato monasterio tot
laboribus ærumnisque perfunctus mortuus est,
ejusque sepulcrum gloriosum fuit. Cetera hic de-
scribere supervacaneum foret, quoniam desumpta
sunt ex Victore Vitensi et Gregorio Turonensi,
quorum textus postea dabimus. Non dubito, quin
hunc cultus diem ex Majorum suorum traditione
acceperint, eoque putent Sanctum suum obiisse.
Atque in ea opinione illos confirmare potest anti-
quus codex manuscriptus bibliothecæ Colbertinæ, in
quo Passioni S. Eugenii ex Gregorio Turonensi
descriptæ præmittitur hic titulus : Incipit Vita san-
cti Eugenii episcopi, qui obiit in vico Viancio
VIII Idus Septembris. Ecclesia Africana ejusdem
Sancti festum colit V Januarii : nam in Calendario
Carthaginensi, quod non diu post S. Eugenii mor-
tem conscriptum fuisse ostendit Mabillonius tom. III
Analectorum veterum pag. 402, leguntur sequentia :
Nonas Januarii depositio sancti Deogratias et Eu-
genii episcoporum. Quidquid sit de hoc diverso cul-
tus die, nos cum plerisque Martyrologis ac Marty-
rologio Romano S. Eugenium hac XIII Julii illu-
strandum suscepimus. Quare præcipuos ejus cultus
testes jam adduxisse sufficiat.

5 At supererit fortasse cuipiam dubium, an S.
Eugenius ut confessor, an ut martyr colendus sit;
præsertim cum in Breviario Albiensi et quadam
Gregorii Turonensis editione martyris titulo deco-
retur. De hac re multis disputare operæ pretium
non est : nam etsi a plerisque ei confessoris titulus
tantum concedatur, tamen ipsi martyrii desiderium
ac meritum non defuisse quilibet fatebitur; utpote
qui post varios pro Christi nomine toleratos labores,
post ingentes ærumnas, et imminentis mortis con-
temptum semel atque iterum e patria pulsus in exi-

E

Non est idem
cultus dies
apud omnes.

F

Quo sensu
dicatur mar-
tyr.

ANNO DV.

B
S. Eugenius
Albiæ in Gat-
lia colitur.

Martyrologi
15 Julii eum
memorant.

C

Martyrolo-
giorum di-
screpantia
explicatur.

Albia vel Albiga vulgo Alby culta Galliæ
civitas, olim in Aquitania late dicta, nunc
in Occitania ad Tarnem fluvium sita, to-
tius tractus Albigensis est caput. Hæc
antea episcopalis sub archiepiscopo Bituricensi, nunc
ab Innocentio XI, die 3 Octobris, anno 1678 ad
archiepiscopalem dignitatem evecta, gloriatur, se
præter alia Sanctorum ipsana possidere S. Euge-
nii episcopi Carthaginensis corpus, quod Ludovicus
de Ambesia Albiensis episcopus ex vico Viancio,
non procul ab urbe dissito, cum aliis Sanctorum re-
liquiis in ecclesiam cathedralem, sanctæ Cæcilie de-
dicatam, transferri jussit. Hæc translatio, quamvis
XXIX Septembris facta, quotannis II Octobris ibidem
recolitur, ut ex Breviario Albiensi se didicisse te-
statur Ruinartius in Historiæ Persecutionis Van-
dalicæ Part. 2 cap. 8. An autem Albienses habcant
solidas rationes asserendi, hunc S. Eugenium,
quem venerantur, fuisse illum ipsum illustrem Car-
thaginis episcopum, postea discutietur. Interim hic
ejus sociorumque cultum stabiliamus.

2 Martyrologi tum antiqui tum recentiores festi-
vitati illius assignant diem XIII Julii, adjunctis ipsi
multis Carthaginensis cleri confessoribus, qui in
Hunerici persecutione plurima pro fide Catholica
passi sunt. Vetus seu parvum Martyrologium Ro-
manum hac die sic annuntiat : SS. Confessorum
Eugenii episcopi et universi cleri ecclesiæ. Flo-
rus autem sub Bedæ nomine, sic habet : Apud Afri-
cam natale sanctorum confessorum Eugenii Car-
thaginensis episcopi, fide et virtutibus ac mira-
culis gloriosi, et universi cleri ejusdem ecclesiæ.
His Flori verbis Ado addit sequentia : Qui cæde
inedique macerati, fere quingenti vel eo am-
plius (inter quos quamplurimi erant lectores in-
fantuli) gaudentes in Domino, procul exilio cru-
delli extrusi sunt. In quibus erant nobilissimi, ar-
chidiaconus nomine Salutaris et Muritta, secundus
in Officio ministrorum, qui plurima pro confes-
sione catholica perpassi supplicia, et tertio con-
fessores, gloriosæ in Christo perseverantiæ ti-
tulo illustrati sunt. Eadem fere, more suo, ex
Adone ad verbum descripsit Usuardus.

3 Modernum Martyrologium Romanum Adoni
et Usuardo omnino consonat, præterquam quod in eo
lectores et infantuli per conjunctionem et, in Ado-
ne Usuardo omissam, distinguantur. Fateor eam
distinctionem etiam placuisse Nothkero, a quo lecto-
res infantulique in exilium pulsi dicuntur; sed in
citatis duobus Martyrologis ac ipso Victore Vitensi
nulla interpunctionis nota cernitur. Dum autem le-
gis infantulos, intellige pueros ad canendum in ec-
clesia adhiberi solitos, ut patet ex Victore Vitensi

AUCTORE
G. C.

lio tandem vitam finierit. Itaque cum Albienses eum vocant martyrem, in paulo latiori significatione intelligendi sunt; quod etiam ipsimet insinuare videntur, quando ei Responsorium istud assignant, quod pro iis, qui sanguinem suum non fuderunt, solet recitari. Ceterum videor, mutato nomine de eo posse dicere quod habet Hieronymus de S. Joanne Evangelista lib. 3. Comment. in Matth. cap. 20, quodque in ejus festo ante Portam Latinam quotannis recitamus: Sed si legamus ecclesiasticas historias, in quibus fertur, quod et ipse propter martyrium sit missus in ferventis olei dolium, et inde ad suscipiendam coronam Christi athleta processerit, statimque relegatus in Pathmos insulam sit; videbimus martyrio animum non defuisse, et bibisse Joannem calicem confessionis, quem et tres pueri in camino ignis biberunt, licet persecutor non fuderit sanguinem.

Honorifica de
S. Eugenio
testimonia.

B

6 Præter Martyrologos supra enumeratos de præclaris S. Eugenii gestis meminere scriptores quamplurimi. Victor Tununensis, vel ut alii scribunt, Tununensis in Africa episcopus, qui floruit medio seculo VI, in Chronico ita de eo loquitur: Eugenius episcopus Carthaginensis ecclesiæ post dira eremi exilia plurimis afflictionibus pœnisque clarus habetur. Omissis aliis hujusmodi scriptoribus, qui de hoc Sancto obiter agunt, honorificum tantummodo profero testimonium, quo S. Eugenii sociorumque constantiam sic laudat Gelasius I Papa Epist. 13, ad episcopos Dardaniæ: Ecce nuper Honorico, regi Vandalicæ nationis, vir magnus et egregius sacerdos Eugenius Carthaginensis episcopus, multique cum eodem Catholici sacerdotes constanter restiterunt sævient, cunctaque extrema tolerantes, hodieque persecutoribus resistere non omittunt. Nunc pergamus ad eos auctores, qui ex professo, ut aiunt, Sancti nostri Acta sive breviora, sive prolixiora conscripserunt.

§ II. Acta, eorumque scriptores.

Quinam scripserint ejus
Acta.

C

S. Gregorius Turonensis lib. 2, Historiæ Francorum testatur, se legisse quorundam martyrum et confessorum Africanorum Passiones, ex quibus nonnulla excerpit historiæ suæ inserenda. Utinam tam pretiosa monumenta posteritati reliquisset integra! Haud dubie in iis invenissemus quædam, S. Eugenii natales, patriam, ætatem aliasque res gestas enucleatius explicantia; cujus rei vel hoc solum indicium est, quod a Gregorio Turonensi nobis conservata sit tanti præsulis epistola, quæ in longioribus Victoris Vitensis Actis desideratur. Passionum illarum compendium a Gregorio in Historiæ Francorum traditum hic insero; illud autem pro indubitato haberi posse censeo, tum quod ea ex Passionibus a se lectis hauserit, tum quod pleraque eadem ab auctoribus S. Eugenio cœqualibus scripta sint, ut ex ipsis Actis, post hunc Commentarium dandis patebit.

S. Gregorius
Turonensis
narrat,

lege Gense-
rico

8 Gregorius igitur lib. 2 Historiæ Francorum, præmissis quibusdam de Vandalorum excursionibus et in Africam adventu, ita scribit cap. 3 et sequentibus: Sed quoniam eorum tempore persecutio in Christianos invaluit, videtur, ut aliqua ex his, quæ circa Dei ecclesias intulerunt, vel quemadmodum de regno expulsi sunt, memorarem. Defuncto igitur Trasimundo, post scelera quæ in Sanctis Dei exercuit, Honoricus mente crudelior Africanum occupat regnum, atque ex clectione Vandalorum ipsis præponitur: cujus sub tempore

quanti Christianorum populi pro ipso Christi sacratissimo nomine cæsi sint, ab hominibus non potest comprehendi. Testis est tamen Africa quæ misit, et Christi dextera, quæ geminis immarcessibilibus coronavit. Legimus tamen quorundam ex ipsis martyrum Passiones, ex quibus quædam replicanda sunt, ut ad ea, quæ spondimus, veniamus.

9 Igitur Cirola, falso vocatus episcopus, hæreticorum tunc maximus habebatur assertor. Cumque ad persequendum Christianos rex per diversa transmitteret, sanctum Eugenium episcopum, virum inenarrabilis sanctitatis, qui tunc ferebatur magnæ prudentiæ esse, in suburbano civitatis suæ reperit persecutor. Quem ita violenter rapuit, ut nec ad cohortandum gregem Christi locum habere permetteret. Ille vero cum se videret abduci, epistolam civibus suis pro custodienda fide Catholica hoc modo transmisit. Hic jam sequitur epistola S. Eugenii ad populum Carthaginensem, quam paragrapho sequenti integram exhibebimus. Deum ita pergit idem scriptor: Ductus itaque sanctus Eugenius ad regem cum illo Arianorum episcopo, pro fide Catholica decertavit. Cumque eum de sanctæ Trinitatis mysterio potentissime devicisset, et insuper multas per eum virtutes Christus ostenderet, in majorem insaniam idem episcopus, invidia inflammante, succenditur. Erant enim tunc temporis cum sancto Eugenio viri prudentissimi atque sanctissimi, Vindemialis et Longinus episcopi pares gradu, et virtute non impares. Nam sanctus Vindemialis eo tempore ferebatur mortuum suscitasse; Longinus autem multis infirmis salutem tribuit; Eugenius quoque non solum visibilium oculorum cæcitatem, sed etiam mentium depellebat.

10 Quod cernens ille nequam Arianorum episcopus, vocatum de se quemdam hominem, ab illo quo ipse vivebat errore deceptum, ait: Non patior, quod hi episcopi multa in populo signa depromunt, illosque cuncti, me neglecto, sequuntur. Adquiesce nunc his, quæ præcipio, et acceptis quinquaginta aureis, sede in platea, per quam nobis est transitus, et manum super clausos oculos ponens, me prætereunte cum reliquis, exclama in magna virtute dicens: Te, beatissime Cirola, nostræ religionis antistes, deprecor, ut respiciens manifestes gloriam ac virtutem tuam, ut oculos meos aperiens, merear lucem videre, quam perdidisti. Qui jussa complens, residensque in platea, transeunte hæretico cum Sanctis Dei, iste, qui Deum irridere cogitabat, exclamat in magna virtute, dicens: Audi me, beatissime Cirola, audime, sancte sacerdos Dei, respice cæcitatem meam. Experiar ego medicamenta, quæ sæpe cæci reliqui a te meruerunt, quæ leprosi experti sunt, quæ ipsi etiam mortui persenserunt. Adjuro te per ipsam virtutem, quam habes, ut mihi desideratam restituas lucem, quia gravi sum cæcitate percussus: veritatem enim nesciens verum dicebat; quia cæcaverat eum cupiditas, et virtutem Dei omnipotentis irridere per pecuniam æstimabat.

11 Tunc hæreticorum episcopus paullulum se divertit, quasi in virtute triumphaturus, elatus vanitate atque superbia, posuit manum suam super oculos ejus dicens: Secundum fidem nostram, qua recte Deum credimus, aperiatur oculi tui. Et mox hoc nefas erupit, risus mutatur in planctum, et dolus episcopi est patefactus in publico: nam tantus dolor oculos miseri illius invasit, ut eos digitis vix comprimeret, ne cre-

parent.

D

quomodo S.
Eugenius pro
fide certave-
rit.

E

et Arianum
episcopum

F

ficto mira-
culo hære-
sim stabilire
conantem,

A parent. Denique clamare cœpit miser ac dicere ; Væ mihi misero ! quia seductus sum ab inimico legis divinæ. Væ mihi, quia Deum per pecuniam irridero volui, et quinquaginta aureos accepi, ut hoc facinus perpetrarem. Ad episcopum autem aiebat : Ecce aurum tuum, redde lumen meum, quod dolo tuo perdidisti. Vosque rogo, gloriosissimi Christiani, ne despiciatis miscrum, sed velocitèr succurrite percuncti. Vere enim cognovi, quia Deus non irridetur.

verò miraculo confuderit.

12 Tunc Sancti Dei misericordia moti : Si, inquiunt, credis, omnia possibile sunt credenti. At ille clamabat voce magna : Qui non crediderit Christum Filium Dei, et Spiritum sanctum æqualem habere substantiam atque deitatem cum Deo Patre, hodie, quæ ego perfero, patiatur. Et adiecit : Credo Deum Patrem omnipotentem, credo Filium Dei Christum Jesum æqualem Patri, credo Spiritum sanctum Patri et Filio consubstantialem atque coæternum. Hæc illi audientes, et se invicem honore mutuo prævenientes, oritur inter eos sancta contentio, quis oculis ejus signum beatæ crucis imponeret. Vindemialis vero ac Longinus Eugenium ; ille autem e contra eos exorat, ut manus imponerent cæco. Quod cum fecissent, et manus suas super caput ejus tenebant, sanctus Eugenius crucem super oculos cæci faciens, ait : In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti veri Dei, quem trinum in una æqualitate atque omnipotentia confitemur, aperiantur oculi tui. Et statim, ablato dolore, ad pristinam rediit sanitatem. Manifestissime autem patuit per hujus cæcitatem, qualiter hæreticorum episcopus oculos cordium misero assertionis suæ velabat amictu, ne veram lucem illis liceret fidei oculis contemplari. O miserum ! qui non ingressus per januam, id est per Christum, qui est janua vera, lupus magis gregi, quam ejus custos effectus et pacem fidei, quam in credentium cordibus debuerat accendere, pravitate cordis sui conabatur extinguere. Sancti vero Dei alia signa in populis multa fecerunt, et erat vox una populi dicentis : Verus Deus Pater, verus Deus Filius, verus Deus Spiritus sanctus, una fide colendus, uno timore metuendus, eodemque honore venerandus : nam ea, quæ Cirola asserit, falsa esse cunctis est manifestum.

C S. Eugenii exilium,

13 Videns autem Honoricus rex assertiones suas per Sanctorum fidem gloriosam totaliter denudari, nec erigi sectam erroris, sed potius destrui, fraudemque pontificis sui in hoc scelere fuisse detectam, Sanctos Dei post multa tormenta, post eculeos, post flammæ, post ungulas jussit interfici ; beatum vero Eugenium decollari jussit, sub ea specie, ut si in ea hora, qua ensis super cervicem ejus incumberebat, non revertetur ad hæreticorum sectam, non occideretur, ne eum pro martyre excolerent Christiani, sed exilio damuaretur. Quod ita factum esse manifestum est : nam cum imminenti morte interrogatus fuisset, si mori pro fide Catholica destituaret, respondit : Hæc enim est sempiterna vita, pro justitia mori. Tunc suspenso gladio, apud Albigensem * Galliarum urbem exilio deputatus est, ubi et finem vitæ præsentis fecit. Ad cujus nunc sepulcrum multæ virtutes et creberrimæ ostenduntur. Sanctum vero Vindemiale gladio percuti præcepit, quod et impletum est in hoc certamine. Octavianus vero archidiaconus et multa millia virorum ac mulierum hanc fidem adserentium interempta atque debilitata sunt. Sed pro amore gloriæ nihil erant hæc supplicia confesso-

* alias Albunensem

ribus Sanctis, qui in paucis vexati, in multis bene se noverant disponendos, juxta illud Apostoli : Quia non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelatur in nobis.

14 Multi tunc errantes a fide, accipientes divitias, inseruerunt se doloribus multis. Infelix autem quidam episcopus nomine Revocatus, eo tempore est revocatus a fide Catholica. Tunc et sol teter apparuit obscuratus, ita ut vix ab eo pars vel tertia eluceret ; credo namque pro tantis sceleribus et effusione sanguinis innocentis. Honoricus vero post tantum facinus, arreptus a dæmone, qui diu de Sanctorum sanguine pastus fuerat, propriis se morsibus laniabat, in quo etiam cruciatu vitam indignam justa morte finivit. Huic Childericus * successit, quo defuncto Gelisimirus regnum suscepit. Ipse quoque a republica superatus vitam principatumque finivit, et sic regnum decidit Vandalorum. Hactenus Gregorius Turo-nensis ; in cæcis narratione quidam occurrunt errores : nam Trasamundam facit Hunerici prædecessorem ; quod toti historiæ Vandalicæ manifeste repugnat. Sed Trasamundi nomine Gensericum ab eo semper designatum fuisse ex narrationis serie facile colligitur. Quando autem Hunerici successorem vocat Childericum vel Hildericum ; de immediata successionem intelligi nequit, ut ex scriptoribus cævis patet.

AUCTORE G. C.

et Hunerici regis mors.

* alias Hildericus.

15 Habeo præterea Ms. quoddam ex monasterio S. Maximini Treviris, in quo Vita S. Eugenii ab auctore Anonymo scripta invenitur. Cum vero nec magnæ antiquitatis nec auctoritatis esse videatur, ad certiore Actorum scriptorem propero. Est is Victor Vitensis anctor synchronus et multarum rerum testis oculatus, quem olim quidam perperam Victorem Uticensem appellarunt, ut demonstrant Chiffletius noster, Theodoricus Ruinart alique viri eruditi. Lis est inter auctores, an Victor ille, qui quinque libris Vandalicam persecutionem complexus est, Sanctorum Catalogo sit adscribendus. In hodierno Martyrologio Romano die xxiii Augusti legitur : Uticæ in Africa, beati Victoris episcopi. Baronius quidem in Notis ad hanc locum monet, eum ipsum esse Victorem, qui ob scriptam Vandalicæ persecutionis historiam celebris est. At Lucas Holstenius in Animadversis ad Martyrologium Romanum hoc a recentioribus additum fuisse conqueritur. Quidquid sit, ea lis satis intricata ad diem xxiii Augusti decidetur. Ex hoc Victore Vitensi S. Eugenii sociorumque Acta edidit Savius, cujus editionem cum fonte collatam et emendatam sequimur, notatis ad marginem Victoris libris, et indicatis quibusdam majoris momenti, quæ in editione Suriana aut omissa aut discrepantia invenerimus.

Quatis sit scriptor Actorum.

E

F

§ III. S. Eugenii episcopatus, et exilium.

De S. Eugenii natalibus, vitæ professione, rebusque ante episcopatum gestis nihil reperi : nam veteres scriptores primum de hoc sancto viro agant, quando fuit consecratus episcopus. Teste Rainartio, Victor Tannonensis in Chronico de eius consecratione sic loquitur : Viviano V. C. et Basilio consulibus Carthagineus ecclesiæ post Capreolum Quodvultdeus, Eugenius episcopus ordinatur. Alteri ejusdem Victoris editio per Scaligerum curata sic habet : Leone Aug. II, Viviano V. C. Coss. Carthaginiensis ecclesiæ post Capreolum, Quodvultdeus, Eugenius episcopus ordinatur. Dein in

Parachronismus de episcopatu S. Eugenii,

AUCTORE
G. C.

marginē notatur alia lectio, nempe: Leone Aug. II et Severo Aug. Coss. Obscurum est, quāquam ex his variis lectionibus sit praeferenda. At sane juxta Fastos consulares, memoratorum virorum consulatus incidit in annum Christi 462 vel 463; quā epocha S. Eugenii ordinationi convenire non potest, ut recte probat Ruinartius in Historia Persecutionis Vandalicæ part. 2, cap. 8. Ejus argumentationem hic tamquam meam profero.

ex Ruinartio
demonstra-
tur,

B

17 Ex alterius, inquit, Victoris Vitensis scilicet historia certum est, Eugenium huic ecclesiae praefectum fuisse sub Hunerico rege, cum nimirum iste barbarus ad Zenonis imperatoris Placidiaeque Olibrii relictæ preces, Catholicis Carthaginensibus permisisset episcopi electionem, ut fusius narrat ille auctor libri secundi initio. At anno cccclxii (addo ego 463) Gensericus Hunerici pater et praecessor adhuc in vivis agebat, et Zeno his temporibus nondum conscenderat imperialem thronum, uti certum est, et ex ipso Victoris Tunnonensis Chronico probari potest. Sane ex aliis compluribus Victorini hujus Chronici locis certum est, hunc auctorem, cum episcopos diversarum sedium recenset, simul in unum annum plures congressisse, quos tamen variis et plurimum dissitis temporibus ordinatos fuisse, nemo inficiabitur. Sic paullo inferius Hilarium, Simplicium et Felicem Pontifices Romanos in unum congerit, sicut et Gennadium, Anatolium et Aca-cium episcopos Constantinopolitanos, et ut ceteros taceam, Alexandrum, Martyrium et Julianum Antiochenos.

et corrigitur.

C

18 Dein argumentum suum sic urget ac confirmat. Adde Victorem eo loci nullam Deogratias episcopi fecisse mentionem; quem tamen inter Quodvultdeum, qui pro fide in exilium pulsus est, et Eugenium ecclesiae Carthaginensi praefuisse constat. At Eugenii ordinationis tempus ex longe certioribus argumentis colligere licet, ex iis scilicet, quæ supra cap. vi num. vi de beato Deogratias ejus decessore observavimus: cum enim ex his pateat, Deogratias anno circiter cccclvii ad Superos abiisse, aliundeque ex Victore Vitensi lib. ii, num. i certum sit, ecclesiam Carthaginensem annis xxiv post ipsius obitum episcopo destitutam mansisse; patet quoque Eugenii ordinationem, qui, ut ex eodem auctore discimus, beato Deogratias successit, anno circiter cccclxxxi debere consignari. Et quidem hoc anno nondum aperta erat gravis illa persecutio, qua Hunericus postea tam graviter Africanam turbavit ecclesiam, ut supra capite praecedenti num. x et sequenti exposuimus. *Ex his manifestum est aut Victorem Tunnonensem plura in unum confudisse, aut memoria lapsum, S. Eugenii consecrationem ante tempus memorasse. Sed hæc de episcopatus illius chronotaxi dicta sufficiant.*

S. Eugenii
exilium

19 Altera chronologica controversia de exilio ejus agitata est. Ut autem vitetur confusio, accurate distinguendum est duplex S. Eugenii exilium. Primum sub Hunerico, quando in solitudinem Africanam fuit relegatus; alterum sub alio Vandalorum rege, quando ex Africa in Galliam fuit ejectus. S. Gregorius præter inversam regum Vandalorum seriem, hoc ultimum exilium confudit cum priori, uti observat Baronius aliique moderni scriptores. Verum ipse Baronius vitans charybdim incidit in scyllam: nam in Annalibus ad annum Christi 495 perperam supponit, S. Eugenium ex uno exilio immediate ad alterum transiisse; quæ sane assertio repugnat Victori Tunnonensi aliisque veteribus chronologis, qui diserte testantur, hunc Sanctum

præsulem e primo exilio fuisse revocatum, ut postea videbimus. Hæc de primo exilio satis certa sunt; at de secundo major inter auctores est controversia; nempe an sub Guntabundo, vel Trasamundo Guntabundi successore illud contigerit. Quæstionem hanc utrimque testimoniis ac rationibus suffultam hic breviter discutiemus.

20 Eminentissimus Cardinalis Baronius tom. 6 Annalium ecclesiasticorum ad annum Christi 495 scribit, S. Eugenium in Africa exulantem jussu Guntabundi in Galliam expulsum esse. Opinio ejus nititur auctoritate Procopii, qui lib. 1, de Bello Vandalico tradit, Christianos a Guntabundo atrocius fuisse excarnificatos; eosque a Trasamundo Guntabundi successore potius blanditiis et muneribus, quam minis et tormentis ad deserendam fidem fuisse invitatos. Deinde suam sententiam confirmat ex verbis S. Fulgentii, qui Trasamundum appellat parente meliorem. Addi his potuisset argumentum desumptum ex epistola Gelasii Papa paragrapho præcedenti citata, et initio anni 495, ad Dardaniæ episcopos data. In ea quippe Pontifex testatur, quod Eugenius post ostensam sub Hunerico constantiam, adhuc eo, quo scribebat, tempore, id est, quo regnabat Guntabundus, persecutoribus fortiter resisteret.

21 Antequam Eminentissimi viri argumentis veterum scriptorum testimonia opponam, breviter iis respondere conabor. Imprimis Procopius in rebus aliunde certissimis interdum hallucinatus est, uti evidenti exemplo ostendit Tillemontius tom. xvi pag. 544. Quod ad S. Fulgentii phrasin attinet, ea ad placandum infensissimum Catholicorum hostem adhiberi potuit. Sic Eugenius noster in epistola sua apud Victorem Vitensem libro secundo relata Hunericum crudelitate notissimum, vocat dominum ac clementissimum Regem, et deinde litteras suas sic concludit: Quod petimus, ut benignitate, qua tantus est, et justitia sapientiæ suæ dignetur annuere. Certe ex plurimis antiquis scriptoribus constat, multos Catholicos a Trasamundo in exilium ejectos fuisse. Quin imo ipse Fulgentius eo tempore, quo Trasamundum dicto elogio ornavit, cum ceteris Byzacenæ provinciæ episcopis exulabat. Denique epistola Gelasii Papæ sub Guntabundi regis primordiis scripta satis commodam admittit explicationem. Nam verosimile est, Guntabundo primis regni sui annis inchoatam persecutionem permisisse, aut saltem non impedivisse. Quod Arianis odio furentibus sufficiebat ad persequendum Catholicos. Id facile credet, qui postea in Actis num. 52, hæc legit: Nam illo tempore crudelius Arianorum episcopi, presbyteri et clerici, quam rex (nempe Hunericus) et Vandali sæviebant. Nam ad persequendum ipsi cum suis clericis ubique gladiis accincti currebant. Vere itaque dicere potuit Gelasius Papa, Eugenium cum aliis dignitatis suæ collegis, dissimulante videlicet Guntabundo, talibus etiamnum persecutoribus resistere. Jam responsionem nostram antiquorum auctorum testimoniis confirmemus.

22 S. Isidorus Hispalensis episcopus in brevi Vandalarum historia hæc habet: Hunerico succedit Guntamundus regnans annis duodecim; qui statim pacem ecclesiae reformans Catholicos ab exilio revocavit. Tum de Trasamundo sic testatur: Guntamundo mortuo, Transemundus regnat annis viginti septem, mensibus quatuor. Iste Ariana insania plenus Catholicos insectatur, ecclesias claudit, Sardiniam exilium ex omni Africana ecclesia centum viginti episcopos mittit. Eodem fere modo de Guntabundo loquitur Victor Tunnonensis in ipsa Africa episcopus et Isidoro antiquior, qui hæc in Chronico suo scribit: Hunerico succedit

sub rege
Guntabundo
statuit Baro-
nius.Ejus argu-
mentis re-
spondetur,et probatur
ex antiquis
scriptoribus,

Gunt-

A Guntamundus, regnat annis duodecim, qui nostros protinus de exilio revocavit. Accuratus omnia distinguit Tironis Prosperi Chronicon, seu potius, ut illud appellat Norisius lib. 2 Hist. Pelag. cap. 21, nobile Fragmentum appendicis Chronici Prosperi, quod ex Ms. codice Augustano edidit Henricus Canisius tom. 1 Lectionis Antiquæ. Porro integrum hujus antiqui auctoris locum ex editione Canisiana transcribere visum est, cum maxime aptus sit ad ea concilianda, quæ de Guntabundo apud veteres scriptores contraria apparent.

ac præcipue
Chronico Ti-
ronis Pro-
speri.

* alias Gen-
lonis vel
Genzonis.

B 23 Canisius igitur tom. 1 Antiquæ Lectionis pag. 161, sic habet: Post hunc, nempe Gensericum, regnavit Hunerix, filius ejus, annis vii, mensibus x, diebus xix; qui in fine anni vii regni sui Catholicæ ecclesiæ persecutionem fecit, omnesque ecclesias clausit et cunctos Domini Catholicos sacerdotes cum Eugenio Carthaginensi episcopo exilio relegavit. Qui Dei judicio scatens verbis vitam finivit. Post eum regnavit Guntamundus Gentunis *, ejusdem Hunerici regis fratris filius, annis xi, menses ix, dies xi. Qui tertio anno regni sui cœmeterium sancti martyris Agilei apud Carthaginem Catholicis dare præcepit, Eugenio Carthaginensi episcopo ab eodem jam de exilio revocato; decimo autem anno regni sui ecclesias Catholicorum aperuit, et omnes Dei sacerdotes, petente Eugenio Carthaginensi episcopo, de exilio revocavit. Quæ ecclesiæ fuerunt clausæ annos xi, menses vi, dies v, hoc est ab octavo Hunerici, id est ex die vii Idus Februarii usque in decimum annum regis Guntamundi in diem iv Idus Augusti; in quo completi sunt supradicti anni x *, menses vi, dies v. Qui memoratus Guntamundus rex postmodum vixit annos ii, mensem i. Post quem regnavit Trasamundus Gentunis filius annos xxvi, menses viii, dies iv. Differt nonnihil hoc Chronicon ab Isidoro Hispalensi in computu annorum; at in re, de qua est quæstio, conveniunt. Quoad chronologiam autem censeo, hoc Chronicon tamquam Isidoro antiquius præferendum esse. An autem habeat titulum Tironis Prosperi, quod ab aliquo tirone seu discipulo S. Prosperi scriptum sit, non nisi temere divinari potest. Saltem videtur antiquum esse. De eo plura vide apud Ruinartium in Historia Persecutionis Vandalicæ part. 2, cap. 10.

* lege xi.

C illud sub
Trasamundo
accidisse.

24 Ex hæcenus dictis facile colligi potest, nos secundum S. Eugenii exilium ad Trasamundum tempore differre. At quæret forte quispiam, quare Trasamundus Eugenium relegaverit in locum ditioni suæ minime subiectum: nam tunc Albia Gothorum potestati suberat. Respondeo nobis non occurrere probabiliorem hujus rei causam, quam antiquam Vandalorum cum Gothis affinitatem, et ejusdem sectæ communionem. Hæc ratio non improbabiler Eugenii persecutores inducere potuit, ut is a suo grege reliquisque Africæ episcopis longo terrarum marisque intervallo disjunctus, Catholicos verbo et exemplo ad tuendam fidem adhortari desineret, ac inter Gothos acerrimos Ariani dogmatis defensores, quibus tunc Alaricus imperabat, miseram vitam duceret. Hæc aliaque hoc paragrapho dicta ac dicenda ut verisimiliora defendimus, libenter aliam sententiam amplexuri, ubi quis certa documenta aut probabiliores rationes attulerit.

§ IV. S. Eugenii mors et scripta.

Tertia eaque brevior quæstio est de anno, quo Sanctus noster æruanosam vitam felici fine clausit. Baronius loco supra citato alique innuunt, S. Eugenium anno 495 mortuum esse. Verum hæc sententia omnino repugnat Victori Tunnonensi, qui diserte asserit, S. Eugenium sub Theodori consulatione, id est anno Æræ Christianæ 505 obiisse. Hæc sunt ejus verba in Chronico per Scaligerum edito: Theodoro V. C. Cos. Eugenius Carthaginensis episcopus confessor moritur. Nec dici hic potest Victor Tunnuensis res plures in unum commiscuisse, ut supra in Eugenii ordinatione eum fecisse ostendimus: nam ex Chronico tironis Prosperi ante citato constat S. Eugenium anno Guntabundi octavo impetrasse, ut ecclesiæ aperirentur, et exules revocarentur. Idem Chronici auctor ait, Guntabundum post hæc exulum revocationem duos annos vixisse, quibus nullam facit persecutionis mentionem, eam non ovissurus, si mota fuisset. Præterea Gelasius anno 495 scribit S. Eugenium eo tempore persecutoribus adhuc resistere, quod probabilius de Eugenio in Galliis exulante non dixisset. Ex his aliisque simul sumptis judico, mortem S. Eugenii anno 495 consignari non posse, sed eam ad Trasamundi tempora esse differendam. Nunc quæ Sanctus noster scripserit, exponamus.

Quo anno
S. Eugenius
mortuus sit.

26 Gennadius Massiliensis presbyter in Catalogo de illustribus Ecclesiæ scriptoribus cap. 97 habet sequentia: Eugenius Carthaginis Africæ civitatis episcopus, et confessor publicus, admonitus ab Hunericho Vandalorum rege, Catholicæ fidei expositionem et maxime verbi homousii proprietatem disserere cum consensu omnium Africæ, Mauritanie et Sardiue atque Corsicæ episcoporum et confessorum, qui in Catholica permanserunt fide, composuit librum fidei, non solum sanctarum Scripturarum sententiis, sed et Patrum testimoniis communitum, et per collegas confessionis suæ porrexit. Jam vero asportandus pro fidelis linguæ remuneratione in exilium, epistolas velut commonitorias fidei, et unius sacri et conservandi baptismatis ovibus suis quasi pastor sollicitus dereliquit. Alercationes quoque, quas cum Arianorum præsulibus per interuuncios habuit, conscripsit et relegendas per majorem domus Hunericho transmisit; similiter et preces pro quiete Christianorum eidem velut apologias obtulit. Vivere adhuc ad confirmationem Ecclesiæ dicitur. Honorius Augustodunensis presbyter eodem libro de Luminaribus Ecclesiæ num. 97, brevius sic contraxit: Eusebius (sic etiam Galesinius habet pro Eugenio) Carthaginis Africæ civitatis episcopus et confessor publicus scripsit expositionem fidei et altercationes, quas cum præsulibus Arianorum habuit.

E

Quænam
scripserit.

F

27 Expositio fidei, quæ apud Victorem Viteusem tertium Vandalicæ persecutionis librum constituit, quibusdam ipsi Victori adscribitur; iisque ipse titulus favere videtur, sed eum postea ab alio quopiam additum fuisse suspicor: etenim ipse Victor in fine libri secundi eum pluribus attribuit, dum dicit: Quod ante nostri providentes, libellum de fide conscripserant. In codice autem Cartusiæ sanctæ Trinitatis prope Divionem sic inscribitur hic liber: Incipit liber fidei Catholicæ contra Wandalos editus a Januario Zaterense, Villatico a Casis Medianis episcopis Numidiæ; Bonefacio Foracia-

An fuerit au-
ctor exposi-
tionis fidei.

nense

AUCTORE
G. C.

nense, et Bonifacio Gazanense, episcopis Byzacenis. Verum apud Victorem Vitense post illam fidei professionem dicitur liber ille non per prafatos episcopos editus aut compositus, sed directus. In vetusto codice Ms. ecclesiæ Lauduncensis sub hoc titulo habetur : Incipit libellus episcoporum Catholicorum ad Unericum regem Vandalorum datum. In tanta hujus rei incertitudine judico Gennadii scriptoris synchoni judicio acquiescendum esse, eumque librum S. Eugenio tamquam præcipuo auctori attribuendum, quamvis omnium nomine Hunerico fuerit oblatas. Id etiam confirmatur ex Chronico brevi antiqui auctoris Anonymi, quod exstat apud Ruinartium pag. 112, et in quo traditur Eugenius composuisse librum fidei, et per collegas confessionis suæ porrexisse. Potuit autem Victor Vitensis hanc fidei professionem operi suo inserere, sicut eidem edictum Hunerici et Eugenii epistolam inseruit.

S. Gregorius
Turonensis
conservavit
epistolam,

B

* alias a Car-
thagine.

28 Alia opera S. Eugenii, quorum meminit Gennadius citatus, aut perierunt aut latent, præter unam epistolam admonitoriam, quam nobis conservavit Gregorius Turonensis. Cum vero a Victore Vitensi sit omissa, càm hic integram dabo ex S. Gregorio Turonensi lib. 2, hist. Franc. cap. 3, sic illam referente : Dilectissimis et in Christi amore dulcissimis filiis et filiabus ecclesiæ mihi a Deo commissæ, Eugenius episcopus. Regalis emanavit auctoritas et pro exercenda fide Catholica edicto nos ad Carthaginem * venire præcepit. Et ideo ne abiens a vobis Ecclesiam Dei in ambiguo, hoc est in suspenso dimitterem, aut oves Christi non verus pastor silentio relinquerem, necessarium duxi, has pro me vicarias vestræ dirigere sanctitati, in quibus non sine lacrymis peto, hortor, moneo, et satis abundeque obtestor per Dei majestatem, et per tremendum judicii diem, atque adventus Christi terribilem claritatem, ut fixius teneatis Catholicam fidem, asscuentes Filium Patri esse æqualem, et Spiritum sanctum eandem habere cum Patre et Filio deitatem.

qua S. Euge-
nius gregem
suum hortatur,

C

29 Servate itaque unici baptismatis gratiam, custodientes Chrismatis unctionem. Nemo post aquam revertatur ad aquam, renatus ex aqua. Nutu enim Dei sal in aqua conficitur, sed si in aquam redactum fuerit, omnis species ejus confestim evacuatur. Unde non immerito Dominus in Evangelio ait : Si sal infatuatum fuerit, in quo salietur ? Et utique hoc est infatuari, velle secundo condiri, cum semel factum sufficiat. Non audistis Christum dicentem : Qui semel lotus est, non habet necessitatem iterum lavandi ? Ideoque fratres et filii, filiæque meæ in Domino, non vos contristet absentia mea. Quia si Catholice disciplinæ adhæreatis, ego vos nec longinquitate aliqua obliviscar, nec morte a vobis divellar. Scitote quia quodcumque fecerit me dividi a vobis, mecum est palma : si ad exilium abiero beati Johannis Evangelistæ exemplum habeo ; si ad mortis exitium, mihi vivere Christus est et mori lucrum ; si rediro, fratres, implebit Deus desiderium vestrum.

ut in fide Ca-
tholica per-
severet.

30 Attamen sufficit modo, quod vobis non taciui ; monui et instruxi, quomodo potui, ideoque immunis sum a sanguine omnium pereuntium ; et scio quia adversus eos legentur litteræ istæ ante tribunal Christi, cum venerit reddere unicuique secundum opera sua. Si reversus fuero, fratres, videbo vos in futura. Dico tamen vobis : Valetate, orate pro nobis, et jejunate : quia jejunium et elemosyna semper Dominum ad misericordiam deflecterunt. Mementote esse scriptum in Evangelio : Nolite timere eos, qui occidunt

corpus, animam autem non possunt occidere. Timete autem eum, qui postquam occiderit corpus, habet potestatem et animam perdere et mittere in gehennam. Tillemontius tomo 16, pag. 570, censet hanc epistolam potius ad secundum quam ad primum S. Eugenii exilium pertinere. Sed non video solidas ad id asserendum rationes ; saltem ex ipsa epistola erui non possunt. Nunc ad majoris moliminis controversiam procedamus.

D

§ V. Adventus in Galliam et sepultura.

Adventum S. Eugenii in Galliam, aliæque hunc consecuta, magnifice (utinam tam solide) celebrat 1 Januarii Andreas Saussayus in Corollario Martyrologii Gallicani part. 2, pag. 1207, ita scribens : Albigæ in Aquitania, adventus sancti Eugenii episcopi Carthaginensis et martyris. Qui Africæ Primas, trophæis de Ariana impietate multiplices de agone revectis, admodum nobilitatus, a Gundabundo impio Vandalorum rege, Hunnerici in eadem sævitia successore, ex odio Catholicæ pietatis (quæ sub tanto antistite de furente exitiali hac hæresi mirifice triumphabat) iterato, post egregium nec incruentum certamen, exilio damnatus, atque fragili rate in Galliam deportatus, Albigæ auspice Christo paululum respirans consedit : ubi post elapsos aliquot menses, consummato præclaræ concertationis stadio, spiritum tot laureis coronatum, placido efflatu quietæ mortis exhalavit. Sepultus est pone tumulum beati Amaranti martyris, cujus sibi apparentis suavi alloquio ad beatorum Christi pugilum societatem, paulo ante fuerat invitatus, multisque ibi refulsit emeritæ clarificationis insigniis. Ea, quæ hic tam confideenter asserit, scilicet Eugenium a Gundabundo impio Vandalorum rege iterato exilio damnatum, ac fragili rati impositum in Gallias advenisse, et quædam alia vel ex recentioribus hausit, vel ex proprio finxit cerebro, eulogiorum non infecundo. Quare antiquum et majori fide dignum scriptorem de hac re audiamus.

Saussayus
floride exor-
nat ejus ad-
ventum in
Galliam.

32 Gregorius Turonensis lib. 2 historiæ Franc., capite 4, de S. Eugenio hæc narrat : Apud Albigensem Galliarum urbem exilio deputatus est, ubi et finem vitæ præsentis fecit. Ad cujus nuuc sepulcrum multæ virtutes et creberrimæ ostenduntur. Præterea libro 1 de Gloria Martyrum cap. 58, postquam capite præcedenti de glorioso S. Amarandi martyris tumulo egerat, de S. Eugenii sepulcro ita loquitur : Huic cryptæ sociatur et ille Honorificianæ * persecutionis martyr Eugenius, sacerdotalis infulæ maximum decus, quem in hac urbe detrusum exilio, vel ipsius vel sociorum ejus Passio narrat. Hic cum magnis in seculo polleret virtutibus, et jam victor de tormentis martyrialibus exstitisset, tempus vocationis suæ, quo accerseretur ad gloriam, Domino revelante cognovit, illud præcipue, quod populis occultabatur, manifestum noscens, se martyri Amaran-do socium esse futurum, ad ejus sepulcrum dirigitur, prostratusque solo diutissime orationem fudit ad Dominum. Dehinc, expansis per pavementum brachiis, spiritum cælo direxit. Qui a Christianis collectus, in ipsa, qua diximus, crypta sepulturæ mandatus est. Hic in codice Colbertino aliqua sequuntur de generalibus S. Eugenii miraculis, quæ cum in aliis codicibus desint, etiam omisi.

S. Gregorius
Turonensis
S. Eugenii
sepulcrum,

F

* lege Hun-
cianæ

33 Deinde peculiare miraculum refert hoc mo-

do :

A
et intracu-
lum, ante il-
lud patra-
tum, descri-
bit.

* Codex Col-
bertinus con-
fessor

Duplex di-
ploma

Comitum To-
losanorum,
in quo fit
mentio S.
Eugenii.

do : Ad cujus festivitatem cum tempore quodam innumeri populi convenissent, negotia multa in atrio protulerunt; puella vero una ex habitatoribus loci stationem adiit, quasi aliquid cœmptura, speciemque sibi aptam aspiciens a negotiatore suscepit, et statim dicto citius porrectam alteri, negat se accepisse. Negotiator vero intentè aiebat : Mea, eam tibi manu protuli, tuque rimandam sollicite accepisti. Illaque negante, ait negotiator : Si tibi tanta est pertinacia, avaritia stimulante, negandi, iudicet illud sanctus martyr * Eugenius, ad cujus sepulcrum si cum sacramenti interpositione dixeris, te non accepisse, damni mihi nihil æstimo, quod amisi. At illa pollicita, se posse ex hoc exui sacramento, vadit ocius ad sepulcrum, elevatisque manibus, ut juraret, extemplo membris dissolutis irriguit, plantæque ejus infixæ sunt pavimento, vox hæsit in gutture, tantum os patulum a sermone nudum hiabat. Quod negotiator cernens cum reliquo populo ait : Prosit tibi, inquit, virgo, hæc species, quam tulisti mihi. Sufficit tibi ultio data per hunc pontificem Eugenium. Et hæc dicens a loco recessit. Illa vero in hoc tormento diutissime detenta, tandem martyre jubente locuta, palam confessa est, quod clam latere voluerat. *Ex his satis certum est, corpus S. Eugenii episcopi Carthaginensis prope Albigan sepultum fuisse, in vico scilicet Viancio non procul ab urbe Albiensi dissito, qui hodie S. Amaranandi nomine appellatur; ibidem vero illud multis seculis permansisse, ex sequentibus patebit.*

34 *Guilielmus Catellus in Historia comitum Tolosanorum libro 1, cap. 16, profert authenticum instrumentum, datum circa finem seculi decimi, in quo fit mentio de S. Eugenio. Maximam instrumenti partem lectoris oculis hic subjicio. Sic habet : In nomine Domini nostri Jesu Christi et sancti Eugenii et sancti Amerandi, ego Pontius comes rogatus a Domino Pontifice Albiensi Amelio, et Canonicis suæ sedis Albiæ, et Domino abbate Viancii Adalardo, et Aymerico præposito, et Amelio Capiscolæ, Magefrædo, Benedicto, Benjamin, Gaudenzio Canonicis, per consilium Isarni Vicecomitis et aliorum virorum meorum; illum meum vicum de Viancio, quem Dominus Amelius episcopus et Canonici Albiæ de me habent ad honorem sancti Eugenii, et sancti Amerandi martyris, et ceterorum sanctorum salvum fore constituo imposterum. Tunc, constitutis contra malefactores pœnis, sic concludit : Hoc, edictum stabile et firmum teneri institui imposterum ad honorem sancti martyris Amerandi, et confessoris Christi Eugenii, et ceterorum Sanctorum, qui ibi in Domino requiescunt. Data mense Septembri, Luna xiv, rege Lothario defuncto, anuo 11, quo filius ejus Ludovicus cœpit regnare; sit firma et stabilis omni tempore.*

35 *Postea idem edictum a Pontii successoribus confirmatum invenio apud Catellum loco citato his verbis : In nomine Domini nostri Jesu Christi, ego Raimundus Tolosanus comes filius Ildefonsi comitis, donum illud, quod Pontius comes avus noster Albiensi episcopo et Canonicis sedis beatæ Cecilie de vico Viantii fecit, et ad honorem beati Eugenii et aliorum Sanctorum, qui ibi requiescunt immunitatem fieri constituit : Pater quoque meus eodem modo prædictum locum Canonicis perpetua stabilitate concessit et confirmavit. Ego simili modo ob devotionis eorum memoriam recolendam ad honorem sanctæ Cecilie et sanctæ Crucis, et Sanctorum qui in Viantio venerantur, ipsis Canonicis tam præsentibus quam*

futuris confirmo, et præfatum locum sub firma et stabili immunitate salvum fore in perpetuum constituo; ita ut nulli hominum liceat eidem loco vel canonicis ibi degentibus violentiam aliquam vel gravamen inferre. Data mense Junio, Luna xii in die sabbathi, regnante Ludovico rege Francorum.

36 *Deinde post varias lites inter monachos Aureliacenses et episcopum ac canonicos Albienses de ecclesia Viancii, quibus se immiscuerunt summi Pontifices, ut videre est apud Stephanum Baluzium lib. 4, pag. 466, abbatia Vianciensis transit in Prioratum ecclesiæ Albiensis, ut vocatur in Actis visitationis factæ a Simone de Loco-bello archiepiscopo Bituricensi apud eundem Baluzium lib. 4, pag. 318. Tandem, inquit Ruinartius in historia Persecutionis Vandalicæ part. 2, cap. 8, Ludovicus de Ambesia Albiensis episcopus, sanctorum Eugenii, Vindemialis, Longini, Amaranthi martyrum, et Charissimæ virginis corpora, quæ ab ipsa illorum morte in ecclesia Viancii in territorio Albiensi reposita fuerant, in ecclesiam cathedralem, sanctæ Cecilie sacram, transferri curavit anno mcccciv, die xxix Septembris, ubi etiam nunc religiosissime asservantur. At certe erratum hic est in anno translationis, si a Ludovico de Ambesia facta sit : cum juxta Catellum in historia Occitanicæ lib. 5, pag. 1012, et Sammarthanos tom. 2 Gallicæ Christianæ, pag. 86, prior Ludovicus de Ambesia Albiensem cathedram conscenderit anno 1473; alter vero Ludovicus de Ambesia initio seculi xvi, patruo suo in episcopatu Albiensi successerit. Pluribus id demonstrari posset, si opus foret. Sed suspicor in numerum annorum a Ruinartio positum, typothetæ aut amanuensis oscitantia aliquod mendum irrepsisse. Ut ut est, sufficit nobis aliqualem dedisse seriem testimoniorum, quibus S. Eugenius Carthaginensis episcopus Albiæ coli et quiescere probatur.*

37 *Non obstantibus his argumentis pro possessione Albiensium, Tarvisium urbs ampla Italiæ, quæ toti Marchiæ Tarvisinæ nomen suum indidit, contendit se habere corpora sanctorum Florentii, Vindemialis et Eugenii episcopi Carthaginensis. Tarvisinorum opinioni suffragatur Petrus de Natalibus in eadem Marchia Equilinus episcopus, qui in Catalogo Sanctorum lib. 4, cap. 116 refert, illos in insula Corsica mortuos esse, eorumque corpora, vastata a Saracenis ea insula, Tarvisium a Titiano ejusdem urbis episcopo translata fuisse, quæ successor ejus Rotharius postmodum in majori ecclesia S. Petri honorabilius tumulavit. Antea enim in Basilica S. Joannis Baptistæ deposita fuerant. Ughellus Tomo 5 Italiæ sacræ, col. 468, ejusdem translationis meminit his verbis : Titianus floruit circa annum cccc nostræ salutis. Cujus temporibus ex Africa Tarvisium venerunt sancti episcopi et confessores Florentius et Vindemialis, qui Carthaginensi concilio contra Arrianos interfuerunt, ibidemque sanctissime defunctos, apud S. Joannem Baptistam episcopus Titianus sepelivit prope cathedralem, marmorea arca tegente, ubi scriptum legitur : Reliquiæ sanctorum confessorum atque episcoporum Florentii et Vindemialis. Video hic enormem in Ughello parachronismum. Quomodo enim Titianus circa annum 400, episcopus potuit transferre corpora eorum, qui tantum anno 484, Carthaginensi concilio contra Arianos interfuerunt? Sed de his postea pluribus. Interim ipsius Titiani narrationem audiamus.*

38 *Henschenius noster tomo 1 Maii, pag. 271, ex codice Ms. Regiæ Sæciæ dedit integram horum*

AUCTORE
G. C.

Quandonam
corpus ejus
Albium sit
translatum.

D

Tarvisini
vindican
sibi corpus S.
Vindemialis
et S. Eugenii,

E

San-

AUCTORE
G. C.
idque conten-
dunt nixi
auctoritate
Petri Equi-
lini,

Sanctorum historiam auctore Titiano episcopo Tarvisino. Nos, ne actum agamus, hic breviter ex ea excerpemus, quæ ad præsentem controversiam propius spectant. Postquam de congressu Carthaginensi sub rege Hunerico, et Catholicorum episcoporum exilio egit, sic prosequitur: E quibus Carthaginensis episcopus Eugenius et Vindemialis... a propriis sedibus expulsi, peregrinationis causa ad transmarina convolarunt. Deinde post narrata utriusque miracula, et apostolica opera in insula Corsica, sic rursus pergit: Sanctus Eugenius usque ad finem vitæ suæ Christo Domino deservivit, et est commoratus in insula prope Vadeuse castrum, distans duobus inde miliaribus... ubi et ipsius venerabile corpus requiescit; ad cuius tumulum multa et innumerabilia per illum omnipotens Dominus dignatus est operari miracula. Sanctus vero Vindemialis a præfato castro recedens, Corsicam properans, Christo Domino militans, ibi in sancto proposito incontaminatum reddidit spiritum.

et Titiani
Tarvisini
episcopi.

B

39 Denique sanctorum corporum translationem a se factam sic narrat: Qualiter autem corpus beatissimi confessoris Christi ad hanc civitatem pervenerit, omnibus in Christo fidelibus enarrare desideramus. Quia postquam a Saracenis captam Corsicam multasque ecclesias Dei a fundamentis destructas relatu multorum comperissemus; Ego Titianus sanctæ Tarvisianæ ecclesiæ episcopus, nutu divino ad præfatam perveni insulam; ubi tam a nautis, quam a loci illius incolis didicimus, ubi beatissimorum confessorum Christi in sarcophagis posita corpora fuerant, Vindemialis utique atque Florentii episcoporum. Triduo vero jejuni peracto, cum magno tremore ac reverentia accessimus ad tumulos; indeque corpora eorum levantes ad navim usque perduximus, ipsorum intercedentibus meritis, atque ad Tarvisianum solum, Deo miserante, pervenimus, et in locis venerabilibus, ubi nunc requiescunt, Deo permittente, collocavimus in basilica sancti Joannis Baptistæ, ubi usque hodie per illos omnipotens Dominus multa et innumerabilia dignatus est miracula operari, cui est honor et gloria per infinita secula seculorum. *Hæc est præcipua auctoritas, qua nituntur Tarvisini. Quid de tota hac re sentiat Henschenius noster, videre est tomo I Maii, pag. 270, in Commentario ante hanc Titiani narrationem.*

C

Lis cum Ru-
nartio diri-
mitur,

40 Jam, audita utrimque parte, ferri facile potest de ea causa iudicium. Quidquid enim ejusmodi litibus terminandis exigua plerumque gratia, odii plurimum nos maneat, a verosimiliori parte recedendum non putamus, quam ante nos satis manifeste evicisse videtur laudatus supra Ruinartius, qui expensis prius Tarvisinorum argumentis, ita respondet lib. 2 Vandalicæ persecutionis cap. 8. Ex hac Titiani narratione complura colligere licet. Primo ipsummet Titianum seculi quinti initio, ut Ughellus existimavit, non vixisse; si quidem Vindemialem et Eugenium conventui Carthaginensi, qui sub Hunerico rege anno cccclxxxiv coactus est, interfuisse refert. Sed et ejusdem rei aliud præbet nobis argumentum, cum se sanctorum Florentii et Vindemialis corpora suam in urbem transtulisse narrat, eo tempore, quo post captam a Saracenis Corsicam insulam dirutæ erant ecclesiæ; quæ sane septimo aut octavo seculo, quibus Saraceni insulam istam, aliasque regiones vicinas depopulabantur, potius videntur congruere, quam quarto aut quinto. Quippe cum ea tempestate Corsica Romanorum aut certe Vandalorum dominio subesset.

41 Deinde ex Titiani narratione deducimus, ipsummet Titianum multa de Eugenio, Vindemiali, etc., conscripsisse, quæ non ei satis comperta erant, imo et a veritate aliena: nam ut de Vindemiali nihil dicam, Eugenium a se laudatum, ipsum esse putat celebrem Carthaginensem episcopum, qui conventui Carthaginensi interfuit; quod tamen certis et indubitatis historiæ monumentis repugnat. Legantur, quæ de Eugenio Carthaginensis exilio et æumnis, quas ab Antonio apud Tamallumam passus est, scripsit testis integræ fidei Victor Vitensis lib. v, num. xi, neque non advertet, ea cum iis, quæ de suo Eugenio narrat Titianus, componi nullatenus posse. Deinde Eugenius Carthaginensis ex Gregorio Turonensi auctore suppari, atque ob locorum viciniam minime suspecto, in Albigeni Aquitanie civitate defunctus est, ubi sepulcrum ipsius jam tunc temporis ob creberrima miracula celeberrimum erat, quod et ex ejusdem ecclesiæ continua traditione veteribusque instrumentis confirmari potest. Titianus vero suum Eugenium in insula quadam Italiæ vicina e vivis excessisse scribit.

D
qui variis
rationibus
Titiani au-
ctoritatem
minuit, et
ostendit,

42 Cum itaque nobis constet, Eugenium et Vindemialem a Titiano memoratos, alios esse ab iis sanctissimis antistitibus, qui apud Victorem et Gregorium Turonensem sub iisdem nominibus celebrantur, nihil nobis de illis dicendum occurrit, nisi quod forte fuerint ex illorum confessorum numero, qui ex Africa ob Vandalorum persecutionem extorres facti, in Corsicam deveuerunt, ubi in Christi divinitatis confessione defuncti, celebres evaserunt. Horum vero reliquias post aliquot secula nactus Titianus Tarvisianus antistes, eorum vitam, tum ex iis, quæ publica regionis istius fama vulgata erant, tum etiam ex iis, quæ sibi aliunde comperta erant, de Eugenio Carthaginensis præclare gestis consarcinavit, vera scilicet cum falsis, ut fit, incaute permiscens; indeque apud auctores, qui postmodum in istis partibus floruerunt, invaluit opinio Eugenium et Vindemialem, quos venerabantur, eosdem esse cum Eugenio Carthaginensi et Vindemiali Capensi episcopis, quos tantopere veteres historici celebraverant.

E
S. Eugenium
episcopum
Carthagi-
nensem cum
alio confu-
sum esse,

43 Eadem fere fortunam expertus est Vindemialis in Romano Martyrologio die 11 Maii: Cum enim ex antiquis Fastis Vindemialis Corsicensis, absque ullo addito, prædicta die memoraretur, qui postea Martyrologii Romani editionem curarunt, eundem esse hunc Vindemialem cum altero, quem Gregorius Turonensis laudat, existimantes, Gregorii elogium addiderunt prioris commemorationi; atque ita unum ex duobus conficientes, neutrum rite recolendum proposuere. Sic quippe ibi laudatur: Sancti Vindemialis episcopi. Hæc de Corsicensi dicta erant. Additum est, quod de Vindemiali altero Gregorius scripsit: Et martyris, qui una cum sanctis Episcopis Eugenio et Longino doctriua et miraculis adversus Arianos decertans ab Hunerico rege obtruncari jubetur. Et quidem Ferrarius, quasi nulla hic esset Vindemialis Corsicensis mentio ipsum eundem cum Eugenio inter Sanctos, qui in Martyrologio Romano non habentur, recensuit in Catalogo, die item 11 Maii. *Hactenus Ruinartius, ex cujus rationibus eruditus lector statuere potest, quid de litigiosa hac causa sit iudicandum. Arbitror ego Vindemialis et Eugenio nomen illis seculis non adeo rarum fuisse, quin duo aut plures synonymi invenirentur, inter quos facta sit confusio. Vide,*

sicut etiam
factum est in
S. Vindemia-
li.

F

A *si lubet de hac re disserentem Henschenium nostrum tomo 1 Maii, ad diem 2 istius mensis, pag. 270. In toto hoc Commentario prævio potissimum egi de S. Eugenio Carthaginiensi episcopo, quia de sociis nihil peculiare reperi, præterquam in Actis Victoris Vitensis, quæ hic jam subjicimus.*

ACTA

AUCTORE VICTORE VITENSI.

Ex Surio collato cum editione Chiffletii et Ruinartii.

CAPUT I.

B *Hunerici simulata conniventia, et barbara in suos crudelitas.*

a
LIBER II
VICTORIS
VITENSIS.
*Hunerici moderatio-
nem simu-
lans*
* alias præ-
dictum

Mortuo igitur Geiserico, a Hunericus major filius patri succedit. Qui in primordio regni, ut habet subtilitas barbarorum, cœpit mitius et moderatius agere, et maxime circa religionem nostram: ut etiam antea sub rege Geiserico præjudicatum * fuerat, ne spiritales fierent conventus, conventicula concurrerent populorum. Et ut se religiosum ostenderet, statuit sollicitius requirendos hæreticos Manichæos: ex quibus multos incendit, plurimos autem distraxit navibus transmarinis: quos pene omnes Manichæos suæ religionis invenit, et præcipue presbyteros et diaconos Arianæ hæreseos. Unde magis erubescens, amplius in illos exarsit. De quibus repertus est unus, nomine Clementianus*, monachus illorum, scriptum habens in femore: Manichæus discipulus Christi Jesu. Propter quod magis laudabilior memoratus tyrannus videbatur, in uno displicens, quia cupiditati insatiabili vehementius inhiabat, et provincias regni sui variis calumniis atque indictionibus onerabat, ut de illo præcipue diceretur: Rex egeus, magnus est calumniator. Dedit autem licentiam, Zenone Imperatore atque Placidia b relicta Olibrii rogantibus, ut Carthaginensis ecclesia sibi, quem vellet, Episcopum ordinaret, quæ jam per viginti quatuor annos tali ornamento fuerat destituta.

Catholicum
episcopum
eligi permit-
tit;

2 Mittit ergo tunc ad ecclesiam Alexandrum illustrem, hujusmodi legationem ferentem, ut in præsentia ejus Catholicus populus dignum sibi peteret sacerdotem; destinans quoque per notarium suum, nomine Witared, edictum, quod publice legeretur, hunc continens modum: Jussit vobis dominus noster dici, quia Imperator Zeno, et nobilissima Placidia, per Alexandrum virum illustrem scripserunt, petentes ut ecclesia Carthaginensis, religionis vestræ proprium Episcopum habeat, hoc fieri præcepit atque eis rescripsit, vel legatis ab eis directis dici jussit, ut sicut petierunt, vobis Episcopum, quem volueritis, ordinetis: eo sub tenore, ut nostræ religionis Episcopi, qui in Constantinopoli sunt, et per alias provincias Orientis, ex ejus præcepto Episcopi, liberum arbitrium habeant in ecclesiis suis, quibus

voluerint linguis populo tractare, c et legem Christianam colere, quemadmodum vos hic, vel in aliis ecclesiis, quæ in provinciis Africanis constitutæ sunt, liberum arbitrium habetis in ecclesiis vestris Missas agere vel tractare, et quæ legis vestræ sunt, quemadmodum vultis, facere. Nam si hoc circa eos non fuerit observatum, tam Episcopus, qui ordinatus fuerit, quam clerici, sed et alii Episcopi cum clericis suis, qui in Africanis provinciis sunt, jubebuntur inter Mauros mitti. Quod edictum dum nobis præsentibus XIV Calendarum Juliarum* universæ ecclesiæ legeretur, gemere cœpimus mussitantes, eo quod meditantibus dolos, malorum esset futura persecutio præparata. Et ita legato dixisse probamur: Si ita est, interpositis his conditionibus periculosus, hæc ecclesia Episcopum non delectatur habere. Gubernat eam Christus, qui semper dignatur gubernare. Quam suggestionem legatus accipere neglexit, Simul et populus, ut tunc fieret, ut ignis exarsit; cujus erat clamor intolerabilis, qui nulla posset ratione sedari.

AUCTORZ
VICTORE
VITENSI.
c

* alias Junia-
rum

3 Ordinato itaque Episcopo Eugenio viro sancto, Deoque accepto, sublimis nata est lætitia, et gaudium cumulatam est Ecclesiæ Dei. Exultat multitudo Catholica sub barbara dominatione, de ordinatione pontificis reparati: nam maximus juvenum numerus atque adolescentularum, sibi in commune congaudens, attestabatur, quod numquam vidisset Episcopum in throno sedentem. Porro ille vir Dei sacerdos Eugenius cœpit per conversationem operum bonorum venerabilis et reverendus haberi etiam ab eis, qui foris sunt, et ita esse omnibus gratus, ut si fas esset, animam suam pro eodem universos ponere delectaret. Eleemosynas quoque tales per eum Dominus dignatus est facere, ut incredibile videatur tanta eum impendere, ubi ecclesia, totum barbaris tenentibus, nec unius nummi habere cognoscitur facultatem. Humilitatem in illo, charitatem, pietatem divinitus condonatum, si quisquam incipiat laudare, non poterit explicare. Pecuniam apud eum mansisse non probatur, nisi forte tali hora offerretur, quando jam sol diei explicans cursum, nocturnis tenebris ordinem daret et locum. Tantum reservabat, quantum diei sufficeret, non quantum cupiditas expetisset, Deo nostro subinde quotidie ingentia et majora donante.

at episcopi
electi virtu-
tes

E

4 Sed cum fama ejus esset celebris atque manifesta, cœperunt exinde Arianorum Episcopi invidia gravi torqueri, quotidianis, et præcipue Cyrila, eum d calumniis insectantes. Quid primum? Sugerunt regi de illo, ut suum nequaquam sederet thronum, neque Dei populo verbum faceret consuetum. Deinde, quoscumque mares vel feminas, in habitu barbaro* incedentes, in ecclesia conspiceret, prohiberet. Ille respondit, ut decuit: Domus Dei omnibus patet, intrantes nullus poterit repellere: maxime quia ingens fuerat multitudo nostrorum Catholicorum, in habitu illorum incedentium, ob hoc quod domui regię serviebant. At ubi ab homine Dei tale responsum accepit, statuit in portis ecclesiæ collocare tortores. Qui videntes feminam vel masculum in specie suæ gentis ambulantes, ilico palis minoribus dentatis jactis in capite, crinibusque in eisdem colligatis, ac vehementius stringentes, simul cum capillis omnem pelliculam capitis auferebant. Nonnulli, dum hoc fieret, statim oculos amiserunt; alii ipso dolore defuncti sunt. Mulieres vero post hanc pœnam capitibus pelle nudatis, præcone præeunte per plateas, ad ostensionem

F
Arianos epi-
scopos ad in-
vidiam,

d

* id est Van-
dalico

totius

AUCTORE
VICTORE
VITENSI.

et Regem ad
crudelitatem
excitant.

e

Tyrannus
sævit in con-
sanguineos,
B

f g

i

affines,

C

k

l

et suos anti-
cos.

totius civitatis ducebantur. Quod sibi magis, quæ patiebantur, lucrum maximum computabant. Quorum nos plurimos novimus, nec scimus, eorum aliquem tunc, etiam poenis urgentibus, a recto itinere destitisse.

5 At ubi isto modo fidei infringere non valuit murum, cogitat, ut nostræ religionis homines, in aula ejus constituti, neque annonis, neque stipendiis solitis potirentur: addidit quoque et laboribus eos conterere rusticanis. Dirigit viros ingenuos et admodum delicatos ad campum Uticensem e, ut sub ardentis solis incendio cespites messium desecarent: ubi omnes cum gaudio pergentes, in Domino lætabantur. In quorum contubernio, quidam fuit aridam habens manum, quæ per annos quamplurimos nullum ei præstiterat obsequium. Qui cum veraciter excusaret se operari non posse, magis violenter jussus est pergere. Sed ubi ad locum ventum est, et præsertim pro eo orando ingemuerunt omnes, pietate divina illa arida incolumis confessoris restituta est manus.

6 Hinc jam Hunerici persecutio, doloris atque parturitionis nostræ sumpsit initium. Ipse autem qui sese jam dudum omnibus lenem ostenderat, desiderans post obitum suum filiis, quod non contigit f, regnum statuere, Theodoricum g fratrem filiosque ejus, Gentonisque fratris nihilominus filios, crudeliter cœpit insequi. Quorum nullum dimitteret, nisi ei mors desiderii sui voluntatem auferret. Primo sciens uxorem Theodorici fratris astutam, credo ne forte maritum aut majorem filium, qui prudens et sapiens videbatur, consiliis acrioribus adversus tyrannum armasset, crimine appposito, gladio eam interfici jubet. Post occiditur et ille filius, magis litteris institutus, cui secundum constitutionem Geiserici, eo quod major omnibus esset, regnum inter nepotes potissimum debebatur. Accenditur adhuc crudelius aliquid perpetrare. Adstante vulgo, in media civitate pro gradibus plateæ novæ episcopum suæ religionis, nomine Jucundum, quem Patriarcham i vocitabant, præcepit incendio concremari ob hoc, quod in domo Theodorici germani regis acceptissimus habebatur, cujus forte suffragio memorata domus regnum poterat obtinere.

7 In quo impietatis scelere futurum nobis adesse prospeximus malum, aientes singuli invicem nobis: Qui in suo ita crudelis effectus est sacerdote, quando nostræ religioni vel nobis parciturus est iste? Tunc et Gentonis majorem filium, nomine Godagisum k cum uxore absque solatio servuli aut ancillæ, crudeli exilio delegavit; fratrem vero Theodoricum post occisionem uxoris et filii, nudum atque destitutum similiter exulavit: post cujus mortem filium, qui supererat, infantulum, duasque filias ejus adultas, impositas asinis, longius affligendo projecit. Sed et comites quamplurimos et nobiles gentis suæ objectionibus falsis insectans, ob hoc quod germano faverent, alios incendit, alios jugulavit, imitator existens Geiserici patris, qui sui fratris uxorem, ligato pondere lapidum, in Amsagam l fluvium Cirtensem famosum jactanto demersit, et post necem matris, etiam filios interfecit.

8 Sed et multos ei Geisericus pater moriens, sacramento interposito, commendaverat; quos ille immemor fidei et sacramenti violator, diversis poenis et incendiis trucidavit: nam Heldicam, quem pater ejus præpositum fecerat regni, jam veteranum atque annosum cum dedecore capite truncavit, ejusque uxorem cum alia, nomine Theucaria, in medio civitatis incendit: quarum

corpora per vicos et plateas trahi mandavit, quæ tota die jacentia, rogatus a suis episcopis, vix vesperi sepeliri concessit. Gamuth namque Heldicæ fratrem, quia ad ecclesiam eorum confugerat m, occidere non potuit; quem tamen in loco latrinarum obscæno conclusit, temporeque multo eum ibi degere statuit. Postea cum caprario quodam et rustico ad faciendas scrobes vineis profuturas condemnavit: quos etiam duodecies per annum, id est, per singulos menses flagellis crudelibus dissipabat, vix modico aquæ cibarioque pane concesso. Hoc per quinque vel amplius perpessi sunt annos, quibus hæc supplicia proficere poterant ad æternam mercedem, si Catholici fuissent, et fidei suæ merito ista perferrent. Sed ideo istud silere nequivimus, ut impietatem Regis etiam in suis minime sileremus: qui non solum episcopum suum Jucundum, ut superius demonstravimus, flammis adussit, sed et presbyteros et diaconos suos, id est Arianos quamplurimos, incendit, necnon et bestiis mancipavit.

ANNOTATA.

a Geisericus vel Gensericus, Vandalorum rex, juxta communioem sententiam mortuus est anno 477. Hæc tamen epocha difficultate non caret, ut videre est apud Tillemontium tomo XVI, nota XI in S. Eugenium, pag. 795.

b Hæc Olibrii vidua, erat glos Hunerici, sive Eudoxiæ, illius uxoris, soror.

c Populo tractare idem est quod concionari ad populum. Sic Victor Vitensis libro I Vandalicæ persecutionis num. 3, agit de S. Augustini tractatibus popularibus, quos Græci homilias vocant.

d Scribitur etiam Girila, Cyrileas et Cyrillus. Sed hæc diversa nomina eundem significant pseudoepiscopum Arianum, insensissimum Catholicorum hostem.

e Is campus haud dubie sic dictus ab Utica, antiqua Africæ urbe, Floro, Plinio, aliisque scriptoribus nota. Vide Ruinartium in notis ad provinciam proconsularem pag. 230.

f Quod non contigit subintellige hactenus: nam nondum contigerat, cum hanc historiam scriberet Victor Vitensis, anno scilicet 487; sed postea contigit, quando, defunctis Guntabundo et Trasamundo, Hildericus Hunerici ex Eudoxia filius regnum obtinuit.

g Hinc patet crassus error Procopii lib. I de Bello Vandalico, ubi dicit, hunc, neutrius sexus liberis relictis, ante mortem patris vitam explevisse.

h Gentonis alias Genzonis vel Gentunis. Is erat secundus Genserici filius.

i Familiare fuit apud istos aliosque barbaros, præcipuum gentis suæ episcopum patriarcham nuncupare. Vide de hac re fusius dissereutem Ludovicum Thomassinum lib. 1. Novæ et Antiquæ Ecclesiæ Disciplinæ parte 1, cap. 21.

k Dubitant aliqui, an is idem sit, qui postea Hunerico successit, nomine Guntabundus. De qua re vide Ruinartium in Historia Persecutionis Vandalicæ parte 2, cap. 10.

l Alii legunt Ausagam. Fluvius ille nunc patria lingua vocatur Suffegmar, qui Africam propriam a Mauritania separat.

m Hinc patet, etiam ipsos Arianos ecclesiasticum asylum veneratos fuisse.

A

CAPUT II.

*Variae visiones et dira in Catholicos persecutio.**Futura Catholicorum persecutio,*

a

B

*variis visionibus,*** alias ventilatoris*

C

ac signis prænuntiatur.

b

Amputatis igitur in brevi omnibus, quos timebat, et solidans sibi, ut putabat, regnum, quod breve futurum erat et caducum, omni ex parte otiosus atque securus, universa tela furoris in persecutionem Ecclesiæ Catholicæ, rugiens sicut leo, convertit. Ante persecutionis tamen tempestatem, multis præeuntibus visionibus et signis, imminens demonstratum fuerat malum : nam ferme ante biennium, quam fieret, vidit quidam Fausti *a* ecclesiam solito in ornatu fulgentem, cereis quoque fulgentibus, palliorumque velamine ac lampadibus rutilantem. Et dum lætaretur candore tanti fulgoris, subito, ait, luminis illius concupiscibilis extinctus est fulgor, ac tenebris succedentibus, adversarius naribus natus est foetor, omnisque illa albatorum turba, expellentibus quibusdam Æthiopibus, minata est foras; ob hoc jugiter lamentans, quod eam in claritate pristina nequaquam viderit iterum restitutam : nam visionem istam, nobis præsentibus, sancto retulit Eugenio.

10 Vidit et quidam presbyter ipsam Fausti ecclesiam refertam turbis innumerabilium populorum, et post paululum evacuatam, et repletam porcorum multitudine atque caprarum. Item alius vidit aream triticeam, ventilationi paratam granis adhuc ventilationis * iudicio necdum a palea separatis; et dum ingentis massæ, licet confusæ, magnitudinem miraretur, subito ecce turbo veniens tempestatis sonivago flatu cæpit adventum suum surgente pulvere demonstrare : cujus impetu palea illa omnis omnino volavit, remanentibus granis. Post hæc venit quidam procerus, splendido vultu habituque nitido fulgens, et cæpit grana vacua, macilenta atque similagini reproba, purgando projicere. Quæ diu examinans, vix magnitudinem illius massæ, licet probatæ, ad acervum tamen perduxit exiguum. Item alius ait : Stabat quidam præcelsus super montem, qui Ziquensis dicitur, et clamabat dextera lævaque : Migrate, migrate. Alius conspexit, rugiente cœlo atque turbato, sulphureas nubes, ingentes lapides jaculari; qui lapides, dum cecidissent in terram, plus accendebantur, et majoribus flammis ardebant, atque intrantes in penetralia domorum, quos invenerant, incendebant. Qui autem vidit, ait; quia cum se in quodam cubiculo abscondisset, miseratione divina ad eum flamma non potuit pervenire. Reor, ut illud propheticum compleretur : Claude ostium tuum, et abscondere aliquantulum, donec trans-eat ira Dei.

11 Vidit et venerabilis Paulus Episcopus arborem, usque ad cœlos ramis florentibus extensam, quæ etiam dilatatione sua omnem pene Africam opacabat. Et cum universi ejus magnitudine et speciositate gauderent : Ecce subito, inquit, venit asinus violentus, qui defricans cervicem suam super robur radicum ejus, impulsu suo cum ingenti sonitu illam mirabilem arborem elisit ad terram. Sed et Quintianus *b* honorabilis Episcopus vidit se super quemdam montem stare,

de quo conspiciebat gregem innumerabilium ovium; et in medio gregis duæ erant ollæ nimium bullientes. Adcrant autem ovium occisores, qui earum carnes ollis bullientibus demergebant. Et cum ita fieret, omnis illa magnitudo consumpta est gregis. Reor ergo illas duas ollas, Sicca Veneria et Laribus *c*, duas esse civitates, in quibus multitudo prima fuerat congregata, e quibus incendium initium sumpsit; aut Hunericum regem, et Cirilam Episcopum ejus. Sed de multis visionibus, quia brevitati consulendum fuit, hæc dixisse sufficiat.

12 Quid ultra? Censet primo tyrannus jussione terribili, ut nemo in ejus palatio militaret, neque publicas ageret actiones, nisi sese Arianum fecisset. Quorum ingens numerus vigore invicto, ne fidem perderet, militiam temporalem abiecit. Quos postea domibus projectos, omniue substantia exspoliatos, in insulas Siciliam et Sardiniam relegavit. Quin etiam statuere per totam Africam festinavit, ut nostrorum Episcoporum defunctorum fiscus sibi substantiam vendicaret; qui autem defuncto succedere poterat, non ante ordinaretur, nisi fisco regali quingentos solidos obtulisset. Sed hoc ædificium ubi construere visus * est diabolus, statim destruere illud dignatus est Christus. Suggestunt ei domestici sui, dicentes : Si istud firmaverit præceptio vestra, nostri episcopi in partibus Thraciæ et aliis regionibus constituti, pejora incipient pati.

13 Præcepit deinde sacras virgines congregari, dirigens Vandalos cum suæ gentis obstetricibus ad inspicienda et contrectanda contra jura verecundiæ verecunda pudoris, ubi nec matres aderant, nec aliqua Catholicarum matronarum. Quas torquentes gravi suspendio atque ingentia pondera pedibus colligantes, laminas ferri ignitas dorso, ventri, mammillis, et lateribus apponebant; quibus inter supplicia dicebatur : Dicite, quoniam Episcopi vobiscum concumbunt et clerici vestri. Quarum acerbitate pœnarum plurimās tunc scimus extinctas. Aliæ, quæ remanserunt, cutibus arescentibus, factæ sunt curvæ. Nitebatur enim semitam invenire, per cujus aditum publicam, sicut fecit, faceret persecutionem. Et ita faciens, nullo modo investigare potuit, quomodo Christi Ecclesiam macularet.

14 Quibus autem prosequar fluminibus lacrymarum, quando Episcopos, presbyteros, diaconos, et alia Ecclesiæ membra, id est, quatuor millia DCCCCLXVI ad exilium eremi destinavit? In quibus erant podagrici quamplurimi, alii per ætatem annorum lumine temporali privati, iu quorum erat numero beatus Felix *d*, Abdiritanus episcopus, habens jam in episcopatu XLIV annos; qui paralysi morbo percussus, nec sentiebat quidquam, nec penitus loquebatur. De quo nos maxime cogitantes, quod non posset jumento portari, suggessimus, ut a suis Rex peteretur, ut saltem eum, propere moriturum, Carthagini esse juberet, quod ad exilium nulla posset ratione perducere. Quibus ita fertur tyrannus cum furore dixisse : Si animali sedere non potest, jungantur boves indomiti, qui eum colligatis funibus trahendo perducant, quo ego præcepi. Quem ex transverso super burdonem *e* vinctum, quasi quemdam ligni truncum, toto itinere portabamus. Congregantur universi in Siccensem et Larensem civitates, ut illuc occurrentes Mauri sibi traditos ad eremum perduxissent.

15 Supervenientes igitur Comites duo, subtilitate damnabili, blandis sermonibus cum Dei

AUCTORE
VICTORE
VITENSI.

c

Barbara crudelitas contra fideles,

E

** alias natus**præcipue sacras virgines,**F et episcopos clericosque exules.*

d

e

Catholicorum in fide constantia,

AUCTORE
VICTORE
VITENSI.

* alias mo-
liendo

et mirum il-
lus in unu
exemplum.

B

alias Zuri-
anæ

Exules car-
ceris favore

C

* alias pro-
perare
et itineris
incommodis
cruciati,

f

confessoribus agere cœperunt : Quid vobis, in-
quiunt, videtur, ut ita pertinaces sitis, et domini
nostri præceptis minime obtemperetis, qui esse
poteritis in conspectu regis honorabiles, si ejus
festinetis facere voluntatem? Statim, illis cla-
mantibus et dicentibus ingenti vociferatione:
Christiani sumus, Catholici sumus, Trinitatem,
unum Deum inviolabilem confitemur; includun-
tur graviori quidem, sed adhuc latiori custodia,
ubi nobis copia dabatur et introire, et verbum
admonitionis fratribus facere, et divina mysteria
celebrare. Ibi et infantuli fuere quamplurimi,
quos genitricēs materno sequebantur affectu,
aliæ gaudentes, aliæ retrahentes : aliæ gaude-
bant se martyres peperisse, aliæ morituros * di-
ludio rebaptizationis nitebantur a confessione
fidei revocare. Nullum tamen tunc nec blandi-
menta vicerunt, nec carnalis pietas aliquem in-
clinavit ad terram. Nam quædam quid tunc fece-
rit anus, breviter referre delectat.

16 Dum iter ageremus cum Dei exercitu co-
mitantes, et forte magis noctibus promoveremur
propter solis ardorem, conspicimus mulierculam
sacculum et alia vestimenta portantem, manu
infantulum unum tenentem, atque iu his sermo-
nibus consolantem : Curre, Domine meus. Vides
universos Sanctos quomodo pergunt et festinant
hilares ad coronas? Quam nos cum iucrepare-
mus, quod importuna videretur aut viris pro
sexu jungi, aut exercitui Christi sociari, respon-
dit : Benedicite, benedicite, et orate pro me et
pro isto nepote parvulo meo, quia etsi peccatrix,
filia sum quondam Quiritanæ * civitatis Episcopi.
Cui nos : Et quare ita abjecta ambulas, et qua
ratione de tam longo itinere huc pergere de-
monstraris? Quæ respondit : Cum hoc servo ve-
stro parvulo ad exilium pergo, ne inveniat eum
solum inimicus, et a via veritatis revocet ad
mortem. Ad hæc verba repleti lacrymis, nihil
dicere valuimus, nisi ut voluntas fieret Dei.

17 Sed ubi adversarius, qui jam forte dice-
bat : Partibor spolia, replebo animam meam,
interficiam gladio meo, dominabitur manus mea,
nullum potuit occupare, inquiri angusta et te-
rissima loca, iu quorum conclavibus Dei exerci-
tum coaretaret. Tunc eis etiam visitationis hu-
manæ negata consolatio, puniuntur et custodes
fustibus, et graviter affliguntur, jactantur confes-
sores Christi super invicem angustia coactante,
unus super alium ut agmina locustarum, et ut
proprie dicatur, ut grana pretiosissima frumen-
torum. In qua constipatione secedendi ad natu-
rale officium nulla ratio sinebat loci, sed stercora
et urinam, urgente necessitate, ibidem faciebant,
ut ille tunc foetor et horror universa pœnarum
genera superaret : ad quos aliquando dantes in-
gentia munera Mauris, dormientibus Vandalis,
vix clam admissi sumus intrare. Qui introeuutes,
veluti in gurgite luti usque ad gœna cœpimus
mergi, illud tunc Hieremiæ videntes fuisse com-
pletum : Qui nutriti sunt in croccis, amplexati
sunt stercora sua. Quid multa? Præcepti sunt,
undique perstreptibus Mauris, ad iter ubi de-
stinati sunt, præparari *.

18 Exeuntes itaque dic Dominica, linita ha-
bentes stercoribus vestimenta, facies simul et
capita, a Mauris tamen crudeliter minabantur,
hymnum cum exultatione Domino decantantes :
Hæc est gloria omnibus Sanctis ejus. Aderat
enim ibi tunc beatus pontifex Cyprianus f Uni-
zibireusis Episcopus, consolator egregius, qui
singulos pio et paterno fovebat affectu, non sine

fluminibus currentium lacrymarum, paratus pro
fratribus animam ponere, et se ultroneum, si
dimitteretur, talibus passionibus dare, qui to-
tum, quod habuit, egentibus fratribus in illa tunc
necessitate expendit. Quærebat enim occasionem.
qualiter confessoribus sociaretur, ipse animo et
virtute confessor ; qui postea per multos agones
et squalores carceris, ad exilium, quod desidera-
bat, cum exultatione perrexit.

19 Quantæ tunc multitudines de diversis re-
gionibus et civitatibus, ad visendos Dei martyres
occurrerint populorum, testantur viæ vel semi-
tæ ; quæ cum agmina venientium nequaquam ca-
perent, per vertices montium et concava vallium
concurrrens turba fidelium inestimabilis descen-
debat ; cereos manibus gestantes, suosque infan-
tulos vestigiis martyrum projicientes, ista voce
clamabant : Quibus nos miseros relinquitis, dum
pergitis ad coronas? Qui hos baptizaturi sunt
parvulos fontibus aquæ perennis? Qui nobis pœ-
nitentiæ munus collaturi sunt ; et reconciliationis
indulgentia obstrictos peccatorum vinculis solu-
turi? Quia vobis dictum est : Quæcumque solve-
ritis super terram, erunt soluta et in cœlis. Qui
nos solennibus orationibus sepulturi sunt mo-
rientes? A quibus divini sacrificii ritus exhiben-
dus est consuetus? Vobiscum et nos libeat per-
gere, si liceret, ut tali modo filios a patribus
nulla necessitas separaret !

20 In his vocibus et lachrymis nullus jam
pergere admissus est consolator, sed arctabatur
multitudo ad currendum, ut ubi cannava g * erat
præparata, laboriosam caperet mansionem : qui
cum senes deficerent, et alii forte, etsi juvenes
delicati, cœperunt hastilium cuspidibus ad cur-
rendum et lapidibus tundi : unde magis deficien-
tes, amplius lassabantur. Post vero imperatum
est Mauris, ut eos, qui ambulare non poterant,
ligatis pedibus ut cadavera animalis mortui tra-
herent per dura et aspera lapidum loca, ubi pri-
mo vestimenta, postea membra singula carpeban-
tur. Quibus per gladios acutos petrarum, huic
caput conterebatur, alii latera findebantur, et ita
inter manus trahentium spiritum exhalabant ;
quorum numerum nequaquam valuimus colligere,
multitudine coercente.

21 Exaltatur tamen per totum aggerem pu-
blicum vilis sepultura Sanctorum, loquentibus
tumulis. Reliqui habiliores ad solitudinis loca
perveniunt, in quibus collocati, hordeum ad ve-
scendum ut jumenta accipiunt. Ubi etiam vene-
norum animalium atque scorpionum tanta esse
dicitur multitudo, ut ignorantibus incredibilis
videatur, quæ solo flatu etiam procul positus ve-
neni virus infundat : ab scorpii autem percussu,
nullum dicunt aliquando evasisse. Quorum feritas
virulenta usque ad præsens tempus Christo de-
fendente, nullum servorum ejus nocuisse docet-
ur. Sed cum illic aluntur hordeaceis granis,
postea et hoc ablatum est, quasi non poterat
Deus, qui pluerat patribus manna, pascere et
nunc tali exilio mancipatos.

ANNOTATA.

a De hac S. Fausti ecclesia legitur in Chronico
Tironis Prosperi : Ætio et Studio consulibus, id
est anno vulgaris æræ 454, Carthagine ordinatur
episcopus Deogratias in Basilica Fausti die Do-
minico, viii Kalendas Novembris. De hujus basi-

D

a Catholicis
honorantur ;

E

at a Mauris
in via,

g
* Chiffletius
cannaba

et loco exilii
crudeliter
affliguntur.

F

A *lica magnificentia plura vide apud Ruinartium in Notis ad Librum I Victoris Vitensis nota 25.*

b *Codex Colbertinus hunc vocat Quintinianum. Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum die 23 Maii eum Siccensem episcopum fuisse censet. An hoc solide probetur, vide in Actis nostris Tomo 5 Maii, ad diem 23, pag. 247.*

c *Sunt nomina duarum civitatum, quæ olim erant episcopales in Africa proconsulari. Sed hæc duæ sedes in Africa notitia non explicantur.*

d *Felicitis, et 4965 sociorum memoria celebratur in Martyrologio Romano XII Octobris. Alii codices dicunt universim fuisse 4976. Vide de hac re Ruinartium in Historia Persecutionis Vandalicæ, pag. 168.*

e *Burdo interdum mulum, interdum baculum oblongum peregrinorum significat. Puto prioris vocis significationem hic magis congruere.*

f *Hujus Cypriani aliorumque supra memoratorum festum recolunt vulgata Martyrologia XII Octobris.*

g *Cannava apud mediæ ætatis auctores significat locum subterraneum, quod hic sensui non repugnat.*

B

CAPUT III.

Hunericus per epistolam Catholicos episcopos ad disputandam de fide convocat. S. Eugenii responsum et miraculum, Disputatio cum Arianis.

Hunericus Africa episcopos per epistolam,

a

b c

C

terret, et ad fidei certamen convocat.

Cogitat acriora adversus Ecclesiam Dei, ut qui membra aliqua absciderat, totum laniando perderet corpus. Nam die Ascensionis Domini, legato Zenonis Imperatoris Regino præsentem a, legendum in media ecclesia Episcopo Eugenio dirigit præceptum tali tenore conscriptum; quod etiam universæ Africæ, veredis currentibus, destinavit: Rex Hunericus Vandalorum et Alanorum b, universis Episcopis Homousianis c: Non semel, sed sæpius, constat esse prohibitum, ut in sortibus Vandalorum sacerdotes vestri conventus minime celebrarent, ne sua seductione animas subverterent Christianas. Quam rem spernentes plurimi, reperti sunt contra interdictura Missas in sortibus Vandalorum egisse, asserentes se integram regulam Christianæ fidei tenere. Et quia in provinciis a Deo nobis concessis scandalum esse nolumus, ideo Dei providentia cum consensu sanctorum Episcoporum nostrorum hoc nos statuissc cognoscite, ut ad diem Kalendarum Februariarum proxime futurarum, ommissa omni excusatione formidinis, omnes Carthaginem veniatis, ut de ratione fidei cum nostris venerabilibus Episcopis possitis inire conflictum, et fidem Homousianorum, quam defenditis, de divinis Scripturis proprie approbetis, quo possit agnosci, si integram fidem teneatis. Hujus autem edicti tenorem universis Episcopis tuis per universam Africam constitutis direximus. Data sub die XIII Kal. Junias, anno VII Hunerici.

23 Cognoscentibus igitur, qui aderamus, simulque legentibus, contrita sunt extemplo corda nostra, et contenebrati sunt oculi nostri, et vere tunc dies festi nostri conversi sunt in luctum, et cantica in lamentationem, dum edicti tenor indicaret futuræ persecutionis furorem. Et præsertim ubi dixit: In provinciis nostris a Deo nobis concessis scandalum esse nolumus: quasi diceret: In provinciis nostris Catholicos esse nolu-

mus. Tractatum est, quid fieret. Nullum invenit remedium imminens calamitas, nisi a sancto Eugenio rationabilis, si cor barbarum molliretur, suggerenda d daretur tali textu conscripta.

24 Quoties animæ vel vitæ æternæ ac fidei Christianæ causa tractatur intrepide, sicut regalis providentia compromisit, necesse est, ut, quod competit, suggeratur. Nuper potestas regia per Witaredum notarium parvitatem meam admonere dignata est, qui nobis de merito ac religione fidei præceptum ejus in ecclesia, præsentem clero et plebe, recensuit. Ex cujus tenore cognovimus ad omnes coëpiscopos meos præceptum regium similiter emanasse, ut die constituta pro disputatione fidei veniatur. Quod nos venerabiliter accepisse suggessimus; cui præfato notario humilitas mea suggessit, debere etiam transmarinarum omnium partium, qui nobis sunt in una religione vel communione consortes, agnoscere, quia ubique regno ejus obtemperant universi, maxime quod totius mundi sit causa, non specialis provinciarum Africanarum tantummodo. Et quia secundo responso suggerendam me promisi oblaturum, merito suppliciter peto magnificentiam tuam, ut ad Domini et clementissimi Regis aures memoratam suggestionem meam perferre digneris, quo ejus clementia dignanter agnoscat, nos disputationem legis cum adjutorio Dei nullatenus declinare vel fugere, sed sine universitatis assensu nos non debere asserendæ fidei nostræ causas assumere. Quod petimus, ut benignitate, qua tantus est, et justitia sapientiæ suæ dignetur annuere. Data ab Eugenio Episcopo ecclesiæ Catholicæ Carthaginis.

25 Sed cum hæc suggestio a beato Eugenio offerretur, ille jam, qui conceperat dolorem, urgebatur iniquitatem gravius parturire; et ita sancto viro episcopo Eugenio per Obadum * præpositum regni sui mandasse videtur: Subde mihi universum orbem terrarum, ut sub potestate mea totus mundus redigatur, et facio, o Eugeni, quod dicis. Ad quod beatus Eugenius respondit, ut potuit: Quod rationem, inquit, non habet, dici non debuit. Sic est hoc, quomodo si dicatur homini, ut per aera feratur et volitet, quod moris non est humanæ naturæ. Dixi enim: Si nostram fidem, quæ una et vera est, potestas regis cognoscere desiderat, mittat ad amicos suos; scribam et ego fratribus meis, ut veniant coepiscopi mei, qui vobis nobiscum communem fidem nostram valeant demonstrare, et præcipue Ecclesia Romana, quæ caput est omnium ecclesiarum. Ad hæc Obadus: Ergo tu et Dominus meus Rex similes estis? Eugenius episcopus dixit: Ego non sum similis regis; sed dixi: Si veram cognoscere desiderat fidem, scribat amicis suis, ut dirigant nostros Catholicos Episcopos; et ego scribo coepiscopis meis, quia Catholicæ fidei universæ una est cura.

26 Hoc agebat Eugenius, non quia deessent in Africa, qui adversariorum objecta refellerent; sed ut illi venissent, qui alieni ab eorum dominatu, majorem fiduciam libertatis haberent, pariterque oppressionis nostræ calumnias universis terris et populis nunciarent. Ille autem, qui necebat dolos, audire noluit rationem, agens argumentationibus crebris, ut quoscumque Episcoporum audierat eruditos, variis insectationibus agitaret. Jam ad exilium Vibianense secundo Donatianum, impositis centum quinquaginta fustibus, miserat Episcopum, necnon et Sufetulensem Præsidium, virum satis acutum. Tunc et venera-

biles

AUCTORZ
VICTORZ
VITENSIS.

d

Ille per epistolam respondet S. Eugenius.

E

Rex, habito per ministrum colloquio cum S. Eugenio, alias Cuba dum

* alias decuit

F

doctissimos episcopos in exilium pellit,

AUCTORE
VICTORE
VITEXSL.

e
et suis inter-
dicit com-
mercium
cum Catholi-
cis.
** alias vesce-*
rentur

biles Mausuetum, Germanum, Fuscum, et multos alios fustigavit *e*.

27 Dum hæc geruntur, imperat ut cum nostræ religionis viris, illorum mensam nullus communem haberet, neque cum Catholicis omnino versarentur; quæ res non ipsis aliquod præstitit beneficium, sed nobis maximum contulit lucrum. Nam si sermo eorum, dicente Apostolo, sicut cancer consuevit serpere, quanto magis communis mensa ciborum poterit inquinare, cum dicat idem Apostolus: Cum nefariis nec cibum habere communem? Sed cum ignis jam persecutionis accenderetur, et flamma infestantis ubique regis arderet, ostendit Deus noster quoddam miraculum per servum suum fidelem Eugenium, quod præterire non debeo.

Cæcus ter in
somno moni-
tus,

13

** alias urge-*
retur

** alias sub-*
diacono

C

a S. Eugenio
illuminatur.

28 Fuit in eadem civitate, id est Carthagine, quidam cæcus, civibus civitatisque notissimus, nomine Felix. Hic visitatur a Domino, diciturque ei nocte per visum, (dies enim Epiphaniarum illucescebat:) Surge, vade ad servum meum Eugenium episcopum, et dices ei, quia ego te ad illum direxi; et illa hora, qua benedicet fontem, ut baptizentur accedentes ad fidem, continget oculos tuos, et aperientur, et videbis lumen. Qui tali visione commonitus, putans se, quomodo asolet, deludi per somnium, surgere noluit cæcus. Sed cum iterum vergeretur in somnum, similiter ut ad Eugenium pergeret, compellitur. Rursus negligit, tertioque festivanter et graviter increpatur. Excitat puerum, qui ei solitus erat manum porrigere. Pergit veloci agilitate ad Fausti basilicam, orat et veniens cum ingentibus lacrymis, suggerit cuidam diacono, nomine Peregrino, ut eum Episcopo nuntiaret, indicans se habere aliquod secreti genus intimandum. Audiens Episcopus, iussit hominem introire. Jam enim ob celebritatem festivitatis, hymni nocturni per totam ecclesiam canente populo concrebant. Indicat cæcus antistiti ordinem visionis suæ, dicitque illi: Non te dimittam, nisi mihi, sicut a Domino jussus es, reddideris oculos meos. Cui Eugenius sanctus: Recede a me, frater; peccator sum et indignus, et super omnes homines delinquens, utpote qui et in hæc tempora servatus sum. Ille autem tenens genua ejus, aliud non dicebat, nisi illud, quod jam dixerat: Sicut iustum est, redde mihi oculos meos.

29 Attendens quoque Eugenius inverecundam crudelitatem, et quia jam tempus urgebat, pergit, cum eo, comitante Officio clericorum, ad fontem. Ubi fixus genibus cum ingenti gemitu, pulsans singultibus cælum, crispantem benedixit alveum fontis; et cum completa surrexisset oratione, ita cæco respondit: Jam tibi dixi, frater Felix, peccator homo ego sum; sed qui te visitare dignatus est, præstet tibi secundum fidem tuam, et aperiat oculos tuos. Simulque vexillo crucis consignat oculos ejus; statim cæcus visum Domino reddente recepit. Quem secum quousque universi baptizarentur, ibi detinuit ob hoc, ne tanto miraculo populus excitatus, virum contereret, qui receperat lumen. Fit postea manifestum Ecclesiæ universæ. Procedit ad altare cum Eugenio, sicut moris est, qui fuerat cæcus, suæ salutis oblationem Domino redditurus. Quam Episcopus accipiens, altari imposuit. Fit strepitus gaudio provocante irrevocabilis populorum. Statim nuncius pergit ad tyrannum. Rapitur Felix, inquitur ab eo, quid factum sit, qualiterque receperit lumen. Dicit illi ex ordine totum, dicuntque Arianorum Episcopi: Hoc Eugenius per

maleficia fecit. Et quia oppressi confusione, lumen non poterant nubilare, eo quod Felix universæ civitati manifestus esset et notus, tamen volebant eum, si fas esset, necare, quomodo Judæi suscitatum Lazarum cupiebant occidere.

30 Appropinquabat jam futurus dies ille calumniosus Kalendarum Februariarum, ab eodem statutus. Conveniunt non solum universæ Africæ, verum etiam insularum multarum Episcopi, afflictione et mœrore confecti. Fit silentium diebus multis, quousque peritos quosque et doctissimos viros interim separaret, calumniis appositis necandos. Nam unum ex ipso choro doctorum, nomine Lætum *f*, strenuum atque doctissimum virum, post diuturnos carceris squallores incendio concremavit, æstimans tali exemplo timorem incutiens reliquos se elisurum. Tandem venit ad disputationis conflictum, ad locum scilicet, quem delegerant adversarii. Evitantes igitur nostri vociferationis tumultus, ne forte postmodum Ariani dicerent, quod eos nostrorum opprimeret multitudo, eligunt de se nostri, qui pro omnibus responderent decem. Collocat sibi Cirila cum suis satellitibus in loco excelso superbissimum thronum, adstantibus nostris, dixeruntque nostri Episcopi: Illa est semper grata collatio, ubi superba non dominatur elatio; sed ex consensu communi venit, ut cognitoribus decernentibus, partibus agentibus, quod verum est, agnoscat. Nunc quis erit cognitor, quis examinatus, ut libra justitiæ, aut bene prolata confirmet, aut prave assumpta refellat?

31 Et cum talia et alia dicerentur, notarius Regis respondit: Patriarcha Cirila dixit, aliquos vestrum superbe et illicite sibi nomen Catholicorum usurpasse. Nostri testati dixerunt: Dictum fuit: Legatur nobis, quo concedente istud sibi nomen Cirila assumpsit. Et exinde strepitum concitantes, calumniari adversarii coeperunt. Et quia hoc nostri petierant, ut saltem si examinare non licebat, prudenti multitudini vel expectare liceret, jubentur universi filii Catholicæ Ecclesiæ qui aderant, centenis fustibus tundi. Tunc clamare coepit beatus Eugenius: Videat Deus vim, quam patimur; cognoscat afflictionem persecutionum, quam apersecutoribus sustinemus. Conversique nostri, Cirilæ dixerunt: Propone quod disponis. Cirila dixit: Nescio Latine. Nostri Episcopi dixerunt: Semper te Latine esse locutum manifesto novimus, modo excusari non debes, præsertim quia tu hujus rei incendium suscitasti. Et videns catholicos Episcopos ad conflictum magis fuisse paratos, omnino audientiam diversis cavillationibus declinavit. Quod ante nostri providentes, libellum de fide conscripserant, satis decenter sufficienterque conscriptum, dicentes: Si nostram fidem cognoscere desideratis, hæc est veritas, quam tenemus *g*.

ANNOTATA.

a Implicata hic admodum est lectionum varietas: nam alii legunt Rege non præsentem; alii: Regina præsentem; alii: Rege nostro. Nos vulgatam hanc lectionem dedimus, quam etiam ob plures rationes præfert Ruinartius in Notis ad librum II Victoris nota 87, pag. 170.

b Hæc natio Vandalis sociata cum iis Hispaniam et Africam invasit.

c Sic vocati sunt Catholici a sua sententia, quod

c Sic

D

Episcopi Ca-
tholici ad
disputatio-
nem convo-
cati,

f

E

fidei suæ ra-
tionem red-
dunt.

f

g

A nempe dicerent Filium Patri ὁμοούσιον vel ὁμούσιον id est consubstantialiē.

d Colligo ex sensu suggerendam (idem sentien- dum de voce suggestio) hic significare, libellum sup- plicem vel simile quoddam scriptum.

e Horum omnium memoriam post Usuardum et Adonem agit Martyrologium Romanum vi Sep- tembris.

f Hic fuit episcopus Leptinensis, ut vult Baro- nius, seu potius Neptinanus in Byzacena, ut patet ex Notitia provinciarum et civitatum Africæ. Ejus memoriam cum Sanctis mox memoratis celebrant vulgata Martyrologia vi Septembris. De eo plura habet Ruinartius in Notis ad Victorem Vitensem nota 98, pag. 173.

g Hic sequitur Catholica fidei professio, a Surio omissa, quæ apud Victorem Vitensem constituit li- brum tertium, apud quem videri potest. De illius aucto- re quædam diximus in Commentario prævio num. 27.

CAPUT IV.

B Arianorum calumniæ et fraudes.

Ariani falso
accusant
Catholicos,

Qui cum noster libellus legeretur oblatus, ve- ritatis lumen nequaquam sufferre cæcis ocu- lis potuerunt, insanientes, vocibus infremescentes, graviterque ferentes, quare nos nomine nostro Catholicos dixerimus. Statimque mentientes sug- gerunt Regi de nobis, eo quod strepitum fecerimus, audientiam fugientes. Qui eadem hora ac- census et credens mendacio, festinavit facere quod volebat. Et jam conscriptum habens, et oc- culte cum eodem decreto per diversas provincias suos homines dirigens, Episcopis Carthagine po- sitis, una die universæ Africæ ecclesias clausit, uni- versamque substantiam Episcoporum et ecclesia- rum, suis Episcopis munere condonavit. Nesciens quoque quid loqueretur, neque de quibus affirma- bat, legem, quam dudum Christiani Imperatores nostri contra eos et contra alios hæreticos pro ho- norificentia Ecclesiæ Catholicæ promulgaverant, adversum nos illi proponere non erubuerunt, ad- dentes multas de suis sicut placuit tyrannicæ po- testati a.

et impium
edictum obti-
nent contra
eos,

33 Post hæc feralia edicta veneno toxicato transversa jubet cunctos Episcopos, qui Cartha- gine fuerant congregati, quorum jam ecclesias, domos et substantiam ceperat, in hospitiiis, qui- bus erant, expoliari, et expoliatos foras muros propelli : non animal, non servus, non mutanda, quæ ferebant, vestimenta penitus dimittuntur : addens adhuc, ut nullus quempiam illorum ho- spitio recipere, aut alimoniam præstare. Qui au- tem hoc miserationis causa facere tentasset, cum universa domo sua incendio cremaretur. Sapien- ter tunc etiam profecti * Episcopi fecerunt, ut li- cet mendicantes exinde non abirent, quia si re- cederent, non tantum violenter omnino revoca- rentur, sed et mentirentur eos, sicut meutiti sunt, fugisse conflictum : maxime quia ubi re- verterentur, jam nequaquam fuerat ecclesiis sub- stantia, vel domibus occupatis.

* alius proje-
cti.

qui frustra
de injuria
apud barba-
ræ regem
conquerun-
tur.

34 Dum ergo gementes in circumitu murorum nudo sub aëre jacerent, factum est, ut Rex im- pius ad piscinas exisset. Cui universi occurrere maluerunt, dicentes : Ut quid taliter affligimur ? Pro quibus malis forte commissis ista perpeti- mur ? Si ad disputationem congregati sumus, quare expoliamur ? Quare traducimur ? Quare dif-

ferimur, et sine ecclesiis et domibus nostris foras civitatem fame et nuditate laborantes, mediis stercorebus volutamur ? Quos ille torvis oculis adspiciens, priusquam suggestionem eorum au- disset, jussit super eos cum sessoribus equos di- mittere, ut tali violentia possent non solum conte- ri, verum etiam necari. Quorum tunc multi con- triti sunt, et præcipue senes et infirmi.

35 Tunc deinde jubentur ad quemdam locum, qui dicitur Ædes Memoræ, illi viri Dei occurrere fraudem sibi nescientes aptatam. Ubi cum venis- sent, charta eis ostenditur involuta, diciturque illis ista subtilitate serpentis : Dominus noster rex Hunericus, licet doleat, quod fueritis con- temptores, et adhuc ejus voluntati obedire tardedis, ut ejus efficiamini religionis, cujus est ipse, nunc tamen bonum de vobis cogitavit. Si jura- veritis ita, ut quod ista charta continet faciatis, dimittit vos ecclesiis et domibus vestris. Ad quod universi Episcopi responderunt : Semper dici- mus, et diximus, et dicturi sumus : Christiani sumus, Episcopi sumus, Apostolicam fidem unam et veram tenemus. Factoque post confes- sionem fidei silentio modico, illi qui a rege fue- rant destinati, festinabant extorquere Episcopis sacramentum.

AUCTORE
VICTORE
VITENSI.

Hæretici epi-
scopi ad
juramentum
inducere co-
nantur,

36 Tunc beati viri Hortulanus et Florentinia- nus Episcopi b, pro omnibus et cum omnibus, dixerunt : Nunquid animalia nos irrationabilia sumus, ut nescientes quid charta contineat, fa- cile aut temere juremus ? Acceleraverunt quoque illi a rege destinati scripturæ eis propalare teno- rem, qui hujusmodi sermonibus fuerat coloratus. Sic enim calumniosa series continebat : Jurate, si post obitum Domini nostri Regis, ejus filium Hilderichum desideratis esse regem ; vel si nul- lus vestrum ad regiones transmarias epistolas dirigit : quia si sacramentum hujus rei dederitis, restituet vos ecclesiis vestris. Cogitavit tunc multorum pia simplicitas, etiam contra prohibiti- onem divinam sacramentum dare, ne Dei populus in posterum diceret, quod vitio sacerdotum, qui jurare noluerunt, non fuerint ecclesiæ restitutæ.

quod simpli-
ciores qui-
dam præ-
stant,

37 Alii quoque astutiores episcopi, sentientes dolum fraudis, nequaquam jurare voluerunt, di- centes, prohibitum fuisse Evangelica autoritate, ipso Domino dicente : Non jurabis in toto. Quibus ministri regis : Secedant in parte, inquit, qui jurare disponunt. Qui cum secederent, notariis scribentibus quis quid diceret, et ex qua civitate fuisset, exceptum est. Similiter factum est et de illis qui minime juraverunt. Statimque pars utra- que custodiæ mancipatur. Post vero fraus, quæ celabatur, apparuit. Jurantibus dictum est : Quia contra præceptum Evangelii jurare voluistis, jussit rex, ad civitates atque ecclesias vestras numquam redeatis, sed relegati, colonatus jure ad excolendum agros accipiatis : ita tamen, ut non psallatis neque oretis, aut at legendum codi- cem in manibus gestetis : non baptizetis, neque ordinetis, aut aliquem reconciliare præsumatis. Similiter non jurantibus ait : Quia regnum filii domini nostri non optatis, idcirco jurare noluistis. Ob quam causam jussi estis in Corsicanam insu- lam relegari, ut ligna profutura navibus domini- cis incidatis c.

prudentiori-
bus jurare
volentibus.

c

ANNOTATA.

a Post hæc verba apud Victorem Vitensem se- quitur

AUCTORE
VICTORE
VITENSI.

quitar impium regis Hunerici edictum, qua Catholicam doctrinam prohibet.

b De dnobus his episcopis Hortulano et Florentiniano inter alios fit mentio in Martyrologio Romano 28 Novembris.

c Hinc patet, insulam Corsicam tunc Vandalorum dominio subditam fuisse.

CAPUT V.

Immania Tyranni tormenta et Catholicorum constantia.

In generali persecutione mulier quædam cruciata.

B

A ddidit itaque bestia illa, sanguinem sitiens innocentum, Episcopis necdum adhuc in exilium directis, per universas Africanæ terræ provincias uno tempore tortores crudelissimos destinari : ut nulla remansisset domus et locus, ubi non fuisset ejulatus et luctus, ut nulli ætati, nulli parceretur sexui, nisi illis, qui eorum succumberent voluntati. Hos fustibus, illos suspendio, alios ignibus concremabant. Mulieres et præcipue nobiles, contra jura naturæ nudas omnino in facie publica cruciabant. Ex quibus unam nostram Dionysiam a, cursim ac breviter nominabo. Cum viderent eam non solum audacem, sed etiam matronis ceteris pulcbriorem, ipsam primo nisi sunt fustibus expoliata appetere. Quæ cum pateretur, diceretque de domino suo secunda : Qualiter libet cruciate, verecunda tamen membra nolite nudare ; amplius illi magis furentes, celsiori loco vestimentis exutam constituunt, spectaculum eam omnibus facientes. Quæ inter ictus virgarum, dum rivuli sanguinis toto jam corpore fluitarent, libera voce dicebat : Ministri diaboli, quod ad opprobrium meum facere computatis, ipsa est laus mea. Et quia erat Scripturarum divinarum scientia plena, arcata pœnis, et ipsa jam martyr, alios ad martyrium confortabat. Quæ suo sancto exemplo universam suam patriam liberavit.

filium suum aliosque ad martyrium hortatur.

C

39 Quæ cum suum unicum filium admodum adhuc teneræ ætatis et delicatum, timore pœnarum formidolosum conspiceret, verberans eum nutibus oculorum, et increpans autoritate materna, ita confortavit, ut matre multo fortior redderetur. Cui inter crudelia verbera constituto, ita dicebat : Memento, fili mi, quia in nomine Trinitatis in matre Ecclesia Catholica baptizati sumus. Non perdamus indumentum nostræ salutis, ne veniens invitator vestem non inveniat nuptialem, et dicat ministris : Mittite in tenebras exteriores, ubi erit fletus oculorum, et stridor dentium. Illa pœna timenda est, quæ numquam finitur ; illa desideranda vita, quæ semper habetur. Talibus itaque filium solidans verbis, velociter martyrem fecit. Venerabilis vero adolescens, Majoricus nomine, in certamine confessionis spiritum reddens, cursum palmiferum consummavit. Amplexansque illa hostiam suam, quantis potuit vocibus Domino gratias agens, ad gaudium spei futuræ in sua domo maluit sepelire, ut quoties super sepulcrum ejus Trinitati preces effundit, alienam se a filio numquam esse confidat. Quanti igitur per eam in illa civitate, ut fati sumus, acquisiti sunt Deo, longum est enarrare. Nam et ejus germana, nomine Dativa, atque Leontia, filia sancti Germani Episcopi, cognatusque Dati-

væ venerabilis Emelius medicus, religiosus quoque Tertius, Trinitatis confessione præclarus, vel Sigidensis Bonifacius quanta pertulerint, qualibusque cruciatibus eviscerata vel eviscerati sint, qui valet, ex ordine dicat.

40 Servus b quoque Tuburbinatæ civitatis majoris generosus et nobilis vir, pro Christo quas pertulit, quis explicet pœnas ? Qui post cædes innumerabilium fustium, trochleis frequentibus elevatus, dum tota præ urbe penderet, hunc in sublime tollentes ictu celeri, dimissis iterum funibus canabinis, super silices platearum pondere corporis veniens, ut lapis super lapides corruerat. Sed et sæpius tractum, et lapidibus acutissimi defricatum, et cutibus separatis, pellis corporis lateribus dorsoque videres et ventre pendere. Iste jam temporibus Geiserici non valde dissimilia pertulerat, ne amici cujusdam sui secreta nudaret : quanto magis nunc, ut suæ fidei sacramenta muniret ? Et si homini gratis fideliter exhibuit fidem, quantum debet illi, qui redditurus est pro fide mercedem.

41 In civitate vero Culusitana c non valeo quæ gesta sunt, nunciare, quia et ipsam quantitatem martyrum vel etiam confessorum impossibile est homini supputare. Ubi quædam matrona auctrix sui nominis Victoria, dum in conspectu vulgi continuato suspendio cremaretur, a marito jam perditio, filiis præsentibus, taliter rogabatur : Quid pateris, conjux ? Si me despicias, vel horum, quos genuisti, miserere, impia, parvulorum. Quare oblivisceris uteri tui, et pro nihilo ducis, quos cum gemitu peperisti ? Ubi sunt fœdera conjugalis amoris ? Ubi societatis vincula, quæ inter nos dudum honestatis jure tabulæ conscriptæ fecerunt ? Respice, quæso, filios ac maritum et regis jussionis implere festina præceptum, ut et imminetia adhuc tormenta lucreris, simul et mihi doneris et liberis nostris. Sed illa nec filiorum fletus, nec serpentis audiens blandimenta, affectum multo altius elevans a terra, mundum cum suis desideriis contemnebat. Quam cum jam continuatione suspendii vulsis humeris, etiam qui cruciabant, conspicerent mortuam, deposuerunt prorsus omni parte exanimem. Quæ postea retulit, quamdam sibi virginem adstitisse, atque tetigisse membra singula, et ilico fuisse sanatam.

42 Qualiter autem Adrumentinæ civitatis civem Victorianum d, tunc Proconsulem Carthaginis, prædicem nescio, deficientibus verbis : quo in Africæ partibus nullus ditior fuit, qui etiam apud impium Regem pro rebus semper sibi commissis fidelissimus habebatur. Mandatur ei e Rege familiariter, diciturque, quod eum habiturus esset præ omnibus, si ejus præcepto facilem commodasset assensum. Sed ille vir Dei missis ad se tale dedit cum fiducia magna responsum : Securus de Deo et Christo Domino meo, dico, quæ regi dicatis. Subigat ignibus, adigat bestiis, excruciet generibus omnium tormentorum, si consensero, frustra sum in Ecclesia Catholica baptizatus. Nam si hæc præsens vita sola fuisset, et aliam, quæ vere est, non speraremus æternam, nec ita facerem, ut ad modicum atque temporaliter gloriarer et ingratus existerem ei, qui suam fidem mihi contulit creditori. Ad quod tyrannus excitatus, quantorum temporum, et quantis eum affligeret pœnis, humanus sermo non poterit explicare. Qui tripudians in Domino, feliciterque consummans, martyrialem coronam accepit.

43 Apud Tambaiensem quoque civitatem gesta quis queat certamina martyrum explicare ? Ubi

D

b
Servi cujusdam supplicium.

c
E
Mulieris cujusdam Culusitanæ,

F
d
et proconsulis Carthaginensis in fide constantia.

Duorum fratrum certamen pro fide.

A duo germani Aquisregiensis civitatis, sibi securi de Domino invicem juraverunt, et rogaverunt tortores, ut una poena parique supplicio torquerentur. Et dum primo suspendio molibus lapidum pedibus alligatis tota die penderent, unus illorum petivit sese deponi, et sibi inducias dari. Cui frater alius, metuens ne fidem negaret, de suspendio clamabat: Noli, noli, frater; non ita juravimus Christo. Accusabo te, cum ante thronum ejus terribilem venerimus: quia super corpus ejus et sanguinem juravimus, ut pro eo invicem patiamur. Ista dicens et alia multa, confortavit germanum ad praelium passionis. Qui clamans, ingenti voce dicebat: Adigite suppliciis, quibus vultis, et poenis Christianos arcate crudelibus. Quod frater meus facturus est, hoc etiam ego. Quantis jam laminis ignitis adusti sunt, qualibus ungulis exarati, quibus cruciatibus torti, ipsa res docet, et quod eos ipsi tortores a sua facie projecerunt, dicentes: Istos imitatur universus populus, ut nullus ad nostram religionem penitus convertatur, et praecipue quia nulli livores, nulla poenarum vestigia in eis penitus videbantur.

Martyres
praecisus lin-
guis loquun-
tur.

B 44 In Typasensi vero quod gestum est Mauritaniae majoris civitate, ad laudem Dei insinuare festinemus. Dum suae civitati Arianum episcopum ex notario Cyrilae ad perdendas animas ordinatum vidissent: omnis simul civitas evectione navali de proximo ad Hispaniam confugit, relictis paucissimis, qui aditum non invenerant navigandi. Quos Arianorum episcopus primo blandimentis, postea minis compellere coepit, ut eos faceret Arianos. Sed fortes in Domino, non solum suadentis insaniam irriserunt, verum etiam publice mysteria divina, in domo una congregati, celebrare coeperunt. Quod ille cognoscens, relationem occulte Carthaginem adversus eos direxit. Quae cum regi innotuisset, comitem quemdam cum iracundia dirigens, praecipit ut in medio foro congregata illuc omni provincia, linguas eis et manus dexterarum radicitus abscidisset. Quod cum factum, Spiritu sancto praestante, ita loquuti sunt et loquuntur, quomodo antea loquebantur e. Sed si quis incredulus esse voluerit, pergat nunc Constantinopolim et ibi reperiet unum de illis subdiaconum Reparatum, sermones politos sine ulla offensione loquentem. Ob quam causam venerabilis nimium in palatio Zenonis Imperatoris habetur, et praecipue regina mira eum reverentia veneratur.

Ineffabilia
martyrum
tormenta,

C 45 Sed quis congruo sermone possit exequi aut coacervare diversitates poenarum, quas ex jussu regis sui, etiam ipsi Vandali in suos homines exercuerunt? In ipsa quoque quae gesta sunt Carthagine, si nitatur scriptor singulatim adstruere, etiam sine ornatu sermonis, nec ipsa nomina tormentorum poterit edicere. Quae res hodieque posita in promptu demonstrat. Alios sine manibus, alios sine oculis, alios absque pedibus, alios truncos naribus auribusque intendas, aliosque videas nimio suspendio scapulis evulsis, caput, quod eminere solebat, in medio scapularum fuisse demersum, dum jugiter in altis aedibus suspendio cruciantes, impulsione manuum funibus agitati, per vacuum aerem huc atque illuc faciebant vagari pendentes. Qui nonnumquam diruptis funibus, de illa altitudine suspensionis ictu valido corruentes, plurimi arcem cerebri cum oculis amiserunt: alii, confractis ossibus, spiritum continuo reddiderunt, alii post paulum exhalaverunt.

46 Sed qui hoc fabulosum putat, Uranium Zenonis legatum interroget, in cujus praesentia praecipue gesta sunt, illa scilicet causa, quia veniens Carthaginem, sese pro defensione Ecclesiarum Catholicarum venisse jactabat. Et ut illi ostenderet tyrannus, se neminem formidare, in illis plateis vel vicis plures tortores et crudeliores statuit, in quibus legatis moris est ascendendo ad palatium et descendendo transire, ad opprobrium videlicet reipublicae ipsius, et in nostri jam deficientis temporis faciem. Tunc igitur et quaedam uxor cujusdam cellaritae regis, nomine Dagila, quae temporibus Geiserici multoties jam Confessor extiterat, matrona nobilis ac delicata, flagellis et fustibus omnino debilitata, exilio arido et invio relegatur, ubi nullus hominum forte consolationis gratia veniendi haberet accessum, relinquens cum gaudio domum, maritum simul et filios. Cui postea oblatum esse dicitur, ut in mitionem eremum translata, frueretur, si vellet, solatio sociorum. Illa vero ingens sibi adesse credens gaudium, ubi nullus humanus esset consolantis affectus, ne fieret, supplicavit. Tunc etiam, Eugenio pastore jam in exilio constituto, universus clerus Ecclesiae Carthaginis caede inediaque maceratur, fere quingenti vel amplius. Inter quos quamplurimi erant lectores infantuli, qui gaudentes in Domino, procul exilio crudeli trudentur.

AUCTORE
VICTORE
VITENSI.
et matronae
constantissimae
virtus.

E

f

ANNOTATA.

a Dionysiam, et filium ejus Majoricum aliosque hic sequentes colit Martyrologium Romanum 6 Decembris.

b Hic Servus in Martyrologio Romano colitur 7 Decembris. De errore Ferrarii occasione hujus martyris vide Ruinartium in Historia Persecutionis Vandalicae part. 2, cap. 6.

c Urbs est in proconsulari provincia. De illius urbis situ et cum aliis confusione vide Ruinartium in Notis ad Notitiam ecclesiae Africanae, nota 33, pag. 236.

d De hoc Sancto Victoriano, duobusque fratribus infra laudandis egerunt ad diem 23. Martii cum Martyrologio Romano Majores nostri, tomo 3 Martii, pag. 460.

e De his confessoribus absque lingua loquentibus vide Aeneam Gazensem testem oculatum, aliosque, quorum verba adducit Ruinartius in Historia Persecutionis Vandalicae parte 2, cap. 7.

f De his lectoribus infantulis egimus in Commentario praevio num. 3.

F

CAPUT VI.

Libertas Muritae diaconi; multorum exilium; puerorum in fide constantia, et Ariani episcopi impia saevities.

Sed libertatem tunc, dum media urbe caederentur, Muritae a Diaconi, ceteris liberioreni tacere non debeo. Fuit quidam Elpidoforus nomine, nimium, crudelis et ferus, cui fuerat delegatum, membra confessorum Christi suppliciis grassantibus laniare. Hic enim dudum fuerat apud nos in ecclesia Fausti baptizatus, quem ve-

Libertas Mu-
ritae diaconi,
a
Elpidophorus

nerabilis

AUCTORE
VICTORE
VITENSI.

nerabilis Muritta diaconus de alveo fontis susceperat generatum. Post vero dum apostataret, tantæ extitit feritatis adversus Ecclesiam Dei, ut superior omnibus executor persecutionis fuisset inventus. Quid multa? Dum primo presbyteri suppliciis macerandi ordine citarentur, post archidiaconum Salutarem arctatur pœnis memoratus Muritta. Fuit enim secundus in Officio ministrorum. Qui cum, Elpidoforo sedente et fremente, honorabilis senior cœpisset extendi, priusquam exueretur, clam forte, nescientibus cunctis, illa, quibus eum suscipiens de fonte dudum texerat, sabana *b* bajulabat, quibus ventilatis, simulque in ostensione cunctorum extensis, in his verbis totam ad fletum et lacrymas commovisse dicitur civitatem.

qua apostata-
tam incre-
pat.

B

48 Hæc sunt linteamina, Elpidofore minister erroris, quæ te accusabunt, dum majestas venerit indicantis, custodiende diligentia mea ad testimonium tuæ perditionis, ad demergendum te in abyssu putei sulphurantis. Hæc te immaculatum cinxerant de fonte surgentem; hæc te acrius persequentur, flammantem gehennam cum cœperis possidere: quia induisti te maledictionem sicut vestimentum, scindens atque amittens veri baptismatis et fidei Sacramentum. Quid facturus es, miser, cum servi patris-familias ad cœnam regiam congregare cœperint invitatos? Tunc te aliquando vocatum, terribiliter indignatus exutum stolam rex conspiciet nuptialem, dicetque tibi: Amice, quomodo huc venisti, vestem non habens nuptialem? Non video, quod contuli: non nosco, quod dedi. Perdidisti militiæ chlamydem, quam in tela * virgineorum membrorum decem mensibus texui, et tendicula Crucis extendens, aqua mundavi, et purpura mei sanguinis decoravi, non conspiciunt oculi mei: characterem non video Trinitatis: talis iuteresse non poterit epulis meis: ligate eum pedibus et manibus funiculis suis, quia se ipse voluntarie separare voluit a Catholicis dudum fratribus suis. Ipse funes extendit continuatos in laqueum, quibus et semetipsum vinxit, et alios, ne ad istud venirent convivium, impedit. Juxta semitam multis scandalum posuit, quem nunc cum rubore perpetuo et dedecore sempiterno de convivio meo projeci.

* alias tutela

Multi in exi-
tium tri-
duntur.

C

49 Hæc et alia Muritta dicente, igne conscientiae ante ignem æternum obmutescens Elpidoforus torrebatur. Parantes itaque universi dorsa sua verberibus, alacres ad exilium pergunt. Quibus adhuc in itinere longioris viæ constitutis, destinantur, episcopis Arianorum suggerentibus, homines immisericordes ac violenti, ut illud, quod eis forte miseratio Christiana victui contulerat profuturum, crudeliter auferretur, quando unusquisque eorum libentius forte cantabat: Nudus exivi de utero matris meæ, nudum me oportet ad exilium pergere: quia Dominus novit esurientibus cibum porrigere, et in deserto vestire. Vandali namque duo sub Geiserico sæpius confessores, comitante matre, contemptis omnibus divitiis suis, cum eisdem clericis ad exilium perrexerunt.

Duodecim
pueri a reli-
quis exulibus
separantur.

c

* alias Theu-
lorico

50 De multitudine autem pergentium confessorum, id est, Ecclesiæ Carthaginis clericorum, suggerente quodam ex lectore *c* Teuchariorio * perditio, quos ille noverat vocales, strenuos atque aptos modulis cantilenæ, designatione sua debere dicit duodecim infantulos separari, quos ipse, dum Catholicus esset, tunc discipulos habuit. Statim, illo suggerente, sub festinatione viro dimittuntur, et vi barbarici furoris bis senus

numerus puerorum de itinere revocatur. Segregantur corpore, non spiritu, a grege Sanctorum. Qui timentes præcipitium, cum suspiriis lacrymarum ne divellarentur, constringebant manibus genua sociorum. Quos violentia tamen hæretica minacibus separans gladiis, Carthaginem revocavit.

51 Sed dum cum eis quasi cum tali ætate jam blanditiis * ageretur, superiores suis inventi sunt annis, et ne obdormirent in morte, lucernam sibi Evangelici luminis accenderunt. Indignantur ob hoc graviter Ariani, et se superatos a pueris erubescunt. Unde accensi, subdi fustibus jubent, quos jam ante paucissimos dies variis verberibus dissipaverant. Imprimuntur vulneribus vulnera, et rursum pœna restaurata crudescit. Factum est, Domino confortante, ut nec ætas minor deficeret in dolore, et magis animus cresceret roboratus in fide. Quos nunc Carthago miro colit affectu, et quasi duodecim Apostolorum, chorum conspiciet puerorum. Una degunt, simul vescuntur, pariter psallunt, simul in Domino gloriantur.

et fustibus
caduntur.
* alias non
blanditiis

52 Illis diebus et duo negociatores Frumentius et alius Frumentius *d* ejusdem urbis, egregio martyrio coronati sunt. Tunc et fratres *e*, non natura, sed gratia, simul in monasterio commanentes, confessionis certamine expleto, immarcescibilem pervenerunt ad coronam, id est: Liberatus Abbas, Bonifacius diaconus, Servus subdiaconus, Rusticus subdiaconus, Rogatus monachus, Septimus monachus, Maximus monachus. Nam illo tempore crudelius Arianorum episcopi, presbyteri, et clerici, quam rex et Vandali sæviebant. Nam ad persequendum ipsi cum suis clericis ubique gladiis accincti currebant: sicut quidam episcopus inter illos ceteris crudelior, Antonius nomine, qui tam nefaria et incredibilia in nostros exercuit, ut narrari non queant.

E
Nomina va-
riorum mar-
tyrum.

d

e

53 Fuit iste in quadam civitate proxima eremo, quæ Tripolitanæ provinciæ vicinatur. Qui ut bestia insatiabilis, Catholicorum sitiens sanguinem, huc illucque ad rapiendum fugientes * excurrerat. Nam impius Humericus, sciens Antonii ferocitatem, in ipsis eremi partibus voluit sanctum Eugenium relegare. Quem dum custodiendum Antonius accepisset, ita eum arctiori custodia cinxit, ut nullum ad eum introire permitteret: insuper variis insidiarum atque pœnarum suppliciis extinguere cogitavit. Sed Eugenius sanctus, dum nostræ persecutionis defleret incommoda, et asperitate cilicii senile attereret corpus, nudamque super humum cubitans, stratum sacci sui rigaret imbribus lacrymarum, aliquando sensit infestum paralysis morbum.

S. Eugenius
in exilium
missus,* alias ru-
giens

F

54 Quo nuncio in gaudia conversus Arianus, pergit festinus ad cubile eximii hominis Dei. Et cum videret urgente passione verum pontificem balbutientia verba producere, cogitavit simul extinguere, quem superesse nolebat. Præcepit ut acetum asperum nimisque acerrimum quæreretur. Cui cum fuisset allatum, venerabilis senis recusantibus et nolentibus faucibus ingerebat. Nam si communis Dominus, qui ad hoc venerat, ut potaret *, cum gustasset, noluit bibere, quanto magis iste servus et confessor fidelis omnino nollet, nisi hæretica feritas ingessisset? Ex quo aceto, præsertim illi passioni noxio, morbus accipit augmentum; cui pietas Christi misericorditer subveniens, postea sanum exhibuit.

ab Ariano
episcopo dire-
affligitur;* alias ut
pateretur

55 Alium autem nostrum episcopum Habetdeum *f*, similiter relegatum, Tamallumensis civi-

tatis,

A
Episcopus
Habetdeum
ab eodem
frustra ve.xu-
tus,

tatis, in qua Antonius fuerat, quantum potuit infestare, res ipsa demonstrat. Nam cum diversis cum persecutionibus affligeret, nec posset eum facere Arianum, videretque Christi militem semper in confessione constantem, promiserat suis, dicens : Nisi eum nostræ fecero religionis, non sit Antonius. At ubi in sua promissione minor inventus est, suggerente sibi diabolo, cogitat aliud. Pedibus manibusque ligatis, vinculis ingentibus arctat episcopum, oreque obturato, ne lingua clamaret, aquam corpori ut putabat rebaptizationis spargit : quasi valeret conscientiam ligare cum corpore, aut non adesset, qui audit gemitus compeditorum, et cordis secreta rimatur ; vel superare posset aqua mendax tantæ voluntatis propositum, quod jam homo Dei metantibus * lacrymis miserat ligatum in cœlum.

* alias manantibus
acriter eum
reprehendit.

56 Exiit statim virum vinculis, et tali quasi gaudens prosequitur vocc : Ecce jam frater Habetdeum noster, Christianus effectus es. Quid ultra facere poteris, nisi ut voluntati consentias Regis? Cui Habetdeum : Illa est, impie Antoni, mortis damnatio, ubi voluntatis tenetur assensio. Ego fidei meæ tenax, vocibus confitens crebris, quod credo et credidi, clamando defendi. Sed et postea quam catenis vinxisti, et oris januam oppilasti, in prætorio cordis violentiæ meæ, scribentibus angelis, gesta confeci, et lectitanda Imperatori meo transmissi.

ANNOTATA.

a Hunc Murittam aliquot Martyrologia singillatim memorant die 24 Martii ; at communiter ejus memoria cum S. Eugenio, Salutari, aliisque celebratur hac die 13 Julii.

b Sabanum, a Græco σάβανον, idem est quod linteum, quod Hispani etiam dicunt sabana vel savana. De hac voce plura inveniet curiosus lector in Notis ad vitam S. Zozimi 24, Januarii tomo 2, pag. 608.

c Videtur legendum exlectore uno vocabulo ; ut ostendatur, hunc olim ecclesiæ lectorem, postea apostatam fuisse.

d De his duobus Frumentii meminit Martyrologium Romanum 23 Martii.

C e Hos septem confessores memorat Martyrologium Romanum die 17 Augusti. Sed Maximus, qui illic vocatur puer, hic vocatur monachus. Poterit de iis agi eo die, ac dari eorum Passio ex Ruinartio pag. 101, quam a Victore Vitensi conscriptam censet.

f Varii fuerunt in Africa hujus nominis episcopi, de quibus vide Ruinartium part. 2, cap. 6.

CAPUT VII.

Violentia Arianorum episcoporum; feminae Catholiceæ zelus ; et patheticus auctoris epilogus.

Ariani pre-
ter alias
vexationes,

Erat quidem generalis ista violentia tyrannorum. Nam Vandali pro hac re ubique fuerant destinati, ut transeuntes itinera, sacerdotibus suis adducerent jugulandos ; ac ubi eos fallacis aquæ gladio peremissent, indicium eis perditionis, Scriptura teste, tradebant, ne alibi sua vio-

lencia traherentur : quia non licebat sive privatis, sive negociatoribus alieni transire, nisi scriptam characteris indicio suam miseri ostenderent mortem. Quod per revelationem servo suo Joanni olim ostenderat Christus, ubi dicit : Nulli licebit aliquid emere vel vendere, nisi qui habuerit characterem bestię in fronte sua et in manu sua.

58 Nam et Episcopi atque presbyteri illorum cum armatorum manu nocturnis temporibus vi- cos et oppida circuibant, et sic despiciatis postibus januarum aquam gladiumque gestantes, animarum prædones intrabant ; et quos domi repererant, alios forte in lectulis soporatos, imbre igneo atque fulmineo respergentes, dæmoniaca vociferatione Christianos suos ipsi pariter vocitabant, ut ludum potius suæ hæreseos, quam aliquam religionem ostenderent. In quo minus capaces et ignari, impletum in se pollutionis sacrilegium putabant ; prudentiores vero, nihil sibi, quod nolentibus atque dormientibus ingestum est, obesse gaudebant. Nam et multi eadem hora cinerem capitibus suis iniecerunt : alii sese, vel quia factum est, cilicio lugubri texerunt : nonnulli cœno fœtido linierunt, et lintamina violenter imposita per fila considerunt, atque in latrinas fœtidaque loca manu fidei pro- jecerunt.

59 Tali violentia, nobis videntibus, in Carthagine filius cujusdam nobilis annorum circiter septem, jussu Cirilæ a parentibus separatus est, matre sine verecundia matronali solutis crinibus post raptores tota urbe currente, infantulo clamante ut poterat : Christianus sum, Christianus sum, Christianus sum. Cui Trinitatem vi his ternis vocibus declarantem os obturantes, inson- tem infantiam in suum gurgitem * demerserunt. Ita de filiis medici venerabilis Liberati a, factum esse probatur. Nam cum jussu regis cum uxore et liberis ad exilium mitti juberetur, cogitavit impietas Ariana a parentibus filios parvulos separare ; quo posset per pietatis affectum, etiam virtutem prosternere genitorum, disjunguntur tenera pignora filiorum. Qui cum vellet lacrymas emittere, autoritate uxoria increpatur, et in ipso meatu exitus sui ilico lacrymæ siccaverunt. Ait enim ei conjunx : En propter filios, Liberate, perditurus es animam tuam? Computa eos non fuisse natos. Nam et ipsos omnino vindicaturus est Christus. Nonne vides eos clamantes et dicentes : Christiani sumus ?

60 Sed hæc mulier quid in conspectu judicum egerit, tacendum non est. Nam cum ipsa et maritus, licet seorsum, carceris tamen custodia tenerentur, ita ut se penitus non viderent, mandatur mulieri, diciturque illi : Solve jam duritiam tuam. Ecce vir tuus paruit imperio regis, et noster factus est Christianus. Aitque illa : Videam illum, et faciam ego, quod voluerit Deus. Edu- cta igitur de carcere, invenit virum suum stan- tem cum ingenti multitudine pro tribunalibus connexum ; et verum æstimans, quod finxerant inimici, injecta manu apprehendens oram vestimentorum ejus gutturi proximam, videntibus omnibus, suffocabat eum, dicens : Perдите et reprobe, gratiæ Dei et misericordiæ ejus indigne, quare voluisti ad modicum gloriari, et in æternum perire? Quid tibi proderit aurum? Quid argentum? Numquid liberabunt te de camino gehennæ? Dixit et alia multa. Cui maritus respon- dit : Quid pateris, mulier? Quid tibi videtur? Aut quid forte de me audire potuisti? Ego in nomine

Catholicos vi
rebaptizant,

E

et pueros re
baptizandos
a parentibus
avellunt

* id est lava-
crum
a

F

Mirabilis cu-
jusdam femi-
næ zelus,

AUCTORE
VICTORE
VITENSI.
b

*Varii Catho-
lici fame et
frigore per-
sunt.*

c

*Episcopus
Habetdeum
frustra libel-
lum offert
regi.*

B

d

*Auctor Acto-
rum de Aria-
na crudelita-
te queritur.*

C

e

*et omnes Ca-
tholicos ad
commiserati-
onem invi-
tat;*

Christi Catholicus *b* permanco, nec amittere po-
tero aliquando, quod teneo.

61 Tuuc hæretici mendacii sui conscii et
detecti, fallaciam suam colorare minime potue-
runt. Et quia superius de violentia immanitatis
eorum breviter diximus, hanc plurimi metuentes,
alii in speluncis, alii in desertis locis viri vel fe-
minæ, nullo sibi couscio, sese claudcbant, et ibi-
dem, nulla succurrente sustentatione ciborum,
fame vel frigore victi, contritum et contribula-
tum spiritum exhalabant, inter hæc afflictionis
iucummoda inviolatæ secum fidei securitatem
portantes. Sic enim Cresconius *c* presbyter Mi-
zentinæ civitatis, in spelunca Ziquensis montis
reperitus est, putrescente jam solutus cadavere.

62 Et quia de saucto Habetdeum præfati jam
sumus, pergit tunc ad Carthagiuem, adire cen-
suit nefarium Regem, ut conscientiam suam,
quam semper familiarem Trinitatis habuit et
amicam, etiam hominibus faceret manifestam.
Nec eum retinere potuit Antonius, propter ve-
recundiam suam. Offert impiissimo Regi libel-
lum in hac similitudine verborum: Quid, quæso,
jam cum projectis habetis? Quid cum eis quos
exilio relegastis, quotidie dimicatis? Abstulistis
substantiam, ecclesiis, patria domibusque priva-
stis; sola anima remansit, quam captivare con-
tenditis. O tempora, o mores! universus hæc
mundus intelligit, et ipse qui persequitur, videt.
Si fides dicitur, quam tenetis, quid veræ fidei
membra tantis persecutionibus agitis? Quid
vobis cum exilio nostro? Quid vobis cum egenis
in seculo, quorum est vita semper in Christo?
Liceat saltem gaudere consortio bestiarum eis,
quos abjecistis a facie omnium populorum. Dum
hæc et his similia Pontifex dixisset, sceleratus
tyrannus hoc ei mandasse perhibetur: Vade ad
episcopos nostros, quod tibi dixerint sequere,
quia ipsi hujus rei habere noscuntur per omnia
potestatem. Sed neque Antonium hæc res ab in-
sania potuit revocare, scientem se magis imperio
regis ob hoc multum posse placere, Habetdeum
vero episcopus, gaudens bono conscientia suæ
ad locum exilii maluit remeare *d*.

63 Sed quid ad tot tantasque impietates re-
spondebunt? Si disputare nitebatur de fide nobis-
cum barbara ferocitas et hæresis Ariana, ratio-
nabiliter disputaret. Sed quando tenuit rationem,
quæ a Patre Deo Deum Filium separat Salvato-
rem? Quare dolis et calumniis egerunt, et velut
spiritus tempestatis, procella sui furoris totum
subvertere voluerunt? Si disputatio necessaria
fuerat episcopalis, quare suspendia, quares ignes,
quare ungulæ, simul et cruces? Quare Ariano-
rum serpentina proles, contra innocentes genera-
talia tormentorum invenit, qualia nec ipse Me-
zentius *e* exquisivit? Dimicavit contra innocen-
tiam cupiditas furoris, et avaritia crudelitatis, ut
et animas et perderet, et substantiam harpagar-
et. Si collatio desiderabatur, quare rapinæ re-
rum alienarum, non tantum sacerdotum, verum
etiam omnium laicorum? Sed illi exspoliati lætati
sunt, et rapinam rerum suarum cum gaudio sus-
ceperunt.

64 Adsit jam, quæso, omnis ætas, omnis se-
xus, omnisque conditio, adsit, obsecro, omnis
turba Catholicæ nominis, quæ gremio materno
toto orbe gestatur, quæ sola germanum commo-
dare novit affectum, quæ didicit a Paulo magi-
stro, et gaudentibus collatari, et cum lugentibus
lamentare. Conveniant simul ad domum nostri
doloris, et paribus oculis fundamus flumina la-

crymarum, quia causæ et fidei nostræ unum est
negocium. Nullum volo ad condolendum mecum
hæreticum convenire, qui forte addere concupi-
scit super dolorem vulnerum meorum, et gratu-
latur quotidie malis meis. Nolo, nolo ego ex-
traneum, sed fraternum quæro affectum; nolo
aliquem filiorum alienorum, quorum os locutum
est vanitatem, et dextera eorum dextera iniqui-
tatis: quia filii alicui semper mentiti sunt mihi,
qui inveteraverunt et claudicaverunt a semitis
suis. Isti dicunt mihi quotidie: Ubi est Deus
tuus, dum affligitur populus precioso Agni san-
guine comparatus? Inter quorum opprobria ego
ad flagella paratus, cantare non desisto Domiuo
flagellanti: Amove a me flagella tua, quia de-
feci, non a fortitudine manus tuæ, sed a perse-
cutione hæresis Arianæ. Adveniant omnes, qui
mecum angustia viæ carpunt iter, et propter
verba labiorum Dei vias custodiunt duras: et vi-
deant, si est dolor, sicut dolor meus. Quoniam
vindemiatus sum in die furoris Domini: aperue-
runt super me os suum omnes inimici mei, sibi-
laverunt et fremuerunt dentibus; dixerunt: De-
vorabimus eam. En ista est dies, quam expecta-
vimus: inveniimus, vidimus.

65 Adestote Angeli Dei mei, qui numquam
deestis constituti in ministerio vestro, propter
eos qui hæreditatem capessuri sunt æternæ sa-
lutis, et videte Africam totam, dudum tantarum
ecclesiarum cuneis fultam, nunc ab omnibus de-
solatam: tantis ordinibus sacerdotum ornatam.
modo sedentem viduam et abjectam. Sacerdotes
ejus et seniores in desertis locis et insulis defe-
cerunt, quærendo sibi escas ad manducandum, et
non inveniunt. Considerate et videte, quia Sion
civitas Dei nostri facta est vilis, facta quasi pol-
luta menstruis inter inimicos suos. Manum suam
misit hostis ad omnia desiderabilia ejus, quia vi-
dit gentes invadere et ingredi atria sua, de qui-
bus præceperas, ne iutroirent ecclesiam tuam.
Viæ ejus lugent, eo quod nemo veniat in die fe-
sto. Egressus est a facie omnis decor et deliciae,
didicerunt vias asperas ambulare, virgines et ju-
venes ejus in aulis educati monasteriorum, ab-
ierunt in captivitatem Maurorum, dum lapides
sancti ^{*} ejus disperguntur, non tantum in capitibus
omnium platearum, sed etiam in locis squali-
dis metallorum. Dicite Deo nostro susceptori,
et habentes fiduciam supplicandi, quoniam tribu-
latur, et venter illius turbatus est a fletu ejus:
quia sedit inter gentes et requiem non invenit,
nec est, qui consoletur eam. Quæsivit a Patribus
Orientis, qui simul contristaretur, et non fuit:
consolantem, et non iuvenit: dum manducaret
in esca sua fel, et in siti sua potaretur aceto,
sponsi et Domini sui passiones imitando, qui id-
circo passus est pro ea, ut sequatur vestigia ejus.

66 Deprecamini, Patriarchæ, de quorum stirpe
generis nata est, quæ nunc laborat in terris.
Orate, sancti Prophetæ, cognoscentes afflictam,
quam antea vaticinante præconio cecinistis.
Estote, Apostoli, suffragatores ejus, quam ut con-
gregaretis, universum orbem, ascendente in vo-
bis Domino, ut equi velocissimi cursitastis. Præ-
cipue tu, Petre beate, quare siles pro ovibus et
agnis, a communi Domino magna tibi cautela et
solicitudine commendatis? Tu, sancte Paule, gen-
tium magister, qui ab Hierusalem usque ad Illy-
ricum prædicasti Euangelium Dei, cognosce quid
Vandali faciunt Ariani, et filii tui gemunt lugen-
do captivi *f*: universique ingemiscite sancti, simul
pro nobis Apostoli.

h

E

*Deinde ange-
los,*

^{*} *alias san-
ctuarii*

F

*Sanctosque
invocat,*

/

A
ut ecclesie
Africanae
succurrant.

67 Sed scimus, quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista evenerunt nobis, non ad probationem, quomodo Sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed et pro malis orate jam filiis, quia et Christus oravit etiam pro inimicis Judæis. Sufficiant castigationi, quæ juste illata sunt nobis, et jamjamque delinquentibus venia postuletur. Dicatur angelo percutienti : Sufficit; jam cohibe manum tuam. Quis ignoret hæc nobis probrorum nostrorum scelera procurasse, aberrantibus a mandatis Dei, et in lege ejus nolentibus ambulare? Sed prostrati rogamus, ut non spernatis vestros miseros peccatores, per eum, qui vos ad Apostolicum culmen provexit humiles piscatores. Tenuit sceleratissimus Hunericus dominationem regni annis septem, mensibus decem, meritorum suorum mortem consummans. Nam putrefactus et ebulliens vermibus, non corpus, sed partes corporis ejus videntur esse sepultæ. Sicut ille legis datæ transgressor rex quondam, ut asinus sepultus est, ita iste in brevi simili morte periit g.

B

ANNOTATA.

a De Liberato medico ejusque uxore et filiis ege-

runt Majores nostri ad diem 23 Martii, tomo III ejusdem mensis, pag. 461.

b Nomen Catholici semper fuit distinctivum veræ fidei, ut testatur Lactantius lib. 4, pag. 30. S. Augustinus contra epistolam Manichæi cap. 4 ait, hæreticos, peregrino alicui quærenti, ubi ad Catholicam conveniatur ecclesiam, non audere ostendere basilicam suam vel domum.

c Hujus Cresconii cum prædictis confessoribus 23 Martii meminerunt Acta nostra loco citato.

d Post hæc verba a Victore Vitensi describitur valida fames in Africa exorta, quam Surius omisit, quia historiam S. Eugenii parum spectat.

e Is fuit rex Tyrrhenorum notus sua feritate apud veteres Latinos scriptores.

f Hic in aliquibus Victoris Vitensis codicibus interseritur hæc ad B. Andream oratio : Tu, Petri germane, et non in Passione dispar, gloriose Andrea, qui interpretaris virilis, quoniam viriliter certasti, considera gemitum Africani populi, et non displiceat tibi, sed interveni pro nobis ad Deum.

g Varia in variis codicibus est Victoris Vitensis clausula. Sed hæc loci restitutio ex Ruinartio facta mihi præplacet : nam videtur auctor alludere ad id, quod refertur Jeremiæ cap. 22, ubi propheta prædicit Joakim regi Judæ, quod sepultura asini esset sepeliendus putrefactus et projectus extra muros Jerusalem. Reliquæ autem lectiones vix sunt explicabiles.

AUCTORE
VICTORE
VITENSI.

E

DE S. CHOLINDUCH MARTYRE

HIERAPOLI, UT VIDETUR, IN SYRIA.

J. P.

SYLLOGE HISTORICA.

§ I. Cultus, sexus, distinctio, cognatio, elogia ex Synaxariis Græcis.

SUB INITIUM
SECVLI VII.

In Synaxariis nota die non uno.

Hierapolis duplex potissimum distinguitur : unam Syria, alteram Phrygia sibi vendicat, Harum priorem Sanctæ nostræ assignamus, causam daturi paragrapho proxime sequenti, prolatis ejus gestis ex Auctoribus synchronis. De ea agunt Græci, apposito passim titulo Martyris, et cognomento Mariæ. Menæa impressa hoc die ipsam referunt, uti et eorum Index Ms. cum Maximo Cytherorum Episcopo ; Sirletus vero eam habet XI hujus ; Synaxarium Basilianum XII cum Menologio Slavo-Russico, apponente annum DLXXXVIII, quo vixerit : adde Supplementum ad Menæa impressa ex Synaxario Sirmonti et Ms. Chiffletii, ejusque Menæum ; nec non Menæa Bibliothecæ Ambrosianæ eodem die XII. Consequens itaque est, nimis determinate dicere Henricum Valesium in Annotationibus ad cap. 20, libri 6 Euagrii, ejus diem natalem Græcos celebrare XI Julii, ut addit legi in Menologio, Sirleti intellige : præter quod nullum est ex modo allatis, quod ista die eam referat. Efformatio nominis multiplex est, nimirum ; Cholinduch, Golinducha, Chelinduche, Golinduch, Golauducha, Golauduch, Colinduca ;

et si quæ sunt aliæ ejusdem nominis metamorphoses ; quibus lectorem morari nolim.

2 Tomo I Julii pag. 634, inter alios Martyres locum etiam suum dedimus cum Sirleto S. Cholinducho, monentes nomen Cholinduch pariter haberi apud ipsum die XI hujus. Idemne isti omnes, an diversi? Inprimis Martyrem relatnm die tertio, distinguendum esse a nostra, evincit non modo virilis sexus, cui ipsum accensendum putamus ex terminatione nominis ejus ; sed maxime hoc probant tempus, quo passus fuit, genusque ac comites martyrii ; de quibus nos ibidem in eorum elogio : ut necesse sit duos ejusdem nominis, sed diversi sexus martyres, diversis diebus inserere Fastis sacris ; relatam vero die XI huc retrahere, ab hodierna haud distinctam : tametsi Vossius lib. 3, de Historicis Græcis pag. 416, virili sexui eam imperite annumerat, ita scribens : Golauduch ille a magis Persis variis excruciatu tormentis, martyris coronam accepit anno DXCIII, ut est apud eosdem (Euagrium ac Nicephorum) ac Theophylactum in historia Mauriti Imperatoris lib. IV, cap. XII.

3 At vero si eorum, quos citat, textus vel levi oculo inspexisset, non adeo turpiter hallucinatus fuisset. Euagrius quidem aptat titulum suum sanctæ matri Golauduch ; cui consonat narratio inferius producenda ; Theophylactus autem Simocattus ista habet, interprete Jacobo Pontano nostro : Refert autem fama, quo tempore Chosroes in regiam redierit, feminam vixisse apud Hierapolim Cholinduch nomine. Nicephorus ita loquitur : Tum temporis vero etiam Golinduch martyr vivens

Perperam
Vossius virili
sexui eam
annumerat,

F

e textibus
quos citat,
erroris con-
victus.

υποδὸς
J. P.

(ζῶσα in feminino genere) enituit. Quid clarius? Hæc utique præmia ferunt, qui aliena describunt, fontes non adeunt. Recte autem vocari potest S. Cholinduch a laudato Theophilacto martyr vivens aut viva: quia martyrii quidem pœnas, sive, ut cum Euagrio inferius citato loqnar, diuturnum et laboriosum martyrium pertulit in vita, non vero palmam in morte tulit, naturali exitu perfuncta. Valens loco citato illam ab Euagrio ita appellatam vult: quia post martyrium diu superstes vixit, quemadmodum scribit Nicephorus; quod nobis haud probori videbitur paulo post. Neque tamen scrupulo vobis duximus ipsam martyris nomine appellare, cum ita communiter vocetur a Græcis. Porro cognatam fuisse S. Siræ virginis, de qua tractatum xiii Maii, disco e titulo martyrii, ita referente: Certamen sanctæ martyris Siræ, martyrium passæ in Perside, cognatæ S. Cholinduchæ (quæ et ipsa martyrio coronata fuit) sub Chosroë, avo Chosroïs, qui hoc tempore regnat in Perside.

Elogia non
omnia ejus-
dem aucto-
ritatis:

B

4 Duplex in promptu est clogiorum clossis: alia quippe genuina ac sincera, ab Auctoribus synchronis ad posteros transmissa; alia vero fontes Metaphrasteis sordibus infectos sapinunt, ac fabulosis quisquiliis turgent; ut nimirum quantum Græcis familiare est in hac parte loquaculos congerrones agere, ac scenæ servire potius quam veritati: quæ hujusmodi mercibus non leviter contaminatur. Istius farinæ censeo esse Acta in supradicto Supplemento narrata post duos sequentes versiculos, ipsius triumpho adaptatos:

Σκηνοῖς Γολινδοῦχ, εἰς Ἐδὲμ δὲ σκηναί σοι
Τὸ τοῦ βαλσάμου, ὡς σκιάζουσαι νάπαι.
Scenas Golinduch subit; at est scena illius,
Cœli fluentes balsamo, umbrosum nemus.

Ἀυτὴ ἦν ἐκ Περσίδος ζωνοικίῃσα ἀνδρὶ ἀρχιμάτῳ, ἐπὶ μὲν βασιλείῳ Περσῶν Χοσρόου, Ῥωμαίων δὲ Μαυρικίου. Γενομένη δὲ ἐν ἐκστάσει, ὁρᾷ ἄγγελον Θεοῦ, τόπον αὐτῇ σκότους καὶ πυρὸς ὑποδεικνύοντα, ἐν ᾧ ἰδεῖν λέγεται τοὺς προγόνους αὐτῆς, τοῖς ἐιδώλοις πιστευόντας, καὶ ἕτερον φωτεινόν, ἐν ᾧ ἐχώρευον, καὶ ἠγάλλοντο οἱ τοῦ Χριστοῦ λαθρεύοντες. Εἰσελθεῖν δὲ βουλομένη ἐν αὐτῷ, ἐκωλύετο ἐπὶ τοῦ φανομένου ἀγγέλου, ἀνεπίστατον εἶναι τοῖς ἀπίστοις λέγοντος τοῦτον τόπον. Ἀυτίκα οὖν ἀνανήψασα βαπτίζεται, καὶ Μαρία μετονομάζεται. Καὶ διὰ τοῦτο καταδικάζεται, ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ παρὰ τοῦ Βασιλέως, καὶ ἐκπέμπεται εἰς τὸ τῆς Αἰθῆς φρούριον, καὶ διαχρυσουσα ἐν αὐτῷ, χρόνους δέκα καὶ ὀκτώ, καὶ μὴ πεισθεῖσα, εἰς λάκκον ἐκβάλλεται, ἐν ᾧ ἦν ὀράκων καταπληξὶν ἐμποίων τοῖς προσιοῦσι. Καὶ τετραμηναῖον χρόνον ἐν τῷ λάκκῳ ποιήσασα, ἐξημέρωσέ τε αὐτὸν, ὡς αὐτῇ ἐπικλίνεσθαι καὶ ἀναπαύεσθαι. Καὶ ἄσιτος μείνας, χάριν ἔλαβεν ἐκ Θεοῦ μηκέτι ἀπὸ πείνης ἐνοχλεῖσθαι, μὴ δὲ προσδεῖσθαι ἀνθρωπίνης τροφῆς. Εἴτα ἐκείθεν ἀνελκυσθεῖσα, τῷ τοῦ Χοσρόου υἱῷ καθίσταται εἰς ἐξέτασιν, καὶ τύπτεται μάστιγι παρ' αὐτοῦ, ἐξ ὧν ὁ μαστὸς αὐτῆς διαρρήγνυται, καὶ ἐν σάκκῳ ἀββάλλῃ καμιναίᾳς ἐμβληθεῖσα τὴν κεφαλὴν, καὶ ἀσφαλισθεῖσα, ἐν τινὶ τόπῳ καταμόνας προσρίπτεται, καὶ ἀβλαβῆς διαφυλαχθεῖσα, ἐτέθη ἐν δικήματι, ἐνθα προσεθάχθησαν ἄνδρες ἀκόλαστοι, εἰσελθόντες ἐνυξέριαι τὸ σῶμα αὐτῆς.

5 Οἱ δὲ ἐισερχόμενοι, ταύτην οὐχ εὗρισκον κρυπτομένην παραδόξως ὑπὸ τινος ἀρασιάς. Σφραγισθεῖσα οὖν τὸν τράχηλον, καὶ ἀπαγομένη τμηθῆναι τὴν κεφαλὴν, ὑπὸ ἀγγέλου ἐρρύσθη, ὡς ἀοράτως τὴν σφραγίδα σώαν ἐκ τοῦ τραχήλου αὐτῆς ἐκβάλων, τῷ ἀπαχρόντῃ δημῷ δέδωκεν ἀπολῦσαι αὐτήν. Τῆς δὲ δυσφορούσης ὑπὲρ τὸ μὴ παθεῖν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἐπι-

στάς ὁ ἄγγελος, ξίφος κατέχων, πλήττει αὐτὴν κατὰ τοῦ αὐχένος, καὶ ἔδοξε τομὴν ἐργάσασθαι, καὶ τῆς τομῆς ὡς αἷμα ῥευσάσης, ἐξ οὗ καὶ τὰ περικείμενα αὐτῆς ἱμάτια ἐμολύνθησαν, καὶ ἰάσεις πολλὰς εἰργάσαντο. Ἡ δὲ Ἁγία παραγενομένη ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ προσκυνήσασα τοὺς ἁγίους τόπους, τισὶ μοναστερίοις παρέβαλλεν, ἐν οἷς ἡ δυσσεβοῦς Σεβήρου αἵρεσις ἐπολιτεύετο.

6 Αἰτησαμένη δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθῆναι αὐτῇ, εἰ χρὴ προσελθεῖν τῇ κοινωνίᾳ αὐτῶν, ὁρᾷ ἄγγελον, δύο κατέχοντα ποτήρια, ἐν μὲν σκότους μεστόν, καὶ ἕτερόν φωτός. Τὸ μὲν οὖν τοῦ φωτός τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐστὶ· τὸ δὲ σκότους αἰρετικῶν. Παρακληθεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν ἱερέως τῆς ἐκκλησίας παραγενέσθαι ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῖς βασιλεῦσιν ἐπεύξασθαι, εἶπεν ἐγγὺς εἶναι τὴν αὐτῆς μετέστασιν, καὶ εἰς τὸ χρόνῳ ἀνάλυσιν. Ἐλθοῦσα οὖν ἀναμέσον τοῦ Νιτζιβίου καὶ τοῦ Δαρὰς εἰς τὸ εὐκτήριον τοῦ ἁγίου Σεργίου, καὶ τῷ Θεῷ εὐχαριστήσασα, καὶ νόσῳ μακρᾷ κατασχεθεῖσα, καὶ μέλλουσα ἐκλιμπάνειν, ἤρξατο παντὶ τῷ κόσμῳ σωτηρίαν, καὶ οὕτως τὸ πνεῦμα τῷ Θεῷ παρέθετο. Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῆς σύναξις ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ ἁγίου Τρύφωνος, τῷ ὄντι πλησίον τῆς ἁγίας Εἰρήνης ἀχαιᾶς καὶ νέας.

7 Erat ipsa (Golinduch) e Perside, cohabitans viro inagorum principi, sub imperatore Persarum Chosroe, Romanorum autem Mauritio. In exstasin vèro rapta videt angelum Dei, qui ostendebat ipsi locum tenebrarum et ignis, in quo fertur vidisse majores suos, qui idōla coluerant; et alium luminosum, in quo choreas ducebant et exultabant cultores Christi. In quem dum vellet intrare, prohibebatur ab angelo, qui ipsi apparebat, dicente, locum istum infidelibus impervium esse. Mox itaque ad meliorem mentem reducta, baptizatur, et Maria cognominatur. Qua de causa a viro; et ab Imperatore condemnatur, et dimittitur in custodiam Lethes; ubi exactis octo et decem annis*, et a proposito non dimota, injicitur in lacum, in quo erat draco, horrorem incutiens adeuntibus. Tribus autem mensibus in lacu morata, eum mansuefecit, adeo ut se ipsi inclinaret, et requiesceret. Cum vero absque cibo degeret, gratiam accepit a Deo, ut a fame non cruciaretur, et humano cibo non indigeret. Postea inde extracta, filii Chosroe tribunali sistitur, flagrisque ipsius jussu cæditur. Unde mammilla ejus disrupta fuit; atque ipsa in saccum, fuligine camini instructum, capite projecta, at illæsa, in locum quemdam solitarium projicitur; at sine damno conservata, in domo ponitur, in qua constituti erant viri, ut eo ingressi, corpori ejus injuriam inferrent.

8 Postquam intrassent, ipsam haud repere-runt, mirabiliter absconditam, ut non videretur. Itaque, apposito ad collum signaculo, cum abduceretur, ut capite plecteretur, ab angelo liberata est; qui invisibiliter signaculum servavit integrum, a collo ejus ereptum; et lictori, eam abducenti, tradidit, ut eam dimitteret. Ubi autem ægre ferret, quod non pateretur propter Christum; angelus, qui adstabat, gladium tenens, percutit collum ejus, et scindenti similis apparuit, fluente e scissura sanguine, quo vestimenta ejus, quibus erat induta, respersa fuerunt, multasque sunt sanationes operata. Sancta vero Hierosolymam digressa, et loca sacra venerata, ad monasteria aliqua se appulit, Severi hæresi infecta. Cumque petisset a Deo, ut sibi revelaret, an cum illis communicare par esset, angelum videt, tenentem duo pocula: unum quidem tenebrarum ple-

et Ms. Chif-
fletii;

E

quod et lati-
ne,

* melius in-
fra: longo
tempore.

F

hic redditur:

num,

e quibus sus-
spectum no-
bis supple-
mentum ad
Menæa excu-
sa, ex Syna-
xario Sir-
mondi,

A num; alterum vero luminis. Luminis autem, Catholicæ Ecclesiæ (*symbolum est*); tenebrarum vero hæreticorum. Accita porro ab eo, qui tum temporis erat Pontifex ecclesiæ, ut Constantinopolim tenderet, et illis, qui imperabant, bene precaretur; dixit prope adesse discessum suum, et debitam naturæ resolutionem. Postquam autem pervenisset ad medium Nisibis et Daræ ad oratorium S. Sergii, Deoque gratias egisset, longo morbo detenta, jamque defectura, precabatur toti orbi salutem, et sic spiritum Deo tradidit. Celebratur autem ejus sollemnitas in oratorio S. Tryphonis, quod est prope S. Irenæ antiquæ et novæ.

et notationibus illustratur.

9 *Notat Rosweydnus in Onomastico suo ad Vitas Patrum, locum Lethes (Græce λήθης) id est oblivionis, fuisse postremis temporibus apud Persas carcerem, cui LETHÆ nomen impositum; in quem nullus nisi capitali supplicio destinatus conjiciebatur. Addit nominis etymon ex Procopio lib. 1, de Bello Persico. Quidam enim casu fortuito in hunc carcerem injectus fuit; nec ejus apud illos, qui ipsum ei mancipandum judicabant, memoriam superesse lex sivit: sed prædictio calamitatis, ipsa fuit mors. Unde et denominationem hanc apud Persas accepit. Semel autem Armenorum Historia dicit per legem carceris Lethes dissolutam esse Persarum potestatem hoc modo, etc. Paulus Diaconus Histor. lib. 17: In Perside autem est carcer, qui dicitur Lethæ, et Rex Persarum multos a diversis gentibus in hoc conclusit una cum captivis civitatis Daræ. Porro de Dara, ab Anastasio Imperatore ex vico ignobili, in urbem evectam sita in Mesopotamia ad litem Persicum, et o Justiniano Imperatore non segniter munita, agit Procopius de Edificiis lib. 2, cap. 1. Non procul inde Nisibis, de qua supra etiam mentio. Jam vero non mirum hic alieni ad limites Persidis oratorum stetitisse S. Sergio sacrum: non modo quia hic Martyr, ut ait Baronius ad annum 592, in Oriente celeberrimus fuit; sed etiam quia vota ab ipso Chosroe in periculis constituto, sedulo studio eidem nuncupata fuisse, ibidem tradit; de quo videri potest Enagrios lib. 6, cap. 21. Et sequenti anno narrat, eundem jam ad suum regnum restitutum, misisse ad Gregorium Episcopum Antiochenum, crucem multo auro et lapidibus pretiosis exquisite elaboratam, qua honorem Sergii, martyris incliti illustrari voluit. De templo antiquo S. Irenæ Constantinopoli, a Constantino Magno ædificato; aliisque ejusdem nominis novo, agit Cangius Constantinopolis Christianæ lib. 4, pag. 147.*

§ II. Alia quædam ejus elogia; Acta Sanctæ ex purioribus fontibus.

Quid de S. Golinduch Synaxarium Basilianum,

Quamvis Synaxarium Basilianum nihil habeat singulare, quod præter illa, quæ jam dedimus, hic referri mereatur; tamen quia totus mensis Julius istius Synaxarii, ad calcem tomi primi excusus Græcæ, Latine vero redditus suo quoque die per omnes ejusdem mensis tomos vagari debet, visum est de more hic etiam cum Latinum reddere: Christi martyr Cholinuch e Persido fuit sub regno Mauriti. Dum vero cohabitaret viro magorum principi, videt in somnis angelum Dei, qui ostendebat ipsi locum luminosum, in quo justi ducebant choræ, et alterum tenebrosum, in quo idololatæ pœnas dabant. Dumque tentabat intrare

in luminosum locum, prohibebatur, licente angelo: Quod si non fias Christiana, non intrabis. Simul atque igitur e somno evigilasset, baptizatur. Quod ubi innotuisset viro suo, et Imperatori, inclusa est in custodia, cui nomen Lethe; deinde in lacum, in quo erat draco, per multos etiam annos immissa, variis modis cruciata est; et apposita ad collum bulla, ducebatur, ut capite plecteretur. Postquam autem angelus bullam abjecisset, salvam illam dedit lictori; qui Sanctam contristatam quod non pateretur propter Christum, percutiens spathula secundum collum, sanguinem quidem inde fecit effluere, at non abscidit caput. Post hæc cum vixisset, multisque profuisset, migravit ad Dominum, Hæc ibi, quæ sunt compendium Synaxarii supradicti; cui fere consonant quæ habet Raderns noster parte 1 Viridarii Sanctorum a pag. 245, e Menæis impressis. Longe brevior est in rebus gestis Sanctæ recensendis Sirletus; pauca, quæ compendio refert, apud ipsum videri possunt die XI hujus.

11 Multis etiam est in historia Golinduch per texenda Nicephorus Callistus lib. 18 Hist. Eccl. cap. 25, nonnulla adjungens iis, quæ supra dedimus, nonnulla inde resecans; magis rem ex vero relatnrus, si plura reseuisset. Magis Persicis prognatam dicit, Asmodoch scilicet patre, et Myzuch matre... primario ex senatu viro in matrimonio collocatam, duos progenuisse filios. Et post triennium per extasim extra se ipsam raptam, ab angelo divino dispensationis salutis nostræ mysterio esse initiatam; deinde Magis traditam tormenta plurima sustinuisse, ac miracula infinita et prodigia mirifica edidisse; identidem angelo, qui dux ejus fuit, ad eam veniente, et ut leviter et facile omnia perferret tormenta, curante, multas etiam res arcanas indicasse, utpote providentiæ gratiam a Deo consecutam. De dracone prudenter tacet; utinam plusculum sibi etiam temperasset in sequentibus! Postquam multos annos tormentis excruciat, coronam martyrii ferre concupivit, qui ei solitus erat apparere, angelus assistens, et juvenem quemdam ensiferum producens, desiderio ejus satisfecit. Præcipiente namque illo, juvenis caput ejus ferro reseuit; et sanguis ejus e jugulo profluens in interiorem ejus lineam vestem femoribus tenus cruentatam manavit: quæ vestis innumera visa est edere miracula; atque illa etiam, post resectionem capitis deinceps superstes vixit. Hæc satis. Reliqua, quæ habet, melius dabuntur ex scriptoribus synchronis. Interim nullo modo fit mihi verisimile aut credibile, quod asserit Valesius in Notationibus ad librum 6, cap. 20 Enagrii, Nicephorum Callistum Vitam ejus (Cholinduchæ) ac martyrium et res gestas breviter descripsisse, sicut a Stephano Hierapolitano episcopo, qui librum de ejus Vita scripsit, acceperat. Superest, ut adeamus puriores fontes, defæcatas inde aquas hausturi; quarum adminiculo superiora, in quibus vera falsis videntur immixta, expurgari queant a sordibus.

12 Landatus Enagrius eodem libro 6, cap. 20 brevissime gesta Martyris perstringit interprete Valesio in hæc verba: Iisdem temporibus (egerat de Chosroe Juniore) Golinduch, martyr vivens ac spirans, apud nos mausit: quæ a Persarum Magis graviter excruciat, diuturnum et laboriosum martyrium pertulit, multaque miracula perpetravit. Porro ejus Vitam scripsit Stephanus antiquior, episcopus Hierapolitanus: qui claruisse legitur circa annum 598. Utinam ea aliquando cui possit, ut transmittat ad posteros plurima de

AUCTORE
J. P.

ac Nicephorus
Callistus?
E

F

Dantur
seniora ex
Euagrio:

AUCTORE
J. P.

hac Sancta scitu dignissima, quæ haud dubie ibidem describuntur, atque hactenus nos latent! At jacturam hanc utcumque compensat Theophylactus Simocattus lib. 5 cap. 12, cujus textus, ex jam dicta fortasse Vita contractus, sive, quod præplacet, ex fama communi acceptus, ita habet ex versione Pontani nostri:

et ex Theophylacto,

13 Refert autem fama, quo tempore Chosroes in regiam redierit (*de quo Enagrius lib. 6, cap. 19; quemque Baronius anno 593 in regnum restitutum refert*) feminam vixisse apud Hierapolim Golinducham nomine; sed *τὴν καὶ πόθεν*; quæ et undenam fuerit, secundum poëtam, dicatur sane, ut magnificentissima narratione perfuamur. Nata est Babylonie e magorum familia. Pater ejus de illustribus præfectis, vectigalibus Persicis exigendis præerat. Postquam vero ætate florens, viro tempestiva esse cœpit, homini nobili desponsa est. Forte epulis cum marito accumbat; cum visa est repente viribus defici, manereque immoto corpore, et longo intervallo sensibus convalescere. Qui casum intuebantur (si modo divinam hanc exstasim casum nominare licet) adolescentulam interrogant, quid ei acciderit. Respondet, acerbis alicubi sub terra pœnas constitutas; magnorum contra bonorum delicias Deum maximum colentibus decretas fuisse; quem Christiani religiose venerantes, a Persis irrideantur.

B

Acta Sanctæ

14 Tum vir ejus verba subsannare, perspectoque constanti illius Christianismi complectendi proposito, fustibus impingendis ad sanitatem reducturum arbitrari: necem insuper minitari, quam Persæ more majorum illis inferunt, qui magorum dogmata aspernantur. Sed illa divino amore mentem erecta, aures claudere, dicta in vento et aura scribere. Eidem alia quædam divina, præstantiorque illustratio contigit. Astitit enim angelus forma et veste fulgentissimus, iterum priora ei spectacula exhibens, et mox futurum mariti obitum prænuntians. Prædicta eveniunt: maritus diem suum obit; mulier relicta Babylonia, Nisibin proficiscitur; ibique Christianorum sacerdotes nacta, vicissim confitetur magnalia Spiritus: atque ab iisdem sacerdotibus vere cœlesti et arcaua Christianorum disciplina initiatur.

C

15 Hoc ut magi compererunt, eam requisitum se in viam dant. Nisibi adsunt, et potissimum agunt, indeque secum abducere feminam conantur. Cum verbis actum agerent, tetro carceri eam longo tempore includunt; sed auxilio Dei omnia circumspicientis, eamque nullo tempore absque testimonio sibi relinquentis, angelo apparente e custodia exit; atque Romanorum provincie succedens, apud Hierosolymam insignem et inenarrabilem Dei magnificentiam divulgat, sacrisque precationibus ad sepulcrum magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi effusis, et Crucem passi monumentum similiter venerata, Hierapolim regressa est: multaque eventura Chosroæ vaticinata (cum etiam Romanis de ejus ad ipsos perfugio ac transitione autem fieret, prædixisset) et vita exemplo angelico, atque ut decet Sanctos, tum animo tum corpore traducta, ab his rebus mortalibus discessit, tolerantiaque corona triumpho sempiterno redimita est. *Brevis quidem, at sincera narratio: procul valere jussis oratoriis phaleris, adornationibus scenicis, et catastrophis parum verisimilibus; qualia superius in productis elogiis nonnulla notavimus, theatrum quidem aptiora, quam Actis Martyrum sinceris ac geminis.*

D
brevis de-
scribente.

16 Ceterum non rari aut obscuri præluxerunt nobis characteres, ut de ætate, qua Sancta vixerit, statuatur. Hujusmodi characteres sunt Maurinus, Chosroës (Junior videlicet) Enagrius ac Theophylactus Simocattus; adde Stephanum Hierapolitanum, Vitæ scriptorem; e quibus arguimus, Sanctam floruisse exente seculo sexto, et forte etiam septimi initia attingisse. Utra vero Hierapolis, in qua videtur e vita migrasse, quantum colligimus ex textu Theophylacti num. 15, hic intelligi debeat; an Syriæ, ab eodem lib. 6 cap. 19 nuncupata metropolis Euphratesiæ; an vero Phrygiæ; non videtur ambiguum: nam si oculos conjiciamus in profectionem Sanctæ Nisibin versus, relicta Babylonia; venerationemque sepulcri ac crueis Domini nostri Hierosolymis, unde in civitatem Hierapolitanam regressa sit, de quibus loquebatur Theophylactus; non videtur alia Hierapolis hic posse intelligi, quam Hierapolis Syriæ in provincia Cyrrhestica; in qua supremos transegerit ac clausit dies, inde in cœlestem Hierapolim translata.

Quo tempore
vixerit; quo
loco obierit
S. Cholin-
dus.

E

F

DE S. MILDREDA VIRG. ABBATISSA

J. B. S.

CANTUARIÆ IN ANGLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sanctæ cœnobium, in Taneti insula, ejusque foundationis occasio.

CIRCA ANNUM
DCC.Hoc die co-
leata San-
c. a

Cantia Angliæ provincia, a Belgio et Picardia non nisi freto divisa, qua parte ad Orientem et Septentrionem in Oceanum quodammodo excurrit, angulum in extremis suis maritimis finibus protendit, qui qua continentem

spectat, lato alveo circumseptus, insulam efformat, antiqua religione et sacris monumentis celebrem, quam inter alias sanctissimas virgines, virtutum et miraculorum fama illustriorem reddidit ea, qua de hac nobis agendum est, S. Mildreda, Mildrada. Mildrida seu Mildritha, e regio Anglo-Saxonum sanguine progenita, septuaginta sauctimonialium mater et institutrix, egregiis scriptorum Anglicorum encomiis laudata, de qua in Prætermissis olim locuti sunt Majores nostri xx Februarii, eam ad hunc diem utpote natalem, remittendo his verbis: S. Mildredæ virginis corpus in monasterio S. Augustini Cantuariæ anno ciccclxii, x Kal. Martii in

A novo feretro positum est, ut in Chronico scribit Wilhelmus Thorn pag. 1905. In Martyrologio Anglicano Wilsoni adscriptus huic dici natalis ejus in priore editione, in posteriori translatio, sicut et in Menologio Laherii. Ferrarius simpliciter ista habet : In Anglia, S. Mildredæ virginis. Citat in notis Molanum, qui ejus hoc die non meminit, sed XIII Julii, ut et Miræus in Fastis, tradit corpus Daventriam allatum. *De Saussayo ibi etiam sermo est, sed nos de ipso agemus infra.*

celebri parthenoni præfuit in Taneto insula.

2 Iusulæ totius, cui nomen Tanet seu Tanetum vel Tanatum, templorum ejus veterum et monasteriorum topographicam tabulam satis accuratam exhibet Monasticou Anglicanum tomo I, pag. 84, quam hic, ut cinelium non contemnendum, ad Operis nostri formam contrahi, in æs incidi et recudi curavimus, quamquam Monasticon istud eruditissimum sit, et in multorum manibus versetur. Neque enim dubitamus quin Catholicorum oculis placitura sint vetusta illa pietatis Anglicanæ specimina, atque adeo distinctior idea Mildrediani cænobii, alias Menstreï dicti, cujus vestigia aliqua si ve rudera superesse necesse est, cum in prædicta iusula, prout in geographica Cantix mappa exprimitur, oppidum hodiernum aut pagus exstet, nomine Mynster, eo ipso, ut fallor, loco, quo olim S. Mildredæ monasterium visebatur, fluvio quam mari viciniis : cujus possessiones omnes qua deum ratione cujusque donatione ad cænobium Cantuariense S. Augustini, cum Sauctæ ipsius sacro corpore transierint, fusius suo loco explicabit laudatum Thornii Chronicon ; hodie earum superstes dumtaxat tristis memoria, a protestantibus Anglis in prædicto Monastico ad nos transmissa.

de qua satis mirum narratur.

3 Mira olim de Tanetensi ea iusula memorasse dicitur Solinus, quæ Salmasius Isidoro tribuit ; quasi ejus terra serpentum impatiens, eos, etiam in alias partes delata, plane euecaret, unde nomen ei inditum sit ἀπὸ τοῦ θανάτου, quam etymologiam falsam comprobant et quotidiana experientia, et scriptores Angli apud Blavium in Atlante Anglico pag. 159, ubi plura de Danorum in eam excensionibus et repetitis cladibus invenies. Ad nos spectat, quod ibi de S. Augustino Anglorum Apostolo, non sine hæretico sarcasmo adjungitur, eum nempe multis post annis in hanc terram conscendisse, cujus benedictioni fecunditatem adscripserint sacerdotes creduli, monachusque Gotcelinus exclamaverit : Felix tellus, Tanet, sua fecunditate, sed felicissima tot deiferorum advenarum, imo tot civium supernorum hospitio ! Egbertus rex Cantianorum tertius, ut Domnevam matronam, quam injuriis prius oneraverat, deliniret, latifundium hic concessit, in quo illa LXX virginibus velatis monasterium posuit, cui præfuit Mildreda, ob saucitatem inter Sanctas relata ; et Reges Cantii plurima contulerunt, sed imprimis Withredus, qui, ut morem ejus ævi adnotem, ex ipsius donatione ad cumulum confirmationis, cespitem terræ, quam donavit, super ipsum altare posuit. Quæ de Danorum grassationibus subjicit, melius ex Thornio referemus, ubi de historia translationis.

Commissum in SS. Etheldredo et Etheldrytho pueris parvum,

4 Hic ad uberiores cænobii notitiam faciet, non solum expressa totius insulæ topographica tabula, verum etiam foundationis ejus occasio et historia, nullibi opportunius referenda, quam cursim perstringit Mabilio in Annalibus Benedictinis tom. 2, lib. 19, pag. 13, monasterium exstructum asserens anno Christi DCLXXII. Prædictam historiam a pluribus recentioribus traditam invenio, ast a nullo fusius aut distinctius quam a laudato Thorio, Chronici

sui cap. 24, in varias partes a nobis dissecandum. Huc igitur spectat, quod habet sub initium, narrata prius, quam paragrapho 3 dabimus, S. Mildredæ prosapia, ubi sic pergit : Medio tempore mortuus est Ermenredus, qui reliquit duos filios suos prædictos, scilicet Ethelredum et Ethelbrytum fratri suo Ecumberto, ut eos custodiret, et cum adulti essent, eisdem hereditatem suam fideliter resignaret : qui per tempus, dum viveret, fratris desiderium adimplevit. Obiit tamen ante legitimam puerorum ætatem die sancti Deusdedit, et pueros prædictos Egbrito filio suo, in hereditatem regiam succedenti, attentius commendavit, sub forma et causa supradictis. Erat tunc quidam Regis præfectus, nomine Tunor, qui permissione et consensu regis Egbriti, prædictos parvulos, suos videlicet consobrinos, et fratres Dompnenæ apud Eastri interfecit, et eos sub regio solio abscondite sepelivit. Sed lux celestis super innocentes lucens post mortem, s celus absconditum hominibus revelavit.

5 Quod videns rex Egbertus multum expavit, et ea de causa post sororem eorum Dompnenam misit, ut ipsa interfectionis pretium reciperet, Quæ veniens recepit terram in Thaneto, scilicet terram XLVIII aratorum, ibique postea construxit monasterium monialium adjutorio regis illius. Hactenus recte et ad rem satis, nisi eam pluribus adornare visum esset, audi totam historiam : Iis sic actis, S. Theodorus archiepiscopus, et S. Adrianus abbas monasterii hujus, et clamor totius populi regem pro consensu parricidii arguebant, et suadent eidem, ut sororem juvenum occisorum accersat Dompnenam, et petat ab ipsa veniam pro scelere perpetrato. Accersita, venit rex tristis, veniam petiit, et dona plurima posuit coram ipsa. Illa vero munera renuit, et regi veniam concessit, hoc solummodo petens, ut ei daret locum in Thaneto ubi posset monasterium ædificare pro fratrum suorum memoria et regis indulgentia impetranda. Ipse petita concessit, et rogat dicere, quantum sibi placeat possidere. Respondit Dompnena : Quantum, inquit, cerva mea currere poterit uno cursu. Quo concesso, in conspectu regis et multorum procerum ac populi, in Thaneto emissa cerva currit velociter, rege et ceteris sequentibus, atque eventum rei expectantibus.

6 Isto tempore prædictus Tunor, invidus occisor innocentium, clamavit. Dompnenam incantatricem, et insipientem regem, qui terram eam fertilem et nobilem bruti animalis indicio tradidit auferendam. Necdum verba completerat, et ira Dei ascendit super eum, et aperta terra ipsum miserum deglutivit. Sic subito sepultus et mortuus descendit ad inferna, agro et loco, in quo sic cecidit, nomen *Tunorsleap*, ex eventu rei perpetim relinquendo. Hoc facto, timor et tremor venerunt super regem, et momordit eum conscientia maculata. Jam cerva rediens, excusso termino longo et lato quadraginta octo aratorum, ad Dominæ suæ vestigia se recepit ; et totum spatium terræ Dompnenæ rex tradidit et suæ posteritati ecclesiasticæ, beato Theodoro benediciente, et ista firmiter confirmante. Ipsa vero Dompnena, cum regis adjutorio, construxit cænobium virginale, videlicet manerium de *Menstre* et superiorem partem capellæ in eodem manerio, quam in honore beatæ Mariæ Virginis sanctus Theodorus archiepiscopus dedicavit. Postea ipsa Dompnena filiam suam Mildredam in partes transmarinas, ad monasterium virginum, quod

AUCTORE
J. B. S.

occasio fuit
condendi
cænobii,
E

F
cujus fabulosa circumstantiæ rejiciantur,

AUCTORE
J. B. S.

uti et plura
S. Mildredæ
vitæ adjun-
cta.

Kalum vocatur, transmisit, ut ibidem imbueretur regule disciplina : quam illuc advenientem abbatisa ejusdem monasterii, cujus nomen Wilcoma, eam suscepit cum honore.

7 Hactenus Thornius, historiam aliam subnectens de foruace accensa, in quam S. Mildreda, propositas nuptias aversata, jussu Wilcomæ abbatisæ conjecta fuerit, sed incolumis servata, de qua pluribus agendum erit paragrapho 3. Ceterum in ipsa nostra tabula, pro pictoris, opinor, arbitrio, delineatum habes præfata cervæ cursum; bellici ferme aggeris instar, qui an satis apte fingatur. plures haud dubie mecum dubitabunt. Ad quid enim adornandæ hujuscemodi satis nugatoriæ inventiones, ubi de Egberti, seu Egberti regis penitentia constat, qua ductus ipse Dompneum accersiverit, eaque interfectionis pretium receperit, terram videlicet in Thaneto quadraginta octo aratrorum, quibus figurandis determinandisque necessarius omnino non erat bruti animalis cursus, quem utcumque expenderis, sive ascendendo sursum, sive descendendo deorsum, nihil prorsus significare, fatearis necesse est. Ut verbo dicam, non magis mihi placet tota currentis cervæ narratio, quam fornax Kalensis in Gallia, de qua dicto § 3, latius disserendum. Tuoris meritam punitionem nemo negaverit, at vero an ita acciderit, quemadmodum hic memoratur, vadem equidem me non præbuero : id certum est, locum indicatum in ipsa etiam tabula, paulo infra medium, diserte expressum esse, sub nomine putei Thunor. Hæc de cænobio ejusque fundatione; nunc de Sanctæ cultu ea referemus, quæ a Martyrologis, tum antiquis tum recentioribus, aliisque consignata sunt.

§ II. Sanctæ cultus ex Martyrologiis; elogia et reliquiæ.

In multis
Usuardinis
signata,

C

Pro Sanctæ cultu stant Martyrologia atque imprimis codex Usuardinus Ultrajectensis, seculo XII in Anglia auctus, quem Rosweydinum appellavimus in quo hoc die ita legitur : Et Mildradæ virginis, sororis S. Lebuini, Deo dilectæ et in Cantia depositæ. Errat codicis scriptor dum S. Mildredam facit S. Lebuini sororem, nisi spiritualemente dumtaxat intelligat, aut forte eo respiciat, quod jam tum reliquiæ ejus Daventriam in superiori Geldria vel potius Transisalaniam translatae fuerint, et cum sacris sanctorum Lebuini et Marcellini lipsanis depositæ. Simplicius, sed corrupto nomine eam annuntiat editio Lubeco-Coloniensis : Eodem die, S. Mildradæ virginis. Brevius etiam Grevenus : Mildredæ virginis. At Molanus distinctius : Item S. Mildradæ virginis in Cantia, jam in Daventriam translatae. Rem pluribus explicat in Indiculo : S. Mildreda virgo sanctissima in Cantia sive Canturia clauit, habuitque tritavum Ethelbertum regem, quem Augustinus Anglorum apostolus convertit. Reliquiæ ejus Daventriam sunt translatae, sed præcipuam portionem arbitror in Anglia remansisse : ex Legenda enim Sanctorum Angliæ, quæ nunc a manibus longius abest, alias notavi; an in Taneto quiescat, an Cantuariæ, altercationem esse, necdum sedatam. Natalis est tertio Idus Julii.

elogio orna-
tur in Nata-
libus Molani.

9 Rem nitidius amplificavit is qui ex Molani schedis Nates Sanctorum Belgii collegit Petrus Louwius, ita hoc die ex Legenda Sanctorum Angliæ et Martyrologio Ultrajectino rem deducens : In

Cantia, S. Mildradæ virginis, in Daventriam translatae. Quam Dompneva mater sacris studiis imbuendam, ultra mare uisit ad Calum monasterium; ubi successu temporis abbatisæ propinquus Virginem adamavit, et ad nuptias, coeperante abbatisa, concitavit. Virgo autem supra firmam petram fundata, respondit abbatisæ : Quomodo doctrix castimonie, et dux virginum, ad corruptionem me allicis? Mater mea huc ad scholam direxit, non ad nuptias; pudicitie hic documentum quæsi, non maritum; ad virtutum perfectionem veni, non ad matrimonium. Stupenda autem sunt, quæ ob hanc constantiam illata pertulit probra et supplicia. Reversa autem domum, cum virginibus septuaginta in Thaneto habitum religionis suscepit a Theodoro archiepiscopo, et consensu matris abbatisa consecrata est, et in ea congregatione plena virtutibus ad Dominum migravit, et cum magno honore est sepulta. Monasterium autem Dani piratæ combusserunt : unde postea reliquiæ translatae sunt Cantuariam ad monachos S. Augustini, vel, ut canonici asserunt, ad suam D. Gregorii ecclesiam. Fortassis utraque ecclesia reliquias habet; sed et portionem aliquam inde Daventriensibus allatam esse, testantur supradicta verba Martyrologii Ultrajectensis.

10 Neque sane de præfatis reliquiis, a quo, quando aut qua ratione Daventriam pervenerint, quidquam aliunde hactenus innotuit, ut ex Molano accipere debuerit Saussayus quidquid de his in Gallicano suo Martyrologio tradidit, tum hoc die, tum, ut supra diximus, xx Februarii. Ita ibi habet in Supplemento : Daventriæ in Belgio, susceptio corporis S. Mildredæ virginis, cujus in isto Martyrologio natalis colendus signatur tertio Idus Julii. Tum hoc die : Daventriæ in Belgio, veneratio reliquiarum sanctæ Mildredæ virginis Anglicanæ Deo sacratæ in Calensi monasterio agri Parisiensis, quæ in Cathedrali sancti Lebuini ecclesia, cum corporibus sancti ipsius Lebuini, nec non beati Marcellini repositæ, transitus ejus hodiernum diem effecere celebrem. In quo hic erret Saussayus, satis manifestum est, ceterum ad Daventrienses reliquias quod attinet, ex eodem Molani fonte sua hausit Miræus in Fastis, qui, præmissa episcopatus istius a Paulo IV anno 1559 erectione, ita subiungit : In Cathedrali S. Lebuini basilica Daventriensi, quæ est viginti canonicorum, adservari solet pars reliquiarum S. Mildradæ virginis Anglicanæ et corpora sanctorum Lebuini et Marcellini.

11 Monasticum Wionis de sæpe dictis reliquiis paulo confidentius loquitur, ut ex ejus verbis intelleges : Cantia in Anglia, depositio S. Mildradæ virginis, Mervaldi regis occidentalium Merciorum filia, ac Pendæ regis neptis, quæ cum annis multis sanctissimam in monasterio insulæ Thanatos, sub disciplina regulari vitam duxisset, miraculis clara migravit ad sponsum : cujus reliquiæ ex monasterio S. Augustini in Cantia, ubi jacebant, postea in Daventriam translatae sunt. Præterea quæ breviter Dorganius et Menardus, tum quæ fusius memorat Bucelinus, pro his etenim omnibus sufficit Anglicanum Wilsoni, in posteriori editione paulo correctius, tametsi et istic in nonnullis aberrans : Minsterii (intellige monasterii) in insula Thanet, depositio sanctæ Mildredæ virginis, filia Mervaldi regis Merciorum, quæ in tenera ætate, contemptis mundi vanitatibus, secessit in Galliam, ibique se Deo dicavit in monasterio virginum apud Chellas prope Parisios. Verum

ob reliquias
Daventriam
translatas,

de quibus ali-
qui nimis
confidenter
scripserunt.

postea

AUCTORE
J. B. S.

A postea in Angliam redux, et collectis in unum septuaginta aliis virginibus, abbatissa constituta est novi monasterii, quod a S. Theodoro, Cantuariensi archiepiscopo exstructum fuerat in insula Thanet, quod nunc Ministerium dicitur, ubi in summa vitæ sanctimonia animam cœlesti sponso reddidit circa annum Domini sexcentissimum sexagesimum quartum. Varia adhuc supersunt in Anglia templa et monumenta in ejus honorem dicata, præsertim in civitatibus Londinensi et Cantuariensi. Quæ hic corrigenda sunt, ex aliis intelliguntur.

Aliud Mahe-
vii enco-
mium.

12 Petrus in Catalogo lib. II, cap. 68, paucis multa confundens, referri non meretur; sed notari possunt Castellani verba: In insula Thaneto, diœcesis Cantuariensis, S. Mildrithæ virginis abbatisæ, filiae Mervali principis Merciorum, quæ in Calensi cœnobio, diœcesis Parisiensis educata fuerat. Reliquiæ ipsius translatae sunt Daven-triam in Transisalaniam. Postremum locum occupet (ne recentiores omnes referre cogamur) qui ex scriptoribus Anglis, in Ordinis sui trophæis longiorem orationem concinnavit Eduardus Mahevius, sic verbis suis rem complexus: In insula Taneto, vulgo Tenet, quæ Cantio adjacet, natalis S. Mildredæ virginis et abbatissæ, sororis sanctarum virginum Milburgæ et Mildgythæ, quæ nobilissimis, imo regiis orta parentibus, virtute et castitate multo exstitit illustrior, et demum hac vita mortali sanctissime transacta, æternam virginatis et bonorum laborum, Domino donante, coronam accepit. Deinde vero ad textus sui confirmationem plures citationes accumulât ex Wigornien-
si, Westmonasterien-
si, Malmesburiensi, Harpsfeldio et aliis quorum ferme omnium si non expressa verba, saltem sententias in Vitam a se adornatam transtulit Capgravius, cujus Legendam sequenti paragrapho nonnihil discutimus.

B

§ III. Natalis, ætas, Acta. lectiones, translatio et miracula.

Sanctæ ge-
nealogia ex
Thornio.

C

De sanctissimæ Virginis ortu et genere, quæ ei cum sancta sorore Milburga communia sunt omnia, agendum fuit ad hujus natalem diem xxii Februarii, quod ibi solita sua diligentia præstitit Henschenius, laudatum supra Wilhelmum Thornium secutus, cujus textum ex dicto Chronici cap. 24, saltem pro iis qui Februario curent, referre non pigebit; sic iste genealogiam texit: Ethelbertus rex habuit ex regina Berta filium Edbaldum filiamque Ethelburgam, alio nomine Thate dictam, quæ data fuit Edwyno regi Northunhymbrorum in conjugem, quem S. Paulinus missus cum Ethelburga convertit ad fidem, et eundem baptizavit cum sua gente. Immixtis aliis, quæ huc non spectant, dicere debuit, ex Edbaldo processisse Ermenredum, qui genuit ex uxore sua Ostana Ethelredum et Ethelbrytum, et sorores eorumdem Ermenburgam et Dompnenam, Ermenburgham et Ermenagriham. Fuerunt autem rex Egbertus et rex Lotarius et dicta Ermenhild et Ercongota filii Ercomberti regis, fratris Ermenredi et reginæ Sexburgæ, uxoris Ercomberti. Quo pacto familias sanctas conjungit, Dompnena autem, quæ secundum quosdam est dicta Ermenburga, traditur in uxorem filio Pendæ regis Merciorum, nomine Merwale, quæ genuit sibi filium, nomine Mersin, filiasque tres, sanctam Milburgam, san-

ctam Mildredam, et sanctam Milwitham post quorum procreationem rex et regina, pro merenda vita æterna, Deo devoverunt castitatem. Hactenus Thornius; ex quo, quæ ibi sequuntur, paragrapho I dedimus.

14 De vario matris nomine agit Mabilio seculi Benedictini 3 parte 1, pag. 444, ubi non solum Domnenam dictam fuisse, sed etiam Ermenburgam, et per contractionem Erburgam appellatam observat: de qua re pluribus ante ipsum egerat Alfordus noster ad annum 668, num. 8, eam non Domnenam aut Dompnenam, ut Thornius passim, sed cum aliis Domnevam indigitans, oppositosque scriptorum Anglicanorum textus concilians. Atque his de nomine satis sublata videntur difficultates, ast non æque obvium est, certam sanctæ ejus filiæ Mildredæ ætatem figere. Et quidem Alfordus Martyrologium Anglicanum, quod anno 664 superius ejus obitum consignavit, rectissime refutat; at prorsus non video, quid ipsum impulerit, ut eundem referret ad annum 676, cum eo tempore adhuc junior esse debuerit, et vixdum abbatissæ manus suscepisse, ut ex aliis mox erit manifestius. Laudatus Mabilio, loco proxime citato, dum eam seculo octavo cum matre Domneva et Milburga sorore connectit, id ut minimum indicare voluit, verosimillimum sibi esse, sanctam Virginem ad id usque tempus vitam suam protraxisse; quo certe sensim deducemur, si vera sunt quæ idem tradit in Annalibus suis Benedictinis tomo 2, lib. 19, num. 26. Tanetense monasterium conditum non fuisse ante annum sexcentissimum septuagesimum secundum.

15 His enim positis, non solum certum est, S. Mildredam ante id tempus vita excedere non potuisse, verum etiam cum a tot virtutibus in eo cœnobio exercitatis in Actis laudetur hand dubium videri potest, quin notabili aliquo temporis spatio antistitis munere perfuncta sit: nodus difficultatis in eo vertitur, ut quis alicunde educat, quamdiu in eo manere superstes fuerit. Sæpius jam citatum Wilhelmi Thornii Chronicon sic rerum seriem disponit, ut post hæc verba, ipsa vero Dompnena cum regis adjutorio construxit cœnobium virginale, videlicet manerium de **Minstre** superiorem partem capellæ.... quam in honore beatæ Mariæ Virginis sanctus Theodorus archiepiscopus dedicavit; immediate subjungat: Postea ipsa Dompnena filiam suam Mildredam in partes transmarinas, ad monasterium virginum, quod Kalum vocatur, transmisit, ut ibidem imbueretur regulæ disciplina. Id vero si admittimus, ut plane nihil est quo admittere prohibeamur, consequens primum est, eam saltem annis aliquot, saltem duobus aut tribus apud Kalenses commorata fuisse, antequam in Taneto abbatissæ munus susciperet; alterum autem, obitum ejus nimium præcipitare scriptores Anglos, apud quorum nonnullos, prius mortua supponitur, quam exstructum fuerit ipsum Minstreium cœnobium, anno nimirum, ut iterum dicam, 672.

16 Communior est opinio, obitum ejus figendum circa annum 680 (melius ait Mahevius eam circa id tempus claruisse) at rectius ascendit Castellanus ad annum circiter septingentesimum, a cujus calculo minime abhorrendum est. Quin imo cum sancta soror Milburga ad usque annum 722, vel ad 724, ut Mabilio censet, Wenlocensibus virginibus præfuerit, cur hæc nostra octavarum seculum, saltem aliquousque ingredi non potuerit? Idque adeo statuentium videtur, nisi Edburgæ, quæ ipsi suffixa est, medii seculi et amplius regimen tribuamus, utpote quæ anno primum 751 mortua dicitur: unde in olivorum opinione, qui S. Mildredæ obitum anno 676, aut

De ætate va-
riæ sunt opi-
niones,

E

non facite
concitiandæ.

F

Verosimilius
est seculum
octavarum
attigisse.

ACTORE
J. B. S.

citius innectunt, sequeretur, Edburgam totis quinque super septuaginta annis Tanetensi cœnobio præfuisse, quod quam incredibile sit, nemo non videt. Interim tamen cum nulla certa vestigia suppetant, ex quibus determinatam epocham eruere liceat, mediam viam cum Castellano ingressus sum, Virginis transitum anno circiter 700 innectendo. Quot annis vixerit, magis etiam incertum est; uti et illud quod tam discrete asserebat supra Saussayus, Virginem Deo sacram fuisse in Calensi monasterio agri Parisiensis: quod tamen longe facilius admitto, quam totam illam persecutionum, plagarum, et quidem perpcssarum in clibano flammarum, ac mirabilis fugæ narrationem, quibus Legendam suam nimis quam liberaliter exornavit Capgravius, jam propius a nobis conveniendam.

Quæ in Actis
incredibilia
sunt,

13

17 Recte supra notavit Molanus, stupenda esse, quæ ob constantiam illata pertulisse legitur probra et supplicia; addere poterat, tam prodigiosa esse, ut apud cordatum ueminem fidem inventura sint, præsertim cum satis levi auctoritate nitantur; multis post beatum Virginis obitum annis, nescio a quo primum adinventæ, quæ satis solerter exponit Alfordus, ad annum 676, num. 10, pag. 354, in hunc modum disserens: Multa de ejus constantia et virginitatis amore narrantur; multa patientiæ exercitia, quæ fortiter fecit atque sustinuit. Prætereo tamen illa, quia fidem superare videntur. Potuit quidem illa in monasterio existens, in veste adhuc seculari, ad nuptias peti, quas illa, sine dubio, pietissime respuit: quod tamen ideo in caminum, vasto incendio præparatum, a Calensi abbatissa conjecta sit, non ausim asserere. Dixerit forte aliquis, Mildredam e Gallico incendio, quod in ejus castitatem parabatur, intactam exisse, et flammæ illas immaculato pede conculcasse; quod puto certissimum. Hinc qui postea scripserunt, parum caute aliud incendium, alias flammæ concipientes, ornaverunt Virginem inutili fuco. Si enim illa tam immania passa est, si tam ingenti miraculo servavit Deus virginem suam, cur id antiqui tacuerunt? Cur Malmesburiensis et alii, qui Mildredam nominant, sanctamque nuncupant, presserunt silentio, quod Deum et Virginem summe commendaret? Mildredam ergo e Galliis in Britanniam reduco, ubi certiores habeo virtutum ejus et benefactorum testes.

C

mitius ab Al-
fordo expli-
cantur.

18 Ita quidem Alfordus, mitissima fauoræ narrationis interpretatione et censura, cui paulo severiorem adjecit Mabilio, citatis supra tomo et pagina; ubi relatis aliquot Thornii verbis: Dum recitat, inquit, factum ejusdem abbatissæ, quæ Mildredam in ardentem clibanum projici fecerit, quod cuiusdam ejus propinquo nubere recusaret. Hæc aliaque id nugarum genus refellere non vacat. Si tamen Wilcoma umquam Kalæ parthenoni præfuit, ea est addenda vulgatis indicibus Kalensium abbatissarum. Crediderim ego, quamquam id expressius non insinuet Mabilio, historiunculam illam, quæ potius Actorum S. Mildredæ partem implet, causam fuisse, cur ipsa in collectionem suam non inseruerit, quidquid rem eandem adoptaverit jam dictus chronologus Thornius, auctor ipsi alias satis probatus. At quidquid hujus sit, utrumque rem sæpius versaverim, ad eam quoque modo vindicandam, ita figmentum olet, ut nisi fixum nobis esset et sacrum, integra et intacta Acta qualia accepimus, producere, historiam totam, ut jacet, ex Legenda expungere. Sub ea igitur cantione intelligendi sunt numeri 2, 3, 4 et 5. Sequentes duo Sanctæ virtutes, relatas de inimico victorias, et felicissimum obitum

complectuntur. Ab 8 ad 12 recensentur miracula, quibus adjungitur satis mira apparitio ad probandam sacri corporis apud Augustinienses monachos præsentiam; ac demum translatio alia sequitur, tamquam a Lanfranco facta ad ecclesiam S. Gregorii canonicorum regularium, unde perseveraverit contentio, quam se hic legisse, supra § II, num. 8 testabatur Molanus.

19 Verum de sacri corporis elevatione et Cantuariam translatione tam multa adducit Thornius, cuius relationem post Acta dabimus, ut dubium omne tollere videatur: idque adeo magis verosimile redditur, quod translata post Danicas grassationes ad S. Augustini monachos universa S. Mildredæ, matrisque ejus Domneve in Taneto insula hereditate, nihil pronius sit cogitare, quam quod eodem jure etiam sacra omnia ad eos devoluta sint; præterquam quod idem S. Mildredæ corpus sæpius in ejusdem Augustiniani cœnobii ecclesia transpositum fuerit; ut non solum evincit Thornius, in ampliori sua jam dicta narratione, verum etiam legitur tomo nostro sexto Maii, ubi de S. Augustini aliorumque in ea ecclesia translatione, a Gocelino monacho fusius agitur, ut habes pag. 431, 432 et alibi. Adde diplomata super eadem translatione, a Canuto et Eduardo regibus concessa, quæ in citato supra Anglicani Monastici loco videri possunt. Eorum porro auctoritatem Capgravius et aliorum dictis longe præferendam, nemo, opinor, ibi inficias. Neque vero hodie de suscitanda ea controversia magnopere laborandum est: utrovis loco depositæ olim fuerint; an Cantuariæ earum modo ulla supersit memoria, utrum item Darentiæ notæ sint, quæ olim istis venerationem habuere reliquæ; nec quæsi, nec querere in his temporum circumstantiis satis tutum existimavi. Ad Acta nunc regredior.

20 Quæ præter Kalensis istius martyrii descriptionem, circa miracula et apparitiones in Legenda memorantur, qua fide digna sint, aliorum judicii pensanda relinquo, dum de iis altum silent præcipui Anglorum historici a Mahevio non oscitanter discussi. Neque Legenda minor, in novem lectiones distributa, quam olim accepit Rosweyda ex pago Milham, apud Watenas, ubi proprium Officium in usu fuisse dicitur, ad alia illustranda multum confert, contracta ipsa ex Capgravio, et novo dimtaxat stylo exornata, ut ex specimine infra subijciendo intelliges. Aliud brevius compendium etiam Ms. reperio, ex codice monasterii S. Amandi desumptum, indeque ad nos transmissum, quod satis est hic nominasse. Miraculum in hac epitome additur, apud alios scriptores non repertum. Habent et ipsum jam dictæ lectiones Milhamenses cum aliis obiter quodammodo indicatis; quæ omnia, uti et aliud, quod Thornius suggessit, ad calcem, post translationis historiam subnectemus. Hic unum superest, ut ex prædictis lectionibus, in quibus nomina propria mirum in modum deformata sunt, specimen aliquod exhibeam, ex quo de reliquo contextu fiat conjectura; inde ad Legendam ipsam perrecturus. Sic habet lectio secunda:

21 Gloriosissima autem Domneva tres pretiosissimos flores sanctæ Trinitatis, tres sanctissimas Christo sponsas Milburgam, Mildretham, et Milgitatam florificavit, et hoc quasi trifolium lilium pro sceptro tulit. Nomina simillima, par formarum gloria, æqualis gratia: mens et amor et sanctitas trium erat unica. Hinc Milburga, ut fides, inde Milgitata, ut spes, media coruscat Mildretha, ut caritas. Nam et in reclinatorio Salomonis media caritate constrata sunt. Sed Domneva post necem germanorum suorum Adeldredi atque Adelberti, quos et in Martyres columna

D

De elevatione
et translatione
reliquiarum.

E

Lectiones ex
Legenda con-
tractæ,

F

eam invol-
vunt potius
quam illu-
strant.

lucis,

A Incis, de cœlo fusa, mox declaravit, accersita ab Egberto rege, nepote suo, de regno Merciorum quadraginta octo aratorum possessionem accepit, proposita scilicet conditione, quantum cerva ipsius domestica uno impetu excurrere poterat, sicut ipsa divino spiritu volebat. Hic itaque virginale cœnobium in honore Dei genitricis constituit, et a sancto archipræsule Theodoro dedicare obtinuit, turbæque virginum religiosissimæ ibidem prima materna dignitate præfulsit; sicque beatam Mildretham huic genuinæ regioni suæ secum perpetuavit. Poterat tunc videri quindeccennis pusiola, vel beatæ martyris tuæ Agnetis cœva, sensu vero Agnetuso æque grandæva. *Hæc sufficere existimo: habe modo Vitam, a gravioribus mendis typographicis correctam: cetera, quæ ad hunc Commentarium reduci non potuerunt, in annotationibus explicabuntur.*

VITA

B

Ex Legenda Joannis Capgravii.

a
Orta regio
sanguine, in
Galliam de-
stinata,

Virgo sancta Mildreda ex nobili prosapia a orta est; cujus tritavus exstitit Ethelbertus Cantuariorum rex, per Augustinum, Anglorum Apostolum conversus. Cui successit Edbaldus filius suus; qui qualiter cum plebe ad idololatriam rediit, et postea resipuit, in Vita S. Laurentii superius vide. Hic Edbaldus Ermenredum et Ercombertam, et sanctam Eanswidam genuit; Ermenredus rex genuit Ethelredum et Ethelbrictum, et filias quatuor, Dompnevam, Ermenburgam, Ermenburgam et Ermengitham. Dompneva genuit S. Milburgam, Mildredam, Milgitham et Mercsin puerum Sanctum. Interfectis enim b sanctis martyribus Ethelberto et Ethelbricto c, rex Cantiae Egbertus, accersita Martyrum sorore Dompneva, in Thaneto insula locum ad construendum monasterium concessit pro germanorum memoria d et sua indulgentia, sicut in Vita Martyrum clare elucescit. Hinc enim Dompneva filiam suam Mildredam, sacris studiis imbuendam, ultra mare mittit. In seculari enim habitu ad monasterium virginum, nomine Calum, destinata, et liberis tradita, in brevi tempore cunctas virgines humilitate et virtutibus superabat.

ab abbatis-
sa Calensi for-
naei injecta
dicitur,

2 Erat autem ejusdem abbatisæ propinquus juvenis spectabilis, nobilitatis magnæ, quem totius mali inceptor in amorem virginis accendit; abbatisæque acrior insurgit precibus, blanditiis puellam occupans, ad nuptias concitavit. Virgo vero super firmam petram, contra omnes impetus tentationum fundata, cuncta respuens dixit: Quomodo, doctrix castimonie, et dux virginum ad corruptionem allicis? Mater me huc ad scholas direxit, non ad nuptias; pudicitie hic documentum quæsi, non maritum; ad virtutum instructionem veni, non ad matrimonium. Quo audito, abbatisa insequitur suppliciis, cædibus, verberibus, et precibus, ut voluntati suæ acquiescat. Et cum nullis blanditiis nec verberibus consentire vellet, abbatisa, furore succensa, in caminum e vasto incendio præparatum et inflammatum Virginem inpulit, et ore foruacis obstructo, omnis vapor intrinsecus constringitur; nullus tamen omnino ardor, nullus æstus eam

tetigit, sicut nulla libido mentem ejus maculavit. Post trium vero horarum spatium, cum sancta virgo non solum carnibus sed etiam ossibus consumpta crederetur, abbatisa ad fornacem veniens, audivit Virginem Domino clare voce psallentem; Igne me examinasti, Domine, et non est inventa iniquitas in me. Patefacta autem fornace, egressa est Virgo splendidissima, cunctos in admirationem, et quasi in extasim convertens.

Ex CAPGRA-
VIO.

3 Fideles hæc audientes, Virginem sanctam venerantur, et adversarii confusi, etiam inviti obsequuntur. Abbatisa enim, unde resipiscere debuerat, et proficiendo pœnitere, acriore armata furore, virginalem palmam magis quam propriam tyrannidem erubescere cœpit; et post aliquot dies humilem Christi ancillam solam inveniens, in eam irruit, invadit, impetit, et insertis utrisque manibus in Virginis cæsariem, in terram allidit, pedibus illam calcat, calcibus terit, tundit pugnis, lacerat unguibus, discerpit crines et extirpat. Mildreda crines avulsos arripiens, in loco secreto recondit, et castitatis periculum formidans, intimo spiritu Dominum rogat, quatenus eam a tantis diaboli laqueis eripiat, natali solo intactam reddat, vel in paradysum animam suam recipiat. Psalterium f interim scribit, et crines, quos absconderat, in libello collocans, per fidum nuntium matri transmittit, verbis lacrymosis expostulans, quatenus ipsam, inter sathanæ venabula periclitantem, ab angustiis eripiat. Tunc mater sua, missis navibus, cum legatis pro filia misit; abbatisa tamen, pro illatis Virgini injuriis, famæ suæ jacturam timens, nulla prece instigata, illam dimittere voluit.

et probis
aliis dire af-
fectu.

4 Mildreda vero, statuta nocte egreditur, et ab Ægyptiaca servitute liberata, Redemptori gratias referebat. Cumque quorundam vestimentorum ecclesiæ, necnon clavis confixionis Dominicæ g, quæ multo pretio comparaverat, subita fuga cogente, oblita fuisset; fusa ad Deum prece, rediit, desideratum thesaurum cepit, et secum attulit. Deprehensa diluculo Virginis fuga, omnis virginum chorus in planctum convertitur, et persecutrix, pulsatis campanis, omnes advocat, Episcopi auxilium efflagitat, et cum eo validam manum ad rapiendam Virginem mittit. Virgo interim sancta cum suis navem paratam intrans, maris contracti reuma h solummodo exspectabat. Aspicientes interim nautæ armatos persequentes appropinquare, mortis formidine concussi, quid facerent, ignorabant. Nulla resistendi fiducia, nulla erat fugæ via; hostes appropinquabant, refugium maris abscesserat, sic cum littus navem alligabat. Cumque Virgo saucta, elevatis ad cælum manibus, preces devotas pro sua liberatione Deo fudisset, littus omne mare subito occupans, naves elevat, et militares cuneos longius proturbat.

mirabili fuga
in Angliam
rediisse,

g

5 Delusa itaque persequentium malitia, Mildreda de manibus impiorum erepta, ad portum insulæ, quæ Ipplesfee i vocatur, applicuit. Ibi enim quadratum saxum magnum divinitus præparatum invenit, et cum Mildredæ descenditis de navi vestigia excepisset, ita ea quasi recenti nive aut luto infixâ subito ostendit, ut omnes ejus comites, miraculum hoc videntes, in admirationem et stuporem converteret. Non solum æternaliter durat hoc signum, virginea planta formatum, verum etiam variis languoribus afflicti lapidem radunt, et potato pulvere, sanitatem consequuntur. Lapis ille, sicut a nonnullis pro-

miraculoso
signo in la-
pide relicto.
i

batur,

E

f

F

h

e

EX CAPGRA-
VIO.

batur, a loco illo remotus et ablatas, iterum post modicum in sua sede reperitur : miro modo, quasi ramus arboris, trahentibus cedit, dimissus vero, velut naturaliter resilit in suum locum. Iis populi accensi virtutibus, oratorium in memoriam Virginis sanctæ construentes, sacra porticus saxum illud collocarunt.

*Canobio
Tanetensi
præfecta,
multis fulget
virtutibus.*

6 Accersito tandem Theodoro archiepiscopo, cum septuaginta virginibus habitum religionis suscepit, et de consensu matris ejus Theodorus eam abbatissam consecravit. Virgo autem sancta virtutis via progredi, non tam sororibus imperat quam monstrat, exemplis provocat, et omnibus humilior apparebat. Ministra esse malebat quam magistra, prodesse quam præesse, famulatu quam præcepto charitatis obsequium docere, diligi potius quam timeri satagebat, jugi abstinentia et vigiliis, orationibus assiduis Deo servire studebat. Cum autem nocte quadam ardente lumine orationibus vacaret, inimicus generis humani candelam ejus exsufflans, penitus exstinxit ; cujus insidiis angelus Domini adveniens obstitit, hostem longius excussit, et lumen legenti restituit.

B

Victus ergo malignus in suam perniciem alias molitur insidias occupare ; Virginem aggreditur dormientem, quam vigilantem superare non poterat, munita tamen armis fidei, et signaculo crucis signata requiescebat, et angelus Domini adveniens, dormienti assedit, et splendentibus complexam alis obtexit. Exterritus hoc aspectu inimicus, pavore coactus retrorsum ruit, et cum horrendo ejulatu procul aufugit.

*et devicto sæ-
pius dæmo-
ne, piissime
moritur.*

7 Hæc eum per soporem dilecta Deo anima contemplans, hostem ruina sua tabescentem vidit : cum enim nocte quadam orationi cum lacrymarum profluvio intenta esset, apparuit ei Spiritus sanctus in specie columbæ, et in capite ejus sedere cœpit. alis applaudens totum caput velut corona quadam adstringebat, diu persistens et amplexans caput ejus, ut præ splendore, per unam fere horam videri non posset. Appropinquante die obitus sui, vocatis sororibus suis inter cetera dixit : Pacem et sanctimoniam inter vos habete, carissimæ, caritatem Dei et proximi servate, invicem onera portate, invicem obedite, et Deus pacis ac dilectionis maneat semper cum omnibus vobis. Iis et hujusmodi peroratis hortatibus, tertio Idus Julii migravit ad Dominum, et in monasterio, a matre sua constructo, et cui præerat ipsa, cum magno honore sepulta est. Huic in regimine successit sancta virgo Edburga *k*, quæ cum S. Mildredam ad locum decentiorem transferre vellet, congregato clero et aperto sarcophago, Virginem cum vestibus mundissimis integram et incorruptam inveniunt, ut dormienti similior quam mortuæ appareret.

C

k

*Vastato cæ-
nobio, Can-
tuariam
transfertur.*

8 Piratæ tandem Danorum, in insulam irrum-pentes, plebem cædunt, laniant, omnia vastant, et virgines sanctas Domini in suo monasterio voraci flamma comburunt, et sic de monasterio illo famoso ecclesia plebeia facta est. Anno autem Domini millesimo septimo, regnante rege Canuto, Elfstanus abbas S. Augustini, cum corpus sanctæ Virginis ad monasterium suum transferre cogitaret, nocte quadam apparuit ei quidam, vultu et habitu lucidissimo, dicens : Scias me optatum tibi nuntium adesse ; et de pretiosi corporis S. Mildredæ translatione desiderium et votum tuum consequeris et adimpletum videbis : sic enim placitum et secretum est gratiæ Dei, dilectæ sponsæ suæ honori multorumque saluti prospicienti. Assumpto autem corpore sancto,

in pulverem resoluta, ad ecclesiam suam detulit et in feretro pretioso cum honore illud collocavit *l*.

D

l

9 Regnante Edwardo sancto Confessore, Emma mater ejus accusata, regem Norreganorum *m* ad invadendam Angliam concitasse, thesaurumque infinitum illi misisse, universa ejus substantia regi proscripita, Wintoniæ morabatur, [et] omnium aspectus ac colloquia fugiebat. Quadam autem nocte mentem angustiis fessam, et sopore depressam, puella quædam, sacro velamine decorata, consolata est, dicens : Quare mœrore consumeris ? Pro rebus perituris cur te perdis ? Quoniam nihil sint terrenæ divitiæ, per-eundo te docuerunt, quæ a te cum amatoribus suis defecerunt. Proinde bonum est sperare in Domino quam in principibus et thesauris pecuniæ. Audi tamen consilium meum, et beatæ Mildredæ auxilium, missis muneribus implora, cujus suffulta suffragiis, honori et dignitati restituta, omnes persecutores tuos indulgentiam suppliciter a te flagitare videbis. Ego sum, inquit, Mildreda Christi famula, cujus opem te exposcere suadeo, ecce interventu meo divina tibi præsto sunt solatia *n*. Cumque regina, ut jussum fuerat, omnia devote compleret, rex maternam injuriam ægre ferens, in pristinam dignitatem eam revocat, et veniam supplex petit.

*Regina Em-
ma, ope San-
ctæ pristino
honori resti-
tuta.*

m

E

n

10 In festo S. Mildredæ quidam campanas pulsantium, ante altare sanctæ Virginis sedens, dormire cœpit ; et ecce Virgo sancta, inæstimabili decore fulgida, de tumba procedens, sibi minaciter accedens, elata palma, alapam ei dedit, docens eum, oratorium, non dormitorium ibi esse. Ille a somno exsiliens, sicut prius dormiens viderat prodeuntem, ita prorsus vigilans redeuntem vidit, tumbamque subeuntem.

*Dormitantes
in festo suo
corripit.*

11 Cum ecclesia pristinae requietionis suæ reparari deberet, et de sumptu sollicitarentur multi, vir quidam dives vidit in somnis totum Thanneti populum collectum, invicem de sumptu conferre. Et ecce adstitit in medio puella quædam decora nimis, dicens : Audite amatores seculi, et corruptibilium facultatum custodes ac servi ; vos grave fertis succurrere ædificio domus Dei ; in perituris confiditis, in bonis permansuris non speratis ; sed quæ retinctis, peribunt, quæ erogatis, æternaliter multiplicata manebunt. Ecce ego, plus omnibus vobis, huic structuræ proficiam, plus mea valebit inopia, quam omnis abundantia vestra. Quibus a multis auditis, operis consummationi sedulo insistebant. Et cum lignum trabale, in quo laquearia tecti figerentur, tribus pedibus inventum esset brevius pariete, cui superponeretur, contristatus artifex beatæ Mildredæ auxilium suppliciter invocavit ; mane autem facto, juxta mensuram operi aptam, tribus pedibus productum reperitur.

*Quantum
contulerit ad
reparationem
templi.*

F

12 Senior quidam, de beata Mildreda, quod in ecclesia S. Gregorii Cantuariæ, ubi Canonici regulares, teneretur, et corpus ejus ibidem cole-retur, errans, vidit in somnis in natali ejusdem Virginis, angelum Domini sibi dicentem : Surge jam, surge et ad nuptias sanctæ virginis Mildredæ procede. Quo tertio audito, ille respondit : Ubi quæso, ait, Domine, eam esse credemus ? Apud S. Augustinum, inquit angelus. Et ille : An non potius est, inquit, apud S. Gregorii ecclesiam, ut nos arbitramur ? Nequaquam id credas, ait ille ; ibi enim numquam fuit ; verum indubitanter scias, quod apud sanctum Augustinum est. Et ecce subito videt aulam, in qua quiesce-

*Revelatio de
presentia sa-
cri corporis
apud Augu-
stinenses ;*

bat,

A bat, splendore nimio coruscare; cœli aperti sunt, et inæstimabili luce effusa, angelos atque supernorum agmina cum immensa claritate descendere, et beatam Mildredam regio diademate præfulgidam, gemmis et omni ornatu gloriæ decoratam, summo omnium tripudio et concentu, usque in ecclesiam S. Augustini, tumbamque suam descendere, clare prospexit.

quid opponant Gregoriani.

13 Inveni enim scriptum in cœnobio S. Gregorii Cantuariæ, quod anno Domini millesimo octogesimo quinto Lanfrancus archiepiscopus corpora sanctarum virginum Mildredæ et Edburgæ, in Taneto insula sepulta, de terra lavaverit, et in ecclesia B. Gregorii Cantuariæ, quam ad pauperum solamen, paulo ante de rebus ecclesiæ, cui præsidebat, ditaverat, cum magno honore transferens collocavit. Ibi revera scrinium satis pretiosum adventantibus ostenditur, sed et altercationem inter monachos et canonicos pro corpore S. Mildredæ, nondum tempore nostro sedatam, peritioribus discutiendam relinquo o, qui quod in utroque loco scriptum reperi, ad futurorum notitiam venire volui.

B

ANNOTATA.

a Prosapia illa explicata est ad 23 Februarii, et hic rursus in Commentario prævio § 3. Quæ de Edbaldi apostasia et resipiscentia obiter subjiciuntur, videnda sunt in assignata Vita S. Laurentii, apud nos in Actis 2 Februarii.

b Melius diceret autem, ad combinandas constructiones.

c In codice Usuardino Altenpsiano signantur 17 Octobris, uti et in Anglico Wilsoni, quo die de ipsis agendum erit. Nescio cur a Castellano relati sint inter Sanctos diei incerti, quos æmeros appellat.

d Vide quæ ex Thoruio retulimus Commentarii prævii § 1.

e De tota ea historia pluribus actum est § 3.

f Quid hic ad rem psalterium? An quod psalmos seu preces aliquas se scribere simulaverit? Nec res ipsa placet, nec modus eam exorandi.

g Clarumne indicare cupit, quo Christus Dominus crucifixus fuit? Nescio cui satis credibile sit, S. Mildredam tantum thesaurum sibi pretio comparasse.

C

h Satis patet, fluxum seu æstum maris indicari: an a Græco ῥέμας, explicant glossaria. Nihil placet huic scriptori quod non miraculum sit, aut miraculo proximum.

i Quæ sit ista insula Ippelsflée vero, ficto, aut saltem corrupto nomine, necdum reperi: neque operæ pretium puto eam diutius quærere. Si recte sua connectit, et vera est saxi miraculosi historia, opinor, illud non longe remotum fuisse ab ipso Menestreio cœnobio; nam oratorium qualecunque ibi conditum fuisse videtur, et erecta sacra porticus, ubi saxum conservatum fuerit.

k Non una apud Anglos ejus nominis Sancta clariuit: aliquam dedimus 15 Junii; aliam notat Martyrologium Anglicanum 18 Julii; hanc remittens ad 13 Decembris, quo die de cultu et Actis ejus plura disquirentur.

l Quæ hic cursim describuntur, fusius deducet proxime secutura translationis historia.

m Vides indicari regem aliquem aquilonarem, qui hic esse debeat Norwegiæ; at tale crimen Emmæ ab æmulis objectum non lego, ut vide locis notatione sequenti citandis.

n Potuit in oppressæ reginæ favorem etiam ali- quid contulisse S. Mildredæ, verum obiter hic multa insinuantur, quæ longe aliter gesta memorant scriptores Angli; de probata nempe Emmæ innocentia

per caleatos innoxie vomeres ignitos, etc., ut videsis in Commentario prævio ad Vitam S. Eduardi 5 Januarii toto § 4 et 5, atque item 2 Julii § 1, de S. Swithuno, ubi miraculum Sancto isti adscribitur, in cujus ecclesia pridie examinis ipsum exoraverit, et postmodum in eadem sepeliri voluerit Emma, post donationes multas ejus monasterio factas.

o De ea inter binas ecclesias controversia satis quoque dictum est in Commentario prævio.

EX THORNIIO.

HISTORIA TRANLATIONIS

A Guilielmo Thorn monacho
Cantuariensi.

Ex editione Rogerii Twysden anni MDCLII.

E

De Thoruio isto jam supra diximus, Chronicæ ejus capiti 24, præfixum titulum: De vita et origine S. Mildredæ virginis a columna 1905, ubi ab ultima sacri corporis depositione sic historiam suam exorditur: Anno Domini MCCLXII, x Kal. Martii positum est corpus sanctæ virginis Mildredæ in feretro in quo nunc jacet, nempe dum ipse scriberet circa finem ejusdem seculi XIII. Subjungit quod promiserat, satis accuratam Virginis genealogiam, quam in Commentario prævio descripsimus. Tum vero, quod in titulo minime pollicitus erat, varios, post S. Mildredæ obitum cœnobii casus, et potissimum sacri ejus corporis, ex insula Tanet in Cantuariense S. Augustini monasterium translationem prosequitur, ea occasione quod bona pleraque prædicti Mildrediani cœnobii ad monachos istos Cantuarienses, donatione Canuti Regis transiissent, a quo etiam abbati Elstano potestas facta est, sacras exuvias transferendi. Multa quæ admiscuntur et mendosissime excusa sunt, hic prætereo, ea dumtaxat decerpturus quæ nos ad rei istius narrationem perducant. Præmissis igitur hisce verbis: Vixit autem cum sororibus suis usque ad terminum vitæ suæ, sic pergit:

Translatio-
nem descri-
pturus Thor-
nius,

2 Qua mortua et sepulta cum matre sua Dompnena, secunda abbatissa successit ei in regimine beata Edburgha, matertera S. Mildredæ; Ermengytha usque ad finem vitæ cum ea mansit, ibique dum adhuc viveret, elegit pausam * uno milliario ad orientem monasterii, quod B. Edburga in honore Apostolorum Petri et Pauli construxerat, quæ supradictæ virgini Mildredæ immediate successerat: in quo et corpus ejus decenter locaverat, ubi per ccc fere annos requievit, quousque revelatione divina ad hoc monasterium fuit translata ab abbate Elstano, ut infra clarius apparebit. Illa ecclesia quam construxerat beata Edburga in honorem Apostolorum Petri et Pauli, in quam post aliquot annos transtulit corpus beatæ Mildredæ, totum integrum et incorruptum, et illud ad partem aquilonalem in feretro collocavit, est inferior pars versus occidentem capellæ mauerii nostri de Menestre, in qua sepulcrum ejusdem Virginiis apparet: quæ ecclesia immediate est conjuncta capellæ beatæ Mariæ Virginis, quam beata Dompnena, ut supra legitur, fieri procuravit. Sequuntur ali-

præmittit,
quo loco se-
pulta fuerit,

* sepulturam

* S. Augustini

qua

EX THORNO. *qua de beatis Sexburga, Etheldretha, aliisque ejus
familix Sanctis, quæ huc proprie non spectant.
Audi sequentia :*

*et quamam ei
successerint
usque ad va-
stationem
Danorum.
* lege septin-
gentesimo*

B

3 Mortua beata virgine Mildreda abbatissa, be-
ata Erburt, quod dictum est [ejus locum occupa-
vit.] Qua mortua, anno Domini sextingentesimo
quingentesimo primo, successit Sigeburtha con-
secrata a Cutberto Archiepiscopo. Tempore hu-
jus, Dani singulis annis advenientes, Thanati
insulam devastabant, et moniales paucae factæ
sunt, vexatæ a tribulatione malorum nimium et
dolore. Post obitum Sigeburth abbatissæ Sele-
dritha a rege Cudredo subrogatur, ab Alderaldo
Archipræsule consecrata. Ista numerum monia-
lium destructum per adventum Danorum, quan-
tum valuit, augmentavit. De aliis abbatissis,
istam consequentibus, nisi de ultima, per Danos
captivata, quidquam non reperi [in] scripturis.
Anno MXI, mortuo Ethelredo rege Anglorum et
Edmundo filio ejus, Swera rex Danorum, pater
Knuti, cum magno exercitu veniens, destruxit
totam insulam Taneti, et dictum monasterium
B. Mariæ, constructum a Dompnena, cum mo-
nialibus, sacerdotibus, clericis, et aliis pupillis
inclusis funditus concremavit. Leofritha abbatissa
prædicti monasterii captivata, et eodem anno in-
ter festum natalis beatæ Mariæ et festum S. Mi-
chaelis capitur Caut, et postea destruitur tota
Kancia, sed corpus beatæ virginiis Mildredæ, et
sepulcrum, in quo jacuit in Taneto, intacta cer-
tissime manserunt.

*Tum ostendit
favores in
monachos
Canuti regis,*

C

** forte unita
est.*

** An præ ce-
teris pius?*

*a quo abbas
Elstanus pri-
mum bona
Menstrei cæ-
nabit,*

4 *Ex sequenti mendosissima constructione id
eruum videtur, dilapsis vel extinctis monialibus,
clericos aliquamdiu substitutos,* qui quasi in ecclesia
parochiana ministrabant fidelibus, usque ad tem-
pus translationis beatæ virginis Mildredæ ad
monasterium beati Archipræsulis Augustini. *At-
que hic demum subjungitur ipsa translationis histo-
ria, quam paulo altius repetit, in hunc modum :*
Mortuo autem Swera vel Swano, quod idem est,
anno quarto post adventum suum, anno proxime
sequenti venit filius ejus Knutus rex Daciæ, No-
riworgiæ et Scotiæ, et subjuncta sibi Anglia, et
diviso regno Anglorum in Anglos et Normannos,
in Anglia xx annis regnavit, qui istud monaste-
rium et beati regis et martyris Edmundi ampli-
us quam cetera prædilexit; unde sanctum El-
merum abbatem hujus monasterii assumpsit in
episcopum de Schirburn, quæ sedes jam ad epi-
scopatum Sarisverieniam verta est*, qui cæcus
factus, reliquit episcopatum, et redit ad mona-
sterium istud, et hic mortuus ante altare sancti
Johannis jacet sepultus. Scilicet et eodem tem-
pore rex Knutus Elstanum monachum hujus loci
in episcopum Wyntoniæ assumere nitebatur.
Sed contra totis viribus renitente, ab Elnotho
archiepiscopo consecratum abbatem hujus loci
constituit, post Elmerum. Itaque abbas Elstanus
dilectus Regi et omnibus ante piabilis*, post-
quam emerat villam de Felkestan pro qua ven-
ditor medietatem possessionis ecclesiæ beatæ
Mildredæ, qui possidebat tunc, reposuit, cogita-
bat qualiter regis licentiam pro Virgine transfe-
renda poterit obtinere.

5 Sed cum insisteret devotis orationibus, im-
plorans Virginis consensum et Dei adjutorium,
ut in his suum desiderium impleretur, quadam
nocte apparuit ei quidam dicens: Lætare, Pater,
certissime de pretiosi almæ Mildredæ corporis
translatione votum tuum et desiderium conse-
queris. His auditis, remoto dubio, pergit ad Alf-
wynum, pro se factum episcopum Wyntoniæ,

suum benevolum specialem. Qui simul ad Regem
venientes dicunt eidem, quæ abbati Elstano sunt
divinitus revelata; devote supplicantes regiæ
majestati, ut liceat abbati ad monasterium suum
transferre corpus sanctum Virginis gloriosæ.
Rex gratissime audiens petitionem eorum, dimit-
tit abbati prædicto reliquam portionem posses-
sionis almæ Mildredæ; et omnes terras cum per-
tinentiis, quæ tunc ad dictum monasterium beatæ
Mildredæ pertinebant, vel ablatae fuerant quovis
modo, concessit et dedit pro se et heredibus suis
prædicto abbati et conventui monasterii nostri
in veram, puram et liberam possessionem per-
petuo duraturam, istam donationem cartæ suæ
pleno robore confirmando. Sed corpus beatæ vir-
ginis Mildredæ transferendum adhuc non conces-
sit, sed abbatem in spem posuit, suum deside-
rium consequendi.

6 Contigit autem non multum post quod idem
rex Knutus Romam adire voluit pro certis cau-
sis. Qui dum iter arripuit, venit causa orandi ad
ecclesiam istam cum prædicto Alfwyno episcopo
Wyntoniensi, qui movit regem de translatione
beatæ virginis Mildredæ, ut præmittitur, conce-
denda. Tunc rex Knutus, manum imponens su-
per altare sancti Augustini, votum vovit Deo et
sancto Augustino in præsentia procerum, qui se-
cum venerant, et prædicti abbatis et multorum
fratrum præsentium, patria voce dicens: Si gra-
tia Dei et beati Augustini patroni mei adjutorium
deduxerit et reduxerit me prosperum in terram
meam, promitto veraciter corpus beatæ virginis
Mildredæ in hoc monasterio beati Augustini An-
glorum apostoli transferendum. Post factum vo-
tum egreditur rex ad Sedem Apostolicam. Ex-
peditis negotiis, pro quibus venerat, cum abso-
lutione et benedictione Apostolica, ad regnum
suum dirigit gressus suos. Cum Cant rex venisset
in altitudine maris, ita ut regnum suum videre
posset, tempestas fere remersit eum, cum classe
magua magnatum Angliæ, qui venerant obviam
regi suo; sed per vocatum Augustini adjutorium
tempestas cessavit et arripuit litus optatum, per-
dito nullo viro.

7 Rex cum omnibus suis ad ecclesiam beati
Augustini properat ad orandum, et notum facit
omnibus mirum quod eis evenerat infra mare.
Et iterum motus rex per prædictum episcopum
Wyntoniensem dedit abbati licentiam transfe-
rendi corpus prædictæ virginis Mildredæ, red-
dens Domino votum suum. Præcepit tamen rex
abbati, ut proxima Pentecoste, quæ prope erat,
ad se veniret, et translationem faciendam ipse
rex per consessum procerum et per litteras suas
firmius confirmaret. Abbas autem Elstanus diem
præveniens limitatum, ipso sancto sabbato per
favorem Emmæ reginæ et magnatum, qui ade-
rant, regias litteras obtinuit, translationem præ-
dictam adhuc faciendam, firmiter confirmantes.
Iude sine mora eadem die adiit Thanetum, et
amicis et vicinis convocatis, proximo die se-
quenti, videlicet ipsa Dominica Pentecostes, fecit
convivium in domo sua. Peracta igitur solem-
nitate diei, convivæ revertuntur ad propria cum
benedictione abbatis, negotio, pro quo ibidem
venerat, omnibus celato. Ipsa quidem nocte cum
secretariis suis sibi consciis quid fieret, idem ab-
bas Elstanus ecclesiam ingreditur, et præmissa
oratione, cum reverentia et timore accedit ad
sepulcrum beatæ Mildredæ virginis venerandæ.
Et dum niterentur totis viribus, qui aderant, ex-
trahere reverenter thesaurum absconditum, nulla

cantela,

D

*deinde post
Canuti Roma
reditum,*

E

*etiam sa-
crum corpus
obtinuerit,*

F

A cautela, nullis instrumentis tumbam Virginis poterant aperire.

quod clam
vinctis inco-
lis ablatur,

8 Tunc abbas tristis valde in spiritu humilitatis et corde contrito, Deo et sanctæ Mildredæ virgini fudit orationem cum lacrymis, ut ipsum, quem sancta Mildreda per revelationem ad transferendum corpus suum ad ecclesiam sancti Augustini invitaverat, domum sine suo corpore, pro quo venerat, vacuum non remittat. Item vovit ibidem abbas Elstanus, quod si transferri dignaretur, quod ad ejus feretrum, quod tunc in ecclesia sancti Augustini ante altare paratum erat, pro ipsa imponenda, omni die celebraretur Missa matutinalis, et ejus festivitas omni tempore inter festa solempnia fieret principalis. Hiis dictis, permollitur durities lapidum, et aperitur sepulcrum beatæ Mildredæ virgini; et egreditur odor suavissimus; et assumptum corpus beatæ Mildredæ, jam resolutum, posuit in linthiamen nitidum, et ipsum linthiamen cum reliquiis mittit in paratum scrinium. Sicque ipse abbas Elstanus et dominus Godwynus decanus et Benedictus et Radulphus venerabiles fratres hujus monasterii, fugerunt versus domum, portantes scrinium cum corpore beatæ virginis Mildredæ, nihil ibidem de prædictæ virginis reliquiis relinquentes. Homines autem de Thaneto, nescio qualiter hoc scientes, insequuntur abbatem et comitivam suam cum gladiis et fustibus et magna vi armorum, cupientes eripere ab eis corpus Virginis gloriosæ. Sed ante eorum adventum, abbas cum comitiva sua et reliquiis navem intraverat, et fere pervenerat ad litus optatum; et dum persecutores nihil habuerunt in quo poterant persequi fugientes, ad propria vacui revertuntur.

Canuariam
solemniter
transtulit
anno 1050.

C 9 Anno igitur Domini mxxx, xv Kalend. Junii anno regis Knuti xiv, et domini abbatis anno vii, videlicet xv Kalend. Junii die supradicto, idem abbas Elstanus transtulit de Thaneto corpus beatæ virginis Mildredæ, et clausum in prædicto scrinio positum est ante magnæ altare hujus ecclesiæ, in tumba ad hoc parata. Ad cujus caput prædictum altare constructum erat, in quo Missa matutinalis celebrata fuit omni die. Jacuit autem beata virgo Mildreda in eodem loco videlicet paululum superius quam magnum candelabrum, vocatum Jesse, stat in choro, usque ad tempora Wilfrici junioris, qui dilatans ecclesiam suam, transtulit eandem virginem in porticum Augustini, ubi tunc jacebat idem Augustinus. Sed post, propter Danorum imminentem devastationem, et ipsorum in Sanctos Dei irreverentiam, per Scotlandum, tunc abbatem, reliquiæ prædictæ Virginis sub tumba antedicta, etsi non satis decenter, ibi tamen satis sagaciter sunt reconditæ, in saxeo sarcophago; ubi remanserunt, donec dilatata ecclesia, cum aliis ejusdem ecclesiæ Sanctis, in suam quam nunc habent, porticum transferretur, sarcophago illo adhuc integre permanente. In qua translatione tale contigit miraculum, et evidens argumentum contra Gregorianos, corpus beatæ virginis Mildredæ fallaciter usurpantes.

Occasio
translationis
alterius

10 Quidam monachus hujus loci, nomine Maurus, sacrista, jacens in pulpito ecclesiæ nocte proxime præcedente diem hujus translationis, videlicet tempore Scotlandi factæ, vidit vigilans sibi apparentem Virginem in habitu moniali. Et ipso quærente, quæ et qualis esset, et quid ibi ageret tunc temporis; respondit Virgo apparens: Nescis, ait, quæ sim? Crastino scies, et me videbis oculo corporali. At ille frater Maurus de-

votius supplicavit eam, dicens: Rogo domina, ut mihi indices nomen tuum. At illa: Ego sum, inquit, quam veneranter habetis, quam sanctam Mildredam appellatis; die crastina me videbitis dixit; et quasi ad thalamum sui porticus remeavit. Contemplator multum admiratus quid esset hoc, et dixit, die crastina videbitis me, diversis cogitationibus plurimum vexabatur. Nocte præterita, proxima die sequente hora diei tertia, prædictus abbas Scotlandus convocat multos fratres in porticum beati Augustini, ubi ipsa jam ut prædicitur, fuerat tumultata. Nam cum primo esset translata de Thaneto per Elstanum abbatem, posita est in scrinio undique munito et bene obserato, in tumba ante altare, ut prædicitur: clavim hujus scrinii abbas Engelsinus fugiens in Daciam secum asportavit, sed remisit eam abbati Scotlando, divina, ut credimus, voluntate.

EX THORNSIO.

11 Nam ab astantibus cum Scotlandus quærit, si clavim cognoscant, nullus eorum eam cognovit, præter solum Dominum Godwynum decanum, qui cum Elstano abbate erat in prima translatione Virginis supradictæ. Tunc abbas Scotlandus dixit: Hanc clavem Dominus Engelsinus prædecessor noster fugiens a timore novi regis in Daciam, remisit mihi, dicens, ut hanc gloriosam Virginem cautius reconderem ab iniquo Danorum exercitu imminente. Sic abbas Scotlandus cum aliis qui aderant, feretrum Virginis aperit, et seram scrinii prædicti cum clavi ex utraque parte indentata aperit reverenter. Patuit archa, et in archa plumbea theca, qua reserata, invenerunt ligneam cistam fere consumptam nimia vetustate. In cista aperta nitidum linthiamen aspiciunt, et in linthiamine omnium præsentium oculis, inter quos frater Maurus prædictus extitit, apparuerunt ossa nitida et pulvis corporis resoluti sanctæ Mildredæ virginis gloriosæ. Tunc frater Maurus retulit eis certam quam nocte præcedenti viderat visionem. Hiis ita visis, abbas Scotlandus cum magna reverentia singula reposuit in loco suo. Recondita est itaque gloriosa virgo in sarcophago novo in porticu sancti Augustini, donec transvecta est in locum in quo nunc jacet, et intacta permansit usque ad tempus abbatis Rogeri secundi; qui eam iterum transtulit sub hac forma.

12 Anno supradicto scilicet Domini mclxii, abbas Rogerus, perpendens corpus sanctæ Virginis translatum de Thaneto per abbatem Elstanum minus reverenter, quam decuit, collocatum, propter excitandum populi devotionem de ejusdem translatione falsa suspicantis, monumentum Virginis in porticu sua prædicta, videlicet aquilonali a patre nostro Augustino, quo scilicet modo prædicta Virgo reconditur, humili devotione aggreditur et sarcophagum prædictæ Virginis in dicto feretro reperit occultatum; in quo epitaphium invenit scriptum istis versibus:

Clauditur hoc saxo Mildreda sacerrima virgo,
Cujus nos precibus adjuvet ipse Deus.

Tunc abbas lætus ad orientem respiciens sarcophagi, invenit quoddam vas plumbeum, quod cum magna reverentia adaperiens, laminam plumbeam cum tali scriptura reperit in eadem:

HOC IN LOCULO HABETUR PULVIS DEO DILECTÆ
VIRGINIS MILDREDÆ; OSSA VERO EJUS IN TUMBA
IPSIVS CLAUSA SAXO DURISSIMO REQUIESCENT.

Istas

E

F

ac demum ab
abbate Roge-
ro anno 1262.

AUCTORE
W. THORNIO.

Istas sanctas reliquias idem abbas Rogerus reposuit sicut invenerat, quousque eisdem [mouumentum] decentius pararetur. Ista autem omnia paucis scientibus facta fuerunt in secretis. Materiem huic dependentem anno Domini MCLXIX require.

MIRACULA

Ex proprio Sanctæ Officio, et eodem
Wilhelmo Thornio.

Miles infurto
deprehensus,

De Officio Milhamensi et consimilibus lectionibus codicis S. Amandi dixi supra sub fuem Commentarii prævii; hic solum notandum est, in paucis differre utriusque manuscripti narrationem, sic ut una ex altera corrigi debeat. Initium nonæ lectionis Officii Milhamensis turbatum est et multo verbosior historia reliqua cum Amandina convenit, substantia utrobique eadem, sed hæc multo brevior et nitidior. Sic habet: Quidam miles domum cujusdam nocte irrumpens, magnam partem substantiæ furto abstulit; sed captus mane arctissimo ergastulo constringitur. Eadem die instabat vigilia beatæ Mildrethæ; audiensque excellentia signa ad vesperam, interrogat, quid causæ adesset? Et cognoscens, beatæ Mildrethæ solennitatem instare, ad eandem cum lacrymis clamare et invocare cœpit. Mira res! ad nomen Virginis rumpuntur vincula, aperta sunt ergastula; cernensque vinctus liberum exitum, ponit animam suam in ea; ascendit propugnacula, et inde se in ima fossæ, velut ab alta rupe in barathrum projecit. Cumque a tanto jactu aut posset extingui, quam a terra suspici, quasi Virginis subnixus manibus, nil patitur damni. Emergens autem a volucris celeritate a fossa altera, nihilominus exterioris castelli exsuperat propugnacula, atque in tam altæ, quam prius, desiliens fossæ præcipitia, salvus fugit prementia pericula.

invocata
Sancta mirabiliter evadit.

2 Tunc vero divulgata ejus fuga, tota in illum grassatur turba; quisquis equum ascendere, quisquis pedibus currere poterat, in illum decertat. Ille, ut alter Asahel, omnes antevolet, ad ecclesiæ venit asylum, sed miser ostium invenit clausum. Tunc capiendus erat; nam hostis a calce urgebat. Ad fenestram cryptæ se inde prorupit, insertisque brachiis, ferrum patenti fenestræ objectum invadit, et huic [tamquam] involutus anguis incumbit. Tunc persecutores irruunt et comprehendunt, gaudentes sicut exultant victores capta præda. Pulsant, trahunt capillis, collo, humeris, brachiis, pedibus, vestimentis, cingulis, nec sufficit unus homo, qui tot manibus teneatur. Acriter utrique decertant; hic pro vita servanda, ii pro fure capiendo. Interea a tantæ turbæ strepitu accurrit claviger ecclesiæ, increpans ecclesiæ violatores, paganos reverentiores esse delubris suis, quam tales asserens ecclesiis suis. Illi contra clamant, regis esse captivum profugum, nec tamen ulterius reum tenere præsumunt; sed datis vadibus in satisfactionem, territi discedunt. Secretarius illico adducit Virginis libertum in ipsum templum, sistens supplicem ante ejus tumultum, immensas Domino et ipsi liberatrici gratias persolventem.

3 O diem illum festivum, quo patriæ salus Mildretha advehitur! tota adeo provincia obviam fertur, hymnus laudis in cœlum tollitur; superna gratulantur, et Heliæ inundatione terra exusta renovatur. Rerum siccitate omnia moriebantur, sed adventu salutiferæ Virginis, omnia renascuntur.

4 Regina a summa opulencia dejecta, a gloriosa Mildretha per visum consolata et priori copiæ est restituta. De hoc miraculo videsis Vitam supra num. 9; et annotata nostra ad litteram N. Pergrunt lectiones.

D
Translato
corpore, cessat
siccitas.

Regina Em.
ma adjuta.

5 Visa etiam est duarum virginum media, crucem auream dextera, et aureum calicem ferens læva, quæ vincebant solis lumina videntique dare certa remedia. Opinor, hic indicari, dedisse S. Mildredam virginibus istis ea remedia quæ ipsæ postulaverant.

Apparet duobus
virginibus.

6 Mulier paralysi et caduco morbo moribunda, integerrime est sospitata a præfulgida sibi apparente Mildretha.

Sanatur paralytica;

7 Puella moriens, per revelationem jubetur ad S. Mildretæ perferri monumentum; factum est et revixit.

item puella
moriens.

8 Cœlica Mildretha inter divinas laudes facie corusca et verbis et alapis somnolentos excitat, seseque sui loci custodem esse pervigilem pronuntiat, quæ nos in Domino jugiter custodiat.

E

Corripiuntur
somnolenti.

9 Gloria in excelsis dum cantatur, paralyticus et debilis voce divina jussus properat ad præclarissimæ virginis Mildrethæ salutis reparatricis, calcaneo integro concreto cum profluo sanguine exsolvitur et erigitur. Turba flere præ gaudio; hinc dicamus perpetuo: Gloria in excelsis Deo.

Paralyticus
restituitur.

10 Hactenus ex prædictis Mss. ad invicem collatis, ut supra monui. Sequitur modo miraculum aliud quod laudatus Thornius Chronico suo inseruit cap. 29, § 10, columna 962, sub hoc titulo: Miraculum Mildredæ pro manerio de Menstre. Paulo longior est historia, quam integram reddere volui; servatis Waranto, Seisitus aliisque barbarismis, quæ satis facile intelliguntur, ita narrat: Anno Domini MCCXCIV, ad suggestionem æmulorum ecclesiæ Dei, petiit Dominus rex versus abbatem S. Augustini, maneria de Menstre et Langeport, Chistelet, Sturre et Salmanston cum pertinentiis, ut jus suum, per quinque breviam de Recto, dicens quod Dominus Henricus rex, pater Domini regis Ricardi consanguineus suus, de prædictis maneriis seisitus fuit tempore pacis, et de ipso Domino Henrico rege descendit, Ricardo regi ut filio et heredi, quo sine herede defuncto, descendit jus regi Johanni, ut fratri et heredi; et quod tale sit jus Domini regis, paratus est verificare.

Anno 1294
Edwardus
bona abbatiæ
repetiturus

11 Igitur IV Idus Julii accessit Cantuariam rex Edwardus cum Domino Joanne de Berewych et aliis Justiciariis suis, super præacta materia per breviam de Waranto et de Recto processuri, et ecclesiam Augustinensem manerio de Menstre damnabiliter privaturi; et antiquum hospitium suum relinquens, in ecclesia Christi reverenter susceptus est. Nocte siquidem quæ almæ Mildredæ digno transitu illustratur, videbatur regi in sompnis a Flandria navigio Angliam advenire. Sed et per pelagus tantis tempestatibus et procellis quassatus est, quod et videbatur ei absorptus maris incontinenti deperire. Jussit igitur, ut insulæ Thanetensium, quo citius poterant, navim applicarent: quæ insula visum sibi fuit fore vicina, sed et dum locum affectatum quasi

terretur in
somnia a S.
Mildreda:

adeptus

A adeptus esset, astitit super litus regia virgo, vestitu circumdata moniali, et baculo suo rostrum navis fluctibus maris per vices reimpellens, ita quod videbatur ipsi regi in januis mortis fore constitutum. Sed inter ista rex in hanc vocem prorupit : O tu famula Dei ! ecce adest nobis mortis periculum, et nos non sinis applicare, sed nostram vitam infelicem hiis fluctibus proponis terminare.

unde mutato
consilio,

12 Ad hæc sancta Virgo : Cum tu rex terram istam quæ mea est a domo requietionis meæ crastina die auferre disponis, scias te beneficio istius terræ ab instanti periculo liberari non debere. Igitur spiritu conturbato et similiter strepitu signorum, quæ more principali in monasterio sancti Augustini in matutinis laudibus pulsabantur, rex expergefactus, cubicularium advocavit, quare et ubi esset iste sonitus inquisivit. Ad hæc ille : O Domine mi rex ! iste sonitus in ecclesia sancti Augustini ob annualem solemnitatem sanctæ Mildredæ ibidem tumultuata constat haberi ; quæ abbatissa in monasterio de Menstre extitit prima. Certe, inquit rex, illa est, quæ per visum mihi apparuit, et in sompnis plurimum me conturbavit. Quid plura ? Mane autem facto, misit idem rex unum militem de camera sua, ut interdiceret Justiciariis antedictis, ne super breve illo forent ulterius processuri. Quod cum sic ex parte regis nunciatum fuisset, unus veritatis inimicus sic proterve respondit : O sapientia regis ! nos commodum suum affectamus, et quod in hac parte nobis incumberebat, solliciti eramus, et negotium quasi debito fine concludimus, et ecce consilio minus provido, jam decretum est supersedere. Si vero super istis paulisper procederemus, in medulla Cantiae eum incorporassemus.

trepidos ab-
bates et mo-
nachos exhi-
larat.

13 Nunciatum est Domino abbati, quod celebraret regi missam solemnem ad tumbam sanctæ Mildredæ, et quod vocem suam ob præsentiam et reverentiam regis unam notam cantando exaltaret. Ad hæc abbas : O carissime ! bene nos et fratres nostri merito et perpetualiter possumus lugere, scito pro certo, quod cantus me non delectat, regiis tamen mandatis, prout debemus, volumus complacere. Volens igitur abbas faciem regis spiritu humilitatis prævenire, præcepit, ut

quisque monachus alba indueretur ; et ita a gradu, qua ad corpora Sanctorum ascenditur usque ad ostium claustrum, prout in terram vultu regio se ostenderunt. Novitate cujus rei rex obstupescit, interrogavit abbatem cur ita monachi sic se haberent ? Cui ille : O Domine mi rex ! irrumpit super nos formido et pavor in magnitudine decreti tui, cum a maneriis nostris, nobis a regibus Anglorum antiquitus collatis, sumus auferendi. Cui rex : Confortamini, inquit, devoti mei, et nolite timere, proxima est consolatio vestra ; hæc vero mutatio dexteræ Excelsi. Quibus auditis, monachi spiritum consolationis assumpserunt, et Missam festivalem peregerunt. Qua finita, rex abbati visionem suam narravit ; et ob reverentiam Sanctorum, istius cœnobii maneria, quæ calumniatus est, eisdem in præsentem perpetualiter confirmavit, cujus tenor talis est :

14 Edwardus, etc. Sciatis quod cum nos maneria de Langport, Chistelet, Sturre, Menstre et Salmanston in comitatu Kantiae cum pertinentiis nuper in curia nostra, coram dilectis et fidelibus nostris Johanne de Berewyk et sociis suis Justiciariis nostris, itinerantibus in eodem comitatu, per brevem nostram de Recto versus dilectum nobis in Christo abbatem sancti Augustini Cant. petivissemus ut jus nostrum : nos caritatis intuitu, et ob reverentiam prædicti Sancti, remisimus pro nobis et heredibus nostris præfatis abbati et conventui loci prædicti omnem actionem, quam erga eundem abbatem habuimus in maneriis prædictis, cum suis pertinentiis quibuscumque ; volentes et concedentes pro nobis et heredibus nostris quod prædicti abbas et conventus habeant et teneant maneria prædicta, cum suis pertinentiis, ut jus ecclesiæ suæ prædictæ sibi et successoribus suis, sicut ea habuerunt et tenuerunt ante impetrationem brevium nostrorum prædictorum, sine occasione vel impedimento nostri vel heredum nostrorum imperpetuum Ob quam causam jussum est per Angliam, ab executione hujus brevis tam de Waranto quam de Recto manus continere. Propterea quamplurimi dicti regni religiosi talem providentiam divinam experti, Cantuariam usque proficiscentes, almam Mildredam actionibus gratiarum quam devote obsequuntur.

AUCTORE
W. THORNIO.

novoque di-
plomate om-
nia confir-
mat.

E

C

F

DE S. STEPHANO SABAITA

THAUMATURGO MONACHO

IN LAURA S. SABÆ PROPE HIEROSOLYMAM

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Brevis Lauræ notitia ; Sancti cultus ; distinctio.

ANNO DCCXCIV

Tomo tertio Martii nostri, pag. 166 in Commentario prævio numero primo, brevis data fuit notitia Lauræ S. Sabæ, occasione viginti monachorum ejusdem loci Marty-

Tomus III Julii.

rum. Prolxiorem reservamus in diem v Decembris. S. Sabæ Abbati, istius loci auctori sacrum ; ad cujus Acta, sicut ibidem præmonuimus, plenius tractari poterit de ejus situ, incrementis, perturbationibus ac desolatione. Nominis etiam etymologia, definitio, distinctio a monasterio, ac vivendi in ea monachorum norma materiam præbere tum poterunt ulteriori inquisitioni. Maxima enim et illustrissima Laura, omnibus Palestine Lauris eminentior, teste Cyrillo Scythopolitano in Vita S. Sabæ, a Co-telerio edita touo 3 Ecclesiæ Græcæ Monumento-

Longior Lauræ notitia reservatur in diem 5 Decembris, S. Sabæ, ejusdem auctori sacrum.

AUCTORE
J. P.

rum pag. 229, supra alias, sparsim ibidem variis locis recensitas, nimirum Novam Lauram, Lauram Turricularum, Firmini, ac Sueæ altius evehenda; cujus non minima laus est, S. Stephanum Thaumaturgum protulisse atque aluisse.

Annuntiatio-
nes ex Syn-
axariis
Græcis nostri
Stephani ali-
cubi cum
aliis confusi :

2 Annuntiat ipsum hæc die novum Anthologium; Menologium vero Sirleti his verbis : Commemoratio sancti Patris nostri Stephani Sabaitæ. Cui consonant Menæa impressa cum suo Indice Ms., et Maximus Cytherorum episcopus, nec non supplementum ad Menæa Græca impressa ex Synaxario Sirmondi ac Ms. Chiffletii; in quo sequentes versiculi ipsi acciuntur :

Καὶ σκῶλα, καὶ θηράτρα, καὶ πάγας βίου
Φυγὼν Στέφανος, εἰς Ἑδὲμ λόχμας ἔδω.

Obstacla vitæ, compedes, ac vincula

Dum, Stephane, vitas, nemora paradisi subis.

Notatur præterea in Calendario, a Genebrardo, ac tomo 4 Bibliothecæ PP. vulgato, hæc die XIII, nullo addito præter nomen et cognomen. Habetur etiam in Menologio Slavo-Russico Ms.: Memoria beatissimi Stephani Sabactæ (Sabaitæ) passi anno cci sub Severo; ubi perperam Stephanum nostrum martyrem facit, vel cum alio aliquo martyre confundit: nam Sabaita, ut ratio temporis docet, nullus tunc esse potuit, necdum nato S. Saba, Lauræ Sabaitarum conditore. Julius Græco-metricus, Ephemeridibus Græco-Moschis ante tomm 1 Maii insertus, pag. 33 signat memoriam S. P. N. Stephani Sabaitæ, ut supra. Index autem in Typicum S. Sabæ differt ipsum in diem XIV hujus; cujus, ut puto, Typici annuntiatio, a Papebrochio descripta, nihil habet a prædictis diversum, præter cognomen- tum ἁγιοσαβίτου, quo monachus S. Sabæ fuisse indicatur, compositione paullo discrepante, re tamen conveniente vocabulo cum aliis Synaxariorum citatorum textibus, in quibus Sabaita vocatur. In supplemento ad Menæa Græca excusa ex Synaxario membranaceo Sirmondi, sive Collegii Claromontani S. J. Parisiis, Stephanus hic turpiter confunditur cum alio Stephano Sabaita, quando ista tradit die XXVIII Octobris, quo is colitur: Μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς Στεφάνου τοῦ Σαβαΐτου, ἀνεψίου Ἰω. [Ἰωάννου] τοῦ Δαμασκηνῶ; de qua re mox pluribus.

Elogia,
C.

3 Stephanus vero uterque, suo quilibet die, in Menæis impressis eodem fere Officio sacro honoratur. Sufficiat parvum specimen, cujus hic est sensus :

Vita cum verbis congrua
Tibi coronam duplicem,
O ter Beate, præbuit.
Tuo decoram vertici
Vitæ dator imposuit
Christus coronam gloriæ,
Sortite nomen congruum
Rei, beate Stephane.

Alluditur ad vocem στεφανός, Latine corona. Nulla in Synaxariis, quæ ego quidem inspexerim, Sancti elogia reperio; tametsi Papebrochius ad Menæum Chiffletii, a se exscriptum, observet, eum habere elogium, et quidem longius. Sed tam noster Sanctus, qui ibi signatur hoc die, quam alii, diebus sibi propriis, illic notantur simpliciter sine ullis elogiis; sive ab exemplari, unde sunt desumpti Sancti, abfuerint hæc, sive brevitatis causa omissa. At defectum istum, si tamen ullus dici possit, affatim supplebit Vita; ubi versus finem cultissimo et dignissimo elogio condecoratur, quo forsani unice respexit laudatus Papebrochius, quando ad dictum Menæum

longioris elogii notam apposuit. En tibi sparsa in contextu Vitæ honorificentissima epitheta, quibus veluti totidem radiis nomen ejus illustratur. Vocatur prodigiosus seu prodigiophorus, σημειοφόρος num. 42; Thaumaturgus num. 62 et 92; Deifer locis variis; divinus senex num. 69; magnus senex num. 80; senex mirabilis, prodigiosus senex num. 85; sanitatis collator num. 99; mirificus magister 103; vir admirabilis 185. Pluribus ejusmodi delibandis supersedeo.

4 Solus, quod sciam, e recentioribus, Castellanus in Additionibus ad snum Martyrologium Universale S. Stephanum dat hoc etiam die, et distinctius quidem, quam ipsa Synaxaria solent: In Laura S. Sabæ in Palæstina, S. Stephanus Thaumaturgus, monachus, nepos S. Joannis Damasceni. In hoc multum hallucinatur, quod ipsum innectat seculo X, reclamante Vita. Apposite autem ei tribuit titulum Thaumaturgi, in Synaxariis quidem allatis prætermisum, sed a se in illis, quæ adhibuit, alicubi laud dubie repertum: cum Vitæ Auctor sic eum vocet, et Vitæ contextus, quoad pervenit ad nos, constet continua serie miraculorum, vaticiniorum, ac perspicientiæ cordium, occultas quaslibet et abstrusas cogitationes scrutantis: quibus magnus in paucis signorum ac mirabilium patrator extitisse comprobatur. Cur vero ipsius festum non die 2 Aprilis, quo e vita excessit, sed hoc recolatur, prorsus nos latet. Si conjecturis locus; forte monachi Sabaitæ vel occasione elevati solenniter corporis, vel ne Officio Paschali hebdomadisve Majoris sæpius impedirentur, huc ipsum transtulerunt: nisi forte alio eum removere impulserit alius Sanctus, eodem die 2 Aprilis in Indice dicti Typici notatus, et quidem cum titulo Thaumaturgi: quem presbyterum et hegumenum apud Græcos singulari cultu honoratum, et in pluribus Synaxariis primo loco commemoratum (ei uni toto Officio ecclesiastico dicato in magnis Menæis et Anthologio,) vidimus eodem isto die, tomo 1 Aprilis, pagina 101. Pag. vero 102 habes ejus elogium, Officium ecclesiasticum, versiculos, odas, strophas; ibique pagina 103, ex canone explicato colligitur vixisse seculo VIII aut sequenti sub Iconomachis. Quidquid sit, conicere hic liceat, quando certiora documenta non habemus. Et de cultu quidem S. Stephani hactenus; nunc de Sanctis homonymis, vere tamen ab ipso distinctis, agamus.

5 Refertur in Vita num. 184, tres observasse in eremo cilicio indutus Quadragesimas Thaumaturgus noster. Nonne igitur merito vocari posset Trichinas? In Vitis vero Potrum apud Rosweydim lib. 10, cap. 57, ponitur abbas Stephanus Trichinas, monasterii S. P. N. Sabæ antistes. Idemne hic Stephanus cum nostro, an diversus? Multa utrobique conveniunt: nomen, locus, vitæ institutum, gestamen cilicii, nam Trichinas ille dicitur qui cilicio utitur, sic dictus ἀπὸ τῶν τριχῶν, id est a pilis, e quibus id contextitur. Verum Stephanus iste Rosweydius vocatur antistes; noster vero antistes numquam fuit, uti clare patet ex Auctore Vitæ num. 184, officia omnia a Sancto apud snos administrata accurate enumerante, et a dignitate antistitis abstinentem. Idem liquet ex eo, quod num. 183, dicatur sepultus.. sancto Patre.. et Hegumeno Basilio, omnibusque Lauræ monachis congregatis. Idem Basilius in Commentario prævio Martyrum Sabaitarum num. 5, asseritur ibidem fuisse Hegumenus; et in Actis martyrii num. 2, dieitur optimus pastor Basilius, quando Stephanus jam a biennio obierat, sicut constabit ex dicendis. Hæc itaque utrumque Stephanum satis distinguunt.

6 In Prætermisissis ad diem secundam Aprilis post-

Refertur a
Castellano,
errante in
eius ætate;
conjecture
cur hoc die
colatur

E

F
Farii Ste-
phanum,

A
cum hoc no-
stro collati

postquam esset dictum, S. Stephani pilis induti, qui vixit in Laura Sabæ, memoriam referri in Ms. Menologio Arabo-Ægyptiaco, a Gratia Simonio Maronita, Latino pro nobis reddito, subiungitur, videri eum esse Stephanum Sabaitam, a Græcis relatum ad hunc diem xiii Julii. At conjectura ista mihi apparet nimis incerta, quam ut pro ea spondere ausim: tum quia nullibi in Synaxariis, quod sciam, Stephanus noster hoc cognomento insignitur; tum quia, tametsi tres observarit... cilicio indutus Quadragesimas, hocque gestamen seu indumentum ad triennii tempus adhibitum, idque per annos 15 extensum, ut indicatur verbis proxime ibidem præcedentibus, videatur sufficere ad singulare illud cognomentum; existimo tamen ipsi illud inditum numquam fuisse: præsertim quia, prout dicitur eodem num. 184, reliquis septemdecim annis (vitæ postremis, per) annuas illas tres Quadragesimas... cilicium tum ob Patres, qui secum erant, tum ob eos, qui undecumque ad se recurrebant, non gestabat, ne se hoc habitu indutum viderent. Persuasissimum itaque habeo alteri cuidam Stephano, monacho Sabaitæ, impositum fuisse Pilis induti cognomen, tamquam characteristicum, quo ab aliis ejusdem loci ac nominis ascetis distingueretur; quique pilosum indumentum vel per totam vitam, vel per maximam saltem ejus partem gestarit; et supremo quoque adventantis mortis tempore illud non deposuerit, in eodem etiam fortasse mortuus; ut proprium ac singulare hoc cognomen suum faceret, ex re a paucis cum tali rigore usitata.

proferuntur;

7 Joannes Phocæ, a Leone Allatio editus in Συμπότοις, pag. 28, agens de viris sanctis a se visis in Laura S. Sabæ, quam paulo ante descriperat, narrat se in illis locis ferme ad xl deiferos viros, et ante alios spectabiles inspexisse; et ante eos potissimum sex, inter quos enumeratur aliquis Stephanus primo loco, nullo quidem cognomento notatus; sed a nostro tamen Stephano diversus. Nam cum laudatus Joannes loca sancta, quæ describit, inspexerit anno 1085, sicut probat ejus editor in sua Præfatiuncula; et cum Stephanus noster ibidem claruerit seculo viii, mortuus dcccxciv; nimium quantum tempora differunt, quam ut unus cum altero confundatur. Discrimen eo hic indicamus, ut ne quis imperitus in eum incidens, prima fronte unum pro alio accipiat, deceptus homonymia nominis proprii et monasterii utroque eorumdem. Errorem Menologii Slavo-Russici jam indicavimus.

C
qui ab eodem
omnes distin-
guendi

8 Stephanus præterea hic se nobis offert, tanto facilius confusioni cum hoc nostro, primo intuitu obnoxius, quanto plures identitatis notæ in utroque concurrunt: nominis videlicet proprii, sanctitatis, habitationis seu vitæ instituti, ob quæ æque ac noster dicitur Sabaita; ac temporis, cum eodem fuerit synchronus. Verum hæc non obstant, quin habeat, unde tum a nostro Stephano, tum ab aliis antegressis distinguatur, Poetæ cognomentum, quod ipsi dat Typicum S. Sabæ die xxviii Octobris, et quo refertur in Synaxariis; adde Vitam post mortem nostri protractam, cum videatur idem esse Stephanus cum eo, qui extitit Auctor martyrii monachorum Sabaitarum, in ejus præfatione ita loquitur: Quam (eadem barbarorum Sabaitis illatam) propriis ipse conspexi oculis, utpote unus eorum, qui sacram hanc Lauram inhabitantes, ibidem reperti sunt in illa funesta eorumdem irruptione. Huc etiam spectant verba Vitæ, quam hic damus, num. 177: Testes vero estis etiam vos omnes, veram hanc visionem (de Theoctisto in gloria celesti) fuisse, non solum propter apertam ejus vitæ

sanctimoniam; verum etiam quod supremo martyrii baptismate, quod secundas non admittit sordes, perpurgatus est: est enim e numero Patrum in Maxima sancti Patris nostri Sabæ Laura a barbaris interfectorum, quorum vir omni virtute præstans pater Stephanus, Lauræ nostræ decus ingens et ornamentum, historiam concinnavit.

9 Atque ex his perspicuum est hujus postremi Stephani, et aliorum antecedentium a nostro discrimen. Videri etiam possunt, quæ dicta jam pridem sunt in dicto Commentario prævio Martyrum Sabaitarum die xx Martii, num. 5. Rem involvunt Menæa impressa, quando dicto die xxviii Octobris bis meminerunt S. Stephani Sabaitæ, semel quidem addendo discipuli S. Sabæ; id quod Auctori martyrii monachorum Sabaitarum ob temporis distantiam, si significatio vocis discipuli in rigore accipiat, competere non potest; ac semel simpliciter, omissa clausula ista. Sed ulterior præsentis argumenti indagatio ad istum diem spectat, ubi etiam ratio haberi poterit, cur uno loco ibidem inter Martyres idem an alius annuntiari videatur; uti etiam diserte iisdem accensetur in Martyrologio Sirleti ad eundem diem xxviii Octobris his verbis: Sanctorum Martyrum, Terentii, Neonillæ, et sancti patris nostri, Stephani Sabaitæ; qui omnes in Christianæ fidei confessione perseverantes, post carceres et verbera, feris expositi, et in lebetes, pice fervente plenos, projecti, cum tormenta omnia pro nihilo facerent, ense obtruncati sunt. Simon Wagnereckius noster in Prolegomenis opusculi, inscripti Pietas Mariana Græcorum, pag. 79, num. 24, Stephanum Sabaitam hujus diei confundit cum eo, qui colitur xxviii Octobris; atque adeo hunc nostrum cum Poeta, eum addat: Quem etiam (S. Sabam) in hymnis seu pangendis seu colligendis imitatus videtur. Deinde Centuria 1, pag. 188, elogium Marianum Græco-Latinum sub ipsius nomine producit; at perperam: Si enim Stephanus noster hymnographus aut Poeta fuisset, ane est credibile, Leontium ne vel minimam hujus rei mentionem facturum fuisse, tam accuratam gestorum ejus historicum, et in plurimis quidem oculatum inspectorem? Neque objicias in parte Vitæ, quæ intercidit, hoc forte factum: nam in periocha ejusdem Vitæ, in qua summam ac minute Sancti officia ac virtutes describit; aut in dicto ipsius elogio, verbo saltem indicasset, hymnos in laudem Dei et Sanctorum ab eo concinnatos fuisse. Quod cum nuspiciam faciat; satis ejus ex silentio argumenti nobis præberi censemus, ut, quod poeticas dotes spectat, id alteri attribuamus.

§ II. S. Stephanus consanguineus sancti Joannis Damasceni: ingressus in Lauram; annus ac dies mortis.

Die vi Maii actum de S. Joanne Damasceno, eademque occasione obiter indicatum, S. Stephanum nepotem ejus fuisse, Joannem vero ipsius avunculum. Quæ terminis minus propriis ac nimium vagis ibidem ex incidenti tacta sunt, ea hic paululum elucidanda. Fuit itaque S. Stephanus S. Joannis Damasceni fratris filius, adeoque, si proprie loqui velimus, fuit idem Sanctus ipsius patruus, non vero avunculus. Res constat ex Leontio, in subjecta Vita ita loquente num. 184: Decennis.. ad Maximam Lauram nostram cum patruo (Græce est πατερι-
δὲ πατρί)

S. Stephanus
fratris S. Jo-
annis Damasceni
filius.

AUCTORE
J. P.

δὲ λφρ) suo accessit. Vox πατράδελφος hic significat fratrem patris, seu patrum, non vero fratrem matris sive avunculum : quæ hic num. 133 Vitæ etiam apponitur Leontii nutrici, patris sorori τριθὺς πατράδελφος. Laudatus Leontius nomen patrum supra non adjungit; ideo, ut arbitror, quia in bene magna ista Vitæ parte, quæ intercidit, alias fortasse sæpius illud ipsum expresserat, dum occasio sese offerret tractandi de primo S. Stephani ad Lauram ingressu, primisque post illum fervoribus sacris sub patrum directione, ut videtur innuere idem Auctor, quando addit : Cum quo annis xv in omni obedientia ac submissione vixit. Unde sequitur, annuntiationem Synaxarii Claromontani superius num. 2 allatam, præter confusionem Sancti nostri cum alio ei synonymo, de qua ibi diximus, aliud peccare, dum eidem addit : ἀνεψιὺ Ἰω. (id est Ἰωάννου) τοῦ Δαμασκηνοῦ : nam ἀνεψιός significat filium fratris pariter ac sororis; nec determinat vi vocis, patruusne an avunculus sit ille, ejus respectu aliquis dicitur ἀνεψιός. Quam æquivocationem hic tollere, visum est.

præter Laurarum,

B

11 Immatura S. Stephani ætas non obstitit, quominus in Lauram Maximam admitteretur; tametsi ex antiqua ac usitata consuetudine, et ex stata Laurarum lege juvenes atque imberbes inde arcerentur, atque ad monasteria mitterentur. Hoc liquet variis locis in Vita S. Sabæ apud Cotelierum paginis 228 et 229, quem sic affatur S. Euthymius: Fili, non puto æquum esse, te, qui juvenis es, in Laura manere: neque enim Lauræ conducit, juvenem habere; neque juveni convenit, in medio anaeboretarum versari. Abi ergo ad inferius monasterium ad abbatem Theotistum... Cui significavit, ut ejus curam gereret... Ex proprio suo exemplo sanctionem ei dedit, ut in Laura imberbem non reciperet; sed et aliarum Laurarum Præpositis eandem legem traderet, quæ vetus esset, et apud antiquos Patres obtinisset. Ista consuetudo obtinuit etiam sub S. Saba: nam, sicut ibidem habes pag. 259: Imberbi non concedebat prorsus in suo conventu habitare, qui os barba non obduxisset.. et si quando imberbem, perfectæ tamen ætatis, renuntiationis cupidum suscepisset, ad beatissimum abbatem Theodosium mittebat; qui, ut dicitur eadem pag. 259, habitabat quasi xxxv a Laura stadiis ad Occidentem, ubi cœnobium illustrissimum Christi ope constituerat. Idem confirmatur ibidem pag. 260. Unde liquet, ætatem immaturam arcuisse pueros a Lauris.

pueros inde arcentium legem,

C

12 His tamen non obstantibus constat ex Vita, S. Stephanum decennem, ad Maximam Lauram cum patruo accessisse. An forte, quia lapsu temporis moderatio aliqua aut mitigatio in primævo isto rigore adhibita? Id videtur suaderi ex Actis SS. Theodori et Theophanis, qui claruerunt sub initium seculi noni, adeoque proxime post obitum Sancti nostri. Videri de ipsis potest Surius die xxvi Decembris, ubi Theodorus cum jam a puerili ætate excederet... traditur divini Sabæ monasterio... habebat autem fratrem quoque Theophanem, qui... erat minor... Atque illic quidem versabantur utrique. Et plus vice simplici ibidem recurrit vox monasterium; et in Græcis Actis Mss., quæ asservamus, sæpius repetitur μονή, quod monasterium non Lauram significat: colligiturque ex dictis, magnum discrimen fuisse inter admissionem puerorum in Lauras et in monasteria. Ad hæc enim mittebantur, qui defectu sufficientis ætatis ab illis erant exclusi; monachi enim primo exercebantur in monasteriis, quos, cum ad majorem perfectionem pervenerant, in cellis Laurarum collocabant, cosque

anachoretas appellabant, ut pluribus exemplis probatur ad diem xx Januarii pag. 299. Inter Lauras enim et monasteria hoc intererat, ut præter scopum a nobis præfixum numero 1, unicum hoc addamus, quod Lauræ constarent ex diversis cellulis, satis inter se disjunctis, in quibus solitarii vivebant separati; in monasteriis vero vivebant monachi simul in communi, ut videsis in Notis Henrici Valesii ad Evangelium pag. 64; et in loco mox citato pag. 298. Tametsi igitur magnum inter utramque istam habitationem esset discrimen, et una quidem pueros includeret, excluderet alia, non videtur tamen ex illo discrimine hic quidquam confici posse; quandoquidem manifeste ab scriptore dictorum Actorum indigari putem Maximam S. Sabæ Lauram; postea subjungente: Quorum (monasteriorum, quæ erant in Palæstina) primum et maximum erat divini Sabæ monasterium; in quo hic magnus, sicut prius diximus, se exercebat Theodorus. Hinc consequitur, vel remissum aliquid fuisse de primæva ista ac stata Laurarum lege, vel ex singulari indulto aditum ad Lauram dictam istis duobus fratribus Theodoro ac Theophani in immatura ad hanc ætate concessum fuisse.

13 Quod vero hic indultum videmus S. Stephano præter primævam Laurarum legem, attribuendum id opinor partim mitigationi, qua paulatim lex Laurarum remitti cœperit, si non universaliter, saltem in particulari respectu aliquorum, quibus vel singularia ac prænuntia eminentioris perfectionis indicia faciliorem eo aditum aperiebant, vel alia aliqua ratio singularis suppleret defectum ætatis. Cum enim integro fere seculo ingressus in Lauram S. Stephani anteverterit ingressum SS. Theodori ac Theophanis, non ideo mihi certum est, mitigationem, de qua hic quæritur, eorum, uti apparet, tempore inductam, viguisse jam tum tempore pueritiæ S. Stephani: nam quæ adeo distant tempore, sæpe etiam distant jure ac consuetudine legum, minus a primævo vigore vel magis recedentium. Quid si totam, si ea tum temporis opus fuerit, vel bene magnum gratiæ tenello Stephano factæ partem monachi Sabalauritæ indulserint auctoritati patrum ejus S. Joannis Damasceni, viri integritatis vitæ ac doctrinæ dotibus spectatissimi? Cui negari non potuerit, ut in Lauram una secum introduceret commendatum sibi fortasse a moriente fratre filium, aut certe a vivente etiamnum mature disciplinæ suæ traditum, ut, quoniam a teneris assuescere multum est, a parvulo ille famulatui divino insisteret; non tantum portando jugum Domini ab adolescentia sua, sed mores etiam suos totamque vivendi rationem exigendo efformandoque ad perfectissimam Laurosabitarum normam, quæ tum apud illos florebat.

14 Non ea est perspicuitas characterum Chronologicorum mortis ac sepulturæ S. Stephani, quantumlibet distincte ac diserte ab Auctore Vitæ signatorum, ut respectu Occidentalium modica dilucidatione non indigeant, qua ad Æram nostram vulgarem reducantur. Nam Leo Allatius in libro, qui inscribitur de Ecclesiæ Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione, agens de Dominicis atque Hebdomadibus apud Græcos, columna 1495, recte ista observat: Solent Græci ut plurimum, immo fere semper, dum annos recensent, non a Christo nato, sed ab ipso orbe eondito numerare: quod licet illis arduum non sit, legentibus tamen exteris, et qui aliam numerandi viam ineunt, nebulam quodammodo videtur offundere; difficileque ab ea extricantur, qui numeros in manu non habent; præsertim cum non omnes eandem numerandi inierint rationem.... ut fere tot sen-

D

E

in Lauram tamen S. Sabæ cur admissus?

F

Ex epocha Alexandrina qua utitur Vitæ Auctor,

AUCTORE
J. P.

- A tentiæ fuerint, quot scriptores. In teuebris itaque istis præferenda lectori lux, ne offendant. Mortem vero Sancti biographus noster ita chronologice determinat num. 183 : Senex autem..... spiritum suum..... Domino tradidit..... postridie Novæ Dominicæ sub horam noctis primam. Sepulturam autem sic : Sepultus vero est Aprilis mensis die secunda, (feria) tertia anni a creatione mundi sexies millesimi, ducentesimi, octogesimi sexti. Non additur hic, ut passim a Græcis fieri solet, annus mundi reparati juxta Æram, quam vocant Alexandrinam, de qua non semel a nobis actum est præsertim in Exegesi præliminari prima ad Theophanem ante tomum III Martii, ubi ostensum est annis circiter octo a communi deficere : quod ut hic usuveniat, recurrendum ad Acta Martyrum Sabaitarum, quorum certamen cum hic infra num. 17 recte signetur, anno ab orbe condito sexies millesimo ducentesimo octogesimo octavo, a nato secundum carnem Deo DCCLXXXVIII; obitus autem Stephani nostri annis duobus prædictum martyrium antecesserit, patet, hic adscribendum fuisse annum a nato secundum carnem Deo DCCLXXXVI, quibus si annos octo adjunxeris, habebis Æræ vulgaris annum DCCXCIV.

ad Æram
vulgarem re-
ducta, osten-
ditur Sanctus
obiisse
anno 794,
Kalendis
Aprilis :

- B 15 Id quod planum redditur ex convenientia characterum utrobique hic relucens : nam Κυριακή Νέη, Dominica Nova hic notata, Græcorum, quæ etiam ipsis Κυριακή τοῦ ἀντιπάσχα, Dominica Paschæ opposita, ἡ τοῦ τοῦ Θωμᾶ, sive Thomæ dicitur, quod eo die legatur Evangelium de S. Thoma Apostolo, digitum suum in fixuram clavorum, jussu Domini, immitteute, quod et tum legitur apud Latinos; Dominica, inquam, Nova, Latini dicitur Dominica in Albis; de utriusque etymo agit Leo Allatius loco citato col. 1475. Jam vero quoniam ista Dominica anno prædicto DCCXCIV incidit in diem xxx Martii, cum Pascha inciderit tunc in xxiii ejusdem Mensis; consequens est, obiisse Sanctum Kalendis Aprilis, die Lunæ seu feria secunda jam ab hora circiter curvante, cum obierit postridie Dominicæ in Albis sub horam noctis primam; sepultumque fuisse δευτέρα ἡμέρα, secunda die (quæ erat secunda post mortem, et secunda mensis Aprilis) τρίτη, feria tertia (hebdomadis) qualis tunc erat. Nec refert, quod in textu Græco vox feria explicite non exprimitur : nam ferias hebdomadum simpliciter absque additamento vocis ἡμέρα vel similis, exprimi per solos numeros ordinales, leges apud laudatum Auctorem col. 1458; et in tabella duabus columnis proposita a col. 1476, in qua semper post Dominicas ponuntur feriæ, non expressæ quidem sed subintellectæ in numeralibus, δευτέρα, τρίτη, secunda, tertia usque ad Dominicam proxime sequentem : sicut modo usitatum est apud nos, ut diem mensis scribamur per solos numeros ordinales, subintellecta voce dies. Quid exemplis opus est? Quando etiam in Vita Sancti nostri, quam præ manibus habemus, num. 110, ponitur τῇ ἑξ καὶ δεκάτῃ τοῦ Φεβρουαρίου μηνός, xvi mensis Februarii, subaudita voce die : quod et denuo fit num. 112 sub finem iisdem verbis. Idem si in Liturgiis Græcis, certe in nostro textu Vitæ præsertim locum habet. Cum enim immediate præcesserit vox ἡμέρα, rursum repeti ab Auctore nisi insulse haud poterat, nedum debebat, hic, si usquam alibi, clarissime subintellecta.

idque illu-
stratur ac
confirmatur
e calculo
mortis S. Sa-
bæ,

16 Itaque in nota characteristicæ unica Dominicæ in Albis, tamquam in cardine fixo, omnia vertuntur, et optime tam inter se, quam cum anno signato DCCXCIV omnia consentiunt, videlicet : Pascha, dies obitus, dies sepulturæ, dies mensis, ac

feria hebdomadis. Atque hæc, tametsi ulteriori elucidatione non indigeant, illustrari tamen possunt ex calculo mortis S. Sabæ loco citato, paginis 353 et 354, in hunc modum descripto a Cyrillo Scythopolitano : Ipsius (S. Sabæ) mors contigit v Decembris mensis, Indictione x, a creatione quidem mundi..... anno sexies millesimo, et vigesimo quarto : a Dei Verbi Incarnatione..... xxiv supra quingentesimum. Quibus si addas annos octo incompletos, exsurget annus DXXXI, post Baronium a nobis notatus in Commentario prævio ad Vitam S. Enthyimii die xx Januarii, paragrapho 4, num. 15. couseutiente etiam Pagio ; qui annus a mense Septembri cœperat concurrere cum Indictione x.

17 Conformiter etiam ad hoc systhema ordinandum est martyrium viginti monachorum e Laura S. Sabæ, cujus epocham consignat Stephanus Sabaita, oculatus testis : Anno ab orbe condito sexies millesimo, ducentesimo, octogesimo octavo..... A nato secundum carnem Deo..... DCCLXXXVIII, Indictione v : quem nos cum Pagio iunctimus anno vulgari DCCXCVI secundum dicta ; et cousequenter cum eo putamus, legendam esse Indictionem iv pro v ; etiamsi Indictio v in dicto martyrio, Græce excuso ad calcem tomi 3 Martii, signanter ab Auctore exprimitur num. 3, sive id contigerit errore ipsius, sive oscitantia amanuensium ; quamquam multo facilius sit mutari ex lapsu in aliquo apographo Latino numerum quintum in quartum, aut contra ; quam in Græco πέντε in τέσσερις. Utut est, Indictio iv, anno DCCXCV inchoata a mense Septembri, currebat mense Martio anni DCCXCVI, quo dicti Martyres interempti sunt, usque ad proximum Septembrem. Hinc corrigendus Papebrochius, in Commentario prævio ad dictum martyrium numero 6, ubi notat annum DCCXCVI juxta ea, quæ in Exegesi præliminari 1, dicto tomo præfixa, de S. Theophanis Chronographia disseruerat ; præter annos octo adjiciens annum alterum Phocæ, ob causam, a se in eadem Exegesi indicatam, detractum, ad exequandam Æram Alexandrinam cum vulgari ; cujus anni additamento ad Indictionem v, in martyrio signatam perveniatur ; quæ tamen non convenit cum Pascha, quod eodem numero 6 signat.

18 Affigit illud diei xxiii Martii ; at per integrum mensem exerrat : quod anno quidem, ut liquet ex dictis, DCCXCIV incidit in xxiii Martii ; sed anno DCCXCVI in xxiii Aprilis (xxiii Martii etiam male notatur apud Caugium in Tabulis Chronologiis expansis Glossarii Latini ad vocem annus). Quam Papebrochii inadvertentiam mirum non observasse Pagium, in anno martyrii, et Indictione corrigendis satis hic oculatum. Ceterum sicuti ex puucto unico male fixo cousequi soleut alia non cohærentia ; ita isto numero plura non subsistunt, ad trutinam secundis curis exigenda et reformanda. Eniuvro si juxta nostrum systhema martyrium affigas anno DCCXCVI, Pascha incidente in iii Aprilis, non video equidem, quid obstet, quo minus notæ Chronologicæ, in ejusdem decursu expressæ, convenienter inter se componantur. Cujusmodi sunt istæ : Quadragesima præterlabens, παρεχέσθαι ἐπὶ γυμνασίῳ, num. 21 : irruptio barbarorum in Lauram xiii Martii mensis die, ibidem, qui anno DCCXCVI incidit in Dominicam. In crastinum vero..... tota hebdomata illa incessanter orant (Sabaitæ) num. 27, puta usque ad xix Martii : qua transacta, Sabbato vesperi Palæo-lauritas monachos unvtios accipiunt, num. 28. An et quid postea contigerit, quod huc addi possit, forte sciremus, si pars martyrii non intercidisset. Denique Quadragesimalis abstinentiæ tempus exornarunt, id est martyrium obierunt tempore

acsanctorum
Martyrum
Sabaitarum,

E

cujus epocha
hic reformatur.

F

Qua-

AUCTORE
J. P.

Quadragesimæ, num. 78 : ante..... passionem ejus (Christi) passi etiam ipsi, id est ante hebdomadem Majorem Latinis; (Magnam vero Græcis, salutiferæ Passionis, ac dies Passionum, ut videsis apud Allatium col. 1443.) Unde post paucos dies cum eodem salvificum celebrarunt Pascha, ut ibidem dicitur. Quæ omnia in nostra epocha concinne ordinari, nemo non videt; secundum quam etiam emendari potest id quod habet Papebrochius in *Historia Chronologica Patriarcharum Hierosolymitanorum* ante tomum 3 Maii pag. xxxix, de obitu S. Stephani; ubi iterum signat annum dcccxcv, et Martyribus laudatis rursum tribuit annum dcccxcvii. His ita excussis ac stabilitis, superest, ut ad ordinandam Vitæ S. Stephani chronotaxin accedamus.

§ III. Vitæ chronotaxis; Acta, quæ hic dantur; eorum Auctor; Annotata; versio.

B
Præcipua
Vitæ gesta
ad calculos
chronologi-
cos exacta:

Anno mortis S. Stephani sic fixo, non magni laboris erit, præcipua rerum ab ipso gestarum capita, quæ observato ordine temporis ac duratione perquam accurate recenset Auctor num. 184, annis ætatis ejus nec non Æræ vulgaris adaptare; ut suis cuique calculus chronologicus respondeat, in sequentia temporis puncta dispertitus. Cum itaque ibidem dicatur Sanctus vixisse solidas annorum 69 periodos, totam vitæ summam circumscribamus totidem annis 69 completis. Vivere igitur cœperit anno Christi dcccxxv. Novem apud suos postquam posuisset annos, decimo ætatis inchoato, Christi dcccxxv (non 745, ut mendose scribitur ad diem VI Maii in *Commentario prævio S. Joannis Damasceni*, pag. 109, num. 9) ad Maximam Lauram accesserit cum patruo; sub cujus disciplina impendit annos 15, anno ætatis 24, Christi dcccxlvi. Tum annos 8 variis ministeriis dedit; sicque attigerit annum ætatis 32, Christi dcccclvii. Adde annos 5, in arctissima hesychasterii solitudine tractatos, et numeraverit annum ætatis 37, in Vita discrete expressum, Christi dcccclxii; item annos 15, quos transegit maxime solitarius, ac cilicio indutus, tres insuper quotannis in sua eremo observans Quadragesimas, usque ad annum ætatis 52, Christi dcccclxxvii. Denique hisce annis 17, cum præcipuis Lauræ patribus decursos; et habebis annos ætatis 69, Christi dcccxciv, quo vitam clausit.

C
Acta qua occasione
descripta; sincera,
sed accephala;

20 De Actis abservanda occurrunt sequentia. Erunt ea et descripsit Papebrochius; quo autem loco aut tempore, quæ occasione, indicat in pluribus citato *Commentario prævio Martyrum Sabaitarum* num. 4: Dicta porro Acta (*Martyrum Sabaitarum*) una cum aliis Sanctorum ad Palæstinam fere pertinentium Vitis (adeoque et hujus nostri Sancti) descripsimus anno mdclxii ex probatissimo annorum plus quam sexcentorum codice Petri Seguerii, Franciæ Cancellarii, nobis Parisiis commodato in gratiam R. P. Francisci Annati, Confessarii Regii. Dum itaque Vitam S. Stephani in lucem damus, ingentem thesaurum orbi pandimus, et vix pretio æstimabilem: nam ut de codicis antiquitate, e quo ea transcripta fuit, nihil dicam, pretium summum meretur ob rarissimos et plane singulares sinceritatis characteres, identidem in ejusdem decursu relucentes; quo fit, ut veritas ipsa ubique se prodens, lectori occurrere videatur, exemplo in Græcis Actis perquam inusitato; cum rara admodum sint, quæ a Metaphrastæis

geniis rhetorice et hyperbolice adornata, seu potius fucata et deformata, non perdiderint magna ex parte venustatem primævi sui ac veri ornatus. Unum vero illos omnes, quibus similes thesauri in pretio sunt, male habere debet, quod Vita nostra acephala sit; magna ejusdem (proh! dolor) parte deperdita. Quæ jactura torsit jam pridem Papebrochium in Julio metrico supra relato, ubi ista tradit: Nos ipsius S. Stephani Acta prolixissima nacti, dolemus ea esse acephala; et libenter intelligemus alibi esse exemplum, unde noster defectus suppleri possit. At necdum nobis hæcenus tam beatis esse licuit; liceat esse posthac, ut pars bene magna, elegans et pretiosa a reliquo corpore infelicitèr truncata, eidem alicunde tondem restituatur, omnibus membris absoluto.

21 Quousque vero jactura ista sese extendat æstimare licet ex iis, quæ ex periocha Vitæ num. 184, collata cum initio, unde ea incipit, manifeste indicat quænam partes intercederint. Quidquid itoque tradidit Auctor de Sancti natalibus, ac novennio puerili apud suos in seculo transacto; quidquid de ingressu in Maximam Lauram cum suo patruo S. Joanne Damasceno, sub cujus, ut putamus, moderamine traduxit omnes quindecim, intercedit: quo tam longo tempore, spectatæ tum magistri adeo in asceticis excellentis dotes tum discipuli fervor, et docilitas copiosam haud dubie materiem præbuerint prolixas texendi rerum ab ipso gestarum narrationes. Res enim videtur fuisse etiamnum tunc temporis insolita, puerum decennem in Lauram admitti, ut modo observavimus; atque adeo multa præ se ferre debuerit in tantilla ætate mirabilia, quæ defectum ætatis compensarent, quæ absque dubio Auctor Vitæ sedulo executus sit; maxime cum palam et in conspectu aliorum plurimum intra ipsam Lauram gesta, melius sciri ac probari potuerint, quam quæ fecit clam in arctissima solitudine. Nihil etiam nobis superest de officiis, octo per annos apud monachos administratis, et loco citato distincte a Vitæ Auctore expressis: Conouarehæ, Artocopi, Hegumenarchæ, Xenodochi, atque in Annotatis ibidem expositis, in quibus vix credibile est, se gessisse Sanctum sine insigni patientiæ, obedientiæ et charitatis exercitatione: quibus virtutum in se admirabilitatem excitavit, aliisque, ut persuasum habeo, materiem suppeditarit de se ipso loquendi, scriptori autem Vitæ amplissimum campum, excurrendi in laudes suas. Jam vero nostrum fragmentum incipit a deliberatione Sancti, an prorsus ab hominibus secedere velit, persuadente ei S. Martyrio, ut persisteret in vitæ mixtæ instituto; atque aliquis mortis S. Martyrii jacturam deplorans num. 4, videt S. Stephani hesychasterium cœlesti luce collucere, sicut dicitur num. 5. Incipit itaque Biographus in fragmento, quod vulgamus, narrare ea, quæ contigere sub tempore illud, quo Sanctus hesychasterio se incluserat; anno videlicet circiter 37 ætatis, prout colligitur ex dicta parochia.

22 Nec obstat, quod ibidem vacetur senex et calogerus: neque enim inde sequitur, tum temporis, quando sic vocabatur, vere ætate senem fuisse, quia γέροντες et καλογέροντες, senes et quasi bellos senes se ipsos alter alterum vocabant monachi; quod tantumdem est dicere ac patres; qualiter jam religiosi tum apud suos tum apud externos appellantur. Sacerdos autem exhibetur num. 8, non diu, sicut apparet, consecratus. Discipulum habet nomine Eustratium, num. 12; unde videtur argui posse, Biographum ea maxime recensere, quæ gessit Sanctus sub postremos 17 vitæ annos, quibus, ut periocha memorat, annuas illas tres Quadragesimas cum

D
magna eorum parte desiderato,
E
F
quæ, quantalibet, examinetur.

præ-

A præcipuis quibusdam Lauræ patribus obivit, unum ex discipulis secum assumens, qui, nisi fallor, dictus *Eustratius* fuerit. Ad *Quadragesimas* istas quod attinet, tantum earum meminit *periocha*, postquam enumerasset novem annos ætatis puerilis, 15 monastices, 8 ministeriorum, 5 solitudinis, sic ut eas anno 38 inchoato obire cæperit. Meminit de jejuniis *Biographus*, num. 12, 25, 30, 31, 34, 45, 83, 86, 176, 178, 179; a numero autem 115, recenset gesta ultimo *Vitæ* quadriennio, quo discipulus ejus fuit. Unde liquet, ea exstare, quæ a media circiter annorum *Vitæ* cursu Sanctus gessit; priora vero intercidis; atque adeo si non dimidiam, magnam sane *Vitæ* partem fuisse deperditam.

Biographus quis fuerit, quæque fidei deo meci-
tus?

23 Ceterum laudato *Biographo* nomen *Leontius*, patria *Damascus*, vitæ institutio in *Laura S. Sabæ*, scribendi ratio accuratissima, atque idcirco fide historica dignissima; partim collecta materia ex monumentis, quæ Auctor a fidelissimis testibus accepit; et perducta usque ad initium capitis 10, num. 115; partim deinceps ex iis, quæ ipsemet observavit, scriptor, spectator ac testis, Sanctoque per annos 4 discipulus. Quæ probantur ex ejus verbis eodem num. 115: Et hæc quidem omnia, ut a viris fide dignis collegeram, pauperculus ego abjectusque *Leontius* conscripsi: quæ autem coram ipse vidi, et hisce auribus audivi, jam explanare aggredior. Nam supremum, quod sacram ejus ex hoc mundo migrationem antecessit, quadriennium, in Sancti hujus disciplina posui. Id vero qua ratione sit factum, breviter edisseram. Post hæc a num. 116, suam patriam indicat, vitæque professionem, vehementes ac diuturnas luctas, animi perturbationes, gravissimosque ad desperationem impulsus. Subjungit etiam quonam modo a Sancto enatus, atque in disciplinam ipsius admissus fuerit, et plura alia, quæ percensere longum esset, et ibidem legi possunt. Quo intelligitur plenissimam ipsum fidem mereri in omnibus, quæ narrat: quam non mediocriter sibi conciliat, nominando personas, loca, tempora, aliaque, quæ res circumstant, adjuncta: quin etiam a num. 166, scripto committit asceticas Sancti adhortationes, quas ex ore ejus coram excepit: quæ sunt veluti totidem apophthegmata sacra, quibus breviter et solidæ vitæ perfectioris æconomiam docet; quæ meritissimo jure ipse num. 166, vocat sacra atque omni plena eruditione documenta. Adde, quod scribendi candor, orationis perspicuitas cum aliquo etiam conjuncta nitore, tanta sint, quantam in historico optimæ notæ desiderare quis possit.

Quo anno scripserit, incertum;

C 24 Quo determinate anno scripserit, nescitur; quo autem circiter tempore, non difficulter statui potest. Scripsisse imprimis post martyrium monachorum *Sabaitarum*, die xx Martii illustratum, atque adeo non ante annum dccxcvi, liquet ex visione num. 177, qua Theoctistum discipulum suum, unum e numero Patrum in Maxima sancti Patris... *Sabæ* *Laura* a barbaris interfectorum, inter Cœlites gestientem spectasse Sanctus narratur. Pergamus paullo ulterius. Dictum martyrium contigit, uti refertur in ejus Prologo num. 3, cum Hierosolymitanæ ecclesiæ beatissimus Patriarcha *Elias*... gubernaret; noster vero diserte declarat num. 49, se scripsisse post ejus obitum, ita loquens: *Helias*... propriam sedem postliminio repetiit, diuturnaque dignitate patriarchali... gavisus est; et cum hinc ad Deum sancte migraret, Domnum *Georgium* syncellum suum in cathedram *Theadelphicam* successorē reliquit. *Papebrochius* in *Historia Chronologica Patriarcharum Hierosolymitanorum* ex verbis maxè citatis martyrii *Sabaitarum*, *Eliam* vixisse anno dccxcvii (juxta supra

dicta 796) et eodem aut sequenti mox anno obisse asserit; sed cuperem id paullo magis probari, *Pagio* ad annum 795, rectius scribente, tempus *Eliæ* mortis incertum esse. Unde non satis etiam videtur constare de tempore ordinationis *Georgii*, successoris ejus. *Papebrochius* quidem eam innectit anno circiter dccxcix, citans *Annales Francorum Metenses*, seculo x scriptos, qui exstant apud *Du Chesne* tomo 3; verum cum ibidem pag. 288, ad prædictum annum nihil habeamus, quam quod monachus, qui de Hierosolymis veniens, reliquias multas attulit Regi (*Carolo Magno*) ex parte Patriarchæ Hierosolymitani, iade non possumus habere, quisnam Patriarcha ille fuerit, *Eliasne*, an *Georgius*. Nec certiora dabit *Baronius* ad annum eundem dccxcix, si ipsum inspexeris. Nihil itaque superest, quam ut dicamus, *Leontium* scripsisse quidem post martyrium *Sabaitarum* ac mortem *Eliæ* Patriarchæ Hierosolymitani, cujus, ut modo dictis unum addam, sors inter Sanctos est, sicut notatur num. 19 *Vitæ*; at manere interea incertum temporis characterem, quo laudatus *Leontius* eam litteris commendavit; quod contigerit sub initium seculi noni.

25 Idque rursum confirmatur ex verbis *Leontii* nostri num. 136, dicentis, quo tempore scribebat, *Thomam Theadelphici (Hierosolymitani) throni gubernacula suscepisse*. *Annales autem Francorum* ab anno 708 ad 808 deducti apud *Du Chesne* tomo 2 *Francicorum* a pag. 11; anno 807 agunt de monachis de Hierusalem, qui legatione *Thomæ* Patriarchæ fungebantur. Et ibidem in aliis *Annalibus*, *Eginhardo* adscriptis, pag. 253, ad eundem annum idem refertur. Sive autem jam *Thomas* ille proxime successerit *Georgio* in patriarchatu Hierosolymitano, sicut vult *Pagius* ad dictum annum, num. 4 contra *Papebrochium*; sive cum *Papebrochio* eidem *Georgio* interponas *Fortunatum*; cujus controversiæ decisio non est hujus loci; vix dubitamus, ut cum *Papebrochio* loquar in *Historia Chronologica* pag. xli, quin hic (*Thomas*) idem sit, qui in *Actis Martyrum Sabaitarum* laudatur num. 24, ut optimus medicus, idemque pientissimus abbas, posteaque ordinatus veteris Lauræ Hegumenus: quæ verba nimis graphice videntur convenire cum verbis *Vitæ* num. 136, medicas *Thomæ* dotes describentibus, quam ut non eadem utrobique persona indigetetur. Diu hanc ille sedem tenuit; cum respondeat litteris *Theodori Sinditæ* anno 821, uti est apud *Baronium* ad istum annum, num. 54 et 55. Unde patet, tempus, quo scripsit *Leontius*, aliquam ab initio seculo nono latitudinem pati, et interea manere in obscuro, quo determinate anno scripserit.

26 Asservamus inter alia monumenta litteraria *Vitam Græcam* ex Ms. Bibliothecæ Regiæ Parisiensis, signato num. 804, S. Gregorii, Episcopi Agrigentini in Sicilia, dandam xxiii Novembris, hoc titulo Auctoris prænotatam: *Λεοντίου πρεσβυτέρου καὶ ἡγουμένου μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα*. *Leontii* presbyteri et hegumeni monasterii S. Sabæ. Utriusque scriptoris identitatem prima saltem fronte snadere videntur nomen idem, idem vitæ institutum, eadem fere loci monastici designatio, quantum quidem verba prædicta sonant. Accedit, quod iste *Leontius* statim in Prologo præfatur tenuitatem suam, parum ad res tantas scribendas accommodatam; proficiente et nostro *Leontio* suam num. 115, pauperculum se abjectumque nominans; et num. 183 prorsus, utpote nec litteris, nec idonea sermonis elegantia pollentem; (*Vitæ*) pro meritis exorandæ imparem. At alterum ab altero vere distinctum fuisse, plura et graviora persuadent ratio-

E
quo autem circiter tempore determinatur.

F

Leontius, qui scripsit vitam S. Gregorii Agrigentini.

AUCTORE
J. P.

num momentu, quæ expendenda proponimus. Ut cetera absint, quæ utrumque Auctorem distinguant, ratio scribendi ac rerum, delectus utriusque plane dispar. Leontius noster totus est in narrandis factis, solide stabilitis, stylo ab episodiis et frivolis adornationibus alieno. Alter vero, quantum fallor si in pluribus apud emunctæ naris historicos plenam fidem inveniat; ut præteream dialogismos, identidem in exemplari Græco nostro repetitos, et in eo, quod edidit Surius, non ita expressos; cetera in aliis, quorum magnam partem cum Græco contuli, satis quoad substantiam convenit. Apud Allatinum de Symeonum scriptis pag. 127 attribuitur Metaphrasti Vita Gregorii Agrigentini, quæ incipit eodem modo, sicut incipit ea, quæ est apud Surium, quamque is sub nomine Metaphrastis vulgavit. Pagina autem 113 ponit inter Vitas, quas Metaphrasti abjudicat, exordium alterius, quod verbatim cum Græca nostra consonat; notaturque etiam habere Leontium Auctorem. Est itaque Vita sub nomine duorum Auctorum scripta; quorum haud dubie alter alteri præluxerit. Porro fidem ipsius minuit Baronius ad annum 494; Papebrochius vero in citata Historia Chronologica pag. 29 asserit illam multæ fabulositatis suspectam; neque in testimonium sanctitatis pro Macario (Patriarcha Hierosolymitano) adducendam, donec severo examine discussa fuerit. Habemus eandem Vitam in 'Εὐλογίῳ seu collectione Vitarum aliquorum Sanctorum ex Metaphraste desumpta et ad vulgarem Græcorum linguam translata; sed unam noris, omnes haud dubie noris in substantia.

cum Leontio
nostro non
confunden-
dus.

27 Inter utrumque ergo Leontium nimium quantum interest, quam ut idem utriusque Vitæ Auctor censeri possit. Quid? quod per monasterium S. Sabæ, ejus presbyter et Hegumenus alter iste Leontius fuisse notatur in titulo Vitæ, non intelligatur Laura S. Sabæ prope Hierosolymam, quæ Leontium nostrum abiit, sed monasterium Romæ sub no-

mine S. Sabæ notissimum; sicut perspicuum fit evolventi Vitam apud Surium num. xxviii. Id quod laudatus Allatinus vel in titulo Vitæ notatum invenerit, vel ex ejus contextu collegerit, quando eadem pag. 113, post exordium Vitæ, ista addit de ejusdem Auctore: Leontii presbyteri et Hegumeni monasterii S. SABÆ ROMANÆ URBIS; jacetque in colle Aventino, juxta portam S. Pauli. De quo Floravantes Martinellus in Roma sacra pag. 295: Olim dicebatur in Cella nova, antiquissimum monachorum Græcorum, tum Cluniacensium sub Lucio II, et Cisterciensium sub Julio II monasterium. Gregorius XIII concessit Collegio Alumnorum Germanicorum. Atque hæc plus satis utrumque Leontium secernunt. Tertium ejusdem nominis, hic num. 32 a Leontio nostro laudatum, manifestum est ab utroque isto distingui.

28 Annotata ad hanc Vitam nobis reliquit Papebrochius; quæ etiam damus sub ejus nomine, re-
seisis contractisque aliquibus; et vel sic plus satis proluxa sunt. Novæ hinc inde a nobis annotationes, prout occasio tulit, antiquis istis insertæ; nonnulla etiam in iis mutata. Vitam e Græca Latinam fecit socius noster P. Petrus vanden Bosch (Boschius) non oseitanter in illa re versatus, ut quam posset proxime genuinum ac primigenium Auctoris sensum sequeretur. An vero et quantum assecutus eum sit, judicet lector φιλέλλην. Alia quidem ejusdem Vitæ versio manuscripta hic elaborata jam pridem, et huc usque asservata fuerat; at quo perfectius res tota prodiret, plaenit tentare novam, eum alia ista antiquiore, a novo interprete non visa, nisi postquam suam magna ex parte promovisset, diligenter collatam, ut sic antiquis æque et novis, primisque ac secundis curis æstimatissimæ Vitæ merito consulere-tur, impensa, quam pro sua dignitate postulabat, seria acuratione. Præter hæc, quo morer lectorem, nihil occurrit. Superest itaque ut nunc ipsam oculis subijciamus.

Quædam no-
tantur de
Annotatis,
ac versione
Vitæ.

VITA ACEPHALA

AUCTORE LEONTIO SANCTI DISCIPULO.

C

Ex veteri Ms. Græco Petri Seguerii, Cancellarii Franciæ.

Interprete Petro Boschio.

CAPUT I.

Moritur Abbas Martyrius. S. Stephani sanctitas miraculis declaratur.

Καθὼς ἔφη τὸ πρότερον, ἐπιλέλυσμαι καὶ εἶσαι τὰς θύρας. Νῦν τί ἔρεῖς; μὴ ὡς αὐτως ἐποίησα; Ὁ δὲ ἄρα σχημαδεύσας φησὶ· Καὶ νῦν ἐπελάθου, ἀλλ' ὅμως, ὡς οἶσθα, οὐδὲν ἀδυναθεῖ τῷ Θεῷ. Ἐγὼ δ' οὐκ ὀλιγάκις, θεωρήσας τοῦτον χάριτος τοιαύτης ἀξιωθύντα, εὐχαριστίαν καὶ ὁμῶς ἐπεμψα τῷ Θεῷ, καὶ ἐπὶ περισσώτερον πίστιν μεγάλην ἐκτησάμην εἰς αὐτόν. Ὅθεν μὲν τῶν ἡμερῶν συνομιλῶν αὐτῷ περί τινων πνευματικῶν, ὡς ἔθος ἦν, ... ἐθήμην αὐτῷ μυστήριον· ἔσχον γὰρ λογισμὸν τοῦ κόσμου παντελῶς ἀναγνωρῆσαι, καὶ προσελθὼν αὐτῷ εἶπον· Ὅσις πάτερ

Ut prius monebas, ocludere oblitus sum fores. Jam quid dices? Numquid modo sic feci? At ille velut subridens ait: Etiam nunc oblitus es; verumtamen, ut nosti, Deo nihil est impossibile. Ego autem, hunc tali gratia dignatum considerans, non raro gratiarum actionem Deo et laudes retuli; et majorem insuper nactus sum in eo fiduciam. Unde de rebus quibusdam spiritualibus, ut mos erat, cum eo die quadam colloquens, arcanum illi aliquod credidi: cogitabam enim omnino a mundo secedere; utque accesseram, dixi:

Sancte

S. Stephano
de absoluto
ab homini-
bus secessu
deliberanti.

A Sancte pater Martyri *a*, octo jam anni sunt, ex quo interiorē penetrare nudus in crenum desidero, et luc amplius non reverti, aut hominum me in conspectum dare; ut ab humanis procul agens tumultibus Deo caste serviam, quem obsecrare non destiti, ut voluntatem mihi suam aperiret: etenim mori mihi optabile non esset sine certa Dei testificatione profecto; neque eam tamen ob rem quidquam huc usque divinitus revelatum est mihi. Nunc, ecce, certam in spem adductus sum, fore ut innotescat mihi per te. Edissere ergo, pater, quidquid tibi demum suggeret sanctissimi Spiritus gratia, et sana animam suam.

ut persiste-
ret in vitæ
mixtæ insti-
tuto.

B Cum sic igitur cum eo locutus essem; tum
ille continuo, quid expediret, perspicacibus pro-
vidisque contemplatus oculis: Non vult, inquit,
te Deus interiora deserti ingressum, hominibus
ignotum degere; sed coronam potius duplicem
adipisci, cum solitudinis tum assertarum per te
in salutem animarum. Prosequere igitur eam vi-
vendi rationem, quam edoctus a Deo es; dimi-
dium quidem temporis ponens in solitudine;
quod autem erit reliquum in hesychasterio *b*; ut
multos ad vram Dei notitiam ac virtutem insti-
tuas: nimirum id causæ est, cur hominum ama-
tor Deus te ab hominibus vetat recedere. Ne post-
hac adeo hoc illum efflagita: vix enim erunt post
te anachoretæ conspicui *c*, a quibus hæc eremus
inhabitetur.

persuasit
Martyrius,
qui pie in
claustris
deinde mor-
tuus est.

C Ergo, cum in viri Sancti verbis plane acqui-
escerem, expulsæ mox sunt quæcumque me jam
pridem super hac re perturbaverant cogitationes,
atque ad hoc usque tempus in animi tranquillitate,
et gratias agens Deo, et patris Martyrii
virtutem extollens, perduravi. Et hæc quidem
sunt, quæ de patre Martyrio narravit sanctus
Stephanus. Nihil vero eorum, quæ dixerat, irri-
tum cecidit. Neque enim Stephanum, medicum
illum tam utilem animarum, procul a spiritualibus
alumnis suis in latibulis speluncisque ac
montibus delitescere Divinum numen sinebat:
neque post eum umquam, ut nobis apparet, ab
eremicis, qui quidem conspecti fuerint, terra
illa habitata est, quemadmodum præmonuerat mi-
rabilis ille Martyrius, qui Deo tantopere placuit,
tantisque ditatus charismatis ex hac vita migra-
vit, cum in claustris *d* suo annos multos exegisset.

Quam jactu-
ram deplo-
rans qui-
dam,

4 Hoc moriente, aberat forte Patrum aliquis,
serventi in eum plenus fiducia. Is igitur cum,
unde fuisset, reverteretur in Lauram, intellexit
in via sacrum ejus ex hoc mundo discessum, ac
dolore perfusus immenso, luctui indulsit multa-
rum pleno lacrymarum. Lauram vero deflens:
o Laura, inquit, nostra, qualis tibi contigit hodie
calamitas, qualis te dolor oppressit! tristitiæ te
et consternationis inumbravit nebula, Martyrio,
jubare tuo, sub terram demerso. Et tu, o sacer
sancti Sabæ discipulorum cœtus, quantum ami-
sisti decus, qualemque morborum animi medi-
cum! O quid tibi post hæc, ægra atque infelix
anima mea, consolationis invenies; quis tibi me-
delam afferet? Quamquam etenim patrem Ste-
phanum habemus, Dei timore, atque omni vir-
tute præstantem; eum tamen patri Martyrio
neutiquam conferendum putamus: quia multum
interest inter utrumque. Quantum namque ab
occasu distat ortus, tantum pater Stephanus a
patre Martyrio.

videt S. Ste-
phani cellam
coelestis luce
collucentem,

5 Dum itaque hæc, pergens in itinere, apud
semetipsum lamentaretur ac diceret, substitit in
montis cujusdam vertice, qui Senis hesychasterio

Μαρτύριε, ὁκτὼ ἐκ χρόνων ἔχω ἐπιθυμῶν ἐπὶ τὴν
ἐνδοτέραν ἔρημον πορευθῆναι γυμνός, καὶ μηκέτι ἐν-
ταῦθα στραφῆναι, μήτε τινὶ ἀνθρώπων ὀφθῆναι, ὅπως
πρόρρωθεν ὑπάρχων τῶν ἀνθρωπίνων θορύβων, κα-
θαρώς λατρεύσω τῷ Θεῷ, ὃν οὐ διέλειπον ἐκλιπαρῶν,
ἵνα φανερώσῃ μοι τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ· οὐ προσεβαν-
οίμην γὰρ ἄνευ θείας πληροφορείας ἀπειλῶν, καὶ
μέχρι τῆς δεῦρο οὐδὲν μοι τούτου χάριν θεῶν ἀπε-
καλύφθη. Νῦν, ἴδε, πεπίστευκα, ὅτι διὰ σου γνωρίσει
μοι· οὐκοῦν, πάτερ, λάλησον, ὅπερ ἄν ἐμπνεύσει σοι
ἡ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος, καὶ θεράπειόν
μου τὴν ψυχὴν.

2 Ὡς οὖν οὕτως εἶπον αὐτῷ· παραυτὰ διαρατι-
κοῖστε καὶ προσρατικοῖς ὀφθαλμοῖς σκοπήσας τὸ συμ-
φέρον, ἔφη· Ὁ Θεὸς οὐ θέλει σε τοῖς ἀνθρώποις
ἀφανῆ γενέσθαι, εἰς τὴν ἐσωτέραν ἔρημον εἰσελθόντα·
ἀλλὰ μάλλον διπλοῦν κομίσασθαι στέφανον, τόντε
τῆς ἐρήμου, τόντε διὰ σου σωζομένων ψυχῶν. Ἀνα-
πλήρωσον οὖν τὸν βίον σου, καθὼς ἐδιδάχθη ὑπὸ
τοῦ Θεοῦ, τὸ ἥμισυ τοῦ χρόνου ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ τὸ
λοιπὸν ἐν τῇ ἡσυχαστηρίῳ, ἵνα πολλοὺς ὁδηγήσῃ εἰς
θεογνωσίαν καὶ ἀρετὴν. Διὰ τοῦτο γὰρ οὐ βούλεται
σε ὁ Θεὸς ἀποσθῆναι τῶν ἀνθρώπων φιλόφρονος.
Μηκέτι τοίνυν παρακάλει αὐτὸν περὶ τούτου, ὅτι μετὰ
σε σχεδὸν οὐ πατηθήσεται ὑπὸ τῶν φανομένων ἀνα-
χωρητῶν ἡ ἔρημος.

3 Πληροφορηθέντος οὖν ἑμοῦ διὰ τοῦ στόματος
τοῦ Ἁγίου, ἐξετοπίσθησαν ἐκ ποδῶν οἴτινες ἐκ πάλαι
περὶ τούτου ἐκλόνοισιν με λογισμοί, ἐν χαλῇ δὲ διήρ-
κεσα ἕως τοῦ νῦν, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, καὶ τὴν τοῦ
ἀδελφοῦ Μαρτυρίου ἐπαινὸν ἀρετὴν. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ
τοῦ ἀδελφοῦ Μαρτυρίου διηγήσατο ὁ ὅσιος Στέφανος.
Οὐδὲν δὲ ὧν ἔφησεν, ἔμεινεν ἀνενέργητον. Οὐ γὰρ
εἶα τὸ Θεῖον τὸν Στέφανον, ψυχῶν ἱατρὸν οὕτω
χρήσιμον, ἐν κρύμνοις, καὶ ὅπαις, καὶ ὅρεσι κρυ-
βῆναι ἄπωθεν τῶν λογικῶν αὐτοῦ θρεμμάτων. Οὐκ
ἔτι γὰρ μετ' αὐτόν, ὥσπερ ἡμῖν φαίνεται, ἐπατήθη ἡ
γῆ ἐκείνη ὑπὸ τῶν ὁρωμένων ἀναχωρητῶν, οἳα προ-
εἶπεν ὁ θαυμάσιος Μαρτύριος, ὅς μεγάλως τῷ Θεῷ
εὐαρεστήσας, καὶ μεγάλων ἀξιώσεως χαρισμάτων,
ἀπεδίω ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἐγκλειστηρίῳ χρόνους ἱκανοὺς
διαποιήσας.

4 Τοῦτου δὲ κοιμηθέντος, εἰς τῶν πατέρων, ἔχων
εἰς αὐτὸν ζέουσιν πίστιν, οὐχ εὗρέθη. Ὡς οὖν, ὅθιν
εἶη, ἐπὶ τὴν Λαύραν ἐπανή, κατὰ τὴν ὁδὸν ἐνόησεν
τὴν ἐνθύνουσαν αὐτοῦ μετὰ στασιμῶν, καὶ λύπη συ-
σχεθεὶς ἀπείρῳ ἐπέβησε πένθος θαυρόντων πολλῶν με-
στόν. Ταλανίζων δὲ τὴν Λαύραν, εἰλεγεν· ὅποια συμ-
φορὰ συμβέβηκε σοι σήμερον, ὃ ἡμετέρα Λαύρα,
καὶ ποία σε λύπη κατέλαθεν; Στυγνότητος καὶ ἀθυ-
μίας νέφος ἐπὶ σε ἐπισκίασε, τοῦ σοῦ φωστήρος Μαρ-
τυρίου ὑπὸ γῆνι καταθύντος. Σὺ δὲ, ὃ ἱερὸν τῶν τοῦ
ἁγίου Σάββα μαθητῶν ἄροισμα, ὁποῖον ἀπώλεσας
καύχημα καὶ ψυχικῶν παθῶν ἀκίστορα. Ὡς ψυχῇ
μου νοσερὰ καὶ τάλαινα, τίνας ἄρα τοῦ λοιποῦ τεύξῃ
παρηγορίας, ἢ τίς σε θεραπεύσει; Εἰ γὰρ καὶ τὸν
ἀδελφόν Στέφανον εὐλαβῆ καὶ ἐνάρτετον ἔχομεν, ἀλλ' οὐ-
δαμῶς αὐτὸν τῷ ἀδελφῷ Μαρτυρίῳ συγκρίνομεν· ἐπειδὴ
πολὺ ἀμφοτέρων τὸ διάφορον. Ὡς περὶ γὰρ ἀπέχουσιν
ἀνατολὰς ἀπὸ δυσμῶν, οὕτως ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Μαρτυ-
ρίου ὁ τοῦ ἀδελφοῦ Στεφάνου ἀφέστηκεν.

5 Ὡς οὖν ταῦτα καὶ ἑαυτὸν ἐν τῇ ὁδῷ ὁδεύων
ἐθρήνη, καὶ εἰλεγεν, ἔστη ἐπὶ τινι ἀκρόρειαν ἀνωθεν
τοῦ ἡσυχαστηρίου τοῦ γέροντος ὑπαρχουσας. Καὶ

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO
EX MS.
GREGO.

τότε δι' αὐτοῦ ἐντόνως περισκοποῦντος τὸ ἡσυχαστήριον, ἐπένευσεν ἡ ἀγαθὴ τοῦ Θεοῦ πρόνοια δεῖξαι αὐτῷ τὴν ἐμπολεύουσαν τῷ ἁγίῳ Στεφάνῳ θείαν καὶ ἐκλαμπρὸν χάριν · εἶδεν γὰρ τὸ ἡσυχαστήριον μεγάλου φωτὸς μεστὸν, ἐκπέμποντος ἀπὸ τῶν θυρίδων ἀκτῖνας τηλαυγεῖς. Ἐκθαμβηθεὶς δὲ ἐλογίζετο, τί ἂν εἴη τὸ ὁφθὲν λέγων · Ἄρα μή τις σπινθὴρ ἀπὸ θαλάσσης ἢ κανδήλας ἐξέπεσε, καὶ τὴν φλόγα ταύτην ἐν τῷ κελίῳ, τοῦ καλογήρου καθεύδοντος, ἀνηψεν · ἢ αὐτὸς ὁ καλόγηρος ἀσυνήθητον ἐποίησε πυρκαϊᾶν; ὅπερ οὐκ οἶμαι, οὔτε πιστεύω · οὐ γὰρ εἰωθε τοῦτο ποιεῖν, οὔτε μὴν οἱ κατ' αὐτόν.

6 Οὕτως οὖν ἐνθυμούμενος τῷ ἑαυτοῦ κατήντησε κελίῳ. Τοῦ ἐρυθροῦ δὲ φανέντος, ἀπῆλθε πρὸς τὸν γέροντα, νομίζων εὑρεῖν τὸ κελίον ὅλον πυρποληθὲν. Ὡς δ' εἶδε τὸν γέροντα ἐν καταστάσει πολλῇ τυγχάνοντα, καὶ οὐδὲν εὔρε πυρὸς ἵχνον, οὔτε μέχρως ὀσμῆς κάπνου, ἔγνω ὅτι τοῦτ' ἐπὶ τὸ θαῦμα γέγονε ἕνεκα τῆς αὐτοῦ ὀλιγοπιστίας, καὶ ὑπέστρεψε εἰς τὸ ἴδιον κελίον, δοξάζων τὸν Θεόν, καὶ τὴν τοῦ γέροντος ὁμολογούμενος ἐκθειάζων ἀγιότητα.

B

7 Τίς μοναχὸς μέγας καὶ ὑψηλὸς, τῷ γένει Αἰγύπτιος, Χριστοφόρος ἐπονομαζόμενος, ὥκει ἐν σπηλαίῳ τῷ ἐπικλῆν τοῦ ἁγίου Θεοκτίστου ἐν τοῖς ἀνατολικαῖς μέρεσι τῆς τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου μονῆς. Ἦν δὲ θεάρεστος ὁ ἀνὴρ καὶ ἀσκητὴς ὑπὸ πολλῶν μεμαρτυρημένος ἐπ' ἀγαθοῖς. Ἀγάπην δὲ ἀδόλον εἶχε, τὴν μητέρα καὶ τιθήνην πασῶν τῶν ἀρετῶν. Προσευμεῖτο δὲ καὶ αὐτὸ τὸ δικαῖον ἐκχεῖν τὸ αἷμα ὑπὲρ τῆς θεραπείας παντὸς ἀρχομένου πρὸς αὐτόν · οὐ γὰρ μόνον πρὸς τοὺς ὁμοπίστους, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀπίστους καὶ βαρβάρους, μιμούμενος καὶ ἐν τούτῳ τὸν ἑαυτοῦ κύριον καὶ δεσπότην, τὸν ὑπερβαλλόντως ἡμᾶς ἀγαπήσαντα, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκουσίως ἀποθανόντα ἀμαρτωλῶν ὄντων.

C

8 Καθ' ἐκάστην δὲ ἡμέραν δισχιλίας ἐπόνει γυνυκλιναίας, ἡμέρας χιλίας, καὶ νυκτὸς χιλίας σὺν παννύχιον ἀγρυπνίας πολλαῖς τε νηστεαῖς καὶ δάκρυσι πλείστοις. Ἦσκει δὲ καὶ τὸ ἐργόχειρον διὰ τὴν ἀκηδῖαν. Οὕτως τοίνυν παρεκάλεσε τὸν ὅσιον Στέφανον κατὰ σάββατον, εἰ δυνατόν, λειτουργῆσαι πρὸς αὐτόν, ἣν γὰρ τότε πρεσβυτερικὸν ἐπέχων βαθμόν. Οὕτως οὖν ἐπιμνησθεὶς, πρὸς βραχὺ σιωπήσομαι τὴν ἐν χειρὶ διήγησιν, ἄχρις ἂν ἐξαγορεύσω τὸ δι' αὐτοῦ γεγόμενον θαῦμα.

9 Ἐν ταῖς ἡμέραις δὴ τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου σταυροῦ ψήφῳ Θεοῦ χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος οὗτος ὁ ἀδελφὸς Στεφάνος, ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἡσυχαστηρίῳ προσήνεγκε τὴν λογικὴν καὶ ἀναίμακτον θυσίαν μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας · αὐτοῦ δὲ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεσμόν τὴν προσφορὰν τῆς προθέσεως ἀναφέροντος, καὶ βοῶντος, καὶ λέγοντος · Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, ἔλαμψεν ὑπ' αὐτοῦ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπιφοίτησεν ἐπ' αὐτόν, καὶ τὸ εὐκτήριον ὅλον ἀπείρου φωτὸς ἐπλήρωσεν, αὐτὸν δὲ ὁλόφωτον κατεσκεύασεν, ὥστε καθορῶν ἑαυτὸν πανευαγγεῖ καὶ πάντα τοῦ ἀέρος, καὶ πάντα τὸν κόσμον παραδόξως ἡλωμένον. Μείνας οὖν ἐν τῇ τοιαύτῃ φαιδρότητι, ἀεὶ θεωρῶν ἑαυτὸν ἄλλον ἐξ ἄλλου γινόμενον [καὶ μὴ σκοπῶν] ἵχνος ἀνθρώπων, ὥσπερ τὸ πρότερον, ἐδειλιάσει σφόδρα δειλίαν ἀξίειπαινον, ὡς ἐγκύψας εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν τὴν ἄρρήτου, καὶ τὴν ἑαυτοῦ καταμαθὼν ἀσθένειαν. Λογισμοὶ γὰρ ἀνθρώπων δειλοὶ, ἐπειδὴ ἡ φύσις αὐτῶν καθέστηκεν ἐνμετάστατος.

imminebat. Tum illud attente interius circumspicienti benigna Dei providentia revelare non abnuit latentem in sancto Stephano divinam atque excellentem gratiam. Vidit enim hesychasterium omne ingenti splendore luculentos longe radios per fores fenestrasque ejaculante collustratum. Obstupescens autem secum ipse reputabat, quid esse id tandem posset, quod viderat, num forte scintilla aliqua a face candelave abstisset, eamque flammam Calogero e dormiente excitasset; an ipse Calogerus insolitum struxisset ignem, quod neque existimo, neque credo; nam nec id ipse facere consuevit, nec vero etiam qui apud eum sunt.

6 Hujusmodi inter cogitationes proprium ad inclusorium devenit; illud autem cum rubicundum appareret, recurrit ad Senem, totam aediculam flammis absumptam inventurum se ratus. Ut vero hominem unice securum offendit, neque ignis vestigium ullum deprehendit, et ne redolentis quidem fumi, intellexit scilicet ob modicam suam fidem miraculum illud accidisse; et ad cellam suam reversus est, glorificans Deum, Senisque summa cum veneratione profitens sanctitatem.

7 Monachus quidam magnus ac sublimis, genere Ægyptius, cognomento Christophorus, spelæum incolebat, quod sancti Theoctisti dicebatur ad orientales f monasterii S. Euthymii partes situm, vir Deo gratus et multorum testimoniis pro asceta sancto habitus. Caritatem, quæ virtutum omnium mater est ac nutrix, sinceram colebat. Quin et proprium sanguinem profundere in votis erat ei, quo salutem consuleret cujuscumque ad se ventitantis: non enim sic affectus erat erga eos dumtaxat, qui eandem secum profitebantur religionem; verum etiam adversus infideles ac barbaros, imitatus etiam in hoc Dominum et Magistrum suum, qui nos supra omnem modum dilexit, ac pro nobis, atque adeo peccatoribus, mortem libenter oppetiit.

8 Genua g flectebat per dies singulos bis milies, millies interdiu scilicet, ac toties noctu, quibus et pervigilationes nocturnæ, et multa jejunia, et lacrymæ accedere solebant uberrimæ. Opus præterea, ne quid obreperet socordiae, exercebat manibus. Hic igitur sanctum Stephanum, ut quolibet sabbato, si fieri posset, sacris apud se operaretur, oravit: nam sacerdotalem tum gradum obtinebat. De quo cum jam meminerim, abrum-pam tantisper, quæ præ manibus erat, narratio-nem, donec factum ab ipso prodigium retulero.

9 Diebus itaque Exaltationis h venerandæ Crucis, Deo annuente, presbyter initiatus pater hic Stephanus, sacrificium rationabile atque incruentum non multis post diebus obtulit in hesychasterio suo. Cum vero juxta ritum Ecclesiastici oblationem propositionis attolleret, clamaretque ac diceret: Sancta sanctis i, reluxit ab eo Domini gratia, et sanctus in ipsum Spiritus descendit, ac totum splendore infinito implevit oratorium, ipsum vero toto corpore fulgentem exhibuit, ut adeo et semetipsum purum omnino ac illibatum, et acrem, et mundum universum speciem quamdam solis mirabilem in modum referre spectaret. In hac ergo luce persistens, ac se ipse constanter intuens alium jam ex alio factum, [et non observans] humanæ ullius, uti prius, formæ vestigium, non indigno pavore vehementer correptus est; quippe qui ineffabilem Dei majestatem suspiceret, propriamque edoctus probe esset infirmitatem. Cogitationes cuim mortalium timidæ; quia natura eorum maxime est instabilis.

D

e

nulla ibidem
ignis scintilla
reperita.

E

Præclara
sanctitas
Christophori
monachi,
f

g
et pia ex-
cilia.

F

h
S. Stephanus
Missam cele-
brans splen-
dore circum-
datur;

i

A
sed præ hu-
militate.

10 Idco enim expavescens vir Beatus depres-
sit animum, memor quo demum ex luto eductus
esset: sic etenim Moyses, divinitatis ille inspe-
ctor, glorificatus, dignusque inventus, qui Deum,
quantum homini lieet, intueretur, tam alte deni-
que evector, formidare cœpit, balbumque se ac
tardiloquum vocitare. Neque aliter divinum il-
lud oraculum David, cum et ipsum sic Deus at-
toleret, vermem ipse se nuncupabat: consterna-
tusque animo, ne loco forsitan, quo apud Deum
erat, exideret, abiciebat se, ac duriter tractan-
do vexabat. Ad hæc verebatur, credo, etiam San-
ctus, ne qua ipsum vana gloria efferret altius,
maxime quando præ ceteris hominibus laudaba-
tur: at illud divina providentia non permisit.
Sine pœnitentia enim sunt Dei dona, qui augens
alacritatem animi ejus, atque alas ei ad volan-
dum explicans, ut optimus magister, famulum
suum salutare permissione voluit pertimescere.

Deum rogat,
ut juvenes
suos cohibe-
at, nisi aliter
expediat pro-
ximo.

B

11 Exinde igitur ingenti occupatus metu Vir
beatus, prolixis sibi Deum precibus demereri ag-
gressus: O Deus, inquit, o largitor munificæ, bo-
norumque æternorum thesaure, multe in miseri-
cordia et miserationibus, quique omnium præ-
scias es, irasci noli adversum me; sed cohibe
fluetus gratiæ super hominem tuæ: nam vires
meas, Domine, transcendit. Tum vero miseri-
cordiam tuam flagito, id ut concedat mihi, quod-
cumque tandem ad utilem conservorum animis
ædificationem, ac medicinam petiturus sum; et
ne infensus fueris mihi, benignissime, hæc a
summa tua divinaque majestate deprecanti: quo-
niam imbecillis animo sum, et carni atque appe-
titionibus obnoxius: fuligo enim sum terræ, et
iners lutum, ac pulvis improbus. Scis autem hu-
manam naturam tuis hisce tam præclaris favori-
bus modeste semper ferendis parem non esse,
nisi ei tu, solus omnipotens, solus invisibilis, vi-
res suffeceris. Contrahe igitur tantam hanc mul-
titudinem beneficiorum tuorum, et in futuro ven-
turæ aliquando beatitudinis seculo illie largitor;
verum hic illud tantum, quo opus fuerit; item
tempore oblationis, tum enim illis me dignare.
Sic orantem, supplicantemque, qui omnibus ex
animo se invocantibus præsens adest, Deus ex-
audiit. Atque adeo quidquid illo ex tempore pe-
teret, prorsus obtinebat, maxime inter oblatio-
nes sacrificales ac divinorum exhibitiones myste-
riorum, sive arcani ejusdam esset revelatio,
sive interior impulsus, seu visio, sive prævisio:
quæ tum interrogantibus aperiebat, quando ipsi
ea intelligere neesse erat et congruum.

C

10 Τούτου γὰρ χάριν δείσας ὁ Μακάριος ἐτα-
πεινώθη, μνησθεὶς ἕξ οὗ πεπλάστουργηται πύλου·
οὗτω γὰρ Μωυσῆς ὁ θεόπτης, δοξασθεὶς καὶ Θεόν,
ὡς ἀνθρώπων ἰδεῖν ἐφικτόν, ἀξιώθεῖς, καὶ εἰς τασού-
τον ὕψος ἀρθείς, ἐφοβήθη, ἰχνόφωνον ἑαυτὸν ὀνο-
μάζων καὶ βραδύγλωσσον. Καὶ Δαβὶδ ὁ θεορῶντωρ,
ὡς αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὑψοθεῖς, σκώληκα ἑαυτοῦ
ἀπεικάλεσε· καὶ πτωσόμενος, μήπως τῆς κατὰ Θεόν
ἐκπέσῃ στάσεως, ἐταπείνου καὶ ἐσκληραγώγει ἑαυτοῦ
ταῖς κακοπαθείαις. Καὶ πρὸς τοῦτοις πτωσόμενος,
οἶμαι, ὁ Ὅσιος, ἦτι πάθη κενοδοξίας ἔπαρμα, ὑπὲρ
πάντων ἀνθρώπων ἐπαινούμενος μάλιστα· ὅπερ οὐκ
εἶα παθεῖν ἡ θεία πρόνοια· ἀμεταμέλητα γὰρ τοῦ
Θεοῦ τὰ χαρίσματα, ὡς τὴν πρόθυμίαν ἀΐζων, ἡ
ἐκπότησων αὐτόν, οἷα παιδευτῆς ἀριστος, διὰ σω-
τηριώδους παραχωρήσεως τὸν ἑαυτοῦ θεράποντα φο-
βηθῆναι ἠνθόκησεν.

11 Ἐντεῦθεν τοίνυν πολλὰ δειλιάσας ὁ Μακάριος,
λιταῖς ἐκτενέσι τὸν Θεόν ἐξεμειλίσσετο, λέγων· Ὁ
Θεός, ὁ μεγαλόδωρος δοτὴρ, καὶ θησαυρός τῶν αἰω-
νίων ἀγαθῶν, ὁ πολὺς ἐν ἐλέει καὶ οὐκνηρομίᾳ, καὶ
πάντων προνοητής, μὴ ὀργισθῇς κατ' ἐμοῦ, ἀνὴρ δὲ
τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπων τῆς χάριτός σου κύματα· ὑπερ-
βέβηκε γὰρ μου, δέσποτα, τὴν δύναμιν· τότε δὲ μοι
χαρίσαι αὐτὰ δέομαι τῆς σῆς εὐσπλαγγνίας, ὅτ' ἂν
αἰτησώμαι ἕνεκεν τῆς τῶν συνδούλων ψυχωφελούς
οὐκοδομῆς, καὶ θεραπείας, καὶ μὴ ἀγανακτήσης
κατ' ἐμοῦ, φιλόανθρωπε, παρὰ τῆς σῆς ὑπερθεοῦ με-
γαλειότητος, αἰτοῦντος ταῦτα· ἐπειδὴ ἀσθενὴς εἰμι
τῇ ψυχῇ, καὶ τῇ σαρκί, καὶ τοῖς πάθεσιν ὑποκεί-
μενος· ἀθάλη γὰρ ὑπάρχω γέωδης, καὶ πηλὸς ἀρ-
γός, καὶ κόνις κακότροπος. Οἶδάς δὲ καὶ ὅτι φύσις
ἀνθρωπίνη οὐ δύναται ἀεὶ φέρειν ταῦτά σου τὰ μεγα-
λόδοξα χαρίσματα, εἰ μὴ σὺ ἐνισχύσῃς αὐτήν, ὁ
μόνος ἀπειροδύναμος, ὁ μόνος ἀόρατος. Συστείλον
οὖν τάδε τὰ πολλὰ πλήθη τῶν σῶν δωρεῶν, καὶ καί
μοι δώρησαι αὐτὰ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς μελ-
λούσης μακαριότητος, ἐνταῦθα δὲ ὅτ' ἂν δέοι, καὶ
ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσκομιδῆς, ἐν αὐτῷ γὰρ αὐτῶν
καταξίου με. Οὕτως οὖν αὐτοῦ προσευξαμένου καὶ
θεηθέντος ὑπήκουσεν ὁ Θεός, ὁ πᾶσιν ἐγγὺς τοῖς ἐπι-
καλουμένοις αὐτόν ἐν ἀληθείᾳ. Ἀπὸ τότε δὴ πᾶν,
ἅπερ ἂν ᾔτειτο, ἐλάμβανε, μάλιστα ἐν ταῖς τελε-
ταρχικαῖς ἀναφοραῖς καὶ μυσταγωγικαῖς παρα-
στάσεσι, καὶ μυστήριον ᾗ, καὶ ἐν ὁρμημα, καὶ ἐν
ὄραμα, καὶ ἐν προόραμα, καὶ τότε δὴ τοῖς ἐρω-
τῶσιν ἀπεικάλυπτε ταῦτα, ἥνίκα ἀκούειν ἴδει καὶ
ἤκουζεν.

E

F

ANNOTATA D. P.

a Nulla hujus alibi usquam, quod sciam, memoria: nam qui in S. Euthymii Vita memoratur Hiero-
solymitanus Patriarcha, ad seculum 5 spectat.

b Quasi dicas locum quietis seu repausatorium: quo nomine etiam in provincia Fanciniensi diæcesis
Gebennensis est Patrum Cartusianorum domus. Derivatur ab ἡσυχάζω, quiesco, taceo. Unde qui in hu-
jusmodi recessu versabantur ἡσυχασταὶ dicti. Sic vocatur celebris ille Joannes Hesyehastes; quod Latini
Silentiarium vertere, de quo XIII Maii. Porro in hac Vita plerumque ἡσυχαστήριον et κελλίον distinguun-
tur; sic ut hesychasterium accipiat pro ipso Seuis recessu, in quo solus quidem commorabatur, discipulos
tamen et quoscumque alios exhortationis vel colloquii causa accedentes admittere: de qua re vide num. 184.
Cella vero significat communem pluribus discipulis hospitibusque locum. Quamvis dno hæc nomina num. 6
promiscue etiam accipiantur pro prædicto recessu: nempe quod cellæ nomen generalius etiam hesychasteriis
coveniret, licet non omnis cella hesychasterium esset.

c Ex adverso vero illi, quibus hæc facta a Deo gratia, ut nisi, quibus vellent, conspicui non essent, ἀφα-
νείς vocantur: de quibus tum alibi hic sæpe, tum præcipue num. 43.

d Græce est ἐγκλειστήριον; angusta ædicula, cui inclusi vivebant quidam solitarii.

e Nomen in Lausiaca historia apud Palladium frequens, et hoc tempore omnibus in Græcia monachis
atque anachoretis commune, potissimum in monte Atho absque ullo ætatis discrimine: etsi per se idem sit,

quod

ALCTORE
LEONTIO
DISCIPULO
EX MS.
GRÆCO.

quod bonus senex. Eadem notio occurrit in Vita S. Sabæ, apud Cotelerinm tomo 3 inter Ecclesiæ Græcæ monumenta edita, paginis 299, 302, 303. Videndus etiam Goar in Euchologio notatione 44 ad Missam S. Joannis Chrysostomi.

f Videtur hic prima fronte spelunca ista constitui obversa monasterio S. Euthymii ad Orientem: non indicatur tamen aliud, quam quod spelunca respectu Lauræ S. Sabæ esset ad partes Orientales, antequam ad monasterium S. Euthymii perveniat. Non enim, si sita fuisset ulterius, apparet, quomodo Stephanus in Laura degens, illuc se contulisset quot Sabbatis sacrificaturus; eodemque tam facile excurrisset discipulus, solum ut duorum hospitem adventum muniaret; prout num. 12 dicitur. Sic in Actis Martyrum Sabaitarum num. 30 barbari venire dicuntur ἐκ τῶν κατὰ Βερόβαν μερῶν τῆς ἁγίας πόλεως: non quod venerint ex iis partibus, quæ erant Sanctæ civitati ad Boream; sed quæ erant ad Boream emittibus ex Laura versus Sanctam civitatem. Non est tamen hæc ea spelunca, quam ad Boreale torrentis præcipitium repertam SS. Euthymius et Theoctistus aliquamdiu soli incoluerunt: hæc enim, ædificato in aditu præcipitii S. Theoctisti monasterio, fuit in ecclesiam mutata; et quamvis nunc una cum monasterio desolata, potuerit huic anachoretæ esse ideonea habitatio, non tamen ad usum templi potuisset fuisse idonea, si aliter quam per longas, quæ hic describuntur, scalas ea nequivisset adiri. Fuerit ergo vicina alia, in quam se S. Theoctistus recipere solitus sit, cum vellet a monasterii curis remotus Deo vacare liberius. Hæc autem ut aberat a monasterio S. Euthymii versus Meridiem ad dexteram viæ Hierichuntinæ sito, tribus circiter millibus passuum; ita totidem aut etiam paucioribus abfuerit a Laura S. Sabæ: cui ipsa erat ad Orientem æque aut magis, quam ipsum S. Euthymii monasterium: quod etiam ex num. 14 infra confirmatur his verbis: Douec aliqui venientes ex Laura vel monasterio S. Euthymii vel aliunde: quod indicat, hæc duo proximiora speluncæ loca fuisse, unde ad visitandum Christophorum frequentiores venirent. Et num. 17 dicitur quod S. Stephanus e deserto rediens ad Lauram, volensque ex itinere invisere Christophorum, ipsum obviam habuerit, proficiscentem ad S. Euthymii, et statim post duos latrones venientes a Laura.

g Multos fuisse in hisce genuflexionibus seu adorationibus veteres illos, testantur eorum Vitæ. De Simone Stylita ad diem 5 Januarii num. 44 Vitæ a Metaphraste editæ refertur, a Theodoreto quodam, illas enumerare conato, mille ducentas quadraginta quatuor numeratas.

h Die 14 Septembris præcipua veneratione in iis partibus celebrari consuetæ.

i Non habet hæc verba S. Chrysostomi Missa, qua tamquam breviori ordinarie utuntur Græci; sed Missa S. Basilii, et Præsanctificationum sanctæ Quadragesimæ: quas omnes Goar in Euchologio edidit, et notis illustravit. In utraque autem posteriori præscribitur, ut sacerdos immediate ante communionem suam ministrorumque, in hæc verba exclamet: quod, quo ritu fieret, indicant Rubricæ Missæ Præsanctificationum hoc loco: Sacerdos autem ad tecta divina dona manum mittens tangit vivificum panem cum reverentia et metu multo, et dicente Diacono: ATTENDAMUS, exclamat: PRÆSANCTIFICATA SANCTA SANCTIS; deinde detegens ipsum, perficit communionem divinorum donorum. De qua Missa, simili ei, quam Ecclesia Romana facit in Parasceve, in qua non conficitur corpus Christi, sed pridie confectum sumitur; quæque ex Concilii Trullani canone LII fieri debebat omnibus jejunii Quadragesimalis diebus, excepto Sabbato et Dominica, egregiam Dissertationem Leo Allatius edidit: ex qua communionem Orientalium sub unica specie solidissime probavit Bartoldus Nihusius: quæ omnia simul impressa habes post ejusdem Allatii opus de Occidentalis Ecclesiæ perpetua consensione. Voces illæ sancta sanctis etiam adhibentur in Liturgia Mozarabica, a Cardinale Bona post alios edita de rebus Liturgicis lib. 1, cap. 11, et a nobis edenda et historice, chronologice ac liturgice illustranda, Deo dante, post paucos annos in Tractatu præliminari, unum ex sequentibus hujus mensis tomis prægressuro.

CAPUT II.

S. Stephanus benedictione sola ostium reserat; inter latrones inconspicuous
ambulat; Helie Patriarchæ reditum ad suam sedem,
Christophoro mortem in Perside prædicat.

12 Ἀλλὰ τὴν προτέραν μεταχειρισόμεθα διήγησιν, ἣν μικροῦ παρεσιωπήσαμεν, περὶ τοῦ πατέρος ἡμῶν Χριστοφόρου φάμεν, καὶ τοῦ ἁγίου Στεφάνου. Οὗτος δὴ, ὡς περ ἔφαμεν, ὡς ἐπίπαν κατὰ σάββατον τὴν προσφορὰν ἐν τῷ μοναστηρίῳ σπηλαίῳ ἡγίαζεν· ὅτε γὰρ ἐν τῷ ἡσυχαστηρίῳ διήγεν, ἀπὴν πρὸς αὐτόν, καὶ πάλιν ὅτε κατὰ τὴν ἐρημον ὑπῆρχε, τῆς Τεσσαρακοστῆς πληρουμένης, πολλάκις δι' αὐτοῦ τὴν ὁδὸν ἐποιεῖτο, εἰς τὴν Λαύραν ὑποστρέφων· τοῦτο δὲ ἐποίει, πολλὰ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου παρακλητικῶς βιαζόμενος. Αὐτοῦ οὖν ἐν τῇ ἐρήμῳ διατρίβοντος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς κατέλαβόν τινες προσήλυτοι εἰς τὴν Λαύραν ἀναζητοῦντες αὐτόν, καὶ παρὰ τῶν πατέρων μαθόντες, ὅτι ἐν τῇ ἐρήμῳ διάγει, παρεκάλεσάν τινα Εὐστράτιον ὀνόματι, τοῦ γέροντος τότε μαθητὴν τυγχάνοντα, πορευθῆναι πρὸς τὸν ἐπιστάτην, καὶ γνωρῆσαι αὐτῷ τὴν αὐτῶν ἄφιξιν, ἣν ἔνεκεν αὐτοῦ εἰς τὴν Λαύραν ἐποίησαντο. Ὁ δὲ πεισθεὶς ἀπῆλθε σημάσαι τῷ γέροντι· ὅς τὴν τῶν νεληύδων ἀκούσας ἔφοδον, μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὴν τεσσαρακοστήμερον νηστείαν πληρώσας, ὑπέστρεψε εἰς τὴν Λαύραν.

Sed priorem historiam resumemus, jam aliquantisper interruptam, de patre videlicet nostro Christophoro ac sancto Stephano. Hic igitur, uti dicebam, quolibet in universum sabbato ad aras in spelunca, de qua jam memini, faciebat; cum in hesychasterio degeret, abibat ad eum; rursumque cum in eremo fuisset, exeunte Quadragesima, illac iter habere consueverat, in Lauram inde revertens. Hoc vero non nisi multa exhortatione ab ipso patre Christophoro compulsus præstabat. Dum ergo tempore Quadragesimæ ageret in solitudine, peregre quidam, eum requirerentes in Lauram advenerunt; cumque in eremo jam illum versari ex patribus intelligerent, Eustratium quemdam nomine, tum temporis Senis discipulum, oraverunt, ad Magistrum ut vellet contendere, de suoque illum adventu et confecto ejus causa usque in Lauram itinere facere certiorum. Acquievit ille, ac nuntium hunc Viro seni delaturus abcessit; qui recentem hunc eorum adventum edoctus, expleto paucis post diebus, Quadragesimali jejunio, reversus in Lauram est.

Apud abbatem Christophorum frequenter sacrificare solitus,

A
ad eum di-
vertit ex ili-
nere;
a

13 Viam autem, discipulo suo comitante, eam tenuit, quæ ad patris Christophori antrum ducebat; quo cum pervenisset, ac fores ex inferiori loco lapillo *a*, pro more pulsasset, pater Christophorus oblongas scalas suas deorsum per funes demittens ad ascendendum eum invitabat. Ascendit ille, et cum eo una conscendit discipulus. Precatione itaque apud se consueta, mutuaque salutatione perfuncti, scalas attollunt. Et duorum quidem dierum spatio apud hunc hospitem commorati, de via Lauram versus postridie insistenda statuebant; sed plurimis Senem adortus precibus pater Christophorus: Mane, ait, apud nos dies alios duos, et, nisi grave est, etiam ulterius. At senex excusare ingenue sese, ac dicere: Tametsi perjucundum id nobis accidat, cum tibi, pater, aut obsequio esse perpetuo possumus, aut oblectamento; sunt tamen etiam fratres alii spirituales, quos confirmare nos et recreare necesse est. Nihil interea secius, quando amor eo me tuus adigit, cras nisi aliter Deo visum fuerit, persistam apud te; sed diem insuper alium ne poposceris.

B
sed abiturus
clauso prohi-
betur ostio,
b

14 Multis igitur enixe rogatus, diem, quem adderet, ne unum quidem habuit: sed tertio die commonefaciens eum: Cras, inquit, omnino, Deo quidem favente, profecturi sumus. At pater Christophorus jam satis intelligens, numquam adductum iri Senem, ut diem saltem unam extraheret, correptos per noctem abscondit funes, inscio Senem; quem orto jam sole, cum ut subsisteret impense orasset, exorare non potuit. Decreverat nimirum Deus illustriorem reddere magnum Stephanum, palamque prodere omnibus et virum, et profusum in eum a se gratiam. Digressus namque pater Christophorus spelæi fores pessulo *b* tutissime occlusit, impulitque valide, donec obices suis cavis inserti congruerent; moxque redux, ac subridens ait Seni: Nunc enimvero etiam invitum definebo non uno tantummodo, sed pluribus diebus, usque eo denique dum vel ex Laura, vel ex sancti Euthymii domicilio, vel aliunde aliqui advenientes, sublato pessulo, januam reseraverint. Sed, siquidem, quod aiunt quidam, monachus es consummatæ vitæ ac sanctitatis, accede, ac fores aperiri jube, ut et nos cum illis talem te et sedulo, et propria freti experientia agnoscamus atque habeamus ad posterum.

C
quod Deo fre-
tus aperiri a
discipulo ju-
bet,
c

15 Tum Senex: Sanctus equidem, inquit, non sum, ut multi prædicant; sed contra potius peccatorum plenus: novi etenim me, et mala opera mea, quæ si videret quispiam, loqui, credo, mecum non auderet; vastum enim est pelagus impuritatis meæ. Nihil minus, etiamsi homo istiusmodi sim, quandoquidem a me exegisti januam reserari, ac dixisti, me, qui talis sim, a quibusdam vocitari sanctum, fide subnixus etiam hoc effectum dabo, non mea quidem apud Deum gratia fretus et meritis, sed ineffabili ejus erga nos benignitate ac bonitate, neque ignarus, in vate juxta atque in asino inhabitasse gratiam ejus, non ob eorum dignitatem et merita, sed propter hominum salutem. Discipulum itaque suum semel atque iterum inclamans: Eustrati, inquit, Eustrati, facito reverentiam *c*. Discipulo autem in genua provoluto, ait: Benedictus Dominus, quia in gloriam nominis ejus pessulum resolves. Tum assurgens discipulus, et ad januam accedens propius extremisque eam digitis tangens extemplo aperuit.

16 Hoc Pater Christophorus cum spectasset oculis, inhorruit scilicet, atque extra se raptus infinitam Dei extollebat potentiam, concessam-

13 Ἐποιήσατο δὲ τὴν πορείαν, ἔχων μετ' ἑαυτοῦ τὸν ἴδιον μαθητὴν, διὰ τοῦ σπηλαίου τοῦ ἀββᾶ Χριστοφόρου, ὅπερ καταλαβόντος αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸ σύνθημα λίθῳ μικρῷ κάτωθεν κρούσαντος, ὁ ἀββᾶς Χριστοφόρος τὴν ἐπιμήκη αὐτοῦ ἀνωθεν κλίμακα τοῖς σχοινίοις χαλάσας, καὶ ἀναβῆναι προτρέψατο. Ὁ δὲ ἀνέβη, συνανέβη δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ μαθητής. Τὴν ἡθισμένην οὖν αὐτοῖς ἐκτελέσαντες εὐχὴν, καὶ ἀλλήλους ἀσπασάμενοι ἀνῆλθον τὴν κλίμακα. Ἐπὶ δύο μέντοι ξενισθέντες ἡμερῶν διάστημα, τῇ ἐπαύριον τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὴν Λαύραν φερούσης ἐβουλόθησαν ἔχεσθαι. Ὁ δὲ ἀββᾶς Χριστοφόρος πλείστα τὸν προσεύτην ἤειπεν· Μείνον, λέγων, πρὸς ἡμᾶς ἄλλας δύο ἡμέρας, καὶ πλεον, εἰ ῥάδιον. Ὁ δὲ γέρων εὐφρῶς ἀπολογούμενος, ἔφησεν· Εἰ καὶ διὰ παντὸς ἐπιποθοῦμεν τὴν ζῆν, πάτερ, ποιεῖν θεράπειαν καὶ ἄνεσιν· ἀλλ' οὖν καὶ ἑτέρους, πληροφορῆσαι πνευματικῶς ἀδελφούς καὶ διαναπαῦσαι δεόμεθα· ὑπὸ δὲ τῆς ἀγάπης σου βιάζομενος, παρὰ σοὶ τὴν ἄριον διατελέσω, εἴπερ ὁ Θεὸς ἐπινεύσειεν· ἀλλ' ἑτέρων μὴ ζῆται παρ' ἐμοῦ.

14 Πολλὰ οὖν ἔτι δυσωπηθεὶς, ἄλλην αὐτῷ οὐκ εἶξε χάρισσθαι· τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐδήλωσεν αὐτῷ λέγων· Ἀυρίον ἀποδέχομαι πάντως, τοῦ Θεοῦ εὐδοκοῦντος. Ὁ δὲ ἀββᾶς Χριστοφόρος, γνοὺς, ὡς ὁ Γέρων οὐ πεισθήσεται διὰ ποιήσας πρὸς αὐτὸν ἡμέραν ἄλλην, κατὰ τὴν νύκτα λαβὼν τὰ σχοῖνια, τοῦ Γέροντος ἀγνοῦντος, κατέκρυψεν, ὃν τῆς ἡμέρας γενομένης μεῖναι λίαν ἱκετεύσας, οὐκ ἔπεισε. Τοῦτο δὲ σαφῶς θεῖον ἦν βούλημα, δοξασθῆναι τὸν μέγαν Στέφανον, καὶ εἰς γνώσιν πάντων ἔλθειν τὸν ἄνδρα, καὶ τὴν αὐτοῦ θεόδοτον χάριν. Ἀπὼν γὰρ ὁ ἀββᾶς Χριστοφόρος τὴν πύλην τοῦ σπηλαίου ἀσφαλῶς τῇ μανθάλιδι κατέκλεισε, σφοδρῶς σαλεύσας αὐτήν, ἄχρις ἃν αἱ βάλλαναι ταῖς γλυφίσιν ἐνηρμωσθῶσαν, καὶ παραυτὰ στραφεῖς, ὑπομειδιάσας ἔφη πρὸς τὸν Γέροντα· Νῦν οὕτως καὶ ἄκουτα κατέσχον ἡμέρας, οὐχ ἡμέραν, ἕως τινὲς ἐλθόντες ἀπὸ τῆς Λαύρας ἢ ἀπὸ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου, ἢ ἄλλοθεν, τὴν ἄλιδα· Ἀπ μανθά-
λιδα? καὶ ἀνοίξωσιν. Ἀλλ' εἴπερ, ὥσπερ φασὶ τινες ὑπάρχεις μοναχὸς τέλειος καὶ ἅγιος, προσελθὼν κέλευσον ἀνοιγθῆναι τὴν θύραν, ἵνα σε τοιοῦτον σὺν ἐκεῖνοις ἀκριβῶς καὶ ἐμπείρως ὁμολογήσωμῃν τε καὶ ἔξωμεν.

E

· Ἀπ μανθά-
λιδα?

15 Ὁ δὲ Γέρων ἀποκριθεὶς εἶπεν· Ἄγιος μὲν οὐκ εἰμι, ὥσπερ οἱ πολλοὶ φασιν, ἀλλὰ καὶ πάλιν πλημμελημάτων ἀνάμεστος· ἐμαυτὸν γὰρ οἶδα καὶ τὰς πράξεις μου τὰς κακὰς, ἃς εἴτις ἴδῃ, οὐκ ἂν μοι λαλεῖν ἀνείχετο. Μίχα γὰρ ἐστὶ τὸ πῆλαγος τῆς ἐμῆς βεβηλότητος· ἀλλ' ὅμως καὶ εἰ τοιοῦτος ὑπάρχω, ἐπεὶ περ ἡτήσω παρ' ἐμοὶ τὴν θύραν ἀνοιγθῆναι, καὶ εἶπας, ὅτι τινὲς με τοιοῦτον ὄντα καλοῦσιν ἅγιον, πιστεῖ φερόμενοι· τοῦτο καὶ ποιήσω, οὐ θαρρόν τῇ ἐμαυτοῦ πρὸς Θεὸν παρόρησις καὶ ἀξιοτήτι, ἀλλὰ τῇ ἀφάτῳ αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς φιλανθρωπία καὶ ἀγαθότητι, εἰδὼς ὅτι καὶ ἐν μάντει καὶ ὄνῳ ἡ χάρις αὐτοῦ κατήκησεν, οὐ διὰ τὴν ἐκεῖνων ἀξίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνθρώπων σωτηρίαν. Δις οὖν φωνήσας τὸν μαθητὴν αὐτοῦ· Εὐστράτιε, Εὐστράτιε, εἶπεν, ποιήσον μετὰ νοῖαν. Τοῦ δὲ μαθητοῦ κλίναντος τὰ γόνατα, εἶπεν αὐτῷ· Εὐλογητὸς Κύριος, ὅτι εἰς δόξαν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀνοίξεις τὴν μανθάλιν. Ἀναστὰς οὖν ὁ μαθητὴς καὶ τῇ θύρᾳ πλησιάσας, καὶ τῆς μανθάλινος ἄκροις δακτύλοις ἀψάμενος, παραχρῆμα ἀνέφην.

F

16 Ὁ δὲ ἀββᾶς Χριστοφόρος θεασάμενος, ἔφριξε καὶ ἐξέστη, τὴν ἄπειρον τοῦ Θεοῦ δοξάσας δύναμιν, καὶ τὴν θεόδοτον τοῦ ἁγίου χάριν ἀγαθῶς, καὶ

ACCTORE
LEONTIO
DISCIPULO
EX MS.
GRÆCO.

ἀνακράξας μεγάλη φωνῇ · Δόξά σοι, ὁ Θεὸς, ὁ θαυμασία ἐργάζων μόνος ἐν τοῖς Ἁγίοις · οὐκ ἔτι γὰρ τοῦ λοιποῦ κληθήσεται οὗτος ἀββᾶς Στέφανος, ἀλλὰ ἅγιος Στέφανος, φερωνύμως στεφανώμενος θείᾳ δυνάμει καὶ χάριτι, ὃς κικημένος ὁ πρωτοδιάκονος καὶ μάρτυρ Στέφανος, ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλη ἐν τῷ λαῷ. Σὺ, τοιγαροῦν, ὦ ἅγιε Στέφανε, οὕτως εὐλογίαν τῷ μαθητῇ δέδωκας, κεκλεισμένην τὴν θύραν ἀνοίξαι ἄνευ τῆς ἰδίας κλειδῆς, καὶ ἀνέωξεν · εἰ δὲ ἑαυτοῦ ἀπῆλθες, ἔπεισεν αὐτὸν ἀθρώως ἡ θύρα σὺν τῷ τείχει εἰς τὸν χεῖμαρρόν ἐκ τοῦ φόβου. Ὁ δὲ Γέρων ἔτι πρὸς τὸν μαθητὴν ἔφη · Ἐυστράτιε, Ἐυστράτιε, ἐλθέ εἰς τὸν ρύακα εἰς τὰ ἀνώγεα τοῦ σπηλαίου, καὶ ἐνρήσεις ἐκεῖ τὰ σχοῖνια κεκρυμμένα ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, καὶ λαθὼν ἄγαγε μεθ' ἑαυτοῦ, ἵνα ἀπέλθωμεν ἔνθεν · Ὁ δὲ ἀββᾶς Χριστοφόρος πάλιν ἀκηκοὺς, ὅτι τὸν κρύφιον ἔγνω τόπον τῷ πνεύματι, ἐδόξασε ἔτι τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἅγιον Στέφανον πολλοῖς ἐγκωμίοις ἐπήνεσεν. Ὁ δὲ μαθητὴς τὴν ἐκέλευσεν εἰς πείραν ἡγαγεν. Εὐχὴν οὖν ποιησάμενος ὁ Γέρων, καὶ τὸν ἀββᾶν Χριστοφύρον ἀσπασάμενος ἀπῆν.

B 17 Μετὰ δὲ ταῦτα ὕστερον αὐτοῦ κατὰ τὴν ἔρημον ἐπιπωλεῖντος, ἔδοξεν αὐτῷ δευτέραν διὰ τοῦ μνημονευθέντος σπηλαίου ποιήσασθαι τὴν πορείαν, καὶ κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ συναντᾶ τῷ ἀββᾷ Χριστοφύρῳ, κατὰ τὴν ὁδὸν ἐπὶ τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου πορευομένου. Εὐχὴν οὖν ποιησάμενοι, καὶ ἀλλήλους ἀσπασάμενοι, καὶ περὶ τινων βραχέα διαλεχθέντες, καὶ εὐχὴν ἐπὶ τῇ σωματικῇ διαστάσει ἐκτελέσαντες καὶ σφραγισάμενοι, ἕκαστος τὴν ἰδίαν ἐββάδιζε τρίθρον. Πορεύομενος οὖν ὁ ἀββᾶς Χριστοφόρος ἀτενίζει καὶ θεωρεῖ δύο λήστας ἀπὸ τῆς Λαύρας ἐρχομένους, προσεγγίσαντας τῷ ἀββᾷ Στεφάνῳ, καὶ ἐφοδῆθη φόβον μέγαν σφόδρα, μήπως ἐπιχειρήσωσιν αὐτόν. Καὶ ὡς ἀτενίζων ἦν, φόβῳ συνεχόμενος, βλέπει τοὺς μαιφόνους αὐτοῖς τοῖς ἱματίοις προσφύσαντας τοῦ Ὁσίου καὶ προσπῆξαντας αὐτοῦ ἐκατέρωθεν, τὸν μὲν ἐκ δεξιῶν, τὸν δὲ ἐκ εὐνύμων, καὶ τὸν ἅγιον Στέφανον διὰ μέσον αὐτῶν ἀσινῶς καὶ ἀπημάντως διαδάνθά τε καὶ ἀλύξαντα, θείας δυνάμεως τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν βαρβάρων ἀγλῆϊ βαθυτάτῃ κατακαλυψάσης.

C 18 Καὶ ὡς εἶδεν αὐτοὺς πρὸς αὐτὸν πλησιάσαντας Χριστοφόρος, ἠρώτησε γνωρίσας αὐτοὺς, πλειστάκις ἐν τῷ ἑαυτοῦ σπηλαίῳ φιλοφρονησάμενος. Τάχα γνωρίζετε τὸν ἀββᾶν Στέφανον, γέροντα τῆς ἐρήμου ταύτης; Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον · Οὐδὲ, τίς ἐστὶν ὁ ἀββᾶς Στέφανος, ἠκούσαμεν. Ὁ δὲ ἔφη πρὸς αὐτοὺς · Οὐδὲ νῦν τοῦτω ὑπηγάγετε, οὔτε μὴν πρὸ τῆς σήμερον ἐωράκατε; Οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν · Εἶπαμεν ἅπασι, ὅτι οὐδέποτε ἐθεασάμεθα τοῦτον, οὐδὲ σήμερον ὅλως μοναχόν, πλὴν σου. Τότε τῇ χειρὶ νεύων ὁ ἀββᾶς Χριστοφόρος, τοῖς αἰμορότοις ἐδακτυλοδείκνυται τὸν Γέροντα, ἐπάνω βουνοῦ ἐπηρμένου οὐκ ἔκαθεν ὄντος, ἐστῶτα, καὶ ἔφη · Ἄρα τοῦτον τὸν μοναχόν, τὸν κατέναντι ὑμῶν ὑπάρχοντα, οὐκ εἶδετε σήμερον; Ἀρτίως γὰρ ὅντως διὰ μέσον ὑμῶν διέβη. Οἱ δὲ ἀγρυπνῶντες ἔφησαν · Ποῦ ἐστὶν οὗτος, ἵνα σκυλεύσωμεν αὐτόν καὶ πλῆξωμεν θεινῶς; Ὁ δὲ δακτυλοδείκτων ἔτι καὶ ἔτι ἐδείκνυσεν αὐτοῖς τὸν βουνόν, ὃ ἐφίστατο ὁ Γέρων. Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτὸν ἐκρατοῦντο, τοῦ μὴ βλέπειν αὐτόν, σκοτισθέντες ὑπὸ θείας χάριτος. Ἀγανακτίζοντες οὖν κατὰ τοῦ ἀββᾶ Χριστοφύρου ἔφησαν · Ἡμεῖν προσπαύεις εἰρωνευόμενος, ὡς ἐσχηκόσιν πρὸς σε εἰρήνην καὶ ἀγάπην; Ὁ δὲ ἀββᾶς Χριστοφόρος ὕμνη πληρωφορηθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ὡς τὸ πρὶν οὐχ ὥραθη αὐτοῖς, οὐδὲ νῦν ἐπερωτηθεῖσιν ὡς, ἐπορεύθη, τὸν Θεὸν δοξάζων, τὸν διὰ πολλῶν χαρισμάτων δοξάζοντα τὸν δοῦλον αὐτοῦ.

que divinitus Sancto viro gratiam admiratus ingenti clamore ingeminabat : Gloria tibi, Deus, qui in Sanctis tuis facis mirabilia solus : neque enim ex hoc amplius pater Stephanus hic, sed sanctus Stephanus appellabitur, coronatus (nam ex re nomen sortitus est) divina virtute et gratia, quibus instructus protodiaconus ac martyr Stephanus faciebat prodigia et signa magna in populo. Benedictionem igitur, tu, sic, o sancte Stephane, qua obseratum ostium sine propria clavi recluderet, discipulo impertitus es, et reclusit : si per te ipse eo abiisses, mirum, ni totus cum janua paries præ terrore subito in torrentem ruisset. Tum iterum ad discipulum senex : Eustrati, Eustrati, abi ad alveolum in superiora speluncæ; ibi funes abditos tali loco invenies, quos arreptos tecum affer, ut hinc exeamus. Hic pater Christophorus, cum locum absconditum innotuisse ei per spiritum, audit, rursus in Dei laudes effunditur, et compluribus sanctum Stephanum exornat præconiis; discipulus vero jussionis periculum fecit. Fusis igitur precibus, ac salutato patre Christophoro, Vir senex in viam inde se dedit.

17 Cumque aliquando post hæc in eremum iterum se recepisset, placuit denuo iter per memoratam jam speluncam capessere; divinaque sic statuente providentia, in patrem Christophorum incidit in via, qua is ad sancti Euthymii monasterium contendebat. Post precationem itaque, ac mutuam salutationem, de rebus quibusdam breviter confabulati, repetitisque, cum corpore divellerentur, precibus muniti, viam quisque suam institere. Dum igitur progreditur pater Christophorus latrones duos animadvertit ac contemplatur de Laura venientes, patri Stephano propiores jam factos; multumque admodum extimuit, ne in eum forte manus injicerent. Atque ut intentis eo spectat oculis; nec sine metu, videt sanguinarios ipsius vestibis suis virum sanctum stringentes, et prementes utrimque, alium quidem a dextris, alium vero a sinistris; sanctum autem Stephanum per medium eorum ingredientem atque elabentem, divina virtute altissimis barbarorum oculos obtigente tenebris.

18 Cumque adeuntes eos ad se propius cernit Christophorus, interrogat notos jam sibi (quippe quos in spelæo suo humanissime frequenter habuerat :) Nostisne patrem Stephanum, inquit, ejusdem hujus eremi senem? At illi reponunt: Quis ille sit pater Stephanus ne audivimus quidem. Tum iste: An non igitur obvium illum habuistis modo? Numquam ante hunc diem vidistis? Respondent: Diximus semel, numquam visum eum a nobis esse, neque vero hodie monachum, nisi te, alium quemquam. Tum pater Christophorus, innuens manu, sanguivoris senem in edito colle non procul siantem digito commonstrat, et: Hunc, inquit, vos monachum, qui ex adverso est vobis, non vidistis hodie? Jam enim, profecto statim per medium vestri pertransiit. Illi vero efferati: Ubi is est, inquiunt, ut spoliemus eum, et contundamus probe. Tum iste digitum iterum atque iterum intendens, collem illis, in quo stabat Senex, ostendit. Sed tenebantur oculi eorum, ne illum conspicerent, divina virtute caligantes. Irascentes igitur Patri ipsi Christophoro: Nos, aiunt, ipsos, dissimulans, ludos facis; qui pace te et amore coluerimus? Cum vero illi jurati affirmarent, nec umquam antea, nec modo, cum interrogarentur, conspectum illum a se fuisse, abiit pater Christophorus, glorificans Deum, qui tot favoribus ornaret famulum suum.

D
et abditos ad
scatas demit-
tendas funes
proferri.

E
Per medium
duorum la-
tronum
transit.

qui a Chri-
stophoro in-
terrogati ne-
gant eum a
se visum.

F

A
Ad Heliam
Patriar-
cham abdu-
ctum in Per-
sidem,
d

e

f

ut secum
proficisca-
tur, rogat
Christopho-
rus; ille con-
tra obducere
eum cona-
tur,

B

C

a frustranco
itinere;

19 Non longo, postquam hæc facta sunt, tem-
pore contulit se pater ipse Christophorus ad san-
cti Senis hesychasterium, multisque adhortatus
est eum, ut una proficiscerentur ambo ad Arabum
protosymbolum *d*: quam id autem ob causam, et
in cujus gratiam, hic breviter edisseram. Sanctum
hunc Stephanum, uti et patrem Christophorum,
impense diligebat dominus *e* Helias Hierosolymo-
rum patriarcha *f*, cujus sors inter Sanctos est.
Erat vero beatus hic Præsul, dominus Helias, in-
justis calumniis, atque iniquis accusationibus de-
latus ad protosymbolum, qui eum in Persidem
immanissime expulsum, crudeliter in vincula,
carceresque sane diuturna compegit. Hinc igitur,
arrepta occasione, patri Christophoro, ut cogita-
ret in Persidem, sanctissimoque domno Heliae
solatii atque opis afferret aliquid, ac de illo redi-
mendo transigeret, auctores quidam fuere; non
Dei, sed propriæ quam in hisce pariturus ipse
esset, utilitatis causa ducti.

20 Fallacibus adeo captus horum consiliis, sic
flectere Senem instituit: Æquum est, pater,
utrumque nostrum sanctissimi Patriarchæ nostri
gratia proficisci: non ignoras etenim, non igno-
ras, quantum ambos amaverit; amici autem pro-
bantur in adversis. Et te in primis, tamquam cha-
ritatis scientem, servantemque leges, alacrem
hic, imo et nobis, et aliis incitamento esse par
est. Quamquam enim eripere illum e custodia
non possumus; at omnino certe consolabimur.
Ait vero ad hæc Senex: Æquum est enimvero nos
in Patriarchæ nostri doloris laborisque partem
venire, totoque pro eo animo, ac totis viribus,
etiam ad sanguinem usque decertare; in Persi-
dem tamen ire hanc ob causam non possumus:
nam si ad primates pro eo interpellatum abierim-
us, non dabitur nobis libere perorandi locus.
Quam ob rem mihi crede, Calogere, et hic in
solitudine, et monasteriis nostris nos contineam-
us, vigiliis ac jejuniis ejus causam agentes apud
universorum Dominum ac Redemptorem Chri-
stum, qui perpetuum solus obtinet principatum
ac potestatem, cum sanctis Patribus, utpote mul-
tum apud eum gratia valentibus: neque enim du-
bito, quin et expugnaturi hostes Dei simus, et
Patriarcham nostrum vinculis solutum et carcere
lætumque ac saluum redeuntem visuri. Itaque ne
stultos nobis labores consciscamus, Deum no-
strum bonum ac beneficium dimittendo, et ad in-
fensos impiosque confugiendo tyrannos, apud quos
loqui vix licet; hoc enim si fecerimus, corripit
haud dubie nos in terribili judicii die justus iudex.

21 Hisce ex Sene auditis, reponit pater Chri-
stophorus: Non est, ut video, in nobis dilectio,
sed ea privati sumus, nec illam omnino potuimus
Patriarchæ nostro integram reservare; nihilo ta-
men minus te obsecro, mecum ut discedas, sin
aliter visum est, solus ipse proficiscor. Verum
sanctus Senex placide ad monita, doctasque in-
stitutiones, productis de Scriptura sententiis, in-
hibebat hominem; cumque etiam hoc magis a sua
sententia alienum, ac sacris minus oraculis obse-
quentem adverteret, hæc insuper ad eum pacate
dixit: Ecce, coram Deo tibi dico, Calogere; si me
audieris, manebis in spelunca tua, et quiesces;
quando prodesse Patriarchæ non potes, cum ni-
hil apud Protosymbolum confidentiæ tibi est et
auctoritatis; at e contrario ea valeas plurimum,
utpote monarchus, apud Dominum dominantium,
in cujus manu positum est cor regum terrestrium,
consiste in loco tuo, et pro virili parte luctare,
noctu ei atque interdiu supplicans, et tum pro

19 Μετὰ οὖν ταῦτα ὀλίγου παρηγημένος καιροῦ,
ἤτομόλησεν ὁ ἀββᾶς Χριστοφόρος εἰς τὸ ἡσυχαστή-
ριον τοῦ ἁγίου Γέροντος, καὶ πολλὰ παρεκάλει αὐτὸν,
ὅπως ἀμφότεροι πορευθῶσι πρὸς τὸν πρωτοσύμβουλον
τῶν Ἀράβων, διὰ τί δὲ, καὶ τινὲς χάριν, συντόμως
ἔρω. Οὗτος ὁ ὅσιος Στέφανος καὶ ὁ ἀββᾶς Χριστο-
φόρος ἡγαπῶντο λίαν ὑπὸ τοῦ ἐν ἁγίοις τῇ λήξει κύ-
ρου Ἡλίας πατριάρχου Ἱεροσολύμων· ἦν δὲ οὗτος ὁ
μακάριος ἱεράρχης κύρις Ἡλίας ἀδίκους διαβολαῖς
καὶ κατηγορίαις ἀλόγοις καταγορηθεὶς πρὸς τὸν πρω-
τοσύμβουλον, ὃς ἰταμῶς μεταστειλάμενος αὐτὸν, κα-
τέκλεισεν ἐν Περσίδι, δεσμοῖς καὶ φυλακαῖς καθείρ-
ξας ἀνηλέως ἐπὶ χρόνους ἱκανοὺς. Ἐντεῦθεν οὖν τινες
ἀφορμὰς λαβόντες, οὐ διὰ Θεὸν συνεβουλεύσαντο τῷ
ἀββᾷ Χριστοφώρῳ ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν Περσίδα, παρηγό-
ρησίν τε καὶ βοήθησιν τῷ ἁγιοτάτῳ κύρῳ Ἡλίῳ, καὶ
μηχανεύσασθαι ἕνεκεν τῆς αὐτοῦ ἀπολυτρώσεως·
ἀλλὰ δι' ἰδίαν αὐτῶν χρεῖαν, ὅπως αὐτὴν ἐν τούτοις
ἐκτελέσῃ.

20 Ἀπατηθεὶς οὖν ὑπὸ τῆς τούτων δολερᾶς συμ-
βουλῆς ἐδυσώπει τὸν Γέροντα, λέγων· Δίκαιόν ἐστι,
πάτερ, ἀπελθεῖν ἡμᾶς ἀμφοτέρους ἕνεκεν τοῦ ἁγιο-
τάτου ἡμῶν πατριάρχου· οἶδας γάρ, οἶδας, ὅτι
κέντηται εἰς ἡμᾶς ἀγάπη· καὶ ἐν ταῖς ἀνέγκαις
γνωρίζονται οἱ φίλοι. Καὶ δεῖ σε, ὡς τὰς ἀγάπης
ἔρους εἰδότε καὶ φυλάττοντα, προθυμηθῆναι, καὶ
μᾶλλον ἡμᾶς καὶ ἄλλους διεγείρει· ἢ γὰρ μὴ θυ-
νηθῶμεν τοῦτον τῆς φυλακῆς ἀποσμάσαι, ἀλλ' οὖν
παρηγορήσομεν πάντως. Ὁ δὲ Γέρονς εἶπεν πρὸς αὐ-
τόν· Ὡς ἀληθῶς ἀξιόν ἐστι συναλγεῖν τε καὶ συνερ-
γεῖν τῷ πατριάρχῃ ἡμῶν, καὶ ἀγωνίσασθαι ὑπὲρ αὐ-
τοῦ πάσῃ ψυχῇ, καὶ παντὶ σθένει, καὶ μέγρις αἵμα-
τος· ἀλλ' ὅμως ἐπὶ τὴν Περσίδα πορευθῆναι τούτου
χάριν οὐ δυνάμεθα· ἐὰν γὰρ ἀπέλθωμεν πρεσβεύοντες
ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας, οὐχ ἔξομεν παρ-
ρήσιαν. Διὸ τοιγαροῦν πείσθητί μοι, καλόγηρε, καὶ
θεῦρο ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ τοῖς μοναστηρίοις ἡμῶν ἡρε-
μήσωμεν, ἀγρυπνίαις καὶ νηστείαις πρεσβεύοντες
ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὸν τῶν ὄλων δεσπότην καὶ λυτρω-
τὴν, τὸν μόνον ἔχοντα τὴν ἀδιάδοχον ἀρχὴν καὶ ἐξου-
σίαν Χριστοῦ, μετὰ τῶν ἁγίων πατέρων, ὡς παρῶρη-
σίαν πρὸς αὐτὸν κεντημένων· ἐπεὶ πληροποροῦμαι,
ὅτι νικήσειν μέλλομαι τοὺς θεομάχους, καὶ ὄψεσθαι
τὸν πατριάρχῃ ἡμῶν, δεσμῶν καὶ φυλακῆς λυτρω-
θέντα καὶ εὐφροσύνης καὶ ὑγιῶς ἐπανελθόντα. Μὴ
οὖν κόπους ἀνοήτους αὐτοῖς παράσχωμεν, ἀφέντες
τὸν ἀγαθὸν καὶ ἐνεργήτην Θεὸν ἡμῶν, καὶ προσελθόν-
τες πρὸς δυσμενεῖς καὶ δυσσεβεῖς τυράννους, πρὸς οὓς
οὐκ ἐκήμεθα παρῶρησίαν· ἐλέγξει γὰρ ἡμᾶς ὅντως ὁ
δικαιοκρίτης ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, εἰ
τοῦτο ποιήσωμεν.

21 Ἀκούσας δὲ ταῦτα παρὰ τοῦ Γέροντος ὁ ἀββᾶς
Χριστοφόρος, εἶπεν πρὸς αὐτόν· Ὡς ὀρῶ, οὐκ ἔχο-
μεν ἀγάπην, ἀλλ' ἐστερήθημεν αὐτῆς, καὶ πρὸς τὸν
πατριάρχῃ ἡμῶν παντελῶς οὐκ ἐδυνηθήμεν φυλάξαι
ταύτην, ἀλλ' ὅμως παρακαλῶ μὲν ἐλθεῖν σε μετ' ἐμοῦ·
εἰ δὲ μὴ, αὐτὸς μόνος πορεύομαι. Ὁ δὲ ὅσιος Γέρονς
ἀνεξικάκως παραίνεσεν καὶ διδάσκαλικάις νοουθε-
σίαις, χρήσεις τε ἀπὸ τῆς Γραφῆς προσφέρων, ἐκώ-
λυεν αὐτόν· καὶ θεωρῶν αὐτὸν μᾶλλον ἀναινόμενον,
καὶ ἀπειθῶντα τοῖς θείοις λόγοις, ἔτι πρὸς αὐτόν
εἶπεν προσηγῶς· Ἰδοὺ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἔρω σοι, ὃ
ἐκείνῳ φέρεις, ἐὰν ἀκούσῃς μου, καθίζη ἐν τῷ σπηλαίῳ
σου καὶ ἡσυχάζεις, ὅτι οὐκ ἰσχύεις ὠφελεῖσθαι τὸν πα-
τριάρχῃ, ἐπειδὴ οὐκ ἔχεις πρὸς τὸν πρωτοσύμβουλον
παρῶρησίαν, ἀλλ' ὡς μοναχὸς, παρῶρησίαν ἔχων πρὸς
τὸν Κύριον τῶν κυριεύοντων, οὗ ἐν τῇ χειρὶ πέφυκεν ἡ
καθόρια τῶν ἐπιγεῖων βασιλείων, καθέξου ἐν τόπῳ σου,
καὶ ἀγωνίζου κατὰ δύναμιν, νύκτωρ καὶ μεθήμεραν
λιτανεύων αὐτόν, καὶ πρεσβεύων ὑπὲρ τῆς λυτρώσεως
τοῦ πατριάρχου, καὶ παντὸς τοῦ Χριστουμένου λαοῦ,

καὶ

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO
EX MS.
GRÆCO.

καὶ ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς καὶ αὐτοὺς ἀπὸ πάσης ἐναντίας ἐπίδουλης, καὶ παντὸς πειρασμοῦ διαβολικοῦ τε καὶ ἀνθρωπίνου, ὅτι εὐφρανθήσῃ, καὶ εὐχαριστήσεις τῷ Θεῷ, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ ἐπεύξῃ ταπεινώσει. Τυνῶθι δὲ, ὅτι ἐάν μου παρακούσης, ὡς καὶ γενήσεται, βιάζομαι φανερῶσαί σοι, ὅπερ οὐκ ἤθελον.

22 Τούτου δὲ παντελῶς μὴ πεισθέντος, ἀναγκα-
σθεὶς εἶπεν· Σὺ μὲν μετὰ τοῦ κακοῦ συμβούλου Χαρι-
τῶνος ἐπὶ τὴν Περσίδα πορεύσῃ, καὶ ἐπὶ τὸν πατριάρ-
χην ὄψῃ, κἀνταῦθα οὐκ ἐπιστραφήσῃ. Ὁ δὲ πατρι-
άρχης πρὸς ἡμᾶς ἐπαναλύσει, καὶ τοῦ ἰδίου θρόνου
κρατήσῃ, καὶ ἡμᾶς διὰ τῆς αὐτοῦ παρουσίας χαρο-
ποιήσῃ. Σὺ δὲ ἐκεῖ διαποιήσεις, καὶ ἐπὶ τὴν Παλαι-
στὴν ἐν οὐδαμῶς οὐκ ἀνακάμψεις, οὐδὲ θεωρήσεις
ἡμᾶς σὺν τῷ πατριάρχῃ ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει, οὔτε ἐν τοῖς
περὶ αὐτὴν χώροις, οὐδὲ ἡμεῖς ὀφόμεθα σε. Ὁ δὲ οὐ
συνεῖς, ὡς ἔνεκεν τῆς ἀποθιώσεως αὐτοῦ εἶπεν, ἀλλὰ
νομίσας αὐτὸν προφητεύσαντα, ὅτι διαμενεῖ ἐν τοῖς
μοναστηρίοις τῆς Περσίδος οἰκήσας, ἡνιάθη σφόδρα,
καὶ μετὰ λύπης εἶπεν· Ὁ ἅγιε Στέφανε, τί ἐρεῖς,
οὐκ ἐπίσταμαι. Ἄρα τοσοῦτον ἐσκανδαλίσά σε, ὥστε
λέγειν περὶ ἐμοῦ, ὅτι διαμενῶ ἐν Περσίδι; Ἄρα εἰς
τοσαύτην ἐγὼ, ὁ ταπεινὸς καὶ ταλαίπωρος, ἐλλήκκα
ἀφροσύνην καὶ ἀμέλειαν, ὥστε ἀφῆσιν με τὸν μονήρη
βίον, καὶ κατοικήσιν τὴν Περσίδα; Τί λελάληκας
οὐκ οἶδα, ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἀκούων σε ὑπὸ πολλῶν προ-
φήτην ἁγίων τε καὶ δικαίων καὶ ὁσίων μαρτυρούμενον,
καὶ τῇ τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου προηγορίᾳ καλούμενον,
καὶ ἴσον αὐτῷ κρινόμενον, οὐκ ἐπληροφορούμην πι-
στεύειν, ὡς ἔτυχεν, ἀπὸ ψιλῆς ἀκοῆς καὶ φήμης,
ἀλλ' ὕστερον διὰ πολλῆς μεμαθηκῶς αὐτόπτης πείρας,
τοιούτων σε ὁμολογῶ καὶ κηρύττω· πῶς δὲ περὶ ἐμοῦ
ταῦτα ἀπεφώνω, οὐκ οἶδα σαφῶς· οὐ γὰρ πιστεύω
τελειωθῆσθαι σου τὴν πρόβρῃσιν ταύτην ἔνεκεν ἐμοῦ·
οὐδέποτε γὰρ ἔσχον τοιοῦτον λογισμόν ἐκστήσουσθαι
με τοῦ σπηλαίου μου, καὶ ἀλλαχοῦ κατοικήσιν με
πέισοντα.

23 Ὁ δὲ ὁσῖος Γέρων πρὸς αὐτὸν ἔφη· Ἄπερ μοι
θεῶθεν ἀποκεκάλυπται αἰνιγματῶδως εἶπον· Ὅτι περ,
εἰσελθὼν τὴν Περσίδα, αὐτοῦ διαμενεῖς, καὶ οὐκ ἔτι
πρὸς ἡμᾶς ἐπανελύσῃ μετὰ τοῦ πατριάρχου. Ὁ δὲ
πάλιν οὐ συνῆκε τὸ αἰνίγμα· ἀλλ' ὅτε δὴ ἡ τοῦ θα-
νάτου ἔφθασεν ὥρα, ἐπιμνησθεὶς τῆς τοῦ ἁγίου Γέ-
ροντος ἀψευδοῦς προφητείας, εἶπεν μετὰ πολλῆς ἀνίας
πρὸς τὸν συνόντα αὐτῷ ἀδελφὸν Χαρίτων· Ὁ Χά-
ριτον, τί μοι γέγονε; Σὺ, Χάριτον, ἐξηπάτησάς με·
σύ με ἤγαγες ὧδε. Ὅμοι! ὅμοι! ὁ ἅγιος Στέφανος
περὶ τοῦ θανάτου προέλεγε μοι· Ὅτι ἐν Περσίδι δια-
μενεῖς, καὶ οὐκ ἔτι εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν στραφήσῃ· οὐ
δὲ ἡμᾶς τοῦ λοιποῦ ὄψῃ, καὶ οὐκ ἐνόησα ὁ ἀσύνε-
τος, ὅτι περὶ τῆς ἐμῆς ἀποθιώσεως προεῖπεν οὗτος ὁ
προφήτης καὶ ἅγιος τοῦ Θεοῦ Στέφανος. Καὶ ταῦτα
καὶ πλείονα τούτων εἰρηκῶς, καὶ τὸν Χαρίωνα αἰ-
τιώμενος καὶ πλείοσι ὑποβάλλων μομφαῖς, καὶ τὸν
ὁσῖον Στέφανον μεγαλύνων, καὶ τὴν τῶν εὐχῶν αὐτοῦ
βοήθειαν αἰτούμενος, παρέδωκε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τῷ
Κυρίῳ. Καὶ τελειωθείς ἐν εἰρήνῃ ἐτάφη ἐν Περσίδι.
Μετὰ παλλῆς δὲ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἀπολυθεὶς
ἀπὸ Περσίδος ὁ πατριάρχης κατέλαβε τὸν ἴδιον θρό-
νον, καὶ ἐπληρώθη ἡ τοῦ ἁγίου Γέροντος περὶ ἀμφο-
τέρων πρόβρῃσις.

Patriarchæ, tum pro totius populi Christiani red-
emptione intercedens, ut et ipsi, et nos hostium
insidiis omnibus, omnique tam diabolica, quam
humana tentatione liberemur; gaudebis etenim,
et ages gratias Deo, nostraque humilitate gloria-
beris. Sed scito, si me (quod tamen facies) audire
neglexeris, coactum iri me tibi, quæ non velim,
obnuntiare.

22 Cum vero hic animum penitus obfirmaret,
compulsus ait: Tu quidem cum Charitone, malo
in hac re consiliario tuo, abibis in Persidem; ibi-
que Patriarcham videbis, et huc inde numquam
redibis: redibit vero ad nos Patriarcha, ac pro-
pria potietur cathedra, suaque nos præsentia re-
creabit. Tu autem istic hærebis, neque in Palæ-
stinam reverteris umquam, neque in sancta civi-
tate, neque in circumjectis locis aut tu nos cum
Patriarcha, aut nos te conspecturi sumus. Tum
ille non intelligens de sua morte dicta hæc esse;
sed vaticinatum eum esse existimans, fore ut, fi-
xo in Perside domicilio, ibidem commoraretur in
monasteriis, contristatus est admodum, et cum
lacrymis dixit: O sancte Stephane, quid dicas,
equidem non intelligo. Tantumne tibi scandalum
præbui, ut asserere de me debeas, in Perside me
esse mansurum? Eone me abjectum ac miserum
dementiæ atque incogitantæ devenisse, ut a vita
desciscam solitaria, ac Persidem incolam? Tu,
quid dictum volueris, nescio; at ego cum te qui-
dem prophetam esse et sanctum, et justum et in-
tegrissimum complurium testimoniis acciperem,
ipsoque sancti Euthymii nomine compellari soli-
tum, imo ipsi judicatum esse parem, non id ex
tenui rumore ac fama (ut fit) in animum iuduxi
credere; sed priorum deinde oculorum fre-
quenti edoctus experimento, talem te et profitcor
et prædico. Qua autem ratione hæc de me edi-
xeris, non equidem satis capio: non enim credo,
prædictionem hanc de me tuam adimpletum iri:
quando ne cogitatio quidem umquam suborta est
mihi, quæ me a spelunca avocaret mea, ad so-
lumque vertendum impelleret.

23 Reposuit vero hæc ei S. Senex: Quæ mihi
divinitus revelata sunt, ea obscure sum elocutus,
quod ingressus in Persidem, ibi permansurus sis,
neque ad nos umquam cum Patriarcha rediturus.
Sed hic denuo non percepit ænigma, donec mor-
tis imminente jam hora, vaticinium sancti Senis
minime vanum memoria repetens, non sine in-
genti mœrore sic adstantem sibi patrem Charito-
nem affatus est: O Chariton, quid me factum
est? Tu me, Chariton, decepisti; huc me tu ad-
duxisti. Heu me! heu me! De morte jam præmo-
nuerat S. Stephanus; quia in Perside, inquiebat,
manebis, nec in Sanctam posthac redibis umquam
civitatem; neque nos ultra conspicias; at ego non
cogitavi demens, in meam hæc mortem vaticinari
prophetam hunc et sanctum Dei Stephanum. Po-
steaquam hæc et his plura protulisset, incusas-
setque Charitonem, ac multis onerasset querimo-
niis, in S. Stephani effusus præconia, ejusque per
preces opem efflagitans, spiritum suum Domino
tradidit; atque in pace consummatus, in Perside
sepultus est. Patriarcha vero cum ingenti gaudio,
animique lætitia remissus e Perside, in suam re-
stitutus est cathedram; impletumque est ita sancti
Senis de utroque vaticinium.

obstinato
mortem in
Perside præ-
dicit.

cui is proxi-
mus jam sero
culpam agno-
scit.

A

ANNOTATA D. P.

a Qua id ratione fieret, explicat nota marginalis, infra num. 136 textui Græco in codice Segueriano adjecta, ab eadem, unde ipse textus est, antiquissima manu: Τοῦτο γὰρ ἔθος ταῖς Λαύραις, καὶ τοῖς μοναστηρίοις τῆς ἁγίας πόλεως, ἄραι λίθον, καὶ κατ' ἐαυτὸν, Κύριε ἐυλόγησον, φθεγγόμενον, αὐτῇ τῇ χειρὶ σὺν τῷ λίθῳ σφραγίσαι τὴν θύραν, καὶ πατάξαι τοὺς οὐ συγχῶς μετὰ σιωπῆς: Ita enim moris est in Lauris et monasteriis Sanctæ civitatis, tollere lapidem, atque intra se, Benedic Domine, dicentem, ipsa manu cum lapide signare ostium, et ter non continue pulsare cum silentio.

b Græce μένδαλις, quanz vocem, unsquam alibi repertam, putavi pessulum verti posse; eo magis, quod suavius lascivius, quo lingua osculantis intra alterius labia tamquam pessulus creux inseritur, ab Aristophane in Acarn. ἐπιμηνδαλωτὸν vocetur. Versio hæc clare probatur apud Cangium ex vocibus μένδαλον et μένδαλος, significantibus vectem et pessulum.

c Quid sit μετάνοιαν ποιεῖν ἢ βάλλιν, dictum in Actis Martyrum Sabaitarum ad 20 Martii, num. 71.

d Protosymboli dicebantur apud Arabes, præcipui exercituum duces, sive sultani; de quibus Cangius voce πρωτοσύμβουλοι. Plura ad cap. 5 littera b.

e Græcis κύρις pro κύριος, ut Latinis Dominus pro Dominus.

f Patriarcha is fuit LXVI, hujus nominis secundus, inter Hierosolymitanos; de quo in Commentario prævio. Hujus mentio etiam fit in Actis mox citatis num. 3. De Elia i intelligenda quæ habet Vita S. Sabæ apud Cotelerium paginis 264, 269, 295, 307 et alibi.

CAPUT III.

B

E

*Energumenam et infirmam sanat; in eremo cognoscit,
quid agatur in Laura.*

Puellam energumenam curat aquæ et olei aspersione post Missæ sacrificium.

a

C

Idem ille pater Eustratius, discipuli munere apud Senem, cum ageret in Laura, olim functus, nunc autem sanctæ Christi, Dei nostri, Resurrectionis basilicarius a, narravit iterum mihi, ad Senem recurrisse die quadam virum aliquem pium, cui filia erat parvula, decennis circiter, ab immundis usque adeo vexata spiritibus, ut in ignem sese atque aquas injiceret, ac de summis muris se daret præcipitem, stercensque comederet et cadavera, et stulte quælibet, atque insane exerceret. Et ad sancti Senis pedes abjectus, fluentibus torrentis instar lacrymis, in hunc modum orabat eum, et supplicabat: Miserere mei, Dei serve, miserere mei; filiola mea immaniter torquetur: Deum igitur tuum deprecare, ut impurum ab ea dæmonem expellat. Senex aliquantisper excusare sese de hac re, ac veniam petere. Deinde multis precibus exoratus ait patri ejus: Relinque puellam apud discipulum in cella, et paucis post diebus redi ad nos visitandos; fiatque quod Deo placitum fuerit. Pater autem ita, uti jusserat Senex, faciens, post dies non multos adfuit; cum Senex, ubi me accersisset, una cum puellula, in hesychasterinm nos suum deduxit; et exurgens coram me, et puellæ parente sacrosancti sacrificii synaxim instituit. Divina vero liturgia peracta, puellam oleo simul et aqua lustrali inunxit, et ait mihi: Eustrati, appone illi quod comedat. Vix imperata feceram, cum illam scite compositeque vescentem aspicio; obstupui ad hæc scilicet, et cupiens certum aliquod sanitatis ejus experimentum capere, resolvi cingulum, eique, quasi serio percussurus, intenta verbera; at illa continuo a cibis abstinens erupit in fletus, fixisque in parentem snum intendit oculis. De valetudine igitur filiæ suæ certissimo argumento convictus pater, lætusque, ac Deo et Seni sancto gratias agens discessit.

25 Eundem iterum patrem Eustratium audiui, cum diceret: Accessit, inquit, aliquando ad me vir quidam Jerichuntinus egregie Christianus, pro sorore sua acturus, et ait: Pernicioso, atque inveterato arcanoque malo affectam habeo soro-

Πάλιν, διηγῆσάτό μοι οὗτος ὁ ἀεθῆς Ἐυστράτιος, ὅστις ποτὲ ἐν τάξει μαθητοῦ πρὸς τὸν Γέροντα ὑπῆρχεν, ἤνικα ἐν τῇ Λαύρᾳ διήγειν, νῦν δὲ βασιλικήριος τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσεως, ὅτι ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν προσῆλθε τῷ Γέροντί τις ἀνὴρ φιλόχριστος, ἔχων θυγατέρα μικράν, δεκάετη ποῦ χρόνον ἄγουσαν, ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐνοχλούμενην, ὥστε ἐκυτὴν ἐν πυρὶ καὶ ὕδασι ρίπτειν, καὶ ἀνωθεν ἕως κάτω ἀπὸ τειχῶν βάλλειν, καὶ ἐσθίειν κόπρον καὶ θνησιμαῖα, καὶ τὰ πάντα παραφρόνως καὶ ἀνοήτως διαπράττεισθαι. Καὶ προσπαύσας τὸν ἄγιον Γέροντα, παρεκάλει καὶ ἐκέλευε, δάκρυα θερμὰ πρὸς νηδὺν καταχέων· Ἐλέησόν με, δοῦλε τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με, τὸ θυγάτριόν μου θειῶς βασανίζεται· δεήθητι οὖν τοῦ Θεοῦ σου, συγαδεῦσαι ἀπ' αὐτοῦ τὸν ἀκάθαρτον δαίμονα. Ὁ δὲ Γέρον, μικροῦ περὶ τούτου συγχώρησιν αἰτησάμενος, καὶ μετέπειτα πλείστα παρακλήσεις, εἶπεν τῷ πατέρι αὐτῆς· Ἔασον τὴν παιδα πρὸς τὸν μαθητὴν ἐν τῷ κελίῳ, καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας ἐλθεῖ εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπίσκεψιν, καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ γενέσθω. Ὁ δὲ πατὴρ ποιήσας καθὼς ἐνετείλατο αὐτῷ ὁ Γέρον, μετ' οὗ πολλὰς ἀφίκετο ἡμέρας, καὶ μετακαλεσάμενός με ὁ Γέρον σὺν τῇ παιδί, εἰσῆγαγεν ἡμᾶς εἰς τὸ ἡσυχαστήριον, καὶ ἐγερθεὶς ἐπὶ ἐμοῦ καὶ τοῦ πατρός τῆς παιδὸς ἐποίησε σὺναξιν τῆς ἁγίας προσκομιδῆς, καὶ τελειώσας τὴν θείαν λειτουργίαν, ἐχράντισε τὴν παιδα ἐλαίῳ σὺν ἁγιαστικῷ ὕδατι, καὶ εἶπεν πρὸς με· Ἐυστράτιε, ἐπιθὲς αὐτῇ φαγῆν. Καὶ ποιήσας ὡς ἐκέλευσε, ὁρῶ αὐτὴν συνετῶς καὶ εὐτάκτως τρώγουσαν· καὶ καταπλαγείς ἐπὶ τούτοις, καὶ πληροφορηθῆναι θέλων περὶ τῆς εὐρωστίας αὐτῆς, ἔλυσα τὴν ζώνην, καὶ προσεποιήσάμην τύπτειν αὐτὴν· παραχρῆμα ἡ συσχεθεῖσα ἔκλαυσε, καὶ πρὸς τὸν πατέρα ἐκυτῆς ἤτένισε. Πληροφορηθεὶς οὖν ὁ πατὴρ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ιδίας παιδὸς, ἐπορεύθη καίρων καὶ εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Γέροντι.

F

25 Πάλιν ὁ αὐτὸς ἀεθῆς Ἐυστράτιος διηγῆσάτό μοι λέγων· Προσῆλθέ μοι ποτὲ τις φιλόχριστος ἀνὴρ Ἱεριχοῦντιος περὶ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ παρακαλῶν καὶ λέγων· Ἀδελφὴν ἔχω, ὀλέθριον καὶ χρόνιον μυστικὸν πάθος ἔχουσαν, καὶ δυσωπεῖ διὰ τῆς

Eustratii consilio usa mulier rediit ab eremo Calamomnis occurrit,

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO
EX MS.
GREGCO.

ἐμῆς ταπεινώσεως τὴν σὴν ἐνλάθειαν, ὅπως ἂν τρο-
πῶσθαι τρόπον, ἄχρις ἂν συντύχη τῷ Γέροντι. Ἐγὼ
δὲ σαφῶς ἐπιστάμενος, ὅτι τὸ παράπαν γυναιξὶ οὐ
συνομιλεῖ ἐκουσίως, εἶπον πρὸς αὐτὸν· Ὁ Γέρον· οὐ
συναναστρέφεται γυναῖοις, ἀλλ' εἰ κελεύεις, λέγω
αὐτῷ, καὶ εὐχεται ὑπὲρ αὐτῆς. Ὁ δὲ ὑπέμεινεν ἱκανὰ
προβάλλων δυσωπήματα· Δυσωπήθητι, λέγων, διὰ
τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, καὶ μηχανήσαι ποικίλως,
ὅπως συνομιλήσῃ αὐτῷ, καὶ ἀνάθηται αὐτῷ τὸ πάθος
αὐτῆς· οἶδα γάρ, ὅτι οὐ βδελύσσεσθαι αὐτὴν, τὸν
ἑαυτοῦ δεσπότην μιμούμενος, τὸν μὴ βδελυζάμενον
τὴν Χαναναίαν, ὅτε τὴν Αἰμορροῦσαν, ἀλλὰ χαρι-
σάμενον τῇ ἀφῇ τῶν κρασπέδων τὴν ἴασιν. Δυσωπη-
θεὶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ σπλαγχνισθεὶς ἔφην· Σήμερον
ἀμήχανόν μοι ποιῆσαι τοῦτο· ἐπειδὴ ἐν τῇ ἐρήμῳ
τοῦ Καλαμῶνός ἐστιν ὁ Πρεσβύτες, ἀλλὰ Θεοῦ κε-
λεύοντος, τῆς Τεσσαρακοστῆς πληρωμένης, κατὰ τὸ
εἰωθὸς εἰσελθόντος τοῦ ἁγίου Γέροντος εἰς τὸν μονήν
τοῦ Καλαμῶνος· ἔνεκεν προσευχῆς, ἀγωνίσομαι δι'
ὑμᾶς συναντῆσαι αὐτῷ, ἀλλ' ὅταν δηλώσω ὑμῖν, ἀν-
υπερβλήτως καὶ ἀνεμποδίστως παραγένησθε αὐθωρὶ εἰς
τὸ μοναστήριον.

B

26 Παραγεγονότων οὖν, ὥσπερ ἐνετείλαμην αὐτοῖς
τροπῶσάμενος, ἔπεισα τοὺς πατέρας ἀποστῆναι τοῦ
μέσου πρὸς βραχίαν ὄραν, καὶ εὐθέως ἄφνω πρόσω-
πον πρὸς πρόσωπον ὑπῆντησαν τῷ ἁγίῳ Γέροντι, ὡς
κατὰ ἀγνοίαν ἢ ἀσθενούσα γυνή, καὶ παραντὰ προσ-
πεσούσα σὺν τῷ ἀδελφῷ αὐτῆς, ἐδυσώπει ἰδιάσαι
μετ' αὐτῆς βραχύ. Παρακληθέντος δὲ αὐτοῦ, ἀνήγ-
γειλεν αὐτῷ μυστικῶς τὸ κρυφίον αὐτῆς πάθος, καὶ
ἰκέτευεν αὐτὸν ἐλεῆσαι αὐτὴν, καὶ διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ
συνεργίας ἰάσασθαι αὐτὴν. Ὁ δὲ Γέρον· εἶπεν πρὸς
αὐτὴν· Νῦν εὐθέως τί ποιήσασθαί σοί οὐκ ἔχω,
ἀλλ' εἰ μόνον τοῦτο, δέξαι τὴν χειρὰ μου, καὶ ἐπίθες
αὐτὴν ὅπου ἀλγείς, καὶ πιστεύω ἐν τῷ Θεῷ μου, ὅτι
κατὰ τὴν ἀφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἰάται σέ, ἐπειδὴ
προσέφυγες αὐτῷ. Καὶ διαπραξαμένη οὕτως ἡ γυνή
ἐπανέκαμψεν. Ἐγὼ δὲ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἀπαν-
τήσας τῷ ἀδελφῷ ταύτης, ἐπυνθανόμεν ἡμετέρας
περὶ πάντων τῶν λαληθέντων τούτων, περὶ τῆς διαγω-
γῆς τῆς ἑαυτοῦ ἀδελφῆς καὶ τῆς τελείας θεραπείας
αὐτῆς, καὶ ἰάσεως. Ὁ δὲ ὅρκῳ ἐπληροφόρησέ με περὶ
αὐτῆς, καὶ ὡμοσε κατὰ Θεόν, ὅτι παντελῶς ἰάθη.
Ἐγὼ δὲ ἀκούσας ἐδόξασα τὸν Θεόν, τὸν παντοίως
χαρίσμασι μεγαλύνοντα τὸν ἑαυτοῦ θεράποντα.

C

27 Πάλιν ὁ αὐτὸς ἀεὶ εὐστράτιος διηγήσατό
μοὶ λέγων· Εἶπέν μοι ποτὲ ὁ Γέρον· Δεῦρο μετ' ἐμοῦ,
τέκνον· Εὐστράτιε, ἐπειδὴ βουλόμεν ἐπὶ τὴν κατωτέραν
ἀπελθεῖν ἔρημον, ἔνθα ἡ θήκη τοῦ μεγάλου Θεοκτί-
στου, ὅπως λάβωμεν λείψανον ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἀσπα-
σάμενοι καὶ προσκυνήσαντες τὴν ἁγίαν αὐτοῦ θήκην
ἁγιασθῶμεν ὑπ' αὐτοῦ τε, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ κειμένων
ἁγίων. Πορευθέντων οὖν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον κατα-
νησάντων, ἔφησαν ἡμῖν τινὲς πλησιόχωροι Ἄραβες·
Οὐδεὶς δύναται εἰσελθεῖν ἔνθα ἐστὶ ἡ θήκη· ἐπειδὴ
ποτὲ μὲν ὀρώμεν ἐκεῖ μέγα πῦρ ἀνάπτου, καὶ τὸν
τόπον ὅπαντα μαρμαρυγαῖς ἐξαστράπτου· ποτὲ
δὲ μεγάλῃς ὁσφραυνόμεθα εὐωδίας μύρων εὐδομο-
τάτων, μόσχου καὶ νάρδου πιστικῆς, πολυτίμου, ἁγ-
λαιότερας ἀποπνεούσης· πολλάκις γάρ, καθελθεῖν
ἐκεῖ καὶ εὐξασθαι πειράσαντες ἐπτοήθημεν· ἐγνώμεν
γάρ, ὅτι προσφύται μεγάλοι κεῖνται ἐκεῖ.

28 Ὁ δὲ Γέρον· ἀγρυπνήσας δι' ὅλης τῆς νυκτός,
ἔωθεν λαβόμενός με τῆς χειρὸς, κατήγαγε σὺν αὐτῷ
καὶ ἀνοίξας τὴν ἱερὰν θήκην, ἔδειξέ μοι τὰ λείψανα
τοῦ ἁγίου Θεοκτίστου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἁγίων Πα-
τέρων, ἀκριβῶς μεμαθηκώς ἐνδὲς ἐκάστου τὰ ὀνόμα-

rem, quæ per humilitatem meam, tuam eslagi-
tat pietatem, ut modum aliquem excogites, quo
convenire Senem ipsa possit. Verum ego satis
gnarus, quam a mulierum colloquio esset alienus,
 respondi : Non agit cum mulieribus Senex ; sed,
 si jubes, renuntiabo illi, et orabit pro illa. At ille
 prolixis institit precibus : Per amorem, inquit,
 Christi obsecra, atque omni modo id effice, ut
 alloqui eum possit, afflictionemque ei suam expo-
 nere : scio enim, non commissurum, ut repellat
 eam, imitatus Dominum suum, qui neque Cha-
 nanæam, neque Hæmorrhœissam abjecit, sed va-
 letudinem fimbriæ contactu largitus est. Exora-
 tus ab eo, et misericordia tactus subdidi : Hodie
 id consequi nullo pacto possum, quia in eremo
 Calamonis *b* modo est Senex ; sed per Dei gra-
 tiam quadragesima exacta, cum ad Calamonis
 monasterium orandi causa, ut assolet, sanctus
 Senex accesserit, dabo operam pro vobis, ut ei
 occurram ; sed cum significavero vobis, sine mo-
 ra, atque expedite in ipsa hora ad monasterium
 accurrite.

26 Cumque, ut rebus ipsorum studens juse-
 ram, adessent ; persuasi patribus, ut e medio
 tantillum discederent. Et continuo ex improvise
 conversa facie occurrerunt sancto Seni, quasi
 per ignorantiam, infirma mulier [et frater ejus ;]
 moxque humi cum fratre suo prostrata supplicat,
 ut se tantisper, remotis arbitris, audiat. Ubi
 exorasset, occultam ei secreto aperuit ægritudi-
 nem suam, atque obtestata eum est, sui ut mise-
 reri vellet, pristinamque ope divina sibi restituere
 valetudinem. Subdidit vero ei Senex : Quod tibi
 in hoc ipso articulo faciam, nihil est mihi, præ-
 terquam hoc unum ; accipe manum meam, eoque
 admove, unde doles, et confido Deo meo, fore ut
 pro ineffabili sua in homines benignitate te sanet,
 quoniam ad eum confugisti. Quo facto, mulier
 recessit. Ego autem fratri ejus post dies non
 multos factus obviam, de singulis, quæ modo
 dicta sunt, tum de statu sororis ejus, perfecta-
 que curatione, ac valetudine, minutatim interro-
 gavi ; hic vero, dato jurejurando, rem mihi affir-
 mavit, Deumque invocavit testem restitutæ peni-
 tus valetudinis. Quod ego cum intellexi, laudavi
 Deum, qui famulum suum nullo non gratiarum
 genere illustraret.

27 Hoc aliud insuper idem Eustratius retulit
 mihi, dicens : Factum est, cum mihi diceret Se-
 nex : Veni mecum, fili Eustrati ; nam inferiorem
 descendere in eremum decrevi, ubi sepulcrum
 visitur magni Theoctisti *c*, ut ex sacris ejus exu-
 viis reliquiarum aliquid nanciscamus, osculatique
 ac supplices venerati sacrum ejus tumulum cum
 ab ipso, tum a Sanctis qui cum eo sepulti jacent,
 sanctificemur. Profecti igitur jam ad locum deve-
 niamus, cum vicini quidam Arabes nos monent,
 his verbis : Ad locum, ubi locus est, ingredi
 nemo hominum potest. Non numquam enim
 ignem ibi ingentem ac luculentum videmus ; om-
 nemque quaquaversus locum fulgoribus radian-
 tem ; non numquam vero densos fragrantissimo-
 rum odores sentimus aromatum, musco ac sin-
 cera cujusvis pretii nardo suavius spirantes :
 sæpe enim, cum illuc orandi causa pergere
 tentaremus, attoniti obriguimus : quippe qui,
 prophetas istie magnos requiescere, sciremus.

28 At Senex cum totam pervigilasset noctem,
 diluculo manu me apprehendens, secum deduxit,
 aperta que sacra theca, reliquias ostendit mihi et
 sancti Theoctisti, et Sanctorum *d*, qui cum eo
 conditi illic crant, Patrum, edoctus accurate sin-

D

b

et ab occulto
malo, sola
manus imposi-
tione, sa-
natur.

E

F

S. Theoctisti
sacrorumque
sepulcrum bar-
baris inac-
cessa visens,

c

Eustratio no-
mina singu-
lorum indi-
cat, et Reli-
quias paucas
aufert.

d

gulorum

A gulorum nomina. Monstravit vero etiam mihi alterius cujusdam Sancti sacra lipsana seorsum reposita, et ait : Hic, quem vides, insignis fuit anachoreta ; cumque horam, qua sibi esset moriendum, prænovisset, ad Patres hic tum e temporis habitantes adveniens : In sepulcrum, inquit, Patrum hic infra f conditorum cupio descendere ; obsecro vos, ut me comitemini. Ipsi itaque, uti flagitabat, deducuntibus, simulque cum eo, ubi sita hic erat Sanctorum sepultura, descendentibus, supinus ad orientem extendit sese, rebusque excedens humanis, atque ad sempiternæ vitæ gloriæque fruitionem evolans, spiritum suum Domino reddidit. Quod cum spectassent patres, glorificantes Deum, et laudum carmina concinentes, reversi sunt. Sanctus vero hic senex, quando hæc mihi narrabat, protensa manu, unum ex sancti Theoctisti dentibus excerpserat cum paucis quibusdam sanctorum cum eo quiescentium Patrum reliquiis, atque ita in Lauram nostram revertimus.

Conspicitur
sub auroram
capreas pascere.

B 29 Alius aliquis eximiorum præclarissimæ Lauræ senum, fide dignus, cui nomen erat David, vir omnibus ornatus virtutibus, et multorum in monastica disciplina jam olim institutor, retulit mihi hæc in hunc modum : Contigit aliquando exire me multo mane circum Lauram in solitudinem cum alio quodam monacho ad pabulum colligendum. Cumque eo ventum esset, ubi ex adverso situm erat hesychasterium Senis, cœpimus male nobis a serpentibus metuere, eamque ob causam solis ortum operiri placebat. Ut igitur aurora refulserat, Senem conspicio ad locum hesychasterio imminentem esculenti quiddam in epirriptario g gestantem, et circumsilientes dum escam, quam habebat, objiceret, capreas. Una autem inter illas erat, quæ avidius, nec ordine servato vescens, accessit, ut quæreretur, si quid pabuli haberet super. Sed ille minus aliis contentam intuitus, duriusculis eam verbis increpuit, et leniter percutiens : Quid, inquit, misera, et voracissima præ reliquis inhias ? Quousque tam eris incomposita ? Apage a me ; nihil quidquam profecto plus hinc auferes, quam gregales tuæ. At illa institit, nihilominus pertinax. Iste autem ubi sub ortum solis farraginem capreis communiter omnem apposuisset, blande ad eas dixit : Abite lætantes ; quæcumque enim habebam, consumpta sunt omnia ; ac dimisit. Nos vero non parum hisce rebus stupefacti, iter nostrum absolvimus.

Socius in eremo
Patres admonet
reverentiæ inter
orandum,

C 30 Vir quidam, monachus ingens ac mirabilis, practicaque contemplatione conspicuus, Sergius nomine, maximæ Lauræ nostræ archipresbyter, hæc mihi affirmavit : Ibam, inquit, die quadam, cum aliquot patribus ad sanctum Stephanum in eremum, in antris, si Calamonis monasterium respicias, ad orientem obversis tum temporis degentem : ibi enim Quadragesimam h magnam exigebat. Hic igitur Dominica eam, quæ Palmifera dicitur, antecedente accesserat ad nos, unanimitè circa auroram congregatos, deque præterita nostra vivendi ratione nos interrogabat. Vigilare vero et attentos jubebat esse in primis tempore conversationis cum Deo : Vigilate, inquiens, dilecti, et sobrii estote : Deo enim assistitis orantes. Etenim, si regem terrenum non alloquimur, nisi agmine utrimque militari adstante, et animos terrente subditorum ; tum si attentione tanta nobis et corporis animique compositione opus est, conjicientibus in eum oculos, qui solus habet imperium, metumque ac tremore occupatis ; quanto magis universorum Regi, cui

τα. "Εδειξε δὲ μοί καὶ τινὸς ἑτέρου Ἀγίου λείψανα, χωρὶς κείμενα, καὶ εἶπεν · Οὗτος ὃν ὕψας, μέγας ὑπῆρχεν ἀναχωρήτης, καὶ τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ προγινώσκων, ἀφίκετο πρὸς τοὺς ἐνταῦθα τότε κατικούντας Πατέρας, καὶ εἶπεν · Θέλω κατελθεῖν εἰς τὴν θήκην τῶν Πατέρων κάτω · ἀλλὰ παρακλήσθε συγκατιέναι μοι. Ἡξάντων οὖν αὐτῶν τῇ αὐτοῦ παρακλήσει, καὶ συγκατελθόντων αὐτῷ ἔνθα κατεκείμετο τῶν Ἀγίων ἡ θήκη, ἑαυτὸν κατὰ ἀνατολὰς ὑπτίως ἐφαπλώσας, παρέδωκε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ, τῶν τῇδε ἐκδημήσας εἰς αἰωνίου ζωῆς καὶ δόξης ἀπόλαυσιν. Ταῦτα δὲ ἰδόντες οἱ πατέρες ἀνῆλθον δοξολογούντες τὸν Θεόν, καὶ ὑμνοῦντες. Δηγοῦμενος δὲ μοί οὗτος ὁ ὅσιος Γέρον, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἀφείλατο ἓνα τῶν ὀδόντων τοῦ ἁγίου Θεοκτίστου μετὰ τινὰ ὀλίγα λείψανα ἐκ τῶν συγκειμένων αὐτῷ ἁγίων Πατέρων, καὶ ἀνεκάμψαμεν ἐπὶ τὴν ἰδίαν Λαύραν.

E 29 Ἄλλος τις ἀξιόπιστος τῶν ὑψηλῶν γερόντων τῆς μεγίστης Λαύρας, ὀνόματι Δαβὶδ, ἀνὴρ πανάρετος, πολλοὺς ἐκπαίδευσας τὴν μοναδικὴν πολιτείαν διηγῆσά μοι λέγων · Ἐπορεύθην ποτὲ λίαν ἔωθεν κυκλώσας τὴν Λαύραν εἰς τὴν ἔρημον μεθ' ἑτέρου τινὸς μοναχοῦ, συλλογῆς χορταρίων ἐνεκεν · ἐν κυντίῳ δὲ γεινόμενος τοῦ ἡσυχαστηρίου τοῦ Γέροντος, τοὺς ὄφεις ἐφοβήθημεν, καὶ διὰ τοῦτο τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολὴν ἀνεμείναμεν. Ὡς οὖν ἐφάνη τὸ αὖρος, ὁρῶ μὲν τὸν Γέροντα ἐπάνω τοῦ ἡσυχαστηρίου ἐν τῷ ἐπιρρίπτριῳ αὐτοῦ ἐδώδιμῳ τί βαστάζοντα, καὶ δορκάδας περιχορευούσας, αὐτοῦ παραβάλλοντος αὐταῖς τὴν τροφήν, ἣν εἶχε · μία δὲ τις ἐν αὐταῖς ὑπῆρχεν ἡ ὀρπαλιὴ καὶ ἀτάκτως ἐσθίουσα προσήρχετο, ζητοῦσά τι φαγεῖν περισσότερον. Ὁ δὲ πλεονεκτοῦσαν αὐτὴν ἰδὼν, ὀνειδιστικοῖς λόγοις ὕβρισεν, εὐφυνῶς πλήττων καὶ λέγων · Τί πλεονεκτεῖς, ταπεινὴ καὶ λαίμαργε ; Ἐὼς τινὸς οὐκ ἔξες τὴν σὴν ἀταξίαν ; Ἀπιθὶ ἀπ' ἐμοῦ, ὅντως οὐδὲν παρῆξω σοὶ πλέον τῶν ἐταίρων σου. Καὶ αὐτὴ ἐπέμεινε φιλονεικοῦσα. Αὐτὸς δὲ, πλησίον τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου πᾶσαν τὴν ἐδωδὴν καὶ δορκάσι κοινῇ παραθείς, μειλχιῶς ἔσθη πρὸς αὐτάς · Ἀπιτε χαίρουσαι · ὅσα γὰρ εἶχον διδαχάνηται. Καὶ ἀπέλυσεν αὐτάς. Ἡμεῖς δὲ, ἐπὶ τοῦτων πάνυ θαμβοῦμενοι, τὴν ὁδὸν ἡμῶν ἀπεληλύθημεν.

F 30 Ἀνὴρ τις, μόναχος μέγας καὶ θαυμαστός καὶ πρακτικῇ θεωρίᾳ κεκοσμημένος, ὃ ὄνομα Σέργιος, ἀρχιεπισκόπου τῆς μεγίστης ἡμῶν Λαύρας, διηγῆσά μοι λέγων, ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἀπείναι μετὰ τινῶν πατέρων πρὸς τὸν ὅσιον Στέφανον κατὰ τὴν ἔρημον, ἐν τοῖς κατ' ἀνατολὰς τῆς μονῆς τοῦ Καλαμώνος ἀντροῖς τότε διάγοντα · ἐξετέλει γὰρ ἐκεῖ τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστήν. Οὗτος τοίνυν, ἐν τῇ πρὸς τῆς βαΐφόρου κυριακῇ, παρεγγόνει πρὸς ἡμᾶς, ὁμοθυμαδὸν συνηθροισμένους περὶ τὸν ὄρθρον, καὶ ἐπυθλάνετο ἡμᾶς περὶ τῆς ἡμῶν παρωχημένης ἀγωγῆς · γρηγορεῖν δὲ καὶ νηφεῖν ἐκέλευεν, μάλιστα ἐν τῷ καιρῷ τῆς πρὸς Θεὸν ἐμιλίας · Γρηγορεῖτε, λέγων, ἀγαπητοί, καὶ νήφετε · τῷ Θεῷ γὰρ παρεστήκατε προσευχόμενοι. Εἰ γὰρ βασιλεῖ ἐπιγείῳ παντοδαπῶς, ἐκατέρωθεν στρατιωτικῆς παρεστηκυίας τάξεως, τὰς τῶν ἀρχομένων φοῖνας ἰνδειαματώσας, προσομιλοῦμεν, νήψεως ἂν πολλῆς καὶ καταστάσεως δεόμεθα πρὸς μόνον τὸν κρατοῦντα τὰς ὄφεις τεινόντες, τρόμῳ τε καὶ φόβῳ συνεχόμενοι · πόσῳ μάλλον τῷ βασιλεῖ τῶν ἀπάντων, ὃ παρίστανται μυρία ἀγγέλων, καὶ ἀρχαγγέλων στραταίαι, φοίττουσαι παρ-

εστῶτες

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO
GÆCO.
EX MS.

εστῶτες, ὀφείλομεν νήφειν καὶ πάσης ὑλικῆς καθα-
ρεύειν ἐμφάσεως, καὶ φοβεῖσθαι, καὶ τρέμειν; Εὐ-
χεσθε τοίνυν· μεγάλη γὰρ σήμερον τοῖς πατράσι
τῆς Λαύρας ἡμῶν ἐπῆλθε κατ' ὁδὸν συμφορὰ καὶ
ἀνίας γέμουσα.

31 Ἦν ἡμῖν πυθομένοις ἔφη· Τὴν νυκτερινὴν
ψαλμωδῖαν ἐτελέσας, ἐξαίφνης ἐν ἐκστάσει περὶ τὸ
αὐγος γέγονα, καὶ ὥσει ἐν τῇ Λαύρᾳ βλέπω τινὰς
τῶν πατέρων περιπληγόντας τὰς κορυφάς. Τὸν δὲ
προσεβύτερον τῶν Σύρων διειχασμένον χαλεπώτερον,
καὶ ὑπὲρ πάντας ἀλγινώτερον πεπονθότα, καὶ ᾤκηθην,
ὅτι λοιμὸς ἐκείσε θανατικὸς γενήσεται. Μετὰ τοίνυν
ἡμέραν μίαν ἀφικέτο τις ἀνὴρ φιλόχριστος, ἐκ χυλίων
ἡμῖν οὕτως· Χθὲς τὴν παρωχηκυῖαν κυριακὴν
ἐποιήσαμην ἐν τῇ Λαύρᾳ, καὶ οὐκ οἶδά, τί πεπόν-
θασιν οἱ πλείστοι τῶν Πατέρων· ἑώρακα γὰρ αὐτοὺς
κατηφούντας καὶ κεφαλαλγούντας, ἀλλ' οὐδένα ἡρώ-
τηκα περὶ τῆς αὐτοῦ κατηφείας καὶ ἀλγηδόνος.
Μεθ' ἡμέρας οὖν τέσσαρας πληρωθείσης τῆς ἁγίας
Τεσσαρακοστῆς, ἐπανήλθομεν ἐπὶ τὴν Λαύραν σὺν
τῷ ἁγίῳ Γέροντι, τὴν σωσίψυχον τῶν βατίων πανή-
γυριν ἐτελέσαντες, καὶ οὕτως τοὺς πατέρας εὐρή-
καμεν, ὥσπερ ὁ φιλόχριστος ἀνὴρ ἀνήγγειλεν· μετ' οὐ
πολὺ δὲ πρῶτον μὲν ἐτελεύτησεν ὁ προσεβύτερος τῶν
Σύρων, μετ' ἔπειτα δὲ ἐκ τῶν πατέρων πληθὺς, ὥστε
καθ' ἐκάστην ἡμέραν δύο ἢ τρεῖς ἐκκομίζεσθαι ἀφ' ὧν
ὠνόμασεν ἡμῖν ὁ Γέρων συνοῦσιν αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ.

32 Ἄλλος δὲ τις θαυμασιώτατος γηραιὸς ἐκ τῆς
μεγίστης ἡμῶν Λαύρας, ἐπαινετός καὶ παντοίας φι-
λοσοφίας ἔμπλεως, ὠνόματι Λεόντιος, ἐξεῖπέν μοι
τοιαύτην ἐξήγησιν· Μονασταὶ τινὲς τῆς εὐαγούς ἡμῶν
συνοδίας ἐν τῇ ἐρήμῳ διετέλουν περὶ τὸν ἡγιασμένον
ἀββᾶν Στέφανον ἐν ταῖς ὠρισμέναις ἡμέραις τῆς κα-
θολικῆς νηστείας. Οὗτοι τοίνυν ὡς ἦγον ἔρεμον ἀγω-
γὴν, ἐξ ἀπόπτου προσῆλθεν αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἰδίου σπη-
λαίου ὁ Γέρων, καὶ φησιν· Δεῦτε, πατέρες, ἐντευξίν
ποιησόμεθα, δεῦτε. Οἱ δὲ προθυμότερον ἀναστάντες,
τὴν αὐτοῦ προσταγὴν ἐξεπλήρουσαν. Αὐτοῦ οὖν εὐχο-
μένου σὺν αὐτοῖς, ἀκηκόασιν αὐτοῦ τινὰ τῶν Πατέρων
τῆς Λαύρας εἰς μνήμην ἀγαθόντας καὶ μακαρίσαντας.
Ὅτε δὲ τὴν εὐχὴν πεπλήρωκεν, ἔφησεν πρὸς αὐτὸν·
Κατέπληξας ἡμᾶς, ὦ πάτερ, ὅποτε ἐν τῇ εὐχῇ μνη-
σθεῖς τινὸς τῶν προσευτέρων ἡμῶν, ὡς τόνδε τὸν βίον
ἀπολιπόντος. Ὁ δὲ εἶπεν· Καὶ γὰρ οὗτος τῶν τῇδε
πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν· εὔροι οὖν θύεσιν ἐν ταῖς
ἀκαταλύτοις σκήναις τῆς δόξης ἐκείνης καὶ ἀγαλλιά-
σεως. Ἀγαθόντες τοίνυν τῶν εἰρημένων ὑπὸ τοῦ Γέ-
ροντος, ἀκριβῶς ἐνέταξεν πινυκιδίῳ τὴν ὥραν καὶ τὴν
ἡμέραν καὶ τὴν μῆνα, καθ' ὧν ἐγένετο ταῦτα. Μετὰ
δὲ τὴν Τεσσαρακοστὴν εἰς τὴν Λαύραν ἀφικόμενοι,
λεπτομενέστερον περὶ τῆς τοῦ προσεβύτερου τελευτῆς
ἐξηρουντο, καὶ πάντα καθ' ὅσα προέφησεν αὐτοῖς ὁ Γέ-
ρων, εὐρηκότες, σαφέστερον ὑψηλίσαντο ἡμῖν τὸν
Θεὸν αἰνοῦντες, καὶ τὴν τοῦ Γέροντος χάριν εὐφη-
μοῦντες.

33 Ἄλλοτε πάλιν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τῆς
Τεσσαρακοστῆς ἐξαπίνης ἦλθε πρὸς τοὺς συνόντας
αὐτῷ πατέρας, καὶ εἶπεν· Ἀνάστητε, πατέρες, ὅπως
εὐξώμεθα· καιρὸς ἐστὶ προσευχῆς καὶ δεήσεως.
Ποιησάμενοι οὖν τὴν εὐχὴν ἡρώτησαν λεγόντες· Τίς
ἡ αἰτία τῆς εὐχῆς ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, ὦ πάτερ; Ὁ δὲ
ἀποκριθεὶς ἔφη· Ἐπειδὴ νῦν γέγονεν ἐν τῇ Λαύρᾳ
ἡμῶν τάραχος καὶ θόρυβος μέγας· τινὲς γὰρ ἀρχά-
ριοι, τῆς συνάξεως ἐκτελεσθείσης, ὑπὸ τῶν δαιμόνων
ἀπατηθέντες ἠπάτησαν, καὶ τινὰς τῶν γερόνων βλάβ-
δοις ἐτυψαν, καὶ τῷ τῷ σίῳ ἡμῶν ἡγουμένοι, ἀββᾶ
Στρατηγῷ, τὰς χεῖρας κακῶς ἐπέθηκαν, καθυβρίσαν-

mille Angelorum atque Archangelorum tremen-
tes assistant exercitus, circumspectos exhibero
nos, convenit, ac omni rerum crassarum ac ter-
renarum specie repurgare mentem, pavere deni-
que, et contremiscere? Orate igitur: hoc enim
die Lauræ nostræ patribus, insignis, funesta, ae
plena mœroris accidit calamitas.

31 Rogitantibus nobis, quænam ea demum
esset, subiecit: Nocturna perfunctus psalmodia,
continuo in ecstasim raptus sum sub auroram;
quasique in Laura conspicio aliquot patrum con-
tundi vertices, sed Syrorum Presbyterum divelli
crudelius, acerbosque præ ceteris sustinere cru-
ciatus; et auguratus sum fore, ut contagium illie
lethiferum grassetur. Dies igitur unus abierat,
cum homo quidam pius inde advenit, et in hunc
modum nos affatus est: Elapsam heri Dominicam
in Laura transegi; ac nescio quid patrum pleri-
que passi sint: nam vidi eos mœstos in terram
vultus defigere, gravesque capitis dolores præ se
ferre; super hac tamen consternatione, ac mœ-
rore interrogavi neminem. Post dies ergo quatuor
completa sacra Quadragesima, in Lauram cum
Sene sancto rediimus, salutiferam Palmarum
festivitatem celebraturi; talesque patres inveni-
mus, quales eos nobis vir Christo devotus depin-
xerat. Nec vero multo post primum fato conces-
sit Syrorum presbyter; deinde autem ex patribus
multitudo tanta, ut eorum, quos nobis in eremo
cum ipso versantibus Senex nominaverat, duo
aut tres per dies singulos efferrentur.

32 Alius vero ex maxima nostra Laura senio
vir plane decrepitus. (Leontium appellabant) om-
ni admiratione dignissimus, celebris, atque omni-
bus sapientiæ disciplinis imbutus, hanc mihi re-
censuit historiam. Monachi quidam illustris con-
gregationis nostræ præfinitis universali jejunio
diebus apud sanctum Patrem Stephanum commo-
rabantur in solitudine. Ad hos ergo, ut vitam ab
omni strepitu remotam agebant, accessit ipse,
qua videri non poterat, de suo spelæo Senex, et:
Adeste, inquit, patres, orationem instituemus;
adeste. Illi promptissime assurgentes ejus impe-
rio parebant. Cumque una secum oraret, audiunt
mentionem ab eo fieri alicujus ex Lauræ patri-
bus, quem beatum prædicabat. Ubi precandi fi-
nem fecerat, dixerunt ei: Perculisti nos, o Pater,
cum inter orandum, de quodam presbyterorum
nostrorum ita meministi, quasi vita functus jam
esset. Tum ille: Nempe sic est, jam hinc ille mi-
gravit ad Dominum: requiem igitur inveniat in
indissolubilibus illius gloriæ atque exultationis
tabernaculis. Illi hæc ac Sene pronuntiata demi-
rati, horam, diem, mensem, quibus hæc accide-
rant, fideliter commendavere pugillaribus. In Lau-
ram vero post Quadragesimam reduces minutissi-
ma quæque de presbyteri morte perscrutantur;
comperitisque uti illis Senex prædixerat, omnibus,
rem nobis omnem apertius exposuere, laudantes
Deum. Senis gratiam celebrantes.

33 Rursum alias per idem Quadragesimæ tem-
pus contigit, ut ad eos, qui secum vivebant, re-
pente accederet; hac illos exhortatione compellans:
Surgite, patres, ut oremus, orationem hoc
tempus precesque flagitat. Finita ergo comprecatione,
quærent illi; Quæ causa, o Pater, hac a
nobis hora preces exigebat? Respondit ille ac
dixit: Quia jam modo turbæ in Laura nostra at-
que ingens tumultuatio concitata est: novitii k
enim aliqui, finita synaxi, decepti a dæmonibus
omnia turbarent, nonnullosque Senum ecciderunt
virgis, atque in ipsum sanctum Hegumenum no-

D

et pestem in
Laura subor-
tam signifi-
cat.

E

Beatus atte-
rius exitum
interoran-
dum cogno-
scit.

i

F

Turbas in
Laura exci-
tatas cogno-
scit, dæmoni-
bus ideo ex-
ultantibus.

k

strum

A strum, Abbatem Strategium, impie manus injece-
runt, convitiis cum et contumeliis insectantes.
Obstupefacti adeo ad hæc patres, institere, sibi
ne dedignaretur edicere, id unde rescivisset. Re-
spondens vero ille ait : Vidi ante horam impie-
tatis omnis auctores, malisque unice gaudentes
pessimos dæmones, frequentes gestire per aera,
et tripudia celebrare mutuoque se ad lætandum
hortari, ingeminantes : Lætamini, lætamini. Ne-
que enim exiguum hodie facinus designavimus.
Quamobrem exultare nos convenit ac deliciari,
chorosque hilares ducere, quando inter Sabæ
monachos rudiores juxta ac mente magis desti-
tutus ad turbas non sanc modicas excitandas ad-
cgimus : sed et ipsum eorum Hegumenum fustibus
haud molliter depexum daturi eramus, atrocibus-
que oneratum calumniis ; ac cædem denique non
mediocrem suscitaturi, nisi hæc omnia Step-
hani, male feriat utique silicernii, antevertissent
preces : quippe quibus repulsi, atque in fugam
conjecti sumus.

et frustra ei
vanæ gloriæ
tentationem
injicienti-
bus.

B 34 Hæc quidem ex diabolis audiui : Credite
itaque, filii Spiritu ferventissimi, veritatem pro-
fitenti, non nostra deprecatione factum, ut pa-
tres respexerit Deus, eosque a cæde eruendo,
præoccupatis hostium consiliis, prospexerit ; ne-
que per me inutilem veteratores ac malefici spi-
ritus ejecti sunt : peccator enim sum, et refertus
iniquitatibus ; sed eo hæc de patribus dixisse
videntur, quod ægre animo meo facere volunt ;
mentemque mihi sperantes acutissimis vanæ glo-
riæ jaculis transverberare, de precibus memine-
runt. Sed dictorum illorum, utcumque fallacium
nihil me ab ea, qua in melius propendeo, volun-
tate, divina firmatam gratia, dimovit : unde ni-
hileorum quidquam credidi : mendaces enim sunt
et impostores, et in omnem conjurati probitatem ;
verum indigne ac ferociter propulsavi, atque exe-
cratus eos dispuli, et mendaces vocitans et syco-
phantas. Inde est quod hæc mihi reposuerunt :
Tametsi tales reputes nos fere, veteratoriisque
sermonibus nostris nullam adhibeas fidem, hodie
tamen vera esse putato omnia, quæcumque de
Lauræ monachis prodita sunt. At ego aliter sen-
tiebam, abigebamque magis ac magis, donec vis
quædam divina collustravit animum, et omnem
rerum, quas nuntiaverant, accurate perdocuit
veritatem. C Hæc admirati patres horam ipsam,
diem, mensem adnotant, impletaque Quadrage-
sima ad Lauram cum Sene redeunt, ac tempus,
quo fuissent hæc suscitata, a patribus diligenter
exquirunt, visionisque ita veritatem exploratam
habuere ; a quibus cum ipsi acceperimus, commu-
nicamus vobis, ut sancti Senis virtutem æmule-
mini, largissimam Dei bonitatem omnibus admi-
rabilem prædicantes.

τες αὐτὸν, καὶ ἀτιμάσαντες. Ἐκθαμβηθέντες οὖν ἐπὶ
τούτοις οἱ πατέρες, ἠξίουσαν αὐτὸν ἐξειπεῖν αὐτοῖς,
πόθεν ἐνόησεν ταῦτα. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ἔφη· Πρὸ
ᾧρας τεθέσθαι τοὺς πάσης κακίας δημιουργοὺς καὶ
τοῖς κακοῖς ἐπιχειροῦντας, κακίστους θαίμονας, ἐν τῷ
ἀέρι φοιτῶντας, ἀγαλλομένους καὶ ὀργουμένους καὶ
ἀλλήλους προτρεπομένους εὐφραίνεσθαι, φάσκοντας·
Εὐφράνθητε, εὐφράνθητε· οὐ γὰρ σμικρὸν εἰργασάμεθα
σήμερον ἔργον. Διὸ δεῖ ἡμᾶς σκιρτᾶν, καὶ γάνυσθαι,
καὶ χορεύειν εὐφρόσυνον χορείαν, ὅτι τοὺς ἀπλουστέ-
ρους ἄμαρτε καὶ ἀφρονεστέρους τῶν μοναχῶν τοῦ Σάββα
πειλανηθέντες παρωτρύναντες ἀταξίαν οὐκ ὀλίγην ποιή-
σασθαι· ἀλλὰ παρεσκευάσαμεν καὶ αὐτὸν τὸν ἡγού-
μενον αὐτῶν ῥοπάλοις ἀλγεινῶς πλήξει, καὶ καθυ-
βρίσαι δεινῶς, καὶ φόνον αὐν οὐ μέτριον διηγεῖσθαι·
εἰ μὴ τούτου τοῦ κακογέρου Στεφάνου κατέφθασαν
αὶ εὐχαί. Ὅτι αὐτῶν γὰρ ἀπεκρούσθημεν, καὶ ἀπει-
διώχθημεν.

34 Ταῦτα μέντοι παρὰ τῶν θαμόνων ἀκήκοα·
'Ἄλλ' οὖν πιστεύσατε, τέκνα πνευματικώτατα, ἀλη-
θεύοντι, ὅτι οὐ δι' ἡμετέρων ἐντελεύσιον ἐπέιδεν, ὁ
Θεὸς τοῖς πατράσι, καὶ προσθάσας ἐπισκέψατο αὐ-
τοὺς, ῥυσάμενος ἀπὸ τοῦ φόνου· οὔτε δι' ἐμὲ τὸν
ἀχρεῖον ἀπεσοδῆθησαν οἱ δολεροὶ καὶ κακοῦργοι θαί-
μονες· ἁμαρτωλὸς γὰρ εἰμι καὶ πλημμελήματων
ἀνάπλεως· ἀλλ' ὡς θέλοντες ἀνιάσαι με, ταῦτα περὶ
τῶν πατέρων εἰρηκότις ἐφάνησαν, καὶ ὀρόμενοι κενοδο-
ξίας ὀξύτατοις βέλεσι κεντρῶσαι μοῦ τὴν διάνοισιν,
τῶν εὐχῶν μοῦ ἐμνήσθησαν. Ἄλλ' οὐδὲν με τῶν ἀπα-
τηλῶν αὐτῶν ῥήμάτων τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον νεύ-
σεως ἐξέστησεν, θεῖα χάριτι κρατυνόμενον· ὅθεν οὐ
δ' ὅλως τούτων πεπίστευκα· ψεύσται γὰρ αἰεὶ καὶ
πλάνοι, καὶ μισόκαλοι τυγχάνουσιν· ἀλλ' ἀποτίμως
καὶ ἀυστηρῶς ἡμυνάμεν, καὶ ἀπιστόβουν αὐτοὺς, κα-
ταρώμενος, καὶ ψεύστας αὐτοὺς ἀποκαλῶν καὶ ἀπα-
ταιῶνας. Διὸ περ ἀποκριθέντες ἔφησάν μοι· Εἰ καὶ
ἐκάστοτε τοιοῦτους ἔχεις ἡμᾶς, καὶ ἀπιστεῖς τοῖς
ψευθεῖσιν ἡμῶν ῥήμασιν, ἀλλὰ σήμερον πείσθητι περὶ
τῶν μοναχῶν τῆς Λαύρας εἰρηκόσι τὴν ἀλήθειαν. Ἐγὼ
δὲ οὐκ ἐπίστευσά, ἀλλὰ μάλλον καὶ μάλλον ἐδιώξα,
ἕως θεῖα τίς ἐπιλάμψασα δύναμις, περὶ ᾧ ἀνηγγί-
κασιν, ἅπασαν ἐδίδαξε τὴν ἀκρίθειαν. Θεθαυμακότες
οὖν ἐπὶ τούτοις οἱ πατέρες, αὐτὴν τὴν ὥραν καὶ τὴν
ἡμέραν, καὶ τὴν μῆνα ἐσημειώσαντο, καὶ τῆς Τεσσα-
ρακοστῆς πληρωθείσης, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Λαύραν
μετὰ τοῦ Γέροντος, καὶ ἡκριβώσαντο παρὰ τῶν πα-
τέρων τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἐγγίγνεται ταῦτα, καὶ τὴν
ἀλήθειαν τῆς διοράσεως ἔμαθον, ὑφ' ᾧ παρὰ λαβόντες
διηγορέυσσαμεν ὑμῖν, ἵνα τὴν ἀρετὴν τοῦ ἱεροῦ πρεσ-
βύτου ζηλώσητε, θαυμασιολογοῦντες τὴν μεγαλόδωρον
ὁσίαν ἀρχαρότητα.

E

F

ANNOTATA D. P.

a Ædilem Latine diceremus, in quem sarti tecti servandi ædificii sacri cura incumbit. Inter Eccle-
siæ Constantinopolitanæ officia nullum tale reperio, nisi magni œconomi, quod inter officia dignitate et
auctoritate primum, qui in sua potestate omnes Ecclesiæ facultates tenet. Per Basilicarios, clericos qui
in basilica seu æde sacra ministrant Papæ, Episcopo, aut sacerdoti sacra facienti, intelligit Cangius in
Glossario Latino.

b Situm Calamonis Lauræ dedimus ex Prato spirituali cap. 40 in Annotatis ad Vitam S. Joannis Si-
lentiarii ad 13 Maii, cap. 3, littera b : ubi de versione Latina hujus vocis. Ex verbis dicti Prati cap. 162,
quintodecimo ab Alexandria milliario monasterium est, quod vocatur CALAMON ; et ex illis, quæ ha-
bentur cap. 163 : dicebat abbas Alexander monasterii CALAMONIS, quod est prope Jordanem, collige
duo Calamonis monasteria fuisse.

c Obiit is III Septembris, quo de ipso acturi sumus. Ejus Vita S. Euthymii Actis permixta prodit ad
20 Januarii ; a quo et Anastasio patriarcha facta reliquiarum ejus sepultura dicitur num. 100 : quod ma-
gna honorificentia factum, ex Vita S. Sabæ habemus.

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO
EX MS.
GRÆCO.

d Sic S. Theoctisti successorem Marin aut Marimum post biennii præfecturam vita suum S. Euthymius in Theoctisti magna theca pie deponit. Sic Longinum ei suffectum; sic ceteros dignitate et sanetitate primos ibidem condiderint. Thecæ autem speluncam hic vel fornicem plurimum monumentorum capacem indubie significat, extra quam fuerit monumentum ejus; de quo numero sequenti.

e Hinc monasterium hoc tempore desertum fuisse supra diximus: quod etiam, ex illa Arabum admonitione colligitur.

f Ad speluncam, in qua habitarent Sancti, quæque deinde est in templum conversa, ascendendum fuisse Lazarotis pastoribus, qui primi Sanctos istic commorantes reperere, habemus e S. Euthymii Vita. Quare nec in ea nec juxta eam conditos fuisse Sanctos, verum in spelunca aliqua inferiori, ex his patet.

g Vox ista explicatur eap. sequenti num. 37 littera e.

h Μεγάλην Τεσσαρακοστήν. Ita dicebatur præcipua illa ante Paschalem solennitatem Quadragesima ad differentiam aliarum, quam quia in eremum recedentes Patres a Dominica Sexagesimæ (quæ Græcis τῆς Ἀποκρίων, seu Carnis-privii dicitur) auspicari consueverant; ideo sequenti numero soli quatuor dies ante Dominicam Palmarum e Quadragesima reliqui numerantur.

i Leontium hunc diversum esse a Leontio, auctore Vitæ S. Gregorii Agrigentini, discas ex Commentario prævio num. 26.

k Ἀρχαριοί, id est incipientes sive novitii. Vide Glossarium Meursii citantis Anonymum, qui tres gradus distinguit ἀρχαρίων, μέσων καὶ τελείων, incipientium, mediorum et perfectorum.

CAPUT IV.

Succurrit periclitantibus discipulis; et cum invisibili Anachoreta colloquitur.

B

Θεοφιλεῖς τρεῖς ἀδελφοὶ τῶν μεμαρτυρημένων ἐπ' εὐλαθείᾳ, Δαμασκόν, τὴν πανευδαίμονα καὶ λαμπρὰν μητρόπολιν, δικητήριον ἔχουσι. Τούτων εἰς ἀποταξάμενος, καὶ ταύτην τὴν μεγίστην Λαύραν δικῆσας, διηγῆσά το μοί, λέγων· Ὅτι τις, Ἰωάννης ὀνόματι, σημειοφόρος ἀνὴρ, καὶ πολλὰ δεῖξας θαυματουργήματα, ὧν ἐν περὶ γεγόνاسιν πολλοὶ φιλαληθέστεροι ἄνδρες, τούτῳ τῷ μακαρίτῳ μαθητεύσας, καὶ μετ' ἔπειτα ἐπίσκοπος τῆς περιφανοῦς καὶ ἐνδόξου πόλεως Χαραχμοβῶν γενόμενος. Ὑψηλὸς ὡς ἀληθῶς ἀπεφάνθη καὶ εὐδοκίμος, καὶ διὰ τινὰς χρεῖας πολιτικάσ τε καὶ ἐκκλησιαστικάς πρὸς τὸν σύμβολον Δαμάσκου καὶ πρὸς τὸν κριτὴν πυκνῶς ἀφικνούμενος, ὅκοι πρὸς ἡμᾶς ἐξενίξετο. Πολλὴν δὲ καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ τῶν διηγημάτων τὴν ὠφέλειαν καὶ ψυχικὴν εὐεργεσίαν ἐκαρπούμεθα. Μὲν δὲ τῶν ἡμερῶν, ἐσπέρας οὖσης βαθείας, κατὰ τῆς τραπέζης τῶν τριῶν ἡμῶν ἀδελφῶν σὺν αὐτῷ καθεζομένων, διηγῆσατο ἡμῖν τὸ εἰς αὐτὸν παρὰ τοῦ ἐπιστάτου γεγεννημένον παράδοξον θαῦμα.

C

36 Ἐγένετό μοί, φησί, ποτὲ τούτῳ τῷ θεοφόρῳ μαθητευόντι, πορευθῆναι εἰς τὸ μοναστήριον τὸ λεγόμενον Χουράν. Τὴν ὁδὸν ἐξανύσας καὶ κινεῖσαι ἐρρωμένως καὶ ἀδελφῶς ἔφθασα, ἀσθενείᾳ τίς μὲ κατέσχε μεγάλη καὶ ἐπικίνδυνος, ἥτις ἠνάγκασεν ἐπὶ καιρὸν αὐτόθεν μένειν, μὲ δυνάμενον εἰς τόπον μου ἀπὸ σωματικῆς κακώσεως καὶ ἀδυναμίας ἀποστρέψαι. Μετ' οὖν χρόνον τινὰ τῆς νόσου ἀνασφάλας καὶ ἀναλαβῶν εἰζόμεν τῆς ἐπὶ τὴν Λαύραν διὰ τῆς ἐρήμου ἀποφερούσης ὁδοῦ, ὀλίγους ἄρτους ξηροὺς σὺν ἐμοὶ εἰληφώς. Καύσωνος δὲ γενομένου σφοδρῶ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ θέρους ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος, καὶ διψῶς δεινῶς ἐτρυχόμεν, πολλῶ δὲ μᾶλλον τοῦ τόνου τῆς σωματικῆς ἰσχύος διαλυόμενος ἐδαμαζόμεν, καὶ ἐν πολλῇ στενώσει καὶ ἀπορίᾳ ἐτύγγανον, καὶ τὸν Θεὸν καὶ τὰς τοῦ Γέροντος εὐχὰς ἐπεκαλούμεν, ἕως ἐν τούτοις μὲ ὄντα τοῖς δεινοῖς ἢ τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγχνία προφθάσας ὡδήγησέ τινὰς κατὰ τὴν ἐρήμον εὐρηκέναι ποιμένας Ἀραβίτας, ὅτινές μὲ θεασάμενοι ἐπυνθάνοντο τί ἂν εἶην κεντημένος. Ὡς δὲ τοὺς ἄρτους αὐτοῖς ὑπέδειξα καὶ τὸ διψῶς ἀνήγγειλα, τοὺς μὲν ἄρτους πρὸς ἑαυτοὺς ἀπέφερον, ὕδωρ δὲ ἀρτίως ὧδε μὴ ἔχειν παντελῶς ἔφθασαν, ἀλλ' ἀποστελοῦμεν σὺν σοὶ ὁδηγόν, ὑποδείκνυντά σοι τὸν τόπον τοῦ νάματος, οὗ μακρὰν πολὺ διακεῖμενον.

Fratres Deo cari tres ex eorum numero, quorum testata religio est, Damascus, felicissimam illustremque incolebant metropolim. Horum unus, cum seculo valedicens in hac maxima Laura habitaret, hæc mihi commemoravit: Quod vir quidam insignis, Joannes dictus, qui et multa edebat miracula, quorum viri complures, studiosissimi veritatis, fecere periculum, huic beatæ memoriæ Seni discipulus fuisset, ac deinde illustris gloriosæque Charachmoborum a urbis creatus est episcopus. Vir sublimis, probatæque, ut erat, virtutis habebatur, et ob negotia quædam necessaria cum politica, tum ecclesiastica ad symbolum b Damasci, atque ad judicem frequenter itans, domi nostræ hospitium sibi delegerat. Multum vero ex sermonibus ejus, ac relationibus utilitatis ac beneficentiæ spiritualis percepimus. Die autem aliqua sub multam vesperam, superque mensam, cui tres fratres una cum ipso accumbebamus, recensuit nobis, quod sibi a magistro contigerat prodigii.

36 Cum sub viri hujus divini disciplina, inquit, essem, accidit ad monasterium proficisci me, quod Churam e appellant. Iter emensus, valens istuc integerque perveneram, quando ægritudo me aliqua invasit et gravis admodum et plena periculi, quæ subsistere illic me ad aliquod tempus coegit; neque enim reverti ad locum, unde veneram, omnino poteram, ea erat corporis affectio et imbecillitas. Aliquanto post itaque, reparatis, quas morbus attriverat, confirmatisque viribus, viam, quæ per solitudinem ad Lauram ducebat, arripui, pauculis onustus et aridis panibus d. At æstu vehementer ingravescente, ut solet messis tempore, solaribus radiis ac siti oppido fatigabar, sed gravius urgebat virium corporis dissoluta firmitas; ut in angustiis multis consilii inopia versarer. Deum adeo et sancti Senis invocabam preces, donec divina misericordia in istis me ærumnis ope sua præveniens, eo, qui me invenirent per deserta, pastores aliquot Arabes deduxit, qui contemplati me, rogabant, ecquid haberem. Ubi vero panes illis exhibui, questusque sum sitim, panes quidem abstulerunt sibi; aquam autem aiebant hic in promptu non esse omnino sibi; ceterum mittemus qui viam te doceat, locumque assignet, ubi rivus decurrit, non longe admodum dissitum.

D

E

Joannes, postea Charachmoborum Episcopus,

a

b

a Chura monasterio rediens ac sitiens in Arabes incidit;

F

c

d

A
a quibus dux
ad fontem
datus Æ-
thiops, fru-
stra vitæ ejus
insidiatur;
e

f

B

ipse autem
fugiens per
invia Lau-
ram versus,

C
vocantis se
Stephani vo-
cem audit,
ab eoque ex-
cipitur,

37 Mittunt ergo truculentum ac terribilem Æthiopa e, violentum hominum, planeque infelicem, et, si mores spectares, nihil a diabolo diversum, ut experientia postmodum ostendit. Hunc ego, urente siti, volens nolens ducem sequebar. Dum ad justum una spatium processissemus, sistit me ad alveum torrentis, aquas continentem, et ait: Bibe, homo Dei, et secure quantum lubet, quantumque opus habes, te satia. Labore ergo fessus, parvum, quod gestabam, epirriptarium f deposui, ac bibere tentavi per otium et minime propere. Vix fonti caput subjeceram, cum injecta est mihi suspicio, exitialem illum Æthiopa sinistri aliquid in me cudere ac machinari; et sublato non nihil capite, hominem mortalium omnium infortunatissimum saxo, quantum capere manus poterat, armatum conspicio, oculisque torvis ac sanguineis, et ignis instar collucentibus in fatalem clam mihi ictum suspensum. Verum ego erectus extemplo, spirituque illico ac præter mentem inflammatus: Nam, quam ob causam, aiebam, istuc facere meditaris, miser? Fac sane periculum, si quid penitus vales: nam et robore equidem te sum superior, et magis ad dimicandum accinctus. At ille simul hæc audiit, simul lapidem tremebundus abiecit e manu, arreptoque furtim, quod jacebat humi, epirriptario, festinato se atque ingenti cum trepidatione proripuit.

38 Persoluta Deo gratiarum actione, ad Arabes, unde abieram, reverti metuebam, hærebamque quam plenus formidine, tam inops consilii. Tandem, quod male mihi ab illis timebam, statui inviam solitudinem, facere perviam, per eamque, si quo modo possem, ad Lauram penetrando salutis vitæque consulere. Ex loco igitur, ubi fueram, spatio jam aliquo progressus, montes alium ex alio errabundus circumcurrere, dumque unum devito torrentem, alium offendere, ex hoc denuo in priorem incidere, idque per altas tenebras, locaque inaccessa, cum jam occubisset sol, et nox ingruisset. Per horas ita complures, consilioque destitutus et animis, Deo opitulante vocem exaudio, quasi ex remoto longe spatio quodam ad me delatam, et me nomine compellantem, quasque viam suo sonitu commonstrantem; audere vero jubentem, et nihil quidquam extimescere, imo dicentem: Pater Joannes.

39 Principio commovebar quidem, ac dæmonis phantasma audire me suspicabar. Ergo pia precatone, ut par est, instituta, recitataque oratione Dominica, nihilo minus persistebat vox et resonabat distinctius, et tamquam ex propinquo audiebatur, illudque iterabat: Pater Joannes, huc accede, et timorem omnem omitte; adeo ut sonum discernere jam possem, et Senem esse, qui me appellabat, conficere. Incredibilis mihi res videbatur et nequaquam cohærens: Nam qui huc usque, aiebam, venisse is potest? Et terror me re vera corripuit et mentis abalictio in casu tam paradoxo, quoad ipsum per se hominem divinum conspexi, animos addentem mihi, et ad rectam me viam reducentem, consuetasque monachis auspicantem preces. Dicto Amen, me alloquitur: Quid, fili Joannes, etiam terrere te potuit infelix ille et parricida Æthiops, cum diffindere tibi caput volebat? Usque adeo id male te habuit, quod epirriptarium suffuratus est tibi? Neutiquam id tibi sit curæ; sic enim habeto, ipsa hora, qua manus afferre tibi violentas sceleratus ille tentabat, pro te Christo Salvatore me supplicasse. Sed nempe illi sit gratia, qui numquam nos a persequentibus non eruit. Confide igitur,

37 Ἀπέστειλαν οὖν φονικὸν καὶ φοβερὸν Λιθίοπα, γεναῖον καὶ τρισάθλιον, διαβόλου μηδὲν τῷ τρόπῳ διαφέροντα, ὥς μετὰ ταῦτα ἡ πείρα ἐδιδάξε. Μεθ' οὗ διὰ βίαν τοῦ δίψους ἐξ ἀνάγκης ἐπορευόμενῳ, καὶ πορευθέντες ἄρα ἱκανὸν διάστημα, ἐφίστησί μέ χειμάρρον ῥαγάδι, ὕδωρ ἐχούσῃ. Καὶ φησι· Πίνε, ἀνθρώπε τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ ἀδείας οὔτε ἐπιθυμεῖς καὶ χρήζεις ἐμφορήθῃ. Ἐγὼ δὲ ἀπὸ τοῦ πολλοῦ καμάτου τετραχωμένος, ὥπερ ἐφόρου μικρὸν ἐπιρρίπτάριον ἀπεθέμην, καὶ πειν μετὰ ἀνείσεως ἐπειρώμην. Καὶ ὡς τῇ πηγῇ τὴν κεφαλὴν ὑπέκλινον, ἀθρόον μοι λογισμὸς τίς ἐπεισέη, τὸν ἀλιτήριον ἐκείνον Λιθίοπα πονηρὰ κατ' ἐμοῦ τυρεύειν καὶ διενθυμείσθαι, καὶ μικρὸν τὴν κεφαλὴν ἀνανεύσας ὀρῶ τὸν τρισάθλιον χειροπληθῇ λίθον κατέχοντα, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς βλοσυροὺς καὶ οἰοεὶ ἡμαρμένους, καὶ ὡς πῦρ φαίνοντα, καὶ βαλεῖν λεληθότως μέλονται. Ἐγὼ δὲ ἄφνω διεγερθεὶς, καὶ τὸ πνεῦμα τάχα καὶ παρὰ γνώμην ζωपुरήσάν με· Τί τοῦτο βούλει ποιήσῃν, δέιλαι, ἔφησα; Πείρα, εἰ ὅλως δεδύνῃσαι· ἐγὼ γάρ σοι ῥωμαλεώτερος καὶ εἰς ἀλκὴν προθυμότερος. Ὁ δὲ ἅμα τὸν λόγον ἀκούσας τῆς χειρὸς τὸν λίθον ὑποτρέμων ἀπέρριψε, καὶ τὸ ἐπιρρίπτάριον χαμαὶ κείμενον κλείψας, μετὰ δρόμου καὶ τρόμου πολλοῦ ὤχετο.

E

38 Ἐγὼ δὲ τῷ Θεῷ εὐχαριστήσας, ἐδεῖν πρός τοὺς Ἀραβήτας, θθεῖν ἤμην ἐληλυθώς, ὑποστρέψαι, καὶ ἐν πολλῇ δειλίᾳ καὶ σκωτάσει λογισμῶν ἐτύγχανον. Τέλος ἐδοξέ μοι διὰ τὸν φόβον αὐτῶν τὴν ἄετον ἔρημον βάτην ποιήσασθαι, καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὴν Λαύραν, εἰ ὅλως δυναθῆναι, ἀποσώζεσθαι. Ὁδεύσας οὖν ἀφ' οὗ ὑπῆρχον τόπου διάστημα, ἤρξαμην περιπλανᾶσθαι ὄρος ἐξ ὄρους, καὶ χειμάρρον ἀμείβειν ἀπὸ χειμάρρου ἐν σκότῳ βαθεῖ καὶ ἀνοδίᾳ, τοῦ ἡλίου ἤδη θυναντος, καὶ τῆς νυκτὸς ἐπιελθούσης. Ἐπὶ πολλὰς τοίνυν ὥρας θαμασθεῖς, καὶ ἀπορίᾳ καὶ ἀθυμίᾳ συσχεθεῖς, Θεοῦ συνεργίᾳ ἀκούω, ὥς ἀπὸ τινὸς μακροῦ διαστήματος, φωνῆς πρός ἐμὲ φερομένης, καὶ ἐξ οὐράτος καλούσης, καὶ οἰοεὶ τὴν ὁδὸν διὰ τῆς φωνῆς ὑποδεικνύουσας, θαρρύνειν δὲ καὶ μηδὲν δεδεῖναι παρεγγύσσης, ἀλλὰ· Ἀβέᾱ Ἰωάννη, λεγούσης.

39 Καὶ μὲν πρῶτα ἐξεπλάγην, καὶ φάντασμα δαιμονίου ἀκηκοῖναι ὑπελάμβανον. Εὐχὴν οὖν κατὰ τὸ εἰκὸς πεποιτικώς, καὶ τὸ Πάτερ ἡμῶν πεπληρωκώς, οὐδὲν ἥττον ἐπεμεινεν ἡ φωνὴ γεγωνοτέρα φερομένη, καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐξακουσμένη, καὶ· Ἀβέᾱ Ἰωάννη, ὥδε ἔρχου, καὶ μηδὲν δειλία, φθιγγομένη, ὥστε καὶ διακρίναι τὸν φθόγγον δύνασθαι, καὶ τὸν Τίροντα εἶναι τὸν καλοῦντα ὑπειληφέναι. Ἀπιστον οὖν μοι καὶ ἀνακόλουθον τὸ πρᾶγμα ἐδόκει· Καὶ πῶς, ἔλεγον, ἐκείνον ἄρτι γενέσθαι; Καὶ θάμβος μὲ ταῖς ἀληθείαις ἔσχε καὶ ἔκστασις ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τοῦ πράγματος, ἕως αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ τὸν Θεοφόρον ἐώρακα θαρρόποιοντα, καὶ πρός τὴν εὐθείαν ἐπαναγόντα, καὶ τῆς ἡθισμένης μοναχοῦς εὐχῆς κατάρξαντα, καὶ μετὰ τὸ ἐπιφθονῆσθαι τὸ Ἀμὴν, φησὶ πρός με· Τί εἰ, τέκνον Ἰωάννη, ἐφοβήθης τὸν δέιλαιον ἐκείνον καὶ φονῶντα τὸν Λιθίοπα, διχοτομήσαι σὲ βουληθέντα; Ὅλως δὲ ἤλγισας, ὅτι σοὶ τὸ ἐπιρρίπτάριον κέκλωφεν; Μηδαμῶς σοι μελέτω, πείπεισο δὲ ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐν ἣ ὁ ἀλιτήριος ἐπιβαλεῖν σοὶ τὰς χεῖρας ἤθειεν, δέησιν ὑπὲρ σοῦ τῷ σωτῆρι Χριστῷ προσεκόμισα. Ἀλλὰ χάρις αὐτῷ, πάντοτε τῷ βυομένῳ ἡμᾶς τῶν θηρευόντων. Θάρσει οὖν, καὶ μηδὲν φοβηθῆς, ἀλλὰ πορευώμεν εἰς τὸ ἡσυχαστήριον. Τεθνηπῶς μᾶλλον ἐξεπλησόμεν, καὶ συνεπορευόμεν

F

αὐτῷ

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO
EX MS.
GRÆCO.

αὐτῷ γεγηθῶς καὶ ἀγαλλόμενος, ἕως ὅτου τὸ ἡσυχαστήριον αὐτοῦ ἐφθάσαμεν.

40 Ὁ δὲ μὲ πάλιν ἀναγκαῖον εἰπεῖν, οὐ κρύψω· ἐξαγορεύσω δὲ καὶ πρὸς δόξαν Θεοῦ, καὶ ὑμετέραν ὠφέλειαν, ὡς ἐν ἐκείνῃ, ἣ ἔφην, ἀσθενεῖα ἣν γενόμενος εἰς τὸ μοναστήριον, τὸ λεγόμενον εἰς τὸ μοναστήριον, τὸ λεγόμενον Χουράν, ἡσθίνησα· ἐπιθυμία δὲ τίς σφοδρὰ καὶ διάπορος ἔσχέ μὲ ἐμπλησθῆναι βρώσεως ἵχθυος ἀλμυροῦ ἐκζεομένου μετὰ σινηπίως, καὶ πολλοῖς διεκείμην ἐμπορεῖσθαι τῆς ἐφέσεως. Διὰ δὲ τὸ ἐκεῖσε μὴδὲν τοιοῦτον κατ' ἐκείνῳ καιρῷ γεγονέναι, ἔμεινα τὸ πάθος ἐν ἐμαυτῷ τρέφων καὶ σφοδρτέρως τῇ ἐπιθυμίᾳ φλεγόμενος. Ἐπεὶ δὲ τὸ σεβασμιον ἐκεῖνο, ὡς ἔφην, εἰσεληλύθμεν ἡσυχαστήριον, πρώτης μὲν ἢ καὶ δευτέρας φυλακῆς διαδραμούσης, καὶ τὴν ὀφειλομένην εὐχὴν, κατὰ πατρικὴν καὶ ἀρχαίαν παράδοσιν, πεποιήκαμεν· Καθέζου, ἀββᾶ Ἰωάννη, ἔφη ὁ Γέρον. Ἐμοῦ δὲ καθισθέντος, αὐτὸς εἰσείει εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ ἡσυχαστηρίου σπηλαίου, ὅπερ ἐκεῖσε ἐτύγγανε· ἀγνοοῦντι δὲ μοὶ ἐπέσθη ὁ σημειοφόρος πατήρ πίνακα ἐπιφερόμενος ἵχθυον τεταριγμένον ἔχοντα, μετὰ σινηπίως, καὶ φησι πρὸς μὲ· Ἰδοὺ καὶ ἡ ἐπιθυμία σου, ἀδελφέ· ἡτοίμακα γὰρ σοὶ αὐτὴν ἕως ἀνέλθης· ἀλλὰ φάγε, καὶ ἐμπλησθήτι, καὶ μὴδέποτε τῆς τοῦ Θεοῦ ἀπογνῶς ἐπιουρίας καὶ ἀντιλήψως. Ἐγὼ δὲ τὸ παράδοξον κατ' ἐμαυτὸν ἐνθυμούμενος, πόθεν ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ τοιοῦτον ἐυρέθη παρ' αὐτῷ προσφάγιον, οὐδὲν ἕτερον εἶχον λογίσασθαι, ἢ ὅτι ὁ τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις καὶ μαθηταῖς ἑαυτὸν ἐπὶ τῆς λίμνης μετὰ τὴν ἀνάστασιν φανερώσας Χριστὸς, καὶ ἀνθρακίαν καὶ ὀψάριον ἐπικείμενον, καὶ ἄρτον αὐτοῖς ἀληθεῖα παρεσχηνῶς, αὐτὸς καὶ τῷ θεράποντι αὐτοῦ καὶ μαθητῇ τὴν ἐπιθυμίαν ἐξέφηνε, καὶ τὸ ποθοῦμενον ἐκαρποφόρησεν. Ἐφαγον οὖν, καὶ ἐκορέσθη, καὶ τὸ πάθος παραμυθησάμενος εὐχαριστήριον αἶνον τῷ Θεῷ καὶ ἐν τούτῳ ἀνέπεμψα.

41 Ἄλλο γὰρ ὑμῖν ἐξηγορευκέναι θαυμάσιον οὐκ ὀκνήσω· οἶδα γὰρ τὸν φλογερὸν ὑμῶν, ἀδελφοί, περὶ τῶν τοιούτων πνευματικῶν διηγημάτων ἔρωτα. Ἐμοῦ ποτὲ συνδιατρίβοντος τούτῳ τῷ θεοφύρῳ ἐπιστάτῃ κατὰ τὴν ἔρημον μετὰ τινῶν ἡσυχάζοντων σποράδην ἐνὸς ἐκάστου ἐν ἰδίῳ σπηλαίῳ, κατὰ τὴν τοῦ ἐπιστάτου ψυχωφελῆ διδασκαλίαν καὶ παράδοσιν, μέγας λιμὸς συνβέβηκεν ἡμῖν, τὸν σωματικὸν κατατράχυνον τόνον, καὶ τὰς ζωτικὰς καὶ φυσικὰς ἁματε καὶ ψυχικὰς καταπονδῶν δυνάμεις. Ἐκβάντες οὖν τῶν σπηλαίων, λιμαρχοῦμενοι διηρχόμεθα τὴν ἔρημον, πᾶς καὶ θάμνους ἀναζητοῦντες πρὸς παραμυθίαν τοῦ λιμώδους πάθους, καὶ πολλὰ κενηκότες τὴν ἔρημον ἐμπόνως ψυχαφῶντες ὑπεστρέψαμεν πρὸς τὸν καλόχρηρον, τὸ παράπαν μὴδὲν ευρηκότες. Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐσχάτην ἡμῶν ἀπηγγείλαμεν αὐτῷ πείναν, καὶ ὅν ἄγαν ἐμογήσαμεν μόχθον, ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἔρημον περιφοιτῶντες, οἰκτῶ διαπύρῳ συσχεθεῖς ἔφη· Αὐρίον, τοῦ Θεοῦ τὸ ζῆν παρέχοντος, ἐπὶ τὸν δὲ ἀπείοντες τὸν τόπον εὐρήσετε πεφιλοκαλημένον σέλινον, ἐπιμελῶς γεωργηθὲν, καὶ λαβόντες ἀπ' αὐτοῦ μὴ ὑπὲρ τὴν χρείαν θεραπευθῆτε· μὴδὲν ἐκτίλλαντες καὶ ἐρημώσαντες. Ἀφγυμένοι τοίνυν τὸν δηλωθέντα ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Γέροντος γῶρον, ἀπαρallάκτως εὐρήκαμεν καθὰ ἀπεφάνετο· καὶ τὴν χρείαν ἡμῶν παρειληφότες, ἀνεκάμψαμεν γεγηθότες, καὶ ἀγαλλόμενοι. Ὑποδείξαντων οὖν ἡμῶν τῷ Γέροντι τινὰ σέλινα ἐξ ὧν ἐφέρομεν, ἔρηται τίς ῥίζα ἀγνώστου ὑφ' ἡμῶν ἐκριθεῖσα· ἣν θεασάμενος ὁ ἐπιστάτης, ἄγαν λελύπηται, εἰπὼν· Οὐκ ἐνετεῖλάμην ὑμῖν, μὴδὲν ἐξαφανίσαι καὶ ἐκρίζωσαι· Οὕτως λελυπηκάτε μὲ λύπην οὐ μετρίαν, ὁ πρόεφθην ὑμῖν μὴ πεπραχότες. Αὐτοῦ δὲ

nee quidquam verere; sed ad hesychasterium pergamus. Hic admiratio me perculit major; lætus itaque atque exultans cum eo processi, donec ad hesychasterium ejus perventum est.

40 Quod autem rursus me dicere necesse est, non celabo; sed ad Dei gloriam, vestramque utilitatem edisseram. Cum eo, quem dixi, morbo tentatus in monasterium, Chura dietum, venissem, regrotavi: tum vehemens quædam et ardens suborta est mihi appetitio elixo pisee salso cum sinapi ad satietatem veseendi, plurimumque desiderabam appetitum explere. Sed, quoniam per illud tempus nihil istie esset ejusmodi, affectioni huic indulgere intra me, ac æstuarè impotentius desiderio perrexi. Verum ubi venerabile illud, ut dixi, hesychasterium attigimus, elapsa prima quidem, vel etiam secunda vigilia, post fusas præterea, ad quas antiqua traditaque a Patribus consuetudine tenebamur, preces: Sedeto, pater Joannes, inquit Senex. Dum sedeo, intrat ipse in interiorè, quæ istic erat, hesychasterii speluncam. Cum, ecce, mihi nee opinanti, adest patratior mirabilium Pater laneem afferens pisce sale mæerato, addito insuper sinapi, instructam, et: En tibi, inquit, frater, quod appetis: paravi enim istud tibi, dum rediisses. Quin comedè, æ satura te: neque Dei umquam imposterum de auxilio subsidioque diffide. Dum autem rem tam inopinatam obstupeseens meum ipse reogito, unde tali hora istiusmodi apud eum reperi esset opsonium, aliud nihil incidit, nisi Christum, qui sanetis Apostolis post resurrectionem apparuit apud mare, prunasque et pulmentarium impositum ac panem vere ipsis præbuit, eundem, inquam, Christum famulo suo æ discipulo appetitum revelasse meum, et quod desiderabatur, attulisse. Comedi itaque, et saturatus sum; æ ubi aviditati fecissem satis, eucharisticum Deo etiam ex hoc capite earmen æecinui.

41 Verum enimvero aliud vobis prodigium non pigebit exponere: perspectus etenim, fratres, est mihi vester erga spirituales hujusmodi narrationes inflammatus ardor. Versante aliquando me apud magistrum hunc Deo plenum in eremo, una cum quibusdam, qui vitæ solitariæ, juxta salutarem magistri institutionem ac morem, sparsim in suo quisque antro operam dabant, dira nos fames invasit, corporis pessumdans vigorem, omnesque vitales juxta æ naturales, spiritualesque dejiciens facultates. Spelunculis igitur egressi solitudinem pervagamur, esurie tantum non enecti, herbas fructueasque sedando huic malo requisituri; lustratisque multo labore desertis, æ reperto penitus nihilo, ægre trahentes animam ad optimum Senem revertimur. Is, postquam extremam illi, qua premebamur, famem explicuissemus, quantumque universam circumversando eremum, ultra, quam vires ferrent, tolerassemus laboris, ardenti motus commiseratione ait: Cras, Deo vitam largiente, ad eundem illum abeuntes loeum, apium invenietis puleherrime eonfitum, æ diligenter exeultum; ex eo, quantum necesse habetis, nee quidquam amplius, in usum vestrum æeipite, nihil evellentes, devastantes nihil. Ubi ad locum nobis assignatum a Sene devenimus, ita illum per omnia constitutum offendimus, uti præmonuerat. Arrepto inde quod necessarium nobis erat, læti, exultantesque revertimur. Cumque aliquot apii plantas ex iis, quas afferebamus, seni exhibuissemus, reperta est radix aliqua imprudentibus

coque, quod agrotus desideraverat, edulio recreatur.

Discipulis fame laborantibus herbum indicat, et ob evulsam radicem arguit.

nobis

A nobis evulsa ; qua magister conspecta, vehementer indoluit, dicens : Numquid non id præceperam vobis, ne destrueretis quidquam, aut eradicaretis ? Enimvero non mediocri me affecistis dolore, cum id non servastis, quod præcaveram. Istud cum diceret, intelleximus, apium latentis cujusdam anachoretæ fuisse.

Anachoretæ
invisibilis
speluncam
adit ;

42 Alias vero circa idem tempus cum iter nobis per cremum esset, intro nos in speluncam duxit ; et consueta inibi comprecatione facta, foenum offendimus et herbas, atque hominis alicujus vestigia, unde anachoretæ cujusdam locum eum esse collegimus ; sed ne utique ea super re vel interrogavimus ipsi deiferum magistrum, vel nos ipse edocuit. Spelæo egressi veterem palmam agrestem *g* conspicimus, quæ virilis complexus *h* crassitiem habebat ; ibique morati tantisper, neminem deprehendimus ; et eo ipso die ad nostra nos antra recepimus. Exin diebus pauculis libuit mihi aliquamdiu solitarie peragrarare deserta. Cum igitur solus incederem, colloquium aliquod inaudivi, consideransque mecum ipse, suspicatus sum, duos istic modeste ac sine strepitu confabulari. Tum hac atque illac circumspectans vidi neminem, nisi solum illum prodigiosum Magistrum nostrum, et pavor illico me tantus occupat, ut vocem omnino intercluderet. Jubet me deinde Magister considerare : cumque id jam a sinistris ejus facturus eram, apprehensum me per fimbriam vestimenti mei sedere jussit a dextris ; ac paulo post, priusquam ego quidquam dicerem, præveniens me, ait : Abi, fili Joannes ; nec quidquam addidit.

et quis ille
sit, Joanni
declarat.

43 Postquam abiissem inde ac diem illum exegissem, reputare apud animum non sine admiratione cœpi, qui fieri id potuisset, ut cum duos manifeste audissem colloquentes, unum tamen magistrum vidissem. Ad eum igitur me contuli ; quid rei esset exploraturus. Sibi soli vacabat in spelunca sua, quando accessi ; pedibusque ejus advolutus, multum obsecrans, rogitavi, dixique : Abire te profecto non sinam, neque consurgam ab osculo vestigiorum tuorum, donec indicare volueris mihi, quis tecum una tum fuerit, cum confidenti tibi istic in eremo me juberet a dextris præter morem assidere, et mox adderes : Abito, fili Joannes. Hæc elocutum sacrata me manu allevat ; satisque animadvertens, quam ego id ardentem cognoscere exoptarem, hæc subjecit : Admirabilis quidam, magnus sanctus, planeque ab humano commercio alienus est eremita, cuique herbæ constanter pro cibo sunt, quem colloquentem audiebas mecum ; et hic spelæum illud intruxit, quod ingressus est quondam, ubi et agrestem palmam conspeximus. Subeuntibus enim illic nobis, ac deinde ubi per horas aliquot substitissemus, exeuntibus, nusquam ille abfuit, sed palmæ imperceptibiliter adhærebat, vobis nequaquam conspicuus, atque adeo nec tibi, quando nuper mecum considens loquebatur. Est enim prima illa anachoretarum petitio apud Deum, quamque ab ipso statim exordio, cum egressi monasteriis valedixerunt fratribus, proponere Deo consueverunt, ne a quoquam conspiciantur, nisi cum aliter velint *i*. Attonitus igitur hac super re, Deum laudavi qui tantos faceret eos, qui ex ipsius voluntate toti penderent.

εἰρηκότος ταῦτα ἐγνώσαμεν, ὅτι τινὲς ἀφανοῦς ἀναχωρητοῦ ὑπῆρχε τὰ σέλινα.

42 Ἄλλο τέ δὲ κατ' ἐκείνου καιροῦ διοδεύοντων ἡμῶν τὴν ἔρημον, εἰσῆλθαι ἡμᾶς εἰς σπηλαιον, καὶ κεῖσε τὴν συνήθε εὐχὴν ἐκτελέσαντες, εὐρίσκωμεν χόρτον καὶ βοτάνας καὶ ἀνθρώπου τινὸς ἵχνη, δι' ὧν μεμαθήκαμεν ἐκεῖνον τὸν τόπον ἀναχωρητοῦ τινὸς εἶναι· ἀλλ' οὐδαμῶς ἐπυθόμεθα τὸν θεοφόρον ἐπιστάτην, οὔτε μὴν αὐτός τί ἡμῖν διὰ τοῦτου ἀπέφηεν. Ἐξελθόντες οὖν τοῦ σπηλαιοῦ θεωροῦμεν παλαιὸν ἄγριον φοῖνικα, ἀνδρικήs ὀργυῖας μῆκος ἔχοντα, καὶ κεῖσε μεμενηκότες ἐπὶ βραχεῖαν ὥραν, οὐδένα ἐθάμεθα, καὶ τῇ ἡμέρᾳ εἰς τὰ ἡμέτερα ὑποστρεψάντων ἡμῶν σπηλαια. Μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἔδοξε μοι μεμονωμένος διοδεῦσαι τὴν ἔρημον ἡμέρας. Ὡς οὖν μόνος ἐπορευόμην, ἀκήκοά τινος ὁμιλίας, καὶ κατ' ἐμαυτὸν σκοπήσας ὑπέσπασα, ὅτι δύο ἡρέμα καὶ ἀψοφητὶ ἀποφθίγγονται· καὶ περιεβλεψάμενος τῇδε καὶ κεῖσε, οὐδένα εἶδον, ἀλλὰ μόνον τὸν σημειοφόρον ἐπιστάτην, καὶ παρατά μέ θάμβος κατέσχε ἄρρητον, καταστῆσαν ἀναυδον. Εἶτα κλεῖει μέ ὁ ἐπιστάτης καθίσαι, καὶ βουλόμενον καθίσαι ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ, λαβόμενος τοῦ κρασπέδου τῶν ἱματίων μου, ἐκέλευσέ με ἐκ δεξιῶν καθίσαι, καὶ μετὰ μικρὸν, πρὶν μέ φθέγξασθαι τί, προσφθασκῶς ὁ ἐπιστάτης λελάληκεν· Ἀπελθὲ, τέκνον Ἰωάννη· καὶ οὐδὲν πλέον ἔφη.

B

43 Πορευθεὶς δὲ ἐγὼ, καὶ ἐκείνην τελευταίως τὴν ἡμέραν, διενούμην κατ' ἐμαυτὸν, θαυμάζων, πῶς τὸν ἐπιστάτην εἶδον μόνον, δυοῖν σαφῶς ἀκούσας ὁμιλούντων. Πρὸς τὸν ἐπιστάτην τοῖνον ἀπὸν, ἐρωτήσων τοῦτου ἕνεκεν, καὶ προσελθὼν αὐτῷ κατ' ἰδίαν ὑπάρχοντι ἐν τῷ αὐτοῦ σπηλαίῳ, καὶ τοῖς ποσὶ αὐτοῦ προσπεσὼν ἐπυθόμην αὐτὸν πολλὰ ἐκλιπαρήσας, καὶ εἰπὼν· Ὁντος οὐ μὴ παραῶ σί, οὐδ' οὐ μὴ ἐξαναστῶ καταφυλὼν σοῦ τὰ ἵχνη, ἄχρις ἂν μοι φανερώσῃς, τίς σοί συνῆν, ὅτε σοί ἐκεῖ ἐν τῇ ἐρήμῳ καθίζοντι, ἐκ δεξιῶν σοῦ παρ' ἔθους ἐκέλευσάς με καθίσαι. καὶ· Ἀπιθι, τέκνον Ἰωάννη, ἔφη. Καὶ ταῦτά με εἰπόντα τῇ ἡγιασμένῃ αὐτοῦ χειρὶ ἐξαναστήσας μέ, μάλιστα διαπύρως μεμαθηκέναι τοῦτο ἐπιζητούντα θεασάμενος, εἶπεν· Θαυμαστός τίς, καὶ μέγας, καὶ ἅγιος ἀναχωρητὴς ἐρημητὴς, αἰεὶ τὰς πόδας βοσκόμενος, ὑπάρχει, οὕτινός, μου συλλαλοῦντος ἡκούσας· καὶ οὗτος σπηλαῖον κατέστηκεν ἐκεῖνον, ὅπερ πρῶτον εἰσέδυν, ἐνθα καὶ τὸν ἄγριον φοῖνικα εἰώρακαμεν· καὶ κεῖθεν γὰρ τότε εἰσιόντων ἡμῶν καὶ ἐξιόντων, καὶ ἐπὶ ὥρας ἱκανὰς ἐστήκοτον, οὐκ ἀπέστη, ἀλλὰ τῷ φοίνικι ἀοράτως παρεκικόλλητο, οὐδαμῶς ἡμῖν ὀπτανόμενος, ὡς οὐδέ σοί, ἥνικα μοι συγκαθιζόμενος συνετύγχανεν. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ πρὸς Θεὸν πρώτη τῶν ἀναχωρητῶν αἰτησις, ἣν ἐξ ἀρχῆς ποιοῦνται εἰς τὸν Θεόν, ἀπὸ τῶν μοναστηρίων ἐξερχόμενοι, καὶ τῶν ἀδελφῶν ἐξιστάμενοι, ἵνα μηδενὶ ὁραθῶσιν, εἰ μὴ ὃ ἂν βούλωνται. Καταπλαγεὶς οὖν ἐπὶ τούτῳ ἐδόξασα τὸν Θεόν, τὸν μεγαλύνοντα τοὺς ποιοῦντας τὸ θέλημα αὐτοῦ.

C

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

ANNOTATA D. P.

a *Ptolomæo Characmoba juxta Palatini codicis lectionem, quæ hinc confirmatur; alias Characoma Arabiæ Petreæ, quæ et tertia Palæstina dicitur, urbs. Stephanus etiam Characmobam legit; addit etiam Mobucharacem dici: unde Characmobenus et Mobucharacenus.*

b *Ut hic Damasci, ita num. 48 Hierosolymæ symbolus nominatur, pence quem esset snprema illius urbis jurisdictio, quos nos præfectos diceremus, et respectu quorum Præsides provinciarum eos fuisse puto, qui protosymboli in his, et Martyram Armoriensium Actis vocantur: et Græcum utrumque nomen ex Arabicæ vocis interpretatione acceptum ab iis, qui inter Arabes scribebant, vivebantque. Ceterum σύμβουλος consiliarium, πρωτοσύμβουλος consilii principem significat. Usus tamen obtinuisse videtur, ut penultima brevi o pro ou diceretur, scribereturque; quem et nobis hic sequendum putavimus.*

c *Monasterium hoc nusquam repertum, tametsi non segniter quæsitum: sive minus claruerit, quando stetit; sive quando stare desiit, rem cum nomine amiserit in tanta Palæstinæ desolatione. Rursum recurrit num. 40.*

d *Ἀρτους ξηρούς. An panes illi repetitaconcoctione indurati, an situ arefacti?*

e *De Æthiopibus inter Arabes vide Commentarium prævium ad Acta Martyrum Sabaitarum num. 3.*

f *Eadem vox hic paulo post, et rursum num. 144 repetitur; et ad eam adjungitur in codice Segueriano, paris cum ipso Ms. antiquitatis, marginalis nota: Ἐπιρρίπτριον λέγουσιν οἱ ἀγιοπολίται τὸ μικρὸν μάντιον· οὗτω δὲ οὐ περιβάλλονται ἐν τῇ συνάξει τῆς ἐκκλησίας, πλὴν ἐν ἐργοχειρῶ καὶ ὁδοιπορίᾳ. Ἐν δὲ τῇ συνάξει ταῖς ἄλλαις δοξολογίαις τῆς ἐκκλησίας φέρουσι τὰ λεγόμενα στόλα, σκέποντα ὅλην τὴν τῆς ἡλικίας διάπλασιν ἀπὸ τοῦ τραχήλου ἕως τῶν ἀστραγάλων ἐμπροσθεν καὶ ὀπισθεν, καὶ ἴστανται λίαν ἐνσχημονες καὶ ἐνλαβεῖς. Epirriptarium sanctæ civitatis incolæ accolæque parvum mantellum nominant: illo autem non induuntur cum ad ecclesiam conveniunt, sed tantum cum manibus opus, aut pedibus iter faciunt.*

B In-synaxi vero ceterisque Officiis ecclesiasticis, ferunt, quas stolas vocant, totam staturam hominis cooperientes a collo usque ad talos, tam ante, quam retro; atque ita in habitu omnino decenti ac religioso consistunt. In quibus μάντιον et στόλον, voces barbaræ: hæc quidem ἀπὸ τῆς στόλης corrupta terminatione sumpta; illa ab eadem desumpta origine. Unde Latini mantellum, Plauto in Captiva usurpatum habuere: Itali nunc mantello; Franci manteau dicunt; Hispani manto.

g *Plinius lib. 3, cap. 4, silvestres ceteris proceriores vult intelligi.*

6 *Ἀνδρική ὀργυία μῆκος. Est autem orgyia alias senum, alias denum pedum mensura. Sed adjectivum præpositum satis insinuat palmæ hujus crassitiem senum damtaxat pedum fuisse, quantum scilicet vir procerus expansis nlnis circumplecti potest.*

i *Mira sane hæc petitio, si de invisibilitate intelligenda est. Fuit ea tamen aliquando concessa S. Luciano 7 Januarii pag. 363; S. Vincentio Ferrerio 5 Aprilis pag. 497; B. Hermannio Joseph 7 Aprilis pag. 707; monachis pluribus 29 Maii pag. 153, sed non constanter, neque promiscue. Quid si tantum hic petierint anachoretæ, ne Deus eos sineret hominibus nimium innotescere, aut ab iis frequenter invisi? Certe si quid amplius velit Auctor noster, meminisse oportet, audita hactenus narrare eum, non visa.*

CAPUT V.

*Theodoro et Basilio episcopatum ambientibus arcanum desiderium
ejusque eventum manifestat.*

C Ἦν τις, Θεόδωρος ὀνόματι, θεωμάχος δεινός, καὶ κενόδοξος, καὶ τρισάθλιος, ὥσπερ ἀπέδειξεν ἡ τῶν πραγμάτων ἔκβασις· σχῆμα καὶ στολὴν μοναχικὴν, ὁιονεὶ δεῖραν προβάτου, περιεβέβλητο τὴν ἐπιφάνειαν, ἔσωθεν λύκος ἄρπαξ ὑπῆρχεν, καὶ τὴν γνώμην θηριωδέστατος. Ἐκέντητο δὲ τινὰ φίλον, Βασίλειον ἐπωνομαζόμενον· ἄγχιστα γὰρ αὐτοῦ ἐν τῷ Σπουδαίῳ τῆς ἀγίας Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, Ἀναστάσεως εἶχε κελλίον. Μιᾶ οὖν τῶν ἡμερῶν τούτῳ τῷ Βασιλείῳ προσήλθεν ὁ δυσώυμος Θεόδωρος, ὡς πρὸς αὐτὸν ὑπερβαλλόντως ἀποσώζων ἀγαπητικὴν διάθεσιν, καὶ ἀνακινούμενος αὐτῷ ἐκάστοτε τὰ μυστικὰ καταθύμια, καὶ, ὅν ὑπέβαλεν αὐτῷ ὁ τῆς κενοδοξίας χαλεπώτατος δαίμων, λογισμὸν ἀπέφηνε, λέγων· Οἶσθα, γνησιώτατε, τὴν προσοῦσάν σοί παρ' ἐμοῦ ἀκραιφνεστάτην ἀγάπην εἰς αἰεὶ, καὶ ἦν σοί φυλάττω φίλιαν· ὅθεν οὐδὲ τὸ ἐνδόμαχόν μου πυρωδέστατον πάθος ἀπὸ σοῦ ταμειύσασθαι δεδύνημαι, ἀλλὰ φανερώσω ἡκω. Ἐπιθυμία τίς μεγάλη καὶ ἔφεςις ἀφόρητος ἦδη κατατρύχει μέ δεινῶς τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων Θεοαδελφικοῦ ἄρξαι θρόνου, τὸν κύριον Ἠλίαν ἐξωθήσαντά τε καὶ διώξαντά τοῦ Ἱεραρχικοῦ προτερήματος. Ἄλλ' εἴθε γνοίην τὸ τοῦτου ἐκδοσόμενον, πρὶν ἂν ἐπιλήψομαι τῆς ἐγχειρήσεως, ἵνα πρὸς αὐτὸ διαπράξομαι· οὐ γὰρ λήληθεν σὲ ἡ παρρησία, ἣν κέντημαι πρὸς τὸν σύμβολον Φοσάτου, καὶ ἦν ὁ ἐμὸς ἀδελφός κατὰ πολὺ μείζονα πρὸς αὐτὸν ἔχει· ἱατρὸς γὰρ ἐστὶ χρησιμώτατος, ὥς οἶσθα, τῇ γνώσει τε καὶ

Fuit quidam, Theodorus nomine, rebellis admodum Deo, superbus, atque, ut rerum eventus docuit, infelicissimus: forma habituque monastico, tamquam ovis vellere, externam obtexerat speciem, cum lupus intus rapax lateret, mentemque reconderet immanissimam. Huic amicus quidam erat, cognomento Basilius: proximam namque ei in Spudæo a sanctæ Christi, Dei nostri, Resurrectionis cellam obtinebat. Die igitur quadam Basilium hunc adiit Theodorus b, hoc nomine indignus, quasi animo adversus eum affectus supra modum benevolo; et intima singillatim illi quotidie sensa communicans, quamque sibi infestissimus superbæ spiritus cogitationem suggesserat, explicuit hunc in modum: Nosti, candidissime mihi, sincerissimam, quam tibi semper exhibui dilectionem, quamque etiamnum amicitiam conservo: unde ne animi quidem mei motus intestina mihi acerrimaque bella concitantes celare te potui; imo vero ut aperiam, nunc adveni. Ingens misere me modo excruciat desiderium, et cupido intolerabilis, ut pulso per me fugatoque hierarchica dignitate Domno Elia, Theadelphico c Hierosolymitanæ Ecclesiæ throno potiar. Sed utinam! quid eo negotio futurum sit, ante sciam, quam ad illud aggrediendum accingar; ut sic illi me in conficiendo possim accommodare: non etenim te latet, quantum gratia

Ambitiosus
Theodorus
desiderat pa-
triarchatum
Hierosolymi-
tanum,
F

a

b

c

apud

A
d apud Phosati *d* symbolum valeam, quantoque etiam plus (neque enim parum interest) frater apud eumdem meus : medicus est namque, ut scis, utilissimus, scientiaque et fama multos antecellens. Exorari ergo se sinat spiritualis amicitia tua, ac mecum in sancti patris nostri Sabæ præclaram Lauram, ad sanctum Stephanum eremitam comiteris, ut ex eo, quem res, quam intendimus, eventum sit sortitura, discamus.

de eoque Ste-
phanum con-
sultum adit,

45 Hoc igitur adscito comite; (quippe qui præter animi consilium, ejus tandem adhortationibus cesserat) ad Senem pervenit, tunc quidem per Quadragesimam in inferioribus eremi Calamonis recessibus uni sibi attentum. Tum sic eum obsecrare simul ambo aggressi sunt : Sanctitatem tuam oramus, pater, ut causam nobis edisserat, quæ huc nos adduxit; tum quis futurus sit illius eventus. Quibus Senex divina mente præditus : Unde ego, inquit, miser et peccatis plenus, ea quæ sunt in corde, possim cognoscere? Unde, quæ sunt futura, præscire? Deo utique soli ista conveniunt; et excelsa virtute hominibus, scele-
B risque puris, et ad illum, qui puritas ipsa est, accedentibus propius, atque ejus largitione liberali, ac influente perpetuo gratia dignatis; at isto in numero haudquaquam sum ego quidem, sed longissimo illinc absum intervallo, neque ad talem gradum proventus sum. Date igitur mihi, fratres, hanc veniam, neque hæc a me postulate, quæ vires meas nimium quantum excedunt.

qui, re divi-
nitus intelle-
cta, ipsius
ambitionem
coarguit,

46 Cum instarent illi multa prece, hæc insuper Senex modestus adjecit : Quoniam nostra flagitationibus urere pergitis viscera; tum si, quid velitis, renuntiaveritis, solum fortassis edicere id vobis possum, quid exinde consecuturum sit. At illi : Neque tu, neque alius quispiam id umquam ex nobis audiet. Tum iterum ad eos sanctus Senex : Itaque, ait, trium mihi dierum terminum figite, tum revertimini; expediamque ego vobis per Dei gratiam, quæ futura sunt. Evoluta igitur hoc spatio cum adessent illi, severissimis his eos sermonibus pro auctoritate sanctus Senex increpuit : O miseri atque ærumnosi, hanc ex me rem, saluti renunciantes vestræ, exquisitum venistis? Tu vero, o mortalium omnium infelicissime, ac dementissime Theodore, co insanis, arrogantis-
C que devenire potuisti, ut evadere studeas Patriarcha? Eo personatam hanc præfers pietatem, zizaniorum satori, cordiumque corruptori diabolo obsequens, vocis contemptor Evangelicæ, quæ dicit : Qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat exaltabitur. An ignoras, superbæ mentis vitio nihil esse perniciosius? Nescis, per quod erigere se quisque nititur, per illud ipsum confundi, atque omnium oculis abjectissimum exhiberi oportere? Jam oblitus es quæcumque a Magistris de superbia tradita sunt? Væ tibi, væ tibi, omnium qui vivunt, maxime miserabilis! nam et me, et Christianum quemlibet lugere vices tuas necesse est, nisi a turpi hac ambitione destiteris.

et voto qui-
dem potuit
rum prædi-
cit; sed brevi
deiciendum.

47 Nec tamen hoc facit, quo minus adductus sim, quamquam propriis debitis onustus, ut hæc dicerem tibi : tenemur enim arguere te, et comonefacere, concessum iri tibi, ut eo pertingas, non ob tua profecto apud Deum merita, sed ob infinitam vestram socordiam, incogitantiam, improbitatem. Voti autem hujus ambitiosi compos tu fies; sed, ut mihi divinitus revelatum est, ne diei quidem unius continget requies; neque tibi, ut speras, prospere fluent negotia; nec ad horam quidem unam cathedræ pro voto præeris; sed illa potitus, brevi ob tuam agendi rationem miserum

ἐνδοξότῃ πολλοὺς ὑπερβαλλόμενος. Παραινέλησθω τοίνυν ἡ σὴ πνευματικὴ φιλότης, καὶ συνιέτω μοί ἐπὶ τὴν εὐαγγ. Λαύραν τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Σάβα, πρὸς τὸν ἅγιον Στέφανον, τὸν ἐρημίτην, ὅπως ἂν καταμαθῶμεν παρ' αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου σιοποῦ τὸ ἐσόμενον τέλος.

45 Τοῦτον οὖν μεθ' ἑαυτοῦ λαβὼν παρὰ προαίρεσιν τῆς ψυχῆς τοῖς παραινητικοῖς αὐτοῦ λόγοις ὑπέβηκεν, ἀφίκετο πρὸς τὸν Γέροντα, ἰδίᾳ διατρίβοντα τότε ἐν τοῖς κατωτέροις τῆς τοῦ Καλαμώνος ἐρήμου σπηλαίοις κατὰ τὸν τῆς Τεσσαρακοστῆς καιρὸν, καὶ ἀμφότεροι δυσωποῦτες ὁμοῦ πρὸς αὐτὸν ἔφησαν· Τὴν σὴν ἀντιβολοῦμεν ἀγιότητα, πάτερ, προσιπεῖν ἡμῖν διὰ ποίαν ἐνταῦθα παραγεγόναιμεν αἰτίαν, καὶ τί τὸ ἐξ αὐτῆς ἐκθεσόμενον πέρας. Ὁ δὲ θεόφρων Γέρον ἀποκριθεὶς εἶπεν· Πόθεν ἰσχύω ὁ τάλας καὶ μεστὸς ἀμπλακημάτων γινῶναι τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ προγινῶναι τὰ μέλλοντα; Μονῇ δὲ τῷ Θεῷ ἔοικε ταῦτα, καὶ τοῖς κατ' ἀρετὴν διαφέρουσι, καὶ καθαροῖς, καὶ τῷ καθαρῷ προσεγγίζουσι, καὶ παρ' αὐτοῦ κομιζομένοις τὴν ἀφθονον αὐτοῦ δωρεάν, καὶ ἀένναον χάριν· ἐγὼ δὲ τούτων παντάπασιν οὐκ εἰμί, ἀλλὰ πάνυ πορρωτάτῳ καθέστηκα, καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν οὐκ ἐλήλακα. Οὐκοῦν συγχωρήσατέ μοί, ἀδελφοί, καὶ μὴ ζητεῖτε παρ' ἐμοῦ τὰ ὑπερόγκια.

46 Ἐπὶ πολὺ οὖν ἀντιβολήσασιν ἔτι ὁ μετρίοφρων Γέρον ἦν· Ἐπεὶπερ διετείνετε τὰ ἡμέτερα ταῖς ἐκλιπαρήσεσι σπλάγχνα καταφλέγοντες, καὶ τὴν χρεῖαν ἀναγγεῖλατε, μόνον ἴσως ἂν δυναίμην ἐξετεῖν ὑμῖν τὸ ἐξ αὐτῆς συμβησόμενον. Οἱ δὲ εἶπον· Οὐδὲ σὺ, οὐδὲ ἕτερός τις ταύτην παρ' ἡμῶν ἀκούσει πώποτε. Ὁ δὲ ὁσῖος Γέρον πρὸς αὐτοὺς πάλιν εἶπεν· Λοιπὸν προθεσμίαν τριῶν ἡμερῶν θεσπίσαντές μοί ἐπάνετε, καὶ γὰρ ὑμῖν διὰ τῆς θείας χάριτος γνωρίσω τὰ ἐσόμενα. Τῆς προθεσμίας οὖν τελεσθείσης, καὶ αὐτῶν παραγεγονότων, αὐστηροτάτους πρὸς αὐτοὺς αὐθεντικῶς εἶπε λόγους ὁ ἅγιος Γέρον· Ὡς ἄθλιοι καὶ ταλαίπωροι, τὴν ὑμετέραν ἀφέμενοι σωτηρίαν, ταύτην παρ' ἐμοῦ τὴν χρεῖαν ἐπιζητοῦντες ἀφίκεσθε; Σὺ δὲ, ὦ πάντων ἀθλιώτατε, καὶ ἀγνωμονέστατε Θεόδωρε, εἰς τοιαύτην ἐλήλκαας ἀπροσύννη καὶ ἀλαζουσίαν, ὥστε σπεύδειν πατριάρχης γενέσθαι, τούτου χάριν ἐπιθεῖνυσαι ταυτηνὴν τὴν ψευδὲς πλάστον εὐλάβειαν, πεισθεὶς τῷ τῶν ζιζανίων σπορεῖ καὶ φθορεῖ τῆς καρδίας διαδόλῳ, καὶ τῆς Εὐαγγελικῆς παρακούσας φωνῆς, τῆς λεγούσης· Ὁ ὑψὼν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινὼν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. Ἀγνοεῖς, ὅτι οὐδὲν τοῦ τῆς ὑπερηφανείας πάθους ὀλετρώτερον; Οὐκ οἶδας, ὅτι δι' οὗ πᾶς ἑαυτὸν ἐπαίρειν βούλεται, δι' αὐτοῦ καταισχυνθήσεται, καὶ πάντων ἀθλιώτατος ἀποδείκνυται; Οὐκ ἀνέγνως, ὅσα περὶ τῆς ὑψηλοφροσύνης τοῖς διδασκάλοις εἰρηται; Οὐαὶ σοι, οὐαὶ σοι, ἐλεεινότετε! Δεῖ γάρ μέ καὶ πάντα Χριστιανὸν ἕνεκεν σοῦ ὀλοφύρεσθαι, εἰ μὴ ἀποστῆς τῆς τοιαύτης αἰσχρᾶς ἐνθυμήσεως.

47 Ἀλλ' ὅμως πέπεισμαι, εἰ καὶ κατάχρεως, ὅς ταῦτά σοι ἐρῶ· παραινεῖν γάρ σέ καὶ νοθετεῖν ὀφείλομεν, ὅτι τοῦτό σοι γεγενῆναι παραχωρηθήσεται, οὐ διὰ τὴν σὴν ὕψους πρὸς Θεὸν ἀξιοσύνην, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑμετέραν ἄπειρον ἀπροξίαν, καὶ ἀμέλειαν, καὶ πλημμέλειαν. Ἐπιτεύξῃ δὲ σὺ τῆς φιλαρχικῆς ταύτης· ἀλλ', ὥς μοί θεόθεν ἀποκεκάλυπται, οὐ μὴ ἰδοὺς μιᾶς ἡμέρας ἀνάπαυσιν, οὐδὲ σοὶ τὰ πράγματα, ὥς ἐρᾶς κατευθυνθήσεται, καὶ μέχρι μιᾶς ὥρας οὐ μὴ ἄρξεις τοῦ θρόνου, ὥς ἐφίεσαι, ἀλλ' ἐπικρατήσας αὐτοῦ, ἐπὶ χρόνον βραχύν τῆς ὑμετέρας παιδείας ἕνεκεν κακῶς ἀποβληθήσῃ, καὶ τῆς ἀρχῆς στερηθήσῃ,

καὶ

LECTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

καὶ κατασχυνοθήσῃ, καὶ πᾶσιν ὕστερον μισητὸς φανήσῃ· ἐπειδὴ ὡς λύκος οὐκ διὰ θυρίδος εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν προεδρίαν εἰσελεύσῃ, καὶ οὐχ ὡς ποιμὴν ψφισθήσῃ. "Θεὸν ἡ ἀλήθεια νικήσει, καὶ ἐν τῇ δικαίᾳ τάξει σταθήσεται ἡ σελήνη καὶ τοὺς θεσμούς αὐτῆς, καὶ ὄρους οὐδαμῶς ἀτεθήσει, τὴν ἀγιοπάτην, φημί, ἐκκλησίαν, ἥτις ἐξ ἀεί οὐ διαλέλοιπε, πολεμουμένη καὶ νικῶσα· ὥσπερ οὐδέποτε τὴν θάλασσαν τὰ κύματα διαλείπει, οὐδὲ τοὺς τοῦ Θεοῦ ἀληθεῖς ἀρχιερεῖς πόλεμος· εἰ γὰρ καὶ παραχωρήσει τὸ θεῖον ἔσσεσθαι τοῦτο κατὰ τινὰ προνοίαν ἀρρήτου τρόπου, ἀλλ' οὐν ἐπιστρέψει τὸ δικάϊωμα τῇ ἰδίᾳ τῷ.

48 Ταῦτα ὁ Θεόδωρος ἀκούσας, τὴν κενοδοξίαν προέκρινεν τῆς σωτηρίας, ὡς ἵππος ἀγέροχος, τῇ δόξῃ γαυρούμενος, ἀχαλινώτως κατακρυμνὸν ἑαυτὸν εἰσωθοῦμενος· οὐ γὰρ τὴν αὐτοῦ διάνοιαν τῷ θεῷ φόβῳ κεχαλινώκειν· ἐσκοτίσθη γὰρ ἡ ἀσύνετος αὐτοῦ καρδιά, καὶ παρασυμβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὁμοιότης αὐτοῖς, καὶ τῷ πατέρι αὐτοῦ τῷ σατανᾷ, τῷ τῆς μεγαλυχίας ἡττώμενος φρονήματι. Ὃς τὴν κεφαλὴν βεβαρυμένος ἐπὶ τὴν γῆν νενευκυῖαν ἔχων, τρίς ἐπυνόανετο, εἰ παρακεχώρηται αὐτῷ τινὰ χρόνον ὅλως ἐπικραθῆναι τοῦ θεαδελφικοῦ προτερήματος. Γνωρίσαντος οὖν αὐτῷ τοῦ Γέροντος, ἐπανήλθεν ὁ πανάθλιος, καὶ τὸν σύμβουλον τοῖς δώροις θέλειν καὶ πείθειν αὐτίκα ἀπήρξατο, καὶ φίλους σὺν τῷ ἀδελφῷ διεγείρειν πρὸς αὐτὸν παρακλήτορας καὶ οὐ πρότερον ἐπαύσατο, πρὶν ἂν δι' ἐξουσιαστικῆς τυραννίδος τὸν θρόνον παρέλαβε, τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην, κύριον Ἡλίαν, ἐξορίσας ἀσεβῶς καὶ ἀθείως.

49 Μετὰ οὖν τινὰ βραχύτατον χρόνον, κατὰ τὴν θεόδοτον τοῦ ἁγίου Γέροντος πρόβλεψιν πάντα πίπτοντες ὁ ἀλαζὼν καὶ αὐτάδης Θεόδωρος, ἐκουσίως ἑαυτὸν καταβαλὼν εἰς ἀμαρτιῶν βαρύτατον βάρανθρον, δικαίαις καθυποβλήθεις κατάραις καὶ ἀναθέμασι, καὶ κακῶς ἐν Περσίδι τὸν βίον καταλύσας. Ὁ δὲ ἀγιώτατος πατριάρχης, κύριος Ἡλίας, ἐπὶ τὸν ἴδιον θρόνον ἐπανήλθεν ἐν χαρμοσύνῃ καὶ καλῇ ἐπαυλύνει, καὶ πολυμερῶς τῆς πατριαρχικῆς ἀπέλαυσεν ἀξίας ἐπὶ ἐνιαυτοὺς ἱκανοὺς, καὶ τῶν τῇδε ὁσίως πρὸς τὸν Θεὸν ἐκδημήσας, τὸν σύγκειλλον αὐτοῦ, κύριον Γεώργιον, τοῦ θεαδελφικοῦ θρόνου κατέλειψεν διάδοχον.

50 Μιᾶ οὖν τῶν ἡμερῶν τοῦ κύρου Ἡλία ἱεραρχοῦντος, καὶ τῆς τοῦ ἁγίου Γέροντος προγνώσεως τελεσθείσης, τινὲς τῶν πατέρων προσελθόντες τῷ Γέροντι, ἐπηρώτων αὐτὸν, λέγοντες· Πῶς, πάτερ ἀγιώτατε, ἀπεκάλυψέ σοί ὁ Θεός, ἥνίκα σοί ποτε προσήλθε πευσόμενος ὁ κακόμνηστος ἐκείνος Θεόδωρος, ὅποτε ἀνόμως τῶν Ἱεροσολύμων ἐπισκοπήσας, τὸ ἐν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ καὶ ἐπισκοπῆς γεγεννημένον, καὶ πρὶν αὐτὸν ἐκφράσαι σοί τὸ ζητούμενον; Πρὸς οὗς τὰ πρῶτα μὲν δυσχεράνας τοιοῦτον αὐτοῖς μυστήριον ἀποφύνασθαι, εἴτα δὲ πλείστα παρακληθεὶς ὑπ' αὐτῶν, μετὰ πολλῆς μετριοφροσύνης εἶπεν· Ἐκείνου, περὶ οὗ πυνθάνεσθε, ὦ πατέρες, πολλὰ μέ δυσωπήσαντος, ἐπέισθην, καὶ εἶπον αὐτῷ μετὰ τινὰ προθεσίαν ὑποστρέψαι πρὸς μέ, καὶ εὐθέως ἠρξάμην πρεσβεύειν τὸν φιλόφρονον Θεὸν γνωρίσαι μοί διὰ ποίαν ἀφίκετο χρεῖαν, καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς γενησόμενον.

51 Πρεσβεύσας οὖν, ὡς ἐν ἐκστάσει ἐγενόμην, καὶ θεωρῶ ἑμαυτὸν ὡς ἐπὶ Κύριον τῆς δόξης ἐν τῷ φωτεινῷ καὶ ὑπερενδόξῳ, οὐ τὸ σέλας ἂν ἐκδιήγητον καὶ τὸ κάλλος ἀμήχανον πᾶσαν ὑπερεκπίπτου αἰσθησίν τε καὶ ἔννοιαν· ὑπῆρχε γὰρ ἐν αὐτῷ πέτρα διανυ-

in modum dejicieris, principatu exueris, oneraberis contumeliis, atque omnium deinde odio dignus habebere: quando in magistratum Ecclesiasticum ut lupo non per ostium ingressus fueris, nequaquam etiam ut pastor censeberis. Unde vincet veritas, et in suo ordine luna consistet, legesque suas ac fines nullo pacto pervertet; sanctissimam dico Ecclesiam, quæ nullis retro seculis defecit, impugnata semper et victrix. Quemadmodum enim fluctus nullo umquam tempore mare destitunt; ita neque genuinos sacerdotii Principes hostilis incursio. Nam quantumvis pro ineffabili quadam providentiæ ratione commissurum sit divinum numen, ut istud eveniat; faciet nihilominus, ut suum tandem justitia locum obtineat.

48 Hisce auditis, Theodorus inanem gloriam anteposuit saluti, adinstar equi ferocis, superbi, effrenate in præcipitium semetipsum ruentis. Etenim animum suum timoris divini freno non coercuit: Obscuratum est enim insipiens cor ejus, et comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est eis; imo et satanæ patri suo, jactantiæ spiritui victum se dedit. Itaque gravato capite in terram defixo, ter quærebat, datumne sibi esset, Theadelphicum omnino primatum aliquamdiu obtinere; quod cum ei Senex affirmasset, discessit infelix, symbolumque demeriri donis, et in partes suas pertrahere sine mora cœpit, adhibere insuper apud cum amicos, qui una cum fratre causam orarent suam; nec ante destitit, quam per dominantem tyrannidem, exterminato impie ac sacrilege Helia, sanctissimo Patriarcha, cathedram est adeptus.

40 Vix itaque brevissimum tempus effluxerat, cum et fastu, et sui amore tumentis Theodoro juxta sancti Senis inspiratam divinitus prædictionem evenerunt omnia. cum ultro sese in altissimam peccatorum voraginem dedit præcipitem, meritisque adeo imprecantium atque execrantium vocibus exagitatus, ac in Perside infelici tandem fato defunctus est. Sanctissimus vero Patriarcha, domnus Helias, cum gaudio atque honorifico reditu propriam sedem postliminio repetiit, diuturnaque dignitate patriarchali ad annos satis multos gavisus est; et cum hinc ad Deum sancte migraret, domnum Georgium syncellum e suum in cathedram Theadelphicam successorem reliquit.

50 Quadam ergo die, patriarchatum administrante domno Helia, et vaticinio sancti Senis impleto, adeuntes ad hunc patrum aliqui, interrogabant eum, dicentes: Quomodo, pater sanctissime, cum infelicis memoriæ Theodorus ille, qui Hierosolymis nuper tam injuste præsedet, mentem tuam aliquando exploraturus veniret, manifestavit tibi Deus, quod principatu ejus et episcopatu factum est, etiam antequam elocutus tibi esset ipse, quid quæreretur? Quibus quidem cum hujusmodi mysterium aperire gravaretur in principio, postmodum tamen vi multa precum ab iis exoratus, ait: Quoniam ille, o patres, de quo quæritis, importuna me flagitatione fatigabat, expugnari me passus sum, præcepique homini, post certos dies ut rediret ad me: e vestigio benignum erga homines Deum orare instituo, ut revelet mihi, et qualem ob causam advenisset, et quid ex illa esset eventurum.

51 Instituta ad hunc modum oratione, in ecstasi raptus memetipso contemplor quasi apud Dominum gloriæ, illustri atque infinitæ pleno magnificentiae loco, cujus splendor inenarrabilis, ac sublimis pulcritudo omnem et sensum exsuperat

D

Pontificatum
igitur a Sa-
racenis
obtinet:

E

iterumque
privatur,
Helia resti-
tuto.

e

F

Quærentibus
Patribus de-
clarat S.
Stephanus

quomodo ea
sibi fuerint
per visionem
revelata,

et

A et cogitationem. Erat quippe in illo petra lucidior, præclarior, augustior ceteris, quæ videbatur : in hac porro locus quidam erat extensus, planus, æquabilis, firmus, et ad sedendum accommodus. Ad radicem vero petræ conspicio mendaci nomine Theodorum, tumultuantem, commotum, desudantem, obnixequē in eam luctantem evadere; et post multum laboris ascendentem, at non qua firmum, aptumque sessioni petra solum præbebat, collocantem sese; sed qua exesa erat ac prærupta, fallendisque opportuna vestigiis, præcipitio se exponentem, palmisque et manibus atque artubus omnibus prensare molientem saxa, seseque a lapsu ac ruina, quoquo poterat modo, tuentem. Cumque id ne ad brevissimæ quidem horæ spatium posset, sed inde perpetuo rueret, ubi uncis se digitis applicuerat, nec jam esset, in quo posset consistere, tandem ex alto præcipitem ad imum usque collapsum et miserabiliter contritum aspexi.

cujus significationem exponit.

B 52 Hæc igitur ubi contemplatus essem, pendere cœpi ac visa discutere, Deique statim lumine collustratus sic reputabam : petram quidem illam esse Christianorum fidem; per planum autem illum et commodum verticem, Præsulis designari cathedram; Theodori vero laborem improbum ac defatigationem, atque ingentem, ut continere se posset in petra, colluctationem, desiderium ejus fuisse Patriarchali sede potiendi, quam scilicet neque legitima suffragatione, neque electione divina, sed permissione tantummodo potuit involare : quandoquidem non in plano petræ, sed in præcipiti cavoque consedit loco, ubi solide consistere nequaquam diu potuit, sed e sublimi afflictus ad terram est; quia recipere ipsum Dei Ecclesia non sustinuit, sed abjicere et sanctissimum polluto ejusimpuroque putore thronum repurgare. Patres itaque puram Senis mentem suspicientes, collaudarunt Dominum nostrum Jesum Christum.

Basiliius meliori mente simile quid exquirens,

C 53 Rursum alio tempore abbas, cujus paullo ante memini, Basiliius, fatuo Theodoro quondam familiariter usus, deinde vero, propter ejus audaciam impiamque præsumptionem proscribendo a se illum ac facessere jubendo, sapienter adversatus; ex quo nempe vaticinantem de eo præscitum futuri Senem audierat; hic, inquam, Basiliius deiferum Senem audiit, orans ac dicens : Sanctissime pater Stephane, obsecro te, ut expedias mihi, quam huc de causa accesserim; tum quid illa portendat : novi etenim, novi, quidquid a Deo postulas, dari tibi. Ac primo quidem tergiversabatur Senex; postmodum tamen bono ejus propensaque voluntate exorari se passus, duorum ab eo dierum intervallum dari sibi petiit; post quod revertenti ait sanctus Presbyter : Ad episcopatum rogaris, eoque jam huc recurris, quod scire aveas, numnam id expediat; quapropter edico tibi :

audiri sibi minus convenire episcopatum;

54 Episcopatum quidem ingentem, ac sublimem, supraque mundi dignitates positum, supernis æternorum bonorum remunerationibus eos honorare, qui ad ministerium suum caste integreque obeundum incumbunt, et concreditam sibi navim prudenter tranquillum in portum dirigunt, ac præstant incolumem. Rerum omnium nihil est summo sacerdotio melius : nimirum quod ad supremum virtutum apicem eos attollit, qui religiose, ac sancte commissa sibi ecclesiastica gubernacula moderantur. Verumtamen, si me audis, cavebis illos sequi, qui te requirunt, gravissimoque hoc premendam jugo inclinare cer-

στέρα τε καὶ εὐκλεεστέρα, καὶ ἐνδοξοτέρα, ἐν ᾗ χῶρος ἦν λειόστε καὶ ὁμαλὸς καὶ ἐπίπεδος καὶ εὐκάθεδρος, καὶ κάτωθεν τῆς πέτρας βλέπω τὸν ψευδοῦνυμον Θεόδωρον, πολὺ θορυβούμενόν τε καὶ κλονούμενον, μοχθουνθὰ τε καὶ μέγαν ἀγῶνα προβαλλόμενον ἐπ' αὐτὴν ἀνιέναι, καὶ μετὰ πολλὴν ἀνελθόντα μόχθον, οὐ μὴν τῷ ἐπιπέδῳ τε καὶ εὐκαθέδρῳ τῆς πέτρας τόπῳ ἐνιδρυμένον, ἀλλ' ἐν κόιλῳ τε καὶ βαθεῖ καὶ εὐολίσθῳ, ἑαυτὸν κατακρημνῆσαι πειρώμενον, καὶ παλάμαις τε καὶ χερσὶ καὶ πᾶσι τοῖς μέλεσι δράξασθαι τῆς πέτρας μηχανώμενον, καὶ ἑαυτὸν ἀνεκπύτως καὶ ἀνολίσθως κατορθῶσαι τροπούμενον, καὶ παντελῶς οὐκ ἰσχύοντα πρὸς βραχυτάτης μῆκος ὥρας, ἀλλὰ διηνεκῶς ὀλισθαίνοντα, ὅθεν ἄκροις δακτύλοις ἤπτετο, καὶ ἄνεσιν τὸ παράπαν οὐκ ἔχοντα ὕστερον δὲ πεπτωκότα ἄνωθεν ἕως κάτω, καὶ δεινῶς συντριβέντα.

52 Θεασάμενος οὖν ταῦτα, διενούμην συγκρίνων τὰ ὁφθέντα, καὶ παραυτὰ τῇ τοῦ Θεοῦ φωταγωγηθεὶς ἐλλάμψει ἐνόησα, ὅτι ἡ μὲν πέτρα τῶν Χριστιανῶν ἐστὶν ἡ πίστις ὃ δὲ ἐπίπεδος αὐτῆς καὶ εὐκάθεδρος λόφος προέδρου καθέστηκε θάκος ὃ δὲ τοῦ Θεοδώρου πολὺς κόπος τε καὶ μόχθος, καὶ τὸ μέγα κλυδώνιον ἐπὶ τὴν πέτραν καθέσθηναι σπουδάζοντος, πόθος ἦν ἄρξαι πατριαρχικοῦ θώκου, ὃν οὐ κατὰ δικαίαν δηλαδὴ ψῆφον, οὔτε κατ' ἐκλογὴν θεῖαν, ἀλλὰ κατὰ παραχώρησιν ἐφθακέναι ἴσχυσεν ἑπειδὴ οὐκ ἐν ὁμαλῷ τῆς πέτρας, ἀλλ' ἐν τῷ ὀλισθηρῷ καὶ κόιλῳ ἐκάθισε τόπῳ, ὃπερ οὐδαμῶς βεβαίως ἐπὶ πολὺ ἐφιζάνειν δεδυνήται, ἀλλ' ὑψῶθεν χαμαὶ κατέπεσεν, ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία ἀποδείξασθαι αὐτὸν οὐκ ἀνέσχηται, ἀλλ' ἀπορρίψει αὐτὸν, καὶ τὸν θεότατον ἀποκλύσειν θρόνον τῆς αὐτοῦ βεβήλου καὶ μιαιῶς δυσωδίας. Τεθαυμακότες οὖν ἐπὶ τούτοις οἱ πατέρες τὴν τοῦ Γέροντος καθαρότητα, δόξαν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ ἀνέπεμψαν.

53 Ἄλλοτε δὲ αὖθις ὁ πρὸ μικροῦ μνημονευθεὶς ἄββας Βασίλειος, ὅστις ἦν ποτὲ φίλος τοῦ ματαϊόφρονος Θεοδώρου, ὕστερον δὲ εὐλόγως γερονῶς ἀντιπαλὸς διὰ τὴν ἄθεον αὐτοῦ τόλμην καὶ θρασυτητα αὐτοῦ τελείως ἀποκόψας καὶ ἐκστήσας ἑαυτὸν ἐξ οὗτε τῆς περὶ αὐτοῦ προρρήσεως παρὰ τοῦ προγόνου Γέροντος ἀνέκοεν ὁ αὗτος τοῖνυν ὁ Βασίλειος προσῆλθεν τῷ θεοφόρῳ Γέροντι λισσόμενος καὶ λέγων Ἅγιος Πάτερ ἀγνώτατε Στέφανε, ἐκλιπαρῶ σε προφάναι, τινὸς ἔνεκεν ἐνταῦθα ἐλήλυθα χρείας, καὶ ὅτι τὸ ἐξ αὐτῆς φανησόμενον ὁῖδα γὰρ, ὁῖδα, ὅτι πᾶν, ὃ ἂν αἰτεῖς τὸν Θεὸν σοῦ, δίδοται σοί. Καὶ πρότερον μὲν ὁ Γέρον παρητήσατο, ὕστερον δὲ παρὰ κληθεὶς ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ καὶ εὐπροαιρέτου διαθέσεως, ἤτησατο παρ' αὐτοῦ δύοιν ἡμερῶν διωρίαν, ἧς πληρωθεὶς, ἐπανελθόντι φησὶν ὁσὶος πρεσβύτης Ἐπίσκοπος ἐξηθῆς γενέσθαι, καὶ εἰ συμφέρει καταμαθεῖν ζητήσων ἐλήλυθας διὸ λεγῶ σοί.

54 Ὅτι ἡ μὲν ἐπισκοπὴ μεγάλη καὶ ὑψηλὴ καὶ ὑπερκόσμιος καθέστηκε, ὑπερτέρας ἀμειβομένη τοῦς τὸ ἔργον αὐτῆς εἰλικρινῶς καὶ ὁσίως μετιόντας, καὶ τὴν ἐμπειστευμένην ὁλκάδα ἐπ' εὐδίων λιμένα σοφῶς ἐξιθύνοντάς τε καὶ διασώζοντας, αἰωνίων ἀγαθῶν ἀντιδόσειςιν. Οὐδὲν τῶν ὄντων τῆς ἀρχιεροσύνης ἀμεινον ἔπ' αὐτὴν γὰρ τὴν τῶν ἀρετῶν ἀκρότητα ἀναγει τοὺς θεοφρόνως καὶ ἀνεπιλήπτως πηδαλιουχοῦντας τοὺς ἐγκεχειρισμένους ἐκκλησιαστικούς οἰακας ἄλλ' εἴπερ μοὶ ἀκούσεις, οὐ μὴ παρήψη τοῖς σέ ἐπιζητοῦσιν, οὐδ' οὐ μὴ ὑποκλίνης τὸν σὸν αὐχένα δέξασθαι τουτοῦ τὸν ἐπαχθέστατον ζύγον, ἀλλὰ τὸν ἐλαφρόν, ὃν περιέεισαι, διαμένεις αἰετῶν οὐ γὰρ

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

ἐστὶ σοὶ ἐπισκοπῆσαι συμφέρον· ἀλλ' ὅμως ἐπίσταμαι, εἰκαίπερ κενώλυνά σε, ὅτι πάντως οὐ πεισθήσῃ, ἀλλ' ἐπισκοπήσεις· οὐ γὰρ ὑπὸ ἀνάγκην ὑπάρχεις, καὶ βίαιον ὄρον, ἀλλὰ τῷ αὐτεξουσίῳ τετίμησαι.

55 Ἀγασθεὶς οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ ἀββᾶ Βασίλειος εἶπεν· Πῶς, ἀγνώτατε πατέρ, οὐδέν με μαθηκῶς, ὅτι πάντως ἐπίσκοπος γενήσομαι, κωλύεις μέ τοῦ γενέσθαι παραινῶν; Πρὸς δὲ ἀποκριθεὶς ὁ Γέρον ἐφη· Ὅπερ μοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπεφάνθη, οὐκ ἀπέκρυψά σοῦ, εἰρηκῶς ὅτι οὐδαμῶς ὑπὸ βίαντε καὶ ἀνάγκην καθέστηκας, ἀλλὰ τῷ αὐτεξουσίῳ τετίμησαι, γνωρίσας, ὅτι ὁ βίος οὗτος, ὃν μετέρχῃ, σοὶ μᾶλλον τῆς ἐπισκοπῆς ἐστὶν συμφερώτερος. Ἀκηκῶς δὲ ταῦτα ὁ Βασίλειος ἠξίωσεν αὐτὸν φανερωσαί, πῶς αὐτῷ περὶ τούτων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πεφανέρωται. Καὶ φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Θεοφόρος· Γεγονῶς ἐν ἐκστάσει ἑμαυτὸν τε καὶ σέ, καὶ μοναχῶν πληθὺν ἐν ἐπηρμένῳ τε καὶ ὄχ' ἐρρώμένῳ κάστρῳ καθωραισμένῳ τε καὶ παντοῖα πεποικιλμένῳ ὠρανότητι, ἐκλαμπρῶ τε καὶ ἀκαταγωνίστῳ ὄρῳ· ὥς οὖν καθήμενοι ἦμεν ἐν αὐτῷ, ἰδοὺ οὐραθεν τοῦ κάστρου ἔρχεται φωνή· Δεῦρ' ἴθι πρὸς ἡμᾶς, ἀββᾶ Βασίλειε, δεῦρ' ἴθι, βοῶσα.

56 Παρακεκυφότες δὲ ἄμφω ἐγὼ τε καὶ σὺ ἐγνωκέναι, πόθεν γέγονεν ἡ αὐθὴ, θεωρούμεν θάλατταν σφόδρα κυμαινομένην, ἀνθρώπους τε ἐν αὐτῇ πολλοὺς νηχομένους, καὶ ὑπὸ τῶν ταραχῶδων κυμάτων κλυδωνιζομένους, καὶ χειμαζομένους· καὶ τούτων τινὰς μὲν καταποντιζομένους, τινὰς δὲ κοπιῶντας, καὶ τοῦ ποθομένου ἀστοχοῦντας· ἑτέρους δὲ ἐκ τῆς ἀνωφελούς ἐκείνης ἐνύλου φύρσεως ἀμογητὶ τοῦ ζητουμένου μετεληφότας. Ἀφ' ὧν τινὸς βραχέος ὄχλου, ἐξηχεῖτο φωνὴ κράζουσα· Ὁρέγου χεῖρα ἡμῖν, ἀββᾶ Βασίλειε, ὀρέγου. Τῆς φωνῆς οὖν οὕτω θηθὰ κραυγῆδὸν ἐξηκούσης, πάντες οἱ σὺν σοὶ τοῦ διαυγοῦστε καὶ ἀσφαλοῦς ὀχυρώματος ἐνδοθεν· διατετειχισμένοι διδασκαλικαῖς παραινοῦντες εὐνοίαις ἐκωλυόμεν σὲ τὴν τοῦ περιφανοῦς ἐκείνου ἀκαταμαχίτου κάστρου λαμπρότητα τε καὶ γαληνότητα μὴ καταλιπεῖν, καὶ πρὸς τὴν σαλῶν πεπορεύσθαι θλίψιντε καὶ πολύκλονον σύσχυσιν· σὺ δὲ προέσχες τῆς τῶν προσκαλούντων ἀκροώμενος φωνῆς, ὀνομαστὶ φωνούσης· Μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς, ἀββᾶ Βασίλειε, τοὺς ποιμένας σέ καὶ προστάτην ἐπιποθοῦντας τῆς ἡμετέρας ἡμέλησας νοουσίας, τῇ ποιμαντικῇ μᾶλλον ἀρχῇ ἐνηθόμενος, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀβιάστως πεπόρευσαι, τὴν τοῦ κάστρου ἑσθλὰς τερπνοτάτην ἀσφάλειαν.

57 Ἐγὼ δὲ τὴν ὀπτασίαν ταύτην ἀνακρίνας, οὐδὲν κατανοῆσαι πλέον δεδύνημαι, καὶ ὅτι τὸ μὲν πολύφωτον καὶ περιφανὲς ἀρράγέστατον κάστρον τῆς τοῦ εὐαγοῦς μονήρους βίου ἀρίστης διαγωγῆς εἰκὼν καθέστηκεν· ἡ δὲ πολυτάραχος καὶ κυματώδης θάλασσα τοῦ κόσμου ἐνθαλάματε καὶ ὁμοίωμα πέφυκεν ἐξεικονίζων τὸν πολυμέριμον τῶν ἀνθρώπων φουρμὸν, καὶ τὸν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἀκατάπαυστον χειμῶνα· τὸν δὲ μέτριον ἐκείνον σύλλογον, τὸν σὲ πρὸς ἑαυτὸν ἐγκαλούμενον, καὶ τὴν τῶν σῶν χειρῶν ὄρεξιν ἐξαίτουμενον, Χριστιανῶν εἶναι μέρος ὑπετόπασα. Τοὺς δὲ σὺν ἐμοῦ σὲ ἀκολουθεῖν κωλύοντας, μοναχοὺς ὑπάρχειν ὑπέλαβον· σὲ δὲ ἐλέπων ταῖς κλησείν ἐκείνων ἐπιγαννύμενον, λελογίσμαι, ὅτι μᾶλλον αὐτοῖς ἡκολουτηκέναι προαιρεῖς, εἴπερ ἡμῖν τὸ σωτήριόν τε καὶ βέλτιον φιλοστόργως συμβουλεύουσιν, ὅθεν σὲ συμπορευθῆναι κενώλυνά, καίπερ σὲ γινώσκων ἀπειθήσειν μέλλοντα.

58 Λίαν μὲντοι ἐπὶ τούτοις ἀγασθεὶς ὁ Βασίλειος, τῷ τῶν ἀγαθῶν δοτῆρι καὶ ὑπεραίνῳ Θεῷ χαριστή-

vicem ; sed leve illud, quod gestas modo, servare in perpetuum perges : nam Episcopum agere non expedit tibi. Scio tamen, quantumvis inhibeam, nequaquam acquiesces, sed ultro admittes episcopatum : quippe nec imponitur tibi necessitas, nec vis affertur, sed honor volenti oblatu est.

55 Demiratus hæc itaque Pater Basilius ait : Quid hoc sibi velle dicam, pater sanctissime, quod edoctus a Deo, episcopum omnino fore me, prohibes tamen hortarisque ne fiam? Cui Senex reposuit : Quodcumque divinitus ostensum est mihi, non te cclavi, cum te dixi neque vi, neque necessitate ad honores, sed tua voluntate adductum esse, et significavi vitam istam, quam agis modo, magis tibi, quam Episcopatum, conducere. Quibus intellectis, obtestatus est illum Basilius, explicare sibi ut vellet, qua ratione hæc a Deo manifestata ei fuissent. Respondet illi vir Deo plenus : Abreptus spiritu et memetipse, et te, et monachorum turbam in arce edita atque egregie munita, spectabili insuper, omnisque generis ornamentis decorata, splendida denique et inexpugnabili videbam. In ea porro ubi consedissemus, ecce tibi, quasi a castris foribus allapsa vox est : Adesdum huc ad nos, adesdum huc, abba Basili, ingeminans.

56 Respectantes ambo, ego ac tu, ut, unde provenisset clamor, discernere possemus, mare conspiciamus vehementer agitatum, hominesque in eo natantes complures turbulentis abripi fluctibus, ac fœda tempestate jactari ; et quosdam quidem eorum pessum abeuntes, quosdam vero fatigatos misere, atque inde, quo avebant pertinere, penitus in diversa coniectos ; alios autem, ex inertis illo crassoque limo emersos, nullo negotio id consequentes, quod expetebant. Ab horum exiguo numero vox audiebatur inclamantium : Protende nobis manum, pater Basili, protende manum. Cumque diu ita clamose vox insonaret, intercessimus quotquot præclarissimo tutissimoque oclusi tecum in munimento eramus, sapienti te benevolentia exhortantes, ne illustris et inexpugnabilis illius arcis splendorem securitatemque relinqueres, nec in tribulationis procellas ac multiplicem te tumultum injiceres. At tu auscultare maluisti invocantium vocibus, nomine te compellantibus : Ne desere nos, pater Basili, pastorem te ac præsidem exoptantes ; nostrorum interim securus monitorum, pastoralis magis principatu inescatus ; et ad illos te libere contulisti, jucundissima castris securitate posthabita.

57 Ego vero, cum visionem hanc expendissem, disquirere ultra nihil potui ; coniecique continuo, splendidissimam, illustrem, firmissimam hanc arcem optimum vitæ solitariae ac beatæ institutum referre ; mare contra tumultuans, atque undis furens mundi speciem ac similitudinem exhibuisse, agitatam tot curis hominum perturbationem exprimens, et irrequietam negotiorum ad hanc vitam pertinentium tempestatem : modicum autem eorum, qui te advocabant, ac porrigi sibi a te manus poscebant, globum, Christianorum esse partem putavi ; porro eos, qui juxta mecum obnitebatur, ne sequereris, judicavi esse monachos ; denique nbi te videbam istorum invocantibus delectari, sic apud me statui, sectari tibi illos potius esse, quam nos, salutaria tibi toto pectore ac meliora suadentes. Unde vetui, ne cum illis abires, tametsi non obtemperatum præscirem.

58 Quibus quidem percussus Basilius bonorum datori, ac Deo numquam sat laudando eucharis-

D

et intelligit, illum a se admittendum ex S. Stephani visione

E

status secularis jactationem ; monastici requiem

F

repræsentante :

A
ad istum
lumen pro-
ximorum
miseratione
maluit acce-
dere, factus
Episcopus
Tiberiadis

f
H

sticum carmen direxit, stupendam Senis virtutem extollens : nam prævisione hac ad apicem impleta, eaque pluribus narrata, Hierichuntinæ ecclesiæ administranda suscepit negotia, atque inde sanctum eundem Senem invisit, Tiberiadis f, dilectæ Christo civitatis, per id tempus Episcopus, deiferi Senis indigno me ac minimo tunc agente discipulum, eique, dum in Ducæ speluncis g ageret, inserviente ; quem, ut æquum erat, salutatum, obsecrare usque eo non destiti, donec perpuli veraci sua sinceraque lingua geminam, quam scripsi modo, atque utilem animis mirabilium narrationem coram me inutili, et iis, qui aderant, seriem retexere ; cujus ipse auditor factus etiam hoc nomine Deo gratias egi, qui favorem suum copiose iis offert, qui eum fideliter toto corde magnificent.

ριον ὕμνον ἀνέπεμψε, τὴν ἀξιόχαστον ἀρετὴν τοῦ Γέροντος ἐγκωμιάσας · ὕστερον γὰρ ταυτησὶ τῆς προοράσεως ἀκριβῶς τελεσθείσης, πολλοῖς αὐτὴν διηγησάμενος, τὴν Ἱερικῶ διοικεῖν κατήντησε χρεῖαν, κακείθεν πρὸς αὐτὸν τὸν ἅγιον Γέροντα παρέγενετο τῆς φιλοχρίστου πόλεως Τιβεριαδος ὑπάρχων ἐπίσκοπος, ἐμοῦ τότε τοῦ ἀναξίου καὶ ἐλαχίστου τοῦ θεοφόρῳ πρεσβύτῃ μαθητεύοντος, καὶ διακονούντος ἐν τοῖς τοῦ Δουκᾶ σπηλαίοις διατρίβοντι · ὃν, ὡς εἰκὸς, ἀσπασάμενος, καὶ πολλὰ λιπαρήσας ἐβίασα μὲν διηγήσασθαι ταύτην τὴν προγραφείσαν τῶν θαυμαστῶν διηγημάτων ψυχωφελῆ ξυνορίδα διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ φιλαληθοῦς καὶ ἀκιδόηλου γλώσσης πάλιν ἐπὶ ἐμοῦ τοῦ ἀχρείου καὶ τῶν παρόντων, ἧς ἐχόντως ἀκροατῆς γεγονώς, χάριν τῷ Θεῷ καὶ ἐν τούτῳ προσήνεγκα, τῷ τὴν χάριν αὐτοῦ πλουσίως παρέχοντι τοῖς αὐτὸν ὁλοφύχως ἐν πίστει μεγαλύνουσιν.

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

ANNOTATA.

a A σπουδάζω *studeo*, nos studium medio ævo invenimus appellatum ; quod nunc mahunt academiam dicere : qualem aliquam erectam Hierosolymis tamquam in civitate Patriarchali juxta primariam urbis ecclesiam, saltem ad Cleri instructionem, monachorumque sacrarum litterarum perdiscendarum gratia eo confluentium, ex his apparet.

b Vox hæc donum Dei, seu a Deo datum significat.

c Ita cognominatur propter Jacobum fratrem Domini, primum urbis Hierosolymitanæ Episcopum ; quasi dicas Dei fratris thronus.

d Arcem præsidio Saracenorum insessam intellige ad urbis tutelam ; de qua voce diximus ad Acta Martyrum Sabaitarum num. 6.

e Quasi cellæ seu throni consortem dicas. Proximus hic Patriarchæ erat et successor quoque mortuo, inquit ex Cedreno et Zonara, Meursius in Glossario. Ecclesia Occidentalis coadjutorem nominat.

f Est Palestinæ secundæ civitas ad mare Galilææ, ab ipsa cognominatum. Hujus Episcopus Joannes invenitur in Concilio Hierosolymitano, anno 536 celebrato, tertio post Petrum Episcopum loco subscripsisse ejusdem sententiæ contra Anthimum.

g Nullam hic notitiam habere potui ; eadem speluncæ recurrunt num. 92.

CAPUT VI.

Absentia videt ; futura prædicit ; secreta cordium cognoscit.

Petronæ pro-
cul absentis
vulnus, sani-
tatem, redi-
tum fratris
ejus decla-
rat.

C

Alias alius quispiam ex maxima metropoli Damasco, illustris genere, in contemplationis exercitio solidus, neque profana leviter tinctus eruditione, vir et in religione, et in præstantissima monachorum disciplina doctissimus, qualis etiam a sanctis patribus privatim ac publice probabatur, nomine Marianus, Stephano, divina prædito sapientia Seni, ad promovendum spiritum haud segniter vacabat. Quem cum die quadam in hesychasterio suo commorantem, pro more super aliqua speculatione consulisset, discedere cogitabat. Consurgentibus igitur ipsis, gratissimus Deo Senex apprehensum eum vestibus retrahit inhihetque dicens : Dominus Petronas, frater tuus qui ad coemendos dactylos nunc in Aulone a versatur, hodie hac ipsa hora lethali morsu a serpente ictus est ; ut spiritu deficiente vergere jam cœperit ad mortem. Sed bono animo esto, dilecte, bono animo esto : nam qui a viperinis morsibus Israeliticum olim populum liberavit, idem ille hunc etiam modo servavit iucolumem : quiu, ecce, restitutus est plane, et post tantum temporis, die tali, integer ac valens veniet ad te, gratias ei suppliciter agens, qui et corripuit se, et sanavit. Et hæc fatus eum dimisit.

60 Hic vero, ut primum cellam suam attigit, horam illam, ac diem labentis mensis adnotavit. Aderat jam, quem divina imbutus sapientia Senex assignaverat, cum domnus Petronas ad ger-

Ἄλλοτε καὶ ἄλλός τις ἀπὸ τῆς μεγίστης μητροπόλεως Δαμασκοῦ, ἐμφανῆς τῷ γένει, πρακτικῇ θεωρίᾳ ἐνιδρύμενος, καὶ τῆς θύραθεν οὐκ ἀμύητος παιδείσεως, σοφώτατος ἀνὴρ ἐπ' εὐλαβεῖα τε καὶ βελτιωτάτῃ μοναχικῇ πολιτείᾳ · καὶ τοιοῦτος ἦν ὑπὸ τῶν ὁσίων πατέρων κρυβδὴν τε καὶ διαρρήδην μεμαρτυρούμενος, τῇ προσηγορίᾳ Μαρριανὸς, ἔνεκεν ψυχικῆς ὠφελείας τῷ θεοσόφῳ ὁκνοτέρως ἐσχολάσει γέροντι Στεφάνῳ, ὃν ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐν τῷ ἡσυχαστηρίῳ αὐτοῦ πεφυκότα, ὡς ἔθος, περὶ τινὸς ἐρωτήσας θεωρίας, παλινωστῆσαι βεβούλευται. Αὐτῶν οὖν ἐξανισταμένων, τῶν ἱματίων αὐτοῦ λαβόμενος ὁ θεοχαριέστατος Γέρον, ἀνσειράσῃ τε καὶ ἀνσχέτισε λέγων · Ὁ κύρις Πετρωνᾶς, ὁ σὸς ἀδελφός, ἔνεκεν φοινίκων ἐμπορίας ὑπάρχων ἐν τῷ Ἀυλῶνι, τῇδε τῇ ὥρᾳ σήμερον ὑπὸ ὄψεως καιρίως ἐδήχθη, ὥστε λιποψυχήσας τελευτᾶν ἀπίει · ἀλλὰ θάρσει, ἀγαπητέ, θάρσει, ὅτι ὅποτε τὸν Ἰσραηλίτην λαὸν τῶν ἐχιδναίων σώσας διηγάτων, αὐτὸς καὶ νῦν ἔσωσε τοῦτον · καὶ ἰδοὺ ἀνεκτήσατο, καὶ μετὰ τοσόνδε καιρὸν τῇδε ἡμέρᾳ ἐλεύσεται πρὸς σέ ἀσιωγῆς καὶ ῥωμαλαῖος, αὐτῷ τῷ παιδεύσαντι αὐτὸν καὶ ἱασαμένῳ χαριστεῖους ἀποδώσων εὐχάς. Καὶ ταῦτα λαλήσας ἀπέλυσε.

60 Ὁ δὲ εἰς τὸ ἴδιον κελλίον ἀφικόμενος, αὐτὴν τὴν ὥραν καὶ ἡμέραν τοῦ διήππεύοντος μηνὸς ἐσημάνατο. Τῆς οὖν δηλωθείσης ὑπὸ τοῦ θεοσόφου πρεσβύτου ἡμέρας γενομένης, ὁ κύρις Πετρωνᾶς παραγγέλλει

πρὸς

veritatem
reipsum com-
probante ;

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

πρὸς τὸν γνήσιον αὐτοῦ ἀδελφὸν, ἀδελῶν Μαριανὸν, κυρίως καὶ ἀπαρχαλλάκτως κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἣν προέφηγε τὸ θεόφθεγκτόν τε καὶ χαριτόπνευστον τοῦ ἁγίου Γέροντος στόμα. Θεασάμενος τοίνυν τὸν ἑαυτοῦ προσφιλέστατον ἀδελφὸν ὁ ἀδελῶν Μαριανός, καὶ πευσάμενος αὐτὸν περιχαρῶς περὶ τοῦ συμβεβηκότος αὐτῷ θφηνήδους δήγματος, καὶ λεπτομερῶς παρ' αὐτοῦ ταῦτα πάντα μεμαθηγὰς, ὁμῶς σὺν αὐτῷ ἐκθαμβήσαντι δόξαν τῷ Θεῷ ἀνέπεμψεν, εὐφημῶν δὲ τὴν τοῦ θαυμαστοῦ Γέροντος πανεύφημον χάριν.

61 Μετὰ δὲ ταῦτα τὴν ἐπίσημον καὶ πανευδαίμονα μητρόπολιν Δαμασκὸν, τὴν φίλην αὐτοῦ πατρίδα, καταλαβὼν ὁ κύρις Πετρωνᾶς, μιᾷ τῶν ἡμερῶν τῆς ἁγίας παγκοσμίου Τεσσαρακοστῆς, πολλῶν τινῶν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ ἁγίου Σεργίου ναῷ, τοῦ ἐπικλην Μαξιλλάτου, συνηγμένων, ὡς συνήθως κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐκεῖ καθευδόντων, ὅπως εὐκαίρως ἐξαυστώσιν κατὰ νύκτα εἰς θείους ὕμνους, καὶ δοξολογίας, συνόντος αὐτοῖς τοῦ παννευαγούς ναοῦ ἱερέως, ἀρχιπρεσβύτου ὑπάρχοντος τῆς αὐτῆς τῆς Δαμασκηνῶν μεγαλοπόλεως, κύρου Γενεθλίου, καὶ τινῶν λογάδων ἀνδρῶν ἅμα τῷ ἐμῷ πατέρι καὶ ἀδελφῷ, καὶ ἐμοὶ τῶν πάντων ἀχρεϊστάτῳ μικρῷ τὲ χρόνῳ πεφυκότῳ πάντων οὖν ἡμῶν ὅμοι καθήμενων, διηγήσατο ἡμῖν ὁ προηγουμένως κύρις Πετρωνᾶς, ὅσα πέποιθε διὰ τοῦ ὁφείως ἐν τῷ Λύλωνι θεινὰ, καὶ τὸ τοῦ διορατικοῦ προβλέμματος τοῦ θεοφόρου Γέροντος περὶ τῶν συμβεβηκότων αὐτῷ τὸ ἐξαίσιον θαῦμα, καὶ τὴν ἑαυτοῦ προδηλωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γέροντος τῷ οὐκείῳ ἀδελφῷ εἰς τὴν Λαύραν ἔφοδον. Ἐγὼ δὲ τούτων προσεχῶς ἀκροασάμενος, καίπερ βραχύς τῷ χρόνῳ, λήθης βυβοῖς οὐ παρέπεμψα, ἀλλὰ πλειστάκις περὶ αὐτῶν ἐρωτήσας τὸν κύριον Πετρωνᾶν, καὶ τὴν αὐτὴν ἀκούσας διήγησιν, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ εὐχαριστήσαν, καὶ δόξαν ἀπεπέμψα.

62 Ἄλλος δὲ τίς ἀξιοπistos καὶ εὐλαβὴς μοναχὸς διηγήσατό μοι λέγων· Ποτὲ οὖν ἐτέρῳ τινὶ τῶν πατέρων τούτῳ τῷ θαυματουργῇ συνηκολούθουν Γέροντι εἰς τὴν τοῦ Ἰορδάνου ἔρημον, οὕτως ἐπὶ τὰς ὄχθας ἡμῶν γενομένων, λίαν βαθείας νυκτὸς ἀμφεπούσης, τῆς πρώτης τυχὸν καὶ δευτέρας φυλακῆς παρωχηκυίας, οὐ κατεδεῖξατο ὁ Γέρον εἰς τὴν τοῦ προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου εἰσιέναι μονήν. Ἡμῶν δὲ συνεσάντων αὐτῷ, καὶ παρὰ τὰς Ἰορδανίους ῥοὰς ἀνακλιθέντων, αὐτοῦ δὲ δι' ἡμετέρας συνανακλιθέντος ἱκετείας, ἐγὼ δὲ ἑμαυτὸν πρόσεποιήσαμην καθεύδειν βαθείως, ἱμερομενος ἰδεῖν αὐτὸν ἐκτελοῦντα τὸν κανόνα τῆς νυκτερινῆς αὐτοῦ ψαλμωδίας, μάλιστα γαληνιδνόντος τῷ αἰθέρος καὶ τῆς σελήνης παμφαοῦς οὔσης καὶ πληθούσης.

63 Βραχείας τοιγαροῦν ὥρας παρελθούσης, ἀνανεύσας ἡρέμα θεωρῶ τὸν ἅγιον πρεσβύτερον τοῖς Ἰορδανίοις ἐμβεβηκότα ῥέθοροις, καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων πεζῶς ὀδεύοντα κατὰ πλάτος ἀπ' ἄκρων τοῦ ποταμοῦ ἕως ἄκρων· ἀνείσει ἀντικρὺ ἐφθακότα τὰς ἡγιασμένας αὐτοῦ ἐξαπλωκότα παλάμας καὶ τούτων ὡς δάδας ἐξαπτομένας, τηλαυγεστάτην ἐξαστραπτούσας αἴγλην· αὐτοῦ τοίνυν μέχρι τοῦ σημαντήρος ἐκτείναντος τὴν καθαρὰν πρὸς Θεὸν ὁμιλίαν, ἣν τελείως καὶ αὐθις πρὸς ἡμᾶς ὑποστρέψας, προσειποιήσατο ἑαυτὸν καθευδήσας, καὶ μετ' οὐ πολὺ τοῦ ὕπνου ἡμᾶς ἐξακαστήσαι ἔνεκεν τῆς συνηθούς νυκτερινῆς δοξολογίας. Οὗτος δὲ ἑωρακὼς τὸ μέγα τοῦτο θαυματουργήμα, πολλοῖς τῶν πατέρων ἀνήγγειλεν, ὅφ' ὧν αὐτὸ τοῦτο τὸ παράδοξον διδαχθέντες, πρεπόντως τοῖς παροῦσι συνετάξαμεν θαύμασιν εἰς δόξαν θαυματοποιοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ εἰς πολλῶν ψυχῶν σωτηρίαν· ἥστινος χάριν ἄλλην συνθῆσθαι θαυμαστὴν διήγησιν, τὸν τῆς ὑπακοῆς κάρπον κυδαίνουσάν τε καὶ ἐξαίρουσαν.

64 Ἦν τίς τῶν γερόντων ἐνδοξὸς ἀνὴρ, ἀδελῶν

manum fratrem suum, patrem Marianum, advenit eadem proprie atque invariabiliter die, quam sancti Senis os illud oraculo, gratiaque divina afflatum, edixerat. Postquam ergo fratrem sibi carissimum intuitus esset pater Marianus, lætusque admodum de infixo a serpente morsu interrogasset, atque ex illo intellexisset omnia ac singula diligenter, una cum ipso stupente, Deo gloriam tribuit, celebrem Senis admirabilis gratiam collaudans.

61 Cum vero deinde insignem ac felicissimam metropolim, Damascus, jucundissimam sibi patriam attigisset dominus Petronas, die quodam ornatissimæ sanctæ Quadragesimæ, ingenti hominum numero in sacra sancti Sergii, cognomento Maxillati b, æde coacto, istic per illud tempus, ut moris erat, dormientium; quo magis tempestive ad hymnos divinos laudesque noctu consurgerent, præsentē ipsi sanctissimi templi sacerdote, tum magnæ ipsius Damascenorum urbis Archipresbytero, domno Genethlio, virisque aliquot eximiis una cum patre meo ac fratre, meque omnium vilissimo, ac teneræ tum ætatis; considentibus, inquam, una illic nobis retulit prædictus dominus Petronas, quam gravia in Aulone esset a serpente perpressus; tum excellens illud prodigium, quo singula, quæ sibi contigerant, deifer Senex perspicua prævisione cognorat; uti et adventum suum in Lauram fratri suo jam ante manifestatum a Sene. Ego vero cum arrectis hæc auribus excepissem, tametsi tantilla ætate, profundæ oblivioni minime mandavi; sed eadem iterum iterumque ex domno Petrona sciscitatus, eaque ipsa narratione non semel imbutus, Domino nostro Jesu Christo cum gratiarum actione gloriam dedi.

62 Alius quidam fide dignus ac religiosus monachus hæc mihi narravit: Comitabar, inquit, cum alio aliquo ex patribus Senem hunc thaumaturgum in cremum Jordanis. Ad cuius ripas cum pervenissemus, alta admodum nocte incumbente, prima forte alteraque jam præterlapsa vigilia, Seni non placuit ut Præcursoris c ac Baptistæ Joannis mouasterium ingrederemur. Subsistentibus autem illic nobis una cum ipso, corporaque juxta Jordanica fluentia sternerentibus, cum idem precibus nostris adductus fecisset ipse, tum vero ego, avidus eum spectare nocturnæ psalmodiæ suæ canonem persolventem, altum dormire me finxi, tranquillo maxime tum cælo, lunaque pleno orbe collustrata.

63 Vix abierat itaque breve temporis spatium, cum sensim erectus, sanctum Presbyterum in Jordanicum flumen descendere conspicio, et ab altero fluvii, quam late porrigebatur, extremo ad alterum summas stringentem undas incedere; sacras porro, cum adversam in ripam evasisset, explicare manus, accensasque ab illis faces splendidissimum late fulgorem diffundere; ipso interea usque ad signum nocturnarum precum castum cum Deo protrahente colloquium; quo finito, reversus denuo ad nos, dormisse et ipse se simulat; neque multo post excitat nos a somno ad consuetas nocturno tempore persolvendas Deo laudes. Is autem, qui prodigium hoc grande suismet usurpavit oculis, pluribus illud patribus aperuit, a quibus paradoxum hoc ipsum edocti, præsentibus, uti convenit, miraculis inseruimus, ad gloriam patrantis mirabilia Dei nostri, atque ad multarum salutem animarum: cujus gratia stupendam aliam hic historiam, ex qua pretium obedientiæ illuscescat magis atque extollatur, attexam.

64 Vir inter senes egregius (patrem Cosmam

eamque coram ipso Fi-
tæ hujus Au-
ctore decla-
ravit Petro-
nas.

b

E

Prope Jorda-
nem perno-
ctans S.
Stephanus

c

F

siccis eum
vestigiis
transit; et
flumina e
manibus
oruntis emi-
cant.

appel-

A
Obediens monachus, comitante angelo.

appellabant) per tempus Quadragesimæ una erat cum deifero Stephano, et alius quidam ex patribus in eremi speluncis degens, cui discipulus erat in maxima Laura et dicto audiens et pius. Canistris ergo die quodam conficiendis, otii, quod omnis nequitiae radix est, et formidabilis acediae dæmonis vitandi causa distentus, palmarum ramis egere coeperat et stipulis. Statim id morigero tironi suo significat: Ne graveris, inquit, optime fili obedientiae, per aliquem afferre tecum, quidquid ad opus manibus exercendum necesse est. Ille nihil moratus, e vestigio viam capessit, et jussu præsidis necessaria quæque secum auferens, gravem sibi ex stipulis rebusque ad eum usum aliis fascem imponit. Deus interim omnium auctor curatorque virtutum, volens eum in obedientiae fundamento magis magisque firmare, utpote quod supernam vitam atque inenarrabilem gloriam nobis accersit, Stephano inspiravit, ut loco aliquo editiori, supra speluncam suam consisteret, qui, ubi circumspexisset, obsequentem hunc promptumque patris Cosmæ discipulum animadvertit, et euntem una angelum, candidis indutum vestibus, ac decore splendoreque maximo præditum, sustententem eum et adjuvantem.

B

nec viæ nec sarcinæ laborem sentit.

65 Hunc itaque, cum ad suum accessisset magistrum, seque exonerasset, intuitus Stephanus, rogavit, si quem in via comitem habuisset; an non etiam insigniter desudasset usque adeo prægravatus? At ille: Per preces vestras in cælum assidue volantes, nihil molestiae pertuli, inquiebat Seni; quin hoc mihi credas velim, pater sancte, quod oneris nihil quidquam senserim, licet jam a medio itinere sarcina hac tam ponderosa onustus: nam antea sub initium viæ gravabar aliquantulum; sed in pura, casta, altaque cogitationum tranquillitate versabar. Neque enim existimo, submotis nubibus, et ventorum inducta, quanta potest, quiete, tranquillus umquam tantum fuit æther, quantum ab omni perturbante ratiocinio animus meus. Inde factum est, ut spiritus dulcedinem, quæ ex obedientia scaturiebat, talem degustaverim, qualem vis mellis numquam afferre potuit gutturi meo; adeo ut omnino sic animo sim comparatus, ut in ejusmodi subjectione, ac laborum tolerantia ad ultimum usque spiritum velim perseverare. Lætus igitur fraternis hisce progressibus, graduque sublimi virtutum (uti bonis alienis gaudere numquam non solitus erat) divinæ plenus sapientiæ Senex, apparitionem angelicam præsidi ejus, iisque, qui ei aderant, enarravit, progressionem fratris in virtute, profectumque venerans, Deo gloriam retulit et gratiarum actionem, qui bonos iis angelos comites destinaret, qui sincero ei corde deserviunt, quique obedientiae filios tanto honore dignaretur.

C

Famulos in barbarorum potestate relictos,

66 Alium item, spectatæ in primis cum aliis pluribus, tum nobis fidei, ex Moabitide regione oriundum, cum Sene cœlesti mente prædico, cum sancto, inquam, Stephano consuetudine, atque arcta conjunctum amicitia, audiui cum hæc de se diceret: Ego, cum in patria degerem, in varias coniectus angustias, ardua pericula, damnaque ab exactoribus tributorum illata, vix relicto cum iis, qui me continebat, elabendi loco, urbem Sanctam adivi; spretisque divitiis meis omnibus, mancipiis, ceterisque possessionibus, atque ipsis ædibus, in meam meorumque unice salutem intendens animum, relictis omnibus, improborum manus effugi. Cum vero servi mei, qui post me tardius sequebantur, ab inclementibus apprehensi publicanis, in custodiamque compulsi essent, cru-

Κοσμᾶς καλούμενος, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς Τεσσαρακοστῆς ἅμα τῷ θεοφύλῳ Στεφάνῳ, καὶ τῖς τῶν πατέρων ἐν τοῖς σπელαιοῖς τῆς ἐρήμου διατρίβων, ἔχων ἐν τῇ μεγίστῃ Λαύρᾳ τινὰ μαθητὴν ὑπήκοόν τε καὶ εὐλαβῆ. Μιᾶ οὖν τῶν ἡμερῶν ἐργαζόμενος τὰ κανίσκια, φεύγων τὴν ἀργίαν, τὴν πάσης κακίας ῥίζαν οὖσαν, καὶ τὸν δεινὸν τῆς ἀκηδίας δαίμονα τοῖς ἐργοχείροις ἀμυνόμενος, ἐδεήθη βαίνοντε καὶ χορταρίων· καὶ παραυτὰ δηλοῖ τῷ ὑπηκόῳ αὐτοῦ μαθητῇ· Διὰ τινός, λέγων, θέλησον, ὃ ἄριστον τῆς ὑπακοῆς τέκνον, σὺν σοὶ πᾶσαν τοῦ ἐργοχείρου χρεῖαν κομίσασθαι. Ὁ δὲ μηδὲν μελλήσας εὐθὺς εἵχετο τῆς ὁδοῦ, καὶ τῇ τοῦ ἐπιστάτου κελεύσει πᾶσαν τὴν χρεῖαν ἀποφερόμενος, ἑαυτῷ βαρὺ φορτίον ἐπιθέμενος ἀπότε χορταρίων καὶ τῶν ἄλλων. Θέλων τοίνυν ὁ Θεὸς, ὁ τῶν ἀρετῶν αἴτιος, καὶ ταῖς ἀρεταῖς θεραπευόμενος, ἔτι καὶ ἔτι ῥιζῶσαι αὐτὸν τῷ τῆς ὑπακοῆς θεμελίῳ, ὡς προξένῳ τῆς ἄνω ζωῆς καὶ ἀρρήτου δόξης ὄντι, ἐπένευσε τὸν ὅσιον Στέφανον ἐπιστῆναί τινι περιοπῇ ἄνωθεν τοῦ ἑαυτοῦ σπηλαίου, ὃς περιβλεψάμενος θεωρεῖ τὸν πειθύνον τέ καὶ ὑπήκοον μαθητὴν τοῦ ἀββᾶ Κοσμᾶ, καὶ ἄγγελον συνοδοιπόρον λευχειμονοῦντα κάλλοστε καὶ λαμπρόθητα μεγίστην ἔχοντα, ἐπιλαβόμενον αὐτοῦ καὶ ἐπικουροῦντα.

E

65 Τοῦτον οὖν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ ἐπιστάτην κατανήσαντα, καὶ ἑαυτὸν ἀποφορτώσαντα θεασάμενος ὁ ὅσιος Στέφανος, ἐπυνθάνετο, εἴ τίς αὐτῷ κατὰ τὴν ὁδὸν συνεπορεύετο, καὶ εἴπερ πεφορτωμένος λίαν ἦχθετο. Ὁ δὲ, Δι' ὑμετέρων οὐρανοδρόμων ἐντευξέων οὐδὲν πέποντα δεινόν, ἔφη πρὸς τὸν Γέροντα· ἄλλὰ πίστευε, πάτερ ἅγιε, ὅτι τὸ παράπαν βάρος οὐκ ἠσθόμην, καίπερ βεβαστακῶς φορτίον ἐφόκλιον κατὰ μέσον τῆς ὁδοῦ γενόμενος, εἰ καὶ πρὶν περὶ τὴν ἀρχὴν μικρὸν βεβάρυμαι· ἄλλ' ἐν καθαυτῇ καὶ σώφρονι πολλῇ λογισμῶν γαλήνῃ διεκείμεν· οὐ δὲ γὰρ τοσοῦτον οἶμαι ποτέ τῶν νεφῶν ὑποβάργεντων, καὶ νηνεμίας παντελοῦς ἀμφεπούσης ἐγαληνίασεν ὁ ἄηρ, ὅσον ἀπὸ παντὸς λογισμοῦ ταραχώδους ὁ νοῦς ὁ ἐμός. Ὅθεν ἠσθάνόμην τοιαύτης πνευματικῆς γλυκύτητος ἐκ τῆς ὑπακοῆς ἀποβλυζούσης, διὰν οὐδέποτε μέλιτος φύσις τῷ ἐμῷ ἐμπεποίηκε φάρυγγι, ὥστε μέ ἐμφύεσθαι ἐν τοιαύτῃ ὑποταγῇ καὶ καμάρων ὑπομονῇ διαρκέσαι μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Ἐπευφρανθεὶς οὖν ταῖς ἀγαθαῖς ἀδελφικαῖς προκοπαῖς καὶ ἀναβάσεσιν, ὁ αἰετοῖς καλοῖς ἐπιγαννύμενος, θεόφρων Γέρων, ἀνήγγειλε τὴν ἀγγελικὴν ὁπτασίαν τῷ ἐπιστάτῃ αὐτοῦ, καὶ τοῖς συμπαροῦσιν οὐτῷ, τὴν τοῦ ἀδελφοῦ ἐκθειάζων προκόπην καὶ ἀνάβασιν, δόξαν τε καὶ εὐχαριστίαν ἀνέπεμπον τῷ Θεῷ, τῷ τοῖς εἰλικρινδῶς αὐτῷ λατρεύουσιν ἐξαποστέλλοντι ἀγγέλους ἀγαθοὺς συνοδεύοντας, καὶ τοὺς τῆς ὑπακοῆς υἱοὺς δοξάζοντι.

F

66 Ἄλλος δὲ τίς, ὑπὸ πολλῶν μάλιστα καὶ ὑφ' ἡμῶν τῇ ἀξιοπιστείᾳ μεμαρτυρημένος, ἀπὸ Μοαβήτιδος χώρας ἐρμώμενος ὑπάρχων, συνήθης καὶ φίλος γνήσιος τοῦ οὐρανόφρονος Γέροντος, φημι δὴ, τοῦ ἁγίου Στέφανου, διηγήσατό μοι λέγων· Ὅτι διαφόροις θλίψεσι καὶ κινδύνοις δυσφορήτοις καὶ ζημίαις φορολογικῶν περιπεσὼν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, καὶ μόλις δύνηθεὶς διαδράναι σὺν τοῖς ἐμοῖς ἰδίοις τὴν ἀγίαν πόλιν κατήντησα, πάσηστε τῆς ἐμῆς περιουσίας καταφρονήσας, καὶ τῶν ἀνδραπόδων καὶ τῶν λοιπῶν κτημάτων, καὶ μόνῃς τῆς ἐμῆς, καὶ τῶν ἐμῶν σωτηρίας φροντίζων, πάντα καταλιπὼν, τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων ἐξέφυγον. Τῶν δὲ ἐμῶν ἀνδραπόδων κατόπιον ὑστερησάντων, καὶ ὑπὸ τῶν δεινῶν φορολόγων συσχεθέντων, καὶ ἐν φυλακῇ κατακλεισθέντων, ἐδυσφόρουν καὶ ἡγωνίων, ἀπορῶν τί δράσαιμι, καὶ φοβούμενος, μήπως

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

αὐτοὺς ἄρδην ἀπεμπώλῃσωσιν. Ταῖς οὖν ταιαύταις ψυχοβαρέσι φροντίσι κατατρυγχομενος, πίστιν διὰ-
πυρόντες καὶ ἀδυστάκτου εἰς τὸν ἅγιον Γέροντα κει-
τημένους, ὥρμησα πρὸς αὐτὸν, ὡς πρὸς σωτήριον
λιμένα καθορμήσας, αὐτῷ τὲ προσφυγὼν, καὶ πᾶσαν
τὴν συμβάσαν περιφορὰν διηγησάμενος ἐδυσώπουν τῆς
αὐτοῦ θείας τυχεῖν ἀντιλήψεως.

67 Ὅστις θεοφόρος καὶ ὄντως συμπαθέστατος Γέρον
ταῖς ἐμαῖς πολλαῖς παρακλήσεσι δυσωπηθεὶς, καὶ τὴν
ἐμὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἐγνωκῶς, καὶ τὴν εἰλικρινῇ τέ
καὶ γνησίαν διάθεσιν αἰδεσθεὶς, μᾶλλον δὲ τῇ ἐμῇ
συμπαθείᾳ ἐπικαμπτόμενος, καὶ τῇ φιλανθρωπία νι-
κώμενος, ὑπέσχετο ταῖς αὐτοῦ θείαις προσευχαῖς καὶ
λιπαρήσεσι τὸν φιλόανθρωπον καὶ ἐλεήμονα ἐξευμενί-
σασθαι δεσπότην. Καὶ δὴ τὴν ἱεράν καὶ ἀναίμακτον
ουσίαν ἐπιτελέσας, καὶ δι' αὐτῆς τῶν ἀπορρήτων τὴν
γνώσιν μυθεῖς, ὡς εἰς τὰ ἄδυτα χωρήσας πρόσεισί
μοι φαιδρὸς καὶ γεγανθυμένος, ὑπέρλαμπρον ἔχων τὸ
πρόσωπον, θαρσεῖν τέ καὶ χαίρειν παρακελεύόμενος,
ὡς παρὰ τοῦ ἐλεήμονος καὶ φιλανθρώπου Θεοῦ τὴν
αἰτησιν κομισάμενος, οὕτως λέγων· Πᾶσαν ἀθυ-
μίαν τέ καὶ κατήφειαν ἀποβαλὼν τῷ Θεῷ τὴν πρέ-
πουσαν ἀπόδος εὐχαριστίαν, προσφιλέστατον τέκνον·
ἰδοὺ γὰρ διὰ τὴν εἰς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς σὴν πίστιν
ἡμεῖν ὁ Θεὸς ἀπικάλυψε, καὶ γὰρ μετὰ δύο ἡμέρας τῇ
τρίτῃ ἡμέρᾳ τῷ προῖ τοὺς σοὺς παῖδας πρὸς σὲ ὁ
Θεὸς ἀποκαταστήσει ταῖς τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νι-
κολάου δεήσεσιν· ἀλλὰ θράμε τοῖς σοῖς ἰδίους τὴν
τῶν δούλων ἔλευσιν εὐαγγελισόμενος, καὶ χάριν καὶ
ἀνθομολόγησιν τῷ Θεῷ ἀποδοῦναι σπουδάσων.

68 Πεισθεὶς οὖν τοῖς λόγοις τοῦ μεγάλου Γέρον-
τος, καὶ τὰς εὐχὰς ἐφοδιασθεὶς ἐξῆλθον, τὴν τέ χάριν
καὶ εὐκλεῆ παρήσιν Ὀαυμάζων ἅμα καὶ ἐνδειάζων
τοῦ Γέροντος, εὐαγγελισάμενος δὲ τῷ ἐμῷ πατέρι καὶ
τοῖς λοιποῖς ἰδίους τὴν τοῦ Ὀαυμασίου Γέροντος περὶ
τῆς τῶν οἰκογενῶν ἀφίξεως πρόρρησιν, πίστει βε-
βαθαί φερόμενος, τῇ προορισθείσῃ ὥρᾳ ὑπὸ τοῦ Γέρον-
τος ὁμοῦ εἰς συνάντησιν αὐτῶν ὥρμησamen, καὶ τῆς
πόλεως θύραθεν γενόμενος τοὺτους ἀσινεῖς καὶ ἀπη-
μάντους ἐδεξάμεθα, παραδόξως τῆς τέ φυλακῆς καὶ
τῶν δεσμῶν λυτρωθέντας· λίαν δὲ αὐτοῖς ἐπευφραν-
θέντες τῷ Θεῷ χαριστήριους ὕμνους ἀνεπέμψαμεν,
καὶ πᾶσι τὸ ἐξαίσιον θαῦμα διηγούμενοι, τὴν δὲ τοῦ
ἀγίου Γέροντος διορατικὴν ἀρετὴν μεγαλύνοντες ἰθαυ-
μάζομεν· οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ εὐγνωμόνως κινούμενοι,
πρὸς τὸν Γέροντα Στέφανον ὑπεστράφημεν, τὴν προρ-
ρηθεῖσαν αὐτοῦ πρόρρησιν ἐξαγγέλλοντες πᾶσι τοῖς
τῆς εὐαγροῦς Λαύρας πατρᾷσι, καὶ τὴν πιστὴν
ἀνθομολόγησιν κομιζόμενοι, καὶ τὸν Θεὸν δοξάζον-
τες, τὸν τοὺς ποιοῦντας τὸ θέλημα αὐτοῦ παντοίοις
μεγίστοις θαύμασι κοσμίζοντα. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τὸν
αἰῶνα.

69 Ὅτι μὲν ὁ Θεὸς οὗτος πρεσβύτης, μεθ' ὧν
ἐκέντητο πλεονεκτημάτων, λέγω δὲ φυσικῶν πρωτε-
ρημάτων, καὶ ψυχικῶν ἀριστευμάτων, καὶ πνευμα-
τικῶν χαρισμάτων, ἡξίωτο καὶ τοῦ προορατικοῦ χα-
ρίσματος, ἐκ τῶν προλεχθέντων διηγημάτων ἐξεστι
μαθεῖν. Ὅτι δὲ καὶ τοῦ διορατικοῦ χαρίσματος
ἡξιωμένος ὑπῆρχε, μαρτυρεῖ νῦν λεχθησομένη διή-
γησις ὑπὸ τοῦ προλεχθέντος ἀξιοπίστου ἀνδρός. Οὕ-
τως γὰρ μοι διηγήσατο λέγων· Ὅτι πολλὴν πίστιν εἰς
τὸν ὁσίον Γέροντα κειτημένος συχνοτέρως πρὸς αὐτὸν
ἐσχόλαζον, ὡς ἐκ τῶν θείων αὐτοῦ διηγημάτων πολ-
λὴν κατάνυξιν τέ καὶ ψυχικὴν ὠφέλειαν καρπούμενος.
Ἰδὼν δὲ μετὰ μέγας ὄντως, καὶ τοῦ Θεοῦ ἀληθῶς
γνήσιος δούλος, θερμὸν ὄντα περὶ τὴν πίστιν τὴν εἰς
αὐτὸν, καὶ πρόθυμον εἰς τὴν τῶν θείων αὐτοῦ λογίων
ἀκρόασιν, ὁμματι προορατικῷ τέ καὶ διορατικῷ προ-
γνοῦς τὰ κατ' ἐμὲ, ἤρξατο παραινεῖν καὶ συμβου-

ciabat hoc me, et angebar oppido, quid agerem
incertus, veritusque, ne prorsus eos venum ex-
ponerent. Tam gravibus igitur curis oppressus,
ardenti, ac certa, quam de sancto Sene concepe-
ram, animatus fiducia, ad eum, tamquam ad sa-
lutis portum appulsurus, contendī, eoque confu-
giens, expositis ordine omnibus, qui acciderant
mihi, casibus, enixe flagitavi, ne divino suo me
frustrari pateretur auxilio.

67 Qui quidem Senex Deum in corde circum-
ferens, sinceroque commiserationis affectu secun-
dus nemini, precum mearum importunitati ce-
dens, meæque in se fiduciæ conscius, rectamque
ac sinceram in me æstimans voluntatem; imo mei
maxime commiseratione motus, ac sua victus hu-
manitate, propitiaturum mihi se precando, ac
supplicando benignum et misericordem Dominum
recepit. Et sane, ubi, sacrosancto atque incruento
sacrificio peracto, arcanorum per illud notitiam
consecutus, ad sacrarium recedebat, ad me lætus
atque hilaris properat, vultu supra modum collu-
cente; et securum esse me, et collædari, ut a Deo
misericorde ac benevolo id, quod postulaveram,
consecutum, jubet his verbis: Omnem animo tri-
stitiam, ac dejectionem excutens, debitas, dile-
ctissime fili, Deo gratias age. Ecce enim, propter
fiduciam in nos abjectos tuam, arcana nobis Deus
aperuit: etenim post dies duos, tertia die mane
pueros tuos sancti patris nostri Nicolai e precibus
annuens Deus ad te diriget. Sed abi cito, ac tuis
servorum tuorum adventum nuncia, atque id ope-
ram da, ut hanc Deo gratiam acceptam referas.

68 Igitur magni Senis mandatis parens, ejus-
que fausta appreciatione, tamquam viatico, instru-
ctus abivi, et beneficium, insignemque viri apud
Deum gratiam admirans simul, et veluti divini
quiddam suspiciens; cumque et patri meo, et do-
mesticis reliquis prædictum a Sene vernarum re-
ditum felix nuntius retulissem, spe certa plenus,
hora a Sene præstituta simul omnes obviam eis
processimus, atque urbe egressi illæsos illos at-
que incolumes suscepimus, stupendo prorsus mo-
do et carcere et vinculis expeditos; felici autem
eorum sorte non mediocriter delectati, hymnos
Deo grati animi testes concinuimus, palamque
omnibus singulare hoc prodigium prædicantes, ac
rerum futurarum in Sene extollentes præscien-
tiam, toti in admiratione eramus: quin etiam,
beneficii memoria stimulante, reversi ad senem
Stephanum sumus, prædictum ejus vaticinium
omnibus sanctæ Lauræ patribus divulgantes, sin-
cerasque ipsi referentes gratias, ac Deum laudan-
tes, qui tantis tamque variis insignes illos reddit
miraculis, qui ad ejus voluntatem se finxerint. Sit
illi gloria sempiterna.

69 Divinum autem hunc Seuem, præter ex-
cellentes, quas nactus erat, dotes (prærogativas,
intelligo, naturales, animique eximias facultates)
spiritualibus etiam donis, atque illo maxime, quo
futura prospiceret, fuisse exornatum, ex allatis
modo historiis colligere cuivis licet. Sed et illud
ei datum fuisse, quo perspiceret discerneretque
præsentia, testabitur narratio ejusdem, quem
ante dixi, viri fide omnino digni verbis jam profe-
renda. Sic namque is mihi fide retulit: Cum multam
in Sene, repositam haberem fiduciam, frequen-
tissime ei vacabam, ut qui ex sacris ejus narra-
tionibus, non parum compunctionis referrem, ani-
mæque emolumenti. Cum autem me, egregius
enimvero ille, ac genuinus profecto Dei famulus
animadvertisset, quam me fervide ei totum con-
fiderem, quautumque essem avidus divinorum ejus

sermo-

S. Stephanus
a sollicito do-
mino exora-
tus prædixit,
affore saluos;

prout præsi-
gnificata die
et hora fa-
ctum;

eidem sua-
det, ut mo-
nachus fiat,

A sermonum, oculo et provido, et perspicaci, quid me futurum esset intelligens, adhortari cœpit, ac suadere mihi, ut rebus temporalibus, causis utique cur multi pereant, memet exueus, ad angelicam ac salutarem vitam solitariam convolare, eamque mihi deligerem ante alias.

dubitantique, an non perfectus esset in seculo vivere,

70 Ego vero Seni hoc mihi consilium suggerenti : Atqui existimo ego, inquiebam, Pater, hominibus non minus esse facile, ut Deo placeant hodieque in seculo, quam in solitudine ; videturque mihi conducibilis esse, ut in partem calamitatis, atque angustiarum, in quibus modo gemit populus Dei, veniamus, ut opitulemur egentibus, ut viduas orphanosque in tutelam, ut peregrinos in hospitium suscipiamus, eosque invisamus, qui mœrore, morbisque corporis contabescunt, maxime si medicas artes quis calleat ; ut ad virtutes denique ceteras, quibus in seculo vita recte potest institui, animum sedulo adjiciamus, quam ut sibi quisque securus vacet, ac prosit nemini. Adjeci hoc insuper ratiocinium : Quod, uti revelavit Dominus, et arcta et gravis via est, quæ ducit ad regnum cœlorum ; jam vero arctior est, ut omnes testantur, et gravior ea vivendi ratio, quæ servatur in seculo : videmus etenim monachos placidissimam feliciter sortiri quietem, vitæque curis omnibus absoluta gaudere ; seculares contra in vexatione frequenti, et miseriis, atque egestate, mutuasque inter necessitates ac dolores miseram vitam trahere. Porro ad confirmanda, quæ diximus, inquiebam, id argumento est manifestissimo, quod neminem quemquam hac ætate reperire sit inter monachos, aut miraculis insignem, aut futuri providum, aut celebrem, divinisque circumfulgentem splendoribus, si tuam unius sanctitatem exceperis.

secularis et religiosæ perfectionis discrimen ostendit.

71 Posteaquam igitur audisset hæc, imperitiæ meæ ignoscens, ait : O fili, Dei numine inspiratus, tuæque studens salutis auctor tibi fui, ut vitam istam abdicares ; et, si ita volueris, demonstrabo discrimen, quod inter utrumque, matrimonium videlicet ac cœlibatum intervenit, neque id ex Patrum dumtaxat oraculis, sed iis etiam rebus utar, quas oculis subjectas habemus. Deinde conditionis utriusque diversitatem aggressus ostendere, luculenter evicit, Doctorum complurium divino spiritu sapientiaque pollentium prolatis sententiis, sublimiorem illustrioremque esse vitam solitariam ; et alas pene dixerim, nobis continuo addidit, ac despiciere coegit omnia, uno solitariæ, ejusque, quam servant angeli, æmulæ vivendi rationis abreptos amore, et jam seculi justitiam spectri instar evanidi reputantes ; atque e vestigio perpulit, levissimo Christi oneri, suavissimoque jugo subjectis humeris, victos nos, et nec indecora clade prostratos, ut honesta, pulcherrimaque angelici instituti humilitate gloriaremur.

rogatus ab eodem, conditum sibi seculum patere fatetur,

72 Lætus hoc facto sanctus Stephanus me interrogat : Jam experientia dedicasti, inquit, quantum utraque discrepent ? Cui ego : Didici enimvero manifeste, Pater, aiebam, etiam quanto cœlestis vestra illa disciplina superior sit habenda. Restat tamen exiguum quiddam, quod interrogatam velim sanctitatem tuam. Da veniam tamen petulantiae, et hoc sine, te exorem, ut desiderio meo, ac postulato facias satis, Pater maxime venerande ; meaque te accommodans infirmitati, notam facias mihi quam tibi Deus concessit gratiam, et si quidem dono perspicientiae f ornatus es, ut id ex ore tuo illo audiam, quod spiritu redundat et gratiam spirat, atque ita Deum

λέγειν μοί τοις κοσμοῖς πράγμασιν, ὡς τοῖς πολλοῖς ἀπολείας αἰτίοις οὖσιν, ἀποταξάμενον, τὸν ἰσαγγέλου καὶ σωσίψυχου μονηρέβιον διέρχεσθαι τέ καὶ αἰρετήσασθαι.

70 Ταῦτα δὲ βουλευσαμένῳ τῷ θεοφόρῳ Γέροντι ἔφην · Ὑπολαμβάνω, πάτερ, ὅτι δυνατόν ἐστι τοῖς ἀνθρώποις ἐν τῷ κόσμῳ τῷ Θεῷ εὐαριστῆσαι σήμερον, ἢ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ὅτι αἰρετώτερόν μοι φαίνεται συγκακοπαθῆναι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ ἐν πολλῇ θλίψει, καὶ στενοχωρίᾳ ὑπάρχοντι, ἐπικουρησαί τε τοῖς δεομένοις, καὶ χηρῶν καὶ ὀρφάνων προϊστασθαι φιλοξενῆσαι τέ, καὶ τοὺς ἐν ὁδύναις καὶ σωματικαῖς ἀσθενείαις ἐπισκέπτεσθαι, τὴν ἱατρικὴν τέχνην μάλιστα μετιόντι, καὶ ἄυθις ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς ταῖς δυναμέναις ἐν κόσμῳ κατορθωθῆναι ἐμφιλοχωρεῖν, ἢ ἑαυτῷ προσέχειν, ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ μηδεὶ βοθηθῆσαι. Ἔτι δὲ καὶ συλλογισμὸν ἔλεγον · Ὅτι, καθὼς Κύριος ἀπεφύηκε, στενήτε καὶ τεθλιμμένη καθέστηκεν ἡ ὁδὸς, ἡ ἀπαγοῦσα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν · νῦν δὲ στενωτέρα καὶ θλιβερωτέρα ἢ ἐν κόσμῳ διαγωγῇ, ὡς πάντες μαρτυροῦσι · πολλῆς γὰρ ἀνέσεως εὐμοιροῦντας καὶ ἀμεριμνίας ἀπολαύοντας τοὺς μοναχοὺς καθορώμεν, τοὺς δὲ ἐν κόσμῳ διατρίβοντας ἐν πολλῇ κακουχίᾳ, καὶ ταλαιπωρίᾳ, καὶ ἐνδείᾳ, καὶ ἐν ἀλλεπαλλήλοις ἀνάγκαις καὶ λύπαις διάγοντας. Πρὸς πίστωσιν δὲ τῶν ἡμετέρων λόγων τεκμήριον ἐναργέστατον, τὸ μὴ εἶναι ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τινὰ τῶν μοναχῶν ζημιοφόρον, ἢ προορατικόν, ἢ περιβοητόν, καὶ ταῖς θεαῖς μαρμαρυγαῖς περιλάμποντα, εἰ μὴ μόνον τὴν σὴν ἀγιωσύνην.

71 Ταῦτα οὖν ἀκούσας, καὶ τῇ ἐμῇ ἀπειρίᾳ συγγνοὺς, εἶπεν · Ὁ τέκνον, θεόθεν κινούμενος, καὶ τῆς σῆς σωτηρίας ἐρώμενος, ἀποτάξασθαι τῷ βίῳ συνεβουλευσάμην, καὶ, εἰ βούλει, ἀποδείκνυμί σοι ἀμφοτέρων τὸ διάστημα, γάμου τε καὶ ἀγαμίας, οὐ μόνον ταῖς τῶν πατέρων χρήσεσι, ἀλλὰ καὶ τοῖς φαινομένοις πράγμασι καταχρώμενος · καὶ ταῦτα εἰπὼν, τῶν δύο βίων τὸ διάφορον δεῖξαι ἐγχειρήσας, ἔδειξε σαφῶς τὸν μονήρη βίον ὑψηλότερον καὶ φαιδρότερον, πολλῶν θεοπνεύστων καὶ θεοσόφων διδασκάλων τὰς χρήσεις προφερόμενος, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, παραυτίκα ἡμᾶς ἀνεπτέρωσε, καὶ πάντων καταφρονεῖν ἐποίησε μονοῦ τοῦ ἰσαγγέλου μονήρους βίου ἐρωμένους, καὶ τὴν ἐν κόσμῳ δικαιοσύνην, ὡς φάσμα ἀδρανές, λογιζομένους, καὶ παραχρῆμα ἡμᾶς πέπεικε τὸ τοῦ Χριστοῦ ἐλαφρότατον φορτίον, καὶ τὸν χρηστότατον ζῆγον ἐπ' ὧμων ἀραμένους, τῷ κόσμῳ καὶ ὠραιότητι τοῦ ἰσαγγέλου βίου τῆς ταπεινώσεως ἐγκαλλωπίζεσθαι πεισθέντων ἡμῶν, καὶ ἡττηθέντων τὴν καλὴν ἦτταν.

72 Εὐφρανθεὶς ὁ ὁσιος Στέφανος ἔφην · Ἐγὼ τῇ πείρᾳ ἀμφοτέρων τὸ διαφέρων ; Καὶ αὐτῷ· Ναί, πάτερ, ἔφην, σαφῶς ἔγνωκα, καὶ τῆς ὑμῶν οὐρανοῦ πολιτείας τὸ ὑπερβάλλον. Ἀλλ' ἐστὶ δὲ μοι μικρὸν αἷτημα τὴν σὴν ἀγιωσύνην ἐξαιτήσασθαι, ἀλλὰ συγγνοὺς τῇ ἐμῇ προπετείᾳ, ἐμοὶ τὸ ἐπιθύμημα καὶ αἷτημα πληρῶσαι παρακλήθητι, τιμιώτατε πάτερ, καὶ συγκαταβάς τῇ ἐμῇ ἀσθενείᾳ, γνώρισαι τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ σοὶ ἐγκεχειρισμένην χάριν, καὶ εἴπερ ἡξίωσαι τοῦ διορατικοῦ χαρίσματος, ὅπως τοῦ πνευματοβλύστου καὶ καριτοπνεύστου στόματος ἀκούσω, καὶ τὸν Θεὸν δοξάσας, ὑπόπτερος τῇ ἐπιθυμίᾳ γένομαι, καὶ τῶν θεῶν χάρισμα τὸ παμμέγεθες ζηλώσας, τὸν ὑμέτερον βίον πάσῃ προθυμίᾳ μεταχειρήσομαι. Ἐμοὶ δὲ ταῦτα εἰπόντι ἐξ

δικαίας

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

δικείας ἀγαθότητος παρακληθεὶς ἔφη · Μέγτρα μὲν τελειότητος οὐπω ἔφθασα · ἀνδράσι δὲ πεπειραμένοις καὶ παντοίοις χαρίσμασι κατηγλαῖσμένοις συνωμίλῃσα, καὶ ὑμῶσιν αὐτοὺς ἐθεασάμην · πρὸς δὲ πληροφορίαν τῆς ὑμῶν ἀγάπης καὶ τοῦτό φημι, ὅτι τοῦ διορατικοῦ χαρίσματος θεόθεν ἠξίωμαι, καὶ πάντων τῶν ὀπτανόμενων ἡμῖν, ἢ προβαλλόντων, ἢ ἐντυγχανόντων τοὺς τέ λογισμοὺς, καὶ τῆς ψυχῆς κρύφια πάθη ἐκ μόνης θεωρίας καὶ ὕψους καταλαμβάνομαι, καὶ πάντων τὰ ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ ὑστερήματα ἐπιγινώσκω, καὶ ταῦτα, καθὼς προείπον, πρὸς σὴν πληροφορίαν ἀπεκάλυψα. Ἄλλ' ἄγε δὴ, τῷ νόσῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ πράγμασιν ἀποταξάμενος, τῷ Κυρίῳ προσελθὲς, καὶ ἔξεις ἡμᾶς εἰς πάντα συνεργούς, καὶ ἐν πᾶσι ἀντιλήπτορας. Καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀποθνήσκεις τῷ Θεῷ ἡνυχάριστον, καὶ τῷ ἁγίῳ Γέροντι, ὅτι τῇ αὐτοῦ παραίνεσει συναριθμοῖς μοναχοῖς γενέσθαι ἠξιώσῃ, τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.

B

73 Ἄλλος δὲ τίς ἀδελφός, τῆς τούτου τοῦ ὁσίου Γέροντος διορατικῆς καὶ προορατικῆς ἀρετῆς, ὑπὸ πολλῶν ἐπαινουμένης, πειράζων, προσῆλθεν αὐτῷ λέγων · Ἐπειδὴ τινὲς οὐκ ὀλίγοι διαβεβαιοῦνται μαρτυροῦντες, θεόδοτον ἐκτῆσθαί σε χάριν διορατικὴν, διὰ τοῦτο ἀφικόμεν, ὅσπερ πάτερ, πληροφορίας τυχεῖν βουλόμενος. Οὐκοῦν παρακληθήτι, καὶ πληροφορήσόν με ἐκ τούτῳ τῷ μέρει, ἃς διεπραξάμην γνωρίσας ἀμαρτίας, ἕπερ δύνασαι. Ὁ δὲ Γέρον ἀποκριθεὶς εἶπεν · Μηδαμῶς πείραζε, τέκνον, τῆς ἐμῆς πενιχρότητος, τῆς πολλῶν γεμούσης ἀμαρτημάτων. Ἐπὶ πολὺ δὲ θεασάμενος τὸν ἀδελφὸν παρακαλοῦντα τούτου χάριν, ἔτι πρὸς αὐτὸν ἔφη · Ἐπεὶ περ διὰ τοῦτο παραγέγονας, ὡς ἔφης, καὶ εἰ ῥά διόν μοί, παρακλήκῃς πληροφορησαί σε περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου δούλου τοῦ Θεοῦ, ἐρῶ σοί οὐκ ἐκ τῆς ἐμῆς δυνάμεως ἀλλ' ἐκ τῆς θείας χάριτος, καὶ οὐ μὴ σε κενὸν ἀποστρέψω, ἀμοιρήσαντα τῆς σῆς ἐφέσεως · ἀλλὰ μόνον εἰπὲ πόθεν ἄρξῃσθαι κελεύεις. Ἐξ ἀπαλῶν σῶν ὀνύχων, ἢ ἐκ τῶν μέσων, ἢ ἐκ τῶν τελευταίων; Ὁ δὲ, ὅθεν θέλεις, ἔφη, μόνον εἰπέ.

C

74 Ἀνοίξας δὲ τὸ θεόπνευστον αὐτοῦ στόμα ὁ Θεοφόρος Γέρον, κατέλεξε καθέπος πάντα αὐτοῦ τὰ ἀμαρτήματα, σημειοῖστε καὶ τεκμηρίοις ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν διορίζων, προσεχῶς ἀκροώμενος, ἐπὶ ὧραν ἱκανήν. Πλείστης οὖν πληροφορίας ὁ ἀδελφός οὗτος ἀπολαύσας, κλίνας τε τὰ γονάτα, ἐδυσώπει τὸν Γέροντα, βοῶν · Εἴα, ἀρκεῖ, ἀρκεῖ, ὦ πάτερ · πεπληροφόρημαι, ὅτι βρύεις θείοις χαρίσμασι. Καὶ ταῦτα φθελγόμενος ἀνεχώρησε, ὑμνῶν τὸν Θεόν, καὶ ὁμολογῶν τὴν τοῦ Γέροντος διορατικὴν χάριν, καὶ τὴν πολλὴν ἁγιότητα. Τούτου δὲ πορευθέντος, ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ αὐτοῦ ἀναισθησίᾳ τέ καὶ ἀνοίᾳ ὁ Θεοφόρος Γέρον εἶπεν · Ἄρατι ὠφέληται οὗτος, καὶ ποίας ἔτυχε ψυχικῆς ὀνήσεως; Ἰνὸς δὲ ὁμολογήσας τὰς ἑαυτοῦ πλημμελείας, ἀναίσθητος ἔμεινε, καὶ τὴν καρδίαν ἀκαταπόνητος, εὐχὴν ἢ σὺναξιν μηδαμῶς ἀιτεσάμενος. Φεῦ τῆς ἀσθενείας ταυτησί τῆς ἡμετέρας γενεᾶς · φεῦ τῆς ἡμῶν ἀπροαξίας · φεῦ τῆς ἡμῶν ἀπονοίας. Λίαν ἀσθενῆς καὶ ἐλεεινὸς καθίστηται οὗτος · τὸν τοιοῦτον γὰρ δεῖ ταλαινίζειν καὶ ὀλοφύρεσθαι. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ Θεός, ὁ ὑπὲρ τῆς πάντων ζωῆς τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον κατὰ ἀνδρικὴν φύσιν ὑποστάς καὶ τοῦ προτέρου · ἡμᾶς ἐλευθερώσας, καὶ κλέους ὑπερέρου καταξιώσας, σώσειεν αὐτόν, καὶ

* deest forte
ἀμαρτήματα;
aut quid si-
mile.

glorificans, desiderio tamquam alis instruar, divinorumque charismatum æmulatus altitudinem, tuum vivendi modum tota animi promptitudine arripiam. Hæc elocuto mihi, non abnuens pro sua facilitate, quod quærebatur, respondit : Metas equidem perfectionis nondum attigi ; sed cum viris exercitatis, omnique supernorum donorum genere illustribus egi familiariter, eosque oculis hisce contemplatus sum. Ad confirmationem vero caritatis vestræ etiam hoc dico, intelligendi munere me divinitus esse donatum, omniumque, quos vel video, vel a quibus interrogor, vel in quos quoquo modo incido, et cogitationes, et arcanos animi motus ex sola consideratione intuituque percipio, et quorumvis tum animi vitia, tum spiritus habeo perspecta ; atque hæc quidem, ut præmonui, eo palam feci, quo securus in me, meisque consiliis acquiesceres. Sed age sane, seculo ejusque negotiis expeditus, ad Dominum confugito, habebisque nos ad quælibet adjuutores, et defensores in omnibus. Nec multo post recurrens, Deo ac Seni sancto grates agebam, quod eo hortante, dignus essem inventus, qui inter monachos numerarer, gratia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria in secula.

D

73 Accessit autem illum et alius quidam frater, commendatam multorum sermonibus cum occulta intelligendi, tum prænoscenti futura facultatem hujus Senis exploraturus, atque his verbis adoritur : Quando non pauci aliquid suis testimoniis asseverant, datum tibi esse ut secreta quæque cognoscas, movit hoc me, Pater sancte, ut huc venirem, certior hac de re fieri omnino desiderans. Da te igitur precibus meis, et hac me iu parte convincito, indicans, si potes, mihi, quæ admisi peccata. Cui Senex : Noli tentare, fili, tenuitatem meam multis redundantem peccatis. Videns tamen fratrem jam diu instarc obsecrando, subjecit : Siquidem ea causa, ut mox dicebas, huc advenisti, ut, si possim, omnem penitus de me indigno Dei servo, dubitationem eximam tibi ; jam id expediam, non mea virtute, sed gratia divina, neque te frustratum dimittam desiderio tuo. Hoc unum cedo, unde jubes initium ducere : an a teneris unguiculis ? An ab ætate media ? An ab extrema ? At ille : Dic modo, inquit, undecumque libitum est.

quod expe-
riri alius
quoque vo-
lens,

E

74 Tum vero divinus Senex os spiritu Dei instructum aperiens, cnumerare ejus peccata cœpit ordine omnia, signisque eorum ac notis unumquodque propriis circumscribens, et ad horam facile integram audiebatur attente. Copiosissimam igitur veritatis assertionem nactus hic frater, flexis humi genibus deprecatus est Senem, clamitans : Eia, eia ; satis enimvero est, satis est, pater. Jam certissimum id quidem est mihi, divinis te scatere charismatis. Atque hoc dicto, discessit, Denm nostrum laudans, et Senis occulta quæque penetrantem gratiam, ingentemque palam profitens sanctimoniam. Cum vero jam digressus hic esset, perculsus deifer Senex, quod sensum doloris in eo nullum, nullum advertisset animi motum, in hæc verba prorupit : Quid profecit hic autem ? Aut quale animæ remedium tulit ? Conscius, et confessus delicta sua, perstitit immotus, et obdurato corde, precatōnis et sacrificii pro se deposcendi unice securus. Heu temporum nostrorum infirmitatem ! Heu negligentiam ! Heu vecordiam nostram ! Languidus enimvero hic est admodum, et miserabilis : hominem enim ejusmodi miserum deputare sese oportet.

F

peccata qui-
dem ex eo
sua omnia
audiri ; sed
nullum cu-
riositatis
fructum re-
fert.

A oportet, ac lamentari. Verum Deus ille, qui pro omnium vita mortem in cruce secundum humanam naturam sustinuit, quique priori nos e statu in libertatem assertos, altiori dignos reddidit gloria, illum servet, et, ut est humani generis amantissimus, veniam ei delictorum impertiat.

δοίη αὐτῷ, ὡς φιλόανθρωπος, τὴν τῶν πταισμάτων ἄφεσιν.

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

ANNOTATA D. P.

a *Est Aulon, ut habet Theophrastus lib. 9 Historiæ Plantarum cap. 7, inter Libanum et Antilibanum campus pulcherrimus et amplissimus. Magis autem determinate Sozomemus lib. 7, cap. 15 tractum esse dicit provinciæ Apamcorum; in eoque S. Marcellum, de quo ad XIV Augusti agetur, dum celebre templum evertendum curat, comprehensum a paganis ac rogo injectum. Tridui ergo fere itinere aberat a loco, in quo res gesta est, Stephanus.*

b *Quam celebris S. Sergius maxime in Syria fuerit, colligitur ex notis Baronii ad 7 Octobris. Porro ut alibi aliæ ejus reliquiæ in honore fuerunt, ita et Damascus maxillam aut illius partem translatam fuisse; unde nomen templo factum, puto probabiliter credi posse. Nam vocem Latinam hanc a Græcis quoque usu receptam, docet ex Glossis Basil. Meursius in Glossario: ubi etiam invenies μαξιλάριον pro pulvino; μαξίλα etiam pro alapa accipitur maxillæ impacta. Unde suspicari quis possit ab injuria sancto Martyri a gentilibus irrogata, et in eo templo coloribus repræsentata nomen natum; si hujus rei fundamentum aliquod in historia passionis ejus apud Metaphrasten appareret.*

B c *De hoc monasterio junctaque ei ecclesia fuse Quaresmus Elucidationis Terræ sanctæ lib. 6, peregr. 6; atque quarta unius miliaris parte a ceterioris Jordanis ripa abesse, e regione ejus loci, ubi trans Jordanem Christus est baptizatus, illius nunc ruinas ingentes in colliculo cerni; vixisse in eo Zozimum illum, qui S. Mariam Ægyptiacam baptizavit. Vide dicenda ad num. 85.*

d *Εἰς τὰ ἅδυντα, quod licet sacratiorem secretioremque templi partem ex vero antiquorum usu significet, quæ Christianis Græcis τὸ ἅγιον βῆμα, sive ἱερᾶτεϊον; pro sacrario tamen seu sacristia hic accipi clarum est; quo scilicet, peracto sacrificio, ab altari rediens sacerdos recedit, sacris vestibus exuendus.*

e *Credo S. Nicolaum Myrensem intelligi, pro obtinenda captivis libertate solitum invocari, propter tres illos tribunos morti addictos, ab eoque somnis Imperatorem increpante periculo exemptos.*

f *Τὸ διορατικὸν χάρισμα, cui hic sæpe adjungitur velut distinctum τὸ προορατικόν: quod nempe hoc significet futurorum prænotionem; isto indicetur cognitio absentium, aut eorum, quæ intra animum arcana habentur consilia et cogitationes humanæ.*

E

CAPUT VII.

Varia S. Stephani miracula.

Cum duobus
sanctis ana-
choretis con-
gressus,

C

Ipsa hic sanctus Stephanus, quasi de alio aliquo sermo esset, ea retulit mihi, quæ jam vobis ego dicturus sum; et mihi quidem persuasum est narrationem non nisi ad ipsummet pertinuisse, sed modestiæ studio nomen suum reticuit. Quidquid sit, sive illum, sive alium spectet, miram prodigii speciem non pigebit afferre, in eorum utilitatem, quibus hæc legere contigerit, eoque vel maxime, quod illam ex veridico, ac fidei cujusvis promerito Senis ipsius ore exceperim, cui attentus adstabam, cum diceret; Senem fuisse quempiam, qui Quadragesimam in littore maris Mortui exigeret; ad quem duo quidam adierint eremitæ, solis vescentes oleribus, Deum antea comprecati, ne latere ulla ratione se patereetur Senis virtutem. Itaque finitis, quæ fundi consueverant, precibus, habitisque spiritualibus nonnullis colloquiis, orant senem illum ambo anachoretæ, secum ut ambulet ad littus usque maris Mortui. Cum eo ventum esset, uterque sic pariter senem alloquitur: In animo nobis est, o pater, mortuum hoc mare hinc usque in adversam partem trajicere. Sed per amorem tuum sine te adduci ut pergas una nobiscum. At ille: Ignoscite, inquit, o patres, infirmitati meæ: hæc etenim tanta dignitas vobis, vestrique sanctitate similibus, proprie competit.

76 Hæc locutum secundis adorti precibus per-

Tomus III Julii.

Ἵστος δὲ ὁ ὅσιος Στέφανος, ὡς περὶ ἄλλου διηγούμενος, ἔφη μοι τάδε, ἃ νῦν ὑμῖν ἐξαγορεύσω· καὶ γὰρ πέπεισμαι, ὅτι περὶ αὐτοῦ ἦν ἡ διήγησις, ἀλλὰ τὴν μετριοφροσύνην ἀσπαζόμενος, ἑαυτὸν οὐκ ὠνόμασεν· ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἑτέρου τυγχάνει, τὸ παράδοξον τοῦ θαύματος ἐξειπεῖν οὐ παραιτήσομαι πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων, μάλιστα παρὰ τῆς ἀψευδοῦς καὶ ἀξιοπίστου τοῦ Γέροντος ἀκούσας φωνῆς, ἧς ἀκροατὴς ἐγενόμην, οὕτως λεγούσης· Ὅτι γέροντες τῆς κατὰ τὸν αἰγιαλὸν τῆς νεκρᾶς θαλάττης τὴν Τεσσαρακοστὴν ἐκτελῶν, ὧς τινὶ δύο προσεληλύθασιν ἐρημηταί, τὰς βοτάνας βοσκόμενοι, τὸν Θεὸν ἱκετεύσαντες μηδαμῶς ἀπ' αὐτῶν τὴν τοῦ Γέροντος ἀποκρῦψαι ἀρετὴν. Τὴν συνήθη οὖν εὐχὴν ποιησάμενοι, καὶ πνευματικὰς τινὰς ὁμιλίας διεξεληθόντες, τὸν γέροντα ἐκείνον συμπεριπατῆσαι ἤξιουν οἱ δύο ἐρημηταί, ἕως τοῦ αἰγιαλοῦ τῆς νεκρᾶς θαλάσσης. Ἐνθα παραγεγονότων αὐτῶν, ὁμοῦ λέγουσιν οἱ δύο ἐκεῖνοι τῷ γέροντι· Βουλόμεθα τοῖνυν, ὦ πάτερ, τήνδε τὴν νεκρὰν ἐκπεράσαι θάλατταν ἐντεῦθεν ἕως τοῦ ἑτέρου μέρους. Ἀλλὰ παρακλήθητι διὰ τὴν ἀγάπην συνοδεῦσαι ἡμῖν. Ὁ δὲ· Σύγγνωτε τῇ ἐμῇ ἀσθενείᾳ, ὦ πατέρες, ἔφη· ὑμέτερον γὰρ ἐστὶ, καὶ τῶν καθ' ὑμᾶς τελείων, τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἀξίωμα.

F

76 Τοῦτον οὖν οὕτως ἐιπόντα ἐκ δευτέρου παρα-

76

καλοῦντες

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

καλοῦντες ἐπεισαν · πεισθέντα δὲ μικρὸν προλαβεῖν ἐκέλευσαν. Σταυρὸν τοίνυν χαράξας, οἷον νομοθέτης Μωσῆς, ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐβάδισεν, τοὺς τάρσους μόνον ἐκ τοιαύτης πολυβάθου θαλάττης βόλους χαλκίους ἔχων. Ὡσεὶ οὖν σαγιτοδόλον, ἢ ὀλίγον πλέον, ἐπὶ τῶν ὑδάτων βαδίζοντα θεασάμενοι ἐκεῖνοι, ἐφώνησαν αὐτῷ ὀνομαστί λέγοντες · Στραפוῦ, πάτερ, πρὸς ἡμᾶς, στραפוῦ. Αὐτῷ δὲ στραφέντι πάλιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων πείξουντί φησιν ἡ σελασφόρος τῶν ἀναχωρητῶν δυάς · Πεπληροφόρηκεν ἡμᾶς ἡ ἄφατος τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης περὶ σοῦ, πάτερ ἅγιε, ἀλλ' ἄγε, εὐχὴν ποιησώμεθα, καὶ παράθες ἡμᾶς τῷ Κύρίῳ. Τὴν εὐχὴν οὖν τοῦ Πάτερ ἡμῶν ἐκτελεσόντων, καὶ ἀλλήλους ἀσπατιῶδες περιφύντων, ἡ μὲν σημειοφόρος τῶν ἀναχωρητῶν ζυγὴ τῶν θαλαττίων ὑδάτων ἐπέβη, τὸν σταυρὸν τυπώσασα. Ὁ δὲ γέρον ἐωρακὼς ταῦτα, τὴν ἀπειροδύναμιν τοῦ Θεοῦ ἐδόξασε μεγαλειότητα, καὶ ἐπὶ τὸ ἀνέκαμψε σπήλαιον, τὴν τῶν δύο ἀναχωρητῶν θαυμασίαν ἀγιότητα. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ παθοκτόνος καὶ ἱαματοφόρος, ὡς περὶ ἄλλου, εἰς δόξαν τοῦ ὑπερενδόξου Θεοῦ διηγέσατο.

B

77 Ὅπερ δὲ πᾶσι γνωστὸν, καὶ ὑπὸ πολλῶν μαρτυρούμενον πεποίηκε θαῦμα, ἐρῶ. Τίς ποτὲ τῶν πολιταρχῶν καὶ ἐμφανῶν τῆς φιλοχρίστου πολέως Γάζης ἀρξάμενος λωδοῦσθαι, καὶ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς νόσου διεφθάρθαι, προσέφυγε τούτῳ τῷ θεοφόρῳ Γέροντι, ἐν τῇ Μεγίστῃ Λαύρᾳ τότε διαγόντι · καὶ προσπεσὼν τοῖς ποσὶν αὐτοῦ, δεήσεις ἱκανὰς προσεβάλλετο, λέγων · Ἐλέησόν με, δοῦλε τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με, καὶ εὖξαι τῷ Θεῷ σοῦ, τῷ τῶν ἀμηχάνων νόσων ἱατρῷ, ἰάσασθαί με ἐκ τῆς ἱερᾶς ταύτης νόσου · πλείστοις γὰρ προσέφυγον ἱατροῖς, καὶ οὐδεὶς με τούτων ἰάσασθαι τῆς λωδότητος ἐξίσχυσεν · ἀλλὰ πάντες τὴν ἐμὴν θεράπειαν ἀπέγνωσαν · ὅθεν καταλείψας αὐτοὺς, πρὸς τινὰς ὀνομαστοὺς μοναχοὺς πεπόμεμαι, τῆς αὐτῶν δεόμενος βοηθείας · ἀλλ' οὐδὲν μοί μᾶλλον ἐκεῖνων τῶν ἱατρῶν ἔφησαν · ἀλλὰ πάντες τὴν ἐμὴν ἀπηγόρευσαν ἱασίν, λόγοις μόνον τὴν σαρκικὴν τηκεδόνα τὴν τὴν ψυχικὴν ἀλγηδὸνα παραμυθούμενοι. Διὸ τοιγαροῦν ἐγὼ ἀπαραμύθητος καὶ κατῳδυνος μόνῳ τῷ Θεῷ, καὶ σοὶ προσέφυγον, πεπιστευκῶς, ὅτι περὶ ὃ ἀνθελήσῃς ἐκ τοῦ Θεοῦ σοῦ, γενήσεται σοί. Οὐκοῦν ἐλέησόν με, καὶ τὴν ἐμὴν ὁδύνην, ἣν ἱατρικὴ τέχνη καὶ πᾶσα ἀνθρωπεία μηχανὴ ἀπέπειπε, τὸν Θεόν σοῦ θεραπεύσῃναι δυσώπησον · εἰ γὰρ καὶ ταύτην πατρόθεν κεκληρονομῆκα, καὶ πολλοὶ τῶν ἀγχιστιῶν ἐσχέκασι, καὶ οὕτως, ὡς ὅρας, Ἄγιε, τοὺς ἄκρους τῶν ποδῶν δακτύλους ἠφάνισμαι, καὶ τῶν τριχῶν τῶν ὀφρύων, καὶ βλεφάρων, καὶ τοῦ ἀνθρεῶνος ἐστέρημαι, καὶ πᾶσαν τὴν ὄψιν λελώδημαί τε καὶ βέβρωμαι, ἀλλ' ἄδυνατεῖ τῷ Θεῷ οὐδέν.

C

78 Ὁ δὲ Γέρον ἀποκριθεὶς · Καὶ ἀληθῶς οὐδὲν ἄδυνατεῖ τῷ Θεῷ, φησὶ πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ τὰ πάντα ὑποτάσσεται τῇ παντοκρατορικῇ αὐτοῦ βουλήσει, καὶ τὴν θείαν τῶν φοβουμένων αὐτόν καὶ πιστεῖ δεομένων αὐτοῦ πληροῖ. Διὸ θάρσει, ἄνθρωπε, θάρσει · ἰαθήσῃ γὰρ καὶ σωθήσῃ, καὶ τῆσδε τῆς φαινομένης τοῖς ἀνθρώποις ἀνιάτου περιεχούσης σὲ νόσου μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας διὰ πολλοῦ τοῦ τᾶχου καθαρισθήσῃ. Καρτέρησον τοίνυν, καὶ τοῖς ἡμετέροις παράμεινον μαθηταῖς ἐν τῷ κελίῳ, καὶ πρὸς τὴν ἡμέτεραν σχολαστον πενιχρότητα καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἡσυχαστηρίῳ. Ταῦτα μὲν, ἐμπλησθεὶς προβλεπτικοῦ χαρίσματος ὁ θεοφόρος Γέρον, ἔφη. Ὁ δὲ φιλόχριστος ἀνὴρ κατὰ τὴν ἐπιταγὴν αὐτοῦ πεποίηκε, κατ' ἐκάστην ἡμέραν πυκνοτέρως σχολάζων αὐτῷ, τῷ τῶν ὄλων εὐεργέτῃ καὶ μόνῳ σωμάτων τε καὶ πνευμάτων ἱατρῷ. Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ, ἐκτενεστέρας ὑπὲρ τῆς τε-

moverunt; cum jam in sententiam eum suam adduxissent, præire jubebant aliquantulum. Signo igitur crueis munitus, velut alter legislator Moyses, super aquas gradiebatur, solis plantis in tanta maris altitudine pro cratibus validissimis utens. Isti ego sic eum, ad usque teli jactum, aut paullo etiam longius, super undas progredientem intuiti, eum nomine compellantes, inclamant, ingeminantque : Redi, pater, redi ad nos. Reverenti super aquas autem denuo ac quasi solidas incedenti anachoretarum par illustre dixit : Opinionem de te nostram, sancte pater, ineffabilis Dei benignitas comprobavit ; sed agendum, comprehensionem ordiamur, et commenda nos Domino. Finita ergo oratione Dominica a, postquam se mutuo salutando complexi essent, par illud anachorctarum, miraculis nobile, cruce se signans marinos super fluctus digressum est. Quod senex ubi vidisset, glorificavit omnipotentem Dei majestatem, et anachoretæ utriusque sanctitatem admirans, ad speluncam reversus est. Atque hæc, tamquam de alio ad Dei, omnium laudes transcendens, gloriam narrabat ægritudinum depulsor ille, instauratorque sanitarum.

D
super aquas
maris Mortui
ambulat.

a

77 Sed jam illud recensendum est mihi, quod vulgo notum, ac frequenti probatum teste prodigium perpetravit. Unus aliquis ex optimatibus ac perillustribus Gazensis, Christo dilectæ, civitatis, male habere cœperat, et morbo sacro cruciari : quando ad Senem hunc deiferum confugit, tum in Maxima Laura versantem, ejusque advolutus pedibus, multa supplicatione fatigabat eum, dicens : Miserere mei, serve Dei, miserere mei, ac Deum tuum, morborum incurabilium medicum, interpella, ut sacro hoc me morbo levet. Nam ad medicos recurri plurimos, neque eorum quisquam hac peste liberare me potuit; sed remedium meum fugit universos; quare, missis illis, ad celebres quosdam monachos me contuli, opem eorum efflagitans, sed hi nihilo plus mihi dixerunt, quam isti medici, imo medellam omnes negaverunt mihi, corporis tabem, et afflictionem animi solis lenire verbis contenti. Hac itaque de causa ad Deum solum, atque ad te, destitutus omni solatio, ac mœrore confectus accurri, confisus quidquid a Deo tuo poposceris, id omnino factum iri. Mei igitur te misereat, ac doloris mei, quem ars omnis medica, et industria humana deposuit, Deumque tuum obseca, ut faciat medicinam : nam licet illum a majoribus quasi hereditarium acceperim, multique ex propinquis meis eo laborarint, et ita, uti vides, Vir sancte, summi pedum digiti arrosi mihi sint, et palpebris et superciliis, ac mento defluxerint pili, faciesque deformata exedatur; Deo tamen nihil est impossibile.

E
Nobilis Gazensis sacro morbo laborans ad Sanctum confugit,

F

78 Ad hæc Senex : Sane, inquit, quod virtutem Dei exsuperet, nihil est ; sed in omnipotenti ejus voluntate cuncta sunt posita, et voluntatem timentium et cum fide invocantium se, ipse adimplet. Quam ob rem, confide, o homo, confide : convalesces enim et liberaberis, atque hac ipsa tate, qua laboras, quæque hominibus apparet immedicabilis, non post multos dies purgaberis quam citissime. Patienter igitur sustine, et apud discipulos nostros in cella subsiste, atque ad tenuitatem meam frequentans accede quotidie in hesychasterio. Atque hæc quidem ait deifer Senex præscientiæ gratia plenus. Vir autem ille Christi amans, fecit prout jussus erat, frequenter ei per dies singulos sese sistens, quando ille universorum muneratori, ac soli corporum animerumque medico Christo Jesu, vero Deo, prolixas ad per-

cumque frequentans curatur;

fectam

A *et corporis integram sanitatem adeptus,*
fectam valetudinis ejus restitutionem, salutemque obtinendam fundebat preces, totum ei corpus a vertice capillorum ad plantam usque pedum oleo simul cum aqua inungens; donec paucis post diebus, Sene deifero deprecante, respiciens eum de cœlo Deus manifesta ac salubria dedit indicia, revelata famulo suo fidelissimo ac medico absolutissima ejus curatione.

B 79 Eo deinde ad se advocato, ubi Senex per omnem modum admirabilis pro salute ejus, supernaturali, vivifica, divina atque incruenta litasset hostia, et ad pedem altaris aqua et oleo conchas implēsset, iisque illum totum propriis suis purisque manibus oblinisset, salvum atque integrum, suaque perpurgatum tabe, si tumores aliquos exceperis in femore ac tibiis protuberantes, dimisit, exiguum quid ei largitus olei consecrati, quo uteretur in itinere, et sic admonens: Vade in pace ac lætus. Quando vero in via ad certum illum locum perveneris, jumento descende, atque ibi femora ac tibias inunge: nam cum illinc abiens locum illum alium attigeris, in ipso articulo quidquid tibi est tuberum erumpet, ac penitus disparebit; et inexplicabile Dei in res omnes dominium videbis, exhibitamque circa te benignitatem, quam assequi verbis nemo possit: prorsus etenim convalesces et mundaberis, integrisque ac sanis pedibus ambulabis. Hoc itaque deiferi Senis mandatum seculus vir pius, femora sibi ac tibias perunxit, ut primum ad locum assignatum devenit; postquam inde porro digressus, locum alterum, itidem ostensum ante, tenuit, rupta sunt juxta vaticini Senis prædictionem omnia ejus apostemata; tum femora tibiæque pristinum in statum restitutæ, persanatisque ipse pedibus discurrebat.

ipsa quoque vitæ mutatione in melius omnibus est admirationi.

C 80 O repentinam stupendamque mutationem! Etenim persæpe accidit, ut a binis viris hinc inde observatus ac sustentatus terram ægre calcans pedibus gressus moveret; sed magni Senis deprecatione id assecutus est, ut firma validaque premeret vestigia. Et quid multa? Totus mundus, sanus totus, totus apparuit formosus, nulla cicatrice, nulla vel minima, quæ carnem exulceraret, relicta vomica, lætus ad sua concessit. Quod ubi domestici, cognati, amici, civesque sui Gazenses conspexere, tam inusitati ac stupendi admirationis prodigii suspensos habuit universos. Et, ecce, quæ Dei gratia est, vivit etiam hodie monachorum egregie studiosus, qualis ante non fuerat: nam eos oderat potius, monachos execratus omnes, et insulsis proscindens calumniis. Nunc vero etiam pauperes juxta atque hospites in delitiis habet, omnesque non optimis solum, quibus abundat, moribus, sed dotibus insuper corporis, forma, valetudine, viribus, atque excellenti decore stupefacit, Dei gratiam agnoscens, palamque profitens misericordiam. Neque vero sancti Senis beneficium dissimulat, sed et illud commendat in primis assidue, et virtutem religiosissime veneratur: unde per annos singulos eum invisere numquam omisit, quo grati animi Deo ipsique exhibeat officia, debitamque illi a se venerationem protestetur, ac muneris simul aliquid Deo atque illi afferat. Quem modum tenuit, quamdiu superstes fuit sanctus ille senex Stephanus, quem Deus ingenti gloria, variisque de cœlo donis ornavit.

Religiosum alias sæpe a matre visitanda colitum,

81 Nam discipulum aliquando habuit mirificus ac præclarus hic Senex Syrum quemdam (pater Sabas dicebatur) sacerdotio initiatum, cui mater erat vidua, tridui ab eo habitatione se-

λείας ιάσεως αὐτοῦ καὶ σωτηρίας προσάγοντι δεήσεις, καὶ πᾶν τὸ σῶμα αὐτοῦ χρίοντι ἐλαίῳ σὺν ὕδατι ἀπ' ἄκρων τριχῶν ἕως τοῦ πέλματος τῶν ποδῶν, ἕως οὗτο οὐρανόθεν ὁ Θεὸς μετ' ὀλίγας ἡμέρας, διὰ τῆς τοῦ θεοφόρου Γέροντος πρεσβείας ἐπισκεψάμενος αὐτόν, τὰ ἐπίδηλα ὑγιεινὰ τεκμήρια ἐνεδείξατο, γνωρίσας τῷ γνησίῳ δούλῳ καὶ θεραπευτῇ περὶ τῆς τελείας αὐτοῦ θεραπείας.

79 Ὅντινα μετ' ἔπειτα προσκαλεσάμενος ὁ θαυμασιώτατος Γέρων, τῷ Θεῷ προσενέγκας ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ὑπερφυῆ καὶ ζωωτόκον, θείαν, καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, κάτωθεν τοῦ θυσιαστηρίου βήσας μεστῶσας ὕδατος καὶ ἐλαίου, οἷς ὅλον αὐτόν ἀλείψας ταῖς ἑαυτοῦ ἀγναῖς παλάμαις, σῶον καὶ ὑγιῆ καὶ κεκαθαρμένον ἀπὸ τοῦ πάθους, πλήν τινῶν οἰδημάτων ἐν τοῖς μηροῖς καὶ ταῖς κνήμαις λελημμένων, ἀπέλυσεν, ἐκ τοῦ ἁγιαστικοῦ ἐλαίου βραχύ τί ἐφοδιάσας αὐτόν, καὶ εἰπὼν ὅτι Πορευθεὶς ἐν εἰρήνῃ καὶ χαίρων, ὅταν κατὰ τὴν ὁδὸν τόνδε τὸν τόπον καταντήσης, τῷ ὑποζυγίῳ καταβάς ἄλειψον ἐν τούτῳ τοὺς μηροὺς καὶ τὰς κνήμας, ὅτι δὴ ἐκεῖθεν ἐλθόντος σοῦ ἐπὶ τόνδε τὸν τόπον, ἀπαρράγήσονται ἑξαίφνης, ὅσα ἔχεις, οἰδηματα, καὶ ἀφανῆ γενήσονται ὅτι καὶ ὄψει τὴν ἀνεκφράστον τοῦ Θεοῦ δεσποτείαν, καὶ τὴν περὶ σέ γενομένην ἄφατον ἀγαθότητα ὅτι τελείως γὰρ θεραπευθήσῃ, καὶ καθαρισθήσῃ, καὶ σώῃς ποσὶ βαδίσεις. Ταύτην οὖν τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοφόρου Γέροντος φυλάξας ὁ φιλόχριστος ἀνὴρ, ἔχρισε τοὺς ἑαυτοῦ μηροὺς καὶ τὰς κνήμας, καταλαβὼν τὸν ὀρισθέντα χώρον, καὶ μετ' ἔπειτα ἐκεῖθεν ἀπάραντος αὐτοῦ καὶ τὸν ἐφθακότος προδηλωθέντα τόπον, κατὰ τὴν τοῦ θεσπεστοῦ Γέροντος πρόρρησιν διηνοίχθησαν πάντα τὰ τραύματα, καὶ ὑγιεῖς κατεστάθησαν οἱ μηροὶ καὶ αἱ κνήμαι, καὶ ποσὶν ἐρρώμένοις ἐβόδιζεν.

80 Ὡς τῆς παραδόξου ἀθρόας μεταβολῆς! πολλάκις γὰρ, δύο ἀνδρῶν ἐκατέρωθεν ἐσειδόντων καὶ στηριζόντων αὐτόν, τοῖς ποσὶ μόγις τὴν γῆν πατῶν ἐπέζευε ὁ διὰ δὲ τῆς τοῦ μεγάλου Γέροντος ἱκετείας ποσὶν ἀτρόμοις καὶ ἰσχυροῖς ὤδευε. Καὶ τί θεὸς μέγα πολλὰ λέγειν; Ὅλος καθαρὸς, ὅλος ὑγιής, ὅλος ὥρατος ἀπεδείχθη, μηδενὸς ἔχουσε, μηδὲ βραχυτάτης οὐλῆς ἐλκούσης ἀπολειφθείσης, εἰς τὰ ἴδια ἀποκατεστάθη γεγηθώς. Τοῦτον ἰδόντες οἱ δικεῖοι, καὶ οἱ συγγενεῖς, καὶ οἱ φίλοι καὶ συμπολῖται Γαζαῖοι, πάντες ἠγάσθησαν ἐκθαμβηθέντες περὶ τῷ ξένῳ καὶ παραδόξῳ τοῦ θαύματος ὅτι καὶ ἰδοὺ μέχρι τῆς δευτέρῃ ἡμέρας τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ζῇ, λίαν ὑπάρχων φιλομόναχος, ὅπερ οὐκ ἦν τό πρῶτον, ἀλλὰ μᾶλλον μισομόναχος, διὰ παντὸς κατακρίνων τοὺς μοναχοὺς, καὶ κατηγορίαις καθυποβάλλων αὐτοὺς ἀλόγοις. Ἔστι δὲ φιλόπτωχος ἄμα καὶ φιλόξενος, ἅπαντας ἐκπλήττων οὐ μόνον τοῖς ἀθρόοις αὐτοῦ βελτίστοις τρόποις, ἀλλὰ καὶ πάσαις ταῖς σωματικαῖς ἀρεταῖς, κάλλειτε καὶ ὑγείᾳ, ῥώμῃτε καὶ ὠραιότητι, ὁμολογῶν τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, καὶ κηρύττων τὸ ἔλεος ὅτι τὴν τέ τοῦ ἁγίου Γέροντος οὐ κρύπτων εὐργεσίαν, ἀλλὰ δὴ καὶ διὰ παντὸς εὐφημῶν αὐτήν, καὶ τὴν ἀρετὴν ἐκθειάζων ὅθεν καὶ ἑκάστον ἔτος οὐκ ἔληξεν ἔρχεσθαι πρὸς αὐτόν, τῷ Θεῷ τέ καὶ αὐτῷ τὴν εὐχαριστίαν ἀπονέμων, καὶ τὴν ὀφείλουσαν αὐτῷ παρ' ἑαυτοῦ τιμὴν ἐπιγινώσκων, καὶ εὐλογίαν τινὰ τῷ Θεῷ τέ καὶ αὐτῷ καρποφορῶν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς τοῦ ἁγίου γέροντος Στεφάνου, ὃν ὁ Θεὸς ἐδόξασε, καὶ διαφόροις κατεκόσμησε χάρισμασιν.

81 Οὗτος γὰρ ποτὲ ὁ θαυμαστὸς καὶ μέγας Γέρων εἶχε τινὰ μαθητὴν Σύρον, ἀββαὶν Σάβαν καλούμενον, πρεσβυτηρίου βαθμὸν ἐπέγοντα, χήραν κεντημένου μητέρα, ἀπ' αὐτοῦ τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἀπέχουσαν,

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
FX MS.
GRÆCO.

ἦτις αὐτῷ πολλάκις ἐδήλου, ποτὲ μὲν εὐεκετοῦσα, πο-
τὲ δὲ σωματικοῖς συνεχομένη νοσήμασιν, εἰς ἐπίσκε-
ψιν αὐτῆς παραγενέσθαι. Βουλόμενος δὲ τὴν μετρικὴν
ἐκτελέσαι μήνυσιν, ἐκωλύετο ὑπὸ τῆς ἀρίστης τοῦ
Θεοφύρου ἐπιστάτου βουλῆς. Μετὰ οὖν τινὰ χρόνον
τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἀρρώστια περικειμένης, καὐτῷ πρὸς
ἑαυτὴν ἐλθεῖν συνήθως μηνυσάσης, πορευθεὶς πρὸς τὴν
Θεοφύρου ἐπιστάτην, εἶπεν· Πανάγιε πάτερ, δεδή-
λωκέ με ἡ κυρία μου ἡ μεγάλη ἀπιέναι πρὸς αὐτήν,
ἐπειδὴ νόσῳ συνέχεται, ἀλλ' εἰ κелеύει ἡ ὑμετέρα
ἐπιστατικὴ ἀγκισσύνη, ἐπινευσάτω, ὅπως ἀπέλω ἐπι-
σκεψόμενος αὐτήν. Πρὸς τοῦτον δὲ ἀποκριθεὶς ὁ θαυ-
μάσιος Γέρον· Ναὶ, τέκνον, πορεύου, καὶ τὴν
σὴν εὐφρανον γεννήτριαν.

82 Ὁ δὲ μαθητὴς ἐπὶ τῇ ταχίστῃ ἐπινεύσει τοῦ
ἐπιστάτου θαυμάσας ἔφη· Διὰ τί, πάτερ, διαφόρως
αὐτῆς μηνυσάσης παραγενέσθαι, καὶ ἡμῶν αἰτησα-
μένων τὴν σὴν παρὰ τοῦτο κέλευσιν, οὐκ εἰας ἡμάς,
λέγων τὴν μὲν ὁδὸν ἀσύμφορον εἶναι, καὶ τὴν ἐπί-
σκεψιν οὐκ ἀνγκαίαν· τὴν δὲ μητέρα μηδὲν δεινὸν
πεπνέναι, ἀλλ' εὖ ἔχειν, εἰ καὶ ἐνιοτε ἐν ἀρρώ-
στειαῖς διέκειτο, ἡρεμεῖν δὲ ἐν τῇ μεγίστῃ Λαύρα
συνεβούλευες ἡμεῖν, καὶ τοὺς τοιούτους κατευνάζειν
λογισμούς· νῦν δὲ ἀπελθεῖν καὶ εὐφράναι αὐτήν
προθύμως ἐκέλευσας; Ὁ δὲ Γέρον ἀποκριθεὶς ἔφη
πρὸς αὐτόν· Διὰ τοῦτο προφρόνως ἐκέλευσά σε,
ἐπειδὴ βεβαρυμένη λίαν ἐστὶ τοῖς νοσήμασι. Οὐκοῦν
πρόφθοσσον αὐτὴν τάχιστα· μέλλει γὰρ ἐν ᾗ καταλα-
θεῖς ἡμέρα γνωρίζειν σε, καὶ τινὰ διαθήκην ποιήσα-
σθαι πρὸς σε. Ἄλλ' ὅσα ἀν ἐπηρωτῆσαι βούλει, εὐ-
θέως ἐκτὸς πάσης ὑπερθέσεως λεπτομερῶς αὐτὴν ἐπη-
ρώτησον· ἐπειδὴ τῇ ἐπαύριον ἡμέρα οὐκ ἔτι σε γνω-
ρίσει, οὔτε μὴν παντελῶς σοὶ λαλήσει. Πορευθεὶς οὖν
οὕτως ὁ ἀββᾶς Σάβας, ὁ τοῦ Θεοφύρου Γέροντος μα-
θητὴς, εὔρε τὴν μητέρα αὐτοῦ νοσοῦσαν δεινῶς· ἦτις
εὐθέως μὲν κατιδοῦσα, χαρμοσύνης ἐπληρώθη, ἔχε-
φρόνως αὐτὸν γνωρίσασα, καὶ διατιθεμένη αὐτῷ τὰ
καταθύμια. Τῇ δὲ ἐπαύριον κατὰ τὴν τοῦ Γέροντος
πρόγνωσην, πάντας ἀγνώσασα, μετέστη πρὸς τὸν Κύ-
ριον, τὸν ζωῆς καὶ θανάτου δεσπόζοντα, ᾧ ἡ δόξα εἰς
τοὺς αἰῶνας.

83 Ἄλλος δὲ τίς μοναχὸς, εὐλαβὴς καὶ τῶν ἐν
ἀξιοπιστίᾳ μεμαρτυρημένων, διηγούμενός μοι ἔφη
οὕτως· Τὸν μονήρην βίον ὁ τάλας ἐγὼ ἐν τῇ εὐαγεῖ
μονῇ τοῦ Καστελλίου μετηρχόμεν, καὶ τίς συνυπῆρ-
χεν ἀδελφὸς οὐ προσέχων τῇ αὐτοῦ σωτηρίᾳ, καὶ τῆς
μοναχικῆς ἀμελῶν πολιτείας, καὶ τῆς τῶν πατέρων
καταφρονήσας ἀγγελικῆς εὐταξίας, ὥστε ἐξώκιλεν εἰς
αἰσχροτάτην ἀπόγνωσιν, καὶ τὸ μοναχικὸν παντά-
πασιν ἀποδύσασθαι σχῆμα ἠθέλησεν· πορευθεὶς γάρ
εἰς τὴν Ἀγίαν πόλιν ἡβουλήθη πορευθῆναι ἐπὶ τὴν
ἰδίαν πατρίδα, κἀκεῖσε τὸ κοσμικὸν περιβάλλεσθαι
ἔνδυμα. Ὡς οὖν ἐνόησε περὶ τῆς τοῦτον ἀπὸ τῆς μο-
νῆς ἀναχωρήσεως ὁ συμπαθέστατος γέρον· Στέφανος,
διάγων τότε κατὰ τὸν καιρὸν τῆς Τεσσαρακοστῆς ἐν
τοῖς τοῦ Καστελλίου σπηλαίοις, καὶ μετακαλεσάμε-
νός με ἔφη· Προθυμήθητι, ἀδελφε, καὶ ἄπιθι, καὶ
ἄρχέ μοι τὸν ἀναχωρήσαντα πνευματικὸν ἀδελφόν
σοῦ ἀπὸ τῆς Ἀγίας πόλεως· οἶδα γὰρ ὅτι πεισθήσεται
σοί. Ἀπελθὼν οὖν κατὰ τὴν τοῦ Γέροντος προσταγὴν
ἦνεγκα πρὸς αὐτὸν τὸν τῆς μονῆς ἀποδράντα ἀδελ-
φόν. Τούτῳ δὲ παραγεγονότι φησὶν ὁ Θεοφύρος Γέ-
ρον· Διὰ τί, ὦ τέκνον, τῆς σαυτοῦ καταφρονεῖς σω-
τηρίας, καὶ ταυτησὶ τῆς ἀγγελικῆς ἀποφεύγεις πολι-
τείας, καὶ ἐπὶ τὸν πρότερον ἔμετον παλιννοστήσαι θέ-
λεις, καὶ τοῖς κοσμικοῖς ἐγυλιυθεῖσθαι βορβόροις;
Οὐκ οἶδας, ὅσοι γεγόνασιν ἀπὸ τοῦ μοναχικοῦ τάγ-
ματος τῆς ἐκκλησίας φροστῆρες καὶ θαυματουργοί, καὶ
θαυμαστοί, καὶ μεγάλοι, καὶ ἀρχιποιμένους;

84 Τοιούτοις οὖν διδάγμασι καὶ γραφικαῖς νοουθε-
σίαις τοῦτον θεασάμενος μὴ πειθόμενον, ἀλλ' ἐτι τῇ
πρὸς τὸν κόσμον ῥοπῇ νύουντά τε καὶ ἐγκύπτοντα,

juncta; quæ, ut modo utebatur bona, modo ad-
versa valetudine conflictabatur, frequenter invi-
tabat eum, ut se inviseret. Cum vero matris de-
nuntiationi parere statueret, saluberrimo deiferi
Senis consilio inhibitus est. Itaque aliquanto post
a relapsa in morbum parente pro more accitus,
sanctum præsulem adiit, et sic affatur: Pater
sanctissime, significat mihi magna domina mea,
cupere se, istuc ut veniam, quia in ægritudinem
inciderit. Si ergo sanctitati vestræ, quam uti su-
periozem veneror, ita videatur, annuat mihi, ut
jam abeam eam invisurus. Reposuit illi Senex
mirabilis: Omnino, fili, proficiscere, ac matrem
recrea.

82 Miratus promptam adeo concessionem di-
scipulus ait: Nam quid causæ est, pater, quod illa
jam toties ad se vocante, nobis facultatem ad hoc
tuam postulantibus, eam denegasti, causatus viam
difficilem, et visitationem minime esse necessa-
riam, matri vero nihil accidissee gravius, sed bene
habere; tametsi quandoque tum ægra decumbe-
bat, securos autem continere nos in Maxima Lau-
ra jubebas, atque ejusmodi cogitationibus indor-
miscere: nunc vero abire, eamque consolari tam
benigne imperas? Respondit Senex: Id causæ est,
cur ita modo jubeam, quod nunc oppido infirmi-
tatibus opprimitur: quare age, adi eam quam ce-
lerrime, nam qua die ad illam venies, agnoscet
etiam te, et aliquid testamento legabit. Quidquid
scire ex ea cupies, id illam sine mora statim in-
terroga; postridie enim adventus tui neque noscet
te, neque verbo amplius uno alloquetur. Profectus
ergo pater hic Sabas, deiferi Senis discipulus, ma-
trem invenit gravissime laborantem; at illa statim
ut eum conspexit, mirifice delectata est, mente
etiam tum sui plane compos agnoscens filium, ei-
que quod libitum erat testamento consignans. Se-
quenti autem die, quemadmodum jam Senex præ-
noverat, neminem agnoscens, migravit ad Do-
minum, vitæ ac mortis arbitrum, cui gloria in
secula.

83 Alius quidam monachus, religiosus ac te-
statæ vir auctoritatis, hoc mihi retulit in hæc
verba: Susceperam ego miser vitam monasticam
in sacro Castellii b monasterio: istic una mecum
erat frater aliquis de salute sua parum sollicitus,
nihil pensi habens monasticam disciplinam, ange-
licque patrum instituti usque adeo contemptor,
ut in desperationem turpissimam prolapsus, adji-
cere jam penitus monachorum habitum statueret:
profectus enim in Sanctam civitatem, abire porro
meditabatur in patriam, ac vestes istic seculares
induere. Ut ergo discessum ejus a nobis intelle-
xit senex Stephanus commiserationis affectu te-
nerrimus, tum tempus Quadragesimæ in Castellii
speluncis exigens, vocato mihi ad se ait: Age,
frater, animo nunc esse jubeo prompto atque ex-
perrecto. Abi, et fugitivum hunc fratrem in spi-
ritu tuum ab urbe Sancta huc reducito ad me;
obsequetur tibi, scio. Abeo igitur, et profugum e
monasterio fratrem, ut in mandatis acceperam,
ipsi adduco. Cum jam coram adesset, sic homi-
nem Senex alloquitur: Cur salutem tuam, o fili,
tam parvi facis? Cur angelicam hanc vivendi nor-
mam subterfugis? Cur ad priorem vomitum redire
festinas, et in seculi sordibus volutari? Ignoras
forstian, ex ordine monastico quam præclara Ec-
clesiæ prodierint lumina quam mirifici et admira-
biles viri, quam magni etiam principes pastorum?

84 Cumque animadverteret nihil hunc talibus
instructionibus, depromptisque ex sacra Scriptura
monitis commoveri; sed pondere adhuc ferri

præcognito
extremæ ne-
cessitatis
articulo, op-
portune di-
mittit.

Monachi de-
sperantis fu-
gam cognos-
cens, mittit
qui eum re-
ducatur;

b
F

et obstina-
tum mira-
culo ad fru-
gem revocat.

A in seculum, et suggestionibus satanicis victum succumbere; tabulam arripit non magnam, sesquipalmo longam ac latam, et utroque nostrum spectante, collocat illam loco aliquo spelæi sui saxoso, admodumque prærupto ac lubrico, ubi vix aut lanugo, aut festuca continere se possit, ibique rectam eam, et neutiquam inclinatam statuens, his ad eam vocibus utitur: Benedictus Dominus; sta. Et continuo, quasi animata fuisset, et ratione ac sensu prædita, sic tabula animæ simul et sensus expers ad voces sancti Senis mirabiliter constitit, qui salem afferens superimposuit illi, et sic toto triduo erecta permansit. Percussus novo hoc miraculo frater ac stupens, demissis humi genibus, veniam sibi a Sene opemque, qua perseverare posset, ac preces flagitavit. Bene igitur precatus ei, ac benedictionem imperitus, salutaribus undequaque armatum cohortationibus, atque in monastica disciplina confirmatum ac solidum dimisit. Et vero etiam nunc per Dei gratiam, et sancti Senis patrocinium vitam agit securissimam, et ad omnes virtutis institutique leges exactam, sibi insigniter invigilans, et salutis suæ curam inter primas reponens.

S. Baptismatis templum clausum signo crucis reserat,

c

85 Sed aliud tibi modo prodigium singulare expediam: abibam enim cum Sene hoc mirabili ad Jordanem fluvium cum aliis quibusdam e monachis; quo ubi ventum erat, lubebat in templum salutiferi Baptismatis c orandi causa concedere; ubi Dominus noster Jesus Christus substantiam omnem humanam quocumque inquinamento repurgans, aquis latentia draconum contrivit capita, ejusque rei gratia illuc Senem exoratum pelleximus. Itaque cum jam abessemus prope, Seni dicimus: Si sanctitati tuæ ita videtur, eat unus ex nobis ad sancti Præcursoris monasterium superius istic situm, qui templi clavim afferat, ipsumque adducat paramonarium d: nam nisi ille venerit, allata clave nihil proficiemus; quia difficulter et ægre sera recluditur; uti non semel experti sumus. Reposuit vero nobis prodigiosus Senex: Nihil opus est, filii carissimi, tanto istic nobis incommodo; sed accedite huc modo, et Dei voluntas fiat. Hoc responso accepto, pergimus; dum autem stamus pro foribus, ille, fusa prece, flexisque ter genibus, ac signata in modum crucis janua, summis digitis seram attiugens, fores illico reseravit.

d

C
prout sæpe alias.

86 Postquam introgressi precandi finem fecissemus, reversi sumus, hymnos Deo eucharisticos modulantes, et Senis gratiam religiose suspicientes, per quam ejusdem hujus ecclesiæ valvas, ut ab auctoribus fidelissimis accepimus, sæpissime aperuit: nam, transacta Quadragesima, semper illac ab eremo rediens noctu ad orandum traiebat. Unde qui circa tempus illud sacræ hujus ædis custodes agebant, cum eum frequentissime, nullo aperiente, ingressum noctu vidissent, sanctum Joannem Præcursorem eum esse putaverunt, donec aliquis juxta januam intra venerabile templum dormieus, sancto hoc Sene fores sub medium noctis aperiente, assurrexit, pavore correptus ac sanctum Joannem apparere sibi ratus, benedici sibi ab eo precabatur, et complexus pedes ejus agnovit formam illius, divinum quid spirautem, et vultum et vocem, et ad hæc obstupescens, certusque jam ipsissimum esse sanctum Stephanum, Deo gloriam retulit, qui Senis benedictione dignari se voluisset.

τοῖς σατανικοῖς ἡττημένον ἐνθυμήμασιν, ἔλαβεν σανίδα μικράν, σπιθαμῆς καὶ ἡμίσεως μήκοστε καὶ πλάτος ἐσχηκῦιαν, καὶ ἀμφοῖν ἡμῶν θεωρούντων, τίθησιν αὐτὴν ἐπὶ πετρῶδους τινὸς τόπου τοῦ ἰδίου σπηλαίου, πάνυ κατωφεροῦς καὶ ὀλισθηροῦ πεφυκότες, ὅπη μονουχὶ οὔτε χνοῦς οὔτ' ἔτι κάρφος ἐπισταίῃ αὐν, καὶ κεῖ στήσας αὐτὴν ὀρθήν, καὶ οὐδαμῶς κεκυφῦιαν, φησὶ πρὸς αὐτὴν οὕτως· Εὐλογητὸς Κύριος, στήθι· καὶ παραυτὰ παραδόξως, οἷα ψυχῆς τελοῦσα λόγῳ καὶ αἰσθήσει τετιμημένης, ἡ ἄψυχος ἅμα καὶ ἀναισθητος σανὶς ἔστη τῷ λόγῳ τοῦ ἁγίου Γέροντος, ὃς ἄλλας κομίσας ἐπέθηκεν αὐτῇ, καὶ οὕτως ἡρτημένη τριῶν ἐπέμεινεν ἡμερῶν. Ἀγασθεῖς τοίνυν ἐπὶ τούτῳ τῷ ξένῳ θαύματι καὶ ἔκθαμβος γενόμενος ὁ ἀδελφός, κλίνας τὰ γόνατα, παρὰ τοῦ Γέροντος ἡτήσατο συγχώρησιν, καὶ ἔνεκεν τῆς αὐτοῦ ὑπομονῆς ἐπικουρίαν καὶ ἐντευξιν. Ἐπευξάμενος οὖν αὐτῷ ἅμα καὶ εὐλογήσας, καὶ σωτηρίους περιθωρακίσας παραινέσεις, ἐδραῖον αὐτὸν καὶ τῇ μοναχικῇ πολιτείᾳ πάγιον ἀπέλυσεν, καὶ νῦν χάριτι Θεοῦ καὶ εὐχαίς τοῦ ὁσίου Γέροντος ζῇ καὶ ἐν πολλῇ καταστάσει, καὶ καλῇ πολιτείᾳ διάγει, καλῶς προσέχων ἑαυτῷ καὶ τῇ σωτηρίᾳ ἑαυτοῦ ἐπιμελούμενος.

E

85 Ἄλλο δὲ σοὶ μέγα διηγήσομαι θαῦμα· ἀπῆλθον γάρ ποτὲ σὺν τούτῳ τῷ θαυμασίῳ Γέροντι ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν σὺν ἑτέροις τισὶ τῶν μοναχῶν, καὶ κείσε παραγεγονότες ἐπεθυμήσαμεν ἐν τῷ ναῷ τοῦ σωτηριῶδους Βαπτίσματος προσεῦξασθαι, ἔνθα ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πᾶσαν τὴν βρότειον οὐσίαν ῥύπου παντὸς ἐγκαθάρας, τὰς τοῖς ὕδασιν ἐμφωλευούσας κατέθλασε δρακοντείας κάρας, καὶ τούτου χάριν παρακλῆκνότες τὸν Γέροντα πεπεικάμεν. Ὡς οὖν προσηγγίσαμεν, ἔφημεν αὐτῷ· Εἰ κελεύει ἡ σὴ ἀγιότης, πορευέσθω εἰς ἐξ ἡμῶν ἐπὶ τὴν ἄνω κειμένην τοῦ Προδρόμου μονήν, τὴν τοῦ ναοῦ ἐνέγκαι κλεῖδα, καὶ τὸν τὸν παραμονάριον· εἰ μὴ γὰρ ἐκεῖνος ἔλθῃ, τῆς κλειδὸς ἀχθείσης, οὐδὲν ἀνύσομεν· δυσκόλως γὰρ καὶ μόλις ἀνοίγεται ἡ μανδαλὶς, οὐχ ἅπαξ γὰρ ἐπειράθημεν αὐτῆς. Ὁ δὲ σημειοφόρος Γέρον πρὸς ἡμᾶς ἔφη· Οὐκ ἀνάγκη ἡμᾶς, ἀγαπητὰ τέκνα, σκυλθῆναι ἐκεῖ· ἀλλὰ δεῦτε μόνον, καὶ εἴη τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα οὖν εἰπόντος αὐτοῦ, ἐπορεύθημεν, καὶ παρὰ τὴν θύραν στάντων ἡμῶν, εὐχὴν πεποιηκώς, καὶ τρεῖς τὰ γόνατα κεκλικώς, καὶ τὴν πύλην σταυροτύπῳ σημείῳ ἐσφραγικώς, καὶ τὴν μανδαλίδά ἄκροις δακτύλοις ἀψάμενος, παραχρῆμα τὴν θύραν ἀνέφρξεν.

F

86 Ἐισδόντες οὖν, καὶ εὐξάμενοι, ἀνεκάμψαμεν, χαριστηρίους τῷ Θεῷ ἀναπέμποντες ὕμνους, καὶ τὴν τοῦ Γέροντος ἐκθειάζοντες χάριν, δι' ἧς πλειστάκις τὰς τοῦδε τοῦ ναοῦ πύλας ἀνέφρξεν, ὥς τινὲς πιστότατοι διηγήσαντο ἡμῖν· αἰεὶ δὲ, τῆς Τεσσαρακοστῆς πληρουμένης, δι' αὐτοῦ τὴν ἐπάνοδον ἀπὸ τῆς ἐρήμου νυκτὸς ἐποιεῖτο ἔνεκεν εὐχῆς· ὅθεν οἱ κατ' ἐκείνου τὸν καιρὸν τοῦ θεοσεβοῦς ναοῦ παραμονάριοι πεφυκότες, πλειστάκις αὐτὸν θεασάμενοι αὐτομάτως εἰσελθόντα νυκτὸς, ᾤκησαν αὐτὸν εἶναι τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν πρόδρομον, ἄχρις ἂν τίς ἐνδοθεν τοῦ ἀξιοσέπτου ναοῦ κατὰ τὴν θύραν ὑπνώσας τούτου τοῦ ἁγίου Γέροντος κατὰ μέσον νύκτα ἀνοίγοντός ποτὲ τὰς πύλας, ἐξανέστη ἔκθαμβος γενόμενος, καὶ διόμενος τὸν ἅγιον Ἰωάννην αὐτῷ φανῆναι, καὶ εὐλογηθῆναι παρ' αὐτοῦ ἐδυσώπει, καὶ περιφύς τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐγνώρισε τὴν θεοειδῆ αὐτοῦ μορφήν καὶ εἰδέαν, καὶ τὴν φωνήν, καὶ τεθαυμακῶς ἐπὶ τούτοις, καὶ πληροφορηθεὶς εἶναι αὐτὸν ὅσιον Στέφανον, ἐπὶ τούτῳ τῷ Θεῷ δόξαν ἀνέπεμψεν τῷ καταξιώσαντι αὐτῷ τῆς τοῦ Γέροντος τυχεῖν εὐλογίας.

ANNOTATA D. P.

a *Hinc discimus, quænam illa oratio sit, monachis in accessu recessuque usitata; cujus toties hic et alibi mentio.*

b *Fuit hoc monasterium ipsi Lauræ S. Sabæ proximum, et sub peculiaris Præpositi cura, ipsius Lauræ Hegumeno, ut videtur, subjectum, a S. Saba ædificatum post Patriarchæ Martyrii obitum, id est post annum. 485. Cujus Vita apud Cotelierum num. 27 hæc habet: Accessit.. Sabas in Castelli seu Castellii collem; qui a Laura viginti circiter stadiis distat ad partem Septemtrionalem, quæ est versus Orientem. Et num. 28: At pater noster Sabas Castellii cœnobio constituto, omne studium in eo adhibuit. ut inibi viros ætate provectos ac in monastica vita excellentes insereret; cumque seculares quosdam, qui mundo renuntiare vellent, admittebat, neque in Castellio, neque in Laura in cellulis eos habitare permittebat, sed parvo cœnobio ad Septemtrionalem Lauræ partem constructo; collocatisque in eo viris gravibus et prudentibus, illic eos, qui renuntiabant, manere jussit... quod semper diccret, monachum celliotam seu in cella residentem, debere esse discernendi vi præditum.... aptum ad docendum, non indigentem doctrina. Et ita quidem se res habuit in prima institutione; nunc vero parvi illius cœnobii pridem forte collapsi usu cessante, juniores in Castellio exercebantur, uti hinc apparet, donec annorum aliquot experimento probati, idonei ad solitariam degendam in Laura vitam invenirentur.*

c *De hoc Beda lib. 2 de Locis sanctis cap. 13 in extrema fluminis parte quadrata ecclesia quatuor lapideis cameris (columnis ait Hodæporicon S. Willibaldi) superposita est coctili creta desuper tecta; ubi vestimenta Domini, cum baptizaretur, servata esse dicuntur. Hodæporicon: Ubi Dominus baptizatus est. Sed hæc non esse ita stricte accipienda, certum est, cum Christus fuerit trans Jordanem baptizatus; ad eumque locum ipse Beda dicat de monasterio ecclesieque S. Joannis Baptistæ, per pontem arcubus suffultum descendi orationis causa: stat enim in illo loco crux lignea, quæ aliquoties aqua ascendente absconditur, ab eoque ulterior ripa jactu fundæ est. Non displicet tamen conjectura Quaresmii, indicantis cum in ipsa aqua ecclesia ædificari non posset, ceteriorem potius quam ulteriorem ripam electam esse, quod in illam egressus post baptismum Christus sit, ibique vox Patris facta, etc.; quippe qui statim a baptismo ductus sit a Spiritu in desertum, quod erat cis, non autem trans Jordanem.*

d *Hujus Officii meminit præter alios Theodorus Balsamon, scribens in can. II Synodi IV, atque inter eos, qui in Ecclesia promoveri dicuntur, quatenus promotio ab ordinatione characterem conferente distinguitur, post æconomos et chartularios, paramonarios nominat; quibus in Ecclesia Latina respondet mansionariorum officium; ædituos magis Latine diceremus. Sic vero dicti in utraque lingua ἀπὸ τῆς παραμονῆς, mansione in ecclesia ad ejus custodiam, et ministerium eorum, qui oraturi vel sacrificaturi adveniunt, ceteraque curanda, quæ ad ædituum pertinent. Ita Joannes Diaconus lib. 3 Vitæ S. Gregorii: Completis matutinalibus hymnis, mansionarius candelam extinxit; ipseque Gregorius in libris Dialogorum, duorum insignium mansionariorum meminit, Constantii et sancti Abundii, cujus postremi festum 13 Maii recolitur. Est ergo paramonarius seu mansionarius sacerdos ecclesiæ custos; quod etiam ex subsequenti numero patet.*

CAPUT VIII.

C *Monachum fornicarium corrigit; sanctimoniali periclitanti succurrit.*

F

Ἄλλος δὲ τίς ἀδελφὸς ἐξαΐσιον διηγήσατό μοι θαῦμα ἐν αὐτῷ γεγονὸς ὑπὸ τοῦτου τοῦ θαυμασίου Γέροντος, λέγων οὕτως· Ἀδελφε πνευματικέ, βούλομαι σοὶ τινὰ διήγησιν ἐξειπεῖν, τὴν ἐμὴν μὲν κατασχύνουσαν κορυφὴν, τὴν δὲ τοῦ θαυμασιωτάτου Στεφάνου ἀγγαίζουσαν ἀρετὴν· μιᾷ γὰρ τῶν ἡμερῶν ἐν τῇ κώμῃ τῇ ἐμῇ ἅμα συνκωμήτιδι διάγων τινί, ὑπὸ σατανικῆς ἐβλήθην προσβολῆς ἐρωτικῇ μανίᾳ χαλεπῇ, καὶ τοῖς ἀσελγέσι λογισμοῖς. Ὁ ἀδρανὴς ἐγὼ νῶτα δεδωκώς, καὶ ὑπὸ τοῦ πορνικοῦ δαίμονος ἡττηθεὶς ὥσεί φλογεροῖς τρωθεὶς πετερόεσσιν ὕστοις περιπέπτωκα τῇ γυναικί, πᾶν ἀνθρώπινον ὄμμα λεληθώς, καὶ τοῦ θεοῦ κατατετλημῶς ἀκοιμήτου ὀφθαλμοῦ, καὶ τὸ διορατικὸν τοῦ χαριτοπνεύστου Στεφάνου βλέμμα λαθεῖν ἡλπιὼς, τὴν ἐμὴν ἀσχημοσύνην ὁ ἄφρων ἐγὼ καλύψας βαθεῖα νυκτὶ καὶ κρυφίοις οἰκῶν μυχοῖς· ἀλλ' οὕτως εἰ καὶ τοὺς πάντας ἔλαθον, ἀλλ' αὐτὸς τῷ πνεύματι ἰδὼν, οὐκ ἠγνόησε· τὴν μεγάλην γὰρ καὶ αἰσχρὰν ἁμαρτίαν πεποικῶς, πρὸς τοῦτον τὸν ὅσιον Στέφανον πεπόμεναι, ἐν τοῖς περὶ τὴν ἡμετέραν χώραν τότε διατρίβοντα μέρεσι· συχνοτέρως γὰρ ἐσχό-

Alius quidam frater non vulgare mihi prodigium, ab hoc mirabili Sene in se patratum, ad hunc modum loquens communicavit: Frater in spiritu dilecte, est quod narrare tibi velim; quodque et me rubore perfundat, et non parum faciat ad virtutem stupendi maxime Stephani illustrandam. Cum dic quadam essem in pago simul una cum aliqua convicaria, jaculum me satanicum percussit insano amore, et cogitationibus impudicis. Ibi ego enervis atque iners terga dedi, atque a dæmone fornicario prostratus, et flammis pernibusque trajectus telis, mulieri me victum dedidi, mortalium omnium conspectum latens; nec vigilem Dei reveritus oculum, et afflati divina gratia Stephani conscios arcanorum obtutus ludere me posse confisus, profunda nocte reconditisque ædium recessibus turpitudinem demens abstrusi meam. Sed enim quamquam re vera ceteris essem incognitus, illum tamen, jam spiritu me meaque contutum, celari non potui: post admissum enim gaude atque infame placu-

Monachi fornicarii:

lum,

A lum, adii sanctum hunc Stephanum, qui tum in partibus regioni nostræ vicinis agebat; (nam crebris ejus istic colloquiis vacabam) ut qui arcta ejus amicitia jam olim usus essem familiariter, institutionibus illius spiritualibus perfrequenter informatus, quarum ego improbus atque infelicissimus, fructus in me nullos protuli; sed postquam sceleratum facinus patrassem, accessi eum absque ullo rubore, impuritatem meam ratus esse satis obtectam.

occultum
peccatum
cognoscens,

88 Sed spes mea me fefellit: arguit etenim me consociorum oculorum evidentissima accusatio. Heu qualem tum quantumque pudorem in meum! Nam cum deiferum hunc Stephanum, pro more, salutassem, petissemque ut bene mihi precaretur, sermonibus illico vitam simul lucemque affundentibus, collustrare me cœpit, ac dicere: Væ illis qui omnem salutis curam abjiciunt! Væ! qui mandata divina non servant! Væ qui ecclesiastica floccipendunt consilia! Væ qui reservatam peccantibus gehennam inextinctam ante oculos non habent! Quoties enim te admonebam, fili, cavebamque ne te perversis adjungeres? Non veram etenim pravis colloquiis corrumpi mores bonos. Tu interim id effecisti, ut frustra fuerint exhortationes meæ. Itane agere te decuit hodie? Itane et animam, et corpus et habitum hunc sanctissimum contaminare? Fierine potest ut in tui similes cadat fœdissima hæc libido?

B

paterne re-
darguit;

89 Dum ejuscemodi monitis prolixè ac placide me redargueret, adhortari ipsum existimabam, ut consueverat, ceterum de scelere meo nihil rescissem; quærebamque adeo ex illo: Quæ est ista libido, pater, quam innuis? Ille: Meretricia est, inquit. Tum ego inverecunde id inficiatus: Absit, aiebam, ut hoc fecerim; scortatus non sum, pater. Sed ille sedato animo: Quid, ais, inquit, fili? Scortatus non es tu, et illa, hoc die, tali hora, tali loco, inter illa atque illa opera? Cumque singulos persequeretur apices impudentiæ meæ, timidior jam factus, præ pudore vix eram apud me, cum nihil possem reponere; quin demisso capite terram obtuens, intercludente vocem tristitia, a turpi flamma repressus sum.

hortaturque
ad peniten-
tiam:

C

90 Ubi advertit commiserans pater dolorem hunc animo meo penitus insedissem, talibus me verbis solatur: Ne te crucia, frater; nam et ego homo sum, appellationibus iisdem obnoxius, ejusdem tecum naturæ. Cave id modo, ne desperes: neminem enim Deus repellit pœnitentem; sed omnes benignè recipit. Exemplo sit cum Prodigii illius, qui patrimonium cum meretricibus decoxerat, tum Publicani parabola: non dedignatus etiam est delictorum venia, quam poscebat, Mulierem peccatricem; Publicanum vero adeo non est aversatus, ut Evangelii præconem esse voluerit; uti et persecutorem fecit Apostolum, et plures alios ex veteri ac novo Testamento adducere possim tibi, qui in ejusmodi vitia prolapsi amissam vitam salutemque per pœnitentiam divinitus recuperaverunt, si protrahere libeat sermonem. Sed hæc tibi, fili, sint satis: neque enim animus mihi fuit ullo modo increpare te, ne te absterream, aut quidquam faciam quo a congressu meo fias alienus. Sed videbam te haudquaquam velle intelligere, cum spiritualibus emplastrorum minime astringentium acerbiorumve incantationibus, intricatisque, ut ita dicam, fascinis ulceri tuo mederi conabar. Vehementi itaque commiseratione tactus non potui morbi causam non aperire; ut remedium congruum afferamus. Nam neque qui corpo-

λαζον αὐτῷ ἐκεῖσε · ἐπειδὴ συνήθης αὐτῷ ἦδη ἐν πάλαι τῶν χρόνων ὑπῆρχον φίλος γνήσιος, ταῖς πυκνοτέραις αὐτοῦ νοουθετούμενος πνευματικαῖς διδασκαλίαις, ὧν ἐν ἑμαυτῷ τὸν κάρπον οὐκ ἐβλάστησα ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ πανάθλιος · ἀλλὰ τὸ ἀθέμιτον πράξας ἁμάρτημα, ἀνευθριάστως πρὸς αὐτὸν παραγέγονα, νομίζων ὑποκλέψαι τὴν ἐμὴν βεληλότητα.

88 Ἀλλὰ τῆς ἐλπίδος ἐξέπεσον · ἤλεγξε γάρ με τῶν νοεῶν αὐτοῦ ὀφθαλμῶν ὁ ἀψευδέστατος ἔλεγχος. Φεῦ τῆς ἐμῆς τότε πικρᾶς ἀσυχνῆς! ἡνίκα γὰρ τοῦτον τὸν θεοφόρον Στέφανον, ὡς ἔθος, ἡσπασάμην, καὶ λαβεῖν παρ' αὐτοῦ εὐχὰς ἡτησάμην, εὐθέως τοῖς ζωοσόφοις καὶ φωτοβλύστοις αὐτοῦ λόγοις φωταγωγεῖν με προσκατήρξατο λέγων · Οὐαὶ τοῖς ἀμελεστέροις οὖσι περὶ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν! Οὐαὶ τοῖς μὴ τηροῦσιν τὰς θείας ἐντολάς! Οὐαὶ τοῖς μὴ προσέχουσι ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς νοουθεσίαις! Οὐαὶ τοῖς μὴ ἔχουσι πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀποκειμένην τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἄσβεστον γέενναν! Πολλάκις γάρ σέ νενουθέτηκα, τέκνον, καὶ κεκώλυκα τοῦ προσκολληᾶσθαι κακοῖς; Εἶδον γάρ, ὅτι φθείρουσιν ἡθὴ χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. Σὺ δὲ τὰς ἐμὰς παραινήσεις ἀκάρπους πεποίηκας. Οὕτως ἔχρην σέ διαπράξασθαι σήμερον, καὶ βεβηλώσαι τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ σῶμα, καὶ τοῦτο τὸ ἱερῶτατον σχῆμα; Τῶν ὁμοίων σοῦ ὑπάρχει τοῦτο τῶν ἀσυχροτάτων πάθος;

E

89 Τοιούτοις οὖν αὐτοῦ μακρόθεν προσηνῶς παραινετικοῖς ἐλέγχαντός με ῥήμασιν, ἐνόμισα συνήθως αὐτὸν παραινοῦντα, τὴν ἡμετέραν δὲ ἀγνοήσαντα πλημμέλειαν, καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν · Ποῖον, πάτερ, πάθος ἡνίξω, Ὁ δὲ · Τὸ πορνικόν, ἔφη · Κἀγὼ μὲν ἀναιδῶς ἀπαρνούμενος · Μὴ εἶην, μέ τιδε πεπραχέναι, ἔφη · οὐ πεπόρνευκα, πάτερ. Αὐτὸς δὲ πρῶτος εἶπε πρὸς μέ · Τί ἐρεῖς, τέκνον; Οὐ πεπόρνευκας σὺ, καὶ ἡ δεῖνα, σήμερον, ἐκείνη τῇ ὥρᾳ, ἐν τοιῷδε τόπῳ, μεταξύ τῶνδε καὶ τῶνδε πραγμάτων; Ἐιρηκῶτος οὖν ἀπαρallάκτως ἅπαντα τὰ σημεῖα τῆς ἐμῆς ἀσχημοσύνης, ἐμφοβος γενόμενος, αἰδοῖ κατεσχέθην δαμαστικῇ, μηδὲν ἀντερεῖν ἐξισχυκῶς, ἀλλὰ κατὰ τῆς γῆς τὴν κάραν κεκυφώς, ἀνίας ἀφωνίαν ἐμποιούσης, πυρσῷ κατεστησάμην.

90 Ἐωρακῶς δὲ μέ ὁ συμπαθὴς πατὴρ οὕτω λυπηρῶς ἐπὶ πολὺ διακείμενον, τοιούτοις παρηγορῶν μέ λόγοις, ἔφη · Μὴ λυποῦ, ἀδελφε · κἀγὼ γάρ ἀνθρωπὸς εἰμι ὁμοιοπαθὴς, τῆς ἴσης ἔλῳν φύσεως · μόνον μὴ ἀπογνῶς · οὐδένα γάρ ὁ Θεὸς ἀπωθεῖται μετανοῦντα · ἀλλὰ φιλανθρώπως ἀποδέχεται πάντας · καὶ πειθέτω σέ περὶ τούτου ἦτε τοῦ τὴν πατρικὴν περιουσίαν μετὰ πορνῶν διεσκηδακῶτος ἀσώτου παρβολῆ, καὶ ἡ τοῦ τελώνου · οὐ γὰρ ἀπόσπαστο πόρνην τῶν πταισμάτων αἰτουμένην τὴν ἄφεςιν, οὔτε τελώνην εὐαγγελιστὴν εἶναι παρητήσατο, καὶ διώκτην ἀπόστολον, καὶ πλείονας ἂν σοὶ ἔντε τῇ παλαιᾷ καὶ τῇ νέᾳ διαθήκῃ τοιούτοις ἐμπεσόντας πάθει, καὶ θεῶθεν ἰαθέντας διὰ τῆς μετανοίας δέξοιμι, εἴγε βουλόμην πλατύτερον ποιεῖσθαι λόγον. Ἀλλ' ἰκανούσθω σοὶ ταῦτα, τέκνον. Οὐδὲ γὰρ ἐλέγξαι σέ παντελῶς ἡβουλόμην, ἵνα μὴ σέ πτύρῳ, καὶ τῆς ἐμῆς ὁμιλίας ἀποφυγεῖν παρασκευάσω. Ἀλλ' εἰδὼν σέ μηδαμῶς συνιέντα ἐμοῦ τὸ σὸν ἔλκος ἀνευστυπτικῶν τέ καὶ ἀδριμυτάτων ἐμπλάστρων πνευματικαῖς ἐπαιδαῖς καὶ γριφώδεσι γοητείαις θεραπεύσαι μηχανουμένου, ἐβιάσθην ἀπόκαλύψαι τοῦ πάθους τὸ αἷτιον ὑπὸ πολλῆς διαπύρου κινήσεως συμπαθείας, ἵνα τὴν εὐάρμωστον περιποιήσωμεν θεραπείαν · καὶ γὰρ οἱ τῶν σωματικῶν νόσων ἰατροὶ οὐ πρότερον ἀθεωρήτως παρέχουσι τὰς ἀντιδότους τοῖς κάμνουσι, πρὶν ἂν ἐξείπωσι τῆς νόσου τὸ αἷτιον · ἐλεγχόμενων γὰρ τῶν ἁμαρτανόντων, καταργεῖται τῆς ἁμαρτίας

F

· Ἄν τέλῳν?

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
CRÆCO.

ἡ δύναμις, μὴ ἐλεγχόμενων δὲ, ὥσπερ γάγγραινα νομὴν λαβοῦσα, ὅλου ἀφανίζει τὸ σῶμα, οὕτως καὶ ἡ ἀμαρτία λαβοῦσα σὺν τῇ σαρκὶ καὶ τὴν ψυχὴν διαφθείρει. Λοιπὸν μὴ ἀθύρει, τέκνον, μὴ τέ τοσοῦτον αἰσχύνου, ἀλλ' αἰτῆσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν συγχώρησιν· οὐκ ἐν σοὶ γὰρ μόνῳ τοῦτο πεποίηκε, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις διαφόροις.

91 Ταῦτα οὖν λαλήσαντος τοῦ χαριτοπνεύστου Γέροντος, καὶ τὴν ἐμὴν ἐπιστηρίζαντος ἀσθένειαν, ἐπορεύθην, τὴν αὐτοῦ θαυμάζων διόρασίν τέ καὶ συμμάθειαν, καὶ παντάπασιν ἐμαυτὸν ἀπέκοψα τῆς ἀδελφῆς ἐκείνης, μεθ' ἧς τὴν ἀμαρτίαν ἐποίησα, καὶ μετέπειτα αἰδοῖ φερόμενος, οὐκ ἐσύχναζον τῷ Γέροντι ὥσπερ εἶωθα. Αὐτὸς δὲ κατὰ συγκυρίαν αἰφνήθιον ἀπαντήσας μοί· Διὰ τί οὐ σχολάζεις, τέκνον, τῇ ἐμῇ ταπεινώσει, ἔφη; Ἐμοὶ δὲ εἰρηκότι· Ὑπ' οὐδενὸς κωλύομαι, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀσχολίας, ἣν περικείμεαι· καὶ εὐχὴν παρ' αὐτοῦ λαβεῖν καὶ συγχώρησιν αἰτησάμενος, ἔφη· Ἐγὼ μὲν συγχωρῶ καὶ ἐπεύχομαι σοί. Ὅπερ δὲ σέ τῆς ἡμετέρας ἐξιστα μετριότητος, πέφυκε τόδε καὶ τόδε, ὥς οὐχὶ ὑπὸ τῶνδε καὶ τῶνδε λογισμῶν κωλύη πρὸς ἡμᾶς ἐληλυθῆναι· μὴ ψεύδου, τὰ σαφῆ ἐπιστάμενος φράσαι. Ἐγνωκὼς οὖν τὰ ἡμέτερα μελεδήματά τέ καὶ ἐνθυμήματα, ἔφην· Ναί, καὶ ἀληθῶς, πάτερ ἅγιε, ἔφης· τούτου γὰρ χάριν τῆς συνήτους ὠφελείας ἀπέχομαι, ἀλλὰ αἰεὶ ἔυχου ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας, καὶ θολερᾶς διανοίας, καὶ ὅπως ἐκ ποδῶν ἐκβληθῶσιν ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ τῆς σωτηρίας ἀντιπάλοι λογισμοί. Τὴν εὐχὴν οὖν αὐτοῦ καὶ τὴν εὐλογίαν λαβὼν, εἰχόμην τῆς ὁδοῦ. Καὶ ὁσάκις ἠλέγχθην, ἀγαπητὲ, περὶ τῶν ἐνοικούντων μοί ἐναντίων λογισμῶν ὑπὸ τούτου τοῦ σημειοφόρου Γέροντος, ἐξεῖπὲν ἀμχανῶ· οὐ πρότερον γὰρ ἐλέγχειν με πέπαυται, ἕως ἂν με πρὸς ἑαυτὸν κατέλκυσε, καὶ τοῦ ὁλεθρίου θηρὸς ἐξέσπασε, καὶ τῷ Θεῷ προσήγωγεν.

92 Ἄλλος δὲ τίς Θεοφιλέστατος ὑπάρχων πρεσβύτερος ἐκ τῆς ἱερᾶς μοναχικῆς ἀγέλης διηγῆσάτο μοί, λέγων οὕτως· Μιᾶ τῶν ἡμερῶν ἐγὼ τέ καὶ ἄλλός τις γέρων ἡγιασμένος μοναχὸς Σύρος ἀπεληλύθαμεν πρὸς τὸν Θεοφόρον Στέφανον, διάγοντα τότε ἐν τοῖς τοῦ Δουκᾶ σπηλαίοις· αὐτόν τε κατασπασόμενοι, καὶ ἑαυτοῖς καρπωσόμενοι τὴν ὠφέλειαν· Ἐργισάντων οὖν ἡμῶν, τοῦ ἰδίου σπηλαίου ἀσυνήθως ἐξέδραμεν εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπάντησιν, καὶ τὴν τοῦ συνοδευόντός μοι κεφαλὴν καταφιλήσας, ἑλληνιστὶ προσεφθέγγετο οὕτως· Τελειῶσαι [βούλεται ὁ] Κύριος τὸν ἱερὸν σοῦ δρόμον, καὶ τὸν ἀρετόπλεκτόν σου στέφανον, ᾧ φαιδρῶς ἐστεφάνωσαι, καὶ ἐπομβρῆσαι σοὶ τὴν χάριν αὐτοῦ καὶ ἄφθονον. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, εἰσελθόντων ἡμῶν τὸ σπήλαιον, καὶ εὐχὴν ποιησάμενων, καὶ περὶ τινῶν διαλεχθέντων πνευματικῶν λογίων, λαβόμενός μοι τῆς χειρὸς ἔφη μυστικῶς· Σπεῦσον, ἀγαπητὸν τέκνον, τὸν γέροντα τοῦτον διαναπαῦσαι, καὶ ἀγώνισαι παντὲ σθένει εἰς πᾶσαν θεωραπίαν αὐτοῦ καὶ ἁγνισμῶν, ἵνα σχῆς μετ' αὐτοῦ κληρὸν καὶ μερίδα τῶν οὐρανοδρόμων αὐτοῦ ἐντεύξων· πίστευε δὲ, τέκνον, τ' ἀληθῆς ἐροῦντι, ὅτι, ἐμοὶ ὑμῶν προσιόντων, παρακύψας θεωρῶ αὐτόν, τὴν κεφαλὴν ἐστεμένον λίαν ἐκλάμπρῳ ἀστεροπλέκτῳ διαδήματι, ὅθεν εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπάντησιν ἐξέδραμον, καὶ τὴν ἱερὰν αὐτοῦ κορυφὴν ἡσπασάμην. Θεθαυμακῶς οὖν ἐπὶ τούτοις, δοξολογίαν καὶ ἐν τῷδε τῷ Θεῷ ἀνε-

ris curant ægritudines, prius inconsiderate præbent antidota laborantibus, quam morbi causam isti explicuerint : correptis etenim delinquentibus obtunditur vis peccati ; non correptis autem, ut gangræna, cui pabulum subministres, totum corpus depascitur, ita latens peccatum animam æque ac corpus sua peste contaminat. Ceterum noli animum despondere, fili, aut tantopere erubescere ; sed a Deo veniam efflagita : non enim in te uno id præstitit ; verum in aliis etiam compluribus.

91 Hæc ubi dixisset instinctus Dei gratia Senex, viresque suffecisset imbecillitati meæ, ab eo discessi non sine admiratione et arcanæ scientiæ, et commiserationis ejus ; tum ab ea sorore, quacum peccaveram, penitus me avelli ; neque exinde, pudore victus, tam frequenter, ut ante solitus eram, invisere Senem audebam. Sed ille ex improvise forte obviam factus mihi : Cur, inquit, destitisti, fili, ab illo studio, quo humilitatis meæ instructionibus vacabas ante tam sedulo ? Cumque reposuissem : Nulla re alia impedior, præterquam occupationibus, quæ me undique circumstant ; rogatus ut bene mihi precari vellet atque ignoscere, respondit : Ignosco ego quidem et bona tibi quæque apprecor ; verum quod nostræ te mediocritati subduxeris in causa vere fuit illud et illud ; quod eo dictum puta, ne cogitationibus ejuscemodi prohiberi te nostro accessu permittas. Mentiri noli ; perspicuam veritatem cum scias, eloquere. Miseriarum igitur mearum cogitationumque probe conscius, dixi : Ita est, ita omnino est ; rem ipsam elocutus es, sancte pater ; ipsissima illa est ratio, cur emolumenta pristina aucupari desierim. Sed infirmas vires meas, turbidamque mentem Deo commenda, ut inde expellantur, desinantque offendiculo esse apprehensiones omnes salutis adversantes. Precatione ejus deinde, ac benedictione armatus cœpto itinere perrexi. Quoties vero de noxiis intimisque animi sensis argucrit me Senex ille mirificus, dicendo equidem, dilecte, non sum ; neque enim ante destitit, quam ad se pertraxisset, draconique exitiali ereptum, adduxisset ad Deum.

92 Fuit alius quidam de sancto monachorum grege presbyter religiosissimus, qui hæc mihi totidem pene verbis narravit : Profecti die quadam eramus ego et alius aliquis monachus Syrus, vir et senio et sanctimonia venerabilis, ad deiferum Stephanum, in Ducæ speluncis tum temporis latitantem, salutaturi simul ipsum, simul aliquid nobis emolumentum spiritualis quæsitura. Jamque haud longe aberamus, cum ille de spelæo suo præter solitum in occursum nobis procurrit, et comitis mei vultum dissuaviatus, ita græce affatus est : Visum est Deo cursum tuum sanctum, plexamque virtutibus coronam, qua gloriose redimitus es, consummare, et gratiam in te suam, camque copiosissimam, depluere. His dictis, in speluncam concedimus ; finita precatione, pioque de rebus quibusdam spiritualibus discursu, manu me prensat, hæc clanculum insusurrans : Da operam, fili dilecte, ut huic seni bene facias, et quanta potes contentione cumque ejus obsequio commodisque deservi, ut et consors ipsi fias hereditatis, et cœlos penetrantis ejus patrocinii particeps. Mihi vero crede, fili, rem ipsam asserenti ; cum jam ad me venistis, ut primum oculos obiter intendi, verticom ipsi vidi fulgidissimo, consertoque e stellis diademate insignitum ; et id causæ fuit, cur ob-

D

et sæpe alias
occultas ejus-
dem copila-
tiones detegit.

E

Alterius vicinam mortem, et caput stellis coronatum videt.

F

viam

A viam vobis accurrerem, et faciem ejus sacram exocularer. Quibus ego rebus non parum attolitus, in Dei, coronis multifariis, sidereis, mirumque afflantibus decorem famulos suos exorantis, laudes erupi.

Alterum
numquam
visum, no-
minatim ap-
pellat.

93 Alium vero quemdam pium monachum sic narrantem audiui : Est mihi patruelis, nomine Patricius, vir religiosissimus. Hic dierum aliqua salutaris Paschæ ex Moabitide regione nostra veniens, in magna Laura nostra deprecari Deum vehementer optabat : neque enim istuc pedem umquam tulerat. Cumque ad eam sancta feria quinta Majoris hebdomadæ in frequenti hominum concursu pervenisset, persolutis precibus, ad deiferum Stephanum se contulit ; quem ut præclarus hic Stephanus, infinita populi multitudine circumsedente, instructionemque ejus lumine cœlesti plenam excipiente, advenisse conspexit, mente divinitus collustrata, nominatim eum recipiens, ait : Bene veneris, dilecte, bene veneris. An non domnus Patricius es tu ? Optime venerit domus Patricius, et insigniter Christianus. Cum idem tertio repeteret, ac nomine compellaret, quem animi quidem, sed corporis tamen oculis numquam viderat, et cujus ne nomen quidem audierat uspiam, perculsi datam ei de cœlo gratiam meritis celebrabamus præconiis, Deoque etiam in his gloriam transmisimus.

Mater ere-
micola cum
filiabus, a S.
Stephani
colloquio
rediens,

94 Alius præterea quidam, cui nomen Theodegetus, sanctæ Christi Dei nostri Resurrectionis presbyter, e sanctissima monachorum familia, hoc mihi mirandum quam quod maxime prodigium in hunc modum recensuit : Lubebat aliquando mihi et alii cuidam deiferum Stephanum honoris causa invisere, qui agebat ea tempestate in sublimibus montium Cutilæ adjacens jugis, quo dum lento gradu procedimus, in conspectum prodeunt puellæ duæ habitu indutæ monastico, vitamque solitariam profitentes ; genuum tenus coopertæ ciliciis, capillis ad pedes usque promissis, horridæ, visque terribiles, et simili specie iusignem prodigiis matrem habentes, quæ pastoris instar filias sequebatur. Vix adeo has circumcursare montes adverterant Arabes caprarii, cum eo convolant, non secus ac rabidi furiosique canes, cum feras insectantur, minacibus verbis rationabiles Christi agnas perterrefacientes, ut metu ac trepidatione debilitatæ cursum sistere, atque in manus eorum impurissimas incidere cogantur. Sed vicit enimvero providentiæ vis quædam ineffabilis, dum terribiles ab ipsis stupendasque pœnas repetiit : nam puellis quidem tantam indidisse se agilitatem ostendit, ut et velocissimos cervos, capreasque levissimas cursu saltuque præverterent ; et matrem senio venerandam, singulari providentiæ ratione, permisit elabi, ac formidandam in sceleratos ganeones vindictam exercuit.

Arabem, rim
sibi afferre
cognatum,
igneo spiritu
excœcat et
arefacit ;
orante inter-
im pro ea S.
Stephano ;

95 O miraculum ingens ! O stuporem inusitatum ! Etiam nunc horreo totus et contremisco, dilecte mi, quoties spectaculi tunc oblatis mysterium recorder. Postquam etenim divinæ providentiæ numquam satis laudandæ beneficio anus illa sancta evasisset ; impiorum Arabum unus, eam assecutus, per sacros crines arripuit, furiose ardens castissimo ejus corpori vitium offerre. Itaque dum eam rursum prorsum raptat, rabiosi instar canis, illa flammeum aërem, quo sacrum ei os divinitus turgescibat, in faciem ejus belluinam evomuit, oculosque exussit, et luxatum toto corpore, immotumque, ac stupentem reddidit ; tum anilium membrorum excussa de-

πεμφα, τῷ παντοίοις στεφανοῦντι τοὺς δούλους αὐ-
τοῦ ἀστερομόρφοις, χαριτοδύστοις στεφανώμασιν.

93 Ἄλλος δὲ τίς εὐλαβὴς μοναχὸς διηγήσατό μοι, λέγων οὕτως · Ἔστι μοί τις ἀνεψιὸς, ὀνόματι Πα-
τρίκιος, θεοσεβέστατος. Οὗτος μὲν τῶν ἡμερῶν τοῦ
σωτηριῶδους πάσχα ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀφικόμενος
Μοαβήτιδος χώρας, ἐπιθύμησε ἐν τῇ μεγάλῃ Λαύρᾳ
ἡμῶν προσεύξασθαι · οὐκ ἦν γὰρ ποτέ αὐτῇ τοὺς
ἑαυτοῦ ἐπιθέμενος πόδας, καταλαβὼν γὰρ ταύτην σὺν
τοῖς ὄγλοις ἐν τῇ ἀγίᾳ πεμπτῇ, καὶ προσευξάμενος,
ἐπορεύθη πρὸς τὸν θεοφόρον Στέφανον · τοῦτον δὲ
ἰσεληλυθότα, ἀπείρων λαῶν καθημένων, καὶ τῆς φω-
τιστικῆς διδασκαλίας ἀκροωμένων. ὠρακῶς ὁ φω-
στήρ οὗτος Στέφανος, ὀνομαστὶ φωτοφρόνως ἀποθε-
ξάμενος πρὸς αὐτὸν ἔφη · Εὖ ἦκεις, ἀγαπητέ, εὖ
ἦκεις. Οὐχὶ σὺ εἶ ὁ κύρις Πατρίκιος ; Εὖ ἴκται ὁ κύ-
ρις Πατρίκιος, καὶ καλὸς Χριστιανός. Τρίς οὖν εἰπόν-
τος αὐτοῦ οὕτως, καὶ ὀνομάσαντος, ὃν νοεροῖς μὲν,
οὐ σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὥρακε πώποτε, οὔτε μὴν
αὐτὴν τὴν προσηγορίαν μεμάθηκε, καταπλαγέντες
τὴν θεόδοτον αὐτοῦ χάριν ἐπηνήσαμεν, δόξαν τῷ
Θεῷ καὶ ἐν τούτοις ἀναπέμψαντες.

E

94 Ἄλλος δὲ τίς, ὀνόματι Θεοδότητος, πρεσβύ-
τερος τῆς ἀγίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἀναστά-
σεως, ἐκ τῆς ἱεροτάτης μοναχικῆς ἀγέλης ὑπάρχων,
παραδοξότατον διηγήσατό μοι θαῦμα λέγων · Μὲν
τῶν ἡμερῶν ἐγὼ τέ καὶ τίς ἕτερος προτεθυμήμετα τὸν
θεοφόρον κατασπάσασθαι Στέφανον, διατρίδοντα τότε
ἐν ταῖς ὑψηλαῖς τῶν κατὰ Κουτηλᾶν ὀρέων κορυφαῖς ·
πρὸς ἃς βάδην ἡμῶν περιπατούντων, ὥφθησαν δύο
νεανίδες τὸ μοναχικὸν ἐνδεδυμένοι σχῆμα, καὶ τὸν
ἐρημικὸν διώκονσαι βίον, ἕως τῶν γονάτων φοροῦσαι
σάκκους, καὶ μέχρι ποδῶν τὰς τρίχας κομῶσαι,
φρικῶδεις καὶ καταπληκτικαί, τῷ εἶδει ὁμοίαν ἔχου-
σαι, ποιμένος δίκην ἀκόλουθον, σημειοφόρον μητέρα.
Ταύτας οὖν Ἀραβῆταί τινες ἀιγόνμοι τοῖς ὄρεσι
περιθεύσας ἰδόντες, κατέδραμον οἷα κύνες λυτῶδεις
καὶ ἄγριοι θῆρας διώκοντες, ἀπειλητικοῖς λόγοις
ἐκφοβοῦντες τὰς τοῦ Χριστοῦ λογικὰς ἀμνάδας, ἵνα
τῷ φόβῳ καὶ τρόμῳ κρατηθεῖσαι, τοῦ δρόμου ἀπό-
σχωνται, καὶ ταῖς ἀνόμοις αὐτῶν ἐμπέσωσι παλά-
μαις, ἀλλ' ὄντως ἡ τοῦ Θεοῦ ἀρρήτος προνοητικὴ
δύναμις ὑπερνείκησε, φρικτὴν καὶ παράδοξον ἐν αὐ-
τοῖς ἐργασάμενος τιμωρίαν · τὰς μὲν γὰρ κόρας
ἀνέδειξεν ὑπὲρ ταχείας ἐλάφους, καὶ πηδητικὰς δορ-
κάδας προτρέχουσας τέ καὶ προθρόσκουσας · τὴν δὲ
γεραίαν καὶ αἰδέσιμον μητέρα κατὰ τινὰ προνοίαν
ἐξάϊσιον τρόπον ἐξολισθῆσαι παραχωρήσασα, φοβεράν
ἐκδίηκιν ἐν τοῖς ἀθέοις πεποίηκεν.

F

95 Ὁ τοῦ μεγάλου θαύματος ! ὃ τῆς ξένης ἐκ-
πλήξεως ! φρίττω καὶ τρέμω, μεμνημένος, ἀγαπητέ,
τοῦ τότε ὀφθέντος θαύματος τὸ μυστήριον · τὴν γὰρ
ἀγίαν γραῦν ἐκείνην ἐξολισθῆσαι παραχωρήσασα ἡ
ἄφατος πρόνοια τοῦ Θεοῦ, εἰς τῶν ἀνόμων Ἀραβητῶν
κατεφθακῶς, τῆς ἱερᾶς κόμης ἐλάβετο, τὸ ἀγνόν αὐ-
τῆς καταγράναι σῶμα μανικῶς βουλόμενος. Ὡς οὖν,
κυνὸς δίκην λυτῶντος, εἴλκε καὶ ἀνθειλκετο, τὸ ὅσιον
αὐτῆς στόμα φλογώδους ἀέρος πληρώσασα, τῷ θη-
ριῶδε αὐτοῦ προσώπῳ ἐπεφύσησε, καὶ τὰς ὀψεις
ἐτύφλωσε, καὶ πηρόν ὄλον καὶ ἀκίνητον καὶ ἀποπλη-
κτικὸν κατέστησε, καὶ τὴν σωματικὴν ἀποτιναζομένην
ἀσθένειαν, γενναίῳ δρόμῳ ταῖς φίλαις θυγατράσι
ἔπειτο, τὰς μιανὰς τοῦ ἀσεβοῦς φυγοῦσα χεῖρας. Καὶ

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

τότε οὐκ ἂν ἰδοίς τὸν συμπαθεῖ Στέφανον νυστάζοντα, καὶ τῆς πρὸς τὴν φίλην τοῦ Χριστοῦ ἀρμύδα τοῦ νοητοῦ Ἀμαλῆκ μάχης ἀμειλοῦντα, ἀλλὰ γενναίως πᾶν ἀντιπατασσόμενόν τε καὶ ἀντιστρατεύμενον, καὶ τῇ πρὸς τὸν ἄνακτα Χριστόν τῶν χειρῶν ἐκτάσει τοὺς ἐχθροὺς ἀποτρέποντα, πρὸς ὃν ἐκθαμβούμενος ἐπὶ τῷ παραδόξῳ θαύματι κατελάβομεν, καὶ αὐτὸν ἀσπασάμενοι, προκατηρξάμετα ἐπερωτῶντες περὶ τοῦ ξένου θεάματος, καὶ λέγοντες · Ἰσως εἶδες, ἅγιε πάτερ, ὅπερ ἐρωτάκαμεν ἐξ αἰσίου θαύμα; Ὁ δὲ · Ναί, ἀγαπητοί, θεασάμεν, ἔφη, καὶ λίαν ἠυφράνθη ἐπὶ τῇ νίκῃ καὶ θαυματουργίᾳ τῆς ἁγνῆς τοῦ Χριστοῦ ἀρμύδος, ὃν, αὐτῆς πολεμουμένης, ἤτουμην τοῖς θυσιμένεσι μὴ παραδοῦναι χειρσί, ἀλλ' ἀναδειξάιναι γενναίαν αὐτὴν τροπαιοῦχον κατὰ τοῦ χαλεποῦ πολέμου, οὗ γὰρ καταισχύνει τοὺς πρόσφυγας αὐτοῦ, ἀλλὰ ῥύεται αὐτοὺς πάσης σατανικῆς προσβολῆς. Εὐχαριστοῦμεν οὖν αὐτῷ διὰ παντὸς τῷ τοὺς δούλους αὐτοῦ παντοίοις μεγαλύναντι θαυμασίοις.

B

96 Ἦμεῖς δὲ ταῦτα ἀκούσαντες, ἐπιπλεῖον τε θαυμάκαμεν, καὶ αὐτὸν ἡρωτήσαμεν, εἰπερ εἴη ἐπιστάμενος αὐτάς; Αὐτὸς δὲ ἔφη πρὸς ἡμᾶς · Ἐπεὶ περ ὁ Θεὸς ὑμᾶς τὰς ἁγίας ταύτας ἰδεῖν κατηξίωσε, καὶ μάρτυρας πεποίηκε τοῦ δι' αὐτῶν ἀποτελεσθέντος φρικωδεστάτου θαύματος, μὴ θέλων τοιαύτην ἀρετὴν κατακαλύψαι, ἀλλὰ δι' ὑμῶν στηλιτεῦσαι, καὶ πασί γνωστὸν ποιήσασθαι, διὰ τούτου ὑμῖν ἐπερωτήσασιν τὸ γένος αὐτῶν ἐξαγορεύσω, ἵνα μᾶλλον καὶ μᾶλλον καθάμαρτετε τῆς σφῶν αὐτῶν ἀρετῆς τὸ μέγεθος. Αὗται τῷ γένει μὲν εἰσι Ῥωμαῖαι, εὐγενῶν καὶ πλουσίων καὶ ἀρχόντων ὁρμούμεναι · τοῦ δὲ πατρὸς τελευτήσαντος, ἐνδόξου καὶ μεγιστάνου ἀνδρὸς ὑπάρχοντος, τὰς δύο ταύτας θυγατέρας καταλείψαντος ἐπὶ πολλοῖς καὶ ἀναριθμήτοις κτήμασι, καταφρονήσασα πάντων ἢ μητῆρ, θεόφρων οὖσα γυνή, τοῖς βιοτικοῖς ἀπόταξαμένη μετὰ τούτων τῶν ἑαυτῆς θυγατέρων γυμνὴ καὶ ἀκτήμων τὸν μονήρην μετήλθε βίον, καὶ, πόθεν οὐκ οἶδα, περὶ τῆς ἡμῶν ἐλαχιστίας ἀκούσασα, παραχέρονεν ἐνταῦθα καὶ συνέτυχέ μοι, καὶ ταῦτά μοι διηγήσατο · καὶ ἰδοὺ τριάκοντα ἔτη χρόνον ἔχει ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ ἀγγελικῶς τῷ Θεῷ λατρεύουσα σὺν ταῖς ἑαυτῆς ἁγνῶς παρβενεουσάις θυγατράσι.

C

97 Τούτων δὲ σὺν προσοχῇ ἡμῶν ἀκρωμένων παρὰ τοῦ θεοφύρου Γέροντος, ἀθρόως ἀφίκοντο οἱ Ἀραβῆται, ὑποζυγίῳ ἐπιβιβάσαντες τὸν πηρωθέντα καὶ ξηρανθέντα τρισάθλιον ἐκείνον, καὶ πολλὰ παρεκάλουν τὸν Γέροντα περὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ καὶ ῥώσεως, λέγοντες · Πρόφθασον ἡμᾶς, ἅγιε Στέφανε, τοῖς ἵχνεσί σου προσπίπτοντας · πεπόνθαμεν γὰρ σήμερον δυσφύρητον ὑπὸ τινῶν παραδραμούσων μοναστριῶν · μία γὰρ αὐτῶν τοῦτον, ὡς ὄρεας, ὡς λίθον ἀναίσθητον, ἄνουν καὶ ἀναυδὸν κατέστησεν, ἀτάκτως αὐτὴν ἐπηρέασαι θελήσαντα. Ἐλέησον οὖν αὐτόν, καὶ πάντας ἡμᾶς, εὐλογημένε, τοὺς σοὺς γείτονας · οἶδαμεν γὰρ, ὅτι οὐ παρακούει σου ὁ Θεὸς σου εἰς ὅ, τι ἂν αἰτήσεις αὐτόν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ἔφη πρὸς αὐτούς · Τοῦτον οὐκ ἰᾶται ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα, ἐπεὶ δὴ τῆς γνησίας αὐτοῦ δούλης κατεθρασύνθη, καὶ μιᾶναι ἤλπιεν. Ὅθεν ἐπληξεν αὐτὸν πληγῇ ἀνίατου, καὶ οὐ δύναμαι τὸν Θεὸν περὶ τούτου δυσωπῆσαι · οὐχ ἔξει γὰρ ποτέ θεραπείαν. Λοιπὸν πορευθέντες παιδεύθητε, ἀφ' ὧν ἐπάθετε, μηχανέτω ἀπτεσθαι τῶν χριστῶν Κυρίου, μήτε ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ πονερεύεσθαι · σκεπαστῆς γὰρ αὐτῶν ὑπάρχει, καὶ συνοδίτης, καὶ ὑπέρμαχος. Ταῦτα οὖν αὐτοῦ εἰρηκότος, αὐτοὶ μὲν τε-

bilitate, generoso cursu impuris nefarii hominis eluctata manibus, carissimas filias consecuta est. Neque vero Stephanum ad aliena mala tam tenerum, hoc rerum articulo dormitantem videres pugnæque a mystico Amalec adversus dilectam Christi oviculam concitatae securum; sed fortissime obnitentem, bellumque ex adverso strenue gerentem, atque expansis ad Christum regem manibus in fugam avertentem hostes. Ad quem mirabili hoc facto conterriti accessimus, præmissisque urbanitatis officiis, quærere exorsi sumus de insolito hoc spectaculo, ac dicere: Num rescisti forsitan, sancte pater, singulare omnino, quod modo vidimus, miraculum? Cum ille: Sane, inquit, dilecti; spectavi equidem, atque gavisus oppido sum victoria, miroque facinore innocuæ Christi agnæ, quem ea decertante, sum deprecatus, ne manibus traderetur infensis, sed bellatoris infesti victricem eam generosam exhiberet: neque enim confundit ille ad se confugientes; sed a satanico quovis incursu præstat immunes. Itaque grates ei persolvimus, qui famulos suos rebus prorsus admirandis illustrare non cessat.

96 Auditis hisce, vehementer obstupuimus, et rogitavimus, si eas nosset? Tum ille: Quandoquidem dignos vos Deus habuit, qui eas conspiceretis, ac testes adhibuit patrati modo per illas prodigii tam terribilis, nolens in tenebris virtutem ejusmodi delitescere, sed velut columnis incisam posteris commendari per vos, ac notam omnibus fieri; propterea genus earum sciçantibus vobis edisseram, quo magis magisque virtutem pernoscatis. Genere quidem Romanæ sunt: nobiles, divites, ac magistratum gerentes habuere majores; patre autem, viro, dum viveret, præclaro ac primate, qui utramque hanc filiam opulentis, immensisque locupletatam divitiis post se reliquit, vita functo, mater, ut quæ solum ante oculos Deum habebat, opibus contemptis, nuncioque rebus hujus vitæ remisso, nuda atque omni possessione exuta, ad solitariam hanc vitam cum gemina hac filia sua adjecit animum. Cumque de minimis nobis (unde, nescio) inaudiisset, huc venit, me ut inviseret, ac jam dicta exposuit; atque ecce, in hac eremo, cum filia utraque illibatam servante virginitatem, angelicum in morem Deo ancillata, annum jam explevit trigesimum.

97 Dum attentas narranti hæc deifero Seni præbamus aures, adsunt repente Arabes, infelicissimum illum oculis ac membris omnibus captum, jumento impositum adducentes; multisque precibus obsecraut Senem, ut pristinam huic valetudinem ac vires impetret, dicentes: Succurre nobis, sancte Stephane, ad genua tua prostratis: intolerabile namque est malum, quod a prætercurrentibus quibusdam monialibus illatum est nobis: nam hunc hominem earum una, dum illam subagitare tentat protervius, ita, ut vides, sensus, motus, vocis, instar lapidis expertem reddidit. Eia igitur, Vir benedicte, illius te misereat atque omnium uostrum, vicinorum tuorum: sci- mus enim, quascumque Deo preces obtuleris, irritas illas esse non patietur. Quibus ille subjecit: Istud quidem Deus non concedet in æternum, postquam iu ancillam vere suam infrunita licentia debacchatus, violare illam etiam speravit. Unde percussit eum plaga insanabili, quam ego apud Deum deprecari non possum; neque enim umquam convalescet. Certum hinc abeuntes discite ex iis, quæ modo passi estis, Christos Domini

numquam

E
a quo intelli-
gunt, qui
rem vide-
rant, quæ-
nam ipsa sit.

Superveni-
niunt cum
cæco apople-
cticoque socio
Arabes, pro
quo Sanctus
orare renuit.

A numquam tangere, neque malignari in sanctos ejus : protector enim eorum est, et comes, et propugnator. Cum hæc dixisset, afflicti illi ac pudore suffusi receperunt sese ; nos vero ad inusitatum hoc miraculum læti simul ac stupentes reversi sumus, sanctissimis Senis admonitionibus et piis votis ad iter comparati ; neque diu post accepimus, tres tantummodo dies sceleratum illum supervixisse, atque inferorum adiisse portas, numquam intermittentes sempiternasque pœnas daturum, ad multorum exemplum, quo a justo Dei judicio metuere hic sibi doceantur, cui gloria in secula.

Cervam a venatoribus liberat.

B 98 Pius item alius monachus retulit mihi, quemadmodum Sene eremum aliquando obeunte, jaculatores quidam viri Arabes per solitudinem, in qua tum versabatur, cervam insectarentur, quæ fatiscens atque a prementibus venatoribus delassata ad sinum sancti Senis confugit, vestigia ejus, non secus ac si ratione esset prædita, exosculans, et obsecrans, ut sic loquar, uti se venatorum insidiis liberaret. Ad quos commiserantissimus Senex, nomine quemque compellans ac deprecans, ait : Donate hanc mihi, venatores, cum ad me refugerit, opemque apud vos meam imploraverit. Illi autem adstantem Seni cervam, caputque in sinum ejus abdentem conspicati, obstupuerunt valde, eaque Seni ultro concessa, digressi sunt, Christianorum fidem extollentes. Ego vero, ubi hæc ex homine fide digno, et sancti Senis olim inter discipulos, intellexi, Deo laudes persolvi.

θλιμμένοι καὶ κατασχυμμένοι ἀνεχώρουν ἡμεῖς δὲ, γεγηθότες ἅμα καὶ τεθηπότες ἐπὶ τῷ ξένῳ θαύματι, ἀνεκάμψαμεν, τὰς ἀγίας τοῦ Γέροντος ἐφοδιασθέντες ὁμιλήσεις τέ καὶ εὐχάς· καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀκηκόαμεν, ὅτι τριῶν μόνον ἐπέζησεν ἡμερῶν ὁ παράνομος ἐκεῖνος, καὶ τὰς πύλας τοῦ ἄδου ἐπέρασεν εἰς ἄληκτον καὶ αἰώνιον κώλασιν τιμωρεῖσθαι, εἰς σωφρονισμόν πολλῶν ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς τοῦ Κυρίου δικαίας κρίσεως, ᾧ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.

98 Ἄλλος δὲ τίς εὐλαβὴς μοναχὸς διηγήσατό μοι λέγων· ὅτι ποτὲ, τοῦ ὁσίου Γέροντος τὴν ἔρημον περιπολοῦντος, Ἄραβες ἐπιβόλοι ἄνδρες κατ' ἐκείνην τὴν ἔρημον, ὅπου τότε διέτριβεν, ἐδίωκον ἔλαφον· ἥτις ἀτονήσασα καὶ ἀποκαμουσα ἀπὸ τῶν θηρευτῶν διωκομένη, τοῖς κόλποις τοῦ ἁγίου Γέροντος προσέφυγεν, οἷά τίς λογικὴ τὰ ἔχνη αὐτοῦ καταφιλοῦσά τέ καὶ ἐκλιπαροῦσα τῶν τῶν θηρευτῶν ἐλευθερώσαι δεσμῶν. Πρὸς οὗς ὁ συμπαθέστατος Γέρον ὀνομαστὶ ἔφη παρακαλῶν· Χαρίσασθέ μοι ταύτην, ᾧ θηρευταί, ἐπειδὴ μοὶ προσέφυγε, καὶ τῆς ἐμῆς ἐδεχθῇ πρὸς ὑμᾶς συνεργίας. Οἱ δὲ τὴν ἔλαφον θεασάμενοι τῷ Γέροντι παρισταμένην, καὶ τὴν ἑαυτῆς κεφαλὴν τοῖς κόλποις αὐτοῦ ἐντεθηκυῖαν, πάνυ κατεπλάγησαν, καὶ αὐτὴν τῷ Γέροντι χαρισάμενοι ὑπέστρεψαν, τὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἐπαινέσαντες. Ἐγὼ δὲ παρὰ τινὸς μαθητεύσαντος τῷ ἁγίῳ Γέροντι, ἀξιοπίστου πεφυκότος, ταῦτα ἀκούσας, ὕμνον τῷ Θεῷ ἀνέπεμψα.

E

ANNOTATA.

a De hac solitudine vide dicta ad Vitam S. Theodosii Cœnobiarchæ 11 Januarii; et S. Euthymii 12 ejusdem. Satis est observare, eam vicinam esse Mari mortuo, sicut et alia loca, ad quæ se recipiebat Stephanus statis per annum Quadragesimis.

CAPUT IX.

Variis corporum aut animarum necessitatibus opitulatur; abditas pecunias sibi divinitus revelatas ostendit; absentis peccatum intelligit ex cœlesti visione, ejusque pœnam deprecatur, et auctorem hortatur ad pœnitentiam.

Ægyptius ab incurabili morbo

C A udivi et alium quemdam religiosæ vitæ monachum, eundemque Christi Dei nostri Resurrectionis presbyterum, ac matronicarium, genere Alexandrinum, cum historiam hanc mihi sane mirabilem evolveret, uti jam dicam : Vir Ægyptius divino cultui devotus, posteaquam beneficium quoddam a Stephano thaumaturgo esset consecutus, rem sic narravit mihi : Incideram domi in morbum gravem ac diuturnum, qui mihi usque adeo corpus attriverat, ut valetudine, et requie penitus desperata, nihil cogitarem jam propius esse, quam ut ex hac vita discederem. Cum igitur me inferni valvis pene assistentem adverterem, iter suscepi in sanctam Jerusalem, in ea mori desiderans. Comitum mihi se junxerat

Ἄλλος δὲ τίς εὐλαβὴς μοναχὸς, ὀνόματι Μάρκος, πρεσβύτερος καὶ αὐτὸς ὑπάρχων τῆς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσεως, καὶ ματρωνικάριος, τὸ γένος δὲ Ἀλεξανδρεὺς, διηγήσατό μοι παράδοξον διήγημα, λέγων οὕτως· Ἄνθρωπος θεοσεβὴς Αἰγύπτιος παρὰ τοῦ θαυματουργοῦ Στεφάνου ποτὲ τυχὼν εὐεργεσίας, φησὶν· Ἦμην χαλεπῶ περιπεσὼν ὅικοι χρονίῳ νοσήματι, ὑφ' οὗ τὴν σάρκα τακείς, ᾧ ἦθην τοῦτον τὸν βίον ἐπεξελθεῖν, παντελῶς τὴν ὑγίαν καὶ ἀνάπαυσιν ἀπληπικῶς. Ἰδὼν οὖν ἑμαυτὸν σχεδὸν ταῖς τοῦ ἄδου πύλαις ἐπιστάντα, τὴν πορείαν ἐποιήσάμην ἐπὶ τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ, ἐπιθυμήσας ἐν αὐτῇ θανεῖν. συνηκολούθησέ μοι Μαγαρίτης τις, υἱὸς Μαγαρίτου τῶν αὐτοχθόνων, εἰς τὴν ἄθειον αὐτοῦ θρησκείαν μανίαν ἔχων πολλὴν καὶ δεισιδαιμόνα ζῆλον, θερμότερος

πυρὸς

F

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

πυρὸς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις τῶν Ἀράβων σηκὸν προσ-
κυνησάι βουλόμενος. Ἦνίκα τοίνυν ἄμα τούτῳ τὴν
καὶ ἁγίαν καὶ σεβάσμιον κατήντησα πόλιν, ὑπὸ τῆς
συνεχούσης μέ νόσου δεινῶς σμυχόμενος, τοῦ σωμα-
τικοῦ διαλυθέντος τόνου, συνεβουλεύετό μοι ἀδελφός
τίς ἐμὸς πρὸς τὸν ἱαματοφόρον πορευθῆναι Στέφανον,
καὶ τῶν ἱαματικῶν αὐτοῦ δεηθῆναι οὐρανοφοίτων ἐν-
τεύξεων.

100 Εἰξας οὖν τῇ τοῦ ἀδελφοῦ φιλοστοργικῇ συμ-
βουλίᾳ συνεπορεύεσθην αὐτῷ ἐπὶ τὴν Λαύραν τοῦ ἁγίου
Σάββα, ἐπὶ ὑποζυγίῳ βεβασταγμένοις. Συνωδοιπό-
ρησε δὲ ἡμῖν καὶ κείσε ὁ Μαγαρίτης μετεωρισμοῦ καὶ
θεᾶς τῆς ἐρήμου ἕνεκεν. Τοῦτο δὲ τῆς θείας ἦν προ-
νοίας, μηχανωμένης αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν. Ἐλθόντων
οὖν ἡμῶν εἰς τὸ ἡσυχαστήριον τοῦ Γέροντος, λαβὼν
μῆνυσιν ὁ ἀδελφός, εἰσήγαγε μέ πρὸς αὐτὸν, θύραθεν
ἐάσας τὸν Μαγαρίτην. Ἐμοῦ οὖν ἀσπασαμένου τὸν
Γέροντα, καὶ τὴν εὐχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς συνεχούσης
μέ νόσου παρακλητικῶς αἰτησαμένου, παραυτὰ πε-
πόνηκεν ἔντευξιν, τὴν ἀναίμακτον προσενέγκας, θυ-
σίαν. Ὡ τοῦ παραδόξου θαύματος! Μέννημαι, πά-
τερ, τῆς τότε γενομένης ἀθρόας μεταβολῆς καὶ ξένης
ἰάσεως, καὶ καθίσταμαι ἐνός, καὶ ἄλλος ἐξ ἄλλου
γίγνομαι. Μάρτυς Κύριος, ὁ τότε μέ διὰ τῶν τοῦ Γέ-
ροντος πρεσβεῖων ἐν ἰασί ἐπισκεψάμενος, ὅτι παρα-
χρῆμα, ὡς ἐν ῥίπῃ ὀφθαλμοῦ ἰάθην, καὶ ὑγιὲς γέγο-
να, τὴν εὐεξίαν τεκμηριώσαντος ἐν ἐμοὶ τοῦ αἵματος,
δίκην βρύματος, ἐκ τῆς καρδίας ἀναβλύσαντος, καὶ
τὰς ἀρτηρίας καὶ φλέβας ἐμπλήσαντος, καὶ τὸ πρόσ-
ωπον, καὶ τὴν σάρκα ὑγιεινῶ καταχρῶσαντος ἐρύθρῳ·
ἰσχὺς δὲ καὶ δύναμειος ἡσθάνθην ἐν ἐμαυτῷ, ὅταν
ἔσχον οὐδέποτε.

101 Τοῦτο δὲ τὸ ἐξαίσιον θαῦμα οὐ μόνον ἐμέ
κατέπληξεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπιστίαν τοῦ Μαγαρίτου
εἰς πίστιν μετέβαλεν· ἰδὼν γάρ με ἀθρόως τοιαύτης
μεστωθέντα εὐρωστίας, κατεπλάγη λίαν, καὶ προσελ-
θὼν τῷ Γέροντι εἶπεν· Ἀπὸ τοῦ νῦν Χριστιανός εἰμι,
καὶ πιστεύω εἰς τὸν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ
ζῶντος, τὸν αἰρונτα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· καὶ
ἀποτάσσομαι τῷ σατανᾷ, καὶ πᾶσι τοῖς ἀγγέλοις
αὐτοῦ, καὶ πάσῃ τῇ πόμπῃ αὐτοῦ· καὶ τῇ ματαίᾳ
τῶν Ἀράβων ὀρησκείᾳ. Εἰς Θεὸς ὁ τῶν Χριστιανῶν,
ὁ θαυμασία ποιῶν· Ἀλλὰ ἐλέησόν μέ, ἅγιε Στέφανε,
καὶ εὖξαι δοθῆναι μοι δύναμιν καὶ νίκην κατὰ τῶν
τυράννων· οἶδα γάρ, οἶδα, ὅτι ἀπὸ τῆς σήμερον ἀν-
τιπαρτάσσεται μοι ὁ ἐχθρὸς διὰ τὴν ἐμὴν σωτηρίαν
τὴν μικρὰν αὐτοῦ διαδράντι στρατείαν καὶ συνταξα-
μένῳ τῷ Χριστῷ, καὶ ἐφοδιάσόν μέ τὰς εὐχὰς σου,
ὡς ὅπλον ἀήττητον, καὶ δὸς μοι παρά σου εὐλογίαν
τινά. Ὁ δὲ ἅγιος Γέρον εὐξάμενος ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ
εὐλογήσας αὐτὸν, καὶ τοῖς ἐαυτοῦ θεοδιδάντοις φω-
τίσας ῥήμασι, δίδωκεν αὐτῷ ληκύθιον μεστὸν ἁγια-
στικοῦ ἐλαίου, εἰπὼν· Εἰς ὅταν ἀνείσθλῃς πόλιν, ἢ
κώμην, ἢ χώραν, ἐπιθές ἐκ τοῦ ἐλαίου τούτου τῷ με-
τώπῳ σου, τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ, καὶ οὐ προσε-
λεύσεται πρὸς σέ κακὰ, καὶ μάστιξ οὐκ ἐλγίει τῷ
σκηνώματι σου, ἀλλ' ἐπὶ ἀσπίδα, καὶ βασιλίσκου
ἐπιβήση, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα,
καὶ μυρίους παραστῆς τυράννοις, καὶ ἀναστήσονται
τοσοῦτοι μάρτυρες ἄδικοι κατὰ σου.

102 Ἀναχωρησάντων ἡμῶν, ὁ μὲν τὴν τοῦ Γέ-
ροντος φυλάξας ἐντολήν, εἰς ὅσους εἰσὶν τόπους ἐαυτὸν
ἐσφραγίζετο, καὶ πρὸς τυράννους ἄρμενος, μαρτύρων
δήμου μαρτυρούντων καὶ ἐλεγχόντων αὐτὸν Μαγαρί-
την εἶναι, υἱὸν Μαγαρίτου, ἐκ βρέφους ἐν τῇ βαρβα-
ρικῇ ἀνατραφέντα, ὀρησκείᾳ, παραδόξως τῶν ἀνόμων

Magarites b quidam, alterius ex indigenis Maga-
ritæ filius, impiæ superstitioni suæ ad insaniam
usque addictus, et Hierosolymitani Arabum tem-
pli venerandi desiderio, quam sit ignis, ardentior.
Postquam igitur urbem cum eo Sanctam ac vene-
rabilem, resoluta morbo, quo laborabam, corpo-
ris firmitate, prope deficiens attigissem, auctor
mihi fuit frater aliquis meus, sanitatis collatorem
Stephanum ut adirem, ac salutiferum ejus et cœ-
leste exposcerem patrocinium.

100 Itaque amico fratris consilio parens, con-
scenso jumento, ad S. Sabæ Lauram una cum
ipso contendere; comitabatur autem etiam illuc nos
Magarites, solitudinis inspiciendæ contemplan-
dæque desiderio. Sed nempe divinæ providentiæ
istud erat, salutem ejus molientis, consilium. Cum
ergo ad Senis ventum esset hesychasterium, ac-
cepto indicio, introduxit me ad illum frater,
relicto ad ostium Magarite. Ubi Senem ego salu-
taveram, ac supplex depellendo, quo cruciabar,
malo preces ejus poposceram, eas continuo fun-
dere aggressus est, incruentum immolans sacri-
ficium. O miraculum obstupescendum! Memini,
pater, factæ tum in me subitanæ mutationis, ac
sanationis insolitæ; sed mutus hic et infans hæ-
reo, atque adeo vix mei satis sum compos. Testis
est Dominus, qui me, pristinam per Senem exo-
ratus valetudinem restituendo, respexit, in ipso
tempore, quasi in oculi nictu curatum fuisse
me, atque omnino persanatum, optimam corporis
constitutionem prodente sanguine, qui instar
fluenti scaturivit ex corde, et arterias ac venas
implevit, vultumque et reliquam carnem salubri
purpuravit rubore; robur vero ac vigorem in me
persensi, quantum ante illum diem expertus
eram numquam.

101 Eximium verò hoc miraculum non me
perculit modo; sed infidelitatem insuper Maga-
ritæ convertit ad fidem. Cum etenim repente
tam validum me ac valentem videret, mirum,
quantum obstupuit; et ad Senem accurrens, sic
eum affatus est: Dehinc porro Christianus sum,
et credo in Christum Filium Dei viventis, qui
tollit peccatum mundi; et satanæ et angelis ejus
omnibus, et omni pompæ ejus, et vanæ Arabum
superstitioni abrenuncio. Solus est Christiano-
rum Deus, qui facit mirabilia. Te modo, sancte
Stephane, misereat mei, atque id precando effice,
ut virtus mihi detur, ac de tyrannis victoria. Scio
etenim, scio, hostem ex hoc die, quo salutis cau-
sa ab impuris ejus castris ad Christum profugio,
bella indicturum esse mihi. Tu me precibus tuis,
tamquam armis instrue impenetrabilibus, et be-
nedictionis a te aliquid impetrare me sinito. At
Senex sanctus, supplicatione pro eo instituta,
additisque verbis bona precantibus, atque haustis
a Deo documentis, ampullam ei parvam dedit
oleo consecrato plenam, hæc adjiciens: In quam-
cumque civitatem, vicum, aut regionem introie-
ris, hoc oleo in modum crucis frontem inungito,
et non accedet ad te malum, et flagellum non
appropinquabit tabernaculo tuo; sed super aspi-
dem et basilicum ambulabis, et conculcabis leonem
et draconem; tametsi tyrannis millenis adstite-
ris, testesque totidem iniqui insurrexerint adver-
sum te.

102 Postquam inde discessimus, memor ille
atque servans impositi a Sene mandati, quocum-
que locorum devenerat, isto se sigillo muniebat,
atque adversus tyrannos armatus, dum publicis
plebis testimoniis ac delationibus apud eos Ma-
garites asseveratur esse, Magaritæ filius, in reli-

S. Stephano
sacrificante,
sanatur:

quo miraculo
Magarites
convertitur;
et oleo bene-
dicto instru-
ctus,

inter Sarc-
renos invic-
tatus serva-
tur.

A gione barbarico a puero educatus, impiorum illorum manibus mirabili ratione est erutus, nec damni passus quidpiam, nec tormenti, usque dum hinc ad Dominum peregrinatus est, fidei professione orthodoxe servata, Deum hymnis, acceptæ gratiæ testibus, concinendis glorificans, Senisque demisse venerans sanctitatem. Ego vero ex eo tempore ad solitariam vitam propensus, cum uxore ac liberis, ut non ignoras, Deo ac sancto Stephano gratias agens, seculo valedixi.

Siti laborantibus in deserto patribus,

103 Alius ex iis qui sub hujus tam præclari rerum divinarum intelligentia Senis disciplina vixerunt, miraculum explanans mihi nihilo illis, quæ Moyses legislator edidit, inferius, sic ait : Cum tempore messis calor aliquando terribilis incumberet, cum patribus aliquot, ac mirifico Magistro in eremum ibamus, amphoris aqua plenis onusti ; quibus evacuatis, res ad extremam sitim redierat, qua misere laborantes, ac pene defecti, cum locus aquosus abesset quam longissime, incitare, quantum vires ferre poterant, cursum volumus, si forte vel sero illuc pertinentibus satiari obtingeret frigida, sitimque misere nos urentem restinguere ; sed aquas illo die nacti non sumus, licet volucris tantum non perniciores fuisset. Quare cum videret nos pius Magister tali contentione fractos ac fatiscientes, fugientibus vocibus, opemque implorantibus sitis ardorem sine intermissione queri, commoveri sibi viscera sensit, misertusque nostri dixit : Nolite, filii spiritu dilectissimi, animos abjicere ; quia, qui Israelitico quondam populo, cum siti deficeret, aquas de petra per Mosaïcam virgam elicuit, idem ille scaturire eas faciet modo, ac sitientibus potum dabit vobis, atque ex fontibus benignitatis suæ refrigerium depromet.

aquæ fontem scaturire facit.

104 Atque hæc elocutus substitit, et secum tacite oravit, humumque baculi sui summitate percussit, scalpere nos eam jubebat. Accurrentibus itaque nobis, uncoque terram ungue sulcantibus, limpidus ac potabilis prosiliit latex, quo hausto, et depulsa siti, postridie, excitatum modo ac fluentem istic relinquentes fontem, rediimus. Paucis vero post diebus de eremo quidam advenit, qui, cum essemus in Laura, usus nobis fuerat familiariter, ac denuntians ait : Per locum jam pertransivi, quem arentem perambulavi sæpissime : nunc autem fontem in eo recentem jucundo fluxu decurrere comperi, vix adeo ut mei potens fuerim, ob stupendum hunc rivum ; neque conjicere aliud poteram, nisi ab aliquo Sanctorum sitim deprecante elicited promanasse : itaque Deum laudavi. Illum et nos, hoc miraculo dulcissime refecti, atque illius inspectores ac testes, gratia et collaudatione celebravimus, qui Sanctos suos operum tam mirabilium effectores constitueret.

Georgius a patre defuncto auri partem,

c

105 Vir Hierosolymitanus inter illustres ac venerabiles senes eximius, cum sanctæ Christi Dei nostri Resurrectionis archidiaconum, nec non Vivificæ Calvariæ deuterarium c ageret, aliqua mihi facta retulit, quæ suis ipse oculis usurpaverat : fuerat enim scilicet consuetudine familiari conjunctus. Sic adeo exorsus est : Fuit quidam de clero nostro archipresbyter, nomen illi Georgius, cui pater opulentus, auroque multo locuples erat. Is autem in partes Damasci peregre profectus, nullo condito testamento, ad Dominum excessit e vivis. Omne vero auri pondus sub terram defoderat per varia, reconditaque latibula. soli Deo arcanorum omnium inspectori nota. Hujus mortem ut rescivit filius, ingenti mœrore,

αὐτῶν χειρῶν ἐρρύετο, καὶ ἀβλαβῶς καὶ ἀβασανίστως ἀπελύετο, ἕως πρὸς Κύριον τῶν τῆδε ἐξεδήμησεν, τὴν ὁμολογίαν τηρήσας τῆς πίστεως ὀρθοδόξως, δοξάζων τὸν Θεόν, καὶ εὐχαριστήριους ὕμνους ἀναπέμπων αὐτῷ, καὶ τὴν τοῦ Γέροντος ἐκθειάζων ἀρετὴν. Ἐγὼ δὲ ἐξ ἐνεῖνου τὸν μονήρην ποθήσας βίον, σὺν τῇ γαμετῇ καὶ τοῖς τέκνοις ἀπεταξάμην τῷ κόσμῳ, ὥς οὐδέ σε διέλαθεν, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, καὶ τῷ ἀγίῳ Γέροντι.

103 Ἄλλος δὲ τίς τῶν μαθητευσάντων τῷ θεοσόφῳ Γέροντι, διηγούμενός μοι τί, τῶν θαυμάτων τοῦ νομοθέτου Μωύσεως οὐχ ἡττόν, φησι· Φοβεροῦ ποτε καύματος θερικοῦ καιροῦ διῆππυοντος, μετὰ τινῶν τῶν πατέρων σὺν τῷ θαυμασίῳ ἐπιστάτῃ ἐπὶ τὴν ἔρημον ἐπορεύθημεν ἀναφορέας πλήρεις ὑδάτων βαστάζοντες, ὧν θαυνηθέντων, εἰς ἔσχατον ἐληλύκαμεν δίψος, ὑφ' οὗ πᾶν καταπονηθέντες, καὶ σχεδὸν λιποθυμήσαντες, τοῦ ὑδατῶδους τόπου σφόδρα πορρώτατῳ ὑπάρχοντος, ἡβουλήθημεν ὀξυτάτῃ χρῆσασθαι ὁρόμῳ, ἵσως ἂν ὀψὲ φθάσαντες ἐμφορηθῶμεν τοῦ νάματος, καὶ τὴν ἀλγυνῶς συνέχουσιν ἡμᾶς δίψαν ἱασάμενοι· ἄλλ' οὐδ' ἂν ἐκεῖνῃ τῇ ἡμέρᾳ κατηντήκαμεν τὰ ὕδατα, εἰ καὶ μόνον οὐχὶ γεγόναιμεν ὀρνεῖν ταχύτεροι. Διὸ θεασάμενος ἡμᾶς ὁ φιλόστοργος ἐπιστάτης, καὶ ὑπὸ τοιούτου δεδασμασμένους, καὶ τετηκῶτας ἀγῶνος, τὴν μὲν φλόγα τῆς δίψης ἀπαύστως ἱχνοτάταις αἰτουμένους αὐδαῖς καὶ προσεπικλήσειν εὐσπλαγνίσθη, καὶ ὥκτειρε, καὶ εἶπε· Μὴ ἀθυμήσετε, πνευματικὰ τέκνα, ὅτι ὁ πάλαι τῷ Ἰσραηλίτῃ λαῷ διψῶντι διὰ τῆς Μωσαϊκῆς ῥάβδου πηγᾶσας ἐκ τῆς πέτρας ὕδωρ, αὐτὸς καὶ νῦν ὑμῖν πηγᾶσει, καὶ δίψωντας ποτήσει ὑμᾶς, καὶ θεραπεύσει ἐκ τῶν πηγῶν τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας.

104 Καὶ ταῦτα λαλήσας ἔστη, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἤψατο, καὶ τῷ ἄκρῳ τῆς ῥάβδου αὐτοῦ τὴν γῆν πατάξας, ἐκέλευσεν ἡμῖν ξύσαι. Ἡμῶν οὖν παραδραμόντων, καὶ μικρὸν ταῖς τῶν ὀνύχων ἀκώκαις ξυσάντων, ἔβλυσε νάμα τηλαυγὲς καὶ ποτηρὸν, ἐξ οὗ πεπωκότες, καὶ τὴν δίψαν ἀφέντες, τῇ ἐφεξῆς ἡμέρᾳ ἀνεκομίσσαμεν, ἐκεῖθεν νέαν πηγὴν ναίουσαν ἐάσαντες, Μετ' οὗ πολλὰς δὲ ἡμέρας τις τῆς ἐρήμου συνήθης ἡμῶν, ἐν τῇ Λαύρᾳ ὄντων, ἀφίκετο, ἀγγέλλον καὶ λέγων· Διὰ τόπον παρῆλθον, ὃν πλειστάκις κατάξηρον ὄντα πεπάτηκα, νυνὶ δὲ ξένην ἐν αὐτῷ πηγὴν ἔυρηκα, τερπνὸν ρέουσιν ὕδωρ, καὶ ἐξέστην ἐπὶ τῷ παραδόξῳ ρεύματι· ἄλλο δὲ οὐδὲν ὑποτοπᾶσαι δεδύναμαι, ἢ ὅτι, τινὸς τῶν ἁγίων διψήσαντος καὶ εὐξαμένου, ἐξέβλυσε, καὶ ἐδόξασα τὸν Θεόν· ὦ καὶ ἡμεῖς οἱ τοῦ θαύματος τρυφηταί, καὶ ἐπόπται, καὶ ἴστορες χάριν καὶ δοξολογίαν ἀνεπέμψαμεν, τῷ τοῦς ἁγίους αὐτοῦ θαυματουργοῦς ἀποτελοῦντι.

105 Ἄνθρωπος Τερσολυμίτης, ἐλλογικὸς τῶν ἐμφανῶν καὶ ἐντίμων γερόντων, ἀρχιεπίσκοπος ὑπάρχων τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστασεως, καὶ δευτεράριος τοῦ σωποιοῦ Κρανίου, διηγῆσά μοι τινα διηγήματα, ἅπερ αὐτὸς ἰδίῳ ἰστόρησεν ὀφθαλμοῖς· φίλος γὰρ συνήθης ὑπῆρχε τοῦ θαυμασίου Γέροντος. Καὶ φησι· Ὅτι τις τῶν ἡμετέρων συγχληρικῶν ἀρχιεπισκόπος, Γεώργιος ὄνομα αὐτῷ, ἔσχε πατέρα πολυκτήμονα, χρύσον πλουτοῦντα πολὺν. Οὗτος δὲ ποτε ἐπὶ τὰ μέρη Δαμασκοῦ ἀποδημήσας, τοῦ βίου πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε, μηδὲν διαθέμενος· ἦν δὲ πᾶν τὸ χρυσίον αὐτοῦ ὑπὸ τὴν γῆν κρυπνόμενον ἐν διαφόροις ἀποκρύφοις κευθμῶσιν, οὓς οὐκ ἐγίνωσκεν ἄλλος, εἰ μὴ μόνος ὁ κρυφίων γνώστης Θεός. Τοῦτου δὲ τὴν τελευτὴν ἀκούσας ὁ υἱὸς ἀγωνία καὶ λύπῃ συνει-

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

χετο, καὶ οὐ μόνον τὴν πατρικὴν ἀπεκλαυσάτο καὶ ἐπένθυε στήρῃσιν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ὀδυνηρὰν ὀρφανίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν χρημάτων ἀπώλειαν· εἰς οἷαν λογιζόμενος ἔμελλε λήξιν πενίαντε καὶ ταλαιπωρίαν. Πολλῶν μὲν οὖν παρηγορούντων αὐτῷ, οὐ παρηγορεῖτο· μείζον γὰρ τῆς παρηγορίας ἀμφοτέροθεν εἵχετο κατῳδυνον σύνδαμα.

106 Ὑστερον δὲ ἀρίστη φιλικῇ παραινέσει καὶ εὐνοίᾳ πεισθέντι συνεπορεύθη αὐτῷ πρὸς τὸν χαριόπνευστον Γέροντα, ὃς φιλοφρόνως ἡμᾶς ὑποδεξάμενος, ἐπυνθάνετο, τί ἂν εἴη τοῦ σκυλμοῦ τὸ αἷτιον. Ὁ δὲ θεοφιλὴς Γεώργιος ἐλεεινῶς ὀδυρόμενος, τὴν δίπλην αὐτοῦ πικροτάτην συμφορὰν κατέλεξεν, ἀξιῶν αὐτόν διδάξαι διὰ τῆς οἰκείας θεοσδότου χάριτος, ποῦ τὸ πατρῶον χρυσίον κεκρυμμένον κατὰκειται. Ὁ δὲ Γέρων, ἀγαπητὲ, μὴ κλαῖε, φησί, τοῦ πατρός σου τὸν θάνατον· κοινὸν γὰρ τοῦ θανάτου τὸ ποτήριον, καὶ ἡ ὁδὸς ἀπαράιτητος· περὶ δὲ τῶν χρημάτων, εἰ βεβαίως ἔξεις ἐλπίδας εἰς τὸν Θεόν, τὸν τῆς ζωῆς χωρηγόν, καὶ προφά, οὐκ ἐλαττωθήσῃ παντὸς ἀγαθοῦ. Ὅμως δὲ πόσα προθυμῇ διδόναι τῷ Θεῷ, εἰ εὖροις τοὺς πατρικοὺς θησαυροὺς; Ὅσα κελεύεις, ἔφη, καὶ προθυμοῦμαι δοῦναι τὸ ἥμισυ. Ὁ δὲ Γέρων· Μὴ τὸ ἥμισυ, ἀλλὰ μόνον πέντε χρυσίνους ὄρισον τοῖς πτωχοῖς. Τούτους τοῖνυν αὐτοῦ τοῖς πένησι ὀρίσαντος, εἶπεν αὐτῷ ὁ Καλόγηρος, ποιήσας σύναξιν κἀκεῖθε μυηθεὶς γνωστικῆς ἐλλάμψεως· Βαθμιδας ἔχετε ἐν τῇ ὑμετέρᾳ αὐλῇ κατὰ τοιόνδε τὸ μέρος ἀνάγκης· ψηλαφῆσας οὖν περὶ τὰς ἄκρας αὐτῶν, ἐκεῖ ἐν τῷδε τῷ τόπῳ εὐρήσεις τινα ἱκανά. Λαβὼν δὲ εὐχαρίστει τῷ Θεῷ, καὶ ἀπόδος, ἃ διέστειλαν τὰ χεῖλη σου.

107 Ἡμῶν οὖν μετὰ χαρᾶς ἐπανελθόντων, ὁ Γεώργιος ὅκαθε πορευθεὶς καὶ ἀναζητήσας, εὔρεν οὕτως, ὥσπερ ὁ Γέρων εἶπεν. Μετ' ὀλίγον δὲ καιρὸν ταῦτα δαπανήσας πλεῖστα λίαν ὑπάρχοντα, μηδ' ὡς τελέσας τὴν ὑπόσχεσιν, πάλιν ἀφίκετο πρὸς τὸν Γέροντα, ἐμοῦ συνοδοιπορούντος αὐτῷ. Εὐμενῶς οὖν ἡμᾶς ὁ Γέρων προσηγάμενος, ἐπέθετο τὴν χρεῖαν, ἥ τις ἡμᾶς τότε εἰς τὴν Λαύραν ἔλθειν κατήπειξεν. Ὁ δὲ Γεώργιος· Ἄγιε πάτερ, ἃ τὸ θεῖον διὰ τῆς σῆς ἀγιότητος ἡμῖν ἀπεκάλυψεν, αἱ πυκνῶς ἐπισυμβαίνουσαι βιωτικαὶ δαπάναι ἀφανῇ κατεσκεύασαν· ἀλλὰ δυσωπῶ τὴν σὴν εὐμενείαν τε καὶ ἐπίκειαν γνωρίσαι ἡμῖν, ποῦ κεῖνται τὰ λοιπά. Ὁ δὲ μειδιάσας ἡρώτα· Ἀπέδωκας τῷ Θεῷ τὰς εὐχάς σου; Ὁ δὲ· Οὐχί, πάτερ, ἀλλὰ ἀποδώσω. Καὶ ὁ Πρεσβύτερος, ὑπὸ τῆς ἐνοικουσίας αὐτῷ πολλῆς εὐσπλαγχνίας κινηθεὶς, καὶ τὴν θεϊκὴν ἐκτελέσας λειτουργίαν, καὶ θεῖα φωταγωγηθεὶς χάριτι, πρὸς αὐτὸν εἶπεν· Εἰς τὸ ὑμέτερον εἰσελθὼν ἐργαστήριον, ἄρουν τὴν θυμιάματος θυῖαν· εὐρήσεις δὲ ἐπεὶ θησαυρὸν πολὺν κατακείμενον. Εἰληφὼς τοῖνυν εὐχαριστίαν ἀνάπεμψεν τῷ Θεῷ, καὶ πλήρωσον, ἅπερ ἐπηγγέλω. Ὁ δὲ κατὰ τὴν θεοδωρήτον τοῦ Γέροντος διόρασιν εὐρηκῶς νομίσματα πᾶμπολλα, μετὰ βραχὺν τινα χρόνον δεδαπάνηκεν αὐτά, μηδὲν διανείμας πτωχοῖς, ὡς ὑπέσχετο.

108 Ἐν ἀπορίᾳ δὲ καὶ τῶν ἀναγκαίων γεγυνώς, προσέφυγεν ἔτι τῷ μακαρίῳ Γέροντι, παρακαλῶν αὐτὸν φανερώσαι, εἴτι τῶν πατρῶων κειμηλίων κρυπτόν ὑπολέλειπται. Ὁ δὲ Γέρων ἔφη πρὸς αὐτόν· Δέδωκας τοῖς πτωχοῖς, ἅπερ ὑπέσχου; Ὁ δὲ εἶπεν· Συγγώρησον, πάτερ, ἐπειδὴ οὐκ ἐποίησα. Ὁ δὲ Γέρων, θαυμαστῶς ἔχων, ἀπειρίνατο· Ἄγαμαί σε τῆς ἀνασθησίας, Γεώργιε. Πῶς οὐ δεδεικας τοῦτε Ἀνανίου καὶ τῆς Σαπφείρας τὸ ὑπόδειγμα, τῶν κακῶ τιμωρηθέντων θανάτῳ, ὡς ψευσαμένων τῷ

tristitiaque conflictari cœpit: neque patrem dumtaxat amissum, luctuosamque suam orbitatem flebat ac lamentabatur; sed deperditas etiam divitias, considerans qualis sibi hereditaria portio destinata esset, egestas nimirum et miseria. Quidquid multi consolabatur, nihil audiebat: majus enim consolatione urgebat utrimque hominem infortunium.

106 Postea tamen, cum jam optimis amicorum consiliis et benevolentiae auscultare cœpisset, iter capessivimus una ad instinctum Dei gratia Senem, qui nos benigne susceptos rogavit, quid eum male haberet. At pius Georgius miserabiliter ejulans duplicem suam acerbissimam sane calamitatem exposuit, orans ut se per gratiam, quam a Deo propriam acceperat, edocere ne gravaretur, ubi paternum aurum jaceret abstrusum. Cum Senex: Patris mortem, inquit, dilecte, ne flevetis, calix enim mortis communis est, et via indeprecabilis; ad pecunias quod attinet, si firmam in Deo vitæ auctore, altoreque fiduciam collocaveris, non deficies omni bono. Verumtamen quid Deo dare statuis, siquidem thesauros paternos detexeris? Pater, inquit ille, quidquid jusseris; etiam dimidium libenter impertiar. Tum Senex: Non dimidium, sed quinque tantum aureos pauperibus destina. Quos cum ille egentibus addixisset, subjecit bonus Senex, peracto sacrificio, haustaque inde illustratione spirituali edoctus: Sunt in atrio vestro gradus, versus talem partem ascensum præbentes: si igitur circa supremas eorum partes investigaveris, tali loco non nulla reperies, quæ usui esse possint. Verum ubi acceperis, Deo gratias agito, et reddito quæ distinxerunt labia tua.

107 Regressis nobis inde cum gaudio, Georgius recta domum se contulit, et scrutatus compertit omnia, uti dixerat Senex. Sed assumptis brevi divitiis quam maximis, nec promissis ulla ex parte persolutis, rursus, me comite, Senem adiit. Is, cum benevole nos admisisset, quærit, quæ causa tam cito nos tum revocasset in Lauram. Cui Georgius: Pater sancte, quæ nobis per sanctitatem tuam divinum numen retexit, in usus vitæ necessarios frequenter occurrentes penitus abierunt. Sed et benignitatem tuam et mansuetudinem obtestor, ut indicet nobis, ubi reliqua delitescant. At ille subridens, rogat: Ecquid reddidisti Deo, quod voveras? Cum hic: Nondum etiam, inquit, pater; sed reddam tamen. Tum Senex motus ea, quæ propria ipsi erat, viscerum teneritudine, post peractam rem divinam cœlesti gratia collustratus ad eum ait: Ubi officinam vestram ingressus eris, tolle mortarium thymiamatis; ibi repositum deprehendens thesaurum insignem. Hunc ut nactus fueris, memineris Deo acceptum referre, et liberare quam dedisti fidem. Ille vero cum, juxta concessam Seni divinitus rerum occultarum notitiam, vim nummorum ingentem e tenebris eruisset, exiguo post tempore profuderat universam, mendicis, contra quam sponderat, elargitus nihil.

108 Cumque rerum etiam necessarium penuria laboraret, recurrit denuo ad B. Senem obsecrans, si quid paternorum bonorum uspiam adhuc conditum superesset, id sibi assignare ut vellet. Verum Senex: Dedisti, inquit, quod egenis adpromiseras? Tum ille: Ignosce, mi pater; quia non dedi. Ad quod senex admirabundus reposuit: Demiror enimvero duritiam, Georgi, tuam. Fierine potuit, ut ad Ananiæ Saphiræque exemplum non expavesceres, qui quod Spiritui

D

a Stephano
indicatam,

E

invenit; post-
ea aliam ro-
gat sibi indi-
cari;

F

iterumque
aliam; sed
quia promissam elemo-
synam non
dederat, ter-
tia vice va-
cuus remittitur.

tui

A tui sancto mentiti fuerant, infelici morte multati sunt? Et illi quidem, cum partem pecuniæ maximam attulissent, minimum quid subducentes; quando tu interim subtraxisti omnia? Facesse hinc jam deinceps, facesse: non enim te vult Deus divitiarum affluentia superbire. Sunt et alia stupenda non pauca, quæ vidi ab admirabili hoc Sene patrari, quæque hic recenserem, nisi narrationis prolixitatem vererer: odiosa namque auribus est sermonis satietas. Cogere me tamen pergitis, ut, omissa verbositate, de multis aliqua proferam.

Archidiaconus apocri-
sarium severius casti-
gando apostasiæ causam
præbet;
d

109 Cum tyrannice aliquando impacta nobis esset descriptionis comminatio; qui tum imperitabat, ad exigenda tributa me compulit: erat autem administer et urbanæ communitatis apocrisarius d fratrum aliquis. Pavore ac tremore corripior, dum narro simul et recogito prolapsionem, quam per ipsum imprudens admisi. Sed propitia sit mihi suprema Dei justitia, atque ignorantia meæ misericorditer ignoscat. Apocrisiarum hunc, cum impositi sibi muneris partes obiret oscitantius, et in errores multos impingeret, salutis ejus gratia (nam carus erat mihi) placuit perterrefacere; atque extendi hominem ad flagella jubeo, cum clam innuissem, plagam ut unam tantum infligerent, ac minaci in eum voce detono, renuntians poenas exactum iri modo administratæ perperam descriptionis suæ. Verum ille arrepta statim fuga, sexta decima mensis Februarii a Christiana confessione defecit. Ex quo funestus hic mihi casus acciderat, in perpetua versabar animi ægritudine, ne quid inde forsitan peccati contraxissem.

accersitus a
S. Stephano

110 Nec diu factum est postea, cum ad me, qui homo sum nihili, misit occultorum arbiter Senex, qui verbis ejus diceret: Dignetur pietas tua ad nos usque huc venire; sunt enim, quæ communicata cum ea velimus, omnino necessaria, quæ per litteras expediri non possint: nam decima sexta mensis Februarii peccatum grande peccasti Domino, quem et tibi et nobis peccatoribus in tremendo judicii die clementem exopto. Acceptis igitur sacris Senis litteris, jam dictis attonitus ita continuo rescripsi: Percelluerunt me, pater admirabilis, quæ ad me scripta dedisti; neque enim sciveram recentis hujus criminis auctorem esse me. Quamquam peccatis demersus semper fui, atque iniquitatibus turpissime manipatus; tamen adire te modo non aliam ob causam distuli, quam quod implicatis necessariorum pro tempore negotiorum laciniis constrictus detinear. Quin alta potius demissio tua, exemplo Domini sui, qui ad salvandos ultro peccatores descendit, huc accedere ne dedignetur ad nos, vitæ hujus sordibus involutos, et secularium oppressos mole curarum, et obfuscatos habentes mentis oculos; atque hinc forte est, quod se non agnoscant hujus delicti reos, quos tu proinde quamprimum præveni, et meam leva miseriam. Vale.

peccati arguitur;

111 Responso ejusmodi alteris litteris respondit ipse, ac dixit: Qam digna commiseratione senectutis meæ sit imbecillitas, Deo dilectissime, non te latet; nihilo tamen secius, utut senio gravis, operam dabo, ut Deo vires sufficiente, primo quoque tempore adveniam. Cum ergo post dies paucos adesset, privatim ac remotis arbitris, ait mihi: Cum Scripturæ divinæ, adhortationesque doctorum, te, tamquam vero Ecclesiæ filio, audiente, per dies singulos recitentur; cumque id conciliorum canonibus cautum sit, ne quis

Πνεύματι τῷ ἁγίῳ; Καὶ τοιγε ἐκεῖνων τὰ πλεῖστα μὲν προσενηνοχῶτων, μέρος δέ τι ἐλάχιστον ἀποκρυψαμένων· σὺ δὲ τὸ πᾶν ἀπεκράτησας. Ὑπαγε τοῦ λοιποῦ, ὕπαγε· οὐκ ἠθέλησε γὰρ σε τὸ Θεῖον πλούτου περιουσίᾳ κομᾶν. Ἀλλὰ δὲ πολλὰ θαύματος ἄξια παρὰ τοῦ θαυμασίου Γέροντος τεθέσθαι, ἅπερ διηγησάμην ἂν, εἰ μὴ τὸ μήκος ἐδεθείην τῆς λέξεως· κόρος γὰρ λόγου πολέμιος ἀκοαῖς· ὁμῶς δὲ τῶν πλειόνων ἔτι με βιάζετο τὴν πολυλογίαν φυγόντα πάλιν λαλεῖν.

109 Ἀπειλῆς ποτε διαγράφου τυραννικῶς ἡμῖν ἐπικειμένης, ὁ τηνικαῦτα κρατῶν ἡνάγκασέ με τοὺς φόρους ἀπαιτῆσαι· ἦν δὲ τις τῶν ἀδελφῶν ὑπρέτης καὶ ἀποκρισιάρχος τῆς πολιτικῆς κοινότητος. Φόβῳ καὶ τρόμῳ συνέχομαι διεξιῶν ἅμα καὶ ἐννοῶν τὸ ἀγνώστω δια τούτου προσγέγονός μοι παράπτωμα· ἀλλ' ἔλεως εἴη μοι ἡ θεαρχικωτάτη δίκη, τῇ ἀγνοίᾳ μου χαρισομένη τὴν ἄφεσιν. Τοῦτον τὸν ἀποκρισιάρχον τῆς ἐν χερσίν ὑπηρεσίας περιφρόνησαντα, καὶ εἰς πολλὰς ἐξοκέλλοντα ἀταξίας, ἡβουλήθην ἐκφοβῆσαι ἐνεκεν τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, φίλος γὰρ ἦν μοι, καὶ ἐκέλευσα ἀπλωθῆναι αὐτὸν, καὶ λάθρα νενευκῶς μίαν πληγὴν δαρῆναι, ἐχρησάμην πρὸς αὐτὸν ἀπειλητικῇ φωνῇ, ἐπαγγελλόμενος τὸν οἰκεῖον αὐτοῦ ἐξαποτετικέναι διάγραφον. Ὁ δὲ παραυτὰ δραμὼν, τῆς ἐν Χριστῷ ὁμολογίας ἀποστάτης ἐγένετο τῇ ἑξ καὶ δεκάτῃ τοῦ Φεβρουαρίου μηνός· τῆς ἐπελθούσης μοι τότε λυπηρᾶς ἀθυμίας, καὶ λυπηρῶς μένω, μὴ ἐσχηκέναι ἐντεῦθεν ἀμάρτημα.

E

110 Μετ' οὐ πολὺν οὖν καιρὸν ὁ διορατικὸς Γέρον ἐπιστέλλει πρὸς τὴν ἐμὴν οὐθενότητα, λέγων· Παρακεκλήσθω ἡ ὑμῶν θεοσέβεια ἕως ἡμῶν γενέσθαι· ἔχομεν γὰρ ἀναγκαῖά τινά ἀνατεθικέναι αὐτῇ, ἅπερ διὰ συλλαβῶν δεδηλωκέναι ἀμήχανον· τῇ ἑξ καὶ δεκάτῃ γὰρ τοῦ Φεβρουαρίου μηνός ἀμαρτίαν μεγάλην ἡμάρτηκας τῷ Κυρίῳ, ὃς ἔλεως γένηται καὶ σοὶ καὶ ἡμῖν τοῖς ἀμαρτωλοῖς ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. Δεδεγμένος οὖν τὰ ἱερὰ τοῦ Γέροντος γράμματα, ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις καταπλαγείς, εὐθέως ἀντέγραψα· Κατέπληξάς με, θαυμαστὲ πάτερ, ἐφ' οἷς ἐχάραξας· ἑμαυτὸν γὰρ οὐκ οἶδα τὴν καινοτέραν ταύτην δεδρακότα πλημμέλειαν. Εἰ καὶ ταῖς ἀμπλακίαις ἑξ αἰεὶ βεθυθισμένος καθέστηκα, καὶ ταῖς ἀνομίαις δεδουλωμένος, ἀλλ' οὐκ ἂν νῦν μὴ ἐρχόμενος πρὸς σε μεμένηκα, εἰ μὴ ταῖς πολυπλόκοις συραῖς τῶν καιρίων καὶ χρειῶδων πραγμάτων πεπῆδημαι· ἀλλὰ μᾶλλον ἢ σὴ ὑψηλὴ συγκατάθεσις, τὸν ἑαυτῆς μιμουμένη δεσπότην, τὸν ἀμαρτωλοῦς ἐηλυθότα ἀνασώσασθαι, δυσωπηθῆτω σκυλῆναι πρὸς ἡμᾶς, τοὺς τῷ βορβόρῳ τοῦ βίου ἰλυσπωμένους, καὶ τῇ ὕλῃ τῶν κοσμικῶν φροντίδων βεβαρυμένους, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ἡμαυρωμένους, κἀκεῖθεν ἑαυτοὺς τυχόν ἀγνοῆσαι τοὺς τουτοῦ πεποιηκότας τὸ πλημμέλημα, οὓς οὖν ταχὺ κατέλαβε, καὶ σώσων τὴν ἐμὴν ἐλευσίαν. Ἐρρώσω.

F

111 Ὁ δὲ τοιούτοις ἀντιγράφοις ἡμείβετο, καὶ φησι· Τὴν συνέχουσάν με τοῦ γήρως ἐποίκτιστον ἀδυναμίαν οὐκ ἀγνοεῖς, θεοφιλέστατε. Ὅμως δὲ εἰ καὶ τῷ γήρᾳ συνέχομαι, ἀλλάγε τάχιον οὐκ ὀκνήσω ἐλθεῖν τῇ τοῦ Θεοῦ βοθείᾳ νευρούμενος. Μετ' ὀλίγας οὖν ἡμέρας παραγνόμενος, ἰδίᾳ καὶ χωρὶς εἶπε πρὸς με· Τῶν θείων γραφῶν καὶ διδασκαλικῶν παραινήσεων ἐπὶ σου καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀναγιγνωσκομένων, ὥς τῆς ἐκκλησίας γνησίου τέκνου τυγχάνοντος, καὶ τῶν συνοδικῶν κανόνων κωλύοντων πάντα κληρικὸν τοὺς ἐξουσιαστικοὺς μετέρχεσθαι νομοὺς (οὐ γὰρ θεῖ

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

τὰ θεῖα τοῖς ἀνθρώποις καταμίγνυσθαι, καὶ τὰ οὐ-
ράνια τοῖς γήϊνους συμφέρεσθαι, καὶ τὰ πνευματικὰ
τοῖς σαρκικοῖς, καὶ τὰ ἱερατικὰ τοῖς κοσμικοῖς συγ-
χέεσθαι) ὧφειλες ποιῆσαι, ὅπερ πεποιήκας; ἀμαρ-
τίαν γὰρ μεγάλην ἐνώπιον Κυρίου ἤμαρτες, ἐκείνῳ
τῷ ποτε ἀδελφῷ δοὺς ἀφορμὴν τῆς Χριστιανότητος
ἀφίστασθαι, καὶ τὴν ἰδίαν ψυχὴν ἀπολέσαι, ὑπὲρ ἧς
ὁ Χριστὸς ἀπέθανε.

112 Λέγω δὴ σοὶ τι παράδοξον, ἵνα γνῷς τοῦ
τραύματός σου τὸ μέγεθος τὴν ἀρμόζουσαν ἐπιζητή-
σεις Θεραπείαν· ὥσπερ γὰρ τῶν σωματικῶν παθη-
μάτων πολλαὶ διαφοραὶ διαφόροις Θεραπείαις καὶ
φαρμακοποσίαις περιποιούμεναι· οὕτω καὶ τῶν ψυ-
χικῶν νοσημάτων ὑπάρχουσιν ἄλλοις ἄλλως νοη-
τοῖς φαρμάκοις Θεραπεύμεναι. Πρὸ ὀλίγου διαφα-
νούσης τῆς ἁγίας κυριακῆς ἐγενόμην ὡς ἐν ἐκστά-
σει, καὶ θεωρῶ ἑμαυτὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἀναστάσει. Ἐκεῖ
οὖν εἰσελθὼν, καὶ τὸ ζωοδόρον τοῦ Θεοῦ Λόγου
προσκυνήσας σημεῖον, ἐπορεύθη κατὰ τὸν τύπον εἰς
τὸ ἅγιον Κρανίον, καὶ βλέπων τὸν Θεοφόρον μητρο-
πολίτην τῆς πανευδαίμονος Ἑμίσης λευχειμόνως
ἑστῶτα, καὶ δύο ἀγγέλους ἀσπροφοροῦντας ἐκατέρω-
θεν· σὲ δὲ παντελῶς μὴ ἰδὼν, πρὸς αὐτοὺς εἶπον·
Ποῦ ἐστὶν ὁ ἐμὸς φίλος δευτέραιος; Οἱ δὲ ἰταμῶς
καὶ ὀργίλως ἀπεκρίθησαν· Ἐκεῖνον ἀπολεῖ Κύριος
καὶ πάντα τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἐπειδὴ τῇ ἐξ καὶ δεκάτῃ
τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ψυχὴ
Χριστιανῇ ἀπώλετο, τὴν πίστιν ἡμῶν ἀθετήσασα.

113 Ἐγὼ δὲ· Μὴ, κύριοι, ἔφην, μὴ ἔστω τοῦτο·
ἀλλὰ πρεσβεύσατε τὸν ἐπὶ ταύτῃ τῇ ζωοποιῷ πέτρᾳ
τῷ σταυρῷ προσηλωθέντα, καὶ λύτρον ἑαυτὸν δόντα
τῷ θανάτῳ ὑπὲρ τῆς ἡμῶν ἀπολυτρώσεως, καὶ πάσαν
τὴν γῆν τῇ τῆς Θεαρχικῆς αὐτοῦ πλευρᾷ ἐκρεῦσαντι
Θεῷ ἁίματι ἐκπλύναντα, ἵλαον αὐτὸν γενέσθαι, καὶ
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι. Καὶ ἄρας τοὺς ὀφθαλμούς
μου πρὸς Κύριον, ἐντευξίν καὶ ἱλασμόν ὑπὲρ σου πε-
ποιήκα, εἰπὼν· Φιλάνθρωπε καὶ πολυέλεε Κύριε, ὁ
μὴ θέλων τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὴν
ἐπιστροφὴν καὶ τὴν ζωὴν· ὁ τῶν Νενευϊτῶν δεξιόμενος
τὴν μετάνοιαν, καὶ τοῦ Ἐζεκιῶ τὸν κλαυθμὸν, καὶ
τοῦ Μανασσῆ τὸν στεναγμὸν, καὶ Δαβὶδ τὴν ἐξομο-
λογίαν, καὶ Πέτρον τὰ δάκρυα, καὶ τὸν ἐπὶ σταυροῦ
ληστὴν διὰ πιστοῦ ῥήματος σῶσας, καὶ αὐτῷ τὴν
εἰσοδὸν τοῦ παραδείσου δωρησάμενος, πρόσδεξάι μου
ταύτην τὴν αἴτησιν ὑπὲρ τοῦ δευτεραρίου, καὶ χάρι-
σαι μοι αὐτὸν, εἰ καὶ ἀνάξιος εἰμι χάριτος· ἀλλ' οὖν
διὰ τὸ ἀδιήγητον τῶν σικτιρμῶν σου βάλος, καὶ τὸ
τῆς σῆς εὐσπλαγχνίας ἄφατον πέλαγος, καὶ τῇ τῶν
παρόντων ἁγίων ἀγγέλων καὶ τούτου τοῦ σου πανευ-
αγοῦς ἀρχιερέως πρεσβείᾳ, σῶσον αὐτόν, καὶ σαγή-
νευσον πρὸς ἑαυτόν, καὶ ἄξιον ταύτης τῆς ἱερᾶς
ἀπέργασαι στάσεως, ὅτι πάντα δύνασαι, καὶ παρορᾶς
ἀμαρτήματα ἀνθρώπων εἰς μετάνοιαν· καὶ πρέπει
σοὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

114 Καὶ ταύτην τὴν αἴτησιν ἐμοῦ περὶ σου πε-
ποιήκός, καὶ· Ἰδοὺ, ἐχαρίσατό σοι αὐτόν, οἱ ἅγιοι
ἔφησαν ἄγγελοι· ἀλλ', ὁ ἀγαπητὲ δευτέραιε, μετα-
νόησον, καὶ τὴν καρδίαν σου τοῖς δάκρυσι ἀπόπλυ-
νον· οὐ γὰρ διὰ τὴν ἀξίαν μου ὁ Θεὸς ἐφάνερωσέ
μοι ταῦτα· ἀλλὰ διὰ τὴν σὴν σωτηρίαν. Οὐκοῦν
κλαῦσον, καὶ ἐξευμένισαι τὸ Θεῖον, καὶ καρποφόρη-
σον καρποὺς ἀξίους τῆς σῆς λειτουργίας, καὶ ἄγνισον
σου τὴν καρδίαν· ἐὰν γὰρ μὴ οὕτω ποιήσης, ἔτι παρ-
οργίσεις τὸν Θεόν. Ἐγὼ δὲ λίαν ἐπὶ τῇ τοῦ Γέροντος
παραινέσει κατανυγείς καὶ κλαύσας πικρῶς, εἶπον·
εὐχου, ὦ πάτερ, εὐχου, καὶ ἐκτενέστερον ὑπὲρ τῆς

clericus seculares adeat præfecturas (non ete-
nim convenit cum humanis divina confundere,
nec cum coelestibus terrena, neque ea, quæ car-
nis sunt, cum iis quæ sunt spiritus, nec cum se-
cularibus sacerdotalia permiscere) an æquum
tandem fuit id facere te, quod fecisti? Piaculum
gaude admisisti in conspectu Dei, cum illi ali-
quando fratri occasionem præbui, et dese-
reudæ religionis Christianæ et animæ suæ; pro
qua Christus mortuus est, in interitum præcipi-
tandæ.

112 Mirum saue quod tibi dicam, ut vulneris
tui immanitatem agnoscens de remedio conve-
nienti reperiundo cogites: quemadmodum enim
morborum corporis multæ ac variæ species, me-
dicamentis variis ac potionibus curantur; ita et
malarum animæ affectionum aliis aliter per
pharmaca spiritualia occurrendum est. Recenter,
illucescente sancta Dominica, quasi in ecstasim
abreptus sum, ac me vidi ad sanctæ Resurrec-
tionis e. Istuc igitur ingressus, et vivificum ve-
neratus Verbi Dei signum, juxta formam præ-
scriptam procedo ad sanctam Calvariam f; ad
deiferum Theodorum conspicio felicissimæ Eme-
senæ civitatis metropoliten, in albo apparatu
stantem, binosque hinc inde angelos candidis g
indutos vestimentis; te vero nuspiam videns,
rogitavi illos: Ubinam est amicus meus deuterar-
ius? Illi vero austere atque indignabunde re-
spondent: Disperdet illum Dominus ac domum
ejus omnem; quia die decima sexta mensis Fe-
bruarii per manus ipsius fidem nostram asperna-
ta periit anima Christiana.

113 Ego vero: Absit, inquam, Domini, absit,
hoc ut umquam contingat: sed illum interpella-
te, qui in ipsa hac petra vivifica clavis affixus
est cruci, lytrumque semetipse, quo nos redime-
ret, obtulit neci ac divino cruore de sacrosancto
latere profuso terram omnem abluit, ut placari
se sinat, salvetque animam ejus. Tum, sublati
ad Dominum oculis meis, deprecari ac propitium
tibi Deum reddere institui, ac dicere: Benignis-
sime et misericordissime Domine, qui hominum
non vis mortem, sed ut convertantur et vivant;
qui et Ninivitarum pœnitentiam respexisti, et
Ezechiae fletum, et gemitum Manassis, et Davi-
dis confessionem, et Petri lacrymas; quique La-
tronem in cruce, fidei promisso ab interitu vin-
dicatum ingredi paradisum singulari gratia vo-
luisti; audi preces, quas deuterarii causa fundi-
mus, da illum mihi, quamquam dato sim indi-
gnus; at certe propter inenarrabilem miseratio-
num tuarum abyssum, atque ineffabile pelagus
clementiæ tuæ, victus et sanctorum angelorum
hic assisteuntium, et Antistitis hujus tui sanctis-
simi intercessionem salvum fac eum, et retibus
tuis include, ac sacra hac statione dignum effice:
quia omnia potes; et dissimulas peccata hominum
propter pœnitentiam; debeturque tibi gloria in
secula seculorum.

114 Sic precatus eram, cum sancti Angeli:
Ecce, inquit, condonavit illum tibi Deus. Ve-
rumtamen pœnitentiam, o deuterarie dilecte,
agito, et cor tuum eluito lacrymis: neque enim
propter merita mea revelavit hoc Deus mihi, sed
propter salutem tuam. Flere itaque, atque iratum
numen placare te jubeo, dignosque sacri mini-
sterii tui fructus colligere, ac repurgare animum
tuum: nam, si secus feceris, Deum iterum ad
iracundiam provocabis. Ego vero Senis exhorta-
tione compunctus admodum, atque amare lacry-
matus dicebam: Ora, o pater, ora, et ora sine
inter-

ob quod visus
sit quasi a
ministerio
repulsus;

sed S. Ste-
phano pro eo
intercedente,

eidem ad
pœnitentiam
donatus est.

A intermissione pro miseria mea, ut et delictorum meorum et ignorantiarum veniam a Domino impetrem. Atque hæc ego, sicuti perspicue ex iis, quæ narravit Archidiaconus ac deuterarius cognovi, ita scriptis accurate mandavi.

ἐμῆς ἀθλιότητος εὐχου, ἵνα τύχω παρὰ Κυρίου τῆς τῶν ἡμῶν ἀμαρτημάτωντε καὶ ἀγνοημάτων ἀφέσεως· οὕτω δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα σαφῶς ἰδὼν, καθ' ὧν ὁ ἀρχιδιάκονος καὶ δευτεράριος ἐξηγήσατο, καὶ γὰρ ἀκριβῶς συνεγραψάμην.

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

ANNOTATA D. P.

a Existimo cum fuisse, sub cujus cura erant matronæ viduæ, ad ecclesiæ ministerium adlectæ; quales cæ crant, quarum collegio præficiendam Paulus I ad Timotheum 5, cap. 5, v 9 vult esse non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens, etc. Nempe ab ipsis Judaicæ religionis primordiis mulieres scimus fuisse constitutas, quæ observarent ad ostium tabernaculi, I Regum cap. 2, v 22.

b Μαγαρίζειν, inquit in Glossario Meursius, est Agarenorum religionem profiteri. Vide Acta MM. Amoriensium ad 6 Martii, num. 28. Dubitari tamen merito potest num Magaritæ appellatio non sit strictius accipienda, ut significet aliquem peculiaris ministerii in eorum templis et sacris gradum. Vide etiam Cangium.

B c Georgius Codinus Curopalates cap. 1 de Officiis Magnæ ecclesiæ ὁ δευτερεύων τῶν ἱερέων εἰσοδεύει τοὺς ἱερεῖς, ἐὰν οὐκ ἔνι πρωτοπαπᾶς, καὶ ἄρχει τῶν ἱερῶν ἀπὸ τοῦ πρωτοπαπᾶ : Secundarius sacerdotum inducit (ad altare scilicet) sacerdotes, si absit archipresbyter, iisque post ipsum præest. In quem locum videsis Jacobi Gretzeri Observationem libro I capite 10 : neque enim dubito, quin idem sit δευτεράριος et δευτερεύων.

d Id est legatus, sic dictus ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως, responso : quod numeris ejus sit ultro citroque responsa ferre. Et hoc nomen primo quidem Ecclesiæ negotia tractantibus, deinde promiscue quibusvis legatis dari ceptum notat in Glossario Meursius.

e Resurrectionis nomine non eum intelligi locum, in quo Christus resurrexit a mortuis, cui circumædificatum augustissimum templum S. Sepulcri nomine; sed contiguam eidem ad Orientem ecclesiam minorem, ad quam ex majori per plures descenditur gradus, cum scilicet locum, in quo ab Helena inventa crux fuit, fusc docet Quaresmius lib. 5, peregr. I cap. 19 : causamque reddit, quod in illa inventione crux sancta quodammodo resurrexerit, et quasi vitam ad miraculorum ingentium patratiōem receperit, qua tantisper, dum delitescit, caruerat. Ceterum quid de hujus temporis usu sit, mihi videtur dubitari non posse, quin Resurrectionem Dominicam, vel solum præcipuum sancti Sepulcri templum nominaverint veteres; vel totum illud trium ecclesiarum ac plurium sacellorum complexum : cujus ichnographiam accuratissimam proponit Quaresmius lib. 5 peregr. III, cap. 1; et primum quidem est verisimilius, cum, ipsomet fatente, Eusebius Resurrectionis, Passionis et sanctæ Crucis templa distinguat.

f Est illa Resurrectionis seu sancti Sepulcri maximo templo ad Meridiem contigua multorum graduum ascensu adeunda; ut videre est apud eundem.

g Non est hoc nomen ejus proprium, sed honoris tantum ac sanctitatis titulus : ut patet ex Græco contextu τὸν θεοφόρον μητροπολίτην : neque enim solent Græci aut nominibus propriis articulum præponere, nisi præfixo, ut fere solent, congruo dignitatis vocabulo; quale fuisset τὸν ἀγιώτατον κύριον θεοφόρον; aut appellativis, quale est μητροπολίτης, absque articulo uti.

C h Vox barbara est ἀσπρὸς, candidus; ἀσπροφορεῖν est candidas vestes gestare. Plura de his Cangius in suo Glossario. Melius id dicitur λευχειμονεῖν, quod habes infra num. 162; atque hic proxime præcedit λευχειμόνως.

CAPUT X.

Leontius, vitæ auctor, fit discipulus S. Stephani, ab eoque liberatur animi morbis et corporis.

Leontius Damas-
cenus,
vitæ auctor,

Et hæc quidem omnia, sicut a viris fide dignis collegeram, pauperculus ego abjectusque Leontius conscripsi : quæ autem coram ipse et vidi, et hisce auribus audiui, jam explanare aggredior : nam supremum, quod sacram ejus ex hoc mundo migrationem antecessit, quadriennium, in sancti hujus Senis disciplina posui : id vero qua ratione sit factum, breviter edisseram.

Ταῦτα μὲν δὴ ἅπαντα παρὰ πολλῶν συλλεξάμενος ἀξιοπίστον ἀνδρῶν, συνεγραψάμην ὁ πενιχρὸς ἐγὼ καὶ χαμαιζήλος Λεόντιος· ἃ δὲ ἱστορικῶς τεθέαμαι, καὶ ὧν αὐτήκοος ἐγενόμην, συγγραφόμενος ἦκω. Ἐσχάτως γὰρ τούτῳ τῷ Γέροντι πρὸ τῆς ἐνθένδε ἱερᾶς αὐτοῦ μεταστάσεως τετραέτη χρόνον ἐμαθήτευσα· πῶς δὲ καὶ ποίῳ πρόπῳ, συνετεμμένως ἐρῶ.

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

B

116 Τὴν πατρώαν καταλιπὼν πόλιν, τὴν πανευ-
δαίμονα Δαμασκὸν, τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ κατήν-
τησα κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηριστοῦ πάσχα. Λυ-
θείσης οὖν τῆς πανηγύρεως, τὴν μεγίστην Λαύραν τοῦ
ᾧ οἱ πατῆρες ἡμῶν Σάββα κατέλαβον, καὶ κείσε τὴν κε-
φαλὴν ἀποκείραμενος, παραδίδωμαι τινὶ τῶν πατέ-
ρων τῆς αὐτῆς Λαύρας ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου διακόνου
ὑπάρχοντι, ὅπως ἐκδιδάξῃ με μοναχικὴν πολιτείαν.
Παραμείναντος οὖν μου ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα, ἣ καὶ
σμικρὴ πλεῖον, ἰδιώτου, καὶ λίαν τῶν θείων γραφῶν
ἀπείρου τυγχάνοντος, αὐτίκα προκατήρξατο τιτρώ-
σκειν με τοῖς κακίστοις αὐτοῦ βίβλεσιν ὁ τῆς βλασ-
φημίας ὀλέθριος δαίμων· ὃς οὐ νοεῶς καὶ ἀοράτως
τιτρωσκόμενος ὠδυνόμην, ὀδυρόμενος, ὡς τοὺς ἀσελ-
γεῖς λογισμοὺς καὶ αἰσχροὺς ἐπιθυμήσεις ἐκ τῆς ἐαν-
τοῦ ψυχῆς ἀναφύεσθαι μόνῃς οἰόμενος. Ὅπηνίκα δὲ
με ἀγωνιῶντα καὶ λυπούμενον ἶδεν ὁ θεινὸς πολεμή-
τωρ, πολὺ μειζόνως ἔσπευδε τὰ τῆς θλίψεως καὶ
ἀγωνίας κατ' ἐμοῦ διεγείρειν ἀλλεπάλληλα κύματα,
μάλιστα γνοὺς τῆς πρὸς αὐτὸν πάληστέ καὶ μάχης
οὕτω μεμνημένον ὑπαρχόντα· οὐ γὰρ ἔφερέ με,
τῆς αὐτοῦ στρατείας καὶ ὑπηρεσίας ἀποδράντα, καὶ
κατ' αὐτοῦ στρατεύεσθαι ἐπιχειρισάμενον· ἀλλὰ
παντελῶς οὐκ ἄφῶν με μιᾷς ὥρας ἔχειν ἡσυχίαν καὶ
ἄνεσιν, ὥστε με ἐπέλασε, καὶ ἐπὶ τὴν τῆς ἐμαυτοῦ
σωτηρίας ἀπόγνωσιν φυσικοὺς ὑποβάλλων λογισμοὺς,
ἐμαυτὸν ἀποκτείνειν παροτρύνων.

C

117 Ὅθεν ἐπένθουν, καὶ πολλὴν κατέχεον δα-
κρύων ῥοήν, τὴν ἐμὴν ταλανίζων ἀπόνοϊαν· ἥς ἐκ-
τραπῆναι βουλόμενος, νηστεία καὶ δίψη, ἀγρυπνία τε
καὶ χαμυνία λίαν ἐμαυτὸν ἐδάμαζον, εὐχόμενος ῥυ-
σθῆναι τούτων τῶν χαλεπῶν ἐνθυμήσεων· ἀμεινον
ᾤκηθην ἐγκρατεῖα τῇς σωματικῇ χρᾶσται, ἣ βλασ-
φημεῖσθαι ὑπ' ἐμοῦ τὸ τοῦ Θεοῦ πανάγιον ὄνομα.
Ἄλλ' οὐδὲν ἐντεῦθεν τάλας ἐγὼ ἐξήνεγκα κέρδος, ἐκ-
τήξας μου τὴν σάρκα πάσαν, τοῖς ἀνέμοις συμφε-
ρόμενος, ὥσπερ καλὰ κατὰ ξηρὸς· ἀλλὰ μάλλον καὶ
μᾶλλον ἐπολεμούμην ὑπὸ τοῦ παγκράτου δαίμονος,
καὶ πλειοτέrais ἐνέπιπτον ἀνίαις καὶ θλίψεσι, μόναις
ταῖς τῶν δακρύων ῥοαῖς παρηγορῶν μου τὰ πολύ-
κλονα τῆς ψυχῆς πάθη καὶ βασθεῖα τραύματα. Οὔτε
γὰρ τοσοῦτον ἐκεῖνος ὁ τοῖς λησταῖς περιπεσὼν τε-
τραυμάτισται, ὅσον ἐτραυματιζόμην ταῖς δαιμονι-
καῖς προσβολαῖς, καὶ ταῖς τῶν ἀμαρτημάτων τε καὶ
τῶν βλασφημιῶν πυκναῖς ἀκίσιν, ὃς ὧν πολλάκις
νυττόμενος κατὰ τὸν συνήθη τῆς ψαλμωδίας καιρὸν,
μεμονομένος στιβαρῶς καὶ ἀφειδῶς ἐπάτασσον τῇ γῇ
τὴν κάραν, εἴπως ἀλγήσας, διὰ τοῦ ἄλγους βραχείας
μετάσχω γαλήνης λογισμῶν, καὶ ἀτάραχόν μου τὴν
εὐχὴν ἐκτελέσω.

118 Ἄλλ' ἐξεπιπτον τῆς ἐλπίδος, καὶ ἀνηνύτως
ἐκοπίων· καὶ πεισάτω πάντας ὑμᾶς ἡ ἀλήθεια, ὅτι
πλειστάκις, ἐν κρημνώδεσιν ἐμβεβηκώς χώραις, ἐσ-
κεπτόμην ἐμαυτὸν ὑψώθην χαμαὶ κατὰ κορυφὴν ἀπορ-
ρίψαι· προηρόμην γὰρ φόνου τοῦ βίου κακῶς ὑπε-
ξελεῖν, ἣ ζῆν τῆς θεοσεβείας καὶ ἀρίστης πολιτείας
ἐκτός. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ λάκκῳ παρεστηκώς ἐφρόνουν
ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ μάχαιραν κατέχευον, ἐμαυτὸν κατὰ
γαστέρα ἐκκενθῆσαι προεθυμίζον· διενούμην γὰρ τὰ
βέβηλα καὶ ἄπιστα τῶν ἀθῶν πάθη, καὶ τὸν τῶν αἰ-
μοφόρων ληστῶν, καὶ φιλοπόρνων, καὶ πάντων κα-
κίας ἐχομένων ὄμιλον ὑπὲρ ἐμὲ διάγειν, καὶ βιοῦν
καλῶς, ὥστε καὶ τοὺς τοιοῦτους ἐμακάριζον ἀφρόνως
ἱρῶν, ὅτι εἰ καὶ τοιοῦτοι τυγχάνουσιν, ἀλλὰ μου πρὸς
Θεὸν διαφέρουσιν, ὑπὲρ τὸν ἄζωτον ἐκείνον ἄζωτος
λογιζόμενος καὶ βιούντος, καὶ ταῖς ἀκαθάρτοις ἐνθυ-
μήσεσι τὴν θείαν ἐν ἐμοὶ ἀχρειοῦντος εἰκόνα· αὐτὸν
γὰρ τῷ βλασφημῷ σατανᾷ ἐξισώθην, ὅθεν καὶ τὴν

116 Relicta civitate patria, felicissima Dama-
sco, sub salutaris Paschæ tempus Jerusalem san-
ctam adii. Exacta porro festi celebritate, in Ma-
ximam sancti Patris nostri Sabæ Lauram pro-
fectus sum, tonsoque istic capite, cuidam ex
patribus ejusdem Laure, qui sub Abbate diaconi
ministerium exercebat, traditus sum, disciplina
monastica imbuendus. Cum vero ad hebdomadam
unam, aut paulo etiam amplius istic permansis-
sem rudis atque in divinis litteris hospes admo-
dum ac peregrinus, perniciosissimis telis suis
appetere me cœpit infestus blasphemiae spiritus
ac vulnerare. Cujus interiore nec oculis patente
animi vulnere saucius discruciar, ac flebam,
cogitationes impudicas, atque obscœna desideria
non nisi ex propria mente provenire arbitratus.
Ubi autem angi me atque animis cadere sensit
infensus hostis, multo obstinatius id operam de-
dit, ut mœroris et interiorum certaminum alter-
nos in pectore meo fluctus concitaret, maxime
id adeo quod me in hoc luctandi cum ipso pu-
gnandique genere nequaquam exercitatum esse
non ignoraret: hoc scilicet ferre non poterat,
quod ab ejus castris obsequioque desciscens, mi-
litare adversus ipsum pararem; sed ne ad horam
quidem unam interquiescere me passus aut re-
spirare, rationesque suggerens ad salutis de-
spirationem natas inducere, jam parum abe-
rat, quin me, ut necem mihi consciscerem, im-
pulisset.

117 Dolebam igitur, multamque profundebam
vim lacrymarum, insaniam deflens meam, quam
ut excuterem, fame, siti, vigiliis, humique cu-
bando, meinet ipse vexabam, obsecrans Deum, ut
molestis hisce cogitationibus me liberari contin-
geret: satius enim esse ducebam, pessumdato
corpore, servare continentiam, quam ullam a
me sanctissimo Dei nomini contumeliam afferri.
Nec tamen, cum ita carnem omnino conficerem,
quidquam inde habui miser emolumenti, ventis,
ut aruendo arida, circumactus; sed magis ac ma-
gis a pessimo dæmone iufestabar, et frequentio-
ribus demergebar animi curis et cruciatibus;
unum tot inter gravissimas mentis perturbatio-
nes atque alta vulnera solatium erant rivi lacry-
marum. Neque euim illi, qui in latrones incide-
rat, tot impositæ sunt plagæ, quot mihi et in-
sultus diaboli, et peccatorum blasphemiarum-
que densi mucrones imponere: iis namque per
consuetum psalmodiæ tempus fossus identidem,
cum essem solus, graviter dureque in terram ca-
put illisi, si quo modo per incussos dolores vel
brevem assequi possem cogitationum pacem, pre-
cesque imperturbatas decurrere.

118 Sed fallebat me spes mea, et frustra me
vexaveram. Quin sancte assero vobis omnibus,
consensus sæpissime locis abruptis cogitasse me,
præcipientem inde memetipsu dare: optabilis
enim esse ducebam, violenta morte ex hac vita
male discedere, quam eam ducere pietatis atque
optimæ disciplinæ expertem. Idem istud, cum
puteo adstarem, facere meditabar; imo et are-
ptum gladium per ventrem adigere mihi volui:
nam impura perfidaque atheorum latrouumque
sanguinariorum, ganeonum, atque omni scelere
notatorum hominum turbæ flagitia, meis esse
inferiora censebam, atque adeo honeste eos (si
me attenderem) vivere; usque adeo, ut illos
stulte prædicarem beatos, quia etiamsi tales es-
sent, coram Deo tamen a me discreparent, qui
Prodigum illum turpiter cogitando vivendoque
præcellerem, atque obscenis phantasmatis ima-

D
fit mona-
chus et vehe-
menter ten-
tatur,

E

et ad mœsti-
tiam incon-
solabilem,

F

ac denique
desperatio-
nem compul-
situr:

ginem

A ginem in me divinam obducerem : blasphemio enim satanæ memetipsum æquiparabam, ac proinde æternum ipsi asseclisque ejus incumbens expectabam supplicium ; quod quidem a nobis Deus avertat ! Atque in hoc statu per biennium, præter tres aut quatuor menses, permansi, donec animum destituerent vires, aciemque oculorum adurens uberum lacrymarum calor magnam partem obtunderet.

tandem tamen statuit omnia S. Stephano manifestare ;

119 Tunc igitur adversantium cogitationum fornace, qua consumebar, liberari vehementer exoptans, alium mihi magistrum adscivi, relicto illo tantisper, quamquam quotidie ab eo monitus atque in spiritu instructus essem. Cum vero die quadam in salutare Patrum libros incidissem, locum offendi patris Zenonis a, ubi de fratrum aliquo narratur, quod, ejusmodi et ipse passus aliquid, ad sanctum quemdam senem se contulisset, cui postquam ægritudinem exposuisset suam, absolutam per ipsum a Deo, animorum simul et corporum medico, sanationem obtinuerit ; quam et ego consequi desiderans ad sanctum Stephanum, in quem ex auditu, non ex oculorum experientia propria, spem habere repositam cœperam, accepta a magistro meo epistola, iter arripui. Cum itaque ad sanctum Stephanum advenissem, orsusque essem explicare res meas, pudor illico me, satana suggerente, invadit, os meum obturans silentio, septumque ipsi arctissimum objiciens. Id nempe agebat versutus hostis, ut ab illustrante omnes Stephano ego lucis expers ac salutis abirem.

sed nimio pudore præpeditus,

120 Sed gratia enimvero divina id adeo non permisit, ut per solertissimi Senis diligentiam anteverterit potius : statim enim perhumaniter me recipiens : Hic sede, inquit, fili ; deinde fratribus, qui assidebant, digito in me intento, ait : Optimo loco sitæ sunt res hujus fratris ; sed nescit ipse. Digressis vero illis, me privatim interrogat : Nam quæ ratio, inquires, fili, huc te appulit ? Cui ego : O pater, quid opus est me hoc dicere tibi, qui mea omnia perspecta habes ? Cum ille : Etiam si, inquit, noverim ea, ut dicis ; tuum est tamen, fili, turpissima dæmonum mysteria, et mala semina, ac perniciosissima zizania patefacere ; ut cordium animorumque humanorum inspector Deus, cuique ante nota sunt omnia, quam fiant, humilitate tua honestissimaque impudentia perspectis, benigne te restituat sanitati. Verum ego pudoris vinculis constrictus persuaderi non poteram. Tandem, vi maxima compulsus a Sene, narrationis exordium feci satis involutum ac timidum.

ab eodem cordis sui secreta cognoscente animatur verbis,

121 Sed cum præpeditam etiam tum verecundo metu linguam adverteret, diserte ipsemet candideque mea proferens omnia mirifice recensuit, quasi intima animi ac pectoris mei penetralia subiisset, quæ erant istis recondita minutissime perscrutatus. Tum, ut animos mihi faceret, talibus præceptis sapienter imbuens, ait : Pudere te, fili, non debet diabolicas prodere suggestiones : melius namque fuisset, si eas per te ipse manifestasses ; quia, etiam per declarationem, promptam consecuturus omnino eras sanitatem : nam et si eas a principio voluisses edicere, non utique per Dei auxilium et gratiam id facere non poteram ; sed id attendens, quod tibi magis expedit, ultro mentis arcana confiteri te jussi : sed cum erubescere tam importune, et obmutescere te viderem, coactus sum eas obiter ipse percurrere, ut solutis linguæ retinaculis, viam tibi ad confitendum facilem aperirem. Age ergo, con-

ἀποκειμένην αὐτῷ, καὶ τοῖς ὑπηρέταις αὐτοῦ, ἀπέχε-
δεχόμεν ἁπάντων κόλασιν · ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς
ρύσθῃναι ! Καὶ οὕτως διέμεινα διετη χρόνον, παρὰ
τρῆς ἢ τέσσαρας μῆνας, ἕως τῆς ἑμῆς καρδίας ὁ
τόνος ἐξέλιπε, καὶ μέρος τῆς ὕψεως ὑπὸ τῆς τῶν πολ-
λῶν δακρύων θερμότητος ἐξεκῆ.

119 Τότε τοιγάρ οὐ συνεχούσης με τῶν ἐναν-
τίων λογισμῶν ἀπαλλαγῆναι καμῖνον σφοδρῶς ἐπιθυ-
μῶν, ἄλλον ἐκομισάμην ἐπιστάτην, τὸν κατὰ καιρὸν
ἐγκαταλείψας, καί περ ἐκάστοτε νοθευόμενος ὑπὲρ αὐ-
τοῦ καὶ πνευματικῶς διδασκόμενος. Μιᾶ δὲ τῶν
ἡμερῶν τοῖς ψυχωφελέσι πατερικοῖς ἐντυγχάνων βι-
βλίῳ, εὗρον περιοχὴν τοῦ ἀββᾶ Ζήνωνος, περὶ τινος
ἐξαγγελοῦσαν ἀδελφοῦ, ὅτι, τί τῶν τοιούτων καὶ αὐ-
τὸς πεπονθὼς, ἐπορεύθη πρὸς τινα ἅγιον γέροντα, καὶ
τὸ ἴδιον ἐξαγορεύσας πάθος, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τῶν ψυ-
χῶν καὶ σωμάτων ἱατροῦ, παρατὰ αὐτοῦ τελείας
ἐπέτυχε θεραπείας, ἧς καὶ γὰρ τυχεῖν ἐφίεμενος, πρὸς
τὸν ἅγιον Στέφανον ἐπορεύθην, ἐξ ἀκοῆς, οὐκ ἐξ αὐ-
τοπτικῆς πείρας, εἰς αὐτὸν πίστιν κεκτημένος, λαβὼν
παρὰ τοῦ ἐμοῦ ἐπιστάτου μῆνυσιν. Ἐλθὼν οὖν πρὸς
αὐτὸν τὸν ἅγιον Στέφανον, καὶ τῆς τῶν κατ' ἐμὲ διη-
γήσεως ἀρχὴν ποιήσάμενος, εὐθέως ὑπὸ σατανικῆς
ὑποβολῆς αἰδοῖ κατεσχέθην, σιωπῇ τὸ ἐμὸν ἐμφρα-
τοῦσθαι στόμα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ δραστηνικῶτατον
ἐμβαλούσθαι. Τοῦτο γὰρ ὁ δολομήχανος ἐχθρὸς ἐμη-
χανήσατο, ἵνα παρὰ τοῦ φωστῆρος Στεφάνου κενὸς
φωταγωγίας καὶ σωτηρίας ὑποστρέψω.

120 Ἄλλ' ὅντως οὐ παρεχώρησεν ἡ θεία χάρις,
ἀλλὰ διὰ τῆς τοῦ σοφοῦ Γέροντος κηδεμονίας προ-
έφθασεν · αὐτίκα γάρ με φιλοφρόνως ὑποδεξάμενος
πρὸς ἐμὲ μὲν φησὶν · Ὡς δὲ κάθου, τέκνον · πρὸς δὲ
τούς τότε παρακαθημένους αὐτῷ μαθητὰς δακτυλο-
δεικτῶν, ἔλεγεν · Καλῶς κεῖται οὗτος ὁ ἀδελφός ·
ἀλλ' ἄγνωστῷ. Ἀναχωρησάντων δὲ τούτων, ἰδιαζόντως
ἐπυνθάνετο · Διὰ ποίαν αἰτίαν ἐλήλυθας ὧδε, λέ-
γων ; Πρὸς ὃν ἐγὼ ἔφην · Ὡς πάτερ, διὰ τί σοι,
πάντα τὰ κατ' ἐμὲ σαφῆς εἰδότες, ἐξαγορεύσω ; Ὁ δὲ ·
Κἄν, ὡς ἔφης, γινώσκω, φησὶν · ἀλλ' ὑμέτερον κα-
θέστηκε, τέκνον, τοῦ δημοσιεῦσαι τὰ ἀσχηστά τῶν
δαιμόνων μυστήρια, καὶ πονηρὰ σπέρματα, καὶ φθαρ-
τητὰ ζιζάνια, ἵνα τὴν σὴν κατιδὼν μετριοφροσύνην
καὶ βελτιωτάτην ἀναιδείαν ὁ καρδιωγνόστης καὶ τὸν
νοῦν ἀνθρώπων ἐπιστάμενος, καὶ πάντα γινώσκων
πρὸ γενέσεως αὐτῶν Θεὸς, δωρήσεται σοι τὴν ἴα-
σιν · ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπεθόμην, τοῖς τῆς αἰδοῦς κε-
κρατημένος δεσμοῖς · Ὑστερον δὲ βιασθεὶς ἄκρως
ἀπὸ τοῦ Γέροντος, μετρίας ἀνιγματοειχῆς ἐπελαβόμεν
ἀρχῆς.

121 Ἰδὼν δὲ με ἔτι τὴν γλώτταν τῷ τῆς ἀσχύνης
φρένι δεδεμένον, τρανωτέρωσθε καὶ λευκοτέρως τὰ
κατ' ἐμὲ σαφηνίζων, παραδόξως διηγήσατο, ὡς εἰς
τὰ βαθύτατα τῆς ἑμῆς ψυχῆς τε καὶ καρδίας ταμιεῖα
εἰσδύς, καὶ τὰ ἐκεῖ λεπτομερῶς ἐξερευνήσας. Καὶ
τοιαύταις με ὑποστηρίζων διδασκαλίαις ἔλεγεν, σο-
φῶς νοθεύων · Τέκνον, οὐδεὶς σε ἀντιδρῶν τοὺς δαι-
μονιώδεις ἐκφάναι λογισμούς · τούτους γὰρ εἰ ἀπὸ
σεαυτοῦ ἐξέφνας, ἄμεινον ἦν · πάντως γὰρ καὶ διὰ
τῆς ἐξαγορεύσεως ταχείας ἐμελλες ἐπιτεύξασθαι θερα-
πείας · εἴ περ γὰρ καὶ ἐξ ἀρχῆς εἶπεν αὐτοὺς ἡσυχλή-
θην, οὐκ ἂν διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ συνεργίας καὶ χάριτος
ἐξηπόρῃσα · ἀλλὰ, τὸ συμφέρον σοι σκοπῶν, ἐπεθο-
μῇ αὐτομάτως ἐξομολογήσασθαι τὰ ἐγκάρδια · θεα-
σάμενος δὲ σε ἀκαίρως ἐρυθριῶντα, καὶ σιωπῇ κα-
τασχεθέντα, βραχέως ἐξαγγεῖλαι ἐβιάσθην, ἵνα τὰ
τῆς γλώσσης δεσμὰ λύσας, εὐπόρευτον ἀπεργάσομαι
σοι τὴν ἐλομολόγησιν · Θάρσει τοίνυν, ὦ τέκνον, οὐ
γὰρ σὺ μόνος τοῦτο πέπονθας · τοιαῦτα δὴ πάσχειν

εἰώθασιν

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

εἰώθασιν οἱ τῆς σατανικῆς αὐλῆς ἀποικιζόμενοι · οὐ δὲ γὰρ τῆς τούτων πείρας ἄπειρος γέγονα. Λοιπὸν τοὺς ἐμφωλεύοντάς σοι ἐξάγγελται λογισμούς, καὶ μὴ αἰδοῦ τὴν ἐμὴν ἀχρειότητα · αἰδοῦ δὲ μᾶλλον, αὐτοὺς ἀποκρύπτων, ἐκείνων τὸν παντεπόπτην ὀφθαλμόν, ὃ πάντες γυμνοὶ καὶ τετραχλησμένοι παραστήσθαι μέλλομεν.

122 Ταῦτα προσεχῶς ἀκούσας τοὺς ἐμοὺς βλασφημούς ἐξαγορεύειν λογισμούς ἀπηρξάμην, πᾶσαν ἀποσεισάμενος τὴν βλαβεράν ἀλάλειαν · Ἐξαγορεύοντα δὲ με τὰ συνεχόμενά με ἔλκη ὁ συμπαθὴς Γέρων γραφικοῖς τε καὶ διδασκαλικοῖς θεραπεύειν ἐμνηχανάτο ποικίλοις φαρμάκοις · ἀλλὰ τὴν τῶν πνευματικῶν λόγων πειθανότητα ὑπέβη μου τὸ πάθος, ὡς μέγατε καὶ μείζονος θεραπείας δεόμενον. Ὅπερ γνοὺς ὁ συμπαθὴς Γέρων, τὴν τῶν σοφῶν αὐτοῦ λόγων κατευνάσας ὁρμήν, ἔφη πρὸς με · Πορεύητι, τέκνον, ὅτι τῇ νυκτὶ ταύτῃ ὑπὲρ σου πάννυχον ἀγρυπνίαν ἐκτελέσω, καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ γενεσθῶ. Αὐθωρεῖ οὖν περὶ τὴν τοῦ ἡλίου δύσιν ἀναχωρήσας καὶ κοιμηθεὶς, περὶ τὸ αὐγος ἀνείην, τὴν βελτίω ἀμειψθεὶς ἀλλοίωσιν, ἀνεκλαλήτου χαρμονῆς ἀνάμεστος, καὶ καθαρὸς τὴν διάνοιαν ἀπὸ πάσης μιαιφάνειας ἐνθυμήσεως · ὅσης δὲ ἡσθανόμην λαμπρότητος, ἐξεῖπεν ἀμήχανον · μαρτυρεῖ ἡ ὄντως ἀλήθεια · βεβαίαι ἐρρίχθησαν πίστει εἰς τὸν Θεόν καὶ ἀγάπῃ πολλῇ.

123 Πρὸ τούτου δὲ οὐ προσίεμν τοῖς ἀχράντοις μυστηρίοις, οὔτε τὰς θείας καθορᾶν εἰκόνας προεθιμούμην, ἀλλ' ἡ βεβιασμένος. Ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐφίεμν ἐκάστοτε τῆς ζωοτόκου καὶ ὑπερφεροῦς θείας μεταλαμβάνειν ὠρεᾶς, καὶ τὰς ἀγίας ἐν εἰλικρινείᾳ περιπτύσσεσθαι εἰκόνας. Σωματικὴν δὲ ἀνελαδόμεν δύνανται ὑγίῃ καὶ ῥωμαλέαν · Ὅθεν ἐμαυτὸν τοιοῦτον καὶ ἐν τοιαύταις ἰδὼν ἀνελπίστοις καὶ παραδόξοις ἀθροίοις μετακολαίς, ψηλαφᾶν ἐκείνους τοὺς βλασφημούς λογισμούς ἐπειρόμην, καὶ πάντας ἐκ ποδῶν τῆς ἐμῆς ἀποβληθέντας ψυχῆς εὔρηκα, καὶ μάρτυς ὁ Θεὸς, ὅτι παντὶ σθένει ἡγωνιζόμεν, τινὰ τῶν προτέρων κατὰ νοῦν λογίσασθαι ἐνθυμήσεων, καὶ οὐδαμῶς ἡδυνάμην εὐρεῖν παντάπασιν · ὡς ἔτις μονονουχὶ ἀπάθης, καὶ ἄσαρκος, θεῖωτε καταυγάσματι περιλαμφθεὶς, καὶ ἀποπλασθεὶς νεύματι. Καὶ παραντὰ, κατ' οὐδὲν παραβαλλόμενος, ἀφικόμην πρὸς τὸν Γέροντα, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, καὶ τὴν εὐεργεσίαν αὐτοῦ ὁμολογῶν. Θεασάμενος οὖν με οὗτος ὁ πρᾶϋς, μελιχίως μειδιῶν, καὶ σοφῶς διαχεόμενος, ἔφη πρὸς με · Τί ἐνι, τέκνον; Ἀνέσφηλας; Ὑγιῆς γέγονας; Οὐκοῦν ἀνάπεμψον τῷ Θεῷ χαριστήριον ὕμνον, καὶ λάτρευσον αὐτῷ πιστῶς καὶ σωφρόνως. Καὶ πλείοσιν ὑποστηρίξας διδασκαλικάς παραινήσεις καὶ σωτηρίους ἐντάλμασι, ἀπέλυσέ με γηθόμενον.

124 Μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας πάλιν οἷστεύειν με τῆς βλασφημίας ὀλεθρίοις βέλεσιν ὁ χαλεπὸς πολεμήτωρ ἀπέρξατο, οὐκ εἰς τὸν δεσπότην Θεόν, ἀλλ' εἰς τὴν δέσποιναν τὴν Θεομήτορα Παρθένον · Αὐτίκα δὲ δρομέως ἐπὶ τὴν ἱαματικὴν ἐξέδραμον πηγὴν, καὶ τὸ νέον πάθος ἐξηγόρευσα. Ὁ δὲ θεόσφοτος Γέρων διδασκαλικούς τρόπους παρέδωκέ μοι, λέγων · Οὐκ ἔστιν ἄλλως τοὺς τοιοῦτους ἀποδιώκειν λογισμούς, ἀλλ' ἡ τῇ αὐτῶν καταφρονήσει, καὶ ταῖς ἐκτενέσι προσευχαῖς, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁρῶ σε πρὸς τοιοῦτον ἀδυνατοῦντα πόλεμον ἐγερθεὶς ἐπίθες τὴν χεῖρά σου τῷ ἐμῷ τραχήλῳ. Ἀναστάντος οὖν μου, τοῦ ἀσθενοῦς καὶ πένητος, καὶ τὴν παλάμην μου τῷ ἡγιασμένῳ αὐτοῦ ἀσθένει ἐπιθέουσας, ἔφη πρὸς με · Ὁ Θεὸς ἐξ ἐμοῦ ἀπαίτησιν ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως τὴν ἀμαρτίαν ταύτην, ἣν ἐντεῦθεν προσκήσασθαι νομίζεις, ἐπεὶ ἄκοντός σου καὶ ἀγωνιῶντος οἱ τοιοῦτοι

fide, o fili. Neque enim hoc tibi accidit soli : talia profecto perpeti consueverunt, quicumque ex aula satanica demigrant : neque vero ego rerum hujusmodi tentationem expertus non sum. Ceterum quidquid in te latitat cogitationum, edisere, nec vilitatem verere meam ; sed ante videntem omnia illum oculum potius erubescere, dum eas abscondis, cui nudi aliquando omnes et aperti sistemur.

122 Hisce mature perceptis, expromere cœpi quidquid menti observatum fuerat blasphemiarum, omnem amolens noxiam taciturnitatem. Dum retego ego ulcera, quibus urebar, commiserans ille apposis ac tanto medico dignis omne genus remediis medelam nitebatur afferre ; sed sermonum spiritualium in persuadendo vim eludebat morbus meus, qui ut gravis erat, ita graviozem exigebat curationem. Intellexit id condolens Senex, et omisso rationum suarum exquisitarum impulsu, ait mihi : Abi jam, fili, quia noctem hanc tui causa pervigilem ducam ; et quod Deus voluerit, fiet. Eadem igitur hora cubitum inde concessi, rursumque adfui sub auroram, tristitia *b* per feliciorē immutationem exulare jussa, ineffabili gaudio delibutus, ac mente ab impura quavis cogitatione repurgata : quantum vero affusum luminis senserim, eloquendo non sum : veritas profecto ipsa testis est, altas me cum in firma in Deum fide, tum in caritate multa radices egisse.

123 Antea nec ad intaminata accedebam mysteria, nec divinas ; nisi urgente necessitate, aspicere lubebat imagines : die autem illa desiderabam identidem et vivifici ac præcellentis mysterii participare donis, et sacras affectu sincero icones amplexari. Sed et corpori suæ vires redire integræ ac solidæ. Unde cum talem me, tamque mirifice ac præter spem derepente immutatum adverterem, retractare animo cogitationes illas blasphemias tentabam, omnesque de medio sublata inde comperi ; et testis mihi Deus, quod omnem operam adhibuerim, ut ideas priores revocarem in mentem, nec assequi tamen quidpiam potuerim ; non secus ac si quis et prava inclinatione et carne exutus, ac divina circumfusus sit luce, et voluntate alio flexus. Tum recta via continuo properavi ad Senem, Deo grates acturus, ejusque in me agniturus beneficentiam. Ubi me vidit homo suavis, blande arri-dens, ac modeste exhilaratus : Quid est, ait, fili ? An morbo levatus, an sanus factus es ? Quin age itaque modo, eucharisticum Deo canticum pende, et eum cole porro fideliter ac sobrie. Ita pluribus et sapientibus monitis, et præceptis salutaribus institutum, ac recreatum dimisit.

124 Nec multos post dies impetere de novo exitialibus me blasphemiarum telis infestus hostis occepit, non jam in Dominum Deum, sed in Dominam Dei Genitricem Virginem. At ego e vestigio curriculo ad salutiferum fontem accurri, ac recentem illic exposui ægrimoniam. Ibi divino-peritus Senex eruditae adducere mihi sententias, ac dicere : Non aliter fieri potest, ut abigantur ejusmodi cogitationes, quam et earum contemptu, et assiduis precatationibus ; sed, quoniam tali adversario inferiorem esse te video, surge, et cervici meæ manum impone. Assurgenti mihi, debili atque inopi, ac dextram in sacrum ejus collum sublatam tenenti sic ait : Deus in terribili illo judicii die culpam, quam hinc accersiisse te putas, a me exigat : quando invito te ac reluctantē suggestiones hæc diabolicæ cogitationibus

et oratione
curatur,

E
b

in anima et
corpore.

F

Iterum ob
altam tenta-
tionem ad S.
Stephanum
recurrens,
cum docetur
contemnere,

A tationibus tuis interseruntur. Ceterum illarum in posterum rationem nullam umquam habeto, aut sollicitudinem. Quod cum tertio repetiisset, considerare me iussit, atque ait : Quandoquidem, fili, repugnat animus tuus cogitationibus istiusmodi, iisque affligitur, nulla hæret in te culpa.

et quid diabolus per tales tentationes intendat;

125 Cui respondens dixi : Pater, an non scit dæmon nullum ex talibus cogitatis peccatum a me contrahi, quia iis angor et contristor? Tum deifer Senex : Sane, inquit, manifeste hoc dæmon intelligit. Reposui : Et quid lucri sperat, ista cum facit; aut quorsum in talibus bellum adversus nos tam obstinate perurget? Respondit Senex : Si edixero tibi, cur talem dæmon in te pugnam suscitet, quidve ex hoc facto expectet emolumenti, quod et te persentiscere nullus ambigo, veritatem fatebere? Ego vero : Omnino, inquam, Pater, fatebor. Spiritualem enim contra illum impudentiam indui, ne circa illa quidquam in posterum vel tantillum celem. Cum ille : Hæc molitur, ait, pessimus dæmon, ut hominem ad spem salutis suæ abjiciendam inducat. Cedo; ecquid sæpe arrepto gladio ferire te ipse voluisti?

B An non sæpe stans in abrupto vertice, aut super puteo altissimo, dixisti : Memet ipsum dabo præcipitem, et infelici morte defungar, nec vivam ultra, tales adversus Deum animo volvens blasphemias? Numquid non sæpe exclamasti? Utinam essem in seculo, ac secularibus involverer negotiis, et cum vexata pia plebe vexarer, nec solitudinem cogitassem umquam, nec ad religiose Christo vivendum me devovissem, ut votum ita fallerem, inveniretque blasphemus! Redibo igitur ad seculum, et monasticam hanc vestem deponam, adjungarque multitudini; neque sic vivere porro pergam, quando nihil per hoc utilitatis mihi, sed damnum potius atque interitum accersivi. Atque hæc quidem ex iis sunt, quæ simplicius abs te segniusque sunt gesta. Siquidem non mediocrem virtutem aliquam in se is haberet, qui hujusmodi cogitationibus affectibusque, tamquam aranearum telis, minime cedens, aures dæmonibus non præberet; tametsi ex hostili tali incursatione tristari eum, graviterque opprimi, atque orationis tempore perturbari contingeret.

ac liberatur, et in discipulum admittitur,

126 Subjeci ego : Ita plane res habet, Pater sancte; uti dixisti, ita mihi accidit. Sed pro mea tenuitate deprecare, ut, quemadmodum prioribus liberatus sum, sic et ab his liber evadam. Subrisit ille, et : Tui causa, inquit, etiam alteras vigilias institutam; quia Deo confido, fore ut ex hisce etiam te præstet incolumem. Uti et factum est : nam in conspectu Domini gloriæ hoc vere assero, efficaci apud Deum Senis interpellatione per adjuvantem Christi gratiam id consecutum esse me, ut ex illo tempore ad hanc usque horam cogitationes ejusmodi molestiam mihi numquam ullam facessiverint. Hac igitur exsolutus perturbatione, tranquillumque ope Senis animum a Deo nactus, expetere coepi ejus consuetudinem; multis id cum per meipsum, tum per venerabiles aliquot Lauræ Senes ambiens; tandem post quinque mensium intervallum, opitulante Deo, impetravi, ut inter discipulos me admitteret, quos tum temporis habebat in Laura, uti et cellam seorsum ab hesychasterio ad peregrinorum undequaque affluentium hospitium.

sanatur a febre.

127 Adveni autem ad eum, tertia febris jam a diebus quinquaginta attritus; ob quam primo statim ingressu molestum ei esse, hominis parum verecundi esse judicabam. Postridie vero, quo

δαιμονιώδεις λογισμοὶ ταῖς σαῖς ἐπισπείρονται διανοαῖς. Λοιπὸν μηκέτι περὶ τούτων λόγον ποιοῦ ἢ φροντίδα· καὶ οὕτω τρεῖς εἰπὼν, ἐκέλευσέ με καθεσθῆσαι, καὶ φησιν· Ἐπειδήπερ, τέκνον, ἡ ψυχὴ σου ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις λογισμοῖς ἀγωνιᾷ καὶ ἄχθεται, οὐκ ἔχεις ἁμαρτίαν.

125 Ἀποκριθεὶς δὲ πρὸς αὐτὸν ἔφην· Πάτερ, οὐκ οἶδεν ὁ δαίμων, ὅτι οὐ προσάπτεταί μοι ἁμαρτία ἐκ τῶν τοιούτων ἐπιθυμήσεων, ἐπειδὴ ἀσχάλλω καὶ λυποῦμαι; Ὁ δὲ θεοφόρος Γέρων· Ναί, φησιν, σαφῶς οἶδεν ὁ δαίμων. Πρὸς ὃν εἶπον· Καὶ τί κερδῆσαι προσδοκᾷ ταῦτα ποιοῦν, καὶ τίνος ἕνεκεν διαμένει καθ' ἡμῶν ἐν τοῖς τοιοῦτοις ποιούμενος πόλεμον; Ὁ δὲ Γέρων ἀποκριθεὶς ἔφην· Ἐάν σοι ἐκφράσω τινὸς χάριν κατὰ σου τὴν τοιαύτην διεγείρει μάχην ὁ δαίμων, καὶ τί κερδῆσαι προσδοκᾷ ταῦτα ποιοῦν, ὃ καὶ σὲ παθεῖν οὐκ ἀμφιβάλλω, ὁμολογεῖς τὴν ἀλήθειαν; Κἀγὼ δὲ· Ναί, πάτερ, ἔφην, ὁμολογῶ. Ἐλαβον γάρ κατ' αὐτὸν πνευματικὴν ἀναιδέϊαν τοῦ μηκέτι βραχύ τι παρ' αὐτῶν ἀποκρῦψαι. Ὁ δὲ ἔφην· Ταῦτα διαπράττεται ὁ κἀκιστος δαίμων, σπεύδων τὸν ἀνθρώπου ἀγαγεῖν εἰς ἀπόγνωσιν τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας. Εἰπέ μοι, οὐ πολλάκις, βαστάζων μάχαιραν, ἑαυτὸν τρώσαι ἠθέλησας; Οὐ πολλάκις, ἀκρωρεῖα κρυμνῶδει ἐφεστηκώς, ἢ λάκκῳ βαθυτάτῳ, ἔλεγες· Ἐμαυτὸν ἀπορρίψω, καὶ κακῷ τελευτήσω θανάτῳ, καὶ μηκέτι ζήσω, τοιαύτας εἰς τὸν Θεὸν λογιζόμενος βλασφημίας; Οὐ πολλάκις· εἴθε ὄφειλον ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι, καὶ τοῖς κοσμικοῖς ἐγκυλινδεῖσθαι πράγμασι, καὶ τῷ θεοσεβεῖ λαῷ κακούμενῳ συγκατανοεῖσθαι καὶ μὴ μονάσαι καὶ τῷ Χριστῷ ζῆν εὐσεβῶς συντάξασθαι, καὶ τῆς συνταγῆς ψεύστης γενέσθαι, ἢ βλάσφημος φανῆναι, ἔλεγες; Ὑποστρέψω οὖν εἰς τὸν κόσμον, καὶ τοῦτ' ἐμὸν μοναχικὸν ἀποδύσομαι σχῆμα, καὶ ἔσομαι ὡς εἷς τῶν ἀπάντων, καὶ μὴ βιώω οὕτως διαμείνω· οὐ γάρ μοι γέγονεν ὄφελος, ἀλλὰ μᾶλλον ζημία καὶ ὄλεθρος· ἀλλὰ τάδε τῶν κατὰ σε ἀπλουστερώωντε καὶ ἀδρανεστερώων, εἴπερ γὰρ ἂν τις ἐυτελῆ τινα δύναμιν κεκτημένος εἴη, οὐ δώσων ὧτα τοῖς δαίμοσιν, ἡττηθεὶς ὑπὸ τοιούτων ἀρχοναίων λογισμῶν καὶ ἐνθυμήσεων, εἰ καὶ ἀνιάται καὶ βαρεῖται δεινῶς ὑπὸ τῆς τηλικαύτης ἐναντίας προσβολῆς, καὶ ταράσσεται κατὰ τὸν τῆς προσευχῆς καιρὸν.

E

Puto desiderari οὐκ.

126 Ἐγὼ δὲ ἀποκριθεὶς ἔφην· Ναί, πάτερ ἅγιε, ὡς εἴρηκας, οὕτως ἔπαθον. Ἄλλ' ὑπερέχου τῆς ἐμῆς μετριότητος, ὅπως καὶ τούτων λυτρωθῶ, ὅπως καὶ τῶν προτέρων λελύτρωμαι. Ὁ δὲ ὑπομειδιάσας, ἔφην· Καὶ ἑτέραν ὑπὲρ σου ποιήσω ἀγρυπνίαν, καὶ ἐπεὶ πέποιθα τῷ Θεῷ, ὅτι καὶ τούτων ῥύσεται σε. Ὡς καὶ ἐγένετο· ἐνώπιον γὰρ Κυρίου τῆς δόξης ἐρῶ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι διὰ τῆς τοῦ Γέροντος θεοπειθοῦς πρεσβείας τῇ τοῦ Χριστοῦ συνεργίᾳ καὶ χάριτι οὐκ ἔτι μέχρι τῆς ἐνεστώσης ὥρας ἔκτοτε ὑπὸ τῶν τοιούτων λογισμῶν ἐνωχλήθη. Τῆς οὖν τοιαύτης ἐλευθερωθεὶς ὀχλήσεως, καὶ ἀνέσεως τυχὼν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Γέροντος, πρὸς αὐτὸν φοιτᾷ ἐπεθύμωσα, καὶ πολλὰ δι' ἑμαυτοῦ τε καὶ τινῶν τῶν τῆς Λαύρας ἀιδεσίμων Γερόντων παρακαλέσας αὐτὸν μετὰ πέντε μηνῶν διάστημα σὺν Θεῷ δέξασθαι με μαθητὴν, παρσκευάσας, ἔχοντα τότε μαθητὰς ἐν τῇ Λαύρᾳ, καὶ κελλίον ἄποθεν τοῦ ἡσυχαστηρίου αὐτοῦ πρὸς ὑποδοχὴν τῶν πάντοθεν ἐρχομένων ξένων.

F

127 Εἰσῆλθον δὲ πρὸς αὐτὸν τριταίῳ θαυμαζόμενος περὶ ἀπὸ ἡμερῶν πεντήκοντα· περὶ οὖν τῇ πρώτῃ εἰσβολῇ ἐνοχλησαὶ αὐτῷ, αἰδοῦς ἄξιον ἡγησάμην. Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἥτις ἡ πυρεκτικὴ περίοδος, τὸν παροῦ-

σμὸν

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

σμὸν ποτηθεὶς τοῦ πυρετοῦ καὶ τὴν φλογερὰν αὐτοῦ
βάσανον, ἄκων ἀπειδυσάμην τὴν αἰδῶ, καὶ ἀνευ-
θριάστοις προσῆλθον τῷ Γέροντι, ἀξιοῦν αὐτὸν ἐντευ-
ξιν ὑπὲρ ἐμοῦ ποιήσασθαι, ἐν πίστει λέγων· Πάτερ
ἄγιε, ἐλέησόν με· δεινῶς γὰρ ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ κολά-
ζομαι, καὶ αἰτησάμενος τὸν Θεὸν θαυμάσια μοι τὴν
ἰασιν· πιστεύω γὰρ, ὅτι, εἰ μόνον θελήσεις ὑπερέυ-
ξασθαι μου, ἰαθήσομαι· θέλημα γὰρ τῶν φοβουμένων
αὐτὸν ποιήσει Κύριος. Παρακληθεὶς οὖν ἔφη· Ἐγὼ
μὲν, ὦ τέκνον, ὑπὲρ σου ἀγρυπνίαν καὶ δέχσιν ἐκτε-
λέσαι οὐ παραιτήσομαι· ὁ δὲ παντοδύναμος Θεὸς
ἰάσεται σε. Ὡς περ καὶ ἐγένετο, αὐτοῦ τὴν ὑπόσχασιν
ἐκπληρώσαντος· τῇ γὰρ ἐφεξῆς ἡμέρᾳ ἐρρώμενος
ἀνέστην, πολλὴν νεκτεμένους ῥώμην, καὶ ἀπὸ τῆς πυ-
ρεκτικῆς φλογὸς σεσωσμένος· καὶ οὕτως διὰ τῶν τοῦ
Γέροντος ἐντευξέων τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἐπὶ χρόνον
πολὺν δυνατὸς τῷ σώματι καὶ ὑγιὴς ἀνευ πυρεκτικῆς
καὶ παντοίας νοσώδους ὀχλήσεως διήρκεσα, εὐχαρι-
στῶν τῷ Θεῷ καὶ τῷ Γέροντι.

B

128 Τοῦτῳ μὲν τῶν ἡμερῶν ἐπὶ τὰ σπήλαια τοῦ
Καλαμῶνος πορευθέντι κατὰ τὸ σύνθησις ἐκτελέσαι
Τεσσαρακοστὴν παρηπάμην ἔνεκεν ὑπηρεσίας· ὕδωρ
γὰρ ἐκόμενον αὐτῷ, καὶ κύμους ὀλίγους ἐξέλεον, καὶ
τὴν ἐφοδὸν τῶν προσηλύτων ἐμήνουν. Ὑστερον οὖν
μὲν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων περὶ τὴν τοῦ ἡλίου δύσιν ἐξῆλ-
θον εἰς τὴν ἔρημον, καταλιπὼν με μόνον ἐν τῷ σπηλαίῳ,
ἔχοντα ὀλίγους κύμους καὶ ὀλίγους φόνικας καὶ
ὕδωρ, τοὺς ἐσπερινούς ψάλμους ἐκνελέσαντα. Μονω-
θεὶς οὖν τῆς τοῦ διδασκάλου κηδεμονικῆς προστα-
σίας, ὡς ἀπροσαξίας γέμων καὶ πολλῆς ἀμελείας
περὶ τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν, ὑπὸ γαστριμαργικῆς
ἐκρατήθην μανίας καὶ σατανικῆς ὑποβολῆς καὶ ἐνερ-
γείας, καὶ ἀναστὰς τὴν δυσκἀθεκτον καὶ ἀναιδῆ γασ-
στέρα τῆς αὐτοσχεδίου τροφῆς ἐνέπλησα· καὶ ταύτην
ἐμπλήσας, περὶ ἐγκρατείας ἠρξάμην φιλοσοφεῖν,
ὑπὸ τοῦ συνειδότητος κατακρινόμενός τε καὶ ἐλεγχόμε-
νος· ὡς κλειψιμαίῳ τρόπῳ παρὰ γνώμην τοῦ ἐπι-
στάτου βεβρωκώς, καὶ τῆς μοναχικῆς ἱερᾶς εὐταξίας
ἐκπεπτωκώς· οὔτε ποτε γὰρ ἦδεν τοιοῦτῳ γαστρι-
μαργίας πτώματι περιπεσόν, ὅπερ τοὺς αὐτῷ πε-
ριπίπτοντας τῆς ἐπουρανίου δόξης καὶ βασιλείας
ἀποστερεῖ, ὡς καὶ τὸν διαβάντα τὸν θαλάττιον σά-
λον Ἰσραηλῆτην λαὸν τῆς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας
εἰσόδου ἀπεστέρησεν. Ὅθεν μετανοήσας, κατὰ νοῦν
ἐσκεπάμην προσπεσεῖν τῷ Γέροντι, καὶ παρ' αὐτοῦ
αἰτῆσαι συγχώρησιν. Ὁ καὶ πεπότηκα· καταλαβόν-
τος γὰρ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐρήμου, δραμῶν, καὶ τὸ πρόσ-
ωπόν μου τοῖς ἴχνεσι αὐτοῦ ἐπιθεῖς, ἄπαξ μόνον
πρὸς αὐτόν· Ἡμαρτον, συγχώρησόν μοι, πάτερ,
ἔφη· Ὁ δὲ καλῶς παιδευτὴς, τῷ πνεύματι διαγνοὺς
τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν, ἔφη πρὸς με· Τί ἐνι, τέκνον;
Κλέπτῃς ἐγένου; Οὕτως ἔχρησεν σε κεκλοφέναι καὶ φα-
γεῖν ἀμνησί; Εἰς τοῦτο ἐξεληλυθας μετ' ἐμοῦ; Ἀγ-
νοεῖς, ὅτι κλέπτῃς ἐστίν ὁ τρώγων λάθρα τοῦ ἑαυ-
τοῦ ἐπιστάτου; Οὐκ οἶδας, ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ με-
γάλη ἁμαρτία καθέστηκε τοῦτο; Ἄλλ' αὐτὸς συγ-
χωρήσει σοι, ὃ μόνος ἔχων τὴν ἐξουσίαν ἀφιέναι
ἁμαρτίας· καὶ τοῦ λοιποῦ, θέκνον, ὅτ' ἂν θέλεις, εἰπέ
μοι μόνον, καὶ ἐμπαράθετως ἔσθις χαίρων. Καὶ ἀνα-
στήσας με, καὶ σοφῶς παραινέσας, καὶ εὐλόγησας
ἀπέλυσεν.

C

129 Μετὰ ταῦτα οὖν ἄλλοτε πυρεκτικῇ περιπεπ-
τωκώς νόσῳ, προσφυγὼν τῷ Γέροντι, ἠξίωσα αὐτόν
ὑπὲρ ἐμοῦ ἀγρυπνίαν ἢ σύναξιν ἐκνελέσαι. Αὐτὸς δὲ·
Καλὸν σοι παιδευθῆναι μικρὸν, εἶπεν, καὶ ταῖς τῆς
ὑπομονῆς χώναις δοκιμασθῆναι· ἀλλ' ὑπόμεινον,
ὅμως δὲ ὑπὲρ σου ποιῆσαι ἐντευξιν οὐ παρήσω. Καὶ
ταῦτα μὲν ἔφη· οὐκ οἶδα δὲ ταῖς ἀληθείαις, εἰ πε-
ποίηκεν, εἰ οὐ· ἐπειδὴ με χρονίως ἐδάμασε ἡ πυρεκ-
τικὴ νόσος, ἕως ὅτου διέλυσέ μου τῆς σαρκὸς τὸν
τόνον, καὶ ὅλον με εἰς ἀδυναμίαν βόθρου κατήγαγε,

recurrere febris debebat, ejus accessu cruciatu-
que flagrante consternatus, pudoris immemor
vel invitatus ad Senem sine rubore accessi, obse-
crans eum, ut precibus Deo me commendaret,
cum fiducia dicens : Pater sancte, miserere mei :
gravis enim me febris exercet ; Deum ora, vale-
tudinem ut pro sua bonitate restauret mihi : nam
confido, si pro me agere id modo volueris, sana-
tum iri me : Dominus enim voluntatem timen-
tium se faciet. Hac igitur victus prece, respon-
dit : Non gravabor equidem, o fili, vigilias atque
orationes repetere : Deus autem omnipotens me-
debitur tibi. Quod et contigit, simul atque fidem
suam ille liberaverat. Nam sequenti die cubitu
valens surrexi, firmis omnino viribus, atque ab
ardore febrili factus immunis : ita per Dei gra-
tiam, Sene deprecante, diu corpore valido ac
sano sine ullo aut febriculæ, aut ægritudinis cu-
juscumque incommodo perstiti, gratias Deo ac
Seni referens.

128 Die quadam, cum pro more suo ad Cala-
monis sese speluncas reciperet, ibidem Quadra-
gesimam exacturus, obsequii causa adjunctus ei
sum : nam aquam afferebam, et fabas ei pauculas
coquebam, accessumque significabam advenarum.
Postea igitur per dies illos sub occasum solis ex-
currit in eremum, me solum in spelæo relin-
quens, cum paucis fabis ac dactylis et aqua, ve-
spertinos psalmos recitantem. Itaque sedula ma-
gistri cura destitutus, ut eram inertiae plenus et
incuriae in rebus salutem propriam spectantibus,
libidine quadam gulæ et impugnatione impetuque
satanico abreptus sum ; ac surgens avidam im-
portunamque ingluviem paratis escis explevi, et
pleno jam ventre de temperantia cœpi disserere,
incusante me ac redarguente conscientia, ut qui
furtim, inconsulto superiore, cepissem cibos, et
sacra monachorum instituta violassem : neque
enim, cum tale abdominis vitium incurrerem,
umquam sciveram, lapsos in illud cœlesti gloria
regnoque privari ; quemadmodum et populo Isra-
elítico post superatos maris fluctus ingressum in
terram promissionis interclusit. Quapropter pœ-
nitentia motus, apud animum statui Seni ad ge-
nua provolvi, ac veniam precari ; quod et feci :
nam cum ex eremo adveniret, procurrens ego,
abjecto ad ejus vestigia vultu non nisi semel
ipsi : Peccavi, dicebam, ignosce mihi, Pater.
Sed jam præceptor egregius, peccatum meum
spiritu perspectum habens, his me verbis exci-
pit : Quid hoc, fili ? In furem abiisti ? Siccine fu-
rari te decuit, et comessari clanculum ? An ad
hoc mecum egressus es ? An ignoras furem eum
esse, quicumque clam superiore cibis vescitur ?
Nescisti, quantum id scelus reputetur apud
Deum ? Sed veniam ille tibi dabit, cujus unius
est peccata dimittere. At in posterum, quidquid
volueris, fili, dicito id mihi tantum, dataque fa-
cultate, comedito securus. Tum me allevans, sa-
pienter admonet, ac bene mihi precatus dimittit.

D

Idem ob in-
tempestivam
comestionem
corripitur;

E

F

129 Alio post hæc tempore cum febrem habe-
rem, ad Senem confugiens, obsecravi eum, ut pro
me vigilare ac sacrificare dignaretur. Ille vero :
Bonum, inquit, tibi est, si exercearis aliquantul-
um, atque in patientiæ fornace proberis ; tu fac
patienter feras, non omittam tamen ego Deo te
commendare. Et ita quidem dixerat ; sed non scivi
certo, an id præstitisset necne : quandoquidem
pertinax ac diuturna adhærebat febris, donec vi-
ribus corpusculum exhausit, ac me totum in de-

et alias in
febrim reci-
dens sana-
tur.

bilitatis

A bilitatis voraginem demersit. Tum vero Senis patrocínio ineffabilis me prævenit Dei benignitas, medicamque et adjutricem porrigens manum, ad perfectam valetudinem reduxit, com-plevitque admiratione ac stupore incredibili. Statimque consurgens robore atque animis plenus, foris aerem tantisper captabam; exinde librum arripiens, me ad legendum composui, quod facere antea nequaquam potueram. Quidam autem fratres ipsa illa hora, qua legendo occupabar, ab hesychasterio advenere congratulantes mihi, ac prospera nunciantes; Jam, inquiennes, Magister tui gratia sacrificium obtulit. Tum intellexi continuo per illud consecutum esse me integram valetudinem; ac Deo gratias egi, suspexique potens apud eum Senis patrocínium.

καὶ τότε διὰ τῆς τοῦ Γέροντος προσβέβηκε ἡ ἀπατος τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία προέφθασε, καὶ χεῖρα θερα-
πείαστε καὶ βοηθείας ἐκτείνασα, εἰς ἄκραν εὐεξίαν
ἡγαγεν, καὶ με ξενισμοῦ καὶ ἐκπλήξεως παραδόξου
ἐμπλήρωσε, καὶ ἀναστὰς εὐθέως ῥώσεως καὶ προθυ-
μίας γέμων, ἔξω μικρὸν μετεωρίσθην· καὶ μετ' ἔπει-
τα βιβλίον λαβὼν, ἐκαθεσθην ἀναγνῶναι, ὅπερ ἦν
μοι τὸ πρὶν ἀδύνατον. Ἀδελφοὶ δὲ τινες αὐτῇ
τῇ ὥρᾳ, ἐμοῦ ἀναγινώσκοντος, ἐκ τοῦ ἡσυχαστη-
ρίου παραγεγόνασιν, συγχαίροντές μοι καὶ εὐαγγελι-
ζόμενοι λέγοντες· Νῦν ὁ ἐπιστάτης ὑπὲρ σου
πεπότηκε σὺναξιν. Καὶ παραυτὰ ἔγνωκα, ὅτι δι' αὐ-
τῆς, τελείας ἔτυχον ἰάσεως, καὶ τῷ Θεῷ ἡυχα-
ρίστησα, καὶ ἐξεθείασα τὴν παρρήσιάν τοῦ Γέ-
ροντος παρρήσιαν.

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

ANNOTATA D. P.

B a *Hic ille videtur, de quo Ruffinus in Vitis Patrum num. III apud Rosweydam, et Auctor incertus cap. 12, num. 4. Postremus hæc habet: Venit aliquando ad abbatem Zenonem in Syria aliquis frater Ægyptius; et cœpit cogitationes proprias accusare præsentē sene. Ille autem audiens hoc, admiratus dixit: Ægyptii quas habent virtutes, celant, et vitia, quæ non habent, manifestant; Syri autem et Græci virtutes, quas non habent, prædicant, et vitia, quæ habent, abscondunt. Eadem habet Ruffinus, fere verbatim hisce consonans loco mox citato.*

E

b Ἀμωθεῖς. Videtur hoc verbum rarum, et debere formari a μᾶτος, tristis et ab alpha privativo.

CAPUT XI.

Absentia, occulta, futura exponit; et cum secreto anachoreta colloquitur, ejus deinde formam et vitam breviter explicat.

Cognoscit
eremita si-
tienti aquam
divinitus
concessam;
C

Post hæc, cum a cella sub occasum solis ad Senis hesychasterium contenderem, die sabati labentis Julii mensis, æstivo tempore, per viam strepere audio tonitrua, ac micare fulmina video, oppansa super maris Mortui eremo exigua nubecula. Dum hæc et audita et spectata mecum admiror, ad Senis hesychasterium devenio; lapide ostium pulsanti aperit mihi Senex, coruscanti facie atque exultanti similis, et ait mihi: Nostin', fili, tonitruum istud quid sibi voluerit? Non equidem, inquam, Pater. Respondit ille: Scito, fili, anachoretam quemdam et solitudinis mari Mortuo adjacentis incolam circumcursasse, ut siti, qua premebatur, restinguendæ aquam uspiam inveniret, sed ea minime reperta, in tristitiam ac fletum prorupit, factaque Deo supplicatione, imperavit ille pro sua bonitate ineffabili, et venit nubes, et famulum suum glorificans intonuit, inductaque pluvia servi sui sitim sedavit. Cum vero multum hisce me commotum adverte-
ret ac stupentem, verba eadem secundo ac tertio ingeminabat, ut miraculi mihi veritatem asseveraret. Post dies autem quinque mare Mortuum colligendorum calamorum causa una cum discipulis adii, imbris indicia jussus observare, ut rei veritas nobis nullo negotio patefieret. Post-

Μετὰ οὖν ταῦτα, τοῦ ἡλίου δύνοντος, ὑπὸ τοῦ
κελλίου ἐπὶ τὸ ἡσυχαστήριον τοῦ Γέροντος πορευόμε-
νος, ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου τοῦ Ἰουλίου μηνὸς διῆππεύ-
οντος ἐν θεριναῖς ὥραις κατὰ τὴν ὁδὸν ἀκούω βρον-
τῶν καταρρήγνυμένων, καὶ ἀστραπᾶς ἐξαστραπτού-
σας ὁρῶ, μικρᾶς νεφέλης κατὰ τὴν ἔρημον τῆς νεκρᾶς
θαλάσσης διαπεταθείσης. Καὶ τεθηπὼς λίαν ἐπὶ
τοῦ παραδόξου τοῦτε ἀκούσματος τοῦτε θεάματος,
τὸ ἡσυχαστήριον τοῦ Γέροντος κατέλαβον, καὶ πα-
τάξαντός μου λίθῳ τὴν θύραν, ἀνέφξέ μοι ὁ ἅγιος
Γέρων, ἔκλαμπρον ἔχων τὸ πρόσωπον καὶ ἀγαλλιῶ-
μενον, καὶ φησι πρὸς με· Ἔγνως, ὦ τέκνον, διὰ τί
γέγονεν ἡ βροντὴ αὐτή; Ἐμοῦ δὲ εἰπόντος· Οὐχί,
πάτερ. Ἀποκριθεὶς ἔτι πρὸς μέ φησι· Πληροφορή-
θητι, τέκνον, ὅτι ἀναχωρητὴς τις καὶ ἐρημοπολίτης,
πλησίον τῆς νεκρᾶς θαλάσσης περιπολεῖων, διψήσας
ἐζήτησεν ὕδωρ, καὶ μὴ εὐρηκὼς ἠνιάθη, καὶ ἔκλαυσε,
καὶ δέησιν πεποιηκός αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, κατὰ
τὴν ἀνέκφραστον αὐτοῦ ἀγαθότητα ἐκέλευσεν, καὶ
ἦλθεν ἡ νεφέλη, καὶ τὸν ἑαυτοῦ θεράποντα κυθαίνων
ἐβρόντησε, καὶ τὸν ὑπερὸν ἐξαποστείλας, τὴν δίψαν
τοῦ δούλου αὐτοῦ ἰάσατο. Πολὺ δὲ θεωρῶν με ἐπὶ
τούτοις ἐκπλαγέντα, ἐδευτέρωσε τὸν λόγον καὶ ἐπρί-
τωσε, διαβεβαιούμενός μοι τὸ θαῦμα. Καὶ μεθ' ἡμέ-
ρας πέντε μετὰ τῶν συμμαθητῶν ἐπὶ τὴν νεκρᾶν ἐπο-
ρεύθην θάλατταν ἕνεκα συλλογῆς καλὰμων, προσ-

F

ταχθεὶς

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

ταχθεῖς ὑπ' αὐτοῦ τὰ ὁμεικνὰ σημειώσασθαι ἔχον, ὅπως ἀδυστάκτου τύχοιμεν πληροφορίας. Ἐλθόντες οὖν εἰς τὸν σημανθέντα τόπον ὑπὸ τοῦ Γέροντος, καὶ εὐρόντες οὕτω, ὥσπερ εἶπεν ἡμῖν, ὑπεστρέψαμεν, χάριν τῷ Θεῷ ἐξομολογοῦντες, καὶ τοῦ θαυμασίου Γέροντος τὴν διόρασιν ἐκθειάζοντες.

131 Καὶ ἄλλοτε διορατικῶς λαμπόμενος ὁμματα ἐξάισιον ἡμῖν εἶπεν πρᾶγμα, διατρίβων τότε ἐν τοῖς τοῦ Καστελλίου σπηλαίοις κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Σάβα μνήμης, παρόντος τοῦ ἐλλογιμωτάτου καὶ ἐναρέτου ἀββᾶ Εὐσταθίου, τοῦ νυνὶ ἐπισκόπου ὑπάρχοντος τῆς φιλοχρίστου πόλεως Λύδδης, εἰς ἐπίσκεψιν ἐληλυθός. Ἡμῶν οὖν περὶ τὴν ἐσπέραν ὀλίγην ἐσιόντων ὁπώραν, ἐξαίφνης ἡ τοῦ Γέροντος ὄψις ἐφάνη, δίκην ἡλίου καταλάμπωντος ἐρευθαίνουσα. Ἡμῶν ἀτενιζόντων αὐτῷ, ἔφη πρὸς ἡμᾶς· Ὑμῖν ἔρῳ, ὅτι κεῖται ἐνταῦθα παρὰ τῇ θύρᾳ τοῦ σπηλαίου κάλπη κεκρυμμένη χαμαὶ· καὶ εἰ βούλεσθε πληροφορηθῆναι, σκάψατε, καὶ εὐρήσετε αὐτήν. Παραυτὰ δὲ ὁ ἀββᾶς Εὐστάθιος ἀναστὰς, ἀνευ σμινύης ταῖς χερσὶν ὀρύττειν ἀπήρξατο. Ἀτονήσαντος δὲ αὐτῷ ταχέως, λέγει πρὸς ἡμᾶς ὁ θεσπέσιος Γέρον· Οὔτε πίστιν, οὔτε ὑπομονὴν ἔχετε, ταπεινοί. Εὐθέως οὖν συνορύττειν αὐτῷ ἐπελαβόμεν. Σκάψαντες οὖν ὁμοῦ καὶ βαθύναντες τὸν τόπον, καὶ μηδὲν εὐρηκότες, δυσπιστίᾳ συνεσχέθημεν, καὶ πάνσασθαι τοῦ σκάπτειν ἠδουλήθημεν. Ὅθεν ταρασσομένους ἡμᾶς θεασάμενος ὁ Πρεσβύτερος, διαχυθεὶς μικρὸν καὶ ὑπομειδιάσας ἔφη· Στιζάτε ὀλίγον ἔτι, ὀλιγόπιστοι. Μικρὸν οὖν κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ Γέροντος σκάψαντες, εὕρομεν κάλπην παλαιάν, ἐσχηκυῖαν μηδέν. Ἐυρεθείσης δὲ αὐτῆς ὑπεσιήθη ἡμῖν δυσπιστίας λογισμὸς, ὑποπεύοντες τὸν Γέροντα κατακρύψαντα αὐτήν, καὶ ἕτερόν τινα, καὶ γνωρίσαντα αὐτῷ· ἄχρις ἀν' ἡρώτησα αὐτόν, καὶ πληροφορίας τυχεῖν ἠξίωσέ με, λέγων· Μάρτυς ἡ ὄντως ἀλήθεια, ὅτι οὔτε ἔκρυψα αὐτήν, οὔτε ποτέ τις ἀνήγγειλέ μοι περὶ αὐτῆς, οὔτε μὴ τὸ παράπαν ἐνόησα, ὅτι κεῖται ἐκεῖ ἕως αὐτῆς τῆς ὥρας, ἐν ᾗ ἔφην ὑμῖν. Τότε δὲ τότε κατενόησα σαφῶς, ὅτι διορατικῶς διωραϊσμένος καὶ καταυγασμένος ὁμματα, τοῦτο ἐγνώρισε· καὶ ἐδόξασα τὸν Θεόν, τὸν δοξάζοντα τοὺς δούλους αὐτοῦ.

C

132 Οὗτος ὁ θεοφόρος Γέρον ἐληλύθει τότε πρὸς ἡμᾶς τοὺς αὐτοῦ φοιτητὰς ἐπισκεψόμενος ἐν τῷ κελλίῳ. Βουλευθέντος δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐπαναδύσαι ἡσυχαστήριον, συνεπορεύθη αὐτῷ. Καταντήσαντες οὖν τὸ ἡσυχαστήριον, τὴν συνήθη πεποιήκαμεν εὐχὴν, καὶ μετέπειτα καθισθέντων ἡμῶν ἐν τῷ ἐνδοτέρῳ τοῦ Γέροντος κελλίῳ ἤτοι σπηλαίῳ ἐπὶ βραχυτάτην ὥραν, αἰφνυδίου ἤρξατο ἀναπέμπειν τῷ Θεῷ δοξολογίαν καὶ ὕμνον, λέγων· Πρὸς με, ἰδοὺ, δὴ ἀγγελικὴ παρουσία ἐν ταύτῃ τῇ ὥρᾳ ἐπεδήμησε. Πρὸς ὃν καταπλαγείς· Πόθεν δῆλον, ὦ πάτερ, ἔφην; Ὁ δὲ πρὸς με· Ὁ ὀλιγόπιστε, οὔτε τὸν ἄγγελον ὁρᾷς, καὶ τῆς εὐωδίας οὐκ ὁσφραίνῃ; Ἐγὼ δὲ· Οὐδαμῶς, ὦ πάτερ, ἔφην. Ὁ δὲ με διαλογιζόμενον, καὶ δυσπιστοῦντα εἰς τὴν ἀγγελικὴν ὀπτασίαν ἰδὼν, τὴν ὀφθεῖσαν αὐτῷ, σχετλιαστικῶς ἐταλάνισε λέγων· Ἀβάλοι σοι, ταπεινὲ! ἀβάλοι, καὶ τρεῖς ἀβάλοι! Ἔως τίνος οὕτως διαμένεις παχύς καὶ ἀδρός καὶ ἀπιστος, ἕως οὕτως; Ταῦτα ἀπεφθέγγατο πρὸς με· ἐξαίφνης ὡσφράνθη εὐωδίας, ὥσπερ ὡσφράνθη οὐδέποτε μόσχου, καὶ νάρδου, καὶ μύρου παντὸς εὐδομοτέρας, καὶ προσηνεστέρας καὶ ἀσμενεστέρας. Ταύτης οὖν ἐκβλυσάσης, ἐκ δευτέρου πάλιν ὁ Καλόγηρος λέγει· Καὶ νῦν ἄρα τῆς ἁγίας ἀγγελικῆς οὐκ ὡσφράνθη εὐωδίας, οὐδὲ πληροφορίας ἔτυχες; Ἐγὼ δὲ πρὸς αὐτόν ἔφην· Ναί, πάτερ, ὡσφράνθη, καὶ ἐπί-

quam itaque ad assignatum a Sene locum venissemus, remque ita habere comperissemus, uti dixerat nobis, reversi sumus, et Dei confitentes gratiam, et admirabilem Senis perspicentiam venerantes.

131 Alias quoque pervidenti illustratus oculo rem nobis dixit singularem, cum in Castellii spelæis tunc versaretur per dies, quibus sancti Patris nostri Sabæ memoria celebratur, præsentem eximio plane, ac suis claro virtutibus Abbate tum, nunc autem Lyddæ a, urbis Christo dilectæ, episcopo Eustathio, qui ad visitandum eum venerat. Cum igitur sub vespæram exiguum quiddam pomorum cœnassemus, illico Senis vultus, splendentis instar solis accensus, refulsit; dumque oculos in eum intendimus: Dico, inquit, vobis, abditam hic in terra juxta ostium speluncæ jacere pelvim; et siquidem rem vultis pernoscere, fodite, et eam invenietis. Surgit extemplo Abbas Eustathius, et sine ligone terram egerere manibus occipit, quo ardorem illum cito remittente, ita nos mirificus Senex increpuit: Neque fidem, neque patientiam habetis, miseri. Incepi ergo et ego statim una fodere cum illo. Jam terram simul ambo erueramus, alteque penetraveramus in locum, cum, re nulla detecta, incredulitas nobis suborta est, et supersedere placuit fossione. Quare Senex turbari nos conspicatus, atque explicata non nihil fronte, subridens ait: Sustinete adhuc aliquantulum, modicæ fidei. Eruta igitur, ad imperium Senis, paulo altius humo, in pelvim incidimus antiquam, nihilque continentem. Sed eam ut invenimus, dubitatio subiit, ac suspicio, an non vel ipse abstrusisset eam ibi, vel alius quispiam, qui id ipsi significasset: donec illum interrogavi, nosque securos reddere dignatus est, dicens: Testis profecto ipsa veritas, neque abscondisse me illam, neque de ea indicium mihi quemquam fecisse, neque reconditam istic eam latere vel cogitasse me ante horam hanc, qua indicavi vobis. Tum enimvero manifeste deprehendi, perspicaci ductum collustratumque mentis intuitu assecutum hoc eum fuisse; ac Deum laudavi glorificantem famulos suos.

132 Venerat aliquando hic Senex discipulos nos suos invisurus in cella, cumque redire ad hesychasterium suum vellet, comitem ei me adjunxi. Ubi hesychasterium attigimus; solitas fudimus preces, ac deinde confidentibus nobis tantisper in cella, sive spelunca Senis interiori, cœpit ex improvviso laudes Deo hymnumque cantare, ac dicere: Ad me, ecce, profecto angelica visitatio hac ipsa hora descendit. Ad quem ego percussus: Unde id scis, inquam, Pater? Cui ille: O modicæ fidei! neque angelum vides, neque fortassis etiam suaveolentiam odoraris? Ego vero: Nequaquam, mi Pater, inquam. Tum hærentem me neque factæ sibi angelicæ apparitioni credentem satis intelligens, in miserabilem solvitur fletum dicens: Heu, te infelicem! heu, et tertio heu! Quousque tam crassus ac durus esse perges et incredulus; quousque sic eris? Dixerat; et continuo suavissimum percepi odorem, qualem neque muscus, neque nardus, neque odoriferum quodcumque et gratum suaveolensque unguentum exspirare mihi visum est umquam. Quo exhalato, ita denuo ad me ait optimus Senex: Nondum etiam nunc sanctam angelicamque fragrantiam persensisti; nondum adduci potes, ut credas? Cui ego: Omnino, Pater, et sentio et

D

et hydriam
ante fores
speluncæ de-
fossam la-
tere.

a

E

Discipulo
angelicam
præsentiam
ex odoris
fragrantia
cognoscen-
dam præbet.

credo.

A credo. Tum ita subiecit: Esto imposterum credulus, et noli esse incredulus. Ut igitur malignissimus tunc eram ac pessimus, in odorem istum tam peregrinum volens inquirere curiosius, atque evidenter explorare, causam inveni ut hesychasterio exirem, dispiceremque, num ex Laura forte fragrantiae istius jucundissimus afflatus a muscato thymiamate evaporatus aspirasset; quamquam plane dissimilis esset, tamen id feci, quo id quidquid esset, penitius ac certius introspecerem. Sed nullius re vera ad nares meas odoris aura delata
b est: neque enim omnino suffitus hora b tunc erat. Unde hæc oppido admirans Deo gloriam dedi.

Amita Leon-
tii Hieroso-
lymis ægra
ipsum accer-
sil,

133 Est mihi nutrix, patris soror, pia et amans Deum. Hæc aliquando, sicut facere sæpe assueverat, in sanctam Jerusalem orationis causa venerat cum ancilla quadam, quam religiosa matrona jugo servitutis exemptam libertate donaverat. Ambæ itaque Hierosolymis sanctam Dominicæ Passionis celebritatem transigunt; inde vero in sanctum Sinai montem c pro sua consuetudine, sunt profectæ: cumque sacra ac veneranda ista loca salutassent, in sanctam Urbem remearunt: in itinere autem amita mea in morbum incidit. Ubi urbem sanctam tenuerunt, et aliquot ibi dies commoratae sunt, salutem a Deo et valetudinem expectantes, nihil proficere, protracta in longum ægitudine, ac vertente semper in deterius; quod divina videlicet in rem nostram providentia factum est. Amita ergo mea gravari in dies sese ac deficere, morbum vero invalescere sentiens, ac prope jam abesse, ut putabat, a mortis limine; accersi me cum aliquo de patribus jubet.

ad quam se
confert:

134 Ego statim ut rescii, accepta a Magistro facultate, ad illam me confero. Ut me vidit: Crede mihi, ait, fili, nec levi de causa, neque temere hunc ad me veniendi laborem suscipere te volui; sed Dei, operisque præclari ac salutiferi causa: ceterum ne te macera, si relicta tantisper Laura tua, aliquid incommodi senseris; sed utilem negotii finem ante oculos habe. Audio enim dominantem hic magistratum tyrannice, perverse, injusteque administrare rem suam, fortunis homines evertere, ac maxime imbecilles, accolas, hospites, tum apud quos occasionem opportune quamdam invenerit, spoliare facultatibus suis. Nam ante dies aliquot, ut relatum est mihi, peregrinus quidam in atrio alicujus hic Christiani mortuus est, institutis opum suarum heredibus multis; eorum autem nemine coram hic per id tempus comparente, occasione arrepta, tyrannus quidquid reliquerat divitiarum, involavit ipse; neque vero hoc flagitio contentus fuit, neque hic stetit insatiabilis ejus avaritia; sed palam, absque ullo metu aut modo, Christianorum, apud quos defunctus hospes perhumaniter habitus egerat, bona diripuit: atque ipsos insuper ferrea compede adstrictos conjecit in custodiam. Et ego igitur, cognatis hic meis destituta, heredem aliquem, siquidem Deo visum fuerit ad sese ex hac infirmitate evocare miseram atque afflictam hanc animam, nuncupabo. Nihil enim ita me cruciat, uti misera hæc puella: quippe quam vereor ne ob exhibitum mihi in comitatu obsequium contra jus fasque comprehendant; deinde etiam Christiani, qui me exceperunt hospitio. Quamobrem dato te precibus meis, fili, et Arabes mihi viros delectos atque auctoritate præditos adducito, ut eos testes adhibeam, nihil hic omnino me possidere virginemque hanc liberam esse ac nulli domino subjectam; tum apud nos mane, donec

στευσα. Ὁ δὲ πρὸς μέ φησι· Γίνου λοιπὸν πιστὸς καὶ μὴ ἄπιστος. Ὡς οὖν τότε δεινότατος ὑπάρχων καὶ πονηρότατος, βουλευθεὶς περὶ ταύτης τῆς ξένης εὐωδίας πολυπραγμονῆσαι, καὶ σαφῶς ἀκριβεύσασθαι, προσεποιησάμην ἐκτὸς τοῦ ἡσυχαστηρίου πορεύεσθαι, καὶ ἰδεῖν, μὴ καὶ τάχα ἀπὸ τῆς Λαύρας ἐλήλυθε τῆς εὐωδίας ἐκείνης ἡ ἡδυτάτη πνοὴ ἀπὸ μοσχάτου θυμιάματος καπνιθεῖσα· εἰ καὶ ἀνόμοιος ἦν, ἀλλ' ὅμως ἔνεκα πληροφορίας μείζονος, τάδε περιεῖργασμαι· ἀλλ' οὐδενὸς ὄντως, εἰς τὰς ἐμὰς ῥίνας ἦλθεν ὁσμή· οὔτε γὰρ παντάπασιν ὥρα θυμιάσεως ἦν· ὅθεν ἐπὶ τούτοις λίαν τεθαυμακῶς δόξαν ἀνέπεμψα τῷ Θεῷ.

133 Τιτθὶδὰ πατράδελφον εὐλαβῇ καὶ φιλόθεον ἔχω· αὕτη δὲ ποτε, ὥσπερ καὶ ὄραν πολλάκις ἔιωθε, τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλήμ εὐχῆς ἔνεκεν κατέλαβε σύν τινι θεραπαίνῃ, ἣν καὶ τοῦ δουλικοῦ ζύγου θεόφρων οὖσα τυχεῖν ἐλευθερίας ἤξιωσεν. Ἀμφότεραι οὖν ἐν Ἱεροσολύμοις τὴν ἁγίαν τοῦ σωτηριώδους πάθους πανηγύριν ἐκτελέσασαι, καθεῖθεν ἐπὶ τὸ Σιναῖον πορευθεῖσαι, ἅγιον ὅρος, ὡς ἡθισμένοι ἦσαν, καὶ τὰ ἐκεῖ θειάτε καὶ σεβάσμια ἀσπασάμεναι, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν. Κατὰ δὲ τὴν ὁδὸν ἡ ἐμὴ θεία νόσῳ περιπέπτωκε. Καταλαβοῦσαι δὲ τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ τινὰς ἡμέρας ἐκεῖ διαρκέσασαι, τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ σωτηρίαν τε καὶ ἴασιν ἀπεκδεχόμεναι, οὐδὲν μᾶλλον ἤνυσαν, τῆς νόσου μηχανομένης, καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον αἰεὶ τρεπομένης, τῆς δεῖκῃς δηλαδὴ προνοίας τοῦτο συμφερόντως βραβεύουσης. Ἐαυτὴν τοίνυν ἰδοῦσα ἡ ἐμὴ θεία ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ βαρυνομένην τε καὶ τρυχομένην, καὶ τὴν νόσον ἀκμάζουσιν, καὶ ταῖς τοῦ θανάτου θύραις ἐγγίζουσιν, ὡς ὤρετο, μεταπέμπεται με μετὰ τινος τῶν πατέρων.

134 Ἐγὼ δὲ μαθὼν, παραυτὰ παρὰ τοῦ Ἐπιστάτου λαβὼν παράθεσιν, κατέλαβον πρὸς αὐτήν. Ἡ δὲ με κατιδοῦσα ἔφη· Πίστευέ μοι, τέκνον, οὐχ ἀπλῶς, οὐδ' ὡς ἔτυχε, σκυληναί σε ἐνταῦθα προτεθύμημαι· ἀλλὰ διὰ Θεόν, καὶ καλὸν καὶ σωτήριο ἐργον· μὴ ἀνιῶ λοιπὸν, τὴν σὴν πρὸς μικρὸν εἰσας Λαύραν, καὶ σκυλὸν ὑπομείνας· ἀλλὰ σκοποῦ πρὸς τὸ σύμφορον τοῦ πράγματος πέρας. Ἀκούω γάρ, ὅτι ἡ τῶν ὧδε ἐπικρατούσα ἐξουσία τυραννεῖ καὶ δυσπραγεῖ καὶ ἀδίκως διοικεῖ καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκπορθεῖ καὶ ἐξαρπάζει, μάλιστα τῶν ἀσθενῶν καὶ παροίκων καὶ ξένων ὑπαρχόντων, καὶ παρ' οἷς ἀφορμὴν τινὰ ἔνρουι· πρὸ ἡμερῶν γὰρ ξένος τις προσήλυτος, ὥσπερ ἤκουσται μοι, ἐν αὐτῇ τινος τῶν ἐνταῦθα Χριστιανῶν ἐτελεύτησε, πολλοὺς ἐγκαταλείψας κληρονόμους τῆς αὐτοῦ περιουσίας, καὶ τούτων τηνικαῦθ' αἰνὸς μὴ παρευρεθέντος, ἀφορμὴν εὐρὴν ὁ τυραννῶν, ὅσα ἐγκατέλειπε, ἐξέσπασε χρήματα, καὶ οὐ ταύτῃ μόνον τῇ κακίᾳ ἠρκέσθη, οὐδὲ ἕως ὧδε ἔστησε τὴν ἑαυτοῦ ἀνόριστον πλεονεξίαν, ἀλλ' ὀφθαλμοφανῶς ἀνευ δέους καὶ συστολῆς καὶ τὰ τῶν φιλοχρίστων ἐξήρπασε χρήματα, παρ' οἷς διήγεν ὁ τελευτήσας ξένος, φιλοφρόνως ξενισθεὶς· πρὸς δὲ τούτοις ἔθετο αὐτοὺς καὶ ἐν φυλακῇ, σιδηρᾶς τοῖς ποσὶν αὐτῶν ἐπιβαλὼν πέδας. Καθὼς τοίνυν ἐνταῦθα τῶν ἐμῶν συγγενῶν μεμονωμένη, τινὰ ἐγκαταλείψω κληρονόμον, εἴπερ ὁ Θεὸς ἐπινεύσειε τῇ νόσῳ ταύτῃ παραλαβεῖν τὴν τάλαιναν καὶ ἀθλίαν ψυχὴν μου. Οὐδενὸς γὰρ ἔνεκεν ὁμῶς λυποῦμαι, ἀλλ' ὑπὲρ ταύτης τῆς ταπεινῆς κόρης· φοβοῦμαι γάρ, μήπως ἀδίκως ληφθῇ χάριν τῆς ἐμῆς ὑπηρεσίας συνακολουθήσασά μοι, καὶ περὶ τούτων πάλιν τῶν φιλοχρίστων παρ' οἷς ἐξενίσθην. Διὸ δυσωπήτητι, τέκνον, καὶ ἄγαγέ μοι Ἀραβας λογάδας ἀνδράς καὶ ἀξιοπίστους, ἵνα μαρτυρῶμαι αὐτοὺς, ὅτι οὐδὲν ἐνταῦθα τὸ παράπαν κέκθημαι, καὶ ὅτι ἡ κόρη αὕτη ἐλευθερά καὶ ἀδικοποιὸς ὑπάρχει, καὶ παράμεινον ἡμῖν, ἄχρις ἂν ἴδῃς τὸ ἐκδησομενον τοῦ νοσήματος τούτου, τοῦ δεινῶς καὶ σφοδρῶς

E

F

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MSS.
GRÆCO.

κατέχοντος, καὶ γνωρισθῆς, ὅτι υἱὸς εἶ τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ.

135 Ἀκούσας ἂν ταῦτα παρὰ τῆς ἐμῆς θείας, συμφέρον εἶναι ἐσκόπησα παραμεῖναι αὐτῇ· καὶ διαποίνσας ἡμέρας ἱκανὰς ἡδημόνησα, καὶ τῆς πόλεως ἐξελθεῖν ἐπεθύμησα, καὶ ἐπὶ τὴν Λαύραν ὑποστρέψαι· ἀλλ' ἐμαυτὸν κατακρίνας κατέσχον, καὶ παρέμεινα ἔτι, καὶ χρονίσας ἡκηδίασα αὐθις καὶ ἐραθύμησα, καὶ ἀναχωρῆσαι ἠθέλησα· ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἐμοῦ συνειδότος ἐκωλύθη πάλιν, καὶ τοῦτο δις καὶ τρίς πέπονθα ἐπὶ τῶν λογισμῶν ἀγχόμενος καὶ πολεμούμενος. Τελευταῖον δὲ ἀδημονήσας συνῆδον πρὸς τὸν ἐμὸν Ἐπιστάτην ἀπελθεῖν, καὶ ἐπερωτῆσαι αὐτὸν, εἰς τί μέλλει λήξειν τὸ πρᾶγμα, εἴτε εἰς ὑγίαν, εἴτε εἰς θάνατον. Ἀλλ' εἶθε ὀφελόνγε τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ποιήσασθαι, καὶ μὴ οὕτως ἐν μέσῳ κοσμηκῶν ἐν ἀμελείᾳ καὶ ἀπροσεξίᾳ βιώσαι ἐπὶ τοσοῦτον καιρόν.

136 Ἦν τότε ὁ νυνὶ τοῦ θεαδελφου θώκου ἐπιλημένος τοὺς διακας, κύρις Θωμᾶς ἐν τῇ πόλει τῶν νοσοῦντων ἐπιμελούμενος, ὡς χρησιμώτατος ὢν ἱατρὸς, λόγῳ καὶ πείρᾳ κεκοσμημένος, καὶ κατὰ Θεὸν βιοτεύων τὴν τῶν ἁγίων Κοσμάτε καὶ Δαμιανῶ πολιτείαν ἐκμιμούμενος, διάκονος ὑπάρχων. Τούτῳ οὖν τῷ μακαριωτάτῳ καὶ θαυμασιωτάτῳ ἀνδρὶ θαρρόντῳ, οὓς εἶχον λογισμοὺς, ἀνεθέμην, καὶ τὴν ἐμὴν θείαν ἐν ἐσχάτοις ἐάσας κινδύνους, ἐπὶ τὴν Λαύραν νυκτὸς ἐπανέλθον. Ἐκεῖσε οὖν περὶ τὴν δευτέραν ὥραν τῆς ἡμέρας ἐφθακῶς, ὠρθοδρόμησα πρὸς τὸν ἐμὸν Ἐπιστάτην, λίαν ἐσπευσμένος διὰ τὴν ἐμὴν θείαν. Τὸ ἡσυχαστήριον δὴ καταντήσαντός μου, καὶ κατὰ τὸ σύνθηες τρίς μνηύσαντός μου διὰ μικροῦ λίθου, ἀνέωξέ μοι ὁ Γέρον, καὶ πρὶν τι τὸ σύνολον φθέγγομαι, ἔφη πρὸς με, τὴν θύραν τῇ χειρὶ κατέχων· Εὐ ἦκεις, ὦ ἐμὸν τέκνον, εὐ ἦκεις· μὴ ἀθύμει· οὐκ ἀποθνήσκει γὰρ ἡ θεία σου ἐν τῇ ἀβρώστῃ τούτῃ. Ἐγὼ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον· Τοῦτο καταμαθεῖν παρὰ σου ἦλθον, ὦ πάτερ. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ἔφη· Ναὶ οἶδα, οἶδα, ὅτι τούτου χάριν ἐλήλυθας. Οὐκοῦν πεπληροφορημένος ἔσο, τέκνον, ὅτι ἐν τῇ νόσῳ τούτῃ οὐ τελευτήσει. Μὴ οὖν ἀθυμήσης, μήδε λυπηθῆς, μήδε στυγὸν ταῖς φροντίσι καταπονήσης, καὶ μεταίαις ἀθυμίαις. Καὶ ταῦτα τρίς εἰπὼν, πρὶν ἢ με τὸ παράπαν ἀλῆσαι πρὸς αὐτὸν, ἤρξατο λέγειν τὸ Πάτερ ἡμῶν, καὶ πληρώσας τὴν εὐχὴν, εὐμενῶς καὶ φιλοφρόνως ἀπεδέξατο.

137 Ἦμῶν οὖν καθισθέντων, ἠρώτησα αὐτὸν πάλιν, πολυπραγμονῶν καὶ ἀκριβεύόμενος σαφῶς εἰδέναι, εἰς τί ἂν λήξει τῆς ἐμῆς θείας τὸ νόσημα· ἐπειδὴ ἡ καρδίᾳ μου λίαν ἦν καιομένη ἦν ἐμοὶ· οὐ γὰρ ὤμην, ὅτι καταλαμβάνω τὴν Λαύραν, ἄχρις ἂν τελευτήσῃ· θθεν τρίς ἀκούσας παρὰ τοῦ Γέροντος, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει, οὐκ ἐκυσάμην, ἀλλ' ἠρώτησα αὐτὸν ἔτι, λέγων ἄκρας καὶ βεβαίας τυχεῖν πληροφορίας· Ἀξίωσόν με, πάτερ, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει ἡ θεία μου ἐν τῇ νόσῳ τούτῃ· ἐγὼ γὰρ αὐτὴν οὐ μόνον ἀπειπάμην καὶ ἀπήλπισα, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοί. Ὁ δὲ ἔφη πρὸς με· Ἐτί ἐρωτᾷς περὶ τούτου, ὀλιγόπιστε; Οὐκ ἐπιστοφόρησά σε; Οὐ πολλάκις εἶπόν σοι, διδασκαλικούς ὑποθέμενος τρόπους, μάλιστα περὶ τῆς ἀπιστίας, ἥτις ἐκ δύο τινῶν συμβαίνει, ἕκτε τῆς τῶν πραγμάτων ἀπειρίας, καὶ ἐκ τῆς ἀπροσεξίας, τοῦ κακοῦ πολεμήτορος διαπαντὸς ὑποβάλλοντος ἐνθυμήσεις, καὶ ἐν τῷ καθαρῷ σίτῳ ζιζάνια ῥυπαρὰ ἐπισπείροντος; Διὸ τοιγαροῦν πρὸς θεραπείαν τῆς σῆς ὀλιγοπιστίας πορεύθητι πρὸς τὸν ἀρτοκόπον, καὶ αἰτησάσαι παρ' αὐτοῦ μίαν προσφορὰν ποιήσασθαι σοι· οὐ γὰρ ἔχει σήμερον ἐν ἐτοίμῳ· ἐπειδὴ τετάρτη τῆς ἐβδομάδος ἐστίν ἡ παρούσα ἡμέρα.

morbi hujus qui me graviter vehementerque exercet, eventum videris; atque ita genuinum te fratris mei filium exhibueris.

135 Postquam ista ex amita intellexeram, consultius esse duxi ab ea non discedere; at exactis istis diebus non paucis pœnitere me facti cœpit, jamque e civitate cogitabam abire et reverti in Lauram; sed damnato mox consilio, cohibui memet, et permansi. Ac post tempus satis longum, otium iterum subrepsit ac tædium, placebatque proficisci; sed mea me denuo conscientia inhibuit. Idemque mihi, cogitationibus presso impugnatōque, iterum ac tertio accidit. Tandem inquietus animi adire Magistrum statui, atque, ex eo quærere, quò res demum esset evasura, ad sanitatem, an ad mortem. Sed utinam istud fecissem ab initio, neque vitam in medio secularium otiosam tam diu segnemque duxissem!

136 Erat tum diaconus, qui modo Theadelphici throni gubernacula suscepit, domnus Thomas d, in quem ægrotantium in urbe cura incumbat: quippe qui medicus esset dextrissimus, eruditione pariter et experientia clarus, vitamque sanctorum Cosmæ ac Damiani disciplinæ æmulam instituens. Huic igitur beatissimo præstantissimoque viro confisus, quæ habebam consilia exposui, amitaque mea in extremis relicta periculis, noctu Lauram repetii. Cum istuc hora circiter diei secunda advenissem, recto cursu ad Magistrum meum contendere, amitæ causa admodum festinus. Hesychasterium ut attingi, ac signum, ut moris erat, exiguo lapillo ter dedi, aperit mihi Senex, et manu januam tenens, antequam omnino quidquam locutus ego essem, ait mihi: Optime veneris, o fili mi, optime veneris; noli te cruciare: non enim ex hac infirmitate morietur amita tua. Ego vero: Hoc ipsum, dicebam, ut ex te intelligam modo adveni, o pater. Subjecit ille: Scio enim vero, scio ea causa te advenisse. Itaque pro certo noveris, fili, hoc morbo nequaquam illam extinctum iri. Vide ergo, animos ne despondeas, neque te aut luctu, aut solitudine, aut stulta anxietate divexes. Quod cum tertio dixisset, priusquam fecissem ego verbum unum, orsus est recitare Pater Noster, et precatione completa, benigne atque amice me admisit.

137 Postquam consedissemus, rogavi eum denuo, omni aviditate diligentiaque id scire manifeste expetens, quo amitæ meæ desitura demum esset ægritudo; quandoquidem urebantur oppido mihi præcordia: vix enim ad Lauram pertingere me posse existimabam, quin illa expirasset. Unde, cum jam ter audissem e Sene non esse morituram, non acquievi tamen; sed, ut certitudinem summam solidamque nanciscerem, iterum sciscitatus sum, dicens: Ne graveris, mi pater, id mihi aperte pronuntiare, morbum hunc amitæ meæ non esse fatalem: nam non ego dumtaxat illam depositam dixi, et sensi; sed alii complures. Tum vero ille: Etiam hoc rogitas, modicæ fidei? Non id asserui tibi satis, ut fidem habeas? Non sæpe, adductis Doctorum exemplis, tecum egi vel maxime de incredulitate; quæ ex his duobus existat, ex rerum videlicet inscitia, atque ex segnitie, cogitationes suggerente perpetuo hoste nequissimo, et puro semini impura interscrente zizania? Quapropter remedium tardæ tuæ fidei afferatur, abi ad pistorem, eumque roga, ut hostiam tibi unam conficiat; quia nullam habet paratam; cum dies hæc sit quarta hebdomadæ e.

huc diuturnioris ægritudinem moram pertasus,

consulto Thoma Patriarcha, recurrit in Lauram;

E

F ibique ex S. Stephano intelligit non morituram hoc morbo amitam;

A
hæsilansque,
per Missæ
Sacrificium
confirmatur
in fide.

138 Cumque abissem, atque hostiam accepissem eadem hora coctam, obtulit eam sanctus Senex, absolutoque Missæ sacrificio, accedit ad me vultu ad lætitiā composito, omnique pleno venustate, atque ita rutilanti, ut ad ignis luculenti splendorem accederet; et sic infit: Numquid non dixi tibi, modicæ fidei, amitam tuam ex hac infirmitate interituram non esse? Excute igitur aliquando ex animo obstinatam omnem in credendo duritiem, et opinionem, affectumque perversum, neque me de hac re posthac umquam interrogaveris. Itaque sermonibus ejus divina inspiratis gratia persuasus, pedes ei manusque exosculatus sum, Deo ac deifero Seni impense de hac re gratias agens. Et cum reliquum diem illum serena atque imperturbata illic mente mansissem, postridie revelatam divinitus per os illud Senis sapientia cœlesti scaturiens (prophetiam) ipsimet amitæ meæ dilectissimæ nunciaturus abcessi. Neque id me turbavit, quod eam offenderem in ultimo versantem discrimine; sed illam consolatus, post unum alterumve forte diem, concepta de Senis oraculis optima spe mentem pascens ac serenans, in Lauram reverti. Amita vero mea post dies non multos valetudini restituta, discessit in civitatem suam, et ad hunc usque diem per Dei gratiam perpetua sanitate ac viribus pollens hymnum Deo gratiarum actionis exsolvit.

Anachoretam latentem
visurus S.
Stephanus
ascendit in
montem;
f

139 Secutus aliquando sum hunc Senem cum aliis quibusdam patribus cum ex maxima Laura nostra, tum ex illa, quæ Sucæ f dicitur, circa tempus Quadragesimæ sancti Patris nostri Sabæ, ad Ducæ speluncas. Habebam autem antrum angustum, spelæo Senis vicinum, in quo degens, Senem per dies singulos de spelunca sua egredientem, et in montis verticem intendentem oculos, ex imo corde mœstos prominentem gemitus, ac Deum omni modo glorificantem videbam. Verbum ei de hac re nullum feci. Peracta ergo Quadragesima, rogatus Senex, cum in montis cacumen vellet ascendere, patres assumpsit secum, me cum uno ex patribus infra in speluncis relicto. Dum ergo circumeunt simul, incidunt in speluncam arenti fœno instructam, locumque ad sedendum idoneum, et hominis cujusdam vestigia, quem requirentes Patres circumcurrebant non sine Senæ; cumque multum ac sedulo investigassent, invenire neminem potuerunt. Tum Magister finxit, quasi necessitatis alicujus causa, secedere sese, et: Præcedite aliquantulum, inquit, o patres; jam, ecce, apud vos ero.

C
de illo interrogatus non
vult respondere:

140 Illi vero progressi, ad horam facile eum operti sunt, ac tardantem putarunt cum illo anachoreta miscere colloquia. Quamobrem regressi sunt, ut illum inquirerent, compellantes eum nomine, falsa spe ducti, fore ut anachoretam una invenirent. Verum, auditis eorum vocibus et clamoribus, obviam eis accurrit Magister, veritus, ne arcanum ejus negotium forte assequerentur. Quem illi ut viderunt, orare cœperunt, dicentes: Quam ob causam moratus nos tamdiu es, Pater? Num forte cum anachoreta eras? Dic sane id nobis. Ad quos ille: Ignoscite mihi, patres; neque mihi de hac re in posterum quæstionem movete. Illi vero sedulo silentium tenuerunt, suspicati cautum ab anachoreta fuisse, ne sibi de illo quidquam indicaret.

141 Ubi ergo de monte descenderant, rogant humilitatem meam, ut Senem ego istud interrogem. Morem gessi, et multa supplicatione, at-

138 Ἀπειθόντος οὖν μου, καὶ ἀπειληφότος τὴν προσφορὰν αὐθωρὸν, ὁ θεοφόρος Γέρων προσήνεγκεν αὐτὴν, καὶ πᾶσαν τελέσας τὴν μυσταγωγικὴν λειτουργίαν προσῆλθε γεγανυμένην ἔχων θεῖαν καὶ χάριτος πεπληρωμένην καὶ ἐκλαμπρον, λάμποντι πυρὶ παραπλήσιον, καὶ εἶπε πρὸς με· Οὐκ εἶπόν σοι, ὀλιγόπιστε, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει ἡ θεία σου ἐν τῇ ἀρρώστῳ ταύτῃ; Ἀποσώθῃσιν ἀπὸ σου πᾶσαν δυσπιστίαν, καὶ κακόδουλον γνωμὴν καὶ διάθεσιν, καὶ μηκέτι προσθεῖς ἐπερωτῆσαι με περὶ τούτου τοῦ πράγματος. Πειστευκῶς τοίνυν τοῖς χαριτοπνεύστοις αὐτοῦ λόγοις, τοὺς πόδας αὐτοῦ κατεφίλησα, καὶ τὰς παλάμας, μεγάλως εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ ὑπὲρ τούτου, καὶ αὐτῷ θεοφόρῳ Γέροντι. Διαποιήσας δὲ ἀκαταπύκτως καὶ ἀταράχως τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης, τῇ ἐξῆς ἐπορεύθη τὴν θεοθεν διὰ τοῦ σοφοδύστου στόματος γνωρισθεῖσαν· τοῦ Γέροντος τῇ προφιλισταίᾳ μου θεῷ εὐαγγελισμένος αὐτῇ, καὶ καταλαβὼν αὐτὴν ἐν τοῖς τελευταίοις κινδύνοις οὐκ ἐδυσφόρησα, ἀλλ' αὐτὴν παρηγορήσας, μεθ' ἡμέραν, ἢ τάχα καὶ δύο, εἰς τὴν Λαύραν ὑπέστρεψα τῇ καλῇ ἐλπίδι τῶν θεορήμων· λόγων τοῦ Γέροντος τρέφων τε καὶ καταρρύθμιζων τὴν διάνοιαν. Ἡ δὲ θεία μου μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἀνακτισαμένη, ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἦλθε πόλιν, καὶ χάριτι Χριστοῦ ἄχρι τῆς σήμερον ἐν εὐρωστίᾳ καὶ ὑάμῃ διηγεκῇ, τῷ Θεῷ χαριστήριον ἀναπέμπουσα ὕμνον.

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

* deest credo
προφητεῖαν,
aut quid si-
mile.

* Forte
θεοβήτητον.

139 Ἠκολούθησά ποτε τούτῳ τῷ Γέροντι ἐπὶ τὰ σπήλαια τοῦ Δουκά σὺν ἑτέροις τισὶ τῶν πατέρων τῆς τε μεγίστης ἡμῶν Λαύρας καὶ τῆς τοῦ Σουκά κατὰ τὸν καιρὸν τῆς Τεσσαρακοστῆς τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Σάβα. Ἔσχον δὲ πλησίον τοῦ σπηλαίου τοῦ Γέροντος μικρὸν σπήλαιον, ἐν ᾧ διάγων, ἐώρων καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὸν Γέροντα τοῦ ἰδίου σπηλαίου ἐκβαίνοντα, καὶ ἐπὶ τὴν ἀκρορίαν τοῦ ὄρους βλέποντα, καὶ βυσσόθεν τῆς καρδίας κατὰνυκτικῶς στενάζοντα, καὶ ἀπάντως τὸν Θεὸν δοξολογοῦντα. Οὐδὲν ἕνεκα τούτου πρὸς αὐτὸν ἐποιήσαμην ῥῆμα. Τῆς Τεσσαρακοστῆς οὖν πληρωθείσης, δυσωπηθείς ὁ Γέρων, ἥνικα ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους ἀνελθεῖν ἠβουλήθη, παρέλαβεν τοὺς πατέρας, ἑάσας με σὺν ἄλλῳ τινὶ τῶν πατέρων ἐν τοῖς σπηλαίοις κάτω. Ὡς οὖν ἐγύρευον ὁμοῦ, εὗρον σπήλαιον, ἔχον ξηρὸν χόρτον καὶ τόπον εὐκάθεδρον καὶ ἴχνη τινὸς ἀνθρώπου, ὃν ἀνιχνεύοντες οἱ πατέρες περιφοίτων οὐκ ἄνευ τοῦ Γέροντος, καὶ πολλὰ ἐζητηκότες, οὐδένα εὗρεν ἐξίσχυσαν. Ὁ δὲ Ἐπιστάτης προσεποιήσατο ἑαυτὸν ἐπὶ τινὰ χρεῖαν ἰδιαζόντως πορεύεσθαι, εἰπὼν αὐτοῖς· Προλάβετε μικρὸν, ὦ πατέρες· ἰδοὺ γὰρ φθάνω ὑμᾶς.

140 Οἱ δὲ προπορευθέντες, ἐφ' ἱκανὴν ὥραν ἐξεδέξαντο αὐτὸν, καὶ βραδύναυτα ᾤκησαν τῷ ἀναχωρητῇ προσωμιληκέναι· διὸ ἀναζητοῦντες αὐτὸν ὑπέστρεψαν, ὀνομαστὶ καλοῦντες, τοῦ ἀναχωρητοῦ τυχεῖν παραδοκοῦντες. Τῶν δὲ φωνῶν αὐτῶν καὶ τῶν κραυγῶν ἀκούσας ὁ Ἐπιστάτης, ἀνέδραμεν εἰς ἀπαντησιν αὐτῶν, φοβηθείς, μήπως μάθωσι τὸ αὐτοῦ μυστήριον. Οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν, παρεκάλουν λέγοντες· Διὰ ποίαν αἰτίαν ἐβράδυνας, Πάτερ; Τάχα τῷ ἀναχωρητῇ συνέτυχες; Εἰπέ ἡμῖν. Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη· Σύγγνωτέ μοι, πατέρες, καὶ λοιπὸν μὴ ποιήσητε πρὸς με περὶ τούτου πείσιν. Οἱ δὲ φιλοσοφήσαντες τὸ σιγηλὸν ἤσκησαν, εἰκάσαντες, ὅτι προσετάρχη ὑπὸ τοῦ ἀναχωρητοῦ μὴ φανερωσαὶ αὐτοῖς τὰ περὶ αὐτοῦ.

141 Καταβάντες δ' οὖν ἐκ τοῦ ὄρους, ἠξίωσαν τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν περὶ τούτου ἐρωτῆσαι τὸν Γέροντα. Ἐγὼ δὲ πεισθείς ἠρώτησα αὐτὸν, πολλὰ γο-

νυπετήσαστε

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

νυπετήσατε καὶ ἀντιβολήσας. Ὁ δὲ ἔφη πρὸς με· Τέκνον, ἐπειδὴ σε πόθον ἔχοντα διάπυρόντε καὶ θερμὸν ὄρω, καὶ συχνῶς ἐνοχλοῦντά μου περὶ τούτου μαθεῖν, ἄκουσον· πολὺν διετέλεσα καιρὸν ὑπὸ λογισμῶν ἀκοιμήτων ἐνδιαθέτως σφυζόμενος, κελυνόντων με καὶ λερόντων, ὅτι ἀναχωρητὴς τις ἐν ταῖς τοῦ ὄρους κορυφαῖς σπήλαιον ὀικεῖ, γνήσιος τοῦ Θεοῦ λάτρης καὶ ἅγιος· ἀλλ' ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος, καὶ ζηθήσων, ὅτι εὐφρανθήσῃς μελλεῖς συνομιλήσας αὐτῷ. Ἐντεῦθεν γάρ ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ, ὅτε ἐν τοῖς τοῦ ὄρους ἀκροτηρίοις ἱστάμην, πολλὰ ἀνεστέναζον κάτωθεν ἐκ τῆς καθρίας εὐχόμενος τυχεῖν τῆς τοῦ ἀναχωρητοῦ πνευματικῆς ὁμιλίας.

142 Καὶ τῆς Τεσσαρακοστῆς πληρωθείσης, ἤβουλήθην σὺν δυσὶν καὶ τρισὶν τῶν πατέρων μόνον ἀνελθεῖν ἐπὶ τὸ ὄρος ἄνω, καὶ τὴν ἔφεσίν μου ἐν τῷ ἀναχωρητῇ ἀποπληρῶσαι. Ἀλλ' ἰδὼν τοὺς πατέρας ἅπαντας ἡδέως ἔχοντας συμπορευθῆναι ἡμῖν, συμπαρέλαβον αὐτοὺς, καὶ ἀναβάντες ἐψηλαφήσαμεν τὸ ὄρος, καὶ εὐρηκότες σπήλαιον καὶ ἵχνη τινὸς ἀνδρός, ἐξεδράμομεν ἀκολουθοῦντες τοῖς ἵχνεσι, καὶ πολλὰ ἀνιχνεύσαντες ἄμα, οὐδενὸς ἐπετύχομεν. Τότε δὴ προσεποιήσαμην ἐμαυτὸν ἀπιέναι χρεῖας ἕνεκεν ἀναγκαίας, καὶ παραυτὰ σμικρὸν ἰδιαζόντως ἀναζητήσας τὸν ἀναχωρητὴν, εὔρον αὐτὸν καὶ ἔγνω ἐνθώς, ὅτι μὴ βουλόμενος ὁ ἅγιος ὀφθῆναι πολλοῖς, καὶ ὑπ' αὐτῶν ὀχληθῆναι, οὐκ εὐφράνη με τὸ πρότερον σὺν τοῖς πατράσιν ὑπάρχοντα, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἀσπασάμενος αὐτὸν, καὶ συνομιλήσας αὐτῷ, λίαν ἐπετέρφθην καὶ ἡγαλλιάθην ἐπὶ ταῖς οὐρανοφόροις αὐτοῦ πνευματικαῖς διαλέξεσι. Πάλιν δὲ ἐγὼ ὁ μέτριος τὸν ἐπιστάτην ἠρώτησα, λέγων· Καὶ ποδαπὸς τυγχάνει, ὦ πάτερ, ὁ ἀναχωρητὴς οὗτος τῷ τε εἶδει καὶ μεγέθει καὶ ἡλικίᾳ; Ὁ δὲ ἔφη· Μεσοπολιὸς ὑπάρχει, οὐ πολὺ ἀσθενής, εἰ καὶ ὑπὸ τῆς πολλῆς ἀσκήσεως ἡ σὰρξ ἐξέλειπεν· ὅστέα γὰρ ἔχει χονδρὰ καὶ μεγάλα· ἔστι δὲ καὶ λίαν εὐμεγέθης, καὶ εὐειδής, γύμνος, μόνην τὴν τοῦ σώματος αἰδῶ περιεζωσμένος δερματιῷ λευτῷ· λαχνιεὶς δὲ, τριχόδης ἀνὴρ, καὶ δασύς· ἔχει δὲ καὶ τριάκοντα χρόνους ἀναχωρήσας. Καταπλαγείς οὖν ἐπὶ τούτοις, καὶ πολὺ θαυμάσας, χαρίστηριον ὕμνον Θεῷ ἀνέπεμψα.

que obtestatione id ab eo exsculpere conatus sum. Respondit mihi in hunc modum : Quoniam aviditate, fili, te ferri video et importuna et feruida, ac molestum assidue mihi esse, ut istud intelligas, ausculta : Diu jam factum est, cum nocturnis agitor cogitationibus magno affectu impellentibus me atque ita monentibus : Anachoreta quidam in summo monte speluncam incolit, verus Dei cultor ac sanctus ; ascende adeo in montem, atque eum require : gaudebis enim, ubi cum illo egeris. Atque inde est, quod in Quadragesima, cum in montis fastigio consistere, multum ingemuerim, ex intimo corde desiderans atque orans, ut obtingere mihi posset spirituale cum Anachoreta colloquium.

142 Exacta vero Quadragesima, libuit cum duobus tantummodo aut tribus patribus, in montis iterum altiora conscendere, meumque cum anachoreta explere desiderium. Sed cum Patres omnes comitari velle adverterem, mecum eos astumpsi ; dumque ascendimus, ac lustramus montem, speluncam offendimus et viri cujusdam vestigia ; procurrimus continuo vestigia persequentes, et ubi multum simul ab omnibus indagatum esset, repertus est nemo. Ibi ego, quasi ob necessarium aliquid abire tantillum me simulavi ; statimque ad quaerendum solus anachoretam aliquantisper intentus, inveni hominem, atque intellexi statim, Sanctum apparere nolentem multis, aut ab illis turbari, subduxisse mihi prius, cum una adessent patres jucundissimum conspectum suum. Tum post orationem salutato eo, institutoque colloquio, mirifice adeo delectatus sum, ut vix me continerem, cœlestibus ejus de re spirituali sermonibus. At ego, homo exilis, interrogavi denuo superiorem meum, ac dixi : Et qualis est, o Pater, ille anachoreta ? Qua forma, qua statura, qua ætate ? Ad senectutem, inquit ille, accedit, non admodum imbecillis ; tamen crebra maceratione attenuatum est corpus : ossa enim dura illi ac vasta ; statura vero procera admodum, et forma præstans ; ad sola corporis verenda pellicea zona g incinctus est, cetera nudus ; at homo villosus, crinitus et hirsutus : anachoretam autem egit annos omnino triginta. Ad hæc attonitus ego, ac longa defixus admiratione, decantato hymno, Deo gratias egi.

D
fatetur ta-
men Leontio,
se de eo re-
quirendo di-
vinitus mo-
nitum,

tandem cum
eo congres-
sum ; et qua-
lem eum in-
venerit, ex-
ponit.

C

ANNOTATA D. P.

a De hac urbe, quæ et Diospolis, vicina Joppæ, parique propemodum intervallo distat ab Ascalone et Cæsarea, actum ad 22 Januarii in Actis S. Anastasii martyris. De Concilio vero ibidem contra Pelagium celebrato, vide dicta xxvi Februarii ad Acta S. Porphyrii Episcopi Gazensis.

b Hora scilicet Vesperarum, quas utraque Ecclesia a suffitu thuris auspicatur, inquit Goar in Eucologio ad ordinem ministerii a Theophilo Patriarcha compositum ; in cujus principio tota ratio extra atque intra templum incensandi tam sacerdoti quam diacono servanda declaratur. Hac de causa etiam in monasteria seminarum, monacho ad id destinato quotidie patuisse ingressum, habuimus ad 1 Martii in Vita S. Eudociæ, num. 32.

c Trium ut minimum itinere dierum distat Hierosolymis Sinai etiam expedito viatori : conficienda enim sunt nonaginta circiter passuum millia, via ut per desertum difficili.

d In Actis Martyrum Sabaitarum medicum hoc nomine insignem, eundemque Veteris postea Lauræ Hegumenum legimus num. 24 ; qui ex eo munere potuit ad patriarchatum fuisse assumptus ; siquidem annis aliquot posterius edita sunt hæc Acta, quam dictorum Martyrum Sabaitarum ; ut patet ex num. 177, atque ex successione duorum Patriarcharum post Heliam, tempore prædictæ passionis adhuc superstitem. Vide eorum Historiam Chronologicam. Observa tamen dicta in Commentario prævio hujus Vitæ, § III, num. 24 et 25.

e Illius, quam Græci a subsequenti Quinquagesima Dominicam τῆς τυροφάγου nominant, sic dictæ, quod

E

g

F

A quod exhinc finito carniū usu, caseo tamen lacticiniisque vescantur, ita sese ad Quadragesimam paulatim disponentes : quo etiam facit præcedentis feriæ quartæ et sextæ jejunium. His autem sicut et tota Quadragesima (sabbatis Dominicisque, quibus non jejunabatur, dumtaxat exceptis) ex usu ecclesiæ Orientalis variorum Conciliorum canonibus confirmato, solam Præsanctificationum Missam fieri, in sua de eadem Missa Dissertatione ostendit Allatius : sacrificii autem perfecti celebratione ideo abstinuisse, quod ea res lætitiæ atque festivitatis sit. Præsanctificata tamen ad horam nonam circa vesperam sumi solita, quomodo milites reversuri ad prælium, tantum de præparatis eibariis sumunt, quantum sustinendæ vitæ satis est, festivis epulis abstinentes. Quia itaque eo die nulla hostia consecrari consueverat; ideo oblationem, quæ tempore consecrationis debebat esse recens, ut panes Propositionis in veteri Testamento, nullam habebat pistor eo die paratam. Simeonem quoque Thessalonicensem inducit Allatius docentem ex Hierosolymitano Typico (quod proprium est monachorum, et aliud a magnæ ecclesiæ Typico, quodque universæ ecclesiæ sequebantur; continuis vero gentium irruptionibus ordinem ejus pervertentibus, nunc in Thessalonicensium ecclesia tantummodo est reliquum) eundem Præsanctificationum dietis Quadragesimæ feriis dumtaxat sumendorum usum. De quibus tamen feriis hic locus nequit intelligi : iis enim omnibus æque ac feria 4, a præparanda oblatione artocopus vacabat : ut ergo causa oblationis non paratæ vere sit feria 4, hanc oportet non aliam Quadragesimæ hebdomadam intelligi, multo minus aliquam per reliquum annum ; nam nec satis ostenditur monachos per omnes ferias quartas servasse jejunium : et quamvis id ita esset, non tamen consequens est, propterea abstinuisse a perfecto sacrificio : cum Simeon Thessalonicensis, ubi supra, Responsione LVII hanc sibi quæstionem proponat : Cur Præsanctificata non fiant in aliis jejniis ; et Responsione LXI idem de aliis anni diebus quærens, expresse dicat : Diebus, quibus ex præscripto Præsanctificationum Missa non imperatur, ab ea celebranda abstinendum esse ; qui enim præter id, quod traditum est, agit, poenæ obnoxium fieri.

B f In Actis Martyrum Sabaitarum Laura vetus, in Vita S. Euthymii Laura Sucæ veteris nominatur, ubi de eadem actum plenius.

g Λέντιον, seu λίντεον Græco-barbare ; Latine linteum, hic ponitur metaphorice pro cingulo aut perizomate, ex alia materia textis.

E

CAPUT XII.

Absenti apparet; Discipulorum tentationes occultas et errata recenset et corripit.

Leontio ex
corporis in-
firmitate in
desidiam
prolapso,

C Sed aliam vobis modo narrationem ordior non illepidam, imo ejusmodi, ut coelestem Senis hujus ac spiritualem animum et affectum, arduamque virtutem, atque infusam a Deo large gratiam demonstret, et quasi oculis spectandam exhibeat : nam discipulis suis semper aderat, ferventi eos spiritu curaque complexus, salutem eorum unice cordi habens, et in precibus eorum causa susceptis assiduus ; quin etiam cum abesset corpore, vitam tamen illorum perspectam habebat : neque id simplici testimonio, sed certissima per memetipsum edoctus experientia, profero. Nam cum sub Sancti hujus disciplina cum aliis non nullis una viverem, ingens languor corporis mihi vires exhausit, tum in cella procui ab hesycasterio Senis habitanti ; ita ut nocturni canonis cum condiscipulis meis per dies plurimos non persolverem nisi partem vel dimidiam, vel, ut summum, duas forte tertias : nam ex debilitate multa obrepebat inertia ac socordia, qua victus me frequenter abiciebam in terram, non ut somnum, sed ut respirationis aliquid et quietis captarem. Sed somno sensim captus ac penitus abreptus obdormiebam, donec me fratres sub auroram, instante jam tempore primæ horæ matutinæ, expergefacerent. Non numquam vero orationis memoria mentem interius instigante, imbecillitateque, qua tenebar, et irregularitatem stimulante, per me ipse expergiscebar : quibus quidem malis angebar multum ac dolebam, maxime cum segnities torporque ingrueret et nocturnam

Ἄλλην δὲ διηγέσσομαι ὑμῖν διήγησιν οὐκ ἄκοσμον, ἀλλὰ καὶ πάνυ τὴν οὐρανόφρονα καὶ πνευματικὴν γνώμην τε καὶ διάθεσιν τοῦ Γέροντος τούτου, καὶ τὴν μεγάλην ἀρετὴν, καὶ θεόσδοτον χάριν ἀποδεικνύσαν, καὶ παρεστῶσαν ἅει γὰρ συμπαρήν τοῖς ἑαυτοῦ φοιτηταῖς, τῷ πνεύματι ζέουσαν περὶ αὐτῶν ποιούμενος φροντίδα, τῆς σφῶν αὐτῶν προνοούμενος σωτηρίας, καὶ ἐκτενεῖς ἐντεύξεις ὑπὲρ αὐτῶν ποιούμενος, καὶ σωματικῶς ἀπὼν, τὸν βίον αὐτῶν ἐπίστατο ἡ καὶ τοῦτο οὐχ ἁπλῶς μαρτυρῶ, ἀλλ' ἐξ ἑαυτοῦ ἀσφαλεστάτη πείρα μαθῶν. Ἐμοῦ γὰρ ποτὲ μαθητεύοντος τῷ μακαρίῳ τούτῳ ἅμα τισὶν ἑτέροις, ἐπὶ πᾶσι μοι σωματικῇ ἀσθένειᾳ πολλῇ, πόρροθεν τοῦ ἡσυχαστηρίου τοῦ Γέροντος ἐν τῷ κελίῳ διάγοντι, ὥστε μὴ ἐκτελέσαι ἐπὶ πλείστας ἡμέρας τὸν νυκτερινὸν κανόνα μετὰ τῶν ἐμῶν συμμαθητῶν, ἀλλ' ἡμερικῶς τὸ ἥμισυ αὐτοῦ, ἢ καὶ τάχα τὸ δέμιον. Πολλὴν γὰρ ἐκ τῆς ἀδυναμίας προσεκτησάμην ἀμέλειαν, καὶ ῥαθυμίαν, ὑφ' ἧς πολλάκις ἡττώμενος ἀπέρριπτον ἐμαυτὸν χαμαὶ, οὐχ ὑπνώσαι βουλόμενος, ἀλλὰ τυχεῖν βραχείας ἀναψυχῆς καὶ ἀνέσεως. Λεληθότως δὲ ὑπὸ τοῦ ὕπνου κλεπτόμενός τε, καὶ ἀρπαζόμενος ἐκοιμώμην, ἄχρις ἃν οἱ ἀδελφοὶ ἐξύπνιζόν με τὸ αὐγος, τοῦ καιροῦ τῆς πρωῒνης πρώτης ὥρας ἐπιστάντος. Ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτὸς ἐξεγερόμενος, τοῦ ἐνδομυχοῦντος εὐκτιχοῦ λογισμοῦ παροτρύνοντος, καὶ τὴν συνέχουσάν με ἀδυναμίαν, καὶ ἀνομαλίαν ἐκτεινέσσοντος ἡ ἐφ' αἷς ἡγωνίων πολὺ, καὶ ἡνιώμην, μάλιστα κρατούμενος ὑπὸ τῆς ἀμελείας τε καὶ χαννώσεως, καὶ ἀπλήρωτόν τε καὶ ἀτέλεστον τὴν νυκτερινὴν ψαλμωδίαν ἀπεργάζομενος, ὡς εἴς τῶν εὐπλοустέρων τε καὶ ῥαθυμωτέρων

F

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO,
EX MS.
CR.ECO.

ἀρχαρίων, εὖ εἰδὼς, ὅτι εἰς ἐσχάτην ψυχῆς ἀπώλειαν
τε καὶ ὀλεθρον ἀπειλᾷ τῆς ψυχῆς ἡ ἀμέλεια, καὶ
τοῦ σώματος ἡ ἀνέσις.

144 Μιᾶ οὖν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, τῆς θερινῆς
ῥας διῆπνευσέης, ἐν αἰθρίῳ τόπῳ καθεύδων, ἐπὶ
τὴν ἐμὴν πενιχρὰν κοίτην μετὰ τῶν ἀδελφῶν τὸ δι-
μοιρον τοῦ κανόνος πεποιηκώς, καὶ ὑπὸ τῶν λογισμῶν
ἐξεγειρόμενος ἀναπληρῶσαι τὸ ὑπόλοιπον, καὶ πάλιν
ὑπὸ τῆς χαυνώσεως νικώμενος, ὑπὸ βαθέως ἡρπάγην
ὑπνου, ὥσπερ εἶωθα. Ὡς οὖν ὑπνώσα ἐπὶ μίαν ὥραν,
ἡ καὶ μικρῇ πλείον, θεωρῶ τινα φρικώδη λίαν, καὶ
φοβερόν, καὶ καταπληκτικόν, εἰσελθόντα διὰ τῆς τοῦ
κελλίου σμικροτάτης θύρας, ἀντικρὺ μου οὖσης, καὶ
ἐπ' ἐμὲ ἐρχόμενον. Ὡς δὲ εἶδον αὐτόν, ἄγαν ἔξυπνος
ἐγενόμην, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποκαλύψας, καὶ παραυτὰ
τὸν φίλον ἐπιστάτην ἔγνων, τὸν ὡς ἀληθῶς ἁγιάζοντα
καὶ φιλόανθρωπον· παρέστη γὰρ τοῖς ποσὶ μου, τὸ
σταυρόμορφον αὐτοῦ ἱερόν βαστάζων σκῆπτρον, καὶ
τὸ μικρόν ἐπιρρίπτάριον ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχων, κάμοι
προσεχῶς ἀτενίζων, καὶ μονονοῦχί τῷ σχήματι ἐξ-
υπνίζων με, καὶ κελεύων μὴ πάννουχον ἀπανθίζειν
ὑπνον, καὶ ὀργίλως μοι φαινόμενος διὰ τὴν ἐπικρατή-
σασάν μου ἀπροσεξίαν τε καὶ ἀμέλειαν. Οὐ μὲν τοίγε
τὸ παράπαν ἐλάλησέ μοι, ἀλλ' ἴστατο σιωπῶν, καὶ
κατηφές ἐνδεικνύμενος ἦθος, ὡσαύτως οὐδὲ ἐγὼ πρὸς
αὐτὸν ἀπεφθεγξάμην, ὡς διόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ
κελλίου ἐληλυθότα τὴν ἐμὴν ἐξυπνίσαι καὶ διανα-
στῆσαι νωθρότητα, οὔτε δὴ κατὰ τὸ σύννηθες ἔκλινα
αὐτῷ γόνυ, μεγάλην κεκρατημένος ἐρυθρίασει τε, καὶ
αἰδοῖ.

145 Ἄλλ' οὖν ὅμως ἐγερθεὶς παραχρῆμα μικρόν
ἀποθεν τῆς κλίνης μου ἔστην κατὰ ἀνατολὰς, καὶ τῆς
δοξολογίας ἀπηρξάμην τοῦ κανόνος κατὰ τὴν σχημα-
τισθεῖσάν μοι τοῦ Γέροντος ἔφεσιν τε καὶ κέλευσιν,
καὶ τῆς ἐμῆς περὶ τούτου φροντίδος ἀπαλλαγὴν σπου-
δάων ποιήσασθαι, μάλιστα τοῦ ὄρθρου φανέντος,
καὶ τὴν τοῦ ἡλίου μηνύοντος ἀνατολήν. Ἐδεσθὲν
γὰρ, μήπως οἱ ἀδελφοὶ ἐξαναστάντες προτρέψωνταί
με τὴν πρώτην εὐχὴν τῆς ἡμέρας συνεκτελέσαι αὐτοῖς.
Θεασάμενός με τοίνυν ὁ ἅγιος Γέρον λίαν προθυμού-
μενον, πᾶσαν τὴν τῆς νυκτερινῆς ψαλμωδίας ἀκολου-
θίαν ἀποπληρῶσαι ἅμα ταῖς συνήθεσι γονυκλισίαις,
πλησιάζας ἔστη ἐκ δεξιῶν μου, τῇ ἱερωτάτῃ αὐτοῦ
ὑπερειδόμενος βακτηρίᾳ, τὴν κατήφειαν ἐκείνην με-
ταβαλὼν εἰς εὐφροσύνην, καὶ χαρμυνήν, καὶ διάχυ-
σιν, καὶ ἐθάρσυσέ με, καὶ ἐσπευσμένον κατήπειγε,
τὴν προθυμίαν μου προθυμότεραν ἀποτελεῶν τοῖς σχή-
μασι. Μετὰ τοιαύτης οὖν ζεούσης σπουδῆς καὶ ἀγῶ-
νος πολλοῦ νηφόντως τε καὶ τλημόνως ψάλλωντες καὶ
εὐχόμενος, καὶ κατανεύοντες καὶ ἀνανεύοντες, ἔχον τὰς
ὀψεις πρὸς τὸν ἐπιστάτην, ἐκ δεξιῶν μοι τοῖς ἱματίοις
προσθήγοντα, τέλειόν μου τὸν κανόνα πεποιηκα, πρὶν
ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον, ἅμα τῷ Τρισαγίῳ ὕμνῳ καὶ τῇ
αὐτοῦ εὐχῇ.

146 Κατὰ τὸ ἔθος δὲ τῆς τελευταίας εὐχῆς τοῦ
κανόνος ἐπιλαμβανόμενός με θεασάμενος ὁ Ἐπιστά-
της, πάννυ γεγηθὼς ἐπανῆλθε διὰ τῆς τοῦ κελλίου θύ-
ρας, τὴν ἐπάνοδον ποιούμενος, * πρὸς αὐτὸν νουνεχῶς
ἀτενίζων, ἥς ἐπελαβόμην εὐχῆς, ἡβουλήθην παρῆσθαι,
συντυχεῖν αὐτῷ ἐφιεμένος· ἀλλ' ὡς κατὰ τῆς θύρας
ἐνδοθεν καταλαβεῖν αὐτὸν ἐλπίσας, ἀνεσχετίσθην,
ἄχρις ἂν τὴν μετὰ χειρὰς εὐχὴν ἐκτελέσω· ἥς ἐκτε-
λεσθεῖσης, ἔδραμον κατόπισθεν αὐτοῦ, μεταμέλῳ πυρ-
ποληθεὶς ἀπίρῳ, αἰδούμενος ἅμα τὸν Θεὸν καὶ τὸν

psalmodiam nec totam, nec qua par erat ratione,
persolvisssem, quasi unus de commodioribus re-
missioribusque novitiis; cum probe nossem, iner-
tia atque indulgentia corporis extremam animæ
perniciem ac ruinam accersi.

144 Contigit igitur diebus illis, æstivo tem-
pore, indormiscere me illustri loco, in pauperculo
lectulo meo, postquam partes canonis ex tribus
duas una cum fratribus decantassem; tum exci-
tari cogitationibus meis, ut quod reliquum erat,
explerem; ac rursum desidia fractum, alto, ut
solebam, sopore demergi. Vix horam unam aut
paulo amplius dormieram, cum hominem video
horrendum omnino ac terribilem, planeque per-
cellentem, per angustissimum cellæ ostium, quod
mihi ex adverso erat, ingredi, et ad me accedere.
Hunc ut conspexeram, apertis oculis, penitus ex-
pergiscor ac dilectum continuo et vere sanctum
benignumque Magistrum agnosco: stabat enim
ad pedes meos, baculum suum sacrum, qui in
modum crucis a formatus erat, gestans, stricto-
que humeris injecto epirriptario, et gravi me
contemplans supercilio, atque ipsa prope specie
mihi somnum excutiens, eumque carpere nocte
tota vetans, et ob insitam ac dominantem jam
mihi vecordiam inertiamque iracundo similis.
Neque tamen quidquam mihi dixit, sed tacitus,
ac vultum exhibens subtristem adstabat; uti nec
ego ei contra verbum ullum protuli: quippe quem
ideo venisse putabam e cella sua, ut me a veterno
suscitaret adigeretque ad surgendum: et ne genu
quidem, ut ferebat consuetudo, illi inclinavi;
tanto suffusus eram rubore ac verecundia.

145 Confestim tamen de somno consurgens,
aliquantulum a cubili versus orientem constitui, ac
divinæ laudis canonem, juxta exhibitam mihi vo-
luntatem atque imperium Senis exorsus sum,
tum etiam quod istius officii cura liberari festi-
nabam, maxime cum jam appareret aurora, ac
solis ortum prænuntiaret: nam verebar, ne cum
surrexissent fratres, me ad primas diei preces
secum exsolvendās vocarent. Ubi me advertit
sanctus Senex tam alacriter integro nocturnæ
psalmodiæ, una cum genuflexionibus usitatis,
officio perfunctum, accedens propius, stetit a
dextris mihi, baculo suo sanctissimo innixus,
priori tristitia in lætitiā, et gaudium, hilarita-
temque commutata et animos mihi addidit, im-
pulsitque conantem, varia sua specie sedulitatem
meam exacuens. Itaque ferventi hoc studio, at-
que ingenti contentione gnaviter juxta ac patien-
ter et canens et orans, oculosque, sive huc sive
illuc caput infleccherem, in magistrum, adeo mihi
propinquum a dextris, ut mihi vestes attereret,
intentos semper habens, totum una cum hymno
Trisagio b ejusque oratione c absolvi canonem
meum, priusquam sol exortus esset.

146 Magister autem ut postremam canonis præ-
cationem inchoare me vidit, lætus admodum per
cellæ ostiolum recipere se parabat, qua venerat
redire se simulans; ad quem ego sollicite attentus,
cœptam orationem, conveniendi ipsius desiderio,
transmittere cogitatam; sed cum deprehendere
ipsum intra portam sperarem, continui me, dum
orationem, quam habebam præ manibus, totam
decurrissem: qua completa, post eum cucurri
inconsulta incensus poenitentia, coram Deo ac

noctu in spi-
ritu assistit,

animalque
ad interrup-
tum somno
canonem
prosequen-
dum;

et sub ejus
finem dispa-
ret;

* Videtur hic
desiderari
ἐγὼ δὲ.

A Magistro erubescens, quod ex profundo, in quem incideram, somno me excitatum venisset; neque adeo ullam ei reverentiam, ad pedes ejus, ut mos erat, abjectus, exhibuissem, quo quidem me prodidi, quam ingratus essem, quamque animo bardus. Unde pœnitudinis ardorem restinguere cupiens, cellam quaquaversum perlustrabam, et nemine reperto, procurrebam ad fores. O rem infortunatam! Inveni eas obse-ratas probe. Incertus vero anxiusque quid agerem, expergefeci fratres, singulos interrogans: si Magistrum vidissent. Sed aliud ex illis audi- nihil, nisi: Neque a diebus multis hic Magister apparuit, neque an omnino huc advenerit, sci- mus, in hesychasterio suo se continet, ut ipse etiam nosti. Turbavisti nos, frater, et percelluisti subito, cum ita Magistrum nostrum requiris.

accidentique
se postmodum
declarat, se
discipulo-
rum nosse
arcana;

B 147 Verum ego multo hisce magis obstupe- factus, eorum nemini visionis mysterium aperui; sed persoluta cum ipsis prima diei precatatione, confestim ac celeriter ad Senem in hesychaste- rium, sepositis omnibus, properavi. Datoque signo consueto, januam aperuit, recitataque oratione, Pater Noster, residens assidere me ejubet, ac sub- ridens ait: Cur huc venisti modo, fili? Cui ego, cum aliquantulum obmutuissem: Quando in cel- lam venisti tu, Pater; et quandonam reversus es? Respondet ille gaudio plenus: Crede mihi, fili in spiritu dilectissime, ab hesychasterio cor- pore non recessi, tametsi spiritu adfuerim tibi, ut vidisti. Noli salutem deinceps tuam negligere, noli negligere, fili, existimans latere humilitatem meam quidquid ad te pertinet: quamquam ete- nim soli re ipsa veritati nota sunt etiam incog- nita; hæc tamen etiam nobis per gratiam, non propter merita nostra, sed propter vestram sa- lutem, patefacit. Unde nihil me quidquam fugit eorum, quæ vos agitis. Quin imo si vellem arca- na vestra edicere omnia, Dei adjutorio possem. Sed cum arguere vos et confundere nolim, vestra non propalo: quoniam et ego homo sum iisdem juxta ac vos obnoxius passionibus, eamdem pa- tiens infirmitatem.

maxime vero
Sacrificiū
tempore de
occultis edo-
ceri;

C 148 Aliud dicam tibi, quoniam discipulus es mihi, et discipulis quædam cum moderatione fi- dere magistrum convenit. Accidit mihi frequen- ter, ut tempore, quo mysticam oblationem facio, complurium, qui in Laura versantur, Patrum res omnes enarrare possem ac dicere et proferre sigillatim, si esset animus. Abi nunc igitur; et rei hujus lætum nuntium ad condiscipulos defer, nihil celans, sed palam faciens, qua ratione me videris; quandoquidem et ipsi dura fide laborant, item ut tu: pro certo habeto tamen, necesse ha- buisse me id tibi aperire. Nam et pro te, et pro illis ratio a me exigitur in tremendo judicii die, cum Dominus gloriæ judicaturus venerit vivos et mortuos, ac redditurus unicuique vicem, prout gessit in vita; qui etiam omnium in veritate se postulantium perficit voluntatem, distribuens singulis et optima quæque et maxime conducibi- lia: nam sæpe, cum vel rogatus essem ab aliquo, vel ipse Dominum familiari prece arcanorum re- velationem per incruentum Missæ sacrificium flagitassem, rei quæsitæ ignarus non abii, ubi castis eum invocassem hisce suspiriis: Domine, cordium arbiter, qui mentem hominum intueris,

Ἐπιστάτην, ὅτι με βαθεῖ κατακυλισθέντα ὕπνῳ διε- γείρων ἐληλύθει, καὶ οὐδ' ὅλως ἡσπασάμην αὐτόν, προσπεσὼν κατὰ τὸ ἔθος τοῖς ἱγνεσιν αὐτοῦ· ἀγνώ- μων φανείς, καὶ παχύτητα διανοίας περικείμενος. Ὅθεν τῆς μεταμελείας τὴν φλόγα σβέσαι βουλόμενος, ἅπαν ἐμπόνως ἐψηλάφηκα τὸ κελλίον, καὶ εὐρηκὼς μηδέν, ἐπὶ τὰς πύλας ἔδραμον. Ὡς τῆς ἀτυχίας! Εὖρον γὰρ αὐτὰς ἀραρότως ἀποκειλισμένας. Ἐν ἀπορίᾳ δὲ κατασταθεὶς, ἐξύπνισα τοὺς ἀδελφούς, ἕνα ἕκαστον πυθνόμενος, εἴπερ εἴη θεασάμενος τὸν Ἐπι- στάτην, καὶ μηδὲν πλέον ἀκούσας παρ' αὐτῶν ἀλλ' ἢ τὸ· Ὅτε ἀπὸ ἡμερῶν ἱκανῶν ὥφθη ἐνταῦτα ὁ Ἐπιστά- της, οὕτε ὅλως εἰ παραγέγονεν οἶδαμεν· ἐν τῷ ἡσυ- χαστηρίῳ αὐτοῦ πέφυκεν, ὡς οἶσθα, καὶ σύ. Ἐξένισας ἡμᾶς, ἀδελφε, καὶ κατέπληξας ἀθρόως, οὕτως ἀναζη- τήσας τὸν ἡμέτερον Ἐπιστάτην.

147 Πολὺ πλέον δὲ ἐγὼ ἐπὶ τούτοις τετηπῶς, οὐ- δὲν παρ' αὐτῶν ἀπεκάλυψα τὸ μυστήριον τῆς ὀπτα- σίας, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς τὴν πρώτην εὐχὴν τῆς ἡμέρας τετελεσθῶς, εὐθέως καὶ παραυτὰ πρὸ πάντων πρὸς τὸν Ἐπιστάτην ὠχόμεν ἐἰς τὸ ἡσυχαστήριον. Μηνύσαντος δέ μου κατὰ τὸ σύνηθες, ἀνέρξαι τὴν θύραν, καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ Πάτερ ἡμῶν ἀποπληρώσας, καθίσας, ἐκέ- λευσέ με καθισθῆναι, μειδιῶν καὶ λέγων πρὸς με· Διὰ τί, τέκνον, ἐνταῦτα ἐλήλυθας ἄρτι; Πρὸς ὃν, μικρὸν παρασιωπήσας, ἔφην· Πότε σὺ παραγέγονας ἐν τῷ κελλίῳ, πάτερ, καὶ πότε ὑπέστρεψας; Ὁ δὲ πάλιν διαχεόμενος ἔφη· Πίστευέ μοι, πνευματικῶ- τaton τέκνον, ὅτι τοῦ ἡσυχαστηρίου σωματικῶς οὐκ ἀπέστην, εἰ καὶ πνευματικῶς συμπαρήμην σοι, ὥσπερ ἐώρακας. Μὴ ἀμέλει λοιπὸν τῆς σαυτοῦ σωτηρίας, μὴ ἀμέλει, τέκνον, οἰόμενος τὴν ἐμὴν ταπεινῶσαι ἀγ- νοεῖν τὰ κατὰ σε· εἰ γὰρ καὶ τὰ κρύφια μόνῃ τῇ ὄν- τως ἀληθείᾳ γνωστὰ τυγχάνει· ἀλλ' οὖν καὶ ἡμῖν διδῶσι κατὰ χάριν εἰδέναι, οὐ διὰ τὴν ἡμῶν ἀξίό- τητα, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑμῶν σωτηρίαν. Ὅθεν οὐδὲν διαλήθει με παντελῶς τῆς ὑμῶν διαγωγῆς· ἀλλὰ καὶ εἴπερ ἤθελον καταλέξει πάντα τὰ ὑμῶν μυστήρια, θυναίμην ἂν διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ συνεργίας. Ἀλλ' ὥς μὴ βουλόμενος ἐλέγξει ὑμᾶς, καὶ εἰς αἰσχύνῃ ἀγαγεῖν, οὐ δημοσιεύω τὰ καθ' ὑμᾶς, διότι καὶ αὐτὸς ἀνθρωπὸς εἰμι ὁμοιοπαθὴς ὑμῖν, καὶ τῆς αὐτῆς τελῶν ἀσθενείας.

148 Ἄλλο δὲ σοι ἔρω, ἐπειδὴ μαθητὴς καθέστη- κας, καὶ δεῖ τινα δι' οἰκονομίαν θάρρῃν μαθηταῖς. Ἐπέρχεται μοι ὥρα πολλάκις, ἐν ᾗ καὶ τὴν μυστικὴν τελῶν θυσίαν, πλείονων τῶν ἐν τῇ Λαύρᾳ πατέρων διαγόντων μυθησαίμην ἂν, καὶ εἴποιμι καὶ λεπτομέ- ρως καταλέξαιμι τὰ αὐτῶν, εἴπερ βουλευθείην. Οὐκοῦν ἅπιθι, καὶ τοῖς σοῖς συμφοιτηταῖς εὐάγγελιον, μηδὲν ἀποκρύπτων, ἀλλὰ φανεροποιῶν, πῶς με κάτιδες· ἐπειδὴ περ εἰσὶ καὶ αὐτοὶ δυσπιστίαν νοσοῦντες, κατὰ σέ. Τὸ δὲ γνώσον σαφῶς, ὅτι ταῦτά σοι λαλεῖν ἀνάγ- κην ἔχω· ἐπειδὴ λόγον ὑπὲρ σοῦτε καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀπαιτούμαι ἐν τῇ φρικτῶδει ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὅταν ὁ Κύριος τῆς δόξης ἔλθῃ κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστων τῶν βεβιωμένων τὰς ἀμοιβὰς, ὅς καὶ πάντων τῶν αἰτουμένων αὐτόν ἐν ἀληθείᾳ ποιῇ τὸ θέλημα, οἰκονομῶν ἑκάστῳ τὰ κάλλιστα τε, καὶ συμφερότατα· πολλάκις γὰρ αἰτήθεις ὑπὸ τινος, ἢ αὐτὸς πρὸς Κύριον οἰκτεῖν βουλευθείς ποιήσασθαι δέησιν ἕνεκεν ἀποκαλύψεως μυστικῶν πραγμάτων διὰ τῆς ἀναιμάκτου μυσταγωγικῆς ἱερουργίας, οὐκ ἀπε- στράφην ἄγνωστος τῆς ζητήσεως, καθαφαῖς αὐτὸν δυσωπήσας ἐντεῦξαι, καὶ εἰπὼν· Κύριε καρδιογνώ- στα, ὁ ἐπιστάμενος τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, ὁ πάντα γινώσκων πρὶν γενέσεως αὐτῶν, εἰ ἀρεστόν σοι ἐστὶ

καὶ

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MSS.
GRÆCO.

καὶ καλὸν ἐνώπιόν σου, φανεροποιήσόν μοι, ὅπερ αἰ-
τοῦμαι παρὰ σου, ὅτι τὰ ἅπαντα δύνασαι καὶ ἀδύνα-
τεῖ σοι οὐδέν. Πίστευέ μοι, τέκνον πιστότατον, ὅτι
παρὰ τὰ πᾶν ὅπερ ἂν σύμφερων εἴη καὶ σωτήριον,
ἐκομισάμην παρ' αὐτοῦ, ὡς οὐδέ σε διέλαθεν, ὅτε
πρὸ ὀλίγων μηνῶν περὶ τῆς σῆς θείας ἡγήσω, οὐδὲ
πολλοὺς ἐτέρους.

149 Μεγάλως δὲ θαυμακῶς ἐπὶ τούτοις καὶ κα-
τανυγείς ἡρξάμην ἐκφαίνειν ἐγκωμίων πλοκάς καὶ
ἐπαινετικούς στεφάνους τῇ ἱερᾷ τοῦ Τέροντος περι-
τίθεσθαι κορυφῇ, δοξολογίας καὶ χαριστήριους ὕμνους
ἀναπέμπων τῷ Θεῷ. Ὁ δὲ πράξις τῇ φωνῇ καὶ με-
τρίῳ φρονήματι ἔφη· Τί με θέλεις οὐ δικαίως ἐπαι-
νέσαι, τέκνον· οὐκ ἐμὸς ὁ ἔπαινος, ἀλλὰ τοῦ πάντα
ἐν πᾶσιν ἐνεργοῦντος Θεοῦ, τοῦ πατρὸς τῶν φώτων,
καὶ θαυῆρος τῶν ἀγαθῶν· ὅπερ γὰρ ἔφην πλειστάκις,
τὸ αὐτὸ λέγω καὶ νῦν, καὶ λέγων οὐ παύομαι· ὅτι
μόνῳ τῷ Θεῷ πρέπει ὁ ὕμνος, καὶ ὁ ἔπαινος, καὶ τὰ
θαύματα, καὶ πᾶσα δόξα καὶ τιμὴ, τῷ ποιοῦντι με-
γάλα, καὶ θαυμάσια, οὐ τῆς μεγαλειότητος οὐ μόνον
αἱ λόγου μετέχουσαι φύσεις ὑπάρχουσι διαπρύσιοι
κήρυκες καὶ ἐπαινέται, ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλοι, καὶ ἀναι-
σθητοί, αἵτε παρ' αὐτοῦ λαβοῦσαι τὸ εἶναι τε καὶ γε-
νέσθαι. Ὡς περ γὰρ οὐ τῆς κυθάρας, ἀλλὰ τοῦ κυθα-
ριστοῦ τυγχάνει τὸ ἐγκώμιον, ὡς ἐξ ἀναισθητότου καὶ
νεκρᾶς οὐσίας εὐφυστάτοις θακτύλοις τετραζόμε-
νους, καὶ ἀποτελοῦντος εὐλυρον μουσικὴν συμφωνίαν
τε καὶ ἁρμονίαν, καὶ διὰ τῆς ἡδυτάτης φωνῆς τέρπον-
τος τοὺς ἀκούοντας, οὔτε μὴν κινύρα, χορδαίτε, καὶ
κόλλοπες καὶ ζυγὸς καὶ πλήκτρον τοὺς μισθοὺς κομί-
ζονται, ἀλλ' ὁ ἐπιστημόνως κεκρημένος αὐτοῖς, καὶ
δι' αὐτῶν τέρπον ἐργάζαμενος μελωδίαν· ἐπειδὴ καὶ
ἄνευ μουσικῶν ὀργάνων ὁ αἰοδὸς εὐμουσον ἰσχύει ἀπο-
τελεῖν λύραν, καὶ εὐφωνον τραγοῦδιαν· οὕτως μόνου
τοῦ Θεοῦ καθέστηκεν ὁ αἰνός τε καὶ ἔπαινος, καὶ οὐκ
ἐμοῦ, τοῦ ξήρου καὶ νεκροῦ καὶ ἀκάρπου ξύλου, τοῦ
πικρίας γέμοντος.

150 Ἐστω τις βασιλεὺς πάντα τὸν στρατιωτικὸν
αὐτοῦ συναθροίσας ὄμιλον, καὶ τὸν λεπτὸν δῆμον
βουλόμενος βογεῦσαι χρήματα, καὶ πάντας τοὺς ὑπὸ
χείρᾳ φιλοτιμήσασθαι· ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ προκαθι-
σθίς θρόνον, κελεύσει τὰς σακελλὰς πετασθῆναι, καὶ
τινας τῆς παρεστῶσης ἀπείρου τε καὶ ἀμυθῆτου πλη-
θούς, πρὸς αὐτὸν μόνον τὸ ὄμμα φερούσης, προσκα-
λεσάμενος, διανομέας καταστήσει. Τίνι ἂν, εἰπέ μοι,
προσαφθῇσεται εὐχαριστία τε, καὶ ὁ ἔπαινος; Τοῖς
κατὰ χάριν τὴν νομικὴν ἐμπιστευθεῖσιν, ἢ τῷ πάντων
κυρίῳ καὶ βασιλεῖ, τῷ τὰ πάντα χαρισμένῳ, καὶ
τοὺς δικονομικοὺς ἐμπιστεύσαντος; Τί τούτων πάντως
φήσεις ὑπάρχειν τὴν ἔπαινον; Εἰ γὰρ καὶ κατὰ χάριν
εὐφημοῦνται, ἀλλὰ τοῦ βασιλέως ὑπάρχει ἡ εὐφημία,
τοῦ φύσει γὰρ ἐνδόξου πέφυκε τῶν κατὰ χάριν δοξα-
ζομένων τὸ κλέος· ἢ γὰρ θεοθεν ποριζομένη μοι χά-
ρις, αὕτη οὐκ ἐμοὶ δέδωται, τῷ ἁμαρτωλῷ καὶ γυ-
μνῷ παντοίας ἀρετῆς καὶ βίου σεμνότητος, ἀλλὰ τῇ
θεοσεβεῖ, καὶ πιστῇ συνειδήσει τῶν εἰς ἐμέ τε πιστευ-
όντων, καὶ εἰς τοῦτ' ὁ ἅγιον σχῆμα, ὅπερ ταῖς ἐμαῖς
ἡχρεώσω κακίαις. Ἐστὶ γάρ, ἔστιν, ὅτε καὶ ἐν ἀνα-
ξίοις ἐνεργεῖ, καὶ πνεῖ ἡ θεία χάρις, οὐ δι' αὐτοὺς,
ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν προσειμένων ὠφέλειαν· ὥστε ὁ
ἐμέ τὸν ἀνάξιον ἐν τοῖς τοιούτοις ἐγκωμιάζων, ἐκπί-
πτει τοῦ δέοντος. Ὁ δοξάζων τοίνυν, τὸν Θεὸν δοξα-
ζέτω· καὶ ὁ ἐπαινῶν, αὐτὸν ἐπαινείτω, καὶ ὁ εὐχα-
ριστῶν, αὐτῷ εὐχαριστεῖτω, ᾧ πρέπει δόξα, μεγα-
λοπρέπεια, καὶ εὐχαριστία εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

qui omnia nosti, priusquam facta sint, si gratum
est tibi ac bonum in conspectu tuo, fac me intel-
ligere, quod ad te peto; quia omnia potes, et ni-
hil tibi est impossibile. Mihi crede, fidelissime
fili, quidquid demum expedit ac salutare est, ab
illo sum assecutus, uti nec te latuit, cum ante
menses paucos de amita tua quæsivisti, nec alios
plures.

149 Horum ego ingenti admiratione percussus
ac stimulatus, præconiorum telam ordiri cœpi,
et laudum coronas sacro Senis imponere vertici,
gloriam per hymnos Deo et grates referens. Ve-
rum ille mansuetis verbis, prudentiaque mo-
desta: Quid me, inquit, immerito laudare vis,
fili; non mea laus est, sed Dei, qui operatur om-
nia in omnibus, patris luminum, et largitoris bo-
norum. Quod enim dixi toties, itidem etiam nunc
dico, nec dicere desinam, quod soli Deo et hym-
nus, et laus, et admiratio, et gloria omnis et ho-
nor competit, qui magna facit et mirabilia, cujus
magnitudinis non participes tantummodo rationis
naturæ facundi sunt præcones; sed intellectus
etiam ac sensus expertes, quæque ab illo tum
quod sunt, tum quod fuerunt, acceperunt. Quem-
admodum etenim non cytharæ laus attribuitur,
sed cytharædo, ut qui ex re et sensu carente et
mortua solertissimis tentata digitis concentum
musicum ac modulatam elicit concordiam, sono-
que dulcissimo delectat audientes; neque vero
instrumentum musicum, chordæ, claviculi, ju-
gum aut plectrum mercedem ferunt; sed qui
scite his usus est, iisque jucundum excitavit me-
los; (quandoquidem et absque musicis instrumen-
tis cantor et lyrica concinne potest et tragica
modulari carmina :) ita solius Dei propriæ sunt
laudes et præconia; nec ad me pertinent, qui li-
gnum utique sum aridum et mortuum, ac sterile,
plenumque amaritudine.

150 Esto rex aliquis, qui convocato universo
exercitu ac promiscua plebe, elargiri velit mu-
nera, subditosque suos honoribus afficere: ubi
solio regali consederit, aperiri marsupia jubeat,
tum ex infinita atque innumerabili adstante mul-
titudine oculis in se unum defixa, quosdam ad
se evocatos distributores constituat. Cedo, in
quem actio gratiarum, et laudes congruent? In
illosne, quibus per gratiam commissa est distri-
butio; an omnium domino ac regi, qui donaverit
universa, eisque prudenti ratione partitionem
concrediderit? An hisce tandem deberi omnino
honorem dices? Tametsi enim etiam ipsi pro ra-
tione concessi sibi favoris laudantur, laus tamen
propria est regis: siquidem omnis eorum gloria,
qui per factam sibi gratiam extolluntur, ad eum
proprie redit, qui illa per naturam est dignus.
Adde, quod quæ mihi divinitus confertur gratia,
non illa mihi peccatori, omnique virtute ac vitæ
honestate denudato concessa est; sed religiosæ
fidelique eorum conscientia, qui fiduciam in me,
atque in sanctum hunc habitum, quem peccatis
meis inutilem feci, reponunt. Contingit etenim,
contingit enim vero agere divinam gratiam ac
spirare etiam in indignis, non illorum causa,
sed propter recurrentium ad eos utilitatem: ut
adeo, qui me indignum ob talia exornat elogiis,
in æquitatem impingat. Itaque qui glorificat,

Deum

cujus tamen
rei nulla sibi
laus;

sed tamquam
regi per mi-
nistros suis
beneficio, Deo
debeatur.

A Deum glorificet; qui laudat, ipsum laudet; qui gratias agit, agat illi, cui convenit honor, et gloria, et gratiarum actio in secula. Amen. Profundam igitur etiam hic ejus humilitatem ac pietatem suspiciens, dignasque stylo voces apud me servans discessi, Deum glorificans, veneransque inspiratam divinitus doctrinam ejus et gratiam, quam nihil eorum divinum numen eclabat, quæ ad occultam nostram discipulorum conversationem attinerent: quod cum ex allata tum ex afferenda modo narratione perspicuum est.

Leontium ob
litigium oc-
cultum cum
fratre

151 Rixabamur aliquando ego et alius discipulus, verbisque nos invicem contumeliosis proscindebamus, utpote infirmi ambo; sed breve tamen tempus contentio tenuit: nam flamma erat, quæ ut exarserat, extincta est, et fervor subitaneus, qui rore spirituali fraternæ dilectionis per potentis apud Deum Magistri preces, interpellationesque conquievit; ad quem reconciliati, ac facta utrimque pace, una cum reliquis condiscipulis adivimus, salutare ejus adhortationes sub sabbati vesperam excepturi, cupientes etiam Dominicæ sanctæ pervigilium celebrare cum patribus. Ubi jam ventum ad eum erat, atque ad audienda ejus præcepta consederamus, docere incipit, et nos de charitate commonefacere. Ut autem sapientibus suis sermonibus oscitanter nos animadvertit attendere, stomachatus ait: Quousque, o miseri, omniumque infelicissimi, utraque inscitia laborabitis *d*, vitæ vestræ simul et salutis immemores, existimantes me latere quod agitis? Si vultis, etiam ego triumphabo de arcanis vestris omnibus, quorum multa, ne vos confundam, studio prætermittens, partem aliquam utilitatis vestræ gratia profero.

d

publice red-
arguit,

152 Ita locutus, intento in me digito, condiscipulos reliquos sic affatur: Miserabilis ille atque infortunatissimus cum illo misero infelicique, qui ei vicinus assidet, altercatus est hodie, et insanis mutuo se dicteriis convitiisque impetivere: nam ille per hoc atque hoc oppugnabatur; hic autem per hoc et hoc superabatur; alius vero talem ac talem habebat cogitationem; et unamquamque singillatim declarans coram omnibus arguebat. Quin ita agebat, acsi multa insuper adducturus jam esset in medium; sed victus commiseratione videbatur, cum ita subjecit: Salvatorem orabo pro vobis, filiis meis dilectis, qui pro mundi vita et salute crucem pariter et necem pertulit, ut animas nostras ab omnibus satanicis insidiis impetuque servaret. Atque his dictis, manus ad cælum sustulit, et bene precatus nobis, venerandæ crucis signo armatos ad templum dimisit. Nos digressi cum multa compunctione vigiliis cum patribus absolvimus, glorificantes Deum, et Senis virtutem reverentes.

C

Gravem alle-
rius tentatio-
nem cogno-
scit in visio-
ne nocturna,

153 Cum alias ego et alii ex discipulis duo in hesychasterium iremus ad Magistrum, ad ejus præcepta cœlesti plena lumine audienda, pro more consedimus; et ut ab ejus ore pendebamus, sic unum eorum, qui nobiscum erant, affatus est: Quid causæ est, fili, cur satanicis infestatus cogitationibus, nihil huc usque mihi significaveris? Ille autem moratus aliquamdiu: Da veniam, inquit, o Pater, et pro me deprecare. Cui Senex:

Θαυμάσας οὖν καὶ ἐν τούτοις τὴν πολλὴν ταπεινῶσιν αὐτοῦ καὶ εὐλάβειαν, καὶ τοὺς ἀξιογράφους λόγους ἐν ἑμαυτῷ φυλάξας ἀνεχώρησα, δοξάζων τὸν Θεόν, καὶ τὴν θεόπνευστον αὐτοῦ ἐκθειάζων διδασκαλίαν, καὶ χάριν, ἥς οὐδὲν ἀπέκρυκτε τὸ θεῖον τῆς ἡμῶν τῶν μαθητῶν λατρείας διαγωγῆς. Φανερόν δὲ τοῦτο ἔκτε τῆς εἰρημένης καὶ τῆς νυκτὶ λεχθησομένης διηγήσεως.

151 Ἐφίλονεικίσασαί ποτε ἐγὼ, καὶ ἄλλος μαθητῆς, καὶ ὀνειδιστικοῖς λόγοις ἀλλήλους καθυβρίσαμεν, ὥστινες ἀσθενεῖς τυγχάνοντες ἄλλ' ὁμως πρὸς βραχεῖαν ὥραν ἡ φιλονεικία διέμεινε ἡ φλόξ γὰρ ἦν, καὶ ἐσθῆσθη, καὶ βράσμα βραχὺ, καὶ κατέπαυσεν ὑπὸ τῆς πνευματικῆς δρόσου τῆς φιλαδελφικῆς εὐμενείας διὰ τῶν θεοπειθῶντος Ἐπιστάτου εὐχῶν καὶ ἐντεύξεων, πρὸς ὃν καταλλαγέντες, καὶ μετ' ἀλλήλων εἰρηνεύσαντες, ἅμα τοῖς λοιποῖς συμφοιτηταῖς ἐπορεύθημεν τῶν ψυχωφελῶν αὐτοῦ ἀκούσαι παραινήσεων ὅψι σαββάτου, καὶ βουλόμενοι μετὰ τῶν πατέρων τὴν παννυχίδα τῆς ἁγίας κυριακῆς ἐκτελέσαι ἡμῶν πρὸς αὐτόν, καὶ εἰς ἀκρόασιν τῶν ἱερῶν αὐτοῦ διδασκαλιῶν καθεσθέντων, ἤρξατο διδάσκειν καὶ νοθεύειν ἡμᾶς περὶ ἀγάπης. Ἰδὼν δὲ ἡμᾶς ἀμελῶς τοῖς σοφοῖς αὐτοῦ προσέχοντας λόγοις, ἡγανόκησε καὶ εἶπεν Ἐγὼ τίνος, ὦ ταπεινοί, καὶ πάντων ἐλεεινότατοι, ἐπ' ἀμφοτέραις σχολανεῖτε ταῖς ἀγνοίαις, καταφρονοῦντες τῆς ὑμετέρας ζωῆς καὶ σωτηρίας, δοκοῦντες ὅτι διαλαυθάνει με ὁ ὑμέτερος βίος; Εἰ βούλεσθε, καὶ γὰρ τριαμβεύσω τὰ μυστήρια ὑμῶν πάντα, ὧν τὸ πλῆθος παραιτησάμενος εἶπεῖν, ἵνα μὴ καταισχύνω ὑμᾶς, μέρος τι λέγω διὰ τὴν ὑμέτεραν ὠφέλειαν.

E

152 Καὶ οὕτως εἰπὼν, δακτυλοδεικτῶν με, τοῖς λοιποῖς συμφοιτηταῖς φησιν Ὁ ἐλεεινὸς οὗτος, καὶ πανάθλιος ἐφίλονεικῆσε σήμερον μετ' ἐκείνου τοῦ ὄντος αὐτῷ παραπλησίου ἐλεεινοῦ καὶ παναθλίου, καὶ κακῶς ἀλλήλους ἐσφενδόνησαν μωραῖς ὕβρεσιν καὶ ὀνειδέσιν ἑκείνος γὰρ ὑπὸ τοῦδε πολεμεῖται, καὶ οὗτος ἐπὶ τοῦδε καὶ τοῦδε ἡττᾶται, καὶ ὁ ἄλλος τοῦδ' ὄνδε, καὶ τοῖον λογισμόν ἔχει καὶ ἀπλῶς ἕνα ἕκαστον δεικνύων εἰλεγχε κατὰ πρόσωπον πάντων. Ἀλλὰ δὲ καὶ πολλὰ λέγειν ἠπεῖλει τῷ σχήματι, ἀλλὰ ὑπὸ τῆς συμπαθείας κεκρατημένος ἐφαίνετο, λέγων Ὑπὲρ ὑμῶν, τῶν ἀγαπητῶν τέκνων, δέομαι τοῦ Σωτῆρος, τοῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας σταυρόντε καὶ θάνατον ὑπομείναντος, ἵνα τὰς ἡμῶν ψυχὰς σώσῃ ἀπὸ πάσης σατανικῆς ἐπιβουλῆς, καὶ ἐνεργείας. Καὶ οὕτως εἰπὼν, τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέσχευεν, καὶ εὐλογήσας ἡμᾶς, καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ τιμίου σταυροῦ ἐφοδιάσας, εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀπέλυσεν. Ἡμεῖς δὲ πορευθέντες, μετὰ πολλῆς κατανύξεως τὴν ἀγρυπνίαν μετὰ τῶν πατέρων ἐξετελέσαμεν, τὸν Θεὸν δοξολογοῦντες, καὶ τὴν τοῦ Γέροντος ἀρετὴν ἐκθειάζοντες.

F

153 Ἄλλοτε ἐγὼ καὶ ἄλλοι δύο τῶν μαθητῶν ἀπελθόντες πρὸς τὸν ἐπιστάτην εἰς τὸ ἡσυχαστήριον, ἐκαθίσθημεν συνήθως ἀκροώμενοι τῶν φωτιστικῶν αὐτοῦ διδασκαλιῶν, καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἤμεν πρὸς αὐτόν, φησὶ πρὸς τινὰ τῶν σὺν ἡμῖν Διὰ τί δεινῶς ὑπὸ σατανικῶν ἐνοχλούμενος λογισμῶν, τέκνον, οὐκ ἐγνώρισάς με ἕως τοῦ νῦν; Ὁ δὲ μετὰ ὥραν Συγχώρησον, ὦ πάτερ, ἔφη, καὶ εἶξαι ὑπὲρ ἐμοῦ. Ὁ δὲ Γέρονς εἶπεν Δημοσιεύσον οὐς ἔχεις λογισμοὺς, ἵνα

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

σὺν θεῷ θεραπεύσω αὐτοὺς· μετὰ γὰρ τὸν κανόνα τῆς νυκτερινῆς ψαλμωδίας ὁρῶ κατ' ὄναρ μέγαν δράκοντα καὶ ἐρεμνὸν, φρικώδεις ἔχοντα φοινικοῦντας καὶ δαφνοὺς ὀφθαλμοὺς, κατατρέχοντά σε καὶ κεχηνότα, καὶ καταπιεῖν ἀπειλοῦντα σὲ δὲ θαννόμενον, καὶ φεύγοντα, καὶ πρότερον μὲν τῆς βοηθείας μου μὴ δεόμενον, ἐγγὺς ὑπάρχοντος· ὕστερον δὲ φοβηθέντα, καὶ πρὸς τὸ θαναθωθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, ἤδη κατεχόμενου, ἐλεεινὰς δεητικῶς ἀφιέντα φωνάς, καὶ λέγοντα· "Ὁρεγέ μοι χεῖρα, Ἐπιστάτα, ὄρεγε χεῖρα, καὶ φθάσον με, πρὶν θάνω, καὶ ἔκσπασόν με τοῦ καταδιώκοντός με, καὶ χαλεπωτάτου θηρός. Ἐγὼ δὲ τῆς δεήσεώς σου ἀκηκοὼς, τῷ τῆς συμπαιδείας κέντρῳ νυγείς, ἀνέστην, καὶ λαβὼν, ὃ πρόχειρον εὐρέθῃ, ἐπιτηδεύτατον ὄργανον, καιρίως αὐτὸν ἐτραυμάτισα, ὅμως δὲ θανατηφόρον πληγὴν οὐ δέδωκα, οὐχ ἐκὼν, ἀλλ' ἐπειδὴ τετραυματισμένος φυγὼν με δρομῶς ἤρπυσεν ἐπὶ τὸ ἑαυτοῦ φωλεόν, καὶ ἀφαντος γέγονε, λύπην ἐγκαταλιπὼν μοι δεινὴν, τὴν κακίστην αὐτοῦ μὴ καταθλάσαντι κεφαλῇ· ὅθεν φοβούμαι, ὅτι φονεῦσαι αὐτὸν βουληθείς, ἀγριώτερον μάλλον ἀπειργασάμην κατὰ σου· ὥσπερ γὰρ τις λέων ἐπὶ ποιμνὴν προβάτων ἐπελθὼν, ὑπὸ τοῦ ποιμένος δεινῶς ἀπειλασθείς, θηριωδέστερος γίνεται, καὶ μαυικῶς ὠρμώμενος ἀρπάζει τὰ πρόβατα· οὕτω καὶ ὁ νοητὸς θῆρ, ὅταν μὴ συντριβῇ τὴν κάραν, ὅταν μάχεται, ἐπὶ πλέον λυττᾷ, καὶ μαίνεται.

B

154 Ταῦτα οὖν ἀκούσας ὁ ἀδελφὸς ἔφριξεν, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τοῖς ἵχνεσιν ἐπιθεῖς τοῦ Ἐπιστάτου ἔφη· Συγχώρησόν μοι, ὦ πάτερ, τῶν παρωχηκότων μου πταισμάτων τὸ πέλαγος, καὶ περιτείχισόν με ταῖς σαῖς πρὸς τὸ Θεῖον προσευχαῖς, ἐπαγγελόμενον ἀπὸ τοῦ νῦν ποιήσασθαι διορθώσεως ἀπαρχήν. Ἐνεκεν γὰρ τούτου παρεγενόμην πρὸς σε, ἵνα τοὺς ἐμοὺς ἀποκαλύψω σοι λογισμοὺς, οὓς οὐκ ἀπέκρυψεν ἀπὸ σου ὁ τῶν κρυφίων ἑταστής Θεός. Παρακαλῶ τοίνυν μικρὸν ιδιάσαι σὺν ἐμοί, ἵνα σὺν Θεῷ καὶ πάλιν ἀπ' ἐμοῦ μαθὼν, ἀποδιώξεις αὐτούς. Ὁ δὲ μετ' αὐτοῦ ιδιάσας, καὶ γνοὺς ὃν ἔσχεν ὁ μαθητὴς σατανικὸν πόλεμον, καὶ τὰς ἐνθυμήσεις τὰς πονηράς, ὡς σοφὸς ἐθεράπευσεν ἱατρὸς ταῖς ἑαυτοῦ εὐχαῖς τε καὶ πνευματικαῖς βοηθείαις, καὶ μεθ' ἡμῶν εἰς τὸ κελλῖον ἀπέλυσεν αὐτὸν, σῶον καὶ ὑγιή. Τὴν τελείαν δὲ αὐτοῦ θεράπειαν ἀνήγγειλεν ἡμῖν ὁ ἀδελφός, καθομολογῶν τῷ Θεῷ χάριν καὶ τῷ ὑμετέρῳ Ἐπιστάτῃ. Ὑστερον δὲ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας λαβὼν μὴνυσιν παρὰ τοῦ Ἐπιστάτου, ἐπὶ τὴν Ἀγίαν ἀνεχώρησε πόλιν. Ἐν αὐτῇ δὲ μικρὸν αὐτοῦ διαποιήσαντος χρόνον, ὡς ἔφη ἡμῖν ὁ Ἐπιστάτης, συνηγμένοις παρ' αὐτῷ· ἴδον ἔτι τὸν σκοτεινὸν δράκοντα ἐκεῖνον, τρέχοντα κατόπισθεν ἐκεῖνον τοῦ ταπεινοῦ ἀδελφοῦ, καὐτὸν ἐφθακοντα, καὶ ἀλγηνῶς τετριωκότα· εὖρε γὰρ αὐτὸν μονωθέντα τῆς ποιμενικῆς προστασίας, ὡς λύκος πρόβατον ἐν ἐρήμῳ πλανώμενον. Ταῦνα οὖν τοῦ Γέροντος εἰπόντος, μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ὁ ἀδελφός ἐκεῖνος εἶχετο πορρόωτάτης ὁδοῦ, ἣν πρόην ἔσχε κατὰ νοῦν, κακείσε χρόνιως διέμεινεν, ἕως τῆς τῶν τῆδε τοῦ Γέροντος μεταστάσεως, μεθ' ἣν παρεγένετο, πῶς, καὶ ποῖαν πολιτείαν, οὐκ οἶδα· ὁ Θεὸς οἶδεν, ὁ ἐμβατεύων καρδίας, καὶ νεφρῶν, ὃ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

C

155 Φύματα ἐν τοῖς ὥμοις καὶ ἐν τῷ αὐχένι τοῦδε τοῦ ἁγίου Γέροντος ἐφύησάν ποτε οὐ μέγала, καὶ τούτων κατεφρόνει σεμνυνόμενος, ἐφ' οἷς ἡ σὰρξ ἐδαμά-

D
Dic, age, cogitationes, quas habes in animo, ut eis, opitulante Deo, remedium afferam : per quietem etenim, post nocturnæ psalmodiæ canonem, immanem et atrum vidi draconem, cruentis oculis cædemque spirantibus, irruentem in te, et hiantē rictu absorbere te minantem ; te vero morderi vidi ac fugere, et principio quidem non implorare auxilium meum, cum in propinquo essem ; sed postea perterritum, proximumque ut ab eo, jam te tenente, occidereris, miserabiles suppliciter edere clamores ac dicere : Porrigē manum mihi, Magister, manum porrigē, et prævēni me, priusquam moriar ; ac persequenti me ferocissimæ belluæ eripe. Ego vero, ut audi-vi preces tuas commiserationis stimulo percitus, surrexi, et arrepto, quod in manus incidit, aptissimo instrumento, opportune illi vulnus inflexi, non tamen letiferum ; non quod facere id nollem ; sed quia, accepta plaga, me fugiens confestim prorepsit in antrum suum ac disparuit relicto mihi dolore peracerbo, quod caput illi perniciosissimum non comminuisssem. Quare vercor, ne eum interficere tentando, in te vehementius efferaverim : nam ut leo in ovium gregem ruens, si a pastore strenue abigatur, evadit ferocior, actusque in rabiem, oves abripit ; sic et bellua illa spiritualis, dum non conteritur illi caput, dum lacessitur, incendit iras et multo impotentius furit.

154 Cohorruit frater hæc audiens, vultuque ad Magistri pedes abjecto : Parce, inquit, mihi, o pater, aufer delictorum meorum præteritorum oceanum ; et tuis apud Deum precibus, ut mœnibus, me circumda ; siquidem spondeo fructum dehinc correctionis afferre : nam illam ipsam ob rem ad te veni, ut cogitationes tibi meas, quas arcanorum scrutator Deus latere te noluit, aperirem. Obsecro te igitur, tantillum ut mecum, remotis arbitris, agas, ut eas ope divina iterum, etiam ex me, intelligens, dispellas. Tum ille seorsum cum illo digressus, nec ignarus quod satanæ bellum, et quam pravos animi motus discipulus sustineret, eos, ut medicus expertus et orationibus suis, et spiritualibus adjumentis compescuit ; illumque nobiscum una salvum ac sanum remisit ad cellam. Sanationem vero perfectam renuntiavit nobis frater, acceptam Deo ac Præsidi nostro gratiam referens. Deinde, cum ita significatum sibi esset a Magistro, post paucos dies in Sanctam sese urbem recepit. Neque vero diu istic fuerat, cum ait nobis apud se congregatis Magister : Nigrum illum iterum draconem vidi infelicis illius fratris prementem pone vestigia, eumque assequentem ac misere devorantem : invenit enim eum pastoralī destitutum præsidio, ut ovem lupo in eremo palantem. Haud multo itaque post, quam ista Senex dixisset, longissimum, quod pridem in animo habuerat, iter arripuit ille frater, ibidemque ad obitum usque Senis permansit ; post quem rediit, qua ratione, quave vivendi norma, nescio ; novit scrutans corda et renes Deus, cui gloria in secula. Amen.

155 Enata aliquando erant sancto Seni per humeros et cervicem tubercula, quæ cum dissimulans ille contemneret, corpus omnino pessumdabant

et tunc quidem fultem curat ; sed paulo post videt de-novo periclitantem.

F

Monachum arguit vitæ extra monasterium male actæ :

- A dabant. Patres, ubi eum sic affectum viderunt, continuis precibus persuaserunt tandem, ut aliquid isti malo adhiberet remedii. Cum obsequeretur, et ad obedientiæ se leges componeret, operam ei navabat ex patribus Syrus aliquis, vir expertus, qui tumores bis terve per hebdomadam pharmacis mordacissimis inungebat. Contigit autem per dies illos, cum hic Senem, me præsentem, curaret, hominem quemdam intrare habitu indutum monachico: nam in maxima Laura olim habitaverat, et Senis institutionibus interfuerat non semel. Quem ut conspexit, inclinato capite, manus ei ac pedes exosculatus est; resalutat eum vicissim Senex, tum sic interrogat: Ubi tanto jam tempore moratus es? Neque enim extra monasterium hæreere te tam diu decebat in seculo: quia uti piscis, si diu detinetur extra aquas, moritur; ita monachus, si moras trahat in seculo, mortem incurrit spiritualem, naturali nihilo minus gravem: eam et tu passus es, tot, inter seculares homines, in peccata prolapsus, dudumque sauciatus ac semivivus, quin
- B imo plane mortuus: Dominum enim testor et quidquid creatum est, male vixisse te quo tempore istic fuisti.

neganti singula peccata enumerat.

156 Sed negans id frater respondit: Tempus illud non male transactum est: nihil enim detrimenti passus sum, tametsi Laura perdiu abfuerim. Tum repletus Spiritu sancto Senex, et vultu solis instar coruscante: Quid est, inquit, græce alloquens, miser et infelicissime? Non satis tibi erat scelerum tuorum tam gravium multitudo? Etiam oneri vis onus adjicere; nec peccata confitens, nec rediens ad pœnitentiam? Dic mihi, quid in illa civitate commisisti? Quid in illa regione? Tum quæ in pago isto patrata abs te sunt? Spurca profecto edixi modo quæcumque admisisti crimina; siquidem infirmitatem, cui et ego pariter sum obnoxius, novi probe, perinde atque urbium ac locorum nomina. Erubescens vero admodum frater ac stupore simul et formidine correptus, ad ejus genua provolvit sese, peccatorum suorum confessionem instituit, precum Senis subsidium flagitat, et gerere se melius spondet imposterum. Senex vero multis eum denuo adhortatus, benedictioneque impertitus, dimisit, Deum, et acceptam Deo virtutem illius meritis præconiis celebrantem.

ζετο. Ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ πατέρες διακείμενον οὕτως, ἱκανὰ προβάλλοντες θυσιώματα ἔπεισαν αὐτὸν περιποιήσασθαι αὐτά. Πεισθέντος δὲ αὐτοῦ, καὶ τοῖς τῆς ὑπακοῆς ὑπεῖξαντος θεσμοῖς, ἐσχόλαζεν αὐτῷ τις τῶν πατέρων Σύρος ἔμπειρος, δις τῆς ἐβδομάδος ἡ τάχα καὶ τρεῖς χρόνους φαρμάκοις θριμυτάτοις τὰ φύματα. Ἐν μίᾳ δὲ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων τούτου περιποιουμένου τὸν Γέροντα, ἐμοῦ παρόντος, εἰσερχεται τις μοναχικὸν περιβεβλημένος σχῆμα. ἦν γὰρ ποτε καθίσας ἐν τῇ μεγίστῃ ἡμῶν Λαύρᾳ, καὶ ἐσχολακῶς οὐχ ἄπαξ τῷ Γέροντι. ὃν θεασάμενος, κλίνας τὴν κεφαλὴν κατεφίλησε τὰς χεῖρας, καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ἀντασπασάμενος δὲ αὐτὸν ὁ Γέρον, ἐπυθάνετο λέγων. Ποῦ τὸν τοσοῦτον καιρὸν διήγεις; Οὐ γὰρ ὠφείλεις ἐν τῇ κόσμῳ χρονίσαι μοναστηρίου ἐκτός, ἐπειδὴ καθάπερ ὁ ἰχθὺς ἔξωθεν τοῦ ὕδατος χρονίζων τελευτᾷ. οὕτω καὶ ὁ μοναχὸς, ἐν τῇ κόσμῳ βραδύνων, νοητὸν ἀποθνήσκει θάνατον, οὐχ ἥττονα τοῦ φυσικοῦ. ὃν καὶ σὺ πέποιθας ἐν τῇ κόσμῳ περιπέσων ἁμαρτίαις, καὶ βραδίως τραυματισθεὶς καὶ ἡμιθανὴς, μᾶλλον γὰρ ὀλοθανὴς γεγυνώς. Μαρτυρῶ γὰρ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ πάσης τῆς κτίσεως, ὅτι κακῶς ἐδιδόσω τὸν καιρὸν τοῦτον ἔνθα ἦς.

1560, δὲ ἀδελφὸς ἀρνούμενος, ἔφη. Τὸν καιρὸν τοῦτον παρήλθον οὐ κακῶς. οὐδὲ γὰρ ἐβλάδην, καίπερ χρονίσας τῆς Λαύρας ἐκτός. Ὁ δὲ Γέρον, Πνεύματος ἁγίου ἐμπλησθεὶς, ἔφη πρὸς αὐτὸν ἑλληνιστί, τὰν ὄψιν ἔχων ἴσην ταῖς τοῦ ἡλίου μαρμαριγαῖς. Τί ἐνι, ταπεινέ, καὶ τρισάθλιε; Οὐκ ἤρκησέν σοι τῶν φορτικῶν σου πλημμελημάτων ἡ πληθὺς; Ἀλλὰ θέλεις ἐπεισάξαι βάρει βάρος ἕτερον, μὴ ἔξομολογούμενος τὰς ἁμαρτίας σου, μηδὲ εἰς μετάνοιαν ἐρχόμενος; Τί πεποίηκας, εἰπέ μοι, ἐν τῇ πόλει τῇδε; Καὶ τί πεπρακκας ἐν τῷ χωρίῳ τῷδε; Καὶ τίνα τὰ πεπραγμένα σοι ἐν τῇ κώμῃ τῇδε; Τὰ σαπρὰ ὄντως, ἐπήγγειλα ἂν, ὅσα εἰργάσω φαῦλα. εἰ μὲν καλῶς οἶδα τὴν ἀσθένειαν, ἣν ὁμοίως περίκειμαι καὶ γὰρ, ὥσπερ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν τε πόλεων καὶ τῶν χωρίων. Ὁ δὲ ἀδελφός, λίαν αἰδεσθεὶς, ἐκπλήξει τε, καὶ φόβῳ συσχέσθεις, ἐγρονυπέτησε, τῶν πταισμάτων αὐτοῦ ποιούμενος τὴν ἔξομολόγησιν, καὶ τὴν τῶν εὐχῶν τοῦ Γέροντος χορηγίαν αἰτούμενος, καὶ σωφρονεῖν τὸ λοιπὸν παρεγγυώμενος. Ὁ δὲ Γέρον πολλὰ παραινέσας αὐτὸν, καὶ εὐλογήσας, ἀπέλυσε δοξάζοντα τὸν Θεόν, καὶ τὴν αὐτοῦ θεάρεστον ἀρετὴν.

ANNOTATA D. P.

a Baculi gestamen omnibus Orientis monachis commune conatur in symbolis Antonianis § 10 ostendere Raynaudus noster; ac seorsim § 12 agit de signo T eidem baculo superimposito, vel ex eodem formato. De quibus et nos egimus die 17 Januarii post Vitam S. Antonii in disquisitione de Ordine Antoniano: cujus insigne T, vel, ut barbare vocari solet, potencia. Quam vocem nescio cur Aymar, alique eum secuti, accipiant pro furcilla axillari; cum in idiomate Francico cujusvis generis furcam, transverso desuper ligno formatam, significet: sive ea grandior firmitorque ex trabe, ad reorum supplicia, sive ex tereti baculo axillæ snbjiciatur, ad corporis fulcimentum; sen manu stringatur ad firmandos gressus. Et posterior quidem usus omnium frequentissimus. Vox ipsa cum novis dominis delata in Galliam est; uti et ceteræ pleræque in Francica lingua originis non Latinæ. Radix nullo syllabico augmento variata apud Tentones omnes usurpata pote stipitem, resectis undique ramis uno alterove capite dumtaxat extante præmunitum communiter significat. Potentiam autem manualet et Vallumbrosanus Ordo ex veteri probabiliter abbatum Benedictini Ordinis instituto, in usu atque insigniis habet, et omnes S. Antonii imagines.

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRECO.

imagines. Neque dubito quin longiores potentias, quas in Officio sacro argento inductas quidam e canonicis manibus gestant, solius magnificentiæ studium produxerit ultra eam, qua primitus institutæ fuere, formam bacillorum.

b Tempore Theodosii Junioris ac Patriarchæ Procli, cum terræ motus grandis omnes urbis Constantinopolitanæ incolas evocasset in campum, præsentibus Cœlitibus Deo accinere didicerunt mortales Trisagion: Ἄγιος ὁ Θεός · ἅγιος ἰσχυρός · ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. Quem in die Parasceves, eo scilicet, quo primum institutus est tempore (nam πρὸ τῆς ἀναστάσεως habent ad xxv Septembris Menæa) quo die hujusmodi memoriam festive recolunt (ipso Parasceves die ad hoc impedito) utraque lingua deecantat ecclesia Occidentalis; Orientalis vero in Laudibus et in Missa quotidie solenniter iterat, et privatim frequentius atque impensius quam ullam aliam habet in ore. Adi sis Goarem in Euchologio folio 126. Finito autem τῷ νυκτερινῷ seu nocturnæ psalmodiæ canone, subiciebatur Trisagion, antequam psalmi τοῦ ὄρθρου, Auroræ scilicet sive Laudum cum suis orationibus recitarentur, totumque interim suffumigabatur templum.

c Non tantum orationem Dominicam sive Pater noster intellige, in Euchologio ante Officium Laudum præscriptam, cum adjunctis clausulis fol. 48; sed ipsos quoque sex Laudum psalmos cum suis decem orationibus, ut patet ex proximis verbis num. 146: Magister autem ut postremam canonis precationem inchoare me vidit. Imo addendæ quoque sunt ceteræ hujus Officii appendices usque ad Primam; quam paulo post Leontius dicit se cum fratribus a se ad perquirendum Magistrum excitatis absolvisse. Et vero sicut apud Latinos Matutini nomine etiam Laudes velut ejus conclusio quædam comprehenduntur; ita cum nocturnum canonem simpliciter dicunt Græci, illam quoque partem intelligere solent, quæ seorsim sumpta τοῦ ὄρθρου nuncupatur.

d Σχολανεῖτε inflectitur a σχολανεῖν: pro quo commune dicitur σχολάζειν vel σχολεῖν, vacare.

B

E

CAPUT XIII.

Spiritu sancto afflatus discipulos hortatur ad compunctionem, atque ad attentionem ac fervorem in orationi et psalmodia.

Ἄλλοτε τινων ἐκ τῶν πατέρων ἐν σαββάτῳ περὶ τρίτην ἢ τετάρτην ὥραν τῇ θεοφόρῳ Γέροντι παρακαθήμενων, καὶ τῶν ψυχωφελῶν αὐτοῦ ῥημάτων ἀκροωμένων, ὀλίγον συνακούσας, τινὰ χρεῖαν ἐν τῷ σπηλαίῳ ποιῆσαι ἀνέστην · ἐν τοῖς σπηλαίοις γὰρ τοῦ Καλαμώνος διετρίβομεν, Τεσσαρακοστῆς τότε οὔσης. Ὡς οὖν ἐνήργουν, θεοπνεύστου χάριτος αἰσθανθεὶς ὁ Γέρον ἐν ἑαυτῷ πνευσούσης καὶ λαλούσης, ἐφώνησέ με λέγων · Λέοντιε ταπεινέ, δευρ' ἔθι, καὶ κάθισον παρ' ἐμοί. Ἐγὼ δὲ. Ναι, πάτερ, ἰδοὺ ἔρχομαι, ἔφην. Ὁ δὲ πάλιν μετ' ὀλίγον ἐφώνησεν · Ἐλθέ ἐκεῖθεν, Λεόντιε ταπεινέ. Καὶ τὸ αὐτὸ τρίτον ἔφη · Ὡς λέγω σοι, ἐλθέ ἐκεῖθεν, Λεόντιε ταπεινέ, καὶ ἔλεινέ, καὶ ἃ μετὰ χεῖρας ἔχεις ἀνόητα, ἄφες ἄρτι · οὐ γὰρ ἃ δύναμαι λαλεῖν, ἐπέρχεται μοι καὶ πάντοτε · οὐ γὰρ ἐγὼ εἰμι ὁ λαλῶν. Εὐθέως δὲ καὶ παραχρήμα ὅσα εἶχον μετὰ χεῖρας ἀφιέμενος, ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν, καὶ θεωρῶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ κατανύξεως, καὶ ἀγαλλιάσεως μεστήν, καὶ οὐκ ἐοικυῖαν πυρὶ, οἷαν πλειστάκις εἶδον αὐτὴν ἐν τῇ ἐπιφοιτήσει τῆς θείας χάριτος ἐν αὐτῷ · εὐλαβεῖα γὰρ τότε πολλῇ, καὶ φαιδρωτάτῃ προῦτῃ καὶ ἀγλαῖσμένῃ ἐφάνη μοι · ὅθεν νιφάδων ἀνεώτεραι, καὶ ὁροσερῶν ψεκάδων ἡρεμώτεραι, καὶ μαργαριτῶν λαμπρότεραι, καὶ παντὸς γλυκέως καρποῦ προσηνέστεραι ἀπὸ τοῦ γλυκεροῦ τούτου στόματος αὐτοῦ προΐεσαν αἱ θεοδιδάκτοι παραινέσεις, καὶ διδασκαὶ τὸ βάθος αὐτῷ τῶν φρενῶν κίχάνουσαι, ἐξ ὧν ἡδυνήθην, καὶ περ οὐ δοχεῖον διανοίας κεντημένος καθαρόν, μέρος τι καρπώσασθαι κατανύξεως, νύττον με ἐφ' ἡμέρας ικανὰς σεμνῶς πολιτεύεσθαι, καὶ τὰς ἐμὰς ἀμαρτίας ὀδύρεσθαι, καὶ τῷ Θεῷ χαριστήριους ἀναπέμπειν ᾠδὰς.

C

Cum alio quodam tempore die sabbati circa tertiam aut quartam horam Seni deifero considerent quidam e patribus, et salutaribus ejus sermonibus darent operam, postquam tantisper attendissem ipse cum ceteris, surrexi necessarii aliquid in spelæo expediturus: versabamur enim tum temporis, durante scilicet quadragesima in speluncis Calamonicis. Ut igitur operi intentus eram, Senex spirantem in se ac loquentem Dei gratiam sentiens, inclamavit me dicens: Leonti miser, huc accede, et sede hic apud me. Ego vero: Optime, inquam, Pater; jam adero. At ille paulo post iterum clamitat: Huc prope- ra, miser atque infelix Leonti. Idemque dicit tertio: Leonti miser ac deflende, huc veni, cum jubeo, et inepta, quæ præ manibus habes, omite modo: non enim semper occurrunt mihi quæ, jam possum dicere: nam non sum ego qui loquor. Continuo itaque omnibus, quibus distinebar, sepositis ad illum accedo, ac vultum ejus intueor compunctione et gaudio exundantem, non jam igni similem, ut enim sæpissime illapsa Dei gratia videram: nam multa mihi tum pietate, jucundissimaque relucere videbatur dulcedine: hinc decidua nive copiosiora, leniora stillantire, margaritis lucidiora, et fructu quantumlibet sapido dulciora ab ore ejus illo suavi tradita divinitus monita ac præcepta, quæ aditum ei ad intimos animorum aperirent recessus, promanabant. Ex quibus, quamquam perpurgatum non esset mihi mentis receptaculum, partem tamen compunctionis aliquam colligere mihi licuit, quæ me ad servandam serio disciplinam, et ad lugenda peccata mea, gratiasque Deo decantandas per dies bene multos urgebat.

Subito S.
Spiritus illa-
psu ad disci-
pulos instru-
endos impel-
titur:

F

A
alias quoque
divina pati-
tur.

158 Item alias, cum in speluncis Castelleis per alteram Quadragesimam cum ipso versarer, libuit mihi de spelunca mea ad illum media circiter nocte excurrere; sed ille, ut me in via propius accedere ad speluncam suam deprehendit, hunc repente, qua ratione haud equidem scio, ad me clamorem emittit: Noli ad me venire, Leonti, noli venire; agere mihi tecum non vacat modo. Hæc ubi audieram, conieci ideo mihi ut ad se accederem, noluisse eum permittere (id quod numquam fecerat) quia vel apparitione frueretur aliqua, vel in contemplatione defixus esset; et glorificans Deum, iter ad speluncam meam relegi.

Adhortatur
suos ad stu-
dium solida-
rum virtu-
tum,

B

159 Numquam divinus hic Senex, dum in commonendis discipulis suis erat assiduus, de contentione dicendi quidquam remisit: etenim die quadam, cum ad eum venissem, doctrinæ sacræ fontem cœpit emittere, cum diceret: Attende tibi, fili, attende tibi; et salutis tuæ curam vide ne abicias: non est enim, non est via sublimior, quam invigilare sibi, atque in habitu monastico, in tranquilla curarum pace, in humilitate non ficta, sinceraque pietate, easte Deo servire, germanam adversus omnes caritatem tueri, et viscera gerere misericordiæ. Neque enim quod foris appareat, attendendum est modo; nam id sæpe fallit, spuriamque virtutem, quæ hominum æstimationem in hae vita et laudes aucupatur, ostentat; sed motus et affectus animi, sed exercitiæ in occulto virtutes, sed bonitatis divinæ beneplacitum: nam hæc si observaverit monachus, tum quidem haud dubium est, quin complenda in illo sit beati Symeonis felicitas.

ad orationis
attentionem
fervoremque;

C

160 Illis itaque rebus ad Deum propius, fili, stude accedere; noli solis verbis inter orandum congerendis insistere; neque dum cantas, multitudinem attende psalmorum, sed cogitationum mentisque continentiam: quia non eorum, quæ canuntur, numerum; sed ejus, qui canit, conscientiam Judex considerat. Quando illi igitur ad precandum astiteris, ne te existimes in terra versari; sed cum animo corpus attole, et volatu aerem, æthera, cœlos, Angelos, Archangelos, Thronos et Dominationes, Principatus ac Potestates, tremendasque illas Virtutes transcede; et coram solio gloriæ ejus, cum timore ac tremore, quantum capere mens tua poterit, sanctis illum hymnis adora. Nisi enim sic feceris, propitium illum non reddes, sed ad iram potius provocabis, audiesque lugubre hoc Prophetæ lamentum: Maledictus qui facit opus Dei negligenter; simul cum Evangelio dicente: Vae vobis, Pharisei, hypocritæ!

a

ad passio-
num mortifi-
cationem
continuum,
mentemque
sanctis cogi-
tationibus
occupan-
dam.

161 Fac igitur mente, fili, sis vigili ac sobria: virtutem sectare, et cupiditatibus noli succumbere: quamquam enim tales natura non simus, neque talem umquam gratiam acceperimus, ut defæcato semper animo simus, cum segnitie nobis et incuria dominetur; ne tamen immoremur illi, dilecte, ne immoremur; sed præteritas negligentias, apud optimum Deum deprecemur, et vitam ordiamur ex virtute ducere; pravis diaboli, quibus videlicet ut ministris utitur, suggestionibus resistamus, illisque nos præbeamus iratos. Nam

Tomus III Julii.

158 Καὶ ἄλλοτε ἐν ἐτέρᾳ Τεσσαρακοστῇ ἐν τοῖς Καστελλικοῖς σπηλαίοις ἐμοῦ συνόντος, ἔδοξέ μοι περὶ τὸ μεσονύκτιον ἀπὸ τοῦ σπηλαίου μου πορευθῆναι πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ με κατὰ τὴν ὁδὸν τῷ σπηλαίῳ αὐτοῦ πλησιάζοντα κατανοήσας, ὁξέως, οὐκ οἶδα πῶς, ἀποπέμπεται πρὸς με φωνήν, λέγουσαν· Λέοντι, μὴ ἔρχου ἐπ' ἐμέ, μὴ ἔρχου, οὐκ ἄγω σοι ἀρτίως σχολήν· ταύτης οὖν τῆς φωνῆς ἀκούσας, ῥήθην, ὅτι βλέπων ὑπτασίαν τινα, ἣ ἐν θεωρίᾳ ὧν ἐκώλυσέ με ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν, ὅπερ οὐ πεποίηκέ ποτε· καὶ ἐπὶ τὸ ἴδιον ἀνέκαμψα σπήλαιον, δοξάζων τὸν Θεόν.

159 Ὁ θεοφόρος οὗτος Γέρον, αἰεὶ νοῦθε ὧν τοὺς ἑαυτοῦ φοιτητάς, τοῦ λέγειν οὐκ ἠτόνει· μίαν γὰρ τῶν ἡμερῶν ἐν ἣ προσεληλυθὸς αὐτῷ, ἤρξατο ἱερῶν διδαγμάτων βρῦειν πηράς, λέγων· Πρόσεχε ἑαυτῷ, τέκνον, πρόσεχε ἑαυτῷ, καὶ τῆς αὐτοῦ μὴ ἀμέλει σοι τηρίας, οὐκ ἔστιν γὰρ, οὐκ ἔστιν ὁδὸς μείζων τοῦ προσέχειν ἑαυτῷ καὶ καθαρῶς λατρεύειν Θεῷ ἐν σχήματι μοναχικῷ καὶ λογισμῶν γαληνότητι, καὶ ἀψευδεῖ ταπεινώσει, καὶ εὐλαθείᾳ ἀνυποκρίτου, καὶ τὴν ἀγάπην εἰλικρινῇ πρὸς πάντας φυλάττειν, καὶ σπλάγχνα συμπαιδείας ἔχειν. Οὐ γὰρ δεῖ μόνον βλέπειν πρὸς ταύτην τὴν ἐπιφάνειαν· πολλάκις γὰρ ὑποκρίνεται, ἄσκεισιν δὲ ψευδῇ ἐπιδείκνυται, ἐντεῦθεν ἀνθρωπίνην θηρωμένην δόξαν, καὶ ἔπαινον· ἀλλὰ πρὸς τὰς ψυχικὰς κινήσεις καὶ διαθέσεις, πρὸς τὰς ἐν κρυπτῷ τελουμένας ἀρετάς, πρὸς εὐαρεστήσιν τῆς θείας ἀγαθότητος· ὅταν γὰρ ταῦτα φυλάξῃ ὁ μόνος, τότε πληρωθήσεται δηλαδὴ ἐν αὐτῷ ὁ τοῦ μακαρίου Συμεῶνος μακαρισμός.

E

160 Αὐτοῖς τοίνυν τοῖς πράγμασι σπεῦθε, τέκνον, προσπελάζειν τῷ Θεῷ· μὴ μόνον τοῖς λόγοις ἐν ταῖς προσευχαῖς βαττολόγει, μὴ δὲ ψάλλων πρόσεχε τῷ πλήθει τῶν ψαλμῶν, ἀλλὰ τῇ σωφροσύνῃ τῶν λογισμῶν καὶ τῇ νήψει τοῦ νοῦ· οὐ γὰρ τῷ ἀριθμῷ τῶν ψαλλομένων, ἀλλὰ τῇ τοῦ ψάλλοντος συνειδήσει προσέχει ὁ Κριτής. Ὅταν τοίνυν παραστῇς προσευχόμενος, μὴ λογίζου ἑαυτὸν εἶναι ἐν τῇ γῇ, ἀλλὰ πτέρωσον τὸ σῶμα σὺν τῇ ψυχῇ, καὶ πετάσῃ, καὶ ὑπέρβῃ τὸν αἴρα, τὸν αἰθέρα, τοὺς οὐρανοὺς, τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους, Σρόνους, καὶ κυριότητας, ἄρχας τε, καὶ ἐξουσίας, καὶ τὰς δυνάμεις ἐκείνας τὰς φοβεράς, κατενώπιον δὲ τοῦ Σρόνου τῆς δόξης αὐτοῦ δοξολόγει αὐτόν ἐν καρταροῖς ὕμνοις μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ὅσον χωρεῖ ὁ σὸς νοῦς· εἰ μὴ γὰρ οὕτω ποιήσεις, οὐχ ἵλεον αὐτὸν καταστήσεις, ἀλλὰ μάλλον αὐτόν παροργίσεις, καὶ τὸν προφητικὸν ἐκείνου Σρήνον ἀκούσεις· Οὐαὶ τῷ ποιῶντι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ἀμελῶς! Ἄμα τῷ εὐαγγελίῳ λέγοντι· Οὐαὶ ὑμῖν, Φαρισαῖοι, ὑποκριταί!

F

161 Ἐχε τοίνυν τὸν νοῦν σου, τέκνον, ὅλον γρηγοροῦντα καὶ νήφοντα· ἀντιποιοῦ δὲ τῆς ἀρετῆς, καὶ μὴ θῶς ἦταν τοῖς πάθεσιν· εἰ γὰρ καὶ μὴ τοιοῦτοι πεφύκαμεν, καὶ οὕτω χάριν τοιαύτην εἰλήφαμεν, ὥστε ἔχειν ἡμᾶς αἰεὶ κεκαθαρμένην τὴν διάνοιαν, διὰ τὴν ἐπικρατήσασαν ἡμῶν ἀπροσεξίαν, καὶ ἀμέλειαν, ἀλλὰ μὴ ἐμμείνωμεν, ἀγαπητέ, μὴ ἐμμείνωμεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς τῶν παρελθουσῶν ἀμελειῶν ἀφασείας τοῦ ἀγαθοῦ δεησώμεν Θεοῦ, καὶ πῆξωμεν ἐναρέτου βίου ἀρχήν, καὶ ἀντιστρατευσώμεθα τοῖς τοῦ διαβόλου πονηροῖς, ὑπουργοῖς ἥτοι λογισμοῖς, καὶ ὀργισθώμεν

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

B

αὐτοῖς. Τοῦτου γὰρ χάριν δέδωται ἡμῖν τὸ Συμικόν·
καλῶς λοιπὸν χρῆσώμεθα αὐτῷ· Ὁργίζεσθε, φησὶ,
καὶ μὴ ἁμαρτάνετε, ὁ Σεοφάντωρ Δαβίδ. Ὁργίλως
οὖν ἀντιστώμεν, καὶ μὴ ὑποχωρήσωμεν τοῖς νοητοῖς
ἡμῶν ἐχθροῖς, οἵτινές εἰσιν οἱ ἀπὸ τῆς διανοίας γεν-
νόμενοι πονεροὶ λογισμοί· οἱ γὰρ οἰκειακοὶ τοῦ ἀν-
θρώπου εἰσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ, ὡς ὁ Δεσπότης φησὶν·
οὗς, εἰ θελήσωμεν, ἐκ ριζῶν ἀποσπάσομεν, τὰ ἐναν-
τία τοῖς ἐναντίοις ἐκτίλλοντες. Ὡςπερ γὰρ ὁ μύλος
ἀλλήθει πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ βαλλόμενον, σίτον, κριθὴν ἢ
ὀρόβους, ἢ τι τῶν λοιπῶν χειρόνων, καὶ βελτιόνων·
οὕτως ἐστὶ καὶ ὁ νοῦς μύλος αἰκίνητος· ἐὰν γὰρ
προφθάσας ἐμβάληται αὐτῷ καρποὺς ἀγαθοὺς, ἤτοι λο-
γισμοὺς, ποιήσεις ἄλευρον καθαρόν· ἐὰν δὲ καρποὺς
πονηροὺς, βρώσιν συνάξεις φθορᾶς. Οὐκοῦν ἀεὶ νίκα
τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν, ὅπως ἰδὼν σε ὁ Θεὸς κατὰ τῶν
ἰδίων ἀγωνισόμενον λογισμῶν, ἐξαποστείλῃ ἐπὶ σε τὴν
χάριν αὐτοῦ, καὶ τὴν θωρεάν, καὶ ἀνυκταίνει σε καὶ
ὄλον ἐκτελέσει καθαρόν, καὶ ἄρχοντά σε καταστήσει
τῶν οἰκείων σου λογισμῶν. Κατὰ γὰρ τὴν ἀναλογίαν
τοῦ πόσου σου, καὶ τοῦ πόπου, καὶ τῆς σπουδῆς ἐπι-
φοιτᾷ ἐπὶ σε. Διὸ ἀγωνίζου, καὶ σπεῦδε, ἵνα τελείαν
κτῆσῃ αὐτήν.

C

162 Τῶν δεδηλωμένων δὲ τῆς ψαλμωδίας ὥρων
μηθαρμὸς ἀμέλει, μήτε τῶν ἀγρυπνιῶν, μάλιστα ἐπὶ
τῶν πατέρων, τῆς ἀγίας κυριακῆς ἐπιφωσκούσης, ἐφε-
στάναι, τῆς ἐκκλησίας μὴ ἐξιών, χρείας ἀναγκαιᾶς
ἐκτός· ἐκεῖ γὰρ κομίζεται ὁ μοναχὸς κατὰ τὴν ἀνα-
λογίαν τῆς καρτερικῆς αὐτοῦ σπουδῆς πάσης τῆς ἐβ-
δομάδος τὸ βραβεῖον, καὶ τὸν ἀντάξιον στέφανον. Τι-
νὲς γὰρ τῶν προλαβόντων πατέρων ἄγιοι καὶ ἀξιόπι-
στοι μαρτυρήκασιν, λέγοντες, ὅτι μεγάλαις ἐπανα-
βαίνει προκοπαῖς καὶ ὑψηλαῖς ἀναβάσει οὗ τλημόνως
ἐνιστάμενος ταῖς ἀγρυπνίαις τῆς ἀγίας κυριακῆς· καὶ
τούτων τις μαρτυρίαν θαυμαστὴν καὶ ἔνδοξον ἐμαρ-
τύρησε, λέγων· Ἐν τῇ καρτερικῇ βάσει τῆς ἀγίας
κυριακῆς ἱστάμενος μετὰ τῶν πατέρων, ποτὲ πρὸ τῶν
ῥόδων ἐν ταῖς ὥραις τῶν ἐπακουστῶν τοῦ ἁγίου εὐαγ-
γελίου ἐν ἐκστάσει θίνομαι, καὶ θεωρῶ δύο ἀγγέλους
λευχεμονοῦντας τοῦ ἱερατείου ἐξιόντας, καὶ τοὺς ἐστῶ-
τας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πατέρας περιϊόντας, κατὰ τάξιν
ἀκολουθῶντας ἕνα ἕκαστον ἀσπαζομένους, καὶ εὐλογίας
αὐτοῖς διανέμοντας· οἱ πάντα τὸν ναὸν ἐφεξῆς κυ-
κλώσαντες, πάλιν εἰς τὸ ἱερατεῖον ἀνέλαμψαν, ὅθεν
ἐξέβησαν, καὶ γεγονάσιν ἀφανεῖς· καὶ ἕτερος τῶν
συγκαθημένων ταυτηνὶ διαθεβαλούμενος τὴν ὀπτασίαν,
ἴσθην ἡμῖν διηγήσατο, λέγων· Ὅτι ἐγὼ ἐν τοῖς αὐ-
τοῖς καιροῖς, καθὼς οἶδεν οὗτος ὁ ὅσιος Πατὴρ, ἐν
ἐκστάσει γεγωνῶς, ἴδον πολλοὺς ἄνδρας ἱεροπρεπεῖς ἐκ
τοῦ ἱερατείου προμολοῦντας, οἱ στεφάνους ἐν τοῖς
κόλποις ἔχοντες, καθεξῆς τῶν εὐρεθόντων ἐν τῇ ἐκ-
κλησίᾳ τότε πατέρων ἐνὸς ἑκάστου τὴν ἱερὰν κορυφὴν
ἐστεφάνωσαν, καὶ οὕτω πᾶσαν διελθόντες τὴν ἐκκλη-
σίαν ἐπὶ τὸ ἱερατεῖον ἐπανήλθον· καὶ ἀφανεῖς ἐγένοντο.

163 Ἄλλος δὲ τις μοναχὸς ξένος ὑπὸ μακρᾶς πα-
ραγεγονῶς γῆς, ἦκυσεν ἐν τῇ Λαύρᾳ ἡμῶν ταύτῃ, καὶ
σχολάζων τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ταῖς ἀγρυπνίαις σὺν τοῖς
πατράσι καθ' ἑκάστην κυριακὴν ἐδίσταζεν εἰς αὐτοὺς,
καὶ κατήκρινε βλέπων αὐτοὺς ἐν ταῖς προειρημέναις
ἀγρυπνίαις ὑπὸ τοῦ νοσταγμοῦ νικωμένους καὶ ἐπὶ τὴν
γῆν κατακλύποντας, καὶ, παρὰ βραχὺ καταπίπτοντας
λέγων· Ἐπειδὴν οὕτως ἀγρυπνοῦσιν οὗτοι, οὐκ ὀφεί-

in eum finem irascendi nobis facultas est indita ;
ceterum ea recte utendum est : Irascimini, inquit
interpretēs Dei David, et nolite peccare. Iracunde
itaque refragemur, neque cedamus hostibus no-
stris spiritualibus, qui sunt exurgentes in mente
nostra cogitationes malæ : nam inimici hominis,
ut ait Dominus, domestici ejus ; quas, si volueri-
mus, radicitus extirpabimus, contraria evellen-
tes contrariis. Etenim ut mola, quidquid ingeri-
tur, seu frumentum illud fuerit, sive hordenm,
sive erva, vel siquid deterius aliud aut melius,
terit ; sic mens nostra mola quædam est spiritua-
lis, agiturque perpetuo : nam si fruges ei, id est,
cogitationes bonas propere injeceris, farinam pu-
ram conficies ; sin autem fruges malas, corru-
ptum colliges cibum. Vince itaque in bono ma-
lum, ut, cum te Deus adversus proprias cogita-
tiones depugnantem conspiciet, gratiam suam
tibi ac dona submittat, renovetque te, et emun-
det totum, dominumque constituat cogitationum
tuarum : nam aliter atque aliter ad te veniet, pro
diversa ratione desiderii, laboris, et industriæ
tuæ. Certa igitur, et rerum tuarum satage, ut
ratio illa sit in te quam perfectissima.

162 Horis autem ad psalmodiam, et vigiliis *b*,
maxime, apud patres, instante sacro die Domini-
co, assignatis nequaquam negligito adesse statim,
templo, nisi necessaria de causa, non exiens : ibi
etenim totius hebdomadæ bravium acquirit mo-
nachus et coronam generosis suis conatibus re-
spondentem. Nam Patrum antiquorum non nul-
li, sanctitate et auctoritate venerabiles, testatum
id esse voluerunt, dicentes cum, qui sanctæ Do-
minicæ pervigiliis patienter assistat, magnis pro-
gressionibus, ascensibusque sublimibus ad vir-
tutem evadere. Sed mirabile ac præclarum est
testimonium illud, quod eorum unus tradit his
verbis : Accidit mihi, cum in constanti sacræ
Dominicæ frequentatione perseverarem cum pa-
tribus, ut aliquando ante hymnos *c*, qui ad con-
ciliandam sancto Euangelio attentionem cantan-
tur in horis *d*, in cestasim raperer ; duosque spe-
ctarem angelos albis indutos vestibibus, de sacrario
exeuntes, qui stantes in templo patres circumi-
bant, unumquemque per ordinem benigne salutan-
tes, et in eos distribuentes eulogias *e* ; qui abso-
luto per templum circuitu, ad sacrarium denuo
sunt reversi, unde egressi disparuerunt. Alius
vero ex assidentibus, confirmata hac apparitione,
similem nobis in hunc modum narravit : Et ego
iisdem temporibus, ut novit sanctus hic Pater,
abreptus in cestasim viros canos vidi sancta qua-
dam gravitate spectabiles de sacrario prodire,
qui coronas habentes in sinu, ex ordine singulo-
rum, quotquot in templo tunc aderant, patrum
sacra capita coronabant ; et ita per totam pro-
gressi ecclesiam, ad sacrarium redierunt, atque
evanuerunt.

163 Peregrinus item alius quidam monachus, qui ex regione longinqua huc venerat, habitavit
in hac Laura nostra, ac templo et vigiliis qualibet
Dominica vacans cum patribus, sinistre de illis
sentire, imo damnare eos cœperat, cum in præ-
dictis vigiliis victos eos somno, ac terram versus
nutantes, tantumque non prolabentes videret, ita
secum arguens : Quando isti sic vigilant, quid
opus

b
ad Dominicæ
diei psalmo-
diam recte
peragendam ;
sub qua visi
Angeli cir-
cuire,

c

d

F

e

et venerabilis
Senex exci-
tare somno-
lentos.

A opus erat eos agere vigiliis? Inutilia enim sunt istiusmodi pervigilia. Hic narravit nobis ac dixit: Stabam aliquando in sanctæ Dominicæ pervigilio, non satis recte de eo cogitans; et sic igitur animo comparatus eram, cum somno correptus, monachum quemdam conspexi senem, venerabilem, et vultu valde liberali extrinsecus templum ingredi, et unicuique patrum assistere, ac lenibus eos verbis expergefacerere. Qui, ubi apud me alto sopore oppressum stetit: Surge, inquit, et cum athletic hisce decerta. Quod cum dixisset, evigilavi quidem ego; sed ille apparere desiit.

Monachus
vitæ remis-
sioris com-
pungitur,

f 164 Atque has quidem recensens patrum visiones sanctus senex Stephanus inutiles nos instruebat; verum cum et aliud ex alio quodam homine fide digno de iisdem vigiliis audiverim testimonium, non abs re fore duxi, si hic illud subjungerem. Fuit apud nos monachus quidam, solitudinis cultor eximius, nomine Joseph, natione Emesenus f. Fuit autem hic Deo gratus episcopus; fratrem vero habuit, Theodulum nomine, cui disciplina monastica parum cordi erat: neque enim in monasterio ullo continere omnino se poterat; sed stationem statione permutans vagus errabat. Fratrem autem suum invisibat non raro, cum ante concreditum sibi episcopatum hic degeret; et per pauculos dies apud eum laborans ac frequentans ecclesiam, denuo redibat. Hic ergo invisens aliquando fratrem suum, patrem Josephum, ad templum pro more conferebat sese, et vigiliis intererat, una cum patribus; cum istic staret, meditabundus ita secum arguit: Heu, heu vanitatem meam! Vitam omnem pro libidine atque inordinate traduco; de loco in locum, de monasterio in monasterium, instar circumforanei cujusdam aut vagabundi, transcurrans; nec ratione ducor, sed brutescente ingenio, inemendabilem pecudum vitam refero: imo pecudes certum non numquam agendi modum, et affixum locis quibusdam servant affectum; ego vero non modo a divinæ lucis radio in diversa procul abii, sed carentes etiam ratione prætergressus naturas, nihil habeo in vita stabile, monasticam ita, quam præfero, formam dehonestans. Et debui certe antehac vel tantisper, dum apud fratrem meum subsisto, sedulam inire salutis meæ rationem, hortantibus maxime facemque præferentibus fraternis et exemplis et monitis. Enimvero in hac pervigilatione certum est mihi modo perseverare, nec pedem, donec ei finis impositus fuerit, ab ecclesia dimovere.

et fortiter
perseverans
videt Angelos
abluendis
manibus

g 165 Postquam vero sic agere statuissem, inquit, inductus persæpe sui, ut templo, nulla id exigente corporis necessitate, egrederer; non cessi tamen molesto adversario, sed ei in sacro illo pervigilio, ingenti animo restiti: elapsa autem hora illa, quam perdurare tam difficile est, cum hymni canuntur sancto Evangelio prævii, et quæ sequuntur g, dulci somno corripior, ac video duos quosdam, alba deferentes vestimenta, excurrere de sacrario: quorum alter aqualem nivis instar album, ac mantile gestabat lacte candidius; alter vero argenteam ferebat pelvim, fulgidos emittentem radios. Uterque autem patres, qui in ecclesia tum erant, successive juxta ordi-

λον ἀγρυπνεῖν · οὐκ ἔστι γὰρ χρεία τῆς ἀγρυπνίας ταύτης. Οὗτος διηγήσατο ἡμῖν λέγων · Ἰσταμὴν ποτὲ ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ τῆς ἀγίας κυριακῆς διασταγμὸν ἔχων εἰς αὐτὴν · Ὡς οὖν οὕτως ἤμην, ὑπὸ τοῦ ὕπνου ἀρπαγείς, ὁρῶ πολλὸν τινα μοναχὸν ἱεροπρεπῆ, καὶ λίαν εὐειδῆ θύραθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσιόντα, καὶ ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν πατέρων παριστάμενον, καὶ αὐτὸν πράξει λόγοις ἐξυπνίζοντα, ὅς παραστάς μοι τῷ δυσπίστῳ τρυχομένῳ βαρεῖ νυσταγμῷ, ἔφη · Ἀνάστα, ἀθλησον καὶ σὺ μετὰ τούτων τῶν ἀθλητῶν. Καὶ οὕτως εἰπόντος αὐτοῦ, ἐγὼ μὲν ἐξυπνίσθην · αὐτὸς δὲ γέγονε ἀφανής.

164 Καὶ ταύτας μὲν ὁ ἅγιος γέρων Στέφανος τὰς πατρικὰς ἐξηγούμενος ὁπτασίας, τὴν ἡμετέραν ἐνουθέτει ἀχρειότητα. Ἐτέραν δὲ μαρτυρίαν παρ' ἐτέρου τινὸς ἀξιοπίστου ἀκούσας περὶ τῆς αὐτῆς ἀγρυπνίας, οὐκ ἀπρεπὲς ἡγησάμην ἀκολούθως καὶ αὐτὴν ἀναγράψασθαι. Ἦν τις πρὸς ἡμᾶς μοναχὸς, μέγας ἡσυχαστής, ὀνόματι Ἰωσήφ, τὸ γένος Ἑμεσινός. Ἐγένετο δὲ οὗτος ἐπίσκοπος θεάρεστος · ἔσχεν δὲ ἀδελφὸν ὀνόματι Θεόδουλον, περὶ τὴν μοναχικὴν πολιτείαν ἀμελῆ · οὐκ ἐκαρτέρει γὰρ τὸ παράπαν ἐν μοναστηρίῳ, ἀλλὰ χώραν ἐν χώρας ἤμειβε, καὶ περιεπλανᾶτο · ἐπισκέπτετο δὲ πολλάκις τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν, ἡνίκα δὲ διήγεν ὧδε, πρὶν ἢ ἐμπιστευθῆναι τὴν ἐπισκοπὴν, καὶ τινὰς ἡμέρας ὀλίγας πρὸς αὐτὸν πονήσας, σχολάζων τῇ ἐκκλησίᾳ, πάλιν ἐπανίει. Οὗτος οὖν ἐπισκεψάμενος ποτὲ τὸν ἴδιον ἀδελφόν, τὸν ἀδελφὸν Ἰωσήφ, κατὰ τὸ σύνθησις ἐσχόλαζε τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἅμα τοῖς πατράσιν ἐξετέλει τὴν ἀγρυπνίαν. Ὡς οὖν ἴστατο, διανοούμενος καὶ λέγων πρὸς ἑαυτόν · Φεῦ, φεῦ τῆς ἐμῆς ματαιότητος! Ὅλον μου τὸν βίον ἀσώτως, καὶ ἀτάκτως βιώ, οἶονεῖ τις ἀγύρτης, καὶ πλανήτης ἐκ τόπου τόπον ἀμείβων, καὶ μονῆς ἀνταλλάσσων μονὴν, καὶ ἀλόγως ζῶ, τὸν ἐμὸν ἀποκτηνώσας νοῦν, ἀπαρἀλλάκτῳ τῇ κτηνώδει ὁμοιωθῆναι ζωῇ· ἀλλ' ὅμως ἐστ' ὅτε καὶ τὰ κτήνη ἔχουν στάσις, καὶ τοπικὴν σχέσις · ἐγὼ οὐ μόνον τῆς θεοῦ ἰδούσης ἀκύνους ἐμαυτὸν ξένον κατέστησα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀλόγους φύσεις ὑπερβᾶς, οὐκ ἔχω βίου στάσις, ἀχρεϊώσας τὸ μοναδικὸν σχῆμα. Καὶ ὥφειλον τέως τὸν βραχὺν καιρὸν, ὃν τῷ ἀδελφῷ μου παραμένω, νηφόντως τῆς ἐμαυτοῦ σωτηρίας ἐπιμελεῖσθαι, μάλιστα παραινούμενος, καὶ ταῖς ἀδελφικαῖς μου φωταγωγοῦμενος εἰσηγήσει καὶ νοουθεσίαις· καρτερήσω καὶ ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ ταύτῃ, καὶ μὴ ἀποστῶ τῆς ἐκκλησίας, ἕως ἂν ἀπολύσῃ.

E

F

165 Καὶ οὕτως ὁρᾶν ὑπεσχημένους, φησὶ, πολλὰς ἐπολεμήθην τῆς ἐκκλησίας ἐξελεῖν ἀναγκαίας ἀνευ σωματικῆς χρείας · ἀλλ' οὐκ εἴχα τῷ δεινῷ πολεμήτορι, ἀλλὰ γενναίως ἀνέστη αὐτῷ ἐκ τῆς θεοπρεπεῖς ἀγρυπνίας ἐκείνῃ · ἐπιδραμούσης δὲ τῆς δυσμαχίτου ὥρας ἐκείνης τῶν ἐπακουστικῶν ὕμνων τοῦ ἀγίου εὐαγγελίου καὶ τῶν ἐφεξῆς, ὑπὸ γλυκίως ἡρώδην ὕπνου, καὶ βλεπῶ δύο τινὰς ἀσπροφοροῦντας, καὶ τοῦ ἱερατείου ἐκδραμόντας, ὧν ὁ μὲν εἶχε πρόχουον λευκὴν ὥσει χιόνα, καὶ χειρόμακτρον ὑπὲρ τὸ γάλα λευκαῖνον · ὁ δὲ λεδήτιον ὑπέφερεν ἀργύρεον, ἐκλάμπρους ἀπαστράπτοντα μαρμαρυγὰς, ἀμφοτέρω δὲ κατὰ τάξιν ὁρδίνως τοὺς εὐρεθέντας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πατέρας προετρέποντο νίψασθαι, εἰς μὲν ὑποκρατῶν τὸ λεβή-
τιον,

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

τιον, ὁ δὲ ἄλλος ἐπιδιδοὺς ἀγλαώτατον χιοναῖον ὕδωρ, φωτὸς ἀποπέμπων αὐγὰς · καὶ μετέπειτα τὸ χειρόμακτρον ἀπομάζασθαι. Τῶν δὲ πατέρων νιπτομένων, ἀπὸ μὲν τοῦ σπῖλος καὶ κηλὶς ὀλίγη λίαν ἀπεκλύζετο, ἀπὸ δὲ τοῦ σμικρῷ πλείον · τὸ δὲ χειρόμακτρον δι' ὅλων ἦλθεν ἄρρυπον τὰς χεῖρας αὐτῶν ἀπομάζαν. Ὅτε, διερχόμενοι τῆς ἱερᾶς τῶν ἀγρυπνούντων πληθούς, ἔφθασαν ἕως ἐμοῦ, τοῦ τάλαντος καὶ ῥυπαροῦ, στυγνῇ καὶ πάννυ μετρίᾳ τῇ φωνῇ ἐφθέγγαντο πρὸς με λέγοντες · Καὶ σὺ νίψαι καὶ καθαρίσθητι, προστρεπόμενοι. Ἐγὼ δὲ τὰς ἐμὰς μιὰς ἐξαπλώσας παλάμας, τῷ καθαρῷ ἐκείνῳ ἀπενιψάμην ὕδατι. Ρῦπος δὲ πολὺς καὶ ἄμετρος, καὶ δυσωδία λίαν ἀφόρητος ἀπεπύσθη ἀπ' ἐμοῦ, ἣν οὐκ ἐξίσχυσα φέρειν ἀμογητί · ἐξεφαίνετο γάρ μοι ἅπας ὁ ναὸς ἐσκοτωμένος, καὶ δυσωδίας ἀνάμεστος. Ἐπὶ τούτοις οὖν ἐξυπνισθεῖς, ἄγαν ἐκθαμβος ἐγενόμην καὶ ἔντρομος, δοξάζων τὸν Θεόν, τὸν μόνον ἔχοντα ἐξουσίαν ἀφιέναι ἁμαρτίας. Ταῦτα μὲν οὖν οὗτος ὁ ἀδελφὸς Θεόδουλος ἡμῖν διηγήσατο. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανελθωμεν, πρὸς τὸ πέρας τὸν σκοπὸν ἐλαύνοντες.

B

nem h procedens hortabatur ad lavandum, unus quidem sustentans pelvim, alius vero limpidissimam, niveam, ac relucens aquam, ac deinde mantile, quo se abstergerent, porrigens. Dum lavant patres, hic perexiguum quod erat inquinamenti ac sordium eluebat, ille aliquanto amplius; mantile autem, ut manus illo suas terserant, mundum fiebat totum. Quando sacram vigiliantium multitudinem jam adierant, ad me usque miserum ac sordidum venientes, subtristi ac demissa voce alloquuntur, hortanturque dicentes: Lava etiam tu, ac te expurga. Tum ego impuras extendens manus in aquam illam mundam immisi; ac sordes plurimas atque immodicas, et foetorem tam gravem expui, ut ferre ipse vix possem: videbatur enim mihi totum templum graveolenti exhalatione plenum obscurari. Subinde expergiscens ingenti metu ac pavore concutiebar, Dei gloriam prædicans, cujus unius est peccata dimittere. Atque hæc quidem retulit nobis pater ille Theodulus. Sed ad rem redeamus, et institutum prosequamur ad finem.

D
h

E

ANNOTATA D. P.

a *Vulgata fraudulenter vertit: LXX vero interpretes sic.*

b *In Segueriano Ms. codice hæc antiqua nota apponebatur in margine: Περι τῶν θεοτύπων τῶν ἀγρυπνούντων τῶν τελουμένων ἀπὸ ὧν σαββάτου ἕως πρώτης ὥρας Κυριακῆς εἰς τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν, καὶ εἰς τῆς ἁγίας Βεθλεὴμ, καὶ εἰς τῇ Λαύρᾳ τοῦ ἁγίου Σάββα, καὶ τοῦ ἁγίου Χαρίτωνος, καὶ εἰς τὴν ἁγίου Γεωργίου εἰς Λύδδας. Quæ (insuper habita scriptoris in commutandis inepte casibus oscitantia) ita latine sonant: De divino ordine Vigilarium, quæ celebrantur a vespera sabbati usque in primam horam diei Dominicæ tam in sancta Resurrectione, sanctaque Bethleem, quam in Lauris S. Sabæ, et S. Charitonis, et in S. Georgii æde Lyddæ.*

c *Græce πρὸ τῶν ὧδων ἐν ταῖς ὥραις τῶν ἐπακουστῶν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου. De his intelligendus Symeon Metropolita Thessalonicensis in expositione Missæ insertus Euchologio Goariano a pag. 212: Πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου δὲ τὸ Ἀλληλούϊα ὕμνος · ὁ δὲ αἶνον Θεοῦ καὶ ἐπιδημίαν δηλοῖ θείας χάριτος, ἥ τίς ἐστιν ἡ τοῦ Εὐαγγελίου ἀνάγνωσις. Ante Evangelium autem Alleluia hymnus decantatur; quod laudem Dei divinæque gratiæ adventum, quæ Evangelii lectio est, nobis insinuat. Hic autem hymnus Alleluia dictus, quod hæc ei vox præmittatur, ut tempore Paschali in Ecclesia Latina loco Gradualis: imo non videtur diversus a canticis Graduum, quæ Philotheo in sacri mysterii Ordine ἀνάβαθμοι vocantur, id est, ascensus; cantanturque ante Evangelium, itidem ut Graduale cum sua sequentiâ apud Latinos, inserto identidem Alleluia distinctum. De iisdem hymnis iterum agitur num. 165; dicunturque ὑπακουστικοὶ ὕμνοι, et fortassis hic quoque pro ἐπακουστῶν, ἐπακουστικῶν legendum fuerat.*

C

d *Id est inter Horas Officii diurni, post decantatam Primam fortasse et Tertiam; ut expresse docet Joannes Claudiæ Metropolita apud Allatum, ubi de Missa Præsanctificationum: His nos præceptis muniti, sabbato et Dominica sacrum facimus tertia diei hora, cum in divinos Apostolos Spiritus sanctus descendit; proptereaque illis diebus offerentes munera sanctificamus, ex quibus postea per universam hebdomadem abunde nobis est; et sexta hora cum absolverimus omnes Dei laudes in fine Lychnici, recitatis a Magno Basilio præscriptis precibus, elevamus sancta, dicentes: Attento animo simus. Præsanctificata sancta sanctis; et hoc modo finem accipit ordo sacrorum ministeriorum. Joanni consonat Nicetas Pectoratus citatus ibidem: uterque, quia Ecclesiam Latinam redarguit; quasi jejuniorum rigorem solvat Saerificii perfecti oblatione quotidiana, merito explodendus: quos ibi ex ipsis Ecclesiæ suæ ritibus auctoribusque videre licet refutatos.*

F

e *Panis aut cujuscunque alterius cibi benedicti particulas; sed panis in templo ordinarius usus, peracto sacrificio soliti inter præsentes distribui, de quo iisque eulogiis, quas a se benedictas monachi consueverant visitantibus se tribuere, panis, olei, salis, etc., frequens in Sanctorum Actis hactenus editis memoria reperitur.*

f *Ἐμίσσα Ptolomæo, Plinio Emesa, Turcis hodie Ems dicitur, Syriæ urbs, non Phœniciæ; nisi latius accipiendo Phœniciæ nomen, sic ut Syriam, ejus ipsa est pars nobilior notiorque, quia maritima, complectatur: atque ita accipienda est in memoria S. Sylvani episcopi et martyris ad diem 6,*

Februarii

A *Februarii ex Eusebio, quem sequitur Galesinius, Baronius, alique, Emesæ Phœniciæ urbe. De hac etiam urbe meminimus novissime tomo I Julii in Annotatis ad Vitam S. Symeonis Sali cap. I, ad litteram g.*

g *Vide dicta superius ad litteram c.*

h *Ὁρδίνως barbare, id est juxta ordinem.*

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

CAPUT XIV.

Officia in proximum; summa exhortationum ejus; et commiseratio maxima etiam erga bruta animantia, atque adeo insecta vilissima.

Quosvis ad se
adeuntes in-
struit.

B Sanctus Stephanus, in cujus gratiam hæc scribo, non discipulos nos tantummodo suis monitis imbuebat; sed quotquot sive ex Maxima Laura nostra, sive undecumque terrarum seu monachi seu laici ad eum ventitabant: nam instruebat eos productis ex data sibi divinitus sapientia ac doctrina Scripturarum, Doctorumque sententiis; pleraque enim ipse, si quis umquam alius, ex sacris Litteris memoria tenebat. Curabat etenim omnes, nec eis animi dumtaxat, sed corporis etiam adimebat ægrotudines: multam quippe species ejus venerabilis et gratiam præ se ferebat et compunctionem; sermo illi mansuetus erat ac modestus, quo objectas sibi rationes scite refellebat. Sedebam aliquando apud eum cum aliquo ex patribus, cum aperiens os illud suum divina afflatum gratia, doctrinaque scaturiens, quodque et justitiam loquebatur et Dei meditabatur judicia, proferre fluide copioseque cœpit sacra atque omni plena eruditione documenta: cumque ego ingenti desiderio atque aviditate commoverer, chartamque et calamum caperem, ut scripto argumenta ejus præclara exciperem, ad sententias alias ex sanctis Patribus deprecandas conversus ita prosequabatur:

cohortans ad
diligentiam,
silentium,
neminem ju-
dicandum,
C

167 Qui semetipsum deflet, nescit acediam: nam qui, illa obrepente, vim sibi inferunt, coronabuntur: neque enim aliud quidquam tam insignes coronas deproperat, quam acedia monacho secum ipso luctanti. Mundum odit, habetque pro stercore, cuicumque animæ suæ exitus curæ est. Beatus monachus, cum se omni dedecore et contemptu dignum reputaverit. Beati, qui afflictiones esuriunt, sitiuntque contumelias; quia deliciis saturabuntur inexplēbilibus. Vir taciturnus, filius sapientiæ; vir autem linguosus non dirigitur in terra. Linguam frenare didicit, qui ejus prolapsiones intelligit; multiloquus vero non effugiet peccata. Audite me, audite, improbi omnes, qui in delicta inquiritis aliena: si verum est illud, ut est verissimum, quod in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis (nam prout misericordes fuerimus, misericordiam consequemur) et quo judicio judicaveritis, judicabimini; omnino in quibus proximum carpserimus, in eadem incidemus; neque fieri aliter potest sive in corporalibus, sive in iis quæ ad spiritum pertinent: idem etenim vitium incurrunt, in quo proximum condemnant.

Ὁ ἅγιος Στέφανος, οὗ ἕνεκεν ἡμῶν ὁ λόγος, ἡμᾶς οὐ μόνον τοὺς μαθητὰς ἐνουθέτει, ἀλλὰ καὶ τοὺς προσερχομένους αὐτῷ ἔκτε τῆς μεγίστης ἡμῶν Λαύρας, καὶ πάντοθεν τῆς γῆς μοναχῶν τε, καὶ λαϊκῶν προσερχομένων· ἐδίδασκε γὰρ ἐκ τῆς θεοσδότου αὐτοῦ σοφίας, καὶ γνώσεως χρήσεις προσφέρων γραφικᾶς τε, καὶ διδασκαλικᾶς· ἐπὶ μνήμῃς γὰρ ἐφύλαττεν τὰ πλεῖστα ἐκ τῆς Γραφῆς εἰ καὶ τις ἄλλος. Ἐθεράπευε γὰρ πάντα, καὶ ἰάσατο οὐ μόνον ἀπὸ ψυχικῶν παθῶν, ἀλλὰ καὶ σαρκικῶν· χάριν γὰρ ἔσχευεν ἡ σεβασμία αὐτοῦ θέα, καὶ κατάνυξιν πολλήν, καὶ πρᾶς ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ τοὺς ἐναντίους εὐφυῶς ἀποδιώκων λογισμούς. Ἐμοῦ ποτε συγκαθεζομένου τινὶ τῶν πατέρων παρ' αὐτῷ, τὸ χαριτόπνευστον αὐτοῦ καὶ σοφόβλυστον ἀνοίξας στόμα, τὸ λαλήσαν δικαιοσύνην, καὶ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ μελετήσαν, ἤρξατο κρουνηθὼν προσφέρειν ἱερὰς πανσόφους διδασχάς. Ἐμοῦ δὲ πολλῷ κινήθέντος πόθῳ, καὶ λαβόντος σχάρτην, καὶ κάλαμον, ἰδιαζόντως τοὺς σοφοὺς αὐτοῦ ἐντάξει λόγους, ἐτράπη εἰς ἐτέρας χρήσεις προβαλλόμενος Πατέρων ἁγίων, καὶ λέγων οὕτως·

167 Ὁ πενθὼν ἑαυτὸν, ἀκηδῖαν οὐκ οἶδεν· ἐν καιρῷ γὰρ ἀκηδίας οἱ βιασταὶ, στεφανωθήσονται· οὐδὲν γὰρ οὕτως στεφάνους προξένει, ὥς ἀκηδία μοναχῷ ἑαυτὸν βιαζομένῳ. Ὁ μεριμνήσας ἔξοδον ψυχῆς τῆς ἑαυτοῦ, μυσάττεται κόσμον, καὶ ὥς σκύδαλα ἡγῆται αὐτόν. Μακάριος μοναχός, ὥς πάσης ἀτιμίας καὶ ἐξουθενώσεως ἑαυτὸν ἄξιον λογίζεται. Μακάριοι οἱ πεινῶντες θλίψεις, καὶ διψῶντες ἀτιμίας, ὅτι κορεσθήσονται τρυφῆς ἀκορέστου. Ἀνὴρ σιωπητικὸς φιλοσοφίας υἱός· ὁ δὲ γλωσσώδης οὐ κατευθυνθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ ἐπιγνοὺς παραπτώματα, ἐκράτησε γλώσσης· ὁ δὲ πολύλογος οὐκ ἐκφεύζεται ἁμαρτίας. Ἀκούσατέ μου, ἀκούσατε, πάντες οἱ κακοὶ, οἱ τὰ ἀλλότριά λογοθετοῦντες πλημμελήματα. Εἰ ἀληθές, ὥς καὶ ἀληθές, ὅτι ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν· ὥς γὰρ ἐλεοῦμεν, ἐλεθησόμεθα, καὶ ἐν ᾧ κρῖματι κρίνετε, κριθήσεσθε· πάντως ἐν οἷς ἂν μεμψώμεθα τὸν πλησίον, ἐν αὐτοῖς περιπεσούμεθα, καὶ ἄλλως οὐκ ἔστιν, εἴτε σωματικοῖς, εἴτε ψυχικοῖς· αὐτὸ γὰρ τὸ πάθος πάσχουσιν, ἐν ᾧ τὸν πλησίον καταψέγουσι.

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

168 Κόρος βρωμάτων πορνείας μητῆρ, ἐγκράτεια δὲ κοιλίας, ἀγνείας μητῆρ. Ὁ μετὰ γαστριμαργίας καὶ κόρου τὸν τῆς πορνείας δαίμονα νικῆσαι φιλονεικῶν, ὁμοίος ἐστὶ τῷ μετὰ ἐλαίῳ σθεννύοντι ἐμπυρισμόν. Φεύγει ἰχθύς ἀγκιστρον, καὶ φιλήδονος ψυχὴ ἀποστρέφεται ἡσυχίαν. Μὴ παρόντος φωτός, τὰ πάντα σκοτώδη, καὶ μὴ παρούσης ταπεινοφροσύνης τῷ μοναχῷ, τούτου ἡ ἀσκήσις ματαιότης γίνεται. Ὁ τὰ ἔσω τεταπεινωκώς, ὑπὸ χειλέων οὐ κλέπτεται· ὁ γὰρ οὐκ ἔχει ὁ θησαυρός, οὐ προσφέρει ἡ θύρα. Ἐφ' ὅσον ἡ ὀζωδία τῆς ἀκολασίας ἐστὶ φιλικῶς ἐμφωλεύουσα ἐν καρδίᾳ μοναχοῦ, ὁσμή μύρου ἀγνείας οὐκ εὐωδιάζεται. Τί ἐστὶ γαστριμαργία; Πορνείας μητῆρ, ὕλη διανοίας, ῥύπος σώματος. Τί ἐγκράτεια; Γαστροδὸς χαλινός, ψυχῆς ἀνάψυξις, ἀγιασμοῦ πολίτευμα. Τί πορνεία; Λαιμαργίας κύημα, ἀναίσθητος λογισμός, ἀπογνώσεως ὁδηγός, καὶ καταγνώσεως χειραγωγός. Τί ἐστὶ σωφροσύνη; Ἀνδρείας στήλη, αἰσχροῦ λογισμῶν περιτομή, ἔργων ἐνεργός, καὶ ἐγκρατείας σύνεργος καὶ ἀκόρεστος προσευχή. Τί φιλαργυρία; Ἐιδώλων φιλία, ἀκόρεστος μαγία, πολυμέριμος κακία.

B

169 Τί ἀκτημοσύνη; Φιλαργυρίας ἐκρίζωμα, ἀνεπίφθοнос θησαυρός, ὀξύδρομος ἀγωνιστής, ἀμέριμος βίος. Τί ἐστὶ λύπη; Ἀκηδίας σύμφυτος, αἰσχροῦ λογισμῶν κρατῆρ, σκόληξ σαρκός. Τί χαρά; Λύπης ὀλεθρία, ἰλαρότητος εὐφρασία, ψαλμωδίας ἀγαλλίωμα. Τί ἐστὶν ὀργή; Νόσος γλώττης, πυρετός βράσων, ὕβρεων δοχεῖον, μητῆρ θηρίων ἰσθλῶν. Τί πάλιν ἀκηδία; Ἀτονία νοός, ψαλμωδίας μίσος, τόπων ἐκ τόπου μεταβάσις. Τί ὑπομονή; Ἀκηδίας διακοπή, θανάτου μέριμνα, σταυροῦ μελέτημα, καθηλωμένος πόθος, τυπτόμενος χρυσός. Τί κενοδοξία; Συντυχίας φαντασία, ἐπαίνων δουλεία, πολυσχημάτιστος βασκανία. Τί μακροθυμία; Φρονήσεως ὄπλον, σαγήνη ἀχείμαστος, λιμὴν σωτηρίας, ἐλπίζομένων ἔσοπτρον, κακοχουμένων βραβεῖον. Τί πάλιν ἡ περιφανεῖα; Πολύμορφος φαντασία, ἄλυσις τῶν κακῶν, τὸ τριφάρμακον κέρας τῶν παθῶν, κοταλαλιᾶς ῥίζα. Τί ἐστὶ πλεονεξία; Ἄγγος φιλονεικίας, ἀληθείας ἐναντία, ἀγάπης ἐχθρά, πολυπραγμοσύνης ἀπληστία, ἀλαζονεία ψυχῆς.

C

170 Ἀγαθὸς ὁ πλοῦτος τῶν ἀρετῶν, ἀδελφοί, σφαλερὰ δὲ ἡ ἀμαρτία, καὶ ἄλλως οὐκ ἔστιν. Ἀειθαλὴς ὁ βίος τῶν ἀσωμάτων. Πραῦς καὶ ἀνεξίκακος μοναχὸς ἐπιτεύχεται τῶν ἀκηράτων. Ἄηρ μὲν σώματα τρέφει, συνετοὺς δὲ ἡ ἀρετὴ. Ἀρχὴ πράξεως ἀγαθῆς, τὸ γινῶναι τὸν Κύριον. Αὐτίχει ἐν τῇ γνώσει, καὶ πλησιάζει Θεῷ. Ἀρετὴ ἔμφρονος συνίσταται, ἄφρονος δὲ καταλύεται. Βέβαιον οὐδὲν ἐν βίῳ, εἰ μὴ τὸ τῆς ψυχῆς κέρδος. Κέρδος μὲν ψυχῆς εὐσέβεια εἰς Θεόν. Βῆμα δικαστῶν ἐτάζει τοὺς ἄφρονες, συνετοὺς δὲ καὶ ἀπόντας δοξάζει. Βίος ἀνθρώπου ἐν τελευτῇ αὐτοῦ δεικνύται, πρὸ μὲν τελευτῆς οὐδὲν σταθερὸν ἐν βίῳ. Βουλευοὺς εἰρηνικά, καὶ σβέσεις τὰ πολεμικά. Γέλως ἀνθρώπου ἐν μεταφορᾷ πένθεος· ἐν γέλῳτι δὲ ἀσυνέτων μέμικται παρανομία. Γενοῦ φίλος διαπαντός, καὶ φεῦξη κατηγορίαν. Γενοῦ δὲ ἀκριβὴς ἐν γλώσσει σου, καὶ οὐ δῶς τὸν βίον σου εἰς ὑστεροβουλίαν. Γένος ἐλευθέρων ἡσυχίαν ἀσπάζεται· βάλλει γὰρ πράγμασιν ἀνὴρ ἀπειράγαθος. Δίκας φεῦγε, καὶ τὸ δίκαιον ἔξεις· οὐ γὰρ τόσον τὸ κέρδος, ὅσον ἡ ζη-

168 Ciborum satietas, mater est impudiciæ; continentia vero ventris, mater est castitatis. Qui gulæ deditus et abdomini fornicationis spiritum nititur expugnare, ei similis est, qui oleo incendium conatur extinguere. Piscis hamum vitat, et anima libidinosa fugit requiem. Si lumen deficit, obscura sunt omnia; si monacho desit humilitas, omnis ejus labor est vanitas. Non spoliatur a labiis, qui in animo fuerit humilis: nam quod thesaurus non continet, janua non profert. Quamdiu in corde monachi amice fovetur fœtor libidinis, tamdiu non redolebit fragrantia unguenti castitatis. Quid est voluptas abdominis? Mater luxuriæ, fœx mentis, inquinamentum corporis. Quid temperantia? Ventris frenum, animi recreatio, administratio sanctitatis. Quid impuritas? Fœtus intemperantiæ, mentis oblusio, dux desperationis, damnationis manu ductrix. Quid est sobrietas? Columna fortitudinis, cogitationum turpium circumcisio, operum efficacia, adminiculum continentiæ, oratio perpetua. Quid avaritia? Idolorum servitus, furor insatiabilis, anxia miseria.

D
temperantiam, humilitatem,

169 Quid est paupertas? Avaritiæ extirpatio, tutus ad invidia thesaurus, pugil expeditus, vita sine curis. Quid tristitia? Cognata pigritiæ, cogitationum obscenarum crater, vermis corporis. Quid lætitia? Exitium tristitiæ, honestum hilaritatis gaudium, exultatio psalmodiæ. Quid est ira? Morbus linguæ, febris ardens, receptaculum convitiatorum, mater serpentium venena vibrantium. Quid rursus acedia? Languor mentis, aversatio psalmodiæ, de loco in locum discursio. Quid patientia? Torporis intercisiō, cura mortis, crucis meditatio, affectus crucifixus, aurum percussus. Quid vana gloria? Prosperitatis imaginatio, laudum servitus, fascinatio multiformis. Quid æquanimitas? Armatura prudentiæ, sagena sine tempestate, salutis portus, speratorum bonorum speculum, præmium afflictorum. Quid iterum splendor et excelsa conditio? Phantasiæ illusio multiplex, catena malorum, poculum passionum venenosissimum, radix obtrectationis. Quid amor habendi? Vas contentionis, veritatis inimicus, hostis caritatis, moles insatiata curarum, animi insolescentis elatio.

E
ceterasque virtutes,

170 Bonæ sunt virtutum divitiæ, fratres, peccatum autem fallax; neque aliter esse potest. Vita incorporeorum spirituum perpetuo virescit. Monachus mitis ac patiens immortalia consequitur. Aer quidem alit corpora, at sensatos virtus. Principium boni operis, novisse Dominum. In scientia commorare, et fies propior Deo. Virtus prudens consistit, imprudens dissolvitur. Nihil in vita solidum, præter animæ lucrum; animæ vero lucrum, pietas erga Deum. Tribunal judicum stultos interrogat, cordatos autem, etiam absentes, laudat. Vita hominis apparet in morte ejus: nam ante mortem nihil est in vita stabile. Suade pacifica, et bella restingues. Ex translatione doloris nascitur homini risus; risui autem stultorum miscetur dissolutio. Esto semper benignus, et vitabis obloquia. Expende verba tua accurato examine, et vitam tuam ne committito seræ pœnitentiæ. Genus liberorum amplectitur requiem: nam vir immodice dives obruitur ne-

ac vitiorum oppositorum fugam:

F

gotiis

A gotiis. Fugito lites, etiam cum a te steterit justitia : non enim tantum lucri existit, quantum damni. Convitiantium absurditas, gloria debet esse philosophantium. Regni cœlestis discipuli semper opus habebunt tantillis progressibus, donec firmas in Dei timore radices egerint.

et sanctorum
Patrum imi-
tationem; e
quibus unum
novit spiri-
tuum discre-
tione,

171 Hæc aliaque plura sanctus Stephanus disserebat, productis imitatione dignis Patrum exemplis, inculcans nobis ac dicens : Æmuli estote semper, filii carissimi, virorum virtutibus illustrium : viros etenim vidi cœlesti quadam mente præditos, cum quibus utinam partem una vobiscum habeam ac sortem in regno cœlorum ! Nam memini etiamnum divinam illorum vivendi rationem, severitatem, agendi modum suavem, pauperem, humilem ; atque ita prudenti quadam agitatus insania in amorem raptor imitationis ipsorum, meosque mecum studeo in eundem pertrahere : præcellentes enim erant eremitæ, ascetæ, homines Dei. Vidi et alios in monasteriis, sed plerosque in Maxima nostra Laura, nihilo hisce, si vitam spectes, inferiores ; quos inter duo quidam erant admiratione præ ceteris ac præconio digni. Eorum primus quidem ex solo intuitu statum conversationemque hominis penetranti acie introspiciebat : sæpe enim, cum a patribus Lauræ tamquam singulari veneratione spectabilis, salutaretur, quos quidem negligere salutem suam maleque vitam instituere mentis oculis observabat, austere ac duriter aversabatur ; rogatusque ab iis, pro se ut oraret, hæc reponebat : Orent pro vobis actiones vestræ ; quia nihil vobis proderunt preces meæ, quamdiu refragantur opera vestra ; vobismet ipsis porro prospicite. Quos autem contra juxta Dei voluntatem recte vivere animadvertibat et conversari, illos vicissim benigne resalutans, animabat dicens : Optime, optime stetitistis ; ceterum videte, ne cadatis ; perseverate usque in finem, ut salvi sitis : nam qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Deus autem universorum vos confirmet, ac gratiam, et in omni bono opere perseverantiam largiatur.

C
alterum præ-
cognita mor-
te tranquil-
lissimeque
suscepta ce-
lebre :

172 Alter vero ex duobus illis erat senex egregius omnino ac mirabilis : hic enim, cum suam ex hac vita migrationem præsciret, triduo ante mortem descendit in templum. Tum cellulas, quotquot erant in Laura nostra, adiens, salutabat patres, et singulis : Discedo, inquit, modo ad mare Mortuum ; et post tres dies me videbitis. At illi arbitrabantur eum, ut erat sincerus et candidus, de mari sensibili dicere ; mira tamen eis accidebat salutatio ejus insolita, tum etiam quod uniuscujusque cellam obiret. Itaque cum patribus omnibus vale dixisset, redit ad cellam suam, atque discipulo : Velim, fili, necessaria quadam de causa tribus hisce diebus hic solus agere, procul ab humano quolibet consortio, et neque tecum, neque cum alio quocumque communicare ; sed ubi dies tertius aderit, tum redi, et in intimam usque cellam ingredi, istic enim me occludam. Discipulus vero : Faciam, inquit, ut jubes, pater. Quid ille ageret interea ad tertium usque diem inclusus, solus novit, qui occulta quæque scrutatur, Deus. Elapsam jam erat præfinitum tempus, cum ingreditur ad eum

μία. Δόξα φιλοσοφούντων, ἡ τῶν καθυεριζόντων πέφυκεν ἀπαιδευσία. Οἱ μαθητευόμενοι τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, παντοτε χρήσουσιν ὀλίγων τῶν προωδευκόντων, ἕως ἂν ριζωθῶσιν εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ.

171 Ταῦτα δὲ καὶ πλείονα τούτων προσέφερε ὁ ἅγιος Στέφανος, ὑποδεινύων βίους πατέρων ἀξιομιμη-
τους, ἐγκλεινόμενος ἡμῖν, καὶ λέγων· Ζηλωταὶ αἰεὶ
γίνεσθε, ἀγαπητὰ τέκνα, τῶν ἐναρέτων ἀνδρῶν· ἀν-
δρας γὰρ οὐρανόφρονας ἐθεασάμην, μεθ' ὧν ὑμῖν ἅμα
σχοίην μερίδα καὶ κληρὸν ἐν τῇ τῶν οὐρανῶν βασι-
λείᾳ. Μέννημαι γὰρ τῆς ἐνθέου ἐκεῖνων πολιτείας,
καὶ σεμνότητος, ἤθουστε πράξεις, καὶ ἀκτῆμονος καὶ
ταπεινόφρονος· καὶ οὕτω σώφρονί τινι μανίᾳ πρὸς
ἔρωτα τῆς μιμήσεως τοῦ βίου αὐτῶν ἐλαυνόμενος φέ-
ρομαι, καὶ σὺν ἐμοὶ σπεύδω τοὺς ἐμούς πρὸς αὐτὸν
ἐφελκύσασθαι. Μεγάλοι γὰρ ἦσαν ἐρημίται, καὶ ἀσ-
κηταί, καὶ ἀνθρώποι τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐν τοῖς μοναστη-
ρίοις ἄλλους εἶδον τούτων οὐκ ἐλάττονας τὴν πολι-
τείαν· τοὺς πλείονας δὲ ἐν τῇ Μεγίστῃ ἡμῶν Λαύρᾳ,
ἐν οἷς δύο τινες ἦσαν θαυμαστοὶ καὶ ἐνδοξοὶ, ὧν ὁ
μὲν ἐκ μόνης τῆς θείας ὁμματι διορατικῶς τὸν βίον τοῦ
ἀνθρώπου καὶ τὴν πολιτείαν ἐπίστατο· πολλάκις γὰρ
ὑπὸ τῶν πατέρων τῆς Λαύρας ἀσπαζόμενος, ὡς αἰδε-
σιμότητι κεκοσμημένος, οὕς μὲν τοῖς νοεροῖς ὀφθαλ-
μοῖς ἐθεώρει τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ἀμελοῦντας καὶ
κακῶς διάγοντας, αὐστηρῶς καὶ ἰταμῶς ἀπιστρέφετο,
καὶ εὐχὴν ἀπαιτούμενος, ἔλεγε πρὸς αὐτούς· Δι' πρα-
ξεις ὑμῶν εὐχωνται ὑπὲρ ὑμῶν· ἐναντιουμένων γὰρ
τῶν ἔργων ὑμῶν, αἱ εὐχαὶ μου οὐδὲν ὠφελήσουσιν
ὑμᾶς· ἐπιμελεῖσθε λοιπὸν ἑαυτῶν· οὕς δ' αὖ κατὰ
Θεὸν βιοτεύοντας ἐν σώφρονι βίῳ καὶ θεαρέσταις δια-
γωγαῖς ἐθεώρει, τούτους εὐμενῶς ἀντασπαζόμενος ἐπε-
θάρσυνε, λέγων· Καλῶς, καλῶς ἵστασθε· λοιπὸν
σκοπεῖτε, μὴ πέσητε· ὑπομείνατε ἕως τέλους, ἵνα
σωθῇτε· ὁ γὰρ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσε-
ται. Ὁ δὲ Θεὸς τῶν ἀπάντων στήριξαι ὑμᾶς, καὶ
δοῖν ὑμῖν χάριν, καὶ ὑπομονὴν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

E

172 Ὁ δὲ ἄλλος γέρον ἦν ὑψηλὸς καὶ θαυμάσιος·
οὗτος γὰρ προγνοὺς τὴν ἐνθὺνδε μετὰστασιν αὐτοῦ,
πρὸ τριῶν ἡμερῶν τῆς ἑαυτοῦ τελευτῆς, καταβὰς ἐν
τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ εἰς πάντα τὰ ἐν τῇ Λαύρᾳ ἡμῶν
κελλία εἰσεληλυθὼς, τοὺς πατέρας ἡσπάσατο, λέγων
ἐκάστω· Βούλομαι ἐπὶ τὴν νεκρὰν θάλασσαν ἀπελ-
θεῖν, καὶ μετὰ τριῶν ἡμερῶν διάστημα θεωρεῖτέ με.
Οἱ δὲ νομίσαντες αὐτὸν ἀληθεύοντα περὶ αἰσθητῆς
λέγειν θαλάσσης, ἐξενίζετο δ' ὁμοῦς ἐπὶ τῷ ἀσυνήθει
αὐτοῦ ἀσπασμῷ καὶ ἐπισκέψει ἐνὸς ἐκάστου κελλίου.
Ὅλους οὖν τοὺς πατέρας ἀσπασάμενος, ἐπὶ τὸ κελ-
λίον αὐτοῦ ἀνέκαμψε, καὶ ἔφη τῷ μαθητῇ αὐτοῦ·
Βούλομαι, τέκνον, ἐνεκὲν τινος ἀναγκαίας χρείας ἐπὶ
τρεῖς ἡμέρας ἰδιάσαι ἀποθεῖν ἀνθρώπου παντὸς, μηδ-
ενὶ συνομιλῶν, μὴ τὲ σοι, μὴ τὲ τινι ἄλλῳ·
ἀλλ' ὅπου ἂν ἡ τρίτη ἡμέρα ἐπέλθῃ, εἰσιθι εἰς τὸν
ἐνδότερον δόμον τοῦ κελλίου· ἐκεῖ γὰρ ἐγκλείω ἑμαυ-
τόν. Ὁ δὲ μαθητῆς ἔφη· Ὡς κελεύεις, πάτερ. Ὅπερ
δὲ ἐποίησεν, ἑαυτὸν ἐγκλείσας μέχρι τῆς τρίτης ἡμέρας,
μόνος ἐπίσταται ὁ τῶν κρυφίων ἐταστής Θεός. Ἐλ-
θούσης οὖν τῆς προθεσμίας, εἰσέβη πρὸς αὐτὸν ὁ μα-
θητῆς, καὶ εὗρεν αὐτόν κατὰ ἀνατολὰς ἡπλωμένον,
καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ παραδόδωκότα· καὶ

F

παραυτὰ

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO,
EX MS.
GRÆCO.

παρὰ τὰ τοῖς πατράσιν ἐγνώρισεν τὸ ξένον μυστήριον. Οἱ δὲ καταπλεγέντες ἐπὶ τῷ ἀκούσματι, κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν συνηθροίσθησαν, καὶ τὸν ἅγιον γερόντα κηδεύσαντες ἐν ὁσίῳ Σήκαις κατέθηκαν, δόξαν καὶ εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ ἀναπέμποντες, τῷ ζωῆς καὶ θανάτου δεσπότη.

173 Οὐ τοῖς δυοῖ δὲ μόνοις τούτοις συνέτυχον, ἀλλὰ καὶ διαφόροις ἔντε τῇ ἡμετέρᾳ Λαύρᾳ, καὶ ἐν τοῖς ἐρήμοις καὶ μοναῖς, οὓς ὁ οὐρανὸς ἐδέξατο, καὶ τοῖς Ἀβραμίοις κόλποις ἐνανέπαυσεν ἐν χώρᾳ ζώντων, καὶ ἐν παραδείσῳ τρυφῆς, ἐνθα καταλάμπει τὸ ἀνέσπερον φῶς διαπαντός, ἐνθα καὶ ὑμεῖς σπεύσατε κατοικῆσαι, μιμησάμενοι τοὺς καλοὺς ἀγῶνας τῶν θεαρέστως βεβιωκότων ἀνδρῶν, καὶ τῶν νῦν βιοῦντων · πέπεισμαι γάρ, ὅτι καὶ εἰσὶ τινες σήμερον ὁσίως, καὶ εὐκρινῶς πολιτευόμενοι · οὐ γὰρ διέλειπεν ὁ Θεὸς ἔχων γνησίους δούλους κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν, εἰ καὶ πάντες ἐν τούτοις τοῖς ἐνεστώσι καιροῖς ἡλαττώθη ἡ μοναχικὴ πολιτεία μετὰ δέκα ἔτη ἀπὸ τοῦ μεγάλου σεισμοῦ, καὶ ἔτι κατὰ βραχὺ καὶ βραχὺ ὀλιγωτεῖται, διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ῥαθυμίαν, καὶ ἀμέλειαν. Ἀλλὰ ἀγωνίσασθε τοῖς ὀλίγοις συναριθμηθῆναι · ἐπειδὴ τὸ τίμιον πανταχοῦ ὀλιγώτερον πέφυκε · μολύβδου γὰρ πολυτάλαντου κρείσσων ὀλίγος χρυσός, καὶ γνόφου βαθυτάτου σμικροτάτη φωτὸς ἀκτίς, καὶ θυσιασθείας πολλῆς, εὐωδίας βραχεῖα πνοή.

174 Ἀεὶ δὲ νοουθετῶν καὶ διδάσκων ὁ Γέρονς σφραγίδα ἱερῶν αὐτοῦ λόγων ἐποιεῖτο τὴν περὶ συμπάθειαν ἐντολήν · συμπάθης γὰρ ἦν, ὡς οὐδεὶς ἄλλος τῶν βρωτῶν φημι · καὶ τὴν συμπάθειαν αὐτοῦ εἶδειεν ἂν οἱ πείραν εὐληγότες αὐτῆς οὐ μόνον ἀπὸ ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ πετηνῶν καὶ τετραπόδων · ἰδίαις γὰρ χερσὶ παρέβαλε τὴν τροφήν τοῖς ψάροις, καὶ τοῖς κόραξι, καὶ ταῖς περιστέραῖς, καὶ ταῖς θορκάσιν. Ἐν αὐτοῖς πολλάκις τοῖς κόλποις αὐτοῦ, ἤρχοντο γὰρ οἱ ψάροι καὶ ἐπὶ τοὺς ὦμους αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ τὰ γόνατα αὐτοῦ. Ἐφιλονείκουν δὲ καὶ ἐπολέμουν ἀλλήλους, παρατιέντος αὐτοῦ τὴν ἐδωδὴν, ἥς ἐμφορθεύοντες, καὶ ὕδατος κορεσθέντες, πάλιν ἀγαλλόμενοι ἐπέτινοντο ἡρέμα, τοῦ Γέροντος, ὡσεὶ μαθηταῖς, κελεύοντος.

175 Τοῖς μύρμηξι δὲ καὶ τοῖς μικροῖς ζωυφίοις σεμίδαλιν, καὶ σισάμιν, καὶ ἄλφιτα παρετίθη · συνεπάθη δὲ περισσώτερον τοῖς ἐν τῇ ἐρήμῳ μαύροις ἀνάκοις σκώληξιν · οὐδὲν γὰρ μονονουχὶ ἔλειπεν αὐτῷ ἀπὸ παντός ἀγαθοῦ, τοῦ ὄντος ἐπὶ τῆς γῆς, καίπερ περὶ ταῦτα φροντίδα καὶ σπουδὴν μὴ ἔχοντα παντελῶς · ἤδει γὰρ τὴν ἀψευδῆ ὑπόσχεσιν τοῦ Δεσπότη εἰπόντος · Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ πάντα ταῦτα προσθεθήσονται ὑμῖν. Ἐμάχετο δὲ ἡμῖν πολλάκις, τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, περὶ τῶν μαύρων σκωλήκων παραγγέλλων, μὴ φονεύειν αὐτούς, καίτοιγε ἐκτός τοῦ ἡσυχαστηρίου νυκτὸς καταπατοῦσιν αὐτοὺς ἀκουσίως · καὶ ὠνείδιζεν ἡμᾶς ἔνεκεν τούτου, εἰδὼς ἅπερ ἀγνοοῦντες ἐποιούμεεν. Οὐκ ἔχετε, λέγων, συμπάθειαν, ἐλεεινοί. Ἀγνοεῖτε δὲ, ὅτι ὁ μὴ ἔχων συμπάθειαν σχετικὴν περὶ τὴν κτηνώδη φύσιν, οὔτε εἰς ἀνθρώπον κέκτηται; Οἶδεν ἡ ἀλήθεια, ὅτι πλειστάκις ἐν καιρῷ ἀκρίδος ἐπὶ τὴν ἐρημον ἀπερχόμενος νυκτὸς, καὶ περὶ τὸν ὄρθρον εἰς τὸ ἡσυχαστήριον ἐλθεῖν βουλόμενος, ἡνίκα κατὰ τὴν ὁδὸν ἡσθόμην ἀκρίδων κρυμωθειῶν ὑπὸ τοῦ ψύχους, ἐκάθεξάμην

discipulus; et extensum offendit versus Orientem, postquam jam Domino spiritum tradidisset; significatque continuo patribus inexpectatum hoc mysterium. Quo illi nuncio perculsi, de more in locum unum convenerunt, justisque sancti senis funeri persolutis, in Sanctorum sepulcris a eum condiderunt, vitæ ac mortis Dominum Deum cum gratiarum actione laudantes.

173 Neque cum illis tantum duobus agere mihi contigit, sed et cum variis aliis tam in Laura nostra, quam in desertis et monasteriis, qui jam in cælum recepti conquiescunt in sinu Abrahæ, in terra viventium, in paradiso voluptatis, ubi lux affulget perpetua, nesciens occasum; ubi et vos virorum, cum qui jam accepti Deo vixerunt, tum qui etiam nunc vivunt, gloriosa imitati certamina, figere aliquando domicilium studete: persuasum enim habeo, esse hodieque non nullos, qui sancte vitam casteque degant: nam genuini Deo famuli esse non desinent in generationem et generationem; tametsi elanguit plurimum nostris hisce temporibus disciplina monastica post annos decem a magno terræ motu b; concidetque paulatim etiam magis, ob ingruentem torporem atque socordiam. Sed paucis accenseri contendite: quia quod rarius est, id magni ubique est pretii: nam et paucillum auri multo præstat plumbo, et crassissimis tenebris tenuissimus lucis radius, et ingenti graveolentiæ quantulacumque odoris boni fragrantia.

174 Quoties vero suos adhortabatur Senex ac docebat, commiserationis commendatione monita sua sacra, tamquam sigillo, clauderebat: nam tanta fuit, mea quidem sententia, hæc in illo virtus, quanta in mortalium nemine. Noverant eam, qui experti erant, non homines modo, sed et volucres et quadrupedes: nam sturnis, corvis, columbis, capreis escam suis ipse manibus congebat. In ipsum ejus sinum advolabant non raro sturni, in humeris ejus, in capite, super genua subsistebant: proponente autem illo cibum, disceptatio inter eos erat ac pugna, usque dum escis et aqua saturi, modeste denuo, cum id eis Senex, quasi discipulis, imperaret, læti avolabant.

175 Formicis autem et insectis siliginem, sesamum, et farinam præbebat; sed miserebat eum supra modum fuscorum et innocentium quorundam, qui in eremo sunt, vermium. Neque enim de bonis terrenis pene quidquam illi deerat, etiamsi iis colligendis nec curam ullam nec laborem impenderet: noverat videlicet certam illam Domini promissionem, cum dixit: Quærite primum regnum cælorum; et hæc omnia adjicientur vobis. Contendebat autem sæpenumero nobiscum, discipulis suis, de vermibus illis nigris interdicens, ne quos occideremus, eos etiam extra hesychasterium inconsulto per noctem obterentes; eamque ob rem nos carpebat, sciens ipse quæ nos inscii faciebamus: Vah, infelices, inquit, nihil in vobis est misericordiæ! Nescitis vero, si cui adversus naturas irrationabiles commiserantis animi desit affectus, eidem illum etiam adversus homines defuturum? Veritas conscia est, me sæpissime, quo tempore visuntur locustæ c, in eremum noctu progressum, ut in hesychasterio sub auroram adessem, substitisse ex

D

a

quales etiam
nunc sint;
sed numerus
in dies mi-
nuatur.

E

b

Commiserationis
commendat affectum,
etiam
erga animantia qua-
libet,

F

quibus nequa
fiat injuria
studiose ca-
vet.

c

commi-

A commiseratione, sicubi eas per viam obriguisset frigore deprehenderem, ibique permansisse donec solis radii affluerent: metuebam enim ne quid eis forte nocuisset invitatus; atque ita deinde lætus ac securus prosequeremur iter institutum. Et sic re vera divini Magistri nostri præceptis edocebamur.

φειδοῖ αὐτῶν, ἐκδεχόμενος τὰς τοῦ ἡλίου ἀγλάς. Ἐπ-
τοσύμην γὰρ, μήπως ἄκων ἀδικήσω αὐτάς· εἴθ' οὕτω
δὲ χαίρων εἰχόμεν τῆς ὁδοῦ. Ὡς οὖν ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ
θεοφόρου ἡμῶν Ἐπιστάτου φωταγωγοῦμενοι ἐδιδα-
σκόμεθα.

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MSS.
GRÆCO.

ANNOTATA D. P.

a Hinc, itemque ex numero 183, ubi de S. Stephani sepultura, prout ex relatis num. 28, de S. Theoctisti sociorumque arca, colligimus, moris fuisse in Lauris ac monasteriis Palæstinæ, ut quorum memoriam ob singularem virtutem et posterorum incitamentum volebant religiose conservatam, eos in sacratori loco decenter conditos collocarent Patres; cum extra ecclesiam aut monasterium ceteri in communi cæmeterio defoderentur.

B Terribiles terræ motus memorat Cedrenus in Syria contigisse anno Copronymi secundo, sexto, et nono; sed cum is, de quo hic agitur, a decem annis accidisse narretur a S. Stephano, et ultimo quidem vitæ quadriennio, sicut liquet ex verbis Leontii num. 115; alium designare necesse est, si numeremus durationem, quæ ab isto motu, et relaxata post eum disciplina monastica usque ad dictum quadriennium effluerat. Sed quid vetat post annos Decem a magno terræ motu, ita intelligi, ut solum tempus significetur, unde initium sumpserit ista relaxatio, præscindendo a tempore, quo, dum ista referebat Stephanus, illa jam præterierat? Et sic unus ex dictis motibus intelligi potest, maxime is, qui anno Copronymi 6, S. Stephani 21, Christi 746 a Cedreno μέγας vocatur, templis monasteriisque Palæstinæ fatalis: quem sic dudum ante ipsum descripserat Theophanes: Hoc anno (746, ut patet ex Indictione xiv, quæ paullo post ibi subnectitur) mensis Januarii die xviii, hora iv, magnus terræ motus in Palæstina circa Jordanem et in Syria factus est; adeo ut multæ hominum myriades ac pene infinitæ perierint, et ecclesiæ monasteriaque ceciderint, et maxime circa Sanctæ civitatis solitudinem. Atque hic terræ motus adeo singularis, et adeo graphice hic memoratus facit, ut persuasissimum videatur, verba de quibus hic quæritur, ultimo sensu exponenda esse; nec aliud Sanctum voluisse indicare, quam punctum fixum, quo cæperit relaxari monastica ibidem disciplina.

c Plinius lib. II, cap. 29 sub exitum veris prodire ab ovis tradit, quæ autumnii tempore pepererint. Alii duplicem earum fetum statuunt; dicuntque etiam Vergiliarum exortu Maio mense parere, quæ ad Canis ortum nasci debeant; nec volare noctibus propter frigora, quidam volvere. Quod ut verum non sit, cum de provincia in provinciam continuata quandoque plurium dierum profectio trans mare demigrant, alias tamen vere dici vel ex hoc loco colligitur.

CAPUT XV.

Visio S. Stephani de gloria S. Theoctisto parata; curatio infirmi; visio discipuli de gloria S. Stephano destinata; apparitio Angelorum; prædictio mortis; atque ipsa denique piissima S. Stephani mors; et vitæ periocha chronologica.

Theoctistum
discipulum
postea mar-
tyrem, in pa-
latio specio-
sissimo,

Instabat interea dierum quadraginta jejunium, I quod salutiferam Paschæ festivitatem præ-nunciat. Erat autem inter condiscipulos pius quidam, cui nomen Theoctisto, quemque Magister noster, tum ob mitem indolem, tum ob vitæ candorem, diligebat in paucis: nam genere Gazensis erat, insigni caritate, atque animi demissione præditus; unde et inter Martyres referri visus est, et coronas adeptus est immortales. Hunc igitur secum assumens, uti etiam semper, ex quo senuerat, solebat facere, ad torrentem abiit orientalis deserti, ubi situm est monasterium sancti Euthymii a. Dum ibi Quadragesimam exigit, oblata ei est visio de discipulo, qui tunc ad-

Ἐν τοσούτῳ ἐπέστη ἡ τεσσαρακονθήμερος νηστεία, τὴν σωσίψυχον τοῦ Πάσχα πραγμέλλουσα πανήγυ-
ριν· ἦν γὰρ * τις τῶν συμμαθητῶν εὐλαβὴς, ὀνόματι
Θεόκτιστος; ὃν καὶ ἡγάπα λίαν ὁ Ἐπιστάτης διὰ τε
τὴν πρᾶότητα αὐτοῦ, καὶ τὴν τοῦ βίου καθαρότητα·
ἦν γὰρ τὸ γένος Γαζαῖος, ἀγάπην τε καὶ ταπεινώσειν
πολλὴν ἔσχεν· ὅθεν τοῖς μάρτυσι συναριθμῖος ὤφθη,
καὶ τῶν ἀκηράτων ἡξίωται στεφάνων. Τοῦτον οὖν λα-
βὼν μεθ' ἑαυτὸν, ὡς καὶ διαπαντός, μετὰ τὸ γηράσαι
αὐτὸν, εἰώθει ποιεῖν, ἐξέβη εἰς τὸν χειμάρρον τῆς
ἀνατολικῆς ἐρήμου τῆς τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου μονῆς·
ἐκεῖσε δὴ τότε τὴν Τεσσαρακοστὴν ἐκτελῶν, ἶδεν ὁ-
πτασίαν περὶ τοῦ συνόντος αὐτῷ μαθητοῦ Θεοκτίστου,
ἦν αὐτῷ τε καὶ ἄλλοις μαθηταῖς ἐξηγόρευσε, λέγων·

lege δε.

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MSS.
GRÆCO.

Τὸν κανόνα τῆς νυκτερινῆς ψαλμωδίας ἐκτελέσας, ἐγενόμην ἐν ἐκστάσει, καὶ θεωρῶ περικαλλῇ, παμμεγέθῃ ναόν, ἐκλάμπροις ἐξαστράπτοντα φρικτωρίαις, καὶ δὴ νώτοις ὠραιότατοις ὁρόφοις, καὶ ποικίλαις μουσικαῖς ψηφίσι, καὶ στιλβούσαις μαρμαρικαῖς λεπτουργίαις, καὶ στύλοις χρυσοκεφάλοις, καὶ παντὶ θεωπεπέϊ κόσμῳ κεκαλλωπισμένον· ἦν γὰρ ἐν αὐτῷ ἀγαλλίασις ἀνέκφραστος, καὶ τερπνότης ἀμήχανος, καὶ λαμπρότης ἐκδιήγητος.

B

177 Ὡς οὖν ἰστάμην ἐν αὐτῷ, τοῖς εὐφροσύνοις ἐκεῖνοις ἀμαρύγμασιν ἐπιγαννύμενος, βλέπω τουτονὶ ἐμὸν φίλον μαθητὴν, ἀββαῖν Θεόκτιστον, εἰσερχόμενον ἐν ἀγαλλίασει καὶ δοξολογίαις καὶ θεωπεπέσιν ὕμνοις, πρὸς ὃν καὶ ἔφην γεγηθώς· Καὶ σὺ, τέκνον γλυκύτατον, εἰσελήλυθας ὧδε; Εὐ καὶ καλῶς ἦκεις. Ὁ δὲ ἔφη· Ναὶ, πάτερ, ἡξίωσέ με ἡ ἄπειρος τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγχνία τῆς ὑπερενδόξου εἰσόδου ταύτης· ταύτην γὰρ τὴν ξένην ὄρασιν ἐν ὑμῖν ἐξηγήσομαι σὺν Θεῷ· τὸν ναὸν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ φαιδρότητα, τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν καὶ τὴν ἐν αὐτῇ διακονίζουσαν χαρμονὴν πάντος οἴεσθε, ἥς ἀξιοθῆσεται οὗτος ὁ κάλλιστος καὶ θεάρεστος μαθητὴς Θεόκτιστος χάριτος τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ. Οὕτω μὲν ὁ θεόσοφος πρεσβύτης, τὴν μακαρίαν τοῦ ἰδίου μαθητοῦ λῆξιν ἀξιοθεῖς ἰδεῖν, εἶπε. Τοῦτο δὲ καὶ μαρτυρεῖτε ἅπαντες, ἀληθῆ γεγονέναι τὴν ὁπτασίαν, οὐ διὰ τὴν ἀρίθην αὐτοῦ ἀγνὴν πολιτείαν μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τῷ τελευταίῳ κατήρθη μαρτυρικῷ βαπτίσματι, ὁ δευτέρους οὐ προσομιλεῖ ῥύποις· ἔστι γὰρ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πατέρων, τῶν ἀναιρεθέντων ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐν τῇ μεγίστῃ Λαύρα τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Σάββα, ὧν τὴν διήγησιν ἀνεγράψατο ὁ πανάρετος ἀββᾶς Στέφανος, τῆς ἡμῶν Λαύρας τὸ καύχημα.

C

* annou
κατόξει?

178 Μετὰ δὲ τὴν ὁπτασίαν ταύτην ἄλλοτε κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν μνημονευθέντα Θεῖον Μάρτυρα, ἐπορεύθη ἐπὶ τὴν ἔρημον τοῦ Καλαμῶνος ἅμα τισὶ τῶν πατέρων. Τούτων δὲ διαγόντων ἐκεῖ, δύο τινὲς ἀδελφοὶ πνευματικοί, ἐρημικὰς πόας καὶ βοτάνας καὶ φάρμακα κακὰ βεβρωκότες, ὁ μὲν ἔλαττον, ὁ δὲ πλείον, κατοξέλει· δυσεντερικῷ κατεσχέθησαν πάθει, ὥστε αὐτὰ σχεδὸν τὸν πολλὰ φαγόντα, καὶ πλείω κεκινδυνευκότα τὰ ἔγκατα προχωρῆσαι ἐν μιᾷ νυκτὶ, καὶ ἀπελπισθῆναι ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν. Εὐχὴν οὖν ποιησάμενος ὁ Γέρων, καὶ λαβόμενος αὐτὸν τῆς χειρὸς, ἔφη· Ἀνάστα, τέκνον, ὅτι ὁ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἑκατοντάρχου καὶ τὸν Λάζαρον ἐκ τῶν τοῦ ἄδου στυγνῶν δόμων ἀναγαγὼν, τῷ λόγῳ ζωοποιήσας αὐτούς, λιταῖς τῆς ἀφράστως τεκνύσης αὐτὸν ἡλέησέν σε, καὶ ὡς ἐξ ἄδου ἀνήνεγκεν. Ὁ δὲ παραχρῆμα ἡγέρθη ὑγιής, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ καὶ ταῖς τοῦ Γέροντος εὐχαῖς. Ζῇ δὲ καὶ οὗτος χάριτι Χριστοῦ, ταῦτα μεγαλοφῶνως ὁμολογῶν.

179 Ἦν δὲ τις, ὀνόματι Κοσμάς, τῶν τοῦ Γέροντος μαθητῶν· οὗτος πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τοῦ τέλους τῆς αὐτῆς Τεσσαρακοστῆς ἦλθεν ἐπισκεπτόμενος τὸν Ἐπιστάτην, καὶ τρεῖς ἡμέρας συμπαραμείνας αὐτῷ, συνέτριψεν, ἀναγγέλλων ἡμῖν, τοῖς συμμαθηταῖς, ἐωρακέναι φρικτὸν ἐνύπνιον· Ἐν ᾧ πολλοὺς, φησὶν, εἶ-

erat, Theoctisto, quam et illi et aliis in hunc modum exposuit: Psalmodiæ nocturnæ canonem expleveram, cum abreptus sum spiritu, ac templum conspexi perelegans et amplissimum præfulgido lumine et sacrum quemdam horrorem incutienti coruscans, laquearibus ac tecto magnificentissimis, variisque musaici b operis calculis, ac nitido marmore artificiosissime elaborato, uti et columnis, quæ aureis capitibus erant insignes, omnibus denique ornamentis Deo dignis instructum: nam exultatio in eo erat inexplicabilis, incredibilis delectatio, splendorque inenarrabilis.

177 Ibi ego cum essem, jucundissimaque illa specie lætus fruerer, discipulum hunc meum carissimum, patrem Theoctistum, magnis incedentem lætitiis, laudesque ac divinos modulantem hymnos ingredi video; quem gavisus: Etiam tu, inquam, huc intromissus es, fili dulcissime? Bene ac prospere veneris. Cum ille: Sic est, Pater, immensa Dei misericordia gloriosissimo hoc me ingressu dignata est. Visionem vero hanc novam inter vos, Deo adjuvante, explanabo. Templum illud, quæque in eo erat jucunditas, regnum cœleste lætitiæque ejus sempiternam esse, omnino existimate, qua præclarissimus hic et sanctus discipulus Theoctistus Dei optimi beneficio donabitur. Ita quidem hic Senex divina plenus sapientia, dignusque inventus, cui discipuli sui sors beata revelaretur, edixit. Testes vero estis etiam vos omnes, veram hanc visionem fuisse, non solum propter apertam ejus vitæ sanctimoniam, verum etiam quod supremo martyrii baptismo, quod secundas non admittit sordes, perpuratus est: est enim e numero Patrum in maxima sancti Patris nostri Sabæ Laura a barbaris interfectorum, quorum vir omni virtute præstans pater Stephanus, Lauræ nostræ decus ingens et ornamentum, historiam c concinnavit.

178 Alio post hanc visionem tempore ad solitudinem Calamonis, comite memorato jam Dei Martyre, cum patribus quibusdam circa Quadregesimam profectus est. Dum istic versantur, duo quidam in spiritu fratres, qui olera herbasque deserti, ac pestifera venena alter altero minus comederant, peracutis viscerum torminibus alvi-que solutione correpti sunt, usque adeo ut qui plura intrompserat, gravius discrimen adierit nocte quadam ipsa effundendi intestina, jamque spem vitæ ejus qui aderant, omnem abjicerent. Senex igitur, fuis precibus, eum apprehendens manu: Surge, inquit, fili; quia qui filiam Centurionis et Lazarum ex tristibus inferorum sedibus reduxit imperio suo revocatos ad vitam, idem ille, deprecante quæ eum ineffabiliter genuit, misertus est tui, et quasi ex inferno eruit. At ille confestim assurrexit sanus, Deo ac Senis precibus hoc beneficium adscribens. Is etiam nunc per Christi gratiam superstes hæc magnis vocibus profitetur.

179 Fuit inter Senis discipulos aliquis, Cosmas dictus: hic paucis ante finem ejusdem Quadregesimæ diebus Magistrum suum invisurus advenit, triduoque apud eum commoratus, inter nos agebat, narrabatque nobis condiscipulis, oblatum sibi fuisse terribile somnium: In quo, aiebat, templa

D

b

intuetur per
visionem, eu-
jus veritatem
probavit
eventus.

E

c

Fratrem ex
dysenteria
periclitan-
tem curat.

F

Parata ei in
cœlis gloria
discipulo in-
dicatur.

A templa vidi complura, structura eleganti in cœlum usque educta, columnis fulta divina luce fulgentibus, et illustri cujusvis generis ornatuum varietate decorata; desuper autem in summis illorum culminibus, structores aliquot in castro validissimis muris septo ædificium gnaviter ac secure molientes. Quibus rebus obstupescentem me ac perterritum operæ compellant his verbis: Quid stas attonitus, vir bone? Ad quos ego: Merito, inquam, attonitus sum ac stupeo; quando castrum ejusmodi contemplor, cui numquam simile visum est. Cum illi: Et ignoras, cujus hoc sit? Nimirum patri Stephano, præsidii tuo, ponitur; sed diebus adhuc paucis opus est, quibus angulus hic, quem præ manibus habemus, ut vides ad fastigium assurgat: nam post illum murus totus absolutus erit. Atque his visis auditisque evigilavi.

*Ipsæ ultimam
synaxim ce-
lebrat; et in
morbum in-
cidens,*

B
d
e
180 Nec multo post tempore, quam nobis condiscipulus hæc, ut viderat, edixisset, advenit cum discipulo, patre Theoctisto, expleta Quadragesima, die dilationis d sanctus Senex, totamque hebdomadam sanctam, et festum Resurrectionis obivit sanus admodum et bene habens. Ante tres igitur, qui Dominicam Novam e præcedunt, dies adest frater aliquis, eumque orat, ut ad aras facere pro se velit: quod ille ubi toto animo præstitisset, pietatem ac dulcedinem spiranti voce sic eum, a quo rogatus fuerat, alloquitur: Enimvero, frater, post hanc synaxim, ut opinor, nullam umquam amplius aliam celebrabit Stephanus. Quo dicto, dimisit eum. Postero die, qui erat quinta feria, et tertius ante Dominicam Novam, coepit ægrotare; deinde vero ad nos venit. Dum ergo nos discipuli canonici nocturno feriæ secundæ media circiter nocte vacamus, accurrit memoratus paullo ante pater Cosmas, qui accelerare nos jubens: Venite, venite, inquit, o dilecti condiscipuli, properate, ut extremam Senis benedictionem excipiat: nam jam, ecce, spiritum suum Domino reddit.

*a Cœlitibus
visitatur.*

C
f
181 Consternati hac denunciatione discipuli: Et unde id nosti, cedo, inquit. Respondet ille: Vigilabam solus, cum in intima cella Magistrum audiavi submissa voce cum aliquibus colloquentem, et meam tenuitatem advocando, dicentem: Ades dum huc, pater Cosma, ades dum huc; honoratiora hic dispone sedilia et ornatissimos hosce viros perhumaniter accipe. Conturbatus ego: Quinam sunt, inquiebam, viri isti, Pater? Hos dico candidatos, reponit ille. Statim ergo consurgens cellam omnem palpando luctandoque cum tenebris pertento (erat enim alta nox et caligo, extincta candela f); cumque neminem esse comperissem, rursum eum interpello: Quales viros dictos velis, non equidem capio, Pater. Cum ille: Istos volebam, quibuscum ante horam locutus sum. Quibus verbis percussus ego miserrimus, Angelos illos esse conjeci, qui sanctam ejus animam sublaturi, eamque cum honore et gloria ad Creatorem suum hinc reducturi vincerint.

*Discipulis
mortem
suam prædi-
cit,*

182 Raptim igitur eo convolantes, accensaque candela, Senem offendimus mentis optime compotem, ac valde vegetum; unde non magnopere ei timebamus; quin imo longioris adhuc vitæ spes affulgebat. Dum ibi sumus, accedo ego ad

δὸν οὐρανομήκεις ναοὺς, λίαν ἐκτρεπεῖς, κίοσι Θεοφεγγέσιν ἐνιδρυμένους, καὶ παντοίοις ἀγλαοῖς ποικίλμασι πεποικιλμένους, καὶ τούτων ἄνωθεν ἐπὶ τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς οἰκοδόμους τινὰς δραστικῶς οἰκοδομοῦντας ἐν κάστρῳ εὐτειχίστῳ ὠκοδομημένον ἀσφαλῶς, ἐφ' οἷς λίαν ἐμοὶ καταπλάγνεντι καὶ ἐκθαμβηκότει οἱ ἐργάται φησὶν· Τί ἐστήκας, ἄνθρωπε, τεθηπῶς; Πρὸς οὗς ἔφην· Δικαίως τέθηπα καὶ ἐκπέπληγμαι· ἐπειδὴ κάστρον εἶδον τοιοῦτον, οἷον οὐκ ὤφθη πώποτε. Οἱ δὲ εἶπον· Καὶ ἀγνοεῖς, τίνος ἐστίν; Τοῦ σου γὰρ ἐπιστάτου, ἀββᾶ Στέφανου, καθέστηκεν· ἀλλ' ἐτι ὀλίγαι ἡμέραι παρελεύσονται, καὶ ἡ μετὰ χειρὸς γωνία, ἣν ὀράς, εἰς ἄκρον ὑψωθήσεται· ὅλον γὰρ τὸ τεῖχος ἀπὴρτισται παρὲς αὐτῆς. Καὶ ταῦτα ἰδὼν καὶ ἀκούσας, ἔξυπνος ἐγενόμην.

180 Μετ' οὐ πολλὰς δὲ ἡμέρας τοῦ συμμαθητοῦ, ταῦτα θρασυμένου, ἐξειπόντος ἡμῖν, παρεγένετο ὁ ἅγιος Γέρων μετὰ τοῦ μαθητοῦ, ἀββᾶ Θεοκτίστου, τῆς Τεσσαρακοστῆς πληρωθείσης, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ὑπερθέσεως, καὶ τὴν ἁγίαν ἐβδομάδα πᾶσαν, καὶ τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν ἐτέλεσε πάνυ ὑγιαίνων καὶ εὐεκτῶν. Πρὸ τοίνυν τριῶν ἡμερῶν τῆς νέας κυριακῆς ἡλθέ τις ἀδελφός, αἰτούμενος παρ' αὐτοῦ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ποιήσασθαι σύναξιν. Ὁ δὲ ταύτην ὀλοφύχως ἐκτελέσας, κατανυκτικῇ καὶ πραεῖα φωνῇ πρὸς τὸν αἰτησάμενον ἔφη· Ὁντως, ἀδελφε, ὡς νομίζω, οὐκ ἐτι ὁ Στέφανος μετὰ ταύτην τὴν σύναξιν ἐτέραν ἐκτελεῖ. Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἀπέλυσεν αὐτόν. Τῇ δὲ ἑπαύριον, ἥτις ἦν πέμπτη πρὸ δύο ἡμερῶν τῆς νέας κυριακῆς, ἤρξατο νοσεῖν· ἔπειτα δὲ ἀφίκετο πρὸς ἡμᾶς. Ἡμῶν οὖν τῶν μαθητῶν παρὰ τὸ μεσονύκτιον ἀποτελούντων τὸν νυκτερινὸν κανόνα τῆς δευτέρας, ἦλθεν ὁ πρό μικροῦ μνημονευθεὶς ἀββᾶς Κοσμάς, καὶ κατεπέγγων ἡμᾶς, εἶπεν· Δεῦτε, δεῦτε, ὦ φίλοι συμμαθηταί, προφθάσατε τὰς τελευταίας τοῦ Γέροντος λαβεῖν εὐχάς· ἰδοὺ γάρ, παραδίδωσι τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ.

E

181 Ἐπὶ ταύτῃ δὲ ταραχθέντες οἱ μαθηταί τῇ ἀγγελίᾳ· Καὶ πόθεν δῆλον, εἶπέ, πρὸς αὐτὸν ἔφημεν. Ὁ δὲ εἶπεν· Γρηγορῶν μόνος ἐν τᾷ μυχοτῶτῳ κελίῳ, ἀκήκοα τοῦ Ἐπιστάτου ἡρεμαίᾳ φωνῇ τισιν ὁμιλοῦντος, καὶ ἐγκελευομένου τῇ ἐμῇ ταπεινώσει, καὶ λέγοντος· Δεῦρο ἐκεῖθεν, ἀββᾶ Κοσμά, δεῦρο τιμίας εὐτρέπισον καθέδρας, καὶ φιλοφρόνως ὑπόδεξαι τούτους τοὺς κοσμιωτάτους ἄνδρας. Πρὸς ὃν κλονηθεὶς ἔφην· Τίνες εἰσὶν οἱ ἄνδρες οὗτοι, πάτερ; Ὁ δὲ εἶπεν· Τοὺς λευχείμονας τούτους, φημί. Ἀναστὰς οὖν παραυτὰ τὸ κελλίον ὅλον ἐψηλάφησα νυκτομαχῶν· ἦν γὰρ βαθεῖα νύξ, καὶ σκοτία, τῆς κανδήλης α ἀποσβεσθείσης, καὶ μηδὲνα εὐρηκῶς, πάλιν ἠρώτησα αὐτόν· Ποίους ἄνδρας ἐρεῖς, οὐκ οἶδα, πάτερ. Ὁ δὲ εἶπεν· Οἷς προσωμίλουν πρὸ ὥρας. Ἐπὶ τούτοις δὲ τοῖς λόγοις ταραχθεὶς ἐγὼ ὁ πανάθλιος, ὥχθην αὐτοὺς ἀγγέλους εἶναι, ἐλθόντας ἀφελίσθαι τὴν ἡγιασμένην αὐτοῦ ψυχὴν, καὶ μετὰ τιμῆς καὶ δόξης πρὸς τὸν αὐτῆς δημιουργὸν ἀγαγεῖν.

F

182 Ὁρμήσαντες δὲ ταχέως, καὶ τὴν κανδήλαν ἄψαντες, ἐμφρονα θεωροῦμεν καὶ νήφοντα λίαν τὸν Γέροντα, ὅθεν οὐκ ἀπείπαμεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ζῆν αὐτὸν ἡλπίσσαμεν ἐτι. Ὡς οὖν ἐν τούτοις ἤμεν, ὀλίγον πρὸς τὸν Ἐπιστάτην ἰδιάσας προσήλθον αὐτῷ, καὶ

εἶπον·

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO
EX MS.
GRÆCO.

εἶπον · Πληροφόρησόν με, πάτερ, εἰ πορεύεις πρὸς
ὃν ἡγάπησας Χριστὸν ἐν τῇ ἀβύσσῳ ταύτῃ. Ὁ δὲ
καθ' αὐτὸν καθεζόμενος ἔφη · Ναὶ, υἱ, πορεύομαι
πρὸς τὸν Κύριον, τέκνον. Ἐπειτα δὲ τὴν αὐτοῦ κέ-
κυφεν ἱερὰν κεφαλὴν ἐπὶ τὴν κλίνην, τὸ Θεῖον
καθ' αὐτὸν δοξολογῶν, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν εὐχόμενος.
Εὐθὺς δὲ παρ' αὐτοῦ πληροφορίαν εἰληφῶς περὶ τῆς
ἀποβιώσεως αὐτοῦ, ἔδραμον, ἀπαγγέλλων τοῖς ἑμοῖς
πνευματικοῖς ἀδελφοῖς. Οἱ δὲ τοὺς πατέρας συνήθροι-
σαν αὐθωρεῖ · τούτων δὲ ὁμοῦ συναχθέντων, οἱ μὲν
καρπούμενοι τὰς ἀγίας αὐτοῦ ἐντεύξεις ἀνεχώρουν, οἱ
δὲ τὴν ὥραν τῆς Σεστιμῆτου αὐτοῦ ἐξόδου ἀπεκδέχον-
το μένοντες. Ὁ δὲ τοὺς μὲν ἀμειβόμενος εὐλογίαις καὶ
εὐχαῖς, τοὺς δὲ λόγοις βιαίτοις καὶ ἰταμοῖς · Οὐ κα-
λῶς καθέξῃ, λέγων, καίπερ μὴ οὗτους δοκῶν, ἀπέλυε ·
τοῖς δὲ παραμένουσιν αὐτῷ ἐνετέλλετο, λέγων· Νουν-
εχῶς προσέχετε ἑαυτοῖς.

183 Εἶτα οὖν ἀπὸ τῆς πρωῒνης ὥρας μέχρι τῆς
δγδῆς ποτὲ μὲν ἀνακλινόμενος, καὶ καθ' αὐτὸν εὐ-
χόμενος, ποτὲ δὲ καθεζόμενος, προσεῖχεν ἐκάστῳ τῶν
παρακαθημένων αὐτῷ · καὶ πάλιν ἐκλίνετο, καὶ αὖ-
θις ἀντεκλίνετο, λυπηρὰς ἐκ βάθους τῆς καρδίας ἀνα-
πέμπων στοναχὰς, ἐρρώμενον καὶ σταθερὸν κτήμενος
τὸν νοῦν, καὶ παντελῶς ἀνύποστον. Ἐν ὅσῳ δὲ οὕτω
διέκειτο, ἐν τοσούτῳ συνῆλθεν τῶν πατέρων ἡ πληθὺς,
πρὸς οὓς ἐνοχλούμενος · Ἐξίτε, ὦ πατέρες, ἔλεγε, καὶ
ἄφετέ με μικρὸν ἰδιάσαι. Οἱ δὲ μὴ πείθομενοι τὸ πα-
ράπαν οὐκ ἐχωοίζοντο, ἐφίμενοι καὶ μέχρις ἐσχάτης
ἀναπνοῆς ἀπολαύσαι τῆς μακαρίας αὐτοῦ ψυχῆς.
Δύνοντος δὲ τοῦ ἡλίου, ἡ ἄδολος αὐτοῦ γλῶσσα κατ-
εσχέθη · κινήσει δὲ χειλέων μόνῃ καὶ διανοίᾳ ἐδόξαζε
τὸν Θεόν, ὥσπερ ὁ φιλαληθῆς ἡσυχαστὴς, ἀββᾶς Ἰω-
σὴφ, ὁ γεγωνὶς ἐπίσκοπος, πάννυ γὰρ ἦν πλησίον τοῦ
Γέροντος, μεμαρτύρηκε, καὶ φησιν · Ἐτεκμηράμην
σαφῶς τὸν Γέροντα λέγοντα τὴν εὐχὴν τῆς ἀναφορᾶς,
καὶ προσεφωνήσατο, Ἀμὴν, εἰπόντος αὐτοῦ τὸ πέρας
αὐτῆς. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἀββᾶς Ἰωσὴφ. Ὁ δὲ Γέρον
τὸ ἀγνὸν αὐτοῦ τρίτον ἀνοίξας στόμα, παρέδωκε τῷ
Κυρίῳ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἡγιασμένον, καὶ ἐν εἰρήνῃ
ἐπὶ τὸ ταῦτ' ἐκοιμήθη, καὶ ὑπνωσε χαίρων καὶ ἀγαλ-
λόμενος τῇ ἐφεξῆς ἡμέρᾳ τῆς νέας κυριακῆς κατὰ τὴν
α' ὥραν τῆς νυκτός. Ἐταφη δὲ Ἀπριλίου μηνὸς δευ-
τέρᾳ ἡμέρᾳ, τρίτῃ, ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου ,ς πς,
τοῦ οσίου πατρὸς ἡμῶν καὶ ἡγουμένου Βασιλείου καὶ
πάντων τῶν τῆς Λαύρας μοναχῶν συνηγμένων, ἐν ταῖς
Θήκαις τῶν οσίων πατέρων ἡμῶν καὶ ἡγουμένων, ἐνθα
κατάκειται τὰ ἀξιόσεπτα λείψανα τοῦ ἁγίου Ἰουάννου
τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἡσυχαστοῦ.

184 Ἐξεδήμησε δὲ πρὸς Κύριον πολυετοῦς ἀπο-
λαύσας Θεαρέστου ζωῆς · ἔζησε γὰρ ἐξήκοντα ἑννέα
καλὰς ἐτῶν περιόδους, ἀφ' ὧν ἑννέα μὲν ἐν τῇ φιλο-
χρίστῳ αὐτοῦ κώμῃ οἱκοι διήρκεσε· δεκαετὴς δὲ παρ-
εγένετο εἰς τὴν μεγίστην ἡμῶν Λαύραν σὺν τῷ αὐτοῦ
πατραδέλφῳ μετ' οὗ δεκαπέντε ἑναιετοῦς ἐν πάσῃ
ὑπακοῇ καὶ ὑποταγῇ διήξε. Ἐν ὁκτῷ δὲ ἔτη διαφόρους
διακονίας ἐποίησε, ὧν τέσσαρες μὲν ἐμπιστεύονται
τὴν κανοναρχικὴν λειτουργίαν, δύο δὲ τὴν ἀρτοκο-
πικὴν, καὶ χρόνους μὲν ἑνατε καὶ ἑνα τὴν τε ἡγουμεν-
αρχικὴν, καὶ τὴν ξενοδοχικὴν. Ἐπειτα δὲ πέντε ἔτη
Χριστῷ ἡσύχασεν ἐν τῷ κελλίῳ μὴ προϊὼν παντάπα-
σιν, ἀλλ' ἡ τοῖς σάββασιν καὶ ταῖς κυριακαῖς, ἐπι-

eum seorsum solus cum solo tantisper colloquens
et : Dic mihi candide, inquam, mi Pater, an ad
Christum, quem dilexisti, ex hoc morbo sis mi-
graturus. Ille vero se ipse ad sedendum compo-
nens : Sic est, inquit, sic est ; ad Dominum, fili,
proficiscor. Deinde sacrum caput super stratum
reclinat, apud se glorificans divinum numen, ei-
que nos precibus commendans. Ego de ejus obitu
ex ipsomet factus certior e vestigio id spirituali-
bus fratribus meis renuntiaturus accurri ; illi pa-
tres eadem hora convocant. Conventu facto, alii
sancta ejus intercessione ditati recedunt, alii sub-
sistentes pretiosum ejus in conspectu Dei exitum
præstolantur. Ille vero quosdam quidem benedi-
ctionibus precibusque remuneratur ; quosdam au-
tem violentis atque asperis verbis dimittit : Male
vivis, inquit, tametsi aliter videaris. Sed iis,
qui apud se manebant, hoc inculcabat : Atten-
dite caute vobismetipsis.

183 Subinde ab aurora ad horam usque octa-
vam modo reclinatus apud se orabat, modo resi-
dens intuebatur unumquemque assidentium ; rur-
sumque nunc in hanc, nunc in illam partem de-
mittebat sese, tristitia ex alto pectore ducens sus-
piria, generosum et constantem ac penitus invi-
ctum animum servans. Interea temporis dum in
eo statu jacet, patres alter alteri supervenientes
magno numero circumstabant, ad quos ille id
moleste ferens : Exite, o patres, inquit ; mihi me
tantisper relinquate. Verum illi, nihil audientes,
nequaquam se loco movebant, certi ad extremum
usque spiritum beata ejus anima frui. Occumbente
sole lingua ejus, omnis ignara semper doli ac
fraudis, impediri cœpta est ; solo labiorum motu,
ac mente glorificabat Deum, ut solitarius ille
veritatis amantissimus, Pater Josephus, episco-
pus postmodum factus, (nam is proxime aderat
Seni) testatus est, cum dixit : Observavi mani-
feste Senem recitare precationem subsidii g, ea-
que ad finem usque decursa, subjecit, Amen. Hæc
Pater Josephus. Senex autem os suum purissi-
mum tertio aperiens, spiritum suum benedictum
Domino tradidit, atque in pace in id ipsum dor-
mivit, et gaudens atque exultans requievit postri-
die Novæ Dominicæ sub horam noctis primam.
Sepultus vero est Aprilis mensis secunda die,
anni a creatione mundi sexies millesimi ducente-
simi octogesimi sexti h, sancto patre nostro et
hegumeno Basilio omnibusque Lauræ monachis
congregatis, in sepulcris sanctorum patrum no-
strorum atque hegumenorum, ubi jacent venera-
biles reliquiæ sancti Joannis episcopi et Silen-
tiarii i.

184 Migravit autem ad Dominum postquam
placita Deo vita per annos multos esset fructus:
vixit enim solidas annorum sexaginta novem pe-
riodos k ; quorum quidem novem in Christiano
suo pago domi exegit ; decennis vero ad Maxi-
mam Lauram nostram cum patruo suo accessit,
cum quo annos quindecim in omni obedientia ac
submissione vixit. Per aunos autem octo varia
obivit ministeria, quorum quatuor canonarcham l
egit, duobus vero artocopum m, tum uno hegu-
menarcham n, uno item xenodochum o. Quinque
einde annis solitarius Christo vacavit in cella,
non exiens umquam, nisi diebus sabbati ac Do-
minicis

et placide
expirat.

E

g

F

h

i

Periocha vi-
tæ ejus Chro-
nologica.

k

l

m

n o

A minicis p, cellæ fronti per id tempus inscribens :
 p Ignoscite per Dominum mihi, Domini patres, ne-
 que mihi quisquam in hesychasterio extra sabbat-
 um ac Dominicam sit molestus. Septimum ac
 q trigesimum agens annum, quod reliquum ei fuit
 vitæ tempus sanctæ cum Deo conversationi im-
 pendit, et quindenos quidem annos ab omni hu-
 mano commercio egit remotissimus, tres q obser-
 vans in eremo cilicio indutus Quadragesimas, ut
 scriptum est superius, et fere circum mare Mor-
 tuum degens summis calamorum palmarumque
 1 silvestrium virgultis r, non numquam pauculis
 fabis vescebatur. Subinde discipulos accepit, in
 quorum salutem, Deo opitulante, sedulus incum-
 bebat, cellam illis percommodam assignans ab
 hesychasterio suo admodum distantem. Reliquis
 vero septemdecim annis annuas illas tres Qua-
 dragesimas cum præcipuis quibusdam Lauræ pa-
 tribus obivit, unum ex discipulis secum assumens.
 Cilicium tamen, tum ob patres qui secum erant,
 tum ob eos, qui undecumque ad se recurrebant,
 B non gestabat, ne se hoc habitu indutum viderent;
 quo tempore fabæ ipsi, dactylique paucissimi pro
 cibo erant : panem enim, aut vinum, aut oleum,
 aut cetera edulia nequaquam gustabat.

γράφας τῷ τηνικάδῃ τῇ φλιᾷ τῆς κέλλης οὕτως. Διὰ
 τὸν Κύριον συγχωρήσατέ μοι, κύριοι πατέρες, καὶ μὴ
 τις με ἐνοχλεῖτω παρεκτὸς σαββάτου καὶ κυριακῆς ἐν
 τῷ ἡσυχαστηρίῳ · τριακκοστὸν ἑβδομον ἄγων ἔτος, τὸν
 ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐν οὐσίῳ τῷ Θεῷ
 προσομιλῶν ἐξήνυνεν, καὶ μονώτατος μὲν πέντε καὶ
 δέκα ἐνιαυτοὺς διεποίησε, ἐκτελῶν τὰς τρεῖς Τεσσαρα-
 κοστὰς ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐνδεδυμένος τὰ τρίχινα, ὡς ἀνω-
 τέρῳ γέγραπται, κύκλῳ τῆς νεκρᾶς Παλάσσης περι-
 φοιτῶν, τῶν καλᾶμων καὶ τῶν ἀγρίων φοινίκων
 ἐσθίων τοὺς ἀκρέμονας, ἐνίοτε δὲ καὶ κυάμους ὀλίγους
 ἔτρωγεν. Ὑστερον δὲ ἐδῆξατο μαθητὰς τῆς αὐτοῦ σὺν
 Θεῷ προνοούμενος σωτηρίας, δεδωκὼς αὐτοῖς κελλίον
 εὐόρμοστον τοῦ ἡσυχαστηρίου αὐτοῦ πᾶν μακρὰν
 ὄντος. Τοὺς δὲ λοιποὺς ἑπτὰ καὶ δέκα χρόνους μετὰ
 τινων τῶν τῆς Λαύρας προκρίτων γερόντων τὰς αὐτὰς
 ἐτησίους πρεῖς Τεσσαρακοστὰς ἐξετέλει, συμπαρα-
 λαμβάνων τινὰ τῶν μαθητῶν. Τότε δὲ τὰ τρίχινα
 οὐκ ἐνεθεδύσκετο διὰ τε τοὺς σὺν αὐτῷ πατέρας, καὶ
 τοὺς πολλὰχόθεν παρ' αὐτῷ παραγινομένους, ἵνα μὴ
 τοιοῦτο περιβεβλημένος σχῆμα φανῇ. Κύαμοι δὲ καὶ
 φοίνικες ὀλιγότατοι κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς ἦν ἡ
 ἀποτροπὴ αὐτοῦ οὐδαμῶς γὰρ σίτου καὶ οἴνου, καὶ
 ἐλαίου ἀπεγύετο, οὐ τί τινος τῶν λοιπῶν βρωμάτων.

AUCTOR
 LEONTIO
 DISCIPULO.
 EX MS.
 GRÆCO.

E

ANNOTATA D. P.

a Vide Annotata ad Acta sanctorum Martyrum Sabaïtarum cap. 3, littera b.

b Id est tessellati, qualia Romæ passim in antiquis basilicis, alibique visuntur : quæ si compares cum
 iis, quibus novæ ædis Vaticanæ tholi omnes inducuntur, tam perfecta colorum proportione, ut picturæ,
 elegantissimo penicillo expressæ, non marmorearum tessellarum contextus ab imo suspicientibus videan-
 tur ; vetera illa, rudimenta tantummodo ejus artis esse dices, nostro hoc seculo ad summam perfectionem
 adductæ. Ejus exercendæ principium pavimenti eleganter sternendi cura dedisse videtur : unde Lucilio
 dictiones aliquæ in oratione eleganter composita sunt ut tessellæ arte pavimenti atque emblemate
 vermiculatæ : quales in pavimento S. Marci Venetiis, aliisque antiquioribus adhuc videre est. Vide quæ
 de his Casaubonus ad librum 1 Suetonii, num. 47 ; et Plinius lib. 36, cap. 24 de Pavimentis. Quan-
 donam autem ea ars a solo sublata ad parietes laqueariaque ornanda transierit, incertum. Non multum
 ante Magni Constantini tempora id factitari ceptam, post quæ barbara illa, de qua agimus, vox usurpari
 cæpit ; cujus primum vestigium deprehendisse se credit in Firmico Scaliger in notis ad Manilium, jubens
 musivarios legi ; ubi vulgata lectio habet in usu varios : quippe qui Phrygionibus atque inauratoribus
 C jungantur a Firmico. Sed et illud Manilii : Condentemque novum cælum, de musivo intelligit opere.
 Quidquid sit, frequens in usu ea vox fuit subsequentibus seculis, hodieque perseverat. Scaliger, quem
 Vossius in Etymologico sequitur, musivum et musaicum a μουσαίῳ, concinno, eleganti (licet nec adjectivi,
 nec significationis hujus ullum auctorem laudet) deduci existimat. Rectius sane quam qui a μόσυνι, turri
 vel domo ligneæ. Ne te autem in errorem inducat Joannis Meursii Glossarium, ubi μοῦσαν, acceptam ex
 Euchologio et Liturgia ecclesiæ Constantinopolitanæ, eam inter liturgici apparatus instrumenta numeran-
 tibus, interpretatur tessellam varie picturatam ; quod corrigi potest tum ex Goaris Euchologio in notis
 ad Missam S. Chrysostomi annot. 177, et ad ordinem lotionis sacræ mensæ annot. 7 ; tum ex appendice
 Leonis Allatii ad Dissertationem de Missa Præsanctificatorum num. 3 ; ea quæ auribus, oculis, manibus
 suis usurpavere, scribentium, testantiumque μοῦσαν et τὸν ἅγιον σπόγγον, id est, sanctam spongiam idem
 esse : quam vere Græco nomine appellatam a Chrysostomo, barbaro vulgus vocabulo maluerit appellari.
 Hujus eundem in sacris usum, qui est lintei purificatorii apud nos, et formam describit Allatius :
 Tum demum patinam, ne quid in illa ex micis illis remaneat, abstergit musa. Μοῦσα est tesserula
 ex spongia, sed et densissima, et prælo compressa, ut obstruantur foramina ; cujus ex una parte
 brachiolum sericeo ligamine eminet, quo digitis deprehenditur, et in eam operam usurpatur :
 repræsentat autem spongiam, quam in passione Christi aceto intinctam, ori ejus admotam legimus. Quid
 autem si vulgari Romanicæ sive Thracicæ dialecto et nunc et olim tessera seu res quadrata quævis dicta sit
 μοῦσα, aut pro ἀσσεῖν abstergere, premere, dictum sit μοῦσειν ? Si prius illud constaret, non esset
 longe quærendum, unde musivum, musaicumve dicatur. Posterius, verum, an falsum sit, nil refert,
 modo μοῦσα spongia sit : nam ut Græcis olim elaborata arte picturæ pavimenta ligneæ, quibus lithostrota
 succedere, ut ait Plinius, asarota dicta sunt, quasi quæ scopis minime everrenda essent, sed abstergenda
 duntaxat ; quid nî hæc, de quibus agimus, musiva dici potuerint a spongiis, quibus ea erat abstersio
 facienda. A spongiarum certe usu est, ut Græcis ἀσπογγίζειν abstergere sit. Videri etiam potest Cangius
 voce musaicum.

F

A illud tempus monachis usurpatæ fuerint, aperte falsitatis convincitur ex hoc Vitæ textu : an vero, ad quos, quando ad alios extendi cœperint, res est alterius disquisitionis ac temporis : quæ materiem suppeditare poterit illustrandis Actis S. Sabæ die 5 Decembris.

r Ἀκρέμων ab ἀκρὸς, summus, et κρεμῶ, pendeo, ut per τὸ ἀκρέμονας hic significantur summitates ramorum, vel quod ex illis dependet. Suidas tamen et Hesychius ἀκρέμονας exponunt βλαστοὺς seu κλάδους, id. est virgulta, frutices, ramos ; quò sensu hic puto accipi : nam et num. 41 hujus Vitæ, cum fratres, qui cum S. Stephano in eremo versabantur, fames urgeret, percurrerant desertum, πόας καὶ θάμνους ἀναζητοῦντες πρὸς παραμυθίαν τοῦ λιμώδους πάθους, herbas et frutices seu virgulta quærentes ad solatium famis : adeo ut esca illa essent, et in eremis nascerentur. Ad quam significationem restituendus videtur locus in Actis sanctorum Martyrum Sabaitarum num. 25 littera a, ubi putatur θάμνους non aliud, quam ignis alimentum esse posse.

EPILOGUS.

Virtutes S.
Stephani,

B Hæc vita erat divina præditi sapientia Stephani, cui ego quidem prorsus, utpote nec litteris satis, nec idonea sermonis elegantia polens, pro meritis exornandæ sum impar. Ab ipsis namque maternis uberibus virgineum candorem servavit illibatum, numquam animum adjiciens ad nuptias. Vir erat admirabilis, sibi vilissimus, purisque se lacrymis semper expurgans, atque id agens unice, ut quam simillimam Dei in anima efformaret imaginem ; placidus vero etiam erat ac dulcis, infensus nemini, neminem aversatus ; misericors, paupertatis amans et obedientiæ, hospitalis, continens, nulli invidens, justus, fortis, candidus, pacificus, doctus, corpore animoque purissimus, omni genere virtutum ornatus. Caritate fervebat, colebat pacem ; rixas, odium, invidiam procul amandabat ; nugas omnes intempestivas insectabatur ineptosque sermones : nulla in eo habendi augendive cupiditas ; malorum omnium radicem, avaritiam calcabat ; mirum exercebat in cogitationes imperium ; concupiscentiæ iræque frenum injecerat ; multaque exercitatione virtutum id consecutus a Deo erat ut omnem cum corporis, tum animæ sensum amisisse videretur. Observabat silentium, studebat continentiæ, quietem sectabatur, in rerum divinarum consideratione, ac mortificatione passionum totus erat, soli Deo intentus, quem canticis assiduis, hymnisque, et prolixis psalmis sine intermissione laudabat ; et vitam ad hunc modum æmulatus angelicam, prostrata superbia, ad sublimem evaserat verticem humilitatis. Quidquid rectum erat honestumque, in eo exercebat sese, eoque unice delectabatur.

eius miseri-
cordia sin-
gularis,

186 Sed excelluit in eo ante omnia eluxitque commiserationis affectus ; alienis semper malis cruciabatur : cum infirmis infirmus erat, cum afflictis afflictus ; æger cum ægris ; cum tristibus, tristis ; cum flentibus flebat ; lugebat cum lugentibus. Hinc illa benignitas, qua unde unde ad se ventitantes excipere consueverat. Sanabat ægrotos, oppressos ac male habitos salutaribus suis sanctisque consiliis solabatur ; mœrentium tristitiam præcidebat gladio spirituali, et gaudio eorum corda complebat : injuriam passos leniendo suadendoque ad illorum, qui eam intulerant, amorem adducebat ; pacifice reconciliabat ani-

Θύτος ὁ βίος τοῦ Θεοσόφου Στέφανου, ὃν κατ' ἀξίαν ἐπαινεῖν οὐκ ἔχω, Θεωρίαν ἐπαρκῆ καὶ γλῶτταν ἱκανὴν μηδαμῶς κεντημένος · ἀπ' αὐτῶν γὰρ τῶν μητρικῶν μαστῶν ἀγνὴν παρθενίαν ἐτήρησε, μηδέποτε προσομιλήσας γάμοις. Ἄνθρωπος σαυμαστός, λίαν ταπεινόφρων γεγονώς, καὶ διαπαντὸς καθαροῖς δάκρυσιν ἀποπλύνων καὶ Θεοειδεστέραν τὴν ψυχὴν ἀπεργαζόμενος · πρῶτος δ' ἦν καὶ μειλίχιος, μηδένα μισῶν, μηδένα ἀποστρεφόμενος · εὖσπλαγχτος, φιλόπτωχος, φιλέντολος, φιλόξενος, ἐγκρατὴς, ἀδάσκατος, δίκαιος, ἀνδρεῖος, ἄκακος, εἰρηνοποιὸς, σοφὸς, τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ὅλως καθαρὸς, παντοίαις ἀρεταῖς ἐκεκόςμητο. Τῇ ἀγάπῃ ἔξεν, τὴν εἰρήνην ἡσπάζετο, ἔριδα καὶ φθόνον καὶ βασκανίαν ἀπεβάλλετο. Πᾶσαν φληναφίαν ἀκαίρον, καὶ λόγον ἀργὸν ἀπειρούετο · πλεονεξίαν οὐκ εἶχε, τὴν ρίζαν τῶν κακῶν, φιλαργυρίαν κατέπατει, τὸν λογισμὸν καλῶς ἐκυδέρνα, τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸν θυμὸν ἐχαλίνου · ἀπάθειαν γὰρ σαρκὸς καὶ ψυχῆς Θεόθεν δι' ἀσκήσεως ἐκομίσαστο · τὸ σιγῆλὸν ἤσκει, τὴν ἐγκράτειαν ἐπόθει, τὴν ἡσυχίαν ἐδίωκεν · ἐν τῇ Θεογνωσίᾳ διαπαντὸς ἀνεπόλει, τὴν νέκρωσιν τῶν παθῶν ἐμελέτα, μόνου τοῦ Θεοῦ ἐμερίμνα · αὐτὸν ἐδόξαζεν ὥδαῖς ἀσιγήτοις, καὶ ὕμνοις καὶ ψαλμοῖς ἐκτενέσι · καὶ οὕτως ἀγγελικῶς βιοτεύων ὑπερηφανίας ἐκράτησεν, καὶ ταπεινώσιν ἄκραν ἐκτήσατο. Πᾶν δὲ ἀγαθὸν ἐποίει, καὶ πᾶσι τοῖς καλοῖς ἐπετέρεπετο.

186 Τῇ συμπαθείᾳ δὲ μᾶλλον τῶν ἄλλων διέπρεπέτε καὶ διέλαμπεν. Ἀεὶ δὲ ταῖς ἀλλοτρίαις συμφοραῖς κατετρύχετο, τοῖς ἀσθενοῦσι συνησθένει, τοῖς ἀλγοῦσι συνηλγει, τοῖς πενομένοις συνεπένετο, τοῖς λυπουμένοις συνελυπεῖτο, μετὰ κλαίωντων ἔκλαιεν, μετὰ πενθούντων ἐπένθει. Διὸ πάντας καθ' ὅλου τοὺς προσιόντας αὐτῷ φιλοφρόνως ὑπεδέχετο, τοὺς νοσοῦντας ἰᾶτο, τοὺς ὀδυνημένους ; καὶ κακῶς πάσχοντας παρεμυθεῖτο τοῖς ἑαυτοῦ ψυχωφελέσι καὶ ἱεροῖς λογίοις, τὴν ἀνίαν τῶν ἀνιωμένων ἀπέτεμε τῇ πνευματικῇ μαχαίρᾳ, καὶ τὰς καρδίας αὐτῶν εὐφροσύνης ἐνεπύπλα · τοὺς ἀδικουμένους παρηγορῶντε καὶ παραινῶν, ἀγαπᾶν τοὺς ἀδικοῦντας παρесеύαζεν, τοὺς ἀλλήλων μακρὰν διε-

στῶτας

AUCTORE
LEONTIO
DISCIPULO.
EX MS.
GRÆCO.

στῶτας εἰρηνικῶς συνῆπτεν · τοὺς ἐμπύπτοντας πει-
ρασμοῖς ὑπομένειν ἐδίδασκε, καὶ εὐλογεῖν πάντων τῶν
συμβαινόντων ἔνεκεν · πάσας τὰς σωματικὰς τε καὶ
πνευματικὰς αἰτήσεις τῶν αἰτούντων ἐξετέλει · οὐδενὸς
κατεφρόνει, πάντας ἐπίσης συμπαθῶς ὑπεδέχετο καὶ
ἐτίμα, τοὺς Χριστιανοὺς οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἀγαρή-
νους · βρώματα δὲ αὐτοῖς θαψιλῆτε καὶ ποικίλα παρ-
ετίθη.

187 Πάντων γὰρ ἀπορῶν, οὐδενὸς ὑστερεῖτο, καὶ
ἀκτημοσύνην ἐσχάτην ἔχων, τὸ πᾶν ἐκέκτητο, ὑπὸ
πάντων ἀποστολικῶς διακονούμενος. Ὅθεν τοῖς πρὸς
αὐτὸν ἐρχομένοις Σαρσικῶς, καὶ τῇ πλουσιοδότητι τοῦ
Θεοῦ ἀγαθότητι πεποιθῶς, ἔλεγεν · Κέκτημαι δένδρον
ἀειθαλές, καὶ τοῖς καρποῖς ἀείκομον, καὶ πάντος ἀγα-
θοῦ χορηγὸν, σκέπον καὶ τρέφον, καὶ εὐφραίνον πάντα
παραγενόμενον πρὸς τὴν ἐμὴν ταπεινώσιν. Τί δέ ἐστι
τὸ δένδρον, ἐρωτώμενος, πρὸς τὸν οὐρανὸν τὴν χεῖρα
ἐκτείνων, ἔλεγεν · Ὁ βρέξας τῷ μάννα τῷ Ἰσραὴλ ἐν
τῇ ἐρήμῳ, ὁ ἐκ πέτρας ἀκροτόμου διψῶντι λαῷ πηγά-
σας ὕδωρ, ὁ ἐξέψας Ἡλιοῦ διὰ κόρακος, ὁ τροφεὺς
καὶ χωρηγὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν, ὁ πολὺς ἐν ἐλέει καὶ δι-
κτιρμοῖς, ὁ ὅντως πηγὴ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν.

188 Διὸ τοίνυν, ὦ μακάριε Στέφανε, τὰς σὰς ἀνα-
μέρος οὐκ ἂν ποτε δυνηθεῖν ἐξεπεῖν ἀρετάς · πᾶσαν
γὰρ ἐν ἐαυτῷ συλλαβὼν φέρεις τὴν ἀρετὴν, δι' ἧς οὐ-
ρανοπολίτης ἀπεφάνθης, τῶν αἰώνιων ἀπολαύων ἀγα-
θῶν, ἐνθα πάντων τῶν εὐφραينوμένων ἡ κατοικία καὶ
φωνὴ ἐορταζόντων, καὶ ἡχος ἀγαλλίασεως, ἧς καὶ
ἡμᾶς καταξιοθῆναι, μηδαμῶς λίποις, Ἄγιε, τὸν σόν
πρεσβεύων Θεόν, τοῖς ἡμετέροις πλημμελήμασιν ἴλεων
καταστήσας αὐτόν, τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ φιλόνηρω-
πον Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ᾧ πρέπει δόξα, τιμὴ, καὶ
προσκύνησις ἅμα τῷ Πατέρι, καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύ-
ματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

mos inveterato inter se odio dissidentium. Si qui
in tentationes inciderant, eos hortabatur, ad pa-
tientiam, atque ad Deum de omnibus, quæ obtin-
gerent, benedicendum. Quidquid rogatus erat
sive corporale illud esset, sive spirituale, effe-
ctum dabat; neminem despiciebat; æquali omnes
benevolentia accipiebat et habebat in pretio, non
Christianos dumtaxat, verum etiam Agarenos;
fercula vero eis et lauta proponebat et varia.

187 Nam cum haberet nihil, nihil tamen illi
deerat, et in summa inopia omnia possidebat,
omnibus ei, ut olim Apostolo, ministrantibus.
Hinc solenne illud, quod ad se divertentibus mu-
nificentissima fretus Dei benignitate confidenter
usurpabat: Arborem habeo perpetuo virentem,
pomisque semper onustam, et bona quælibet sup-
peditantem; inumbrat illa, pascit, recreat, qui-
cumque ad meam tenuitatem accedit. Rogatus
vero, quænam esset arbor illa, manu in cælum
sublata: Ille, inquit, est, qui Israeli manna de-
pluit in deserto; qui de duro silice sitiendi popu-
lo aquarum fontem elicuit; qui per corvum pavit
Eliam a; qui vitam et contulit et nutriendo con-
servat; qui multus est in misericordia et misera-
tionibus; qui re vera fons est æternorum bono-
rum.

188 Quapropter, o beate Stephane, tuas sin-
gillatim virtutes persequi, ut maxime velim, num-
quam possim: virtutem enim omnem in te ipso
complexus, circumfers, per quam cælorum civis
esse comprobatus es, bonis gaudens sempiternis:
ubi collætantium habitatio; ubi festive agentium
voces; ubi sonus exultationis; quo ut et nos digni
inveniamur, Deum tuum interpellare, vir San-
cte, numquam desine, quoadusque peccatis no-
stris propitium eum reddideris; qui solus bonus
est hominumque amantissimus, Dominum Jesum
Christum, cui debetur gloria, honor et adoratio
cum Patre et sanctissimo Spiritu in secula. Amen.

ingensque in
Deum fidu-
cia.

Sancti opem
implorat Au-
ctor.

ANNOTATA.

C

a Interpretes LXX Libro 3 Regum cap. 17 et 18, et lib. 4 cap. 1, Ἡλιοῦ habent indeclinabile: Ma-
lachiæ cap. 4 x 5 ponitur accusativus Ἡλίαν; apud Matthæum, Marcum et Lucam etiam declinatur.

F

DE S. TURIANO SEU TURIAMO

EPISCOPO DOLENSI

IN BRITANNIA ARMORICA.

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Nomen, cultus, ætas, tempus translationis et Acta.

FORTE
SECULO VIII.Dolensis archiepiscopus
S. Turianus,

C

quem hodie
Turiavum
appellant
Galli,

De sanctis Armoricis jam sæpe in hoc Opere actum est, sæpius discussæ tenebræ quibus eorum Acta involvuntur, neque semel de episcopatibus loquendum fuit, atque etiam de eorum a Turonensi metropoli qualicumque subtractione, erectaque in archiepiscopatum Dolensi cathedra, ac rursus de eorundem reductione; ut hæc tela hic denuo ordiendâ non sit. Dolensis urbis situm ex eo satis cognoscet, quod a celebri Macloviopolitano portu leucis circiter quatuor, duabus dumtaxat distet a mari Britannico. In vulgatis dictæ urbis episcoporum catalogis, hactenus, saltem prioribus illis seculis, perquam dubiis, certatim ponitur is quo de hic agendum est Thurianus seu Turianus, alias Turiavus, de cujus nominis vera inflexione, major ferme quam opus sit, concertatio. Pro Turiano, seu Thuriano stant vetustissimi Mss. codices, et scriptores plerique omnes, cum Vincentio Barrale Salerno, primo Vitæ ejus editore in Chronologia sanctorum Lerinensium, quam ad Sanctorum suorum calcem pag. 186, se adjecisse profitetur, occasione reliquiarum, ex cœnobio Parisiensi S. Germani a Pratis (ubi hodie S. Turiani corpus debito cultu honoratur) ad insulam suam cum aliis S. Leutfredi transmissarum, unde inter ea monasteria, sub finem seculi XVI communio quædam invaluerit: quæ hic notare volumus, ne aliis æque ac nobis novum et insolitum videatur, inter Lerinenses Sanctos Turianum computari, qui celebrem eam insulam oculis suis verosimillime numquam viderit.

2 Ad nominis expressionem ut redeam, modo dixi, vetustissima quæque Mss. Thurianum seu Turianum, non Turiavum disertissime legere, qualia penes me descripta habeo ex codicibus Vallis Lucentis, Divionensi et Pontiniacensi; quod ipsum dicere debuit, si quid ad rem dixit Jacobus dn Breul, S. Germani monachus, in Chronicis apud laudatum Barralem pag. 197, ubi confuse ita loquitur: Fuit ergo ultimus archiepiscopus Dolensis sanctus Thurianus, quem perperam, reclamantibus vetustissimis codicibus chirographis, Thurianum, V. in N. mutato, pronuntiant ac scribunt. Confuse, inquam, nam utrobique scribit ipsemet Thurianus, et quam certum videtur, antiquos passim formasse Thurianum vel Turianum, tam hodie receptum est, ut mutato n in v, Gallice pronuntietur

Thuriave, Turiavum vel Turiaf. Codices chirographos appellat; ultro sequimur, ac præter jam citatos, ipsummet Pratense Ms., quod Barralis secutus est, item Usuardinos prope omnes adduco, quos magno numero ad editionem consului, quique omnes cum hodierno Romano, Barrale, Surio, Chenu, Roberto, Sammarthanis, Cointio et aliis constantissime legunt Turianum seu Thurianum. Ita quoque habetur in nostro apographo Usuardi Pratensis, quamvis aliter legerint Castellanus ac nuperus ejus codicis editor; quibus credam perlubenter: mihi enim sus deque est utrovis modo scribatur, hæc eo solum dicta sunt, ne variæ istæ lectiones miræ cuiquam videantur.

3 Ad S. Turiani cultum quod attinet, in jam dicta Usuardi editione satis præmonstravimus, unde Sanctus iste, antiquioribus et synchronis Martyrologis plane ignotus, ab illo primum collocatus sit, quemadmodum et plures alios, suo tempore paulo celebriores redditos, solus ipse in sacris Fastis consignavit, ut propriis istis locis suis observatum est. Eos inter non pauci fuere Sancti, ex Britannia minori in citeriorem Franciam, metu grassantium barbarorum translati (quidquid adversus Cenalem perperam argutetur Breulius) ut rursus dicendum fuit primo hujus Julii mensis die de S. Leonorio. Adductum igitur cum sacris Audoeni, Leutfredi et Agofredi lipsanis ad S. Germani cœnobium S. Turiani corpus (cujus translationis Breuliana historia data est XXI Junii tomo 4 pag. 112) ibidem summo in honore habitum est, adversus incendia præsens remedium, miraculis non paucis illustratum, ut pluribus memorat Vita a Barrale edita, quam infra totam referemus. Pluribus Martyrologiis citandis supersedeo, cum fonte exhibito, rivuli omnes momenti nihil superaddant. Omnium prope eadem est ipsius Usuardi sententia, a Romano ad verbum expressa: In Britannia minori, S. Turiani episcopi et confessoris, miræ simplicitatis et innocentiae viri.

4 Porro ex brevi illa et communissima Sanctorum laude, miræ simplicitatis et innocentiae viri haud obscure conjicitur, Usuardum ex sola longinqua sanctitatis fama S. Turianum novisse, nullis adhucdum ejus tempore vulgatis Actis, quæ si vidisset Martyrologus iste, longe præclarius procul dubio concinnasset eucumium, Sanctumque non modo a simplicitate, sed ab eruditione et sanctissimæ conversationis dotibus, a signorum divinatorum irradiationibus, a miraculorum frequentia magnifice prædicasset. Supplevit aliunde Saussayus, longa et more suo inflata oratione multa complexus, quæ cur admittenda non censeam, ex dicendis satis patebit. Audi principium: In Normannia, monasterio Crucis S. Audoeni, alias S. Leutfredi cœnobio,

a solo Usuardo sacris Fastis inscriptus est;

cum tali elogio, ut pateat, nulla Acta ipsum vidisse.

AUCTORE
J. B. S.

diocesis Ebroidensis S. Thuriani archipræsulis Dolensis in Armorica et Confessoris. Qui puer patris gregem cum pasceret, monitus cœlesti oraculo, ut relicto grege ad Balonense ascetorium, quod S. Samsonis cœnobio subjacet, ad discendum litteras se conferret, etc. Quæ omnis aut Actis opposita, aut saltem iis satis conformia non sunt, uti nec secessus ad prædictum cœnobium, ubi reliquam vitam exegerit, ibidemque sepultus sit. Id inter cetera veri addidit, sacris annuversariis tota in Parisiensi diocesi hodie ipsius sanctissimi præsulis (Turiani) memoriam honorari.

Lectiones
Breviarii
Parisiensis
magis placent,

B

5 Etenim in tribus ecclesiæ istius Breviarii editionibus, quæ apud nos exstant, nempe anni 1584, 1636 et 1680, diserte signatur Sancti ipsius Officium: in prioribus quidem, in quibus Thurianus seu Turianus vocatur, ritu semiduplici novem lectionum; in ultima vero limato aliter nomine, ritu simplici cum duabus dumtaxat lectionibus, quas, utpote castigatiores, describendas censuit. Sic habent: Turianus, in Aremoricis natus, Dolum petiit, ut ad tumultum S. Sampsonis Deo serviret. Tiarmailo episcopo ita gratus fuit ob suavitatem vocis et morum integritatem, ut regendis clericis abbas ab eo præfectus fuerit, deinde ascitus in consortium oneris, et successor designatus, episcopatum gessit magna cum vigilantia et animi firmitate. Rivallonem præpotentem virum, qui ecclesiam et monasterium S. Moachi sacrosque libros incenderat, terrore divinitus incusso, ad poenitentiam adduxit, quam ut perageret, et perpetrata sacrilegia expiaret, Deus sancti pontificis precibus exoratus, septennii spatium illi indulxit. Variis morbis laborantes sanitati reddidit. Filiam unicam viri cujusdam nobilis, dum ad sepulcrum efferetur, fuis ad Christum una cum clero et populo precibus, ad vitam revocavit. Demum virtutibus plenus, ac mira imprimis simplicitate et innocentia conspicuus quievit in Domino. Corpus ejus Nortmannis Gallias vastantibus, Parisios advectum, in basilica S. Vincentii conditum est. Quo inde semel atque iterum ad ædes civitatis incendio confluentes delato, statim ignis extinctus est. Hinc tanto apud Parisienses in honore fuit, ut ejus solennitate per urbem et vicos proximos denuntiata, ad eam celebrandam populus vocaretur.

C
quam quæ
aliis Officiis
insertæ sunt.

6 Non ita placent quæ in vetusto Corisopitensi Breviario, olim per novem breves particulos extensa, ex ejus diocesis Proprio anni 1642 expuncta sunt. Tales existimo etiam fuisse tum pro diocesi, ubi æque ac in Leonensi aras, sacella et templa Sancto erecta testantur scriptores; tum in aliarum Britanniarum Armoricarum ecclesiarum Breviariis, in quibus ejus annua memoria recole pridem solita est: forte et in aliis Galliarum cathedralibus. Certe Claramontenses de B. Turiano festum trium lectionum olim celebrasse, testis est laudatus supra Breulius apud Barralem; verum ex solo earum specimine facile perspicies, ab eo compositas esse, qui sibi putavit licitum, etiam in sacra Ecclesiæ ministeria fabellas invehere. Nam ubi Legenda ipsa, sive brevior sive extensior auctoritatis sane non magnæ, viæ certam Sancti patriam novit distinguere, iste vel ipsorum parentum nomina memoriter recitat. Ex ungue leonem: Beatissimus Thurianus in regione Britanniarum fuit, in pago Trecoit (fortasse Trecorensi) oriundus. Pater vero ejus Lelian nomine, mater vero Mageen, nobili genere editi, in elemosynis largi, Domini misericordia sublimati erant. Pareo reliquis, multum a communiori Legenda, longius a veritate dissitis; ut similibus

recensendis oleum et operam perdere, minime necesse sit: jam ex aliis celeberrimum S. Turiani cultum satis manifestum reddidimus.

7 De ætate tam incerta sunt omnia, ut quidquid varii divinaverint, ego vero operose inquisiverim, nihil sincerius scriptum reperiam, quam quod non ita pridem in novissima Britanniarum historia notavit Lobinæus tom. 1, pag. 75. Post Budocum alius reperitur Dolensis episcopus, nempe de Thuriavus, at quo tempore vixerit ignoratur. Suspecta igitur censenda omnia, quæ tam confidenter ab aliquibus definita sunt, tum eirea successionem in prædicto episcopatu. Joannes Chenu in sua Episcoporum Galliarum primo adumbrata Chronologia, Sanctum ordine XIV Dolensis sedis præsulem numeraverat, ita de eo scribens: S. Turianus, tempore Caroli Calvi regis Galliarum et Salomonis regis Britanniarum, miraculis et vivus et mortuus claruit; ejus reliquiarum maximo honore celebrantur Parisiis in ecclesia S. Germani Pratensis die XIII Julii. Sedebat anno DCCCXLI. Hæc satis rotunde; at cautiores qui ipsum secuti sunt Claudius Robertus et Sammarthani satis habuerunt nomen indicare, eum non XIV, sed ordine VIII satis arbitrarie consignantes. Omnibus his majora ausus Albertus le Grand, non solum tempus, quo S. Turianus sederit, sed et annum ferme natalitatis DCCV, mortis autem DCCXLIX intrepide pronuntiavit; quem cur in plerisque secutus sit Coittinus, alia et ipse ad annos 717 num. 21, 733 num. 8, et 749, num. 3, satis secure determinans, prorsus non intelligo. Neque placet acceptus ex eo Castellani calculus; neque scio quis Suriano editori præluxerit, ut signaret annum 580. Nobis semper satius visum est ignorantiam candide fateri, quam vane haviolando series chronologicas temere confingere.

8 Hisce non absimile est, quod alii nescio unde collegisse videntur, nempe S. Turianum, dimissa pontificali sede, ad cœnobium Madriacense in Nortmanniam se recepisse, ubi monachum induerit sub abbate S. Leutfredo: quod si verum esset, a Legendario, traditiones omnes tam studiose scrutato, tantæ virtutis exemplum præteriri non potuisset, habereturque proinde satis certa notitia ejus ætatis, cum Leutfrediana collata. At præpostera ea conjectura est, nulla prorsus auctoritate subnixæ, quam primum reperi a Breulio proditam, loco illo supra citato apud Barralem Salernum pag. 197, ubi in periocha non grandi multa miscet, quæ ad rectam erisim expensa, ut mitissime dicam, vel tenuissimæ vel nullius fidei esse deprehenduntur. Huc spectat, quod citatis superius de S. Turiani nomine verbis immediate subjungit: Sed nec ibi ultimos finivit dies: nam solitudinem pontificiæ dignitati præferens, ad Benedictinum S. Leufredi monasterium, alias Crucis S. Audoeni dictum, concessit, habitumque religionis ab ipso Leufredo suscepit. Illud autem constructum est in Normannia juxta pagum Callici, nasturtio peroptimo abundantem.... Ibi reliquum vitæ transegit S. Thurianus, ac tandem vitæ sanctitate ac miraculis clarus obdormivit in Domino. Sepulcrum ejus vacuum et apertum retro majus altare etiamnum visitur, cum duobus aliis similiter patentibus; quorum unum ipsius D. Leufredi, alterum S. Barsenorii ejusdem loci abbatis esse perhibent Leufrediani cœnobitæ: a quibus cum in eorum essem monasterio, hæc quæ scribo, didici.

9 Ut hæc non recte a Breulio ordinata intelligas, adverte, obsecro, virum ibidem præmittere præsumptum Dolensium nomina, qui archiepiscopi seu metropolitani titulo gavis fuerint, quorum postremi

D

De ejus ætate
frustra dis-
putatur;

E

neque recte
adstruitur
ejus mona-
chatus,

F

a Breulio,
res et tem-
pora confun-
dente.

sint:

A *sint* : Guevenens, Rostaldus, Harmaëlus et S. Thurianus usque ad tempora Caroli Calvi in Galliis, et in Britannia Salomonis, hujus nominis, tertii, sceptrā retinentis. Tunc enim Athardo Nannetensi præsule renuente amplius subdi Dolensi archiepiscopo, sedes præfata, decreto Nicolai I, Thronensi metropolitano sunt restitutæ, et ecclesia Dolensis in priorem statum, scilicet episcopalem reducta. *En tibi Nicolai PP. I, Caroli Calvi, et Salomonis tempora recte inter se conjuncta, quibus synchronus fuerit ultimus archiepiscopus Dolensis S. Thurianus. Nicolai I et Actardi Nannetensis gesta in ea de metropolitano controversia compendio videri possunt apud Sammarthanos relata ad annum 865 ; atque interim, si Superis placet, sanctus idem Turianus habitum religionis a Leufredo suscepit, qui, teste Mabillonio, ultra annum 738 vitam non protraxit. Quid demum erit res et tempora confundere, si hoc non est ? Fateamur itaque, quod nuper cum Lobinæo dicebamus, incertam esse S. Turiani ætatem ; monachatum vero ejus, quem etiam procul dubio a cænobitis Madriacensibus didicerit Breulius, ad populares ut minimum traditiunculas amandandum, ut satis perspexit Mabillonius, seculi Benedictini 3, parte 1, pag. 583, in Observationibus præviis ad Acta S. Leutfredi.*

Neque ex cænobio S. Leutfredi corpus Parisios translatus,

B 10 Verum enim vero S. Turiani sepulcrum ibidem a cænobitis vacuum ostenditur, cum aliis in quibus jacuerint SS. Barsenorius et Leutfredus, ejusdem loci abbates. Hi duo huc non spectant : de posteriori jam actum est XXI Junii ; alterius res discutientur ad XIII Septembris ; de solo S. Turiano quæritur, quem sepultum unquam fuisse in eo monasterio, quod a Cruce S. Audoeni modo appellatur, ex Breulii vacillantis fide mihi non suadetur. At enim rursus, ex eo ipso cænobio S. Turiani corpus, cum S. Audoeni, Leutfredi et Agofredi reliquiis Parisios una translatus est, ut disertissime habet translationis istius historia, quoniam tomo 4 Junii insertam supra admisimus. Editam ibi esse, haud equidem diffiteor, admissamque, qua parte spectat ad S. Leutfredum ; verum an S. Turiani corpus ex prædicto cænobio Parisios allatum fuerit, neque quæsitum ibi, neque examinatum est. Narrationem illam adornavit idem Breulius, eadem, opinor, fide qua cetera capita, ad S. Turianum spectantia contexit, ex mera nempe supposita traditione, de invento apud Madriacenses cænobitas vacuo ejus Sancti sepulcro. Porro suspectam rem totam Mabillonio fuisse, satis inde conjicio, quod nec Turianum suis adscribere ausus sit, nec historiam illam adoptandam censuerit, nisi qua parte ad S. Leutfredum pertinet, idque adeo jejune, ut paucis lineolis rem totam expedierit pag. 594.

sed ex ipsa Britannia,

C 11 De translatione sacri corporis S. Turiani ex Britannia in citeriorem Franciam, et facta aliquando ad S. Germani Pratensis ejusdem depositione, ubi idem hactenus publicæ venerationi exponitur, prorsus non dubito : id mihi necdum probatur, quod ait Breulius, una cum corporibus S. Leutfredi et aliorum ex eodem cænobio Madriacensi seu sanctæ Crucis S. Audoeni advectum fuisse. Credit Mabillonius, reliquias sancti Leutfredi aliorumque, primo quidem intra muros Lutetiæ Parisiorum, in ecclesia, quæ nunc S. Leutfredi appellatur, deinde, pace facta, in monasterio Pratensi fuisse repositas. Et mihi plane credibile est, citius Parisios odvenisse S. Turiani exuvias, quæ postmodum, pace facta, una cum aliis istis Madriacensibus ad S. Germani transierint. Certe scriptor vetustissimus in appendice ad Aimoinum, dum de prædicto-

rum corporum translatione agit, nec ex eodem loco, nec eodem anno, aut advenisse aut simul reposita asserit, ut verosimillime diversis temporibus prædonum Normannorum furori eripi potuerint, in quo Cenalem mole arguit Breulius. Sed jam dictum scriptorem in appendice ad Aimoinum audiamus apud Boscum in historia Parisiensi tomo 1, pag. 524. Ea tempestate, Astingo cum Nortmannis usque sæviante, multa corpora Sanctorum a propriis locis in Franciam delata sunt. Tunc etiam corpus S. Leutfredi a Nortmannis in quibusdam partibus Franciæ circumquaque delatum, ad ultimum una cum ossibus beati Goffredi fratris sui, necnon sancti Thuriani Dolensis archipræsulis, apud monasterium S. Germani in suburbium Parisiense, ubi Deo disponente adhuc requiescunt, translata sunt.

12 Quærimus, quo verosimilius tempore id contigisse censendum sit, saltem de corpore S. Turiani, nam de aliis agere, huc non pertinet. Rejiciendam vero hic rursus putamus chronologiam Breulii, dum eam translationem removel ad tempora Caroli Simplicis, quæ quo altero fundamento adstruat, quam ex mera sua rerum ac temporum confusione, minime perspicio : quasi ex eodem loco, et eodem tempore transferri debuerint, quæ ad eundem locum tandem adducta concedimus. Fidem multo majorem meretur laudatus Aimoini continuator, qui Astingum Normannorum ducem appellans, Caroli Calvi ætatem nos non cogit excedere, cum iste prædationibus suis in historia Franciæ jam ab anno 866 satis innotescat. Censeo itaque a vero non multum aberrare hic Albertum le Grand, dum ait, ob Normannicas grassationes, e Britannia translatus S. Turiani corpus anno DCCCLXXVIII, a quibus eos solum subtrahi cupio, qui id salvent, vivente Carolo Calvo Parisios advenisse reliquias, satis tempestive, ut Usuardus eam Sancti notitiam acciperet, quam Martyrologio suo, Carolo Augusto inscripto, insereret ; neque enim ab eo consignandam fuisse Sancti istius memoriam existimo, nisi ea occasione in ejus, quem in Adone aut alibi non repererat, cognitionem devenisset. Conjectura est, non diffiteor ; sed in rerum istius temporis adjunctis ita fundata, ut eam toti Breulianæ historiæ a cordotis viris longe præferendam, ausim confidere. Aliter censeat qui voluerit, gratiam a me inibit, si magis probata in medium proferat.

13 Acta S. Turiani, quæ quidem hactenus vulgata sint, ea esse jam diximus, quæ primus typis excudi curavit laudatus Barralis, ex Ms. dictis toties cænobii Pratensis vel, ut aliis loqui placet, S. Cornelii Compendiensis, inde id, nempe Parisiis, procul dubio obtinuerit cum Sancti ipsius reliquiis ad Lerinenses transmissis penultima Augusti MDXXIX, ut habent litteræ ipsi Legendæ præmissæ. Non proprie Vitam, seu historicam gestorum Sancti narrationem esse, sed potius verbosam panegyrim, legenti continuo manifestum est, cui materiam omnem suggesserit Legenda antiquior, hactenus inedita, quam ex Mss. Vallis Lucentis et Cartusiæ Divionensis ad Majores nostros pridem misit Petrus Franciscus Chiffletius, toties in his Actis laudatissimus ; et cui consimile aliud descripsit Papebrochius ex Ms. Legenda Pontiniacensi. Longe brevior istic oratio, quamvis et adeo confusa, ut nullæ prorsus temporum notæ inde erui queant : elogium et hoc potius quam historiam dixeris, multis haud dubie post mortem Sancti seculis, nescio a quo digestum, forte in ipsa Britannia, quod inde nactus sit longe posterior monachus Pratensis, ut patet ex num. 25 ; id unum molitus, ut pluribus verbis res easdem pau-

AUCTORE
J. B. S.

verosimillime tempore
Caroli Calvi.

E

F

Quæ et qualia Acta hic
dentur.

EX MSS.

lo floridius recitaret, adjectis nonnullis miraculis, quæ quo tempore acciderint, nusquam indicat. Ceterum S. Turiani parentes et ibi incliti fuisse dicuntur; ut non videam unde sua accersiverit nuperus Legendarius Gallicus, dum ipsum ad infamam prope hominum sortem reducit. Utcumque sit, non pauca in brevi ista Vita inveniuntur, quæ majori auctoritate fulta desideres, præsertim prodigia varia, quibus Britannicæ passim æque ac Hibernicæ Legendæ numquam non abundant. De pretio statuat æquus id genus rerum arbiter, nos primo breviorē illam, deinde et longiorem Barralis continuam narrationem necessariis hinc inde notis illustrabimus.

VITA

Ex Mss. Vallis Lucentis et Cartusiæ
Divionensis,

B

A Chiffletio eruta, et cum Pontiniacensi collata.

Puer gregem
pascens litte-
ras discit,
S. Turianus

a

Igitur Turianus Dolensis ecclesiæ archiepiscopus Britanniæ minoris, ex pago continente monasterium, nomine Vallone a, enituit oriundus, utriusque scilicet parentis incliti filius. Adjacet autem idem cœnobium potestati eximii confessoris sancti Sampsonis, olim prælibatæ sedis archipræsulis. Deinde dum adhuc infans esset corpore, sanctitatis vas Turianus, mente tamen Spiritu sancto accensus, virilem adamans ætatem, reliquit parentes illustres, pulchramque hereditatem, et ob Dei amorem sanctique Samsonis, aggressus est Dolo b metropolim, qua idem felicibus requiescebat artibus. Ubi dum quidam vir Christianus memoratum reperit parvulum, suis eum vitulis destinavit custodem et bubulcum. Quidam hoc aliud figurabat nisi futuri præsagium et signum pontificii, quod suscepturus erat super oves Dominicas? Itaque ardens jugiter Regi seculorum non homini militare, postulavit a quolibet clerico sibi litteras in tabula fieri: quas, benigno largiente Domino, deinceps et artem denominatam ab eis Grammaticam efficacissime, uti amabilem haustum, discendo epotavit.

C

2 Quin etiam ecclesiasticam non renuit accipere melodiam, habens vocem elegantissimam, suorumque condiscipulorum clarissimam. Proinde aliquoties cum vox ejus dulcisoua, suæ claritatis dignitate oblectasset archipræsulis aures, tunc aulam regentis Dolensem, elegit tirunculum idem pastor, nomine Tyarmailus c, in adoptivum sibi filium; ac obnixè diligens, in lectione divina educavit, fovit, temporalibus bonis donavit. In successu quoque temporis contemplans juvenem ætate crescentem, ac bonæ indolis honestate fulgentem, præposuit eum suis abbatem clericis, hostiam revera vivam, sanctam, Deo placentem, qui semetipsum quotidie divinum ædificabat templum, sedulis castigatum inediis, frequentibus afflictum vigiliis, jugibus eleemosynis recreatum, assiduis orationum aromatibus præcipue nocturnarum redoleus: nam interdiu lectioni et doctri-

* alias adve-
niens

b

et ex cantu
cognitus cle-
ricis pri-
mum præfi-
citur,

c

næ mancipatum. Miræ simplicitatis atque innocentiae, indeficienti baculo semper innixus, adeo Deum timebat, quo nihil ejus mandatorum neglegebat. Plane qui sinceriter Omnipotentem, metuunt, nihil negligit.

3 Magnus sane in regno cœlorum, et con-
gatione justorum habebatur, qui id quod docebat verbo, implebat exemplo; quod monebat dictis, explicabat factis. In hujusmodi igitur sacrato, tamquam in suo cœlo, Rex regum Christus sedebat, et miracula obtinentibus servi meritis, per diversa ope salutis indigentium corpora diffunde-
d. Siquidem cæcos illuminare, claudis gressum restituere, paralyticos curare, ab obsessis dæmones membris fugare. Interea dum cerneret prætaxatus præsul Tyarmailus felicem Turianum ad perfectum jam devenisse virum, ætate videlicet piisque moribus conductum, jam enim senuerat, ordinavit eum pro se sacerdotem summum, ut vice sua archiepiscopatus sede, potestate, prædicatione incessanter fungeretur. Illo equidem ita cœlesti consecratione sublimato, universus gaudio magno gavisus est populus. Omnes siquidem gratiam Dei in illo esse videbant; nullatenus enim noctu vacabat ab oratione nec interdiu a prædicatione. Et ut magis plebes sacris ejus monitis fidem accommodarent, miraculis coruscare; mortuos enimvero animabat, atque plaugentes de morte, lætificabat de vita. Morbi prorsus ejus oblatis obtutibus, omnes pellebantur. Carentibus æque vita tribus reparata fertur. Denique quocumque locorum propter esuriem aquæ cœlo preces mittendo baculum figebat, confestim fons emanabat c.

4 Quadam vero die dum prædicaret multis astantibus populis in diebus Rogationis, elevatis in ethera luminibus, vidit fenestram in cœlo, et angelos Dei portantes arcam testamenti Domini. Tum ipse omni-
e. bus se circumdantibus dixit: Ecce video cœlum apertum, et angelos ferentes arcam Dei. Ipsum quoque Dominum, et benignum Jesum in suo tribunali sedentem. Omnes ergo tam laici ephibati f quam clero noim g una voce gratulantes, toto ore et corde glorificaverunt Deum, eundem beatum Turianum deinceps uberius venerantes. Proinde jussit idem antistes crucem ligneam effigiari, eodemque in loco deponi, ubi tam conspicua visione honoratus extitit. Quæ procul dubio crux hærens magnæ quer-
f g cui, imperio ejusdem præsulis plantatæ, manet usque hodie h.

5 Postmodum sub ejusdem temporis curriculo zelus, id est invidia zabuli i, incitavit tyrannum, nomine Riuvallon, inflammare quoddam monasterium diœcesis beati quidem Turiani, distans ab urbe Dolensi quasi viginti milliaria. Et ecce adest delator nuntians Episcopo. Propter combustam igitur ecclesiam, librosque divinos, simulque vasa sacra, atque in favillas redacta animo commotus, surrexit cum duodecim monachis pedestris, proficiscens contra tyrannum. Repererunt autem eum in loco qui dicitur Lankafrut. Cumque audisset pessimus Sanctum adventasse pedestrem, miratus exiit obviam timore correptus. Inclinans autem se ad usque vestigia Pontificis, tremens inquit: Quam ob causam Dominus venit Archiepiscopus pedestris ad nos? Tum acriter redarguens eum sacrilegii: Impie, inquit, et atrocissime, cur inceudisti archisterium sancti Maoky k? Sic egisti quasi conterereres beati brachium Sampsonis. Ad hæc tyrannus: Domine mi, inquit, noli mihi irasci. Ego restituum septuplum,

D

deinde ad
episcopatum
promovetur;

d

E

quo in mu-
nere multis
excellens vir-
tutibus, mi-
rabili visione
gaudet.

f g

F

h
Tyrannum
cœnobii ali-
cujus et sa-
crorum in-
cendiarium,
i

k

A ptuplum, videlicet pro una utique ecclesia septem ædificabo. Similiter pro uno codice restitutam septem. Denique aliis rebus incensis similiter agam, si Dominus longævam mihi dederit vitam.

ad penitentiam et ad restitutionem compellit.

l
m

6 Cum vero placuissent mitissimo Antisti verba ejus lenia, declinavit ab eo paulisper cum monachis, divinum oraturus sibi auxilium dari, necne *l* consilium corrigendi delinquentem, atque innotesci *m* quantum vitæ spatium daret Dominus illi flagitioso ad restaurandum monasterium. Ast ubi surrexit ab oratione, intuentibus cunctis præsentibus, descendit sanctus Michaël in specie columbæ super scapulam Pontificis. Ponens quoque rostrum in aurem ejus, revelavit ei quod septem anni vitæ servarentur scelerato. Quod nempe Sanctus idem mox indicavit dari sibimet septem vitæ annorum curricula, restaurandi gratia cœnobarum culmina. Unde igitur Riu-vallon satis alacer beatum consuluit virum, quænam esset avis sedens super humerum ejus? Sanctus, inquit, Michaël Archangelus *n*. Qui statim super crucem lapideam ibidem positam, de Pontificis scapula volavit, et paululum in eadem requievit. Tandem vero, cernentibus cunctis atque mirantibus, cœlos ascendit. Imposita demum pœnitentia Riu-vallon, reversus est sanctus Antistes ad suam cathedram. Tyrannus deinde, arrepto sibi amminiculo a principibus provinciae, reædificavit igni combusta septuplum omnia sacra.

Evangelium e flammis servatum, et vulpis interitum.

7 In illius denique cœnobii incendio non parvum cœlitus ostensum est miraculum. Sanctum siquidem Evangelium rite jacens super altare beati confessoris Christi Maoky, dum totum igneus globus jam corripere templum, evolando transiit lutea flammarum cacumina. Videres tunc illud gyrare, ingentes rogi cuneos circum circa eundo, ac si locum sibi vestigare quiescendi. Post diuturna tamen quæ mulciber ferventia excitaverat volumina, placuit auctori omnium quatenus os suum salutiferum, quod Latinus exprimit sermo, bonum nuncium, descendendo resideret in horto fratrum cœnobarum. Et ecce vulpes cœpit repente litteras non discere evangelicas, sed mandere. Attamen volens nolens invenit in eis scientiam mortis suæ. Adhuc plane libri folia vulpes emortua dentibus artabat, quando repertum est in horto venerabile Evangelium, super quod quicumque posthac falsum juravit sacramentum, leti minus evadeus patibulum, sine mora temerariæ vulpis luit periculum *o*.

C

o
Mortuam puellam

p

8 Illud etiam insigne miraculum non obmittere, verum spiritualibus summopere auribus magis tradere convenit, qualiter pretiosus Christi miles Turianus, devotis precibus de morte ad vitam revocavit puellam, jam alienis ad cloacam *p* gressibus properantem. Quadam namque die dum Pontifex Turianus prædicaret multis hominibus diversi ordinis, copiosisque plebibus in unum congregatis, juxta monasterium quod vocatur Camfrut, ante crucem lapideam, quæ ibidem antiquitus stat in honore Domini nostri Jesu Christi, et ob reverentiam gloriosi Archangeli Michaëlis, super quam quondam ab humeris ejusdem Episcopi descenderat, ut superius lectum est, ecce efferebatur corpus cujusdam nobilis puellæ a parentibus, et a plurimis cognatis ad sepeliendum. Cumque vidisset beatus Turianus episcopus parentes ejus flentes, et lacrymosum populi gemitum audiens compateretur, misericordia motus super orbitate parentum, quia uni-

ca filia erat illis, jussit stare feretrum, et oravit ad Dominum dicens :

9 Domine Deus omnipotens Jesu Christe, fili Dei vivi, qui resuscitasti filiam archisynagogi in domo patris sui; resuscita et istam puellam virginem in conspectu istius populi, ut laudetur nomen tuum a generatione hac in æternum. Cumque respondissent omnes, Amen, statim surrexit puella sana et incolumis, largiente Domino per orationem beati Turiani episcopi. Erat autem nomen ejus puellæ Meldoc, et nomen patris ejus Quoidgual. Exorandus est igitur nobis hujusmodi patronus, cui Deus tantam concessit gratiam resuscitandi mortuos, quatenus suis precibus, præclaris quoque obtineat meritis, nos a morte animæ divinitus eripi, virtutibus imprimi, quibus ad æternam beatitudinem scanditur, duce Domino nostro Jesu Christo *q*.

precibus suis ad vitam revocat.

q

ANNOTATA.

E

a Obscurus sermo, quem ita explicat Albertus le Grand, ut Vallone, quod hic dicitur, non cœnobium fuerit, sed pagus aliquis cœnobio S. Sampsonis subditus, quod an hodie eodem vel alio loco subsistat, quærere operæ pretium non est.

b Ita ferme scriptum erat, acsi Sanctus dolo malo urbem istam aggredi voluisset; ubi nihil aliud dicere voluit, quam Dolam ipsum Britanniae perrexisse, tum, ut volunt, metropolim.

c Si ex solis hisce Actis notus est Tyarmailus (quem aliter alii inflectunt :) nescio an satis tuto adscribatur Catalogo episcoporum Dolensium.

d Utut torta sit constructio, non adeo obscura est, quin intelligatur quid velit scriptor, quod etiam pro sequentibus dictum sit.

e Multa paucis complectitur, quæ majori fide subnixæ cuperem, non minus ac visio et miranda alia, non longa oratione coacervata.

f Epibatas, opinor, insinuare voluit, qui in ea urbe, a mari non procul dissita, facile inventi fuerint.

g Sie etiam legitur noim in codice Pontinicensi, ex quo Legendam suam descripsit Papebrochius, cum qua hanc contulimus. An Britannice aliquid hæc vox significet, nescio: adjuncta indicant, scribere voluisse, quod laici æque ac clerici una voce gratulati sint.

F

h Vellem utique paulo distinctius locutus fuisset, ad firmandam tum de Sancti, tum de scriptoris ætate aliquam saltem conjecturam.

i Quidni diaboli?

k Neque Moakum novi, neque ejus archisterium aut monasterium; sed nec affine nomen novissem, nisi Castellanus inter Aemeros suos, seu incerti diei Sanctos Moachum collocasset, cui templum aliquod dedicatum olim fuerit in confiniis Britanniae et Normanniæ. Vide ipsum ibi.

l Melius legeret necnon.

m Innotescere ut verbum activum in Legendis satis obvium est.

n Et hoc et sequens prodigium antiquam Britannorum istorum credulitatem sapiunt.

o Condonanda phrasis, quam facile evolvas.

p Quid per cloacam velit, adjuncta nimis quam clare explicant.

q Vides, hic de Sancti obitu, ejus anno aut die altum ubique silentium; ut minime dubium sit, quin ex meris traditionibus popularibus collecta sit

EX BARRALI
ET SURIO.

tota qualiscumque narratio. Unde igitur tertium Idus Julii eduxit monachus Pratensis Anonymus in sequenti Legenda? Observat non nemo, diem translationis intelligi, forte ultimæ istius, dum sacrum corpus ad S. Germani depositum est: an tempore Caroli Simplicis, viderint ii, qui Breulii historiam tueri utcumque voluerint.

VITA EADEM

A monacho Pratensi verbosius extensa;

Quæ ex Vincentio Barrali Surio inserta est.

B

ANONYMI PROLOGUS.

Locis com-
munibus po-
fitur,

Prisorum mos fuit scriptorum, ut de rebus maximis locuturi, quo laboris subsequencia tenderent, in initio operis commonere satagerent. Horum nos prosequi cupientes non æquo saue gradu vestigia, in laudem beatissimi sacerdotis Thuriani, qui secundum gratiam quæ data est ei, sic in Ecclesia laboravit, propensius cupimus vitæ illius seriem explicare, cujus sicut lilium fulgens renitent clara opera. Primitus itaque secundum veridicam historiæ assertionem verissima ratione patefaciemus genus patriamque illius, ut sequentia vitæ ejus nemo ambigere velit. Ergo cœli terræque omnipotens creator Ecclesiæ sanctæ fulgurantia immensa lumina æterna claritate radiantia, tamquam perpetuarum stellarum per totum mundi spatium diffudit lumina, sanctos videlicet viros divini operis fructu plenissime refertos. Repletus est enim jam nunc et redundat totus mundus multis Dei fidelibus, qui convivificati Domino Jesu in novitate vitæ abluitionis gratiam præferentes, hæreditatem Dei examinatam atque probatam, crebris persecutionibus, crevisse vobis significarunt, victoriosissimis beatorum laborum suorum titulis.

C

excituri se
ad laudandum
S. Turianum.

2 Magno siquidem dilectionis suæ mysterio Christus inter paradisiacos perpetuæ amœnitatis non marcescentes flosculos, confessores scilicet sanctissimos, qui Deo digni patres, et Pontificatus sacerdotio pollentes fuerunt, et eorum suavissima sermonum doctrina, mundus in fide Dei hodieque floret, vernantes purpuræ martyrii nitore violas, quasi quoddam mirabile sertum vario virtutum emblemate compactum inseruit. Ornatur denique electro florenti Prophetatum, auro splendenti Apostolorum, nitidis gemmis Martyrum, argento superprobato Confessorum, bysso purpuraque Virginum. Inter tot itaque tantorumque Sanctorum sacra præconia, æterna clarus memoria, præcipua laude pollens felix Thurianus in Ecclesiæ regimine sacris litteris eruditus singulari auctoritate, qua quoddam coruscum jubar, præcelsius refulget. Etenim miraculorum complurium lumine clarissimo totam vitam suam quasi quamdam in Ecclesiæ lucernam mirabili fulgore lampavit a. Ex quibus aliquanta dilucidare ad notitiam posterorum cupimus, se-

a

cundum quod dispensatio divina inspirare menti nostræ dignata fuerit, ne tanti splendor luminis, inertī obnubiletur desidia. Igitur quia justis postulationibus non est denegandus piæ petitionis effectus, nil fere commodius duxi quam spiritalibus offerre spiritalia. Ob hoc hujus nostri studii rudimenta, vestræ paternitati b remittens, ut benigna gratia nostrum provehatis opus, et laboris nostri munia, doctissimo judicio vestro robore flagito velitis. His ita sese habentibus, quod in hac re sit consequens investigemus, faultrice cunctipotentia universorum conditoris, et gloriosissima beatissimi Pontificis Thuriani intercessionem, necnon idipsum vestris obtinentibus orationibus c.

D

b

c

VITÆ SERIES.

Inelita nobilissimorum parentum progenie felix propago Thurianus beatissimus, in Britannia minori est exortus, juxta monasterium Vallone nuncupatum, quod subditum est potestati Monasterii sancti Samsonis. Quæ celsa et splendida pharus, non immerito sub occidui axis tenebris, hujus lucis sumpsit exordium d, ut post, discussis obscuritatibus, ab infidelium fide algidis mentibus, usque ad Gallicæ regionis fines protenderentur radii claritatis virtutum ipsius: quæ nunc præordinante clementis ac misericordissimi Dei providentia, condigno honore requiescit tumultatus. Sanctitatis igitur vas Thurianus, egregium specimen pueritiæ suæ Deo vovere cupiens, etymologia sui Christo chari nominis, quantum in se erat, uti satagebat. Nam quia a Thure, quod Dei in sacrificio adoleri solet, nomen derivatum habebat, semetipsum odoriferum incensum laudis, in ara sui cordis adurebat, ut secundum Apostolum bonus esset odor Deo in omni loco e.

Illustri ge-
nere ortus,

E

d

e
relictis pa-
rentibus,

4 Ardore nempe flagrans divino, Spiritu sancto præmonitus, quasi alter futurus Abraham, natales reliquit illustres, propriamque hereditatem, portionem patrimonii sui in cœlo statuens, atque felici gaudio festinans patriam deserere, ut liber a peccati contagione se liberius offerret, quod per solam divinam gratiam potuit: et dum hic terrena reliquit, cœlestia prædia acquisivit. Quia denique portionem patrimonii sui elegit sibi Deum, ostendens nil sibi eo charius esse: Christus illi portio; Christus illi perpetim possessio. Jure igitur cum Petro Apostolo Jesu proclamare potuit: Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te; merito imitator illius esse cupiens, qui dilectoribus suis dixit: Nolite possidere aurum neque argentum; neque ea quæ in mundo sunt diligatis. Quia ergo ipsi vivere Christus fuit et mori lucrum, cum Apostolo, quæ ei lucra fuerant, duxit propter Christum detrimenta, non habens gloriationem nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. Christus itaque qui est perfecta merces et retributio sola laborantium, ipse est Evangelicum illud centuplum, quod quis dum habet, vitam æternam habet, quam hic beatus divite commercio, felici promeruit mercimonio.

F

5 Verum ut ad superiora redeamus, justus præmonstrando Thurianus, timorem esse Dei initium sapientiæ, ob ipsius castum timorem sanctique Samsonis ferventissimam dilectionem, Dolum metropolim adiit, ubi tunc temporis hic pre-

fit bubulcus;

tiosus

A tiosus confessor erat humatus. Quo dum pervenisset, vir Christianus quidam errantem quasi eum reperit, quem secum adducens, protinus illum custodem animalium sibi instituit. Erravit et puer Joseph istum præsognans, non ut ovis perditam, sed quærendo oves; erravit et Thurianus beatus, præsago spiritu quærendo oves quas justo moderamine gubernare deberet, sed non aberravit, quia Christus vera via reduxit eum manu suæ pietatis ad viam rectitudinis. Quod vero animalium custos destinatus est, declarabat eum superna gratia, pastoris summi doctorem illum atque rectorem fidelium fore animarum, ac si jam apertius illi diceretur: Pasce gregem Christi.

sed litteris
interim in-
structus,

B 6 Post hæc sciens jam Deo devotus puer Thurianus, neminem omnipotenti sinceriter servientem, irretiri posse actionibus secularibus: cum utique nemo sit, docente Deo, qui duobus possit dominis rite famulari, concupivit ardentius Christo militare quam seculo. Delegit nempe spirituali ludo edoceri, atque scholæ Christi cupiens connecti, a quodam clerico expetiit litteras sibi præmonstrari, quia beatus homo quem erudit Dominus et de lege sua docet eum. Bonum est porro homini qui jugum a juventute sua ferre cœperit, veritate præmonente, tollere jugum ejus super se fidelem debere, quod leve est et suave. Liquebat ergo magisterio doctrinæ cœlestis, cibatum pane sapientiæ et intellectus, atque Spiritus sancti gratia debriatum, qui docet hominem scientiam et intellectum, brevi temporis spatio sibi a magistro traditas litteras, acsi dulcem potum ebibisset. Quin etiam ita cœlestis gratiæ radii in eo refulgebant, ut grammaticæ artis peritiam plenissime atque efficacissime insigni commendaret memoriæ. Rimabatur velut ovis sagacissima, inter spinarum fruteta carpere suavissimi gratum florem graminis. Ne vero ullius artis expers haberetur, harmoniam prædulcis cantilenæ suscipere non renuit, qua apud Deum et homines valde profecit, dante illi Deo, a quo bona cuncta procedunt, elegantissimam vocis claritatem præ reliquis cœvis pueris.

et cantu epi-
scopo cog-
nitus,

f

C 7 Hinc factum est aliquo sub tempore, ut dum tinnulis fibris dulcem eleganter roboraret f canticorum divinorum melodiam, jucundo modalumine lepidi oris, non solum populares demulceret aures: verum suavitate dulcedinis cantus sui, delectaret animum Archipræsulis Tiarmaili, Dolensi tunc Ecclesiæ præsentis, oblectatione quadam Deo amabili. Ea ergo occasione, imo Spiritu sancto patrante, qui ubi vult spirat, in notitiam venit præfati Antistitis, ut tali agnitione, qui clarus jam esset Christo, acceptior coram cuncto fieret populo. Accersens igitur illum ut spiritualis pater, deiferum sibi adoptavit filium, quem obnixè diligens, commodis humanæ naturæ dapsilliter muneravit, cibo carnali aluit, lectionibus sacris sufficienter educavit, ut quemadmodum exterior homo carnali pascereetur edulio, sic interior saginaretur divinorum præceptorum vivifico mysterio.

ab eo clericis
instituendis
præficatur:

8 Interca cernens Tiarmailus inclita docilitate animi, juvenem Thurianum, gratia lucis cœlestis quotidie refulgere, utpote in quo congeries virtutum omnium per dies augmentando cumulabatur, præfecit illum post se suis abbatem clericis, prænoscentem ipsum ad hoc opus idoneum satis fore ministrum, eo præmonitus Spiritu, qui in cordibus filiorum Dei quotidie proclamatur, Deum patrem esse nostrum. Felicem se rite potuit præ-

dicare Tiarmailus, pro adoptato sibi lucis filio Thuriano inclito, quem septiformis sancti Spiritus gratia undique circumfultum, opima exuberantia virtutum reddebat conspicuum. Inerat ei et virginalis pudicitia, veraque innocentia ac vera simplicitas, necnon virtutum regina humilitas, quæ informavit hunc sanctum Virum omni devotioni deditum, qua se regere deberet actione. Præterea studebat semper castimoniam sectare, sciens nihil præcelsius, nihil modestius esse virginitate, quæ ita hunc Deo proximum reddidit, ut angelorum societati usque ad solium æternæ visionis intersit. Quia denique generosissimos mores animi liberalitas facit, refrænabat inundantem gastrimargiam, resecabat omnem vanam gloriam, effrænatum comprimebat luxum, restringebat gulæ appetitum, devitabat seria, atque hujus nequam seculi despiciens erat contagia cuncta.

9 Ergo talibus hostiis timeretur * Deus. Ita nullis vitæ hujus captus illecebris, moriebatur mundo, ut viveret Deo, quia carnis mortificatio prudentia summa est; acsi apertius diceret: Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus. Qui cum præmonebat audientes, ne illos inermes et vacuos, mortifera spicula tenebrosi hostis opprimerent, ad virtutum tramitem bonamque conversionem oberrantes reducebat. Particeps autem factus omnium Deum timentium et mandata ipsius observantium, non esse piger potest, qui Domini mandata custodit, ipse merito potuit dicere, se consortem metuentium Christum extitisse. Sic præcellentissimus Thurianus firmissime in vera petra fundatus, utpote qui omnem fidei sumpserat firmitatem, firmamentum plenitudinemque substantiæ, Christum signis et prodigiis adstruebat esse fidelium suorum. Hoc Deo amabili ludo hisque spiritualibus exercitiis, egregius Thurianus metas transigebat piæ juventutis, donec ad perfectioris ætatis incrementa pariterque opera excresceret excellentioris sanctitatis.

quo in mu-
nere multis
præclarus
virtutibus,
* An non
promeretur?
E

10 Abhinc restat de maximis perfectisque virtutibus hujus Deo dilecti disserere, quæ magnam vim in speculatione miraculorum ejus perspicipientibus ea obtinent. Felici jam senio et multorum longævitate confectus dierum præsul Tiarmailus, cernens perfectissimæ vitæ virum illustrissimum Thurianum ascendere quotidie de virtute in virtutem, delegit eum consortem sibi fore oneris et honoris. Favorabili igitur collatione cunctorum, provexit eum ad summum sacerdotii gradum, statuens eum prædicatione, sede et potestate pro se Dominum et patronum. Quo intro misso, exhilarantur cunctorum animi summo gaudio, pro tali tantoque sibi collato divinitus pastore, quia erat omnium virtutum ornamentis decoratus, et omni divinarum dispositionum studio firmatus: justus, fortis, providus, temperatus, qui impetus carnis omnes providentiæ ratione superaret.

a Tiarmailo
successor de-
signatur,

F

11 Præceptis autem plenius instructus cœlestibus castitatis et simplicitatis, spiritale sacrificium acceptum Deo seipsum quotidie offerens, utpote verus minister altaris hostiam sanctam et irrepreheusibilem se exhibebat, nocte, dieque frequentans orationem devoto mentis affectu. Porro sincerissima sinceritate præditus moderans Deo placiti regiminis habenas, stemmate fideique præpollens, efficacissime delegatum ministerium implens, vigilanter vigilando, gregi sibi commisso attentius invigilabat. Inerat ei cum paritate sufficientia, irreprehensibilis poteutia,

omnibus nu-
meris abso-
lutus pastor.

grata

EX BARRALI
ET SURIO.

grata claritas, Deo digna jucunditas, nihil habens, commune cum seculo, nihil mundi hujus sibi vindicans, non corporalibus cupiditatibus subditus, non avaritia stimulatus, non invidia maceratus, non ambitioni deditus, non aliqua negotiorum secularium cura sollicitatus. Is in patria positus, primo honorum omnium contempsit insignia, illos veros æstimans honores, quoscumque illi divinum prudentiæ magisterium contulisset. Nulla illum divitiarum desideria ceperant, sed has veras reputabat divitias, quibus animi ornatus adipisci quiret, et quibus auctorem suum cognoscere posset, vel invenire.

Pluribus si-
gnis incla-
rescens,

B

12 Interea dum gloriosissimus vir Domini Thurianus talibus, ut dictum est, actibus, omnium morum probitate conspicuus vitam suam quotidie condecoraret: volens Deus hominibus clarescere, quanto apud se, pro hoc culmine sublimandus foret gloriæ, notum cunctis fecit, sibi satis pretiosam benignissimæ precationis ejus orationem. Nam quancumque languidi cum suis morbi genere pressi, præsentia ejus fuissent adducti, illico sub invocatione nominis Jesu Christi pristinae reddebantur sospitati. Inter innumera porro miraculorum ejus, quæ per cum Dominus operare dignatus est, insignia, in resurrectione mirificus apparuit mortuorum. Denique antiqua fertur opinione, quod ad invocationem vivificæ Trinitatis trium corpora mortuorum redintegrare ad vitam meruerit. Nec dispar prophetæ prædicandus Heliæ, cujus os cœli facta est janua. Multoties quippe a quibuscumque rogatus siccitatem terræ compescebat, fixo terræ ejus baculo cum oratione nominis Domini Jesu Christi.

etiam plu-
viam impe-
trat.

C

13 Evidentibus autem indiciis, illustratio signorum patefecit, ut subjecta declarant, non privari munere suo apud Deum bonæ voluntatis affectum. Nam novimus cunctis fidelibus a Deo legem institutam, precationum dies in Quadragesima ante resurrectionis Dei diem agere, quum beatus Thurianus fulgore cœlestis præsentia irradiatus, pura et sincera devotione, eadem divina munia celebrabat. Tum more solito adstantibus turbis salutaria, virtute obrumbratus Altissimi, depromebat monita. Stigmata enim crucis Christi, corde, ore et habitu circumferens, non ad ostentationem intuentium, sed ad incrementum fidei fidelium augmentandum: nil nisi quod ei vera vitæ ratio suasisset, intimabat, asseverans quod quamdiu in hoc corpore sumus, peregrinamur a Domino. Denique non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus, supernam videlicet Hierusalem, quæ est mater omnium nostrum, quæ quotidie ædificatur ex vivis et electis lapidibus, super fundamentum Apostolorum et Prophetarum Christum, lapidem angularem summum. Inter hæc, elevatis in terra luminibus, divinitatis claritudine circumseptus, justum ordinem spiritualis officii consummans, mira et vere miranda manifesta est visio, ex quæ præclara, et admiranda nimium nobis assurgit laudatio, ut et potentia Dei dignius prædicetur, et quis iste beatus fuerit, evidentius approbemus.

Mirabilis
ejus visio.

14 Vidit quippe cœlum apertum, et benignissimum Jesum in sede majestatis suæ residentem, sanctosquo angelos arcam Testamenti Dei, processionis more, ferentes. Sane stupenda et miranda Christi mira, quis non obstupescat? Plane, inquam, mira dum præstitum est homini, terræ mole circumdato, cœlorum reseratis aditibus eorum conspiceret secreta, prophetis aliquibus æquiparandus, et hoc ob vere beatissimus prædican-

us: quid enim clarius, quid luculentius fari potest, quam hominem propria industria satagere arcana cœli conspiceret? Credo docere Deo volente, per dilecti servi sui visionem, illos dies sanctos lætitiæ dum recoluntur in terris, a sanctis angelis, ante conspectum divinæ majestatis, frequentari in cœlis. Igitur veri splendore luminis illustratus deifer Thurianus, ordine quo præscriptum est, in contemplatione cœlestium virtutum positus, circumdantes eum oves velut proprium patrem, et pastorem, indicat eis sagaciter, quo tenore pleni et perfecti splendoris claritas, Deus illi se demonstrare dignatus fuerit, quod falsam speciem beatitudinis nemo dixerit esse, cum non insolentis arrogantia, sed purissimæ innocentia est adscribendum. Summa enim gratia declarat eum beatissimum, cui cœlestia patefacta sunt mysteria, et nimirum quia ejus præsentiam intuebatur in cœlo, cujus gerebat in corde amorem animo puro et perfecto. Cognita itaque tali tantaque Dei virtute plenissime omnipotentiam Christi collaudaverunt, pastoremque suum pretiosum Thurianum deinceps maximi honoris veneratione excoluerunt. Ob justissimam porro recordationem tam præcelsi a Deo ostensi miraculi, crux lapidea jussu S. Pontificis in eodem loco est exaltata ad testificationem miraculorum Dei protestandam, cunctæ venturæ generationi.

D

15 Enimvero, ut ejus promamus clara gesta, altiora debemus de illo investigare opera: hæc autem sententia quam relaturi sumus, caute ac solite intellectum videtur expetere rationis manifestæ, quia inest in ea profunda quædam et miranda speculatio: quam qui cum audierit, nemo derogare velit. Series enim propositorum, aut virtuti concordat, aut gratiæ, aut miraculo, et ob hoc audientibus non videatur absurdum. Invidia igitur diaboli, cujus astu mors introivit in mundum, cujus etiam jugum grave aggravatum est super filios superbiæ, pestifer quidam homo ex primatibus Britannia, procaci nominis sui usus vocabulo: nam Rivallo dicebatur, quod rebellem significat et protervum *g*, sagitta diaboli ictus, quoddam monasterium in diœcesi beatissimi Thuriani situm, nullis existentibus causis, voracibus tradidit flammis. Distabat autem idem cenobium a Britannorum metropoli quasi millibus viginti. Cognito ergo a relatoribus, hujus immanis sceleris execrabili facto, Deo acceptabilis antistes Thurianus pro commissio immani piaculo, anxius fluctuanti laborat animo.

Tyrannum
Rivallonem,

g

F

16 Sed memor Beatus promissorum cœlestium in periculis et adversis positus, spe, quam hauerat ex serie Scripturarum in Deo, patre totius consolationis, se plenissime consolabatur. O scelestum et audacem virum! qui proterva insauia, non solum sancti Dei templi combussit parietes, verum etiam sacros Testamenti sancti libros, ipsaque sanctæ ædis sacra utensilia ignibus adurenda commisit, illorum jam deputatus contubernio, qui lætantur cum male fecerint et exultant in rebus pessimis. Pro hujusmodi facto irritatus animo Dei servus Thurianus, sumptis secum duodecim monachis, pedestri expeditione ad eum properare deliberat, quem residentem invenerunt in vico Lakafruth dicto. Qui prospectans eminus pedestrem venientem summum sacerdotem, animadvertens ob patrata a se scelera justum ad se venire, consternatus animo totus tremit, inclinatoque usque ad terram toto corpore, percunctatur quid sic humilis et abjectus venis-

qui monaste-
rium et sacra
omnia incen-
derat,

set?

A set? Mox beatissimus sacerdos acriter eum redarguens, fidenterque conatus ejus molimina subsannans: Nimia, ait, crudelitatis tuæ feritate exacerbatus, qui ultra humanæ rationis modum severus et vehemens, non metuisti S. Maoky ecclesiam succendere, et Sancti Dei ministeria dissipare. Adeo denique superexcellit et supereminet immanitas tui sceleris, quasi si brachium sancti contrivisses Samsonis.

potenti oratione,

17 Attamen, si me satis audias juste loquentem, pœnitebis, quia insignem attenuat Deus, qui valet ima summis mutare, qui membris sanctis suis, hoc est fidelibus suis polliceri dignatus est, dicens: Qui tangit vos, quasi qui tangit pupillam oculi mei. Ergo age pœnitentiam, ut scelera tua deleri mereantur. Mox veræ rationis auctoritate convictus Rivallo tyrannus, virtute Dei exterritus, quæ sola potest superbæ virus hebetare, se reum omnino profitens, plenam spondet emendationem, verens Omnipotentis judicium, ob S. Archipræsulis Thuriani iram, super se venturam. Promittit ergo si longioris vitæ spatia succederent, septempler cuncta combusta restauraturum. Tunc egregius Dei miles Thurianus, pietatis ardore flagrans, non renuens verborum ejus humilitatem, mitigato animo, secessit ab eo cum monachis suis oraturis Deum, dari facinoroso illi terminum pœnitentiæ ad corrigenda ipsius prava opera. Vir enim sanctus cœlestis habens protectionem gratiæ, dum meliora a Deo sperat, levioribus frangi non potuit. Instantia itaque precum et afflictione corporis orat secreta Dei sibi manifestari, et persistens in oratione, hæc Domino revelante cognovit.

ad pœnitentiam adducit,

18 Denique sanctis precibus completis, surrexit. Beatissimus Michael archangelus, mirum dictu et auditu, cunctis mirantibus et stupentibus, improvise super humerum Deo digni Thuriani in columbæ specie resedit. Quod nemo ambigere velit, quia ipsius hoc opus est, qui angelos suos præparat spiritus. Si enim fidelis pure mente consideres potentiam magnalium Dei, hæsitacionem tantæ rei non habebis. Multa denique fecit Deus mirabilia sua, et cogitationibus suis non est similis illi. Quicumque ergo miramini tantæ rei arcanum, tam magnum fidei mysterium tam præcelsum divinitatis opus, perpendite sanctarum testimonia Scripturarum, in quibus fructus latet cœlestis mysterii, quæ nos ne videamur procacem tantum proferre sententiam, ex ipsis dictis sanctis scripta inferimus, quæ roborationem afferant tantæ auctoritati. Sub veteris umbra legis multoties sanctos reperimus angelos patribus apparuisse, et præcipue in prophetæ Danielis visione, hunc beatissimum, de quo tractatus habetur, archangelum ipsi creberrime apparuisse. Recte igitur in columbæ specie, illustrissimo præsuli apparuit Thuriano, puritatem atque innocentiam ipsius animi excellenter iudicans, cum Danieli, ut legimus, in similitudinem viri apparuerit, quia utique non vir erat, sed viri similitudinem habebat. Non enim angelica natura ita corruptelæ dedita est, ut natura generis humani. Ob hoc hic deifer sancto Danieli est æquiparandus, qui recte vir desideriorum dici potest, quia Dei amore erat dignus et pro desiderio suo Dei secreta audire mceretur et esse conscius futurorum.

et ad omnia septuplum restauranda.

19 Nunc justum videtur, ut ad narrationem, unde superius digressi sumus, revertamur. Exacta, ut ante dictum est, gloriosus confessor gloriosa oratione, a præfato Rivallone, cujus nimis

horror, tanto conspecto miraculo membra invaserat, sed rursus resumpta spe, virtutis hujus admiratione gavisus erat, consulitur, quænam miranda visio esset quam cernerent ipsi. Qui magna dulcedine supernæ gratiæ repletus, indicat illis, sanctum sibi archangelum Michaellem a Deo missum, ad dandum illi pœnitendi spatium septem annorum termino, et ad restauranda sacrilega a se patrata incendia. Alacrior ergo Rivallo redditus, pro collatis sibi a Deo beneficiis paternis, plene omnipotentiam ipsius collaudavit, et pastorem suum inclitum Thurianum, cujus sancto adminiculo salutem promeruerat, ex tunc veneratione venerabili venerare non destitit. Crucem lapideam superius adnotavimus constructam, ob memoriam deificæ visionis pretiosi jussu Thuriani, in qua omnibus intuentibus, quasi evolans resedit, et post in cœlum ad Deum, qui se miscrat, Jesum in dextera stantem paterna, regreditur. Inclitus porro et plenus veræ misericordiæ affectu, sine querela verus Dei minister Thurianus, inculcans illi pœnitentiæ sancita, regreditur ad propria. Sed et præscriptus sæpiuscule homo, pontificali non destitit insistere exactioni, quoad promissis finem imponeret suis, et expostulato a principibus patris plene adminiculo voti compos effectus, juxta pollicitum restituit septempler omnia.

20 Restat porro adhuc quoddam clarificum miraculum in præfato incendio patratum, quod summopere est intuentium, his qui divinis auctoritatibus sunt suffulti, nullis argumentorum contradictionibus esse Dei verbum corrodendum, quia, qui scrutator est majestatis, opprimetur ab ea. Cum igitur ædes sacra Deo in sancti honore Moaky dicata edacibus consumeretur, ut præscriptum est, ignium globis, codex S. Evangelii super altare positus fuerat ipsius basilicæ. Qui itaque non ardentem ardere rubum dudum suo se timenti famulo præmonstravit, renovavit et tunc arcana miraculorum suorum mysteria. Et enim impetu Spiritus Dei evolans liber a mensa Christi, horridosque flammarum supergrediens cumulos, tereti rotabatur gyro, quasi sessionis suæ perscrutans locum; moxque non sine cunctorum intuentium stupore et admiratione, placido descensu in hortum adlapsus est cœnobarum fratrum. Posito ergo quo prædictum est ordine, sancto Evangelio in monachorum horto, vulpes inter reliquas feras animal omnino subdolum, quod fraudibus cibum quærit, et salutem suam callida illusione tuetur, illum jacentem reperiens appetit ore corrodere.

21 Quod bestiale genus sæpissime in Scripturis pro malo ponitur, sicut in Evangelio legimus Dominum dixisse de Herode: Ite, dicite vulpi illi, perfidiam illius demonstrare volens, quia eum neci tradere moliebatur. Salomon quoque in Canticorum Canticis, sub voce Ecclesiæ, capi parvulus jubet vulpes demolientes vineas; hæreticorum devitandam infaustam significans societatem. Sed vulpes præscripta, dum rodere mavult Evangelium, ante mortem suam, quam cibum, in illo invenit, patenter indicans absurdum et periniquum esse omnino divinis Evangelicarum virtutibus roborationum derogari. Et ut liquido claresceret hominibus, quantæ apud eos Dei verba esse deberent reverentiæ, quicumque temerario ore posthæc super eundem codicem ausus fuit dejerare, statim morte temporali, pœnas luit perjurii sui. Et merito, quia, dicente Christo, omnem spiritum blasphemie remitti posse

hominibus

EX BARRALI ET SURIO.

E

Evangelium ab incendio servatum,

F

et vulpis id arrodentis exitium.

EX BARRALI
ET SURIO.

hominibus, qui autem Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittendum illi neque in hoc seculo neque in futuro. Omnes igitur, qui se dolosis et fraudulentis, prava voluntate conjungunt, secundum prophetam regium partes vulpium sunt.

Mortuorum
suscitator,

22 Quia vero superius insertum est, trium mortuorum resuscitatione, hunc egregium sacerdotem Thurianum Omnipotentem clarifice nobilitasse: ne indiscussa tanti honoris insignia pertransiremus, unum solum inserimus, quod fidelium mentibus sufficere posse non diffidimus. Denique maximam et arduam esse rem exanimatum vivificare, Euangelicis præmonemur instructionibus, dum sciamus Dominum Jesum Christum sicut omnipotentem multorum cadavera exsuscitasse, e quibus tres solummodo legimus ab eo præsentī luci redditos. Ita et huic venerabili confessori tanta eadem gratia ab eo largita est. Sed nos resuscitationem unius auctore Deo patratam, meritisque incliti Thuriani gloriose exhibitam, ad sufficientiam credentium digerere cupimus.

B
puellam,
jamjam se-
petiendam,

23 Igitur in administratione verborum Dei aliquo sub tempore occupato Omnipotentis sermonum dispensatore pretioso Thuriano, juxta monasterium, Britannica lingua Kamfruth dictum, in loco, ubi crux lapidea jam prætitulata posita est, factum est hujusmodi miraculum, circumstantibus se multis populorum turbis, diversique sexus et ætatis et Euangelizationi ipsius unanimi voto pariter intentis, contigit ante illos, exanimem ad tumulandum efferri puellam. Hæc ex nobilioribus ejusdem loci erat, ut conjici datur secundum historiam: cujus pater nuncupatur Guridgal, nomen vero defunctæ fuit Meldoch. Ceruens multæ compassionis vir, plenus pietate, Thurianus, gemitum populi parentumque et propinquorum corpus ambientium, prævidensque orbitatem ipsorum, siquidem unica ipsis erat, compatiens eorum dolori, sicut et semper cunctis morientibus, præmonuit feretrum ferentes stare. Quamvis enim jam talium multipliciter exercitatus foret factorum, nequaquam tamen fortitudini se credidit suæ, sed cauta humilitate, divinum sibi precando adsciscit auxilium, et oratione superedita invocavit Deum dicens:

C
ad vitam re-
vocat;

24 Omnipotens Jesu Christe, Fili Dei vivi, cœli et terræ conditor et gubernator, qui archisynagogi filiam solutis mortis vinculis reduxisti ad vitam, ad laudem et gloriam gloriosi nominis tui, hanc puellam vivifica in conspectu omnis hujus populi, ut glorificetur laudabile nomen tuum per cuncta secula seculorum. Finita sanctus sacer Thurianus Deo accepta oratione sua, et respondente omni clero simul et populo, Amen, obtinentibus, præstante Christo, sanctis suis meritis, surrexit incolumis puella, inæstimabile gaudium suis ingerens parentibus, animosque cunctorum qui hæc nosse poterant, ad collaudandum Deum, pleniter extollens. Non tamen hic Sanctus pro tanti muneris beneficio superne sibi collato, jactantiæ succubuit vitio, nec gloriationem habens in aliquo, solum sibi Deum gloriam reputabat esse, secundum Apostolicam sententiam: Qui gloriatur, iuquit, in Domino gloriatur; non enim qui semet commendat, laudatur, sed qui a Deo commendatur. Hunc itaque beatissimum sacerdotem mirum in modum superna gratia ita provexit, ut oruamento pretioso decoris gratiæ Christi redimitus, sanctam vitam suam normam vobis vivendi præberet.

25 In eo denique non solummodo bonorum operum elucebat gratia, verum etiam intimæ puritatis resplendebat gratia, sicque splendidum sibi hujus vitæ curriculum virtutum lumine declarabat. Augmentari igitur propensius satagebat quotidianis exercitiis, cœlestium incrementa bonorum, ut omissis corruptibilibus carnis exuviis, atque evadens laboriosam præsentis seculi servitutem, habere gloriosam mereretur futurorum quietem. Beata siquidem mens ejus, exercitata multis patientiæ abstinentiæque documentis, angustum hoc corporis horrebat diversorium, gestiens capessere beatam cœlestis latitudinem habitationis. Habens ergo hic beatissimus semper nobis memorandus Thurianus bonæ fiduciam conscientiæ, in suis gratulabatur novissimis operibus, Deum sibi præsentem semper adesse sciens, quo docente se intelligebat exitu suo a vitæ hujus laboribus liberari, mercedemque bonorum operum et factorum præstolabatur dicens: Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus. Omnium denique virtutum dote subnixus, scientia divina præditus, mortis diem expectavit lætus; quia ubi æstimabatur finiri, ibi incipiebat perpetua ejus vita oriri, ut Psalmista ait: Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini. Qui miræ simplicitatis et innocentiae vir, summæ cardinem felicitatis attingens, ut in nostris antiquioribus, sed veracibus reperimus libris, in Idus Julii h. triste hoc seculum deseruit, cœlestisque senator curiæ, cœli palatium perpetuo possessurus introivit.

D
et plenus
operibus bo-
nis.

E

h

26 Sed quia in hac asperissima conditione fragilitatis humanæ, aliquoties diversis languoribus hebetata, numquam vero ærumnarum miseriis et assiduis calamitatibus implicata, caduca mortalitas dissolvitur, (inter tot enim ardentissimas molestiarum miseras, vario cursu vita hominum semper transigitur, et ob hoc his omnium mortium generibus, subveniri necesse est piis operum patrationibus, Sanctorumque postulationibus:) ideo nunc nobis exorandus est specialis patronus noster Thurianus, cujus pretiosissima pignora possidere meruimus, et ante cujus sacratissimam tumbam, quotidiano adsumus officio i, ut qui laboriosa tentatione carnalis molestiæ devicta, perfectæ promissum gloriæ consequutus, augusta radiatione fulgescit, nunc in cœlo, impetret nobis a Christo æternæ lucis præmium, et faciat nos sanctis meritis perpetuis interesse gaudiis, quibus in cœlo sine fine perfruitur. Ergo, beatissime Thuriame, dissolve invisibiles criminum nexus nostrorum, solve vinculum nostræ nequam conscientiæ, vinculum avaritiæ, vinculum crudelitatis et superbiæ, tristiciam vitæque labores releva. Postula nobis tua prece sancta, divinæ donum recouciationis, debiles eleva, captivos redime, eripe eos qui ducuntur ad mortem, eripe intercessionem beata, eripe gratia sancta; eripe subscriptione indulgentiæ, et munere tuæ benedictionis erige. Hoc vero inæstimabile donum haucque nobis tuam ineffabilem gratiam gloriosissimi patroui nostri Thuriani obtinentibus meritis, de fonte benignissimæ pietatis tuæ præstari cupimus, Deus, qui regnas in Trinitate per secula seculorum. Amen.

sancto fine
defungitur.

i

F

A

ANNOTATA.

a *Intellige illustravit.*

b *Abbatem suum, opinor, alloquitur, cujus postulationibus obsequens, stylum exercuerit in amplianda ornandaque præmissa superius Legenda.*

c *Tolis est hic prologus, ut omnibus sanctis episcopis et confessoribus commode aptari queat.*

d *Utramque Vitam inter se conferenti abunde patebit, nihil contulisse scriptorem hunc præter elegantiorē paulo verborum, manente utrobique eadem prorsus rerum substantia: ut proinde superius dicta hic repetenda non sint; neque quærendum, cur pharus dicatur tumultus.*

e *Longe quæsitæ est ea etymologia, sed rhetori condonanda.*

f *Lege cum Barrale reboaret; nec satis subsistit reliqua constructio, quam tamen etiam intactam reliqui.*

g *Etymologia superiori non absimilis: cur non deduxit a veteri Gallico ribauld? Sed ea hic explicanda non sunt.*

h *Vide annotationem ultimam ad datam supra antiquiorem Legendam.*

i *Hinc manifestum esse diximus, Vitæ hujus amplificatorem fuisse monachum ad S. Germani, ubi Sancti corpus hodieum depositum est.*

egregium, sanctum scilicet Thurianum, deferre cœperunt ad ignem. Ubi autem magis vigoris eum habere conspexerunt, ibidem fidentes faustissimum detulerunt Thurianum. Mox vero flammæ cœperunt evanescere globi, ac si innumerabilibus fuissent aquarum decursibus perfusi: sicque paulatim crescendo ablata est immanitas ignis. Quod cernentes qui ante flebant, cœperunt Christo Domino grates referre jucundi, cujus suffragiis tantorum erant viribus ignium eruti. Prosecuta est nihilominus eum copiosa utriusque sexus multitudo, virorum scilicet ac mulierum clericorumque non minima, cum cereis et crucibus psallendo: Te Deum laudamus, te Dominum confitemur. Cum omni quoque hymnorum gloria, reposuerunt eum super sancti Michaelis archangelî aram, quæ est in monasterio sancti pontificis Germani, super quam ante jacebat. Quibus peractis, redire singuli in sua, Deum qui super omnes est, glorificando, quo largiente omnia subsistunt: egregiumque Confessorem perspicue prædicando, cujus interventione a magnorum viribus ignium salvati atque eruti existere dignoscuntur.

29 Huic miraculo aliud subscribere dignum duximus, quod in eadem urbe divina virtus, quæ semper in electis suis glorificatur, ob declarandum meritum Confessoris sui operari dignata est. Erat consuetudo ab antiquis instituta, ut die præcedenti solennitatem beati Thuriani confessoris, denunciaretur per urbem et per vicos ei adjacentes celebritas solennitatis beatissimi Confessoris, quatenus populus omnis, relicto rurali opere, confluerent ad poscenda suffragia divinæ pietatis, per meritum confessoris sui Thuriani; et quod singuli, suis non merebantur impetrare meritis, obtinerent piis precibus suffragatoris. Contigit vero ut ministri, qui præcones erant tantæ solennitatis, transitum haberent juxta ecclesiam quæ ædificabatur in eadem urbe in honore beati Stephani protomartyris; ii autem, qui præerant operi, audientes pulsationem signi, quo eadem futura denunciabatur sollemnitas, interrogaverunt, cujus esset hæc, quæ prænunciabatur, futura festivitas. Responsum est vero, quia S. Thuriani confessoris pronuntiabatur celebritas. At ille qui præerat operi, inusitatum habens audire hujusmodi, nomen quia quasi quoddam barbarum resonaret, despectui habens quod audierat, dixit, non se opera sua interrompere, ne ad Sancti celebritatem accederet.

30 Operariis autem quibusdam succlamantibus, bonum esse eos celebratoribus tantæ solennitatis interesse, comminatus est illis, numquam ex opere illo aliquid quæstus ulterius acquisituros si recederent ab opere, et Sancti solennitatem curarent celebrare. Huic præsumptioni et temerariæ comminationi ultio divina non defuit, nam sequenti die cum ad opus præfatæ ecclesiæ temerarie redirent, dispositis operariis infra et supra maceriam quæ construebatur, corruit divina virtute quidquid ante operatum fuerat, ita ut nemo inultus abiret. Nam confractis aliorum brachiis, aliorum cruribus, aliorum pedibus oppressis, omnes compulsi sunt fateri Dei et S. Thuriani meritum; cujus quia solennitatem celebrare despexerant, suam singuli coacti sunt deplorare miseriam. Magister vero, qui ad hanc eos compulit præsumptionem, fractis cervicibus spiritum reddens, divinam in se juste exhibitam cœpit ultionem.

31 Operæ pretium est, huic quoque aliud subnectere:

EX BARRALI
ET SURIO.

E

Festi S. Thuriani,

F

violatores
cæmentarii
puniuntur.

MIRACULA

Parisiis patrata.

Periculosum
incendium,

C
a

Contigit in urbe Parisiorum, quod pro scelere liquet pravorum evenisse civium, ibidem nempe degentium. Dum denique quadam nocte cuncti detinerentur sopore, cujusdam prædivitis fœnile deflagratum a, adeo flammæ emittebat ingentes, quo reliquas corripere cœpit magnitudine flammæ rogus ædes eidem adhærentes fœnili. Hujusmodi igitur ignem videntes urbis custodes, cuncta jam sibi pene affinia comprehendentem loca, quantocius ejulare coegerunt cives, mortem eis adesse clamantes. Quibus e somno assurgentibus, mulciber oppido intumescere non desiit præ fœni congeriæ, atque vicinas, ut dictum est, domos conflagrare. Tristabantur æqualiter omnes: flebant se parva intercapidine amissuros, quæ multo labore acquisierant. Neque enim igni resistere quibant, enormiter diducto impetu pluvigeri spiraminis b. Cumque tantis interessent questibus, suffragia diversorum cœperunt implorare Sanctorum, ut eorum intercessionibus, tantorum sedarentur vires ignium. Sed neque superna pietas, homines volens perdere se deprecantes, consilio acsi dicatur divino, cœperunt beatissimum specialius invocare Thurianum, quem multis noverant virtutibus ac miraculis exornatum.

28 Sancti igitur confessoris Germani ecclesiæ custodes cum reliquis monasterii cœnobitis, ad altare, super quod Archiantistitis requiescebant membra Thuriani accedentes, ocus eundem

adductis ejus
reliquis se-
datur.

EX BARRALI
ET SURIO.
Aliud sedatur incendium.

nectere : quod ex divina virtute per meritum B. Thuriani in eadem urbe contigit evenisse. Pro-
pinquante vindemiarum tempore, reficiebantur
in regali cellario, quod adhærebat palatio, dolia,
quibus servarctur regalibus mensis necessaria
vini copia. Cum autem pisce superfundenda cale-
fierent ipsa dolia, ex superflua materia vires ignis
excepit validas, ita ut ipsa cremarentur dolia,
deinde cellarium, deinde totum ignis occuparet
palatium. Concurrentibus cunctis ad reprimen-
das vires incendii, delatæ sunt Sanctorum reli-
quiae ex vicinis ecclesiis, ut per eorum meritum
tantum restingeretur incendium, quatenus inu-
stum reservaretur palatium. Deus vero omnipo-
tens, qui Sanctos suos semper glorificat, ut sancti
per latum orbem declararet meritum Thuriani,
dignitatem hujus miraculi ejus præsentiæ reser-
vavit : nam petentibus his, quo incendii vires
urgebant, fratres ex monasterio S. Germani pon-

tificis, in cujus ecclesia quiescit, ipsum ejus cor-
pus deferentes ad palatium, cujus interitum ignis
minabatur, impositum vehiculo in medium ignis
impulerunt. Mox totius incendii vires ita defece-
runt, acsi unda fluminis desuper effusa totum te-
neret locum quod occupaverat incendium. Plura
denique aliis referentibus de eo comperimus mi-
racula, quæ ne lectori faciant fastidium, scribere
distulimus, gratum operi nostro imponentes com-
pendium.

D

ANNOTATA.

a Deflagratum et deflagrare active, ut etiam
supra notavimus de verbo innotescere, ad litteram
in Annotatorum antiquioris Legendæ.

b Vult dicere ventum pluvias afferentem.

DIES DECIMA QUARTA JULII.

SANCTI QUI PRIDIE IDUS JULII COLUNTUR.

B	S. Phocas episcopus martyr, Sinope in Ponto.	S. Marcianus episcopus, Frequenti in Samnio Italiæ.	E
	S. Heraclas Patriarcha Alexandrinus.	S. Vincentius Madelgarius confessor, Sonégiis in Hannonia Belgii.	
	S. Justus confessor, apud Bituricenses in Gallia.	S. Dentlinus puer confessor, Resæ in Clivia.	
	S. Onesimus cognomento thaumaturgus, apud Græcos.	S. Ragenuffa virgo, Aiiicuriæ in Gallo-Brabantia Belgii.	
	S. Syrus Carthaginensis episcopus.	S. Basinus martyr, Trunchinii in Flandria.	
	S. Papias	} Martyres in Africa.	
	S. Donatus		
	S. Antiochus	} Martyres Alexandriæ.	
	S. Marius		
	S. Dagionus		
	S. Menesideus		
	S. Namor		
	S. Mammarus		
	S. Petrus		
	S. Gummus		
	S. Heraclius martyr, apud Græcos.	S. Henricus Imperator, Bambergæ in Germania.	
	S. Petrus episcopus Cretensis, apud Græcos.	B. Hrosnata martyr, Ordinis Præmonstratensis, in cœnobio Teplensi in Bohemia.	
	S. Aquila	} martyres, apud Græcos.	
	S. Hilarius		
	S. Justus confessor, Treviris.	S. Bonaventura, S. R. E. Cardinalis, episcopus Albanensis et Ecclesiæ Doctor, Ordinis S. Francisci, Lugduni in Gallia.	
C	S. Rufinus	} confessores, Sarzani in Italia.	F
	S. Avenantius		
	S. Justus martyr, Constantinopoli.	S. Tuscana vidua, Ordinis S. Joannis Hierosolymitani, Veronæ in Italia.	
	S. Optatianus episcopus, Brixiae in Italia.		

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Brigida virgo signata in *Editione Lubeco-Coloniensi*, non videtur alia esse ab ea quæ colitur die v Februarii. S. Vedasti episcopi Atrebatensis annuntiatio, a Bellino hoc die relata, accipienda est pro relatione sacri corporis, de qua rursus in *Prætermis*s die sequenti. Acta ejus, et quæ ad ipsum spectant omnia satis illustrata sunt ad diem quo colitur vi Februarii.

S. Sisinnius ut Altinas seu Altinus episcopus hoc die *Catalogo Sanctorum Italiæ* inscriptus est a Ferrario cum brevissima synopsi cultus potius quam gestorum, quæ se tum ignorasse fatetur; verum in appendice ejusdem *Catalogi* pag. 818, acceptis subinde paulo uberioribus notitiis, ipsum recte vocavit episcopum Tei, cujus corpus Torcelum translatus sit, adjecitque extensio-rem Vitæ seriem, festum innectens xii Februarii. Melius

- A rem coram examinavit noster Janningus, qui Torcelli existens anno 1686, ex sanctimonialibus Benedictinis Torcellensibus, in quarum ecclesia, S. Joanni dicata, sacræ exuvie quiescunt, intellexit, Sanctum ibi coli xiv Februarii, ad quem proinde diem omnia remittimus, in istius mensis Supplemento accuratius examinanda, xiv Februarii.
- S. Cunegundis virgo imperatrix, occasione, opinor, S. Henrici conjugis, huic hoc die a Miræo jungitur. De ea actum est ad diem natalem iii Martii.
- Alphius, Philadelphus et Cyrinus alicubi pro hoc die a Bollandis inventi sunt; verum de ipsis ad proprium natalem pridem actum est x Maii.
- Constantinum Magnum cum elogio hoc die refert Editio Lubeco-Coloniensis. Vide xxi Maii.
- Hildegardam matronam sanctæ appellatione honorat Arturus in Gynæceo; de qua ne plura dicam, vide ad diem iii Junii, quo eam sub titulo venerabilis Actis inseruit Papbrochius iii Junii.
- SS. Processum et Martinianum in aliquo Calendario notatos reperit Bollandus, forte occasione reliquiarum de ipsis aliquo translatarum. De iis jam egimus ii Julii.
- B S. Aquila apostolus, atque ut in Officio, quod de ipso habent Menæa impressu, unus ex LXX, hodie apud Græcos notissimus, inscribitur Menologio Sirlleti, Menæis impressis et eorum Indici Ms., Maximo Cytherorum episcopo, Epitomæ Menologii, Indici in Typicum S. Sabæ, Horologio Græco, Menologio Slavo-Russico, Calendario Syriaco seu Chaldaico; qui etiam in Menæo Chiffletii, et in Menæis bibliothecæ Ambrosianæ ponitur, sed 13 hujus. In dicto Calendario scribitur Aculei et Simeonis ex LXXII. Omnia vero, quæ tam ad S. Aquilam, quam ad S. Priscillam conjugem ejus spectant, alibi illustrata sunt, quo et lectorem remittimus, nimirum ad diem viii Julii.
- Petri Eremitæ, ut venerabilis, ac sacræ expeditionis, quæ duce Godefrido Buillonio, adversus Mahumetanos facta est, præconis eximii, meminit hoc die Menardus. Vide quæ jam diximus in Præterminis viii Julii.
- S. Amalberga virgo huc non pertinet; de ipsa et de Sancta vidua ejusdem nominis egimus x Julii.
- Turrini episcopi confessoris in Britannia minori legitur in Editione Lubeco-Coloniensi. Non video alium intelligi posse quam S. Turiavum, de quo egimus supra xiii Julii.
- C S. Silas apostolus male hoc die refertur in Viola Sanctorum. Vide supra xiii Julii.
- Bonifacium ex principum Sabaudia prosapia ortum, in primo Catalogo recte præteritum, ita in secundo Generali annuntiat solus et primus Ferrarius: Bellicæ in Sabaudia, B. Bonifacii episcopi, in annotatis hæc observans: Obiit anno 1270, in Anglia factus archiepiscopus Cantuariensis, postquam aliquot annos ecclesiæ Bellicensi præfuisset. Corpus apud Camberiacum adhuc integrum asservatur. Horum nihil negaverim, verum argumenta desidero veri cultus ei unquam exhibiti, qualem merita non videntur ejus in archiepiscopatu gesta, saltem ut ab Anglis describuntur; neque ullus de sancti aut beati titulo ei adscribendo præter Ferrarium, saltem quod sciam, cogitavit hactenus; neque hoc die obiit, sed 18 Julii, ut notant Sammarthani.
- Bonizonem Sutriensem primum, deinde Placentinum, ut volunt, episcopum, Sanctis Italix in priori suo Catalogo annumerare ausus non fuerat Ferrarius; ast in altero Generali paulo liberior pronuntiavit: Placentiæ, B. Bonizonis episcopi et martyris, de quo ut sancto aut beato, nullus meminit hactenus. In annotationibus confuse allegat nescio quos Annales urbis Placentinæ, et Baronium ad annum 1089. Hunc igitur primum consului, in quo de Bonizone nil prorsus reperi præter ipsissima verba Bertholdi Constantiensis in appendice Hermannii ad dictum annum 1089, quæ hic describo ex nostra Urstisii editione pag. 362: Bonizo, piæ memoriæ, Sutriensis episcopus, sed inde pro fidelitate S. Petri jam dudum expulsus, tandem post multas captiones, tribulationes et exilia, a Placentinis Catholicis pro episcopo recipitur: sed a schismaticis ejusdem loci, effossis oculis, et truncatus omnibus pene membris, martyrio coronatur. His ponderis aut auctoritatis nec hilum Baronius de suo addidit, ne quidem beati titulum. Annales Placentinos alios non vidi, præter eos quos Italice vulgavit Petrus Maria Campius, alibi a nobis excussus, in indice sui operis Bonizonem canonizatum non recte asserens, nec magis vere narrans pag. 358, eum a Baronio vocatum sanctum Bonizonem, nisi inepte indicem, nescio a quo concinnatum, pro Annalium textu substituerit; nec Bucelinus plus roboris adjungit, a quo male refertur 3 Junii. Admitto et suspicio præclaros Bonizonis labores omnes, et gravissima vulnera ei a schismaticis inflicta, at martyrem umquam, legitima auctoritate, declaratum fuisse, vel ut talem Sutrii, Placentiæ aut Veronæ cultum, non probant earum ecclesiarum tabulæ; nec Ughelli elogium tomo I, col. 190, ubi Bonizzus vocatur, de ullo cultu meminit; nec mihi licet Sedis Apostolicæ judicium prævertere. Bonizoni, Cremonæ defuncto, hoc epitaphium adscriptum memorant:
- Nobile depositum tibi, clara Placentia, gessit Antistes Bonizo, Christi pro nomine martyr: Septima bis Julii hunc lux collegit in urna.
- S. Germani episcopi hoc die memoriam agit codex Usuardus Bruxellensis, at quem indicare velit, nondum divinavi. Noti sunt plures synonymi Sancti, de quibus actum est vel agetur suis locis.
- S. Cypriani martyris Pictaviensis meminit codex Daveronensis, haud dubie ex die præcedenti.
- F Fagna alicubi inter Sanctos computata, mihi necdum nota est.
- Marina virgo aut ex præcedentibus diebus huc transit, aut certe cum aliqua erit confundenda.
- Angelinas binas Franciscanas Fulgini collocavit Arturus, alteram xx Augusti, alteram xxv Decembris, cum quæ ex his confundenda sit Angelina aliqua, nescio ubi a Bollandis inventa, hactenus me latet, satis mihi est, male ad hunc diem ferri.
- Henricum Comitem Arnesbergensem, fundatorem cænobii Ordinis Præmonstratensis in Wedinghausen diæcesis Coloniensis, ejusdem postea Ordinis Conversum, eum brevi elogio et piæ memoriæ titulo in suis Natalibus hoc die annuntiat Joannes Chrysostomus Vander Sterre.
- Henricum alterum, ut beatum suggerit Henricus Murerus in Helvetia sancta pastorem et confesorem, cum longiori Germanico encomio; ex quo tamen satis patet, sacros honores Henrico isti necdum delatos, nedum decretos, tametsi floruisse dicatur circa annum MCC.
- Henricus etiam alius est upud eundem Murerum beatus et confessor ex Ordine sancti Francisci, qui e vivis excesserit anno MCCC, incerto tamen

- A obitus die, ut hic pro *Mureri* arbitrio delectus sit. Mirum sane, *Henricum* istum *Arturo* non innotuisse, ut facile intelligamus, nec in *Ordine Seraphico*, nec in ipsa *Helvetia* verum umquam cultum habuisse.
- Foca virgo apud *Grevenum*, quid aliud significare potest quam *S. Phocam* de quo hoc die agitur? Sic habet *Editio Lubeco-Coloniensis* *Eraclium* pro *Heracla*.
- Gertrudis et Deotila, seu Deotilla filia *S. Bertæ Blangiaceensis*, de qua egimus die quarta *Julii*, tomo 2 a pag. 47, suas ibi reliquias cum matris commixtas habere dicuntur, ac nomina ipsarum inscripta esse vetusto alicui istius cœnobii *Martyrologio*, ad hunc diem *xiv Julii*, ut ex epistola *Mathiæ* abbatis notavimus sub finem *Commentarii*: cum tamen testetur idem, nullam earum celebrari eo die festivitatem, non video nobis fas esse plus sanctitatis aut venerationis ipsis tribuere, quam in proprio suo cœnobio obtineant, adeoque sufficere solam hic memoriam, donec de recepto et publico cultu doceamur, præsertim cum de earum gestis nihil hic dici possit, quod in præfata *S. Bertæ Vita* explicatum non sit.
- B Onchuo filius *Blathmaci* hoc die iterum ponitur; idem ille, teste *Sirino*, qui supra *ix* hujus celebratur a *Gormano*, *Maguir*, et *M. Dung*.
- Rursus *Colmanus* alter filius *Angeni*.
- Item *Idus* episcopus de *Ath-adhat* in *Lagenia*. De quo hæc *Sirinus*: Is a *S. Molingo* in discrimine posito, sæpius invocatur in suo precatorio, metro vernaculo, quod latine versum *Actis Molingi* supra *xvii Junii* subjunctum est. In *Vita S. Berachi* *Hibernice* scripta cap. 4, dicitur *Idus* a *S. Patricio* baptizatus et monachus factus. De *S. Beracho* actum est *xv Februarii*, de *S. Molingo* citata jam die. Ceterum ea desidero, quæ *Idum* inter Sanctos, ecclesiastico cultu gaudentes, collocandum suadeant.
- S. *Terentiani* aliorumque *Sanctorum* translationem ad varia *Societatis* nostræ *Provinciæ Gallo-belgiæ Collegia* hoc die conjungit *Miræus*. Si propria sint *Sanctorum* nomina, de iis agatur suo loco; si e cryptis *Romanis* accepta sint corpora, satis erit eorum memoriam in *Prætermis* retulisse. De his satis dictum est die præcedenti ex *Raissio*. Ex eorum *Martyrum* numero *Deppam* et *Polychroniam* in *Gynæceo* suo retulit *Arturus*, alteram *Tornaci* cultam in domo *Probationis*, alteram *Dionanti* in ecclesia *Collegii*.
- C Baltazar de *Myrica* (hand dubie *Belgice vander Heyden*) *Ordinis Minorum S. Francisci* in hoc Belgio, vita functus *Lovanii* 1572, laudatur a *Francisco Gonzaga*, atque ex eo a *Raissio* cum titulo venerandi, quem ei libenter tribuimus.
- Henricus* Cardinalis episcopus *Albanensis* *Ordinis Cisterciensis* signatus est in *Kalendario Cisterciensi* *Divione* excuso, sed absque ullo venerationis titulo. *Henriquez* hoc die et *Chalemotus* *ii Januarii* beatum prouuntiauit, meritis ambo elogiis eum exornantes, ut qui contra *Mahumetanos* et *Albigenses* præclare multa gesserit, quæ ibi videri possunt; adeo ut *Atrebat* defunctus, translatus fuerit in *Claram-vallem*, sepultusque inter sanctos *Bernardum* et *Malachiam*. Hæc omnia cultum necdum probant, quo eum carere ostendit *Saussayus*, dum non aliter appellat quam piissimæ memoriæ.
- Menfridus* in *Rumbaneto* Prior hoc ipso die adiungitur ab *Henriquez*, et quidem cum titulo beati; verum is nec in *Kalendario* notus nec apud *Chalemotum*.
- Mansuetus confessor in *Aprutio*
Bonromæus de Bonromæis in Tuscia
Paulus Capitonius in Umbria
Catharina a Magdalena Belvisii in territorio *Placeatino Hispaniæ* in *Gynæceo*.
Stephanus a Conceptione Lusitani Carmelita notatur in *Acie* bene ordinata *Philippi Visitantini* manuscripta, cum titulo beati, ut qui *Algericis* in *Mauritania* pro fide Catholica ab hæreticis (voluit dicere a *Mahumetanis*) post concionem jugulatus obiit martyr anno 1222. *Acies* impressa *Sebastianum* appellat. Sub neutro nomine Sanctis annumeratum hactenus novimus.
- Maria Trucco Sieula, Montis-regalis inquilina, tertii Ordinis *S. Dominici*, sacro *Diario* inserta est a *Marchesio*, ut quæ hoc die obierit anno 1606, virtutibus et miraculis clara; verum ab omni sanctitatis appellatione recte abstinit.
- Phocatus seu Focatus a Florario et multis eodibus *Usuardinis* relatus, tamquam a *S. Phoca* *Sinopeasi* distinctus, nullus est.
- Obolium, in confiniis *Ægypti* et *Æthiopiæ* cum sociis ducentis sexaginta martycem, nescio quando aut qua occasione coronatum, solus nobis hoc die adducit *Castellanus*; ast undecumque hi accepti sint, locum in hoc Opere non iuvenient, donec de eorum fide, gestis et Catholico cultu nobis constet. In *Erratis* ait, melius collocatum esse Obolium ad diem *xxv Julii*, sed eo die nihilo plus dicendum occurret.
- Olbertum, sive, ut eum vocat *Castellanus*, *Odelbertum* abbatem *Gemblacensem*, et ad *S. Jacobi Leodii* in insula cœnobii conditorem, sola venerabilis appellatione, cum eodem *Castellano*, donat *Mabillonius* in *Actis Benedictinis* seculo 6, tomo 1, a pag. 596, ejus gesta meritis quidem laudibus exornans, vitamque illustrans, verum ab omni beati aut sancti titulo religiose abstinens. Malumus verbis ejus quam nostris rationem hic reddere cur in Opere nostro inter Sanctos non collocetur. Ibi in observationibus præviis num. 7, allatis variorum de *Olberto* elogiis, sic ipse subjungit: Quibus omnibus, uti licet conjicere, permotus *Hugo Menardus Olbertum*, beati titulo donatum, in *Martyrologio Benedictino* inseruit tertio *Idus Julii* his verbis: *Leodii* in cœnobio *S. Jacobi*, depositio beati *Olberti* abbatis, magnæ sanctitatis et doctrinæ viri. Ejus elogium sub eodem titulo habet *Bucelinus* in *Menologio Benedictino*, et *Ægydius* monachus *Aureæ Vallis* apud *Chapeavillum*, ubi ipsum magnæ sanctitatis et religionis abbatem nuncupat. Nobis tamen satis visum est venerabilem appellare, donec alius ei titulus ab Ecclesia decernatur.
- S. Densdedit *Cantuariensis* archiepiscopus ad hunc diem relatus est a *Flocario*; de eo agemus die sequenti quo ex *xxx Junii* remissus est *xv Julii*.
- Philippus et Zenon in *Rhinoviensi* aliisque minoribus codicibus non recte hoc die signantur, spectant enim ad sequentem *xv Julii*.
- B. Kunegundis, alias Zinga virgo, *Belæ* regis *Hungariæ* filia, uxor *Boleslai* pudici *Poloniæ* ducis, postmodum sanctimonialis apud *Clarissas Sandeeenses*, refertur hoc die ab *Arturo* in *Martyrologio Franciscano*, ac iterum in *Gynæceo*, eumque secutus est *Castellanus* in *Martyrologio Universalis*; at *Fertarius* ipsam melius significavit *xxiv Julii*, quo die anno *mccxcii* ad cælos evolasse dicitur in *Vita* apud nos manuscripta, unde a Majoribus nostris eo translata iuvenio, ut proinde de ea nobis ageadum sit *xxiv Julii*.

- A Justus et Amicus tamquam Lugdunenses episcopi et confessores certatim hoc die obtruduntur in pluribus Martyrologiis, adeo ut etiam adjecti inveniuntur ambo codicibus Hieronymianis Corbeiensi ac Bluniano, et prior saltem codici Luccensi; in minoribus vero nunc conjuncti, nunc divisi, quandoque cum solo titulo confessoris, et Amicus in codice Reginæ Sueciz cum solo presbyteri. Ex tali aliquo fonte hausit Rabanus suum Justum Lugdunensem episcopum et confessorem, cui Notkerus elogium addidit, recte a Raynaudo et Florentinio ipsi abjudicatum, addiditque: Item S. Amici episcopi. Aut ego multum fallor, aut ex tali fonte translati sunt ambo Sancti in Auctaria Bedæ et Usuardi, mutato hic et nunc nomine Amici in Amantii et Amati. Audiamus primo auctarium Bedæ magis confusum: Gallia, natale S. Justi episcopi et confessoris. Tum: Lugduno Galliæ, depositio SS. Justi et Amati episcoporum. Usuardina frustra hic enumeravero cum ad manum sint omnibus. In tanta Martyrologiorum concordia, quam auxerunt recentiores cum Petro de Natalibus, quis dubitare posset, quin ambo Sancti ad hunc diem pertineant? Interim Lugduni pro hoc die nec Justum nec Amicum reperit Raynaudus, et postremum quidem fatetur sibi notum non esse, quidquid eum refe-
- B

rant Saussayus et Castellanus. Si conjecturam meam hic indicare licet, haud verebor suspicari, Amicum istum, S. Justo conjunctum, esse ipsissimum Viatorem fidelissimum ejus aut socium aut ministrum, qui a Domino suo separandus non est. Quocirca hæc omnia examinanda remittimus ad diem

11 Septembris.

- S. Firmini commemoratio agitur in codice Ambianensi ob reportatam ab hostibus victoriam anno 957; verum de hac et aliis ad Sanctum spectantibus agetur ad ejus natalem 25 Septembris.
- S. Felix primus Novocomensis episcopus hoc die refertur in Martyrologio Romano, nulla in Baronii annotatis assignata ratione hujusmodi positionis; haud dubie quia in Galesinio reperta fuerat; at melius ab ea recessit Ferrarius, qui Sanctum recte significavit 8 Octobris, quo die in ea ecclesia semper cultus fuit, ex ipsius Sedis Apostolicæ consensu, ut fusius probat in sacris Novocomensis civitatis Annalibus Primus Aloysius Tatus tomo 1, pag. 308, num. 95. Nos igitur ad proprium Natalem Sanctum remittendum censuimus
- 8 Octobris.
- Translatio duorum capitum Virginum Ursulanarum in Daciam memoratur in Editione Lubeco-Coloniensi; ast hæc omnia examinanda remittuntur ad diem
- 21 Octobris.

D

E

DE S. PHOCA MARTYRE ET EPISCOPO

G. C.

SINOPE IN PONTO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

- C § I. Intricatæ quæstioni enodandæ præmittuntur varii Sancti, nomine Phocæ appellati.

INITIO
SÆCULI II.

Ad difficilem
quæstionem
illustrandam
describitur
imprimis S.
Phocas mar-
tyr Antio-
chenus;

Experior, non vanum fuisse augurem, qui in Usuardo non ita pridem illustrato ad diem XIV Julii de S. Phoca agens sic loquitur: Silvam video spinosam et implexam, cui expurgandæ an excindendæ cum Baronio, Florentinio aliisque, proprius in Actis nostris locus erit. Quando enim ad hunc locum jam perventum est, adeo multæ ac implexæ undique mihi sese offerunt spinæ, ut iis penitus eradicandis me imparem esse sentiam. Tamen hanc densam difficultatum silvam, si omnino excindere non valeam, saltem expurgare conabor. Sed rem ipsam aggrediamur. Ut controversia paragrapho sequenti decidenda clarius intelligatur, varios Sanctos, Phocæ nomine insignitos præmittam. Præter hujus nominis, Kalendarii ordine occurrit Phocas Antiochiæ martyrii laurea donatus, de quo Martyrologium Romanum die 7 Martii loquitur in hunc modum: Antiochiæ, natalis sancti Phocæ martyris, qui post multas, qua pro nomine Redemptoris passus est injurias, qualiter

de antiquo illo serpente triumphaverit, hodie quoque populis eo miraculo declaratur, quod si quispiam a serpente morsus fuerit, ut janua basilicæ martyris credens attigerit, confestim, evacuata virtute veneni, sanatur. De hoc martyre ex Gregorio Turonensi, Adone, Usuardo aliisque cum Martyrologio Romano egerunt Majores nostri tomo 1 Martii pag. 366.

2 Alter est Phocas Sinopensis episcopus in Ponto, quem in eadem urbe passum esse, tradit hac die Martyrologium Romanum his verbis: Synope in Ponto, sancti Phocæ martyris, ejusdem civitatis episcopi, qui sub Trajano imperatore carcerem, vincula, ferrum, ignemque pro Christo superans, evolavit in cælum: cujus reliquiæ Viennam in Gallia delatæ, in basilica sanctorum Apostolorum conditæ sunt. Tertius Phocas, Latinis Martyrologis ignotus, fuit origine Sinopensis et circa eam urbem martyr, sed vitæ instituto ab episcopo Sinopensi omnino diversus. Nam, teste S. Asterio episcopo Amaseæ in Ponto, vitæ studium ei (Phocæ) erat horti cultura, quem ibi ante portam civitatis in Isthmi ostio possidens, diligenter colebat, ut sibi ac indigentibus esset vitæ solatium. Sed et hospitibus prompto ac alacri animo, parvam ac pauperem domum apertam volebat. Cum autem habitaret in via publica, quæ suppetebant, adventantibus communia promebat. Hic post apertam Christianæ fidei professionem, et miram erga lictores suos benevolentiam in domo sua capite

deinde duo
SS. Phocæ
martyres Si-
nopenses,

F

trun-

AUCTORE
G. C.

truncatus martyrii palmam obtinuit, ut pluribus narrat idem S. Asterius. Epochā martyrii ab Asterio non exprimitur, quamvis suo tempore gesta Martyris asserat omnibus esse nota, adeoque memoria illius tunc videatur fuisse recentior. Neotericis quidam opinantur, eum sub Licinio martyrii coronam consecutum esse. Tillemontius quidem ex congruentiis quibusdam probabiliter ostendit, eum post Trajani tempora passum esse; illum tamen certo tempore affigere non possumus, nisi in opinionis suæ testimonium veterum monumenta aut solidas rationes protulerint. Sed hæc aliaque ad hunc Sanctum olitorem spectantia accuratius discutienda erunt ad diem XXII Septembris, quo a Græcis colitur.

Phocas,
quem Græci
colunt XXII
Julii, alieno
elogio orna-
tur,

B

3 Græci die XXII Julii solenni Officio colunt quemdam Phocam, cujus patriam, martyrii palæstram ac vitæ professionem tacent. Suspicio ego hunc esse eundem, quem Latini v Martii Antiochiæ passum dicunt, quemque Græci Phocæ Sino-pensis episcopi Actis exornarint, cum de hoc sancto Antiocheno præter martyrium nihil scirent. Suspicionis meæ ratio est, quod in quibusdam Latinis codicibus manuscriptis vidcam, eadem Acta, quamvis longiora, proferri die v Martii, quo memoria Antiocheni Phocæ ab ecclesia Latina celebratur. Accipe modo Græcorum de eo elogium, quod Actorum post hunc prævium Commentarium dandorum, est compendium. Illud autem ex synaxario Basilii imperatoris ad calcem tomi I Julii Græce editum, sic Latine reddo: Phocas hieromartyr sub imperio Trajani inculcata conversatione et omnigenis virtutibus splendebat. Cum igitur captus esset, adductus fuit ad Africanum præfectum, et dum interrogaretur, confessus est Christum. Præfectus vero verbis illi resistens, et tentans blasphemare Christum, ipsumque torquere, facto terræ motu, subito cum militibus suis cadens, exanimis jacebat. Sed cum orasset Sanctus, suscitavit illum et milites. Cumque iterum captus esset, vinctus missus fuit ad Trajanum. Cum etiam coram ipso prædicaret Christum, et totam illius incarnationem percurreret, suspensus laniatus est, magisque perseverans in Christi confessione in vivam calcem projectus est. Cum ex ea sanus exisset, in balneum vehementer fervidum et succensum inductus fuit, in quo Deum glorificans, quemadmodum in roscida fornace tres pueri, tradidit spiritum.

C

et forte idem
est cum An-
tiocheuo.

4 Eadem fere habent Menæa impressa et Menologium Græcorum a Cardinale Sirleto editum. Horologium, quod ex vetustissimo typico extractum dicitur, et Romæ anno 1677 ad usum monachorum S. Basilii Græce excusum est, adjungit isti Phocæ in martyrio socios die XXII Julii, ita enuntians: Τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Φωκά καὶ τῶν σὺν αὐτῷ. Sancti hieromartyris Phocæ et sociorum ejus. Supplementum vero ad Menæa ex synaxario Sirmondi et Ms. Clifletii collectum sic addit XXII Julii: Μνήμη τοῦ ἁγίου μάρτυρος Φωκά τοῦ νέου. Memoria sancti martyris Phocæ junioris. Cur hic junior vocetur? an ob recentiorem passionem, an ad distinctionem, exploratum non habeo. Tunc subjunguntur hi duo versiculi:

Φωκά τὸ λοῦτρον μίγματος παντὸς δίχα.
Λοῦτρον γὰρ ἦν ἁγῶνος, οὐ καθαρσίου.
Bis, sancte Phoca, balneum mixtum subis;
Non lotionis balneum, at certaminis.

Alluditur, ut opinor, ad duplex balneum: unum balneum (si ita vocare liceat) vivæ calcis; alterum ferventis aquæ, de quibus fit mentio in Actis. Deinde

ita sequitur: Οὗτός ἐστιν οὐχ ὁ κηπουρός, ἀλλ' ἕτερος ἐπὶ Τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως ἀμέμπω πολιτεία καὶ παντοίαις ἀρεταῖς διαλάμπων. Id est: Hic non est hortulanus, sed alius, qui sub Trajano imperatore irreprehensibili conversatione, et variis virtutibus enituit. Mirum foret, Martyrem tot miraculis, quæ in ejus elogio legimus, in vita et morte illustrem. Latinis omnibus esse incognitum, nisi is idem sit cum Antiocheno, cui Græci recentiores, mortis ejus genus ac tempus ignorantes, alieua Acta, eaque satis mirabilia adscripsint. Sed de his erit alibi dicendi locus.

5 Præter celebriorcs hos martyres Phocæ nomine appellatos, invenio quosdam eorum synonymos, quorum obscurior est memoria. Imprimis in Menæis impressis II Augusti sic legitur: Μνήμη τοῦ ἁγίου μάρτυρος Φωκά. Memoria sancti martyris Phocæ. Observo obiter, hic omitti titulum ἱερομάρτυρος, quem Græci præcedentibus passim tribuunt. Utrum autem propterea is sit diversus martyr, an iterata priorum commemoratio ob quamdam translationem vel festivitatem, quis divinet? Præterea in Menæis XVIII Decembris occurrit memoria sanctorum martyrum Phocæ et Hermyli, qui gladio interfecti sunt. Horum sanctam de martyrio prius subeundo contentionem describunt Græci his duobus versiculis:

Ἐγὼ γε τμηθὼ πρῶτον Ἑρμύλος λέγει.
Οὐ, φησι Φωκάς, ἀλλ' ὁ Φωκάς, Ἑρμύλος.
Ego primus, inquit Hermylus, gladio cadam.
Non, inquit alter; sed prior Phocas cadet.

Videtur is Phocas alius a prioribus propter socium Hermylum, ejus in aliorum Actis aut longioribus elogiis nulla fit mentio. Quis tamen ea sola conjectura nixus, rem hanc satis tuto definiat?

6 Denique S. Gregorius Nazianzenus in editione Billiana Carmine 51 ad Vitalianum, dicit nomen Phocæ illustre esse, illudque fuisse cuidam Christi discipulo. Assentior Jacobo Billio, qui in scholiis ad hoc Nazianzeni carmen existimat, quod vox discipuli Christi in latiori significatione hic accipienda sit, nempe pro quovis Christiano. Eodem sensu, ni fallor, Phocas Sino-pensis hortulanus a S. Asterio vocatur verus Christi discipulus. Meminit etiam Phocæ ejusdam Martyrologium Hieronymianum XXI Decembris, in quo ita lego: Alibi passio sancti Foce, Flori et Honorati episcopi et confessoris; ad quæ verba sic notat Florentianus: De S. Foca seu Phoca aliqua diximus ad diem v Martii et xiv Julii. Alium tamen hunc esse putarem ex socio Floro.

7 Jam huic paragrapho finem imponere decreveram, cum mihi incidit cogitatio indagandi, num forte pseudo-scriptores Hispani more suo aliquem ex his celebrioribus Phocis patriæ suæ vindicarent. Atque ecce, dum inspecio Tamayi Martyrologium Hispanicum ad diem XIV Julii, lego verba sequentia: Apud Lucum in Gallæcia Hispaniæ, S. Phocati ejusdem civitatis episcopi, qui post magnas virtutum glebas ad Dominum, cujus amore languebat, confessor inclytus evolavit. In Notis ad hunc Martyrologii sui locum primo conatur ostendere ex nomine hunc alium esse ab iis, qui Phocæ nomine appellatur. Noster, inquit, Phocatus nomine, ille Phocas. Sed hæc nominis differentia rem non conficit. Nam præter Notkerum et Usuardum D. Du Cheval, qui iisdem plane litteris nomen Sino-pensis episcopi exprimunt, plurimi et vetustissimi codices Usuardini eundem appellant Focatum. Deinde magnum (si modo verum) discrimen inter hunc aliosque assignat Tamayus his verbis: Noster

AUCTORE
G. C.Duo SS. Pho-
cæ in Me-
næis, quo-
rum obscu-
rior est me-
moriam,

E

S. Gregorius
Nazianze-
nus meminit
cujusdam
Phocæ; item
alius inveni-
tur in Mar-
tyrologio
Hieronymia-
no.

F

Tamayus
hac die S.
Phocatum
quemdam ob-
trudit, quem
a S. Phoca
Sino-pensi
episcopo dis-
tinguere co-
natur.

episco-

AUCTORE
G. C.

episcopus et confessor; illi, alter episcopus et martyr, et alius secularis martyr. Noster vixit ad annum cccclxxxv; ille ad annum ci. Noster in Hispania apud Lucum Gallæciæ, ille in Ponto apud Synopem Græciæ. Video lic omnia quæ de suo episcopo narrat, viti sola Pseudo-Dextri auctoritate, quæ cum apud nos nulla sit, merito suspicari pergam ex Phoca vel Phocato episcopo et martyre Pontico, factum esse Phocatum episcopum et confessorem Hispanum. Formato hoc iudicio, ne forte fallerer, aut potius ne quid negligerem, cum anno 1722 essem Toleti in Hispania, per R. D. Barnabam de Salazar, ecclesiæ Toletanæ canonicum et episcopi Lucensis consanguineum, misi ad Illustrissimum ac Reverendissimum D. episcopum Lucensem in Gallæcia aliquot dubia, ad S. Phocæ ætatem, cultum, resque ejus gestas spectantia. Ad ea quidem humanissime responsum est; sed cum nihil allatum sit præter Dextri ejusque sequacium auctoritatem, hactenus iudicium mutare nequeo.

Verisimilis
error Petri
de Natalibus
circa S. Phoca-
tum.

B

8 Petrus de Natalibus in Catalogo quidem dicit, pridie Idus Julii quemdam Phocatum episcopum mortuum esse, sed de Hispania aut loco obitus ne vel verbum facit. Quare non immerito Nicolaus Antonius, eruditissimus Hispanus, in Mss. suis posthumis, quæ anno 1721 Matriti magna ex parte descripsi, suspicatur S. Phocatum a Pseudo-Dextro ex Equilino excerptum et Hispaniæ affectum fuisse. Quid ni etiam ipse Equilinus, in multis aliis non raro hallucinari solitus, ob modicam nominis variationem, qua in variis codicibus eodem die idem martyr significatur, Phocatum a Phoca diversum perperam putaverit? Quidquid sit, saltem satis mirari nequeo, neminem ex antiquioribus Martyrologis hujus S. Phocati Lucensis episcopi meminisse. Imo ultro fatetur Tamayus de illius rebus gestis altum esse silentium apud Hispanos et externos scriptores. Nescio ergo unde Martyrologii Hispanici auctores magnas virtutum glebas eruerint, et S. Phocatum in Martyrologio suo confessorem inclytum vocaverint. Quidquid sit, sive hi omnes Phocæ sint diversi, sive aliqui ex iis cum prioribus iidem, saltem ex iis, quæ hoc paragrapho dicta sunt, patet, nomen Phocæ primis Ecclesiæ seculis satis commune fuisse, ita ut nemo mirari debeat, si tres quatuorve diversi hujus nominis Sancti reperiantur. Potissima nunc quæstio est, an inter tres priores Phocas, de quibus num. 1 et 2 egimus, nulla sit facta confusio. Intricatum hanc rem sequenti paragrapho enodare conabimur.

C

§ II. Triplex Phocas verosimillime distinguendus.

Exponitur
modus, quo
hæc quæstio
discussa sit,

Antequam aliorum opiniones referam ac refellam, existimo, ingenue exprimenda esse animi mei sensa, quæ ante plenam hujus controversiæ discussionem conceperam. Dum in S. Phocam Romano Martyrologio xiv Julii insertum inquirens, invenio tres celebriores hujus nominis Sanctos, omnes martyres, omnes miraculis illustres, omnes primis ecclesiæ seculis passos, cæpi suspicari inter illos, ut non raro in similibus contingit, factam esse quamdam confusionem. Dum primum percurro antiquos Martyrologos, video ubique uni Phocæ martyri Sinopensem episcopatum constanter adscribi. Deinde S. Asterii orationem pervolvens conspicio in ea vivis coloribus depingi alterum Phocam, Sinopensem quidem martyrem, sed vitæ mortisque genere ab episcopo Sinopensi penitus discrepantem. Itaque S.

Asterii et veterum Martyrologorum auctoritate motus statui hos duos Sinopenses martyres ab invicem separandos esse. Nec ab ea opinione amplectenda deterrecbar, quod eadem ferme utrique fuisset martyrii palæstra. Noveram enim ex Martyrologio Romano atque Actis nostris, plures martyres synonymas in iisdem urbibus passos esse, inter quos tamen immane erat discrimen.

D

10 De tertio Phoca magnum supererat dubium. Quare eum diligentius examinare decrevi. Legeram quidem in recentioribus quibusdam Martyrologis, illum Antiochiæ martyrium subisse; sed hæc eorum assertio me parum movebat. Nam egomet mecum sic cogitabam: cum de Antiocheni illius Phocæ Actis, patria, vitæ instituto, martyrii tempore et genere nihil constet, potuit is facile cum alterutro Sinopensi confundi. Forte, inquiebam, alterutrius Sinopensis reliquiæ Antiochiam delatæ tot miraculis elaruerunt, ut posteriorum seculorum hagiographi putaverint, hanc urbem sacro illius certamine fuisse condecoratam. Confirmabat hanc suspicionem meam S. Asterii narratio, qua asserit, sancti hortulani Sinopensis reliquias, multis locis divisas, magno populi concursu honorari, et ad integram beati Martyris gloriam plurimis miraculis a Deo illustrari. Occurrebat quidem contrarium argumentum, nempe ab Asterio nullum verbum fieri de mirabili contra venenum virtute, quæ Antiocheno Phocæ ab omnibus tribuitur; sed hoc quamvis suspicionem meam minueret, necdum tamen plane eximebat.

et quomodo
suspicio de
confusione
SS. Phoca-
rum,

E

11 Sic igitur animo fluctuans ad vetustissimos, qui de eo meminerant, scriptores more nostro recurrere; ac primo quidem inveni Gregorium Thronensem, qui dicit, S. Phocam, miraculis contra venenosos morsus illustrem, in Syria requiescere. At cum non clare exprimeret, eum illic martyrio coronatum fuisse, nondum penitus omne dubium sublatum fuit. Tandem inspecxi Martyrologium Hieronymianum, in quo v Martii hæc verba expressa reperi: In Antiochia passio S. Focæ. Hanc expressionem sequuntur omnes seculi ix Martyrologi. Tunc, omnibus mature ponderatis, judicavi, me temere facturum, si conjecturas meas vetustissimi Martyrologii auctoritati præponerem. Itaque tres Phocas distinguendos esse censui: nam eadem ratio, quæ Phocam hortulanum ab Antiocheno dividit, etiam Antiochenum ab episcopo Sinopensi discriminat. Accedit eo, quod omnes, quantum scio, facile concedant, episcopum Sinopensem ab Antiocheno martyre differre. Habes hic mentis meæ dubitantis candidam imaginem, et sese determinantis probabilioris sententiam. Nunc vero adversariorum argumenta expendamus.

tandem sub-
lata sit.

F

12 Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum v Martii et hac die xiv Julii contendit, ea, quæ S. Asterius de Phoca hortulano Sinopensi narrat, ad Phocam Antiochenum martyrem pertinere. At (Eminentissimi doctissimique viri pace dictum sit) S. Asterii testimonium, tum ob antiquitatem, tum ob locorum viciniam, rationibus ejus præferendum censemus. Floruit quippe S. Asterius sub Juliano apostata et forte sub finem seculi iv fuit Amaseæ Ponti metropolcos episcopus, cui jure metropolitano urbs Sinope subiecta erat, adeoque ignorare non potuit, quæ locis tam vicinis, temporibusque non adeo remotis contingerant. Idque præsertim, cum initio orationis profiteatur, sese de Martyre omnibus notissimo tantum ea velle dicere, quæ ei soli conveniunt.

Contra Baro-
nium osten-
ditur, duos
Phocas Sino-
penses esse
distinguendos,

13 Sed ipsummet Asterium audiamus in Auctario Græcorum Patrum per Combesisium edito pag. 171, sic disserentem: Hæc autem disserui, quo

ex S. Asterio
episcopo
Amaseæ in
Ponto.

virum,

A virum, qui hodierni conventus nobis præbuit causam, sociis ac pugilibus, qui eosdem desudarunt agones, illustriorem ostendam. Nam alii quidem, neque omnes apud omnes sunt noti, neque hominum sermone virtutem celebratam habent. Phocam autem nemo est, qui ignoret; sed quomodo solis radius universorum oculis explicatus est, ita etiam hujus Martyris fama omnium aures circumsonuit; atque, ut paucis dicam, quotquot Dominum Christum noverunt, iidem quoque ejus noverunt fidelem servum. Verum enimvero relictis, si videtur, quæ ille cum aliis encomia habet communia, eximias Martyris laudes martyrum amantibus vobis recensebo. Quis credat Martyrem adeo celebrem ac omnibus notum, ab Asterio cum altero Antiocheno fuisse commixtum? Si quis hujus sancti præsulis auctoritatem plenius cupiat cognoscere, adeat tomum VII Conciliorum editionis Labbeanæ, ubi in synodo generali septima, prælectis ejus scriptis pro cultu imaginum, sic inter alios loquitur Theodorus episcopus Catanæ: Beatus ac Deifer doctor Asterius, velut astrum lucidum, omnium nostrum corda illustravit.

B
Recentiorum
criticorum
conjecturis
auctoritas
Martyrolo-
giorum op-
ponitur.

14 Recentiores quidam critici, inter quos Tillemontius, etiam putant Phocam hortulanum et Phocam episcopum, unum eundemque esse martyrem; idque probare conantur per conjecturas non contemnendas. Fortasse, inquit, Græci posteriorum seculorum, Phocæ hortulano Sinopensi, de quo nil certi noverant, adscripserunt episcopatum, sicut eadem episcopo multa tribuunt, quæ S. Asterius diserte de S. Phoca olitore narrat. Postea forte peritior quispiam verum Phocam in Asterio inveniens, et eundem in fictis Græcorum Actis episcopali dignitate ornatum legens, diversum putavit, et confecto duplici elogio, tamquam distinctos martyres Menæis inseruit. Hæc et his similia illi. Verum hisce conjecturis oppono Bedam a Floro auctum, Adonem, Usuardum, aliosque veteres Martyrologos, qui omnes Phocam episcopum Sinopensem agnoscunt. Mirum profecto, si hi omnes episcopum cum olitore confudissent, Quin imo Romanum Parvum, quod Ado, seculi IX Martyrologus, vocat venerabile et perantiquum, habet XIV Julii memoriam Phocæ episcopi civitatis Synopsis. Martyrologium vero Hieronymianum eodem die suggerit Focum (haud dubie corrupte pro Phoca) episcopum, quamvis episcopatus locum non exprimat.

C
Tillemontii
conjectura
refellitur,

15 Tillemontius deinde idem argumentum alia urget via. Si, inquit, S. Phocas episcopus tum temporis notus fuerit Sinopensibus, certe etiam S. Asterius provinciæ metropolita eum nosse debuit. Mirum est igitur, quod longa oratione in S. Phocæ olitoris laudem excurrans, de altero Synonymo, in eadem urbe martyre et episcopo nullum verbum fecerit. Vim hujus conjecturæ (sic ipse vocat) lectoris judicio relinquens innuit, non esse distinguendos Phocas Sinopenses. Verum hæc negativa viri ceteroquin eruditi argumentatio nihil me movet. Quid enim, obsecro, vetat aliquem sanctum laudari, quamvis in eadem civitate colatur alius synonymus, omnibus notissimus, majori etiam dignitate ornatus, de quo tum temporis in panegyri altum est silentium? Scopum suum prosecutus est doctissimus Asterius, qui erat, S. Phocam olitorem laudibus extollere, cujus tum forte dies anniversaria, vel reliquiarum translatio, vel aliud denique festum solenniter celebrabatur, ut ex ipso orationis exordio non obscure colligi potest.

adductis qui-
busdam ex-
emplis.

16 Nonne quotidiana nos docet experientia, idem fieri ab oratoribus nostris? Quis enim S. Petrum martyrem Cordubensem laudibus exornans, alterius

S. Petri, in eadem urbe martyris solu' meminisse? Norunt tamen Cordubenses utrumque martyrem, et accurate distinguunt, quamvis ambo Cordubæ circa eadem tempora ab eadem gente Christiano nomini infesta in odium fidei occisi sint. Sic Mediolanenses in eadem urbe sua colunt duplicem sanctum Eustorgium, temporibus et rebus gestis plurimum discrepantem. Si operæ pretium foret, innumeris exemplis ea res confirmari posset. Unum pro multis proferam. Romæ, præter Paulum Apostolum, quotannis colitur S. Paulus, qui cum Joanne in propria domo, postea in ecclesiam conversa, sub Juliano apostata ob Christi fidem interfectus est. Hic longe celebriorem cultum nactus est, quam alius S. Paulus martyr et episcopus, quem etiam Romæ sub Decio martyrii laurea coronatum esse tradunt antiqua monumenta, tametsi propria ejus Acta interciderint. Certe Paulus episcopus differt ab altero Paulo, in eadem urbe Romana martyre; et tamen in posterioribus Actis SS. Pauli et Joannis de priori Paulo episcopo nulla fit mentio. Comparet hæc inter se studiosus lector, et videbit rem in duobus Sinopensibus Phocis non adeo esse dissimilem. Sed ad hoc Tillemontii argumentum plus quam satis.

E

Elogium S.
Phocæ mar-
tyris Antio-
cheni.

17 Ut opinio mea de tribus distinctis Phocis magis confirmetur, clariusque intelligatur, propono quasi sub uno aspectu singula de singulis Sanctis synonymis elogia. Primum occurrit apud S. Gregorium Turonensem lib. de gloria Martyrum cap. 99. Focas, inquit, quoque martyr, et ipse his martyribus regione (de Syria eum loqui ex antecedentibus et consequentibus colligitur) conjunctus, apud Syriam requiescit; qui post multas, quas pro nomine Redemptoris est passus injurias, qualiter de antiquo illo serpente triumphaverit, hodieque populis declaratur. Denique si in quempiam in his locis coluber morsum stringens venena diffuderit. extemplo, qui percussus est, ut januam atrii, quo Martyr quiescit, adtigerit, compresso tumore, evacuata virtute veneni, salvatur. Ex quibus nonnulli, ut celebre vulgatum est, jam tumidi malæ bestię ictu, jam toto corpore incrassante veneno, in hoc perflati, ut spiritum exhalarent, inter manus delati, et in atrio positi, sunt sanati. Nec umquam ob hoc virus obire hominem fas est, si sacrum limen fide plenus adtigerit. Nihil horum vel S. Asterius de suo Phoca hortulano, vel Græci Latiniue de S. Phoca episcopo Sinopensi prædicant. Cum vero plurima miracula de utroque referant, quis eos tam continuum manifestumque venena pellendi miraculum omisso fuisse credat? Ob has aliasque rationes supra expositas, alius mihi est ille Phocas Syrus a duobus Ponticis.

F

18 Pergamus ad Phocam episcopum Sinopensem. In synaxario nostro Ms., jussu Basilii imperatoris collecto, invenio die XXII Septembris sequens elogium, postea Græcis typis excudendum, quod hic interim in linguam Latinam fideliter transfero. Titulus talis est: Certamen sancti hieromartyris Phocæ episcopi Sinopes. Dein subjungitur: Christi hieromartyr Phocas erat sub imperio Trajani, natus et educatus in civitate Sinope. Puer existens accepit a Deo miraculorum dona. Nam dæmones fugavit, mortuos suscitavit, et naves periclitantes servavit. Profectus vero Sinope in civitatem Amasæam, similia effecit. Deinde venit Amisum, etiam ibi miracula patrans et multos confirmans in fide Christi. Post hæc reversus Sinopen episcopus illius electus est, et per miracula multos gentilium ad Christum convertens baptizavit. Dein interpretatus est ex columba

Compen-
dium vitæ S.
Phocæ Sino-
pensis epi-
scopi,

trans-

AUCTORE
G. C.

transitum suum : vidit enim in somnio columbam venientem et sedentem super caput suum, ac sibi porrigentem coronam etiam dicere : Accipe, Phoca, symbolum finis tui. Paulo post mittens imperator Trajanus comprehendit illum, et, cum prius multum cruciasset, demum capite minuit, ac dein igni tradidit.

et S. Phocæ
Sinopensis
hortulani.

19 *Tertium Phocam nempe olitorem multis describit S. Asterius. Ejus historiam ex Asterio contractam, tradunt Græci in Menæis, et in Menologio per Combefisium edito sic eam perstringunt. Titulus est : Memoria sancti Phocæ hortulani. Tunc sequitur : Erat hic natus ex urbe Sinope, antiqua ac nobili, in ea provincia. Ejus studium erat horti cultura, cui vacabat; exercensque, quæ suppetebant, apponebat communia. Sed et animi cultum pluris faciebat. Propterea non diu latuit, sed ut verus Christi servus, delatus est Imperatori. Cum igitur venissent satellites, apud eum ipsum, quem quærebant, diversati sunt. A quibus ille, cum benigne acceptos refecisset, quærebat, quinam essent, ac qua de causa in eam urbem venissent. Illi porro arcanum declarant, ut scilicet Phocam ad supplicium quærant. Audivit Domini famulus, præparatisque opportunis ad sepulturam, se ipsum quærentibus manifestum fecit. Obstupuerunt illi animis. Is vero ulterius rogabat, ut quod jussi erant, audacter præstarent. Itaque capite obtruncatus, gratum Deo sacrificium oblatum est. Vides hic triplicem Phocam, ut opinor, distinctum. Jam sancti præsulis Sinopensis, quem hoc die cum Martyrologia Romano illustrandum suscepimus, cultum stabiliamus, ex quo etiam jam memorata Phocarum distinctio majorem lucem confirmationemque accipiet.*

B

§ III. Cultus; reliquiæ, et miracula Phocæ Sinopensis episcopi.

S. Phocam
episcopum
Sinopensem
memorant
variarum
gentium Me-
nologia,

C

Sacra omnium pene gentium monumenta hunc sanctum martyrem nostrum commemorant. Kalendarium Coptorum die xxii septembris sic habet : Martyris Phocæ discipuli Joannis. Puto hic indicari S. Joannem Evangelistam, cujus discipulus esse potuit, si temporis ac loci vicinitatem spectes. Nihil tamen assero, quia in antiquis scriptoribus de hac re nil reperio, et nescio unde Copti hoc eruerint. Menologium Sclavo-Russicum sic eum memorat : S. Hieromartyris Phocæ anno cii. De epocha, hic a Russis determinata, quid judicandum sit, postmodum dicemus. Index in Typicum S. Sabæ, index in Menæa excusa, Horologium Parvum et Majus, verbo omnes sacri Græcorum Fasti sive impressi sive manu scripti habent aliquam hujus sancti Martyris commemorationem.

et antiquiores
Martyrologi
Latini.

21 Latini pari consensu S. Præsulem nostrum celebrant. Sic enim eum Hieronymianum Martyrologium annuntiat : S. Foci episcopi. Romanum Parvum : Apud Pontum, Phocæ episcopi civitatis Synopis. Beda a Floro auctus : S. Phocæ episcopi Ponti, qui sub Trajano imperatore, præfecto Africano, carcerem, ungulas, ferrum, ignem etiam pro Christo superavit; cujus reliquiæ in basilica Apostolorum in Gallia civitate Vienna habentur. Ado in Martyrologio suo eadem omnia habet, præterquam quod distincte addat, eum fuisse episcopum civitatis Sinopis. Adonem ita contraxit Usuardus : Apud Pontum, natalis beati Focæ episcopi civitatis Sinopis, qui sub Trajano impera-

tore carcerem, vincula, ferrum, ignem etiam pro Christo superavit. *Wandelbertus hoc carmine sanctum Martyrem nostrum exornat :*

D

Antistes pridie et martyr petit æthera Phocas.

Omitto recentiores Martyrologos, qui sua ex iisdem fontibus hauserunt. Non observo etiam varias nominis efformationes et codicum variationes, quas curiosus quilibet invenire poterit hac die inter Auctaria Usuardi, non ita pridem satis magno labore illustrati.

22 Jam vidimus Bedam seu potius Florum in hujus Martyris et episcopi commemoratione etiam meminisse reliquiarum, quæ in basilica Apostolorum in Gallia civitate Vienna habentur. Eadem habet Ado in Martyrologio suo; in Chronico autem ad annum Christi 101 ita scribit : Illis temporibus apud Pontum, Sinopis civitatis episcopus Focas gloriosissime martyrium duxit, cujus sacratissimæ reliquiæ translatae sunt in Galliam in civitatem Viennam, ibique in ecclesia sanctorum Apostolorum repositæ. *Non capio, quomodo post adea antiqua et manifesta Flori atque Adonis episcopi Viennensis testimonia, Petrus de Natalibus lib. 6 cap. 98 Phocæ nostri passionem enarrans scribere potuerit sequentia : Corpus autem sancti Martyris in Galliam civitatem Armeniæ delatum, ibidemque sepultum est.*

Reliquiæ ejus
in Galliam
translatæ
sunt.

E

23 Ut is error manifestius pateat, subdo Bullam Innocentii IV Romani Pontificis inter Mss. Nicolai Chorier inventam, cujus etiam ipse meminit in libello impresso de antiquitatibus Viennensibus. Bulla autem est tenoris sequentis : Innocentius.... Abbatum et conventui monasterii S. Petri foras portam Viennensem.... Licet is, de cujus munere venit, ut sibi a fidelibus suis digne ac laudabiliter serviat, et abundantia pietatis suæ, quæ merita supplicum excedit et vota, bene servientibus multo majora retribuatur, quam valeant promereri, nihilominus tamen desiderantes Domino reddere populum acceptabilem, fideles Christi ad complacendum et quasi quibusdam illectivis muneribus, indulgentiis scilicet et remissionibus, invitamus, ut exinde reddantur divinæ gratiæ aptiores. Cum igitur, sicut nobis exponere curavistis, dilecti filii nostri H. (Hugo) S. Sabinæ, et Willermus basilicæ duodecim Apostolorum presbyteri Cardinales, olim B. Phocæ martyris et pontificis corpus, quod in monasterio vestro conditum fuerat, nobis mandantibus, revelarunt; Nos cupientes, ut monasterium vestrum ob ipsius Sancti reverentiam congruis honoribus frequentetur, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui monasterium ipsum in anniversario die revelationis Sancti prædicti venerabiliter visitarint, de omnipotentis Dei misericordia et BB. Petri et Pauli Apostolorum auctoritate confisi, xl dies de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Datum Lugduni x Kal. Aprilis Pontificatus nostri anno vii. Harum indulgentiarum ab Innocentio IV concessarum etiam meminit Joannes a Bosco in Antiquitatibus Viennæ sacræ et profanæ ex Bibliotheca Floriacensi pag. 23. Datæ sunt anno 1250.

F

24 Breviarium Viennense impressum anno 1522 in Rubricis Sanctorum mensis Julii ita præscribit : S. Focæ episcopi et martyris. Fiat, ut in communi. Oratio. Præsta quæsumus, Omnipotens, etc. Puto tunc celebrari ipsius festum xiv Julii, quamvis dies non apponatur. In Ordine autem Sanctorum Viennensis ecclesiæ manuscripto, quem P. Chiffle-

et alia de iisdem
testimonia

tius

A *tius ad nos misit, lego sequentia ad diem XIII Januarii* : Translatio reliquiarum S. Phocæ episcopi et martyris de civitate Sinopis Ponti Asiæ minoris apud Viennam Galliæ urbem. Quæ reconditæ in basilica Apostolorum ad hæc usque tempora plenæ miraculis venerantur. Eapropter Joannes Quartus (forte describentis error est pro Innocentio Quarto) quadraginta dies indulgentiarum pie visitantibus easdem ipsa die annis singulis recurrente misericorditer est elargitus. Constat, hæc omnia spectare ad Phocam episcopum Sinopeusem. At dubium est, de quo Phoca agat S. Chrysostomus, dum ejus reliquias suo tempore solenni pompa translatus testatur in editione nostri Frontonis Ducæi, homilia 71. Titulus autem homiliæ hic est : De sancto hicomartyre Phoca. . . Dein tale est orationis exordium : Splendida nobis hesterno die facta est civitas, splendida et illustris ; non quia columnas, sed quia martyrem habuit cum pompa incedentem, qui ad nos ex Ponto advenit. Ex quo satis colligitur eum loqui de alterutro Sinopeusi Phoca, utpote cujus sacra lipsana ex Ponto advecta sint.

B *Dubium est, de cujus S. Phocæ reliquiis agat S. Chrysostomus,*
25 Tota difficultas est, an Phocæ episcopo an hortulano hæc sint adscribenda. Difficultatem auget, quod S. Asterius in oratione de Phoca hortulano sic affirmet : Multis locis divisæ reliquiæ integram ubique ter beato viro nominis servant claritatem. Suspiciatur quidem Fronto Ducæus noster in Notis ad hanc orationem, S. Chrysostomum agere de Phoca episcopo, quia in inscriptione tractatus dicitur ἐπομάρτυς, quo titulo sæpius episcopi aut presbyteri martyrio exornati a Græcis insinuantur. At hæc suspicio tam incerto fundamento nixa, certum iudicium a me extorquere non potest : nam, præterquam quod titulum ἐπομάρτυρος videam præfixum Phocæ hortulano in editione Combesiana et in Codice Regio, experientia, quamvis non diuturna, me docuit, hoc nomine etiam a Græcis compellari martyres, nulla dignitate ecclesiastica conspicuos. Itaque solidarum rationum pondere destitutus in neutram partem inflecti possum, et litem hanc indecisam cogor relinquere.

et ad quem spectent templum in S. Phocæ honorem erecta.
C *Templum ab Imperatore Phoca inchoatum fuisse videtur in honorem*
26 Nec certius definire mihi licet, an ad Sanctum nostrum episcopum spectent ea, quæ Cedrenus, Porphyrogenitus, Chalcondylas, aliique historici Græci tradiderunt de variis templis monasteriisque in S. Phocæ honorem extructis. Jam initio sæculi VI, Constantiupoli monasterium S. Phocæ nomine insignitum exstitisse patet ex eo quod Julianus Ἀρχιμανδρίτης τοῦ ἐν ὁσίοις Φωκά subscripterit libello monachorum ad synodum sub Hormisda. Monasterii autem a Basilio Macedone in sancti Phocæ honorem extructi ac dotati meminit Anselmus Baudurus in Antiquitatibus Constantinopolitanis tom. 2, lib. 3, pag. 733, hæc Porphyrogeuiti verba citans : In Steno quoque, cervice scilicet Euxini, S. Phocæ ædem venerandam admodum, pie religioseque ab se ædificatam, et in monasterium Deo gratum conversam, nec non structuris atque possessionibus abunde ditatam cœtui piorum monachorum, a se collecto, donavit, et officinam animorum medicam esse designavit. Fronto Ducæus noster loco antea citato refert ex Chalcondyla, templum S. Phocæ prope Trapezuntem fuisse dicatum. At in his nullam invenio notam characteristicam, ex qua possim dignoscere, cui ex tribus sanctis synonymis is honor delatus sit.

27 Cangius Constantinopolis Christianæ lib. 4, pag. 133, ita scribit : S. Phocæ martyris, cujus festum colunt Græci xxii Septembris, ædem in Milio, loco nuncupato Dihippio ædificavit Phocas

tyrannus ; quam priusquam tegeret, interfectus est ab Heraclio, qui hanc postmodum sancto Joanni Theologo dicavit. Ex his colligo saltem de alterutro Sinopensi martyre hic sermonem esse, cum amborum festum Græci colant xxii Septembris. Videndum modo est, an aliunde nihil lucis afferri possit, ut hanc sacram ædem, ab imperatore Phoca in Sancti sibi synonymi honorem inchoatam, episcopo nostro Sinopensi vindicemus. Invenio in Supplemento ad Menæa excusa collecto ex Synaxario Sirmondi et Ms. Chiffletii post breve S. Phocæ Sinopensis episcopi elogium hæc verba : Τελεῖται δὲ αὐτοῦ σύναξις ἐν τῷ ἀγιωτάτῳ αὐτοῦ μαρτυρίῳ, τῷ ὄντι ἔνδον τοῦ ἁγίου ναοῦ τοῦ πανευφήμου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, πλησίον τῆς ἀγιοτάτης μεγάλης ἐκκλησίας. Quod ita interpretor : Celebratur autem ejus festivitas in sanctissimo illius martyrio (martyrium hic locus est, in quo martyr aliquis colitur) quod est intra sanctum templum gloriosi Apostoli et Euangelistæ Joannis Theologi prope sanctissimam magnam ecclesiam. Templum vero S. Joannis Theologi ἐν τῷ διπλίῳ situm fuisse, Menæa, Synaxaria et historici Byzantini testantur. Ex his itaque ad invicem comparatis videor prudenter posse concludere, in hac æde sancto Joanni sacra Phocam Sinopensem episcopum cultum fuisse.

28 Pancirolus in Thesauris absconditis Almæ urbis Romanæ pag. 367 dicit, corpus S. Phocæ Romæ in ecclesia S. Marcelli servari, illudque ibidem anno 1594 a Clemente VIII visitatum fuisse. Vix dubito, quin reliquiæ Romanæ sint S. Phocæ Sinopensis hortulani, cum S. Asterius testetur, sacrum hujus martyris caput magno populi Romani concursu, et insignis pulcritudinis templo honoratum fuisse. Ceuset quidem Baronius, hæc ab S. Asterio hyperbolice dicta esse, ac Phocæ martyri Antiocheno tribuenda. Forte judicat, hic S. Asterium hyperbole usum fuisse, quia cultus adeo celebris templique adeo pulcri nulla jam Romæ supersunt vestigia. Saltem ego S. Asterio id diserte de suo olitore affirmanti contradicere non ausim. Certe diligentissimus antiquitatis indagator Holstenius in Animadversis ad Martyrologium Romanum S. Asterii assertionem tuetur, atque hæc non de Phoca Antiocheno, sed Sinopeusi esse intelligenda ; neque S. Præsulem hyperbolice locutum fuisse, cum fuerit Romæ ecclesia S. Phocæ adhuc tempore Gregorii VII Papæ. Cousonat autem Holstenio Floravautes Martinellus in Roma sacra pag. 386, ubi citato S. Asterii testimonio hæc subnectit : Baronius.... rhetorica amplificatione hoc dictum existimat ; sed Breve Gregorii VII concessum monasterio S. Pauli de Urbe, ecclesiæ S. Phocæ meminit, quæ olim fuerat juris sancti Anastasii. Verum cum hæc ad episcopum nostrum non spectent, non diutius iis inmoremur.

29 Nunc discutiendum, utrum ad S. Phocam episcopum Sinopensem pertineant miracula erga periclitantes nautas exhiberi solita, quibus Græci illum exornant in Officio suo ecclesiastico. Festa ipsius luce ita canunt ad Vesperas trop. 3 : Orbem universum miraculorum radiis illustras. Quotidie, pater, auxiliaris versantibus in mari. Fugas morbos, animæ et corporis infirmitates tollis, accepta a Domino gratia, martyr Phoca beatissime. Dein post Cathisma : In te habitans spiritus gratia uberem te multarum gratiarum fontem, o Phoca, fecit. Quare etiam, pater, quotidie auxiliaris vectoribus, tuam fide exquirentibus opem : cum quibus etiam nobis propitiationem tribuas divina pollens sapientia. Denique præter alia si-

AUCTORE
G. C.
S. Phocæ Sinopensis episcopi.

E

Ecclesia et reliquiæ Romanæ verosimilius spectant ad S. Phocam Sinopensem hortulanum.

F

Miracula nautis præstari solita.

AUCTORE
G. C.

milia, quæ brevitatis causa omitto, sic orant in *Exapostilario*: Præsulum summitas ac victorum decus, Phoca, magnusque in mari jactatis defensor, te laudantes, vir beate, salva. Hæc Græci satis pie, si satis vere. Sed ut mentem meam candide aperiā, nisi Deus utrumque Phocam Sinopensem miraculis erga naufragantes illustrem fecerit, suspicor hæc Phocæ episcopo per errorem esse adscripta. Nam non possum Græcis, qui hæc Officia composuerunt, utpote recentioribus, et sæpe in historiam ecclesiasticam impingentibus, tantam fidem adhibere, quantam S. Asterio, qui a Phoca hortulano hæc præstita nautis beneficia jam abhinc multis seculis commemorat.

non sunt tam
certo S. Phocæ
episcopo
Sinopensi
tribuenda.

30 Putem ego simplices nautas non ita exacte duos Phocas Sinopeneses distinxisse, sed fama miraculorum motos, ut fieri in vulgo solet, Phocam θαλασσοδομηματοργόν in maris periculis invocasse, illiusque opem sensisse, sive is esset Phocas episcopus, sive hortulanus, quod ipsos non multum curasse crediderim. Imo forte idem Sinope accidit, quod Romæ factum fuisse insinuavi paragrapho præcedenti; nempe ut, sicut Romæ post Paulum episcopum sub Decio passum, alter Paulus celeberrimus martyr sub Juliano extitit, ita etiam Sinope post seniore Phocam episcopum, Phocas alter martyrium subierit, quem populus celebriori cultu prosecutus sit, quemque Deus pluribus miraculis illustrarit, quæ postea recentiores Græci Phocæ episcopo concedere maluerint, vel quod pauca præter episcopatum et martyrium de illo scirent, vel quod in Synaxario Basiliano legissent, Phocam episcopum Sinopensem in juventute inter alia miracula naves periclitantes servasse, ut supra in elogio ejus vidimus. Has conjecturas, potissimum S. Asterii auctoritate nixas, ut facile dedimus, ita etiam non difficulter deseremus, si quis probabiliores rationes aut certa documenta attulerit.

Spectat probabiliter ad
episcopum
Sinopensem
miraculum
captivi liberati,

C

31 Superest, ut miraculum, quod episcopi Sinopensis intercessione patratum existimo, ex Synaxario Basilii imperatoris ad calcem tomi I Julii, Græce excuso hic Latine reddam. Sic habet die VI Julii: Narravit Leo, cognominatus Pontianus, quod Sisinius ille, cui cognomen erat Robustus, navigans in imperatoria classe captus fuerit a Saracenis, et vinctus catenis duabus, compactus fuerit in carcerem. Tali autem angustia circumdatus invocabat Deum et ipsius sacrosanctum martyrem Phocam, dicens: Sancte hieromartyr Phoca, miserere mei et libera me a vinculorum angustia, quæ me tenet. Cum igitur obdormisset, vidit Sanctum assistantem sibi in habitu sacerdotis et dicentem sibi: Evigila et abi. Et expergefactus invenit catenas confractas, et seipsum solutum, carceremque apertum. Et fugiens evasit usque in domum suam. Semper celebrabat memoriam illius cum multa gratiarum actione, Deum glorificans, qui tales gratias dat Sanctis suis. Miraculum hoc episcopo nostro adscribo, quia in habitu sacerdotis apparuisse dicitur, quod alteri Phocæ non videtur posse convenire. Præterea in Ms. Chiffletii et Sirmondi eidem miraculo præfigitur hic titulus: Μνήμη θαύματος γενομένου παρὰ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Φοκά τοῦ θαυματουργοῦ. Id est: Memoria miraculi, quod factum est a sancto hieromartyre Phoca thaumaturgo. Adverto autem nomen thaumaturgi seu miraculorum patratoris constanter a Græcis soli episcopi Sinopensi tribui, dum de variis Phocis agunt.

et varia alia,
quorum non
est distincta
notitia.

32 Varia alia ipsius patrocínio facta esse miracula indicant Menæa impressa, dum ita vitæ illius compendium concludunt. Multa vero etiam post

illius ad Dominum migrationem facta sunt ab ipso miracula. Ordo Ms. Sanctorum Viennensis ecclesiæ supra allatus eamdem miraculorum virtutem innuit, dum de Sancti episcopi nostri Reliquiis agens, utitur his verbis: Quæ reconditæ in basilica Apostolorum ad hæc usque tempora plenæ miraculis venerantur. Dolendum est, quod distincta tot miraculorum notitia acquiri non potuerit. Noli hic etiam varias Reliquiarum translationes in Græcis Synaxariis positas adferre, quia ad quem e tribus, aut saltem duobus Phocis pertineant, ne per conjecturam quidem determinare possum. Ex omnibus hoc paragrapho dictis satis liquet, S. Phocam episcopum Sinopensem in ecclesia Græca et Latina jam dudum cultu, Sanctis exhiberi solito, honoratum fuisse.

D

§ IV. Gesta S. Phocæ ante episcopatum; martyrii genus et tempus.

Præter miracula et itinera, quæ superius dedimus ex Synaxario Basilii imperatoris, nulla Martyris nostri gesta novimus ante episcopatum. In codicibus nostris Mss. et Mombratio referuntur in genere quædam virtutes, quibus sanctus Phocas in puerili ac juvenili ætate floruisse dicitur. Eas eodem modo narrat Vincentius Bellovacensis in Speculo lib. 10, cap. 62: Sic, inquit, infantiae tempus exegit, ut admirabile, nescio quid, etiam tunc in eo divinæ indolis appareret. Jam vero cum puberibus annis adolescentiæ primum limen ingressus est, senilem cœpit monstrare sapientiam, accessu placidus, mente sobrius, castitate gloriosus, amator justitiæ, misericordiæ magister, humilitatis instructor. Commune hoc elogium, nescio unde erutum, enilibet sancto aptari posse nemo non videt. Dum pervolvo varia Græca monumenta, ut inquiram, an quid peculiare de Sancti episcopi nostri juventute dici possit, incido in supplementum Menæorum ex Synaxario Sirmondi et Ms. Chiffletii collectum, in quo ad diem XXII Septembris ita lego: "Ἀθλησις ἐτέρου Φοκά ἱερομάρτυρος, ὃς ἐγένετο υἱὸς Παμφίλου ναυπηγοῦ. Id est: Certamen alterius Phocæ hieromartyris, qui fuit filius Pamphili fabricatoris navium. De hac patris ejus arte in Menologio, Menæis, aliisque Græcorum Synaxariis nullum fit verbum.

De gestis ejus
ante episcopatum
pauca
sunt certa.

E

34 At ecce dum ad Latinos progredior, reperio S. Phocam nostrum jam ex naupegi filio factum esse nautam. Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib. 6 cap. 98, de illo ita loquitur: Hic primum artem gubernatoriam exercuit, deinde divina dispositione ad episcopatum Sinopis civitatis pervenit. Florentinius in Notis ad Martyrologium Hieronymianum facit eum ex piscatore episcopum. Baronius vero in Notis ad Martyrologium Romanum hoc die asserit, certiora multoque veriora esse, quæ de utroque (Phoca) scribunt auctores Latini, in quibus omnibus legitur, Phocam hunc ex nauta episcopum esse factum, illumque ipsum esse, quem nautæ in tempestatibus tanto studio consueverint invocare. Latini illi omnes haud dubie acconmode, ut philosophi loquuntur, intelligendi sunt: nam in pluribus eorum de arte nautica Martyri nostro attributa, verbum nullum reperi. Præterea ex quo Latini posteriorum temporum hauserunt ea, quæ de re nautica et nautarum erga S. Phocam episcopum studio tam affirmate tradunt? Certe S. Asterius sæculi IV

Dicitur a Latinis fuisse nautæ:

F

A scriptor tribuit suo Phocæ hortulano hanc nautarum devotionem, cujus potuit esse testis oculatus. Fortasse quis allegabit Acta nostra Græca, in quibus similia indicantur. Verum quanta sit horum auctoritas paragrapho sequenti videbimus. Liceat mihi hic interim conjecturam quamdam proponere.

sed hæc opinio valde incerta est.

35 Quod de arte ejus gubernatoria seu nautica ante episcopatum tradunt Acta apud Petrum de Natalibus aliosque, suspicor ortum esse ex simplici nautarum erga S. Phocam (quisquis is esset) pietate, vel ex male intellecto Græcorum Officio, in quo spiritualis S. Phocæ gubernatio ita describitur Od. 3: Idololatriæ procella tumens erroris mare, divina gubernatione, inclyte, percurristi, universis mari jactatis portus effectus tranquillissimus. Forte quispiam hanc spirituales gubernationem, in corporalem crude commutaverit. Forte etiam rudes nantæ ob crebra erga se S. Phocæ miracula, artem suam aliquando ab illo exercitam fuisse putaverint, imo ad majorem rei nauticæ gloriam finxerint. Quæ vulgi traditio, ut sæpe fit, postea etiam litteris mandari potuit. Quidquid sit, novimus a nautis invocari S. Nicolaum Myrensem aliosque Sanctos, qui nunquam hujus artis fuerunt periti. Scimus nantas præsertim Indicos in maris periculis implorare ac experiri opem S. Francisci Xaverii nostri, cui nihil unquam cum arte gubernatoria commune fuit, nisi velis spirituales intelligere, quam terra marique sanctissime exercuit.

De mortis genere discrepant auctores,

36 Videamus nunc, an certiora proferre possimus de martyrii genere. Synaxarium Basilii imperatoris antea citatum sic habet in fine: Paulo post mittens imperator Trajanus comprehendit illum, et cum prius multum cruciasset, demum capite minuit, ac dein igni tradidit. Similem vitæ exitum indicare videntur Menæa impressa, ex quibus Sancti nostri elogium ob circumstantiarum quarundam discrepantiam hic integrum Latine producam. Sic habent xxii Septembris: Hic (nempe Phocas hieromartyr et thaumaturgus, ut est in titulo) fuit filius Pamphili et Mariæ in Ponto Sinope. Statim vero a teneris unguiculis, Spiritus sancti gratia, miracula perfecit admirabilia, et perseveravit mira faciens usque ad extremum spiritum. Unde etiam edoctus est eventurum sibi finem martyrii, columba capiti suo insidente, coronam imponente, humano modo loquente ac dicente: Poculum temperatum est, et oportet te illud bibere; quod etiam dignus fuit bibere, sub Trajano imperatore gladio et igne consummatus. Consonat et S. Maximus Cytherorum episcopus in elogii sui fine asserens, quod S. Phocas vitæ cursum consummaverit διὰ ξίφους καὶ πυρός, id est per gladium et ignem.

forte ob Actorum confusionem.

37 Acta nostra Græca et omnes codices Latini altam habent vitæ catastrophem. Aiunt namque S. Phocam post varia tormenta in vivam calcem projectum esse; cumque in ea illæsus permaneret, tandem ferventissimo balneo inclusum placide inter preces animam exhalasse, corpore minime ambusto. Hæc eadem omnia narrant Græci de Phoca quodam, quem xxiii Julii colunt, ut supra dictum est § 1, ubi etiam monui, quod suspicer, integra Phocæ Sinopensis Acta alteri Phocæ, forte Antiocheno, afficta esse ob rationem ibidem expositam ac postea repetendam. Sic Mombritiuss et Petrus de Natalibus similitudine nominis decepti, Genesio Arelatensi sub Diocletiano martyri tribuunt Acta alterius Genesii, qui Romæ nuntius agens ac Christianorum sacra ludibrio exponens subito conversus est, et martyrii palmam sub Diocletiano obtinuit. Potuit ita etiam imperitus quidam homonymia in errorem

inductus, Acta Phocæ Sinopensis alteri Phocæ tribuere; quem plurimi errantem bona fide secuti sint.

38 Nolim tamen, ut quis ex eo inferat, me omnia, quæ in Actis nostris Græcis narrantur, velle Phocæ Sinopensi episcopo vindicare: nam præter alia multa, quæ in iis mihi displicent, nautarum gubernationem illic insinuatam, Phocæ Sinopensi hortulano adscribendam censeo. At, ne extra oleas saltemus, quodnam ex duplici mortis genere paulo ante memorato sit veritati magis consentaneum, non est adeo promptum definire; præsertim cum Synaxarium Basilianum, seculo x collectum, ab Actis nostris in ea re dissentiat. Putem tamen placidam in balneo mortem verosimiliorem esse, eo quod Beda seu Florus, Ado et Usuardus dicant, a S. Phoca Sinopensi episcopo ignem superatum esse; qui loquendi modus non satis commode explicari potest, si capite truncatus in ignem injectus fuerit. Combefisius hanc litem composuisse se putat, Græcorum Menæorum verba ξίφει καὶ πυρὶ τελευθῶντι, ita interpretando pro gladio, igne consummatus. At, præterquam quod clara sit Synaxarii Basiliani expressio de amputatione capitis, hæc interpretatio nimis mihi videtur contorta. Jam ad martyrii epocham pergamus.

39 Si talia forent Acta nostra Græca, ut iis tuto liceret confidere, non tantum determinatum gloriosi certaminis annum, sed ipsum etiam diem præterpropter possemus assignare. Nam in iis dicitur S. Phocas mox post consummatum martyrium Trajano apparuisse, eique mortem post triduum subeundam prædixisse, quæ etiam prædicto tempore subsequuta fertur. Constat autem ex melioris notæ Chronologis, Trajanum mortuum esse anno Christi cxvii die x Augusti, adeoque, supposita narrationis veritate, debuisset S. Phocas eodem anno die vi Augusti certamen consummasse, si Trajano tres integros dies post S. Phocæ martyrium concedamus. Dixi supposita narrationis veritate: totam enim hanc narrationem fabulosam esse judico, quod ne temere censuisse videar, opinionis mei causam accipe paucis.

40 Narrant Acta, Trajanum, audita S. Phocæ prophetia, horrore percussus in palatium suum rediisse, ibidemque febre correptum, et a veribus corrosus, post tres dies exspirasse. Itaque videntur velle, Trajanum in urbe Sinopensi obiisse, in qua S. Phocam episcopum martyrio affectum esse tradunt antiqua Martyrologia. At is mortis locus repugnat omnibus historicis etiam vetustissimis, qui asserunt Trajanum imperatorem Selinunte in Cilicia, vel ut alii quidam volunt, apud Seleuciam Isauriæ profluvio ventris extinctum esse. Hæc itaque fabula satis se ipsam prodit. Audiamus jam aliorum diversas de martyrii tempore sententias.

41 Tamayus tamquam ex tripode pronuntiat, Martyrem nostrum passum esse anno Christi ci. Ferdinandus de Camargo y Salgado in Chronologia sacra Hispanice edita æque confidenter asserit, S. Phocam Sinopensem episcopum martyrii laurea donatum esse anno Christi cxiv. Non est operæ pretium inquirere, an diversum hunc annum in suo Flavio Dextro invenerint; quia, silente tota antiquitate, falsidico huic oraculo fidem non adhibebimus. Mosci in suo Menologio S. Phocæ martyrio assignant annum cii. Frustra me indagaturum existimo, unde etiam ipsi hunc determinatum annum hauserint. A comuni omnium sententia, quæ S. Phocæ episcopi martyrium sub Trajano ponit, plurimum recedit D. Chorier, qui sine teste, sine tabulis ait in libello suo de Antiquitatibus Viennensibus pag. 296, S. Phocam Sinopensem episcopum passum esse sub imperatore Lucio Vero. Puto ego virum hunc memoria lapsus, unum imperatorem

AUCTORE
G. C.
Placida mors in balneo videtur magis conformis textui veterum Martyrologiorum.

E
Epocha martyrii ex Actis cognosci possit,

ulsi manifestam de morte Trajani fabulam traderent.

F

Varia sententia de martyrii tempore;

AUCTORE
G. C.

pro altero scripsisse. Baronius in *Annalibus Ecclesiasticis* ad annum Christi cxiiv, qui deberet esse cxii, ut eruditus jam passim exploratum est, ita scribit : Quod autem ad Julium Africanum spectat, qui hoc anno (ut vidimus) consulatum gessit. Illum existimamus fuisse Africanum, qui Ponti provinciam administrans, ut de superstitione Gentilium bene mereretur, inter alios illustrissimum fama virum, sanctum Phocam Sinopidis episcopum, multis antea affectum suppliciis, martyrio coronavit.

sed, examinato Africani consulatu,

B

42 Jam ferme manibus pedibusque, ut vulgo aiunt, in Baronii sententiam descenderam, et, correcto duorum annorum errore, S. Phocæ martyrium anno Christi cxii affixeram, nisi ulterior circa consulem Africanum indagatio me a ferendo iudicio cohibuisset. Atque in diligentiori hoc examine deprehendi primo, consulem anno cxii non vocari Julium Africanum, sed Titum Sextium Africanum; dein eum hoc anno non in Ponto, ut Baronio placuit, sed Romæ consulatum administrasse. Hæc autem demonstrantur ex Phlegonte historico synchrono, qui consulis Romani prænomen aliaque ad ipsum spectantia ignorare non potuit. Noster Labbe in *Chronologia Historica* anno Christi cxii citat hæc Phlegontis verba : ὁρχοντος Ἀδρήνην Ἀδριανὸν τοῦ αυτοκράτορος γενομένου, ὑπατευόντων ἐν Πόνῳ Τραϊανὸν τὸ ἕκτον καὶ Τίτου Σεξτίου Ἀφρικανοῦ. Id est : Principatum tenebat Athenis Adriano, qui factus est imperator, consulibus Romæ Traiano sextum et Tito Sextio Africano. Quamvis igitur multi auctores varique *Fasti consulares* hunc Traiani collegam vocent Julium vel Caium Julium Africanum, melius censeas Titum Sextium Africanum vocandum esse, ut latius probat Norisius in *Epistola Consulari* pag. 71.

atque mature discussis,

C

43 Quod ad præfecturam Ponticam attinet, quam Africano Baronius attribuit, forte ad tuendam auctoritatem Actorum, in quibus S. Phocas inducitur cum Africano de religione Christiana disputans; eam ego sine teste, fide digno, non admitto, præsertim cum Phlegon expresse notet Adrianum Athenis principatum tenuisse; Africanum vero Romæ consulatum administrasse. Nec magis mihi fit verosimile, eodem anno duplicem Africanum, alterum Romæ, alterum in Ponto consulatus munere functum esse. Quod tametsi fieri potuerit, tamen temere asserendum non est, cum id nulla historia antiqua doceat, aut ratio suadeat. Nam quando Florus et Ado dicunt, S. Phocam sub imperatore Traiano et præfecto Africano varia tormenta pro Christo superasse, nihil aliud significari existimo, quam illum sub imperio Traiani et consulatu Africani martyrium consummasse; prout Martyrum, præcipue veterum, epocha sæpe per imperatores et consules designari solet. Hinc facile quilibet non imperitus colliget, quid sentiam de variis longisque dialogis a S. Phoca cum Africano et Traiano habitis, qui in *Actis nostris Græcis*, aliisque passim describuntur.

mortis annus cum Adone indeterminatus relinquatur.

44 Forte quis ex dictis arguet, jam satis certum esse martyrii annum : Trajanus enim juxta omnes accuratiores Chronologos sextum consulatum gessit cum Africano anno Christi cxii. Ergo si per præfecturam Africani sit intelligendus ejus consulatus, jam manifeste sequitur, S. Phocam anno cxii passum esse. Ita etiam ego argumentabar, cum Baronium legerem. At postea vidi hoc argumentum non adeo firmum esse, ut initio putaram. Siquidem in *Fastis consularibus* invenio, eundem Africanum anno Christi cviii alteri suffectum, consulis munus obisse; unde saltem dubium manet, utrum anno cviii, an anno cxii collocandum sit S. Phocæ martyrium.

Itaque prudenter mihi facturum videor, si martyrii annum indeterminatum relinquam exemplo Adonis, qui in *Chronico* res gestas ab anno ci ad cxx simul complectens ita indefinite scribit : Illis temporibus apud Pontum, Sinopis civitatis episcopus Focas gloriosissime martyrium duxit. Nunc varia passionis ejus *Acta* examinemus, et de Græcis nostris iudicium feramus.

D

§ V. Examinatis Latinis apographis, de Græcis S. Phocæ Actis fertur iudicium.

Ut varia S. Phocæ Acta examinaturi aliquem servemus ordinem, primo de impressis, dein de manuscriptis Latinis, ac denique de Græcis nostris disseremus. Vincentius Bellovacensis in *Speculo* lib. 10, cap. 62, præmissa brevi præfatione, a Græca nostra plane discrepante, S. Phocæ passionem ita describit, ut cum Græca conveniat, præterquam quod in dialogis et orationibus non sit adeo prolixus. Quod autem eam Phocæ Sinopensi episcopo adscribat, colligo ex fine capituli 65, ubi sic habet : Hac Phocas passione gloriosus merito Synope in Ponto habetur primus, quæ celebratur pridie Idus Julii. Vincentium, aut similia Acta contraxisse videtur Petrus de Natalibus, qui omissis precibus ac dialogis, tradidit variorum tormentorum miraculorumque compendium. Dicit etiam in fine S. Phocam episcopum et martyrem passum esse pridie Idus Julii. Porro magnam prodit cosmographiæ imperitiæ, quando Pontum vocat urbem, in qua S. Phocas sit comprehensus, et Galliam civitatem Armeniæ, ad quam sacræ ejus reliquiæ sint translatae, ut ante observavimus. Mombritius tom. 2, pag. 228 in titulo ponit : Passio S. Phocæ episcopi et martyris; sed diem martyrii aut cultus silet. Opinor tamen, quod S. Phocam hoc die celebratum assignare voluerit, cum episcopum nominet. Reliqua ejus narratio, excepto proæmio, proxime ad Acta nostra Græca, et manuscripta quædam Latina accedit, ex quibus forte eam descripsit. Mitto Surium, aliosque auctores recentiores, qui hos duces suos fuisse fatentur. Jam de quinque Mss. nostris Latinis agendum.

Examinantur Acta impressa de S. Phoca episcopo Sinopensi;

E

46 Primum excerptum est ex Breviario S. Petri Viennæ in Gallia, et a P. Chiffletio ad nos missum. Maxime cum Vincentii Bellovacensis narratione convenit. paucis exceptis, quæ hic et alibi occurrentia in Annotatis indicabo. Ab aliis tamen differt in fine, ubi hæc verba adduntur : Sanctus Phocas episcopus fuit civitatis Sinopis in Ponto provincia, cujus sanctissimæ reliquiæ translatae sunt in Viennam Galliarum urbem, et in ecclesia beati Petri condigno honore repositæ sunt. Alterum est Ms. Rubræ Vallis, cujus præfatio suppleta est ex apographo S. Salvatoris et Vincentio Bellovacensi, ut ad marginem notavit Rosweyodus. Historia martyrii in eo descripta editioni Mombritianæ non absimilis est, nisi quod interdum non nihil verbosius sit exornata, et in titulo solummodo scribatur : Passio sancti Focæ martyris, omissa episcopatus mentione. Tertium ex monasterio S. Maximini Treviris acceptum, adeo præcedenti simile est, ut unum ex altero descriptum esse existimem.

dein quinque manuscripta, inter quæ duo postrema dicunt,

F

47 Quartum, quod in codice Molsheimensi membraneo antiqui characteris inveni, vix ab aliis differt, nisi in titulo, qui ita sonat : Incipit Passio

S. Phocam coli die quinto Martii.

sancti

A sancti Foci episcopi III Nonas Martii. Sed hic titulus secum ipse pugnat. Nam S. Phocam fatetur episcopum, et interim asserit coli v Martii, quo die Latini omnes Phocam Antiochenum martyrem colunt, sed episcopum ejusdem nominis non agnoscunt, nisi XIV Julii. Quintum denique apographum in codice membraneo anonymo exaratum, caret præmio; in ipsa vero narratione multa sunt contracta, hinc inde tamen quædam etiam amplificata. Titulus autem ab omnibus aliis discrepat, et rubris litteris ita exprimitur: Martii quinta die Foce martyris apud Antiochiam. Ex duobus his postremis Mss., in quorum uno S. Phocas Antiochiæ passus dicitur, in altero collocatur episcopus et martyr die v Martii, patet non vanam fuisse suspicionem, a me superius expositam, quando Acta S. Phocæ Sinopensis episcopi, S. Phocæ Antiocheno martyri a quibusdam Latinis per errorem adscripta esse dixi. Sed de his rivulis ex Græco, ni fallor, fonte haustis, hæc sufficient.

Scriptor
Græcorum
Actorum di-
cit, se mar-
tyrio præsen-
tem fuisse;

B

48 Jam superest, ut ipsum fontem lustremus, id est de Actis Græcis, hic statim subjungendis, judicium feramus. Imprimis ignotus est eorum auctor: innuit in iis sese non tantum S. Phocæ martyrio coævum, verum etiam illius testem oculatum fuisse. Unde Leo Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis pag. 90, bona fide pronuntiat: Martyrium sancti Phocæ scriptum est a præsentem ac vidente. Tunc quasi assertionis suæ certam probationem allaturus subdit aliquot lineas Græcas ex Actis desumptas, quas ita interpretatur: Namque concidens Africanus in terram semimortuus ac stupidus jacebat. Inter hæc nos vidimus quibus nempe Deus ostendere voluit. Namque cum lumen ingens sole decuplo majus illuxisset, de cælo apparuerunt tres angeli, equis insidentes igneis magnum timorem et tremorem nobis immitentes. Quare nos omnes simul obstupefacti constitimus. Repetit pag. 91, eadem fere verba, quibus etiam eandem præfigit assertionem. Verum si vir ille, hic nimium credulus, singulas horum Actorum partes diligenter examinasset, non tam facile fidem adhibisset scriptori ignoto, qui prodigiosam suam narrationem fabulosa Trajani morte concludit.

verum fabu-
la de morte
Trajani con-
ficta,

C

49 Cum fictam hanc in Actis coronidem legerem, veniebant mihi identidem in mentem viri illi, nescio quo spiritu acti, qui ab uno alteroque seculo Chronica aliosque libros ementitis veterum nominibus ediderunt, ut hac antiquitatis larva universo orbi imponerent, et patrias traditiones contra manifestam veritatem tuerentur. Simile quid hic factum suspicabar; nimirum quod imperitus quispiam Græculus post aliquot secula S. Phocæ martyrium ex ingenio suo scribens, sese ejusdem spectatorem fixerit, ut Actis aliunde vix credibilibus majorem conciliaret auctoritatem. Quis enim facile credat, auctorem synchronum adeo fuisse bardum ac plumbeum, ut narrarit fabulam, quam statim ab omnibus noverat detegendam; imo ab ethnicis cum Christianorum opprobrio ac fidei detrimento explodendam; nemo quippe tum temporis ignorare poterat, Trajanum post obsidionem Hatræ in Mesopotamia morbo fuisse correptum, et in itinere Romam versus alio, quam narrant Acta, loco et modo cæspirasse. Hinc eandem fabulam de Trajani morte, triduo post peractum S. Phocæ agonem secuta, Baronius in Annalibus ad annum Christi cxiiv ita rejicit: Sed cum in multis, tum in his non assentimur dicenti, cum (scilicet Phocam Sinopensem episcopum) triduo ante Trajani obitum (nam multa sunt, quæ repugnant) esse passum. Inter alia repugnat constans omnium historiographorum sententia, quorum

nulli incidit mortem Trajani Sinope aut in alia Ponti civitate collocare.

AUCTORE
G. C.

totam nar-
rationem su-
spectam red-
dit.

50 Propter ineptum hoc imprudensque figmentum suspecta mihi sit etiam reliqua narratio: displicent enim prolixa cum tyrannis colloquia, clerici publice coram gentilibus a S. Phoca accersiti, mirabiles conversiones, Trajani de Christo confessio, et crebra nimium miracula eodem fere modo in plurimis aliorum Martyrum historiis narrari solita, quæ a genuinis sincerisque Actis perquam aliena esse jam sæpe ostenderunt Majores nostri. Solent hodie eruditi, in hac palæstra critica diutius quam ego exercitati, similia Acta vocare pia dramata, episodii et inopinatis eventibus exornata, in quibus narrantur, non ea quæ facta sunt, sed quæ verosimiliter fieri potuerunt. At hujus tragædiæ auctor etiam hos verisimilitudinis limites est prætergressus. Existimo quidem cum Melchior Cano Martyrum res vere gestas non solum amplas magnificasque fuisse, verum multo etiam majores, quam fama feruntur; neque eorum virtutem solummodo tantam, quantum eam verbis extollere potuerunt Christiani scriptores, sed tantam potius, ut præclara ingenia rebus ipsis, et ingeniis præclaris verba quoque defuerint ad exprimendam illorum fortitudinem. Verumtamen neminem latet, veras Sanctorum res gestas plurimis fabulis fuisse contaminatas: quam ob rem Gelasius Papa alique Pontifices Romani ejusmodi historias repudiaverunt, ut fusius videre licet apud Baronium in Præcapitulatione dicendorum ad Martyrologium Romanum cap. 2.

E

51 Nos tamen (verbis utor Gelasii Papæ) cum prædicta ecclesia Romana omnes martyres, et eorum gloriosos agones, qui Deo magis, quam hominibus noti sunt, cum omni devotione veneramur; atque inter illos fortissimum martyrem Phocam, cujus gesta magis Deo quam hominibus nota fuisse arbitror: nam ut aperte dicam, quod sentio, puto de S. Phoca Sinopensi episcopo pauca fuisse posteritati relicta præter martyrium, sub imperio Trajani et consulatu Africani per multa tormenta consummatum. Dein forte post aliquot secula Græcus quidam idiota indignum ratus adeo obscuram esse hujus sancti Martyris memoriam, suscepit hanc historiam adornandam, et Trajanum cum Africano Sinope in scenam induxit, ut suum drama longis disceptationibus et miris rerum varietatibus facilius exornaret. Nemo ægre ferat, si in ea re fortasse nonnihil criticus videar: Mendaci quippe homini (verba sunt Melchioris Cani lib. 11 de Locis Theologicis cap. 6.) ne verum quidem credere solemus. Quamobrem qui falsis atque mendacibus scriptis mentes mortalium concitare ad Divorum cultum voluere, hi nihil mihi aliud videntur egisse, quam ut veris propter falsa adimatur fides, et quæ severe ab auctoribus plane veracibus edita sunt, ea etiam revocentur in dubium.

et, ut sæpe
fit, veris
martyris
laudibus fla-
dem admittit:

F

52 Prudenter itaque videor mihi posse timere, ne Actorum scriptor, in una re manifeste imposturæ convictus, multa alia finxerit, atque idcirco etiam cum synchronum esse negavi. Quod si quis contendat allatas rationes ad id negandum non omnino sufficere, velitque eum Passioni coævum imo et præsentem fuisse, non tantopere repugnabo. Sed si tum simul meminerit, fuisse etiam primis Ecclesiæ seculis Christianos, qui fingere pro religione pium crederent. Si quis de ea re dubitet, inspicat tantummodo Breviarium Romanum ad Festum S. Lucæ, et illic ex libro S. Hieronymi de Scriptoribus Ecclesiasticis leget sequentia: Igitur periodos Pauli et Theclæ, et totam baptizati Leonis fabulam inter apocryphas scripturas computamus, quale

sic multa
ficta sunt, ut
uno,

est

AUCTORE
G. C.

est enim, ut individuus comes Apostoli inter ceteras ejus res hoc solum ignoraverit. Sed et Tertullianus, vicinus eorum temporum refert, presbyterum quemdam in Asia amatorem Pauli, convictum a Joanne, quod auctor esset Libri, et confessum, se hoc Pauli amore fecisse, et ob id loco excidisse.

alterove
exemplo,

53 *Addo et alterum exemplum, quod opinionem meam non leviter confirmat. Cum anno 1722, versarer in bibliotheca Scorialensi circa Matritum, in eidi in Acta S. Marinæ seu Margaritæ a synchrono et teste oculato, ut initio credebam, scripta in antiquo codice pergameno. Existimans itaque me thesaurum invenisse, capi ea describere; sed brevi me laboris penituit, eum in iis legerem sequentia: Tunc ea residente in carcere, ego Teotimus currebam ei cum alimonia aspiciens per fenestram carceris, ubi sancta detinebatur Marina. Videbam omnia, quæ accidebant ei. Et dum hæc agerentur aspexi; et ecce subito draco exivit de angulo carceris intolerabilis, variis coloribus cristatus, cujus in capite velut capilli barbæ, et aures in similitudine hominis videbantur. Præterea illum draconem a capite ad unguis lepide depingit, ac post multa hæc tandem subdit: Et dum illa incessanter oraret, aperto ore draco deglutivit eam. Tunc Dei virgo, quæ crucem Christi in fronte portabat (ipsa crux Christi crevit in ventre draconis, et in duabus partibus divisus est) apparuit illæsa, quasi si nihil fuisset perpessa.*

declaratur,

54 *De horum Actorum scriptore ipsemet Metaphrastes, alioquin ad facile credendum non adeo durus, conqueritur apud Surium 20 Julii in prologo ad Acta S. Marinæ seu Margaritæ paulo post principium ita scribens: Scire oportet, non paucas ex iis, quæ martyrum res gestas continent, narrationibus, ab initio fuisse adulteratas, ut quæ a gentilibus forte, aut ab hæreticis et profanis et veritatis intelligentia privatis viris corruptæ, et aut nugis et vanissimis ineptiis sordidatæ ac cou-*

spurcatæ, et evidentissimis dæmoniorum doctrinis pravæque ac sceleratæ mentis execrandis figmentis profanatæ, et ad Christi et Sanctorum ejus contumeliam compositæ fuerint. Et ideo fidem de cetero adeo labefactant, et tantum ei detrimentum afferunt, ut propterea ne verissimis quidem deinceps [quis] assentiatur; sed aut omnino ea rejiciat ac repudiet, aut, ut quæ sint dubia, despiciat aut ea minoris faciat. Quomodo etiam egregiæ virginis et martyris Marinæ quædam hostis nostri contumelia fuit adulteratum martyrium, veræ per passionem ejus narrationi, tamquam puro frumento, a communi omnium inimico injectis zizaniis: illo, inquam, dæmone, qui illic fingitur fuisse in medio ejus certamine et illius vocibus; adeo ut qui audiunt, attendentes quam sit ridicula et absurda dictio illa dæmoniaca, dubitent de ipso quoque martyrio egregiæ victricis Marinæ. Etenim qui adhuc vivos Christi martyres invasit, et eos morte afficiendi insatiabili tenebatur desiderio, nihil mirum, si postquam excesserunt ad agonothetam, et sunt pronuntiati victores, eorum gloriæ conetur insidiari per impios, qui falsa loquuntur, admissens mendacia Sanctorum rerum gestarum commentariis.

D

55 *Pluribus, si opus foret, id demonstrare possem. Nam similia multa inveniuntur inter martyrum Acta veris, aut numquam scriptis, aut deperditis supposita, ut variis exemplis probat Baronius loco proxime citato. Statuat jam æquus rerum æstimator de Actorum nostrorum scriptore, quod placuerit: sive enim synchronus, sive suppar, sive multo posterior fuerit, sufficit nobis in eo insulsum commentum detexisse, quo totius descriptionis ejus fides non parum vacillat. Jam tempus est, ut ipsa Acta Græca qualiacumque e Ms. bibliothecæ Vaticanæ codice transcripta, exhibeamus, cum interpretatione nostra, in qua potius rem totam fideliter reddere, quam elegantius vertere volumus.*

relicta lecto-
ri judicandi
libertate.

E

MARTYRIUM S. PHOCÆ

C

AUCTORE ANONYMO.

F

Ex Ms. Græco bibliothecæ Vaticanæ codice 797, pag. 384, collato cum variis Mss. Latinis.

PROLOGUS.

Επειδήπερ πολλάκις καὶ ἀπὸ τῆς καθόδου τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ἀδύνουτε καὶ φιλευσπλάγχχνου, καὶ ἰσχυροῦ καὶ ἰατροῦ, ποιμένος τε καὶ διδασκάλου, Θεοῦ τε καὶ Κυρίου, τὸ περιβόητον καὶ ἀπόρρητον, ὅσιόν τε καὶ ἄμεμπτον μυστήριον τῶν τὴν ἐλπίδα ὁσίως κατεχόντων, καὶ ἐπισφραγισαμένων Χριστιανῶν, διὰ πολλῆς τε καὶ μεγάλης θλίψεως, νηστειῶν τε καὶ διωγμῶν, φυγῆς τε καὶ παραμονῆς, ἀτιμίας τε καὶ τιμῆς, ἀδοξίας τε καὶ δόξης, πλειστάκις οἱ ὅσιοι καὶ ἄμεμπτοι καὶ σχεδὸν ἰσάγγελοι ἀπόστολοι παθόντες ὑπὲρ τοῦ διαβοήτου, καὶ ἐπιδόξου μυστηρίου, παρέδωκαν ἡμῖν τύπον τῶν τοῦ Κυρίου παθημάτων, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ἀμέμπτου καὶ ἀκλινοῦς· ἀναγκαῖον καὶ ἡμῖν ἐγενετο, πᾶσι καὶ πανταχοῦ τὴν ἄμεμπτον, καὶ περικαλῇ ἐν-

Quandoquidem sæpe, postquam etiam Salvator noster Jesus Christus, impiger, viscera habens misericordiæ ac potens medicus, pastor et magister, Deusque ac Dominus, præsentiam suam subtraxit per ascensionem, quæ est celebre et ineffabile sanctumque ac irreprehensibile mysterium eorum, qui spem sancte habent, ac per multam magnamque tribulationem, jejunia et persecutiones, fugam et perseverantiam, ignominiam et gloriam, contemptum et honorem, Christianorum sigillo signati sunt a; quandoquidem, inquam, sæpe sancti et irreprehensibiles ac ferme angelis æquales Apostoli, qui passi sunt pro celebri et glorioso mysterio, typum Passionis Domini et irreprehensibilis immotæque erga eum fidei

Auctor scri-
ptionis suæ
causam in-
dical,

a

A fidei nobis tradiderunt; necesse quoque nobis fuit, omnibus et ubique irreprehensibilem, pulchram, gloriosamque conversationem martyrum, qui sanctam virtutem pugnamque exercuerunt, in commentariis per litteras vobis significare, fratres, ut imitatores effecti nos etiam eorum certamen æmulemur.

et aliquas S. Phocæ virtutes enumerat.

2 Recordantes enim vexationes et multa tormenta ipsorum per ignem, gladium, crucem, ferarum dissolutionem, ac varios cruciatus, excitamur propter plures bonos et optimos auctores, quibus nos oportet confidere apud Dominum nostrum Jesum Christum; multo utique manifestius propiusque per fortitudinem ac patientiam beati Phocæ, qui non solum in rogo et flagellationibus, sed etiam in omni vita gravis ac purus virtutem exercuit, præ oculis semper habens Salvatorem Christum. Nam cum juvenis esset, non est seductus a pernicioso serpente, sed sicut columba Domini, castus fuit et immaculatus, piusque a juventute omnibus innotuit. Etiam egenis rerum ad vitam spectantium non mediocriter subveniebat: divites vero admonebat, et omnia in omnibus simpliciter ab ipso fiebant. Quæ autem ad illius certamen attinent, nullus hominum potuit juxta dignitatem conscribere. Nos vero paucis ea, prout

B

b

δοξον πολιτείαν τῶν τὴν ἀγίαν ἀρετὴν καὶ ἀθλησιν τελειωσάντων μαρτύρων, ἐπὶ ὑπομνήμασι διὰ τῶν δὲ τῶν γραμμάτων ὑμῖν σηµάναι, ἀδελφοί, ἵνα μιμηταὶ γενόμενοι τῆς ἐκείνων ἀθλήσεως καὶ ἡμεῖς ἐφάμιλλοι ἐσώμεθα.

EX MS. GRÆCO.

2 Μερυμημένοι γὰρ αὐτῶν τοῦ διὰ πυρὸς, καὶ ξίφους, καὶ σταυροῦ, καὶ ποικίλων βασάνων, καὶ θηρίων διάλυσιν, σπαθισμῶν τε καὶ πολλῶν στρεβλώσεων, νοουθετούμεθα ἐπὶ πλείοσιν ἀγαθοῖς, καὶ κρείττοσιν αἰτίοις, οἷς χρὴ ἡμᾶς προσδοκᾶν παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· πολλῶ δὲ δήπου καὶ πλείον ἐπιδεικτικόν, καὶ κατάλληλον ἀπὸ τῆς ἀνδραγαθίας καὶ ὑπομονῆς τοῦ μακαρίου Φωκᾶ, ὃς οὐ μόνον ἐπὶ τῆς πυρᾶς, καὶ τῶν αἰκισμῶν· ἀλλὰ γὰρ δὴ καὶ περὶ ὧν ἐν τῷ βίῳ σεμνῶς καὶ ἀγνῶς τὴν ἀρετὴν ἐπολιτεύσατο, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων αἶν τὸν σωτήρα Χριστόν. Νέος μὲν γὰρ ὧν οὐκ ἠπατήθη ὑπὸ τοῦ λοιμῶνος ὄφους, ἀλλ' ὥς περιστέρα Κυρίου-ἀγνός τε ὑπῆρχεν, καὶ ἄσπιλος ἀπὸ νεότητος, εὐσεβής τε καὶ πᾶσι περιβόητος ἐγένετο. Καὶ γὰρ τοῖς μὲν κατὰ τὸν βίον ἐνδέεσιν οὐ μετρίως ἐπήρκει, πλουσίοις δὲ παρήνη, καὶ πάντα ἐν πᾶσι ἀπλῶς ἐγένετο· τὰ γὰρ τῆς ἀθλήσεως αὐτοῦ κατ' ἀξίαν οὐδεὶς ἀνδρῶν ἠδυνήθη συγγράψαι. Διὰ βραχέων δὲ, πῶς καὶ ὡς ὁ νοῦς ἐπιβάλλει, σηµάνει προσηµυχήμεν.

E

ANNOTATA.

a Sensus hic Græce admodum prolixus quamdam parit obscuritatem, quam utcumque diminuere conatus sum.

b Prologus in quibusdam codicibus manuscriptis deest; in aliis omnino ab hoc est diversus.

CAPUT I.

Disputatio sancti Phocæ cum Africano Præfecto.

S. Phocas captus et ab Africano interrogatus,

C

Multis e Christianorum grege abreptis, sicut aliquis pretiosum lapidem quærit cum amicis et cognatis suis, sic [gentiles] quærebant pium ac sanctum Pastorem. Cum vero Sanctus ductus esset ad tribunal, Africanus præfectus dixit: Illene est Phocas, qui dicit non esse deos, neque imperatorem Trajanum Deum? Nonne omnis hostilis natio per manus ejus interfecta est? Quis igitur alius Deus est? Phocas tacebat. Africanus præfectus dixit: Quid dicis ad hæc? Non respondes quidquam? Non nosti, quo veneris? Phocas dixit: Siquidem de Deo loquaris, est Deus in cœlis; si vero de homine loqueris, nihil omnino a me exspecta admittendum. Africanus dixit: Non sunt ergo imperatores dii? Phocas dixit: An non sufficit, Trajanum solummodo imperatorem appellari? Quin etiam insuperabile nomen sibi attribuit?

eum docet, homines non posse vocari deos.

4 Africanus dixit: Christiani jam tibi procumbunt, tamquam Deo. Phocas dixit: Absit ut hoc in mentem veniat ulli homini. Nam homines in sanguine contaminati, in peccatis concepti, morti subjecti, verborum in vita prolatorum, conversationis et actionis, quam hic fecerint, debitores, et ad invisibilis Dei judicium deducendi, quomodo possunt tale nomen proprie gestare? Africanus dixit: Quomodo igitur fama de te usque ad imperatorem venit? Phocas dixit: Non ut de Deo,

Πολλῶν γὰρ συναρπασθέντων, ἐκ τῆς ἀγέλης τῶν Χριστιανῶν, ὥσπερ τις πολύτιμον λίθον ἀναζητεῖ μετὰ φίλων αὐτῷ καὶ συγγενῶν, οὕτως ἐξήτουν τὸν εὐσεβῆ καὶ ὁσίον ποιμένα· τοῦ δὲ Ἀγίου ἀχθέντος ἐπὶ τὸ βῆμα, Ἀφρικανὸς ἑπαρχος εἶπεν· Οὗτός ἐστιν Φωκάς, ὁ λέγων μὴ εἶναι θεοὺς, μήτε τὸν αὐτοκράτορα Τραϊανὸν θεόν; Ἡ οὐχὶ πᾶν πολέμιον ἔθνος ὑπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ διεφθάρη; Τίς οὖν ἕτερος θεὸς ἐστιν; Φωκάς ἐσιώπα. Ἀφρικανὸς ἑπαρχος εἶπεν· Τί λέγεις πρὸς ταῦτα; οὐκ ἀποκρίνεις οὐδέν, οὐκ οἶδας, ποῦ ἦκες; Φωκάς εἶπεν· Εἰ μὲν ἦν περὶ θεοῦ σε λέγειν, ἐστὶν Θεὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· εἰ δὲ περὶ ἀνθρώπου λέγεις, μὴδ' ὅλως προσδέχου τι παρ' ἐμοῦ ἀποδέχεσθαι. Ἀφρικανὸς εἶπε· Οὐκ εἰσιν οὖν οἱ αὐτοκράτορες θεοί; Φωκάς εἶπεν· Οὐ μόνον γὰρ ἕως τούτου ἀρκεῖται Τραϊανὸς βασιλεὺς ἀκούειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνυπέρβλητον ἐαυτοῦ ὄνομα περιτίθησιν;

F

4 Ἀφρικανὸς εἶπεν· Σοὶ ἤδη οἱ Χριστιανοὶ ἀνέκυνται ὥς Θεῷ; Φωκάς εἶπεν· Μὴ γένοιτο τοῦτο ἐν νῷ λαβεῖν μηδενὶ ἀνθρώπῳ· ἄνθρωποι γὰρ ἐν αἵματι πεφυρμένοι καὶ ἐν ἁμαρτίαις μεμιγμένοι, καὶ θανάτῳ ὑποκείμενοι καὶ χρεωφειλέται λόγων τῆς ζωῆς, καὶ τῆς πολιτείας, καὶ τῆς πράξεως, ἧς ἐνθάδε ἔπραξαν, καὶ ὑπὸ κρίσιν Θεοῦ ἀοράτου πολιτευόμενοι, πῶς δύνανται τοῦτο τὸ τηλικούτου ὄνομα κυρίως φορέσαν; Ἀφρικανὸς εἶπεν· Πῶς οὖν ἡ περὶ σου φήμη καὶ ἕως τοῦ αὐτοκράτορος ἦκει; Φωκάς εἶπεν· Ἀλλ' ὥς

Θεοῦ,

EX MS.
GRÆCO.

Θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπου Θεοῦ, ὅθεν οὐκ ἀπαυτομολῶ τῆς τῶν ἀποστόλων τοῦ Θεοῦ εὐαρεστίας· ἐπεὶ καὶ αὐτὸν, ὃν ὁρᾷς οὐκ ἄξιον γενόμενον ἐπίσκοπον, οὐχ ὡς Θεόν, ὥσπερ σὺ λέγεις, ἀλλ' ὡς ποιμένα λογικῆς ποίμνης τιμῶσιν. Ἡ, ἐπειδὴ καὶ σὺ τὸν ἔπαρχον παρὰ τοῦ Κυρίου ἐπιστεύθης, παρὰ τοῦτο Θεὸς καλεῖσθαι θέλεις; Ἀφρικανὸς εἶπεν· Σχολαστικῶν χρεῖα ἐν ταῦθα, ἵνα δύνανταί σοι ἀντιλέγιν. Φωκᾶς εἶπεν· Εἰ τοῦ κόσμου παντὸς τοὺς σχολαστικούς ἀγάγεις, οὐκ ἂν ἄξιοι εὐρεθίσαν πρὸς ἓνα τὸν τοῦ Κυρίου μαθητῶν ἀποκρίνεσθαι.

5 Ἀφρικανὸς εἶπεν· Τοιούτῳ διδασκάλῳ τίς προσέχει ἐσταυρωμένῳ; Φωκᾶς εἶπεν· Ὅρα ταύτην μάλλον τὴν ἀνυπέρβλητον αὐτοῦ σοφίαν· εἰμὴ γὰρ πάσης ἦν σοφίας ὑπερβολή, μάλλον δὲ καὶ πάντες οἱ σοφοὶ (εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ ἔλαβον) οὐκ ἂν ἦν γεγραμμένοι· Ὁ διδοὺς σοφίαν τοῖς σοφοῖς· Καὶ πάλιν· Ὁ ὁρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν· Καί, Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω. Ἄραγε ἐπιγινώσκεις, ἃ λέγω; Ἀφρικανὸς εἶπεν· Μὴ γὰρ σοι περὶ νόμων, ἣ συζητήσεως ἀπεστάλην λέγειν, ἀλλὰ περὶ πειθαρχίας καὶ νόμων βασιλικῶν. Φωκᾶς εἶπεν· Ἐγὼ σοι περὶ νόμου καὶ ἀσράτου Θεοῦ λέγω, καὶ οὐ πείθω σε· σὺ δὲ μοι περὶ ἀνθρώπου ἀνόμου, καὶ ὁμοιοπαθοῦς μοι, ὃς σήμερον μὲν ἐστίν, αὔριον δὲ ἀποθνήσκει, καὶ ὥφελόν γε καλίστως, καὶ μὴ κακίστως. Ἄραγε πείσαι με δυνηθείης; Ἀφρικανὸς εἶπεν· Τὴν πολύτεχνον, καὶ πολυποίκιλόν σου ταύτην λέξιν ρίψας ἀπὸ σου, φιλοσόφησον τὴν εἰς τὴν τῆς ζωῆς ἀλήθειαν· ἵνα μὴ με ἀναγκάσῃς διὰ πολλῶν ἀναγκῶν πείσαι σε.

6 Φωκᾶς εἶπεν· Ἐπὶ καλὸν δεῖπνον καλούμενος ἄπειμι, καὶ τοι τῆς ὥρας ἥδη προβεβηκυῖας. Ἀφρικανὸς εἶπε· φονεῖς καὶ φαρμακοὶ, οἱ οὐκ ἄξιοί εἰσιν οἴκτου, ζῆν ἄξιουσιν, καὶ σου ἡ τηλικαύτη σοφία καὶ φρόνησις εἰς μωρίαν πεποιθυῖα θανεῖν βούλεται; Νῆ τὸν ἥλιον, τάχα καὶ Ἀριστοτέλους σοφώτερος ἦσθα. Φωκᾶς εἶπεν· Φιλοσοφεῖν οὐκ ἄξιόν, ἀλλὰ φιλόχριστος εἶναι θέλω· τοῦτον γὰρ καὶ κύριόν μου, καὶ Θεόν μου καὶ βασιλέα γνωρίζω. Ἀριστοτέλης μὲν γὰρ φιλοσοφίαν καινὴν, καὶ ἀπατηλὴν ἐδίδαξεν· Χριστὸς δὲ θεολογίαν, καὶ πολιτείαν ἐνάρετον, σωφροσύνην τε, καὶ ἐγκράτειαν, εὐσέβειάν τε καὶ ἀθανασίαν τοῖς πιστεύουσιν δι' αὐτοῦ ἐχαρίσατο τῷ μόνῳ σοφῷ Θεῷ. Ἀφρικανὸς εἶπεν· Κατάδηλον ἐποίησας τὴν σεαυτοῦ ληρίαν, ἐσταυρωμένῳ προσέχων. Φωκᾶς εἶπεν· Ἀμέλει, τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ σκανδαλίζον ὑμᾶς· γέγραπται γὰρ ἐν τῷ νόμῳ· Ἰουδαίοις μὲν σκανδάλον, ἔθνεσι δὲ μωρία· ἡμῖν δὲ τοῖς πιστοῖς Χριστὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία.

7 Ἀφρικανὸς εἶπεν· ἐστὶν οὖν Θεὸς ἐσταυρωμένος; Φωκᾶς εἶπεν· Εἰσὶ δὲ θεοὶ, καὶ θεαὶ λίθινοι χειροποίητοι; Τὰς γὰρ Χριστοῦ Ἰησοῦ ὁδοὺς, οὐδεὶς ἀνθρώπων σαρκοφορῶν ἐξιχνιάσαι δύναται. Ἀφρικανὸς εἶπεν· Ἀνάμνησον καὶ θέασαι πόλον, καὶ φωσφόρον ἥλιον, μῆνην, καὶ ἀστέρων διαφορὰς, ἅτινα ἀπολείπειν θέλεις. Φωκᾶς εἶπεν· Ὅρα πόλον καὶ θαλασσοῦ ἥλιον, μῆνης τε καὶ ἀστέρον θέσεις, καὶ τὸν τούτων δεσπότην οὐ κατανοεῖς, οὐδὲ εἰκάζεις· οὐ γὰρ ἥλιος σελήνην ἐποίησεν, οὐ δὲ σελήνη ἀστρα, ἀλλὰ ταῦτα πάντα τὰ ὁρώμενα ἐν λόγῳ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ γηγενῆνται. Ἀφρικανὸς εἶπεν· Πάλιν οὖν καὶ τὸν φωσφόρον, καὶ τὸν οὐρανὸν ὑπὸ ἄλλου γεγενῆσθαι φάσκεις, καὶ μὴ δὲ αὐτοῖς ὑπῆκειν; Φωκᾶς εἶπεν· Μὴ γένοιτο τὰ στοιχεῖα θεοῦ καλεῖσθαι. Ἀφρικανὸς εἶπεν· Δεῖξον οὖν μοι τὸν Θεόν σου, καὶ γὰρ τὸν αὐτοκράτορα πείθω. Φωκᾶς εἶπεν· Οὐ προσέπον σοι περὶ ἀσράτου Θεοῦ; ὃς γὰρ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν καθέζεται, πῶς ἀνθρώπῳ ὠφθῆναι δύνατόν; εἰ δὲ θέλεις γινῶναι

sed de homine, Dei [servo.] Unde non desero beneplacitum Apostolorum Dei. Quandoquidem illum quem vides indignum episcopum non tamquam Deum, ut tu dicis, sed ut pastorem rationalis gregis honorant. Cum tu etiam praefectus a Domino constitutus sis, an propterea Deus vocari vis? Africanus dixit: Scholasticis hic opus est, ut possint tibi contradicere. Phocas dixit: Si totius mundi scholasticos adducas, non inveniuntur digni, ut vel uni discipulorum Domini respondeant.

5 Dixit Africanus: Tali magistro crucifixo quis adhæret? Phocas dixit: Vide potius insuperabilem illius sapientiam. Nisi enim omni sapientia abundaret, et magis quam omnes sapientes (siquidem ab eo acceperunt) non esset scriptum: Dans sapientiam sapientibus; et iterum: Compréhendens sapientes in astutia sua; et: Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo. An cognoscis quæ dico? Africanus dixit: Non sum missus, ut tecum loquar de religione aut inquisitione, sed de obedientia magistratui et legibus imperatoris præstanda. Phocas dixit: Ego tibi de lege et invisibili Deo loquor, et non persuadeo tibi; tu vero mihi loqueris de homine iniquo, et similibus, quibus ego, passionibus subjecto, qui hodie quidem est, cras autem moritur; et utinam optime et non pessime! Num persuadere mihi possis? Africanus dixit: Artificiosam et multifariam hanc tuam locutionem a te abiciens philosophare de veritate ad vitæ conservationem, ne me cogas per multas pœnas persuadere tibi.

6 Phocas dixit: Abeo [tamquam] ad bonam cœnam vocatus, quando etiam hora jam sero est provecta. Africanus dixit: Homicidæ et malefici, qui non sunt digni commiseratione, vivere obtestantur; et tua tanta sapientia et prudentia ad stultitiam persuasa mori vult? Per solem, utique Aristotele sapientior esses! Phocas dixit: Philosophus esse dedignor, sed Christi amator esse volo: hunc enim Dominum meum et Deum meum ac regem agnosco. Aristoteles quidem philosophiam novam et fallacem docuit; Christus vero theologiam, ac conversationem virtute præditam; et dedit temperantiam, continentiam, pietatem ac immortalitatem iis, qui per ipsum credunt soli sapienti Deo. Africanus dixit: Manifestam facis tuam stultitiam Crucifixo adhærens. Phocas dixit: Certe, hoc namque est, quod vos scandalizat; scriptum est enim in lege: Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitia: nobis vero fidelibus Christus est Dei virtus et Dei sapientia.

7 Africanus dixit: Estne igitur Deus, qui crucifixus est? Phocas dixit: Suntne dii et deæ, qui lapidei manibus facti sunt? Nam Christi Jesu vias nullus hominum carnem ferens investigare potest. Africanus dixit: Ad mentem redi, et aspice polum, luciferum solem, lunam, et astrorum differentias, quæ omnia deficere vis. Phocas dixit: Vides polum et prælucentem solem, lunæque et astrorum positiones, et eorum Dominum non agnoscis, neque assequeris: non enim sol lunam fecit, neque luna stellas; sed hæc omnia visibilia in verbo Dei et Christi facta sunt. Africanus dixit: Iterumne ergo solem et cœlum ab alio factum, iisque non obtemperandum esse dicis? Phocas dixit: Absit, ut elementa dii vocentur. Africanus dixit: Ostende ergo mihi Deum tuum, et ego imperatori persuadebo. Phocas dixit: Nonne præfatus sum tibi de invisibili Deo? Qui enim super cœlos sedet, quomodo ab homine vi-

D

Dein illi
Christi pas-
sionem obji-
cienti,

E

respondet,

F

et probans
vana esse
idola,

deri

A deri potest? Si vis nosse Deum, assequere visibilia. Vides cœlum, solem, lunam, stellas et nubes. At non, quando vult, cœlum pluit, sed quando jubetur. Sol non, quando vult, calefacit, sed quando jubetur. Luna et stellæ non lucent, quando volunt, sed quando jubentur; et simpliciter unumquodque a superiori providentia velut in exercitu gubernatur.

ostendit
Christum
esse Deum,

8 Hunc ergo Deum oportet agnoscere, adorare et glorificare, qui dixit per Prophetam: Ego occidam et vivere faciam. Africanus dixit: Quis igitur demum est hic Deus crucifixus? Phocas dixit: Tu quidem passionem ejus audisti, sed virtutem resurrectionis ejus non intelligis. Unde autem tibi evenit, ut etiam crucifixum fatearis: nam et hoc tibi magnum est. Si velis credere, cape scripturas a Deo inspiratas et agnosce tuum et imperatoris tui creatorem; et tunc scies, quis sit Deus Pater, et hujus Filius Jesus Christus et Dominus; crucifixus quidem secundum humanitatem, qui autem divinitatis suæ virtute resurrexit, in cœlos abiit, et ad dextram Patris sedet. Africanus dixit: Multam sermonum tuorum circuitionem audiui, ita ut fortasse nec Demosthenes tam multa exposuerit. Sed ceterum obtempera et sacrifica, ne me conas, ut præter horribilia tormenta igne te consumam. An non scis, quod hic stent plus quam quinquaginta millia virorum, quodque provincias tu avertas, ne sacrificent?

ac ultro pa-
nas expetit.

9 Phocas dixit: Cur non potius me adigis ad moriendum, ut dicis, quam totum mundum per meam iniquitatem perdam? Sed lætus ingredior focum, ne per unam ovem grex totus contamineatur: talia enim monita et præcepta accepi a Domino nostro Jesu Christo. Africanus dixit: Si esses ætate provectus, dicerem te delirare; si autem esses egenus, iterum suspicarer, te propterea velle mori. Phocas dixit: Omnes, quæ ad vitam spectant, possessiones et pecunias dimisi, ut unam margaritam possiderem. Si igitur videar tibi torquendus, ne me sacrificiis pollutum torque. Africanus dixit: Nos puris et irreprehensibilibus diis sacrificamus; et ut pollutos illos esse dicis? Phocas dixit: Non solum polluti, sed etiam superbi, venefici et adulteri, sacrilegi et inanimati dæmones sunt; nec solum illi, sed etiam qui dicunt esse alium Deum, præter supremum Deum, unum, omnipotentem, cui gloria et potestas in secula seculorum. Amen.

a
Præses orta
aeris tempe-
state proster-
nitur.

10 Cum multitudo turbarum a repeteret Amen, factus est sonus velut aquarum multarum violenter egredientium, et terræ motus horrendus ac validus. Denique concidens Africanus semimortuus in pavementum, obstupefactus jacebat et universus circa eum exercitus. Interea nos vidimus, quibus voluit Dominus ostendere. Cum enim cœlitus effulsisset magna lux sole decuplo b major, apparuerunt tres angeli, equis insidentes igneis, qui multum metum ac tremorem incusserunt nobis. Simul autem omnes obstupefacti stetimus. Illi autem, cum allocuti essent beatum Phocam, in cœlum ascenderunt. Post semi-horam Terentina c, uxor Africani currens cum quinque liberis et omni famulatu suo, atque procidens ante beatum Phocam supplicavit, ut redderet sibi maritum; illa vero cum tota familia crederet Domino. Quod etiam fecit beatus Phocas: nam cum advocasset omnem clerum, oravit pro ipso. Ille autem inopinato salvatus abiit, ut manifestaret imperatori famosam potestatem Domini, et spem Christianorum.

Θεὸν, παρακολούθει τοῖς ὁρωμένοις οὐρανὸν ὁρᾷς, ἥλιον, σελήνην, καὶ ἄστρα καὶ νέφη, ἀλλ' οὐχ ὅτε θέλει οὐρανὸς βρέχει, ἀλλ' ὅταν κελεύηται· ἥλιος οὐχ ὅτε θέλει ἐκπυροῖ, ἀλλ' ὅταν κελεύηται· μὴν καὶ ἄστρα οὐχ ὅτε θέλουσιν καταυγάζουσιν, ἀλλ' ὅταν ἐπιτάττονται, καὶ ἀπλῶς ἐνὶ ἐκάστῳ ὑπὸ τῆς ἀνωθεν προνοίας στρατηλατοῦνται.

EX MS.
GRÆCO.

8 Τοῦτον οὖν Θεὸν γινώσκειν χρὴ, καὶ προσκυνεῖν καὶ δοξάζειν, τὸν εἰπόντα διὰ τοῦ προφήτου· Ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω. Ἀφρικανὸς εἶπεν· Τίς οὖν ἐστὶν ὁ ἐπὶ πάντων τούτων Θεὸς ὁ ἐσταυρωμένος; Φωκᾶς εἶπεν· Σὺ μὲν τὸ πάθος αὐτοῦ ἀκήκοας, τὴν δὲ δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ οὐ κατανοεῖς· πόθεν δέ σοι ἐπῆλθεν καὶ τὸ ἐσταυρωμένον ὁμολογεῖν, καὶ τοῦτο γὰρ σοι μέγα· εἰ θέλεις δὲ πιστεῦσαι, λαβέ τὰς θεοπνεύστους γραφάς, καὶ γνῶθι τὸν κτίστην σου, καὶ τοῦ αὐτοκράτορός σου, καὶ τότε γνώσῃ, τίς ἐστὶν Θεὸς ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ τούτου Υἱὸς Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ κύριος, ἐσταυρωμένος· μὲν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀναστὰς δὲ τῇ τῆς θεότητος αὐτοῦ δυνάμει, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθὼν, καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθεζόμενος· Ἀφρικανὸς εἶπεν· Πολλὴν σου περίοδον ἀκήκοα λόγων, ὥς τάχα μὴδὲ τὸν Δημοσθενην τοσαῦτα ἀπηγγελκέναι· ἀλλὰ τὸ λοιπὸν πείσθητι, καὶ θῆσαι θέλησον, ἵνα μὴ με ἀναγκάσῃς ἐπὶ δειναῖς κολάσεσι διὰ πυρὸς σε ἀναλῶσαι. Ἡ οὐκ οἶδας, ὅτι πλείω πεντακισμῦριοι ἄνδρες ἴστανται ἐνταῦθα, καὶ τὰς ἐπαρχίας σὺ ἀνατρέπεις, μὴ θύειν;

9 Φωκᾶς εἶπεν· Καὶ πῶς μᾶλλον ἐμὲ προάγεις, ὥς λέγεις, τεθνᾶναι, ἢ κόσμον ὅλον διὰ τὴν ἐμὴν παρανομίαν ἀπολέσθαι; Ἀλλὰ καὶ γεγηθὼς προσέρχομαι τῇ πυρᾷ, ἵνα μὴ δι' ἐν πρόδοτον πᾶσα ἡ ἀγέλη σπιλωθῇ· τοιαύτας γὰρ παραγγελίας, καὶ ἐντολὰς ἔλαβον παρὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀφρικανὸς εἶπεν· Εἰ ἦς προβεβηκὼς, ἔλεγον ἂν ὅτι ληρεῖς εἰ δὲ ἦς ἐνδεής, πάλιν καὶ τοῦτο ὑπόπτειον ἂν, ὅτι διὰ τοῦτο θέλεις ἀποθανεῖν. Φωκᾶς εἶπεν· Παντῶν τῶν κατὰ τὸν βίον κτημάτων καὶ χρημάτων ἀπηλλάγην, ἵνα τὸν ἕνα μαργαρίτην κτίσωμαι· εἰ οὖν δοκεῖς σοι βασιανίζειν μὴ μιαιοθουῦντα με βασιανίζει. Ἀφρικανὸς εἶπε· Ἡμεῖς καθαροὶ καὶ ἀμέμπτους θύομεν θεοῖς, καὶ σὺ μιαροὺς αὐτοὺς εἶναι λέγεις; Φωκᾶς εἶπεν· Οὐ μόνον μιαιοὶ, ἀλλὰ καὶ ἀλαζόνες, καὶ γόητες, καὶ μοιχοὶ, καὶ ἱερόσυλοι, καὶ δαίμονες ἄψυχοι εἰσι, οὐ μόνον αὐτοὶ, ἀλλὰ καὶ οἱ λέγοντες ἕτερον Θεόν, πλὴν τοῦ ἐπάνω παντὸς Θεοῦ, ἐνός, παντοκράτορος, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10 Τοῦ δὲ πλήθους τῶν ὄχλων ἀναπεμφάντων Ἀμήν, ἐγένετο ἤχος ὥς ὑδάτων πολλῶν βιαίως ἐξερχομένων, καὶ σεισμὸς φοβερός τε καὶ ἰσχυρός. Ἀμέλει καταπεσὼν Ἀφρικανὸς ἡμιθανὴς ἐπὶ τὸ ἔδαφος, καὶ ἀχανὴς ἔκειτο, καὶ πᾶς ὁ περὶ αὐτὸν στρατὸς· ἐν οἷς ἴδομεν, οἷς ὁ Κύριος ἐβουλήθη δεῖξαι· ἐκλάμψαντος γὰρ φωτὸς μεγάλου δεκαπλάσιον ἡλίου οὐρανόθεν, προσεφάνησαν ἄγγελοι τρεῖς ἑφιπποὶ πυρινοὶ, πολλὴν φόβον καὶ τρόμον ἐνιόντες ἡμῖν· ὁμοθυμαδὸν δὲ πάντες ἀχανεῖς ἕστημεν· αὐτοὶ δὲ προσειπόντες τῷ μακαρίῳ Φωκᾷ, εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὤχοντο· μετὰ δὲ τὸ ἡμιώριον γενέσθαι, δραμοῦσα ἡ γυνὴ Ἀφρικανοῦ Τερεντίνα μετὰ τῶν ἑ τέκνων. καὶ πάσης τῆς θεραπείας αὐτῆς προσπεσοῦσα τῷ μακαρίῳ Φωκᾷ ἐλιτάνευεν χαρισθῆναι αὐτῇ τὸν ἄνδρα· αὐτῇ δὲ πανοικεῖ πιστεῦσαι τῷ Κυρίῳ. Ὁ καὶ ἐποίησε τότε ὁ μακάριος Φωκᾶς· προσκαλεσάμενος γὰρ ἅπαντα τὸν κλῆρον ἤρξατο περὶ αὐτοῦ· ὁ δὲ παραδίξως διασωθεὶς ὥχετο δηλῶσαι τῷ βασιλεῖ τὴν περιβόητον δύναμιν τοῦ Κυρίου καὶ ἐλπιδὰ τῶν Χριστιανῶν.

E

F

ANNOTATA.

a *Codex Molsheimensis hic habet : Fratrum turba.*

b *Idem codex et Ms. Trevirensis S. Maximini habet : quinquies sole splendidior.*

c. *In plerisque codicibus Latinis vocatur Terentia.*

CAPUT II.

S. Phocæ colloquium cum Trajano imperatore, miracula, tormenta et mors.

Τότε Τραϊανὸς ὁ βασιλεὺς μεταπεμφόμενος τὸν μακάριον Φωκᾶν, λέγει πρὸς αὐτὸν · Σὺ εἶ Φωκάς; Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν · Ἐγὼ εἰμι· Τραϊανὸς εἶπεν · Καὶ οὐκ ἔγνων τὸν αυτοκρατορικὴν μου δύναμιν; Τίνι πεποιθὼς, ἢ τίνα Θεὸν σεβόμενος, οὐ πειθαρχεῖς μοι; πλὴν ὡς νομίζω τὴν τοιαύτην ἡλικίαν μὴ ὀφείλῃν συμβούλου χρῆζειν, ἀλλ' ἐαυτῷ συμβουλευῆσαι καὶ μὴ παρακοῦειν · εἰ μὴ γὰρ ἐαυτοῦ γένῃ καὶ τῆς ὑπολήψεώς σου, γνώσῃ, τίς ἐστὶ Τραϊανὸς, καὶ τίς ἐστὶν Θεός, ὃν σὺ σέβῃ· Φωκάς εἶπεν · Ἐξὸν ἐστὶν εἰπεῖν ἐνώπιόν σου, βασιλεῦ, καὶ οὕτως τὸν προσκείμενον τρόπον διαδραμεῖν; Τραϊανὸς εἶπεν · Ἐξεστὶ σοὶ λέγειν, καὶ μάλιστα, εἴ τι συμφέρον. Φωκάς εἶπεν · Ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς βασιλείας σου παρα τοῦ Θεοῦ δέδοται, ἔγχε ἐπέγνωσ τὸν δωρησάμενον. Τραϊανὸς εἶπεν · Ἡ ἐμὴ βασιλεία ἀπὸ Θεῶν μοι δέδοται, διὸ καὶ ὀφείλομεν θύειν ὑπὲρ τῆς ἐαυτῶν σωτηρίας. Φωκάς εἶπεν · Ὁσιόν ἐστὶ, βασιλεῦ, Θεῷ παντοκράτορι πειθαρχεῖν, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ προστεταγμένοις ἐμμένειν, ἀλλ' ὅμως καὶ ταῖς ἀρχαῖς · ἀλλ' οὐ πρὸς ἀσέβειαν. Τραϊανὸς εἶπεν · Φιλοσοφεῖν ἐκλήθης, ἢ θῆσαι; Φωκάς εἶπεν · Τίνι ἔχω θῆσαι, ἢ ποίῳ Θεῷ; Τραϊανὸς εἶπεν · Τῷ Ἀσκληπιῷ. Φωκάς εἶπεν · Καὶ ποῦ ἐστὶν ὁ Θεός σου, ὅνα ἴδω.

12 Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν ἐν τῷ ναῷ, Τραϊανὸς εἶπεν · Ἴδε οἱ Θεοί, οἱ τὴν οἰκουμένην συντηρήσαντες. Φωκάς εἶπεν · Σοὶ λέγω, λίθινε, θέλεις φαγεῖν; θέλεις πιεῖν; θέλεις ἐνδύσασθαι; θέλεις ὀσφραυθῆναι; χρῆζεῖς θυσιῶν; Ἴδε, βασιλεῦ, ἀργοί σοὺ εἰσιν οἱ θεοί · ἴστανται καὶ οὐ καθέζονται · καθέζονται καὶ οὐκ ἀνίστανται · κυθαρίζουσιν καὶ οὐδεὶς ἀκούει · τὸ στόμα αὐτῶν ἀνέγωγε, καὶ οὐ λαλοῦσίν τινι · κράζομεν, καὶ οὐχ ὑπακούουσιν · οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ὁρῶσι, αἱ δὲ χεῖρες οὐκ ἐπιλαμβάνονται τῆς θυσίας. Κελεύεις, βασιλεῦ, ἕνα ἐξ αὐτῶν καταβάλλω; καὶ οὐ λαλεῖ, οὐχ ὀλεῖ, οὐχ ἀντιποιεῖται, οὐ καλεῖ τὸν αυτοκράτορα εἰς βοήθειαν, εἰ δὲ καὶ καλέσῃ, Θεὸς ἐπιδεῖς γίνεταί · Θεὸς ὑπὸ ἀνθρώπων ἐκδικεῖται; καὶ πῶς ἀνθρώπου σῶσῃ; Ἴδε σου τὰ σεβάσματα, βασιλεῦ. Τραϊανὸς εἶπεν · Ἐξέστησας ἡμᾶς, Φωκά, οὐχὶ ναυτηλὸς ἦς, καὶ τὸν Ποσειδῶνα ἐσέβου; Φωκάς εἶπεν · Ἐγὼ οὐ μόνον ναυτηλὸς, ἀλλὰ καὶ κυβερνήτης ὑπὸ τοῦ πάντων δεσπότης κυβερνῶμενος, αὐτῷ τὴν ὀφειλομένην αἰεὶ προσήνεκα θυσίαν.

13 Τραϊανὸς εἶπεν · Ἰδωμεν καὶ ἡμεῖς, τίνι θύεις, ἢ τίνι προσκυνεῖς. Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἅγιος Φωκάς · Οὐ δύνη σὺ γνώσκειν · γέγραπται γάρ · Μὴ βάλλῃτε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων. Τραϊανὸς εἶπεν · Ἡμεῖς οὖν χοῖροί ἐσμεν, ὡς σὺ λέγεις, βιωθάνετε; Φωκάς εἶπεν · Εἴθε ἄλογα ζῶα ἦτε, καὶ οὐκ ἂν ὑπέστητε κρίσιν, λίθοις θύοντες, ὧν τὰ ἄλογα ζῶα οὐδεμίαν αἴσθησιν ἔχει. Τίς οὖν βελτίων, σὺ ὁ κατέχων τηλικούτου κράτος, ἢ οὗτοι οἱ μὲν ἀποκρινόμενοι πρὸς τὰ λεγόμενα; Τραϊανὸς εἶπεν · Κελεύω σε μετεωρισθῆναι ἐπὶ ξύλου, καὶ ἰδωμεν τί σε ὠφελήσει

Tunc Trajanus imperator, cum accersivisset beatum Phocam, dicit illi : Tune es Phocas? Cui ille : Ego sum. Trajanus dixit : An non nosti imperatoriam meam potestatem? Cui confidens, vel quem Deum colens non obedis mihi? Verumtamen existimo, talem ætatem consiliario non indigere, sed sibi ipsi consilium daturam atque obtemperaturam. Si vero tibi ipsi et sententiæ tuæ adhæreas, agnosces, quis sit Trajanus, et quis sit Deus, quem tu colis. Phocas dixit : Licitumne est loqui coram te, imperator, et propositam rationem percurrere? Trajanus dixit : Licet tibi loqui; et maxime, si quid est utile. Phocas dixit : Principium regni tui a Deo datum est, siquidem noveris, qui largitus est. Trajanus dixit : Regnum meum a diis mihi datum est; quare etiam debemus sacrificare pro nostra salute. Phocas dixit : Sanctum est, imperator, Deo omnipotenti obedire, et iis adhærere, qui ab ipso constituti sunt; similiter magistratibus, sed non usque ad impietatem. Trajanus dixit : An ad philosophandum vocatus es, an ad sacrificandum? Phocas dixit : Cui sacrificandum est, vel quali Deo? Trajanus dixit : Æsculapio a. Phocas dixit : Ubi est Deus tuus, ut videam.

12 Cum autem venissent in templum, Trajanus dixit : Ecce dii, qui mundum conservarunt. Phocas dixit : Tibi dico, lapidee, vis manducare? Vis bibere? Vis vestiri? Vis olfacere? Indigesne sacrificiis? Vide, imperator, otiosi sunt dii tui. Stant, et non sedent, sedent, et non assurgunt. Cytharizant, et nemo audit. Os eorum apertum est, et non loquuntur cuiquam. Clamamus et non audiunt. Oculi eorum vident, manus vero non suscipiunt sacrificium. Jubesne, imperator, unum ex ipsis dejiciam, et non loquetur, non perdet, non resistet, non vocabit imperatorem in auxilium. Si autem vocaverit, deus indigens est. Deusne ab hominibus defenditur? Et quomodo hominem salvabit? En tua simulacra, imperator. Trajanus dixit : Perculisti nos, Phoca. Nonne nauta b eras, et Neptunum colebas? Phocas dixit : Ego non solum nauta, sed etiam gubernator ab omnium Domiuo gubernatus, semper debitum ipsi obtuli sacrificium.

13 Trajanus dixit : Videamus etiam nos, cui sacrifices, vel quem adores. Dixit autem illi sanctus Phocas : Non potes tu cognoscere, scriptum est enim : Ne mittite margaritas vestras ante porcos. Trajanus dixit : Nos igitur porci sumus, ut tu dicis, miserrime c? Phocas dixit : Utinam irrationalia animalia essetis, non subiretis iudicium, sacrificantes lapidibus, quorum irrationalia animalia nullum sensum habent. Quis ergo melior, an tu tantam habens potestatem, an illi, qui nil respondent ad ea, quæ dicuntur. Trajanus

dixit :

S. Phocas
cum Trajano
disputans,

E

a

idola irridet,

F

b

c: cum acriter increpat.

c

A dixit : Jam te jubeo suspendi in ligno et videamus, quid tibi profutura sit vacua tua philosophia. Phocas dixit : Ego quidem cum in ligno suspensus fuero, super omnem montem et aera in cœlis cum Domino ero ; tu vero cum diis tuis in infernum et tenebras exteriores conjiceris, et tunc cognosces, quod Deus cœlestis potens sit.

Cœlesti voce
confirmatur.

14 Cum vero cæderetur in omni membro, et non abnegaret, nullum ab ipso factum est verbum, sed orantis labia tantummodo movebantur. Respondente autem ipso Amen, fragor magnus factus est in cœlis, et venit ad ipsum vox dicens : Macte animis, Phoca ; ego enim sum tecum : ecce tibi paratur locus in paradiso cum omnibus patriarchis, et iis, qui non negarunt me, neque Patrem meum. Trajanus autem in locum, quem designasti, abducetur, et accipiet præparatum ipsi judicium perenne. Perterritus autem Trajanus jussit ipsum abduci et conjici in custodiam, præcipientes quatuor militibus et uni centurioni, nomine Prisco *d*, ipsum custodire. Illi autem accipientes ipsum, duxerunt in carcerem hymnos canentem et glorificantem Deum ; cumque eum conclusissent in ligno, et caute clausissent januas, sedentes custodiebant eum extra.

d

B

et in carcere
sponte conjectus orat,

15 Circa mediam noctem orabat dicens : Domine Jesu Christe, magni Dei Filii, sanctum et ineffabile in hominibus nomen, gubernans in mari nomen, pastorale in montibus nomen, Deus angelorum, Deus archangelorum, Deus omni nomine appellande, pastor rationalium tuarum ovium, conserva gregem tuum inviolatum abigens multipedem, fallacem ac rapacem lupum. Ne da illi stationem in tuis locis. Ne da perire tuum gregem, quem multo et pretioso sanguine acquisivisti. Gratias igitur ago tibi, Domine Jesu Christe ; gratias ago et gloriam tribuo Patri tuo per te, et tibi per ipsum, ut digneris hodie mecum cœnare : inculpatus enim veni ad cœnaculum tuum. Ne rejicias me hodie venientem ad te, sed conserva me secundum animam ut pater, ut Deus, ut Pastor, ut Dominus, ut non sibilet super me draco, et pedes illius ne exultent super me. Non enim argento vel auro persuasus sum, ut perderem pretiosam margaritam ; sed ecce omnia reliqui, ut te possiderem amabilem et illustrem Dominum. Adduc me ad Patrem tuum ; induc me per angustam portam in regalem domum, quia per te est gloria magno Deo et Patri cum sancto Spiritu nunc et in secula.

C

carcereque
sponte aperto
multos baptizati.

16 Cumque in fine dixisset Amen, apertus est carcer, et lampades innumerabiles erant in munitione, ita ut exilirent milites, et caderent ante pedes illius, petentes baptismum. Quos cum suscepisset ac venisset ad littus extra urbem, dedit illis sigillum in Christo ; quibus etiam Dominus se ipsum ostendit. Quando autem iverant et fecerant juxta legem, venerunt iterum ad Sanctum. Mane autem omnis multitudo ad forum convenit, avidè exspectans certamen sancti Phocæ. Illi ad tribunal accersito Trajanus dixit : Sacrifica Neptuno. Phocas dixit : Ego dæmonibus non sacrifico. Trajanus dixit : An dii sunt dæmones, et nos porci ? Quis igitur præterea est Deus ? Phocas dixit : Nescis, quis tibi imperium dederit. Nonne igitur dico, quod irrationalia animalia sitis, et non agnoscatis benefactorem Deum ? Trajanus dixit : Sacrifica Deo tuo. Phocas dixit : Deus meus nulla re indiget, nisi tantum oratione, jejuniis ac puris cordibus : omnia enim, quæ existunt, ipsius opera sunt ; ille vero omnia suppeditat, præsentibus et futuris.

ἡ κενὴ σου φιλοσοφία. Φωκὰς εἶπεν ὅτι Ἐγὼ μὲν ἐὰν ἐπὶ ξύλου μετεωρισθῶ ὑπεράνω παντὸς ὄρους, καὶ ἄερος, εἰς οὐρανούς σὺν Κυρίῳ ἔσομαι, σὺ δὲ μετὰ τῶν θεῶν σου εἰς τὸν ἄδην, καὶ εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον ἀπενεχθήσῃ, καὶ τότε γνώσῃ, ὅτι Θεὸς ἐπουράνιος ἰσχύει.

14 Σπαθιζομένου δὲ αὐτοῦ κατὰ πᾶν μέλος, καὶ μὴ ἐξαρνούμενου, οὐδεμία ἀπόφασις ἐγένετο, εἰμὴ μόνον τὰ χεῖλη αὐτοῦ ἐδοκίμοι εὐχομένου. Ἀναπέμφαντος δὲ αὐτοῦ τὸ Ἀμήν, φόρος μέγας ἐγένετο ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ φωνὴ ἦλθεν αὐτῷ λέγουσα ὅτι Ὁράσει, Φωκά, ἐγὼ γὰρ εἰμι μετὰ σου, καὶ ἰδοὺ σοὶ μὲν ἐτοιμάζεται τόπος ἐν τῷ παραδείσῳ μετὰ πάντων πατριαρχῶν, καὶ τοῦ μὴ ἀρνησαμένου ἐμεῖ τε καὶ τὸν Πατέρα μου. Τραϊανὸς δὲ ἐν ᾧ προσέταξας τόπῳ ἀπαχθήσεται, καὶ ἀπολάβῃ τὴν ἡτοιμασμένην αὐτῷ κρίσιν ἀδιάλειπτον. Ἐμφοβὸς δὲ γένομενος Τραϊανὸς, ἐκέλευσεν κατενεχθῆναι αὐτὸν, καὶ ἀπαχθῆναι ἐν τῇ φυλακῇ, κελεύσας τέσσαρσι στρατιώταις φυλάσσειν αὐτὸν, καὶ ἐνὶ κενουρίῳ, ὀνόματι Πρίσκῳ. Οἱ δὲ παραλαβόντες αὐτὸν, ἤγαγον εἰς τὸ δεσμοτήριον ὑμνοῦντα καὶ δοξάζοντα τὸν Θεόν, καὶ ἀσφαλίσάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ξύλῳ, κλείσαντες τὰς θύρας ἀσφαλῶς, καθεζόμενοι ἐτήρουν αὐτὸν ἐξω.

15 Περὶ τὸ μεσονύκτιον προσήγγετο λέγων ὁ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, τοῦ μεγάλου Θεοῦ Υἱέ, τὸ ἅγιον καὶ ἄρρόγητον ἐν ἀνθρώποις ὄνομα, τὸ κυβερνητικὸν ἐν πειλάγεσιν ὄνομα, τὸ ποιμαντικὸν ἐν ὄρεσι ὄνομα, Θεὸς ἀγγέλων, Θεὸς ἀρχαγγέλων, Θεὸς παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, ποιμὴν τῶν λογικῶν σου προβάτων, τήρησόν σου τὸ ποίμνιον ἄσυλον, ἀπελάσας τὸν πολύποδα λύκον, τὸν πλάνον, τὸν ἄρπαγα ὅτι μὴ θῶς αὐτῷ γόρην εἰς τοὺς σοὺς τόπους ὅτι μὴ θῶς ἀπολίσθαι τὴν σὴν ἀγέλην, ἣν πολλοῦ, καὶ τιμίου αἵματος ἐκτίσω. Εὐχαριστῶ οὖν σοι, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εὐχαριστῶ καὶ δοξάζω τὸν Πατέρα σου διὰ σου, καὶ σε δι' αὐτοῦ, ἕνα καταξιώσης σήμερον μετ' ἐμοῦ δειπνῆσαι ὁ ἀμώμητος γὰρ ἦλθεν εἰς τὸν παστὸν σου ὅτι μὴ ἀποβάλλῃς με σήμερον ἐρχόμενον πρὸς σε ὁ ἀλλὰ τήρησόν μου τὴν ψυχὴν, ὡς πατήρ, ὡς Θεός, ὡς ποιμὴν, ὡς δεσπότης, ἵνα μὴ σπυρήσῃ ἐπ' ἐμὲ ὁ δράκων, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ἵνα μὴ καυχῶνται ἐπ' ἐμὲ. Οὐ γὰρ ἀργυρίῳ ἢ χρυσέῳ ἐπεισέν με ἀπολέσαι τὸν πολυτίμητον μαργαρίτην, ἀλλ' ἰδοὺ πάντα προσέλιπον, ἵνα σε κτήσωμαι, τὸν πολὺσπλαγχον, τὸν ἐπιφανῆ Κύριον. Πρόσδεξόν με πρὸς τὸν σὸν Πατέρα, εἰσάγαγέ με διὰ τῆς στενῆς σου θύρας εἰς τὸν βασιλικὸν οἶκον ὅτι διὰ σου ἡ δόξα τῷ μεγάλῳ Θεῷ, καὶ Πατρὶ σὺν ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

E

F

16 Καὶ τελέσαντος αὐτοῦ τὸν Ἀμήν, ἀνεφύθη τὸ δεσμοτήριον, καὶ λαμπάδεις πλείυς πυρίαι ἦσαν ἐν τῷ ὀχυρώματι, ὡς ἀκαπηθῆσαι τοὺς στρατιώτας, καὶ προσπεσεῖν τοῖς ποσὶν αὐτοῦ, αἰτουμένους τὸ λουτρόν ὅτι οὗς παραλαβόν, καὶ παραγενάμενος εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἐξω τῆς πόλεως, ἔδωκεν αὐτοῖς τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα, οἷς καὶ ὁ Κύριος ἑαυτὸν ἐνεφάνησεν ὁ πορευθέντες δὲ καὶ ποιήσαντες τὰ κατὰ τὸν νόμον, εἰσῆλθον πάλιν εἰς τὸν Ἅγιον. Τῇ δὲ ἑωθεν πάντα τὰ πλήθη ἐπὶ τὴν ἀγορὰν συνηλθον, ἐκδεχόμενοι τὴν ἄθλησιν τοῦ μακαρίου Φωκά. Μετακληθέντος δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τὸ βῆμα, Τραϊανὸς εἶπεν ὅτι Ὁύσον τῷ Ποσειδῶνι. Φωκὰς εἶπεν ὅτι Ἐγὼ θαίμωσιν οὐ θύω. Τραϊανὸς εἶπεν ὅτι Οἱ θεοὶ θαίμονες εἰσιν, καὶ ἡμεῖς χοῖροι ; τίς οὖν λοιπὸν ἐστὶ Θεός ; Φωκὰς εἶπεν ὅτι Ἀγνοεῖς τίς σοι τὸ κράτος ἔδωκεν. Μὴ οὖν εἶπω, ὅτι ἄλογα ζῶά ἐστε, καὶ οὐκ διδάτε τὸν εὐεργέτην Θεόν ; Τραϊανὸς εἶπεν ὅτι Ὁύσον τῷ Θεῷ σου. Φωκὰς εἶπεν ὅτι Ὁ Θεός μου οὐδεὶς ἐπιδέεται, εἰ μὴ μόνον εὐχῆς, καὶ νηστειῶν, καὶ καρδιῶν ἀγνῶν. Πάντα γὰρ τὰ ὄντα αὐτοῦ ποιήματα ἐστίν, αὐτὸς δὲ πάντα παρέχει τοῖς οὖσι, καὶ τοῖς μέλλουσι παρῆναι.

EX MS.
GRÆCO.

17 Τραϊανὸς εἶπεν · Ἀρχὴν ἔχεις εἰς τὸ φιλοσοφεῖν · θύσον λοιπὸν τῷ Δεῖ · Θεὸς γὰρ ἐσταυρωμένος οὐκ ἔστι. Φωκὰς εἶπεν · Ἦκουσας φωνὴν τοῦ ἐσταυρωμένου, καὶ ἔφριξας · ἐὰν δὲ κινήθῃ κατὰ σου, τίς ἀντίστη αὐτῷ; ἡ γὰρ ἀπειλὴ αὐτοῦ τήκει ὄρη, καὶ ὁ θυμὸς αὐτοῦ ῥήσσει θάλασσαν. Τραϊανὸς εἶπεν · Οὐκ οἶδας, τίνι ὁμιλεῖς, ἡ πρὸς τίνα ἔχεις; Φωκὰς εἶπεν · Διὰ γὰρ τὸ εἰδέναι με πρὸς τίνα ἔχω, οὐ θύω. Ἄλλο παρ' ἐμοῦ οὐδὲν ἔχεις ἀκοῦσαι, ποιεῖ δὲ θέλεις · τοῦτο ὁμολογῶ, ὅτι Χριστιανὸς εἰμι. Τραϊανὸς εἶπεν · Εἰς ἄσβεστόν σε κελεύω ἐμβληθῆναι, καὶ ἴδω εἰ ἐξελεύεται σε ὁ Θεός σου. Ἐμβληθέντος δὲ αὐτοῦ καὶ ποιήσαντος ὥρας τρεῖς, ἐξήγαγον αὐτὸν οὕτως ὡς πρόσφατον βεβλημένον.

B

18 Τραϊανὸς εἶπεν · Λουτρὸν διὰ σε ὑποκέκασται ἡμέρας τρεῖς, ὃ οὐδεὶς ἀνέῳξεν, ἐκεῖ οὖν σε κελεύω ἐμβληθῆναι. Καὶ ἐκέλευσεν αὐτὸν βληθῆναι ἐν τῷ λουτρῷ · Φωκὰς δὲ ποιήσας τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα εἰσῆλθεν εἰς τὸ λουτρὸν. Ἦν δὲ τὸ λουτρὸν ὡσεὶ γαλκὸς ἐκ πυρὸς ἀστράπτων. Καὶ στὰς ἤρξατο εὐλογεῖν τὸν Θεὸν λέγων · Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ὅτι κατηξιώθην διὰ τὸ ὄνομά σου δεσμῶν καὶ φυλακῆς, καὶ βασάνων, καὶ πειρατηρίων πολλῶν. Καὶ νῦν, Κύριε, ἀπόστειλον τὸν ἄγγελόν σου, καὶ ῥῦσαι με ἀπὸ τῶν χειρῶν Τραϊανοῦ, ἵνα μήποτε εἴπωσι τὰ ἔθνη · Ποῦ ἔστιν ὁ Θεὸς αὐτοῦ. Εὐξαμένου δὲ αὐτοῦ καὶ ἀναπέμψαντος τὸ Ἄμην, ἀπέδωκεν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ παρ' ἡλίου δυσμάς. Ἐκέλευσεν δὲ Τραϊανὸς ἀνερχθῆναι τὸ βαλανεῖον, καὶ εὔρεν τὸ λείψανον τοῦ μακαρίου Φωκᾶ ὡσεὶ νάρδον εὐπνουν, ὡς μύρον πολῦτιμον, καὶ ὡς κρύσταλλον πεπηγός · τὸ δὲ βαλανεῖον ὡς μηδέποτε ὑποκαέν.

19 Καὶ ἰδὼν Τραϊανὸς τὸ λείψανον τοῦ μακαρίου Φωκᾶ ἀνέκραξεν πρὸς τοὺς αὐτοῦ στρατιώτας τὸ ὑπομονητικὸν τῆς ἐκείνου πίστεως, λέγων · Ἀληθῶς οὐκ ἔστιν ἕτερος Θεός, εἰμὴ μόνον ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ ἔμφοβος, καὶ ἔντρομος γενόμενος ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ βαλανεῖου. Καὶ ἐπιφανείς αὐτῷ ὁ μακάριος Φωκὰς πρὸ τοῦ πυλῶνος, ἔφη · Τραϊανὲ τύραννε, πορεύθητι εἰς τὸν ἡτοιμασμένον σοι τόπον, εἰς τὴν ἄβυσσον τὴν μεγάλην, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Ἔμοι γὰρ ἀνεῴγε ὁ παράδεισος τῆς τρυφῆς, σοὶ δὲ ἀνεῴγε ὁ ὅδός καὶ τοῖς εἰδώλοις σου. Οὐκ ἔστιν οὖν σοὶ ἔνδοσις οὐδεμία, πλὴν τριῶν ἡμερῶν · πολὺ γὰρ αἶμα δίκαιον ἐξέχεας. Ὁ δὲ Τραϊανὸς ἀπῆλθεν εἰς τὸ παλάτιον αὐτοῦ ἔμφρικτος, καὶ πυρετῷ συνεχόμενος, καὶ πεσὼν εἰς τὸ κλινίδιον αὐτοῦ, σκολικόθροτος γενόμενος ἐξέψυξεν.

C

20 Τοιοῦτον βίον, καὶ τοιοῦτον ἄθλος ὑπομείνας ὁ μακάριος Φωκὰς, πρῶτος τῶν ἐν Πόντῳ λαλεῖται ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας κυβερνήτης τῶν ναυτηλῶν, λαλητὸς ἐν παντί τῷ κόσμῳ. Οὗ τὸ μαρτύριον τῆς ἀθλήσεως λαλεῖται δοξαζόμενον ἐν τοῖς κλίμασι τῆς Ἀρμενίας · Ἀνὴρ ἀποστολικὸς τῶν καθ' ἡμᾶς εἰς τὸν χορὸν τῶν ἁγίων μετατεθείς, ἀπειληδὼς τὸ βραβεῖον παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πρεσβεύων διὰ παντὸς ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων σωτηρίας, μεθ' ἧς καὶ ἡμᾶς ἀξιώσειεν Χριστός · ᾧ ἡ δοξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνησις σὺν τῷ Πατρί, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

17 Trajanus dixit : Principatum habes in philosophando ; ceterum sacrificia Jovi : nam crucifixus non est Deus. Phocas dixit : Audisti vocem Crucifixi, et horruisti. Si autem commotus fuerit contra te, quis resistet illi? Nam comminatio illius liquefacit montes, et ira illius frangit mare. Trajanus dixit : Nescis, quocum loquaris, et contra quem habeas? Phocas dixit : Quia scio, contra quem habeam, non sacrifico. Aliud a me nihil audies ; fac, quod vis : hoc confiteor, quod Christianus sum. Trajanus dixit : In vivam calcem te jubeo injici, et videbo, an Deus tuus te sit erepturus. Cum autem injectus fuisset, mansissetque tribus horis, eduxerunt illum sicut recenter injectum.

18 Trajanus dixit : Balneum propter te succensum est tribus diebus, quod nemo aperuit. Iluc igitur te jubeo injici. Et jussit illum conjici in balneum. Phocas autem faciens signum Christi intravit in balneum. Erat vero balneum sicut aes ex igne micans e. Et stans cœpit laudare Deum dicens : Gratias ago tibi, Domine, quod propter nomen tuum habitus sim dignus vinculis, carcere, tormentis et tentationibus multis. Nunc, Domine, mitte angelum tuum, et erue me ex manibus Trajani, nequando dicant gentes : Ubi est Deus ipsius. Postquam autem orasset et respondisset Amen, tradidit spiritum suum infra solis occasum. Jussit autem Trajanus aperiri balneum, et invenit corpus beati Phocæ quasi nardum spirans, sicut unguentum pretiosum, et compactum velut crystallus ; balneum vero acsi numquam accensum fuisset.

19 Videns Trajanus corpus beati Phocæ, prædicavit apud suos milites patientiam fidei illius dicens : Vere non est alius Deus, nisi solummodo, qui est in cœlis. Et timidus ac tremefactus exiit e balneo. Beatus Phocas apparens ipsi ante vestibulum dixit : Trajane tyranne, vade in præparatum tibi locum, in abyssum magnam, in ignem æternum. Mihi enim apertus est paradisus deliciarum ; tibi vero apertus est infernus et idolis tuis. Non est tibi indulgentia ulla præter trium dierum : multum enim sanguinem justum effudisti. Trajanus autem abiit in palatium suum horrens, ac febris correptus ; et cum cecidisset in lectulum suum, vermium cibus factus, exspiravit.

20 Cum talem vitam, taleque certamen sustinuerit beatus Phocas, celebratur usque ad hodiernum diem f primus gubernator nautarum, qui in Ponto sunt, celebrisque est in toto mundo. Cujus certaminis testimonium gloriosum est in partibus Armeniæ. Vir apostolicus eorum, qui existunt nostro tempore, in chorum Sanctorum translatus, qui a Domino nostro Jesu Christo præmium recepit, qui orat semper pro omnium salute, qua etiam nos dignetur Christus, cui gloria et potestas, et adoratio cum Patre et sancto Spiritu nunc et semper et in secula seculorum. Amen.

D
Ex viva calce
illæsus eva-
dit,et in fervens
balneum in-
jectus placide
expirat.

e

E

Apparens
Trajano mor-
tem prædicat.Posthuma S.
Phocæ gloria.

F

f

ANNOTATA.

a In Ms. Viennensi S. Petri vitiose ponitur Asclepio pro Æsculapio.

b De arte nautica sancto Phocæ adscripta, sat multa dixi in Commentario prævio.

c De interpretatione vocis βιωθάναντος fuse scribit Puricellus in Dissertatione Nazariana cap. 26. Ego juxta verisimiliorem sensum eam hic interpretatus sum.

d In Ms. Viennensi hic centurio vocatur Chrispinianus ; in Ms. autem Trevirensi Crispianus ; et in Ms. Rubenæ vallis Crispinus.

e Vult significare, balneum omnino bulliens fuisse.

f Auctor

A f Auctor qui antea se ejus martyrio præsentem fuisse asseruerat, hic aliquo modo si videtur prodere, cum non soleamus dicere, alicujus Sancti memoriam perseverare usque ad hodiernum diem, nisi magnum temporis intervallum intercesserit. Tunc autem istius Phocæ memoria debebat esse recens. De omni civitatis clero publice advocato, aliisque vix credibilibus nil hic annotavi : nam de iis in Commentario prævio generatim satis dixisse mihi videor.

DE S. HERACLA

PATRIARCHA ALEXANDRINO.

J. B. S.

SYLLOGE

De gestis et cultu.

B
ANNO CCXLVI.

Præter dicta
in tractatu
de Patriar-
chis Alexan-
drinis

In Tractatu Historico-chronologico de Patriarchis Alexandrinis ante tom. v Junii, præmissa varia nominis hujus apud Græcos, Coptos et Habessinios efformatione, a pag. 23 non nulla expendimus ad S. Heraclam spectantia, præsertim, ut ibi locus erat, ad episcopatus durationem inter chronologos controversam, quæ, ne dicta cogamur repetere, hic pro insertis haberi cupimus; uti et illa quæ successor ejus Dionysius de ipso narravit, habesque ibidem num. 136. Cetera ex lib. 6 Eusebianæ historiæ accipienda, paucis hic digrenda suscipimus, fragmenta scilicet, viri ferme doctrinam potius quam gesta in patriarchatu ornantia : nam de hisce nihil memoriæ traditum esse, jam in prædicto Tractatu satis monuimus. Neque resumenda aut hic iterum refellenda sunt Eutychiei Alexandrini commenta in Annalibus suis Arabicis, a Pocockio latine versis, pag. 332, circa originem nominis Papa, unde sua hausit Echellensis : de iis enim abunde egimus in Parergo S. Heraclæ subjuncto a pag. 25. Quod autem idem somniavit Eutychieus, Patriarchas Alexandrinos aliter quam alios Episcopos ordinatos fuisse; discussum est Parergo I a pag. 9. Porro de cultu S. Heraclæ apud Coptos, ex eorum Hagiologiis dicta item omnia sunt quæ dici potuere : ut hic reliqui nihil supersit, nisi ut Eusebii sententias aliquot, et brevia Martyrologiorum nostrorum elogia colligamus.

supersunt
aliqua elogia,

2 Inter celeberrimi Origenis discipulos primas tenuisse constat par fratrum nobile et inclytum, ambos germanos, Plutarchum et Heraclam : istum insignem Martyrem de quo actum est xxviii Junii hunc postmodum ad sedis Alexandrinæ thronum evectum, quem sic breviter in Origene suo laudat noster Halloix pag. 12, in cujus verbis nihil reprehendendum hic existimo, tametsi norim librum ejus prohibitum esse donec corrigatur. Sic habet : Frater Plutarchi germanus fuit Heraclas, insigni vir doctrina, et Origenis quidem in philosophiæ studio haud ita pridem condiscipulus, et quinquennio ante ipsum in eo studio versatus, sed tamen paulo post, ejusdem Origenis in Catechesi secundus auditor, et vitæ imitator, deinde et in docendo adjutor, postremoque Alexandriæ episcopus exstitit. Sed Eusebium ipsum audiamus, qui exposita immensi Christianorum, furente Severo, Alexandriæ laniena, in qua Origenis parens Leonides illustre fecit martyrium, sic libri sexti ca-

put 3 exorditur : Interea vero cum nemo superesset Alexandriæ, qui tradendis fidei nostræ rudimentis operam daret omnibus ob persecutionis metum pulsus ac fugatis, quidam ex gentilibus ipsum (Origenem) scholæ etiam tum vacantem atque affixum, ut de se alicubi scribit, adierunt, verbum Dei ex eo audituri. Inter quos primum fuisse testatur Plutarchum, qui post vitam honeste transactam, sacro etiam martyrio coronatus est; secundum Heraclam ejusdem Plutarchi fratrem, qui cum ipse quoque philosophicæ vitæ ac distinctioris cujusdam disciplinæ documenta plurima apud ipsum præbuisset, post mortem Demetrii, Alexandrinæ urbis episcopatu dignus est habitus.

3 Huc spectant verba S. Hieronymi de scriptoribus eccl. cap. 54, ubi Origenis encomio interserit, Heraclam presbyterum, qui sub habitu philosophi perseverabat, adjutorem sibi fecisse κατηχήσεως, qui quidem et post Demetrium Alexandrinam tenuit ecclesiam. Plusculum in hac re noster Halloix pag. 23 : Quo circa, adigente necessitate, universam hanc multitudinem bipartito divisit : atque hos quidem, qui primis fidei elementis imbuendi erant, Heraclæ, suorum principi discipulorum, imbuendos attribuit, viro cum sacrarum litterarum perquam studioso, tum etiam philosophiæ aliarumque scientiarum disciplinis egregie instructo. Hæc vero quam apposite ex Eusebio desumpta sint, patet ex ejus capite 15, quod integrum subjicimus : Cum autem animadverteret (Origenes) se nequaquam sufficere ad quietiorem rerum divinarum contemplationem, et ad sacræ Scripturæ scrutationem atque interpretationem, simulque ad institutionem eorum, qui ad ipsum accedebant, per quos ne respirare quidem ipsi licebat, cum alii super alios a primo lucis exortu usque ad vesperam scholam ejus frequentarent; divisa omni auditorum multitudine, Heraclam ex familiaribus suis deligens, virum rerum divinarum studiosum, et alioqui doctissimum, nec inexpertem philosophiæ, in docendi officio socium sibi atque administrum adjunxit. Et huic quidem institutionem eorum qui primis adhuc imbuerentur rudimentis, mandavit; sibi vero perfectiores docendos reservavit.

ex Eusebio,
Hieronymo,

4 Eximiam sancti Patriarchæ cruditionem, atque philosophiæ cum profanæ tum potissimum Christianæ, quam ab Ammonio hausisse volunt, insignem peritiam ita laudat Origenes apud eundem Eusebium cap. 19, ut ejus atque Pantæni (de quo ad vii Julii egimus) exemplo sese tueatur adversus malevolorum obloquia, quod Græcanicis disciplinis nimium studii impenderet. Ejus verba sunt pag. 221, editionis Valesianæ, quam sequimur : Atque hoc fecimus, tum Pantæni illius, qui ante nos multis

Origine et
aliis,

profuit,

AUCTORE
J. B. S.

profuit, exemplum secuti... tum Heraclæ, qui nunc inter presbyteros Alexandrinæ sedet ecclesiæ; quem ego apud magistrum philosophiæ reperi, quintum jam annum ei operam dantem, priusquam ego hujusmodi doctrinam auscultare cœpissem. Atque ideireo cum vulgari veste antea usus fuisset, ea deposita, philosophieum induit habitum, quem etiamnum retinens, Græcorum libros studiose evolvere non desistit. *De habitu philosophico hic commemorato pluribus agit Baronius in Annalibus occasione pallii Tertullianæ ad annum 197, a num. 15, quæ hic nobis explicanda non sunt, non magis quam minutæ aliæ, hinc inde occurrentes, quod illæ locum suum jam pridem invenerint, aut porro alibi reperturæ sint : sufficiat id exequi quod proposuimus, ut ea ponamus sub oculos quæ de S. Heraclæ gestis ab Eusebio litteris breviter consignata sunt.*

quæ ferme
collegit no-
ster Halloix.

B

5 *Pari autem sanctitatis ac doctrinæ laude floruisse S. Heraclam, inde omnino conficitur, quod Alexandriæ, post mortem Demetrii, ministerium suscepit ecclesiæ, de qua re jam in præfato Tractatu satis disputatum est. Liceat adjungere Halloixii verba pag. 41, ubi relatis Demetrii simultatibus, non solum S. Heraclæ doctrinam, sed et præclarissimas virtutes merito prædicat. Nam digresso, inquit, Alexandria Origene, alii illic supererant viri virtute atque doctrina præclari, et illi quidem discipuli, atque ad præstandas magistri vires tam apti, ut haud multum desideranda jam esset ejus inibi præsentia. Hi autem fuerunt Heraclas, cujus ante facta mentio, et Dionysius Alexandrinus, quorum ille mox in Origenis locum successit, et Dionysius in Heraclæ: ambo tam illustres, qua nomine eruditionis, qua sanetitatis, ut alter alteri in Alexandrino patriarchatu postmodum successerint; Dionysius Heraclæ, Heraclas Demetrio. Neque vero eximiam S. Heraclæ nominis claritatem aliter melius probare potuit Eusebius, quam dum cap. 31, agens de doctissimo Africano ejusque opera enumerans, ita narrat: Ejusdem Africani quinque de Chronographia li-*

bri accuratissime compositi ad nos etiam pervenerunt; in quibus se Alexandriam profectum esse testatur, ob maximam omnium famam atque existimationem de Heracla. *Atque hoc unicum elogium est quod ei in Martyrologio suo adscripsit Usuardus, solus et primus, cum antiquiorem hactenus non noverimus qui de S. Heracla in Fastis sacris memoriam egerit. Hic ejus genuinus est textus: Alexandriæ, sancti Heraclæ autistitis, ob ejus opinionem celeberrimam memorat se Africeanus historiographus, ad eum properasse; quæ ferme eadem in hodierno Romano leguntur.*

6 *In nostris ad Usuardum observationibus hoc die, jam pridem fassi sumus, et porro fatemur, nos nullum Martyrologum eo vetustiorum aut ei synchronum reperisse qui de S. Heracla meminisset; ne id quidem discernere tum potuisse, quod nec hactenus deprehendimus, cur hunc potissimum diem signando Sancto Usuardus selegit, cum nihil minus verisimile sit, quam ipsum hoc die obiisse, ut in dicto toties Tractatu pluribus demonstratum invenies. Quod vero ibidem indecisum reliquimus num. 142, fueritne Heraclas ipse Origeni adversarius; nihil occurrit hactenus unde liquido dirimatur. De cetero abest etiam tam celebris Patriarcha ab omnibus Bedæ et Flori auctariis; binis Adonis codicibus, Morinensi et S. Laurentii Leodii adjectus amannensium licentia, qui ipsum ex Usuardo, et ipsis quidem Usuardi verbis illuc transtulere. Codices Usuardinos sigillatim hic percurrere, nihil omnino juverit; recentiores porro Maurolycus, Felicius, Galesinius et alii, nihil, notatu dignum adjiciunt: quæ autem addidit Canisius de sex annis episcopatus prævie refutata sunt. Demum unde auctor Florarii Ms. eruerit, aut potius divinaverit, Africanum ad S. Heraclam properasse anno 232, quærere supersedeo. Atque hæc sola sunt quæ præter alibi dicta de S. Heracla fideliter tradita reperimus: mirari postremum liceat, in nullis Græcorum Menæis, Menologiis Synaxariis aut aliis tabulis, alias Sanctorum ignotorum satis feracibus, Sancti hujus memoriam consignatam esse.*

Quid de ipso
habeant Mar-
tyrologia.

E

C

F

DE S. JUSTO CONFESSORE

J. B. S.

CAMBONE IN BITURIGIBUS GALLIÆ.

SYLLOGE

De synonymis et cultu.

SEculo III.

Ex tabulis
Bituricensi-
bus

De synonymis Sanctis sub Justi nomine non semel hoc die sermo recurrit. S. Justi Trevirensis solus cultus utamque asseri potuit; de altero Constantinopolitano seu Romano, vetustis Martyrologiis æque ignoto, confu-

siones variæ, non usquequaque religiosæ, explicandæ et conciliandæ fuerunt. Justum Lugdunensem, in sacris tabulis certatim signatum, ad propriam festivitatem, nempe ad diem 11 Septembris in Prætermismissis rejecimus. Superest Justus alter, quem nobis pro hoc die suggestit Castellanus in Martyrologio universali, his verbis: Prope Cambonem in Biturigibus, S. Justi confessoris, S. Ursini in stabilienda istic fide eollaboratoris, ubi ad marginem notat annum circiter 289, de qua epocha seu ætate disquirendum erit ad Acta S. Ursini 19 Novembris, quo in Romano ponitur, vel 21 Decembris, quo ipsum colunt Bituricenses. Non ignoravit S. Justum Sans-

sayus,

A sayus, at cum transtulit in *Supplemento ad III Non. Novembris* sic scribens : Ad Utricionem fluvium prope Bituricas, natalis S. Justi martyris, qui cum beato Ursino episcopo [socius] ad urbem Bituricam proficiscens, milliario nono ab urbe dis-situs migrasset ad Christum, ab eodem S. Ursino condigne sepultus est, in orientali plaga urbis. *Est quod Labbeo æque ac nobis in eo elogio displiceat; præterquam quod, ut jam dicebam, alio die ipsum retulerit. quam quo a Bituricensibus colatur, ut mox etiam ex laudato Labbeo patebit, cujus elogium historicum omnia complectitur, quæ de S. Justo memoriæ tradita invenit.*

de cultu du-bitari non potest.

2 Pro cultu stant etiam *Kalendaria Mss. Bituricensia*, in quibus diserte ponitur ut colendus hac XIV Julii Officio trium lectionum, quas hic describere non licet, cum ecclesiæ istius integrum *Breviarium* in Museo nostro non exstet. *Supplebit IV lectio S. Ursini descripta ex editione anni 1625 in hunc modum* : Beatus Ursinus cum discipulo meritis et nomine Justo, ad annuntiandam Christi fidem Bituricas missus, primus illic episcopus destinatus est. Contigit autem, eundem Justum infirmari, vitamque hanc cum meliori commutare, antequam ad civitatem Bituricensem pervenirent : idque in vico, nono milliario ab urbe distante, qui exinde S. Justi nomen retinuit. *Catherinoti Sanctuarium Bituricense pag. 33, nihil magnopere novi adfert, in eo tamen a Castellano dissentiens, quod Sanctum, quem martyrem, ratione satis frivola, appellari posse ait, mortuum velit circa annum 251, ac S. Ursini diaconum fuisse, eo argumento, quod episcopi absque diacono nunquam procederent. Quod autem alicubi, nempe apud Saus-sayum signetur III Novembris, id de aliqua translatione accipiendum existimat; qua occasione epiphonema promittat Catherinoto dignum; nimirum æque difficile esse Martyrologia concordare atque horologia, quasi in illis componendis ætatem trivisset, atque adeo in quærendo S. Justo, ejus non puto ullam usquam in vetustis Martyrologiis memoriam reperisse. Hæc de S. Justi cultu dicenda habuimus, cetera quæ reperiri potuere dabit*

B

ELOGIUM HISTORICUM

Ex Vitis Sanctorum Bituricensium.

Apud Labbeum *Bibliothecæ Ms. tomo 2, pag. 410.*

Sanctus Justus, cum sancto Ursino Roma profectus, nondum Bituricas venerat nuntiandæ fidei causa, cum gravi morbo correptus, nono ab urbe milliario decessit e vivis, et a magistro sepulturæ mandatus in loco, qui ripæ Avarici seu Utrionis imminet, medio itinere inter Bituricensem urbem et Regiodunum, ab eoque nomen accepit, *Saint Just entre Bourges et Dun-le-Roy, sur la rivière d'Auron*; cum antea, si fas est credere, urbs nova, seu Novabella diceretur. Inde, successu temporis, venerandum sancti Confessoris corpus translatus est in ecclesiam, quæ cum antea, in honorem S. Symphoriani martyris erecta fuisset, cognomen postmodum mutuata est a S. Ursino, cum anno circiter MXXX, e proximis vineis, præsentibus SS. præsulibus Probiano Bituricensi, et Germano Parisiensi fuisset cum maximo honore primi Biturigum apostoli corpus in suburbium Bituricæ civitatis deductum. Summariū hoc excerptimus tum ex vetustissimo Bituricensis ecclesiæ *Breviario*, tum ex aliis historiæ Biturigum nostratium monumentis. Hoc quoque tempore, XIV Julii die, recolitur quotannis memoria S. Justi in tota Biturigum diocesi, sub titulo et nomine confessoris; ideoque mirum mihi prorsus visum est, quod in *Supplemento Martyrologii Gallicani* adscriptum legitur : III Non. Novembris, apud Utricionem, etc., uti supra ex *Saussayo* descripsimus. Hæc ibi, inquit *Labbeus*, quæ pluribus non vacat excutere; neque nobis integrum est, tacentibus monumentis Bituricensibus, plura hisce adjungere.

De gestis paucula habet Labbeus

E

C

DE S. ONESIMO THAUMATURGO.

F

Ex Synaxariis Græcis.

SUB DIOCLE-TIANO.

Memoria Sancti; versiculi,

Onesimus hodiernus Thaumaturgus sacris tabulis inscriptus legitur in *Menæis impressis cum suo Indice Ms.*; sed absque elogio, quod ei aptatur in *Menæis Ambrosianis*. De eodem præterea meminere *Menæum Chiffletii, Maximus Cytherorum Episcopus, et uterque Codex Taurinensis. Supplementum ad Menæa impressa pluries nominatum sic canit* :

Ἐλαφρόν ἦρα φορτίον σὸν ἡδέως
Μεθ' οὗ σὸς Ὀνήσιμος ἦκω σοι, Λόγε.
Onus leve tuum, Christe, suaviter tuli,
Onesimus ad te venio nunc quocum tuus.

logium.

2 Lusus est in ὄνος, asinus, quasi ab ὄνημι, juvo; unde Ὀνήσιμος hic. *Basilianum* sic Sanctum landat : S. Onesimus e civitate Cæsareæ Palæstinæ oriundus fuit imperio Diocletiani, parentum piorum filius; qui, ut sermo est, ab Angelo

baptizati, de conceptione filii sui præmoniti, et nomen ejus edocti fuerunt. Postquam natus esset et educatus in disciplina et institutione Domini, digressus ad unum e monasteriis, quæ sunt Ephesi, in quo degebant ascetæ octoginta, monachus est factus; contendebatque supra naturæ humanæ vires. Parentes vero ejus, dum lugebant ejus absentiam, cæci facti sunt. Exorta autem persecutione in Christianos, cum monachi omnes fugerent, ipse quoque domum suam repetiit, ut peregrinus; ubi parentibus quidem visum reddidit, at se ipsum eis non manifestavit; sed scriptis in charta rebus ad se spectantibus, et impositis uni e fenestris, petiit Magnesium; ubi patris multis miraculis, ad Deum migravit. Similia narrantur in *Menæis bibliothecæ Ambrosianæ*; cum addito, non tantum ipsum fuisse e Palæstina, sed etiam ἐκ κόμης, (lege κόμης) Καρίνης, id est, e pago Carines.

DE

DE S. CYRO

J. B. S.

CARTHAGINENSI EPISCOPO.

Ex Martyrologio Romano.

XIV JULII.

De hoc Sancto satis certi non sumus,

B

Fontem assignamus ex quo S. Cyrus a nobis desumi debuit, cum in nullis aliis Fastis, tum Græcis tum Latinis usquam notus sit, ut merito suspicemur, eum a Baronio aut altero aliquo istius Martyrologii revisore insertum primo fuisse his verbis: Carthagine, sancti Cyri episcopi, in cujus festivitate sanctus Augustinus de eo sermonem ad populum habuit. Neque vero in annotationibus suis Martyrologium ullum citavit Baronius, ex quo eum acceperit, quod ex verbis ejus manifestum est, ita enim loquitur: Possidius in

rem inducere potuerit. Scio, laudatum Baronium in Annalibus ad annum 303, num. 73, pro eodem Cyro pugnare, eoque adducere ipsammet Martyrologii Romani auctoritatem; verum reponere quis posset, hoc ferme esse quod aiunt, principium petere, seu idem probare per idem.

2 Nodi solutio pendet ab eo quod indicare voluit Possidius, in quo verosimiliter vetus aliqua abbreviatio, nominis fortasse S. Cypriani, ansam dederit Cyrum efformandi, qui donec aliunde notus sit, non videtur ex eo solo capite omnimode subsistere; ipso Baronio non parum laborante ut ei locum inveniat in serie episcoporum Carthaginensium. Rem dubiam damus ut dubiam, at non dubitavit Castellanus ad Romani marginem adjicere; esse nomen S. Cypriani in Possidio abbreviatum, male ab iis lectum, qui pro alio ipsum accipientes, hanc ei diem pro arbitrio elegerunt. Id in hac observatione certissimum est, huic diei adscriptum Cyrum illum pro macro libitu, cum de ejus ætate, gestis aut mortis die nihil prorsus sciatur. Sitne porro Quirinus, Quirus aut affinis alius, in medio relinquimus, donec lucis paulo certioris aliquid alicunde accedat.

ex Possidii Indiculo.

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRICANIS

C

PAPIA ET DONATO

F

J. B. S.

Ex Martyrologiis.

XIV JULII.

Duos hic Martyres Africanos jungimus, tametsi in multis codicibus Hieronymianis solus ferme compareat Donatus, a Blumiano, aliquibus minoribus, Nothero, et uno alterove Usuardino auctiore in feminam Donatam transformatus. Lucensis et Corbeiensis annuntiatio clara est: In Africa, Donati; atque hæc in binos codices Usuardinos transiit, quos habes in nostra editione. At vetustius Epternacense saltem pro duobus fert testimonium, legens: Pridie Idus Julii, Papillæ, Donati, ut certo intelligamus, non solum Donatum aut Donatam hoc die in Africa recolli;

nisi quis suspicetur, amannensem aliquem ex Africa formasse Papillæ, quod vix existimari potest. Ad evellendum scrupulum faciunt optimæ notæ codices, quos minores vocamus, Rhinoviense, Richenoviense, et Reginæ Sueciæ, in quibus disertissime legitur: In Africa, Papiæ et Donati, quam proinde lectionem prætulimus, rejectis etiam aliis Usuardinis codicibus, in quibus invenies, Petri et Donati. De solo Martyrum numero ac nominum varietate disceptari hic potest, cum de cetero ætas, gesta et martyrii genus plane ignorentur, ut in hujusmodi Martyrum classibus evenire, notissimum est.

A

D

DE SS. MARTYRIBUS ALEXANDRINIS

ANTIOCHO, MARIO, DAGIONO, MENESIDEO, NAMORE, MAMMARO, PETRO ET GUMMO.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

XIV JULII.

Pure Hieronymiana est proposita Martyrum classis, cum hæc sola differentia, quod Corbeicuse nomina aliqua corruptiora exhibeat, ut Anthioti pro Antiochi, quod Epternacensis exprimit Antioci; nos lectionem Lucensis secuti sumus. Prædictum Corbeiense habet Dagiona, Numoris, et postrema duo nomina in unum confundit Petrigummi. In Epternacensi est Menesidie, in Lucensi Gumni; in Blumiano autem paulo major variatio per nominum conjunctionem et divisionem.

Ceterum satis conveniunt majores codices omnes in numero, qui in minoribus ad duos aut tres contrahuntur, ut patet ex iis qui a nobis editi sunt tomo VI Junii. Notkerus, horum aliquem secutus, scripsit: In Alexandria, nativitas sanctorum Martyrum Mammarii, Petri et aliorum; Castellanus vero ex omnibus unum selegit Manesideum, quem hæc die in tertia sua classe collocaret: Alexandriæ, sanctorum martyrum Menisidei et aliorum, quos haud dubie ex Florentinio accepit.

B

E

DE S. HERACLIO MARTYRE.

Cultus apud Græcos.

J. P.

XIV JULII.

Quam certo hic sanctus Martyr in pluribus Synaxariis ignotus est, tam diserte signatur in Menæo Chiffletii. Hæc in Supplemento ad Menæa impressa Sirmondo-Chiffletiano: Ὁ ἅγιος Ἡράκλειος ἐπίσκοπος ῥοπάλοις τυπόμενος τέλ. Id est: Sanctus Heraclius Episcopus fustibus cæsus martyrium consummat. Deinde ipsi duobus sequentibus versieulis, quos more nobis usitato latine reddo, applauditur:

Τὰς ἐκ ῥοπάλων Ἡράκλειος αἰκίας
Ὡς Ἡρακλῆς ῥόπαλον αὐχίσει τάχα.
Heraclius dum patitur ictus fustium
Mox fert triumphos, ut tulit clava Hercules

Alluditur ad Heraclium et Herculem, ac rursus ad τὸ ῥόπαλον, quod in priore versu fustem aut clavam significat, qua S. Heraclius interemptus fuerit; in secundo autem elavam Herculis denotat.

C

F

DE S. PETRO EPISCOPO CRETENSI.

Cultus apud Græcos.

J. P.

XIV JULII.

Menæum Chiffletii hunc sanctum Episcopum habet; uti etiam notissimum e præcedentibus diebus Supplementum ad Menæa impressa, quod ipsum annuntiat hisce verbis: Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ὁ ἅγιος Πέτρος ἐπίσκοπος Κρήτης ὁ νέος, τοὺς πόδας ἐκκοπεῖς τέλ. Eadem die (14 scilicet Julii) sanctus Petrus, Episcopus Cretæ junior, pedibus præcisus martyrium obit. Ex apposito Sirm. colligo, hæc desumpta esse e Synaxario Sirmondi. Ejus triumpho versieulis istis applauditur, qui ex Græco Latine ita sonant:

Ἀπροσκόπως ἔχοντα τὸν θεῖον Πέτρον
Ἐξημίωσαν τῶν ποδῶν ἀφαιρέσει.
Sanctus, nihil qui scandali cuiquam dedit,
Præcisione plectitur Petrus pedum.

Quantum assequor sensum poetæ, videtur alludere ad illud Evangelium: Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscide eum, et projice abs te. Matth. 18. Quod scandalum enim non dederint pedes sancti Martyris, significat, eum immerito pedibus mutilatum fuisse.

A

D

DE SS. AQUILA ET HILARIO MARTYRIBUS.

J. P.

Notitia ex Synaxariis Græcis.

XIV JULII.

Sancti isti bini Martyres Aquila et Hilarion, seu Hilarius, notantur in codice Taurinensi β, Menæo Chiffletii, ac Supplemento alias pluries memorato, e quo discimus illos λιθοβοληθέντες τελ. Lapidibus appetitos martyrrium consummasse. Quod mortis genus clare etiam exprimunt versiculi, ibidem apposit, quos huc more nobis usitato Latine redditos transcribere placuit:

Τὸν Ἰλαριον, καὶ τὸν Ἀκυλαν λίθοις
ἄνδρες πλάνοι κτείνουσιν, οἷς θεοὶ λίθος.
Aquilam et Hilarium subdoli occidunt viri,
Imbre lapidum; qui pro deis lapides colunt.

Illos Sanctos præterea refert Menæum Mazarunianum, eosdem duos, quos modo memoravi, versiculos canens.

B

E

DE S. JUSTO CONFESSORE TREVIRENSI.

J. B. S.

Ex Molano et Officiis ipsius ecclesiæ.

XIV JULII.

Quem in prima, eaque longe præstantiori Usuardi editione neglexerat aut ignoraverat Molanus, posterioribus suis Sanctum aliquem Trevirensem inseruit: Apud Trevirim, S. Justi confessoris; acceptum, procul dubio, ex Florario Sanctorum Ms., toties a nobis citato, et porro citando, cum nullus ante ipsum, nullus post ipsum de Justo isto Trevirensi meminere, nequidem ampliores codices Colonienses, nec ipsum Martyrologium S. Martini Trevirense, quamvis non paucis popularibus, et Belgicis Sanctis auctum: neque aliunde Molanus eruere eum potuit; neque ex recentioribus ullum, excepto Galesiui, reperire licuit, qui Molanum in eo imitaretur, Castellano nullum Justum Trevirensem agnoscente. Quantum

nobis negotii facessiverint varii hodierni Justi, ex dictis satis patet: hunc aliis inter prætermittos adjunxissem, nisi me potissimum movisset aliquis Lectionarii Trevirensis, anno 1645 editi, et alibi non semel memorati, auctoritas, in cujus Kalendario ad XIV Julii, post S. Bonaventuram expresse ponitur: Treviris, S. Justi confessoris Trevirensis, et rursus in ipso ordine, ac eodem die: Justi confessoris Trevirensis. Lectio tertia de Communi. Satis vaga ea fateor, at certe receptæ alicujus venerationis testimonia, quibus cultum, saltem aliqualem satis probari existimo; quidquid de cetero scriptores Trevirenses ipsi satis ostendant, ætatem et gesta Sancti sui Justi, quicumque is fuerit, penitus esse oblitterata.

C

F

DE SS. RUFINO ET AVENANTIO CONFESSORIBUS

SARZANI APUD DERTONAM IN ITALIA.

J. B. S.

Ex Ferrario.

XIV JULII.

Binos hosce Sanctos, Martyrologiis omnibus calenus incognitos, suggestit hoc die Ferrarius ex tabulis ecclesiæ Dertonensis, quæ per diocesim universam, inquit, illorum memoriam hoc die recolit, et quidem Officio du-

plici, ut habet in Catalogo generali. Notat enim hic, diem natalitium una cum gestis illorum ignorari; hoc autem die eorum inventionem celebrari. Unde postmodum in dicto Catalogo generali scripsit: Sarzani apud Dertonam, inventio sanctorum con-

fessorum

A fessorum Rufini et Avenantii. Ita testanti et de stabilito ibidem constantique cultu fidem facienti, credendum omnino putavimus, atque adeo ex ejus solius ipsius testimonio, ejusquemet verbis breve eorum elogium hic describimus. Sic loquitur: Rufinus eremita cum Avenantio discipulo in valle, per quam fluviolus decurrit, apud Sarzanum castrum agri Dertonensis vitam egit solitariam, quæ Val-

lis S. Rufini usque in præsentem diem nominatur. Quorum corpora cum diu latuissent, inventa cum hujusmodi marmorea inscriptione: HIC JACENT CORPORA SS. RUFINI ET AVENANTII, in opportuniorem et decentiorem locum parochialis ecclesiæ translata sunt, et præcipua veneratione coluntur. Hæc pauca ex sola Ferrarii fide, eos in Catalogo generali inserentis.

AUCTORE
J. B. S.

DE S. JUSTO MARTYRE

CONSTANTINOPOLI.

Ex Synaxariis Græcis, et Martyrologio Romano.

J. P.

E

B
xiv JULII.

Cultus ex
Synaxariis;
elogium ex
Basiliano;

Varia Synaxaria hunc nobis Martyrem exhibent, videlicet: Menæa impressa cum suo Indice Ms., Maximus Cythærorum Episcopus, ac Menæum Clissetii; quibus addendum Synaxarium Basilianum, e quo passionem sic reddo Latine: Sanctus martyr Justus e civitate Romana oriundus fuit. Dum vero militaret in ordine numerorum, reversusque esset ex bello, videt crucem crystallinam, et e cruce audit vocem exeuntem, sibi dicentem, ut idola reliqueret, et in Christum crederet. Romam itaque profectus, facultatibus suis in pauperes distributis, sibi vacavit, Christi fide exultans. Quod cum Tribuno innotuisset, comprehensus ab illo est. Dumque non posset adduci, ut Christum abnegaret, vinculis constrictus ad præfectum Magnentium missus est. Et quoniam magis Christi fidei inhæreret, crudis loris cæsus, et ignita galea capite indutus, postea nudo corpore super focum carbonibus accensum expansus; et tandem in magnum caminum ignis injectus, spiritum suum Deo tradidit.

quid Martyrologium Romanum:

C

2 Similia habet Sirletus; addens in fine, ejus sanctum corpus integrum permansisse, ne pilo quidem læso ab igne, in quem fuerat injectus. Atque hinc transiit in Martyrologium Romanum, sic eum referens: Romæ S. Justi militis sub Claudio tribuno, qui apparente sibi divinitus Cruce, credidit in Christum; et mox baptizatus, omnia sua pauperibus erogavit. Tentus deinde a Magnentio præfecto, verberari nervis, galea ignita contegi, et in rogam immitti jussus, nec in capillo quidem læsus, in confessione Domini tradidit Spiritum. Menæa impressa, plurimum alioquin consona, omittunt apparitionem Crucis; habentque etiam in fine, quod ignis nec pilum Martyris attigerit.

in quo loco colatur sanctus Martyr.

3 Locus vero, in quo Sanctus colitur, notatur in Supplemento e Synaxario Sirmondi et Ms. Clissetii, hodie etiam ipsum annuntiantem: Τελεῖται δὲ ἡ αὐτοῦ σῶσις ἐν τῷ ὀρφανοτροφείῳ. Celebratur autem solemnitas ejus in Orphanotrophio; de quo Cangius in Constantinopoli Christiana lib. 4, pag. 165, num. XIX varia congescit; contendens imprimis contra Codinum, non fuisse locum istum ædificatum a Justino Juniore et Sophia; sed ante Justiniani tempora extitisse. Ad hæc Zoticum quendam, signatum in Menæis xxxi Decembris, primum il-

lius curatorem fuisse, et primum, ut fertur, officii orphanotrophi inventorem. Ibidem præterea reperies, eundem locum postea instauratum a Romano Argyro, ac deinde ab Alexio Comneuo monachorum ac monacharum cellulis auctum, scholisque Grammaticæ ad pupillos et pauperum liberos litteris instituendos instructum; novis demum redditibus ditatum. Disces denique, ex æde S. Pauli, quæ in ea stabat urbis regione, quæ vergit ad acropolim, ad quam inædificatum Orphanotrophium scribit Anna, Alexii Comneni filia, perspicue patet, illud esse Orphanotrophium, intra quod stetit ædes S. Pauli; de qua agit dictus Auctor ibid. pag. 114, num. XXI. Accipe nunc versiculos, ex eodem Supplemento:

Μὴ θῶμα βαλεῖν εἰς τὸ βωμοῦ πῦρ θείων,
Εἰς πῦρ Ἰουδοῦ θῶμα βάλλεται ξένον.

Nolens per ignem mittere ante aram hostiam,
Mittitur in ignem Justus (en) nova hostia.

4 De tempore mortis, martyrii palæstra ac Imperatore, sub cujus regno illud contigerit, nihil habeo explorati. Annuntiavi eum Constantinopoli, non quod ibidem martyrium consummasse constet, sed quod memoria ejus ibi celebretur. In Basiliano Synaxario notatur quidem Romæ natus, at non passus. Frustra ad Latinos confugas, ut plusculum aliquid notitiæ acquiras. Baroniæ in notationibus ad Martyrologium Romanum hoc unum refert, tradi eum a Græcis cum descriptione certaminis convenienter ad textum dicti Martyrologii. Unde ergo sanctum Martyrem Romam traxit? Rectissime observavit Castellanus in nota marginali ad textum sui Martyrologii Romani; Sanctum hunc Martyrologis omnibus præcedentibus incognitum fuisse. Plura jam pridem huc spectantia studiose notarat Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ: Nulla extat apud Latinos scriptores hujus martyris mentio: neque Romæ ulla corporis reliquiarumve memoria reperitur. Et quod etiam dubitationem augeat, nulla Imperatoris, sub quo passus est, in Actis illius commemoratio fit. Vereor ne potius alibi, quam Romæ coronatus sit. Ubi vides fere compendio tradi, quæ hic notavimus.

Quædam in Martyrologii Romani annuntiationem observationes.

F

5 Ludovicus Vedriani de Sanctis Mutinensibus a pag. 179, agit de S. Justo M., quem Roma accersit Trinatum, vulgo Trignano, in ducatu Mutinensi

An Sancti reliquie Roma in agrum Mutinensem,

nensi

AUCTORE
J. B. S.

nensi ad fluvium Dardagum situm; et ibidem in ecclesia parochiali S. Petri Apostoli exuvias ejus sacros collocat; ac præter hunc diem XIV, quo colitur, notat translationem ipsius summa cum solennitate ac frequentissimo populi concursu celebrari Dominica secunda Augusti, Martyris reliquiis suavem fragrantiam spirantibus. Sylloge martyrii, quam habet, conveniens cum iis, quæ nos supra ex Synaxariis atque Martyrologio Romano transcripsimus, satis indicat, ipsum agere de Justo, de quo hic quærimus; atque adco obtinent hic argumenta, paullo ante prolata. Tum demum hæc, quæ nobis hactenus incredibilia apparent, ipsi credituri sumus, quando alicunde probaverit ea, quæ asserit. Nobis interim fixum manet, neque hic, neque alibi palpantes in tenebris duces sequi, nisi lucem prætulerint, ne veritas alicubi offendat.

an in Hispaniam translatæ?

6 At plus omnibus, si Superis placet, vidit Tamayus, in Martyrologio Hispanico die XIV hujus ista scribens: In collegio Baëccensi in Bætica Fratrū SSS. Trinitatis Excalceatorum, depositio S. Justi Martyris, Romæ passi; cujus sacra pignora Hispaniam allata prædicti Ordinis Minister Generalis isti collegio est eadem impartitus; ubi honorifice coluntur. Translationem probat ex au-

B

thentico testimonio, in quo notantur e cæmeterio S. Calixti extracta corpora, SS. Felicissimi, Maximi, Justi, Innocentii, Hilarii, Justiniani, Mauri, Feliciani, Hyacinthi, Vitalis, Alexandri, Gratiani, Joannis, Vincentii, Bonifacii, Valentini, Dionysii, Claudii, Valentini, Calixti MM.; et Sanctorum Concordiæ, Floræ, Fabianæ, Aureliæ, Restitutæ, Victoriæ, Candidæ, et Eugeniæ Virg. et Mart.; e quibus Madritum delatis corpus S. Justi tradit Tamayus donatum collegio Baëccensi; et ita potere ex confecta distributione, excusa Madriti XXX die Martii 1651. Verum quis adeo cæcutit, qui non videat vel primo conspectu, hæc enumerari Sanctas Sanctosque anonymos ante extractionem, et post illam communibus Sanctorum variorum nominibus appellatos, quos baptizatos vocant? Deinde cum tanta sit multitudo Martyrum, Justi nomine nuncupatorum, de quibus sparsim in nostris Actis; quæro, unde scire Tamayus potuerit, hoc corpus fuisse potius S. Justi, de quo hic agimus, quam alterius? Quia Romæ passus, inquit; sed hoc refellitur ex jam dictis. Itaque cum S. Justi incerta sit palæstra, tempus mortis, Imperator, sub quo passus, locus, ubi quiescat; consequens est, Tamayum hic more suo egregie hallucinari.

D

E

DE SANCTO OPTATIANO

J. B. S.

EPISCOPO BRIXIENSI.

SEculo V.

Inter SS. Episcopos Brixianenses Romano Martyrologio inscriptos,

C

Plures Brixianæ ecclesiæ sanctos Episcopos, Fastis omnibus antiquioribus præteritos, Martyrologio Romano primum insertos fuisse, pridem observant Majores nostri, utpote cum de multis jam actum sit, et quidem diebus proxime fere sequentibus: III Martii de S. Titiano, IV de Paulino, VII de Gaudioso, aliis Gaudenzio, hujus nostri S. Optatiani decessore; ubi rationem temporum non satis exactam, facile observavit Henschenius; quam cursim delibare satis habuit, secutus potius scriptores Brixianos, quam ut ea operosius discuteret, quandoquidem et ordine et numero, quin etiam nominibus Catalogi inter se discrepent. Quod ut in hodierno Sancto pateat, est hic Joanni Francisco Florentinio, auctori Indicis Chronologici, anno 1614 Brixia excusi, et Ferrario in serie XIV, qui Ughello et Fayno dicitur XVI. Henschenii vestigiis insistere et nobis certum est, ætatem Sancti et in episcopatu successionem eorum arbitrio relicturis, sive floruerit ab anno 440, ut vult Ferrarius, silens de ejus obitu: sive ut alii malunt, ab anno 450 usque ad annum 504, cum nihil ad manum sit quo ea impugnentur, minus etiam quo stabiliri possint. De cetero autem cum S. Optatiani gesta oblivione ferme sepulta sint, nihil nobis superest, quam ut pauca scriptorum fragmenta hic breviter ob oculos ponamus.

locum etiam habet S. Optatianus,

2 In colligendis Brixianis istis Sanctis Romani Martyrologii revisoribus præluxisse Galesinium, mihi quidem indubitatum videtur. Citat hoc die Gypteca Episcoporum Brixianensium et Annales Capreoli; voluit dicere diptycha, seu potius Catalogos, et historiam Eliæ Cavreoli, in qua Sanctus vix plus quam de nomine obiter salatur. At de recepto cultu hic disputandum non est, ubi primi Episcopi omnes

sanctitatis titulo decorantur usque ad trigesimum secundum, uno solo excepto. Holierna Romani Martyrologii annuntiatio hæc est: Brixia, sancti Optatiani episcopi; ad quam annuntiationem suam adjunxit Baronius hoc modo: Vixit hic temporibus Valentiniani tertii Imperatoris, cum Romanæ Ecclesiæ præesset S. Leo Papa, cujus tempore interfuit Mediolanensi synodo sub Eusebio episcopo Mediolanensi, cujus exstat synodica, ab Episcopis, qui aderant, scripta ad S. Leonem, ubi in subscriptione Episcoporum pro Optatiano Octavianus mendose legitur. Meminit ejusdem Rampertus episcopus Brixianensis in sermone de translatione S. Philastrii, septimumque hunc numerat a Philastrio. Huic successit Vigilus. Hisce consonant jam dicti Catalogi, e quibus vix plura eduxeris quam quæ hic a Baronio tradita sunt, ut vide in laudato Florentinii Indice, cujus verba Baronianis aptanda sunt.

3 Addit porro Florentinius: Ejus et S. Vigili successoris reliquias, in æde S. Laurentii reconditas, anno MCCCXCVII Bernardinus Fabius, Pharensis antistes, et eidem ecclesiæ præpositus, ex ara maxima vetustiore in novam transtulit; ab eadem postea muro in hærente extractæ, solenni-que supplicatione per urbem portatæ in augustiorem aliam, quam in medio choro Octavius Hermannus præpositus statuerat, illatæ sunt, anno MDXCVI. Celebratur pridie Idus Julii. Habes hic præcipua quæ de S. Optatiani gestis aut posthuma gloria prædicari possunt; quæque Ferrarius hoc die in majori Catalogo contraxit, notans cum ceteris, Episcopum Brixianensem, qui epistolæ synodali Eusebii episcopi Mediolanensis ad Leonem I Papam subscriptus legitur, Octavianum non Optatianum

de cujus gestis pauca supersunt,

F

appellari;

A appellari; sed cum non magna nominis differentia sit, videtur idem qui Octavianus et Optatianus vocatur. Quidquid igitur Bernardinus Faynuselenicum bene longum Scriptorum exhibeat, pro certo habeas, nihilo plus solidæ substantiæ historicæ ex iis extundendum. Præmittamus ejus textum pridie Idus Julii: Brixiae, sancti Optatiani episcopi, in ecclesia S. Laurentii, pie factorum laude insignis, quibus in cælo locum sibi æternum promeruit.

ficet scriptores multos adducat Faynus.

4 Audi modo silvam probationum: Agunt de eo Martyrologium Romanum, Galesinius, Brixianum manuscriptum, sermo Ramperti episcopi in translatione S. Philastrii, Catalogi omnes et tabulæ ecclesiæ Brixienensis, Ludovicus Zacchonus in compendio Sanct., Abbas Ascanius Martinengus in libello Sanct. et Obitus Capucinus de nobilit. Brix., Scipio Covus in suis Memoriis, Abbas Ughellus tomo 4 Italiæ sacræ, Joan. Bapt. Zannettus in Vita S. Titiani, Regest. N. civitatis, Annales quoque Heliæ Capreoli, Joan. Bapt.

Nazarii, Octavii Rossi, et Abbatis Patritii Spini. Adde Ferrarium et forte alios, quantovis numero, ex quibus nihil præter jam dicta eduxeris. Ramperti sermo toties citatus, in quo solum S. Optatiani nomen expressum est, in S. Philastrii Actis dabitur xviii Julii, eum meritissima laude V. C. Pauli Galiardi, Brixiani Canonici, a quo S. Gaudentii sermones, in iisque quæ ad S. Philastrium spectant, elegantissimis typis Patavii 1720, edita, non ita pridem accepimus. Ultima Fayni verba subnecto: Hujus (S. Optatiani) sacri cineres in ara majori, in medio chori translati referuntur sub die xxv Februarii, capite in busto aureo et argenteo ad devotam ostensionem deposito. Scripsit de eodem Episcopus Sarzanæ in suo Martyrologio poetico, nempe Nicolaus Brautius, raro a nobis citari solitus:

AUCTORZ
J. B. S.

Ut foret optatis compos, non lumine somnum
Aspexit, membris nec fuit ulla quies.

B

E

DE S. MARCIANO EPISCOPO

FREQUENTI IN SAMNIO ITALIÆ.

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De cultu, veteri Officio et Actis incertis.

FORTE
SECCLO V.

Frequenti
episcopus,

C

Urbem, olim episcopalem, in qua sedem tenuerit is, de quo hic agimus, S. Marcianus ita descripsit Ughellus tomo 8, col. 49, ut amplior aliunde notitia quærenda non sit. Sic ibi loquitur: Friquentum seu Frequentum, vulgo Frigento, est Hirpinorum antiquissima civitas, Ulterioris principatus, in summitate montis posita, et ventis potissimum hibernis exposita, Abellino finitima, duodecim circiter milliaria Benevento metropoli distans, olim Æculum dicta. Memoratur apud Ciceronem, Apianum Ptolomæum et Plinium. Populosa divesque fuit, sed terræ motus vi anno DCCCLXXXVI prostrata, ut Ostiensis in Chronico scribit, ac bellorum injuria penitus desolata, habitatoribusque vacua intuentibus se præbet inconstantis fortune exemplum. Etenim cum priscis nostræ salutis temporibus ipsa inter eas urbes merito connumerari possit, quæ Christi fidem amplexæ fuerunt, et episcopali dignitate exornatæ Leonis IX pontificatu; deficientibus tamen populis, sub Paulo II anno MCCCCLXV die vii Maii priscum dignitatis decorem amisit, cum episcopatus ejus Abellinensi finitimo perpetua unione accessit; unde ab eo anno, qui præfuerunt Abellinensi ecclesiæ Abellinensis et Frequentinensis episcopi titulo se subscripserunt. Remanet adhuc cathedralis Frequentina sub titulo B. Mariæ et S. Marciani episcopi, urbis patroni, cujus sacrum caput in ea honorifice asservatur. Hæc de loco.

2 Plures autem istius nominis (sive Marcianus

scribatur, sive Martianus) in Actis nostris datos, et porro dandos, ex solo Romano Martyrologio constat, in quo synonymi sedecim enumerantur, in nostro vero solius primi semestris Catalogo sex supra viginti. In codicibus Hieronymianis, Usuardinis aliisque non pauci Marciani reperiuntur, ast in iis omnibus tabulis plane ignotus est is de quo Ughellus, et ante ipsum Ferrarius meminerunt cum titulo episcopi Frequentini, quem Castellanus non est ausus admittere, eum in Martyrologii sui universalis indice, tamquam omissum signans. Dubitavi et ego, ut verum fatear, num inter Sanctos locum promeretur, ea potissimum causa, quod cum Ferrarius unice ferme se niti asserat, monumentis ecclesiæ Beneventanæ, in qua S. Marcianum coli ait hoc xiv Julii; in Catalogo interim Sanctorum istius ecclesiæ a Mario de Vipera Neapoli edito anno 1635, nullus alius Marcianus reperiatur, præter eum, quem ipse episcopum Beneventanum statuit xiv Junii, quemque ipsum non immerito suspicatus est Papebrochius eo die relatum esse occasione S. Marciani Syracusani, de cujus festivitate magis quam de illius Beneventani constare, manifestum est. Hæc, inquam, me prope moverant, ut Marcianum prætermissem insererem; sed prævaluit auctoritas Ughelli tam diserte affirmantis, eum ut ecclesiæ patronum Frequenti recolere, atque item ejus Officium, ex vetustissimo ecclesiæ Frequentinæ codice olim a nostro Antonio Beatillo descriptum, et post ejus obitum ad Bollandum missum anno 1645.

3 Præmiserat vivus adhuc laudatus Beatillus anno 1638 Vitam ipsam S. Marciani, qualem ferme postea edidit Ughellus, cujus solum compendium dederat in majori Catalogo Ferrarius, estque ipsa tota inserta jam dicto Officio, cujus hic specimina aliqua proferre, haud abs re fore arbitramur. Continet id paginas sedecim formæ minoris, divisum in lectiones novem, totam Vitam, ut dixi, complexas, quarum antiphonæ, responsoria, etc., ex eadem Legenda

antiquis omnibus Martyrologiis ignotus.

F

Officium proprium ibi atquando habuit.

con-

ACTORE
J. B. S.

contracta rer eandem bis terve non absque nausea identidem repetunt. Ex antiphona ad magnificat, statue .e ceteris : Beatissimus Marcianus Dei Pontifex almus, cui commisit Dominus gregem suum regendum, qui assidue ad eum veniebat, videns signa et miracula multa ab eo fieri. Omissis ceteris, addam solum fragmentum ex hymno ad Vesperas :

Ad Marciani præsulis concurrite, Christicolæ,
Festum, devote pariter laudes Deo concinite,
Qui fretus almo flamine cœlestibus spiritibus
Arcadiis a finibus transvectus est Ausoniam.
Frequenti solum eligit, Christi præcepta consequens,
Jejuniis et precibus Regem supernum obsecrans,
Contempsit opes infimas, caducas et terrigenas,
Luxus calcavit seculi, adeptus est cœlestia.
Cujusdam matris filium obsessum a dæmonio,
Quem obsecrando Dominum restituit incolummem, etc.

B

Ætas ejus ex incertis conjecturis

4 De præfati Officii Lectionibus seu Actis quid sentiendum sit, ex ipsismet pronum erit cuique colligere, eum non vitæ historiam, sed meram miraculorum, non satis apte digestorum, narrationem contineant, nullo addito temporis indicio, nisi quod res, satis de se implexas, magis etiam confundat. Nam, ut in annotatis suis Mss. ad Vitæ calcem observavit Beatillus, Leo Papa beatissimus, cujus tempora num. 5 cum Laurentio, Canusinæ civitatis episcopo connectuntur, alius ipsi esse non potest, præter S. Leonem Mognum, quandoquidem Laurentius iste, si vere Canusinus episcopus fuit, eam sedem tenere debuerit ante Probum, qui, Baronio teste, tomo 6, pag. nuli 281, Legatus a Simplicio Popa Constantinopolim missus est anno 467 : unde cum nullus Laurentius Canusii sedisse legatur post Probum, conjicit Beatillus, eum ante Probi tempora eam cathedram occupasse, ac proinde cum alio Papa Leone componi non posse quam cum primo, qui solus istius nominis ante Simplicium Ecclesiam gubernavit. Ita, inquam, conjicit Beatillus; nam si aliunde non substat prædictus Laurentius, quam ex his nostris S. Marciani Actis, vereor ut satis tuto inter Canusinos, hodie Barienses episcopos connumerari queat. Quoniam vero S. Marciani ætas non nisi per dubias id genus conjecturas accersitur, necdum plane video, quo fundamento tam rotunde asseruerint Beatillus, Ferrarius et Ughellus, atque post istos plures haud dubie alii, ipsum Leonis Magni temporibus floruisse.

C

non satis solide eruitur;

5 Ex conjectura una alteram elicit Beatillus : nam postquam hæc modo suo explicuit, ut difficiliorum Actorum nodum solveret, utpote in quibus eodem num. 5, expresse habebatur, adiisse S. Marcianum ecclesiam S. Dei genitricis Virginis Mariæ Rotundæ, fatetur, se vocem ultimam delevisse. Hæc ejus verba sunt : In originali legitur S. MARIE ROTUNDÆ, sed impossibile hoc est, nam templum Pantheon longe post hæc Leonis Papæ tempore Deiparæ Virgini dedicatum est. Ideo delendum judicavi nomen ROTUNDÆ. Satis libere enimvero, et contra autographi fidem, in quo eam repperat, sicque expuncto Rotundæ nomine, Acta sibi edidit Ughellus, inseruitque tomo suo 8, a col. 411; neque de ista voce uspiam meminit. Laudo equidem ingenuam nostri Beatilli confessionem; verum, ut candide dicam, non placet facta inductio, qua posita, id demum educere conantur laudati scriptores, vi-

xisse S. Marcianum tempore Leonis I, quod servato Rotundæ nomine quadrare omnino nequit. Quis nobis satis suaserit, hunc fuisse Actorum scriptoris, nomen Rotundæ exprimentis sensum, alia fortasse omnia cogitantis? Quid si aliquis contra insistat, ex eo capite eradendum potius nomen Laurentii, alias prorsus ignotum, quodque non aliunde quam ex tam dubia epocha eruitur? Mauet sane ex dictis incertissima ætas S. Marciani, atque ex eadem ratione colligitur imperitia Vitæ scriptoris multa perperam commiscantis.

6 Quis is fuerit, aut quondo scripserit, nec divinando assequi possum; verosimile est reponendum in eorum numero, qui ex ingeniosa pietate magis quam ex sat certis documentis Legendas compilarunt, ut saltem de patronis suis aliquid prædicarent, quo fieret ut Sancti non dicerentur ignoti. Ego me fateor in tota ea oratione, sive prout in Officii lectiones distributa est, sive prout Vitæ seriem aliquam induit, nihil magno opere reperire, quod sufficienti fide subnixum sit, ut contextus iste miraculorum satis tuto admittatur. Notanda etiam omnino est Ferrarii annotatio in suo Sanctorum Italiæ seu majori Catalogo, qua ita observat : Cum xviii Kal. Julii obierit (S. Marcianus) hac die Beneventi non natales sed translatio celebratur. Id vero nusquam indicant nec Acta nec Officium, ut vehemens mihi suspicio oboriatur, confudisse Ferrarium S. Marcianum hodiernum cum Marciano Beneventano episcopo, quem supra diximus ex Mario Vipera ibi plane coli xiv Junii seu xviii Kal. Julii. Quid ex hujusmodi monumentis certi haberi possit, res ipsa loquitur; mihi non licet scapham aliter vocare quam scapham, nec pro veris venditare, quæ incerta agnosco. Cetera ex Actis ipsis qualibuscumque infra datis lector intelliget.

D

neque Acta magnam præferunt auctoritatem.

E

VITA

Desumpta ex vetustissimo Ms. codice ecclesiæ Frequentinæ.

Legitur, quod beatus Marcianus Græcorum genere oriundus fuit, et ex nobilibus parentibus, nimiumque Deum timentibus, originem duxit. Cujus parentes, cum essent nimium locupletes, et cum tantummodo unicum filium genuissent, cœperunt illum in Domini timore, et operatione instruere. Quorum monita beatus adolescens non abiciens, quidquid ab eis audire poterat, in armariolo sui recondebat pectoris, et proficiebat de die in diem in Dei omnipotentis servitio. Factum est autem dum parentes ejus de hac vita migrarunt, ut cunctæ illorum possessiones, et divitiæ, Marciani sub dominio devenirent. Ille autem non immemor suorum præceptorum pareutum, quia, sicut Evangelica narrat auctoritas : terra bona bonum germinat fructum; atque semen et bona arbor bonos fructus facit, cœpit cuncta, quæ habere poterat, pauperibus erogare, viduis et orphauis ministrare, et omnibus, in necessitatibus positis, subvenire.

2 Sed jam Dominus omnipotens cum vellet ejus vitam, et beatitudinem multorum fieri in exemplum, ne lucerna, quæ multis illucescere poterat, amplius lateret, cœpit per illum virtutes et mirabilia exhibere. Cœperunt autem de tota

F

Laudo in Græcia patrimonio pauperibus distributo,

Frequentam se recipit;

Græcia

A Græcia ad eum concurrere, eique honorem et reverentiam impendere, et de suis facultatibus ministrare. Ille vero, qui proprias facultates contempserat, alienas nolebat accipere opes, immo nec ab hominibus laudes, qui jam pene totum mundum reliquerat. Cumque quid ageret, et quo se verteret diligentissime excogitaret, divino, ut arbitramur, reperto consilio, Græciam patriam relinquens, navemque conscendens, in Italiam properavit, et pervenit in finibus Samnii juxta civitatem, nomine Frequenti, habitareque ibi cœpit, et solitariam peragere vitam.

ubi sanctitatis famam consecutus,

B 3 Cognita autem ejus opinione et sanctitate, Frequentini cives assidue ad eum veniebant, videntes signa, atque miracula multa ab eo fieri. Denique quadam die, dum orationibus et jejuniis, ut solitus erat, incumberet, ecce quædam mulier [adest] ex Lucaniæ finibus adveniens, lunaticum filium secum circumferens, qui multis erat catenis et loris adstrictus, eo quod a multis teneri non poterat; quæ mulier projecit se ad pedes beatissimi Marciani, cœpitque cum lacrymis osculari vestigia pedum ejus, et dicere: O sanctissime Marciane, famule Christi, succurre mihi miseræ peccatrici, de unico filio meo, qui a dæmonio vexatur.

lunaticum puerum a dæmonio liberat.

4 Beatissimus autem Marcianus condolens afflictioni mulieris, accessit ad eum, et dixit: Tibi præcipio, immunde spiritus, in nomine Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti, exi ab homine isto, et ne amplius introeas in eum; statimque recessit ab eo dæmon, cœpitque per aerem vociferari: Quid mecum habes, Marciane? Ego tuas virtutes in Græcia non potui sufferre, et nunc etiam me ejicis de Italia! Tunc beatus Marcianus ait ad eum: Imperet tibi Deus, iniquissime dæmon, qui te a collegio sequestravit bonorum angelorum, ut ne amplius loquaris sub Dei præcepto, sed sileas, et recedas a Dei creatura. Hæc dixit beatus Marcianus, et statim dæmon abscessit, et numquam comparuit. Tunc beatus Marcianus apprehendens manum dexteram pueri, erexit eum et reddidit illum matri suæ; quæ gaudens pervenit domum suam, et erat sperans in Domino Jesu Christo, et confidens in beatissimo Marciano famulo ejus.

C A Laurentio episcopo Canusino Romam perductum.

5 Factum est autem, ut Laurentius, vir Canusinæ ecclesiæ electus, Romam properare cupiens, ut pastorem infulam a Romano Pontifice accipere mereretur, veniret ad beatissimum Marcianum, quem suppliciter rogare cœpit, ut cum eo pariter pergeret Romam. Cujus precibus beatissimus Marcianus obediens, ad limina Apostolorum Petri et Pauli pariter pervenerunt. Tunc temporis Leo sanctissimus Apostolicam Sedem tenebat; qui cognoscens per Spiritum sanctum, Marcianum una cum Laurentio Romam esse ingressos, occurrit cum magno gaudio, et obsequio clericorum; qui invenit Laurentium, et honorifice salutans, atque deosculatus, benedixit eum; Marcianus autem interea ad ecclesiam sanctæ Dei genitricis Virginis Mariæ perrexit. Interrogavitque Papa de Marciano viro beatissimo, quia cum magno desiderio eum videre cupiebat, et universa, quæ audierat de illo, Laurentio insinuavit; quoniam a Domino ei fuerant revelata. Quo audito electus Dei Laurentius præ nimio gaudio cœpit flere de socio suo Marciano, cujus nomen, et sanctitatem, atque beatitudinem cœlitus cognoverat revelatam, tristisque cœpit nimium, ne beatissimus Marcianus Leoni Papæ adhæreret, et Romæ detineretur, ac se desereret.

Quod cognoscens Leo Apostolicus Pontifex, electo inquit: Noli turbari, nec metuas, ut famulus Christi Marcianus te deserat, et mihi adhæreat, quia charitas Christi, quæ eum cum tua societate univit, non patietur te a tanto socio separari, quia videlicet Dominus meus Jesus Christus ea hora, qua estis Romam ingressi, mihi per revelationem dignatus est nomina vestra, societatem, atque beatitudinem indicare.

EX MS.

6 De beatissimo Marciano socio tuo mihi Spiritus sanctus affatus est ita: Scito, Leo Papa, quia duo famuli mei Romam ingressi sunt, unus vocatur Laurentius, alter Marcianus. Qui Laurentius episcopalem cathedram suæ civitatis, in qua electionem a cuncto clero adeptus est, a te cupit accipere; Marcianus autem pro solo amore intimo, et ob reverentiam Apostolorum, atque aliorum sanctorum Romam properavit, cujus vitam et actus sanctissimos, mihi placita esse cognoscas: unde moneo te, atque præcipio, ut citius surgas, eisque obviam eas, et percuncteris nomina illorum, usque dum invenias; cum autem inventi fuerint, honorifice eos, et cum caritatis amore suscipias. Laurentio Canusinæ civitatis, de qua electus est, ecclesiæ cathedram trade; Marciano vero, viro per omnia Apostolico, Frequentinam ecclesiam regendam et gubernandam committas; scito enim per illum non solum vicinas, sed etiam longe positas provincias, atque ecclesias, meritis ejus atque exemplo, esse salvandas. Inter hæc Laurentius supradictus electus, cum se jam a tanto socio deserendum minime dubitaret, cum fiducia magna Papæ respondit: Crede mihi, venerabilis Pater, Marcianus, quem quæris, et de quo tanta tibi divina revelavit clementia, hic non est, sed ad ecclesiam beatæ Dei Genitricis oraturus accessit. Tunc Papa una cum populo et Laurentio, qui aderat, ingressus est ecclesiam, in qua beatum Marcianum solo prostratum orantem invenerunt.

ex revelatione cognoscit Leo Papa.

7 Surrexit autem Marcianus a terra, et salutavit Papam, qui illum similiter resalutans, et deosculans, dixit ei: Gratulamur advenisse te huc, frater et fili, Marciane. Qui respondit: Divina majestas protegat te, sanctissime Pater. Tunc Papa narravit ei omnia, quæ illi, de eo a Domino fuerant revelata. Marcianus autem hæc audiens cœpit flere, et indignum clamitare ad episcopalem honorem ascendere. Papa autem dixit ad eum: Audi, fili, Dominum Jesum Christum dicentem: Petre, si diligis me, pasce oves meas. Ideo te non convenit illius jussa postponere, sed ejus mandata explere, ejusque oves pascendas, atque gubernandas suscipere, quia qui gregem Dei renunciat pascere, pastorem summum renuit, et convincitur non amare. Ad hæc Marcianus respondit: Servus contradicere Domino non potest, ideo voluntati Dei non abnuo, non resisto. Tunc Leo Papa sanctissimus vocavit episcopos, cunctumque clerum, et Marcianum et Laurentium consecravit Episcopos; quos apud se aliquantis diebus Romæ detinuit, gratiasque Domino Salvatori referens, misit eos ad propria. Dum autem egressi essent Roma, et pergere cœpissent, multas virtutes et miracula, signa, atque prodigia Dominus Jesus Christus in eodem itinere per beatissimum Marcianum operari dignatus est: plagatos enim et infirmos curabat, leprosos mundabat, paralyticos sauebat, dæmones expellebat, et effugabat.

eumque episcopum consecrat.

8 Cumque civitatem Terracinam essent ingressi, ecce defunctus unicus filius principis

effe-

EX MS.
In reditu
mortuum ad
vitam revo-
cat,

efferebatur jam ad tumultum; et princeps pater ejus, Sisinius nomine, cum tota civitate et populo, nimio conficiebatur mœrore: fuerat enim unicus ille pulcher, et sapiens, nec solum patri, sed et omnibus convicinis erat carus, unde ab omnibus plorabatur. Quorum luctus et tristitiam beatissimus Marcianus conspiciens, dolore compassus, jussit deponi feretrum, et petiit a populo silentium fieri. Illi autem hæc audientes, timore percussi, tamen cum gaudio tacuerunt omnes, scientes opinionem sanctitatis ejus. Beatissimus autem Marcianus confidens in Domino, expansis manibus in cœlum dixit: Domine Jesu Christe, qui de sinu Patris descendisti, ut salvum faceres genus humanum, qui filium viduæ unicum revocasti ad vitam, et archisynagogi filiam resuscitasti, Lazarumque fœtentem tuo jussu, tuoque imperio, etiam ligatis manibus et pedibus, de sepulcro resurgere fecisti; te deprecor, clementissime Domine, ut in tuo nomine resurgat juvenis iste, filius unicus patris sui, ut cognoscant omnes quia tu es vivens, et regnans cum Patre et Spiritu sancto per omnia secula seculorum. Cumque omnes respondissent Amen, statim ille, qui mortuus fuerat, resurrexit, et resedit in lectulo, qui projecit se statim ad pedes ejus, cœpitque benedicere Deum omnipotentem, et famulum ejus Marcianum. Tunc beatus Marcianus apprehendens dexteram ejus allevavit eum, et sanum et incolumem reddidit patri suo.

multaque
alia patrat
miracula,

9 Cum autem pervenisset in finibus Samnii, ecce quidam dæmoniacus obviam se ei obtulit; tunc beatus Marcianus signum Crucis edidit dicens: Imperet tibi Deus, diabole, ut non habeas potestatem vexandi eum amplius. Cui dæmon ait: Ecce, Marciane, non suffero signaculum, quod contra me excitasti, ecce jam per tot vices mihi talia fecisti, quid me persequeris? Quid mali tibi gessi? Cui beatus Marcianus ait: In nomine Domini mei Jesu Christi, exi ab eo. Qui statim exiens, numquam comparuit. Beatus autem Marcianus jussit alimentum ei præberi, quem sanum et incolumem dereliquit. Cumque Frequentino populo ejus nunciatus fuisset adventus, gaudentes, et exultantes de tanto Patrono, ei obviam exierunt, et cum hymnis et laudibus eum ad

ecclesiam detulerunt. Cæcus autem quidam illic morans, qui ejus præstolabatur adventum, cum audisset quod beatus Marcianus esset reversus, cœpit clamare et dicere: Famule Christi Marciane, illumina me. Tunc beatissimus Marcianus dixit ad eum: Qui mundum suo redemit sanguine, Christus te sua virtute illuminet; et signum Crucis super oculos ejus faciens, statim, qui cæcus fuerat, cœpit videre, ac laudare et benedicere nomen Domini nostri Jesu Christi per famulum ejus Marcianum.

10 Post hæc autem præsul civitatis Canusinæ commendans se sanctissimo viro, amplexantes, et deosculantes se in amore fraternitatis, remisit eum a se. Inter hæc beatissimus Marcianus magis ac magis cœpit Christo Domino devotus existere, suamque ecclesiam religiosissime gubernare. Quanta autem per eum Dominus miracula gesserit, longum est enarrare. Quare nunc ad ejus sanctissimum obitum succinete pergamus. Cum cognovisset ergo, quod eum Dominus de hac luce vocaret, clero, cunctoque populo nunciavit, pacemque eis et concordiam servandam tradidit. Tunc valefaciens omnibus, die sabbati, hora quasi decima, est infirmatus, et per totam noctem in Dei laudibus mansit. Illucescente vero die Dominico, hora prima diei, participatus est corpore et sanguine Christi, et ita perrexit ad Dominum cum triumpho. Tunc omnes clerici et laici, atque omnis populus, eum cum hymnis et laudibus sepelierunt. Postquam autem Dominus noster Jesus Christus beatissimum famulum ejus Marcianum de hac luce subtraxit, cœpit per corpus ejus, virtutes et miracula exhibere, non minora, quam ei concesserat in vita sua. Nonnulli ergo ex proximis infirmi, et etiam ex longinquis regionibus, venientes, osculantes arcam, in qua sacratissimum ejus corpus requiescebat, sani revertebantur a quocumque detinebantur languore; cujus famam, et virtutes venerabiles non est passus Dominus quiescere, eo quod caritas Dei erat in illo; regnante Domino nostro Jesu Christo, quem decet omnis honor et gloria, omnisque adoratio, cum omnipotente Patre ac sanctissimo et vivifico Spiritu saucto, nunc et semper, et in secula seculorum. Amen.

quibus etiam
post obitum
inlarescit.

C

F

DE S. VINCENTIO CONFESSORE

ALIAS MADELGARIO.

J. B. S.

SONEGIIS IN HANNONIA BELGII.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti nomen, ortus, patria, conversatio, ætas et obitus.

CIRCA ANNUM
DCLXXVII.

Septimum a Christo nato seculum, Sanctorum in Belgio nostro fecundissimum, sæpe in his Actis laudatum, sæpe descriptum fuit; sæpe de hodierno sancto Vincentio seu Madelgario

recurrit mentio, conjugis, item sanctæ, liberorum et affinium gratia; ut videre est ad Vitas: S. Waldetrudis, pientissimæ ejus uxoris, ix Aprilis; S. Landrici filii episcopi et abbatis, xvii ejusdem mensis; filia virginis abbatissæ S. Aldetrudis, xxv Februarii; S. Aldegundis Malbodiensis fundatricis sororia, xxx Januarii, et locis aliis. Porro Montis alti ad Sabim cœnobium, ab ipso S. Vincentio conditum, et leuca circiter una Malbodio dissitum, satis delineavit abbas Ursio, agens de sacro corpore S. Marcelli Papæ eo delato, tomo 2 Januarii pag. 12, ut ea omnia

Sancti in
Actis jam
sæpius me-
morati,

hic

AUCTORE
J. B. S.

A hic de uo commemoranda non sunt; neque refutanda Martini Papæ cum Dagoberto coniunctio, de qua aliisque id genus erroribus toties egere Majores nostri. Sonegiarum (vulgo Soignies) situm et dominium habes ad jam dicti S. Landrici Vitam, ex qua aliisque id iterum colligas, quod alibi non semel attigimus, nempe urbes atque oppida Hannoniæ pleraque, ut metropolim ipsam Montes, Condatum, Nivellam, Malbodium et tot alia, ad monasteria vel monasteriorum occasione excrevisse, ut de Altomonte et Sonégiis, ab ipso S. Vincentio Madelgario primum inchoatis, ubi et hodie præcipue colitur, certissimum est. Sed hæc obiter et prævie notata sint.

vel ipsum
nomen du-
bium est:

2 Huc magis spectat vera et genuina nominis huius Sancti expressio, quam non adeo facile est e scriptoribus liquido eruere: aliis Madelgarium, Malgerum, seu Madelgerum (gallice Mauger) Vincentii cognomentum obtinuisse asserentibus, a reportata de seculi fastu, et mundanis illecebris victoria, quod ut pro indubitato admittendum fortasse non sit, sic tamen a primis Legendarum auctoribus, infra citandis, constanter nuncupatum advertimus; aliis e contra Vincentium Madelgarium hodierno modo enuntiantibus. Miraberis, non defuisse, qui Vincentium inde dictum somniaverint, quod Wandalos ex Hibernia expulerit. De voce acrius contendere minime lubet; mihi sus deque erit, sive Madelgarium cognomento Vincentium, sive Vincentium Madelgarium appellaveris Sanctum quo de hic agimus: utrumvis autem proprium nomen sit, sive agnomen, ne diversitas confusionem pariat, nos receptiorem cum communi appellationem sequemur, haud gravate passuri, si prima opinio, ut antiquior præferatur. His igitur in medio relictis, varias primum difficultates, quoad fieri poterit, explanabimus, antequam de ejus cultu, elogiis et reliquiis, quæ notiora sunt, explicemus. Hæc vero explanatio tantum claritatis addet, quantum ex vetustioribus monumentis, crebris illis barbarorum incursionibus, quas toties deplorare cogimur, misere absumptis, per obscura vestigia elici poterit.

gesta vero
mire imple-
ta;

3 Atque ut a præcipuis instrumentis seu Legendis ipsis incipiam, postquam eas examinavit Mabillonius, recte censuit tomo 2 Aet. Ordinis S. Benedicti pag. 672, de sancto Vincentio seu Madelgario pauca explorata occurrere. Verissimum id experimur in ea varietate scriptorum, Hiberniam cum Belgio ita commiscendum, ut aliqui Hibernum velint genere, alii in Hibernia exulasse, plerique cum Vitæ scriptoribus, a rege Dagoberto proregem seu gubernatorem, ferme dicerent comitem aut ducem proprietarium istius insulæ destinatum, quo ipsum sancta conjux secuta sit, et unde reduces ipsi multos secum viros Sanctos adduxerint in Belgium, quorum non paucos exprimit Legenda major, tam diserte et rotunde, ut prope incredibile sit, talem apud Altimontenses monachos invaluisse traditionem, quæ fundamento saltem alicui innixa non fuerit, ut rursus infra dicendum erit; quidquid adversus ea omnia insurgat Cointius in suis Francorum Annalibus ad annum 640 a num. 11, seorsum probare intendens, saltem S. Furseum e transmarinis partibus a S. Vincentio adductum non esse, quod de eare non meminerit auctor Vitæ istius Sancti, istam discessus causam allegans, quia nimirum turbatam esse provinciam gentiliū incursione perspiceret: quæ ferme eadem est ratio a Venerabili Beda ibidem adducta.

non ideo ta-
men omnino
repudianda.

4 At enim, ex citatis istorum verbis, non omnino sequi videtur, quod inde eruere voluit Cointius; quasi pugnent causa exitus S. Fursei e patria ob gentiliū incursione, et S. Vincentii societas, qui,

ut omnium hic opiniones aut pro libitu cogitata non referam, quaecumque deum de causa in Hiberniam et Angliam proficisci potuerit, et Sanctum istum æque ac alios populares synchironos, quos inde ad nos transivisse constat, itineris comites habuisse, aut saltem ad se in Belgium invitasse, quorum postea consuetudine usus sit. Id equidem ex sola anonymi scriptoris Vitæ S. Vincentii qui seculum XII non transeendit, auctoritate, ut certum admittere non auesim; at nec video Cointii argumenta evincere, rem ita accidere non potuisse, et forte revera accidisse, eum id affirmant scriptores proximi, qui quidem exstent, nulla vero in iis omnibus occurrat repugnantia: plurima autem facta nemo negaverit, licet certa memoriū ad nos transmissa non sint; de cetero autem admitti ista utcumque possint, ex supradictorum scriptorum fide constantique traditione, quādiu efficacioribus argumentis non evertuntur. Vita S. Foillani, apud nos Ms., modum sermæ suggerit, quo aliter salventur, dum ait, causam peregrinationis per id tempus tot Sanctorum ex Hibernia, fuisse Madelgarium (qui et Vincentius) qui potens in Francia et potens in Hibernia, multos ad peregrinandum pro Christo animaverit, et auxilio foverit.

E

5 Utcumque ea acceperis, id solum laboro, ne tota Legenda subruatur, cui id adscribi nequit, quod alii commenti sunt, videlicet S. Vincentium Hibernis adscribendum: falluntur enim, ut hic denuo recte Mabillonius, qui eum patria Hibernum dicunt, in quo ei tanto facilius subscribo, quod, Faente Thoma Sirino, nulla ejus in antiquioribus Hibernicis fastis memoria exstet, nullam porro in minus vetustis observem, quæ non a Belgis, et ex Molano potissimum accepta sit, forte etiam ex Vita S. Ettonis, aut hujuscemodi aliis, mira quandoque et nimis quam inepta corradentibus, ut habes x Julii. Qui ex Hibernico Macguir Madelgarium efformatum somniant, næ illi figmentum præposterum nobis objiciant, sine teste aut vade neutiquam admittendum; quidquid nobis Armachanum obtrudat Joannes du Pont canonic. Regul. in suo Memoriali immortali, de vita et virtutibus S. Vincentii, Montibus edito 1649, ut qui id in Commentario aliquo de Sanctis Hiberniæ, satis erude asseruerit. Nec forsitan melius sapiunt, inquit iterum Mabillonius, qui (S. Vincentium Madelgarium) Aquitanum dicunt, Madelgarium confundentes cum Amalgario, quem a Dagoberto adversus Wascones missum, Fredegarius cap. 78 docet. Neque vero mirum cuiquam videbitur, si ex eadem ipsa confusione processisse dicamus, quod ex Wasconiorum gente originem traxisse memorent sancti Vincentii patrem, quamquam et alio modo salvari id posse, infra ostensuri simus. Rejecta itaque tum Hibernica tum Aquitanica aut Iberica origine, ad paulo certiora transeamus.

Hibernus ge-
neredici non
potest;

F

6 Illustrem genere fuisse S. Vincentium, dubium prorsus non est; sic enim disertis terminis appellatur a vetusto scriptore Vitæ S. Aldegundis: Erat famulæ Dei Aldeguudi germana, nomine Waldetrudis, quæ fuerat conjuncta viro illustri Madelgario, cognomento Vincentio. Paria tradunt Hucbaldus monachus Elnonensis et alii apud Bollandum. Baldericus episcopus Noviomagensis in Chronico et Philippus Harvengius, Bonæ-spei abbas, Comitem vocant S. Vincentium, non Hannoniæ, ut perperam faciunt recentiores, sed ex eo genere, quos sæpe diximus, uudos et temporarios officiales fuisse, seu urbium aut pagorum gubernatores, ad Regis arbitrium amovibiles, quemadmodum rectores Duces nuncupabantur, ut eruditissimum est.

nec admit-
tenda genea-
logia Comi-
tum Hanno-
niæ.

AUCTORE
J. B. S.

Si quis forte dubitet, videat in nostrum Jacobum Simon in annotationibus ad Vitam S. Waldetrudis, a se Gallice editam Atrebat anno 1629, a pag. 33 ad 46. Ridet merito Cointius jam dicto anno 648 num. 14 totam illam Comitum Hannoniæ genealogiam, ab Alberico Clodionis filio, ad S. Waldetrudem usque deductam, quibus adde reliqua, apud Vinchantium et alios splendidius quam verius exornata. Nec minus ineptum est quod in medium protulit laudatus supra Ursio abbas, loco citato, dum S. Vincentium ducem Lotharingorum, Francorum et Saxonum prædicavit, eo tempore quo Lotharingicæ nomen necdum orbi innotuerat. Missis iterum nugis et auxesibus, sic paucis Mabillonius :

Nativitatis
locus satis
certus est;

7 Natus est Vincentius in loco cui nomen Sterpea (Strepy lez Binch) prope Biuchium in Hannonia, ut testantur amplissimæ possessiones, quas habebat in pago Hainonensi, qui hodiernæ Hannoniæ pars est, nomenque ab Haina fluvio sortiebatur. Addere poterat, id ipsum Vitæ auctoribus disertissime confirmari, ut locus non sit fabulatoribus pugnancia garrientibus. Ex iisdem Actis et aliunde constat, militiem professum esse sub rege Dagoberto, et Waldetrudem uxorem duxisse, quæ clarissimos parentes et propinquos, atque in his Gundelandum, Majorem-domus, avunculum habuit, ut vide ad Vitam S. Bertiliæ xi Maii. In conjugio piissime vivens, plures liberos ex sancta uxore suscepit. Quatuor assignant Legendæ : Landricum, Aldetrudem, Madelbertam, Dentlinum. Cum vero Deus Waldetrudæ ignem amoris sui inspirasset, inquit scriptor antiquus Vitæ S. Aldegundis, videns eam beatus vir ejus Madelgarius sub nutu Dei esse constrictam, conversus est ad monasterium, quod vocatur Alto monte, ut sub sancta norma monachorum constitutus vitam spiritualem degeret et bonis actibus perduraret. Quæ conjugii tempore gesta sint, præter clericatum a S. Landrico filio susceptum, vix ex Actis colligas, quæ etiam ferme dubium relinquunt, quis primus inter conjuges ad thori separationem consortem induxerit.

at vitæ et
conversionis
ordo,

8 Ut autem ætatis et conversionis ordo aliquantulum disponatur, ex rerum gestarum serie, atque ex Actis sanctarum Waldetrudis et Aldegundis satis colligi videtur, Altimontense cænobium constructum fuisse priusquam S. Vincentius plenam conversionem meditaretur aut certe exsequeretur : sic enim loquuntur omnia, ut plane perspicias, conditum jam fuisse monasterium, dum ad exhortationem sanctorum Amandi et Autberti, cingulo militiæ deposito, in monachum attonsus est, seque ad monasterium recepit, quod ita narratur in Vita S. Gisleni in codice nostro Valcellensi, ut satis pateat jam tum monachos in Alto monte constitutos fuisse; quo circiter anno mox videbimus, ubi prædicta verba recitata fuerint. Præmissa igitur dedicatione oratorii Gisleniani, cui e circumvicinis locis præcipui quique omnis status et dignitatis interfuerunt, sic prosequitur : Inter quos quidam comes nobilis, nomine Malgerus, prædicantibus episcopis, divina inspiratione compunctus, fallaci mundo renuntiato, cum suis omnibus capite est tonsus Cameracensis episcopi manibus; ac quia crucem Domini tollendo, vestigiaque illius sequendo, mundo volebat esse mortuus, in Alto monte sub regulari habitu est reclusus, quem, Dei gratia illum preveniente et subsequente, immaculatum servavit fine tenus. Hæc Hensehenius in Commentario prævio ad Acta S. Amandi § 13, num. 95, æcidisse censet anno 653; in qua hypothese (sic enim vocare oportet) ab eo puncto utrumque cetera ad ætatem spectantia ordinari possunt.

9 Utrumque, inquam, nam quæ ad Sancti Vitæ seriem attinent, adeo implexa sunt ex ætate S. Waldetrudis conjugis et sororis ejus Aldegundis, ut conciliari vix possint. Si enim verum est, hanc juvenulam fuisse anno 660, dum jam soror Castriloeense monasterium regeret; sequitur S. Waldetrudem, si S. Vincentio nupserit anno circiter 636, maritatum fuisse antequam Aldegundis nasceretur. Adde quod dictam Waldetrudem natam memorent ejus Acta tempore Dagoberti, sub quo verius matrimonio copulata est. Eo potissimum regnante seculi gloria nobilitatum fuisse S. Vincentium testantur Legendæ, nec ipse ad temporum rationem satis exactæ. Magis placet, ex sanctorum virorum consuetudine jam tum majoris pietatis igniculos concepisse; quod si supponere licet, dici etiam poterit, vivente adhuc Dagoberto, de monasterio extruendo deliberasse; poterunt reliquæ S. Marcelli eo delatæ fuisse, antequam S. Vincentius de instituto monastico suscipiendo serio cogitaret; poterit Dagobertus in cænobii erectionem aliqua contulisse ante annum 644, quo in antiquiori opinione obiisse censetur; sicque sensim præfati cænobii ædificia erecta fuerint, ut nihil nos cogat prima ejus exordia cum Cointio ad annum 648, aut cum Mabillonio ad 650 reducere, cum tanti operis molimina plures annos exegisse videantur, tempusque dedisse S. Vincentio ut exutis paulatim terrenis desideriis, et se et suos monachorum exemplo ad solidam virtutem stimularret, quibus demum ultimus cumulus accesserit sanctorum Amandi et Autberti exhortatione, quo spectat illud, cum suis omnibus capite tonsus, unde datur intelligi, plures ipsum ad vitam monasticam secutos fuisse, tum familiares tum domesticos, adeo ut monachorum numerus ad trecentos accreverit.

D
ad rectos
chronologi-
cos calculos,

10 Sed nos hic solam ætatis seriem prosequimur, sic modo aliquantulum ordinandam, ut in prædicta Dagobertina hypothese, natus supponatur sanctus Vincentius circa annum 615, qui viginti post annis, nempe 635, militiæ regali assensum præbuerit, Dagoberti favore proventus, et paulo post matrimonio copulatus, in quo per varia munia exercitatus, conjugis sanctissimæ exemplis a vanitatibus abstractus, ad monasterii Altimontensis foundationem, sive miraculo sive aliter circa annum 642 permotus sit, atque a Rege ipso subsidia impetraverit, quibus postmodum res ad finem perducta sit, et monachis eo loco congregatis, interim de servanda continentia diutius deliberans, sanctissimorum Episcoporum monitis anno 653 vineula demum penitus ruperit, et, relicta conjuge, monachum induerit; ipsumque, hortante S. Gisleno, brevi secuta sit S. Waldetrudis, parthenonis Castriloeensis dignissima institutrix. Ipse sororiam S. Aldegundem in Alto monte suscepit anno 661, a prædictis sanctis Episcopis non quidem velandam, ut statuit Henschenius in laudato Commentario ad Acta S. Amandi uum. 68, nam id citius accidisse videtur; sed sanctis monitis instituendam. Supponatur in Alto monte perseverasse, non fine tenus (quod de professione non de loco accipiendum est) sed ad annum usque 670, donec majoris solitudinis et quietis amore cænobium alterum Sonégiis condiderit, eoque se receperit, ubi post septennium circiter ad meritorum coronam evolaverit anno 677; quod satis concorditer tradunt scriptores, solo Castellano vitam ejus ad 680 protrahente; Fortio autem annum 666 signante. His positis sexagenario paulo major ad cælum migrasse censendus est, sancta conjuge ad aliquot annos superstite.

E

revocari huc-
tenus non
potuit,

11 Non ignoro, scriptores reperiri qui aliter sanctorum Vincentii, Waldetrudis atque Aldegundis tempora definiunt: natam enim volunt S. Walde-

nec componi
ætates SS.
Waldetrudis
et Aldegundis,

trudeni

C

F

A *trudem anno 626, alteram 630; sed ea qua satis ratione cum Madelgarii ætate aliisque adjunctis convenient, equidem non recte perspicio. Etenim S. Waldetrudis vix tam sero nasci potuit, et sub Dagoberto rege maritali. Ceterum Aldegundem quæ plane juvenis mundo, invitis parentibus, valedixit, nihil prohibet natam esse anno 630, atque ætatis XIII aut XIV in Alto monte a sanctis Auberto et Amando sacrum velum suscipere. Alias ex nimia inter utramque sororem ætatis distantia difficultates explanandas non suscepimus; et sane, ut dicebam, S. Waldetrudem ante annum 626, natam oportet, ne alias conjugium ejus differre cogamur ad annum 644 aut 645, quibus necdum vigesimum annum attingerat, Dagoberto jam mortuo, sub quo tamen nupsisse eam et liberos suscepisse, maritum vero S. Vincentium militasse constat, si quid est in *Legenda* quod tuto admitti possit. Defectus attentionis in omnibus simul coaptandis ea parit incommoda, ut etsi singula seorsim prima fronte subsistere videantur, collata inter se, corruiere necesse sit. Mihi hactenus verosimiliora sunt quæ de S. Vincentii ætate et matrimonio tantisper statuenda censui, donec aliunde certioris lucis plusculum affundatur.*

B
quas a scriptoribus
Hannoniis
involutas,

12 *Eam ex citatis modo variis Legendis educere hactenus haud satis tuto me potuisse, ingenue fateor; palmam ultro et libenter cessurus iis, qui me feliciores fuerint, et scriptoribus Hannoniensibus accuraciones: nam et Vinchantius, et postremus Vitæ S. Madelgarii gallicus exornator Fortius, Sonégiensis canonicus, æque ac ipsi suppar Pontius, et antiquior Guisius, aliique, in id studia contulisse videntur, ut multa speciose juxta ac inordinate congererent, quæ hic ex professo refutare aut restituere, tantumdem erit, ac totam seculi VII Hannoniæ historiam ad rectos calculos velle revocare, quod hujus loci aut instituti non esse, perspicuum existimo. Neque ex pluribus S. Aldegundis Vitis, a Bollando et Mabillonio editis, distinctius quidquam eruitur: si enim capita omnia recte expendantur, id demum colligendum erit, Sanctam istam non prius Malbodium profugisse, quam a sancto marito secessisset germana ejus soror S. Waldetrudis; quod nos jam ad annum 653, aut circiter referendum putavimus: interim vero ita loquuntur laudatæ Vitæ, ut fuga S. Aldegundis, et dotatio cænobii Malbodiensis diserte appellent ætatem regis Dagoberti, atque adeo facta omnia oporteat ante annum 644; quæ satis apte combinare difficillimum sit, et longe difficilius, si cum recentioribus mortem Regis istius innectas anno 638.*

C
utcumque
explicare co-
natus est no-
ster Simonius.

13 *Vidit turbatissimam seculi istius in rebus Hannonicis temporum rationem, et quoad licuit, densis hisce tenebris lucem aliquam asferre conatus est laudatus supra Jacobus Simon, in citatis annotationibus a pag. 8, ubi ex epocha jam dicta natiuitatis S. Aldegundis, nempe anno 630, aliisque inter sanctas sorores, ut earum Acta ferunt, ultro citroque gestis, non inverosimiliter deducit, ætate provectiorem esse oportuisse primogenitam S. Waldetrudem atque annis circiter octodecim Aldegunde seniore, adeoque ortam ut minimum seculi istius septimi anno duodecimo: quæ plane alia hypothesis est, in qua toto ferme decennio anticipandam vides ætatem S. Vincentii, qui proinde non solum sexagenarius, sed septuagenarius mortuus sit. Sic tamen ille, angulos omnes scrutatus, si quo pacto ad chronologicam normam reduci posset, quæ de jam dictis sanctis sororibus, Vincentio nostro, et aliis tam obscure a Legendarum compilatoribus tradita sunt. Simonium non consuluit Henschenius dum S. Waldetrudis Acta illustraret, neque de ejus ætate deter-*

minanda sollicitus fuit; id solum in auctoritatis indicans, natam ipsam antequam Dagobertus regno et vita excederet, de quo quis dubitare potuerit, non video; atque hic iterum æque candide fateor, nec Simonii opinionem mihi displicere, modo cum ceteris connecti satis queat, præsertim cum expressis Vitæ ipsius S. Waldetrudis terminis, quod nata sit temporibus Dagoberti, inelyti regis Francorum, quem scimus, regnare primum cœpisse in Austrasia anno 622. Sed eas tricas Hannonibus ipsis discutiendas relinquo. Hæc tentasse sufficiat, utut obscura sunt, quæ S. Vincentii tempora circumstant; de solenni ejus cultu clariora et illustriora exstant monumenta, quam ut in dubium revocari possint.

14 *Hiscæ pridem prælo paratis, Souegiasipse excurri, coram exploraturus, num quidquam reliquistic lateret, quod ad illustranda tot dubia lucis aliquid aut adjumenti adferret. Humanissime ab adm. Reverendo atque Amplissimo, non semel hic laudato, D. Decano exceptus, accessum habui ad sacra omnia de Sancto monumenta, eaque veneratus ad capituli archivum deductus sum, ubi exhibitum est diploma membraneum Maximiliani Cæsaris, nepotis Caroli Belgarum principis vices agentis, quo confirmans anno 1512, immunitates nonnullas Sonégiensi ecclesiæ olim concessas, adducit diploma multo antiquius, nempe anni 1387, Alberti Bavari, tunc Hannoniæ Comitis, in quo S. Vincentius Comitis Hannoniæ titulo insignitur, vocaturque in eo comitatu decessor, variisque id genus appellationibus decoratur, e quibus inferre conabatur Amplissimus, agnitum priscis illis temporibus habitumque Sanctum, ut verum Hannoniæ totius comitem. Argumenti hujusmodi vim norunt, qui docti sunt libellos supplices principibus oblatos, ab eorum decretis aut decisionibus discernere; si ducem Lotharingiæ, Francorum aut Saxonie sanctissimum Patronum suum appellassent Sonégienses, haud equidem dubito, quin responsoria diplomata iisdem plane honoribus et dignitatibus refulsissent: ut inde nihil erui possit, ad evincendam pro seculo septimo proprie, uti modo accepimus, comitis Hannoniæ debitam S. Vincentio appellationem. Ad cultum transimus.*

AUCTORE
J. B. S.

Ex diploma-
tibus non
probatum
Sanctum
fuisse Han-
noniæ comi-
tem.

E

§ II. Sancti cultus in sacris Fastis, elogia, reliquiæ.

F

Hactenus dubia ferme et incerta, saltem non satis explorata versavimus circa nomen, ortum, gesta et ætatem S. Vincentii, quibus paulo certiora succedunt de antiquo cultu ei pridem et constanter, tum in Alto monte tum Sonégiis, deinde vero per universam Cameracensem Hannoniæ diocesim exhibito; in cujus urbis Missali proprio, anno 1527 Parisiis excuso, et nobis a b. m. R. D. Hieronymo Harts Burchteusi pastore relicto, exstat Missa de S. Confessore secundo loco, Justus ut palma cum reliquis de communi hoc die. De cultus istius incrementis et celebriori subinde sollemnitate, abrogata postmodum pro diocesi, et ad solam ecclesiam Souégiensem restricta, plura dabimus paragrapho sequenti; hic primum Martyrologia recensenda sunt. et præcipua encomia, in Belgio et alibi circumferri solita, sed ad præmissam veritatis historiæ lineam exigenda. Hoc die natalem recolitur certum est, ad VI Junii memoriam ejusaliquam fieri, in additionibus Mss. Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum, inter Prætermisssos eo die notavimus; sequuntur porro commemorationes aliæ XX Septembris, quo die trans-

Non una ce-
lebratur San-
cti festivitas;

lutionem

AUCTORE
J. B. S.

lationem Sonegiis signavit Molanus inter auctaria ad Usuardum, ac rursus xxix Octobris: Eodem die translatio secunda B. Vincentii confessoris, quæ ex Kalendario Sonegicensi se accepisse in Natalibus testatur, nullo indicato tempore quo factæ fuerint prædictæ translationes, de quarum epochis nihil reperio, quod earum tempora certo queat determinare. Verum de natali sacros Fastos inspiciamus.

præcipue hoc
die in addi-
tionibus Be-
dæ et Ado-
nis;

B

16 In notioribus genuinis seculi ix Martyrologiis Adonc, Usnardo et aliis, idem a fortiori puta de vetustioribus, notus non est S. Vincentius aut Madelgarius. Nonnullis Bedæ auctariis, quorum incerta est ætas, reperitur inscripta ejus memoria; sufficiant verba codicis Atrebatensis: Ipso die, villa, quæ dicitur Somnias (Sonegias) depositio B. Vincentii, qui monitis B. Autberti pontificis mundum relinquens, in factis bonæ conversationis sese exercuit. Iusertus etiam est Adoni Lobicensi, ad marginem quidem, sed manu æque vetusta: Sonegias, sancti Vincentii confessoris, qui Altum montem construxit. Longius elogium recitat Ado S. Laurentii Leodii, ejus verba etiam refert Florarium Sanctorum. Sic ambo loquuntur: Sontiacas monasterio, S. Vincentii Confessoris, qui antequam habitum monachicum indueret, vocabatur Madelgarius; sed quia Domino auxiliante, mala mundi relinquens, fortiter ea post conversionem devicit, propterea Vincentius est appellatus. Qui in monasterio, quod Altus mons nuncupatur, tonso capite, vixit plurimis annis sub sancta regula; nunc in sancto requiescit tumulo apud Sontiacas, in quo rebus humanis excessit. Fuit autem adhuc in seculo positus, maritus S. Waldetrudis, quæ ab illo, servata caritate, separata, montem, qui Castrilocus dicitur, construxit, et ad exercitium spirituale, multam sanctarum virginum militiam adunavit.

in Usuardi-
nis varie si-
gnata;

C

17 Eadem vel breviori phrasi de S. Vincentio meminerunt varia auctaria Usuardina, quorum nonnulla ex notissima editione describimus, ut sub uno aspectu appareat diversus annuntiandi modus. Codici Tornacensi ad oram paucis adjectus est, simili, licet paulo recentiori, manu: Vincentii confessoris, Haoniæ; pluribus Bruxellensis: Apud Sonegias (potius Sonegias) sancti Vincentii confessoris, et conjugis beatæ Waldetrudis Castrilocensis, neptis beatæ Gudilæ. Qui sanctorum Autberti et Gisleni abbatis exhortatione, factus ex Comite monachus, Christo in omnibus suis actibus servire studebat. Scriptoris hujus nepotismum, seu neptismum cum sua S. Gudila alibi etiam rejecimus: S. Gudilam fuisse filiam S. Amalbergæ, de qua ad x Julii ætatem est, probe novimus; an autem et quo consanguinitatis gradu hæc contigerit S. Waldetrudem, hæc nobis exploratum non est; probanda prius sanctorum Walberti et Bertilæ cum S. Amalberga sanguinis conjunctio. Sed hæc missa facimus, ut Grevenum audiamus: Vincentii Comitis Hanoniæ confessoris. Molani annuntiatio in posterioribus editionibus ex Adonc Leodiensi contracta videtur: Apud Sonegias, depositio B. Vincentii confessoris Christi; qui in monasterio, quod Altus mons dicitur, tonso capite vixit plurimis annis sub sancta regula, servata caritate, separatus a S. Waldetrude conjugis sua. His ferme subseribunt recentiores alii, eum Canisio abbatem appellantes S. Vincentium.

in Monasti-
cis atisque
non satis ex-
acte,

18 Agunt de eodem monastici, quos inter Wion Molani relata jam verba descripsit; in annotationibus nugas comminiscens de Sancto ut rege Hirlandiæ et Comite Hannoniæ, qui nimirum, uxore permittente, anno dcvI, quo verosimilius necdum natus

erat, vitam monasticam amplexus sit. Ea rectius a Dorganio et Meinardo omissa sunt. Longius Buceolini elogium prætereo, quod jam dictis aut panca superaddat, aut etiam magis incerta. Constantinus Ghinius canonicis regularibus S. Vincentium accensuit, elogium ex Molano describens, sed ita torquens, ut si recte omnia componantur, S. Aldegundem S. Vincentii non sororiam sed filiam fuisse indicare videatur. Nee prætermittendus est in Catalogo generali Ferrarii, qui iis non contentus quæ apud alios legerat, vult Sanctum nostrum, non solum nominatos alibi Sanctos secum ex Hibernia adduxisse, aut in Belgium invitasse, sed iis ipsis, nempe Ultano, Foillano, Furseo, Eloquio, Ettoni et Adalgiso monasterium in Alto monte extruxisse, quasi ii omnes in eo loco monachi fuerint. Breviter, recte, et vere Castellauns: Sonegiis in Hannonia, S. Madelgarii (gallice Mauger) qui et Vincentius appellatur, mariti S. Waldetrudis (gallice Vaudrue) cujus sacrum corpus honoratur ibidem in ecclesia collegiata sui nominis, nempe a monachis, opinor per Normannos dispersis aut extinctis, ad canonicos seculares translata, procurante S. Bruone archiepiscopo anno 965, ut testantur monumenta hodicum ibi exstantia.

D

19 Stylum de more exercuit Saussayus in Martyrologii sui Gallicani Supplemento pag. 1145, communibus cum ceteris laborans vitiis, aliudque præterea de suo addens, quod pro Altimontensi cænobio, Malbodiense a Sancto conditum fingat, ipsumque non ad prædictum cænobium, sed Sonegias, deposito militari baltheo, secessisse. Audi ejus orationem: Sonegiis in Hannonia, S. Vincentii Comitis, qui sub Dagoberto rege omni strenuitate pollens, ac religionis studio præcipue nobilis, incolas illius, quem regebat, tractus, barbaris adhuc moribus viventes, ut ad omnem honestatem et pietatem promoveret, ex Hibernia, quo jussione regis transmeaverat, apostolicos viros Ultanum, Foillanum aliosque in Belgium evexit, quibus hospitio fovendis Malbodium cænobium ad fluvium Sambram extruxit, horumque ope informatis popularibus suis ad Christianæ legis observantiam, ipse Sonegias secedens, deposito baltheo militari, humilem religionis habitum induit, coacervatisque sub sancta disciplina meritum cumulans, in Christi pace obdormivit. Colitur in tota Hannonia summa celebritate, non hac die modo, quæ est depositionis, sed die quoque Septembris vigesima, quæ est translationis. Alteram translationem jam assignavimus, de celebriori cultu infra acturi.

Saussayi et
Molani elo-
gia,

E

F

20 At ceteris omnibus eueomiasis palmam præripuit Molanus, ejus verba non ex Natalibus sed ex Indivulo desumimus, quod hoc proprium ejus opus sit, alterum posthumum et alterius cura editum. Sic igitur ibi habet: Sanctus Vincentius confessor, Hannoniæ Comes, antea Madelgarius dictus, inter palatinos regis Francorum Dagoberti non infimus fuit. Habuit enim uxorem, consanguineam regis, beatissimam Waldetrudem, ipsumque rex habuit ad annos aliquot Hiberniæ gubernatorem. Unde postea in Gallias rediens, sanctissimos et strenuos fidei prædicatores secum adduxit, inter quos: Foillanus, Furseus, Ultanus, Eloquius, Etto et Adalgisus. Autbertum episcopum miro humilitatis affectu eoluit, qui eum adeo superni amoris fervore accendit, ut, deposito cingulo militiæ secularis, totum se ad cultum divinum adstrinxerit. Unde ad Sambram, in municipio quod Mons altus dicitur, monasterium construxit, quod adhuc subsistit,

multa com-
miserunt,

A unico milliari a Malbodio distans, ubi monastico habitu suscepto, sub sanctæ conversationis regula sese humiliter reclusit : erat enim, servata caritate. separatus ab uxore sua Waldetrude, quæ in Castriloco sanctimonialium monasterium construxit. Tunc permulti sanctissimi hunc montem, vocabulo et religione altum frequentarunt, de animarum salute loquentes.

merito rejicienda ;

21 Exprimit autem historia Ansbertum Rothomagensis episcopum, exilio proscriptum, Hugonem abbatem Gemeticensem, Vulmarum abbatem Boloniensis cœnobii, Ettonem Britannum sacerdotem, Amandum ex Elnone, Wasnolphum ex Condato, Gislenum ex Cellensi monasterio, Ursmarum et Erminum ex Laubaco, Foillanum et Ultanum ex Fossensi monasterio, Aldegundem ex vicino Malbodio, Waldetrudem ex Castriloco, Gertrudem ex Nivella. Postea construxit etiam Sonegias cœnobium, in quo obdormivit et requiescit. Sed hodie est Canonicorum collegium in Sonegiis oppido Hannoniæ ; quæ commutatio, secundum Annales Hannoniæ, facta est per Brunonem archiepiscopum Coloniensem, anno nongentesimo sexagesimo quinto. Natalis ejus est xiv Julii, quem etiam Cameracensis ecclesia, cui tota Hannonia subest, merito novem lectionibus celebrat. Quæ in eo elogio nobis displiceant, ex dictis et dicendis facile intelligitur ; venisse aliquando ad Altum montem prædictos Sanctos, nihil est quod nos credere prohibeat, ast ibidem fuisse vivo et istic commorante S. Vincentio, non patitur ratio temporum ut de S. Ansberto infra ostendamus ; Hugo Gemeticensis, et ipse Rothomagensis episcopus, verosimilins necdum natus erat dum S. Vincentius e vivis excederet, ut vide in ejus Vita ix Aprilis.

nec placent quæ habet Miræus,

22 Non magis placent quæ in Fastis Belgicis et Burgundicis memorat Miræus, familias Pippinianam et Vincentianam commiscens, adeo ut xxi Februarii non dubitaverit, S. Amalbergam seniore viduam sororem facere SS. Waldetrudis et Aldegundis. Tum pro S. Vincentio allegat Dinterum (non magnæ auctoritatis virum) in Mss. Brabantiae Chronicis, et alios tradentes, ipsum fuisse natione Hibernum, et antea Madelgarium, Hibernice Maguir nuncupatum. Si non fuerit natione Hibernus, inquit ipse, videtur saltem in Hibernia aliquamdiu vixisse, fortasse cum Dagoberto, Sigeberti Austrasiæ regis filio, quem a Grimoaldo Majore-domus regiæ in eam insulam ablegatum fuisse, supra die xxi Februarii docuimus. Inde porro in Galliam Vincentius veniens, multos viros apostolicos, in his Foillanum, Furseum, Ultanum, Eloquium, Ettonem et Adalgisum adduxit. Jam superius utcumque discussis melius consonant quæ sequuntur ; Hortatu S. Autberti Cameracensis episcopi, mundi pompis valedixit ; in Altomonte ad Sabim fluvium monasterium construxit, atque in illud se abdidit. Qui locus frequentia fratrum cum populosus fieret, ut liberius Deo vacaret, Sonegias ad locum secretiorem secessit, ubi alterum sibi ac paucis sociis monasterium struxit, quod est præclarum hodie Canonicorum collegium.

aut Appendiciz Ms. Sonegiensis ;

23 Incerta hic multa et falsa a Molano et Miræo referri, quæ lapsu temporis vulgi traditione accreverint, satis jam patere existimo, non aliter quam qua ante ratione explicuimus, accommode intelligenda ; at sinceritatis limites omnes transgressus videtur auctor manuscripti, ad nos olim Sonegiis transmissi sub titulo Appendicis ad Legendam sancti Vincentii ; quæ certe hujusmodi appendicis

minime indiga est, satis habens si per se substet. In hac nova incondita forragine exosa crambe de patria Hiberniensi, veterique perillustri gente Maguirica recoquitur, imo enormiter angetur, idque tam novis et debilibus argumentis, ut ea referre pigeat, nedum operosius impugnare. Hibernis nimium ferme concessimus, dum non omnino improbabilem, saltem non repugnantem historicæ veritati ostendimus sancti Vincentii in eam insulam aut saltem in Angliam, quacumque demum de causa profectionem, ut proinde tam absona, et Actis ipsis directe opposita, exigi posse non existimemus, quæ inepte regerit jam dicta appendix. Ut de commentis ceteris conjecturam facias, articulo 5, asseritur, Walberto, Madelgarii socero, mortuo anno 598, S. Vincentium cum uxore Waldetrude Hannoniam rexisse ; articulo 6, præter Sanctos in Legenda expressos, ultra triginta alios Scotos et Hibernos in Belgium traxisse dicitur, factus ipse monachus anno 606 ; atque alia æque imperite digesta, de quorum pretio jam facile statuis.

24 Ut igitur dubia illa et incerta a verioribus discernamus, magis fidus in hac re ductor erit Baldericus, alibi a nobis sæpe laudatus, ut præcipuus post Normannicas incursiones, etsi non semper verus rerum Belgicarum scriptor, cujus verbis paragraphum hunc concludendum censuimus. Sic loquitur lib. 2, cap. 35 : Non præteream vicum, quem Altum montem dicunt, nec immerito sic nominatum, cum beatus Vincentius cum multis viris religiosus, qui cum eo fuerant, sua conversatione reddiderit sublimatum. Porro iste Vincentius Comes egregius, videlicet S. Waldetrudis maritus, juxta quidem secularem eminentiam, et rebus et genere potentissimus, eruditione tamen crebris monitionibus beati Autberti pontificis informatus, secularis militiæ pompam procul abhorruit, Deique obsequiis mancipare se potius æstimavit. Igitur dum de loco suæ conversationis expetendo sollicitus curam gereret, non defuit divina pietas Sancti viri desiderium completura. Nam quadam nocte pluit Dominus nivem, et omnem regionem circum et circa niveo rore respersit, excepto paululo loci, quod in supradicto vico, in modum videlicet crucis, respergendum reservavit. Quod vir Dei suo desiderio cœlitus contigisse, altiore consilio intellexit, divinoque indicio certior factus, mox eodem in loco monasterium ex proprio sumptu fundavit : quod etiam

quibus omnibus præferuntur,

E

F

25 Hæc paucis et nimum contracte Baldericus, quæ certe non parvam temporis latitudinem requirunt, ad eum ferme modum quo nuper annorum ordinem verosimillime deduximus, monasterii constructionem a consummata Sancti ipsius conversione merito distinguentes. Id plane videtur, inter hæc omnia Hibernici nihil, nihil Maguirici admisceri, omnibus sine controversia subsistentibus, etiam miraculo de nivea pluvia, quod Legendæ quoque constanter memorant. Pergit auctor : Ad cujus piam conversationem multos viros religiosos confluisse, ait, traditisque prædiis et propriis rebus, cum sacro viro degentes, ad vitæ regularis normam sese construxisse. Cum autem locus a regibus et principibus augmentari, et frequentia fratrum populosus cœpisset haberi, ut liberius Deo vacaret, in secretiorem locum secessit ; quem etiam locum paulo posterius dicam. Hujus vero forma et exemplo religio monachorum postea multo tempore adolevit, sed per incursus gentilium,

quæ de S. Vincentio tradidit

imo

AUCTORE
J. B. S.

imo et per crebras seditiones domesticorum, subripiente inopia, ordo monachalis ad canonicalem redactus, sic ad tempus domni Gerardi episcopi usque remansit. *Nempe ad ætatem ipsius Balderici, Episcopi istius ministri præcipui, apud quem vide ceteras canobii vicissitudines, reductionem a canonicis ad monachos, novam per Fulcrinum instaurationem, etc., de quibus, ut oculatus testis, pluribus agit lib. 4, cap. 6. Ad Sanctum regredimur.*

Baldericus
Noviomensis
et Tornacensis
episcopus.

26 Repetamus locum, inquit Baldericus lib. 2, cap. 46, quem relictis quidem in Alto monte fratribus expetiisse beatum Vincentium prædiximus. Hic profecto ab incolis Sungeias nuncupatur: ubi ipse vir Domini a frequentia populari remotus, fratribus sociatis, monasterium struxit, ibique exactis hujus vitæ eursibus, feliciter sepultus, cum filio suo Landrico, Meldensi episcopo, in pace quiescit. *Hactenus Balderici solidior narratio, cui an credere debeamus, S. Landricum fuisse Meldensem episcopum, ad hujus Vitam xvii Aprilis discussit Henschenius. Hic verbo notaverim, agitatam olim inter Altimontenses monachos et Rosweydhum controversiam, dicendine essent sancti Vincentius et Landricus, pater et filius, abbates monasterii utriusque Altimontensis et Sonégiensis, quo non videbatur adduci posse Rosweydhus. Aliam item cum Bollandio utrum monachi illi Basiliani censendi essent, quales supponebant, S. Gislenum in Cella sua instituisse, an potius Benedictini? Utramque sic componendam existimo, ut plane sentiam, Sanctos istos, licet Sonégiis commorantes et ibidem mortuos, Altimontensium curam, quamdiu vixerunt, non dimisisse; ut si immediati abbates non fuerint, patres tamen dici potuerint. Benedictinum vero institutum, si non sub ipsis principiis, saltem non diu post, ut communiorum per ea tempora regulam, amplexos fuisse. Ast hæc a sancti Vincentii cultu nos procul avelerent, de cujus incrementis agendum superest.*

B

Reliquiæ in
duabus the-
cis asserva-
tæ,

27 De reliquiis quod hic dicendum restabat; pretiosas sanctissimi Patroni sui exuvias possident Sonégienses, summaque veneratione honorare pergunt in vetusto sed magnifico templo, quod nitide et eleganter exornatum admiratus sum, dum eo accessi in Maii, anno quo hæc scribo 1723. Thecas binas antiquo artificio, alibi satis explicato, elaboratas ostendit laudatus hic non semel Adm. Reverendus et Amplissimus D. ecclesiæ istius Decanus Lambotte, quas paucis descriptas inveni in Appendice, sequenti paragrapho magis discutienda. Sic ibi et vere ad rem nostram memorat oculatus testis: Philaterium, quod est argenteum deauratum, quo divi Vincentii caput decoratur, a quatuor leonibus ejusdem materiæ sustentatum, Margareta Hannoniæ Comitissa, Balduini Imperatoris filia, magna, liberalitate juxta ac devotione, dono dedit, quod satis ostendit littera M, philaterio appensa, margaritis et unionibus exornata; sed quæ a delineatore satis expressa non est: addere paterat, id magis colligi ex ipsius statua, unum ex octo loculis accupante, ac thecæ ipsius breviculam idcam manu gestante. Philaterium est tantæ molis, ut vix ab uno homine ferri queat; et est ita artificiose cœlatum, ac affabre consurgentibus turriculis compositum, ut intuentes in sui admirationem attrahat. Feretrum majus in quo ceteræ divi Vincentii reliquiæ asservantur, ab antiquitate, magnitudine et pondere adeo commendandum est, ut vix octo robusti homines sufficiant ad illud gestandum.

C

28 Quod non semel per litteras a landato D. Decano, et coram rursus impense flagitavcram, curaret nempe thecæ utriusque delineationem, quo in æs incisæ repræsentari hic possent, ad commendandam Sonégiensium erga S. Vincentium pietatem; id postmodum executus est, usus artifice non satis perito, ex cujus grossioribus lineamentis redditæ sunt lamellæ, quæ hic exhibentur. Sacri vertices phylaterium sen feretrum, in majori folia expansum, multum contrahi debuit, ne ingens templum potius quam theca exigua efformaretur, talis nimirum quæ ab uno homine elevari et gestari posset, uti coram ipse perspexi, et ex superius posita imagine, justo etiam grandiore (tota enim machina pedes duos altitudinis non multum excedit) utrumque perspicitur. Monet Fortius pag. 177, sacrum caput a reliquo corpore sejunctum fuisse anno 1250 a Petro Albanensi episcopo, Innocentii PP. IV legato, Alberto Prussiæ et Livoniæ episcopo, ac Nicolao Camera-censi assistentibus; ipsaque item Margareta Comitissa, cujus sumptibus magnificam thecam fabricatam jam diximus. Loculis octo totidem turriculæ suæ statuæque cum numismatibus appendentibus respondent, quarum solæ quinque oculis patescere queant. Ceteræ decorationes, quæ hic ex majori parte cognosci possunt, fusius a dicto Fortio describuntur; nobis satis est, ad Sancti gloriam, tam præclara monumenta spectanda exhibuisse.

F

29 Lipsanathecæ majaris moles et gravitas ex data brevi descriptione satis intelligitur, cetera a Fortio petenda a pag. 174, ubi Apostolas quidem ex argentea deaurata dispositas enumerat; verum quid imagines in tecto hic expressæ indicent, nec ipse explicare patuit, neque mihi promptum fuit divinare; ex radi delineatione, prout fieri patuit, excusæ sunt. Longitudo ejus ad sex fere pedes, latitudo ad unum cum dimidia extenditur. In patenti frunte ex eodem metalla conspicitur S. Vincentius, cum duobus filiis Landrica episcopo et Dentlino, quemadmodum sancta uxor Walde-trudis cum binis filiabus, Aldetrude

major sacri
corporis hic
exhibentur.

A et Madelberta passim exponitur. Epigraphæ istic adscripta sic sonat :

Angelus a summa cœli transmittitur arce,
Qui Madelgario Christi mandata revelans,
Præcipit in somnis, ut Montem construat al-
tum.

Sic fit ut in terris dum sacram fabricat ædem,
Sanctus perpetuam mereatur in æthere sedem.

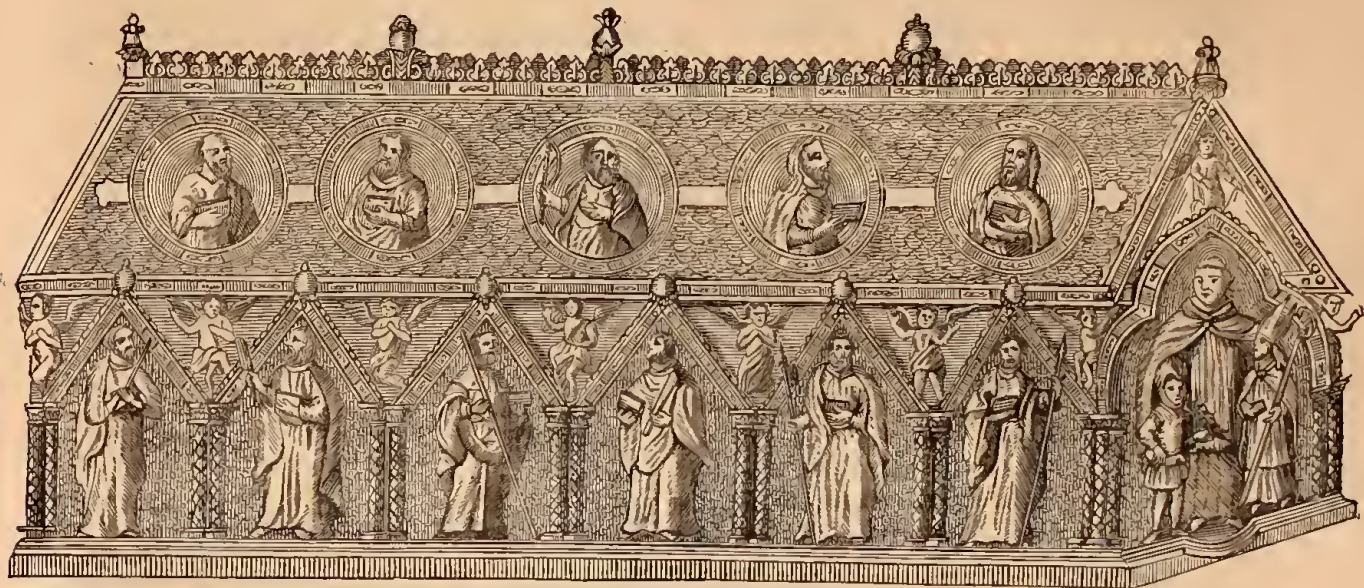
In opposita fronte est et argentea deaurata statua

Christi Salvatoris, cum alio epigrammate, cujus hæc sola pars legi potuit :

Fronte sacri scrinii majestas cœlica splendet,
Plena boni studii, quam nemo bonus repre-
hendet.

Cetera oculis spectanda et considerata relinquun-
tur, ex apposito schemate in minorem formam, ut
nobis moris est, sed satis ample contracto, ut nihil
ad splendorem aut artificium merito desideretur.

AUCTORE
J. B. S.

§ III. Idem cultus magis propagatus ab
episcopis Cameracensibus, reliquiæ
solenniter circumferri solitæ, festivitas
ad totam diœcesim extensa, et Offi-
cium Sonégiis proprium.

Antiquior
apud Altimontem et
Sonégienses
cultus.

C Jam Molanum testantem audivimus, ecclesiam
Cameracensem Officio novem lectionum S. Vin-
centii festum recolere solitam, de cujus Missa etiam
locuti sumus : ast institutionis istius principium
non facile divinaveris, quamquam antiquissimum
fuisse, minime dubitem ; tum fortasse inchoatum,
dum cessantibus grassationibus Normannicis, ad
canonicos transiit ecclesia Sonégiensis, ita dispo-
nente S. Brunone Coloniensi anno 965 ; aut certe
dum tempore Gerardi episcopi, sequenti proxime
seculo, in integrum restitutum est Altimontense cœ-
nobiū. Conjecturis inniti non possumus : primum
solennioris alicujus cultus argumentum non ostendit
summam ambarum ecclesiarum curam fuisse ad
sancti Patroni celebritatem catenus promovendam.
Est hoc diploma, ex antiquo codice Sonégiensi de-
scriptum, Nicolai III, Cameracensis episcopi, apud
Sammathanos ordine quinquagesimi quinti, datum
anno 1261 feria tertia post ramos Palmarum, quæ
fuit XIX Aprilis, Pascha incidente in XXIV ejusdem
mensis, sub littera dominicali B. In eo instrumento
Nicolaus, præmissis nonnullis ad Sancti vitam spe-
ctantibus, quæ inolitas traditiones renovant de du-
catu Lotharingiæ, Francorum et Saxonum, de
dominio in insulas Hiberniæ et de comitatu Han-
noniæ, quæque idcirco a nobis omittuntur ; ad Sone-
giensem fundationem delabitur, ejusque defensorem

ac vindicem S. Vincentium, adeo ut quicumque
eum in suis præcipue corporalibus seu aliis ne-
cessitatibus, devote et fideliter requisissent, pe-
titionum suarum justarum a Domino, ejusdem
pii confessoris meritis, optatum celeriter conse-
querentur effectum.

31 Tum ita loquitur : Sed quia refriguit cha-
ritas, nutat fides, et vilescit devotio modernorum,
deliberatione provida statuerunt dilecti filii præ-
positus, decanus et capitulum Sonégiensis eccle-
siæ memoratæ, ut singulis annis in crastino Pen-
tecostes processionaliter cum fidelium turbis,
ibidem devote convenientibus, lustrent villam
Sonégiensem, circumferentes reverenter et de-
vote feretrum, in quo corpus ejusdem confessoris
beatissimi requiescit, cum aliis ipsius ecclesiæ
reliquiis, ad excitandos fidelium populos ad im-
plorandum devotissime patrocinium tanti Patris,
et ut Deus, ipsius interventu, pie postulantis
postulata concedat, et flagella iracundiæ suæ,
quæ juste pro peccatis suis multipliciter patitur
populus Christianus, miseratus avertat. Nos igitur
pium eorum in hac parte propositum et sta-
tutum in Domino commendantes, et eandem ec-
clesiam, quam sincera diligimus, ut tenemur, in
Domino charitate, utpote qui in ea primitus et
diutius in officio præposituræ percepimus sti-
pendia militiæ clericalis, prosequicupientes, gra-
tia speciali de misericordia Christi, etc. Deinceps
declarat indulgentias, inquit amanuensis descri-
ptor, quem mallem, causam addidisse, cur eo potius
die quam in propria Sancti festivitate processio ista
olim instituta fuerit : nisi usu aliquo invaluisse cre-
damus, quemadmodum de S. Ragenusla in Aïcu-
ria hoc die, et de S. Amalberga ad x hujus mensis
jam diximus.

anno 1261
renovatus et
auctus est.

F

32 Ceterum de ejusdem perseverantia testatur

Appendix

AUCTORE
J. B. S.
*Solennis sup-
plicatio qua
sacratipsana
circumfe-
runtur,*

Appendix, superius citata, articulo 19 in hæc verba : Quotannis altera Pentecostes processio Sonnegiensis oppidi celebratur, in qua corpus et caput S. Vincentii per circuitum civitatis processionally deferuntur. Illa autem supplicatio longe a civitate sese extendit, ita ut matutinæ inchoentur aliquando ad medium tertiæ, aliquando hora tertia, aliquando ad medium quartæ, pro diversitate seu longitudine circuituum; nam sunt tres circuitus, longus, medius et parvus. Summo mane hora competenti, pro diversitate etiam circuituum dicitur Prima, qua finita, dicuntur Litanie Sanctorum. Ubi ventum est ad invocationem S. Vincentii, fertrum ejusdem deponitur e sublimi loco a duobus Canonicis recentioribus, et duobus capellanis junioribus.... Finitis Litanis, ad iter seu processionem, magna etiam populi, variis ex locis tam vicinis quam dissitis, confluyente caterva, maxima cum reverentia ac devotione progreditur. Ubi ventum est ad villam in ultimo suburbio novo, quæ vulgo dicitur Delbaille, caput sacrum S. Vincentii a Camberonensibus assumitur, quod deferunt per circuitum, sese obligantes, non scripto verbo, sed viva voce, reddere in eodem loco integrum et illæsum, uti ab ipsis acceperunt. *Hæc paulo fusius describuntur a Fortio lib. 3, cap. 17.*

B

*alio etiam
quandoque
deportata.*

33 *Pergit Appendix capite suo ultimo in hæc verba* : Nec silendum, ut notum sit, quanto in honore fuerit et olim, ut nunc, memoria patris nostri Vincentii, quod anno MXX, tempore Balduini, hujus nominis sexti, Hannoniæ comitis, corpus ejusdem Patroni portatum fuerit ad cœnobium Hasnoniense, dum dedicaretur ecclesia, cum aliis viginti quatuor Sanctorum corporibus, ut suis precibus et meritis ibidem Deo famulantibus patrocinaretur. B. Vincentium fuisse unum e viginti quinque Sanctorum corporibus, quæ eo delata fuerunt, refert Cognatus lib. 12 Annalium urbis Tornacensis cap. 24. *Si operæ pretium esset, possent ejusmodi translationes aliæ reperiri, iis præsertim temporibus quibus consuetudo invaluerat, sacra Sanctorum ipsana ad varias solennitates comportare. Id de Sancti ejusdem reliquiis sæcennio ante factum invenies, nempe anno MLXIV in dedicatione basilicæ sancti Sepulcri per S. Lietbertum Cameracensem episcopum. Habes in Actis tomo IV Junii ad diem XXIII, pag. 606 elenchum bene longum sacrorum omnium corporum quæ solennem eam cæremoniam sua præsentia cohonestarunt. Sed de his satis; jam ea quæ ad ritum Officii ecclesiastici attinent, paucis etiam prosequamur.*

C

*Petrus Cameracensis
episcopus
anno 1525*

34 *Quam singulari veneratione S. Vincentium colendum putaverit Petrus Cameracensis episcopus, apud Sammarthanos ordine LX, idem qui anno 1313 reliquias S. Waldetrudis solenniter a terra levare ordinaverat, ostendit ipse decreto particulari in plena synodo anni 1323, in eum finem promulgato, quo, præmissa longiori oratione, Sancti merita, et vitæ partem non modicam recensente, auctis etiam titulis per Hannoniæ, Hiberniæ, Lotharingiæ, Franconiæ et Saxoniam ducatus, sancto Vincentio ex vulgi fama adscriptos, ostendit, inquam, præfationem sic absolvens* : Gaudeat igitur princeps Hannoniæ et patria, de tanto principe in cœlesti gloria triumphante. Exultent subditi et lætentur, qui coronatum a Deo meruerunt habere patronum. Quis enim Christi fidelium populus gaudere non debeat in præclara festivitate tam sanctissimi confessoris, cujus sunt miracula pretiosa? *Tum, cetera ordine prosequens, subdit* : Nos vero ad ipsum Beatissimum, et ipsius eccle-

siam Sonnegiensem nostræ considerationis aciem convertentes, festum ipsius Confessoris, quod celebrari consuevit quarta decima die mensis Julii, statuimus et ordinamus, in universis comitatibus Hannoniæ ecclesiis solenniter celebrandum, cessandumque illa die ab omni opere mechanico et servili.

35 Quapropter vobis et vestrum singulis in virtute sanctæ obedientiæ, et sub excommunicationis pœna præcepimus et mandamus, quatenus festum hujusmodi in ecclesiis vestris solenniter celebretis; vobis omnibus clericis et laicis comitatus ejusdem nostræ diocesis districtè præcipiendo mandantes, quatenus dicta die, tamquam die Dominica, cessetis ab omni opere manuali, et festum hujusmodi revereamini condecenter, ut sicut in terris positus Hannoniensis comes refulsit excellentia dignitatis, sic in corpore sancto devotius veneretur. Nos enim, de omnipotentis Dei misericordia, et gloriosæ Virginis matris ejus, omniumque Sanctorum meritis et intercessionibus confidentes, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad ecclesiam Sonnegiensem in vigilia et in festivitate dicti Sancti accesserint, et per octavas ejusdem, pro qualibet die, qua dictam ecclesiam devote visitaverint, XL dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus: volentes, præsentibus indulgentias omni tempore duraturas, non obstantibus quibuscunque revocationibus, sub quacunque forma verborum, per nos vel Officiales nostros imposterum faciendis, nisi de indulgentiis istis specialis et expressa mentio habeatur. In quorum fidem, etc. *Ita ille, de glorioso sancti Vincentii cultu promovendo egregie sollicitus.*

36 *At postmodum ab Episcopis ejus successoribus imminutam paulatim, per comitatum Hannoniæ, contractamque festivitatem jam supra iusinuavimus, quarum mutationum causas investigare, nec muneris nostri, nec hujus loci est: satis erit ex Fortio rem ipsam dicere. Narrat hic lib. 3, cap. 18, pag. 188, in synodis Cameracensibus posterioribus reductam esse S. Vincentii festivitatem eo usque, ut ad infimam classem delapsa sit, demum anno 1604, sub Archiepiscopo Cameracensi Guilielmo de Bergis reformata et penitus abrogata, adeo ut hoc tempore ad solum oppidum Sonnegiense ejusque territorium (non exclusis, opinor, Waldetrudensibus canonicis Montensibus) restricta sit; ubi tamen ingenti hactenus apparatu et constanti incolarum pietate accolarumque concursu celebratur, non raro illustrata miraculis. Cum igitur de præcipua hac festivitate, de processione in festis Pentecostes, binisque translationibus, istic quoque recoli solitis, abunde jam dictum sit, superest ut ex Officio Sonnegiensi Ms. ea decerpamus quæ ad totius rei notitiam sufficiant. Rubris hinc inde litteris varie a scriptore distinctum est, sub hoc titulo: Antiphonæ Officii Sonnegiensis sancti Vincentii, Sonnegiensis patroni, una cum responsoriis et capitulis, secundum usum ecclesiæ Sonnegiensis. Lectiones omissæ sunt, ex ipsa Legenda procul dubio repetendæ; nos pauca vero seligenus.*

37 *Initium ducitur ab Antiphonis ad primas Vesperas, quæ versibus hexametris concinnatæ sunt; ex quarum prima argumentum sumunt Sonnegienses, quo Sanctum suum Hibernis accenseant, de qua re superius disputatum est; singulas ordine describimus:*

I Magnis muneribus dotavit Hibernica tellus,
Nos Madelgarium dum fecit habere beatum.

D

*festum de
præcepto per
totam Han-
noniam in-
stituit,*

E

*quod postea
restrictum,
modo abro-
gatum est.*

F

*Specimina
aliqua*

- A II Hic sub magnifico degens miles Dagoberto,
Vitæ per meritum cunctis se fecit amandum.
- III Nam fortis, justus, tunc prudens atque modestus,
Sese prudenter ita conformabat ad omnes,
Mitibus ut mitis fieret, durisque superbus.
- IV Hunc postquam Superæ tetigit mutatio dextræ,
Postponens habita, nihili pendens adhabenda,
Moribus ac habitu monachus fit religiosus.
- V Christi pauperibus pauper sic associatus,
Veram pauperiem sincero est corde secutus,
Unde beatorum potietur sorte per ævum.

ex Proprio
Sonegiensi

38 *Sequitur Capitulum sub hac formula* : Dedit Deus confessionem sancto suo Vincentio, et excelso in verbo gloriæ ; dedit illi contra inimicos potentiam et in celebrationibus decus. *Meretur describi hymnus ex quo colligas, non Hibernum sed Gallum genere censeri S. Vincentium. Sic habet* :

B

Regem cœlestis gloriæ laudent flores Ecclesiæ
Superna quorum patria nitoris fulget gratia.
Hos inter flores præditum virtutibus Vincentium
Suo Christus clarissimo inthronizat palatio :
Ortum primis natalibus et procerum primoribus
Tironem profert Gallia, ducem offert Hibernia.
Hinc tactus cœli nectare mundum cœpit postponere,
Militiæ post cingulum, jugale solvit vinculum :
Mundo totus immoritur, Christum vivendo sequitur
Laborum fructus aggregat, ad cœlum liber evolat.
Sit Trinitati gloria, laus, decus et potentia,
Per quam victor egregius mundum vicit Vincentius.

paucis exhibentur.

C

* potius præceptis.

39 *Ex tribus ad primum Matutini nocturnum antiphonis, quid de aliis, uti et de responsoriis censendum sit, facile quilibet intelligere poterit. En primam* : Vir vitæ laudabilis Madelgarius, agnomine Vincentius, nobili prosapia editus, nobiliori mentis est industria præditus. *Altera est* : Ab ipsis infantiae annis Christi præcepta *, fide divina, humanaque imbutus est lege. *Tertia* : Adultus Dei famulus, cum ætatis profectibus in bonis crevit actibus. *Hujusmodi sunt Officii reliqua ex Sancti Actis potissimum desumpta, aut consimili phrasi explicata, ut peculiare nihil occurrat, præter orationem propriam et hymnum ad Laudes. Hæc est ipsius Oratio* : Omnipotens sempiterne Deus, qui beatum confessorem tuum Vincentium, instantis vitæ illecebras fecisti vincere, da populo tuo, ut per ejus interventionem, purificatis cunctis sceleribus, mercatur perfrui bonis cœlestibus. Per Dominum, etc. *Sistimus in dicto hymno ad Laudes* :

Spes in periculis, salus honor tuis,
Beate Vincenti, precamur subveni ;
Jactamur in mari, procellis tundimur,
Pirata circuit, necare nititur ;
Ab ore belluæ marinæ libera,
Portumque naufragis salutis impetra.
Hoc præstet unico Pater cum Filio,
Præstet Paraclitus creator Spiritus.
Amen.

Tomus III Julii.

Nihilo plus nos docet spissum Breviarium Ms. ecclesiæ S. Waldetrudis Montensis, in quo recitantur lectiones, æque ac reliqua, confusæ, cum festo Ostensionis notato in Calendario præfixo ad xxix Octobris, de quo tamen eo die in ipso Breviario non agitur. Tolerabiliores sunt lectiones in proprio canonicarum istarum Officio, editæ Duaci apud Bellerum anno 1625 ; quibus aliæ adjiciuntur pro xxix Octobris de sacri corporis translationibus tum Metensi sub Carolo Calvo, ut volunt, tum Montensi per Raginerum a Longo collo, Comitem Hannoniæ, sub Carolo Simplice, de quibus videsis inferius annotationes ad antiquiora Sancti miracula.

AUCTORE
J. B. S.

§ IV. Legendæ de S. Vincentio scriptæ crassioribus mendis expurgatæ, et ejus miracula Sonegiis accepta.

Quam laboriose desudarit in colligendis per totum Belgium Sanctorum Actis primus Operis nostri designator Heribertus Rosweyodus, non uno loco superius explicatum est, nec porro satis memorari poterit. Inter immensos labores quibus Belgicas bibliothecas, non tam lustrare quam vorare visus est, cœnobîa omnia circumendo, Altimontense nequaquam prætermisit, unde scriptam ad ipsum epistolam reperio, ex cujus verbis intelligi datur, quod sub finem § 2 paucis innuimus, operose probare conatos ejus loci monachos, S. Landricum ex Meldensi episcopo fuisse abbatem secundum Altimontensis cœnobii æque ac Sonegiensis : quo adducunt exempla abbatis sui Richardi, qui præter Alimontense alia viginti gubernavit ; atque ante ipsum S. Gerardus octodecim moderatus sit : præterquam quod Altimontenses alias abbatem habuerint cum Gisenopolitanis et Vedastinis communem. Urgentius vero id evincunt ex ipsis Legendis, ubi S. Vincentius morti jam proximus, satis ostendit, primorum suorum filiorum curam minime se abjecisse, dum vitam cupiebat finire suam, ubi comam capitis absciderat ; tum vero suos omnes filio commendans : Te rectorem, ait suis, amantissime fili, superna clementia providit, teque hujus sacræ militiæ ducem idoneum elegit. Quæ eo solum hic dicta sunt, ut pateat, jam a centum et amplius annis Majores nostros ad gesta S. Vincentii eruenda non modicam operam contulisse.

Monumenta
huc spectantia,
E

F

41 *Nec minor Rosweydo cura fuit omnia colligendi quæ apud Sonegienses reposita credebatur de S. Vincentio monumenta, ut apertissime docent litteræ R. D. Henrici de Vergnics, alias ab Henschenio laudati, et nostri P. Ægidii Mouton (Vervecinum se vocat) ex quarum brevi relatu, quam non otiose res gesta sit, perspicies. Non patuerat, opinor, Rosweydo scrutatori archivum Sonegiense, unde aliena opera uti compulsus, jam dictum dominum de Vergnics ecclesiæ istius canonicum instantè rogaverat, annitente etiam Viro Cl. Auberto Myræo, lustraret ipse suggereretque instrumenta omnia Sonegiensia eaque Montes Hannoniæ ad Vervecinum dirigeret, aut ibi aut Antverpiæ describenda ; id quod se sedulo curasse testatur litteris datis xiv Decembris 1606 ; ea vero tum accepisse Rosweydom oportet, cum in Fastis Sanctorum, quorum Vitæ in Belgicis bibliothecis manuscriptæ exstabant, ex officina Plantiniana anno 1607 publicatis, de Vincentianis etiam meminerit. Non dissimulat Vergnæus difficultates varias, quas ipsi non adeo promptum esset liquido dissolvere, tum circa translationem corporis S. Mar-*

jam olim collegit Rosweyodus,

AUCTORE
J. B. S.

celli, temporibus S. Martini PP. et Dagoberti non satis apte illigatam, tum circa alia, de quibus jam ante disputavimus. Eadem apparet sollicitudo in aliis litteris datis xxv Februarii 1607, et ex Vervecinis Montensibus XII Martii insequentis, ut plane constet, exhausisse eruditum Canonicum archiva Sonegiensia, ne quid ad sanctissimi Patris sui illustrationem desideraretur.

et post ipsum
Bollandus,

42 Neque ibi stetit circa S. Vincentium disquisitio, resumpta a Joanne Bollandio, comite Balthazare Corderio, ad quos exstat epistola data ex Altimontensi monasterio iv Septembris anno 1633; ex cujus solo exordio de mota tunc temporis præcipua quæstione fies certior. Scriptores sunt domui Philippus Froymont atque Franciscus Selpin, sic rotunde epistolam suam inchoantes: Admodum Reverendi Patres Balthasar Corderi, et Joannes Bollandus. Mirifice prorsus me (sic opinor loqui Froymontium) recreavit conspectus vester, quem doleo tam brevem fuisse; et sane si per occupationes vestras nobis licuisset diutius una hærare, de nostris, ut cøperamus, ardentem contulissemus, et, ut reor, non sine fructu. Non desiui tamen vos in Domino intueri cum magno affectu, et, ut spero, iterum videbo vos, et gaudium meum in Domino cumulabitur. Interea, quæ promiseram, ad vos mitto. Rogatus abs Reverendo Patre Jacobo Simonis, an noster Vincentius esset Benedictinus, partem aientem conatus sum adstruere. Sie demum Bollandum alloquitur: Nullus ambigendi locus relinquitur, quin S. Vincentius fuerit Benedictinus, cum disertissime testetur historia ejus vitæ probata omnibus, et nullus in contrarium hactenus quidquam produxerit.

adjutoribus
Altimontensibus et Sonegiensibus.

43 Parem factam existimo et renovatam a prædictis PP. Bollandio et Corderio apud Sonegienses monumentorum ad S. Vincentium pertinentium investigationem, certe inde accepta sunt scripta varia, circa Sancti vitam et cultum, quæ hic paucis enumerabimus, sive ea prius ad Rosweydam sive ad Bollandum directa fuerint. Sonegiis ad nos certo pervenit Legenda major, in capitula quindecim distributa, cujus prologum manu sua descripsit Bollandus, cujusque auctorem credimus monachum Altimontensem, qui, teste laudato jam Froymontio, scripsit circa annum Christi 1167. Vita altera minor dicitur fuisse D. Preudhommii canonici Cameracensis, sed et Sonegiis verosimillime huc destinata et a Rosweydo descripta. In elencho Sonegiensium memorantur etiam miracula, de quibus plura inferius. Sunt et omnia transumpta manu ejusdem, a qua est Appendix supra a nobis discussa, ad quam videtur operam contulisse R. D. Claudius Bonnetus ecclesiæ Sonegiensis canonicus. Asserit Vergæus, misisse se copiam litterarum Episcopi Cameracensis, item antiphonas et responsoria Officii, quæ paragrapho præcedenti dedimus. Præterea narrationem de translatione S. Marcelli, supra etiam a nobis citatam, quæ exstat tomo 2 Januarii pag. 12; Vitam Landrici et alia, quæ ad S. Vincentium non adeo proxime reducuntur. Ut verbo dicam, nihil superesse existimo, quod vel Sonegiis vel ex Altimonte hodie requirendum sit. Quid vero sibi velit Vinchantius in Annalibus ad annum 643, dum ad marginem citat Philippum ab Eleemosyna in Vita S. Madelgarii cap. 22, fateor me non intelligere.

Datur Legenda Altimontensis

44 Vitam porro ex Preudhommii Cameracensis canonici codice extractam examinavit Bollandus ac nonnullis annotationibus illustravit, quas nescio ad quem diem referre cogitaverit: certe ad editionem parare visus est, nonnullis jam propria manu descriptis, eamque nos ex ejus ductu excudendam cen-

suissemus, nisi in substantia plane convenire deprehendissemus cum altera paulo longiori, a laudato canonico de Vergues accepta, ejus auctor anonymus, Altimontensis monachus, verbosius pleraque æque ac alter digessit, iis tamen præteritis quæ de S. Waldegrade minoris Legendæ scriptor non satis opportune inseruerat, cum hæc alibi melius et fusius deducta sint. Prima ista et brevior Preudhommiana Legenda, ejus et scriptorem et ætatem ignoramus, a Rosweydo olim descripta est, opinor huc Sonegiis transmissa, verum, ut iterum dicam, tam jejune eoagmentata, ut nihil de Sancto contineat, quod non uberius in Altimontensi referatur. Atque, in purioris defectu, præcipua, solaque adeo a nobis danda, manum ferne præferre videtur laudati jam sæpius Vergæi; quam etiam habemus in magno nostro codice Ms. Valcellensi, seu Moretiano, collatam olim cum alia Ms. Legenda, Bollandio ad tempus commodata a R. P. Alexandro Kenetto Ordinis Minorum, quæ erat monasterii Bethleemitici juxta Lovanium; at variantes lectiones, in eo manuscripto repertæ, tanti Bollandio visæ non sunt ut observari aut annotari mererentur.

45 Ceterum iisdem Vitæ ambæ defectibus laborant, ambæ sic ordinatæ, ut res et tempora satis distingui minime possint. Wasconiorum seu Wasconiorum gentem, ex qua prognatus sit S. Vincentii pater, utraque diserte occiuit, eum multo verosimilius Belga seu Francus fuerit: utraque proregem, prope dicerem heredem et dominatorem, in Hiberniam ablegat, quo eum postmodum sancta conjux secuta sit: utraque ludit in septenario Sanctorum numero, quos omnes una ex Hibernia in Franciam S. Vincentius abduxerit, quod eum eorum Sanctorum Actis nemo facile conciliaverit: adde colloquia et res alias non satis judiciose dispositas. Quæ omnia, utut, quemadmodum rotunde pronuntiat Cointius, falsa continuo et plane respuenda non existimemus, talia certe cum Mabillonio esse fatemur, ut explorata dici omnino nequeant, sed plerisque additiis illis circumstantiis, saltem pro majori parte expurganda, ad salvandam utcumque rerum substantiam. Etenim si resectis superfluis, ad commodum sensum reducantur, quæ scriptores isti ex longa traditione et ex vetustissimis paginulis acceperunt, non usque adeo absona videbuntur omnia, quin saltem aliquateus tolerari possint, ut paucis explicatum eo.

46 Potuit sane ex Vasconia, eo tempore satis nota, genus trahere S. Vincentii pater, variis deinde possessionibus in Hannonia locupletatus. Neque trajectus in Hiberniam, sive Dagoberti jussu, sive alia ratione, tanto conatu exagitandus videtur, eum eo variis de causis proficisci potuerit S. Vincentius, in qua potentem fuisse asserit citata superius S. Foillani Vita: in traditione porro perseveraverit ea peregrinatio, cujus vera causa oblivione sepulta, aliis excogitandis ansam præbuerit. Neque hæc adeo absona sunt, ut ea causa Iberiam in Vasconia fugere oporteat, ex qua ridicule per Hiberniam in Franciam redierit. Hibernos autem Sanctos aliquos in reditu comites habuisse, aut munificentia sua ex Hibernia accivisse, nihil est quod credere prohibeat. In eo excedit Vita longior, quod S. Ansbertum Rothomagensis episcopum exsulem adducat in Altum montem, superstite sancto Vincentio, quem obisse diximus ut summum anno 677, totis sedecim annis priusquam Ansbertus e sede sua pelleretur, ut vide in ejus Actis ad ix Februarii. Non magis subsistit tot aliorum Sanctorum ad Altum montem confluentibus, quorum aliqui locum istum oculis suis fortasse numquam viderint: certe ibi esse non

D

E
multis laborans defectibus.

F
et in pturibus vix ac commode salvanda;

AUCTORE
J. B. S.

A potuerint, vivo istie et superstite S. Vincentio monacho aut abbate. Sanctos prope omnes colligere voluisse videtur Anonymus, quos eo seculo in Belgio floruisse intellexerat. Ut cetera mittam, me tacente, satis patet, seculi sui styli Legendam sapere, ubi multis pauca, non raro verbose et inornate narrantur. Capitum et numerorum divisionem ad normam nostram aptavimus, dubiis aliis et obscuris ad annotata remissis. Atque hæc de Actis Latinis Mss.

quod et in
recentiori
Fortii desi-
deratur.

47 Vitam gallicam, parergis multis et episodiis amplificatam, superius a nobis citatam scripsit R. D. canonicus Sonégiensis Le Fort, alias Fortius, quam ad me mittere dignatus est Adm. Reverendus et Amplissimus D. Lambotte ecclesiæ istius hodie Decanus, editam Montibus anno 1654, cui titulum fecit auctor Speculum nobilitatis, eo rem omnem non obscure dirigens, ut præceptis moralibus historiam, de se satis dubiam, farciat, per paginas 196 in forma, ut vocant, octava deductam. Totam evolvi non semel, sed fructu pœnitendo, utpote in qua vix quidquam repperim, quod ad explanandas difficultates conducere: non magis quam ex Pontii dicto superias Memoriali immortalis, nec memoria nec citatione digno. Ex voluminis Fortiani magnitudine facile intelligis, primigeniis Actis non instituisse scriptorem, sed varia alia, pro sua, opinor, in Sanctum pietate, compilasse, quæ hic discutere aut refellere operæ pretium non sit. Ea undecumque corradit potissimum, quæ ut magis mira, sic minus verosimilia censi debent. Ex uno specimine de ceteris facies conjecturam: pag. 88 discrete asserit, sanctum ipsum Vincentium, in Franciam reducem, cum septem illis Hibernicis apostolis, supra jam laudatis, continuo Romam profectum; quo Molani Natales adducit in S. Ettonis elogio, nulla prorsus auctoritate subnixo. Mitto cetera, ne hic jam toties ventilata cogar repetere. De cultu hodierno melius testari potuit Fortius, et miraculorum adjuncta nonnulla explicare, de quibus infra agendum erit.

Miraculo-
rum binæ
sunt classes
latinæ,

48 Ad miracula porro quod attinet, ea ex Mss. Officiis ecclesiæ Sonégiensis a laudato Claudio Bonnetto cum Bollando communicata sunt, quibus præfixus erat hic titulus: Sequuntur miracula tam antiqua quam recentiora, meritis D. Vincentii Sonégiensium tutelæ edita. Antiqua quidem in elegantiori stylo, seu magis vulgare sermonem reddita; recentiora vero de gallica in linguam latinam translata, per D. ac M. Joannem de Lattre Sonégiensem canonicum: ad majorem Dei gloriam et ejus famuli honorem anno Domini MDCXXVIII. Duas hic audis miraculorum classes, quarum priori manum admovit recentior calamitas, cui non satis fidens Bollandus, maluit antiquiora ista desumere ex grandi codice nostro M^s. Moretiano seu Valcellensi, superius citato, ex quo et nos ea dabimus integra, completa et ordinata; ubi in M^s. Sonégiensi omissa sunt aliqua, alia vero turbate disposita, quæ in codice melius et accuratius describuntur. Dabimus autem servatis fideliter omnibus, etiam præfatiuncula, phrasi et ordine, mutatis dumtaxat titulis, quos modice contractos ad marginem apponendos censuimus. Si qua vero obscuriora in iis occurrant, in annotatis explicata invenies.

ex Fortio
nonnihil au-
cta,

49 De iisdem omnibus, more suo paulo fusius agit laudatus Fortius in altera historię suę parte a pag. 199 ad 362, in tres potissimum classes ipsa distribuens. Prima complectitur miracula omnino duodecim antiquiora, ita etiam a nobis appellata, quod tempus, quo patrata sunt, et adjuncta cetera oblitterata sint. Id discriminis inter Fortium et eodidem nostrum intercedit, quod in hoc sola undecim

miracula reperta sint. Nimirum aliunde accersivit Fortius insigne sanctissimorum duorum conjugum patrocinium in generali calamitate Hannonibus clientibus suis demonstratum, grassante morbo epidemico seu peste, ut mox ex ipso subjiciemus. In altera parte enumerat Fortius quatuor recentiora eaque splendida miracula ab Ordinario, nempe Cambræensi archiepiscopo approbata. Tertio Demum per octo capita recenset singularia alia beneficia S. Vincentii meritis impetrata. Nostrum erit, Fortii opus cum manuscriptis nostris conferre, et ubi quid diversum occurrerit, monere; aut si nova aliqua suppeditet, ea nostris adjungere, ut hic modo facimus de duodecimo illo miraculo in codice Valcellensi prætermisso.

50 Describit itaque prædictus Fortius a pag. 262 horrendam mortalitatem temporibus Guilielmi Bavari, Hannoniæ et Hollandiæ comitis Hannonicam provinciam depascentem, sæviente nimirum pestilentia, qualis eatenus visa nunquam fuerat; quæ in magna Tartaria, ut creditur, exorta anno 1346, inde toto triennio universam Asiam, Africam, Europam tanta atrocitate pervaserat, ut solo visu et halitu ea afflati alios enecarent; quemadmodum ad dictum annum ex ejus temporis historicis accurate memorat noster Philippus Brietius in brevi suo universali Chronico. Ea lues in Belgium atque adeo in Hannoniam penetraverat anno 1349, tantaque strage miseram illam provinciam afflixerat, ut de omnium vita conclamata videretur. Humanis igitur remediis omnino deficientibus, nihil prius habere Montenses et Sonégienses quam ut ad sanctissimorum conjugum patronorum suorum Vincentii et Waldetrudis præsidia confugerent: indicta proinde in diem VII Octobris solenni supplicatione ad ericetum Castrense, tum ipsi, sacra utrimque lipsana vectantes, tum accolæ universi pœnitentium ritu et habitu convenerunt ad centum circiter hominum millia; ibique a Decano Sonégiensi cantato ingenti celebritate Sacro, aliisque precibus et lacrymis ardentissime profusis, cæleste auxilium Sanctorum suorum meritis adesse senserunt, atque adeo depulsa mox calamitate, dissipatoque veneno, pax et tranquillitas, imo optata aëris salubritas et serenitas per totam patriam, mirifico utriusque Sancti patrocinio, rediit. Habe nunc Acta ipsa eo quo diximus ordine.

E

F

VITA

Auctore Anonymo.

Ex duobus veteribus Mss.

PRÆFATIO.

Sub specie firmamenti Ecclesiam præferri, Utilis San-
eamdemque meritis Sanctorum et virtuti-
bus, acsi stelliferis ornatibus, illustrari, sicut
novis antiqua conveniunt, ita multitudo veritatis
genere probabile reddunt. Quod etiam Psalmistæ
præconio constat inniti, cum: Cœli, inquit, enar-
rant gloriam Dei, et opera manuum ejus in an-
nuntiatione firmamenti. Annuntiatio, sive splen-
dor, ut ait Salomon a, firmamenti, gloria stella-
rum,

a

AUCTORE
ANONYMO.
EX MSS.

D

CAPUT I.

S. Vincentii ortus, militia, conjugium.

rum; prædicatio autem Ecclesiæ, virtutes et merita Sanctorum. Quamobrem in hanc puro mentis intuitu insurgere, et beatissimum in ea Vincentium, ut præstantissimum sidus, animi complexu comprehendere, osculo spirituali leniter attingere, linguæ etiam officiis meritorum ejus radios ubique diffundere, sicut divinæ jubilationis præcipuum extat negotium, ita salutare imitandæ virtutis emolumentum. Atque exemplorum in tanto Patre eminentium memoria, quantum vitandis seculi pompis utilis est habita, tantum amplectendis æternæ vitæ gaudiis omnimodis apta. Miraculorum proinde quam celebris potentia, sanctitati ipsius per gratiam Dei coelitus collata, quo excellentius divini operis novitate coruscat, eo uberius cœleste jubar attentis animis inspirat.

*similis pilis
caprarum ad
opus san-
tuarum olim
collatis.*
b

B

c

C

2 Nunc ergo constituendis tam præclaræ materiei verborum ornatibus, quis saltem peritorum sufficit conatus? Vestro tamen, Domini et fratres *b*, monitu consultus, ipsiusque venerandi Confessoris patrocinio suffultus, quod minus est virium, ea spe et fide constanter provcho, et provectum dilectioni vestræ decernendum salubriter impendo. Annuit et ipsa divinitas, quæcumque in laudem ipsius mortalium præsumit voluntas. Ceterum votis benigne satis innuit, quod deitatis ille confabulator Moyses tabernaculi ædificiis offerendum Apostolo instituit. Exposito namque multitudini cœlestis imperii edicto, deliberatum est ab omnibus, offerri quiddam muneris Deo *c*. In quo necessitati nil fuit obnoxia voluntas, sed in impertiendo arbitrii regnavit libertas. Fiunt interea promptæ devotionis xenia, ingens quidem auri et argenti copia, æris ac ferri, ceteraque id genus metalla, gemmarum etiam vivens gratia, interlucenti colorum vetustate distincta. Promebatur Indici velleris tincta murice lana, bissique retorti elaboratissima fila. Nec defuere rubricatis hyacinthinæ pelles tergoribus, vel nec temnendus de pilis caprarum congestus. Sed in his omnibus quid prodant arcani mystica sensus, elaboravit doctorum opinatissima virtus : verba quidem divinis laudibus congruentia, iisdem caprarum pilis dixere latentia. Quocirca etsi auri gemmarumque, vel cetera rerum, id est virtutum, aufugiunt insignia, conferatur ad sinum Ecclesiæ, vel pilorum, id est verborum, quamquam inutilis copia; sed quæ profiteatur virtutes Sanctorum et merita, sicque fiat super aurum et topazion pretiosa. Jamque cœlestis auxilii invitata clementia, accelerabo pii Patris Acta præcellentia; ut quantis in Christo gratiarum donis sit præditus, perspicua luce palam extet fidelibus. In quo, ut dictum est, negotio, voti magis quam ingenii spectetur ratio : quodque meritis Sanctorum omnis angusta sit elocutio, prudens animadvertat æmulatio.

ANNOTATA.

a Non Salomon ista scribit, sed Jesus Siracides Ecclesiastici cap. 43 & 10, ubi ista habentur : Species cœli gloria stellarum, mundum illuminans in excelsis Dominus.

b Verosimile est, hic Sonegienses Canonicos, aut monachos Altimontenses intelligi.

c Alludit procul dubio ad Exodum cap. 25 & 4 et cap. 35 & 6.

*Illustribus
parentibus
natus, et
egregie edu-
catus.*

a

b

E

c

Ea igitur tempestate, cum Christiani majestas imperii toto orbe serena dominatione invahuit, et Christus notitiæ suæ gloriam ubique gentium dilatavit; beatissimus Domini confessor Viuentius, cognomento Madelgarius, ante secula quidem a Deo prædestinatus, mundo nobiliter est natus *a*, sed seculo futuro per gratiam Dei nobiliter relegatus. Ortus sane excellentissima Francorum prosapia in villa Sterpeias nuncupata, sicut parentum et consanguineorum claritudine fulsit insignis, sic vitam bonorum informavit augmentis. Genitor quoque ejus, Madelgarius nomine, clarissima Wasconiorum *b* crevit ex gente, sicut antiquorum compertum est relatione. At mater regia Francorum stirpe venam ducens, et Onoguera *c* vocitamen habens, eidem viro illustrissimo jure connubiali erat inserviens : qui Deo et hominibus acceptæ indolis puerum liberalium disciplinis artium simulque Evangelicis scholis tradiderunt informandum. Quapropter et humanis eum mater sapientia ubertim illustravit, et cœlestium intelligentia multimodis inflammavit, et in virum perfectum a puero usque educavit. Cujus singula vernantis ævi momenta, ad quæ bonitatis suæ instituerit argumenta; hinc cum militiæ mundanæ rudimentis optimarum virtutum constabit argumentis.

4 Cumque tirocinii tempora superna adhuc in puero Dei adolescerent gratia, exegit cura parentum, quatenus militiæ regali præberet assensum. Quo sane temporis articulo inclytus Rex Francorum Dagobertus imperii sui fræna terra marique laxavit, et civium jura regali solertia decenter administravit. Cujus militia tyro nobilis devinctus, et balteo regali præcinctus, totum piis actibus commendavit, quod regia magnificentia dignum æstimavit. Unde et regalis amplitudo dilectionis suæ oculos in eum convertit extemplo : procerum quoque benigna sublimitas, et cuncta palatinorum sibi arridebat hilaritas. Sed et valetudine corporis adeo robustus, formæ venustate conspicuus, proceritatis elegantia specificus, vultu placido serenissimus, omnique humanitatis gratia erat præfulgidus; atque decore virtutum animum deintus illustratum, ornamentis altioribus reddidit elimatum : ubi fidei sincera devotio, cum spei et caritatis firmissimo sese illigavit glutino. His una justitiæ æquitas, manuum munditia, vitæ puritas, ad proximum habita pietas, mansuetudo morum et lenitas. Harum socia semper pulchritudine ad cetera illectus, et de die in diem ad potiora provectus, palam dedit mortalibus, ad quæ eum informaverit Altissimi virtus.

*militat sub
Dagaberto
rege, ei carus
et amicis.*

F

5 Transcensis itaque venerandus tiro adolescentiæ annis, arreptoque tenore gratissimæ juventutis, sicut parentibus natu erat unicuique, ita privilegio amoris specialiter dilectus. Gaudebant etiam actuum vitæque ejus rumore secundo, quo frequentabatur in palatio, quo celebris omni fiebat in populo. Deinde spe posteritatis admodum suspensi, quo ingens rerum suarum copia successore debeat inniti, pertractant animo sagaci. Quapropter filii mentem matrimonio inclinandam

*Matrimo-
nium sua-
dentibus pa-
rentibus,*

deli-

A deliberant : eumque in jus hereditarium succedere exoptant; cui et tantus suæ domus conveniat ornatus, et spatiosus ampli patrimonii fundus. Agebat sane tunc in palatio excellentissimus quidam d Gualbertus d, tam genere quam facultatibus præditus, sortitus et ipse eminentiæ regalis conjugem, cui Bertilia adhæsit nomen. Quorum filiam, Waldetrudem nomine, venerabili Vincentio parentes in conjugium optant expetere, utpote quam virginei oris decora formositas, natalium quoque tanta illustravit claritas. Consulto etiam super hoc illustri Walberto, desideriis eorum satisfactum ire jam deliberat ex animo, cum pro pari generositatis et dignitatis titulo, tum etiam pro comperto in juvene totius prudentiæ et gravitatis exemplo.

amore pudicitiae resistit,

B Porro res gesta, ab genitore ad Vincentium defertur: de consensu nuptiarum sermo inducitur. Sed cui sederat jam supernis animum commodare; pudicitiae quippe titulo destinavit triumphare. Quin Apostolico vigoratus consilio, maluit singulariter agere in Christo, quam jure conjugali participari seculo. Quapropter edicta parentum a se suspendere, propositamque dotis arrham nisus est postponere. Quod genitor haud æquo ferens animo, sic in eum correptionis usus est verbo: Cur, amantissime fili, paternæ voluntati tuorumque reniteudum arbitraris consulto nobili? De jure conubii opportune se ratio ingerit, quæ genus nostrum unica tui spe propagandum disponit, omnemque totius nostræ familiæ cum rebus affectum ad tui solius declinat respectum. Incasum enim hanc solertiæ nostræ rerum affluentiam superna pietas providit, si is, cui jure debetur, uti velle deserit. Ecce patrimonium emptique cespitis millena jugera, mancipiorum quoque decenter, numeroque adunata famulitia; quorum frequentia et domus nostra honeste satis administratur, et rei familiaris copia in dies augmentatur. Et quorsum hæc sagacitatis nostræ elaborata studio, si extranei heredis futura sunt dominio? Turbine ceu venti decedunt florida campi, aut cum transit honos, quo frondea se induit arbos, sic contempta tibi ruet omnis gloria nostri e. Proinde in angelicis et apostolicis commendabile extat sanctionibus, parere filios patrum admonitionibus; quorum sententiis et auctoritati e diverso congrederis, qui nostra tuorumque consulta despectum ire delegeris.

C at tandem cedit, ac S. Waldetrudem ducit.

7 Sic genitor dixit, dictumque omnis cognatorum affinitas approbavit, et Vincentium exhortatione multimoda attentavit. Hisque reniti frustra conatus, oppositisque Scripturarum exemplis in angustum coactus, nutu quidem Dei inter cetera illud Apostolicum tacitus et ipse consideravit, quod imitatione dignum jure putavit: Filii, ait, obedite parentibus vestris in Domino; illudque Philosophi cœlestis: Qui, inquit, obaudit Patri, refrigeratur matri; et rursus: Serva honorem patri tuo, et superveniet tibi benedictio a Deo. His et hujusmodi illectus, et providentiæ Dei numine respectus, genitorum votis et petitioni exorabilem se præstitit; unde et fructum benedictionis a Deo sempiternum hereditavit. Futuris nuptiis sponsalitium ex more dedicat, excellentissimæque memoriæ et formæ Waldetrudem, annulo subarrhat, matrimonio copulat, quam filiam Waldberti, nobilitate eximii, jam sermo titularat. Quorum animus quis sit habitus in nuptiis, post angelicæ vitæ claruit exemplis, quam cœlestibus obsequiis usque adeo informabant, et virtutum omnium exercitiis copiose illustrabant. Sed et soror ipsius venerabilis Walde-

trudis, Aldegundis f nomine, et ipsa omni divina legis instructa plenitudine, ab ipsis quidem crepundiorum exordiis in schola virtutum proficiens, et æterni Regis amori, sub titulo castitatis [erat] deserviens. Ceterum quæque fuerint noscere cupientibus, notitia rerum adest pro foribus, cum piæ conversationis earum ornatibus. Quibus immorari sat foret laudabile; sed Vincentius sacer nos virtutum suarum respergens præoccupat odore, qui et animos pie mulcebit, et spirituali dulcedine admodum refovebit.

AUCTORE ANONYMO. EX MSS. f

ANNOTATA.

a Ita Ms: Valcellense; at Sonegiense: mundo feliciter est natus. Ortus sane, etc.

b Alibi Wascaniorum, utrum præferas, parum interest. Id observari hic velim, ad explicationem eorum, quæ supra dicta sunt, Sanctum constanter appellari Vincentium, et cognomento Madelgarium, ut verosimillime id nominis a patre traxerit, quod quam commune olim fucrit, nec hodie prorsus abolitum, satis notum existimo.

E

c Ita Mss. Alia citat Jacobus Simon, in annotatione ad cap. 2 vitæ S. Waldetrudis, in quibus Ohesuera et Omiguera appellatur: ipse Omigeram et Onogueram vocat.

d De Walberto et Bertilia vide quæ dicta sunt ad XI Maii. Walberti et Gualberti idem est nomen.

e His ornamentis occupatus Anonymus, satis ostendit, nihil solidi se invenisse quod traderet.

f De Aldegunde actum est xxx Januarii.

CAPUT II.

Provincia ei a Rege commissa, sancti filii et filiae.

Peracto dehinc solenni more conjugio, gaudium fiebat omni populo; tamque super hoc gratulabantur cives urbani, quam regali in palatio primi: ipseque rex ingenti tripudio gratulabundus, quod regius tiro matrimonium æque sit adeptus, amori eum suo eo vicinius commendavit, quod majorum votis et edicto paruerit, sibique et regno suo tantæ posteritatem familiæ profuturam merito ipse autumarit. Quapropter et regia munificentia eum locupletavit, censu quoque et honoribus ampliavit; insuper et totius insulas Hiberniæ a potestati ipsius et dominio dedit subiacere. Collegit sane inspirato cœlitus animo, ipsum totius terræ sat fore præsidio, hocque regni latus tanti brachio Ducis undique protegendum, nec hostili ullatenus incommodo proterendum. Unde et versus ille Davidicus: Quoniam, inquit, salvum fecit Christum suum Dominus, ideo in potentatibus salus dexteræ ejus. Accepto itaque a Rege principatu, favente etiam in hoc omni senatus consultu, cum ingenti suorum atque illustrium virorum copia occidui orbis acceleravit confinia, emensoque Gallici maris Oceano, et quod gentis est, orbe Britannico, cœlesti semper et ubique comitatus gratia, Hiberniensi feliciter constitit in patria. Et ecce totius populi frequentia, chari Ducis oblectata præsentia, iu voce exultationis obviam ruit, pioque tumultu ac si Regem susceptura desævit. Nihil audire fuit vel cernere, præter quod erat gaudii et lætitiæ,

Hiberniæ insulæ præfici-tur a Dagoberto:

F

a

qualis

AUCTORE
ANONYMO.
EX MSS.

qualis civium suscepto Rege solet esse tumultus, cum redierit triumphatis sine cæde suorum hostibus. Eratque cunctis honori et reverentiæ, quod vir amore et honore præcipuo a rege habitus, in suæ dominationis sortem princeps sit electus. Ipse etiam majestati divinæ vota super hæc solvens et libamina, neque per omnia ipsius regi contestatus clementia, adjecit et illa oraculi Davidici præconia: Populus, quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi. Deinde civibus leges et jura sancivit, cultuque eas justitiæ iusignivit, quarum præ omnibus exercitabatur ipse custodia, quod in custodiendis illis sit retributio multa. Gaudeat interim felix Hibernia, præclari Ducis hujus clypeo protecta, cujus quoque prudentia et fortitudine omni tuta iufestationis permansit turbine.

9 Jamque plurimum temporis effluxit, cum venerabilis conjux ejus, amore ipsius fatigari *b*, ejusque absentia admodum visa est contristari. Cumque dilatione desiderium cresceret, nec pio amoris remedium quodlibet accessisset, hac tandem ratione mœstitudini occurrendum censuit, quo visendi cari conjugis gratia, nativi cespitis dulcia jam linqueret arva. Nec mora: habito cum suis consilio deliberavit instare animi voto; quosque fidissimos in suis et claros reperit, secum ad Hiberniam in tutelam et munimen sui deduxit. Venerabilis autem Vincentius, uxoris adventu cognito, ingenti confestim exultat tripudio; nomen Domini benedicit, eamque pristino iuviolati per Christum thalami consortio addicit; admiratus etiam feminei cordis constantiam. Itaque per intervalla temporum desiderio sui suspensum, ardentius eam in Christo dilexit, sicque vocem oris alloquio detexit: Quid rationis erat, conjux nobilissima, prolixi laboris in hoc itinere te intendisse negotia, et metuendi maris attentare pericula? Cui illa: Amplectendæ, inquit, dilectionis tuæ gratia, qua te desideravit anima mea, nec sæva minacis pelagi intemperantia, nec ulla infortuniorum detinebar adversantia. Cuncta postremo per gratiam Dei prospera, cuncta evenere jocunda, qui nos suæ caritatis astrinxit copula. Dehinc mutuo amplexibus aliquamdiu inhærentes, diemque lætitia et epulis in Christo celebrem ducentes, gaudio tam exstiteret totius terræ populis, quam fidelibus et amicis suis. Quid ergo transmarinis interim vir beatissimus exercuit in oris, quantumve fructificavit pii operis, memoranda Sanctorum prodidit æmulatio; quos actuum suorum vitæque invitavit exemplo. Quos in gloriam sui huic assignandos operi, acsi sertum quoddam liliorum de convalle florentis Hiberniæ, excerpere dignum duxi.

10 Exactis ergo vir Deo dignissimus in principatu memoratæ insulæ prolixioribus temporum curriculis *c*, paternas Franciæ sedes una cum conjugē sacra revisere cœlesti accepit inspiratione. Et ecce felix Hibernia filios suos, quos Christo germinavit, et per Christum Vincentii sui contubernio jamdudum delegavit, nunc quoque itineris comites et socios fieri fidissimos dignum adjudicavit. Erantque præ ceteris specialis gratiæ et meriti: Foillanus episcopus, fratresque ejus Ultanus et Furseus, Eloquius et Algisus, Etto et Adelgisus: qui sicut septenario *d* numero designati, ita septiformis gratiæ Spiritu illustrati. Hi ergo spe et amore deliciarum Paradisi,

Pendebant vili, patria tellure teneri,
Ad cœli spatium meditantes nil fore mundum.

Hi, inquam, venerandi Ducis contubernales effecti insignes, et sanctitati ipsius acsi catenis aureis inhærentes, cum eodem pariter Galliarum fines sua glorificatum præsentia, sua æque sublimatum ire intendunt excellentia. Sicque Oceanum ingressi, præeunte quoque et comitante auxilio cœlesti, Galliam diverterunt omnis ille exercitus Domini. Quos suis finibus receptos, suisque locis in odorem Christi bonum ubicumque diffusos, omnibus æternæ vitæ dulcedine reddidit nectareos.

11 Comperto etiam rex inclytus Dagobertus dilecti sui Vincentii reditu gratissimo, super incolumitate ejus lætatus et ipse in Domino, in munimentum tutelæ regiæ eum lateri suo ex more applicavit, et negotiis reipublicæ (acsi salutaris auspicii omen) aptavit. Ipse etiam vir beatissimus divinæ majestatis clementiam gratificans in omnibus, Dei in se gratiam, licet degens inter aulicos, virtutum una cum conjugē cumulavit operibus. Divinitatis cultu adeo insignes superfluos cupidinis extinxerunt ignes, conjugio quidem naturæ modum servantes, sed Patriarcharum religioni æquiparantes. Atque juxta illud Davidici oris organum: Gloria et divitiæ in domo eorum, et justitia permansit in secula seculorum.

Non fuerat cordi decepatrix gloria mundi,
Nec mundalis apex mansueti pectoris illex.

Quo altius eorum in humanis excrevit dignitas, tanto in divinis contriti spiritus evigilavit puritas. Jugum illud deificum in humeris gestantes, ejusque onere levi ac suavi cervices alleviantes, et juxta alterius vaticinium: Quia Dominus exercituum, dominus memoriale eorum, ideo in eis judicium et misericordia pauperum. Requies erant hospitum, nudis a frigore vestis et umbraculum, languentibus visitatio et remedium, in tribulatione æstuanti refrigerium, in protectione pupilli et orphanī executores mandatorum Dei sui: caritate autem media cuncta gerentes, ad virtutum omnium summam erant tendentes. His sane eos mater sapientia ornamentis induit; his bonorum studiis excoluit, quibus æterni Regis præsentia digni, et nuptiarum Agni convivio fierent cives condigni.

12 Sacris igitur memorandi viri jam degustatis primordiis, eorumque suavitate melliflua reffectis, libet in medium assumere, qualis nutu Dei filiorum extiterit in procreatione. Nec in longum se temporis ordo protraxit, et Walde-
trudis beatissima filium concepit et peperit, quem Landricum *e*, vocitari complacuit. Quem sacro fonte regeneratum, supernis quoque mysteriis initiatum, post ablactationis tempora, studiis liberalibus solerter imbuendum, omnique divinæ legis gratia instituunt provehendum. Cui equidem negotio viros cœlitus peritos et sancti gradus administratione provident insignitos. Quorum sagacitate cum magisterio sancti Spiritus edoctus, domum paternam quantocius est reductus. Nec latuere Spiritus sancti opera, quæ puer almæ indolis germinavit ab infantia. Humi namque repente sternitur, paternis sancti genitoris genibus advolvitur, et ut æterni Regis militia debeat præcingi, instat lacrymis et voce supplicii. Devotionem filii pius pater admiratus, hilaremque vultus gratiam mœstitudine paullulum adumbratus, postquam conticuit, ita circumstantibus infit: Amore et affectu ipsius acsi primogeniti devinctus, copulandum censui conjugii legi-

D

in aula sanctissime vivit cum conjugē.

E

F
*Nascitur ex S. Walde-
trude filius S.
Landricus,*

e

*et abijt ad eum S. Walde-
trudis.*
b

B

C

*In Franciam
rediens mul-
tos Sanctos
secum deducit:*
c

d

A bus; sed quocumque Altissimi intenderit voluntas, illuc et nostra inclinanda extat parvitas. Atque dehinc ad consulta suorum, genere et dignitate præpollentum se contulit, petitionemque filii ex ordine paudit. At illi: Consideranda est, inquit, in prece pueri prædestinatio creatoris Domini, ejusque attendendus est animus, quem constat inspiratum esse coelitus. Quapropter votis ejus benigne condescende, desiderium imple, ne facti dilatio offensæ majestatis existat pœnitudo. Mox sacer Vincentius: Monitis, ait, obtemperandum est salubribus; præsertim cum coeleste sit negotium, pro voto filii et honore Dei inhianter et honeste stat tractandum. Adjectumque est: Quæcumque igitur instinctu æthereo puer suggerit, adimplere necessaria lege oportebit. Adsunt interea evocati ecclesiæ principes, sacerdotes dico et Antistites, impositisque puero manibus, sanctis eum assignant gradibus. Tunc memorabilis vir una cum conjugē: Gloria, inquit, tibi, Jesu Christe, cujus vocatione digni clarescunt ordine tam insigni.

qui dein eximia florens sanctitate creatur Episcopus.

B

13 Venerabilis autem puer Dei, quam suscepit gratiam, sanctitatis cultu instituit excolendam; interque annos pueritiæ perfectorum æquiparabat industriæ. Assidua illi legis sanctæ meditatio, orationum quoque et lectionum jugis frequentatio, nec minus vitiorum et carnis abstinentia, pro qua spiritum coelesti impinguavit affluentia. Virtutum quoque ejus et signorum potentia, qua clarificatus est postmodum in Dei dextera, cum ubique palam luce sit conspicua, tum præcipue in Metensium Ecclesia,

Cujus episcopio longo clarissimus ævo,
Post carnis metam cœli migravit in aulam.

Felix, inquam, proles; felicissimi æque parentes, quos ad suscitandos dilectionis suæ filios superna providentia ante secula destinavit copulandos, qui secundum illud egregii Vatis dictum: Germinaverunt quasi lilium, ut oliva gloria eorum, et ut Libani odor eorum.

SS. Madelberta et Aldetrudis, a S. Aldegunde institutæ:

C

14 Præclarus autem Domini famulus iu primitiis uteri sui ita Deo dilectus et acceptus, geminæ prolis adhuc quod ex piissima conjugē suscepit pignus, sanctæ matris Ecclesiæ fovendum decrevit sinibus. Erant enim sorores geminæ virgunculæ, et ipsæ in dotalitium Agni Dei Patris futuræ; quarum altera Madelberta, altera Aldetrudis est nuncupata. His Aldegundis beatissima Virgo fit altera mater in Christo, quæ et matertera ex sanguine fuerat materno. Pro earum educatione sanctitatem ipsius genitores sancti ad-eunt f, preces offerunt; quibus pia virgo benigne condescendit, et postulata cum gratia impetrare permisit: sollicitudini et curæ suæ eas maucipat, religionis et disciplinæ salutaribus auspiciis informat; quatenus candidato virginum exercitui honestissimum sanctitatis speculum et castitatis insigne lucerent aureum. Exemplar in se virtutis ipsa prætendit, eoque mentes earum in decorem æterni Regis accendit: cujus etiam desiderio eousque extabant ferventes, ut nil caducum aut mortale forent amplectentes. Tales mater spiritalis excoluit easque conversationis suæ æmulatrices post obitum reliquit; superna quoque dignatio in regimen Malbodiensis cœnobii germana successione eleganter assumpsit. Ceterum libellus aureo vitæ ipsarum radio descriptus, auricomis etiam virtutum floribus adornatus, odorem paradisi suis inspirat lectoribus.

f

15 Nascitur quoque Sanctis infantulus adhuc filius, Dentlinus g et ipse vocitatus. Qui mox in Christo renatus, albisque adhuc in candorem animæ infulatus, intra sacra infantiae primordia, ad cœli migravit palatia. Quodque Agnum cum candidulis sequatur millibus, commendat signis et virtutibus, quibus in digito Dei refulget clarissimus. Hac igitur sanctorum filiorum gloria prægustata, et ædificationi fidelium, acsi quidam rosarum vel liliorum, oblata; jam nunc ad gloriam beatissimi patris eorum accedamus, ejusque facie, ac si epulis spiritualibus, animum reficiamus, atque gustemus et videamus quoniam suavis est Dominus.

AUCTORE ANONYMO. EX MSS. S. Dentlinus carum frater, pie moritur.

g

ANNOTATA.

a In omnem partem se versant scriptores Hannonii, ut vel hanc Hiberniæ præfecturam tueantur; vel contra in Iberiam omnia commutent. Neutrum nobis placet; at quo sensu accommode intelligi possit aliqua Sancti in Hiberniam excursio, in Commentario prævio explicare conati sumus.

E

b Fingunt hic aliqui, zelotypia impulsam S. Waldetrudem, navigationem in Hiberniam suscepisse; turpiora habes in Vita S. Ettonis supra pag. 58, num. 5 et 6: quam apposite hic cetera ordinantur, satis perspicuum existimo.

c Quousque extendenda sint prolixiora illa temporum curricula, nemo facile divinaverit.

d Ludi hic in septenario numero jam superius dixi; audacius fratres omnes esse finxit auctor Vitæ S. Ettonis, loco jam citato. Algisus et Adelgisus unus idemque est, ut vide tomo 2 Junii pag. 223. Cetera diximus in Commentario prævio vel habes in annotatis ad Vitam S. Ettonis.

e De Landrico actum diximus 17 Aprilis, ubi vide quæ de ejus episcopatu disputata sunt.

f Si quid ego in tota hac confusa historia intelligo; falsum est, parentes adhuc matrimonio junctos, S. Aldegundem adisse, ut filiarum suarum curam susciperet, cum ipsa adhucdum juvencula instituta fuerit a sorore sua S. Waldetrude jam a marito sejuncta. Porro sancta Madelberta colitur VII Septembris; de sancta vero Aldetrude pridem actum est xxv Februarii.

g De S. Dentlino agimus hoc ipso die.

F

CAPUT III.

Altimontensis monasterii admiranda initia, et Sancti ad meliorem vitam conversio.

Morabatur autem inclytus Domini Confessor in apice adhuc seculari, sed religionis et pietatis gratia inter aulicos, ut dictum est, singulari. Agebat sane ut Martinus vel Daniel ille in palatio, sed Jerusalem coelestem affectu et animo colebat intento, futuræ gloriæ immortalitatis jugiter affectans, et horrendum baratri chaos in manu mentis versans; nunc hujus recordatione jocundissime exhilaratus; nunc illius stupore pie anxius fiebat et turbatus; in illa glorificationem in sanctis filiis Dei, in hoc confusionem et ærumnas cum impiis perpendens inimici. Super his gaudium sibi et consolatio a magni consilii illuxit Angelo. Dies interim nocte clauditur, ipseque quietis gratia somno et lecto exci-

Ab angelo monetur ut cœnobium ædificet in Altomonte, spatio et forma cœlestis expressis,

pitur,

AUCTORE
ANONYMO.
EX MSS.

pitur, quo per providentiam Dei eum plus solito contigit detineri, sicque in extasim deduci. Et ecce aperiuntur cœli, in descensione summi paranympi, qui cum immensa æthereæ lucis gloria Sancti apparuit in præsentia. Nuntium cœlitus pandit, de constructione basilicæ edictum a Domino subjungit. Est municipium, inquit, Sambræ fluvio super inhærens, et Mons-altus nomen habens, ubi dilectionis tuæ opere et solertia, cœnobium fieri majestas Domini imperat sancta, consummatum autem, reliquiis Sanctorum honorabile, et summi clavigeri nomine et merito facies venerabile. Sumpto dehinc angelico itineri viro sancto comite, ad eundem locum celeri transferuntur numine, omnemque totius modum et formam basilicæ, mensurali, quam dextera præferebat, imaginavit arundine. Rursunque salutaris edicti causas innectens, adjecit dicens : Animadvertite, vir excellentissime et illustris, neque enim vana est fides eorum quæ cernis, signaque et amfractus percurrentis calami ratione perpende diligenti. Est enim in hujusmodi negotio non minima tuæ salutis materies, et profutura in fructum obedientiæ tuæ veræ beatitudinis merces. Atque ex hoc in contubernio sancti collegii nostri, ut emeritus miles, ascriberis, et regni gloria perfrueris, eorumque qui imitati sunt vestigia Domini Salvatoris, inter delicias paradisi, felici consortio donaberis.

B

Deo gratias
agit :

17 His dictis, visionem cum verbo terminavit, seque ab oculis Sancti ad cœlestia sublatum, majestati divinæ repræsentavit. Extemploque Vincentius sacer somno excitus, jamque saluberrime satis in Christo soporatus, lecto se quantocius subripuit ; cœlo manus et oculos intendit ; laudes divinitati gratesque rependit. Quandoquidem, inquit, elementissime Dominator, creatione tui subsistimus, providentia regimur, beneficiis alimur, idcirco magnificentiam tuam digno laudum præconio attollimus, nomenque tuum benedictum in secula totis præcordiorum affectibus veneramur et colimus. Tunc genis lacrymarum imbre madefactis, suspiriorum quoque singultibus interfusus, in hunc modum plura peroravit, et aures Domini precibus suis inclinavit : cujus omnipotentia sicut præsciri et prædestinari meruit conformis fieri imaginis filii sui, ita infusione sancti Spiritus eousque compungi, ut jam penitus mundali ambitione posthabita, divino cultu et militiæ cœlestis optaret insigniri palma. Super his animæ suæ quasi sacerdos et præco salutaris effectus, consulto et monitis eam aggressus est divinitus. Super vanitate orbis tractatum primo inducit, et illud quidem de thesauro sapientiæ produxit. Dehinc ad vitandas voluptatum ejus illecebras, in immensum quæstionis extendit causas, quodque postremo cuncta ejus prospera vel jocunda, quasi nubes pertransiens aera, ratione concludit probatissima. Unde et hujus turbine quantocius eripi, et ad portum salutis æternæ perducere, æstimavit unica in parte consilii sui.

C

conjugem et
amicos con-
sultit :

18 Hæc postquam mente pertractat, et secum ipse pia voce rumiat, Waldetrudem beatissimam evocat, plurimamque suorum in timore Domino servientium catervam coadunat ; quæque oraculo cœlesti per angelum exequenda suscepit, ingressu sermonis cardine palam esse voluit. Qui in stuporem miraculi celebritate conversi, pariter dixerunt illi : Si eorum, quæ proferis, non est fides ambigua, cœlesti parere imperio tua nunc sit maxima cura ; ne in offensam deitatis, tuæque detrimentum salutis, dilationis occasione

saltem aliqua compellaris. His dictis vir Sanctus factus hilarior, et, ut ita dicam, ad cœlestia constantior, morarum tædia silvasque præterivit, et ad locum visionis angelicæ iter expedit. Fiunt sane itineris socii et comites viri tam religionis quam generis honestate illustres, quorum sagacitate providentissima cuncta futuri operis fierent ordinatissima.

19 Ad Altum montem igitur perventum est : cum [ecce] rursus quiddam divini operis insigne, quiddam fidelibus admirandum et celebre, in testimonium scilicet angelicæ revelationis, apparentia simillima quædam gestis antiqui illius Gedeonis. Nam sicut ipso orante totus orbis matutini roris imbre maduit, solum autem vellus siccum permansit ; sic et hic omnis circumquaque terrarum superficies rore et pruinis incanduit, locus autem construendæ basilicæ, angelicæ, deambulationis seu dimensionis arundine, vestigia siccitatis suæ indicio fecit manifesta a. Spectaculum illud admiratione dignum, stupore et gaudio circumdedit virum Sanctum ; et adstantes una fidelium populi replentur timore et extasi. Mirabilem in excelsis Deum prædicant, et gloriam majestatis ejus dulci murmure personant ; Vincentium quoque beatissimum, ut initiando sacro operi festinato instet, grata sollicitudine suspendere curant. Subjungunt certissimum illud cœlestis imperii fore indicium, nec ullum in hoc phantasticæ suggestionis parere ludibrium. Eoque vir Sanctus uberius exultans, seque divinitati ex more commendans, constituendo sacrae basilicæ ædificio totus invigilat, et donec instar angelicæ figurationis perfectum reddat, infatigabilis perseverat. Multitudini quoque latomorum vel architectonicæ peritorum quos undique contraxit, propriæ administrationis sumptus attribuit, quos ob gloriam servi sui pius Dominus augmentare non desinit. Jamque feliciter consummatum illud præsagii cœlestis tabernaculum, et venerandis Sanctorum patrociniis honoratum, et principis ecclesiæ honore et nomine extat titulum. Claustra quoque et servorum Dei habitacula eleganter et opportune instituit agenda, ac si jam in castris Domini pastoralis quadam emereret solertia. Est autem locus idem amœnitatis gratia circumfusus, rivulis montium convallia inter labentibus admodum speciosus ; præterlabentis etiam Sambræ fluvii magnifica piscium copia perfusus, opaco silvarum ambitu adeo nemorosus, omnique fertilitatis ubere lætabundus, ut putes illic hereditatis Jacob exuberare fructus, aut erumpere Carmeli saltus. Fit interim admirationi et laudi vir Apostolicus, ita mundo, quasi non usus sit, usus, qui inter mundalis gloriæ fastus, rebus animum et studiis jugiter occupavit cœlestibus. Unde tibi gloria, Christe, cujus sunt omnes thesauri sapientiæ, quibus hunc beatissimum virum adeo locupletasti, et sancti timoris tui et amoris igne inflammasti.

20 Consummato igitur, ut dictum est, sacri cœnobii ædificio, salutaris adhuc operam intendit negotio, in quo per gratiam Dei efficaci claruit facto. Diffusa longe lateque Sanctorum habitacula lustrat, ferventissimum quemque spiritualis militiæ agonothetam invitat, quatinus in eodem, quem revelatione divina construxit, loco Sanctorum non dehabeat frequens jubilatio. Fit interea cœnobium illud innumero fidelium agmine celeberrimum, tam viri Dei solertia confluentium, quam divinæ contemplationi inservire cupientium. Quibus militiæ spiritualis arma proponens,

D

repertis si-
gnis eccle-
siam et mo-
nasterium æ-
dificat,

a

E

F

Istuc pios
undique mo-
nachos con-
vocat :

et

A et quæ sunt cœnobialis palæstræ instituens, in campo mandatorum eximii patris Benedicti, monastici status egregium suadebat culmen adipisci. Addit etiam rei familiaris copiam, quam in cunctis ministravit profluam, ut videres omnem egestatis excludi querelam. Fuerat et quædam sui juris villa Gyuregio nuncupata, quam et ipsam Christo et servis suis benigne contradidit, et testamenti serie eidem loco perenniter asscripsit. Unde factum est, ut excellentissimi viri exemplo locus ille memorabilis fidelium frequentaretur a populo, atque ita ut ingens sumptuum diversorum opulentia, in usus servorum Dei, eorum transiret munificentia. Quibus autem monasticæ religionis ordine fulciri, sanctoque habitu complacuit insigniri, et horum copia major et multitudo accessit nobilior. Mundum cum rebus exuunt, seque unitati corporis Sanctorum eodem in loco conjungunt. Et hæc tua, beatissime pater Vincenti, gloria, tua æque in Christo fructificatio sancta, utpote qui stirpis hujus Deificæ radix tu fuisti, vel materia exempli sacri imitatione fertilissima, et virtutum ramis undique dilatata. Vere ut oliva fructifera in domo Domini, aut palma virens in atriis templi Dei; sic in salutem multorum religione pia effloruisti, et fructum pii operis aromaticum peperisti.

S. Waldetrude Deo gratias agente.

b

21 Peracto igitur, ut dictum est, oraculi illius angelici oratorio, imo divinæ servitutis famulatio decenter instituta, vir spectabilis ad propria reditum maturat b, quibus jam divini amoris gratia renuntiandis quam maxime invigilarat. Atque de miraculi prodigio, quod locus construendæ basilicæ rore intactus, angelico fidem præbuit vestigio, sermonem induxit ore jocundo, et B. Waldetrudi cum divinæ laudis retulit testimonio. Dehinc sacrum opus ejusdem visionis instar honorifice peractum, et adunatum decenter illic catervam monachorum, adhibitumque publicæ administrationis sufficientissimum usum. Illa sane stuporem gaudio admiscens, seque miraculi oblectatione diutius fovens, auctori Deo laudem et gloriam dixit, ejusque beneficiis omnimodis grates dignas exolvit.

De seculo relinquendo consultit S. Autbertum, a quo ad id animatur:

c

C Interea venerabili Vincentio cuncta fiunt fastidio, quæcumque mundalis c fuggerit altitudo: quieti Sanctorum et beatitudini animum penitus intendit, eoque desiderium animæ suæ infatigabiliter suspendit. Proinde venerandi cœnobarum agminis, a se in gloriam Dei nuper collecti recordatione admodum suspirans, seque militiæ hujus cœlestis expertem pie incusans, ni seculo quantocius ereptus, huic choro acsi athleta fortissimus inseratur, permaximum salutis suæ dispendium suspicatur. Qui negotio fideliter exequendo auxilium postulavit a cœli Domino, atque ad consulendum sibi super hoc Autberti Præsulis alloquio, haud segni se ingerebat animo. Is enim præclarus Antistes Cameracensi cathedræ ea tempestate pontificali gloria præfulgebat, et pastoralis diligentia gregis Domini curam attendebat, cui speculum sanctitatis cum dote meritorum ipse renitebat. Ad quem insignis memoriaræ et gratiæ Vincentius crebrior accedens, et quæ sunt æternæ vitæ perspicaci animo comprehendens; quid tandem voti super egregio sancti habitus concepisset desiderio, in præsentia sancti præsulis ore fatetur humillimo: et quamvis terræ inclytos generis et dignitatis titulo clarus excelleret, nec minus religionis et pietatis cultu undique polleret; tamen venerandi illius Centurionis exemplo, quid potissimum imitari conveniat, a

viro Apostolico exequendum sagaciter instat. Sanctissimus autem præsul suscitatum sancto Spiritu nobilissimi viri affectum considerans, et quod fuerit æternæ beatitudinis gloriam totus anhelans, Evangelicum opus et ipse ingressus, eo virum Sanctum mandatorum Dei studio inflammavit uberius, quo ad superna sensit animatum constantius;

Terrea vitare, cœlestia suasit amare.

Dixerat æthereis nihil et præstantius armis,
Quæ perimunt hostes, ceu fulmine, spirituales;
Hisque hominum vitam vitiorum peste tuendam:

Usu etiam militiæ secularis attenuari exercitium disciplinæ spiritualis, eamdemque studio piæ conversationis reniti obstaculo quodam suæ objectionis. Cum quod votis eum appetere sensit indesinentibus, renuntiandum ait cunctis opibus, ut perfectissimus Christi fieret discipulus. Postremo ipsum se abnegare, et Salvatoris vestigia comitando, crucem suam gestare, id quidem ad veræ beatitudinis summam præcipuum constare, et thesaurum in cœlis non deficientem accumulare. Atque ut omnium satagisse videretur, singulis Christi gratia posthabitis, centena lucra pollicetur, lucis et æternæ succedere dona fatetur. Vincentius ergo pietate et religione eximius, doctrinæ salutaris suavitate melliflua jocundatus, et quasi jam in militiam superni Regis adjuratus, familiare illud cum sancto præsule colloquium Christi glutino solidabat, usuque dilectionis celeberrimo quotidie frequentabat. Regis, inquam, immemor et procerum, nec minus fastidiens purpuram vel sericum, habebat singulare et unicum, magnificare et exaltare cum Autberto nomen Domini in idipsum. Audiant interim principes orbis et inclyti, oblectenturque Viro laudabili, et moveantur tam exemplo spectabili d.

23 Nec distulit vir illustris meriti conceptam animo sententiam B. Waldetrudi intimare, eamque ut votis suis inclinaret operam dare; et quia satis superque gloriæ et divitiis hactenus insudaverit, et nunc demum militiam Dei rebus mutandam decreverit, pia eam monitione suspendit. Verum piæ recordationis femina, ingenti super his mœstitudine permutata, virum Sanctum a proposito deducere quam pluries est aggressa; tanti scilicet consortio mariti privari non integrum sibi arbitrata e. Cui venerandus heros eadem sæpius repetere, et monastici ordinis præclarum insigne frequentius instat revolvere, ejusque immunem tanti temporis interstitio se plurimum questus, hinc jam imitandum totis aiebat affectibus. Illustris autem femina in beatissimo viro sancti Spiritus animadvertens operam, afflatumque sentiens Dei gratia, petitioni ipsius in Christo laudabili jam cum benedictione sese impertit, eique resistendum nefas quam maximum credidit; quin et superni rectoris providentiæ votis et precibus eum attentissime commendavit. Tua, inquit, Domine Jesu, fiat sancta voluntas, tua æque in cunctis prædicantia virtus et pietas. Sicque Sanctus Domini, Deo devotæ conjugis consensu et voluntate cognita, benedictioneque suscepta, se a desiderio suo nequaquam fraudatum exultatione duxit multimoda. Tum more suo nobili gratias retulit summæ divinitati, simulque providentiæ ipsius et benignitati spem suam cui-libet innitenti testabatur omne profuturum auspicio salutari, ac si sibi Davidicum illud videretur psallere: Beatus homo qui sperat in te. De-

E

d

S. Waldetrudis ejus proposito tandem assentitur.

F

e

AUCTORE
ANONYMO.
EX MSS.

hinc auri et argenti pondus innumerum cum gemmarum etiam decore valido effertur in medium; purpura quoque vel sericum, vel quidquid auro discriminatis in vestibus pretiosum nitet ac jocundum, cum vasis pariter ac regalium copia ornamentorum. Atque invocata sanctæ Trinitatis majestate individua, totius in medium positæ suppellectilis divisio fit tripartita: pars ecclesiarum Dei restorationi quædam seponitur; quædam etiam viduarum et orphanorum pauperumque sustentationi secernitur; nonnulla vero vinculatorum ac captivorum redemptioni portio assumitur; memorataque jam pridem sancta illa posteritate in jus hereditarium relicta, et Christum pro nobis pauperem pauper ipse secutus fide integra,

Exiit a cura mundi sublimia jura,
Liber Euangelica posset quo vivere norma.

Ecce, quo beatissimi viri intentio, quo omnis illa vitæ ipsius morumque se destinavit institutio; mundum videlicet cum suis relinquere, et Christi Domini vestigiis unice inhærere.

ANNOTATA.

a *Balderici verba superius dedimus, ubi in Chronico Cameracensi lib. 2, cap. 35 ita habet: Nam quadam nocte pluit Dominus nivem, et omnem regionem circum et circa niveo rore respersit, excepto paululo loci, quod in supradicto vico, in modum videlicet crucis, respergendum reservavit. Quid acciderit Joanni Patricio Romano ipsa die 5 Augusti, vulgo notum est.*

b *Sic rem memorat scriptor, acsi paucis diebus et basilica et cænobium exstructa fundataque fuissent; ceterum ex iis omnibus satis colligitur, quod in Commentario prævio monuimus, condita omnia perfecta que fuisse, antequam S. Vincentius de relinquendo seculo cogitaret.*

c *Melius scripsisset mundana.*

d *Aliter paulo narratur S. Vincentii ad Deum conversio in Vita S. Gisleni, ut in Commentario prævio diximus.*

e *Neque hic consentiunt scriptorum testimonia; etenim in Vita S. Waldestridis ad 9 Maii cap. 1, num. 4, pag. 838, ipsa marito auctor fuisse dicitur seculum deserendi; ut vide istis pluribus.*

CAPUT IV.

Singulares virtutes in cænobio, secessus Sonegias et pius obitus.

*Fit monachus in Alto-
monte a S.
Autberto at-
tensus.*

Jamque rerum cunctarum distractione in Christo solenniter habita, itaque in pretium regni cœlestis dispertita, angelicum illud in Alto monte cænobium, sua dudum exstructum ope et solertia, nunc sua glorificandum adiit præsentia, illustrandumque fama sanctitatis suæ perspicua. Depositoque illic militiæ regalis insigni, assumpto etiam habitu monachili, in militiam se transiit sempiterni regis Domini, ejusque castrorum participavit triumpho nobili. Quem memorandus Præsul, Autbertus, ut ei familiaritatis privilegio singulariter adhæsit, et benedictione sancta munivit, et comam capitis sanctitatis in signum ab-

scidit; tum etiam Nazarenæ plebis consortio, ut dignum Dei athletam, decenter adscivit. Et jure, inquam, populo acquisitionis dignus inseri, ad annuntiandum virtutes Domini, qui cum de tenebris vocavit in admirabile lumen suum. Ubi sane eodem articulo inclytus Christi confessor Ansbertus a et ecclesiæ Rotomagensis antistes eximius, theorica dulcedine animi fovebat obtutus; sed Pippini principis injuria episcopio remotus, ibidemque exilio haud jure proscriptus, et tandem vitali in Christo mortis somno exceptus, ad cænobium Fontanellæ, jussu angelico, et miraculorum comite gloria, est reiectus; ubi et ante archipræsulatus hierarchiam abba virtutum præfulgebat insignibus. Cum quo sacer Vincentius, catena Christi copulatus, æternæ vitæ mellifluos carpebat fructus; et velut geminæ lucis columnæ sanctitatis ubique micuerunt jubare.

25 At præclarum facti genus fit repente stupori populis et tribubus; et quia Vincentius per Christum mundo sit mortuus, magnificant laudum votis et muneribus. Hoc universi Francorum principes, hoc sane mirantur rex et regis proceres, omnesque palatii primores, diversas sibi hoc in spectaculo effingunt voces: Virum, inquiunt, præpotentem, opibus et gloria excellentem, genere insignem, rerum publicarum administratione perutilem, cujus consiliis ipsum etiam adprime constabat inniti Regem, nunc egregium cunctis dedisse finem, cum militiam decreverit inire cœlestem. Unde præcipuo virtutis zelo armati, et tanto Viri sancti exemplo pie invitati, mundalibus illecebris miro quodam affectu instabant jam refragari. Nec erat modica Sanctorum caterva, quibus tunc gaudebat sancta mater Ecclesia, quique ad Vincentium sanctum æternæ beatitudinis confluebant gratia. Præcipue Karolomanni filius, sanctus videlicet Hugo b, qui et ipse Rotomagensi dudum clarus episcopio, tunc monachum agebat in Christo. Venerabilis quoque sacerdos Etto, qui beatissimum Virum singulari quodam amoris jugiter colebat privilegio, cui et comes dudum e sinu advenit Britannico. Sed et Vulmarus Boloniensis cænobii memorandus abbas se media sanctæ illius frequentiæ agebat inter agmina, tanti Viri conversione et morum honestate illectus digna. Quemadmodum sane apes ad alvearia convolant et revolant assidue, ita nihilominus ad Montem vocabulo et religione altum alternatim confluebant Christianæ signiferi militiæ, præfati viri procul dubio mellicati dulcedine. Aderat siquidem frequens visitor et divinatorum relator B. Amandus Elnonensis; in qua nimirum collatione et relatione thesauros sibi cœlestes recondebat S. Wasnulfus Condatensis. Nec rari interveniebant consolatores S. Ursmarus, et post eum S. Erminus episcopi ecclesiæ Laubacensis; Sanctus quoque Gislenus, sæpius illuc proveniens ex Cellensi cænobio; nec non venerandus sacerdos Foillanus cum Ultano fratre, a Fossensi monasterio exultabant et lætabantur tantæ mutationis dexteræ Excelsi præconio. Beata etiam Aldegundis, quanto vicinior erat loco, tanto aderat a vicino Malbodio frequentius. Beata vero Waldestridis quanto sibi olim conjunctior fuerat carnalitate, tanto nunc spiritualitate inhærens conjunctius, ab ipso monte Castricolo ad ipsum sæpissime descendebat ceteris spiritualibus. Quibus mirabilis virgo Gertrudis, ab ipsa advolando Nivella, seipsam frequenter interponens renitebat virginitatis floribus. Sancti quoque Patres totius Galliæ florentes

*Conversio-
nem ejus mi-
rantur et
laudent Pro-
ceres; vi-
suntque cum
multi viri
Sancti.*

A tes sanctitate quamplurimum, illuc eodem tempore certatim properabant, colloquentes sibi de salute animarum. Fit locus ille Sanctorum tam frequentia solennis, quam religione insignis. Quid proinde Vincentii sancti virtutem, et patientiæ bonum memorem? Abstinentiæ rigorem digne prædicem? Continuata vigiliis oramina explicem? Quibus singulis ita unice institit, acsi ceterorum immemor fuerit. Tenuissimum illud mortificatæ carnis corpusculum fit sanctitatis domicilium, fit serenissimum sancti Spiritus habitaculum; Domini virtutum genere specialiter adornatum, omni vitiorum attamine mansit incontaminatum. Unde quia in acie belli Dominici fortiter dimicavit, et a mundi principe suisque omnibus insigni victoria triumphavit; Christus eum egregio nominis titulo coronavit, et Vincentium *c* a fidelibus et religiosis viris appellandum destinavit: namque Madelgarius fuit antea nomine dictus. Et jure, inquam, nominis mutavit usum, qui vitæ pactum pietatis vertit in actum. Sed jam dilecti Sonegias habitaculi memoria laude digna animum pulsant, quatinus eo se retorqueat, et quam Vincentii sui patrocinio gaudet, styli obsequio reverenter indulgendum censeat.

Sonegias secedit; ibique monasterium construit,

B 26 Commoranti igitur beatissimo Viro in prælibato Altimontis cœnobio, et inter illas (ut ita dictum sit) divini exercitus copias siugulari sanctitatis exercitio, incidit et alia supernæ inspirationis intentio, quam per gratiam Dei effectui mancipavit digno. Nam continuuum frequentiae popularis occursum, ac si ingens quoddam sacri propositi, adhucque cœlestium rudis, metuens detrimentum, volvebat animo huic tandem molestiæ modum imponere, seque divinæ contemplationis gratia remotioribus addicere. Super quo etiam reverendi præsulis Autberti consiliis animari, et solitæ benedictionis munimine meruit roborari. Sicque memor placidæ memoriæ loci, Sonegias nuncupati (nam et majorum decessu, ipsius dudum successit posteritati) huc piæ intentionis animum applicuit; ubi vulgaris impetus incommodum declinare instituit, acsi Davidicum illud mellito pectoris organo decantare sibi visus sit: Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hereditas mea speciosa mihi nimis. Hoc ergo in loco venerandus Confessor cœnobium elegantissimis construxit opere, quod beatissimæ Dei Genitris semperque Virginis Mariæ nomine et honore, et SS. Petri et Joannis Apostolorum, aliorumque Sanctorum dedicari fecit in veneratione. Nec minus servorum Dei agmen ibidem adunavit, egregium pietate et religione splendidum, omnique monastici ordinis dignitate et gratia præditum. Cui etiam quod humanitatis competebat in usum, illa bonorum conscientia semper manu præbuit opportunum, ne inedia recreandorum corporum subduceret divinæ servitutis famulitium, quod est cibus animarum. Villarum quoque et prædiorum non infima erat traditio, quam eidem cœnobio jure astipulavit hereditario, quarum duæ Halcinus et Methuinus *d* famulorum Dei eo commorantium usque hodie deserviunt usibus.

et monachos piis monitis instruit.

27 Ipse autem Dominici gregis dux et pastor herilis prætulit in se totius insigne virtutis, et æternæ documenta salutis, ut animadverteres in eo tam operibus quam verbis memorabile illud Gentium Doctoris: Imitatores mei estote, filii carissimi, sicut et ego Christi. Subindeque præcedit Patrum exempla sancta commemorans,

vitæ etiam morumque gravitatem egregiam prædicans, suadebat piæ imitationis exercitio sperare gloriam et laudem a Domino; quælibet terrenæ ambitionis desideria vitare, indeficientemque superni decoris amplitudinem affectu pervigili præoptare; seculi quidem et inanis gloriæ cupidos, futuri discriminis inevitabili aïens sententia multandos. His et hujusmodi sanctæ exhortationis verbis grex ille sacer virtutum inolevit augmentis, et redundabat plenitudine gratiæ salutaris. Et hoc in gloriam beatissimi Patris, quem pia vicissitudine muneravit gratia summæ divinitatis, ut sicut militiæ mundanæ prærogativa olim exstabat insignis, ita castrorum Domini signifer et dux modo præiret amabilis et fortis, fieretque scutum inexpugnabile æquitatis. Qui etiam ornamento monastici rigoris, asperissimo utebatur tegimento: pro epulis dudum imperiali more decenter instructis, algoris et inediæ gaudebat ærumnis: pro splendentibus auro et serico lectis, nuda cubavit superficie telluris, suffusione exigui oblectatus straminis, acsi aulicæ pompæ mollibus vel plumis. Et quod ulterius edomandis cum ipso principe vitiorum pestibus, virtutum turmas cum armis exhibuit victricibus, quibus perimeret in se totius adversæ persuasionis letiferum virus. Sicque pro purpura et bysso, in cinere degens et cilicio, pro regii decoris,

Posthabitis opibus Christo comes ibat egenus, Virtus prima cui pro Christo pauper haberi.

Cum sicut Apostolicum illud intonuit, omne gaudium existimavit cum in tribulationes varias declinavit.

28 Nec tanti viri meritis idcirco temere quid derogandum, quasi egregiam vitam potentia non illustraverit signorum; cum sicut frequentiae popularis tumultus vitavit, ita miraculorum gloria palam fieri postputavit. Præterea signa infidelibus, non fidelibus tribuenda cognovimus. Ceterum filiis lucis cum sole splendeat, quod venerabilis Pater more Sanctorum eo altius signis et prodigiis post obitum coruscat, quo et in vita his minus operam dabat, vel quia plura per gratiam Dei vivens agere quiverit, quæ scriptorum insolentia vel loci toties orta destitutio mortalium notitiæ subduxit. Sed jam tempus spectabile illud postulat, quo ad eliciendam felici animæ de corpore egressionem binum sermonis nectar emergat, et in aures populi æternitatis sonum moveat.

Cur miracula ab eo vivente facta non exstant?

29 Talibus igitur ac tantis venerandi Patris studiis pius Dominus illectus, condignam egregio labori coronam jam parat in cœlestibus, et æternæ beatitudinis indeficiens munus. Atque ut totius perfectionis in eo eluceret insigne, et probatio fidei sinceræ; podagræ aliquantulum dolore corripitur, quo auro mundissimo decoctior Majestatis conspectui præsentaretur, itaque in ornamentum cœleste transponendus assumeretur. Sed et doloris acerbitas eo usque invaluit, ut incedenti facultas sanctissimo viro penitus defuerit. Ipse autem inter angustias carnis et tentamenta, nomen Salvatoris voce benedixit indefessa, illud modicum illati cœlitus discriminis detrimentum permaximum sibi futuræ beatitudinis cum Apostolo ratus emolumentum: Quoniam non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

Laborat podagra:

30 Nec multo post imminente sanctæ vocationis suæ tempore, derelinquendi gregis custodia

pia

AUCTORE
ANONYMO.
EX MSS.
S. Landri-
cum Sone-
giensi mona-
sterio præfi-
cit:

pia suspensus sollicitudine, ne tanta suorum in Christo fructificatio pastoralis diligentia privari debeat, votis et precibus cœlum pulsat, et majestatem Domini consilio suo supplex invitat. Vitam nimirum cupiebat finire suam, ubi comam capitis abscidit, et arma militiæ et pompam seculi dimisit. Accersito deinde venerabili prole sua Landrico, haud mediocris gloriæ viro: Te rectorem (ait), suis, amantissime fili, superna elementia providit, teque sacræ hujus militiæ ducem idoneum elegit. Confortetur itaque manus tua, crit enim Dominus fiducia tua, et in hac divini gregis custodia tua viriliter desudet opera. In innocentia cordis tui pasces illum et in intellectu manuum tuarum educes eum. Cumque monitis nostris obtemperanter consensum dederis, et vices summi Pastoris efficaci solertia compleveris, laudem et gloriam a Domino mereberis, et regni beatitudine in fine sublimaberis. His et aliis quam maxime instructum in excubias Domini assumpsit virum sanctum, et in eo justitiæ documentum, et virtutis animadvertit exemplar futurum. Quo in negotio quam fulserit opere perspicaci, probat experientia laboris eximii, quo se postmodum exercuit in cathedra pontificali e;

e

B

suosque ad
virtutem
hortatus mo-
ritur;

31 Jamque ægrotatione salutifera venerandus Pater fatigari, extremoque cœpit languore dissolvi; cum eum egregius ille monachorum circumvallat cœtus, cordis affectum lacrymis effrens et singultibus, utpote tanti Patris decessu mœstissimus, suæque orbitationis discrimine anxius et trepidus. Ipse autem in Domino gaudens, sanctæ exhortationis verba erat profundens, et quæ sunt æternæ vitæ indesinenter suadens. De appetendo beatitudinis bono, de vitando gehennæ incendio, omnis ejus illuxerat sermo. Sicque vale ultimum dicens, et spiritum vitalis Sacramenti viatico muniens, lætus obdormivit in Christo, possessurus laudem et gloriam in throno sidereo. Et ecce aperitur ei janua cœli, recluditur aula Paradisi; et descendentibus hinc atque inde æthereæ lucis agminibus, fit eelebrior animæ felicitis egressus, interque jocundissimos angelicæ melodiarum concentus, adorandos præsentiae Dei petivit aspectus; ubi angelorum gaudiis interesse, quieti Sanctorum et claritati, civem se emeritum gaudet adesse. Spem suam, quam hic fide aluit, illic reipsa et veritate fovere non desinit; ubi Deum facie ad faciem intuetur, ubi gloriam majestatis ejus jugiter contemplari meretur, non per speculum aut in ænigmate, sed in substantiali et perfecta individuae Trinitatis visione. Quæ sicut in Sanctis effulget admirabilis, ita verbis aut litteris permanet ineffabilis.

C

et sepelitur
Sonegiis.

32 Transivit ergo venerandus confessor Vincentius de hujus ærumnis seculi in gloriam sempiternæ felicitatis pridie Idus Julii, in præfato Sonegiæ cœnobio, a se constructo, glebam pretiosi relinquens eadaveris. Quod circumstantes honorifice fidelium populi, debitas pio funeri exequias impendunt more solenni, et tumulo imponunt honore decenti. A quo fidelibus cum fragrantia meritorum odor suavissimus emanat miraculorum, per Christum principem Sanctorum, qui cum Patre et Spiritu sancto, trinus et unus Deus permanet regnans in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Frustra se torquent scriptores Hannonii, ut hunc locum explicent de adventu S. Ausberti in Altummontem ante exilium, nisi omnia plane eradantur. Hæc autem conciliari non posse, in Commentario prævio ostensum est.*

b *Jam dixi in eodem Commentario, Hugonem verosimilius necdum natum fuisse, dum in Altomonte degeret S. Vincentius, cum ille mortuus sit anno 730, ut habes ad ix Aprilis. De Ettone dictum est x Julii. Vulmarus, si ad annum 710 pervenit, quod ad xx Julii examinabitur, et ipse junior fuisse videtur, quam ut familiariter cum S. Vincentio conversaretur. Eadem sit de Ursmaro sententia; quidni et de Wasnolpho? A fortiori autem de S. Ermino qui, ut est xxv Aprilis, ad annum usque 737 vitam protaxit. Ut autem denus reliquos convenire potuisse; toties in Altummontem confluisse, ex imperiti adeo scriptoris fide, equidem non admitterem. Jam dixi in Commentario prævio, et ipsum et alios, Sanctos omnes collegisse, qui circa ea tempora in Belgica floruisse sciebantur, tametsi aliqui S. Vincentium oculis suis nunquam viderint. Hæc dicta sint de tota illa Sanctorum collectione. An satis apte fingatur S. Waldetrudis sæpissime ex Castriloco ad maritum descendisse, judicent alii.*

E

c *De hoc nomine vel agnomine actum est etiam in Commentario prævio.*

d *Fortius gallice vocat Haulchin et Mesuin, apud quem vide enumeratas plures alias possessiones ecclesiæ Sonegiensi a sancto Fundatore transcriptas lib. 3, cap. 10, pag. 158.*

e *Hæc denuo pugnant cum iis quæ de S. Landrico dicta sunt xvii Aprilis, ubi in Commentario prævio num. 5 pag. 488 ita leges: Post cujus (nempe sancti Parentis) obitum, Landricus postpositum episcopium non repetivit. Patet hic rursus, quod supra toties dictum est, de S. Vincentio aliisque ei conjunctis sic scripsisse Legendistas Hannonios, ut si Vitæ conferantur, difficillimum sit, eas inter se conciliare.*

MIRACULA ANTIQUIORA

Ex codice Ms. Moretiano seu Valcellensi.

F

Præfatiuncula.

A assignatis igitur quæ de vita et meritis Sancti sui virtus commendavit Altissimi, nunc ad eam miraculorum gloriam qua post obitum nostro vixit orbi, animum stylo comitante intendere dignum duxi, ubi relationi veterum probabiliter assentiendum decernimus; eum ea quæ nostris relatoribus visus magister exposuit, inclinata veri ratione aggressi fuerimus.

Auctoris
propositum.

Miraculorum series.

A ceensa itaque a fidelibus ad tumultum Sancti eum olei liquore lampade, divinæ virtutis prodigium cernere erat memorabile. Nam temporis intervallum aliquod jam pertransiit; cum e fratribus quidam, nam id ei curæ fuerat, dili-

Oleum cœli-
tus ad tum-
bam mini-
stratur.

genter

A genter accessit, ut quo jam exhausti liquoris detrimenta suppleat; ampullam cum olei liquamine manu gestat, et ecce tam stupendum quam insperatum insigne facti, quod ibi operabatur manus Domini; in testimonium scilicet viventis mortui, exuberans lampas oleo redundanti, itaque ut omnis flueret superficies pavimenti. Æditus autem stupore et gaudio pic confusus, et miratus adeo divinæ lucis inopinabile munus, fratrum catervam accersitum ivit quantocius, tam testimonio miraculi futuros, quam gloriam Dei in Sancto suo visuros. Accedentes autem ipsi contemplatoque cœlestis munere signi, Christum lumen de lumine verum per hujus olei cœlestis laudant et venerantur insigne miraculum. Quod ad declarandum Sancti sui meritum inefficienti lumine reddit augmentum.

Clericus cæcus Sancti meritis illuminatus.

B 3 Sub eodem tempore Lambertus quidam sacerdos officio, scilicet amissi luminis casu percussus iniquo, vitam in tenebris luctuque trahebat continuo. Quem in hujusmodi discrimine miseratio tandem cœlestis respexit, et ut memoriam pii patris Vincentii adiret, benigne sibi inspiravit. Et quoniam ejusdem nobis semper venerandi Patris festa dies, quæ proxima instabat, fidelium concursu, et occursu solennizanda fuerat, ut una socium carperet iter deliberabat; sicque voto satisfaciens, pariter occurrere studuerat. Nec plura moratus, ad memoriam Sancti cum lacrymis sternitur et precibus [et] ipsius meritis de supernæ consolationis munere admodum confusus. Et ecce fuis sibi lacrymis virtus defuncti invigilat, et cœlitus emissum jubar caliginem lumine terebrat, et jacentis oculos paulatim frontemque serenat. Senserat ille euntem de tumulto medelam, ereptamque lucem repetere rursus sedem pristinam, et extemplo circumstantibus præsentem sibi adesse Dei et Sancti sui acclamavit gratiam. Qui repentinæ virtutis admiratione attoniti, hortantur ut instet obnixius prece supplici, quatinus sospitate resumpti luminis mereatur integra donari. Oravit attentius, itaque cæcum penitus interiit vulnus, ac si præter pulchrum aspicere nil antea fuisset expertus. Ingens continuo murmur cœlum usque increpuit, in laude Dei vulgus universum erupit, eumque in Sancti sui meritis gloriosum valde exclamavit.

C Res Sancti invadere tentans, cœlitus puniatur;

4 Jamque de viri Dei gloria in tumulto vivente fama celebrior cunctis circum circa innotuit, signis et virtutibus coruscantem intonuit. Unde pie quærentibus larga medelæ sanitatumque prodiiit miseratio; perversis autem et incredulis vindicta de cœlo. Vir quidam, Xantherus nomen habuit, ante alios scelere et immanior, et diræ cupiditatis ambitione crudelior; unde bonorum imitatione proficere debuit, hinc e diverso de rebus pii Patroni nostri insidias prædamque moliri haud extimuit. Peragendi igitur fiducia sceleris, et diabolo comite iter aggressus, ad ipsas monasterii fores insolentius accedere non est veritus, sed infandos conatus vindicta prævenit cœlitus. Nam sacrum limen pene jam contigerat, cum infelix culpa ingens ruinæ dispendium viro intulerat, eumque semivivum terræ dejecerat. Quem socii correptum celerius revelunt domum, tam in ipso animæ quam carnis stupentes interitu. Nec tanti pœnam reatus ille jam distulit, fremitu et ejulatu permaximo tectum omne concussit; Vincentium insuper inimicæ presumptionis ultorem crebrius inclamavit. Tandem inter angustias et stridorem immanissimum mors ipsa misero vitam extorsit, et tartareis ignibus

perpetuo cremandum immersit. Sed et rumore facti corda tremuerunt populi, horrentis tam pœnas exempli quam venerantis majestatem Domini condescendentem ita injuriis servi sui. Et hæc de iniquo vindicta, quia mors peccatorum pessima.

EX MS.

5 Restant etiam adhuc operum Dei magnalia ad declaranda Sancti sui merita, relatione dignissima. Sacerdos quidam, fama virtutum Sancti benigne illectus, ad locum ipsius sacrosanctis venerabilem pignoribus cum auro fidei orationumque accessit muneribus; firmatoque ad atrii septa quem sederat equo, ipse ad memoriam Sancti sese cum lacrymis et corde impertit sincero. Interea ad furtum jumentum spiritu quidam maligno compulsus, per remotiora saltus iter est invium aggressus. Peracto autem presbyter solenni votorum desiderio, oratorium egreditur; sed comperto furti detrimento, ingenti mœstitia et suspirio concutitur. Jamque Vincentium contra beatissimum duris questibus importunior assurgit, et pene blasphemiam doloribus inserit, tanti Patris suffragio confisum se dicens, nec idcirco evitare quivisse commissi furti dispendium ingens; cum repente nuncius mediis se plangoribus ingerit, et furti reum, collis equo dilapsus membris, non sine admiratione retulit; sicque dum injuriis servi Dei vindicta cœlestis compatitur, pro receptione equi clerici gaudium et lætitia oboritur, et totus in gratiarum actionem elata in altum voce fertur. Miraculi deinde rumor ubique spargitur, et potentia Dei in meritis Vincentii maxima et miranda veneratur. Ecce terrendis ecclesiæ prædonibus, vetandis a rapina Sanctorum latronibus conspicua satis exempli virtus. Audiat vel obliquus, et cesset raptor iniquus.

atque item alius furti reus.

6 Fit adhuc celebre nomen Sancti clarificatum potentia Dei; ideoque prædicandum in populo fidei. Contigit ea tempestate [per] Hunnorum a incursum orbem valde infestari, eodemque metu loci nostri statum admodum periclitari. Quapropter ad transferendum in Metensium b urbem Sancti corpusculum, nostris commune extitit consilium; eidemque negotio devotissime turba sese ingerebat fidelium. Nec latuit eo loci tanti Patris gloria signis et virtutibus adeo mirifice illustrata, quibus hic unum in laudem Domini propalare, venerandæ ipsius memoriæ officium extat peculiare. Nam metu gentilium supernæ miserationis respectu compresso, fratres ad propria festinant, continuo sacrosancti corporis pignore sumpto, quod inter eundum penes villam, vocabulo Fellepam, c hospitandi gratia deponi contigerat, quæ viri illustris cujusdam et excellentis ditioni subjacens erat; cui multa supellex, et rerum usus valde locuples, sed vi febrium diutina amens effectus est et hebes. Jamque omnis in eum medicinalis industria cum herbarum potentia evanuit; cum tandem suis, altioris sententia consilii, per gratiam Dei aspiravit, quæ et ipsum mentis errore privavit, et naturali intelligentiæ reformavit. Decretum pariter ineunt, et mediam ipsius villæ portionem, pro salute viri, Vincentii sancti dominio perpetuo transcribendam decernunt. Tum vero ad ipsum accedentes, et quis consilio modus sit habitus exponentes, quo super hoc agatur animo instant requirentes. Nec mora, salubri decreto assensum libens ipse accommodavit, et pariter pristinae rationi meritis Sancti communicavit.

E

Vir illustris ab amentia liberatus

a

b

F

c

7 Sed mox diversæ cum Sancto hereditatis pœnitudo seductus, rursusque sathanæ versutiis il-

lectus

EX MS.

*bona aliqua
ecclesiæ So-
negiensis
transcribit.*

lectus, coheredi suo suæque salutis auctori Vincentio divortium indixit, et repentina calamitas in amentiam rursus virum compulit. Quapropter omne illud exortum nuper sanitatis gaudium mæsto rubore dejicitur, totiusque amicorum vel nobilium conventus in lacrymas resolvitur. Cui rursus spei inniti debeant, quibusve solatiis mœstitudini occurrant, consiliis et intentione multimoda versant; tandemque supremum obtinendæ salutis visum est subsidium, ut quod primæ traditioni supererat villæ, reliquum in jus Sancti potestatemque perpetuo staret legatum. Quod idem vir illuster non solum fieri consensit, verum etiam testamento scriptisque perennibus roborandum decrevit, et e vestigio per gratiam Dei et meritum Sancti a fluctibus animi in portum rationis et sanæ mentis meruit deduci. Stupenda facti novitas populos cum principibus in laudes excitavit divinas, atque ad spectaculi hujus causas ammiratione dignas, omnis se ingerit sexus et ætas; grates et vota offerunt, Christum in Vincentio suo miraculis coruscantem, cum voce jubilationis, efferunt et huic concentui longius immorari gratissimum ducunt. Tua hæc, Christe, potentia, tua sunt hæc facta insignia, qui quanta Sancti hujus tecum in cœlestibus nitescat gloria, longe etiam remotis in finibus virtutis tuæ palam fecisti dextra. Unde beneficiis tuis laus resonet intermiua et gratiarum actio permanens in secula. Sane eadem villa, rerum opulentia ubertim affluens, famulorum Dei et Sancti sui usibus usque hodie est deserviens.

B

Familia Sancto mancipata

d

8 Vir quidam Sonegas inhabitabat, quem paupertas quidem obscurum, sed dignitas famulatus S. Vincentii jubilarum *d* reddebat. Erat enim totus scilicet cum uxore et natis ex familia ipsius ecclesiæ et ideo sibi securior inter concives videbatur incedere. Quia vero inter usus mortalium sæpissime prospera perturbantur adversis, fortuna felicitatis noverca favente sibi admodum in præsentibus, sed non in futuris, ex quadam seditione inimicitias quorundam incurrit usque ad repetitionem sanguinis. Unde sibi proponens non incertum vitæ periculum, statuit ad tempus declinare cum suis impetus inimicorum; sicque terram nativitatis egressus, postquam ultra citraque est progressus, Flaudriæ fines tandem est ingressus, perveniensque ad ejusdam militis possessionem, solito accepit mansionem. Mansitabat etiam inibi aliquamdiu cum uxore et natis, illa videlicet suæ paupertatis sequentia, et quanto diutius, tanto cum majore fiducia. Cumque se jam totam crederet adeptum securitatem, ac ex securitate integram sibi præsumeret libertatem, pessimam paulo post incurrit servitutem. Non æquo siquidem usus consilio dominus, cujus erat eadem possessio, ut vidit servum absque domino, et quia nullus aderat defensor, factus est post aliquot annos injustus familiæ pervasor, et servitutis extraneæ familiaris exactor. Quid plura? Exigit census sine censura, redigit eos in servitutem non absque injuria. Vir autem ille Sonegiensis ubi diu talia patitur, audita morte inimicorum suorum, Sonegas regreditur et conveniens loci præpositum cum ceteris clericis, miserix suæ historiam narrando ingreditur.

C

*ab injusti
possessoris
servitute,*

9 At illi consequens ineuntes consilium super tanta ecclesiæ injuria, pervasorem familiæ deernunt primitus conveniendum. Ad id etiam negotii præpositus loci dirigitur, contra pervasorem de injusta pervasione conqueritur; sed ille ab incepta non desistens malitia, nullam nisi suam

se tenere familiam omnimodis refragatur. Præpositus vero, susceptum exequens negotium, ecclesiasticam deplangit necessitatem, usque ad eum qui tunc in fascibus agebat comitem Balduinum. Qui avitum militem arguens de audita pervasione, jubet, quatinus liberam sinat esse familiam ecclesiæ. Abnegat se ille aliquatenus quod tenebat deserturum; sed quia eadem familia ex antecessoribus suis hereditarily sibi provenerit, affirmat se juramento firmaturum. Detestatur et refellit e contra falsam assertionem legatus ecclesiæ; sed revincitur tenentis et probare volentis non veridica sed juridica ratione. Unde intelligens judicium quidem esse, sed non justitiam, et bene sibi expertam in Patrono suo ponens fiduciam, impetrat a Comite, quatinus pervasor super reliquias S. Vincentii prolatum juramenti firmaret sententiam. Imperat Comes, annuit miles. Constituitur certa dies, conveniunt ex utraque parte multi auditores. Profertur baculus Sancti et filacterium, porrigitur insolenti audacia manus ad perjurium.

10 Cumque verba dictarentur juraturo, cœpit miser torqueri occulto quidem ultore, sed apertò Dei judicio. Rigebat juratoris brachium, nec verba proferre, nec valebat contrahere porrectam manum. Exclamans autem miserrima ejulatione: Succurrite, ait, ad circumstantes, succurrite, et a me canem istum miserantes avertite. Stupentes vero plurimum qui aderant, nec immerito, quia nihil læsionis erga eum videbant, ubinam canis esset turbato clamore requirebant. At ille amplius terribiliter inclamans ut liberaretur: Nonne, inquit, nigrum canem videtis a quo brachium meum deroditur? Ad hanc vocem circumstantes, non canem esse intelligentes sed diabolum, ferientes pectora et signantes facies suas, exerantur falsatorem, et venerantur Dei amicum. Res nova, et sui novitate satis miranda, ut hostis qui fuerat injustæ persuasionis persuasor, fieret etiam tantæ falsitatis publicator et ultor. Tandem Dei respectu in se reversus, et publica pœnitundine eorum Sancti reliquiis prostratus, præsumptam falsitatem palam est confessus. Sic recepit ecclesia res amissas et meritum ruborem obtinuit obstinata iniquitas. Successores etenim ejusdem familiæ Sonegiensis adhuc retinet ecclesia, bene multiplicata propagatione.

11 Alter quoque miles ex eo erat quem dicunt superbo sanguine nobilium, qui habens fundum fundo S. Vincentii contiguum, non industria sed errore continuabat fines suos ultra justæ divisionis terminum. Fiebat sæpissima inter cultores altercatio, sed quia numquam aut raro bene ordinata inter rusticos habetur diffinitio, aliquamdiu perdurabat inter eos infinita contentio. Rem vero clericis referentibus ad præfectum ecclesiæ, ubi præfectus præfectoriæ potestatem cœpit exercere, miles nihilominus militari manu non timuit sua potenter defendere. Ex qua contentione factum est, ut tam diu cultura utriusque partis cessaret, quousque terminos divisionis suæ neutra pars bene certos haberet; sicque demum vel ipso deducti damno cessantis culturæ, ad judicium econstituunt diem, de divisione fundi judicaturum; singulari videlicet certamine servorum utriusque partis certa ex incertis electurum. Misera conditio, ut terra quæ terminari debebat jugerali virga et aratro, non nisi sanguine terminaretur et cerebro. Convenitur ergo utrimque a pluribus, assunt cum suis miles et præfectus; effertur etiam a clericis ad locum pugnx spes certa suorum S.

Vincentius.

D

punito perjurio vindicatur.

E

F

Mira fundi per Sanctum acquisitio.

A Vincentius. Cumque certæ suæ partis statione Sanctum corpus vellent deponere, sed suorum male certi terminorum, fines suos cœpissent transire, tanta subito ponderis decubuit gravitate, ut neque millia hominum illud valuissent remove. Concurritur ad tantum spectaculum, prædicatur ab omnibus justitia Dei et iudicium, laudatur Dominus et Dei amicus, non sine grandi stupore præsentium, unius victoria finitur pugna duorum. Nec defuit tanto victori dignissima merces: eo quippe miraculo compunctus, nobilis utique et moribus et sanguine, partem prædictus miles suam absque dilatione S. Vincentio, ecclesiæ ejus et ecclesiasticis servitoribus habendam perpetuo [reliquit.] Ita Dei amicus de incertis incertos certificavit, contentione soluta sine sanguinis effusione, diem pugnæ glorifice mirificavit. Dumque suam debuit partem recipere, utramque acquisivit, sicque relatus ad sua, utriusque partis clero et populum magnifice lætificavit.

Mulier misere contracta restituitur,

B 12 Mulier nimiae infelicitatis provinciam inhabitabat Brabantensium, quæ ita omnium debilitabatur enormitate membrorum, ut (horrendum visu!) tali deformiter hærent natibus; volas quoque palmarum ungulæ digitorum, ut ungues avium perforarent miseris amfractibus. Hæc percepta virtutum fama, quæ Sonegias fiebant per Dei amicum, plus velle quam posse fideli affectu illuc extendebat pervolandi animum. Cumque adesset annua solennitas consecrationis ecclesiæ; ab amicis illuc se deferri fecit speranti animo et effectiva intentione. A quibus deposita cum precatione et luctuosa commendatione inter duo altaria, dici non potest quibus fletibus, quibus lacrymis, quibus planctibus pium sit aggressa confessorum illa infelix femina. Deplorabat enim totius corporis sui debilitatem, inutilem vitam, et nimiam membrorum enormitatem; pro iis omnibus implorabat illius, ante cujus memoriam jacebat, Patroni intercessionem. Lacrymis pro cibo pasta est dic illa: effusos enim sui cordis dolores multiplicabat necessitatis angustia. Aliis lætantibus ipsa flebat; aliis alias occupatis, ipsa supernis intendebat; sicque totum diem ecelebrationis in ea contritione explebat. Exeuntibus vero ab ecclesia post Vesperas clericis et populo, remansit cum paucis in quo prius jacuerat loco, decumbens eodem quo cœperat recuperandæ salutis ardenti desiderio. Ubi solo prostrata cœlos precibus transivit, et vim faciens regno Dei Dominum oravit, et exoravit. Ecce enim illo desuper miserante, cujus numquam sine misericordia est iudicium, quibusdam fidelibus post cœnam redeuntibus ad ecclesiam, aliis oratum, aliis vero cubitum, ipsa terribiles cœpit emittere voces ex immensitate dolorum. Superna enim visitatione ad naturalem statum resilientibus membris, ubi medicante Domino reformari cœpit illa materies informis extensione nervorum, revocatione digitorum, recreatione arteriarum, multiformiter torquebatur illud debile corpus diu afflictæ mulieris. Iis vero qui aderant concurrentibus, et piis super eam fletibus auxilium invocantibus amici Dei, statim surrexit, et stetit erecta quidem, sed adhuc tremebunda novitate incedendi. Jamque paulatim in se redeuntibus convalescendi viribus, insolitos pedetentim temptabat movere et remove gressus. Nec mora, tumultus insonat lætitiæ, et irruente populo, deducitur ante crucem cum grandi frequentia et exultatione. Adstat sana et læta, testis idonea suæ recuperationis, testis etiam procul dubio, in

conspectu omnium qui aderant, divinæ virtutis. Cessat jamjamque ab omnibus oratio, et succedit orationi sola laudatio tota; repletur ecclesia pietatis fletibus, imponitur a clericis hymnus: Te Deum Laudamus; sicque ea die sponsam suam, Sonegiensium scilicet ecclesiam, mirificavit cœlestis sponsus.

13 Ea tempestate, qua meritis S. Waldetrudis mons Castrilocus variis vernabat floribus virtutum, omnis ætas, uterque sexus, sani et infirmi illuc properabant desiderio curationum. Hos reatus conscientiae; illos pertrahebat morbus carnis multipliciter postulatae. Ubi quam efficax foret interior animarum curatio, satis aperte monstrabat exterior infirmitatum recuperatio. Affluebat inibi cœlitus supernæ pietatis gratia, nullus pene illuc veniens redibat absque medicina. Ex prædicto itaque Sonegiensi territorio, mulier quædam toto corpore contracta illuc ab amicis deferitur, et inter plures, eadem vel similia quærentes, ante Dei sponsæ præsentiam infertur. Jacebat ibi aliquamdiu sine recuperationis efficacia, dumque plures quotidie curari videret, ampliore torquebatur tristitia. Differebatur autem mulieris curatio non quia sibi deesset S. Waldetrudis intercessio, sed alias eam reformari disponebat superna ordinatio. Licet enim S. Vincentius et S. Waldetrudis jam immortales cum Christo luce fruerentur æternæ beatitudinis, debitam tamen reverentiam sponsa sponso deferens, remisit ei mulierem curandam, comitante nimirum solatio suæ intercessionis. O digna Sanctorum conjunctio, quæ etiam inter amplexus, disciplina castitatis nequaquam afflicta, post exitum vitæ, angelorum meruit adunari consortio! Cumque misera diutinæ expectationis tædio afficeretur, tandem post aliquos dies a suis reducta Sonegias, in ecclesia sancti Confessoris ante crucem deponitur. Ubi jacens cum nimia afflictione, orationis oblita, S. Waldetrudem injuriabatur feminea invectione, conquerens scilicet in eam, quod cum aliis omnibus sit miserta, se solam remiserit sine miseratione. Non tulit S. Vincentius injuriam sponsæ, non tulit amplius afflictionem mulierculæ, nec distulit pro ea Christum interpellare. Vesperis siquidem celebratis, ipsa die Dominica mulier contracta erigitur; a clero et populo concurritur, Dominus in commune laudatur, sicque injuriosa mulier, recuperata salute, S. Waldetrudi reconciliatur.

14 Nec sola claret Dei amicus recuperatione vicinorum, verum etiam propensius floret plurima salutis restitutione exterorum. Testis est Flandria, testis quoque Brabantensis provincia, testis nihilominus est regio Tassandria. Siquidem apud Tassandriam vir quidam uxorem duxit, quæ quidem ad tempus, ut sibi visum, satis feliciter nupsit, sed postea nimis infelicitate vixit. Prioribus denique annis lætabunda, utpote novella conjunctione transactis, paulatim cœpit infelix mulier pessimum incurere languorem, ultra patientiam humanæ conditionis. Rigent crura et pedes, cervice tenus pene retrorsum omnibus membris contrahitur illa fragilis materia, solus remanet truncus, pudoris et doloris in femina, labor mariti, dolor et tristitia. Excludit magnitudo languoris omnem humanæ auxiliatio- nis æstimationem, nullus hominum aliquam ejus audet sperare recuperationem, præter illius solam, qui eam formaverat, reformationem. Maritus itaque, cui soli eam familiarem curam injungebat necessitudo conjugalis, ubi adempta est sibi

item alia a S. Waldetrude Sonegias remissa:

E

F

et rursus tertio eodem morbo afflicta,

omnis

EX MS.

omnis spes humanitus recuperandæ salutis, totum se convertit ad auxilium supernæ miserationis, eondolensque ex omnibus amicis, solus uxoris miseriæ ad requirenda Sanctorum merita dilatat animum circumquaque; carruculam componit, lectulum sternit; uxorem imponit, egreditur vagabundus et gemebundus, quia grandis erat gemitus, quem duleedo concitabat maritalis affectus. Currit animo eum spe et fiducia, trahens secum illud sociale jugum, comitante miseria. Tota repletur via fletibus et lacrymis, quos fundebat videlicet calamitas familiaris, hinc maritalis caritas, inde conjugalis necessitas. Nullus ad quem pervenire poterat locus præteritur, quicumque Sanctorum meritis insignitur.

et a marito
ad varia san-
ctuarum cir-
cumducta,

B

15 Ubicumque vero ingreditur, statim Deo et Sanctis, precibus et lacrymis congregitur, sed ab omnibus (prohi dolor!) sine voti efficacia regreditur. Labor impensus ineassum est expensus. Est enim dilata miseratio non abjecta oratio, nec recusata petitio, nec negata concessio. Nondum enim pervenerat ad locum uxoriæ saluti destinatum, nec adhuc eum invenerat, quem nescius quærebat amicum Dei Vincentium. Ita corde contritus, animo lapsus, desiderio suspensus, itinere fatigatus, mœrens et dolens est reversus. Ubi quidquid invenit ad relevandam mentis tristitiam, nihil omnino sibi subvenit. Obsederat domum suam multiplex miseria, neglectæ videlicet culturæ penuria, uxoris dolor, mariti mœstitia, atque utroque orbata lumine neglecta et negligens paupertatis familia. Nihil autem viro minus erat tolerabile, quam interesse suis cum tanta calamitate; unde a quibusdam monitus necessariis memoriam S. Gudilæ Brossellæ *c* requirere, animum et gressum illuc festinat intendere. Reparat vehiculum, et adjuncto bove uno, quem habebat solum, iterum supponit suum miserabile monstrum. Ita inibos ille, in eorde et ore semper habens S. Gudilæ memoriam, iter solivagus carpebat versus Brossellam, non salem mercaturus, sed salutem uxori deprecaturus.

sanatur in
Everna ubi
Sancti reli-
quæ.

f

C

16 In eodem itinere fundus habetur ecclesiæ deserviens Sonégiensi, Everna *f* nomen est fundi, in quo ecclesiæ et in ea reliquæ S. Vincentii. Huc illum deducit, non fama vel fortuna, sed omnia mirabiliter disponens Dei providentia. Nisi enim præiret misericordissimus arbiter, non inveniret miserrimus homo miserieordiæ iter. Prædicatur ei ab occursantibus, aliis eleemosynam largientibus, aliis novam unibovis expeditionem mirantibus, quod ibi meritorum memoria floreret S. Vincentius. Jamque totum mulierculæ corpus cœpit tremere signo cujusdam renovationis, omnia moveri membra, quasi quodam præscagio supernæ visitationis. Ubi ergo ad ecclesiam pervenitur, mulier ex vehiculo deponitur, et ante altare collocatur. Conveniunt ibi misericordia et miseria, fletus concurrentis populi et suspiria, mariti singultus et uxoris preielamia *g* pro qua iis omnibus amici Dei intercessio cœlitus jam exaudita, aperitur sacrarium supernæ pietatis, et refunditur salus omnibus membris. Resiliunt pedes et erura, manus et brachia, et reformatur caput priori gratia. Totum illud infelicitatis corpus erigitur, atque ex integro pene ad priorem statum jamjamque reducitur, cum ecce quidam, Maurus nomine, exiliens ut fieret sustentator officiosus, factus est impeditor injuriosus. Ubi enim humanum successit, divinum ad horam auxilium cessavit; sicque quantum erectionis supererat, imperfectum remansit. Mira Dei ope-

g

ra! Ne oblivisceretur sui cinis et terra, sine dolore, sine deformitate permanent aliqua imperfectionis vestigia. Excitatur ad pietatem multitudo populi, nullus cessat a laude Dei, nullus ab admiratione ejus amici. Exultat maritus gaudio, bovem quem solum habebat, tradit S. Vincentio. Monet uxorem ut secum redeat, sed illa meliori accensa intentione, reliquum vitæ tempus, suscepio velamine, liberatori suo servitura inibi perseverat.

17 Ad eandem quoque villam homo quidam peregrinando devenit, et multa deambulatione fractus hospitium accepit. Deinde deletatus loci sanctitate, illectus etiam incolarum erga se plurima benignitate, morabatur inter eos benigna conversatione. Et quia ex memoria S. Vincentii maxime locum colebat, ecclesiam quotidie plurimum frequentabat, ubi cujus intentionis esset, hospites suos minime latebat. Erat enim vere mundi peregrinus, et quantum mortales discernere licebat, incola cœli futurus. Enimvero disponente sibi Deo ibidem vivendi terminum, infirmitate deprehensus, viam universæ carnis ingreditur, provinciam mortuorum. Quid plura? Defunctus dictantibus meritis, sepultus est in ecclesia. Oppresserat tunc temporis eandem provinciam, quantum ad rabiem canina pestis, qua videlicet homines hominum immoriuntur rapinis, se et omnia sua devorant prædis, ferro et flammis, vixque dentibus abstinent ab ipsa devoratione mutuae carnis. Nihil supererat ad libertatis refugium præter aliquas devotiones ecclesiarum. Illuc collectum erat quidquid rustica manus colligere poterat. Unde et in præfata S. Vincentii ecclesia nullus terræ vacabat locus præter eum in quo vir Dei fuerat tumulatus. Illum denique solum reverentia hospitis fecerat liberum. Quo vaeuo remanente, mulier quædam, quod animal audacius est cunctis animantibus terræ, illic sedile suum ausa fuit componere. Non tulit S. Vincentius hospitis sui injuriam, sed miserieorditer iratus protervæ mulieri, piæ correptionis induxit vindictam. Mox enim ut primum super ipsum sedile sedit, omnibus membris debilitata cum dolore exclamavit. Turbantur qui aderant rei novitate, dolent et stupent, tam subita mulieris debilitate. Revertitur tamen ad Dei amicum et deponitur ante altare S. Vincentii cum grandi ejulatu suorum, expertura paullo post solitæ pietatis medicum. Ubi postquam recognocens culpam, toto corde pœnituit, ipsam sui audaciam execrata, salutem integram reeuperavit.

De homine
peregrino in
S. Vincentii
ecclesia tu-
mulato.

E

F

ANNOTATA.

a Per Hunnorum incursum, indicat procul dubio grassationes Normannicas seculi IX: lectiones Montenses S. Waldetrudis diserte signant tempora Caroli Calvi; an satis certo, judicent eruditi. Neque de altera translatione argumenta adferunt satis convincentia. Audi quæ leguntur in prædicto Officio Montensi sanctæ Waldetrudis. Lectio prima ad xxix Octobris, ait: primam translationem corporis S. Vincentii celebrari in Sonégiensi ecclesia die xx Septembris; et hæc ea est de qua hic agitur. Altera facta dicitur tempore Caroli Simplicis, qui anno dcccxcii (alii 893) rex consecratus est. Illius Officium, ut supra in Commentario prævio dictum est, fit xxix Octobris. Rem describo ex proprii istius lectionibus v et vi, quæ pro eo die sic habent: Siquidem Raginerus a Longo Collo, Hannoniæ Comes, Christianæ religionis robur, strenuus

Ecclesiæ

A Ecclesiæ pugil, decus, ornamentum et exemplar Christianorum principum, a Rollone Danorum duce, maxima strage Christianorum, in Walachria Zelandiæ insula, bello profligatus, prospiciens, Danos in Hannoniam velle prorumpere, arces et municipia restaurari et muniri fecit; Sanctorum quoque reliquias in munitiorem locum transtulit. Inter alias venerandum corpus almi Confessoris Vincentii, non rheda aliqua triumphali, sed, quod omnem excedit pompæ amplitudinem, suis humeris, nudis pedibus, religiosissimo cultu, clericorum cœtu adjuncto, necnon populari agmine coacto, humili obsequio, ad tutum asylum, in prædictam videlicet civitatem, portavit, et debito tanto Confessori honore, apud reliquias S. Waldetrudis reposuit. Inde postmodum, cessante Danorum feritate, Sonegias relatum est; ubi in hodiernum usque diem honorifice asservatur, et frequenti fidelium concursu magna devotione colitur. *Quod vero plane mirandum est, in proprio Sonegiensi, quod Ms. Sonegiis mihi commodatum est, xx Septembris et xxix Octobris, recitantur duo miracula, quæ ad translationes nulla modo pertinent.*

B *b Quid causæ fuisse dicemus, cur potius Metas quam ad aliam urbem sacrum Patroni sui corpus transtulerint monachi Sonegienses? nisi quia S. Landricus, ejus filius, Metensium fuisset aliquando episcopus; certe vicinior erat Gandavum quo tam multa alia Sanctorum corpora eo tempore deportata sunt.*

c Fellepam seu Feleppam, diu a me quæsitam, explicuit laudatus supra Amplissimus Sonegiensis decanus D. Lambotte, per Fellepe intelligens Velp seu Velpen in ditione Ravensteniana ducatus Clivensis ad Mosam, non procul Gravia; qui pagus ejusque decimæ alim subfuerint ecclesiæ Sonegiensis dominio, ex donatione istic memorata, occasione repetiti miraculi; dum istac sacra corpora SS. Vincentii, Landrici et Dentlini per Mosellam et Rhenum ad propriam sedem referrentur: unde et ibi relinqui potuerit S. Dentlini corpus, Resam postmodum translatus, ut paulo infra dicemus. Addit laudatus Lambottius, canonicos Sonegienses per deputatum suum D. Dubbel jura sibi revendicasse anno 1411, omniaque locasse potenti alicui vicina domina, a quo sensim transierint ad Ducem ipsum Clivensem. Verum de ea controversia viderint ipsi, nobis satis est, locum designasse in quo miraculum patratum sit.

C *d Per jubilarum, eum intelliga qui diu in Sancti absequio vixerit; quasi in eo jubilatum, præclarum et insignem ejus clientem; certe talem vocem non memini me alibi legere. In istius miraculi historia refertur nomen Balduini Comitis; at quis divinet, quotus is istius nominis fuerit? Fortius rotunde enuntiat Securiculam, a securi qua ad exercendam severam justitiam uti voluit, quique anno 1119 e vivis ereptus est; fides sit penes ipsum.*

e Satis patet, indicari civitatem Bruxellensem.

f Evere, quod in Ms. Sanegiensi recte dicitur distare Bruxellis uno lapide; constat vera S. Vincentium istic ut patronum, ejusque reliquias honorari, fundumque ecclesiæ Sonegiensi hactenus deservire, ubi eadem patronatum servat, aliaque jura possidet de quibus laudatus Lambottius.

g Preciclamia intelliges, vocem explicanda per preces clamosas, et identidem iteratas.

Hactenus antiquiora miracula in quibus scriptarum seu collectorum accurationem desideres, nulla adjuncta clare denotantium ex quibus in temporum cognitionem deveniatur: nam, ut modo observavi, solum Balduini comitis nomen simpliciter acceptum, non magis Securiculam quam synonymum alium designat. Subjicitur in nostra codice hymnus ad Vesperas Officii: Regem cœlestis gloriæ, etc.; at cum is supra in Commentario prævio descriptus sit, non putavi hic denuo subjiciendum. En modo miracula recentiora, multo distinctius explicata, quibus in

Ms. nostro hic titulus præfigitur: Sequuntur miracula, nostra tempestate facta B. Vincentii suffragio, de lingua gallica in latinam translata, atque collecta per M. ac D. Joannem de Lattre, Sonegiensem canonicum; ad majorem Dei gloriam, et ejus famuli honorem. Contuli manuscriptum cum Fortio, in quo nonnihil inversus ordo, sed ubi errorem suum ipse agnovit. De ejus divisione superius dictum est, hic solum notaverim, parte secunda miraculum quartum inseri, idque omnium recentissimum, utpote patratum anno 1643, quod ex ipso reliquis subjungemus, e gallico latine redditum seu potius contractum; de cetero nulla occurrit differentia notatu digna, nisi quod in latina priorum miraculorum versione multa corrigenda fuerint, de quibus lectorem sigillatim monere operæ pretium non existimo.

MIRACULA RECENTIORA

Ex Ms. Sonegiensi,

E

Collato cum editione gallica Fortii.

D ac M. Joannes Bacchart sacre theologiæ licentiatus, curio ecclesiæ parochialis Lendiensis sive Lensiensis in Hannonia, qui ex Binchensis pastor fuit, postea canonicus Metropolitanæ Cameracensis ecclesiæ, dum subregentis officio in scholis Athensibus fungeretur, anno videlicet millesimo quingentesimo nonagesimo septimo, defluxione, jam occulte in latus dextrum descendente, ita intolerabili cruciatu vexabatur, ut usu brachii omnino destitueretur, et manus cibum ori ministrare nequiret, brachio obstante rigido. Post longam medicorum consultationem, destitutus omni humano auxilio, cum ad sospitatem redire nequiret, ad ædes paternas se referri curavit: quo perductus, fuit ibi spatio fere quinque septimanarum affixus lecto. Tandem amicis illum exhortantibus, votum nuncupavit, limina S. Vincentii in Sonegiis visitare. Nec irritum fuit votum; inequum impositus Sonegias pergit; ille, itinere ad umbilicum perducto, paululum brachium dimovere cœpit. Postero die, audita ad aram S. Vincentii Missa votiva, pilas amplectens beati Confessoris corpus sustinentes, divina largiente misericordia, protinus omni posito languore, ab omni cruciatu liberatur. Hæc ex informationibus quas habuit D. Valentinus Colart ecclesiæ metropolitanæ Cameracensis canonicus, Hannoniæ Archidiaconus, atque officialis Illustrissimi D. Guilielmi a Bergis Cameracensis Archiepiscopi; et hæc sunt elogia quæ præstitit dictus D. Bacchart sub juramento veritatis in manus dicti D. Colart.

D. Bacchart a vexatione lateris dextri liberatus;

F

2 Antonius Ramaix, civis Athensis, anno millesimo quingentesimo nonagesimo quinto, ex coxendice, unius dolii cervisiæ lapsu et pondere, ita contusa, ut paulatim morbo crescente acerrimis omnium membrorum doloribus torqueretur, et spatio novem mensium, aliquot diebus subinde cogeretur in lecto jacere, nec quidem per domum, nisi fulcimentis innixus spatari posset; cum nil opis, nil artis in medicis esset, plures peregrinationes per eum ad plura Sanctorum loca nequidquam redditæ. Contigit ut quadam Jo-

et Antonius Ramaix gravibus membrorum doloribus;

EX MSS.

vis die, in quam solennis S. Vincentii translatio inciderat celebranda, voto peregrinationis per eum nuncupato, et oblata (ut moris est) aliqua pecuniæ summula, [oraret;] nec ejus inane votum emissum: nam subito melius convaluit, ne positus quidem, sed abjectis suffulcris, quibus sustentabatur, cœpit insistere pedibus, et per domum, cum multa totius familiæ admiratione ingredi. Paulo post voto Sonégiis persoluto, divina donante gratia, piis meritis B. Confessoris viribus corporis receptis, sanus factus est et incolumis. Hæc sunt elogia dicti Antonii facta coram dicto D. Colart.

atque Agnes
du Bois diu-
turno capitis
cruciotu.

B

3 Agnes du Bois, vidua Nicassii du Leuloy, non infirmæ conditionis inter cives Sonégienses, abhinc quadraginta octo annis aut circiter, ætatis suæ vigesimo tertio anno intolerabili capitis quadam molestia fuit perculsa, ita ut multis diebus solidis decumbere cogeretur, jamque non sensus modo sed etiam mens eam deficeret, et fanaticæ similis vix potens mentis haberetur. Ceterum cum nullum suo tanto malo remedium reperiretur, et quidem peregrinationes ad memoriam S. Leodegarii episcopi et martyris in Ghoetynyes, et ad alia Sanctorum limina nequidquam factæ: cum quadam die major vis passionis illam magis ac magis fatigaret, ingenti dolore affecta, matris sollicitudinem in se convertit. Mater igitur casum filiae reformidans, affectu commiserationis mota, eique opem adferens, filiae animum inducit, ut ad S. Vincentium mentem dirigeret, cujus meritis et patrocinio capitis fugantur cruciatus (ut satis compertum est, capitibus cereis votivis secus sacras reliquias dependentibus.) Nec eam spes, quam in B. Confessore posuerat, fefellit: mox enim melius habere cœpit. Interjectis aliquot diebus voto nuncupato, et ad aram ejusdem Missa votiva audita, domum revertitur. Cum vero esset hiems, ad ignemque accederet, illa inusitato agitata sternutamento, e naribus sternutavit, sive extussit quemdam lapillum edentem strepitum, ad instar sive ad magnitudinem unius fabæ, (ut aiunt) Romanæ, similitudinem calcis reddentem, a quo tot annis continuum dolorem passa fuerat. Quo lapillo vindicata, haud multo post superna elargiente gratia, omni capitis ægritudine fugata, perfectam sospitatem, tam diu quæsitam, expectatione maturius consecuta est. Hæc ex informationibus, quas habuit dominus Colart prædictus. Notandum quoque quod hæc tria immediate præcedentia præclara inclytaque prodigia, sancti Vincentii patrocinio et meritis edita, ex supplicatione Dominorum Sonégiensium, adhibito theologorum, et aliorum proborum virorum consilio, iudicioque, Guilielmus a Bergis Cameraensis Archiepiscopus approbavit, et declaravit hæc ita transacta fuisse. Datum Cameraci in suo palatio Archiepiscopali anno millesimo sexcentesimo sexto, nono die Martii.

C

Jacobus Moucheux a gravi languore sospitatur.

4 Produntur et alia non omittenda, verum propalanda miracula. Jacobus Moucheux, Sonégiis natus, civis Montensis non opis expertus fuit: ab initio enim anni MDCVIII usque ad mensem Julium anni sequentis MDCIX tam atroci capitis morbo implicitus erat, ut reliquum corpus vis doloris sed præcipue crura occulto humore invaderet. Calamitatis suæ remediis et artibus medicorum Montensium nequidquam attentatis, virtutibus quoque medicamentorum frustra adhibitis, compluribus insuper memoriis Sanctorum (præsertim S. Medardi in Andrelue, et S. Cor-

nelii Ninoviensis) nequidquam lustratis, Deo sanandi hominis decus sancto Vincentio reservante. Tanta morbi vis in dies magis ac magis hominem conficiebat, ut a medio Martii ad Maium sequentem lecto affixus fuerit. Præ nimio languore ita exhaustus fuit, ut nec legere nec scribere, nec sacrificio Missæ attentus interesse, nec per plateas, et per se gradum promovere, firmareque pedem posset (diuturno morbo vestigium fallente) quamvis scipione nixus. Tandem humani subsidii inops, ad Deum, et S. Vincentii auxilium, confidentiæ ac spei plenus, cogitationes suas convertit. Quare cum votum nuncupasset, concepta animo fiducia, paucis diebus interlapsis, Montibus Sonégias pergit, nec spe sua destitutus fuit. Nam rebus divinis ac votivis per solidos octo dies ad aram divi Confessoris celebratis, et inibi Confessionis et Eucharistiæ sacramentis munitus, ilico vi morbi contumacis laxari incipiente, sanitatem sibi restitui sentit; sicque membrorum officio satis roboratus, lætus et ovans, ad proprios lares redit, decernens denuo (ut par erat) sancti Vincentii lustrare limina. In die igitur celebritatis almi Vincentii XIV Julii peregrinationis religionem integrat, nec irrita fuit repetita peregrinatio. Cum enim pone insequeretur in solenni supplicatione, ingenti cum devotione, sacras beati Vincentii reliquias, repente defluxione quapiam occulta ejus suras percurrente, tantus dolor eum invasit, ut supplicationis residuum tanto implicitus dolore vix peragere potuerit. Tandem omni fugato dolore, nervis vigentibus, diu desideratam consecutus est sanitatem, juxtaque suorum soliditatem membrorum. Anno revoluti, XIV Julii anni MDCX, Sonégias venit vegetus et incolumis, relaturus grates beato Vincentio benefactori suo, sanciens deinceps quotannis, beneficii accepti haud immemor, Sonégias venire et memoriam S. Confessoris frequentare. Hoc retulit elogium prænominatus Jacobus Moucheux D. Decano ecclesiæ collegiatae S. Vincentii sacrae theologiæ licentiato Henrico de Vergnyes eodem anno MDCX.

5 Michaëlis Hanouille, e disciplina Franciscana in cœnobio Brugeletensi, occulto humore de cerebro subinde in humeros delabente, gravissimo urgebatur dolore. Ut autem a tanto cruciatus dolore eriperetur, quotannis memoriam S. Vincentii frequentabat; nec frequentatio in irritum cadebat: nam levamentum ingens semper reportabat. In autumnno anni MDCVI, aut MDCVII, molestiæ capitis eam, quam umquam antea, acrius invaserant. Moniales, quæ ei ministrabant, ut aliquid levaminis adferrent, caput ejus manibus junctis comprimebant. Ita etiam vis contumax doloris reliquum corpus occupaverat, ut lecto per tres septimanas affixa, atrocibus cum doloribus omnium membrorum beneficio destituta, se dimovere, nisi adjuta alienis manibus, nequiret. Die quadam, humani inops remedii, ad Deum juxta ac B. Vincentium animum, voto nuncupato, convertit suum, addens voto quas poterat preces: nam ingens dolor animæ gravabat officium. Quanta fuerit vis ejus orationis, Deus aperte demonstravit: nam non ita multo post gravatum animi anxietate corpus brevis sopor oppressit; discusso sopore, doloribus, ac morbo, maturius omni expectatione, sentit se penitus vindicatam, corporisque vigorem recuperasse; protinus electo sospes et vegeta prosiliens, sororem suam germanam Mariam Hanouille monialium antistitam adit, et eam compellans, his verbis ait: Vos

D

E

Soror Michaëlis a capitis dolore liberata.

F

EX MSS.

A me omnes destituistis, sed implorato a me B. Vincentii patrocinio, ejus meritis et beneficio sanata me cerno. Illa per diversa cœnobii loca per se suis gradiens pedibus, consororibus sibi occursantibus gratulabunda, expertum prædicat beati Vincentii Confessoris beneficium. Cunctæ itaque moniales, præclaro tantæ rei prodigio attonitis similes, inter sese communi colloquio sussurrantes dicebant, quod in priorem recideret infirmitatem, eamque esse præcoci superfusam gaudio, quodque subsequens relapsus liquidam effusamque propediem conturbaret lætitiā. Verum longe aliter ac ratæ erant evenit : nam indies, donante divina gratia, suffragante B. Vincentio, melius convaluit, agnoscens cœleste beneficium, nullum fecit referendi grates Deo juxta ejusque Confessori modum ; maximo religionis studio quotannis beneficii accepti satis memor Sonegias veniens, reliquo vitæ suæ tempore sacras B. Vincentii reliquias invisibat. Hæc deposuit prænominata antistita coram domino Decano Sonegiensi Henrico de Vergnyes, et D. Joanne de Vergnyes presbytero.

B
*Ludovicus
Gresouille ab
insanabili
languore ve-
getatur.*

6 Annus millesimus sexcentus octavus inclyto miraculo illustris creditur. Ludovicum Gresouille civem et aurigam Athensem atrox ac contumax morbus primum per medium annum invaserat. Interjecto aliquo temporis intervallo, subito novo ac pristino graviore per annum percutitur ille dolore : quippe ea vis mali erat, ut membrorum usu penitus esset destitutus. Rigida crura, sine ope aliena, affixus lecto dimovere nequibat. Frigida ejus membra aquis distillatis (quas ipsi distillabant) fovebantur ; sed cum ea nihil opis adferrent, quemdam opilionem, medicinæ compotem adeunt, qui medicamenta juxta ac fomenta membris morbidis, adversus contumacem dolorem applicanda dedit, quæ Ludovici haudquaquam compescuere dolores ; verum aggravabant, ipsumque atrocioribus discruciant molestiis. Is totus in ærumnis, morte graviorem exigens ætatem, cum subsidium calamitatis suæ nullum sibi in horum medicamentorum virtute repositum cerneret, et eorum applicatione atrociori concuteretur cruciatu, opi humanæ divinam addendam ratus, ad S. Vincentii patrocinium tota religione, ac vota se convertit ; proponens fiduciæ ac spei plenus, ejus lustrare limina. Itaque vigesima nona Maii anno MDCVIII in currum sublevatus, votivam aggressus peregrinationem, Sonegias pergit causa solvendi preces, ac vota. Interim decrevit supplicia votiva ante sacras Confessoris reliquias celebrentur. Quo ut perventum est, ad ædem sacram ante aram beati Confessoris deportatur ; nec spes, nec vota in irritum cecidere : tempore enim Missæ votivæ, quam attente juxta ac devote audiebat, frigida membra recalescunt, languore minutatim recedente, vires, divina largiente clementia, redire sentiens, periculum virium facturus e sella assurgit, pedibus insistens accedit ad aram Eucharistiæ præsidium. Re divina peracta, non sine ingenti conjugis et eorum qui aderant, admiratione, maximam aram solus per se sine ullis suppetiis lætus non semel circumiit ; dehinc sine ullo adjutore, cunctis præsentibus tam inclyto miraculo stupentibus, ad hospitium regreditur : cujus tanti miraculi fama (ut solet) strenue tota urbe discurrente, dominorumque canonicorum aures pervadente, digna res visa est, de qua ipsi consulerent. In consilium evocati Ludovicum ad se (arbitris adhibitis) accersiri jubent ; ille ex

diversorio cum conjuge sine ullo adminiculo ad eos egreditur ; examinatur de morbo, examine accurate peracto, ad hospitium divertit. Interim communi canonicorum decreto, Vincentianæ campanæ pulsu convocatur ad templum clerus ac populus. Ludovicus cum conjuge comite ad templum veniens immensi populi (qui cumulator solito erat) pone insequentis, actum notabile prodigium admirantis, oculos in semet convertit. Tum in gratiarum actiones alternis choris lætificata voce hymnus Te Deum decantatur. Ille interim, submissis genibus, ante maximam aram orans, grates Deo, beatoque Vincentio referebat, populis rei novitate attonitis, ac præ gaudii magnitudine lachrymis obortis, uno quoque ore ab omnibus merita Confessoris prædicantur. Itaque ovans, lætus, ac vegetus, voti sui compos, domum repetit. At ubi is ad portam urbis Athenensis pervenit, e curru descendit ; suis ipse pedibus nullo adminiculo se sustinente, ad propria tecta redit. Athenenses ejus infirmitatis compotes, ubi suis ingredientem pedibus eum viderunt, tantæ rei prodigio, et novitate rei obstupere. Quibus Ludovicus, quos offendebat, beati Vincentii expertum lætabundus prædicat beneficium. Is vero ex tam atroci et incurabili morbo defunctus juxta ac sospitati tam miraculose restitutus, haud immemor tanti beneficii, donec adviveret, quotannis in ejus præclara solennitate Sonegias venire devotavit*, votivamque tabellam tanti miraculi testem, in qua ejus effigies eum ad vivum repræsentans est expressa, reliquit, quæ ad dexteram altaris B. Confessoris in pila suspensa visitur, illustre apud posteros miraculi monumentum, cum hac inscriptione gallica : Le xxix May MDCVIII at esté guari Louis Gresouille d'un mal de jambe, ne pouvant cheminer ; estant porté en l'église de S. Vincent, par la grâce de Dieu et l'intercession de S. Vincent en est sorti guari ledict charton d'Ath.

E

* voto se ob-
strinxit

7 Per eadem tempora sacra ædes Vincentiana alio præclaro fuit illustrata miraculo. Anna Hallet, uxor Vincentii Desgardins, tam ardenti febri et cancro periculoso juxta fœdoque in partibus renum, ita misere absorbebatur, ut lymphatæ similis redderetur. Ejus paupertate et inopia consideratis, in xenodochium admittitur. Non ita multo post quia canceri fœditas ceteros infirmos lædebat, monialis quæ infirmorum curæ commissa erat, urgetur illam asportare in ant xenodochium (discretus est locus a ceteris infirmis.) Magister Jodocus Hurlus, Magisterque Alphonsus Leo, uterque medicus Sonegiensis, inter medicos artis medicinæ eximius, mali atrocitate victus, medicamenta malo adhibere recusat, insanabilem morbum asserens, et de ejus curatione penitus desperans. Cum cerneret desperatam a medicis salutem, revocans sibi in animum aurigæ Athenensis, videlicet Ludovici Gresouille abhinc uno anno MDCVIII recentem beati Vincentii beneficio curationem, omnem spem et fiduciam suæ curationis itidem in beato Confessore reponens, urgentis morbi remedium exposcit. Itaque voto nuncupato, peregrinam* se vovet ; et quotannis circuitum processionis, si quis casus non obstaret, per se, per alium suo loco, si casus obstaret, peragere devotavit. Nec spes, nec votum irrita fuere, votis emissis rosarium recitat ; beatus Vincentius muliebres preces non fefellit : nam repente vulnus, seu cancer contumax obduci cœpit. Ceterum et ad ultimum protinus dolore fugato, intra breve spatium, obducta vulneris

Anna Hallet
a fædo can-
cro sana red-
ditur.

F

* An non
peregrinatu-
ram?

cica-

EX MSS.

cicatrice, ingenti perfusa gaudio, sospes et vegeta exit e xenodochio; decima quinta Junii voti compos domum repetit, cunctis ejus morbi consciis ingenti admiratione attonitis. Passim lætabunda prædicat expertam S. Vincentii opem, cujus post divinam clementiam beneficio ex tam atroci morbo ad pristinam revocata esset sospitatem. Hoc est elogium prænominatæ Annæ Halet coram D. Decano ecclesiæ Sonégiensis, præsentē D. thesaurario presbytero, nono die Novembris MDCX. Itidem attestatur quinto Novembris ejusdem anni Agnes Viellart xenodochii rectrix. Item eodem die prædicti medici affirmarunt morbum esse incurabilem.

Elisabeth Charlet a morbo incurabili sospitati reddita;

* phthisis

B

8 Iisdem ferme temporibus ædes sacra Sonégiana nobilitatur inclyto ac nobili miraculo. Elisabeth filia Francisci Charlet et Joannæ Coumellet civium Sonégiensium, ætatis suæ viginti duorum annorum, familiam Franciscanam in suburbano urbis Sonégiensis, ut monachicum indueret habitum, ingressa erat. Interim æthesis* exitialis morbus eam invasit, ideo, pertinaci haud permitteute morbo, admitti ad religionis votum nequibat. Nihilominus habitum monachalem in eadem familia gestabat, ea mente (ut, recedente infirmitate,) votum religionis emitteret. Interim ægritudine sensim ingravescente, morti vicina, oleo extremæ Unctionis linitur. Pro ejus curatione Bruxellis, Montibus, aliisque finitimis ex locis, vocantur præstantissimi medici; cum nil inexpertum reliquissent, omnia enim experiri infirmitas subigebat, tamen ejus calamitati sua industria præsidium adferre non potuere. Medentium remediis inutiliter tentatis; illa tibiarum, pedumque usu destituta, acerrimis insuper obsita doloribus, miserrimam trahebat vitam, morti quam vitæ similiorē. Ingens fortassis ejus animum timor invaserat, seu maturi exitii, seu perpetuæ infirmitatis. Itaque cum nil opis in humanis studiis reliquum cerneret, ad beati Vincentii auxilium, spei ac fiduciæ plena aspiravit, sibi persuasionē non dubia proponens, si conceptum devotionis studium ante beati Confessoris reliquias persolvere posset, et si non diu optatam integram sanitatem, se saltem, soliditatem membrorum consecuturam. Quapropter ausa est cum antistita sociare sermonem, eamque rogare, ut ante beati Confessoris sacras reliquias se deferri permittat; quod omnibus precibus rogabat, ac omni expetebat voto, sperans fiducia non dubia beati Vincentii preces salubres sibi futuras. Eludebat ex composito postulantis postulatū antistita, in dies protelando, eo quod nimia detineretur infirmitate, et eo ferri sine certo vitæ discrimine nequiret. Adventabat solennitatis beati Confessoris celebranda dies, qua maximo solet mortalium concursu memoria ejusdem celebrari; exoptans sui desiderii religionem ad effectum perducī, adminiculis (cruces vocant) fulta, moniali quoque quadam suppetias ferente, conabatur ingredi, sed ne sic quidem potens corporis erat, instabili vestigio eam fallente. Demum autistita, mutata mente, ejus votivis desideriis ac postulatis annuens, ipso die beati Confessoris XIV Julii ad ecclesiam a duabus puellis in sella statoria deportatur, concomitantibus pone duabus monialibus, sub horam videlicet quartam matutinam, quod optarat, ut prima supplicationem votivam offerret Deo juxta ac B. Vincentio. Quo ut perventum est, sistitur ante Confessoris aram, celebratur res sacra votiva, inter Missæ sacrificium B. Confessorem obuixe rogat, ut Deo pro-

pitiato impetret sibi corporis sospitatem. Nec incassum cecidere preces; consecrationis tempore necdum poterat se dimovere loco, ut autem ad communionis locum perventum est, res mira visu audituque! divina donante misericordia, membrorum, quibus capta erat, usum et vires extemplo sibi redditas sentit. Protinus igitur vigentibus nervis, sola et læta exilivit e sella, sine ullo adminiculo pedibus institit, submissis genibus, sacrosancto Eucharistiæ expiatur sacramento: sacro epulo sumpto, assurgit, secedit, devotionis suæ religione peracta; lætabunda per Ecclesiam ambulans per se, varia perlustrat sacella. Postea per se suis ipsa pedibus, ad cœnobium tendit, quo ut pervenit, oratorium ascendit; moniales rei novitate ac stupore attonitis similes, mutua congratulatione functæ, evidenti-que miraculo motæ, hymnum Te Deum simul decantarunt. Ad ultimum peractis dominorum canonicorum Vesperis, ex cœnobio per se, monialibus binis pone sequentibus, venit ad B. Vincentii templum, relatūra grates Deo juxta ac B. Vincentio. Quo clero ac populo crassioris campanæ pulsu convocatis, hymnus Te Deum alternis choris, cunctis tantæ rei prodigio stupentibus, musice decantatur. Hæc signata sunt et munita sigillo tam capituli quam urbis die vigesima prima Julii MDCXVII.

9 Annus MDCXVIII nobilitavit beati Vincentii, insigni ac inclyto prodigio reliquias. Eodem enim anno pestilentia in suburbano Sonégiensi grassari incipiebat, graviolemque minabatur civitati cladē. Igitur domini canonici cum serpere in dies cernerent, sanxerunt communi consilio atque decreto, ad cœlestem iram placandam, solennem fieri extra civitatem supplicationem, cum sacro B. Vincentii corpore; ad quam fluxit ingens numerus utriusque sexus, ex variis ac finitimis locis. Nec supplicatio in irritum cecidit: nam votiva supplicatione, summis hominum studiis celebrata, civitas præsens periculum, lue depulsa, evasit. Tum Catharina Havort, puella Bruxellensis sexdecim annorum, apud Franciscanas moniales in suburbano civitatis commensalis, gravi ac incurabili ægritudine obnoxia, a festo S. Martini MDCXVII usque ad vigesimum Junii diē MDCXVIII, lecto affixa, membrorum usu orbata, cordis, lateris, juxta atrocibus capitis molestiis discruciatā, miseram agebat vitam. Ad talem infirmitatem accedebat alius non levis dolor: nam singultus molestissimus eam exceperat, quo perpetim urgebatur, ut præ nimia doloris acerbitate, spiritus, et vox eam deficerent; sed et modicus cibus eam extenuabat, quæ nec intervallo trium mensium panis bucellam appositi gustavit. Dum ejus lectus sterneretur, virium periculum faciebat, an per se ipsa pedibus subsistere posset; sed frustra. Semper tamen sospitatis suæ spem in beato Vincentio reponens, ingens cupido animum ejus stimulabat adeundi sanctum Vincentium; sæpius peroptabat deportari ad ejus limina (undique enim vis mali urgebat) sperans se ejus ope sanitatem reportaturam. Interdum enim aiebat: Jam bene video, numquam me sanitatem adepturam, nisi ad ejus memoriam deferar. Imo hoc ipso die Apostolorum Petri et Pauli, cum intellexisset, in votiva supplicatione debere deponi in sacello Franciscano sacrum beati Confessoris corpus; exorat sororem Franciscam Nieux, ejus curæ deputatam, portari in oratorium, confidentiæ plena, quam in brachium sublatam, ad instar pueri detulit. Nec spes fuit

D

E

et a simili languore curatur Catharina Havort;

F

irrita :

A irrita : nam ubi perventum est ad sacellum monialium, cum sacri pignoris portitores intrarent, repente eam vox destituit, et deliquio animi oborto, sensus et vox supererat exilis, ac exiguus. Recipientem spiritum ac vocem percunctatur nominata monialis Francisca, quomodo jam sese haberet : Paulo melius, inquit. Non multo post, redeunte ac confirmato animo, surgit e sella, suppetias ferente dicta sorore Francisca ; per se suis pedibus oratorium non semel tantum circumiit. Ubi suis gradientem pedibus eam soror Francisca cernit, hæsiti rei novitate obstupefacta, attonitæ stupentique similis stetit, evidenti deinde miraculo mota, divinas laudes cum ea miscuit ; deinde stabili pede ac firmo gradu ex oratorio in sacellum descendit, ubi coram altari, positus genibus, reddit grates Deo, beatoque Vincentio, cujus meritis et beneficio omni discrimine defuncta est, atque corporis sanitate potita. Hæc ex informationibus habitis per D. Gabrielem du Chateau Decanum, S. theologiæ licentiatum, adhibitis D. Gregorio de Nalines, Joanne Navet canonicis, ac D. Guilhelmo de Hammo curione, et D. Carolo le Poivre, capituli Notario xxix Junii mdcxviii.

B
ac postmo-
dum Joanna
de Louvreoir.

10 Sacra ædes Sonegiana anno mdcxxiv evidenti ac inclyto miraculo illustratur. Joanna de Louvreoir, c familia Franciscana, in suburbano urbis Sonegiensis, ex honestis natalibus in eadem urbe nata, anno ætatis suæ xxviii, professionis nono, dum xxvii die Septembris mdcxxiii, ad divinum officium properaret, illico implicatur quopiam humore occulto, in suras delabente. Dum pie ac religiose mentem in preces effunderet, et amplius præ nimia mali acerbitate, pedibus subsistere non posset, petiit et obtinuit a monialium superiori, (matrem vocant) ibidem præsentem, sedendi facultatem. Divino officio adimpleto, quo subeundum erat, haudquaquam potuit, nisi contra parietes manibus se fulciens. A festo D. Francisci jussu superioris scipione fulcitur, usque ad octavum diem sequentem beati Martini festum. Verum cum illa atrocitate mali in dies magis urgeretur, jussa ab antistita (commiserationis affectu mota) utitur subalaribus fulcimentis, quibus usa est usque ad Quinquagesimæ Dominicam, quo die nixa iisdem fulcimentis, dum in cellulam conscendere vellet, et aliquot gradus ascendisset, ulterius progredi nequaquam potuit : duæ moniales illi suppetias deferunt ad cellulam reducentes, quæ ex eo tempore a duabus monialibus deferri debuit in gestatoria sella, in qua Confessionis et Eucharistiæ sacramentis expiaretur, eo quod acerbissimis in suris discrucietur doloribus, quamvis antistita ad ejus curationem peritissimos advocasset doctores. Insuper multiplici potione medicata nequidquam sumpta, medentium unguentis juxta ac ceratis membris onerata doloribus, non solum inutiliter adhibitis, verum iis potius pertinax malum aggravabat dolorem, et curatio ad gravius incommodum, quam ad subsidium prior erat. Itaque humani subsidii inops, merita B. Vincentii ad spem valetudinis eam impense accendunt. Quapropter suo confessario supplicat, quatenus suam superiorem roget, ut ad reliquias B. Confessoris se deferri permittat, spe non dubia sibi persuadens, ejus patrocinio sospitati, Deo propitio, fore reddendam. Cujus piis ac votivis postulatis xxviii Aprilis mdcxxiv superior annuens, eam a duabus aucillis, duabusque monialibus eam pone comitantibus, in sacram Vincentianam ædem sanxit deportari. Quo ut perventum est, sistitur ante

altare divi Vincentii ; ibi eam hora iv matutina M. Petrus Haillet presbyter præstolabatur voti-va celebraturus supplicia. Nec spes, nec votum in irritum cecidere ; initio sacræ rei usque ad consecrationis locum, repente ejus crura invasit quædam concussio, non secus ac si medicus plagæ recenti seu mortiferæ medicamen adhiberet. Tempore vero consecrationis corporis Christi, illud impense veneratura connititur ingenua procumbere, sed incassum, beato Vincentio patrocinium differente, quo illustrius fieret. Ut autem ad Communionem ventum est, moniales sui comites rogat, ut opem sibi ferant, quo possit genua humi demittere, quarum adminiculo debuit fulciri genua demittens. Quod cernens prænominatus presbyter, propius accedens, sacrum porrecturus epulum, eam hortans tremulam, his verbis ait : Ostende nunc tuam quam habes in Deum, juxta ac Sanctum ejus [fiduciam.] Mirares dictu, visuque ! illa, divina quadam vi depulso morbo, magis ac magis vigorem membrorum quibus capta erat, redire sentit ; ita ut residuum Missæ, demissis genibus sine ullo adjutore audierit. Re divina peracta, agnoscens cœleste beneficium, suis ipsa pedibus ovans ac læta se transfert (duabus comitibus nominatæ rei stupore attonitis) inter pilas, reliquias sacras sustentantes ; ubi partim pedibus iusistens, partim positus humi genibus, circiter mediam horam mansit, grates laudibus miscens, præstolansque ædituum, qui valvarum seras thesaurariæ reseraret. Sacris reliquiis per eam reverenter salutatis, locuples Dei juxta ac beati Vincentii agnoscens beneficium, suis ipsa pedibus, a duabus monialibus, licet fulta comitibus, grates enixe solutura Deo, Venerabile quoque Sacramentum ingenti religionis cultu adoratura, ad cœnobii sacellum redit. Cujus miraculi admiratione superior defixa, tota perfusa gaudio, attonitæ stupentique similis hærens stetit. Tum moniales in oratorio precibus, cœlestiumque rerum meditationibus insistentes, ut erant jussæ, hymnum Te Deum, Benedictus, et B. Vincentii hymnum lætifica voce decantarunt. Quibus peractis, sine ullo adminiculo ovans et admodum læta (ut par erat) sospes et vegeta e sacello oratorium ascendit, ut consororibus (super hoc prodigio stupentibus) grates referret, quod preces Deo pro ejus sospitate effudissent, eisque expertam encomiastes prædicaret B. Confessoris opem. His peractis, ad cellulam pergit, ex qua ad divinum illius diei Officium descendit. Quæ deinceps incolumis et vegeta in dies melius convaleuit. Domini vero canonici in consilium evocati, ne ingratitude crimen incurrerent, communi decreto, clerum juxta ac populum campana graviorem edente sonum, ad templum convocari sanxerunt : eoque venit recenter vegetata, omnium oculos convertens in se, una cum consororibus suis binis pone sequentibus, relatúra grates Deo ac B. Vincentio : ubi hymnus Te Deum alternis choris decantatur. Hæc ex informationibus habitis per duos seniores canonicos, adhibitis Notario capituli et scriba civitatis, de mandato dominorum de capitulo, ultima Aprilis mdcxxiv.

11 Annus millesimus sexcentus trigessimus primus ædem sacram Sonegianam illustri miraculo celebrem reddidit. Maria (decem annorum nata) filia Georgii Sturbois villici in Nasta, (pagus est prope Sonegias) a festo Paschæ ejusdem anni, ischiadis morbo laborans, humore quopiam in inguine, occulte in utrumque genu

E

F

Maria Sturbois liberatur morbo ischiadis,

fluente

EX MSS.

fluente, tanto dolore erat turgida, nec non clamore ferme continuo, præ nimio excruciatu ita absorbebatur, ut pater ejus commiserationis affectu motus, mœrens e lecto noctu opem filiae laturus, persæpe coactus surgeret: vis enim morbi contumacis urgebat. Vix ingredi poterat, etiam gressus baculo fulciens, urgente morbo; tanta gravitate morbi implicita, diu super cervicali affixa erat; cum subesset nox, ad lectum, atque loca alia deportari debebat. Cum in dies his calamitatibus magis ac magis conficeretur, Sanctorum patrocinia implorantur; fiuntque variæ peregrinationes: puta ad ædem sacram Marianam Messinæ, gallice Micssenne; in Bertemont, tam prope Montes quam juxta Insulas; ad limina quoque SS. Hylarii et Leonardi; sed illæ incassum cecidere, B. Vincentio sospitatis decus Deo reservante; locis etiam doloribus obstitis, medicamenta nequidquam adhibita. Cum pater puellæ esset Sonégiis in ædibus Andreæ Francque, et de morbo, molestiarumque filiae magnitudine apud eos dolens conquereretur; peropportune uxor dicti Francque de implorando divino auxilio eum monet, necnon confugiat ad B. Vincentium auxilii gratia, eumque ad spem valetudinis accendit, filiamque deferat peregrinam, in solennitate B. Vincentii (quæ celebrabitur, inquit, infra octo dies) ad ejus limina, supplexque imploret opem. Simili, inquit, morbo membris affectis, ejus meritis adferuntur remedia, eumque pie implorantibus multa donantur sanitatis beneficia. His piis adhortationibus auditis, extemplo ingens cupido subiit ejus animum, filiam eo deferendi. Votum nuncupat, filiae sospitatis recuperandæ avidus; voto nuncupato, in dies puella, divina misericordia tribuente, magis convaluit. Negotiis non permittentibus, in solennitate B. Vincentii votum reddere nequit; verum postero die summa mentis devotione, non minori spe ac fiducia Sonégias causa persolvendi preces et vota, eam post se vehit equo. Qua jumento demissa, eam ante beati aram Vincentii manu deducit; ubi submissis genibus, ejus impense implorat opem. Cum suis satisfacisset votis, eam ad hospitium etiam manu conduxit, cui cassis pro signo est apposita. Cum nequiret per se gradus conscendere, denuo a patre delata introducit. Vixque igni appositæ, subito caput, surasque ingens dolor incessit. Patri apud hospitam confabulanti nuntius lætus adfertur, ejus filiam e domo exiisse, per se solam non semel ascendisse ac descendisse gradus. Quo nuntio audito, attonito similis e domo prosiluit; mira res auditu visuque! cernit filiam eminus mercatorum tentoria (civitatis nundinæ erant) intuentem; sciscitanti patri respondet, fugato omni dolore, receptisque corporis viribus, se esse sanam ac vegetam, B. Vincentio patrocinate. Cujus miraculi fama, per forum volitante, magnaque hominum frequentia pucrorumque, puellam per se firmis vestigiis ingredientem circumstantium, ac tali prodigio stupentium erat. D. Gabriëlem du Chateau sacræ paginæ licentiatum capituli Decanum perlonge dignissimum (platea inculta sane ac salebrosa) adit. Pater negotiis peractis filiam plaustro revehit, quæ demissa per domum ovans et læta discurret, matre (noverca erat) totaque familia mirante, tantæ rei novitate. Vigesimo autem die Julii ejusdem anni pater agnoscens beneficium cœlitus datum, conjuge, pastore, aliisque amicis comitatus, acturus gratias Deo beatoque Vincentio benefactori suo Sonégias venit,

puella per se sola gradiente. Ubi D. Bonaventura Grislain, pastor meritis in Nasta, supplicia ad altare benefactoris, in gratiarum actionem fecit. Quo die, arbitris adhibitis DD. Joanne Lewart, Joanne Navet, Carolo le Poivre canonicis, totius capituli decreto fit totius rei gestæ accuratum examen, per Michaellem de Saintes, scribam publicum. Dominis in consilium evocatis, consilio super his mature habito, clerum juxta ac populum campana Vincentiana suo crassiori sono in templum convocat. Ubi finitis Vesperis, alternis choris lætifica voce hymnus Te Deum decantatur, præsentem recenter sospitati reddita, oculos omnium in admirationem, et in seipsam convertente.

Huc usque miracula ex Mss. Sonégiensibus accepta, quibus addendum superest id quod supra diximus inter approbata recentissimum, quodque ex gallica Fortii editione hic, nonnihil contractius, latine reddimus. Sic habet ipse a pag. 290:

12 Anno MDCXLIII Maria Buterne uxor Nicolai Desableaux, civis Athenis, diœcesis Cameracensis, mense Maio gravissima infirmitate correpta, ita toto corpore affecta est, ut omni prorsus membrorum usu et motu privaretur, adeo ut nec cibum ori admovere posset; quo in miserrimo statu, immobilis lecto affixa, ad tres aut quatuor hebdomadas perseveravit. Miro et incognito morbo nec medici profuere, nec adhibita quælibet tum natura, tum arte procurata remedia; sicque toto mense cum doloribus conflictata, forte intellexit sacrum S. Vincentii corpus, metu Gallorum, qui per id tempus Binchium, quatuor dumtaxat leucis Sonégiis distans, sub duce Anghuiano occupaverant, inde in oppidum suum Athense translatum, in ecclesia parœciali S. Juliani depositum esse. Hinc ægra mulier in Sancti merita sincero affectu piaque intentione fiduciam concipiens, continuo vovit se eo perrecturam; moxque in gravi sua infirmitate solamen sensit non modicum: etenim per domum toto biduo reptare cœpit, soli baculo innixa; verumtamen ad votum adimplendum viribus eatenus destituta, rem differre coacta est, donec plusculum roboris accederet. Id autem non tam prompte, atque ipsa speraverat, successit: elapso enim jam dicto biduo, qui tantillum remiserant cruciatus, ægrotam acrius afflictarunt, præterquam quod manus dextera iis paulo liberior remanserit. Ceterum novis hisce ac durioribus angustis nequidquam prementibus, ab omni humano remedio abstinuit; tum quod in iis solatii nihil experta esset, tum quod concepta fiducia in S. Vincentium accresceret, in cujus honorem Missam celebrari voluit die Sabbati xxvii Junii; et quamquam lecto moveri omnino nequiret, statim atque ipsi relatum est, Sancti corpus Sonégias reducendum, cum jam hostes Hannoniam deseruissent; nihil morata, in sede portatili ad templum quoquo modo deferri voluit, non sine incredibili defatigatione inter acutissimos dolores. Id quod factum est sequenti proximo Dominica, jam dicti mensis die xxviii; ibique ad ingressum chori sub odæo deposita est. Cœpit illic ingenti tremore toto corpore subito concuti, isque tamdiu tenuit, donec propius ad feretrum promota, sensit trepidationem subsidere, sic tamen ut tota frigescere pergeret. Postquam vero preces fudit, munus obtulit, ac sacram capsam seu lipsanothecam deosculata est, ut turbæ subduceretur, ad sacellum S. Catharinæ delata,

D

et Maria Buterne paralysa ante incognita.

E

F

sacro-

A sacrosancto Missæ sacrificio, quo potuit pietatis sensu, interfuit : atque eccum, mirabili prodigio, nec minus evidenti miraculo, mox omni dolore libera e sede sua exiliit, absque ullius adminiculo progressa est, domum sospes rediit, sequentibus iis feminis, quæ ipsam paulo ante ad templum gestaverant. Ac post horam eo reversa, ardentem cereum manu præferens, stupente omni populo, feretrum comitata est, usque ad portam Pintimontanam, qua Atho egressus patet Montes versus et Sonégias. Exinde rectissime habere perrexit, solo sinistro brachio ad quatuor aut quinque dies, nonnihil adhuc rigescente ; at cum

Sanctum adeo propitium invocare non desisteret, addito etiam voto de peregrinatione Sonégias suscipienda ad xiv Julii, utpote præcipuam ejus solennitatem ; et brachium ipsum integre restitutum, nec ullo deinceps doloris sensu afflicta est. Instantaneam eam tam insoliti morbi sanationem, consultis medicis et theologis miraculosam declaravit atque adeo S. Vincentii apud Deum meritis et patrocinio adscribendam Illustrissimus Franciscus Vander Burch Archiepiscopus et Dux Cameracensis, ut constat ex ejus literis, ea super re Montibus Hannoniæ datis die xv Aprilis MDCLXIV.

EX FORTIO.

DE S. DENTLINO PUERO CONFESSORE

B

RESÆ IN CLIVIA.

E
J. B. S.

SYLLOGE

De cultu.

SEculo VII.

Resæ in Clivia non solus S. Dentlinus

Resa, Reza, Ressa, Resia, Reesium (vulgo Rees) oppidum est inferioris Germaniæ in ducatu Cliviæ, inter Vesaliam et Embriacam ad eandem dexteram Rheni ripam situm, Duci Brandenburgico seu hodierno Prussiæ regi subditum, libero tamen religionis fruens exercitio, ex conventionem, quæ in Clivensibus et Juliacensibus ditionibus locum obtinet. In ejus oppidi collegiata ecclesia singulari veneratione a tempore immemorabili colitur is, de quo hic agimus S. Dentlinus infans seu puer, S. Vincentii, cujus Acta jam proxime illustravimus, filius natu minimus, qui in albis, seu paulo post Christianam regenerationem : aliis in cunis, aliis demum ætate septennis mortuus dicitur ; ut de vita et gestis ejus nihil prorsus traditum sit, aut tradi potuerit ; quemadmodum nec origo aut causa hactenus satis patuit, unde apud Resenses, toto ferme Belgio Sonégiis dissitos, cultum obtinuerit : tametsi certum existimemus, reliquias aliquando eo deportatas, non solum infantis filii, sed forte etiam Sancti parentis, unde ad hunc diem inter animas illustres Julix et Cliviæ ita scripsit noster Theodorus Rhay : Ressæ in Clivia, publicis Litanii invocatur B. Dentlinus confessor, rarum ac breve teneræ ætatis miraculum, annis non moribus adolescens, gratia curationum conspicuus, ibidem cum sancto suo patre Vincentio comite in æde B. Virginis, quam vivus ardentem coluerat, quiescens.

sed tota familia coli videtur.

2 Citat Rhayus Fastos Gelenii ; at nusquam hic ait, sacra ista corpora Resæ quiescere, quamvis utrumque Sanctum coli ibidem fateatur, quod neque ego negaverim ; tuto addere poterat, et sanctæ matris Waldetrudis in eadem ecclesia agi memoriam, uti et sanctarum sororum Aldetrudis et Madelbertæ, quarum ibi Vitæ in Mss. lectionibus obiter delibantur, non ipsius S. Dentlini ; ut recte a seculo et amplius observavit noster Arnoldus a Boecop, ad

Rosweydm de variis Cliviæ Sanctis scribens anno 1621, ubi inter alia rotunde pronuntiat : non Vitam S. Dentlini sese mittere sed laudem potius ; nam vix quidquam in lectionibus ecclesiæ Resensis inveniri potuisse, quod vita nominari posset. Igitur extendenda fuit, inquit, per ramos et radices, et tamquam nobilis aliqua gemma meliori auro vestiri. Rectissime censuit Boecoppius : nam in schedis omnibus ab ipso transmissis, et a Majoribus nostris hactenus servatis, solum narrantur gesta parentum et sororum, de quibus jam alibi actum, aut porro agendum ; de S. Dentlino autem mera texuntur clogia, pro Officio, uti apparet, ecclesiastico. Ex his paucula in specimen exhibenda censuimus, quæ an etiam hodie in ecclesia Resensi usitata sint, hactenus ignoramus.

3 Non diffitebor, habere me præ manibus bina Vita, sic saltem vocatur, apographa sub hoc titulo : Vita S. Dentlini Patroni ecclesiæ Resensis in Clivia, potissimum ex lectionibus ejusdem ecclesiæ collecta. Ad marginem utrobique inscite apponitur annus DCCCL, quasi tum S. Dentlinus obierit, qui parentem, anno circiter 677 mortuum, prægressus est. Ex primis narrationis lineis de tota re facies conjecturam : Vitam S. Dentlini scribere operosum non est : sufficit enim uno verbo dicere, in albis mortuum esse, et placentem Deo factum esse dilectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius. Attamen cum insignis ecclesia Resensis Patronum illum habeat, et singulariter præ ceteris colat Sanctis ; sitque gloria filiorum, patres eorum, a parentibus S. Dentlini incipiam, et arborem bonam a radicibus commendabo ; a fundamentis ipsum ædificium. Ducto igitur a Sancto parente exordio, ejus genus, conjugium et liberos ordine enumerat, incipiens a S. Landrico, cujus nominis etymo a Belgico seu Saxonico verbo Landt-ryck, seu terrarum regionum divite desumpto, sic pergit :

In lectionibus Mss.

F

4 Postremus omnium S. DENTLINUS fuit, surculus scilicet felicis arboris quasi D'ENTE, et diminutive D'ENTHEN vel D'ENTLIN, mox cælo et æternæ vitæ inserendus ramusculus, qui ut canit ecclesia Resensis, sanctificatus est antequam natus, atque ante alios tres, imo ante ipsos parentes æthereas sedes subiit et Beatorum gaudia :

ibidem recte tarti solitis.

nam

AUCTORE
J. B. S.

nam salvifica unda baptismali adpersus, adhuc infans migravit ad Dominum. Et licet infans fuerit, omnipotenti tamen Deo, qui servos et prophetas suos aliquando in ipso matris utero sanctificavit, placuit hunc eligere, et in ipsa infantilis ætatis simplicitate gratiæ suæ muneribus illustrare et glorificare, vagitus infantiae ejus mirabiliter commutando, quemadmodum et aliorum multorum, in laudem et gloriam nominis sui; ut de eo illud prophetæ regii recte dici possit: Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum et ultorem. Qui igitur olim Jeremiam prophetam, antequam exiret de matre sanctificavit, qui Joannem Baptistam spiritu suo afflavit, ut in uterino cubili plusquam propheta exultaret, etc. *Rem prosequitur exemplis SS. Nicolai et Victoris, quibus S. Dentlinum aut comparat aut præfert.*

de sola ejus
felici morte

B

5 Obiit autem, inquit, S. Dentlinus xvi die Mensis Martii; quod unde occeperit, equidem non divino, inter Prætermisos eo die relatus est, sed huc tanquam ad proprium festum rejectus. Corpus a parentibus honorifice admodum terræ mandatum est, anima, angelica ope cælo transmissa. Claruit post obitum multis et variis miraculis, quæ historiæ non intexo, maxime in reparanda corporis integritate et curandis ægrotis. Quibus signis Dominus noster Jesus Christus, auctor omnis boni, pueri sanctitatem et meram puritatem orbi terrarum et posteris egregie manifestavit, ut merito in festo S. Dentlini præcinat Ressensis chorus: Quod peccatum non fecit, nec inventus sit dolus in ore ejus; quod oculi ejus non viderint vanitatem, nec pedes ejus in via peccatorum steterint; quod cum mulieribus coinquinatus non sit, sed virgo virginibus adjunctus, etc. Subdit porro S. Vincentium sanctitate et roptu filioli sui motum, atque angelica apparitione per somnium monitum, ad sanctiorem vitam se transtulisse, constructoque Altimontensi monasterio, ibidem monachum induisse, ut pluribus ad ejus Acta explicatum est. Sequitur:

et cultu agitur,

C

6 Corpusculum S. Dentlini, an post obitum S. Vincentii [incertum est] cum solenni pompa et debitis cæremoniis ad Sonégiense monasterium translatum est, et tandem juxta reliquias progenitoris sui Madelgarii in locello, auri atque argenti radiis ac laminis et pretiosis gemmis eleganter variegato, in pace depositum. Aliquot tamen reliquiæ S. Dentlini in templo Resensi sunt in ducatu Cliviæ, quod anno Christi mxi a S. Irmgarde, filia Comitis Zutphaniae ad honorem Genitricis Dei Mariæ magnis impensis constructum est: an autem eo ab eadem illustri virgine sint delatæ, incertum habeo, aut verisimile tantum. Hoc clarum est, quod collegium Resense, et tota ibi ecclesia S. Dentlinum singulariter colat, et Patronum habeat eximium, vocetque illum honorifice semper Patronum suum gloriosum, et duodecim minimum lectionibus ejus festum celebret, quas ita concludit: Supplicemus igitur et precemur beatum Dentlinum, qui nobis datus a Deo Patronus, ut in cælo pro nobis miseris, in hac valle miseriæ constitutis, jugiter intercedat. A latere summi altaris dextro, in ipsis reliquiarum valvis, S. Dentlinus ibidem pictus est cum hoc infrascripto carmine, quo id quod dixi breviter confirmatur:

Orbi Dentlinum Waltrudis protulit alium,
Ac Comes Hannoniæ Vincentius est genitorque,
Quem Reii vult sacro patronum cum Cyriaco.

7 Mater S. Dentlini Waldetrudis hunc actum claudat: *verba sunt ejusdem scriptoris, qui deinde vitam SS. virginum sororum Aldetrudis et Madelbertæ subjungit. Ejusdem ferme styli et ordinis sunt Lectiones ipsæ, quarum hic titulus: Lectiones B. Vincentii confessoris, patris S. Dentlini. Tum vero: De S. Dentlino ecclesiæ Ressensis Patrono, ejusque sanctis parentibus Lectiones ex probatis auctoribus collectæ. Horum vero prima, secunda, tertia et quarta, ad parentes, sorores et fratrem spectant; ubi in quintom sic demum legitur: Parentibus et propinquis tam illustribus et sanctis honore consimili divinæ dignationis æquatur S. Dentlinus; revera religiosorum parentum religiosus filius, sanctæ radices sanctus est ramus. Non degener esse poterat, quem sic domesticis exemplis fidei et virtutis conspicua et edidit et provocavit ad vitam cœlestem familiæ dignitas et generosa nobilitas. Hujusmodi sunt cetera omnia in alias sex Lectiones diviso, locis Scripturæ et exemplis confirmata, quibus describendis ne nouseam poriam, sufficiet exhibere elogium Molani in Notolibus, in quo tota rei medulla brevius contracta est, a Miræo de Collegiis Canonicorum cop. 48 ferme descripta, ex qua intelliges, incerta esse omnia quæ præter cultum de Sancto circumferuntur.*

1)
reliquis ad
patrem, etc.,
spectantibus.

E

8 Sic igitur Molanus: Ressæ in Clivia, sancti Dentlini confessoris. Is filius jam dicti S. Vincentii Comitis Hannoniæ et sanctæ Waldetrudis, fertur puer septem annorum in albis mortuus. Cujus natalis nusquam, quod sciam, apud Hannonones celebratur. Canonicæ tamen S. Waldetrudis invocant eum in Litaniis. Sed longe celebrior est apud canonicos Ressensis oppidi in Clivia, qui annue eum celebrant ad diem decimam quartam Julii; et hebdomadatim feriis secundis et quartis non impeditis. Embricæ præterea parochia S. Aldegundis celebrat eum in choro, die decima sexta Martii. Porro matutinæ lectiones cleri Reesensis merita ejus occultis Dei judiciis committunt, et magis versantur in laude parentum. Sequentia tamen inde desumpta ipsum concernunt: Postremo vero genuit S. Vincentius S. Dentlinum, patronum nostrum gloriosum, qui in Christo renatus, infans migravit ad Dominum; ut de eo impleteretur sermo Dominicus: Sinite parvulos venire ad me.... Sepultus est autem S. Dentlinus in cœnobio Sonégiensi juxta beatum Vincentium genitorem suum in locello auro et argento ac lapidibus pretiosis intexto. Quod cœnobium ipse sanctus Vincentius eleganti satis construxit opere, et stipendiis ac possessionibus magnifice exornavit. Hæc Reesenses, quorum majorem partem supra dedimus.

Molani elo-
gium.

F

9 Arbitror autem, subdit Molanus, beatum Dentlinum in simplici illo seculo non habuisse tam pretiosum locellum sub terra. Quare per sepulturam, quietem intelligo in feretro; quamquam sciam, tunc quosdam in purpura sepultos esse. Unde autem Reesensibus patronus obtigerit, et an ejus reliquias habeant, præsentibus canonici, quia ignorant, affirmare non possunt, nisi thecas reliquiarum diligentius perlustrent. Hinc amplioris elucidationis gratia Resam ego recurrendum putavi per nostros Patres Embricenses, missis eo variis quæstionibus, quas hic enumerare operæ pretium non est. Id unum eruere potui, superesse hactenus memoratas jam lectiones Mss., vix amplius legibiles, quæ tamen in ipso hodierno festo recitari soleant. De reliquiis altum silentium, uti et de cultus origine et causa: quam eo demum per verosimilem conjecturam reducere liceat, quod, ut superius

Quænam cul-
tus Resensis
ocasio esse
potuerit,

A in Commentario prævio S. Viuentii Madelgarii et proxime in annotatis pag. 653 ad litteram c ex hodierno Sonegiensis ecclesiæ Decano Lambottio insinuauimus, S. Dentlini, et fortasse etiam Sancti pæuentis ac fratris Landrici sacræ aliquæ reliquiæ, occasione geminati miraculi in Velpen (Feleppe) patrati, ibidem primum depositæ fuerint, ac ob varias causas, modo ignoratas, Resam postmodum deportatæ, atque in templo depositæ, solennem cultum hactenus obtinuerint, tametsi tempus et occasio translationis ex posteriorum memoria penitus exciderint: porro reliquiæ ipsæ seculo sexto decimo iconomacho, cum aliis aut dispersæ, aut commixtæ, aut forte verius oblitteratæ siut. Melius nos doceat, qui potest: id nobis reliquum est, ut sacros Fastos consulamus, quid de Dentlino referant, exploraturi.

unde in Martyrologia transierit.

10 In antiquioribus Martyrologiis nulla sancti infantis reperitur memoria: omnium prima, quantum licet colligere, verbo unico inserta videtur Florario Sanctorum Ms., quam non multis extendit editio Lubeco-Coloniensis his terminis: In territorio

Clivensi civitate Reesa, depositio sancti Dentlini pueri. Sequitur Grevenus: In territorio Clivensi, civitate Reesa, sancti Dentlini pueri septem annorum et confessoris; ex quo Canisius, atque item Molanus qui in prima Usuardi editione natalem rectius hoc die posuisse videtur, quam in aliis ad xvi Martii. Refert autem Greveni verba quibus solum adjicit, non tamen canonizati, quæ plurimis aliis Sanctis aptari possunt. Est et apud Ghiniū inter Canonicos regulares et Ferrarium, sed fusius apud Saussayum, cujus encomium ad jam superius dicta exigendum est. Sic habet in Supplemento pag. 1145: Ressæ in Clivia, sancti Dentlini confessoris, sancti Vincentii, de quo supra, filii. Qui septennis jam miraculis fulgens, migravit ad cœlestis aulæ, cujus candidatus erat, felicitatem. Hæc quidem tolerari possunt, non item sequentia: Corpus ejus Ressæ, ubi sepultum est, radiat et colitur, nomenque ejus in Hannonia publice in Litaniis invocatur. Intellige apud Montenses S. Waldegradis nobiles canonicas.

AUCTORE
J. B. S.

B

E

DE S. RAGENUFLA VIRGINE

AIICURIÆ IN GALLO-BRABANTIA BELGII.

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sanctæ natales, genus, ætas, cultus.

SEculo VII.

Vir perillustis, eruditione clarissimus, et dum viveret, nobis amicus D. Jacobus Baro le Roy, in sua Gallo-Brabantix Topographia, edita anno 1693, lib. 6, cap. 1

C Locus a Divæ satis obscure notatus,

agens de præfectura Aincuriensi, ex Molano, Miræo, Grammayo et aliis nonnulla delibat, tum ad S. Ragenuffam tum ad capitulum, cujus ut patrona colitur, spectantia; ad Papebrochium et successores cetera remittens, paulo uberius discutienda quando pervenerint ad historiam vitæ S. Ragenuffæ. Spartam, ordine recurrentem, lubens amplector, quamquam historia offeratur ex earum genere, de quibus sæpe queri cogimur; imperite passim, et multis post res gestas seculis compilatas, verbis multis pauca dicere, eaque persæpe connectere, quæ ad rectam temporum rationem ægerrime revocari queant. De hodierna Legenda post paulo agendum erit; hic ab ipso loco incipimus, quem obscurius designavit Petrus Divæus Rerum Brabanticarum lib. 1, cap. 6. Est, inquit, inter Romanduos vicus insignis Eincuria, D. Reginulfæ corpore ac miraculis clarus, ubi patrem ejus Adonem, virum in palatio Francorum nobilissimum habitasse, ac loco nomen dedisse, ut Adonis curia diceretur, opinantur. Meminit D. Reginulfæ Sigebertus in gestis anni DCXLIII. Hæc ut clarius intelligantur, sic rem explico:

paulo clarius describitur,

2 Brabantiam, uti et Flandriam in partes potissimum duas, ab eo nempe quo incolæ sermonem utnu-

tur, dividi solere, vulgo hic notissimum est; sic Brabanti et Flandri simpliciter vocantur, quibus in usu est lingua Flandrica seu Brabantica, quæ eadem est, sola modica dialecto distincta: ubi vero usitata est lingua Gallica, ii Gallo-Brabanti, et Gallo-Flandri, receptiore et communiori vocabulo Gallo-Belgæ appellantur. In ea parte quæ Gallo-Brabantia dicitur, Lovanium inter et Namurcum, pari leucarum circiter quatuor distantia situs est pagus Incourt, ab Aio dictus Aiicuria, Aincuria seu Aiicurtis, vel, ut alii volunt, ab Adone Adoniscuria, vel Adoniscurtis, unde olim Aioncourt, etc. In vetustis monumentis audit municipium non incelebre, civitatis jure, et variis libertatibus olim gavisum; hodie etiamnum caput territorii, præfecturæ, seu balivatus (vulgo Meyerie) ab ipso Aio denominati, atque in spiritualibus, cum Rouxmiroir, Longueville et Opprebray sic conjunctum, ut districtum particularem faciat, nec Leodiensi nec Namurensi diocesi proprie subjectum, sed sub particulari archidiacono; unde pastoribus istis quatuor joco indita Gallica appellatio mutius, quam hic Latine reddere debeas segreges, ut qui a communi jurisdictione quodammodo segregati siut. Pagum commendat a salubritate aeris, cam expertus R. D. Gilsoux, ibidem pastor, duorum supra octoginta annorum senex adhucdum vegetus, cum et ipse, et ejus decessor jubilæum pastoratus celebraverint, raro sane exemplo.

3 In Aiicuria, hic a nobis descripta, quam Grammayus, more suo, variis aliis titulis mirifice exornavit, natam oportet, educatam, sanctitate floruisse, sepultam esse, ac constanti celebrique a seculis veneratione cultam S. Ragenuffam, Reginuffam seu Reginulfam, Belgice Raynoffe et Renofele, quæ in lucem edita sit tempore Dagoberti regis, florentissimo in Belgica Sanctorum seculo, nempe

Ibi nata est Virgo ex Aio et Aia.

F

AUCTORE
J. B. S.

Christi septimo, quo multæ Sanetæ feminæ beato Pippino seniori, cognomento Landensi, aut vere et proxime sanguine junctæ fuere, ut filia ejus Gertrudis et Begga, aut saltem ex ejus consanguinitate ortæ dicuntur, ut Landrada, bixæ Amolbergæ virgo et vidua, aliarque plures. Ex eodem isto genere ortum memorant Aïm, aut saltem Aiam ejus conjugem, S. Ragenuffæ parentes, Legendæ scriptore viam præmonstrante, dum eam de stirpe Carolidarum genitam asserit, et S. Gertrudi cognatam, de qua re controversiam movere non lubet. Facile equidem admiserit, alterutrum Sanetæ parentem aliquo consanguinitatis gradu B. Pippinam obtigisse, namque ipsam eo loci fuisse in villa Brombosia, dictumque a patris nomine pagum Aïcuriam, seu Aïicurtem, quasi Aïi dominium seu palatium aut prætorium, quod regnante Dagoberto istic incoluerit.

regnante Da-
goberto, ex
ejus varia
epocha,

B

4 *Ætatem hic nominio, multis, ut dicebam, Sanctis celebrem ac passim in Legendis notatam, quam Aetorum scriptor in ipso principio ita depinxit, ut quid velit, divinando prope assequi oporteat. Audi ipsum: Tempore quo inclytus rex Francorum Dagobertus agebat in sceptris, Lodomiro et Sigeberto filiis ad regnum vel laboris consortium ascitis, orta est in partibus Hasbania, in villa nomine Brumbasia, inclyta virgo Christi Ragenuffa. Non una hic boni viri hallucinatio: nam pro Lodomiro, ignoto plane nomine, legere debuit Clodovæo, qui ad regnum a patre Dagoberto adseitus nunquam fuit, sed ab eo moriente relictus sub regimine Nantildis matris; ut de solo Sigeberto verum sit, quod vivente patre in laboris consortium assumptus fuerit. Demas saltem scriptori, natam esse S. Ragenuffam postquam Sigebertus regni Austrasiæ habenas suscepit: sive id factum volueris anno 632, ut ii statuere debent qui Dagoberti obitum inuenerunt anno 638; sive circa annum ipsum 638, ut nos facillime admitteremus, qui non semel supposuimus Dagobertum ad annum 644 supervixisse; in utraque hypothesis evertenda prorsus communis et recepta opinio, quod S. Ragenuffa mortua sit anno 643.*

de tota ipsius
ætate sta-
tuendum est;

C

5 *Sequamar tantisper priorem sententiam, nempe quod Dagobertus regno et vita cessarit anno 638, eum annis sex ante obitum patris Austrasiæ regnum obtinuerit Sigebertus, adeoque aucto ut minimum 632; dicendum erit, natam esse Sanctam anno circiter 633, vel 634. Ex eadem Legendæ admittamus, Virginem a teneris annis sanctitate claram fuisse, fugisse in silvas ad evitandum Ebrouini aliujus conjugium: tunc vero orationem ab ea ad Deum fasam, ut quam citissime cælesti suo sponso conjungeretur; secutam demum proxime felicissimam mortem. Hæc, inquam, omnia admittamus; certe ad Dagoberti tempora obitus ejus revocari non poterit, quantavis adolescens mortua supponatur; neque adeo ante 644, multo minus ante 638 vivere desiderit: id tamen verum erit, quod Chronico Sigeberti sive inscriptum sive adscriptum est ad annum 643: Virgo Christi Reginulfa sanctitate claret in Gallia. Floruerit sane, vivo etiamnum in altera opinione Dagoberto, id solum consequens erit, tunc temporis eam vixisse; at nihil prohibebit vitam ejus ad plures post annum 643 alios producere, tametsi quis contenderet, eam annum ætatis vigesimum non superasse, id quod ex Legendæ scriptoris sensu deducendum videtur.*

qua certo
claruisse vi-
detur anno
643.

6 *Et vero annis aliquot post dictum 643 supervixisse sanctam Virginem, omnino sensisse oportet Legendæ scriptorem, si quid dicere voluit per inductionem Sanctorum, quos Sanetæ synchronos statuit, utpote quorum ipsa vestigiis quodammodo institerit; atque eos inter S. Gertrudem nominatim appellat,*

quæ sane S. Ragenuffæ præluere non potuit, si hæc anno 643 mortua sit. S. Gertrudem natam alibi statuimus anno 631, ut etiam in prima hypothesi annis saltem aliquot S. Ragenuffa senior fuerit, circa annum 650 secularibus exata, et sub Iduberga, seu Itta matre viam perfectionis iugressa, quam proinde Virgo nostra ducem habere potnerit in servando virginitatis proposito: quo plane respexit Molanus in Natolibus, dum in brevi Sanctæ elogio asserit, in eodem proposito prævias cognatas suas Aldegundem et Gertrudem sequi voluisse; quod Baroni le Roy eo solum displicuit, quod supponeret cum communiori opinione, S. Ragenuffam obiisse anno jam sæpe dicto 643. Verum cum is rem omnem nobis accuratius disentiendam commiserit, vel solius Legendæ qualicumque auctoritate moveretur ad sentiendum nobiscum, Sanctam, qua de agimus, ultra annum 650, quidni usque ad annum 653 vitam protaxisse.

7 *Hactenus de ætate dicta suffieiant, in quibus nihil video, quod cum ejus temporis historia non recte coalescat, quamquam nec talia sint, ut indubitata fide nitantur. Neque vero de cultu ejus, utut in Aïcuria vetastissimo, antiqua adeo sunt in Martyrologiis testimonia, inter quæ primam reperio Florarium Sanctorum Ms., in quo hoc die ita habetur: In Aycuria in Brabantia Gallicana, depositio S. Ragenulphæ Virginis de stirpe Carolidarum. Hæc carnale connubium spernens, et Christi contubernale jugum toto corde amplectens, ab ipso est per angelum, in magna claritate sibi apparentem, ad cælestes nuptias invitata. Hinc procul dubio acceperit Molanus, ex hoc Canisius, Miræus, Ferrarius, Ghinius, Saussayus, Arturus, Fiseus et Castellanus. Unum pro omnibus sit Saussayi elogium: Eodem die in Hasbania migravit ad Christum S. Ragenuffa virgo, quæ inclyta stirpe progenita, a tenera ætate Christi succensa amore, eidem intemeratum suæ virginitatis florem consecravat. Cumque Ebrouinus adolescens nobilis eam ad connubium postularet, et parentes renuentem urgerent, instante die nuptiarum, una cum ancillula ad vicini nemoris latibula confugit: moxque a sponso cælesti vocata, ad angelorum consortium, quorum puritatem studuerat imitari, feliciter avolavit. Cujus sanctitatem plurimis miraculis Deus testatus est; ob quorum splendorem ædificata est ad ejus sepulcrum a propriis ejus parentibus ecclesia, in qua per longa temporum curricula, editis ad ejus preces opitulationum beneficiis, merita ejus pretiosa refulserunt.*

8 *Constantem cultum obtinet per totam diœcesim Namureusem, in ejus Litaniis majoribus eum aliis Sanetis patronis invocatur, et locum habet in propriis Officiis, ab illustrissimo episcopo Joanne Dauvin anno 1619 editis, ubi in Calendario hoc die post S. Bonaventuram ponitur: Et commemoratio S. Ragenuffæ virginis; in ipso autem ordine: Pro S. Ragenuffa, lectio ix, quam hic etiam describendam censuimus, ne eadem sæpius ex Molano, Miræo aut aliis repetenda sint. Sic habet prædicta lectio: Ragenuffa virgo nobilibus et copiosis parentibus in Hasbania orta, a tenera ætate senilia exequabatur opera. Quam cum Ebrouinus adolescens ad connubium postularet, et parentes nolentem urgerent, instante die nuptiarum cum una ancillula ad vicinæ silvæ latibula confugit. Paulo post a Christo sponso suo vocata, quæ angelorum studuerat vitam imitari, eorundem ministerio subvecta est ad paradysum cælestem. Mox parentes, omnibus cognitis, ejus corpus honeste*

sepe-

D

Recentior est
ejus in Mar-
tyrologiis
memoria,

E

F

uti et in Pro-
prio Namur-
ceusi;

A sepelierunt, et processu temporis, super tumbam ipsius ecclesiam sumptibus propriis ædificaverunt, quibus, miraculisque plurimis Deus sanctitatem suæ sponsæ testatam voluit. *Habes hic paucis omnia quæ de S. Ragenuffa multo verbosius in Legendu memorantur, atque ex ea in Officio proprio Aiicuriensi, quo eodem utuntur canonici ad S. Jacobi Lovanii, unde ipsum descriptum accepimus. et ex quo hic nonnulla decerpenda sunt.*

antiquior in
Officio parti-
culari Aiicuriensi.

9 Titulum præfert, XIV Julii, Officium S. Ragenuffæ virginis patronæ capituli S. Jacobi. Manuscriptum nostrum paginas viginti duas in forma quarta continet, characterem non multum presso, antiphonis, responsoriis aliisque hujusmodi distinctum, divisumque per integram Octavam, sic ut in ipso solenniori festo recitentur in secundo nocturno lectiones tres de Sancta; postridie XV fit de divisione Apostolorum; XVI de S. Bonaventura, Officio in eum diem ibi translato; XVII de S. Alexio confessore; XVIII fit iterum de Sancta, habenturque tres aliæ lectiones; item XIX tres aliæ; XX colitur S. Margarita Officio duplici; demum Octava die seu XXI Julii occurrunt tres ultimæ lectiones propriæ, ut proinde universim sint lectiones duodecim, quæ totam ipsam Legendam, si non iisdem prorsus verbis, saltem sensu, excepto solo prologo, ad finem usque decurrunt, adjecta ad calcem clausula, inferius examinanda, de gente barbara continuo in Gallias irruente, quæ causa fuerit, canonicorum collegium inde transferendi Lovanium, anno nempe MCCCCLIV: item de fonte S. Ragenuffæ, ex quo hydropici et alii languidi permulti sæpius remedium acceperunt. Sequitur Missa etiam propria sub Introitu: Gaudeamus omnes, etc.

cujus specimina aliqua
subjiciuntur;

10 Non video operæ pretium esse singula propria ex eo Officio hic describere; sufficient paucula specimina ut ex iis cetera colligantur. Ad Vesperas et Laudes antiphona prima est: Florens ætate primæva Christi virgo Ragenuffa ut flos campi enituit claris orta parentibus. Ad Magnificat in primis Vesperis: Magnificet Ecclesia te, beata Ragenuffa, quæ in Deo salutari refugium invenisti, victrix mundi virgo Christi. Matutini Invitatorum: Jubilemus Deo nostro, qui beatam Ragenuffam introduxit in requiem sanctam. Primi nocturni antiphona prima sic sonat: In gloria et honore beatæ Ragenuffæ perfecisti laudem Domine Deus noster. Sic porro responsorium: Sanctæ virginis Ragenuffæ solennia devote celebret Ecclesia, quæ seculum deseruit: Et Christum sequi meruit. Abnegavit semetipsam, et tulit crucem suam. Et Christum. Eadem est Oratio seu collecta, tum in Officio tum in Missa: Propitiare quæsumus, Domine, nobis indignis famulis tuis, per sanctæ Ragenuffæ virginis tuæ merita gloriosa, ut ejus pia intercessione ab omnibus protegamur adversis. Per Dominum nostrum, etc. Hæc de solenni festivitate octiduana in Aiicuria et Lovanii in templo S. Jacobi.

uti et quæ ad
S. Jacobi Lovanii mutata
sunt.

11 Porro in hac ecclesia admissam non ita pridem mutationem aliquam mihi significaverat laudandus infra P. Holvoet, indicando, modernum istic Officium typis excusum esse. Rogavi itaque, ut quemadmodum vetus Ms., a se transumptum, ad me miserat, sic et recentioris istius mihi copiam faceret. Præstitit id non segniter, ut proinde utrumque conferre licuerit. Adverti continuo, totam reformationem in eo unice consistere, quod hodierno inserta sint bina Officia nova, quæ prius in ea ecclesia infra S. Ragenuffæ festivum octiduum non celebrabantur. Itaque XVI Julii fit de commemoratione solennitatis S. M. V. de Monte Carmelo; XVIII autem de S.

Bonaventura, et XIX de S. Henrico, ut necesse fuerit omittere lectiones, quæ diebus XVIII et XIX ex Sanctæ Legenda recitabantur, atque adeo solum supersint hodie tres lectiones secundi nocturni in ipso festo, et tres in ejus Octava. Hæc vero non nisi a decennio circiter introducta esse, testatus est R. admodum D. Franciscus Ludovicus Deens collegii Trilinguis præses, et ad S. Jacobi canonicus. Ceterum quæ propria erant in Ms. circa antiphonas, capitula, responsoria, etc., eadem in reformato servata sunt, uti et Missa particularis, de qua nuperrime meminimus. Utantur Aiicurienses et vicini pagi supra nominati antiquo ritu Ms., an impresso Lovaniensi, parum interest pluribus investigare: nunc ad ea procedimus, quæ de S. Ragenuffæ reliquiis, miraculis, fonte, capitulo Lovaniensi, et Actis ipsis illustranda supersunt.

§ II. Reliquiæ S. Ragenuffæ, miracula, fons ejus, collegium Canonicorum inde Lovanium translatum, Acta quæ hic dantur.

E

Sacrum sanctæ Virginis corpus Aiicuriæ a parentibus depositum, ecclesiamque superædificatam, tradunt omnes, atque adeo venerationem ex eo circiter tempore subsecutam, non videtur in dubium revocari posse. Ibidem adhuc superesse sacras istas exuvias existimavit noster Bartholomæus Fisen, dum in Floribus ecclesiæ Leodiensis, anno 1647 editis, narrato parentum dolore ob properatam filiæ mortem, violentiæ intentatæ pœnitentia ductos, ex Vita memorat, tum quidem examine corpus sepelivisse pro dignitate, et ædem sacram postea superstruxisse; tum vero ita pergit: Deus vero quo suum in carissimam sponsam amorem palam faceret, eodem loco prodigia diutissime perpetravit. Aiicuriæ servatur coliturque sanctæ Virginis sacrum corpus; et ejus nomen fons retinet, e quo potata aqua hydropem aliosque morbos pellit. Pridie porro supplicationis anniversaria ipsis festis Pentecostes, sacrum ferculum ad fontem incolæ deferunt, ut aquas ejus contactu veluti consecrent, et, suffragante beata Ragenuffa, curandis morbis vis major addatur. Canonicorum autem collegium, in ejus honorem Aiicuriæ conditum, Lovanium ad S. Jacobi jam inde ab anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto translatum est. Hæc Fisenus, quæ paulo fusius explicata sufficientem dabunt alteri huic paragrapho materiam.

Quod Aiicuriæ servari
supponunt
sacrum corpus,

13 A jam dicto sacro corpore incipimus, quod Aiicuriæ hodiedum superesse, non solus Fisenus existimavit; quemadmodum ab aliis traditum est, in S. Jacobi Lovanii pretiosas S. Ragenuffæ reliquias, tamquam ejus ecclesiæ capituli fundatricis magno in honore haberi. Verum adhibita paulo diligentiori cura plusculum lucis nactus sum, eam procurante nostro P. Joanne Baptista Holvoet benevolentia R. P. Jacobi van Eyl, Collegii Lovaniensis Rectoris, qui dicto Patri potestatem fecit omnia disquirendi etiam in Aiicuria, unde notitias plures collegit rei nostræ opportunas. Ex ejus igitur et R. D. Gilsoux, pastoris Aiicuriensis ad proposita mea dubia responsis, nonnulla elucidari hic poterunt, quæ ab aliis non satis examinata fuisse, manifeste patebit: atque hic erit ad Fiseni textum quodammodo commentarius. Præmitto obiter, Chapeavillum operis sui de Pontificibus Leodiensibus tomo 1, pag.

ex recentioribus certioribusque notitiis,

F

AUCTORE
J. B. S.

83 sub finem, adducere ex codice Harigcriano Aureavallis annotationem marginalem sub his verbis : Anno Domini DCXLIV virgo Christi Reginulpha sanctitate claret in Gallia, et est sepulta in ecclesia B. Petri, quæ a nomine suorum parentum Ayi et Ayæ denominatur Ayona curia in diœcesi Tungrensi.

constat, eum templo combustum anno 1599 servata solum maxillæ parte.

14 De unius anni discrimine me non laborare, jam satis dixi ; ad rem nostram sufficit, sepultam istic fuisse S. Ragenufflam, postmodum debite elevatam, cultam, et miraculis claram effulsisse. Sed id hodie non recte dicitur, Aiicuriæ servari, colique sanctæ Virginis sacrum corpus : nam, teste laudato D. Gilsoux, nihil istic superest præter partem aliquam maxillæ, thecæ oblongæ inclusam, quam hic æri incisam exhiberi curavimus, ex delineatione nostri P. Ferdinandi Picart, qui cum P. Holvoet omnia coram perlustravit.

Templum in quo feretrum illud, de qua meminerunt scriptores, una cum corpore aut ossibus S. Ragenuffæ servabatur, anno, ut aiunt, 1599, hæreticorum, aut facinorosorum hominum, Regi suo rebellium, furore flammis exustum fuit ; unde simul et feretrum et sacra lipsana periere, una excepta maxillæ particula, quæ thecæ vilioris pretii, ex ære vel eupro confecta, ad eam, quam socius meus delineavit, formam post fuit inclusa. Cetera quæ de hodierno templo, de altari S. Ragenuffæ, parentumque ejus sepultura adjiciuntur, abs re nostra minime aliena sunt.

15 Restauratum a jam dicto incendio templum, prout hodie conspicitur, habita loci ratione non inelegans, vetere tametsi angustius, speciem crucis exhibet, turri in ipso navis medio assurgente. Ara princeps S. Petro Apostolo, primo utique templi patrono, consecrata est ; dextrum latus occupat ea quæ S. Ragenuffæ nomini inscribitur : cujus pictura oculis offert sanctam Virginem baculo innixam per silvas incedentem. Inde haud procul, in interiore tamen recessu quopiam, ante parvum aliud altare, conspiciere licet binos lapides sepulcrales, figura quadrata unius circiter pedis, passu uno a se line inde distantes, quibus nomina Ayi et Ayæ, qui passim S. Ragenuffæ parentes existitisse perhibentur, ac subtus vulgo creduntur fuisse inhumati, litteris satis rudibus inscripta sunt. Haudquaquam tamen sit verisimile, lapides istos, ab eo, quo sepulti istie existimantur tempore, ad hæc usque nostra permansisse. Credi facilius potest, eos multis post seculis, ex traditione populi, quod ibi tumulati essent, sepulcris illis, quæ ex ipsa pedum impressione concamerata esse sentiuntur, imposita fuisse. Lapidum forma et rudiores characteres AYUS et AYA ex jam dictis satis intelliguntur, ut talia in æs incidere, operæ pretium non sit.

16 Addidit in epistola sua R. D. Pastor, de prioris templi magnitudine conjecturam fieri posse ex ruderibus etiamnum exstantibus : porro altaria, seu capellas, ut vocant, multas ibidem olim fuisse, id vero ex variis earum nominibus, quorum in vetustis tabulis aut earum fragmentis reperitur mentio, facile intelligi. Appellat ipse nominatim aras seu sacella : S. Michaelis, S. Petri parvi martyris, S. Nicolai, S. Catharinæ, S. Thomæ, S. Joannis Baptistæ, etc. Sed horum, inquit, sola hic memoria ; fundis seu redditibus, ad ea pertinentibus Lovanium translatis cum canonicorum collegio, de quo inferius nonnulla annotabimus. Et ea quidem satis certa sunt ; non item, quod in eadem epistola asserit aut supponit, transmigrantes canonicos reliquias etiam S. Ragenuffæ ad S. Jacobi deportasse, quas, utpote sacras patronæ suæ exuvias, ibi quoque venerarentur. Quod si factum tunc est, sacra ea lipsana intercidisse oportet, nam qui propius omnia Lovanii æque atque Aiicuriæ exploravit Holvoetius, in templo S. Jacobi nihil invenit præter liqueam aliquam Sanctæ imaginem, picturamque, quæ ipsam, quemadmodum et Aiicuriæ repræsentat baculo incedentem, seu in silvas, vitandarum nuptiarum gratia, fugientem. An locis aliis reperiantur S. Ragenuffæ reliquiæ, tametsi solícite inquisierim, rescire hactenus non potui.

17 Vera sunt quæ de fonte narrat Fisenus, a R. D. Pastore recentissime confirmata et ab inspectoribus non indiligenter descripta. Deducti sumus, inquit, ad fontem. Dissitus hic duntaxat est a templo octava circiter leucæ parte, in prato quodam declivi ; circumdatur quadrato pariete, qui longitudine pedes $29\frac{1}{2}$, altitudine $5\frac{1}{2}$ continet. Puteus, in quem novem gradibus descenditur, angulum rectum præfert,

D

Templi jam restaurati

E

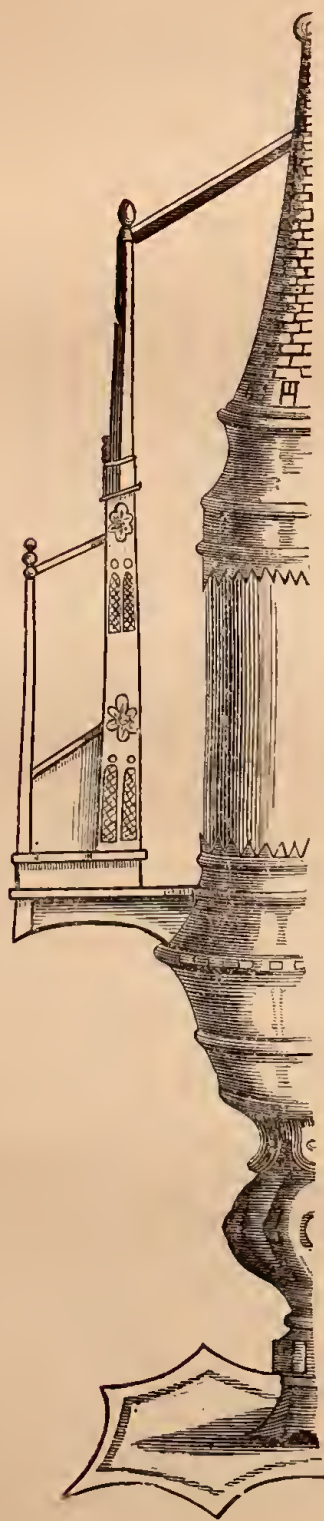
a vetustiore differentia.

F

Celebris fontis anniversaria consecratio,

B

C

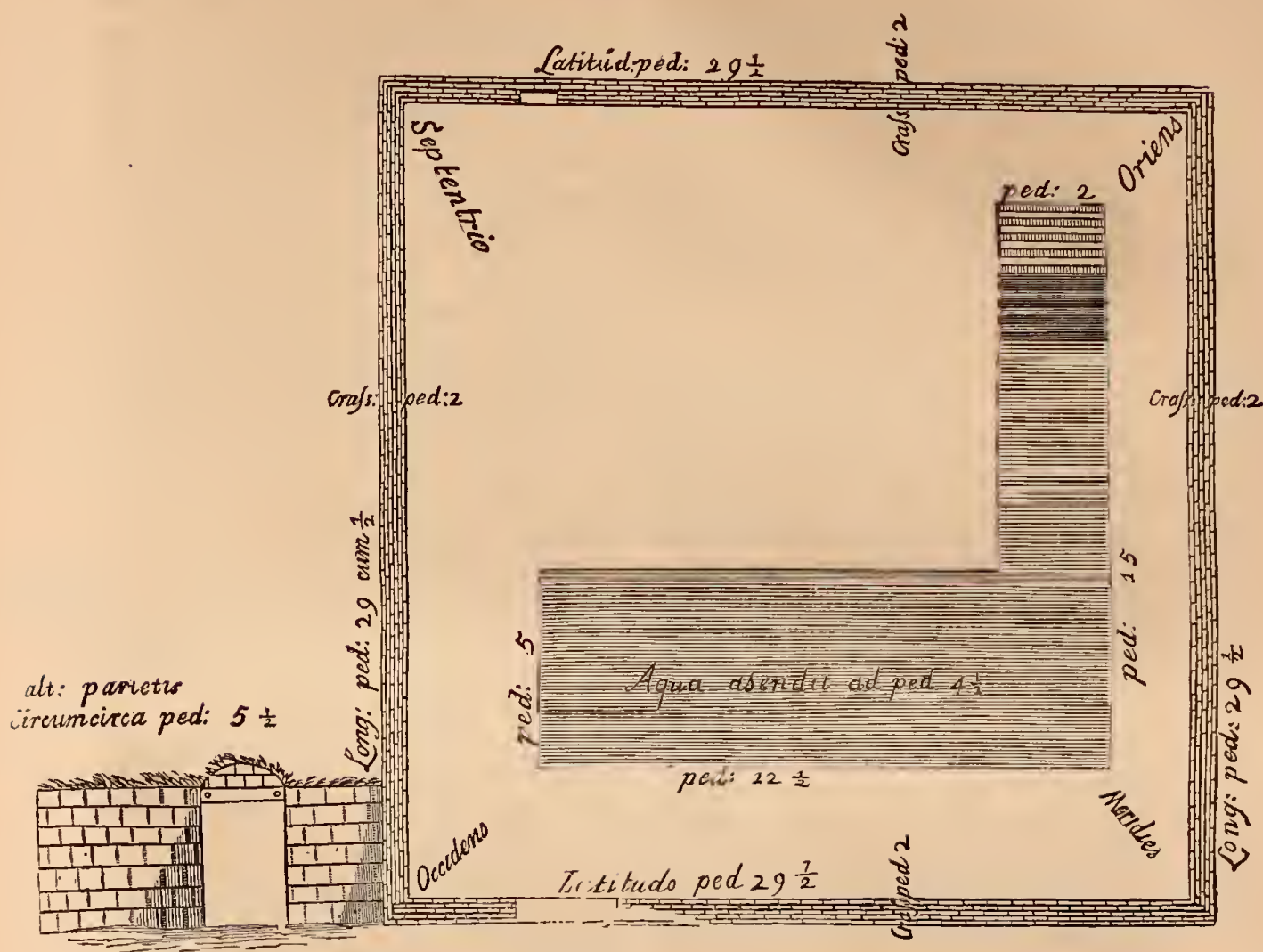

LIPSANTHeca S. RAGENUFLÆ.

Atque ea particula totus hodiernus Aiicuriensium thesaurus est, grandiori capsâ, qua corpus recondebatur, flammis absumpta. Audi ipsa relatoris verba.

A præfert, cujus alterum latus pedes $12\frac{1}{2}$, alterum 15 comprehendit. Aqua in ipso puteo placida, haud apparente oculis scaturigine e fundo ad pedes $4\frac{1}{2}$, ascendit, unde in vicina prata delabitur. Fontis figuram schema hic contractum exhibet, quod una cum lipsanoteca supra exhibita in æs incidi curavimus.

AUCTORE
J. B. S.

FONS S. RAGENUFLÆ MIRACULIS CLARUS IN AIICURIA.

*Perseverat adhuc caeremonia aquas illas quotannis
lipsanothecæ, ut olim feretri, tactu velut conse-
crandi, supplicatione ad hoc instituta, ipso Pente-
costes festo die post decantatas Vesperas, comitante
ingente populi turba, quæ undequaque, etiam ex re-
motis locis solet affluere. Priscis tamen temporibus
supplicatio fiebat solennior per circumjectos pagos,
unde plerumque accidebat, ut quamvis octava ma-
tutina daretur initium, vixdum hora post meridiem
secunda supplicatio absolveretur.*

atque ex ejus
aquæ potu
beneficia.

18 Consecrato mox fonte, solent sese languidi, tamquam in probaticam, certatim conjicere, e quibus primus insiliens sanitatem quoque certius dicitur obtinere. Bibunt ex eo fonte maxime hydro-pici ac febricitantes, qui morbis suis inde quærunt, et acquirere perhibentur remedium. Recentia adducuntur incolarum testimonia juramento firmata, virorum, qui et integrarum familiarum superstitum, de singularibus beneficiis eadem aqua acceptis. Ita jurati retulere Jacobus Bouvy, qui violenta febre a paucis annis oppressus, ad fontem deduci volnerit, cujus aquis ablutus, subito convaluerit; ac item Maximilianus Chentinus, ejus uxor Francisca Bargilez, liberique omnes pari febre lecto affixi, habito ad gloriosæ sanctæ Ragenuflæ merita recursu, in fontis aquam immissi, omnem vim morbi expulsam senserint mense Maio currentis anni 1722. Fertur etiam hoc eodem anno mense Julio, puella quædam Nivellemensis laborans hydropisi, quæ equo, sustinentibus illam utrimque duobus viris,

eo adfecta fuerat, aquis illis pristinae redditae sanitati. Hæc omnia cum ita gesta sint, dolendum sane, quod non major habita fuerit cura beneficia ejusmodi annotandi, ac idoneis testimoniis roborandi, ut recte observat Holvoëtius. Idque adeo magis dolendum, cum R. D. pastor persancte testetur, frequentia id genus miracula diuturni pastoratus sui tempore accidisse, inter quæ singulare etiam refert, alteri non absimile, de hydropisi curata voto peregrinationis ad Sanctam concepto, quod persolvi receuter ipse viderit. Atque de reliquiis, fonte et miraculis hactenus, superest ut de canonicorum collegii institutione ac translatione pauca interseramus.

19 Aiiicuriensemecclesiam collegiatam olim fuisse jam diximus; errant qui capitulum fundatum volunt ab ipsis S. Ragenufflæ parentibus, a quibus templum couditum fuisse admittimus; nec minus aberrat Grammayus dum Radulfum et Gislam veros capituli fundatores confuudi patitur cum Aio et Aia, totis ferme quatuor seculis foundationem prægressis. Porro vere institutum a Radulfo et Gisla prædictum canonicorum collegium jam ab anno 1036, docet diploma Reinardi Leodiensium episcopi apud Miræum in Notitia cap. 85, ad quod et ad Baronem le Roy loco supra citato harum rerum curiosiores remitto: ubi ex Grammayo discent regulariter olim vixisse canonicos, ut tum moris erat, usque ad seculum XIII, quo haud dubie ad exemplum Leodiensium, solutæ ex congregationes, ut pluribus ostendimus, dum de ecclesia Mechliniensi in Corollario ad S. Ru-

F

*Collegii ca-
nonicorum
ex Aicuria
Lovanium
translatio*

AUCTORE
J. B. S.

moldum ageundum fuit. Huc spectat quod recte notatum invenio in novissimo ad Miraxum supplemento pag. 902, relictam a Radulfo hereditatem sic partitum Leodiensem episcopum, ut pars media cesserit cœnobio S. Laurentii Leodii, cujus abbas hodie dum patronus est sex præbendorum capituli Lovanium translatis. Prodit Grammayus apud le Ray, reformatum fuisse ab Eugenio IV anno 1444; sane istic laci perstitisse usque ad 1454 indubitatum est. At crediderim loci tædium canonicos cœpisse, ut alio migrare liceret, non invito ad hæc Philippo Bono Belgii principe, ut satis insinuat Lipsius in Lovanio lib. 2, pag. 82. Movit eum (Philippum Bonum) opinor, inquit, solitudo aut inopia oppidi (Lovaniensis) sic etiam attollendi; movit et Academiæ adspeetus, quam canonici decore colerent, et ipsi ab ea excolerentur.

anno 1454,
approbante
Nicolao PP.
V,

B

20 *Et sane, rogante eo et instante, perfecta esse omnia, palam facit diploma ipsum Pontificium Nicolai V, quod ex archivo archiepiscopatus Mechliniensis mihi exhibuit laudatus alibi R. A. D. Benedictus de Ruddere, ecclesiæ Metropolitanæ canonicus ac Eminentissimi Cardinalis Archiepiscopi secretarius; unde hæc pauca subjicienda censui, ne ex ultima Officii Rogenustiani lectione nobis imaginemur, factum id seculo ferme Normannico præpter barbarorum incursiones, cum eo tempore necdum exstiterit capitulum in rerum natura. Sic habet diploma: Nicolaus Episcopus.... cum præfatione, post quam pergit: Sane pro parte dilecti filii nobilis viri Philippi Ducis Burgundiæ, nobis nuper exhibita petitio continebat; quod collegiata ecclesia loci de Eyncourt, diocesis Leodiensis, temporali dominio ipsius Ducis subjecta, in loco campestri, et a bonis oppidis multum remoto, in quo armigerorum incursus sæpe fiunt, ac populus satis rudis conditionis conversatur, insistit. Propter quod dilecti filii deeanus et capitulum ipsius ecclesiæ variis plerumque perplexitatibus, apud dictam ecclesiam commodè et secure residere, ac Altissimo sub tranquillo statu famulari; neque res humano usui necessarias, propter distantiam hujusmodi decenter habere non possunt, in non modicum decani et capituli prædictorum desolationem, et divini cultus, detrimentum.*

an ob barbarorum incursiones facta sit?

C

21 *Hæc vera oratio est, subjiciturque modus, quo enumerata incommoda vitari possint, nempe, si collegium prædictæ ecclesiæ ad parochialem S. Jacobi Lovaniensis transferretur; ipsa parochialis ecclesia in collegiatam ecclesiam erigeretur, ac omnibus insignis collegialibus, quibus ipsa ecclesia de Eyncourt decorata existit, pariformiter decoraretur; hoc profecto cederet in augmentum divini cultus, et ad honorem prædicti oppidi, ac etiam ad salutem plurimorum; præfatus quoque Dux magnam exinde consolationem susciperet. Quare pro parte dicti Ducis nobis fuit humiliter supplicatum, etc. Datum est diploma anno 1454, Junii die xxv: at concordia inter capitulum et rectorem ecclesiæ S. Jacobi Lovaniensis primum subsequuta est biennio post, unde ea occurrit inter scriptores diversitas, quod alii primum, alii secundum annum consignent. Mihi satis est, veram translationis capituli causam reperisse, quæ in jam dicta Officii lectione ultima valde obscure, ut non dicam falso, suggeritur his verbis: Cum gens barbara (permittente Deo propter hominum flagitia) continuo in Gallias irrueret, canonicorum collegium inde translatus est Lovanium anno mcccciv. Fecit me gens barbara continuo in Gallias irruens seculo xv. Nunc quæ ad Legendam spectant, paucis accipe.*

22 *Desumpta ea est, et Rosweydi cura descripta ex monasterio Rubæ vallis parte i Hagiologii Brabantinorum, collataque a Bollandio cum alio manuscripta Corsendoncana Canonicorum Regularium juxta Turnholtum, in quo deerat prologus, quæsitis eminens paritotibus a scriptore exornatus, ast ubi satis indicat, nulla sibi præluxisse monumenta vetera scripto relictæ, e quibus Legendam suam educeret, ut idcirco arationem potius concinnaverit quam historicam Vitæ seriem. Ait, se adorsum esse scribere de vita et de conversatione virginis Christi Ragenustæ, et ad memoriam posterorum aliqua transmittere, eum ad plenum non sit id facile, quod scilicet et annis sublapsa vetustas memoriam aboleverit, vel quod exinde nulla monumenta scriptorum inopia ad nos transmiserit, vel forte transmissa cadentibus in negligentia studiis, incuria abjecerit. Quasi diceret, se ea sola scribere, quæ ex superstite vulgi fama acceperat. Amanuensis vitio deformatum oportet esse titulum, dum pro Aii-curia seu Aii-curte legitur Tuehordia, sic enim conceptus est: Prologus in Vitam Ragenustæ virginis, de stirpe Carolidarum apud Tuchordiam quiescentis.*

D
Legenda ex
vulgi tradi-
tione collecta

E

23 *Dividitur tota, ut non male appelloveris, pa-negyris quantumvis inelegans, in brevia decem, quæ per totidem numeros reddidimus, capita, paulo verbosius, quod jam monui, amplificata, utpote quorum totam medullam jam supra dedimus in unica illa lectione Officii diocesis Namurcensis, qualem ferme etiam exhibet, licet pluribus verbis, vetus Chronicon Brabantix Belgice scriptum, cujus editio annum apud nos præfert 1512, qua paulo antiquior Lovanii exstat, nempe anni 1497, sed a nostra nec pretio nec elegantia discrepans. An inde materiam aliquam desumpserit scriptor, an forte ex hoc compilator Chronici, nequeo satis conjicere; neque quis fuerit, aut quando vixerit, usquam occurrit vestigium, nisi suspicari audeamus, in ipsa Rubæ valle exornatam esse Legendam a Joanne Gillemanno, seculi xv scriptore, ut habes in Præfatione Bollandiana cap. 1, § 4 in fine, vel ab Antonio Gentio, vel ab aliis Hagiologii istius et Novalis compilatoribus aut prosecutoribus. Capita ipsa decem in duo contraximus, ceteris etiam ad normam nostram dispositis, atque annotationibus hinc inde illustratis, ut jam perspicias.*

rudiori stylo
multis pauca
commemo-
rat.

F

VITA

Ex Hagiologio Brabantino Ms. Rubæ
vallis,

Collata cum alio Ms cœnobii
Corsendoncani.

PROLOGUS.

Sanctorum Dei vitæ et acta idcirco patrum utriusque testamenti solerti industria scripturæ sunt tradita et ad memoriam nostram transmissa, ut in conspectu eorum norma vitæ, tamquam ex quodam speculo imagini reddita, ad

Præfatur auctor, se non visa, sed mere audita scribere.

eam

A
a eam spectandam utrumque admetiri satagamus facultatem tantillitatis nostræ a. Quocirca nos etiam adorsi sumus scribere de vita et conversatione virginis Christi Ragenuflæ, et ad memoriam posterorum aliqua transmittere; cum ad plenum non sit nobis id facile: quod scilicet et annis sublapsa vetustas memoriam aboleverit, vel quod exinde nulla monumenta, scriptorum inopia ad nos transmiserit, vel forte transmissa, cadentibus in negligentia studiis, incuria abjecerit. Accidit enim forsitan de vita ejus talis jactura qualem de libro justorum et bellorum Dei accidisse sancta dolet usque hodie Ecclesia. Sed tamen nos hoc ipsum quod licet non visu sed fidelium relatu quorundam de ejus vita didicimus, sacræ Scripturæ exemplo narramus, quoniam etiam sancti Marcus et Lucas Euangelistæ Euangelia, quæ describere, non visu sed auditu percipere b.

ANNOTATA.

B
a Constructio involuta et imperfecta sic restituta est, ut saltem intelligatur; quod in sequenti etiam locum habet, et in aliis passim, cum scabrities aliqua ubique occurrat.
b Quam procul accersitæ et ineptæ comparationes, ut quæ scriptor ex obsoleta ferme hominum memoria didicerat, talibus exemplis tueri conaretur.

CAPUT I.

S. Ragenuflæ illustre genus, singulares a teneris virtutes, aversio a nuptiis, et inde gravis cum parentibus lucta.

Inclytis et pie Christianis parentibus,

a

C
b

Tempore quo inclytus rex Francorum Dagobertus agebat in sceptris, Lodomiro et Sigeberto filiis ad regnum a vel laboris consortia ascitis, orta est in partibus Hasbania in villa nomine Brumbasia inclyta virgo Christi Ragenufla, quæ nobilitatis lineam non solum ex parentibus de Francorum genere traxit inclytis b, verum etiam, quod hoc est excellentius, ex Christianissimis; cujus pater dictus est Ayus, mater vero Aya, ut nonnullorum fidelium asserunt testimonia, qui et Ayon-curti hodie dicunt inditum vocamen esse, ex patris ejus Ayon nomine, quia hanc ejus ditionis constat fuisse. Fuerunt ei et sancta Gertrudis et Begga cognatione propinquæ, quæ fuerunt Pipini, Carolomanni principis filii, beatæque Idubergæ filia. Sed et alii plures ejus tempore viri feminæque, non solum consanguinitate sed etiam paris conversatione propositi c.

c
florenti multis Sanctis seculo, nata S. Ragenufla,

2 Ea tempestate gaudebat beata mater Ecclesia, quod multa sanctorum Confessorum haberet accensa luminaria, qui sua lampade tetra mundi serenarent nubila. Tunc etenim Christi sacerdotali infula pollebat Amandus, vir in omni virtutum norma ad unguem elimatus, sed et beatum Cunibertum tunc Pontificem urbis admirabatur Agrippina, utpote imitabilia sibi præbentem virtutum exemplaria, nihilominus sanctus Remaclus a rege Sigeberto advocatus ex Aquitania Trajectensisque sublimatus cathedra, verbi et operis

commissum gregem antecedeat doctrina, imetrataque deinceps a rege licentia vacandi, ex episcopali regimine derelictoque sibi beato Theodardo suppare, ipse in ædificato a se Stabulensi cœnobio theoreticam exercendo vitam, complacbat Altissimo: præterea sanctum Foillanum d, verum Christi agricolam, cognationem suam terramque linquentem Britanniam, velut alterum Abraham Chaldeam, Christo in Fossensi monasterio desudantem norma disciplinari, Christi virginis Gertrudis sustentabant misericordiæ stipendia. Tales tunc temporis virgines e perpluresque alii custodiebant civitatem Dei, parati opponere se murum pro domo Israël, et in prælio stare in die Domini, si grassata fuisset, ut olim, rabies alicujus Decii. Horum legionibus f exculta Euangelicæ sementis terra, virginali satione centesima, maxima Ecclesiæ cumulabat horrea.

3 Per idem igitur tempus Christi virgo Ragenufla, de qua strictim prælibavimus, sub Christianis parentibus corporeis juvenescebat profectibus. Crescente sane ætate, ipsa morum pollere satagebat probitate, nam puerilia postponens ludicra, et masculinum animum miscens cum teneritate feminea, senilia jam a puero exequabatur opera; nihili pendens enim quæque terrena, sola salutis æternæ gratia, ardua et Evangelica, quæ a dextris sunt, itinera scandere toto nisu satagebat et instantia. Erat itaque corpore casta, mente incorrupta, amabilis cunctis, affabilis universis pulchra facie, sed pulchrior fide, prudentia callens, fortitudine vicens temperantia serena, justitia severa, longanimitate perfecta, eleemosynis largissima, abstinencia parcissima, patientia et humilitate prædita, mansuetudine [et] pietate referta, caritate non ficta repleta, fide robusta stabilis, spe inconcussa longanimis. Harum vero virtutum plantaria, disponens omnia Sapientia, severat in ejus anima, ubi ante tempora secularia, sua ædificare destinaverat sanctuaria.

4 Cum hujusmodi aromata de se virgo Christi Ragenufla in pueritiæ spargeret vigilia, adolescens quidam, nomine Ebroinus, et ipse non infimis secundum seculi [fastum] Christianisque ortus natalibus, juxta a Deo instituta nuptiarum solennia ab initio seculi, ejus omnimodis connubia cupit velle sortiri, patre ejusdem Virginis matreque ad hoc ipsum suffragantibus sibi. Sed cum ab eis Christi virgo fuisset requisita cujus animi esset; ad talia, utrumnam juvenis illius cederet copulæ, quem et juventutis vernantem flore, mundi fulciebant emolumenta? Spiritus sancti igne tacta intrinsecus, qui sibi eam futuram vas electionis prædestinaverat ante tempora secularia; hujusmodi percunctantibus intulit rationum g suffragia, immo eulogia: Nec istius, inquit, nec alius cujusque nuptiis aspiro, sed illius sponsi, hoc est Christi, solummodo amore langueo, cujus juxta Prophetam inenarrabilis est prosapia, cujusque prædia cœli sunt convexa, liquentesque maris campi et terra.

5 Hujusmodi sacræ Virginis verba parentes de puellari levitate putantes prolata, cœperunt nimirum animum ejus blandis adhortationum fomentis incitare, dicendo testimoniis sacræ Scripturæ, nuptias quæ fierent solo posteritatis amore, a Christiana non abhorrere religione; quas scilicet ab ipso Deo in hoc [ipsum] institutas esse constaret. Verumtamen Christi Virginem, quæ supra Evangelicam petram posuerat fundamenta, ab arrepta semel castitatis norma nequieverunt

EX MSS.

d

e

f

omni virtutum genere mire effulsit.

E

Ad nuptias postulata, argentibus nequidquam parentibus,

F

g

in virginitatis proposito constantissime persistit.

amo-

EX MSS.

amovere illa verborum fomenta. Quamobrem cœperunt jam deinde austeram uti censura erga sobolem; utpote quæ suis jussionibus patientem non accommodaret aurem. Cumque fixam in Deo Virginis mentem in neutram partem conspicerent acclivem, destinaverunt libero uti arbitrio, filiamque, etiamsi refragaretur, præfati juvenis [jugali] sociare vinculo, præfixo quando hoc fieret certo tempore. Tunc vero sancta virgo Christi Ragenuffa atque futura Matris Christi pedissequa, vario curarum æstu cœpit fluctuare, animumque celerem per diversa versare: timebat enim jam se contra Apostolum facere, qui parentibus præcipit filios subjectos esse, ipsius etiam Domini quodammodo se solvere statuta, qui conjugum casta ab initio instituit commercia. Hærebat autem spe dubia, utrumnam constituta uteretur licentia, et cum Loth in Segor salvaretur esset contenta; an potius ad centesima virginitatis bravia conscenderet, pietatemque in parentes, pietate in Deum majore superaret. Nihil tamen arbitratus relinquens suo, rem pensandam examini commisit divino, cui se totam devoverat a pucro.

B

ANNOTATA.

a *Forte melius in codice Corsendoncani cœnobii legitur regni.*

b *De ea cognatione satis dictum est in Commentario prævio.*

c *Supple, sanctæ Virgini similes fuerunt, aut ea ratione conjuncti.*

d *Cur istos præ ceteris seculi illius Sanctos seligat scriptor, non divino; satis certum est, eos cum S. Ragenuffa vixisse. De S. Amando actum est VI Februarii, ubi obiisse dicitur anno 684. S. Cunibertus obiit XII Novembris 663; S. Remaclus III Septembris 677; S. Foillanus XXXI Octobris 655, de quibus agitur suis locis.*

e *In Corsendoncano codice melius vigiles.*

f *Malim legere ligonibus.*

g *Forte melius in Corsendoncano codice orationum.*

C

CAPUT II.

Fuga in silvas, sancta istic exercitia, angelica consolatio, piissimus obitus, procurata a parentibus sepultura, templi exstructio et miracula.

Inter nuptiarum apparatus, in silvas se abdit;

Inter hæc venit dies complendis nuptiis olim præfixus, in quo sanctæ Virgini, futuræ, ut putabatur, jugali, collocabatur thalamus; dumque ad sponsi adventum suspensa parentum pendent corda, et accurantur singula nuptiis competentia; devexo jam olympo, vesper propior fit, et nox, terram fusca amplectens palla, ab oceano ruit a. Beata autem virgo Ragenuffa hanc temporis opportunitatem nacta, divina sibi provisam providentia ac indulgentia, et cui se deberet parti magis applicare, Spiritus sancti dono jam edocta; parentibus animo occupatis circa multa, et ideo minoribus ad singula; untantummodo ancillula comite contenta, in contiguæ cujusdam silvæ, fugiens, abdidit sese de-

a

serta. O Virginem Deo devotam et omnium bonorum præconio dignam! O relictum Christi Virginibus per eam castitatis exemplum quod sequantur, et appositam sanctitatis formam cui imprimantur b! Discant ergo virgines Christi amorem in puella ferventem, et mundi prospera velut quædam stercora deputantem: incitentur ad castitatis frugem norma exempli puellaris, assuescantque restringere incentiva naturæ bullientis. Prædicanda hujus sacræ Virginis laudabilis fuga, juxta quam adhortatur Dominus per Hieremiam Prophetam, fugere populum suum de Babylonia. Sic Abraham de Ur Chaldæorum exivit; sic Loth de ardente Sodoma evasit. Laudandus talis in parentes contemptus, ubi scilicet in causa est Dominus: quamvis enim sint diligendi propter Deum in hoc seculo quilibet inimici, sed tamen in via ejus nobis contrarii odiendi sunt parentes et propinqui; percutienti maxillam præbenda est altera, ut ait ipse Dominus, sed abscindenda sunt scandalisantia nos pes, manus et oculus. Hinc est quod per Salomonem, per quem ipsa Sapientia se voluit cantari, jubetur in [Canticis] Canticorum caritas ordinari. Ordo enim in omni affectu c necessarius, ut posthabitis patre et matre, diligatur Deus. Quod si necesse sit, ut amor Dei parentum comparetur amori, et si non valeat utrumque servari; habendum est in suos odium, amor tenendus est in Deum. Habuit sane ad hoc propositum Christi virgo Ragenuffa tunc temporis etiam nonnullas virgines prævias, sanctam Gertrudem scilicet et Aldegundem, sacratissimas Christi Domini sponsas: nam etiam ipsæ æterni Sponsi flagrantis desiderio, jugali contempserunt sociari vinculo.

7 Cum igitur sacra Christi virgo Ragenuffa ad supradicta silvæ secessisset latibula, parentibus mente admodum consternatis, ignarisque ubinam delitisset filia, illa optimam partem habens electam cum Maria, per aliquot dies ibi demorata, gemituum precumque Altissimo assidua persolvebat xenia; fiebat juxta Apostolum quotidie hostia viva, suaveolentia in ara cordis incendens humilitatis et patientiæ libamenta. Pro pectorali fascia, proque vestium pretiosarum tenui discretæque contextura, tenella delicati corporis cilicio exasperabat membra, invitans angelos precibus, sanctosque Apostolos Dei interpellans crebris singultibus, et sanctos omnes Christo famulantes orationum fatigans instantia; et tamquam Jacob cum Deo desudans precum lucta, ut ipse Deus, qui in ea hujus propositi severat plantaria, Sanctorum suorum interventione pia, suaque ineffabilis munificentiae gratia, usque ad fluem debitæ actionis sua perduceret exorsa. Timebat etenim Virgo Dei sanctissima illud exemplum vel supplicium uxoris Loth fugientis Sodomæ incendia; formidabat insidiantis calcaneo serpentis mille nocendi artificia, qui protoparentes, divinitatis spe, paradisi spoliatis gloria in hac lacrymarum convalle sua deposuit versutia.

8 Cavebat et ipsa, ne intuita Sodomæ ruina, infatuati salis ficeret statua, ne aratrum tenens, post tergum oculis respiceret caduca, neve de tecto virtutum pristina quæsitura descenderet, juxta interdictum, vestimenta: qua de re anxia hoc salubri timore, jam dissolvi et cum Christo, secundum Apostolum, cupiebat esse, ut absorberetur a vita, quod spiritui repugnabat mortale. Dolebat cum Psalmista incolatum suum jam diutius prolongari, et cum habitantibus Cedar, quod dicitur tenebræ, versari; deque his, tamquam

ab

D

b

E

c

ubi inter piissimam exercitia,

F

ad cælestis Sponsi amplexus anhelans,

A ab Ægypto veniens, cum Israel salvari, et ad veram promissionis terram, vero Jesu ducente, ardebat animo introduci; frequenter replicans suspirando dictum illud Psalmistæ: Quando veniam et apparebo, ante faciem Dei mei?

angelica visi-
tatione re-
creata,

9 At vero omnipotens Deus, fabricæ sui juris dispositor benignissimus, qui per Psalmistam suis pollicetur professoribus: Invoca me, in-
quiens, in die tribulationis et eruam te; et: Tem-
pore accepto exaudi te; et: In die salutis adjuvi
te; quique: Prope est omnibus invocantibus se in
veritate, petitionibus illius exaudibilem dignatus
est aurem quantocius accommodare. Et sicut,
egredientibus olim Hæbreis ex Ægyptiaca ser-
vitude, dignatus est e vicino bella subtrahere,
nolens eos, per terram Philistinorum, quæ vici-
na erat, traducere, reputans ne forte pœniteret
eos, si viderent adversum se bella consurgere;
sic et nunc, ne forte sancta Virgo, si intercessis-
set longior in hac vita demorandi dilatio, a pa-
rentibus vel sponso, aliquo tentationum impulsa
vento, vel ad momentum ab arrepto castitatis
emoveretur proposito, licet potens esset famulam
suam etiam in æstuantī Babylonicæ fornacis in-
cendio illæsam custodire, tamen dignatus hanc
necessitatem penitus abscindere, fidele d ejus
propositum pacifico et compendioso decrevit fine
remunerare; nolens eam diutius pondus diei et
æstus tolerare. Nam, non diutina interjecta tem-
poris mora, cœlestia invitatur ad regna: ange-
lus enim Domini, ab ætherea descendens arce,
irradiavit locum fulgore, quo sancta Virgo divi-
næ, prout mortali fas erat, intendebat, theoriæ:
Veni, inquit, o dilecta Christi sponsa, jam,
propter conservata fideliter fidei sigilla, Sponsi
tui intratura inenarrabilium deliciarum gazophy-
lacia. Digne beata Virgo angelico visu simul et
affatu meruit perfrui, quæ angelorum studuit vi-
tam imitari; sic debuit nobilitari a Domino Deo,
pro cuius amore longo decertaverat martyrio.
Digne dixerim martyrem hanc virginem, licet

materialis gladii non sensit carnificem; non so-
lum in confessione reputatur effusio sanguinis,
sed quotidianum martyrium immaculata servitus
devotæ mentis. Illa corona de rosis et violis, is-
ta vero textitur de liliis. Unde et in Canticorum
scribitur Canticis: Fratruelis meus candidus et
rubicundus, et in pace et in bello eadem præmia
tribuens vincentibus.

10 Post hæc igitur sancta illa beatæ Virginis
Christi Ragenufflæ anima, super aurum igne tri-
bulationum carnis excocta, corporali ergastulo
carnis est soluta, quæ angelorum subvecta mini-
sterio cœlesti introfertur paradiso, ubi sine fine
Patriarcharum spe, Apostolorum societate, Mar-
tyrumque consortio, Confessorum contubernio,
Virginum collegio, cunctorumque cœlicolarum
oblectatur perenni tripudio. Cujus parentes, cum
de ipsius conversatione exituque cognovissent
sanctissimo, redeuntis ad se beatæ Virginis an-
cillulæ per singula edocti indicio, de commissa
in filiam injuria congrua satisfaciētes pœniten-
tia, devote ad ejus sanctissima tumulanda inibi
convenere membra; ubi etiam, processu tempo-
ris, super tumbam ejus ecclesiam suis ædificave-
runt stipendiis. Quo in loco cujus meriti reposita
habeantur lipsana, frequentibus miraculis osten-
dit divinitatis clementia, ad clarificanda suæ ma-
jestatis insignia; cujus honor et gloria permanet
in secula seculorum. Amen.

EX MSS.

mox dissolvi-
tur, sepulta a
parentibus;
et structo
templo, cla-
ret miracu-
tis.

ANNOTATA.

- a Hoc etiam scriptoris stylo deerat.
b Non lubet singula corrigere aut restituere, sa-
tis est, modo intelligantur.
c Sequimur hic lectionem Corsendoncani codicis;
in nostro erat et effectu necessarius, etc.
d Erat in Ms. fideleque, sed particulam redun-
dantem expunxi, uti et hinc inde alia non majoris
momenti.

C

DE S. BASINO MARTYRE.

F

TRUNCHINII IN FLANDRIA.

G. C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De cultu, Reliquiis, adventu et Actis.

CIRCA MEDIUM
SECVLI VII.

Origo mona-
sterii Trun-
chiniensis,

Truncinium sive Trunchinium, Flandris
vernacule Drongene vel Drongen, situm
est ad Lisam fluvium, et primo lapide seu
uno milliari distat Gandavo amplissima no-
tissimaque Flandriæ civitate: Primam, inquit San-
derus lib. 4 Gandavensium Rerum cap. 6, hujus
loci ecclesiam, in pago Mempisco super fluvium
Legiam, Deiparæ Virgini sacram, a sancto Ba-
sino regulo et martyre constructam et dotatam,
B. Amandus Trajectensis episcopus et Gandaven-

sium apostolus, collegio canonicorum, sive (ut
veteres loquebantur) monasterio clericorum in
communi viventium decoravit circa annum Do-
mini DCXXXIII. Juxta hunc computum post elapsa
quinque secula, clericis ob justas causas amotis, Iwa-
nus comes Alostanus Præmonstratenses ex mo-
nasterio S. Martini Laudunensis evocavit, locum-
que eis attribuit, Odgero Præposito cedente
Præposituram. Ita chronicon Ordinis Præmonstra-
tensis apud Miræum ad annum 1137, pag. 105.
Præmonstratenses hoc monasterium abbatiati titulo
insignitum etiamnum possident, et quotannis die
xiv Julii sub ritu triplici, ut ipsi more antiquo lo-
quantur in Officiis impressis, eum Octava S. Basini
festum celebrant. In Officio autem omnia dicuntur
de communi unius martyris; etiam ipsa oratio, in
qua Regis nomine compellatur. In ecclesia paro-
chiali Trunchiniensi juxta mandatum Illustrissimi

AUCTORE
G. C.

in quo ser-
vantur Reli-
quiae S. Basi-
ni,

ac Reverendissimi episcopi Gaudensis festum ejusdem Sancti colitur Dominica proxima post diem XIV Julii.

2 Videtur olim integrum S. Basini corpus Trunchinii extitisse; sed, grassante per Flandriam Calviniana rabie, partem illius in rerum omnium perturbatione cum aliis Sanctorum lipsanīs periisse colligo ex Sandero, qui libro et capite proxime citato sub finem ita scribit: Habuit olim Trunchinium corpora SS. Basini, Aldegundis ejus filiae, et Gerulphi martyris; nunc post furores haereticos superest cranium ejusdem martyris, pars corporis S. Basini, ac dens S. Joannis Baptistae, quem, Meyero teste, olim Praeposito Trunchiniensi donavit Balduinus Calvus ejusdem monasterii instaurator. Martinus Steytius Abbatiae Trunchiniensis presbyter in sua Legenda Belgica, Gandavi anno 1658 edita, testatur, maximum populi concursum fieri ad S. Basini Reliquias, iisque quantumvis diminutis non minorem quam olim inesse virtutem contra varios morbos; imo asserit quatuordecim annis innumera per Sancti nostri intercessionem patrari miracula. De religiosi viri testimonio non dubito, sed doleo, quod nulla authentice probata singulatim in medium produxerit. Eadem in genere tantummodo extollit Saussayus, qui in Martyrologio suo Gallicano tale de Sancto nostro contexuit elogium: Trunchinii ad Gandavum natalis sancti Basini martyris, qui regia stirpe editus, egregia sanctitate praestans tres ecclesias juxta decursum Lisae aedificavit, quarum unam Deiparae honori deditam cum contra gentiliū vastationem defenderet, graviter in campo Meldesveldensi ab iis vulneratus pio gratoque Deo occubitu exhalato spiritu ad supernos triumphos evolavit; inque cœnobio Ordinis Præmonstratensis una cum sancta Aldegunde filia sepultus, se perpetim apud Deum vivere assiduis in clientes opitulationibus testatus est. Quam ob rem ibi hodie annua festivitate ejus memoria colitur.

3 Omnes fere hagiologi Belgæ agunt hujus Sancti memoriam. Rosweyda noster ex Martyrologio Trunchiniensi descripsit sequentia: Pridie Idus Julii in Truncinio, natalis beati Basini regis et martyris, qui ut patres nostri veridica, ut credimus, narratione narraverunt nobis, primus fundator alti monasterii sanctae Mariae in Truncinio extitit, similiter et duarum capellarum, quarum altera in honore beati Joannis Baptistae, altera in honore beati Petri consecrata est. Ex eodem, ni fallor, fonte hausit Molanus ea, quæ in Natalibus Sanctorum Belgii ad diem XIV Julii sic explicat: In Truncinio, passio beati Basini regis et martyris; qui, ut patres nostri veridica nobis narratione, ut credimus, narraverunt, extitit fundator ecclesiae sanctae Mariae in Truncinio et duarum capellarum sanctorum Petri et Joannis. Cum autem Basinus beatæ Mariæ ecclesiam contra gentiliū vastationem defenderet, graviter in campo vici Meldesvelt vulneratus, martyr migravit ad Christum. Cornelius autem Jansenius episcopus in litteris testimonialibus visitationis vocat eum martyrem Christi, miraculis diversis clarissimum. Dicitur tamen alicubi invenisse titulum confessoris. Sed hæc duo non pugnant, eo quod non statim ex vulnere obierit: ea enim ratione et alii, nunc confessores, nunc martyres, vocantur. Quia autem in feretri imagine ad thoracem liliū gestat, inde suspicio est, eum non quidem Franciæ, sed in Francia regem fuisse sive regulum.

4 Deinde ejusdem ecclesiae historiam sic prose-

quitur: Ceterum Deiparae ecclesiam a Basino constructam et propagatam beatus Amandus Gandavensium apostolus collegio, aut, ut majores loquebantur, monasterio clericorum decoravit. Quorum locus a Nordmannis dirutus est anno octingentesimo octuagesimo tertio; a Balduino autem Calvo reaedificatore dictus est Altum Monasterium in Truncinio. Sed Canonicis, qui regularem et monastico nomine dignam vitam abjecerant, successerunt canonici Præmonstratenses anno millesimo centesimo trigésimo octavo. Unde Truncinium, Flandrice Drongen, inter Gandensis diœcesis Abbatias celebratur, ornatum corporibus sanctorum Gerulphi, Basini et filiae ejus Aldegundis.

5 Molanus in suis ad Usuardum additionibus primæ editionis sic habet hac die: Passio S. Basini regis at martyris. Dein aliis typis additur: Qui quiescit in Truncinio monasterio extra Gandavum. Eadem fere habent Canisius in Martyrologio Germanico, Ferrarius in Catalogo Generali, Florarium nostrum Ms., et multa Martyrologia Belgica, quæ S. Basinum constanter regem appellant. Galesinius tamen in Martyrologio suo S. Romanæ Ecclesiae usui accommodato, et anno 1578 Venetiis impresso prudenter regis titulum suppressit, pridie Idus Julii sic ejus memoriam ageus: Trunchinii ad Gandavum, sancti Basini martyris. Hunc imitantur prudentiores aliquot Belgæ. Balduinus Willotus noster in Hagiologio Belgico die XIV Julii S. Basinum vocat principem. Certe rex vocari non potest, nisi per hanc vocem in lata quadam significatione virum principem, tractus cujusdam regulum, seu potius dominum, intelligi velint.

6 Observo, Illustrissimum ac Reverendissimum D. Cornelium Jansenium, primum Gandensium episcopum etiam a regis nomine abstinere in testimonialibus visitationis litteris, quas hic integras dedissem, si ad petitionem meam tempestive transmissæ fuissent. Hunc defectum facile supplebit earum compendium, quod, curante nostro, non semel alibi laudato P. Francisco Cocquyt, ad me misit R. D. Robertus Gansman Ordinis Præmonstratensis Religiosus, qui illud ex Regesto Trunchiniensi, ita descripsit: Anno Domini MDLXIX die secunda mensis Maii, tempore pomeridiano, ad instantiam Reverendissimi Præsulis nostri Trunchinium venit Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus D. Cornelius Jansenius, primus Gandavensis episcopus, et, praesentibus Reverendissimo ac Amplissimo Domino nostro Livino Baes, eximio viro Domino D. Cunero Petri a Brauwerschaven sacrae Theologiae doctore, ac Leeuwaerdiensis Ecclesiae in Frisia episcopo designato, omnibusque cœnobii Religiosis, iis, qui foris habitabant, dumtaxat exceptis, pluribus secularibus adstantibus, feretrum gloriosi martyris Christi Basini (verba sunt praefati Illustrissimi ac Reverendissimi episcopi Gandavensis) miraculis ibidem clarissimi visit, eoque reverenter aperto, magnam ibi sacri ipsius corporis partem ac praecipua quæque Martyris ossa reperit, quæ ubi diligenter examinarat, recensque purgaret, in eodem ferebro ad Dei honorem religiose reposuit, relictis ibidem in testimonium veritatis litteris sigilli sui appensione communitis, pauculis sublati Reliquiis ejusdem corporis ad altarium consecrationem necessariis.

7 Ex quo loco S. Basinus Trunchinium venerit incertum habeo. In Actis quidem dicitur aedificasse urbem, atque ex nomine suo appellasse Basotem, ex qua trium dierum ac noctium itinere Trunchinium

D

et Martyrologia plerumque regem appellant,

E

sed a regis titulo abstinet episcopus Gandensis in testimonio visitationis,

F

Incertum est ex quo loco.

Belgica,

A chinium advenerit. Verum ejusmodi urbs, quæ in Flandria aut conterminis provinciis debuit fuisse sita, omnibus cosmographis est ignota, et ob id non parum de fictione mihi suspecta, sicut famosa Belgis, quam quidam scriptores Belgæ nimium creduli tantopere celebrarunt. Forte posset quis suspicari ob quamdam, licet satis remotam, nominis affinitatem, hunc locum fuisse Basseam oppidum Belgii in comitatu Flandriæ et in ipso limite Artesiæ situm, cujus dominus aut princeps fuerit S. Basinus quodque in scuto suo gentilitio gestat lilia, qualia etiam in S. Basini thorace depicta cernuntur. Quia autem, inquit Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, in feretri imagine ad thoracem liliū gestat, inde suspicio est, eum non quidem Franciæ, sed in Francia regem fuisse sive regulum. Sed hæc sunt meræ incertissimæque conjecturæ, quas ut tales relinquimus.

et quo anno
S. Basinus
Trunchi-
nium adve-
nerit.

B 8 Quamvis in Actis determinatum adventus ejus tempus non indicetur, tamen juxta chronicon Trunchiniense et unanimem scriptorum Belgarum consensus, videtur S. Basinus Trunchinium advenisse tempore S. Amandi, qui circa annum 630 Gandenses vicinosque populos cepit Christianam legem docere, et ad quos post alias Apostolicas excursions iterum ac tertio rediit, ut latius videre licet in Vita S. Amandi a Godefrido Heuschenio in Actis nostris illustrata ad diem vi Februarii. Ex his quidem præterpropter S. Basini adventus colligi potest; sed certus illius annus figi nequit, cum incertum sit, an is in prima, secunda, aut tertia S. Amandi apud Gandenses commoratione acciderit. Sed ex indeterminata hac epocha saltem liquet, corrigendam esse additionem Belgicam, quæ ad Martyrologium Romanum anno 1688 Ipris Belgice impressum accessit, et in qua dicitur S. Basinus a Wandalis occisus fuisse, quia ecclesiam contra eorum sacrilegia defendebat. Nam ex historia tum ecclesiastica tum profana certissime constat, tempore S. Amandi episcopi Wandalos in Belgio aut finitimis regionibus non fuisse.

Judicium de
ejus Actis ab
anonymo
scriptis.

C 9 Acta S. Basini, nescio a quo conscripta, ex Ms. Trunchiniensi damus. Quid autem de iis sentiam, candide prius aperiā. Præter quædam jam in decursu dicta non placet mihi angelus sub cervi specie S. Basinum Trunchinium deducens, nec insectatio ejusdem cervi per tres dies et noctes, quæ fabulam sapit. Sonus ille magnus ecclesiæ S. Petri, et scissio parietis a summo usque ad terram quid sibi velint non satis intelligo, nisi forte prodigia undique corradenda sibi putaverit scriptor, ut Acta Sancti exornaret. Prodigiosa illa stillatio olei, cæcitas S. Aldegundis sublata, ac paulo post ingressum templi rediens ac iterum curata; uti et multa alia miracula testem fide dignum postulant, qualis certe non est Actorum scriptor, qui fugit ab angelo imperatum fuisse S. Basino, ut locum, in quo edificaret ecclesiam, vocaret ad altum monasterium sanctæ Mariæ: cum tamen Sanderus ex chronico Præmonstratensi et monumentis cœnobii Trunchiniensis lib. 4 Gandavensium Rerum, cap. 6 hæc scribat: Anno DCCCLXXXIII Normanni hiemarunt in Gandavo, et monasterium B. Mariæ, quod dicitur Trunchinium, destruxerunt et incenderunt. Anno vero DCCCLXXXIV, ut monumenta ejusdem monasterii habent, quod a Normannis dirutum erat, instauratum est a Balduino Calvo Flandriæ comite, appellatumque ALTUM MONASTERIUM IN TRUNCHINIO. Chronicon Ordinis Præmonstratensis a Miræo editum, ad annum 1137 de monasterio Trunchiniensi agens, idem paucioribus verbis sic affirmat: Quod a Normannis anno DCCCLXXXIII

dirutum, a Balduino Calvo Flandriæ Comite, post instauratum est, appellatumque, ALTUM MONASTERIUM IN TRUNCHINIO. Mitto equum indomitum a S. Basino filix propositum, ac desiderium sanctæ Virginis ab equo morderi cupientis, quia eam vitæ tædebat, aliaque absona et contra τὸ πρέπον ficta, quæ lectori observanda relinquo inter attentam ipsorum Actorum, quæ jam subdo, lectionem.

AUCTORE
G. C.

ACTA

Ex Ms. Monasterii Trunchiniensis.

B Beatus Basinus Rex a ac martyr Christi ex regia stirpe et a Christianis parentibus ortus est, et ex sacro fonte baptismatis renatus est, et Basinus nominatus. A cunabulis seipsum protulit socium Christicolarum, et sancta religione indutus toto desiderio cordis et corporis ac mentis studebat Christo servire. Justus erat in omnibus viis Domini, et largus in eleemosynis. Post mortem patris sui et matris, cum regnaret, ædificavit urbem, quam appellavit Basotem b ex nomine suo. Deinde accepit uxorem, et ex ea genuit filiam, quam sacro fonte renatam vocavit Aldegundem c, et apertis oculis non vidit.

a
S. Basinus
piè vivens

E

b

c

2 Quadam die, inspirante Domino, surrexit venari; ecce quidam cervus miræ magnitudinis et pulchritudinis apparuit ei, quem secutus est cum militibus suis et venatoribus ac canibus. Per providentiam vero Dei fatigati omnes recesserunt ab eo præter duos milites, cum quibus secutus est eum per tres dies et tres noctes. In tertia autem die post occasum solis venerunt simul in loco specioso et spatioso in longitudine et latitudine, contra meridiem habens aquam currentem, quæ Leia d vocata est, et ex altera parte in Aquilone habens magnam silvam, in quam evanuit cervus ab oculis eorum. Qui valde tristes præ lassitudine corporum in eodem loco nocte quieverunt.

mirabiliter
deducitur
Trunchini-
um,

d

3 Media autem nocte evigilans beatus Basinus, et aperiens oculos, vidit cælum apertum super locum illum, et facta est vox ad eum dicens: Basine, iste locus, in quo quiescis, sanctus est, et per providentiam Dei huc ductus es per Angelum tuum in similitudinem cervi, ut tibi ostenderet sanctitatem istius loci, et ut construeres tres ecclesias: primam in honore beatæ Matris Domini juxta decursum Leiæ, quam vocabis ad altum monasterium e sanctæ Mariæ; secundam parum in Oriente juxta decursum Leiæ in honore Præcursoris Domini; tertiam in Aquilone juxta eandem ecclesiam in honore beati Petri Apostoli f.

F
ubi juxta
montem cæ-
litus acce-
ptum

e

f

4 Surrexit ergo S. Basinus, et milites ejus primo mane, et recto itinere cum gaudio et exultatione venerunt ad urbem suam Basotes; et congregavit operarios electos, qui scirent operari cum lapidibus, et carpere ligna, et duxit secum ad supradictum locum, et fecit eos construere ecclesiam in honorem beatæ Matris Domini, quam angelico præcepto nominavit ad altum monasterium sanctæ Mariæ. Postea fecit alias duas construere.

jubet ædifica-
re tres eccle-
sias,

5 Cum autem perfectæ essent, duxit episcopos

EX MS.
in quorum
dedicatione
multa fiunt
miracula.

g

h

i

Anno se-
quenti S. Ba-
sinum,
Trunchi-
nium red-
cuntem,

B

sequitur sua
filia a nati-
vitate cæca,

k

l

quæ illic vi-
sum a Deo
impetrat;

C

sed iterum
cæcitate per-
cussa,

m

pos *g*, ut dedicarent eas. In illis diebus, in quibus dedicatio fuit, visum est ab omnibus, qui aderant, cælum apertum super ecclesias, et oleum stillare super altaria; et si quis infirmus fuit linitus oleo, sanus fiebat a quacumque infirmitate tenebatur. Fit gaudium et exultatio his qui aderant et viderant hæc signa. Audientes populi venerunt de omni parte terræ tam sani quam infirmi videre miracula, quæ fiebant eodem loco. Tunc sanctus Basinus consilio episcoporum *h* constituit clericos in ecclesiis, qui servirent Deo die et nocte. Hæc in Christo peracta *i*, rediit unusquisque in locum suum cum gaudio laudans et benedicens Dominum.

6 Post anni circulum cum appropinquaret natiuitas sancti Joannis Baptistæ, perrexit sanctus Basinus cum multitudo populorum ad supradictum locum. Tunc accessit filia ejus ad eum, et rogavit eum, ut dimitteret eam secum pergere ad festivitatem. At ille respondit ei dicens: Non potes venire mecum, nisi super indomitum equum meum, qui currit cum jumentis meis in campo. At illa gavisam et sperans in Domino, jussit pastorem equarum ad se venire, et rogavit eum, ut caperet sibi illum indomitum equum, qui currebat cum jumentis patris sui.

7 Tunc ille dixit ad eam, quod esset tam durus et asper, quod dentibus suis morderet homines, quos reperiret. At illa cum lacrymis dixit: O utinam vellet me mordere, quia tædet me vivere in hoc seculo, quia nescio ad quid utilis sum, quæ cæca sum a natiuitate mea, et lumen non video, sed in tenebris sedeo! Tunc ille pastor misertus ei, duxit homines et illa cum eo *k* in campo ubi jumenta pascebantur. Tunc venit ille equus ad eam tam mitis et suavis, ut ovis, et illa imposuit frenum in os ejus, et sedens super eum, sumens secum milites, secuta est patrem suum ad locum, qui modo dicitur Truncinis *l*, et venit ad ecclesiam sancti Joannis et ante ostium stetit.

8 Elevans autem oculos et manus ad cælum, oravit ad Dominum. Illa orante, stillavit oleum super oculos ejus, et visum recepit. Eadem hora venit pater ejus ad ostium, et interrogavit, si dies esset. At illa respondit ei: Domine, diescit. Et ille cognoscens vocem ejus, admirans dixit: Quæ es? At illa respondit: Ego sum filia tua Aldegundis. At ille interrogavit eam dicens: Quomodo huc venisti? At illa respondit: Domine, sicut mihi præcepisti. Et ille: Quomodo scis, quod diescit? At illa: Domine, video cælum et stellas, et lunam, et terram, et te patrem meum quem numquam vidi. Et ille: Ubi accepisti lumen? At illa respondit: In isto loco, ubi sto. Tunc ille gavisus jussit eam intrare ecclesiam, ut ambo agerent gratias Deo.

9 Postea duxit eam ad ecclesiam sancti Petri Apostoli, quæ illi proxima fuit. Cum autem sancta Aldegundis venit ad ostium ecclesiæ, ut intraret, iterum cæca facta est, et ecclesia dedit magnum sonum, et scissus est paries a summo usque ad terram. Tunc sancta Aldegundis clama- vit magna voce dicens: Domine mi pater, adjuva me, quia non video. Tunc sanctus Basinus flexis genibus oravit ad Dominum, ut dimitteret illam intrare et post eam omnes mulieres, et ut daret ei lumen suum eo tenore *m*, ut ampli us ibi maneret in servitio Dei, et sancti Petri, et ut daret in ecclesia ejus quidquid ad eam pertineret de hereditate sua; et surgens ab oratione, confidens in Domino, tencusque manum ejus introduxit illam.

10 Cum autem intraret, lumen recepit gaudens. Tunc omnes populi, qui aderant, in jubilo vocis benedixerunt Dominum dicentes: Benedictus es Domine Deus Israel, qui facis mirabilia magna solus, et benedictum nomen majestatis ejus in æternum: fiat fiat! Tunc obtulit seipsam super altare sancti Petri, sicut pater ejus promisit; ejus sacra ossa requiescunt in ecclesia beatæ Mariæ Virginis, et sunt condita in scri- nio, ejus festivitas celebratur vi Kalendas Fe- bruarii *n*.

11 Postquam defuncta est beata virgo Aldegundis venerunt mali homines et pessimi, scilicet gentiles, vastantes undique ecclesias Christi, et accedentes ad locum, qui dicebatur ad altum monasterium sanctæ Mariæ, ut vastarent eccle- sias Christi, sanctus Basinus, collecta maxima multitudo Christianorum obviavit eis in campo, qui usque hodie vocatus est Meldesfelt *o*, et occi- dit, et trucidavit maximam partem, et alios fu- gavit, et ibi vulneratus fuit sanctus Basinus usque ad mortem; sed prius munitus corpore, et sanguine Christi, et unctus oleo migravit ad Christum, sepultusque est in ecclesia sancti Petri Apostoli v Idus Julii *p*. Ad cujus sepulcrum sus- citavit rex cœlestis per merita ipsius sancti Ba- sinii multa miracula: cæci, surdi, muti, claudi, leprosi, et omnes infirmi, qui puro corde adve- nerant, sani fiebant *q*, præstante Domino Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen. Cu- jus etiam Reliquiæ requiescunt cum filia ejus in supradicta ecclesia sanctæ Mariæ Virginis; ejus- que sepulcrum habetur Truncinis in ecclesia san- cti Petri.

ANNOTATA.

a Quid de regis titulo censendum sit, dixi in Commentario prævio num. 5.

b Hujus urbis nomen, ut dictum est in Commenta- rio prævio num. 7, topographis ignotum est.

c Hæc S. Basini filia postea Trunchinii sancte mortua est, et ibidem colitur, ut postea narratur in hisce Actis.

d Hic fluvius Belgii Latine vocatur Lisa vel Legia; Flaudrice vero *Écyre*, a qua lingua videtur Actorum scriptor Leixæ nomen desumpsisse. Ori- tur autem hoc flumen in Artesiæ comitatu juxta castrum Lisbourg dictum; deinde varias urbes alluens tandem juxta Gandavum in Scaldis se exo- nerat.

e Ex præmatura hac monasterii appellatione Actorum scriptorem parum fidei mereri collegimus in Commentario prævio num. 9.

f Ex his tribus ecclesiis major in Deipara hono- rem edificata adhuc superest. Reliqua duo sacella jam a nullo tempore destructa et cum majori eccle- sia conjuncta sunt, ut testatur Martinius Steytius in Commentario prævio laudatus, in libello suo Flau- drico pag. 7.

g Auctor ad dedicandam ecclesiam hic liberaliter adducit episcopos, ac si tuæ temporis in Flaudria aut vicinis provinciis magna fuisset eorum copia. Hæc expressio scribit lectores, Historiæ Belgicæ tau- tillum peritos.

h S. Basinum id S. Amandi consilio fecisse tra- dunt chronica Belgii.

i Hic solæcismus satis intelligitur esse positus pro His in Christo peractis.

k Cum eo pro secum aliaque simili non anoto, quia passim obvia sunt in hujusmodi scriptoribus.

D
visum recu-
perat et ibi
postea sancte
inoritur.

u

S. Basinus
ob defensio-
nem Ecclesiæ
vulneratus
moritur, et
miraculis
splendet

o

E

p

q

F

Quid

A Quid autem de mira hac historia sentiam dixi in Commentario prævio num. 9.

l Id est Trunchinium vel Truncinium de cujus situ et vernaculo nomine egi in Commentario prævio num. 1.

m Eo tenore pro ea conditione positum esse, satis patet ex sensu; uti dimitteret pro permetteret, et amplius pro deinceps, sicut colligitur ex contextu.

n De ista Sancta egimus in Actis nostris xx Junii, quia eo die ab hagiologis communiter memoratur, et tunc ejus festum Trunchinii celebratur.

o Puto esse eundem locum, qui in codice piarum

Donationum a Miræo edito cap. 94 designatur ab Iwano comite Alostano, qui ad usum fratrum Trunchiniensis ecclesiæ Præmonstratensem ordinem profitentium, dicit se præter alia dare terram quamdam paludosam, quam Melsvelt appellat, et hæc Trunchinis.

p Festum ejus apud Martyrologos consignatur pridie Idus Julii. Propterea etiam nos hoc die Acta ejus illustravimus.

q Ubique in genere dicuntur multa facta esse miracula. Mihi specialia et authentica petenti responsum est, plurima abbatæ Trunchiniensis scripta in vastatione Calviniana periisse, quod facile credo.

DE S. MARCHELMO, hodie MARCELLINO

PRESBYTERO CONFESSORE.

E

DAVENTRIÆ IN TRANSISALANIA BELGII.

J. B. S.

SYLLOGE HISTORICA.

De cultu, ætate et gestis.

CIRCA ANNUM
DCCC.

Pseudo-Marcellino verus substituitur S. Marchelmus

C

I nter præclaras primi Operis nostri parentis Bollandi lucubrationes locum non postremum tenent, ii, quibus fere immortuus est, Commentarii de S. Suiberto ad diem 1 Martii, et de S. Ludgero ad xxvi ejusdem mensis: in his enim, ut alibi non semel a nobis dictum est, pseudo-Marcellino illi, famosæ epistolæ, sub S. Ludgeri nomine, de S. Suiberti canonizatione, atque Actorum fabricatori, laboriosis suis et eruditis dissertationibus larvæ detraxit, productis per varios paragraphos, et revictis commentis ac mendaciis, quibus totam illam historiunculam redundare, mirum est nec hodie advertere, abreptos popularibus præjudiciis insulsi operis propugnatores. Itoque in Suibertini Commentarii § 2, solerter et operose distinguit verum nostrum S. Marchelmum dictum, a spurio fabularum consarcinate; primum ostendens, proprium ejus nomen in probatissimis quibusque veteribus Mss. numquam sub Marcellini, sed sub Marchelmi formatione constanter efferri. Porro testimonia, seu mavis elogia, collegit ex S. Ludgero in Vita S. Gregorii Trajectensis, et Alfrido scriptore Vitæ ipsius S. Ludgeri, ex Anonymo Werthinensi aliisque, quibus omnia continentur quæ de veris gestis et ætate prædicti S. Marchelmi in medium afferri possunt, quibusque proinde pleraque evolvuntur, quæ de confuso Marcellino a nostratibus scriptoribus hactenus circumferri solita sunt. Ne igitur actum agamus! ex citatis Bollaui locis pauca decerpemus, ubi a stabiliendo S. Marchelmi cultu exordium duxerimus.

2 Servum Dei, a pueritia sanctis instructum moribus, probum hominem, religiosissimum et sanctum Virum, Virum venerabilem, sanctitate præditum, et pluribus id genus meritis titulis

a probatissimis scriptoribus appellatum fuisse S. Marchelmum, citato paragrapho satis demonstrat Bollandus; neque putamus dubium, quin ei olim a Daventriensibus et vicinis populis Sanctorum honores delati fuerint; attamen fateri cogimur in Breviario Trajectensis ecclesiæ, cujus custodem, dum viveret, fuisse constat, Leydæ et Gaudæ edito 1508, nullam ejus memoriam reperiri; recentiora autem ferme esse Martyrologia quæ de S. Marchelmo, sub Marcellini nomine, meminere; eorumque fortasse primum fuisse auctorem Floravii Sanctorum Ms. seculo xv, ad cujus finem etiam pertinet editio Lubeco-Coloniensis in auctariis Usuordinis hoc die. Ita ille brevior: Apud Daventriam, sancti Marcellini presbyteri et confessoris. Dicta vero editio his verbis: In Daventria, natale beati Marcellini confessoris, discipuli S. Lebuini presbyteri. Grevenus sic legit: In Daventria, Marcellini presbyteri et confessoris, socii S. Lebuini, discipuli autem sancti Willibrordi episcopi. Quæ verba descripsit Molanus in prima sua editione, in aliis phrasim sic mutans et augens: Daventriæ, sancti Marcellini presbyteri et confessoris, discipuli S. Willibrordi episcopi. Qui partes Transisalanas, locum Oudenzeel, Trentam ac Tuentam, Covordiam et Daventriam rexit, et Dei providentia totum ferme populum Christo prædicando est lucratus: quæ multo auctiora reddidit Bucelinus, cum monastici alii Wion, Dorganus, Menardus breviores sint; videri etiam possunt Canisius, Galesinius, Ghinius, et ipsum Romanum.

3 Ast omnibus his longe antiquior est Sancti vera et germana commemoratio, non jam sub Marcellini, sed sub genuino Marchelmi nomine in vetusto Martyrologio Ultrajectino, quod, ad aliorum distinctionem, Rosweydinum indigitavimus; pro quo in auctaria Usuardi irrepsit Marchelini. Sic ibi et vere habetur: Item S. Marchelmi confessoris, socii S. Lebuini. Idem nomen servat Martyrologium aliud Ultrajectinum Ms., quod penes nos est, ecclesiæ S. Mariæ; quidquid Sanctus absit a codice Ultrajectino, inter Usuardinos recensito. Atque hæc sunt, quæ de S. Marchelmo in Marty-

rologiis

et vetusto Rosweyduino Usuardi codice,

ex Martyrologiis recentioribus,

AUCTORE
J. B. S.

rologiis licuit reperire. Longiorem historiam texuit Molanus in Natalibus, prout a Lowio editi sunt, sed quæ pro majori parte repudianda est, utpote accepta ex abrogatis modo S. Suiberti Actis. An et quæ admitti tuto possint, ex infra dicendis facillime intelliges: requievisse Sanctum plenum dierum et virtutum apud Oudenzelenses, et translatum esse Daventriam ad eam ecclesiam, quæ nunc est cathedralis, saltem aliquando fuit; haud equidem dubito. Magis placet brevius Miræi elogium, rescissis postremis verbis de scripta S. Suiberti Vita. Transalania apostolum vocat, sicque ipsum laudat Miræus: Fuit SS. Willibrordi et Suiberti episcoporum æmulator in prædicatione Evangelica. Gregorii Ultrajectensis episcopi (saltem administratoris) hortatu in Drenta, Tuenta, Oldensalia, Daventria, et reliquo tractu Transisalano, cum S. Lebuino maxime laboravit. Demum obiit Oldensaliæ, quæ veterum Saliorum sedes est, inde Daventriam translatus ad cathedram S. Lebuini basilicam. Hactenus satis recte.

iis non ad-
missis, quæ
in Hollandico
Opmeeri ha-
bentur;

B

4 Martyrologium Hollandicum sub V. C. Petri Opmeeri nomine anno 1700 Belgice vulgatum, a pag. 28 Sancti effigiem, pro arbitrio et ex pictoris genio, opinor, sacro habitu sacerdotali efformatam, aliæque nonnulla refert, quæ continuo admittenda non sunt. Ex paucis collige cetera. Errant cum Opmeero, qui S. Marchelmum ex jam dictis pseudoactis S. Suiberti supponunt fuisse unum e duodecim sociis S. Willibrordi, cum ut summum in pueritia, ejus, jam ætate provecti, discipulus esse potuerit, idque, si uspiam, in ipso Belgio; hinc consequenter alia satis absona comminiseuntur. Neque vero certum est, in iis omnibus locis Evangelium prædicasse S. Marchelmum, quos tam diserte enumerat præfatus Opmeerus. Oldensaliæ verbi divini præconem fuisse, ibidem extremum diem clausisse, atque inde Daventriam sacrum ejus corpus translatum non negamus; ast obitum ejus tam rotunde consignari posse anno 762, plane non admittimus, quandoquidem ex iis quæ disputavit Bollandus, certissimum sit, cum S. Gregorio a quo Romæ in discipulum assumptus est, supervivisse: cum vero hic ad annum ferme 780 vitam protraxerit, vix dubium esse potest, quin ultra eum annum superstes fuerit S. Marchelmus. Reliqua non satis connexa hic prosequi nil juverit: nam si cum S. Willibrordo, tamquam ejus socius Ultrajectum appulit, factum id anno 690; si vero ad annum usque 762 prædicaverit, non jam sexaginta, ut ipse vult, sed totis septuaginta et amplius annis in agro Dominico desudavit.

C

aut in Pro-
prio Ultraje-
ctino.

5 Paulo solidiora speraveram ex recentioribus propriis ecclesiæ Ultrajectinæ Officiis, Lovanii anno 1623 et Colonia 1640 excusis, in quibus S. Marchelmi festum ob celebriorem S. Bonaventuræ sollemnitatem, sub ritu scmiduplici transfertur in XVI Julii: solidiora, inquam, inde speraveram; verum lectionibus attente discussis, omnia ferme reperio ad vulgatam opinionem aptata, quod cum S. Willibrordo aliisque sociis.... Wiltcnburgh seu Trajectum appulerit, etc. Quæ cum Bollandi dissertationibus laud recte componi possunt, ut proinde lectiones istas hic producendas non censuerim. Alia plane trahuntur in manuscriptis ejusdem ecclesiæ Officiis, sed quæ majori auctoritate non fulciantur. Describitur istie potissimum sedula, quam ultro admittimus, templi custodia; et scripsisse Vitas SS. Suiberti et Willibrordi dicitur anno ætatis suæ nonagesimo quinto, vixisse ultra ætatem centenariam, glebam porro corporis sui deposuisse anno 772, quæ omnia ex diametro pugnant cum ve-

rioribus SS. Suiberti, Gregorii et Ludgeri gestis, ut ea inspicienti et consideranti statim patebit. Istis itaque hic prætermisissis, cursim jam delibemus quæ de S. Marchelmo accuratius definivit laudatus jam non semel Bollandus.

D

6 Huc plane et plene pertinet totus paragraphus secundus Commentarii Suibertini, ad quem curiosiores lectores remittimus, uti et ad Ludgerianum, tomo III Martii § 4, num. 35: sufficiat hic observasse, ex adductis illic veterum gravissimorum scriptorum testimoniis demonstratum esse, sanctum hunc nostrum Marchelmum, de genere ortum Anglorum, a sancto episcopo Willibrordo sanctis instructum moribus, socium fuisse S. Lebuini, dum is a S. Gregorio abbate Ultrajectino et ecclesiæ istius rectore potius quam episcopo, ad locum cui vocabulum erat Daventre secus fluvium Isla, missus est; nimirum S. Lebuini socius, non discipulus, ut recte pronuntiat Usuardus Rosweydinus. Probat deinde Bollandus, ipsum adhuc puerum, seu quindecim circiter annorum adolescentem, Romæ a S. Gregorio, S. Bonifacium istuc comitato, sub annum 738, repertum fuisse, atque in discipulum adscitum; quo spectat textus integer Vitæ S. Gregorii apud Mabillonium sec. 3, parte 2, pag. 327, num. 12, quem mox subjiciam; in eo dumtaxat corrigendum, quod tertiam S. Bonifacii Romanam peregrinationem anni 738, confundat cum altera, quando xxx Novembris anni 723 episcopali dignitate a Gregorio PP. II sublimatus est, pluribus ostenditur ad V Junii tomo I, in Commentario prævio ad ejus Acta pag. 454: atque hac potissimum causa textum istum hic integre producendum censeo, quod is ferme omnia contineat, quæ cum aliqua certitudine de S. Marchelmo prædicari possunt. Rescissis itaque falso istis assertis aut suppositis, cetera admittenda sunt; omnia audiamus:

Gestorum
compendium
ex Commen-
tariis Bollandi,

E

7 Et in illo quoque itinere, dum sanctus martyr Bonifacius Romæ, sicut superius dictum est, sacro gradu sublimatus est, B. Gregorius præceptor meus, electo magistro infatigabilis comes permansit; intrans et egrediens, et pergens ad imperium ejus... Sed etiam plura volumina sanctarum Scripturarum, largiente Domino, illic adquisivit... Sed et pueros duos, cum consensu magistri, in discipulatum suum, MARCHELMUM videlicet et Marcuvinum, de gente Anglorum, secum inde adduxit: de quorum seniore Marchelmo, religiosissimo et sancto viro, ut dignum est, donante Deo, suo loco aliquid plenius dicam. Tunc felix comitatus, magister videlicet sanctus et discipuli ejus electi, et propriis meritis, et intercessione omnis cleri ac familiæ S. Petri commendati Deo et Sanctis ejus, reversi sunt domum crescentes et proficientes ex illo die in omni opere bono; docentes et instruentes in via Dei, qua ipsi ibant, non solum populum et proceres Francorum; sed etiam ipsos reges religiosos sale sapientiæ divinæ non mediocriter condierunt. Et sic in consensu et unanimitate regum et cuncti populi, per omne regnum Francorum coeperunt quotidie magis magisque detrimenta fieri diabolo, et incrementa Ecclesiæ Dei; hæreticæ pravitates non apparere, et Catholica fides in omnibus rutilare ac religio munda et immaculata longe lateque clarescere. Hæc eadem paucioribus perstringit Mabillonius in Annalibus Benedictinis tomo 2, pag. 173 ad annum 755.

et ex Vita
S. Gregorii
Trajectensis,

F

8 Quod hic ait S. Ludgerus, se de S. Marchelmo, suo loco aliquid plenius dicturum, id plane habes apud eundem Mabillonium a num. 14; sed hoc silentio minime agendum est, quod Mar-

ex quibus æ-
tus colligen-
da est.

chelmo

A chelmo venerabili viro narrante didici.... quæ Bollandus contraxit sub finem numeri sui 12; mox alia subjungens quæ ad S. Marchelmi gloriam potissimum faciunt, accepta ex Vita ipsius S. Ludgeri, quæ vide sis in fonte ad xxvi Martii cap. 3, num. 15, pag. 646, nimirum quo modo S. Marchelmus mysticum S. Ludgeri somnium, in eoque dicta illi a S. Gregorio interpretatus sit, de committendo trium plebium regimine: quod vaticinium cum retulerit S. Marchelmus coram solo teste Addone præposito monasterii Trajectensis, cujus ipsum ecclesiæ custodem fuisse diximus, inde etiam pseudo-Marcellini imposturam revincit Bollandus, cum is in supposititia de Canonizatione S. Suiberti epistola, rem contigisse asserat in vico Dockem publice co-

ram pluribus testibus ibidem enumeratis. Porro cum prædictum somnium et ejus interpretatio, ex calculo Bollandi evenerint anno 780, vel 781, certe post obitum S. Gregorii; patet, ut supra etiam dictum est, falsam esse receptam traditionem, quod S. Marchelmus diem extremum clausit anno 762 aut 772; quem verosimillimum est, ad finem seculi istius octavi aut forte noni principium vitam produxisse. Quæ Jacobus Revius in sua Daventria illustrata de SS. Livinio, Lebuino et Marcellino perperam commiscuit, nihil attinet hic refutare, cum ex disputatis a Bollando satis convulsa sint, ad XII Novembris pluribus explicanda; neque a Beka aut Heda quidquam subsidii pro S. Marchelmo accersendum video, ut hic omnino sistendum sit.

DE S. LIBERTO MARTYRE

B

E

TRUDONOPOLI ET MECHLINIÆ IN BELGIO.

COMMENTARIUS HISTORICUS

§ I. De cultu S. Liberto pridem exhibito.

ANNO
DCCCXXXV.Vita et martyrium a
Gurnezio edita

C

Dum non ita pridem S. Rumoldi episcopi et martyris, patroni Mechliniensium Acta ad primam Julii diem illustrare conarer, non semel usus sum opusculis R. D. Joannis Antonii a Gurnez, Oratorii D. N. Jesu presbyteri, de rebus Mechliniensibus, tum sacris tum profanis, non male meriti. Edidit ipse Mechliniæ apud Henricum Jaye anno 1638 libellum aliquem, in forma minori quarta, sub titulo: Vita et martyrium S. Liberti Mechliniensium Comitum Adonis et Elisæ filii, variis poematis aucta et illustrata, quibus implentur paginæ 108, variis poematibus distinctæ, quæ, dum de S. Rumoldo ageremus, poeticarum rerum studiosis relinquenda putavimus, et modo plane censemus, cum ex iis omnibus, nec lilum erni possit, quo S. Liberti vita aut gesta eruderentur. Adjecta sunt anno proxime sequenti 1639, bina alia ab eodem scriptore opuscula; alterum rursus sub titulo: Vita et martyrium S. Liberti Malinatis, et Mechliniensium principum Adonis et Elisæ filii, quo continetur dedicatio ad amplissimum Mechliniensis urbis senatum, cum ode una alterave nuncupatoria, et syntagmate paginarum omnino quadraginta. Tertium opusculum inscribitur: Ad res gestas S. Liberti martyris Fax historica, dissertationibus sive capitibus novem concinnata, quibus simul historiæ veteris Mechliniensis, cum sacræ tum profanæ, fundamenta quædam, aliaque luce perfunduntur.

nihil de gestis habent, præter ea quæ sunt in Actis S. Rumoldi;

2 Hoc postremum opusculum in non paucis adjumento mihi fuisse, ultro profiteor; non quidem ad exploranda S. Rumoldi aut S. Liberti gesta, de quibus vix quidquam memoriæ tuto proditum est, præter ea quæ habet toties alibi laudatus abbas Theodoricus, sed ad res Mechlinienses, in Corollario,

seorsim edito, uberius illustrandas, quemadmodum ibi cum merita scriptoris laude, indicare non neglexi. Ad syntagma quod attinet, dici id potest mixta et longe quæsitæ de rebus et Sanctis Belgicis disquisitio, præsertim de S. Rumoldi gente, origine, peregrinationibus, adventu Mechliniam, de Adone et Elisa principibus, aliisque hujusmodi ex Theodorico fuse et oratorie amplificatis, ut cuique exploratum fiet, qui rem totam attentius pervolverit. Non pauca ex variis ibi confusis discutere alibi coacti fuimus, quæ denuo repetenda non existimamus. Sola ferme Fax historica hic etiam utcumque prælucere poterit, saltem dissertatione nona seu ultima, ad explananda potissimum bina capita S. Libertum proprie concernentia; cultum nempe et ætatem, de quibus nos hoc loco acturos polliciti sumus: quæ ad vitam et gesta pertinent, ita tenebris involuta sunt, ut præter ea quæ Theodoricus, ut jam dixi, tradidit, cetera ad pias cogitationes humanasque inventiones reducenda sint; unde in partes dumtaxat duas Commentarium huic nostrum divisimus, utranque, quantum licebit, illustraturi.

3 Ad solum igitur cultum et ætatem, ut iterum dicam, reducitur hæc nostra investigatio, quandoquidem de miraculoso Sancti ortu, de submersione, de vita rursus impetrata, de religiosa disciplina sub sanctissimo magistro hausta, deque successione in cænobii seu congregationis regimine, sub abbatis aut præpositi titulo, jam satis actum sit prima hujus mensis die, ubi de gloriosissimo martyre Mechliniensium patrono nobisque conditore abunde disputavimus; cum cujus gestis connexa sunt apud Theodoricum omnia, quæ de S. Liberto, carissimo ejus discipulo, hic enarrari possent. Nihil enim de tota ejus vita traditum novimus. præter ea, quæ a Theodorico in Actis describuntur cap. 1, pag. 242, a num. 2; ut proinde jam dicta duo capita examinanda supersint, cultus nempe ejus sacer a seculis receptus, et martyrii epocha, in qua stabilienda pridem laborarunt eruditi Belgæ, Molanus, Miranus, Raissius, Colvenerius, Martinius noster, laudatus jam Gurnezius et alii, eo necdum operæ pretio, ut rem involutam ac implexam satis dilucide expedierint, quod brevi patebit. Ad totius rei clariorem de-

hic de cultu et ætate agendum superest.

F

ductionem

AUCTORE
J. B. S.

ductionem faciet breve aliquod sed satis nitidum Vitæ compendium quod nobis reliquit Gerardus Moringus Gelder, Lovaniensis Theologus, canonicus, lector pastorque ad S. Trudonem atque cum Vitis SS. Trudonis et Eucherii edidit Lovanii apud Servatium Sassenum anno 1540. Titulum præfigit: Vita S. Liberti martyris, quam sic breviter juxta ac recte exponit.

Vitæ compendium a Moringo editum

B

4 Sanctus Libertus parentibus non minus religione quam genere claris, Adone nimirum Comite Mechliniensi, natus fuit, matre tamen natura sterili, sed divinitus ad preces sanctissimi viri Rumoldi Scoti, iis in locis id temporis forte versantis, cujus corpus adhuc Mechliniæ visitur, fœcundata. A quo item Rumoldo baptismo admotus, Liberti nomen accepit; ab eodem quoque puer in aquis inter ludendum cum æqualibus præfocatus, ad vitam restitutus. Pro quo beneficio cum parentes pueri munera multa per ampla auri argentique sancto Viro detulissent, ille ea sibiipsis servare jubens, quoniam caduca omnia aversaretur, sola cœlestia ambiens, dumtaxat locum quemdam palustrem, incultum et desertum, in propinquo situm, sibi donari postulavit, tametsi non ad usus suos privatos, sed eorum potius quos inibi sub professione vitæ monasticæ unum in cœtum contrahere decrevisset. Loco nomen Ulmo erat, ab ulmorum scilicet copia ibi nascente; et facile quidem postulatum impetravit. Eo in cœtu Libertus ab ipsa adolescentia religiose educatus, ad omnemque pietatem ac virtutem probe institutus, tandem irrumptentibus in Gallias Danis et Normannis, omniaque ferro flammaque vastantibus, et inter reliqua etiam Mechlinia eversa, in Hasbaniam ad divi Trudonis, salutis gratia profugit.

probat cultum antiquissimum

C

5 Habes istic totam Actorum S. Liberti substantiam ac medullam; verum ad disquisitionem hanc nostram propius pertinent, quæ sequuntur: Sed eo fugientem barbari persecuti, dum in templo flexis genibus Dominum deprecantem offendissent, ante ipsam aram divi Trudonis ob Christum immanissime obtruncarunt, anno salutis octingentesimo octogesimo tertio. Corpus ejus et alterius cum eo trucidati, in arcula festiva in aliari S. Trudonis asservatur. Attamen primum in urna lapidea conditum, quæ etiamnum hodie hic conspicitur, terræque infossum fuit. Sed processu temporis, anno nimirum salutis millesimo centesimo tricesimo tertio, aliis ex causis effossa humo, forte, aut verius volente Domino repertum ex saxeâ illa urna exemptum, in loculum paulo nitidiorem translatum fuit, id quod hodie videre licet. In hisce displicent solæ epochæ tum martyrii tum elevationis, ut mox patebit; ceterum haud obscure colligitur, jam tum a seculo XII translata fuisse et sufficienter elevata, atque adeo et venerationi exposita sacra Martyris lipsana, quidquid fortasse legitimam ad id auctoritatem quis desiderare possit, quod ea non satis diserte exprimitur. Sed de his jam olim et multoties disputatum est: neque enim ea tempestate usque adeo scrupulose in iis rebus procedebatur, voce, æstimatione, zelo et cultu fidelis populi Sanctos in altaria evhentibus.

ex tabulæ cœnobii Trudonopolitani,

6 Quæ ibi Moringus narravit, ex tabulis cœnobii Trudonopolitani (epochis tamen exceptis) desumpta sunt, tradunturque itidem a Molano, Miræo, Fisenio et aliis eadem monumenta appellantis, de quibus certius edoceri non possumus, quam ex ipso Trudonopolitano Chronico, apud nos Ms., etiam alibi a nobis citato, cujus textum integrum hic referam, ut de cultus antiquitate certiores reddamur, Audiamus

ipsius Chronici verba parte 3, lib. 4, cap. 1, cujus hic est titulus: De inventione corporis S. Liberti et reliquiarum Martyris et aliorum. En textum: Anno Domini MCLXIX, prælationis Wirici XIV, qualemcumque pecuniam, quam honesto parcitatis modo, ad Italici itineris profectionem expendendam collegerat, in melioris ac nobilioris expensæ monumentum, Deo sic, et sancto Trudone patrono suo annuente, expendere intendit. Destructa ergo capella, quam, exusto ante aliquot annos monasterio, super sepulcra sanctorum Trudonis et Eucherii construxerat, novi operis fundamenta positurus, terram altius fodi præcepit; cumque ad lævam chori partem, ad meridianam videlicet plagam, jucundo omnium, qui aderant labore, terra modice effossa fuisset, repente sarcophagum, secus ipsum ostii introitum, fodientes invenerunt, quem ex adverso veniens murus capellæ cooperiebat.

7 Fama autem vetus apud nos erat (de qua etiam Theodoricus loco supra citato meminit) quod S. Libertus martyr ibi humatus jaceret: aperto ergo sarcophago, ossa Martyris inventa sunt. Ne autem de ejus monasterio*, aut loco sepulturæ dubitemus, æstimationem nostram rei eventus affirmavit, quod sanguis ejus conglobatus ibidem in sarcophago inventus est, caro prorsus tota cum ossibus fere omnibus, exceptis paucis de majoribus, in cineres assumpta est; de capite vero nihil præter cerebrum inventum est. Collecto ergo sancto pulvere, et in palla munda cum ossibus reverenter condito, signis pulsantibus, nobisque Deum et ejus matrem in voce jubilationis collaudantibus, populus, admiratione subita excitus, accurrit, et in laudem Dei ejusque Sancti devotus et ipse subito erumpit. Sumptis ergo de ossibus ejus et sacro cinere necessariis reliquiis, reliqua omnia in scriniolo, ad hoc opus præparato, cum reverentia reposita sunt. Paragraphis duobus sequentibus narrantur effossiones duorum aliorum corporum: primi quod supponebatur esse Roberti ducis Hasbania, qui B. Eucherium, a Carolo relegatum, benigne admodum et humane susceperat; alterum socii S. Liberti (quem aliqui Goswinum appellavere) cum eo, ut affirmabant nonnulli, palmam martyrii adepti; ut ab aliis etiam obscurius traditum memini: at dispar ratio exuvias istas honorandi reponendique, abunde ostendit, Libertum ab omnibus tanquam sanctum martyrem semper agnitum, ejusque adeo sacras reliquias indubitanter ex eo momento publicæ venerationi expositas.

8 Hinc principium veri cultus S. Liberto exhibiti, qui in eo cœnobio ad celebriorem seculo XIII, ad solennem postea accrevit. Etenim in eodem Chronico, alterius opera continuato, sub titulo: De gestis Liberti abbatis (XXXVII) fol. mihi 287 verso, sub anno 1230, de institutione [festi] S. Liberti, sic legitur cap. 3: Iste D. Libertus instituit festum S. Liberti sub festo duplici, et triginta solidos Lovanienses hereditarie acquisivit quos abbas, qui pro tempore fuerit, singulis annis pitantiæ fratrum persolvit. Addit porro laudatus Gurnezius in Face historica pag. 216: Nunc dies ille festi publici pridie Idus Julii ab ascetis Trudonopolitanis primario cultu, seu primæ classis Officio, quod inter tutelares loci patronos relatus sit Libertus, ac magno tandem piæ plebis undique confluxu, sub inventionis titulo celebratur; quo die illam accidisce significat vetus Martyrologium, jussu Roberti abbatis anno MCCC LXI exaratum. Mechliniæ quoque, ut alibi dixi, præcipua celebritate, et cum plenariæ Indulgentiæ fructu, in æde me-

tropolitana

D

quæ corpus elevatum ostendunt seculo XII

E
* An non sepulcro?

F

secuta paulo post solenniori festivitatem,

A metropolitana Martyri solennitas, non tamen publica (quod optandum foret) peragitur. Ad hæc utrobique ei dicatæ aræ, Mechliniæ in chori ambitu gladiatorum simul ædícula est, Liberti solida et picta effigie insignis. Trudonopoli vero anno MDXXXIII, Georgio Sarens abbate, altare in odæo templi SS. Trudoni, Eucherio et Liberto inscriptum fuit. Postremo, ne quiddam Martyris memoriæ sacrum omittam, est lapis, inter ecclesiæ cancellos ac odæum, tapete stratus, et crate ferrea septus, ne profanis pedibus violetur, longus pedes VIII, latus vero IV, quem sancti pugilis sanguine purpuratum, majorum traditio firmat. Sed potissime pretium meretur et habet urna illa saxeæ, senos fere pedes longa, in qua corpus sanctum primitus humatum fuit. Est ea nunc muro superioris chori ad lævam majoris aræ inserta, cum epigraphe : SEPULCRUM S. LIBERTI MARTYRIS.

quæ et in
Martyrologiis

B 9 Ex his satis aperte demonstratum existimo, vetustissimam S. Liberti, æque ferme ac SS. Trudonis et Eucherii, sanctitatis et martyrii famam apud Trudonopolitanos perseverasse, forte ab ipso seculo nono, quidquid cænobii ipsius, per Normannorum depopulationes, ruina memoriam ejus nonnihil obscuraverit, donec inventis anno 1169 reliquiis, debita eis veneratio exhibita, sequenti vero seculo, anno 1230, Officium ecclesiasticum, sub ritu duplici Sancto decretum fuerit; quod subinde ad primam classen ascensisse, ex jam deductis perspectum et manifestum est, tametsi paulo serius, ut de tot aliis sæpe sæpius dicendum fuit, ejus in Fastis generalioribus festivitas consignata sit. Antiquissima, quæ in Martyrologiis reperiatur, annuntiatio exstat in nostro Sanctorum Flororio, scripto, circa medium seculi XV, nomine tantillum corrupto, ubi pro Liberti legitur Lubberti, quemadmodum etiam scripsit Grevenus: Lubberti abbatis et martyris. Neque vero terreamur nomine abbatis: nam per id tempus ecclesiarum seu cænobiorum præsides, abbates et præpositi, non magno discrimine, dicebantur, ut in S. Rumoldo fusius ostendimus. Joannes Molanus rem paulo distinctius expressit, sub titulo inventionis, quamvis ex laudato Chronico non undequaque constet, utrum hoc die, XIV Julii, martyrio affectus sit, an potius inventæ Trudonopoli et elevatæ sacræ reliquiæ. Sic loquitur Molanus in suis ad Usuardum additamentis primæ editionis: Eodem die inventio S. Liberti martyris, vita et meritis gloriosi: quem inclytus martyr beatissimus Rumoldus triduo extinctum submergio, divina suscitavit virtute, fideque imbuit et doctrina. Illo autem tempore quo Normanni, Dani et Huni Brabantiam et adjacentes provincias igne vastabant et gladio, ante S. Trudonis aram vitam glorioso consummavit martyrio. Ab hac editione non differunt posteriores, nisi penes primas voces: In Hasbania.

a seculo XV
signata est.

C 10 Molanum secuti sunt recentiores prope omnes a seculo XVI; Canisius nimirum iisdem prope verbis, sed cujus additio marginalis ab anno martyrii longe aberrat, vitio, opinor, typographi, qui pro anno 883, male a plerisque adoptato, inadvertenter substituit 383, Galesinius ab hac notatione prudentius abstinuit, paucis scribens: In Hasbania, inventio S. Liberti martyris, meritorum magnitudine, vitæque cœlestis gloria clarissimi. Constantinus Ghinius longius elogium texiit, quale ferme etiam exhibet Monasticorum antesignanus Arnoldus Wion cum suis Dorganio et Menardo, quos phrasi multo prolixiori superat Bucelinus, Sancti certamen consignans anno 790, ac pro eo citans scriptores Belgas, quorum nec unum, saltem quod ego sciam, reperias,

qui id genus epocham somniaverit: Normannos nempe seu Danos in interiori Belgio grassantes, vivente tum et triumphante Carolo Magno. His adde Sausayum, qui ex Miræo sua accepisse videtur: Ipso die in Hasbania, natalis S. Liberti martyris, quem Dani ethnici, Belgium vastantes, fugientem insecuti, in templo cænobii S. Trudonis, ante ipsam summam aram, genibus flexis religiosissime orantem, cum socio anonymo immaniter trucidarunt, eo loco qui etiamnum hodie religionis causa tapeto tectus visitur. Accedant additiones Flandricæ et Willoti Gallicæ ad Martyrologium Romanum, et recentissime Cl. Castellanus in Martyrologio Universali, quorum omnium unanimes consensus S. Liberti cultum ab immemorabili quam testatissimum confirmat.

AUCTORE
J. B. S.

11 Quæ totis quinque a S. Liberti elevatione seculis apud populares suos Mechlinienses ejus peculiaris veneratio fuerit, mihi hactenus incomperatum; non abs re quis censuerit, communem ipsum cum S. Rumoldo Legendam et cultum apud suos habuisse, donec communicatis cum cænobio Trudonopolitano S. Rumoldi reliquiis, indeque sancti Liberti sacris exuviis mutuo, si ita loqui licet, acceptis, anno 1631, ut habes in Commentario prævio ad sancti Mechliniensium apostoli Acta § 22, num. 254, sollemior Mechliniæ haberi cœpit festivitas, relatumque inter propria S. Liberti anniversarium Officium, quod exinde in Metropolitana ecclesia constanter celebratum uovimus, approbante primum Illustrissimo archiepiscopo Jacobo Boonen, eximio tum S. Rumoldi, tum sancti ejus discipuli et successoris Liberti cultore, ut dicto Commentarii Rumoldiani loco aliisque satis demonstratum est. Porro in laudatis ibi non semel Amplissimi Decani Mollii adversariis, res tota cum suis incrementis breviter sed accurate describitur, ex quibus ea, quæ ad S. Libertum pertinent, hic subjicio: Anno MDCXXXI, Augusti XXXI, reliquiæ S. Liberti solenni supplicatione vesperi pridie delatæ sunt e sacello Illustrissimi Domini ad navim ecclesiæ, comitante Illustrissimo Domino, et celebrante summum sacrum, processione solenni comitante clero et Ordinibus omnibus. Tunc exaltatæ sacræ reliquiæ; ad annum vero 1633, pro XIV Julii sic habet Mollus: Celebratum festum S. Liberti per modum Duplicis, cum musica et organis in omnibus Officiis, ac pulsu campanæ Rumoldi ad omnia Officia, cum laudibus Vespertinis; ornato altari, ut in festo S. Rumoldi, ac iisdem ornamentis; reliquiis in altari repositis, et candelabris argenteis; assignatis cantoribus, organistæ et pulsatori ex proventibus penuarii, ex ordinatione Capituli, etc.

A quo tempore Mechliniæ,

E

F

12 In hodierno Proprio Mechliniensi dilata est S. Liberti festivitas ad XVI Julii, procul dubio quod XIV impediatur celebritate S. Bonaventuræ, XV autem S. Henrici. Colitur sub ritu duplicis cum unica lectione propria, quam hic describo, tametsi nihil præter jam dicta contineat. LECTIO IV. Libertus Adone comite et Elisa parentibus senio confectis, sancti Rumoldi precibus Mechliniæ natus, et ab eo baptizatus est. Qui cum grandiusculus in flumen cecidisset, Rumoldi oratione a morte suscitatus, caput extulit aquis, et contrario flumine sursum se extollens, perinde acsi aquis tinctus non fuisset, ad ripam appulsus est. Hic postea in propinquo loco, qui ab ulmorum copia nomen accepit, cænobiticæ vitæ cœtui præfuit, et in eo cum admirabili sanctitate vixit. Scythis deinde et Danis ab ora maritima usque ad Agrippinensem Coloniam bello omnia vastantibus, ut peri-

quo die et quo ritu S. Liberti festum celebretur,

AUCTORE
J. B. S.

culo se eriperet, in Hasbaniam profugiens, ante ipsam divi Trudonis aram (ubi flexis genibus Dominum deprecabatur) occisus, martyrii palmam adeptus est. *Binæ aliæ lectiones ejusdem secundi nocturni desumptæ sunt ex sermone S. Bernardi de S. Clemente. Ad tertium nocturnum ponitur Evangelium ex Matthæo cap. 10: In illo tempore dixit Jesus discipulis suis: Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram, etc., legiturque homilia S. Ambrosii episcopi ex lib. 7, in Lucam cap. 13. Cetera omnia sunt de communi unius Martyris primo loco. Nunc Sancti ætatem et mortis epocham investigemus.*

§ II. Martyrii S. Liberti verosimilior epocha.

Ætatem involvisse videtur Molanus

B

Jam proxime verbo insinavi, ætatem S. Liberti, soltem verum ejus martyrii tempus scriptores Belgas non parum torsisse, cujus rei epochæ disquirendæ non omnem attentionem attulisse videtur laudatus sæpe Joannes Molanus, dum in citatis Usuardinis additionibus ad marginem apposuit annum DCCCLXXXIII; in Indiculo vero ita rursus locutus est, ac si prædictum martyrium referret ad primariam illam et famosissimam per Normannos depopulationem, quom circa annum 884 contigisse, scriptores omnes certatim memorant. Præmittenda igitur Indiculi verba huc spectantia, ex quibus motæ sunt inter nostrates controversiæ. Dani, inquit, et Normanni ea tempestate vastabant Gallias, et in eis Lotharingiam, sive Lothariense regnum, cujus portio erat nostra Brabantia. Imo Regino Prumiensis, ejusdem fere temporis chronographus, scribit anno octingentesimo octuagesimo quarto, Nortmannos in regno Lotharii castra et sedes statuisse in loco qui dicitur **Loven**, regnumque continuis incursionibus fatigasse: indeque Parisios recessisse anno octuagesimo septimo. Eversa est tunc Mechlinia, quatuor tantum milliariibus distans a **Loven**, sive Lovanio, et S. Libertus profugus in Hasbaniam, ab iisdem ob Christum occisus est, ante altare divi Trudonis, flexis genibus Dominum deprecans. *Hæc haud ambigua est Molani sententia, iisdem prope verbis in Natalibus denuo explicata.*

C

ex male intellecto Theodorico,

14 Errandi ansam arripere fortasse potuerit, vir de cetero in iis rebus satis perspicax, ex ipso Theodorico, a quo S. Liberti martyrium Actis S. Rumoldi num. 8, pag. 242, ita immixtum est, ut prima fronte dubium faciat, utrum istud non subiecit S. Libertus, vivo adhuc et superstitute sancto Magistro, cujus necem sequenti demum num. 9 subnectit. Tm vero cap. 2, pag. 245, eam Normannorum irruptionem describere aggreditur, quæ ex insertis Caroli Crassi et Joannis PP. VIII nominibus, aliisque adjunctis ea plane tempora denotat quibus Molanus postremum S. Liberti certamen satis aperte innectit. Atque illud est in quo ejus attentionem desidero: perpensis etenim rebus omnibus, nusquam asserit Theodoricus, martyrium S. Liberti (ut alii voluerunt) Rumoldiam præcessisse, sed omnibus, quæ ad Libertum attinent, sub unum conspectum propositis, felicem S. Rumoldi exitum prosequitur; quæ vero, sequente ibi capite, de Normannis tradit, non ad S. Liberti cædem, sed ad S. Rumoldi miracula, diu post Mechliniæ patrata, reducenda esse, rerum ordo manifestat. Ex iis autem Actorum S. Rumoldi locis nihil pro-

sus eruitur, quo certum Libertini martyrii tempus designatum intelligamus: ut proinde toto disputatio ad solum Molanum redncatur, qui aut Theodorici mentem probe assecutus non sit, aut ex aliis perperam conceptis, eam epocham eligendam putaverit, de qua primum audiemus nostrum Joannem Martinium, qui sicut litteris suis in Commentario Rumoldiano a num. 2, Rosweydam de S. Rumoldo consuluerat, sic eundem anno 1622, Aprilis xxii pro S. Liberto interpellat. *En ejus epistolæ verba:*

15 In vita S. Liberti nodus est Gordius cui Reverentiam vestram Alexandrum accedere rogo. S. Libertus natus ante annum Christi DCCCLXXV, quo S. Rumoldus e vita abiit, ut ex Vita D. Rumoldi constat, cujus precibus ille sterilibus parentibus est impetratus: Libertus is (ut affirmat Molanus in Vita S. Rumoldi et S. Liberti, Lippeloo item, et Surius ceterique Vitæ D. Rumoldi scriptores) a S. Rumoldo monasterio præfectus est, et ibidem pie vitam transegit in annum Christi DCCCLXXXII vel DCCCLXXXIV, quo Normanni in loco qui dicitur Loven (Regino ita loquitur) sedem figentes, cum fugarunt et in S. Trudonis templo occiderunt. Senium nimium et productior vita S. Liberti historiam omnem mihi reddunt suspectam: nam si S. Libertus a S. Rumoldo monasterio est præfectus, viginti ut minimum annorum esse debuit, S. Rumoldo ad cælos abeunte; nunc vero si ad annos xx addideris annos xxv, qui sunt inter annum DCCCLXXV, quo S. Rumoldus obiit, et annum secularem DCCC, reperies annos XLV: deinde si ad annos XLV addideris annos LXXXII ut minimum, qui sunt inter annum DCCC et annum DCCCLXXXIII, quo occisus Libertus traditur, habebis annos CXXVII, quibus vixisse S. Libertum oporteret, si ea vera sunt, quæ conscripta leguntur. Oro, pater, hunc nodum vel solve, vel seca.

16 An et qua ratione propositum nodum solverit aut secuerit Rosweydam, me quidem latet; ast idem soxum paulo post volvisse Arnoldum Raissium, Hierogazophylacii Belgici et Auctarii ad Natales scriptorem, deprehendo ex epistola ejus ad Colvenerium scripta, subjunctoque hujus responso, quæ cum totam nostram quæstionem complectuntur, et utcumque solvant, hic scriptum ntrumque exhibendum censui, ea subinde additurus, quæ ad paulo ampliorum illustrationem conducere existimavero. Sic dubia sua exponit Raissius: Quod S. Libertum anno DCCCLXXXIV (quo tempore Normanni, Dani et Hunni Brabantiam et adjacentes provincias igne vastabant et gladio) ante aram S. Trudonis orantem, vitam martyrio consummasse tradunt Molanus, Usuardus, Miræus, alique pridie Idus Julii; dico ego, venia ipsorum, non esse verisimile, ipsum pervenisse ad ista tempora, etsi ultimo anno S. Rumoldi scilicet DCCCLXXV, quo martyrio occubuit, ejus baptismus ponatur et ejus a morte suscitatio nisi forte dicatur anno ætatis suæ cx consummasse martyrium. Sed magis urget, quod in Molano et in Vita S. Rumoldi... dicatur fuisse præpositus cœtui cœnobiticæ vitæ, ad minus (ut verisimile est) anno ætatis xx. Hinc apparet, potius ferendum esse ejus martyrium ad annum DCCCXXXVII, quo cœperunt Nortmanni Gallias devastare; nisi colligeretur ex Vita S. Rumoldi, ipsum martyrio occubuisse longe ante ipsummet S. Rumoldum. Placebit Amplissimo D. super hoc suum referre suffragium, meque plurimum devinciet. Tuus totus, Arnoldus de Raisse. *Habe modo ad dictum Raissium Colvenerii responsionem.*

D

de qua re
Martinus
Rosweydam,

E

Raissius Colvenerium consulit:

F

A
hujus respon-
sum

17^a S. Rumoldus Roma in Belgium venit anno DCCLII, ut habet Vita ejusdem, quæ est recentioris auctoris, apud Zachariam Lippeloo Kal. Julii, hoc est tempore Pipini regis, patris Caroli magni, qui rex creatus est anno DCCL; et quamvis ex eadem Vita videatur S. Libertus martyrio occubuisse ante S. Rumoldum, ex alia tamen ejusdem Vita a Theodorico abbate S. Trudonis conscripta, quæ est apud Surium (quæ propter antiquitatem majoris est ponderis) contrarium satis indicatur. Natus autem videtur S. Libertus anno DCCLIII, atque ita præfici potuit a S. Rumoldo monasterio a se ædificato, ætatis suæ anno XX vel XXII: martyrium enim S. Rumoldi ex Molano Baronius tam in Annalibus quam in notis ad Martyrologium I Julii, sicut et Haræus ex eodem Molano assignat anno DCCLXXV. Ante quem annum Libertus occidi non potuit a Normannis, qui demum has partes invadere cœperunt anno DCCCXV, tempore Ludovici, de quo scribit ad eundem annum Baronius: Ludovicus hoc anno adversus Normannos misit exercitum, qui absque pugna, acceptis obsidibus rediit. Idem scribit anno DCCCXXXVI, eundem Ludovicum Normannos grassantes in Frisios absque ulla hominum cæde in fugam vertisse; et ibidem ait: Hoc eodem anno prima Normannorum in Gallias irruptio in Francorum Annalibus recensetur. Non potuit igitur a Normannis ante hæc tempora Libertus occidi; neque videtur tempus martyrii ejusdem dilatum usque ad annum DCCCLXXXIV, quia sic oportuisset eum consummasse martyrium non dico anno CX sed CXXX ætatis suæ; sed id contigisse anno DCCCXXXV aut circiter. Underecte annotavit Haræus: Intelligitur depopulatio facta tempore Ludovici Pii, de qua in antiquis Annalibus Franciæ anno DCCCXXXV.

rem utcum-
que elucidat.

C

18 Neque verum est quod scribis, Usuardum tradere, Libertum consummasse martyrium anno DCCCLXXXIV, quia Usuardus nec Rumoldi nec Liberti meminit in suo Martyrologio, sed utrumque Usuardo adjecit Molanus, et utriusque meminit idem in suis Natalibus Sanctorum Belgii, ubi tamen id diserte non asserit, dicto anno passum esse S. Libertum, sed eo tempore quo Dani et Normanni vastabant Gallias, et in eis Lotharingiam, seu Lothariense regnum cujus portio erat nostra Brabantia. Deinde subdit, quod Regino scribat, anno DCCCLXXXIV Normannos in regno Lotharii castra et sedes statuere in loco qui dicitur *Loven*, regnumque continuis incursionibus fatigasse... Mox addit, eversa est ab his Mechlinia, quatuor milliaribus distans a Lovanio, et Libertus profugus in Habaniam, ab iisdem ob Christum occisus est ante altare divi Trudonis. Verum non est necesse, posterius hoc factum esse eo tempore, quo id, quod præcedit. Quinimo dum occisum narrat Libertum Vita S. Rumoldi, quæ est apud Lippeloo, dicit singulari Dei munere locum S. Rumoldi immunem fuisse, omnibus in circuitu templis et cœnobiis flamma absumptis. Restat solus Miræus, qui eum occisum ponit DCCCLXXXIII in Fastis Belgicis, idque verosimiliter ex Molano, qui id lectori parum attento significare videtur.... Et hæc meliori judicio semper salvo. Datum Duaci die XXVI Julii MDCXXVII. Georgius Colvenerius. *Laudo conotum ad excusandum Molanum, quem quo attentius legeris, eo magis perspicies, verissima esse quæ de eo nuperrime diximus.*

19 Placet de cetero eruditum juxta ac moderatum Viri clarissimi, tot aliis lucubrationibus notis-

simi responsum, in ea præsertim, quam et nos secuti sumus, si non certa undecumque, saltem verosimilima opinione, de epocha martyrii S. Rumoldi anno 775, omnino fideunda, a qua si recesseris, Rumoldiana fere omnia corruere necesse est. In ea autem sententia cum cæde S. Liberti anno 883 vel 884 innexa, Vitam posterioris enormiter producendam quis non perspicit? At paradoxum hujusmodi deglutire nihil est quod nos compellat, postquam Theodoricus, rebus gestis multo quam nos propinquior, nullam certam Normannorum irruptionem determinavit; ut historiæ ejus integritas planissime salvetur, modo assignari possit tempus aliquod, quo barbari illi in Brabantiam penetraverint, et latrocinia sua immanesque carnificinas exercuerint. Id vero si ante posteriorem illam vastationem, de qua Theodoricus numero nostro 10 meminit, cujusque incendio per decem et octo annos totum orbem arsisse narrat; id, inquam, ante palmarem illam gentium Aquilonarium rabiem contigisse, si distinctiori auctoritate quam laudatus Colvenerius ostenderimus, sarta tecta manebit ejus, aliorumque longe probabilior opinio, totis ferme quinquaginta citius annis, nempe circa annum 835 aut 836, senem tum, ætate satis grandævum, utpote octogenarium, martyrii coronam ab offeris Christiani nominis hostibus consecutum fuisse.

20 Colvenerii responsum non vidit, opinor, Gurnezius; neque vero ei opus fuit recentiorum auxiliis, ut propositam controversiam aliquousque enodaret; quam certe non oscitanter expendit laudatæ superius Facis suæ historicæ dissertatione ultima, ea argumenta congerens, quæ hic attigisse et nonnulli illustrasse, erit plane eorum elucidatio, quæ hic dirimenda suscepimus. Verbo præmonuisse juverit, tempus vix unquam opportunius barbaris istis illuxisse, quo Gallias rapinis suis infestarent, quam eam tempestatem qua interius adeo ardebant ingratiissimi filii Lotharius, Ludovicus et Pippinus in pium Imperatorem, parentem suum optimum, ut merito stupeat accuratissimus Franciæ nuperus historicus, noster Gabriel Daniel, tomo I editionis primæ pag. 638, plura ipsos damna per id tempus turbatissimo regno non intulisse. In Frisiam porro exscendisse et aliquousque ab anno 835 penetrasse non diffitebor, diserte id affirmantibus ejus temporis scriptoribus, quos ibidem allegare non negligit. Sunt ii auctores veterum Annalium, partim Baronio notorum, partim recentius editorum, quorum subsidio texitur series paulo clarior variarum illarum, toti Galliæ funestissimarum irruptionum, quibus formidanda illa gentium nomina nostro etiam Belgio, tamquam alia post Attilam flagella, incubuerunt, quarumque originem paulo altius apud Gurnezium a pag. 200 repetitam invenies; hic nobis sat erit eam detexisse, qua S. Libertum ab ipsis interemptum, reddatur quam verosimillimum.

21 Ea hic igitur omnia prætereo quæ de primis Normannorum moribus, a Carolo Magno repressis ex Eginardo aut aliunde recenset Gurnezius, alia etiam fusius memorans, a curiosis istis videnda; neque attendendæ primæ ad oram Flandriæ leviores infestationes, quas aliqui anno 815 aut 820 referunt, vix levia secuturarum calamitatum præludia: huc spectant potissimum rapinæ, cædes, incendia, verbo damna innumera Frisiæ primum, deinde Hollandiæ, tum et Brabantiæ nostræ illata post annum 830, cum nullam Brabantinam incursionem antiquiorem noverimus, de quibus solis hic nobis agendum. Et primum quidem occurrit Chronicon de gestis Normannorum inter Scriptores Franciæ apud du Chesne tomo 2, pag. 524, in quo no-

AUCTORE
J. B. S.
Inveniendæ
Normanno-
rum in Bel-
gium incur-
sio,

E

quæ eum S.
Liberti ætate
componi pos-
sit;

F

eam vero
sugerunt
chronica
Francica

tatur

AUCTORE
J. B. S.

tatur barbaræ gentis devastatio in Frisia ab ipso anno 833, qua homines multi occisi fuerint alique captivi abducti. Hæc prima exscensio in eas partes fuisse videtur, uno forte anno hic anticipata, cum in Annalibus Bertiniensibus ad annum 834, sic legam : Interim etiam classis de Danis veniens in Frisiam, aliquam partem ex illa devastavit; et inde per vetus Trajectum ad emporium, quod vocatur Dorestadus, venientes, omnia diripuerunt. Tum vero ad annum sequentem 835 distincte notatur: Normanni secunda irruptione Dorestadium irruentes, vastaverunt atque hostiliter deprædati sunt. Conspirant omnia in alteram illam, ut audaciorum ita funestiorum anni 835, via jam ante quasi strata, invasionem in extremam usque Brabantiam extensam, ut apertius docebunt sequentia documenta.

pro anno
835,

B

22 Rem omnem non satis exprimit auctor Vitæ et actuum Ludovici Pii, apud eundem du Chesne pag. 314, dum paucis innuit irruptionem Normannorum in Frisiam dicto anno 835; at præ ceteris clare locutus est auctor incertus Annalium Francorum, a Pithæo primum editorum, ubi ad annum istum 835, nihil dubii relinquit quin in Brabantiam usque sese effuderit pestis illa Normannica dum Autverpiam nostram tam diserte commemorat. Primum ait : Normannos Dorostadum (hodie Wyck te Duerstede) vastavisse. Tum plenius : Normanni Anduerviam civitatem incendunt, similiter et Wittham emporium juxta ostium Mosæ fluminis, et a Frisionibus tributum acceperunt. Hos Annales procul dubio vidit et transcripsit, in annis tamen biennio deflectens Sigebertus, pro anno 835, notans 837, ex cujus conformitate res minime dubio relinquatur. Sic igitur iste : Northmanni Gallias graviter infestant, Dorestatum vastant, Andoverpiam oppidum et Vuitlant emporium, situm juxta ostium Mosæ, incendunt, a Fresonibus tributum acci-

piunt. Huc etiam adducit Papebrochius in Annalibus suis Autverpiensibus, quos prælo paratos reliquit, locum Theobaldi in historia S. Gummari, dum narrat per fluvium Scindam, tunc haud dubie quam modo latiore, pervenisse barbaros Turninum (hodie Deurne) ibique monasterium, tum Liram et Mechliniam exussisse, ut suo loco pluribus disquirendum erit.

23 Ut paucis complectar omnia, jam dictis consouant scriptores alii a Gurnezio citati, quos hic majori numero colligere nihil profuerit, cum ex adductis modo antiquissimis testimoniis cetera accepta esse, facile quisque intelligat. Sit igitur verosimillima conclusio, non alteri temporis opportunius innecti posse quæsitam martyrii S. Liberti epocham, quam anno jam toties dicto 835. Nec signatus martyrii dies XIV Julii (si non potius inventionis dicendus est) a vero multum abluat, æstivo enim tempore usos prædones, minime dubium crediderim; at celerem fuisse per Brabantiam atque Hasbaniam depopulationem inde datur colligi, quod teste citato superius Vitæ et actuum Ludovici Pii auctore, ad eorum (nempe Normannorum) insolentiam comprimendam perrexerit Imperator, ut, hoste imminente, spolia raptim convasanda fuerint, quo se in Frisiam indeque in naves reciperent. Atque hic Commentarium sistimus, nihil magno-pere solliciti de apologia fugæ S. Liberti texenda, postquam Servator ipse Christus suos tam diserte monuit: Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. Cur autem in Hasbaniam potius quam alio fugerit, mihi saltem divinare non lubet: in promptu iis solutio, qui Sancti matrem Elisam appellant, eamque in Hasbauia illustri et præpotenti genere ortam existimant, ut proinde ad ditio-nem propriam Hasbaniensem S. Libertus se receperit; quod cum ipsis tantisper supponere non gravabimur, aliis monumentis ad hæc elucidanda plane deficientibus.

quo verosimillime Sanctus martyrio affectus est.

E

C

DE S. JOSEPH EP. ET CONFESSORE

F

J. P.

Ex tabulis Græcis, et Historia ecclesiastica.

SEculo IX.

Sancti eto-
gium;

Clarissima hodie S. Joseph, archiepiscopi urbis Thessalonicensis, memoria signatur in Fastis Græcis, Menæis videlicet impressis, eorumque Ms. Indice, Maximo Cytherorum Episcopo, Menæis bibliothecæ Ambrosianæ ac Menæo Chiffletii, ac in sæpe dicto supplemento Sirmondo-Chiffletiano ad Menæa excusa. Elogium parvum habet Sirletus; sed illo prætermisso, dabimus id, quod legitur in Basiliano Synaxario: Sanctus pater noster Joseph vixit, imperante Theophilo iconomacho, Photini et Theoctistæ filius, Theodori, Studitarum hegumeni, frater; qui propter conversationem suam, virtute conspicuam, communi calculo creatur episcopus Thessalonicensis. Ubi quando satis diu erat versatus, et orthodoxam fidem docuerat, jussu Imperatoris Constantinopolim * reversus est. Et cum tam ipse, quam ejus frater stetissent coram

* πρὸς τὴν
βασιλεύουσάν
πόλιν.

Imperatore iconomacho, venerabilium imaginum cultum abnegare compellebantur. Quo cum adigi non possent; Theodorus quidem ad paludem Apolloniadis in exilium relegatus est; Joseph vero in variis carceribus versatus, et reliquam etiam calamitatem constanter perpessus, rursumque a quodam impiorum, ab Imperatore misso, hæreticæ fidei professioni subscribere coactus, idque facere renuens, in obscuriore carcerem inclusus, e vivis abiit. Unde videtur Martyris nomine non indignus, quamvis titulo ὁμολογητοῦ, confessoris, vel episcopi Thessalonicensis dumtaxat signatum repererim apud Græcos; recteque observat Gretserus in votis ad hominiam in sanctam Crucem, ab ipso compositam, in titulo orationis ὁμολογητὸν nominari, quod nomen apud Græcos illis datur, qui extra martyrium, aliquid fidei vel justitiæ causa perpetiuntur.

A
versiculi;

2 *Supradictum Supplementum Sirmondo-Chifletianum hos pangit versiculos :*

Ἐσοπτρον ἡ σάρξ · οὐ λυθέντος, Παμμάκαρ,
Οὐδὲν μέσον σοί πρὸς Θεοῦ θεωρίαν.
Caro speculum : dum ter Beate, hoc solvitur,
Faciem intueri te Dei, nihil vetat,

Porro in Menæis impressis ac Maximo Cytheræo repetitur Sanctus die xv hujus cum simili elogio, cui in fine additur : Prope cæcis custodiis inclusus mancipatur, in quibus multa et intolerabilia mala sustinuit; fameque et siti, et omnibus calamitatibus absumptus, ad æternam quietem, quam nullam ullo tempore in præsentī reperit vita, emigravit : cujus precibus ab omnibus malis liberemur. Amen. Cave ne hunc Josephum confundas cum alio ejusdem nominis Hymnographo, aliquantulum juniore, quem dedimus die III Aprilis, a pag. 266.

varia ad
Sanctum
spectantia ;

B

3 *In Vita S. Nicolai Studitæ ad diem iv Februarii mentio fit de hoc S. Josepho. Varias epistolas, a S. Theodoro ad ipsum datas extare opud Baronium, significatum est ibidem in annotatis ad cap. 2, littera f; de quibus mox. Ex numero 37 ejusdem Vitæ etiam discimus, S. Platonem, qui colitur iv Aprilis, duorum istorum fratrum avunculum fuisse : nam, ut ibidem narratur, ipse Theodorus gloriose depositus fuit xvi Januarii juxta inclytum ac afflatum a Deo ejus avunculum Platonem, una cum fratre ac Episcopo Joseph a dextris ad orientalem partem delubri S. Præcursoris : monasterium quippe Studitarum conditum erat in honorem S. Joannis Baptistæ. De hoc nostro sancto Præsule etiam recurrit mentio in Commentario historico S. Theophylacti, Episcopi Nicomediensis, ad diem viii Martii, num. 6.*

factis,

C

4 *Plurimum illustratur S. Joseph ex epistolis S. Theodori germani sui ad se datis, quas producit Baronius, primo, ut fatetur ad annum 808 num. 1, ex codice Columnensis bibliothecæ latinitate donatas opera et diligentia Sirmundī. Ad annum 809, num. 46 ista præmittit : Cum in hunc modum pseudoeppiscopus Thessalonicensis... tam crudelia atque deformia ageret adversus sanctissimos monachos, qui ejus communionem aversarentur... qui vere pastor erat, et pater, legitimusque archiepiscopus Thessalonicae Josephus ab hæreticis Mœchianis in synodo Mœchiana (de qua agit ibid. num. 3) depositus. His auditis magnopere cruciabatur; de hisque iterum scripsit ad ipsum germanum suum Theodorum, quibus ille rescripsit consolatorias, relatas ibidem num. 47. Unde paucula delibo : Ego vero non per antiphrasim, absit, sed vere prorsus, elucere te his temporibus nostris in archiepiscopali dignitate, sanctorum Patrum exemplo dixi. Nec aberrem si columnam, et firmamentum Ecclesiæ te vocem, mi frater optime, etc. Et ex epistola ibidem relata ad*

annum 815, num. 11 *discimus Sanctum nostrum in exilium relegatum fuisse : Exurge itaque vir Dei.... non penitus in insula relinqueris. Exerceri forsitan et probari te, sicut antea, oportet, ut coronam inde referas illustriorem. Ibidem num. 8 egerat de exilio in dicta insula, quam non exprimit, occasione S. Platonis, circumscripti in una quadam insula ex his, quæ ante urbem sunt : (de Constantinopoli egerat) quemadmodum et frater noster Josephus Archiepiscopus Thessalonicae in alia quadam valde aspera; unde situm ejus aliquousque colligas. Et rursum ad annum 816, num. 43, suavissima et vere fraterna epistola a Baronio, summis laudibus eum prosecuto, profertur; in qua Theodorus dolere se dicit, inter alia perisse.... iambos, quos contra Iconomachos scripserat. Longum esset totam transcribere, quam sic concludit : Saluto eos, qui reverentiæ tuæ famulantur; qui mecum est, Nicolaus videlicet, ut famulus supplex veneratur.*

5 *Alia Sancti nostri decora ibidem traduntur. Palam negat, se cum patriarcha Constantinopolitano communicaturum ad annum 808, num. 2. Et, ut narratur num. 17, Theodori fratris sui sententiæ defensor et propugnator, nec audiri potuit, imo calumniam passus, quod malis artibus archiepiscopatum esset adeptus, ad Simeonem monachum... litteras reddidit, quæ dantur cum apologia de episcopatu num. 18; de separatione ejus (quæ est apud Theophanem ac Cedrenum) num. 19. De Oratione ejus in venerandam ac vivificam Crucem, a Gretsero nostro e Græco versa, et inserta ejus tomo 2, de Cruce Christi; (de qua re, uti et de tempore, quo scripta fuit, vide ipsius notas) agit Possevinus noster tomo 1, Apparatus sacri Canonis, quos noster composuit, distinguendos ab iis, quos coueinnavit Josephus Hymnographus, dictum ad eundem diem III Aprilis pag. 268. Videri potest etiam Simonis Wangnereckii nostri Pietas Mariana Græcorum in Prolegomenis num. 22. Commentarius de Scriptoribus Ecclesiasticis recentissime editus, de S. Josephi scriptis agit tomo 2 a col. 24.*

6 *Quo anno obierit S. Joseph, non habeo unde definiam, deficiente ejus Vita, quæ si alicunde eruatur, forte licebit de anno mortis, et fortasse etiam de die, quo obiit, aliquid certi statuere : siquidem conscripta umquam fuerit, de qua re mihi non constat. Illud interea videtur satis certum, vitam non produxisse ultra annum 844 vel proxime sequentem; quantum assequimur e Vita S. Theodoræ Imperatricis, data ad diem xi Februarii, § viii, num. 55; ubi verba leges supra a nobis prolata; et paullo post ibidem num. 56, relata solenni translatione S. Theodori, de qua supra, dicitur ejusdem Theodori corpus in Studii monasterio collocatum fuisse, in quo et magni Platonis et beati quoque Josephi dives arca pariter asservatur. Quæ translatio ibidem affigitur anno 844 aut sequenti; Baronio illam innectente anno 844.*

AUCTORE
J. P.

et scriptis illustrem;

E

qui non vixit
ultra annum
844 aut 845.

F

DE S. HENRICO IMPERATORE

J. B. S.

BAMBERGÆ IN GERMANIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti genus, nomen et agnomina.

ANNO MXXIV.

B
S. Henricum
Imperii de-
cus præci-
puum,

Episcopatus Bambergensis elogia paucis sed non ineleganter delibavit Gasparus Bruschius; urbs ipsa non semel in Actis nostris descripta est, patrono et fundatore ecclesiæ suæ gaudens S. Henrico, quem Cæsarum suorum decus et gloriam, hoc vel potius præcedenti die, celo transmisit Germania, ejus nominis Regem ordine secundum, Imperatorem vero primum, quem tamen communiori acceptione Henricum II appellabimus, virum insigni prorsus sanctimonia clarum, virginitate in conjugio servata illustrem, beneficentia in Ecclesiam nulli secundum; ut de perpetuis ejus etiam intestinis bellis hic non agamus, quibus toto regni et imperii sui tempore etiam a proximis, et sibi obstrictissimis exagitatus fuit. Germaniæ interiora adversus rebelles egregie tutatus, externos vero hostes Slavos, Bohemos, Polonos aliosque invictis armis insecutus; quique in oppositas maxime Europæ partes Apuliam et Flondriam victricia signa circumtulit. Ea, inquam, hic ex professo eraderanda non suscipimus, iis potissimum intenti, quæ ad singulares ejus virtutes, Christiano et vere sancto principe dignas, miracula et cultum, tota Catholica Ecclesia merito propagatum, pertinere censebimus; eos præcipue scriptores audituri, qui ejus pro fide et religione fortiter gesta, munificentiam in extruendis restaurandisque ecclesiis, ceteraque intemeratæ sanctitatis argumenta prosecuti sunt. Atque hæc præcipua erunt tractationis hujus præviæ argumenta, sic tamen a nobis hoc loco ordinanda, ut nihil omissuri simus, quo totus vitæ cursus illustrari possit, id quod a nemine hactenus præstitum esse utut mirati sint multi, nemo certe implexam rerum silvam complanare ausus est. Sed hic prius exequenda sunt, quæ in titulo proposuimus.

non Beium
genere, sed
Saxonem
fuisse,

2 Hæc inter primum occurrit Sancti ipsius genus, stirps, origo seu familia, de qua dubium mihi nullum subortum fuisset, post lecta tam varia scriptorum cœvorum testimonia, nisi noster Matthæus Raderus in sua Bavaria sancta tom. 1, pagina 103, ad rem paulo accuratius exominandam compulisset. Refellere istic conatur Raderus receptiorem S. Henrici progeniem, quæ ex communi cum Ottone I stipite, nempe Henrico Ancepe, descenderit, gradu tertio consanguinitatis per duos Henricos, alterum Ottonis magni fratrem, alterum Ottonis II fratruellem, Ottoni III decessori suo conjunctus; cujus proinde arbor genealogica primo statim intuitu perspicuissima sit. Lineam aliam ibi Raderus sequenti pag. 104 substituit, ex Hofmanno acceptam, quasi ex ea probetur, S. Henricum, non Saxo sed Boius genere fuisse, quod tamen negat Hofmannus ipse in mpera Ludwigi editione col. 56, hisce verbis tabu-

læ suæ præmissis: Eo (S. Henrico) sine virili stirpe absumpto, imperatoria dignitas de gente Saxonica Henrici Aucupis excidit, et ad Francos Orientales transiit. Qualiscumque igitur sit obscurior illa Hofmanni tabula, a Raderi opinione ipsum recedere manifestum est: clariorem agnoscere oportet, quam ipse frustra impugnat, inutili æque conatu varia insignia adducens, ex quibus id demum conficitur, quod in controversiam non venit, S. Henricum Bavarix ducem fuisse.

3 Prædictam tabulam ab Hofmanno istic propositam, et a Radero descriptam operosius discutere nec studii nec operæ pretium est, satis erit superque, ea veterum testimonia proferre in medium, ex quibus evidenter pateat, S. Henrici cum Ottone III consanguinitas tam propinqua, ut et ipsum ex Ottonis magni genere fuisse oporteat; cujus rei testis synchronus, et omni exceptione major est Adelboldus Ultrajectensis episcopus de rebus gestis S. Henrici apud Gretserum pag. 432, nobis infra in nova editione, num. 5. Ubi præmisso de Ottonis III præmatura morte luctu, sic subjungit: Dolor esset etiam insanabilis, nisi superstes ei exstisset Henricus dux gloriosus, et vir ad regnum suscipiendum strenuus. Is tunc temporis ducatum in Baviensi regno tenebat, populum pacifice regebat, pacem amplificabat, ecclesiarum facultates augebat, leges et religiones magnificabat. Tandem sic in ducatu vixit, quod omnibus placuit, ut de ducatu transduceretur ad regnum, de vexillo extolleretur in solium hereditarium; hereditarium dicimus, quia ut ab his, qui genealogias computare noverant, audivimus, a Carolo magno ex parte patris decimam septimam, ex parte matris decimam sextam lineam propagationis tenebat. Insuper tertius Otto * post obitum in regem eligebatur, et ipsi tertium ad invicem consanguinitatis gradum tenebant. Hæc ibi.

ex Adelboldo
episcopo Ultra-
jectino
E

* forte tertii
Ottonis
F

4 Rursus in eandem sententiam loquitur Adelboldus paulo post pag. 434, ubi recensitis S. Henrici æmulis, inter quos erat Theodoricus Lothariensis, de eo ait, quod Henricum Ducem in regno esse sciens heredem, noluit incipere, quod non posset finire. Mitto hic quæ Hofmannus et alii asserunt, de reducta ab Ottone III ad septem electores imperii, regis Germaniæ (uti tunc loquebantur) electione, cum satis certum videatur, ad S. Henricum usque hereditariam successionem locum habuisse; Sanctum vero eo jure regnum adipisci non potuisse, nisi ex Ottoniano genere prognatus fuerit, quod clarissime semel et iterum hic pronuntiat Adelboldus. Neque obscure consentit Ditmarus, dum S. Henricum in libri sui quinti prologo, natum de stemmate regum affirmat; idemque libri istius quinti initio, apud Leibnitium pag. 365, jus hereditarium plane agnoscit, maxima procerum multitudine una voce respondente; Henricum Christi adjutorio, et jure hereditario regnaturum. Adde Sigebertum Gemblacensem, cujus hæc sunt verba ad annum 1002: Fuit quippe (S. Henricus) filius Heinrici Ducis, qui fuit genitus de Heinrico fratre primi Ottonis

aliisque plane evincitur

Impe-

A Imperatoris. Unde restituendus Mabillonii lapsus in *Annualibus Benedictinis* pag. 159, num. 25, dum S. Henricum scribit, filium Henrici Ducis, Ottonis magni fratris, ex dictis enim liquido patet, legendum, Ottonis magni ex fratre nepotis. Huc revoca Chronographi Saxonis ad dictum annum 1002, satis expressos terminos: Præfatus dux Henricus nepos regalis in regnum eligitur.

contra Raderum

5 Plura hic non congeram testimonia, quæ apud eundem Chronographum anno 983, et alibi recur-runt, cum jam adducta abunde sufficere videantur ad eam, quam hic dare prætendimus, veram et exactam Henricianæ stirpis notitiam, quidquid adversus eam pugnet Raderus aut alii, ex variis insignibus sive Bambergæ sive alibi exstantibus. Salleri nostri syntagma de stirpe S. Henrici non vidi, neque alios in ea disceptatione citari solitos, quorum omnium auctoritas ad Adelboldum, Ditmarum, Sigebertum et Chronographum Saxonem comparanda non est, saltem apud eos qui veritatis historicæ momenta probe norint expendere: nam de Hezilonis cognomento Henrico Bavaro S. Henrici parenti adjecto (quem verius Rixosum, sed et pium dixeris) quidquid adversus Ottonem II molitus sit, ut habes in Vita S. Godehardi IV Maii num. 7, pag. 504: de Hezilonis, inquam, appellatione, unde Raderus varia colligere nititur, nulla mihi altercatio. Apud veteres deest omnino affectus character, atque ex adductis scriptoribus indubitatum omnino est, dicendum ipsum Ottonis magni ex fratre nepotem, adeoque S. Henricum ejusdem Ottonis in eadem linea pronepotem: quo spectat Ottonis II diploma, apud Gretserum pag. 13, in quo Henricum Bavarorum ducem, hujus, quo de agimus, patrem, carum nepotem appellat, intellige patruelem, ut bene explicat Gretserus pag. 84, ubi genealogiam hanc nostram egregie confirmat. Ne diutius de re explorata disseram, consule Vitam B. Mathildis XIV Martii cap. 5, pag. 366, S. Henrici jussu scriptam ipsique dicatam, et delucidam invenies Sancti nostri genealogiam, ac de imperio ejus vaticinium; quæ omnia dubitare non sinunt, quin S. Henricus ab Henrico Aucope per synonymos patrem et avum originem traxerit.

sententiam postmodum retractantem,

C

6 Pluribus igitur lic supersedeo, neque ea omnia operosius adducere aut refellere lubet, quæ a variis excogitata sunt, nationali potius spiritu quam studio veritatis. Raderus ipse, post tam multa in Bavarorum gratiam ex insignibus gentilitiis et aliunde collecta, tomo demum quarto Baviarum suæ sanctæ pag. 34, rei evidentia postliminio cedens, hæc verba inserere non dubitavit: Henricum enim sanctum Saxonem origine jam volumus, ut ex Ditmaro liquet, atque etiam ex aliis, quos jam abunde dedimus. Qui ambas sententias, nescio an serio, componere nituntur, aut nihil agunt, aut mere in vocibus ludunt, et ad inanes verborum commutationes omnia revocant. Non hic de patria pugnamus, ut pro Homero Græciæ civitates, nam S. Henricum in Bavaria et Abudiaci natum, ultro et libenter concedimus; ast avito sanguine, aut ex prioribus illis Baioariorum dynastis aut ducibus originem duxisse, æque negamus atque certum est, Caroli V Cæsaris progeniem, in Augustissimo Imperatore nostro Carolo VI superstitem, non Hispanam genere sed Austriacam et Germanicam agnoscendam esse. Hinc ad reliqua in § titulo præfixa tuto procedimus.

Sancti nomen et cognomina,

7 Nominis Henrici etymon, ut ex Aventino recte notavit Gretserus pag. 80, Germanicum est ab hain vel haim quod est domi, et Reich dives, et regnum atque imperium: inde Hainreich, Haimreich, Heirreich, etc. Veteres Honoricum dixere; ast in usu est Henricus. Hungari (pergit ex Aven-

tino Gretserus) Hæmericum, et absque aspiratione Æmericum vocant. Fuit filius S. Stephani regis Hungarorum et Gisela sororis S. Henrici Imperatoris. Significatur hoc nomine prudens et bonus pater-familias, et qui colit regnum et imperium. Sub Henrici nomine noti sunt reges Germaniæ seu Imperatores septem; Franciæ reges quatuor, limuta nomenclatura in Henri; Angliæ reges octo; atque in Hispaniam usque transiit, habuitque synonymos reges quatuor sub Henrique nomine, quod Itali Errico pronuntiant. Notat præterea Gretserus cognomenta habuisse Henricum Imperatorem, sancti a sanctitate, pii a pietate, claudi a luxato femore. Frequentes vero fuisse hujusmodi appellationes regibus et Imperatoribus adjectas, vulgo notum est. Hinc Auceps ille, Henrici sancti proavus, quod aucupio delectaretur, et humilis etiam dictus, quod coronam imperialem detrectasset. Ottoni II rufi cognomen adhæsit, Ottoni III pueri, quod puer regnare capisset: Henricus III niger dictus est, Conradus ejus pater salicus. Nec in Francia defuere iudita facillime cognomenta, ut habes in Carolis calvo, crasso, simplice, sapiente, etc., ut ad Græcos non accedamus, quibus non minor fuit libertas Imperatores suos agnominandi.

8 Et de pii quidem et sancti cognomentis S. Henrico tributis, res in comperto est, potissima imo sola quæstio vertitur de claudi appellatione, quam miris modis ei iuditam uarrunt scriptores, quos inter is qui Sancti aliqualem Vitam scripsit monachus, opinor, sed huc usque anonymus in fragmento Bambergensi, addendo capiti 22, longam historiam memorat, quam ut suggillare prorsus nolim, potiori tamen auctoritatis poudere præditam vellem, et majori veterum consensu firmatam, tradentibus aliis apud laudatum Gretserum, S. Henricum, in bello Longobardico contra Arduinum seu Hardwigum, captum, cum, deceptis custodibus elapsus, de muro se præcipitasset, luxato fractove crure, postea claudicasse, unde CLAUDI cognomentum habuerit. His adde, si lubet, quæ in eadem rem congescit Hofmannus, in citatis suis *Annualibus* col. 38 et 39, et novissime Burchardus Struvius in *Syntagmate historiarum suarum Germanicarum* parte 1, pag. 372. Neque prætereundus est laudatus etiam supra Gaspar Bruschi, tomo de *Monasteriis Germaniæ*, ubi pag. 87 Montem Mouachorum, die quo nos abunde locuti sumus ad Acta S. Ottonis die secunda Julii, describens, alia obtrudit, minus etiam credibilia, ut diversissima illa ejusdem rei diversimode narratæ adjuncta, iuvitum etiam quemlibet de veritate ancipitem hæcere compellant.

9 Claudicationem equidem admitto, at, ut verum fatear, in nullam adductarum a scriptoribus illis causarum multum incliuor; magis placent ea quæ habet Browerus noster in *Antiquitatibus Fuldensibus* lib. 3, cap. 15, pag. 255, his verbis: Hic idem Henricus (sanctus) cur Claudii cognomen tulerit, inquiri video. Nauclerus fama exceptum perhibet, ex objecto Regi cœlitus viso id evenisse, cum Romæ in ecclesia D. Mariæ Majoris Christum Jesum, summum sacerdotem, Matre Sanctorumque stipatum choro, rem divinam patrare conspicatus, simul ab Evangelio recitato, angeli manu librum ad se ferri vidit, osculo de more libandum; atque eo in ostento exiisse de mentis potestate, sensibus alienatis: cumque quid secum ageretur, ille quidem nesciret, angelum, collaudata ejus pudicitia, et castimonie studio, tetigisse nervum femoris, atque inde claudicare coepisse. At comperior equidem in ecclesiæ Fuldensis membranis iis, quibus munificentia ejus

E inter quæ Claudii appellationis;

F

cujus verosimilior causa redditur.

AUCTORE
J. B. S.
* grallator
seu ligno sa-
lieas

regia describitur primis regnandi exordiis, cum se exerceret venatu, graviter a fera saucium nomen inde populari jactatione *Huffelholz* *, id est claudi tulisse. Quamobrem ex hoc fere incursu claudicasse potius, cum majoribus credere liceat; [quam] ex angeli contactu, si illi viso sua fides, testificationem retulisse conjugalis abstinentiæ pudicitiaque. *Clara hæc, plana et sana sunt; neque vero prodigiis opus fuit, ut quod inter mortales adeo obvium est, S. Henricus ex recte gradiente claudus redderetur. Hinc ad Sancti ætatem, obitum et cultum progredimur.*

§ II. Sancti ætas, annus et dies obitus, cultus, elogia.

Regnavit an-
nis paulo
plusquam
xxii.

B

Ætatem S. Henrici nec ab Adelboldo nec a Ditmaro repecti posse, perspicuum est; prioris enim imperfectum est opus, desinens in anno 1004; alter autem Sancto non supervixit, præmature e vivis ereptus anno 1018. Monachus vero anonymus, quem *Vitæ* qualiscumque auctorem supponimus, cap. 30 sic ait: Defuncto itaque beatissimo Dei famulo, anno regni sui xxiv, vitæ lii, imperii vero xi, etc. Ast hic in primo caractere errat, cum Sancti exordium antea innexuerit anno 1001; verum ab viii Idus seu vi Junii 1002 ad diem obitus xiii seu xiv Julii, non potest reperiri nisi annus xxiii inchoatus; quocirca ab aliis rotundo numero solum regnasse dicitur annis xxii, ut Imperator vero annis x. quæ omnia facile intelliguntur: non item quod mortuus sit anno mxxii uti plures scripsere, quos hic recitare non vacat, nedum refutare; non magis quam alios regni initia figentes anno millesimo. Omnium instar hic sit auctor *Vitæ* S. Meinweri in nostra editione ad diem v Junii cap. 13, num. 101, ubi dicitur S. Henricus cum totius Christianitatis inæstimabili mœrore anno vitæ suæ lii, regni xxii, imperii x, Dominicæ Incarnationis mxxiv defunctus; quod plane confirmat *Chronographus Sazo* ad dictum annum 1024, et terminis paulo expressioribus *Annales Hildesmensis*, quorum hi sunt characteres:

vixit annos
lii, natus an-
no cmlxxii,
mortuus an-
no mxxiv,
C

11 mxxiv, Indictione vii, Heinrichus Imperator Nativitatem Christi Babenberg; Pascha Parthenopoli, Pentecosten vero Goslare honorifice celebravit. Qui postea Gruna venit, et ibi languore correptus decubuit; et cum totius regni mœrore ah! ah! iii Idus Julii hominem deposuit; sed xxii annis, hebdomadis v et uno die regnavit. Anima ejus requiescat in pace. Det requiem animæ qui cuncta gubernat ubique. Rectus est calculus exclusis die vi Junii, quo rex declaratus, et xiii Julii, quo vita functus est: supersunt enim dies xxxvi, qui per septem divisi pleno numero reddunt hebdomadas quinque et diem unum. Atque hæc quidem satis pervia et obvia sunt, habeturque tota vitæ periodus ad annum ætatis quinquagesimum secundum producta, et retrogrado ordine numerando fingendus omnino sed annus nativitatis ante mensem Junium dcccclxxii. Sic igitur rectissime in annotatis ad *Vitæ prædictæ* cap. 30 computavit Gretserus in hunc modum: Moritur Imperator Henricus anno mxxiv, iii Idus Julii. Natus est anno dcccclxxii Ratisbonæ (locum alium non procul inde dissitum Abudiacum notavit Raderus loco supra citato) pridie Nonas Maii, ut ex Ditmaro notat Fabricius in Originibus Saxonis. Frustra hic pluribus discutias, quod in dubium non revocatur.

12 *De die obitus quæstionem movere possent auctaria Usuardina et recentiora Martyrologia in quorum aliquibus signatur S. Henricus iii Idus, in aliis pridie Idus, quo expressissime refertur in hodierno Romano: Bambergæ, sancti Henrici primi Imperatoris, qui cum uxore sua Chunegunde perpetuam virginitatem servavit, et sanctum Stephanum Hungarorum regem cum universo fere ejus regno ad fidem Christi suscipiendam perduxit, ejus festivitas die sequenti celebratur, ut proinde eo die mortalitatem exuisse plane censatur. At pro Gretsero, præter antiquos scriptores jam supra laudatos, aliosque, quos recensere superfluum judico, facit eadem S. Meinweri Vita, loco citato hoc epitaphium referens:*

Henric Augustus virtutum germine justus,
Hæc servat cujus viscera putris humus;
Splendor erat legum, speculum, lux, gemma-
que regum,
Ad cœlos abiit, non moriens obiit.
Idibus in ternis vexantem pondera carnis
Julius æthereo sumpserat imperio.

D
die xiii Julii,

13 *Hæc litem omnem prorsus dirimere videntur, quidquid in variis locis cultus fortasse fuerit S. Henricus xiv Julii; quem recentiores passim omnes unanimi consensu eo die annuntiant, et nos alibi ad hunc ipsum vel ad sequentem xv omnia ad Sanctum spectantia remisimus, secundum citatum modo Martyrologium Romanum, in quo hodie ob solennius S. Bonaventuræ festum, Officium sancti Imperatoris dilatum est ad prædictam xv, quod proprio die reponi commode non potuisset, cum S. Anacleti festivitate impediatur. Qui acciderit, ut in Sancti natali consignando variaverint Martyrologia, compertum equidem non habeo, at nisi multum fallor, nodum omnem in ea difficultate occurrentem satis apposite dissolvit, qui S. Henricum obiisse scripsit ipsa nocte inter xiii et xiv Julii intercurrente, sic ut ansa inde facillime accepta sit, diversos ejus transitui dies assignandi; nisi forte solennitas canonizationis, aut aliqua alia ratio intervenerit. Utcumque vero id factum fuerit, tametsi hodierna Sancti solennitas ab Ecclesia, uti diximus, die sequenti, seu xv hoc tempore constanter recolatur, Acta ejus hac receptiori celebritate illustranda censuimus, ea quæ ad ejus gesta et cultum pertinent hic prosecuturi, præmissis Usuardi nonnullis auctariis in quibus et xiii et xiv Julii collocatum invenimus: nam apud antiquiores nulla exstare potuit memoria Sancti, quem scimus undecimo primum seculo ad Superos evolasse.*

E
quamquam
signetur xiv
et xv.

14 *De cetero satis certum est, inclutam adeo fuisse, et per totum orbem Catholicum percrebuisse S. Henrici virtutum, pietatis et miraculorum famam, ut non diu post obitum pro Sancto haberi cæperit colique a fidelibus, præsertim a Bambergensibus, quos continuo instituisse existimo, ut fundator suus in Cælitum album referretur, quamvis, ut fit, ob varia incidentia, res in proxime sequens seculum dilata fuerit. Quo intermedio tempore in usu esse potuerint, quas olim descripsit noster Janningus, Missæ speciales, pro sanctis virginibus conjugibus celebrari solitæ, quarum hæc sunt orationes: Propitiare, quæsumus, Domine, animæ famuli tui Henrici, et præsta, ut qui de tuis donis in hoc loco pervigili cura nomini tuo quotidiana præparavit obsequia, perpetua cum Sanctis perfrui mercatur lætitia. Per Dominum. Secreta: Hanc oblationem, quæsumus, Domine, ut ei ad salutem proveniat, cujus in hoc loco stipendiis nostra tibi servitus vegetata ministrat. Postcommunio,*

F

Quid de eo
fieret ante
canonizatio-
nem?

etc.,

A etc., eodem spectant. *Oratio de sancta Cunegunde, ita habet* : Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut anima famulæ tuæ Chunegundæ, omnium peccatorum suorum nexibus absoluta, cum omnibus Sanctis tuis perpetua perfrui mereatur lætitia, etc. *Ex quibus certe patet, abstinuisse per id tempus pios clientes a Sanctorum honoribus ipsis deferendis. Neque verosimile est, ante canonizationem S. Henrici nomen in sacros Fastos relatum fuisse, et primo quidem XIII Julii, deinde XIV, ut palam facient exempla hic subnectenda.*

In Usuardi-
nis aliquibus
ponitur die
XIII Julii :

15 *Inter codices nostros is qui de sancto Henrico XIII Julii primus meminit, est Hagenoyensis in Germania scriptus, his verbis* : In Babenberg, sancti Henrici Imperatoris confessoris. *Brevius Matricula Cartusie Ultrajectinæ* : Henrici Imperatoris. *Elogium concinnavit Editio Lubeco-Coloniensis* : In civitate Babenbergensi, depositio sancti Henrici Imperatoris Christianissimi : qui regnavit xxii annis, sub anno millesimo. Cui desponsata fuit sancta Cunegundis filia Palatini Comitis Rheni, virgo devotissima. Qui pariter virginitates suas Deo vocentes, occulte virgines usque ad finem vitæ permanserunt. *Paulo aliter Grevenus, in anno obitus exerrans* : Civitate Babenbergensi, sancti Henrici Imperatoris Christianissimi, hujus nomini primi quoad Imperatores, benedictionem imperialem seu coronam assecutos. Cujus uxor Cunegundis virgo sanctissima, juvenulaque pulcherrima, ad hoc virum suum induxit, ut communi voto inter se perpetuam virginitatem servarent : in quo statu S. Henricus Christo serviens, anno Domini mxxi beato fine quievit, miraculis clarens. *Hoc idem elogium ampliavit Canisius ; neque in auctariis suis prætermisit Molanus, brevius tamen omnia complexus* : Apud Bamberge, sancti Henrici Imperatoris et confessoris. *Atque hæc hactenus recte ad XIII Julii ; quibus addi posset longior oratio Florarii Sanctorum, sic ut sit mirum, adeo postmodum invaluisse diem sequentem.*

in attis die
XIV.

16 *Pro hac die XIV Julii inter codices nostros Usuardinos solum recurrunt Bruxellensis brevi hac phrasi* : Sancti Henrici, Romani Imperatoris et confessoris ; *et Molanus, cum hoc die repetens* : Eodem die, sancti Henrici secundi, Romanorum Imperatoris et confessoris, qui obiit anno mxxi. *Legit, ut supra, anno mxxiv. Transiit anachronismus in Maurolycum, qui hoc ipso die sic scribit* : Bambergæ, sancti Henrici secundi Imperatoris sanctissimi, qui cum uxore sua Cunegunde virginitatem servavit : a quibus Bambergensis ecclesia fundata et dotata fuit, obiitque anno salutis mxxi. *Iisdem prope terminis signatur etiam a Felicio, sed quod hic novum plane et mirum, a Galesinio prætermisus est, tum hoc tum præcedenti die. Qui versibus Sanctorum elogia intexuit Brautius, Sarsinensis episcopus, de Sancto hoc die cecinit* :

Henricus primus rex regum totius orbis
Conjugis ornavit virginitate torum :

quod vero subjungit de conversa per S. Henricum Hungaria, explicatione indiget, quam infra suo loco dabimus :

Hungariæ regnum Stephano cum rege fideli,
Henricus Christi subdidit obsequio.

Alios autem recentiores prætereo uti et Bucelinum cum longo suo elogio, cui antiquiora et veriora substituere malui.

17 *Hæc inter vetustius nullum aut magis authen-*

Tomus III Julii.

ticum suggeri potest, quam quod libro suo quinto præfixit Ditmarus versibus hexametris in hæc verba, non semper ad metrum exacta :

AUCTORE
J. B. S.

*Elogia ejus
ex Diltmaro.*

Henricus scandit, postquam puerilia vicit,
Ardua virtutum, natus de stemmate regum.
Huic pater Henricus Dux, et genitrix erat ejus
Gisla suis meritis æquans vestigia regis,
Conradi patris Burgundiæ * regna tenentis.
Nutrit præclarum Wolfgangus præsul alumnum,
Qui sequitur Dominum toto conamine Christum.
Post necem * patris ductor successit herilis,
Ejus et imperium longe spectat quoque clavum.
Maxima pars regni Slavo vastata crudeli *
Multum lætatur quod ab hujus pace potitur
Sedibus optatis, justequè rapacibus armis
Procul depulsis, ac diva lege sedatis,
Inflatos omnes contra se deprimit hostes,
Demulcens socios jocundo fame cunctos.
Si quo deliquit modicum, statim respiscit,
Fructibus ac dignis curabat vulnera carnis.
Utilis Ecclesiæ, cunctis miseratur ubique.
Merspurg si scires hujus pia vota, sitires
Adventum tanti rectoris, et inclyta Christi
Munera laudares, condignaque præmia ferres.

* Burgundica

* mortem

* feroci

E

18 *S. Henrici virtutes et res gestas per varios annos et capita prosequitur Chronographus Saxo, ex quo satis erit paucula decerpere ad annum miv. Igitur rex Henricus, cultor æquitatis inclytus, et religionis divinæ præcipuus, quæcumque regni negotia a decessore suo, tamquam puero, et ipso intempestivo obitu præoccupato, relicta fuissent minus caute ordinata, ipse secundum Domini timorem restaurare justequè disponere studuit. Videantur ibi quæ ad restitutionem episcopatus Merseburgensis pie et religiose contulit Rex sanctissimus. En modicum fragmentum* : Postquam igitur Rex beati desiderii sui explevit votum, reversus Magdeburch, ne quod ex hac institutione Archiepiscopo incusaretur intulisse damnum, quoddam sui juris eidem legali testamento tradidit prædium, cum omnibus pertinentiis suis, in Zeudici provincia situm. Nam ipse in Domino magnæ devotionis Rex, de capella sua sumens non modicam partem reliquiarum beati Mauricii, hieme tunc forte redivivo frigore sæviante, terramque glaciali asperitate et nive cooperiente, a monte S. Joannis Baptistæ, ubi servabantur, nudis pedibus, ut fertur, calore pietatis illum animante, tricesimo die depositionis Gisilharii archiepiscopi, in civitatem detulit, cunctis festivo ritu, ut par erat, eas susipientibus, quas et sancto altari, cum prædictis donariis obtulit, ipsumque diem, in honore præfati Martyris ejus ecclesiæ celebrare, quemadmodum habetur, instituit.

*Chronogra-
pho Saxone,*

F

19 *Hand multum dissimile sancto Imperatori encomium, sed brevius concinnavit auctor Chronici Laurehamensis apud Freherum pag. 72* : Ottone tertio Imperatore Romæ defuncto, et per Heribertum Coloniensem archiepiscopum atque Godfridum Ducem Aquisgrani sepulto, Henricus Dux Bavariorum imperii fascibus arreptis rex eligitur, et Moguntiae solemniter ordinatur. Cujus quanta fuerint justitiæ et pietatis insignia, testatur illa nobilis, quam condidit et in qua conditus est, Babenbergensis ecclesia. Siquidem tanto religionis amore ducebatur, ut monachorum pater appellaretur. Et sane, inquit Mabillonius in *Actis Bened. sec. 6, parte 1, pag. 454*, vere eorum patrem fuisse et patronum, probant vetera passim instrumenta in eorum gratiam data, quæ vide ibi,

*et alijs anti-
quis scripto-
ribus.*

AUCTORE
J. B. S.

cum cleucho Sanctorum, quos pius Imperator vivens coluerit, imo totum clogium quod hic inscriberetur, nisi fixum esset sola vetustiora colligere, quale etiam illud quod habet auctor Vitæ sancti Meinweri apud nos cap. 2, num. 9, pag. 515: Henricus Dux Bajoaricus, secundum seculi dignitatem locupletissimus, et litterarum studiis non tenuiter instructus, et quod his majus est, vir in omni perfectione ecclesiastica præcipuus. Pluribus snperscedo, quæ apud scriptores præsertim in Vita S. Meinweri satis obvia sunt, cum nullus de sancto Imperatore sine merita laude meminuerit. Reliqua ad sancti Imperatoris cultum spectantia dabit § sequens.

§ III. Canonizatio, elevatio sacri corporis, et translationes.

S. Henrici
canonizatio

B

Utrum ad S. Henrici merita ostendenda aut gloriam ei conciliandam multum conferat visio, quam ejus Vitæ inseruit Anonymus monachus cap. 28, aliis examinandum relinquam; illustriora posteris argumenta præbuit gloriosus in Sanctis suis Omnipotens, dum ipsum pluribus egregiis miraculis inclarescere voluit, quibus demum motus Egilbertus Bambergensis episcopus, ordine unus, eo rem perduxit, ut sacri Cœlitum honores sancto Imperatori decernerentur. Id quo anno acciderit, primum expediam, deinde cetera prosequar. Ex Egilberti ætate pendet totius rei decisio, quandoquidem eo potissimum urgente procurata sit prædicta canonizatio, et ad ipsummet directum Eugenii PP. III diploma, brevi produendum. Porro Episcoporum Catalogus novissime editus, et, ni fallor, ex Hofmanno contractus, episcopatus non nisi quinquennium Egilberto tribuit, quo ei ecclesiæ præfuerit solitudine vere paterna, dignus vita longiore. Obiit autem MCXLVI, sepultusque est in æde imperiali; eique successit Eberardus Bavarus, eodem ipso anno electus. Cum igitur ad prædictum Egilbertum pertineat tota istius causæ procuratio, ad ipsam autem destituitur Eugenii rescriptum, non potest ultra ejus tempora differri S. Henrici canonizatio, unde manifeste consequitur, deserendum a nobis Baronii calculum, quem mirum est, ad annum 1152 prædictam canonizationem distulisse, qui Eugenii litteras ex nescio quo Chronico Bambergensi præ oculis habuit.

C

ab Egilberto
episcopo ix
procurata
est,

21 Ita scribit ad dictum annum 1152 num. 3 ex Ottone Frisingensi in Friderico lib. 1 cap. 63: Quod autem idem Otto meminit hic de Henrico Imperatore inter Sanctos relato, exstant de ea re in Chronico Bambergensi Eugenii PP. litteræ. Eas ibi subjicit Baronius, et nos infra dabimus: ast ipsum sefellit, opinor, Frisingensis, dum ad annum istum 1152, Conradi III supremum, occasione ejus sepulturæ sic habet loco citato: Juxta tumbam Imperatoris Henrici, ejus loci fundatoris, qui nuper auctoritate Romanæ Ecclesiæ in loca sancta levatus, pro sancto habetur, regio cultu eum sepelivit: nempe ecclesia Bambergensis, quæ Conradi corpus alio transferri passa non fuerat. Nimis scrupulose particulam nuper accepit laudatus Baronius, quam ad annos aliquot extendendam esse, docet aperte rerum series, adeo ut superstiti Egilberto canonizationem Romæ decretam oporteat, verosimillime anno 1145, sollemniter deinde celebratam cum elevatione et translatione sacri corporis ab Eberardo successore anno 1147, quod plane evincitur ex demon-

strato superius Egilberti obitu; cui sane jam vita functo Eugenii diploma inscribi non potuit. Audiat Hofmannus, id disertius asserens, in Annalibus Bambergensibus col. 121.

D

22 Sequenti anno (1145) Babebergæ lux ingens sanctitatis eluxit, quippe S. Henricus Imperator sanctitatem suam, multis miraculis ad sepulturam editis, confirmavit, et se ad cœleste illud Dei atque Sanctorum consortium receptum esse, comprobavit; ut Egilbertus episcopus hac de re legationem Romam mittendam et Eugenium Pontificem de omnibus diligenter edocendum putarit. Quibus rebus cognitis, et legatorum relatione audita, Pontifex religione perfusus, ipsum S. Henricum confessorem, hoc ipso anno, nempe post obitum ejus centesimo vigesimo primo, in Sanctorum numerum consecratione sua redgit; atque hac de re litteras Roma 11 Idus Martias ad Egilbertum episcopum, et ceteros ecclesiæ procures dedit. Narrat Nunnesius monachus, Johannem quemdam Cardinalem, canonizationi S. Henrici acriter obnitentem atque reluctantem, luminibus privatum, atque intolerabili membrorum dolore correptum, severissimas temeritatis suæ dedisse pœnas. Demum vero eundem, invocato ipsius confessoris nomine, sanitati pristinae fuisse restitutum. Narratur capitulum apud Gretserum cap. 39, estque inter miracula inferius ordinum nonum, num. 9.

non anno
1152

E

23 Diploma ipsum canonizationis non producit Hofmannus, neque mihi notum fateor citatum supra a Baronio Chronicum, sed Hofmanni vices supplevit Gretserus, ex aliquo Anonymi apographo Bambergensi, unde bullam hic subnectimus: Eugenius Episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Egilberto episcopo, et dilectis filiis canonicis Bambergensis ecclesiæ salutem et Apostolicam benedictionem. Sicut per litteras et nuntios vestros vobis mandasse meminimus, venerabiles fratres nostros N. S. Rufinæ episcopum, et N. presbyterum Cardinalem pro diversis negotiis ad partes illas de nostro latere delegavimus, eisque viva voce injunximus, ut ad ecclesiam vestram accederent, atque de vita et miraculis Henrici regis rei veritatem diligenter inquirerent, et litteris suis nobis significarent. Nunc autem eorumdem fratrum nostrorum et multorum religiosorum et discretorum virorum attestatione, de castitate ipsius, de fundatione Bambergensis ecclesiæ, et multarum aliarum, quarumdam quoque episcopalium sedium reparatione, et multiplici eleemosynarum largitione, de conversione regis Stephani et totius Hungariæ, Domino cooperante, per eum facta; de glorioso etiam ipsius obitu, pluribusque miraculis post ejus obitum, ad ipsius corporis præsentiam divinitus ostensis, multa cognovimus.

sed 1145,

F

24 Inter quæ præcipuum et memorabile plurimum attendentes, quod cum diadema sceptrumque imperii suscepisset, non imperialiter sed spiritualiter vixit. In thoro etiam legitimo positus (quod paucorum fuisse legimus) integritatem castimoniam usque ad finem vitæ conservavit. Quæ quidem nos omnia simul perpendentes, atque devotionem vestram, et ecclesiæ Bambergensis, quæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ soli subesse dignoscitur, diligenter considerantes, tametsi ejusmodi petitio, nisi in generalibus conciliis admitti non soleat, auctoritate tamen S. R. E. quæ omnium conciliorum firmamentum est, petitionibus vestris acquiescimus, atque ejusdem memorabilis viri, cujus exaltationem requiritis,

quamvis id
in diplomate
non exprimitur.

fratrum

AUCTORE
J. B. S.
quando varia
reliquiæ
ex tumulo
extractæ
sunt,

A fratrum nostrorum archiepiscoporum et episcoporum, qui præsentibus aderant, communicato consilio, memoriam inter Sanctos de cetero fieri censemus et anniversarium ipsius diem solenniter celebrari constituimus. Vestra itaque interest sic in S. R. E. obedientia et fidelitate persistere, et sic ei dignæ devotionis obsequiis respondere, ut ampliori beati Petri et nostra gratia digni inveniamini. Datum trans Tiberim, pridie Idus Martii: nullo alio caractere apposito quo in certum annum deveniatur; unde facilius excusari possit Baronii lapsus, qui ad episcoporum Bambergensium seriem oculos non intenderit.

Elevatio et
translatio re-
liquiarum
facta anno
1147.

25 Solcunem illam Henrici in Sanctorum numerum cooptationem secuta est, ut nuperrime dicebam, sacri corporis elevatio, et in decentiorem locum translatio, de quibus breviter laudatus Hofmannus ad annum 1147 col. 123: Per eosdem dies ossa S. Henrici Imperatoris solenni cæremonia translata sunt. Et vero res facta est in hunc modum: Eberhardus episcopus, advocato Eberhardo archiepiscopo Salisburgensi, et Hermannus episcopo Brixiensi, atque una cum abbatibus, religiosis, et ipsis proceribus civitatis, accessit ad locum ubi conditum corpus fuerat, atque egesta terra, sacra ossa inde levavit, et in tumbam marmoream transtulit, eamque clavis obfirmavit. Eadem paulo contractius habes in elogiis episcoporum pag. 6: Eberhardus II Dux Baviaræ eligitur MCXLVI, Pontifice Eugenio III, Conrado itidem III. S. Henrici ossa magna solennitate ad honorationem tumulum transtulit, et marmoreo, quod hodie videtur, monumento condecoravit. Quousque extendatur istud hodie, necdum satis clare perspicio; colligendum id erit ex schedis nostri P. Joannis Gamansii, toties in Actis nostris laudati, qui cas describi curavit ex Ms. Catalogo Episcoporum Bambergensium S. Michaelis Bambergæ, quas hic adducere operæ pretium existimavi, cum ea suppleant quæ in Hofmanno desiderantur.

Visitantur
anno 1580,

26 Scriptor iste qui nonnisi ad annum 1440 Annales suos perduxit, ubi anno 1379 civium Bambergensium seditiones adversus Lanibertum xxx episcopum paucis memoravit, ita subdit: Quibus verbis Lambertus in magnum timorem adactus, ad divinam implorandam opem confugit, et sequenti anno, clero ac populo advocato, tumulum S. Henrici aperuit, et reliquias ejus sacras protulit: ex quibus quid tum gestum sit, vix, aut ne vix quidem intelligas. Hæc paulo uberius citata Gamansii scheda, quam in ejus fide produco: Sub isto reverentissimo in Christo patre ac Domino D. Lamberto, anno D. MCCCLXXX Indictione III, die VIII mensis Julii, qua festum agitur Sanctorum martyrum Kyliani ac sociorum ejus, regiminis sui sexto, præsentibus honorabilibus viris ac dominis canonicis ecclesiæ Babenbergensis D. Bertholdo de Hennberg, filio comitis Henrici de Hennberg, D. Udalrico de Thunfelt Scholastico, et D. Friderico Zotner de Halberg, matura et discreta deliberatione dominorum de capitulo ecclesiæ Babenbergensis, et propter fidem certiorum saniorumque notitiam sanctarum reliquiarum sancti patris et fundatoris ecclesiæ Babenbergensis D. Henrici Imperatoris, apertus est sarcophagus jam dicti confessoris, ab antea bene reclusus et seratus sigillatusque sigillo majori bonæ memoriæ D. Eberhardi episcopi IX (alias X) Babenbergensis ecclesiæ.

27 In quo quidem sarcophago inventæ sunt reliquiæ, quasi totius ejusdem corporis sacri ossa

veneranda, præter caput quod in alia theca deaurata reconditum veneratur. Ipsi vero de sano consilio, diligenti adhibita custodia, tantum mandibulam, brachium et duas costas cum parvis aliis ossibus prædictarum reliquiarum, foris honorabiliter recondendas, bonæque custodiæ mancipandas reservarunt, non tamen sine rationabili causa specialique devotione. Tandem ipsas reliquias S. Henrici in eodem sarcophago diligentissime iterato recluserunt; sigillantes sigillo capituli prædicti, quo ipsi Domini utuntur ad causas. Inventæ fuerunt pro tunc per eosdem dominos canonicos prædictos duæ veteres schedulæ, interiori thecæ affixæ, quarum una hæc scripta continuit: D. Eberhardus primus hujus Babenbergensis ecclesiæ episcopus præscriptum S. Henricum Imperatorem tumulavit: Egilbertus nonus Babenbergensis episcopus canonizavit ipsum S. Henricum (nempe per Eugenium III Papam) et Eberhardus Dux Baviaræ, decimus episcopus Babenbergensis transtulit præfatum patrem et fundatorem ecclesiæ S. Henricum sanctisque locis venerandum commendavit anno Domini MCXLVII, die XIII Julii, præsentibus ibidem venerabilibus principibus ac dominis D. Eberhardo Saltzburgensi archiepiscopo et Hartmanno Brixiensi episcopo, cum multis aliis religiosis fidelibus ac Deo devotis.

28 Apertura sarcophagi requirenda est in posteriori capite sub tergo imaginis beatæ Mariæ Virginis, ubi scripta sunt hæc verba: AUREA PORTA CÆLI. LOCATIO RELIQUIARUM IN FESTO S. HENRICI AD SARCOPHAGUM SUUM. Pergit deinde scriptor Catalogi enumerare insignes aliquot Babenbergenses reliquias, eo ordine quo ibidem in templo cathedrali dispositæ sunt. Caput, inquit, S. Henrici in medio locatur ante sarcophagum ad altare sanctæ Crucis versus Orientem; a dextris exeundo e choro S. Petri, caput sanctæ Cunegundis, et imago beatæ Mariæ Virginis. A sinistris S. Margaretæ et caput S. Kiliani; a dextris exeundo a choro S. Petri, caput S. Theodori et sancti Dionysii; et versus Orientem caput argenteum. A sinistris capita sanctorum Cosmæ et Damiani, et caput argenteum; versus chorum S. Petri, caput S. Ottonis, et caput S. Pii Papæ et martyris. Sequitur in charta Gamansiana miraculum de restitutione in integrum imaginis Crucifixi chburnei, qui e longinquis terris a S. Henrico Bambergam comportatus, et fulminis ictu in frusta minutissima collisus et contritus fuisse dicitur die x Maii, 1515; (annum 1516 notat continuatio Hofmanni apud Ludwigiū) Utcumque id factum fuerit; ad rem nostram propius spectant, quæ de hac proprie dicta sacrarum reliquiarum translatione subiungit citata charta in hunc modum:

29 Anno Domini MDXIII Indictione I, die II Septembris sarcophagi antiqui sanctorum Henrici et Cunegundis fundatorum aperti sunt in corpore ecclesiæ, retro altare S. Cunegundis per Reverendissimum nostrum Dominum prænominatum de Lymburg, propter novam sepulturam præfatis sanctis patronis ex marmore sculptam: in quo sarcophago antiquo reperta fuit vetusta capsula unica in qua erant pulveres de corpore S. Henrici, pars una de scapula seu spatula ejusdem cum quibusdam de corio et serico, in quibus involutum fuit corpus S. Henrici. In sarcophago S. Cunegundis inventa est capsella ænea in qua inclusæ fuerunt reliquiæ de corpore S. Cunegundis, duæ costæ cum quibusdam aliis reliquiis ejusdem. In utroque sarcophago collecti sunt

pulveres

et variis locis
cum aliis
depositæ.

Altera translatio
anno
1515 facta

AUCTORE
J. B. S.

pulveres de corporibus amborum, quæ reliquiæ cum honore et reverentia in capsis suis ad magnam sacristiam sunt deportatæ per præfatum D. Georgium episcopum, D. Casparum suffraganeum ejusdem, et D. Joannem abbatem cœnobii S. Michaelis Montis monachorum. Exposit prædictæ reliquiæ in quatuor novas capsas sunt divisæ die ix mensis Septembris, die videlicet translationis S. Cunegundis, non sine dispositione divina, ad novum sunt sarcophagum deportatæ atque reverenter impositæ et inclusæ per D. Georgium episcopum, et D. Casparum suffraganeum, præsentibus ibidem D. Joanne abbate de Bantz; D. Georgio Stiber decano ecclesiæ Cathedralis; D. Wilhelmo Schengk Barone de Limburg, cantore; D. Leonardo de Eglofstein doctore, Scholastico; D. Sebastiano de Kungspersperg, Cellerario, et aliis canonicis capitularibus dictæ Babenbergensis ecclesiæ, adstante clero et populo, quantum basilica cathedralis capere poterat.

et adjectæ se-
putero deco-
rationes.

B

30 Atque hæc penultima est sacrarum S. Henrici reliquiarum solennis translatio. Nunc cetera subjicio quæ in eadem Gamansiana charta colliguntur. Scriptura hæc in pergamenea schedula reposita est ad plumbeam capsulam: In isto sarcophago lapideo, cum sua tectura lapidea olim supra terram elevato, fuit reconditum quondam corpus S. Cunegundis virginis et Imperatricis, ante translationem ejus. Nunc propter structuram et erectionem novi sarcophagi, ut hodie cernitur; fuit hic sarcophagus sub terra reconditus S. Henrici confessoris et Imperatoris, ac hujus ecclesiæ fundatoris. Est quod ad claritatem hic desideres. Porro altare S. Cunegundis quod nudius demolitum et confractum est, innovatum et erectum fuit, et per D. Casparum suffraganeum, die eodem post reliquiarum impositionem, consecratum fuit, præsentibus adhuc omnibus, jam supra nominatis. Atrium autem ecclesiam Baben-

bergensem, a porta Adæ et Evæ usque ad portam gratiæ, eodem anno jam supra, lapideo pavimento stratum, ac muro pectorali cavatis lapidibus artificio magistrali per gyrum, ad formam coronæ circumdatum fuit, ne effunderetur ibi sanguis innoxius labente aliquo. *Hactenus charta, pro coronide adjungens, quæ habes apud Hofmanni continuatorem col. 242. Alia religiosi cultus argumenta prosequamur.*

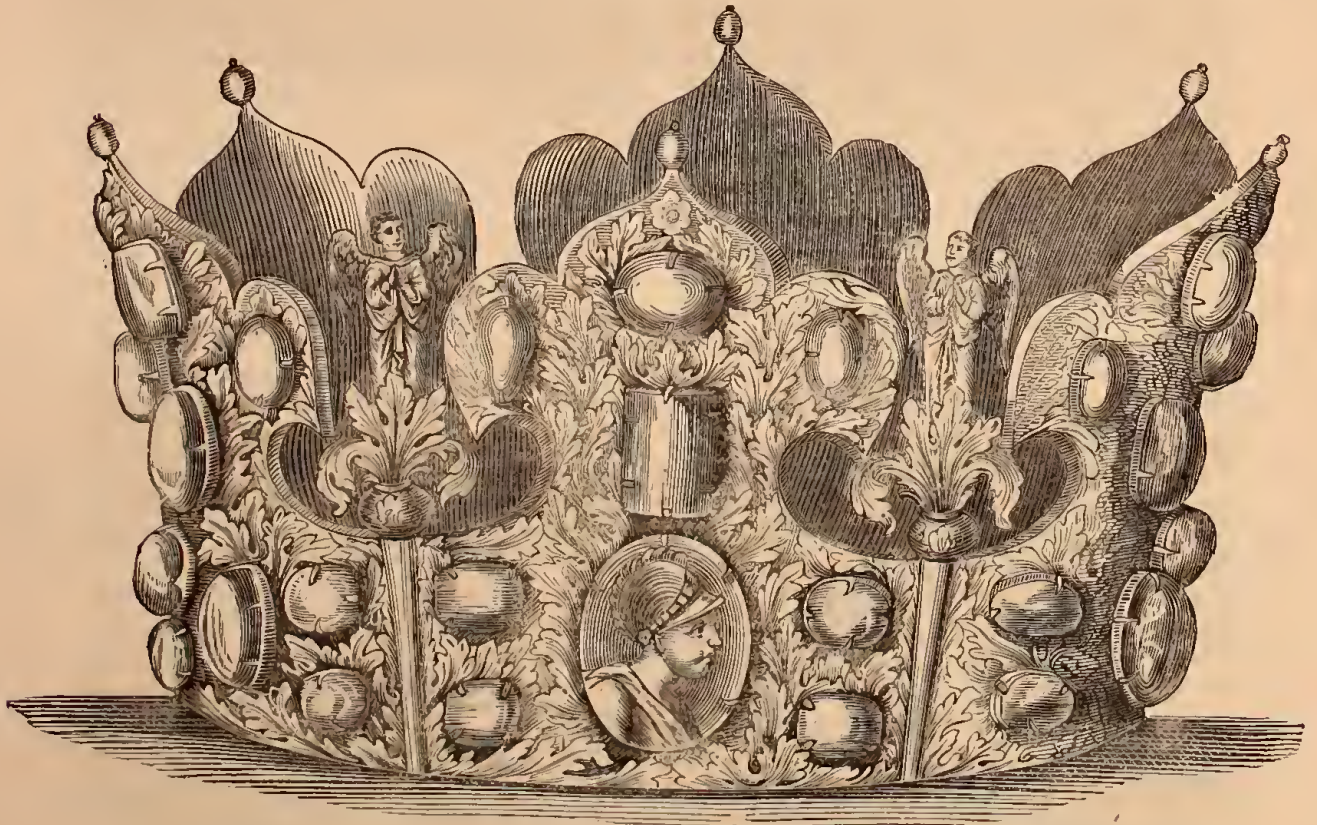
D

§ IV. Reliquiæ Bambergenses, sacra cimelia, mausoleum Henricianum, Officia ecclesiastica, et antiqua Missa.

De reliquiis et sacris Bambergensibus monumentis ac cimeliis, cum præter ea quæ ex Hofmanno et schedis Gamansianis jam proxime data sunt, nihil ad manum esset, ad fontem ipsum recurrendum censui; unde certius et securius, quam ex iis quæ Ludwigijs vulgaverat, edoceri possem. Nec sane concepta spe frustratus sum: nam ope et præsidio R. P. Nicolai Pottu, Collegii nostri istius Rectoris, multa erudite suggessere nobilis, clarissimus ac consultissimus dominus Joannes Franciscus Xaverius Eppenauer, Eminentissimi Electoris Moguntini, et Episcopi Bambergensis archivarius, ut vocant; ac admodum R. P. Dominus Otto Schugentes, Ordinis S. Benedicti ad montem S. Michaelis, antiqua sua benevolentia, collatisque ad Acta S. Ottonis illustranda pluribus olim snippetis, notus et amicus, quorum subsidiariis manibus adjutus, nonnulla hic parato jam Commentario inserere licuit, quæ alias omnino prætereunda fuissent. Accessere a munificis sanctissimi Patroni ac fundatoris clientibus necessaria ea auxilia, quibus istis delineata, hic vero in æs incisa sint varia, quæ proinde omnium oculis et piæ curiositati exponi potuere.

Amicorum
Bambergensium
præsidio

E

obtenta de-
scriptio li-
psanothecæ
capitis,

32 Ut ordine singula digerantur, ab iis incipio, quæ sacras reliquias proprius spectant, easque primum partes, quæ aut in ipsa cathedrali ecclesia,

aut in aliis Bambergensibus templis religiose asservantur. Jam proxime notavimus, in prima sacri corporis elevatione et exaltatione, se junctum a reli-

quo

AUCTORE
J. B. S.

A quo corpore honorandum verticem, piorum cultorum venerationi exponendum, ut præcedenti paragrapho etiam indicatum est. Sic ipsum describit Clar. Eppenauer, ut secundum decentem proportionem capiat coronam imperialem argenteam deauratam gravem, gemmis orientalibus multis magnisque exornatam, aureisque hinc inde cimeliis circumdatam, cujus linea diametralis sit octo pollicum minus pedis, altitudo propemodum sex; unde facile colligatur magnitudo capitis, quod eo modo coronatum detineri ait, in pomo imperiali dextræ imaginis argenteæ, humanam staturam umbilico tenns adæquantis: quam Romanæ, infra pag. 693 exhibendæ, non multum ab- similem concipio, nisi quod in illa brachia expriman- tur. Ex delineata corona de ejus pretio et elegantia statues, ridebisque cum Bambergensibus, binas illas ex S. Michaelis a Ludwigo sic exhibitas, ut alte- ram in solennibus, alteram in quotidianis usitatam comminiscatur, cujus rei nec umbram subesse, mihi testatus est Schugentius. Sola hujus nostræ delinea- tio ad me missa est, quam satis feliciter excusam proxime supra repræsentari curavi.

et aliarum
in variis ec-
clesiis.

B 33 Reliquias alias his ferme verbis describit Eppenauer: Mandibula cum dentibus inclusa thecæ ex deaurato argento, decorata est octo pretiosis lapi- dibus; nonus in vertice est sapphyrus magnitudine adæquans duos pollices. Guttur similiter ita inclu- sum asserit crystallo diaphana, sed absque lapidibus pretiosis. Est in monasterio S. Michaelis, in quo- dam reliquiario ligneo, parva aliqua particula ossea de S. Henrici corpore. In monasterio Bambergensi S. Annæ RR. PP. Minorum Ordinis S. Francisci Seraphici, in ambobus lateribus tabernaculi summi altaris, asservantur duo maxima ac integra ossa duorum pedum S. Henrici, quorum singula in lon- gitudine adæquant unum pedem et decem ferme pollices; manifestum indicium, inquit, magnæ, ut supra dictum, staturæ, ita ut ea proxime accedat ad pedes omnino septem. Hæc Eppenauer, ex quo discere non licuit, quo tempore ossa illa bina e ti- mulo extracta sint; infra patebit inde acceptas esse Romanas reliquias, de quibus brevi agemus. Nihil hic de brachio et duabus costis cum parvis aliis ossibus, quæ foris honorabiliter recondenda de- sumpsit Lambertus episcopus anno 1380; ast inde fortasse reliquiæ istæ processerint, de quibus agemus paragrapho sequenti.

C
Sacra non-
nulla cimelia

C 34 Neque vero prætereunda sunt sacra alia ci- melia sanctissimi Bambergensium Patroni, ibidem religiosissime custodita. Præcipua duo sunt, nempe crux celeberrima, quam vidisse se testatur Hensche- nius ad Acta S. Cunegundis, quæque in Monte mo- nachorum seu ad S. Michaelis recondita est; item mantum, ut ibi appellant, seu pallium, mirabili artificio elaboratum, in sacrario ecclesiæ cathedralis depositum: quæ in appendice post Acta, singulari explicatione, qua poterit diligentia, illustrabuntur. Porro Henriciana alia quatuor manta seu pallia serica cærulei coloris, quorum unum per totum ma- gna cruce exornatum est, refert Eppenauer; atque item enssem S. Henrici proprium bissecantem, sine vagina tamen, ad initium seculi proxime elapsi, noviter consecrato Domino Episcopo Bambergensi Joanni Godefrido ab Aschausen Augustæ a Domino Episcopo Augustano libera- liter datum, habentem manubrium ellipsiforme ex crispato ligno buxino, longum tribus fere pe- dibus latum sesquipollice, Habe et reliqua ejusdem Clar. Archivarii verba:

Bambergæ
etiam deposi-
ta.

35 Est, inquit, cuspis ferrea bissecans, tam- quam pertinens superstes sui (S. Henrici) mili- taris vexilli, longa duobus pedibus cum dimidio,

lata pollicibus duobus. Cuspis item similis vexil- laris minor, longa uno pede, lataque ultra unum pollicem, quæ ex traditione a S. Georgio, ipsi S. Henrico, ad devincendos paganos, miraculose obvenisse dicitur. Exstat denique ensis quidam brevis cum vagina vili, cinguloque appenso, una solum acie, manubrio angulari eburneo, circum- cincto parvo annulo argenteo ense versus cui nitido graphio insculpta sunt quatuor signa Evan- gelistarum. Pie creditur, hunc ense instrumen- tum esse martyrii S. Adriani, quod longum in totum uno pede cum septem pollicibus, latum autem pollice uno et quarta parte. Hactenus re- latio, in qua id postremum notatur, asservari ea omnia in tholo quodam ecclesiæ cathedralis, quæ venerationi publicæ plurima ex parte diebus festivis ad altare S. Chunigundæ, tumulo proxi- mum exponi solent. Sunt et libri sacri, ut Missa- les, Graduales, et id genus alii, pretiosissime coo- perti, picturisque suis ornati, qui a sanctissimo Patrono, ecclesiæ a se fundatæ, relictis dicuntur, cum ipsa Cruce postmodum exhibendi. At jam tu- mulus ipse, utpote patentissimum utriusque sanctis- simi conjugis cultus argumentum, paulo attentius inspiciendus est, ipsiusque laudati jam toties Clar. Viri calamo describendus.

E

36 Repetenda hic paucis, saltem in memoriam revocanda, quæ paragrapho præcedenti ex chartis Gamansianis fusius dicta sunt de primo marmoreo qualicumque monumento per Eberhardum II epi- scopum Sancto tanquam populari erecto; tum vero de nova sepultura anno 1513 ex marmore scul- pta, ad quæ non satis adverterunt qui, ex nescio qua traditione, persuasum habuere, idem hodie monu- mentum Henricianum exstare quod olim Sancto crexisse dicitur Eberhardus II, quodque antea in medio navis ecclesiæ cancellis ferreis circumseptum fuit, tandem in choro S. Georgii aliquot gradibus exaltatum. Hæc præpostere circumferri satis obser- vaveram; certius vero me docuit laudatus R. P. Rector, ex inscriptione Germanica, in archivo re- perta et sic latine versa: Sciendum est quod mar- moreus tumulus, qui in ecclesia cathedrali supra sepulcrum S. Henrici et S. Cunegundis visitur, constructus et clathris ferreis munitus fuerit anno MDXVIII, qui annorum numerus infra in pede tumuli expressus est. Eam notam modo abesse, nil mirum est, cum basi novæ impositus sit tumulus hodie restauratus. Scripturam autem Ger- manicam pro anno 1513 perperam expressisse an- num 1518, probat jam citata Gamansii charta, cui similem, recentissime repertam, submisit sedulus Collaborator, dum hæc prælo subiciebantur. Diver- sitates inter utramque schedam tanti non sunt, ut notari mereantur; nec vero, typis jam compositis, notari potuere.

Præcipuum
est

F

37 Præclarissimo novo operi immortalis est mu- nificus hodiernæ sepulturæ restaurator, Melchior Otto episcopus, e vivis ereptus anno 1653, sed prius destinatis ad rem totam consummandam necessariis subsidiis, quæ proinde solo ipsi adscribitur, ut ex inscriptionibus mox referendis apertissime datur in- telligi. Postremam igitur illam sacrarum utriusque sanctissimi conjugis, in amotum e media templi navi restitutumque in choro S. Georgii marmoreum tu- mulum reliquiarum translationem seu transpositio- nem solennissime demum et festivissime peregit ejus successor Philippus Valentinus Voit a Reinech 19 Septembris 1658, invitatis ad insignem celebritatem Suffraganeo Herbipolensi, abbatibus quatuor Bam- bergensibus, ac parochis circumquaque ad quatuor milliaria dissitis; quibus præsentibus sacras reliquias

insignis tu-
mulus mar-
moreus,

imposuit

AUCTORE
J. B. S.

imposuit ac inclusit, die festivo per totam diœcesim indieto, quem dietus Suffraganeus pia non minus quam eleganti ad confertissimum populum dictione ponegyrica in laudem SS. Henrici et Cunigundæ directæ honoravit, sub themate: David et omnis domus Israel ducebant arcam testamenti Domini in jubilo et clangore buccinæ II Reg. cap. 6 & 15. Exstat de hac re transmissa ad me ex archivo Bambergensi inscriptio litteris majusculis expressa, quam hic reddo: Anno D. MDCXLIX, 2 Septembris, jussu Reverendissimi et Illustrissimi principis ac D. D. Melchioris Ottonis, SS. Henrici et Cunegundis sepulcrum marmoreum e media navi ecclesiæ ad chorum D. Georgii, velut locum magis conspicuum, fuit translatum; sacræ vero reliquiæ, quatuor ligneis arculis oclusæ, in sacristia tantisper servatæ, donec Reverendissimus et Illustrissimus princeps ac D. D. Philippus Valentinus, easdem huic tumbæ honorifice insertas, cura sumptuque magnifico, assistentibus D. D. Francisco Conrado a Stadion præposito, Georgio Henrico a Kunsberg decano, Joanne Philippo ab Egglofstein decanatus coadjutore, Martino a Seckendorff seniore, nec non Suffraganeo Herbipolensi, quinque abbatibus ac ceteris capitularibus, clero populoque universis, summa cum religione, instituta ad hoc per urbem processione solenni, curaverit transferri, et hocce renovato marmore recondi MDCLVIII, die Septembris nona.

hic repræ-
sentatus

38 *His de ultima illa sacrarum exuviarum translatione præmissis, tumulum ipsum sic divisum exhibeo ut partes singulæ oculis pateant, adjectis dimensionibus ab Eppenauero mecum communicatis, quas ejus verbis, quemadmodum et cetera eo spectantia describo: Longus est, inquit, septem pedibus ac undecim pollicibus (unius pedis Noribergensis in duodecim pollices divisi) latus tribus pedibus et $2\frac{3}{4}$ pollicis; altus vero quatuor pedibus ac $5\frac{1}{4}$ pollicis. Continet exterius historias quinque, quas superne concludit tegumentum cum delineatione num. 1, præ se ferente sanctos Heinricum et Chunigundam, justæ staturæ humanæ artificiosa sane manu statuarii illo seculo. Quærimus qui certa statuatur, utrum seculo XII, an potius XVI elaboratæ sint. Amborum Sanctorum pedibus ibidem substrati jacent duo leones gentilitii, quorum prior in dextera S. Chunigundæ, præter rhombos habet duos coronatos parvos leones, sinister vero præter rhombos, ducatum Baviaræ involventes, duas bicipites aquilas, non coronatas, quæ duo insignia optime æri incisa exhibet P. Raderus, in sua Bavaria sancta volumine I fol. 103 verso. Utique; at quæ inde se confecisse existimabot Raderus, melius alibi revocanda eensuit, ut ex apposis istie insignibus nihil concludi posse, fateri compellamur.*

cum anagly-
ptis ipsum
ornantibus,

39 *Neque inter historias istas, anaglyphice ibi effigiatas, desunt quæ exactæ veritatis limam subire refugiant. Earum prima sub num. 11, in facie anteriori, navim ecclesiæ cathedralis respiciente, refert obitum S. Henrici, relictam virginem indigitantis, quam et paulo elegantius expressit Raderus, nosque ab obtrectatorum calumniis suo loco vindicavimus. Non ita placeat, quæ in facie laterali bilancem repræsentat, præponderantemque calicem, de qua historia eandide pronuntiat Eppenauer, ævi sui simplicitate potius gaudere quam acribia theologica, uti et nos alibi satis explicuimus. Proxima in eodem tumuli latere, satis rudi minerva exhibet liberatiam mirraeulosam a calculo, ope S. Benedicti in monte Casino, de cujus adjunctis suo loco etiam*

actum est. In altero tumuli latere sub num. III, vomeres ignitos illæsa calcat S. Cunegundis, cujus etiam rei vividior imago est apud laudatum Raderum. Ultima demum in eo versatur, ut memoriom renovet miraculosæ distributionis mercedis diurnæ pro mercenariis incumbenibus fabricæ S. Stephani, e scutella, in qua pecuniam S. Imperatrici pro solutione exponere consueverat, de qua videndus Hensehenius ad III Martii, Commentarii sui § 4, num. 25. Reliquum verbis Eppenaueri absolve:

40 *Finit dictas quinque historias tumuli inscriptio D. Episcopi Bambergensis Melchioris Ottonis, in facie ultima sub num. III orichalceis inclusa cimeliis, vel potius tabulis, quæ summum altare chori S. Georgii martyris respicit, his verbis:*

In facie A GLORIA HÆC EST
OMNIBUS SANCTIS EJUS.
In facie B D. O. M.
HUMANI GENERIS
REDEMPTORI JESU CHRISTO;
HUIUS ECCLESIAE
FUNDATORIB., TUTORIB., PATRONIS,
DIVIS HENRICO ET KUNEGUNDÆ
CÆSAREIS ET VIRGINEIS CONJUGIBUS
ARAM, TROPHÆUM, MONUMENTUM
SACRAVIT, EREXIT, POSUIT
M. O. E.

et inscriptio-
ne Melchioris
Ottonis.

Suntque meræ litteræ majusculæ quarum tres ultimæ designant Melchiorem Ottonem Episcopum. Superest ut de Officiis ecclesiasticis pauca subjungamus.

41 *Variis diebus variisque Officiis, pro recepta particularium ecclesiarum ritu, S. Henrici festivitatem alim celebratam fuisse, supra indicavimus; neque singula recensere moda juverit, dum in Romano Breviario pro tota Ecclesia hodie præscriptum est, relatumque Sancti nomen in Martyrologium XIV Julii, atque ab dilatum prædictum Officium, sequenti die XV denuo signatum, tametsi neutro die ipsum obiisse, supra astenderimus. Quæ Sanctis conjugibus, ad exemplum SS. Apostolorum Petri et Pauli communia sunt, jam olim explicuit Hensehenius in Commentario prævio ad Acta S. Cunigundis, num. 9, nonnulla istic adducens ex Vita, Bruxellis anno 1484 excusa, quæ hic repetere, quid aliud esset, quam actum agere? Inter schedas nostras exstant Mss. Officia Passavii et alibi recitari solita; ast ea auctoritatis non magnæ, utpote erroribus infecta, quibus nee omnino vacuum est hodiernum Romanum, ex S. Michaelis Bambergensis, ni fallor, acceptum; in quo ad accommodum sensum reducenda sunt hæc postrema primæ lectionis verba: Benedictum VIII, a quo imperii coronam acceperat, profugum excepit, suæque Sedi restituit; uti et illa in lectione secunda: Pannoniam adhuc infidelem, tradita Stephano regi sorore sua in uxorem, eoque baptizato, ad Christi fidem perduxit.*

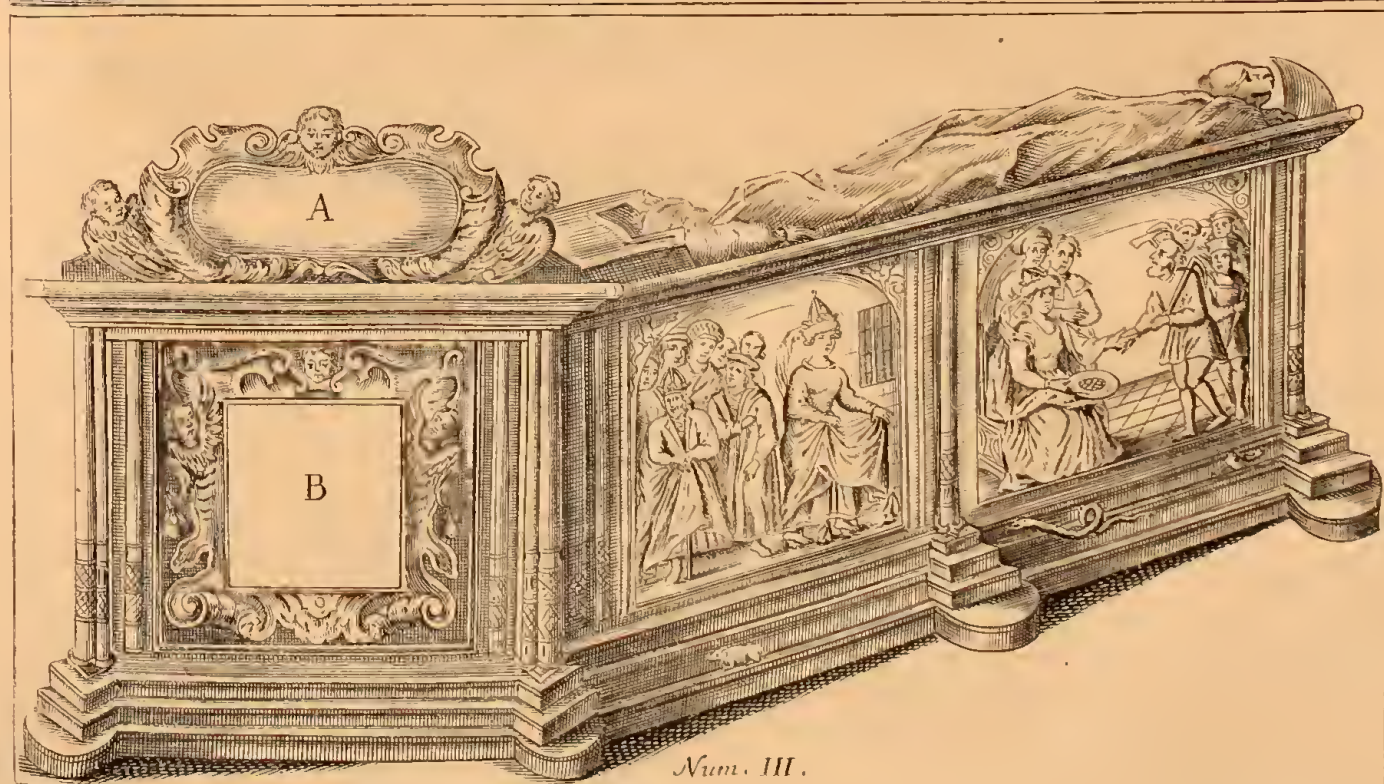
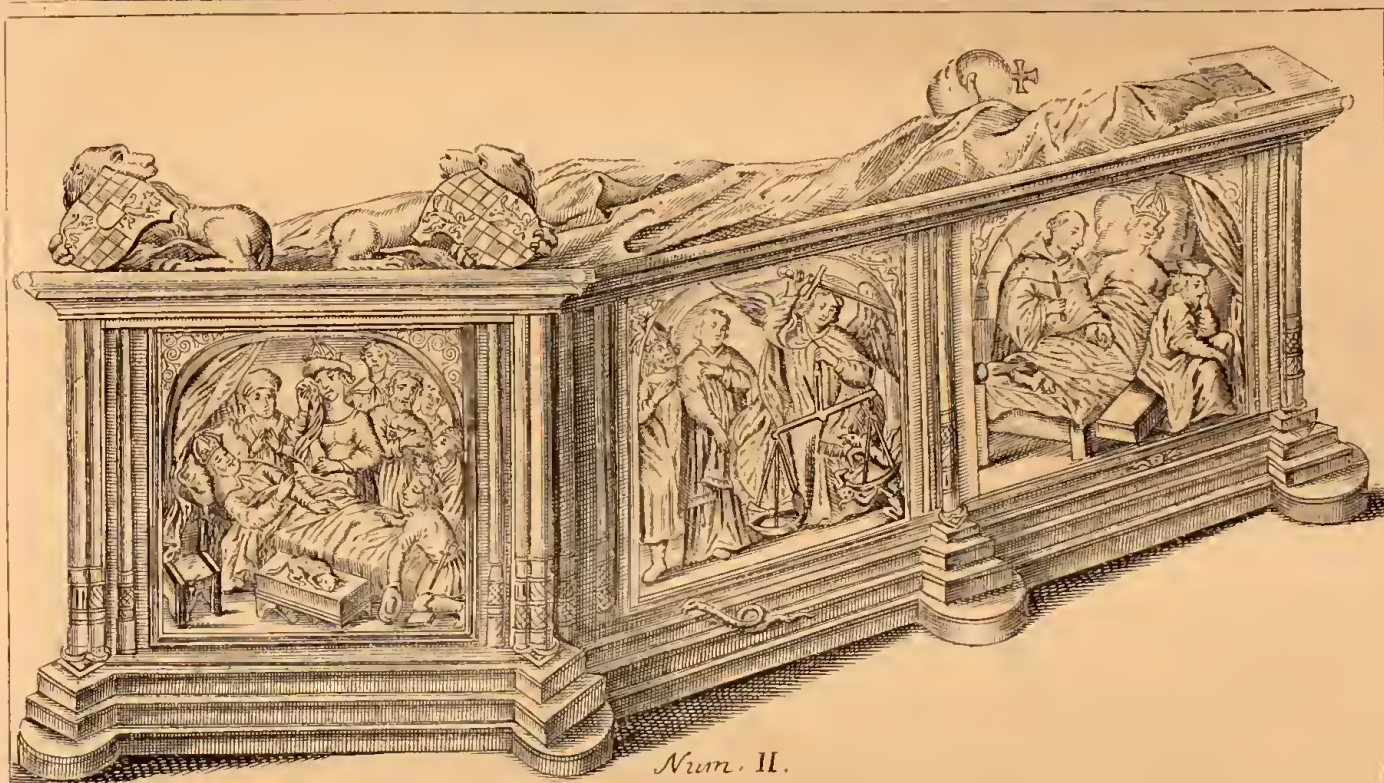
Officia eccle-
siastica,
etiam Roma-
num

42 *Etenim vel in hypothesi quod Benedictum VIII profugum suscepit S. Henricus, quod mihi needum verisimile est; in ea, inquam, hypothesi proprie dici non potest, suscepisse ipsum profugum a quo coronam acceperat: supponitur enim fugisse Benedictus anno 1012, ubi Sanctus coronam primum accepit anno 1014. Stephanum porro a S. Henrico ad fidem perductum paulo latiori acceptione intelligendum est; cum is Geiza parente jam Christiano natus, infans baptizatus sit. Et sane jam pro fide Christiana non semel decertaverat, priusquam*

F

accommodo
sensu intelli-
genda sunt.

Gisclam

A *Giselam uxorem duceret. Ad regni Hungarici conversionem non parum profuisse contractam inter Sanctos affinitatem, id quidem minime dubium est, at nos hic periodos, ut jacent, expendimus. Est et Officium S. Henrici proprium in Breviario Bambergensi, Dilingæ excuso anno 1575; ast in eo nihil magnopere novi occurrit, quandoquidem lectiones desumpta sint ex Anonymi Legenda, antiphonæ autem, responsoria et id genus alia, aut communia ferme sint, aut eundem fontem satis redoleant. Ponitur hæc oratio propria: Deus, qui beatum Henricum, post terrenum imperium insignitum, æthereis sedibus collocasti; tribue, quæsumus, ut quem signis miraculorum clarere cernimus, eundem intercessorem in angustiis sentiamus: quæ accepta est ex vetusto Missali Bambergensi, unde Missam propriam ad me misit laudatus R. P. Rector Nicolaus Pottu, hic a me paucis describendam.*

Missæ cum
longiori
Sequentia

* Forte Hoc
B

43 *Est ea de communi Confessoris non Pontificis, cujus Introitus: Os justi. Sequitur jam dicta oratio, cui indivulse subjuncta est propria de S. Cunegunde. Epistola: Justus cor suum tradit. Graduali peculiaris hic Versus connexus: O! totius monarchiæ sceptrum regens solidum, nactus es, Heinricæ, die cœli culmen fulgidum. Te rogamus in hoc die, strati flexo poplite, ut ad regnum hierarchiæ ducas nos, Rex inclite. Deinde hæc Sequentia: Laudet omnis spiritus Christum, qui divinitus coronavit gloria gloriosum confessorem, quem patronum et auctorem hæc colit ecclesia. Homo vetus in peccatis primam stolam novitatis recepit cum annulo. Quisque mente puriore plaudit manu, psallit ore, digne Dei famulo. Post sex legens, dubitat Rex, quem sensum teneat oratio truncata. Sextus annus volvitur, et problema solvitur, corona duplicata. Purgatura criminis notam virgo Virginis vendicat pudorem. Purgat adulterium, ignitorum vomerum non sentiens calorem. In Cassino monte curam Benedicti post pressuram longam sentit calculi. Quem dum nusquam sit contactum corpus, tamen inde tractum admirantur singuli. Angelus fortis militat in castris victor victorem gloria coronans, hoste fugato. Precibus crebris instat, alienis curis vacuus, Deo vacans sæpius, orbe pacato. Dum migraret ex hac vita, finem rei eremita didicit ex dæmone: Nil inventum morte dignum, neque fœnum neque lignum, nil hominis in homine. Talis Christo deservivit, talis Christo vivens vivit in æterna patria. Servus tuus et amicus, tua, Deus, nos Henricus consoletur gratia.*

C

ex Missali
Bambergensi
anno 1499.

44 *Quæ hic ad historicam veritatem satis exacta non sunt, suis locis discussa invenies. Evangelium ponitur: Homo quidam nobilis. Offertorium: Posuisti, Domine. Secreta: Præsentia munera, quæsumus, Domine, ita serena pietate intueri, ut sancti Spiritus perfundantur benedictione; et in nostris cordibus eam dilectionem validam infundant, per quam S. Henricus, confessor tuus, omnia corporis impedimenta devicit. Communio eadem est cum Offertorio: Posuisti, Domine. Completa seu Postcommunio: Plebs tua, Domine, S. Henrici confessoris tui se glorificatione magnificet, et, eodem semper precante, te mereatur habere rectorem. Per Dominum. Alia de Sancto oratio: Adesto supplicationibus nostris, omnipotens Deus, et quibus fiduciam sperandæ pietatis, etc. Ex prædicti Missalis folio, ad me directo, patet, majoribus Teutonicis litteris satis elegantibus excusum esse, cum variis rubricis apte intermixtis: ad cujus caleem, ex temporis istius more, hujuscemodi epigraphæ adjungitur: Anno Incarnationis Domi-*

nicæ MCCCXCIX, quarto Kal. Junii liber Missalis, in laudem et gloriam sanctæ ac individuæ Trinitatis, intemeratæ Virginisque Mariæ, in civitate Babenbergensi, per magistrum Joannem Pfeyl, præfatæ civitatis incolam, quam diligentissime impressus, finit feliciter. Hæc de monumentis, Officiis, veterique Missa Bambergensibus dicta sufficient, nunc sacras S. Henrici reliquias, alio translata, investigemus.

§ V. Reliquiæ alio translatae, præsertim Romam ad templum Domus professæ Societatis Jesu.

E *x jam deductis satis manifestum est, præcipuas sacras exuvias utriusque sanctissimi conjugis Henrici et Cunegundis in ipso Bambergensi mausoleo hodiedum asservari, quamquam partes non nullæ alio ad venerationem translatae sint, quas mihi promptum non sit sigillatim enumerare. Suggest charta Gamansiana, superius citata, anno Domini 1501. Indictione I (voluit dicere IV) die XVIII Julii factam inter Gabrielem Eystettensem episcopum et Vitum Bambergensem piam sacrorum pignorum commutationem, sic ut ille Bambergensibus donaverit De brachio sancti Willibaldi episcopi et confessoris, ac S. Walpurgis ipso die consecrationis ipsius Viti; quando e converso idem D. Vitus, de consensu dominorum capituli sui, dono dedit eidem Gabrieli episcopo de reliquiis S. Henrici petiam, seu partem unam; atque item de gutture ejusdem: item de S. Cunegunde, præsentibus ibidem venerabilibus egregiis dominis Carolo de Seckendorff decano, Georgio de Schwinburg, et Friderico de Quedwiz senioribus capitularibus et canonicis, ad hæc capitulariter deputatis. Non est inverisimile, pias hujusmodi commutationes factas esse cum aliis Germanicis ecclesiis, unde ad ipsas pervenerint S. Henrici reliquæ, tametsi de iis nihil publicis tabulis consignatum comperiam.*

S. Henrici
reliquiæ Ey-
stadii ex
commutatio-
ne,

E

46 *Nihil pronius esset, quam de Herbipolensibus id suspicari, nisi aliunde constaret, S. Kiliani sacra lipsana Bambergæ extitisse, quin et Sanctum istum patroni loco habitum, ante S. Henrici tempora, ut fidem faciunt diplomata, in quibus S. Kilianus, ipsamet S. Henrici ætate cum S. Georgio conjungitur. Ceterum prædictis commutationibus longe antiquiorem esse oportet notabilis haud dubie sacri corporis partis translationem in Merseburg, de qua tam diserte agit Anonymus apud Gretserum cap. 41, apud nos inter miracula num. 11, quam non diu post celebratam Sancti canonizationem accidisse qui dixerit, haud multum a vero aberraverit, cum eo ferme ordine a dicto scriptore referatur: Tempore illo quo venerabilis abbas Merseburgensis ecclesiæ Volmarus reliquias B. Henrici confessoris Saxoniciæ terræ invexit. In Poloniam usque transiisse, intelliges ex miraculis infra num. 18. An et quo pacto perierint jam dictæ reliquæ Merseburgenses, haud equidem scio; verum ex instrumento quod ad me misit laudatus supra Clar. Joannes Franciscus Xaverius Eppenauer, liquido patebit, reliquias alias eodem destinatas fuisse, procul dubio ut amissis prioribus substituerentur.*

et Mersebur-
gi.

F

47 *Litteræ sunt Adolphi Merseburgensis episcopi, Anhaltiæ principis ad Georgium a Limburg episcopum Bambergensem, datæ die veneris infra festum S. Martini, nempe XIII Novembris anno 1517, quæ latine versæ sic sonant: Nostra amabilia officia*

ut docent
Adolphi epi-
scopi litteræ:

prævia;

AUCTORE
J. B. S.

prævia; Venerabilis in Deo Pater, imprimis dilecte Domine et amice. Cum Dilectio vestra, ad rogatoriam nostram petitionem, quasdam S. Henrici Imperatoris sacras reliquias concesserit, easdem a Dilectione vestra submissas, cum veneratione, grato benevoleque animo accepimus. Et quamquam pro tam æstimabili dono, quod temporali nulli pretio æquiparandum est, nobis et ecclesiæ nostræ concesso, Dilectioni vestræ obstrictos nos esse profiteamur, cui tamen obligationi satisfacere, in nostra potestate nullatenus est; nihilominus in ecclesiæ nostræ sanctis Patronis et præcipue dilecto S. Henrico Imperatore confidimus, eos optatam in hac temporali, et apud Deum imprimis in vita æterna felicitatem exorando, idipsum Dilectioni vestræ centuplum compensaturos. *Quamdiu thesaurus iste a signata fatali Lutheranae apostasiæ epocha, istic in pretio et debita veneratione fuerit, laud ita promptum est investigare.*

item in Escoriali et Florentiæ.

B

48 *Persuasum habeo, et alias ecclesias pretiosarum exuviarum participes fuisse, quamvis ad manum non sicut instrumenta quibus de iis certiores reddamur. In ipsam Hispaniam penetrasse, testes sunt collegæ nostri Pinius et Cuperus, quibus bibliothecam S. Laurentii Escorialensem lustrantibus, apertus est insignis thesaurus reliquiarum, eo congestarum a Philippo II rege, magnificentissimi istius palatii, cænobii et templi conditore, ea occasione quam notissimam existimo. In eo sacrario reppererunt ternas sacrarum S. Henrici exuviarum particulas, minores duas aliis conjunctas, partem porro majorem ejus pellis, ad digitos quatuor in longum, duos in largum extensam; quæ unde eo accesserint, in ipso Lipsanologio, seu reliquiarum catalogo traditum non est. Monuit me etiam laudatus Eppenauer, sub regimine Reverendissimi et Celsissimi Principis Petri Philippi a Dernbach episcopi Bambergensis, intra annum 1672 et 1683, ad petitionem magni Ducis Etruriæ, quasdam S. Henrici reliquias Florentiam destinatas esse, ast ubi ex modo expositæ sint, aut quo in honore habeantur, compertum non habeo.*

Obtinuit et Societas nostra S. Henrici reliquias,

C

49 *Longiorem de aliis quaquaversum transmissis sacris pignoribus disquisitionem hic non instituum; at præteriri non potest Societatis nostræ in sanctissimum Imperatorem propensissima veneratio, qua impulsus Patres Assistentiæ Germanicæ, quemadmodum Patres Galli sacra S. Ludovici regis lipsana impetraverant, post vias varias primum tentatas, tandem Serenissimi Electoris Bavariæ Maximiliani, summi ejusdem Societatis fautoris et patroni, studio et auctoritate votorum compotes facti sunt. Rem omnem promovisse et ad felicem exitum perduxisse videtur R. P. Gualterus Mundbrott, per id tempus Romæ pro Germania apud admodum R. P. N. Mutium Vitellescum Assistentismuere fungens, qui, ut apud Serenissimum Electorem gratia et favore valebat, sic eum induxerit, ut interpositis officiis suis, a Reverendissimo et Celsissimo Francisco Bambergensi et Herbipolensi episcopo S. Henrici reliquias postulaverit, easdemque demum optato successu consecutus sit. Serenissimi et nunquam satis nobis laudandi Maximiliani Electoris litteras nancisci non potui; verum ex ipsius Francisci episcopi responsoriis, concessi pretiosissimi thesauri testibus, porrectarum precum substantia facile colligitur. Sic habent ex Germanico Latine versæ:*

ope Maximiliani Electoris Bavariæ,

50 *Serenissime Princeps. Nuperis Serenitatis vestræ, quibus sibi aliquid de reliquiis S. Henrici, ecclesiæ meæ Bambergensis patroni et fundatoris communicari cupiebat, obdixisse quantocius, si præfatæ meæ cathedralis reliquiæ ad*

manum fuissent. Quæ cum ante primam hostium irruptionem, ut servarentur, necessario Villacum in Carinthia transferri debuerint, neque hactenus ob inquietam securitatem reportari potuerint. Nihilominus sedulo inquisivi, num forte aliquid illius Saucti in aliis ecclesiis reperiretur; ac deprehendi tandem hic apud Patres Franciscanos fragmentum de osse femoris prædicti sancti Patroni mei, ab aliquot centenariis annis summa cum veneratione in eorum ecclesia asservatum, cujus partem bonam mihi petenti donarunt, quam Patri Provinciali Capucinorum, aliis de causis eo abeunti, Serenitati vestræ offerendum tradidi; atque amice rogo Serenitatem Vestram, eam boni ut consulat, meque et ambas meas ecclesias cathedrales quavis occasione commendatas habere dignetur. Bambergæ III Novembris MDCXLI. Vestræ Serenitatis officiosissimus et obsequentissimus, Franciscus episcopus Bambergensis et Herbipolensis.

D

51 *Has ipsas reliquias ex dono Serenissimi Electoris, misit eodem anno 1641 die v Decembris R. P. Rector collegii nostri Monachicnsis Georgius Spadscr Romam, ad prædictum R. P. Gualterum Mundbrott, ut ex ipsiusmet epistolæ tum datæ verbis clarius intelligitur. Sic scribit: Reverende in Christo Pater. Utor occasione postæ Electoralis, per quam mitto Rev. V. particulam de osse femoris S. Henrici Imperatoris. Addo litteras Illustrissimi et Reverendissimi Episcopi Herbipolensis ad Serenissimum Electorem nostrum, quibus redditur testimonium omni exceptione majus, de iisdem reliquiis. Serenissimus Elector gratiose salutatur Rev. V. eique prædictas reliquias, haud exigua solitudine ac labore conquisitas, per me transmittit, jubetque Rev. V. hunc suum conatum boni consulere; sperasse se quidem aliquid majus ab Episcopo, maxime post amplissima et identidem repetita promissa, sed his pro hoc tempore debere se contentum esse, et vicissim rogare, ut et Rev. V. tenuitatem hujus munusculi non aspernetur.*

quæ Romam missæ,

E

52 *Minime vero aspernatus est pretiosissimum donum P. Mundbrottius, verum ipsas illas reliquias anno insequenti mense Septembri præsentavit Illustrissimo D. Joanni Baptistæ de Alteriis episcopo Camerinensi, Eminentiissimi Cardinalis, Urbis Vicarii vices gerenti (qui postea summus Pontifex fuit Clemens X) approbandas; quod ille, omnibus rite examinatis benigne præstitit die VII mensis prædicti, tenore sequentium litterarum: Universis ac singulis præsentibus litteras inspecturis, fidem facimus et attestamus, qualiter hodie coram nobis allata fuit ab adm. R. P. Gualtero Mundbrott Societatis Jesu pro Germania Assistente quædam pars de osse femoris S. Henrici Imperatoris, pro cuius veritate et validitate ostendit nobis sufficientes attestaciones: cumque nos ipsam sacram reliquam, ut veram supradicti Saucti comprobaverimus, eidem adm. R. P. Gualtero eam aliis donandi ac in ecclesiam collocandi, ut a piis fidelibus venerari possit, licentiam et facultatem in Domino concedimus et impertimur. In quorum fidem, etc. Datum Romæ hac die VII Septembris MDCXLII. Joannes Baptista Episcopus Camerinensis V. gerens.*

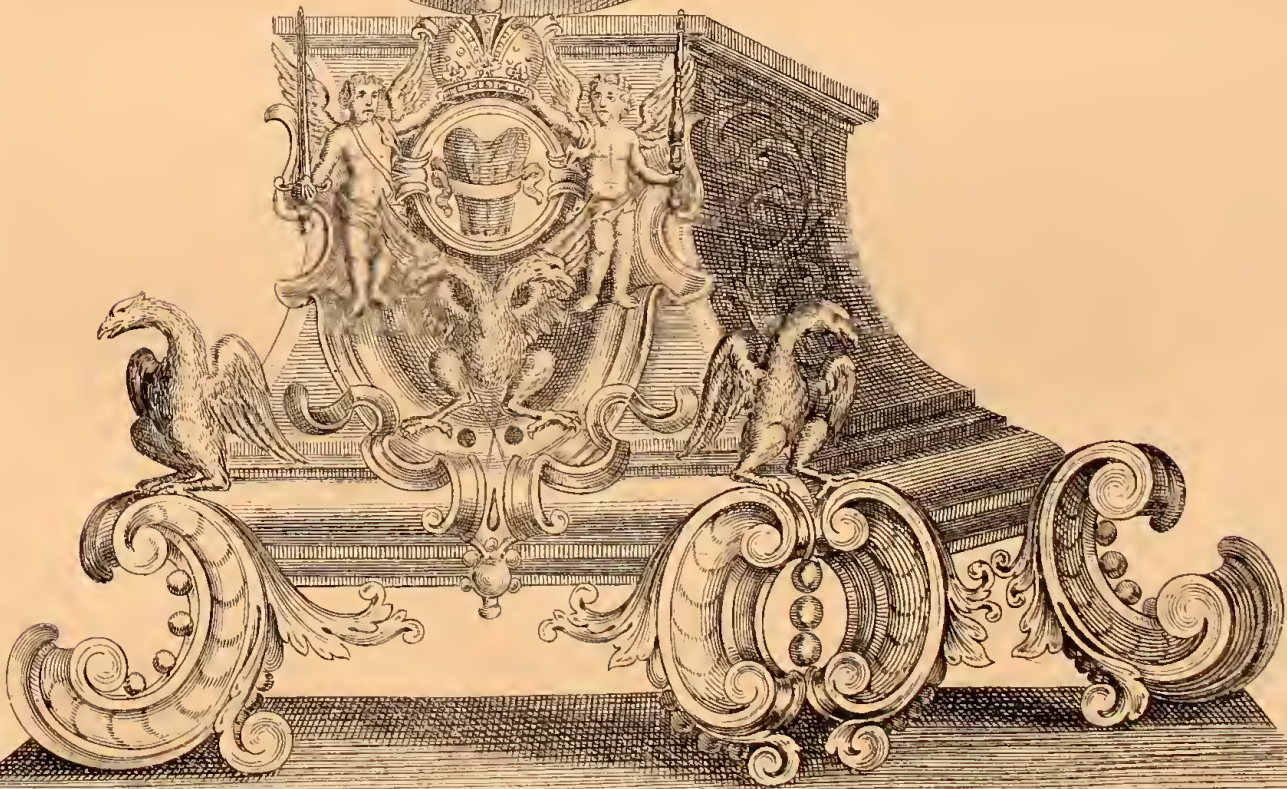
et ibidem approbatæ,

F

53 *Obtenta ea facultate, haud diu cessatum est, quin præfatæ S. Henrici reliquæ in Domus Professæ Romanæ templo, Jesu Servatori sacro, debita veneratione et cultu honorarentur. Curata mox est, aut antea fortasse jam præparata insignis lipsanthea argentea, qualem hic descriptam cernis, alti-*

honoriſſe expositæ sunt.

tudine

A tudine pedes circiter sex, latitudine quatuor ferme adæquantem, affabre factam a peritissimo illius temporis artifice, cui an parem modo Roma habeat, merito ambigit R. P. Franciscus Wenzel Assistentiæ Germanicæ hodie Substitutus, cuius curæ et benevolentia acceptas refero plerasque omnes deductas hic notitias, cum ipsa delineatione, ex qua theca eadem in æs incisa exhibetur, ad Sancti Imperatoris gloriam, probandumque Societatis erga cum cultam et reverentiam. Ne vero existimes, minori pietate quam pretio S. Henrici memoriam istie recolere, solet quotannis lipsanotheca, recurrente anniversaria Sancti festivitate, in magnifica S. P. N. Ignatii, ardentibus plus solito cereis, ara exponi, gravioribus quibusque domus nostræ Patribus rem sacram eo die ad eam facientibus. Aliis porro per annum festivitatem, in ara principe cum Ludoviciana collocatur, restaurata quodammodo in Urbe mundi capite utriusque sanctissimi Principis veneranda recordatione. His de cultu hactenus abunde expeditis, ad Sancti gesta eorumque scriptores gradum facimus.

B § VI. Scriptores Vitæ aliique de S. Henrico agentes.

Vulgata Sancti Legenda

S Henrici Legendam ex seculi sui, nempe XII vel XIII, more scripsit Anonymus, qui monachus fuisse videtur; idem ille, opinor, a quo postmodum S. Cunegundis gesta memoriæ commendata sunt. ad III Martii ab Henschenio illustrata: more, inquam, istorum temporum, nam particulares potissimum virtutes, munificentiam in extruendis restaurandisque ecclesiis, miracula, et id genus alia percensuit, nullo servato rerum aut temporum ordine; alia etiam aduiscens, quæ ad Sancti vitam non nisi valde remote referuntur. Vixisse ipsum seculo XII post celebratam S. Henrici canonizationem, atque adeo opus ipsum Adelboldo Ultrajectensi episcopo, ex monacho seu clerico Laubiensi primum consiliario et Cancellario, deinde ad episcopatum erecto, et triennio post Sanctum defuncto, adscribi omnino non posse, plane evincit Gretserus in notationibus pag. 80, utpote cum plura commemoret quæ toto seculo S. Henrici obitu posteriora sunt. De miraculis loquitur ut de re veteri, quam a maioribus acceperit, quod Adelboldo quadrare nequaquam potest. Adde quod scribat de rebus quæ diu post mortem S. Adelboldi, ut de diplomate Henrici III regis, de Bullis Clementis II et Levis IX, de quarto et sexto episcopo Bambergensi; ut dubium minime sit quin toto seculo et amplius compilationem istam præcesserit Adelboldus.

a Canisio et Gretsero edita

55 Prædictam Vitam primus in lucem eduxit Vir Cl. et sæpe nobis laudandus Henricus Canisius tomo 6 Antiquæ Lect. a pag. 383, ex codice Ms. canonici Windbergensis, sed non adeo plenam, ut ait Gretserus; atque ipse postmodum alteram reperit in monasterio Rebdorffensi, quam 1611 inter Sanctos Bambergenses edidit, collatam cum apographo Bambergensi, ex quo nonnulla auxit et emendavit, ut pluribus explicat in suis jam citatis notationibus a pag. 79. Eadem Gretseri Legenda exstat in posthuma Surii editione, omissis tamen frequentibus illis capitum titulis, quos et ad normam nostram contrahendos censuimus. Ejusdem Rebdorffiani codicis exemplar nacti sunt Majores nostri, ex quo et ex Surio Legendam integram infra dubimus, lacunas seu hiatus ex Gretseri editione

supplendo; iis in hunc Commentarium vel in appendicem rejectis, quæ ad historiæ filum minus spectare videbuntur; ut sunt capita 16, 17, 18 et 19, quibus non S. Henrici gesta, sed ecclesiæ Bambergensis privilegia enumerantur. Totum Gretseri opus nova forma recensuit, et volumini suo de scriptoribus Germaniæ, quo potissimum continentur quæ ad episcopatum Bambergensem pertinent, non ita pridem, nempe anno 1718, vulgato inseruit Joannes Petrus Ludewig, notationes singulas capitibus suis subjiciens: ejus opera uti visum non est, fonte ipso nobis aperto, ex quo purius omnia hauriri potuere.

56 Atque hæc S. Henrici Legenda, utut imperfecta, vulgatissima hodie et notissima est, a qua proinde recedendum non fuit; quamvis et aliam repererim, a sciolo aliquo non valde antiquo scriptore cum Vita S. Cunegundis conjunctam, de qua Henschenius quoque citato superius loco meminit, ad quarum calcem adjecta est sequens epigraphe: Ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, gloriosæ Virginis Mariæ et omnium Sanctorum finiunt feliciter Legendæ sanctorum Henrici Imperatoris et Kunegundis Imperatricis virginum et conjugum, summa cum diligentia impressæ in famosa civitate Bruxellensi per Fratres communis vitæ in Nazareth; anno Domini MCCCCLXXXIV. Totam legi et evolvi non semel, rudi stylo, confuse et inconcinne per capita quatuordecim digestam, cujus quis auctor fucrit, ex nullis indiciis colligi potuit. Ab Henschenio notatum inveni, Nonnosium, Mompertgensis cænobii custodem, Germanicam aliquam Legendam composuisse, quæ eadem ipsa hæc sit Latine versa. Verum si recte Hofmannus et alii censeant, non hujus sed alterius Germanicæ Legendæ scriptor fuit prædictus Nonnosius, ejus fragmenta aliqua, ad me missa reliqui operis sitim facile extinxerunt. Ceterum Legendam istam Bruxellensem, ex Germanico versam esse, nullo prorsus argumento, imo nec iudicio evinci potest.

57 De ejus pretio sic statuas: eam esse, ut dicere cœperam, inconditam collectionem recentioris scriptoris, utpote qui Vincentium Bellovacensem in Speculo historiali appellet, tamquam veterem aliquem gestorum S. Henrici testem, quem floruisse et scripsisse novimus medio seculo XIII, ut proinde seculum verosimillime sapiat, quo typis excusa est, nempe xv. Scriptorem oppido verbum esse, vel inde intelligas, quod in prologis consuendis paginas quatuordecim implet, dubia et falsa multa veris admiscens. Et in ipso quidem Vitæ principio labitur, dum S. Henricum concorditer a principibus electum asserit anno 1003, regnasse autem annis viginti duobus et quinque mensibus, quæ et sexcenta hujusmodi, aut falsa aut perperam adornata, citatione digna non censui, nedum restitutione. Tu to dixerim, in tota ea farragine et subjunctis Officii lectionibus nihil reperiri, quod non paulo melius in vulgata Legenda explicetur, in qua erudendæ tot difficultates occurrunt, ut novæ aliunde accersendæ non sint. Difficultates intelligo in eo præcipue consistentes, quod cum hujusmodi Legendæ debita luce historica careant, in eo nobis maxime laborandum sit, ut singula distinctis suis temporibus innectantur, in quibus, quoad fieri poterit, ordinate componendis, et in reliqua vitæ serie digerenda omnis conatus noster potissimum desudabit.

58 Eo nos onere liberasset Adelboldi egregia labratio, nisi maximam ejus partem vobis invidisset temporum iniquitas, qua male periisse censenda est, cum solum fragmentum ad nos pervenerit, a Gretsero etiam inter dictos Sanctos Bambergenses vulgatum, quod inde acceperit, monet pag. 428,

AUCTORE
J. B. S.

præfertur
Germanicæ
Nonnosii
monachi,

E

et alteri latine editæ
Bruxellis
1184.

F

Adelboldi
episcopi Ultrajectini
operis de
Vita S. Henrici,

AUCTORE
J. B. S.

Satis minutatim, et satis exacte; etenim anno 972, eurrente littera Dominicali F, sexta dies Maii incidit in feriam secundam. Verum de scrupulis istis nobis litigandum non est, eo vel alio die natus fuerit, ad intentum nostrum parum refert qui Anonymo illustrando maxime insistimus, in quo atque in Adelboldo Legenda Henriciana, non a vitæ sed a regni primordiis sumit exordium; unde nec ad nos pertinent sequentia capita, quorum titulos hic exponere satis fuerit. Cap. II. Henricus a patre regimini admotus, mira prudentia et pietate rem administrat. Cap. III. Henricus ex voto parentum se conjugio astringens, virginitatem servat. De hac suo loco abunde. Cap. IV. Sancti Wolfgangi et deinde Henrici senioris obitus, juniorisque successio, et pacis studium.

Recte explicat
vaticinium
POST SEX :

B

69 Capituli quinti partes binas facit, alteram quod Henricus a S. Benedicto reprehensus sit, de qua re Anonymus nusquam meminit; neque hic noster auctorem citat, unde acceperit, quasi satis nota sit historia ex Leonis Ostiensis Chronico lib. 2, cap. 45. In altera recte dissentit Inchofer ab Anonymo, qui celebre sancti Wolfgangi vaticinium POST SEX S. Henrico jam regi intimatum scribit, atque adeo diserte applicat Romanæ in Imperatorem coronationi, ut proinde rem accidisse oporteat anno circiter 1007 vel 1008, uti etiam suo loco diximus, haud obscure indicantes, non multum placere oraculum Anonymi modo expositum. Censet igitur, et longe rectius, Inchofer, S. Henrico in Italiam ituro cum Ottone, anno CMXCVI regnum mirabiliter a S. Wolfgango prædictum. Audiamus ejus verba pag. 22: Qui id, inquit, post adeptum regnum ad imperium referunt, non considerant, nihil opus fuisse conjectore; quid enim præter spem magni, coronato jam Regi et Cæsari tam involute imperium portendere? Ipse diem sumpsisset qui inauguraret; sed enim nulla propinqua spe, rege Ottone adhuc vita, ætate et fortuna florente, et qui propediem in Urbe Imperator dicendus erat, regnum Henrico prædicere, nisi ejus nutu, qui tempora in manibus describit, Wolfgangus non potuit.

retiqua gesta
paucis de-
currit,

C

70 Quæ capite VI memorat de Electorum determinatis suffragiis a Gregorio PP. V et Ottone III certa lege circumscriptis, saltem in S. Henrici electione adhibitis, fatemur, nos pro eo tempore admittere non posse, ut contra Hofmannum aliosque satis explicuimus, ostendentes, Sanctum hereditario successione jure imperii culmen consecutum. De Septemvirorum Electorum origine mentem suam nostramque exposuit Henschenius in Commentario ad S. Heribertum XVI Martii num. 7. Capita VII et VIII ad nos etiam non spectant; quibus, ut iterum dicamus, soli Adelboldus et Anonymus illustrandi sunt; ab illo autem accurate describuntur quæcumque habet Inchofer capitibus IX, X, XI, XII et XIII, ut iis hic enumerandis supersedeamus. Est et pars cap. XIV ex Adelboldo desumpta, cui adjungit ecclesiarum in Germania reformationem, item Polonicum et Flandricum bellum, quæ nos temporibus suis e Ditmaro et aliis innectere conati sumus. Cap. XV monasteria et templa fundata vel ornata, ac Bambergensem civitatem in episcopatum erectam prosequitur, et de hac quidem erectione satis apposite disputat; neque negaverim, parthenonibus Neuburgensi, et Nunburgensi apud Salisburgum multa a Sancto collata, quamvis hic a temporum serie scriptor exorbitet. Verum quod pag. 65, anecdotum miraculum tradit de S. Erendrudis cinere annulo concluso et collo suspenso, utut negandum non censeam, mirari certe liceat, nihil huic rei affine occurrere

in ipsis Sanctæ Actis tomo V Junii illustratis a pag. 580; certe fidem liberare debuit Inchofer, præstito assertæ rei vadimonio.

D

71 Non magis ad temporum rationem attendit, dum capiti XVI hunc titulum præfixit: Henricus Cunigundem reginam adulterii insimulans. innocentie miraculo corrigitur. Res ipsa iniquorum obloquiis satis vindicata est; at quo potissimum tempore contigerit, fatcor me necdum certo deprehendere potuisse. In ejusdem fide relinquo quidquid cap. XVII de Gunthero ejusque cum S. Henrico gestis collegit. Multa connectuntur cap. XVIII, quæ a nobis paulo ordinatius distincta sunt. Minus etiam placet caput XIX, ubi Benedictum VIII in Germaniam deducit, ut S. Henricum adversus seditiosos invitet, et nescio quod exortum schisma componat, de quibus quid sentiamus, habes § 12, num. 128. Capite XX agitur de prensato monachatu Cluniaci et Virduni, quæ ut ab Henrici sanctitate aliena non sint, nobis sufficiunt ea, quæ ab Alberico narrata retulimus. Cap. XXI inter alia mentem suam aperit Inchofer circa prodigiosam victoriam S. Henrici auspiciis a quibusdam attributam, unde non parum elucidari possunt, quæ nos suo loco conjectavimus occasione famosæ istius pugnae ab Anonymo commemoratæ cap. 4, quam, studiose a Ditmaro præteritam, necdum nobis suaderi patimur. Ex cap. XXII notanda præcipue Popponis abbatis Stabulensis monitio, qua S. Henricum a spectandis histrionicis et gladiatorii ludis averterit, dum iis Neomagi curiosius spectandis attenderet. Et hoc id genus facta alia scriptorum auctoritate corroborari merebantur.

uti et proba-
tionem inno-
centiæ S. Cu-
negundis.

E

72 Sequitur cap. XXIII adventus Benedicti VIII in Germaniam, qui tanto majori scriptorum veterum fide nititur, quanto debiliori subsistit incerta ejusdem Papæ prior in imperium peregrinatio, dicam an fuga supplex ad S. Henrici auxilium. Cap. XXIV explicatur reconciliatio cum S. Heriberto Coloniensi, ejusque (cap. XXV) prædictio de obitu S. Henrici, aliaque ad ipsos spectantia, quæ in S. Meinwerci Actis fusius commemorantur, non item vaticinium ipsum, quod retulit Rupertus Tuitiensis in Heriberti Vita cap. 8, num. 31, ad XVI Martii pag. 488, his verbis: Noveris enim, quia post obitum meum trium non peraget annorum curriculum: atqui vixit S. Henricus usque ad diem XIII Julii anni 1024, obiit S. Heribertus XVI Martii 1021. Nodum vidit Inchofer, quem ut solvat, cogitur S. Heriberti obitum, contra historicam veritatem reducere ad annum 1022; in quo eum plane falli credimus: utrum vero vaticinium recte istic expressum sit, non est nostrum dirimere; abest certe ab Actis quæ hic illustramus. Cap. XXVI, XXVII, XXVIII et XXIX multus est in commemorandis adjunctis ultimi belli Italici, quæ non magis ad nos pertinent, aut certe in serie nostra chronologica abunde relata sunt; uti et congressus cum Roberto rege Franciæ, quem describit cap. XXX. De gestis vero (cap. XXXI) inter SS. Henricum et Meinwercum, videnda in hujus Actis assignata alibi capita.

De vaticinio
S. Heriberti

F

73 Subjungitur piissimus sancti Imperatoris obitus cap. XXXII; at mire res et verba torquet Inchofer, ut in definiendis diversis vitæ Henricianæ periodis calculos subducat, aberrans in plerisque. Demus ejus verba: Vixit ante regnum annis triginta; regno duodecim et menses quinque; imperio decem, totidemque dies supra menses quatuor; Deo et sibi annos, si tres cum diebus viginti menses demas, tres supra quinquaginta; mortuus anno undecimi seculi vigesimo quarto, feria secunda. Primo et ultimo calculo lubens assentior;

et obscuriori-
bus vitæ cal-
culis

cetera

AUCTORE
J. B. S.

A cetera vere et clare expressisset, dicendo, vixisse Sanctum regno a vi Junii 1002 usque ad xvi Februarii 1014, quo intervallo fluxere anni non plus undecim, menses octo et totidem dies. Imperio seu Imperatoris titulo gavisus est a xiv Februarii 1014 usque ad xiii Julii 1024; unde exurgunt anni omnino decem, menses quinque, minus unico die; ad tres autem supra quinquaginta vitæ annos, cur solum menses tres cum diebus viginti nobis demi velit Inchofer, prorsus non capio; meminerit natiuitatis epocham a se superius fixam esse anno 972 die vi Maii feria secunda, inde digitos consulendo numerandoque, inveniet completissimos vitæ annos duos supra quinquaginta excurrentesque menses duos cum diebus septem, ut ferme menses decem demendi sint. Sed de his satis dictum superius § 2.

usque ad
posthumam
gloriam.

B 74 Supersunt capita quinque, nempe xxxiii, ubi, nisi vehementer fallor, fabulis accenset Inchofer occursum dæmonum ad exequias, sive ad extremam Sancti morientis luctum, et accusationem apud tribunal Dei, quibus adde præponderationem calicis S. Laurentii, et similia, quæ in loco diximus, pio boni ac simplicis eremitæ somnio, quam veritati historice magis affinia, nec ulla vetustiori auctoritate suffulta; quæque fortasse, poetica libertate a pictoribus sive sculptoribus symbolice adumbrata, quælium nimis quam obvia sunt, veram subinde, pro seculorum istorum captu, induerint historice faciem, dignam quæ in ipso sanctorum Henrici et Cunegundis mausoleo repræsentaretur. Cap. xxxiv recitantur publica nonnulla pietatis et religionis monumenta posita, aliaque pia opera ab Henrico gesta; quæ omnia, nti et illustria miracula post mortem a Sancto patrata, ejusdem factæ apparitiones, canonizationis diploma ab Eugenio PP. III concessum, ceteraque tribus ultimis capitibus collecta, paulo uberius a nobis propriis suis locis relata et explicata sunt. Atque hæc de Inchoferi opere dicta sufficiant, nos exorsum deductumque pridem Commentarii nostri prævii filium sequentibus paragraphis ordine exhibebimus, ubi ea præmiserimus quæ ad præcipuam Sancti Laureolam vindicandam paulo accuratius examinari et nervosius confirmari merentur.

C § VIII. S. Henrici cum S. Virgine Cunegunde, servata in conjugio castimonia.

Rem hanc
male impu-
gnavit Leib-
nitiuſ

Quamquam superius dixerim, multa esse quæ in Anonymo Vitæ S. Henrici scriptore non omnino admittenda censeam, illud certe suggillari non patior, quod habet cap. 21 et 27, unde præcipua sanctissimis conjugibus Henrico et Cunegundi, eaque constantissima fuit a tot seculis gloria, quod intemeratam illibatamque virginitatem tumulis ambo et cælo intulerint. Priscas nœnias et veteres heterodoxorum satyras adversus continentie miraculum sparsas hic nec appellandas nec refutandas suscipio; non calumniis aut dicteriis sed argumentis certandum est. Recentiores aggredior. Eam historice partem inmerito vellicavit Leibnitiuſ, Introductionis suæ ad Scriptores Bruuswicenses § xxx, his verbis: Magnum virum fuisse (S. Henricum) et probum, dubitare nos gesta non sinunt; virginitatem voluntariam in matrimonio cum Cunegunde conjugē coluisse, posteriores tradiderunt, coætanei nec minimum hujus opinionionis vestigium exhibent, ut adeo magnopere ei fidi non possit. Laudat Leibnitiuſ Struvius eique subscribit pag. 388. Utrum-

que convenio. Et quidem manifeste liquet, rem illam satis perfunctorie a Leibnitio delibatam, ut qui S. Henrici canonizationem perperam tribuit Innocentio III, ut forte ea ratione pontificium, de servata virginitate testimonium ad seculum xiii removeat, verum jam supra ostensum est, totis fere sexaginta annis citius, nimirum anno 1145 cœlitum honores consecutum fuisse sanctum Imperatorem.

76 At coætanei nec minimum hujus opinionionis vestigium exhibent. Quæro, quos coætaneos hic appellare possit Leibnitiuſ? Adelboldum forte? Ast istius operis solum fragmentum superest. Ditmarum? Scivit vir eruditissimus totis sex annis S. Henrico præmortuum esse, neque adeo rem, quoad Sanctus vixit, ignoratam, in ejus notitiam pervenire potuisse, quam sub extremum vitæ articulum primum patefecit. Alios coætaneos scriptores non facile quis produxerit. Si ad proxime sequentes chronographos Ottonem, Hermannum, aliosque alibi nominatos provocet, facit Sancto injuriam, quod iis arbitris res Henricianas definitus velit, quas illi vix primis, ut est in proverbio, labris degustarunt. At enim de ea re tacet Chronographus Saxo, tacent Annales Hildesemenses. Utique; sed scriptorum istorum aliorumque seculi xii silentio opponitur positiva assertio ejusdem seculi scriptoris, nempe Gotfridi Viterbiensis apud Pistorium tomo 2, col. 484, cujus versus ad calem tractatus hujus invenies. Opponitur positivissima ejusdem temporis declaratio Pontificia, in relata nuper canonizationis bulla expressis terminis testata, in thoro etiam legitimo positum S. Henricum integritatem castimonie usque ad finem vitæ conservasse: quod certe minime declarasset Pontifex, nisi id a Bambergensibus legitime probatum accepisset. Nihil igitur obesse potest chronographi istius et decem id genus aliorum silentium, dum istud vetustiori et probatori assertione eliditur.

ex silentio
coætaneo-
rum,

77 Si Pontificio diplomati minus fidat Leibnitiuſ, habeo, quod recusare non possit, Leonis Marsicani, alias Cardinalis episcopi Ostiensis, in Chronico Casinensi disertum testimonium, citato diplomate multo antiquius, imo sancti ipsius Henrici ætati proximum, utpote scriptoris seculi xi, qui teste Angelo de Nuce, novissimo Chronici editore, rem orsus a condito monasterio, eam ad usque illud tempus perduxit, quo dedicatum inauguratumque ab Alexandro II templum fuit: id quod anno 1071 accidisse narrant, ut plane perspicias, quam parum a Sancto abfuerit is, cujus loquentem auctoritatem omnium istius ac sequentis seculi scriptorum silentio longe potiore existimamus. Audi Leonis verba lib. 2, cap 46: Super ceteras autem bonitates seu virtutes, quas idem Imperator habuisse narratur a Deo, fertur vixisse castissimus, ut ad mortis articulum veniens, coram præsentibus episcopis atque abbatibus Cunibundæ conjugis suæ propinquis, eaque illis tradita, fertur (dixisse feratur:) Recipite quam michi tradidistis virginem vestram. Laudat ipse Leibnitiuſ auctorem Vitæ sancti Meinweri. Vita Meinweri, inquit, etsi seculo demum sequente (adeoque xii) scripta, multa tamen habet utilia ad res Episcopo contemporaneas, Cæsarumque et principum acta cognoscenda, cum nec synodos prætereant aliasque res ecclesiarum.

cui opponun-
tur Bulla
Pontificia,
scriptores
suppares,

F

78 Si in iis omnibus fidem meretur scriptor diligentissimus, quæ ad Cæsarum et principum acta cognoscenda pertinent, non opinor ea parte rejiciendum, quod de castissimo sanctorum Henrici et Cunegundis conjugio disertissimis verbis testimonium dicat, rebus istis omnibus, a se narratis, æque

et scriptor
Actorum S.
Meinweri

propin-

AUCTORE
J. B. S.

propinquus. En igitur clarissimum opinionis, a Leibnitio repudiata, non vestigium solum, sed novum testimonium fideliter exhibitum. Sic loquitur in nostra editione cap. 2, num. 9, apud ipsum Leibnitium num. XII, pag. 521: Eodem anno (nempe Mⁿⁱ) novo Rege nativitate Laurentii in civitate Patherbrunnensi celebrante, domna Chunigunda, ipsius, ut putabatur, uxor, re autem vera castitatis æmulatione soror, a prædicto Willigiso Magontiensi archiepiscopo, inibi regiae consecrationis dominium adinvenit. Clarissima hæc, nisi vehementer fallar, et peremptoria sunt, non a posterioribus tradita, ut aiebat Leibnitius, sed ab æqualibus et subæqualibus exhibita argumenta, quibus nec hilum afficere posset coætaneorum (si qui forte alieubi superessent) scriptorum silentium; ut proinde frigida Leibnitii locutio, posteriores tradiderunt, quasi indicare velit, postremis hisce sæculis natam primum piam istam credulitatem, abunde enervetur et convellatur.

ab ipso Leib-
nitio merito
laudatus.

B

79 Pluribus hic supersedeo, cum jam allegata ammino sufficiant, ad refellenda, quæ leviter, ut mitissime dicam, ab illustri et erudito Viro, nobisque, dum viveret, amico pralata sunt, melius eo loco prætereunda; quæ sane omitti absque scrupulo poterant, utpote importune intrusa ad ostentandam quodammodo eruditionem, quandoquidem in eo, de qua ibi agitur opere, nempe Adelboldi episcopi Ultrajectensis, supra a nobis descripto, nec verbum de virginitate voluntaria a S. Henrico in matrimonio cum Cunegunde conjugæ culta, usquam reperiatur. Optandum sane esset, ut sacra annis ecclesiastica historia tam firmis fundamentis consolidata stabiliretur, ad odiosorum criticorum obloquia præcludenda et penitus extinguenda. Jam a tanto tempore experti sunt eruditi acatholici, in hoc nostro de Actis Sanctorum Opere veritates historicas tam accurate discerni, ab iis quæ levi populari traditione, nimia subinde facilitate admissa sunt, ut nostræ sinceritati fidere tuto possint, nos non tenere admissuros, quæ solidis historicis fundamentis stabilita non sint. Maneat igitur in sua possessione sancta mater Catholica Ecclesia, et rarum continentia virginis tot inter illecebras exemplum, seu potius divinæ gratiæ miraculum, quale eodem seculo exhibuit in Anglia S. Eduardus, fidelibus suis filiis exaltare ac prædicare non desinat.

C

Otia Gund-
lingii, mera
otia et som-
nia sunt,

80 His ita adversus illustrissimum et clarissimum, nobisque æstimatissimum virum modeste ac sine ullius offensione discussis, probatisque: ignosci mihi postulo, si pari moderatione non excipiam, otia, rectius dixeris, somnia Gundlingiana, quæ germanice præcusa audio anno 1706, quorumque campeudium, ab amica acceptum, non absque stomacho legere potui, tantam inverecundiam exeeratus, miratusque, in ipsa Saxonia, a professore Saxone, de Augustissimo Saxonico principe, contra apertissimam fidem historicam, constantissimis tot seculorum testimoniis firmatam, tam incommode scommata vulgi aculis lingua vernacula exposita fuisse, quæ vel ipsis, saltem cordatis Lutheranis, exosa erediderim, utpote putida figmenta, non visi Vulcano digna. Audet vir, ut audio non illitteratus, otio suo abuti, ut in cælestes Augustos, calamo non satis castigato, calumnias evomat, eorumque castissimum conjugium, spurcis nonnullis sarcasmis commaculet, sanctissimum Imperatorem describens " ut hominem morbi-
" dum, impotentem, etc., virum bonum et simpli-
" eum, omnia conjugis ambitiosæ et callidæ precibus
" probrosa facilitate concedentem. Sanctam vero
" Cunegundem variis covitiis prosciudit, et satis
" aperte adulteram proponit, damuabili quorundam

" episcoporum familiaritate, absente in expeditioni-
" bus bellicis marito, usam, etc.

D

81 Mirare, obsecro, otia Gundlingiana, otia mera, jocos scurriles, aniles satyras, vocemus nugas et gerras Siculis inaniores; quales certe fatebuntur eruditi omnes, quibus hæc scribimus, etiam acatholici, apud quos id genus cantuunculas commiseratione patius quam plausu dignas existimamus, æque ac novissimam alterius Lutherani thesım historicam, imo fabellam ineptissimam, videlicet: Conjugium S. Henrici Imperatoris cum sancta Cunegunde, non omni tempore fuisse virgineum. Quid est delirare, si hoc non est? Ast, inquit ille, documenta reperiuntur, ex quibus constet, publicas preces indictas ad impetrandam thora Henriciana fecunditatem. Quid tum postea? Quid, si id ultro admittant fateanturque Bambergenses? Cur id magis S. Henrici, quam alio tempore vetitum? An uspiam legit ipse, eastissimorum conjugum continentiam vulgo notam fuisse, quoad sanctus ipse S. Henricus, jam morti proximus, id primum patefecit, uxorem virginem propinquis restituens? Impostura alia aliam trudit; eruit ille nimirum documenta authentica quibus demonstrari possit, ex SS. Henrico et Cunegunda filiam natam fuisse. Novum portentum, imo lepidum fereulum, non mihi sed otioso Gundlingio prabe masticandum, ut id saltem ex contribule suo diseat, impotentem non fuisse sauetissimum Imperatorem, qualem ipse procaciter effingit.

cum quibus
non conve-
niunt Kæleri
theses.

E

82 Illstri isti in paucis servata in conjugio virginitatis prodigio affine est illud quod habet Anonymus cap. 21, de S. Henrici zelotypia, probataque a sancta uxore per candentes vomeres innocentia, quod pari ferme, ut superius, præteuso argumento a malevolis arrodi posset ex scriptorum coætaneorum silentia. Verum enimvero pridem istud satis vindicarunt laudatus sæpe Hofmannus in Annalibus Bambergensibus cal. 52 et 53, atque Henscheuius die III Martii in Commentario prævio ad S. Cunegundis Acta § 2, ad quos, ne actum agam, lectores, et præ ceteris Gundlingium, eastissimæ Imperatricis ferum mastygem, remitto. Id unicum in ea historia a morosioribus desiderari posset, quod certum tempus designari nequeat, uti nec locus in quo res ea contigerit. Hofmannus triumphı palæstram designat Bambergam ipsam, Sancti utriusque delicium; annum vero 1017, quod eum suspicor ex monumentis Bambergensibus alicunde eruisse. An præfato anno omnia aptissime congruant, ex deducendo proxime vitæ S. Henrici chronologio ordine colligi utrumque poterit; nobis sufficit, rem ipsam in controversiam non adeo facile revocandam, cujus tam authentica monumenta, teste Hofmanno, in hunc usque diem supersunt, quæ cum tantopere impugnari non videam, satis sit Legendæ fidem in hæc etiam parte vindicasse.

Probata S.
Cunegundis
innocentia.

F

83 Non ita acquiescendum eensui superiori capitali eoucertationi, de intemerata utriusque sanctissimi conjugis servata in matrimonio continentia, quam eum speciosis Kælerianis cavillis aliquosque impeti, saltem sugillari posse adverterem, seu veris seu prætensis illis precibus pro conjugii fecunditate, tum vero regia aliqua, si Superis placet, prole alicubi insinuata, nihil prætermittendum putavi, ad obtinenda, non solum heterodoxorum, sed et audaciorum Catholicorum obloquentium ora, nec prius destiti, quam fontem omnino detexissem, ex quo tam varia, tam diversa, tam parum connexa proflixisset, liquido demum deprehenderem. Quem in finem tabularia annia, regesta, necrologia, libros chorales Bambergensis ecclesiæ excuti curavi, exploraturus, sieubi tam enormi calumniæ in antiquioribus scriptis ansa

Preces Bam-
bergæ insti-
tutæ non
sunt

præbe-

A præberetur. Atque hic denuo, pro insigni suo in S. Henricum studio, operam gnauiter contulit toties laudatus R. P. Rector Nicolaus Pottu, ex cujus litteris, hoc anno 1723 ad me datis, rem patentissime explanatam faxo intelligas, atque una luce meridiana clarius perspicias, merum figmentum de precibus pro fœcunditate circumferri; prolem vero regiam, tunc non magis quam modo exstitisse in rerum natura. Rem ego omnem, prout gesta est, ipsiusmet Pottuvii verbis nude et candide proponam.

pro fœcunditate conjugii Henriciani;

84 Ubi ex litteris meis objectas calumnias percepisset, in hæc ipsa verba respondit: Acceptis penultimis Rev. V., prima mea cura fuit, inquirere in orationem quam quidam malevoli compositam et præscriptam fingunt, ipsius S. Henrici jussu, ad implorandam et impetrandam conjugii sui fœcunditatem, ut scilicet hac ratione impugnaire possint ejus et sanctæ conjugis perpetuam castimoniam. Inveni in custodia ecclesiæ Imperialis librum perantiquum, utique scriptum, ut omnia signa ostendunt, vivente adhuc sancto Imperatore. Formam libri exhibet charta acclusa. Extima tegumenti pars anterior repræsentat effigiem sancti Petri Apostoli; posterior sancti Pauli; paginæ sunt ex pergameno. Titulus libri est, LIBELLUS GRADUALIS. Deinde ponuntur Gradualia incipiendo ab Adventu. Quando devenitur ad Pascha ponuntur Litanie eadem forma et figura litterarum descriptæ, quam charta acclusa exhibet. In illis Litanis postquam facta fuisset invocatio pro summo Pontifice, Imperatore Henrico, Chunigunde regina, fit etiam pro nobilissima prole regali. Sed manifestissimum est, quod ex hac invocatione calumnia nullum habeat præsidium: quod mox paulo uberius, ad male garruentium ora comprimensa demonstrabitur. Pergit R. P. Pottuvii epistola:

neque proles in eo suscepta extunditur

85 Nullam aliam orationem pro impetranda fœcunditate conjugii sanctissimi Imperatoris reperire potui, etiamsi secundam partem Gradualis, varia Missalia et Breviaria, tempore S. Henrici scripta, et aliqua post ipsius felicem transitum, diligenter una cum Reverendo D. custode perlustraverim; neque D. Eppenauer in Monte S. Michaëlis quidquam reperire potuit. En igitur relectam undequaque unicam tot fictionum scaturiginem, nullo negotio expurgandam. Majori candore ac sinceritate res tota referri nequit, quam ex epistolis familiaribus ultro citroque scriptis, quarum verba exponimus. Vix equidem induci possum, ut ad ipsius sancti Henrici ætatem citatum codicem pertinere existimem, quamvis facile admittam, ex antiquiori aliquo descriptum, imo precum formulas, prædictis Litanis, in quibus rei eardo vertitur, insertas, Sancto ipso longe vetustiores esse credam, et in Germanicis ecclesiis tum præcedenti, tum sequentibus seculis usitatas, ut modo preces aliæ sunt ab universali Romana et ab aliis ecclesiis receptæ. Retissime autem advertit Pottuvius, nullum in iis formulis præsidium vulgatæ calumniæ superesse, quantumvis inde argutari videantur Hericianæ castimonie impugnatores, quibus hic ultro suggerimus, nullo dissimulato apice, quidquid vel remotissime spargendis exornandisque calumniis fomentum præbuit: quocirca Litanias ipsas, quousque typis nostris id fieri potuit, hic expandimus, sequenti paragrafo explicandas.

LETAN. AD MISS. IN DIE SCO PASCHÆ.

86 XPC VINCIT, XPC REGNAT.

Xpc imperat.

Exaudi xpê. Summo pontifici et universali papæ uita.

Saluator mundi.

Tu illum adiuua.

Scê Petre

Tu illum adiuua.

Scê Paule.

Tu illum adiuua.

Scê Andrea.

Tu illum adiuua.

Exaudi xpê.

Heinrico a dô coronato,

magno et pacifico imperatori uita et victoria.

Redemptor mundi.

Tu illum adiuua.

Scê MICHAEL.

Tu illum adiuua.

Scê Gabrihel.

Tu illum adiuua.

Scê Raphael.

Tu illum adiuua.

Scê Iohannes.

Tu illum adiuua.

Scê Stephane.

Tu illum adiuua.

Exaudi xpê. Chunigundæ reginæ salus et uita.

Scâ Maria.

Tu illum adiuua.

Scâ Radagundisa.

Tu illum adiuua.

Scâ Gertrudisa.

Tu illum adiuua.

Exaudi xpê. Nobilissimæ proli regali salus et uita.

Scê Clemens.

Tu ill. adiuua.

Scê Uite.

Tu ill. adiuua.

Scê Pantaleon.

Tu ill. adiuua.

Exaudi xpê. N. ductori pacifico salus et uita.

Scê Maurici.

Tu illum adiuua.

Scê LANDBERTE.

Tu illum adiuua.

Scê Gereon.

Tu illum adiuua.

Exaudi xpê. N. epô et cunctæ congregationi N. salus et uita.

Scê Silvester.

Tu illum adiuua.

Scê Martine.

Tu illum adiuua.

Scê Gregori.

Tu illum adiuua.

Exaudi xpê. omnibus iudicibus et cuncto exercitui xpianorum uita et uictoria.

Scê Georgii.

Tu illos adiuua.

Scê Emmeramme.

Tu illos adiuua.

Scê Sebastiane.

Tu illos adiuua.

XPC VINCIT, XPC REGNAT, XPC IMPERAT.

Rex regum.

Xpc uincit. xpc regnat.

Gloria nostra.

Xpc uinc. xpc. regnat.

Misericordia nostra.

Xpc uinc. xpc. regnat.

Spes nostra.

Xpc uinc. xpc. regnat.

Auxilium nostrum.

Xpc uinc. xpc. regnat.

Victoria nostra.

Xpc uinc. xpc. regnat.

Lux, uia, ueritas et uita nostra.

Xpc uincit.

Fortitudo et iustitia nostra.

Xpc uincit.

Prudentia et temperantia nostra.

Xpc uincit.

Liberatio et redemptio nostra.

Xpc uincit.

Arma nostra inuictissima.

Xpc uincit.

Murus noster inexpugnabilis.

Xpc uincit.

Defensio et exaltatio nostra.

Xpc uincit.

Ipsi soli imperium, gloria et potestas per immortalia scâ scôrum amen.

Ipsi soli laus, honor et iubilatio per infinita scâ scôrum amen.

Ipsi soli uirtus, fortitudo et uictoria per omnia scâ scôrum amen.

XPE AVDI NOS. TER.

KYRIE ELEYSON.

ex Litanis
ibi decantari
solitis.

E

F

AUCTORE
J. B. S.

§ IX. Ex Litaniis Bambergensibus incas-
sum suggillatur S. Henrici castimonia.

Nobilissima
proles regalis
in iis litaniiis
posita,

B

Habes modo orbi expositum et revelatum præten-
sum iniquitatis mysterium, quod in Litaniis
Bambergensibus latere, frustra sibi persuaserunt
continentiæ Heuricianæ non minus quam omnis cas-
timoniæ, in Romana Ecclesia tantopere æstimatæ,
osores malevoli. Redditi sunt characteres omnes,
saltem quoad fieri potuit, post exclusas e typographia
abbreviationes, quas in æs incidere operæ pretium vi-
sum non est, cum ex iis controversiæ caput minime
pendeat. Libellus iste gradualis oblongus est, angu-
stioris formæ, tantillum superantis columnas hic
compositas, quibus verba omnia, secundum syllabas,
et lineas adhibita sunt, nullo apice neglecto aut
transposito. Tres ferme pagellas implet tota ea Li-
tania, tot suppositionum et calumniarum materia,
quam nobis ad libelli normam dividere non licuit,
satis fuit, totam fideliter repræsentasse. Rubricis
capitalibus, ut vulgo loquuntur, in prima facie niti-
de depictus est prædictus titulus, LIBELLUS GRA-
DUALIS, litteris hodiernæ formæ non multum absi-
milibus præter E, G, A et D. Titulus interior ru-
bris etiam majusculis, utcumque typis nostris expri-
mitur. Sic litteræ initiales omnes miniatæ sunt, uti
et X, quotiescumque recurrit Christi Servatoris no-
men, cujus monogramma, satis notum esse putamus.
Fidem nos integre liberasse, testari poterunt qui-
cumque autographum ipsum Bambergæ inspicere et
cum hæc editione conferre dignabuntur.

minime pro-
bat susce-
ptam saltem
filiam,

C

88 Porro schema ad me transmissum, atque hic
typis excusum, tam rigide per singula excussi, ut ni-
hil intactum reliquerim, quin id continuo Bamber-
gensibus abjicerem. Imprimis Litanix istæ, licet
Bambergæ hodie dum asservatæ, pro istiusmet ecclesiæ
usu scriptæ non videntur, ubi, procul dubio, additæ
essent appellationes fundatoris et fundatricis. Præ-
terea non recte signatur Sanctus, Imperator a Deo
coronatus, dum interim Cunegundi simplex reginæ
titulus apponitur, quandoquidem constet, ambos eo-
dem die a Benedicto PP. VIII anno 1014 Romæ
Cæsareo diademate imposito inauguratos. At vero
Kæleri palmare argumentum pro existentia nobilissi-
mæ proles regalis, acrius intorquere non destiti,
hoc ferme ratiocinio, ad hominem, ut aiunt, adver-
sus Bambergenses concludens: Non minus certum
est, in iis Litaniis Deum invocari pro salute et vita
nobilissimæ proles regalis, quam certum sit invo-
cari pro vita et victoria S. Henrici, pro salute et
vita S. Cunegundæ; atqui hoc secundum apud vos
indubitatum est, quidni igitur et primum? Pre-
ces pro conjugibus ut vivis ibidem ad Deum fun-
duntur, vivere itaque etiam oportuit nobilissimam
prolem regalem, et quæ inde Kæleri consecraria
sunt. Hæc exercitii gratia, uti loquimur, a me
proposita, erudite enodavit et dissolvit R. P. Rector
Nicolaus Pottuvius, tribus responsionibus sic omnia
elucidans, ut habeat Kælerus quibus acquiescat. Ver-
ba ejus fideliter etiam reddo.

cum formula
ista antiqua
et communis
fuerit,

89 Si Kælerus ex verbis Litaniarum, quæ re-
periuntur in Graduali manuscripto, NOBILISSIMÆ
PROLI REGALI SALUS ET VITA, vult inferre, ex
matrimonio sanctorum Henrici ac Cunegundis
saltem filiam fuisse genitam, non recte infert.
En responsionem primam: Quia verosimiliter Li-
taniæ istæ jam ante tempora S. Henrici fuerunt
in usu in ecclesiis Germaniæ, tamquam formulæ

communes supplicandi pro Pontifice, Imperatore,
Imperatrice, etc. Non quidem diffitemur, illas
ætate S. Henrici descriptas sive exaratas fuisse,
id enim tam figura characterum, illo tempore
usitata, quam expressio nominum Henrici et Cu-
negundis, pro quibus tamquam vivis supplicatur,
nobis persuadet; sed solum dicimus, illas post
erectionem ecclesiæ Bambergensis, ex alio ex-
emplari descriptas, seu transumptas fuisse, ad-
ditis tunc nominibus Henrici et Cunegundis,
tamquam actu regnantium. Neque gratis id di-
cimus, quia totus Libellus gradualis (cujus duæ
sunt partes, una hiemalis, altera æstiva) est de-
scriptus ex exemplaribus in ecclesiis adhiberi
solitis. Merito igitur asserimus, etiam Litanias,
quæ sunt pars Gradualis, fuisse tunc aliis eccle-
siis communes, et ex illarum exemplaribus de-
sumptas. Igitur ex illis non recte infertur, ex
matrimonio sanctorum Henrici et Cunegundis
progenitam esse saltem filiam, quia sunt formula
solummodo communis.

90 Apposite urget Pottuvius et magis etiam in-
stat hoc modo: Quod si contendas, Litanias istas
non esse desumptas ex aliis exemplaribus, sed
pro ipsa ecclesia Bambergensi primo fuisse com-
positas; demus, id ita esse, quod tamen non pro-
bas; sed sic ex ipsis Litaniis ostendo, Sanctos
eonjuges, tunc, quando Litanix scriptæ fuerunt,
non habuisse prolem. Quia si habuissent, in
Litaniis vel expressum fuisset nomen proles, si-
cut expressum fuit nomen Henrici et Cunegun-
dis, vel saltem indicatus fuisset sexus, an sit fi-
lius vel filia. Nam sicut in formula supplicationis
pro sancto Henrico dicitur: TU ILLUM ADIUUA;
in supplicatione pro sancta Cunegunde: TU ILLAM
ADIUUA, ita si tunc exstitisset filia regalis, de-
buisset dici: Tu illam adjuva. Cum solum po-
natur per abbreviationem: TU ILL. ADIUUA, quod
ILL. nec illum nec illam significat, sed est indif-
ferens ad utrumque, signum est, quod tunc non
extiterit filia, neque etiam filius. Manet ergo
quod sit formula communis, quæ masculino æque
ac feminæ convenire possit. Confirmatur id ex
sequentibus formulis earundem Litaniarum, ubi
ponitur N. quæ sunt formulæ communes suppli-
eandi pro quibuscumque ducibus, episcopis, etc.

neque nomen
aut sexum
exprimat,
E

91 Deinde, pergit eodem tenore Pottuvius,
etiamsi supplicatio pro NOBILISSIMA PROLE RE-
GALI in Litaniis habeatur, unde probas, quod
prole non existente, supplicatio illa fuerit de-
cantata, et non potius in isto casu ommissa? Certe
quamvis in istis Litaniis formula supplicationis
pro Imperatrice habeatur; si tamen Imperator
nondum esset conjugatus, aut evaderet viduus,
formula supplicationis pro imperatrice haud du-
bie in utroque casu omitteretur. Ita, etiamsi
formula pro nobilissima prole regali in Litaniis
ponatur, prole tamen deficiente, videtur formula
illa in decantatione Litaniarum fuisse ommissa.
Nisi forte fuisset aliqua conjectura aut indicium
fecunditatis conjugii: tunc enim fideles subditi
optare, Deoque supplicare solent, ut fructus in
arbore et gemma in concha maturescat. Potue-
runt autem Bambergenses id sperare et merito
apprecari tam insignibus conjugibus, quorum
votum continentiae ignorabant. Addere liceat,
quod proxime sequens formula N. ductori pacifico
salus et vita haud dubie prætereunda sit, Cæsare
ipso exercitui imperante. Sic alteram pro loci Epi-
scopo et primam pro Romano Pontifice, nemo de-
cantotas somnioverit alterutra sede vacante. Ho-
diernam, et jam tot seculis constantem Ecclesiæ
praxim

omittenda
defectu proles
æque ac aliæ.
F

AUCTORE
J. B. S.A *proxim consulat Kælerus, et quæ hic dicta sunt, verissima esse perspiciet.*Non potuit
nata esse
proles ante
foundationem
ecclesiæ
Bambergensis;

92 *Non hic hæret Pottuvius; sed altera responsione seu argumento instat in hunc modum: Sine nota sanctissimi ac prudentissimi Imperatoris (hæc prædicata cum Gundlingio non negabit Kælerus) asseri non potest, quod ex suo conjugio genuerit saltem filiam. Vel enim illam genuit ante foundationem episcopatus Bambergensis, vel post illam: neutrum sine nota Imperatoris asseri potest. Imprimis non potest dici quod genuerit ante foundationem quæ contigit anno vi vel vii post millesimum. Colligitur id ex allocutione S. Henrici, quam in conventu Francofurtensi habuit ad S. Willigisum archiepiscopum Moguntinum et ceteros archiepiscopos et episcopos præsentem, uti refert Ditmarus episcopus Merseburgensis, historicus synchronus libro 7, pag. 67. Ob recompensationem futuram, inquiebat sanctus Imperator, Christum heredem elegi; quia in sobole acquirenda nulla spes remanet mihi. Quod si S. Henricus ante foundationem episcopatus genuit filiam, quomodo cum veritate dicere potuit, sibi in acquirenda sobole nullam remanere spem? Nonne conventus Patrum poterat illi opponere: Quomodo nulla spes acquirendæ sobolis in præsentem matrimonio tibi superest, qui paucis hisce annis, quibus in matrimonio vixisti, filiam genuisti? Male igitur dignitati sancti Imperatoris consulit, qui procreationem sobolis ante foundationem episcopatus illi affingit.*

B

neque post
foundationem;

93 Deinde absque ejusdem Sancti prostitutione etiam asseri non potest, genitam ipsi fuisse filiam post foundationem episcopatus. Ille claris et expressis verbis, coram celeberrimo conventu præsulorum, asseverat, sibi in acquirenda sobole nullam superesse spem: quis ergo sine nota tam sapientis et circumspecti Imperatoris dicet, illum nihilominus, post asseverationem adeo solennem, procreasse filiam? Nisi igitur valida ratio afferatur, qualis non affertur, exigit dignitas tanti Imperatoris ut credamus, illum verum dixisse, dum solenni contestatione asseveravit, nullam in acquirenda sobole sibi remanere spem. Quis autem illi spem omnem ademit? Quis nisi ille ipsemet voluntario voto continentiae, in honorem Dei emissio, et a castissima conjuge ratihabito? Poterat dicere cum Jephthe Jud. cap. 11, v. 35: Aperui enim os meum ad Dominum, et aliud facere non potero, quam perpetuam servare continentiam. Quid aliud innuunt verba immediate sequentia, ab Imperatore in conventu prolata: Et quod præcipuum habui, ac meipsum cum modo acquisitis seu acquirendis, in sacrificium Patri ingenito jam dudum secreto mentis obtuli: quid, inquam, aliud innuunt verba illa, quam votum castitatis, quo sanctissimus Imperator, juxta consilium Salvatoris Matth. cap. 19, v. 12, se ipsum castravit propter regnum cælorum, et inclinationem relinquendi sibi similem post se, Deo in sacrificium obtulit, magno Abrahamo in eo comparandus, quod iste paratus fuerit, Isaacum filium, sibi pridem natum, immolare, hic vero spem filii et heredis sibi nascituri, intima mentis devotione, Altissimo sacrificaverit?

C

neque possibile est, in-
valuisse opi-
nionem

94 *Hæc quæstiones, satis concisas ac stringentes, ad Kælerum universas remittimus, ut in proximis thesibus suis historicis apta responsa suppeditet. Neque tamen hic desinit Pottuvius, cujus hæc tertia responsio est: Si S. Henricus genuit filiam, et curavit pro ea publicas in ecclesia Bambergensi*

institui preces, uti Kælerus ex Litaniis citatis probare velle videtur; moraliter impossibile est, potuisse in mundo, et imprimis Bambergæ, persuasionem universalem invalescere, sicut reipsa invaluit, quod sancti Henricus et Cunegundis in suo matrimonio virginalem continentiam perpetuo servaverint. Si enim Kælerus tam sagax est, ut post septingentos annos ex illis Litaniis odoratur sobolem regiam, quomodo Bambergenses, qui Litanias illas tempore sancti Henrici decantant, et annis insequentibus usque ad hæc tempora, in Libello gradualem descriptas, penes se retinuerunt, sæpius inspexerunt, et aliis inspiciendas exhibuerunt; quomodo, inquam, illi omnes nihil umquam de tali filia cogitarunt, aut exinde collegerunt? Fueruntne omnes per septem secula adeo stupidi, ut nullus caperet mysterium, in Litaniis reconditum, quod nunc tandem Kælerus mundo revelat? Et si Bambergenses, tempore S. Henrici, filiam ejus noverunt, et pro ea publice in Litaniis precati sunt, quomodo et quando potuerunt delabi in eam persuasionem, ut crederent SS. Henricum et Cunegundem in suo conjugio pari consensu perpetuam servasse continentiam?

E

de SS. conjugum
continentia,

95 *Importunus quæsitur est Pottuvius: Quomodo, inquit, ad idem sentiendum totum imperium, et totus late Christianus orbis induci potuit? Quomodo celeberrimus ordo B. Benedicti S. Cunegundem, post obitum S. Henrici, ad cœnobium Confugiense suscepit ut virginem, ac deinceps ipsam constanter ut talem habuit, et coluit, si scivit, quod nescire non potuit, illam in suo conjugio fuisse matrem filiae regalis? Quo seculo, et circa quem annum memoria filiae istius oblitterata fuit, et ejus loco exorta persuasio de virginali continentia SS. conjugum? Ex rescripto Eugenii III constat, seculo XII id jam fuisse creditum, et legitimis testimoniis confirmatum, S. Henricum, in thoro etiam legitimo positum, integritatem castimoniae usque ad finem vitæ conservasse: si seculo immediate præcedente S. Henricus in suo conjugio filiam genuit, et pro ea in Litaniis publice supplicatum fuit, quis sibi persuadeat, potuisse tam brevi tempore memoriam nobilissimæ proles regalis apud omnes perire, et fœcundos conjuges haberi pro virginibus? Etiam si in aliquo conjugio nulla umquam appareat soboles, homines tamen difficulter inducuntur ad credeudum, quod tales conjuges prole careant ex virtute perpetuæ continentiae; sed id adscribunt sterilitati naturæ, aut aliis impedimentis naturalibus. Multo minus homines propinqui ætati SS. Conjugum sivissent se induci ad credeudam perpetuam eorum continentiam, si illi in suo conjugio suscepissent filiam; quod utique homines, ætati isti adeo vicinos latere non potuisset.*

F

si eorum pro-
les Bambergæ
umquam
nota fuerit.

96 *Necesse est igitur fateri, Legatos Apostolicos ab Eugenio III, ad inquirendam rei veritatem seculo XII Bambergam missos, uti et multos religiosos ac discretos viros non potuisse induci ad credendam et attestandam integritatem castimoniae S. Henrici usque in finem vitæ, si vel in matrimonio suo genuisset filiam, vel si de illa integritate castimoniae non habuissent indicia, testimonia et argumenta certa ac minime suspecta; in quibus pietas Christiana posset merito conquiescere, et memoria tam illustris exempli cum solatio frui. Sed cum humani generis hostis indigne ferat, in Ecclesia adeo illustres continentiae imagines, ad cultum et imitationem pa-*

AUCTORE
J. B. S.

lam proponi, actus rabie et invidia, nititur eadem tetrīs coloribus obscurare, sicut olim per Iconoclastas Christi et Sanctorum imagines ex hominum oculis tollere conatus fuit, ne isti, ex earum aspectu, ad imitanda egregia Sanctorum illorum facta excitarentur. *Os durum! mi Kælere, sed quod tu in medium temere projecisti, ceteris argumentis jam abunde superius dilutis. Te unum hæc jacula feriunt, teque adeo petunt quæcumque hoc toto paragrapho disputata sunt: tute hoc intristi, tibi omne exedendum est; nobis supersunt præcipua sanctissimi Imperatoris gesta chronologice, pro nostro instituto digerenda.*

§ X. Præcipua S. Henrici gesta ad temporum ordinem revocata: a regni principio ad fundatam ecclesiam Bambergensem.

B
Series chronologica ex Anonymo peti non potest,

Quæ ante susceptas regni habenas a sanctissimo Imperatore gesta sunt, cum nec Vitæ scriptores nec Ditmarus aut alii memoraverint, frustra a nobis eorum ordo requiratur; ab Ottonis III obitu series nostra deducitur. Neque vero singula scrupulose discutimus, sed præcipua sen illustriora et ad sanctitatem ceterasque res totius regni et imperii tempore gestas spectantia, quæque a notissimæ Vitæ seu potius elogii compilatore Anonymo ex parte memorata quidem sunt, ast ita commixta ut nusquam appareat quo anno affigenda sint, auctore ad hæc tam parum attento, ut ubi annum exprimit, plerumque a recta chronologia deflectat. Exemplum sit in ipsomet jam dictæ Vitæ principio, quam in hunc modum orditur: Anno ab incarnatione Domini MI, ab Urbe condita MDCCLII, Ottone puero Romæ defuncto, vacante regni solio, cum de principe subrogando ageretur, omnium vota, nutu divino, ad eum inclinantur, qui tunc in regno habebatur potissimus. Aberrant hic characteres prope omnes: neque enim anno 1001 mortuus est Otto III, sed 1002; neque erat annus Urbis conditæ 1752, sed verosimilius 1754; neque Romæ mortuus Otto iste sed Paternæ seu Paterni, castro Campaniæ Romanæ, in ditione Ecclesiæ atque in maritimo tractu, in ora maris Tyrrheni, ubi alias villa Plinii junioris, teste Holstenio, quidquid alii a situ tantillum deflectant.

C
neque hic singula minutim digeruntur.

98 A tali exordio quid in ordine ad digerendam rerum seriem sperari possit, facile intelligitur: id nobis potissimum curæ erit, ut salvam rerum veritatem in rectum, quoad fieri poterit, ordinem chronologicum redigamus, adjectis nonnumquam et ad proprios etiam hinc inde annos revocatis largissimi in ecclesias et monasteria Imperatoris donationibus et privilegiis, quorum cum jam scriptores plures meminerint, nobis ea obiter attigisse suffecerit. Cæsarex isti profusæ ferme liberalitati a regni principio intendisse invenies apud Mabillonium in *Annalibus Benedictinis* ad annum 1002 pag. 159, num. 26, dum aream quamdam intra muros urbis Ratisbonensis Altahensi monasterio dedit, et plura alia majora beneficia eidem monasterio præstitit annis sequentibus, quorum diplomata exhibet Gretserus ad calcem vulgatissimæ Vitæ a pag. 65. Nec desunt Henricianæ munificentiæ argumenta apud Hundium in sua Metropoli Salisburgensi, ut vide pag. 140 et alibi. Quæ ad Westfaliam seu Saxoniam partes reducuntur S. Henrici privilegia et donationes in annos

quosque suos uberius et diligentius distribuit et accurate explicuit noster Nicolaus Schaten in *Annalibus Paderbornensibus* lib. 4 a pag. 362, quod hic indicasse, satis est. Vita S. Meinwerci dona potius ipsa quam instrumenta enumerat. Alia rursus habet laudatus Mabillonius pag. 161; nos præfixam seriem exordiamur.

99 Ad tres primos regni S. Henrici annos quod attinet, in iis tantopere laborandum non erit, cum res eo tempore gestas satis apposite distinxerit et ordinaverit laudatus supra Ultrajectensis episcopus Adelboldus rerum prope omnium testis oculatus, ut hic audiendum omnino non putem Alberici Chronicon, dum in ipso solo, tacentibus vetustioribus, mira fingi potius quam vere narrari videntur ad annum 1003 de Windis seu Winidis populis idololatris a S. Henrico per id tempus subjugatis, quorum regibus hujusmodi anecdotum applicat: Hos populos Henricus tributarios fecit, ita ut in omnibus solennitatibus quibus coronabatur, quatuor reges eorum lebetem, quo carnes condiebantur, in humeris suis, duobus vectibus, per annulos quatuor inductis, ad coquinam vectitarent. *Fides sit penes auctorem. Saniora longe sunt quæ Adelboldus diligenter commemorat, res omnes sancti Imperatoris accurate complexus ab obitu decessoris Ottonis III usque ad bellum Slavonicum, post primam in Italiam expeditionem S. Henrici Acta percensens, quæ utinam ad finem usque vitæ, eadem methodo et fide perducta, ad nos transmissa fuissent! Vel hoc dolendum est, quod in apparatu ad prædictum bellum fragmentum nostrum deficiat.*

100 Non eum fontem consuluit Hofmannus dum in *Annalibus suis Bambergensibus* a col. 35 plurima commiscuit a veritate et recta chronologia prorsus aliena, quæ ex sola collatione cum Adelboldi dictis penitus convelluntur; æque ac fictitia S. Henrici electio a septem Imperii electoribus, eo tempore et multis etiam post annis in Germania necdum cognitis, quæ nos hic aliis discutienda et refutanda relinquimus. Paulo accuratior est in iis recensendis, quæ ad munificentissimam ecclesiam Bambergensis foundationem a col. 40 retulit, ut infra pluribus expendemus. Ad Adelboldum regredimur, in cuius narratione præcipue observandum, quod trium annorum spatium, nempe 1002, 1003 et 1004 contrahat, quæ alii cum Ditmaro, ab amanniensibus, nisi vehementer fallor, corrupto, ad quatuor, id est usque ad annum 1005 extendunt; apud quos prima illa expeditio Italica, a S. Henrico suscepta, dum misera Papia in favillas prope redacta est, anno 1005 perperam innectitur, quæ ab Adelboldo, Chronographo Saxone et *Annalibus Hildesemensibus* disertissime anno 1004 consignatur, ut ex clarissimis eorum textibus evidenter demonstratur, probantque etiam ad oculum solennitates festorum toto primo regni S. Henrici triennio celebratorum, quæ vel ex ipso Ditmaro pariter eruantur.

101 Interim ipse sic librum suum sextum orditur: Post salutiferum intemeratæ Virginis partum, consummata millenarii linea numeri et in quinto cardinalis ordinis loco, ac in ejusdem quartæ initio hebdomadæ in Februario mense, qui purgatorius dicitur, clarum mane illuxit seculo, et Henricus divina gratia rex, antecessorum suorum nævum cupiens emundare, sibi que veniam promerere æternam, dispositis secundum suimet placitum ad hoc pertinentibus cunctis, perrexit ad domum suam, ubi se corporaliter semper solebat reficere, et ubi desiderato diu alimento paululum reficeretur in mente; convocansque ad se omnes regni primates, dedit epi-

scopatum

D

Trium primorum annorum historia

E

in Adelboldi fragmento recte disposita est,

F

cum Ditmaro non usque quaque concilianda,

A scopatum sanctæ Merseburgensis ecclesiæ capellano suimet Wigberto. Pergit ea indicare Ditmarus quæ cap. 3 et 4 memorat Anonymus, nulli ordini affixus, ex cuius sensu præmittenda est S. Henrici reportata de Slavis victoria restitutioni ecclesiæ Merseburgensis, utpote quæ ex celeberrimo voto facta sit, ante eam victoriam concepto, de quo mirum est, Ditmarum clarius non meminisse, quamquam ad illud alludere videatur tribus ultimis elogii superius dati versiculis. Itaque ipso illo anno 1004, aut forte præcedenti, ut alii statuunt, oblata est prædicta victorio, quam instauratio ista Merseburgensis ecclesiæ subsecuta sit. Sic ad dictum annum 1004 loquitur Hermannus Contractus: Henricus rex Italiam petens, sibi eam subiecit: Papiam ipsa die qua coronatus est, irrumpens, gladio et igne perdomuit: unde in Saxoniam rediens, Bohemiam et Boleslaum Slavorum Ducem cum tota gente subjugavit.

minus etiam
cum vulgatis
Actis.

B Ditmarus, rerum omnium tum gestarum oculatus testis et scriptor, Merseburgensis ecclesiæ suæ ruinam, bonorum ejus alienationem, ac demum per S. Henricum restaurationem tam solícite et accurate memorans, de tot miraculis, ibi a Vitæ scriptore conglobatis, non meminerit, nusquam solitus ea silentio involvere, quæ ad tam eximii benefactoris sui gloriam conducere posse existimavit; ut prodigio simile dicendum sit, tam illustrem victoriam, si sic parta est, ab eo præteritam fuisse. Ut candide dicam quod sentio; suspicor, Anonymum, virum bonum, nonnulla ad S. Henricum transtulisse, quæ forte ad alios pertinent; aut certis temporibus aptasse, quæ ipsis non conveniunt. Certe mihi nunquam suaserit historiunculum, de Sancti meritis in trutina expensis, quam habet cap. 28; neque magis placet alia de claudicatione narratio, ex apographo Bambergensis cap. 22: quæ omnia, ut mitissime dicam, censeo non tam facile a viris cordatis et eruditis admittenda.

Gesta anno-
rum 1004 et
1005 distin-
guenda.

C Redeo ad Ditmarum in quo post jam dicta sequitur brevis hiemalis expeditio in inquietum Boleslaum, admissio in gratiam Henrici rebellis, et fratris Brunonis fuga ad S. Stephanum regem Hungariæ sororium, cujus intercessionem in gratiam demum admissus est. Hisce connectit quæ ad Clusas, et in reliqua Longobardia a Sancto gesta sunt, eumque per Alemanniam et Alsatiā in Saxoniam reducit, Bolesloo infestum, quem tunc haud dubie bello aggressus est, non eo tamen de quo jam diximus meminisse Anonymum cap. 4. Melius longe et fusius expeditionem enarrat laudatus Ditmarus a pag. 378. Atque hæc omnia rectissime ab Adelboldo aliisque citatis anno 1004 gesta referuntur, ut proinde in Ditmoro agnoscendus sit error, quidquid Baronius et recentiores passim ei in hac parte adhæreant; quo pacto tollitur inextricabilis difficultas in iis apte distinguendis, quæ duobus istis annis 1004 et 1005 a S. Henrico peracta sunt. Nam Chronographus Saxo ad annum mv nihil habet præter invasionem Poloniæ in quo prohi dolor! multos perdidit, cum exercitu secum deferens corpora ducum mortuorum inde reversus. Chronicon Hildesemense eo anno 1005 narrat, Regem in partibus Saxonie ad tempus Quadragesimæ habitasse, Pascha vero Aquisgrani celebrasse; quibus adde quæ tradit Vita S. Meinweri cap. 2, num. 11, pag. 515 et Schatenus a pag. 372. Quidquid vero præter ea anno 1005 a S. Henrico gestum fuerit, id cer-

tum videtur, principium citati libri sexti plane corruptum esse, ut ex ipsomet Ditmoro infra evincere conobimur.

AUCTORE
J. B. S.

104 Præmittunt Annales seu Chronicon Hildesemense ad annum miv: Et Bruno frater Regis (S. Henrici) obtentu Domnæ Gislæ matris ejus acquisivit gratiam, quo plane modo etiam loquitur laudata S. Meinweri Vita loco citato. Recte hæc, opinor, isto anno collocantur: at contra Adelboldi, et aliorum sententiam, obtentu Gislæ matris, quod ipsi potius Giselæ sorori tribuunt, nuptæ S. Stephano regi Hungariæ, cujus desponsationis determinatum annum frustra apud synchronos scriptores quæsi vi hactenus. Consulendi itaque fuere Annales ecclesiastici istius regni a nostro Melchior Inchofer, superius laudato, concinnati, sed quibus acquiescere non licuit; cum ibi scriptor asserat, matrimonium contractum fuisse anno 1005, regni Stephani vicissim, quæ cum Adelboldi aliorumque narratione convenire nequaquam possunt, ut potius dicendum sit, Giselam istam, Sancti sororem, ut minimum anno 1004 S. Stephani thalamum subiisse. Magis placent quæ adducit laudatus Inchofer ad emolliendas duriores nonnihil enuntiationes scriptorum Germanorum, identidem inculcantium, prædictam Giselam non aliis pactis et conditionibus Regi Hungariæ concessam, quam si is repudiato paganismo Christiana sacra et baptismum susciperet, unde S. Henricus Hungarorum Apostoli nomen promeritus sit. En verba Inchoferi:

Bruno frater
reconciliatus
ope sororis
Giselæ,

105 Alii quoque minus considerate scripserunt; Gyselæ pulcritudine per nuntios et pictores accepta, captum Stephanum, ejus connubium expetiisse. Quæ tamen aspernata sit, nisi abjecto idolorum cultu, Christo nomen dedisset. Accepisse conditionem Hungarorum Regem, dum venustissima puella potiretur, mox cum toto regno ad Christi sacra accedentem, Stephani nomen tulisse: Henricum vero, quod tradita sorore conversioni gentis operam navarit, Hungarorum apostolum dictum esse. Cui fabulæ inter alios assensi videntur Sigebertus, Albertus Krantz, Joannes Cuspinianus; non animadvertentes, ex Christianis pridem parentibus, et divino monitu appellatum Stephanum, id genus pactionem procul habuisse, et Henricum ultro adamata ejus virtute, favisse tam opportuno matrimonio, quod ad religionis in gente jam conversa incrementum haud parum faceret. Quamquam dubium non sit, ad plures nondum Christo devotos traducendos, Gyselæ fratrisque Henrici pietatem et zelum, ingens momentum adjecisse, ut hoc propter, et hic Apostoli Hungarorum, et illa adjutricis fidelissimæ nomen tueri queat. Ex hoc, ut obiter notem, aliisque ejusdem historiæ locis refellenda sunt, quæ Albericus ad annum 1010 reginæ huic Giselæ turpia et infanda affricare ausus est.

non item ab
ea conversus
S. Stephanus.

106 Ut de prædictis annis duobus 1004 et 1005 postremum dicam, vellem ea vera esse quæ non ita pridem Struvius in laudato supra Syntagmate, ad solvendum, cui se inparem videbat, nodum ita copulavit tomo 1, pag. 379: Hinc compositis in Germania rebus, anno miv ab Italis evocatus, illorum terram intravit, et licet aditus probe custodiret Harduinus, Veronam venit; inde Brixiam usque et Papiam progrediens, ubi ab omni populo benevole susceptus et anno mv communi consensu in regem Italiæ est coronatus. Hinc sedato et Papiensium contra Germanos commoto tumultu, in Germaniam fuit reversus. Diceret, totum fere biennium tenuisse primam illam a S. Henrico susceptam expeditionem, quæ tamen testibus Adelboldo

Prima exped-
itio Italica
anno 1004,

AUCTORE
J. B. S.

et Ditmaro, brevissima fuit : nam sanctus Imperator majorem hebdomadam usque ad Pascha ad Clusas transegit, ac rebus celeri cursu confectis, post coronationem et turbas Papienses, Pentecoste sancta pia animi devotione celebrata... injuriam a Boleslao sibi illatam tenens mente repositam, repatriare festinat... et in vigilia S. Joannis (Baptistæ) colloquium cum Alsatiensibus habuit... Post hæc Rex Moguntiam venit, ibique solito pietatis affectu, Apostolorum solennia celebriter peregit; inde in Saxoniam adversus Boleslaum profectus, ut ex tota rerum serie clarissime detur intelligi, primam illam in Longobardiam excursionem a discessu ex Bavaria vix totis tribus mensibus tenuisse.

et quæ ipsam
subsecuta
sunt.

B

107 Minus displicet quod ait idem Struvius ex Sigeberto ad annum 1005, mortuo Ottone duce, dueatum Lotharingiæ comiti Godefrido, filio Godefridi Ardenensis commissum; in quo scriptores alii satis conveniunt. At quod eodem Sigeberto præeunte refert anno 1010, gentem Ungarorum, hæcenus idololatriæ deditam, cum suo rege baptismo tunc primum initiatam, quod tot alii cum Hofmanno perperam secuti sunt, ad superius dictorum sensum omnino explicandum est. De episcopatu Bambergensi ad duos proxime sequentes annos paulo accuratior disquisitio instituetur. Huc proprie pertinet synodus Tremoniensis de qua Ditmarus pag. 380; ex principio cetera ferme colliges: Posita est etiam in loco, qui Throsmunini dicitur, magna synodus, ubi Rex coepiscopis, præsentibusque cunctis, plurima questus est sanctæ Ecclesiæ convenientia, et communi eorumdem consilio hæc statuit deinceps prohiberi, et optimo novæ institutionis decreto, gravem peccatorum suimet sarcinam relevari, anno Domini Incarnationis mv, anno autem Domini Henrici II regnantis quarto, in die Non. Julii. Nomina episcoporum, et quæ ibi ordinata sunt ex nostro codice Ms. supplevit Leibniti, aut potius amannensium ejus aliquis, cujus inadvertentia factum, ut relicta sit prioris editionis notula, deest decretum synodi Tremoniensis, ubi decreta ipsa omnia immediate præmissa sunt. Sit hæc prima Vitæ S. Henrici periodus.

C

§ XI. Episcopatus Bambergensis a sanctis Henrico et Cunegunde fundatus.

Palmare
suam funda-
tionem,

Hic nobis occurrit sanctissimi juxta ac munificentissimi Imperatoris monumentum longe præstantissimum, novæ ecclesiæ cathedralis a fundamentis erectio et locupletissima dotatio, Sancto ipsi fundatori non minima curarum, molestiarum, quin et bellorum materia; dum a proximis episcopis Herbipolensi et Eysettensi, ad novæ diocesis fines determinandos, graves subortæ sunt difficultates, tum vero a sanctissimæ Conjugis germanis fratribus odia, invidiæ, insidiæ, bella etiam commota sunt, quod opulentissimum patrimonium, imo et dos ipsa sorori Cunegundi assignata, quam ad se redituram speraverant, prodige, ut ipsi loquebantur, ditandis canonicorum monachorumque congregationibus dilapidaretur: quæ quousque invaluerint, suis infra locis insinuare non prætermitemus. At enim hæc omnia superavit S. Henrici castissima religio, inconcussa pietas, et explorata animi fortitudo, quibus armatus virtutibus et diocesim ecclesiæ suæ Bambergensi vindicavit, et ingratorum affinium conatus, si non merita ultione, saltem Christiana tole-

rantia compescuit. Foundationem ipsam, ut præcipuum operis sui argumentum, multis capitibus complectitur Vitæ scriptor Anonymus, sed ex quo, ut supra abunde exposui, ad chronologicam seriem nihil magnopere elicias, ut adeo hæc aliunde cruenda et componenda sit.

109 Ordo rerum apud Ditmarum exigit, ut post synodum Tremoniensem, de qua jam satis diximus paragrapho præcedenti, reliquum anni impensum intelligatur bellicis adversus Boleslaum conatibus, quos inter intellectis Balduini Flandriæ comitis molitionibus, quas describit Ditmarus pag. 383, arma sequenti proxime anno 1006, ut testatur Sigebertus, in eum verterit, ubi quæ duobus annis 1006 et 1007 gesta sunt, simul istic connectit Ditmarus, eadem pagina denuo resumens quæ ad annum jam dictum 1006 pertinent. Jacobus Meyerus in Annalibus Flandriæ diligenter accurate descripsit, quæ in bello isto Flandrico, non eodem semper rerum successu, a S. Henrico adversus comitem nostrum Balduinum tentata sunt, explicata ejus occasione et adjunctis aliis pluribus satis curiosis, quæ alibi non adeo distincte enucleata reperiuntur: ipsum videsis annis 1005, 1006 et 1007, nobis satis est, singula ad proprios calculos revocasse, ad quod nos hic juvat Mabillonius pag. 185, dum ex diplomate anni 1006 ostendit habitum eo ipso anno inter S. Henricum et regem Franciæ Rotbertum colloquium, quo labefacta nonnihil amicitia redintegrata est. Videatur idem Mabillonius pag. 188, num. 88 et 89 placitum Regis memorans pro Italicis monasteriis.

belto Flan-
drico atis-
que expedi-
tus,

E

110 Ditmarum denuo sequimur, apud quem, pacificatis tunc partibus his, generale concilium in Francfort a Rege ponitur, in quo episcopatus Bambergensis diu ante meditata institutio et variarum difficultates in eo concilio agitatae cuque satis obviæ sunt: id hic quæritur potissimum, gestane ea omnia sint anno 1006, an 1007, in quo auctores æque ac in primo Sancti bello Italico maxime dissidentes invenio, Ditmaro res suas non satis chronologice distinguente. Baronius sic annum 1006 incipit: Anno Christi redemptoris millesimo sexto, Indictione iv, celebratur in Germania synodus Francofordiensis, in qua inter alia ibi tractatum est de ecclesia Bambergensi erigenda in catedram episcopalem. Agit de ea pluribus Ditmarus, etc. His opponit Pagius ad eundem annum litteras Joannis Papæ XVII tomo ix Conciliorum recitatas, in quarum fine legitur: Scriptum per manus Petri notarii et scriniarii S. R. E. in mense Junio, Indictione v: id est, inquit, anno Christi mvii. Quod privilegium magnus Episcoporum numerus in synodo Franconofurt habita unanimite laudaverunt, et suis subscriptionibus corroborarunt, ut in fine laudati rescripti Apostolici legere est. Quare subdit, Concilium illud non hoc anno, ut Baronius putavit, sed sequenti congregatum, etc.

episcopatus
Bambergensis
aggregatur

F

111 Non male pro aliqua parte Baronium correxit Pagius, in alia non minus ipse corrigendus, quoniam ambo ad omnia, occasione episcopatus istius longiori tempore tractata, non satis attendisse videntur; sumpta, nisi vehementer fallor, ex Ditmaro prima perturbationis ansa, qui in annum quodammodo urum eundemque confudit, quæ in duos diversos certissime distrahenda sunt. Synodum Francofurtensem aliquam anno 1006 recte consignavit laudatus Baronius, utpote quam illo anno satis accurate describit Ditmarus, admirandam illam sancti Henrici erga Patres concilii demissionem merito extollens, ut qui se ad eorum pedes prostraverit, aliaque pari humilitate præstiterit, quæ ibi lectori obvia diximus: in eo defecit Baronius quod alteram

anno 1006,
ut recte Dit-
marus nota-
vit.

synodum

AUCTORE
J. B. S.

A synodum prætermiserit, ad quam prior quasi præporatoria dici potest. Pagiis vicissim ex allegato Joannis PP. XVII diplomate, non male pugnavit pro synodo anni 1007; sed Baronium perperam arguit, quasi omnia eodem anno composita sint, quæ ad prædicti episcopatus erectionem explananda occurrerunt. Valeat hic, si usquam, paræmia: Distingue tempora, et concordabis scripturas, quas citato tomo IX Conciliorum nobis exhibet Labbens: sola rerum exacta distinctio controversiam totam elucidabit et forte dirimet.

gesta duorum annorum confundens.

112 Tria istic instrumenta referuntur hoc ordine. Primo loco Concilium Francofordiense de ecclesia Bambergensi in cathedram episcopalem erigenda, celebratum anno Domini MVI tempore Joannis PP. XVII, quod totum acceptum est ex Ditmaro. Alterum instrumentum loco non suo reponitur, nec verum titulum præfert: Acta ejusdem Francofordiensis Concilii ex tabulario ecclesiæ Bambergensis. Quod subsequitur diploma Joannis PP. XVII, ad justam rerum seriem videtur secundo loco reponendum fuisse, ex quibus hic rectus ordo conficeretur. Speraverat S. Henricus emolliendum a se Henricum Wirzburgensem episcopum, ut commutatione aliqua facta, a diocesi sua partem avelleret, quæ Bambergensi tribueretur; verum iste alias condiciones apposuerat Sancto minime gratas, et ne ad indictam synodum venire cogeretur, alio. Coloniam opinor, ad S. Heribertum profugerat, sic ut eo absente gesta sint omnia quæ Ditmarus ibi commemorat, et ex quibus manifeste datur intelligi, in eo primo concilio id præcipue actum, ut nihil obstante Henrici Wirzburgensis tergiversatione, ecclesia Bambergensis in cathedralem erigeretur, cujus cura pastoralis Eberardo tunc Cancellario a Rege committeretur, id quod a Concilio obtinuit, præsennte Tagmone, et cunctis præsentibus ejus sermonem tunc affirmantibus et subscribentibus; sic tamen ut Eberardi ordinatio, quæ ibi a Ditmaro subiungitur, ad sequentem annum differenda sit.

Res inchoata est dicto anno 1006,

113 Audiatur sancti ipsius Imperatoris oratio: Ob hoc serenissimam vestrimet (Patrum totius synodi) interpello pietatem, ne absentia ejus (Henrici Wirzburgensis) qui per me voluit obtinere, quod mihi non licuit huic concedere, propositum voluntatis meæ queat impedire: cum in baculo ejus mutæ confirmationis signo clarescat, hunc non propter Dominum, sed ob dignitatis, nullatenus adipiscendæ dolorem fugisse. Moveat omnium corda præsentium, quod per ambitionem suam sanctæ matris Ecclesiæ augmentum annullare cum nugigerula legatione præsumpsit.... Si quando autem episcopus venire et promissa dignatur suscipere, paratum me ad omne quod vobis bonum videtur, procul dubio inveniet. Sequitur protestatio Henrici episcopi nomine facta: Finitis talibus alloquiis, Benigerus, antistitis Henrici Wirzburgensis capellanus surrexit, propter timorem Regis seniore suum huc non venisse, et detrimentum ecclesiæ sibi a Deo commissæ, in aliquo fieri numquam laudasse testatur, et obsecrat cunctos præsentibus per Christi amorem, ne talia fieri absente eo, futurum sibi exemplum paterentur. Privilegia ejusdem ibi alta voce recitantur. Sed hæc nihil obfuisse jam diximus, quo minus Rex sanctus votis suis potiretur: unde postmodum Henricus antistes, auxilio confratris sui Heriberti, Regis gratiam et impletionem sibi placitam acquisivit.

anno sequenti Romæ transacta,

114 Hæc omnia vel anno 1006 exeunte, vel sub principium anni 1007 transacta esse oportet, quando gloriosissimus rex Henricus voti compos effe-

ctus.... duos e capellanis suis, Albericum videlicet et Ludovicum, adjunctis Henrici Wirzburgensis episcopi litteris, Romam usque direxit, quatenus hic bene incepta, in melius proficerent auctoritate Romana. Narrant hæc Anonymus in Vita pluribus cop. 10, et instrumentum Bambergense, quod proprie rei adimpletæ relatio dici potest, in qua potius vera actorum substantia quam temporum series exposita est; ipsam in hunc modum concipi oportere existimo. Compositis inter S. Henricum et Antistitem Wirzburgensem controversiis, legati jam dicti Romam missi sunt, ut testatur Pontifex: Pro qua ratione Henricus II gloriosissimus rex nuntios suos ad nos direxit, qui nobis hæc omnia dicerent, et nos pro hac sede confirmanda interpellarent. Legatur Bullæ Pontificiæ reliquum, ex qua patet benigne auditos fuisse, remque omnem Joannis PP. auctoritate corroboratam; diploma vero expeditum per manus Petri notarii et scriniarii S. R. E. in mense Junio Indictione v, atque adeo anno 1007, quo demum haberi debuit synodus illa Francofurtensis, de qua instrumentum Bambergense meminisse diximus:

115 Anno Dominicæ Incarnationis MVII Indictione v, Kal. Novembris, regnante piissimo ac serenissimo Henrico secundo, anno regni sui vi, pro statu et augmento sanctæ matris Ecclesiæ, in loco Franconofurt dicto, magna synodus habita est et celebrata; non jam, ut innuere videtur, scripti auctor, ad agendum de episcopatus Bambergensis erectione, sed, quod præpostere observavit Anonymus cap. 12, ut debita cum veneratione privilegium hoc Sedis Apostolicæ susciperetur. Sic habet clausula apud Labbenm: Quod videlicet privilegium venerabiles Patres in supradicta synodo Franconofurt habita, generali concilio consistentes, summa veneratione, legendo suscipientes, et Apostolicæ auctoritati obedientes, devotis mentibus subscribendo laudaverunt, communiterque corroboraverunt. Sequuntur nomina episcoporum, quinque et triginta quos inter omissum suspicor Henricum Wirzburgensem, qui tricesimum sextum numerum compleret, quot ei concilio episcopos interfuisse pronuntiat Legenda citato cap. 12. Atque eo ordine ad justos calculos revocata existimo quæ ad foundationem et confirmationem sedis Bambergensis gesta et transacta sunt, quæque, si a Pagio juniore observata fuissent, in Breviario Pontificum Romanorum tom. 2, pag. 285, falsi arguendum non erat Bambergense instrumentum, de quo jam satis diximus; et ex quo Anonymi caput 10 acceptum videtur, aut vice versa.

E
et eodem
deinde confirmata:

116 Sic conciliari posse existimo, quæ alias implexissima sunt, Anonymo in chronologicis semper titubante. Agnoscit hic quidem geminas synodos, at dnm primam vult esse, de qua agit instrumentum Bambergense, necesse est synodum præparatoriam, in qua S. Henricus litem suam adversus episcopum Wirzburgensem evicit, habitam eodem anno 1007 circa Kalendas Novembris, quo jam supponitur, a mense Junio obtenta a Joanne PP. episcopatus ipsius confirmatio, quæ quo pacto combinari queant, prorsus non video. Fusc de hac re, ferme ad normam nostram agit Hofmannus a col. 40; sed nodum hunc intactum nescio an studiose præterierit, anno 1007 ordinationem Eberardi recte consignans, quidquid Ditmarus uno tractu connectat inseratque omnia synodo anni 1006, qua ratione res supra ab eo confusas diximus: nam hujusmodi consecrationem præviam episcopatus ipsius a Pontifice confirmationem exigere, in confesso esse plane arbitror; facile interim patiar, distinctiorem ab alio solutionem adduci.

qua ratione
opposita sententia conciliantur.

F

AUCTORE
J. B. S.

Porro quæ ad opulentam dotationem et splendorem dictæ toties Bambergensis ecclesiæ a Sancto collata sunt, non incuriose recenset Hofmannus col. 43; ejus fidei reliqua committo, quæ de ejusdem officialibus atque imperii Electoribus operose extra rem nostram congestit.

§ XII. Prosecutio a constabilita ecclesia Bambergensi ad susceptam Romæ imperii coronam a Benedicto PP. VIII.

Ditmari error in notando anno 1003,

B

Hunc paragraphum ordior a solutione alterius intricatissimi nodi, ex quo nuper dixi, Ditmariani Chronici apographa, tum Mss. tum edita, aperti erroris revincenda in attacto istic capitali puncto, quod gesta S. Henrici ab Adelboldo, Chronographo Saxone, Annalibus Hildesemensibus antiquisque aliis anno 1004 rectissime innexa, a Ditmaro istic sub libri sexti principium ad posteriorem annum 1005 longiori quidem phrasi sed disertissimis terminis revocentur: id qua ratione ex ipsomet Ditmari Chronico demonstratur, vel unicum exemplum, ut cetera hic non expendam, perspicue evincet. Laudatus Chronographus Saxo cum antiquis aliis et recentioribus passim, nullo, quod sciam, refragante, obitum Wigberti Merseburgensis episcopi, et Ditmari ipsius successionem refert ad annum 1009. Verba ejus sunt: Wipertus Merseburgensis episcopus obiit, cui Thietmarus successit, Ditmarus vero ipse pag. 385 sic habet: Hic vir venerabilis (Wigbertus, seu Wicbertus) quinque annos in episcopatu et sex hebdomadas et dies quinque sedit: flebiliter sæpe peracta confessione, et ab episcopis Wigone et Henrico, in extremis eum visitantibus, percepta remissione, 1x Kal. Aprilis feria tertia in Merseburg de hac luce ad Christum, ut spero, felix migravit.

ex ipsiusmet verbis retingitur

C

118 Cum his confer quæ ex ipso recitavimus paragrapho 10, num. 101, ubi expresse asserit, quartæ iuitio hebdomadæ in Februario (S. Henricum) dedisse episcopatum sanctæ Merseburgensis ecclesiæ capellano suimet Wigberto, et ultro conficiet, non potuisse Wigbertum cathedram illam conscendisse anno 1005, si totis quinque annis, sex hebdomadibus, et diebus quinque eam tenuerit, adeoque initia ejus omnino retrahenda esse ad mensem Februarium prioris anni 1004. Ne vero dubium in hac re superesse possit, rem apertissime denuo evincit Ditmarus ipse pag. 422, sub finem his verbis: Iste annus quo hunc attitulavi librum (attitulavit autem anno 1018) nativitatis meæ quadragessimus vel paulo amplius, in mense vero Aprili et v Kal. Maii, decimus ordinationis meæ introivit annus; adeoque completus erat nonus, ipso illo mense Aprili inchoatus, postquam nono Kalendas Aprilis seu xxiii Martii ex hac vita novennio ante migrasset prædictus Wigbertus, ex quo per idem successionis filum ascendendo, iterum aperte consequitur, Wigbertum obiisse anno 1009, ordinatumque fuisse toto ante quinquennio, anno 1004; et quod demum inde concluditur, librum sextum Ditmari, male, ut ejus termino utar, anno illo mv attitulatum esse. His ita positis, præfixam nobis temporum seriem prosequamur.

Visio POST SEX male anno 1007 innexa.

119 Ad annum 1007 vel 1008 passim refertur, visio S. Henrico Ratisbonæ ad sepulcrum sancti Wolfgangi oblata, de qua Anonymus cap. 2, quæque suus olim in moribus institutor adstare visus est, et hujusmodi verbis compellare: Intuere diligenter

litteras in muro, qui est juxta tumultum meum, scriptas. Erat autem ibi, sicut videbatur, scriptum solummodo POST SEX. Non diffitemur, eo anno 1007, teste Chronographo Saxone, et Ditmaro ipso, si consequenter loquatur, Dominicam resurrectionem in ea civitate celebrasse S. Henricum, quo tempore celebre vaticinium potuerit intelligere; at sua perperam hic disposuit bonus Anonymus, qui melius ad ipsum regnum, quam ad imperii coronam respexisset: nam hanc suscipere liberum Henrico fuit, dum voluit. Ceterum utcumque vaticinium accipias, in ipsa Vita satis expositum est, et pro rei exigentia probatum, ut hic usui venire nequeat argumentum mere negativum quo Leibnitiis aliique perpetuam utriusque conjugis SS. Henrici et Cunegundis servatam in matrimonio virginitatem impugnare ausi sunt, quod Ditmarus aut alii coætanei non satis expresse ejus rei meminerint; sed eam jam satis vindicatam existimamus. Prædictam visionem ignorasse Ditmarum, nihil mirum est, ipsam alias minime taciturnum, qui similem alibi contigisse narrat, nec ab hujusmodi revelationibus ullatenus abhorret, ut ex sola pag. 387 abunde perspicies.

120 Ad annum 1008 spectat bellum Metense seu Trevirense, de quo ita ad hunc annum Chronographus Saxo: Adalbero clericus reginæ frater, regi factus adversarius, abominationes multas concitavit contra omne jus et fas; Trevirim sibimet cum suis sequacibus mancipavit, sicque discessit. Quod cum Rex comperisset, suas illico copias colligens advenit, Lotharingos sibi resistentes Palatio obsedit, sedecim hebdomadas ibidem faciens. Belli causam memorat Ditmarus pag. 384: Rex autem ut hoc audivit, prioris non immemor, in germano ejusdem Thiedrico non præmeditata constitutionis, uxorem dilectam, ceterosque suimet familiares, de episcopatu eodem impetrando sollicitos, sprexit, et Meingardo, Willigisi archipræsulis camerario... eundem dedit. Propter hoc subdolæ generationis furor accenditur; ubi hic Ditmarus et alibi sæpius insinuat ingratorum S. Cunegundis fratrum in S. Henricum odium, quod in ecclesias, et maxime Bambergensem profusus videretur; ea nimis religiose dispergens, quibus ipsi avidè inhiabant, adeo ut Henrico, fratri alteri, ducatus Bajoariæ abrogandus fuerit, quem tamen postmodum cum sancti Regis gratia recepit. Adnecti hic potest, quod ad istum annum notavit Albericus, Jopiliam juxta Leodium dedisse Henrico Virdunensi episcopo sanctum Imperatorem, in ecclesias semper et ubique munificum.

121 Neque vero præteriri hic potest Montis monachorum prope Bambergam celeberrimum cœnobium, de quo pluribus in Vita S. Ottonis locuti sumus, hoc eodem anno a sancto Imperatore, ejusque conthorali S. Chunigunde Palatinissa et Imperatrice, in honorem S. Michaëlis Archangelii fundatum; una cum ipso fere episcopatu Bambergensi, inquit Bruschiis de Monasteriis pag. 87; addens foundationis rationem, quod Sancto, in secretiori quodam sacello devotius aliquando oranti, apparuerit Michaël archangelus, qui femur Regis tangens (unde claudus factus esse legitur, qui rectus prius inccsserat) Evangelicumque codicem osculandum ei porrigens, in hæc verba eum consolatus sit: Ne timeas, electe Dei, velociter surge, atque hoc signum pacis divinitus tibi transmissum suscipe, Deique cultum strenue propagare perge. Postea ex Apulia in Germaniam (feliciter ibi confecto bello) redeunt, et apud Cassinense monasterium ex calculo decumbenti, etc. Sudabit affatim qui Bruschiiana

D

E

Turbæ Metenses a S. Cunegundis fratribus,

F

et Montis monachorum fundatio.

A hæc omnia apte componat cum signatis modo cœnobii istius exordiis. De claudicatione S. Henrici, ejusque verosimiliori causa jam satis dictum est : id sane controversi nequit, prædiis multis ac latifundiis carum sibi cœnobium locupletasse liberalissimum Imperatorem, quæ omnia luculento diplomate confirmavit anno 1015, ut vide apud eundem Bruschiū citata pagina versa.

Anno 1009
calamitates
et Sancti
præclare ge-
sta ;

122 mix Rex Nativitatem Christi Salzburg, Pascha vero Angustburg peregit, verba sunt Annalium Hildesemensium. Chronographus Saxo totus est in describendis anni istius calamitatibus : insolita nempe aquarum refusione, sanguinis guttis, quæ Dominica Palmarum vestimentis hominum instillaverint ; de obscurato sole, et incendiis insolitis, quæ omnia pestilentia et mortalitas graves secutæ sint. De cetero iis præteritis quæ ad S. Henricum spectant, Ditmari in episcopatum Merseburgensem successionem, de qua nuperrime diximus, accurate notat, cui et Paderbornensem S. Meinwerco institutionem adjungere poterat, quæ in dictis Annalibus Hildesemensibus et in ejus Vita satis describitur, in qua et illa pro hoc anno habes, quæ a S. Henrico præclare et largitate regia gesta sunt. Ditmarus pag. 388 tradit, Regem varias occidentalium mentes probasse, et ne solito commoverentur, sedare tentasse, utpote cujus perpetuam curam fuisse ostendit, subditis omnibus cujuscumque sexus et ordinis benefacere, et ad indeficientis coronam honoris sublato timore properare, ad quam capiendam in itineribus et aliis necessitatibus maxime laborans, amicos fecit sibi inimicos, juste eosdem exosus ; quod est dicere, persecutiones passum propter administratam justitiam. Alias hujus anni donationes vide apud Gretserum pag. 69 et 71, quibus alias adjungit Chronicon Anonymi cœnobitæ Schutterani ab abbate Joanne Friderico Schannat, in Vindemiæ suæ Litterariæ collectione prima, recens vulgata, quod in eo opere, ordine quartum recensetur.

item annis
1010 et 1011.

C 123 Annum 1010 sic describit Chronographus Saxo : Henricus rex in expeditionem suas contrahens copias, Bolizlavum Poloniae quæsiturus, sed quo velle ducebat minime perventurus, gravi ingruente ægritudine, media revertitur via.... Theodoricus Metensium episcopus, dotem et patrimonium reginæ Cunigundis, quæ soror erat sua, Bavenbergensi ecclesiæ dolens delegari a Rege, contra ipsum rebellat. Hæc ipsa paulo lamentabilius deducit Ditmarus pag. 388, nonnulla miscens et transponens, quæ vellem paulo accuratius distincta ; nam nisi multum fallar, bellum adversus Boleslaum, quod sequenti pag. 389 prosequitur, alteri Mosellanæ expeditioni, quæ ad annum usque 1011 tenuit, istic præmittendum erat, de qua ad dictum annum MXI sic loquitur Chronographus Saxo : Rex Metensem urbem, prædictumque Theodoricum episcopum tamdiu obsedit, quousque, mediante justitia, pax inter eos convenit. Neque tamen diffiteor, resumī potuisse non semel varias illas excursions ; etenim sub totius narrationis finem pag. 390, sic habet Ditmarus : Rex iterum occidentales invisit regiones, et fluctivagos habitatorum animos sapientiæ fræno edomans, natale Domini festiva juvennditate in Palthi celebravit, quæ omnia anno 1010 fieri omnino non potuerunt, sed ut minimum signant finem anni 1011, quem mox subsequitur dedicatio ecclesiæ Bambergensis. Ad annum 1010 revoca instaurationem monasterii S. Mariæ Ratisbonæ, de qua agit Mabillonius pag. 218, num. 52.

124 Porro celeberrimam eam dedicationem non

anno 1011, ut cum Baronio plures signant, sed anno 1012 accidisse probant Chronographus Saxo, Annales Hildesemenses, et veteres alii cum Hofmanno, quidquid hic repugnet breve Chronicon Wirziburgense apud Baluzium. Notanda vero Struvii in rebus nostris imperitia, qui postquam pag. 384, episcopatus Bambergensis fundationem perperam firmatam ait a Joanne PP. XXII, paulo post ineptius subdit : Iste etiam episcopatus præsentē Benedicto VIII Papa, peracta templi majoris constructione, anno MXII demum fuit consecratus. Melius doceri poterat, si ad Ditmari verba quæ recitat, tantillum attendisset. Ita loquitur dicta jam pag. 390 : Peracta in civitate Bavenbergensi ecclesia majore, cum natalitius Regis dies esset, et xxxv jam inciperet, II Nonas Maii omnis primatus ad dedicationem istius aulæ ibidem congregatur, et sponsa hæc Christi per manus Joannis Patriarchæ de Aquileia et aliorum plusquam xxx episcoporum dedicatur. Addit Chronographus, xxxvi episcoporum ministerio consecratam, quibus consentiunt Annales Hildesemenses : in his vero omnibus nec verbum, unde quis colligat, Benedictum Papam ei dedicationi interfuisse, qui verosimilius necdum electus erat, dum ea cæremonia perageretur : utrum vero in Germaniam isto anno venerit, infra explorare conabimur.

AUCTORE
J. B. S.
Anno 1012
dedicatio ec-
clesiæ Bam-
bergensis,

E

125 Subjungit Ditmarus : Post hæc synodus hic fit magna, in qua Gevehardus Ratisbonensis ecclesiæ præsul ab archiepiscopo suimet arguitur, et Metensis ecclesiæ præsul Thiedricus a rege increpatur, eo quod epistola suimet hunc injuste apud Papam accusaret ; sed hæc omnia et multa alia consilio prudenti sunt finita.... Completis omnibus in orientali Francia utilitatibus, Rex Merseburgensem revisit civitatem ac ibi sanctam Pentecostes solennitatem celebrat, et in primo mane Dominicæ diei, qua sanctus Apostolos replevit Spiritus, Tagmo archiepiscopus infirmari cœpit, qui paulo post v Idus Junii non obiit, inquit idem Ditmarus, sed ad Christum, quem semper amavit, lætus abiit. Hæc omnia hic sub unum conspectum exposita volui, ut manifestius pateat, dedicationem ecclesiæ Bambergensis asserto a nobis anno 1012 contigisse, quo certum est, Tagmonem obiisse, testibus iterum Chronographo Saxone et Annalibus Hildesemensibus ; quod maxime observandum est, ut ostendatur alius Ditmari error, qui jam proxime aiebat Natale Domini in Palthi seu Palithi celebrasse S. Henricum immediate ante consecrationem ecclesiæ Bambergensis, cum distinctius memorent citati Annales, duos alios Natales Domini intermedios celebrasse Sanctum, a quibus annus inchoatur nempe anno MXI in Frankenavord, et MXII in Thornburg, quo prædicta dedicatio vere ibidem consignatur.

atque ibidem
synodus.

F

126 Ex his denuo patet, quod supra non semel dixi, in ordinandis temporibus Ditmari chronico cautissime utendum. De cetero reliquos sancti Imperatoris labores in componendis rebus imperii, cujus partes omnes quotannis lustrando ignorare non poterat ; et pace cum Slavis, aliisque hostibus concilianda solícite impensos, fusius memorat laudatus toties Ditmarus toto reliquo libro sexto, ubi pag. 397 ingreditur annum 1013, quo Epiphaniam Alstidi celebravit S. Henricus, Purificationem sanctæ Dei Genitricis in Magdeburg, Paschale vero festum cum Meinwerco, sibi admodum familiari, in Pathebrun digna veneratione peregit, Pentecosten autem nobiscum, nempe in Merseburg : in cujus vigilia Boleslavus, cum securitate obsidum apud se relictorum, venit, et optime suscipitur ; sic

Gesta anni
1013.

ut

AUCTORE
J. B. S.

ut tuta ex ea parte omnia reddere voluerit Henricus priusquam mediatum iter Italicum ingredi-
tur, ad quod per id tempus res disponebantur. Non
fuit annus iste Fuldensibus multum propitius, quippe
quo Bronhag abbas deponitur, et tunc hoc mo-
nasterium, confratribus late discedentibus, a
priori statu mutatur : quæ paulo durius, jam dicto
anno 1013, a Chronographo Saxone exprimentur,
his verbis : Rex stultorum depravatus consilio,
Fuldensis monasterii bona mirabiliter diripuit,
etc. Sed hæc mitius explicata vidcantur a Mabillonio pag. 252 a num. 88.

ubi inquiri-
tur an Bene-
dictus PP.
VIII

B

127 Pergit Ditmarus : Rex autem ad occi-
dentales pergens regiones, iter suum in Longo-
bardiam disposuit, et iterum ad nos repedavit ;
et inde xi Kal. Octobris discedens, per Bavario-
rum fines atque Suevorum, usque ad locum qui
dicitur * properavit. Huc exercitus undique con-
fluit, et hinc usque Romam Rex sine omni scru-
pulo, regina comitante, venit. Sequuntur nova
Boleslai scelera, et occultæ adversus S. Henricum
machinationes, quæ tamen minime impedivere quo
minus rebelles sibi Longobardos in ordinem reduce-
ret ac demum in Urbe imperiali corona insignire-
retur. Sed his præmittenda sunt, si quoquam perti-
nent, quæ sub finem libri sexti, plane aliud agens,
interferit Ditmarus pag. 399 de adventu, ut aliqui
intelligunt, Benedicti VIII in Germaniam, pro-
pter intrusionem, ut putant, cujusdam Gregorii.
Audi ipsum : Namque Papa Benedictus Gregorio
cuidam in electione prævaluit. Ob hoc iste (quæ-
ritur quis?) ad Nativitatem Dominicam in Palithi
venit cum omni apparatu apostolico, expulsio-
nem suam omnibus lamentando innotescens. Ex
his collegit Baronius ad annum 1012, Benedictum,
Roma a Gregorio expulsum, fugisse in Germaniam,
ad S. Henricum, opem ejus imploraturum ; in quo
ipsum recentiores omnes sequuntur cum Francisco
Pagio recentissime in suo Breviario Pontificum to-
mo 2, pag. 291, tametsi recte advertat, neminem
unum veterum Germanorum scriptorum de ea Be-
nediti expulsiōe, aut de schismate ea causa orto
meminisse.

in Germa-
niam eo tem-
pore vene-
rit,

C

128 Neque id mirum sane : nam nisi ego vehe-
mentissime fallor, Eminentissimus Annalista Dit-
mari sensum haud recte assecutus est ; ut jam ta-
ceam rem omnem de qualicumque post Sergii PP.
IV obitum schismate, perperam anno 1012 innexam
esse, quæ referenda videtur ad sequentem 1013,
cujus initium (a Natali Domini inchoando) in Pa-
lithi celebravit S. Henricus. Notabis igitur eo loco
alia prorsus omnia a Ditmaro tractari, ad ecclesiam
suam spectantia, ibique plane obiter rem istam in-
sinuari, quæ profecto aliter explicari merebatur, si
Benedictus ipse Papa legitimus in Germaniam pro-
fectus fuisset ; quod haud dubie non tacuissent Chro-
nographus Saxo, Ditmari in multis contractor, et
Annales Hildesemenses, nec alii æquales aut proxime
secuti. Ut mentem edisseram, verte Ditmari
verba quamdiu et quo modo volueris, evolve cetera
omnia, sive præcedentia sive subsequenta, ut vel
verbum extundas, quo innuat, sanctum Imperatorem
Benedicti partes suscipere debuisse, aut ipsi ulla in
re patrocinari vel opitulari ; aut postea Romam per-
rexisse, ut ipsum quocumque modo in Sedem resti-
tueret. Utut obscurius locutum censeas Ditmarum,
aut nihil dixit, aut satis indicavit, per iste, non
Benedictum, sed Gregorium fuisse fugitivum istum,
cui Benedictus prævaluit, utpote qui præ ceteris
antecessoribus maxime dominabatur. Et vero
Tusculanorum comitum notissima per id tempus po-
tentia facillime etiam armis prævalere potuit, ad-

versus minoris notæ hominem Gregorium, qui exter-
na auxilia implorare compulsus, verum a Sancto
exauditus non sit.

D

129 Verbo dicam, non de electione Pontificis
aut de schismate ea causa exorto ibi agit Ditmarus,
sed ea expendit potissimum, quæ Romani Pontifi-
ces et S. Henricus in Ecclesiæ augmentum et
splendorem certatim contulerunt ; en ultima verba
quibus librum sextum concludit : Henricus etenim
rex ecclesiam adauxit nostram multis utilitati-
bus, imprimis divino apparatu, et de omnibus
curtis, quas in Turingia et Saxonia habuit, duas
nobis tradidit familias. Euangelium auro et tabu-
la ornatum eburnea, et calicem aureum atque
gemmatum cum patina et fistula ; item cruces
duas et capulas ex argento factas, et magnum
calicem ex eodem metallo, cum patina simul et
fistula dedit. Quidquid in prædiis ab intercesso-
ribus meis neglectum erat, præcepto renovarat ;
ut ita et hujus ecclesiæ non solum restaurator, sed et
fundator appellari mereatur, quemadmodum et Pa-
derbornensis, quam hoc eodem anno 1013 opulento
prædio præter alia donatam, dum Werlis decumbe-
ret, pluribus aliis beneficiis cumulavit ; et S. Bern-
wardo Hildesiensi episcopo comitatum integrum so-
lita sibi largitate contulit, quarum donationum in-
strumenta refert Schatenus noster a pag. 402.
Diceres sanctum Imperatorem tot piis largitionibus
prosperum iter Italicum a Deo impetrare voluisse.
Nos hinc alteram vitæ periocham, imo imperii ejus
epocham inchoabimus.

quod non vi-
detur verosi-
mile.

E

§ XIII. S. Henrici Romæ coronatio, et quæ eam secuta sunt, usque ad adven- tum Benedicti PP. VIII in Germaniam.

Librum suum septimum sic exorditur Ditmarus :
Decursis a Dominica incarnatione post mil-
lenarii plenitudinem numeri annis tredecim, et
in subsequentis anni secundo mense, ac hebdo-
mada tertia, anno autem regni ejus tertio decimo,
et die Dominica, ac vi Kal. (lege xvi Kal. sub lit-
tera Dominicali C) Martii, Henricus Dei gratia
rex inclutus, a Senatoribus duodecim vallatus,
quorum sex rasi barba, alii prolixa mystice ince-
debant cum baculis, cum dilecta suimet conjuge
Cunegunda ad ecclesiam sancti Petri, Papa ex-
spectante venit, et antequam introduceretur, ab
eodem interrogatus, si fidelis vellet Romanæ
patronus esse et defensor Ecclesiæ, sibi autem
suisque successoribus per omnia fidelis, devota
professione respondit ; et tunc ab eodem inun-
ctionem et coronam cum contextali sua suscepit.
Priorem autem coronam super altare Principis
Apostolorum suspendi præcepit. Eodem die Papa
eis cœnam ad Lateranum fecit copiosam. Quæ
porro turbæ octavo abhinc die Romæ et a quibus
excitata, non est hujus loci describere : compendio
sua inde accepit Chronographus Saxo, Imperatorem
Papam reducens ad Resurrectionem Domini, cui
Chronicon Casinense lib. 2, cap. 31 ipsam Roma-
nam coronationem affigit, quod jam alibi a nobis
refutatum est. Papæ igitur confirmatis utcumque
Longobardorum animis, in Saxoniam remeavit :
tum de monachis Corbiensibus ea adjiciuntur, quæ,
ut et Fuldensium cum Sancto controversias, malo
apud Mabillonium in Annalibus Benedictinorum
legi, quam hic a me operosius recitari.

Anno 1014
Romæ coro-
natus

F

131 Huc propius spectat quod narrat Glaber

Rodul-

A
globum au-
reum Clunia-
cum misisse
dicitur.

Rodolphus, *historiæ suæ lib. 1, cap. 5, de pomo seu globo aureo, pretiosis gemmis circumdato, et cruce aurea supereminente ornato, quod tamquam mundanæ potentix symbolum* S. Henrico obtulerit *Benedictus PP., ipse vero protinus miserit ad Cluniacense monasterium Galliarum, quod etiam tunc temporis habebatur religiosissimum ceterorum, cui et alia dona plurima contulerat ornamentorum, inquit ibidem laudatus Glaber. At si vera sunt quæ Legenda tradit cap. 26, non opus fuit ea missione, cum, ut in Vita videbitur, Cluniacum perrexerit sanctus ipse Imperator, et non solum globum, sed coronam auream obtulerit; imo et alia plura de quibus meminere ambæ S. Odilonis Vitæ a Majoribus nostris editæ 1 Januarii: et prima quidem pag. 18 et 26; posterior vero num. 6 ac 21. De ea peregrinatione nihil memorant Ditmarus, Chronographus Saxo aut æquales alii, verum ex Vita S. Meinweri id non incongrue collegit Mabillonius, Annalium lib. 55, pag. 241, ubi non video cur ad annum 1015 revocet quæ verosimillime, si per id tempus facta sunt, ad annum 1014 pertinent; dum nempe per Burgundiam in Alsatiæ, et inde per Leodium et Trevirim transitum fuerit, ut habet citato capite Anonymus.*

B
imo cum
paucis fami-
liaribus eo
perrexisset.

132 *Referri merentur quæ ibi tradit Mabillonius: Anonymus auctor, qui librum scripsit de rebus gestis beati Meinweri Paderbornensis, haud obscure significat, Henricum Imperatorem in reditu ex urbe Roma post suam coronationem, cum domno Meinwerco episcopo, paucisque familiaribus ad Cluniacense monasterium, pro suæ religionis fervore et situ loci maxime nominatum, divertisse, deducente forsitan Odilone abbate, qui ipsum in illo itinere comitatus fuerat; visuque ea comprobasse, quæ, fama referente, de sacro illo cœnobio acceperat: tumque coronam auream pretiosissimam ad Missam, quæ de Cathedra S. Petri appellatur, obtulisse, et fraternitate monachorum humiliter petita et accepta, omnium fratrum precibus se commendasse. Hæc et plura, de aliis beneficiis eidem cœnobio a Sancto collatis, abductisque inde monachis pro condendo monasterio Abdinghoffensi vide ad diem v Junii cap. 4, num. 26, pag. 521. Hæc nos paulo longius abduxere ab iis quæ post coronationem Romanæ ipsi Ecclesiæ indulget recens inauguratus Augustus, quæque in Pagii Breviario explicata habes a pag. 293; quibus adde alia liberalissimi Cæsaris placita apud laudatum Mabillonium pag. 237 et 239; atque ea demum quæ pro dilecta ecclesia Bambergensi enumerat Hofmannus col. 49.*

C

Huc etiam
referendus
episcopatus
Bobienis

133 *Neque vero prætereunda sunt quæ habet Ditmarus, ad quem iterum redeo, de instituto per S. Henricum episcopatu Bobiensi priusquam Italia excederet. In his partibus, inquit, Cæsar episcopatum, quod erat tertium devoti operis sui ornamentum, in Bobia civitate, ubi Christicolæ sancti et confessoris inelyti Columbanus et Attala corporaliter requiescunt, communi consilio et licentia comprovincialium episcoporum construxit; quia summa necessitas, et quæ eam præcellit, Christi charitas ad hoc instigavit. Hic cum maxima prosperitate et gloria Alpinas superat difficultates, ac nostræ regionis adiit serenitates, quia aeris et habitatorum qualitates nostris non concordant partibus. Mitto quæ hic odiosius in Longobardos aliosque torquet Ditmarus; satis sit hunc annum 1014 cum ipso absolvere et alterum inchoare, his verbis: Imperator autem transiens Alpibus, ceterisque adjacentibus provinciis regendo decursis, Natale Domini celebravit in Pa-*

lithi, et post hæc ad Merseburg veniens. Boleslavi fidem et auxilium suis innotuit fidelibus, et ut ab eis ad excusationem, aut indictæ rei emendationem is vocaretur, unanimes poscit. Atque hæc eo pacto recte disposita sunt et annis suis apte innexa, quæ ab aliquibus non parum turbantur, cum aliis confusa et commixta.

AUCTOR
J. B. S.

134 *In eorum numero collocandus est hic auctor Vitæ S. Meinweri, qui cap. 4, num. 22, memorans, S. Henricum, subjectis omnibus et in dedicationem reductis, quæ rebellare tantaverant, urbibus, proximum natale Domini Papiæ celebrasse; inde ipsum in Apuliam deducit, cui subactæ Ismahelem præfecerat; tum ad Montem Casinum, ubi a calculo liberatus fuerit; ac demum, num. 23, Romam cum Domina Chunigunda, cum triumpho magno intrasse ait, ubi a beato Benedicto Papa VIII benigne et honorifice susceptus... solenni benedictione, cum universi populi inexistentiabili exultatione in Cæsarem et Imperatorem consecratus sit. Nimirum confuse hic sunt binæ expeditiones Italicæ S. Henrici, nempe hæc, qua sola coronatio brevi tempore peracta est, cum alia paulo fusi infra explicanda: quod facile advertisset scriptor, si coronationis diem, nempe xiv Februarii expressius signasset. Quis enim facile concipiat, S. Henricum Natale Domini Papiæ celebrasse, inde subjugasse Apuliam, atque in Monte Casino ægrum decubuisse, Romam interim satis tempestive attingisse ut dicto die xiv Februarii Imperatoriam inaugurationem susciperet? Non satis apte temporibus suis isthæc divisa sunt, quæ etiam omnia huc falso revocavit Hofmannus col. 50 cujus ea facilius admisero, quæ ibidem refert num. 79: tum vero sequenti de compositis per hæc tempora cum Gundecaro Eystetensi de finibus Bambergensis ecclesiæ controversiis.*

B

135 *Post citata proxime Ditmari verba, alia interseruntur, quæ temporum seriem nonnihil turbare possent, nisi ex distincto eharactere posito pag. 402 constaret, sanctum Imperatorem Pascha celebrasse in Merseburg anno 1015, quo vigilia Resurrectionis incidit in v Idus Aprilis, ab ipso expresse signatum; Paschate incidente in iv Idus seu diem x ejusdem mensis: In Cœna autem Domini ait Ditmarus, se chrisma in ejus præsentia indignum benedixisse. Sic pro eo anno Chronographus Saxo: Henricus Imperator in Walbke diem Palmarum agens, nuntios de Italia sibi in sacramenta constrinxit, et inde digressus, Merseburg Paschale festum peregit, ubi Bolizlavo omnia munera, quæ illi miserat, simul cum gratia perdidit, dum illum legatione superba infestum redidit. Hæc viam sternunt ad repetitas excursions et bella rarius interrupta cum Boleslao tunc acriter gesta, in quibus vario Marte pugnatum est, ut istic et apud Ditmarum fusi legi potest; eum ad nostrum institutum non magis pertineant quam recurrentes denno deplorandæ cum Corbeiensibus monachis contentiones apud Ditmarum pag. 403, ad quas excitandas nonnullam partem habuisse S. Meinwerum Paderbornensem episcopum, paulo distinctius exploravit Mabillonius in citatis Annalibus ad hunc annum 242, quo lectores remittimus.*

Gesta anni
1015,

F

136 *Sequentem annum 1016 inchoat Chronographus: Imperator Natalem Domini in Pathelbrunnem festivis peregit gaudiis; posthæc Popponem Luippoldi marchionis filium, et Bavenbergensis ecclesiæ præpositum, Trevirensi præfecerat urbi. Et cum is ab Erchenbaldo Mogontiensi archiepiscopo jussu Cæsaris et licentia Virdunensis episcopi (qui primus horum in ordine confratrum) consecrari debuisset, a Thiederico*

et anno 1016.

AUCTORE
J. B. S.

Metensi antistite, eo quod a se justius hæc ordinatio fieri deberet, assidua acclamatione, humilique petitione id incassum prohibebatur : nam Imperator hunc, scripta demonstrantem et banno id interdicentem, non exaudivit, et unctionem fecit compleri. *Adde his varias principum particularium discordias aut armis, aut amica compositione sopitas, et perpetuas inimici semper Boleslai incursionem de quibus Ditmarus usque ad pag. 406. Eidem præterea anno affigenda sunt quæ ibidem subjungit de proxima Palmarum jucunditate ab Imperatore cum Henrico, venerabili Wirciburgensi episcopo completa, ac Cœna Domini et Passione, cum Paschali tripudio honorabiliter in Bavenberg peractis, etc. Lege quæ ibidem attinguntur de Rudolpho Burgundiæ rege Sancti avunculo, regnum suum per donationem ei tradente, quod biennio post, accedente procerum consensu fuit confirmatum ; item eventus alios etiam Anglicanos, quos enumerare non vacat, ad S. Henricum redit Ditmarus pag. 412, ita scribens :*

Anno 1017
legatio a Be-
nédicto Pon-
tifice,

B

137 Anno Dominicæ Incarnationis [MXVII Kal. Januarii] Imperator a Palithi, ubi celebravit Natale Domini, exiens, in Alstidi Epiphaniam Domini solenniter peregit. *Paulo inferius : Nuntii de Italia huc venientes, gratulabundi ad sua redeunt ; ii fortasse qui a Benedicto PP. VIII attulerint aurei capitalis ornamenti, invicem gemmati reginæ Saracenorum, Romæ capite plexæ, partem, quæ mille libris computabatur, ut præcedenti pag. 411 idem Ditmarus memoraverat. Gratulabundi autem redierint nuntii, quod postulata adversus Saracenos et Græcos auxilia addixisset Cæsar, quæ tamen quinto demum post anno suppeditari potuere. Iter Imperatoris ad occidentem dispositum, ob viæ asperitatem est dilatum. Imperator hoc quod ex parte Bolislavi rogatus, laudat, convenisse ad eum principes suos, et si quid boni vellet sibi exhibere, cum eorum consilio libenter acciperet : mittuntur invicem nuntii, et induciæ ponuntur. Interim Imperator Purificationem sanctæ Dei Genitricis nobiscum celebrat. Posthæc episcopi et comites ob contemptum Bolislavi, se fallentis, tristes adveniebant, et Imperatoris mentem apertis legationibus incendunt. Ibi tunc de futura expeditione tractatur. Videantur tota illa pagina 413 plura S. Henrici in varias ecclesias beneficia, a quibus nimirum cessare non noverat.*

C

reconciliatio
fratrum S.
Cunigundis.

138 Palmas Rex celebrat in Magontia, et in Ingelheim Pascha, et in his partibus magis honorifice ac potestative numquam fuit. Et quia ob tantam solennitatem maxima ibidem finire non poterant, ad Aquisgrani ponitur conventus, et tunc illic cum consilio Heriberti archipræsulis, Thiedericum Metensem episcopum et Henricum fratrem placavit. Regina autem Cunegundis, a Francoforte a Cæsare discedens, cum ad locum, qui Capungun dicitur, veniret, infirmatur, et ibi tunc Domino promisit, se ad laudem ejus unum facturum monasterium. *Pag. 414 : Imperator autem audiens, contactalem suam levius habere, et votum fecisse Domino, grates Christo persolvit ex animo. Paulo infra : Cæsar vero ad orientem tendens, Imperatricem ad se in loco, qui Patherbrunnus dicitur, venire jubet. Inde ambo usque ad Magdeburg profecti. Ad alia deinde loca simul profecti sunt, donec regressa Imperatrice, ceterisque compluribus, ipse, Imperator, turmatim processit ; nempe cum ingenti exercitu Boleslao imminens, quem toto fere reliquo anno insecutus est. Hæc paulo uberius deducta hic volui, ut manifestius pateat, quam non satis congrue ad hunc*

annum 1017 referendam censuerit Hofmannus celeberrimam illam S. Cunegundis per vomeres candentes probationem, quæ alteri melius convenire potuisse videtur. Cetera vide superius et ad diem III Martii.

D

139 *Ut nullum annum vitæ suæ largitionibus Cæsare dignis vacuum esse voluit S. Henricus, sic et hunc in quo versamur illiorem reddidit, teste Ditmaro pag. 316. Verba ejus recito : Insequenti Dominica die, id est III Nonas Novembris Cæsar quoddam prædium, Bogalici vocatum, quod tum ab Hatholdo milite sibi placito acquisivit concambio, confratribus nostris in Merseburg Christo famulantibus dedit, et locum quemdam a Hagero, prædicti senioris germano decem talentis argenti comparatum, eorumdem utilitatibus accommodavit, præceptisque suis firmari præcepit. Tres quoque ecclesias in Lipzi et in Olscinzi, ac in Gusua positas mihi concessit. In hoc vernali tempore idem aureum altare ad decus ecclesiæ fabricari jusserat nostræ, ad quod ego ex antiqui altaris nostri sumptu auri sex libras dedi. Circa medium Decembrem, Bambergam primum pervenit Imperator, ubi Henricum, quondam*

et varix annu-
istius dona-
tiones.

E

140 *Ad annum 1018 ingressum præbet Ditmarus, dum pag. 418 ait Imperatorem, post brevissimam moram, ab Bavenberg discedentem, ad Wirciburg primo, denique ad Francofordi venire, ibidemque nativitatem Dominicam festivis peregrisse gaudiis. Inde ad librum octavum et vitæ æque ac Chronici sui ultimum transiens, orditur in hunc modum : Anno Dominicæ Incarnationis millesimo XIX, Indict. II, auno autem Domini Henrici Imp. Aug. XVI, imperii autem IV, Circumcisio Dominica et Theophania in prædicta civitate ab eodem venerabiliter colebatur, posteaque jussu suo et assidua Bolislavi ducis supplicatione, in quadam urbe, Budissin dicta, a Gerone et Arnulpho episcopis..... pax sacramentis firmata est III Kal. Februarii, non ut decuit, sed ut tunc fieri potuit, electisque obsidibus acceptis, prædicti seniores reversi sunt. Hujusmodi iteratæ sæpius cum Boleslao transactiones constantem pacem imperio non reddidere, ut demonstrat deinceps pluribus, quæ hic non pertinent, uti nec gentiliū abominandæ superstitiones, ad quas Cæsar graviter suspirasse dicitur pag. 420, qua demum ea subjungit quæ nuper attigimus. Jam, inquit Ditmarus, declinam ab his, et loquar Imperatoris nostri prosperitatem nuper sibi exortam. Avunculus namque suus, Burgundionum rex Rudolphus, coronam et suimet sceptrum cum uxore sua et privignis ac optimatibus universis sibi concessit, reiteraturque sacramenti confirmatio, actumque est illud Mogontiæ..... et XVII Kal. Aprilis magna fit in Nuimagen synodus. Cetera in fonte legenda sunt.*

Acta cum
Boleslao an-
no 1018 ;

F

141 *Ad finem operis vergens Ditmarus, gratissimam erga Cæsarem animam testari non desinit, pag. 422 insignia alia in ecclesiam suam collata ab eo beneficia enumerans. Oportet autem tuam scire pietatem regis nostri et Imperatoris Henrici*

beneficia ec-
clesiæ Merse-
burgensi col-
lata,

multi-

A multiformem benevolentiam ecclesiæ exhibitam nostræ, de qua partem quamdam superius comprehendendi, majorem vero quia indiscussam reliqui, nunc scribere tibi optimum duxi. Vide ut assidua recordatione tui sit renovator, et indeficiens auxiliator nostri, ut temporibus illis, in quibus deest spes miseris, et ecclesiæ Merseburgensi..... Et quia tempus non est, singulariter enarrare, quæ præceptis ejusdem confirmata poteris videre; hæc sola assigno, quæ auctoritate carentia, imposterum forsitan peritura timeo: Sanctæ victoriosissimæ crucis partem cum ceteris Sanctorum reliquiis, et altare aureum, gemmis honorifice distinctum, et pixidem auream lapidibus pretiosis ornatam, collectariumque cum impensis propriis, et etiam nostris decoratum cum duobus thuribulis ac argenteo bicareo, larga manu Cæsar nostræ dedit ecclesiæ..... Sed quia de melliflua ejusdem pietate satis dicere nequaquam sufficio; de sua conversatione, sicut proposui, ordinatim explicare studiosius anhele. Quæ utinam ab ipso explicari potuissent! qui finem vitæ eo anno fecit, sub exitum, opinor; nam ultra Septembrem Chronicon suum perduxit.

B
aliaque, quibus finitur
Ditmar
Chronicon.

142 Ut reliqua, ad hunc annum spectantia paucis decurram, pag. 423 ait, Imperatorem, post longam inhabitationem in Neumagen, ubi nonnulla præclare statuta sunt, descendente, solennes Rogationum dies in Aquisgrani studiose celebrasse.... Pentecosten in Ingelheim, unde in Burgundiam properavit; Imperatrix vero, ordinata in Capunga vita monastica, fratrem suum duccem Henricum, de quo supra non semel, Ratisponæ inthronizavit. Pluribus hinc intermixtis, etiam iis quæ a Boleslao patrata sunt, hæc demum de Sancto subjungit: De Imperatore nostro mihi nunc sermo oriatur, qui de invisa expeditione, opinor Burgundica, reversus, nil de promissis percepit, sed parum sibi renitentibus nocuit. Habe verba ultima: Imperator noster cum de his omnibus, non multum faventibus, efficeretur certus, unum in Suevia regione colloquium de republica habuit, et mox per Rhenum sollicitus descendit. Namque cooperatores ejus, et regni suimet columnæ, maxima parte, prohi dolor! cecidere, sibique grave pondus occultum, fidei simulatores occultis resistere insidiis per extraneos nituntur, ut non liceat ei libertate congruenti imperare, eorumque injustam temeritatem in aliquo minorare. Atque is Chronici finis est, quo et hanc Vitæ S. Henrici periodum concludimus, alibi quæsituri, quæ ad reliquos vitæ annos ordinandos conducent: in quo id molestum maxime quod Chronographus Saxo duos hic annos in unum conflasse videatur; unde turbatio de qua proxime agendum erit. Ad indeficientem Sancti liberalitatem pertinent tabulæ apud Schatenum a pag. 438.

§ XIV. Reliquum vitæ S. Henrici usque ad felicem exitum MXXIV.

Chronographi Saxonis correctio.

Deficiente hic prorsus Ditmaro, steriliora erunt quæ de ultima vitæ S. Henrici periocha ordinari poterunt; idque dolendum imprimis, Chronographum Saxonem sub ipsum principium toto anno a vera chronologia deflectere, dum ea quæ Ditmarus recte et certo anno 1018 consignavit, ipse ad sequentem 1019 perperam reduxit, ut ex primis et ultimis ejus verbis jam faxo intelligas. Cæsar, in-

quit, a Bavenberg pergens, per Wirzburg venit Franckenvorde, ubi Natalem Domini regio more peregit. Ita ille exerrans; nam Circumcisionem etiam Domini et Theophaniam, non anno 1019 sed 1018 Francofurti celebrasse sanctum Imperatorem, ex ordine et fluxu rerum, atque expressimis Ditmari terminis paragrapho præcedenti ostendimus; et rursus, sæpe laudatum Ditmarum et vivendi et scribendi finem fecisse, ut apud scriptores passim omnes in confesso est; contra quam idem Chronographus Saxo, ad dictum ipsi annum 1019 in fine subdat: Piæ memoriæ Thietmarus episcopus Merseburgensis migravit ad Christum. At enim res tota salva persistit, si sola fiat transmutatio annorum, forte amannensium socordia perperam signatorum, quod ex confuso præcedenti canone, de quo proxime meminimus, profluxisse existimandum est.

144 Ast ibi error non sistit, eodem enim passu procedendo, quæ ad verum annum 1019 spectant, sub sequentis anni 1020 titulo collocata sunt, ipse nimirum Benedicti PP. VIII Bambergam ad Cæsarem adventus, quem certissime constat anno 1019 contigisse, ut habent Annales Hildesemenses, breve Chronicon Wirzburgense, Hermannus Contractus, Lambertus Schafnaburgensis, Marianus Scotus, Vita S. Meinweri in Actis v Junii pag. 538, num. 82, et veteres passim cum Hofmanno, quos recte secutus est Baronius, contra Siebertum, Albericum et pauciores alios, sequacibus tamen suis non carentes. Interim quæ ante augustissimum congressum a Cæsareo anno gesta sunt adversus Bernardum Saxonie ducem exponit Schatenus noster ex Vita S. Meinweri cap. II, num. 81, ubi denuo imo per totam eam Legendam observari potest propensissima Imperatricis in ecclesiam Paderbornensem beneficentia, a laudato Schateno ex diplomatibus commonstrata. Ceterum extra controversiam ponimus, Papam Benedictum Bambergæ a S. Henrico exceptum anno sæpe dicto 1019, cujus ingressum et solenniter acta describit Legenda cap. 23, chronologice iterum infelix, quod ultimam Sancti in Italiam excursionem adventui Benedicti PP. in Germaniam præmittat, cum toto ferme triennio præcesserit, ut ex sequentibus manifeste patebit. Quæ autem in ea Vita memorantur hic a nobis describenda non sunt; nonnulla hinc inde apud Hofmannum col. 54 explicata invenies.

145 Sic paucis Chronographus Saxo: Dominus Papa Benedictus cum Henrico Imperatore cœnam Dominicam, ipsumque Paschale festum in Bavenberg decenti fertur excoluisse ministerio, ibique Imperatoris ac principum debito obsequiorum ritu, honorifice ac multiplici opum copia donatus, dominam mundi Romam locuples ac sospes revisit. Quamdiu Bambergæ commoratus sit, aut quo præcise tempore ad propria remeaverit Pontifex exploratum non habeo; reducem fuisse oportet ante mensem Novembrem, cum Baronius diploma eo mense expeditum exhibeat. Quid porro egerit S. Henricus toto reliquo isto anno, innumeris monstis apud Chronographum nobilitato, collige ex adjecta Sieberti Chronico ad cum annum secunda incursione hostili exercitus regis Henrici in Gandavum Nonis Augusti, quæ sunt ipsissima Alberici verba, cum pluribus de Rudolpho Burgundie rege ex Sieberto descriptis, quæ tamen ab aliis refutantur. Ad incursionem Gandensem quod attinet, cam ita explicat Meyerus in Annalibus: Henricus Cæsar iterum Gandavum usque hostilem in Flandros fecit excursionem mense Augusto, in qua Epponem et Canonem nepotes Imperatoris occubuisse lego. An hæc de S. Henrici nepotibus sa-

AUCTORE
J. B. S.

Adventus Benedicti PP. VIII in Germaniam 1019,

E

F
deinde novum bellum Flandricum,

AUCTORE
J. B. S.

et quæ San-
ctus Virduni
egisse suppo-
nitur.

tis certa sint, fateor me plurimum dubitare; neque ubi lux legerit Meyerus, integrum est explorare.

146 Postremum hujus anni articulum impleat, quod Albericus eidem, nescio quo fundamento inuectit; De Henrico Imperatore narratur, et scriptum reperitur, quod abbati Richardo Virdunensi professionem fecerit, et ejus consilio se totum commiserit, volens apud S. Vitonem monachus fieri; sed sanctus abbas Richardus virtute obedientiæ ei injunxit, ne imperium dimitteret quamdiu viveret, et ita eum ad imperium remisit. *Simile quid legitur in epitome Vitæ ex Menardo et Wasseburgio ad xiv Junii pag. 1003 num. 6, de quo tamen non meminit auctor Vitæ primo loco datus. Rem adoptare videtur Mabillonius pag. 301, ubi ex citata epitome inducitur S. Henricus, tamquam qui monasterium ingressus hunc Psalmistæ versiculum protulerit: Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo, quoniam elegi eam. At professionem emisisse istic non dicitur; sed solum desiderium ostendisse monasticum habitum suscipiendi, cui reposuerit sanctus Abbas: Volumus ergo et præcipimus, ut ad gubernandum tibi a Deo commissum imperium redeas. Quod ex obedientia præstitit Imperator, deinceps in S. Benedictum ejusque Ordinem amplius solito affectus. Rem non impugno, etsi eam ab aliis rejectam noverim: id dici potest, annum aut tempus quo ea contigerit, hactenus incertum esse.*

B

Gesta anno
1020 cum S.
Heriberto et
aliis,

147 Anno sequenti 1020 recte affigantur quæ narrat auctor Vitæ S. Meinweri cap. 12, pag. 539: Sequenti anno post natale Domini, Imperator, commoto exercitu, comitem quemdam Ottonem, seculi dignitate non minimum præpolentem, in castro quod dicitur Hamerstein, situm supra Rheni littus, obsedit, propter ejus varia facinorosa in episcopum Moguntinum et alios perpetrata, ut ibi fusius deductum invenies. Ad id bellum vocatus S. Heribertus Coloniensis, cum se ob molestam febrem cum qua conflictabatur, excusasset, ea omnia suborta sunt, quæ videri possunt et loco citato, et in ipsa S. Heriberti Vita ad xvi Martii pagg. 472 et 485, ut de his nihil hic dicendum supersit. Addit Hofmannus hoc anno (Annales Hildesemenses sequentem notant) vehementi terræ motu concussam Bavariam, et præcipua clade ecclesiam Basileensem admodum labefactatam, quod detrimentum resarcire cupiens Henricus, sequenti anno mxxi Basileam venit, et totius ecclesiæ molem ad xiv passus a Rheni ripa transtulit, et fortissimo muro ruenti aggeri opposito, eam in formam multo venustiore et firmiore restituit, et novis, Munstero teste, ditionibus, populis et castris cumulatissime instruxit. Eadem munificentia Bambergensi ecclesiæ tunc etiam prospexisse ibidem memorat idem Hofmannus; quemadmodum et Schætenus productis instrumentis comprobat, quæ in Vita S. Meinweri vix credibilia viderentur.

C

item anno
1021.

148 Redit ad justos calculos Chronographus Saxo, nonnullis hic locis nuntiis, cujus rei primum specimen est, quod annum, quem jam ingressi sumus 1021 sic inceptet: Imperator pro concessa sibi divinitus victoria, Deum deorum Dominum collaudans, Saxoniam properat, solennitatem Palmarum Wilbeke peracturus, gaudiaque Paschalia Mersseburg debita celebraturus devotione. Hoc itinere venerabilem Heribertum archiepiscopum migrasse felici cursu cognovit, eeleri intimante legato..... Emensa vero Imperator Augustus inchoata via; eunctis, ut ita dicam, Europæ primis ad eum confluentibus, diversarumque gentium missaticeis ad imperiale ejus obsequium un-

dique properantibus, sacrosanctum Dominicæ resurrectionis gaudium, toto jam conridente mundo, eximia celebravit gloria. His igitur omnibus convenienter expletis, Imperator Parthenopolim profectus, sacros dies Pentecostes apud famosissimum ejusdem civitatis archiepiscopum Geronem, non inferiori gaudiorum dignæque venerationis studio gloriosissime peregit. Inde curtem regiam, Alstidi dictam, repetens, habitoque inibi colloquio, eum totius senatus plebisque concursu, pios lenitate permulcendo prædulci, severa distractione reos terrendo, totaque industria patriam muniendo, intra hujus provinciæ civitates totum illum annum felieiter perduxit. *Hic sistitur, nullo addito verbo de præparatione exercitus ad celeberrimam expeditionem Italicam adversus Græcos, quorum in medio Sanctum constituit anno sequenti ut mox dicemus.*

149 Sequitur, inquit Baronius, annus Redemptoris mxxii Indict. v, quo Henricus Imperator, legationibus, ut vidimus Northmannorum, atque ab ipso Romano Pontifice cohortatus, in Italiam se contulit adversus Græcos, sua jam potentia Ecclesiæ Romanæ pavendos, tremendus ipse hostibus potenti exercitu, quem ducebat, ut vide istic fusius narratum, intermixto cum S. Romualdo colloquio, aliisque tum ad bellum, tum ad Casinensem S. Henrici commemorationem spectantibus, ex Glabro Rudolpho et Leone Marsicano; brevius nos ex Chronographo, qui ad eundem annum denuo mutilus sic de Cæsare loqui incipit: Imperator de loco in locum proficiscendo, primum urbi munitissimæ, Troiæ videlicet (obsidionem accuratius describit Glaber lib. 3, cap. 1) cujus mœnibus indigenas, provincialium legatione, ditioni regiæ cognoverat rebelles, bellicosam invexit aciem. Quam licet obsidione longa suorumque sudore... devincens, incolasque hujusce aut neci tradens aut captos colligari præcipiens, quos antea contumaci animo sibi ingemuerat renitentes, suo postmodum dominio, Deo cooperante, gaudebat subjugatos. Ad componendam, quod hic intendimus, temporum seriem, id non oscitanter observari velim, prædictam Troiæ obsidionem, totis tribus et amplius mensibus, teste Glabro, tenuisse; ut non satis promptum sit, omnia combinare, quæ eo anno gesta scriptores commemorant. Demus reliqua ex Chronographo Saxone.

150 Sed his prosperitatibus non elatus, verum Dei misericordia præditus, hujusmodi victoriam, non suis sed Domini virtutibus adseribens, Romanæ Sedis apicem acceleravit: ubi aliquamdiu moratus, regni illius optimatibus pace gratiaque sui redimitis, nivosa Alpium cacumina veloci transgreditur cursu, tanta mortalitate subsecuta, quæ vix aut nullatenus vocum nutibus, vel etiam officiis styli valeat enucleari. Quam videlicet cladem Imperator Augustus evadens, cœlitus obumbratus, sed raro milite comitatus, exceptis his quos sibi mater Europa, occurrendo admiserat, Germanicas pervenit ad oras, magnumque synodale colloquium, confluentibus undique diversarum regionum episcopis, in partibus habuit occidentalibus. *Non potest hic indicari concilium aliud præter istud quod notavit Baronius, nempe Seligenstadiense, cui si interfuit S. Henricus, necesse est, cum in Germaniam rediisse ante mensem Augustum, sub cujus principium habitum est, ut vide in collectione Labbeana col. 844. Quid SS. Aurco et Justinæ eo anno contulerit Sanctus, vide tomo III Junii pag. 78. Ut prædicta omnia ad justos calculos reducas, necesse est dicere, Cæsarianas co-*

D

Expeditionis
Italicæ anno
1022

E

F
gesta et tem-
pora

A *pias sub finem anni præcedentis in Italiam præmissas, ducibus Poppone Trevircensi et Peligrino Colonicensi episcopis, quos sanctus Imperator, natali Domini in Thorneburch celebrato, ut notant Annales Hildesemeuses, sub anni hujus principium subsecutus sit.*

in ordinem redacta.

151 *Falli hic igitur existimo Schatenum nostrum, dum in Annalibus suis Paderbornensibus ad hunc annum ita scribit: Memorabilis hoc anno expeditio Italica, urgente Benedicto Pontifice per legatos. Quam in rem synodum Aquisgranensem ab Imperatore convocatam tradunt ex Sigeberto, convenientibus ex tota Germania episcopis. Sed ea expeditio non nisi sub exitum anni suscepta, magno armorum apparatu. De ea synodo quid statuendum sit, necdum audco definire; mihi certum videtur, non potuisse Cæsarem Aquisgrani hæreere hoc anno, quem expeditio Italica tot mensibus occupavit; quemque Beneventi, ex diplomate ibi dato fuisse scimus x Martii 1022. Magis id pugnat adversus Schatenum, qui anno 1023, in quem expeditionem dilatam cupit, Cæsarem nobis exhibet quaternas donationum tabulas Paderbornæ subscribentem mensibus Januario et Februario, ut adeo in Italiam pervenire commode non potuerit, saltem in Apuliam nisi sub finem Martii aut principium Aprilis; qui si tribus et amplius mensibus in sola Troiæ obsidione occupatus fuerit, porro in Monte Casino decubuerit, Romæ deinde aliquamdiu moratus, concipi omnino non potest, tot res gessisse Cæsarem, et mense Julio in Germaniam reducem fuisse, nisi miracula quis fingat, quæ huc accersere, necesse non existimo. Aliter sentiendum videtur de sanatione calculi ibidem ope S. Benedicti impetrata, quam etsi impugnare prorsus nolum, vellem certe a scriptoribus unanimi magis consensu referri.*

et quæ in monte Casino accidisse narrantur.

152 *Anonymi cap. 22, apud nos num. 26 S. Benedictus medicinali ferro, quod manu tenebat. partem illam corporis, ubi calculus jacebat, aperuit, et evulso molliter calculo, hiatum vulneris subita sanitate redintegravit. Sed alia plane est Leonis Marsicani narratio; sic tamen ut utraque conveniat, in vindicanda hoc ipso miraculo corporis S. Benedicti in eo archicænobio præsentia. Potissima igitur controversia Leonem inter lib. 2, cap. 43 ac 44 et Gallos aliosque scriptores, non tam circa sanationem ipsam, cujus perpetuum monumentum adventantibus quibusque exhiberi solitum, oculis ipsi nostris olim spectavimus; quam circa adjuncta vertitur, quæ a variis varie exornata, eo pacto nonnullis redduntur dubia. Ast ego hic arbitrum non ago; quibus hæc noscere animus est, videant Mabillonium in Annalibus pag. 288, num. 15, et Acta Sanctorum Ordinis tomo 6, parte 1 a pag. 452; mihi satis est hæc verosimillime contigisse anno jam dicto 1022. De donis pretiosissimis aliisque insignibus beneficiis a sancto Imperatore cænobio Casinensi ea occasione larga manu collatis vide, laudatum Leonem Marsicanum locis proxime citatis; quo etiam spectat cænobium Beneventanum, si umquam a S. Henrico fundatum aut dotatum fuit, ut aliqui volunt: nam ex diplomate apud Ughellum tom. 3, col. 115 solum constat, confirmasse Sanctum fundos et bona omnia S. Sophiæ monasterio antea concessa; atque hoc est, quod datum diximus vi Idus Martii MXXII. Quid in itu vel reditu cum S. Romualdo transegerit S. Hen-*

ricus, tradunt Joannes Damianus et Hieronymus Pragensis relati ad vii Februarii.

AUCTORE
J. B. S.

153 *Hinc ad Chronographum revertimur, cum quo incipimus annum 1023: Henricus Imperator Albas festaque Paschalia, principibus turmatim undique concurrentibus, Merseburg rite peragens, quod rarum, vel penitus inauditum videtur, terna unius ejusdemque templi dedicatione gratificatur. Id qua ratione accipiendum sit, neque explicat scriptor, neque ego pluribus quærendum censeo. Memorabilem anni istius occursum suggerit Chronicon Sigeberti: Henricus Imperator et Robertus rex Francorum super Charum fluvium apud Evosium conveniunt, de statu Ecclesiæ, regni et imperii tractaturi; et condito ut super his confirmandis etiam Papam Romanum simul ambo Papiæ opportune convenirent. Imperator Regem et suos, multos etiam qui tantum ad demirandam imperatoriam majestatem conveniant, tanta liberalitate donavit, ut opibus regum Persarum et Arabum posset comparari Imperatoris munificentia. Quæ omnia paulo fusius describit Glaber Rudolphus lib. 3, cap. 2, ex quibus sua desumpsit Baronius, apud quem etiam vide quæ in concilio (tomo 9 collect. Labb. col. 854) acta memorantur. De constanti et perpetua sancti Imperatoris in Christi famulos beneficentia, ex quaternis hoc anno expeditis donationum tabulis, quas refert Schatenus, jam supra meminimus; præter quas aliam mihi suggestit laudatus supra Schannatus, diplomate dato Babenbergæ Kal. Aug. anni 1023, quo in gratiam confessoris sui Theobaldi, abbatis SS. Udalrici et Afræ, ei cænobio favit, quam mirificentissime. Ad postremum Vitæ Sancti annum chronotaxis nostra perducitur.*

Congressus
cum rege Ro-
berto, etc;
anno 1023.

154 *Quæ anno 1024 gesta sunt sic paucis complexus est Chronographus: Imperator natalem Domini Bavenberg peregit. Ibi turba convenerat pastoribus destituta, quia omnes suspensi manebant, cujus providentiæ cura imperiali potestate committerentur... Cæsar diversis doloribus vexatus eodem loco crebra infirmitate diuturnas protraxit moras, resumptisque demum viribus, citato cursu Parthenopolim ire proposuit. Tandem post longam deliberationem laboriosi itineris, diem Palmarum in loco, qui dicitur Alstede, festive celebravit. Die vero reconciliationis, exigente infirmitatis gravedine, remota a se quæ convenerat multitudine, paucis comitantibus, Nieuburg cœnam Dominicam peregit; in sancto vero Sabato, contracto totius senatus conventu, contectali sua Cunegunda comitante, Parthenopolim venit, ubi cum grandi honore susceptus est: Dominicæ quoque resurrectionis gaudia celebri honore transegit; deinde ab antistite ejusdem loci auri sericorumque varietate plurimum donatus, Halverstade adiit. Inde nihilominus Goslarium profectus est, ubi diebus decem peractis, ad locum quemdam Grona dictum, properat, ibique forti ægritudine depressus, et amaræ mortis poculo debriatus, vitalem emisit spiritum. Quæ ibidem sequuntur de molitionibus Brunonis episcopi Augustani, habes in Vita cap. 31, hic primo loco inter miracula, infra ex Anonymo describenda; nos chronotaxi Henricianæ coronidem imponimus.*

E

Ultima vitæ
periocha
anno 1024.

F

ADELBOLDI

EPISCOPI ULTRAJECTENSIS

De rebus gestis S. Henrici Imperatoris.

FRAGMENTUM.

Ex editione Jacobi Gretseri.

B

Fragmentum appellamus, quod vix binos integros regnantis seu imperantis S. Henrici annos complectatur; at tale istud, ex quo scriptoris fidem, rei historicae versandae peritiam, et accuratam diligentiam ita perspicias, ut reliqui operis jacturam satis deplorare non possis. Frustranea fuit omnis nostra investigatio ad pretiosum thesaurum alicunde refodiendum, ut superius § 6 satis dictum est, ubi de auctore plura invenies. Hic paucis indicatum volui, qua potissimum ratione praedictum fragmentum partiti simus; nimirum non in capita, sed potius in annos, secundum quos opus suum distinxisse videtur auctor ipse, ut ex superstitie contextu manifeste patebit. Hanc vero partem Anonymi compilationi praemitto, tum quod vere historica sit, tum quod cum Commentario nostro longe aptius concordet; adeo ut ferme dubitaverim, utrum non expediret ab ea chronologicam vitae S. Henrici seriem inchoare: ceterum a Majorum institutis et placitis satius visum fuit non recedere. Hinc porro principium facere cuiusvis licebit, qui gestorum ordini potius quam Legendistae confusioni adharendum censuerit. Ex solo Adelboldi prologo, de ejus scribendi peritia et eruditione statuere et pronum et promptum est.

C

AUCTORIS PROOEMIUM.

Quae Historico tenenda, quae procul habenda sint.

In gestis scribendis duo sunt videnda, ut: et scriptor veritatem in prolatione teneat; et lector fructum in lectione capiat. Sed scriptor veritatem tenere nequit, nisi haec quatuor aut potenter devitaverit, aut aliquatenus a mente deposuerit: odium, et carnalem dilectionem, invidiam, et infernalem adulationem. Odium enim, et invidia bene gesta aut omnino tacent, aut dicendo transcurrunt, aut calumniose transmutant; e contra male gesta dicunt, dilatant et amplificunt. Carnalis autem dilectio et infernalis adulatio, quae male gesta sunt, scientes ignorant, et ignorantiam simulantes, veritatem occultant; bene gesta autem placere quærentes, spatiose dicunt, et plus justo magnificant. Sic per haec quatuor, aut in bene gestis, aut in male gestis veritas evanescit, falsitas superducto colore nitescit. Spiritualis autem dilectio veritatis amica, nec male gesta celat, nec bene gesta pompose dilatat: sciens, quia et male gesta saepe prosunt ad correctionem; et bene gesta frequenter obsunt, dum ducuntur in elationem. Melius est enim ad-

versitate mentem refrænare, quam prosperitate contumaciter inflari. Lector autem fructum capere non poterit, nisi aut diligenter attenderit, aut penitus intellexerit: cur bona bonis, mala malis; bona malis, mala bonis eveniant.

D

2 Cur bona bonis concedantur, dupliciter intelligi potest: aut enim sic boni sunt, ut per tentationes hujus seculi nec probatione, nec purgatione indigeant; aut eo modo boni, ut, si per tentationes pulsarentur, fortassis pro modulo simplicitatis suae deteriorarentur. Taliter a ergo nec in luto hujus mundi conversatione foedantur, ut per ea, quae patiuntur, aut ad correctionem invitentur; aut, si resipiscere nolunt, intelligant, quia et hic, et in futurum mala sustinendo damnari debeant. Mala autem bonis aliquando b non ut mereantur, sed ut per tormentum augeatur eis meritum, per meritum amplificetur praemium. Aliquando vero levis culpa subest, pro qua hic leviter castigantur, ne in futuro deterius crucientur. Bona vero malis conceduntur, ut aut sic pietatem Dei recognoscant, et a perversitate sua resipiscant; aut reservetur eis in improprium, quod recognoscere noluerunt largitorem bonorum.

Cur bona bonis, mala malis obveniant.

a

b

E

3 Haec, quae praescripsimus, in omnibus gestis et scriptori et lectori non inutilia esse putamus. Scimus insuper, et saepissime audimus; quia in omnibus scriptis antiquitas delitiose veneratur; novitas fastidiose repudiatur. Sed quae recipiuntur ut antiqua, nisi primitus essent nova, non essent antiqua. Quare praecedit novitas, ut sequatur antiquitas. Stultum est ergo quod praecedit, spernere; et quod sequitur, quodque a praecedenti habet ut sit, non recipere. Raro enim a sitiente rivus quæritur, dum fons habetur. Dicimus haec, non ut abjiciatur antiquitas, sed ut recipiatur novitas. In omnibus quippe scripturis, si est veritas, et utilitas, aequae valet novitas et antiquitas. Fortassis est qui dicat: Quae utilitas in gestis legendis esse valeat? Huic respondemus: Quia quisquis alterius gesta legit, si bona sunt, invenit quod sequatur; si mala habet unde extereatur. Gesta namque alterius legere, in speculum c est respicere. Si quid in eo vides, quod tibi displiceat, in te corrige; si quid, quod placeat, imitare. Cesset praelocutio; praelocutionis causa sequatur.

Nil antiquum, nisi fuerit novum.

c

F

ANNOTATA.

a Legendum haud dubie tales, cum sit rectus verbi foedantur.

b Deest verbum obveniunt vel accidunt.

c Alludit ad Terentii Adelphos act. 3, scena 4 v. 53.

ANNUS CHRISTI MII,
S. HENRICI IMPERANTIS I.

Millesimo secundo anno ab Incarnatione Domini, Indictione duodecima a, Otto tertius Imperator Augustus, Paternae, quod est castellum Romaniae, moritur. Vir dum juxta corporis speciositate floridus, morum probitate modestus, aetate quidem juvenis, sed ingenua capacitate senilis, benignitate mirabilis. In cujus gestis scri-

In Othonis III Imperatoris obitu tuctum abs-tergit

a

bendis

A bendis satis avidus essem, si aut memoriter tenerem, aut relatores certum haberem. Hoc tantum scio; quia, quamvis in primæva ætate plurima pueriliter egisset, in supremis irreprehensibiliter vivebat. Deum amabat, amando timebat, omnibus placebat, nemini displicebat, nisi forte infidelibus; quia innatum est bonis, malis displicere, et bonis placere. Tandem qualis ejus antea vita fuisset, in morte ipsius, qui affuerunt, videre potuerunt. Quicumque enim interfuit, in devotione ejus intelligere potuit, quia non obiit, sed ad desiderium suum singulare migravit. Ad Creatorem creatura fidelis ex voto redire properavit. Cujus non obitus, sed transitus omnium, qui sanæ mentis erant, luctus mirabilis, planctus erat incredibilis.

Henricus
Dux Bava-
ria, cujus
genus expo-
nitur.

5 Dolor esset etiam insanabilis, nisi superstes ei exstitisset Henricus dux gloriosus, et vir ad regnum suscipiendum strenuus. Is tunc temporis ducatum in Bavariensis regno tenebat, populum pacifice regebat, pacem amplificabat, ecclesiarum facultates augebat, leges et religiones magnificabat. Tandem sic in ducatu vixit, quod omnibus placuit, ut de ducatu transduceretur ad regnum, de vexillo extolleretur in solum hereditarium. Hereditarium dicimus; quia, ut ab his, qui genealogias computare noverant, audivimus, a Karolo magno ex parte patris decimam septimam; ex parte matris, decimam sextam lineam propagationis tenebat. Insuper tertius Otto *b* post obitum in Regem eligebatur, et ipsi tertium ad invicem consanguinitatis gradum tenebant. Mater autem sua Conradi regis *c* fuit filia.

Invidia recte
factorum co-
mes.

6 His antecessoribus exortus successor ingenuus eligitur, et ut Rex fiat, ab omnibus desideratur. Sed qualiter ad regnum ab his, qui sanæ mentis erant, invitatus fuerit; qualiter etiam invidia virorum bonorum comitatrix per suos satellites [id] impedire tentaverit, nec mihi fastidiosum est dicere, nec ceteris superfluum audire. Invidiam bonorum comitatricem me dixisse, ne mireris. Quia ubi abundant strenue gesta, abundat et invidia. Unde quidam Philosophus interrogatus a discipulo suo, qualiter vivere posset, ut invidorum corrosiones devitare valeret, respondit: Nil bene, nil strenue, nil prudenter agas, et ita te posse detractiones invidorum declinare scias. Aut igitur stultus esto, et invidiam declinato; aut prudenter agito, et invidiam sustineto.

Otto defun-
ctus in Ger-
maniam re-
portatur:

7 Ottone ergo gloriosissimo Imperatore defuncto, Cisalpini, qui cum eo erant, archiepiscopus Coloniensis, episcopi Leodicensis, Augustensis et Constantiensis; Otto filius Caroli, Henricus et Junemannus Comites, et ceteri quamplures fideliter agentes, cum maxima difficultate, et periculis pluribus per Veronam, per Bavariam, cadaver ipsius reportabant. Quibus Dux nobilissimus cum Bavarieis Episcopis et Comitibus obviam venit, corpus senioris *d* et consanguinei sui, qua decuit, veneratione suscepit, totum exercitum, qua debuit liberalitate recepit *e*; per terram suam, qua oportuit commoditate conduxit. Tandem Muneborg perveniens, ipse suis humeris corpus Imperatoris in civitatem subvexit, pietatis exemplum et humanitatis exhibens debitum; exercitum diurnare fecit, ut et ipsi de utilitate, et consolatione regni colloquerentur, et equi itineris longitudine fessi recrearentur. Ibi quibusque melioribus regia dona faciens, junxit sibi per amicitiam, quos postmodum suscepturus erat in militiam.

d

e

8 Deinde cum corpore usque Augustam veniens in basilica S. Afræ, juxta sepulcrum S. Udalrici decentissime sepeliri Imperatoris interiora fecit, et pro anima ejus eidem ecclesiæ centum mansos ex propria hereditate concessit. Ibi vale dicens ceteris, ipse ad propria remcavit. Corpus vero Imperatoris, Aquisgrani transvectum honorifice, ut adhuc videri potest, in medio ecclesiæ S. Mariæ sepultum est. Quam ecclesiam idem benignissimus Imperator et unice dilexit, et plurima facultate ditavit.

EX EDITIONE
GRETSERI.
intestinalia
sepeliuntur
Augustæ,
corpus
Aquisgrani.

9 Tunc temporis post Heinricum Ducem magnificum, majores erant in regno, Benno Dux in Saxonia, Herimannus Dux in Alemannia, Theodoricus in Lothariensi regno, Ekehardus marchio in Toringia. Benno ut sapiens, non animabatur ad regnum, sciens Heinricum vigere præ ceteris ad obtinendum. Sapientis enim est, spernere in his appetitionem, in quibus scit fieri non posse consecutionem. Theodoricus quoque Heinricum Ducem in regno esse sciens heredem, noluit incipere, quod non posset finire. Herimannus vero homo potens, et in ceteris prudens, in hoc tamen non sapiens; se posse credidit, quod postmodum se non posse probavit. Ekehardus autem nescio an in adipiscendo regno spem tenens, an rebellionem meditans, in regia curte, quæ Polleda *f* dicitur, per noctem ab inimicis suis egreditur, viriliter pugnans interficitur. Remansit contentio inter Heinricum Ducem gloriosissimum, et Herimannum virum potentissimum, sed brevis et cito finem habitura. Erat namque alter alteri dissimilis nobilitate et sapientia; facultate et corporis elegantia.

Præcipui
principes
Imperii.

E

f

10 Intrante igitur Junio Dux Henricus Rex cito futurus, de Bavaria et Orientali Francia collecta multitudo non modica, super Rhenum Wormatiæ venit, cupiens ibi transire, et Moguntiam ad regalem benedictionem percipiendam venire. Sed Dux Herimannus, adunatis Alemannis et quibusdam Francis, et Alsatiensibus, Wormatiam ad contradicendum transitum festinavit, ibique transire nec unum permisit. Et facile resistere poterat, qui Rhenum adiutorem habebat. Erant autem cum Duce Henrico viri illustres et sapientissimi, scilicet: Archiepiscopus Moguntinus, archiepiscopus Salzburgensis, Episcopus Brixienensis, Episcopus Wirzburgensis, Episcopus Regenesburgensis, Episcopus Strasburgensis, Episcopus Bataviensis, Episcopus Frisiensis, Abbas Fuldensis, ceterique Abbates et Comites plurimi.

Henricus
Wormatiam
tendit, fru-
stra ob-
stante Heri-
manno,

F

11 Cum his Dux, habito consilio, reditum in Bavariam simulavit, et quasi transitum desperans, Loresheim venit. Inde Moguntiam festinans, sine impedimento transivit. Ibi octava Idus Junii in Regem eligitur, acclamatur, benedicatur, coronatur. Ibi Franci et Musellenses *g* conveniunt, Regis efficiuntur, et majestatem ejus ex debito venerantur. Celebratis igitur diebus ordinationis suæ, et quibusque venientibus in militiam susceptis, Rex Rhenum iterum transiit, cum maxima multitudo per Orientalem Franciam in Alemanniam ire properavit, ut Herimannus, audita devastatione terræ suæ, a cæpta rebellionē desisteret, et caput, ut ceteri, regię majestati subderet. In Alemanniis igitur Rex pluribus diebus moratur, nolens et volens terram depopulatur.

atque Rex
coronatus vi
Junii, ho-
stem aggre-
ditur,

g

12 At Hermannus *h* duræ mentis, et protervæ cervicis, iratus super Episcopum Strasburgensem, eo quod sapienter egerit, et partem melio-

qui spoliata
Argentina,
h

rem

EX EDITIONE
GRETSERI.

rem elegerit, juncto sibi Cunone genero suo, Argentinam adivit, et militibus Episcopi non fideliter resistentibus, muros civitatis fregit, spolia non modica cepit, ecclesiam violenter intravit, et impie violavit. Interea Rex, qui erat in Alemannia, Augiæ nativitatem S. Joannis celebrabat, et neminem timens, se potenter habebat. Cum nunciatum esset ei, quod Herimannus obvius venire vellet et pugnae termino litem finire, sententia hæc Regi placuit; ab Augia discessit, in quædam prata amplissima, et ad decertandum opportuna pervenit. Ibi adventum Ducis expectans, et pugnae iudicio *i* subire non refutans, solennitatem Apostolorum celebravit. Sed Herimannus, salubri consilio usus, occurrere Regi renuit, et sibi suisque salubrius esse ut latitaret, quam obviam veniret, credidit.

*belli aleam
subire ab-
nuil, ditionis
vastationem
passus;*

B

13 Regi ergo sic præstolanti, quidam non providæ mentis dabant consilium, ut Constantiam iret, et ibi Herimanno, quod in Argentina commerucrat, recompensaret. Episcopi enim Curiensis et Constantiensis, cum Herimanno erant, non tantum illum ex corde ad regnum eligentes, quantum vicinitatem ejus timentes, et de termino litigii dubitantes. Sed Rex, ut erat providus, et de dominio ejusdem civitatis securus, illis leniter et blande respondit: Absit, ut pro Herimanni insania in illum retorqueatur vindicta, a quo mihi regni est concessa corona. Fortassis etsi pro Argentina Constantiam vastarem, non mihi damnum minuerem, sed duplicarem. Insuper male comparat regnum, qui in ejus adeptione animæ postponit detrimentum. Coronavit me Deus non ad violationes Ecclesiarum, sed ad puniendos violatores earum. Diu igitur in pratis expectans, et ad ultimum, sciens non venturum, inde discessit, et per Alemanniam, curtes *k* Ducis ubique vastando ire cœpit.

k

*a quo suos
cohibet Hen-
ricus,*

l

14 Tandem pauperum clamor nimius excrevit, et usque ad Regis aures pervenit. Quem Rex diu ferre non potuit, sciens eos nihil in duritia Ducis deliquisse, et ob hoc plus justo passos fuisse. Quapropter pietate motus ab Alemannia recessit, et in Franciam *l* terram unice sibi dilectam venit, certus de Duce, quia vellet nollet, cervicem flectere, et jugum pati quandoque deberet.

*qui rejectis
de ducatu
Bavariæ He-
zlonis postu-
latis,*

m

15 Prætercundum non existimo, quod antequam Rex ab Alemannia exiret, Hezelo, Bertholdi filius, quem tempore ducatus sui ultra omnes Comites regni hujus ditaverat, legatos quos in ipso exercitu meliores eligere poterat, ad ipsum transmisit, [et] ut Bavariensem ducatum sibi concederet, inconsulte rogavit. Sed inconsultæ quæstioni consulta paratur responsio, et festinanti petitioni, ponderata monstratur deliberatio. Patienter enim audita legatione, ait: Quos semper præcipuos inter omnes gentes habui, quosque semper toto mentis affectu amavi, hos adepta benedictione regali, in lege sua nec deteriorare volo, nec deteriorari patiar, dum vixero. Legem habent, et ducem eligendi potestatem ex lege tenent *m*: hanc ne dum ego frangam, quicumque frangere tantaverit, me inimicum habebit. In hac etiam expeditione male [nil] promeruerunt, ut cuilibet eos, absque eorumdem electione, concedam. Adhuc mecum sub ancipiti fine militant, et ego eos nolentes cuilibet mortalium traderem? Expectet, ut in Bavariam redcam; ibi, si illum elegerint, eligo et lando; si renuerint, renuo. Nec etiam existimo illum esse tantæ insipientiæ, ut ex meo dedecore honorem suum quærat amplificare. Hezelo accepto hujusmodi responso, fomi-

tem rebellionis concepit, quem post annum monstrando in dolorem sui peperit.

D

16 Rex igitur non multis diebus in Francia moratus, in Turingiam ivit. Ibi absque mora, Guilielmus Princeps Toringorum cum exteris occurrens, Regis efficitur. Inde Rex procedens in Saxoniam, pervenit Merleburg *n*. Benno Dux Saxonum, Bulizlaus Dux Sclavorum, Liebo Archiepiscopus Bremensis, Benno Episcopus Hildensis *o*, Ratherius Episcopus Paderbornensis, Arnulphus Halberstetensis, ceteri Episcopi de Saxoniam, et Comites plurimi in festivitate S. Jacobi Regi occurrunt, acclamatum suscipiunt, collaudant, collaudato manus singuli per ordinem reddunt, redditis manibus fidem suam per sacramenta promittunt, fide promissa, regem coronant, coronatum in solio regio locant, locatum debita congratulatione venerantur.

*a Saxoniam
Principibus
recipitur.*

*n**o*

17 His strenue peractis, Bulizlaus inde discedens, ab ipsa die, qua fidem promiserat, et promissam sacramento firmaverat, perversa meditari, et meditata, prout potuit, cœpit machinari. Ipse enim et Hezelo colloquutione in invicem habita, alter alterius venenatis consiliis tactus, uterque cœpit, quod utrumque male finisse pudit. Interea Regi a Saxoniam in regnum Lothariense properanti Gruonæ occurrit uxor sua, Domina Cunigunda nomine jam extans, sed recito regina futura. Inde enim Paderbronam veniens, in festo S. Laurentii, acclamatur, benedicitur, coronatur, et fit Kunigunda Kuninga *p*, quod Latine interpretari potest, regia, regina.

*Perfidia Bo-
leslai ducis
Sclavorum.*

E

p

18 Sed ut numquam serenitas, quam non sequatur nubilositas; sic raro jocunditas, quam non comitetur adversitas. Nam in benedictione Reginæ cunctis exultantibus, Bavarii (quorum mos est in aliena terra velle, quod in sua volunt *q*) circa civitatem fruges colligere, et agricolas sua defendere volentes, irrationabiliter cœperunt tractare. Quæ res indigenas commovit, et ad resistendum etiam fortiter, animavit. Domestici igitur Regis, et indigenæ, invalescente contentione, confluent, concurrunt, conveniunt. Pugna gravis oritur, ex domesticis Regis juvenis unus interficitur, frater scilicet Domini Filberti, qui tunc temporis erat Cancellarius, postmodum vero Frisiensis factus est Episcopus. Hujus interfec-tione omnes Regis fideles commoti graviter, cives cœperunt persequi, et eos persequendo, insatiabiliter grassari. Et nisi regia potestate retinerentur, omnes usque ad interniciem *r* persequerentur.

*Coronata
Paderbornæ
Cunigunde,*

q

F

r

19 Cum plurima igitur difficultate sedato tumultu, castigatisque illis, quorum stultitia causa seditionis extitit: inde Rex Dinsberg properat, et illic Lothariensium adventum expectat. Occurrunt primi Leodicensis, et Cameracensis Episcopi, nil de regis prudentia dubitantes, nil de fide ejus hæsitantes. Occurrit etiam Coloniensis Archiepiscopus, sed quanto ditior, tanto morosius. Erat insuper causa dilationis, Moguntia accepta corona benedictionis. Hi simul Regis efficiuntur, fidem promittunt, promissam sacramento concludunt. Cum his Rex Aquasgrani perveniens, ceteris Lothariensibus convenientibus in nativitate, post partum Virginis eligitur, collaudatur, in regiam sedem extollitur, glorificatur. Sed sub ea glorificatione quidam palmas, quidam lacrymas fundebant. Lacrymantes namque Ottonem dolebant amissum, Heinricum non cognoscebant susceptum.

*pugna inter
Bavarios et
alios sedatur.*

20 Sic igitur Rex in regnis singulis antecesso-

ris

A ris sui, præter Italiam et Alemanniam, receptus, et ab omnibus unanimiter collaudatus, in Franciam revertitur, ut ibi hiemis asperitate transacta, vere amœnitatem reducente, in Alemanniam exercitum duceret, et Herimannum, qui consiliis prudentium uti nolebat, diversis vastationibus afflictum, pati jugum doceret. Sed Herimannus, qui consilia juvenum sequendo, et spem vacuam tenendo extra se positus erat, se in semetipsum recollegit, et in solennitate S. Remigii Brusellæ s Regi obviam venit, sciens melius esse, ante damnum non fecisse pœnitere. Nudis igitur pedibus cum fidis intercessoribus Regi se repræsentat, pro male commissis veniam petit, pro bonis suis per regium donum possidendis gratiam quærit, pro his impetrandis, humo tenus genua flectit.

recipitur in gratiam.

B Quod ille non renuit, sed jussu et consultu Regis, dictæ ecclesiæ abbatiam S. Stephani, in recompensationem detrimenti a se illati, tradidit. Hac conditione firmata per manus et sacramenta, Regis efficitur, et sic se contentionem male cœptam finisse, lætatur. His expletis in Bavariam, nativam terram suam, Rex redire decrevit, nolens novos sic frequentare fideles, ut postponendo demembraret veteres.

Beneficentia in Blademarium.

22 Regensburg igitur S. Martini solennia celebrans, Blademario cuidam Sclavo ducatum Boemicensem largitur, et ut ceteris acceptabilior existat, illum plus justo verbis et rebus honorat. Pluribus igitur diebus in Bavaria moratur, quærentibus legem justitiam faciens, et visitandi gratia venientibus, honorem, prout quisque dignus erat, exhibens.

Adversus Harduinum tyrannum,

C Eodem tempore quidam episcopocida, Harduinus nomine, non regnabat, sed vitiis in se regnantibus, subserviebat in Italia. Audita enim morte Imperatoris Ottonis, Longobardi surdi et cæci, et de futuro non providi, hunc elegerunt, et ad pœnitentiam festinantes in regem sibi coronaverunt. Is tunc, ut dixi, subserviens dominabatur, et adventum Regis Heinrici semper expectans, introitus Longobardiæ quos Clusas indigenæ vocant, cum cautela satis provida tuebatur. Quod etiam verum Dei erat judicium: Episcopos, qui in electione illius præ ceteris omnibus æstuantibus et sitientes fuerunt, honorabat ut bubulcos, tractabat ut subulcos. Quadam namque die episcopum Brixensem ad se venientem, et nescio quid ratiocinari volentem, ut cœpit ei ratiocinatio displicere, per capillos arripuit, et humo tenus quasi bubulcum vilissimum dejecit. Cum majoribus nihil tractabat, cum juvenibus omnia disponebat. Quod etiam erat gravissimum; sub eo prævaricatores, violatores, depopulatores dominabantur; legum amatores, Dei cultores deprimebantur. Cupiditas in eo erat consiliaria; avaritia, cameraria; pecunia, domina et regina. His pedisequis adulterina sceptrata tenebat.

in Episcopos Henrico faventes contrarios,

24 Quapropter quidam pro coronatione illius, pœnitentia ducti, Regi Henrico, alii legatos, alii literas transmittunt, ut terræ, oneri gravissimo subjacenti subveniat, humillima prece deposcunt. Mandant etiam, ut si ipse idem in aliquibus occupatus teneretur, saltem eis suorum Principem aliquem cum paucis transmitteret. In voluntate

hujusmodi, aliqui manifesti, aliqui erant occulti. Tieboldus namque marchio, et archiepiscopus Ravennas, et episcopus Mutinensis, Veronensis, et Vercellensis, aperte in Regis Heinrici fidelitate manebant. Archiepiscopus autem Mediolanensis, et episcopi Cremonensis, Placentinus, Papiensis, Brixensis, Comensis, quod volebant, manifestabant. Omnes tamen in commune Regem Heinricum desiderabant, precibus per legatos et literas invitabant.

25 Tandem a Rege Otto dux Carentanorum, qui etiam Veronensem comitatum tenebat, ad petitionem Longobardorum explendam, eligitur, et cum paucis, propter fiduciam superius nominatorum, in Italiam dirigitur. Cui etiam Otto filius Heriberti cum Ernesto filio Tietboldi marchionis adjungitur. His, inter montana, quæ Bavariam et Carinthiam ab Italia sejungunt, super aquam, quæ Brenta vocatur, convenientibus, Carentani et Foro-Juliienses, cum paucis occurrunt, veluti de promissis Italicorum fiduciam habentes, et de pugna nil cogitantes. Interea archiepiscopus Ravennas, et Tieboldus marchio cum ceteris manifestis fidelibus Heinrici Regis suos congregaverant, volentes occurrere Theutonicis, et eos in Italiam cum securitate recipere. Hæc Harduinus præsciens, Veronam cum maxima multitudine venire festinavit, ut et ibi Italicis, in adjutorium Theutonicorum festinantibus, viam interciperet, et Clusas, quæ ab episcopo Veronensi servabantur, expugnaret: quod et fecit.

parantur arma, quæ ipse armis repellere tentat,

E

26 Clusis igitur expugnatis, audiens Theutonicos in Tridentensem planitiem convenisse, illo cum omnibus suis festinavit. Sed ibi Theutonicis non inventis, se in campaniam Veronensem reduxit, ibique in quodam Castellulo Nativitatem Domini celebravit. Sed ab hujusmodi homine celebratio, rectius celebrationis dicetur abusio. Interim Theutonici juxta montem quemdam, qui Ungarius (nescio qua de causa) vocatur, prævenientes; et Harduinum jam Clusas occupasse scientes, ipsi Harduino legatos suos transmittunt, et ut aut eis cedat, donec transeant, aut sibi cedentibus veniat, rogant. Harduinus, audita legatione, sese in fraudem deceptionis convertens, ait: Nobiscum nocte maneatis, crastina die cum nostris fidelibus inito consilio, vobis respondere poterimus.

usus fraude,

F

27 Legatis igitur insidias non intelligentibus, ipse per totam noctem castra suorum circuit, ut in crastino parati sint ad congregiendum Theutonicis, monet. Die lucente, legati venientes ad accipiendum responsum, Longobardos omnes loricanos, et ad prælium paratos vident; quid hoc significet, Harduinum interrogant. Ille consilium iniquitatis evomens, ait: Fortassis unius temporis erit renuntiatio vestra. Inde promovens exercitum media die ad Ungaricum montem pervenit. Exercitus autem ille existimabatur MXV esse virorum. De Theutonicis vero vix erant quingenti; et hi partim per fodrum t divisi; partim ad vias custodiendas transmissi. Qui, Harduini adventum percipientes, repente armantur, et prout possunt, ad resistendum parantur, virtutis eligentes famam, et postponentes vitam.

qua Henricianos circumveniens

t

28 Interea Harduinus cum Longobardis supervenit. Otto cum Theutonicis obviam venit. Fit congressio, fit pugna, fit cædes ex utraque parte gravissima; et pene Theutonicorum, quamvis paucissimorum, esset victoria, si non impediret Ottonis, Fratris Regensburgensis episcopi, fuga.

eos in fugam coniecit.

EX EDITIONE
GRETSERI.

Illo enim fugiente, Theutonicorum acies minuitur, et iterum a multis congressa, devincitur. Longobardorum tandem extitit victoria, sed plurima suorum cæde comparata. Revertuntur Theutonici, et sic tunc confusi, quandoque tamen talionem reddituri. Interea Rex a Bavaria in Franciam reversus, Frankenfort Nativitatem Domini celebrat, multorum legationes suscipit, legatos cum muneribus et responsis dignis remittit. Herimannus etiam, jam ante jugum pati nescius, eidem celebrationi interfuit, et, ut oportuit, per omnia regiae majestati obediens fuit.

ANNOTATA.

a *Voluit dicere decima quinta; fortasse amanuensis aliquis per xv descriperit quod alter mutaverit in XII, ut clarius patebit in anno sequenti qui signatur Indictione I.*

b *Locum hunc corruptum esse, recte advertit Gretserus; verum satis patet, legendum post Ottonis tertii obitum.*

B c *Nempe Burgundiæ.*

d *Senior pro Domino, quod hic, apud Ditmarum et alios frequentissimum est, unde Gallicum seigneur.*

e *Forte refecit, inquit Gretserus, quamvis etiam intelligi possit, exercitum liberalitate conciliatum, adeoque receptum fuisse.*

f *Celebre fuit per id tempus palatium a S. Henrico sæpe frequentatum, ut lege apud Ditmarum et in Annalibus Hildesemensibus.*

g *Intellige Mosellanos, seu eos qui ad Mosellam fluvium incolunt.*

h *Scribitur promiscue Herimannus seu Herimannus.*

i *Gretserus restituit iudicium: lege, pugnae aleam subire non renuens.*

k *Curtis pro palatio sumitur, ut jam de Poledæ seu Polithi diximus, Gallicè cour, Belgicè hof. Hic pro bonis, fundis seu possessionibus accipi videtur.*

l *Nempe Franciam orientalem, seu Franciam.*

m *Hæc accommode intelligenda sunt: nam Bavarios plenum electionis jus habuisse viciosum non est; quin et Sanctus ipse Henricum, S. Cunegundis fratrem, iis ducem dedit, atque eundem pro suo arbitrio deposuit et restituit, ut habes in Commentario prævio.*

n *Alias et melius Merseburg.*

o *Quis hic sit Benno Hildenensis episcopus, nescio: puto, indicari S. Bernwardum antistitem Hildesemensem, S. Henrico fidum et carum.*

p *Alludit auctor ad nomen Kunig, quod Germanis Rex est; regina Kunige.*

q *Malim legere nolunt, nam neque Bavari, neque alii in terra sua prædando assuescunt.*

r *Satis patet, voluisse scribere internecionem.*

s *In ditione episcopi Spirensis, alias Brucksalia. Reliquus sensus melius intelligitur quam explicari possit.*

t *Pabulatum missi erant: nam fodrum sumitur pro pabulo vel annona, hominibus æque ac iumentis necessaria, de qua voce plura vide in glossariis.*

ANNUS CHRISTI MIII, HENRICI IMPERANTIS II.

Anno ab Incarnatione Domini MIII, Indictione prima, Rex Henricus in Mosellensem pa-

gum, in quem nondum intraverat, ire decrevit, sciens, quod terra, quam Rex non frequentat, sæpissime pauperum clamoribus et gemitibus abundat. Theodonis-Villam igitur venit, et ibi cum omnibus Mosellensibus generale colloquium tenuit. In quo colloquio duces Herimannus, et Theodoricus, qui defensores et coadjutores legum esse debebant, conscii sibi ipsi, impugnatores erant, et expugnatores esse volebant. Sex Rex, ut hoc cognovit, quanto eos adversus justitiam pertinaciores vidit, tanto ardentius institit, et quibusque, super ipsos etiam duces clamantibus, legem faciendo satagit. Tandem inter diversos clamores castellum unum ducis, quod Mulsberg vocabatur, in detrimentum pagensium esse comperiens, diruere jubet, ut non restruatur communitio potentissima monet.

30 Colloquio potenter habito, Aquasgrani ire decrevit, ut ibi et anniversarium Imperatoris debita devotione recoleret; et Lotharienses ad se confluentes, ad fidelitatem sui, et utilitatem regni corroborat. Interim infirmitate gravissima tangitur, et Rex cum sit, homo esse monetur. Iter tamen cœptum finivit, et Aquas usque pervenit. Ibi commemoratione consanguinei, et Senioris sui a devotissime habita, plurima de sanctitate S. Servatii audiens, Trajectum ivit, ut et Sanctorum ibi quiescentium sibi intercessionem imploraret, et ad servitium Dei locum et vitam canonicorum ordinaret. Ibi primum de bello inter Italicos et Theutonicos habito audivit; et, quod sapientis est, æquanimiter tulit, sciens, nec cœlum semper posse serenari, nec res humanas sine intermissione prosperari.

31 Inde S. Lamberti merita non parvipendens, Leodium venit. Ibi cholicam infirmitatem ab antecessoribus suis sibi ingentiam, gravissime patitur; et, qui per regalem potentiam usu humanæ fragilitatis extollitur, per corporalem molestiam paterna castigatione reprimitur. Aquasgrani iterum revertitur, Purificationem S. Dei Genitricis celeberrima devotione veneratur. Lothariensibus, data licentia, inde discessis, Noviomagum venit. Ibi pluribus diebus Quadragesimæ moratur, Deo, quæ Dei sunt, reddens, et hominibus, quæ sua sunt, faciens. Interea Bladimarius dux Boëmensis moritur, et Bulizlaus infidelitatis venenum, ex propriæ iniquitatis fonte potatum, in contrarietatem Regis evomere nititur. Nam Pragam, quæ caput est Boëmiæ, per pecuniæ deceptiones, per falsas promissiones, per astutissimas fraudes invadit. Milzaviam quoque Saxonie et Polonie interjacentem marchiam, insidiis, quibus edoctus erat, suæ infelicitati subjicit.

32 Quod cum Regi nunciatum esset, non inflammabatur, non stomachabatur, non ad vindictam repentinis motibus animabatur; sciens, quia ira et festinatio semper inimicæ sunt consilio. Sed notitiam dictæ invasionis dissimulans; mandavit ei per legatos sapientes et eloquentes, ut terram suam, quæ Principe noviter erat viduata, non invaderet, quam, si vellet, cum gratia sua et dono voluntario acquirere posset. Hujusmodi legationem Bulizlaus audiens infelix mandata sprexit dulcia, amara quandoque passurus verbera. Erat enim Hezelo cum eo puteum fodiens rebellionis, de quo infidæ bibiturus erat aquam confusionis; laqueos quoque connectens, casurus iu ipsos. Quadragesima finita, Rex, qui Theleborg b Paschâ celebrat, et Bulizlai violentiam, ut sapiens, scienter ignorat; Ottonem

D
*Henricus
Rex subditis
jus egregie
dicit.*

*Celebrat an-
niversarium
decessoris, et
Trajectum
pergit;*

E

a

*inde Leo-
dium, rur-
sus Aquis-
granum, et
Noviomagum,*

F

*ubi audita
Boleslai vio-
lencia, ju-
stam vindi-
ctam medita-
tur.*

b

quoque

A quoque et Ernestionem tunc sibi obviam ab Italico prælio venientes, pro vulnere susceptione, pro necessariæ fugæ confusione, donis regiis honorat, et debita consolatione relevat..... quoque tunc usque Saxonibus infestos, ultro venientes c

Hezelonem ci
fœderatum
audiens.
d

33 Post hæc in diebus Rogationum Meresberg d moratur, ibique ei de Bulizlai, et Hezelonis contumacia renunciatur. Ipse, credere dissimulans, inde discessit, et ad celebrandam Pentecosten Halberstete venit. Deinde in Bavariam tendit, scire volens, an, quæ de Hezelone dicebantur, vera essent. Quo cum pervenisset, et Hezelonis furorem circa loca sibi finitima irrationaliter accensum comperisset; ac Bulizlai adjutorio illum fretum esse novisset, Bulizlao talionem in futura reservans, a sinu regni sui insitæ pestis radicem primum extirpare decrevit, ut interioribus quieti et paci restitutis, exteriores inquietationes facilius postmodum extingeret; non ignorans, quoniam insipientis est in vulnere repente cutem sanare, et contusionem carnis sub sanatione cutis occultare. Vulneris enim curatio, si ab interioribus ad exteriora deducitur, firmiter in superficie concluditur.

B

e
item Ernestum et proprium fratrem Bruno-

34 Interea et Ernesto e eidem rebellionem adiungitur, nulla læsione coactus, sed, vel juvenutis fervore, vel per eum commoda sua amplificare quærentium suggestionem seductus. Dominus Bruno etiam frater Regis Heinrici et episcopus associatur, ætate juvenis, et per juventutem ad seducendum facilis. Et hoc infidelium erat gloriatio, quod in partibus suis fratrem Regis habebant. Hæc ergo conspiratio, quanto juniores et insipientiores colligit, tanto turpius et enervius defecit. Dicitur enim: Insipientium glomeratio, consilii est dissipatio; et consilii dissipatio actuum est enervatio.

intestina primum sedandi cupidus,

35 Rex igitur quosdam Lotharienses et Francos ac Bavarios colligens, intrante Augusto, in Franciam exercitum super Hezelonem duxit; bona ejus devastavit, ipsum cum domino Brunone et Ernestone per silvas latitare coegit. Tandem se ad castellorum munimenta contulit, quæ capi posse, nec Hezelo timebat, nec aliorum quisquam credebat. In primo igitur impetu Mertula diruitur, et Hezelonis milites in ea capti, per intercessionem Principum, sani et salvi permittuntur abire. Sclavi autem [a] Bulizlao in adjutorium missi, in servitutem exercitui distribuuntur.

C

f
Hezelonem fortiter ad-

36 Post hæc Rex Crucinam f obsedit, ubi uxor Hezelonis ac filii erant, et quæque illi chariora esse poterant. In qua obsessione in primis post annonam incaute exeuntes, ab Hezelone, ceterisque suis coadjutoribus vulnerabantur, capiebantur, occidebantur. Rex hoc cognito, quotidie quadringentos custodes exeuntibus adhibuit, ut hos custodirent, et insidias insidiantibus pararent. Hoc Hezelo cum sociis audiens, se in vallem quamdam recepit, in quam nulli, nisi per semitam unam patebat introitus: ibi tentoria fixit; ibi noctibus, nescio, an tribus aut duabus, quasi tutus de rapina pauperum vixit. Hoc custodes per rusticum unum comperientes, circa horam sextam, in qua illi se, pro æstu diei, remissius habebant, in vallem latenter descenderant, loca plurima circumcuntes, et diligenter Heinrici castra quærentes.

ejusque et Brunonis,

37 Tandem unus eorum tentoria videns, nimis festinus ad invitandum socios, Kyrie eleison

cœpit clamare; et hoc, ut citius veniant, frequenter iterare. Hæc Hezelo percipiens, relictis tentoriis, armis etiam, fugam inivit, et a manibus supervenientium se vix liberavit. Dominus Bruno quoque parmula non bene relicta, qua extra se positus utebatur, hos, quibus imperare posset, si cum fratre maneret, turpiter fugit; et fit risus, qui honor esse debebat et decus. Sed hæc juventutis erant. Dicitur enim: Qui sine fræno scientiæ a juventute ducitur, in dedecoris angustias sæpe præcipitatur. Et hæc juventutis fuisse ætas postmodum monstravit adulta; quæ illum reddidit et utiliore sibi ipsi, et fidelior fratri. Ernesto capitur et ante Regis præsentiam ducitur.

38 Quidam illico Regi suggerebant, ut hunc capitali sententia feriri juberet; quatenus per eum posteri castigarentur, ne Regis offensam incurrere sine causa niterentur. Sed Moguntinus archiepiscopus, qui summum locum impetrandi quælibet apud Regem tenebat, intercessor accessit, et juvenem legi surripuit, mortique subtraxit. Tandem a Rege Crusina capitur, diruitur, incenditur. Uxor Hezelonis cum suis abire permittitur, et hoc ei per intercessionem fratris sui Ottonis conceditur. Hezelo captam esse Crusinam audiens, ad quamdam suam munitionem, quæ Erana vocabatur, fugiendo pervenit; et ibi Sigefridum quemdam Saxonem, perversæ conspirationis participem obvium habuit.

ac Ernesti,

E

39 Sed nec illic spem resistendi regiæ iræ habens, eandem munitionem idem ipse succendit, et miseriam suam celare nesciens, quantæ desperationis esset, monstravit. Hæc Sigefridus Saxo perspicuus, a spe cœptæ rebellionis cecidit; et qui per alienam fiduciam contra regiam majestatem intumuit, alienæ confusionis acredine tactus crepuit. Illuc igitur eum venisse puduit, et quanto citius potuit, ad propria remeavit. Hezelo vero cum domino Brunone ad Bulizlaum, quasi refugium unicum, fugit; et quod cuique est gravissimum, quasi mendicus alieno pane vivere discit. Interea Rex Eranam perveniens, causam sui adventus per manus hostis invenit expletam. Venit enim, ut destrueret; sed hostis destruxit, ne ipse destruendum inveniret.

et Sigefridi consilia dissipat,

40 Hezelone igitur fugato, castellis ejus dirutis, Rex Baveberg locum unice sibi dilectum redit, ibique exercitui data licentia, nativitatem S. Dei Genitricis celebravit. Inde in silvam Speicheshart g, quæ Bavariam a Francia dividit, veniens, post laborem expeditionis, delectationem exercuit venationis. Ibi autumnavit; ibi ad recreationem sibi, suisque jocunditatem plenam exhibuit. Inde per Franciam morose transiens, in Saxoniam venit, et Toringis ac Saxonibus in Milzaviam, expeditionem futuram indixit. Exinde Poledæ Nativitatem Domini celebravit.

victorque Bambergam se recipit.

F

ANNOTATA.

a Ottonis III, quem etiam supra seniore vocavit seu dominum.

b Intellige Quidlingburg, vel, ut legunt Annales Hildesemenses Quidelingaburg, loco æque ac Palthi eo tempore notissimo.

c Hic aliquem Sclavorum populum ab Adelboldo indicatum fuisse, non male observat Leibniti.

d Lege ut supra Merseburg.

e Ernesto, Ernestio et Ernestus pro eodem accipiuntur.

f Monet

EX EDITIONE
GRETSERI.

f Monet Leibnitiſ, legendum Crossen, forte Creusen in ſuperiori Palatinatu Bavarix.

g Alias Speteshart, inquit Leibnitiſ, hodie Spessart, mons ſilvoſus, et tranſitu ſatis difficilis; qui inter ditionem Moguntinam et ulterioſſimam Franconiam ſitus eſt, ut ſerpe error hic in textum irrepiſſe videatur, niſi Bavariam in Sueviam uſque tunc extenderint.

ANNUS CHRISTI MIV, HENRICI IMPERANTIS III.

Electo Mag-
deburgensi
episcopo Ta-
ginone,

B

a

Boleslai fines
devastat.Hezeloni pœni-
tentia ductus
Regi se
submittit;

C

b
et Bruno
quoque in
gratiam re-
cipitur.

c

Anno ab Incarnatione Domini millesimo quarto, Indictione secunda, ab Archiepiscopo Magdeburgensi, Giselario nomine, qui pluribus annis paralyſi tactus a metropolitana civitate exire non poterat, Rex invitatur. Ductus pietatis affectu obediens extat, et ad visitandum Archiepiscopum Magdeburg tendit. Quo cum perveniſſet, Archiepiſcopus jam viam univerſæ carnis iniit; et, qui Regem exspectabat, ad Regis Regum præcepta migravit. In cujus ſucceſſionem Tageno a Regis capellanus illico eligitur, et in ſedem episcopalem clero et populo collaudante, extollitur. Inde Rex Merseburg progreditur, et ibi Purificationem S. Dei Genitricis debita reverentia veneratur. Ibi etiam Tageno Archiepiſcopus a ſuis ſuffraganeis consecratur.

42 Post hæc, collectis Toringis et Saxonibus, Rex in Milzaviam intrat, munitiones, quas Bulizlaus occuparat, expugnare volens; ſed huiusmodi diſpoſitum hiemis aſperitas interceptit, et effectum, qui expleri leviter in æſtate poſſet, regiæ voluntati deuegavit. Omiſſis igitur munitionibus, terram devaſtat, hanc incolis deputans culpam, quod pecunia corrupti, ex fide Bulizlao non reſtiterint. Inde Merseburg revertitur, juxta decurſum Albiſ marchiones ſtatuens, qui et Saxoniam, et Bulizlai incurſum latrocinandi cuſtodiant, et ipſi Bulizlao aſſiduæ inquietationis moleſtias inferant.

43 Interea Hezelonem cœpti pœnitet, et ſub alieno panc diutius vivere pudet, ſolivagum etiam inter alienos exulare tædet. Eligit ergo potius periculum mortis inire, quam ſic vitam ducere. Tandem revertitur, et fidis quæſitis interceſſoribus, Merseburg ſe majestati regiæ reddit. Sic contra ſtimulum calcitrans, bis aculeum ſenſit, quia et ſua perdidit, et ſemetipſum alienæ poſteſtati tradidit. Dominus Bruno autem apud Bulizlaum conſolationem non inveniens, ad ſororem ſuam Ungaricam reginam confugit; et etiam ſemetipſum recognoscens, interceſſionem ejus imploravit b.

44 Rex interea injuriæ, quam Theutonicis Itali intulerant, non immemor, a Saxonia diſcendens in Bavariam venit. Ibi Heinricho fratri Reginæ in feſtivitàte S. Benedicti ducatum Bavarieſſem conſeſſit. Tandem illi Auguſtam venienti, quæ in confiniis Bavarix et Alemanniæ ſita eſt, Lotharienſes, Franci et Alcmanni obviam veniunt, ad ulciſcendam injuriam Theutonicis illatam voluntarii, et regio honori per omnia deſervire parati. Cum hiſ inde progrediens, ut congregaretur exercitus, in loco, qui dicitur Omuga c, ſubſtitit. Ibi ei dominus Bruno cum legatis Ungaricis Regis, qui ad intercedendum pro eo veniebant, ad ſe reſverſus, obviam venit,

et veniam pro commiſſis humiliter poſtulans, fratris viſcera movit, et celeriter ad ignoſcendum inflexit. Nam in proverbio dicitur: Cuique mo- deſto fratris lacryma cito movit viſcera; et pro- ximi calamitas, propria fit anxietas. Qua decuit ergo pietate recepit; et receptum, qua debuit, familiaritate ſibi colligavit. Inde promovens exercitum per loca ſterilia, per montana aſpera, per ſilvas ſpatioſas, per vias lubricas, ad Tridentinam civitatem pervenit. Ibi, in die Palmarum, qua oportuit celebritate, ſuos diurnare fecit. Huius adventum Harduinus rex adulterinus præſentiens, ad Cluſas, quos ſibi fideliffimos exiſtimabat, cuſtodes tranſmiſit, et quantumcumque potuit, exercitum coadunare feſtinavit.

45 Deinde in planitiem Veronenſem venit, eventui primo ſimilem in futuris exitum ſperans. Hæc Heinrichus Rex percipiens ad alias vias ſe contulit; non, ut declinaret prælium, ſed ut faciliorem ſibi quæreret introitum. Erat enim im- poſſibile per Cluſas, juxta Atheſin, quas Harduinus cum plurima multitudine tuebatur, tranſire. Interea capellanus quemdam ſuum, Helmigerum * nomine, ad Carentanos præmittit; ut Cluſas longe a via recta ſe poſitas, quæ ab Harduino minus caute tuebantur, præoccuparet, mandat. Non enim quiſquam credere poterat; ut regalis exercitus per vias tam difficiles et anguſtas tranſire vel vellet, vel poſſet. Carentani regiis mandatis obediunt, et Helingerum ſuadente, in duas turmas dividuntur: una ante lucis ortum, omiſſis equis, latenter Cluſis ſuperpoſitum [montem] occupat; altera, lucente jam die, ſigno ab hiſ, qui in monte erant, audito, ad Cluſas expugnandas feſtinant. Cuſtodes nihil de hiſ, qui montem occupaverant, ſcientes, ad reſiſtendum Cluſas impugnantibus accedunt. Repente in monte latentes exſiliunt, Cluſasque defendentibus a dorſo infeſte ſuperveniunt. Cuſtodes, ſe deceptos eſſe percipientes: alii ſe in fugam miſerunt; alii in præcipitium; alii in Brentam aquam ſubcurrentem. Hac expugnatione Carentani Cluſas tenentes Regem exſpectant.

46 Hæc Rex per capellanus ſuum, quem præmiſerat, reſciens, feſtinavit ad Cluſas; et impedimenta relinquens, ac ſecum ad pugnam expeditos ſumens, cum maxima difficultate tranſivit. Deinde in planitiem veniens, ſuper aquam Brentam tentoria figere juſſit; ut ibi dies ſolennes majoris hebdomadæ digna devotione veneraretur. Non enim ei bonum eſſe videbatur, ut iu illis diebus, in quibus conditor pro conditis, creator pro creatis, Dominus pro ſervis, capi, flagellari, crucifigi, ſepeliri, in agnitionem ſuæ charitatis voluit; indiceretur aliqua congreſſio, ex qua violenta Chriſtiani ſanguinis fieret effuſio. Ibi ergo ab Archiepiſcopo Coloniensi chriſmatis fit conſecratio, illis partibus tunc valde neceſſaria. In duodecim enim episcopatibus circa introitum Italiæ, illo die, pro confuſione præſenti, nec Episcopuſ erat, nec chriſma ſacratum. Ibi a toto exercitu Cœna Domini devotiſſime ad memoriam reducitur, ibi Paraſceve, ibi Sabbathum ſanctum piis affectibus colitur. Inſuper Paſcha Domini et digna veneratione celebratur, et pia celebratione veneratur.

47 Post hæc Rex Palatino Comiti præcepit, ut per bannum regale exercitui toti fuga interminaretur; adderet etiam, ut, ſi quis fugere præſumeret, plectendum ſe capitali ſententia ſciret. Huiusmodi banno per exercitum audito, Rex aquam in tertia feria Paſchalis hebdomadæ

D

Henrici ex-
peditio in
Harduinum.* Helinge-
rum.
EPietas S.
Henrici et
exercitus in
majore heb-
domada.

F

Fugientibus
Longobardis.

trans-

A transivit, ibique tentoria iterum figere jussit, exspectans nuncios, quos ad explorandum locum, in quo Harduinus cum suis hospitabatur, præmiserat. Interea, qua ratione nescio, Longobardorum unanimitas se jungitur; et ad resistendum discordes, omnes ad propria redire festinant. Sive hoc timor egisset, sive amor Regis Henrici, seu Harduini execratio; illorum, qui interfuerunt, scientiæ relinquo. Hoc tantum scio; quia illius providentia non abfuit, cujus benevolentia et cuique, quod vult, sine lite concedit, et quod vult, occultis iudicii causis, per pugnam discerni consentit.

*Henricus
Rex Veronam venit,*

48 Patet igitur Heinricho regi introitus, qui per laborem sperabatur, per quietem a vera quiete concessus. Venit ergo Veronam, recipitur a civibus, acclamatur, collaudatur, coronatur. Occurrit ei obviam Tietholdus marchio, occurrunt et ceteri plures, a faucibus erepti furoris, et spei redditus libertatis. Inde Brixiam progreditur, et ab Episcopo, civibusque cum omni alacritate recipitur. Ibi Archiepiscopus Ravennas cum suis, et sibi finitimis ei obviam venit, et manus nondum dominio adulterino pollutas, seniori diu expectato reddit. Inde Rex Bergomum venit, et Mediolanensem Archiepiscopum per manus et sacramenta recepit. Inde Papiam. Ibi a multitudine maxima nobilium Longobardorum, qui ad suscipiendum eum congregati erant, per dignos applausus recipitur, et cum exultatione totius civitatis ad S. Michaelis ecclesiam ducitur. Ibi clerus, ibi nobilium cœtus, ibi plebs utriusque sexus omnes unanimes, uno ore Heinrichum Regem acclamant, collaudant, collaudatum per manuum elationem designant.

B

*et Papiæ coronatur Rex
Italiæ.*

49 Collaudatus igitur coronatur, coronatus ex debito ab omnibus honoratur. Ad palatium deinde cum omni jocunditate reducit. Tandem, declinante jam die, diabolus pacis invidus, concordie inimicus, discordie seminator fervidus; quo, post mysterium corporis et sanguinis Domini, Judas ad perpetrandum nefas infandissimum suscepto intumuit; eodemque suadente, in supplicium perpetuitatis crepuit; is et cives post manuum redditionem, post fidei promissionem, post sacramenti securitatem; nulla, quæ in rationem digne deduci posset, læsione coactos, adversus regiam majestatem (veneno ebrietatis immisso) commovit. Hoc itaque suasore, arman-
tur; hoc stimulatore, incitantur; hoc ductore, ad palatium properant; hoc ordinatore, mœnia cingunt. Quidam etiam intererant instigatores, qui per propriam conscientiam turbidi, sub Harduino malebant per illicitas rapinas vagari, quam sub Heinricho fræno justitiæ ac legis adstringi. Fit strepitus, exsurgit sonitus; in palatio statim auditur. Sed quia nemo talia, post fidem eodem die promissam, credere poterat, non cito intelligitur. Rex tamen, quid sit, explorari jubet. Renunciatur civitatis furor, renunciatur plebeie animositatis insania. Hanc Coloniensis Archiepiscopus, qui cum Rege erat, compescere se posse sperans, per fenestram suspexit, causasque tanti furoris inquirere cœpit. Sed lapidibus et sagittis supervenientibus vix eum cœptum finire sermonem licuit. Animositatis enim Longobardorum nimium fervebat; et ex eventu bellico contra Ottonem Ducem, adhuc contumaciæ vires habebat.

C

*Orta seditione, Rex et
regis se ad
defensionem
parant.*

50 Instant ergo palatium perrumpere Longobardi; resistunt Regis domestici, quamvis pauci. Erant enim Theutonici partim cum equis, partim

per hospitia, partim per castella illi comitatu finitima. Rex ilico per indignationem in iram efferbuit, et cum his, quos secum habebat, armatus exire voluit, numerum militum suorum spe supernæ gratiæ supplens. At Coloniensis Archiepiscopus toto, quo poterat, nisu cum his, qui sanæ mentis erant, Regem retinebat; sciens, quia capite perduto, nulla spes evasionis superesset in membris. Interea, invalescente clamore, Theutonici congregantur, complicitibus junctis, ad palatium tendunt, Longobardos ab effrænato furore paulisper compescunt. Tandem noctis densantur tenebræ, et lapidum ac sagittarum jacula Theutonicis fiunt infestissima. Necessitas rapit consilium; et ad providenda jacula, citissime facit incendium. Cum multo igitur sudore Theutonici muros civitatis impugnant; cum multo timore Longobardi pro vita repugnant.

51 Tunc juvenis quidam frater Reginæ, Gislebertus nomine, a Longobardis vulneratur. Pro cujus lethali vulnere Theutonici irritantur, et præ furore contra jacula cæci, muros civitatis expugnant, ac irrumpentes, sanguinem juvenis, stimulum scilicet furoris, vindicare festinant. Quorum quidam animo ceteris ardentior, Vole-
ramus nomine, se injecit in media Longobardorum agmina, et gladium, quo accinctus erat, extractum, uni eorum, præ ceteris insanienti, ab acumine galeæ usque in jugulum viriliter infixit, ac dicto citius, inter suos se illæsum recepit. Per totam igitur noctem pugna gravis habetur, et ancipiti termino suspensa, modo hos, modo illos, sub victoriæ spe audaciores et expeditiores reddit. Aliquando etiam Theutonici, testudine ex clypeis composita, eorum irrumpebant agmina, et quosdam vivos ex eis captos Regi repræsentabant.

*Audacia
cujusdam
Theutonici*

E

52 Interea palatium, quod Theutonicis aliquando fessis, unicum erat refugium, accenditur et incenditur, casumque minatur. Sed spe sublata refugii, magis animus eorum accenditur, et ad congregiendum iterum Italiam, ferventius incitatur. Clara itaque jam die, Alamannis, qui tardius hujusmodi negotia resciverant, longe a palatio muros civitatis frangentibus, Lotharienses et Franci Longobardos iterum ante palatium graviter persequi cœperunt, et eos fugere usque in mœnia propria compulerunt. Sed jaculorum a tectis venientium densitatem diutius sustinere non valentes, ignem coacti domibus immittunt; et ferro et flamma stragem civium miserabilem faciunt. Tandem Theutonicorum ira facile expleri nescia, satiatur cæde plurima; et postmodum, nullo jam resistente, se confert ad spolia. Sed jam incendio nimium invalescente, Rex a rigiditate mentis suæ flectitur, suisque ut a cœpto desistant, pietate motus imperat. Quos vix compescens, diutiusque concremationis fœtorem ferre non valens, ad munitiunculam quamdam, quæ sancti Petri Cella aurea vocatur, se contulit. Cives autem vix respirantes Regem sequuntur, et ut indulgeat ebrietati, obnixè precantur. Fit eis remissio, fit eis indulgentia. Sed facilis est indulgentia, postquam culpam excedit pœna. Sic igitur quos bellum adversus Ottonem effecit turgidos, noviter induta humilitas supplices reddidit atque subjectos.

*Palatium incenditur, sed
casi Longobardi veniam
petunt.*

F

53 Domita ergo Papiæ, tota concutitur Italia, ac indigenæ omnes ad Regem non invitati confluunt, et per omnia præceptis ejus obediunt. Civitates etiam, ad quas Rex nondum venerat, obsides ultro transmittunt, fidemque debitam per

*Domita Papiæ, reliquæ
urbes Italiæ
se Regi dedunt.*

sacra-

EX EDITIONE
GRETSEI.

d

e

Reditus in
Alsatiā,
ubi ferme
ruina domus
obruitur.

f

B

g

Expediit
contra Bole-
slauum, quam
Rex dissimu-
lat.

C

Nefarium fa-
cinus Bole-
slai in suos
fratres,

sacramenta promittunt. His expletis, Rex in quemdam locum, qui Pons longus vocatur, venit; ibique Longobardorum innumerabilis multitudo accessit, seseque ad obsequendum per omnia regiae majestati subjecit. Ibi habito colloquio, regnique depositis *d* negotiis, amore S. Ambrosii ductus, Mediolanum divertit, cujus linguae libertatem, et morum eximietatem amabat. Hujus, ceterorumque quiescentium intercessionem implorata, in prata Pontis longi revertitur, ibique Longobardos de repentino discessu ejus conquerentes, festini reditus solatur promissione. Inde Chromo *e* perveniens Pentecosten sanctam pia animi devotione celebravit. Indo discedenti Tusci ei occurrunt, et manus per ordinem singuli reddunt.

54 Posthæc Rex injuriam a Bulizlao sibi illatam tenens mente repositam, repatriare festinat; et per Montem celerem *f* in Alamanniam properat; sciens, quia terra puerili subjecta regimini laxis persæpe habenis utitur, et ex proprii arbitrii tumultuaria diversitate, per diversa præcipitia rapitur. Jam enim Dux Herimannus obiebat, et filius suus ducatu a Rege substitutus erat: qui, nimiae juventutis adhuc, nec semetipsum regere sciebat. In loco ergo, qui Turegum *g* dicitur, Rex colloquium tenuit, omnesque pro pace tuenda, pro latrociniiis non consentiendis a minimo usque ad maximum jurare compulit. Sic tota Alamannia sub pacis quiete statuta, in Alsatiā venit, et in Argentina civitate, dum in vigilia S. Joannis colloquium cum Alsatiensibus haberet, domus, in qua ad legem et justitiam faciendam sedebat, repente corruit, unique presbytero, qui cum Domina una anathematizata manere solitus erat, cruris ossa confregit. Ille solus obiit; alii nihil, præter timorem, passi sunt; sed in illius interitu didicerunt, quod sæpe per Psalmistam audierunt: Cum electo electus eris, et cum perverso perverteris.

55 Posthæc Rex Moguntiam venit, ibique solito pietatis affectu, Apostolorum solennia celebriter peregit. Tum per Orientalem Franciam transiens, in Saxoniam festinat, cor suum indignationis pondere gravatum super Bulizlaum, vindicta potenti relevare disponens. Indicitur Saxonibus, Bavaris, Francis Orientalibus expeditio, in medio Augusto terminus datur promotionis, ut frugibus inde præcollectis, abundantia comes exercitui esset. Mediante igitur Augusto, Meresborg Saxonum fit congregatio. Rex autem nemini suorum familiarium fateri volebat, sive in Poloniam, sive in Boëmiā vellet, cognoscens Bulizlai flexuosas versutias, quibus per quosdam sibi occultos amicos etiam secreta regia rescire solebat. Sed naves a Magdeborg usque Citizā congregari jubens, quasi in Poloniam velit, transitum futurum simulat. Id omnibus sperantibus, repente in Boëmiā exercitum ducit, quærens in primis propria recipere; deinde, pro vindicta, aliena invadere, non tamen penitus aliena, quæ regi sui pati jura debebant.

56 Interserere libet quiddam, quo audito, datur intelligi, raro esse culpam, quam non sequatur vindicta, nisi præmunierit eam poenitentia. Mortuo Bulizlao seniore, Boëmiensi scilicet Duce, et istius Bulizlai, de quo nunc agitur, avunculo, tres filii superstites ei remanserunt. Quorum primogenitus Bulizlaus nomine, adepto post patrem ducatu, crudelius cœpit vivere, quam terra illa pati vel vellet, vel posset. Indigenis igitur illum pro nimia crudelitate execrantibus, timere

cœpit, ne a fratrum suorum aliquo, Pragensibus id instigantibus, extruderetur. Ex mala ergo conscientia concepta suspicio, instigavit eum ad scelus nefandissimum, perduxit etiam ad facinus execrandum. Nam fratrum suorum unum eunuchizavit, alterum in thermis suffocare tentavit; at illi, unus eunuchus, alter semivivus in Bavariam, a paterna hereditate exclusi, fugerunt.

57 Rex Henricus hac impietate commotus, Blademario, de quo jam diximus, ducatum Boëmiensem dedit. Illo mortuo, Bulizlavus, Bulizlavi filius, Bulizlavo Meseconis filio in societatem conspirationis adscito, ducatum contra Regis voluntatem tenere tentabat. Inter illos ergo duos Bulizlavos fit amicitia ficta, fit societas subdola. Sæpe alter ab altero invitatur, sæpe alterius sumptibus jocunde convivantur, latente tamen igne sub cinere. Tandem Bulizlavus, Meseconis filius, jocunditatem Pragæ, et amoenitatem Boëmiæ, promissæ præponit amicitiae; et, ut nepote suo, qualibet ratione, ejecto, tantæ terræ principatu potiri possit, fraudum suarum intima scrutatur. Invitat eum ad convivia, et diversa præbet ciborum genera, amara demum propinaturus pocula. Satiatum enim illum militibus suis commisit, et, ut eductus excæcetur, oculorum nutibus ad similia edoctis, innuit.

58 Implentur impietatis jussa, et committuntur iniquitatis opera. Sic, qui fratrem eunuchizavit, a consanguineo et socio suo deductus periit; quique fratrem in consortio principatus parem habere noluit, per supplicium passionis factus est suppar, et inutilior. Hoc ergo excæcato, Bulizlavus Meseconis filius, ut superius dixi, per fraudes flexuosas, per versutias sibi semper pedissequas, per promissiones infinitas, Pragā et totam Boëmiā invadit; ac dominio taliter adepto, turgidus per loca, regio exercitui pervia, castella firmissima munit.

59 Interea Rex cum Saxonibus veniens per montem quemdam, in quo jam Bulizlavus munitionem quamdam ad contradicendum introitum firmaverat, præmissis in nocte marchionibus, cum maxima difficultate in Boëmiā intrat. Cujus introitum, ut Boëmienses senserunt, quidam pavore regiae præsentiæ exanimati, castellum unum cum semetipsis Regi reddiderunt. Illud illico Rex Larameri *h* eunuchō, fratri cæci Bulizlavi, quem secum nativam in terram pro pietate reducebat, cum summa benevolentia, concessit. Deinde, iter suum protelando, per terram illam progreditur, exspectans Bavarios, quibus non idem, qui et Saxonibus in Boëmiā erat introitus.

60 Sed cum illi adventum suum protraherent, Rex ad quamdam civitatem, quæ Satiza *i* vocatur, cum Saxonibus tantum pervenit. Cujus potentia visa, cives non mediocriter turbantur, et statim de pace quærenda, ac Regis gratia impetranda, meditantur: portas illico civitatis aperiant, et conditione adipiscendæ gratiæ intersita, Polonos, quos Bulizlavus eis ad tuitionem ejusdem loci adjecerat ejiciunt et ejiciendo: quosdam membrorum abscissione deturpant; quosdam ab locis altissimis præcipitant; quosdam etiam interimunt, ut et injurias ab eis sibi illatas ulciscantur, et honori regio per omnia satisfaciant. Tandem hujus crudelitatis fervor Regis animum perculit, et ad contradicendas ejusmodi insanias insita pietas inclinavit. Jam vivi ducuntur, et Regi repræsentati in Ecclesia. Post hac civitas tota se Regi reddidit. Et quia debuit, fidei pro-

D

aliaque scelera,

E

quæ vindicaturus S. Henricus,

Bohemiam ingreditur,

h

F

et Satizam occupat.
i

missione

A missione per sacramenta, per obsides obligavit. Interca fama volitat, Bulizlavum a Pragensibus conspirationis vinculo colligatis interemptum, et quamvis mendax, fideles tamen Bulizlavi exteritat.

VITA

ANNOTATA.

Auctore anonymo, edita in Surio,

a Alias Tagino vel Tagmo, de quo plura Dilmarnus locis variis.

b Hæc anno 1004 composita, ostendunt Gisela ante annum 1005 matrimonio conjunctam fuisse, ut jam diximus in Commentario prævio, paragrapho x, num. 104.

c Putat Ottingam indicari Leibnitius.

d Satis patet, legendum dispositis.

e Forte legendum Cremam, inquit Gretserus.

f Montem celerem nemo explicat; per Cenisium in Sabaudiam non penetrasse satis certum est, cum in Alemanniam properasse dicatur: quid si ergo legamus, per montes celeriter?

g Non est inverisimile hic indicari Zürich seu Zurich in Helvetia: quo posito, dici fortasse posset, montem celerem accipi, pro monte quem hodie S. Gotardi appellant.

h Jaremiro.

i Hodie Saaz Leibnitio.

Ex Jacobi Gretseri divis Bambergensibus.

CAPUT I.

S. Henrici in imperium successio, Wolfgangi apparitio, munificentia in ecclesiis, victoria de Sclavis, et restauratio episcopatus Merseburgensis.

ANNO ab Incarnatione Domini millesimo primo a: ab Urbe autem condita millesimo septingentesimo quinquagesimo secundo; Ottone puero Romæ defuncto, vacante regni solio, cum de principe subrogando ageretur; omnium vota, nutu divino, ad eum inclinantur, qui tunc in regno habebatur potissimus. Fuit namque per idem tempus Dux Bavariorum Henricus, tam bonitate quam nobilitate regia conspicuus, et universa morum honestate præclarus. Hic initium sapientiæ timorem Domini pleniter secutus est: qui erat omni litterarum studio principaliter imbutus, totus sane fide et actu Catholicus. Hic ergo ab omnibus pari voto b et communi consensu accersitur, divina utique disponente clementia: ut per temporalis regni fastigium, ad culmen cœlestis regni pertingeret. Terrena enim bona omnia, sicut usu malo alios a salute præpediunt, ita alios usu bono ad salutem promovent.

2 Cui necdum Cæsaris vel Imperatoris dignitatem obtinenti apparuit Ratisbonæ Wolfgangus in somnis visione tali c. Visum namque est ei, quod manens in sancti Emmerammi ecclesia, accederet orandi gratia ad beati Wolfgangi sepulcrum, in eadem ecclesia situm; cumque ibidem Dominum sanctumque Wolfgangum precibus intimis conaretur exorare, subito videbatur ei ipse Sanctus adstare, et hujusmodi verbis ipsum appellare: Intuere diligenter litteras in muro, qui est juxta tumulum meum, scriptas. Erat autem ibi, sicut videbatur, scriptum solummodo: Post sex. Evigilans vero Rex Henricus tractatione diuturna secum revolvit, paucissima hujus visionis scripta. In primis ergo arbitratus, quod post sex dies esset moriturus; multa dispensat pauperibus. Cum autem sex dierum numerus præteriret et nihil in se corporalis molestiæ sentiret, putavit ad sex menses pertinere. Transacto vero et hujus numeri spatio, nihilque in se infirmitatis passus, arbitratus hunc numerum ad sex annos pertinere; ideoque et quæ supra, coepit timere. Cumque sex annorum numerus integer pertransisset, et septimi anni dies revolutus venisset; ipso die Cæsaris dignitatem per Apostolicam suscepit consecrationem. Tunc tandem sentiens, qualis esset sua visio, gratias egit Deo sanctoque Wolfgango, qui sibi talem revelare dignatus est sublimitatem.

E
a
Ottoni III
succedit S.
Henricus,

b

quem diu sollicitum habet S. Wolfgandi visio.

c

F

AD SEQUEM VITAM.

Auctoris anonymi.

PRÆMONITIO.

C Quid jam non semel in Commentario prævio observatum est, id hic denno lectorum oculis subjiciendum, videlicet, non Vitam ab anonymo hic dari, seu historicam S. Henrici gestorum narrationem, sed meram rerum variarum ad ejus sanctitatem et in ecclesias munificentiam spectantium compilationem, quam parum admodum ordinatam dicere merito possis, cum varia locis non suis corradat, immisceatque diplomata, diu post Sancti obitum a Pontificibus Clemente II ac Leone IX et ab Henrico III Cæsare Bambergensibus concessa, quæ apud Gretserum capita 16, 17, 18 et 19 occupant, a nobis vero, ut supra etiam monuimus, in Appendicem rejecta sunt, utpote rerum qualemcumque seriem turbantia. Nec minus inepte capitibus 24 et 25 intrusæ sunt Benedicti PP. VIII litteræ, tum ad Sanctum de episcopatus confirmatione, tum ad Eberardum, primum istius ecclesiæ antistitem, quorum saltem primas ut minimum post caput 15 collocatas oportuit. Ne igitur et ea iumenta lectorem remorari possint, ipsa primo loco in dicta appendice referemus, cetera vero intacta trademus. Sequatur itaque ex Surii editione dicta compilatio.

EX SURIO.

*Ejus in va-
rias ecclesias
munificen-
tia.**d**e**f**B**præsertim in
restauratio-
ne episcopa-
tus. Merse-
burgensis,**g**C**quo confert
insignis de
Sclavis victo-
ria,**h*

3 Unctus igitur in regem beatissimus Dei famulus, temporalis regni non contentus angustis, pro adipiscenda immortalitatis corona, summo Regi (cui servire regnare est) militare disposuit; summam etiam diligentiam in amplificando cultu religionis adhibuit: ecclesias ditare possessionibus, et immensis ornatibus angere cœpit. Sedes autem episcopales, Hildensheim (ubi a puero nutritus et litteras edoctus fuit) Magdeburg, Argentinam, Misenam, et Merseburg (quæ barbarica immanitate adjacentium Sclavorum vastatæ fuerant *d*) restauravit. Et tam ipsius, quam aliis episcopatibus per universum regnum, in possessionibus et ornatibus, innumera- bilia contulit. Hildesheimensibus vero sanctum Gotehardum *e* divina edoctus revelatione præfecit. Quid autem Merseburgensi ecclesiæ præ aliis specialius contulerit, futurorum charitati volumus ex parte notificare. Hæc enim ecclesia tempore Magni Ottonis; illius, inquam, qui ad Lycum fluvium sub sancto Udalrico confessore Ungaros *f* prostravit, et Reges eorum, Lælium videlicet et Assur Ratisbonæ, Principibus hoc fieri adjudicantibus, in patibulo suspendit: assiduis incursionibus et hostili vastatione Sclavorum, ad nihilum redacta est.

4 Et quia violentiis vicinarum nationum non poterat resistere, in possessionibus, in religione et in omnibus, quæ ad pontificalem dignitatem pertinebant, penitus cœpit deficere. Accidit autem, ut eodem tempore Magdeburgensis ecclesiæ Archiepiscopus viam universæ carnis ingredere- retur, et Merseburgensis præsul, propter sapien- tiam a Deo sibi collatam, et propter multas vir- tutes, quibus adornatus erat, ob quas etiam Ottoni magno gratissimus extitit, in cathedram Magdeburgensem, prædicto Rege id efficiente, præponeretur *g*. Factum est autem, ut Merse- burgensis episcopatus penitus destrueretur, et quæ potiora erant illius ecclesiæ, in prædiis, in ministerialibus, in ornamentis, in ditionem Mag- deburgensis ecclesiæ transferrentur, et de qui- bus reliquiis possessionum, quæ Merseburg re- manserant, abbatia inibi construeretur. Quod factum usque ad tempus pii Confessoris Henrici immutatum permansit. Cum autem convocatis idem Rex Principibus regni sui Quendelburg cu- riam celebrasset, universis in id ipsum consen- tientibus, Poloniam et Boëmiam, ceterasque Sclavorum adjacentes regiones, quæ fines regni sui vastabant, debellare disposuit.

5 Congregato itaque exercitu, contra prædic- tas nationes aciem direxit. Et faciens transitum per locum, qui Walbech *h* dicitur, gladium sancti Adriani martyris, qui pro reliquiis multo tem- pore ibi servabatur, accepit. Quo accinctus, ex toto corde suo clamavit et dixit: Judica, Domine, nocentes me; expugna impugnantes me; appre- hende arma et scutum, et exurge iu adjutorium mihi. Inde progressus castra metatus est in cam- po, ubi Merseburgensis ecclesia sita est, et vi- dens locum desolatam, et in nihilum redactam, ingemuit et ait: Beate Laurenti martyr Christi, si tuo interventu has barbaras nationes, ad quas pergo, Romano Imperio, et Christianæ religioni subjugavero, hunc locum desolatam tuo nomini consecratum, divina favente gratia, in pristinæ dignitatis statum reformabo. Ut vero Principes Poloniæ et Boëmiæ, ceterarumque Sclavicarum gentium primates Romanum Imperatorem cum exercitu ad debellandos eos advenire cognove- runt: innumerabili multitudine collecta, in bel-

lum ei obviam processerunt. Quod Regi pio per speculatores suos cito innotuit, et sicut in omni- bus angustis suis solebat, ad orationis arma confugit. Invocatoque super se nomine Domini: beato Laurentio, sancto Georgio, et beato Adria- no martyribus, se suumque exercitum protegen- dum cum summa devotione commisit.

6 Et cum omnes perceptione corporis et san- guinis Domini confortati fuissent, ad locum cer- taminis venerunt. Ubi cum Rex beatus verbis exhortatoriis ad viriliter agendum singulorum animos erexisset, videns innumerabilem adver- sariorum multitudinem, clamavit ad Dominum, et ait: Deus, qui conteris bella ab initio, eleva brachium tuum super gentes, qui cogitant servis tuis mala. Disperge illos in virtute tua; et de- strue eos protector meus. Pone illos ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti. Hæc dicens, aperti sunt oculi ejus et vidit gloriosos martyres, Georgium videlicet, Laurentium, Adrianum, cum angelo percutiente, exercitum suum præceden- tes, et hostium cuneos ad fugam propellentes. Et sicut exercitus Senacherib ab angelo percutiente contritus est et periit; ita et omnis barbarorum ista multitudo per virtutem Dei conterrita, pro- jectis armis sine effusione sanguinis Christiano- rum, fugæ præsidium quæsivit. Quo viso Rex sanctus, elevatis oculis et manibus in cœlum, benedixit Deo cœli et ait: Benedico te. Rex cœli et terræ, qui superbis resistis et humilibus das gratiam; qui custodis diligentes te et glorifica- tus es in gentibus, propter datam nobis de cœlo victoriam. Victis ergo barbaris et quæ ad futu- ram pacem prodesse poterant firmissima pactione stabilitis, vir Beatus cum suis in sua redierunt cum pace, glorificantes et laudantes Deum, qui salvat sperantes in se.

7 Cumque Christianissimus Rex Poloniam, Boëmiam, Moraviam tributarias fecisset, ob re- verentiam S. Laurentii martyris, conculcationem et destructionem Merseburgensis ecclesiæ, cœpit pio intuitu misericordiæ et pietatis respicere, et ad nihilum redactam in ædificiis, in ministeriali- bus, in secularibus possessionibus, in ecclesiasti- cis ornamentis, in pristinum gradum pontificalis dignitatis, sicut Deo et sancto Laurentio voverat, studuit restaurare. Nec prius ab operibus mise- ricordiæ destitit, quoadusque eam ad antiquum statum dignitatis, et pristinum honorem religio- nis ex integro perduceret.

8 Denique episcopatum Babenbergensem ex in- tegro in suo domate *i* fundavit, terminis videlicet ab adjacentibus episcopatibus legitimo concam- bio commutatis. Fundatum vero episcopatum Principibus Apostolorum Petro et Paulo, et pre- tiosissimo martyri Georgio attitulatum speciali jure sanctæ Romanæ Ecclesiæ contradidit, ut et primæ Sedi debitum dignitatis impenderet hono- rem, et suam plantationem tanto patrocínio fir- mius communiret. In meridiana quoque parte ci- vitatis monasterium in honore S. Stephani Pro- tomartyris sub ordine canonico construens; ex altera vero, hoc est, aquilonari, aliud monaste- rium sub monachali regula in honore S. Micha- elis Archangeli *k*, sanctique Benedicti abbatis

*D**quam voto
concepto, et
a Sanctis ad-
jutus,**E**glorioso con-
sequitur, et
votum ex-
plet.**F**Novum ep-
iscopatum
erigere vo-
lens,**i**k*

A nere disposuit, refugium certum in angelico præparavit præsidio : ut a dextris et a sinistris justitiæ armis vallatæ in nullo sufficiat insidiator prævalere.

omnia soliti-
te disponit.

l

9 His tribus ecclesiis postea per Guntherum ejusdem Babenbergensis sedis quartum præsulcm, et per Reginoldum quemdam, virum nobilem, addita est quarta ecclesia l in honore sanctæ Mariæ matris Domini ; et sancti Gangolfi martyris extra urbem versus Orientem in loco Teuverstat, sub ordine et possessione canonica. Denique sextus ejusdem sedis Episcopus Herimannus contra urbem versus occidentem in honore S. Jacobi Apostoli et filii Zebedæi, ecclesiam sub ordine canonico initiavit. Hanc Otto, humilis amator pauperum Christi, Octavus ejusdem sedis episcopus, cooperante Eberhardo Præposito, consummavit et dedicavit, ac stirpem ordinemque illic Deo servientium decenter disposuit. Sic locus Babenbergensis ecclesiis et patrociniis Sanctorum in modum Crucis undique munitus, Christo Jesu crucifixo quotidianum, et sedulum celebrat officium et servitium pro primo suo fundatore Heinricho secundo, Imperatore piissimo, ejusque cooperatoribus et successoribus vel augmentatoribus omnibus. Et ut inibi militantibus Domino major tranquillitas et securitas, et reverentia ad supplicandum Deo perseveret, prædictæ quinque ecclesiæ sic sunt locatæ, ut fere ab omni strepitu, et tumultu forensi ac populari sint decentissime segregatæ.

ut Bamber-
gam ad eam
dignitatem
evehat,

B

10 Ut autem cunctis liquidius enitescat, qua vigilantia vir beatissimus novellæ suæ ecclesiæ bona pacis et tranquillitatis etiam per succedentia tempora providerit, aliquas hic tam Episcoporum, quam Regum inserimus confirmationis epistolas : ut, quia duo sunt, quibus hic mundus principaliter regitur, pontificalis auctoritas, et regalis potestas, ex utroque horum suffulta a dextris et sinistris, ab omnium molestia infestationum secure monstretur in perpetuum defensa. Dicente enim Domino Salvatore : duos Ecclesiæ gladios sufficere, quorum unus ad defensionem animæ ac spiritus penetrat; alter inflexibilia et dura corda rigore suo domat et premit : quidquid eorumdem gladiatorum jure hinc inde muuitur, constat profecto, quod nullius mali incursione ab status sui rectitudine labefactetur. Prius tamen hic chartam Ottonis tertii m Imperatoris præscribimus, ut scire volentibus, qualiter ipse locus Babenbergensis in ditionem sancti Regis obveniret, ex eadem conscriptionis pagina colligatur.

C
m

quam Otto II
ejus patri de-
derat,

11 In nomine sanctæ et individuae Trinitatis : Otto divina providentia Imperator Augustus. No- verint omnes nostri fideles, præsentis scilicet et futuri, qualiter nos ob interventum dilectissimæ genitricis nostræ Adelheidæ, caro nepoti nostro Bavariorum Duci Heinricho quoddam juris nostri prædium, civitatem videlicet Babenberg nominatam, cum omnibus ad hanc respicientibus et Nemkin Vraha in comitatu Bertholdi Comitis Volckfelt nuncupato, sita, nostra Imperiali potentia in perpetuæ usum proprietatis concessimus, firmiterque donavimus cum utriusque sexus mancipiis, ædificiis, ecclesiis, terris cultis et incultis, et cum omnibus jure, legaliterque ad hæc jam dicta prædia pertinentibus, eo tenore, ut libero ipse deinceps perfruatur arbitrio, hæc tenendi, commutandi, dandi, posteris reliquendi, seu quidquid sibi libuerit, inde faciendi. Et ut præceptum stabilius firmitusque permaneat, hanc chartam inscribi jussimus, anuloque sigillatam

propria manu nostra roboravimus. Data v Kal. Julii, Indictione i, anno regni Domini Ottonis xiv, Imperii autem vii.

EX SURIO.

ANNOTATA.

a Errat in principio, ut supra satis notatum est, eidemque errori insistit, dum inferius num. 12, S. Henrici annum vii connectit cum 1007, iii Kalend. Novembris.

b Quam fuerint paria vota Principum imperii, melius docet Adclboldus.

c Hæc accepta sunt ex Vita S. Wolffgangi apud Surium xxxi Octobris num. 39. Porro S. Wolfgangum S. Henrici institutorem fuisse, auctor est Ditmarus : Nutrit præclarum Wolfgangus præsul alumnus, etc. Reliqua huc spectantia in Commentario prævio dicta sunt.

d Hæc explicata oportebat, si quid dicere voluit confusus scriptor, omittens Paderbornam in quam præcipua contulit Sanctus.

e Vide in Actis iv Maii pag. 508, num. 18.

f Describitur victoria in Vita S. Udalrici iv Julii a num. 46.

E

g Quæ hic narrantur de translatis Magdeburgum episcopatus Merseburgensis possessionibus, non Ottoni primo, sed secundo adscribenda sunt, unde ipsum secuta est punitio de qua in Vita S. Adalberti ad xxiii Aprilis cap. 190. Vide citatum istic in Annotatis Ditmarum, qui pluribus aliis locis agit de restitutione ejusdem episcopatus per S. Henricum.

h De Walbeck et S. Adriani gladio plura notavit Gretserus, quæ apud ipsum videri possunt.

i Varia domatis significata habes in glossariis, hic sumitur pro ditione seu possessione.

k De hoc cænobio actum est ad Acta S. Ottonis ii Julii.

l Hæc omnia ad Vitam S. Henrici nullo modo pertinent.

m Pluribus ostendit Gretserus, diploma esse Ottonis II, de quo et nos in Commentario prævio egimus, ubi etiam de titulo nepotis dictum est, quem Otto Imperator tribuit patrueli suo Heinricho duci Baviaræ, patri S. Henrici.

CAPUT II.

F

Fundatio ecclesiæ Bambergensis, synodi ad eam spectantes, ejusque a summo Pontifice approbatio.

A nno igitur ab Incarnatione Domini mviij a Indictione v, iii Kalend. Novembris magna synodus Episcoporum, aliorumque Patrum habita est et celebrata in villa regia Franchenfurt, mediante Rege magno et pacifico Heinricho, anno regni sui vii. Nam dum idem Deo devotus Rex alta mentis consideratione secum volveret, in quo potissimum opere Dei misericordiam sibi facilius conciliaret, et ex divini instinctu consilii inspiratus disposuit, ut Deum sibi heredem eligeret, et conscriberet, et episcopatum Babenbergensem, ut præscriptum est, ex rebus hereditariis construeret, ut paganismus Sclavorum ibi destrueretur, et Christiani nominis memoria perpetua-liter inibi celebris haberetur. Sed cum parochiam ad eandem sedem respicientem non haberet, et sanctam Pentecosten in eodem anno regni sui

a
Synodus
Francofur-
tensis pro
ecclesiæ
Bambergen-
sis erectione,

EX SURIO.

b

c

d

B

quam Joannes PP. XIX

C

diplomate suo approbat,

Moguntiae celebraret, partem Wirzburgensis dioceseos, comitatum videlicet Raterzgewe *b* dictum, et pagi Wolvevelt dicti, inter fluvios Vraha et Ratenza sita, ab Heinricho Wirzburgensi Episcopo firma ac legali traditione acquisivit, tradens *c* e contra Wirzburgensi ecclesiae *cl. c* mansos in vico Memnigun dicto, et iu proxime adjacentibus locis, consentientibus, et concurrentibus iu hæc vota illius Heinricho Wirzburgensi, et Willigiso Moguntiae metropolis Archiepiscopo, multisque, qui præsentibus fuerunt *d*, Archiepiscopis, et Episcopis, legitimum hoc concambium attestatione sua, et subscriptione roborantibus. Gloriosissimus vero Rex compos voti effectus, pari supradictorum Patrum consultu, duos ex capellanis suis Albericum et Ludovicum adjunctis Wirzburgensis Episcopi literis, Romam usque direxit, quatenus hæc bene cœpta iu melius proficerent auctoritate Apostolica. At Romanus Pontifex, et universalis Papa Joannes piissimi Regis devotioni congaudens, habita in sancti Petri Basilica synodo, pro confirmando episcopatu Babebergensi, privilegium fecit conscribi, et Apostolica auctoritate firmari, universis Galliae et Germaniae Episcopis rescribens, ut et ipsi pari communique auctoritate, prædictum episcopatum roborarent, cujus videlicet privilegii exemplar in hunc modum se habet:

13 Joannes Episcopus servus servorum Dei. Officii nostri est omnium sanctarum Dei ecclesiarum commoda geucraliter considerare, et maxime earum, quæ specialiter sub jure ac dominio nostrae Romanae Ecclesiae consistunt; si quod est incommodum, abolere, ne pro gravi incommoditate sua neglectae vilescent; vel qualibet nacta occasione, debita solennitate careant. Propterea omnibus sanctae Dei ecclesiae fidelibus, præsentibus scilicet et futuris, notum esse volumus: quia dilectus et spiritualis noster filius Heinrichus gloriosissimus, atque invictissimus Rex, divina inspirante clementia, de propriis hereditariis rebus, pro sua suorumque parentum anima, episcopatum in loco, qui dicitur Babenberc, perfectae fidei, et charitatis devotione, in honorem beatissimi Petri Apostolorum Principis esse constituit, commutatione facta jure, ac legaliter cum Heinricho Wirzenburgensi Episcopo de aliqua parte parochiae sui episcopatus. Unde etiam prædictus Episcopus nobis suas litteras misit, ut suo consensu, privilegio nostrae Apostolicae auctoritatis episcopatus noviter factus fundaretur. Pro qua ratione Heinrichus Secundus gloriosissimus Rex nuntios suos ad nos direxit, qui nobis hæc omnia dicerent, et nos pro hac sede confirmanda interpellarent. Cujus sanctissimam imitationem, paterna et præcordiali dilectione intuentes, omnes res, quas beato Petro Apostolorum Principi, in loco prænominato, legitima ratione collectas contulit, nostrae auctoritatis privilegio confirmare decernimus, ea videlicet ratione, ut Episcopus ejus loci, et qui in perpetuum sui fuerint successores, ea, secunda tranquillitate possideant, et liberam habeant potestatem res et proprietates ejusdem ecclesiae ordinare, atque componere, vel etiam augmentare: dissipare vero, atque confundere, nullam habeant potestatem.

14 Nostra quoque auctoritate sancimus, uti in terminis, et in rebus ejusdem ecclesiae nulla sit infestatio tyrannorum, vel aliorum quorumlibet pravorum hominum, sive sint in civitate ipsa Babenberc, sive in castellis, et villis, servis et

ancillis, tributariis, decimis, forestibus, silvis, piscationibus, venationibus, molendinis, campis, pratis, pascuis, terris cultis atque incultis, et quidquid modo illuc pertinet, vel in futurum acquiri possit, per nostrae auctoritatis privilegium corroboratum, in secunda quiete permaneat. Nullus ibi Comes aut Judex legem facere præsumat, nisi quam per concessionem gloriosissimi Regis Heinrichi vel successorum ejus Episcopus loci ejusdem deligeret. Nulla aliena potestas ibi per violentiam irruat. Sit ille episcopatus liber, et ab omni potestate extranea securus, Romano tantummodo mundiburdio *e* subditus: quatenus Episcopus eo melius cum canonicis suis servitio Dei possit insistere, et primi constructoris ejusdem loci, et recuperatoris jugiter memoriam habere. Sit tamen idem suo metropolitano subjectus, atque obediens. Quicumque hæc præcepta servaverit, divinam remunerationem, et Apostolicam benedictionem accipiat; qui autem contemptor, et violator exstiterit, perpetui anathematis damnationi subiaceat, nisi resipiscens ad satisfactionem perveniat. Scriptum per manus Petri notarii, et scriniarii sanctae Romanae Ecclesiae in mense Junio, Indictione v.

15 Habito igitur rursus generali concilio in Franchenfurt, cui praesedit venerabilis Archiepiscopus Willigisus Moguutinus, universi Archiepiscopi et Episcopi, qui interfuerunt, numero xxxvi, debita cum veneratione privilegium hoc Sedis Apostolicae suscipientes, unanimiter devotis mentibus laudaverunt, et scribendum roboraverunt. De supradictis vero parochiae terminis ab Ecclesia Wirzburgensi commutatis, ne qua fieret in posterum querela, vel dubitatio, subjectam conscribi paginam fecerunt; cui subscripsit primo quidem ipse Heinrichus Wirzburgensis Episcopus, deinde ejusdem ecclesiae praepositi, sive presbyteri numero novem.

16 Omnium sanctae Dei Ecclesiae fidelium tam praesentium, quam futurorum notitiam non latere desideramus, qualiter gloriosissimus Rex Heinrichus, divinae, ut credimus, admonitionis stimulo compunctus, de praediis, quae Dei gratia, hereditarioque jure parentum, in suae possessionis dominium pervenerant, Dei servitium augere, episcopatum constituendo, desiderans; quo id legitime, rationabiliterque fieri potuisse, Heinrichum venerabilem Wirzburgensis ecclesiae provisorum, quatenus quemdam locum Babenberch nuncupatum cum pago Raezengevum dictum, qui ad suae dioceseos statum pertinere videbatur, de suo jure in suum jus ad id perficiendum transfunderet, studiosae coepit flagitare. Quae, quoniam justae et rationabiles causae videbantur, ejusdem augustissimi et invictissimi Regis petitionibus acquiescens, cum communi cleri sui atque militum, nec non totius populi consilio et consensu, praefatum locum cum praedicto pago, tribus parochianis ecclesiis exceptis, cum suis adjacentiis, quarum hæc sunt nomina: Wachenrode, Lonerstat, Mühlehusen, omni postmodum remota contradictione, suae potestati tradidit. Alterius autem pagi, qui Volcfeld vocatur, in quo praefatus locus situs est, partem eidem Regi concessit, quantum est de Babenberch ad flumen Vraha, de Vraha in Ratenzam flumen, et sic juxta decursum ejusdem fluminis in Moin, et inde ad rivulum Wichibach, deinde ad caput ejusdem rivuli; sicque qua citissime, et proxime perveniri potest ad Vraha. Actum in civitate Wirzburgensi, praesente serenissimo Imperatore Heinricho, ea con-

ditione,

D

e

E

quodque synodus altera recipit,

accedente consensu Episcopi Herbipolensis.

F

A ditione, ut decimam in novalibus jam incisis, et ad mansum mensuratis cum veteri decima non commutata, Wirzburgensis ecclesia retineat. In novalibus vero post hinc excolendis decimam Babenbergensis ecclesia possideat cum termino commutato.

cui gratula-
tur

17 Sed et Joannes Aquileiensis Patriarcha opus tam laudabile Regis excellentissimi, et piam erga Christum devotionem toto affectu amplectens, Heinrico Episcopo Wirzburgensi gratulationis plenam scripsit epistolam. Beatissimo Domino et sincera charitate diligendo Heinrico sanctæ Wirzburgensis ecclesiæ Episcopo venerabili, Joannes Aquileiensis ecclesiæ Patriarcha cum omnibus suæ dioceseos Episcopis, fraternam dilectionem in eo, qui prior dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis, Jesu Christo Domino nostro. Licet, Reverende frater, fraternæ dilectionis cura nos admoneat, ut in omnibus operibus bonis quæ conditor humani generis misericorditer ad salutem quotidie disponit, immensas gratiarum actiones ipsi agere debeamus, quandocumque tamen vel ubicumque ex propectu sanctæ Ecclesiæ, vel ejus exaltatione, locatione, nos aliquid magnifici operis audire contigerit, immensæ devotionis affectu, et spiritualis exultationis effectum illum laudare, benedicere et prædicare debemus, cujus hæc dona sunt, et a quo bona cuncta ineffabiliter procedunt. Qui inter innumerabilia sempiternæ dignationis sacramenta, ea et insuorum cordibus Principum dictat, quæ ad multorum exemplum, et salutem profutura procurat.

B

Joannes Pa-
triarcha
Aquileiensis.

18 In quibus unum est, quod nuper divinitus factum, maximam mentibus nostris lætitiā generavit. Audivimus, quod Dominus noster Henricus gloriosissimus et invictissimus Rex, divina sibi inspirante gratia, ex suis prædiis, et paterna hereditate, in loco, qui dicitur Babenberc episcopatum in honore beatissimi Petri Apostolorum Principis constituerit, et commutatione facta, digne et legaliter cum ecclesia vestra, partem quamdam ex ejus diocesi acquisivit; atque hoc concambium Apostolicæ Sedis privilegio corroboravit. Quod quidem eximium, et laudabile opus, et ejus dignissimam liberalitatem, et vestram charitatem satis egregie prædicabilem commendat: cum et suum est, per operationem; et vestrum sit per dilectionem. In quo omnipotenti Deo immensas gratias referimus, ad cujus inæstimabilem gloriam spectat, quod per Regem nostrum Henricum, bonum et fidelem ministrum suum, fundatissimam pacem omnibus ecclesiis præstat, et insuper novam format ecclesiam, per quam et de inimico humani generis in vicinas Sclavorum gentes, Deo opitulante, triumphabit, et innumerabilem familiam per lavacrum regenerationis sibi multiplicabit. Nos autem cum omnibus nostræ dioceseos Episcopis hoc divinum opus in commune laudamus, atque in eo juste consentientes, et subter conscribentes in perpetuum valere confirmamus.

C

Litteræ S.
Henrici

19 Henricus divina præordinante clementia Rex, omnibus Ecclesiæ filiis tam futuris, quam præsentibus. Saluberrimis sacri eloquii institutionibus erudimur, et præmonemur, ut temporalia relinquentes bona, et terrena postponentes commoda, æterna et sine fine mansura in cœlis studeamus adipisci consistoria. Gloria enim præsens fugitiva est, et vana, dum possidetur, nisi in ea aliquid de cœlesti æternitate cogitetur. Sed Dei miseratio humano generi providit remedium; quando partem cœlestis patriæ, terrenæ sub-

stantiæ fecit esse pretium. Hujus ergo nos clementiæ non immemores, nec ignorantes nos gratuito divinæ miserationis respectu, regali dignitate sublimatos, congruum esse ducimus, non solum ecclesias ab antecessoribus nostris constructas ampliare, sed ad majorem gloriam Dei novas ædificare, easque devotionis nostræ donis gratissimis exaltare. Quapropter Dominicis non surdum auditum præbentes præceptis, et deificis obtemperando intendentes suasionibus, thesauros divinæ largitatis munificentia nobis collatos, in cœlo desideramus reponere: ubi neque fures effodiunt, nec furantur, neque ærugo, vel tineæ demolitur; ubi et dum omnia nunc congesta recolimus, cor nostrum desiderio et amore sæpius versetur.

20 Proinde patere volumus omnium fidelium universitati, quod quemdam paternæ hereditatis nostræ locum Babenberc dictum, in sedem et culmen episcopatus proveximus, et Romanæ Sedis auctoritate firmatum, atque venerabilis Henrici Wirzburgensis Episcopi consensu, et dilectæ conjugis nostræ Chunegundæ voluntate, ac pari communique omnium nostri fidelium tam Archiepiscoporum, quam Episcoporum, Abbatum, nec non et Ducum, et Comitum consulto, decretoque, ac totius regni nostri, Principumque concordie devotione laudatum, ad honorem omnipotentis Dei, et beatæ Mariæ semper Virginis, et sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, nec non sanctorum Kiliani, et Georgii fundavimus, stabilivimus, et corroboravimus, ut inibi nostrum, parentumque nostrorum, et Ottonis tertii Imperatoris, videlicet antecessoris nostri, celebre habeatur memoriale, et jugis pro omnibus orthodoxis mactetur hostia salutaris. Oblatis igitur Deo in eadem dilecta nobis ecclesia ad honorem et decorem domus Dei, ex metallis lapidibusque pretiosis in varios usus sanctuarii, vasis seu vestibulis, aliisque ornamentis ecclesiasticis, contulimus præterea ad supra dictam sedem episcopalem prædia, ecclesias, vicos, villas cum omnibus suis pertinentiis sive adhærentiis, videlicet utriusque sexus mancipiis, areis, ædificiis, terris cultis, viis et inviis, exitibus, redditibus, quæsitis et inquirendis, silvis, sageris, venationibus, pratis, pascuis, campis, forestis, forestariis, cellariis, censibus, aquis, aquarumve decursibus, molendinis, mobilibus, et immobilibus, et ceteris omnibus, quæ rite scribi aut appellari possunt, quomodolibet utilitatibus, præsentis nostræ auctoritatis edicto statuentes, ut in Deo nobis dilectus sæpe dictæ sedis Episcopus Eberhardus, sui que successores liberam dehinc habeant potestatem, eadem præscripta bona cum omnibus appendiciis suis tenendi, possidendi, seu in quolibet usus episcopatus convertendi; fratribus autem canonicis Deo ibidem famulantibus ad quotidiana temporalis vitæ subsidia, possessiones, quas tradidimus, nostra imperiali auctoritate proprietateve possidenda confirmamus.

de erecto a se

E

f

F

21 Ea videlicet ratione: ut præfati canonici, et eorum per successionem Præpositi, liberam dehinc cum ipsorum canonicorum consensu, et consilio potestatem habeant in meliores usus commutandi, augmentandi, et ad utilitatem suam quoquomodo redigendi; quatenus et ipsi, nostri benigne memores apud Deum, ac dilectissimæ conjugis nostræ, atque consortis regni Chunegundæ, parentumque nostrorum, versa vice, beneficiis nostris pia atque assidua intercessione respondeant. Si quis autem, quod absit, hujus

prædicto epi-
scopatu Bam-
bergensi.

nostræ

EX SURIO.

nostræ munificentiam donationis, atque institutum Apostolicæ Sedis, et tot venerabilium Patrum auctoritate firmatum destruere, seu violare tentaverit, in die iudicii coram oculis Dei tormento inextinguibili æternaliter luat. Quod ne eveniat; sed hæc traditio atque decretum ab omnibus perpetualiter inviolabilis permaneat, hanc chartam inde conscriptam manu propria roborantes, sigilli nostri impressione insigniri iussimus. Nec vero solummodo in vita, superstite adhuc Rege gloriosissimo, sed magis etiam post transitum ejus de morte ad vitam, felix ipsius plantatio, Babenbergensis videlicet ecclesia, divinæ gratiæ imbribus irrigata de die in diem accipit incrementum, sæpenumero a sancta, specialique matre sua Romana Ecclesia uberibus piæ consolationis potata, ac satiata, regum quoque succedentium auctoritate, vel privilegiis nobiliter, ac firmiter in perpetuum sublimata *g*.

Ea privilegia in Appendicem rejicienda, jam diximus in præmonitione.

B

ANNOTATA.

a *Errat imperitus scriptor, et res confundit, quas in Commentario prævio restituere conati sumus; quod autem annum 1007 connectat cum anno septimo regni Henrici, sequitur ex primo errore quem supra notavimus.*

b *Ex codice Viennensi scribit Gretserus Ratenzonui, et paulo post Volcfelt, quæ loca aliaque hic accuratius modo querere, operæ pretium non est.*

e *Variantes lectiones adfert Gretserus, sed quæ rei substantiam non magnopere emendant.*

d *Ex codice Viennensi nomina aliqua refert Gretserus; at distinguenda sunt et tempora et concilia, ut vide in Commentario prævio fusius deductum, ubi omnia explicata sunt quæ hic annotari possent.*

e *Mandiburgum etiam dicitur, estque tuitio, defensio aut tutela.*

f *Alias segenis, et saginis; non video aliud indicari, quam hunc piscationis. Consule glossaria.*

g *Neque hæc ad Vitam S. Henrici quidquam pertinent; unde in Appendicem reponenda jam supra diximus.*

C

CAPUT III.

Brunonis in Sanctum fratrem odium; S. Cunegundis innocentia; sanatio calculi in monte Cassino, et causa claudicationis S. Henrici.

Malevolentia Brunonis in Sanctum fratrem,

a

Hæc nos de fundatione, vel confirmatione sanctæ Babenbergensis ecclesiæ, accepta occasione, dixisse sufficiat, nunc ad cœptam narrationem de gestis beati Viri animum, stylumque vertamus. Regis autem frater erat Bruno a, Augustensis sedis Episcopus, qui felicibus fratris actibus invidens, multas ei adversitatum injurias, in quantum potuit, inferebat; et ubi per se non poterat, inferentibus se adjugebat, vel alios ad inferendas exhortando stimulos eis pravæ incitationis subdebat. Cui frater non solum talionem non reddidit, verum etiam instructus fraterna dilectione, omnia dissimulando et patienter sustinendo, illum in bono vincere satagebat.

23 Quanta ejus munificentia, quanta erga Deum liberalitas exstiterit, tam in illa Babenbergensi ecclesia, quam in aliis compluribus locis, manifestis operum declaratur indiciis. Solum quippe Deum sibi elegit heredem, quatenus et ipse in consortium æternæ hereditatis eum assumere dignaretur. Liberos etenim secundum carnem nec habebat, nec exspectabat, quandoquidem eam, quam pro conjuge habere videbatur, Chunegundam, numquam cognovisse comprobatum est. Qualiter autem innotuerit, ad communem ædificationem, prætereundum non est, ut et castimoniam erudiamur exemplis, et divinorum secretorum admiratione moveamur, intelligentes quemadmodum diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Tantis namque ac talibus bonis tentatio deesse non potuit. Invidus enim omnium bonorum diabolus, ubi torum immaculatum sauciare non potuit, zelotypiæ livore fœdare cogitavit, et ejus saltem famam lædere, cui vulnus corruptionis infligere non potuit. Facta est igitur, auctore diabolo, suspecta criminis ea quæ non noverat maculam corruptionis. Sed quia crudelis est, qui famam negligit; expurgationis gratia, ad vomeres candentes illud sibi iudicium delegit, quod propter duritiam hominum institutum esse cognoscitur. Cumque dilecta Deo ad illud iudicium, velut ovis ad occisionem duceretur, ingemuit; et ait: Domine Deus, creator cœli et terræ, qui probas renes et corda; judica iudicium meum, et eripe me. Te enim testem et iudicem hodie invoco, quia nec hunc præsentem Heinricum nec alterum quemquam virum carnali commistione umquam cognovi. Hoc dicto, stupentibus ac flentibus universis, qui aderant, vomeres candentes nudo vestigio calcavit, et sine adustionis molestia secura pertransiit. Ita Deus omnipotens vinculum castæ dilectionis servavit, innocentiam comprobavit, et integritati custodiam humilitatis adhibuit.

24 Inter hæc beatissimi Principis gloria magis ac magis proficiebat, et gratia Dei erat cum ipso. Non declinavit clypeus a bello, et hasta ejus non est aversa. Apuliam a Græcis diu possessam, Romano Imperio recuperavit, et eidem provinciæ Ismaëlem Ducem præfecit. Qui postea in Babenbergensi loco mortuus, et in capitulo majoris monasterii sepultus requiescit in Domino. Beneventanum monasterium condidit, et omni ornatus decore locupletavit. Cumque civitates Apuliæ pertransiret, et quæ ad utilitatem et honorem regni pertinebant, in eis prudentissime disposuisset, cœpit infirmitate calculi laborare. Cujus morbi molestiam vir sanctus tanta patientia sustinuit, ut passiones carnis ad custodiam humilitatis a Deo sibi collatas asscreret; et flagellum correptionis certissimum signum dilectionis esse affirmaret. Fomenta tamen curationum fecit sibi adhiberi; sed nulla medicorum subtilitate ad integrum potuit liberari. Ingravescente autem dolore, ascendit montem Cassinum, petiturus, ut per intercessionem B. Benedicti, et sanctæ Scholasticæ, sanitatis ei a Deo præstaretur remedium.

25 Veniens autem ad locum, ubi Sanctorum reliquiæ fuerant reconditæ, effudit animam suam in conspectu Altissimi, et per sanctorum suffragia, Benedicti videlicet et S. Scholasticæ, precibus et lacrymis postulavit a Deo salutem corporis et animæ sibi præstari. Impletumque est, quod per Prophetam dicitur: Exquisivi Dominum, et exaudivit me; et ex omnibus tribulationibus mois

D
hujus liberalitas, et S. Cunegundis innocentia.

E

Apud Montem Cassinum calculo laborans

F

in visione a S. Benedicto

eripuit

A eripuit me. Nam petiit, et exauditus est; pulsavit ad ostium perseveranter miserantis potentiae, et intromissus est. Interea Rex coepit cogitare, quae de translatione S. Benedicti audierat; et quia reliquiae ejus dicebantur furtim sublatae et in alium locum translatae, ideo vir sanctus de corporali ejus praesentia dubitabat. Completa itaque oratione, homo Dei ad hospitium se contulit, et lassatus ac debilitatus in lectulo se collocavit. In quo obdormiens vidit S. Benedictum sibi assistere, et ferrum sectorium ad medicinales sectiones aptum manu tenere. Qui dixit ei: Quia sperasti in Deo, et in Sanctis ejus, ecce missus sum a Deo, ut per meam medicinam ab infirmitate tua libereris. Ecce ego, cujus ossa furtim sublata esse putabas, praesentiam meam tibi exhibeo, et in argumentum veritatis passionem tuas curabo. b Hæc dicens, partem illam corporis, ubi calculus jacebat, medicinali ferro, quod manu tenebat, aperuit, et evulso molliter calculo, hiatus vulneris subita sanitate redintegravit, calculumque quem tulerat, in manu Regis dormientis reposuit.

B
mirabiliter
liberatur.

26 Quo facto, Christianissimus Imperator evigilavit, et pertractans secum, quae circa ipsum per Confessorem Christi gesta fuerant, vidensque calculum, quem manu tenebat, vocavit satellites, qui regio more sibi semper assistebant, dixitque ad eos: Pontifices, regniue nostri Principes vocate ad me; ut cognoscant et videant mirabilia Dei, quae ineffabilis misericordia, et inenarrabilis potentia ejus fecerunt in me. At illi mandata Regis celeri cursu perferentes ad Principes, perduxerunt eos ad Regem. Quos Rex salutans, resalutatusque ab eis, sic alloquutus eos est: Fratres et commilitones mei, magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in id ipsum: quia ipse est magnus Dominus, et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis. Ipse pereutit, et medetur; flagellat peccatores, et poenitentibus miseretur. Hunc humiliat, et hunc exaltat: quia calix in manu Domini vini meri plenus misto. En ego, qui heri morti proximus fui, per misericordiam Dei hodie vobis appareo sanus; et aculeum mortis, quem heri gestavi inclusum corpori meo, hodie oculis vestris visibiliter ostendo.

C
ac donis ca-
nobium cu-
mulat.

27 Hæc dicens, ostendit calculum, quem manu tenebat, et ostendens eicatricem vulneris, omnia, quae per sanctum Benedictum circa ipsum gesta erant, cunctis audientibus, ex ordine referebat. At illi videntes et audientes mirabilia Dei, et plus quam credi potest, admirati sunt; et benedicentes Deo, diuque in laudem ejus acclamantes, de incolumitate Regis gavisii sunt. Rursumque Rex ad eos: Quas, inquit, gratiarum actiones, aut quae munera tantis beneficiis condigna medico nostro Benedicto possumus rependere? At illi omnes judicaverunt, eum regia munificentia dignum esse. Rex ergo consilio Principum suorum ingentia munera in praediis, in auro, in argento, in ornamentis plurimis ecclesiae S. Benedicti contulit. Et vafaciens fratribus, qui eidem ecclesiae praesidebant, a Cassino monte hilaris, et sanus discessit. Ab eo autem tempore, et deinceps, quadam speciali dilectione, et veneratione S. Benedicto, et omnibus monasticae religionis cultoribus studuit deservire, et in amplificandis, ac protegendis rebus ecclesiasticis benignus ac devotus Pater existere. Hæc in Cassino monte scripta inveniuntur, ut et moderni magnalia Dei in memoria habeant, et apud posteros

per antiquitatem temporis in oblivionem non veniant. Et, si quis scire desiderat, quare gloriosissimus Imperator Henricus claudicaverit, cum primum corpore toto sanus fuerit, hanc causam noverit.

EX SURIO.

28 Cum ipse quodam tempore venisset in Apuliam, pro disponendis reipublicae negotiis, pervenit in montem Garganum, in cujus crepidine sita est laevitas, et in latere montis in rupe concava, est basilica non ab hominibus fabricata, neque per hominem dedicata, sed operatione divina vel virtute exstructa: mirabiliter etenim divina benedictione venerabiliter consecrata est. Hujus basilicae exstat patronus Michael Archangelus. In hac etenim ecclesia, qualibet hebdomada cantus angelicus, ab his qui digni sunt, audiri perhibetur. Hanc itaque basilicam, orationis causa, cum ceteris Christi fidelibus vir Deo devotus est ingressus. Cumque laudes divinas inibi celebrassent, et vota precum suarum cum multa devotione Deo reddidissent: tempus jam aderat, quo caelestis exercitus ad laudes Deo persolvendas, templum hoc sacrum fuerat ingressus. Itaque cum omnes egredierentur, et qui moram facerent, expellerentur exire; vir sanctus postulabat, ut ei intus remanendi facultas concederetur. Igitur omnibus egressis, solus ipse, sperans in misericordia Dei, inibi manere praesumpsit, et preces precibus continuavit, et genuum flexiones iteravit; in quo multis lacrymis divinae se commisit clementiae, et animam suam beato Michaeli Archangelo cum multa supplicatione studuit commendare.

Ad aliam visionem.

E

29 Cumque pii Regis incensum c ascenderet coram Domino; Deus Israel, qui in Sanctis suis semper est mirabilis, mirabilem ei dignatus est ostendere visionem. Vidit enim angelorum multitudinem copiosam, ad instar solis splendidam, templum sanctum ingredientem; ex quibus duo principale solenniter adornabant altare. Deinde vidit alias caelestium Virtutum cohortes innumeras, in similitudinem fulguris coruscantis fulgentes, et quasi primatem suum cum gloria maxima deducetes; nec dubium hunc fuisse caelestis militiae signiferum. Novissime vero meruit videre ipsum Regem angelorum venientem cum potestate magna et virtute. In cujus obsequio caelestis exercitus innumerabilis, et splendor ejus incomparabilis, cujus etenim nutu reguntur omnia caelestia et terrestria. Denique chorus novae Hierusalem in praedicta collectus basilica divinum solenniter celebravit obsequium. Quo tandem completo, unus ex praecipuis angelis, sacrum Evangelii textum cum maxima reverentia detulit personae; quo illum deosculante, innuit angelo, ut eundem deosculandum deferret Imperatori, in angulo..... Angelo vero jussa sibi complente, praedictus Christi famulus ad iusolitam tantae majestatis et gloriae visionem coepit animo pavescere, et omnibus membris contremiscere; tamquam diceret cum Propheta: Contritum est cor meum in medio mei; contremuerunt omnia ossa mea.

in monte
Gargano
habitam,
c

F

30 Hæc angelus ille videns, modeste femur ejus tetigit, inquiens: Ne timeas, electe Dei, surge velociter, signum pacis divinitus sibi transmissum suscipiens alacriter. Extemplo et statim femur ejus emarcuit; et exinde omni tempore vitae suae claudicavit. Similis per omnia eventus de beato Jacob legitur, cujus femur ad tactum angeli secum luctantis emarcuit. Hæc quidem, ut verum fatear, in Scripturis non inveni, sed relatu

refertur causa claudicationis.

veracium

EX SURIO.

veracium et venerabilium virorum, hæc vera esse, in veritate comperi. Equidem præpotens Cancellarius episcopi Herbipolensis, Conradus nomine, qui persecutionem passus est propter justitiam, hæc, quæ dicta sunt, se legisse, constanter affirmavit, et in Ecclesia Babenbergensi positus, multis audientibus enarravit; ex quibus unus mihi familiaris, et ipse plane vir veridicus, mihi fideliter intimavit, et volente me silentio suppressere, obnixè rogavit, ut scriberem; tandem ego petentis instantia, et sedulitate monentis inductus, fideliter conscripsi, quatenus in progenie altera hæc enarrentur. Mallem somno modo quiescere, quam ficta vel frivola de Sanctis Dei scribere, præsertim dum opus non habent falsis laudibus exaltari, qui signis et prodigiis meruere decorari. Hæc de tam glorioso miraculo dicta sufficiant. Et in evidens hujus signi testimonium ipsius S. Heinrichi imago ante januam monasterii ad dextrum latus penes chorum S. Georgii ex..... pillo uno supposito, ex opposito imaginum Adæ et Evæ lucide apparet d.

d

B

ANNOTATA.

a De Brunone paulo distinctius Adelboldus; correctionem vide infra miraculo primo.

b De hæc et adjunctis hic aliis historiis in Commentario prævio disceptatum est.

c Intellige orationum, quas ad Deum fundebat.

d Tota hæc claudicationis historia adjecta est ex notis Gretseri, ubi et ipse alia adjungit, de quibus satis in Commentario prævio diximus.

CAPUT IV.

Adventus Benedicti PP. VIII in Germaniam; Sancti peregrinatio Cluniacum, ejus pro ecclesia et imperio gesta; felicissimus obitus, et de eodem mira visio.

C
Invitatus in
Germaniam
Benedictus
PP. VIII,

Inde iter faciens Romam pervenit, ubi a Benedicto Papa benigne et honorifice susceptus, quantas miserationes et beneficia per S. Benedictum ei Dominus contulerit, indicavit. Benedictus vero Papa gratias egit Deo pro omnibus beneficiis suis, et pro salute Regis, et totius populi Catholici obtulit sacrificium laudis. Eodem tempore, sicut supra dictum est, Rex sanctus Babenbergensem fundum cum omnibus pertinentiis suis beato Petro contradidit, et Apostolico Præsuli ex tunc et semper defendendum commendavit, et in commemorationem hujus pactionis, singulis annis album ambulatorem a cum phaleris Romano Præsuli dari constituit. Hoc quoque humilitate et devotione apud Dominum Papam obtinuit, ut ad Alemanniam accederet, et Babenberg fundum, novam plantationem visitaret. Quod et ita factum est. Nam in proximo Aprili Alemanniam intravit, omnibusque civitatibus illius regionis peragratis, tempore, quo condixerat, Babenberg locum adire disposuit. Venit ergo feria v Majoris Hebdomadæ, hora sexta, sacris Pontificalibus vestimentis indutus, sicut jam ad peragenda mysteria Dei, ac solenne illius diei officium processurus erat; et suscipitur glorio-

a

sissime ab Imperatore, atque universis, qui aderant, Principibus, omnique clero, et populo, inæstimabili exultationis tripudio.

D

32 Ut autem in adventu tam insoliti, tamque exoptati hospitis Deo nostro jocunda, decoraque laudatio exhiberetur, prudentissimus Regum quatuor in occursum ejus choros psallentium decenter ordinavit: primum, in fluminis ripa; alium, in citeriori; tertium, ante portam civitatis; quartum, in atrio ecclesiæ: ubi primus omnium Rex ipse, data manu, Papam in domum Domini introducens, divinis hinc inde hymnis canora suavitate resonantibus, in episcopali cathedra locavit. Debitum hujus sacratissimæ diei officium cum duodenis Episcopis cooperatoribus Apostolicus Pontifex similiter et aliorum dierum sequentium summa devotione celebravit. In sancta autem Dominica Paschæ cum in matutinali officio Aquileiensis Patriarcha lectionem primam, Archiepiscopus autem Ravennas secundam; ipseque Apostolicus recitaret tertiam; omni denique ornatu, et elegantia processionis solennia agerentur, veluti condecuit Apostolicam dignitatem, Imperialemque magnificentiam in sancta solennitate solennitatum, quis non judicet tam religiosam, nostrisque inusitatam in regionibus celebritatem, merito in notitia omnium Babenbergensis ecclesiæ filiorum perpetuo haberi, et memoriale ejus in seculum non derelinqui? Sub eisdem diebus basilicam in honore S. Stephani b viii Kalend. Maii idem venerabilis Papa consecrans, pretiosis muneribus, quæ adhuc ibi servantur, adornavit; ubi inter Missarum solennia, cooperatione lxxii Episcoporum, et unanimi consensu Principum, episcopatum ab omni seculari potestate liberum esse constituit, et cuncta, quæ pontificali dignitati, et utilitati congruerent, præsentia suæ auctoritate, et privilegii sui attestatione, bannique firmitate roboravit. Cujus privilegii confirmatio talis est.

ecclesiam S.
Stephani
Bambergæ
consecrat.

E

Primo loco in Appendice reperienda est.

33 Ut autem ad superiora redeamus, unde paulisper digressi sumus, postquam vir sanctus Romæ positus, omnia, quæ petebat, a Domino Papa impetravit, confirmatus Apostolica benedictione, Alpes Appenninas transcendit, et dimisso exercitu in terram suam, Cluniacum c, eo quod multa de religione et statu loci illius audiret, orationis causa cum paucis familiaribus perrexit. Ubi cum plurima signa religionis et sanctitatis vidisset, sancti Spiritus igne succensus, coronam auream pretiosissimis gemmis adornatam, ad Missam, quæ de cathedra sancti Petri celebrabatur, obtulit, et fraternitatem monachorum suscipiens, cum maxima humilitate et contritione cordis, orationibus eorum se commendavit, et in supplementum necessariorum rerum, in Alsatia optima prædia eidem congregationi contradidit. Inde iter faciens per Leodium et Treverim transitum fecit, et congregationes inibi Deo famulantes plurimis largitionibus et prædiis ditavit.

Quid Cluniaci egerit Sanctus;

F

34 Et mirum, quod homo Dei, qui circa ecclesiasticas utilitates tanto studio, ob salutem animæ suæ flagrabat, in nullo profectum regni negligebat: quin imo sine effusione sanguinis, pietate, et sapientia terminos regni sui dilatavit, et Imperialem dignitatem gloria, et honore amplificavit et ornavit. Boëmiam vicit et subjugavit; Burgundiam in deditionem recepit; Pannoniam quoque Catholicæ fidei, et Romano Imperio

Quo studio Ecclesiæ et imperio prospexerit.

coadu-

A coadunavit ; victor autem aliarum nationum, Apostolus fit Ungarorum. Cum enim omnes adhuc infideles essent, Heinricus Imperator ad fidei confessionem illos attraxit. Quod ut facilius fieret, sororem suam Gisela[m] Stephano Regi matrimonio copulavit, secundum Apostolum dicentem : Sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem ; et sanctificatur mulier infidelis, per virum fidelem. Stephano itaque Rege baptizato *d*, universa Pannonia verbum vitæ suscepit, et mira rerum novitate per Reges Apostolos sanctæ Catholicæ Ecclesiæ incorporata est. Quam præclara tanti apostolatus societas, quam colenda et veneranda utriusque sanctitas, per quos tot salvati et sanctificati sunt ! Præfatus autem Rex Ungarorum, religiosus Deoque devotus, postea in executione bonorum operum permansit ; quod divina pietas post mortem ejus evidentibus indiciis ad sepulcrum factis signorum miraculis demonstravit.

S. Cunegundem virginem suis restituit.

B 35 Burgundiorum quoque non humana sed divina fuit victoria, qui cum armis, et omnibus belli copiis essent instructi, viri ad bella doctissimi, armis positis, non hominis metu, sed Dei nutu, rogantes ea, quæ pacis sunt, dextras dederunt. Quemadmodum ad celebranda beati Martini confessoris merita Dominus pacificum belli dedit exitum ; ita et nunc servi sui meritis consimilem virtutem ostendere dignatus est. Similem ergo illum fecit gloriæ Sanctorum. Et sicut Moyses precibus magis, quam armis triumphavit ; ita gloriosissimus Princeps per arma justitiæ omnia bella feliciter consummavit, ac minime funestam, et incruentam victoriam semper habuit. Denique consummatis gloriosissime hujus vitæ laboribus, postquam bonæ opinionis odorem longe lateque redolere fecerat, locumque sibi dilectum cum ceteris monasteriis ditando, et ornando, et excolendo ad perfectum adduxerat, ad percipiendam immarcessibilem coronam ab ergastulo carnis a Domino est vocatus. Qui cum cerneret imminere sibi mortis diem, citatis ad se parentibus et cognatis beatissimæ Imperatricis Chunegundæ, non nullis etiam regni primoribus, manu eam apprehensam illis commendavit hujusmodi verbis memoria dignis : Hanc ecce, inquit, mihi a vobis, imo per Christum consignatam, ipso Christo Domino nostro, et vobis reconsigno virginem vestram.

C Felix Sancti obitus,

e 36 In ejus vero transitu, terra plorante, cælum exultavit, sicut Dominus per suam misericordiam revelare dignatus est. Sub ipsa etenim hora exitus illius cuidam servo Dei in solitudine commoranti, diabolus sub humana specie traditur apparuisse *e*. Quem vir Dei per spiritum protinus agnovit, et ait : Quo vadis ? Cui ille : Ad exequias, inquit, Principis pergo. At ille respondit : Vade, inquit, et comple negotium tuum, in quantum tibi a Domino permittitur. Verumtamen consummato officio tuo, adjuratus per Deum vivum, ad me revertere, ut per te rei exitum cognoscam. Post modicum vero reversus coram servo Dei gemebundus adstitit, et voce querula, et ingenti ululatu dixit : Heu, heu ! delusi sumus, in vanum laboravimus, quin etiam ab angelis Dei confusi discessimus. Assistantibus enim hinc et inde nobis, et spiritibus angelicis, merita animæ juste in statera appensa sunt ; et fasciculis peccatorum deprimentibus, jam pene pars nostra præponderat.

et de eo mirabilis visio.

37 Tunc subito adustus quidam superveniens cum catino aureo, partis dextræ lancem oneravit, mirumque in modum parti nostræ adco præponderavit, ut et ipso catino ad terram collapsio,

ruina collisionis signum impresserit. Itaque victores angeli animam nobis ereptam gaudentes in suum consortium abduxerunt. Hæc vero tametsi corporaliter gesta referantur, necesse tamen est, ut virtute spirituali completa intelligantur. Res etenim spirituales per corporales exprimuntur imagines, cumque aliud foris agitur, aut dicitur, intus aliud geri significatur. Præmemoratus et sæpe rememorandus Dei famulus calicem aureum in honorem Dei et commemorationem S. Laurentii martyris ecclesiæ Mersburgensi contulerat, cujus speciali patrocínio coram Deo adjutus, et in ipsa sui exitus hora creditur liberatus. Omni vero veneratione, et admiratione dignum esse perpenditur, quod eadem hora calix in certa custodia clausus habebatur, nec minus tamen prædictæ collisionis materiale signum exceperit.

38 De eodem vero calice, quid religiosorum virorum relatione in veritate audierimus, futurorum memoriis intimare operæ pretium dignum duximus. Cum enim prædictus Christi confessor Heinricus, pro disponendis regni negotiis Marsipolim venisset, accidit, ut quadam die ad altare S. Laurentii attentissime Missam audiret. Qua completa, sicut semper facere consueverat, ablutionem calicis sumere volebat, sed interveniente magno negotio regni, quod vir sanctus proposuit, tunc temporis fieri non potuit. Vocato itaque custode ecclesiæ, rogavit eum, ut calicem cum ablutione in mundo loco reponeret, et cum omni diligentia servaret, quoadusque ipse exoccupatus aptum tempus et locum ad sumendam illam inveniret. Excrescentibus autem causis et placitis, tota die illa turbatus, non potuit se expedire. Postera vero die, post matutinas, cum paucis secretariis suis, clanculo monasterium introivit, et diutius flexis genibus, et profusis lacrymis Deum exoravit, accersitoque custode, calicem cum ablutione sibi afferri præcepit. Cumque allatus fuisset et discoopertus, invenerunt ablutionem illam in formam verisanguinis transmutatam. Quod factum mirabile mox universis, qui aderant, innotuit, et nunc et semper in laudem Dei, et gloriam Confessoris sui omnis Ecclesia successoribus suis enarrabit.

Ablutio calicis mutata in sanguinem,

E

39 Discite ergo, divites hujus seculi, facere vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, ipsi vos in æterna recipiant tabernacula. Hujus vero gloriosissimi ac beatissimi Patris præconia linguam carnis reticere non convenit, in cujus transitu angelis triumphantibus cælum exultavit. Defuncto itaque beatissimo Dei famulo anno regni sui xxiv, vitæ quinquagesimo secundo, Imperii vero undecimo, corpus ejus in ecclesia beatorum Apostolorum Petri et Pauli Babenbergæ honorifice sepultum est, ac postmodum multis miraculorum virtutibus a Domino glorificatum est.

Parænesis et epilogus.

F

ANNOTATA.

a Nempe equum album, de quo plura Hofmannus in Annalibus, notans etiam addendas fuisse centenas marcas argenti ; sed eam pensionem a Leone PP. IX per commutationem remissam. In tempore adventus Papæ in Germaniam, solita hal-lucination.

b Recte hic Anonymus contra Leonem Ostiensem, qui vult templum in honorem S. Georgii a Benedicto Papa consecratum, cum id pridem dedicatum esset, ut ex Commentario prævio plenius intelliges.

c Cluniacum

EX SURIO.

c *Chuniaeum aliquando ivisse S. Henricum, non videtur negari posse, sed quam parum apte et hæc et alia disposuerit scriptor noster, satis alibi diximus, ut plura hic observanda non supersint.*

d *Hæc etiam ad commodum sensum in Commentario prævio reducta sunt.*

e *De hac qualieumque visione consulendus Gretserus a pag. 94; nos reliqua quæ ad Sancti felicitissimum exitum pertinent, suo loco exposuimus.*

AD LIBRUM MIRACULORUM

S. HENRICI.

Observatio prævia.

B *Notavit Gretserus pag. 81, in apographo Ms. Bambergensi Vitæ S. Henrici hunc se titulum reperisse: Incipit liber primus de vita et gestis S. Henrici Imperatoris confessoris; in eodem apographo nusquam apparere, aut finem primi aut exordium libri secundi, nisi forte, inquit, id sumendum sit, a commemoratione miraculorum, quæ Deus per sanctum Imperatorem, jam vita functum patravit. Ita prorsus censendum putamus, cum caput 30 dicatur parænesis et epilogus; sequens vero 31 a miraculis ineipiat, nempe ab ea visione, qua Bruno Augustanus antistes, Sancti frater, ab evertendo episcopatu Bambergensi absterritus est. Extenduntur porro miracula a dicto cap. 31 ad 54, ut sint numero XXIV, quorum prima x ante canonizationem contigisse videntur: nam capiti 41 præfigitur hic titulus: Proœmium in miracula quæ in translatione S. Henrici Imp. patrata sunt; translatae autem ejus reliquias nemo dixerit, antequam sacrum corpus e terra levatum fuerit, quod supra § 3 accidisse ostendimus anno 1147. Non ignoro, translationem S. Henrici etiam accipi posse, ut miracula quis facta putet eo tempore quo saerum ejus corpus ex loco ubi mortem obierat, Bambergam referretur; verum circumstantiæ ita loquuntur, ut certo restringenda videantur ad translationem aliquam reliquiarum factam post Sancti canonizationem. Vismum proinde est, totam miraculorum historiam, ad normam nostram, ita dividere, ut decem illa priora constituent partem primam, reliqua partem alteram; eaque ex Surio describere omissis Gretserianis capitum divisionibus. Sit itaque:*

MIRACULORUM S. HENRICI

PARS PRIMA.

Absterretur Bruno Augustanus ab evertendo episcopatu Bambergensi.

A nno Dominicæ Incarnationis mxxv, ab Urbe condita millesimo septingentesimo septuagesimo sexto, Chunradus ex regni primoribus unus, sed regno antea per rebellionem adversus, Principibus pro ejus electione discordantibus, Aribone autem Moguntino Archiepiscopo, et Eberhardo Babenbergensi Præsule sibi faventibus, octogesimo quinto loco ab Augusto regnum suscepit, et annis xv regnavit. Sublimatus autem in regni sede, consilio Brunonis Augustensis Episcopi, fratris Henrici Imperatoris, qui semper,

ut supradictum est, felicibus ejus invadebat actibus, Babenbergensem episcopatum meditabatur destruere. Quia idem Bruno Episcopus promisit reginæ Gisilæ, omnia prædia hereditario jure ad se pertinentia, filio ejus Heinrico contradere. Locus igitur et tempus conventui statuitur, ubi hæc res ad exitum perducatur. Nocte vero, quæ diem præcesserat, in qua hæc ventilanda erant, Eberhardus episcopus ad tentorium prædicti Brunonis clam accessit, lectoque ejus assidens, multa super hac re monendo, obsecrando, memoriam fratris animo inculcando cum eodem sollicitus egit. Quia vero jam multa noctis hora transacta recesserat, et Episcopum pro auditis sollicitatum somnus oppresserat, visus est ei frater suus Imperator Henricus lecto suo adstare, faciemque suam barba ex una parte depilata turpatam objectare. Cum super hac re stupido et admiranti, ac quis tam temerarios ausus in eum præsumeret interroganti: Tu, ait, hæc fecisti, qui me, et Sanctos Dei, quos rebus mihi a Deo concessis dotavi, despoliare disposuisti. Cave jam ulterius super hac temeritate, ne incepta luas magna infelicitate. Ad hæc ille expergefactus, ac de visione non parum perterritus, membrorum quoque horrore ac timore non leviter est attactus. Mane autem facto, cum diu expectatus ad conventum procerum non veniret, regina pro filio sollicita, nuntiis missis, obnixè rogabat, ut adveniens promissa perficeret. Ille vero affirmabat, se tanta infirmitate gravari, ut nec de lecto surgere, nec pedem posset quoquam movere. Cum rogaretur, ut se in lecto ad conventum deportari pateretur, quo vel sic promisso perficeretur, omnino abdicavit, seque in Deum et Sanctos ejus peccasse, libera tandem voce proclamavit. Sic itaque divina pietas per merita famuli sui, ne spe, quam in se posuit, fraudaretur, omnia illa pravæ conspiracy machinamenta repressit: idque, quod ab eo bene cœptum est, confirmando, semper exinde ad meliora provexit.

2 Sed jam nunc ad miracula, quæ post felicem illius transitum Dominus, ad declaranda meritorum illius insignia, circa gloriosi corporis ejus sepulturam operatus est, veniamus, pauca ex his ad posterorum notitiam transferentes: quæ aut veraci, aut indubitata majorum relatione ad nos delata sunt, aut ipsi modernis temporibus gesta probavimus, et vidimus. Mulier quædam contracta in ipsa civitate manebat, adeo incurvata, ut ad gradiendum erigi nullatenus potuisset, sed reptaret potius manibus, quam pedibus ambularet. Huic orationibus frequenter incumbenti, divinitus inspiratum est, ut ad memoriam beatissimi accederet, atque omnipotentis Dei misericordiam obnixius imploraret. Accidit autem ut dies anniversarius præfati Patris et Domini nostri congrua observatione celebrari deberet. Populo ergo, more solito, ad ecclesia confluenta, et clero vigilias vespertinas celebrante, mulier quoque illa incurvata et contracta advenit, et plena fide ac devotione usque ad locum sepulcri accessit, dicens cum Propheta: Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi ejus, in atriis domus Domini. Ibidem ergo pernoctans in oratione, universum quod habebat, id est cor contritum et humilitatum Domino obtulit, et in fide Christi lacrymis rigavit pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, et unguento ungebat. Et quoniam multum valet deprecatio justis assidua, cum indefessa usque in diem talibus sacrificiis insisteret; circa horam diei tertiam

Contracta recuperat sanitatem.

F

inter

A inter ipsa Missarum solennia, dum in secunda Missa Alleluia canitur, Laus Dei in hominibus, ipso operis effectu adimpletur. Subito enim, cernentibus cunctis, qui aderant, mulier quasi in ecstasi facta est, ac deinde sensim nervi, qui dirigerant, dissolvi, et universa corporis membra concrepantia cœperunt extendi; ac sic ordine suo tota incurvati corporis deformitas in suam pulchritudinem reformata est, ut mulier erecta, et usum ambulandi, et reliqua membrorum officia cum omni integritate reciperet. Id autem certissima fide cognitum est, referentibus boni testimonii fratribus, qui præsentes huic miraculo se interfuisse, et vidisse testati sunt.

Ædituus furto assuetus, ad frugem reducitur.

B 3 Neque hoc negligendum, aut silentio prætercundum videtur, quod antiquitas tradidit, et veridica relatione multorum memoriæ commendavit. Quidam ædituus in ordine laico ad custodiam ecclesiæ deputatus, furtis cœpit consuescere, et in ipsa ecclesia, quæcumque poterat, clanculo decrustabat. Sed quemadmodum bonis Dei, male utendo, mali ipsa bona Dei quantum in se est, quodammodo convertunt imo pervertunt in malum; ita e contrario summus artifex mala malorum quandoque etiam in bonum convertit ipsorum. Ut enim ad propositum redeamus, ille prædictus ecclesiasticæ custodiæ deputatus, cum jam inolita vitiorum consuetudine ipsam consuetudinem peccandi sibi quasi legem fecisset, misericorditer a Domino visitatus, atque correptus est, juxta illud: Si justitias meas profauaverint, et mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum. Nocte igitur quadam, dum in ipsa ecclesia somnum caperet, servus Dei aspectu terribilis illi apparuit, qui et aspere invectus in eum dixit: Species decepit te, et concupiscentia subvertit cor tuum. Quare hoc et hoc fecisti? Scito quia rem iniquam operatus es. Hoc dicto, illum de stratu suo protraxit, et multis verberibus cæsum, cruentatum dereliquit. Hæc quidem somnians pertulit; sed expergefactus signa plagarum evidentia demonstravit, et verba verborum argumentis comprobavit. Taliter ab immani præcipitio retractus, idem ipse postmodum in suo ministerio usque ad provectiorem ætatem in ecclesia permansit, et in ejus correctione multi correcti sunt, glorificantes Deum, qui per servum suum jam coronatum in cœlis talia operatur adhuc in terris.

Mandibula dimota restituitur.

C 4 Quadam vice incerto casu cuidam accidit, ut dissociatis ab invicem naturalibus instrumentis, mandibula loco suo dimota, et oris impediret officium, et naturalem humani decoris compositionem deformaret. Doloris, et deformitatis accedebat molestia, quam perpendere in alio commode valebimus, si ac nostri corporis infirmitatem animo recurramus. Talibus circumventus incommodis clamavit ad Dominum, et divinæ pietatis obnoxius imploravit auxilium. Ut ergo opera Dei manifestarentur in illo, multis assistentibus, et videntibus, ad tumbam Beati accessit et capite superimposito, tam diu precibus institit, quoadusque per merita servi Dei sanitatem, quam desiderabat, accepit. Quid enim? Necessarium enim est, ut, qui Domino universæ creaturæ obediunt, illis creatura omnis certis legibus rationis per omnipotentis Dei virtutem obediat.

Sanantur paralyticus,

5 Item in alio tempore contigisse in veritate audivimus, ut quidam a paralyti usque adeo vexaretur, ut exinde usum brachii perdidisset.

Nutu divino admonitus est, ut ad sepulcrum Sancti corporis accederet; et prostratus in oratione, Dei omnipotentis misericordiam per beatissimi viri ibidem requiescentis merita invocaret. Toto itaque corpore prostratus, orationibus incubuit. Quid ergo? Christus filius Dei, qui super terram gradiens manum aridam habentem sanavit; idem nunc sedens ad dexteram Patris, eodem invocato miraculo, per merita dilecti sui, supplicem istum liberavit. Sanus equidem ab oratione surrexit, et Deum propitiorem in commemoratione Sancti sui glorificavit. Clamor ad cœlum attollitur, et cum debita gratiarum actione hymnus gloriæ omnipotenti Deo ab universis assistentibus decantatur.

EX SURJO.

6 Hoc quoque successoribus nostris indicare curavimus, quod in diebus Rogationum ad sepulcrum prædicti Confessoris contigisse veraciter cognovimus. Quidam enim sacerdos cum populo suæ procuratori commisso in diebus Rogationum crucem cum hymnis et canticis ad monasterium scilicet sancti Petri, et S. Georgii deferebat; cum quo quidam cæcus, alterius manu ductus, veniebat. Is cum ad sepulcrum Confessoris Christi venisset, ex toto corde suo rogavit sanctum Heinricum, ut per ejus interventum, restitueretur ei lumen oculorum. Cumque diu precibus et lacrymis pulsaret ad ostium pii Confessoris, cunctis videntibus et in laudem Dei acclamantibus, redditus est ei visus per gratiam Omnipotentis. Et mirum in modum, qui alterius manu ductus Crucem Domini secutus fuerat cæcus, modo propriis manibus Crucem ferens cum laudibus Christi, populo domum redeunti ductum præbuit illuminatus.

cæcus,

E

7 Aliud quoque divinæ virtutis miraculum celebri commemoratione, et certa fide cognitum est. Erat quidam languidus ipsa in civitate omnibus cognitus, cujus inferiora omnia a lumbis et infra omnino præmorta fuerunt, adeo ut nec pedibus solo niti valeret, sed instrumento cuidam rotulis quatuor coaptato pendulus inhærebat, sui que corporis molem manibus propriis pro possibilitate artificis volutabat. Idem loculum sanctissimi corporis frequentius visitare solebat; et per Dei misericordiam, ad celebranda servi sui merita, tantam gratiam est consecutus, ut membra præmorta vivificarentur, ac deinde baculis utroque humero suppositis, pedibus terram tangeret, et erectus incederet.

languidus,

F

8 Modernis etiam temporibus quidam contractus, quia adhuc in carne superest, in eodem loco sanatus est, et naturalem usum ambulandi recepit. Præter hæc multa alia sanctitatis argumenta, et experimenta frequenter in eodem loco visa sunt: debiles curati, cæci illuminati; dæmones ex obsessis corporibus visibiliter fugati; multi ex diversis infirmitatibus ibidem frequentissime liberati sunt, Domino testificante, quanta Sanctorum gloria in cœlis sit, quos tantis miraculorum virtutibus in terris coruscare concedit: ne apud homines loco humili teueantur, qui apud Deum meritis excelsi esse comprobantur.

contractus.

9 Cum etenim miraculorum attestationibus sanctitatem Confessoris sui Dominus declararet, Babenbergensis Ecclesiæ Prælati crebrescentibus signis, cum mandatis et litteris Chunradi Regis ac Principum Romam abierunt, et quam magna mirabilia Deus per Confessorem suum operetur, Domino Papæ Eugenio, et Romanæ curiæ nuntiaverunt. At illi gaudentes, et pro

Punitio Cardinalis canonizationi se opponentis.

EX SURIO.

etiam talia præsumentibus districtum obesse ; sicque deinceps perfidorum præsumptio talis cessavit.

Curantur
cæcus,

20 Est ecclesia parochialis ecclesiæ B. Petri in veteri Castro contigua, juxta quam residens cæcus quidam, audivit concentum popularium in reparatione cujusdam ægri devotissime congratulantium. Erat autem hic de terra et de gente Selavorum, quibus simplicitas vel irrationabilitas, pravitate quadam ingenii, naturalis est adeo, ut vix vel tenuem fidei videantur habere scintillam. Quærit ergo causam talis concentus. Cui, cum pro sanatione languentis hæc fieri indicatum esset, ait : Iste Henricus Teutonicus cum sit, solis Teutonicis gratiæ suæ præstat subsidium ; mihi vero, gentique meæ hominibus nihil umquam beneficii contulit. In risum ergo, qui aderant, excitantur. Quidam vero sanioris animi, ut ecclesiam petat pro salute sua rogaturus, adhortantur. Ductus itaque, ubi reliquiæ Beati Confessoris servabantur, humi prosternitur ; et paulo post pietatem Teutonici, Slavus ipse, quam negari sibi querebatur, experitur. Cœperunt enim ab oculis ejus albedines in modum squamarum avelli, optatumque lucis suffragium in eo redintegrari. Unde gens illa, quæ ut dixi, rustica simplicitate, et fidei pusillanimitate se sperni arbitrabatur, hoc beneficio, fiducia speque resumpta, ultra omnes beatum Henricum studio devotiori venerabatur.

B

claudus,

21 Hujus rei, quam dicturus sum, tot fere testes habentur, quot fratres, qui tunc temporis fuere, apud præfatam B. Petri ecclesiam inveniuntur ; qui eam tanto fidelius, quanto verius agnovisse contigit, attestantur. In quadam eorum villa, civitati proxima, rusticus quidam, gravi tactus infirmitate, officium pedis unius amiserat, adeoque arentibus nervis ac carne præmorta emarcuerat, ut humana solertia, vel studio in eo recuperari sanitatem, tam ipsi, quam omnibus eum intuentibus, impossibile videretur. Unde, quod ab homine fieri desperabat, ab eo, cui nihil est difficile, sed solus restaurat universa, per beati Henrici patrocinium, fide firma, spe solida, quærens ; ejus misericordiæ januam fletibus assiduis, jejuniis crebris pulsavit, et tandem in formam pristini gressus restitui meruit.

C

et mulier
surda et muta.

22 In pago quodam, milliari uno a Mersburgensi castro distante, mulier surda et muta ab exordio nativitatis suæ, a propinquis et civibus, misericordiæ sinu fovebatur. A quibus, ad ecclesiam perducta, nutibus et signis, quibus erga eam uti possibile fuit, ante beati Confessoris reliquias prona sterni jubebatur. Sed illa jumento insipienti similis, pro se nil rogare noverat ; vel quod essent reliquiæ, aut quid gereretur, penitus nesciebat. Cui tamen fidelium pro salute ejus in commune supplicantium oratio, fidesque subveniebat ; et per beati Henrici suffragia, ut ipsa postea testabatur, in utroque corporis officio reformari meruit ex integro.

Ignis urens,
sed non com-
burens.

23 Cum exubiæ sacræ a fidelibus circa thesaurum incomparabilem sine intermissione fierent, ita ut aliis recedentibus, aliis venientibus, die noctuque fores ecclesiæ non clauderentur, custos ecclesiæ inter oves, lupos, sub vellere ovium latentes, non facile agnoscere considerans, auferri furtim reliquias metuebat. Ad quod præcavendum ex quadris lapidibus facto satis habili reconditorio, eas in illo locavit. Cui etiam ostiolum ex pino, quod causa poscente, claudi et ape-

riri posset, imposuit. Nocte ergo quadam, infra cursum matutinum, lumen incautius eidem apponens, chorum, quem studiosius aliis frequentabat, ingreditur ; sed paulo post fumum sentiens, et quid acciderit, animo præsago concipiens, ad locum festinus revertitur, invenitque ostiolum a flamma tangi et fumum dare, sed non lædi. Cujus hæc meritis, nisi ejus, cujus illic reliquiæ servabantur, possunt adscribi ? Poterant quidem, absque ligni et lapidis repositione, a raptu alieno, ipso mediante, servari ; sed pius confessor Dei, laborem et studium devote sibi obsequentium, noluit incassum deperire, ne vel in parvo detrimento januæ viderentur contristari, ideoque in ligno, foci usui apto, vim virtutis suæ ignem a Deo obtinuit oblivisci.

24 Mulier arreptitia de restibus connexa manus coram prædicto reconditorio, licet multum renitens, sistitur. Quæ, dæmone mugitum in aera dante, seque ab Henrico torqueri vociferante, satis ipsa torta liberatur. Visum est illi, ut præsentibus referebat, quemdam capite cano, barba proluxa, veste amictum regia, ex eodem loco processisse, et a se spiritum nequam pugnis et minis extorsisse. Verum si cuncta sigillatim, quæ diebus singulis facta sunt, miracula persequi voluero, tempus me prius quam materia deseret : præsertim cum numero possibilitatem excedente, custos ipse ecclesiæ, qui omnibus fere intererat, pauca de multis memoriæ tradere se potuisse perhibebat. Hoc solum hic omittendum non est, quod de calice aureo, de quo supra dictum est, quem ob speciale devotionis suæ indicium idem Imperator beato Laurentio confici jusserat, febricitantes aquæ, vel alterius liquoris haustu curantur, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per infinita secula seculorum. Amen.

Energumena
liberata ; ca-
lix S. Lau-
rentii adver-
sus febres.

E

APPENDIX

Eorum quæ ad superiorem Vitam, ab Anonymo scriptam ; ad S. Henrici recentiora beneficia, mantum, crucem, aliaque sacra cimelia ; ad hodiernam solennitatem ; ad renovata pictatis Officia ; ad templa et sacella erecta potissimum spectant.

F

CAPUT I.

De diplomatibus ex data Vita huc rejectis.

Huc rejecimus diplomata Vitæ S. Henrici non satis apte innexa variis capitibus, de quibus supra locuti sumus. Primum locum hic occupant, quæ temporum ordine præcedunt, geminæ Benedicti PP. VIII litteræ ad S. Henricum, necdum Romæ coronatum, et ad Eberhardum Bambergensem episcopum primum de ejus ecclesiæ confirmatione datæ,

Diploma Be-
nediti VIII
quo anno
scriptum :

quarum

A quarum priores scriptæ dicuntur in mense Junio Indictione XI; datæ vero XII Kal. Februarii, pontificatus anno primo. Non est satis pervium, reperire finem pontificatus Sergii IV, aut initium Benedicti VIII, ut recte expendit Baronius ad annum 1012, quidquid ipse eo anno jam dicti Sergii obitum collocet, atque adeo Benedicti in Pontificiam Sedem ingressum. Etenim si hoc diplomate recte signata sunt omnia, non potuit Petri cathedram conscendere Benedictus ante annum 1013 Indictione XI, quæ istius anni character est; cum vero et scriptum et datum sit diploma anno primo ejus pontificatus, necesse est, ipsum adhuc fluxisse mense Januario seu XII Kalend. Februarii anni sequentis 1014, de qua re hujus loci non est plura investigare.

item alterum.

B 2 Inde fortasse non inepte quis colligat, diploma istud, præcedenti anno 1013 scriptum, a Papa Benedicto studiose servatum videri, ut id Imperatori ipsi, jam coronato seu coronando, sub principium anni 1014 offerretur in ipsa urbe Roma, quamquam solum Regis titulum præferat. Conjectura est, quam redargui facile patiar. Id obiter observo, quod sub finem summus Pontifex non jam ad S. Henricum, sed ad solum dilectissimum fratrem, adeoque ad solum episcopum Eberhardum sermonem convertat; sed neque hæc scrupulosius hic examinanda suscipimus. Diploma alterum, soli Eberhardo inscriptum, nullam temporis notam signat; at recte advertit Gretserus, ex iis quæ asserit Benedictus se præsentem Bambergæ facta fuisse, datum esse posteaquam Bambergam ipse venerat, nempe anno 1019, dum basilicam S. Stephani XIII Kal. Maii consecraverat, ut est cap. 23, apud nos num. 32; fortasse in ipsa urbe Bambergensi, priusquam in Italiam remearet. De tribus aliis posterioribus diplomatibus Clementis II, Leonis IX et Henrici III Cæsaris nihil est quod hic magnopere explicem; si quid lucis hinc inde desideretur, ad marginem notatum invenies.

De varia forma sigillorum S. Henrici.

C 3 Unum superest, dum de diplomatibus agimus, hac opportunitate indicandum, variam non nihil esse formam quæ S. Henrici sigilla exhibet. Huc me adduxit diploma Henricianum, in maximo folio expanso, ad autographi normam exaratum, atque inter schedas nostras repertum, datum VI Nonas Aprilis, anno Dominicæ Incarnationis MIII, Indictione I, anno secundo domni Henrici Regis I. Actum Quidlingabure, quod hic integrum, et quidem in æs incisum referrem, si id operæ pretium esset: nota enim hæc pridem sunt, et totum pridem exhibuit laudatus supra Schatenus in Annalibus suis Paderbornensibus ad dictum annum 1003, pag. 367.

Neque de monogrammate hic mihi quæstio est, neque characterem examino, cum de his alibi abunde dictum sit; in sigillis ea occurrit diversitas, quæ curiosorum id genus cimeliorum oculos subire mereatur. Eam observavi, prædicti apographi sigillum conferendo cum altero Bambergensi, pridem ad nos transmissso, quorum ectypa hic subjiciam. Sic exprimitur S. Henricus in diplomate Quidlingburgensi, cujus sigillum revulsum jam hic exhibitum atque alteri applicatum pridem notavit Papebrochius tomo 3 Junii pag. 79, quod ex nostro producimus.

4 Ab hac forma non parum discrepat sigillum alterum quod anno 1699 nobis delineavit supra laudatus Joannes Franciscus Xaverius Eppenauer, archivi Bambergensis tum substitutus registrator juratus, uti manu propria subscripsit et testatum voluit XVIII Maii ejusdem anni, hisce verbis: Ego infrascriptus testor manu propria, quod sigillum præsentis formæ secundum originale (manu propria Imperatoris S. Henrici, et sigillo isthoc cereo roboratum, Calendis Novembris Frankonofurti anno Dominicæ Incarnationis MVII, vigore cujus, ut formalia latina sonant, suæ paternæ hereditatis locum, Babenberc dictum, consentiente atque rogante dilectissima conjuge sua Chuningunda regina, in sedem et culmen episcopatus sublimando provexit) fideliter delineaverim. Est autem sigillum S. Henrici forma nonnihil a priori diversa, in hunc modum effigiatum:

E

5 De alterutrius majori aut minori sinceritate ex duobus dumtaxat exemplaribus nihil tuto decerni posse video; sufficiat mihi utrumque, ne hic subinde pereat, exhibuisse, ut quibus plura ad manum sunt, accuratiorem disquisitionem instituant. Habe modo promissa diplomata, ex Anonymi opere huc remissa, quæ satis erit integre reddidisse, ut ab Anonymo edita sunt; cum sola duo prima ad S. Henrici tempora spectent, abunde jam explicata, præter pensionem annuam Romano Pontifici pendi solitam, de ejus permutatione cum territorio Beneventano vide Annales Baronii ad annum 1053 numero 1, ut hæc facile præteriri hic possint.

EX SURIO.

Confirmatio privilegiorum ecclesiae Bambergensis a Benedicto VIII summo Pontifice. Legendæ cap. 24.

Laudata S. Henrici pietate,

B

Benedictus servus servorum Dei, dilectissimo sibi in Christo semper Domino, et serenissimo Regi Heinrico a Deo coronato, suoque spiritali filio, Eberhardo quoque confratri et episcopo suo, sanctæ videlicet Babenbergensis ecclesiæ venerabili episcopo æternam in Domino salutem, et Apostolicam benedictionem. Inter omnia quæ divinæ Providentiæ consilio disponuntur, ad laudem respicit Creatoris, quod et a summis viris, Deoque devotis, intuitu pietatis et spe æternæ retributionis venerabilia loca eorum sumptibus sublimantur, rectissimeque ordinantur, possessionum suarum beneficiis cumulantur; et in meliorem statum, Christo auxiliante, commutantur. Unde, dilectissime fili, in omnibus quæ te ad laudem et gloriam Redemptoris nostri devote, et misericorditer fecisse, manifestum est, nihil perfectius, nihilque melius ad promerendum regnum cælorum agere potuisti; quam quod illum tibi fecisti heredem, a quo accepturus es æternam hereditatem; quodque sancta Babenbergensis ecclesia ad episcopalis dignitatis fastigium per te sublimata. Illic tibi beatissimam Dei Genitricem semperque Virginem Mariam, beatissimosque Apostolos Petrum et Paulum, una cum sanctis martyribus Kiliano et Georgio elegistis in patrocinium; qui, Christo propitio, compensata vicissitudine, adipiscendæ regni cælestis perpetuum præstabant auxilium.

postulatam confirmationem,

C

7 Pro tanto igitur Deo ejusque Sanctis collato servitio, imprimis ipsi gratias, debitasque laudes referimus, qui tibi tam sanctum opus faciendum inspiravit, et ut id votum tuum perficeres, largiflua pietate adjuvare disposuit. Deinde, quomodo sancta Romana Ecclesia, quæ bene fundata est supra firmam petram, hoc semper veræ charitatis habuit indicium, ut de exteriorum gauderet ecclesiarum propectu; competit nostro Apostolico moderamini, ut nos qui eidem, Deo auctore, deservimus, sancto tuo studio plenissime congaudeamus, sperantes tui operis habere portionem, si, quod tuum est per laborem, nostrum facimus per charitatem. Quapropter quoniam petisti a nobis una cum confratre nostro Eberhardo, ejusdem sanctæ Babenbergensis ecclesiæ Deo digno episcopo, ut omnia, quæ privilegiorum auctoritate sibi suæque ecclesiæ a prædecessoribus nostris, videlicet Domino Joanne et Sergio summis Pontificibus collata sunt, nostræ quoque auctoritatis privilegio confirmaremus, considerantes nos quidem vestræ devotionis affectum piæque voluntatis propositum, libentissime petitionibus vestris assensum præbere decernimus.

omnimode concedit,

8 Quocirca statuentes, atque promulgantes coram Deo et terribili futuro ejus examine per hujus nostri Apostolici privilegii seriem et constitutionem, sancimus, et beatæ Dei Genitricis, semperque virginis Mariæ, nec non et beatorum Apostolorum Petri et Pauli, sanctorumque martyrum Kiliani et Georgii, ceterorumque omnium Sanctorum auctoritate, in quorum nomine prænominata ecclesia dedicata est, decernimus, atque obtestamur, tam Apostolicæ Sedis Pontifices, quam qui ecclesiasticas administraverunt actio-

nes, cunctosque christianitatis titulo insignitos, ut nullus habeat licentiam de his omnibus, quæ eidem ecclesiæ a prædecessoribus nostris per privilegia concessa sunt, vel a nobis data sunt; aut ab aliquibus fidelibus viris ac mulieribus præfata ecclesiæ tradita sunt vel in futuris temporibus contradentur, tam in familiis quam in terris, seu in aliquibus possessionibus, convellendi, destruendi, molestandi, vel alienandi.

D

9 Si quis vero, quod non credimus, temerario ausu, contra ea, quæ hac nostra stabili et inconvulsa firmitate, pie et fideliter per hoc nostrum, privilegium disposita sunt, contraire tentaverit, et hæc, quæ a nobis ad laudem Dei pro stabilitate præscriptæ ecclesiæ statuta sunt, refragari, aut iu quoquam transgredi; sciat se auctoritate beati Petri Principis Apostolorum omnium, nostraque, cujus immeriti vicem agimus; anathematis vinculis innodatum, et cum diabolo, ejusque atrocissimis pompis, atque cum Juda traditore Domini nostri Jesu Christi, æterni incendii supplicio concremandum, nisi resipuerit, et eidem ecclesiæ digna emendatione satisfecerit. At vero qui devota intentione observator iu omnibus existerit; hujus nostri Apostolici privilegii ad cultum Dei respicientis, benedictionis gratiam a misericordissimo Deo et Domino multipliciter consequatur et vitæ æternæ particeps effici mereatur. Sancta Trinitas charitatem vestram illibatam custodiat, dilectissime frater. Scriptum per manum Herhardi scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Junio, Indictione XI. Datum XII Kalend. Februarii per manum Benedicti Portuensis Episcopi, et Bibliothecarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, anno, Deo propitio, Pontificatus Domini nostri Benedicti summi Pontificis et universalis octavi Papæ primo, iu mense supradicto.

et contra-ventores anathemate percellit.

E

Litteræ Benedicti Papæ VIII ad Eberhardum primum ecclesiæ Bambergensis episcopum. Legendæ cap. 25.

Eberhardo primo quoque Babenbergensis ecclesiæ episcopo idem Papa Benedictus scripsit epistolam de confirmatione ejusdem episcopii in hunc modum. Benedictus Episcopus servus servorum Dei, dilectissimo in Domino Jesu Christo filio Eberhardo, sanctæ Babenbergensis ecclesiæ venerabili episcopo perpetuam salutem. Quandocumque nostræ Apostolicæ corroborationis pie exposcitur suffragium, celeri affectu est tribuendum. Et si in his exposcitur, quæ durare perpetuo videntur, literis est etiam annotandum, ne prolixitas temporum posteris hoc reddat dubium, vel incertum. Quapropter notum esse volumus cunctis sanctæ Ecclesiæ filiis, tam præsentibus quam futuris, quid de episcopatu, quem Christianissimus Henricus Imperator ad honorem Principis Apostolorum Petri Babenbergæ devotissime perfecit, actum in eadem ecclesia nobis præsentibus sit. Sæpius enim obnix dictus Imperator, fervens nimio amore episcopatus, quem tactus divino impulsu, perfecerat honorifice, ad confirmandum eum Apostolica auctoritate Babenbergam adire nos deprecatus est. Cujus deprecationes assiduas, et indesinentem instantiam de justo desiderio procedere cognoscentes, iniquum judicavimus, præsentiam nostram illi denegare, et inde humanam calliditatem

Hic explicatur,

F

A tatem contra venerabilem locum aliquando occasionem sumere.

quid sibi reservaverit Pontifex,

11 Venimus ergo Babenbergam, ubi ab eodem Imperatore suscepti sumus, prout poterat, et noverat melius, ecclesiam autem cum omni integritate episcopatus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui Deo auctore præsidemus, et nobis obtulit. Quod videntes, æquum consideravimus, seriem hujus nostri privilegii, et episcopatum confirmare in perpetuum, eumque tibi, dilectissime, et tuis successoribus concedere, ea videlicet ratione, hoc ordine, ut nullus umquam viventium, cujuscumque sit dignitatis vel ordinis, contra hanc nostram confirmationem episcopatus venire audeat, vel contra te, tuosque successores ob hoc agere; neque liceat ei de omnibus, quæ nunc habet, vel habiturus est prælibatus episcopatus, vi, fraude, aut iniqua calliditate aliquid abraderet, vel te tuosque successores de his omnibus inquietare aliquo modo, ita sane, ut singulis quibusque Indictionibus, sub nomine pensionis, equum unum album nobis, nostrisque successoribus persolvat, cum sella conveniente Romano Pontifici.

B
ex oblato episcopatu.

12 Si forte, quod non optamus, aliquis superbus aut arrogans temerario ausu contra hanc nostræ præceptionis seriem, pie a nobis promulgatam, venire, aut agere tentaverit, sciat se Domini nostri Jesu Christi, et Apostolorum Principis Petri, cui oblatus a dicto Imperatore episcopatus est, cum suis pertinentiis, et cujus suffragium, et judicium per nos vobis successores exspectat; anathematis vinculo innodatum et cum diabolo, et cum ejus atrocissimis pompis, atque cum Juda traditore Domini et Salvatoris nostri, æterno igne concremandum. Qui vero pio intuitu curator et observator hujus nostræ salutiferæ præceptionis extiterit, benedictionis gratiam et cœlestis retributionis gaudia a justissimo iudice Domino consequatur. Scriptum per manus Raphonis notarii regionarii et scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Litteræ, quibus Clemens Papa II ecclesiæ Bambergensis privilegia et immunitates confirmavit. Legendæ cap. 16.

C

Bambergensis primum episcopus,

Clemens Episcopus servus servorum Dei sacratissimæ nostræ Babenbergensi ecclesiæ in filiis et filiabus ejus, clero videlicet ac populo, perpetuam in Domino salutem. Dispensatio seculorum venit de Principe cœlorum, qui antequam secula efficerentur, præcivit qualiter disponentur: inde fit, ut non possit non impleri, quod ab æterno illius oculo potuit prævideri. Tanti numinis nutus te, suam charissimam filiam Babenberc, nobis in sponsam legitimam desponsavit, et arte regere, quantum in nobis fuit, sua propitiatione donavit. Certe nulli marito circa uxorem fides purior, et amor ardentior, quam circa te nobis. Nec umquam vel in mentem venit te destituere, et alii adhærere, sed nescio quo divino consilio actum est, ut matri tuæ omniumque Ecclesiarum consociarer, et aliquantum tamen non omnino a te separarer. Ecce enim, cum illud caput mundi, illa Romana sedes hæretico morbo * laboraret, et charissimi filii nostri Domini Heinrici Imperatoris Augusti præsentia ad hoc invigilaret, ad hoc instaret, ut hujusmodi

* Simoniacis, qui Sedem violenter occupabant.

ægritudinem propulsaret, explosis tribus illis, quibus idem nomen Papatus rapina dederat, inter tot agmina Sanctorum, qui aderant, Patrum dignatio cœlestis gratiæ nostram indignissimam mediocritatem cunctis nisibus refragantem, voluit eligi, et altissimi Apostolorum Principis vice fungi.

14 Avulsum me tunc a suo gratissimo latere, sponsa dulcissima, quis dolor apprehenderit, quis mœror confecerit, quo pacto exprimam, nescio; cum nobis omnem modum videretur transgredi. Plus honoris est, plus decoris, plus, inquam, virium matri quam filiæ, utpote cui omne genu terrestrium flectitur; pro cujus arbitrio janua cœli aperitur et clauditur; adversus quam nec portæ prævalent inferorum. Non tamen tantæ dominationis cupido ostio nostræ mentis irrepsit, cordisque cervicem libenter inflexit. Satis nobis erat tecum: activam bene; contemplativam quoque modo ducebamus vitam, præsertim cum perfectus amor nec speciem alterius umquam, nec intueretur opulentiam. Testem invocamus aciem divinam, non commentari nos apologiam: illa enim secreta cordis rimatur, cui nulla nox obtenebratur. Pro teste quoque utimur ipsa conscientia, ubi sua est sollicitudo continua. Interior pupillam nec terrarum spaciositas, nec tot retundunt opposita; quin amicam meam, sororem meam, sponsam meam, columbam meam diligentiori cura circumspectam * et undique munitam faciam. Concessum nobis est divinitus, non ex nostris meritis, ut jam diximus, jus illud Apostolicum, quo et cœlis imperatur et terris. Unde dignum duximus et accommodum decrevimus, ut de profectu nostro tu quoque proficias, et inde tibi amplius consulas, unde nobis illa potestas ampliatur.

teneritudinem erga sponsam testatur,

** forte circumsepiam*

15 Piissimæ recordationis Dominus Heinricus Imperator Augustus te fundavit, te etiam in altum culmen erexit. Quo supplice, inexpugnabili muro et propugnaculis Apostolici muniminis adversus omnes impias manus prævalentes bene circumvallata es, per prædecesores nostros, Joannem scilicet XIV* Papam, et Benedictum. Quod etiam idem nos facere cupientes, ut triplici tuitione circumcincta, per virtutem S. Trinitatis nihil umquam patiaris læsionis, nihil umquam ab aliquo molestationis, securam semper et quietam manens in filiis et filiabus tuis, semper Deo devote serviens, devote obediens, securam semper et quietam manens; statuimus per hoc nostri magisterii privilegium, ut de bonis illis omnibus, quæ tibi, sponsa charissima, virgo castissima, ecclesia speciosissima Babenbergh, summa liberatis ejusdem orthodoxi Imperatoris, de summa devotione procedens, pio affectu contulit, et nomine tenus illa per concambium convenientissimum, et acceptissimum a Wirzburgensi, et Eistettensi Episcopis canonico et rationabili judicio permittavit; vel quorumcumque post eum fidelium religiosa pietas obtulit, et oblatura est, usque in perpetuum, sive sint mobilia, sive immobilia, nullus Imperator, nullus Rex, dux, marchio, comes, vicecomes; præterea non Archiepiscopus, non episcopus, non abbas, nec ulla hominum persona, audeat, tentet, præsumat quidquam vel violentia, vel fraude, vel furto detrahere, minuire, mutilare.

concessa novo munimine roborans,

** potius XIX*

F

16 Quod, si quis diabolico instinctu pulsatus, crudeli temeritate admittere non perhorruerit, et admissum citius emendare neglexerit; hujusmodi hominem, quicumque sit, de communione

violatoribus mala,

sacro-

EX SURIO.

sacrosancti corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi, et a participio totius christianitatis non solum excludimus, sed etiam propulsamus : quin etiam Apostolici anathematis acutissima lancea eum transverberamus, ut pro malefactis male perditus mortem gemat æternam, associatus in gehenna inferioris inferni, dæmonum principi, mortis inventori, et etiam Judæ sacrilego et proditori, undique circumcinctus draconibus tartareis, in ultionem sævientibus ; nec in ultimo tremendi diei judicio ad vitam resurgat, sed crudelissimum corpus resumens duplici contritione conteratur, infelicissimo et miserrimo genere vivendi, mortem quærens, et non inveniens.

adjutoribus
bona omnia
precat.

B

17 Qui vero pio intuitu proprias manus ab hujusmodi temeritate subtraxerit, et si ita res exegerit adversum omnes insurgentes, et quidquam auferre conantes, ea bona defenderit, ad tuum tuorumque opus, sanctissima Babenberch ; illa scilicet, ut prædictum est, quæ tibi collata sunt, vel de cetero in æternum tibi conferenda sunt, talis ab illo benedicatur, qui super Cherubim sedet, et gloriatur, pro eo, quod hoc nostræ Apostolicæ auctoritatis privilegium studuit illæsum, suoque robore solidatum : quod uimirum consilio et voluntate, nec non alacri promptoque animo charissimi filii nostri, jam superius memorati, Domini Heinrici Imperatoris Augusti, de nostra Apostolica Sede tibi transmissum eidem gratulare. Etenim ut te plautavit conditor tuus ille primus Heinricus Cæsar Augustus, sic est secundus vestigia ejus secutus, et ut pari nomine, parique dignitate, sic pari devotione te rigavit, tibi incrementum dedit, et adhucdum usque viverit, Deo miserante et inspirante, dabit. In quo te, dulcissima sponsa, optamus in secula seculorum crescere, pollere, vigere, dicentes bene valete.

Leonis Papæ IX diploma de privilegiis ecclesiæ Bambergensis, præsertim de Pallio, et quoties eo uti possit Episcopus. Legendæ cap. 17.

C

Hartwico
Bambergensi
episcopo

Post hujus, piæ memoriæ Clementis felicem » excessum, cum Damasus Papa, qui et » Poppo Brixiensis prius Episcopus, sedisset » triginta tantum dies, Leo IX, qui et Bruno, a » supra dicto Heinrico tertio Imperatore electus, » et centesimus quinquagesimus secundus Papa » constitutus, in signum benignitatis, quam erga » Babenbergensem locum habuit, Hartwico III » Episcopo Pallium dixerit ab Apostolica Sede, » scribeus ei epistolam in hæc verba » : Leo Episcopus servus servorum Dei Hartwico Babenbergensis ecclesiæ venerabili Episcopo, perpetuam in Domino Jesu Christo salutem. Si pastores ovium solem, geluque pro gregis sui custodia die ac nocte ferre contenti sunt, et ut ne qua ex eis aut errando pereat, aut ferinis laniata morsibus rapiatur, oculis semper vigilantibus circumspectant ; quanto sudore, quantaque debemus pervigiles esse diligentia, nos, qui pastores animarum dicimur ? Attendamus, et susceptum officium exhibere erga custodiam Dominicarum ovium non cessemus, ne in die divini examinis pro desidia nostra, ante summum pastorem negligentiae reatus nos exerceat, unde modo honoris reverentia sublimiores inter ceteros judicamur.

19 Ad Missarum itaque solennia celebranda fraternitati tuæ Pallium transmittimus, quod antecessoribus tuis numquam ante concessum, modo tibi primo concedimus, rogatu dilectissimi filii nostri Imperatoris Heinrici, et pro veneratione antecessoris tui, piæ memoriæ domini Papæ Clementis, et pro memoria Heinrici Imperatoris primi, præfatæ ecclesiæ constructoris benignissimi : quo tibi ter in anno uti permittimus, salva auctoritate domnæ Metropolitauæ Moguntinæ ecclesiæ, scilicet in die S. Resurrectionis, et in Natalitiis Apostolorum Petri et Pauli, et in solennitate S. Dionysii, eo quod tunc anniversarius dies celebratur Domini Papæ Clementis supra memorati, hancque diem sanctam Apostolica auctoritate statuimus celebrem esse per totum episcopatum. Cujus quoniam indumenti honor modestia actuum in veritate servandus est, hortamur, ut ei morum tuorum ornamenta conveniant : quatenus auctore Deo, recte utrobique possis esse conspicuus. Itaque vita tua filiis tuis sit regula. In ipsa, si qua tortitudo illis injecta est dirigatur : in eo, quod imitentur aspiciant ; in ipsa consideranda semper proficiant, ut tuum, post Deum, videatur esse, quod bene vixerint.

D
mittitur Pal-
lium,

E

20 Cor ergo tuum neque prospera, quæ temporaliter blandiuntur, extollant, neque adversa deiciant ; sed quidquid illud fuerit, virtute patientiæ devincatur. Nullum apud te locum odia, nullum favor indiscretus inveniat, misericordem te, prout virtus patitur, pauperibus exhibeto. Oppressis defensio tua subveniat, opprimentibus moderata erectio contradicat. Nullius faciem contra justitiam accipias, nullum querentem justa despicias. Custodia in te æquitatis excellat, ut nec divitem potentia sua te aliquid apud extra viam suadeat rationis audire, neque pauperem de se sua faciat humilitas desperare, quatenus, Deo miserante, possis talis existere, qualem sacra lectio præcipit, dicens : Oportet Episcopum irreprehensibilem esse ; sed his omnibus salubriter uti poteris, si magistram charitatem habueris. Quam qui secutus fuerit, a recto aliquando tramite non recedit. Ecce, frater charissime, inter multa alia ista sacerdotii ; ista sunt Pallii. Quæ, si studiose servaveris, quod deforis accepisse ostenderis, intus habebis. Sancta Trinitas fraternitatem vestram gratia suæ protectionis circumdet, atque ita in itineris sui via nos dirigat, ut post hujus vitæ amaritudinem ad æternam dulcedinem pervenire mereamur. Data III Nouas Januarii auno Domini Leonis Papæ IX, Indictione sexta.

cum exhortatione, ut eo
digne ulatur.

F

Adventus Leonis Papæ IX in Germaniam. Confirmantur ab eodem ecclesiæ Bambergensis privilegia. Legendæ cap. 18.

Idem quoque Præsul Apostolicus, invitante » Heiurico Imperatore. Theutonicas partes » adiens Ratisponam venit, sanctumque Wolf- » gangum ejusdem urbis Episcopum de tumulo » levavit, inde Babenbere eum ipso Imperatore » populoque pronuciari mandavit, et sua aucto- » ritate illa confirmavit. Cujus nimirum confir- » mationis descriptio iu hunc modum se habet : » Leo Episcopus servus servorum Dei Hartwico Babenbergensi Episcopo, sibi que canonice in sede episcopatus successor in perpetuum, æter-

Bambergæ
existens S.
Leo IX,

nam

A nam in Domino salutem. Cum exigente cura pastoralis totius sanctæ Ecclesiæ Dei, nobis Dei providentia commissæ, in partes Germaniæ venissemus, quæ orientali Franciæ adjacent, prece dilectissimi filii nostri Heinrici secundi Imperatoris, et tertii Regis, ac supra facti dilectissimi confratris nostri Episcopi Hartuvici Babenberc venimus, et in die natalis beati Lucæ Evangelistæ inter Missarum solennia cum verbum Dei haberemus ad populum, præsentem nominato charissimo filio Heinrico, et Episcopis quam plurimis assistantibus, etiam laicis, et diversis potestatibus seculi, relecta sunt prædecessorum nostrorum privilegia, quibus idem locus fundatus et corroboratus est, auctoritate Romana sanctæ Sedis Apostolicæ; relecta est ibi et conscriptio et confirmatio Wirtzeburgensis Heinrici Episcopi, qua prædictam Babenbergensem ecclesiam banno episcopali, et episcopii termino, accepta placita commutatione firmavit; quæ sic acta est.

narrata per-
mutatione
cum Henrico
episcopo Her-
bipolensi fa-
cta,

B 22 Dum Henricus in Imperio primus, in regno secundus, divini ignis amore succensus, de prædiis, quæ Dei gratia, hereditario jure in suæ possessionis dominium pervenerant, Dei servitium augere, construendo episcopatum, atque ordinando desideraret, quo id legitime rationabiliterque fieri potuisset, Henricum venerabilem Wirzeburgensis ecclesiæ provisorem, quatenus prædictum locum, Babenberc nuncupatum, cum pago Ratenzgave qui dicitur: qui ad suæ dioceseos statum pertinere videbatur, de suo jure in ejus, ad id perficiendum, transfunderet, studiose cœpit flagitare. Qui, quoniam justæ, et rationabiles causæ videbantur, ejusdem invictissimi Regis petitionibus acquiescens, cum communi cleri sui atque militum, nec non totius populi consilio et consensu, præfatum locum cum prædicto pago, tribus parochianis ecclesiis cum suis adjacentiis exceptis, quarum nomina sunt hæc: Wachenrode, Lonerstat, Mülhusen, omni postmodum remota contradictione, suæ potestati tradidit. Alterius autem pagi, qui Volevelt nominatur, in quo præfatus locus situs est, partem eidem Regi concessit, quantum est de Babenberc usque ad flumen Vraha, de Vraha in Ratenzam flumen, et sic juxta decursum ejusdem fluminis in Moin, et inde ad rivulum Wichibach; deinde ad caput ejusdem rivuli, sicque qua citissime, ac proxime perveneri potest ad Vraha. Et ut hæc traditio firma, et inconvulsa permaneret, ipse prædictus Præsul Henricus cum canonicis suis corroboravit et subscripsit.

turbisque
postmodum
secutis et so-
pitis,

C 23 Qua subscriptione relecta, cum juxta votum omnium, quia semper justis operibus favorem debemus, et nos prædictum venerabilem locum Apostolica auctoritate vellemus corroborare, ipse prænominatus ejusdem loci episcopus Hartwicus proclamationem suam fecit: quia locus suus a clericis Adelberonis Wirzeburgensis episcopi temeraria præsumptione invasus esset. Quod nos, quia Episcopi præsentis aderant, inter quos causa stabat, ibidem volentes discutere, Adelberoni episcopo, a quo injuria illata erat, deliberationem fecimus, ut objectionem hanc, si posset, refelleret; si non justitiæ satis faceret. Tum ille, inito cum suis omnibus, qui aderant, clericis et laicis consilio, regrediens ad ambonem, de illata injuria se cum satisfactione excusavit, et de omnibus, quæ ad bannum, et episcopalem justitiam, et potestatem Bambergensis ecclesiæ Christi pertinerent, ex tunc et deinceps renunciavit, exceptis his causis, quas de bonis utriusque episco-

pii, ipsi inter se Episcopi possent legaliter definire.

EX SURIO.

24 Verum nos, sicut semper de profectu gaudemus fidelium, et justis operibus debemus augmentum eundem Babenberc locum, ab antecessoribus nostris corroboratum, Apostolica auctoritate viva voce corroboravimus; et eandem corroborationem nunc etiam litteris signavimus, ut eundem locum, et omnia, quæ ibidem Deo sanctoque Petro a felicis memoriæ Heinrico secundo rege, et primo Imperatore tradita sunt, et quæ in posterum jure acquiri possunt; vel juste acquisita sunt, prædia, mancipia, aurum, argentum, pallia, vasa, ornamenta, et alia utensilia nemo audeat in perpetuum surripere, auferre, aut commutare, nisi ad utilitatem ejusdem ecclesiæ. Sed episcopus ejusdem loci, vel qui in perpetuum ejusdem fuerint successores, securam eas possideant tranquillitatem, ac liberam habeant potestatem, aut dominationem, omnes res et proprietates ejus loci ordinare atque componere vel augmentare; dissipare vero atque confundere, nullam habeant inde potestatem aut dominationem. Insuper pro nostra auctoritate sancimus, ut terminis ejusdem ecclesiæ nulla sit infestatio tyrannorum, vel aliorum quorumlibet hominum pravorum, sive sint in civitate ipsa Babenberc, sive in castellis, villis, servis, ancillis, tributariis, decimis, forestis, silvis, venationibus, piscationibus, molendinis, campis, pratis, pascuis, agris cultis et incultis, aut quidquid modo illuc pertinet, aut in futurum juste acquiri poterit, per nostræ Apostolicæ auctoritatis privilegium corroboratum, in securam permaneat quiete. Nullus ibi comes aut judex placitum seu districtionem aliquam facere, vel tenere audeat, nisi quam per concessionem gloriosissimi Imperatoris secundi Heinrici, vel successorum ejus episcopus ejusdem loci deliberaverit; nulla in aliqua dignitate posita, magna parvaque persona, per violentiam irruat.

vetera omnia
privilegia de-
nuo confir-
mat,

E

25 Sit ille episcopatus liber, Romano tantum Mundeburdio subditus: quatenus Episcopus liberius et delectabilius cum clericis suis servitio Dei possit insistere, et Heinrici primi Imperatoris, ejusdem loci venerabilis fundatoris, nostrique, ac successorum nostrorum, Heinrici quoque charissimi filii nostri, secundi Imperatoris, atque omnium, quibus debitores sunt, memoriam jugiter habere. Sed tamen idem Episcopus suo Metropolitano Episcopo Moguntino in canonicis causis tantummodo sit subjectus, et obediens. Deliberatis igitur, sancitis, ac corroboratis omnibus supra dictis rebus, eidem sancto loco placuit addendum insigne honoris ecclesiastici a nostra Apostolica auctoritate, ducti amore et reverentia Clementis, piæ memoriæ, prædecessoris nostri, quem Deus mihi dispensationis ordine, a prælacione hujus loci ad sanctæ Romanæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ apicem dignatus est avertere, et mirabilius e Romanis finibus defunctum corpus ejus reducere: volens hanc ecclesiam, ut æstimamus, quasi novam, tanto decoratam esse patrone, et Romanam contentam, et sufficienter præteritis et futuris patribus manere ornatam: quin etiam amore, et desiderio fratrum, qui nos in suis recipere ecclesiasticis stipendiis et quotidianis, unum nostra vicissitudine regere fratrem, mitras gestare concedimus licentiam, ea scilicet ratione, ut ab Episcopo provideantur digniores, et honestiores presbyteri, et diaconi, qui bonis moribus, vel maturis ætatibus, vel etiam prælacionibus

novisque
aliis

F

* alias dispo-
sitionis

* nostra vice

EX SURIO.

ipsius loci emineant, his videlicet diebus: in Natali Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, et in cœna Domini, et in sabbatho sancto, et in die gloriosæ Resurrectionis ejusdem, et sancta Pentecoste, et in die S. Georgii, et in die SS. Petri et Pauli, et Assumptionis beatissimæ Mariæ, et S. Dionysii, pro reverentia nostri prælibati prædecessoris Domini Clementis Papæ, ejus anniversarius dies tunc ab eisdem fratribus agitur: et in anniversario die Domini Henrici Imperatoris, ejusdem loci venerabilis constructoris.

mirifice
exornat.

26 His vero concedimus hanc dignitatem qui tantum specialiter excubant, vel deserviunt apud prædicti prædecessoris nostri sepulcrum. Contentos tamen his sancimus diebus fore, nec ultra a quoquam temere usurpari, ne honor proprius Apostolicæ Sedis vilescat. Hæc vero omnia supradicta observari, et custodiri in perpetuum nostra Apostolica auctoritate decernimus, confirmamus, et roboramus. Qui vero, quod absit, hujus nostri privilegii temerarius transgressor extiterit, Dei et beatissimæ Mariæ, et beatorum Petri et Pauli, omniumque Sanctorum [et nostra] æterna maledictione maledicatur, et perpetui anathematis vinculis innodetur, nisi digna satisfactione resipuerit, et canonice satisfecerit. Qui vero pio corde hujus observator privilegii exstiterit, Dei omnipotentis et almæ Mariæ, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli benedictione ditatus, æterni regni particeps fieri mereatur. Data per manus Friderici diaconi Bibliothecarii et Cancellarii sanctæ Romanæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ, anno Dominicæ Incarnationis MLII; anno vero IV Pontificatus Domini Leonis Papæ IX.

B

Henrici imperatoris II, Regis III constitutio, qua ecclesia Bambergensis privilegia confirmantur. Legendæ cap. 19.

His omnibus
superadditur

Nec minus ipse Rex præfatus Henricus III, " Chunradi Imperatoris filius, dudum, Patre vivente, Rex constitutus, ordinationis suæ " anno XII, regni autem primo ad confirmandum " Babenbergense episcopium, privilegium, quod " subjunctum est, scribi jussit, superstiti adhuc " Eberhardo primo ejusdem sedis Episcopo. " Henricus, Dei favente clementia, Rex. In examine Dei cuncta conspicientis æquale meritum credimus fore dantis et corroborantis. Credimus etiam ad regalem nostram majestatem pertinere totius regni curas, præcipueque omnium sanctorum Dei ecclesiarum commoda considerare, et omnia eis adversantia sub omni festinatione abolere, ne vel gravi incommoditate vilescant, vel qualibet, pro nostra culpa, orta occasione, a pristino cultu et religione recedant: quatenus dum hæc pro amore pariterque timore Dei fideliter peragimus, illorum, qui hæc pio affectu Deo contulerunt, meritis et gloria communicemus. Proinde omnibus in Christo fidelibus scilicet tam futuris, quam præsentibus notum esse volumus, qualiter ob hanc spem per interventum dilectissimæ matris nostræ Gisilæ Imperatricis Augustæ, pro amore etiam dilecti, fidelisque nostri Eberhardi, primi sanctæ Babenbergensis Ecclesiæ episcopi, eundem locum a divo Imperatore Henrico secundo, pro sua suorumque anima in episcopatum, divina inspirante clementia, perfectæ fidei chari-

tatisque devotione, in honore Principis Apostolorum Petri, et S. Georgii martyris sublimatum, consensu fidelium nostrorum sancimus, et omni contradictione remota, regalis nostræ majestatis auctoritate corroboramus, omnes etiam res mobiles et immobiles ejusdem sanctæ Dei ecclesiæ, quas ipse divus Imperator pro ardore cœlestis patriæ ibidem larga manu contulit, ea ratione confirmamus, ut fidelis noster Eberhardus ejusdem loci primus Episcopus, ejusque in perpetuum successores secunda eas tranquillitate possideant, et liberam potestatem habeant, et res, et proprietates ejusdem ecclesiæ cum consensu cleri et populi ordinare, componere, et augmentare.

D

28 Nostra quoque auctoritate sancimus, ut in abbatiis, monasteriis, comitatibus, foris, mercatibus, monetis, naulis, teloniis, castellis, villis, vicis, areis, servis, ancillis, tributariis, decimis, forestibus, silvis, venationibus, piscationibus, molendinis, aquis aquarumve decursibus, campis, pratis, piscinis, terris cultis atque incultis, libris, argento et auro, gemmis, vasis, ornamentis, vel aliquibus utensilibus in cultum et religionem Dei ibidem collatis, et in omnibus terminis rebusque ejusdem ecclesiæ, aut quidquid ad præsens illud pertinet, vel ex his amplificari potest: nulla sit infestatio tyrannorum, nulla potestas irruat ibi per violentiam, nullus ibi comes, aut judex legem facere præsumat, præter Episcopum ejusdem loci, omnisque possessio Deo famulantium ibipro emunitate habeatur. Sit ille Episcopatus liber, et ab omni extranea, et iniqua securus potestate: quatenus ibidem Deo famulantes et primi constructoris memoriam digne celebrare, nosque fautores et corroboratores possint et velint Deo precibus suis commendare. Et ut hæc nostræ auctoritatis traditio firma et inconvulsa permaneat, hoc privilegium inde conscriptum, manu propria corroborantes sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

diploma Cæsareum.

E

CAPUT II.

De recentiori per S. Henricum Ecclesiæ Bambergensis patrocinio.

F

Præmissis antiquioribus sancti Imperatoris miraculis hanc appendicem subjungo, quam totam accurate collegit, digessitque laudatus supra toties R. P. Nicolaus Pottu collegii nostri Bambergensis dignissimus Rector, in sanctissimorum Conjugum, ecclesiæ Bambergensis fundatorum, gloriam, ac duorum insignissimorum Præsulum, ipsorum clientium, meritam commendationem. Virum interrogaveram, nullamne Bambergenses miraculorum, postremis hisce seculis per Sanctos patratorum rationem habuissent, quorum elenchus hic etiam adnecti posset? Voce muta, ut ita loquar, respondit, prædictam appendicem seu tractatum submittendo, quem licet arbitrio meo plane reliquerit, intactum ego et integrum reddendum censui, utpote ex iis monumentis concinnatum, quibus nec addendum quidquam nec demendum existimaverim; et quamvis Henriciani favores, seorsim a ceteris in pauciora contrahi potuissent, tam præclara nihilominus visa sunt virtutum exempla, a binis Bambergensis ecclesiæ Episcopis, S. Henrico potissimum opitulante, orbi Catholico exhibita, ut hic

locum

A locum habere mereantur. Ex ipsa narratione, a Pottuvio recte concinnata, intelligitur totius rei œconomia, cui hic titulus præfixus est :

*Favores a S. Henrico cœlitus præstiti
duobus Episcopis Bambergensibus.*

Fornerus
Bambergensis
suffraganeus,

Postremis hisce seculis, quibus hæreses in Germania grassatæ sunt, atque etiam Franconiæ magna ex parte infecerunt, S. Henricus cum virginea sua conjuge specialem ecclesiæ Bambergensis a se olim fundatæ curam gerere visus est; dum aliquot Episcopos Bambergenses, duos præsertim, sibi singulariter devotos, nimirum Nythardum episcopum XLVI, et Joannem Godefridum episcopum XLVIII extraordinariis quibusdam favoribus prosecutus est, atque eadem opera ecclesiam Bambergensem, mediante zelo horum duorum Præsulum, ab infelicissima hæreseos et flagitiorum servitute vindicavit. Quæ hic narrantur desumpta sunt potissimum ex Friderico Fornero, scriptore Episcopis illis cœvo et familiari, cujus viri aliqualem notitiam præbet inscriptio sepulchri ejus Bambergæ in templo parochiali S. Martini, quæ talis : « Reverendissimus in Christo Pater ac Dominus Fridericus » Fornerus sacræ Theologiæ Doctor, episcopus » Hebronensis, suffraganeus Bambergensis, ac » ibidem in spiritualibus Vicarius Generalis, sacræ Cæsareæ Majestati, ac Serenissimo Bavarie Duci a consiliis, integritate vitæ, zelo religionis, legationibus obitis, consilii prudentia, » ac vivo verbi Dei eloquio librisque editis orbi » notus, pie in Domino obiit anno MDCXXX, » v Decembris. »

duorum Præsulum gloriam S. Henrico tribuit.

31 Huic elogio consonat historia manuscripta collegii Societatis Jesu Bambergæ eodem anno MDCXXX, ubi inter cetera de illo dicitur : « Vir erat » boni communis amans, et a virtute, litterisque » plurimum commendatus.... sub infula vitam » duxit religiosam. » Hic igitur Suffraganeus edidit opusculum, cui titulum fecit : Duo specula Principis ecclesiastici, e duorum laudatissimorum Præsulum ac Principum, Joannis Godefridi anno MDCXXII, XXIX Decembris ; atque Nythardi anno MDXCVIII, XXVI Decembris piissime defunctorum rebus præclare gestis, heroicisque virtutibus potissimum conflata atque concinnata, et quatuor concionibus funebribus ad eorumdem sepulturas et exequias, in ecclesia cathedrali Bambergensi, lingua vernacula habitis, latina scriptis, publicæ luci et imitationi data et evulgata a Friderico Fornero, etc. Ingolstadii typis Gregorii Hœnlin anno Christi MDCXXIII. Ex hoc auctore pleraque, quæ hic adducuntur, deprompta sunt. Quæ ex aliis fontibus hausta fuerunt, suis locis indicantur. Ordinem a Nythardo, qui ætate prior est.

Nythardus
stupendo modo electus
anno 1591,

32 Nythardus ex nobili Franconiæ prosapia de Thüngen, cum in ecclesia cathedrali Herbipoli jam fuisset perfunctus officio decani, et modo ageret ejusdem ecclesiæ Præpositum, divino consilio, intercedentibus utique SS. Henrico et Cunegunde, quibus erat specialiter addictus, amplissimæ præposituræ suæ residentia in postremis habita, et valedicta, translato domicilio, Bambergam commigravit, ibique primam junioris instar canonici residentiam auspicatus, uno propemodum eodemque anno, decurso residentia, quod vocant, tirocinio, capitulo annumeratus, cathe-

dralis ecclesiæ decanus electus, vita functo Ernesto Præsule, unanimi concapitularium dominorum consensu, sine scrutinio, per Spiritus S. inspirationem, omni populo a summo usque ad minimum jubilante, episcopus electus fuit XIV Novembris anno MDXCI.

EX VARIIS.

33 Et, quod mirum visu atque auditu, ad hoc summum animarum regimen ut se rite disponeret, quamprimum Bambergam accessit, mutato veteri canonicorum minus decente habitu, et omni pristina conversatione penitus abdicata, sic a se ipso distare cœpit, ut omnium censura et iudicio, in alium hominem, qui secundum Deum creatus, translatus esse, ideoque cœlestium donorum, quæ descendunt a Patre luminum, capacissimus effectus esse crederetur. Rara hæc mutatio in vestibus, in moribus, in famulitiis, in domestico splendore, in quotidiana conversatione, in omni negotiorum tractatione, omnibus, qui eum pridem noverant, prodigio similis habebatur. Exinde innotuit efficacia patrocinii SS. Henrici et Cunegundis, quorum cultui et imitationi totum se dabat. Vitas ipsorum non solum assidue lectitabat, sed etiam ambas ex antiquo codice Ms. ipsemet apographi functus officio, manu sua descripsit.

in virum alium Sancti ope mutatus,

34 Horum patronorum exemplis incitatus et divino fretus auxilio, opus prorsus arduum, et in istis rerum temporumque circumstantiis, ut summi etiam viri judicabant, factu impossibile aggressus fuit, scilicet reformationem ecclesiæ Bambergensis, quam hæresis ferme totam occupaverat, et fœde contaminaverat. Nam in primis in ipsa urbe Bambergensi, totus senatus civicus, exceptis duobus, Lutheranam sectam non solum pertinacissime tuebatur, sed et præcipui ditionum optimatum totius communitatis civium, numero circiter quinquaginta conjuraverant, velle se potius cum bonis omnibus, domicilium alio transferre, quam manus dare. In aliis plerisque dioceseos civitatibus et oppidis ne unicus quidem Catholicus civis reperiebatur. Nihilominus ut Imperialem hanc ecclesiam, sanctorum Henrici et Cunegundis nobilem filiam, e luporum faucibus eriperet, pastor hic non minus prudens quam fortis nihil intentatum reliquit.

reformationem ecclesiæ suæ aggressus est,

35 Re prius communicata cum Matthia Romanorum Imperatore, cum Wilhelmo Duce Bavarie, et cum nonnullis aliis orthodoxis Principibus, ac suo cathedrali capitulo, primo omnium ministros Prædicantes, qui, nescio quorum conniventia, complures Bambergensis ditionis parochias occupaverant, ejecit. Deinde potestatem exercuit contra ludimoderatores, qui uti in plerisque civitatibus et oppidis hæresi erant infecti, ita et hæreses pueris instillabant, qua Lutheri cathecismum illis inculcando, qua cantiunculis ab ecclesia Catholica rejectis, eos depravando, et aliis mille modis perversa dogmata inserendo. Hos igitur tamquam exitiales floridæ juventutis corruptores amovit, iisque Catholicos subrogavit. Ulterius deinde progressus, præfectos omnes, quæstores omnes, iudices locorum omnes, scultetos omnes, consules et civicos senatores omnes, qui Catholicæ religioni manus dare, et eam profiteri abnuerent, loco movit, et alios eorum vice substituit.

extirpataque primum hæresi,
F

36 Hoc veluti præludio totius dramatis præmisso, conversionem ipsam subditorum provide auspicatus fuit, et inter innumeras libertinorum querelas, contradictiones, turbas, seditiones, acatholicorum principum comminationes et per-

omnium se exemplum præbens,

secutiones,

EX VARIIS.

secutiones, per plures annos fortiter prosecutus fuit. Et cum ad grande hoc molimen magni sumptus requirerentur, ne nervus rei bene gerendæ deesset, impensas circa suam personam, raro exemplo, ubicumque poterat, constrinxit. Aulicorum famulorum numerum ad tantam redegit paucitatem, ut vix Imperii Principis dignitatem tueri videretur. Fastum omnem et pompam respuebat, et victitabat tanta frugalitate, privatim præcipue cum pranderet aut cœnaret, ut tribus ad summum ferculis vulgaribus contentus, religiosum potius in claustris, quam Episcopum et Principem in palatio repræsentaret.

mores et cultum divinum restituit,

37 Econtra ubi divinus cultus, aut animarum reductio agebatur, nullis parcebat impensis. Sic ad excitandum et promovendum in juventute ardorem addiscendæ doctrinæ Christianæ, in sola munuscula catechetica, scilicet catechismum Canisii, et ejusdem libellos de præparatione ad confessionem et communionem, precationum formulas, rosaria, imagines, et alia ejusmodi cœmenda ingentem pecuniæ vim ex proprio peculio profudit. Sum oculatus testis, imo et cooperator extiti, quando una vice tria florenorum millia in hunc finem Augustam destinavit, ut aliud nihil quam sacra ejusmodi amuleta, et excitatoria puerorum apophoreta compararentur. Quæ cum appulissent, omnia intra unius hebdomadæ spatium, per omnes hujus ecclesiæ parochias, admonitoriis adjunctis litteris, liberalissime dispersit.

nullis idcirco sumptibus parcens.

38 Non deerant e pecuniæ fœneratoribus, qui oggannirent, immodicas nimium expensas in reformationem dioceseos erogari, quando cum tempore magis opportuno, omnia minore sumptu perficienda venirent, quibus ille dedit responsum Principe ecclesiastico dignum : « Ecclesiæ meæ » bona temporalia, inquiebat, utilius numquam » dispensabuntur, quam si ad ampliandam Dei » gloriam, et animarum salutem promovendam » atque propagandam insumantur. Quem enim » alium in finem S. Henricus ecclesiam suam » tantopere locupletavit ? » Pastoralis hac vigilantia et liberalitate, nec non laborum et contradictionum invicta tolerantia, laudatissimus hic Præsul tantum effecit, ut intra septennium, hæretica lues ex tota ferme diocesi fuerit profligata, et orthodoxa fides in eam reducta ; et sic multa millia hominum non solum tunc viventium, sed etiam posterorum ab interitu vindicata sint.

Ex apparitione SS. conjugum,

39 Qui Præsulis zelus quam acceptus fuerit S. Henrico, et quanti apud Deum meriti, colligi ex eo potest, quod cœlestis Pater-familias fidelem hunc in vinea Domini operarium, sub vitæ vespere, per ipsummet S. Imperatorem, ejusque sanctissimam conjugem, ad mercedem æternam tam egregii laboris recipiendam, favore extraordinario vocare dignatus fuerit. Rem istam memorabilem Förnerus pag. 110, verbis sequentibus refert : Rem prorsus stupendam, inquit, verissimam tamen vobis referam ; unde liquebit, quis ei imminentem ex hac vita transitum vaticinando significarit. Anno MDXCVIII, qui ei fatalis fuit, cum in festivitatis S. Henrici Imperatoris, mane pontificali ritu sacris operatus esset, a prandio vitam ejusdem Sancti, sedens in oratoriolo suo, lectitabat, fenestras e regione cathedralem ecclesiam spectantes, auræ captandæ causa, apertas habens. Contigit inter legendum, ut adversum campanile, ubi grandiores S. Henrici et S. Cunegundis campanæ pendent, perspiceret, ibi-

que superioribus e fenestris, S. Henrici et S. Cunegundis imperiali habitu atque corona, ut pinguntur, simulacra immensa luce coruscantia, et sanctum quidem Henricum manu sibi annuentem cerneret.

D

40 Visio ista horrorem primo incussit maximum ; quem tamen, ubi se paululum collegisset, et sanctis illis Patronis obnixius commendasset, superveniens interius menti affusa consolatio sine mora expulit et abstersit. Ut autem rei veritatem penitus indagaret, ac certius cognosceret, una cum ædituo cubicularium unum, post alterum eo submitit, ut quisnam in turri esset, et ipsi cognoscerent. At illi quidem neminem penitus ibi se vidisse renuntiarunt, cum omnia perlustrassent ; visio tamen illa permansit, illis præsentibus, tametsi nihil uspiam præter horrorem quemdam insolitum persentiscerent ; nec quid sibi episcopus vellet, intelligerent. Et cum se tertio ostendisset eadem apparitio, tandem omnino disparuit. Contigit vesperi, ut cum ipso, de more, per hortum ambulando, matutinas cum laudibus preces, ante cœnam persolverem ; quibus ad finem decursis, verbis hisce me allocutus est : Quæstio est ad Te, doctor Fornere, si Sancti cuiquam appareant, et manibus quasi annuendo ad se vocent, quid significare existimas ? Optimum omen, inquiebam, esse duco : signum est, Sanctos eum, quem vocant, in suum consortium brevi adoptaturos. Et id colligere est ex variis apparitionibus Sanctorum, quas refert S. Gregorius Magnus in libris Dialogorum. Sic Ursino presbytero apparuerunt SS. Apostoli Petrus et Paulus, et eum ad cœlestia eucarunt.

mortem sibi imminere edoctus,

E

41 Sic Probo episcopo Reatino S. Juvenalis, et S. Eleutherius Martyres obitus diem prænuntiarunt. Sic Arnulpho Suessionensi episcopo S. Michaël Archangelus obitus diem prædixit. Sic Aredium, referente S. Gregorio Turonensi, S. Martinus et alii apparentes ad gaudia Beatorum invitarunt. Hæc tum temporis historiæ mihi occurrebant. Ad quæ ille : Recte judicasti. Dicam tibi, quid ante aliquot horas, hodierno etiamnum die, mihi contigerit. Et rem omnem, uti jam recensuimus, per ordinem exponebat. Et interpretatione visionis de instanti morte sua luculenter explicata, tandem ipsemet subjungebat : Audio similem visionem oblatam antecessori quondam meo, Wigando Redwitio (fuit is Episcopus Bambergensis quadragesimus, eo tempore, quo hæreses totam Germaniam populabantur, qui Luthero et ejus asseclis, si quis alius, strenuissime restitit et ejus paradoxa ab ecclesiæ hujus ovili, quibuscumque poterat, remediis profligavit.) Is porro eodem anno e vivis esse desiit. Videbis, inquiebat, idem et mihi eventurum. Nam in hujus anni finem non ero supervicturus. Dixit, et verbo respondit eventus paulo ante finem ejusdem anni MDXCVIII.

eam diserte prædicit :

F

42 Interea temporis summa et unica ejus cura fuit, se sanctorum Patronorum consortio, ad quod ab ipsismet gratiosissime invitatus fuerat, dignum reddere. Restabant tunc temporis aliquot adhuc oppida, ut Hochstadiense, Hertzogenauracense, Oberscheinfeldense, Burckunstadiense, cum nonnullis pagis, in quibus reformatio quidem, et errantium ad Ecclesiæ unitatem reductio jam inchoata, necdum tamen ad optatum finem perducta erat. Arbitratus igitur, se sanctis Fundatoribus acceptissimum venturum, si ecclesiam ab ipsis fundatam, sine macula hæresis

interim multis omnibus laborans,

præ-

A præsentare illorum conspectui posset, tota virium contentione in id perficiendum incubuit. Et quod in votis habebat, est assecutus, Domino fidelissimi sui servi conatibus favente, et evidentibus gratiæ divinæ subsidiis cooperante.

ut Sancto-
rum patrocini-
o

43 Præterea cum sibi a S. Heinrico e turri, manu annuente, denuntiari crederet illud Regum 4, cap. 20: Præcipe domui tuæ; morieris enim tu et non vives; cœpit omnia rite ordinare, tam quoad temporalia, quam quoad statum animæ suæ. Peccata sua eleemosynis redimere cupiens, in omnia templa, et monasteria pauperum religiosorum, in hospitalia et nosocomia largissimas eleemosynas destinavit; aliis quoque Christi pauperibus pecunias sine numero dispertiri curavit. Et postquam Herbipoli (quo propter negotia tamquam Præpositus illius ecclesiæ concesserat) in morbum incidisset, tam mihi, quam aliis, toto morbi tempore ipsi adstantibus, liberam de omnibus bonis suis in horreis, in penuariis, in ære præsentis, quascumque vellemus, eleemosynas ad libitum nostrum pro anima sua, pauperibus, et locis piis dispertiendi facultatem concessit, hæc sæpe iterans verba: Quidquid pro anima mea eleemosynarum erogaveritis, ego ratum habebo.

B

digne se ad
eam pararet,

44 Idque præsentibus etiam ecclesiæ imperialis Bambergensis duobus Prælatibus, qui Herbipolim ideo descenderant, ut eum in morbo suo inviserent et consolarentur, pluries iteravit, addens non semel: Peccata mea gravissima sunt, et numero propemodum infinita, multis proinde et magnis eleemosynis diluenda. Ultimam suam voluntatem exposuit, ut sequitur: Omnia mea bona, inquit, de quibus ut peculio proprio, majori ex parte hereditario, disponere possum, in tres partes dividi volo. Prima detur Ecclesiæ; altera pauperum usibus impendatur; tertia cognatis meis cedat, quos inter præcipuos esse volo eos, qui in studiis adhuc versantur; et fratris filios minores, ut in Catholica religione valeant educari. Nollem autem, de bonis Ecclesiæ, mihi sanguine junctis quidquam elargiri, nisi ex patrimonio meo suppeteret, ut eis benefacere possem: scio enim, ecclesiastica bona illis non deberi. Addidit in fine, sepeliri se velle in ecclesia cathedrali Bambergensi, sine pompa, ut quam minimo fieri posset sumptu.

C

quam piens-
sime obiit
1598,

45 Ceterum quam exacte se ad beatam mortem præparaverit, et quam pie illam oppetierit, Fornerus pluribus paginis exequitur. Demum concludit: Candide fateor, et quod res est, edico: Plurimis, qui pie admodum ex hac vita emigrare credebantur, adfui in extremis; sed neminem adhuc vidi in hodiernam diem; imo et vix audivi similem hominis jam morituri pietatem, qua ille diem suum clausit extremum. Tantum momenti et efficaciam ad bene moriendum habuit patrociniū SS. Heinrici et Cunegundis, et eorumdem gratiosa apparitio, devotum sibi clientem ad beatam æternitatem invitantium. Videtur etiam hoc loco commemoranda alia visio Præsuli huic aliquot ante mortem horis oblata, qua certior factus fuit de futuro quondam successore suo, qui ea, quæ ipse pro bono ecclesiæ Bambergensis recte cœperat, strenue erat prosecuturus. Refert vaticiniū illud sæpius laudatus Fridericus Fornerus in citato tractatu: Duo specula Principis ecclesiastici; et in concione secunda funebri de Joanne Godefrido ab Aschausen pag. 60, ubi sic scribit:

46 Cum Illustrissimus et Reverendissimus

Bambergensis episcopus Nythardus laudatissimæ memoriæ, anno MDXCVIII in ipsa S. Stephani festivitate, qua in vivis esse desiit, mane sacrificio interfuisset, ego, qui ei semper aderam, nostrum Joannem Godefridum, qui nudiustertius ex Galliis domum redierat, ad eum in lecto decumbentem, multis præsentibus, introduxi. Quem cum ingredientem conspexisset, ad me conversus: Qualemnam, inquit, episcopum mihi adducis? Ego illi: Illustrissime Domine, est juvenis Canonicus Joannes Godefridus ab Aschausen, paucos ante dies, ex Gallia domum redux. Ejus itaque manu apprehensa: Iste, inquit, post paucos annos condecorabit sedem episcopalem S. Ottonis. Et post hæc verba conticuit meditabundus aliquantisper; ac demum de reditu ei est congratulatus. Recordabatur ejusmodi verborum non raro Illustrissimus noster Joannes Godefridus, piæ memoriæ; vetabat tamen, aliis evulgari.

EX VARIIS.
non sine cer-
to vaticinio,

47 Hucusque verba Forneri pag. 60, qui supra pag. II retulerat, piissimam ejus matrem Brigittam de Zobel, dum filiolus ejus adhuc in cunis vagiret, nocte quadam, cum pridie sacram Eucharistiam sumpsisset, et filium suum Christo, et Matri ejus devotius commendasset, mitra et habitu pontificali ornatum, ac miro fulgore coruscum antese stantem conspexisse. Erat laudatus juvenis, qui tunc agebat annum ætatis vigesimum quartum, S. Heinrico specialiter devotus; et eidem Sancto, ut merito creditur, apprime charus, non solum ob devotionis teneritudinem, sed vel maxime ob similitudinem castimoniæ, qua juvenis supra communem modum effulgebat, et non ita pridem Herbipoli, ubi studiis, vacabat, ejusce virtutis specimen dederat immortalis memoria dignum. Fornerus in concione prima funebri pag. 26, illud ita refert:

de Joanne
Godefrido;

E

48 Rem admirandam, verissimam tamen vobis memorabo. Joannes Godefridus ab Aschausen in adolescentia sua, ut nemo non novit, formosissimus erat, et venustissimus; pereleganti quoque corporis constitutione. Qua occasione humani generis hostis hereditarius arrepta, ejus virginæ puritati hoc stratagemate insidias struxit, et pedicas objecit. Feminæ quædam ex gynæceo magni nominis, et illustris conditionis, instigante cacodæmone, insigni ejus forma et pulchritudine captæ, honoris specie ad convivium invitarunt: ubi cum eum, qui curam ex officio gerere debebat, nil mali suspicantem ex industria inebriassent, cubitumque ductari jussissent; ea nocte adolescentem quoque apud se retinere voluerunt, quia nec ipse mali quidpiam subesse ratus, cum dormitum jam concessisset, libidinosa illa diaboli organa clam taciteque lectum ejus accesserunt, et verbis pariter lascivis, et quibuscumque poterant titillationibus ad res nefarias eum sollicitare cœperunt. Quid pudicissimus adolescens? Horrendum vociferans, e lecto, ut erat, lineis caligis et indusio vestitus prosiliit, e manibus illarum erupit, ostium domus festinanter petiit, et relictis omnibus post se vestimentis, ad domum cujusdam amici venit, ibique quod reliquum erat noctis, Deo gratias agens pro obtenta castitatis palma, quiete pergit....

qui ob oris
elegantiam
periclitatus,

F

49 Clericus tandem initiatus, majore solertia, corporis et mentis castimoniæ sibi invigilandum existimavit; idque tanto diligentius, quanto majores tum temporis corruptelæ passim vigeabant.... Vix ævo nostro inventus est similis illi, qui tanto virgineæ puritatis zelo conservaret legem Excelsi. Hujus igitur castimoniæ, aliarumque, qui-

tum clero ad-
scriptus,

bus

EX VARIIS.

bus illa stipari solet, virtutum fragrantia deletatus S. Henricus videtur Joannem Godefridum selegisse, et a Deo obtinuisse pro sua ecclesia Episcopum, seu instrumentum maxime idoneum ad restituendum pudorem, qui non tantum in populo, sed etiam in clero, miserandum in modum collapsus fuerat. Unde cum anno MDCIX, XLVII Episcopus in extremis ageret, virginei conjuges S. Henricus et Cunegundis, in turri ecclesiae cathedralis, denuo se conspiciendos, et pro eligendo novo Præsule sollicitos exhibuerunt.

nova SS.
Conjugum
apparitione,

50 Id quod in opusculo, cui titulus: Luctus publicus Franconiae ob immaturum e vita abitum Joannis Godefridi, editus a collegio Societatis Jesu Herbipoli anno MDCXXIII, pag. 3, hisce verbis refertur: SS. Henricus et Cunegundis paulo ante ejus electionem visi urbem e turri circumspicere. Quam apparitionem poeta sic exprimit:

Quem patriae Pater
E censu Superum gravi
Henricus, lateri virgine conjuge
Adfixa, venerabiles
Acquisisse viros inter, Episcopum
Fama diditur integra:
Urbem dum propriam, turrigera e domo,
Circumfundere lumina
Visus, quando abitum fata superstitis
Urgebant fera Præsulis.

B

divinitus
electus ere-
ditur 1609.

51 Nemini tunc in mentem veniebat, in electione episcopali ex urna proditum Joannem Godefridum, tum quia is erat ex junioribus capitularibus, tum quia suffragia collimabant in Joannem Christophorum Neustetter dictum Sturmer, ecclesiae Imperialis Decanum. Sed suffragium S. Henrici pro cliente suo Joanne Godefrido apud Deum demum praevaluit. Hinc etiamsi memoratus Decanus primo statim scrutinio in Episcopum electus fuisset, noluit tamen dignitatem admittere. Et licet a toto capitulo instanter rogaretur, et urgeretur, ad consentiendum, non tantum secundo et tertio, sed etiam quarto recusavit. Cumque haec lucta diu teneret, demum ipsomet Decano praeeunte, ex inspiratione Spiritus S. et unanimi consensu dominorum capitularium Joannes Godefridus ab Aschauen salutatus fuit episcopus Bambergensis XXI Julii, anno MDCIX. Electionem hanc, speciali Numinis providentia, in bonum ecclesiae Bambergensis, opis admodum indigae dispositam ac ordinatam fuisse, communis erat peritorum persuasio.

Gratulatoria
Bellarmini
litteræ,

52 Eminentissimus Cardinalis Bellarminus in prima epistola ad Joannem Godefridum episcopum Bambergensem nuper electum data IV Novembris MDCIX, ita scribit: Illustrissime et Reverendissime Domine, a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris. Nuntius de electione Illustrissimae et Reverendissimae Dom. vestrae laetificat universam civitatem Dei. Dolebamus oppressionem nobilis ecclesiae Bambergensis; et cum non succurreret aptum remedium, a Domino auxilium precabamur. Sed pius Dominus fecit superabundantius, quam petere, aut intelligere poteramus. Superest nunc, ut qui coepit in vobis opus bonum, ipse perficiat; et per vos ecclesia Bambergensis gloriam suam in praesenti recipiat, ut et vos in die Domini immortalem gloriae coronam a Principe pastorum recipiatis.

ejusque et
aliorum de
ipso existi-
matio.

53 Idem Cardinalis eodem die et anno scribens Serenissimo Bavariae Duci Maximiliano, inter alia haec habet: De electo vero Bambergensi

quid dicam? Sensi profecto incredibilem animi voluptatem, et tam manifestae gratiae Dei humillimas gratias egi. Ita ille. Historia inscripta collegii Societatis Jesu Herbipoli, illo ipso anno MDCIX, de episcopo Bambergensi recens electo ita loquitur: Ex partheniorum Sodalium numero ecclesiae Bambergensi praesul divinitus datus est Joannes Godefridus ab Aschauen, homo Philosophiam, et leges humanas divinasque doctus, in quo nihil fastus, aut fuci; mores ad humanitatem compositi; aetas florens; et, quod mireris, adolescentiae vicinior; priscæ probitatis, et sanctitatis severioris imago, etc.

54 Quemadmodum autem praeclarus adeo episcopus ecclesiae Bambergensi, tempore periculosissimo, satagente S. Henrico, donatus fuit, ita idem Episcopus eodem sancto Imperatore patrocinante, simul ac pastorem curam suscepit, res magnas pro Deo et Ecclesia, tam in restituendo cultu divino, quam in emendandis cleri et populi moribus, aggressus fuit; atque ipsa magnitudine operum, quae peregit, palam omnibus fecit, se non tam hominum, quam coelitus suffragiis ad episcopatum, pro bono Ecclesiae assumptum. Quae egregia facta cum Romam latere non possent, Eminentissimus Bellarminus denuo ad Joannem Godefridum anno MDCX ita scribit: Quod egi in causa... quamvis magna voluntate egerim, non tanti momenti fuit, ut opus esset fatigari in scribendo tantum Episcopum, et in rebus gravioribus occupatum. Quia tamen scribere libuit, mihi quoque respondere jucundissimum est ei viro, quem quasi de caelo missum suspicio. Non novi de facie Episcopum et Principem Bambergensem Godefridum; sed ex operibus egregiis notissimum vehementer diligo, et veneror; et precor assiduo Deum, ut quem, tam opportuno tempore, labenti ecclesiae Bambergensi praeficere dignatus est, eum longo tempore incolumem servare, dirigere, et protegere, et tandem etiam plenum dierum et meritorum gloriose coronare dignetur.

Alia Bellarmini ad ipsum,

E

55 Idem Cardinalis anno MDCXII, XII Februarii ad Fridericum Fornerum suffraganeum Bambergensem scribens, addit sequentia: Sed his omissis, gratias ingentes habeo pro iis, quae ad me scripsisti de insigni progressu optimi Principis et Episcopi vestri, quem non hominum vota aut studia, sed Deus ipse, pro sua infinita pietate, Ecclesiae suae donavit. Ego certe ita illi germana charitate afficio, ut si pennas columbae assumere possem, nihil me detineret, quin statim ad ejus complexum volarem. Utinam multos ei similes non solum in Germania, sed etiam in Italia, et in reliquo orbe Christiano haberemus! Videmus enim, continuo vineam Domini tam bonis agricolis commissam mirifice reflorescere. Precor illi ex corde longitudinem dierum, quanta necessaria est ad Ecclesiae reformationem, etc.

et ad Fornerum litteræ,

F

56 Plura ejusmodi in epistolis suis habet laudatus Cardinalis, signanter extollens magnitudinem beneficii, quod divina bonitas praestitit labenti ecclesiae Bambergensi, illi providendo de episcopo: qui in vita sua suffulsi domum, et in diebus suis corroboravit templum; qui curavit gentem suam, et liberavit eam a perditione. Eccli. 50. Quod meritis et intercessionibus SS. Henrici et Cunegundis in acceptis ferendum esse, probat pervigil eorum studium circa electionem hujus Episcopi exhibitum, ut supra relatum fuit; nec non singularis Episcopi devotio et fiducia erga Sanctos fundatores, cujus devotionis ac fiduciae specimen aliquod hic subjungitur.

Godefridi laudibus plena.

A
Gladio S.
Henrici do-
natus,

57 Ut primum Joannes Godefridus onus episcopale suscepit, colluctatio illi fuit non tantum adversus spiritualia nequitiae in coelestibus, videlicet adversus haeresim, magiam, veneficia, daemoniacam idolomaniam, foedissimas carnis corruptiones, et innumera flagitiorum monstra; sed etiam contra formidabiles principum haereticorum exercitus, Franconiae perpetuo imminentes. Contra quos coelesti praesidio sibi opus esse intelligens, ad S. Henrici patrocinium confugit. Et ut haberet adjutorii ipsius arrham, obtinuit ab Eberhardo Augustano Episcopo consecratore suo gladium, quo S. Imperator quondam in praeliis ad edomandos Ecclesiae hostes usus fuerat: quem sanctum gladium accepit tamquam munus a Deo missum, cujus virtute arceret adversarios populi sui, qui erant multi et potentes. Imprimis Fride-ricus V Comes Palatinus Rheni, invasor coronae Bohemicae; Mansfeldius; marchio Durlacensis, Dux Anhaltinus, Christianus Brunswicensis seu Halberstadiensis eorumque socii, qui dioecsin Bambergensem, uti et Herbipolensem, foliis palam impressis, sibi in praedam destinaverant, et spe jam devoraverant.

B
grandia egit
periculosissi-
mo tempo-
re.

58 Quamvis autem in utramque dioecsin pluries irruptionem tentaverint, Joannes Godefridus tamen (qui interea etiam Herbipolensis Episcopus creatus fuerat) hostiles conatus partim elusit consilio, partim fregit fortitudine, opponendo hostibus copias suas, quas conscripserat, una cum copiis auxiliariis Serenissimi Ducis Bavariae. Et dum milites pugnarent in patriae confiniis, ipse interdum, noctuque, projecta in terram facie, velut alter Moyses, pro populo suo, orationes ad Deum fundebat. Et quod de die interdum ob legatorum, ac militiae praefectorum, euntium ac redeuntium interpellationes praestare non poterat, media surgens nocte, somno antelucanis excubiis majorem in modum coarctato, integris horis cum Deo colloquendo compensabat. Hisce armis devotus S. Henrici cliens ecclesiam suam, toto regiminis sui tempore, ab hostium irruptionibus, deprædationibus et incendiis (quin et a peste, quæ antea singulis annis Bambergæ sæviebat) servavit immunem.

Supremus
SS. Conju-
gum favor,
C

59 Supremum a S. Henrico favorem Joannes Godefridus expertus fuit ante mortem suam, quam ei sanctus Imperator una cum virginea conjuge apparens prænuntiavit, ut refertur in Vita manuscripta hujus Principis. Ab eo tempore non omisit, se quam accuratissime ad felicem ex hac vita transitum comparare. Tota quidem vita ejus, praesertim quam in episcopatu duxit, fuit perpetua ad beatam mortem praeparatio; habito tamen coelesti de ea indicio, curas suas ad supremum illud negotium magis intendit. Cum illo ipso anno, quo obiit, ex praescripto medicorum, in arce Waldaschacensi, instaurandæ valetudini vacaret, toto eo tempore, sive publice, sive privatim pranderet, aut cœnaret, ejus jussu semper aliquis e cubiculariis libellum Jeremiae Drexelii S. J. de aeternitate praelegebat, quem tempore illo totum tertio percurrit. Interea vero dum aut balneis uteretur, aut sudoribus eliciendis vacaret, aliis piis libellis, potissimum historiis de rebus gestis Sanctorum legendis, animum relaxabat.

quo mortem
vicinam in-
tellexit,

60 Memini fuisse, qui in mea praesentia ei suaderet, res potius jucundas, quam tetricas et melancholicas de morte, de inferno, de aeternis damnatorum pœnis, illi tempori convenire, quo valetudo curatur. Respondit: Scio me brevi mo-

riturum. "Sto ante januam aeternitatis, etc. Illo ipso tempore sæpius de morte sua, quam vicinam aliquoties dictitabat, et de dispositione ultimæ voluntatis mecum agebat. Similia et pronuper Lanckhemium ad benedictionem domini abbatibus eundo et redeundo soli secum in curru sedenti, ultro insinuabat, certum asserens, non diu se victurum; et ni maturandum esset iter Ratisbonense, nihil aliud diebus aliquot factitaturum, quam domui suæ dispositurum, tamquam brevi moriturum. Vesperi ante abitum Ratisbonam versus, quo eum ad comitia Cæsaris obedientia, et singularis amor atque observantia vocabat, summo mane itineri se daturus, mihi valedicens dicebat: Videbimus nos mutuo; si non hic, Deo tamen dante, in cœlis.

EX VARIIS.

61 Ex his colligi potest, Joannem Godefridum de imminente sua morte bis fuisse coelitus admonitum: semel ante susceptum iter Ratisbonense, quando solum intellexit, mortem suam esse vicinam absque certa temporis determinatione; altera vice Ratisbonæ, ubi insuper cognovit, se moriturum ante novi anni initium: id quos multis ante diebus apud diversos sæpius affirmavit; jussitque propterea testamentum suum Bambergæ Ratisbonam afferri.

et tempus
praesignavit;

62 Porro hanc denuntiationem illi factam esse Ratisbonæ a SS. Henrico et Cunigunde, habetur in Vita ipsius manuscripta. Neque mirum cuiquam videri debet, quod Sancti hi Patroni tam exquisitam curam gesserint de clientis sui felici ex hac vita transitu: quia ille specialem illorum favorem speciali studio virginalis castimoniae, tantopere ab illis adamatae, promeritus fuit. Hanc enim non solum in sua adolescentia, ut supra relatum fuit, sed etiam in totius vitae suæ decursu contra carnis et sathanæ tentationes invicte tutatus est. Quin et illustribus castissimæ vitae suæ exemplis, quibusdam e Lutheri secta persuasit, fide dignum esse, quod SS. Henricus et Cunegundis in conjugio pari consensu virginali continentiam servaverint, id quod homines ultra carnem nil sapientes tamquam fabulosum rejiciebant, adscribentes naturæ sterilitati et impotentiae, quod virtuti et gratiae tribuendum erat. Jactabant insuper, ne quidem sacerdotes, multo minus conjuges posse esse continentes.

quod ob pu-
dicitiam
suam prome-
ritus sit.

63 In hanc rem memorabile quid refert Joannes Seller Societatis Jesu concionator cathedralis Ratisbonæ, in concione funebri, quam ibidem habuit de Joanne Godefrido tempore comitiorum XII Januarii anno MDCXXIII. Cum Princeps quidam acatholicus cerneret, quod Joannes Godefridus abominabilem clericorum concubinatum, libidinosæque vitae licentiam in sua dioecesi implacabiliter insectaretur, et incorrigibiles parochiis et beneficiis privaret, et e dioecesi dimitteret, in familiari cum Episcopo congressu contendebat sacerdotibus permittendum esse conjugium, eo quod illis impossibile esset servare continentiam. Episcopus econtra firmis rationibus ostendebat, cum divina gratia id esse possibile. Sed cum princeps acatholicus nullo id sibi argumento persuaderi sineret, dicebat Episcopus: Non soleo quidem dicta mea juramento firmare; hac tamen vice, sacerdotali mea fide, et dignitate assevero, possibile esse, per Dei gratiam, caste vivere: quippe ipsemet ego, per omnem vitam meam, numquam feminam attigi; neque ad id stimulum sensi. Princeps acatholicus percontans aiebat: An vere ita se habet, quod dilectio vestra de se affirmat? Vere ita se habet, reposuit Episcopus; id-

F
Quid de ser-
vanda casti-
monia sense-
rit,

EX VARIIS.

que denuo mea episcopali fide sancte assevero. Commotus intimè hoc sermone princeps acatholicus, Joannis Godefridi virgineas manus reverenter deosculatus fuit, una contestans, hasce manus dignas esse, quæ sacrificium offerant.

quamque in-
violatam eam
custodierit.

64 Demum virginalem castimoniam, quam Joannes Godefridus sub clientela SS. Heinrichi et Cunegundis, in adolescentiæ et reliquæ vitæ periculis, velut in medio fornacis Babylonicæ illæsam, ac sine ignis odore conservavit, eandem sub eorumdem Sanctorum patrocinio, feliciter æternitati intulit. Vos ipsos, inquit Fornerus in concione funebri Bambergæ habita, quotquot hic adestis, testes invoco: an non omnis ejus vita eximium castitatis sacerdotalis speculum possit appellari? Non dubitate, eundem hunc castissimum Præsulem illibatam virginitatis florem, id quod mihi in ultimo adhuc itinere, quod cum ipso peregi, ut alias sæpius, concedidit, secum ex hac vita in alteram illam ad Christi æterni judicis tribunal haud dubie absportasse... Pugnavit animose nobilis Christi athleta et heros Joannes Godefridus, et gloriose triumphavit, et virginitatis aureolam, integra carne et membris, ut loquitur S. Hieronymus, reportavit.

B

Insiquis in
SS. Conju-
ges venera-
tio.

65 Obiit laudatissimus Princeps Ratisbonæ xxix Decembris anno mdcxxii, qui uti a SS. Imperatoribus Heinricho et Cunegunde, extraordinariis favoribus, in vita et morte ornatus fuit; ita veneratione, tempore vitæ, sanctis patronis exhibita non contentus, voluit etiam funus suum extare suæ erga illos reverentiæ monumentum. Nam humillimus Princeps æstimans se indignum communi cum Sanctis illis sepultura, jussit quidem corpus suum humari in cathedrali Bambergensis, non tamen in ipsa ecclesia, ubi Sancti quiescebant, sed subtus eam in obscura crypta, quæ est sub choro S. Georgii martyris, ad quem deinde anno mdcxviii, Sanctorum illorum ossa translata fuerunt. Sed Deus humilem servum suum vicissim in exanimi ejus corpore honorare dignatus est.

Facies post
mortem vi-
vida, etc.

66 Nam cum illud xv diebus post mortem, nimirum xii Januarii anni mdcxxiii (quo die solennes illius exequiæ, in præsentia procerum Imperii, Ratisbonæ in capella Cæsarea celebratæ sunt) habitu episcopali indutum, in tumba elevata, omnium conspectui exponeretur, facies ejus tota vivida et rubicunda apparuit, non secus ac si adhuc tum viveret. Ita testatur protocollum historicum urbis Ratisbonensis de anno mdcxxii et mdcxxiii. Et cum deinde sex alii dies insumerentur corpori ejus Bambergam devehendo, ubi demum die xix Januarii, terræ mandatum fuit, retinuit eandem gratiam, uti Fridericus Fornerus oculatus testis pag. LIX asseverat dicens: Non mortuo similis, sed dormienti, jucundam semper et vivacissimam faciem post tot dierum itinera retinens usque ad horam sepulturæ.

C

67 Talem venustatem contulit Deus corpori exanimi Godefridi, quod ille in vivis, tot asperitatibus, tot vigiliis, tot jejuniis in pane et aqua etiam inter principales epulas, tot flagellis, ciliis, genuflexionibus, humicubationibus castigaverat; et insuper post obitum, ad majorem sui contemptum, et ad majorem sanctorum Heinrichi et Cunegundis exaltationem, in profunda et obscura crypta, quo pauci homines intrare solent, tumulari jussit. Sed ut ille se suaque contempserit, et occultaverit, splendor tamen virtutum ejus ita tegi non potuit, quin multi cognoscerent, et æstimarent. Litteræ annuæ collegii Societatis

Jesu Ratisbonæ anno mdcxxii referunt, Ferdinandum II Romanorum Imperatorem mortem hujus Episcopi graviter tulisse atque inter cetera dixisse: Fidum nos amicum, uterque episcopatus bonum Pastorem, subditi Patrem in hoc Principe amiscrunt.

D

68 Illustrissimus Dominus Carolus Caraffa episcopus Aversanus, Nuntius Apostolicus, Ratisbonæ tunc præsens, in libro, cui titulum fecit: Germania sacra restaurata (ubi inter reliqua describit, quid fuerit actum Ratisbonæ in conventu Electorum et Principum Imperii a Ferdinando II Ratisbonæ celebrato anno mdcxxiii, ubi disceptabatur de Maximiliano Bavaro substituendo rebeli Friderico V Electori Palatino) de nostro Joanne Godefrido hæc habet: Hujus aliquando mentis fuerat Joannes Godefridus, Princeps et Episcopus Herbipolensis, quo magis Dei zelo percitum Principem non vidit Germania. Is militum pater, sacerdotum exemplum, Principum decus, Catholicorum tutor, suiipsius contemptor, Ecclesiæ Romanæ, ac Cæsareæ majestatis cultor acerrimus et prudentissimus, nihil nisi ad Electorem Catholicum suspirabat; inter quæ suspiria, summo nostro omnium dolore ex hac vita discessit.

Nuntii Ca-
raffa de eo
sententia,

69 Concludimus hanc narrationem elogio, quod Joanni Godefrido tribuit orator e Societate Jesu, præses, ut videtur, sodalitatis Marianæ, in oratione funebri habita in templo Patrum Societatis Jesu Bambergæ xviii Jan. anno mdcxxiii, ubi circa finem sic loquitur: Nihil præclarum animo fingi potest, cujus non eximia aliqua portio Joanni Godefrido nostro divinitus obtigerit. Exemplar virtutum fuit, in quod Episcopi omnes, Antistites omnes, Principes omnes intueri possint. Exemplar perfectionis, ad quod, tamquam ad relucens et tersissimum speculum, mores suos, vitamque componere ecclesiastici viri debeant. Exemplar numeris omnibus absolutum ostendere mundo Deus voluit, quid exacta virtus, in uno eodemque Episcopo ac Duce, cum maximo honore ac dignitate conjuncta possit... Felicitatem tuam tibi gratulor. Scio, te non in Franconia tantum tua, sed toto universitatis hujus ambitu, gentium omnium linguis, ac litteris celebrandum. Intuebuntur in te omnia secula; repetet te omnis memoria; omnis posteritas venerabitur, etc.

et Bamber-
gensis orato-
ris elogium.

E

F

70 Quæ de præclaris gestis et virtutibus duorum Episcoporum Bambergensium hactenus allata sunt, non tantum ad illorum laudem, sed et ad quam maximam SS. Heinrichi et Cunegundis gloriam pertinent. Inde siquidem clarius nobis innotescit, quanti illorum intercessio apud Deum sit ponderis, et quanta sit eorum erga ecclesiam Bambergensem sollicitudo, charitas et beneficentia. Quod enim duo isti Viri, periculosissimo tempore, mirabili Dei providentia ad episcopatum assumpti fuerint; quod induti virtute ex alto, posthabito omni terreno emolumento, contemptisque omnibus difficultatibus, tam magna pro Deo et subditis operati sint, et quod patriam Bambergensem, quæ ferme tota in hæresim et flagitia fœdè prolapsa fuerat, tanta fortitudine simul ac prudentia, ab interitu vindicaverint, et ad viam salutis reducerint, id Sanctorum istorum favore, patrocinio et auxilio effectum est, uti nos extraordinaria illorum erga hos duos Episcopos vigilantia et sollicitudo non sinit ambigere. Multum quidem debet Bambergæ suis Sanctis, quod illorum pietate ac munificentia, sede

Quæ omnia
ad S. Henrici
gloriam re-
feruntur.

episcopali,

A episcopali, et ecclesia Imperiali fuerit decorata, plus tamen se iisdem debere certissime sibi persuadeat, quod postquam patria ferme tota hæresis jugo se improvide subdidisset, in infelicissimo illo statu non fuerit derelicta, (uti multis aliis diœcesibus in vicina nobis Saxonia, et aliis terris septemtrionalibus contigit) sed SS. Henrici et Cunegundis sollicitudine, patrocínio ac protectione, a perniciosissimo hæresis malo, inter innumeras licet difficultates, hostiliumque copiarum insidias et impugnationes, fuerit liberata, ac deinceps in Ecclesiæ Catholico gremio conservata.

CAPUT III.

De S. Henrici Manto, ut vocant, Bambergæ in ecclesia Imperiali asservato.

B
Celebre
S. Henrici
Mantum,

P^ræter sacra cimelia de quibus supra in Commentario prævio § 4 actum est, superesse diximus monumenta id genus alia, sed præcipua duo, Crucem nempe pretiosissimam in celebri cœnobio Benedictino Montis S. Michaëlis, de quo ad Acta S. Ottonis locuti sumus, certis solennioribus festis adhiberi solitam, et Mantele, seu Mantum, ut vocant Bambergenses, puta togam vel pallium latissimum, uti hic vides, ad modum vetustioris casulæ, lateribus aperturis carentis, in thesauro Imperialis ecclesiæ reconditum, quod ab Ismaële, de quo Anonymi Legenda meminit, confectum volunt, soncto Imperatori dotum, ob eoque Cæsarei instar paludamenti in celebrioribus cærcmoniis adhibitum, pluribus signis pretiosis, opere Phrygio intextis ornatum, variisque inscriptionibus, satis mirabili sacrorum profanorumque commixtione distinctum, quibus in rectum sensum ordinandis aut explicandis curiosa ingenia incassum hactenus desudasse dicuntur. Quod certe experiri mihi licuit in eruditissimi Viri observationibus, infra dandis, quas probare hactenus non potui. Mystriosum, si ita loqui licet, videtur utrumque monumentum, quorum primum, Crux videlicet, cum jam excusum sit, omniumque oculis pateat, apud citatum alibi Ludwigium, criticis excutiendum relinqui poterat, sed a nobis etiam dabitur. Hic prius Mantum seu Mantele exhibemus, cum Clar. Joannis Eppenaueri nonnullis expositionibus, quibus cuique liberum erit, pro captu et eruditione alias substituere.

C
tot signis ænigmaticis onustum est,

72 Lubens fateor, post non levem nec perfunctoriam totius operis, ut, me rogante, delineatum fuit, contemplationem ac singularum partium considerationem, nullo me pacto assequi posse, quid demum indicare, quid tam disparatorum compositione significare voluerit Mantelis, Manti seu togæ istius inventor aut artifex, nisi fortasse rei ad profanos usus primum destinatæ, sacra aliqua postmodum adjecerit, quo facilius sonctissimi Imperatoris, aut saltem ecclesiasticis usibus transcriberetur. Conjecturis equidem supersedeo, Viri Clar. descriptione contentus. Ait ipse, Mantum scricum esse, coloris cærulei, cujus minutissimi characteres, seu veri seu vitiosi, ad prototypi formam fideliter sint expressi. Longum est, inquit, pedibus quatuor cum dimidio et duobus pollicibus, quod ordinavit Ismael, S. Henrici affinis, Bambergæ sepultus, qui fuit nepos ejus ex sorore, in ducem Apuliæ quondam

per S. Heinricum elevatus, uti ex litteris Mantelis infra, immediate supra fimbriam, ex serico rubro, filo aureo intertexto, seu gratiarum actione Henriciana patet, videlicet: PAX ISMAELI QUI HOC ORDINAVIT. *Ecquis in formula ista, Pax Ismaeli Judaici aliquid in artifice subodoretur? Potius studiose aliqua involvisse, atque affectata seu vera ignorantia, ænigmaticis locutionibus implicuisse videtur.*

EX VARIIS.

73 Quid sibi velint statunculi inter voces Sol et Luna, quid alii in lamella altera, nemo satis divinaverit. Subjectum soli et lunæ quadratum repræsentat, ni fallor, quatuor Evangelistarum symbola, circumdata icunculæ cui aptatur epigraphe: Superne usie sit gratum hoc Cæsaris donum. *Ecquid religiosus posuisset, Sempiternæ ac individuae Trinitatis, aut saltem æterno Verbo incarnato? Quid enim est οὐσία nisi suprema essentia metaphysico conceptu expressa? Cur sancta Maria stella maris inclita, non appellatur Mater Dei? Quem S. Joannem indicat, qui sit et gratia Dei? Pergimus cum ductore nostro, qui figuras omnes mere aureas asserit, opere Phrygio contextas. Satis patent signa Zodiaci et constellationes aliarum, ad modum, ut ipse existimat, istius temporis. Constat enim, inquit, proximum S. Henrici in imperio antecessorem Ottonem III simile Mantum, quo tegebatur coronatus, cum inscripta Apocalypsi habuisse. Probabiliter fuit hoc Mantele illud, quo in ipsa coronatione imperatoria fuit vestitus S. Henricus. Ignoscat vir amicus si tam prompte assentiri renuam; non incongrue pallio Ottonis appingi potuere signa apocalyptica; at S. Henricum paludamento, de quo agimus, in coronatione indutum fuisse, necdum ut credam induci hactenus patior. En paucas alias litterarumque utcumque redditarum, laudati viri explicationes.*

ut ad ea recte solvenda

74 Œdipum certe hic agere oportet in eruendo contorto sensu AQUILA PPTVE IOCITAE VOIATUS IER ASTRA; quem sic reddit: Aquila perpetuo per volatus suos se locans in astra, ob constellationem aquilæ expansis alis volantis, Ismael enim, ait, astrologiæ addictus fuisse videtur, quia ejus ordinatione prope Montelis humerum dextrum hæc leguntur verba: Astrologus hic sit cautus. Est et alia in altera Manti parte, ubi sic legitur: VIRGINITAS APBATE MIREME RE. Sonant hæc ipsi; Virginitas approbate miremur terræ; sublata autem vitiosa metaphysi, videtur esse allusio Ismaelis ad castimoniam S. Henrici, in hunc forte sensum: Virginitatem in terris approbatam miremur. Cupio plane eruditissimo Viro subscribere; verum si eo Manto, ut nuperrime dicebat, S. Henricum in coronatione Romana usum sibi persuadeat, necesse est, fateatur, cognitam ante id tempus fuisse Ismaeli isti sanctissimorum Conjugum virginalem continentiam, quam utut supra vindicandam suscepim; at nemini ante extremum Sancti morbum innotuisse, existimo esse certissimum. De cetero, an manus Orionis rodatur Taurum; an is imitator juris fuerit; an Serpentarius Æsculapius medicus dicatur; an ibi asseratur Pegasus equus musicæ esse sacratus, atque id genus alia, ab obscuriori isto vel forte poetastro artifice repetenda non censeo. Nodus præcipuus superest, utrum infimæ inscriptionis confusos characteres cruditus Interpret felicius combinerit. Verba ejus ad apicem describam:

novus Œdipus vix sufficiat.

75 Fimbria vero hujus Mantelis condecorata est litteris singulari artificis diligentia (litteris singulis particulariter sive seorsim aurato filo confectis, ac dein mediante filo serico, in desti-

Fimbriæ in volutos characteres,

EX VARIIS.

nato suo loco firmatis) affabre confectis opere phrygio, cum permultis intortis aureis cimeliis, obscuritatem lectionis inducentibus; suntque eæ litteræ magnæ longitudinis, ita invicem appositæ, ut lector maxime dubius hæreat, ubi lectio in circulari chaos sit inchoanda. Insuper omni carent interpunctione, hincque in hodiernum usque diem, multis lectionem frustra tentantibus, uti inaudio (præsertim propter plures alias parvas obfuscatasque inscriptiones) incognitæ manserunt. Pergit deinde ad explicationem, quam nemo hactenus propius assecutus est. Verba fimbriæ ad litteram hæc sunt cum metathesi vitiosa:

O Decus Eeropae Cesar Heinrice beare
Angeat impreium ibmi ReXque rena bene.

Peripheria hæc Mauti infima adæquat longitudinem sedecim pedum et duorum pollicum.

non omnes
distinguit In-
terpres,

B

76 Ubi notandum quod Ismaël per litteram X in verbo Rex singulare quid significare voluerit, quia hæc una et sola inter omnes magnitudine artificiali eminet, et nonnihil a littera E ante, et Q post est separata; hiuc non immerito concludo, eum, ut propter verborum excurrentem copiam, ligatam orationem salvaret, gratulationem hanc pro S. Henrico ordinare in hunc sensum quasi voluisse: Rexque millies ibi regna bene; quia X Græcis, ut constat, est numerus millenarius: salvo tamen, ut dixi, per omnia aliorum iudicio meliori, acumina enim hæc antiquis erant frequentia. Monet deinde notandum, quod in carminibus fimbriæ Mantelis desint: apud verbum REGNA littera G (nam littera A est abscondita in N, quia N ut ibi efformatum est, denotat litteram N et A simul apud antiquos) et littera E apud verbum WENE sive BENE. E contra post verbum Imperium est supervacanea littera M, forte loco litteræ M sive N in animo substituenda, aut plane omittenda illo tempore; apud quam tres IBI spectant post litteram Q. Item in verbo ANGEAT, littera V est inversa, hinc ut N apparet.

nec singulos
recte expli-
cant.

C

77 Hactenus Clar. amicus, qui subdit, quatuor alia serica Manta, cærulei item coloris, ibidem asservari, de quorum usibus hic disserere nihil attinet: datam jam prioris explicationem tantisper expendamus. Quatuor prima vocabula distincte in fimbria expressa conspicio, O decus Eeropae Cesar Heinrice; non tam facile est invenire τὸ BEARE cum pro R legatur B: neque ANGEAT educi potest, quandoquidem littera ultima non sit T sed potius Y. Impreium integre non reperitur, quod ultima littera videatur duplex, sitque E et A Græcum; in quo non satis aperte argui posse videtur, quod post Imperium supervacanea sit littera M, ubi ego fateri cogor, nec supervacaneum M, imo nec necessarium reperiri, quo τὸ Imperium vel Impreium efformari queat. Neque tres IBI usque adeo elare apparent; nec est, unde colligatur N inversum esse, unde exurgere verosimiliter possit AUGAT. IBMI nullum sensum reddit. REXQUE vel REX QUI habetur; sed reliqua plusquam Œdipo indigent, neque ex iis perfectam constructionem quis facile extuderit. Hæc eo solum dicta sint, ut intelligat lector, nihil a nobis neglectum, et amicissimus adjutor observet, ænigma iis litteris involutum, necdum ex omni parte solutum esse. Melius, inquires, aliquid substituas; malim vero candide fateri ignorantiam, quam iis disquirendis oleum et operam perdere, non gravabor tamen, nullo meo periculo, viri alterius eruditissimi cogitationes in medium proferre, prout mecum communicatæ sunt.

78 Abest is, ut primum dicam, a Bambergensium opinione, quod præfatum Mantum ad S. Henrici tempora revocari possit, negatque Sancti istius ætate in usu fuisse Cæsaris appellationem. Putat itaque opus esse seculi XIV, implexisque illis vocabulis indicari Henricum, istius nominis Imperatorem VII Luxemburgicum, qui post necem Alberti Austriaei Romanorum regis, anno 1308 patratam, VI Januarii 1309 Aquisgrani coronatus est; atque ad hunc dirigi contendit fimbriæ allocutionem, cujus ordinem exorditur a CESAR HENRICE, ei connectens BEA: B vero sequens et E sumit pro Bambergensis Ecclesiæ, ex litteris proximis faciens ANGELV, V signato; tum sic pergit, ex litteris verba ferme reddens; IMPERIUM REGERE INJUSTE VOLENS, EA (lambda græco pro L Latino) unde EAECTUS INVITIS, vel INIMICIS BAMBERGENSIBUS, MISERABILITER INTERIIT REX QUI; demum ex RE et contractis aliis conficit REGNAVIT, atque ex caractere sequente, non minus hieroglyphico format ANTE-TE, O DECUS EEROPAE. Ita ille, cui alios fugio accensere, dum tam implexa sunt et signa et vocabula, ut in diversa rapiant spectatores singulos. Feriet, opinor, Bambergenses omnes æque ac me tam procul accersita expositio, in qua argui potest formatio vocis ANGELV pro angelum, cum littera penultima non sit L sed A, uti in CesAr et be A; ultima vero Y potius vel V quam V signatum. At frustra hic frontem fricamus; satis sit, curiosis indagatoribus ulterius explorandi materiam suggessisse; ac de S. Henrico ejusque monumentis, quod maxime intendimus, nihil præterisse.

D
Quid alius
vir eruditus
de iis sentiat.

E

CAPUT IV.

De celeberrima Cruce, aliisque S. Henrici apud Bambergenses sacris cimeliis.

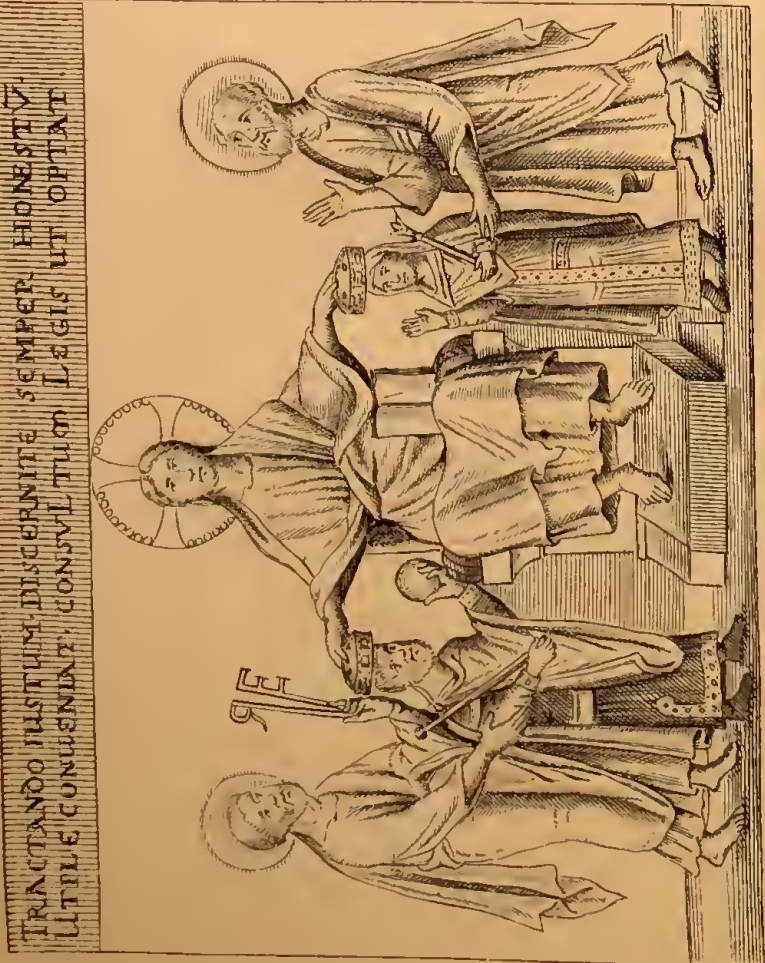
De Henriciana hac pretiosissima Cruce cursim locutus est Henschenius, dum Acta S. Cunegundis ad diem III Martii illustravit. Ejusdem delineationem ad Papebrochium misit anno 1695 R. P. Joannes Risse, collegii nostri Bambergensis eo tempore Rector; postmodum vero aliam in æs incisam vulgavit Joannes Petrus Ludewigius inseruitque volumini suo de Scriptoribus rerum episcopatus Bambergensis. Excusum hocce exemplar postquam cum Rissiana delincatione contulisset, facile adverti, tantum inter se differre, ut neutra imago satis exacte prototypum redderet: quocirca Bambergam recurendum fuit, ut defectus in iis occurrentes apte corrigerentur. Novam itaque delineationem de integro aggressus est laudatus mihi sæpe Otto Schugentius, expressis etiam tum pretiosorum lapidum, tum ceterorum ornamentorum coloribus; sic ut in ea nihil desiderari testati sint oculatissimi inspectores toties etiam allegati Clar. Eppenauer et R. P. Nicolaus Pottu, de cujus meritis satis dici non potest. Porro eolores, quoadusque ars ejus tulit, sculptor referre conatus est. Qui Ludewigianam imaginem cum nostro ectypo conferent, non unam diversitatem facile observabunt. Itaque iconismum prædictæ Crucis hic primum exhibendum censui, cui cimelia alia adjecta sunt, suo etiam ordine recensenda.

Crux aurea
græcanici
operis,

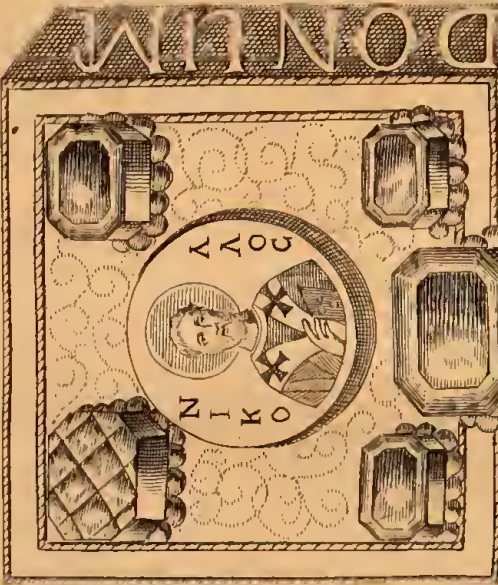
F

80 Henschenii verba hic præmittenda sunt, quibus sacra S. Cunegundis monumenta, a se coram

spectata

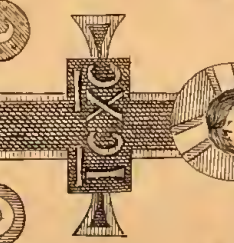
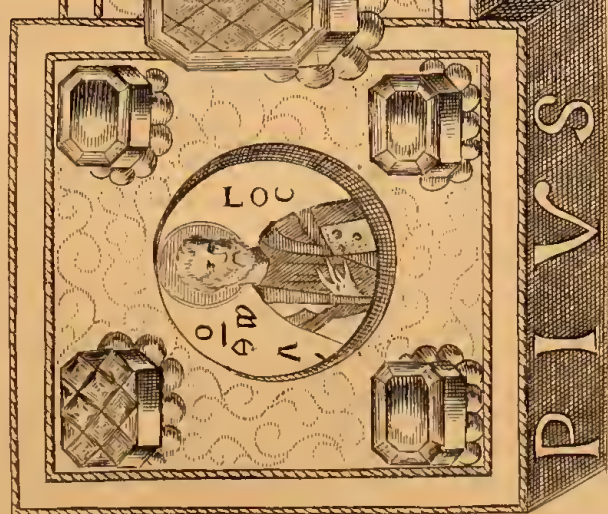

QVOD DABIT HEINRICVS

RICVS

CAESAR

MAC

CRUCI

IN VN CL E

A
a Sancto in
morghenga-
bam S. Con-
jugi oblata.

spectata, enumerans, ita loquitur *Commentarii sui* § 4, num. 25 : Addere placet, inquit, quæ ipsi Bambergæ vidimus in monte S. Michaëlis, in templo abbatali ; scilicet dotem seu morghengabam, a S. Henrico Cuncgundi datam ; crucem auream operis Græci antiquissimi, uti ex inscriptionibus atque imaginibus erat cognoscere. Hæc nimirum est receptissima apud Bambergenses traditio, celeberrimam Crucem, multis aureorum milibus æstimatam, donum istud fuisse, quod sponsæ Sanctæ, sanctus et ipse Sponsus dederit postridie nuptiarum, inde apud Germanos appellatum MORGHENGABAM, quod latine reddendum est donum matutinum (de quo in glossariis Spelmanni, Cangiï et aliorum plura invenies) ipsa vero sanctissima Imperatrix cænobio, a se cum piissimo conjugē condito, reliquerit, perpetuum munificentiae suæ monumentum, usque hodie in festis solennioribus quandoque circumferri solitum, in argento obducto manubrio, ad quinque pedes Noribergenses extenso, quod in imagine apparere voluimus. A Græco vel saltem græcizante elaboratam primum fuisse Crucem ipsam, satis opinor apparet ; at circumductam postmodum censuerim inscriptionem latinam, in qua cur verbum in futuro inflexum sit, candide fateor me divinare non posse ; nisi, ipso vivo, fidei commissum fuerit.

multis diffi-
cultatibus
obnoxia est,

81 Multa alia istic contemplaris in quibus claritatem merito desideres, multa pro artificis ingenio et arbitrio figurata, alia quasi studiose involuta, quæ nemo haecenus explicare noverit, usque adeo ut me nonnumquam cogitatio snbierit, monumentum quantumvis præclarum, prætermittere potius quam partes ejus aliquas intactas et inobservatas relinquere. Viros doctissimos consului, quarum alii graviore censura, alii paulo mitiori ipsum perstrinxerunt, sic tamen ut nullus ea recte solverit, quæ mihi displicere, vel ipsis Bambergensibus rotunde professus sum. Repositum est, non exigi ab historico, ut in antiquis hujusmodi monumentis quæ recenset, possit singula minutatim exponere, aut determinare quid sigillatim significent ; videri namque sufficere, si, ut philosophi loquuntur, determinet an res sit, non item semper, quid qualisve sit, præsertim ubi nonnulla quasi ænigmatice intricata videntur. Rem existere, certissimum est, ætatem ejus, artificem, fabricandi causam et intentum, adjunctaque cetera enucleare hoc opus, hic labor, hæ sunt difficultates quas a nemine haecenus tactas, nedum solutas inveni. Citatus jam Ludewig satis habuit et Cruceem et nonnulla alia excusa referre ; quorum explicatorem aliis investigandam commisit. Tentare aliquid juverit, eo saltem operæ pretio, ut id genus monumentorum peritiores eonatum nostrum promoveant.

quibus ipsam
expedire co-
namur.

82 De erucibus antiquis tum nudis, ut ita loquar, tum humanam Christi effigiem affixam repræsentantibus, fuse disputavit noster Janningus p. m., de Basilica Vaticana traetans tomo VII Junii a pag. 141, unam inter alias referens nostræ hujusmodi conformem, saltem quod crucem ipsam Christique imaginis efformationem attinet, cui pares alias assignat ; eidemque non multum absimiles habet Lambeccius in Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi lib. 2, pag. 482 et alibi, ut necesse non sit de ea re hic pluribus disceptare. Ætatem potissimum quærimus qua Henriciana hæc nostra fabricata censi possit, id quod saltem seculo x factum oportet, si eam sanctus Imperator in morghengabam sanctæ Conjugi obtulit, sub ipsum seculi insequentis principium, qua sola ratione cum Henricianæ vitæ serie componi potest Bambergensis traditio, quidquid eruditi eritici adversentur, contendantque, litterarum græca-

rum latinarumque mixturam istam posteriora secula sapere, additamentaue Cæsaris et secundi, saltem in monumentis solidis, nummis et aliis, recentioris ævi esse passim eenseantur, quemadmodum et versus Leonini, quos seculo x in usu fuisse, aliunde demonstrari postulant.

EX VARIIS.

83 Liceat mihi hic opinionem meam seu conjecturam eandem proferre. Nihil tantopere video quod credere nos vetet, Crucem ipsam, quousque tota græca est, ad seculum x referre, sive ea in veteri Græcia, sive in Magna Italiæ, seu Apulia, sive a Græcis artificibus in ipsa Germania fabricata fuerit, quæ in S. Henrici manus provenerit, tamquam sacrum pretiosumque cimelium, antequam ad thronum cveheretur : dederit istud ipse sanctissimæ Conjugi, hæc vero, vel testamento vel alia donatione, apud monachos suos Michaelitas servari voluerit ; Græcam eatenus, nec forte sacris adhuc usibus deputatam. Fuerit subinde abbas aliquis qui pretiosissimum monumentum ritu Catholico in processionibus circumferri posse censuerit, aptaveritque proinde manubrium seu perticam argenteam, cui id imponeretur, atque ad renovandam itentidem sanctissimorum fundatorum memoriam, latinos istos versus circumduxerit :

Qua parte
tota græca
est ad secu-
lum x referri
potest ;

Jesu Christe, bonum clemens Crucis accipe donum,
Quod dabit Heinricus pius Cæsar atque secundus,

in quibus id solum displicet, quod pro dabit, potius non scripserit dedit, uti certe dicere debuit, si id tum scribi jussit dum Crucem acceperat. Hoc pacto evitantur difficultates, quas tamen aliter etiam solvere se posse Bambergenses existimant.

84 Neque vero usque adeo abhorrendum est ab ea græcarum latinarumque litterarum commixtione, cum vel eo usque pruritus ille græcizandi obscuris seculis invaluerit, ut recepta a Latinis nomina litteris istis exprimere, nescio quid eruditionis præ se ferre videretur, ut habes in segmento sub littera D, quo repræsentatur operculum, compactura seu theca extima prægrandis voluminis membranæei continentis scripta Evangelia, per totum annum, uti loquimur, currentia, cujus thecæ ornatus non minus admirandus est quam pretiosus ; et quod rei caput est, hicque maxime quæritur, ornatus totius Crucis persimilis, ubi græca et latina commixta intueris, quasi si sanctorum Apostolorum nomina latinis litteris efferre, piaculum censi posset. Quadrum in medio eburneum est, in quo mysteria Christi sepulti et resurgentis eleganter exæta visuntur. Porro ornatus reliquus in limbis latioribus, quadro circumdatis, et materia et artificio ipsi quadro ad amussim respondet. Limbi ipsi auro seu lamellis aureis, encaustico et musivo opere elaboratis constant, insertis istie etiam pretiosis lapidibus. Effigies omnes, e quibus unam solam reddimus, sive materiam, sive formam, sive eharacteres spectes, iis simillimæ sunt quæ in Cruce referuntur, ut eundem, seu ætate proximum artificem omnino sapere videantur. Porro librum istum Evangeliorum S. Henrici tempore existisse, haud obscure evineunt versus in prima facie aureo eharactere majori (qualis est GRAMMATA QUI SOPHIÆ) in hunc modum descripti :

neque obest
litterarum
mixtura,

Rex Heinricus ovans, fidei splendore coruscans,
Maximus imperio fruitur quo prosper avito ;
Inter opum varias prono de pectore gazas,
Obtulit hunc librum divina lege refertum :
Plenus amore Dei, pius in donaria templi,
Ut sit perpetuum decus illic omne per ævum.
Princeps Ecclesiæ, cœlestis claviger aulæ,

E

F

LA VARIIS.

O Petre, cum Paulo gentis doctore benigno,
Hunc tibi devotum prece fac super astra beatum,
Cum Cunigunda sibi conregnante serena.
Hoc Pater, hoc Natus, neenon et Spiritus almus
Annuat æternis semper Deus omnibus unus.

non magis
quam aliis
vivo S. Hen-
rica fabrica-
tis.

85 *Expende hos versus quantum libuerit, nihil ex ipsis extundi posse videtur, quod non S. Henricum viventem adhuc et superstitem redoleat, ut inde satis recte arguant Bambergenses, nihil esse in Cruce græca, quo ad posterius seculum retrahi compellatur, quando paria omnia in theca Evangeliorum reperiuntur. Ad id autem quod critici clamitant, nomen Cæsaris ac additamentum secundi aut pii Henriciano seculo non obtinuisse in nummis, aut saltem nummos tales non inveniri : respondent Crucis vindices, et recte, sufficere quod appellationes in diplomatibus disertè exprimentur, ut artificii vel additori vitio vertendum non sit, quod iis titulis S. Henricum ornaverit, tametsi non proprie secundus istius nominis Imperator sed primus dici debuerit. Sic et pii agnomen S. Imperatori vivo inditum probat Clar. Eppenauer ex diplomatibus seu privilegiis eo tempore concessis ; in quorum uno anni 1017 expressos eos terminos recitat, sub patrimonio piissimi Imperatoris Henrici, etc. Et hæc quidem ad superabundantiam, cum tota græcæ Crucis vetustas salvetur, tametsi latina inscriptio adjectitia esse supponatur. De adversa autem Crucis parte id monere sufficiat, repræsentari istic sub Agno Dei, cui insitit statua sub littera F, S. Henricum stantem cum titulo Imperatoris Augusti inter symbola quatuor Evangelistarum : quæ posterius superaddita esse, Bambergenses ipsi, nisi vehementer fallor, facile concesserint.*

Quod binæ
extremitates
vix intelligi
possint,

86 *Suspiscatur non nemo, Crucis istius artificem et imperitum fuisse in græcis recte exprimendis, dum pro YIOC, scribit, YOC, pro NIKOΛΛOC ponit NIKOΛΛOC ; et forte non satis Christianum, qui sub speciosa religionis larva, non nihil impii involvere voluerit, Sanctorum effigies referens absque prævia tritissima formula ò ΑΓ., quod Græcis Christianis insolitum esse contendit. Magis ei displicet icuncula in dextro Crucis latere, cujus inscriptio accurate redditur in Schugentiana delineatione O θω ΑΙΠOC, (expresso L pro T et ferme U pro C) quod explicatu difficillimum est, sive θω jungas cum ΑΙΠOC, sive diversas voces efformandas censeas. Si conjunxeris, nihil significabit ; si divideris, poterit ΑΙΠOC accipi pro ΑΟΙΠOC, quæ pronuntiatione conveniunt, tumque insignem blasphemiam involvet, quam hic exponere supersedeo, cum in artificis mentem numquam incidisse existimem : malim ipsum imperitiæ quam enormis malitiæ arguere. Quidni istie agnoscatur S. Joannes Evangelista θω ΑΟΙΠOC, jam senex, tametsi ut junior in medio repræsentetur ? Certe verosimile id reddit icuncula similis ejusdem Sancti ex theca Evangeliorum, ubi eadem ferme habetur epigraphe, quemadmodum hic satis clare perspicis in grandioris imaginis assumpto sub littera E. Demus aliquid, obseero, seculi istius ruditati, fateamurque, orthographiam græcam non adeo calluisse artificem, ut non hinc inde aut excessu aut defectu cespitaverit ; ut habes in ipsa jam citata icuncula, in qua difficile est syllabas recte connectere. Ceterum utrobique eundem Sanctum, eumque radiato capite exhiberi, si non omnino certum, saltem verosimillimum est.*

imperitiæ ar-
tificis potius
quam mali-
tiæ adscri-
bendum.

87 *Icuncula in alia Crucis seu sinistra extremitate collocata, neque in delineatione Rissii, neque apud Ludewig vere redditur, nec appositæ litteræ seu potius abbreviationes recte effigiatae sunt per*

OAP et HI, sed ea feliciter restituit Schugentius, angelum exhibens, expansas alas sursum protendentem, quasi in signum admirationis, ob filium Dei pro genere humano in Cruce patientem, cui adscriptæ litteræ indicent per O A.P archangelum, per MI Michaellem, militiæ cælestis archistrategum, Ecclesiæque defensorem. Græca reliqua, licet et ipsa parum exacta, satis manifesta existimo, cum appositi ad utrumque imaginis Christi latus statunculi beatissimæ Virginis et S. Joannis Evangelistæ, abunde insinuent verba ad utrumque referri : Ecce filius tuus, ecce mater tua. Cur autem inferius cranii locus tam expresse istic indicetur, explicabunt ii qui plura id genus monumenta alibi repererint ; similia alia longe accersere, mihi nec lubet nec valet. Neque hic ventilanda quæstio de Servatoris corpore tribus vel quatuor clavis affixo, de quibus alibi sæpe disputatum est : consulantur Angelus Rocca, Cornelius Curtius et Responsiones Danielis Papebrochii ad Exhibitionem prætensorum errorum, ad articulum xx a numero 2.

88 *Si quis interim ex me quærat, quid demum tali rerum collectione et connexion, proprie intenderit artifex, fatebor lubens, id me ignorare, non ægre laturus, si aliunde edoceri possim : cur in summitate S. Nicolaus potius quam quilibet alius Sanctus effictus sit ; cur in extremis orbibus S. Evangelista Joannes, aut forte alius, et S. Michael archangelus ; quid magis ad rem spectaverit loculus infimus, hodie vacuus, qui in Rissii delineatione repletus apparet. Hæc dubia omnia fateor ; at nil me terret enorme pretium ipsius Crucis, ex auro, uti volunt, puro, quidquid arguant critici, aurum S. Henrici seculo rarissimum fuisse. Respondebunt enim Bambergenses, non adeo rara fuisse istius et prægressorum seculorum pretiosa donaria Dei ecclesiis facta, eoque adducent Imperatoris Constantini crucem auream librarum centum quinquaginta, innumeraque hujusmodi alia quibus plena est Anastasii Bibliothecarii de Romanis Pontificibus historia ; in qua soli articuli ad laudatum Constantinum et Carolum Magnum spectantes curiosis facient satis. Quidni igitur istius temporis sanctus juxta ac munificus Imperator S. Henricus Crucem istam comparare potuerit, ubi tot alia pretiosissima dona, quorum non pauca oculis subjecimus, in ecclesia sua Bambergensi, ut alias plurimas prætereamus, Deo consecrata recondidit.*

89 *Quæ hic præterea exhibentur sacrorum cimetiorum imagines sub litteris A. B et C, adductæ sunt in similitum aliorum specimina, quæ in Bambergensi sacrario, ad sanctissimi Patroni ac Fundatoris memoriam, pie non minus quam solite asservantur, sive ipsa vivo adhuc Sancto, sive paulo post, ex relictis in eum finem necessariis subsidiis efformata volueris, ut sunt plures alii libri sacri arte, vetustate et pretio æstimatissimi. Segmenta duo superiora, sub litteris A et B, uno eodemque folio expansa sunt, atque in dicto libro Evangeliorum citatis supra versibus subjunguntur. Superior pars A satis aperte æquissimi Imperatoris justitiam denotat, in qua administranda quantum excelluerit, notius est, quam ut hic denuo explicare oporteat. Pars inferior, seu B, per se loquitur, dum universa Bambergensis ditio optimo Principi subditam se profertur ; quibus nihil video magnopere objici posse, cum picturæ istiusmodi, vel justitiæ et æquitatis symbola non videantur repugnare S. Henrici adhuc viventis modestiæ. In alia vero sub segmento C, ubi SS. Udalricus et Emmeramnus hastam et gladium S. Henrico quodammodo porrigunt, sic aliqua exornantur, ut ad sanctitatis indicia proxime accedant.*

D

Ex pretio
contra æta-
tem male ar-
guitur,
E

F

ubi tam mul-
ta alia pre-
tiosa exhi-
bentur

A *Hæc autem, Sancto adhuc superstite, effigiata fuisse, erunt fortasse qui non tam facile sint admissuri, sic tamen ut talia fraudi esse non possint iis, quæ de antiquitate Crucis et thecæ librique Evangeliorum disputata sunt.*

et quoad fieri potest, explicantur.

90 Segmentum prædictum C, ex Missali, etiam pretiosissimo, acceptum, longa expositione non indiget, cum versus omnes, quantumvis rudes, commode per se intelligantur. Unus est, qui lectores morari possit, nempe supremus ad sinistram, quo ad Sancti ense alluditur, quique, si recte verba discrimino, ita legendus videtur :

* pro cuius seu cuicumque

Aptat et hic ense, cui * præsignando timorem.

Bini versus sub Sancti brachiis, ad cruculam inferiorem juxta pedem dextrum inchoandi sunt :

Ecce coronatur divinitus atque beatur,
Rex pius Henricus proavorum stirpe polusus.

Alludit, opinor, ad proaviam Mathildem reginam aliosque familiæ ejus, tum viros tum feminas, sanctitate illustres, quos nimirum polosos seu beatos appellat; de quibus videsis Acta nostra ad diem XIV Martii tomo 2 pag. 356. Reliqua curiosis dispicenda expendendaque relinquimus, finem hic posituri ambigæ disquisitioni, qua Bambergensium desiderio factum satis, sperare audemus. A nobis id semper desiderabitur, ut rei totius anima, Acta nempe ab Adelboldo scripta, alicunde tandem in lucem producantur, quæ in totius mensis appendice seu Supplemento vulgari possint, et de integro illustrari.

B

CAPUT V.

De S. Henrici hodierna gloria in annua Bambergensi solennitate, per totum octiduum, Catholico more, festive produci solita; in Officio pietatis, templisque et sacellis Sancto erectis.

C

Quam indefesso zelo, qua cura et solitudine laboraverit toties laudatus R. P. Rector Bambergensis Nicolaus Pottu, ne quid præteriretur quod ad S. Henrici gloriam conducere existimaret, puto ex ante dictis esse quam testatissimum. Coronidem hanc idem ipse imposuit, ea accuratissime colligendo quæ ad modernam sanctissimi Patroni festivitatem potissimum pertinent, quibusque hic etiam locum dare visum est : tum ad meritam Bambergensium laudem, tum ad Catholicæ religionis incrementum, tum vero ad exemplum quod ceteræ ecclesiæ imitentur in celebrandis Sanctorum suorum solennitatibus. Eam vetustissimam, opinor perpetuam, Bambergæ fuisse, demonstrat antiquior anni 1379 celebritatis et processionis annuæ descriptio, quam etiam nuper adjunxit strenuissimus collaborator. Verum ne hic eadem aut saltem consimilia, non sine lectorum fastidio, repetenda sint, satis erit hodiernam, quam diximus, ob oculos ponere, cui accedet novissimus cumulus, studiosa ejusdem Pottuvii pietate hoc anno superadditus; ac demum Officium de Sancto proprium eadem occasione recusum; templa denique in ejus honorem condita. En igitur Bambergensium in Tutelarem suum illustris venerationis argumenta, ipsis Pottuvii verbis in hunc modum delineata.

§ I. Prævius ad festivitatem apparatus.

Proprie, ara, sepulcro sanctorum Henrici et Cunegundis superimposita, cultu et ornatu sollemnissimo instruitur, ac præsertim reliquiis insignibus sane, et copiosis, quæ, cum pretiosissimæ sint, et quod res est, potissima ex parte ab ipso S. Henrico, cura sollicita, et Imperatoria auctoritate comparatæ, ac ecclesiæ, a se recens fundatæ, liberaliter donatæ; non incongrue hoc loco distinctius, una cum ornatu altaris reliquo, describi merentur; præcipue cum facta de iis mentione in Vita S. Cunegundis ad tertium Martii in Commentario prævio, descriptio accuratior hunc in locum rejiciatur, ut ibi videri potest.

Ara seu sepulcrum SS. Conjugum,

93 Ara itaque memorata, quæ per modum mausolei cujusdam veluti in pyramidem desinentis, supra sepulcrum ipsum erigitur; ita ut per illius medium, excavato fornice, conspicuus pateat e loco sublimiori marmoreus Sanctorum tumulus; ara hæc, inquam, tum ipsa, tum ejus latera, pretiosa trecentarum ulnarum tela Damascena rubra investiuntur. In aræ supremo vertice posita conspicitur, sex circiter pedum adæquans altitudinem, crux pretiosissima, ex argento puro affabre elaborata, ornataque gemmis et unionibus minime parcis; in qua inclusa, et per crystallum lucidam anterieus conspicua, servatur insignis et præclara, spithamam ferme excedens, sacræ salvificæque Crucis particula; de cujus veritate extat in archivio cathedrali Bulla authentica Benedicti II Pontificis Maximi in qua perhibetur, et dicta S. particula una cum genuino clavo ferreo sancti Crucifixi (de quo infra) S. Henrico a duce Burgundiæ et rege Rudolpho dono data fuisse; atque Pontificio suffragio pro vera agnoscitur et declaratur.

pretiosissimis ornamentis

E

94 Infra hanc directe collocata apparet statua S. Georgii, Patroni secundarii ecclesiæ, equo insidentis, statura hominis ordinaria aliquanto minore, ex argento itidem artificiose fabrefacta. Paulo inferius visuntur hinc atque hinc, ex utroque latere positæ statuæ duæ insignes, ex argento item inaurato, humani corporis partem dimidiam repræsentantes: altera quidem S. Cunegundis, ignitum manu vomerem præ se ferentis; altera vero S. Henrici, magnitudine et materia pari: apposita, ex utraque parte, sua cuique statuæ corona Imperatoria, illa ipsa, qua Sancti olim conjuges in terris fuerant coronati. Hanc inter utramque memoratam statuam eminet in medio magnitudinis ejusdem, dimidiato itidem corpore, et ex argento inaurato, eleganter elaborata statua B. Virginis, divinum ulnis Infantem complexæ. Illustrantur hæ statuæ compluribus interpositis candelabris argenteis, cereisque ardentibus.

undequaque refulget,

F

95 Sequuntur dein positæ circa partem aræ mediam diversæ Sanctorum diversorum reliquiæ. Scilicet duo hinc atque hinc cusiui: quorum unus partem cranii S. Dionysii Areopagitæ; alter caput D. Margaritæ integrum sustentat. Locum deinde parte ex utraque obtinent sarcula sive sarcophagi minores aut capsæ inauratæ numero octo, continentes corpora Sanctorum aut partem eorum præcipuam, scilicet: 1, corpus S. Joannis Martyris 2, S. Isaaci Monachi. 3, SS. Dulcissimi et Charissimi discipulorum S. Petri. 4, SS. Caii et Pii Romanorum Pontificum. 5, S. Hermetis Martyris.

plurimisque Sanctorum reliquiis;

EX VARIIS.

6, Herculeani Episcopi et Martyris et Remacii Episcopi. 7, S. Theodori Martyris. 8, S. Briccii Confessoris.

eo tempore
resplendet :

96 Assurgunt inter hæc pyramides quatuor insignes argenteæ, reliquiis sane pretiosis et præcipuorum Sanctorum ditatæ, nimirum reliquiis aut ossibus : S. Joannis Baptistæ, SS. Pauli et Bartholomæi Apostolorum, SS. Stephani Protomartyris, S. Laurentii Martyris, S. Pantaleonis Martyris, S. Achatii Martyris, etc., S. Mariæ Magdalænæ, S. Cæciliæ Virginis et Martyris, etc. Exponitur ibidem inter cetera altare (ut vocant) portatile, quo usus dicitur militiæ S. Henricus, ad instruendam aram pro sacrificio Missæ : inclusum est hoc portatile thecæ pretiosæ, gemmis et unionibus insignitæ, quæ præter particulam S. Crucis continet reliquias SS. Georgii et Stephani Protomartyris, Christophori, Pancratii, Sebastiani, Laurentii, et de craticula ejus.

præter sacra
alia cimelia,

97 Prostant præterea conspicui, ex utraque parte, libri Evangeliorum quatuor, codices pretiosi, in thecis serieis auro gemmisque liberaliter distinctis compacti, et sua se antiquitate commendantes, utpote ab ipso S. Henrico ecclesiæ cathedrali in donum, tanto tamque pio condignum Imperatore oblatum. Tam magnifico desuper ornatu veluti coronatus, in ipso aræ medio per excavatum, ut dictum est, fornicem apparet marmoreus sanctorum Conjugum tumulus, tapete nigro serico, unionibus copiosissimis, auroque, opere Phrygio, intertexis pretiosissimo instratus : qui ardentibus per circuitum ex cera virgine candelis omnino quadraginta, magnifice illustratur ; cui lucem adjiciunt ex utroque fornicis latere lampades ex argento deaurato sedecim, una cum candelabris pensilibus argenteis quatuor, quæ binis singula collucent cereis, et simul omnia ad illustrandam Sanctorum gloriam egregie conferunt.

quæ tunc et-
iam expo-
nuntur.

98 Accedunt his in parte aræ infima, reliquiæ aliæ supra recensitis haud inferiores, scilicet : clavus ferreus, quo Christus Salvator manibus cruci hæsit affixus, de cujus veritate bulla authentica supra allegata ; item, spina de corona ejusdem Salvatoris N., crux insuper argentea inaurata, continens particulam S. crucis et digitum S. Gertrudis : qua cruce fertur S. Henricus virgineam sibi sponsam Cunegundam subarrhasse. Ornant præterea et illustrant hanc aræ partem Candelabra sex argentea, cum intermedio crucifixo argenteo ; collocatis ad pedem altaris candelabris alis argenti duobus, altitudinis pedum septem. Atque hæc de sepulcri et aræ ornatu magnifico. Quæ sequuntur, Festi ipsius, et Octavæ subsequentis solennitatem concernunt.

§ II. Ejusdem institutio et continuatio.

Solennissi-
mæ pridie
Vesperæ,

Pridie in ipso pervigilio Festi, hora prima terretur ad primas Vesperas, magnarum (de quibus supra) compulsatione solenni campanarum. Festum dicitur episcopale et Pallii, in quo Officians est Episcopus. Vesperæ inchoantur hora tertia, ritu solennissimo, juxta cæremonialem Romanum ; et (uti etiam per totam Octavam Officium divinum reliquum) non in choro ordinario, sed in navi ecclesiæ ante sepulcrum SS. Henrici et Cunegundis celebrantur. Quibus finitis succedit Completorium : intersunt canonici trium ecclesiarum collegiatarum.

100 Mane altero diei sequentis divinum Offi-

cium incipit hora sexta, prævia rursus campanarum compulsatione. Decantatis solenniter Matutino, Laudibus et Prima, sequitur hora octava concio panegyrica de Sancto, qua absoluta, decantantur hora nona, Tertia et Sexta. Quando ecclesiam ingreditur Episcopus excipitur a quodam ex dominis canonicis cathedralibus præstolante cum cruce quasi archiepiscopali (in signum prærogativæ episcopatus Bambergensis gaudentis Pallio, et Romano immediate Pontifici subiecti.) Tum ad sacristiam deductus Episcopus, pontificalibus pro summo sacro celebrando paramentis ibidem induitur ; et Sexta subinde finita, e sacristia progreditur ordine sequenti.

D
et ipso die
ejusdem ri-
tus omnia,

101 1° Præcedit ædituus in superpelliceo, sceptrum præferens argenteum. 2° Sequuntur hunc acolythi quatuor cum thuribulis duobus et naviculis totidem. 3° Acolythi quatuor alii candelabra deferentes cum cereis accensis, unaque deducunt in medio canonicum cathedralem, pluviali indutum, crucemque præferentem. Succedunt canonici duo ecclesiæ cathedralis in habitu diaconali, Episcopo assistentes ; post quos procedit subdiaconus cantaturus Epistolam ; tum diaconus, uterque ex dominis canonicis cathedralis ecclesiæ, quorum ultimus incedit ad sinistram presbyteri assistentis et pluviali induti. Sequitur Episcopus in pontificalibus cum Pallio et baculo pastoralis, subsequitur cum aliis sacellanis aulicis cæremoniarius ; quem excipiunt canonici duo ex collegiatis, induti pluvialibus ad mitram et baculum pastorem inservientes.

et Missa ab
Episcopo ce-
lebrata.

102 Finito hac ratione Officio divino antemeridiano, hora post meridiem prima sodalitas juniorum opificum, sub titulo B. Virginis sine macula conceptæ, solenni processione ex oratorio suo ad ecclesiam cathedralem deducitur ; ubi habita denuo de Sancti meritis concione panegyrica, incipiunt hora tertia Vesperæ. His una cum Completorio finitis, decantato ad extremum hymno Ambrosiano Te Deum, etc., et data cum venerabili Sacramento benedictione solenni, ejus diei festivitas concluditur. Die postera aliisque per totam Octavam subsequentibus, summum Sacrum tum a Reverendissimo D. suffraganeo tum a canonicis cathedralibus, cum decanis ecclesiarum collegiatarum solenniter celebratur.

Reliquis diei
et per totam
Octavam or-
do.

103 Pridie diei octavæ, dato, ut supra, ad horam primam campanis majoribus signo, hora tertia Vesperæ a Reverendissimo D. decano ecclesiæ cathedralis, præsentem Episcopo et Reverendissimo capitulo cathedrali universo, juxta ritum Romanum cum solennitate præscripta celebrantur, subsequente Completorio ; post quod hora sexta vespertina, eodem Reverendissimo D. decano officiatore, Matutinum cum Laudibus anticipatur. Mane altero, medio sextæ, decantatur horæ reliquæ usque ad Nonam inclusive ; hora sexta concio panegyrica ; hora prima ordinatur processio per urbem solennissima, cujus hic sibi locum descriptio videtur vindicare. Est autem hujusmodi :

F
Octavo die
nova celebri-
tas,

104 Initium dat unus e summi templi ædituis, superpelliceo indutus, sceptrum præferens argenteum. Sequuntur vexilla quatuor, inter quæ indutus pluviali sacerdos incedit, dans aspersionem. Post hunc bini et bini procedunt summi templi scholares ; item duæ tribus mechanicæ lanionum et piscatorum, cum cereis magnis ; quos excipit chorus vocalis musicorum cantantium. Succedunt Ordines religiosi, suis distincti crucibus : et primi quidem PP. Cappucini, tum PP. Carmelitæ,

institutula in-
signi proces-
sione,

deinde

A deinde PP. Franciscani, post PP. Dominicani, ultimo PP. Benedictini de monte S. Michaelis; quibus, in signum Imperatoriae a S. Henrico factae foundationis, sceptrum praefertur argenteum cum crucibus duabus argenteis.

quam collegiatæ omnes,

105 Sequitur hos denuo ædituus ecclesiae cathedralis in superpelliceo cum sceptro argenteo; deinde vexilla duo candida; post quæ cruces duæ argenteæ, deportatæ a duobus canonicis domicellaribus, primo residentibus, in cappis; tum duodecim in palliis ceruleis fratres, ut vocantur, sedium, et quatuor fratres equitum (laici sunt præbendis laicalibus gaudentes). Hos excipiunt DD. vicarii ecclesiae cathedralis nec non canonici trium ecclesiarum collegiatarum, scilicet: ad S. Jacobum, ad S. Gangolphum, ad S. Stephanum. Succedit Reverendissimum capitulum cathedrale. Sequuntur statuæ in feretris deportatæ a diversorum Ordinum Religiosis in Dalmaticis: 1, crux pretiosa, de qua supra, a quatuor ex Ordine PP. Cappucinatorum. 2, Statua S. Georgii a quatuor ex Ordine PP. Carmelitarum. 3, Statua S. Cunegundis a quatuor ex Ordine PP. Franciscanorum. 4, Statua S. Henrici a quatuor ex Ordine PP. Prædicatorum. 5, Statua B. Virginis a quatuor ex Ordine PP. Benedictinorum. Intercedit chorus musicalis instrumentalis, tum chorus alius juvenum scenice vestitorum, referentium angelos cum cymbalis.

omnes ferne ordines,

106 Sequuntur deinde duo presbyteri in pluvialibus, portantes librum Evangeliorum et stolum pro cantandis in designatis stationibus, Evangelii; tum acolythi duo portantes candelabra cum cereis accensis. Succedunt quatuor in dalmaticis, cum naviculis et thuribulis, Sauctissimum continuo incensantes; post quos subdiaconus et diaconus; ac tandem sub baldachino Reverendissimus ecclesiae cathedralis decanus portans Venerabile Sacramentum; cujus utrimque latus stipant Episcopus et Præpositus ejusdem ecclesiae cathedralis candidis facibus instructi. Cingunt baldachinum octoni juvenes, faces itidem præferentes, nec non tribus mechanica pistorum cum suis candelis majoribus. Sequuntur deinde domini status secularis, nobilitas aulica, tum DD. consilarii Celsissimi, et reliqui ex diversis dicasteriis suo ordine officiales, populo ac plebe cetera agmen claudente.

C

tota prope civitas piissime comitantur.

107 Subsistit processio in stationibus quatuor: quarum prima habetur prope ecclesiam PP. Cappucinatorum; altera in ecclesia parochiali S. Martini; tertia in foro prope ecclesiam PP. Societatis, ubi cives in armis comparentes, atque in cohortes quatuor distinctas partiti, processionem excipiunt; quæ ad ecclesiam cathedralem revertens, stationem quartam et ultimam agit in area patente ante aulam Principis, ubi denuo duæ cohortes civium aliae consistunt, cum quibus sese quatuor illæ conjungunt, ut postea festiva bombardarum explosione, ad Evangelium et elevationem repetita, summi Sacri augeant solennitatem; quod idem Reverendissimus D. decanus celebrat, et data sub finem benedictione solenni cum Venerabili, festivitatem antemeridianam concludit.

§ III. Incrementum anni hujus MDCCXXIII.

Sodalitates gymnasii Societatis Jesu,

Hactenus stabilita et constantissima in sanctissimum Patronum Ordinum omnium Bambergensium, utpote pientissimorum clientum, venera-

tio; cui cumulum novum hoc ipso anno accessisse intelliges ex adjunctis Pottuvii litteris, quas hic etiam describo. Sic habet: Hic cultus S. Henrici hactenus usitatus et ordinarius fuit. Hoc anno MDCCXXIII Congregationes, quæ in Academia Bambergensis, sub directione Patrum Societatis Jesu institutæ sunt, accensæ desiderio venerationem sancti Imperatoris, de hac patria adeo præclare meriti, aliquatenus augendi, et potentem intercessionem hujus Sancti, cujus sacratissimum corpus penes se habent, speciali aliqua devotione promerendi, delegerunt sibi aliquot dies infra Octavam, quibus sacrum sepulcrum, ritu supplicantium adirent, et Sancti patrocinium, junctis animis, ac vocibus implorarent. Die uno prodiit sodalitas Angelica, quæ tres Grammaticæ classes complectitur. Altero sodalitas Media, quam Poetæ et Rhetores constituunt. Tertio Major, quæ et Academica dicitur, in qua Philosophi et Theologi locum habent.

109 Quolibet ex his die constituto, sine lectionum dispendio, tempore ordinariæ suæ Missæ, processit e gymnasio, ac ordine composito, secuta suum vexillum, inter devotum litaniarum concentum, ad ecclesiam cathedralem progressa fuit: ubi compulsionem campanarum, et ad introitum portæ, aspersione aquæ lustralis, ab admodum reverendo domino subcustode excepta fuit. Inde ad aram et sacram Tumbam prostrati, accepta benedictione sanctissimi Sacramenti, audiverunt Missam; sub qua Officium de S. Henrico, alternis versibus, præeunte præside, alta voce recitarunt. Post consecrationem, perantiquum ac devotum hymnum de eodem Sancto: Laudet omnis spiritus Christum, qui divinitus, etc., intersonante organo, decantarunt; ac demum devotionem suam, iterata Christi eucharistici sibi bene precantis adoratione concluserunt.

diversis processionibus solennitatem augent,

E

110 Parentes hac liberorum, erga Sanctum Imperatorem, pietate delectati, egerunt, ut sodalitas civica simile venerationis obsequium memorato sancto Patrono exhiberet; quod et insigniter præstitit Dominica infra Octavam, numerosissimo dominorum ac civium comitatu. Excellentissimus dominus decanus, perspecta hac Bambergensium in cultum S. Henrici propensione, sapienter illa usus fuit, ad festivitatem Octavæ sancti Imperatoris etiam post meridiem ea, qua par est, devotione celebrandam, atque optimo fine concludendam. Consueverant hactenus Bambergenses, post exantlatos mane in adornanda et peragenda processione labores, tempus pomeridianum dare animorum relaxationi, invisendo amicos, vel exspatiando in hortos, et viridaria.

quorum exemplum parentes ipsi imitantur.

F

111 Ne igitur particula hujus bonæ diei absque spirituali fructu, et publica veneratione sancti Patroni præteriret, laudatus Excellentissimus operam dedit, ut laus Sancti nostri a juventute, ex omnibus catechismis et scholis trivialibus totius urbis collecta, demum perficeretur. Itaque, prævia invitatione, numerosissima juvenus, una cum scholarum præsidibus, a meridie congregata fuit in templo Patrum Societatis Jesu, ibique adornata processio, quæ longa serie, pulchroque ordine, inter pios cantus pervenit ad ecclesiam cathedralem sub finem Vesperarum. Et quia jussu ejusdem Excellentissimi Domini, e cathedra promulgatum fuerat, post Vesperas non solum illuc ducendam processionem parvulorum, sed etiam ibidem habendam concionem panegyricam de S. Henrico, ecclesia jam erat hominibus ex omni

Tum et pueri minores,

EX VARIIS.

*Octavam
diem pia æ-
mulatione
concludunt.*

statu graduque ita referta, ut processio locum ibi non reperiret.

112 Apertus tamen fuit illi transitus coram sacra Tumba, ut quivis parvulus, saltem devota reverentia, sanctum suum Patronum venerari potuerit. Dicta subinde fuit panegyris, in qua ecclesiastes, et occasione plurium supplicationum, quas Bambergenses, per hujus Octavæ decursum, ad sepulcrum sancti Henrici instituerunt, et nunc pueri ultimo compleverunt, gratiose adduxit processionem illam memorabilem, in qua itidem pueri olim in Apulia, ex urbe Troia arctissime obsessa, supplicabundi progressi sunt ad castra irati Imperatoris, eumque ad misericordiam, ut urbi jam ad extrema deductæ parceret, inflexerunt, etc. Tota festivitas decantatione hymni Ambrosiani et solenni benedictione sanctissimi Sacramenti conclusa fuit cum magna consolatione totius urbis, exultantis ob notabile incrementum cultus sui sancti Patroni.

B § IV. *Innovatum de S. Henrico pietatis Officium, pro honore et amore sancti Henrici Romanorum Imperatoris, Hungarorum Apostoli, Imperialis episcopatus Bambergensis Fundatoris et Patroni anno MDCLXXIII permissu Superiorum Bambergæ editum : nunc ad renovandam devotionem ad eundem Sanctum, ibidem recusum. Typis Georgii Andreæ Gertner, Reverendissimi Capituli Typographi MDCCXXIII.*

AD MATUTINUM.

Pater noster, Ave Maria.

Domine, labia mea aperies,
R. Et os meum annuntiabit laudem tuam.

C ✕. Deus in adjutorium meum intende,
R. Domine ad adjuvandum me festina.

Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto: Sicut erat in principio, et nunc et semper, et in secula seculorum. Amen.

Hymnus.

Virum, canamus, gloria
Recteque factis inclytum,
Bellique pacisque artibus,
In sanctitate deditum.

Henricus es, virtutibus
Mundi revellens cardines,
Augustiorque siderum
Premens superbos ordines.

Tibi senatus cœlitum
Decernit orbis purpuram,
Tantam a Beatis mentibus
Princeps inisti gratiam.

Te sæpe Regem nuncupat
Præceptor, et reconditis,
Wolfgangus idem syllabis,
(Post SEX) futurum nuntiat.

Antiphona. Prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso. *Psalm.* 20.

✕. Desiderium cordis ejus tribuisti ei;

R. Et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum. *Psalm.* 20.

ORATIO.

Deus, integritatis amator, qui ad commendandam omni hominum generi castimoniam amabilitatem, illam etiam in Augusto B. Henrici conjugio eminere spectabilem voluisti: præsta quæsumus, ita nos ejus precibus cœlestium deliciarum antidoto præmuniri: ut omnia prorsus terrenæ corruptionis vulnera nesciamus. Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.

AD LAUDES.

✕. Deus in adjutorium, etc., ut supra.

Hymnus.

114 Suprema curarum, Tibi,
Virtutis ardor, Imperi
Frenum capessenti fuit:
Henrice, Bojorum decus.

Agnata, Te, devotio
Ad vota finxit cœlitum,
Virum secundum cor Dei,
Ejusque factum nutibus.

Hoc nomen indeptum Pii:
Hoc templa mille condita:
Hoc ipse signis militans
Testatur, æther, sub tuis.

Nostras protervas Numini
Subesse mentes impetra,
Devotionis vinculis
Tuos clientes mancipa.

Antiphona. Quasi sol refulgens, sic ille efful-
sit in domo Dei, et quasi flos rosarum in diebus
vernis, et quasi lilia, quæ sunt in transitu aquæ,
et quasi thus redolens in diebus ætatis. *Eccles.* 50.

✕. Inveni David filium Jesse, virum secundum
cor meum,

R. Qui faciat omnes voluntates meas. *Act.* 2.

ORATIO, ut supra.

AD PRIMAM.

✕. Deus in adjutorium, etc., ut supra.

Hymnus.

115 Firmare progressus thronum,
Jubere cum primis Tibi,
Et imperare gestiens,
Clementiam ducem legis.

O! Christianum principem!
Cujus sitivit hostium

A Numquam cruorem sobria,
Rectique servans purpura.
Victas manus infantiae
Patrum precanti noxias,
Promptusque mites, cladibus
Dare æmulorum lacrymas.
Te deprecamur; obtine
Nobis potentem vindicis
Flammæ, suique compotem,
Iræque mansuetudinem.

Antiphona. In fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum, et elegit eum ex omni carne. *Eccles.* 45.
✠. Memento Domine David,
✠. Et omnis mansuetudinis ejus. *Psal.* 131.

ORATIO, *ut supra.*

AD TERTIAM.

✠. Deus in adjutorium, *etc.*

Hymnus.

116 Pium perinde pauperes,
Reique, natum, publicæ
Plebs sensit imbecillior;
Sibique de cælo datum.
Orbæ patronum dictitant,
Patrem pupilli; te duce
Se cæcus ire clamat,
Claudusque Te niti pede.
Oliva nullis dexteris
Non carpta, non large ferens
Opem fuisti; ditior,
Cum pauper aufert omnia.
Quanto poli, beatior,
Jam gaudiis perfunderis.
Tanto tuis profusior
Indulgeas Te subditis.

Antiphona. Oculus fui cæco et pes claudus, pater eram pauperum: causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam. *Job.* 29.

C ✠. Stabilita sunt bona illius in Domino,
✠. Et eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia Sanctorum. *Eccl.* 31.

ORATIO, *ut supra.*

AD SEXTAM.

✠. Deus in adjutorium, *etc.*

Hymnus.

117 Augustus esse non minus,
Henrice, quam vis dici: :
Clerus coronam gloriæ,
Civisque nectit hanc tibi.
Dum Conjugem das Hungaro
Regi, sororem Gisellam,
Regni nova propagine
Matrem, beas, Ecclesiam.
Augustus atque Apostolus,
Quam rara jungis nomina:
Fasces et Euangelion,
Virtutis altæ stemmata.

Tomus III Julii.

Adaugeat nostris fidem,
Ut Christus author, cordibus,
Et infideles Pannonum
Propulset, ora, finibus.

Antiphona. Beatus iste Sanctus, qui confusus est in Domino, prædicavit præceptum Domini, constitutus est in monte sancto ejus.

✠. Quam speciosi pedes Euangelizantium pacem.

✠. Euangelizantium bona. *Rom.* 10.

ORATIO, *ut supra.*

AD NONAM.

✠. Deus in adjutorium, *etc.*

Hymnus.

118 Jam Te caducis eminens
Commendat astris Spiritus:
Liberque, ferre compedes
Opum profanas nescius.
Nam census omnes imperi
In Numinis profunditur,
Divumque cultum vertitur,
Christique cedit usibus.
Hic unus heres scribitur
Ex asse; cælo conditur,
Ubi voluntas figitur,
Omnis facultas regia.
Quo transtulisti munera,
Henrice, nos potissimæ,
Tuos clientes, subsequi
Bonis, roga, substantiæ.

Antiphona. Hic vir despiciens mundum, et terrena triumphans: divitias cælo condidit ore, manu.

✠. Justum deduxit Dominus per vias rectas.
✠. Et ostendit illi regnum Dei. *Sap.* 10.

ORATIO, *ut supra.*

AD VESPERAS.

✠. Deus in adjutorium, *etc.*

Hymnus.

119 Quid, quod litatis omnibus
Rebus, polo, fluentibus,
Luctatur ipsis egredi,
Mens alta, terræ finibus?
Calcarea fastum seculi
Henricus ardet, jam satur
Luxisse, lumen condere
Lucerna Christi quæritat.
Mutare pannis purpuram,
Claustisque sacris curiam:
Ni sidus orbi subtrahi
Vetet Creator sideris.
Hos mentis altæ Spiritus
Tentare da præcordia,
Deusque mentem gratiæ
Vigore in astra subleva.

Antiphona. Existimo omnia detrimentum esse

EX VARIIS.

propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei : propter quem omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Christum lucrificiam. *Philipp. 3.*

✠. Iste est qui contempsit vitam mundi,

✠. Et pervenit ad gaudia regni.

ORATIO, *ut supra.*

AD COMPLETORIUM.

✠. Converte nos Deus salutaris noster.

✠. Et averte iram tuam a nobis.

✠. Deus in adjutorium, *etc.*

Hymnus.

B

120 Mirare tandem Cæsaris,
Ad usque lethi limina
(Quod integrarum mentium
Cœli, obstupescant, agmina.)

In vase carnis fictili

Intaminatum spiritum

A conjugali vinculo

Corruptionis nescium.

Raro fidem miraculo

Suprema vox ægri facit :

Habete vobis Virginem,

Quam mi dedistis Conjugem.

Virtutis exempli, Deus,

Tantæ trahi fragrantia,

Jungique, præsta, liliis

In sempiterna gloria.

Antiphona. Hic est, qui nescivit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum. *Ex Sap. 3.*

✠. Justus germinabit, sicut lilium.

✠. Et florebit in æternum ante Dominum.

ORATIO, *ut supra.*

C

COMMENDATIO.

121 Supreme regnorum Parens,

Per quem potentes imperant :

Da, quod precamur subditi

Sui per acta Principis.

Ut quas in illo coelicæ

Virtutis excellentias

Verentur, addant tangere,

Vel æmulando fimbrias.

Cum flamma nos cupidinis

Telo sagittat igneo ;

Cum noxiæ libidinis

Videbis æstro percitos :

Ubi pudici Principis

Sonare nomen audies

Pie vocatum, mentibus

Exesse flammæ imperes.

Sit seculorum gloria

Tibi, Pater cum Filio

Et Spiritu, qui virginum

Est castus hospes mentium,

Hic notulæ inseruntur ad explicanda nonnulla quæ in præcedentibus obscuriora videri possent ; at

nos eas prætermisimus, cum omnia superius satis explanata sint. Sequuntur libelli reliqua ad S. Henricum spectantia.

D

HYMNUS ANTIQVUS

DE S. HENRICO.

Ex Missali Bambergensi.

122 Laudet omnis spiritus

Christum, qui divinitus

Coronavit gloria

Gloriosum Confessorem,

Quem Patronum et Auctorem

Hæc colit Ecclesia.

Homo vetus in peccatis

Primam stolam novitatis

Recipit cum annulo,

Quisquis mente puriore

Plaudit manu, psallit ore

Digne Dei famulo.

(POST SEX) legens dubitat

Rex, quem sensum teneat

Oratio truncata :

Sextus annus volvitur,

Et problema solvitur

Corona duplicata.

Purgatura criminis

Notam, Virgo Virginis

Vendicat pudorem :

Purgat adulterium,

Ignitorum vomerum

Non sentiens calorem.

In Cassino monte curam

Benedicti, post pressuram

Longam sentit calculi,

Quem, dum nusquam sit contactum

Corpus, tamen inde tractum

Admirantur singuli.

Angelus fortis militat in castris

Victor victorem gloria coronans,

Hoste fugato.

Precibus crebris instat alienis

Curis vacuus, Deo vacans sæpius

Orbe pacato.

Dum migraret, ex hac vita ;

Finem rei eremita

Didicit ex dæmone :

Nil inventum morte dignum,

Neque fœnum, neque lignum,

Nil hominis in homine.

Talis Christo deservivit,

Talis Christo vivens vivit,

In æterna patria.

Servus tuus et Amicus

Tua, Deus, nos Henricus

Consoletur gratia.

✠. Ora pro nobis, sancte Henrice,

✠. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

ORATIO.

Ex Breviario Romano.

Deus qui hodierna die beatum Henricum, *etc.*

ORATIO.

E

F

A

ORATIO ALTERA.

Ex proprio Bambergensi.

123 Deus, qui beatum Henricum post terrenum imperium insignitum æthericis sedibus collocasti : tribue, quæsumus : ut quem signis miraculorum clarere cernimus, eundem intercessorem in angustiis sentiamus. Per Dominum, etc.

DE SANCTO HENRICO.

Ex Annalibus Bambergensibus apud Gretserum pag. 426.

124 Eia germen Saxonum; culmen Bavorum; Palatinorum Rheni honor; Decus Germaniæ; Imperii gloria; Ecclesiæ singulare ornamentum; et totius orbis stupendum miraculorum: Sacratissime Imperator Heinric; te diligentes intueri; et fac tuis meritis et precibus, ut tui cultores fieri mereantur virtutum tuarum pro posse imitatores: quatenus vestigiis tuis inhærentes, gaudeamus hic tuo semper patrocinio, et tandem beato in cœlestibus tuo consortio. Amen.

VERSUS GODEFRIDI VITERBIENSIS
DE S. HENRICO, DICTO CLAUDE.

125 Henrici Claudii meritum solenniter audi,
Cui decet applaudi, cujus metra porrigo laudi:

Sumptus ab arce soli, regnat in arce poli.
Conjuge Virginea Virgo permansit et ille;
Catholicas dedit ecclesias numero quasi mille,

Pauperibus, viduis, spes, via, vita fuit.
Nunc et in altari sua cernimus ossa sacrari,
More salutari solennia digna parari;

Corpora debilium plurima sana dari.

126 *De hoc Viterbiensis metrico encomio, præcipuas S. Henrici virtutes complexo, meminimus supra in Commentario prævio num. 76, ubi de S. Henrici virginali castitate in matrimonio servata egimus, huc lectorem remittentes ad ipsa auctoris verba, quibus etiam singulare istud sanctissimi Imperatoris decus vindicavimus. Suggesta quidem fuisse nonnulla spectantia ad ostensionem reliquiarum Bambergensium, quot septenniis celebrari solitam; verum cum hæc alibi satis communia sint, nec magis ad sanctos Conjuges, quam ad alios Sanctos pertinere videantur, non fuit operæ pretium de ea re pluribus disserere: malui toti tractationi coronidem imponere, paucis enumerando templa et sacella, in sanctissimorum Conjugum honorem erecta, quæ sæpe laudatus Pottuvius in hunc modum recensuit:*

§ V. *Templa et sacella in honorem S. Henrici et S. Cunegundis erecta, præter illud de quo superius num. 18 inter miracula.*

Pragæ visitur insignis ecclesia S. Henrici, quam in honorem hujus Sancti Carolus IV Imperator et Bohemorum Rex anno mcccxxxii, cum adhuc esset marchio Moraviæ, et Bohemiæ gubernator, ædificavit, et in parochialem erexit, quæ hodie est ex primariis Neo-Pragæ basilicis curatis, compluribus instructa foundationibus, præsertim pro alendis musicis servitio templi deputatis.

Ecclesiæ S. Henrici dictæ: Pragæ.

128 Ecclesia parochialis Burckunstadii, quæ est urbs diœcesis Bambergensis, jam ante aliquot secula est dedicata S. Henrico Imperatori, cujus patrocinium quotannis solenniter celebratur.

Burkunstadii,

129 Bambergæ anno mdcliv ecclesia Reverendorum Patrum Capucinatorum ædificata est in honorem SS. Henrici et Cunegundis, quam eodem anno Reverendissimus Dominus Joannes Melchior episcopus Domitiopolitanus et suffraganeus Herbipolensis, xxviii Junii, solenni ritu, sub eorumdem Sanctorum patrocinio dedicavit.

Bambergæ, E

130 Bottensteinium, quæ est urbs diœcesis Bambergensis, sita in montanis versus Voitlandiam, habet extra muros sacellum S. Cunegundi virginis, ejusque sancto Conjugi dicatum; in quo, ut constans sermo a majoribus acceptus testatur, contigit res memorabilis, hic non reticenda. Cum enim Hussitæ anno mcdxxx, vastata Voitlandia; captis quoque et incensis Culmbachio et Barutho, in montanam diœcesis Bambergensis regionem, partitis agminibus, se infunderent, et inobservati Bottensteinio imminerent, subito in sacello SS. Cunegundis et Henrici editur insuetus campanarum sonitus, quo exciti incolæ ad sacellum convolant; fores clausas, nullumque vestigium hominis ullius, qui campanas compulsare potuisset, reperiunt. At simul hostilem turmam prope adventantem conspiciunt; moram perbreve quidem, sed admodum opportunam prospiciendi rebus suis nacti, propere se tam in urbe, quam in adsito fortalio, ad vim hostilem propulsandam comparant; atque ita funestum excidium, quo complures finitimæ urbes, oppida et pagi misere tunc perierunt, ope suorum Patronorum tutelarium feliciter evaserunt. In cujus beneficii perennem gratamque memoriam, quotannis, e templo parochiali ad dictum sacellum supplicatio instituitur.

Bottenstein,

F

131 In Stiria ad radices Piri montis visitur sacellum in honorem S. Henrici Imperatoris, a Friderico ab Huffsens episcopo Bambergensi constructum circa annum mccccxxvi.

et in Stiria.

132 Reddo fideliter accepta, quibus quod modo addam, nil superest; confidere ausim, ex dictis perspicua esse omnia quæ faciunt ad sanctissimi Imperatoris ejusque pientissimorum clientum commendationem. Videatur Vita Dilingana cap. 34, pag. 161.

DE B. HROSNATA MARTYRE

ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS.

J. P.

IN CŒNOBIO TEPLENSI IN BOHEMIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cœnobii Teplensis conspectus; Beati nomen; cognatio; cultus; testamentum.

B

ANNO MCCXVII

Locī situs,
nomen, etc.

Praga, Bohemiæ metropolis, ad milliarium Germanicorum communium duodecim eum dimidio distantiam Occidentem versus habet fluvium Teplam, vulgo **Dopel**, qui uno milliari extra cœnobium Præmonstratense ejusdem nominis, seaturiens, recta illud subintrat ante oppidum Teplam (vernacule **Toplitz**, **Dobel**, aut **Toppel**) quarta circiter horæ parte inde dissitum; inter silvas et altos montes inde pergens in *Petseha*; hine vero variis tortuosus amfraetibus ad *Termas Carolinas* serpit; donec tandem in fluvium *Egram* se exonerat. Nomen itaque *Tepla* commune est fluvio, oppido, et, quod conspiciendum damus, cœnobio; quod, ut tradit *le Paige Bibliothecæ Præmonstratensis* pag. 393, filia est Montis *Sion* (monasterii *Strahoviensis* ejusdem Ordinis *Pragæ*) ac *Pragensis* etiam diœcesis. Porro de inventis in ipsius fundo fodinis argenti, ingenti fossorum frequentia excultis tempore Abbatis *Sigismundi*, agit *Balbinus* noster *Miscellaneorum historicorum regni Bohemiæ lib. 1, cap. 18, pag. 50*; ex quo argento confectæ sunt statuæ plurium Divorum, Cruces, aliaque hujusmodi argentea cimelia, quæ etiamnum spectantur in ecclesia Teplensi... donec denique hæresis et bella ex hæresi nata terram ipsam clauderent; sicut ibidem narrat. Quatenus autem *Tepla* oppidum denotat, cave sis illud confundas eum *Teplicio*, æquali fere spatio ad *Septemtrionem* *Praga* distante, in territorio *Litomeriensi*; de quo *Teplicio* frequens recurrit mentio apud laudatum *Balbinum* *Decadis 1, lib. 5*. Unde orta sit utriusque loci confusio, non divino; hoc scio, a nonnullis parum aliquando ea inter se distincta fuisse, teste *Meriano Topographiæ Bohemiæ* pag. 28. *Teplæ* etymon derivat *Balbinus* lib. 1, cap. 24, pag. 62 ab aquarum calore: *Tepla* enim, inquit, et *teply* calidum Bohemis significat. Et in *Syntagmate historico* cap. 9, pag. 29: Monasterium... appellationem traxit a *Tepla*, castro vicino, vel a *Tepla* fluvio, quasi dicas *CALIDO*, quod multis thermarum seu calidarum aquarum scaturiginibus intepescat. Determinatus id diei auctor *Vitæ* num. 8, nomen cœnobio (a *Beato*) inditum asserens *Tepla*, a civitate vicina, quæ ab incolis vulgariter *Tepla* vocatur. Præmiserat *Balbinus*: *Teplicium* Slavica voce quasi dicas caldarium. Hæc de cœnobio *Teplensi*: nunc de *Beati* nomine.

C

2 *Balbinus* anno MDCLXIII *Pragæ* edidit *Syntagma* historicum, quo Illustrissimæ et pervetustæ stirpis Comitum de *Guttenstein* origines et memoriæ continentur, una cum *Vita* B. *Hrosnatæ*, ex eadem familia Comitum... ex manuscriptis codicibus, aliisque veteribus monumentis collectum et conscriptum. In quo pag. 81 de nomine *Beati* ista habet: Hoc nomen non tam hominis, quam totius familiæ proprium nomen fuit: iis enim rudibus adhuc Majorum seculis uno fere nomine indicabatur utrumque; ut diplomata Principum nostrorum curiosis ostendunt. Hoc exemplo in antiquitate Bohemia *Vitkones* vel *Vitigones* (iidem, qui de *Novadomo*) *Borzitæ* (*Martinicii*) *Howoræ* (*Bercæ*) *Boczkoncs* (postea *Cunstadæi*) *Theobaldicii* (*SSwihowii*) *Wilhelmi* (*Kaunicii*) *Plichtæ* (*Zierotinii*) *Sezimæ* (de *Austi*) *Leones* (de *Rozmital*) et plures alii nominantur. Propioribus ad nos seculis cognominibus loco nominum, familiæ plurimæ sunt usæ. *Slavatas*, *Slavatas*, nomine proprio; *Benedas*, *Benedas*; *Malowecz*, *Malowecz*; *Hovoraz*, *Hovoraz* geminate vocatos invenio. Eodem vero seculo erat alius quidam *Hrosnata*, ac fortasse hujus B. *Hrosnatæ* avus (de quo videbitur infra) illustrissimus inter proceres ex familia Comitum de *Mielnik*, quem obiisse anno MCLII *Cosmas* in historia Bohemiæ, et ex eo *Weleslavinus* testatur. De nominis origine ista tradit: *Hrosnietin* in ditione fuit veterum *Hrosnatarum*, quem B. *Hrosnata* cœnobio *Teplensi* addixit. Ridiculum fortasse cuiquam videbitur, quod modo adferam, mihi que ipsi res jocularis videbatur; sed cuidam visa est non aspernabilis conjectura, cur Comitibus de *Mielnik* *Hrosnatarum* nomen adhæserit. Aiunt primam in Bohemia vineam *Mielnicii* esse plantatam: nam vinum ex *Moravia* in Bohemiam primum allatum est anno DCCCXII; quod protinus idolo suo *Crosynæ* *Ludmilla* Comitissa *Mielniciensis*, adhuc ethnicorum superstitionibus dedita, consecravit, ut refert *Hagecius*: quin adeo vinea quædam *Mielnicii* ostenditur, quam D. *Venceslaus* in usum sacrosancti *Missæ* sacrificii excoluisse tradunt; quid igitur prohibet Dominos de *Mielnick*, *Hrosnatas* appellatos, qui *Mielnicii* vineas primi habuissent, et coluissent? *Hrozen* enim Bohemis botrum, et *Hrosnata*, unde id nomen deduci potest, botrorum aut vinearum divitem significat. Sed mihi, inquit, levior conjectura videtur, quam ut eam defendendam existimem, rem pro merito æstimans. Eam vero *Hrosnatæ* nomen accepit venerationem, ut imponi illud soleat in nostro Belgio, et, uti arbitror, etiam alibi *Canonieis* *Præmonstratensibus* tamquam sacrum, abolito illo, quod in seculo habuerant.

Nominis
Hrosnatæ u-
sus et origo:

E

F

3 Capite 2 agit de vetustate Gentis *Guttensteinianæ*, et unde ita sint appellati Comites isti, inquit. B. *Hrosnatam* ex eadem familia genus

An Beatus et
Comites Gut-
tensteinii
sint ex eodem
stemmate?

ducere

A *ducere, probat ibidem a pag. 3* : Jam vero Comites Guttensteinios a Comitibus Mielnicensibus originem trahere, R. P. Chanowski S. J., et manuscripta, historiæque omnes, et foundationes eorum, quas adferam postea, et traditio in nobilitate perpetua testantur. R. P. Chanowski in *Vestigio Bohemiæ* : Beatus Hrosnata, *inquit*, ex stemmate Dominorum de Guttenstein, qui originem suam habent a stirpe (*in textu pag. 64 lego, qui originem referunt ad stirpem*) S. Ludmillæ, S. Wenceslai aviæ. Idem habet R. P. Crugerius S. J. in Ms. Paprocus de iis sic loquitur : Majores istorum fucere excellentes isti Comites de Mielnick. *Tum adfert verba Hrosnatæ, cœnobii Teplensis fundatoris, in instrumento foundationis suæ* : Ego Hrosnata Dei gratia, de Primatum Bohemiæ clariori stemmate descendens. *Verum id quod hic agitur ex istis verbis ultimis non magis inferes, quam apud philosophos speciem ex genere. Tantumdem elicies ex sequentibus* : Ego Henricus Dei gratia Dux et Episcopus Bohemorum. Notum sit universis Ecclesiæ filiis, quod illustris Comes, et amicus noster Hrosnata, militum sanctæ Crucis viciniora sequens exempla, etc. *Utrumque hoc instrumentum dabitur infra. Sequamur Balbinum* : Hæc respexisse videntur RR. PP. Præmonstratenses, qui imagini B. Hrosnatæ hæc ipsa verba subscribi fecerunt : beatus Hrosnata, Comes de Guttenstein e prosapia Bohemiæ Principum.... martyr obiit anno MCCXVII, XIV Julii. *Hæc obiter ; de quibus viderint genealogistæ, uti etiam de iis, quæ dicit de insignibus S. Ludmillæ et Comitum Guttensteinianorum, colore, situ ac figura prorsus utrimque convenientibus. Nunc de cultu publico B. Hrosnatæ dicamus.*

Stabilitur ejusdem cultus tum ex testimoniis,

B *4 Balbinus cap. 10, pag. 34, ita de illo disserit* : Hrosnatam... beatorum confessorum et martyrum numero omnis retro antiquitas adscripsit. Vidimus ejus effigiem capite radiato (*addit Chanowskius cum titulo beati Martyris*) ab ejus instituti reverendis Patribus editam, et sparsam in vulgus. *Eadem refert in Miscellaneis Bohemicis lib. 4, part. 1, § 37, ubi etiam citat Natales Sanctorum Ordinis Præmonstratensis, a Joanne Chrysostomo vander Sterre editos ; qui die XII Junii (non vero XIV Julii, ut male notavit ibidem, et pag. 34, supra citata Balbinus) illum ita annuntiant* : In Bohemia natalis B. Hrosnatæ, ex nobilissimo regni primæ fundatoris cœnobiorum Teplensis et Chotiessoviensis, Canonici Ordinis Præmonstratensis : qui pro tuendis ecclesiæ suæ juribus contra impiorum conatus ad mortem usque agonizans, fame, sitique, aliisque teterrimi carceris exhaustus injuriis, inter diuturna vincula Deo dignam animam suam martyrii laurea illustrem exhalavit, variis in vita, et post obitum nobilitatus miraculis. *Rursum idem Balbinus eodem loco in Miscell. Bohem. hæc addit* : Meminere senes adhuc anno Christi MDCXLI in ecclesia Teplensi in altari quodam effigiem Hrosnatæ cum Beati et Martyris titulo stetisse : unde intelligi datur, ejus cultum ab immemorabili tempore viguisse, quem subtracta imagine aliquis nimium anxie religiosus abolevit ; forte ex metu ne publice exposita Beati effigies, de cujus cultus immemorabilitate conformiter ad decretum Urbani VIII, ei qui illam sustulit, fortasse non satis constabat, moras injiceret honoribus sacris Romæ sollicitatis, at non impetratis ; de qua re Raymundus Abbas Teplensis modernus, in litteris non ita pridem datis ad P. Petrum Fratin nostrum, Pragæ vacantem studiis Theologicis anno proxime elapso 1722 sic scribit : Negotium

canonizationis beati fundatoris nostri dudum actitatum, nullum evicit effectum.

AUCTORE
J. P.

5 *Iis, quæ de Beati effigie retulimus, adjungi possunt, quæ narrat de ejusdem imagine Balbinus in Syntagmate pag. 80* : Mirum est, quod in . . . Vestigio Bohemiæ piæ (*pag. 64*) refertur ; idque memoria nostra accidit. Cum Illustrissima Domina Anna de Sternbergh, Illustrissimi Domini Francisci de Sternbergh soror, de B. Hrosnata, velut inter Cœlites recepto, a nescio quo audisset ; reversa ad cubiculum, irridere apud se velut ignotum sibi hactenus Sanctum, mirari, ac denique vix credere, et de rei veritate dubitare cœpit. Prima hæc et innoxia, ut fit, et temere nata cogitatio fuit. Erat forte orandi tempus ; aperto precatório suo libro, quem manu tenebat, videt in primo folio imaginem B. Hrosnatæ cum radiis eleganter depictam, addito etiam brevi elogio : cum numquam in libello ejusmodi imaginem habuisset, nec umquam vidisset, (et adverteret, iconem illam a nullo homine potuisse libello illi tam cito inseri, uti additur in *Vestigio Bohemiæ piæ*.) Itaque provoluta in genua, deprecata B. Hrosnatam, eum se ut Sanctum imposterum colere velle promisit, et rem, ut gesta erat, pluribus ipsa narravit. *Rem brevius aliquantulum loco a se citato expositam, nonnihil adornat Balbinus.*

tum ex edito
miraculo ;

6 *Cum titulo beati signatur in folio expando de Viris sanctitatis opinione illustribus ex Ordine Præmonstratensi, Antverpiæ excuso, atque Abbatii ibidem ejusdem instituti cœnobii S. Michaelis anno MDCXIII, die XIV Aprilis a Miræo dedicato : quem tamen idem auctor in dicti Ordinis Chronico ac titulo Vitæ, a se vulgatæ, vocat dumtaxat venerabilem, secutus haud dubie exemplar, e quo eam edidit ; qualis etiam indigitatur in nostro, quod prælo subjicimus. In libello autem singulari de rebus Bohemicis beatum nuncupat ; sicut et Crugerius in sacris Pulveribus regni Bohemiæ cum insigni ipsius elogio. Pontanus autem lib. 4 Bohemiæ piæ, jam pridem Bohemiæ patronis eum annumeraverat. At quid verbis opus est, quando ex Vita, a synchrono conscripta, publicus, antiquus, et immemorabilis cultus non leviter stabiliri videtur ? Prologus agit de vitæ meritis, nec non palma martyrii, cum qua feliciter migravit ad Dominum. Ejusdem Vitæ clausula, a Paigio vel non habita, vel prætermissa, ita loquitur* : Hujus igitur venerabilis Patris, fratres, sic annuam recolamus memoriam, ut fiat nobis ejus imitatione continua. Sic ejus meritis gratulemur, ut in præsentī seculo necessariis non destituamur auxiliis, et in futuro sempiternis perfruamur gaudiis. *Jam vero apparitio et miraculum ibidem a num. 25 expositum clauditur hoc epiphonemate* : Talia quidem plurima, fide non refragante, narrari et commemorari possent ; ut vivere credatur in cœlis, qui tot miraculorum insigniis coruscat in terris. *Quid dicam de loco sepulturæ, ubi in perpetua beati corporis veneratione quiescere narratur num. 24 ? Hæc de cultu ; quo plura spectant, quæ hic sequuntur.*

quatiunde
probat ;
uti etiam ex
scriptore Vi-
tæ.

7 *Juvat nunc referre, cur Beatus noster hoc potius die a nobis detur, quam alio. Jam cœperant prælo aptari ejus Acta ad diem XII Junii ; quo notatur a laudato Sterrio et Paigio ; ut videsis in Prætermisissis ad istum diem. Sed postea ob meliores notitias visum est cum huc retrahere cum Crugerio et Balbino, affirmantibus ipsum hoc die obiisse ; quamquam Petrus de Waghenare in suo S. Norberto metrico pag. 405, et soluto pag. 179 ; (in quorum postremo opusculo elogium Beati habet a pag. 178) dicat e vita migrasse XII Junii. Eorum enim, ac*

Datur ratio
cur hoc die a
nobis ponatur.

Balбини

AUCTORE
J. P.

Balbini imprinīs iudicio standam existimo, tum in determinatione diei Beati obitūalis, tum in pluribus aliis, per decursum occurrentibus; in monumentis Bohemicis erendis exēcutiendisq̄e egregie versati, uti liquet ex prægrandi opere in ista materia vulgato. Supervacaneum merito aliquibus videbitur, huc transcribere clogium, quod in honorem B. Hrosnatæ idem auctor rogatu, ut dicit eodem paragrapho 37, pag. 56, Josephi Schmid, Ordinis Præmonstratensis Teplæ, et.. in rethoricis (sui quodam discipuli, pridem confecit; quodq̄e Crugerius sub initium sni tomi I edidit, tamquam a canonicis FF. Teplensibus suo fundatori concinnatum; supervacaneum, inquam, id merito videbitur, cum nihil aliud sit, quam contextus præcipuorum gestorum Vitæ, quæsitæ et affectatæ flosculorum et phrascon elegantia immodice adornatus: qui legi illic ab iis poterit, quibus acutuli istiusmodi sales in pretio sunt.

Tumba;

B

8 De B. Hrosnatæ tumba agit Echo S. Norberti, a Sterrio edita, ubi pag. 138 narrat, duobus Præmonstratensibus ex abbatis S. Michaelis Antverpiæ anno 1627 Pragæ ablegatis occasione translationis S. Norberti, licuisse tumbæ (nostri Beati) coram adgeniculari, quam in ædis sacræ choro elevatam habet, stragulo subtus candido, superius violaceo decenter coopertam; additque, memorabilia esse, quæ de ejusdem Divi pro Teplensi sua ecclesia pia sollicitudine variis etiam nuper ejus apparitionibus; cum grassante ibidem notho-Mansfeldico cum turmis suis, ipsis excubitoribus terrorem incutere, ac cœnobii tutorem agere visus est, referuntur. Balbinus cap. 3, pag. 7 dicit, antiquissimum vexillum in ecclesia Teplensi supra B. Hrosnatæ sepulcrum pendere.

itineri Hierosolymitano, a Hrosnata suscepto,

9 Peregrinationi Hierosolymitanæ, in Vita num. 6 relatæ, Beatus præmisit sequens testamentum, quod habet Crugerius in hæc verba: In nomine sanctæ et individue Trinitatis: Ego Hrosnata Dei gratia de primatum Bohemiæ claro stemmate descendens, universis Christi fidelibus tam futuri quam moderni temporis. Quoniam ea, quæ a prudentibus, Deo insinuante statuuntur, si scripto commissæ fuerint, tenacius memoriæ commendantur, et gestorum seriem, exclusa falsitate, protestantur, ideo ergo Dei nutu signatorum sanctæ Crucis vestigia sequens, et sepulcrum Domini Salvatoris invisere cupiens, notum fieri volo omnibus tam futuris quam præsentibus, quod usibus fratrum, qui Deo et B. Mariæ in Tepla servituri sunt, locum eundem cum omnibus appendiciis, quæ ibi sunt, sive revertar, sive non, perpetualiter contradidi. Si autem in hac via, quam ingredior, fati munus implevero, prædia mea omnia atque possessiones cum omnibus animalibus eidem ecclesiæ perenniter deputavi. Quod si rediero, ipsa prædia debito jure, præter Teplam et ipsius attinentia, in meam ditionem redigentur. Cognatis meis, ut præfato loco fideliter assisterent, hæc dedi: Blehaw, Blehom; Zdeslao, et fratribus ejus duobus circuitum Svolenez, Hyrdiborem, Smilkowicz; ita dico, si non revertar. Holoferni, capellano meo Malesseu, Martino Skalice, Nezeck filio Petri. His tribus dedi, sive revertar, sive non. Milites mei, qui a me prædia mea tenent, ne aliquid contrarietatis Deo, et abbatiæ, quam fundavi, moliantur. Qui aratrum habet, Abbas Teplensis duas marcas ei persolvat, ut aratrum recipiat; qui vero integram villam tenet, quinque marcas ab Abbate percipiat, ut, cui voluerit, serviat. De villis autem, quas in silvis tenuerunt, nihil solvat ecclesia. Famulos meos, et ancillas eidem ecclesiæ con-

fero. D. Abbati Teplensi ad præsens omnia bona mea ad, regendum, committo. Benessoni vero ipsum Abbatem, et meos fideles sub tutela commendando. Abbas autem de bonis meis debita creditoribus persolvat.

D

10 Soror mea, quæ est in Polonia, si marito superstes natale solum revisere voluerit, quamdiu in viduitate permanserit, Choticssowicz cum omnibus appendiciis possideat; si vero alteri nupserit, vel in viduitate obierit, eadem bona ecclesia recipiat. Judithæ, alteri sorori usque ad finem vitæ suæ de his bonis, quæ ecclesiæ contuli, Abbas Teplensis necessaria decenter provideat. Si quis vero de morte mea falsum rumorem vulgaverit, nulli credatur, nisi a D. Abbate certum signum, quod ei soli dedi, manifestum fuerit. Quid si cognati mei de bonis, quæ Deo contuli, abbatiam infestare voluerint; præter offensam, quam ab Omnipotente merebantur, ecce coram Bohemis dico, ut ea bona, quæ ipsis contuleram, ad usus ecclesiæ perpetuo revertantur. Ut autem ea apud posteros firma radice perseverent, placuit factum scripto commendari, et ecclesiæ Pragensis, ipsiusque Ducis, et nostro sigillo confirmari: eorum etiam, qui affuerunt, nomina subnotari. Hæc sunt nomina testium: Henricus Dux et Episcopus Bohemiæ. Wladislaus, frater ejus. Engelbertus, Moraviensis Episcopus. Spitineus, Ladimir. Florianus, Præpositus et Cancellarius. Hrabissa, camerarius, et Slawco, frater ejus. Georgius de Milewicz. Joannes judex, et Juda, frater ejus. Jaroslav. Budiwoy, et Ben, frater ejus. Benes, Hermannii filius. Bertholdus et Zerema, filius ejus. Vites, filius Vitconis. Predbor, Ctibor, Natepult. Matthæus. De cetero, si quis hæc præscripta bona sibi usurpare vel diripere præsumpserit, anathematis vinculo se innodatum noverit. Acta sunt hæc anno Verbi Incarnati MCMXCVII, Indictione XV, Epacta nulla concurrente Y.

præmissum testamentum

E

11 Annus et Indictio conveniunt. At quid sibi vult littera Y? Sciendum, cam vel Græca vel Latina (utralibet quippe fere convenit) apponi consuevisse antiquis diplomatibus, quæ vim habuerit testæ idiographiæ vel sigilli; aut æquivaluerit particulis, ita est; hæc rata sunt, aut similibus. Videri interim potest Mabillonius de Re diplomatica lib. 2, cap. 10, num. 13; ubi varias profert conjecturas de usu litteræ Y Græcæ in diplomatibus. Ipsum præterea consule lib. 2, cap. 21, num. 5; et cap. 22, num. 7: certe, quid antiquos moverit ad adhibendam dictam litteram, pluribus divinare non lubet. Nobis ad præsens argumentum sufficiat, illam instrumentis publicis antiquitus appositum fuisse, nec in illis, uti nec in testamento superiore, frustra adhibitam: ne alioquin pura fuerit littera sine re; quod dici non potest.

hic producitur;

F

§ II. Testamentum confirmatum; privilegium impetratum; munus in Ordine; Foundationes; Parentes ac sorores; Hrosnata hic ab alio distinguendus; an Ottocari frater?

Testamentum proxime productum confirmavit et novis accessionibus ditavit Henricus Pragensium Episcopus. Rei gestæ compendium sic legitur apud Crugerium tomo I citato sub initium: Approbat imprimis, confirmat et explicat testamentum

quod Henricus Pragensium Episcopus confirmat et explicat;

illustris

A illustris comitis et amici sui Hrosnatæ, eaque, quæ is ecclesiæ Teplensi per idem testamentum donarat. Deinde ipse etiam Dux et Episcopus terram, quæ est inter Sandau, et silvam Bohemiæ, loco eidem confert. Collectam quoque denariorum, quæ per Bohemiam colligi solet, fratribus præfatis de omnibus hominibus eorum perpetuo indulget. Et ut hæc firma radice perseverent, scripto hæc commendari, et auctoritate venerabilis Cardinalis Petri, qui præsens aderat, ipsiusque ac suo sigillo roborari, ac nomina testium subnotari curat; qui sunt isti: Henricus, Dux et Episcopus Bohemorum. Engelbertus Moraviensis Episcopus. Petrus Cardinalis, et Apostolicæ Sedis legatus. Florianus, Præpositus et Cancellarius. Zdislaus, Decanus. Phalco, Archidiaconus. Alexander Magr. Christophorus Præpositus in Boleslaw. Hrabissa, Camerarius Ducis, Zlauco frater ejus et Grabissa, filius ejus. Hermannus, filius Marquardi et filius ejus, Benes, et Marquardus. Georgius de Melewicz. Jaroslaus. Odolen. Mutinzmil. Zavissa Borutha. Budivoy, et frater ejus Ben. Bertholdus et filii ejus Zezema et Hermannus. Blego et frater ejus Zdislaus. Bun. Milota. Hawel. Albertus. Uta. *Post hæc anathemate ferit bona illa alienare præsumentes. Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis mxcvii, Indictione xv, Epacta nulla concurrente Y. De Henrico Pragensem Episcopo agit Pontanus in libello singulari de istis Episcopis, ejus obitum innectens anno jam dicto 1197, episcopus autem exordium 1183.*

cui accedunt
novi favores,
Romæ a Cæ-
lestino III
impetrati.

B 13 Refert Vitæ num. 12, Beatum nostrum, ædificatis ac dotatis claustris (Teplensi, et Chotissowiensi) Romam reversum iterato, habitoque cum summo Pontifice colloquio, exposuisse reverenter de prædictorum claustrorum ædificatione et provisione, petens humiliter et devote recipi eadem cum suis pertinentiis in protectionem Sedis Apostolicæ specialem; et postulasse etiam, ut de consueta Sedis Apostolicæ gratia, usus Pontificalis infulæ abbatibus loci pro tempore succedentibus concedatur. *Sub quo Pontifice hoc contigerit, notat privilegium, a laudato Crugerio editum hoc titulo: Cælestini III, Romani Pontificis, in manu B. Hrosnatæ, Romæ commorantis concessum. Cujus hæc est summa: Personas (monasterii Teplensis) et ecclesiam cum omnibus bonis tum præsentibus tum futuris sub B. Petri, et suam protectionem suscipit; specialiter autem villam, quæ dicitur Tepla, cum teloniis, et omnibus appendiciis. Libertatem etiam hominum super collectas et terram, quæ est inter Sandaw, et terminum Bohemiæ, auctoritate Apostolica confirmat, et præsentis scripti patrocínio communit, statuens, ut si illi se præsensserint aggravari, liberis illis liceat Sedem Apostolicam appellare... Datum Laterani vii Idus Augusti; Pontificatus anno vii (Christi 1197.) Idem Pontifex sub eadem data dicitur concessisse Abbati Teplensi usum Pontificalium, et indulgentias pro futura dedicatione; prout ibidem additur. Consule, quæ annotamus in caput 2 Vitæ, ad litteram e. Supradictæ monasterii Teplensis ædificationi adidpotest ex Pontano Bohemiæ piæ lib. 4 sub finem, quod, dum construeretur, proposita fuit parva patina, ut laboratores, et mercenarii diurnum stipendium tres parvos obolos ipsimet ex ea, nemine præsidente, depromerent. Unde colligit, inexplicabilem affectum et promptitudinem ad domos Dei construendas, vel in dando pecuniam, vel adjuvando laborem, vel voluntarie et fideliter agendo. Factum hoc non*

superat fidem; quamvis laudatus auctor neminem citet. Cœnobii hujusce divitias commendat Balbinus, pag. 29 ex Mss.: Inter ditiora.. computatum semper fuisse, colligere licet ex annuo tributo, quod monasteria singula cameræ Regis pendebant.. Pendebat autem et sexagenas Bohemicorum grossorum, quæ non parva eo tempore summa fuit, nondum apertis.. Indiis; ita ut inter triginta et plura Bohemiæ monasteria Religiosorum non mendicantium, Teplense in divitiis duodecimum numeraretur. De tutela Comitum Guttensteinorum erga hunc locum ibidem agit laudatus auctor.

14 Pontanus eodem lib. 4, pag. 51 tradit, B. Hrosnatam claustrum Teoplicensis (Teplensis) Abbatem extitisse; sed perperam. Nam scriptor Vitæ habet num. 15: Joanne Teplensi Abbate in virtute sanctæ obedientiæ licet invitum et renitentem prædictorum claustrorum Teplensis et Chotissowiensis præpositum et administratorem effectum, in suo strenue, officio invigilasse. Tunc ergo necdum erat Abbas; imo Abbas postea numquam fuisse, evincitur ex fine Vitæ, ubi narratur benedictione ab abbate Teplensi, et conventu accepta, profectus in Hrosnetin ad bona ecclesiæ visitanda. Denique in captivitatem abductus est, et Abbas, sicut habes num. 22, et fratres claustrum Teplensis consolatione patris, et patroni sui orbat, inter suspiria, lacrymas, et dolores ipsum redimere erant parati; sed Abbatem et fratres in virtute Dei contestatur, et prohibet, ne pro vita ipsius redimenda etiam denarius unus detur. Male itaque Beatus nominatur Abbas a dicto auctore, et a Miræo in libello singulari de Rebus Bohemicis; qui in Chronico Præmonstratensi dumtaxat eum vocat pluries laudatorum monasteriorum in Bohemia fundatorem.

Perperam
asserit Pon-
tanus, Hros-
natam fuisse
abbatem,

15 Talem quidem ipsum extitisse affirmat Vita num. 11, dicens, beatum Virum claustrum Chotissow in laudem Dei, et honorem S. Wenceslai Ducis et Martyris, ac patroni Bohemiæ fundasse, et dotasse abunde, rebusque utensilibus adornasse, et conventum sanctimonialium sub eadem regula Domino famulantium instituisse: in quo etiam Woyslava, soror sua germana.. sub observantia castimoniæ viduitatis.. perseverans.. annis pluribus supervixit, ad extremum in pace Christi quievit; cujus corpus ibidem in medio monasterio est honorifice tumulatum. Quorsum ergo Pontanus asserit a dicta Woyslava ædificatum fuisse istud monasterium? Cui rursum suffragatur Miræus in memorato libello, et Chanowskius pag. 65. Vacillasse videri possit Paigius pag. 526, a quo in titulo compendii Vitæ dicitur illa simpliciter fundatrix, at in ipso textu cum fratre suo fundatrix; sed utrumque haud satis recte; ut deciderit auctor Vitæ; cujus verbis adjungas licet, quæ habet Balbinus in Vita Woyslavæ Miscel. Bohem. lib. 4, parte 1, paragr. 38. contra anonymum, statuentem Chotissowiense cœnobium exemplo fratris ab ea fundatum; quam sententiam, uti addit, non modo vetera cœnobii monumenta, sed etiam historici omnes, atque lapis sepulcri refellit; ubi aperte legi tradit: Anno Domini mcccxxvi hic sepulta est Domina Domina Woyslava, illustris Comitum DD. Hrosnatæ, templi, et monasterii hujus fundatoris soror. Hoc epitaphium legisse se testatur ac descripsisse in parthenone sacro jam dicto, lapidi a terra alte elevato incisum, sicut refert in Syntagmate, pag. 25: ubi tamen omittitur pronomen hujus. Pagina autem 30 dicit ita de opibus ejus: Olim primum omnium divitiis inter monasteria a Camera Regia computabatur: nam

E

et ab ejus so-
rore Woys-
lava funda-
tum mona-
sterium Cho-
tissowiense:

F

AUCTORE
J. P.

cccxxx sexagenas Camera tantum nomine subsidii (quantam summam nullum aliud in Bohemia) pendebat; uno excepto B. Virginis ad Pontem Pragensem, seu Strakonicensi Melitensium. Quæ prosequitur idem auctor de extemporali quodammodo plurium millium armatorum adversus hostes a Sulcone Chotiessoviensium præposito objectorum præsidio, ac reportato postea triumpho; uti etiam de monasterii incendio anno 1421, sub Ziska; non commemoro.

quæ illud ditavit, non fundavit.

16 *Pagiua* vero 31, nonnullorum historicorum, et anonymi laudati, hanc *fundationem* *Woyslavæ* attribuentium, refellit opinionem non tantum ex epitaphio citato; sed multo etiam magis e *Vita* B. Hrosnatæ, ab æquali eorum temporum scripta. Secum præterea sentire testatur *Paulum Stransky in Rep. Boh. cap. 2, § 11*, accuratissimum patriæ historicum. Non dubito tamen, inquit *Balbinus*, in *Vita Woyslavæ*, auxisse eam fratris *fundationem* auro, cimeliis, et muliebribus divitiis *Woyslavam* ex principali suo conjugio: id enim perpetua parthenones sacros ingredientium consuetudo persuadet, *Woyslavæque* sanctitas, et memoriæ *Doxanenses* significant; cum eam *fundatricem* ecclesiæ *Chotiessoviensis* appellant. Ex dictis consequitur, *Woyslavam* proprie dicti monasterii *fundatricem* nec fuisse, nec dici posse, quasi illud a primordiis erexerit; sed improprie tantum, quatenus *fundationem* sui fratris nova munificentia accessione amplificavit. Qui per se tamen omnia affatim suppeditare poterat; cum, ut dicit *Vita* num. 7, divitiarum affluentia Bohemos præcelleret universos. Porro hoc monasterium situm est in diœcesi *Pragensi*, estque filia monasterii *Teplensis*. Nee mihi dubium, quin idem illud sit, de quo *Merianus Topographiæ* pag. 19, sub nominibus *Chetischon*, *Chotissau*, *Chotischau*, collocans illud prope *Pilsenum*. *Miræus in Indice ad Chronicon Præmonstratense*, præter hoc monasterium a B. Hrosnata fundatum, mox subnectit *Gotteschauuensem* præposituram Virginum, ab eodem etiam fundatam; de qua *fundatione* tamquam a priore distincta nondum hactenus quidquam comperi. Censeo ex una ipsum duas conflasse, orto fortassis errore ex modo unius ejusdemque loci scribendi aliquantulum diverso. Eundemne an diversum a monasterio *Chotiessoviensi* locum indicare voluit *Bucelinus Germaniæ sacræ parte altera*, pag. 161, quando monasterium *Chotischavense*, ut vocat, brevissime designaturus, dicit illud vulgo vocari *Chotischaw*, *Chotieschau* et *Chotiescheze*? Nam satis conveniunt nomina, ut patet, uti et locus, cum in Bohemia illud constituat; quamvis non cohæreat vitæ institutum, dicatque illud esse Ordinis *Benedictini* (virorumne an mulierum?) cœnobium, et illustre quidem.

B

C

De loco Hrosnetin aliisque ad Teplense cœnobium spectantibus.

17 De loco *Hrosnetin* modo egimus; at agenda quædam supersunt, quibus illustrari queat *Vita* num. 21; ubi de eo fit mentio. *Balbinus in Voluminibus erectionum seu foundationum* pag. 192 suggerit hæc: Erectio altaris seu capellaniæ perpetuæ, ac *Missæ* mature in ecclesia beatæ Virginis parochiali in *Hrosnietin*, alias in *Lichtenstat*, *Pragensis diœcesis*, 9 sex gross. census cum libris, calicibus, et ornamentis de consensu Reverendissimi Domini *Bohussii*, abbatis monasterii *Teplensis*, temporalis Domini nostri gratiosi. Onera altaristæ. Supplicant fundatores cives et jurati oppidi *Hrosnatin*, ut *Conradus Archiepiscopus* confirmet mccccxiii, viii Septembris. Quod facit *Gurein* mccccxiv, xix Aprilis. Ita ibi, notaturque præterea, huc usque *Teplenses*, retinuisse ditionem, sibi a fundatore *Hrosnata*

relictam *Hrosnietin*; quæ, ut additur, postea ad profanas manus devenit. Alias ejusdem abbatiae *Teplensis* *fundationes summatis complexus Miræus in Indice ad Chronicon Præmonstratense*, dicit ab ea dependere pagos omnino septemdecim, et aliquot oppida, in quæ summum jus Abbas hodie habet. Unum haud dubie ex illis est apud *Balbinum* loco mox citato pag. 306: Sex gross. Prag. census pro erectione novi altaris S. Nicolai in ecclesia S. Joanni Baptistæ in Novo foro a civibus ibidem licentia Joannis dicti *Czeniek* Abbatis, *Wenceslai* Prioris, etc., totius Conventus monasterii *Teplensis*, Ordinis *Præmonstratensis*, Domino-rum totius oppidi.

18 Parentum beati *Hrosnatæ* nomina nusquam exprimit *Vita*. *Waghenarius* pag. 378 dicit filium fuisse Comitum *Zezemani*, et *Debroslavæ* de *Guttenstein*. *Balbinus in Syntagmate* pag. 80 patrem ejus vocatum fuisse refert *Zezyman*, matrem vero *Debroslawam*; unde natum putat, ut complures in Bohemia familiæ *Sezymæ* nomine gaudeant; quodque a *Zezemanno* imminutum, et compendio contractam esse, non vane liceat suspicari. *Dobroslawam* idem esse dicit, quod bona gloria; et quia ad gloriam, majores nostri, inquit referebant omnia, eo reducit etymologiam plurium nominum, in *slava*, seu gloriam desinentium, qualia sunt: *Wenceslaus*, *Jaroslav*, *Bohuslaus*, *Zdeslaus*, *Brzetislaus*, etc. Libro autem 4, qui est hagiographicus, *Miscellaneous historicorum regni Bohemiæ* pag. 56, ita pluribus ad præsens nostrum propositum loquitur: *Sezyma* vero pater., ut in vetusto codice parthenonis *Chotiessoviensis* lego, xxii Januarii obiit; annus non additur. *Debroslava* mater. stirpe. *Czerniniana* fuit. Sic enim in Ms. *Chotiessoviensi*, sed anno non addito: xi Kalendas Septembris; id est xxii Augusti, Θ D. *Henricus Czernin* de *Chudenicz*, avunculus fundatoris. Avia fundatoris *Bohuslawa* dicebatur, obiitque iii Octobris; sed incuriosa antiquitas et annum et genus ejus consignare omisit. De Beati sororibus tractat pag. 25, nimirum de B. *Woyslava*, vidua sanctissima, et *Bozena* seu *Beatrice*, *Bohuslava* et *Juditha*, virginibus, quæ in *Chotiessoviensi* monasterio Christo sponso vitam dedicarint suam. Et pag. 31 satis probabile putat, earum sororum aliquam cœnobium hoc rexisse; narratque jam pridem has sorores in monasterium *Doxanense* ejusdem Ordinis sub *Agnete* III Priorissa ingresses fuisse; sed cum *Chotiessoviense* conditum esset, cum aliis sacris virginibus e *Doxanensi* in istud coloniam duxisse, et ad fratrem *Hrosnatam* et sororem B. *Woyslavam* libenter venisse. Notat etiam dictus auctor, *Woyslavam* ab aliquibus *Swoyslavam* nominatam reperiri, orta causa ex eo, (quam etiam assignat *Chanowskius*) quod in vetustis monumentis S., id est sancta, vel S. *Woyslava* legeretur; ubi posterius, non animadverso sanctitatis titulo, conjunxerint litteras, et pro S. *Woyslava*, *Swoyslavam* appellarint; quam tradi ait tanta animi modestia fuisse, ut licet esset Ducis olim conjux, et fundatoris soror ac prope fundatrix, non inter sanctimoniales, sed inter conversas, ut vocant, vitam exegerit. Id quod *Vita* B. *Hrosnatæ* diserte non affirmat. Dicit tamen num. 11, eam in competenti sibi habitu, quem viduæ hujusmodi consueverunt deferre, in congregatione sororum advocatæ gessisse seu patronæ officium; et num. 20, in habitu viduali jugiter Domino servientem diutius permansisse, quam cum titulo *Beatæ* habet *Waghenarius* pag. 179. At illud, quod eodem num. 11 vir ejus, *Cracoviensis* urbis præfectus

D

Parentes B.
Hrosnatæ, ac
sorores,

E

F

A nuncupatur, observat Balbinus, improprie hoc loco præfectum urbis dici; alia monumenta omnia Ducem Cracoviensem appellare, Ottonem nomine (qualem etiam ipsum vocat Chanowskius) fateturque se destitui hoc tempore et loco Polonorum historiis; nec quis ille Otho fuerit, qua familia, quove jure Cracoviam tenuerit, dicere posse. Asserere cum Balbino, probabile esse, Miesislai, Poloniae Principis filium fuisse, quem Cromerus in Polonorum Historia (lib. 6, pag. 151, sub iis, quæ refert ad annum 1158) nominavit, est in tenebris palpare. Adde jam dictis ex eodem Balbino pag. 34, viduam supradictam non modo beatam, sed etiam sanctam ab antiquitate appellatam; tres vero alias ejus sorores, Beatricem Bohuslavam et Juditham virgines, non quidem eam appellationem habere, sanctissime tamen vixisse et obiisse, legi.

uti et Hrosnata alius, a nonnullis cum nostro confusus,

B 19 Wenceslaus Hagecius in Chronicis Bohemicis pag. 245 ad annum 1152 scribit, Hrosnatam quemdam, insignis inter Bohemos proceres nominis, peregrinationem instituisse in Terram sanctam, secumque tulisse cappam choralem, auro, gemmis ac lapidibus pretiosis textam, pretio, ut fama erat, ascendente ad duo millia aureorum, ab Henrico Pragensi Episcopo confici jussam, dictoque Hrosnatæ in manus traditam, ut eam Hierosolymam delatam Christi Domini sepulcro superimponeret; peregrinatione perfunctum rediisse in Bohemiam eodem anno MCLII, mense Martio, eodemque anno die XVI Octobris; ex Kalend. Hist. eodem die XVI Octobris. Hrosnatam istum male ab aliquibus confundi cum nostro, auctor est Balbinus pag. 24; cum certe repugnet ætas, repugnet illius Hrosnatæ mors a Weleslavino anno MCLIX signata. Ergo ad Przemyslaum Ottocarum vivendo pervenire prior ille Hrosnata non potuit. Denique repugnat etiam ipsa peregrinatio: nam prior Hrosnata peregrinationem transmarinam absolvit, et obiit; B. Hrosnata vero maris periculis territus Romam Hierosolymæ loco adiit. Annus 1159 hic male signatur pro 1152, ut patet ex dictis.

qui perpetram adstruitur fuisse frater Ottocari a Miræo.

C 20 An, et quot fratres Hrosnata habuerit, non memini me legisse. Id testamento superiore bis mentio habetur cognatorum; duarum item sororum nominatim; fratrum vero nulla. Unde colligo, ipsum fratres vel numquam habuisse; vel si habuerit, superstites tum non amplius fuisse, facturum illorum non minus quam cognatorum et sororum memoriam, si vixissent. Ex quo corrige Miræum, qui in Indice ad Chronicon Præmonstratense beatum Hrosnatam nominat fratrem Ottogari Bohemiæ Regis: cui commento tacite reclamatur Vita num. 2, quando narrat Principum claro genere oriundum, non autem fratrem Regis Ottocari ipsum appellat, sed solummodo dicit, in aula Regis primum locum post regalem magnificentiam obtinuisse. Numero autem 14 talia sunt adjuncta rerum, ut videatur non potuisse Rex Premislaus Ottocarus prætermittere mentionem fraterni sanguinis, siquidem Hrosnatam fratrem habuisset. Fortasse Miræum in errorem induxerit, quod Przemisl ex innatæ generositatis mansuetudine surgit de solio suo; fratremque Hrosnatam ad osculum recipit. Et pluries in decursu vocatur frater; quia ex seculari homine religiosus, ex milite frater factus, prout infra in Vita habetur numero 13. Cautior fuit Petrus Waghenerius, dum in suo S. Norberto metrico præcitato asserit, eum fuisse ex primo post Regem Bohemiæ Principe fundatorem et canonicum monasterii Teplensis.

§ III. Vitæ scriptores; in nostram, quam damus observationes; ejusdem auctor; B. Hrosnatæ interfectores.

Vitam, quam hic damus, vulgavit Sigismundus Kohel typis Lucensibus prope Znoimam ad fluvium Dia, anno 1608. Eandem edidit Miræus ad calcem Chronici Præmonstratensis, anno 1613; quam Paigius anno 1633, meliori ordine digessit ex eodem fonte; cum indicet, se illam desumpsisse ex ea, quæ est in vetustissimis Mss. Teplensis ecclesiæ, et Ordinis documentis, a Miræo in Chronico Præmonstratensis Ordinis, et abbate vander Sterre prolatam. Balbinus eam inseruit suo Syntagmati a pag. 66, ita loquens: Quam nunc adfero Vitam, eam ex celeberrimo monasterio Teplensi. a Reverendissimo ac Amplissimo cœnobii illius abbate Raymundo... mihi missam accepi. Descripta est ex vetustissimo Ms. codice cœnobii, atque, ut traditio habet, ab ipso, qui B. Hrosnatæ viventi servivit, et morienti in carcere adfuit; post vero in sacrum Ordinem cooptatus, abbas evasit, concinnata. Descripsit vero et cum autographo diligenter contulit R. P. Aloysius Hackenschmidt, ejusdem instituti religiosus Teplæ. Convenit hæc cum nostra tam quoad substantiam, quam quoad verba, si paucula excipias; quorum ratio habebitur aliqua ad marginem textus Vitæ, et in ejusdem Annotatis. Ad hæc Bartholdus, ad D. Viti (quæ est metropolitana Pragensis) Præpositus, heroo versu ejusdem Vitam, et miracula in venerabili senio, sed vena non senili decantavit, teste Crugerio. Laudatus Waghenerius Beati etiam gesta vulgavit elegiaco carmine Leonino, ut vocant, a pag. 405, superius citata. At qui unam Vitam norit, omnes norit, ex eodem, prout eruitur ex dictis, fonte desumptas.

Vita Beati a variis edita

22 Quo plura in promptu forent ad præsens argumentum documenta, litteris instruere placuit die xxx Julii, anni proxime elapsi 1722, Petrum Fratinum nostrum supra laudatum; qui super hac re ad abbatem Teplensem scripsit, nullo operæ pretio, ut constat ex ejusdem ad ipsum responso: Tanto libentius quidquid præ manibus foret, communicarem, quanto zelosius beati fundatoris domus meæ Actis illustrandis PP. Hagiographos Antverpienses S. J. occupari audio. Verum præter ea, quæ per citatos in litteris mihi inscriptis auctores, pro gloria et honore B. Hrosnatæ nostri solerter compilata sunt, communicandum singulare nihil invenio. In aliis, quæ reverenda Paternitas vestra jussa est indagare, nullum Tepla sumpsit initium... Nec Majores et prædecessores nostros, et maxime miraeulosæ antiquitatis vel historiarum inimicos arguere nolo. Ast quia per temporum injurias ac Vulcani flammæ consumpta permulta usque modo deplorare habet Tepla; quid superest? quam ut Superis commendet, qui Sanctorum suorum gloriam juxta ac splendorem etiam e cineribus resuscitare noverint. Acquiescendum itaque nobis est documentis nostris, ac supersedendum novis, Tepla speratis, at non acceptis: inter quæ Vitæ Koheliana ac Balbiniana, utrinque a nobis collatæ, aliqua habent, quæ observari merentur. Balbiniana quippe Prologum præmittit plane diversum ab eo, quem ex Kohelo typis subjicimus. Balbinianus iste sic habet: Ut gemmæ pretiosæ nitorem ad aspectum proferamus humanum, et non solum ad illuminationem, sed et exemplum

Deficientibus novis notitiis Teplensibus, Vita, quam edimus,

F

ALCTORE
J. P.

Deo militantium, qui in domo Dei ambulant cum consensu, lucernam super candelabrum colloce-
mus; bonus odor virtutis Hrosnatæ Reverendis-
simi patris, cujus memoria in benedictione est,
Tepleusis et Chotiessoviensis monasteriorum
egregii fundatoris spirans mirifice, etiam ad
exterarum nationes, meam insufficientiam anima-
vit, ut divino fretus auxilio, de conversationis
ipsius insigniis, et vitæ meritis, nec non palma
martyrii, cum qua feliciter migravit ad Dominum,
quamquam stylo humili, ad eruditionem præsen-
tium et memoriam transferam posterorum, super
imperfectione veniam postulans a lectore.

collata cum
ca, quam
vulgavit
Balbinus.

B

23 Post Prologum hunc sequuntur paragraphi
decem, loco capitum tredecim apud Kohelun. Porro
tituli utrobique conveniunt usque ad paragraphum
9 inclusive; nisi quod septimi titulus apud Balbi-
num sit de confirmatione regulari, qui Kohelo
inscribitur, de confirmatione regali. Balbinus
autem sub titulo paragraphi noni, de fundatione
Chotiesso et præsagio, habet omnia, quæ Kohelus
et sub hoc eodem, et sub alio, apud Balbinum desi-
derato, capituli decimi titulo de itinere ad summum
Pontificem, et habitu ab eodem suscepto. Præter-
ea Balbinus sub solo titulo decimo, de reditu ad
propria, refert omnia, quæ sequuntur, omissis titu-
lis, qui apud Kohelun capitibus XI, XII et XIII præ-
figuntur; quos Balbinus quidem non omisit, sed in
exemplari suo omissos invenit, sicut ipsemet decla-
rat in Syntagmate pag. 86: Notandum hic venit,
titulum paragraphi (noni) quæ promisit, non im-
plere; cum nihil toto hoc paragrapho scriptor de
præsagio dicat. Suspicio etiam in sequentibus
titulos deesse; cum unus ille « de reditu ad pro-
pria » miracula, et alia, quæ de eo narrantur,
non comprehendat. Et de Vita quidem hactenus;
nunc de Vitæ auctore ista accipe.

Auctor illius
quando vixit;

C

24 Numero 17 characterismum prodit, ex quo
de ætate ejus statuas: Woyslava, inquit.... adhuc
vivente, et referente, aliisque fide dignis asse-
rentibus, talia sunt audita, quæ assertionem veri-
dica in medium proferemus. Jam vero cum Hro-
snatæ obitus affigatur anno 1217, Woyslavæ autem
1227; satis indicat, se cum ipsa vixisse, sub hujus
vero tempora scripsisse, aut certe non multo post,
utriusque certe ætate proximum vel etiam æqualem,
floruisseque adulto aliquantulum seculo XIII. Adde,
quod num. 9 cætum religiosum Teplensem vocet
plantationem novellam. Favent præterea illa, quæ
recenset num. 10: Nobis admirandum, et posteris
apprime recolendum signum (stellæ prodigiosæ
tempore dedicationis ecclesiæ Teplensis) divinitus
est ostensum; quod contigit anno 1232, ut dicitur
infra, num. 25 ac num. 35; atque adeo poterat hoc
miraculum iis, qui tum vivebant, designatos per
pronomen nobis, proponere admirandum, et quasi
intuendum; posteris autem, ad quos nimirum non
ipsa res, sed rei fama erat perventura, recolendum;
visus synchronum se indicare voluisse, et a posteris
distinctum. Quo autem tempore sua concinnabat, vel
ætate vel loco se a Beato, de quo scribebat, fuisse
disjunctum, colligimus ex his verbis num. 25: Pla-
cuit non incongrue de venerabilis hujus Patris
virtutum miraculis, quæ veridica Majorum no-
strorum relatione sunt prodita, succincta narra-
tione perstringere.

ejus institu-
tum, nomen,
etc.

25 Videtur dictus auctor instituti Præmonstra-
tensis religiosus extitisse, sicut erui opinamur ex
capite 10, ubi ista habet: Eia, fratres, qui aures
intenditis ad librum, et corda sursum habetis ad
Deum; quos Mater misericordiæ in ministros,
imo potius sibi in filios adoptavit; audite audien-

tes me, et collaudate vestram unanimiter advo-
catam. Et, relata prodigiosa stella, illos iterum
compellat fratres. Et mox sequentia subjungit: Vos,
inquam, speciales servos suos, qui in claustro
Teplensi, ubi illa stella apparuit, spiritalem sub
regulari disciplina militiam exercetis. Perseve-
rate igitur viriliter dimicantes, et invenietis re-
gnum æternum. Quisnam iste sermo, nisi fratris
ad fratres, eandem vivendi regulam professos? Bal-
bino superius asserenti ipsum Beati servum ac
deinde abbatem Teplensem fuisse, non assentior;
cum traditionem, quam memorat, nullo antiquo te-
stimonio stabiliat; clareque contradicat Vitæ auctor
numero mox allato dicens, se ea scribere, quæ ve-
ridica Majorum relatione sunt prodita; et tacite
insinuans, se Beato viventi non servivisse, et mo-
rienti in carcere non adfuisse, quod tamen volebat
Balbinus. Si enim talis fuisset, jam ista scripsisset,
ut oculatus testis, non vero ut auritus duntaxat.
Porro de ipsius nomine non constat; quidquid Cru-
gerius cœvum quemdam Joannem, Balbinus au-
tem in Vita B. Woyslavæ Joannem abbatem ipsum
nominet. At quo teste? Nomen sane ipsius Balbinus
in Syntagmate pag. 79, non exprimit, candide pro-
fessus, is, quo nomine dictus sit, (se) ignorare. Et
pag. 86 agens de Joanne I Teplensi abbate, asse-
rit, eum, ut apparet, hanc Vitam non scripsisse.
Et recte, mea quidem sententia. Esto enim Joannes
aliquis illam scripsit, non hanc, ast alium aliquem
invenire necesse erit, cum ordine temporis et Vitæ
textu magis convenientem. Crugerius enimvero de
dicto Joanne I, e serie id loci abbatum, et ex Ms.
cœnobii Teplensis sic memorat ad diem XXI Augu-
sti: Vocatus est e Strahoviensi MCCXCVII... Vivente
Hrosnata Ordinis solum et monasterii disciplinam
administravit; quo sancte mortuo, temporalium
quoque curam suscepit... Sub hoc Joanne anno
Christi MCCXXXII consecrata est ecclesia Teplen-
sis; cui solennitati interfuit rex Wenceslaus,
Joannes Pragensis Episcopus, Peregrinus, ibi-
dem quondam antistes, Arnoldus Wissehradensis
Præpositus et regni Cancellarius, præfati Regis
linea feminea nepos, miuimum cognatus, plures
Principes et Alemanniæ legati. Itaque Joannes iste
monasterio Teplensi fundato primus præfuit, diuque
post obitum Beati ipsius fundatoris, in eodem super-
vixit, nequitiam scripturus, si Vitæ ejus fuisset au-
ctor, ea se, quæ veridica Majorum suorum rela-
tione sunt prodita, succincta relatione perstrin-
gere; sed relaturus ea, quæ vivente, præsentem, ac
vidente se, nec non cœtui isti monastico præsidente
contigerant.

26 Istæ etiam verba Vitæ num. 16 arguunt, uti
opinor, sufficienter auctorem a Joanne prædicto di-
versum: Tandem inimico humani generis... dis-
cordiam seminante, a prædicto abbate (Joanne I)
afficitur injuriis, et contumeliis lacessitur... donec
amicorum copia, et cognatorum suorum poten-
tia, abbatis prædicti timida compesceretur præ-
sumptio. Maneat itaque, de nomine auctoris hujus
Vitæ haud satis constare, non secus ac de officio,
quod apud suos obivit. Quæ utcumque se habeant,
miror, ipsum ne verbo quidem meminisse sequentis
apparitionis, B. Hrosnatæ factæ, et a Balbino ex-
positæ lib. 4 Miscell. Bohemiæ sanctæ, part. 1,
pag. 55 in hæc verba: Legi in pervetustis sacri
hujus Ordinis Annalibus (citato ad marginem ma-
nuscripto de Origine Ordinis Præmonstratensis)
cum cœnobii fabricam compleret B. Hrosnata,
Christum dominum eidem apparuisse per quie-
tem, ac dixisse: Hrosnata, audivi orationem
tuam, et elegi locum istum mihi in domum sacri-
ficii.

quem mirum
est non scri-
psisse appa-
ritionem,
quam habet
Balbinus.

D

E

F

A ficii. Quo oraculo percepto, lætus vir beatus, pronus in terram corruens, Dominum adoravit, illa repetens identidem : Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus.

An Beatus a cognatis,

27 Quæ obscure in Vita narrantur de Beati interfectoribus, illustranda censuit Balbinus in Syn- tagmate a pag. 86, ita disserens : Certum est ex scriptore nostro, primo, occisores fuisse de provincia Egrensi. Secundo æmulos fuisse, quos paulo ante hostes, et inimicos appellarat. Tertio causam fuisse, quod contra ipsorum impetus prædia claustrorum suorum viriliter defendebat. Quarto captum beatum Hrosnatam esse, et tractum in Teutonium. Quinto pro extorquenda pecunia fuisse cruciatum. Atque ex his deducit 1, Beatum Hrosnatam ab amicis et cognatis captum non esse; quod quidam sunt suspicati : diserte enim scriptor Vitæ vocat æmulos, hostes, inimicos ex provincia Egrensi, a quibus tractus sit in Teutonium; ubi amici non erant, sed in Bohemia. Et cur, amabo, si a cognatis necatus esset, scriptor dissimulasset? Deinde Egra tum ad Bohemiæ reges non spectabat, adeoque ab Egrensis facta nullo modo cuiquam Bohemorum imputari possunt. Deinde ex Bruschii historia Egrensi, item e Centuria prima de monasteriis Germaniæ in Waldsassio, atque ex Munsteri Cosmographia affirmat : Egram, totamque illam viciniam hereditario jure ad marchiones Vohburgenses spectasse; a quibus etiam Egra civitas fuerit condita. Anno demum MCLXXIX Theobaldum marchionem Vohburgensem, cum filiam suam Mechtildem (Bruschius vocat Adelheidem) Friderico I Cæsari despondisset, et Egræ nuptias celebrasset, pro dote filiæ ipsam hanc civitatem una cum adjacenti regione Cæsari cessit. Ita hæc civitas, ait Munsterus, imperialis facta est, atque in eo statu permansit usque ad annum MCCCXV, quo anno Egræ velut in imperiali urbe Ludovicus Bavarus ab Electoribus nominatus est Imperator; sed eodem anno vendita est a Ludovico Joanni regi Bohemiæ pro quadraginta millibus marcarum argenti. Nihilominus ante Egra ad aliquod tempus Bohemiam respiciebat : nam anno D. MCCLXXXV Rudolphus I Imperator Austriacus Egram, pro dote filiæ suæ Guttæ Wenceslao II Bohemiæ regi assignavit, ut habet Chronicon Aulæ regiæ et Dubravii; sed videtur brevi per transactionem aliquam ad Imperatores rediisse.

C

an ab aliis fuerit interfectus?

28 Alternans ista civitatis Egrensis sub variis dominis vicissitudo, adeo explicate a Balbino recensita, eo spectat, ut Beati cædem ab amicis et cognatis amoliat, quod inde neutiquam extundes, nisi dicas concludere : Beatus habuit amicos et cognatos in ditione Bohemica : ergo extra illam amicos et cognatos non habuit. Quid enim obstat, quo minus utrobique eos habuerit in tam propinqua potissimum locorum distantia? Nec vero fortius urget, quod Beatus tractus sit in Teutonium : nam præterquam quod in Teutonium absit ab exemplari Koheliano; quid vetat, cur amici et cognati, tametsi eos tantisper demus Balbino in Bohemia habitasse, in Teutonium Beatum pertraxerint, tanto securius, quanto a patria sua remotiores ipsum interfectori? Silentium auctoris aliquid probat contra interfectores in hoc casu. Verba vero ista testamento inserta, quod si cognati mei, de bonis, quæ Deo contuli, abbatiam infestare voluerint, præsens factum nec affirmant, nec negant; tametsi fieri potuisse tacite insinuant, et Crugerius cædem eis imputet, quando in Beati elogio refert, ipsum odium incurrisse

haud dubie apud eos, qui ditionibus ejusmodi tamquam facile ad se devolvendis inhiabant. Verum, ut recte animadvertis Balbinus, tantum abest, ut cognati B. Hrosnatæ vim aliquam intulerint, ut etiam cum ab abbate suo Beatus vir affligeretur, a COGNATIS sit adjutus, et ab iis abbas sit repressus, ut videre est in Vita § 10, apud nos vero num. 16, in fine. Interim cum eodem colligere licet, B. Hrosnatam non esse captum publico Egrensi consilio : tum quia credi non potest, tantam in Imperiali et Catholica civitate barbariem fuisse; tum quia regis Przemislai (cui notissimus B. Hrosnata, proximus ad regalem magnificentiam sedebat) ultionem et arma timere debuissent. Denique hanc controversiam concludit, colligens ex iis, quæ dissuaserat, Beatum virum a prædonibus ex provincia Egrensi captum, et ad aliquam arcem (quales multæ id temporis erant latronum plenissimæ) tractum; qui eum pro extorquenda pecunia torserunt. Qui aliud dixerint, multis se difficultatibus involvent. Videatur scriptum quoddam meum de cæde beati Hrosnatæ, quod nuper rogatus confeci; editumne est an non? certe in Bibliotheca scriptorum Societatis inter alia ab ipso edita, illud non reperio: forte quia ob brevitatem rei, scriptis ejus accenseri non meruerit.

E

§ IV. Vita ad calculos chronologicos exacta; dedicatio ecclesiæ Teplensis; rex Premislaus.

Auctor Vitæ plurima confundit, neglecto ordine temporis; non tam ordinasse visus seriem historicam, quam rerum præcipuarum synopsis, sive deque habens, quæ quibus ordine temporis antepone- ret, debitis calculis hic restituenda. Post prologum mox specimen dat: nam ubi agendum erat de Beati natalibus aut pueritia, statim exhibet maturiorem ipsius ætatem: Rege Przemisl, qui et Ottocarus cognominatus fuit, regnum Bohemiæ feliciter gubernante, inter alios regni Magnates Hrosnata in aula Regis primum locum post regalem magnificentiam obtinebat. Apud Dubravium Hist. Bohem. lib. 15 sub initium, ponitur Premislaus a Philippo Suevo, cujus partes ipse contra Othonem Saxoniarum Ducem pro imperio dimicantis tunc sectabatur, Rex Bohemiæ coronatus in civitate Moguntina; atque exinde finitum in Bohemia interregnum, aliis successive Regibus Bohemiæ ab isto Premislao deinceps succedentibus ab anno 1199. Idem annus initi a Premislao regni signatur a Balbino Rerum Bohemicarum lib. 3, cap. 12, pag. 248 addito ipso die S. Nicolai; comitia autem imperii Moguntinæ in quibus a Philippo Suevo coronam accepit, affigit anno MCXCIX, aliis MCC. His præmissis, Beati natalem affigo anno circiter MCLXX una cum miraculo, præpostere dilato in Vita ac relato num. 17; quo abortivus et exanimis in lucem a matre editus, sed precibus ad Christum ejusque sanctissimam Matrem vitæ redditus dicitur. Aliud miraculum, iterum loco non suo narratum num. 18, quo infans in materno sinu gestatus, atque de ejus manu in terram delapsus ex curru, inevitabilem rotarum obtritionem evasit, contigerit biennio post, ætatis secundo, Christi MCLXXII.

Natales B. Hrosnatæ affigimus anno circiter 1170.

F

30 Istis verbis num. 3, a primæva ætate in timore pariter et amore, Deo inserviens, tandem annos attingit juventutis, et accepit uxorem, præmitte ea, quæ refert num. 19: Factus jam bonæ

iter Cracoviense, ac Romanum, etc. quando contigerint?

AUCTORE
J. P.

indolis adolescens Cracoviam ivit cum dicta Woy-
slava: ubi cum suis coætaneis super fluvium Vis-
tulam ludens, absorptus ab unda, ab hora diei
tertia, donec advesperasceret, jam quasi mortuus
occultatus, sed mirabiliter sospitatus fuit, anno, ut
putamus, ætatis circiter decimo quinto, Christi
MCLXXXV. Nunc resume numerum 3; et uxorem
duxerit quatuor circiter post annis, ætatis decimo
nono, Christi MCLXXXIX; cum qua, spe prolis pro-
creandæ aliquot annos permanserit, puta usque
ad annum MCXCV, suscepto ex conjuge filio; quo bre-
vi tempore, sicut et ipsa matre, non dudum post, de-
flente nimirum et ejulante mortem nati, extinctis,
sanctiorem meditatus vitam Hrosnata, animo conce-
perit iter Terræ sanctæ anno MCXCVI, de quo num.
4 et 5. Anno autem Domini MCXCVII condidit
testamentum supra exhibitum; quo confirmato ab
Henrico Duce Episcopo, tempore interregni Bohe-
miam administrante, e patria ad littus maris per-
ductus, pelagi latitudine, fluctuumque commo-
tione, et transitus difficultate perterritus, mutato
consilio, sicut dicitur num. 6, profectus exinde
celeritate matura.. pervenit ad urbem (Romam)
ubi a Cœlestino PP. III, qui tunc temporis navem
sanctæ Ecclesiæ gubernabat, honorificè susce-
ptus, obtinuit dispensationem in voto peregrinationis
prædictæ; ea tamen lege, ut ad honorem gloriosæ
Virginis Matris Christi fundaret claustrum, etc.,
quæ narrantur num. 6.

Restituuntur
temporibus
suis facta di-
versa,

B

31 Meram confusionem sapiunt facta diversa ab
Auctore relata a num. 8, qualia sunt: reditus Beati
in Bohemiam, ædificatio monasterii Teplensis, dedi-
catio ecclesiæ, fundatio parthenonis Choticssowien-
sis; secundum iter Romanum, privilegia ibidem im-
petrata, habitus Præmonstratensis ab eodem indutus,
etc., suis quæque temporibus, quod poterunt, in-
nectenda. Beatus igitur, impetrato Romæ privilegio,
(dato Laterani viii Idus Augusti, Pontificatus
Cœlestini III, anno VII; quo Teplenses in suam
protectionem suscipit) mox in Bohemiam redux dicto
anno MCLXXXVII, locum amœnum quærit et ap-
tum, in quo.. fundamenta, claustrum primordia
jacentur.. et.. ligone arrepto, profundius terram
sulcat, et aliquot cophinos terra onustos, de fun-
damento in humeris suis portat, num. 8. Balbinus
pag. 84, recte observat, B. Hrosnatam ante pro-
fectionem suam in Terram sanctam, Teplense
cœnobium instituisse, ut ex (producto) testamento,
quod ante iter anno (ut vidimus) MCXCVII scripsit,
clare potest probari; nec dubium esse, eo jam
anno Præmonstratenses Teplæ sub Abbate vixis-
se; (puta sub Joanne I, illuc tunc accito, sicut jam
ex Crugerio diximus.) Itaque necessario dicendum
videri, Pontificem Romanum Hierosolymitani iti-
neris loco acceptavisse fundationem cœnobii, prius
a B. Hrosnata factam; ideoque beatissimum
Hrosnatam non contentum donasse quædam bona
cœnobio; (post reditum) fundationem auxisse
magnifice, ac demum se ipsum cœnobio, et cha-
rissimis fratribus donasse. Nam quoniam, sicut
constat ex testamento, usibus Fratrum.. in Tepla..
locum eundem cum omnibus appendiciis, quæ
ibi sunt, sive, ut adjungit testator, revertar, sive
non, perpetualiter contradidit, (nulla opposita con-
ditione;) prædia vero omnia, atque possessiones
cum omnibus animalibus eidem ecclesiæ perenni-
ter deputavit (sub conditione) si in hac via, quam
aggreditur, fati munus impleverit; quod si re-
dierit, ipsa prædia debito jure, præter Teplam,
et ipsius attinentia, in (suam) ditionem redigen-
tur; jam recte intelligi potest priori fundationi post-
ea Romæ addidisse ea prædia, quæ in testamento

C

sibi restituenda reservarat, si et quando in Bohemiam
rediret; abdicaverat autem, si in itinere mori ipsum
contingeret.

32 Porro, ut ad prædictam ecclesiam revertamur,
triginta et amplius annis extra ordinem temporis
exerrat auctor, quando præsentia et futura commi-
scere consuetus, ejusdem ædificationem cum dedica-
tione conjungit, annis quindecim post Beati obitum
peracta, sicut mox probabitur. Eodem itaque tem-
poris articulo, quatenus illud respicit ædificationem
istius ecclesiæ, non vero quatenus respicit ejus dedi-
cationem, claustrum Chotiesow.. fundavit, et
dotavit abunde, rebusque utensilibus adornavit,
prout habes num. 11. Non admittimus tamquam
verum, quod habet Crugerius ad xv Kalendas Fe-
bruarii, parthenonem hunc initia sua adscribere
anno MEXCIII: nam tum temporis nondum de Te-
plensi fundatione, nedum de Chotissowiensi a beato
fundatore cogitatum fuisse, putamus, et deducimus
ex dictis. Ædificatis et dotatis claustris prædi-
ctis, Romam reversus iterato traditur num. 12:
qui deinde expetens colloquium summi Pontificis,
exponit reverenter eidem de prædictorum clau-
strorum ædificatione et provisione, petens hu-
militer et devote recipi eadem cum suis pertinen-
tiis in protectionem Sedis Apostolicæ specialem.
Implorationem protectionis, de qua hic, supra alli-
gavimus anno MCXCVII, in compendio privilegii si-
gnato per annum septimum Cœlestini III, ibidem
diserte appositum; nec video quo tempore melius,
quam sub eodem dato idem Pontifex concesserit
Abbati Teplensi usum pontificalium et indulgen-
tias pro futura dedicatione, ut fertur in isto in-
strumento dici. Et vero, cum toties et tam inepte re-
rum ordinem invertat Vitæ auctor, quis vitio nobis
vertat, si quæ ille hic acta memorat in itinere se-
cundo Romano Beati, retrahamus ad primum? In
secundo autem puto habitum Præmonstratensis
Ordinis de manu Pontificis dari sibi petiisse, quem
etiam ibidem assumpsit. Quæ transacta arbitror
sub Innocentio III, Cælestini III successore versus
annum MCXCIX, ut inter duplex iter Romanum ac
res insuper tot et tam graves spatium aliquod tem-
poris interponatur, non nimis angustum, quam ut
commode pertractari potnerint.

33 In Bohemiam vero iterum se receperit anno
MCC; percunctatus in qua parte terræ Przemisl
inclytus Rex maneret.. ejus aspectui se in novo
habitu præsentavit.. Regiæ clementiæ preces
offert, ut ea quæ.. auctoritate Sedis Apostolicæ..
sunt consummata, Regalis auctoritas ratificare
dignetur, et eadem suis privilegiis confirmare..
Annuit Regalis munificentia.. et ea sublimitatis
privilegiis roboravit. Quæ dicto anno MCC innexa,
recte cohærent cum regni Premislai exordio, anno
MEXCIX aut MCC; deinde cum interregno ante istum
annum, quo testamentum Hrosnatæ non Rex ali-
quis Bohemiæ, sed regni moderator Henricus Dux
et Episcopus Pragensis approbat, confirmarat
et explicarat; rogato postea Rege, ut sua ipse au-
ctoritate omnia roboraret. Eodem anno MCC in clau-
stro suo Teplensi.. receptus.. Deo obsquebatur
et Prælati sub obedientia regulari, sicut exponi-
tur num. 15. Dein Imperante Joanne, Teplensi ab-
bate.. licet invitatus et renitens prædictorum clau-
strorum præpositus et administrator effectus,
in suo strenue officio invigilabat, ibidem. Donec
precedente tempore, defuncto marito Woyslavæ,
ipsa in viduitate permansit, et.. ad bona fraterna
in Chotiesow se recipit.. cupiens eum sibi jungi
præsentia corporali omni tempore vitæ et mor-
tis; (anno circiter MCCIV) nam Balbinus nimis inde-

ab auctore
Vitæ confu-
sa,usque ad ob-
itum Beati.

terminate

A *terminate, ne dicam præmature, asserit post annum Christi MCXC eam.. viduam Chotiessovii se inclusisse.*

ejusque sororis Woyslavæ.

34 *Pergit auctor Vitæ: Quæ dum ibidem in habitu viduali jugiter Domino serviens diutius permansisset, (puta annos circiter XII) contigit fratrem suum Hrosnatam ibidem gravi decumbere infirmitate (circa annum MCCXVI) vaticinatum imminere sibi captivitatem, sicut indicatur num. 20; Nam non multo post decurso tempore, redditus sanitati.. proficiscitur in Hrosnetin.. capitur.. carceri mancipatur.. cruciatur.. ad mortem ingreditur cum palma martyrii, in cœli aula cum Christo perenniter regnaturus, prout habetur num. 22, suppresso die et anno mortis, a Balbino et Crugerio signatis XIV Julii, anno MCCXVII: satis convenienter ad annum, quo supra determinavimus ex epitaphio obitum ejusdem Woyslavæ, MCCXXVII. Sic enim intelligitur, quomodo ibidem pluribus annis supervixerit, uti est in Vita hic num. 11, videlicet secundum calculum nostrum XXIII circiter universe; post obitum vero sui fratris X. Atque hæc verisimili ordinatione suis temporibus distributa medicari poterunt auctoris confusioni rerum, quas locis non suis non semel recenset. Liqueat ex dictis, valde hallucinatum esse Waghenarium, inordinata dedicationis sæpius dictæ narratione fortassis deceptum, quando obitum Beati distulit ad annum circiter 1244; quem postmodum in suo Norberto prosaico pag. 179 retraxit ad 1213; ibi præmaturus, illic præposterus.*

Annus ac mensis dedicationis ecclesiæ Teplensis,

B *Huc etiam spectat dedicatio ecclesiæ Teplensis; quæ quia ædificati a fundamentis a B. Hrosnata tum vivente et collaborante monasterii Teplensis narrationi mox subnectitur, facile quemlibet inducat in errorem, quasi illa duo facta vix distent tempore, quæ ordine adeo proxime conjuncta sunt. Numero itaque 10 dicitur ecclesia Teplensis a venerabili patre, Domino Joanne, felicitis recordationis sanctæ Pragensis ecclesiæ episcopo, mense Augusto dedicata. Quærenti mihi Joannem id temporis episcopum Pragensem, haud occurrit alius quam Joannes, hujus nominis secundus, assumptus anno MCCXXVIII, e vivis ereptus MCCXXXVI, teste Pontano de Episcopis Pragensibus; quem tamen Balbinus part. 2, lib. 2 Miscellaneorum, titulo 36, agens de tribus episcopis hujusmodi synonymis, censet ad cathedram admotum in fine anni MCCXXVII. Dedicari itaque ita ecclesia non potuit ante annum prædictum MCCXXVII, aut proxime sequentem; cum ante id tempus nullum inveniamus Joannem episcopum Pragensem, qui eam citius dedicare potuerit. Solerter id etiam observat Balbinus pag. 85; monens, quæ hoc loco (apud se paragrapho 8 Vitæ) narrantur, longe post tempora B. Hrosnatæ accidisse; scilicet inter annum MCCXXVIII, et annum MCCXXXVI ecclesiam Teplensem consecratam. Epitomes autem Rerum Bohemicarum lib. 3, cap. 14, pag. 263 distincte anno determinat; diversum etiam ab eo, quem signat auctor Vitæ, mensem exprimens, his verbis:*

ex Balbino.

36 Anno MCCXXXII celebrata dedicatio est ecclesiæ beatæ Virginis Mariæ in qua B. Hrosnata situs est) in cœnobio Teplensi candidissimi Ordi-

nis Præmonstratensis. Consecravit Joannes episcopus Pragensis, mense Junio. Celebritati interfuerunt: Peregrinus exepiscopus Pragensis, Arnoldus Wissehrad, Præpositus et summus regni Cancellarius, Hippolytus majoris ecclesiæ Pragensis archidiaconus, pluresque alii. *Fidem dictis tum modo hic, tum alibi per decursum conciliant, quæ addit: Origines, memoranda omnia, Abbatum nomina, et singulorum elogia, tum ipsa Ducum, Regum ac Pontificum privilegia, et quidquid prope ab antiquitate relictum est, secum communicari jussisse referens cænobii abbatem Raymundum supra a se laudatum. Uter autem verius mensem expresserit, quo dicta dedicatio peracta fuerit, an auctor Vitæ, an Balbinus, cum aliunde nullum antiquum monumentum in promptu sit, unde illud definiam; censeo standum auctore Vitæ, donec in hoc convincatur erroris, aut quispiam alicunde meliora suggerat.*

37 *Plusculum notitiæ subjiciamus de dicto Przemyslao, Przemisl, seu Premislao, cognomento Ottocharo. Annales Steronis, editi a Canisio tomo 1 Antiquarum lectionum ad annum 1194 hæc habent: Ottacher Dux Bohemiæ ab Henrico Imperatore ducatu suo privatur; qui denuo una cum gratia Cæsaris impetratus ibidem dicitur anno 1196. Coronationem regalem, supra aptatam anno 1199 aut 1200, idem auctor seriùs contigisse refert, ad annos 1205 et 1206 sic loquens: Otacker Dux Bohemiæ, consilio Ludwici Ducis reliquit Ottonem, et adhæsit Philippo; qui.. imposuit ei diadema, faciens eum et successores suos Reges; tradiditque filiam suam Wenzelao filio suo. Ex hinc Reges Bohemorum. Gravissime autem hallucinatur Grantzius in Wandalia lib. 7, cap. 31, quando ipsum occubuisse scripsit in prælio adversus Rudolphum Habsburgicum, avum, ut opinor, ponendo pro nepote, ætate ac tempore distinctissimum: Qui, inquit, si idem fuerit, qui Philippo Regi conflictavit, jam supra nagenarium erat. Sed conditio ista ex dictis corrumpitur. Cognomentum id accepit, sicut tradit Balbinus in Epitome Rerum Bohemicarum lib. 3, cap. 13, pag. 250, quia Otthoni tanto studio se dedit, ut Othonianus totus (Ottischar) vel Othonicarus (Ottogarus) appellaretur. Dubravius lib. 15, paulo post initium ita scribit: Cum Saxones Premyslaum laudantes, identidem sua voce repeterent Ottischar, hoc est, Otthoni totus deditus: quod Bohemi non intelligentes, putabant novum Premislao a Germanis inde vocabulum, vocarique Ottogarus: nec aliter posthac, quam Otthogarus cognominabant. Quæ eodem modo Germanice transcribit Martinus Boregk Vratislaviensis in suis Chronicis Bohemicis parte 1, pag. 196. Res ab ipso gestas describit Balbinus loco citato cap. 13, a pag. 248; mortem ejus innectens pag. 262, anno 1230, xv Decembris, quem annum etiam signat in tabula genealogica prima ad calcem sæpe dicti Syntagmatis apposita; qui in Epitome cap. 14, pag. 262 affirmat, Premyslaum vocatum præterea fuisse victoriosum, item aureum. En tibi jam Vitam, beati Hrosnatæ cum antiqua capitum divisione, appositis in contextu per numeros Romanos ad oras marginales ejusdem divisionis notis.*

AUCTORE
J. P.

Illustrantur
ea, quæ ad
Premyslaum
spectant.

E

F

CAPUT I.

VITA

Ab auctore synchrono, Religioso, ut videtur, Teplensi scripta; a Sigismundo Kohel, deinde ab Auberto Miræo edita ad Chronicum Præmonstratense a pag. 274, collata eum ea, quam vulgavit Balbinus in Syntagmate historico a pag. 66.

PROLOGUS.

B
Vita ad imitationem proposita.

Maximam vim inesse exemplis virorum illustrium, ad vitam pie sancteque instituendam, quotidiana docuit experientia; quorum accurata consideratione, animi ad pietatem, religionem, et omne virtutum genus rapiuntur, et quasi signo dato, vitiis bellum perpetuum inducunt. Quocirca cum non postremum virtutis, et vitæ sanctitatis exemplar in venerabili Hroznata (cujus memoria in benedictione est) Teplensis et Chotiessoviensis monasteriorum fundatore, elucescat, de conversationis ipsius insigniis, et vitæ meritis, necnon palma martyrii, cum qua feliciter migravit ad Dominum, quædam trademus, ut, tamquam gemmæ pretiosæ nitorem, ad aspectum mentis humanæ proferamus, et non solum ad illuminationem, sed et exemplum Deo militantium, qui in dōmo Dei ambulat, cum ardore flagranti lucernam super candelabrum collocemus.

ANTIQUA CAPITUM DIVISIO.

C

CAPUT I. De nobilitate et iudustria ejusdem fundatoris.

CAPUT II. De conjugio.

CAPUT III. De proposito castitatis.

CAPUT IV. De voto Crucis, et itinere versus Romam.

CAPUT V. De Apostolorum liminum visitatione.

CAPUT VI. De donariis datis Papæ et Cardinalibus, et reditu in Bohemiam.

CAPUT VII. De confirmatione regali.

CAPUT VIII. De dedicatione ejusdem.

CAPUT IX. De fundatione Chotiessoviensis, et præ-sagio.

CAPUT X. De itinere ad summum Pontificem, et habitu ab eodem suscepto.

CAPUT XI. De reditu ad propria.

CAPUT XII. Qualia miracula in vita et morte Hroznatæ contigerunt.

CAPUT XIII. De præ-sagio et morte Hroznatæ.

Genus; propositum perfectioris vitæ; votum adveniendi Hierosolymam; iter Romanum; fundatio monasterii Teplensis; templi dedicatio.

Rege Przemisl, qui et Ottocarus cognominatus fuit *a*, regnum Bohemiæ feliciter gubernante, inter alios regni magnates, Hroznata *b* de Principum claro genere oriundus *c*, in aula Regis primum locum post regalem magnificentiam obtinebat. Qui generis prærogativam, virtutum et morum honestate perornans, consilio et naturæ generositate præstantior, magno ad omnibus venerabatur affectu. Sed et rerum affluentia, et litterarum scientia præditus, provida largitate proximorum et egentium inopiam, suis facultatibus sublevabat. Erat enim pius mœrentium consolator, orphauorum pater, laborantium sustentator, et sub chlamyde militari, propositum religionis abscondens: Deo, quæ Dei, devotionis studio; Regi, quæ Regis, fide et obsequio; et unicuique, quæ sua sunt, ordinata caritate reddebat.

3 Hic *a* primæva ætate, in timore pariter et amore Deo inserviens, tandem annos attigit juventutis, et accepit uxorem *d* nobilibus exortam natalibus, cum qua spe prolis procreandæ, aliquot annis permansit, et postea, Deo propitio, filium elegantis formæ de conjugio suscepit. Sicque optato potitus desiderio, sperabat possessionum suarum se adeptum heredem. Sed non sic Christus præordinaverat, qui Hroznatæ solus heres esse volebat; quod et factum est, prout in sequentibus plene patebit: nam puer ille brevi tempore defunctus est; mater vero, cui idem junctus erat filius, unigeniti sui orbata solatio, deflens et ejulans mortem nati, et ipsa in pace Christi quievit.

4 Nec longo post temporis intervallo Hroznata, vir fortis animi et constantis, ob mortem uxoris, et filii luctum, et mœrorem habitum deposuit; suumque jactans in Dominum cogitatum, sagaciter disquirebat, qualiter de tantis rebus sibi a Deo collatis, tam rationabiliter ordinaret, ut conspectui divino placeret. Hæc apud se solite cogitans, dictum Apostoli mente revolvit: Solutus es ab uxore, noli quærere uxorem; sicque in castitatis proposito confirmatus, labeutis mundi statum, et brevitatem vitæ humanæ, ad cordis oculos reducebat, moxque mutatur* in virum perfectum, ex intimis cordis penetralibus*, spem omnem, quam habebat in seculo, dereliquit. Jam non uxorem, non honores, non divitias mundi quærens, soli Deo placere studebat; ex illo grege fieri cupiens, quem Dominus in Evangelio alloquitur, ita dicens: Nolite timere, pusillus grex, quoniam placuit Patri vestro, tradere vobis regnum; et quia nescit tarda molimina sancti Spiritus gratia, quod corde, Domino inspirante concepit, id eodem cooperante, opere ipso iutrepide adimplevit.

5 Felix igitur Hroznata, sicut in temporalibus rebus gerendis incomparabiliter extiterat strenuus; ita post Excelsi dexteræ mutationem, supra humanam æstimationem, factus est Deo

devotus

i
Hroznata de Principum genere oriundus, genus suum virtutibus illustravit.

a

b

c

E

ii
Filio et uxore mortuis,
d

iii
mundi vanitates considerans, castitatem et religionem meditatur.

F

* alias mutatus.
* alias medullis

iv
Ad peregrinationem sese accingit, Hierosolymam versus;

A	devotus. Recolens enim veritatem Euangelicæ lectionis, dicentis : Nisi quis renunciaverit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus ; et alibi : Qui non acceperit crucem suam, et sequatur me, non est [me] dignus Crucis dominicæ signaculo insignitus <i>e</i> , et æstuans interius amore Dominicæ Passionis, ad terram sanctam Hierusalem proficisci anhelat <i>f</i> , ut impleat Psalmistæ verba dicentis : Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. In quo proposito constanter perseverans, cumulatis expensis, suisque sequacibus comitatus, dulce solum patriæ deserens, destinatum arripit iter *. Verum ad littus maris perductus, pelagi latitudinem, fluctuumque commotionem, et transitus difficultatem anxius suspicatur, et quidquid supersit agendum, pavidus meditatur.	manu, benedictione accepta, urbem relinquit, et voti commutatione <i>k</i> salutifera recreatus, in Bohemiam proficiscitur hilaris et jocundus.	EX IMPRESSIS. <i>k</i>
<i>e</i>		8 Prosperatus in itinere, venit in Bohemiam, patriam <i>l</i> suæ nativitatis optatam ; ubi corpori, laboribus in itinere fatigato, aliquantula quiete indulta, locum amœnum quærit et aptum, in quo ad laudem Dei et honorem Virginis gloriosæ, fundamenta, claustrum primordia, jaciuntur ; et invento loco, in quo nunc monasterii altitudo consurgit, corruens in terram, sic ait : Qui de Virgine nasci dignatus es, præpara in hoc loco habitationem servitiis tuis aptam. Et surgens ab oratione, ligone arrepto, profundius terram sulcat, et aliquot cophinos terra onustos, de fundamento primus in humeris suis <i>m</i> portat, nomenque cœnobio indidit Tepla <i>n</i> , a civitate vicina <i>o</i> , quæ ab incolis vulgariter Tepla vocatur. Est autem claustrum fundatum in optimo solo terræ ; nam situs loci aliquantulum est sublimis, ab uno latere cinctus silvis et pratis, varietate florum undique purpuratus, fluentibus in medio aquis irriguis et piscosis, agentibusque * circulares ambitus molendinorum commoditate opportunus *, sanus præterea et religioni admodum conveniens.	VII <i>monasterii Teplensis fundamenta molitur suis manibus Hroznata, l</i>
* alias propositum carpit iter.	6 Tandem animi deliberatione detentus et timore, qui poterat cadere in constantem, <i>g</i> percussus, divina providentia sic disponente, mare deseruit, voti tamen peregrinationis conscius, et arbitrio discretionis cautus penitus et instructus, quod nemo mittens manum ad aratrum, et aspiciens retro, aptus est regno Dei, Romam disposuit proficisci, Apostolorum limina sitibundo pectore desiderans visitare, et Summi Pontificis consilium sui super status et propositi qualitate anhelans devotus audire. Profectus exinde, celeritate matura, pacis ipsum Angelo præcedente, promptus et alacer pervenit ad Urbem, ubi a Papa Cœlestino <i>h</i> , qui tunc temporis navem sanctæ Ecclesiæ in tempestuosis mundi fluctibus gubernabat, honorifice est susceptus. Cui adventus sui causa exposita, seriatim summi Pontificis instruitur consiliis, et consolationibus roboratur ore suæ Beatitudinis, dicentis : Non est voti dicendus transgressor, qui, quod vovit, auctoritate Sedis Apostolicæ distulerit adimplere ; nec fracti voti aliquatenus reus habetur, qui temporale obsequium, ad divinum cultum perpetuum noscitur commutare. Unde, cum universis sit liberum arbitrium in vovendo, usque adeo tamen solutio necessaria est post votum, ut sine propriæ salutis dispendio aliter non liceat, uisi ex superioris dispensatione provida, resilire. Ex causa enim probabili decrevimus, quod recompensatio voti sit melior, quam peregrinatio in hac parte, et Deo magis accepta. De plenitudine itaque potestatis, pro voto Hierosolymitauo, sub forma tecum, fili carissime, dispensamus, ut ad honorem gloriosæ Virginis Matris Christi, fundes claustrum <i>i</i> sub observantia Præmonstratensis Ordinis regulari, et dotes abunde, quod plurimis idoneis laudis divinæ præconibus, et ministris sibi congruentibus adornatum, moerentium et plangentium, propter Crucis Christi meritum fiat remedium singulare.	9 Locus, inquam, gratia divina perfusus, in quo Domino militantes, de bonis fiunt meliores, et de melioribus optimi, de virtute in virtutem gradatim proficientes, prout per effectum clarius luce liquet. Nam religione crescente, licet plantatio sit novella, inter alias tamen professiones religionis ejusdem, in ædificiorum structuris, prædiis et redditibus, Deo incrementum præstante, prosperatur et crescit : ut taceam de monasterio S. Mariæ Virginis, Matris Christi, Patronæ ipsius ; quod in altum erectum, quam inexpugnabili <i>p</i> opere structuræ muris etiam validis et excelsis, columnis sublimibus, testudinis firmitudine et pulcritudine fulciatur, ornatu interius rutilans, campanarum sonore * præcellens, ut nihil supra per omnem regionem illam, vel fuisse, vel futurum esse celebri sermone feratur. Et quia hactenus summo omnium rerum Auctori minime placuit, ut adhuc amplius et dignius resplenderet, quam plurimis <i>q</i> tamen Deo psallentibus præconibus, et ministris sibi competentibus, sub regula S. Augustini, Ordinis Præmonstratensis, laudabiliter conversantibus adornatum * perpetuo claret.	<i>m</i> <i>n o</i>
sed periculo territus, pedem retrahit ac Romæ voto solvitur.	7 Hroznata vir inclitus, alacri animo et constanti, Summi Pontificis verba ingenti maturitate prolata, pectore hauriens sitibundo, ad pedes Præsidentis humi prosternitur, et lacrymans devotione sincera et humili gratias agit, quod fluctuantis animus mansuetudine responsionis paternæ reffectus, conscientiæ securitate lætetur. Et tanto ferventius proposito sibi consilio salutari annuat gratulando, quanto copiosius illud idem poterat et sperabat se posse perducere ad effectum, maxime cum illis temporibus nobilitate generis, divitiarum affluentia, Bohemos præcelleret universos. Datis itaque opibus Summo Pontifici, et remuneratis Dominis Cardinalibus larga	10 Eia, fratres, qui aures intentas ad librum, et corda sursum habetis ad Deum, quos Mater misericordiæ, in ministros, imo potius sibi in filios adoptavit : audite, audientes me, et collaudate vestram unanimiter Advocatam. Etenim quando Teplensis ecclesia a venerabili Patre, Domino Joanne <i>r</i> felicitis recordationis sanctæ Pragensis Ecclesiæ episcopo mense Augusto <i>s</i> dedicabatur, nobis admirandum, et posteris apprimè * recolendum signum in cœlo divinitus est ostensum. Nam super ipsum monasterium Matris Christi, stella lucidissima <i>t</i> fixa stetit, videntibus et admirantibus, qui aderaut, universis ; eo præcipue tempore, quo sol ferventior, et aër serenior esse solet ; quæ tam diu lucis suæ radios miuistravit, non solum ad consummationem dedicationis ecclesiæ, verum etiam dedicatione completa, per totam diem humanis obtutibus visibilem se ostendit, donec nocte secuta inter alia cœlestia radiaret lumina *. Quid, inquam, Fratres ? Quid per stellam significari credimus, nisi divinam gratiam, quæ suæ Genitricis precibus nos prævenit, et sequitur. Possumus etiam per	* alias pel-lentibus * alias humanis habitationibus opportunus
B			quod Deiparæ Virgini dicatum ;
<i>h</i>			<i>p</i>
C			* alias sonori-tate
<i>i</i>			<i>q</i>
VI			F * alias adornatum est.
Oblatis donis domum re-versus ;			VIII <i>apparente stella in ejus dedicatione.</i>
VI			<i>r</i> <i>s</i>
Oblatis donis domum re-versus ;			* alias me-moriter
VI			<i>t</i>
Oblatis donis domum re-versus ;			* alias iuter alias stellas lucis suæ radios miuistravit.

EX IMPRESSIS.

stellam intelligere Matrem Domini, quæ servos suos, in hujus maris amaritudine laborantes, in viam pacis dirigit et deducit ad portum; vos, inquam, speciales servos suos, qui in claustro Teplensi, ubi illa stella apparuit, spirituales sub regulari disciplina militiam exercetis; perseverate igitur viriliter dimicantes, et accipietis regnum æternum u.

ANNOTATA.

a De Przemislao, ejusque cognomento dictum in Commentario prævio.

b Pluribus jam de hoc nomine egimus, paragrapho primo Commentarii prævii num. 2.

c De origine B. Hrosnatæ supra.

d Hic et alibi præposterus est Biographus, de quibus vide chronotaxim.

e Ita restitui hunc locum, pro eo, quod hic et apud Balbinum legitur: Non est dignus crucis Dominicæ signaculo, insignitus et æstuans, etc. Correctio nostra videtur probari ex antiquo titulo paragraphi: De voto crucis, et itinere versus Romam. Pro quo opinor legendum: De voto crucis, et itinere versus Hierosolimam: nam toto hoc paragrapho nec nominatur Roma vel Romanum iter; sed sequenti tantum. Clarissime se explicat B. Hrosnata in testamento, quod condidit ante iter Hierosolymitanum, supra num. 7: Ego Dei nutu signatorum sanctæ crucis vestigia sequens, et sepulcrum Domini Salvatoris invisere cupiens, etc. Notissimæ Cruce signatorum per ista tempora expeditiones. Hagecius Wladislaum Bohemiæ Ducem, ac dein Regem refert cruce assumpta et collectis bellatoribus in Bohemia, anno 1149 Hierosolimam profectum esse, et strenuissime præliatum, fuso Rege Babylonix.

f Summis votis ad hanc peregrinationem anhelatum præsertim post recuperatam a Godefrido Bulonio Urbem sanctam in fine seculi xi; quin addit Balbinus Syntagmate pag. 82, ex Bohemia Hierosolimam sæpe itum; sed publice, et armatos omnes ter eo processisse, annis 1149, 1152 et 1163: eoque Majorum pietatem fuisse progressam, ut ipsam terram, quam sanguis pro nobis effusus, et divina Christi Servatoris nostri vestigia signassent, rapere, et in Bohemiam suam plenius cordibus referre gauderent. Hac terra sancta magnum illud cœmeterium ad Sedlez impletum est; idem factum in campo, quem ob eam rem Sanctum dixere; idem etiam Pragæ in parvo illo cœmeterio ad S. Vitum e regione sepulchri S. Adalberti, qui locus ob sanctitatem muris quibusdam conclusus est.

g Balbinus pag. 83: Plato moriens doluisse inter alia dicitur, quod mari vectus esset eo, quo terra pervenire licuerat. Maris horrorem expressit Horatius lib. 1 Odarum, Ode 3; et Terentius Heeyr. Act. 3, sc. 4. Loco tandem animi usque ad mare deseruit, inclusive, Balbinus habet: tandem animi pusillanimitate devictus, et timore, qui poterat cadere in constantem virum percussus; ut ita dixerim, mare vidit et fugit.

i Iis, quæ jam de fundatione hac præmisimus, adjungi possunt ex Balbino fundata varia Præmonstratensibus eodem seculo duodecimo cœnobis; quæ ipse recenset pag. 83.

k Hodiedum, et forte etiam jam tunc vota transmarina commutanda, reservabantur summo Pontifici.

l Quo determinate loco in Bohemia sit natus B. Hrosnata, nondum memini me apud antiquos legisse, uti jam in Commentario prævio monuimus.

m Præiverat Beatus Constantinus Magnus, qui, ut tradit Baronius ad annum 324, ablato diademate capitis, exuens se chlamyde et accipiens biden-

tem, terram primus aperuit ad fundamenta Basilicæ (Vaticanæ) construendæ; dehinc ob numerum xii Apostolorum, duodecim cophinos terra plenos suppositis humeris bajulans asportavit. Factum hoc etiam narratur in horis Canonicis die 18 Novembris. Adjungit Balbinus pag. 84, quod Rex Bohemiæ Wratisslaus, cum S. Petro, Apostolorum Principi, templum magnificum ac regium in Wissehrad, quod postea hæreticorum manibus dirutum est, fundaret, non modo 12 cophinos rudum extulerit, sed præterea fundamentalem lapidem suis humeris attulerit, et in fundamentis composuerit. Apud Hagecium, quem citat, anno 1088 in Historia Bohemiæ, ex Bohemico in Germanicum versa a Joanne Sandel, de allato a Rege suis humeris lapide fundamentali nihil lego.

n De situ loci ac etymo vocis hujus sat dictum.

o Balbinus: Nomenque indidit Tepla, a vicino burgo, qui, etc.

p Balbinus: inexplicabili.

q In aulæ regię seu Zbraslaviensi monasterio 300 religiosos aliquando, in Sedlecensi etiam 500 numeratos, ex historiis refert Balbinus hic.

r De isto Joanne jam satis.

s Alium ex Balbino mensem produximus. Res gesta ordine hic non cohæret ex dictis, cum diu post mortem Beati contigerit.

t Simile exemplum de monasterio virginum Strelensi in Silesia memorat Balbinus pag. 85, circa hæc ipsa tempora contigisse, citans Historiam B. Virginis in S. Monte; quæ absque dubio erit Diva Montis sancti, sive Origines, et miracula magnæ Dei hominumque Matris Mariæ, quæ in Monte sancto regni Bohemiæ colitur ab ipso edita Pragæ 1665, ut notatur in Bibliotheca Societatis nostræ.

u Hinc et aliunde probavimus, Biographum fuisse Præmonstratensis Ordinis, et monasterii quidem Teplensis religiosum.

CAPUT II.

Fundat monasterium Chotiessowiense: Romam redit, ubi privilegia impetrat; institutum Præmonstratense; Regis Bohemiæ favores; miraculose a Deo servatur.

Eodem temporis curriculo a, claustrum Chotiessow b in laudem Dei, et honorem S. Wenceslai Ducis et Martyris, ac Patroni Bohemiæ fundavit, et dotavit abunde, rebusque utensilibus adornavit, et conventum sanctimonialium c, sud eadem regula Domino famulantium instituit, in quo etiam domina Woyzlava, soror sua germana, viro suo Cracoviensis urbis Præfecto orbata*, sub observantia castimonie viduitatis in sanctæ conversationis studio perseverans, in competenti sibi habitu, quem viduæ hujusmodi consueverunt deferre, in congregatione sororum advocatæ gerens seu patronæ officium, annis pluribus supervixit; ad extremum in pace Christi quievit, cujus corpus ibidem in medio monasterio est honorifice tumulatum d.

12 Ædificatis et dotatis claustris prædictis, Romam revertitur iterato. Deinde expetens colloquium Summi Pontificis, exponit reverenter eidem de prædictorum claustrorum ædificatione et provisione, petens humiliter et devote recipi

eadem

D

E

F

ix

a

b

Ad honorem S. Wenceslai fundat Chotiessowense; ubi soror ejus vixit.

c

* alias sublatum de medio

d

x

Romam profectus, procurat monasterio Teplensi privilegia:

EX IMPRESSIS.

* alias Attol-
lunt omnes
dignis gra-
tiarum actio-
nibus regiam
liberalitatem

XI

Ad suos re-
versus, et ho-
spitaliter re-
ceptus, crea-
tur Præposi-
tus:
* alias licen-
tius
* alias regra-
tificans in
immensum.

E

contumeliis
affectus clau-
strum devi-
tat.

F

* alias adai-
tur advenisti
desiderabilis
XII

Inter alia
prodigia nar-
ratur in lu-
cem exani-
mis editus.

f

g

A eadem cum suis pertinentiis in protectionem Scdis Apostolicæ specialem; postulat etiam ut de consueta Sedis Apostolicæ gratia, usus pontificalis infulæ e Abbatibus loci ejusdem pro tempore succedentibus concedatur. Verum summus Pontifex fiduciam postulantis, ipsiusque attendens constantiam, considerans etiam devotionis ipsius favorem*, in duorum claustrorum immensæ liberalitatis munificentia declaratum, preces interpellantis admittit, et tribuit postulata, receptis omnibus supradictis in protectionem Sedis Apostolicæ specialem, et* ut in Bohemia cunctis ejusdem Ordinis ecclesiis celsior videretur Teplensis ecclesia, privilegiis Apostolicis munivit eandem, militis mores et industriam laudibus attolendo.

* alias fervo-
rem

* alias addi-
tur perque
insignia

habitu
Præmonstra-
tensem in-
duil, suosque
consolatur.

* alias præce-
dit: Proceres
ipsum præ
foribus ex-
spectantes

a Rege Bohe-
miæ impe-
trat omnium
confirmatio-
nem.
* alias Pro-
speros itaque
ad vota suc-
cessus

13 Nec mora, vir strenuus Hroznata, tanta favoris gratia a Sede Apostolica sentiens se præventum, ut Deo se bene meritum exhiberet, et ut non in parte, sed in toto divino inspectui hostiam se offerret, habitum Præmonstratensis Ordinis de manu Pontificis dari sibi petiit, quem etiam ibidem assumpsit. Igitur vestibus professionis indutus, et benedictionibus Apostolici culminis jocundatus, pedes Domini Papæ deosculans et amplectens, agit gratias pro beneficiis universis, et licentiatus ibidem exit ad suos proceres, de milite frater factus, quem proceres præ foribus expectabant*. Milites mutatum habitum Domini, gravi animo intuentes, et adeo repentinam mutationem ipsius stupentes, lacrymas multiplicant et dolores. Vox una plangentium: Cur nos, Pater, deseris? Cur nobis vitam adimis? Num vivere amodo poterimus, unico post Deum solatio destituti? Certe melius fuisset in natali patria peremptis gladio, quam in terra aliena orbari patrono. Ut quid de domibus parentum eductus orphanos reliquisti? At ille inter plangentes, amictum, et vultum angelicum repræsentans, conversus ad suos, sic ait: Desistite torrentem fundere lacrymarum, quasi hæc mutatio a divina non prodeat voluntate, cum scriptum sit: Sine me nihil potestis facere; sed potius Dominum in suis operibus magnificate, qui vocat ea, quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt. Inter verba hujusmodi ad hospitium, in quo morabantur, pariter pervenerunt, ubi omnibus caritatem fratris Hroznatæ volentibus experiri, cibi et potus abundantia hilariter administrabatur: adeo quod ex eo fama hospitalitatis ipsius quotidie augebatur.

14 Prospere itaque secundum vota rebus omnibus succedentibus, novus tiro militantis Ecclesiæ ab Urbe rediens, ad propria remeavit. Itaque cum se in Bohemiam recepisset, percunctatus in qua parte terræ Przemisl inclitus Rex maneret, iter suum ad ipsum divertit, et ejus aspectui se in novo habitu præsentavit. Rex vero Przemisl ex innatæ generositatis mansuetudine, surgit de solio suo, fratremque Hroznatam, ad osculum recipit, ipsoque a dextris suis locato, de rumoribus et modo conversionis suæ diligenter inquirat. Porro frater Hroznata, post diversos hinc inde tractatus habitos, flexis genibus coram Rege, regis clementiæ preces offert, ut ea, quæ Domino inspirante, auctoritate Sedis Apostolicæ, cura voventis sunt consummata, regalis auctoritas ratificare dignetur, et eadem suis privilegiis confirmare. Surgunt ad hæc præsentibus universi regni Magnates, et una cum fratre Hroznata, ad pedes regalis magnificentiae procidentibus, pro ipso supplicant, cum ipso acclamantes, hoc pium Regem facturum, quod suadet pietas, et dictat ho-

nestas. Annuit regalis munificentia petentibus, et petitis, et universis bonis prædictorum piorum locorum in spiritualem protectionem receptis, ea suæ sublimitatis privilegiis roboravit. Agunt omnes ingentes gratiarum actiones Regi* et Fr. Hroznatam magno venerantur affectu; bonorum omnium auctorem Deum, unanimiter glorificantes, qui servos suos et in terra mirificat, et in cælo gloriose coronat.

15 Vir Deo devotus, frater Hroznata voti compos, gratia regali præventus, inde venia petita* abscedit, conducentibus ipsum Majoribus regni, ad locum, in quo eum turba suorum equitum expectabat, ac optantibus sibi prosperum rerum omnium successum; quibus gratiam referens*, equum ascendit, et itinerando processit. Deinde paululum progrediens, manus ad cælum extendit, laudans clementiam Salvatoris, quod in omnibus suis actibus misericorditer sibi dignatus est adesse: proinde oravit diutius cum lacrymis, ut Deus, qui bonum opus incepit, perducere ad finem dignetur. Et ita ad suum patrimonium se recepit, excipientibus eum cognatis, et amicis, et habitum suum mirantibus, omnibusque præ gaudio flentibus, quod receperant eum sanum. Itaque in claustrum suo Teplensi cum jocunditate receptus, in eodem Deo obsequebatur et Prælato sub obedientia regulari. Præter hæc et alia opera, Deo placentia, quia nescit tarda molimina S. Spiritus gratia, imperante Joanne Teplensi abbate, in virtute sanctæ obedientiæ, licet invitus et reitens, prædictorum claustrorum Præpositus et administrator effectus, in suo strenue officio invigilabat, humilitatis exemplo, obedientiæ promptitudine, patientiæ studio, intuentibus admirabilem, et imitabilem se præbendo.

16 Tandem inimico humani generis, qui bonis actibus invidet discordiam seminante, a prædicto Abbate afficitur injuriis, et contumeliis lacessitur; adeo, quod persecutioni patientiæ scutum opponens, priusquam contra bonum obedientiæ aliquid attentaret, maluerit ad tempus iræ cedere, et claustrum mœnia declinare (habitum nihilominus retinens, et a regulari non exorbitans disciplina) donec amicorum copia et cognatorum suorum potentia, Abbatis prædicti tumida compesceretur præsumptio. Postea ad claustrum honorifice revocatus est, et receptus a Fratribus cum jubilo*.

17 Nunc ad hujus fortis athletæ victoriam, vitæ cursum et finem, simulque miracula, quæ Deus magnifice est operatus in vita, et in morte per ipsum, stylum vertamus, ut nihil nostræ desit narrationi, per quod et Dei magnalia prædicentur, et sui electi Hroznatæ merita, congruis laudibus extollantur. Domina Woyzlava, de qua superius tractavimus, adhuc vivente et referente f, aliisque fide dignis assereutibus talia sunt audita, quæ assertionem veridicam in medium profereamus. Et primo quidem, de hujus egressu ex utero matris suæ, qui abortivus et exanimis in lucem editus fuit g. Ude genitrice sua partum mortuum abhorrente, et ut a facie ipsius quantocius sepeliendus portaretur, prout præ debilitate poterat, innuente, obstetrix, quæ Dominiæ parturienti obsequebatur, infantem mortuum tenendo in brachiis, ad Dominam suam vocem extollit, iterum et iterum acclamando: Accipe, Domina, infantem ad manus, et offer eum B. Mariæ, Matri Christi; per cuius partum illuminatus et vivificatus est mundus. Et cum mulier fide plena, hæc, et his similia suæ Dominiæ sæpius replicasset, tandem illa studio interpellan-

EX IMPRESSIS.

tis quasi coacta, corpus pueri exanime, tremens ac stupens, accipit inter manus, flexisque genibus et ad lacrymas resoluta, oculis et manibus ad cælum erectis, devoto cordis affectu oravit, dicens : Domine Jesu Christe, qui pro salute generis humani de Virgine carnem assumere et mori dignatus es, ut mundum æterno morte damnatum vivificares, vivifica, quæso, hunc infantem exanimem, ad honorem gloriosæ Virginis Matris tuæ, cui ipsum offero, et ad laudem majestatis suæ, qui es benedictus in secula.

Deiparæ ob-
latus, vitam
recepisse.
* alias miri-
ter attollenda
laus divina

18 Mira res, et stupenda ! * ad hanc vocem corpusculum, paulo ante frigidum et rigidum, calidum et molle paulatim efficitur ; et consequenter ibidem anima infusa divinitus, puer oculos aperit, et more infantium vagientium vocem emittit. Ad vocem pueri mater stupet, et gaudet, et mutationem Excelsi dexteræ admiratur, porrigensque puerum obstetrici, humi prostrata cum lacrymis et intimis suspiriis, humiliter gratias agit Deo, Matremque misericordiæ dignis laudum præconiis benedicit, quæ non deserit in se sperantes, et cujus filius est vita et resurrectio mortuorum.

B
Rotæ subvo-
lutus, illæsus
permanet ;

19 Grande et aliud miraculum libet huic operi inserere, cui et pietas consentire, et veritas suadet firmiter credere. Etenim quodam tempore mater Hroznatæ cum filia sua Woyzlava ferebatur in curru, filium fovens in sinu ; quem cum Woyzlavæ sorori porrigeret tenendum *b*, incauta manus puellæ puerum cadere permisit in terram, ubi rotis in tenera ipsius carne se volventibus, ex tanto periculo salvus tamen et illæsus evasit, matre et sorore sua una cum præsentibus laudem liberatori Christo Domino conclamantibus *i*.

i
aquis diu
mersus, vi-
vus extrahi-
tur.

20 Inter alia virtutum et miraculorum iusignia accidit et hoc ingens signum. Nam Cracoviæ, ubi S. Stanislaus Martyr et Episcopus *k*, siguis et miraculis nostris temporibus coruscat insignis, soror Hroznatæ, urbis ejusdem præfecto quondam matrimoniali copula juncta fuit, ubi Hroznata sororem secutus, factus jam bonæ indolis adolescens, cum suis coætaneis super fluvium Vistulam ludens absorbetur ab unda, in quo ab hora diei tertia, donec advesperasceret, jam quasi mortuus occultatur. Tandem ubi ad sororem ipsius hujusmodi fama perlata est, ea tamquam extra se raptâ, et subito cursu sola contenta tunica, de Fratris vita anxia, cucurrit ad flumen, et loco, ubi mersus fuerat adolescens, sibi ostenso, diversis piscantium instrumentis, ut saltem extrahatur mortuus, præcipit attentari. Quibus incassum laborantibus, juvenes aderant, peritiam natandi habentes : hi vestibus a se rejectis, ad ima gurgitis natando descendunt, et ecce unus ex illis, Hroznatam capillo capitis secum trahens de aqua, ante Dominam, rei eventum spectantem, posuit super ripam. Quantum tripudium soror de fratre unico redivivo habucrit illa vice, ille discutiat, cui casus similis accidisset. Sciscitante autem Domina, post luctus depositionem de casu, et quomodo tanto tempore sub aqua vixisset, respondit : Quod videbatur ei, qualiter quædam Domina miræ pulcritudinis, forma prædita virginali, manus super verticem ipsius, interim quam diu erat in aqua, continuo tenuisset, quæ non sinebat ipsum undis involvi, sicut ei videbatur, Matrem gratiæ, et Reginam misericordiæ, mediatricem Dei et hominum esse credebatur. Hinc ad honorem Virginis, carmina jocunditatis et lætitiæ personabantur, et exinde Hroznata concepit in animo, beatæ Virgini, liberatrici

suæ, præstare obsequium, quod postea se et sua omnia eidem tradens, devotus implevit *l*.

D

l

ANNOTATA.

a Non erat combinanda hæc fundatio cum proxime prægressa dedicatione ; sicut præmonuimus.

b Balbinus dicta pag. 85, spectata origine vocis Bohemicæ censet scribendum Chotiesowienense : Chotiesow enim... domicilium sponsarum uno verbo Græce diceret παρθένευμα, aut potius νύστευμα. (nam chotie, inquit, pag. 31, apud nos sponsam recentem sonat) locum illum, in quo nunc Virginum cænobium consistit, Dworzisstie appellatum fuisse in veteribus manuscriptis invenisse se asserit.

c Balbinus : Dominarum, additque conjecturam ; videri forsân scriptorem velle insinuare vi primæ foundationis non modo virgines, sed etiam viduas in cænobio hoc recipi posse. Verum cum alia lectio habeatur in nostro textu, neque satis constet, quamnam sit melior ; hinc aliquid conjicere, est divinare.

d Observat Balbinus hic, corpus (istud) nunc in templi Chotiesowienensis medio, elevato alte e terra lapide, ut Sanctorum apud nos corpora sepeliri consueverunt, spectari. Unde arguas vel corpus hoc ex prima sepultura translatum, vel aliam hujus monasterii dispositionem fuisse, quam post fuerit.

E

e Infulas antiquitus non omnibus Abbatibus promiscue fuisse concessas, sed aliquibus ex singulari privilegio ; colligitur ex cap. ut Apostolicæ, de Privilegiis ; in 6. Hoc etiam tempore dari Prælatos non infulatos, cuilibet notum.

f Hinc synchronum fuisse Biographum ; quo tempore autem scribebat, ætate diximus proximum.

g Balbinus legit : Et primum quidem de hujus progressu ex utero matris suæ, qui abortivus et exanimis ab exordio, si dici potest, nativitatis processit in mundum.

h Hinc liquet Woyzlavam majorem natu fuisse quam Hrosnatam.

i Hiatus in suo exemplari detegit Balbinus : Cum enim, ait, pag. 86 narrasset Auctor, B. Hrosnatam in rotas incidisse, non explicata evolutione et liberatione ; statim Christo liberatori laudem esse conclamatam dicit. Textus noster sat clarus. Textus ipsius sic habet : subito rotarum vertigine se volvente, caro tenera subrotatur, et laus liberatori Christo Domino conclamatur.

F

k De ipso actum die 7 Maii, non occiso, ut ibidem dicitur, ante annum 1079.

l Miracula hic inserta, ordine temporis nec cum antecedentibus nec cum consequentibus coherent, sicut observatum supra.

CAPUT III.

Mortis præsagium ; captivitatis ærumnæ ; mors, sepultura ; apparitio, miraculum ; annua memoria.

Procedente tempore, defuncto marito Woyzlavæ, ipsa in viduitate permansit, et sicut in præcedentibus dictum est *, ad bona fraterna in Chotiesow se recepit, revolvens in animo, quot, et quanta mirabilia in fratre suo Hrozuata divina sit gratia operata, cupiens sibi jungi præsentia corporali omni tempore vitæ et mortis. Quæ, dum in Chotiesow, in habitu viduali jugiter Do-

mino

xiii
Chotiesoviæ
degens, æger,
in ecstasi po-
situs,
* alias reca-
pitulatum est

A mino serviens diutius permansisset, contigit fratrem suum Hroznatam ibidem gravi decumbere infirmitate, ubi cum Woyzlayæ, et sororum suarum inibi manentium consolaretur præsencia et affatu, res digna miraculo accidit, quæ fuit præsagium futurorum. Nam idem quasi positus in extasi, alta voce clamavit: En capior, et ab hostibus ducor. Sororibus ad hæc verba stupentibus, et respondentibus; nulli ipsum captivitate esse obnoxium, sed in domo sua, divina voluntate, infirmitate jacere depressum, accidit quod dixerat in spiritu prophetiæ.

mortem præ-
sagit: in car-
cere dire tra-
ciatur,

a

B

b

redimi ab-
nuens potius,
quam non
mori in car-
cere:
* alias im-
mensa pecu-
nia congre-
gata

C

c

magno suo-
rum luctu.
* alius et pro-
fessione Or-
dinis.. con-
fessore.

d

* alias audi-
vit?

* alias: nam
cum mors sit
omnium li-
nea rerum

22 Nam non multo post decurso tempore, reditus sanitati, ipso die Ascensionis Dominicæ, pure confessus et vere contritus, Fratres sollicitat, ut cantent fortiter, et ut orent pro ipso, et sic cum devotionis et humilitatis studio, de sacro altari Corpus et Sanguinem Domini profusis lachrimis sumit reverenter, in tantum gratia compunctionis præventus, quasi jam deberet spiritum exhalare; et benedictione ab Abbate, et Conventu accepta, proficiscitur in Hroznatin a, ad bona ecclesiæ visitanda. Hic a quibusdam suis æmulis, de Egrenci provincia, (quos ideo quia contra ipsorum impetus, prædia claustrorum suorum viriliter defendebat, inimicos habebat) ipsum explorantibus ibi esse, capitur, et tractus carceri mancipatur b, fame, siti, frigore, et diversis pœnarum asperitatibus, extorquendæ ab ipso pecuniæ causa cruciatur. At ille omnia pro nomine Domini sustinens patienter, inter tormenta securus, sine intermissione orabat, quatenus ipsum ad se vocare cum palma martyrii dignaretur.

23 Porro Abbas, et Fratres claustrum Teplensis, consolatione Patris et sui Patroni orbat, inter suspiria, lachrimas, et dolores, pecunia pro facultatibus suis congregata*, eandem pro redemptione sua effundere sunt parati. At ille sitiens pro dulcissimo Jesu fundere dulcem vitam, potius elegit morte consumi, quam cum novellarum plantationum redimi detrimento. Unde Abbatem et fratres, in virtute Dei contestatur, et prohibet, ne pro vita ipsius redimenda etiam denarius unus detur; quin imo cupiens dissolvi, et esse cum Christo, rogat ne martyrium ipsius impediatur; et sic bene meritis miles, pro rege suo c agonizans, ad mortem ingreditur, cum palma martyrii, in cœli aula cum Christo perenniter regnaturus.

24 Perempto itaque fortissimo Christi milite, et Confessore* Hroznata, o quantus luctus hominum! quanta præcipue lamenta Teplensium, filiis patrem, monasteriis deflentibus fundatorem! cum singultibus et suspiriis dicentibus universis: O pie Pater Hroznata, quis humilior? Quis te religiosior? Quis obedientior? Nonne tu quandoque ab abbate Joanne, quem nobis præfeceras d, contradictionem et persecutionem patienter tulisti? Nonne affectus injuriis et contumeliis ab eodem fuisti, et numquam tamen patientiam perdidisti? Quis unquam ista audit? Quis vidit talia? Fundator et claustrorum dotator, heres, dominus et patronus, tantum nobis exemplum patientiæ reliquisti? Beata anima, quæ agonem certaminis gloriosi usque ad cumulum victoriæ perduxisti! Nam cum vita sit omnium rerum charissima et pretiosissima*, majorem charitatem habere non potuisti, quam ut animam tuam pro Christo, Fratribus, et amicis ponereres. In patientia tua, tuam animam possedisti. Et certe sine effusione sanguinis, adversa fortiter tole-

rando, Martyr fieri potuisti, sed ne aliquid tibi ad assequendam gloriosam coronam deesset, bonus Pastor animam tuam pro ovibus posuisti.

EX IMPRESSIS.

25 His et aliis modis intrinsecos cordis et doloris aculeos gestibus extrinsecus ostendentes, unanimi voce dicunt: Festinemus ad sinum matris deferre corpus charissimi et beatissimi Patris nostri; sicque dato pro ipsius corpore certo pretio*, qui vivus redimi noluit, mortuus est redemptus. Extractum de squalore carceris exanime corpus ad lucem, circumspicitur diligenter, et invenitur in omnibus artubus incorruptum, vestitum habitu professionis assumptæ, tamquam si viveret, et zona præinctum ad lumbos, quod positum in feretro, ad claustrum Teplense cum reverentia est delatum. Ubi susceptum honorifice, funeris de more celebratis exequiis, ante majus altare sepultum, in perpetua beati corporis veneratione quiescit.

Corpus pretio redemptum, ac Teplæ ante majus altare sepultum.

* alias immensa pecuniæ quantitate.

26 Placuit non incongrue de venerabilis hujus Patris virtutum miraculis, quæ majorum nostrorum veridica relatione memoriæ sunt prodita, succincta narratione perstringere. Nam eadem nocte, qua Domino ipsum ad se vocante, decessit, famulo suo qui vinctus catenis ferreis in carcere tenebatur, in amictu adeo candido apparuit, ut carcer ex eo immenso lumine resplenderet vincto stupente, et super claritate vultus sui, admirante. Ad quem vir Dei: Surge velociter, et vade ad Fratres meos Teplenses, et annuntia eis, ne amodo sint solliciti de mea redemptione, quia jam de hac vita in confessione Christi migravi; et ut corpus meum hinc ad claustrum delatum, ibidem mandent ecclesiasticæ sepulturæ. Hæc et his similia viro Dei dicente, vincula omnia famuli, quasi manu artificis, illico sunt soluta. Qui surgens, et stans super pedes suos, ad Dominum suum dixit: Ecce faciam, sicut præcepisti mihi. Sed quomodo carcerem clausum egrediar, adhibitis undique custodibus, et vigilibus custodias noctis super muros claustrum observantibus? At ille: Qui B. Petrum a vinculis solutum abire fecit illæsum, ille te in viam pacis ad claustrum ducet. Et his dictis, disparuit homo Dei. Porro famulus æstimans se visum videre, revolvebat in mente, quidnam esset facturus. Et tandem ad se reversus, impresso sibi signaculo sanctæ Crucis, de altissima turri per fenestram se submisit ad ima, qui in ipso casu, quasi portantium vectus manibus, illæsus evasit, gratias agens Deo, qui eundem eripuit de tribulationibus et custodivit illæsum. A carceris itaque dira custodia famulus sic ereptus, surgit ocius, et arrepto itinere, festinanter venit ad claustrum, ubi Abbati et fratribus in unum convenientibus, narravit per ordinem universa, quæ acciderant, et qualiter apparitione Fratris Hroznatæ in carcere, a vinculis fuerat absolutus.

Famulo suo apparet carceri incluso, quem liberat.

E

F

27 Fecit et aliud signum insigne vir Dei, jam in tumultu requiescens. Etenim lampades vitreæ, inter majus altare, et sepulcrum ipsius eminus plenæ oleo dependentes, ceciderunt in terram, et ad pavementum lapide stratum allisæ, absque fractionis detrimento integræ remanserunt e. Talia quidem plurima, fide non refragante narrari et commemorari possent si promissi compendii studia non arcerent, ut vivere credatur in cœlis, qui tot miraculorum insignis coruscat in terris.

Lampades vitreæ servantur in lapsu illarum.

e

28 Hujus igitur venerabilis Patris, Fratres, sic annuam recolamus memoriam f, ut fiat nobis ejus imitatione continua. Sic ejus meritis gratulemur, ut in præsentis seculo necessariis non destituamur

Annua B. Hroznatæ memoria.

f

EX IMPRESSIS.

stituiamur auxiliis, et in futuro sempiternis perfruiamur gaudiis, per opem et gratiam Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit, et regnat Deus, in secula seculorum, Amen.

ANNOTATA.

a Istius loci jam superius habita fuit ratio.

b *Balbinus legit: tractus in Teutoniam, carceri, etc. De occisoribus jam dictum.*

c *Balbinus: pro grege suo.*

d *Plura de hoc Joanne in Commentario prævio. Videtur autem ideo dici hoc loco Teplensibus B. Hrosnata eum præfecisse, quia fortasse tamquam fundator loci et monasterio Strahoviensi ipsum acciri curaverat.*

e *Simile quid habes in Vita S. Joannis Gualberti supra pag. 347, num. 127.*

f *Hinc partim probavimus antiquissimum Beati cultum, num. 6 Commentarii prævii.*

DE S. BONAVENTURA

S. R. E. CARDINALE

EPISCOPO ALBANENSI, ECCLESIAE DOCTORE,
ORDINIS S. FRANCISCI.

J. B. S.

LUGDUNI IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti nomen, cultus, reliquiæ, ætas,
annus et dies obitus.ANNO
MCCLXIV.

Lugdunum
sacro deposti-
tu spoliatum
1562.

C

Lugdunum Gallia civitas longe celeberrima, innumeris tum insignium Martyrum, tum aliorum Sanctorum sacris exuviis ditissima, atque idcirco in Actis hisce nostris toties descripta et laudata, eo etiam titulo illustris fuit quod sanctissimum Ecclesiae Doctorem Bonaventuram apud se per tria ferme secula depositum habuerit, donec anno sexagesimo secundo supra millesimum quingentesimum (alii tamen notant 1561) a viris Belial, organis satanæ, qui maniae suæ speciosum reformatæ fidei nomen obtendebant, sacræ istæ reliquiæ (capite dumtaxat barbariei subducto, quod seorsim asservabatur) igne in publico succensæ sunt, jactatis in profluentem Rhodanum cineribus, ut habet Commentarius de rebus cænobiî S. Bonaventuræ apud Raynaudum in Indiculo pag. 202; vel in Ararim, ut scripsit Possevinus, immanis tragædiæ oculatus testis, in suo Apparatu, verbo Bonaventura; certe non in Danubium, quod perperam scripsit Petrus Rodolphus, pluribus infra conveniendus. Utut fuerit, id certum est, privatos ex eo tempore Lugdunenses venerandis illis pignoribus Sancti in paucis inclyti, cujus hic gesta illustranda suscipimus, ducto a nomine exordio, in quo satis mira est scriptorum varietas.

Quam varie
referatur no-
men;

2 Non displicet Raynaudi sententia, sic elogium suum ordientis: S. Bonaventura, cognominatus a felici S. Francisci de eo prædicatione (nisi malimus dicere, a felici per ejus intercessionem conva-

lescentia) Joannis nomen in sacro lavacro tulerat, ut docent veteres codices, in quibus JOANNEM nominari testatur Galesinius (*poterat antiquiores adducere.*) Et fortassis, pro multorum usu in nominibus nectendis, dictus est Petrus Joannes, vel Joannes Petrus. Nam auctores Mallei maleficarum, qui Sancti viri ævum propius attigerunt, scribunt verum nomen ejus fuisse, Petrus de Bonaventura. Hallucinati autem sunt Gerso atque Trithemius, cum dixerunt, nomen ejus proprium fuisse Eustathium, ex quorum auctoritate ea nomenclatio in quosdam sacri hujus Doctoris tractatus, seorsim editos, irrepsit. Aptius dixissent nominatum fuisse Eutychium: sic enim a Græcis, idiomate suo vulgatam Bonaventuræ appellationem exprimentibus, nominatus reperitur in œcumenico concilio Lugdunensi. Sed de nomine satis. Cognomen ei fuit Fidanza; patria Balneoregium in Tuscia; ibi enim patre Joanne, matre Ritella natus est, annis ante S. Francisci obitum quinque, ut infra suo loco fusius.

3 Sancti hujus Seraphici Doctoris quam admirabilis fuit vita et sublimis doctrinæ præstantia, quam insignes pro Ecclesia labores, præsertim in congregata œcumenico concilio, præsentem Gregorio PP. X, ad reducendos Græcos suscepti, quam pretiosus denique in conspectu Domini obitus; tam insolita multis visa est dilatio honorum cælestium, tot titulis tanto viro debitorum; utpote qui post ducentos et amplius annos ei primum decreti sunt a Sixto IV Pontifice maximo anno 1482, præmissis de more operosis et accuratis disquisitionibus, nec non numerosa oratione, ab Octaviano de Martinis Sinuessano, juris utriusque doctore, habita coram prædicto Pontifice ac cœtu Cardinalium; quam demum secuta est sollemnis canonizatio xviii Kal. Maii, diu postquam facta esset sacri corporis translatio, quæ annis post obitum centum et sexaginta contigerat, nempe anno 1434, Martii die xiv, quæ hodie in

quam sero
elevatus et
canonizatus
sit;

Ordine

A Ordine anniversaria celebritate recolitur. Hæc paucis præmonere visum est, ne cui mirum videatur, in tam paucis, iisque recentioribus Martyrologiis tam illustris Sancti memoriam annuntiari; ut illud taceamus, a diversis, quasi studio, diversos dies selectos, aliis scriptoribus XIII, aliis XIV, aliis denique XV Julii signantibus; quam controversiam sub finem hujus paragraphi expediemus.

unde et prior in Martyrologiis memoria.

4 Et primo quidem pauci codices Usuardini, in novissima nostra editione citati, qui de ipso meminerunt, servant diem XIII, nimirum Strozianus et Grevenianus, in quorum primo refertur in hunc modum: Lugduni, depositio S. Bonaventuræ Card. episcopi Albanensis, Ordinis Minorum; quæ verba a Maurolyco eodem die XIII descripta sunt. Paulo uberius est Greveni elogium: Lugduni Galliæ, depositio S. Bonaventuræ episcopi Albanensis, S. R. E. presbyteri Cardinalis, Ordinis Minorum: qui vita, ingenio et scriptis (dum in his ista studet illuminationi intellectus, ut totum referat ad religiositatem et pietatem affectus) plurimum Christianam religionem illustravit, Seraphique non immerito sortitus est nomen. Hujus festum servatur Dominica secunda mensis Julii. Et hæc quidem vere: nam usque ad Sixti V tempora certo mensis Julii diei affixa non fuit S. Bonaventuræ festivitas, ut in confesso esse existimo, quidquid nobis oggerat Vineæ S. Francisci, in Vita S. Bonaventuræ fol. 194, Julium PP. II diem istum XIV Julii determinasse; quod verum non esse, ex ipso Sixti V diplomate num. 15 clarius intelliges, ubi plura ad Sancti cultus solennitatem adjecta invenies, atque inter alia quod Sixtus idem Pontifex Balneoregienses hortetur, ut eo die a servilibus operibus abstineant; universis autem Christi fidelibus varias Indulgentias elargiatur, quæ in præfata decretali videri possunt, a successoribus non parum ampliata.

Errores nuperi Legendæ Galli,

5 Pro XIV Julii nullum codicem Usuardinum reperio præter unum Danicum, ad usum PP. Minorum concinnatum, cui annuntiatio ad marginem eo die recenti manu adscripta est, haud dubie post Sixti V determinationem. Felicius utroque die Sanctum refert, sed XIV cum brevi elogio, quo Galesinio visum est, ipsum Eustachium Bonaventuram appellare, cujus reliquam phrasim describere opus non est, cum nihil præter vulgaria contineat. De scriptoribus, qui Sanctum XV obiisse recte asserunt, paulo inferius sermo recurret. Hic obiter notatum velim, errasse nuperum Legendistam Gallicum, dum rotunde asserit, factam a Sixto IV Sancti canonizationem anno 1482, in hebdomada paschali, die sabbati incidente in XXIX Aprilis: id enim diploma ipsum manifestæ falsitatis revincit, dum diserte signat XVIII Kal. Maii (ut infra demonstrat ipsum instrumentum) qui est Aprilis XIV, quique concurrit non cum sabbato sed cum Dominica in Albis, Paschate ipso cadente in VII Aprilis. Quod autem subdit, festum ipsum Canonisationis a PP. Franciscanis annua solennitate XXIX Aprilis celebrari, non video ubi repererit: Acta enim nostra in margine perperam allegantur. Sed nos ad cultum spectantia prosequamur.

et Saussay in Martyrologio Gallicano:

6 Describendis elogiis tempus sumendum non est; in omnium manibus versatur Arturi Martyrologium, in quo tam longa scriptorum series textitur, ut pene fastidium legenti pariat. A Saussayo nonnulla mutuare decreveram; ast is vel in principio studiose aberrat, dum sic incipit: Transitus gloriosus S. Eustathii, cognomento Bonaventuræ, quem alii verius Joannem a patris nomine constantissime appellatum testantur; Bonaventuram vero,

consimili vocabulo per Eutychium Græcos reddidisse, ut jam nunc observatum est. Non magis ad veritatem accedunt ea quæ subjungit, pene puerum in Ordinem Fratrum Minorum beati Francisci adscriptum, nisi matris quaecumque votum perperam velis intelligi pro susceptione religiosi habitus, quem anno primum ætatis secundo et vigesimo induisse, scriptores omnes unanimiter tradunt. Hujusmodi quoque est quod sequitur, Græcos cum suo Imperatore venisse ad concilium Lugdunense. Cetera non percurro, neque aliunde S. Bonaventuræ eucomia conquirenda censeo, quam ex oratione Octaviani jam laudati, et ipsis summorum Pontificum diplomatibus infra suo loco subjiciendis; neque aliunde magis probandum censeo celeberrimum hodie et receptissimum in tota Ecclesia sanctissimi Doctoris cultum.

7 Ast illud prætermittere non valeo, quod ipsi alienis verbis apposite concinnavit laudatus etiam supra Raynaudus pag. 203 his verbis: Ego idem illi elogium lubens panxerim, quod Basilio Magno S. Ephrem: in eum enim perbelle cadit, si solum Bonaventuræ nomen appingas: Bonaventura vere gressus est virtutum, liber laudum, vita miraculorum; qui in carne gradiens, spiritu incedebat, communemque cum aliis in terra vitam degens, superna contemplatione: beryllium plectrum mysticæ citharæ, regionem sanctorum angelorum oblectans: certus agnus matricis vitæ, Spiritus sancti agrum ac hortum illustrans, desiderio atque amore exultans, ac florem ex ima radice pretiosissimæ crucis decerpens: præsepe sacrorum dogmatum, lingua verborum, præmium rectarum atque utilium cogitationum, demergens seipsum in profundum Scripturarum, et præclaram inde margaritam exhaustiens, racemus ornatus divinæ vitis, cœlitus divinam dulcedinem enuntians, membrana pulchra divinæ sapientiæ, quæ de cœlo divinas elementorum impressiones accepit; optimus regni supremi campus, qui Deo fructus producit justitiæ, collis variis ornatus floribus mystici roseti, cujus odor in ipsum cœlum redolet ac spirat, qui clamat in Domino grata cantica, et accipit in cœlis coronas. Hactenus Ephrem apud Raynaudum.

aptius apud Raynaudum elogium.

8 Sacras porro S. Bonaventuræ reliquias jam ab iconoclastis nostris sacrilege temeratas, combustas et dissipatas diximus; sic tamen, Possevinus verbis auctor, ut caput sive cranium servatum sit, opera pii religiosi ejusdem Ordinis, quem et hæretici miris cruciatibus affecerunt, ut ejus ecclesiæ thesauros, hoc est vasa sacra promeret, id quod constanter tacuit: quæ eadem ab aliis etiam referuntur, ut proinde nullæ Sancti reliquiæ aliæ per orbem Catholicum venerationi expositæ sint, nisi quæ ante annum illum 1562 ab sacro corpore fuerant avulsæ post annum 1434, quo facta est elevatio et ad novum templum translatio. Recte igitur notavit Waddingus ex Rodulpho ad annum 1274 num. 22, ante jam dictum sacrilegium, Franciscum Samsonem, Ministrum generalem, tunc cum fieret canonisatio, S. Bonaventuræ cultorem præcipuum, detulisse in Italiam brachium ejus, quod hodie quoque conspicitur in cathedrali ecclesia Balneoregii. Subdit vero, a Carolo Francorum rege excerptam esse unam ex maxillis, quæ hodie dum Parisiis, vel potius ad Fontainebleau honoratur; at quis iste Carolus fuerit, nobis divinandum reliquit. Venetiis, ita pergit ex eodem Rodulpho, haberi in veneratione mediocre os corporis ejus, testatur Michaël Hinder, Teutonicus cælator, qui cum Rege, reliquias extrahente, aderat.

Superstites reliquiæ ejus,

F

AUCTORE
J. B. S.

quem natum
statuimus
anno 1221,

B

mortuum xv
Julii 1274;

C

quidquid alio
die colatur.

Qui istum *Linderum* noverit, sciet a quo *Carolo* prædictæ reliquiæ acceptæ fuerint : Octavum ego istius nominis fuisse crediderim, utpote cujus temporibus facta fuerat earum exaltatio. Sed jam reliqua expeditamus.

9 De Sancti ætate mirum est controversiam superesse posse, postquam res ea toties discussa est ; idque adeo mirandum magis, nuperum *Ordinis Legendistam* *Belgicum*, eodem in opere tam opposita tradidisse, ut *xiv Martii* asserat, *S. Bonaventuram* obiisse *xiii Julii*, anno 1274, ætatis 53 ; ad *xiv Julii* autem obitum consignet *xv Julii*, ætatis 51.. Ne hic in refutandis singulis longius evagemur, constantem video scriptorum omnium opinionem, natum esse Sanctum anno 1221, quinquennio ante felicem exitum *Seraphici Patris Francisci* ; nec minus constans est eorundem omnium consensus, vitam finivisse medios inter labores, quos in concilio *Lugdunensi* susceperat, idque ante ipsius synodi finem, cum ipsa adhuc durante, solemnissimo funere elatus sit. Atqui dubium prorsus non est, quin synodus illa habita et conclusa sit anno 1274, quid igitur disceptandum superest de anno ejus obitus, aut quomodo *Bzovio* et tot aliis a *Waddingo* citatis, incidere potuit, mortem Sancti differre ad annum 1275 ? Jam vero cum proxime demonstraturi simus, mensis *Julii* xv prædictum obitum omnino innectendum esse, plane sequitur, *S. Bonaventuram*, si natus est anno 1221 ante xv *Julii*, vixisse annos 53 integros, adeoque mortuum anno ætatis 54 ; si serius eo anno 1221 in lucem prodiit, annos istos non complevisse, sed adhuc fluxisse annum 53. Paulo aliter totius vitæ rationem subducit *Waddingus* ad annum 1243 num. 5, sed nec ipsi certior basis, quam quæ a nobis substrata est.

10 Par occurrit scriptorum diversitas circa diem quo Sanctus vere facto functus sit. Plures recitat *Waddingus* cum *Chronicis* et *Breviario Ordinis*, *Octaviano*, *Maurolyco* et aliis distincte notantes *xiii Julii*. *Ribadineira* et recentiores alii *Romanum Kalendarium* secuti, non possunt non signare hunc, quo hodie colitur, diem *xiv*. At melius alii cum *Rudolpho* et *Galesinio* historiæ *Lugdunensis* concilii pressius insistunt : scribit enim ille qui rebus omnibus interfuit, et consilii ipsius historiam texuit, in hæc plane verba apud *Waddingum* ad annum 1274 pag. 392 : Eodem anno (1274) et mense (*Julio*) die *Dominica*, decima quinta ejusdem, hora matutinali, obiit claræ memoriæ *F. Bonaventura Albanensis episcopus*... qui sepultus est in ipso die *Dominico*, in loco *Fratrum Minorum Lugduni*. Equidem non video qui, et a quo clarius et certius exprimi potuerit dies de quo quæritur, quem alii signant per ejusdem mensis *Idus*, quæ et ipsæ omnino incidunt in diem *xv*. Rursus si ad computum certum res revocatur ; eum eo anno 1274 littera *Dominicalis* fuerit *G*, atque eadem initialis mensis, juxta canonem *Gratia Christicolæ*, etc., patet evidenter, primum *Julii* diem fuisse *Dominicum*, et consequenter *Idus* ipsas seu *xv*. Si igitur, teste *Concilii* historico, *S. Bonaventura* obiit in *Dominica*, obiit certissime die *xv*, quod et ipsemet diserte enuntiat.

11 Frustra hic modo quæsieris, cur igitur annua Sancti festivitas, dum ad certum diem a *Sixto V* revocata est, quæ ante secunda *Julii* *Dominica* ex *Sixti IV* præscripto celebrabatur, vero isti obitus diei affixa non fuerit, qui nullo alio Officio tunc impediabatur ? Cum rarissimum sit, Sanctorum festa, quæ transferuntur, anticipari, quod ferme in solo *S. Dominico* accidit ; qui ob occurrentem v *Augusti*, qua die mortuus est, *Beatissimæ Virginis* solennitatem,

ad *iv* ejusdem mensis retractus est. Id adeo magis etiam urgeri potest, quod inde orta sit ea turbatio, ut Sancti duo propriis diebus depulsi sint ; nam ob festum duplex *S. Bonaventuræ* *xiv Julii*, in sequentem, seu diem *xv* differri debuit Officium *S. Henrici* Imperatoris, quem constat, alicubi saltem, cultum *xiv Julii*, licet jam supra ostenderimus vere obiisse *xiii Julii*. Frustra, inquam, hæc modo quæsieris, quandoquidem tam variantes tui fuerint circa determinatum *S. Bonaventuræ* obitus diem sententiæ ; his vero jam ita stabilitis, cum antiquior fuerit universalis in Ecclesia *S. Bonaventuræ* quam *S. Henrici* cultus, non facile absque gravi incommodo mutatio induci possit. Sed de his satis dictum est, paulo gratior erit. brevi secutura *S. Bonaventuræ* gestorum series in annos suos distributa, quam satis neglectam invenio, præcipuis scriptoribus unice ferme intentis ad colligenda doctrinæ virtutumque præconia. Et de virtutibus quidem satis multa inferius suggerentur, habe hic paucis doctrinæ elogium.

§ II. Judicia variorum scriptorum de S. Bonaventuræ doctrina.

Non parum exorbitant recentiores aliqui encomiastæ, dum summorum Pontificum *Sixti IV* et *V* aliorumque probatorum scriptorum placitis, de Sancti doctrina minime contenti, nihil ab eo scriptum volunt, quod ex Christi Servatoris sacratissimis vulneribus haustum non sit, quasi in Sanctis nihil mediocre, nihil humanum reperiatur, sed miraculosa, prodigiosa, portentosa omnia ; quæ, ut a concionatoribus, ornari patimur, sic ab historica sinceritate omnino abesse vellemus. Miratus sum præ ceteris dictum scriptorem istum *Belgam*, auctorem *Legendæ* alicujus *Franciscanæ* vernaculæ, cui titulum fecit : *Vinea S. Francisci*, de qua pluribus agam ultimo hujus *Commentarii* paragrapho. Clamat is sæpe, *S. Bonaventuram* semper sub *Crucis* arbore studuisse, nihil mandasse litteris quod inde revelatum non sit, aut ex sacris Christi plagis non suærit, adeo ut fol. 187 verso, col. 2 comminisci non dubitet, visum *Romæ* in augusto summi Pontificis et Cardinalium consensu a *S. Thoma* *S. Bonaventuram*, priusquam de propositis sententiam diceret, cingulo aut cinctorio fune tenuis sacris istis vulneribus immersum, unde doctrinam suam omnem plenius haustibus depromeret. Ibidem ait, *S. Thomam*, quoties ad *S. Bonaventuram* accederet, toties ipsum per ostii cellulæ rimam vidisse radiis, ex ejusdem crucifixi plagis immissis, sic illustratum, ut omnia scribenda inde in ejus calamus quodammodo defluerent ; atque id genus alia, quæ ego ut pie potius cogitata considero, quam ad sinceram veritatem exacta.

13 Et vero vel summorum Pontificum *Sixti IV* et *V* de sancti Bonaventuræ scriptis et placitis testimonia, in ipsorum diplomatibus inferius recensenda, accommo sensu accipienda esse, minime dubium videtur, ne alioquin canonizata (ut voce notatur) et sacris ipsis divinis cloquiis æquiparata intelligamus Sancti ipsius dicta et asserta singula, quod nemini hactenus, saltem sensato, in mentem venisse existimo. Summæ auctoritatis pondus aliquod accessisse ex relatione ejus inter eximios et præcipuos Ecclesiæ Doctores, quales agnoscimus *Ambrosium*, *Hieronymum*, *Augustinum*, *Gregorium* et alios, haud equidem inficior, quidquid hæretici obloquantur ; ast immensas illas panegyrum superjectiones, nemo ægre feret, opinor, si licet adoptandas non censeam. Optimorum scriptorum, præsertim *Gersonis*,

encomia

Omissis ele-
giis exorbi-
tantibus,

sufficient
Sixti IV et *V*
encomia ;

A encomia aliquot collegit Galesinius, suo loco referendus, sed sparsim ac truncatis hinc inde textibus, quos paulo integrioribus reddidit Henricus Sedulius, in historia sua Seraphica, præcipuos Ordinis Sanctos, eosque inter quinto post S. Franciscum loco, S. Bonaventuram nostrum illustrans, ex quo ea decerpam, quæ ad veram Sancti Doctoris ejusque doctrinæ æstimationem sufficiant.

et quæ ex
variis scrip-
toribus,

14 Sumit ipse exordium ab Hartmanno Scheydel, historico Noriburgensi, in sexta ætate mundi Vitæ S. Bonaventuræ compendium adducente, quod ego tanti esse non video, ut quæ habet, non melius ab aliis explicentur. Neque S. Francisci testimonio utar, quod ipse ex concionatore Pclberto de Temeswar descripsit, quasi is Spiritu sancto inspiratus, de ipso Bonaventura prophetaverit, quod futurus esset magnus vir in Ecclesia Dei, et quod per ipsum religio sua magna sanctitate cresceret: neque enim ea hactenus, ut paragrapho sequenti dicam, tam indubitata reperi, ut in controversiam vocari non possint. Magis placent Sedulii ipsius ad benevolum lectorem verba: Audit, inquit, Doctor Seraphicus; quia is, ex Ordine Seraphico, tum etiam quod incendi voluit, et igne divino fervere, aliosque deinceps inflammare. Auribus non studuit aut famæ, sed moribus componendis et vitæ; ardere prius illi decretum est, et ignem esse, uti propius accederet ad Deum, et conformior illi qui ignis est, non lucere tantum; verum ut lux ignem comitatur, ita fuit etiam lucerna lucens in domo Dei. Dilaudatur hoc nomine: quidquid intellectus lumine potuit capere, igni et amoris divinæ caritatis applicuisse.

B

collegit Se-
dulius.

15 Sequitur in ipso Sedulio Alexander de Hales, primus S. Bonaventuræ in altioribus disciplinis magister, cujus laudatio, ad mores magis quam ad doctrinam pertinens, adeo huc non spectat, ut magis prætermitti non debeat, præsertim cum toties in aliis instrumentis, infra referendis, producat, etiam a S. Antonino Archiepiscopo Florentino, cujus locum ibi citat Sedulius in hæc verba: S. Bonaventura, sicut in luminibus scientiarum, et maxime in Scripturis sanctis, videbatur mira capacitate; ita et in devotionis gratia continuum sumebat incrementum: siquidem omnem veritatem, quam percipiebat intellectu, ad formam orationis et laudationis divinæ reducens, continuo ruminabat affectu. Atque ad eam utriusque potentia, intellectus nimirum et voluntatis informationem potissimum collimant quæcumque de Sancto celebrant, tum dicta sæpius oratio Octaviani Sinuessani, tum summorum Pontificum Sixti IV et V diplomata, tum denique Petri Galesinii Vita, non semel, uti supra dicebam, Gersonem Parisiensis Universitatis famosissimum Cancellarium allegans, cujus primum verba recitantur ex libro de Examinatione doctrinarum, apud eundem Sedulium:

præsertim
Joannis Ger-
sonis,

16 Si quæretur, inquit, a me, quis inter ceteros Doctores plus videatur idoneus; respondeo sine præjudicio, quod Dominus Bonaventura: quoniam in dicendo solidus est et securus, pius et justus et devotus. Præterea recedit a curiositate quantum potest, non immiscens positiones extraneas, vel doctrinas seculares, dialecticas aut physicas, terminis theologicis obumbratas, more multorum; sed dum studet illuminationi intellectus, totum refert ad pietatem et religiositatem affectus. Unde factum est, ut ab iudevotis scholasticis, quorum, pro dolor! major est numerus, ipse minus exstiterit frequentatus; cum tamen nulla sublimior, nulla diviniore, nulla salubrior atque suavior pro theologis sit doctri-

na; de quo vere dicitur illud Christi de Johanne: Erat lucerna ardens et lucens. Rursus ubi libros legendos examinat idem Gerson, præcipuum suum numerat S. Bonaventuram: ille enim, verba ejus sunt, singulariter inter omnes Doctores Catholicos, pace omnium salva, videtur idoneus et securissimus ad illuminandum intellectum et inflammandum affectum.

AUCTORE
J. B. S.

17 Tertium adjungo testimonium ex Gersonis epistola de laudibus doctrinæ S. Bonaventuræ, apud eundem Sedulium: Ignem veni mittere in terram, dicebat Christus, et quid volo, nisi ut ardeat? In dextra nempe Dei est ignea lex, cujus eloquium ignitum est vehementer, cujus oculi sunt sicut flamma ignis; cujus præco Joannes dictus est, lucerna ardens instar Eliæ. Considerans ista noster Eustachius, Dominus Bonaventura voluit esse Doctor ardens: sciens, quoniam lucere parum est, et sæpe vanum, sæpe noxium; quoniam scientia inflat, et dæmonium facit; quid enim dæmon interpretatur, nisi sciens, sed absque caritate? Sortitus est idcirco, secundum laudem vitæ suæ pariter et doctrinæ, nomen ipse Bonaventura, ut antonomastice Doctor Seraphicus nominetur. Sint alii Doctores qui dicantur Cherubici; Bonaventura verissimo nomine Seraphicus simul et Cherubicus est: quia inflammat affectum, et erudit intellectum; reducit et unit ad Deum per amorem excitativum, dum alii multi divaricant et dispergunt intellectum. Atque hæc satis ostendunt, quanto apud Gersonem in pretio fuerit S. Bonaventuræ doctrina.

summi S.
Bonaventuræ
admiratoris;

E

18 Quæ ibidem adfert Sedulius ex Marco Antonio Coccio Sabellico, id solum probant, Clementem PP. IV ingenio, doctrinæ, addamus et morum sanctitati detulisse plurimum, cujus existimationis luculentius argumentum præbere non potuit, quam dum vacante in Anglia sede Eboracensi, electione autem ad jus Pontificium devoluta, nullum inveniret S. Bonaventura digniorem, quem ecclesiæ isti præficeret; qua de nominatione ejusque tempore in sequentibus agendum erit. Porro Thomæ Bosii testimonia in libro: De signis Ecclesiæ, non tam Sancti Seraphicam doctrinam, quam illustria gesta et miracula respiciunt, illudque imprimis, quod auctor fuerit instituendarum congregationum seu sodalitatum inter viros laicos, qui ad opera pia convenirent, preces certas quotidie recitarent, suosque præfectos haberent perpetuo successionis tenore deligendos, quorum iuvitum Romæ fuerit celeberrima archiconfraternitas, quæ vulgo Confalonis appellatur. Quod autem addit, in provincia Lugdunensi maxime invocari solere Sancti auxilium ab iis mulieribus, quæ gestant uterum, ad miracula spectare diximus, de quibus abunde loquitur Octavianus, ut proinde solum supersit abbatis Trithemii de doctrina elogium hujusmodi:

Sabellici et
Bosii,

F

19 Eustachius, qui et Bonaventura, de Balneoregio natus, Ordinis FF. Minorum generalis Minister, ac deinde Episcopus Albanensis et sacrosanctæ R. E. Cardinalis, Alexandri de Ales quondam auditor et discipulus, vir in divinis Scripturis eruditissimus, et in seculari philosophia nobiliter doctus, ingenio subtilis, et clarus eloquio, vita et conversatione devotus, atque sanctissimus. Cujus ingenium, dotem naturæ et vitæ puritatem præceptor ejus Alexander contemplans, dicere solebat: In fratre Bonaventura Adam peccasse non videtur. Scripsit multa et profunda et devotissima opuscula, quibus ardentia verba proferens, non minus affectuum legentis in Christi amore accendit, quam intellectum do-

item Trithemii,

AUCTORE
J. B. S.

etrinis sanetis illuminat. Omnes enim sui temporis Doctores utilitate operum facile præcellit, si spiritum divini amoris et Christianæ devotionis, in eo loquentem attendas. Profundus est, non verbosus; subtilis, non curiosus; disertus, non vanus; flammantia, non infantia verba proferens: unde et seurius legitur, utilius frequentatur, dulcius et fructuosius retinetur. Multi doctrinam proferunt, devotionem prædicant multi; pauci scribendo libros docuerunt utrumque. Bonaventura autem et multos superavit et paucos; dum ejus doctrina devotionem, devotio instruit doctrinam. Si ergo et doctus vis esse et devotus, illius opuseulis esto intentus.

opera ejus
enumeran-
tis.

B

20 Subnectit deinde Trithemius S. Bonaventuræ operum, quæ quidem ad ejus notitiam deveniant, catalogum, cui paucula alia, ad vitæ ferme exitum spectantia pro elogii coronide adjicit, in eo a veritate aberrans, quod Sanctum sepultum velit in ecclesia cathedrali Lugdunensi, quem constat apud suos depositum esse. Sixti Senensis judicium non describo, quod is libros dumtaxat aliquos enumerans, de universa ejus doctrina sententiam non ferat, nisi qua parte asserit, sermones ejus tres et viginti tropologicis sensibus, flagrantissimis sentiis, et abstrusis scholasticæ mysticæque theologiæ arcanis esse refertissimos. Rem demum absolvit Sedulius texendo longe ampliorem elenchum S. Bonaventuræ operum, eo ordine quo Sixti V jussu in tomos grandiores septem distributa et edita sunt anno 1588, quæ hic sigillatim enumerare aut discutere, instituti nostri non est: videantur illa loco indicato, vel apud Bibliographos, vel in ipsismet vulgatis voluminibus. Quod postremo loco ex Henrico Willot a Sedulio profertur, id ex Vitæ instrumentis cumulatius intelliges: nos his ita præmissis ad seriem gestorum Chronologicam utcumque ordinandam accingimur.

§ III. Gestorum Sancti chronotaxis usque ad susceptum Ordinis generale ministerium.

C
Deficiente
recta Vitæ
historia.

Quod superius verbo insinuavimus, mirum plerisque visum fuisse, S. Bonaventuræ canonizationem ad duo et amplius secula dilatam, id et nos mirati sumus, neque adeo minus obstupescimus, neminem unum ex tam illustri Ordine iuventum, qui viri sanctitate et doctrina eminentissimi, gesta, virtutes et decora historica methodo complecteretur, præclara quæque facta cum ordine temporum aliquali saltem ratione connectendo, sic ut digna tanto Doctore Vita præ manibus esset, ubi apud Surium et in plerisque Legendis omnibus nihil ferme reperitur, præter unicam illam Octaviani Sinuessani orationem, quam coram Sixto IV habitam diximus, eamque passim mutilam, iis nempe rescissis, quæ ad historiam non satis spectare existimatum est: nam quod ait Waddingus, paulo pluribus infra conveniendus, Sancti Vitam a pluribus auctoribus scriptam, id qua ratione satis apte intelligi possit, omnino non perspicimus. Ast hic præoccupanda non sunt quæ paragrapho sexto, seu Commentarii hujus ultimo opportunius explicabuntur, id primum modo intendimus, ex monumentis quibuscumque, de S. Bonaventura nobis relictis, gesta præcipua in ordinem aliquem chronologicum digerere, quo fiat, ut uno quasi intuitu Actorum ejus appareat ratio, qua quis facili methodo Legendam seu Vitam ad historicam normam concinnare possit.

D
ex recentioribus oratoribus

22 Atque ut a primis, ut aiunt, unguiculis telam exordiamur, Sancti nativitas et infantia Balneoregii in Tuscia iis verum adjuactis a nonnullis vestuntur, ut singula continuo non persuadeant; ea præsertim in quibus luserunt potius cum Pelberto de Temeswar concionatores, quam ut veram rei gestæ historiam secutos arbitremur. Balneoregii ortum, et a patris nomine Joannem nuncupatum, id utique certum videtur et exploratum: unde Bonaventuræ agnomen quodammodo accesserit, non ita manifestum est. Puerum adhuc gravissime ægrotasse, atque ex sollicitæ matris voto S. Francisco oblatum, sanitatem recuperasse, id vero testatur Sanctus ipse in præfatione ad sancti Propitiatoris Vitam his verbis: Qui per ipsius invocationem et merita, in puerili ætate (sicut recenti memoria teneo) e mortis faucibus erutus, si præconia laudis ejus tæuero, seeleris timeo argui, ut ingratus. Expende, obsecro, verba singula: e mortis faucibus erutum se fatetur, per invocationem et merita S. Francisci, vel, ut ex aliis ipsius verbis infra patebit, ex matris voto ad eundem Sanctum emisso; vota autem ad Sanctos adhucdum vivos dirigere, et ad talium invocationem et merita sanationes impetrari, an in vero Ecclesiæ Catholicæ sensu intelligi queat, doceri cupio.

i

23 Adde vero S. Bonaventuram diserte asserere, factum id in puerili sua ætate, sicut recenti memoria tenebat. Ecquis puerilem ætatem cum infantia recte confuderit? Quis autem virum dicat recenti memoria accepti in infantia beneficii recordari? Atqui in confesso est, S. Franciscum mortalitatem exuisse anno 1226, cum S. Bonaventura vix quinquennem ætatem attigisset, natus anno 1221; viderint igitur encomiastæ non satis accurati, utrum tuto asseri possit, piam S. Bonaventuræ matrem ad S. Franciscum, etiamnum superstitem recurrisse, a quo vivo infans sanatus sit, et ex felici eventu Bonaventura dictus, de quo varia vaticinatus sit, tum in Ordinis sui Seraphici splendorem, tum in universæ Ecclesiæ utilitatem exantlanda, quæ ex id genus panegyris in sacratiora etiam monumenta transierunt. Hæc ego, ut mitissime dicam, tam certis aut vetustis monumentis suffulta non invenio, ut absque ullo examine, tamquam indubitata continuo amplectenda sint. Credant, per me licet, quibus ita visum fuerit, ast ii ægre non ferant, si ad normam nostram Sanctorum Vitas expendamus, falsa a veris, dubia a certis secernendo, salvo semper meliori judicio.

non satis tuto referuntur adjuncta varia,

F

24 At enim qui rem istam, omnium primus, quod sciam, seculo XVI in medium attulit Marcus Ulyssiponensis, ita tum locutus est, ut satis ostenderit, non in vetustis monumentis ea a se reperta fuisse, sed Fratrum suorum traditionibus circumferri solita, haud dubie ex nonnullis ferventioribus concionatoribus, quorum palato nuda veritas sapere non adeo consuevit, tum potissimum, cum extollendis propriis Sanctis nervosius intendunt. Narrata igitur a Marco, quemadmodum a Pisano acceperat, simpliciori causa agnominis Bonaventuræ Sancto inditi; alii, inquit, aliam istius nominis rationem adducunt, pergitque historiam texere, quam Pelbertus iste de Temeswar apud Sedulium pag. 291 hoc modo exornavit: In pueritia fuit infirmatus usque ad mortem, ejus saluti anxia mater medicorum diligentiam adhibuit; quæ spe salutis frustrata, S. Francisci imploravit suffragia, devovens ipsius religioni illum, si sanum reciperet, et, ut fertur, pia mater ipsum ad beatum Patrem Franciscum, tunc viventem adduxit, et ut sua oratione sanum sibi hunc filium redderet, reverenter et humiliter, ac devotissime supplicavit. Beatus autem

a Marco Ulyssiponensi exornata.

pater

A pater Franciscus, cum ad Deum lacrymose suspirasset, ecce subito puer sanus exsilivit. Ad quod miraculum sanctus Pater, repente infusus Spiritu sancto, exclamavit, o! Bona ventura! exinde hoc nomen Bonaventuræ sortitus est.

Ceterum natus supponitur 1221,

25 *Ex Pelberto totam eam historiam adoptavit Waddingus ad annum 1221, num. 45, verum ex solius istius fide, quem in verbis Italicis Buonaventura lusisse, vehementer fallor, si mecum non videant æqui rerum æstimatores, cum interim talis origo eo nos deduceret, ut fatricogere mur, primum ipsum fuisse cui ea nomenclatio adhæserit, quod a vero alienum esse, certissime ibidem evincit laudatus Waddingus cujus hæc sunt verba: Falluntur sane qui huic sancto viro Bonaventuræ nomen omnium primo inditum suspicantur. Aliorum enim historiæ meminerunt hujus nominis virorum. Hoc nomen illius viri Senensis, Francisco familiaris, et Minoribus propensi, qui velut infra referemus, eisdem struxit habitaculum. Ita etiam appellatus diaconus Cardinalis S. Angeli, creatus ab Innocentio III, anno MCCXII, multis legationibus functus sub Honorio III, et episcopus Portuensis a Gregorio IX designatus. Similiter nuncupati plures alii, hoc nostro Bonaventura priores. Exemplum peremptorium suggerit Mabillonius tomo 3, Analect. pag. 501, ubi Bonaventuram aliquem invenies ministrum ejusdem Ordinis in Provincia 1233, ad quem diploma suum dirigit Joannes archiepiscopus Arelatensis. Quid igitur, obsecro, tot circuitationibus opus est, ut inveniatur origo nominis Bonaventuræ? Illius porro vitam, subdit Waddingus, virtutes et facta auspicabimur ab ejus in Ordinem Minorum ingressu; et nos cum illo temporum calculos supputabimus.*

Ordinem Minorum ingressus 1243;

26 *Fixo itaque ad annum 1221 vitæ principio, quid a Sancto gestum sit in adolescentia, memoriæ proditum non est; sunt qui asserere velint, ut erat elegans litterarum pictor, libros conscripsisse, quos vendiderit, ut fratrum inopiæ jam tum succurreret. Satis conveniunt scriptores in assignanda ætate duorum circiter et viginti annorum, dum Ordini S. Francisci adscribi voluit, adeoque anno 1243; at neque hoc omnino exploratum est, neque scitur ad quod cœnobium sese receperit. Satis habent aliqui indicare, quod almæ provinciæ Romanæ annumeratus sit, testatus in ipso ingressu, materno se voto obstringi, ut pluribus habes infra in Octaviani oratione num. 5. Religiosis institutis probe excultum esse, docuit subsequuta vita integerrima; at mihi quidem satis verosimile non est, quod memorat Marcus, ex quo fortasse desumpsit Waddingus Ordinis Annalista, dum ad dictum annum 1243 num. 10, ita narrat: Librum igitur, quem Pharetram dixit, in ipso religionis ingressu, ex operibus contextit sanctorum Doctorum Gregorii Papæ, Ambrosii, Augustini, Hieronymi, Cypriani, Chrysostomi, Isidori, Anselmi, Bernardi, Cassiodori, aliorumque multorum. Factum non negaverim; at quam stupendum sit, adolescentem tironem jam tum sanctorum istorum Patrum voluminibus evolvendis incubuisse, nemo, me tacente, non intelligit: ut hic fateri cogamur, pia auxesi usos scriptores, qui in Sancto suo, ut nuper innuebam, prodigiosa omnia contemplati sunt.*

sub Alensi studia inchoasse 1254,

27 *Ut gestorum scriem prosequantur, iis prætermisissis quæ ad dictum annum 1243 fusius recenset Waddingus, nos Sanctum peracto tirocinio ad studia Parisios deducimus anno 1244, ea ibi daturum ingenii specimina, quæ ipsum brevi tempore ad tantum doctrinæ fastigium evhent, quantum superiori paragrapho exhibuimus. Quem autem ea ætate*

in severioribus istis disciplinis, et quam stupendum progressum fecerit, primum sub Alexandro Alensi, siquidem is tum temporis adhuc docuerit, aut docere potuerit, deinde sub Joanne de Rupella, abunde explicant Octavianus, Galesinius, infra producendi, aliique; nobis hic sola annorum ratio continuanda est. Obitum Alensis, cum communiori affigit Rodulfus anno 1245, XII Kalend. Septembris, seu XXI Augusti, unde consequitur non toto biennio forte nec anno integro auditorem ejus fuisse aut esse potuisse S. Bonaventuram, id quod operosius explicare conatur Waddingus, contra variorum, ut putat, in hac re hallucinationes, ubi agit de adepta, in Sancto, post Joannem de Rupella, cathedra theologica Parisiensi anno 1253. Ejus verba, ad rerum Ordinem conducuntia describam, ubi cursim indicavero. satis difficile esse S. Thomam Aquinatem Doctoris Alensis discipulis accensere, ubi receptissima utriusque Ordinis opinio, illum toto triennio sancto Bonaventura juniorem admittit, utpote natum anno 1224: de qua re vide Echardum in Bibliotheca Ordinis Prædicatorum tomo 1, pag. 276; qui pagina sequenti alia ad nos solvenda remittit, ex scriptorum Franciscanorum receptissima sententia tantum non insolubilia. Waddingum audiamus.

28 *Waddingi verba huc spectantia desumo ex ejus tomo 2, pag. 55. Ita istic habet: Cathedræ magistrali regendæ cessit hoc anno Joannes Rupella, vir in divinis Scripturis, ut habet Trithemius, eruditus, et philosophia Aristotelica magnifice doctus.... Eo cedente, cura hæc, omnium consensu, et gaudentibus animis delata est ad Bonaventuram Fidantium, usque adeo tunc non sanctimoniam solum, sed doctrinæ splendore prælucentem, ut præclare de eo ita testatus sit Gersonius. Nescio si umquam talem Doctorem, sicut Bonaventuram, habuerit studium Parisiense. Itaque ipso illo tempore vel potius die, quo magistralem cathedram S. Thomas in eadem academia assecutus est, suam etiam ascendit Bonaventura, qui priorem locum adeptus S. Thomæ præ humilitate cessit in laureatu. Recte sane, si hæc omnia ex idoneis auctoribus probarentur, apud quos de SS. Bonaventuræ et Thomæ studiorum communicatione nihil reperitur. Neque de anno quo uterque in ea facultate Doctor et magister declaratus sit, rem plane attingit Waddingus, ut docet Commentarius prævius ad Doctorem Angelicum, ubi non obscure insinuat, supremum illum in schola gradum consecutum anno 1254, imo insequenti 1255, ut aliis placet cum recentioribus bibliographis. Adi, si placet recentissimum Echardum, jam laudatum, ex quo intelliges S. Thomam, non ante annum 1257 magisterii laurcam consecutum. Vide ipsum pag. 479. Melius alios refutat Waddingus Ordinis Annalista, quam rem gestam stabiliat pro dicto anno 1253: magis placiturus, si testes assertorum suorum adduceret seculo XV antiquiores, ad quos solos merito provocat Echardus. Sequentia illius verba audiamus:*

E doctoris laurea donatus 1253.

F

29 *Tempus obtentæ ejus dignitatis, atque annos quibus antea audiit vel docuit, difficulter percipies ex Galesinio, quos etiam alii confundunt. Hic ait, septennium in philosophia et theologia probe addiscendis insumpsisse, deinde septennio fere confecto, Lutetiam Parisiorum ad Alexandrum Alensem venisse; paulo post, Alexandrum annos tres audivisse, postremo, tertio post anno, quam Parisios venit, idoneum ac dignum habitum, qui theologiæ illic interpretandæ munus publicum susciperet ac sustineret. Hæc sane coherere non possunt cum iis quæ supra*

Generatis creatus 1256:

AUCTORE
J. B. S.

ex probatis auctoribus et communi sensu scriptimus, circa Bonaventuræ ortum, et Alensis interitum; hujus discipulatum, et illius magisterium. Natum asseruimus Bouaventuram anno MCCXXI, initiatum MCCXLIII, vel anteriori, circa ætatis vigesimum secuudum; si septennio post confecto venit Lutetiam, quomodo Alensem, anno MCCXLV defunctum, potuit audire? Multo minus post monachatus illos annos elapsos, tribus aliis potuit illius esse discipulus, qui ante tres annos post ejus initiationem e vita decessit. *Sed non unicus hic est Galesinii nævus, quem tanti non faceret Waddingus, si singula ejus placita pari censoria virga excusisset. Sed reliqua ejus verba huic paragrafo finem imponant.*

quæ paulo distinctius ordinantur.

30 Quare ut omnia cohæreant, subsistatque assertum ab omnibus Alensis magisterium, ita dimetiendum tempus, ut statim a tirocinio missus sit Lutetiam, et triennio minus, vel trium annorum particulis Alensi operam dederit, deinde sub Rupellio et aliis didicerit, usque ad septennium, et suæ ætatis vigesimum [imo trigesimum] vel circiter; hiuc imposita cura libros Sententiarum legendi suis consodalibus; demum commissa ei in academia cathedra magistralis. Ita ex aliis rationabilius percipi potest, et clarius dixit Pisanus auctor vetustus: Septimo anno post ingressum Ordinis legit Sententias Parisiis, in decimo anno recepit cathedram magistralem, in tertio decimo anno ad regimen Ordinis est assumptus. *Hæc in annos currentis tum seculi decimi tertii sic distribue, ut annus septimus sit 1250; porro annus decimus connectatur cum 1253, demum tertius decimus fuerit 1256, a quo necesse est fluere octodecim, quibus ex scriptorum omnium consensu, generalis Ministri munere in Ordine perfectus est; nempe usque ad annum quo certissime obiit 1274. Quæ apud Waddingum sequuntur de indole, virtutibus et doctrina S. Bonaventuræ, hic a me commemoranda non sunt, utpote ab Octaviano et Galesinio, ac superius in elogiis abunde illustrata. Seriem nostram prosequimur, sequenti paragrafo ad usque vitæ exitum perducendam.*

C

§ IV. Vitæ sequela a suscepto generalatu ad obitum.

Sub ipsum
regiminis
principium,

Anno jam postremum signato 1256, S. Bonaventuram Parisiis docentem, et ab urbe Roma longe dissitum, ibidem in generali Capitulo in totius Franciscanæ familiæ Ministrum, ordine octavum, annos tunc ut summum natum 34, seu ætatis 35 electum fuisse, ex deducta hactenus serie aperte colligitur, traduntque scriptores unanimiter; utrum præsentem in comitiis ipso Alexandro PP. IV, atque ita suadente, an ex designatione ipsius decessoris Joannis Parmensis, non disquiram scrupulosius. In eo certe exerrant non pauci, quod Parmensi, jam vita functo Sanctum successisse velint; cum certum sit, virum pluribus adhuc annis supervixisse, imo, ut scribit Waddingus, totis triginta et amplius, id quod hoc loco examinandum non est. Ab ipso S. Bonaventura non parum exagitatam constat, quæ omnia in Annalibus operiosus digeruntur præfato anno 1256 a num. 2, ubi præmissis ad tollendos abusos conatibus, puncta accusationum adversus ipsum enumerantur, quibus aliisque molestiis pressus, officio demum cesserit; congregatis Fratribus in die

Purificationis Virginæ ad monasterium Aræcæli, instante Joanne ut absolveretur ab onere, per integros duos dies hæsitatum est circa eundem reassumendum donec Pontifex decrevit, ut ad electionem alterius procederetur; de cujus modo, diversimode narrato, vide Waddingum num. 3.

32 Pergit ibidem Annalista cetera controversiarum capita recensere, ab aliis scriptoribus passim neglecta, quæ Vitæ S. Bonaventuræ præcipuam lucem afferent; a quibus facile abesse patiar Bivarii auctoritatem, quam ex Flavii Pseudodextri illustratione non magnam consecutus est. Quousque autem culpandi fuerint Parmensis socii; quam debitis elogiis extollatur ipse, meritoque a gravi calumnia vindicetur, utpote cum ejus vindiciæ etiam visionibus confirmatæ fuerint; non est nostrum hic prosequi: magis ad rem faciunt ea rationum momenta, a Waddingo expensa num. 16, pag. 126, quibus permotus S. Bonaventura adversus talem decessorem, virum pium et sanctum, durius agere compulsus sit, unde primas easque non modicas difficultates colligimus, quas sanctus Generalis, adhucdum juvenis, explanandas offendit sub ipsum administrationis suæ principium. Acta porro deinceps tribus aut quatuor primis generalatus annis, eo potissimum collimasse existimo, ut quæ turbata in Ordine fuerant aut per contentiones labefactata, suaviter quidem sed fortiter in pristinum disciplinæ rigorem et splendorem paternis monitis restitueret, quemadmodum accurate describit Waddingus sequenti num. 17. Quæ vero subjungit de facta tum primum PP. Augustinianorum unione, susceptoque ab ipsis conformi habitu, malo apud ipsum lectores inveniant, quam ut hic a me referantur.

33 Sedatas porro ab Alexandro PP., urgente procul dubio S. Bonaventura, Parisiensis Academiae discordias, anno proximo 1257 innectit laudatus Ordinis Annalista, una insinuans, quem demum exitum habuerit Mendicantium per famosum Guilielmum de sancto Amore ejusque assecclas oppugnatione. Quanta autem vigilantia, quaque animi fortitudine regendis Fratribus incubuerit sanctus Generalis, docet encyclica ejus epistola, eodem anno Parisiis ad omnes Ordinis superiores data ix Kal. Maii, seu in festo S. Georgii, annitente interim summo Pontifice, ut recte ab eo statuta executioni mandarentur, Picenis potissimum dyscolis in ordinem redigendis intento, quæ ibi vide sis a num. 9. In Gallia potissimum per id tempus commoratus videtur S. Bonaventura, Ordinis gubernacula prospere dirigens, donec iis omnibus diligentèr exploratis, quæ correctionis gladio rescindenda perspiceret, rerum suarum satagens, anno 1260 convocavit in festo Pentecostes, quod incidit in pridie Idus Junii, præcipuos Patres Narbonam, pro celebrandis Ordinis comitiis, inquit ad eundem annum Waddingus num. 11, ubi pleraque gravia et utilia statuta sunt pro universali regimine, per duodecim rubricas seu capitula distributa, quæ ipse quidem distinctius non enumerat, sed legi possunt apud Marcum Ulyssiponensem lib. 2, cap. 12, quo etiam lectores remittendos censui.

34 Actum præterea in iisdem comitiis de cultu variorum Sanctorum; quando et accuratius separatæ dicuntur singulæ Ordinis provinciæ, ibidem recensitæ. Disputat deinceps Waddingus num. 17, de mutata in ea congregatione habitus Franciscani forma, quo spectant hæc Rodulphi verba: Fertur quoque Bonaventura instituisse habitum et caputium, quo nos utimur, a Joanne XXII Pontifice approbatum, veluti distinctivum a quibusdam Fratribus, qui a communi aliorum vita se subduxerant. Demum rogaverunt Patres sanctum Pri-

micarium,

D

contra decessorem aliosque durius agere coactus est;

E

tum anno 1257 et sequentibus Parisiensis Academiae turbas componere.

F

In comitiis 1260 Vitam S. Francisci scribendam suscipit:

A micrium, ut ablata varietate multarum Legendarum, ex diversis historiarum fragmentis, quæ de S. Francisco circumferebantur, gravem et sinceram ipse concinnaret historiam. Quibus licet responderit, plures sibi superesse curas officii, quam ut ad seria studia posset attendere; tandem acquiescens in se assumpsit onus gesta sui Institutoris enarrandi. *Legendam vero istam compilavit anno sequenti 1261 Parisiis, ut ibi Waddingus prosequitur; per totos viginti et amplius numeros, de quibus jam abunde dictum existimamus.* Galliam omnem peregrinatum ait, Italiam etiam omnem peragrassæ, causa restituendæ ubique terrarum Seraphicæ religionis, tunc sensim collabentis; verum quo temporum ordine ea gesta sint, nec ipse discernere potuit, neque nobis hodie promptum est explorare.

1263 Ordinis
visitationem
aggreditur:

B 35 Parisiis hæsisse videtur tota illa reliqua anni 1260 parte et sequentis principio, conscribenda sanctissimi parentis historia occupatus; unde provinciarum visitationem adorsus, Galliam primum percursavit, inde in Italiam progressus, ubi ipsum anno 1263 interfuisse constat translationi S. Antonii Patavini, summa istic solennitate peractæ in Octava Resurrectionis Dominicæ vii Idus Aprilis, ut vide in Annalista ad eum annum num. 14, ubi malim scribi vi Idus, Pascha cadente in ipsas Kalendas. Inde Pisas delatus S. Bonaventura novis præsedet comitiis, in ipso rursus Pentecostes festo habitis xx Maii, in quibus plurima fuerunt prudenter statuta, atque illud præcipue, ut peteretur in Protectorem Ordinis Joannes de Ursinis Cajetanus. Deinde ut omnino dimitteretur cura sanctimonialium Damianitarum sive Clarissarum, quæ ultro præstitam humanitatem et obsequia, libere a Fratribus eisdem impensa, contendebant, hæc et majora ex debito et statuto jure sibi præstanda; atque ita conventum esse inter S. Franciscum et Claram primiceriam, cujus monasterii curam in se suosque Fratres vir Sanctus assumpsit. Visum omnibus id jugum excutere, quod non usque adeo obvium fuit. Reliqua ibidem statuta prosequitur Waddingus, cujus fere verbis utor, verum ea ab Octaviano et Galesinio satis explicata sunt.

1264 sedan-
tur discordiæ
cum Claris-
sis:

C 36 Pergo cum Annalista ad hunc annum 1264 revocante transactionem et compositionem litis arduæ fratres inter et sorores. Obtinuit primum ab Urbano IV S. Bonaventura Cardinalem Cajetanum in Ordinis protectorem. Tum vero petitionem aliam adjecit, ut probaretur decretum Capituli generalis, de rejicienda monialium cura, ac liberarentur fratres a tam molestis et periculosus sororum obsequiis. Annuit Pontifex, utrique instituto peculiarem Cardinalem assignans; ad quos devoluta est contentio, ambobus majus commissæ sibi religionis emolumentum urgentibus. Sopita est controversia dum Ordo uterque ad Cajetani commendationem rediit; a quo suavius composita est inter fratres atque sorores discordia; id enim, ad conservandum inter Ordines, æque a S. Francisco institutos caritatis vinculum, a Sancto impetravit, ut rejectam sororum curam reassumeret, adjecta prius cautione seu declaratione Pontificia, et sua, nulla eis præstari obsequia ex debito sed ex caritate. Pio patri et summo benefactori, non potuit hoc Bonaventura denegare, quamvis doluerit ad secretum malum et occultum periculum, considerans, quam impense laboravisset S. Franciscus, ne quid esset inter sorores et fratres commercii. Urbani IV diploma ad stabiliendam concordiam datum est apud Montem Flasconem xiv Kalend. Septembris anni 1264, cæstatque in Registro Pontificio apud Waddingum pag. 96. Porro

quam caute periculis prospexerit Sanctus generalis, habes in Annalibus ad dictum annum pag. 272.

37 Urbano IV per id tempus, nempe secunda Octobris anni 1264 e vivis sublato, anno proxime sequenti 1265, successit v Februarii Clemens IV, S. Bonaventuræ virtutum ac eruditionis æstimator præcipuus ejusque fautor eximius, adeo ut de eo ad Eboracensem in Anglia cathedram promovendo, eodem ipso anno cogitaverit, ut patet ex Brevi, Bonaventuræ inscripto, datoque Perusii viii Kalendas Decembris anno i apud Waddingum num. 14, cui Panvinus vel Ciaconius in Sancti Vitæ compendio perperam præfixit: Gregorius episcopus servus servorum Dei. Etenim prædictum Breve et ad sacras infulas designationem Clementi adscribunt auctores omnes, nullus Gregorio, cujus tempore nec vacavit cathedra Eboracensis, nec proinde ad Romanum Pontificem devolvi potuit electionis prærogativa, quod plane accidit Clementis IV temporibus, per obitum Godefridi de Kinton circa festum Epiphaniæ 1264, vacua sede relicta usque ad mensem Octobris 1265, quando ejusdem mensis die xv confirmatus est Walterus Giffard, ut habetur in Episcoporum Eboracensium Catalogo; nempe postquam S. Bonaventura prædictas infulas deprecatus esset, victo precibus Pontifice, qui ejus animi integritatem, et dignitatem nobilem contemptum admiratus, tandem subjunxit illud Ecclesiastici: Sta in testamento tuo, et in illo colloquere, et in opere mandatorum tuorum veterasce. Errat igitur Legendista Gallicus, dum ea refert ad annum 1266; cur autem scriptores Angli ea de re tacuerint, aliaque ejus adjuncta vide apud Waddingum num. 13.

38 Ut temporum seriem pertexamus, anno 1266 Minister generalis Bonaventura, sub mense Aprilis convocat Lutetiam Parisiorum ad synodum generalem præcipuos Ordinis Patres, in qua cœptum est publicas haberi disputationes, inquit Waddingus a num. 4, actumque de restituendo Ordinis nitore, et tollendis quibusdam abusibus, quæ ex multiplicata familia facilius irrepserant. Commissa est Sancto Præsidi provincia, ut per suas litteras totius Ordinis inferiores Ministros de gestis decretisque certiores redderet, quarum exemplar refert Marcus cap. 14, et Waddingus hic. Eodem illo tempore, singulari quoque solertia sedare sopireque conatus est Bonaventura discordias inter Minorum et Prædicatorum Ordines exortas, quibus recensendis supersedeo. Atque inde in Italiam denuo reducendus est Sanctus, ubi anno 1269 celebrata memorant nova Assisii comitia, in quibus reipublicæ Christianæ discrimen commendavit consodalium orationibus, et in prædicanda Cruce deputatos ministros sollicitudini, parata tunc nimirum magna in Saracenas expeditione. Quæ ibidem præterea in honorem potissimum Beatissimæ V. M. pie statuta sunt, fusius cuarrat Annalista num. 4, qui proxime sequenti mirum subdit exemplum profusissimæ in afflictum Fratrem Sancti pietatis et misericordiæ; tum vero præclara ejus certamina adversus Geraldum de Abbatis villa, cujus infelicem exitum ex Octaviano et Galesinio intelliges, hic satis sit indicasse, ad hanc circiter annum revocanda esse, quæ contra mordacem hunc Mendicantium osorem gesta sunt.

39 Ad annum 1270 pertinet confraternitatum seu sodalitorum, a S. Bonaventura primum, ut volunt, inchoatorum institutio, de qua citati auctores, et nos obiter superius. Atque id imprimis memoratu dignissimum, quod anno mox subsecuto 1271 accidisse memorant in electione S. Gregorii X, post

discordiam

AUCTORE
J. B. S.

1269 recusat
archiepiscopo-
patum Ebo-
racensem.

E

In comitiis
Parisiensibus in-
stituit publi-
cas disputa-
tiones 1266.

F

Alia usque
ad annum
1271 quo Gre-
gorium X de-
signasse dici-
tur:

AUCTORE
J. B. S.

discordiam Cardinalium, trito versiculo notissimam, jam ad annum tertium protractam : obierat enim Clemens IV xxix Novembris 1268, hoc tamen primum anno 1271, die 1 Septembris renuntiatus est Pontifex Theobaldus, Leodiensis Archidiaconus, absens in Syria, annitente potissimum S. Bonaventura, in ejus electionis adjunctis variæ plane sunt variorum scriptorum sententiæ, a Waddingo juxta receptiorem Ordinis opinionem explicatæ, quas hic discutiendas non suscipimus ; hoc solum monere liceat, præteriri potuisse Petrum Galesinium, cujus auctoritatem non magnopere reveremur. Utcumque tota ea electio et compromissio facta fuerit, id satis innunt communitè prope omnes, agnovisse S. Gregorium, tunc electum, quantum S. Bonaventuræ obstrictus esset, dum Romæ inauguratus die xxviii Martii 1272, anno immediate sequenti 1273, in Urbe veteri circa ferias Pentecostales ipsum in Cardinalium numerum cooptans, non S. Crucis in Jerusalem presbyterum, ut nugatur Vineæ, sed Albanensem episcopum esse voluit ; de qua re pluribus disceptat Waddingus a num. 10.

1273 fit Cardinalis, et sequenti moritur.

B

40 Superest postremus vitæ annus 1274, satis, opinor, stabilitus supra hujus Commentarii § 1, num. 9, ad quem plura reducit Waddingus, hic non repetenda, quippe a nostris, jam laudatis, Octaviano et Galesinio non otiose exornata, omisso tamen ab utrisque prodigio illo de sanctissima Eucharistia, ad modum Viatici, per latus vel pectus suscepta, ex sola Vineæ Franciscanæ fide a Waddingo aliisque asserta, quam historiam, ut candide dicam, ex unius istius libri auctoritate, ut minimum pro incerta habeo, quamdiu vetustioribus aliis et probatioribus monumentis non confirmatur. Quod si cui scriptorem istum tueri lubeat, eo adducetur, ut vel aliud miraculum, de particula sacræ hostiæ, ad ipsum, præ humilitate ad communionem accedere veritum, delatæ, in dubium revocare compellatur, ob miras circumstantias, ab homine nimis facili excogitatas, de quibus nec verbum alibi reperitur. Sed de Vineæ ista operosius agendum erit § 6. Hic obiter dixero, præsidem Lugdunensis Concilii alicubi appellari S. Bonaventuram, tametsi Gregorius Pontifex eidem interfuerit. Id quo sensu commode intelligi possit, docebit Waddingus ; nos Sancti vitam ad annorum seriem, quam fieri potuit, deductam existimamus.

C

§ V. Gesta post obitum S. Bonaventuræ, usque ad Canonizationem et hæc tempora.

Post honorificas Sancti exequias,

Ordinatum hactenus vitæ sanctissimæ decursum coronarunt honorificæ, si umquam, et solemnisimæ exequiæ in ipso Lugdunensi concilio, præsentè cum tota synodo sancto Pontifice Gregorio X, perorante Cardinale episcopo Ostiensi Petro de Tarentasia, ex Ordine Prædicatorum, postea Innocentio PP. V, sumpto themate ex libro 2 Regum cap. 1 : Doleo super te, frater mi Jonatha, quemadmodum danda a nobis Vita seu encomia fusiùs cum Waddingo deducunt. Et hæc quidem rite summaque cum celebritate peracta sunt, at vero nihil a quoquam deinceps tentatum lego, quod ad sacri corporis exaltationem, aut ipsius canonizationem promovendam, aut ad gesta, virtutes, vitæ sanctitatem vel miracula enarranda spectaret, aut ad proëssus instituendos conduceret. Solus, quod sciam, Ecclesiæ jacturam

deploravit B. Franciscus Fabrianensis, mortuus anno 1321, ea nænia leonina, quam inter schedas nostras reperio, hoc principio : O lugubris Ecclesiæ planctus, et plaga dura, defunctus est fons gratiæ frater Bonaventura ! etc., quam typis totam edidit Waddingus ad dictum annum 1274 num. 14, quo lectores denno remittimus. ea sola hic cursim commemorare et in ordinem digerere intendentes, quæ postmodum ad Sancti honorem ejusve cultum, tum a Fratribus tum ab aliis, lento sane gradu, et postulata et pertractata sunt.

D

42 Huc itaque pertinent quæ paucis nuper insinuavimus, sepultam quodammodo fuisse cum corpore Seraphici Doctoris memoriam, ut fatetur Waddingus ad annum 1482, num. 31, his plane verbis : Mirum profecto, quod tanti talisque viri, doctrina et virtute celeberrimi, duabus annorum centuriis dilata sit canonizatio : quippe facta anno ducentesimo octavo ab ejus decessu. Amplissimæ Religionis caput, Academiæ Parisiensis doctor, S. R. E. Cardinalis, de Sede Apostolica in concilio Lugdunensi optime meritis, adeo obscure jacuit, ut neque sui instituti professores, neque consodales magistri Parisienses, neque collegæ Cardinales, neque demum Pontifices Maximi, et præsertim ille vere maximus Gregorius X, a Bonaventura ad summum celsitudinis fastigium designatus, et per quem vicissim, reciproco affectu ille in tantam gloriam excrevit, et sub quo ex hac vita decessit, ejus procurandæ canonizationi se accinxerint, quem tamen aliunde virtutum meritis et miraculorum signis facile judicare poterant coelestibus conregnare. De perenni sanctitatis fama satis testantur Octaviani oratio et ipsa Sixti IV decretalis ; sed moram excusat Officium translationis de quo apud Waddingum : Quamvis autem, ait, canonizatio diu dilata fuerit, tamen quo tardius, eo gloriosius peracta est, omnibus pene Christianis Principibus eam obnixè a Sixto Pontifice postulantes.

videtur sepulta memoria cum corpore,

E

43 Ita prorsus ; ast interim sub humo delituit sacrum corpus totis centum sexaginta annis, in primo sepulturæ loco diutius mansurum, nisi in novam ecclesiam, S. Francisco sacram, quæ postea ipsius sancti Doctoris titulum consecuta est et hodie dum obtinet, transferendum fuisset ; usque adeo verum est, de canonizatione tum necdum cogitatum fuisse. Translationis autem istius, anno 1434 factæ, tam obiter meminere scriptores, ut Waddingus ad dictum annum, ne verbo quidem ipsam attigerit, iis contentus quæ alibi paucis annotaverat, idque ferme solum delibans, ut miraculum tum exhibitum demonstraret, in reperto capite et corde integris, de quibus consentientia non reperio vetustiorum scriptorum testimonia. Eos inter præcipuum numero laudatum alias Bartholomæum Pisanum, ita rem paucis narrantem pag. 89, col. 2, in fine : Hujus (S. Bonaventuræ, de quo ibi loquitur) corpus dum in sacristia esset positum in sepulcro novo, ubi nunc jacet ; corpore redacto in cinere, lingua inventa est sana et integra, acsi fuisset numquam sepulta. Quod fratres videntes, eam in pixide eburnea ponentes, in sepulcro ejus recondiderunt. Ita Pisanus, de sola lingua mentionem faciens.

mere occasionaliter translato 1434,

F

44 Crescit oratio apud Marcum Ulyssiponensem, sub finem cap. 7 scribeantem, in prædicta translatione repertum caput cum crinibus, labiis, dentibus et ipsa lingua integris ; quæ eadem omnia leguntur in Vineæ Franciscana ; non item quod ex Chronicis sese addere testatur Marcus nempe cor ipsum etiam incorruptum inventum fuisse. Aliter loquitur Rodolphus, præteritoque capite et ceteris ejus partibus,

cujus non nullæ partes integræ repertæ dicuntur,

solam

A *solam linguam cordi in pixide eburnea adunavit pag. 94, his verbis: Post aliquamdiu Fratres volentes honorifice corpus ejus tumulo condere, inventa est lingua recens et cor ejus (incinerato corpore) quæ in pixide eburnea condita sunt. Audi modo Waddingum, omnia combinantem anno 1264, num. 22: Et vero silentio prætereundum non est augustissimum miraculum, maximeque insigne, ad sempiternam testificationem sanæ sinceræque doctrinæ, quam et lingua docuit, et litteris consignatam reliquit. Centesimo et sexagesimo enim post obitum anno, cum corpus alio transferendum esset, nec labris, nec dentibus, nec lingua, nec capillis quidem exesis, integrum caput, ac pene spirantis habitu repertum est.... Cor item ejus, incinerato corpore, incorruptum remansisse scribunt Hertmannus Scheydel, Vincentii continuator, et Petrus Rodolphus, cujus verba jam retulimus; de Scheydelii fide et auctoritate non est hic disquirendi locus.*

de quibus
non satis re-
cte statuit
Waddingus.

B *45 Waddingi observationes prætereo, quas paulo majori fundamento subnixas cupercm: etenim prima et potior Bartholomæi Pisani auctoritas, aut nulla est, aut alio quam ad translationem anni 1434, omnino referenda, cum is, juxta Waddingum diu ante illud tempus obierit mortem, nempe, ut ipse vult, anno 1401; quod si ad annum, ut fert ejus epitaphum, 1451 supervixit, sola ejus auctoritas ceteras omnes tantum non evcrtit, utpote qui rei gestæ æqualis, maximam fidem mereatur. De Pisani ætate disputat Waddingus ad annum 1399, an satis recte, viderint ii quorum interest: certe adductum ex palmari ejus opere testimonium de S. Bonaventuræ lingua integra reperta, haud obscure evincit, ipsum ad annum usque 1434, vitam protraxisse; aut fatendum est, librum ejus de Conformitatibus ab alio fuisse interpolatum et auctum; aut demum necesse erit dicere, jam a seculo XIV, utique ante annum 1401, sancti Doctoris corpus translatum fuisse, et in sacristia positum, donec multis post annis ad ecclesiam deportaretur; quo sensu falsum erit, prædictam linguam post 160 annos in eo statu repertam. Hæc et id genus alia, de quibus alibi agendum erit, ad severiorem historicam trutinam a Waddingo revocari oportuit, priusquam tam rotunde et indubitate assererentur.*

C
Multo serius
agere ceptum
de canoniza-
tione;

46 Ceterum prædictis signis atque aliis miraculis quantumvis illustrem Bonaventuram, Lugduni nihilominus tamdiu jacuisse incognitum, jam satis cum Annalista mirati sumus, idque ceteris accedit, quod miraculum sanc augustissimum, ipso quo manifestatum est tempore, certioribus tabulis consignatum non fuerit. De Bonaventura inter Sanctos referendo, per id tempus, nempe circa annum 1434, non egisse operosius PP. Franciscanos, facilius intelligo; ferventibus tum quam maxime ecclesiasticis discordiis inter Eugenum PP. IV et Basileenses, quibus perseverantibus rem talem adoriri non satis opportunum fuisse, nemo est qui non perspiciat, quidquid in Florentino concilio, sancti auctoritatem ad Græcorum unionem non parum contulisse, scriptores aliqui memorent. Nimirum pacatioribus temporibus rescrvabatur Seraphici Doctoris exaltatio, et summo Pontifici ex Ordine assumpto, quo demum sedente, de ejus Canonizatione serio agi ceptum est. Audi Waddingum ad annum 1475 num. 4: Cœpit, inquit, sub hoc tempus renovari memoria S. Bonaventuræ, ita exigentibus virtutum meritis, quæ per eum Deus patrabat, volens ut digne coleretur in terris, quem dudum glorificavit in cœlis. Sixtus ejus doctrinæ valde addictus, libenter opus promovebat, neque ingrate Principes, pro ejus cano-

nizatione deprecantes audiebat; de quibus vide infra Octavianum num. 24.

AUCTORE
J. B. S.

nempe circa
annum 1443.

47 At nusquam uberius de S. Bonaventura loquitur Ordinis Annalista quam ad annum 1482, jam sæpe laudati Octaviani orationem, Sixtinum Canonizationis diploma, aliaque referens, quorum nonnulla a nobis proxime illustrabuntur. Hic locum meretur Oratoris ipsius dedicatoria epistola, a Majoribus nostris ex Ms. codice Corsendoncano descripta, et nusquam, quod quidem sciam, hactenus typis edita, ex qua patebit, quis ad præfatam Canonizationem potissimum pondus et momentum attulerit. Poterat quidem in pauciora contrahi officiosa allocutio, verum cum auctor de Sancto usque adeo bene meritus sit, putavi, verba ejus omnia integre referenda. Titulus est hujusmodi, nescio an ab auctore, an ab alio appositus: Præfatio in orationem Octaviani de Martinis, de Vita S. Bonaventuræ. Vera inscriptio est: Reverendissimo in Christo Patri ac Domino, Domino Juliano de Ruvereo, Senensi episcopo, Cardinali Sabinensi, sancti Petri ad Vincula nuncupato, majori Pœnitentiario, Ordinis Minorum meritissimo protectori, benefactori suo benignissimo, Octavianus de Martinis, ejusdem observantissimus. Captata primum Patroni benevolentia, sic orationem, seu potius orationis præloquium exorditur:

E

48 Expertus mansuetudinem, et comitatem animi tui, ac in me caritatem, ausus sum has meas qualescumque lucubrationes tibi dicere, quas annotandis vitæ cursu, et miraculis Bonaventuræ, jussu tuo curiosius exegi: etsi sciam non eo artificio constare, aut dicendi ornatu splendere: ut dignas lectione tua crediderim, vel ex ea dicatione ornamentum ullum tibi accessurum; satis tamen materiam per se sufficere intelligo, ad detinendum in sui lectione oculos atque animum tuum, qui pro singulari religione, ac pietate, qua beato Bonaventuræ astringeris, nihil libentius agitas, aut dictitas, quam quod ad illius sancti Viri celebritatem, et laudem pertinet, in quo locupletissimum mihi testem meipsum habeo: qui secutus Dignationem tuam, principes et populos occidentis ex Apostolica legatione petentem, incredibili quodam affectu ac desiderio vidi tuam reverendissimam Dignationem teneri visendi sepulcri ipsius Bonaventuræ, quoad Lugdunum pervenissemus: ubi tametsi regni præcipui Præsules, et Satrapes, etiam regio sanguine orti, qui te regio imperio solenni pompa prosequerentur, instantissime urgerent, celerius Regem adeundum, ad quod ipsi regiis litteris urgebantur: non tamen id prius extorquere potuerunt, quam in salutando Sancti sepulcro, et meritis venerationibus iu ecclesia, ubi quiescit, pie persolvendis diem integram contrivisses.

Octaviani de
Martinis Si-
nuessani,

F

49 Quis præterea tantum laboris protulit ad consequendam Bonaventuræ celebritatem? Quis præcipuo studio proprio etiam ære curavit ad Principes, et exterarum nationum nuntios mitti ad procuranda testimonia, atque iustrumenta, quibus Viri sanctitas patentius monstrari posset? Quis denique ipsi Pontifici, in hoc per se aliquando concitato, calcaria urgentiora addidit, ut sepositis etiam aliarum magnarum rerum moliminibus, huic operi vacaret unice, acsi porro ex hoc munere honestari quempianu posse sperasses? Nemo profecto erat cui magis id me debere intelligam, quam Amplitudini tuæ, de me optime meritæ: a qua tot ornamentis, et commendatione ipse essem honestatus. Te etiam interveniente apud summum Principem, in publico

habitz tunc
orationi, in-
fra dandæ,

AUCTORE
J. B. S.

consistorio publice causas defendere et perorare, licet. Tuo in me studio factum est, ut summus Princeps voluerit evocatum me sacro affatu hortari atque efficaciter movere; ut te ad destinatum munus legationis proficiscentem sequerer, meisque officiis, atque consiliis fide prosequer. Præstiti rursus ut ex tam multis et claris Præsulibus, qui tuo latere illustrabantur, nullus me officiorum claritate superaret. Tu mihi præstitisti, ut inter primos fidei, et prudentiæ secretorum tuorum maxime participes existimarer; quem ad res arduas peragendas, ac pertractandas cum Illustrissimis Principibus idoneum iudicares, et destinares. Tu denique effecisti, ut novissime ex tot clarissimis collegis meis uni liceret rem tanti meriti consequi, ut in tanto conventu; quid amplius dicere possum, insignia merita Bonaventuræ percenserem; nbi absoluta oratione, idem clementissimus Pontifex, me ample laudato, professus, me uberrime satisfacisse muneribus; Apostolicam Sedem et suam Sanctitatem minime umquam meis commodis et honestati defuturam polliceretur.

B
præfigendum
exordium.

50 Jure igitur Te, quo possum officio, prosequor, a quo tantum in me favoris, et ornamenti accedit, quantum nec umquam sperare, aut porro optare fas putassem, quod si meorum commodorum in hoc ratio habenda erat; ut omittam quantum splendoris ac nominis Amplitudo tua sit allatura huic meæ lucubrationi, quis te promovet operosius, favet benignius, ornat amplius, donat largius? Nec tamen notam verebor, quod non magis ipsum Pontificem in hoc delegerim, quo nemo religione, vitæ cursu ac sanctimonia, litterarum disciplina, et rectissimis studiis junctis, et Bonaventuræ [studiosior] umquam fuit. Expavescit namque animus, virum divinum, etiam sacro nectare eloquiorum Bonaventuræ perfusum iis meis scriptis detinere, qui tamen honestum duxisset, id accepisse officium: certe pro sua sapientia, et in te charitate, non injocundum erit suæ Sanctitati, nepotem ejus carissimum et familiæ suæ decus, a se beneficia in sui cultores præstare, eoque favore apud patruium, terrarum deum illis adesse, ut ipsi plane intelligant, quod in te præstiterint, tam grata mente, a sua Beatitudine susceptum; quam si id sibi exhibuissent. Accipe igitur, Pater, et Domine mi benignissime, officium meum qualcumque; sed ab animo gratissimo et tibi devotissimo profectum: Te modo, cum scripta relegeris, meminisse velim, ab illo annotata, qui fines patroni causarum excedere nesciat: quæ si ut cetera, a me in te profecta officia, ut opto, laudaveris, etiamsi minus placuerint, erit laborum solatium: si vero delectaverint, maximi præmii loco habendum ducam.

Quo anno
dispersæ sint
ab hæreticis
reliquiæ;

51 Habes in supra dictis et eorum quæ post S. Bonaventuræ obitum usque ad Canonizationem gesta sunt, aliqualem chronologicam seriem, ad quam et superiorem vitæ ordinem reductam exactamque vellem aliquam Sancti historiam, in qua et id verbo explanaretur, quod in principio fieri opportune non potuit, quo nempe anno a furentibus Calvinistis facta sit reliquiarum Lugdunensium sacrilega dispersio; oliis annum 1561, aliis 1562 signantibus. Pendet solutio a mense quo sacrilegium peractum est, et a modo annos inchoandi more Romano vel Gollicano, de quo alibi non semel egimus. Determinatum mensem seu diem necdum reperi, at si res contigerit ante Pascha anni Romani seu hodierni 1562, facile conciliantur scriptores in speciem oppositi: nam

eo anno Romano 1562, quo maxime Calviniana rabies in Galliam Lugdunensem aliasque partes sese diffudit, adhuc obtinebat modus annum ordiendi a Paschate tum in Gallia tum in Belgio, sub Carolo IX cum Romano paulo post compositum; adeo ut si ante Pascha acciderit iconomachia Lugdunensis, adhuc flueret Gallis et nobis annus 1561, anno 1562 in Paschate primum inchoando. Hæc indicare visum est, ne quid uspiam lectorem remoretur.

52 Quæ autem adulto jam ferme XVI seculo, ex eodem ordine Pontifex alter Sixtus V præstiterit, ita explicat ejus diploma, infra producendum, ut nihil hic a nobis addendum supersit. Non minus nota est operum ejus editio, cui Galesinius se allaborasse, haud obscure insinuat. Observari sane potuit, non postremum censeri debere S. Bonaventuræ miraculum, quod tam brevi vitæ religiosæ decursu, tot muniis et occupationibus distracto, tantam librorum copiam post se reliquerit. Reliqua sunt bina decreta Congregationis Rituum data XIII Junii 1693, et XVII Julii 1694: alterum in gratiam Ordinis Minorum de Observantia, flagitante P. Francisco Diaz a S. Bonaventura; alterum ad preces P. Joannis Damasceni Bragaldi, Ordinis Minorum Conventualium, quibus indulgetur, ut PP. utriusque Ordinis recitare possint semel in mense, die festo novem lectionum non impedito, Officium S. Bonaventuræ S. R. E. Cardinalis et Doctoris Seraphici, sub ritu semiduplici, exceptis tamen Adventus et Quadragesimæ temporibus. Superest modo ut ultimo paragrapho auctores præcipuos, qui de Sancto scripserunt, ordine recenseamus, expendamusque.

et quæ ad
nostra tem-
pora subs-
eula sint.

§ VI. Scriptores qui de S. Bonaventura egerunt, et quænam hic edantur.

Superius § 3 dicere cœpimus, mirandum prorsus, quod nemo hactenus ex tam illustri religiosa familia S. Bonaventuræ Vitam historica methodo digesserit; id vero magis mox patebit ex eorum enumeratione, quos de Sancto egisse apud Waddingum et alios invenimus. Præcipuos adducit laudatus Annalista tomo 2, ad annum 1274 num. 19, pag. 395. Sic ibi habet: Scripserunt ejus (Bonaventuræ) Vitam Petrus Galesinius, sacri Palatii advocatus consistorialis, Bartholomæus Pisanus, Marcus Ulyssiponensis, Petrus Rodolphus, Anonymus apud me Ms., sed compendiosius hic, ex fide tamen. Atque hi sunt, quorum præcipue auctoritate nituntur ea quæ ipse per diversos annos, prout opportunius videbatur, digessit, uti paragraphis præcedentibus abunde insinuavimus. Omittenda non fuit Vineæ Franciscana, ex qua sola Waddingus prodigium refert, de suscepto in extremis, insolita prorsus ratione, sacro Viatico, cujus historiæ auctorem mox propius conveniemus, fidemque paulo accuratius examinabimus. Sigillatim exprimendos non censem quos sparsim hinc inde allegat aut indicat, v. g. Marianum, auctorem Fundamenti trium Ordinum, et alios, ut iis unice inhæreamus, quos ipse Sancti Vitam scripsisse jam asseruit.

Quos ait
Waddingus
Vitam scri-
psisse,

54 Atque ut a postremum nominato ad alios ascendam, de Ms. isto codice quod dicam non reperio, cum paucorum fortasse oculos, præter solius Waddingi subierit; ceteros omnes ad manum habeo, eosque, ut patet, jam supra annuntiavi. Verum, quod bona Waddingi venia dictum sit, non satis capio, quam S. Bonaventuræ Vitam tribuat

ut Pisanum,
Marcum, et
alios;

Bartho-

A *Bartholomæo Pisano, a nobis non semel commemorato, qui toto suo opere de Conformitatibus Christi et S. Francisci, vix aliud de Sancto narrat, præter paucula quæ exstant in nostra editione Bononiensi 1590 pag. 89, ubi per paulo plusquam mediam columnam, brevicula solum capita, ad Sanctum spectantia recensentur, sub titulo Provinciæ Burgundicæ, videlicet: Quod juvenis, miraculo sibi facto per beatum Franciscum, de mortis faucibus liberatus, Ordinem intraverit, tantæ bonæ indolis honestate pollens, ut magister Alexander de Ales diceret aliquando de ipso, quod in eo videbatur Adam non peccasse. Studiorum ordinem et in Generalem electionem supra ex ipso retulimus. Quod Narbonæ in Capitulo constitutionibus Ordinis formam dederit; quod in Capitulo Pisis provinciarum Ordinis, ut modo sunt, facta est distinctio; quod Legendam majorem et minorem S. Francisci composuerit; quod factus est Cardinalis per D. Gregorium X. Subdit miraculum de particula hostiæ suscepta, dum ex humilitate sacra communione abstineret. Demum obiisse Lugduni, et Papam cum Cardinalibus exequias super corpus ejus celebrasse. Verba ejus ultima, de integritate linguæ, supra adducta sunt.*

B
summa ii solum capita delibant;

55 *Habes Vitam scriptam a Pisano, de cujus ætate actum est paragraphe præcedenti; ast illam plurimum ampliavit Marcus Ulyssiponensis, scriptor seculi XVI, cujus solam editionem Gallicam nancisci licuit. Excurrit iste, sed alia plane quam historica methodo, per decem capita libri sui secundi, ex quo nonnulla superius decerpimus; auctorem cognosces, ubi solos capitum titulos ordine descripserimus. Primo hic titulus præfigitur: Quomodo S. Bonaventura Ordinem Fratrum Minorum ingressus sit. Secundo: De profectu S. Bonaventuræ in religione et in sacra Scriptura. Tertio: De regimine et zelo hujus Sancti. Quarto: Quod hic servus Dei renuerit admittere archiepiscopatum, ac de translatione S. Antonii Patavini et S. Claræ. Quinto: De libris ab hoc glorioso Sancto scriptis. Sexto: Testimonium datum ab Joanne Gersone, celeberrimo Doctore, et Cancellario Universitatis Pariensis, de auctoritate et utilitate doctrinæ hujus Seraphici Doctoris. Septimo: Qua ratione ad Cardinalatum promotus sit, de magno fructu inde in Ecclesiam redundante, et de glorioso ejus obitu. Capitibus sequentibus 8, 9 et 10 enumerantur Sancti miracula, quæ ab Octaviano brevius recensentur. Subjungitur diploma Sixti IV; atque inde Capitula aliqua refert quibus Sanctus præsedet, ac binas epistolas encyclicas pro reformatione Ordinis ab eo scriptas. Hæc de Marco.*

C
ut etiam fecit Rodolphus.

56 *Petrus Rodolphus ornatiora quidem producit, sed et ea istiusmodi quæ Vita Sancti appellari prorsus nequeant, nisi ipsi adscribatur Octaviani oratio, quam ferme potius Vitam nominasset Waddingus, utpote quæ sola a Surio et aliis passim Legendariis descripta est, nisi fortasse necum adverterit, totam prædictæ orationis substantiam ex Marco Ulyssiponensi ferme desumptam esse. Ut de Rodolpho cetera adjiciam, habet is imagines tres e ligno expressas: quarum prima repræsentatur vera, ut ipse existimat, S. Bonaventuræ effigies; altera orantis species sub titulo: De eximia ejus humilitate et amore quo ferebatur in Deum; tertia referuntur bina miracula, de infante mortuo ad vitam revocato, et de claudo erecto, sub epigraphæ: De frequentibus miraculis divi Bonaventuræ. Quæ ad Sancti vitam pertinent paucis et brevibus articulis expediuntur, de summa eruditione ejus et de institutore in sa-*

cra Theologia; item de insigni ejus doctrina et de variis operibus quæ conscripsit. Cetera æque cursim delibat, de generalatu Ordinis, de adeptæ dignitate Cardinalitia, de recusato episcopatu Eboracensi, de obitu et sacris ejus reliquiis; quibus accedit Octaviani Suessani oratio coram Sixto IV Pontifice Maximo de laudibus D. Bonaventuræ. Satis patet, opinor, hic non apparere Sancti Vitam a Rodolpho scriptam.

AUCTORE
J. B. S.

57 *Restat igitur solus Galesinius, a Waddingo inter Vitæ scriptores primo loco consignatus, eo solo merito, quod rem paulo fusius quam reliqui deduxerit; de cetero enim tractatus potius de Sancti virtutibus et doctrina dicendus est, quam vera vitæ historia. Præfigitur operibus, Sixti V jussu collectis, et in nova ab ipso instructa Vaticana typographia editis anno 1588 postquam Sanctus inter Ecclesiæ Doctores cooptatus esset. De auctoris sinceritate non adeo equidem dubitaverim, cum Octavionam orationem solummodo ampliasset videatur, opere in viginti capita partito, quibus perpetuo ad doctrinam et scripta delabitur, opportuno ipsi consilio, quippe ubi chronologice res ordinandæ sunt, sequiorem plerumque partem amplecti solito; quæ autem carpenda aut restituenda occurrunt ex annotatis nostris intelliges. Et ea quidem quæ scriptores citati tradiderunt non ita excedunt verosimilitudinis limites, quemadmodum alia nonnulla desumpta ex Pelberto de Temeswar et auctore Vineæ Franciscanæ, qui antiquioribus minime contenti, Sancti ipsius gloriæ augendæ amplificandæque unice intenti, varia adjungere, quæ notis suis ita inseruit Henricus Sedulius, in historia sua Seraphica, Antverpiæ anno 1613 excusa, ut melius, me quidem iudice, intacta reliquisset. Pelbertum non consului; at quid de Vineæ censendum sit, ut jam superius § 2, et alibi dicta non repetam, docebunt pauca alia specimina ex eo libro excerpta, ex quibus de ceteris facias conjecturam. Habe primum ideam operis.*

Neque Galesinii opus Vita dici potest.

E

58 *Tomus est satis spissus in parvo folio, uti loquimur, seu in magno quarto, sermone Belgico satis rudi scriptus ac litteris Teutonicis excusus anno, ut ad calcem testatur typographus, MDXVIII in civitate Antverpiensi. Titulus est e Belgico latine redditus: Vineæ S. Francisci, pulchræ historiæ, Legendæ, et salutares doctrinæ, omnibus hominibus peritiles. Præmittitur operis partitio, tum vero in præfationibus non semel repetit auctor, omnia se collegisse ex scriptoribus Latinis, quamvis nullum usquam nominet; idque sub finem operis denuo profitetur. Ex his autem haud obscure datur intelligi, Vineam illam quolemcumque, non Latine primum sed Belgice in eam formam digestam, neque aliter unquam editam, ut si ab aliis quam linguæ nostræ peritis citetur, tuto dici posse videatur, ipsos fontem non consuluisse; id quod de Waddingi loco censendum est, ubi tomo 2 ad annum 1274, num. 17, pag. 394, miraculum sumpti in extremis a S. Bonaventura Viatici, ex hac Vineæ unice acceptum, paulo aliter narrat quam in ipsa habeatur, aliter vero Benignus Fremaut in sua novissima sanctorum Franciscanorum Legenda Belgica, in duodecim tomos divisa. Porro in tota Vineæ nec vestigium occurrit ex quo in auctoris notitiam devenias. Præmissa hac descriptione, de libri ipsius pretio statue ex subiectis speciminibus.*

Vineæ Franciscanæ Belgicæ,

F

59 *Error est in principio, dum S. Bonaventuram in Baptismo Eustacium appellatum memorat. Errat item, sed non solus, quando Joanni Parmensi mortuo Sanctum in generalatu successisse ait. Fol. 187, fugit colloquium B. Bonaventuræ in Anglia cum episcopo Lincolnensi, quod alii in-*

insignia aliquot specimina.

stitutum

AUCTORE
J. B. S.

stitutum dicunt, cum S. Thoma Aquinate. Quæ porro inter ipsos gesta memoret eodem folio verso, col. 1 in fine, supra satis dictum est. Audi vero lepidam historiam prioribus annexam. Commiscetur S. Bonaventuram reginam Franciæ Blancam sæpius convenire solitum, utpote ejus confessorium; unde in Regis Ludovici VIII animo zelotypia exarscit, ob Sancti istius formæ præstantiam; idque adeo, ut de ea re graviter conquestus sit Rex S. Thomæ Aquinati confessorio suo, quo frustra S. Bonaventuræ innocentiam contestante, perrexerit Rex temere suspicari, donec jucunda aliqua catastrophe umbræ omnes evanuerint. Fabellæ ineptiam collige ex eo quod mortuus sit Ludovicus VIII anno 1226, dum in cunis adhuc jacerent ambo Sancti. Multa alia tribuit S. Bonaventuræ, ab aliis plane ignorata: unum pro multis, asscrit Sanctum suum composuisse Officium de Venerabili, sed quod alteri a S. Thoma concinnato postposuerit. Historiam de suscepta miraculose sacræ hostiæ particula, tot circumstantiis exornat, ut si ad ipsas attendamus, dubium ferme reddatur ipsum miraculum. Gregorium X fingit electioni suæ adfuisse, qui vix septem post mensibus in Europam appulit.

B
Eorum ordo
quæ hic tra-
duntur,

60 Ne longior sim, mitto cetera ad veritatis normam non magis exacta, hæc enim sufficere existimo, ut quis prudenter statuatur, an ut minimum incerta non sit prodigiosa illa sacri Viatici sumptio, sola istius scriptoris auctoritate suffulta. Eo igitur ceterisque id genus tantisper sepositis, iis solummodo adhærebimus, quæ ex probatoribus monumentis collegit laudatus Sedulius, cujus editione, ne per varia ipsius Sancti operum volumina evagandum esset, ad hanc nostram præcipue usi sumus. Exhibet is instrumenta quinque ad S. Bonaventuram potissimum facientia, quorum pleraque et nos describenda censuimus, quamvis mutato nonnihil ordine. Primo loco refert jam dictam, a Petro Galesinio qualicumque modo concinnatam Vitam, cujus viginti breviora capita ad normam nostram in hac editione contraximus. Huic subtexuit appellatam toties orationem, in vitam et merita S. Bonaventuræ, per insignem juris utriusque doctorem disertissimum Octavianum de Martinis Sinuessanum, sacri palatii Apostolici clarum advocatum Consistorialem. Tum diploma Canonizationis per Sixtum IV enuntiata. Deinde diploma aliud Sixti V, quo Seraphicus doctor inter eximios egregiosque sanctæ Catholicæ Ecclesiæ Doctores annumeratur. Ultimum locum occupat Mauriti Bressii de S. Bonaventura a S. D. N. Sixto V Pontifice Maximo inter primarios Ecclesiæ Doctores annumerato, oratio.

C
quæque me-
rito præter-
ita sunt.

61 Verum hanc nos prætereundam putavimus, quod ferme antedicta solum repetat, verbis pluribus eadem exornans, atque adeo ad rerum gestarum historiam permodice conferens, quemadmodum Sedulius ipse recte neglexit tractatum aliud bene longum, seu relationem R. P. Joannis Francisci de Pavinis. Ea est ad S. Bonaventuræ Canonizationem in duas partes et viginti articulos distributa dissertatio præparatoria, quæ etiam, mutatis nonnullis, ad Sanctos alios referri posset. Exstat sub juncta in Sancti operibus tomo ultimo sermo magistri Roberti de laudibus sancti Bonaventuræ, Ordinis Minorum; sed neque hunc magnopere curandum censui, satis securus, nihil solidi, aut ad vitam spectantis prætermisum esse in iis quæ a nobis adducuntur, transposito dumtaxat, uti dicebam, ordine a Sedulio observato. Etenim rerum series exigere videtur, ut antiquiora, utpote ceteris prælucentia, recentioribus anteponanur: unde in

hac nostra editione præcipuum Vitæ instrumentum credidimus, ipsam illam Octaviani orationem, ex Marco, ut dictum est, ferme digestam, cui et primum locum omnino tribuimus, sub juncta Canonizationis bulla, quæ cum prædicta oratione quodammodo connectitur. Inde subdimus diploma Sixti V, quod S. Bonaventuræ operum editionem præcessisse oportet, quibus cum inserta sit Galesinii tractatio, ea quodam jure suo ultimum locum sibi vendicat, quod miror Sedulium non observasse. Sequatur itaque.

D

OCTAVIANI A MARTINIS SINUESSANI

U. I. DOCTORIS.

De vita, et miraculis S. Bonaventuræ
Oratio, qua postulatur a Sixto Quarto
Summo Pontifice in Divorum referri
numerus.

E

Justitia suffragiorum, Beatissime Pater, ad quæ porrigenda desiderabar, hærentem me concitavit ad indicti mihi muneris provinciam, remota cunctatione, capessendam. Neque enim me alioquin fallebat, quam arduum, quamve anceps munus obirem, postulare ex merito, Sanctum, Romanæ sedis decreto, referri in ordinem sive catalogum cœlestium, qui cum Christo regnant, Sanctorum: idque in hoc tremendo auditorio, sub aspectu sacri Reverendissimorum Patrum senatus, ac sapientum Prælatorum et virorum, quibus Tua Sanctitas cœlesti Superum dono, in sua majestate sapientissime præsidet: ubi non ego modo, qui in actione caussarum forensium, nostri seculi stylo versor; verum et alium, quamlibet exercitatum, ac denique consummatum oratorem, expavere quidem posse credendum sit. Nam, per immortalem Deum, quis tam sapiens aut disertus, quidquam adeo elimatum, aut studiosa lucubratione excogitatum hic proferat, quo majestatem loci, dicendo vel mediocriter æquare possit? Quid porro tanto studio adinventum, quod prævisum ac tritum non fuerit apud tantæ sapientiæ Patres, ac Te ante alios, sanctissime Princeps; qui cum ex multis jam annis divinarum atque humanarum rerum, ac omnis denique philosophiæ scientiam plenissime edidiceris, velut splendidissimum sidus in firmamento, in Dei Ecclesia ceteros illustrasti? Quæ quidem revolventi, non levem animo tremorem incussisse poterant, atque ab hac actione, qua nulla illustrior, penitus dehortari; nisi justitia meritorum (ut præmiseram) Beati Bonaventuræ, pro quo intercedimus, animum erexisset atque confirmasset.

Capitatio be-
nevolentia a
taude PP.
Sixti IV,

F

2 Accedebat præterea, quod Princeps non profanus pro religioso, aut indoctus pro litterato rogandus erat; sed Tu profecto, Pater Beatissime, qui divinis obsequiis, in beati Francisci Religione, ex matris utero cœlitis destinatus, in eadem omnipotenti Deo religiosius servivisti, ac demum ad ejus principatum singularibus tuis meritis vectus, illam sapienter ac salubriter gubernasti, auxisti, atque ampliasti. Qui cum divi-

dignissimi
Christi in
terris Vica-
rit.

norum

A norum mysteriorum scientiam, per traditiones Patrum fueris nactus, tum vero ex operibus ejusdem Divi Bonaventuræ, (quæ divino spirante lumine edidit) Conditoris intelligentiam certissime comparasti. Ita namque par erat Te, quem Conditoris vices oporteret gerere in terris, in illius mandatis commissum gregem crudire : neque enim illius fauste quis vices gerit, quem non penitus novit : neque illius porro mandata recte alios edocet, quæ non prius luculenter edidit. Quare cum pro divinæ sapientiæ patre, Ordinis Minorum Generali Ministro, Episcopo Cardinali Albanensi, intercessurus essem apud Te, Beatissime Pater, qui iisdem meritis clarus, iisdemque officiis gloriose perfunctus ; et proinde ad hoc opus Tibi, in hos usque dies divinitus, servatum, electus : nequaquam mihi verendum fuit, ne per insufficientiam Tibi negligerer, qui etiam meritis fidelium Pastor, imbecillitati nostræ clementissime compati didicisti. Jamque ego qui horrore quodam non sine titubatione occiperam, perspecto quam benigno vultu, ac clementi nutu audientiam indulgeas, erectus in

B spem meliorem, fidentior prosequor ; Tuiquesacri affectus oraculo meis auribus illud propheticum insonare videtur : Dilata os tuum, et ego implebo illud. Et rursus : Dabo tibi sermonem bene sonantem in os tuum, ut complaceas in ore principis ; ac proinde obsecro, pari clementia velis favere, dum divino numine adjutus, ac tuo benigno favore firmatus, proferam quæ ad ipsius Conditoris, Bonaventuræ, ac hujus sanctæ Sedis laudem perpetuam cadere possint.

In canonizatione inquirendum in vitam et miracula.

3 Exoratur a Tua Sanctitate, Pater Beatissime, Divi Bonaventuræ canonizationem, ingens mihi studium fuit, sacrarum Litterarum codices diligentius evolvere, ad dignoscendum quænam rei, de qua agimus, convenirent. Quibus quidem curiosius perspectis, quantum colligere potui, duo potissimum inspicienda ac merito inquirenda fuisse intelligo, vitam scilicet et miracula, quæ si recitando monstraverim in hoc viro esse comperta, qualia ad canonizationem sufficiant ; Tua Sanctitas, cujus arbitrio id subjicitur, benigne dignabitur votis supplicantium respondere. Et quoniam vitæ initium, quod ex Religione suscipio, miraculosum existit : nemo mihi vitio vertet, si vitam ante miracula relaturus, alterum cum altero recensendo permisceam. Nec rursus mirabitur, quod quemadmodum plerique cujuspian memoriam commendaturi, non ego primordiis natalium ac pueritiæ Divi Bonaventuræ insistam, aut eo altius a parentum ipsius dignitate exordiar. Prohibent namque crebra et clariora viri facinora, et ab illo in statu perfectiori agitata. Nec tamen omitam, quod Bonaventura natione Tuscus, patria Balneoregius, Joanne Fidanza et Ritella, fidelibus conjugibus ortus, baptismatisque unda respersus ; quæ ex Joanne medicinæ magistro, et Felice Antonii, qui et ipsi ab illis majoribus originem trahunt, atque aliis testibus Balneoregiis probe comperta sunt.

Balneoregii natus, puer adhuc gravissime ægrotat.

4 Ceterum prætermisssa longiore serie præmissorum, vita inde exordium capiet, ubi relicto mortalitatis statu, mundo moritur, ac omnipotenti Deo meritis beatissimi Francisci, victimam se perpetuam dedicavit. Gloriosus Deo in Sanctis suis, quos sibi ab æterno prædestinavit electos, et secundum necessitatem temporis, ad salutem humani generis producit in lumen ; cum beatum Bonaventuram vas electionis sibi delegisset, ac suis obsequiis in Religione sancti

Francisci destinasset ; quo tamen illius conversio posset aliquando a Deo disponente profecta intelligi, et in illo suæ majestatis gloria revelari : eundem in extrema valetudine periclitari permisit. Cujus saluti, anxia solitudine timens carissima parens, ubi Physicorum, quos adhibuit, diligentiam frustra experta est, et medelarum vires ad illum levandum minus valere comperit, solius Dei opem, quem Sancta timebat, et cui castos pueri mores, quos probe ut mater novebat, intelligebat acceptos ; humiliter in salutem pueri invocavit, ac sancti Francisci suffragia reverenter implorans, illum si sanum recuperaret, ipsius Religioni perpetuo devovit. Exaudita est pro divina clementia et sua reverentia ; et sanitate recuperata integer puer evasit, non sine admiratione Physicorum : præsertim qui eum statum corporis probe in illo deprehenderant, ut humana ope ægrum levare posse penitus desperassent.

5 Idem jam adolescens, ac porro ætate provecta, cum Religioni maturum se, et illi, ex parentis voto, debitum intelligeret ; memorque divini mandati per David prophetam humano generi prolati : Vovete et reddite Domino Deo vestro : anno suæ ætatis circiter secundo et vigesimo, habitum Religionis sancti Francisci devotissime suscepit, et in professionis emissionem beneficium illius his verbis aperte testatus est : 'Voto pro me languente gravissime, ad beatum Franciscum emisso a matre, cum adhuc essem puerulus : ab ipsis sum mortis faucibus erutus, et in robur vitæ incolumis restitutus. Quod cum viva memoria teneam, vera nunc confessione profiteor : ne tantum beneficium retinens, sceleris arguar ut ingratus, orationemque ad illum piissime his effundens : Accipe igitur, Pater beate, quascumque exiles, meritisque tuis, ac beneficiis impares gratiarum actiones ; et cum susceperis vota, culpas nostras sic orando excusa, ut a malis præsentibus eruas, et ad bona sempiterna perducas.

6 Igitur vir sanctus in eadem vocatione progrediens, cum omnis ipsius vita in Dei certa cognitione et contemplatione versaretur, ad quam adsequendam, per sacrarum Scripturarum assiduam perlectionem, orationes, ac contemplationes intenderet, docente illum Alexandro de Ales, sacræ paginæ magistro, tantam doctrinarum perfectionem brevi adeptus est, ut a septimo sui ingressus anno, consono magistrorum Ordinis judicio delectus ; librum Sententiarum in Parisiensi universitate clarissime legerit, et cathedram magistralem receperit. Admirabilis proinde cunctis, quod tam parvo spatio eam sufficientiam valuerit comparare. Sed admirentur saue, qui res humanas ex naturali tantum cursu, non autem ex divina potentia metiuntur : quæ duos discipulos litterarum prorsus ignaros, Emaus oppidum contententes, brevi itineris spatio comitata, divinorum scientiam plenissime docuit.

7 Idem Divus, dona saucti Spiritus pro suis assiduis meritis consecutus, magna indies doctrinæ incrementa recipiebat, quæ magis divinitus inspirata, quam humanitus acquisita videantur. Cumque per tres annos sequentes, cathedram magistralem rexisset, anno suæ ætatis secundo et trigesimo, inter primos, religione et doctrina in Ordine habebatur. Namque illi tamquam infinitus thesaurus scientiæ erat, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiae Dei. Et quod notabilius et admirabilius erat in illo ; quo magis

AB OCTAVIANO
A MARTINIS.

*Matris voto
per S. Franciscum
convalescens, fit
Minorita.*
E

*Gratia Dei et
doctore Alexandro
ab Ales acquirit
summam
eruditionem.*
C

*Quo doctior,
eo humilior.*

AB OCTAVIANO
A MARTINIS.

scientia et auctoritate emergerat, eo magis humilitate mentis deprimebatur. Nec, ut plerique, litterarum scientia inflati, vilia ministeria domestica fastidiebat; sed vix, nec nisi per obedientiam, ægre tamen ab illorum executione coerceretur, reputantibus Prælati indignum, si a talibus, non, ut egregius, sequestraretur, in quo sancti Spiritus gratia habitare perspicue cernebatur.

Tristes benigne solatur.

8 Nec tamen vir sanctus ulla caritatis officia ob litterarias actiones prætermittebat; sed in omnes fratres oculos intendens, si quem forte tristem, aut professionis pœnitentem intelligeret, tanta dulcedine in sermone conveniebat, consolabatur, monebat ac confirmabat: ut nullus ab eo discederet, quin libens cœptum Religionis iter prosequeretur. Infirmorum præterea cura supra quam credibile sit, delectabatur: quove gravioribus aut contagiosis morbis gravarentur, eo magis se totum illorum obsequio applicabat. Quibus officiis cum majorem diei partem absumeret, non eo minor erat in publicis lectionibus et interpretationibus Scripturarum: quas tanta claritate audientibus intelligendas reddebat, ut ipse auctor illarum merito videri posset. In Capitulis vero aut Provincialibus aut Generalibus tanta sapientia ipsius responsa dabantur, ut jam Generalis Minister, perspecta magnitudine consiliorum illius, nihil omnino grave exsequendum putaret, in quo saucti viri iudicium non antea explorasset.

Deligitur in
Generalem
Ordinis Mi-
nistrum.

a

9 Quibus donis et gratiis illustratus, cum jam in Religione esset omni merito clarus, defuncto a Generali Ministro, tredecimo ipsius ingressus anno, ex tam multis sauctis viris, quibus Religio in sua novitate florebat, unus omnium sine contradictione exstitit subrogatus. Hic vir Sanctus accingens se gravioribus actionibus, cum jam Religiosi cœpissent a fundatoris disciplina paululum declinare: et monendo, instando, castigando, ac operosius laborando ad meliorem vitæ frugem reduxisset: in Capitulo Generali, quod primum Narbonæ tenuit, Regulam beati Francisci reformavit atque exposuit, ordinemque in Provincias et Custodias taxavit b, et duas addidit, ubi strenue decerta adversus venenosas oppugnationes temeratorum et obtrectatorum, qui in Religionem Mendicantium, ac Sanctum virum impudentius ora solverant, atque artificiosis calumniis velitabantur: sola justitia atque innocentia tutus, permansit invictus, tamquam qui

b

C

Integer vitæ, scelerisque purus,
Non eget Mauri jaculis, nec arcu,
Nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra:

expertus fructum sanctorum monitorum Magni Basilii divini interpretis Homerici carminis, ubi Ulyssem pro meritis ad cœlum tollit, asserens Poëtam clara voce testatum: O homines! sit vobis cura virtutis, quæ cum naufrago enatat, et ejectum in litore venerabiliorem ostendit. Ubi etiam libellum contra Minores perniciosissimum, a Magistro Giraldo de Abbatis villa (ut putant) per apologiam editum, non minus eloquenter quam subtiliter confutavit. Qui etiam Giraldu non longe post, justo Dei iudicio damnatus, meritis sui scelcris pœnas dedit, paralyticus ac miseranda lepra respersus, quibus ærumnis vitam finivit.

Multa pie in-
stitut, ab
omni digni-
tate abhor-
rens.

10 Congregato vero Generali Capitulo Pisis, eo auctore institutum est, ut Gloria tibi Domine, qui natus es de Virgine, usque ad Epiphaniam

continuaretur, eodem modo quo infra Octavam Nativitatis Dominicæ cantatur: et aliæ Rubricæ in Breviario reformatæ, et aliæ additæ. Idem etiam piissimus cultor gloriosæ Virginis matris Jesu, instituit, ut fratres populum hortarentur ad salutandum eandem, signo campanæ quod post Completorium datur: quod creditum sit, eandem ea hora ab Angelo salutatam. Tunc translatus fuit venerabile corpus beati Antonii, ad prægrandem ecclesiam Paduanam: cujus lingua secundo et trigesimo sui obitus anno recens et rubicunda reperta est; quam vir sanctus in manibus devote recipiens, ac largioribus lacrymarum imbribus perfundens, talibus reverenter affatus est: O lingua benedicta! quæ Deum semper benedixisti, et alios benedicere docuisti: nunc perspicue ceruitur, quanti meriti fueris apud Deum. Cui oscula devote figens, illam honeste collocari curavit. Cujus etiam fama permotus Pontifex tunc Clemens IV, ut illum in partem solitudinis traheret, opulentæ Eboracensi ecclesiæ præfecit: nec tamen adsequi potuit, ut vir sauctus eam promotionem acceptaret: qui propositi constans maluit in Religione manere, ubi divitias et diguitates sibi procuraret in cœlis. Cujus constantiam Pontifex admiratus, ad illum: Sta, inquit, in testamento tuo, et in illo colloquere, et in opere mandatorum tuorum veterasce.

D

E

11 Nunc vero se offert numerosior cumulus divinatorum scriptorum ipsius. Cum Parisiis legisset primum librum Genesis, nobile opus, quod de septem Visionibus Bonaventuræ intitulatur, editum est; in libros Sententiarum celebria commentaria edidit, secundum et quartum præsertim, quos etiam metricæ extitit prosecutus. Et incipiunt: O fons splendoris vas dulcoris et amoris, quibus ob sublime ingenium auctoris ibi inspersum, Sententiæ sententiarum Bonaventuræ, titulus inditus est. Super Euangelii compendiose, et utiliter scripsit, Lucæ præsertim Cancellarii piæ matris Jesu; quam pectori impressam assidua meditatione semper extitit veneratus. Rursus contemplatione sancti Ludovici Regis Franciæ, officium de Cruce devotissimum edidit: quod ab Ecclesia nullo immutato receptum, in ea solennitate ubique legitur. Composuit et soleune Officium in honorem beati Francisci, et de ipsius vita serioso tractatu primum, et secundo reductorie adnotavit. Composuit et libellum de sex alis Seraphim, in monte Alvernæ. Duo nobilia opuscula edidit, piissimas contemplationes fragrantia: quorum alterum Itinerarium mentis in Deum; et alterum in seipsum, appellata sunt. Composuit et libellum approbatorium Religionis Mendicantium, quod Defensorium appellant. Composuit et libellum de Vita Christi, sive meditationum passionum ipsius, quem arborem Crucis nominant. Composuit et Breviloquium. Item et Sermones dominicales, super Euangeliiis et Epistolis per totum anni circulum. Item compendium veritatis sacræ Scripturæ. Item libellum ordinationis sive institutionis novitiorum. Item et libellum de stimulo amoris. Item et libellum, quem appellant Pharetram, de auctoritatibus principalibus Doctorum approbatorum, quem per Alphabetum extitit prosecutus. Et alia plura opuscula usque ad trecenarium numerum, qui in partibus Galliarum frequentius habentur in manibus.

De operibus
S. Bonaven-
turæ.

F

12 Et cum beati Francisci Religio, quam annis octo et decem, sancto regimine gubernavit; ipsius monitis et exemplis, in solidioris sanctita-

Cardinalis
creatus ad-
est Concilio
Lugdunensi:

tis

A tis statu esset; et viri claritas ob vitæ sanctitatem, doctrinæ eminentiam, atque operum divinitatem ubique clucesceret; tum forte Romana Sedes plurimum laborabat difficultatibus, quæ in Concilio, quod Lugduni congregabatur, inextricabiles emergerant: Gregorius tunc Papa X, et reliquus sacer Senatus, illecti studio viri, (quem levandis dictis difficultatibus, ac universalis Ecclesiæ regimini intelligebat plurimum præstiturum, atque ob merita alioquin sublevandum) in Cardinalem, quamvis reluctantem, promoverunt; et quod rarum, ex ipso initio, ob viri excellentiam, Episcopum Albanensem. Moxque pertractandis arduis rebus Concilii, unum omnium delectus est, deputatis, qui illi adsisterent, Rothomagensi et Tripolitano claris Episcopis illius temporis, qui et ipsi de Religione sancti Francisci, ad Episcopatum, ob meritum vocati fuerant. In quo Concilio de multis, illius sapientia sancte consultum atque decretum, et Græcorum compositæ hæreses: qui tum præsentem Palæologo *c* eorum Imperatore, qui in hoc Lugdunum venerant, libere ad Romanæ Sedis obedientiam redierunt; ad quorum reductionem missi fuerant Frater Hieronymus de Esculo, et Frater Bonagratia Dalmata, Ordinis Minorum religiosi, eximii meriti. Quibus cum litteris reversis, lætus idem Gregorius, Fratres ac Prælatos, qui in Concilio aderant, in Lugdunensi ecclesia convocavit; ubi vir sanctus præclaram habuit orationem, proposito themate, quod legitur Baruch quinto: Exsurge, Jerusalem, et sta in excelso, et circumspice ad Orientem; et vide collectos filios tuos ab Oriente sole, usque ad Occidentem.

ubi summis
laudibus ef-
fertur.

13 Successive in ea vocatione, pari sanctitate et operum fructu perseverans, cum in Dei Ecclesia diutius laborasset; ita ut cum Apostolo jure dicere posset: Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; anno salutis millesimo ducentesimo septuagesimo quarto, et suæ ætatis tertio et quinquagesimo, hora matutina diei Dominicæ, quæ mensis Julii erat tertia et decima *d*, ex humanis sublatus est, et sanctis Patribus (ut credere debemus) æternum victurus redditus. Qua die ipsius venerabile corpus sepulchro reconditur, in ecclesia sancti Francisci Lugdunensis cum multis lacrymis et consternatione fratrum, lamentantium se tanti viri societate destitui, qui parem sibi in Dei Ecclesia relinquere non videbatur; Gregorio Pontifice permaxime eum reputante, qui ibidem publice testatus est, Ecclesiam Dei, illius morte magnam incurrisse jacturam. In cujus exsequiis primam Missam celebravit Frater Petrus Tarantasiensis Episcopus Cardinalis Hostiensis *e*; et sermonem habuit proposito themate: Doleo super te, mi frater Jonatha. Ubi inter ceteras commemorationes gratiarum et donorum, quæ illi Deus dedit, etiam fuit, quod quicumque eum videbat, statim ipsius amore capiebatur, ejusque monita libenter recipbat; Græci præsertim, quibus reducendis ipsius divina eloquia, et consilia plurimum contulerunt. Benignus, affabilis, omnibus gratus, et nulli umquam scandalo; pius, prudens, humilis, pudicus, sobrius, castus, atque quietus: quarum virtutum actiones, et officia semper strenue exstitit exsecutus. Quod etsi nullo alio probante doceremur, satis ex divinis suis scriptis liquido patet: quibus tam intenso affectu, singula præmissa prosequitur; ut nisi pro assumptum de illis habitum, adeo ardentem illis insistere non valuisset. Tum vero, quod Alexandri de Ales

præceptoris ipsius testimonio, mundus ab omni vitio probatus est, qui ejus vita et moribus probe cōmpertis, de eo dicere solebat: Verus Israëlita est iste, in quo Adam non peccasse videtur. Cujus doctoris auctoritatem tanti apud Ecclesiam valuisse constat, ut de illius dictis aut scriptis nefas putaverint dubitare: consummatumque omnes testati sunt divinum oraculum, per beatum Franciscum de illo editum, futurum eum magnum virum in Ecclesia Dei, Religionemque suam magna per illum sanctitatis accrementa recepturam.

14 Jam intelligis, Pater Beatissime, quod et per te planius intelligebas; quis qualisque fuerit Bonaventura, de quo agimus: cujus vita et exemplis, beati Francisci Religio illustrata, et doctrina omnis terra repleta est. Nunc quod secundo loco aggredimur, pari patientia audire digneris, dum refero, quæ memoranda omnipotens Deus in illo, et ipsius virtute, in aliis monstrare dignatus est. A re miranda exordior. Bonaventura adhuc in minoribus agens, demissæ mentis humilitate, potius quam ex injustitia, pluribus diebus abstinuerat perceptione sacratissimi corporis Christi; veritus ne si illud indignus sumeret, iudicium sibi manducaret et biberet. Cumque die quadam in Missa devotus adesset; Deus respiciens ad illius humilitatem, particulam consecratæ hostiæ, de manu celebrantis, per angelum acceptam, illius ori clementer immisit. Respexit enim ad humilitatem servi sui, propter quam beatus omnibus gentibus prædicatur. Rursus cum intenso affectu studeret, contemplando et adnotando Vitam beati Francisci, gloriosus sanctus Thomas de Aquino, qui eadem tempestate meritis clauit, et Bonaventuræ magna caritate conjunctus fuit; accedens ad illius cubiculum, per foramen ostii introspexit, viditque illum in contemplatione raptum, et a terra mirifice sublevatum, tum retrocedens ad suos: Sinamus, inquit, Sanctum, qui laborat pro Sancto. Simona Lugdunensis beatum Bonaventuram viventem summa devotione prosequabatur, quæ sicut Domino placuit, mortuum peperit. Ad quam evocatus vir Sanctus, exposito cadavere ante illius pedes, et mater, quæ in lecto coram ingemiscebat, et reliquæ mulieres quæ aderant, Sancti viri opem in salutem mortui deprecatae sunt. Tum vir Sanctus commiseratus, manibus atque oculis erectis in cælum, devotissime oravit. Mox signo crucis super puerum facto, viventem reddidit matri.

15 Tritum ac frequens apud Lugdunense Castrum villanum, ac totam provinciam, quod mulieres utero laborantes invocatus exaudit, et de periculo eximit. Joanna Lugdunensis, octo dies continuos utero distenta, atque assiduo enixu parturiendi cruciata, desperaverat de salute. Monita a mulieribus quæ laboranti aderant, se Sancti precibus et suffragiis commendavit, certum votum pro salute recuperanda faciens; et statim incolumis incolumem peperit. Petrus filius Joannis Aiuse Chapelier, dextra tibia notabiliter claudus, ita ut quatuor mensibus sine baculo nec ambulare, nec in vestigiis consistere posset; precibus, voto, et orationibus in sepulcro ipsius factis, ibidem novennam facere cœpit, et infra novem dies salutem omnimodam recuperavit. Eadem invocatione, simili ægitudine liberatus filius Francisci Massodii, Notarii Lugdunensis. Nobilis miles dominus locorum de Vincellis et de Gromellis, pestilenti febre attritus et exinanitus erat; quem loquela, sensu, et motu destitu-

AB OCTAVIANO
A MARTINIS.

Miracula
S. Bonaven-
turæ enar-
rat.

Sacra Com-
munionem mi-
raculose re-
ficatur.

Infantem
mortuum
suscitat.

Parturientes
facit eniti
facile.

Claudus sa-
natur ad ejus
sepulcrum.

Feblician-
tes,

AB OCTAVIANO
A MARTINIS.

tum, extra salutis spem denuntiaverat Marcus de Ferrariis nobilis physicus Papiensis, qui in illo omnia mortalitatis signa probe compererat. Ceterum Religiosus quispiam aderat, Frater Matulinus Biblicus, conventus sancti Francisci Lugdunensis, qui commemorare cœpit, quæ mira omnipotens Deus per invocationem dicti Sancti operaretur; propterea illius opem in salutem morientis poscendam persuasit. Tum votiva invocatione, per cognatos et dictum Religiosum, et certo voto pro illius salute ad beatum Bonaventuram facto, qui moriturus videbatur, statim sentire, moveri, loqui, et melius habere cœpit, et brevi salutem omnimodam recuperavit. Simili invocatione, de gravissimis febribus liberati sunt: Frater Joannes Benedicti, Ordinis sancti Francisci, sacræ paginæ magister; Ludovica uxor Petri Rover, Gasparda filia nobilis viri Petri Carionis de Chamberiaco, filius Richardi Ridani, soror Pinetæ uxor Claudii, Piolus, Antonius Cathalanus, Lanzelotus Mercurius, Stephanus Gennes Chapulier, famulus Joannis Adiusse de quartana, et frater Philippus Laicerti.

B
et a variis
morbis libe-
rantur ex vo-
to alii multi.

Imagines
cereæ offe-
runtur ad
ejus sepul-
crum.

C

Item paraly-
tici restrin-
guntur.

16 Francisca luem, sive formicam in collo patiebatur; cujus ignis sensim in reliquam corporis partem se prorogabat, et teneras puellæ carnes misere urebat: super quam dolens Gilbertus Alerii infelix pater, ad venerabile sepulcrum S. Bonaventuræ se contulit, illiusque opem et suffragia in salutem filiæ devotissime invocavit, ac certum votum in hoc fecit. Mox domum reversus, extincto igne, sanam et liberam miraculose invenit. Stephaneta relicta Joannis Michaelis, casu trabis oculos percussa, graves dolores incurrit, et in periculum perdendi oculum deducta fuit; commendavit se beato Bonaventuræ, atque ad illius sepulcrum virgunculam filiam, cum cerea imagine oculorum, misit, qua reversa, doloribus liberata est, et brevi integram oculorum sospitatem recuperavit. In qua et illud notabilius, quod cum Lugdunum pervenisset Religiosus quispiam Prædicator verbi Dei, indixissetque populo, quod quicumque sciret aliquid de miraculis beati Bonaventuræ, quod sibi revelare deberet; eadem Stephaneta, quæ in oculorum suorum salutem etiam invocaverat auxilia gloriosæ Virginis Mariæ, perplexa cujus beneficio sospitatem oculorum consecuta fuerat, aliquamdiu detrectaverit quidquam Prædicatori referre. Tum iu graviores oculorum ægritudinem iucidit; mittensque etiam filiam denuo, ut antea fecerat, ad idem sepulcrum, et facta oratione et voto, miraculose extitit liberata. Tum suum reatum agnoscens, ad eundem Prædicatorem accessit, et rerum seriem omnimodam revelavit. Simili invocatione de doloribus et periculo oculorum liberati fuerunt: Dionysius de Forresta mercator, Claudia de Piscaria, Claudius Poleti Corduernis, Margarita uxor Joannis Petit textoris, Joannis Adiusse filius.

17 Joannes Adiusse Chapelier dira paralyti repente percussus, amissis sensibus et media sui corporis inferiori parte, hebes factus cecidit; cujus casum dolens pater, flexis genibus commendavit illum beato Bonaventuræ: et statim qui ceciderat, sentire, loqui, et melius habere cœpit. Tunc imponentes eum lecticæ, pater, mater, et Petrus alter filius, detulerunt eundem ad Sancti sepulcrum, quem ibidem sistentes, flexis genibus invocaverunt beatum Bonaventuram; et factis certis orationibus et voto, sanum ac liberum reduxerunt domum. Eadem invocatione de simili

ægritudine liberati: Franciscus Davegnier, alias Ravillon, Guilielmus de Bletena textor, Catharina de Bauline, Joanna relicta Petri Rolini; Margarita relicta Joannis de Vaulx aurigæ.

18 Illustris Dux Aurelianensis f a potenti magnæ Britanniae sive Angliæ Rege captivus detinebatur, ubi veterem quartanam passus, intensos capitis et renum dolores incurrit: destitutus omni auxilio, opem beati Bonaventuræ devotissime invocavit, in illius suffragiis devotissime sperans: statim miraculose doloribus et ægritudinibus liberatus, in Gallias infra annum extitit restitutus. Mox Lugdunum petens, visitavit venerabile Sancti sepulcrum, et oblationibus factis, gratias Deo, et Sancto pro acceptis beneficiis egit; et quæ per illius invocationem fuerat consecutus, Religiosis dicti conventus manifestavit. Laqueda uxor Nicolai Colineti Lugdunensis, horrenda lepra respersa atque infecta, suis vitabilis, jam diutius detrectare non poterat, quin relicto lare, cognatis et urbe, miserabili consortio leprosorum se redderet. Quæ cum semper nomen beati Bonaventuræ devote coluisset, ad illius sepulcrum procubuit, intensius precata, ut misereretur sortis suæ; devote oblatione ac voto factis, mundari atque a lepra liberari obtinuit. Michael de Chel, alias Gennes, in cujus latus dextrum, equus vehementi ictu validum calcem detorserat atque impegerat, ita ut duabus costis pene attritis, cum magno anhelitus impedimento, tres menses languidus jacuerit, variisque fomentis, delinimentis, ac cataplasmatibus frustra adhibitis, desperata salute, commendavit se B. Bonaventuræ: et certo voto in illius honorem facto, de periculo exemptus, et salutis extitit restitutus. Simili invocatione, liberatus etiam de dolore costarum: Joannes Michaelis de Cheval, serviens Curiae Lugdunensi; et eadem, Margarita Joannis Petit, quæ de celsiori ædium parte delapsa deciderat.

19 Joannes Garboti regius secretarius, uxorem perpetuo languore habuit tabidam, sive hydropicam, et nullo medico juvamine curare poterat accessit ad venerabile Sancti sepulcrum, salutem conjugis, imo communem, illi reverenter commendans; et facto certo voto in honorem Sancti, sanam et liberam, domum reversus, extitit consecutus. Joannes Dusolier Marescallus Lugdunensis, putri ac marcida tibia quatuor menses languidus jacuit, cumque cruciabiles dolores diutius perpeti non valeret, in sola tibie amputatione spem conjecerat. Nocte forte per quietem monitus, commendavit se beato Bonaventuræ; atque uxorem cum cerea imagine tibie, ad illius sepulcrum devotissime misit. Qua reversa, doloribus penitus exemptus est, et salutem omnimodam brevi recuperavit. Petrus Moyer ligneum molendinum habebat in flumine Rhodano, qui affluentis aquarum colluvione elatus et auctus molendinum ipsum, valida alioquin cateua retentum, violentior rapuit, et in se voravit. Quo conspecto, idem Petrus, qui semper coluerat beatum Bonaventuram, ad illius sepulcrum confugit; ac procumbens reverenter precatus est, ut a sui devoto calamitosam jacturam averteret. Mox egressus inconcussum molendinum ad alteram Rhodani ripam in littore ejectum, et miraculose restitutum conspexit et recuperavit.

20 Stephaneta mater prædicti Francisci Davegnier, alias de Rovillon de Squilincia, in extremis laborabat, quæ allatum Dominicum corpus, nec agnoscere nec recipere potuit; quod ægerri-

D

f
A Duce Aurelianensi
febris disce
dit quartana.

Leprosa
mundatur.

E

Equi calce
graviter
ictus persanatur.

S. Bonaventuræ voto
facto morbi
diarii ad-
juti,

F

Res amissæ
et perditæ
restitutæ,

A me ferens Franciscus filius, qui probo noscebat matrem magna devotione beatum Bonaventuram semper coluisse, ad illius venerabile sepulcrum confugit, devotissime precatus, ne sustineret sui devotam, sine salutis viatico vita decessere. Domum reversus fidelissime sperans in B. Bonaventura, corpus Dominicum iterum afferre curavit; quod statim agnitum mater reverenter recepit. Venerabilis Religiosus Fr. Benedictus de Lulino, Ordinis S. Antonii Viennensis, procurator domus S. Antonii Lugdunensis, censuales libros domus amiserat, quos multa adhibita diligentia reperire non valuit, cum magno scandalo et detrimento domus: accessit ad venerabile sepulcrum B. Bonaventuræ, et ibidem accensis candelis commendavit se eidem, et demum reversus libros meruit invenire. Pari invocatione Richardus Ridani mercator, amissa instrumenta probatoria, et alias res apothecæ valuit invenire. Itidem et frater Petrus Fabri, res ad sui usum deputatas amissas.

Podagrosi ipsius ope curantur.

B

21 Margarita Gruelle uxor Hugonis Francisci Burgundi calzetarii, habitatoris Lugdunensis, intenso podagræ dolore cruciabatur. Quæ cum probe nosset medicam artem in hoc parum valere, confugit ad invocationem suffragiorum B. Bonaventuræ, virgunculamque filiam cum cerea pedis imagine, ad illius sepulcrum reverenter misit; et statim podagra extitit liberata, nec illa umquam de cetero gravata fuit. Eadem invocatione liberata Catharina uxor Joannis Textoris de Hispania, et filius magistri Francisci Massedi Notarii, Margarita uxor Benedicti Garrini, filium habuit in inguinibus ruptum, ac visceribus misere putrescentem; qui medica manu sectus, in deteriorem statum, ac certum mortis periculum deductus fuit, quod ingemiscens mater, quæ specialius B. Bonaventuram venerabatur, ad illius sepulcrum reverenter confugit; ibidem quam devotissime precata est, ut suæ orbitatis miseretur, novennamque in illius honorem facere cœpit, et octava die sanum ac liberum consequi meruit. Petrus Morget dolium vino plenum in cellarium inferens, illius oneri impar, pressus succubuit, et illo super eum incumbente quassatus fuit ac pene contritus: commendavit se B. Bonaventuræ, et salutem consequi meruit. Simili invocatione liberata illius cognata, quæ casu spatulam et brachium enormiter læserat.

et alii pluri.

C

22 Sunt præterea et alii innumeri, qui meritis ejusdem Sancti, de variis doloribus, ægritudinibus, ac periculis miraculose liberari meruerunt: quorum singulos si recensere pergam, præsentī operi detrimento potius quam usui aut favori indubie futurus ero. Hoc tamen loco non committam, ut silentio transeam stupendum ac memorabile quiddam, quod omnipotens Deus ad perhibendum certum testimonium sanctitatis viri in illius venerabili corpore, pro sua clementia monstrare dignatus est. Dum idem venerabile corpus transferretur ad novam ecclesiam, ad titulum S. Francisci, Lugduni erectam, centesimo et sexagesimo sui obitus anno, reliqua corporis parte alioqui exesa atque corrosa, caput tamen solidum, capillamentum hærens, labia, dentes et lingua, in nullo a vitali statu, aut colore demutata reperta sunt. Erat profecto divinæ clementiæ, illud os a putrefactione servare, quod ad salutem fidelium, atque in divinis laudibus semper extitit operosum, nec dare Sanctum suum videre corruptionem.

Caput S. Bonaventuræ integrum anno 160 ab ejus obitu reperi-

23 Extant præterea crebra et memoranda be-

neficia, quæ frequenter concives Balneoregii, et Urbevctani, per invocationem ejusdem Sancti meruerunt obtinere: de quibus tam multis vel unum, aut porro duo recensere non piget. Laodamia Urbevctana filiarum sarcina oncraverat domum; ac proinde Francisco Matthæi Nebie viro quodammodo invisa: qui rei familiaris angustia, impar sarcinæ, matrimonio abstinebat, de quo non nisi feminas compererat proficisci. Eos conjuges consolatus venerabilis Religiosus Minorum, magister Franciscus de Aquapendente, qui illis admodum cultus erat; affirmavit se habere documenta ex institutis D. Bonaventuræ, quæ si moniti susciperent, masculinam prolem consequerentur. Auscultantibus: Una mecum, inquit, votivas effundite preces ad gloriosum Bonaventuram, et pie speretis assequi quod optatis. Qui parentes monitis, pauculis diebus gignendæ proli operam indulserunt: et uxor gravida facta est, et statuto mense peperit masculum, cui nomen, ex instituto ejusdem Religiosi, Bonaventura imposuerunt, laudantes Deum et Sanctum, in cujus virtute mirabilia secum operatus est. Triennio post, dum ea civitas epidemiæ morbo atque internecinio graviter affligeretur, domus omnis conjugum eo veneno respersa est; et filiabus omnibus extinctis, Bonaventura extra spem salutis constitutus, credebatur pari mortalitate jamjam sorores secuturus. Qui etiam immundorum spirituum præsentanea instantia vexatus, nulla domus parte illorum persecutionem effugere poterat, clamitans infelix: Succurrite gladio et fuste, hos spiritus maligniores fugate. Parentibus præ talium afflictione et mœstitia consternatis, atque omni prorsus remedio destitutis, subiit Sancti recordatio, cujus munere filium fuerant consecuti: mox in spem adducti, illum hac prece precati sunt; Sancte gloriosissime, qui benignus nobis hunc filium procurasti, eadem benignitate præstes, ut fugatis malignis spiritibus, a peste salvum retineamus. Et prece facta, spiritus extorres exclusi, febris cessavit: et brevi puer omnino ab ægritudine salvus surrexit, cum magna parentum et omnium civium lætitia, gaudentium quod ad superandas morborum et spirituum malignitates, defensoris tam validi præsidio cognoscerent se munitos.

AB OCTAVIANO A MARTINIS. Mascula proles ejus precibus impetratur;

E

24 Possem forte ineptus videri, si studens cœpto prosequar diem absumere recensendo miracula; quorum relationi nec diem nec certe dies sufficere satis scio. Sed quid ulterius exquirimus miracula? Quasi vero Basilium Magnum, Hieronymum, et Augustinum, nostræ fidei lucida sidera, Thomam Aquinatem, et alios quamplures, quos in Dei Ecclesia Sanctos colimus, ob miracula, non autem ex divinitate doctrinæ miremur et veneremur: quos tamen sanctitatis testimonium non ex alio certius consecutos probe intelligimus, quam ex eorum commentariis; quæ ut divinitatis plena, non nisi per infusam scientiam poterant edidisse; ex quibus Spiritum sanctum in eis habitasse verius comprobatur. At si porro miracula exigimus, non tam quæ per illum in aliis, quam quæ in eo ipso apparuerint consideremus.

quæ item ab infestis demonibus defensa, a peste liberatur.

F

Sanctitas in Divis illis præcipue spectanda, non miracula.

25 Si igitur divum Bonaventuram in suis operibus miraculosum jam constat; si infusam dono sancti Spiritus obtinuisse scientiam, divina illius commentaria profitentur; si caritatis officia ardentius executum, mundanos honores contempsisse, affectus terrenorum abjecisse, in persecutionibus constantem mansisse, in beati Fran-

Peroratio.

cisci

AB OCTAVIANO
A MARTINIS.

Catalogus
Regum ac
Principum,
petentium S.
Bonaventuræ
atbo Sancto-
rum inscri-
bi.

Sanctis de-
cernere pu-
blicum hono-
rem Pontifici
Romano glo-
riosum.

cisci ac universali Religione fructuosum extitisse ; si superna vocatione, ut Paulum, in sortem Domini miraculose conversum ; si divino beati Francisci præsagio Sanctum prædicatum ; si Alexandri de Ales Doctoris irrefragabilis, ipsius præceptoris sedula observatione Sanctum compertum ac dicatum ; si Religiosorum Minorum voto, qui sanctitate pollebant, ut sanctior summus Prælatus adsumptus ; si Romanæ Sedis iudicio, ut clarus meritis ad universalis Ecclesiæ regimen profuturus accitus ; si denique communi omnium opinione fidelium, Sanctus tenetur, et nominatur, et colitur ; si benignus succurrit quotidie invocantibus se : poterat Sanctitas tua, etiam nullo petente, Sancto quod unum deerat, publicos honores decernere ; quanto magis id debes celsorum principum votis ? Accedunt pientissimæ preces Serenissimorum ac Clarissimorum Frederici Romanorum Regis semper Augusti, Ludovici Francorum Christianissimi, Ferdinandi Siciliæ, et etiam Matthiæ Hungariæ Regum Catholicorum : qui cum de Republica Christiana bene mereri sueti sint, digni certe videri debent, qui a Sanctitate tua, tam sanctam rem impetrent. Rogant præterea Illustres Duces ac populi, ac loco maximi muneris hoc petunt, Calabriæ, Venetiarum, Mediolani, Sabaudia, et Ducissæ Calabriæ et Borbonii, Florentini, Senenses, Perusini, Lugdunenses, et civitas Balneoregii, quæ licet humilis sit, tamen clarissima et Deo gratissima videri debet, cui contigit tantum sidus producere. Rogat præterea istius Ordinis Reverendissimorum Patrum, Joannes de Arragonia, ejusdem Serenissimi Regis Ferdinandi Illustrissima proles, quæ Sanctos, qui in Ordine claruerunt, religiosius veneratur et colit. Exigit denique suo jure beati Francisci sancta Religio, cujus alumnus, vel justa petenti deesse non potes. Exigit et ipse Sanctus, ex promissione omnipotentis Dei nomine facta, strenue militantibus, quod illorum laudes cantet Ecclesia ; cui obligationi ipsius Vicarius satisfacias necesse est.

26 Tam multis igitur vinculis obligatum, nullus iudex quamlibet favorabilis, nisi solventem solvere posset. Magnus ab infernis revocetur Tullius umbris, et Te defendat Servius usque licet : Non potes absolvi. Comperto, præter ea quæ dixi, singulari studio, quod prænoscentis vitæ et miraculis Sancti, exactissimum indulserunt Reverendissimi Patres Julianus de Rovere, sancti Petri ad vincula, Ordinis ejusdem meritis protector, Stephanus Mediolanensis, et Franciscus de Gonsaga Mantuanus, Tuæ Sanctitatis in hoc Commissarii ; Mediolanensis, præsertim, quem contra adversam valetudinem, acri instantia colluctantem a sancto proposito, nec propriæ salutis ratio valuit retardare : qui etiam Reverendissimi Patres, illecti studio compertæ sanctitatis viri, id instantissime poscunt. Quid igitur Tua Sanctitas ulterius differt ? Quid cunctatur ? Quid alterius gloriæ id prorogat ? Multa certe extant celebria Tua gesta, quæ Te ac Tuos illustrant, atque perpetuo illustrabunt : nil tamen sic æque Romano Pontifici gloriosum, meo captu, contingere posse crediderim, quam ut Sancto pro meritis publicam celebritatem decernat. Quam et Tu, Pater beatissime, qui omni jure necessitudinis B. Bonaventuræ conjunctus es, auctoritate Omnipotentis Dei, quem Semideus mortalibus in terris refers, supplicantibus concedere pro Tua clementia benigne digneris.

D

ANNOTATA.

a *Mortuum indicat decessorem, quem constat annis multis supervixisse, nisi quis sensum torquendo, velit dicere, officio, non vita defunctum.*

b *De ea taxatione et additione provinciarum alibi a nobis agitur.*

c *Imperatorem Græcorum Michaellem Concilio non adfuisse, satis certum est, licet id aliqui per errorem scripserint.*

d *Lege decima quinta, ut alibi probavimus.*

e *Postea Innocentius P.P. V.*

f *Non videtur alius intelligi posse, quam frater Regis Joannis, ab Eduardo regis Angliæ filio ad Pictavium anno 1356 capti, qui pro fratre cum regiis filiis obses datus est, ut pluribus narrant Francorum historiæ.*

S. D. N. SIXTI PAPÆ IV

E

DIPLOMA,

Quo S. Bonaventura episcopus cardinalis Albanensis, in Divorum refertur numerum.

Sixtus Episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Superna cœlestis patria civitas Jerusalem, cujus participatio ejus in idipsum ; ita omnium electorum salvatione lætatur, ut quorum præstantiora sunt merita, copiosiora etiam sumant gaudia præmiorum : quod in excessu mētis suæ positus Isaïas Propheta sensisse videtur cum diceret : Exsulta et lauda habitatio Sion : quia magnus in medio tui Sanctus. Exsultent igitur omnium Angelorum chori, qui de vacuarum sedium habitatione solliciti, conantur de virtute in virtutem, ad beatas illas mansiones, unde superbi ruerunt spiritus, humilitate perducere. Exsultent quoque omnes animæ justorum, qui Christi vestigia sunt secuti ; atque omnes, tam veteris quam novi Testamenti fideles, amici Dei, qui contemptis hujus seculi vanitatibus, concivium numerositate congaudent. Exsultet cœlum laudibus, resultet terra gaudiis, quoniam Sanctorum editio lætitiā habet plurimorum : valde enim pietas fidei exigit, ut quod pro salute multorum geritur, communibus ubique gaudiis celebretur. Præcipue vero exsultet Pontificum cœtus beatorum, et sacra Doctorum concio : qui fulgent in cœlo tamquam stellæ in perpetuas æternitates : quos inter, dum sanctus Bonaventura tamquam novum sidus, ex hac lacrymarum valle, ad cœlestem, quæ sursum est Jerusalem, vocante eum Domino, migraret, emicuit.

2 Nos autem, qui disponente Altissimo, ad culmen Apostolatus evecti, Christiani gregis curam gerimus ; quem pro debito pastoralis officii, jucundo Sanctorum collegio conformare, ut debemus, intensis desideriis affectamus : Ecclesiæ militanti (pro cujus ædificatione et incremento, ipsum Bonaventuram in Catalogum Sanctorum referendum duximus) haud incongrue dicere pos-

Gaudia magna a meritis Sanctorum,

F

qui ea nobis adferunt.

sumus,

A sumus, Exsulta hodie, et lauda habitatio Sion, id est, Christiana Religio : in qua tamquam in monte Sion, per veram fidem habitat verus Deus ; quoniam magnus in medio tui Sanctus. Quippe in medio Ecclesiæ aperuit os ejus, et implevit eum Dominus spiritu sapientiæ, et intellectus, et stolam gloriæ induit eum ; et coronavit ad portas paradisi, in qua una cum Angelis gloria et felicitate lætatur. Lætetur itaque et exsultemus : quia cœlestis illa curia ex nobis habet, cui sit cura de nobis, qui suis nos protegat meritis, quos informavit exemplis, illuminavit doctrinis, et miraculis confirmavit ; quem Deus dedit cunctis populis in gloriam et honorem, cujus memoria in benedictione est.

*Miracula et
merita san-
ctum osten-
dunt.*

B 3 Ea namque de divinis rebus scriptis, ut in eo Spiritus sanctus locutus videatur ; ita pie religiose, et sancte vixit ; ut scriptis vita congrueret, et quod scribebat, doceret exemplo : in quo morum virtus, et signorum claritas, ita comperita est ; ut congruentibus maximis meritis, et miraculis, veræ sanctitatis testimonium a militante Ecclesia debeatur eidem. Nam cum in flore vi-
rente juventutis, humanis abjectis illecebris, divino se addixisset servitio ; Religionem beati Francisci (quæ per ardua tendit) ingressus, tantum sedula lectione, et assidua oratione profecit ; ut cum Sapiente merito dicere posset : Optavi et datus est sensus. Illuminatus enim ab eo, qui illuminat omnem sensum, qui lux, via, veritas est, et vita : paucorum annorum spatio, incredibilem est scientiam consecutus. Nec talentum sibi a Domino creditum sudario inligavit, aut terræ infodit, sed ut sapientissimus dispensator, in communem utilitatem convertit. In celebri enim Parisiensi gymnasio, cathedram rexit : ubi abscondita Scripturarum enucleans, non solum viva voce profuit multis, sed etiam plurima librorum optimorum, tum in sacris litteris, tum in majoribus scientiis, monumenta reliquit, quæ essent omni tempore posteris profutura.

*S. Bonaven-
turæ enco-
minum.*

C 4 Magnus doctrina, non minor humilitate, et vitæ meritis : quem Alexander de Hales Doctor clarissimus (cui se in disciplinam S. Bonaventura tradiderat) tantæ innoceutiæ, ac columbinæ simplicitatis expertus est esse, ut dicere solitus fuerit : Sibi videri, quod in eo Adam numquam peccasset. Magnus etiam in Ordine Fratrum Minorum ; cui unus omnium, post beatum Franciscum plurimum profuit : ad ejus euim gubernacula vocatus, et Generalis Minister Domino inspirante creatus, talem se suis præbuit subditis, ut in illo Dominicum illud verbum videretur impletum : Qui major est vestrum, sit minister vester. Nam sapientia, et morum integritate major, prælationis officium, cum tanta exercuit charitate ; ut sponte humilis, nunc doctrina, nunc monitionibus, nunc exhortatione fraterna, nunc etiam corporali servitio, satagebat, ut bonus Christi miles, inferioribus ministrare. Nec solum quæ ab ipso beato Francisco pie et sancte fuerant instituta, diligentissime custodivit, sed multa etiam adinventæ, quæ crescente Fratrum numero necessaria videbantur, adjecit. Ordinem quoque ipsum in Provincias Custodiasque divisit.

*Episcopus
Cardinalis
Albanensis
creatur, et
præses Con-
cilii Lugdu-
nensis.*

5 Magnus etiam dignitate in Romana fuit Ecclesia. Increbrescente enim fama innocentiae, doctrinæ, ac prudentiæ ejus : a felicis recordationis Gregorio Papa Decimo prædecessore nostro, ad Cardinalatus vocatus est honorem : ut ejus opera, in maximis difficillimisque rebus

(quæ temporibus illis inciderant) uideretur. In quem Gregorius ipse, ob ingentia viri merita novo est usus exemplo. Statim enim illi Albanensem commisit ecclesiam, quæ nonnisi vetustioribus Cardinalibus solet committi. Non fefellit expectationem Summi Pontificis, ac sacri Senatus optimus Deoque amicissimus vir ; sed in Concilio Lugdunensi præsidens, omniaque ad Dei laudem dirigens, sedatis discordiis, difficultatibusque sublatis ; ipsi Ecclesiæ maximo usui fuit, et ornamento. Quibus rebus aperte cognoscitur, quod statuit illi Dominus testamentum pacis, et principem fecit eum ; ut sit illi sacerdotii dignitas in æternum. Quem inanis gloria non inflavit, non divitiæ sinistrorsum egerunt ; sed in fide lenitateque perseverans, pius in Deum, in pauperes misericors, justus in omnes, ita hoc corruptibile corpus exuit ; ut cum Apostolo dicere posset : Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ.

6 Qui etsi ex sola perseverantia poterat sanctus credi, juxta illud : Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ ; subsequuta sunt tamen post vitam multa maximaque miracula, quæ certum sanctitatis ejus præbent indicium ; et nos ad ipsius venerationem inducunt, quem Deus meritis præcedentibus venerandum ostendit. Ipse enim Deus omnipotens, ut suæ virtutis potentiam manifestet, et nostræ salutis causam pandat, fideles electos suos, quos coronat in cœlis, sæpe etiam honorat in mundo, ad eorum memorias signa faciens et prodigia : quo hæretica pravitas confundatur, et fides orthodoxa servetur. Agimus igitur ipsi Deo, quantas possumus gratias : quod nos dignos duxerit, per quos hæc Canonizatio celebraretur : quæ licet divinis litterarum monumentis exstantibus, coruscantibusque miraculis, jam pridem potuerit rite fieri : numquam tamen antehac vel a principibus, vel ab aliis, tanta diligentia fuit petita. Nostro tempore, carissimi in Christo filii nostri : Fredericus Romanorum Imperator semper Augustus, Ludovicus Francorum Christianissimus, Ferdinandus Siciliæ, et Matthias Hungariæ Reges illustres ; dilecti quoque filii, nobiles viri Alphonsus Calabriæ, Joannes Monzenico Venetiarum, Joannes Haleam * Mediolani, et Joannes Borbon, Duces insignes ; præterea civitates, Florentinorum, Senensium, Lugdunensium, Perusium, et quæ tale jubar tulit Balneoregium, tanto studio tantaque perseverantia petierunt a nobis, ut durum et impium putarem, eis in re tam pia resistere, quam etiam Dei monitu petere videbantur. Accesserunt et assiduæ Venerabilis Fratris nostri Episcopi Juliani Sabinensis, ipsius Ordinis Protectoris ; dilectorumque quoque filiorum Francisci Samsonis Generalis Ministri, et Petri de Rodolphis Procuratoris dicti Ordinis, sacræ Theologiæ professoris preces : qui nomine Generalis eorum Capituli, id tamquam justum et debitum reposcebant. Legeramus studiosissime Sancti hujus divina scripta, quibus (postquam per ætatem aliquid sapere licuit) semper fuimus delectati. Audiveramus quoque ab antiquioribus præfatæ Religionis Fratribus, et gravibus viris : qui et ipsi a majoribus natu acceperant, de sanctimonia vitæ ejus ; constantem famam esse sciebam, de multis maximisque miraculis : nec erat præterea apud nos dubium, quin in triumphante Ecclesia triumpharet in cœlo, et venerationem mereretur in terris.

*Signis et
prodigiis fi-
des confir-
matur.*

E

F
* Galeatius.

BULLA CANONIZATIONIS. Quæ adhibita fuerit prævia ad Canonizationem diligentia.

B

C

Quos Deus honorat, et homines honorent.

7 Sed memores, nos eundem Minorum Ordinem ex voto ingressos, in quo divina assistente gratia, in sacris litteris et religiosis moribus utcumque profecimus; eademque ministeriatus officia exercuimus; atque inde ad Cardinalatus dignitatem, ita ut per consimiles gradus, ad Pontificatus culmen Sublevatos nos fuisse, disponente Domino, cognoscamus, per quos ipse Bonaventura sanctus ad triumphantis Ecclesiæ immarcescibilem gloriam evectus est: ut ad id videremur potius affectione propria, quam debita devotione moveri, eam adhibuimus diligentiam ac gravitatem, quam rei magnitudo poscebat. Commisimus enim tribus ex Venerabilibus Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, ut de veritate miraculorum mandarent inquiri. Cumque unus ex eis inchoato processu (ut Deo placuit) ab hac luce migrasset, alium in locum defuncti subrogavimus Cardinalem, quo etiam decedente alium substituimus. Nec his contenti, cum jam processus ipse pene perfectus esset, et hi qui delegati erant, fidelissime retulissent; tamen quia non videbatur in procedendo tanta, quanta requiritur, observata solennitas, illum reiterari iussimus. Demum cum ex uberiori relatione, et fide dignorum testium, super hoc, receptione compertum fuisset, multa et magna a Deo per ipsum Sanctum miracula fieri, quæ in conspectu multitudinis cernebantur: nos ne Spiritui sancto resistere videremur, qui per eos prophetæ laudare Deum in Sanctis suis jubet; in Consistorio nostro secreto, hujus rei causa habito, eorumdem Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium vota, super hujusmodi Canonizatione sumus scrutati. Cumque omnium una eademque fuisset sententia, ut in Sanctorum numerum referri deberet; Consistorium publicum deinde habuimus, in quo magna multitudine adstante, in triduum orationes, jejuniaque indiximus: ut Deus omnipotens nobis, quod factu optimum in hac re esset, ostendere dignaretur; nec pateretur Ecclesiam suam militantem errare, quæ se triumphanti conformare studeret. Triduo deinde elapso, omnes qui in Romana Curia erant, Prælatos iussimus convenire: qui ad unum interrogati quid faciendum videretur, in eadem sententiam convenerunt, beatumque Bonaventuram canonizandum censuerunt.

8 Nos ergo Dei nutum et voluntatem sequentes, attendentesque justum ac debitum esse, ut quos Deus honorat in cœlis, nos venerationis officio laudemus et glorificemus in terris; cum ipse potius laudetur et glorificetur in illis qui est laudabilis et gloriosus in secula; huc diem Canonizationis ipsius sancti Bonaventuræ, in medio Basilicæ principis Apostolorum de Urbe, quo maxima omnis generis ordinisque multitudo confluerat, celebrandum statuimus. Ibi reliquis omnibus legitime peractis, Ordinis Minorum Procurator in medio stans, dictum illud B. Joannis Apostoli clara voce proponens, videlicet: Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, et Spiritus sanctus; probavit etiam habito super præmissis processu, ipsas beatissimæ Trinitatis Personas, testimonium, quod beatus Bonaventura in cœlo sit, præstitisse: Patrem videlicet in miraculorum potentia, Filium in doctrinæ sapientia, et Spiritum sanctum vitæ ipsius bonitate. Et propterea, non solum nominibus omnium, qui hanc ipsam canonizationem fieri supplicarunt; sed etiam ex parte individue Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ut

ipsum Beatum Bonaventuram, Sanctum pronunciare dignaremur, instanter, instantius, instantissime requisivit.

9 Confidentes igitur, quod in hac Canonizatione non permittet nos Deus errare, qui omnia in ea quomodolibet requisita, etiam superabundanter observari fecimus et observavimus: de eorumdem Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, omniumque Prælatorum in Romana Curia existentium, unanimi consensu, et maturo consilio, de omnipotentis Dei ac beatorum Petri ac Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, beatæ memoriæ Bonaventuram Balneoregiensem, sacræ Theologiæ professorem, ex gremio sacri Ordinis Minorum, et ex officio generalatus in Episcopum Cardinalem assumptum; Sanctum esse, ac aliorum Sanctorum Dei Catalogo adscribendum, adjiciendum, et adgregandum fore, ac fideliter firmiterque teneri debere, decernimus; ipsumque Sanctorum Confessorum, Pontificum et Doctorum (quos Sancta Dei veneratur Ecclesia) consortio solenniter in præsentiarum adscribimus aggregamusque per præsentem. Statuentes etiam, et mandantes omnibus Venerabilibus Fratribus nostris Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis filiis dictorum, ac Patriarchalium, Metropolitanorum, et Cathedralium ecclesiarum capitulis, et quorumvis Ordinum, tam Mendicantium quam non Mendicantium professoribus, nec non quibuscumque ecclesiasticis personis: ut festum ipsius sancti Bonaventuræ, secunda Dominica mensis Julii, singulis annis solenniter et devote celebrent; divinum officium, veluti pro uno Confessore Pontifice et Doctore, tam publice quam privatim (prout contigerit) persolventes: dilectis vero filiis Fratribus prædicti Minorum Ordinis, quatenus hujusmodi officium sub festo Duplici, et Octava, eo modo quo aliorum dicti Ordinis Sanctorum celebrare festa et Octavas consueverunt, celebrandi concedimus facultatem.

10 Insuper eadem auctoritate, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui eadem Dominica ecclesiam, in qua sanctum ejus corpus requiescit devote visitaverint, annuatim septem annos et totidem quadragenas; his vero qui aliis temporibus, in singulis diebus Dominicis, centum dies; illis autem qui ecclesias Fratrum Minorum ubilibet constitutas, tam ipsa die festi, quam in Octava, divinis officiis interfuerint, consimiles indulgentias, et peccatorum remissiones, quæ in singulis aliorum ejusdem Ordinis Sanctorum festis, ex indultis Apostolicis generaliter promulgatis, Romani Pontifices concesserunt, de injunctis pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus et elargimur.

11 Considerantes præterea, quanta ab hoc ipso sancto Bonaventura, ratione scientiæ, et sanctitatis vitæ, Episcopalisque et cardineæ dignitatis, Sancta Romana Ecclesia suscepit incrementa; quantamque idem Sanctus cum B. Thoma de Aquino, coætaneo, condiscipulo, et commagistro suo, familiaritatem et spiritualem conjunctionem in hac vita servaverit; ut quos in hoc seculo fraterna junxit caritas, et eadem in cœlo præmia consecutos credimus, præsens ecclesia pari veneretur honore: prædictum festum inter festa Sacri Palatii Apostolici adsumentes, adnumerantesque; eandem indulgentiam in festo prædicto, in ecclesia Sanctorum Apostolorum de Urbe, quæ in festo S. Thomæ de Aquino, in ecclesia B. Mariæ Virginis de Urbe. (Minerva vulgariter nuncupata

D

Sanctorum albo inscribitur.

E

Anniversaria ejus solennitas celebranda.

Indulgentiæ devotis conceduntur.

F

Festa ejus dies, festum Sacri Palatii,

A cupata habetur) concedimus, pariterque deccernimus, Fratres Minores in Alma Universitate Parisiensi, eisdem privilegiis posse ac debere uti et gaudere, ob ipsius S. Bonaventuræ merita, quibus ex Apostolicis indultis, Fratres Prædicatores in eadem Universitate, intuitu et gratia ejusdem S. Thomæ potiri, et gaudere consueverunt, et gaudent, aut potiri et gaudere quomodolibet poterunt in futurum.

Litteras publicari jubet,

12 Quocirca omnes et singulos in dignitate constitutos requirimus et monemus; quatenus universis Clericis et populis suarum civitatum, diocesium, et parochiarum, præsentis nostras litteras solenniter publicantes; eosdem hortentur, ut Deum ipsum a quo bona cuncta procedunt, humiliter deprecantur, ut ipsius S. Doctoris et Confessoris Bonaventuræ meritis et precibus exoratus, militantem Ecclesiam, Apostolicam fidem, et cunctos Christi fideles, a paganorum et aliorum infidelium, et hæreticorum tueatur incursibus, et a periculis cunctis semper protegat ac defendat, et illam quam nobis mundus dare non potest pacem, hostium omnium sublata formidine, firma cum tranquillitate concedat: utque post hujus vitæ militiam, depositumque pastoralis officii ministerium, una cum grege nobis credito, ad sempiterna tandem gaudia pervenire mereamur.

et transumptis haberi fidem.

13 Demum quia difficile foret, litteras originales præsentis, ad uniuscuiusque notitiam deferri: volumus ac decrevimus quod earum transumpto sub sigillo Generalis Ministri Ordinis antedicti, et manibus duorum Notariorum publicorum debite subscriptis, fides adhibeatur indubia in omnibus, et per omnia, et illis ubique stetur, acsi originales litteræ hujusmodi essent exhibitæ vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam nostræ constitutionis, adscriptionis, congregationis, statuti, mandati, concessionis, relaxationis, largitionis, adsumptionis, adnumerationis, monitionis, ac voluntatis, infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursum. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ millesimo, quadringentesimo, octogesimo secundo, decimo octavo Kalend. Maii, Pontificatus nostri anno XI.

C

Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, et dilectis filiis aliarum ecclesiarum Prælati per universum terrarum orbem constitutis, salutem et Apostolicam benedictionem.

1 Triumphantis Hierusalem gloriam sempiternam, et Sanctorum cum Christo felicissime regnantium, numquam marcescentes coronas, cum gaudio admirans sancta mater Ecclesia, adhuc in terris militans, ad eandem vero justitiæ coronam festinans, Deum in Sanctis suis mirabilem prædicare non cessat. Nec vero insignes tantum victorias, et præclara Sanctorum merita eximiis laudibus celebrat; sed eosdem Sanctos, quos Deus mirifice honorificat, ipsa quoque pie veneratur, ac colit; quorum nimirum prædicatione, salutarique doctrina instituta, sanguine fundata, illustribus caritatis operibus, atque exemplis educata, ferventibus illorum apud Deum precibus quotidie adjuvatur. Quamobrem debitis etiam, congruisque honoribus unicuique Sanctorum singulatim tribuendis, ad cœlestis illius Hierarchiæ, ubi omnia in caritate perfecta ordinata sunt, normam atque imaginem sese conformare, quantum quidem in hujus prætereuntis mundi exilio licet, maxime studet. Nam quemadmodum in magna illa summi Patrisfamilias, bonisque omnibus cumulata domo, mansiones multæ sunt, et beatæ illæ animæ mira quadam varietate, unius gloriæ beatitudine perfruuntur: sic Catholica Ecclesia, quæ cœlestis illius, effigies est (ut castrorum acies ordinata) in veneratione Sanctis Dei adhibenda, sacros illos ordines, divino illustrata lumine agnoscit atque distinguit.

Ecclesia Deum mirabilem laudat in Sanctis;

E

2 Itaque dum gloriosum Apostolorum chorum, dum Prophetarum laudabilem numerum, dum fortissimorum Martyrum laudat exercitum, ceterisque Sanctis suo loco, et ordine rite honores defert: in uno caritatis spiritu, et consimili piæ devotionis affectu multipliciter exultat. Inter illos vero beatissimos Sanctorum choros, quorum memoria a cunctis fidelibus religioso cultu merito celebratur, insigni splendore elucet Sanctorum Doctorum ordo a Paulo Apostolo diserte enumeratus, cum ait: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores, et Doctores: quos vineæ suæ strenuos, fidelesque cultores, atque operarios constituit, ad consummationem Sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. Hi sunt, de quibus divina Sapientia clamat: Qui elucidant me, vitam æternam habebunt; de his Angelus apud Danielem loquitur: Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Eos denique Salvator ipse Christus Dominus insigni illo elogio ornavit: Qui fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.

quæ Sanctis pie defert suos honores.

F

3 Cum autem omnibus temporibus sacrorum Doctorum studium, et doctrina in Ecclesia Dei utilis, et salutaris fuit: tum maxime fructuosam, et plane necessariam esse res ipsa demonstravit, cum persecutorum Christiani nominis horribili furore represso, in ipsa Ecclesiæ pace, teterrima hæresum bella vehementius excitata sunt: tunc enim hæreticorum doli et fallaciæ, qui diabolo instigante, in agro Domini zizania superseminare non intermittunt, Doctorum cura, et diligentia detectæ, et pestiferi, ac detestabiles errores gladio spiritus amputati, et Catholicæ veritatis vi, sacris Doctoribus administris, mendacium prostratum. Quare jure optimo Hyadum stella-

Doctores Ecclesiæ hæreses convincunt.

S. D. N. SIXTI PAPÆ QUINTI

DECRETALES LITTERÆ

Quibus sanctus Bonaventura seraphicus Doctor, Episcopus Cardinalis Albanensis inter eximios, egregiosque Sanctos Catholicæ Ecclesiæ Doctores annumeratur; illiusque festum XIV Julii sub duplicis Officii ritu celebrari, et coli mandatur, cum Indulgentiarum elargitione.

Sixtus Episcopus servus servorum Dei, universis venerabilibus Fratribus nostris, Patriarchis,

BULLA
SIXTI V.

rum nomine sancti Doctores in Ecclesia designantur: qui perfrigida hieme, et longis infidelitatis noctibus expletis, et persecutionis tempestate sedata, tunc clariores sanctæ Ecclesiæ exorti sunt, cum veritatis sol per corda fidelium altius calesceret, et tamquam novo fidei vere lucidior annus aperiretur.

S. Bonaventura
Ecclesiæ
Doctor, pietati

4 Jam vero inter eos, quos Dominus magnus Spiritu intelligentiæ replere voluit, quique tamquam imbres eloquia sapientiæ suæ in Ecclesia Dei emisissent, merito numeratur sanctus Bonaventura Confessor et Pontifex, et in eadem Catholica Ecclesia Doctor eximius, quem felicitis recordationis Sixtus Papa IV prædecessor noster, ob admirabilem vitæ sanctitatem, et præcellentem doctrinam in Sanctorum numerum adscripsit. Is enim Balneoregii in Etruria natus, ut piæ matris voto satisfaceret, adolescens Seraphicam sancti Francisci religionem est ingressus; per cujus vestigia recentia adhuc novus Christi miles humiliter, et constanter incedens, saluberrimam regularium institutorum observantiam tanto animi ardore, tantaque cordis aviditate hausit, ut summa in eo sanctitas appareret: ac vitæ innocentia, et castitate, sancta humilitate, patientia, mansuetudine, terrenarum rerum despicientia, cœlestium desiderio, omnibus et exemplo et admirationi esset: tanta quoque spiritus dulcedine, et divini amoris fervore inflammatus in Deum rapiebatur, ut jam in cellam vinariam sponsi introductus, et vino optimo caritatis ebrius, Jesum Christum crucifixum, et patientem ubique intueri, et in ejus vulneribus habitare videretur.

doctrinam
jungit:

5 Ad hanc vero eximiam vitæ sanctitatem, vir Dei magnam præstantis doctrinæ laudem adjunxit, Deo ita disponente: ut ad ejus gloriam, et Ecclesiæ utilitatem, non solum exemplo, sed verbo, et eruditione magnopere proficeret. Itaque cum in sacrarum litterarum studio, sanctorum Patrum lectione, et Scholasticæ Theologiæ pernecessaria disciplina, Alexandro de Ales Magistro, insigni illius ætatis Theologo, diligentissime versaretur: brevi temporis spatio excellentis ingenii bonitate, assiduo labore, et, quod caput est, gratia Spiritus sancti, qui vas aureum in honorem electum omni ex parte formabat, tantos progressus fecit, et ad tantam doctrinæ perfectionem pervenit; ut Doctoris, et Magistri insignibus in celeberrimo Parisiensi Gymnasio solenni more decoratus, sacram Theologiam ibidem publice professus sit. Tantam vero laudem in interpretandi munere, et in universæ Theologiæ scientia est consecutus: ut viri doctissimi ejus doctrinam, et eruditionem admirarentur.

scripta ejus
animos mo-
ventin.

6 Et quidem multiplices sancti viri lucubrationes, et præclara scripta, quæ adhuc magna Ecclesiæ utilitate, et non mediocri Dei beneficio extant, quæque et nostræ, et superiorum ætatum viri eruditi multo cum fructu semper legunt, et magnopere comprobarunt; quantus ille in Theologia fuerit, satis declarant, Ea enim divini ingenii sui monumenta posteris reliquit, quibus perdifficiles, et multis obscuritatibus involutæ quæstiones, magna optimorum argumentorum copia, via et ordine, enucleate ac dilucide explicantur, fidei Catholicæ veritas illustratur, perniciosi errores, et profanæ hæreses profligantur, et piæ fidelium mentes ad Dei amorem et cœlestis patriæ desiderium admirabiliter inflammantur. Fuit enim in sancto Bonaventura id præcipuum, et singulare, ut non solum arguendi subtilitate, docendi facilitate, definiendi

solertia præstaret, sed divina quadam animos permovendi vi excelleret: sic enim scribendo cum summa eruditione parcm pietatis ardorem conjungit, ut lectorem docendo moveat, et in intimos animi recessus illabatur, ac denique Seraphicis quibusdam aculeis cor compungat, et mira devotionis dulcedine perfundat: quam sane gratiam, in ejus ore, et calamo diffusam, admirans prædecessor noster Sixtus IV Pontifex, illud dicere non dubitavit: Spiritum sanctum in eo locutum vidcri.

7 Cum igitur servo fideli tam multa, et præclara a Domino talenta essent credita, ut illis ad fratrum utilitatem exercendis et negotiandis, cœlestis gratiæ thesauros amplificaret: divino consilio, et summo totius sui Ordinis consensu, Romæ Minister generalis septimus post beatum Franciscum est factus. Quo in officii munere non solum prudentiam, vigilantiam, sollicitudinem præstitit; sed tanto fraternæ caritatis ardore exarsit, tantaque Christianæ humilitatis demissione fratribus inservivit, ut in eo illud Salvatoris agnosceretur: Qui major est in vobis, sit vester minister. Quin et piæ memoriæ prædecessor noster Clemens Papa IV, qui Sanctum virum valde dilexit, et ejus doctrina mirifice est delectatus, ut tam excellens virtus, et prudentia ad multorum utilitatem latiori in campo excurreret, insignem Eboracensem Archiepiscopatum ei obtulit. Ille vero cum se a Seraphicæ paupertatis complexu divelli non facile pateretur, oblatam dignitatem modeste, atque humiliter recusavit. Ceterum cum Gregorius Decimus Summus Pontifex ob gravissimas Christianæ Reipublicæ causas, Concilium generale Lugdunum indixisset, virosque sanctitate, doctrina, sapientia præstantes perquireret, quorum forti et fideli opera ad rei maximæ tractationem, atque explicationem nteretur: duo in primis clarissima illius ætatis lumina, e duobus florentissimis Ordinibus Prædicatorum, et Minorum delegit, Sanctos Thomam et Bonaventuram, quos ad se ire jussit. Sed cum alter in ipso itinere in morbum incidisset, atque ad gloriæ coronam feliciter evolasset, sanctus Bonaventura Lugdunum profectus humanissime exceptus est a Romano Pontifice Gregorio; qui in ejus virtute, et sapientia ita acquiescebat, ut Concilii recte dirigendi, et administrandi partes ei præcipue tribuendas esset decerneret. Quare ex publica Ecclesiæ utilitate, et necessitate, ut majori cum dignitate, et auctoritate Concilii rebus non solum interesset, sed præesset: statuit lucernam ardentem et lucentem supra excelsum candelabrum ponere, ut in domo Dei magis luceret.

8 Itaque sanctum Bonaventuram nullos honores appetentem, fugientem potius, sed Christi Vicario obtemperantem, nullosque pro Ecclesia labores subire recusantem, tamquam in totius Orbis terræ theatro, in sacrum Cardinalium Collegium, et in Episcoporum ordinem statim cooptavit: nam Ecclesiæ Albanensi illum præfecit, qui honos antiquioribus Presbyteris Cardinalibus tribui solet. Qua ille amplissima dignitate auctus, universam in Dei gloriam, et Ecclesiæ utilitatem contulit: ctenim in rebus Concilii arduis operam egregiam præstitit, Catholicam fidem constantissime defendit, pravas opiniones acerrime refutavit; ejusdemque prudentia, doctrina, sanctitate, orationibus, Gregorii Pontificis pastoralis sollicitudo tantopere adjuncta est, ut sublato per Dei misericordiam

schismaticis

D

Præclara ad-
ministratio
Ordinis.

E

Ad Conci-
lium Lugdu-
nense cum S.
Thoma evo-
catur.

F

Cardinalem
a Gregorio X
creatum

A schismatis dissidio, Michaël Palæologus Græcorum Imperator orientalesque nationes, ad Apostolicæ Sedis obedientiam, unitatem, communionemque redierint : ac denique dignus habitus est, quem Græci Eutychii nomine appellarent. Merito igitur, cum paulo post in eodem Concilio fortissimus Christi athleta ex hujus vitæ peregrinatione ad cœlestem patriam emigrasset; omnes ejus mortem doluerunt, omnes communem jacturam deplorarunt, omnes illius funus lacrymis, et laudibus ornarunt : sed unus præter ceteros viri sanctissimi vitam integerrime actam, mores probatissimos, labores permultos pro Ecclesia susceptos, doctrinam in illo ipso Concilio spectatam insigni laudatione verissime celebravit. Is fuit piæ memoriæ Petrus Cardinalis a Tarentasia, vir eruditione, et Christiana eloquentia præstans : qui postea ad Pontificatus fastigium evector, Innocentius Papa Quintus est appellatus. Ipse vero summus Pontifex Gregorius Decimus ex intimi animi sensibus amissum fratrem, adiutorem, et consiliarium fidelissimum dolens, palam gravibus verbis testificatus est, Catholicam Ecclesiam, quæ ex tanti viri pietate et doctrina, fructus uberrimos acceperat, magnam illius morte jacturam fecisse.

B 9 Sed vere a Spiritu sancto dictum est : In memoria æterna erit justus : nam qui in vita illustris fuerat, multo post mortem factus est illustrior, Deo, qui admirabilis et gloriosus est in Sanctis suis, signis compluribus, ac prodigiis, et miraculis maxime insignibus, servi sui sanctitatem comprobante. Quorum miraculorum fama cum apud omnes percrebresceret, idem Sixtus prædecessor noster e sublimi Apostolicæ Sedis specula ea aspiciens, digitum Dei, qui facit mirabilia magna solus, ibi plane esse intellexit. Itaque et sponte sua, et claræ memoriæ Frederico Romanorum Imperatore, Regibus, Rebuspublicis, Ducibus, civitatibusque permultis vehementer requirentibus, ac omnium fere fidelium consensu efflagitante, de viro præstantissimo Bonaventura, Episcopo Cardinali in Sanctos referendo, Pontifice Romano dignam cogitationem suscepit. Summa igitur cura et diligentia, vitæ illius eximia sanctitate, et miraculorum veritate examinata, atque comperta; omnibus denique quæ ad eam rem pertinebant, rite recteque actis, ad Dei gloriam, et Ecclesiæ Catholicæ exaltationem, pro sua summa, eique a Deo in beato Petro Apostolo tradita potestate, eundem beatum Bonaventuram, de fratrum suorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, et Prælatorum omnium consensu, in Sanctos retulit et in Sanctorum Confessorum Pontificum, Doctorum numerum adscripsit, atque aggregavit, ejusque festum anniversarium diem, secunda mensis Julii Dominica die celebrari, officiumque de eo, veluti de Confessore Pontifice, Doctore in universa Ecclesia recitari jussit, aliis item decretis adjectis, quæ in ejusdem Sixti litteris plenius continentur.

C Cur Ecclesiæ doctoribus adnumerandus.

10 Et quamvis gloriosus hic Doctor S. Bonaventura, et in Ecclesia Catholica celeberrimus sit, et in cœlo maxime resplendeat : ubi corona illa est coronatus, quam repromisit Deus diligentibus se, nec ulla humana re indigeat, qui bonis illis cum Christo perfruitur, quæ nec oculus vidit, nec in cor hominis ascenderunt; urget nos tamen caritas Christi, et ardens quidam devotionis affectus, quo erga eum ab ineunte fere ætate perpetuo exarsimus : ut de ejus sanctitate, et doctrina magis magisque propaganda, atque il-

lustranda (quantum cum Domino possumus) cogitemus. Movemur quidem, ut par est, sancta cum eo communione Seraphicæ Religionis nostræ, in qua educati, et tot annos versati sumus, et cui tamquam matri optime meritæ, omnia pictatis et grati animi monumenta præstare debemus : sed multo magis movent nos Dei gloria, pastorale officium quod gerimus, viri Sanctissimi pro Ecclesia Dei tot suscepti labores, tot illustra merita, tanta cum Romana Ecclesia conjunctio, in cujus amplissimo ordine et senatu, summa cum laude consedit. Denique movet nos Ecclesiæ universalis utilitas, quæ ex tanti Doctoris eruditione semper major, et uberius capi potest : præsertim cum hæreticorum insidiæ, et diabolicæ machinationes, quibus sacram Theologiam, quæ Scholastica appellatur, hoc luctuoso seculo oppugnant vehementissime, nos magnopere admo- neant, ut eandem Theologiam, qua nihil Ecclesiæ Dei fructuosius, omni studio retineamus, illustremus, propagemus.

11 Divino enim illius munere, qui solus dat Spiritum scientiæ, et sapientiæ, et intellectus, quique Ecclesiam suam per seculorum ætates (prout opus est) novis præsiidiis instruit; inventa est a Majoribus nostris sapientissimis viris Theologia Scholastica : quam duo potissimum gloriosi Doctores, Angelicus sanctus Thomas, et Seraphicus sanctus Bonaventura, clarissimi hujus facultatis professores, et primi inter eos, qui in Sanctorum numerum relati sunt, excellenti ingenio, assiduo studio, magnis laboribus, et vigiliis excoluerunt, atque ornarunt, eamque optime dispositam, multisque modis præclare explicatam posteris tradiderunt. Et hujus quidem tam salutaris scientiæ cognitio et exercitatio, quæ ab uberrimis divinarum litterarum, Summorum Pontificum, sanctorum Patrum et Conciliorum fontibus dimanat, semper certe maximum Ecclesiæ adjumentum afferre potuit : sive ad Scripturas ipsas vere et sane intelligendas; sive ad Patres securius, et utilius perlegendos; sive ad varios errores et hæreses detegendas et refellendas. His vero novissimis diebus, quibus jam advenerunt tempora illa periculosa, ab Apostolo descripta, et homines blasphemi, superbi, seductores proficiunt in pejus, errantes et alios in errorem mittentes; sane Catholicæ fidei dogmatibus confirmandis, et hæresibus confutandis pernecessaria est. Et profecto rem ita se habere ipsimet veritatis inimici sunt judices, quibus Theologia Scholastica maxime est formidolosa : qui profecto intelligunt, apta illa, et inter se nexa rerum, et causarum coherentia, illo ordine, et dispositione, tamquam militum in pugnando instructione, illis dilucidis definitionibus et distinctionibus, illa argumentorum firmitate, et acutissimis disputationibus, lucem a tenebris, verum a falso distingui; eorumque mendacia multis præstigiis, et fallaciis involuta, tamquam veste detracta, pateferi, ac denudari. Quanto igitur magis illi hanc munitissimam Scholasticæ Theologiæ arcem oppugnare, et evertere conantur, tanto magis nos decet hoc invictum fidei propugnaculum defendere, et hæreditatem patrum nostrorum conservare, et tueri, et acerrimos veritatis defensores meritis honoribus quantum possumus decorare.

12 Quamobrem ut Seraphici Doctoris eruditio, ad multorum utilitatem latius diffundatur; et ex ejus libris et operibus, eruditi et studiosi viri, copiosiores suavioresque in dies fructus

capiant,

Theologia Scholastica laus et utilitas,

E

F ad firmandam fidem, et hæreses confutandas.

Collegium S. Bonaventuræ in Urbe institutum.

BULLA
SIXTI V.

capiant, (quod ad ipsius Sancti quamquam in cœlo beatissimi, gloriam aliquam facere non est dubitandum) primum quidem in Alma Urbe nostra in hac Basilica SS. duodecim Apostolorum, S. Bonaventuræ nomine Collegium instituimus, in quo ex hujus præcipue eximii, devotique Doctoris operibus et commentariis, Sacra Theologia publice explicetur: deinde etiam opera illius omnia, quæ inveniri potuerunt partim nondum edita, nostraque auctoritate, et impensis undique conquisita; partim jam evulgata simul omnia decenti forma, et quam emendatissime imprimi, et e typographia nostra Vaticana in lucem emitti curamus. Quod autem ab ipso Pontificatus nostri initio, Deo (ut pie credimus) inspirante constanter proposuimus, Sancti hujus Doctoris nomen, et merita gloriosa apud omnes pro viribus celebrare, fideliumque erga eum venerationem augere, et amplificare, sane ad id quoque non mediocriter excitati sumus exemplo sanctæ memoriæ Pii Papæ V prædecessoris nostri, de Christiana Republica optime meriti, et quem ut parentem adhuc reveremur et colimus. Is enim religiosa pietate, et singulari devotione permotus, qua afficiebatur erga S. Thomam de Aquino, Ordinis sui decus, et Ecclesiæ Catholicæ ornamentum; cupiens eodem modo, eundem Sanctum ob ejus præstantissima in Catholicam Ecclesiam merita, congruis honoribus exornare, præter alia hoc jussit atque decrevit, ut illius festus dies quotannis Duplicis Officii ritu, ad instar Sanctorum quatuor Ecclesiæ Doctorum perpetuo celebraretur; quod et sancto Bonaventuræ Doctori eximio tribui debere, æquum profecto existimamus, cum tam multa inter eos virtutis, sanctitatis, doctrinæ, meritorum conjunctio, similitudo intercedat.

13 Hi enim sunt duæ olivæ, et duo candelabra in domo Dei lucentia, qui et caritatis pinguedine, et scientiæ luce totam Ecclesiam collustrant: hi singulari Dei providentia, eodem tempore, tamquam duæ stellæ exorientes, ex duabus clarissimis Regularium Ordinum familiis prodierunt, quæ sanctæ Ecclesiæ ad Catholicam Religionem propugnandam maxime utiles, et ad omnes labores, et pericula pro orthodoxa fide subeunda paratæ semper existunt, ex quibus tamquam ex fertili, et bene culto solo quotidie, per Dei gratiam fecundæ, et fructuosæ plantæ procreantur, hoc est viri doctrina et sanctitate præstantes: qui Petri naviculæ, tot fluctibus agitatae, et Romano Pontifici, ejus clavum non sine magna solitudine tenenti, fortem et fidelem operam navant. Hi duo Sancti cum essent cœvi, iisdemque studiis dediti condiscipuli, simul Magistri, pari ratione a Gregorio Decimo Summo Pontifice (cum ambo ad Concilium evocarentur) honorati, et in hujus vitæ peregrinatione fraterna caritate, spirituali familiaritate, sanctorum laborum societate valde conjuncti fuerunt, et denique pari gressu ad cœlestem patriam commigrantes pariter, felices et gloriosi illa sempiterna beatitudine perfruuntur, ubi eodem caritatis affectu, (ut pie credimus) pro nobis in hac lacrymarum valle laborantibus orant, divinamque opem implorant: ut merito idem Sixtus Quartus hos duos Sanctos persimiles, et quasi geminos in Christo fratres agnoscens, statuerit sanctum Bonaventuram consimili venerationis, et honoris prærogativa, atque sanctus Thomas decorandum esse.

14 Quod igitur a nobis, et Seraphici Ordinis

caritas, et sancti Bonaventuræ meritorum magnitudo, et Catholicæ Ecclesiæ, cujus gubernacula nobis licet immerentibus a Deo commissa sunt, utilitas, et ædificatio requirit; habita super his omnibus cum Venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, deliberatione matura; de eorundem consilio et unanimi assensu, et ex certa nostra scientia, ac de attributæ nobis Apostolicæ potestatis plenitudine, hac nostra perpetuo valitura constitutione, doctrinam ipsius S. Bonaventuræ a supradictis prædecessoribus nostris Clemente IV, Gregorio X, et Sixto IV, laudatam, in Concilio Lugdunensi maxime spectatam, in Florentino etiam ad res difficiles explicandas adhibitam, gravissimorum virorum auctoritate testificatam, et commendatam, et eximio Ecclesiæ Doctore dignam, nos quoque plurimum in Domino landamus, et commendamus, ac litteras ejusdem Sixti IV, quas pro expressis hoc loco haberi volumus, (excepta ejus ordinatione de festo die S. Bonaventuræ secunda Dominica Julii celebrando) harum tenore approbantes et innovantes, ipsum sanctum Bonaventuram, jure sanctorum Doctorum consortio ab eodem Sixto Quarto ascriptum et connumeratum, auctoritate Apostolica tenore præsentium inter præcipuos, et primarios, qui Theologicæ facultatis magisterio excelluerunt habendum, ac venerandum esse decernimus, et declaramus.

15 Atque ob eam causam, sperantes in Domino, hujus Seraphici Doctoris lucubrationes ad doctrinam et devotionem, quam in clero populoque Christiano magnopere lucere, et ardere cupimus, maximo adjumento fore; illius libros, commentarios, opuscula, opera denique omnia, prout ex nostra typographia Vaticana, quam emendatissima (ut supra dictum est) emittuntur, ut aliorum Ecclesiæ Doctorum qui eximii sunt, non modo privatim, sed publice in Gymnasiis, Academiis, Scholis, Collegiis, lectionibus, disputationibus, interpretationibus, concionibus, sermonibus, omnibusque aliis Ecclesiasticis studiis, Christianisque exercitationibus citari, proferri, atque (cum res postulaverit) adhiberi volumus, et decernimus: et nihilominus, ut sapientissimi hujus Doctoris gloriosa recordatio, si non pro ipsius dignitate, at saltem pro humana tenuitate, ob ingentia illius merita, ardentiori studio recolatur, felicitis recordationis prædecessorum nostrorum Bonifacii Papæ VIII, qui de sanctis quatuor Doctoribus, et Pii Papæ V, qui de prædicto S. Thoma eadem præceperunt, exemplo adducti, præcipimus, ut ejusdem S. Bonaventuræ dies festus in omnibus Christiani orbis partibus, sub duplici officio a cunctis personis Ecclesiasticis, secularibus, et quorumvis Ordinum Regularibus, tam publice quam privatim, pridie Idus Julii, (non obstante prædicta Sixti Quarti ordinatione de secunda Dominica dicti mensis) celebrari, atque in Calendariis, cum Doctoris nomine, et festi Duplicis adjectione describi, et imprimi debeat, etiamsi in novissimis Breviarii, et Missalis Romani reformationibus aliter dispositum fuerit; neque secus, atque a nobis, ut supra, ordinatum fuit, per quoscumque quavis auctoritate præditos, censeri, aut interpretari posse decernimus. Hortantes universos utriusque sexus Christi fideles civitatis Balneoregii, quæ clarissimum hoc edidit lumen, et illius diœcesis; ut eodem die festo a servilibus, de sanctæ Ecclesiæ more, operibus abstineant.

D
Decernitur
S. Bonaventuræ Doctor
Ecclesiæ Six-
to V;

E

cujus dicta
auctoritatem
habent pu-
blice et pri-
vatim.

F

Nobile par
amicorum.
SS. Thomas
et Bonaven-
tura.

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.

*Doctrina et
vitæ sancti-
tas, fidei pro-
pugnaculum.*

B
*Res illius a
multis con-
scriptæ,*

et dilaudatæ,

C

est, sed pium ac fructuosum valde admodum videtur, ejus vitam litteris mandare quam diligentissime.

2 Res enim duæ sunt, in quibus constans semper ac firmissimum fidei nostræ propugnaculum fuit: doctrinarum cognitio, et vitæ Sanctitas. Iis porro duabus prisci et Latini et Græci Patres, divinitus instructi, nihil potius habuerunt, quam ut Religionis sanctæ præsidia tuerentur. Jesu Christi namque fides, quæ Apostolis et Apostolorum discipulis ducibus, omnem terrarum orbem jampridem pervagata erat, sæpenumero turbulentissimis Ecclesiæ temporibus gravissime oppugnata, quamvis suis quidem ornamentis atque insignibus contenta, dignitate sua satis se ipsa tueretur: eorum tamen tum sanctitatis, tum doctrinæ auxilio defensa, iniquitatem hominum, et injuriam temporum facile superavit. Harum igitur rerum ambarum, quæ perpetuo in Republica Christiana plurimum valuerunt, splendore, vir Dei sanctus Bonaventura, in firmamento Ecclesiæ, quasi stella fulget in perpetuas æternitates.

3 Neque propterea defuerunt antea, qui res illius gestas pietatis religionisque nomine maxime illustres, conscripserunt, neque item qui divinæ tam egregii Doctoris scientiæ, ac sapientiæ testimonia præclara dederunt. At cum summi viri hoc habeant proprium, ut non uni tantum, sed pluribus magnum scribendi argumentum suppeditent: non est a publico scriptionis iustituto atque ratione alienum, quas ejus res nonnulli strictim attigerunt, uberius explicare; quasque fortasse tacitas reliquerunt, illas plane omnes, quoad ejus fieri potest, enucleate, et splendide perscribere. Joannes porro Diaconus, quamquam sanctissimi Pontificis Gregorii Magni vitam plerique alii litterarum monumentis consignarunt: tamen optimum factu illud existimavit, ut, quantum in se esset, eandem libris quatuor explicatius enarraret. Atque hujusce quidem rei exemplum cum scriptores præclari, Latini et Græci nobis tradiderint, nihil attinet, quod in promptu est, id multis commemorare.

4 Habet porro Seraphicus Bonaventura sanctissimus, idemque eruditissimus, virtutum suarum non modo laudatores, sed etiam spectatores ac testes certissimos, qui suis locis producentur. Res enim tantas, tamque admirandas is auctore duceque Deo gessit, ut ab eo tempore, quo in terris fuit, usque ad hanc ætatem nemo fere scriptor pietatis amans extiterit, quin aliquid de eo præclare testatum reliquerit. Plurimum quidem ei tributum est, ut ordine exponam, non solum a Summis Pontificibus, Alexandro Quarto, Clemente Quarto, Gregorio Decimo, Innocentio Quinto, et Sixto Quarto; sed etiam a Synodis Œcumenicis, ab amplissimo Collegio Cardinalium, et ab omnibus fere viris gravissimis, qui vel in Theologiæ scientia, vel in Annalium munere, non sine ingenii laude versati sunt. Multa de illius et doctrina, et vita immortalitati commendavit, potissimum sanctus Antoninus, Flórentiæ Archiepiscopus: at certe quidem omnia pluribus exposuisset, si ad id ætatis pervenisset, cum actuosæ ejusdem luminosæque virtutes, undique recte ac rite conquisitæ, bonorum omnium testimonio cognitæ, et exploratæ sunt, Sixto IV Pontifice: qui cunctis ferme totius orbis Christiani Principibus efflagitantibus, summa totius Italiæ lætitia, publica quoque omnium ordinum gratulatione, in Sanctorum numero illum adscripsit.

5 Miris divinisque illum laudibus concelebrant viri multi præcellentes, præsertim Octavianus Sinuessanus, Jurisconsultus clarissimus, et Joannes Franciscus Pavinius, divinarum humanarumque rerum scientia apprime cruditus; item et plerique omnes Ordinis Franciscani: quorum in eo laudando certat industria. Permultum quoque ad illius gloriam intersunt luculentissima illa testimonia, quæ eidem dicunt doctissimi scriptores: Joannes Gerso, Henricus Gandavius, et Joannes Trithemius, et reliqui eorum similes. Næ, is qui Patrum nostrorum memoria floruit, philosophorumque princeps habitus est, Joannes Picus Mirandulanus, non modo illius doctrinam perpetuo dilaudavit, sed omnium luce dignam emitte maximopere concupivit, si ab ipsis Franciscanis exemplar quoddam Gandavense consequi aliquo modo potuisset. Neque porro Latini solum, verum etiam Græci virtutem atque eruditionem, qua is excelluit, admirati sunt vehementer. Ego sane a Sirleto Cardinale, Græce Latineque peritissimo, et omni doctrina exulto, aliquando audiui; Emmanuelem Calecam, hominem Græcum, qui contra Græcos pro Latinis Græce scripsit, præclare de sancto Bonaventura sensisse.

6 Jam multorum igitur summorum præstantiumque virorum non modo testimoniis, sed lucubrationibus ac monumentis litterarum ego plane adjutus, in quibus apparent vestigia rerum illius magnarum, aggrediar, Deo bene juvante, scriptionem, quam de ejus vita institui. Quam ut fuse ordineque exponam, imitando Gregorium Nazianzenum consectabor de Basilio Magno scribentem. Etenim si difficile aliquod atque arduum opus cuiquam aggrediendum est, is profecto summum in primis sapientissimum ducem, ac magistrum sibi proponere debet, cujus exemplo instructus, atque adjutus, nullam in eo perficiendo ambiguitatem, nullamque solitudinem sibi imponat. Et vero quamquam tam præcellentis Doctoris, divinique viri, quem omnis admiratur antiquitas, Gregorii Nazianzeni virtutem ac doctrinam scribendi imitari longe difficillimum est: nihilominus tamen in magna, et ardua scriptione, cum rationibus publicis plane consentanea, id omni diligentiae atque studii genere conari, non audacis quidem conatus est, qui difficilibus in rebus pro virtute habetur; se voluntatis honestæ, et animi desiderio exardescentis ad bonum publicum. Is porro patriam, genus, parentes, disciplinam, studia, doctrinam, virtutes, officia, atque opera Basillii enarravit: idem mihi faciendum censeo, quod ad earum rerum dilucide distincteque explicandarnm ordinem attinet. Nam hæc ipsa ordinis ratio, cum præstans videatur, sola tantum illius imitatione, tum vero eorum, qui recte dicendi scribendique magistri sunt, arte et litteris præcepta est, maximeque usu accommodata ad hujusce narrationis genus, quod suscepi.

7 Est porro hoc a me susceptum argumentum, non modo difficile, sed magnum atque amplum, cum verborum et delectum, et ornatum, sententiarum gravitatem, elocutionis summam varietatem, ac variam aliquando numerosæ orationis vim requirat, pro rerum gestarum, et virtutum ratione, quæ dicendi figuris commemorandæ sunt, illustri quodam splendore contentibus, omnique præclara elegantia. Cum namque ad Christianam morum disciplinam instituendam illud valde intersit, ut sanctissimorum hominum, virtutum copia affluentium, facta admirabilia, religionis et pietatis nomine illustria, exponantur:

D
Latinis pariter et Græcis.

E

Auctor Gregorium Nazianzenum imitatur in historia scribenda.

F

Ardua scriptio hujus operis.

A de iis copiose, discrte atque illuminate dicendum est. At vero contra aliquando pro rei, quæ narratur, ratione respui debet illa elaboratæ orationis vis polita et conspersa, quasi verbarum sententiarumque floribus: contemnenda est etiam sæpe illa dicendi ubertas, ne vocum multitudine et copia obruatur rei, quæ narratur, veritas. Hæc omnia apposite ac divine rebus Basilii conscribendis Nazianzenum præstitisse, inter omnes constat.

*Vita S. Bonaventuræ
virtutum
lex:*

8 Ego vero Bonaventuræ sanctissimo, cujus etiam vita magnis laudibus splendescit, etsi minus gravem illam, admirabilem, ac solidam orationis potestatem præstare potero; at certe quidem me non posse profiteri: eam adhibere conabor, in qua saltem aliqua, vel minima appareat diligentia mea, aut potius quoddam animi mei desiderium. Jamdiu studio ardeo incredibili ad illius res explicandas; cum ob alia multa, tum maxime ob illam, quam mente sæpenumero, spem maximorum atque uberrimorum fructuum, quos posteritas capiet ex ejus vita, omnibus præceptis, omnibus disciplinæ exemplis, omnibus recte ac sancte agendi rationibus usque adeo affluenti, ut illam ipsam tamquam plurimarum Christianarum virtutum legem appellari liceat; quemadmodum de sancti Basilii vita asseveranter itidem dixit Nazianzenus Gregorius.

*qui in omni
studio doctor
egregius,*

9 Etenim nemo fere quisquam est, cujuscunque ordinis homo, qui si Bonaventuræ actiones egregias legit, aut audit, non habeat profecto illum sibi documento. Habent, qui contemplationi se dedunt, Bonaventuram Meditationum divinarum magistrum diligentissimum; qui rerum spiritualium studia colunt, omnis vitæ sanctæ præceptorem eruditissimum; qui sacra mysteria perquirunt, interpretem dissertissimum; qui in Theologiæ scientia versantur, Theologum magnum; qui divinarum litterarum usu litterate periti esse volunt, Doctorem Ecclesiæ egregium. Vix dici potest, quam studiose libros sacros is legerit, quam divine legem Domini meditatus sit, quam docte, erudite, et copiose divinas illas voces, quibus Deus majestatis intonuit, magno accensæ caritatis ardore explicarit, quamque sapienter et recte, quæ docuit, cuncta affirmarit. Cujus rei cum plurimi, iique locupletissimi, alii testes sint; tum vero de se ita ipse profitetur his verbis: Ego non aliquid affirmare intendo, quod non per sanctam Scripturam, per dicta Sanctorum, per opiniones probatas affirmetur. Præclare dictum, et dignum Bonaventura.

C

*inter præci-
puos Eccle-
siæ Doctores
recensitus.*

10 Est igitur sane, cur multis nominibus omnes boni, et de Catholica Republica bene sentientes, plurimum tibi debeant, Pater Beatissime: qui et illum inter primarios præcipuosque Ecclesiæ Doctores esse statuisti; et ejus opera, quæ in situ, squaloreque diu nimis jacuerant, undique diligenter atque impense conquisita, studiose emendata, et accurate perpolita, in lucem tandem e typographia Vaticana prodire voluisti. Præclarum hoc beneficium est, immortale, magnum, atque amplum, quod late patet et pertinet ad universam Ecclesiam Dei. Restituiisti enim ab intermisso usu, atque ab hominum prope oblivione vindicasti senescentem tauti tamque eximii Doctoris tum doctrinam, tum disciplinam: quæ dignitatem, quæ splendorem, quæ amplitudinem, quæ uberrimas utilitates, quæ salutares fructus Reipublicæ Christianæ affert.

*Ejus doctrina
salutaris.*

11 Est porro illa gravis, suavis, admirabilis, et plena, refertaque saucioribus interpretationi-

bus; qua doctrina quis optime instructus, potest, adjutrice divina gratia, in tanta hujus sæculi caligine lumen ad morum instaurationem adhibere, populi Christiani animos ad pie agendum inflammare, et in omnes denique illas sanctæ religionis partes excitare, in quibus perpetuus est Catholicæ Ecclesiæ cursus. Nemo autem fere quisquam est, litterarum Ecclesiasticarum studiis imbutus, qui nesciat efferatos, et insolentes hæreticos ab impietatis pertinacia; nocentes ac facinorosos a flagitiis; jacentes atque desides ad virtutum officia non esse aliquando revocatos, atque excitatos vi Seraphicæ doctrinæ: quam maximarum artium cognitione, optimorum exemplorum copia, naturalium rerum scientia, et Theologiæ mysteriis refertam, tradidit Bonaventura sanctissimus. Quare nullus tam injustus rerum æstimator esse potest, qui non agnoscat, non commemoret, non laudibus efferat publicum hoc tuum beneficium: ex quo cum tam uberes sint fructus tamque immortales, futura est perpetua jucunditas Sanctitati tuæ; cujus et virtuti, et felicitati, quicumque a bono publico aversi non sunt, omnes vere, ex animoque gratulantur. Sed jam demum locus est aggrediendi enarrationem vitæ, rerumque a sancto Bonaventura gestarum. Quam omnem narrationem explicabo Nazianzenio more, ut paulo explicatior illa sit. Neque autem alienum censui, primo de illius nomine scribere: ut quæ ad ejus patriam, genus, et cetera id generis pertinet, omnis deinceps apte contexatur commemoratio.

E

CAPUT I.

*Nomen, patria, parentes, annus nati-
tatis, ordo Seraphicus, et res sæculi;
corporis habitus et animi virtutes.*

Bonaventura, qui ab ipso vitæ initio, cum baptismum accepit, Joannes, ut pater, appellatus est: id postea nomen ex eo habuit, quod illum tum infantem, ab omni laude felicem fore, B. Franciscus aliquando divina animi præsentatione prædixerat: Bonaventuræ enim, qua voce Italice vulgo utuntur, ea plane est significatio. Itaque primum uno, et item altero nomine est vocatus: id quod perspicue cernitur in vetustis codicum monumentis, quorum inscriptio hæc extat: F. Joannes Bonaventura. In ea autem opinione Gerso versatur, ut Eustachium Bonaventuram nominatum putet; alii Eustathium dicunt; alii Eutychem. Sed Deo juvante, cum omnia ei bene, feliciterque evenerint: factum est, ut Latini atque Itali perpetuo deinceps Bonaventuram sine ullo nomine, et Græci Eutychem dixerint, quem si Italice reddimus, Bonaventuram interpretamur. Quod vero alii Eustathium, aut Eustachium, nuucupant, afferunt plerique eam sane rationem, quia in omni disputatione, quam Lugduni cum Græcis habuerat, cum doctrinæ veritatem, ac disciplinæ gravitatem perpetua constantia servasset, eam ob causam Eustachius ab aliis Græce est appellatus. Sed hactenus de nomine.

*Joannes ei
nomen, Bo-
naventura
dictus ab
eventu bono-
rum.*

F

13 Jam vero nunc prius de regione, et patria dici oportet, ubi is in lucem editus, dein-

*Hetrurix
laus.*

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.

ceps toto ferme terrarum orbe magnis præluxit luminibus sanctitatis, virtutis, atque doctrinæ. Est Hetruria, quæ alio nomine Latino Tuscia, Græco Tyrrenia appellatur, una ex Italiæ regionibus hodie florentissima; olim etiam ab omni laude felicissima, ut ex historicorum, præsertim Livii, et Dionysii Halicarnassæi, Pliniique monumentis perspicue cognoscitur; imperii, quod longe lateque terra mari patuit, opibus et litterarum studiis affluxit, eamque ob rem scientissima disciplinarum interpret aliquando vocitata. Eodem tamquam ad mercaturam bonarum artium, a Romanis adolescentes missos esse, loquuntur antiqui Reipublicæ Romanæ commentarii: quibus etiam proditum est, eos litteris Hetruscis, ut postea Græcis, erudiri solitos *a*. Rerum autem, quæ ad usum et cultum vitæ pertinent, ubertate circumfluens tum maritima, tum mediterranea ejus pars, urbes nobilissimas, colonias, oppida, vicos, et pagos frequentes habet. Ab initio autem fere nascentis Christianæ religionis imbuta est fidei sanctæ mysteriis. Domitiano enim Imperatore, Romulus *b*, beati Petri Apostolorum Principis discipulus, Evangelii causa eo missus, multis Italiæ, Tusciæque potissimum locis peragratis, cum ubique Christi doctrinam disseminasset, demum Fesulas angeli admonitu rediens, martyrium obiit. Longum nimis esset ceteros plurimos recensere, cum præsertim id perspicue manifestum sit ex tabulis diptychis Ecclesiarum cathedralium, quæ in ea provincia non paucæ extant.

14 Sed rem etiam planam hoc facit, quod Balneoregium, de qua civitate narrationem nunc instituo, jam inde usque ab eo tempore, quo Ansanus *c*, veræ divinæque pietatis athleta clarus, cursum martyrii Senis Diocletiano Imperatore confecit, Christi religionem suscepisse, Annalium litteris proditum est. Erant autem præter ceteros in Hetruria Novem pagi, quos Plinius commemorat: ex iis porro conditum atque extructum Balneoregium est; qua ex re, jam perspecta fit illius antiquitas, et nobilitatis præstantia. Gregorio Magno Pontifice fuit illud a Longobardis captum, eorumque barbara immanitate pene excisum: et quamquam Smaragdus Ravennæ Exarchus instaurare contenderat, nihil perfecit tamen. Verum multis post annis non modo restituit Desiderius Longobardorum Rex, sed, ut eorum temporum ratio tulit, valde exornavit, atque auxit, cum unam civitatem constituerit duas illas, quas Civitatem et Rhodam appellat in litteris edictalibus, ad Grimoaldum Viterbii Comitem scriptis.

15 Est vero Balneoregii civitas multis olim nobilitata partibus, eoque præterea numine illustis, quod tot ante seculis episcopatum habuit. Id sane declarant ipsius sanctissimi Pontificis Gregorii Magni litteræ, quas ad Eulogium Episcopum Clusinum de Episcopo Balneoregii creando dederat. Neque autem cuiquam dubium esse debet, quin multo antea Episcopalem assecuta sit dignitatem, cum in ipso fere exordio, ut modo narratum est, Christianam suscepit religionem. Quo fit, ut Balneoregii Episcoporum series esse possit, non longe fortasse ab Apostolicis derivata temporibus. Nec vero tantum habuit, sed genuit illa civitas Episcopos, ad virtutum episcopalium laudem maxime insignes: eamque ob rem censetur in primis nobilis; sed eo nobilior, quod virum sanctum, hominem mirificum, sacra divinaque doctrina præstantem,

egregium Ecclesiæ Doctorem, Episcopum, et Episcopum Cardinalem, virtutum summarum exemplar peperit Bonaventuram, cujus vitæ narrationem contexere institui *d*.

16 Is igitur Balneoregii in Tuscia, quæ flos est Italiæ, natus, parentes habuit Joannem Fidentium, et Riteliam, conjuges nobili genere ortos, ac studio exardescences ad opera pietatis, legique divinæ obtemperantes. Neque ab re familiari inopes eos fuisse, sed habuisse, unde satis commode viverent, civium Balneoregiiensium more, jam aperte olim demonstravit domus ampla, quæ ab Antonio Puccio Cardinale deinceps Balneoregii ecclesia exædificata, Deo est S. Bonaventuræ nomine consecrata *e*.

17 Nascitur porro is anno a Christo nato mcccxi, Honorio III Pontifice Maximo, qui biennio antequam B. Franciscus ex hac vita excederet, Ordinis Franciscani regulam auctoritate Apostolica comprobavit. Natalis igitur ejus dies fuit, annis ante ipsius Seraphici Patris obitum quinque, et vero septem, antequam idem a Gregorio IX qui Honorio proxime successit, in sanctorum Confessorum numero Perusii ascriptus est. Obit enim ille anno mcccxxvi, biennioque post, qui annus fuit mcccxxviii, in Sanctos est relatus. Qua in re procul dubio cernitur Dei providentia, et illa quidem singularis, qua perpetuo consuluit rebus Seraphici Ordinis. Vix enim institutus hic Ordo erat, nedum corroboratus, auctus atque adultus, sed tum primum fere nascentis; cum ejus parens atque auctor ex hac vita cedit; tuncque commode et opportune exoritur divino munere, qui necessario tempore eum tueretur, instauraret, auget, atque omnibus ferme ornamentis excoleret. Nec vero longe post decessit, qui fuit etiam Ordinis præsidium ac decus, beatus Antonius Ulyssiponensis, quem de Padua dicimus.

18 Verum floruit tamen religio Seraphica, quoad Bonaventura fuit adulta et confirmata ætate, magnis viris, qui pietatis nomine illustres, plurimum etiam a doctrina potuerunt. Atque in iis ipsis valde præcellentes sunt in primis Alexander Alensis, qui, admirabili omnium litterarum studia appetentium concursu, Lutetiæ Parisiorum primus ex eo Ordine Theologiam Scholastico more publice docuit; Joannes item Rupellius, ceterique plurimi. Nec vero defuerunt præterea, qui non solum eruditione eximia tum Latina, tum Græca; sed rerum usu eximie periti, operam atque opus Reipublicæ Christianæ præstiterunt. Etenim cum a Catholica Ecclesia Romana, jamdiu Græca multis de rebus, præsertim de processione Spiritus sancti pertinaciter nimium dissideret: nihil potius antiquiusque habuit Gregorius IX Pontifex, quam ut Apocrisarios, quos Legatos interpretari licet, quatuor Constantinopolim dissidii tam diuturni tollendi causa mitteret: ex iis porro duos potissimum Ordinis Seraphici delegit, Radulphum et Ammonium; qui in Græciam profecti, rem præclare gesserunt et confecerunt, cum ex sacrosanctæ Catholicæ Romanæ Ecclesiæ doctrina, atque auctoritate de eo in primis dogmate decretum sit: cui decreto non tantum Latine, verum Græce ipsi subscripserunt; ut inde perspicuum sit, Franciscanos etiam ab ineunte Ordine Græce scisse: nam Hebraice optime jam nosse, certum atque exploratissimum est *f*. Status igitur Ordinis Seraphici illis temporibus florentissimus fuit exemplis doctrinarum et virtutum: quarum qua-

D

d

Parentes S.
Bonaventuræ.

e

Nativitas.

E

Patria S.
Bonaventuræ
Balneoregii,

c

Alexander
ab Ales primus in Ordine S. Francisci sacre Theologiæ Professor.

F

cujus laus.

Franciscani
legati ad
Græcos a
Pontifice
missi.

f

si

A si igniculos jam tum in Bonaventura ab initio prope ætatis suæ excitatos esse, animadverti par est, atque adeo cum pietatis officio consentaneum : ut magnum Dei consilium et providentia, quæ magnarum rerum materiam longe ante constituit, omnibus ætatum seculis etiam in ipso Bonaventura prædicetur : quem in eorum, qui appropinquant ipsi Deo appropinquant, numero futurum, et in Ecclesiæ pastoralis statione mansurum usque ab infantia institutum atque excultum esse voluit præclaris ornamentis Franciscani Ordinis, in quo deinceps adscribendus erat. Sed mira etiam sunt alia multa, sempiternisque monumentis dignissima, quæ, Deo volente, non in Ordine solum Seraphico, sed universe illis temporibus in Republica Christiana acta, gesta, factaque sunt.

Sancti plures
in Ecclesia
Dei.

B 19 Neque eum solum beatus Franciscus, (ut paulo ante commemoravi,) sed etiam beatus Dominicus, Ordinis Prædicatorum auctor, Antonius Ulyssiponensis, quem sancti Francisci Episcopum vulgo vocabant, et Elizabetha Hessa, Hungariæ regis filia, in Sanctorum numerum relati sunt. Hæ piæ recordationes, non ex annalium litteris longe repertæ, aut e parentum memoria, aut aliunde depromptæ, sed recentes in mentem a Bonaventura revocatæ, ad imitationem exemplo magno fuerunt ei, quem Deus, gloriosus in Sanctis suis, statuerat in Ecclesiæ candelabro ponere, unde luceret omnibus, qui in domo sunt. Movet quidem multum præteriti temporis exemplorum recordatio ; sed longe plurimum accendit proxime factorum memoria, quæ quis puer, vel adolescens auditione accepit, cum bonam firmamque eorum opinionem animo imbiberet.

Initium pul-
sandi campanas
ad eleva-
tionem cor-
poris Domi-
ni, et saluta-
tionem Ange-
licam.

g 20 Fuit porro ea ætas plena Sanctorum institutorum. Cœptum est tunc campanis pulsari, cum sacra Eucharistia in Missa elevatur ; itidem in salutatione Angelica, et laudibus beatæ Mariæ Virginis. Instituti autem sunt, vel confirmati etiam auctoritate Apostolica nonnulli religionis Ordines, Dominicanus, Monasticus Vallis choralium g, et Virginum sanctæ Claræ nomine. Pruteni fidem Christi Domini suscipiunt ; Bellum sacrum, contra Saracenos jamdiu affectum, præclare administratur ; Hæretici Stadingenses, Ecclesiæ potestatem contemnentes, viucuntur et superantur. Concilium Œcumenicum Lugduni primum habetur : in quo Fredericus II Imperator, seditionum pestiferarum dux et auctor, hostis Ecclesiæ declaratur ; de Hierosolyma recuperanda decernitur : ejus rei summa ad Ludovicum Galliæ Regem, qui deinde in Sanctorum numero adscriptus est, defertur ; purpura galeroque rubro Cardinales ab Innocentio Quarto donantur.

Studia litte-
rarum reviviscunt.

h 21 Et vero ubique terrarum, præsertim in Italia, Gallia, Hispaniaque litterarum studia, quæ annis centum languerant, singulari Principum cura magnopere excitantur h. Atque hæc quidem est quædam tamquam epitome, compendiumque temporum, in quæ incidit pueritia, et adolescentia sancti Bonaventuræ : cui Deus proposita esse voluit curricula et vitæ Sanctorum virorum illius ætatis, et studiorum atque industriæ doctissimorum hominum, et gloriæ publicarum actionum, in quibus ipse etiam sua imprimeret vestigia. Divinitus porro factum est, ut ea necessario Ecclesiæ tempore in iis omnibus non leviter ille presserit, sed graviter fixerit ad sempiternam memoriam. Sancta enim æmulatione vitam Sanctorum expressit, pia instituta in

usum introduxit : religiosæ sanctæque vitæ eam doctrinæ laudem adjunxit, ut magna vir atque admirabili ingenii prudentia, et solido cumulataque bonarum disciplinarum cognitione, ac præstanti sacre Theologiæ scientia, demum fructum tulerit immortalis perennisque gloriæ. Sed rem omnem loco suo, et ordine exponam.

22 Nunc verò, ut ne minimum quidem a cursu deflectam, quem Nazianzenus in vita Basilii tenuit, ea dicendo universe persequar i, quæ ad corporis, et animi bona pertinent, quibus Bonaventuram divina benignitas ornavit. At vero quamquam ille, quem mihi Magistrum proposui, Nazianzenus, de industria prætermittere videtur bona corporis Basilii ipsius, quem tantopere laudat ; non tamen alienum esse putat ab illius rationibus, qui ad posteritatem litteris vitam aliorum prodit. Quo enim latius, ut solet, ad animi bona digrederetur : quodam modo præterit illa, quæ sunt corporis. Sed re vera, sapientum judicio, illa plene tacita non reliquit, sed strictim attigit : cum corporis magnitudinem, robur, et pulchritudinem scribat tribui posse Basilio, ætate adhuc florenti. Ego igitur ex illius imitatione dicam hæc brevi, illa autem quæ ad animum pertinent, fuse atque enucleate ordine præscribam.

Parattelum
SS. Basilii
et Bonaven-
turæ.

i

23 Fuit igitur Bonaventura corporis habitu procero, beneque constituto, usque adeo ut nunquam, aut certe raro ex adversa infirmaque valetudine laboraverit : cujus rei argumento sunt, tot ac tanti labores pro Ordine Franciscano, proque Ecclesia Dei suscepti, ac librorum, opusculorum, et commentariorum lucubrationes innumerae. Vultu autem gravi, et aspectu angelico, ut homines raperet in admirationem sui : facie lacrymis aliquando irrigua, cum soleret (quemadmodum de se ipse testatur) divini amoris ardore flagrans, jucunditatisque dulcedine perfusus, in Christi vulneribus fixus meditatione inhærere ; ea denique corporis forma, vel potius dignitate, eaque animi indole summa, ut nemo illum non vereretur, nemo item, qui se ab eo moneri non pateretur, vel libentissime. Sed de ejus virtutibus explicate dicam mox infra. Hæc vero libuit universe præfari ; ut aditum tandem mihi faciam adearum præstantissimarum rerum narrationem, in quibus, cum pietatis, religionis, sanctitatis, sapientiæ, eruditionis, doctrinæ, ac virtutis præcellentis splendor eluceat maximus : aliis deinceps, quæ fortasse minima videntur, commemorandis interrumpi non debeat cursus descriptionis meæ.

S. Bonaven-
tura procero
firmoque fuit
corpore,

forma vene-
rabilis.

ANNOTATA.

a Etruscorum gloriæ nihil detractum cupio, cedant ipsis omnia quæ tribuit Galesinius.

b Vide quæ de S. Romuli apostolatu disputata sunt die vi Julii, tomo 2, a pag. 253.

c De S. Ansano agitur non 30 Kaleud. Decembris, ut in epte ad marginem notatum est, sed ejus mensis die i seu Kalendis.

d Neque hic quidquam addunt Balneoregiensium præconiis : eorum vera et certa laus est quod S. Bonaventuram exivit Ecclesiæ doctorem inter cives suos commemorare possiat.

e Factum haud quaquam negaverim, tametsi omnino non capiam sequelam Galesinii, ex ædificato templo amplitudinem natalis domus S. Bonaventuræ metientis. Floruit Antonius Cardinalis Puc-

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.

cuius seculo XVI, mortuus Balneoregii anno 1544, quo tempore quid de domo ista superfuerit, haud facile divinare potuit Galesinius. Ceterum inter Pucci præclare gesta non numeratur ecclesiæ istius exstructio apud Ciaconium.

f *Elogia ista omnia, utcumque ad veritatem exigantur, S. Bonaventuræ parerga sunt. De susceptis istis Legationibus videatur Waddingus ad annum 1274 et locis aliis.*

g *Neque hæc et alia, satis importune commixta, hic examinanda sunt; uti nec quid velit Galesinius per Ordinem monasticum Vallis choralium, verosimiliter pro Vallis Scholarum. Habuit sane illustres alios religiosos Ordines, vulgo notissimos, quos pro eo seculo appellaret; imo et hæreticos Stadingensibus istis, quos divinandos relinquit, longe famosiores.*

h *Confusa rursus omnia, quæ si tangere volebat auctor, paulo explicatiora reddere debuit; at cum ad rem adiaphora sint, valeant quantum valere possunt.*

i *Quod in exordio seu præloquio suo satis magnifice bis terve pollicitus fuerat, speciosum parallelum suum aggredi hic videtur Galesinius, sed ea methodo, qua qui tropice loqui incipiunt, ab ea orationis norma facile deflectunt: sic enim comparationem narrationis suæ de S. Bonaventura cum Nazianzeniana de S. Basilio instituit, ut toto reliquo opere inchoati paralleli, si non omnino, saltem plerumque obliviscatur.*

B

CAPUT II.

Ingressus in Ordinem ex voto matris; vitæ innocentia et aliæ virtutes; orationis et contemplationis studium.

S. Bonaventura, puer ægrotans, a matre, pro celeritudine Ordini Seraphico devotus, subito revivuit.

C

Primo igitur, cum jam de patria, parentibus, constitutioneque corporis aliquid, Nazianzeni exemplo plane dixerim; ad pium votum Ritellie matris venio, quæ puerum Bonaventuram, et ut filium, et ut eum, qui singulari erat spe, unice eximieque diligebat. Atque ita quidem fiet, ut ab illius cunabulis, ordine digrediar ad omne ætatis curriculum; in quo is quidem sanctissimus, atque ad omnes virtutes divine eruditus, monumenta posuit admirabilium divinarumque actionum suarum. Dei permissu factum est, ut Bonaventura pene infaus in morbum gravem inciderit: eamque ob rem cum mater mortem ejus valde metueret, propterea quod maxime videret, neque medicorum solertia, neque medicamentorum vi, neque naturæ adjumento illum convalescere; nihil potius habuit eximia pietate mulier, quam ut opem Dei imploraret, a quo uno sperabat filium tam graviter ægrotantem, a physicisque desperatum ac relictum, posse a gravissima illa pericolosissimaque ægrotatione liberari. Erat eo tempore in Italia, et ubique ferme terrarum celebrata fama sanctitatis B. Francisci: ad quem ea cum confugisset, piis illius precibus ac meritis se intime commendavit; vovitque si salvus e vitæ periculo evasisset, illum religioni Franciscanæ dicaturam. Tunc mœstam, ac mœrentem matrem in omni caritatis officio valde primum consolatus, maxime oratione adjuvit; cum Deum sancte precando, a divina misericordia impetravit, quod de filii salute tantopere expetierat. Id sane mirabile admodum visum est omnibus,

et medicis potissimum, qui morbum pueri insanabilem plane judicarunt.

25 Itaque Bonaventura alterum et vigesimum annum agens, memor et voti, quod mater nuncupaverat, et divini præcepti, quod a Davide in hæc verba scriptum est: Vovete et reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu ejus affertis munera, S. Francisci habitum, institutaque regulæ Seraphicæ incredibili animi ardore suscepit, et commemorabili pietatis exemplo, imitatione dignissimo. Id vero beneficium cum tanti faceret, quanti a se maximi fieri munus divinum debere existimaret, id aperte ostendit, et professus est iis verbis: Voto pro me languente, ad B. Franciscum emisso a matre, cum adhuc essem puerulus, ab ipsis sum mortis faucibus erutus, et in robur vitæ incolumis restitutus. Quod cum viva memoria teneam, vera nunc confessione profiteor, ne tantum beneficium reticens, sceleris arguar, ut ingratus. Quare ad eum preces ita effudit: Accipe, Pater beate, quascumque, meritisque tuis ac beneficiis impares gratiarum actiones; et cum susceperis vota, culpas nostras sic orando excusa, ut a malis præsentibus eruas, et ad bona sempiterna perducas. Adscriptus igitur in Ordine S. Francisci, omnia consilia, cogitationes, factaque ad Seraphici Patris vitam referebat: quam moribus ita expressit, ut ejus virtutum heres esse videretur. Cujus enim res pie, religiose, admirabiliter, divineque gestas ad posteritatem litterarum monumentis consignaturus erat, maluit sancta æmulatione factorum illas imitari prius, quam scriptorum copia enarrare.

26 Itaque hoc loco, ubi jam Bonaventura vitæ religiosæ Seraphicæque viam et cursum ex voto ingressus est, orationem primo institui de maximis illis ornamentis, quibus illum Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis excultum esse voluit; deinde vero de egregia eruditione, ac præstanti doctrina, quam non tam singulari studio laboreque suo partam, quam divinitus etiam traditam accepit. Ea porro vitæ innocentia, ea morum castitate, eoque sinceri animi splendore is quidem ceteris præluxit, ut Alexander Alensis, cui clarissimo Theologiæ Magistro operam dedit, dicere soleret: Non videri Adam in Bonaventura peccasse. Nec vero fefellit illum opinio, quam de eo eximiam conceperat.

27 Humilitatem vero, quæ omnium virtutum seminarium est, et quam a se magister cœlestis Christus Dominus, potissimum disci voluit: Discite, inquit, a me, quia mitis et humilis sum corde, mirifice ipse coluit, exemplaque ejus plurima dedit ac documenta. Scriptum autem de ea reliquit multis locis ac libris, eoque præsertim, quem Pharetram inscripsit. In omni quidem fere opusculo se humilem ostendit ac profitetur. Plena sunt humilitatis verba, quæ ex intimis animi sensibus aliquando in libro Confessionali ita profert: Ceterum simplex, simplicibus simplicia scribens simpliciter, particulas præsentis opusculi secundum quod occurrerunt memoriæ magis, quam secundum naturalem adinvicem coherentiam ordinavi, omni qua possum humilitate, ac devotione supplicans, quatenus

Sis mihi corrector, resecando superflua, lector; Veraque digneris, qua desunt, jungere veris, Omnem defectum partim studio brevitatis, Scribentis tribuas, partim vitio ruditatis.

11

Memor voti
fit Minorita.

E

Elogium singulare.

12

Summa Sancti animi demissio.

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.

A Alia præterea in opusculo, quod de Puritate conscientiae a se editum Gerso interdum præclare commemorat, cernere etiam licet, præsertim capite ultimo, quam demisse, quam de se humiliter sentiat. Et quoniam hujus virtutis, quæ excelsa est, atque usque eo alta, ut cœlum etiam penetret; stadium non solum ipse cucurrit, sed alios in eodem versari maximopere desideravit, cum locum aliquem in divinis litteris nactus est, ubi celsissimæ illius virtutis gradus demonstrare queat, nullum sane prætermittit; Christi Domini humilitatem, et item Virginis Mariæ matris, ubique fere in aliquot opusculis docet ac prædicat.

qua ipse humilia facere delectatur.

28 Ejusdem autem virtutis exempla profecto quamplurima is præbuit, ac reliquit, cum esset in sanctis illis vitæ ejusdem et Christi Jesu, et beatissimæ Virginis meditationibus assidue versatus. Nec vero is, cujus animus ad humilitatis officia eruditus, numquam turgescere neque tumebat, ne doctrinarum quidem, quibus abundabat, copia ab operibus cessavit, quæ vilia contemptaque vulgo putantur. Vascula detergit et lavit, tricliniis cubiculisque domus verrendis, aliisque istiusmodi ministeriis exequendis quæ ceteri fastidiosius præstare videbantur, operam navavit. Ab iis porro vix abduci poterat, nisi superiorum, quibus obediendum erat, jussu. Indignum enim hoc valde illi arbitrabantur, ut tantus vir, quem sanctitate prælucentem, scientia affluentem, ac multis Spiritus sancti donis ornatum cernebant; opus in rebus humilibus atque abjectissimis occuparet. Quinimo, quod maxime mirandum est, tanta præstitit humilitate, ut cum diu aliquando adhuc junior se indignum putaret sanctissimo Christi corpore, dignus adeo fuerit, qui id Angelo ministrante suscepit.

B

b
Curam agit ægrotorum;

29 Præcipuam autem curam ægrotantium habere perpetuo voluit; iisque hilariter ministrabat, atque eo libentius, quo gravior morbus et contagiosior esset. Quam sane rem commemoro, non ab eo dissimilem, quam Nazianzenus de Basilio scribit: qui hominum, lepra laborantium vulnera et curavit, et osculatus est. Curandis vero ægrotis fratribus, ita assiduus Bonaventura fuit, ut magnam diei partem consumeret; nec propterea tamen ab interpretandi munere, aliisque exercitationibus litterariis desistebat.

C

tristes solatur.

30 Atque ea erga cunctos exarsit caritate, ut, si quem tristem et conturbatum interdum videret, non conquiesceret, donec eum hilarem lætumque redderet, in mœrore jacentem consolando excitaret, et a bono proposito declinantem, ad viam revocaret recte progredieudi. Vix dici potest, quam suavis quam commodis usus sit moribus; ut pro concione Innocentius Quintus Pontifex aliquando asseveranter dixerit: Quotquot in eum incidissent, illorum snavitate captos, ejus dictis ac monitis fuisse audientes. Sed res planior fiet, cum locus incidere narrandi de Græcis, quorum sibi benevolentiam in Concilio Lugdunensi (Ecumenico II valde conciliavit.

in orationibus assiduus,

31 At in lege Domini die nocteque meditatus, admirabili lacrymarum ubertate totum se contemplationibus vitæ Christi Redemptoris pie effudit. Opusculum eo nomine contexuit, cujus usum rationemque ad singulas hebdomadæ ferias quam sanctissime, ac rectissime accommodavit. Curarum hujus seculi tempestatem fugit assiduitate orationum, quibus ita fixus hæsit, ut mentis cogitationibus cœlestibus, se a corporis sensibus aliquando abduceret. Christum Dominum

patientem non solum meditando, sed etiam scribendo ob oculos sibi proposuit. Eamque ob causam usque adeo diligenter scripsit, ut legentium animos vehementer moveat, admirabiliter inflammet ad divinam pietatem, cognitionemque rerum cœlestium. Scite igitur de eo gravissimus auctor dixit: Non instantia, sed inflammantia verba S. Bonaventura protulit. Verum enimvero, cum ad eam partem accedam, quæ ad eximiam atque exquisitam ejus doctrinam et eruditionem, aut certe scribendi rationem, vim, dignitatemque attinet, non prætermittam ullas ejus generis partes.

32 Sed profecto ad sanctarum contemplationum, meditationumque studium fuisse eum quam diligentissimum, nemo est, quin facile intelligat, qui eo magistro ac duce illarum exercitationibus utitur. Earum enim usu optime peritus, præclare docuit vim, materiam, formam, finem, ac distinctionem; et vero de singulis præcepta valde utilia dedit, atque exempla, quibus non modo ad contemplandum atque ad meditandum, sed etiam ad cogitandum, et orandum piorum hominum mentes animique informarentur. Contemplationem autem a meditatione, oratione et cogitatione recte distinxit, ut is, qui in earum unaquaque perpetuas, magnasque progressiones habuit. Ac præterea contemplationis, actionisque vicissitudines ostendit; quæ in singulos etiam dies sint meditanda, quæ in singulas quoque diei horas, vel potius in singula momenta, et quæ cum meditatione convenient; quæ item in perenni jugique meditatione versentur, ita dilucide multis opusculis explicavit, ut egregium sanctarum meditationum et contemplationum præceptorem, præclarumque interpretem facile quis possit agnoscere.

et meditationibus.

33 Orandi modum a Christo Domino institutum, ac præscriptum docuit: Sine intermissione orare, quid sit, sæpenumero exposuit; orationis gradus, partes, fructus, utilitates, tempusque enarravit. Pro quibus preces adhiberi oporteat explanavit; etiam, quotidie, præsertim pro sancta Ecclesia Romana, cujus se eximium cultorem semper præbuit. Sed opuscula complura, quæ de exercitationibus spiritualibus edidit, plane declarant ac significant studium, et usum, quo is in omni religiosarum precationum genere sese diu nocteque exercuit, mente non solum ac spiritu, sed etiam voce. Eamque ob rem Officium de passione Domini, et item de cruce composuit. Beatissimam porro Dei genitricem Mariam Virginem sibi patronam cœlestem delegit, et eximia pietate coluit: ideoque opuscula confecit, quibus ad ejus laudes ipse et se, et alios optime salutariter instruxit. Librum eum, quod Mariale appellatur, et Speculum beatæ Virginis, Psalteriumque ejusdem scripsit. Salutationem præterea Angelicam, atque antiphonam, Salve Regina, viris divinisque laudibus explicavit: necnon Coronam beatæ Mariæ Virginis pio officio contexit; ut in Dei matris veneratione cultusque esset perpetuus cleri populique Christiani cursus. Atque ita quidem in omnes pietatis devotionisque partes, se ardentissimo orandi studio excitavit, ut cum ob scribeudi genus, tum ob pie ageudi et precandi ardorem sit optimo jure, meritoque appellatus Seraphicus, et devotus Bonaventura. Nam is cum nihil antiquius haberet, quam ut in studiis religionis progressionem haberet, ad ea perpetuo progressus, in devotionis gratia, inquit sanctus Antoninus, continuum su-

quarum methodum bene docet.

E

F

D. Virginis
Matris cultor,

mebat

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.

devotus et
Seraphicus
Bonaventura.

mebat gratiæ incrementum. Siquidem omnia, quæcumque subtiliter cogitarent, aut ad scribendum pararet, ne doctrinis tepesceret oratio, vertebat in formam modumque piæ precationis.

34 At paulo post dicam ex luculento testimonio Trithemii, quam egregie is devotionem cum scientia conjunxerit. Reliquas ejus virtutes multas, quarum præstantia vir magnus, vel potius summus, in hujus vitæ curriculo Bonaventura habitus est, nempe : fortitudinem in laboribus, constantiam in despiciendis honoribus, patientiam in oppugnationibus, sapientiam in publicis provincialibusque Fratrum conventibus, prudentiam in administratione Ordinis sui Seraphici, et alias præstantis iugenii animique sui partes aliquo modo planas faciam ; cum paulo post, locis suis, commemorabo ceteras denique omnes, et illas quidem admirandas divinasque ejus res gestas, in quibus splendor elucet maximus ornamento- rum, quæ in illum Deus benignissime contulit.

ANNOTATA.

B

a *Miraculum indubitatum reddit sanctus ipse Bonaventura : in adjunctis difficultas est, quam hic non explicat Galesinius. Vide sis Commentarium prævium § 3.*

b *Quam variis etiam circumstantiis hoc miraculum vestiatur, superius quoque indicavi.*

CAPUT III.

Eruditio et doctrina mirabilis, ejusque in aliis progressus in studio Parisiensi.

Eruditus is
divinitus,

C

Nunc de illius eruditione et doctrina scribam, Nazianzenum secutus, qui tam multa de Basilii scientia dixit. Fuit porro doctrina sancti Bonaventuræ, divinarum contemplationum ratione admirabilis, disciplinarum eruditione præstans, omni ex cognitione constans, cum Ecclesiæ Patrumque decretis congruens, eademque vera ac solida, referta mysteriis, et plena pietatis ac devotionis, parta non solum summis studiis, sed accepta divinitus : nimirum, quia is, qui illuminat mirabiliter a montibus æternis, in illius mentem, tamquam in speculum, suæ lucis radios effudit. Sapientiæ spiritus super humilem, et tementem verba ejus requiescit. Mens certe humilis et demissa, opibus suis omnino diffidens qua S. Bonaventura præditus fuit, judicium Dei extimescens, imbuta fuit copiis illis divinæ doctrinæ, quibus Catholicam sanctam Ecclesiam is exornavit, atque auxit : cum præsertim cœlestibus iis contemplationibus adultus, quas jam modo narraui, totusque mente et animo in passionis Domini meditatione fixus, inde tamquam ex uberrimo fonte, omnem divinæ Sapientiæ vim hausit.

et in studiis
assiduus,

36 Sed industria etiam commemoranda est, quam ad litterarum studium adhibuit. Nihil potius ei fuit labore, et diligentia ; nihil detestabilius inertia, desidia et negligentia ; nihil tandem alienius inertissimo otio, quo homines affluentes, turpiter in eo hebeseunt ac languescunt. Itaque

cum primum Seraphicæ religioni ex voto se adjunxit, præter muneris functiones, quas multas ad Ordinis præscriptas regulas, præstare eum oportebat ; in eo etiam sibi elaborandum putavit, ut sanctorum Patrum monumenta studiose legeret, unde doctrinæ, disciplinæque præcepta caperet. Librum igitur, quem Pharetram dixit, in ipso religionis ingressu ex operibus contextuit sanctorum Doctorum : Gregorii Papæ, Ambrosii, Augustini, Hieronymi, Cypriani, Chrysostomi, Isidori, Anselmi, Bernardi, Cassiodori, aliorumque multorum a. Tanto certe studio exarsit ad divinas litteras, ut Bibliorum sacrorum exemplaria duo manu sua scripserit : quorum unum Balneoregii in ecclesia Fratrum Minorum extare dicitur ; alterum in bibliotheca Borromœana.

37 Nec mirum esse potest, si vetus et novum Testamentum memoria tenuit ; cum non modo utrumque studiosissime legerit, usuque contriverit, sed semel atque iterum exscripserit, ut diligentissime potuit. Thucydidis Historiam Demosthenes tam sæpe numero descripsit, ut succum eloquentiæ Atticæ retineret : itidem de sacrosanctis Bibliis hic noster fecit, ut eorum dictionibus, sententiisque vim ac potestatem sibi pararet, quam lucubrationibus suis ostendit magna cum industriæ religiosæ laude. Eo ipso tempore tum sacris studiis, quorum ardore flagrantissimus erat, tum caritatis, qua Fratres Ordinis sui eximie in Christi Domino diligebat ; zelo incredibili incensus, opuscula aliqua composuit, quæ eorum conventui in eleemosynam contulit, ut in summa inopia inde etiam honeste pieque victum quæritarent b. Quare cum nullum desidiæ, otioque locum unquam reliquerit, non defuit neque officiis, quæ ex normæ ac regulæ Franciscanæ præscripto, et multa, et magna præstitit ; neque meditationum exercitationibus, quarum usu ceteris præluxit ; neque sacræ Ecclesiasticæque eruditionis progressionibus, quibus mirabilem in modum delectatus est.

38 Annus fere septimus erat quo rite professus, in Ordinis Franciscani religionem se Deo dicarat ; quo septennii spatio ad eum Philosophiæ, Theologiæ, ac litterarum gradum ascendit, ut magnam omnibus admirabilitatem excitavit sui, suæque præcellentis industriæ atque virtutis. Sed initium sapientiæ est timor Domini : quo illum divine imbutum, non modo mirum sane videri debet, sed plane credibile, atque adeo verum est, omni præstantissimæ eruditionis accessione et ornatu auctum esse ; cum præsertim is et in perpetuo quodam solidæ sanctæque humilitatis cursu institerit, et in præclaris pietatis officiis, atque usu divinarum contemplationum scse continenter exercuerit. Quæ profecto res, bene juvante Deo, plurimum roboris viriumque in primis habent, tum ad progressionem, tum ad summam studiorum, quæ potissimum in sacra doctrina ponuntur. Eamque ob rem rectè ac scite sancteque dixit sanctus Augustinus in hanc sententiam : Qui vult attingere profundum Scripturarum, humilitate et Dei timore vestitus esse debet. Iis igitur virtutibus Bonaventura sanctus bene instructus, tantis affluxit doctrinarum, præcipue sanctarum copiis, quantas eerte maximas in eo inesse affirmant, ac profitentur sapientissimi viri, et scriptores luculentissimi, quorum testimonia in medium loco suo ponam.

39 At nunc narrare pergam reliqua, quæ ad eximias illas progressionem ejus Parisienses attinent. Lutetiam Parisiorum, eo septennio pene

confecto,

D

Pharetram
primum edidit,

a

meditando
utroque Testamento
semper intentus.

E

b

Ad eruditionem
via humilitas.

F

Parisios venit,

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.

A confecto, ad Alexandrum Alensem venit *c*. Hic spectare licet, quantum is in urbe, studiis affluenti, et magistro ac doctore tam excellenti profecerit, idque triennii spatio. Parisiensis porro Academia, a Carolo Magno de consilio Alcuini præceptoris, et venerabilis Bedæ *d*, primum recte instituta, ut in ea ad propagandam religionem Christianam pura philosophia traderetur; cum antea semper doctissimis viris floruit, tum vero florentissima fuit, quo tempore ad eam Bonaventura accessit. Erant enim tunc præter ceteros, quos enumerare longum esset, celeberrimi magistri Theologiæ duo: Albertus Magnus *e*, et is, cujus memini, Alexander Alensis, quem annos tres Bonaventura audivit. Id omne argumento est, ad doctrinam, qua ipse abundavit, cumulum accessisse non mediocrem. Parisiorum enim urbs, quæ bonarum disciplinarum altrix dicitur, cum ad studia aliis valde utilis fuit, tum maxime profuit Bonaventuræ, et Thomæ Aquinati, ut Athenæ Basilio et Nazianzeno. Deinde ad nostri doctoris scientiam, quam multis partibus cumulatam, ac perfectam plerique omnes uno ore dilaudant, plurimum adjunxisse videtur illa accessio triennii *f* quod amplius Lutetiæ in illius Summa perficienda posuit quam solertissime.

40 Verum denique ad omnem ejus cumulum permulti illud interfuit, quod præceptore usus est eruditissimo Theologiæque Scholasticæ usu litterate peritissimo. Erat is Alexander Alensis, homo Anglus, Jurisconsultus sapientissimus, Theologiæque scientia clarissimus: qui mirabiliter, ut Annales loquuntur, beati Seraphici Francisci religionem amplexus; usque adeo sua doctrina, pietate ac studio singulari eam illustravit, ut illo primum tempore in conventu Franciscano Parisiis publicæ scholæ fuerint apertæ, ad quas omnium Ordinum, omniumque magnorum hominum concursus factus sit maximus. In iis Joannes Gerso, Stephanus Bruleferus *g*, et is, qui auctor est Fundamenti trium Ordinum, ac doctor vere Angelicus Thomas Aquinas. Tam præclaro autem Theologiæ Doctore se usum esse aliquando scribit, ac profitetur. Qua testificatione manifestum perspicue esse potest, ex præstantissimi Magistri Schola, tamquam ex bonarum artium officina, unde summi viri prodierunt, se prodierisse: ut inde agnoscat, quod et si præ humilitate, ac præ sancto pudore ipse tacitum reliquit, recte tamen consequens est, eum tanti præceptoris fuisse discipulum haud quaquam plane dissimilem. Est enim illud tritum sermone proverbium: Optimi magistri optimus discipulus. Si igitur magistri præstantia multum præclaras eas Bonaventuræ progressionem adjuvit; certe etiam, non parum ille excitasse videtur, quem valde dilexit, ejusdem magistri, aut certe ejusdem Parisiensis Academiae discipulus, beatus Thomas Aquinas.

S. Bonaventura et S. Thomas nobile par amicorum.

41 Ii ambo Parisiis caritatis vinculo, vitæ moribus, doctrinæ pietatisque studiis itidem conjunctissimi, ut Athenis olim fuerunt illi duo, Basilii et Nazianzenus, quorum aliquam, si cuncta recte perpenduntur, imaginem tunc referre videbantur. At hæc ipsa conjunctio eo clarius apparerebit, quo dilucidius infra explicabitur. Magni autem semper fecit Alexander (ut erat acerrimo judicio) Bonaventuræ discipuli, quem verum Israelitam esse dictitabat, non solum puram integramque ab omni vitio vitam, planeque angelicam, sed jucundam etiam morum consuetudinem, cum pietate, gravitateque conjunctam, a-

spectus pulcritudinem et dignitatem, sermonis vim plenam suavitatis, et ingenii præsertim animique indolem summam, cum ad omnes virtutes, tum ad sacram Theologiam; cujus scientia excoluit egregia cum laude. Quamobrem tertio post anno, quam Parisios venit, idoneus ac dignus Bonaventura habitus est, qui Theologiæ illic interpretandæ munus publicum susciperet, ac sustineret. Id interpretationis publicæ officium primo gessit, ut dixi, Ordinis Franciscani Theologus Alexander Alensis: deinde Joannes Rupellius, qui, primariis Academiae Parisiensis viris efflagitantibus, ab eo unus potissimum delectus est, qui ejusdem Ordinis Theologus in illum publici interpretis locum succederet. Tertio autem ea cura summo omnium consensu et gaudentibus animis, delata est ad Bonaventuram; usque adeo non sanctimoniam solum, sed doctrinæ splendore prælucentem, ut præclare de eo testatum Gerso reliquerit his verbis: Nescio si umquam talem doctorem, sicut Bonaventuram, habuerit studium Parisiense. Itaque quo tempore, vel potius, quo die legendi, interpretandique cathedram S. Thomas Lutetiæ Parisiorum assecutus est; eodem etiam S. Bonaventura, qui priorem locum adeptus, S. Thomæ præ humilitate cessit *h*.

42 Interpretandi ergo ac docendi publicum munus eum suscepisset, ita egregie sustinuit, ut quam de se concitaret opinionem, longe superaret. Quæcumque enim exponere aggressus est, egregie dilucideque sic explicavit, ut non interpret, sed auctor fuisse videretur disciplinarum, quas interpretaretur. Et vero, in ea ipsa Parisiensi Academia cum publice profiteretur, illam consecutus est docendi rationem ac doctrinam, quæ sapientissimis omnibus probata, omnium etiam florentissima extitit. Docendo namque nitentur primum divinarum litterarum sententiis, deinde probatissimorum Patrum auctoritatibus, tum argumentis firmissimis, rationumque gravissimis momentis. Quod cum ipse de se, ut initio narravi, testatum aliquando faciat; tum ex ejus libris, atque opusculis liquido constat, ac præterea ex omni ejus expositione, atque commentario; ut ex argumento, quod unicuique adscripsi, intelligi facile potest *i*. Quo fit, ut illius explanationes plenæ sint, et cumulatæ litteris, digito Dei scriptis, non verbis affluentes, sed rerum ubertate, moreque suo Seraphico sententiarum gravitate distinctæ, ac perpetuo disciplinæ præceptis conspersæ: usque adeo, ut ex auctore doctrina, rursusque auctor ex doctrina agnoscat.

43 Primo autem Parisiis libros Magistri Sententiarum copiose et graviter exposuit, commentariisque luculentis illustravit: quorum commentariorum doctrina, Clemens IV Pontifex Maximus mirifice in primis delectatus est. Et vero is, ut sapientissimus religiosissimusque Pontifex erat, fama permotus magnæ exquisitæque eruditionis, qua illis temporibus sanctus Bonaventura præcellebat, cum in Academia Parisiensi tunc etiam primum Genesis caput, quod Hexaëmeron Græci dicunt, interpretaretur, non sine præclara laude, eum ad se venire jussit: utque doctrina illius et sapientia in gravissimis deliberationibus uteretur, Archiepiscopatu Eboracensi, qui in Angliæ regno tunc erat, et diœcesi, et opibus amplissimus, illum exornare voluit *k*. Qua cognita Pontificis voluntate Bonaventura, ut a tanti muneris cura quidem multiplici et magna vacuus, in Seraphici Ordinis institutis contemplationeque ac

Joannes Rupellius in docendo Alexandro Alensi succedit, dein S. Bonaventura,

E

h

qui publice docuit maxima cum laude.

i

F

In Magistrum Sententiarum Commentaria scripsit.

Item in Hexaëmeron Genesis.

Archiepiscopatu Eboracensi renuntiavit.

k

studio

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.

studio rerum divinarum liberius conquiesceret, tantam dignitatem constantissime recusavit : eum onus esse illud ostenderet longe gravius viribus suis. Constantiam ejus Pontifex admiratus, illum dimisit iis sacrarum litterarum verbis : Sta in testamento tuo, et in illo colloquere, et in opere mandatorum tuorum veterasce. Rerum igitur humanarum despicientia eum in omni ejus vita cernitur, tum in Archiepiscopatus, quem alii expetunt, honore maxime refutando.

*Mystica
Theologia,
ejus laus.*

44 Cum autem in eo primo Genesis capite, nempe Hexaëmero, ut dixi, explanando versaretur, jam tribus et viginti sermonibus, quos Luminaria Ecclesiæ, aut visiones quinque vocavit, ad expositionem ample digressus, non absolvit tamen. Quod sane commemorare libuit, ut quod de Basilii Hoxaëmero scriptum est, idem Bonaventuræ contigisse, perspicuum sit. Ille per obitum non absolvit, cum conciones tantum novem ad illius explicationem habuisset ; at reliquas duas Nyssenus frater confecit. Hic vero noster, non solum Ordinis Franciscani, sed Ecclesiæ causa negotiis susceptis, nequaquam perficere potuit : neque vero habuit, qui pari eum doctrinæ copia perficere potuisset. Atque illæ Basilii quidem conciones, quas ad Hexaëmeri commentarium is adhibuit, summe laudantur a Nazianzeno : qui earum studio flagrans, cum in manus sumeret, in oreque illas haberet, ardentius se excitatum esse scribit, cum in primis ad Deum creatorem rerum omnium colendum, tum ad creationis rationes cognoscendas. Sed accendunt iidem etiam Seraphici doctoris Bonaventuræ sermones, qui mysticæ Theologiæ arcanis referti, sacrarum litterarum splendore illustres, et quodam sententiarum quasi ardore incensi, non modo movent, sed inflammant animos legentium. Hanc sane præcellentis doctrinæ, non modo vim, sed copiam in eo Parisiis, cum S. Thomas animadverteret, simul ac admiraretur ; ipsum convenit, a quo sibi Bibliothecam ostendi petiit, ut libros conquireret, unde tam multiplicem, atque adeo magnam eruditionis ubertatem hauriret. Is vero Christi Domini, cruci affixi imaginem demonstravit : e quo fonte uberrimo se accipere professus est, quidquid vel legeret vel scriberet.

*Græcæ Christi
S. Bonaventuræ
bibliotheca fuit.*

C

45 Quam brevi tempore tam multa scripserit, in summis etiam publicæ interpretationis occupationibus ; profecto jam demonstravi, cum et Hexaëmeron exposuerit, et uberrime exposuerit Primum, Secundum, Tertium et Quartum sententiarum librum. Verum eo ipso tempore, quo Lutetiæ Parisiorum fuit, ad multos labores, quibus varic is distinebatur, alius accessit non parvus, quem Ordinis sui tuendic causa, Alexandro Quarto Pontifice, qui Clementem Quartum proxime antecesserat, suscipere necesse habuit, atque adeo suscepit vel libentissime. Guilielmus enim de sancto Amore, librum contra paupertatem et Mendicantes parum sapienter scripserat : quem quidem S. Thomas erudite opusculo redarguit, et item S. Bonaventura egregie scriptis sie refutavit, ut et librum Pontifex Alexander prohibuerit, et illius auctorem damnarit.

*Contra Guilielmum a S.
Amore scribit ;*

*et vitam S.
P. Francisci
litteris mandat.*

46 Et quamquam hominem industrium, ac maxime laboriosum, virumque sanctum Bonaventuram et interpretationes publicæ, plenæ vigiliarum, et scriptiones, tempus ac diligentiam maxime deposcentes, occupatissimum habuerant : tamen in luce Parisiensi id otii sibi sumpsit, ut B. Seraphici Patris Francisci vitam etiam non modo sæpissime meditationibus sanetis, et cogi-

tationibus salutaribus expenderet, sed litteris etiam mandaret l. Quamobrem late fuseque primum de eo scripsit ; deinde eadem omnia brevi est complexus, quo facilius illa summatim comprehensa, tum ad vitæ disciplinam, tum ad divini officii usum in iis lectionibus adhiberentur, quas in Octavis festi diei, beato ipsi Francisco dicati, recitari solenne est. Bonaventuram porro, de eo vel scribentem, vel cogitantem, vel summa animi attentione ita meditantem, ut paulum is e terra sublatus videretur, eum e eubieuli valvarum rimulis clam inspexisset B. Thomas, qui pro mutua caritate et amicitia ad illum ventitabat, noluit ne fores quidem pulsare, nedum in cubiculum pedem inferre. Qua perspecta re, socius, quid causæ esset, quæsit, cur non ingrederetur ; tum ille : Sinamus, inquit, sanctum laborare pro sancto. Vox præclara, qua is et illum viventem sanctum appellavit, et recte scribentem etiam laudavit.

47 Atqui præterea, si ad rem, quæ per se satis ipsa elucescit, aliquid etiam luminis ex luculento testimonio afferendum est : profecto Leonardus Aretinus, illis temporibus m eruditionis et eloquentiæ laude elarus, cum S. Francisci vitam, a Seraphico doctore Bonaventuram scriptam, studiose legisset ; sententiam rogatus : In illo scribendi genere, respondit, a nemine illum superari posse. Hæc sane testificatio probatur omnibus ; sed longe probatissima erat, si testimonium accesserit S. Viri, eruditissimique hominis, et religiosissimi archiepiscopi Antonini ; qui illius vitam stylo mirabili ab ipso Bonaventura scriptam esse asseverat, nihilque habere judicat nisi quod certum, quod verum, quod maxime probatum est locupletibus testibus, et rerum consciis, quæ litteris mandatæ sint. Cum igitur de eo mirifice scripserit : locus, ubi scripsit, adhuc Parisiis in monasterio Franciscano extat instar sacelli, tamquam rei admirabiliter gestæ monumentum. Illius sane temporibus de Bonaventura quem pium, sanctum, eruditioneque perfectum excultum, omnes admirabantur, fama præclara ubique percrebuit.

48 At vero is cum ad cœlestem illam hereditatem immortalis gloriæ spectaret, ad quam divinitus vocabatur : hujus seculi laudes inanes et cadueas, hac atque illæ vulgi rumusculis sæpe numero temere diffluentes, contempsit, pro nihiloque putavit. Immo etiam quanto nomen ejus efferebatur majori hominum prædicatione, tanto diligentius in id toto animo incubuit, ut de se suisque rebus humiliter summissequē sentiens, Deo in primis, bonorum auctori, gratias de progressionibus ejus semper ageret ; se vero in perpetua humilitate contineret, quam tamquam Christianarum parentem custodemque virtutum semper consecratus, jamdiu firmissima ejus vestigia toto vitæ cursu impresserat. Sed hæc ejus summa singularisque humilitas nota jam satis est, ac valde spectata in iis, quæ fere initio commemoravi.

*Vitis in æ-
rem eleva-
tus.*

E

m

*Quanto ma-
jor, tanto hu-
milior.*

F

ANNOTATA.

- a *Pia hic auxesi usos scriptores, alibi monui.*
b *Sunt qui velint, cum adhuc in seculo degen-
tem, eo modo Fratrum paupertatem sublevasse.*
c *Errat hic Galesinius, nam si septennio religio-*

A *nis peracto, Parisios primum accessisset, Alexandrum Alensem numquam vidisset, ut in Commentario prævio satis demonstratum est.*

d *Nugatur vir bonus dum Venerabilem Bedam ad Caroli Magni et Academiae Parisiensis institutionem perducit; obierat Beda priusquam Carolus nasceretur.*

e *Ut tempora, sic loca male confundit Galesinius: floruit equidem per id tempus Coloniae Albertus Magnus; at non scitur Parisiis cum Alexandro Alensi docuisse.*

f *Ludit in triennio, quod quo pacto explicandum sit, in Commentario prævio dictum est.*

g *Hic vero immensum exorbitat bonus Galesinius dum seculum xv cum xiii tum turpiter connectit, ut auditores Alexandri Alensis faciat Gersonem et Bruleferum, quos ambos floruisse novimus seculo illo xv, ubi Alensis obiit ante medium seculi tredecimi.*

h *Intellige, ut supra diximus, Sanctos istos eodem circiter tempore doctoralem lauream fuisse consecutos.*

i *Hinc colligitur, editioni operum S. Bonaventurae allaborasse Galesinium, paulo felicius, opinor, quam Vitam descripserit.*

B *k Res et tempora denuo commiscet scriptor noster: nam quo tempore de archiepiscopatu Eboracensi actum est, non Parisiis docebat Bonaventura, sed Generalis munereungebatur, ut habes in Vitæ serie chronologica. Vide Waddingum ad annum 1265 num. 13.*

l *Quandonam Vita ista scripta fuerit, habes etiam in prædicto Commentario prævio; rerum ordinem a Galesinio ne expectes.*

m *En tibi alterum enormem parachrouismum: vivebat nempe illis (S. Bonaventurae) temporibus celebris Aretinus, qui mortuus est anno 1443.*

CAPUT IV.

Sancti gesta tempore quo fuit Ordinis Minister generalis.

Omnium Ordinis negotiorum particeps,

C

Jam vero tertius et decimus prope annus abierat, quo ad Ordinis Franciscani religionem disciplinamque accesserat: eo ipso temporis spatio perspectæ sunt non solum, sed etiam atque etiam exploratissimæ reliquæ omnes ejus virtutes. Cum enim in tanta hominum existimatione esset, quantam sane maximam exposui: nihil fere vel publice, vel privatim in universo Seraphico Ordine umquam actum gestumque est, in quo aliquod non extaret illis temporibus monumentum pietatis, caritatis, prudentiæ, doctrinæ, ceterarumque optimarum rerum, quarum ornamentis ille maxime enituit. Nihil porro qui Ordini Seraphico præerant, Ministri Generales tunc aut statuerunt, aut egerunt a, nisi de illius consilio. In disputationibus publicis ii numquam discesserunt ab ejusdem sententia, qui sapienter docteque de proposita omni quæstione disserebat. Si quando autem conventus, quæ Capitula vocantur, sive cunctarum Ordinis totius Provinciarum, sive unius tantum habebantur: si quid in iis arduum ac difficile incidisset, ad Bonaventurae consilium ac sapientiam referebatur. Demum tam multis meritorum copiis ipse affluens, totius Ordinis Minister Generalis Romæ, creatus est, eo anno, quem dixi, tertio et decimo professionis suæ: quod munus ea sapientiæ et sanctitatis laude gessit, ut in omnium ore et admira-

Generalis Minister salutatur.

a

tione esset, cum præsertim Ordinis disciplinam non modo excoluerit, atque auxerit, sed aliqua ex parte collabentem restituerit.

50 At res omnis recte atque enucleate in præsententi perscribenda est. Jam post B. Franciscum extiterant Seraphici Ordinis rectores septem, quos S. Antoninus, ceterique Ministros Generales appellant. Primus fuit Joannes, cognomine Parens, Florentinus, Tuscus, Assisii creatus, vir sanctus et justus. Secundus Helias, Assisiensis, homo elati spiritus. Tertius Albertus Pisanus, Tuscus, Romæ factus, Gregorio Nono Pontifice anno mcccxxxix, vir bonus et perfectus. Quartus Haimo Anglus, Theologus magnus, vir summæ honestatis, Romæ creatus, Gregorio item Pontifice anno mccxli. Quintus Crescentius Æsinus, Picens, homo senex, Assisii creatus Innocentio IV Pontifice, vir justus, disciplinæque zelo probatus. Hujus tempore in provincia Picena Ordinis disciplina paululum labefactari incepit. Crescentius autem Capitulum generale cum indixisset, non interfuit; sed Vicarium misit Bonaventuram Balneoregiensem b de quo scribo. Sextus, Joannes Rupellius, Parmensis, vir Theologiæ scientia eruditus, et iu Academia Parisiensi lector, e Græcia rediens c, quo ab Innocentio Pontifice legatus missus erat, Assisii creatus, demum Romæ, ubi Capitulum generale indixerat, coram Alexandro IV Pontifice se Generalatus munere abdicavit. Rogatus autem, quem dignum putaret, qui prudentia, vigilantia, virtuteque tantum onus sustinere posset; Bonaventuram, qui illius tempore proxime contra Guilielmum de sancto Amore, ut dixi, scripserat, virum sanctum et eruditum nominavit. Is igitur post B. Franciscum, Minister Generalis septimus, Romæ omnium suffragiis, summaque consensione ac lætitia creatus est, Alexandro IV Pontifice præsentem: qui jam inde, usque quo Cardinalis Ostiensis fuerat, Seraphici Ordinis patrocinium cum habuisset, mirifice etiam Bonaventuram perpetuo fovit.

51 Hic spectare licet in hujus Franciscanae præfecturæ munere præclaras illas, actionumque sanctarum splendore illustres, S. Bonaventurae virtutes. Ordinis status erat eo tempore in aliquod fere discrimen adductus, cum ex secta, dissidioque Fratrum Picenæ provinciæ, tum ex perturbatione dissensionum, quæ in cuncta Italia de proprietatis regula, quodam modo rescissa, extiterunt. Itaque cum disciplina, sanctissimis institutis astricta, sensim dissolvi cœpisset: tunc primum Bonaventura, universi Ordinis curæ præfectus, in eo maximopere elaboravit, ut non auctoritate solum, sed exemplo, sapientia, moderatione, doctrina constitutionibusque rem omnem tueretur. Fuit autem is in illius muneris administratione mitis admodum, ac benignus: mansuetudine enim potius, cohortationibus, et admonitionibus, quam minis aut poenarum acerbitate, in viam bene agendi revocavit aberrantes. Paterna vero caritate, et clementia admodum singulari erga illos, qui ab Ordinis disciplina descivissent, aut militiam Seraphicam deseruissent, usque eo usus est, ut non defuerint, qui in Capitulis, tam Generalibus, quam Provincialibus id vitio plane ipsi objectarint. Et vero quos obstinate operam dare cognovit, ut palam in hominum luce offenderent, exemploque peccarent: in eos pro culparum ratione non destitit graviter animadvertere, ut ad antiquorum morum usum, rectamque vivendi normam, quam Seraphicus Pater Ordini præscripserat, atque ad salutem

Mitis ac benignus S. Bonaventura in regendo.

F

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.

quænes omni ratione reduceret, quæ ad eam rem recte et religiose gerendam potior esse videretur. Sed cum miserorum et aberrantium parentem, perfugiumque se esse maxime vellet, ne illi de se desperarent : sæpenumero verbis gravissimis coarguit eos, qui sibi crimini dabant misericordiam ac patientiam, qua benigne utiliterque utebatur ad omnium salutem.

Quæ egerit
Generalis in
Capitulis.

52 Primum igitur, quo maturius de Ordinis statu deliberaret, Narbonæ in Gallia conventum seu Capitulum generale habuit, in quo multa statuit. Prius Ordinis statum in aliquas certas Provincias distribuit, quibus alias præterea duas adjunxit *d*. B. Francisci Regulam, quo dilucidius explicata, eo facilius in executionis usum induceretur, accuratissime exposuit. Fratrum, qui antea capite aperto, capillisque promissis, ac sparsim diffluentibus, rituque pastorum incedebant, vestitui cucullam addidit. Multas de norina regulaque religiose vivendi constitutiones edidit, quæ in Seraphici Ordinis monumenta referuntur *e*. Auctor maxime fuit, ut in Natalitiis feriis caneretur : Gloria tibi, Domine, qui natus es de Virgine *f*. Alterum præterea Capitulum Pisis coegit : ubi cum in eadem Ordinis bene constituendi cura invigilaret, aliquot rubricas Breviario adjecit. Dato campanæ post horam Completorii signo, quod ineunte ferme ejus ætate, ut dixi, in Ecclesia Dei cœptum est, B. Virginem Mariam ab universo Ordine consalutari decrevit, quod ea hora ab Angelo salutatam crederet. Itidem, ut fratres populum monerent, diligentissimus etiam hortator fuit. Tertium Parisiis Capitulum indixit : in quo et in disputationibus, et in variis Inquisitorum hæreticæ pravitatis sedandis discordiis, fuit admiranda ejus sapientia, atque doctrina. Quartum is habuit Capitulum Assisii : ubi præter morum conformationem, quam ad Ordinem adhibuit, illud etiam instituit, ut in singulos menses unoquoque Sabbatho, Missa de B. Virgine, Dei Genitrice, ritu solenni celebraretur. Quo tempore Seraphica religio, Bela Rege, in Ungariam est, gratulantibus omnibus, propagata *g*.

9
Libri ab eo
scripti pro
reformatione
Ordinis,

C

53 At vero quantum sancti ejusdem Bonaventuræ studium tunc fuerit in Seraphico Ordine, non tantum ad pristinum statum restituendo, sed in omnes recte ac religiose agendi partes optimis regulis conformando, id Epistolæ declarant, quas ad illum scripserat. Earum una Parisiis ad omnes ministros Provinciales data est ix Kalendas Maii anni mclvii. Altera cunctis illius Præfectis, et custodibus scripta paulo post quartum Capitulum, quod Assisii habuerat. Nec vero cessavit umquam, ut fratres ad vitæ sanctæ rationes, ac virtutum religiosarum officia erudiret : multos tunc propterea libros aut opuscula scripsit, atque edidit ; cujusmodi est : Expositio dubiorum Regulæ, Collationum monasticarum liber, Expositio in regulam novitiorum, liber de Contemptu mundi, opusculum de Reformandis fratribus, alterum de ratione reformandi novitios, Alphabetum spirituale religiosorum, liber item de non frequentandis quæstibus, alter de rationibus, Cur Minores prædicent : et, ut nihil ad eos juvandos decisset, extat etiam alter de modo prædicandi. Hoc etiam ad Ordinem recte gerendum sibi auxilium comparare voluit, ut ab Urbano IV Pontifice, qui Alexandro IV successerat, daretur Cardinalis aliquis Religionis Franciscanæ Patronus et Protector. Is etsi Anterum consobrinum decreverat ; tamen, quem maximo-

pere Bonaventura expetebat, Joannem Cajetanum Diaconum Cardinalem dedit, et patronum constituit, virum omni laude præstantissimum : qui aliquot post annis Pontifex creatus, Nicolai Tertii nomen accepit. Tanto igitur patrocinio ipse adjutus, ad rem Franciscanam optime constituendam, vix dici potest, quantum ejus rei causa constantissime egerit, ac fecerit.

54 Et quoniam satanas nefarius hæresum magister, tunc Giraldum quemdam Theologum Parisiensem, in sensum reprobum excitavit, ut contra pauperes religiosos, et mendicantes librum ederet, quo Ordinis Seraphici in primis statum infensissime oppugnaret : tunc Bonaventura sanctissimus, ad omnem defensionem instructus, qui jam contra Guilielmum, de quo narraui, Mendicantium hostem acerrimum, præclaro libro dimicationem susceptam egregie pro Ordine confecerat ; industriæ etiam suæ eximiae vires ac nervos adhibuit ad propulsanda, tamquam vnenata tela, scripta ipsius Giraldi ; cujus nefariam audaciam confregit ac superavit armis virtutis suæ : etenim eloquentia, scribendi subtilitate, vique doctrinæ, atque Apologia plena pietatis refutavit, quæ ille impie scripserat. Sed illud a Deo factum est, qui ex eo impietatis scelere exemplum pœnæ extare voluit, ut victus ille ac superatus, tandem paralysi fœde affectus, et lepræ sordibus totus inquinatus, miserrime interierit. Defensionum autem, quas S. Bonaventura pro Ordine Seraphico fortiter suscepit, partæque contra illos hæreticos victoriæ monumenta, ad omnem pietatis doctrinæque laudem insignia hæc extant : Apologia contra adversantes regulæ, Libri contra calumniatorem Ordinis, Apologia Evangelicæ paupertatis, Opusculum de paupertate Christi. Atque hæc quidem is gessit Ordinis præfectus : cujus præfecturam cum annos octo et decem administrasset, reliqua etiam sunt, quæ silentio præteriri nullo modo oportet, cum ad posteritatem litteris prodita, et adjumentum, et ornamentum non solum Ordini Seraphico, verum etiam rei Christianæ publicæ afferant.

item contra
Giraldum
hostem men-
dicantium
Ordinum.

E

55 Pie facta ejus hæc præterea sunt. Romæ instituit præclaram societatem, quam Confraternitatem Confalonis vocant : cui certam orandi prædicandique normam præscripsit, ob venerationem beatissimæ Mariæ Virginis, Dei genitricis. Patavii cum esset, S. Antonii Ulyssiponensis quem de Padua nominant, corpus ad templum ejus nomine, opere magnificentissimo in ea urbe exstructum, omni solenni ritu transferendum curavit. Illius linguam, rubore suffusam, et ab omni corruptione plane integram, perinde ac si is, qui duobus et triginta ante annis obierat, recens ex hac vita cessisset, cum Bonaventura sanctus aspiceret, in manus accepit ; eamque tota intimi animi cogitatione intuens, magnis profusis lacrymis : O lingua benedicta ! inquit, quæ semper benedixisti Dominum, docuistique alios, ut eundem benedicerent ; nunc quidem satis perspicuum est, quam grata fueris Deo. Hæc cum dixisset, cum intima pietate eam osculatus, loco decenti separatim recondi jussit.

Confalonis
confraterni-
tatem Romæ
instituit.

F

56 Sanctissimis in occupationibus pro munere suo gerendo tempus is quidem ponebat fere totum ; sed quod sibi constituerat vel ad meditandum, precandum, orandum, vel ad scribendum, præterire haudquaquam voluit. Itaque præfecturæ officio jam sibi commisso, occupatissimus, cum alios libros, quos paulo ante meminisse scripserit, tum in monte Alvernæ composuit opuscula

Itinerarium
mentis in
Deum, et
aliud in sei-
psum in
monte Alver-
næ scripsit.

duo,

A duo, vere divina, quorum unum Itinerarium mentis in Deum, alterum item Itinerarium mentis in seipsum inscripsit. De cujus profecto Itinerarii præstantia, deque altero opusculo, quod Breviloquium nominavit, omnibus numeris absoluto, afferre non alienum duxi testimonium luculentum clarissimi Theologi Joannis Gersonis.

h Opuscula duo, ille inquit, ut lecturam et alios tractatus ejus interea præteream, tanta sunt arte compendii divinitus composita, ut supra ipsa nihil; Breviloquium noto, et Itinerarium, in quibus processum est duabus viis cognoscendi Deum. Primus namque horum duorum tractatum procedit a principio, quod est Deus, usque ad alias veritates, sub Deo creditas, et habitus; alius e converso progreditur a creaturis ad Creatorem, per sex gradus scalares usque ad anagogicos accessus. Confitebor itaque et ego in insipientia mea, quod a xxx annis et amplius citra, volui habere familiares mihi prædictos tractatulos, sæpe eos legendo, sæpe ruminando etiam, usque ad verba, nedum sententias: et ecce hac ætate, hoc otio, velut ad votum, vix perveni ad initium gustus eorumdem, qui et repetiti, semper mihi novi fiunt, et placent. Hæc Gerso, cujus testimonio nihil explicatius dici potest, nihil illustrius, nec vero quidquam aptius ad splendorem, dignitatem, vimque doctrinæ, qua sanctus Bonaventura longe præstitit.

B

ANNOTATA.

a Quam latitudinem patiatur particula tunc, nescio; vellem et hic et alibi magis historice ageret scriptor, si candide dicere liceat, plane indiligens: ne omnia scrupulosius excutiam, adverte ad duo sequentia specimina, in quibus diversi homines sub uno comparent.

b Si res discerneret scriptor incurius, S. Bonaventuræ adynata non adscriberet. Audi rerum seriem: Haymo Generalis obiit 1244; successit Æsinius Crescentius usque ad annum 1247, quo Sanctus agebat annum ætatis circiter 26: et nobis suadebit Galesinius, id ætatis adolescentem vices Generalis in Capitulo suscepisse? Tu vide sis saniora apud Waddingum, ad dictum annum 1247, num. 3, et intelliges, missum synonymum aliquem vicarium, nempe fratrem Bonaventuram de Jesi, virum prudentem et discretum.

c Quid tali homine facias, qui data quasi opera res passim confundere nititur? Joannes Rupellius, seu de Rupella, is est cui Bonaventura in cathedra Parisiensi successit, origine Aquitanus, opinor a loco nativitatis, cujus meminit Waddingus anno 1253, et nos cum illo supra. Obiit anno 1271, ut vide ibi num. 11. At vero Joannes iste, qui Generalis fuit, origine et cognomento Parmensis, toto cælo ab altero differt. Iste Græciam vere adiit, etc., idemque, teste dicto Waddingo, primum obiit anno 1289, post perpensas obtrectationes certe non paucas, ut supra etiam observavimus.

d Si ipse primum divisit, nullas adjunxit, nisi intelligatur temporis intercapedo, qua factæ divisioni duæ postmodum accesserint, quod verbo dilucidius indicari potuisset.

e De iis paulo clariora ex Marco dedimus Commentarii prævii § 4.

f De hac aut aliis inductis formulis disputare non lubet, cum institutiones illæ varie a variis referantur.

g Si vera narrat Waddingus ad annum 1235 num. 11, multo citius in Hungariam penetraverunt Minoritæ, ut hic denuo infelix sit in annis consi-

gnandis Galesinius; uti et paulo infra, dum vult S. Bonaventuræ epistolam datam post quartum capitulum Assisiense anni 1269, quam constat scriptam esse post Parisiense tertium; ut vide apud Waddingum ad annum 1266, num. 4.

h De Gersonis elogiis jam superius § 2 Commentarii prævii egimus.

CAPUT V.

Præstans doctrina in expositionibus utriusque Testamenti, et multiplex exponendi ratio.

Itaque cum ejus res in Ordinis præfectura gestas enarraverim: jam hic locus poscit, ut de eximia ejus eruditione scribam, quam, etsi supra sparsim, atque adeo strictim attigi, et aliqua fortasse sigillatim narravi, nunc totum ejus doctrinæ genus universe, more Nazianzenio complectar. Ejus porro doctrina cernitur in his tribus: in expositionibus sacræ Scripturæ, in tractatibus, quæ Opuscula inscribuntur, et interpretatione Magistri sententiarum, quam Lecturam idem Gerso nominat. In omnibus his, si cuncta recte perpenduntur, mirifica apparet eruditio, ac illa quidem multiplex. Quibus enim rebus artium disciplinæ comparantur, eæ tres in illo fuerunt: ingenium, studium atque exercitatio; easque ita conjunxit, ut non satis liqueat, in qua potissimum admirabilior extiterit; id quod aliquando Nazianzenus de Basilio disserit. Ingenii acies apparet in omnibus ejus lucubrationibus; studium singulare in maxima gravissimarum rerum cognitione; et exercitatio incredibilis in meditatione, contemplatione, ac scripture a. In Rhetoricis præclare versatus, Rhetorum præcepta interdum exponit; in logicis demonstrationibus, et concertationibus usque adeo excelluit, ut iis, qui disputationem cum eo suscepissent, difficile esset argumentorum illius aciem effugere, si quando res ita postularet. Philosophiæ partes, cum interdum opus fuit, nullas omisit, usque adeo, ut eorum quæ iu sublimi accidunt, summam etiam non raro, etsi brevi, comprehendat accuratissime. Numerorum quoque proportionem, et cetera multa, quæ a Mathematicis præcipiuntur, aliquando demonstravit, tamquam eorum præceptorum litterate peritus.

58 Sed ad sacras Litteras, atque ad Theologiam ita divinitus se paravit, ut scientiæ luce quam splendidissime collustratus, quæ Dei sunt, perquisiverit, atque investigaverit diligenter. Quo factum est, ut ad virtutes Christianas hominum animos erudierit, eosque hujus seculi rerum curis distractos, ad earum quæ cœlestes, quæque divinæ sunt, cognitionem traduxerit. Hujus generis libros, tamquam mutos magistros, at præclare tamen loquentes, quam plurimos edidit: cujusmodi sunt opuscula, quæ aut ad vitæ iustitiationem, aut ad spiritualia studia, progressionemque virtutum pertinent: quæ omnia, ordine distincta, loco suo ob oculos ponentur. Sed nunc summam, ut res est, vereque dicam iis ipsis verbis, quibus S. Antoninus de illo loquitur: Intellectus Bonaventuræ perspicacitatem, inquit, omnia opuscula ejus redolent iis, qui divinam

Doctrina
ejus triplex,
in omni ejus
disciplinæ
genere de-
monstrata,
E

a

F

præsertim in
exponendis
sacris Litte-
ris.

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.
*Spiritum S.
in Bonaven-
tura locutum
ejus scripta
testantur.*

scientiam requirentes, hanc libentius, quam vanitatem Aristotelicam venerantur.

59 Verum sane, quod magni interest, cum in eo Spiritus Dei locutus videatur, ut ex Sixti IV Pontificis litteris perspicuum esse potest; doctrinæ adjunxit devotionem: id quod perpauco- rum est, libros scribentium. Id Trithemius testi- monium ei dicit in hæc verba: Multi doctrinam proferunt, devotionem prædicant multi; pauci, scribendo libros, docuerunt utramque. Bona- ventura autem et multos superavit, et paucos: dum ejus doctrina devotionem, devotio instruit doctrinam. Quamobrem si vis et doctus, et de- votus esse, illius opusculis esto intentus. Est enim in eo vita et doctrina, ut de S. Ambrosio Cassiodorus dixit, plane æqualis. Spiritum qui- dem sanctum omnia scrutari, etiam profunda Dei, Scriptura testatur. At Bonaventura Sera- phicus, ea, quæ Spiritus sunt, investigavit; ut qui illius libros studiose legunt, facile animad- vertunt. In antiquis, qui satis illum eo nomine laudant, Gerso unus est; e quo testimonia lucu- lente explicata, paulo etiam post a me ordine proferuntur. Sed ratio id poscit, ut res omnis distincte enarrata ac dilucide, quasi ob oculos versetur.

B
*Mira ejus in-
telligentia in
variis S.
Scripturæ
sensibus,*

60 Triplex jam ordo, quem demonstravi, in ejus lucubrationibus existit. Sunt primo in vetus, et novum Testamentum Commentarii, quas expo- sitiones, S. Gregorii Magni more, dixit. Veteris libros multos exposuit; Novum autem fere totum, ut certo indice distribute ostendam. Vix scribi potest, quanta doctrinarum ubertate sacros co- dices explicarit. Sensus litteralem illis interpre- tandis aliquando amplexus, non solum unum, sed duos, tres, quatuor, pluresve, interdum, exemplo sancti Augustini sibi proposito, ad eorum tracta- tionem attulit. Quo fit, ut id, quod in Ecclesiæ doctore egregio præclarum est, sensuum uberta- te fecundus et sit, et habeatur. Sensui enim my- stico adhæsisse videtur eruditissime; cum nullam ferme, ne historiam quidem, nedum allegoriam, anagogiam, tropologiamque omiserit, si quando locum apte nactus est, ubi ad sanctiores illos sensus e cœlesti doctrina, divinaque contempla- tione depromptos, digredi potuerit. Id perspi- cuum cum ex aliis expositionibus est, tum vero ex ea, quam paulo ante commemini, scripta in caput primum Genesis. Silentio præteribo cete- ras, in quibus is, quemadmodum eruditissimi viri profitentur, doctorem se ostendit, et Seraphicum, et sapientem, et devotum, et eximium Ecclesiæ doctorem maximequo idoneum, qualem Gerso agnoscit, tum ad illuminandas præstantis do- ctrinæ suæ luce hominum mentes, tum pietatis ardore inflammandos salutare animi affectus.

C
*Psalmio-
rum expositio-
ne,*

61 Est vero tamen, cur de explanatione, quam Psalterio adjunxit, brevi dicam; cum etiam ha- beat amplius, in quo quis aliquid studii ponat. Neque enim illa solum plena est salutaribus my- sticis doctrinis; sed locos habet etiam, quibus hæreticorum opiniones exploduntur; et vero do- cumentorum opibus affluit, quibus pii homines, religiosique viri excoluntur, atque instituuntur ad legis divinæ præclaras meditationes. Ac præ- terea, quod maxime ad rectam psallendi ratio- nem attinet, usque adeo Psalmis explicandis sin- gula animadvertit, ut perpetua ferme utatur in- terpretatione, unde legentium, aut psallentium mens incendi queat, non modo ad cogitationem, sed etiam ad cupiditatem quamdam illius conse- ctandæ virtutis, quam ipsa Psalmorum expositio-

ne demonstrat. Neque etiam in eo enarrationis genere aperire prætermittit mysteria rituum, et cærimoniarum, quæ sæpenumero explicantur, necesse est, ad Ecclesiasticæ disciplinæ usum ac rationem. Qua ex re perspicui etiam licet, illum litterate tenuisse rituales cognitionem, quæ ad virum pertinet religiosum, hominemque ad pre- ces divinas attentissimum, ac diligentissimum, qualem eum fuisse ostendunt etiam libri, de sa- crosanctæ Crucis, ac de passionis Domini Officio, rite conscripti, quos jam enumeravi, et Rubricæ b item Breviario illis temporibus additæ, studio- siusque explicatæ.

62 Sed jam redeo ad id, quod proposui, Bo- naventuram sanctissimum in omni utriusque Testamenti commentario mystico, eos sensus sanctioresque interpretationes esse accurate ita secutum, ut quas singulas huic, aut illi egregio Ecclesiæ doctore sapientissimi viri tribuunt, is unus est omnes, si minus copiose, at certe aliqua ex parte breviter summamque complexus. Id planum ipse facit reliquis suis lucubrationibus, præsertim vero opusculis duobus; quorum unum, Luminaria Ecclesiæ significanter inscripsit. De hoc jam paulo ante narravi; illo autem, quod jure Principium vocavit, cum ipsius sacræ Scri- pturæ, quæ est candor vitæ æternæ, præstantiam declarat, profecto se aliosque instruere videtur ad illius tractationem, non verborum copiis, sed mysticorum sensuum ubertate circumfluentem.

D
*mysticisque
etiam inter-
pretationi-
bus.*

63 Atqui silentio prætereundum non est, quod ejus proprium quodam modo esse videtur, cre- bris, cumulatque Litterarum sacrarum senten- tiis illum divinos sensus contexere, locosque libri explicare, quem commentario interpretatur: res in promptu est, in omni illius expositione constat; neque attinet, cur pluribus demonstre- tur, cum præsertim, ut initio dixi, hoc de se ipse scribat, Id interpretandi genus, cum olim S. Bernardo Bonaventura sanctus laudi dederit, nimirum etiam idem consecrari ipse voluit. Illum enim sacræ Scripturæ usu peritum putat, pro- pterea quod Biblicorum locis se ad omnem exposi- tionem instituerit. Hoc autem ipsum etiam Sera- phicus Doctor egregie præstitit, cum in lege Do- mini fuerit voluntas ejus, et meditatio die ac nocte. Etenim is toto animo, totisque in Christo visceribus Scripturam sacram amplexus, ita fixus in ea inhæsit, ut, quod etiam paulo ante strictim attigi, vetus et novum Testamentum memoria tenuerit; quemadmodum ex ejus tractationibus aut expositionibus animadverti facile potest; sed ex eo etiam, quod de utriusque consensu et con- cordia præclare sæpenumero disserit. Nam quæ- cumque de Christi Domini Conceptione ex Virgi- ne, ejus ortu, præsentatione in templo, fuga in Ægyptum, reditu item, de ejus doctrina, mira- culis, cæcitate Judæorum, conversione Gentium, de ejus passione, acerbissima morte, resurre- ctione, ascensu in cœlos, missione Spiritus san- cti, de adventu ad judicium, ceterisque omnibus fidei Christianæ mysteriis, vel in lege, vel in prophetis, vel in libris sacris aut historialibus aut spiritualibus præsignificata præfigurataque sunt, ea plane facta esse ostendit novi Testamen- ti litteris, et auctoritatibus cum veteri consen- tientibus.

E
*Commenta-
riorum ejus
ratio et mo-
dus.*

64 Quam studiose autem mente memoriaque comprehenderit sacros libros, ex illa præclara utriusque Testamenti partitione perspicuum fit, non in opusculo solum, quod Principium sacræ Scripturæ appellavit, sed et in Centiloquio, et

F
*in quibus
utraque edi-
tione Vulga-
ta et LXX In-
terpretum
usus est.*

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.

A Breuiloquio. Sacra autem Biblia recte novit utriusque editionis, nempe Vulgatæ, qua utimur, ac præterea veteris ex interpretatione LXX. Ambas enim ad locorum expositionem affert, ut in Cantico Abacuc, ubi nos legimus: In medio annorum, ille ex veteri: In medio duorum animalium. In Proverbiis: Viam viri in adolescentula, ex veteri item. Et vero sæpius in libro Sapientiae; at in Psalmis quidem certe sæpissime. Sigillatim autem omnia recensendo persequi nimis longum esset; verum perspecta jam sunt, atque iis explorata, qui in ejus generis studio diuturno curriculum confecerunt suæ doctrinæ, atque industriæ. Quare quod de sancto Athanasio olim Nazianzenus scite scriptum reliquit, hoc itidem de sancto Bonaventura affirmari, Deo benedicente, licet, ut et veteris, et novi Testamenti libros meditatus sit diligenter: eaque meditatione perscrutatus omnia, quæ Dei sunt, catenam vere auream utriusque confecerit; et veram, solidam, mysticisque sensibus instructam interpretationem adhibuerit. Ad quam vita duce, et Theologiæ scientia magistra cum accesserit; eam nimirum obsignavit luculentæ et præstantis doctrinæ ornamentis.

Patrum documenta S. Bonaventura seculis,

B 65 At vero ad eam omnem, qua ex divinis litteris, ut dixi, usus est, præclaram expositionem, adjunxit etiam aliam, quæ est secundum doctrinam, nempe antiquorum Patrum. Docuit enim legem Dei, salutariaque præcepta, atque adeo divinam Scripturam est interpretatus, non tam ex sensu suo, quam ex veteribus ipsorum Patrum, in Ecclesia Dei sanctimonia et eruditione præcellentium, monumentis ac traditionibus. Id autem ipsum ab Ecclesiæ doctore fieri debere, demonstrat sanctus Clemens Pontifex et martyr in epistola quam ad discipulos Hierosolymitanos dederat; hocque itidem documentum ab Apostolorum Principe beato Petro se accepisse testatur. Sanctum autem Bonaventuram id studiose præstitisse, nemini dubium esse potest aut certe debet. Est expositio in caput primum Genesis, cumlata sententiis Patrum Latinorum: Augustini in primis, Gregorii Magni, et aliorum etiam inferioris ætatis, utpote Rabani, Radulphi Flaviacensis, atque id generis bonorum interpretum; et vero Græcorum, Basilii, Dionysii Areopagitæ ac Damasceni.

præsertim in libro cui titulus Pharetra.

C 66 Atque hoc quidem usque adeo verum est, ut non tantum sententias, sed verba illorum consecetur. Ab sancto Hieronymo sæpenumero prologos sumit; ut in Commentariis ejus multis perspicuum esse potest. Et porro in Psalterii expositione sæpenumero sibi adjumento atque usui esse voluit cum veteres, tum prope æquales, præsertim Ricardum, quem a sancto Victore vocant. Tritam igitur illam quidem atque usitatam viam secutus est, in qua insistere majores voluerunt. Sed planius hoc facit liber, Pharetra. Quo in libro cum uberrime tractet virtutum officia, et locos Theologiæ communes: explicare studuit omnia de sensu ac sententia Patrum: Gregorii Papæ, Ambrosii, Augustini, Hieronymi, Cypriani, Chrysostomi, Isidori, Anselmi, Bernardi, Cassiodori, et aliorum præterea multorum c. Atque hæc quidem de interpretatione, ex Patrum sensibus ducta.

In dissensu doctorum opiniones meliores eligit.

67 Tertia vero alia, qua se usum esse scribit, ut in exorsu memini, in eo apparet, quod doctorum opiniones aliquando varie inter se dissidentes, sequi illas quidem maluerit, quæ et auctoritate, et rationibus et usu probatissimæ vide-

rentur, atque essent. Fuit enim eas recensendo verus ac sincerus, neque ullo contradicendi studio elatus, dijudicando acutus et perspicax redarguendo moderatus atque modestus, opinando non arrogans, neque opiniosissimus homo: sed in perspicientia veri, solertiaque præstans, quæcumque frequentius comprobata vidit, moreque recepta, ac præstantium virorum firmata consensu, ea amplexus, propugnavit solertissime. Fuit illud præterea fere unius tantum sancti Bonaventuræ proprium, aut certe haudquaquam commune cum multis, quod præclarum est, ac laudabile, philosophiam, humanasque disciplinas adhibere ad arcem et defensionem dogmatum fidei catholicæ.

68 Sacris igitur litteris, Patrum auctoritatibus, et sententiis receptis ad pietatis laudem verique cognitionem illustribus usus, cum expositiones conscripsit, de quibus dixi; tum Commentarios confecit, quibus libros Magistri sententiarum, ut narratum est, copiose explicavit. Hæc est altera pars doctrinæ in qua etiam vestigia præclara impressit excellentis industriæ suæ: eam ob rem illius sententiarum commentariis Pontificem Clementem Quartum maximopere delectatum esse, jam asseveravi. Sed concursus, qui ad eum sententias Magistri interpretantem, magnus factus est, indicare videtur scientiæ præstantiam. Id interpretationis Scholasticæ scriptum et notabile, et devotum esse, sanctus Antoninus dixit. Est enim ad omnem scientiæ pariter, ac pietatis laudem maxime insigne: ideo doctrinam Theologicam eximii et Seraphici doctoris Bonaventuræ proprie dicendam censuit Joannes Gerso, qui libro quodam ita asseveranter scripsit: Si quærat a me, quis inter Doctores ceteros plus videatur idoneus, respondeo sine præjudicio, quod Dominus Bonaventura: quoniam in dicendo solidus est, et securus, pius, et justus, et devotus. Alio præterea loco itidem etiam atque etiam affirmando scribit in hæc verba: Bonaventura singulariter inter omnes Doctores catholicos, pace omnium salva, videtur idoneus et securissimus ad illuminandum intellectum, et inflammandum affectum. Et item cum præcipue loquitur de sancti Bonaventuræ Lectura, quo nomine scholasticam expositionem sententiarum appellat, id testimonii de ea dicit: Denique lectura ejus grandior docet ignem cum lumine, nempe pietatis ardorem, et doctrinæ splendorem magnum. Quamobrem etsi alii alios sibi in Theologiæ studio eligendos aliquando censuerunt: Ego, inquit Gerso, mihi eligo sanctum Bonaventuram. At hæc quidem sententia multis probata est.

Philosophiam veritatis propugnandæ adhibuit.

E Magnus ad eum docentem concursus auditorum.

F

69 Verum quæ sequitur, pars tertia in opusculis cernitur, quæ trecenta scripsisse dicitur. Mirabile est, quam in iis excellat. Alii Itinerarium mentis in Deum, alii Breuiloquium, nonnulli Centiloquium, quidam Dietam salutis, alii aliud opusculum dilaudant; sed omnia ejus opuscula uno ore laudant. De quibus ita summatim Trithemius: Scripsit Bonaventura multa et profunda, et devotissima opuscula. In iis namque accensa ejus adhuc in terra viventis caritas, et vehemens pietatis ardor, et doctrinæ lumen splendescit, et ita splendescit, vel potius incendit, ut legentem etiam nihil minus cogitantem, quasi tacitis quibusdam igniculis inflammet. Divinitus igitur accepta potius, quam laboribus parta ejus scientia putatur, ut iterum atque iterum affirmalem, quod supra etiam dixi d.

Trecenta scripsit opuscula.

d

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.

ANNOTATA.

a Sic prorsus de S. Bonaventura sentio, ut proinde pias hyperbolas vocem expressiones illas, non semel in hoc opere et alibi relatas, quasi nihil ab eo scriptum, quod divinitus inspiratum non sit.

b Quænam sint istæ S. Bonaventuræ Rubricæ non usque adeo explicatum invenio, nisi idem bis dicat, referendo omnia ad Officium S. Crucis, quod ipsi tribuitur.

c Et hic liber est, quem a S. Bonaventura adhucdum uovito conscriptum volunt.

d Jam monui, præcipua doctrinæ S. Bonaventuræ encomia superius a nobis § 2 Commentarii prævii relata esse.

CAPUT VI.

B *Notes eximii Ecclesiæ Doctoris, præclaris actionibus non parum illustratæ.*

Hæreticos
scriptis con-
sulavit.

Ne vero ad egregii doctoris cumulandam laudem quidquam deesset : cum is altissimos sacrorum Codicum locos, atque obscurissimos declarasset, mysteria aperuisset, piamque doctrinam litteris consignasset, quam præcipui Ecclesiæ doctores divine etiam tradiderunt : importunam etiam hæreticorum audaciam propulsavit, non modo scholastica Theologia quæ tantum et ad confringendas hæreses et ad fidei catholicæ dogmata confirmanda valet, sed etiam libris potissimum scriptis, quos enarravi. His quidem, tamquam atramenti sagittis illos percussit, qui longo intervallo abfuerunt : qui vero præsentem manum cum eo conserere ausi sunt, ut de Basilio item Nazianzenus narrat, contumaciam repressit linguæ telis : id quod præsertim, prout mox scribam, in synodo Lugdunensi Œcumenica II præstitit summa cum laude.

Viri doctoris
in commune
ra

C 71 At vero, quæ in egregio ac primario Ecclesiæ doctore inesse debent, ea cum sæpenumero beatus Paulus Apostolus in epistolis et ad Timotheum, et ad Titum scriptis, tum vero in constitutione singulari Bonifacius Papa Octavus commemoravit : illa porro omnia, vel potius singula, in S. Bonaventura clucent maxime. Amplexus est is, ex Pauli Apostoli sententia sermonem fidelem, nempe non inanem non vanum, non curiosum. Et ne desit testimonium, de eo Trithemius scribit in hæc verba : Bonaventura Balneariensi vir in divinis litteris eruditissimus, profundus est non verbosus, subtilis non curiosus, disertus non vanus. Sermonem igitur amplexus est fidelem, verum scilicet, omnique acceptione dignum ; nimirum de sacræ Scripturæ præstantia, ejus veritate, luce et intelligentia, de ejusdem theoriis, figuris, et item mysteriis illius tractantem. Et vero sermonem amplexus est fidelem : quippe qui, ut Græcis doctoribus placet, de fide, spe, et caritate disserit, docetque quid credendum, quid sperandum, quid agendum atque operandum. Hac omni doctrina cumlati sunt ejus libri, utpote Dieta salutis, Centiloquium, et reliqua opuscula, de quibus dixi. Eum autem sermonem, ex ipsius beati Pauli verbis, consecratus est secundum doctrinam, nem-

pe illum quidem, cum Patrum sensibus ac Traditionibus consentientem, ut paulo ante exposui.

72 Fuit et item is potens exhortari in sana doctrina. Quam cohortationis vim, ac potestatem adhibuit, tum sermonibus, quos sane quam multos ad populum de tempore et Sanctis habuit, tum libris etiam plurimis, cujusmodi sunt : Speculum animæ, Stimulus amoris, Speculum disciplinæ, et reliqui ejus generis. Sunt quoque in eo aliæ res, tamquam in eximio Ecclesiæ doctore præstabiles : et in primis illa salutarium documentorum copia illustris, et virtutum innumerabilium, quibus Ecclesiam decoravit, decor præclarus. Has res duas Bonifacius Octavus in præcipuis illis Ecclesiæ doctoribus summopere commendavit.

73 Tertiam conditionem præcipuo doctore Ecclesiæ idem ascribit, ut facundus sit. Certe quidem eloquentiæ laudem sancto Bonaventuræ tribuit Trithemius præclaris his vocibus : Fuit enim is clarus eloquio, subtilis, disertus, flammantia verba proferens. Ejus antem facundiam demonstravit concio in Concilio Lugdunensi Œcumenico habita, qua Latinorum Græcorumque animos accendit ad concordiam dogmatum conciliandam. Facundus porro is fuit, non verbis, sed sententiis, et multarum rerum comprehensione, usque adeo, ut in eo singula fere verba, singulæ prope sententiæ, singulaque doctrinarum præcepta appareant. Nemo est in Theologicis studiis versatus, ita rudis, atque ignarus, quin intelligat, illum tam brevi quodam sermone in Luminaribus esse complexum totam Dionysii Areopagitæ Theologiam mysticam. Facundus item fuit expositionum ubertate : symbolum Apostolorum non semel, sed iterum ac tertium exposuit multiplici variaque sententiarum copia.

74 Quod vero nonnulli sunt, qui nullum eloquentiæ florem, nullum dicendi robur, nullumque nervum in eo inesse dictitant : næ, isti quidem falluntur. Non enim facundia verbis, sed sententiis metienda est ; et illa quidem negligitur, quæ verborum inanitate effunditur, nulla subjecta sententia. Est quædam eloquentia, inquit sanctus Augustinus, quæ puerilem magis ætatem decet : hæc verborum copia affluens, aspersaque est flosculis : altera est senilis, aut canescens, quæ suam habet maturitatem et quasi senectutem. Hæc omni sententiarum gravitate, omni virtutum magnarum splendore, omnique sapientiæ lumine enitens, magnam auctoritatem admirationemque habet ; hæc viros summa auctoritate dignissimos, et divinos decet. Ad hanc ipsam Seraphicum Bonaventuram instructum esse, bene norunt, qui non verborum simulatam majestatem expectant, non inania confirmationum ornamenta consecretantur ; sed maxime spectant, quod oratoris est proprium, docere, delectare, et movere. Is certe totam pene sacram Scripturam ac Theologiam dilucide explicando docuit, docendo quadam spirituali suavitate delectat ; et quod perfecti oratoris est, delectando movet atque accendit ; ut satis dictum est, usuque exploratum sapientum hominum, sanctorumque virorum. Sed hactenus de ejus cruditioe.

75 Et quoniam doctrinæ actionis expers, rursusque actio auxilio destituta doctrinæ, est utraque quodam modo imperfecta ; cum altera alterius opem quasi flagitare videatur : Bonaventura sanctus doctrinæ subsidio adjunxit præclaras illas actiones, quas Ecclesiæ Dei, et Ordini suo Seraphico præstitit. Boni publici enim causa

D

ut sit potens
in exhortan-
do,

facundus in
eloquio.

E

Eloquentia
gravi non ca-
ruit.

F

Peregrina-
tiones ejus.

alios

A alios accersivit; alios admonuit, arguit, objurgavit; pro gentibus, urbibus, pro singulis etiam hominibus, peregrinationes, itinera, laboresque suscepit *a*. Atque hæc quidem ipsa Nazianzenus scripta de Basilio Magno reliquit. Est Romam aliquando Parisiis profectus, cum Ordinis Franciscani disciplina in paupertatis splendore enitescens, ad discrimen vocaretur: Galliam omnem peregrinatus, Italiam etiam omnem peragravit, causa restituendæ ubique terrarum Seraphicæ religionis, tunc sensim collabentis.

*In dissensu
S. Bonaven-
tura facto
compromis-
so, elegit
Pontificem,*

76 Sed ex iis, quæ narrata sunt, perspecti sunt varii ejus innumerique labores indeque nobilitatæ egregiæ actiones, in quibus una omnium præstantissima est ad sempiternam memoriam. Clemente enim Quarto Pontifice Viterbii mortuo, cum esset interpontificium dissentientes inter se Cardinales, de Pontifice creando, convenerunt in eo; tam vitæ integritate, quam sapientia, doctrinaque sancti Bonaventuræ adducti, ut is unus dissensionem annorum circiter trium dirimeret; ac verus sine controversia Pontifex esset, quem pronuntiasset, etiam si se ipse elegisset: elegit autem non eorum quemquam qui præsentibus septem et decem Cardinales aderant, sed qui in disjunctissima provincia, Hierosolymæ jamdiu sanctæ peregrinationis causa aberat, Theobaldum Vicecomitem, Placentinum, Archidiaconum Leodiensem, virum religionis et pietatis nomine maxime illis temporibus illustrem. Qua in actione spectare licet integritatem, æquitatem, sapientiam, et præclaram ejus voluntatem, animumque boni publici desiderio inflammatum, nec ullis ambitionis fallaciis fucatum.

B

ANNOTATA.

a Boni historici fuisset, non hæc conglobatim involvere, sed per partes distinctius enumerare.

CAPUT VII.

C *Gesta in concilio Lugdunensi; obitus et miracula.*

*Ad Conci-
lium Lugdu-
nense evocati
S. Thomas et
S. Bonaven-
tura.*

Jam reliqua sunt eximie facta, quæ in Lugdunensi Œcumenico Concilio spectata, Seraphici doctoris laudibus in posteritatem redundant. Gregorius igitur Decimus Pontifex, qui fuit ille ipse Theobaldus, cum Lugduni difficillimo Reipublicæ Christianæ tempore, Synodum Œcumenicam indixisset, ut præter cetera, quæ maxima acturus erat, Græcos in primis dissidentes ad Ecclesiæ fidem, auctoritatem, pietatisque officium revocaret, opus habuit, cum res litteris decernenda esset, doctrina et sapientia summorum virorum; quos præcipuos duos delegit, tunc clarissimos sacrarum Litterarum magistros et doctores, Thomam Aquinatem Ordinis Prædicatorum et Bonaventuram Ordinis Minorum. Hic adfuit, ille per obitum non potuit. Sed mira videtur eorum conjunctio: qui ambo in scholis Parisiensibus condiscipuli, caritatis consuetudinisque mutuis officiis devincti, iu munere publice interpretandi socii, ad Lugdunensis Concilii labores etiam simul vocantur: ut mirum non sit, si

eodem quoque anno ex hac vita ad meritum præmium in cælum abierunt.

78 Venit igitur Lugdunum Bonaventura, qui tunc Minister Generalis, curam universi Ordinis Seraphici gerebat præclara cum laude. Quantum autem ei Pontifex, et summi viri omnes tribuerint, mox narrabo. Jam in omnes prope partes fama sanctitatis, doctrinæ, et virtutum Bonaventuræ excitata erat, spectataque maximis in rebus prudentia, ac demum omnibus cognita, præsertim summo Pontifici Gregorio Decimo: qui in ea frequentissima Latinorum et Græcorum Œcumenica synodo illius consilio usus est ad omnia *a*. Primum ei, et aliis duobus Ordinis Franciscani, quorum unus Rothomagensis, alter Tripolitanus Episcopus erat, universe mandavit, ut necessario eo tempore viderent, ne quid detrimenti Ecclesiæ pateretur. In maxima tunc existimatione sanctimoniam, doctrinam, disciplinæque Ordo Seraphicus et habebatur, et erat. Neque enim hi tres solum ad summa quæque adhibiti sunt, sed Hieronymus Asculanus Ordinis item ejusdem, vir in primis sapiens, egregieque eruditus: qui Constantinopolim Legatus a Pontifice missus, cum Græcis præclare egit, ut Lugdunum ad concilium convenirent. Is porro fuit, qui ob merita pontificatum adeptus, Nicolai Quarti nomen habuit. Verum cum in unum Bonaventuram, omni virtute præcellentem, cuncti fere, qui in Concilio aderant, oculos conjicerent: Gregorius, ut erat Pontifex singulari divinaque sapientia, eum esse maluit, cui potissimum Concilii dirigendi curam daret.

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.
*Huic Conci-
lii cura im-
posita cum
aliis duobus
Ordinis Sera-
phici patri-
bus,*

*Hieronymus
Asculanus
Ordinis Mi-
noris Lega-
tus ad Græ-
cos.*

E

79 Græcorum igitur Imperator, Michaël VII Comnenius, Palæologus *b*, Josephus Patriarcha Constantinopolitanus, Archiepiscopi, Episcopi, et legati Græciæ Lugdunum adventarunt frequenti cum Cleri multitudine: in qua viri eruditissimi aderant, quorum unus fuit Emmanuel Caleca *c*, qui luculentis scriptis Ecclesiam Catholicam Romanam adjuvit. Intererant etiam Scytharum Legati. Fuit porro Concilium frequentissimum, cum ex omni Christiano orbe convenissent Episcopi quingenti, Abbates sexaginta, et alii Antistites, ac Sacerdotes mille, et item viri primarii laici innumeri. Actum est de gravissimis maximisque rebus, atque in primis de Hierosolyma ac Palæstina recuperanda, de Græcis ad fidem Catholicam revocandis, et præsertim de Spiritus sancti processione a Patre et Filio; prætereaque cum de multis decretis ad Ecclesiam pertinentibus, tum de præcipuis legibus, quæ in comitiis Romani Pontificis servari debent. In summo igitur hoc et celeberrimo conventu spectare licet virtutum opera, atque officia, quæ Ecclesiæ Dei sanctus Bonaventura præstitit; usque adeo ut unusquisque oculorum sensu tum aspererit Orientem cum Occidente conjunctum, Græcamque a Romana Apostolica Ecclesia matre nullo modo dissidentem. Qua in re quantum Seraphicus doctor præstiterit, breviter exponam.

*Imperator
Græcorum
cum aliis
multis Lu-
gdunum ve-
niunt.*

b

c

F

80 In ipso porro Concilii exorsu is potissimum delectus est qui concionem haberet, cujus initium fuit: Exurge, Hierusalem, et circumspice ad Orientem; et vide collectos filios tuos ab Oriente usque ad Occidentem. Ejus profecto orationis tanta vis fuit, tantaque doctrinarum præstantia, ut cum sibi omnium, præsertimque Græcorum animos conciliarit, tum Patrum Œcumenicum conventum excitarit, ad rem Ecclesiæ bene gerendam. Hic doctrinæ Bonaventuræ nomen magnum, hic Eutychii, (sic enim Græci illum vocabant)

*S. Bonaven-
tura in Con-
cilio primam
habuit ora-
tionem,*

præclara

AUCTORE
PATRO
GALESINIO.

qua Græcos
miro modo
conciliavit,

B

atque ipsos
cum Impera-
tore ad fidem
reduxit.

C

Concilii ini-
tio purpura
decoratur.

d

præclara eruditionis sapientiæque laus. Itaque non modo sustinuit, sed jam superare cœpit opinionem Gregorii Pontificis, qui illum cum ad Concilium accersierat, tum delegerat, qui illius bene gerendi officium gereret, concioneque cunctos, præcipue Græcos exciperet. Jam vero præcellentem ejus doctrinam, ac Theologiam libris explicatam, quos ediderat, magnopere illa ætas admirabatur. Nunc tandem, quod divinitus factum est, ut in omni præclarissima litterarum tractatione præstans ejus scientia eluceret, eandem non solum multis lucubrationibus antea perspectam, sed in Parisiensis Academiæ luce jam spectatam ac probatam Synodus Œcumenica Lugdunensis in disputationibus, et congressibus Græcis admirabiliter intuetur. Nemini autem dubium esse potest, nec vero debet, quin is, ut eruditissimus erat, eruditionis egregiæ curricula confecerit in omni Lugdunensi illa tractatione. Ejus porro Concilii Acta publica, quæ desiderantur, si his temporibus extarent: certe in iis quasi obsignatis tabulis, omnino testificatas habemus actuosas virtutes, eximiamque sapientiam illius: de quo constans ea ætate opinio fuit; Græcos ipsius potissimum virtute, explosis erroribus in unitatem fidei Catholicæ rediisse.

81 Erat enim is, ut primo dixi, humilis, clemens, ab ira alienus, morum consuetudine suavis, sermone jucundus, vultu angelicus, atque divinis ornamentis excultus: quibus sibi eorum benevolentiam facile conciliavit. Quo factum est, ut, cum disputationem cursum ingressus est, eorum animis vestigia impressa reliquerit veræ orthodoxæque illius doctrinæ, qua, ut ceteris virtutibus, cum excellere jam omnes in animum sibi induxerunt. Gratus igitur is cum esset cunctis Græcæque nationi, tum charus fuit Græco Cæsari Michaeli Comnenio. Quare ejus doctrina operaque usus Pontifex Gregorius id sane tandem, auctore ac duce Spiritu sancto, perfecit, quod maxime concupierat, ut et Michael Imperator et Græci Orthodoxam Ecclesiæ Catholicæ Romanæ fidem profiterentur. Quæ quidem res, diu expectata, cum recte successerit: tunc ii ipsi omnes, et item Latini simul Latine Græceque symbolum publice cecinerunt solennibus illis vocibus: A Patre Filioque procedit. Cum hanc ergo concordiam sanctus Bonaventura maximopere adjuvisset: tum etiam Pontifici operam navavit permultis decretis conscribendis, quæ in eo Concilio sapienter atque utiliter edita, deinde in sextum librum Decretalium ordine relata sunt. Nec præterea idem Seraphicus doctor, in maximis illis occupationibus, hoc agere prætermisit, ut hæreticos, religionem Mendicantium tum oppugnantes retunderet, et confringeret.

82 Itaque celeberrima illa Synodus Œcumenica Lugdunensis mirifice tandem spectavit illius et facundiam in concione, et in disputationibus doctrinam, et in Græcorum conciliatione sapientiam et prudentiam in consultatione decretorum, et scientiæ vim ingenique præstantiam in refutatione hæreticorum; et denique, ut brevi complectar, egregios labores, præclarasque functiones in Cardinalatus dignitate, qua illum Gregorius Pontifex Concilii initio *d* ornaverat. In eo enim Cardinales quinque fecit: e quibus unum præcipue ob virtutum amplitudinem delegit Bonaventuram, quem creavit Cardinalem et Cardinalem Episcopum Albanensem, id quod fortasse nemini umquam contigit, ut Cardinalis Episcopus, ante pronuntiatus sit, quam presbyter Cardina-

lis extiterit. Sed divino id concilio factum est, cum tam uberes inde fructus Ecclesia Dei, et Pontifex perceperit: qui illius doctrinam ad vitæ sanctitatem verbis cum sæpenumero laudasset, factis etiam comprobare voluit. Bonaventura autem, qui præ humilitate, quam virtutem eximie semper coluit, Archiepiscopatum Eboracensem constanter refutarat, et modestissime frustra repugnans, demum coactus Cardinalatum suscepit.

83 His in Concilio Lugdunensi II piis laboribus, aliisque multis in omni vita, omnique munere pro sancta Catholica Ecclesia sancte perfunctus, in eo ipso Concilio Idibus Julii, qui dies Dominicus fuit, anno salutis MCCLXXIV et ætatis LIII, abiit in cælum; quo ipso anno S. Thomas Aquinas octavo Idus Martii ad sempiternam etiam illam cœlestem gloriam migravit. Qui igitur in hoc vitæ cursu conjunctissimi fuerunt et caritate, et studiis, et mutua consuetudine, et aliis multis rebus, quas narraui; ii eodem anno ad vitæ æternæ præmium abeunt.

84 Gregorius autem Pontifex, qui sanctum Bonaventuram non modo in hac vita, sed post illius obitum tanti fecit, quanti eum fecisse perspicuum est, ejus mortem intime dolens, non potuit continere, quin diceret, Ecclesiam, quæ ex tanti viri eruditione tam admirabiles fructus acceperat, magnam est illius obitu jacturam fecisse. Immo omnes et clerici, et laici, tum Latini, tum Græci illius obitu mœruerunt, cum parem sibi neminem reliquisse videretur. Tantum porro ei ob virtutem doctrinamque tributum est, ut illius funus et Pontifex, et Græcorum Imperator, Cardinales, Episcopi omnes, qui frequentissimi in Concilio aderant, præsentia sua condecorarint. Id cum alio vel præstantissimo viro umquam actum esse, vix in omni Annalium antiquitate compertum est. De admirandis autem virtutibus scientiæque donis, quibus illum Deus ornaverat, luculentam habuit laudationem Cardinalis Episcopus Ostiensis, Petrus a Tarantasia *e*, qui ab ea lamentatione fecit initium: Doleo super te, mi frater, Jonatha. Ejus corpus Lugduni sepultum est in ecclesia sancti Francisci, quæ deinceps, ut infra exponam, nomine ejus nuncupata est.

85 Cum autem Bonaventura perpetuo eum vitæ cursum tenuisset, atque adeo ipse instituisset, ut ejus vita ac morum ratio pie ac religiose vivendi norma esset; et doctrina tamquam præsidium firmissimum dogmatis catholici haberetur: in ejus obitu fuit una communis pene omnium vox dicentium, vel potius lamentantium, rei Christianæ publicæ columnam corruisse. Tanta vero populi celebritate funus elatum est, ut omnis Lugduni civitas ad illud celebrandum sese cum lacrymis effuderit. Quod igitur ab ineunte ejus ætate B. Franciscus prædixerat *f*, illum in Seraphica religione fore magnum hominem summumque virum, cujus doctrina allatura quamplurimis esset lumen ad depellendas tenebras, id certissimum atque exploratissimum ex iis esse potest, quæ jam enucleate præscripsi.

86 Deus autem, qui mirabilis est in Sanctis suis, ejus et sanctitatem, et doctrinam testificatam esse voluit miraculorum multitudine, ac magnitudine. Longum nimis plane esset res illius mirabiliter divineque gestas enumerando persequi; sed, cum in Annales Ordinis Franciscani *g*, perennesque tabulas relatae sunt, nihil attinet, cur pluribus de iis agam, quæ præsertim in omnium ore sunt, quæque luculentis testimoniis prodita sunt ad posteritatem. Multa illius mira-

cula

D

Abiit e vita
in ipso Con-
cilio.

magno Ec-
clesiæ dam-
no.

E

e

Pontifex
cum Impe-
ratore ex-
sequias sua
honcstavit
præsentia.

F

f

Miraculis
clarus Lu-
gdunum a
peste libera-
vit.

g

CAPUT VIII.

Doctrinæ post obitum commendatio, canonizatio, et quæ canonizationem consecuta sunt.

Habuit is multos industriæ suæ et scientiæ sectatores; at præcones et laudatores longe plures. Mitto hic Stephanum Bruleferum, et alios Ordinis Franciscani viros: fuit autem Gerso qui de doctrina Seraphica sancti Bonaventuræ librum singularem edidit. Jam item commemini sanctum Antoninum, Henricum Gandavensem, Joannem Trithemium, ceterosque de eadem sentire admodum egregie. Immo Trithemius asseveranter dixit, illum utilitate operum omnes superare. Ob eamque rem Ecclesiæ Romanæ monumentis optimo jure proditum est, in eo summam esse eruditionem. In Concilii autem Florentini Œcumenici, quo etiam Græci convenerant, actis apparet, non semel atque iterum, sed tertium ejus doctrinam esse prolatam, atque adhibitam ad usum rationemque difficilium quæstionum. Protulit autem vir summa eruditione Cardinalis Turrecremata: cui item Græci tribuerunt vel plurimum, ex auctoritatibus, quas a Bonaventuræ documentis acceperat: res demum consentientibus Latinis Græcisque Patribus decreta est ad præscriptum Seraphicæ illius doctrinæ.

89 Erat ubique terrarum fama sanctitatis atque scientiæ præcellentis, qua ille et in vita, et post obitum, benedicente Deo, flore. Quare Fredericus, Romanorum Imperator Augustus, Ludovicus Galliarum Rex Christianissimus, Ferdinandus Siciliæ, Matthias Ungariæ, Reges Catholici; ac præterea Duces et Venetiarum, et Sabaudia, et Mediolani; itemque populi multi, præsertim Florentini, Senenses, Perusini, et in Gallia Lugdunenses, rursusque in Italia cives Balneoregienses, et universus, ubique gentium, Ordo Seraphicus illud a Sixto IV Pontifice Maximo non tantum postularunt, sed efflagitarunt, ut in Sanctorum Confessorum Pontificum, Doctorumque Ecclesiæ numerum Bonaventura referretur a. Tum Pontifex Sixtus, ut res recte atque ex ordine ageretur, rem tanti momenti fidei credidit Cardinalium trium: quorum unus fuit Julianus Ruverius, Cardinalis sancti Petri ad Vincula; alter Stephanus, Mediolani Archiepiscopus, Cardinalis Nardinus; tertius Franciscus Gonzaga, Cardinalis Mantuanus. De hac quidem causa ubi agi cœptum est; undique extiterunt præclara monumenta et rerum, quas ille sancte, divine, mirabiliterque gessit, et codicum, quos erudite graviter ac pie scripsit. Causam Octavianus Sinuessanus, sacri Palatii Apostoli Advocatus disertissimus, egit ornatissima oratione, et rerum lucubrationumque cumulatissima, quarum prædicatione ille jure ac vere celebrari potuit; Joannes autem Pavinius, divini item humanique juris consultissimus, de eadem dixit uberrime, usque adeo, ut rei omnis, quæ agebatur, commemoratione in partes duas distributa, quas etiam in certos quosdam articulos distinxit, pluribus ordine demonstrarit tum præstantem ac fructuosam Seraphici Bonaventuræ doctrinam,

In Concilio Florentino decretum ex sententia S. Bonaventuræ.

E

Reges et Principes S. Bonaventuram postularunt inter Divos referri.

F

a

ANNOTATA.

a Cur hic rursus, muneris sui oblitus, omittit promotionem S. Bonaventuræ ad Cardinalatum quam loco non opportuno intrudit.

b Infelix est Galesinius ubi historica versat; hic verbis paucis tertio labitur. Michael iste non septimus fuit, sed octavus istius nominis; non Comnenus, sed Palæologus; Lugdunum non adventavit, sed legatos dumtaxat misit.

c Ausim dicere, somnium hoc esse Galesinii, Calecam importune Lugdunum adducentis, qui Bellarmino, Spondano et aliis toto seculo posterior est; ut straminea auctoritate utantur, qui ex hoc Galesinii loco probare volunt, Calecam Lugdunensi Concilio interfuisse.

d Quod nuper dixi, loco proprio a Galesinio præteritum, hic perperam inseritur de creatione Cardinalium facta Concilii initio, quæ toto, ut minimum anno præcessit, ut vide apud Waddingum ad annum 1273, num. 10.

e Hic postmodum Papa fuit sub nomine Innocentii V.

f Utut vaticinium istud omnino negare nolim, vellem tamen antiquiori auctoritate firmatum.

g Apud Marcum Ulyssiponensem et in Octaviani oratione supra.

h Sunt qui asserant cor quoque integrum inventum esse, verum id controversatur, ut dixi § 5 Commentarii prævii. De cetero pia omnino est et apposita in hisce Galesinii nostri conjectura.

Caput ejus incorruptum centesimo et sexagesimo ab obitu anno.

B

h

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.

Doctor Ec-
clesiæ a Six-
to Quarto de-
nuntiatur.

b

B

Mirandulæ
Principes S.
Bonaventuræ
admiratores.

C

Reliquiæ cor-
poris ejus a
Calvinistis
in Rhoda-
num proje-
ctæ, servato
capite.

e

* Ararim

præcellentesque et divinas virtutes; tum vitæ sanctitatem, caritate, morum castitate, præclarisque officiis prælucentem, atque miraculorum magnitudine et in vita, et post obitum testatis-
simam.

90 Iis omnibus recte planeque comprobatis, ac vere cognitis, Sixtus Pontifex, qui postquam per ætatem sapere aliquid potuit, se divina illius scripta studiosissime legisse, atque adeo illis semper delectatum esse scribit, eum in sanctorum Confessorum Pontificum ac Doctorum b, quos sancta Dei veneratur Ecclesia, numero rite sollemniterque Romæ adscripsit, in Basilica beati Petri principis Apostolorum, quo maxima omnis generis, omnisque ordinis multitudo confluerat. Et quo sanctius res omnis, pietatis officio, gere-
retur, tridui jejunium et orationes indixit. Quos præterea ritus ad eam solennem actionem illius prædecessores Pontifices Romani, præsertim Bonifacius Nonus ad sanctæ Brigidæ; Nicolaus Quintus ad sancti Bernardini; Pius Secundus ad sanctæ Catharinæ Senensis; Callistus Tertius ad sancti Osmundi canonizationem adhibuerunt, iis Sixtus Pontifex sollemniter usus litteras decretas ejus rei gestæ et confectæ nomine datas edidit anno MCDLXXXII, decimo octavo Kalend. Maii. Quibus litteris præter cetera illud etiam testatis-
simum esse voluit, sancti Bonaventuræ famam innocentiae et doctri-
nae perpetuo percrebuisse, il-
lumque magnum doctrina, non minorem vitæ meritis extitisse; de divinis autem rebus ita scripsisse, ut in eo Spiritus sanctus locutus videretur.

91 His litteris promulgatis, cum in cuncta Italia extitit publicum spiritale gaudium, tum in omnibus, sacrarum litterarum scientiam colentibus, ardentius illius librorum studium. Jam tum primum Joannes Pius, Mirandulæ princeps, vir Latine, Græce, Hebraice, Chaldaice, Arabiceque doctus, et omnium liberalium disciplinarum usu litterate peritissimus, atque ad Theologiæ scientiam apprime eruditus, desiderio incredibili exarsit habendi, legendi, edendique commentarios, quos idem sanctus Bonaventura in S. Lucam scripserat. Joannes præterea Franciscus Picus, ejus uepos, itidem, ut ille, doctissimus, semper Seraphici doctoris exquisitam doctrinam in ore habuit, cujus etiam sæpenumero commemorat in iis quæ multa reliquit, ingenui sui monumentis. In Gallia autem, jam tum provincia, quæ Burgundiæ nomine appellabatur, sancti Bonaventuræ Provincia nominari cœpit, ob illius venerationem.

92 Lugduni item, ubi magnum celeberrimumquo nomen illius est, locus olim, anno MCCLII sancti Francisci titulo exstructus, tunc sancti Bonaventuræ nomine amplissima, structura ædificatus est atque auctus. Is porro locus ubique gentium illustris ejusdem Sancti doctrina, vitæ consuetudine, rerum gestarum gloria, et pretiosi sepulcri opere, parum abfuit, qui anno MDLXII c tumultu nefario a Calvinistis hæreticis totus incenderetur. Erat ibi, ut dixi, sepulcrum: ubi intrinsecus in capsâ artificiose pieque elaborata, Sancti illius corpus asservabatur. Hoc impii, hæretici, inde nefarie ereptum, in Rhodanum * fluvium scelerate projecerunt: argentum autem sitientes, argenteam sibi capsam reservaverunt horribili sacrilegii scelere. Sed divinitus factum est, ut illius caput, quod tot post annis mirabiliter integrum, jam inventum esse commemoravi, gemmis, margaritis, opere pie sumptuoso ornatum, a periculo conservatum sit impiorum homi-

num, detestabili auri cupiditate æstuantium. Quod sacrum caput hodie, in eadem Seraphici Ordinis ecclesia Lugdunensi, honorifice etiam reconditum est.

93 Et, ut nihil silentio prætermittam, aliæ etiam sacræ illius reliquiæ divino beneficio exstant. Balneoregii, in ecclesia Cathedrali est ejusdem brachium, quod e Gallia præcipuus illius Sancti cultor, Franciscus Sarasonius d, Minister Generalis eo attulit. Parisiis pie asservatur maxilla, quam olim Carolus e Christianissimus Galliarum Rex præ pietatis studio sibi concedi petierat. Quanta igitur in veneratione semper sanctus Bonaventura fuerit, jam satis dictum est; usque adeo, ut perspicuum sit, ejus etiam doctrinæ multum semper tribuisse summos Pontifices, quos præcipuos sigillatim commemoravi. Et vero memoria nostra Pius Quintus summus Pontifex, sempiterna gloria dignissimus, ut tam præcellentis doctoris egregiam doctrinam, negligentia quadam pene collabentem, aliquo modo restitueret, in scholis Ordinis Franciscani ad frequentiore studiorum usum, interpretationumque consuetudinem revocari jussit, ac statuit. At vero demum divino beneficio munereque perfectum est, quod cum antea semper, tum his temporibus ea de re statuenda publicis Ecclesiæ catholicæ rationibus in omnes partes utile et necessarium fuit, ac pietatis officio, tamque magnis tanti Doctoris meritis præcipue debitum.

D

Extant alibi
nonnullæ
ejus reliquiæ.

d

e

E

ANNOTATA.

a Habes hæc distinctius enumerata superius in oratione Octaviani.

b Hæc accommode intelligenda esse dixi, ne alioquin actum egisse dicatur Sixtus V, in decretali paulo ante relata.

c Recte notatum hic annum, supra etiam in Commentario prævio diximus.

d Alii passim et melius nomen formant Sampsonius, seu Samsonius.

e Hunc Carolum supra quæxivimus.

CAPUT IX.

F

De iis quæ ob ejus sanctitatem, et doctrinam eximiam Sixtus V Pontifex egit.

Opportunissimo igitur tempore Pontificem Deus dedit Sixtum Quintum, cujus virtute et sapientia plurimum indigebat respublica Christiana. Nolo hic commemorare singularem illam planeque divinam animi, et ingenii vim, qua is onus Pontificale sustinet, qua cuncta tuetur, qua difficillima quæque sustinet, qua res maximas conficit. Sunt facta ejus plane ad immortalitatis laudem insignia: quæ tamen singulari libro a me coudscripta, ad posteritatem litterarum monumentis prodere, meum esse existimo. Nunc ergo, ut denique hanc susceptam de vita sancti Bonaventuræ scriptionem conficiam; brevi narrabo rationes et causas, quare is potissimum adductus, illum inter privarios præcipuosque Ecclesiæ Doctores optimo jure anumerarit.

Sixti PP.
Quinti lau-
des.

A
Qui Romæ S.
Bonaventuræ
doceri Theo-
logiam de-
crevit,

95 Est sane Sixtus V Pontifex, magna vir et admirabili ingenii prudentia, summa memoria, præstantium omnium liberalium disciplinarum scientia, Theologiaque in primis, et divinis litteris eruditissimus, ac sancti Bonaventuræ doctrinæ peritissimus. Itaque is, ut vir diuturno studio sapientissimus, cum et litterarum scientiæ, et disciplinæ morum fructus uberrimos ex Seraphici doctoris libris capi posse intelligeret: nihil non egit, nihil non attigit, cum in eo Minorum Ordine esset, non solum in comitiis, sed omni tempore, ut illius libri, expositiones, et opera ad studiorum usum introduceerentur. Quod cum numquam effectum omnino esset, id Pontifex creatus in optatis valde habuit, ut quod jamdudum Ordinis sui causa utiliter sapienterque deliberarat, demum exequeretur. Ea de re in basilica sanctorum duodecim Apostolorum Romæ, unde, tamquam e fonte, disciplina doctrinaque in omnes orbis provincias dimanat, collegium certo annuo censu erexit, atque instituit; in quo ejusdem sancti Bonaventuræ tantum expositionibus, commentariis, luebrationibusque Theologiam dilucide explicari, ac divinas litteras doceri voluit.

B
optimo sane
consilio,

96 Sed profecto quod ceteris, eruditione sacra præcellentibus, jure meritoque a summis Pontificibus tributum est, idem Seraphico ipsi doctori planetribuendum censuit; cum et æquitatis, et utilitatis, et necessitatis ratio id maxime deposceret: quæ sane res ad omnem constitutionem, vel gravissimam, certe plurimum valent. Nam is in tanti Doctoris lucubrationum studiis diu diligenterque versatus, cum doctrinæ atque eruditionis, qua ille eximie divineque excultus erat, vim, magnitudinem, pietatem, ubertatemque ipse per se optime novit; tum eandem, omnibus fere temporibus florentissimam, ab Alexandro Quarto primum, deinde a ceteris, qui deinceps ordine successerant, summis Pontificibus: Urbano Quarto, Clemente item Quarto, Gregorio Decimo, postea a Sixto Quarto, et proxime a Pio Quinto collaudatam, tum vero in Œcumenica Synodo Lugdunensi maxime spectatam, Florentinaque itidem Œcumenica ad summarum disputationum rationem usumque adhibitam, ac gravissimorum auctorum locupletissimis testimoniis, magnificisque et præclaris vocibus testificatam esse animadvertit: usque adeo ut omnium pene judicio illam eximio doctore dignam, semper magna in opinione atque existimatione fuisse cognoverit.

C
quod in suo
diplomate
explicuit.

97 Deinde, quod de illo quidem æquissimum judicavit, maxime etiam utile visum est; cum is Spiritus sancti lumine illustratus, datus sit a Deo ad ædificationem Ecclesiæ: etenim magnos labores, ut exposui, summaque studia Seraphicus doctor contulit ad sacros libros interpretandos, ad fidei dogmata explicanda, et ad præclara pietatis officia, quæ in Ecclesia Dei præstari oportet, accuratissime tradenda. Hanc porro ejus doctrinam cum Sixtus Quintus Pontifex mirifice antea in omni tempore profuisse plane perspexerit: nunc etiam utilem esse arbitratus est, cum ad cetera illa omnia, tum ad optimam morum conformationem, vitæque Christianæ disciplinam, quam in clero, populoque ubique terrarum vehementer in Domino expetit a.

a
Scholastica
Theologia
munis adver-
sus hæreses.

98 Sed quod valde in omnes partes utile putavit, id necessarium præterea atque opportunissimum censuit. His enim temporibus hæretici, impii sceleratique scriptores, cum legis divinæ, Prophetarum, Apostolorum, Patrumque senten-

tias alio, quam oportet, detorquere omni calliditate connitantur: quoniam nefariis suis conatibus plurimum obstare cernunt Theologiæ Scholasticæ scientiam, cujus vi anfractus eorum longæque circuitiones præcluduntur: eam, tamquam arcem contra eos munitissimam, oppugnare in præsentia, ut antea Wiclefus, summe contendunt. Operæ pretium igitur Sixtus Quintus, ad Ecclesiam Dei tuendam diligentissimus, et vigilantissimus, id esse statuit, quo infensius tantam illi disciplinam evertere eonantur, eo constanter ac fortius eandem tueri, illiusque rationem atque argumentorum propugnaeula sarta tecta usquequaque conservare. Quam ob causam Pius etiam Quintus Pontifex, sanctum Thomam Aquinatem clarissimum Ecclesiæ lumen, existimavit novo cohonestandum esse decreto.

99 His igitur rationibus et aliis, quas longe plures, easque maximas litteris suis decretalibus ostendit, adductus Sixtus Quintus Pontifex, quod de Seraphico doctore Sixtus Quartus sanciverat, hoc uberius constituendum duxit. Itaque re mature denique deliberata, de sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium consilio, et consensu, ob præclaram vitæ sanctitatem, divinitus etiam testificatam, perennes labores pro Ecclesia Dei susceptos, ac præstantem doctrinam cum pietate eonjunctam, virtutibusque divinis illustrem, cujus splendore illam S. Bonaventura collustravit, dignum eum censuit, quem inter primarios præcipuosque Ecclesiæ Doctores annumeraret, de eoque stata anniversaria die, solenni ritu fieret, ut de ceteris primariis, atque eximiis ejusdem Ecclesiæ Doctoribus; ad præscriptum constitutionis Bonifacii Papæ Octavi. Quare litteras decretales, et illas quidem omnibus rationibus, et omni pietatis officio insignes ad sempiternam memoriam confecit, eoque nomine edidit; quibus litteris omnia explicantur dilucide.

100 Et ut recte ac solenniter res omnis gereretur: statuit Pontifex certum ejus solennitatis diem, qui fuit pridie Idus Martii, dicatus ecclebritati translationis item sancti Bonaventuræ. Basilicam vero in Urbe ad rem rite perficiendum delegit sanctorum duodecim Apostolorum, quæ est Ordinis Minorum, ubi collegium ab eo institutum esse narravi. Illo igitur die bene mane illuc profectus, multis Cardinalibus comitantibus, recta ad altare sanctissimi Sacramenti venit, ubi paulisper pie precatus, inde ad sacrarium accessit; quo loco sacris vestibus albi coloris indutus, et mitra pretiosa ornatus, tum prælata cruce, et Cardinalibus eappa violacei coloris, cum tempus Quadragesimæ esset, vestitis, ordine præeuntibus, ad altare majus pergit, ubi etiam paululum oravit. Erat eo loci sedes pontificia, ornata albo vestita, et subsellia Cardinalium; qui de more, ubi obedientiæ munus Pontifici præstiterunt, loco suo consederunt. Tum Thomas Gualterutius, Secretarius Brevium Pontificis, rochetto et cappa indutus, e suggestu, a latere Evangelii decretales illas litteras, quibus inter primarios Ecclesiæ Doctores sanctum Bonaventuram Pontifex constituerat, de scripto legit: easque cuncti, qui frequentes aderant, attentissime audierunt. Lectis litteris, mox antiphonam: O doctor optime, cantorum chorus solenni modulatione cecinit; quæ dum cantabatur, Pontifex, mitra ornatus, stabat. Tum versum bini cantores cantarunt: et vero Pontifex orationem dixit de Ecclesiæ Doctore. Quibus rite peractis, Missam solennem de sancto Doctore Cardinalis Asculanus celebravit.

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.

S. Bonaven-
tura inter
primos Ec-
clesiæ docto-
res recensitus.

E

Ritus in hoc
actu a Sixto
V habiti.

F

AUCTORE
PETRO
GALESINIO.

Opera S. Bonaventuræ e typographia Vaticana edita.

Qua solenniter celebrata, Mauritius Bressius, homo Gallus, vir ad omnes ingenuas disciplinas egregie eruditus, luculentam de sancto Bonaventura orationem habuit, ordine infra impressam.

101 Atque hæc quidem, quæ ad eam rem gestam attinent. Sed quo latius ad universam Ecclesiam hoc beneficium pateat; voluit Pontifex tam eximii Doctoris opera, undique impense diligenterque conquisita, et quam studiosissime emendata, e typographia Vaticana, quam instituit, in lucem emitti ad omnem posteritatem, ut litteris iisdem pontificalibus significatum est. Et quoniam ab ineunte ferme ætate, ad ejus cultum singulari exarsit devotionis affectu, præter cetera suæ erga illum pietatis monumenta, hoc etiam extare voluit, ut triremis Romana etiam, quam primariam ac principem decrevit classis, quam boni publici causa parat, religiosissimo felicissimoque Bonaventuræ nomine appelletur. Sperat enim, Deo bene juvante, tandem fore, ut ea tantis meritis patroni illius cœlestis adjuta, victrix sit piratarum, et hostium Crucis Christi Domini.

102 Tu igitur, Bonaventura sanctissime, cum ego tam magnam nactus sim materiam, et quasi segetem cœlestium meritorum tuorum; etsi, ne cogitando quidem, nedum scribendo assecutus videar minimam illorum partem; quoniam id tamen, ut pro ingenii mei imbecillitate potui, me conatum aliquo studio esse vides: fac, quæso, precibus et intercessione tua, adjumento esse velis Sixto Quinto Pontifici Optimo Maximo, ut quam diutissime incolumem Deus illum conservet, Ecclesiæ causa omnibus maximis in rebus tam strenue elaborantem, et pia grataque memoria prosequentem divinas illas virtutes, quas cum in hujus vitæ curriculo esses, ad ejusdem Ecclesiæ salutem, atque ornamentum contulisti.

D
Oratio et Sanctum.

ANNOTATA.

a Vide de his diploma ipsum, supra reatum.

B

E

DE S. TUSCANA VIDUA

ORDINIS S. JOANNIS HIEROSOLYMITANI

J. B. S.

VERONÆ IN ITALIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

C

Cultus in Fastis recentior, ætas incerta,
Acta serius scripta, hymni et alia venerationis argumenta.

CIRCA
SECVLVM XIV.

Inter alias Sanctas istius Ordinis,

De Illustrissimi equestris Ordinis Sanctis etiam religiosis feminis pridem in hoc Opere actum est, præsertim xxviii Maii, ubi laudatis non solum virtutibus, sed et militaribus virorum facinoribus, observat Papebrochius, ex infirmiori etiam sexu nonnullas ejusdem professionis Sanctimoniales, Hospitalarias nimirum, sanctitate illustres fuisse; quales, inquit, in Italia duas invenio cultas absolute ut Sanctas, scilicet Ubaldescam atque Tuscanam, hanc Veronæ in Æmilia (si hæc eo usque extendatur) viduam, de qua agendum erit xiv Julii. Pergit Papebrochius ea disquirere quæ ad S. Ubaldiscam pertinent, ex Silvano Razzio, quem mirum est hodiernam S. Tuscanam neglexisse, ipsi adco vicinam, et procul dubio non omnino incognitam. At quidquid hujus sit, aliam ejusdem Ordinis Sanctam, etiam a Razzio prætermittam, in Gallia reperit Papebrochius, Floram nomine, deditque ad

xv Junii, cujus Vitam nactus postmodum Jaunius, eadem inseruit Supplemento seu tomo vi Junii a pag. 97, relata ibi iterum imagine, ex qua et duplici Ubaldeschiana dicti Ordinis muliebris habitus abunde colligi potest, ut de his aliisque ad Sanctimoniales illas aut eorum institutionem spectantibus hic nihil explicandum supersit. Adeant rerum hujusmodi curiosiores recens opus Heliotti de Ordinibus religiosus tom. 3 a pag. 121.

2 Porro S. Tuscanam, omnibus alienius notæ Martyrologiis præteritam, primus nobis suggestit in utroque suo Catalogo et in Topographia Philippus Ferrarius, quem ample secutus est in suo Gynæceo Arturus du Moustier; Castellanus vero hic justo scrupulosior, Sanctam omittendam censuit. Monet autem Ferrarius, se eam accepisse ex tabulis ecclesiæ Veronensis, iis, opinor, quas collegit Augustinus Valerius, infra laudandus, qui in Sanctorum Veronensium monumentis pag. 34 sic habet: Sanctæ Tuscanæ viduæ Veronensis corpus requiescit in sua ecclesia, quæ et S. Sepulcri appellatur. In eadem ecclesia post altare S. Tuscanæ, in sepulcro ejus lapideo incisæ sunt hæ litteræ: HIC JACET CORPUS BEATÆ TUSCANÆ, ORDINIS SANCTI JOANNIS HIEROSOLYMITANI. Idem habetur ex tabula Sanctorum die xiv Julii, quo die festum ejus celebratur sub Officio duplici ex consuetudine. Franciscus Corna testatur, in ecclesia S. Sepulcri, quæ est eadem ecclesia, a latere sinistro jacere ossa gloriosæ Tuscanæ. In

hæc Veronæ pridem culta fuit.

F

Martyro-

A Martyrologio ex membranis antiquo monasterii S. Euphemie Veronæ, die xiv Julii : Veronæ, depositio S. Tuscanæ viduæ, quæ virtute sanctitatis et miraculorum gratia insignis fuit. Subdit, partem ejus Vitæ haberi in lectionario antiquo ecclesiæ Cathedralis, totam vero descriptam esse a Canonico Celso Maphæo, de quo mox plura dicemus.

Vitam scripsit Celsus Maphæus,

3 Pluribus de eo agit Ferrarius, atque, Celsum Maphæum Canonicum Veronensem dictam Vitam scripsisse, quam apud Raphaëlem Bagatam libro de Sanctis ecclesiæ Veronensis se legisse affirmat. Recte, nam hic solus et unicus fons est ex quo sua hausere quotquot subinde de S. Tuscanæ meminerunt, Hieronymus della Corte in Italica historia Veronensi, Abrahamus Bzovius in Annalibus ecclesiasticis, Jacobus Bosius in imaginibus Sanctorum et Beatorum prædicti Ordinis sancti Joannis Hierosolymitani, a Francisco Truglio Panormi recusis anno 1633, Aloysius Novarinus, Clericus regularis, in Vita Italica, verbis potius quam rebus auctiori edita Veronæ 1646, et si qui alii in eandem rem adduci a quoquam possint. Laudatum Raphaëlem Bagatam cum aliis monumentis Veronensibus vulgavit Augustinus Valerius, ejusdem urbis episcopus, de Sanctis istius ecclesiæ suæ bene meritis, anno 1576 volumine non magno, in quo a folio 72 tota sanctæ Tuscanæ historia jam dicta refertur, scripta, ut testis est Celsus ipse, x Kalend. Augusti anno Domini MCCCCLXXIV. Solum id monumentum est quod de S. Tuscanæ ad nos pervenit, inferius dandum, et ad nostram normam utcumque reducendum.

B

ex quo nec tempus vitæ,

4 Ex scriptionis anno de totius operis pretio facienda est conjectura, non oscitanter attendendo, quot annis a Sanctæ obitu documenta ad eam spectantia scriptor collegerit, non minima auctoritate fulcienda, propter mira et stupenda quæ de S. Tuscanæ Maphæus iste tam rotunde commemorat. Ast hic non parum hæret aqua : fatetur Maphæus, historiam divæ Tuscanæ Veronensis, quæ, non tam dolo quam incuria majorum, relictæ jam et pene oblitterata fuerat, civibus suis, quasi quoddam munusculum se restituere, ut palam sit, primum ipsum esse qui de Vita illa, perdita, ut ait, et oblivioni data, scribenda cogitaverit. Querimus igitur, quo tempore vixerit, quo anno mortua sit S. Tuscanæ? Nihil horum Maphæus pronuntiare ausus est, ut plane non intelligam, qua fiducia tam asseveranter tradiderit Bzovius ad annum 1343 num. 27 : Hoc anno diem clausit extremum Tuscanæ Veronensis, multis miraculis clarissima. Prudentior est Ferrarii annotatio : Obiisse videtur, inquit, Tuscanæ circa annum Domini MCCCXLIII, quo anno corpus illius ex publica via in ecclesiam translatum est. Nam non diu Episcopus Veronensis illud ibi, ob miraculorum frequentiam, quiescere passus est.

C

nec annus mortis colligi potest,

5 Ita ille satis pie conjicit, quamvis nec vel id asserere ausus fuerit Maphæus, crebra quidem die noctuque signa monstrata, cantica quoque ac luminaria et visa et audita memorans, quibus demum permotus Episcopus, a quo nominando abstinere, corpus sanctissimum e publico itinere, ubi sepeliri voluerat, in Hierosolymitanam ecclesiam transtulerit ; ast id ipsomet anno accidisse, quo Sancta feliciter obiit, unde certiores reddamur, equidem necdum perspicio. Bosius in citato imaginum libello ingenue admittit, circa tempus mortis S. Tuscanæ, ex receptis historiis nihil certo affirmari posse. Idem fateri oportet omnes qui Vitam mecum paulo accuratius discussissent, utpote ita scriptam, ut nulla uspiam temporis vitæ aut obitus

occurrant vestigia, quæ deprehendere se nullo modo potuisse, haud obscure insinuat laudatus Maphæus. Translationem anno jam dicto 1343 factam haud equidem negaverim, ita scribente Valerio pag. 76 : Translatio S. Tuscanæ in ecclesiam S. Sepulcri, quæ sepulta erat in via publica ante ecclesiam S. Joannis Hierosolymitani, ubi erat hospitale pauperum, et nunc est, facta fuit anno MCCCXLIII per Reverendissimum Antistitem et clerum Veronensem, adstante populo cum laudibus et hymnis propter miranda quæ videbantur et audiebantur : sepulta in lapideo mausoleo, et claret miraculis in hodiernum diem.

6 Hæc de S. Tuscanæ translatione ex fide Augustini Valerii vel Raphaëlis Bagatæ ; quæ cur ab ipso Celso Maphæo, toto fere seculo antiquiori, æque aperte expressa non sint, erunt qui merito exposcant : qui tam diserte translationis diem pridie Idus Julias signavit, annum haud dubie et Episcopi Veronensis nomen minime tacuisset, si de his omnibus distinctiorem notitiam consequi potuisset. Demus tamen id postmodum ex monumento aliquo, Maphæo ignoto, erutum fuisse, an inde, obsecro, verosimile redditur, eodem ipso anno mortuam esse Sanctam, quo prædicta translatio facta dicitur ? Aliter planè sensit scriptor novissimus Aloysius Novarinus, dum annis multis S. Tuscanæ obitum a translatione removet, quamquam et in aliquo supra ceteros sapiat ; quandoquidem eodem illo quo translata est die, ad Superos antea eam evolasse solus ipse testetur, ut usque adeo ægre ferre non possint Veronenses, si paulo difficiliore videamur in amplectendis cæce omnibus quæ ipsi satis turbate de sancta sua Tuscanæ post tot a beato ejus exitu secula memoriæ prodiderunt. Audiamus Novarinum libelli sui pag. 26, ita loquentem : Celebratur S. Tuscanæ festivitas die xiv Julii, quo ipsa ad immortalem vitam transiit. Multis post annis eo ipso die facta est sacri ejus corporis translatio, ut supra dictum est.

7 Dubium itaque remanet hactenus, vixeritne Sancta, adeoque et mortua sit seculo XIII an XIV, atque inde consequenter expendendum, quanta auctoritate subnixæ sint, quæ perdita ante et oblivioni data, (intellige necdum scripta) anno 1474 Celsus iste Maphæus, elegantius, opinor, quam verius, demum suscitavit ; quæ ego multo citius scripta cuperem, aut saltem ex vetustis probatisque ecclesiæ Veronensis monumentis, debite allegatis, firmata ; id quod a Maphæo præstitum non esse, quilibet, me tacente, satis perspicit. At enim, ne quis hinc inferat, Vitam ipsam, ut a Maphæo scripta est, aut rejicere me, aut plane in dubium revocare ; minime vero, eam ex Valerio descriptam, hic recusam lectorum oculis subjicio, solum observans, ut muneris nostri est, ab erudito quoque id desideratum iri, quod ego hic merito postulo, nempe ut stupenda illa trium adolescentium subita morte punitio, deinde prompta ad vitam revocatio, ut cetera modo non prosequar, sufficienti fide historica corroborata sint, priusquam tam facile ut indubita divulgentur ; tamen in Maphæo sub finem seculi xv, ducentis fortasse post Sanctæ obitum annis, scribente, reperiantur, equidem continuo non admiserim ; haud invite tamen passurus, credi ea a Veronensibus tamquam certissima Sanctæ suæ miracula, quorum mirum est, plura ad posteros transmissa non esse, quæ Maphæus generatim tantummodo et confuse perstrinxit, ex sola, ut fit, fama superstite, vulgi creduli et hyperbolis assueti, traditione accepta.

8 Ceterum quidquid sit de totius historiæ omnimoda veritate, non video quare de cultu dubitaverit

imo nec translationis quam alii referunt ad annum 1343 ;

E

unde de Vitæ pretio facile statuitur.

F

Vetus in ejus laudem hymnus ;

AUCTORE
J. B. S.

Castellanus : ad ipsum Sanctæque apud populares gloriam pertinent hymni in ejus honorem compositi quorum præcipuus et vetustissimus est, quem Hieronymo Avantio tribuit laudatus Valerius, quemque etiam sedulo retulere Bosius, Bzovius et Ferrarius, mutilum tamen ultima precatiuncula, hic ex editione Valcrii adjecta.

O diem gemma nivea notandum!
Ecce Veronæ decus, et Jebeti
Gloriam castri, nitidi novumque
Sidus olympi.
Regna Tuscanam resonant superna,
Templa Tuscanam celebrant quotannis,
Nosque Tuscanam vœncramur uno
Ore colendam.
Virginem, nuptam, viduam peræque
Secula laudarunt sua : nunc beatam
Laudibus, votis, precibus, pioque
Munere adorant.
Hæc febres omnes fugat invocata,
Demit angores animis, salutem
Reddit ægrotis, juvat ipsa cunctos
Rite precantes.
Supplices audi veneranda mater,
Sint procul morbi, ferus ignis, hostes;
Terra nec fructus neget, universum
Pax regat orbem.
Gloriam Regi date trino et uni,
Et Dei Matri sit honor Mariæ,
Singulis grates meritis agamus
Usque beatis. Amen.

item sodati-
tū inscri-
ptio,

9 Binos alios recentiores hymnos protulit Novarinus ad calcem Vitæ a se editæ et superius citatæ; alterum sub nomine Leonardi Tedeschi Canonici Veronensis, in Sanctæ natalem, alterum Joannis Baptistæ Cisani in reliquiarum translationem; at tales ambos, qui de Sancta aut Sancto quolibet, mutato dumtaxat nomine, æque ac de S. Tuscanæ canipane possint, ut ferme magis placeat præmissa opusculo latina inscriptio, confraternitatem aliquam seu sodalitium, in Sanctæ honorem, vel in ipsa Veronensi urbe, vel Jebeti in proprio natali solo institutum innuens, quæ sic habet :

C

SANCTÆ TUSCANÆ

Ejusdem Societas.

DIVA

E cœlo respice
Qui te in cœlo regnantem suspiciunt
Beneficentiæ Tuæ radios sparge
Quæ tota lux es.
Te rite tua Societas colet,
Si socias per Te habeat Tuas virtutes.
Tres mortuos ad vitam olim vocasti.
Ad veriozem nunc omnes voca.
Vivit, qui perituris non immoritur,
Et totus in ea fertur,
Quæ ad eum ferunt, qui totus est vita.

D

In Tui cultum

Quæcumque fecisti ei offerimus,
Qui te fecit :

Damusque Te Deo, qui Te nobis dedit.
Sub Tua Tuscanæ umbra
Detur nobis esse Tui umbra,
Teque vita referre,
Ut post mortem feramur ad Te.

10 Subnectam hic demum quæ de recentiori S. Tuscanæ cultu superaddit idem Novarinus a pag. 27 : verba ejus Italica latine reddo et contrahio. Narrat itaque cultus Sanctæ celebritatem Jebetum usque, natale ejus solum, extensam esse, translata eo sacri corporis parte, ab illustrissima Melitensi religione accepta anno 1612, ibidemque anno proxime sequenti translationem singularem prorsus solennitate institutam XXIII et XXIV Junii, erectis columnis, arcubus triumphalibus, aliisque multis lætitiæ signis exhibitis, concurrente ad spectaculum ingenti incolarum accolarumque multitudinc. An vero nube aliqua, cœlitus data, involvi oportuerit sacras reliquias dum transferrentur, disquirere supersedeo. Subdit Novarinus, sacellum Jebeti per id tempus conditum, eo ferme loco quem Sancta olim incoluisse credebatur, quod scriptoris ætate perfectum conspiciebatur, non procul a paræciali ecclesia. Dum autem sacellum istud fabricaretur, aiunt aquam defecisse, quæ non nisi ex flumine Athesi magno labore eo deportari poterat : singulari vero omnium admiratione repertam fossam aliquam vicinam tantum aquæ suppeditasse, ut absque ullo dispendio fabrica ad culmen perducta fuerit. Tertium ac ultimum est, quod cum Jebetenses agri magna siccitate laborarent, circumlatis in supplicatione reliquiis, desiderata pluvia S. Tuscanæ patrocinio impetrata fuerit. Atque hæc sunt quæ prævie explicanda putavimus : de Vita, quam a Celso Maphæo exornatam memoravimus, nihil dicendum superest, habere genuinum ejus textum ex Valerio descriptum.

ac recentio-
ris cultus
monumenta.

E

F

VITA

Auctore Celso Maphæo Veronensi, canonico regulari Lateranensis Congregationis.

Ex editione Augustini Valerii.

Historiam divæ Tuscanæ Veronensis, quæ non tam dolo, quam incuria majorum relicta jam, et pene oblitterata fuerat, civibus nostris, quasi quoddam munusculum, denuo restituendum censui : cum enim nulla res sit, quæ commovere possit, ut exempla Sanctorum, operæ pretium fuit ea memoriæ tradere, quæ et nobis, et posteris prodesse plurimum potuissent. Collegi igitur ea, quæ cum ad nostram perceptionem, tum vel maxime ad Tuscanæ perpetuam laudem et gloriam spectare videbantur. Quamobrem, quoniam

Auctoris
præfatiuncula.

et

A et scriptoris brevitate, et longitudine temporis, ne integram quidem historiam ejus accepimus, si quid quod vel ad genus, et parentes, vel ad signa, virtutesque spectaret, lector defuisseprehenderit, majores accusabit incuriæ. Quod si et nostra quoque ut rigidus censor, et acer rerum æstimator, redarguerit; discat in sacris litteris non pompas, phalerasque verborum, sed mores imprimis, ac virtutes fore colligendas. Neque enim lectori tantum eloquentia; quantum sanctæ hujus præclara, et optima exempla profutura sunt. Itaque ego non ut ingenium exercerem, quidquid laboris est, subii; sed ut perditam, et oblivioni datam nostris, ut dixi, civibus historiam restituerem.

*Virginitatis
amans Tu-
scana,*

B 2 Tuscana igitur Jebeto antiquissimo, ac celeberrimo quondam oppido oriunda, parentes nobiles, et Christianos habuit. Est enim Jebetum septimo ab urbe Verona milliario positum, ex quo civitas nostra haud parvam sibi virorum copiam in cives et patricos copulavit. Hæc a teneris (ut aiunt) unguiculis, pudicitiam amavit ita, ut ne se quidem connubio tradi pateretur: didicerat enim, uti virginitas ceteris virtutibus præstat, ita virgines a Deo Optimo Maximo majore gratiarum, ac præmiorum cumulo munerandas. Itaque cum jam nubilus esset, necessariis vim sibi nimiam inferentibus, quia id difficile, nec absque illorum injuria subterfugisset, virum non nisi coacta suscepit. Is autem e Canoculorum domo, ac familia ortus, quæ nunc Veronæ floret, Albertus vocitatus est; oppidanusque ejus fuit clarus quidem genere, licet parva cum re, sed fide ac bonitate clarissimus.

*non nisi co-
acta mari-
tum admit-
tit;*

3 Quamobrem si quando ad reddendum debitum Tuscana cogeretur, non lasciviæ, non voluptatis cupidine, procreandorum tantum liberorum gratiâ, nec sine pudore, ac timore viro jungebatur. Ita enim mulier pudicissima et faciebat conjugio satis, et eo vacabat crimine, quo ceteræ, ut plurimum mulieres damnari solent. Æmulabatur enim jam tum Saram, Annam, et Helisabeth feminas sane et castitate, et sanctitate præcipuas; enitebaturque pro viribus, ut quoad ejus fieri posset, nihil sibi ex iis, quæ cum ad illarum integritatem honestatemque, tum ad pudicitiam, et sanctimoniam spectarent, præter filios defuissent*. Itaque nec peperit umquam (erat enim sterilis) nec diutius, id quod maxime optarat, conjugii onus tulit. Defuncto namque viro, nuptias ultra non celebravit, sed venditis omnibus, distributoque in pauperes pretio, Christo vero sponso sese perpetuo servitutam tradidit.

C
* decesset

*tota in exer-
cizio virtu-
tum,*

4 Verum, ut hinc mihi initium sumam, pauca primum, quæ cum viro intra domesticos parietes egit, aggrediar: demum, quæ post viri obitum, et digniora, et excellentiora videntur, si quædam prius de moribus, deque virtutibus ejus attigero, breviter enarrabo. Quare, ut ab ea incipiam (neque enim aliunde melius exordiri possum) hæc in primis fidem in Deum robustam, promptam in virum obedientiam, ardentissimam in proximum caritatem servavit. Hæc divitias sprexit, paupertatem amavit, gloriam contempsit. Hæc humilitate, qua vitia omnia superaret, insignis fuit. Otium, quo nil est perniciosius, fugit; labore corpus edomuit: denique omne id quod, extra viri imperium, sui fuisset et juris et arbitrii, partim operi, partim orationi, et contemplationi tempus accommodabat. Quod si demum sibine ipsi tantum, an proximis etiam profuerit, scire optes; quidquid e quotidiano labore, et

opere lucri percepisset, in tres continuo partes, annuente viro dividebat. Itaque ecclesiis, earumque ministris portiunculam unam elargiebatur: peregrinis, et egenis aliam: sibi, conjugi ceteræque familiæ ad quotidianum victum tertiam reservabat.

5 Quam sane ob rem, cum in eo oppido tantam quantam cupiebat egenorum copiam, quibus ad votum ministraret, non haberet, memor Patriarchæ Abrahæ: cui, ut egrederetur de domo, et cognatione sua, Dominus imperarat; suadente illa, egressi pariter ambo conjuges cum familia, relicta domo ac patria, Veronam adeuntes, locum intra urbem, in montis supercilio prope divi Zenonis ecclesiam, quæ tunc sanctæ Mariæ Bethleemicæ vocabatur, ad ædificandam sibi domum delegerunt. Quo quidem in loco, erectis in altum parietibus, Tuscana die noctuque divinis tum operibus, tum laudibus incumbibat. Itaque quod ad solam spectare caritatem visum est, ex quotidiana consuetudine, hora diei tertia de monte in hospitium Hierosolymitanæ ecclesiæ, hoc est Sepulcri (ita enim appellabatur) ad visitandos pauperes, et abluendos eorum pedes sedula descendebat. Ibi ægrotos curabat, atque illorum vulneribus, ulceribusque tabem et saniem eliciebat; variis ceterorum morbis medebatur quam diligentissime. Denique omnibus aderat, omnibus serviebat, omnibus ministrabat. Postremo, datis in eleemosynam muneribus ad quotidianam annonam, et salutatis, exhortatisque ad tolerantiam ægris, lætabunda et gaudens domum revertebatur.

*maxime ca-
ritatis in
pauperes et
ægrotos.*

6 Cum interea diebus singulis et hæc et alia hujusmodi pietatis et caritatis officia studiose diligenterque navaret, vir ejus, consummato in bonis operibus vitæ cursu, humanis rebus excessit: quem, non ut assolent mulierculæ nostri temporis, flevit, sed prostrata, quasi altera Magdalena, Crucifixi pedibus, talem ad Christum orationem habuisse fertur: Ago tibi, Christe, gratias quam maximas, qui et virum meum e tot mundi periculis, ærumnis, calamitatibusque, et me a tanto conjugii onere, gravi sane, ac difficili liberasti. Nunc me tibi totam devoveo, nunc me tibi in servam, et ancillam offero; nullum mihi alium præter te sponsum, et amatorem cupio; alium nisi te, qui secundas nuptias mihi celebret, diligo neminem, suscipe me. Ego, quod rectum in conspectu tuo sit, iter arripiam; in te omnis spes mea, fidesque locata est: tu mihi vires, tu mihi suppetias præstes, ego contra inimicum dimicem, ego hostem superem callidissimum: quid enim possit homo scis, sine te; et quid creatura sine creatore conetur. Si igitur adsis, vinco; si opem feras, gloriosum de hoste triumphum, victoriamque reporto.

*Viro libera
Deo se con-
secrat;*

7 Sed ne frustra quidem, nec in vanum sese Deo Tuscana commendarat: neque enim diutius passus est inimicus tantam mulieris castimoniam pudicitiamque. Confestim adversus hanc consueta ad perdendas animas arma corripieus, cum superare feminam solus tentatione non possit, socios, ut opere vincat in suum favorem auxiliumque requirit. Quam prudenter sane quamque salubriter Petrus Apostolus contra adversarium, qui quasi leo rugiens semper circuit, quærens, quem devoret, evigilandum monuit, noverat. [Noverat] enim antiqui hostis insidias, et qui ne cum ipso quidem Dei filio congredi veritus est: illum procul dubio homines minoris existimaturum cogitabat. Sed in Tuscanam sævire quidem dæmou,

*multis dæ-
monis insi-
diis appetita.*

telaque,

AUCTORE
CELSE
MAPHÆO.
Trium lascivorum adolescentium,

telaque, et sagittas immittere potuit : illam superare non valuit.

8 Quare, ut prælara jam facinora ejus aggregari, evoluta post viri obitum haud multo tempore, tres interea adolescentes cum nimia Tuscanæ pulcritudine, tum vel maxime pellacis dæmonis dolis, fallaciisque decepti, cum ad perpetrandam rem loci solitudo plurimum interim commoditatis afferret, eollem ascendunt, domum adeunt; per fenestram, quæ ceteris commodior videbatur, ut alius post alium alternis vicibus ingrederetur, habito consilio et futuræ sortis prorsus ignari, sed statim morituri decernunt. Nec mora, primus, qui et ceteris audacior, et promptior erat, per fenestram, ut diximus, intra cubiculum miscr irrumpens, Tuscanam orantem invenit. Cumque propius vellet accedere, mira refero, continuo arreptus a dæmone suffocatus est : e duobus vero qui pro foribus expectabant, quibus omnis mora, etiam brevis, molestissima fuerat, socium, eum non egrederetur, admiratus, alter ingressus est; Tuscanam orantem, juvenem exanimem eernit, maleficiūque suspicatus, cum repente eum timor invasisset, o formidandum Dei judicium! eorruens expiravit. Tertius denique, dum sociorum reditum diu multumque præstolatur, obseænisque eos flagitiis implicatos existimat, eum non ultra distulisset, fraetis foribus, multaque vi, et impetu ad mulierem ingressus, mirabile dictu, vita privatus est. Ita trium cadavera mortuorum intra cubiculum divino tum metu, tum judicio prostrata jaeuerunt.

*subita morte
punitio :*

9 Quid tunc ageret? Quo se verteret mulier pudicissima? Sepelire mortuos horrendum nimis, celare difficile, in publicum trahere periculosum satis. Quid interim agas Tuseana beatissima? Ad quem confugas? A quo tibi favorem, et auxilium speres? Parentes statim pro foribus adierunt, exclamabant, in cælum voces emittent, nota omnibus fient cadavera mortuorum. Quid, tu tandem excogites, Tuscanæ sanetissima? Non aliunde, nisi e cœlo sperandum tibi subsidium fuerit. Interea cum parentes domi filios præstolarentur diu, timentes ne quid forte illis occurrisset adversi, tandem domo exeunt; quo filii abiissent per vicinos edocti, eollem statim ascendunt, huc, illuc cursitant, demum Tuseanæ domiellium adeuntes, de filiis sciseitantur. Tum illa rem, ut se habuerat, refert, parentesque ad visendas filiorum reliquias introducit. Cumque ad locum pervenisset, cognosceite homines, cognoscite, inquit, et formidate horrenda Dei judicia. Justus est Deus, et justitiam dilexit. Nihil inultum patitur abire Deus, sed reddit unicuique secundum opera sua; haud secus atque egerint, recepturi sunt homines.

*quos Sancta,
rogatu parentum,*

10 Itaque filii vestri, uti in me scelus, et flagitium perpetrare conati sunt : ita necessarium ad justitiam fuit, ut et supplicium sceleri, et poena responderet iniquitati. Tum ad primum cubiculi ingressum ruunt parentes in cadavera filiorum : fit ingens singultuum et fletuum strepitus, teetum elamore completur : ille se miscrum, iste se infelicem, alius se calamitosum, et omnium hominum oculis lugendum clamat. Tandem cum nil sibi gemitus et lacrymæ profuissent, conversi ad mulicrem parentes : Si quid, inquiunt, fidei in Deum tuum, si quid in mortuos, et in nosipsos pietatis habes, ut jaceutes exsuscites tuis precibus, et filios parentibus reddas, obseeramus. Non te seclera filiorum provocent in parentes, cum illos pœua suppli-

ciumque, nos interim dolor ingens excruciet. Neque enim si Christo fides adhibetur, malum abs te pro malo reddendum erit : eum præsertim ille et inimicos, et eos qui injuriæ nobis aliquid intulissent, præceperit diligendos.

11 Ad has preece cum Tuseana plurimum moveretur, licet illi rem arduam nimis, atque difficilem, et quæ non nisi Apostolorum fuerat, postularent; freta tamen Deo suo aliquantisper oravit. Deus, ait, non te hodie, quæso, quidquid in his mortuis secleris est, atque flagitii a tua misericordia, a tua elementia, a tuo pietate removeat. Ego tantilla, si tamen digna sum, ad te rogandum accedo : magna quidem sunt, quæ peto, sed nihil tibi est vel arduum, vel difficile. Neque enim est alius præter te, qui occidat, et vivificet; qui deducat ad inferos, et reducat : exsuscita, precor, jacentes mortuos : quod si te prohibeant seclera filiorum, miserere parentum. Tu olim quatrduanum Lazarum e monumento; Tu unieum viduæ filium e feretro : Tu puellam Archisynagogi filiam e lectulo, quasi dormientem, suscitasti. Nunc si preces meas, et vota parentum exaudias, et hi (nihil enim vereor) ad tuum excitentur imperium, ne differas, oro : miserere juventæ; da veniam secleri, pœnas hactenus dederint; redde parentibus liberos, quos sibi in prædam tulerat inimicus; id enim et tibi cedit in perpetuum decus, et illis, si revertantur, in emolumentum sempiternum.

12 Mirum certe spectaculum! Vix hæc Tuseana verba finierat, mortui surrexerant, quæ viderant, quæ audierant, quæ interim loca tenebrarum, quæ pœnarum genera experti jam fuerant, lacrymis multis, crebrisque pectorum verberibus retulerunt. Hi postea magnam, et diutinam ob delictum pœnitentiam agentes, e vita denuo migraverunt. Licet hoc miraculo Tuscanæ fuerit sanctitatis animadvertere : cum in una re tam præclarum facinus egerit, ut non inter illustres modo, et sanctos viros connumerari, verum ipsis etiam Apostolis æquipari possit. Tuseana igitur post hæc, ut et reliquium vitæ suæ et quietis et tutius ageret, et aliis horum exemplo omnem adimeret materiam scandalorum, locum sibi ad servandam castitatem, quam post viri obitum voverat, exegitare cœpit.

13 Itaque, ut ante jam mente conceperat, relicto in montibus domiellio, ad Sepulcrum proficiscitur; accersito loci sacerdote omnem vitæ suæ narrat historiam; se scilicet virum habuisse jam pridem, nunc sui esse juris, et arbitrii, nec ullo teneri vineulo matrimonii. Cumque secundas nuptias recusarit, necessarios iterum de conjugio secum diu multumque certasse : ob eamque rem cum jam deerevisset nullam cum hominibus habere consuetudinem, distributis in Christi pauperes facultatibus, domum, propinquos, seculum reliquisse. Cumque nihil sibi ex omnibus residui esset, se ipsam Deo, et ecclesiæ in obsequium, et ministerium, quoad vixerit, tradidisse.

14 Mirari primum sacerdos cœpit sapientiam feminae, tum deinde cum ejus desiderium cognovisset : Si hæc ita se habent, inquit, o filia, et te nostris tradis erudiendam institutis, positis vestibus, exutoque eum suis actibus veteri homine, novum, et sacræ hujus Hierosolymitanæ religionis habitum suseipias, necesse erit. Cumque illa vestem, quam sponsus ejus Christus sibi præparavisset, se libentissime suscepturam responderet; introduxit eam sacerdos in ecclesiam, et tradito religionis habitu, tunica instar Rhodiorum

D

fusus precibus,

E

ad vitam revocat.

Inde bonis omnibus in pauperes distributis,

F

Ordinem S. Joannis Hierosolymitani ingreditur,

EX MSS.
vinum omni-
no respuit,

et via publi-
ca sepeliri
cupit.

Felicissimus
obitus, seput-
tura et
translatio.

Pium scri-
ptoris votum.

A rum militum nigra, et cruce desuper alba, consi-
gnataque ad latus ecclesiæ cellula, Tuscanam ibi
sacris edoctam institutis ac cæremoniis dereli-
quit. Hic si quis optat, quæ fuerit vita ejus, suc-
cincte breviterque cognoscere licet. Hæc ab omni
hominum cœtu, consortioque, præterquam cum
ad visitandas ecclesias per urbem profisceretur,
aliena fuit, præterea paupertatem, quam ante
conversionem tantopere diligebat, post susce-
ptum habitum non solum amavit, sed, quod ma-
joris est perfectionis, ipsam quoque mendicitatem
exercuit, neque enim alium, nisi quem in eleemo-
synam suscepisset, panem comedebat.

eoque in sta-
tu sanctissi-
me vitam
transigit.

15 Denique vigiliis, et orationibus totum fere
diei et noctis tempus accommodabat: jejuniis
vero ita operam dedit, ut et mirum fuerit, et ad
imitandum difficile. Ferunt enim eam, ab ipsa
conversione sua ad extremum vitæ cursum, die-
bus singulis, exceptis Dominicis celeberrimisque
feriis, strenue jejunasse. Non ad crapulam usque
et ebrietatem varia ferculorum genera, ut pleris-
que moris est, sed panem tantum et aquam, nec
ad saturitatem sibi præparavisse legimus. Siquan-
do vero, quod perraro (ut dixi) nec nisi Domini-
ca, ac solenni feria contingebat, jejunium inter-
misisset, oleribus paucis, modico etiam lecythi
oleo contenta, nihil præter panem et aquam cu-
piebat.

Arefiunt ma-
nus latro-
num, qui ei
chlamydem
abstulerant.

16 Verum, ut reliquum vitæ ejus paucis absol-
vam, unum memoratu dignum, quod ei ad san-
ctorum Apostolorum intra urbem nostram limina
proficiscenti, die quadam evenisse tradunt, bre-
viter enarrandum censui. Ferunt iuter ambulan-
dum, latrones ei chlamydem ab humeris detra-
xisse. Cumque illam eductis gladiis in partes di-
viderent, e vestigio, arefactis illorum manibus,
post tergum abeuntis cucurrisse, salutemque, et
veniam, restituta chlamyde supplicasse. Quibus
illa cum nimium compateretur, oratione facta, et
salutem obtinuit, et injuriam quam libentissime
remisit. Nunc si pauca de ejus obitu, et sepultu-
ra subjicio, fuem habebit historia.

In extremo
morbo cæli-
tus recreata,

17 Hæc itaque, cum illam Deus e terris revo-
care vellet ad Superos, cœpit vi febrium graviter
ægrotare. Interea de cœlo demissus angelus, et
Christi famulam allocutus: Esto, inquit, ad sponsi
tui imperium præparata Tuscana, et perituro
seculo ad æternam gloriam propediem transitu-
ra. Ad hanc illa vocem tota in sponsi sui laude
effusa, posteaquam de angelica visitatione et allo-
cutione multas Deo gratias egisset, ne vel sibi
semel indulisset, paulo post moritura, super hu-
mum corpusculum, tum jejuniis multis, tum
quotidianis febribus adustum consumptumque lo-
cavit. Cumque Physici suis illam medicinis cu-
rare vellent, et ei in primis vinum plurimum
commendarent, cum vel maxime, si aquam bibe-
ret, hydropem facile posset incurrere: renuere
illa, ac detestari cœpit, medicorum consilium
ignominiosum prorsus, ac nefarium esse dicens,
si quod antea non fecisset incolumis, nunc et vi-
num, et medicinas acciperet moritura.

C

18 Ferunt etiam, ecclesiæ illius sacerdotem

Tuscanam decipere voluisse. Cum enim ab eo
mixtum alio liquore vinum nescia illa suscepis-
set, statim cognovit insidias, et poculum reddi-
dit. Tum sacerdos victus erubuit egressusque, ut
aliud ad fallendum iterum eam poculum præpa-
raret, ad primum ejus ingressum cum ab ea, cur
exisset peteretur: ad sua respondit negotia. Ad
quem illa: Non ita, inquit, non ita, Domine mi:
sed ut vinum rursus ebiberem.

19 Interea cum Tuscana, frigescente jam cor-
pore, mortem vicinam non dubitaret, conversa ad
presbyterum et ad ceteros, qui adstabant: Ut
primum, inquit, spiritum emisero; non mihi
aliud locum deligite, sed cadaver ipsum ante
Hierosolymitanum hospitium ipso in itinere, qua
et plaustra, et quadrigæ transcunt, sepelite.
Cumque omnes haud secus, atque jusserat, se
facturos promisissent; elevatis illa sursum oculis,
psallere cœpit, ut poterat, dicens: Domine, di-
lexi decorem domus tuæ, et locum habitationis
gloriæ tuæ; atque item: Elegi abjecta esse in
domo Dei mei, magis quam habitare in taberna-
culis peccatorum. Cum vero sæpius hos versus
repeteret, non absque aliqua circumadstantium
admiratione, quod novissent multa ægrotantem
verba non protulisse, interrogata ab his, cur vel
paululum non desisteret; et illa nihil omnino vel
molestum, vel grave, sed omnia tranquilla sibi
esse fateretur: repente facto desuper sonitu, vo-
cem audivit hujusmodi: Veni famula Christi Tu-
scana; accipe coronam, quam tibi Dominus præ-
paravit in æternum. Ad hanc illa vocem, clausis
oculis, quasi terrena despiciens, cœlos, emissio
spiritu, a Deo coronanda penetravit.

20 Tum ab his, quos ipsa rogaverat, corpus
ejus curatum, et sepulturæ, ut jusserat, traditum
est. Ibi crebra die noctuque signa monstrata
sunt: cantica quoque, ac luminaria et visa, et
audita persæpius. Sed ne diu quidem sepulturam
illam, quæ sanctis reliquiis minus congruere vi-
debatur, Veronensis Episcopus passus est. Is
enim cum a fide dignis, tum vel potissimum a
suis clericis certior factus de omnibus, corpus
sanctissimum e publico itiuere in Hierosolymita-
nam ecclesiam transtulit; inque præparatum ibi
monumentum cum magna populorum frequentia,
et celebri clericorum officio pridie Idus Julias pro-
priis manibus collocavit. Quod ante hoc quin-
quennium sub Hermolao Veneto, episcopo Vero-
nensi, reserato sepulcro, et visum fuisse, et an-
tiqua miracula renovasse, ii, qui affuere, tradi-
derunt.

E

F

21 Hæc sunt, Tuscana beatissima, quæ in
summum, ac præcipuum signorum tuorum, et
virtutum decus, præconiumque perstrinxi. Quam
ob rem, si quid abs te pro labore sperandum
erit præmii, adsis interim supplici tuo, et quam-
quam minus faciat tuis laudibus satis, servapre-
cor opusculum tuum: malui enim pauca et vera
de te quam multa et falsa referre; tametsi e pau-
cis, sed magnis lector possit et multa, et mirau-
da colligere. Decimo Kalend. Augusti anno Do-
mini MCCCCLXXIV.

INDICES

IN TOMUM TERTIUM JULII

*Numerus paginam indicat; a b c d e f sectiones paginarum;
† Sanctum designat.*

INDEX

HISTORICUS

A

- † **A**bel episcopus Remensis in catalogo episcoporum istius ecclesiæ est omis-
sus 206 d e f
- Ablebertus seu Emebertus Camera-
censis episcopus fuit filius S. Amalbergæ vi-
duæ 62 d et seqq.
- Acerbus (*Æmiliu*) in carmine composuit panegy-
rim S. Joannis Gualberti 306 e
- † Adalbertus Bremensis antistes primum Wibur-
gensium Heribertum ordinasse dicitur 232 e
- Addo præpositus monasterii Trajectensis 675 a
- Adela gente Flandra fuit uxor S. Canuti 125 f;
fuit Roberti Frisonis filia, et B. Caroli Boni
mater 127 d. Mariti sui Reliquias Gandavum
transferre nititur 134 b c d. Rogerio Apuliæ
duci nuptiis tradita munera mittit ad sepulcrum
prioris sui mariti 135 c d
- Adelboldus episcopus Ultrajectinus scripsit vitam
S. Henrici Imperatoris, quam imperfectam reli-
quit 682 e, 693 f, 694 a b c, 714 et seqq.
- Adelbertus abbas Medianensis transtulit corpus S.
Hildulfi 209 e f et 210 b
- Adimari (*Thadæus*) abbas Marrathensis Vitam S.
Joannis Gualberti Italice edidit 301 d
- Adlzreiter auctor annalium Boicorum 200 f et 203 c
- Adolfus Merseburgensis episcopus 691 f
- Adrianus IV Pontifex varia concessit ecclesiæ Fa-
nensi ad honorem S. Paterniani episcopi 288 a
- Adrianus episcopus Bononiensis 288 e
- Ægidius Aureæ Vallis monachus memoriæ prodidit
res gestas episcoporum Leodiensium 274 b
- Ælnothus sacerdos Anglus scripsit Vitam S. Canuti
regis Daniæ 117 f, 121 et seqq. Proximus fuit
ætati sancti Martyris 118 a b
- Æsinus (*Crescentius*) quintus Minister Generalis
Ordinis S. Francisci 811 d et 813 b
- Africanus consul Romanus 609 e
- Africanus antiquus chronographus 618 b d
- Agatho Pontifex anno DCLXXX celebravit concilium
Romanum 191 f, 192 a et 196 a
- Agilolfus Longobardorum rex concessit S. Colum-
bano locum ad ædificandum monasterium 227 c
- Agnes uxor Henrici Nigri Imperatoris multum in
virtute profecit ex conversatione S. Udalrici Con-
fessoris 148 c e
- † Agobardus episcopus Lugdunensis laudat S.
Viventium 291 b
- † Agofredi reliquiæ ad monasterium S. Germani
de Pratis asportatæ 587 b c
- Agricola (*Joannes*) S. J. narrat inventionem
reliquiarum S. Juveniani et aliorum in ecclesia
Hersfeldensi 461 et seqq
- Alamannus archipresbyter Lucensis 249 f et 250 d
- Albertus discipulus S. Joannis Gualberti fundato-
ris Ordinis Vallumbrosani 230 b et 231 c
- Albertus Pisanus tertius Minister Generalis Or-
dinis S. Francisci 811 d
- Albertus III Pius Baviaræ Dux petiit, ut monaste-
ria suæ ditionis ad normam cænobii Wilthinensis
reformarentur 439 e
- Albertus Bavarus, Comes Hannoniæ 631 e
- † Aldegundis Trunchinii postea sancte mortua,
filia fuit S. Basini martyris 671 e et 672 e
- † Aldegundis fuit prima abbatisa cænobii Malbo-
diensis 64 f
- † Aldetrudis fuit secunda abbatisa monasterii
Malboldiensis 64 f
- Alegambe (*Philippus*) S. J. Roma misit ad nos Vi-
tam S. Petri abbatis 107 f
- Ales (*Alexander de*) primus magister S. Bonaven-
turæ in altioribus disciplinis 781 d, 789 f, 795
b, 798 b et 809 a. Obiit anno MCCXLV 781 d
- Alexandria vel Alexandra mulier cæca a S. Her-
magora illuminatur, quæ postea ad fidem conversa
corpus ejus sepelit 244 f et 245 a b c
- Alexander II Pontifex fertur corpus S. Sidronii de-
disse Athelæ vel Adelæ comitissæ Flandriæ 172 f
- Alexander III Papa varia dedit ecclesiæ Fanensi
propter S. Paternianum episcopum 288 a
- Alexander IV Pontifex Ordinem Vallumbrosanum
laudat 306 a. An interfucrit electioni S. Bona-
venturæ in ministrum generalem Ordinis S.
Francisci Minorum 782 c d
- Alexius abbas Wilthinensis 440 a
- † Alferius fundator monasterii Carensis 434 b
- Allatius (*Leo*) scripsit Diatribam de Simeonum
scriptis 609 b
- Alliot (*Hyacinthus*) abbas Medianensis monasterii
cæpit examinare difficultates in Actis S. Hildulfi
occurrentes 197 a b c
- Alteriis (*Joannes Baptista de*) episcopus Cameri-
nensis S. R. E. Cardinalis 692 e f
- Altfridus scripsit vitam S. Ludgeri 673 c
- Altovita (*Franciscus*) abbas generalis congregationis
Vallumbrosanæ 365 d, 366 b, 416 c et 417 a c
- † Amandus Trajectensis episcopus 669 c
- † Amarandi martyris tumulus, apud quem S. Eu-
genius 468 f
- † Amator episcopus Antissiodorensis dicitur fuisse
magister S. Sabini 181 e

- Anastasius IV *Papa consecrat altare sub quo reconditæ sunt SS. Rufinæ et Secundæ reliquiæ* 27 d
- Anastasius *Imperator Daram vicum Persidis in urbem evehit* 485 b
- Anastasius *Bibliothecarius auctor libri de Romanis Pontificibus* 6 a
- Andreas *episcopus Florentinus* 321 b
- Andreas *Januensis monachus Benedictinus collegit res gestas S. Joannis Gualberti* 301 c. *Perperam confunditur a Mabillonio cum B. Audrea abbate Strumensi* 301 e d
- B. Andreas *abbas Strumensis posteritati reliquit res gestas S. Joannis Gualberti magistri sui* 301 b, 327 et seqq.; *scripsit etiam vitam S. Arialdi martyris* 301 b et 312 e
- Andreas *monachus Vallumbrosanus institutum istud primus in Galliam induxit* 307 b e d e
- Angelettus (Andreas) *collegit res gestas S. Canuti regis Daniae et martyris* 113 e
- Anna Alexii Comneni *filia conscripsit Historiam* 623 e
- Annatus (Franciscus) S. J. *regis Franciæ Confessarius, impetrat Acta S. Stephani Sabaitæ describenda* 502 c
- Anolinus *comes fertur martyrio affecisse S. Paulinum episcopum Luceusem cum sociis* 258 b e. *Dicitur idem SS. Nazarium et Celsum atque Gervasium et Protasium martyrii laurea coronasse* 258 e
- † Ansbertus *episcopus Rothomagensis* 633 a et 638 f
- Anselmus *episcopus Havelbergensis Congregationem Vallumbrosanam laudat* 306 d e
- Ansfeldus *episcopus Ultrajectensis* 694 b
- Anthin (Anna d') *abbatissa Messeniacensi monasterio præerat anno MDCXL* 173 f
- † Antoninus *archiepiscopus Florentinus tradidit compendium Vitæ S. Joannis Gualberti* 301 d. *Scriptis etiam aliqua de sancta Sara Scetensi* 460 d; *laudat doctrinam S. Bonaventuræ* 779 b c
- Antoninus *successor S. Joannis in sede cathedrali ecclesiæ Bergomensis* 195 f
- † Antonii Patavini *corpus translatum fuit solenniter anno MCCLXIII* 783 b e
- Antonius (Nicolaus) *erudita quædam Mss. post mortem reliquit* 602 b
- Apollinaris *Valentinensis præsul fuit amicus S. Viventioli* 290 f
- Arcadius *quidam princeps dicitur ædificasse ecclesiam in honorem S. Memulfi* 294 b
- Aresius (Paulus) *episcopus Dertonensis habuit concionem in translatione variarum Reliquiarum ad domum Professam Societatis Jesu Genuæ* 335 e f
- Aretinus (Leonardus) *obiit anno MCDXLIII* 811 b
- Arnpkhius (Vitus) *scripsit chronicon Bojoariorum* 694 d
- Arnulphus *episcopus Halberstensis* 716 d
- Asehausen (Joannes Godefridus ab) *episcopus Bambergensis singulares a SS. Henrico et Cune-gunde impetravit favores* 745 et seqq.
- Aseulanus (Hieronymus) *Franciscanus in Græciam missus, postea fit summus pontifex sub nomine Nicolai IV* 817 d e
- † Asterius *episcopus Amasæ scripsit Acta S. Phocæ hortulani* 602 f et 603 e. *Laudat Hæmorrhossam Evangelicam* 262 f
- Athardus *Nannetensis episcopus* 587 a
- Athela *uxor Balduini Pii comitis Flandriæ construxit Messeniaci collegium XII sacerdotum, et parthenonem XXX monialium* 172 c e et 173 e
- † Athelmus *episcopus Schireburnensis carmine et prosa texuit elogium SS. Rufinæ et Secundæ* 27 e
- Athieus *Alsatiæ dux, cui successit Adalbertus* 202 f
- Athulphus *nobilis Aquileiensis a lepra sanatus ope S. Marci Evangelistæ* 241 a
- Attila *devastator Italiæ* 244 d
- Atto *episcopus Florentinus dicitur Ubertum monachum S. Miniatis simoniace ad munus abbatiale promovisse* 304 a b
- E. Atto *abbas Vallumbrosanus, ac dein consecratus in episcopum Pistoriensem, conscripsit vitam S. Joannis Gualberti* 310 b, 348 et seqq.
- † Aubertus vel Autbertus *Cameracensis ecclesiæ episcopus* 56 d, 63 d et 633 e
- † Audoeni *reliquiæ ad monasterium S. Germani de Pratis asportatæ* 587 b c
- † Augustinus *episcopus Cantuariensis* 9 a
- Avantius (Hieronymus) *hymnum composuit in honorem B. Tuscanæ viduæ* 824 a
- Aventinus *auctor Aimalium Boicorum* 200 f
- † Avitus *episcopus Viennensis S. Viventiolo auguratus est episcopatum Lugdunensem* 291 b

B

- B**agata (Raphael) *scripsit vitam B. Tuscanæ viduæ* 823 a
- Balbinus (Bohuslaus) S. J. *varia collegit de B. Hosnata martyre* 760 b
- Balderius *Tornacensis et Noviomensis episcopus dicit S. Ettonem episcopum et confessorem fuisse notione Scotum* 47 b e et 56 e
- Baldini a Castellione (Theodorus) *abbas generalis Ordinis Vallumbrosani* 429 e, 431 e et 433 e
- Balduinus *Flandriæ comes a S. Henrico imperatore oppugnatur* 704 d
- Balduinus *sextus Hannoniæ Comes* 636 b
- Balduinus *cognomento Pius comes Flandriæ refertur a Meyero in Annalibus Flandriæ* 172 c
- Balduinus *cognomento Ferreus Flandriæ Comes corpus S. Amalbergæ virginis Tempseca ad monasterium Blandiniense juxta reliquias S. Bertulfi transferri curavit* 73 a c et 78 e
- Balsamon (Theodorus) *scriptor Græcus* 538 b e
- Bandurus (Anselmus) *scripsit de Antiquitatibus Constantinopolitanis* 605 b
- Barlassina (Gabriel de) *Provincialis ex ordine Minoritarum Mediolani antiquos versus insculpi curavit* 275 e f et 276 a
- Baronius (Cæsar) S. R. E. *Cardinalis laudat in suis Annalibus labores Apostolicos S. Joannis episcopi Bergomensis* 192 f
- Barralis (Vincentius) *auctor Chronologiæ sanctorum Lerinensium edidit vitam, S. Turiani Dolensis episcopi* 585 b, 590 et seqq.
- † Basilius *meminit de constantia civitatis Nicopolitanæ adversus Arianos* 34 e
- Basilius *episcopus Tiberiadis* 527 a
- Basilius *Maeedo construxit monasterium in honorem S. Phocæ* 605 b
- Basinus *episcopus Trevirensis* 207 a
- Bayono (Joannes a) *scripsit historiam Medianensis monasterii* 199 e
- Beatia *vocatur mater S. Sidronii in ejus Actis* 174 a
- Beatillus (Antonius) S. J. *varia monumenta misit ad Acta Sanctorum illustranda* 625 f
- Beatrix *Comitissa in Italia* 324 e et 335 d

- † Begga an fuerit amita S. Amalbergæ virginis 84 e
 Bego quasdam terras S. Hildulfo tribuit 212 a
 Bela Rex Hungariæ 812 b
 Belhommeus (Humbertus) abbas Mediani monasterii in Vosago illustravit Acta S. Hildulfi primum archiepiscopi Trevirensis 197 et seqq.
 Bellarminus (Robertus) S. R. E. Cardinalis in suis litteris prædicat virtutes Joannis Godefridi ab Aschauen episcopi Bambergensis 746 c d e f
 Bellovacensis Vincentius in speculo historiali de S. Sara abbatissa 460 d
 Benedictus Papa dedit S. Meinwerco Reliquias quasdam filiorum S. Felicitatis 8 c
 Benedictus VIII Pontifex S. Henricum et S. Cunegundem Romæ Cæsareo diademate inauguravit 708 f et 709 a. Duplici diplomate confirmat privilegia ecclesiæ Bambergensi concessa 738 et seqq.
 Benedictus IX Papa scripsit epistolam ad abbatem Miniatisensis monasterii 304 f
 Benedictus XI Papa confirmavit Ordinem Servorum B. Mariæ 445 d
 Benedictus cognomento Mincius antipapa Sutrii est depositus 298 d
 Benedictus S. Canuti frater pedibus raptatus a seditiosis trucidatur 133 d
 Benedictus abbas Vallumbrosanus 371 a d
 Benignus fuit germanus frater et discipulus S. Hildulfi confessoris 212 e
 Benignus Cæsenas eremita Cellarum Etrusco sermone conscripsit gesta S. Joannis Gualberti 301 b
 Benignus abbas Vallumbrosanus 364 f et 366 b
 † Benitius (Philippus) multum juvit ad institutum Ordinem Servorum B. Mariæ 445 d
 Benno Dux Saxonum 716 d
 Benno forte S. Bernwardus episcopus Hildesemensis, sive Hildesiensis 708 e, 716 d, et 718 c
 Bergis (Guilielmus de) archiepiscopus Cameracensis 636 e
 Bergomas (Philippus Jacobus) historicus 273 a
 Berizo discipulus S. Joannis Gualberti miro modo moritur 334 b, 335 d et 352 b
 † Bernardus Ubertus monachus Vallumbrosanus, ac dein episcopus Parmensis ac S. R. E. Cardinalis 297 e et 365 a
 Bernardus Dux Saxonie 711 e
 Bernoldus fuit pater S. Udalrici 147 e
 Bertefridus episcopus Ambianensis concedit libertatem ecclesiæ Corbeiensi 173 e
 Berthoaldus Cameracensis episcopus 63 c
 Bertholdus presbyter ecclesiæ Constantiensis et scriptor 314 a
 Besutius auctor historiæ Pontificalis Mediolanensis 273 c
 Beuf (Joannes le) canonicus Autissiodorensis 181 d
 Bibena (Cherubinus de) Minorita habuit concionem in translatione Crucifixi miraculosi, qui S. Joanni Gualberto caput inclinavit 433 b c
 Bidermannus (Ernestus) S. J. misit ad nos Ms. epitomen martyrii B. Andreæ pueri 438 b
 Blacco a Saxone Grammatico vocatur proditor S. Canuti 133 a et 139 b
 Blademarius a S. Henrico imperatore accipit ducatum Bohemie 717 b
 V. Blois (Ludovicus de) abbas Lætiensis reliquias S. Ettonis ornavit 55 c d
 Boecop (Arnoldus a) S. J. varia scripsit ad Rosweydam de Sanctis Clivie 657 c d
 Boleslaus varia comitit scelera 722 b c d. A S. Illegitimo ponitur 722 e f et 723 a
 Bombaci (Gaspar) scripsit de viris illustribus Bononiensibus 288 c
 Bonamius (Philippus) auctor Catalogi Ordinum Religiosorum 307 f
 Bonettus (Claudius) canonicus Sonensiensis misit ad Bollandum miracula S. Vincentii 638 c
 Bongis (Robertus de) episcopus Bergomensis translulit inter alia corpus S. Joannis martyris 195 b c
 Bonifacius I Papa ubi sepultus 11 c d
 Bonifacius IX instituit episcopatum Cavensem 435 f. Canonizavit S. Brigittam 820 a
 Bonifacius Foracianensis episcopus in Byzacena provincia 467 f
 Bonifacius Gazanensis episcopus in Byzacena provincia 468 a
 † Bonifacius martyr ex Thebea legione quiescit in ecclesia Medianensi 209 b
 Bonizo episcopus Sutrinus, postea Placentinus opus quoddam S. Joanni Gualberto dedicavit 306 b
 Boonen (Jacobus) archiepiscopus Mechliniensis eximius SS. Rumoldi et Liberti cultor 677 e
 Borghius Alamannus abbas S. Pancratii Ordinis Vallumbrosani 431 b
 Bosco (Joannes a) scripsit de Antiquitatibus Viennensibus 604 f
 Bosch (Petrus van den) S. J. vitam S. Stephani Sabaitæ latine versit 504 e et seqq.
 Bosschaert (Villibrordus) scripsit librum de Apostolis Frisie 85 a
 Bossius (Donatus) scripsit inter alia tractatum de episcopis Mediolanensibus 272 b
 Botildis uxor Erixi Boni regis Daniæ 118 a
 Bosius (Jacobus) edidit imagines Sanctorum Ordinis S. Joannis Hierosolymitani 823 a
 Bosius (Thomas) in libro : De signis Ecclesiæ, S. Bonaventuram laudat 779 e f
 Brautius (Nicolaus) episcopus Sarzanæ edidit Martyrologium poeticum 625 d
 Bressius (Mauritius) habuit orationem de S. Bonaventura 788 c
 Breul (Jacobus du) auctor Chronicorum plura de S. Turiano non satis probata admittit 585 et seqq.
 Browerus (Christophorus) censet, S. Hildulfum genere Noricum seu Boium fuisse 201 a
 Bruleferus (Stephanus) Ordinis S. Francisci floruit sæculo XV 809 b et 811 a
 Brunnerus Annales Boicorum scripsit 200 a
 † Bruno archiepiscopus Coloniensis 633 a et 635 c
 Bruno episcopus Augustanus et S. Henrici frater 717 b et 728 c; post rebellionem in gratiam recipitur 720 c d. Abevertendo episcopatu Bambergensi deterretur 732 c d
 Bruno episcopus Brixinensis 442 a b
 Bruno Tullensis episcopus factus est Papa, et dictus Leo IX 210 c
 Budocus Dolensis episcopus 586 d
 Burchardus Basileensis episcopus S. Udalrico confessori monasterium in sua diœcesi ædificare permittit 156 c
 Burchardus Lausanensis episcopus ab eodem S. Udalrico frustra monetur, ut ad meliorem frugem redeat 155 a b c
 Buyst (Joannes Baptista) Oratorii D. J. presbyter nobis plura dedit responsa de cultu et miraculis S. Amalbergæ Virginis 75 f et seqq. 81 f

C

- C**æsar (*Julius*) in suis *Commentariis* de sitn Nerviorum meminit 200 b c
 Cæsarius abbas *Prumiensis* 295 b c
 Cajetanus (*Joannes*) *Diaconus Cardinalis, S. R. E.* protector *Ordinis S. Francisci* 783 c et 812 d. Factus est postea summus Pontifex sub nomine *Nicolai III* 812 d
 Calchus (*Tristanus*) *Mediolanensis* scriptor 272 b c
 Caleca (*Emmanuel*) Græcus perperam a *Galesinio* dicitur interfuisse concilio *Lugdunensi*, cum sit toto seculo posterior 817 e 819 c
 Callistus II papa episcopatum *Silvæ Candidæ* univit *Portuensi* 27 f et 28 a
 Callistus III papa canonizavit *S. Osmundum* 820 a
 Calmet (*Augustinus*) monachus *Benedictinus*, et *S. Scripturæ* interpret 197 c e
 Calo (*Petrus*) *Dominicanus* scripsit translationem *S. Hermagoræ* 240 d, 244 et seqq.
 Calzolavi (*Valentinus*) monachus *Vallumbrosanus* scripsit *Acta translationis miraculose Crucifixi*, qui *S. Joanni Gualberto* caput inclinavit 433 f
 Cammerlander (*Simon*) abbas *Wiltthinensis* 441 b
 Campionius (*Anselmus*) abbas *abbatiæ Florentinæ* ex congregatione *Cassinensi* 431 c
 Candianus vel Candidianus patriarchis *Gradensibus* ab *Ughello* accensetur 246 b
 Canus (*Melchior*) ex *Ordine S. Dominici* scripsit librum de locis theologicis 609 d f
 Capreolus Quodvultdeus *Carthaginensis* episcopus 465 f
 Caraffa (*Carolus*) episcopus *Aversanus*, et nuntius Apostolicus laudat *Joannem Godefridum* ab *Aschausen* episcopum *Bambergensem* 748 d
 Cariophilus (*Joannes Matthæus*) archiepiscopus *Iconiensis* epigramma composuit in honorem *S. Petri Ignei* 298 a b
 † *Carolus Borromæus SS. Placidi et Sigisberti* reliquias visitat 228 f; anno *MDLXXI* dicitur *Mediolani* invenisse corpora *SS. Martyrum Naboris et Felicis* 275 b c d
 Carolus Calvus *Tempsecam* monachis *Blandinensibus* dedit 71 d et 78 e f. Ab *Asperto Mediolanensi* archiepiscopo diademate redimitur 321 b
 Carolus III Imperator dedit diploma in favorem *ecclesiæ Bergomensis* 192 e
 Carolus IV Imperator *Lucenses* in pristinam libertatem asserit 251 f
 Carolus Leopoldus dux *Lotharingiæ* 444 e
 Carolus Martellus potuit tempore *S. Amalbergæ* virginis vixisse 84 c
 Carolus a *Basilica Petri (Joannes Franciscus)* *Novariensis* episcopus scripsit historiam brevem *ecclesiæ Mediolanensis* 273 b et 274 f
 Casari (*Joannes Aurelius*) monachus *Vallumbrosanus* e tenebris eruit *Vitam S. Joannis Gualberti* a *B. Andrea* scriptam 301 b, varia alia monumenta suppeditavit de eodem Sancto 302 a
 Castro (*Maximus de*) abbas *Marrathensis Ordinis Vallumbrosani* 431 b
 Catellus (*Guillelmus*) scripsit historiam *Comitum Tolosanorum* 469 b
 Catharinus scripsit *Sanctuarium Bituricense* 236 f
 Cavalcantis *Ildebrandinus Prior Fratrum Prædicatorum* 250 e
 Cavreolus (*Elias*) scripsit historiam *Brixienensis ecclesiæ* 624 c
 Chamillart (*Stephanus*) *S. J. Operis nostri studio-*
sissimus misit ad nos monumenta *Abbatæ Saviniacensis*, et *Vitam S. Vitalis* 167 f et 168 a
 Cherubinus (*Laertius*) collegit quasdam *Romanorum Pontificum bullas* 306 b
 Childericus II rex *Franciæ* abbatem *monasterii S. Gregorii in Alsatia* quædam ad fiscum pertinentia concessit 202 b c
 Childulfus episcopus *Metensis* 207 f
 Chorier (*Nicolaus*) scripsit de *Antiquitatibus ecclesiæ Viennensis* 604 e
 Chramlinus in antiquis *Ebredunensium episcoporum catalogis* non reperitur 206 d
 Christianus dicitur fuisse pater *S. Amalbergæ virginis* 88 b
 Christophorus monachus mortem sibi a *S. Stephano Sabaita* prædici audit, sed non nisi serius intelligit 512
 † *Chunegundis* uxor *S. Henrici Imperatoris* 317 f
 Ciacconius (*Alphonsus*) scripsit historiam *Pontificum et Cardinalium* 11 c et 318 d
 Cisanus (*Joannes Baptista*) composuit hymnum de *S. Tuscanæ* vidua 824 b
 Clemens II Papa confirmat privilegia et immunitates *ecclesiæ Bambergensis* 739 et seqq.
 Clemens III Papa dicitur anno *MCLXXXVIII* canonizare *S. Ketillum confessorem* 231 f et 232 a
 Clemens IV Pontifex multum detulit doctrinæ et sanctitati *S. Bonaventuræ* 779 e et 783 c; quando obierit 784 a
 Clemens VIII Papa jussit *S. Petrum Igneum* depingi 208 a. Decrevit, ut de *S. Joanne Gualberto* fieret commemoratio in *Breviario Romano* 325 c d. *Indulgentiam* concessit visitantibus *Cavensem ecclesiam* 434 c d. Dicitur *Romæ* visitasse reliquias *S. Phocæ* 605 e
 Clemens X Pontifex permisit recitari *Officium proprium* de *S. Joanne Gualberto* 325 d. Concessit *indulgentias* in translatione *Crucifixi miraculose*, qui *S. Joanni Gualberto* caput inclinavit 433 b
 Clodovæus I rex *Francorum* a sancto *Renuigio* baptizatus 57 f
 Clodovæus II rex *Francorum* quando mortuus 68 f
 Clotarius Magnus rex *Francorum*, pater *Dagoberti* 57 f
 Clotarius III rex *Francorum* quando mortuus 68 f
 Cluverius (*Philippus*) geographus scripsit tractatum singularem de *Vindelicia et Norico* 200 b c d; item de antiqua *Italia* 282 b
 Coccius (*Jndocus*) affert diploma *Theoderici regis* in favorem *Benedicti abbatis monasterii Honauigiensis* 202 e
 Codinus (*Georgius*) *Curopolates* scripsit de ritibus *Græcis* 549 a d
 Cœlestinus III Papa *S. Joannem Gualbertum* sollemniter in *Sanctorum catalogum* retulit 321 d et seqq. Festum ejus celebrari jubet 323 e f. *Donationes* factas a *B. Hrosnata Teplensi cœnobio* confirmat 763 b c et 768 b
 Cointius (*Carolus*) auctor *Annalium Francorum* refutatur 65 f, 66 b, 215 et seq.
 † *Columbanus* abbas habuit *S. Sigisbertum* discipulum 227 b c d
 Colvenerius (*Georgius*) intricatam *S. Liberti* epocham enodare conatur 679 a b c
 Conradus Imperator favit nascenti *Ordini Vallumbrosano* 305 f

Conon <i>Perusinus episcopus</i>	108 f	Crombachius (<i>Hermannus</i>) S. J. <i>asserit corpora SS. Naboris et Felicis Coloniae non vero Mediolani quiescere</i>	272 a b	
Coppa (<i>Theophilus</i>) <i>abbas Susianæ Ordinis Vallumbrosani</i>	431 b	Croy (<i>Robertus de</i>) <i>episcopus Cameracensis accipit a Paulo IV Pontifice litteras, quibus permittitur translatio S. Ettonis</i>	667 c et 668 b, 53 et seq.	
Cocquyt (<i>Franeiseus</i>) S. J. <i>aliqua nobis misit de cultu S. Amalbergæ virginis</i>	79 f; item de S. Basino martyre	670 e	† Cunibertus <i>episcopus Coloniensis</i>	317 e
† Corentinus <i>episcopus Corisopitensis</i>	292 c d e f	Cunibertus <i>Longobardorum rex primum S. Joanne episcopo Bergomensi offensus, eum postea debito colit honore</i>	192 b	
Corius (<i>Bernardinus</i>) <i>scriptor Mediolanensis historiam suæ patriæ edidit</i>	272 b c	Cunihildis <i>uxor Henrici regis. Fuit filia regis Daniæ</i>	318 a et 333 f	
Corsellinus (<i>Thiberius</i>) <i>quasdam S. Joannis Gualberbi Reliquias Romam detulit</i>	326 d	Cuperus (<i>Martius</i>) <i>episcopus Chaldeonensis et suffraganeus Cameracensis</i>	54 e f	
Corte (<i>Hieronymus della</i>) <i>scripsit Italice historiam Verouensem</i>	823 a	Cusanus <i>ex ordine S. Domini Tyroleusis episcopus S. R. E. Cardinalis</i>	439 e d	
Cotovicus (<i>Joannes</i>) <i>Ultrajeetinus auctor Itinerarii Hierosolimitani</i>	451 d	Cyprianus <i>Aquileieusis patriarcha</i>	244 e	
Croisetus (<i>Joannes</i>) S. J. <i>nuper Lugduni edidit Gallice exercitia pietatis</i>	316 f			

D

D agilæ matronæ insignis pro fide triumphus sub Hunnerico rege	479 d	† Dionysiæ et Majoriei filii gloriosum sub Hunerico rege certamen	478 b c et 479 e
Dagninus (Petrus) Prior Camaldulensis	319 a	Ditmarus meminit de rebus gestis S. Heuriei imperatoris	685 d e. Quo anno obierit 711 d
Dagobertus rex Francorum	292 f et 293 c	Divæus (Petrus) scripist de rebus Brabanticis	61 e et 661 c; texuit miram S. Amalbergæ viduæ genealogiam 61 e f
Dagobertus episcopus Bituricensis	292 d	Dominicus abbas sancti Salvii a simoniæ male tractatur	341 a e
Daniel (Gabriel) S. J. Historiens Galliæ	679 e	Dompnena soror Egberti regis monasterium in Taneto insula ædificat	487 d e
Dauvin (Joannes) episcopus Namurcensis	662 f	Drogo Teruanensis episcopus ecclesiæ Messeniæensi dat immunitatem, qualem Bertfridus Ambianensis episcopus Corbeiensi ecclesiæ dederat	173 e
Dempsterus (Thomas) scripsit Menologium Scotticum	190 a	Ducæus (Fronto) S. J. edidit opera S. Joannis Chrysostomi	605 a
† Deodatus fuit S. Hildulfo cœvus	204 b c		
Dernbach (Petrus Philippus a) episcopus Bambergensis	692 b		
Desiderius Longobardorum rex dicitur traustulisse aliquas Reliquias filiorum S. Felicitatis	8 d		
Dionigi (Franciscus) Italice conscripsit res gestas S. Paterniani episcopi	283 c et 287 c		

E

Eberhardus <i>archiepiscopus Salisburgensis</i>	687 a e	a Romano Pontifice <i>canouizationem fratris sui Canuti martyris</i>	134 f
Eberhardus <i>Augustanus episcopus</i>	747 a	Ericus <i>cognomento Bonus rex Daniæ obiit in insula Cypro</i>	117 f et 118 a
Eberardus <i>Bavarus episcopus Bambergensis</i>	686 b	† Eskillus <i>episcopus prædicans fidem Christianam a Suceis martyrio coronatus est</i>	123 c et 125 b
Eborinus <i>episcopus Tullensis</i>	207 f	Eskillus <i>Wiburgensis episcopus tempore S. Ketilli confessoris</i>	230 c et 232 a d e
Edburga <i>abbatissa S. Mildredam, cui successerat, sepeliri curat</i>	493 f	Ethelbertus <i>rex multam habuit Sanctorum progeniem</i>	489 c d
Eduardus <i>rex bonis Minstrei inhians terretur a S. Mildreda</i>	496 et seq.	Eugenia <i>abbatissa fuit neptis B. Othiliæ</i>	202 f
Egbertus <i>redimit parricidium fratrum Dompnenæ, eedendo fundum monasterio construendo in Taneto insula</i>	487 d	Eugenius III <i>Pontifex Henricum Imperatorem catalogo Sanctorum adscripsit</i>	686 et seq.
Egilbertus <i>Bambergensis Episcopus promovit canouizationem S. Henrici imperatoris</i>	686 b c	Eugenius IV <i>Papa Petrum de Monte Brixiensem episcopum creavit, et in Galliam delegavit</i>	183 f
† Egilo <i>abbas Prumiensis</i>	294 e et 295 c	† Eulogius <i>scripsit Memoriale de Martyribus Cordubensibus tempore Maurorum</i>	220 b
Elias <i>Patriarcha Hierosolymitanus quando vixit et mortem subierit</i>	503 c d et 513 a	Eusebius (<i>Pamphilus</i>) <i>Cæsareæ episcopus in Historia ecclesiastica describit statuam ab Hæmorrhoïssa Evangelica Christo erectam</i>	261 f et 262 a b
Elstanus <i>abbas S. Augustini Cantuariæ a Knuto bona Minstrei obtinet, atque una S. Mildredæ corpus</i>	494 et seq.	Eusebius <i>episcopus Mediolanensis</i>	624 e
Emebertus sen Ablebertus <i>Cameracensis episcopus filius fuit S. Amalbergæ</i>	62 d et seq.	Eustathius <i>episcopus Lyddæ</i>	556 a d
Epiphanius <i>Patriarchis Gradensibus ab Ughello accensetur</i>	246 b	† Eustorgius <i>dicitur corpora trium SS. Magorum Mediolanum adduxisse</i>	272 c et 273 a
Eppenauer (<i>Joannes Franeiscus Xaverius</i>) <i>archivarius Bambergensis</i>	688 e	Eustratius <i>S. Stephani Sabaitæ discipulus</i>	502 f
Erardus vel Eberardus <i>alias etiam Arionardus frater S. Hildulfi episcopi Ratisponensis</i>	200 f, 201 a, 212 e f et 214 c; <i>construxit ecclesiam in honorem sancti Apri confessoris</i>	Eyl (<i>Jacobus van</i>) S. J. <i>Reetor collegii Lovaniensis</i>	663 f
Ericus <i>Olavo in regno Daniæ succedit</i>	134 e; <i>petit</i>	Eyselin (<i>Joannes</i>) S. J. <i>habuit concionem in honorem B. Andreæ pueri a Judæis interfecti</i>	443 b
		Eva <i>appellatur mater S. Amalbergæ virginis</i>	88 b

F

- F**abius (*Bernardinus*) *Pharensis antistes* 624 f
Farabertus abbas *Prumiensis* 295 c f
† **F**austi *celebris basilica* 473 a et 474 f
Faynus (*Bernardinus*) *scripsit Martyrologium Bri-*
xianæ ecclesiæ 183 e, 234 c, 624 c et 625 a
Ferdinandus *Rex Siciliae petit canonizationem S.*
Bonaventuræ 794 a et 795 e
Ferrarius (*Philippus*) *hallucinatur in assignando*
situ oppidi Lætiensis 47 b. *Alius ejusdem au-*
ctoris error 269 c
Fidantius (*Joannes*) *pater S. Bonaventuræ* 804 d
Fide (*Josephus de*) *disponit Officia Basilicæ Vati-*
canæ 456 e
Fitzsimon (*Henricus*) *texuit Catalogum sanctorum*
Hibernorum 190 f
Flamma (*Galvanus*) *scriptor Mediolanensis* 272 b
Flemingus (*Patricius*) *composuit commentarium*
S. Columbani 227 b
Floravantes (*Felix*) *abbas Pistorii Ordinis Val-*
lumbrosani 431 b
Floravantes (*Martinellus*) *auctor operis cui titulus*
Roma sacra 504 d
Florentinius (*Marius*) *edidit Origines Hetruscæ*
pietatis, posthnum parentis sui opus 247 a
Fornerus (*Fredericus*) *suffraganeus Bambergensis*
narrat singulares favores, intercessione S. Hen-
rici duobus episcopis præstitos 743 b
Foroliviensis (*Aurelius*) *sacellum S. Joannis Gual-*
berti eleganter exornavit 325 d
Fortunatus *episcopus Pictaviensis scripsit Vitam*
S. Martini 239 a
Fortunatus abbas *Medianensis monasterii admini-*
strationem suscepit a Carolo Magno 205 c e
Fortunatus *hæreticus* 244 e f
Fortunius (*Augustinus*) *scripsit historiam Camal-*
dulensem 319 e
Franchius (*Didacus*) *copiose scripsit gesta S. Jo-*
annis Gualberti 301 f
Franciottus (*Cæsar*) *scriptor Italus* 248 c
B. **F**ranciscus *Fabrianensis composuit naviam*
Leoninam in funere S. Bonaventuræ 784 c
Franciscus *Brixienensis episcopus* 8 d
Franciscus *Bambergensis et Herbipolensis episco-*
pus 692 c
Fredericus *Ænobardus Imperator expugnavit Me-*
diolanum 271 c 272 a et 273 c
Fredericus II *Imperator, ecclesiæ hostis in concilio*
Lugdunensi declaratur 805 c
Fredericus *Rex Romanorum petit S. Bonaventuræ*
Canonizationem 794 a et 795 e
Fremaut (*Benignus*) *Belgice collegit et illustravit*
Vitas sanctorum Ordinis S. Francisci 164 b
† **F**rigdianus *Luçæ in Tuscia habet ecclesiam sibi*
dedicatam 252 f
Frisildis *abbatissa Parthenonis Messeniensis obiit*
anno MLXXV 173 f
Froterius *Pictaviensis episcopus transtulit corpus*
S. Cypriani 184 a

G

- G**abriel *Eystettensis episcopus* 691 e
Galesinius (*Petrus*) *scripsit Vitam S. Bona-*
venturæ 786 f, 787 d, 801 et seqq. *Varios in*
ea committit parackronismos 810 f et 811 a b
Galettus *ecclesiæ Fanensis canonicus aliqua suppe-*
ditavit monumenta, quæ spectant ad S. Paternia-
num episcopum 283 et seqq.
Galiardus (*Paulus*) *elegantissimis typis nuper edi-*
dit opera S. Gaudentii 625 d
Gallonius *auctor Historiæ sanctarum Virginum*
Romanarum 28 b
Gamans (*Joannes*) *S. J. multa monumenta suppe-*
ditavit ad Acta Sanctorum 276 c et 687 b
Gandavensis (*Heuricus*) *laudat doctrinam S. Bo-*
naventuræ 802 d
Gansman (*Heuricus*) *cænobita Truuchiniensis ex*
Ordine Præmonstratensi 670 e
Garibaldus *Dux Bojoariorum* 200 b f et 203 c
Gazetus (*Guilielmus*) *scripsit Historiam ecclesiasti-*
cam Belgii 163 f
Gebehaldus, *Gebehardus vel Gebhardus Constan-*
tiensis episcopus 159 f et 160 d
Geisserus (*Georgius*) *abbas Villinganus misit Ma-*
billonio Vitam S. Udalrici eademque transmisit
ad P. Papebrochium 146 d e
Gelasius I *Papa laudat S. Eugenium Carthagiuen-*
sem episcopum 464 b
Gelenius (*Ægidius*) *in sua Colonia supplice memi-*
nit de SS. Nabore et Felice martyribus 271 a.
Idem composuit opus de magnitudine Coloniae
Agrippinensis 271 b c
Gennadius *in catalogo de illustribus scriptoribus S.*
Eugenii Carthaginensis meminit 467 e f
Gensericus *Wandalorum rex quando mortuus* 472 c
Gentius (*Antonius*) *scriptor variarum Legendarum*
in Rubea-Valle 666 e
Geraldus seu Gerardus, *Giraldus et Geroldus*
Ostiensis episcopus 150 e f. *Perperam confundi-*
tur cum Girardo Engolismensi episcopo 151 a
Geraldus de Abbatis-Villa *mordax Mendicantium*
Ordinum oppugnator 783 f
† **G**erardus *abbas plurium cænobiorum* 637 e
Gerardus *episcopus Florentinus, postea electus Pon-*
tifex sub nomine Nicolai II 304 f
Gerardus *episcopus Lucensis* 321 b
Gerardus *monachus Vallumbrosanus, cujus occul-*
tum peccatum S. Joannes Gualbertus divinitus
cognoscit 338 c
Gerbertus *episcopus Remensis in catalogo episcopo-*
rum istius ecclesiæ non reperitur 206 d
† **G**ermanus *episcopus Autissiodorensis fuit magi-*
ster S. Sabini 181 b d e et 188 d
Gerso (*Joannes*) *impense laudat doctrinam S. Bo-*
naventuræ 779 c d e, 802 d et 813 a b
† **G**ertrudis *velata est a S. Authberto* 63 c
Gianfiglazzis (*Bernardus de*) *abbas Vallumbrosa-*
mus 365 a, 366 b et 368 c
Giffard (*Walterus*) *episcopus Eboracensis* 783 d
Gillemanus (*Joannes*) *canonicus Regularis Ru-*
bicæ Vallis auctor variarum Legendarum 666 e
Girila *Arianus pseudo-episcopus* 472 e
Gisela *soror S. Henrici, et uxor S. Stephani Re-*
gis Hungariæ 703 d
Gisla *uxor Conradi Imperatoris* 317 e f
Gisloaldus *episcopus Virduensis* 207 f
Gisulfus *princeps Salernitanus* 436 b et 437 c
Giussanus (*Joannes Petrus*) *presbyter Mediola-*
neus auctor Vitæ S. Caroli Borromæi 228 e f

Gocelinus

- Gocelinus monachus conscripsit translationem S. Augustini episcopi Cantuariensis 9 b
 Godefridus Pantaleonita monachus, sic cognominatur a monasterio Coloniensi S. Pantaleonis, scripsit exactissimos Annales 274 c d
 Gonzaga (Franciscus) Cardinalis Mantuanus 794 c
 Gonzalez Mendoza (Petrus de) Granatensis archiepiscopus 8 e
 Gotfridus Viterbiensis asserit virginitatem S. Henrici imperatoris 697 e et 759 b c
 Gothofredus (Jacobus) heterodoxus auctor dissertationum Philostorgianorum 265 et seqq.
 Gotifredus alias Godefredus Dux Tusciæ, et fautor Simoniacorum 341 c e
 Gotschalculus (de Alevelde) Scleswicensis ecclesiæ antistes 229 f
 Grandus (Guido) composuit dissertationes Camaldulenses 316 d. Ejus opinio quædam examinatur et refellitur 322 et seqq.
 † Gregorius Agrigentinus episcopus 503 f et 504 a
 † Gregorius Magnus homiliam habuit de laudibus S. Felicitatis 5 f, 7 e f et 8 a b
 † Gregorius VII Pontifex maximus, antea dictus Hildebrandus 297 e, 298 c d e f et 341 c e
 Gregorius IX Papa oratorium SS. Rufinæ et Secundæ concessit episcopo Portuensi 27 d e. Misit Franciscanos Constantinopolim ad tollendum schisma Græcorum 804 f
 † Gregorius X Pontifex S. Bonaventuram in Cardinalium numerum cooptavit 784 a, 791 a, 795 c et 798 f; interest ipsius exequiis 784 c
 Gregorius nobilis Aquileiensis, ad fidem Christianam convertitur 243 d e f
 Gregorius abbas Passinianensis promovit canonizationem S. Joannis Gualberti 321 et seqq.
 † Gregorius abbas Ultrajectinus 674 d
 † Gregorius Spoletanus Coloniam Agrippinam translatus honoratur 271 a b c
 Greuber canonicus regularis Augustanus auctor operis cui titulus: Alimenta pietatis Augustiniana 232 a
 Grimoaldus rex opera S. Joannis episcopi Bergomensis ab Arianismo revocatus 192 d e f
 Guala legatus Pontificius 250 b c d
 Gualbertus fuit pater S. Joannis fundatoris Ordinis Vallumbrosani 327 f
 Guala (Jacobus) conscripsit opus, cui titulus Sanctuarium Papiense 9 e
 Gualterius (Joannes) scripsit Chronicon Chronicorum 318 f
 Guarinonius (Hyppolitus) librum edidit de martyrio B. Andreæ pueri a Judæis occisi 438 f
 † Gudila fuit filia S. Amalbergæ 62 d et seqq.
 Guerrini (Martinus Antonius) canonicus Bergomensis multa nobis suggessit de S. Joanne episcopo Bergomensi 191 f
 Guidiccionius (Alexander) episcopus Luceusis, et comes Imperialis 252 e
 Guido de Laon Caneracensis episcopus 53 d
 Guilielmus Princeps Thuringiæ 716 d
 Guilielmus Bavarus Hollandiæ et Hannoniæ comes 639 d
 Guilielmus de sancto Amore hæreticus mendicantium Ordinum oppugnator 782 e, 810 c et 812 d
 Guilielmus episcopus Tornacensis festum S. Amalbergæ virginis Gandavi celebrandum decernit, et ea occasione quadraginta dierum indulgentias concedit 80 a b c
 Guilielmus Lacensis episcopus 252 a
 Guillimannus (Franciscus) composuit Commentarium de episcopis Argentinensibus 206 d; item librum de rebus Helvetiæ 227 d
 † Gundebertus Senonensis episcopus, fuit Senoniensis cænobii conditor 208 c
 Gurnez (Joannes Antonius a) scripsit de rebus Mechliniensibus 675 b c
 Guntabundus rex Wandalorum in Africa an fuerit persecutor 466 et seqq.

H

- Hagecius (Wenceslaus) historicus Bohemus 765 a
 Hagen (Gothardus) composuit rhythmum Germanicum de bellis Coloniensibus 274 d
 Haimo alias Haymo Anglus quartus Minister generalis Ordinis Franciscani 811 d et 813 b
 Haraldus rex Daniæ mites et gratas populo Danico leges condit 124 f
 Harduinus Dux Longobardorum 717 b c. Henricum fraude circumvenit 717 e f; devincitur 720 d e
 Harts (Hieronymus) pastor Burghtensis prope Antverpiam 631 f
 Harvengius (Philippus) abbas Bonæ spei 629 f
 Helias Patriarcha Aquileiensis 239 b et 244 e
 Helias Patriarcha Hierosolymitanus 503 c et 513 a; captivus in Perside 511 a; in suam cathedram restituitur 512 c f
 Helias Assisiensis secundus Minister Generalis Ordinis Franciscani 811 d
 Heliottus scripsit de Ordinibus Religiosis 822 f
 Henricus episcopus Wirceburgensis 705 b c
 Henricus episcopus Viridunensis 706 f
 Henricus Leodiensis episcopus 274 c
 Henricus episcopus Pragensis 765 b
 Henricus episcopus Lucensis 239 a et 250 b d
 Henricus filius Conradi Imperatoris conjuxque Cunehildis 317 e f, 318 a, 332 d et 333 f
 Henricus II Imperator speciali constitutione privilegia ecclesiæ Bambergensis confirmat 742 c d e
 Henrico III Romanorum imperatori cognomento Nigro quam carus fuit S. Udalrici pater 147 e
 Heraclius Imperator recepit a Chosroe Persarum rege lignum S. Crucis 203 d
 † Herculani episcopi et martyris reliquiæ in antiqua Cathedrali ecclesiæ Perusina quiescunt 108 e
 Heribertus dicitur primus Wiburgensis ecclesiæ episcopus 232 e
 Herimannus vel Hermannus episcopus Volaterranus 341 d e; epistolam accipit a S. Joanne Gualberto 308 a 339 et seqq.
 Herizo discipulus S. Joannis Gualberti fundatoris Ordinis Vallumbrosani 330 b et 331 c
 Hermannus episcopus Brixienensis 687 a e
 Hermolaus Venetus Veronensis episcopus 827 f
 Hertsworm (Arnoldus) S. Amalbergam Sustensem ab homonymis Tamisiensi et Lobiensi operose distinguit 72 c
 Hesso vel Hasso monasterium Ordinis Cluniacensis in Brisgoia ædificari jubet, cui præficitur S. Udalricus 155 d e
 † Hesteriæ quandonam corpus Bergomi inventum et translatum fuit 194 et seqq.
 Heyndrix vel Henricius (Jacobus) Vitam S. Amalbergæ virginis Belgice conscripsit 77 b et 81 a
 Hezelo S. Henrico rebellis 718 f et 719 b c d; penitentia ductus se illi submittit 720 b c
 Himiltrudis nuptiæ cum Carolo Magno 83 d et 85 b

- Hofmannus scripsit *Annales Bambergenses* 698 e
 Holstenius (*Lucas*) composuit *animadversa ad Martyrologium Romanum* 605 e
 Holvoet (*Joannes Baptista*) S. J. multum contulit ad illustranda *Acta S. Ragenulfæ* 663 c f
 Honestus episcopus *Perusinus* 108 c e
 Honorius Papa epistolam dirigit ad episcopos per *Venetiam et Istriam constitutos* 246 d
 Honorius III Pontifex Maximus, *Ordinem S. Francisci* comprobavit 804 d e
 Hospinianus (*Rodolphus*) hæreticus composuit *opus de origine monachorum* 300 b
 Hubertus Cardinalis *S. Ruffinæ* 318 a et 352 a c
 Huebaldus monachus *Elnonensis* 629 f
 Hufses (*Fredericus ab*) episcopus *Bambergensis* construxit sacellum in honorem *S. Henrici imperatoris* 759 f
 Hugo Viromandensis in *catalogo episcoporum Remensis ecclesiæ* non reperitur 206 d
 Hugo Flaviniacensis conscripsit *Chronicon Verdunense* 298 f
 † Hugo abbas erga *S. Udalricum Confessorem* suum discipulum cæcitate percussus magna commiseratione movetur 161 b c
 Hugo abbas *Gemeticensis* 631 a
 Humbertus monachus *monasterii Medianensis* postea *S. R. E. Cardinalis* rhythmicè composuit *laudes S. Hildulfi* 210 c
 Humbertus *Herbipolensis* episcopus reliquias in *ecclesia parthenonis Holckerichæ* deponit 462 e
 Hunaldus *S. Udalrico* adversarius 152 c d e
 Hundius auctor *historiæ Salisburgensis ecclesiæ S. Hildulfum* natione *Scotum* asserit 200 a
 Hunerici *Wandali Catholicorum* persecutoris in *consanguineos* crudelitas 472 b c d
 † Hunfridus monachus *Prumiensis* ac deinde episcopus *Teruanensis* 294 b
 Hunoldus *Aquitaniæ dux* 83 d, 94 et 95 c

I

- I demberta abbatissa *S. Andreæ* 321 a
 Ildebrandus episcopus *Florentinus* templum *S. Miniatis* restauravit 303 d
 Inchoffer (*Melchior*) S. J. scripsit *Vitam S. Henrici imperatoris* 695 c. Obiit *Mediolani* anno MDCXLVIII 695 d
 Ingenuinus Præpositus xv *monasterii Wilthinensis* primus infulatus abbas 438 e et 439 d
 Innocentius III festivitatem *S. Joannis Gualberti* fundatoris *Ordinis Vallumbrosani* solenniter celebrari jubet 324 b c
 Innocentius IV Pontifex concessit *indulgentias* visitantibus *Reliquias S. Phocæ* 604 e f
 Innocentius V Pontifex laudat mores *S. Bonaventuræ* 802 c
 Innocentius XI jussit recitari officium *S. Joannis Gualberti* sub ritu duplici 325 a
 † Isidorus *Hispalensis* episcopus auctor *brevis historiæ Wandalicæ* 466 f
 Itta *S. Hillari* abbatissa juvit nascentem *ordinem Vallumbrosanum* 305 f, 306 f et 330 c f
 Iwanus Comes *Alostanus* 669 f

J

- † Jacobi martyr *Bergomensis* reliquiarum quando inventæ et translatae sunt 194 f et seq.
 Jacobus episcopus *Fesulanus* 317 e f et 320 f
 Jacobus *Tullensis* episcopus dicitur assignasse *Hildulfo* locum secessui aptum 201 b, 203 c et 212 c
 Janningi (*Conradi*) S. J. hagiographi *elogium historicum*. § I. P. Janningi natales, educatio, studia tum in seculo tum in Societate, accessus ad *Museum Hagiographicum* 1°. § II. P. Janningi labores *Antverpiæ*, *Theologia Romæ* audita, sacerdotium, itinera per *Italiam*, reditus in *Belgium* 2°. § III. S. Janningi iter in *Bohemiâ* et *Austriam* ejusque fructus 3°. § IV. Quid egerit P. Janningus ex *Austria* redux et nova ejus expeditio *Romana* 4°. § V. P. Janningus, abrogata sacræ *Inquisitionis Toletanæ* censura veteri, novum ejusdem decretum obtinet *Operi nostro perhonorificum* 5°. § VI. P. Janningi labores *Apostolici* et *litterarii* 7°. § VII. P. Janningi virtutes ac pia exercitia 8°. § VIII. Postremus ipsius morbus, patientia, obitus 9°
 Jansenius (*Cornelius*) primus *Gaudensis ecclesiæ* episcopus 670 e f
 Januarius *Zaterensis* episcopus in *Numidia* 467 f
 Jesi (*Bonaventura de*) Vicarius *Ministri Generalis* in *Ordine S. Francisci* 813 c
 Joannes V summus pontifex 195 f
 Joannes XIX Pontifex in suo diplomate meminit de *basilica SS. Rufinæ et Secundæ* 27 f
 Joannes XXII papa, dicitur approbasse mutationem habitus *Fratrum Minorum* a *S. Bonaventura* introductam 782 f
 Joannes Baptista episcopus *Lucensis* tempore *luis solennem* cum *Reliquiis S. Paulini* supplicationem instituit 253 b
 † Joannes (*Camillus Bonus*) episcopus *Mediolanensis* *S. Joannis Bergomensis* in laboribus apostolicis adjutor 192 c d f
 Joannes (*de Rupella*) magister fuit *S. Bonaventuræ* doctoris 781 d et 809 d
 Joannes Melchior episcopus *Domitiopolitanus* et suffraganeus *Bambergensis* 759 e
 Joannes Diaconus meminit de altari *SS. Virginum et Martyrum Rufinæ et Secundæ* 27 c d. Scripsit *vitam S. Gregorii* 538 b e
 Joannes germanus frater *S. Hildulfi*, fuit etiam ejus discipulus 212 e
 Joannes Andreas episcopus *Perusinus* 108 e
 Joannes archiepiscopus *Arelatensis* 781 b
 Joannes episcopus *Florentinus* 324 c
 Joannes episcopus urbis *Charachmoborum* 518 e
 Joannes episcopus urbis *Tiberiadis* 527 b e
 Joannes episcopus *Pragensis* 771 f
 Joannes abbas *sancti sepulchri de Astino* 195 d
 Joannes III abbas *Wilthinensis* 439 d
 Joannes Christophorus episcopus *Eystettensis* accepit reliquias *Hertfeldenses* 461 et seqq.
 † Joannes Damascenus *S. Stephani Sabaitæ* fuit patruus 499 f
 Joannes cognomine Parens primus post *S. Franciscum* Minister generalis totius *Ordinis Franciscani* 811 d
 Joannes *Parmensis sextus Minister Generalis Ordinis S. Francisci* 782 c d et 811 d e

Joannes Patriarcha Aquileiensis	727 a	Julianus Apostata subvertit imaginem Salvatoris, ab Hemorrhoida erectam, cujus loco suam erigit, quæ fulmine dejicitur	262 b c et 265 f
Joannalius (Joannes) composuit lectiones S. Joannis Gualberti Romano Breviario insertas	319 c	Julius II Papa privilegia Ordini Vallumbrosano a suis decessoribus concessa confirmat	306 b
Jorius (Placidus) abbas Passinianus Ordinis Val- lumbrosani	431 b	Justinianus Imperator Daram urbem Mesopotamiæ ad limitem Persicum munit	485 b
Josephus Patriarcha Constantinopolitanus interfuit concilio Lugdunensi	817 e	Justus Viennensis episcopus fertur accepisse litteras a Pio I pontifice	171 f
Julianus de Rovere S. R. E. Cardinalis protector Ordinis sancti Francisci	785 d, 794 c et 819 f		

K

K eppler (Laurentius) S. J. Provincialis Ger- maniæ superioris	695 f	Knutus rex Angliam occupat	494 b c
Kinton (Godefridus de) episcopus Eboracensis	783 d	Kohel (Sigismundus) edidit Vitam B. Hrosnatæ martyris	761 d et 770 a

L

L abbeus (Philippus) S. J. præter multa alia Chronologiam historicam edidit	310 d	Leopoldus archidux Austriæ ac comes Tyrolen- sis	443 c
Lætus discipulus S. Joannis Gualberti fundatoris Ordinis Vallumbrosani	330 d et 331 c	† Leutfredi reliquiæ asportatæ ad monasterium S. Germani de Pratis	587 b c
† Lambertus episcopus Leodiensis quando marty- rio coronatus	84 b et 85 a	Liebzio archiepiscopus Bremensis	716 d
Lambertus episcopus Bambergensis	687 b c	† Lietbertus Cameracensis episcopus	636 b
Lambertus episcopus Florentinus monasterio S. Miniatis donationem quamdam fecit	303 e	Limburg (Georgius a) Bambergensis episcopus ac- cipit litteras ab Adolfo episcopo	691 f
Lancinius (Nicolaus) S. J. sanctæ Margaritæ ali- cujus reliquias defert Telezium in Moravia	447 f	Liutfridus dux fraterque ejus Eberhardus Comes Honaugiense monasterium locupletat variis dona- tionibus, quas charta confirmat	202 e f
† Landbertus abbas Fontanellensis	68 e	Liutwinus episcopus Trevirensis	207 a
† Landrada potuit fuisse magistra S. Amalbergæ virginis	84 b c	Locatellus (Eudoxius) Italice edidit Vitam S. Joannis Gualberti	301
† Landricus ex episcopo Meldensi dicitur fuisse factus abbas Altimontensis	637 e	Locrius (Ferreo) qui scripsit chronicon Belgi- cum, B. Pacifici meminit	162 b
Lanfrancus an S. Mildredam transtulerit ad eccle- siam S. Gregorii	490 d et 493 a	Longus (Franciscus) scripsit Breviarium Chrono- logicum	318 e
Lapinius (Victorius) abbas S. Christinæ Ordinis Vallumbrosani	431 b	Lor (Dominicus) abbas Wiltkinensis	443 c
Lazius (Wolfgangus) profert diploma Theoderici in favorem monasterii Ebersheimensis seu Novien- tensis	202 c	Lotharius Imperator confirmat donationem Argen- toratensi S. Stephani monasterio factam	202 d e
Leibnitius (Godefridus Guilielmus) imperfectum reliquit in sua nupera editione Chronicon Dit- mari 694 e f. Immerito S. Henrici virginitatem vellicat	697 et seqq.	Lotharius Imperator, postea monachus	294 c
Leo V Papa concessit corpus S. Alexandri Goz- perto episcopo	18 f et 19 a	Louwius (Petrus) collector Natalium Sanctorum Belgii	64 c et 484 c
Leo IX Papa agit in diplomate de privilegiis et pallio episcopi Bambergensis 740 c d e. Venit in Germaniam, et confirmat ecclesiæ Bambergensis privilegia 740 et seq. Decrevit, ut Vita S. Deo- dati Nivernensis episcopi in ecclesia legeretur 204 a. A S. Joanne Gualberto fundatore Ordinis Vallumbrosani excipitur	333 a, 334 a et 352 d	Lucius II summus Pontifex	504 d
Leo abbas monasterii S. Miniatis	303 e	Ludewig (Joannes Petrus) nuper edidit scriptores rerum Bambergensium	750 f
Leo Marsicanus affirmat, S. Henricum servasse virginitatem	697 e	† Ludgerus scripsit Vitam S. Gregorii Traje- ctensis	673 c
Leodegarius archiepiscopus Bituricensis	307 d	Ludolfus (Jobus) Fastos Copticos scripsit	235 b
Leofrīma ultima Minstrei abbatisa a Danis capi- tur	494 b	Ludovicus Imperator	321 b
† Leonides pater Origenis fuit martyr	617 c	† Ludovicus rex Galliæ misit quasdam Reliquias ad monasterium Vallumbrosanum	326 e f
Leontius scriptor Vitæ S. Stephani	503 a, 504 et seqq.; quando ad eum ut discipulus accesserit 503 b, 549 et seqq.; diversus videtur ab auctore Vitæ S. Gregorii Agrigentini	Ludovicus VIII Galliæ rex quando obierit? 788 a Ludovicus Rex Galliæ petit canonizationem S. Bonaventuræ	794 a et 795 e
Leopoldus I Imperator	444 e	Ludovicus de Ambasia episcopus Albiensis trans- fert reliquias S. Eugenii	436 b
		† Lupicinus episcopus Lugdunensis fuit decessor S. Viventii	290 c
		† Lupus episcopus Tricassinus	183 b et 188 d
		Lupus Vasconum dux	95 c
		Lupus Ferrariensis epistolas quasdam scripsit ad S. Ansaldum abbatem Prumiensem	295 a e f
		Lupus (Christianus) eremita Augustinianus refel- latur	313 f et 314 a b
		Luytens (Thomas) multa misit ad P. Bollandum de S. Ettone episcopo et aliis	49 e et 66 e

M

- M**abillonius (*Joannes*) retractat quædam, quæ in *Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti seculo primo de S. Paterno scripta fuerant* 46 a
- Macarius Magnesius scriptor seculi tertii aut quarti 261 c
- Macarius Patriarcha Hierosolymitanus 504 b
- † Madalberta fuit tertia abbatisa cænobii Malbodiensis 64 f
- Madaluinus abbas Medianensis Sindraberti germanus et successor 205 d e
- Madelgarius cognomento Vincentius in *Vita S. Ettonis* dicitur fuisse natione Hibernus 58 a e
- Major (*Joannes*) meminit de *S. Drostano* 190 c
- Malela (*Joannes*) historicus parvi pretii 264 b c d
- Manasses episcopus Remensis in catalogo episcoporum istius ecclesiæ non reperitur 206 d
- Maphæus (*Celsus*) scripsit *Vitam S. Tuscanæ viduæ* 323 et seq.
- Marcellus episcopus Bononiensis 288 c
- † Marcus evangelista an fuerit primus Aquileiensis episcopus 239 f et 240 a
- Marianus Scotus auctor *Vitæ S. Meinweri* 711 e
- Marsicanus (*Leo*) *S. R. E. Cardinalis episcopus Ostiensis auctor Chrouici Casinensis* 697 e
- Martianus Imperator falso narratur fuisse Christianorum persecutor 182 f et 183 a
- Marewardus abbas Prumiensis 295 a
- Maria Christierna Fernandi II soror 439 e
- Martene (*Edmundus*) collector *Anecdotorum* 199 a
- Martianus patriarchis Gradensibus accensitur 246 b
- Martinus V Pontifex aliqua dedit ecclesiæ Fanensi propter *S. Paternianum* 288 a
- Martinus abbas Wilthinensis misit ad nos varia monumenta spectantia ad *B. Andreæ puerum a Judæis occisum* 439 a, 444 e et seq.
- Martinis (*Octavianus de*) habuit orationem de laudibus *S. Bonaventuræ* coram summo Pontifice et *S. R. E. Cardinalibus* 776 f, 780 e, 788 et seqq.
- Martinus (*Joannes*) *S. J.* scripsit quædam de *S. Rumoldo* 678 d
- Martinus (*a Seekendorff*) *Herbipolensis suffraganeus* 690 b
- Martyrius suadet *S. Stephano Sabaitæ vitam mixtam ex eremitica et cænobitica* 505 b. *Moritur in magna sanctitatis existimatione* 505 c
- Mathildis Comitissa Ordinem Vallumbrosanum defendit ac laudat 306 d
- Masini (*Paulus*) scripsit librum, cui titulus est *Bononia perlustrata* 288 c
- Massutius (*Thomas*) autor *Vitæ S. Pauli* 452 e
- Maternes (*Judocus de*) antea gubernator Montensis, Ordinem Minoritarum ingressus est 163 d
- † Maternus Mediolanensis episcopus 273 b
- Matthæus abbas *S. Trinitatis ex Ordine Vallumbrosano* 406 a
- Matthias Rex *Hungariæ* postulat canonizari *S. Bonaventuram* 794 a et 795 e
- Mauzulus (*Nicolaus*) auctor *Legendæ de S. Justina et sociis* 459 b
- Maximilianus I Imperator dicitur templum ædificasse in honorem *B. Andreæ pueri a Judæis occisi* 442 f
- Maximilianus dux *Bavariæ* accepit reliquias *Hertfeldenses* 462 a
- † Maximini Trevirensis episcopi reliquiæ in ecclesia Medianensi quiescunt 209 b
- Mayr (*Andreas*) abbas Wilthinensis 438 f
- Mediabarba Tenzo pater Petri Florentini episcopi, qui Simoniacam filii sui promotionem imprudenter prodidit 312 f
- Medices (*Carolus*) Cardinalis Tuscanus fuit protector Ordinis Vallumbrosani 307 a
- Medices (*Laurentius*) eruditorum virorum mæcenas 364 a d
- Meibomius (*Henricus*) auctor libri cui titulus *Rerum Germanicarum* 8 c
- Melchior (*Otto*) episcopus Bambergensis ornavit sepulcrum *S. Henrici* 690 a d
- Meliorottus (*Petrus*) abbas titularis et eremita Cellarum Vallis Umbrosæ 431 b et 432 f
- Meliorius (*Alexius*) abbas *S. Trinitatis Florentiæ ex congregatione Vallumbrosana* 431 b
- Melior eremita Vallumbrosanus 364 f et 366 a
- † Meinwercus episcopus Paderbornensis 317 f
- Merula (*Georgius*) scriptor Mediolanensis et Tritani Calchi magister 272 b
- Meursius (*Joannes*) typis edidit *Acta S. Canuti Regis et martyris* 118 b
- Michael abbas Vallumbrosanus 364 f et 366 b
- Michael Comnenius Palæologus Græcorum Imperator non assistit concilio Lugdunensi, quamvis id asserat Galesinius 817 e et 819 b
- Michael puer a Judæis occisus 438 b
- Milanesius (*Blasius*) abbas Vallumbrosanus vulgo putatur auctor *Vitæ Gualbertinæ a Surio editæ* 301 f. Mutari jussit colorem vestium in congregatione Vallumbrosana 306 e
- † Milburga parthenonis Wenlocensis abbatisa 489 f
- Milo in archiepiscopatu Trevirensi dicitur fuisse decessor *S. Hildulfi* 201 b et 207 a b
- Mindria (*Jacobus*) monachus Vallumbrosanus scripsit chronicon 324 c
- † Moakus vix est notus 585 f
- Modoaldus episcopus Trevirensis 207 a
- Monte (*Petrus de*) episcopus Brixienensis creditur ex Gallia in Italiam attulisse Officium SS. Savini et Cypriani 182 c et 183 f
- Morigia (*Paulus*) historiam Religionum composuit et edidit 307 f
- Moringus (*Gerardus*) edidit compendium *Vitæ S. Liberti* 676 a
- Mossu (*Franciscus*) *S. J.* Rector collegii Cœnipontani 443 d
- Mundbrott (*Gualterus*) *S. J.* Assistantis Germaniæ munere fungitur 692 c
- Murerus auctor *Helvetiæ sanctæ* 228 a
- † Murittæ Diaconi et aliorum Catholicorum pro fide certamina 479 f et 480
- Mutius (*Marinus*) scripsit de sanctis Bergomensibus ecclesiæ 195 e

N

- N**erlius (*Franciscus*) archiepiscopus Florentinus abbatibus mitræ usum permittit 430 c
- † Nicolaus Myrensis episcopus invocatur a nautis periclitantibus 607 a

Nicolaus

- Nicolaus II *Papa Senis in Tuscia electus* 298 d
 Nicolaus IV *summus Pontifex* 195 d
 Nicolaus V *Pontifex canonizavit S. Bernardinum ordinis S. Francisci* 820 a
 Nicolaus Aragonensis *Cardinalis collegit gesta Pontificum Romanorum* 298 d
 Nicolaus frater S. Canuti, cui *Ælnothus Vitam a se scriptam dedicavit* 121 et seq.; eo regnante natus S. Ketillus 230 e, 231 f et 232 d
 Nicolaus episcopus Cameracensis dedit diploma in favorem Abbatie Latiensis 52 a h c; assistit translationi capitis S. Vincentii 634 f; ejusdem cultum propagat 635 c e f
 Nicolinus (Averardus) abbas Vallumbrosanus anno MDCXXXVII novam et magnificam monasterii fabricam exstruxit 305 e
 Nolfi (Vincentius) scripsit *Italice Vitam S. Pater-niani* 282 f, 283 c et 287
 Nonnosius Mompergensis *cænobii custos scripsit Vitam S. Henrici Germanice* 693 e
 Novarinus (Aloysius) scripsit *Italice Vitam S. Tuscanæ viduæ* 823 a
 Numerianus episcopus Trevirensis 207 a
 Nythardus episcopus Bambergensis singulares a SS. Henrico imperatore et Cunegunde favores impetravit 743 et seqq.

O

- Obrechtus (Utricus) edidit *Prodromum rerum Alsaticarum* 202 e
 Oldoinus S. J. *historiam Ciacconii annotavit* 318 d et 208 c; ediditque *historiam Romanorum Pontificum* 352 c
 Olavus proditione impedit expeditionem S. Canuti fratris sui contra Anglos 138 a b; sed ob perfidiam captivus in Flandriam mittitur 138 d
 Olga principissa Russiæ an sit Sanctis vel Beatis annumeranda 169 a b
 Opmeer (Petrus) collegit *Martyrologium Hollandicum* 674 a
 Orellius (Cherubinus) abbas titularis Ordinis Vallumbrosani 431 b
 Orestes diaconus Umanadensis dicitur corpus S. Cindei sepulturæ mandasse 177 f et 178 d
 Orlandus monachus Vallumbrosanus vitæ sanctitate illustris 364 f et 366 a
 Ortizius (Blasius) auctor ecclesiasticus 9 c
 Oswaldus parochus Ampassensis, ac deinde abbas Wilthinensis 439 d
 † Othilia filia Athici Ducis a S. Hildulfo baptizatur, et a cæcitate liberatur 212 f et 214 d
 Otho Mediolanensis episcopus 195 d e
 Otto II imperator Alemanniæ reprehenditur a S. Petro abbate Perusino ob militum suorum per Italiam grassationes 110 f et 111 a b
 Otto III imperator quando obierit? 702 b et 723 e
 Otto dux, frater præsulis Gradensis hanc urbem obsidet eaque potitur 245 b c
 Oxner (Simon) paler B. Andreæ pueri a Judæis occisi 440 d

P

- Paganus presbyter litteris mandavit translationem S. Paulini Lucensis episcopi 255 c et 259 e
 Pagii (Antonius et Franciscus) quid sentiant de S. Anacleto 455 c
 Palæologus (Michaël) Imperator Græcus non interfuit Concilio Lugdunensi, quod tamen perperam asserit Galesinius 817 e et 819 c
 Pallavicinus Opicius Genuensis patricius, et archiepiscopus Ephesinus 432 d
 Pancirolus scripsit *Thesaurus absconditos Almæ urbis Romanæ* 605 e
 Panvinus (Onuphrius) scripsit *Chronicon ecclesiasticum* 318 d
 Papebrochius (Daniel) mortuus est anno MDCCXIV 197 c. Misit ad abbatem Medianensis monasterii Vitam S. Hildulfi 198 f. Voluit revocari suam sententiam de corporibus SS. Gervasii et Protasii martyrum 271 f
 Parens (Joannes) primus post S. Franciscum Minister Generalis Ordinis Franciscani 811 d
 Paulinus vel Paulus Aquileiensis patriarcha cathedram ad urbem Gradensem transtulit 244 e
 Paulinus episcopus Brixinensis 443 c d
 Paulus papa IV scripsit litteras de translatione S. Ettonis episcopi 53 et seq.
 Paulus Diaconus scribens de gestis Longobardorum meminit de S. Joanne episcopo Bergomensis et martyre 192 a b; meminit etiam de quodam carcere Persidis 485 b
 Paulus abbas Cultus-boni 368 c
 Pavanellus (Placidus) Biblensis episcopus 403 a; thecam Reliquiarum S. Joannis Gualberti pretiosorem fecit 325 d
 Pelbertus de Temeswar concionator ex Ordine S. Francisci 779 a 780 f et 787 e
 Peregrinis (Bartholomæus de) in sua Vinea Bergomensis meminit de S. Joanne episcopo et martyre 192 b c
 Perinius præses Iconii S. Appollonium martyrio afficit 34 a b
 † Petronius episcopus Bononiensis 288 b
 † Petrus Chrysologus concionem habuit de S. Felicitate et filiis 7 c d e
 † Petrus Damianus nonnulla incerta scripsit 299 e f et 300 a. Meminit de S. Hildulfo archiepiscopo Trevirensi 207 c
 Petrus Igneus discipulus S. Joannis Gualberti, postea Cardinalis S. R. E. 297 e, 298 a b, 330 d et 331 d. Illæsus rogum accensum transit 343
 † Petrus Cameraeensis episcopus 52 et seq., 636 e
 Petrus episcopus Florentinus simoniace promotus postea penitentiam egit 305 a et 313 f
 Petrus (Franciscus) canonicus Regularis Ordinis S. Augustini non ita pridem descripsit Sueviam ecclesiasticam 142 b
 Petrus Philippus (a Dernbach) episcopus Bambergensis 692 b
 Pezsius (Bernardus) monachus Mellicensis nuper edidit *Thesaurum Anecdotorum* 694 d
 Philippus Bonus Belgii Princeps 666 a
 Philippus rex Franciæ confirmat donationem ecclesiæ Messeniæensi factam 173 e
 Philippus II Hispaniæ rex accepit quasdam S. Joannis Gualberti Reliquias 327 a
 Philippus III Hispaniarum rex 444 f
 Philostorgius historicus Arianus meminit de Hæ-morrhœissa

- morrhoissa Evangelica, et de statua per illam Christo Salvatori erecta* 262 b et seqq.
 Phlegon scriptor antiquus 608 a b
 Phocas Imperator Constantinopoli ædem sacram S. Phocæ extruxit 605 c d
 Phocæ (Joannes) quem Stephanum in Laura S. Sabæ viderit 499 b
 Piazza (Bartholomæus) auctor libri cui titulus *Hemerologium Romanum* 456 e
 Picus (Joannes) princeps *Mirandulæ* multarum linguarum peritus 820 b
 Pieraers plura nobis responsa dedit de cultu S. Amalbergæ apud Maternenses 77 et seq.
 Pipero anticus S. Canutum Daniæ regem furenti populo prodit 130 f. Saucius a dæmone arreptus miserere moritur 131 e
 Pipinus abbas Mediani monasterii ab Hillino comite expellitur 199 c
 Pippinus Crassus seu Heristallensis fuit pater Caroli Martelli 84 c f. S. Ansbertum Rotomagensis episcopum relegavit ad Altum-Montem in Hiannonia 60 d
 Pippinus Landensis videtur fuisse consanguineus S. Amalbergæ viduæ 62 b et 84 d. Multarum sanctarum fuit præterea consanguineus 662 a
 Pirrus (Rochus) scripsit de archimandritatu Messanensi 180 f
 Pisanus (Albertus) Minister Generalis Ordinis S. Francisci 811 d
 Pisanus (Bartholomæus) scripsit *Vitam S. Bonaventuræ* 787 b c
 Pius II canonizavit S. Catharinam Senensem 820 a
 Plautilla sepelivit corpora SS. Rufinæ et Secundæ Virginum Romanarum 29 e
 Pocciantius (Michael) texuit catalogum *Scriptorum Florentinorum* 326 e
 Poltri (Placidus) monachus Vallumbrosani Ordinis aliqua nobis misit ad illustranda Acta Sanctorum 303 a
 Pompeius Magnus condidit Nicopolim in Armenia Minori ob Mithridatem ibidem devictum 34 c
 Pontacus (Arnoldus) episcopus Vasatensis scripsit *Chronographiam* 318 f
 Pontanus (Joannes Isacius) Daniæ historiographus 113 b; *chronotaxim* S. Canuti martyris obscure involvit 120; *Wiburgam civitatem in sua Daniæ Chorographia* describit 229 e
 Pontianus custos carceris Aquileiensis ad fidem Christianam convertitur 243 a b
 Pont (Joannes du) scripsit *Vitam S. Vincentii seu Madelgarri confessoris* 639 a
 Poppo episcopus Danos ad fidem Christianam convertit 123 c et 125 a
 Possevinus (Antonius) S. J. putat, *Vitam S. Joannis Gualberti, quæ apud Surium exstat, scriptam esse a Jacobo Fornerio, postea Romano Pontifice* 301 e
 † Potamiena de qua tomo 2 Junii agitur, illustre dat exemplum pudicitie 35 d, 39 e et 40 a b
 Pottu (Nicolaus) S. J. Rector Collegii Bambergensis 688 e, 695 b, 699 a b c, 753 et seqq.
 Premislaus cognomento Ottocarus Rex Bohemiæ 770 d, 772 a et 773 c. Non fuit frater B. Hrosnatæ 765 c
 Primogenius præsul Gradensis ecclesiæ cælitus monetur, ut SS. Fortunati et Hermagoræ corpora transferat 244 e f
 Priolus (Petrus S. Adriani) S. R. E. Cardinalis episcopus Bergomensis 193 b
 Probinus Patriarcha Aquileiensis 244 e
 Procopius historicus Græcus 485 a b
 † Projectitii martyris quandonam corpus Bergomi inventum et translatum fuit 194 f et seqq.
 Provost ad S. Genovesæ Parisiis canonicus regularis præpositus nobis aliqua de S. Ketillo confessore suppeditat 230 d
 Ptolomæus de prisci Norici situ scripsit 200 d
 Puccius (Antonius) S. R. E. Cardinalis 804 d

Q

- Quaresmius (Franciscus) scripsit *Elucidationes Terræ sanctæ* 523 b e et 549 b
 Quinctianus episcopus Bergomensis S. Joannis martyris decessor 195 f et 196 a

R

- † Rabanus Maurus multas reliquias ab Humberto episcopo Herbipolensi obtinuit 462 e
 B. Radbodus episcopus Ultrajectinus aliqua scripsit de S. Amalberga virgine 85 et seqq.
 Radiolensis (Hieronymus) *Vitam S. Joannis Gualberti fundatoris Ordinis Vallumbrosani ab Andrea Januensi Latine scriptam in linguam Italicam transtulit* 301 d. Scripsit Latine S. Joannis Gualberti miracula 303 b c, 363 et seqq.
 Raderus (Matthæus) S. J. scripsit *Bavariam Sanctam* 682 c et 690 c
 Radulphus Flaviacensis interpret *Scripturæ* 815 b
 Raissius (Arnoldus) composuit *Auctarium ad Natales Sanctorum Belgii* 168 c; et *Hierogazophylacium Belgicum* 172 e
 Rathærius episcopus Paderbornensis 716 d
 Raffler (Joannes Evangelista) S. J. suppeditavit varia monumenta de B. Andrea puero a Judæis occiso 438 c
 Raymundus Comes Tolosanus favet ecclesiæ, in qua sepultus fuit S. Eugeni 469 c
 Raymundus patriarcha Aquileiensis 339 b
 Raynaudus (Theophilus) S. J. varia collegit de S. Bonaventura 776 c
 Raynerius episcopus Fesulanus 224 c
 Raynerius canonicus laudat B. Attonem episcopum Pistoriensem 302 e f
 Raynaldus archiepiscopus fertur Mediolano Coloniæ transportasse corpora SS. Felicis et Naboris martyrum 271 e et 273 et seq.
 Razendriet Gebhardus S. J. inter alias recipit reliquias S. Juveniani 462 b
 Razzius (Silvanus) scripsit *Vitas Sanctorum et Beatorum Hetruriæ* 248 c, 307 f et 822 c
 Redi (Franciscus) humanissime misit ad nos *ecgraphum Vitæ S. Joannis Gualberti, ab Andrea Januensi conscriptæ* 301 d
 Regembaldus episcopus Fesulanus 318 d
 Reginbertus episcopus Brixinensis 442 c
 Regino historicus signat annum mortis S. Ansbaldi abbatis Prumiensis 295 f
 Reimbertus abbas Medianensis monasterii dicitur

succes-

- successisse *S. Hildulfo* 203 f et 205 c. *Præfuit*
L annis prædicto monasterio 205 c
Reinardus episcopus Leodiensis 665 f
 † *Reineldis fuit filia S. Amalbergæ* 62 d et seqq.
 † *Remaclus Trajectensis episcopus* 667 c et 668 b ;
petiit a Childerico confirmationem privilegii, quod
antea Sigebertus Rex Stabulensi et Malmunda-
riensi monasterio concesserat 208 a
Revius (Jacobus) scripsit Daventriam Illustra-
tam 675 d
Reynelmus vel Reyngelmus episcopus Tornacen-
sis interfuit translationi Reliquiarum S. Amal-
bergæ virginis 99 f
Rhay (Theodorus S. J. scripsit de Sanctis Juliæ et
Cliviæ 659 c
Ribadineira S. J. asserit S. Bonaventuram fato
functum xiv Julii 778 b
Ricciardus abbas Vallumbrosanus postea episcopus
Massæ 365 d, 366 b, 403 c et 405 f
Ricciolus (Joannes Baptista) digessit Chronolo-
giam 318 d
Richardus abbas multorum cœnobiorum 637 e
Richardus abbas Viridunensis dissuadet S. Henrico
imperii abdicationem 712 a b
Richerius Senoniensis scriptor Medianensis mona-
sterii 200 f
Riguetius (Franciscus) ecclesiæ collegiatæ S. Deo-
dati præpositus auctor historicus 206 a
Ripamontius (Josephus) S. Joannem Episcopum
Bergomensem et martyrem laudat 192 d. *Egre-*
gie scripsit de rebus Mediolanensibus 273 c
Risse (Joannes) S. J. Rector Collegii Bambergen-
sis 750 e f
Ritelia fuit mater S. Bonaventuræ 789 c et 804 d
Rivallo tyrannus in Britannia Armorica a S. Tu-
riano correptus 588 f et 592 e
Rixfridus Trajectensis episcopus 206 b
Rivola (Angelus Maria) misit ad nos relationem
translationis Crucifixi miraculosi, qui S. Joanni
Gualberto caput inclinavit 300 d, 429 e et seqq.
Robertus de Croy episcopus Cameracensis 53 e
Robertus (Bongis de) episcopus Bergomensis 195 b
Robertus Rex Franciæ 696 f
Robertus Frisius comes Flandriæ possessiones mo-
nasterii Messeniensis confirmat 173 e
Robertus abbas Blandiniensis dicitur transtulisse
corpus S. Amalbergæ virginis 99 e
Robertus vel Rupertus cognomento Guiscardus
Salernitanam civitatem expugnat 436 e et 437 e
Robertus Dux Hasbaniæ 676 e
Rodingius episcopus Florentinus 321 b
Rodinus frater S. Amalbergæ virginis 92 c; *fugit*
cum illa 92 et seqq.; *se recipit ad montem Cas-*
sinum 96 c d
Rodulfus episcopus Paderbornensis 317 e et 333 f
Rodulfus Tudertinus episcopus 344 f et 346 b
Rodulfus discipulus S. Joannis Gualberti ab aliqui-
bus inter Beatos relatus 330 c d et 331 d
Rodolphus (Petrus) scripsit Vitam S. Bonaven-
turæ 786 f et 787 c d. *Errasse ostenditur* 776 c
Rogierius Siciliæ rex Messanense monasterium S.
Salvatoris voluit appellari Mandram 180 f
Rogierius episcopus Perusinus 108 e
Rogerus abbas transfert corpus S. Mildredæ 495 f
 † *Romualdus institutor Ordinis Camaldulensis, an*
habuerit congressum cum S. Joanne Gualberto
Ordinis Vallumbrosani fundatoris 319 f et seqq.
Rosweyodus (Heribertus) S. J. primus designator
Operis de Actis Sanctorum 637 d e
Roy (Christianus le) misit ad nos Vitam S. Et-
tonis episcopi 56 f
Ruddere (Benedictus de) ecclesiæ Metropolitanæ
Canonicus, secretarius Eminentissimi Cardinalis
et archiepiscopi Mechliniensis 666 a
Ruffinus scripsit Vitas Patrum 555 b e
Ruinartius (Theodoricus) scripsit Historiam Wan-
dalicam 466 a
Ruini (Germanus) sacrista Vallumbrosanus petiit,
ut preces S. Joannis Gualberti in Actis Sancto-
rum ederentur 308 b c. *Misit ad nos veram effi-*
giem S. Joannis Gualberti 326 a
Rupella (Joannes de) magister S. Bonaventuræ Ec-
clesiæ doctoris 781 d et 809 d
Rupertus Tuitiensis scripsit Vitam S. Heriberti
Coloniensis 696 e
Rusticus de primis discipulis S. Joannis Gualber-
ti tertiusque postea Vallumbrosani Ordinis Gene-
ralis 330 d, 331 e et 346 f
Ruvereo (Julianus de) Cardinalis Sabinensis Ordi-
nis Franciscani protector 785 d, 794 c et 819 f

S

- S**amson Sampsonius alias Sarasonius (*Franci-*
scus) *Minister Generalis Ordinis Minorum de-*
tulit in Italiam brachium S. Bonaventuræ Ec-
clesiæ doctoris 777 f et 820 d e
 † *Sampson archiepiscopus Dolensis* 588 b
Saracenus (Petrus Thomas) S. Saram adscribit
Carmelitis 460 d
Salazar (Barnabas de) Toletanæ ecclesiæ canoni-
cus 602 a
Salustius, qui prænomen habuit Crispi, historicus
Romanus 393 b et 394 b
Sarazanius (Martius Milesius) notis illustravit S.
Damasi carmina 7 b
Saren (Gergius) abbas Trudonopolitanus 677 a
Savina matrona Laudensis dicitur Mediolanum
transtulisse corpora SS. Naboris et Felicis mar-
tyrum 270 a et 271 e
Saxius (Josephus Antonius) recte vindicavit urbi
Mediolanensi corpora SS. Gervasi et Protasii
marigrum 271 f
Saxo Chronographus meminit de rebus gestis S.
Henrici imperatoris 685 e
Saxo Grammaticus nitide Acta S. Canuti marty-
ris scripsit 118 f, 119 a, 136 et seqq.
Scardeonius auctor operis de claris mulieribus Pa-
tavinis 169 c
Schaten (Nicolaus) S. J. conscripsit Annales Pa-
derbornenses 702 d
Scheydel (Hartmannus) historicus Noriburgen-
sis ecclesiæ 779 a
Scotlandus abbas aperit feretrum S. Mildredæ 495 e
Schugentes (Otto) monachus Benedictinus 688 e
Sedulius (Henricus) scripsit Historiam Seraphi-
cam 779 a
Seguierius (Petrus) Franciæ Cancellarius, e cu-
jus bibliotheca descripta sunt Acta S. Stephani
Sabaitæ 502 c
Sefridus auctor vitæ S. Ottonis 122 f
Sera (Bernardus del) colligit compendium abbatum
generalium Ordinis Vallumbrosani 321 d
Serenius dicitur fuisse pater S. Sidronii 174 a
Sergius PP. reliquias S. Silæ concedit S. Bains
episcopo Morinorum 454 e
 † *Sergii ad limites Persidis oratorium* 485 b
 Servatus

- Servatus Lupus scripsit res anno DCCCXXXIX S. Moximi 201 c et 207 b
 Severus ob Ughello patriarchis Gradensibus accensetur 246 b
 Seyfrid (Joannes) S. J. de Arnoue episcopo Herbi-polensi notitios suggerit 448 c. Item de S. Juvenio Magno 461 a c
 Sichardus Longobardorum princeps dicitur reliquias VII fratrum martyrum S. Felicitatis filiorum Beneventum perduxisse 8 e f
 Sickingen (Edmundus) S. J. scribit de S. Juveniano in templo nostro Eystettensi culto 461 a c
 † Sigebertus rex privilegium concessit pro Stabulensi et Malmundariensi cœnobio 207 d
 Sigifridus primus Luxemburgi Comes 294 e
 Sigismundus rex Burgundiæ fundavit monasterium Agannense 290 d
 Sigonius (Carolus) in suo opere de Regno Italiæ meminit S. Joannis Gualberti 305 d
 † Silvani episcopi Emeseni Acta die IV Februarii illustrata 572 c
 Silvester II Papa Cononem sacerat episcopum Perusinum 108 f
 Simeon Thessalonicensis auctor Hierosolymitani Typici 561 a
 B. Simeon abbas Cavensis 435 d
 Simius (Vicentius) texuit Catalogum Sanctorum et illustrium virorum Ordinis Vallumbrosani 301 f
 Simon (Jacobus) S. J. scripsit Gallie Vitam S. Waldetrudis 630 a
 Simon de Loco-bello archiepiscopus Bituricensis visitat ecclesiam Vianciensem in qua sepultus S. Eugenius 469 d
 Sindrabertus abbas Medianensis monasterii 205 d e
 Sirinus (Thomas) scripsit de sanctis Hibernis 629 e
 Sirletus S. R. E. Cardinalis doctrinam S. Bonaventuræ laudat 802 d e
 Sixtus IV Pontifex dedit diploma de canonizatione S. Bonaventuræ 788 b, 794 et seqq.
 Sixtus V summus Pontifex certum diem festivitati S. Bonaventuræ assignavit 778 c. Eundem inter Ecclesiæ Doctores retulit 788 b, 797 et seqq., 821 d e; ejusdem scripta typis mandari curavit 822 a
 Soldanius (Philippus) episcopus Fesulanus 130 c
 Solinus mira narrot de Taneto insula 487 b c
 Sozomenus historicus describit statuam ab Hæmorrhoissa Evangelica erectam 262 b et seqq.
 Spadser (Georgius) S. J. Rector collegii Monachiensis 692 e
 Spener (Jacobus Carolus) inter alia geographice descripsit Germaniam antiquam 200 c d
 Spini (Patritius) Canonicus Brixienensis non audet SS. Savinum et Cyprianum martyres Brixie asserere 183 d e
 Spinola (Julius) Cardinalis et antea Nuntius Vienne apud Leopoldum Cæsarem 8 f
 † Spinulus S. Hildulfi discipulus 212 e et 213 a; in ejus sepultura quædam mira eveniunt 222 c d; ad illius sepulcrum orat S. Hildulfus 222 e f
 † Stanislaus episcopus et martyr quiescit in urbe Cracovæ 774 b
 Stephanus Trichinas quomodo a Sabaita aliisque distinguendus 498 f
 Stephanus archiepiscopus Mediolanensis 794 c
 Steytius (Martinus) cœnobita Truchiniensis 670 a
 Strabo de situ Nerviorum loquitur 200 b
 Sueno Magnus rex Daniæ divinum cultum promovit 123 e f; sed luxuriæ fuit deditus 124 d
 Suera rex Danorum Tanetum insulam destruit 494 a
 † Syrus episcopus Papiensis 239 d

T

- Talentus (Chrysostomus) composuit panegyrum de B Attone 327 a
 Tamburinus (Ascanius) abbas generalis Ordinis Vallumbrosani eruditus suis scriptis notus est 307 a
 Tamayus (Joannes) refellitur 267 a b d e
 Tarentasia (Petrus de) Cardinalis episcopus Ostiensis habuit orationem funebrem de S. Bonaventura 784 c, 791 c et 818 e
 Tattus (Aloysius) scripsit Annales civitatis Novocomensis 600 d
 Tedeschi (Leouardus) canonicus Verouensis composuit hymnum in honorem S. Tuseanæ 824 b
 Theobaldus vel Theodaldus episcopus Aretinus donationem fecit Ordini Camaldulensi 319 a et 320
 Theobaldus scripsit Vitam S. Gummari 680 d
 Theobaldus arehidiaconus Leodiensis fit summus Pontifex sub nomine Gregorii X 817 b c
 Theobertus Austrasiorum rex moritur 203 d
 Theodericus rex frater Childerici dat diploma in favorem Eberheimensis monasterii 202 c
 Theodericus Calensis rex in favorem monasterii Houaugiensis dat diploma 202 e
 Theodericus episcopus Metensis 707 b
 Theodericus abbas Trudonopolitanus in Belgio plures Sauctorum Vitas conscripsit. 675 c. Forte scripsit Vitam S. Amalbergæ virginis 81 c d
 Theodorus inique occupans patriarchatum Hierosolymitanum, brevi ab eo dejicitur juxta prophetiam S. Stephani Sabaitæ 524 e f
 Theodorus Studita frater S. Joseph episcopi Thessalouicensis 680 c
 Theophilus Imperator iconomachus 680 c
 Theuzo S. Joannis Gualberti discipulus dicitur sui magistri Vitam scripsisse 301 a b et 315 d e
 Theuzo seu ex eremita suggerit S. Joanni Gualberto consilium deserendi abbatem simoniacum 329 a b
 † Thomas Aquinas fuit discipulus Alexandri de Ales et doctoris laurea eodem tempore quo, S. Bonaventura donatus 781 d e f
 Thomas Patriarcha Hierosolymitanus, qualis fuerit et quando vixerit 503 e f 558 a d et 560 c
 Thornius (Guilielmus) auctor Chronici, scripsit historiam translationis S. Mildredæ 493 et seqq.
 Thungen (Nythardus de) episcopus Bambergensis intercessionem S. Henrici imperatoris singularem favorem obtinuit 743 et seqq.
 Tiarmailus dicitur, sed non certo fuisse archiepiscopum Dolensis 586 a, 588 c et 589 e
 Tillemontius (Sebastianus) volens corrigere Henschenium erravit 237 b c. Alius ejusdem error refutatur 239 b e f, 240 b
 Titianus episcopus Tarvisinus an transtulerit corpora S. Eugenii et sociorum 470
 Tollus vel Thello dicitur fuisse Curiensis ecclesiæ episcopus 228 a b c d
 Torre (Camillus della) abbas Vallumbrosanus translationi Crucifixi S. Joannes Gualberti adest 431 b
 Trasamundus rex an fuerit persecutor 466
 Trithemius (Joannes) laudat doctrinam S. Bonaventuræ 779 f, 802 d, 814 a, 816 e et 819 d
 Tserclaes de Tilly (Joannes) Comes Hersfeldiæ invenit multorum Sonetorum reliquias 461 d e
 Tunor auctor parricidii in fratribus Dompnenæ 487 d
 Turrecremata S. R. E. Cardinalis 819 e

U

- U**baldus *S. Joannis Gualberti amicus subito precibus ejus sanatur* 338 d e
Ubertus dicitur ad abbatiam *S. Miniatis administrandam simoniace promotus* 304 a b c et 328 f
Ubertis (*Bernardus de*) abbas sanctitate conspicuus *Generalis Ordinis Vallumbrosani, ac postea S. R. E. Cardinalis* 298 a, 365 a et 366 b
Ughellus (*Ferdinandus*) assertam ab aliquibus *S. Petri Ignei nobilitatem rejicit* 298 b
Ugo fuit frater *S. Joannis Gualberti* 299 c et 327 f
Ulyssiponensis (*Marcus*) scripsit *Vitam S. Bonaventuræ* 786 f et 787 b
Urbanus II *Papa Ordinem Vallumbrosanum eximiiis laudibus extollit* 305 f. *Concessit privilegia monasterio Cavensi* 435 f
Urbanus III *Papa quando sedit* 9 c
Urbanus IV *Papa concessit Ordini S. Francisci Cardinalem protectorem, sedatque discordiam inter Fratres Minores et Clarissas* 783 c
Urseolus (*Petrus*) *Dux Veneius reparavit civitatem Gradensem* 246 e
Ursinis (*Joannes de*) *S. R. E. Cardinalis protector Ordinis S. Francisci* 783 b c
Ursus *Beneventanus episcopus* 8 e f

V

- V**aloribus (*Xantes de*) abbas *Marrathensis res gestas S. Joannis Gualberti rhetorice elucubravat* 301 d, 370 c et 371 d
Vastovius (*Joannes*) auctor *Vitis Aquiloniæ* 125 a; non meminit *S. Ketilli* 230 a
Valerius (*Augustinus*) episcopus *Veronensis scripsit de Sanctis suæ ecclesiæ* 822 f et 823 b
Vedriani (*Ludovicus*) scripsit de *Sanctis Mutinensibus* 623 f
Velius (*Thesaurus*) abbas *S. Prædix edidit bullam canonizationis S. Joannis Gualberti* 322 e
Velserus (*Marcus*) scripsit de *Rebus Boicis* 200 a d
Vernulæus librum scripsit de *propagatione fidei in Belgio per sanctos ex Hibernia viros* 47 f
Victor II *Papa meminit de ecclesia SS. Rufinæ et Secundæ in suo diplomate* 27 f
Victor III antea *Desiderius*, abbas *Cassinensis, meminit de Petro Igneo* 313; laudat *S. Leonem confessorem* 434 e
Victor *Tunnonensis auctor Chronici* 465 f
Victor tyrannus in *Rhætia S. Placidum martyrio affecit* 227 f; punitur 228 a
Victor *Vitensis an scriptor historiæ Wandaliæ? An idem qui Uticensis? An sanctus?* 465 e f
Victoriani *proconsulis Carthaginensis in fide admirabilis constantia* 478 f et 479 e
Villaticus a *Casis Medianis episcopus in Numidia, dum grassaretur Wandalica persecutio* 467 f
Villanus (*Joannes*) scripsit *Chronicon Florentinum* 321 c
Vindicianus *Cameracensis episcopus* 63 b
Vipera (*Marius de*) texuit *Catalogum Sanctorum Beneventanorum* 625 f
Visitentini (*Philippus*) auctor operis cui titulus: *Acies bene ordinata* 235 a
Vitalis patriarcha *Gradensis* 246 d
Vitellescus (*Mutius*) *Generalis S. J.* 692 c
Vitellius (*Carolus*) *S. J. scribit de sanctis Tergestinis* 458 c f
Vitfeldius scripsit de *Daniæ episcopatibus* 232 e
Vitus *Bambergensis episcopus* 691 e
Vitus (*Stephanus*) collegit *Catalogum Sanctorum Hibernorum* 190 f
Volmarus abbas *ecclesiæ Merseburgensis* 694 f. *Reliquias S. Henrici Saxoniæ intulit* 743 d
Vossius (*Gerardus*) librum scripsit de *Historicis Latinis* 301 a; errat circa *S. Cholinuch* 483 f
Vulmarus abbas *Boloniensis cænobii* 631 a

W

- W**aghenare (*Petrus de*) carmine vulgavit *gesta B. Hrosmatæ* 761 f
Waldulphus presbyter comes *S. Amalbergæ virginis* 95 d
Wangnereckius (*Simon*) *S. J. scripsit de pietate Mariana Græcorum* 499 e et 681 e
Waulde (*Ægidius*) *Binchiensis ecclesiæ canonicus genealogiam S. Amalbergæ viduæ nimis alte repetit* 62 a b
Wenzel (*Franciscus*) *S. J. Assistentiæ Germanicæ Substitutus* 693 a
Wernherus puer a *Judæis occisus* 438 b
Wigbertus episcopus *Merseburgensis* 706 b c
Wilcoma *Kalensis abbatissa an S. Mildredam multis injuriis et contumeliis affecerit* 490 b c
Wilhelmus abbas *Hirsaugiensis cænobii petiit a S. Udalrico, ut consuetudines Cluniacenses in Germaniam invehat* 157 e
† Willibrordus dicitur *S. Amalbergam virginem direxisse ad S. Landradam* 85 a b et 89 a
Willigisus archiepiscopus *Moguntinæ* 698 a et 701 a
Willot (*Balduinus*) scripsit *Martyrologium Bellicum Gallice* 164 a et 670 e
Wilsonus scripsit *Martyrologium Angliæ* 190 c
Wilthemius (*Alexander*) habuit *Annales Mss. cænobii S. Maximini* 201 c d
Winghe (*Antonius de*) quam bene de hagiographis sit meritis, testantur *Patres Bollandus et Rosweyds* 49 e
Winheim (*Erhardus*) *Cartusianns edidit sacrarium Colonia Agrippinæ* 270 f
Wiomadus episcopus *Trevirensis* 207 a
Wisiowizkius (*Michael*) rex *Poloniæ* 444 f
Witgerus fuit *Amalbergæ maritus ac postea monachus* 66 c d e et 67 c d. *Au sit Sanctis vel Beatis annumerandus?* 66 e f
Wormius (*Olaus*) conscripsit *fastos Danicos* 114 a
Woyslava soror beati *Hrosmatæ fundavit aut ditavit monasterium Chotiessowiense* 763 e f et 764 a b.
Vidua facta intrat monasterium 772 f.

X

Xantes Perusinus circa annum MD S. Joannis	† Xaverius (<i>Franciscus</i>) in maris periculis implo-
Gualberti Acta collegit	rari solitus
319 c	607 b

Z

Z aconius (<i>Ludovicus</i>) elogia Sanctorum a se col-	† Zenobius episcopus Florentinus	386 a d
lecta Italice edidit	299 c et 300 c	
Zacharias I Papa dicitur multa privilegia conces-	Zoticus primus Officii Orphanotrophi in urbe Con-	
sisse ecclesiæ S. Paterniani episcopi	stantinopolitana inventor	623 c
287 c		
Zenobius parochus invocatione S. Joannis Gualberti	Zozimus S. Mariam Ægyptiacam baptizavit	533 b
lampadem miraculose accendit	Zwenteboldus Arnulfi Cæsaris filius fuit fundator	
347 a	capituli Susterenensis	70 d e

INDEX

TOPOGRAPHICUS

A

Abdua, flumen Italiæ, quod pedibus siccis transit Bergomum Mediolario fugiens *S. Joannes episcopus martyr* 192 c d

Abdinghoffense monasterium, Paderbornæ 709 b

Abellinum, urbs regni Neapolitani 625 c

Aberdonensis ecclesia in Scotia. *S. Drostanus confessor* 191 a

Abernathi monasterium in Scotia 236 b

Achioïus in Belgio. *S. Amalberga* 83 a

Acresburch, locus in Dania 129 a

Acropolis, locus Constantinopoli 623 e

Actuatium (*Tavetsch*) parœcia Rhætiæ. *S. Sigisbertus confessor* 227 d

Admontense monasterium 442 c

Adonis curia (*vide* Aiicuria)

Adrumetum urbs Africæ. *S. Victorianus* 478 f

Æculum, urbs regni Neapolitani 625 c

Ædes memoriæ, locus in Africa 477 d

Ægyptus, an silva in Italia? 282 f et 283 a

Affligemiense Ordinis *S. Benedicti* cœnobium, in Belgio 53 e

Agaunense cœnobium. *S. Viventius* 290 e

Agendici Senonum (*Sens*) VII *Filiorum S. Felicitatis martyrum reliquiæ dicuntur esse* 9 f

Aiicuria, pagus in Gallo-Brabantia. *S. Ragenufla virgo* 661 c

Albia, Albiga, urbs Occitaniæ. *S. Eugenius episcopus Carthaginensis* 463 a

Alcaudete, oppido Hispaniæ non sunt reliquiæ *S. Leontii Nicopolitani martyris* 36 a d

Alcobacia, monasterium Lusitaniæ. *Desiderius Conversus Cisterciensis* 235 d

Aldras, pagus in Valle Ænana 439 d

Aldwert, monasterium prope Groningam. *Richardus monachus* 170 d

Alifa, Alife, Allipha, ad Lymphas, urbs regni Neapolitani, an ibi sepulti septem Fratres martyres 8 f

Allemura, locus in Italia, forte Lucæ 269 d

Alsa, fluvius Italiæ 238 c

Alstede, locus in Germania 713 e

Alta Petra, locus ad Vosagum 208 e

Altaria, Ordinis Vallumbrosani in Gallia 307 e

Altinum, urbs Italiæ. *S. Sisinnius* 597 f

Altum monasterium *S. Mariæ* in Flandria *S. Basinus martyr* 670 b

Altus mons, monasterium Hannoniæ. *S. Madelgarius et S. Ansbertus* 59 d, 60 d et 644 a

Alvernus, Tuscicæ mons, ubi *S. Franciscus stigmata recepit* 386 e et 389 b

Ama, locus in Italia 408 e

† Amandi monasterium in Belgio 490 f

Amandopolis (*vide* Elnone)

Amalphiæ archiepiscopus interfuit *Canonizationi S. Joannis Gualberti* 322 c

† Amarandi vicus in Occitania. *Corpus S. Eugenii episcopi Carthaginensis* 469 b

Amasea, urbs Ponti 600 f

Amisum, urbs Asiæ minoris 603 f

Amniacum, prædium in Belgio 66 a

Amparingen, vicus, ut videtur, Germaniæ. *S. Udalricus confessor* 159 a

Ampass, parochia in agro Ænipontano 442 a

Amphipolis, urbs Longobardiæ, quæ nobis fictio-
nis suspecta videtur 182 d e et 184 f

Amphipolis, urbs Macedoniæ. *S. Silas* 454 b

Amsaga, fluvius Africam propriam a Mauritania separans 472 c f

Ananellos, vicus montanæ Cordubensis *S. Abundii martyris patria* 229 d

Ancisa (*vide* Lancisa)

Andana, oppidum et monasterium Arduennæ. *S. Begga* 82 f et 91 c

Andegavis urbs Galliæ. *S. Silas* 453 a

Andrelue, locus in Belgio. *S. Medardus* 654 c

Angeli monasterium Vallumbrosani Ordinis in Italia 345 f

Anhaldiæ principi missæ reliquiæ *S. Henrici* 691 f

† Anianus in Gallia Ordinis Vallumbrosani 307 e

Antiniacum (*Antigny*) in Gallia; an *SS. Savi-
nus et Cyprianus martyres* 181 e et 184 a

Antrum monasterium Galliæ. *S. Hermelandus condidit, destruxerunt Normanni* 69 f

Apollonia, urbs Macedoniæ. *S. Silas* 454 b

Aqua Bella, in Hetruria, *S. Joanni Gualberto data ab Itta abbatissa* 306 f

Aquila, urbs Italiæ 378 f et 379 f

Aquila, urbs Normanniæ 293 a

Aquileiæ, urbs Italiæ, cujus primus episcopus *S. Hermagoras* 238 c

Ara cœli, monasterium FF. Minorum *S. Francis Romæ* 782 d

Ardenna, pagus Belgii, ubi nata traditur *S. Amalberga virgo* 82 d, 88 a et 89 e

Ardahg, urbs Hiberniæ; an ipsius episcopus fuerit *S. Erardus?* 214 c

Arduennæ tractus. *S. Ansbaldus abbas* 294 b

Aretium (*Arezzo*) urbs Italiæ 379 c

Argilla, rivus prope Fanum in Italia. *S. Pater-
nianus* 287 f

Arhusia in Dania 229 c

Ariminum, urbs Italiæ 283 a

Arinsberg, monasterium Ordinis Præmonstra-
tensis 170 d

Arnus, fluvius Tuscicæ. *S. Joannes Gualbertus* 335 e

Aternacus, monasterium Belgii 88 e

Atestinum, oppidum Venetæ ditionis. *Beatriæ sanctimonialis* 169 c

- Athesinus tractus prope Athesim fluvium in Tyroli 440 e
 Atrebatum, urbs Gallobelgicae. *S. Florentius* 449 c
 Avaricus, fluvius in territorio Bituricensi *S. Justus* 619 d
 Audomarensis ecclesia in Gallo-Belgica. *Successit Morinensi deletæ* 454 f
 Avestone villa in Flandria 100 f
 Augustodunum, urbs Galliæ. *Honorius auctor de Luminaribus Ecclesiæ* 467 f
 Augustoritum Pictorum (*Limoges*) urbs Galliæ. *S. Savinus aut Sabinus* 182 a
 Aulæ regiæ monasterium (*vide* Zbraslaviense)
 Aulon, tractus provinciæ Apameorum. *S. Marcelli martyrium* 533 a
 Auria in Hispania 449 b
 Ausaga (*vide* Amsaga.)
 Auscr, fluvius Hetruriæ 246 c
 Austrasia, pars ampla Franciæ Orientalis 662 b
 Auximum, urbs Italiæ 283 a
 Azone, locus in Hetruria 334 f et 335 e
- B
- B**abylonia patria *S. Cholinduch martyris* 486 a
 Baëca, urbs Bæticæ in Hispania. 624 a
 Baioci, urbs Galliæ. *S. Silas* 453 a
 Balma, rupes montis Vosagi 208 c
 Balmense monasterium in diœcesi Vesontionensi. *S. Othilia* 215 e
 Balneoregium, urbs Thuscæ, patria *S. Bonaventuræ* 789 c et 804 c d
 Balonense ascetoriolum 586 a
 Bambergæ urbs Germaniæ. *SS. Henricus et Cunegundis* 682 a, 704 et seqq.
 Banc, ter Banc, locus Wasie 100 f et 102 d f
 Bandershusii apud Cimbro *S. Kilianus præpositus Viburgensis in Dania* 231 f
 Bapalma, urbs Gallo-Belgii 56 c et 59 d
 Baruthum in Germania ab *Hussitis incensum* 759 e
 Basotis, urbs Belgii, *fictionis suspecta* 670 f et 671 a
 Bassea, oppidum Flandriæ in Belgio 671 a
 Bavonis monasterium in Flandria. *S. Amalberga virgo* 99 a
 Beata, urbs Hispaniæ. *Catharina a S. Clara* 3 a
 Beati locus in Græcia *S. Joannes Evangelista* 4 e
 Beesca in Gallia Ordinis Vallumbrosani 307 e
 Belgis, urbs Belgii *factitia* 671 a
 Belinas, urbs Phœniciæ 261 a
 Belisia, oppidum territorii Leodiensis. *S. Landradæ cenobium* 82 e et 88 f
 Bellicæ, in Sabaudia. *B. Bonifacius episcopus* 598 f
 Bellicium. *Non procul Hipponense Colonia equestris Concilium* 290 e
 Bellovacii, urbs Galliæ-Belgicae. *S. Silas* 453 a
 Bellus campus, locus in Vosago 204 e
 Belvisium, in territorio Placentino Hispaniæ. *Franciscus de Constantina* 235 f
 † Benedicti monasterium in monte Cassino 96 d
 † Benigni in Gallia monasterium Ordinis Vallumbrosani 307 e
 Bercheim, prædium in Vosago 223 b
 Bergomum, urbs Italiæ. *S. Joannes Episcopus et martyr* 191 b c
 Berœa, urbs Macedoniæ. *S. Silas* 454 b
 Bertemont, locus in Belgio 658 a
 Berzighella, oppidum Hetruriæ 404 a et 405 f
 Bevanæ in Umtria. *Nicolaus confessor* 169 b
 Bethleemiticum monasterium in Brabantia 638 d
 Bethoren, oppidum Terræ sanctæ 451 c
 Beverne, castrum olim in Belgio 103 a
 Beyla, saltus in territorio Leodiensi 88 f
 Biberach *municipes S. Alexandro addicti* 20 c
 Bienvillers, pagus in diœcesi Atrebatensi, *ubi reliquiæ S. Ettonis patroni* 51 d et 56 c
 Bigerritanus tractus in Gallia. *S. Sabinus* 182 a
 Binchium, oppidum Belgii. *S. Amalberga virgine* 61 a
 Bituricenses in Gallia. *S. Menulfus* 292 a
 Bituricensis pagus. *Guido martyr* 2 f
 Blandiniense monasterium juxta Gandavum *S. Amalberga Virgo* 71 e
 Blangiacum, oppidum Galliæ in Artesia 599 a
 † Blasii locus in Vosago. *S. Hildulfo datus* 208 d
 Blehaw, locus in Bohemia 762 c
 Blehom, locus in Bohemia 762 c
 Blemanense castrum in Longobardorum confinio. *S. Hermagoras* 244 e
 Bobiense monasterium in Italia, *a S. Columbano fundatum* 227 c
 Boceni, urbis tractus Athesini, *mundinæ quotannis quatuor* 440 e
 Bochoria villa 22 e
 Bodecense monasterium, in diœcesi Paderbornensi 276 c
 Bodbardo, castellum in Alemannia 22 b
 Bodonis monasterium in Vosago 208 e
 Boleslaw, urbs Bohemiæ 763 a
 Boleswiler, villa in Brisgoria : *monasterium erectit S. Udalricus* 144 a
 Boloniense monasterium. *Vulmarus abbas* 633 a
 Bolsanum (*vide* Bocenum.)
 Bononiæ urbis Italiæ *S. Paternianus episcopus* 288 b
 Bottensteinii, urbs Germaniæ. *SS. Henricus et Cunegundis* 759 e
 Bozzenum, (*vide* Bocenum.) 651 a
 Brabantenses in Belgio 448 f
 Branthense monasterium in Germania 448 f
 Bregallia, parœcia Rhætiæ. *S. Sigisbertus* 227 d
 Brenta, fluvius Venetæ ditionis 717 d et 720 f
 Bresegella, Brisighella, oppidum Flaminie 405 f
 Bresse, castrum Transalpinum. *SS. Sabinus et Cyprianus* 183 d e f
 Brisgoia, provincia Germaniæ, *ubi S. Udalricus condit monasterium* 142 b
 Brixia, urbs Italiæ 8 d et 249 a
 Brixino, urbs in Tyroli 440 e
 Brombasia, villa in Gallo-Brabantia, *S. Ragenufla virgo* 662 b
 Brossella pro Bruxellensi civitate urbs Brabantie. *S. Gudila* 652 b et 653 c
 Brozenses in Hetruria apud Florentiam 347 a f
 Brugeletense monasterium in Belgio 654 e
 Brusella, alias Brucksalia, in ditione Episcopi Spirensis 717 a et 718 c
 Bruxella, urbs Brabantie : *Eucharistia miraculis clarissima* 448 a
 Bruyn-villare, pagus Artesiæ in Belgio, *S. Etto episcopus* 49 d
 Burchlanis, Burhlin, locus in Dania 128 e
 Burkunstadum, urbs diœcesis Bambergensis. *Ecclesia S. Henrico dedicata* 759 d
 Buxo, fundus Plautillæ. *SS. Rufina et Secunda virgines et martyres* 27 c
 Byzacena, provincia Africæ 466 e
- C
- C**adomum, urbs Normanniæ 293 a
 Cæsarea Palæstinæ, quæ et Turris Stratonis, urbs ad mare Syriacum 261 a
 Cæsarea

Cæsarea Philippi, urbs Phœniciæ olim Dan, <i>Pan-</i> <i>as, Lais ac Neronias dicta patria, Hæmorrhoi-</i> <i>sæ Evangelicæ</i> 260 c e f et 261 a ; <i>statua Christi</i> <i>ibidem erecta</i> 261 f et 262 a	Celera (<i>vide</i> Silarus.)
Cæsarea, urbs Cappadociæ. SS. <i>Divus seu Dius,</i> <i>Cornius, sive Corninsius, et Laventius</i> 281 c	Cella Begonis in Vosago 208 e
Cæsarea, urbs Mauritanix 168 d	Cella Bellæ-vallis in Vosago 208 f
Cæsena, urbs Æmiliæ in Italia 282 c	Cella S. Drostani (<i>vide</i> Kil-Drostain.)
Calamonis monasteria duo 517 c	Cella S. Eusitii (S. Ysis) in Biturigibus Galliæ.
Calcia, an Cascia in Hetruria? 391 d et 394 a	S. <i>Vulsinus</i> 236 f
Calense monasterium in Gallia. S. <i>Mildreda</i> 488 e	Cellæ variæ ad Vosagum 208 d e
Calosenagus in Gallia. S. <i>Sidronius martyr</i> 175 f	Cellæ Veteres in Hetruria 337 d
Calvarius locus in Italia. S. <i>Petrus abbas</i> 110 c	Cellense monasterium in Germania. S. <i>Udalricus</i> <i>confessor</i> 142 b
Camaldulum in Tuscia. S. <i>Romualdus</i> 319 b	Cellense monasterium in Belgio S. <i>Gislenus</i> 59 d
Camberiacum, urbs Sabaudix. <i>Corpus B. Boni-</i> <i>ficii episcopi</i> 598 c	Cellula martyrum, Lucæ in Etruria, S. <i>Paulinus</i> <i>episcopus cum sociis</i> 249 a
Cambronenses in Hannonia <i>circumferunt caput</i> <i>S. Vincentii</i> 636 b	Cenisius, mons in Gallia 723 a
Cambone, in Biturigibus Galliæ 618 c f	Centulense monasterium in Picardia. S. <i>Angil-</i> <i>bertus</i> 295 c
Cambonum in Gallia Ordinis Vallumbrosani 307 e	Cercheus, (<i>vide</i> Cirescus).
Cameracum, urbs Belgii. S. <i>Aldebertus, Ableber-</i> <i>tus seu Hildebertus episcopus</i> 63 c	Cerlianense Castellum in Hetruria 336 a
Camossam (<i>Kemps</i>) vicus Rhætiæ. S. <i>Sigisbertus</i> <i>confessor</i> 227 d	Cervia, urbs Italiæ 282 c
Campi villa, in Dania 127 b	Cessus, id est recessus S. Hermagoræ in ditione Venetiorum 245 a
Camtfrut, monasterium in Britannia minor. S. <i>Turianus episcopus</i> 589 c	Cetica in Hetruria 397 f
Cancelli oppidum Italiæ 399 a	Cetius mons Germaniæ 200 d
Cantia, urbs Angliæ, <i>scriptor Vitæ S. Canuti</i> 117 f	Characmoborum urbs <i>vel</i> Characoma, oppidum Arabix Petreæ 518 e et 522 a
Canturia, urbs Angliæ. <i>Corpus S. Mildredæ vir-</i> <i>ginis</i> 486 f	Charus, fluvius in Ducatu Luxemburgensi 713 d
Canusium, urbs regni Neapolitani 626 b	Chellæ, (<i>vide</i> Calense monasterium)
Caprarius, locus in Italia, <i>ubi ecclesia S. Pe-</i> <i>tri abbatis</i> 110 c	Chiantim, vallis Hetruriæ 409 c
Capsensis urbis Africæ <i>episcopus Vindemialis</i> 470 e	Chio insula. S. <i>Myrope martyr</i> 458 a
Capungun, locus Germaniæ 710 c	Chistelet, locus in Cantia Angliæ 496 e
Carentani, populi Germaniæ 717 d et 720 d	Chotiesow, monasterium Bohemiæ 763 et 764 a b
Carine, pagus in Palæstina, <i>patria S. Onesimi</i> <i>Thaumaturgi</i> 619 f	Chromo forte Crema in Italia 722 a et 723 a
Carmelus, mons Palæstinæ, juxta Mediterra- neum mare. <i>Hilarion martyr</i> 235 a	Cilicia, provincia Asiæ minoris. S. <i>Silas</i> 453 f
Casa Dei, monasterium in Gallia 182 b et 234 d	Cimbri, populi Germaniæ Septemtrionalis 231 f
Casale S. Rufinæ, vicus Romæ 27 f et 28 a	Cirescus, locus Galliæ 189 a
Casale Benedictum Ordinis Vallumbrosani, in Gallia 307 d	Cisonienses in diœcesi Tornacensi 448 f
Cascia locus in Hetruria 394 a	Citiza, urbecula Germaniæ 722 c
Carthago, urbs celebris Africæ. S. <i>Eugenius</i> 443 b	Civitam et Rhodam, in <i>Balneoregium mutavit De-</i> <i>siderius Lombardorum Rex</i> 804 c
Caspaliana possessio, <i>ubi mortua suscitata ad se-</i> <i>pulcrum S. Stephani</i> 20 f	Civitatense Territorium. <i>Joannes Munnus</i> 169 b
† Cassiani castrum in monte Scalario. S. <i>Joan-</i> <i>nes Gualbertus</i> 338 d et 339 d	Chura monasterium in Palæstina 518 c
Cassinus mons in Italia. S. <i>Henricus sanatur</i> 728 f	Clivia, provincia ad limites Galliæ et Germaniæ. S. <i>Dentlinus</i> 659 b
Castellana civitas (<i>vide</i> Tifernum Tiberinum.)	Clanis palus Italiæ prope Aretium 379 e
Castellii monasterium in Palæstina 536 b et 538 a	Clara vallis, oppidum Burgundiæ 599 c
Castellii speluncæ juxta monasterium ejusdem nominis 436 c et 438 a	Claudia metropolis 572 c
Castrense ericetum, in Hannonia ; <i>supplicatio cum</i> <i>reliquiis SS. Vincentii et Waldetrudis tempore</i> <i>pestis</i> 639 e	Cluniacense monasterium in Burgundia 730 f
Castrensis ducatus in Italia 296 c	Clusæ in Longobardia 717 d
Castrilocense monasterium in Hannonia. S. <i>Waldetrudis</i> 57 d, 60 f et 633 a	Clysma in Ægypto, <i>Athanasius episcopus</i> 235 e
Castrum Agellum, in Italia. S. <i>Petri abbatis pa-</i> <i>tria</i> 110 b	Colmaria, urbs Alsatiæ superioris 208 b
Castrum Bononiense, oppidum in ditione Bono- niensi 393 d et 394 b	Colonia Agrippina, an SS. <i>Nabor et Felix?</i> 270 b
Castrum-Franchum, oppidum in Hetruria 392 d	Colonia equestris non procul Bellicio 290 e
Cava, urbs ac monasterium in agro Salernitano. S. <i>Leo confessor</i> 434 a	Condacum (<i>Contick</i>) pagus Brabantia 65 f et 66 b
Cava Metelliana, in agro Salernitano 434 b	Condatensis locus, (<i>Condé</i>) oppidum Hannoniæ. S. <i>Wasnulpheus</i> 58 d
Cavarnia vallis apud Insubres. S. <i>Uguzo</i> 296 a	Coneum, monasterium Ordinis Vallumbrosani in Gallia 345 f
Cecina, fluviolus Hetruriæ 431 d	Confluentes (<i>Confoulens, Conflans</i>), oppidulum vel viculus Galliæ 188 f et 189 e
	Contras Ordinis Vallumbrosani in Gallia 307 e
	Corbeia in Ambianis. <i>Ratbertus Paschasius</i> 334 c
	Corbriolus, an rivus Crinchon, an alius aliquis? S. <i>Etto episcopus</i> 59 a et 60 c
	Corduba, urbs Hispaniæ. S. <i>Abundius</i> 229 a
	Cordubense territorium, in Hispania. <i>Maria a</i> <i>Jesu</i> 169 b
	Corileum ad Vosagum. S. <i>Hildulfus et socii</i> 226 d
	Corithi littora in Italia. S. <i>Lithardus</i> 297 a
	Cormones, castrum in Italia 246 d
	Corneliacum monasterium in Gallia. SS. <i>Corne-</i> <i>lius et Cyprianus</i> 307 b
	Cornuetum, oppidum Italiæ. S. <i>Lithardus</i> 296 c

- Corsica, insula Italiæ 467 e
 Covordia, oppidum Transisalanianæ. *S. Marcellinus confessor* 673 f
 Crosa, Chorosa (*Creusc*) fluvius Galliæ 188 f
 Crossen, forte Creusen in superiori Palatinatu Bavarie 719 e et 720 a
 Crueina (*vide* Crossen)
 Crulandensis monasterii in Anglia *abbas Turketulus* 168 f
 Crux Veulona, prioratus in Belgio 70 d
 Culmbachium in Germania *ab Hussitis anno MCDXXX incensum* 759 e
 Cultus bonus, monasterium Ordinis Vallumbrosani in Hetruria 368 e et 371 d
 Culusitata urbs, in proconsulari provincia Africæ. *S. Victoria martyr, et innumeri Martyres atque Confessores* 478 d et 479 e
 Curba, vel Curva strata, forte pagus versus Hannoniam. *S. Etto* 60 b f
 Curi, populi ad mare Balticum 137 a
 Curiense territorium in Rhætia. *SS. Placidus martyr ac Sigebertus confessor* 227 b
 Cymbria Chersonesus, pars Daniæ, vulgo Jutia *S. Canutus martyr* 120 a
 Cyrrhestica, Syriæ provincia 486 e
- . D
- D**acia pro Dania 122 e
 Dalbui, in Dania *sepultus Haraldus rex* 124 f
 Dal-quongale, Dal-quongaile in Hibernia *S. Drostanus confessor* 191 a
 Damascus, urbs Syriæ. *S. Sergii maxilla* 523 a
 Dantesien, in Gallia. *S. Sabinus* 184 c
 Danubrium *Gallice Deneuvre, (vide S. Stephani prædium.)*
 Dara, urbs Mesopotamiæ, erecta ab Anastasio Imperatore 485 b
 Dardagna, fluvius Italiæ. *S. Justus martyr* 624 a
 Dardaniæ *episcopis scribit Gelasius PP.* 446 d
 Davenport monasterium. *S. Alexander martyr* 23 a
 Daventriæ, urbs Transisalanianæ *S. Marchelmus seu Marcellinus confessor* 673 b
 Debralibanos, monasterium Ethiopiæ. *Andreas monachus* 168 d
 Del baille, villa Hannoniæ 636 b
 Deodatense monasterium in Vosago *conditum a S. Deodato episcopo* 208 d
 Derbe, urbs Asiæ minoris. *S. Silas* 453 f
 Derhebergum. *S. Alexander martyr* 24 b
 Dersaburg pagus. *S. Alexander martyr* 22 e
 Deurne, pagus apud Antuerpiam; monasterium a *Normannis exustum* 682 d
 Dia, fluvius Moraviæ 765 d
 Diestemium, oppidum Brabantie. *Venerabilis Maria Virgo* 2 e
 Delinga, urbs Germaniæ 695 b
 Dinsberg in Germania 716 f
 Dionantum, oppidum in ditione Leodiensi 599 c
 † Dionysii de Odivelas monasterium 449 a
 Disertinum monasterium in Rhetia, a *S. Sigisberto confessore fundatum* 227 d a
 Divio, urbs Burgundiæ, diœceseos Lingonensis. *Cartusia SS. Trinitatis* 467 f
 Dockem, oppidum Belgii uniti 675 a
 Doest, monasterium non procul Brugis situm 122 e
 Dola, urbs Britannie minoris *S. Turianus episcopus* 685 a b
 Donati prioratus in Hetruria 406 a
 Donum-Petri (*Don-Picrre*) in Hannonia 51 et seq.
- Dorestadus seu Dorestadium, oppidum Belgii *fœderati, bis a Normannis vastatum* 680 b
 Doxanensis parthenon in Bohemia 447 f
 Drongene, Drongen (*vide* Trunchinium)
 Dueæ speluncæ in Palæstina 527 a
 Dumkeldum, urbs Seotie. *Joannes episcopus* 449 e
 Dunense monasterium, in Flandria 449 a
- E
- E**bersheimense monasterium in Alsatia 202 c
 Eboraum, urbs Angliæ, *cujus designatus S. Bonaventura episcopus* 783 d
 Ebredunum, urbs in Delphinatu 206 d
 Egra, urbs Bohemiæ 767 a b c
 Egra, fluvius Bohemiæ 760 b
 Egrensis provincia, de qua *interfectores B. Hrosnatæ martyris* 775 b
 Ehenheim oppidum (*vide* Obernhenheim.)
 Eiffia, tractus territorii Coloniensis. *S. Ansbaldus confessor* 294 b
 Eineuria (*vide* Aliecuria.)
 Elfinnensis diœcesis Hiberniæ. *S. Drostanus* 190 f
 Elno, (*S. Amand*) civitas Belgii 59 d et 60 d
 Elpra, fluvius Hannoniæ. *S. Eloquius et B. Agisus* 58 d
 Ema, fluvius in agro Florentino 375 b
 Emesa *hodie Turcis Ems*, urbs Syriæ 572 c
 Embrica, urbs Cliviæ 659 b
 Enixio monasterium in Gallia, creditur *S. Jovini de Marnis* 46 b
 Epauensis synodus in Gallia. *S. Viventius episcopus et confessor* 290 e
 Ephesiorum urbs. *S. Myrope martyr* 458 e
 Epinay, prope S. Dionysii in diœcesi Parisiensi. *S. Silas patronus* 453 b
 Eppe-le-Sauvage, oppidulum Hannoniæ 56 c
 Epternaum, abbatia Belgii 89 f
 Era, fluvius Hetruriæ 341 d
 Erana, castrum Germaniæ *ab Hezelone rebellis succensum* 719 e
 Erdenboreh, an Ardemburgum, oppidum Flandriæ? 101 e et 102 f
 Eseriale S. Laurentii in Hispania. *Reliquiæ S. Henrici* 692 b
 Estonas, populi ad mare Balticum 137 a
 Etthebi locus, in Dania 127 b
 Everna (*Evere*) fundus in Brabantia prope Bruxellam 652 b et 653 e
 Evosium oppidum in Dueatu Luxemburgensi *Rex Francorum et S. Henricus conveniunt* 713 d
 Eugeanum oppidum et lacus Comensis diœceseos Italiæ. *Uguzo martyr* 296 a
 Euphratesiæ metropolis Hierapolis in Syria. *S. Cholinuch martyr* 486 e
 † Euthymii monasterium in Oriente 508 a
 Exelera, fluvius Italiæ 279 a b
 Eysacus, fluvius in Tyroli 440 e
 Eystadium in Germania. *S. Juvenianus* 460 c
- F
- F**agum (*lc Fou*) in Britannia Armorica *S. Baibailus monachus* 235 a b
 Falesia, urbs Normanniæ 293 a
 Falisco, Faliseus mons, urbs Italiæ 9 e e
 Fanum Adriani, urbs Italiæ 282 b
 Fanum Dianæ Facelinæ, urbs Italiæ 282 b
 Fanum

Fanum Fortunæ, urbs Italiæ	282 b	Golminas, villa in Belgio	92 e
Fanum Veneris, urbs Italiæ	282 b	Goslare, in urbe Saxoniz Pentecosten celebrat S. Henricus Imperator	684 b
Fara, oppidum Italiæ. S. Joannes Episcopus Bergomensis	192 b e	Gozia, monasterium in Gallia	269 c
Fatucchius, mons Hetruriæ	386 e	Gradus, urbs Italiæ. SS. Hermagoras episcopus et Fortunatus martyres	244 e et seq.
Faventia, urbs Italiæ	404 a	Grandiavium in Vosago : cœnobium constructum a S. Gundeberto episcopo	220 f
Felkestan, villa in Anglia	494 c	Grandisilva, monasterium Galliæ. xlv monachi	4 a
Fellepa pagus Cliviæ. S. Vincentius	649 f et 653 b	Gravia, urbs parva Belgii uniti	653 b
Ficclense monasterium in Hetruria	344 c	† Gregorii oratorium in Vosago	225 e
Figlinense castrum in Hetruria. S. Joannes Gualbertus	338 d	† Gregorii monasterium in Alsatia	202 a
Fionia, insula Daniæ	113 b	Grona, locus in Germania	713
Fisciicum, (Fissau, Fescan) prioratus Hannoniæ. S. Etto	47 c d et 52 b d	Groninga, vicus in Germania	142 f
Flaminia, regio Italiæ	369 b et 371 d	Grunæ alias Gronæ in Saxonia obiit S. Henricus Imperator	684 c
Flascon (vide Falisco.)		Gruningen monasterio præfuit S. Ulricus	142 f
Florbee allodium, donatum Lætensibus	52 b d	Guerriensis origo S. Ansaldo afficta	294 e
Florentia, urbs celebris Italiæ, patria S. Joannis Gualberti	297 c	Guisia, oppidum Picardiæ. S. Ansaldus miraculose ditatus	294 f
Floresies vel Florsies, donatum Lætensibus	52 b d	Gyuregio, villa in Hannonia	645 a
Folcholdi rupes in Vosago, data S. Hildulfo	203 d		
Fons Mauriniacus in Bituria Galliæ. Robertus conversus	4 a		
Fons S. Ragenuffæ in Brabantia, beneficiis et sanationibus clarus	664 f et 665	H	
Fontanella, monasterium Galliæ	68 c d et 646 d	Hafnia, urbs Daniæ regia	118 b
Fornax, villa in Hetruria	413 f	Hagenoya, urbs Germaniæ	448 c
Forum-Julii, urbs Italiæ	244 e	Haia, Haina, fluvius Hannoniæ	52 f
Forum Livii, urbs Italiæ	282 c, 376 a et 377 b	Hainonensis pagus, in Belgio	630 a
Forum Martis. S. Felicitas cum filiis	12 c	Halæ, urbs Tyrolis, ubi regius parthenon	439 e
Forum-Pompilii (Forlimpopoli) urbs Romandiolæ in Italia	376 a et 377 b	Halberstete Pentecosten celebrat S. Henricus	713 f
Fossæ, oppidum Belgii prope Namurcum	58 c f	Halcinus, in Hannonia	647 c et 648 e
Frequentum seu Friquentum, urbs Italiæ S. Marcianus episcopus	625 b	Halla, prope Merseburgum in Germania ; dolor dentium sanatus ope S. Henrici	735 b
Friburgum Brisgoiæ, urbs Germaniæ	142 e	Hamerstein, castrum ad Rheni littus	712 b
Fritislariensis abbatia, iu Hassia. S. Wigbertus abbas	450 d	Hanswyc, ecclesia prope Mechliniam	105 a
Fucecchio, lacus et vicus in Italia ; unde abbatia de Fucecchio forte appellata	331 e	Hasbania, tractus Belgii. S. Ragenuffa	662 b
Fulcodi rupes in Vosago	208 d	Hasnoniense monasterium in Hannonia. S. Vincentii corpus eo delatum	636 b
Fulda, fluvius Germaniæ	461 d	Hatra, oppidum Mesopotamiæ, ubi Trajanus morbo correptus	609 c
Fulda, monasterium Germaniæ	322 c	Haverun pagus Germaniæ	23 e
Fulginium, urbs Umbriæ, ubi Lucida virgo Tertiaria coli dicitur	235 f	Haulchin (vide Halcinus)	
		Heberseimense monasterium in Alsatia	202 c
		Hebola, vicus in Gallia. S. Sidronius	174 c e
		Hebron, urbs Palæstinæ	743 b
		Heisterbacense monasterium in Germania	294 b
		Heliopolis, urbs Ægypti, ubi colitur Isidorus aliquis martyr	3 b
		Helpra, fluvius Hannoniæ	47 b
		Herenthals, oppidum Brabantiæ. Venerabilis Maria virgo	2 d
		Heribedd villa	23 e
		Hersfelda, urbs Hassiæ, ubi inventæ reliquiæ S. Juveniani Magni	461 d
		Hertzogenauracum, oppidum in Germania	744 f
		Heulionense in Gallia monasterium. An S. Generosus abbas ?	46 f
		Hierapolis, urbs Syriæ. S. Cholinuch	483 c
		Hilargawe, pagus in Alemannia	19 c
		Hilariacum monasterium in Gallia	269 c
		Hildensheim, urbs Germaniæ, ubi S. Henricus educatus	724 a
		Hillari monasterium in Hetruria	305 f
		Hilargaugensis comitatus in Alemannia	20 b
		Hipponensi, hoc est Coloniae equestris concilio adscriptus S. Viventius episcopus	290 e
		Hirpini, populi Italiæ in Samnio. S. Marcianus episcopus	625 b
		Hisa, fluvius Galliæ in Picardia	58 f
		Hochstadum, oppidum in Germania	744 f

Hoch-

- Hochstrass, locus in Tyroli 440 e
Hohenburgum eastum in Vosago 214 e
Hohenburgum monasterium in Alsatia 203 b
Holckericha, monasterium Germaniæ 462 e
Holtorp villa 23 f
Honaugiense monasterium ad Rhenum 202 f
Hoozdorf villa, in pago Leri 22 e
Hrosnietin, locus in Bohemia 760 e et 764 c
Hubertenses in Arduenna 295 a
Hulft, oppidum Flandriæ 102 c f
Hundinisheim, villa in Vosago 223 b
Huntindonium, Angliæ tractus 236 c
Hyrdiborem, locus in Bohemia 762 e
Hybernæ situs 58 a
- I
- I**bericus, *id est* Hispano-Tarraconensis non fuit
S. Vincentius Madelgarius, 629 f
Iconium, civitas Cappadociæ in Asia Minori. *S.*
Apollonius martyr 34 a
Igone, leonæ, *forte* pro Jonna, Yonna, fluvius
Galliæ. *S. Sidronius martyr* 176 a f
Incourt (*vide* Aicuria) 188 f et 189 f
Ingla, fluvius Galliæ 188 f et 189 f
Insulæ barbaræ abbas *S. Ambrosius* 290 d
Insulæ, urbs Gallo-belgiæ. *S. Victor* 449 e
Ipplesfee, insula non sat nota 491 f et 493 c
Iprensis ecclesia in Flandria *successit Morinensi*
deletæ 454 f
Iri, Hiberni 126 d et 127 e
Isara, Iskra (*Oyse*) fluvius Galliæ in Pieardia. *S.*
Eloquius et B. Algisus 58 d f
Isla, fluvius Belgii uniti in Geldria 674 d
Isomi, Islandi 123 b et 125 a
- J
- † **J**acobi monasterium Leodii. *Odelbertus abbas*
Gemblacensis condit 599 e
Jadera Dalmatiæ metropolis 450 d
Jebetum oppidum Italiæ, *patria S. Tuscanæ* 825 a
Jericho, urbs Palæstinæ 513 c
Jetta (*Geete*) fluviolus in Brabantia 93 b et 95 a
† Joannis Baptistæ monasterium ad Jordanem.
S. Stephanus Sabaita 528 b
† Joannis oppidum in Italia 382 f
Jordanorum cœmeterium, pars cœmeterii viæ
Salaris 10 e
Juliacensis ditio, in Germania inferiore 659 b
Juncturarum monasterium (*vide* Vallis Galilææ.)
Jurensis eremus. *S. Viventius* 290 f
Juris urbs, *forte* urbs Fanensis in Italia 283 a
† Justi vicus in territorio Bituricensi, *ubi is san-*
ctus obiit 619 b
Jutia, provincia Daniæ 113 b. *Inde fugit S. Ca-*
nutus martyr 116 f
- K
- K**alum (*Vide* Calense monasterium.)
Kenselachia, regio Lageniæ. *Cuanus Ar-*
brensis 3 a
Kill-Berrain ecclesiæ in diœcesi Laonensi et Or-
moma inferiori. *Berranus patronus* 169 a
Kill-Drostain (*Cella Drostani*) in Hibernia. *S.*
Drostanus 190 f
Kiovia, urbs Poloniæ. *Antonius Peschiuricus* 3 e
- L
- L**aens Lurius in Italia. *S. Uguzo* 296 b
Lætia (*Liessy*) monasterium Hannoniæ,
ubi corpus S. Ettonis 47 a b
Lais, urbs Phœniciæ (*vide* Cæsarea Philippi.)
† Lamberti monasterium in Hannonia 47 f
Lancisa in Italia 374 d et 375 b
Lanckemium monasterium Germaniæ 747 d
Langeport, locus in Cantia Angliæ 496 e
Lankafrut, in Britannia minore 588 f
Laribus, urbs Afriæ proconsularis 473 d
Larensis, urbs Africæ 473 f
Latus historiæ leonum in Hetruria 258 e
Laubiaceense monasterium in Belgio. *SS. Ursma-*
rus et Erminus 51 d
Laude Pompeia, urbs Insubriæ 30 a b et 268 b
Laudensis ecclesia in Italia. *S. Uguzo* 296 b
Laura Nova, monasterium in Oriente 498 a
Laura Turricularum, monasterium in Oriente. *S.*
Stephanus Sabaita 498 a
Laura Firmini, monasterium in Oriente 498 a
Laura Maxima *S. Sabæ*, monasterium in Oriente,
non procul ab Hierosolyma 497 f et 572 b
Laura Calamonis 514 d et 517 c
Laura Sucæ 498 a et 561 b
Laura Charitonis 572 b
† Laurentii monasterium Leodii 666 a
Lavedan (*vide* Levitanicus.)
Leeuwaerdia, urbs Frisiæ 670 f
Legia, Leia (*vide* Lisa.)
Lensii, oppidum Artesiæ. *B. Pacificus* 162 b
Leodium, urbs Belgii, *ubi S. Henricus veneratur*
S. Lambertum 718 e
† Leonis de Veteri monasterium Italiæ. *S. Leo*
condidit. 437 f
Leontini in Sicilia. *S. Epiphana* 234 c
Leptinensis episcopatus in Africa 477 a
Leri pagus 22 e
Lethe, carcer in Perside, *in qua dimissa S. Cho-*
linduch martyr 484 e et 485 a
Leuchi, populi Galliæ-Belgiæ, *ubi nunc Tullensis*
diœcesis 201 a
† Leufredi monasterium (*vide* Madriacense mo-
nasterium)
Levitanicus in Gallia. *S. Savinus* 182 a
Leyda, urbs Belgii fœderati in Hollandia 673 e
Libera abbatia monialium in Pieardia 236 e
Lichtenstat, locus Pragensis diœcesis 764 e
Ligeris, fluvius Galliæ 68 e et 69 f
Liguria, regio Italiæ 368 b
Limlingen, castrum 153 e
Limma, Lima, fluvius Daniæ 128 e
Limieus sinus in Jutia 229 c
Linarium oppidum 402 e
Lincolnia, urbs Angliæ 787 f
Lira, oppidum Brabantis a *Normannis anno*
dccccxxv exusta 680 d
Lisa, fluvius Flandriæ 669 e
Livoniæ in Polonia. *Albertus episcopus* 634 f
Lobii, Laubii, Laubaci, oppidum Belgii. *S.*
Amalberga vidua 61 a
Londinum, urbs Angliæ. *Philippus Povelus Or-*
dinis S. Benedicti 3 f
Lonerstat, locus in Germania 726 f
Longueville, pagus in Gallo-Brabantia 661 f
Loresheim, vicus Germaniæ 715 f
Lorisham, monasterium Galliæ 269 c
Lovanium, urbs Brabantis cui adjacet Aicuria.
S. Ragenusla virgo 661 e
Luea,

Luca, urbs Hetruriæ; SS. *Paulinus episcopus ac socii martyres* 246 c
 Lucensibus in Moravia typis edita *Vita B. Hro-snatæ* 765 d
 Luci, urbis Gallæciæ non fuit episcopus *S. Phocas confessor* 601 f
 Ludriacum, castellum in Gallia 184 a
 Lugduni, urbs Galliæ cuius *S. Viventolus episcopus* 290 f; et ubi corpus *S. Bonaventuræ Ecclesiæ doctoris* 776 b c
 Luna, urbs Etruriæ excisa 246 c
 Lunde, urbs olim Daniæ 116 b
 Lundensis, ecclesia metropolitana Daniæ. *S. Ketillus confessor* 229 f
 Luray (*vide* Ludriacum)
 Lurius, lacus Insubriæ 296 b
 Luxemburgum, urbs Belgii. *Sigisfridus primus comes* 294 e
 Lycus, fluvius Armeniæ. *Ossa SS. xlv Martyrium* 45 b
 Lycus, fluvius Germaniæ 200 d
 Lydda urbs Palæstinæ 556 d
 Lymicum mare, sinus Daniæ in Jutia 138 a
 Lystra, urbs Isauriæ. *S. Silas* 453 f

M

Macedonia, regio Europæ. *S. Silas, sive Silvanus S. Pauli discipulus* 452 b
 Macenaria, promontorium Alpium in Hetruria *S. Joannes Gualbertus* 401 c
 Madriacense monasterium in Normannia 586 e
 Magdeburg, urbs Germaniæ. *S. Henrici munificentia celebris* 724 b
 Magdunum oppidum forte in nomen Sancti transiit 235 a
 Magnesiam urbem *S. Onesimus Thaumaturgus miraculis illustravit* 619 f
 Mailrosiense monasterium. *S. Waltheni abbatis elevatio* 236 c
 Malbodium, oppidum Belgii. *S. Aldegundis* 59 d
 Maleum, promontorium Laconicum. *S. Michael Malinus confessor* 289 f
 Maliacus, pagus in Gallia. *Inventio S. Menulfi episcopi* 294 a
 Malienses, populi Thessaliæ. *S. Michael Malinus confessor* 289 f
 Malmantile, locus in Hetruria 378 e
 Malmundariense monasterium in Germania inferiore 208 a
 Mandra, templum *S. Symeonis Stylitæ* juxta Antiochiam 180 f
 Mantua urbs Italiæ : an ibi colatur *S. Speciosa?* 167 d e ; capitulum generale, ubi de cultu *S. Leonis abbatis Cavensis* 434 c
 Marciniacense monasterium in Gallia 145 c
 Marchiæ territorium ad Vosagum 208 d
 † Maria nova seu Novella 382 f et 384 c
 † Maria de Cascesa 391 e
 † Maria Saliciens, conventus Ordinis *S. Francisci*, in Carpetania 8 d
 † Mariæ Prunetæ regio, in Hetruria, ut videtur. *S. Joannes Gualbertus* 389 b
 Marrathense monasterium in Hetruria 371 d
 Marsipolis, urbs Germaniæ ; ablutio calicis mutata in sanguinem 731 d
 † Martini monasterium Laudini in Gallia ; unde *Præmonstratenses Trunchinium evocati* 669 f
 † Martini Oratoriolum in Vosago 204 d
 Martyrolorum locus, ubi a centum columnis templum Saturni sustentatur 14 e

Materna (*Materem, Materne*) pagus in Flandriæ. *Habitatio S. Amalbergæ virginis* 71 f
 Mauritania Cæsariensis. *S. Marciana* 233 c
 † Maxentii villa prope Betinas in Gallia 184 b
 † Maximini monasterium, Treviris 608 f
 Mechlinia, urbs Belgii 102 a f
 Medianum monasterium in Vosago, a *S. Hildulfo conditum* 208 c d e
 Mediolanum, urbs Insubriæ, an SS. *Naboris et Felicis martyrum ibi corpora* 274 et seqq.
 Mediomatrices, urbs Gallo-Belgiæ 57 f
 Medullum (*Medels*) parœcia Rhætiæ. *S. Sigisbertus confessor* 227 d
 Meldæ, urbis Galliæ, an episcopus *S. Landricus S. Vincentii filius?* 634 a
 Meldensis synodus in Gallia *S. Viventolus episcopus confessor* 291 a
 Meidesfeldensis campus in Flandria ; *S. Basinus martyr* 670 b c
 Memmigun, vicus Germaniæ 726 a
 Mempiscus, ad Lisam in Flandria. *S. Amandus canonicos, in communi viventes constituit* 669 c f
 Menrora, vicus territorii Senonensis. *S. Sidronius martyr* 172 c
 Menstrei, monasterium in Anglia. *S. Mildreda virgo* 487 a
 † Menulfi cœnobium in Gallia. *S. Menulfus episcopus* 292 b
 Mercii, populi Angliæ. *Penda rex* 489 c
 Meresberg vel Merseburgum, urbs Germaniæ. *S. Henricus imperator* 691 f et 720 b
 Mertula, castrum Germaniæ a *S. Henrico imperatore dirutum* 719 c
 Mescinæ (*Meessene*), urbs Belgii, ubi translatum corpus *S. Sidroni* 172 b
 Mesuin (*vide* Methuinus).
 Metaurum flumen in Italia 282 b
 Methuinus, in Hannonia 647 b et 648 e
 Micanum flumen in Hetruria 397 e
 † Michaelis monasterium in Italia, a *S. Pater-niano putatur exstructum* 288 c
 † Michaelis Archangeli ac *S. Benedicti monasterium S. Henricus Bambergæ fundat* 724 f
 † Michaelis cœnobium Præmonstratense Antuerpiæ 761 e
 Mielnicium, locus in Bohemia 760 f
 Mignaius mons (*vide* Miliarius)
 Milham, pagus in Flandria 490 e
 Miliarius mons incerti situs 400 b e
 Millé, in Gallia. *S. Severini templum* 184 b
 Milliarius mons, pagus in diçione Florentina. *S. Joannes Gualbertus* 369 a et 371 d
 Milzavia in Germania, quo expeditionem indicit *S. Henricus* 720 b
 Mindæ, urbs Westphaliæ, 8 d
 Mindelheim municipes *S. Alexandro martyri ad-dicti* 20 c
 Miniatis monasterium Florentiæ, *S. Joannes Gualbertus* 299 b
 Miniatum Teutonis vulgo *S. Miniato al Tedesco* oppidum in Hetruria 417 c et 422 c
 Minsterium (*vide* Menstrei)
 Misena, urbs Germaniæ *S. Henrici munificentia ditata* 724 a
 Misseniacense monasterium in Belgio. *S. Sidronius martyr* 172 b
 Mizentina urbs in Africa 482 a
 Mobucharax (*vide* Characoma)
 Moin (*Manus*) fluvius Germaniæ 726 f
 Monifenshiseim, locus, ut videtur, in Alsatia *Childerici regis diploma* 202 b
 Monpergense monasterium 693 e
 Mons-

- Mons-altus, monasterium Hannoniæ conditum a
S. Vincentio Madelgario 629 a
Mons armatus monasterium Vallumbrosi Ordinis
in Italia 346 a
Mons Caprarius, in Italia, monasterium Cluniacen-
sium fuit, deinde Casinensium 107 b et 108 e
Mons celer, forte mons S. Gothardi 722 a et 723 b
Mons-fatuus, in Hetruria 386 e
Mons Flasco, urbs Italiæ 783 c
Mons frigidus, monasterium 301 e
Mons S. Joannis Baptistæ in Germania. Reliquiæ
S. Mauriti a S. Henrico imperatore raro exem-
plo honoratæ 685 e f
Mons S. Juliani in Italia 248 f
Mons monachorum seu ad S. Michaelis, mona-
sterium in Germania 688 f
Mons-regalis, urbecula Siciliæ. Maria Truceo
Tertii Ordinis S. Dominici 599 d
Mons sanctus in Bohemia, ubi Deipara Virgo
miraculis elara 772 e
Mons Vareli, oppidum in Hetruria 392 a
Montense oppidum in comitatu Hannoniæ 54 a
Morinensis ecclesia a Carolo Quinto anno MDLIII
deleta 454 f
Morini, Teruanenses in Gallobelgica. Reliquiæ
S. Silæ 454 f
Mortha (la Meurthe) fluvius in Lotharingia 208 b
Moyen-moutier monasterium (vide Medianum
monasterium)
Mugello, tractus Hetruriæ in agro Florentino. S.
Joannes Gualbertus 383 f et 384 c
Mulehusen, locus in Germania 726 f
Mullusen, ecclesia in Germania 741 b
Mulsberg, castrum Germaniæ 718 d
Muneborg, urbs Germaniæ 715 c
Muscetatum monasterium in Italia a S. Joanne
Gualberto ædificatum 332 f
Mynster oppidum aut pagus in Anglia, ubi S.
Mildredæ virginis monasterium 487 b
Mysia, regio Asiæ minoris. S. Silas 453 f
- N
- Namurensis diœcesis in Belgio. S. Ragenusla
virgo 662 f
Nannetes in Britannia Armorica S. Pascharius
episcopus confessor 68 a
Narbonæ, urbs Galliæ, ubi S. Bonaventura indicit
comitia Ordinis sui 782 f
Nasta, pagus prope Sonégias in Hannonia. S.
Vincentius Madelgarius 657 f
Natiso, fluvius Italiæ 238 c
Neapolis, ad mare Ægeum. S. Silas 453 f
Neoburgensis parthenon in Germania 696 c
Ncomagus; an Poppo mounerit S. Heuricum 696 e
Nepesina diœcesis Italiæ 448 a
Neptinanus episcopatus in Africa 477 a
Nerana, in Italia; ubi Vallumbrosani Ordinis mo-
nasterium 345 f
Neronias, urbs Phœniciæ, eadem cum Cæsarea
Philippi 260 f
Nerviorum limites antiqui quo usque se extende-
runt 200 b c d
Nicomolis civitas Armeniæ. Martyres xi 32 c;
item Martyres XLV 34 c f
Nieuburg, urbs Germaniæ 713 f
Ninove, oppidum Flandriæ. S. Cornelius 654 d
Nisibis, urbs Mesopotamiæ 485 b
Nivella, oppidum Brabantæ. Habitatio S. Ger-
trudis virginis 58 f et 59 d
- Nola, urbs Italiæ. S. Paulinus 249 a
Nongenti in Gallia. Maura et Britta 446 c
Norisci prisci ac recentioribus extensio 200 c d
Noriworgia (Norwegia) regnum Europæ Aquilo-
nare 493 c
Norregani, populi Aquilonares Norwegiæ 492 d
Northamptonia in Anglia 236 c
Northunhymbri, populi Angliæ 489
Novabella, forte locus in territorio Bituricensi.
S. Justus 619 d
Nova Laura (vide Laura)
Novavallis, cœnobium in Suecia 235 d
Novemfontium monasterium in Gallia 447 a
Novem pagi, ex quibus constructum oppidum
Balneoregium 804 b
Novientense monasterium (vide Heberseimense)
Noviomagum, urbs Picardiæ. S. Baldericus 629 f
Novocomum, urbs Insubriæ. S. Felix 600 d
Novum-forum, in Bohemia 764 d
Nozoretum, in Sequanis. Anonymus confessor 235 f
Numidiæ in Africa episcopi scribant contra Wan-
dalos Arianos 467 f et 468 a
Nunburgensis parthenon apud Salsburgum in
Germania 696 c
- O
- Obernhenheim oppidum ad monasterium Media-
num in Vosago 214 e
Oberscheinfelda, oppidum in Germania 744 f
Occitania, Provincia Galliæ 463 a
Œuipontum, urbs in comitatu Tyrolensi 438 b c
Œnus, fluvius Germaniæ 200 d
Ogiloy solitudo, in Scotia. Donevaldus, Donaldus
enim filii 236 b
Oldensalia, in Transisalanis. S. Marchelmus seu
Marcellinus 674 a
Omana, Arabiæ felicis an Persidis emporium? S.
Cindeus martyr 178 a b
Ombrass alias Umbrass, castrum prope Œnipon-
tum in Tyroli 441 a
Omuga, forte Ottinga, oppidum Germaniæ. S.
Henriens imperator 720 c et 723 a
Onenheim, locus, ut videtur, in Alsatia 202 b
Opprebray, pagus in Gallo-Brabantia 661 f
Oratorium S. Sergii in Asia 485 c
Oratorium B. Apri, ecclesia Mediani loci 210 a
Oratorium S. Gregorii in Vosago. S. Hildulfus
fundator Medianensis monasterii 209 d
Orbacus, locus Lotharingiæ in Vosago 208 e
Orbanus, an vulgo dictus Ourbion? fluvius in
Gallia. S. Sidronius martyr 174 c et 176 f
Orcadæ, insulæ prope Scotiam 126 d
Orphanotrophium Constantinopoli. S. Justus
martyr 623 c
Ossenesse, pagus ad Scaldim Zelandiæ vicinus.
Miraculum S. Amalbergæ Virginis 106 c
Osellæ Castellanis in partibus monasterium Val-
lumbrosanum 346 a
Otenswi (vide Ottonia)
Ottenburana abbatia Germaniæ. S. Alexander
enims ibi servantur reliquiæ, an unus e vii filiis
S. Felicitatis? 18 c
Ottensehe, Otthensija (vide Ottonia.)
Ottonia, urbs Daniæ, ubi S. Canutus occisus 113 b
Oudenzeel, in Transisalanis. S. Marcellinus con-
fessor 673 f
Oximum, (Hiesmes) oppidum Normaniæ 293 a

P

P adua urbem Italiae translatus corpus S. Antonii	790 d
Palus Apolloniadis, exul S. Theodorus	680 f
† Pantaleonis monasterium Coloniae Agrippinae, cujus monachus Godefridus	274 c
Panius mons, in Palæstina	260 c
Papia, urbs Insubriæ	9 e
Parentum, oppidum Istriæ	239 c
Parthenope, Neapolis ; et insula parva maris Tyrrheni	407 a et 409 b
Parthenopolis, (<i>Maegdeburgh</i>) urbs Germaniæ, S. Henricus imperator	713 e
Passavium, urbs Germaniæ. S. Henricus	690 f
Passinianum monasterium in Hetruria. S. Joannes Gualbertus	331 e
Paterna seu Paterni, castrum Campaniæ Romanæ	702 b
Paterniani monasterium prope Fanum	287 e
Patrimonium S. Petri tractus Italiae	296 c
Patsch, parochia in ægro Cœnipontano	442 c
Pelusium, urbs Ægypti	460 b
Pentapolis, terræ tractus in Italia	283 a
Perona, oppidum in Veromandensi territorio Galliæ. S. Furseus	58 c
Perusini montes in Italia	306 f
Perusinum monasterium. S. Petrus abbas	107 c
† Petri monasterium ad urbem Merseburgensem in Germania, ubi detractor S. Henrici punitus	735 b
† Petri cella aurea munitiuncula in Italia	721 f
Petschau, oppidum Bohemiæ	760 b
Phanium, locus Palæstinæ ad Jordanis fontem. Hemorrhœssa Evangelica	260 c
Phara, forte urbs Africæ propriæ	624 f
Pharrense monasterium in finibus urbis Bergomi. S. Joannes episcopus martyr	194 e
Philippi, urbs Macedoniæ. S. Silas	453 f
Phrygia, regio Asiæ Minoris. S. Silas	453 f
Picardia, provincia Belgii Gallici	294 f
Pictaviense territorium in Gallia, 168 a et 181 c	
Pilsenum, urbs Bohemiæ	764 b
Pirus mons in Styria. Sacellum S. Henrici Imperatoris	759 f
Pisanus mons Italiae, in cujus radice S. Paulinus martyrium consummavit	246 f
Pisis urbs Italiae capitulum generale habet S. Bonaventura	790 c
Pisaurum, urbs Italiae	283 a
Piscia, Lucensis diocesis in Italia	251 e
Pisidia. SS. Bianor et Silvanus martyr	33 b
Pistorii, urbs Hetruriæ. S. Actus, seu Atto vel Attho episcopus	244 c
Pithiani carcer in Italia	406 c
Pittorum palatium Florentiæ	431 a
Placentinus episcopatus	306 b
Pontus Cornicus, locus in Dania	128 f
Plebs Porletia, locus Italiae. S. Uguzo	296 e
Plebs S. Stephani, oppidum Italiae	427 e
Pola, oppidum Istriæ	239 c
Poleda, palatium celebre S. Henrici	715 e
Polinas, in Gallia Ordinis Vallumbrosani	307 e
Pompeia laus, (<i>Lodi</i>) urbs Insubriæ, pro Laude Pompeia	234 f
Poniense territorium in Italia. S. Joannes Gualbertus	338 b
Pons-longus, locus Italiae	722 a
Ponta, (<i>vide</i> Ronta)	

Pontenanum oppidum in Italia	395 c
Portiana basilica Mediolani. An S. Fortunatus episcopus?	449 f
Posonii, urbs Hungariæ, translatio S. Margaretæ virginis Belæ regis Hungariæ	449 c
Pragæ metropolis Bohemiæ, 240 d, 718 f et 760 b	
Pratum, oppidum Hetruriæ	274 a et 275 a
Pratum magnum, locus Hetruriæ	394 a et 396 e
Pratum vetus locus in Hetruria	394 e et 396 e
Pronea, rivulus in Arduenna	294 b
Prumia, rivulus in Arduenna; unde nominatum fertur cœnobium Prumiense	294 b
Prumiensis cœnobii in Arduenna abbas S. Ansbaldus confessor	294 b
Psellis, prædium in Gallia	189 a f
Puppium, castrum Tusciæ	372 c e et 373 b.
Puteolanus episcopus interfuit Canonizationi S. Joannis Gualberti	322 c
Puteus Thunor, locus in Anglia	488 b

Q

Q uatuor officia, Flandriæ tractus	106 a
Quendelburg sive Quindilingaburg in Germania convocat suos S. Henricus	724 b et 737 b
Quintonium in Anglia	302 f
Quiritana civitas in Africa	474 b

R

R abodo, fluviolus in Lotharingia ad Vosagum. S. Hildulfus	208 b
Raemsdonc, villa Brabantiae	105 a
Raezengevus, pagus Germaniæ	726 f
Raggiolum, locus in tractu Casentino Italiae. S. Joannes Gualbertus	392 d
Randiusiense oppidum Daniæ. S. Ketillus	230 a
Rapido fluviolus in Vosago, juxta quem ecclesias construxit S. Hildulfus	212 c
Ratenza, fluviolus in diœcesi Wirzeburgensi	726 f
Ratenzgave, pagus in Germania	741 b
Raterzgewe, sive Ratenzgonui comitatus in diœcesi Wirzeburgensi	726 a
Ratisbona, urbs Germaniæ	684 c
Ravenna, urbs Italiae. S. Dathus	167 c
Ravestenum, urbs Cliviæ	683 b
Ravona, oppidum ad Vosagum	208 b
Razolense cœnobium in Hetruria. S. Joannes Gualbertus	332 f
Rebдорffense monasterium in Germania	693 c
Reginoburgium in Germania, eadem quæ supra Ratisbona, et infra Renesborch.	
Regiodunum, oppidum Galliæ. S. Justus	619 e
Remi, urbs Campaniæ in Gallia	96 c
Renesborch sive Regensborch, urbs Baviaræ	200 f
† Reparatæ monasterium in Italia S. Joannes Gualbertus ædificat	332 f
Resæ, oppidum Ducatus Clivensis. S. Dentlinus puer confessor	659 b
Rhinoviense cœnobium in Suevia	599 f
Rigambulus, rivulus in Italia. S. Joannis Gualberti prodigium	335 b
Rimsingen in Brisgoia, Ordinis Cluniacensis monasterium	143 d
Rinn, pagus in valle Cœnaua. B. Andreas puer a Judæis trucidatus	440 e
Ripa in Dania	229 c
Ristonchiaria, rupes in Hetruria	381 e

- Rittershusium, locus in Bavaria, *ubi natus Albertus III Dux* 439 e
 Rivoaltum vel Ripa alta, pagus Italiæ *S. Joannes Gualbertus* 245 b et 246 e
 Roberti fons, locus ad Vosagum 208 e
 Rochepozay (*la*) oppidum Galliæ 189 f
 Rodingi villa, in pago Ardennæ, *patria S. Amalbergæ virginis* 82 d et 88 a e
 Romania, regio Italiæ, *forte Romandiola Florentina* 229 b f
 Romandui, locus in Gallo-Brabantia 661 c
 Romena, oppidum Hetruriæ 390 b
 Ronta, an inter montes Apenninos? *S. Joannes Gualbertus* 337 c et 338 a
 Roschelde, Roskilde, urbs Zelandiæ in Dania. *S. Canutus martyr.* 116 b et 124 d
 Rotgeri seu Lotgeri mons; *monasterium condit S. Udalricus* 143 c
 Rothomagi, urbs Normanniæ. *S. Venica seu Venisa pro sanguinis fluxu* 261 e
 Rovillianum castrum, *ubi reliquiæ S. Felicitatis virginis an martyris?* 9 e
 Rouxmiroir, pagus in Gallo-Brabantia 661 f
 Rubra vallis (*Rood-Clooster*) monasterium in Brabantia 608 f
 † Rufini vallis in Italia. *S. Rufinus cum S. Avenantio* 623 a f
 Rumbanetum, *cujus Prior Menfridus* 599 c
 Rumelingen, (*vide* Limlingen)
 Rupelmonda, in Flandria. *S. Amalbergæ contemptor punitus* 101 c
 Ruræmundæ, urbs Belgii. *Bartholomæus Cartesianus* 234 f
 Ryngstiadis (*Ringstadii*) oppidum Daniæ 141 c
- S
- † Sabæ monasterium Romæ. *Auctor Vitæ S. Gregorii Agrigentini* 504 d
 Sævus, fluvius Hetruriæ 421 e et 422 c
 Salmanston, locus in Cantia Angliæ 496 e
 † Salvatoris archimonasterium Messanense 180 f
 † Salvatoris monasterium Ultrajecti 608 f
 † Salvii monasterium prope Florentiam *S. Joannes Gualbertus ædificat* 332 f et 333 f
 Salviniacum, in Gallia Ordinis Vallumbrosani *ab Andrea abbate constructum* 307 e
 Sambones, populi ad mare Balticum 137 a
 Sambra, fluvius in Hannonia 644 f
 Samnium, regio Italia 96 d et 625 b
 Samnium, urbs Italiæ. *S. Anatholia* 2 c
 Samon, Samus, ut videtur, metropolis insulæ Sami vel Cephalonie 174 a et 176 f
 Samothracia, insula maris Ægei. *S. Silas* 453 f
 † Samsonis cœnobium in Britannia minore 586 a
 Sanctus campus in Bohemia, *unde dictus* 772 c
 Sanctæ, pagus in Hannonia 62 f et 68 a
 Saudan locus in Bohemia 763 a
 Sandecense monasterium in Polonia minori. *B. Kunegundis, alias Zinga virgo* 599 f
 Sandeodotense (*S. Die*) oppidum Vosagi 208 b
 Santarenum, urbs Lusitaniæ 449 b
 Sapis, fluvius Italiæ 377 b
 Sarculus, fluvius Hetruriæ 246 c
 Sardis, civitas Lydiæ. *S. Apollonius* 34 e
 Sarisverienia, urbs Angliæ 494 c
 Sarsani castrum in Italia. *SS. Rufinus et Avenantius confessores* 622 f
 Satiza, locus Bohemiæ 722 f
 Saviniacense monasterium Galliæ. *Albericus non abbas* 167 f
 Scalaris mons in Italia, *ubi monasterium condit S. Joannes Gualbertus* 332 f et 334 a
 Scalda, Scaldis (*Scelt*) fluvius Belgii 65 f et 66 b
 Scarpa, fluvius Gallo-Belgiæ 200 c
 Scarparia, oppidum Hetruriæ 390 f et 391 c
 Scetis, solitudo Libyæ. *S. Sara virgo* 459 f
 Schelere, fluvius Italiæ 271 e
 Schirburn, urbs Angliæ 494 c
 Scinda, fluvius prope Antverpiam 680 d
 Sclarbis vel Scarbes altare, *donatum Lætiensibus, in honorem S. Ettonis episcopi* 52 b d
 Scorialense in Hispania cœnobium 610 a
 Seaux, prædium in Gallia, (*vide* Psellis)
 Sedlecense, monasterium in Bohemia 772 d
 Seedfeld, locus in Tyrol: *miraculum Eucharistiæ anno MCCCXXXIV* 444 c
 Segor, oppidum Palæstinæ 668 a
 Selegenstadiense cœnobium in Germania 227 b
 Seleuciæ, in urbe Isauriæ *Trajanus non obiit* 607 f
 Selinunte, urbs Ciliciæ, *obiit Trajanus* 607 f
 Sembones, (*vide* Sambones)
 Senæ, urbs Hetruriæ 390 d
 Senogallia, urbs Italiæ *S. Paulinus* 249 a
 Senonicum territorium in Gallia. *S. Sidronius martyr* 172 c
 Senoniense monasterium in Vosago, *quod S. Gundebertus Episcopus condidit* 208 c
 Septimense cœnobium in Hetruria. *S. Joannes Gualbertus* 333 d et 334 a
 † Sergii oratorium ad limites Persidis 485 c
 Serpa, oppidum Portugalliæ 267 a
 Seva, fluvius Italiæ. *S. Joannes Gualbertus* 335 b c
 Septem abietes, locus ad Vosagum 208 e
 Sibendis, urbs Africæ. *Bonifacius martyr* 478 d
 Sicambria, tractus ad territorium Trevirense. *S. Hildolfus episcopus* 218 b
 Sicca Veneria, urbs Africæ proconsularis 473 d
 Siccensis civitas in Africa 473 f
 Sida, urbs Pamphiliæ. *S. Cindeus martyr* 177 c d
 Siena, fluvius in agro Florentino 335 e
 Sigebergense monasterium in Germania 273 e
 Silarus, fluvius Italiæ 268 b
 Σιλοῶν, fons Hierosolymitanus 33 f
 Silvæ Candidæ episcopatus 27 d e f
 Sinope urbs Ponti. *S. Phocas episcopus* 600 f
 Slagosia in Dania 141 d
 Sleh, fluvius Jutiæ 130 b
 Sleswicum, urbs Daniæ. *S. Ketillus* 229 f
 Slefune urbs Daniæ eadem 116 f
 Slutorpium, urbs Daniæ eadem 120 a
 Smilkowicz, locus in Bohemia 762 c
 Soana, urbs Hetruriæ *patria* 298 e
 Sofena, locus Italiæ *ubi monasterium Vallumbrosanum* 346 a
 Soneflia vel Sonegia Silva, in Belgio 58 c f
 Sonegiæ, oppidum Hannoniæ *S. Vincentius Madelgarius monasterium construxit* 634 d
 Souvigny, in Gallia. *S. Menulfus episcopus* 292 c
 Soracte, mons prope Romam 96 d
 Speluncæ Ducæ, in Palæstina vel Syria. *S. Stephanns Sabaïta* 527 a
 Speicheshart, silva Germaniæ 719 f
 Speteshart mons Germaniæ 720 a
 Spoletum, urbs Italiæ in Umbria 404 d
 Spudæum locus academiæ Hierosolymis 522 c
 Stabulenses in Belgio. *Diploma Childerici Regis, anno Christi DCI.XX* 208 a
 Stenvord villa Westaliæ, ut videtur, *S. Alexandri martyris miracula* 22 c
 † Stephani prædium, Danorum opus solitum vocari, corrupte Danubrium (*Deneuvre*) in Lotharingia 226 c

† Stephani Argentoratensis monasterium	202 d	Thosis, villa in Hetruria	397 a
† Stephani monasterium Bambergense a <i>S. Henrico fundatum</i>	724 f	Ticinum, urbs Italiae. <i>Syrus et Eventius</i>	238 f
Sterpea in Hannonia (<i>vide infra Strepy Lez Binch</i>)		Tienas, oppidum Brabantiae	93 d et 95 a
Stia, villa in Hetruria	414 b	Tifernum Tiberinum, urbs Umbriae	375 a
Strahoviense monasterium Pragæ	760 b	Tisitim vallis, (<i>vide Disertinum monasterium</i>)	
Strakonicense Melitensium monasterium in Bohemia	764 a	Toanis fontana, monasterium Vallumbrosanum in Italia	345 f
Strepy Lez Binch, in Hannonia, patria <i>S. Vincentii Madelgarii</i>	630 a	Toarcium, oppidum provinciae Pictaviensis. <i>S. Generosus abbas</i>	46 e
Strumæ, locus in Italia, ubi monasterium Vallumbrosanum	345 a	Tolosæ, urbs Gallia, ubi caput <i>S. Honesti</i>	234 b
Sturre, locus in Cantia Angliæ	496 e	Torcellum, urbs Italiae, ubi corpus <i>S. Sisinnii episcopi</i>	597 f
Styvagiensis ecclesia in Vosago	208 c d	Trajecti, urbs Belgii; ibi <i>S. Henricus S. Servatium colit</i>	718 e
Sublacum, oppidum Latii. <i>Translatio S. Chelidonix virginis</i>	450 e	Trasimenus lacus, in Umbria	394 a
Suddadorp, urbs Daniae	124 d	Trecassini, urbs Galliae. <i>S. Lupus episcopus</i>	183 b
Suevia, regio Germaniæ	272 d	Trecense territorium ibidem; <i>S. Euronio vel Apronia</i>	236 b
Suffegmar, fluvius Africam propriam a Mauritania separans	472 e	Trecoit pagus, forte Trecorensis. <i>S. Turianus episcopus</i>	586 b
Suithi, populi Palæstinæ	116 a	Tremisium (<i>Trums</i>) parœcia Rhætiæ. <i>S. Sigisbertus confessor</i>	227 d
Summus vicus in Rhætia, ubi <i>S. Sigisberti monasterium</i>	227 d	Tremonia, urbs Germaniæ. <i>Synodus</i>	704 b
Sunneburgensis dynastia prope Ænipontum	439 e	Tres-cupressi, (<i>Mont Saint Savin</i>) in Gallia. <i>S. Sabinus martyr</i>	189 c f
Svolenez, locus in Bohemia	762 c	Trenta, tractus Belgii fœderati. <i>S. Marcellinus confessor</i>	673 f
Sure, locus ad Euphratem	287 b	Treveris, urbs Galliae-Belgiæ monachum induit <i>S. Hidulfus</i>	218 b
Susteren, oppidum Belgii. <i>S. Amalberga virgo, et virgines nobiles canonicæ</i>	70 c d	Throsmunini in Germania. <i>Synodus</i>	704 b
Sutrium, urbs Italiae	298 d	Trinanum in Italia. <i>S. Justus martyr</i>	623 f
Suttadorp, pagus Jutiæ in Daniae	120 a	Troadæ, urbs Asiæ Minoris. <i>S. Silas</i>	453 f
Swaldiers (<i>vide Waltchiretha</i>)		Trudonopolis, oppidum Belgii, ubi occisus <i>S. Libertus martyr</i>	676 b c
Syracusa, urbs Siciliæ. <i>S. Marcianus</i>	625 f	Trudpertinum monasterium in Brisgoia	142 b

T

T amalluma, urbs Africæ	470 d
Tambaiensis urbs Africæ. <i>SS. duo fratres martyres</i>	478 f
Tamisia (<i>Temsche, seu Temst</i>) municipium Flandriæ. <i>S. Amalberga virgo</i>	71 d e
Tanet, Tanatum, Tanetum, insula Angliæ	487 a
Tarnensis fluvius Occitaniæ	463 a
Tarvisium, urbs Italiae; an corpora <i>SS. Florentii, Vindemialis, et Eugenii</i>	469 e
Tassandria, tractus Belgii	681 f
Tepla fluvius, oppidum et monasterium Bohemiæ. <i>B. Hrosnata</i>	760 b
Teplicium, locus in Bohemia	760 c
Telezium in Moravia	447 e
Telmedia, oppidum Sidæ in Pamphilia	177 c
Temseca (<i>vide Tamisia</i>)	
Tergestum, urbs Istriæ	458 c
Termæ Carolinæ in Bohemia	760 b
Terracinæ, urbs Italiae, ubi <i>S. Marcianus episcopus mortuum resuscitat</i>	627 f
Teruanensis ecclesia (<i>vide Morinensis</i>)	
Tessinus amnis in Hetruria	405 f
Teum, urbs Italiae. <i>S. Sisinnius episcopus</i>	597 f
Teutonia, pro Germania extra Bohemiam	767 a
Teuverstat, extra urbem Bambergensem	725 a
Thanarum vicus, suburbium Suris. (<i>vide Suris</i>)	
Thaonis fons monasterium in Italia	398 b
Theleborg in Germania	718 f et 719 f
Theodonis villa, oppidum Belgii	718 d
† Theoctisti spelæum in Palæstina	508 a
Theracensis vel Teoracensis (<i>la Thiérarche</i>), tractus Galliae in Picardia	58 d f
Thessalonicae, urbs Macedoniæ, an <i>S. Silvanus ipsius fuerit episcopus</i>	452 f

U

U giniacum, prædium in Belgio	66 a
Ulmus, in Brabantia. <i>S. Libertus</i>	676 b
Umbrass (<i>vide Ombrass</i>)	
Umana, locus in Galilæa	178 a
Ungarius, mons in Italia	717 f
Unizibira, urbs Africæ. <i>S. Cyprianus episcopus et martyr</i>	474 c
Urania, (<i>vide Ursaria</i>)	
Urbanus, (<i>vide Orbanus</i>)	
Urbs nova, locus forte olim in territorio Bituricensi Galliae. <i>S. Justus martyr</i>	619 d
Ursaria, urbs Helvetiæ, dicta Ursella et Urania; quo scribitur venisse <i>S. Columbanus</i>	227 b
Utica, antiqua Africæ urbs	472 e
Utricio, fluvius Galliae. <i>S. Justus martyr</i>	619 e
Utienhemium. <i>Otto Habsburgicus interfectus</i>	143 d

V

Vadense castrum in Italia. *S. Eugenius Carthagiensis episcopus* 470 e
 Vagianum, monasterium Vallumbrosanum in Italia 345 f
 Valentiana, urbs Gallobelgicae. *S. Severinus* 449 e
 Valialla, castrum in partibus Hungariae forte idem quod Varallium infra 394 b et 396 e
 Vallis-Casentini de agro Ceticæ in Hetruria 397 f
 Vallis *S. Rufini* 623 a f
 Vallis Galilææ, monasterium in Vosago, cuius *S. Deodatus episcopus conditor* 208 c
 Vallis villa (*vide* Dalbui)
 Vallisumbrosæ abbatiae descriptio 305 e
 Vallone, pagus Britanniae minoris 588 b et 589 e
 Vallumbrosella, monasterium Parisiis a *S. Ludovico in honorem S. Joannis Gualberti fertur erectum* 326 e f
 Varallium, oppidum Hungariae 396 e
 Vartimpa fluvius Galliae. *SS. Savinus et Cyranus seu Cyprianus* 181 c
 Velp, Velpen, pagus Cliviae 653 b
 Ventotiene, insula parva in regno Neapolitano. *S. Joannes Gualbertus* 409 b
 Vera, amnis in Occitania Galliae. *S. Eugenius episcopus Carthaginensis* 463 e
 Vercellæ, urbs Italiae 274 a c
 Vermandensis, pagus in Gallia 58 c
 Verona, urbs Longobardorum 721 a
 Vesalia, urbs Cliviae 659 b
 Viancius, vicus Galliae; *translatum Albigam corpus S. Eugenii episcopi Carthaginensis* 463 b
 Vibianense exilium subit *S. Donatianus* 475 f
 Vicanus amnis seu torrens in Hetruria. *S. Joannes Gualbertus* 305 e
 Wiburgum (*vide* Wiburgum)
 Vicetia pro Vicentia, urbs Italiae 239 b
 Vigiliæ urbs Apuliae. *Translatio S. Mauri episcopi, Pantaleomonis et Sergii martyrum* 450 c
 Vilfordia, oppidum Brabantiae 93 e et 95 a
 Villa *S. Maxentii* prope Betinas in Gallia 184 b
 Villacum in Carinthia, ubi aliquæ reliquæ *S. Henrici* *translatæ* 692 d
 Villa Plini-Junioris ad mare Tyrrhenum 702 c
 Villariense monasterium in Belgio, ubi colitur *Henricus lucius* 449 a
 Vionenses, populi partem Daniæ habitantes 116 f
 Vindeliciæ, tractus Germaniæ 200 d
 Vineæ, prioratus in Hetruria 406 a
 Virdunense monasterium in Gallia 696 d
 B. Virginis ad Pontem Pragensem monasterium 764 a
 Visivallis locus ad Vosagum 208 e et 226 d
 Vistula, fluvius Poloniae; *sospitatus B. Hrosnata martyr* 768 a
 Viterbium, urbs Italiae. *S. Petrus a Cruce* 297 d
 Vogesus (*vide* Vosagus)
 Voitlandia, tractus Franconiae 759 e
 Volaterræ, urbs Hetruriæ 241 d
 Volcvelt, pagus in Germania 725 c f
 Volders, pagus in Tyroli, ecclesia *S. Carolo Borromæo dedicata* 443 c
 Vosagus mons Lotharingiam ab Alsatia dirimens, ubi conditum a *S. Hilulfo Medianense monasterium* 208 b et seq.
 Vraha, fluvius in diœcesi Wirzeburgensi. *S. Henricus imperator* 726 a b
 Vuitlant emporium juxta ostium Mosæ a *Normannis incensum* 680 b

W

Wachenrode, ecclesia in Germania 726 f
 Walachria, insula in Belgio fœderato. *Raginerus a Rollone prostigatus* 652 f et 653 a
 Walbech in Germania ubi *gladius S. Adriani* 724 c
 Waldaschacensis arx in Germania 747 c
 Waldetrudenses canonicæ Montibus Hannoniæ. *Festivitas S. Vincentii* 636 f
 Waldsassium, monasterium Germaniæ 767 b
 Wallenharts villa 22 d
 Waltchiretha, villa, ut videtur, Germaniæ. *S. Udalricus comitem viæ sanat* 160 c
 Wasconia, non fuit patria *S. Vincentii* 629 f
 Watenæ, castrum in Flandria 490 e
 Wedinghausen diœcesis Coloniensis, cœnobium Ordinis Præmonstratensis *Henricus Comes Arnesbergensis fundat* 598 f
 Weert, locus in Flandria 101 c
 Wendele, pars Aquilonaris Daniæ 116 f
 Wenlocensis parthenon. *S. Milburga* 489 f
 Wibergis, forte Wiburgum, urbs Jutiæ Septemtrionalis 130 a c
 Wiburgum, urbs Daniæ in Jutia Septemtrionali. *S. Ketillus confessor* 229 c
 Wichibach, rivulus Germaniæ 726 f
 Wigaldingus, videtur locus in Westfalia 22 f
 Wihonote regio in Westfalia, ut videtur 22 f
 Wilbeke, locus Germaniæ 712 c
 Wildeshusen, oppidum Westfaliæ, ubi corpus *S. Alexandri martyris* 8 d et 21 e
 Wilsheim villa, in pago Divebenti 23 d
 Wiltenburgh, vicus olim Belgii in Dominio Ultrajectensi 674 c
 Wilthinense monasterium in Tyroli Ordinis Præmonstratensis. *Albertus III, Baviaræ Dux apud Papam institit, ut omnia suæ ditionis monasteria ad normam istius reformarentur* 438 e
 Windbergense cœnobium in Germania 693 a
 Windi seu Winidi populi idololatræ 702 d
 Wintonia, urbs Angliæ. *Regina Emma pristino honori restituta ope S. Mildredæ* 492 d
 Wissehrad Rex Bohemiæ *Wratislaus templum Apostolorum Principi condidit* 772 d
 Wyck te Duerstede, oppidum Belgii fœderati, bis a *Normannis vastatum* 680 b
 Wynghe villa habitatio parentum *S. Ketilli* 230 a

X

Xalisci, Indiæ occiduæ populi. *Ferdinandus a Secura confessor* 3 a
 Xurbia, in confiniis Poloniae 735 d

Z

Zamorræ, urbs Legionis in Hispania, coli dicitur *Bartholomæus de Aranda* 235 f
 Zara, Dalmatiæ metropolis 451 d
 Zbraslaviense monasterium in Bohemia 772 d
 Zelandia, insula Daniæ 113 b
 Zeudici provincia in Germania. *S. Henrici Imperatoris munificentia* 685 e
 Ziquensis mons in Africa. *S. Gresconius* 482 a
 Znoima, urbs Moraviæ 765 d
 Zuritana civitas (*vide* Quiritana)
 Zutphania, comitatus Belgii uniti 660 c

INDEX

ONOMASTICUS

LATINO - BARBARUS

A

A bdictus, constitutus, declaratus	348 a
Abra, ancilla, famula honoratior	93 e
Acribia, accuratio, diligentia	690 c
Acroama, conversatio, colloquium verbum auditum	50 a e
Acsi, etsi, tametsi	202 f
Adhærentiæ, ea quæ adhærent	727 e
Adlemanias, ex partibus Germanicis	106 a et 107 d
Adsitus, propinquus	759 f
Ærumnabilis, ærumnosus	203 f
Æthesis, phthisis	656 a
Affectuosus, ex affectu profectus	273 f
Allodium, fundus, prædium, hereditas	52 b
Altaristâ, sacellanus	764 c
Ambo, pulpitum ecclesiæ elevatum	245 c
Amicabilis, amicus	691 f
Angaria, stata tempora nundinarum transfereudis mercibus	440 f
Annalia, annales	414 a et 417 a
Annona, forte salarium	43 f
Ante-ambulones, prægressores	24 f
Ant xenodochium, pars anterior ænodocheii	655 f
Apices, litteræ	336 b et 337 f
Apocrisarius, legatus	547 a et 549 b
Apostatare, a fide deficere	480 a
Arbitris pro arbitri	132 b
Archisterium, monasterium	588 f
Archos, princeps	94 d
Argumentari innocentiam, idem quod probare innocentiam	141 b
Aromatarius, forte aromatum fabricator, mercator aut veuditor	368 d et 371 d
Attamen, inquinamentum	647 a
Attitulatus, adscriptus	724 f
Aucæ, auferes, forte paulo magis cicures	102 b f
Audientiarius, scriba, notarius forensis	54 f et 55 a
Augmentare, augere	741 d

B

B alchiones, cædræ prominentes	259 b et 261 d
Baldachinum, umbella	431 d
Balma, edita rupes	215 f
Bannum regale, auctoritas regalis	720 f
Barbati, fratres Conversi	159 f et 160 d
Basilicarius, Ædilis, curans sartum tectum servari ædificium sacrum	513 b et 517 c

Basterna, lectica, gestatoria sella, vehiculum feminarum præsertim, etc.	28 d et 29 e
Beneficiatus, beneficium Ecclesiæ possideus	273 c
Berbix, vervex	337 c et 338 a
Bicareus, vas, calix, cyathus	711 a
Birrus, Byrrus, tunica chlamis, cappa	59 c et 60 d
Bombagina charta, charta e gossipio confecta	107 f
Bombardarius, ballistarius	430 a
Bonarium, jugerum	106 f et 107 d
Breve, character magicus in brevi vel breviculo descriptus	389 e et 391 c
Breviculus, compendium, indiculus	345 e et 346 b
Brevis, chartula summaria descriptionis	48 b
Burdo, interdum mulus, interdum baculus oblongus peregrinorum	473 f et 475 a
Burgensis, civis	273 e
Byzantius, nummus quidam aureus	111 f et 113 d

C

C alcia, tibiale	245 a et 246 d
Calculatoria ars, arithmetica	224 f
Callicula vel Gallicula, genus vestis, tegmentum capitis	346 e et 347 f
Calogerus, bonus aut bellus senex	506 a et 507 f
Calzetarius, caligarius	793 a
Camisiatus, indusio indutus	106 b et 107 a
Cannava, locus subterraneus	474 e et 475 a
Capitale, pulvinar	353 b
Carcerarius, carceri præfectus	244 a
Caritosus, charitate plenus	204 d
Carnalitas, caro	646 f
Carpentum, vehiculum quod boves trahunt	60 b
Casearius, caseorum confector	296 a
Cata mane, usque mane	94 e
Cataplasma, genus medicinae	792 e
Causare, calumniari, repetere	109 e
Cellarita, cellæ præfectus	479 d
Cellerarius, qui in monasterio cellæ vinariæ et escariæ præest	111 f
Certificare, certiore reddere	651 a
Civilista, jurisconsultus	338 a
Civis, an juris civilis peritus?	336 d et 338 a
Clarum obscurum unico colore adumbratum	431 f
Claustra, æ, claustrum	332 a et 333 c
Cloaca, sepulcrum	589 c f
Compescere, abstinere	129 b
Compassio, misericordia	245 d
Concambium, commutatio	724 f et 726 a
Conciliari, consilia conferre	126 b et 127 d

Condonare

Condonare, <i>donare</i>	115 e	Enxenia, <i>dona, numera, oblationes</i>	332 e
Confessio, <i>sepulcrum Martyrum</i>	195 b	Ephibati, <i>epibatæ</i>	588 e et 589 e
Conjecturari, <i>conjicere</i>	386 f	Epidemia, <i>species morbi</i>	793 e
Contectalis, <i>uxor</i>	708 f	Epirriptarium, <i>parvum mantellum</i>	519 a et 522 a
Conthoralis, <i>uxor</i>	706 f	Episcopium, <i>episcopatus</i>	646 d
Continentia, <i>contentum, argumentum</i>	48 b	Equester <i>enim</i> <i>feminino genere, equestris</i>	378 d
Contrata, <i>vicus</i>	249 e, 259 d et 271 d	Erradiare, <i>errabundum vagari animi gratia</i>	105 a
Conversio, <i>monachismus, laicorum obsequium monachis oblatum</i>	347 b et 348 a	Eulogia, <i>panis aut alterius eibi benedicti particulas significat</i>	570 e et 572 c
Converti <i>pro convertere</i>	104 d	Eunuchizare, <i>castrare</i>	722 d
Conviates, <i>viæ comites</i>	735 a	Exemplare, <i>describere</i>	108 a
Conviator, <i>comes itineris</i>	149 f	Exenia, <i>dona, munera, oblationes</i>	338 a e
Conviva, <i>invitator</i>	131 b et 133 a	Eximietas, <i>excellentia</i>	722 a
Copiare, <i>describere</i>	108 a	Exoccupatus, <i>occupationibus liber</i>	731 e
Cordiacus, <i>gravis morbus cordis</i>	103 e	Exparuit, <i>disparuit</i>	249 c
Crisonium, <i>nasturcium aquaticum</i>	93 e et 95 a	Expergiscendum, <i>expergefaciendum</i>	122 a
Cruces, <i>adminicula ad fulciendum gressum</i>	656 c	Exportellum, <i>an parva porta exterior, an foramen majus in modum fenestræ?</i>	260 d
Crucichium, <i>quadrivium</i>	372 c et 373 b	Extædiatus, <i>tædio affectus</i>	226 b
Cunctipotentia, <i>omnipotentia</i>	590 d	Extollentia, <i>elatio</i>	122 b
Curatius, <i>aceuratiis</i>	142 f		
Curia, <i>prædium rusticum</i>	337 c et 338 a		
Curialis, <i>aulicus, et parochus</i>	338 d et 339 d		
Curtis, <i>palatinum, Gallice cour</i>	716 b et 718 f		
Cusinus, <i>pulvinus</i>	753 f		

D

D ebriatus <i>inebriatus</i>	130 f et 131 f
Decanus, <i>an Prior monasterii?</i>	387 f
Decubiis, <i>puerperio</i>	102 c et 103 a
Deflagrare, <i>urere</i>	595 b et 596 a
Deforis, <i>foris</i>	129 c
Dchabere, <i>carere, non habere</i>	91 a
Deificus, <i>divinus</i>	645 a
Deintus, <i>intus</i>	129 c
Deplangere, <i>deplorare</i>	650 d
Dequas, <i>an dictas?</i>	202 c
Desiduus, <i>residuus</i>	122 d et 123 a
Desternere, <i>demere quod jumentis instratum fuit, sicuti onera, etc.</i>	288 d
De sub, <i>ex loco subdito</i>	109 a
Devestire, <i>possessione privare</i>	320 c
Devotare, <i>vovere, voto se astringere</i>	655 e
Deuterarius, <i>secundarius sacerdos</i>	545 c et 549 d
Dicasterium, <i>forum judiciale, curia</i>	755 b
Diffamare, <i>vulgare</i>	159 f
Diffamatus, <i>infamia notatus</i>	160 c
Diminoratio, <i>diminutio, extenuatio</i>	320 c
Disciplinare, <i>cædere</i>	332 d
Diurnare, <i>per diem subsistere</i>	715 c
Doma, <i>ditio, seu possessio</i>	724 f et 725 e
Domicellares <i>canonici, canonici juniores necdum capitulares</i>	755 a
Donnicatus, <i>in Domino nostro</i>	320 c
Dormitorium, <i>locus ubi dormiunt monachi</i>	351 f
Dotalitium, <i>dos</i>	643 c
Doxa, <i>gloria</i>	50 a et 129 e
Dubietas, <i>dubium</i>	358 f

E

E ffectivus, <i>efficax</i>	651 b
Effuga, <i>expulsa</i>	94 a et 95 b
Electuarium, <i>genus medicinæ</i>	111 e et 113 a
Ellypsiformis, <i>formam ellipticam habens</i>	687 c
Emunitas, <i>immunitas sub protectione Principis aut Magistratum</i>	202 e

F

F acere dies, <i>transigere dies</i>	279 e
Falsator, <i>perjurus</i>	650 e
Famen, <i>verbum, sermo</i>	411 a
Fatus, <i>dictus</i>	557 f
Ferculatus, <i>ferculis pastus</i>	330 c
Feriare, <i>festum agere</i>	106 b et 107 a
Filacterium <i>pro phylacterio, reliquiarium</i>	650 d
Filare, <i>nere</i>	104 a f
Fodrum, <i>pabulum vel annona</i>	717 f et 718 f
Follis, <i>stultus, fatuus</i>	339 b d
Fore <i>pro esse</i>	332 b
Forestarium, <i>jus, vel ipsa præstatio utendi foresto, id est silva</i>	727 e
Forestum, <i>aliquando antem Forestus, saltus, silva, nemus</i>	726 d, 727 c et 741 e
Formica, <i>genus morbi</i>	792 b
Fortalitium, <i>arx, castrum</i>	759 f
Fossatum, <i>vallis, fossa</i>	127 a
Freda, <i>mnicta fisco solvenda</i>	202 b
Frixura, <i>æstus, fervor</i>	218 b
Fructices, <i>frutices</i>	213 b

G

G ances, <i>ganzæ, gantæ, anseres</i>	94 e et 95 b
Gandavos, <i>Gandavenses</i>	134 b
Garrae, <i>an scamna aut repositoria?</i>	103 e et 104 f
Gastrimargia, <i>ingluvies</i>	591 d
Geronta, <i>senex</i>	245 d
Grassari, <i>commovere, concitare</i>	410 c et 413 a
Grossus, <i>genus monetæ</i>	769 d
Guerræ, <i>bella</i>	54 a e

H

H æresia, <i>hæresis</i>	325 f
Harpagare, <i>arripere, dilaniare</i>	93 a
Heptalismus, <i>numerus septenarius</i>	7 d
Hercditaliter, <i>per hereditatem</i>	650 d
Hesychasta, <i>arctissime reclusus monachus</i>	507 c f
Hesychasterium, <i>locus arctissimæ solitudinis, ubi monachus degebat solus</i>	505 d et 507 c f

Homou-

Homousiani, *Catholici* 475 b, 476 f et 477 a
 Horca, *vas olei vel species amphoræ* 175 c et 176 f
 Hospitale, *xenodochium* 361 a

I

Ignire, *accendere* 362 f
 Illuster, *illustris* 202 b
 Imaginare, *delineare* 644 a
 Improlis, *prole carens* 143 d
 In albis mori, *mori paulo post baptismum* 659 f
 Incamisiata, *indusio induta* 107 a
 Incineratus, *in cineres redactus* 785 a
 Incorporare, *in potestatem fisci redigere* 497 b
 Incredibilis, *incredulus* 57 d
 Indelitescere, *delitescere* 214 a
 Indicibilis, *qui dici non potest* 222 f
 Induster, *pro industrius* 133 a
 Inextinguibiliter, *sine extinctione* 225 c
 Infacundia, *facundiæ defectus* 121 f
 Inferre, *referre* 336 d
 Ingeniti, *flexis genibus* 189 a
 Ingressa, *introitus Missæ* 269 d
 Innotescere, *notum facere* 131 c et 133 b
 Inobligo, *instigo* 336 d et 337 f
 Inquies, *strepitus, turbæ* 143 a
 Inrecuperandus, *non recuperandus* 332 a
 Insufficientia, *tennitas* 766 a
 Interlimitaneus, *intermedius, interjectus* 57 d
 Internecinium, *internecinum contagium* 793 e
 Internicies, *internecio* 716 f et 720 c
 Inthronizare, *in thronum inducere* 711 b
 Intortiva, *faces* 205 a
 Investire, *in possessionem tradere* 320 c
 Inustus, *non ustus* 123 c

J

Jubilarus, *jubilatus* 650 b et 653 c
 Judicare, *adjudicare, concedere* 336 b et 337 f
 Jugeralis, *geometricus* 650 f
 Justiciarius, *justitiæ administer* 496 f

L

Lama, *argentea tela* 429 f
 Lampare, *illustrare* 590 c et 595 a
 Lar, *sors* 15 f
 Latineri, *latine loqui* 106 b et 107 a
 Lectum, *lectus* 413 d et 416 a
 Lectus, *feretrum* 437 c
 Licentiatu, *petita venia* 773 b
 Lignum, *compedes vel nervus* 454 a
 Liquamen, *liquor* 649 a
 Livræum, *vestiarium symbolum* 430 f
 Lucro pro lucròr 185 d
 Lumbaris, *lumbos cingens* 158 e

M

Machinare, *an mole sua deprimi?* 110 e
 Maforium, *tegmen capitis maxime femina-
rum* 40 e
 Magarites, *an Agarenorum scctator?* 544 d et 549 a

Magni pendere, *vereri, reformidare, periculosum
æstimare* 123 b et 125 a
 Malia, *magia, veneficium* 400 b e
 Mandra, *monasterium seu locns ei proximus* 180 f
 Manerium, *bona quædam immobilia, etc.* 487 f
 Manibus plausis, *an manibus junctis?* 104 b
 Mansi, *certæ agri portiones, etc.* 715 d
 Mansionarius, *sacerdos ecclesiæ custos* 538 d
 Mansus, a, um, *fundus quidam, quantitas quædam
terræ, etc.* 330 f et 331 e f
 Mantum, *pallium* 689 c, 749 et seq.
 Marca, *valor alicujus summæ* 762 c
 Martora, *fuscina ad loca expurganda* 413 a
 Martus, *mallæus* 409 f et 413 a
 Martyrizatus, *martyrio affectus* 244 c
 Matronicarius, *videtur is, cui curæ erant matronæ
viduæ ad ecclesiæ ministerium adlectæ, uti dia-
conissæ, etc.* 543 c et 549 a
 Medullatus, *intimus* 158 a
 Mellicatus, *illectus* 646 f
 Mensurnus, *unius mensis* 209 f
 Metatus, *metatum, proprium domicilium, hospi-
tium* 348 a, 347 b, 403 c et 405 f
 Militissæ, *an nobiles feminæ?* 100 f et 102 f
 Ministeriales, *obeuntes ministeria* 273 e
 Mirificare, *mirabilem reddere* 651 a
 Miriter, *mirifice* 774 a
 Molestare, *molestiam inferre* 26 d
 Monachilis *monasticus* 156 c
 Monarchus, *monarcha* 97 a
 Monogamus, *unius uxoris vir* 340 b
 Mordicatu, *mordicus* 420 b
 Multotiens, *sæpius* 243 d
 Mundalis, *mundanus* 645 b et 646 b
 Mundeburdium, *aliquando Mundiburnium, defen-
sio, tutela, etc.* 741 e
 Mundialis, *mundanus* 164 c
 Murmurium, *murmuratio* 284 e
 Musaicum seu Musivum, *opus tessellatum e lapidi-
bus variorum colorum* 271 a et 581 b c

N

Noim, *vox incertæ significationis* 588 e et 589 e
 Notificare, *notum facere* 213 a

O

Obedientiales litteræ 165 d
 Obeditiuncula, *videtur significare parvam vil-
lam rusticam monasterii* 347 b f
 Obsenibus, *obsænis* 194 b
 Obsequia, *exsequiæ* 362 c et 363 e
 Obstinatia, *obstinatio* 128 b, 129 b et 130 b
 Obstinax, *obstinatus* 131 e
 Odibilis, *odiosus* 339 c
 Odilis, *odiosus* 133 f
 Officiator, *primaria in obeundo officio ecclesiastico
persona* 754 c
 Oliva, *Dominica, ut videtur, palmarum* 272 c
 Omnipotentatus, *omnipotentia* 159 d
 Opinatissimus, *inclytus, maximi nominis* 122 b f
 Oramina, *orationes* 647 a
 Orama pro acroama, *colloquium* 50 e
 Orgyia, *species mensuræ* 522 b

P

P

Pagius, *ephæbus* 431 c
 Palatinus, *aulicus* 148 a
 Pannus promiscuus, *pannus ferruginei coloris vulgo griseum* 332 c et 333 e
 Paramenta, *sacra indumenta* 251 b
 Paramonarius, *sacerdos ecclesiæ custos* 537 b
 Participatæ litteræ, *communicatæ litteræ* 430 c d
 Partifiscus, *fiscus, dominium regium, vel ejusdem pars* 202 b
 Parvissimus, *minimus* 157 a
 Patriota, *popularis, ejusdem patriæ* 445 a
 Pausa, *aliquando requies* 97 f et 98 d; *aliquando autem sepultura* 493 f
 Pausare, *quiescere* 132 c
 Peccamina, *peccata* 135 f
 Pecudineus, *membranaceus* 302 b
 Pedester, *cum genere feminino, pedestris* 278 d
 Pedulis, *caliga* 346 e et 347 f
 Peremptorius, *ultimus* 433 b
 Perfossatus, *perforatus* 245 d
 Perpetualiter, *perpetuo* 762 c
 Pertinentiæ, *ca quæ pertinent* 727 e
 Petia, *pars* 691 e
 Phosatum, *castra, arx, fossa* 523 a et 527 b
 Physici, *medici* 789 d
 Pitancia, *portio monastica* 676 f
 Plasma, *simulacrum* 161 a
 Plasmator, *creator* 283 e
 Plebs, *Plebes, ecclesia parochialis* 340 c et 341 e
 Plurifarius, *multiplex* 26 e
 Pluviale, *cappa choralis* 365 f
 Pluvigerum spiramen, *ventus ut videtur, pluvias afferens* 595 c et 596 d
 Pneuma, *spiritus* 136 a
 Polosus, *poli seu cæli incola* 753 a
 Pomerium, *pomarium, hortus* 88 b et 89 f
 Pomposo, *cum pompa* 714 c
 Populare, *multitudine hominum augere* 431 d
 Posthinc, *postea* 100 f
 Potentatus, *potestas, auctoritas publica* 18 a
 Potestas, *aliquando prætor loci et fortasse populus ei subjectus* 250 a; *aliquando autem supremus civitatis magistratus* 342 b et 344 b
 Præconari, *publice exclamare* 243 b
 Præconia voce, *voce in publicum elata* 243 b
 Præconus, *præconium enuntians* 735 a
 Præcordialis, *ex intimo affectu* 726 c
 Præsentialiter, *præsens* 249 f
 Prætaxatus, *prædictus* 588 d
 Preciclamia, *preces clamoræ* 652 c et 653 c
 Pretiositas, *pretium* 122 b
 Primicerius, *minorum clericorum superior* 249 f
 Principari, *principem agere, regnare* 125 f
 Procubus, *procumbens* 145 d
 Prolatare, *differre* 414 e
 Properium facere, *exprobrare* 285 f
 Propridic, *die, quæ pervigilium festi antecedit* 753 d
 Prostrantes, *prosternentes* 20 a
 Proton episcopus, *primus episcopus* 241 b
 Protosymboli, *Arabum duces præcipui, sive quos vocant Sultanos* 511 a et 522 d
 Puella novitia, *aliquando ancilla quæ nondum per annum apud herum ministravit, aliquando autem puella junior* 417 d et 422 c

Q

Quantocius, *quam primum* 60 a, 97 a, 678 b, etc.
 Querculosus, *querulus* 418 b
 Quod, *quin* 413 e

R

Recompensatio, *compensatio* 156 c
 Reconditio, *sepultura* 245 f
 Rectum, *jus* 496 f
 Reductorie, *compendiose* 790 f
 Refutare, *aliquando alterius juri permittere* 108 f; *aliquando autem recusare* 716 a
 Remonstrantia, *hierotheca videndam exponens S. Eucharistiam* 326 f
 Remorissa *pro hemorrhoïssa* 20 f
 Repatriare, *patriam repetere* 105 f et 107 a
 Repausatio, *requies* 130 f
 Repedare, *redire* 149 f, 336 b et 337 f
 Repositorium, *sepulcrum* 440 a
 Resta, *an textura?* 369 f
 Retere, *an in jus vocare, aut jus dicere?* 202 b
 Reuma, *fluxus seu æstus maris* 491 f et 493 c
 Rivallo, *rebellis, protervus* 592 e
 Rochetum, *indumentum ecclesiasticum* 821 f
 Rogatus est, *rogavit* 111 f
 Romani, *Galli, Francigenæ; ita vocati a lingua, qua utebantur* 126 d et 127 e
 Runcina, *falx messoria* 106 f et 107 d

S

Sabanum, *linteum* 480 a et 481 b
 Sagenæ, *saginæ, segenæ, indicare videntur jus piscationis* 727 e et 728 b
 Saltim, *mediocriter aut modice* 640 a
 Satagebo, *satagam* 413 f
 Scenobata, *histrio* 412 c et 413 b
 Seisitus fuit, *occupavit* 496 f
 Senior, *Dominus* 715 c et 718 b
 Sequentia, *comes, socia* 650 c
 Sequestrare, *amovere* 790 a
 Serare, *claudere, obserare* 342 d et 344 b
 Seriosus, *serius* 790 f
 Sermonizare, *sermonem habere* 193 d
 Sindon, *corporale* 269 e
 Sisinni, *pro cincinni, capilli capitis* 96 a et 98 c
 Solennizare, *solenniter celebrare* 649 b
 Sonor, *sonoritas, sonus* 771 e
 Sospita, *sospes* 385 e
 Soutana, *vestis talaris* 65 b
 Specialis, *singularis* 158 c
 Specialitas, *determinata ratio, pars aut jus* 109 b
 Species, *aromata* 193 f
 Speciositas, *species, forma* 714 f
 Spectaculum, *pulpitum, vel aliquid simile, in quo vel ex quo spectatur* 195 c
 Specular, *lapis vitri modo pellucidus* 224 d
 Spiratus, *sine spiritu, qui exspiravit* 259 e
 Spiramen, *ventus, flatus* 595 c et 596 d
 Spiritualitas, *spiritus* 646 f
 Spudæum, *academia* 522 f et 527 b
 Squera, *an radius vel funiculus ad metiendum?* 48 a
 Studium, *academia* 527 b

Submer-

Submergium, *submersio* 677 c
 Suggestenda, suggestio, *libellus supplex, vel simile aliquod scriptum* 475 d et 477 a
 Superpelliceum, *indumentum ecclesiasticum* 754 d
 Supplicius, *magis supplex* 398 b
 Symbolus, *præfectus urbis* 518 e et 522 a
 Syncellus, *cellæ seu throni consors* 524 f et 527 b
 Syncope, *debilitas stomachi* 351 c

T

Tabulatu, *tabulatis* 120 f et 124 d
 Tantillitas, *tcuuitas, cxiguitas* 667 a
 Tenor, *conditio* 672 c et 673 a
 Terraneus, *terrenus* 349 a
 Testudo cerebri, *cranium, ut videtur* 340 f et 341 e
 Thensa, *machina portatilis, cui aliquid imponitur* 430 d
 Theoreticus, *contemplativus* 667 d
 Theoricus, *contemplativus* 646 d
 Thymiamaterium, *thuribulum* 209 f
 Titulatus, *titulum habens* 644 e
 Tormentare, *tormenta inferre* 242 c, 419 f et 422 c
 Tortura, *tormentum* 369 b
 Tractare populo, *concionari, verbum facere ad populum* 471 d et 472 e
 Trapacetæ, *an trapezitæ?* 23 b
 Typus, *fastus* 286 d

U

Ungari pro Hungari
 Unibos, *uno bove vectus*

passim
 652 b

Vadium, *pignus, fidejussio* 59 b et 60 d
 Valentia, *pretium, valor* 128 c et 130 b
 Vapulare, *cædere* 133 f et 136 b
 Vapulo, *cædor* 185 d
 Viatim, *per viam* 129 b et 130 c
 Vicinari, *vicinum esse* 480 e
 Vicissitudinarius, *per vices rediens* 387 d
 Victualia, *alimenta* 345 e
 Villa, *pagus, oppidum, urbs, paræcia* 100 e et 102 f
 Vocitamen, *nomen* 640 e
 Vurtus est, *unitus est* 494 c

W

Warrantus, *qui alteri juridice tenetur ad evictionem, etc.* 496 f

Y

Y sub finem quorundam diplomatum et chartarum appositum videtur significare: ita est, hæc rata sunt 762 e f

Z

Zabulus, *nomen in vita S. Turiani usurpatum, quid ni diabolus?* 588 f et 589 f

GRÆCO-BARBARUS

A

Ἀμειωθεὶς, *tristitia liberatus* 552 a et 555 b c
 Ἀνδῶνα, *pro salario sumitur* 43 f
 Ἀποκρισιάριος, *legatus* 547 d et 549 b
 Ἀρχάριοι, *novitii* 516 c et 518 a
 Ἀσπρὸς, *candidus* 549 c
 Ἀσπροφορεῖν, *candidas vestes gestare* 548 b et 549 c

B

Βασιλικάριος, *latine basilicarius, clericus cui incumberebat curam servandi ædificii sacri, ædilem latine diccremus* 513 e et 517 c

Δ

Δευτεράριος, *secundarius sacerdotum* 545 f et 549 b
 Δούξ, *dux* 37 f et 38 b

E

Ἐπιρριπτάριον, *parvum mantellum* 519 d et 522 a
 Εὐλογίαι, *panis aut alterius cibi benedicti particulæ* 570 b et 572 c

H

Ἡσυχαστήριον, *locus quietis sive repausatorium, juxta manasterium* 505 d et 507 e f

K

Καλόγηρος, *bonus vel bellus senex, nomen anachoretis omnibus atque monachis olim commune absque ullo ætatis discrimine, præsertim in monasteriis montis Atho* 506 d et 507 b
 Κανδήλη, *candela* 573 f et 582 a
 Κάστρον, *arx* 526 a
 Κεντουρίων, *centurio* 615 d
 Κατόξελεϊ, *an pro κατόξει, peracuto?* 578 c
 Κύρις pro κύριος, *ut apud Latinos usurpatur dominus pro dominus* 511 d et 513 a

Λ

Λεγεών, *legio* 36 c
 Λέντιον seu λίντεον, *pro ciugulo aut perizoniata sumi videtur* 560 b et 561 b

M

Μαγαρίτης, *an is, qui Agarenorum sacra profi-*
tetur? 543 f et 549 a
 Μόνδαλις, *pessulus* 509 e et 513 a
 Μαντίον, *mantellum* 522 b
 Μαξίλα, *alapa maxillæ impacta* 533 a
 Μαξιλάριον, *pulvinus* 533 a
 Μάρσιππος, *saccus* 45 e f
 Ματρωνικάριος, *videtur curator mulierum viduarum*
ad ecclesiæ ministerium adlectarum 543 f et 549 a
 Μαφόριον, *tegumentum capitis, maxime ad usum*
feminarum 40 e

N

Νοτάριος, *notarius* 42 b

O

Ὅρδίνως, *juxta ordinem* 572 f et 573 a

Π

Παλάτιον, *palatium* 616 b
 Πρίγκιπι, *principi* 44 a et 45 c f
 Πρωτοσύμβουλος, *forte præses provinciæ apud Ara-*
biæ populos 511 d et 522 a

Σ

Στόλον, *stola* 522 b
 Σύμβουλος, *supremus urbis præfectus* 518 b et 522 a
 Σπουδαίονα σπουδάζω *studeo academia* 522 c et 527 e
 Σχολανεῖν *pro σχολάζειν, vacare* 565 b et 566 a

Φ

Φόλεις, *genus certorum nummorum* 178 b

Υ

Υ, *ita est, hæc rata sunt* 762 e f

INDEX

MORALIS

A

Abbas invitus creatur *S. Generosus* 46 f
 Abbatis dignitatem declinat *S. Joannes Gualbertus, Vallumbrosani Ordinis fundator, ita ut violenter de lecto trahi et in abbatiali cella collocari debuerit* 331 b, 349 f et 351 e
 Ablutio Calicis mutata in sanguinem 731 d e
 Absens ægrotum precibus sanat *S. Joannes Gualbertus* 338 d e et 356 c d. Absenti discipulo apparet *S. Stephanus Sabaïta adhuc vivens, animatque illum ad recte recitandas horas canonicas* 561 et seq.
 Absentia divinitus cognoscit *S. Joannes Gualbertus* 334 f et 325 a; item *S. Stephanus Sabaïta* 516 d e f, 517 a, 519 c d, 527 c d, 528 d e, 554 f, 555 c, 565 a b, 567 b c, etc. (*Vide insuper Arcana, cogitationes, futura et occulta.*)
 Abstinencia *S. Amalbergæ viduæ* 67 d. Abstinencia severa *S. Joannis Gualberti in cibo et potu morbum ei accersit* 330 f et 331 a et 351 d e
 Accusatam falso mulierem iudicio et infamia liberat *S. Udalricus* 149 a
 Adversos casus æquo animo fert *S. Henricus Imperator* 718 e f
 Ædificio nimis superbe monachis exstructo ruinam imprecatur *S. Joannes Gualbertus, quæ statim subsecuta est* 335 b c, 353 f et 354 a
 Ægrotantem monachum, implorata *S. Margareta, loci, in quo tunc erat, patronæ ope, subito sanat* *S. Udalricus* 160 e f
 Ægra mulier ac diu jam in extremis posita subito sanatur, sumendo cibum a *S. Amalberga virgine benedictum* 93 f et 94 a. Æger sanatur per *S. Amalbergam virginem, quam gravi affecerat injuria* 97 a b c. Ægrum militem paue a se benedicto subito sanat *S. Joannes Gualbertus* 336 a b. Item filium cujusdam rustici 336 f, 337 a et 355 b. Æger ipse noluit admittere cervical plumis factum 333 c et 353 b. Ægris libenter inserviebat *S. Bonaventura* 790 a et 807 b; item *B. Tuscanæ* 825 e
 Ambitionem patriarchatus in monacho severe arguit *S. Stephanus Sabaïta* 523 b c
 Amens revocatus ad mentem ope *S. Vincentii, cui partem villæ transcripserat; sed revocata donatione, iterum amens, eadem iterum innovata et aucta, penitus sanatur* 649 e f et 650 a
 Amore insanus miro modo corripitur a dæmone, ac tandem liberatur per Reliquias *S. Joannis Gualberti* 372 c et seq.
 Anachoreta miræ austeritatis ac sanctitatis, solitudinis servantissimus ac prope nudus 560 d e

Anathema aureum a Justiniano appensum in ecclesia *S. Paterniani episcopi* 287 c
 Angelica visitatio apud *S. Stephanum Sabaitam cælesti fragrantia innotescit* 556 f et 557 a
 Angelus splendidus apparens *Martyres consolatur* 43 b. Angelus monet *S. Amalbergam viduam, ut filiam S. Gudilam S. Gertrudi pie instituendam tradat* 67 c. Angeli morientis *Amalbergæ viduæ animam in cælum deferunt* 67 e. Angelus apparet *SS. Savinum et Cyprianum ab igne liberat* 186 e; et postea eos e carcere educit 188 b. Angelorum frequentia in obitu *S. Amalbergæ virginis* 98 a. Angelus apparet *S. Paulino Episcopo in carcere, eique martyrii prædicit; itemque patronum eum fore Lucanorum, etc.* 258 c. Angelus monet *S. Paternianum, ut cum sociis in eremum secedat* 282 e et 284 a b. Angelus divitem excitat, ut *S. Paterniano ac sociis in eremum annonam deferat* 285 c. Angelus *S. Paterniano episcopo familiaris, ei mortem instantem prænuntiat* 286 d e. Angelus assistit moribundo *S. Joanni Gualberto* 345 d e. Angeli salutant monachos in psalmodia pervigiles, eisque eulogias distribuunt 570 e f; eorumque deinde manus abluunt 571 c et 572 d. Angeli adsunt *S. Stephano Sabaïtæ morienti* 579 c Angeli tres in equis igneis alloquuntur *S. Phocam episcopum martyrem* 613 c. Angeli dicuntur baptizasse parentes *S. Onesimi, sanctique hujus filii conceptionem prædixisse et nomen* 619 c f. Angelus iuvitat ad cælum *S. Ragenuflam virginem* 669 b e. Angelos et Christum in templo videt *S. Henricus Imperator* 729 e f. Angelus *S. Eucharistiam ministrat* *S. Bonaventuræ* 791 e et 807 b. Angelus *B. Tuscanæ* apparet eam de morte proxima certiore facit 827 b c
 Anniversaria memoria *S. Petri de Perusia neglecta punitur vastitate agris illata* 112 f
 Annonæ caritas in Dania ob interfectum *S. Canutum* 140 f et 141. Annona laborantibus monachis divina providentia abunde prospexit postridie, ut prædixerat *S. Joannes Gualbertus Vallumbrosani Ordinis fundator* 334 c d, 352 e f et 353 a
 Anserum ingentem multitudinem a suis agris avertit *S. Amalberga virgo* 94 d e f
 Apostolici labores *S. Udalrici in solitudine* 153 c d e. Item *S. Joannis episcopi martyris* 192 f
 Apostoli Hungarorum *S. Henricus Imperator et S. Stephanus Rex* 730 f et 731 a b. Apostolorum limina visitantes *S. Petrus de Perusia et alii comites a pluvia redduntur immunes* 112 d
 Apparens mulieri a tribus dæmonis insessæ *S. Joannes Gualbertus liberationem spondet et revera præstat* 398 e f
 Apparitiones Martyrum sepulturam exigentium 29 d e.

d e. *Angeli Martyres consolantis* 43 b. *S. Amalbergæ virginis periclitantibus in mari* 76 b. *Item febricitanti P. Capucino* 76 b. *S. Gertrudis facta Rodino, ut sororem suam S. Amalbergam eripiat per fugam periculo amittendæ virginitatis* 92 c. *S. Willibrordi et S. Gertrudis facta S. Amalbergæ virginis* 96 e f. *S. Udalrici cælestem suam gloriam indicantis* 161 e f. *Apparitio frequens SS. Joannis episcopi Bergomeusis, Projectitii, Jacobi et Hesteriæ* 195 a b; *item SS. Joannis et Benigni fratrum facta Moniali, manu arida laboranti, et sanatæ ab iisdem* 326 a. *Apparitiones variæ S. Mildredæ virginis abbatissæ* 492 d e, 495 c d et 496 d; *SS. Henrici et Cuenegundis* 744 c d et 746 a b; *etiam B. Hroznatæ martyris monasterium a se conditum defendentis* 762 b

Aqua benedicta hydropem sanat S. Udalricus 153 c f

Aqua precibus S. Sisinnii martyris elicitæ ex rupe 44 e f; *Aquam sitiienti S. Canuto martyri oblatam effundens, paulo post in fonte, unde potum hauriebat, demersus perit* 131 f. *Super aquas graditur S. Stephanus Sabaita* 528 f et 534 d; *alii duo anachoretæ idem faciunt* 534 d. *Aquis mersus B. Hroznata, servante Deipara, diu post vivus extrahitur* 774 b c. *Aqua deficiens ad extruendum B. Tuscanæ sacellum mirabiliter supeditatur* 824 e

Arbor mirabilis S. Joannis Gualberti 327 c d et 330 a b. *Arbor ingens viam obstruens, tamquam virgultum ab uno viro attollitur, donec transeat cum comite suo S. Joannes Gualbertus* 337 c d et 355 e. *Arbor ex qua pependerat S. Andreas puer martyr revirescens in lîcme; qui eam succidit, punitus a Deo est* 442 e

Arcana divinitus cognoscit S. Joannes Gualbertus 338 b c f, 339 a et 356 a b e *item S. Stephani Sabaitæ* 510 d, 520 d e, 523 b c, 540 d e 541 a b, 546, 547, 551 c, 555 c, 556 d c, 563 a b c, 566 d e, etc. (*Vide insuper: Absentia, cogitationes, futura occulta*).

Aulæ inter illecebras integerrimus S. Udalricus 148 a b; *uti et S. Vincentius* 643 f

Austera vita S. Stephani Sabaitæ in eremo 580 a b

Austeritas in victu S. Paterni 46 b; *S. Udalrici* 157 f et 158 a. *Austeritas vitæ indiscreta eremitam quemdam in superbiam, inde in alia peccata ac miseram mortem præcipitat* 409 et seqq.

Avaritiam aut tenacitatem in suis increpabat S. Joannes Gualbertus 352 b c

Avari abbatis monasterio imprecatur S. Joannes Gualbertus, quod incendio perit 335 c d et 354 a b

B

Balneo inclusus ardenti laudat Deum *S. Phocas episcopus martyr* 616 d e

Baptismus puellam gentilem ac cæcam natam illuminat mente et corpore, ope S. Hildulfi Episcopi 201 c, 212 f, 214 d et seqq. 216 f et 222 b.

Baptismus a S. Marco collatus sanat evangelista leprosum 241 a

Basilicæ S. Canuti martyris cultui erectæ 135 b c

Beneficia S. Canuti martyris in ecclesias earumque ministros 137. *Beneficia S. Canuti in ingratos ac parricidas suos* 140 c d. *Beneficia a S. Henrico Imperatore ecclesiis collata* 715 d, 724 a b f, 725 et seqq.; 729 d c et 730. *Fructus eorum in ipsius felici obitu et iudicio* 731 c d

Benignitas S. Udalrici erga lapsos confitentes 151 d e f. *Item S. Bonaventuræ* 811 f et 812 a

Bestiæ S. Paulini et sociorum martyrum pedes ac manus lingunt 258 a

Blasphemus in S. Amalbergam virginem punitus resipiscit 101 d e. *Blasphemus quidam ex desperatione, a dæmone possidetur; sed ad B. V. M. et S. Joannem Gualbertum recurrens post varios casus vexationesque liberatur* 380 et seqq.

Bona Ecclesiæ data repetiturus Rex Eduardus terretur in somnis a S. Mildreda virgine abbatissa, et consilium mutat 496 e f et seq. *Bona sua seculo valedicens trifariam dividit S. Vincentius: pars Ecclesiæ; pars viduis, etc.; pars captivis cedit* 646 a

Boves absens tuctur a furibus S. Joannes Gualbertus abbas 337 e et 355 f

Brachium putridum sanatum ad Reliquias S. Alexandri M. 23 b c. *Brachium S. Amalbergæ virginis a proco luxatum, sanatur a Christo* 86 d et 96 b. *Brachii S. Joannis Gualberti miraculosa translatio* 325 e et 365. *Quantæ virtutis illud sit contra encrurgumcos* 365 et seqq. *Brachii usus amissus restituitur ope S. Vincentii* 653 e f

C

Cæci sanati ad loculum *S. Alexandri martyris* 22

d e. *Cæcus, surdus et mutus sanatur apud Reliquias ejusdem* 23 a; *item alius cæcus* 23 b d. *Ibidem mulier per annos decem cæca sanatur* 23 e. *Cæca a nativitate et alii* 24 b. *Cæcis ope S. Amalbergæ virginis visus restitutus* 104 c et 106 a. *Item ope S. Sidronii martyris* 176 d e; *SS. Savini et Cypriani martyrum* 188 d; *S. Drostani* 191 f. *S. Hildulfi* 212 d f, 214 d, 216 f et 222 b e; *SS. Joannis et Benigni fratrum* 226. *SS. Placidi et Sigisberti* 228 e. *S. Ketilli confessoris* 231 d. *S. Hermagoræ episcopi* 241 c et 244 a. *S. Paulini episcopi* 259 c d. *S. Paterniani episcopi* 286 a b et 288 d. *B. Andræ pueri martyris* 445 a. *Cæcus ex ficto vere factus ab episcopo Ariano, visum recipit a Catholicis post agnitam fidem et culpam* 464 e f et 465 a b. *Cæco visum restituit S. Eugenius episcopus Carthaginensis* 476 a b c. *Cæcos parentes illuminat S. Onesimus* 619 f. *Cæcus illuminatus ope S. Marciani episcopi* 628 d; *S. Vincentii* 649 a b. *Cæca olco cælesti visum recipit* 672; *alii ad sepulcrum S. Henrici Imperatoris* 733 d e; *et apud Reliquias ejusdem* 734 b c f, 735 a et 736 a b

Cæcitatem quam sancte toleraverit S. Udalricus 161 a b. *Cæcitate percussi milites custodes carceris S. Sidronii* 175 f

Calculus S. Henrico Imperatori a S. Benedicto in monasterio Cassino in somnis exsectus, et subito sanatio dolorum 728 f et 729 a b

Calumnia atrocissima ac populi seditio in S. Udalricum ejusque monachos, divina providentiâ exorata, retunditur, ac falsitas calumniæ coram omnibus patescit 159 f et 160 a b c

Campanæ ad elevationem S. Eucharistiæ in Missa, item ad salutationem Beatæ Mariæ Virginis quando pulsari cœperunt 805 b

Cancer sanatus ope S. Udalrici 156 f et 157 a; *item ope S. Vincentii* 655 e f et 656 a

Candelæ ultro accensæ identidem et extinctæ circa Reliquias S. Alexandri martyris 22 a

Canes refugiunt panes, quos pauperibus dari jusserrat S. Petrus de Perusia 111 f

Canonicorum numerum et proventus multum auget S. Joannes episcopus Bergomatis 192 c

- Canonizatio S. *Comuti martyris* 134 f et 135 a. S. *Joannis Gualberti* 321 et seqq. Canonizationi S. *Henrici Imperatoris* obsistens cardinalis *Joannes cæcitate* punitur; sed invocato S. *Henrico*, sanatur 686 d, 733 f et 734 a. Canonizatio S. *Bonaventuræ* a multis Principibus, etc., efflagitata fuit 794 a b et 795 e f. Canonizationis S. *Bonaventuræ* diploma a Sixto PP. Quarto publicatum 794 et seqq.
- Captivi invocato S. *Paulino Episcopo martyre* liberantur 259 c et 260 a d; item ope S. *Menulfi* 293 e; meritis S. *Joannis Gualberti* 347 d e; S. *Mildredæ* 496 b c; ope S. *Phocæ* episcopi martyris 606 b c; ope B. *Hrosnatæ* 775 d e
- Caput S. *Bonaventuræ* incorruptum omnis clx post obitum 784 f, 785 a b et 793 c. Caput amputatum portot S. *Sidronius martyr* 176 c. Capitis dolores sonantur pollio S. *Alexandri martyris* 20 b. Idem, ejecto lapillo inter sternutandum, sublato ope S. *Vincentii* 654 a b f et 655 a
- Carceri mancipatus monachus, implorata Virgine Deipara et S. *Joanne Gualberto*, mirabiliter evadit 406 d e f et 407 a. Carcer per miraculum apertus et vincula coptivorum omnium soluta, conversus custos meritis SS. *Pauli Apostoli* et *Silæ* 454 a b. Carcer sponte apertus S. *Phocæ* episcopo; lampades apparentes, et custodes ad fidem conversi 615 c
- Cardinalis et Episcopus, quamquam reluctans, jubetur esse S. *Bonaventura* 791 a et 798 f
- Caritas igni comparatur 25 d e. Caritas apostolica S. *Ettonis episcopi* 48 f et 49 a. Caritas proximi in eodem 53 f. Caritatis fraternæ exemplum insigne 140 e f. Caritate sua etiom inimicos reddit amicos S. *Udalricus* 154 b c d e. Caritatem fraternam suis per epistolam circularem commendat unice moriens S. *Joannes Gualbertus* 345 a b c et 361 c d e. Eandem commendat monialibus S. *Mildreda virgo abbatisa* moriens 492 b; uti et moriens S. *Marcianus episcopus* 628 d. Caritas S. *Bonaventuræ* erga tristes et ægrotos 790 a b et 807 b c; et ardentissima erga Christum crucifixum 798 b
- Carnifices S. *Sidronii martyris* sanguine aspersi convertuntur 176 b c d
- Carnis massa capiti infantis adnata evanescit voto facto S. *Amalbergæ virgini* 102 c. Carnis tentationes manu igni admota vincit S. *Paternianus* 285 b. Carnes monachis suis in necessitate apponi jubet S. *Joannes Gualbertus*; sed illis eam non attingentibus, adest ignotus quispiam panes affrens 334 c d et 352 e f
- Caseariorum Patronus habetur S. *Uguzo martyr*, cui inter alia munera, cæcus maxime offerri solet 296 b
- Castissimus adolescens ex impurarum mulierum insidiis ac domo, relictis vestibis, profugit 745 e f
- Castitatem vovet S. *Felicitas vidua et martyr* 12 b. Item filia S. *Amalbergæ* 67 c d. Castitatis nobile exemplum in S. *Potamiana martyre* 35 d, 39 e et 40 a b. Castitas angelica S. *Amalbergæ virginis* 97 e. Castitatem Christo perpetuam vovet S. *Udalricus adhuc puer* 147 f; fuitque in ea servanda stupendus 152 a b. Castitatem suspicione sinistra liberat S. *Cunegundis Imperatrix* candentes vomeres nudo pede calcando 728 d e. Castitas insignis *Joannis Godefridi episcopi Bambergensis* a Deo honorata 745 e f. 747 e et seqq. (Vide insuper: Impudicus, libidinosus, tentationes carnales, virginitas, etc.)
- Catenis sponte confractis liber e carcere abit S. *Sidronius martyr* 175 f et 176 a
- Catholici cives patria diffugiunt, ne episcopo *Ariano* parere cogantur, aut ab eo corrumpantur 479 b
- Cerei ardentes ventorum vi maxima non extinguuntur in exequiis S. *Spinuli discipuli* S. *Hildulfi episcopi* 213 b, 217 a et 222 d
- Cervam a venatoribus liberat S. *Stephanus Sabaita* in cujus sinu se receperat 543 a b
- Christus cælesti voce solatur S. *Phocam episcopum martyrem* in tormentis 615 a. Christus apparet rccens conversis et baptizatis 615 c; uti et B. *Hrosnatæ martyris* approbans conditum ab eo cænobium 766 f et 767 a. Christi Crucifixi imago liber fuit et bibliotheca S. *Bonaventuræ* 810 b
- Cibus diu multiplicatus meritis S. *Amalbergæ Virginis* 97 c d; Item meritis S. *Joannis Gualberti* 334 c d, 346 c d, 352 e f et 353 a. Cibos ægro aliisque in necessitate miraculose ministrat S. *Stephanus Sabaita* 520 d e f
- Cilicium sub scricis vestibis gestat S. *Amalberga virgo* 89 a. Cilicium suis monachis permittebat, non injungebat S. *Joannes Gualbertus* 332 b et 351 f. Cilicio cingebat sese etiam in carcere S. *Eugenius episcopus Carthaginensis* 480 f
- Cimelia diversa S. *Henrici Imperatoris* apud *Bambergenses*, uti Mantum, Crux, etc. 749 et seq.
- Cineres mortuorum in flumen dispersi coalescunt 45 b
- Claudus a S. *Apostolo Petro* sanatus 20 e. Item alius post annos decem restitutus ad Reliquias S. *Alexandri martyris* 22 c, et alii ibidem 23 c f; alii duo ope SS. *Savini* et *Cyprioni martyrum* 188 d. Claudus assistens solenni sacro in honorem S. *Paterniani* celebrato sonatur subito 287 d; et alii ope S. *Hildulfi* 212 d et 216 f, S. *Ketilli confessoris* 231 d; S. *Poterniani episcopi* 282 d et 286 b c, S. *Henrici Imperatoris* 736 b. Alii ad sepulcrum S. *Bonaventuræ* 791 f
- Clementia S. *Henrici imperatoris* in rebelles supplices factos 720 c d
- Clericorum dissolutio maxime in concubinato et simonia temporibus S. *Joannis Gualberti* ab eo sublata 333 c d et 353 a b. Clericus præfecturam secularem exercens arguitur a S. *Stephano Sabaita*. 547 et seq. Clericorum concubinatus implacabiliter persecutus est *Joannes Godefridus episcopus Bambergensis* 747 f
- Cleri jura provehit S. *Canutus rex* 128 a et 137 b c
- Cœlorum quam magnifica remuneratio 86 e f. Cœlum solos intrare viros sanctos puduit; hinc aliorum etiam salutem promoverunt 211 b et 217 c d. Cœlum apertum, in eoque Christum et angelos vidit S. *Turianus* 588 e f et c 592 d
- Cœnobium Montis monachorum a SS. *Henrico et Cunigunde Imperatoribus* fundatum 706 f. Item *Beneventanum* 728 f
- Cogitationes monachi occultas cognoscit S. *Joannes Gualbertus* 338 f et 339 a. Cogitationes alienas et occulta desideria cognoscit S. *Stephanus Sabaita* 520 d e, 523 b c, 531 e, 533, 536 f, 539 a b, 540 d e, 551 e, 552 d e, 565 c, 566 d e, etc. (Vide: Absentia, arcana, futura, occulta.)
- Collegium S. *Bonaventuræ Romæ* institutum 800 a
- Columba apparens mortem instantem indicat S. *Phocæ episcopo martyri* 604 a
- Compunctionis gratiam inter sacrificandam recuperat S. *Gregorius PP. VII.* invocato S. *Joanne Gualberto* 341 d et 362 e
- Concilio Lugdunensi II præcipuam operam commodat S. *Bonaventura Cardinalis* creatus eique immoritur 791 a b, 798 f, 799 a, 817 et seqq.
- Concubinari qui aliquando fuerant, eos non sinebat altari ministrare S. *Joannes Gualbertus Ordinis Vallumbrosani* fundator 352 a b
- Confessionem peccatorum præ pudore non recte instituens

- stitueus mulier identidem a dæmone occupatur, donec ea tandem recte peracta penitus liberatur 384 a b. Confessio sincera peccatorum energumenum liberat XLVII dæmonibus 395 a. Confessione deleta peccata desiuit exprobrare dæmon per energumenam, quæ ante Confessionem exprobraverat. 424 d e
- Confirmationis sacramentum a S. Willibrordo recepit dicitur S. Amalberga virgo 88 f
- Confraternitates institutæ sub patrocinio S. Ettiouis episcopi 51 d
- Confitens peccata S. Canutus rex a conscientia suæ moderatoribus ne flagellari quidem renuit 126 bc
- Conjux consensu conjugis thorum separans fit monachus una cum filio suo sub S. Hildulfo 224 b
- Conseerationis Ecclesiæ in honorem S. Paulini episcopi forma a Lucensibus adhibita 250 f et seq.
- Conspiratio fratris in sanctum Canutum Regem et martyrem 116 e et 138 a
- Constantia in martyrio S. Felicitatis et septem filiorum ejus 7, 8 a b, 12 et seqq. Constantia S. Sidronii martyris couvertuntur custodes carceris et alii qui Martyres evadunt 175 a b
- Contemplatio alta et assidua S. Bonaventuræ Ecclesiæ doctoris 807 d e
- Contemptus mundi in S. Ettone episcopo 48 f
- Contraeti sanantur ope S. Amalbergæ virginis 102 b et 104 e d; ape S. Menulfi Episcopi 294 d.; item S. Vincentii 651 et seq.; item S. Henrici Imperatoris 732 e f, 733 f et 734 e
- Corpus S. Ettouis episcopi alio transferri vetitum 52 e et seq., translatus tamen permissu Pontificis Ramaui Latias 53 e et seqq. Corpora cæsarum Martyrum a volucris ac bestiis immuua 17 e. Corpora cæsarum Virginem martyrum reperta post mortem illæsa 29 e. Corpus S. Mildredæ virginis abbatissæ inventum in sepulcro incorruptum 492 c et 493 f, suavem odorem spirat 495 a; uti et corpus S. Phocæ episcopi martyris 616 e
- Costæ confractæ aut luxatæ sanantur, invocato S. Bonaventura 792 c
- Crucifixi inuago caput inclinat S. Joanni Gualberto, postquam hic ejus amore iniunco pepercisset 299 e, 323 e, 325 a, 328 b et 348 f. Crucifixi olim S. Joanni Gualberto caput inclinantis descriptio 300 e f. Ejusdem translatio solennis e monasterio S. Miniatis Florentiam 429 et seqq.
- Crudelitas Danorum in S. Canutum regem suum ac regiam familiam 131 et seq., 139 e f et 140 a b. Crudelitas immanis Hunerici Tyranni Arianai 771 f et seqq.
- Crus inflatum, ac deinde a chirurgo incisum invocato S. Paulino episcopo martyre subito sanatur, ne cicatrice quidem relicta 259 c. Crus fere fractum subito sanatur ope S. Joannis Gualberti, voto emisso 406 a b c
- Crux Christi amanda 26 a. Ejus vis contra tentationes 26 a; et gloria 26 b. Crux S. Joannis Gualberti quam manus gestans illæsus rogitransiit Petrus Igneus miræ virtutis contra dæmones 335 e, 364 f et seqq. Crux crystallina apparet S. Justo martyri et ex ea vox audita, ne idola parra, sed Christum coleret 623 b. Crux S. Henrici imperatoris 750 et seqq. Crucis Christi particulam circumferens religiosus tametsi uccromanticus, a dæmone ladi non potest 391 e f. Crucis signo erigit S. Petrus de Perusia ruentem columnam 110 e; incendium repressit S. Ketillus 231 e; cæcis visum restituit S. Hermagoras episcopus martyr 124 e et 243 a; et S. Paterianus Episcopus, 282 b et 286 a b; ac S. Marcianus episcopus 282 et 286 b. Crucis signo mansuetæ bellæ pedes ac manus lambunt S. Paulini episcopi et sociorum ejus martyrum 258 a. Eodem paralyticum sanat S. Menulfus episcopus 293 f; et templum obseratum reserat S. Stephauus Sabaïta 537 b c
- Cultum divinum in Dauia mirifice promouet S. Canutus martyr 128 a
- Curvi corpore eriguuntur apud Reliquias S. Alexandri martyris 23 f et 24 a

D

Dæmon invadit tyrannum et carnifices satellitesque, qui SS. Savinum et Cyprianum martyrio affecerat, eosque varie perdit 189 d. Dæmonum phalangem signo crucis fugat S. Amalberga Virgo 93 d. Dæmon energumenum suffocat 368 f et 369 a. Dæmone ridiculo, et psalmos, etc., canente liberatur anicula sine ulla læsione 369 a b 389 e f et 397 d e f. Dæmones, modo angelas, modo Deiparam mentiti; modo terribiles forma mirifice exercent fratrem conversum, donec ope Deiparæ et S. Joannis Gualberti prohibentur 415 et seq. Dæmon tonitrua ciet et fulmina 366 d e. Dæmones multi ejiciuntur ex uxo iussu, adhibitis Reliquiis S. Joannis Gualberti 371 e e f et 272 a b, 394 et seq., 402 c d. Dæmones ex plurimis obsessis ejecti per reliquias S. Felicitatis et filiorum ejus 17 f; apud Vallumbrosanos, Brachio et Cruce S. Joannis Gualberti a pag. 366 usque ad pag. 402; et iterum a pag. 417 usque ad pag. 427. Dæmon mentiens sese occisi spoliatusque architecti esse animum, per energumenam imperat restitutionem, dum exorcizatur 395 e d e f. Idem alius mentiens inter exorcismos preces imperat pro aliquo interfecto, quibus promissis, discessit 395 f et 396 a b. Similia sunt 399 e f et 400 a b. Dæmon familiam totam variis modis diu infestans tandem pellitur ope S. Joannis Gualberti 417 et seqq. Dæmones exultare visi ob excitationem inter monachos turbas 516 f et 517 a. Dæmones fugat S. Phocas episcopus 603 f

Dæmoniaci liberantur ope S. Hermagoræ episcopi et martyris 241 c et 243 c d e f. (Vide Energumenus.)

Debilis altero ex crure sanatur ad Reliquias S. Alexandri martyris 23 c d

Decimas ecclesiis solvi edicto jubet S. Canutus martyr 115 a et 137 e. Executionem edicti qua industria teutet 138 d e f

Deipara virgo cum S. Petro et S. Benedicto apparet assistens monacho morienti 336 f, 355 b et 364 f. Deipara Virgo anni apparens sæpius, indicat locum intra Casentini montes, ubi sibi ecclesiam extrui mandat, uti post crebra miracula factum 414 d e f et 415 a b. Infantem perditum servat ac nutrit, cum parentes ei, uti et S. Joannis Gualberto ecclesiam vovissent 413. Apparuit S. Leoni Abbatis 436 a. Diu uersum aquis vivum servat B. Hrosnatam, 774 b c. Suscitatur eundem B. Hrosnatam quem mortuum mater enixa erat 773 f et 774 a. Deiparæ Virginis cultor egregius S. Bonaventura 807 f. Erigit ei societatem Confaloiis 812 e f

Delapsus e ponte monachus servatur invocato S. Joanne Gualberto 363 c d

Delatoribus non temere credit S. Henricus Imperator 719 a

Dentium dolor ademptus, invocato S. Henrico Imperatore 735 b

Desperatio

Desperatio æternæ salutis usque ad mortem, non remittitur, estque blasphemia in Spiritum sanctum 124 b c
 Detractio publica publice pro concione revocata ope S. Udalrici 154 b c d e
 Diabolus Christi cruce fugandus 26 a. Bonos tentat acrius quam malos 26 c d. Tyrannum incitat contra Christianos 40 f. Specie puellæ formosæ ad libidinem excitare conatur S. Paternianum, sed frustra 282 c et 285 a b. Transfigurans se in angelum lucis a S. Paterniano detegitur et relicto fœtore ululans recedit 284 d e f. (Vide Dæmon.)
 Diem illum se perdidisse querebatur S. Hildulfus, quo non profecisset aliquid in actibus seu mandatis Domini 211 f et 219 d
 Diffidentia de providentia Dei et mendacium acriter castigatum a S. Petro de Perusia 112 a
 Dii gentium non sunt dii, quia scelerati 37 b c et 41 c
 Dilectio inimici ab imagine Crucifixi caput inclinantis comprobata 299 e, 323 c, 325 a, 328 b et 348 f. (Vide Crucifixi imago.)
 Diræ in impium proditorem S. Canuti regis 131 a b
 Dissimulatio prudens et conniventia S. Henrici Imperatoris 719 a
 Divitem cum pecunia non vult in suam Ordinem recipere S. Joannes Gualbertus, nisi postquam illam omnem in pauperes divisisset 339 c et 356 f
 Docere alios virtutem Deo gratius est, quam sibi soli vivere 505 a b
 Doctrina excelluit S. Viventius Episcopus 270 c et 271 a Doctrina S. Bonaventuræ laudatur 778 et seq. A summis etiam Pontificibus 800 d. Aliisque 802 b c d, 808 b et seqq. Doctrinam summam cum summa humilitate junxit S. Bonaventura 789 f, 808 e f et 810 f
 Doli mali S. Canuto Regi martyri a fratre suo Olavo structi 127 b, 137 f et 138 c
 Dominicis diebus nec jumenta onusta duci, nec monachos sine summa necessitate equitare patitur S. Joannes Gualbertus 333 d
 Donationes piæ factæ S. Hildulfo ex Episcopo abbati 208 c d, 212 c, 223 a b et 224 b. Donationes ab Ita abbatissa factæ S. Joanni Gualberto et suis 305 f, 306 f et 330 c f. Donationem ab ingrediente in monasterium factam severissime castigat, et irritat S. Joannes Gualbertus, et monasterio illi imprecatur, quod et statim incendio periit 335 c d
 Donum ad se missum remittit S. Joannes Gualbertus abbas 336 b et 354 e f
 Dormiens in templo alapa feritur a S. Mildreda Virginis abbatissa quæ, hoc facto, in sepulcrum suum redire visa est 492 e. Item alii somnolenti corripiuntur ab ea 496 e
 Dormitorium numquam vult esse per noctem sine claro lumine, S. Joannes Gualbertus Ordinis Vallumbrosani fundator 332 a et 351 f
 Draco immanis et valde nocens interemptus precibus S. Leonis abbatis 437 b
 Dysenteria propter herbas venenatas quas comederat laborantem monachum sanat S. Stephanum Sabaita 578 e f

E

Ecclēsia catholica multis dotibus exornata 57 b c d
 Ecclesiæ Bonis infestus Episcopus ab apparente et increpante S. Henrico Imperatore absterretur 732 c d e. Ecclesiæ Trunchiniensis per angelum ac vocem cælestem S. Basino martyris imperata

primordia 671 f. Ecclesia de Dono-Petri erecta S. Ettoni episcopo ac munifice dotata et cœnobio Lætiensi attributa 52 et seq. Ecclesia B. Mariæ erecta Lætiis in monasterio; item altera ibidem S. Joanni Evangelistæ extra monasterium 55 f. Ecclesia S. Menulfo Episcopo ter exstructa, ter collapsa est; donec cælesti splendore locus illi alius assignatus est 294 d. Ecclesia S. Paterniani a summis Pontificibus variis gratiis ditata 288 a d. Ecclesiæ erectæ a S. Canuto martyre 116 b et 137 c d. A S. Hildulfo erectæ 212 d e, 216 e f et 221 a b c. A S. Henrico imperatore ditatæ et erectæ 724 b f, 725 et seq. Ecclesiæ ipsi erectæ 735 c d e et 759 d e f. Ecclesiæ ornamenta rapiens punitur 46 e. Ecclesiæ ornamenta vendebat S. Joannes Gualbertus, ut in egestate pauperibus succurreret 352 e. Ecclesiarum in Gallia vastationes seculo quinto, earumque deinde incrementa 57 e f. Ecclesiarum instauratio miraculis a Deo comprobatur 110 c d e. Ecclesias vetustas plures instaurari curat S. Joannes Gualbertus 333 c et 353 a
 Ecclesiastica officia frequentans in templo S. Paterniani frustra tentatur a dæmonibus, et gemino miraculo honoratur 287 e f
 Educatio S. Gudilæ virginis adhuc puellæ Angelo curæ est 67 c
 Eleemosyna S. Petri de Perusia miraculo comprobata 110 d e; item alia ejusdem quadruplo compensata 111 e f et 112 a. Eleemosynæ S. Amalbergæ Virginis 86 b et 97 e; Nythardi Episcopi Bambergensis 744 b, 745 b, neglecta idcirco splendidior sepultura 745 b. Eleemosynam facere etiam propter homines, ut iis placeas, bonum esse dicebat S. Sara virgo abbatissa 460 d. Eleemosynas sibi datas in alios pauperes distribuit S. Udalricus 158 e. Eleemosynas quantas potest servus S. Uguzo dat pauperibus, ab hero propterea occisus 296 a b. Eleemosynas dans S. Joannes Gualbertus, plures recipit 325 a, 329 b c et 350 b c. Eleemosynas largissimas facit pauperis ecclesiæ Carthaginensis episcopus S. Engenius 471 e. Eleemosynas B. Tuscanæ 825 d e. (Vide Pauper).
 Elevatio Reliquiarum S. Canuti martyris frequentibus pænis, ac revelationibus indicatur facienda 117 c et 134 d, et cum fieret, variis signis illustrata est 117 c d e et 134 e f
 Elogia S. Amalbergæ virginis 85 e et seqq.
 Energumenæ duæ liberantur dæmonibus in sacello S. Amalbergæ Virginis 103 d e. Item alia 103 f et 104 a. Item tres aliæ 105 a b c d e f; et vir 106 b. Energumenum data S. Eucharistia liberat S. Udalricus 153 f et 154 a. Energumenum precibus et humilitate absens liberat S. Udalricus 156 a. Energumenum fœtenti dæmone liberat ac baptizat S. Savinus martyr qui miraculo plures convertit 189 b. Alii liberati per sanctum Hildulfum 212 d et 216 f. Ad sepulcrum SS. Placidi et Sigisberti 228 e. Per S. Hermagoram episcopum 243 c d e. Energumenus a dæmone suffocatus 268 d e f. Energumenos quo modo liberent Vallumbrosani 364 f et 365 a. Energumeni plurimi liberati apud Vallumbrosanos Brachio et Cruce S. Joannis Gualberti a pag. 366 usque ad pag. 402; et iterum a pag. 417 usque ad pag. 427. Energumeni cum liberarentur, carbonēs, dentes, capillos aliaque evomerunt 393 b f. Energumenus uno dæmone liberatus; sed in pristina deinde peccata relabens, occupatur a dæmonibus XLVII, quibus omnibus, facta demum sincera confessione peccatorum

- peccatorum, de novo liberatur apud Reliquias S. Joannis Gualberti 394 c f et 395 a b. Energumena per S. Stephannum Sabaitam daemone liberata 513 b c. Energumenum diabolo liberat S. Marciannus episcopus 628 b. Energumeni tres daemone liberati ope S. Henrici Imperatoris 734 f; item energumena alia 736 a
- Episcopales virtutes omnes in S. Paschario Nannetensi Antistite 69 e f
- Episcopatum, invitatus licet, suscipere jussus est S. Pascharius 69 d. Episcopatum, quem volentibus omnibus invitatus susceperat, omnibus invitatis sponte abdicans e remum petit S. Hildulfus 211 d, 212 a b, 216 d e, 218 c et 220 c d. Episcopatum recusans S. Paternianus, invitatus tandem admittit 285 f. Episcopatum S. Vivenioli adhuc presbytero angustatus est S. Avitus episcopus 290 f. Episcopatum oblatum ne suscipiat, monachum quemdam hortatur S. Stephanus Sabaita 525 c et seqq. Episcopatum suscipere jussus a summo Pontifice S. Marciannus flet 627 e f. Episcopatum recusat S. Bonaventura 783 c d et 790 d
- Episcopus debet factis implere quod verbis docet 112 e. Episcopi ac veri pastoris partes in S. Joanne Episcopo Bergomensi martyre 193 b c. Episcoporum amor et reverentia in S. Canuto martyre 116 b. Episcoporum auctoritatem honoribus auget S. Canutus martyr 137 b, imo et inferioris cleri 137 b c. Episcopus factus S. Hildulfus, quam austeram vitam exorsus sit jejuniis, vigiliis, orationibus, elemosynis, praedicationibus 211 e f, 216 d e et 219 c d e; nihil possidere voluit 220 b c. Episcopo dignae virtutes omnes in S. Paterniano episcopo 285 f et 286 a c d. Episcopi olim ad urbium suarum celebritates invitabant vicinarum sedium episcopos 291 a b. Episcopum, quomodo regere gregem suum debeat, instruit S. Joannes Gualbertus 339 et seqq. Episcoporum Arianorum crudelitas in persecutione Wandalica 480 e f et 481 c d. Episcopi haeresi diocesis suam purgantis egregium exemplum 743 e f et seqq.; proveatus ideo sibi subtrahentis 744 a b. Episcopus et Cardinalis, licet reluctans, creatur S. Bonaventura Ecclesiae doctor 791 a et 798 f
- Epistola S. Joannis Gualberti ad episcopum Volaterranum contra haeresim simoniacam 339 et seqq. Epistola Cleri et populi Florentini ad Alexandrinum Papam 341 et seqq., 358 et seqq. Epistola pulcherrima S. Eugenii episcopi Carthaginensis ad fideles subditos, ut in fide catholica perseverent, se exulante 468 b c
- Epitaphium S. Caanti regis et martyris ac sociorum ejus 114 b c et 135 e; Item S. Vivenioli episcopi 291 b
- Equum indomitum mansuefacit S. Joannes martyr episcopus ei insidendo 192 b et 193 d. Equi in templo stabulati, postridie reperti mortui omnes 228 d. Equus aufugiens sistitur invocato S. Joanne Gualberto 346 e
- Eremitae amant Christum ejusque crucem 25 f et 26 a. Eremitarum Wallumbrosaurorum cellae et austera vita 370 et seqq. Eremita insignis austeritate ceterisque virtutibus 412 d e f
- Eruditio insignis sacra simul et profana in S. Heracla Patriarcha Alexandrino 617 f et 618 a b. Quam cito acquisita a S. Bonaventura Ecclesiae doctore 789 c, 808 et seqq.
- SS. Eucharistia ex humili reverentia abstinens S. Bonaventura, particulam ejus tempore Missae ab Angelo delatam accipit 791 e
- Evangelium audiens ac sibi applicans S. Petrus Perusinus fit monachus 108 d. Evangelii codex temporibus S. Turiani episcopi e flavinis evolat; rodeus illum vulpes moritur, uti et homines, dum illum tangunt perjurantes 589 b c et 593 e f
- Exactiones severius exercitae seditionem movent contra S. Canutum martyrem 138 f et 139 a
- Excæcato visus restituitur ad sepulcrum S. Alexandri martyris 23 b; et ibidem alteri 24 b c
- Excommunicata muliere adhærens sacerdos puniatur infelici morte 722 b. Excommunicatus post mortem a S. Joanne Gualberto, Ordinis Vallumbrosani fundatore detinetur in purgatorio, donec iterum reconciliatus ab eodem, post xxx dierum preces et sacrificia liberatur 336 b c et 354 c d
- Exemplum tolerantiae Martyris alium ad martyrium adducit 33 c. Item alios plures 35 a. Exemplum S. Vincentii familiae et seculo valedicentis multos viros primarios ad vitam monasticam provocavit 646 d e
- Exercitum ante pugnam tutelariis Sanctis commendat, et sacra Eucharistia praeparari curat S. Henricus Imperator 724 c d e
- Exhortatio ad martyrium 39 b c et 40 d e. Exhortatio S. Petri de Perusia morientis ad episcopum et subditos 112 d e f. Exhortationes S. Stephani Sabaitae ad discipulos 568 et seqq.
- Exorcismos temere monachus quidam aggressus, a diabolo corripitur et confunditur; alius contra faciem laudatur ab eodem 396 b c d; item alteri diabolus furtum occultum exprobrat 398 b c
- Exuli reginae apparens S. Mildreda virgo canisolatur, ac pristino honori restituit 492 d e

F

- Fames in Dania in poenam interfecti a subditis rebellibus S. Canuti Regis 141. Fame ac siti per dies xii in carcere vexati SS. Nabor et Felix martyres 378 a et 379 e
- Familiaritas S. Ettonis episcopi cum variis illorum temporum Sanctis 59 c d
- Familiae ac rei domesticae cura in S. Amalberga vidua 67 a b
- Favores extraordinarios Dei pro metu vanae gloriae deprecatur S. Stephanus Sabaita 507 a b
- Febres alique morbi sanantur aqua putei S. Amalbergae virginis 75 f, et 76 a c; et voto eidem facto 103 f. Febres alique incommoda curantur fonte B. Pacifici 162 e et 165 d. Item fonte S. Joannis Gualberti 404 a b. Item fonte S. Rageuflae 665 c f. Febribus diuturnis liberatur matrona nobilis, invocato S. Joanne Gualberto 346 f, 347 a et 362 f. Febres post votum S. Joanni Gualberto factum sublata 364 b et 404 b. Febres sanatae per S. Stephanum Sabaitam 553 c, 554 d f et 555 a. Febres curantur haustu aquae e calice S. Henrici Imperatoris 736 d e. Item invocato S. Bonaventura 791 f et 792 a d
- Feminarum aspectum fugit S. Paternus Abrincensis episcopus 46 b. Feminarum colloquia fugere solitus S. Stephanus Sabaita 514 d
- Festivitas solennis et officia, etc. S. Henrici Imperatoris apud Bambergeuses 753 et seqq.
- Festum S. Generosi abbatis violans textor membrorum stupore puniatur; sed paenitens in ejus ecclesia sanatur 46 e. Festum S. Ettonis episcopi solenne apud Lætias 51 e f. S. Amalbergae virginis Gandavi 78 et seqq. Hoc violans puniatur, respiscit, sanatur 104 a. Festum solenne S. Paulino episcopo martyri et sociis apud Lucenses institu-

institutum 249 b et seqq. *Festum violans S. Paulini episcopi martyris punitur, et mox ad frugem rediens pœnam sublatam vidit* 259 d e. *Festum in agro Ceticæ et locis finitimis institutum in honorem S. Joannis Gualberti liberat ea a frequentibus dæmonum, quæ ante fuerant, infestationibus* 400 e f et 401 a b. *Festum violans S. Joannis Gualberti infelici morte perit* 407 b c d. *Alius boves amittit* 407 d e. *Festum S. Turiani violans per se et operas suas miserabili cum suis infortunio plectitur* 595 e f

Fideles S. Canuto regi proceres mortem fugæ præferunt 139 e

Fides ad salutem est necessaria 25 a b. *Imo et ad veram hujus vitæ felicitatem* 25 c. *Hæmorrhoides Evangelicam sanat* 262 e f. *In Italia propagatur miraculis S. Hermagoræ episcopi* 241 b c

Fiduciam in Dei providentia quanto fructu collocaverit S. Paternianus 284 f et 285 a ; et *S. Joannes Gualbertus* 329 a, 334 c d et 352 e f

Filios suos sanctis institutoribus imbuendos doctrina et virtute elocant SS. Vincentius et Waldetrudis ipsius uxor 642 f et 643 c

Flumen, deficiente navigio, siccis pedibus transit S. Joannes martyr episcopus Bergomensis 192 c d ; *item Desiderius conversus Clarævallensis in Lusitaniam missus* 235 d

Fluxu sanguinis laborans mulier feretro S. Alexandri martyris sanatur 19 b. *Item fonte S. Joannis Gualberti* 404 b c

Fœtus in utero mortuus post medium annum editur, invocata S. Amalberga virgine 101 b c

Fons B. Pacifici in Artesia contra febres, etc., hauritur 162 e et 165 d. *Fons mirabilis, ortus ipso illo loco, quo occisus est S. Uguzo martyr* 296 b. *Fontes et putei S. Joannis Gualberti miraculis celebres* 327 b. *Fons sitientibus in deserto elicitus a S. Stephano Sabaita* 545 a b c. *Fontes emanabant, ubi baculum figebat S. Turianus episcopus* 588 e. *Fons S. Ragenusæ pellit febres et hydropem* 665 c f

Fornax accensa parcens SS. Savino ac Cypriano martyribus flammam ejicit in tyrannum et lictores, quos omnes exussit 186 e

Fortitudo S. Felicitatis in martyriis septem filiorum et suo 7 d et seqq. *Fortitudo S. Leonis Abbatis in reprehendendo principe nimis crudeli* 436 d e. *Fortitudo virilis S. Saræ virginis* 460 b

† *Francisci Vitam scribens S. Bonaventura visus est a terra elevatus* 810 d

Fraterna caritas et fides erga S. Canutum martyrem 139 e f

Fratrum invidia S. Canuto martyri exilium consciscit 116 a. *Frater in fratrem perfidus* 127 b, 137 f et 138 a. *Fratrum duorum SS. Joannis et Benigni amor erga se, et præsidem suum S. Hildulfum, ambos uno die, nec diu post obitum abbatis, felici morte conjungit* 225 c d. *Fratrum duorum in sustinendis pro fide catholica cruciatibus conjurata constantia, ac miraculosa vulnere sanatio* 473 a. *Fratris Bulizlai Bohemiensis in fratres crudelitas et pœna* 722 c d e. *Fratris episcopi in S. Henricum Imperatorem invidia, et hujus patientia* 717 b, 720 c d et 728 c

Fraus in subducendis Reliquiis S. Alexandri filii S. Felicitatis martyris 19 et seqq.

Fur invaditur a lupo donec ablata restituit S. Amalbergæ Virginis 92 e f. *Fur supellectilis ecclesiasticæ a S. Henrico apparente verberibus cæsus* 733 a b. *Fures nocturni ita ut erant furto onusti sistuntur immobiles meritis S. Joannis Gualberti abbatis* 363 a b.

Furatus in ecclesia sacerdos a dæmone possidetur, sed crimen confessus, et restituens ablata liberatur ope B. V. M. et S. Joannis Gualberti 382 f et 383 a. *Furaturus res S. Vincentio Madalgario confessore dicatas horribili morte punitur* 649 c d. *Furatus equum clientis cujusdam S. Vincentii diras pœnas dat* 649 d e

Furiosus sanatur, ope S. Amalberga virginis 102 a

Furtum pueri miraculo punitum 88 d e. *Furtum revelatum, invocata S. Amalberga virgine* 104 b c

Futura prædicit S. Joannes Gualbertus ; nec obstante eorum cautela, quibus prædixerat, evenerunt 344 d e. *Futura item prædicit S. Stephanus Sabaita* 512 d e f, 523 c, 524 f, 525 a b, 526 d, 530 d e, 536 d e, 540 f et 558 f, (Vide : Occulta, Prophetiæ).

G

G *angrænâ, invocata SS. Trinitate, sanat S. Udalricus* 156 f et 157 a

Generalis Ordinis S. Francisci Minister creatur S. Bonaventura anno ætatis suæ circiter trigesimo quinto 782 c, 790 e, 795 c, 798 d et 818 c

Genuflexiones quotidianæ bis mille Christophori monachi 506 e

Gloria cælestis S. Stephano Sabaitæ parata revelatur ejus discipulo 578 f et 579 a

Gloriam vanam fugit S. Amalberga virgo 97 e, *item S. Sara virgo* 460 a

Grando miræ crassitudinis et figuræ, qua puniti Tamisienses ob negligentiam in supplicatione S. Amalbergæ virginis 101 a

Gramine semper virenti decoratur locus ubi susceptus navis Reliquias S. Hermagoræ episcopi deferens 245 e

Gressum puero impetrat S. Udalricus 160 f et 161 a ; *Lotharingæ duci et aliis B. Andreas puer martyr* 444 f et 445 a b ; *item aliis S. Vincentius confessor* 657 b c d e f

Gutturis inflatio sanata invocatione S. Amalbergæ virginis 102 a. *Gutturi infixæ spina piscis, invocato S. Joanne Gualberto abbati, liberatur monachus* 363 a

H

H *æmorrhœici sanati pallio S. Alexandri martyris* 20 b

Hæresis quam perniciosa, quamque ab episcopis sedulo eliminanda sit, docet S. Joannes Gualbertus 339 et seqq. *Qua illam solertia e diœcesi sua expulerit Nythardus episcopus Bambergensis ope SS. Henrici et Cunegundis* 743 e f et seqq.

Hernia invocato S. Bonaventura subito sanata 793 b

Homicida liberatus e carcere, invocata S. Amalberga virgine 106 b c ; *alius terra absorptus* 487 f

Homicidium patraturus, interpellata S. Amalberga virgine sternitur immobilis, sed ejusdem Sanctæ ope sanatur et pœnitet 103 c d

Honoris ac dignitatum fuga in S. Hildulfo 211 d, 212 a b, 216 d e, 217 f, 218 a et 220 c d. *Honores et munera patriamque fugiens S. Marciannus episcopus vitam solitariam delegit, pauperibus omnia tribuens* 627 f et 628 a

Hospitalia per Tusciam erecta, curante S. Joanne Gualberto 333 b c et 353 a

Hospitalitas tam corporalis quam spiritualis S. Udalrici miraculis compensata 158 d, 159 c d e, 160 f et 161 a

Humilis metus vanæ gloriæ inter favores cælestes in S. Stephano Sabaita 507 a b, 564 d e f et 565 a. *Humilis de se opinio ejusdem S. Stephani Sabaitæ* 509 c, 564 d e f et 565 a
Humilitas S. Ettonis episcopi 59 d; item *S. Udalrici qua sibi sacerdotem inimicum devincit* 151 c d, 154 d e, 155 f et 156 a. *S. Francisci Fratrum Minorum fundatoris* 164 c. *S. Hildulfi episcopi* 212 a b, 218 f et 220 d. *Humilitas cum caritate et misericordia erga pauperes elucet in S. Leone abbate* 436 b c. *Humilitas S. Bonaventuræ et vilissima opera* 790, 806 f, 807 a b et 810 c f
Hydropem ac lepram aqua benedicta sanat S. Udalricus 153 e f. *Hydrops sanatur fonte S. Raynulfæ* 665 c f; item *unocupato voto ad sepulcrum S. Bonaventuræ* 792 e f
Hypocrita insignis post scelera plurima patefacta turpi morte defungitur 410 f et seqq.

I

Iconomachi confusi argumento petito ex imagine Christi Salvatoris posita ab Hæmorrhøissa Evangelica quam ipse sanaverat 262 c d
Idolum precibus sternunt SS. Savinus et Cyprianus martyres 186 c d. *Idola deridet S. Phocas episcopus martyr* 614 e f
Ignis quatuor vicibus subito ac sponte exinguitur, ne lædat Reliquias S. Canuti martyris 117 d. *Ignis in medio illæsus tyranno insultat S. Sidronius martyr* 175 c d f. *Ignem illæsi subeunt. SS. Nabor et Felix martyres* 270 a, 278 f et 280 d; in *Ignem labens aliquis, inde evadit illæsus ope Deiparæ et S. Joannis Gualberti implorata* 413 f et 414 a. *Ignis ardens non urit feretrum aut pallium instratum corpori S. Leonis Abbatis* 437 c d. *Neque corpus S. Justi martyres* 623 c. *Ignis vim amittit urandi apud Reliquias S. Henrici Imperatoris* 736 c d
Ilium dolor et gravis languor, invocato S. Joanne Gualberto, sanatur 346 d e et 362 e f
Illæsus post immania tormenta S. Hermagoras episcopus martyr 243 c
Imaginem Christi ab Hæmorrhøissa erectam sacrilege raptant et frangunt gentiles 262 c
Impudicas tentationes non deprecabatur S. Sara virgo abbatissa, sed orabat tantum dicens: Domine, da mihi fortitudinem 460 a. *Impudica commercia clericorum implacabiliter persecutus est Joannes Godefridus episcopus Bambergensis* 747 f
Impurus pastor solitariæ mulieri vitium offerre volens igneo spiritu ab ea exæcatur et arefit peritque miscere 541 c et seqq.
Incantationum magicarum instrumenta, diabolo indicante, reperta 368 a b
Incendiarium canobii et sacrorum ad pœnitentiam atque restitutionem compellit S. Turianus Dolensis episcopus 588 f, 589 a b, 592 et seqq.
Incendium ab absentis apud S. Amalbergam virginem ejusdam domicilio arcetur ope ejusdem Sanctæ 106 a b c. *Incendii exorti et a se precibus extincti occasione utitur S. Udalricus, ut præsentes absterreat ab æterno apud inferos incendio* 159 d e. *Incendium signo crucis repressit S. Ketillus* 231 c. *Alia sedantur allatis Reliquiis S. Turiani episcopi* 595 b c d e f et 596 a
Increpatio S. Murittæ diaconi confessoris vehementis in ministrum tyranni Elpidophorum nomine apostatam 479 f et 480 a b
Indulgentiæ concessæ ab episcopo Lucano in con-

secratione ecclesiæ S. Paulini episcopi et martyris 250 d e
Infantem in cunis Christo et Mariæ commendans mater, futurum aliquando Episcopum ex visione intelligit 745 d e
Infirmi plusquam sexaginta uno die sanati, cum circumferrentur Reliquiæ S. Paulini episcopi et martyris, et uno anno plusquam quingenti 259 b
Ingrati animi atrocissima perfidia in S. Canutum martyrem 139 b c d; ejusque pœna 139 f
Injuriarum victrix patientia in S. Joanne Gualberto et discipulis ejus 330 c et 350 e f
Innocentium occisorum abstrusa corpora cælesti luce revelata 487 d. *Innocentes subditos delicta principum suorum luere non patitur S. Henricus Imperator* 716 b c
Innocentia vitæ mirabilis in S. Bonaventura Ecclesiæ doctore 806 e
Inobediens monachus severe castigatur a S. Petro de Perusia 111 f et 112 a; alius a diabolo terribus, quod extra dormitorium pernoctaret, oratione infortunium evasit 396 f et 397 a b
Inobedientiam etiam in re minima et per inadvertentiam commissam arguit S. Stephanus Sabaita thaumaturgus monachus 520 f et 521 a
Insani duo ope Deiparæ et S. Joannis Gualberti implorata ad mentem redeunt 427 c et seqq.
Inundatio subito cessat ad apertionem Reliquiarum S. Amalbergæ virginis 79 e
Inventio et translatio Reliquiarum S. Amalbergæ virginis 103 et seqq.
Invidia fratrum in S. Canutum ei exilium accurat 116 a. *Invidia monachorum in S. Udalricum quam modestè tolerata* 152 c d e f. *Invidiam et detractiones clericorum adversus monachos, in amorem et laudes vertit hospitalitate sua S. Udalricus* 154 c d e. *Invidia Aquileienses in Gradenses ad bellum excitat et sacrorum etiam templorum direptionem* 245 a b c. *Invidia a recte factis inseparabilis est* 714 c d e
Invidus rusticus, quod vicinus dilesceat, servum ejus S. Uguzonem occidit 296 b e
Invisibilis transit medius per latrones S. Stephanus Sabaita 510 e f. *Invisibilis anachoreta cum S. Stephano Sabaita colloquitur* 521 b c
Ischiades ope S. Vincentii sanata 657 f et seqq.

J

Januam obsecratam miraculo aperit S. Stephani Sabaitæ discipulus ab ipso id jussus 509 c
Jejunia S. Amalbergæ viduæ 67 d; item *S. Amalbergæ virginis* 86 a b 88 b et 97 e. *Jejunium solenne et sextam quamque feriam solo pane et aqua transigit S. Canutus martyr* 114 f et 126 c d
Jejunia ecclesiastica edicto idem servari mandat 115 a et 128 a. *Jejunia et vietus parcitas S. Udalrici* 157 f et 158 a; *S. Stephani Sabaitæ* 581 a b; item *B. Tuscanæ* 827 a b. *Jejunio nimis longo in honorem B. Andreæ pueri martyris deficiens miraculose reficitur pia quædam virgo* 444 b c
Juventutem suam S. Canutus martyr in armis strenue exercuit 136 d e

L

Lacrymæ S. Udalrici in missæ celebratione 158 b; item *S. Bonaventuræ in meditatione Venerum Jesu Christi* 805 e

Lampas sola aqua instructa per noctem totam clare ardet, invocato S. Joanne Gualberto 346 f, 347 a, 362 f et 363 a. Item alia sæpe lapsa, semper illæsa 347 a b et 362 f; sicut et ad sepulcrum B. Hrosnatæ martyris 775 f

Languidus sanatur ad sepulcrum S. Henrici Imperatoris 733 e f

Languor et inedia sanatur ope S. Amalbergæ virginis 106 d e; item S. Vincutii 654 et seq.

Lapis alabastri cui impositum fuerat caput S. Joannis martyris episcopi Bergomensis post duos annos suavissime redolens 193 f

Lascivorum trium adolescentium subita morte puniatio 826 a b

Latine loquitur cnergumenus, quod dein liberatus non potest 106 b

Latrones capitis supplicio damnatos liberat S. Petrus de Perusia, paratus ipse luere illorum pœnas 112 b c. Latrones qui chlamydem B. Tuscanæ abstulerant cœlitus puniuntur 827 b

Legis audiendæ studium in Judæis sub S. Esdra Propheta 451 f et 452 a. Legum severitatem reducendo magnates offendit S. Canutus Rex Daniæ martyr 137 a b

Leones famelici lingunt pedes SS. Savini et Cypriani martyrum 187 f et 188 a

Lepra et hydrops, aqua benedicta sanantur a S. Udalrico 153 e f. Lepra commaculatos sanat S. Ketillus confessor 231 d; Altulphum filium Ulfi lepra laborantem, baptismate collato, sanat S. Marcus Evangelista 241 a. Lepra sanata ope S. Bonaventuræ 792 d e

Liberalitas S. Canuti martyris in ecclesias et ecclesiæ ministros 125 f et 137 b c

Libertatem loquendi et mores S. Ambrosii episcopi amat S. Henricus Imperator 722 a

Libidinosas tentationes manu igni admota superat S. Paternianus in solitudine 282 c d et 285 b

Libros pios assidue sibi decumbenti prælegi jubebat S. Joannes Gualbertus Ordinis Vallumbrosani fundator 333 c d et 353 b

Lictores Phocam quærentes ab eo ipso laute habentur, tum iis sese indicat, urgetque ut jussa in se exequantur 604 a b

Lilium litteris notatum nascitur ex tumultu B. Andreæ pueri a Judæis trucidati; pœna eorum, qui illud carpserunt 442 d

Limites incerti fundorum duorum miraculose assignati per Reliquias S. Vincentii 650 f et 651 a

Linguæ usus concessus pueris ope B. Andreæ pueri martyris 445 d e. Linguis præcisis, recte locuti Martyres 479 b c. Lingua S. Antonii Paduani anno xxxii post mortem recens et rubicunda inventa est 790 d; uti et S. Bonaventuræ Ecclesiæ doctoris post clx annos 784 f, 785 a et 819 b

Litterarum spiritualium commercium fovit S. Udalricus 152 e f

Lues in collo sanata, invocato S. Bonaventura Ecclesiæ doctore 792 b

Lumen, recitante homiliam S. Ketillo, extinctum sponte accenditur 231 c. Lumen et odor suavissimus recreat carcerem S. Hermagoræ episcopi martyris, ejusque custodem ad fidem movet 243 a

Lunaticus dæmonio liberatur per S. Marcianum episcopum 627 a b

Luce cœlesti deterretur Regina Daniæ, ne S. Canuti reliquias transferat 136 b c. Eadem collustratur cella S. Stephani Sabaitæ 506 d

M

Magis artibus vexata mulier, invocato S. Joanne Gualberto, liberatur 400 b c d; item alia dux 401 b et seq.

Maledictis beneficia rependens S. Udalricus ex inimico amicissimum facit 154 b c d e

Mandibula dimota restituitur ad sepulcrum S. Henrici Imperatoris 733 c

Mansuetudo S. Udalrici in publica injuria 152 c d e. Mansuetudo in S. Joanne Gualberto cum maxima severitate certabat 332 d et 352 a. Mansuetudo S. Henrici Imperatoris 718 f

Mantum seu Mantellum S. Henrici Bambergæ asservatum describitur 749 et seqq.

Manus uncæ restitutæ ad Reliquias S. Alexandri martyris 22 e. Manus ob temeritatem in S. Ettonem episcopum exercitam cruciata, ab eodem Sancto sanatur 49 b et 59 c. Manus contrita cæmentarii repente sanatur, invocata S. Amalberga virgine 103 b c. Manus arida sanata apud sepulcrum SS. Joannis et Benigni fratrum, ab ipsis apparentibus 226 a. Manus et brachium leprosum sanantur a S. Marco Evangelista 241 a. Manus orantis S. Stephani Sabaitæ extensæ longe fulgent 528 f

Mariæ Virgini Deiparæ carissimus et devotus fuit S. Paulinus episcopus Lucensis et martyr 249 c (Vide Deipara Virgo)

Maritus Madelgarius a conjuge sua S. Waldegrade conversus 58 a b

Martyr S. Leontius curat necem sibi aliisque accelerari, metu, ne qui deficerent 42 b e. Martyres Rufina et Secunda virgines in aqua ferventi illæsæ; uti et sub aquis Tiberinis 29 d. Martyris jocus lepidus in acerbissimo cruciatu 44 b e. Martyres cantantes Dei laudem in ignem injecti 45 a d. Martyrum cineres in flumen dispersi mirabiliter coalescunt 45 b e. Martyres duo in accensa fornace illæsi cœlesti consortio recreantur 186 e. Martyres canunt inter tormenta 242 c et 615 a. Urgent tyrannum, ad tormenta 278 c et 280 a. Martyri S. Myropæ apparens S. Isidorus nuntiat bona illi in cœlo parata 458 e. Martyres præcisis radicitus linguis eloquentes 479 b c d. Martyr S. Phocas episcopus in viva calce tribus horis illæsus 616 d

Martyrio se promptum exhibet S. Udalricus 149 e f. Ejusdem desiderium in S. Joanne Gualberto 341 b et 357 e f. Ad martyrium matres hortantur filios 12 c, 14 b c et 478 b c

Matrum quarundam item et aviæ constantia in persecutione Wandalica 474 a b. Matris cum duabus filiabus austera in eremo vita a S. Stephano Sabaita narrata 541 b c. Mater S. Bonaventuræ filium devovens religioni S. Francisci, illi sanitatem impetrat 789 c d, 798 a b et 806 c d

Matrimonio quamquam renitens Witgero jungitur S. Anualberga 67 b. Deinde illud quoad thorum separant Angeli monitu 69 c d. Matrimonio, consentiente conjuge S. Waldegrade quoad thorum soluto, vitam religiosam amplectitur S. Vincentius confessor 645 e f et 646 a

Membra contusa sanat S. Vincentius voventi peregrinationem ad tumultum suum Sonegias 653 f et 654 a. Membra distorta restituuntur ad Reliquias S. Alexandri martyris 24 a

Memoria Sanctorum spiritualement affert resurrectionem peccatoribus 85 e f

- Mendacium severe castigatum a S. Petro de Perusia abbate* 111 f et 112 a
- Mendicantium Ordinem ab obtrecatoribus vindicat S. Bonaventura* 790 b c f et 812 d e
- Mendicos a foribus duriter arcens a dæmone possidet et misere ad mortem usque cruciatur; in extremis tamen ope Deiparæ atque S. Joannis Gualberti liberatur* 399 a b. *Mendicum et contractum sese mentiens rusticus ad extorquendas eleemosynas, fit vere contractus* 735 f
- Menstruo fluxu laborantes sanantur pallio S. Alexandri martyris* 21 b c d
- Mercator instrumenta probatoria, etc., amissa invenit, invocato S. Bonaventura* 793 a
- Meretrix ad frugem reducta ope S. Amalbergæ virginis* 104 e f
- Milites Martyrum victorum custodes apparitione Angeli convertuntur ad fidem, et pro ea moriuntur* 41 b et seq. *Milites ad capiendum S. Sidronium missi ab eo conversi et postea martyrio affecti* 175 a b. *Milites suos, re etiam infelicitè gesta, donis solatur S. Henricus Imperator* 719 a
- Miraculum patrat S. Amalberga puerum coxtaneum sanans ipsa adhuc tenella* 88 d e. *Miracula S. Amalbergæ virginis non credens punitur et emendatur* 102 d e et 103 e. *Item, quam multa illa contigerint Temsecæ* 107 d. *Miraculum patrare ad evadendum supplicium jussus S. Petrus de Perusia negat tentandum esse Denm* 112 c. *Miracula a se patrata celat humiliter S. Udalricus confessor* 154 b. *Miracula pro magicis artibus accusantur a Paganis* 187 e, 188 a, 243 b, 242 f, 244 b, 258 a, 278 f et 280 f. *Miracula plurima edunt SS. Episcopi Africani ad asserendam fidem catholicam contra Arianos* 464 e. *Miracula affectans hæreticus, turpissime confunditur* 464 e et 465 a b. *Miracula plurima adhuc vivus edidit S. Turianus episcopus* 588 e 591 d et 592 a b; *uti et S. Marcianus episcopus* 626 f et seqq. *Miraculum aliquod S. Bonaventuræ esse adscribendum novo miraculo ostenditur* 792 b c.
- Misericordia mulieris aquam Martyribus suo periculo ministrantis* 42 e f. *Misericordia S. Leonis abbatis in pauperes et miseros, captivos, damnatos morte, etc.* 436. *Misericordiæ opera in S. Etienne* 59 f; *S. Paschario episcopo* 69 e; *et S. Canuto martyre* 125 e f. *Misericordia S. Udalrici erga monachum sacrilegum* 151 e f; *item erga pauperes* 158 d c. *Hæc etiam mirifice placuit S. Joanni Gualberto* 333 b c, 340 e et 352 e. *Misericordia mirabilis S. Stephani Sabaitæ non tantum erga homines, sed etiam erga animalia, imo et insecta* 576 e f et 577 a. *Misericordiæ opera in SS. Vincentio confessore et Waldegrade ipsius uxore* 642 e
- Missæ sacrificium quanta lacrymarum copia celebrare consueverit S. Udalricus* 158 b. *Illud semel intermissum a se dolens S. Joannes martyr episcopus Bergomensis, angelica voce recreatur* 193 e. *Idem nullo die intermittebat S. Hildulfus episcopus pro salute totius mundi et requie defunctorum* 211 f, 216 d et 219 d; *quanta compunctione illud celebravit Gregorius Papa VII invocato S. Joanne Gualberto* 341 d et 362 e. *Missam celebrans S. Stephanus Sabaita splendore cælesti circumdatur* 506 f; *obtinctus a Deo quidquid petit* 507 b c; *etiam notitiam rerum absentium et occultarum* 563 c
- Molendinum aquis abreptum, invocato S. Bonaventura mirabiliter servatum ac restitutum* 792 f
- Monachus fit Witgerus consensu conjugis S. Amalbergæ* 67 c d. *Monachi a S. Paschario episcopo ad prædicandum Evangelium acciti ac fundati* 68 c e f et 69 e f. *Monachos suos, quæ virtutes deceant, quæ vitia vitanda sint, docet S. Hildulfus* 223 f et 224 a. *Monachos nec sine necessitate, nec nisi ternos exire de claustris patitur S. Joannes Gualbertus* 332 a. *Monachum increpat S. Joannes Gualbertus, quod remedium oculorum dolori a muliere petiisset, eumque ipse sanat* 337 d e. *Monachus a dæmone per puellam energumenum ad impudica provocatus, horrendo spectro ab impio proposito avertitur* 387 b c d e f; *item alius* 388 c d e. *Monachus ob violatam regulam ac mandatum superioris a dæmone territus oratione se tuetur ab infortunio* 396 f et 397 a b. *Monachum e monasterio fugitivum miraculo convertit et in vocatione confirmat S. Stephanus Sabaita* 536 c f et 537 a. *Monachum fornicarium ad penitentiam paterne convertit S. Stephanus Sabaita* 538 f et seqq. *Idem Monachum diu inter seculares versatum corripit* 566 f et 567 a b c. *Monachus quidam Sabaita ex solo hominum intuitu statum animæ eorum cognoscebat* 575 b. *Monachorum pater dictus fuit S. Henricus Imperator* 685 f
- Monasterium Ordinis S. Benedicti in monte Caprario erectum et Sedis Apostolicæ patrocinio defensum* 108 d et seq. *Monasterii Cellensis a S. Udalrico exstructi exordia præclara* 156 c d e. *Monasterii Cluniacensis consuetudines in Alemanniam invectæ a S. Udalrico* 157 e. *Monasteria varia a Vallumbrosanis post mortem S. Joannis Gualberti acquisita* 345 f, 346 a et 362 c. *Monasterio nimis magnifice ædificato ruinam imprecatur S. Joannes Gualbertus, quæ statim secuta est* 335 b c, 353 f et 354 a. *Monasteria in Alto monte et Sonégiis condita a S. Vincentio* 643 et seqq., 647 b c d. *Monasterium Teplense a B. Hrosnata erigitur* 771 d; *item monasterium Chotiessoviense ab eo fundatum et dotatum* 772 f
- Monasticæ vitæ virtutes in S. Udalrico* 151 a b c. *Eam relictis omnibus, amplectitur S. Hildulfus ante episcopatum, in eaque excellit* 218 a b c
- Monialibus in necessitate victus abunde prospicit de suo S. Udalricus* 150 b c. *Monialem fieri volentem puellam mire vexat dæmon ut a proposito dimoveat* 417 b et seqq.
- Morbus caducus bis sublatus voto facto S. Amalbergæ virgini* 101 e f et 106 a; *eodemque modo morbus cardiacus* 103 e f. *Morbo sacro laborans sanatur a S. Stephano Sabaita post Missæ sacrificium* 534 e f et 535 a b. *Morbus, deprecante cum suis S. Joanne Gualberto, depellitur a filio viri cujusdam nobilis* 335 a b et 353 c. *Morbus ac dolores amoris divini signa erant S. Henrico Imperatori* 728 f. *Morbi varii et læsiones invocatione S. Bonaventuræ sanata* 792
- Moribundo monacho assistens S. Joannes Gualbertus cruce dæmonem apparentem fugat; mox adfuit Beatissima Virgo, S. Petrus Apostolus cum S. Benedicto, a quibus sic recreatus moritur* 336 e f 354 f, 355 a b et 364 e f. *Moribunda sanatur ad tumultum S. Mildredæ virginis* 496 d. *Moribundus Ecclesiæ Sacramentis munitur S. Marcianus episcopus* 628 e. *Moribunda invocato S. Bonaventura, idonea, redditur ad sacrum Viaticum accipiendum* 792 f et 793 a
- Moriens S. Petrus de Perusia hortatur Episcopum et subditos ad virtutes conditioni suæ congruas* 112 d e f. *Moriens S. Hildulfus episcopus et abbas benedicit fratribus suis* 213 e et 224 d; *eorum se commendat precibus et sacrificiis* 224 d.

Moriente *S. Paterniano episcopo odor suavissimus et morbos tollens spargitur* 286 f et 287 a
 Mors animæ peccatum 85 e f. Mors pia *S. Amalbergæ viduæ* 67 d e. Mors *S. Bonaventuræ in Concilio Lugdunensi II, et solennes ibidem exequiæ et luctus Patrum* 784 c d, 791 b c, 798 f, 799 a et 818 d e. Mortis instantis tempus revelatum *S. Ettoni episcopo, et ejus inde gaudium* 49 c, 59 f et 60 a. Item ante triennium a SS. Willibrordo et Gertrudi *S. Amalbergæ virgini* 96 e f; *S. Paterniano episcopo* 282 e et 286 d e f; *S. Menulfo episcopo* 293 f. Mortem Berizonis recte valentis triduo ante prædicit *S. Joannes Gualbertus* 334 b. Mortis quasi instantis memoriam renovabat assidue *S. Sara virgo abbatissa* 460 d. Mortis suæ tempus prænovit *S. Eugenius episcopus Carthaginensis* 468 f. Mortem alicui prædicit *S. Stephanus Sabaïta* 512 d e f. Mortis instantis præsciens monachus quidam in sepulcro semetipse locat et moritur 514 f et 515 a. Mortem instantem sibi triduo ante prædicit monachus quidam Sabaïta, et quomodo ad eam se comparet 575 c et 576 d; uti et suam prædicit *S. Stephanus item Sabaïta* 579 c et 580 d e. Mortem instantem sibi intelligit ex columba *S. Phocas episcopus martyr* 604 a. Mortem et damnationem tyranno prædicit *S. Phocas episcopus martyr post mortem apparens* 616 e. Mors instare credita, quam sanctorum operum stimulus fuerit *S. Henrico Imperatore* 723 f. Mortis instantis notitia ad virtutes excitat 744 et seq., 747 c d e. Mortem instantem divinitus edoctus *B. Hvosnata, ad eam se piissime comparat* 775 a b. Morti proximus *S. Etto episcopus sibi sarcophagum comparat, Sacramenta suscipit, ac pie deinde moritur* 60 a b. Morti proximus Sacramentis munitur *S. Petrus de Perusia* 112 b. Mortis desiderium in *S. Ragenusla virgine* 668 f et 669 a; eam morti proximam ad cælum invitat *Angelus* 669 b d. De morte proxima moneatur ab *Angelo B. Tuscanæ* 827 b c
 Morsus serpentini non nocent attingentibus sepulcrum aut basilicam *S. Phocæ martyris* 603 e f
 Mortificatio *S. Amalbergæ viduæ assidua* 67 d
 Mortui suscitati ad vitam invocata *S. Amalberga virgine* 101 c et 106 b; item alius per *S. Savinum martyrum* 188 c d. Per *S. Paulinum episcopum martyrem* 259 e f et 260 a. Per *S. Turianum episcopum* 586 b, 589 c d et 594 a b c. Per *S. Phocam episcopum martyrem* 603 f et 613 c. Per *S. Marcianum episcopum* 628 a b. Per *S. Rumoldum episcopum martyrem* 676 a. Signo Crucis per *S. Bonaventuram* 791 e f
 Mulier miraculose arcetur ab osculo Reliquiarum *S. Alexandri martyris* 226 b c. Mulierum partus difficiles levat *S. Bonaventura* 791 f. (Vide Puerpera.)
 Mulus aufugiens invocato *S. Joanne Gualberto recuperatur* 346 f
 Mundi et ipsius vanitatum contemptus in *S. Amalberga virgine* 85 f et 86 a
 Munera spernens *S. Amalberga virgo hortatur, ut ea pauperibus effundantur* 97 b c. Munera recusat *S. Rumoldus episcopus martyr* 676 a b
 Musica cælesti recreatas *Randisius dum emittit spiritum* 169 b
 Muti sanati ope *S. Ettonis episcopi* 49 b et 59 d e f; ope *S. Amalbergæ virginis* 106 a. Muti et surdi sanati ad Reliquias *S. Alexandri martyris* 22 c d e et 23 a d e; ope *S. Ketilli confessoris* 231 d; et ad reliquias *S. Henrici Imperatoris* 73 b c

N

Naves periclitantes servat *S. Phocas episcopus martyr* 603 f et 606 f
 Necessaria solícite monasterio suo prospicit *S. Hil-dulfus, ne egestate disciplina laxetur* 224 c
 Necessitati publicæ sublevandæ *S. Udalricus oppignerat prædia* 148 b
 Necromantiam exerceus religiosus a dæmone ita terretur, ut brevi mortuus sit 391 d et seq.
 Necromanticum consulens quidam a dæmone invaditur, at liberatur deinde ad Reliquias *S. Joannis Gualberti* 374 d e f
 Nix decidens intactum relinquit spatium condendo monasterio, quod construxit *S. Vincentius Madelgarius confessor* 633 e et 644 d
 Noctes precationi, dies lectioni et doctrinæ impendit *S. Tariaus episcopus* 588 c d
 Nomeu Jesu invocatur moriens e vulnere *S. Canutus martyr* 132 c
 Notitia rerum absentium et occultarum in *S. Stephano Sabaïta* 510 d, 516 d e f, etc. (Vide Absentia et occulta)
 Novitiorum pater et dux, ob eorum egregiam curam, appellatus est *S. Udalricus* 151 d. Novitios omnino gratis ac sine dote aut donatione in Ordinem suum recipi voluit *S. Joannes Gualbertus* 354 a b. Novitius monachus pravis diaboli suggestionibus ad desperationem tentatus instruitur et sanatur a *S. Stephano Sabaïta* 550 et seqq. Idem corripitur ab eo ob intempestivam comestionem siue facultate superioris 554 e f
 Nudum ac leprosum vestivit ac fovit *S. Ketillus confessor, qui accepto hoc beneficio mox evanuit ex oculis* 231 c
 Nuptias regias spernit *S. Amalberga virgo* 86 b c d, 89 b et seqq., 95 c et seq., quod illi SS. Willibrordus et Gertrudis apparentes gratulantur 96 e. Nuptias paratas *S. Ragenusla in silvam fugiendo eludit* 668 c d e

O

Obediens *Petrus monachus S. Joanni Gualberto per ignem transit illæsus* 313 et seq., 342 et seqq., 359 et seqq. Obediens *S. Joanni Gualberto Ordinis Vallumbrosani fundatori famulus, ursum, ut erat jussus occidit* 337 f et 335 b c.
 Obediens monachus comitem habet Angelum et nec viæ nec sarcinæ laborem sentit 529 a b
 Obedientia miraculo comprobata 509 c
 Obitus pius *Othonis III Imperatoris* 714 f et 715 a
 Oblivio subita meditata in *S. Joannem Gualbertum invectivæ* 338 e f
 Occulta divinitus cognoscit *S. Joannes Gualbertus* 334 f, 335 a, 338 c et 355 d; etiam cogitationes 338 f, 339 a et 356 e. Item *S. Stephanus Sabaïta* 510 d, 520 f, 541 a b, 546, 547, 555 c, 556 d e, 563 a b c, 564 d, etc. (Vide Arcana, cogitationes, absentia.)
 Oculorum dolor sanatus ope *S. Amalbergæ virginis* 106 d. *S. Paulini episcopi martyris* 259 c d. *S. Bonaventuræ* 792 c. Oculi guttatum effluentis dolores patienter fert *S. Udalricus* 153 a b.
 Oculorum custodia admirabilis *S. Saræ virginis abbatissæ* 460 a b
 Odium capitale in amorem vertitur, invocato *S. Joanne Gualberto* 408 f et 409 a

Odor

- Odor suavis e corporibus cæsorum *Martyrum* 9 e, 17 f et 20 c; e tumulo *B. Pacifici confessoris* 165 d; aperto *S. Alexandri sarcophago* 20 b c. Odor fragrantissimus et morbos tollens, moriente *S. Paterniano episcopo*, spargitur 286 f et 287 a
- Officium, quo colitur *S. Etto episcopus in pago Buyun-Villare* 49 d et seqq. Officium proprium de *S. Amalberga virginæ* 74 f et seq. Officiis ecclesiasticis assidue assistit *S. Canutus martyr* 125 f. Officium proprium de *S. Ketillo confessore ex Breviario Sleswicensi* 230 et seqq. Officium nocturnum in pervigilio *S. Resurrectionis Christi suo tempore restituit S. Joannes Gualbertus abbas* 333 d et 353 b
- Oleum in lampade ad tumultum *S. Vincentii cælitus subministratum* 648 f et 649 a. Oleum cæleste morbos pellens 672 a
- Ophthalmiam cujusdam monachi curat *S. Joannes Gualbertus* 337 d
- Opuseula usque ad trecentarium numerum composuit *S. Bonaventura* 790 f et 815 f
- Orans expansis brachiis ante aras martyr occumbit *S. Canutus rex Daniæ* 140 a. Orans *S. Bonaventura a terra sublevatur* 791 e
- Oratio assidua *S. Felicitatis* 12 b. Item *S. Amalbergæ viduæ* 67 d. *S. Ettonis episcopi* 59 f. *S. Amalbergæ virginis* 86 b, 88 b et 97 e. *S. Udalrici* 158 a. Oratio ut fiat attente quid exigit *S. Stephanus Sabaita* 569 b c. Oratio et mortificatio *S. Ragenuslæ virginis* 668 e f. Orationem nocturnam *S. Mildredæ virginis abbatissæ non ferens dæmon, caudalam ejus exstinguit, quam reaccendit Angelus* 492 a
- Oratio pro Cauonizatione *S. Bonaventuræ S. R. E. Cardinalis* 788 et seqq.
- Oratorium in parentum viridario construens pene infans adhuc *S. Amalberga virgo futuræ sanctitati proludit* 88 e
- Ordines sacros suscipere renuit *S. Joannes Gualbertus* 329 d, 332 e et 350 d. Eorundem summa in eo æstimatio et observantia 332 e et 352 a b; ad Ordines sacros conferendos alicui, quid cavere, quid examinare debeat episcopus, docet *S. Joannes Gualbertus* 340 b c
- Ordinis *S. Benedicti S. Petrus de Perusia abbas Ecclesiam S. Petri in monte Caprario et monasterium obtinet* 108 e et 110 e d e. Ordinis *S. Benedicti monasteria a S. Udalrico erecta* 142 et seqq., 153 c d, 154 f, 155 d e et 156 c d e. Ordini *S. Benedicti sese aggregant S. Udalricus et Geraldus postea episcopus Ostiensis* 158 d e. Ordinis *S. Benedicti monasterium S. Hildulphi* 207 et seq., 221 a b. Ordinis *S. Benedicti S. Hildulfus episcopus abbas, item ejus discipuli SS. Spinulus, Benignus et Joannes* 212 d e et 213 a. Ordinis *S. Benedicti S. Ansaldus abbas Prumiensis* 294 et seq. Ordinis *S. Benedicti S. Joannes Gualbertus fundator Congregationis Vallumbrosanæ* 298 a et seqq. Ordinis *S. Benedicti S. Leo abbas* 434 et seqq. Ordinis *S. Benedicti S. Vincentius Madelgarius* 628 et seqq. Ordinis *Canonicorum Regularium S. Augustini S. Ketillus* 229 c et 232 a b. Ordinis *S. Francisci S. Bonaventura S. R. E. Cardinalis* 776 et seqq. Ordinis *FF. Minorum B. Pacificus* 162 et seqq.; conventus instruit 165 a b d. Ordini *FF. Minorum obrectans divinitus punitur* 790 c et 812 e. Ordinis *Præmonstratensis B. Hrosnata martyr* 760 et seqq. Ordinis *Vallumbrosani fundator S. Joannes Gualbertus* 397 et 398 a. Ordinis *Vallumbrosani institutio, incrementum, privilegia, laudes* 305 et seqq.
- Ossa *S. Joannis episcopi Bergomensis martyris post annos D integra, quasi argento mixta, suavissime redolentia* 193 f
- Otii fuga in *S. Ketillo* 230 c; item in *S. Hildulfo ejusque monachis* 224 a; et in *S. Bonaventura episcopo Cardinali* 808 e

P

- Pallium corpori *S. Alexandri martyris instratum accrescit* 19 b et 21 b. Miracula per illud patrata 21 b c
- Panis ac vini miraculosa multiplicatio per merita *S. Amalbergæ virginis* 93 a. Panes pauperibus destiuatos et a *S. Petro Perusiano benedictos refugiunt canes* 111 f et 112 a c. Panem unum dans pauperibus, tres recipit *S. Joannes Gualbertus* 325 a, 329 b c et 350 b c
- Paralysi correptus in carcere *S. Eugenius episcopus Carthaginensis miraculose sanatur* 480 f. Paralysis sanata beneficio *S. Joannis Gualberti* 407 e f; ope *S. Vincentii* 658 e f et 659 a d. *S. Henrici imperatoris* 733 c d. *S. Paulini episcopi martyris* 258 b. Signo crucis a *S. Menulfo episcopo* 293 f
- Paralytica et morbo caduco affecta liberatur ope *S. Mildredæ Virginis abbatissæ* 496 d e. Item alii ad sepulcrum *S. Bonaventuræ* 792 c d
- Apud Parentes degit, ipsis tamcu ignotus, *S. Onesimus* 619 f. Parentes *S. Ragenuslæ virginis super tumbam ejus templum erigunt* 669 d e
- Passionis Christi memoria redduntur omnia facillima 26 b e
- Pastor armentorum *S. Uguzo, quod cleemosynas daret, ejectus ab hcro sno, benedictionem temporalem ab illo ad alium herum transfert* 296 b e
- Patientia invidiæ fraternæ in *S. Canuto martyre* 116 a; privationis proventuum temporalium ac dignitatis in *S. Udalrico* 150 a. Item invidiæ et injuriarum 152 e d e f. Patientia vincunt injurias *S. Joannis Gualbertus ejusque discipuli* 330 c et 350 e f. Patientia *S. Joannis Gualberti in morbo difficili* 331 a b et 351 d. *B. Hrosnata in abbatis sui ira* 773 e et 775 e
- Patrona naufragorum, et colonorum *S. Amalberga virgo* 76 a. Item contra febres, volvulum, vulgo miserere, etc., 78 b. Patronus contra aeris intemperiem *S. Alexander martyr* 20 c. Ad prologandam vitam in extremis invocatur *S. Etto episcopus* 51 b. Item pro sospitate pecorum 51 b. Patronum *Luceanorum insigni miraculo se probat S. Paulinus episcopus martyr* 253 c d
- Pauper Cardinalis, implorato *S. Joanne Gualberto, abunde necessaria obtinet* 347 e f. Pauperum, viduarum, orphanorum pater *S. Etto* 59 f. Pauperum lamentatio in morte *S. Amalbergæ viduæ* 67 e. Pauperibus universum patrimonium distribuit *S. Pascharius episcopus* 69 c. Pauperum cura in *S. Amalberga virginæ* 97 b e. Pauperum comploratio in funere *S. Amalbergæ virginis* 98 b. Pauperibus vendita bona sua distribuit *S. Udalricus* 150 b c. Pauperes *S. Udalricus appellabat patronos ac dominos suos, et uti talibus eis serviebat* 158 d. Pauperes ditioribus commendabat *S. Hildulfus episcopus* 211 e et 219 e d; eosdem hortabatur, ut seirent spiritu pauperes esse 211 f et 219 d. Pauperes ad religionem libentius admittebat *S. Joannes Gualbertus, quam divites*, 330 e f et 339 c. Pauperibus superflua non dautes monachorum superiores severe corripit

- corripit S. Joannes Gualbertus* 332 f. *Iis meliora semper dabat, sibi servans deteriora* 333 d et 353 b. *Idem illis miraculose frumentum distribuit* 334 f. *Item carnes, lae, etc.,* 337 a b c, 355 b c d et 353 c d. *Pauperes a foribus suis areens duriter figulus oocupatur ab immiti dæmone, quo ad mortem usque vexatus, in extremis liberatur ope Deiparæ et S. Joannis Gualberti* 399 a b c. *Pauperibus sublevandis larga B. Tuscana* 825 e; *ipsis bona sua distribuit* 826 f
- Pauperculæ partem panis, quem habebat unicum, largitus monachus, jubente S. Joanne Gualberto, invenit furum totum oppletum panibus* 361 a
- Paupertas summa simul et jueundissima S. Joannis Gualberti et illustrium discipulorum ejus* 330 c et 350 f. *Paupertas in cibo, veste, lecto S. Vincentii jam monachi* 647 d e; *item B. Tuseanæ viduæ* 827 a b c
- Pax animi quibus mediis acquisita a S. Ettone episcopo* 49 b c
- Peccata omnia pœniti remittuntur præter desperationem æternæ salutis usque ad mortem perseverantem* 124 b c
- Pecunia, pretium venditi Judæis pueri B. Andreæ martyris mutatur in folia salicis* 441 e
- Perdita invoato S. Bonaventura Ecclesiæ doctore inveniuntur* 792 f et 793 a
- Peregrinans ad sacra loca moritur S. Lithardus confessor* 296 f et 297 a
- Peregrinatio Romana S. Ettonis ad limina Apostolorum* 48 f. *Item SS. Madelgarrii et Walde-trudis. Item aliorumque ex Britannia* 58 c. *S. Udalrici ad sepulcrum Domini Hierosolymam* 149 c d e f, *et ad limina Apostolorum* 150 d. *Peregrinationem Hierosolymitanam vovet B. Hrosnata martyr* 771 a b
- Perfida proditio S. Canuto Regi martyri structa ab eo de quo optime meritis fuerat* 139 d
- Periclitantibus in mari apparet S. Amalberga virgo* 76 b
- Perjuratura puella ad sepulcrum S. Eugenii episcopi Carthaginensis subito obrigescit* 469 a b. *Perjuraturus iniquus possessor ad tumultum S. Vincentii divinitus punitur et convertitur ad pœnitentiam* 650 d e
- Persecutio Wandalica sub Hunerico, variis signis et portentis prænuntiata* 471 f et seqq.
- Perseverantia ad salutem necessaria* 26 e
- Pertinacia Danorum in neganda sanctitate S. Canuti regis sui, quam tamen tot miracula deelarabant* 140 b c d
- Pestilentia depulsa ope S. Vincentii* 656 e
- Phthisis incurabilis ad tumultum ejusdem S. Vincentii sanata* 656 a b c d
- Pietas S. Henrici Imperatoris exercitum in urgente expeditione continentis ad rite celebranda hebdomadæ Majoris mysteria* 720 e f
- Piscem inhumanem ab ancilla sua, per branchias eum arripere jussa, captum pauperibus dividit S. Amalberga virgo* 93 e f. *Aliud ejusdem miraculum simile* 97 d. *Pisces non sine miraculo inventi captique jussu S. Joannis Gualberti Ordinis Vallumbrosani fundatoris* 333 a b et 352 d
- Plumeum cervical etiam æger non admittit S. Joannes Gualbertus* 333 c et 353 b
- Pluviam et grandinem, supra messorum agri sui, precibus suspensam tenet S. Amalberga virgo* 94 b c. *Pluvia siccum iter relinquit Romanum ad visitanda Apostolorum limina petentibus S. Petro de Perusia et aliis* 112; *ad Pluviam vel serenitatem obtinendam supplicationes instituuntur ad S. Uguzonem* 296 b. *Pluvia non madefactus S. Leo Abbas* 437 b. *Pluviam petentibus impetrat S. Turianus episcopus* 592 b c
- Podagram patienter fert S. Vincentius Madelgarrius* 647 f. *Podagra sanata ope S. Bonaventuræ Ecclesiæ doctore* 773 b
- Pœna viri eum S. Ettone episcopo durius agentis, ejusque deinde liberalitas ac liberatio* 59 b c. (*Vide Punitio.*)
- Pœnitentia non differenda* 26 d e. *Pœnitentia regis Egberti de interfectis suo permissu pupillis suis, et satisfactio* 487 d e f. *Pœnitentiæ spatium Rivalloni vastatori sacrilego obtinet S. Turianus episcopus* 588 f, 589 a b, 592 et seqq.
- Pontificis summi alloquium refugit, et miraculose impediri orat S. Joannes Gualbertus, quod et factum* 335 f, 336 a et 354 b c. *Pontificem Romanum summo honore excipit S. Henricus Imperator* 730 c d et 739 a
- Populi frequentiam in sua solitudine ob miracula quæ fiebant ad tumultum S. Spinuli, deprecatur S. Hildulfus; et cessantibus miraculis, turba cessavit* 213 b c, 217 a b, 222 d e f et 223 a. (*Vide Solitudo.*)
- Possessores injusti fratres quatuor a dæmonibus oocupati ob injustitiam, meliora pollicentes liberantur apud Reliquias S. Joannis Gualberti Ordinis Vallumbrosani fundatoris* 375 b et seqq.
- Præcordiorum dolor sanatus ope S. Joannis Gualberti abbatis* 404 d e f
- Prædicationem audiens S. Francisci B. Pacificus convertitur ad vitam religiosam* 164 c d e f
- Prægnantibus S. Alexander martyr specialis patronus adest* 20 c
- Preces variæ et scripta S. Joannis Gualberti a D. Germano Ruini nobis missa* 308 et seqq.
- Privilegia et leges subditorum defendit S. Henricus Imperator* 716 c
- Probatio per ignem oblata a S. Udalrico, ad confirmandam suam ac monachorum suorum innocentiam* 160 c; *eadem ad confundendum episcopum simoniacum adhibita jussu S. Joannis Gualberti* 313 et seqq., 342 et seqq., 359 et seqq.
- Procurator libros censuales perditos, invoato S. Bonaventura reperit* 793 a
- Proditor S. Canuti regis sui Pipero seu Blacco Judæ comparatus* 131 b. *Proditoris et seditiosorum in S. Canutum regem antesignani horrendus interitus* 131 e
- Profanationes et sacrilegia furentium Danorum in S. Canutum regem* 132 b c, 133 c d et 139 e f
- Professio fidei, quam descriptam in manu tenere voluit moriens S. Joannes Gualbertus Ordinis Vallumbrosani fundator* 345 e et 361 f
- Proles mascula, invoato S. Bonaventura, obtenta ac deinde a peste ac dæmonis infestatione parentibus servata* 793 d e
- Prophetiæ S. Stephani Sabaitæ* 512 d e f, 523 c etc. (*Vide Futura*)
- Providentiam divinam in necessitatibus commendat et experitur S. Amalberga virgo* 97 c d e. *Providentia Dei confisis panis ex insperato allatus* 110 d et 112 a. *Providentia Dei S. Paterniano ac sociis in solitudine ignotum hominem cum abundanti annona dirigit* 282 d et 285 c d
- Psalmodia et vigilia S. Udalrici, cum adhuc versaretur in aula cæsarea* 148 d. *Psalmodia et vigiliæ monachorum celestibus favoribus honoratæ* 570 e et seqq.
- Puellæ adhuc S. Ragenustæ virtutes* 667 d e
- Puellaes ludos ac jocos refugit S. Amalberga virgo adhuc puella* 67 b; *item et S. Ragenustæ* 667 d e; *et etiam adhuc puer S. Udalricus*

147 e f. *Eosdem fugitans puer S. Hildulfus orationi, lectioni, et operibus misericordiae vacabat* 211 e et 217 e f. *Eosdem fugiens ad templum furtim sese proripere solebat adhuc junior S. Joannes episcopus Bergomensis* 194 b e
 Puerorum magistrum egit sedulo S. Ketillus 230 e et 232 b. Puerorum catholicorum in persecutione Wandalica ab Hunerico decreta constantia mirabilis 474 a b, 480 e d et 481 e f
 Pueritia S. Amalbergæ virginis quam pie instituta 88 b e f et 89 a. Pueritia S. Udalrici futuræ sanctitati proludit 147 e f. Pueritia et adolescentia erudita ac sancta S. Hildulfi episcopi 211 c, 216 e d et 217 e f. S. Ketilli 230 b
 Puerpera liberatur doloribus signo crucis a transiente S. Petro de Perusia super domum ejus alia facto 112 e d. Item invocatione S. Amalbergæ virginis 101 b c. Item alia, invocato S. Bonaventura 791 f
 Punitio neglectæ supplicationis annuæ in honorem S. Amalbergæ virginis 101 a. Punitio blasphemii in S. Amalbergam virginem et emendatio 101 d e. Punitio et emendatio concionatoris, qui non credebatur miracula S. Amalbergæ virginis 182 d e. Item alterius 103 d e. Punitio Danorum, quod Regem suum S. Canutum sacrilege trucidassent 117 e, 134 a, 140 f et 141. Item Victoris tyranni misere submersi, cujus filius Reliquias S. Placidi a patre decollati largiter colit 228 a. Punitio divina vendentis puerum Christianum Judæis 441 e et 442 e. Hunerici tyranni 465 d et 483 a. Pastoris impudici 541 e et seqq.
 Puritas cordis a prima ætate quibus mediis a S. Ettone episcopo servata 49 a
 Puteus S. Amalbergæ virginis prope Tamisiam miraculis nobilis 75 f et 76 a

Q

Quadragesimas tres in anno observat cilicio indutus S. Stephanus Sabaita 581 a

R

Raptor ornamentorum ecclesiæ S. Generosi abbas punitur 46 o
 Recidivus in peccata pro uno dæmone, quo liberatus erat, accepit alios XLVII diros hospites, quibus tandem seria confessione peccatorum emendationeque vitæ liberatur 394 e f et 395 a b
 Regis Catholici ac sancti virtutes in S. Canuto martyre 116 a b e
 Regios honores et opes paupertati religiosæ et eremo postponit S. Drostanns 190 e d et 191 d
 Regularum observantia in discipulis S. Joannis Gualberti 332 a b. Regulam S. Francisci fortiter instaurat S. Bonaventura factus Minister Generalis 790 b e d, 811 et seqq.
 Religiosos amat et veneratur S. Canutus martyr rex Daniæ 125 e f
 Religiosam vitam amplectitur S. Joannes Gualbertus, patre in seio ac frustra deinde reluctante 328 e d e f et 340 b e d. Religiosæ vitæ candidatos non nisi diu duriterque probatos recipiebat idem S. Joannes Gualbertus 330 d e f, 332 c d et 351 b. Religiosi status securitas per visionem ostensa S. Stephano Sabaitæ, uti et secularis pericula 626 e f. Religiosi status et secu-

laris discrimen 531 b e. Religiosam vitam, relicta conjugē, amplectitur S. Vincentius 645 e f et 646 a. Religiosæ vitæ suscipiendæ desiderium in S. Henrico Imperatore 712 a b. Religiosam vitam amplectitur B. Hrosnata, relicto principatu spretisque suorum lacrymis 773 a b
 Religioni S. Francisci devotus a matre S. Bonaventura adhuc puer sanitatem integram illico recuperat 789 d e, 798 a et 806 e d
 Reliquiæ S. Felicitatis et filiorum ejus martyrum decorantur miraculis 17 f et 18 a. Item S. Alexandri martyris 18 et seqq., 21 et seqq. Reliquiarum S. Ettonis episcopi ornatus ac theca 55 e d e. Reliquiarum S. Canuti martyris elevatio revelatur faciendæ 117 e d. Reliquiæ S. Canuti martyris clarescunt miraculis 117 e d et 134 e f. Reliquiis SS. adhibitis hominem ex infixo fauceibus osse moriturum liberat S. Udalricus 159 a b. Reliquiæ SS. revelatæ apparitionibus 195 b. Reliquias SS. Placidi et Sigisberti veneratur S. Carolus Borromæus 228 f. Reliquiæ SS. Hermagore et Fortunati martyrum non una visione indicantur sepeliendæ, et sepultæ suavissimum late odorem fundunt 245 f et 246 a. Reliquiæ SS. Paulini episcopi Lucani et sociorum divina revelatione inventæ, mirabilem odorem spargunt 249 e d e. Reliquiæ S. Paterniani frustra ablata, postridie eodem, quo fuerant antea, loco repertæ sunt 288 a. Reliquiæ S. Joannis Gualberti Ordinis Vallumbrosani fundatoris et varia eo spectantia 325 d et seqq. Reliquias SS. rigente hieme nudis pedibus gestat S. Henricus Imperator 685 e f
 Resurrectio spiritualis quid sit 85 e f
 Restitutionem injuste ablatorum imperat dæmon per encyrgumenam, quam hoc pacto deseruit 395 d e f
 Revelatio sanctitatis S. Marciani episcopi facta Leoni summo Pontifici 626 d e
 Rixatos inter se duos monachos graviter castigat S. Stephanus Sabaita 565 a b e
 Rotæ, quibus cruciabantur SS. Savinus et Cyprianus martyres eorum precibus franguntur, 187 e. Rotæ eurrus subvolutus puer B. Hrosnata non læditur 774 b

S

Sacerdotis munere in exorcizando fungens frater conversus a dæmone reprehenditur 388 a b
 Sacramenta S. Ecclesiæ ante mortem suscipit S. Basinus martyr 672 d. (Vide : Moribundus, mors.)
 Sacrilege celebrans et distribuens S. Eucharistiam a dæmone insessus est, et adhibitis frustra exorcismis, etc., ab eo misere suffocatur 369 b e d e
 Sacrilegum furtum monachi confitentis callide celat et restituit S. Udalricus 151 e f
 Sagittæ in S. Sidonium martyrem emissæ suspenduntur in aëre : quin una earum oculum tyranno excutit 175 e f
 Ad Salutationem angelicam B. V. Mariæ signum campana dari quotidie post completorium instituit S. Bonaventura 790 d et 805 b
 Sanetimonialis fit S. Amalberga consensu conjugis Witgeri 67 e d. Sanetimoniali periclitanti succurrit S. Stephanus Sabaita 542 a
 Sanctitas B. Hrosnatæ miraculo probata 761 d e. Sanctitati S. Henrici Imperatoris jam canonizati detrahens punitur cæcitate, sed correctus ab eodem sanatur 734 a b e. Item alius ejusdem detractor punitur 735 b e

Saneti

- Sancti plurimi in Gallia sepulti, ubi aliquando floruerunt 58 et seq. Sanctorum memorias assidue veneratur, eorumque quotidie aliquem sibi imitandum exquirebat S. Hildulphus episcopus Medaniensis monasterii fundator 211 e f et 219 c d. Sanctus adhuc vivens appellatur Bonaventura a S. Thoma Aquinate 791 e et 810 d
- Sanguinis guttæ e cælo delapsæ in matrem, cum ejus puerulus B. Andreas a Judæis martyrio afficeretur 441 d
- Saracenus per miraculum ad fidem convertitur; et per aliud a periculis præstatur immunis a S. Stephano Sabaita 544 et seq.
- Satisfactio post Confessionem quam severa in S. Canuto martyre 126 b c
- Scorpiones venenatissimi non nocent Confessoribus Christi 477 f
- Secularis status jaetationes, religiosi securitas 526 e f
- Seditio subditorum in Regem suum S. Canutum martyrem 116 e f, 128 e et seqq., 139 a et seq.
- Segetes circa Tamisiam servatæ ope S. Amalbergæ virginis, aliis grandine vastatis 76 c
- Sententiæ breves S. Stephani Sabaitæ de præcipuis virtutibus et vitiis monachorum 573 b et seqq.
- Sepeliri corpus suum jubet B. Hrosnata, post mortem gloriosus apparens 775 d e f
- Sepulcra nobilia miraculis : S. Felicitatis et filiorum ejus martyrum 17 f et 18 a. S. Amalbergæ viduæ 67 f. S. Canuti martyris 134 e f et 135 b c; S. Udalrici confessoris 161 e. SS. Sabini et Cypriani martyrum 189 e. S. Drostani confessoris 191 a. S. Joannis episcopi Bergomensis martyris 195 b d. S. Spinuli 213 b, 217 a b et 222 e. S. Maximini episcopi 219 f et 220 a. S. Hildulfi 224 f. SS. Joannis et Benigni fratrum 225 f et 226 a. SS. Placidi et Sigisberti 228 d. SS. Hermagoræ episcopi et Fortunati martyrum 244 c. S. Joannis Gualberti 363 c. S. Eugenii episcopi Carthaginensis 468 e f. S. Theotisti et sociorum 514 f. S. Marciani episcopi 628 e. S. Ragenustæ virginis 669 e. S. Basini 672 e. S. Henrici Imperatoris 732 e et seqq. Sepulcro temere insidens mulier punitur, et penitens sanatur a S. Vincentio 652 e f
- Sepulturam exigunt Martyres post mortem apparentes 29 d e. Sepulturam humillimam expetit S. Menulfus episcopus 294 d
- Severitas magna in delinquentes cum pari mansuetudine certat in S. Joanne Gualberto Vallumbrosani Ordinis fundatore 332 d et 352 a
- Siccitas diuturna ope S. Mildredæ virginis abbatis 496 d; item ope B. Tuscanæ 824 e
- Signo Crucis puerpera liberatur doloribus a S. Petro de Perusia 112 c d. (Vide Crucis signum.)
- Silentium et utilia colloquia S. Udalrici 158 c
- Simonia circa tempora S. Joannis Gualberti per Ecclesiam usitatissima fuit 312 et seqq., 233 c; qui docet, quam ea episcopis clericisque videri debeat execrabilis 339 et seq.
- Simoniaco abbati subesse nolens S. Joannes Gualbertus monasterium suum deserit 328 f, 329 a, 349 f et 350 a b. Simoniacos Episcopum et Abbatem publice proclamat non sine vitæ periculo S. Joannes Gualbertus 329 a b et 350 a b. Simoniacum ac perjurum Episcopum convincit et convertit S. Joannes Gualbertus, jubendo S. Petrum monachum suum, per ignem incedere, quod fecit illæsus 313 et seqq., 342 et seqq., 359 et seqq. Simoniacorum societatem fugere suasit Florentinos apparens multis S. Petrus Apostolus 344 a et 360 c d. Simoniaci episcopi crudelitas in S. Joannem Gualbertum ejusque monachos a quibus publice arguebatur 340 et seqq., 357. Simoniaci ecclesiam Mediolanensem purgat S. Joannes Gualbertus, submitendo clericos catholicos 344 e f et 360 f. Idem illos, qui Simoniaci aliquando fuerant, non patiebatur deinceps altari ministrare 352 a
- Simulatio nefaria exæitatis vera exæitate punitur 464 e f et 465 a b; item miseræ vera miseria punitur 735 f
- Singultus non intermittens aliaque mala ope S. Vincentii sanata 656 f et 657 a
- Solitudo amanda est 25 e f. Solitudinis amans S. Hildulfus ex-episcopus abbas 212 d, 213 c et 223 b c. Item S. Stephanus Sabaita 580 f et 581 a. Solitudo diuturna venerabilis Herizonis S. Joannis Gualberti socii 330 b
- Somni pareissimus S. Udalricus 158 a
- Somnolenti corripuntur a S. Mildreda abbatis 496 e. (Vide Dormiens.)
- Spiritus sanctus specie columbæ descendit in caput S. Mildredæ virginis noctu orantis 492 b
- Sponsæ duæ martyrium præferunt conjugio cum apostatis 28 c d et 29 b
- Status secularis jaetationes et pericula, Religiosi vero requies et securitas ostenduntur in visione S. Stephano Sabaitæ 526 e f. De Statu vitæ deliberanti vitam monasticam suadet S. Stephanus Sabaita 531 a b c
- Stella rutilans apparuit tota die dedicationis ecclesiæ Teplensis 771 f
- Sterilis mulier secunda fit, invocato S. Joanne Gualberto 406 a b c. Item alia precibus S. Rumoldi episcopi martyris 676 a
- Stola sacerdotali comprimitur dæmon in energumenis 388 b et 393 c
- Studia litterarum S. Udalrici adhuc pueri 147 f
- Submersus puer ad vitam revocatur ope S. Amalbergæ virginis 106 f. Item monachus ope S. Joannis Gualberti 352 c. Item S. Libertus ope S. Rumoldi 676 a; item B. Hrosnata ope Deiparæ virginis 774 b c
- Sudario a S. Justina martyre submisso faciem per jocum tergens ad fidem convertitur S. Zeno et ipse martyr 459 e
- Suffragiis privat quemdam fratrem mortuum S. Joannes Gualbertus 336 b c et 354 c d
- Superstitiosam sedam circumferens anus liberari non potest a dæmone; illa vero abjecta, statim liberatur 389 e f
- Supplicatio solennis ad S. Amalbergam virginem quotannis magno concursu celebratur non sine miraculis 76 c d e. Ea semel negligentius instituta punitur terribili tempestate 100 f et 101 a b. Supplicatio anniversaria Canonicorum et monachorum cum corporibus SS. Deodati et Hildulfi se olim ut amici visitantium 204 d et seqq.
- Surda et muta a nativitate mulier sanata ad Reliquias S. Alexandri martyris 22 c d. Item alia surda 22 e. Item surdus, cæcus et mutus 23 a. Item alius surdus et mutus 23 d e. Item alii 23 f. Surda et muta sanata apud Reliquias S. Henrici Imperatoris 736 c

T

Taciturnitas et spiritualia colloquia S. Udalrici confessoris 158 c

Talionis pœnam aon probat S. Henricus Imperator 716 f et 728 c
 Temperantia in victu S. Udalrici 157 f et 158 a
 Templa duo exstructa S. Ettoni episcopo ia Buyua-Villare 47 f et 48 a. Alia in honorem SS. Henrici et Cunegundis inperatorum erecta 759 d e f. Templum erigi sibi jubet apparens episcopo S. Henricus imperator 735 c d e. In Templo frequens erat S. Udalricus monasterii Cellensis suadator dum adhuc esset puer 147 f et 148 a d
 Tentationes vincendæ meditatione Passionis Christi 26 b c. Tentationes carnales, perforatis candente ferro genitalibus locis ac fune immisso, compescuit S. Udalricus 152 b
 Tentatum pravis suggestionibus novitium instruit et sanat S. Stephanus Sabaita 550 et seqq.
 Theologiæ laus et utilitas 799 e f, 810 a b et 821 c d
 Tibia putrefacta subito sanatur invocato S. Bonaventura 792 f
 Tormentum murale glandibus fœtum plumbeis incaute explosum in transeantes multorum vestes discidit, at neminem vulneravit, ope S. Paulini episcopi martyris 253 c d e
 Translatio Reliquiarum S. Amalbergæ virginis Temseca in montem Blandinium 78 c et seqq. 98 o et seqq. Translatio corporis S. Hildulfi 209 et seq. Translatio Reliquiarum SS. Hermagoræ episcopi et Fortunati martyrum 244 et seqq.; cœlitus mandata et confirmata miracula 245 a. Translatio S. Mildredæ virginis abbatisæ non sine miraculis 493 et seqq.; item B. Tuscanæ viduæ 827 e
 Tumba erecta S. Ettoni episcopo 51 f et 52 a
 Typographia Vaticana a Sixto V summo Pontifice instituta laudatur 801 f

U

Unguenta ex Martyrum et Apostolorum corporibus profluentia ad sanandos ægros adhibuit S. Myrope martyr et ipsa 458 d e
 Ursi et pardi signo crucis mansuefacti ligunt pedes manusque S. Paulini, episcopi et sociorum ejus martyrum 258 a. Ursus jubente S. Joanne Gualberto mire occisus 337 f et 355 b e
 Uxor S. Waldetrudis maritum suum S. Vincentium Madelgarium ad fidem et sanctitatem adducit 58 b. Uxor catholica audiens virum suum apostatasse, quod mendaciosa erat Arianorum, diriter eum coram iudicibus increpat 481 f et 482 a

V

Vaccæ a morte servatæ ope Sanctæ Amalbergæ virginis 106 c
 Vanam gloriam retuadit S. Sara virgo omnia Deo adscribendo 460 a. Vanæ gloriæ timore orat S. Stephanus Sabaita, ut favores suos extraordinarios Deus subtrahat 507 a b. Ea illum dæmones frustra tentant 517 a b c
 Vastationis periculo liberati Fanenses S. Paterniano episcopo supplicationem decernunt 288 a
 Vendens puerum Christianus Judæis divinitus punitur 441 e et 442 c
 Venia iniaico data in gratiam Christi crucifixi ab

ipsa Crucifixi imagine caput iacclinante comprobata 299 e, 223 c, 325 a, 328 b et 348 f
 Ventus et aura obsequuntur S. Joanni Gualberto abbati 334 b c e, 335 f et 336 a. Item aqua et pluvia 334 b c e, 335 b c f et 336 a
 Vestes sibi detrahebat S. Udalricus, ut iis pauperes obvios iadueret 158 d e. Vestes monachorum suorum omnes ejusdem coloris esse vult S. Joannes Gualbertus, et quare 332 b c et 351 f. Vestium ac lecti ratio dura et vilis placet S. Joanni Gualberto etiam ægrotanti 333 c et 353 b
 Vestimenta Sanctorum illustra miraculis 20 et seq.
 Vestitus S. Amalbergæ virginis quam fuerit modestus et asper 86 a b
 Vexatus a diabolo miris modis, ope S. Joannis Gualberti victor evadit 415 et seq.
 Viatico sacri Corporis et Sanguinis Christi muniti pie moriuntur: S. Etto episcopus 60 b. S. Joannes Gualbertus 345 e et 362 a; et S. Menalfus episcopus 294 a. (Vide Moribundus, mors.)
 Victoria insignis S. Henrici Imperatoris de Sclavis relata, apparentibus, quos invocaverat, Sanctis ante aciem 724 c d e
 Vigiliæ frequentes S. Udalrici 158 a
 Vini para abstinentiam B. Tuscana 827 c d
 Virgæ subito frondentis, florentis et in ramos excrescentis miracula 18000 homines conversi a S. Sidronio martyre 174 d e
 Virginitatis integritas non amittitur absque consensu 39 b c. Virginitas S. Amalbergæ virginis Christo devota varie, sed frustra, tentatur 86 c d, 89 c, 90 c d, 91 a b et 96 a b c. Virginitatem Christo devotam martyria coronat S. Justina 459 d e. Eademque admirabili constantia tnetur S. Mildreda 490 b et 491 c d e. Eam præclaris nuptiis præfert S. Ragennfla 667 e et seq. Virginitatem cum virgine conjuge ad mortem usque illibatam servavit S. Henricus Imperator 686 f, 687 a, 697 et seqq., 728 d et 731 b
 Virginum cæsarum corpora post mortem illæsa reperta 29 e
 Virtutum omnium in S. Amalberga virgine caacursus 86 e. Virtutum S. Stephani Sabaitæ thau-maturgi monachi compendium 583 et seqq.
 Visio S. Hugonis de S. Udalrico Ordinis S. Benedicti confessore 155 d. Visio duplex B. Pacifici de S. Francisco Assisiati 104 c d. Item alia de gloria eidem Sancto in cæla parata 164 d e. Visio discipuli de gloria S. Stephano Sabaitæ jam morti proximo destinata 578 f et 579 a
 Visitationes mutuæ SS. Deodati et Hildulfi semel in anno et inde orta apud utriusque filios spirituales consuetudo 204 et seqq.
 Ad Visum conservandum a fidelibus invocatur S. Uguza martyr 296 e
 Vitam activam et contemplativam egregie conjunxit S. Udalricus 158 c d. Item S. Ketillus 233 d.
 Vitam suam redimi non patiens B. Hroznata moritur in carcere 775 b c
 Vocationem deserens monachus, a dæmone statim præcipitatus expirat 336 d et 354 f. Vocationi filii primogeniti ad statum ecclesiasticum examinatæ pie assentitur S. Vincentius Madelgarius ipsiusque uxor 642 f et 643 a b
 Vomeres candentes nudo pede calcat S. Cunegundis ad probandam suam castitatem 728 d e
 Voto aliquot sacrorum facto S. Amalbergæ virgini sanatur febricitans, eique apparet Sancta 76 b.
 Voti S. Amalbergæ virginis facti reus punitur, et resipiscit 101 e f. Votum S. Amalbergæ virginis factum violare cogitans punitur identidem ;

- sed quoties pœnitet, toties liberatur* 105 e f. *Voti Virgini Deiparæ facti reus miles, nec adimplere curans occupatur a dæmone; sed instituta confessione, et votum implere serio statuens liberatur* 390 b c. *Votum peregrinationis Hierosolymitanæ B. Hroznatæ a summo Pontifice commutatur in aliud* 771 a b. *Votum matris adimplet S. Bonaventura Ecclesiæ doctor ingrediendo Ordinem S. Francisci* 789 d e, 798 a et 806 c d
- Vox de cœlo lapsa ad S. Sidronium martyrem cum baptizaretur* 174 d; *ad S. Phocam episcopum, ut confirmaretur* 615 a
- Vulnera Christi mirifice veneratur S. Bonaventura* 798 b et 805 e. *Vulnera S. Serapionis martyris statim a Christo sanata* 457 d

Z

Zelus S. Canuti martyris ad reformandam in regno suo morum corruptelam virtutesque Christianas inculcandas 116 b c d et 137 a b

FINIS

FALVEY MEMORIAL LIBRARY
VILLANOVA UNIVERSITY

DATE DUE

[illegible]

VILLANOVA UNIVERSITY
BX4655.A2 *v.030

3 9346 00067360 0

FOR REFERENCE

NOT TO BE TAKEN FROM THIS ROOM

CAT. NO. 1935 LIBRARY BUREAU

